
IV
II
VEREG
NONES APOS
COM. 2

D
51

ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ

SIVE

PANDECTÆ CANONUM

SS. APOSTOLORUM,

ET

CONCILIORUM

AB

Ecclesia GRÆCA receptorum;

NEC NON

Canonicarum SS. PATRUM Epistolarum:

Unà cum SCHOLIIS ANTIQUORUM singulis eorum annexis,

Et SCRIPTIS aliis huc spectantibus;

QUORUM PLURIMA

E

BIBLIOTHECÆ BODLEIANÆ

Aliarumque MSS. Codicibus nunc primum edita: reliqua cum iisdem MSS. summâ fide & diligentiâ collata.

TOMUS SECUNDUS.

OXONII,

E THEATRO SHELDONIANO.

Sumptibus GUILIELMI WELLS & ROBERTI SCOTT Bibliop. *LOND.*

M. DC. LXXII.

ELENCHUS

EORUM QUÆ

In hoc Volumine Continentur.

PART. I.

PART. II.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΡΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ΠΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΔΗΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΕΡΩΤΗΣΑΝΤΑ

περὶ διαφόρων κεφαλαίων, περὶ ἃ διὰ τῆς ἐπιστολῆς ὁ Διονύσιος ἀποκρίσεις ἐποιήσατο,

αἳ καὶ ὡς κανόνες, ἐδέχθησαν.

Διονύσιος Βασιλείδῃ τῷ ἀγαπητῷ μου υἱῷ καὶ ἀδελφῷ συλλειτουργῷ καὶ θεοπειθεῖ ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

BEATI

DIONYSII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI EPISTOLA AD BASILIDEM

Episcopum interrogantem de diversis Capitibus, ad quæ per Epistolam Dionysius

responsa dedit, quæ tanquam Canones sunt admissa.

Dionysius Basilidæ Dilecto Mihi Filio Et Fratri In Sacris Comministro, deóque fideli, in Domino salutem.

ΚΑΝΩΝ α΄.

A

Ἀπέστειλάς μοι πιστότατε καὶ λογιώτατε υἱέ μου, πυνθανόμενος καθ' ἣν ὥραν ἀπονηστίζεσθαι δεῖ τὴν τοῦ πάσχα ἡμέραν. τινὰς μὲν γὰρ τῶν ἀδελφῶν λέγειν φὴς ὅτι χρὴ τοῦτο ποιεῖν πρὸς τὴν ἀλεκτοροφωνίαν· τινὰς δὲ, ὅτι ἀφ' ἑσπέρας χρή. οἱ μὲν γὰρ ἐν Ῥώμῃ ἀδελφοί, ὥς φασι περιμένουσι τὸν ἀλέκτορα· περὶ B
δὲ τῶν ἐνταῦθα ἔλεγες, ὅτι τάχιον. ἀκριβῆ δὲ ὥραν ἐπιθεῖναι ἐπιζητεῖς, καὶ ὥραν πάνυ μεμετρημένην, ὅπερ καὶ δύσκολον καὶ σφαλερόν ἐστι. τὸ μὲν γὰρ ὅτι μετὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν καιρὸν χρὴ τῆς ἑορτῆς καὶ τῆς εὐφροσύνης ἐνάρχεσθαι, μέχρις ἐκείνου τὰς ψυχὰς ταῖς νηστείαις ταπεινοῦντας, ὑπὸ πάντων ὁμοίως ὁμολογηθήσεται. Κατασκευάσας δὲ δι' ὧν ἔγραψάς μοι πάνυ ὑγιῶς καὶ τῶν θείων εὐαγγελίων ᾐσθημένος, ὅτι μηδὲν ἀπηκριβωμένον ἐν αὐτοῖς περὶ τῆς ὥρας καθ' ἣν ἀνέστη, φαίνεται. διαφόρως μὲν γὰρ οἱ εὐαγγελισταὶ τοὺς ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἐλθόντας ἀνέγραψαν κατὰ C
καιροὺς ἐνηλλαγμένους, καὶ πάντες ἀνεστηκότα ἤδη τὸν κύριον ἔφασαν εὑρηκέναι. καὶ ὀψὲ σαββάτων, ὡς ὁ Ματθαῖος εἶπε· καὶ πρωΐας ἔτι σκοτίας οὔσης ὡς ὁ Ἰωάννης γράφει· καὶ ὄρθρου βαθέος, ὡς ὁ Λουκᾶς· καὶ λίαν πρωῒ ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, καὶ ὁ Μάρκος. Καὶ πότε μὲν ἀνέστη, σαφῶς οὐδεὶς

CANON I.

A

Misisti ad me, fidelissime & sapientissime fili mi, interrogans qua hora diei paschæ jejunium solvendum est. Quosdam enim aliquos fratres dicere, quòd oportet hoc in galli cantu facere; alios verò, quod id sit faciendum vespere. Qui enim Romæ sunt fratres, ut aiunt, gallum expectant. De iis autem qui B
hic sunt, dixisti quòd citiùs. Horam autem exactam & valde demensam exponere desideras, quod quidem est difficile, & lubricum. Quòd enim post resurrectionis Domini nostri tempus oportet eos festum lætitiámque inchoare, qui ad illud usque animas jejuniis humiliant, erit apud omnes similiter in confesso. Per ea autem quæ ad me scripsisti probasti sanè admodum & divinorum Evangeliorum sensu percepto, quòd nihil ab eis accuratè traditum de hora qua resurrexit, apparet. Evangelistæ enim eos qui ad monumentum venerunt, diversè descri- C
pserunt, mutatis temporibus, & omnes surrexisse jam Dominum, dixerunt invenisse: Et vespere Sabbati, ut dixit Matthæus: Et cùm mane adhuc esset obscurum, ut scribit Joannes: Et summo diluculo, ut Lucas: Et valde mane orto jam sole, ut Marcus. &

quando surrexit quidem, nemo apertè respondit. Quòd autem vespere Sabbati lucescente una Sabbatorum, qui ad monumentum venerunt, cum non amplius jacentem invenerunt, hoc in confesso est. Ac neque dissentire nec sibi adversari inter se Evangelistas existimemus: & quamquam parva quædam circa id quod quæritur controversia esse videbitur, si omnes in una nocte mundi lucem Dominum nostrum exortum esse consentientes, in hora dissentiunt: nos tamen, quæ ab eis dicta sunt, piè & fideliter conciliare studeamus. Quod à Matthæo quidem dictum est, sic habet: Vespere autem Sabbati, cùm lucesceret in primam hebdomadis diem, venit Maria Magdalene, & alia Maria ad spectandum sepulchrum; & ecce fuit magnus terræmotus. Angelus enim Domini cùm de cœlo descendisset, accedens devolvit lapidem, & sedit supra ipsum: erat autem species ejus ut fulgur, & indumentum ejus album ut nix. à timore autem ejus concussi sunt qui servabant, & facti sunt ut mortui. Respondens autem angelus, dixit mulieribus, Ne timete vos, scio enim, quòd Jesum crucifixum quæritis: non est hic. Resurrexit enim, sicut dixit. Id autem quod dictum est, vespere, alii quidem existimabunt secundùm verbi communitatem significare, vesperum Sabbati: sapientiores autem id exaudientes, non hoc, sed profundam noctem esse dicent: tarditatem & longum tempus vespere significante. Et quod noctem dicit & non vesperam, subjunxit: cùm lucesceret in primam hebdomadis diem, & venerunt, nondum, ut reliqui dicunt, aromata ferentes, sed ad spectandum sepulchrum, & invenerunt factum esse terræmotum, & angelum super lapidem sedentem, & audierunt ab ipso, non est hic, surrexit. Similiter Joannes, Primâ hebdomadis feriâ, inquit, Maria Magdalene venit mane cùm essent adhuc tenebræ, ad monumentum, & videt lapidem sublatum à monumento: Sed juxta illud cùm adhuc essent tenebræ, processerat. Lucas autem dicit, Sabbato quidem quieverunt secundùm præceptum. Primâ autem hebdomadis feriâ summo mane ad monumentum venerunt, ferentes quæ paraverant aromata: invenerunt autem lapidem à monumento devolutum. Summum mane fortasse matutinum splendorem, qui priùs subapparet, significat prima feria. Et quoniam jam perfectè præterito cum tota consequente nocte Sabbato, & alio die incipiente, venerunt aromata, & unguenta ferentes; quando jam videlicet diu antè surrexerat. Hoc Marcus quoque sequitur, dicens: Emerunt aromata, ut venientes eum ungerent, & valde mane prima feria veniunt ad monumentum orto jam sole. Valde enim mane hic quoque dixit, quod idem est ac summo diluculo, & subjunxit, Orto jam sole. Profectio quidem, & iter earum summo diluculo & valde mane incepit: in itinere autem, & circa monumentum, moram traxerunt usque ad ortum solis: & eis quidam tunc dicit adolescens candidatus, Resurrexit, non est hic. Hæc autem cùm ita se habeant, hoc iis qui accuratiùs subtiliúsque considerant, enuntiamus quota hora, vel etiam semihorula vel quarta horæ, oportet incipere lætitiam ob Domini nostri à mortuis resurrectionem. Eos quidem qui nimiùm festinant, & ante mediam noctem surgunt, ut contemptores & intemperantes reprehendimus, ut qui propemodum antequam par sit, cursum abruperint, dicente viro sapiente, Non parum est in vita quod parum abest. Eos autem qui differunt, & plurimum perferunt, & ad quartam usque vigiliam fortiter abstinent, in qua etiam pluribus servator noster in mari ambulans apparuit, ut generosos & laborum tolerantes suscipimus.

Iis

ἀπεςήναπ. ὅτι δὲ ὀψὲ σαββάτων τῇ ἐπιφωσκούσῃ μιᾷ σαββάτων οἱ ἐπὶ τὸ μνημεῖον παραγινόμενοι, οὐκέτι κείμενον αὐτὸν ἐν αὐτῷ κατέλαβον, τοῦτο ὁμολογεῖται. καὶ μηδὲ διαφωνεῖν, μηδὲ ἐναντιοῦσθαι τοὺς εὐαγγελιστὰς πρὸς ἀλλήλους ὑπολαβῶμεν· ἀλλ' εἰ καὶ μικρολογία τις εἶναι δόξει περὶ τὸ ζητούμενον, εἰ συμφωνοῦντες πάντες ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ τὸ τοῦ κόσμου φῶς τὸν κύριον ἡμῶν ἀνατεταλκέναι, περὶ τὴν ὥραν διαφέρονται· ἀλλ' ἡμεῖς εὐγνωμόνως τὰ λεχθέντα καὶ πιστῶς ἁρμόσαι προθυμηθῶμεν. τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Ματθαίου λεχθὲν, οὕτως ἔχει· ὀψὲ δὲ σαββάτων τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρῆσαι τὸν τάφον. καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας. ἄγγελος γὰρ κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ προσελθὼν, ἀπεκύλισε τὸν λίθον, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ· ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών. ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ, ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπε ταῖς γυναιξὶ, μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς, οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε, οὐκ ἔστιν ὧδε. ἠγέρθη γὰρ καθὼς εἶπε. τοῦτο δὲ τὸ λεχθὲν ὀψὲ, οἱ μέν τινες οἰήσονται κατὰ τὴν κοινότητα τοῦ ῥήματος τὴν ἑσπέραν δηλοῦν τοῦ σαββάτου· οἱ δὲ σοφώτερον ἐξακούοντες, οὐ τοῦτο· ἀλλὰ νύκτα βαθεῖαν ἐροῦσιν εἶναι· βραδύτητα καὶ μακρὸν χρόνον τοῦ ὀψὲ δηλοῦντος. καὶ ὅτι νύκτα λέγει καὶ οὐχ ἑσπέραν, ἐπήγαγε, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων καὶ ἧκον, οὔπω, ὡς οἱ λοιποί φασι, τὰ ἀρώματα φέρουσαι, ἀλλὰ θεωρῆσαι τὸν τάφον, καὶ εὗρον τὸν σεισμὸν γεγενότα καὶ καθήμενον τὸν ἄγγελον ἐπὶ τοῦ λίθου, καὶ ἀκηκόασι παρ' αὐτοῦ, οὐκ ἔστιν ὧδε, ἠγέρθη. ὁμοίως ὁ Ἰωάννης, ἐν μιᾷ τῶν σαββάτων, φησὶ, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἦλθε πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ βλέπει τὸν λίθον ἠρμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου· πλὴν κατὰ τοῦτο σκοτίας ἔτι οὔσης προεληλύθει. ὁ δὲ Λουκᾶς φησι, τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν· τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων, ὄρθρου βαθέος ἐπὶ τὸ μνῆμα ἦλθον, φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα· εὗρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου. ὁ βαθὺς ὄρθρος ἴσως προϋποφαινομένην αὐτὴν ἑωθινὴν ἐμφανίζει τῆς μιᾶς τῶν σαββάτων, ἐπεὶ τοῦ σαββάτου παρῳχηκότος ἤδη τελείως σὺν τῇ μετ' αὐτὸ νυκτὶ πάσῃ τοῦ σαββάτου, καὶ ἑτέρας ἀρχομένης ἡμέρας, ἦλθον τὰ ἀρώματα καὶ τὰ μύρα φέρουσαι· ὅτε δῆλον ὡς ἀνέστηκει πρὸ πολλοῦ. τούτῳ κατακολουθεῖ καὶ ὁ Μάρκος λέγων, ἠγόρασαν ἀρώματα ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν αὐτόν. καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. λίαν μὲν γὰρ πρωῒ καὶ οὗτος εἶπεν, ὅπερ ταυτὸν ἐστὶ τῷ βαθέος ὄρθρου, καὶ ἐπήγαγεν, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. ἡ μὲν ὁρμὴ καὶ ἡ ὁδὸς αὐτῶν, δῆλον ὡς ὄρθρου βαθέος καὶ λίαν πρωῒ κατήρξατο. παρέτειναν δὲ κατά τι τὴν πορείαν καὶ περὶ τὸ μνημεῖον διατριβοῦσαι μέχρις ἀνατολῆς ἡλίου· καὶ λέγει καὶ τότε πρὸς αὐτὰς ὁ νεανίσκος ὁ λευχειμονῶν, ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε. τούτων οὕτως ἐχόντων, τοῦτο τοῖς ἀκριβολογουμένοις ἀποφαινόμεθα κατὰ ποίαν ὥραν ἢ καὶ ποῖον ἡμιώριον ἢ ὥρας τέταρτον ἄρχεσθαι προσήκει τῆς ἐπὶ τῇ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει χαρᾶς. τοὺς μὲν λίαν ἐπιταχύναντας καὶ πρὸ νυκτὸς ἐγγὺς ἤδη μεσούσης ἀνιέντας, ὡς ὀλιγώρους καὶ ἀκρατεῖς, μεμφόμεθα, ὡς παρ' ὀλίγον προκαταλύσαντας τὸν δρόμον, λέγοντος ἀνδρὸς σοφοῦ, Οὐ μικρὸν ἐν βίῳ τὸ παρὰ μικρόν. τοὺς δὲ ὑφυστερίζοντας καὶ διαρκοῦντας ἐπὶ πλεῖστον, καὶ μέχρι τετάρτης φυλακῆς διεγκαρτεροῦντας, καθ' ἣν καὶ τοῖς πλέουσιν ὁ σωτὴρ ἡμῶν περιπατῶν ἐπὶ τῆς θα-

λάσσης

[illegible] ἐπέφωσκεν, ὡς γενναίους καὶ φιλοπόνους ἀποδεχόμεθα. τοὺς δὲ μεταξὺ ὡς ἐκινήθησαν ἢ ὡς ἠδυνήθησαν ἀναπαυσαμένους, μὴ πάνυ διοχλῶμεν· ἐπεὶ μηδὲ τὰς ἓξ τῶν νηστειῶν ἡμέρας ἴσως μηδὲ ὁμοίως πάντες διαμένουσιν· ἀλλ' οἱ μὲν καὶ πάσας ὑπερτιθέασιν ἄσιτοι διατελοῦντες, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ τέσσαρας, οἱ δὲ οὐδεμίαν. καὶ τοῖς μὲν πάνυ διαπονηθεῖσιν ἐν ταῖς ὑπερθέσεσιν, εἶτα ἀποκάμνουσι καὶ μονονουχὶ ἐκλείπουσι, συγγνώμη τῆς ταχυτέρας γεύσεως. εἰ δέ τινες οὐχ ὅπως οὐχ ὑπερτιθέμενοι, ἀλλὰ μηδὲ νηστεύσαντες ἢ καὶ τρυφήσαντες τὰς προαγούσας τέσσαρας, εἶτα ἐλθόντες ἐπὶ τὰς τελευταίας δύο καὶ μόνας ἡμέρας, αὐτὰς ὑπερτιθέντες, τήν τε παρασκευὴν καὶ τὸ σάββατον, μέγα τι καὶ λαμπρὸν ποιεῖν νομίζουσιν ἂν μέχρι τῆς ἕω διαμείνωσιν, οὐκ οἶμαι τὴν ἴσην ἄθλησιν αὐτοὺς πεποιῆσθαι, τοῖς τὰς πλείονας ἡμέρας προησκηκόσι. ταῦτα μὲν ὡς φρονῶ συμβουλεύων περὶ τούτων ἔγραψα.

Iis autem qui interea ut moti sunt, vel ut potuerunt, quiescunt, non valde molesti sumus: quandoquidem nec sex jejuniorum dies aequaliter, nec similiter omnes expectant: sed alii quidem, vel omnes transmittunt, jejuni permanentes, alii duos, alii tres, alii quatuor, alii nullum. Et iis quidem qui in illis transmittendis valde laboraverunt, deinde defessi sunt, & propemodum deficiunt, ignoscendum est quòd celeriùs gustent. Si qui autem non modò non transmissis, sed ne jejunatis quidem, vel etiam in delicatis opiparisque conviviis, consumptis praecedentibus quatuor diebus, ad duos eósque solos extremos dies cùm venerint, illis à se cibo non gustato transmissis, parasceue & sabbato, magnum quid & egregium se facere existimant, si ad auroram usque permanserint: non existimo eos ex aequo certamen subiisse cum iis qui se pluribus diebus priùs exercuerunt. Haec quidem, ut sentio, consulens de hisce scripsi.

ΒΑΛΣ. Ἐπισκόπου τινὸς ἐρωτήσαντος τὸν μέγαν ἀρχιερέα τοῦτον, καθ' ἣν ὥραν ἀνέστη ὁ Χριστὸς, ἐφ' ᾧ κατὰ τὴν πρὸ ταύτης ὥραν ἀπονηστίζειν, ὁ ἀρχιερεὺς προέθετο ὅτι ἡ ἑορτὴ τοῦ πάσχα μετὰ τὸ ἀναστῆναι τὸν κύριον, ἄρχεται· καὶ ἕως τότε ὀφείλομεν νηστεύειν· τηνικαῦτα δὲ, οὐ πρὸ τῆς ἀναστάσεως, ἀπονηστίζειν. ὅτι δὲ οὐκ ἐξὸν αὐτῷ εἰπεῖν τὴν ὥραν καθ' ἣν ὁ κύριος ἀνέστη, ἀπελογήσατο ἀπὸ ῥημάτων διαφόρων εὐαγγελιστῶν, ὅτι εἰ καὶ μὴ ἔξεστιν ἀπὸ τούτων γνῶναι τὴν ὥραν καθ' ἣν ὀφείλομεν ἀπονηστίζειν, ἀλλὰ τοὺς μὲν πρὸ τοῦ μεσονυκτίου λύοντας τὴν νηστείαν, ὡς ὀλιγώρους καὶ ἀκρατεῖς μεμφόμεθα· τοὺς δὲ μέχρι τετάρτης φυλακῆς ἤτοι ὄρθρου ἐγκαρτεροῦντας, ἀποδεχόμεθα· τοὺς δὲ ἐν τῷ μεταξὺ ἀναπαυθέντας, οὐκ αἰτιώμεθα· ὅτι οὐδὲ τὰς ἓξ ἡμέρας τῆς τοῦ πάθους τοῦ κυρίου ἑβδομάδος πάντες ὁμοίως ἀνύουσιν. οἱ μὲν γὰρ τὰς πάσας νηστεύουσιν, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ πλείους, οἱ δὲ οὐδεμίαν. τοῖς οὖν ἐν πλείοσιν ἡμέραις νηστεύσασι, καὶ κοπιάσασιν, εἰ ταχύτερον γεύσονται τροφῆς, συγγνώμην δοτέον· τοῖς δὲ τέσσαρας ἡμέρας μὴ νηστεύσασιν, ἀλλὰ καὶ τρυφήσασι, κατὰ δὲ τὴν παρασκευὴν καὶ τὸ σάββατον νηστεύσασι, μὴ νομισθείη μέγα τι ποιεῖν, εἰ μέχρι πρωΐας τῆς ἀναστασίμου ἡμέρας ἐγκαρτερήσουσιν ἄσιτοι. οὐ γὰρ ὁμοίαν ποιοῦνται ἄθλησιν. καὶ ἡ μὲν ἀπολογία τοῦ πατρὸς, αὕτη. σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸν πθ'. κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, διοριζόμενον ἀπονηστίζεσθαι περὶ μέσας νύκτας τοῦ μεγάλου σαββάτου· τὰς δὲ ἄλλας ἡμέρας τοῦ σωτηρίου πάθους, ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ κατανύξει διάγειν. ἐπεὶ δὲ ἔξωθεν τοῦ αὐτοῦ κανόνος ἐσαφηνίσθη ἡ ὥρα τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως ἀπὸ διαφόρων γραφικῶν πως κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, (τὸ γὰρ ἀληθὲς μόνος οἶδεν ὁ ἀναστὰς θεὸς,) ὀφείλομεν εἰπεῖν ὅτι μέχρι μὲν τῆς ἕκτης ὥρας καὶ αὐτοῦ τοῦ νυκτερινοῦ σαββάτου ὀφείλομεν νηστεύειν. ἀπὸ δὲ τῆς ἑβδόμης ὥρας ἐπεὶ ἄρχεται ἡ κυριώνυμος καθ' ἣν καὶ ἀνέστη ὁ Χριστὸς, (εἰκὸς δὲ ἐστὶν ἢ κατὰ τὴν ἑβδόμην ἢ κατὰ τὴν ὀγδόην ὥραν γενέσθαι τὴν ἀνάστασιν,) οὐκ ὀφείλομεν κατὰ ταύτας νηστεύειν, οὐδὲ ἀπονηστίζειν, ἵνα μὴ δόξωμεν ἐναντιοῦσθαι τοῖς κανόσι τοῖς διοριζομένοις κατὰ τὰς κυριωνύμους μὴ νηστεύειν ἡμᾶς. κἂν γὰρ τρίτη ἡμέρα λογίζηται ἡ κυριώνυμος, ἀλλ' εἰς μόνον τὸ ἅψασθαι ταύτης τὴν τριήμερον ἀνάστασιν, λογίζεται τρίτη. πρώτη γάρ ἐστι. καὶ ἀκολούθως τῷ πθ'. κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, λέγε πρὸ τῆς ἑβδόμης ὥρας τοῦ νυκτερινοῦ σαββάτου ὀφείλειν ἡμᾶς ἀπονηστίζεσθαι, ἐν οἵᾳ ὥρᾳ θελήσει τις τῶν ἓξ πρώτων ὡρῶν, πάντως κατὰ τὴν οἰκείαν δύναμιν καὶ προαίρεσιν.

BALS. Cùm Episcopus quidam magnum hunc Antistitem interrogasset, qua hora surrexit Christus, ut horâ quae illam praecessit, jejunium solveret, proposuit Antistes quòd festum Paschae, postquam Dominus surrexerit, incipit, & eo usque debemus jejunare: Tunc autem non ante resurrectionem jejunium solvere. Quia autem non poterat dicere horam qua Christus resurrexit, respondit ex diversis verbis Evangelistarum, quòd & si ex iis horam qua jejunium solvere debemus, cognoscere non liceat, eos tamen qui ante mediam noctem solvunt jejunium, ut contemptores & intemperantes vituperamus: eos autem, qui ad quartam usque vigiliam, seu ad diluculum usque, fortiter perdurant, amplectimur: eos verò qui interea interquieverunt, non reprehendimus, quia nec sex passionis Domini hebdomadae dies, omnes similiter peragunt. Alii enim omnes jejunant, alii verò duos, alii tres, alii autem plures, alii verò nullum. Iis ergo qui pluribus diebus jejunarunt & laborarunt, si alimentum citiùs gustaverint, venia danda est: eos autem qui quatuor dies non jejunarunt, sed delicatè opiparèque vixerunt, in parasceue autem & sabbato jejunavêre, existimare non oportet magnum quid facere, si usque ad matutinum resurrectionis diei sine cibo jejuni permanserint: neque enim simile certamen adeunt. Atque haec quidem est Patris responsio. Tu autem lege lxxxix. Can. Syn. in Trullo, statuentem jejunium solvendum esse circa medias noctes magni sabbati, aliis autem diebus salutiferae passionis, in jejunio, & oratione, & compunctione versari oportere. Quoniam autem extrinsecus ab eodem Canone declarata est hora Christi resurrectionis ex diversis Scripturis, quoad ejus fieri potuit: (verum enim solus novit, qui resurrexit Deus) debemus dicere, quòd usque ad horam sextam, & ipsum nocturnum sabbatum, debemus jejunare. Ab hora autem septima, quoniam incipit dominicus quo etiam resurrexit Christus, (est autem verisimile vel vii. vel viii. horâ fuisse resurrectionem ejus) jejunare non debemus nec jejunium solvere, ne videamur repugnare Canonibus qui statuunt nos diebus dominicis non debere jejunare. Etsi enim dies tertius reputetur dominicus, solum tamen propterea quòd trium dierum resurrectio eum attingat, tertius dicitur: est enim primus. & lxxxix. Can. Syn. in Trullo convenienter, dic ante horam septimam nocturni sabbati debere nos jejunium solvere in quacunque hora voluerit quispiam ex sex primis horis, idque omnino ex libera uniuscujusque potestate & arbitrio.

ZONAR. Huic interrogationi respondet is cui proposita interrogatio est, quod postulâsti sedulam imponi legem, hoc est, regulam, formamque præscribi, ac adhibita diligentia certi aliquid statui de hora Dominicæ resurrectionis, quod quidem & difficile est, & lubricum: quandoquidem, post excitatum à mortuis Dominum Resurrectionis celebritatem inchoari oportet, huiusque jejunantes, animique hoc pacto demissionem curantes. In ea namque quæ per jejunium est corporis afflictatione, animi demissio quæritur: ut proinde si elatior sit jejunantis animus, irritum esse jejunium omnium confessione judicetur. Subjicit deinde, quicunque ad sepulchrum sunt profecti, eos jam excitatum a mortuis Dominum reperisse: neque diffidere inquit, ac sibi invicem adversari Evangelistas arbitremur, quod cum eadem nocte Dominum surrexisse communi consensu tradant, quanam hora surrexit, minus explorate indicant. Tum ipsamet verba, vel potius locos scripturæ profert, in quibus Evangelistarum quilibet de resurrectione Dominica loquitur, ac eam quæ inter ipsos videtur esse discrepantiam componit. Atque adhæc, qui quidem ante noctis medium solvunt jejunium, veluti contemptores, intemperantésque reprehendimus, quippe exiguum ad tempus jejunii cursum dissolvunt: qui vero ad quartam usque vigiliam, hoc est, matutinum tempus fortiter abstinent, eos probamus: siqui vero post mediam noctem, quieverunt, hoc est, afflictationem ex jejunio protectam ut potuere sedaverunt, iis, inquit, nihil molesti sumus: hoc est, nihil est quod non ad matutinum usque tempus perduraverint, accusamus, quia sex quoque dies ejus hebdomadæ quâ passus est Dominus, non omnes eodem modo transigunt. Nam alii quidem omnes jejunant, alii verò duos, tresve, alii verò plures, alii porro ne unum quidem. Iis ergo qui plures dies jejunaverunt, ampliúsq; laboraverunt, si citius cibum degustarint, ignoscimus. Si qui vero non modo dies aliquot haud jejunarunt quin potius aliis quatuor hebdomadæ diebus luxuriosè vixerunt, in parasceue autem, & Sabbato à cibo abstinuerunt, ac magnum quiddam facere se arbitrantur, si usque ad matutinam horam diei qui resurrectione sacer est, jejuni perseverent, non simile inquit, certamen perficiunt: Hoc est, non pariter laborarunt, iis qui se pluribus diebus jejunio exercuerunt. Nonus quoque supra octogesimum sextæ Synodi Canon, circiter mediam magni Sabbati noctem, jejunium solvendum asserit, reliquos hedomadæ quâ Christus passus est, dies, & in precatione, & cordis compunctione peragentes.

A ΖΩΝΑΡ. Περὶ δὲ ἐρώτημα τοῦτό φησιν ὁ ἐρωτηθεὶς, ὅτι ἐζήτησας ἀκριβὲς ὅρον ἐπιτεθῆναι, ἤγουν κανόνα καὶ τύπον ὁρισθῆναι, καὶ σεσημειῶσθαι ἀκριβῶς, τὴν ὥραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου, ὅπερ καὶ δύσκολον καὶ σφαλερόν ἐστιν· ὅτι μὲν γὰρ μετὰ τὸ ἀναστῆναι τὸν κύριον τῆς ἑορτῆς τῆς ἀναστάσεως ἄρχεσθαι δεῖ, ἕως τούτου νηστεύοντας, καὶ τὰς ψυχὰς οὕτω ταπεινοῦντας. ἡ γὰρ διὰ τῆς νηστείας ταπείνωσις τοῦ σώματος, διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιτηδεύεται ταπείνωσιν· ὡς εἴγε ἐπηρμένη εἴη τοῦ νηστεύοντος ἡ ψυχὴ, ματαία ἡ νηστεία ἐστὶ, τοῦτο ὁμολογούμενον. ἐπάγει δὲ ὅτι ὅσοι περὶ τὸ μνημεῖον ἀπῆλθον ἀναστάντα ἤδη εὗρον τὸν κύριον· καὶ μὴ B διαφωνεῖν φησι, καὶ ἐναντιοῦσθαι ἀλλήλοις δόξωμεν τοὺς εὐαγγελιστὰς, ὅτι συμφωνοῦντες περὶ τῆς ἀναστάσεως ὡς ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ τοῦ κυρίου ἀναστάντος, τὴν ὥραν καθ᾽ ἣν ἀνέστη σαφῶς οὐ λέγουσιν. εἶτα καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα ἢ μᾶλλον τὰ χωρία τῆς γραφῆς τίθησιν, ὅσα ἕκαστος τῶν εὐαγγελιστῶν λέγει περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου, καὶ συμβιβάζει τὴν δοκοῦσαν διαφωνίαν αὐτῶν. καὶ ἐπὶ τούτοις τοὺς μὲν πρὸ τοῦ μεσονυκτίου λύοντας τὴν νηστείαν, ὡς ὀλιγώρους καὶ ἀκρατεῖς φησι μεμφόμεθα, ὡς δι᾽ ὀλίγην ὥραν τὸν δρόμον τῆς νηστείας καταλύοντας· τοὺς δὲ μέχρι τετάρτης φυλακῆς, ἤτοι ὄρθρου ἐγκαρτερήσαντας ἀποδεχόμεθα. εἰ δέ τινες μετὰ τὸ μεσο-C νύκτιον ἀνεπαύσαντο, ἤγουν τὴν κακοπάθειαν τὴν ἐκ τῆς νηστείας ἔπαυσαν ὡς ἠδυνήθησαν, τούτοις φησὶ μὴ ἐνοχλῶμεν· ἀντὶ τοῦ μὴ ὅτι ἕως ὄρθρου οὐκ ἐκαρτέρησαν αἰτιώμεθα αὐτοὺς, ὅτι οὐδὲ τὰς ἓξ ἡμέρας τῆς τοῦ πάθους τοῦ κυρίου ἑβδομάδος πάντες ὁμοίως ἀνύουσιν. οἱ μὲν γὰρ τὰς πάσας νηστεύουσιν, οἱ δὲ δύο ἢ τρεῖς, οἱ δὲ πλείους, οἱ δὲ οὐδεμίαν. τοῖς οὖν ἐπὶ πλείους ἡμέρας νηστεύσασι καὶ κοπιάσασι μᾶλλον εἰ ταχύτερον γεύσονται τροφῆς συγγνώμην. εἰ δέ τινες οὐ μόνον ἐφ᾽ ἡμέρας τινὰς οὐκ ἐνήστευσαν, ἀλλὰ καὶ ἐτρύφησαν τὰς ἑτέρας τέσσαρας τῆς ἑβδομάδος ἡμέρας, κατὰ δὲ τὴν παρασκευὴν καὶ τὸ σάββατον ἀπέχονται βρώσεως, καὶ D μέγα τι ποιεῖν νομίζουσιν, εἰ μέχρι πρωΐας τῆς ἀναστασίμου ἡμέρας ἐγκαρτερήσουσιν ἄσιτοι, οὐ τὴν ὁμοίαν ἄθλησιν ποιοῦνται· τουτέστιν οὐχ ὁμοίως κεκοπιάκασι, τοῖς πλείονας ἡμέρας ἀσκήσασι. καὶ ὁ πθ΄. κανὼν τῆς ϛ΄. συνόδου, περὶ μέσας νύκτας τοῦ μεγάλου σαββάτου φησὶ δεῖν ἀπονηστίζεσθαι, τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος τοῦ πάθους ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ κατανύξει διάγοντας.

E

CANON II.

De mulieribus autem, quæ sunt in abscessu, an eas sic affectas oporteat domum Dei ingredi, supervacaneum vel interrogare existimo. Neque enim eas existimo, si sint piæ & fideles, sic affectas, ausuras vel ad sanctam mensam accedere, vel corpus & sanguinem Domini attingere. Neque enim, quæ xij. annorum fluxum habebat, ipsum ad medicinam tetigit, sed solam ejus fimbriam. Orare enim quomodocunq; se habeat aliquis, & utcunque sit affectus Domini meminisse, & auxilium implorare, non est reprehendendum. Ad sancta autem sanctorum, qui non omnino animâ pariter & corpore purus est, accedere prohibebitur.

ΚΑΝΩΝ Β΄.

Περὶ δὲ τῶν ἐν ἀφέδρῳ γυναικῶν, εἰ προσῆκεν αὐτὰς οὕτω διακειμένας εἰς τὸν οἶκον εἰσιέναι τοῦ θεοῦ, περιττὸν καὶ τὸ πυνθάνεσθαι νομίζω. οὐδὲ γὰρ αὐτὰς οἶμαι πιστὰς οὔσας καὶ εὐλαβεῖς, τολμήσειν οὕτως διακειμένας, ἢ τῇ τραπέζῃ τῇ ἁγίᾳ προσελθεῖν, ἢ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ προσάψασθαι. οὐδὲ γὰρ ἡ τὴν δωδεκαετῆ ῥύσιν ἔχουσα πρὸς τὴν ἴασιν ἔθιγεν αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνου τοῦ κρασπέδου. προσεύχεσθαι μὲν γὰρ ὅπως ἂν ἔχῃ τις, καὶ ὡς ἂν διάκειται, μεμνῆσθαι τοῦ δεσπότου, καὶ δεῖσθαι βοηθείας τυχεῖν, F ἀνεπίφθονον. εἰς δὲ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ὁ μὴ πάντῃ καθαρὸς καὶ ψυχῇ καὶ σώματι, προσιέναι κωλυθήσεται.

BALS. Hebraicæ mulieres, quando fuerit eis profluvium menstruum, in loco solitario sedentes quiescunt donec septem dies præterierint, & menstruorum fluxus expurgatus stiterit. Unde acceptum est illud, In abscessu, pro eo quod est, separatas esse ipsas à reliquorum sede, ut immundas. Interrogatus ergo Sanctus de fidelibus mulieribus, an eas oporteat quando à menstruis vexantur, Ecclesiam ingredi, respondit non oportere

ΒΑΛΣ. Αἱ Ἑβραΐδες γυναῖκες ὅταν γίνηται αὐταῖς ἡ τῶν ἐμμηνίων ῥύσις, ἐν τόπῳ μεμονωμένῳ καθήμεναι, ἡσυχάζουσιν ἕως ἂν ἡμέραι ἑπτὰ παρέλθωσι, καὶ ἡ τῶν ἐμμηνίων ῥύσις καθαρισθῇ· ὅθεν εἴληπται τὸ ἐν ἀφέδρῳ, ἤτοι τὸ κεχωρίσθαι αὐτὰς ἀπὸ τῆς τῶν λοιπῶν ἕδρας, ὡς ἀκαθάρτους. ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ ἅγιος περὶ τῶν πιστῶν γυναικῶν, εἰ χρὴ ταύτας ὅταν ὑπὸ τῶν ἐμμηνίων ὀχλῶνται, εἰσιέναι εἰς ἐκκλη-

ἐκεῖ, ἀπεκρίθη μὴ δεῖν τοῦτο γίνεσθαι, καὶ τὴν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ αἱμοῤῥοοῦσαν παρήγαγεν εἰς ὑπόδειγμα, μὴ τολμήσασαν ἅψασθαι τοῦ κυρίου, ἀλλ' ἢ μόνου τοῦ κρασπέδου αὐτοῦ. εὔχεσθαι μὲν γὰρ καὶ τοῦ κυρίου μεμνῆσθαι φησὶν οὐδ' ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ κωλύονται· εἰς ναὸν δὲ θεοῦ εἰσιέναι ἢ μεταλαμβάνειν αὐτὰς τῶν ἁγιασμάτων, οὐ δεῖ. ταῦτα τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως διορισαμένου, βλέπομεν σήμερον εἰς τὰ γυναικωνῖτα καὶ μᾶλλον μοναστήρια αὐθαδῶς τοιαύτας ἱσταμένας γυναῖκας εἰς τοὺς προνάους τοὺς πάσαις ἁγίαις εἰκόσι καλλωπισμένους, καὶ εἰς δοξολογίαν θεοῦ ἀπονεμηθέντας. καὶ ἐρωτῶντες ὅπως τοῦτο γίνεται, ἀκούομεν μὴ ἐκκλησιάζειν αὐτάς, ὅπερ ἐμοὶ τέως οὐ δοκεῖ. οὐ γάρ εἰσιν οἱ πρόναοι κοινοὶ ὡς τὰ τῶν ἐκκλησιῶν προαύλια, ἀλλὰ μέρος αὐτῶν ἀπονεμηθὲν ταῖς γυναιξὶ ταῖς μὴ κωλυομέναις ἐκκλησιάζειν. ὁ δὲ πρόναος, τόπος δευτέρας ἐστὶ μετανοίας, ὁ τῶν ἀκροωμένων λεγόμενος· καὶ ἐν αὐτῷ οὐδὲ ἀνδράσιν ὁρᾶται ἵστασθαι, ἐπιτιμηθεῖσι μὴ ἐκκλησιάζειν, ἀλλὰ ἔξωθεν αὐτοῦ προσκλαίειν. ἔδει γοῦν τοὺς τοιούτους προνάους εἰς οὓς αἱ τοιαῦται ἀκάθαρτοι γυναῖκες ἔμελλον ἵστασθαι, μὴ ἀναπληροῦν τόπον ἐκκλησιῶν ἐξ ὀρθοῦ, ὥστε καὶ ἱερεῖς μετὰ τῶν θείων ἁγιασμάτων διέρχεσθαι κατὰ τὸν χερουβικὸν ὕμνον, καὶ θάπτειν τοὺς ἐν τούτῳ ἴσως ὄντας τάφους καὶ ἁγίους, καὶ τελεῖν ἁγίων ἀγχῶν τελετάς· ἢ κἂν μετὰ ἐπισκοπικῆς ἐπιτροπῆς τοὺς τοιούτους τόπους ἀφορίζεσθαι, ὥστε ἀπροσκριματίστως ἵστασθαι ἐν αὐτοῖς τὰς ἀκαθάρτους γυναῖκας. ἐγὼ δὲ εἶδον καὶ τοιαύτην γυναῖκα ἐπὶ προνάου ἑστῶσαν, καὶ εὐχὴν ἀῤῥαβῶνος παρὰ ἀρχιερέως δεξαμένην· ὅπερ καὶ ἐθαυμάσαμεν. ὡς ἔοικε δὲ τὸ παλαιὸν εἰσήρχοντο γυναῖκες εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἀπὸ τῆς ἁγίας τραπέζης μετελάμβανον· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου μέμνηται ὁ κανών. καὶ ἀνάγνωθι τὸν μδ'. κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ τὸν ξθ'. τῆς ϛ'. συνόδου. ὡσαύτως ἀνάγνωθι καὶ τὴν ιζ'. νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ φιλοσόφου, ἐν μέρει ταῦτα διαλαμβάνουσαν· ὁρίζομεν περὶ τικουσῶν γυναικῶν καὶ περὶ τῶν ὅσαι τῇ φυσικῇ καθάρσει καταλαμβάνονται, ἀνενοχλήτου μὲν ἐξ ἄλλης τινὸς διαθέσεως, νοσερᾶς τι ζωῆς αὐτῶν συντελούσης, ἀμετόχους εἶναι· τὰς μὲν ἀτελεστέρας, τοῦ φωτισμοῦ· τὰς δὲ μεμυσταγωγημένας, τῶν ἀχράντων μυστηρίων τῆς μεταλήψεως, μέχρι τῆς τῶν μ'. ἡμερῶν προθεσμίας. νοσήματος δὲ τινος καταλαβόντος καὶ τὴν διαγωγὴν τῆς ζωῆς ἀπειλοῦντος, πάντῃ ἔστω μεταλαμβάνειν αὐτὰς τοῦ ἁγιάσματος. καὶ μετά τινα πάλιν διακελεύεται ἡ αὐτὴ νεαρὰ περὶ βρεφῶν, νοσήματος μὲν μὴ κατεπείγοντος, μετὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν ταῦτα βαπτίζεσθαι· θανάτου δὲ ἐφισταμένου καὶ πρὸ τῆς ὀγδόης ἡμέρας ἐν τοῖς αὐτὰ βαπτίζεσθαι. ἐπεὶ δὲ ἤκουσα τινὸς λέγοντος ὡς οὐκ ὀφείλουσιν οἱ ἀφωρισμένοι λαϊκοὶ ἢ ἀκροᾶσθαι θείων ψαλμῳδημάτων, ἔξωθεν τοῦ προνάου ἱστάμενοι, ἀλλ' οὐδὲ ψάλλειν· ἀπελογησάμην πρὸς αὐτὸν ὅτι τὰ ἐν τῷ παρόντι κανόνι γεγραμμένα ἐπιστομίζουσί σε ἄνθρωπε τοιαῦτα λέγοντα. ὥσπερ γὰρ αἱ μὴ συγχωρούμεναι ἐκκλησιάζειν γυναῖκες προσεύχεσθαι οὐ κωλύονται, οὕτως οὐδὲ οἱ ἀφωρισμένοι κωλυθήσονται καθ' ἑαυτοὺς εὔχεσθαι. ἵστασθαι δὲ καὶ ἔξωθεν τοῦ προνάου τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν θείων ψαλμῳδημάτων. διότι τοῦτο πρὸς πλείονα συντριβὴν αὐτῶν ἐστίν.

ΖΩΝΑΡ. Ἑβραῖδες γυναῖκες ὅτε συμβῇ αὐταῖς ἡ τῶν ἐμμήνων ῥύσις ἐν τόπῳ μεμονωμένῳ καθήμεναι, ἡσυχάζουσιν, ἕως ἂν ἑπτὰ ἡμέραι παρέλθωσιν. ὅθεν εἴληπται τὸ ἐν ἀφέδρῳ δηλοῦν, τὸ κεχωρίσθαι αὐτὰς ἀπὸ τῆς τῶν λοιπῶν ἕδρας ὡς ἀκαθάρτους. ἐρωτηθεὶς δὲ ὁ πατὴρ οὗτος περὶ τῶν πιστῶν γυναικῶν εἰ χρὴ ταύτας ὅτε ἡ τῶν ἐμμήνων ῥύσις αὐταῖς ἐνοχλεῖ, εἰσιέναι εἰς ἐκκλησίαν, ἀπεκρίθη μὴ δεῖν, καὶ τὴν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ αἱμοῤῥοοῦσαν παρήγαγεν εἰς ὑπόδειγμα μὴ τολμήσασαν ἅψασθαι τοῦ κυρίου, ἀλλ' ἢ μόνου τοῦ κρασπέδου αὐτοῦ. εὔχεσθαι μὲν γὰρ καὶ τοῦ κυρίου μεμνῆσθαι φησὶν, οὐδ' ἐν τῷ τοιούτῳ καιρῷ κωλύονται· εἰς ναὸν δὲ Θεοῦ εἰσιέναι, ἢ μεταλαμβάνειν αὐτὰς τῶν ἁγιασμάτων οὐ δεῖ.

A hoc fieri: & mulierem quæ sanguinis profluvio in evangelio laborabat, in exemplum adduxit, non ausam dominum tangere, sed solam ipsius fimbriam. Orare enim & Domini meminisse, inquit, ne in hoc quidem tempore prohibebuntur: Templum autem ingredi, vel sanctorum ipsas esse participes non convenit. Hæc cùm Antistes definierit, videmus hodie in gynæceis & maximè in monasteriis, tales mulieres secu.e stare in templorum vestibulis, quæ sanctis omnis generis imaginibus exornata, & ad Dei laudem deputata sunt: & cùm interrogamus quomodo hoc fiat, audimus eas non esse in Ecclesia, quod mihi quidem non ita esse videtur. Non sunt B enim vestibula communia ut Ecclesiarum atria, sed pars sunt ipsarum mulieribus attributa quæ in Ecclesia versari non prohibentur. Quod quidem vestibulum est locus secundæ pœnitentiæ qui dicitur audientium: & in ipso ne viris quidem stare permittitur, quibus imposita est pœna ne in ecclesia versentur, sed extra ipsum deflere. Oportet ergo ejusmodi vestibula in quibus stabunt ejusmodi immundæ mulieres, Ecclesiarum locum directò non implere, ut etiam Sacerdotes cum divinis sacramentis in Cherubico hymno transeant, & sepulchra quæ illic fortè sunt, suffiant, & sanctos, & sacrarum precum mysteria peragant: vel etiam cum episcopali per- C missione ejusmodi loca separare, ut immundæ mulieres in eis sine præjudicio stare possint. Ego autem vidi etiam ejusmodi mulierem in vestibulo stantem, & arrhæ orationem ab Antistite accipientem, quod quidem sum admiratus. Olim autem, ut est verisimile, mulieres ad altare accedebant, & de sancta mensa participabant. Propterea enim altaris quoque Canon meminit. Lege xliiij. Canonem Synodi Laodicenæ, & lxix. vj. Synod. similiter lege & xvij. Novellam Regis Domini Leonis Sapientis hæc in parte tractantem: Statuimus de mulieribus, quæ pepererunt, & de iis quæ naturali purgatione detinentur, siquidem eorum vita à nulla alia morbosa D affectione perturbatur, ut quæ non sunt quidem initiatæ, non sint illuminationis participes: quæ autem sunt in divinis ministeriis initiatæ, impolluta mysteria non participent, usque ad quadraginta dierum terminum. Quòd si morbus invaserit, & se vitam abrupturum minetur, ut sint omnino sacramenti participes. Et post nonnulla ipsa rursus jubet de infantibus novella, ut morbo quidem non urgente ii post octavum diem baptizentur: quòd si mors immineat, ii etiam ante octavum baptizentur. Sed quia audivi quendam dicentem non debere segregatos Laicos extra vestibulum stantes divinas Psalmodias audire, sed neque psallere: ei respon- E deo, quòd, quæ in præsenti Canone scripta sunt, tibi ô homo qui hæc dicis, os occludunt. Quemadmodum enim, quæ in Ecclesia versari non sinuntur mulieres, orare non vetantur, ita nec qui sunt segregati, per se orare prohibebuntur: sed & extra Ecclesiæ vestibulum stare, & divinas Psalmodias audire: hoc enim fit ad majorem eorum exercitationem.

ZONAR. Hebræorum mulieres cum sanguinis menstrui fluxus ipsis contingit, in solitario sedentes lo- F co, neminem nisi post septem elapsos dies alloquuntur: unde verbum illud, in abscessu, desumptum est, indicans eas ab aliarum consessu, velut impuras fuisse segregatas. Rogatus porro hic Pater de fidelibus mulieribus, num eas cum menstruorum fluxu divexantur, in Ecclesiam ingredi oporteat, haud oportere respondit, profertque exempli loco illam ex Evangelio mulierem quæ sanguinis fluxum patiebatur, quæ Dominum ipsum nequaquam ausa est contingere, sed vestis ejus tantummodo limbum. Precari porro, ac Domini meminisse, inquit, nequaquam eo tempore prohibentur: verum in templum Dei ipsas ingredi, aut sacris mysteriis communicare, haud licet.

Canon III.

Porrò qui satis ad id instructi sunt & consenuerunt, debent esse sui judices. Quod enim à se invicem ex consensu abstinere conveniat, ut ad tempus vacent orationi, & rursus conveniant, Paulum dicentem audiverunt.

Bals. Ut est verisimile, fuerat Sanctus interrogatus, an admittat, conjuges qui consenuerunt, quo tempore debent orare, à conjunctione abstinere: & dicit, quod qui tales sunt, debent esse sui judices: & aliquando à se invicem ex consensu, seu ex communi voluntate abstineant: quo scilicet tempore orare statuerunt, cum omni continentia versentur, & rursus simul conveniant. Nam & magnus Paulus hoc statuit. Et Canon quidem dicit de iis qui consenuerunt: est autem etiam intelligendus de omnibus conjugibus. Rectè autem dixit illud, Ex consensu: Neque enim vir habet sui corporis potestatem, nec mulier, secundùm magnum Apostolum. Propterea ergo eos oportet inter se de continendo consentire, ut vacent orationi & jejunio. Nisi enim ex consensu abstineant, pars quæ non vult omnino conjunctionem, frustratur eam quæ postulat: & quomodo ea pars quæ conjunctionem quærit & non permittitur, ejus quæ non permittit potestatem habere videatur? Accidit autem ut etiam alterius continentia alterius partis damno cedat. Si enim à cupiditate vincitur, & non fit ei potestas, in coitum illegitimum incidet. Dicit autem quispiam, cum Canon dicat separandos esse conjuges ut orationi vacent, definit autem Apostolus nos debere sine intermissione orare; sempérne oportet eos qui cohabitant, à se invicem abstinere? Sed non de quavis oratione agitur, sed de præstantiore, sanctorum scilicet jejuniorum. Nam & per Mosem Deus Judæis divinas voces in monte audituris præcepit ut à propriis uxoribus abstinerent. Et Propheta Joel, Sanctificate, inquit, jejunium, & exeat sponsus ex cubili suo, & sponsa ex suo thalamo. Cùm hæc autem ita se habeant, non video quibusnam pœnis subjicientur qui hæc non servant. Existimo autem quòd pro judicio ejus qui audit confessionem, medicina adhibebitur personis, & necessitati naturæ. Lege cij. Can. Syn. in Trullo.

Zonar. De iis qui legitimo inter se matrimonio copulati sunt, rogatus num abstinere invicem debeant, respondit, oportere ipsosmet sui esse judices, & aliquando abstinere invicem, ex consensu, hoc est communi utriusque voluntate. Neque enim vir potestatem habet sui corporis, neque mulier, ut magnus Apostolus ait. Proinde ergo convenire inter se invicem oportet de abstinentia, ut precatione ac jejunio vacent: Etenim si non ex consensu abstineant, fraudabit plane ea pars quæ congressum renuit, alteram quæ hunc deposcit. Atqui quonam modo dicas potestatem habere in corpus ejus partis quæ congressum abnuit, alteram cui deposcenti ille haud quaquam permittitur? Contingit etiam præterea, ut alterius continentia, alteri fortasse detrimentum importet. Si namque cupiditas urgeat, nec illi permittitur, in copulam illegitimam incidet. Deinde tempus quoque definit Apostolus, quod quidem asserit esse precationis, & jejunii. Dicet igitur quispiam, cum perpetuo precationi vacandum esse Apostolus doceat, conjuges quoque perpetuo abstinere invicem oportebit, si precationis tempore abstinentia mutua sit indicta. Verum non de quacunque precatione hoc loco Apostolus loquitur, sed de quadam accuratiore præ cæteris, quam in lachrymis & afflictionibus peragi oportet. Non enim plane perpetuo hanc precationis rationem tenebunt: jejunium vero illud intelligit, quod statutis temporibus

ΚΑΝΩΝ γ΄.

Αὐτάρκεις δὲ καὶ οἱ γεγηρακότες, ἑαυτῶν ὀφείλουσιν εἶναι κριταί. ὅτι γὰρ ἀπέχεσθαι ἀλλήλων προσήκει ἐκ συμφωνίας, ἵνα πρὸς καιρὸν σχολάσωσι τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὦσιν, ἀκηκόασι Παύλου γράφοντος.

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικεν ἠρωτήθη ὁ ἅγιος εἰ ἐνδέχεται τοὺς συζύγους γεγηρακότας, καθ' οὓς καιροὺς ὀφείλουσι προσεύχεσθαι, τῆς ἐπιμιξίας ἀπέχεσθαι· καί φησιν ὡς οἱ τοιοῦτοι, ἑαυτῶν κριταὶ γενέσθωσαν· καὶ ποτὲ ἀλλήλων ἐκ συμφώνου ἤγουν ἐκ κοινοῦ θελήματος, ἀπεχέσθωσαν, ἤγουν κατὰ τοὺς καιροὺς καθ' οὓς ἐνεταλήθησαν προσεύχεσθαι, διαγινέσθωσαν μετὰ πάσης σωφροσύνης, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔστωσαν. ὅτι καὶ ὁ μέγας Παῦλος τοῦτο διετάξατο. καὶ ὁ μὲν κανὼν περὶ γεγηρακότων φησίν. ἐξακουστέον δὲ τὸ ἐν αὐτῷ καὶ εἰς πάντας τοὺς ὁμοζύγους. καλῶς δὲ εἶπε τὸ ἐκ συμφώνου. οὔτε γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐξουσιάζει τοῦ ἰδίου σώματος· οὔτε ἡ γυνή, κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον. διὰ τοῦτο οὖν ἀλλήλοις δεῖ συμφωνεῖν περὶ ἀποχῆς, ἵνα σχολάσωσι τῇ προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ. εἰ γὰρ μὴ ἐκ συμφωνίας γένοιτο ἡ ἀποχή, ἀποστερεῖ πάντως τὸ μὴ βουλόμενον τὴν συνουσίαν μέρος, τὸ ταύτην ἐπιζητοῦν. καὶ πῶς ἂν δόξειεν ἐξουσιάζειν τοῦ σώματος τοῦ μὴ συγχωροῦντος μέρους τὸ τὴν συνάφειαν ζητοῦν καὶ μὴ συγχωρούμενον; συμβαίνει δὲ καὶ τὴν τοῦ ἑτέρου ἐγκράτειαν εἰς βλάβην ἴσως ἀποβαίνειν θατέρου. εἰ γὰρ νικᾶται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας καὶ οὐ παραχωρεῖται, περιπεσεῖται μίξει ἀθέσμῳ. ἐρεῖ δέ τις ὡς ἐπεὶ ὁ κανὼν φησὶν ἀποδιίστασθαι τοὺς ὁμοζύγους ἵνα σχολάσωσι τῇ προσευχῇ, ὁ ἀπόστολος δὲ διορίζεται ἀδιαλείπτως ἡμᾶς προσεύχεσθαι, ἀεὶ χρὴ καὶ τοὺς συνοικοῦντας ἀλλήλων ἀπέχεσθαι; ἀλλ' οὐ περὶ πάσης προσευχῆς ὁ λόγος ἐστί· περὶ δὲ τῆς σπουδαιοτέρας ἤγουν τῆς τῶν ἁγίων νηστειῶν, ὅτι καὶ διὰ τοῦ Μωσέως ὁ Θεὸς παρηγγείλατο τοῖς Ἰουδαίοις μέλλουσιν ἀκοῦσαι τὴν ἐν τῷ ὄρει θείαν φωνήν, ἀπέχεσθαι τῶν οἰκείων γαμετῶν. καὶ ὁ προφήτης Ἰωήλ· ἁγιάσατε, φησί, νηστείαν, καὶ ἐξελθέτω νυμφίος ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, καὶ νύμφη ἐκ τοῦ παστοῦ αὐτῆς. τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, οὐ συνορῶ ποίοις ἐπιτιμίοις καθυποβληθήσονται οἱ ταῦτα μὴ φυλάττοντες. νομίζω δὲ ὅτι κατὰ τὴν διάκρισιν τοῦ τὴν ἐξαγόρευσιν δεχομένου ἡ θεραπεία γενήσεται πρός τε τὰ πρόσωπα καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως. καὶ ἀνάγνωθι τὸν ιβ΄ κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τῶν ἐν γάμῳ νομίμῳ βιούντων ἐρωτηθεὶς εἰ χρὴ ἀπέχεσθαι ἀλλήλων, ἔφησεν ὡς ὀφείλουσιν οἱ τοιοῦτοι αὐτοὶ ἑαυτῶν εἶναι κριταί, καὶ ποτὲ ἀλλήλων ἀπέχεσθαι ἐκ συμφώνου, ἤγουν ἐκ κοινοῦ θελήματος. οὔτε γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐξουσιάζει τοῦ ἰδίου σώματος, οὔτε ἡ γυνὴ κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον. διὰ τοῦτο οὖν συμφωνεῖν ἀλλήλοις δεῖ περὶ ἀποχῆς, ἵνα σχολάσωσι τῇ προσευχῇ, καὶ τῇ νηστείᾳ. εἰ μὴ γὰρ ἐκ συμφώνου γένοιτο ἡ ἀποχή, ἀποστερεῖ πάντως τὸ μὴ βουλόμενον τὴν συνουσίαν μέρος, τὸ ταύτην ἐπιζητοῦν. καὶ πῶς ἂν δόξῃ ἐξουσιάζειν τοῦ σώματος τοῦ μὴ συγχωροῦντος μέρους, τὸ τὴν συνάφειαν ζητοῦν καὶ μὴ συγχωρούμενον; συμβαίνει δὲ καὶ τὴν θατέρου ἐγκράτειαν, εἰς βλάβην ἴσως ἀποβαίνειν θατέρου. εἰ γὰρ νικᾶται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας καὶ οὐ παραχωρεῖται, περιπεσεῖται μίξει ἀθέσμῳ. εἶτα καὶ τὸν καιρὸν ὁ ἀπόστολος ὁρίζει. ὃν φησὶν εἶναι τῆς προσευχῆς καὶ νηστείας· ἐρεῖ οὖν τις ὅτι τοῦ ἀποστόλου λέγοντος, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι. ἀεὶ χρὴ καὶ τοὺς συνοικοῦντας ἀλλήλων ἀπέχεσθαι· εἴ γε ὅτε προσεύχονται ἀλλήλων αὐτοῖς εἴρηται ἀπέχεσθαι. ἀλλ' οὐ περὶ πάσης προσευχῆς ἐνταῦθα φησὶν ὁ ἀπόστολος, περὶ δὲ γε τῆς σπουδαιοτέρας ἣν ἐν δάκρυσι καὶ κακοπαθείαις δεῖ γίνεσθαι. οὐ γὰρ πάντως οὕτως προσεύξονται πάντοτε· νηστείαν δὲ λέγει τὴν γινομένην ἐν καιροῖς ὡρισμένοις, ἢ ὅτε μέλλοι τις τῶν ἁγιασμάτων μετέχειν. καὶ τοῖς Ἰουδαίοις δὲ μέλλουσιν ἀκοῦσαι τὴν ἐν τῷ ὄρει θείαν φωνήν, ἀπέχεσθαι

A ἀπέχεσθαι τῶν γαμετῶν ἐπετάχθη. καὶ ὁ Ἰωὴλ ἁγιάσατε νηστείαν εἰπὼν, ἐξελθέτω, προσέθετο, νυμφίος ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, καὶ νύμφη ἐκ τοῦ παστοῦ αὐτῆς. δεῖ γὰρ τοὺς νηστεύοντας ἡδυπαθείας πάσης ἀπέχεσθαι· ὅτι χαυνοῦν τὴν ψυχὴν καὶ συγχεῖν τὸν λογισμὸν αἱ τῶν ἡδονῶν ἀπολαύσεις πεφύκασιν.

ΚΑΝΩΝ δ'.

Οἱ δ' ἐν ἀπροαιρέτῳ νυκτερινῇ ῥύσει γενόμενοι καὶ οὗτοι τῷ ἰδίῳ συνειδότι κατακολουθείτωσαν, καὶ ἑαυτοὺς εἴτε διακρίνονται περὶ τούτου, εἴτε μὴ, σκοπείτωσαν· καὶ ἐπὶ τῶν βρωμάτων ὁ διακρινόμενος, φησὶν, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται. καὶ ἐν τούτοις εὐσυνείδητος ἔστω καὶ εὐπαρρησίαστος κατὰ τὸ ἴδιον ἐνθύμιον, πᾶς ὁ προσιὼν τῷ Θεῷ. ταῦτα, σὺ μὲν, τιμῶν ἡμᾶς (οὐ γὰρ ἀγνοῶν, ἀγαπητέ). τὰ ζητήματα ἡμῖν προσήγαγες, ὁμόφρονας ἡμᾶς ὥσπερ οὖν ἐσμὲν καὶ ἰσοψύχους ἑαυτῷ παρασκευάζων. ἐγὼ δὲ, οὐχ ὡς διδάσκαλος ἀλλ' ὡς μετὰ πάσης ἁπλότητος προσῆκον, ἡμᾶς ἀλλήλοις διαλέγεσθαι, εἰς κοινὸν τὴν διάνοιαν ἐμαυτοῦ ἐξέθηκα· ἣν ἐπικρίνας καὶ σὺ συνετώτατέ μου υἱὲ, ὅ,τι ἂν σοι φανῇ δίκαιον καὶ βέλτιον, ἢ καὶ οὕτως ἔχειν δοκιμάζῃς, περὶ αὐτῶν ἀντιγράψεις. ἐρρῶσθαί σε ἀγαπητὲ υἱέ μου ἐν εἰρήνῃ λειτουργοῦντα τῷ Κυρίῳ εὔχομαι.

ΒΑΛΣ. Ἐρωτηθεὶς ὁ πατὴρ εἰ ὀφείλουσι τῶν ἁγιασμάτων μετέχειν οἱ ἐν ῥύσει σπέρματος ἀπροαιρέτως γενόμενοι, ἔφησεν ὡς οἱ τοῦτο παθόντες, τὸ οἰκεῖον συνειδὸς κριτὴν ἐχέτωσαν· ὥστε εἰ μὲν μή τινος ἐμπαθείας προϋποκειμένης, συνέβη αὐτοῖς τοῦτο, αὐτομάτως τῆς φύσεως ἐκκρινάσης ὡς περίττωμα τὴν ἐκροὴν, οὐκ ἐμποδισθήσονται τῶν ἁγιασμάτων μεταλαβεῖν. εἰ δὲ τισὶ προϋπῆρξεν ἐξ ἐμπαθοῦς λογισμοῦ ἐπιθυμία, καὶ ταύτῃ ἐπηκολούθησεν ἐκροὴ, ἢ ἐξ ἀκρασίας βρωμάτων καὶ πόσεως συνέβη τοῦτο, οἱ τοιοῦτοι οὐκ εἰσὶ καθαροί· οὐ διὰ τὴν ῥύσιν τοῦ σπέρματος (οὐ γὰρ ἀκάθαρτον τοῦτο, ἐπεὶ μηδὲ ἡ σὰρξ ἐξ ἧς ἐκεῖνο περίττωμα) ἀλλὰ διὰ τὸ πονηρὸν ἐνθύμιον ὅπερ ἐμόλυνε τὴν διάνοιαν. ὁ γοῦν τοιοῦτος, οὐκ εὐσυνείδητος, κἀντεῦθεν οὐδ' εὐπαρρησίαστος εἰς τὸ προσελθεῖν τῷ Θεῷ. ἐπάγει δὲ καὶ τὴν χρῆσιν ἐκ τοῦ μεγάλου Παύλου γράψαντος περὶ τῶν εἰδωλοθύτων, ὅτι ὁ διακρινόμενος, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται. περὶ δὲ τῆς τοῦ σπέρματος ῥύσεως, ζήτει καὶ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐπιστολὴν πρὸς Ἀμμοῦν μονάζοντα.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ταῦτα πρὸς ἐρώτησιν ὁ πατὴρ ἀποκρίνεται. ἐρωτηθεὶς γὰρ εἰ δεῖ τοὺς ἐν ῥύσει σπέρματος γινομένους ἀπροαιρέτως, τῶν ἁγιασμάτων μετέχειν, ἔφη, ὅτι οἱ τοῦτο παθόντες, τῷ οἰκείῳ συνειδότι κατακολουθείτωσαν. ἤγουν τὸ συνειδὸς ἐχέτωσαν τοῦ πράγματος δικαστὴν, τὴν οἰκείαν δηλονότι διάνοιαν. ὥστε εἰ μή τινος ἐμπαθείας προϋποκειμένης συμβέβηκεν αὐτομάτως ἡ τῆς γονῆς ἐκροὴ, τῆς φύσεως αὐτὴν ὡς περίττωμα ἐκκρινάσης· ἢ εἰ μὴ ἐκ παροινίας καὶ ἐξ ἀδδηφαγίας ἐγένετο, οὐκ ἐμποδισθήσεται ὁ τοῦτο παθὼν τῷ ἁγίῳ προσελθεῖν θυσιαστηρίῳ. εἰ δέ τις προϋπῆρξεν ἐμπαθὴς λογισμὸς, καὶ ἐπὶ πολὺ ἐμφιλοχωρήσας τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ, φαντασίαν ἐπήνεγκε νυκτερινὴν, καὶ ταύτῃ ἐπηκολούθησεν ἡ τῆς γονῆς ἐκροὴ, καὶ ἐξ ἀκρασίας βρωμάτων καὶ πόσεως συνέβη· ὁ τοιοῦτος οὐ καθαρός ἐστιν, οὐ διὰ τὴν ῥύσιν τοῦ σπέρματος (οὐ γὰρ ἀκάθαρτον τοῦτο, ἐπεὶ μηδὲ ἡ σὰρξ ἧς ἐκεῖνο περίττωμα) ἀλλὰ διὰ τὸ πονηρὸν ἐνθύμιον, ὅπερ ἐμόλυνε τὴν διάνοιαν. ὁ γοῦν τοιοῦτος οὐκ εὐσυνείδητος, κἀντεῦθεν οὐδ' εὐπαρρησίαστος διὰ τὸ ἴδιον ἐνθύμιον. πῶς οὖν προσελεύσεται τῷ Θεῷ διακρινόμενος; ἐπάγει δὲ καὶ χρῆσιν ἐκ τοῦ μεγάλου Παύλου γράψαντος περὶ τῶν εἰδωλοθύτων, ὅτι διακρινόμενος ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται. περὶ δὲ τῆς τοῦ σπέρματος ῥύσεως καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος πλατέως ἔγραψεν πρὸς Ἀμμοῦν μονάζοντα.

A exercetur, vel cum sacris mysteriis cuipiam est communicandum. Nam & Judæis cum divinas voces in monte audituri essent, ut a conjugibus abstinerent est, imperatum. Et Joel post illa verba, sanctificate jejunium, egrediatur, addidit, sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. A quacunq; siquidem voluptate jejunantes abstinere oportet. Propterea quòd animum dissolvere, rationemque perturbare voluptatum oblectamenta consuevere.

Canon IIII.

Qui autem in non voluntario nocturno fluxu fuerint, ii quoque propriam conscientiam sequantur, & seipsos an B *de eo dubitent annon, considerent. Quemadmodum in cibis, qui discernit, inquit, si comederit, condemnatus est: In his quoque bona sit conscientia, & libero loquatur, secundùm propriam cogitationem, omnis qui ad Deum accedit. Has tu quidem nos honorans (non enim ignoras ô dilecte) nobis quæstiones proposuisti, nos ut ejusdem sententiæ sicut & sumus, ejusdémq; animi, simul præparans. Ego autem, non ut Doctor, sed ut cum omni simplicitate convenit nos invicem disserere, meam sententiam in commune edidi: quam cùm tu examinaveris, fili mi sapientissime, quòd sibi justum meliúsque apparuerit, vel an sic etiam se habere existimas, rescribes. Valere te, dilecte fili mi, in pace Domino ministrantem opto.* C

Bals. Interrogatus pater an Sacramentorum debent esse participes, qui involuntarium seminis fluxum passi sunt, dixit, quòd qui hoc passi sunt, judicem habeant propriam conscientiam: ut si nulla præcedente animi perturbatione hoc eis acciderit, natura sua sponte hanc fluxionem tanquam excrementum excernente, non impedientur esse Sacramentorum participes. Si quibus autem ex rationis perturbatione præextitit cupiditas, eámque effluxio consecuta sit, vel ex ciborum potúsque intemperantia hoc evenerit, ii puri non sunt: non propter fluxum seminis (non est enim hoc immundum, sicut nec caro, cujus est excrementum) sed propter malam cogitationem, quæ mentem polluit. Qui igitur est ejusmodi, non habet bonam Conscientiam, & non habet ideo potestatem ad Deum accedendi. Subjungit autem & ex magno Paulo sententiam, qui scripsit de idolothytis, quòd qui dubitat si comederit, condemnatus est. De fluxu autem seminis, quære magni quoque Athanasii epistolam ad Ammum monachum. D

Zonar. Hic quoque præpositæ interrogationi respondet Pater. Rogatus namque an liceat iis quibus E seminis fluxus non sponte contingit, sacris communicare mysteriis, respondit: Qui hoc patiuntur, propriam sequantur conscientiam, hoc est, facti judicem statuant conscientiam, suum videlicet animum, ac mentem. Ita ut siquidem nulla affectione prægrediente, ultro seminis fluxus evenit, veluti superfluum quid ipsum excernente natura; neque illi causam vinolentia, vel gulositas præbuit, ad sanctum altare accedere qui id passus est haudquaquam vetabitur; si vero mollior aliqua cogitatio præcessit, eaque menti diutius obversata nocturnam speciem induxit, quam postea seminis fluxus est consecutus, atque ex incontinentia ciborum, & potionis evenit, F haud est ejusmodi homo purus, non ob defluxum seminis, neque enim hoc impurum (quandoquidem nec impura caro, cujus hoc excrementum) sed ob cogitationem pravam, quæ animum inquinavit. Non est itaque hic nullius sibi conscius labis, proindéque nec plena illi fiducia, ob suam cupiditatem. Quâ ratione igitur Deo appropinquabit dubitans? subjicit quoq; magni Pauli sententiam, de idolothytis scribentis, quod si dubitans comedat, condemnatus est. Porro, de seminis fluxione, magnus quoque Athanasius multis verbis ad Ammum Monachum scripsit.

A

BEATI PETRI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, & MARTYRIS, CANONES qui feruntur in sermone ejus de pœnitentia.

CANON I.

Quoniam autem quartum Pascha persecutionem jam apprehendit, satis est iis qui delati quidem sunt, in custodiámq; conjecti, tormentáque non sufferenda, & intolerabilia flagella, & multas alias graves necessitates sustinuerunt, postea autem sunt à carnis imbecillitate proditi: etiamsi non ab initio suscepti sunt propter gravem lapsum consecutum: tamen, quia multum decertarunt & diu restiterunt: non enim sponte ad ea devenerunt, sed à carnis imbecillitate proditi: nam & stigmata Jesu in suis corporibus ostentant, & nonnulli anno jam tertio deflent: eis ab adventu per revocationem in memoriam alii quadraginta dies injungantur, quos cùm jejunasset Dominus & Servator noster Jesus Christus, postquam baptizatus fuerat, tentatus est à diabolo: In quibus & ipsi cùm valde exercitati fuerint, & constantiùs jejunaverint: deinceps in orationibus vigilabunt: meditantes quod dicitur à Domino ad eum qui illum tentat, ut ipsum adoret: Abi pone Satana: Scriptum est enim, Dominum tuum adorabis, & illi soli servies.

BALS. Præsentes Canones tractant de iis qui propriam fidem in persecutionibus negaverunt, & pœnitentiam egerunt. Et jubet quidem primus Canon, eis qui post multa tormenta sacrificarunt, ut qui propter imbecillitatem perseverare non potuerint, & in pœnitentia tres annos transegerint, alios quoque quadraginta dies injungi, & sic admitti. Nota præsentes Canones, qui varia quædam & utilia definiunt in gratiam eorum qui Deum abnegarunt, & pœnitentiam petunt, & de iis qui ad martyrium ultro advolarunt, & lapsi sunt, & rursus fidem sunt confessi, & de aliis quibusdam ejusmodi. Quære etiam non absque fructu plurimos Canones Synodi Ancyranæ.

ZONAR. Inter eos qui turbulentis temporibus propriam fidem abnegarunt, discrimen Sanctus hic Pater statuit, aitque, qui ad tyrannos rei acti sunt, ac in vincula conjecti, tormentaque gravissima, flagellàque haud tolerabilia, quæque nulla propemodum cura, aut medicina sanari possent, (ἄκος namque curationem significat, éstque ἀνήκεστον idem quod immedicabile) aliasque necessitates sustinuerunt; ac postea succumbentes immolarunt, velut à carnis imbecillitate proditi, quæ ad finem usque obdurare in doloribus haud potuerit, iis mulctæ nomine decursum jam tempus sufficere. Quartum siquidem, inquit, Pascha jam exactum est, ex quo in gravissimum hunc incidere casum. Ac etiam si forte initio cum pœnitentia ducti accesserunt, non sunt suscepti; tamen quia non sponte processere ad immolandum diuque repugnarunt, ac stigmata Jesu, vulnerum nempe quæ pro Christo sustinuere cicatrices gerunt: tertiúsque jam effluxit annus ex quo lugent lapsum illum, insuper mulctari, hoc est, alios adhuc quadraginta dies ex quo ad communionem admitti postulantes accesserunt, mulctæ nomine injungendos esse decernit. In quibus majorem adhuc ostendentes pœnitentiæ exercitationem, & intentius, hoc est, attentiore cura jejunantes, attendentes sibimetipsis, vigilent in orationibus, meditantes, hoc est animo perpetuo versantes, vocéque usurpantes quæ Dominus ad tentatorem dixit; Abi pone me Satana, scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΠΕΤΡΟΥ, ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ κανόνες ἐμφερόμενοι ἐν τῷ περὶ μετανοίας αὐτοῦ λόγῳ.

ΚΑΝΩΝ α΄.

ΕΠΕΙ τοίνυν τέταρτον ἤδη πάσχα ἐπικατείληφε τὸν διωγμὸν, αὐτάρκως ἐστὶ τοῖς μὲν προσενεχθεῖσι, καὶ φυλακισθεῖσι, βασάνους τε ἀνυποίστους ὑπομεμενηκόσι καὶ ἀφορήτους μάστιγας, καὶ πολλὰς ἑτέρας ἀνάγκας δεινὰς, ὕστερον δὲ προδοθεῖσιν ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκός. εἰ καὶ μὴ ἐξ ἀρχῆς προσεδέχθησαν διὰ τὴν παρακολουθήσασαν μεγίστην πτῶσιν, ὅμως διὰ τὸ πολλὰ αὐτοὺς ἠθληκέναι καὶ ἐπὶ πολὺ ἀντιμεμαχῆσθαι· οὐ γὰρ κατὰ προαίρεσιν ἐν τούτῳ ἐληλύθασιν, ἀλλὰ καταπροδοθέντες ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκός· ἐπειδὴ καὶ στίγματα τοῦ Ἰησοῦ ἐνδείκνυνται ἐν τοῖς σώμασιν αὐτῶν, καὶ ἤδη τινὲς τρίτον ἔτος ἔχουσι καταπενθοῦντες· προσεπιτιμηθῆναι αὐτοῖς ἀπὸ τῆς προσελεύσεως καθ' ὑπόμνησιν, ἄλλας τεσσαράκοντα ἡμέρας, ἃς καὶ ἐνηστεύσας ὁ κύριος καὶ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, μετὰ τὸ βαπτισθῆναι, ἐπειράσθη ὑπὸ τοῦ διαβόλου· εἰς ἃς καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ πλεῖστον διαγυμνασθέντες, ἐντονώτερόν τε νήψαντες, γρηγορήσουσιν εἰς προσευχὰς τοῦ λοιποῦ, καταμελετῶντες τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ κυρίου πρὸς τὸν πειράζοντα αὐτὸν ἵνα προσκυνήσῃ αὐτῷ, ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ. γέγραπται γὰρ, κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

B C

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες κανόνες περὶ τῶν ἐν διωγμοῖς ἀρνησαμένων τὴν οἰκείαν πίστιν, καὶ μετανοησάντων, διαλαμβάνουσι. καὶ αὐτίκα ὁ πρῶτος κανὼν διακελεύεται τοὺς θύσαντας μετὰ βασάνους πολλὰς, ὡς μὴ δυνηθέντας διὰ ἀσθένειαν, ἐγκαρτερῆσαι. καὶ διαβιβάσαντας τρία ἔτη ἐν τῇ μετανοίᾳ, προσεπιτιμηθῆναι καὶ ἑτέρας τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ οὕτω δεχθῆναι. Σημείωσαι τοὺς παρόντας κανόνας διορίζομένους διάφορά τινα καὶ ἀναγκαῖα χάριν τῶν ἀρνησαμένων ζητούντων μετάνοιαν, καὶ περὶ τῶν αὐτεπαγγελτῶν εἰς τὸ μαρτύριον καὶ ἐκπεπτωκότων, καὶ πάλιν ὁμολογησάντων τὴν πίστιν, καὶ περὶ ἄλλων τινῶν τοιούτων. ζήτει ἀναγκαίως καὶ τοὺς πλείους κανόνας τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.

D

ΖΩΝΑΡ. Διαφορὰς ποιεῖται ὁ ἅγιος οὗτος πατὴρ τῶν ἐν διωγμοῖς ἀρνησαμένων τὴν πίστιν τὴν οἰκείαν, καί φησιν, ὅτι τοῖς ἀχθεῖσι πρὸς τοὺς τυράννους, καὶ εἰς φυλακὴν ἐμβληθεῖσι, βασάνους τε ἀνηκέστους ὑπομεμενηκόσι, καὶ ἀφορήτους μάστιγας, καὶ σχεδὸν ἀνιάτους καὶ ἀθεραπεύτους (ἄκος γὰρ ἡ θεραπεία ἐστὶ, καὶ ἀνήκεστον τὸ ἀθεράπευτον) καὶ ἄλλας ἀνάγκας· καὶ μετὰ ταῦτα ὑποκύψασι καὶ θύσασιν ὡς ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς προδοθεῖσι μὴ δυνηθείσης μέχρι τέλους ἐγκαρτερῆσαι τοῖς ἀλγεινοῖς, ἀρκεῖ ὁ παρελθὼν χρόνος εἰς ἐπιτίμησιν. τέταρτον γάρ φησιν ἤδη πάσχα ἐπικατείληφεν, ἐξ ὅτου πεπτώκασι τὴν μεγίστην πτῶσιν. καὶ εἰ τάχα καὶ ἐξ ἀρχῆς ὅτε προσῆλθον μεταμελόμενοι οὐκ ἐδέχθησαν· ὅμως ὅτι οὐ κατὰ προαίρεσιν ἦλθον εἰς τὸ θῦσαι καὶ ἀντέστησαν ἐπὶ πολὺ, καὶ στίγματα τοῦ Ἰησοῦ, ἤγουν μώλωπας τῶν τραυμάτων ὧν ὑπέστησαν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ ἔχουσι. καὶ ἤδη τρίτον ἔτος παρῆλθεν πενθούντων αὐτῶν διὰ τὴν πτῶσιν, προσεπιτιμηθῆναι, ὥρισεν, ἀντὶ τοῦ ἔτι πλεῖον ἐπιθυμηθῆναι, ἄλλας τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐξ ὅτου προσῆλθον ζητοῦντες δεχθῆναι· ἐν αἷς ἐπὶ πλέον γυμνασίαν ἐπιδείξαντες, καὶ ἐντονώτερον νήψαντες ἤγουν σπουδαιότερον προσχόντες ἑαυτοῖς, γρηγορήσουσιν εἰς προσευχὰς, καταμελετῶντες, ἤγουν συνεχῶς ἐν φροντίδι ποιούμενοι καὶ λέγοντες, ἃ ὁ κύριος πρὸς τὸν πειράζοντα εἶπεν, ὕπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ. γέγραπται γὰρ κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

E F

ΚΑΝΩΝ

ΚΑΝΩΝ β΄.

Τοῖς δὲ μετὰ τὸ φυλακισθῆναι καὶ ὑπομεμενηκέναι τὰς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ὡς ἐν πολιορκίᾳ, θλίψεις τε καὶ δυσωδίας· ὕστερον δὲ χωρὶς πολέμου βασάνων γενομένοις αἰχμαλώτοις μετὰ πολλῆς τῆς ὑστερήσεως δυνάμεως, καὶ κατά τινα τυφλότητα τεθραυσμένοις, ἐπαρκεῖ ἐνιαυτὸς πρὸς τῷ ἑτέρῳ χρόνῳ· ἐπεὶ ὅλους καὶ αὐτοὶ ἐπιδεδώκασιν ἑαυτοὺς ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ θλιβῆναι· εἰ καὶ ἀπέλαυσαν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τῆς παρὰ τῶν ἀδελφῶν πολλῆς ἀναπαύσεως· ἅπερ πολλαπλάσια ἀποδώσουσι, ποθοῦντες λυτρωθῆναι ἀπὸ τῆς πικροτάτης αἰχμαλωσίας τοῦ διαβόλου, μεμνημένοι μάλιστα τοῦ λέγοντος, Πνεῦμα τοῦ κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρύξαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτὸν καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως.

Canon II.

Iis autem qui postquam in custodiam traditi sunt, & in carcere, tanquam in obsidione, afflictiones graves, que fatores passi sunt; postea autem sine bello tormentorum captivi facti sunt, nimia virium inopia & quadam cæcitate confracti, Annus ad aliud tempus injunctus sufficiet: nam ipsi quoque se omnino pro nomine Christi affligendos dedere: si etiam a fratribus in carcere multam consolationem assecuti sunt. Quæ quidem multiplicata reddent, liberari cupientes ab acerbissima captivitate diaboli, ejus maxime recordantes qui dicit, Spiritus Domini super me, quam ob causam unxit me: ut pauperibus evangelizarem misit me, & annunciarem captivis liberationem, & cæcis visus recuperationem, & mitterem fractos in remissionem, prædicarem annum Domini acceptabilem, & diem retributionis.

ΒΑΛΣ. Οὗτος ὁ κανὼν διαλαμβάνει τοὺς μόνον κακωθέντας ἐν τῇ φυλακῇ καὶ χωρὶς βασάνων παραπεπτωκότας, ἐπιτιμᾶσθαι μετὰ τὸν τριετῆ χρόνον καὶ ἐπὶ ἕτερον ἐνιαυτόν. εἰ τάχα γάρ φησι καὶ ἀπήλαυσαν παρακλήσεως ὡς τινων πιστῶν χορηγούντων αὐτοῖς τὰ πρὸς διοίκησιν· ἀλλὰ καὶ οὗτοι ὀφείλουσι συγγνώμης ἀξιοῦσθαι ὡς ὑπὲρ τῆς πίστεως κακοπαθήσαντες.

Bals. Hic Canon statuit ut qui in custodia solùm male affecti sunt, & sine tormentis lapsi sunt, post triennium alius quoque anni pœna puniantur. Si forte enim, inquit, consolationem assecuti sunt, utpote aliquibus fidelibus vitæ subsidia suppeditantibus, ii quoque debent veniam obtinere, ut qui gravia pro fide passi sunt.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν δευτέρᾳ τάξει τίθησι τοὺς μόνον φυλακισθέντας, καὶ κακοπαθήσαντας ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ χωρὶς βασάνων παραπεπτωκότας· οἷς ἐνιαυτὸν ἔταξεν εἰς ἐπιτίμιον μετὰ τὸν παρελθόντα χρόνον, ἤγουν τὴν τριετίαν ἣν εἴρηκεν ἄνω. διότι καὶ αὐτοί φησιν, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος ἐθλίβησαν τοῦ Χριστοῦ· εἰ καὶ τάχα ἀπήλαυσαν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ παρακλήσεως ἐκ τῶν ἀδελφῶν. ὡς ἔοικε γὰρ οἱ πιστοὶ ὅσοι οὐ συνεσχέθησαν, τοῖς κατεσχημένοις ἐχορήγουν τὰ εἰς διοίκησιν, καὶ ἀνέπαυον αὐτούς. ἅπερ πολλαπλάσια ἀποδώσουσιν, ἀντὶ τοῦ ἀνθ' ὧν ἀπήλαυσαν ἐν τῇ φυλακῇ μετανοοῦντες, θλίψουσιν ἑαυτοὺς καὶ κακώσουσι πολλαπλασίως· εἰ ποθοῦσι λυτρωθῆναι ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ διαβόλου, αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι γεγονότες αὐτῷ διὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Χριστοῦ. εἶτα ἐπάγει τὰ προφητικὰ ῥήματα, ἅπερ ἐκ τοῦ Ἡσαΐου εἰσί, λέγων δεῖν μεμνῆσθαι αὐτούς.

Zonar. In secundo ordine eos locat, qui tantummodo in vincula conjecti, atque in carcere male affecti sunt, tum nullis vexati cruciatibus peccaverunt, quibus præter decursum tempus, triennium videlicet, de quo supra dictum est, anni quoque præterea unius mulctam irrogari placet. Quoniam & ipsi, inquit, pro Christi nomine divexati sunt; etiamsi forte solatii quidpiam in carcere à fratribus consecuti sunt. Probabile enim est fideles, quicunque nulla custodia detinebantur, in vincula conjectis vitæ subsidia ministrasse, iisque proinde levationis aliquid attulisse, Quæ quidem multiplicata reddent, pro iis nimirum, quibus in custodia oblectati sunt, pœnitentiam agentes vexabunt seipsos, ac multis modis afflictabunt; si ex eo quòd Christum abnegârunt, à Diaboli captivitate liberari velint, illius captivi, & servi facti. Subjicit mox prophetæ verba, quæ sunt ex Esaia deprompta, quorum meminisse oportere ipsos affirmat.

ΚΑΝΩΝ γ΄.

Τοῖς δὲ μηδ' ὅλως μηδὲν τι τοιοῦτον πεπονθόσι μηδὲ ἐνδειξαμένοις καρπὸν πίστεως, ἀλλ' αὐτομολήσασι πρὸς τὴν κακίαν, προδεδομένοις ὑπὸ δειλίας καὶ φόβου· νῦν δὲ εἰς μετάνοιαν ἐρχομένοις, ἀναγκαῖον ἐστι καὶ ἁρμόζον τὴν τῆς ἀκάρπου συκῆς παραβολὴν παραθεῖναι, ὡς ὁ κύριος λέγει· συκῆν εἶχέ τις πεφυτευμένην ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ, καὶ ἦλθε ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ, καὶ οὐχ εὗρεν. εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργόν, ἰδοὺ τρία ἔτη ἀφ' οὗ ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ οὐχ εὑρίσκω. ἔκκοψον αὐτήν· ἵνα τί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ, κύριε ἄφες αὐτὴν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτου σκάψω περὶ αὐτήν, καὶ βάλω κόπρια· κἂν μὲν ποιήσῃ καρπόν· εἰ δὲ μήγε, εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψεις αὐτήν. ἣν πρὸ ὀφθαλμῶν λαβόντες, ἐνδειξάμενοί τε καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας ἐν τῷ διαστήματι τοῦ τοσούτου χρόνου μᾶλλον ὠφεληθήσονται.

Canon III.

Iis autem qui nihil ejusmodi passi sunt, nec fidei fructum ostenderunt, sed ad vitium ultro transfugerunt, à metu & timiditate proditi; nunc autem veniunt ad pœnitentiam, necesse est & conveniens infrugiferæ ficus parabolam proponere, ut Dominus dicit, Habebat quis ficum plantatam in suo vineto: & venit quærens in ea fructum, & non invenit. Dixit autem vinitori, ecce tres annos, ex quo ego venio quærens fructum in hac ficu, & non invenio, excinde eam: Cur terram inaniter occupat? Ille vero respondens dicit illi, Domine dimitte illam hoc quoque anno, donec circa eam fodero, & lætamen injecero, si quidem fructum fecerit: sin minus eam in futurum excinde: qua ante oculos accepta, & ostenso digno fructu pœnitentiæ, in tanto temporis intervallo magis juvabuntur.

ΒΑΛΣ. Τοὺς μέντοι διὰ φόβον μόνον καὶ δειλίαν αὐτομολήσαντας, εἶτα εἰς μετάνοιαν ἀπιδόντας, διὰ τριετίας ἐπιτιμᾷ ὁ κανών, κατὰ τὴν ἐν Εὐαγγελίοις παραβολὴν τῆς συκῆς. ὁ γὰρ κύριος τρία ἔτη ἔφησεν ἔρχομαι περὶ αὐτὴν ζητῶν

Bals. Eos qui propter solum metum & timiditatem transfugerunt, ad pœnitentiam autem respexerunt, triennio punit Canon secundum parabolam ficus quæ est in Evangeliis. Dominus enim inquit, Jam tribus an-

tis ad hanc venio quærens fructum, & non invenio. Vinitor autem, Dimitte illam, inquit, & hoc anno.

ZONAR. Quicunque vero, inquit, nihil perpessi acerbum, ob metum solum, ac timiditatem transfugerunt, pro eo quod ipsi sponte pravitatem sunt consectati; mox animum ad pœnitentiam adjecere, in eos parabola Evangelica ficus quadrabit, quam præ oculis habentes dignum pœnitentiæ laborem æquali tempore exhibentes, juvabuntur, hoc est ad quartum usque annum. Dominus namque, Tres annos, inquit, venio ad ipsam, quærens fructum, nec invenio. Agricola vero, Dimitte, ait, illam Domine & hoc anno.

CANON IV.

Iis enim qui sunt omnino desperati, & pœnitentiam non agunt, & pellem Aethiopis immutabilem possident, & pardi varietates, dicetur, quod alii ficui dictum est. Nequaquam ex te fructus fiat in æternum, & ideo statim quoque exarescit. In iis enim impletur quod ab Ecclesiaste dictum est, quod perversum est non poterit exornari, & defectus numerari non poterit. Nisi enim quòd perversum est priùs rectum fuerit, fieri non potest ut id exornetur, & nisi prior defectus expletus fuerit, fieri non potest ut is numeretur: unde & in fine eis eveniet quod à propheta Esaia dicitur: Et videbuntur, inquit, membra eorum qui transgressi sunt in me. Vermis enim ipsorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt in aspectum omnis carnis. Quandoquidem ut & ab ipso prædictum est: Injusti autem sic fluctuabunt, & requiescere non poterunt. Non est gaudere impiis, dicit Deus.

BALS. Quæ priùs quidem dicta sunt de lapsis, de resipiscentibus etiam dicta sunt. Adversus eos autem qui nulla pœnitentia ducuntur, alterius ficus execrationem inducit: ad quam Dominus dicit propter infertilitatem, Fructus amplius ex te non fiat.

ZONAR. Quæ prius quidem de lapsis dicta sunt, dicta sunt etiam de resipiscentibus. Contra illos vero qui ex desperatione, vel depravata opinione pœnitentiam non agunt, ac perpetuo inhærentem ac indelebilem peccati nigrorem gestant, ut Æthiopes fuscam pellem, pardúsque varietates, alterius ficus execrationem inducit. Ad quam Dominus ob sterilitatem, Ne fructus inquit, amplius ex te nascatur. Implendúmque ait in ipsis illud Ecclesiastici, dicentis, quod perversum est non poterit exornari, & defectus numerari non poterit: quibus mox explicatis, Esaiæ quoque verba subjungit.

καρπὸν καὶ οὐχ εὑρίσκω. ὁ δὲ ἀμπελουργός, ἄφες, εἶπεν, αὐτήν, κύριε καὶ τοῦτο τὸ ἔτος.

ΖΩΝΑΡ. Ὅσοι δέ, φησί, μηδὲ ὑποστάντες ἀλγεινόν, διὰ φόβον μόνον καὶ δειλίαν ηὐτομόλησαν, ἀντὶ τοῦ αὐτοὶ ἑκόντες προσελθεῖν τῇ κακίᾳ· εἶτα εἰς μετάνοιαν ἀπεῖδον, τούτοις ἡ τῆς συκῆς ἁρμόσει παραβολὴ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἣν λαβόντες πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ κόπον ἄξιον μετανοίας ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον δόντες ὠφεληθήσονται, ἤγουν ἐπὶ τετραετίαν. ὁ γὰρ κύριος τρία ἔτη ἔφησεν ἔρχομαι πρὸς αὐτὴν ζητῶν καρπόν, καὶ οὐχ εὑρίσκω. ὁ δὲ ἀμπελουργός, ἄφες αὐτήν, εἶπεν, κύριε καὶ τοῦτο τὸ ἔτος.

ΚΑΝΩΝ δʹ.

Τοῖς γὰρ παντάπασιν ἀπεγνωσμένοις ἀμετανοοῦσι, δέρμα τε Αἰθίοπος ἀμετάβλητον κεκτημένοις, καὶ ποικίλματα παρδάλεως, λεχθήσεται τὸ τῆς ἑτέρας συκῆς· μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα· διὸ καὶ παραχρῆμα ξηραίνεται. ἀποπληροῦται γοῦν ἐπ' αὐτοῖς καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστοῦ εἰρημένον, διεστραμμένον οὐ δύναται ἐπικοσμηθῆναι, καὶ ὑστέρημα οὐ δυνήσεται ἀριθμηθῆναι. εἰ μὴ γὰρ πρότερον τὸ διεστραμμένον κατορθωθῇ, ἀδύνατόν ἐστιν αὐτὸ ἐπικοσμηθῆναι· καὶ εἰ μὴ πρότερον τὸ ὑστέρημα ἀναπληρωθῇ, ἀδύνατόν ἐστιν αὐτὸ ἀριθμηθῆναι. ὅθεν καὶ ἐπὶ τέλους συμβήσεται αὐτοῖς, τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου· καὶ ὄψονται γάρ φησι, τὰ κῶλα τῶν ἀνθρώπων τῶν παραβεβηκότων ἐν ἐμοί. ὁ γὰρ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται καὶ ἔσονται εἰς ὅρασιν πάσῃ σαρκί. ἐπεὶ καὶ ὡς προλέλεκται ὑπ' αὐτοῦ· οἱ δὲ ἄδικοι οὕτω κλυδωνισθήσονται, καὶ ἀναπαύσασθαι οὐ μὴ δυνήσονται. οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεβέσιν, εἶπεν ὁ θεός.

ΒΑΛΣ. Ἃ μὲν προείρηται περὶ τῶν πεπτωκότων, εἴρηται καὶ περὶ μεταμελομένων. κατὰ δὲ τῶν ἀμετανοούντων τὴν κατάραν τῆς ἑτέρας συκῆς ἐπάγει, πρὸς ἣν ὁ κύριος ἔφη διὰ τὸ ἄκαρπον, μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται.

ΖΩΝΑΡ. Ἃ μὲν προείρηται περὶ τῶν παραπεπτωκότων, εἴρηται καὶ μεταμελομένων. κατὰ δὲ τῶν ἀμετανοούντων ἐξ ἀπογνώσεως, ἢ πονηρᾶς γνώμης, καὶ τὸ ἐξ ἁμαρτίας μελάνωμα ἀμετάβλητον καὶ ἀνέκπλυτον ἐχόντων, ὡς οἱ Αἰθίοπες τὸ ζοφερὸν τοῦ δέρματος, καὶ αἱ πάρδαλεις τὰ ποικίλματα, τὴν κατάραν τῆς ἑτέρας συκῆς ἐπάγει. πρὸς ἣν ὁ κύριος ἔφη, διὰ τὸ ἄκαρπον, μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται, καὶ πληροῦσθαί φησιν ἐπ' αὐτοῖς τὸ τοῦ ἐκκλησιαστοῦ λόγιον, διεστραμμένον οὐ δυνήσεται ἐπικοσμηθῆναι, καὶ ὑστέρημα οὐ δυνήσεται ἀριθμηθῆναι· εἶτα σαφηνίσας τὰ ῥητὰ ταῦτα, προστίθησι καὶ τὰ τοῦ Ἡσαΐου.

F

ΚΑΝΩΝ

ΚΑΝΩΝ ε΄.

Τοῖς δὲ καθυποκριναμένοις κατὰ τὸν ἐπιληψίαν ὑποκρινάμενον Δαβίδ, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ, οὐκ ὄντα ἐπίληπτον· καὶ μὴ γυμνῶς ἀπογραψαμένοις τὴν περὶ ἄρνησιν, ἀλλὰ διαπαίξασι κατὰ πολλὴν στενοχωρίαν, ὡς ἂν παιδία βουλευτικὰ ἔμφρονα ἐν παισὶν ἄφροσι, τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλάς, ἤτοι ὡς διελθόντες βωμούς, ἤτοι ὡς χειρογραφήσαντες, ἤτοι ὡς ἀνθ᾽ ἑαυτῶν βαλόντες ἐθνικούς, εἰ καί τισιν αὐτῶν συνεχώρησάν τινες τῶν ὁμολογησάντων, ὡς ἠκούσαμεν, ἐπεὶ μάλιστα κατὰ πολλὴν διευλάβειαν ἐξέφυγον αὐτοχειρεὶ ὑφάψαι τὸ πῦρ, καὶ τὸ θυμιᾶσαι τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων· ἐπεὶ τοίνυν ἔλαθεν αὐτοὺς ἀγνοίᾳ τοῦ πεπραγμένου, ὅμως ἑξάμηνος αὐτοῖς ἐπιτεθήσεται ἐν μετανοίᾳ ἐπιστροφή. οὕτω γὰρ μᾶλλον καὶ αὐτοὶ ὠφεληθήσονται, καταμελετῶντες τὸ προφητικὸν ῥητόν, καὶ λέγοντες, παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μεγάλης βουλῆς ἄγγελος. ὅσπερ, ὡς ἴστε, ἐν τῷ ἕκτῳ μηνὶ τῆς συλλήψεως τῆς ἑτέρας παιδίου τοῦ προδρόμου πρὸ προσώπου τῆς εἰσόδου αὐτοῦ μετάνοιαν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, συνελήφθη καὶ αὐτὸς κηρύξαι μετάνοιαν. καὶ γὰρ καὶ τῶν ἀμφοτέρων ἀκούομεν ἐν πρώτοις κηρυττόντων οὐ μόνον περὶ μετανοίας, ἀλλὰ καὶ περὶ βασιλείας οὐρανῶν, ἥτις καθὼς μεμαθήκαμεν, ἐντὸς ἡμῶν ἐστι, τὸ ἐγγὺς ἡμῶν εἶναι τὸ ῥῆμα ὃ ὁμολογοῦμεν ἐν τῷ στόματι ἑαυτῶν καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ ἑαυτῶν, ὅτι Ἰησοῦν Χριστὸν πιστεύοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ἑαυτῶν, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἅτε δὴ ἀκούοντες, ὅτι καρδίᾳ μὲν πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν.

Canon V.

Iis autem qui simularunt sicut & David, qui se epilepticum fingebat, ne moreretur, quamvis revera epilepticus non esset, & non nude negationem repleverunt, sed in multis angustiis, tanquam pueri consilio & prudentia praediti inter pueros insipientes, inimicorum insidias ludificati sunt, vel ut qui altaria pervaserint, vel tanquam qui chirographum dederint, vel ut qui pro se ethnicos immiserint, etiamsi nonnulli eorum qui confessi sunt, ut audivi, aliquibus eorum ignoverunt, quoniam maxima cautione vitarunt, ne ipsi suis manibus ignem facerent, & daemonas impuros suffirent: Licet vero, ex agentis ignorantia eos latuit, semestris tamen poenitentiae poena illis imponetur: sic enim ipsi quoque magis juvabuntur, Prophetae dictum meditantes, & dicentes. Puellus genitus est nobis, filius & datus est nobis, cujus principatus est in humero suo, & vocatur nomen ejus, Magni consilii Angelus: Qui, ut scitis, in sexto mense conceptionis, cum alius infans praedicasset, ante adventum ejus, poenitentiam in remissionem peccatorum, conceptus est & ipse ad praedicandam poenitentiam. Etenim utrosque audimus inprimis praedicantes non solum de poenitentia; sed & de regno caelorum quod quidem, ut didicimus, intra nos est, quod prope nos sit verbum quod credimus in ore nostro, & corde nostro, quod Jesum esse Christum credentes in corde nostro, quod Deus ipsum suscitavit ex mortuis ut qui audiant quod corde quidem creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

ΒΑΛΣ. Εἰ δέ τινες ὑπεκρίθησαν μὲν προσιέναι τοῖς βωμοῖς, ἤτοι γράψαι ὅτι ἀρνοῦνται τὴν πίστιν, οὐ γυμνῶς δὲ καὶ φανερῶς τοῦτο ἐποίησαν, ἀλλὰ διά τινος μεθόδου διέπαιξαν τοὺς βιάζοντας αὐτούς, ὡς ὁ Δαβὶδ ὅτε τὸν ἐπίληπτον ὑπεκρίθη, φεύγων τὸν Σαούλ, καὶ πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους γενόμενος, καὶ οὕτω τὸν θάνατον διαπέφευγε· διέπαιξαν δὲ τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλάς, ὡς παιδία βουλευτικὰ ἔμφρονα διαπαίζουσιν ἄφρονα παιδία· ἠπάτησαν γὰρ τοὺς ἀσεβεῖς, διὰ τὸ δόξαι μὲν θῦσαι, μὴ θῦσαι δέ· τυχὸν γὰρ ἀνθ᾽ ἑαυτῶν ὑπέβαλον ἐθνικοὺς ἢ ἀπίστους, καὶ δι᾽ ἐκείνων ἐνόμισαν τεθυκέναι· τοῖς τοιούτοις, φησίν, ἑξάμηνος χρόνος ἀρκέσει εἰς μετάνοιαν. κἂν γὰρ οὐκ ἔθυσαν, ἀλλ᾽ ἐπηγγείλαντο θῦσαι ἢ ἑτέρους ὑπέβαλον, ἐλογίσθησαν δ᾽ εἰς μετάνοιαν, εἰ καί τισιν αὐτῶν συνεχώρησάν τινες τῶν μαρτυρησάντων ὑπὲρ τῆς πίστεως. ἀπεικάζει δὲ τούτους παισὶ μὲν ὡς μὴ ἀνδρικῶς ἀντικαταστάντας τοῖς εἰδωλολάτραις, ἔμφροσι δὲ ὡς εὐμεθόδως τὴν θυσίαν ἐκκλίναντας.

Bals. Si qui autem simularunt se ad aras quidem accedere, vel scribere quòd fidem negant, non nude autem & apertè hoc fecerunt, sed arte aliqua eos qui vim afferebant, illuserunt, sicut David qui se epileptia correptum simulavit cum fugeret Saulem, & esset apud alienigenas: & ita mortem evasit: Illuserunt autem inimicorum insidias, ut pueri consilio prudentiáque praediti pueros insipientes eludunt: Impios enim fefellerunt; quòd sacrificare quidem visi sunt, non tamen sacrificarunt: Forte enim pro se ethnicos vel infideles submiserunt, & per illos sacrificare ipsos existimarunt, Eis, inquit, semestre tempus sufficiet ad poenitentiam. Etsi enim non sacrificarunt, quia tamen sacrificare polliciti sunt, vel alios submiserunt, etiamsi nonnullis eorum ignoverunt quidam qui pro fide testimonium dedere. Eos autem pueris quidem confert, ut qui non viriliter idololatris restiterunt; prudentibus verò, ut qui artificio sacrificia declinarunt.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ δέ τινες ὑπεκρίθησαν μὲν προσιέναι τοῖς βωμοῖς, ἢ τὸ γράψαι ὅτι ἀρνοῦνται τὴν πίστιν, οὐ γυμνῶς δὲ τὰ πρὸς ἄρνησιν ἔγραψαν, ἀντὶ τοῦ οὐκ ἀπαρακαλύπτως, οὐ φανερῶς, ἀλλὰ διά τινος μεθόδου διέπαιξαν τοὺς βιάζοντας αὐτούς· ὡς ὁ Δαβὶδ ὅτε τὸν ἐπίληπτον ὑπεκρίθη φεύγων τὸν Σαούλ, καὶ πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους γενόμενος, καὶ οὕτω τὸν θάνατον διαπέφευγε. διέπαιξαν δέ, φησί, τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλάς, ὡς παιδία βουλευτικά, ἔμφρονα, φρόνιμα, καὶ συνετῶς δηλαδὴ βουλευόμενα, διαπαίζουσιν ἐν ἄφροσι παιδίοις· ἔμφροσι δὲ ἀπεικάζει τοὺς ἀπατήσαντας τοὺς ἀσεβεῖς, καὶ δόξαντας μὲν θύειν, μὴ θύσαντας δέ· ἔμφρονας μὲν ὡς τὴν θυσίαν πως ἐκκλίνοντας· παιδίοις δέ, ὡς μὴ τέλειον καὶ ἀνδρῶδες ἐνδεδυμένους φρόνημα, καὶ γενναίως ἀντικαταστάντας τοῖς εἰδωλολάτραις, ἀλλ᾽ ὅμως συνθεμένους θῦσαι, ἢ καὶ εἴ τινες ἀνθ᾽ ἑαυτῶν ὑπέβαλον ἐθνικοὺς ἤγουν ἀπίστους καὶ ἐκείνων θυσάντων, ἐνομίσθησαν αὐτοὶ τεθυκέναι. τοῖς τοιού-

Zonar. Si qui vero ad aras quidem se accedere simularunt, aut scribere quod fidem negant, verum quae ad abnegationem spectant non nude se impleverunt, hoc est non manifeste, non aperte; sed artificio quodam eos qui vim inferebant ludificati sunt: ut David, qui cum Saulem fugeret, ac ad alienigenas devenisset, se epilepticum finxit, eoque pacto mortem evitavit. Ludificati vero sunt, inquit, inimicorum insidias, veluti pueri prudentes, consilio nimirum, ac prudentia praediti, qui per scilicet solerter consilium capientes insipientes pueros illudunt. Prudentibus autem comparat eos a quibus decepti sunt impii, quique cum non sacrificaverint, sacrificare nihilominus visi sunt; prudentes quidem, ut qui sacrificium eousque evitaverint: pueros autem, quod perfectum ac virilem sensum minime induerint, nec generose idolorum cultoribus repugnarint, verum se sacrificaturos sunt pacti, etiamsi quosdam pro se submiserint, ethnicos, hoc est, infideles, iisque sacrificantibus, ipsi

sacrificasse existimati sunt. Ejusmodi, inquit, hominibus semestre tempus ad pœnitentiam sufficiet. Nam etsi minime immolarunt, tamen quia se immolaturos sunt pacti, vel quod alios submisere, ipsique immolasse sunt visi, pœnitentia indigere judicati sunt: etsi quibusdam ex ipsis nonnulli confessorum ignovere. Eorum nempe quidam qui se fidei testes exhibuerunt, ac pro fide sunt passi, iis qui artificio quodam, ut dictum est, non sacrificarunt, ignovere, ac illos cum fidelibus ad communionem admisere, quod ne dæmonibus immolarent studiose vitaverunt. Porro hujus semestris termini occasione, Annunciationis per Gabrielem factæ meminit, sexto mense conceptionis præcursoris, quo conceptus est Dominus. Tum Apostolica verba subjungit.

Canon VI.

Ii autem qui servos Christianos pro se submiserunt, servi quidem, ut qui ipsi sub manu essent, & quodammodo ipsi quoque in dominorum custodia essent, minisque ab ipsis territi, & propter eorum metum eo compulsi, & lapsi, anno opera pœnitentiæ ostendent, & deinceps discentes, ut servi Christi, facere Christi voluntatem, & eum timere: audientes maximè, quod unusquisque, si quid boni fecerit, hoc feret à domino, sive servus sive liber sit.

Bals. Servos qui dominorum jussu ac minis sacrificarunt, anno punit hic Pater: ut qui enim domino paruerint, ignoscit, & grave supplicium non infligit: ut qui autem sint magis Christi servi, & eum debent magis metuere, mediocrem pœnam imponit. Unusquisq; enim, inquit, secundum magnum Paulum, quod fecerit bonum à domino recipiet, sive servus sive liber.

Zonar. Nonnulli servos suos Christianos, pro seipsis, etiam invitos ad immolandum submisere. Hosce igitur servos, quamvis dominorum jussione coacti, non autem sua voluntate, sacrificaverint, annum in pœnitentia degere hic Pater jubet: meminisséque se cum sint fideles, esse Christi servos, eumque magis timere oportere: ac unumquemque ut magnus ait Apostolus, sive servum, sive liberum, quæ fecerit reportaturum.

Canon VII.

Liberi autem tribus annis in pœnitentia examinabuntur, tum quòd dissimulaverint, tum quòd effecerint ut conservi sacrificarent, ut qui Apostolo non obedierint, qui vult dominos eadem facere quæ servi, remittentes minas. Scientes, inquit, quòd noster quoque & ipsorum dominus est in cœlis, & non est apud eum personarum acceptio. Si unum autem omnes habemus dominum, apud quem non est personarum acceptio, quoniam, & omnia, & in omnibus est Christus, in Barbaris, & Scythis, servis & liberis, debent considerare quod fecerunt, volentes suam ipsorum animam servare, qui conservos nostros traxerunt ad idololatriam, qui poterant & ipsi effugere, si jus & æqualitatem ipsis præbuissent, ut rursus dicit Apostolus.

Bals. Liberis autem seu dominis servorum sacrificare coactorum, triennii pœnam injungit, quod & sacrificare simularunt, & omnino annuere visi sunt, & quod conservos sacrificare coegerunt, & quòd Apostolo non paruerunt jubenti servis minas remittere, utpote cùm ipsi quoque domini Dei servi sint, & famulorum conservi: atque ipsi quidem festinarunt suam servare animam, conservos autem suos ad idololatriam compulerunt, qui poterant effugere.

A τοις, φησὶν, ἑξάμηνος καιρὸς ἐξαρκέσει εἰς μετάνοιαν. κἂν γὰρ οὐκ ἔθυσαν, ἀλλ᾽ ὅτι συνέθεντο θῦσαι, ἢ ὅτι ἑτέρους ὑπέβαλον, καὶ ἔδοξαν αὐτοὶ θῦσαι, ἐλογίσθησαν δεῖσθαι μετανοίας, εἰ καί τισιν αὐτῶν συνεχώρησάν τινες τῶν ὁμολογησάντων. τινὲς γὰρ τῶν μαρτυρησάντων καὶ παθόντων ὑπὲρ τῆς πίστεως, συνεχώρησαν τοῖς διὰ μεθόδου, ὡς εἴρηται, μὴ θύσασι, καὶ ἐδέξαντο αὐτοὺς μετὰ τῶν πιστῶν ὅτι ἐξέφυγον πολυτρόπως τὸ θυσιάσαι τοῖς δαίμοσι. διὰ δὲ τὴν ἑξαμηνιαίαν προθεσμίαν, ἐμνήσθη τοῦ διὰ Γαβριὴλ μηνύματος, τοῦ ἐν τῷ ἕκτῳ μηνὶ τῆς συλλήψεως τοῦ προδρόμου, ἐν ᾧ συνελήφθη ὁ κύριος. ἐπιφέρει δὲ καὶ ῥήματα ἀποστολικά.

B

ΚΑΝΩΝ ϛʹ.

Τοῖς δὲ δούλους Χριστιανοὺς ἀνθ᾽ ἑαυτῶν ὑποβεβληκόσιν, οἱ μὲν δοῦλοι ὡς ἂν ὑποχείριοι ὄντες καὶ τρόπον τινὰ καὶ αὐτοὶ φυλακισθέντες ὑπὸ τῶν δεσποτῶν, καταπειληθέντες ὑπ᾽ αὐτῶν, καὶ διὰ τὸν φόβον αὐτῶν εἰς τοῦτο ἐληλυθότες καὶ ὀλισθήσαντες, ἐνιαυτοῦ τὰ τῆς μετανοίας ἔργα δείξουσι, μανθάνοντες τοῦ λοιποῦ ὡς δοῦλοι Χριστοῦ, ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ καὶ φοβεῖσθαι αὐτόν· ἀκούοντες μάλιστα ὅτι

C ἕκαστος ἐάν τι ποιήσῃ ἀγαθὸν, τοῦτο κομίσεται παρὰ κυρίου, εἴτε δοῦλος εἴτε ἐλεύθερος ἐστί.

ΒΑΛΣ. Τοὺς κατὰ κέλευσιν καὶ ἀπειλὴν τῶν δεσποτῶν θύσαντας δούλους ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἐπιτιμᾷ ὁ πατὴρ οὗτος· ὡς μὲν γὰρ πεισθεῖσι τοῖς δεσπόταις, συγγνωμονεῖ, καὶ βαρεῖαν οὐκ ἐπάγει κόλασιν· ὡς δὲ δούλοις Χριστοῦ μᾶλλον οὖσι, κἀκεῖνον πλέον φοβεῖσθαι ὀφείλουσι, μετρίως ἐπιτιμᾷ. ἕκαστος γάρ φησι κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἀγαθὸν, κομιεῖται τοῦτο παρὰ κυρίου εἴτε δοῦλος εἴτε ἐλεύθερος.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς δούλους οἰκείους Χριστιανοὺς ἀνθ᾽ ἑαυ-

D τῶν καὶ ἀκόντων ὑπέβαλλον θύειν. τοὺς μὲν οὖν δούλους, εἰ καὶ κελεύσει τῶν δεσποτῶν ἔθυσαν βιασθέντες, ἀλλ᾽ οὐκ ἐξ οἰκείου θελήματος, ἐνιαυτὸν ἐν μετανοίᾳ διάγειν ὁ πατὴρ οὗτος διορίζεται· καὶ μαθεῖν ὅτι πιστοὶ ὄντες Χριστοῦ δοῦλοί εἰσι, κἀκεῖνον μᾶλλον φοβεῖσθαι ὀφείλουσι· καὶ ὅτι ἕκαστος κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον, ὃ ἐὰν ποιήσῃ κομιεῖται, εἴτε δοῦλος, εἴτε ἐλεύθερος.

ΚΑΝΩΝ ζʹ.

Οἱ δὲ ἐλεύθεροι, ἐν τριῶν ἔτεσιν ἐξετασθήσονται ἐν μετανοίᾳ, καὶ ὡς ὑποκρινόμενοι, καὶ ὡς καταναγκάσαντες τοὺς ὁμοδούλους θῦσαι, ὅτι δὴ παρακούσαντες τοῦ ἀποστόλου τὰ αὐτὰ θέ-

E λοντος ποιεῖν τοὺς δεσπότας τοῖς δούλοις ἀνιέντας τὴν ἀπειλὴν, εἰδότας, φησὶν, ὅτι καὶ ἡμῶν καὶ αὐτῶν ὁ κύριός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ προσωποληψία παρ᾽ αὐτῷ οὐκ ἔστιν. εἰ δὲ ἕνα κύριον ἔχομεν οἱ πάντες ἀπροσωπόληπτον, ἐπεὶ καὶ πάντα καὶ ἐν πᾶσίν ἐστιν ὁ Χριστὸς, ἔν τε βαρβάροις καὶ Σκύθαις, δούλοις καὶ ἐλευθέροις, σκοπεῖν ὀφείλουσιν ὃ κατειργάσαντο θελήσαντες τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν σῶσαι, οἳ τοὺς συνδούλους ἡμῶν εἱλκύσαντες ἐπὶ εἰδωλολατρείαν, δυναμένους καὶ αὐτοὺς ἐκφυγεῖν, εἰ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα αὐτοῖς παρέχοντες, ὡς πάλιν ὁ ἀπόστολος λέγει.

F

ΒΑΛΣ. Τοῖς δὲ ἐλευθέροις ἤτοι τοῖς δεσπόταις τῶν βιασθέντων θῦσαι δούλων, ἐπὶ τριετίαν ἐπιτιμᾷ, ὅτι τε ὑπεκρίθησαν θῦσαι, καὶ ὅλως ἔδοξαν κατανεῦσαι, καὶ ὅτι τοὺς συνδούλους ἠνάγκασαν θῦσαι, καὶ ὅτι παρήκουσαν τοῦ ἀποστόλου κελεύοντος ἀνιέναι τοῖς δούλοις τὴν ἀπειλὴν, ὡς καὶ τῶν δεσποτῶν δούλων ὄντων τοῦ κυρίου, καὶ τοῖς οἰκέταις συνδούλων· καὶ αὐτοὶ μὲν ἔσπευσαν τὴν οἰκείαν σῶσαι ψυχὴν, τοὺς δὲ συνδούλους ἐπὶ εἰδωλολατρείαν κατέσπευσαν, δυναμένους ἐκφυγεῖν.

ΖΩΝΑΡ.

A ΖΩΝΑΡ. Τοῖς δὲ ἐλευθέροις, ἤτοι τοῖς δεσπόταις τῶν βιασθέντων θῦσαι δούλων ἐπὶ τριετίαν ἐπιτιμᾷ· ὅτι τε ὑπεκρίθησαν θῦσαι, καὶ ὅλως ἔδοξαν ὑποκύψαι, καὶ ὅτι καὶ τοὺς συνδούλους ἠνάγκασαν θῦσαι, καὶ ὅτι παρήκουσαν τοῦ ἀποστόλου κελεύοντος, ἀνιέναι τοῖς δούλοις τὴν ἀπειλήν· ὡς καὶ τῶν δεσποτῶν δούλων ὄντων Κυρίου καὶ τοῖς οἰκέταις συνδούλων. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἔσπευσαν τὴν οἰκείαν σῶσαι ψυχήν· τοὺς δὲ συνδούλους, ἐπὶ εἰδωλολατρείαν κατηνάγκασαν δυναμένους ἐκφυγεῖν.

Zonar. Liberis autem, hoc est Dominis servorum, qui sacrificare sunt coacti, triennii pœnam injungit: tum quia sacrificare se simularunt, ac succumbere omnino visi sunt; tum quia conservos coëgerunt ut immolarent; nec obtemperarunt Apostolo jubenti servis minas remittere, cum ipsi quoque Domini sint Dei servi, & famulorum conservi. Ac ipsi quidem festinarunt suam servare animam, conservos autem, qui effugere poterant, ad idololatriam compulerunt.

ΚΑΝΩΝ η'.

Τοῖς δὲ παραδιδομένοις καὶ ἐκπεπτωκόσι καὶ αὐτοῖς τε προσεληλυθόσιν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ὁμολογοῦσιν εἶναι Χριστιανοῖς, B ἐμβεβλημένοις τε ἐν τῇ φυλακῇ μετὰ βασάνων, εὔλογόν ἐστιν ἐν ἀγαλλιάσει καρδίας συνεπισχύειν καὶ κοινωνεῖν ἐν πᾶσιν, ἔν τε ταῖς προσευχαῖς καὶ τῇ μεταλήψει τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος, καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ λόγου· ἵνα ἐντονώτερον ἀγωνισάμενοι καταξιωθῶσι καὶ αὐτοὶ τοῦ βραβείου τῆς ἄνω κλήσεως. Καὶ γὰρ ἑπτάκις, φησί, πεσεῖται ὁ δίκαιος καὶ ἀναστήσεται. Ὅπερ εἰ καὶ πάντες οἱ ἐκπεπτωκότες πεποιήκασι, τελειοτάτην καὶ ὁλοκάρδιον μετάνοιαν ἐνεδείξαντο.

Canon VIII.

Iis autem qui proditi sunt, & exciderunt, qui & ipsi ad certamen accesserunt, se esse Christianos confitentes, & in custodiam cum tormentis conjecti sunt: æquum est in exultatione cordis vires simul addere, & eis in omnibus communicare, & in orationibus, & in participatione corporis, & sanguinis, & sermonis adhortatione: ut qui constantiùs decertaverint, ipsi quoque superna vocationis brabio digneutur. Etenim septies, inquit, cadet justus & resurget; quod quidem si omnes quoque lapsi fecissent perfectissimam, & toto corde susceptam pœnitentiam ostendissent.

ΒΑΛΣ. Τινὲς προσηνέχθησαν καὶ παρεδόθησαν τοῖς τυράννοις, C ἢ καὶ ἑκουσίως αὐτοῖς ἑαυτοὺς παρέδωκαν, ἡττηθέντες δὲ ὑπὸ τῶν κολάσεων, ἐκπεπτώκασι τῆς μαρτυρίας, εἶτα μεταμεληθέντες καὶ ἐπιγνόντες τὸ ἀγαθὸν ὡμολόγησαν εἶναι Χριστιανοί, ὥστε καὶ εἰς φυλακὰς ἐμβληθῆναι καὶ βασάνους ὑποστῆναι. Τοὺς τοιούτους οὖν εὔλογον κρίνει ὁ ἅγιος μετὰ θυμηδίας δέχεσθαι καὶ ἐπιρρωννύειν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ κοινωνεῖν αὐτοῖς ἔν τε προσευχαῖς καὶ τῇ μεταλήψει τῶν ἁγιασμάτων, καὶ διὰ λόγου παρακαλεῖν, ἵνα πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐτονώτεροι γίνωνται, καὶ καταξιωθῶσι τῆς ἐπουρανίου βασιλείας. Ἵνα δὲ μὴ διότι πεπτώκασι, νομίζωνται πως ἀδεκτοι, ἐπάγει καὶ μαρτυρίαν ἀπὸ τῆς γραφῆς, τὸ, ἑπτάκις, ἀντὶ τοῦ πολλάκις, D πεσεῖται ὁ δίκαιος, καὶ ἀναστήσεται. Τοῦτο δὲ, φησὶν, εἰ καὶ πάντες οἱ τῆς ὁμολογίας ἐκπεπτωκότες ἐποίησαν, τὸ, ἀναπαλαῖσαι τὴν πτῶσιν, καὶ ἐνώπιον τῶν τυράννων Χριστιανοὺς ὁμολογῆσαι ἑαυτοὺς, ἐνεδείξαντο ἂν τελειοτάτην μετάνοιαν. Διαφορὰ γοῦν ἐστι τῶν ἐν τῷ παρόντι κανόνι διειλημμένων, καὶ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ κανόνι περιεχομένων, αὕτη, ὅτι ἐκεῖ μὲν, οἱ διὰ τὰς βασάνους ἐκπεπτωκότες οὐ μετεστράφησαν ἐνώπιον τῶν τυράννων εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως· ἐνταῦθα δὲ, οἱ ἐκπεπτωκότες διὰ βασάνους, ἐξ ἀγαθοῦ μεταμέλου ἐπὶ τῶν τυράννων τὸν κύριον ὡμολόγησαν. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ λογίζονται ἐκπεσεῖν.

Bals. Quidam tyrannis delati & proditi fuerant, vel etiam ipsi seipsos illis sponte tradiderant; victi autem tormentis testimonio exciderunt: deinde cùm pœnitentia ducti essent, & quod bonum est, agnovissent, se esse Christianos confessi sunt, adeo ut in custodiam conjecti, tormenta quoque sustinuerint. Eos ergo æquum censet sanctus lætanti animo suscipere, & ad fidem orthodoxam confirmare, & eis communicare, & in orationibus & sacramentorum participatione, verbisque adhortari ut sint ad certamen constantiores, & cælesti regno digni habeantur. Ne autem eo quòd lapsi sunt, minimè suscipiendi videantur, testimonium quoque ex scriptura inducit, quod est, Septies, id est sæpe, cadet justus & resurget. Hoc autem, si etiam, inquit, omnes, qui à confessione exciderunt, fecissent, ut scilicet lapsi reluctarentur, & se coram tyrannis Christianos faterentur, perfectissimam pœnitentiam ostendissent. Differunt ergo quæ in hoc Canone comprehensa sunt, ab iis quæ in primo Canone continentur, quòd illic quidem qui propter tormenta lapsi sunt, ad confitendam coram tyrannis fidem nequaquam conversi sunt: hic autem qui propter tormenta lapsi sunt, ex bona pœnitentia sub tyrannis dominum confessi sunt, propterea neque cecidisse judicabuntur.

E ΖΩΝΑΡ. Εἰ τινὲς δὲ, φησὶ, προσηνέχθησαν καὶ παρεδόθησαν τοῖς τυραννοῦσιν, ἢ αὐτοὶ ἑαυτοὺς παρέδωκαν, καὶ ἐκπεπτώκασι τῆς μαρτυρίας, ἡττηθέντες τῶν κολάσεων, καὶ μὴ φέροντες τὰς ἐν ταῖς φυλακαῖς κακουχίας καὶ τὰς βασάνους· Εἶτα ἀνεπάλαισαν τὴν πτῶσιν, καὶ ὡμολόγησαν εἶναι Χριστιανοί, ὥστε καὶ εἰς φυλακὰς ἐμβληθῆναι καὶ βασάνους ὑποστῆναι· τοὺς τοιούτους εὔλογον κρίνει ὁ ἅγιος μετὰ θυμηδίας δέχεσθαι καὶ ἐπισχύειν αὐτοὺς, ἤγουν ἐπιρρωννύειν, ἐνδυναμοῦν καὶ παραθαρρύνειν πρὸς τὴν ὁμολογίαν· καὶ κοινωνεῖν αὐτοῖς ἐν πᾶσιν ἔν τε προσευχαῖς καὶ τῇ μεταλήψει τῶν ἁγιασμάτων, καὶ διὰ λόγου παρακαλεῖν· ἤτοι διεγείρειν αὐτοὺς εἰς τὴν μαρτυρίαν, ἵνα πρὸς τὸν F ἀγῶνα εὐτονώτεροι γίνωνται, καὶ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας ἀξιωθῶσιν. Ἵνα δὲ μὴ διότι πεπτώκασι θύσαντες νομίζωνται τισιν ἀδεκτοι, ἐπάγει καὶ μαρτυρίαν ἐκ τῆς γραφῆς. Τὸ, ἑπτάκις, ἀντὶ τοῦ πολλάκις, πεσεῖται ὁ δίκαιος, καὶ ἀναστήσεται. Τοῦτο δὲ, φησὶν, εἰ καὶ πάντες οἱ τῆς ὁμολογίας ἐκπεπτωκότες ἐποίησαν τὸ ἀναπαλαῖσαι τὴν πτῶσιν, καὶ ἐνώπιον τῶν τυράννων Χριστιανοὺς ὁμολογῆσαι ἑαυτοὺς, ἀπεδείξαντο ἂν τελειοτάτην μετάνοιαν.

Zonar. Si qui verò, inquit, ad tyrannos delati, ac proditi sunt, vel ipsi sese ipsis dediderunt, exciderunt que à testimonio vi tormentorum superati, nec ærumnas quibus in carcere affligebantur, cruciatúsque perferentes; mox revocato certamine se Christianos esse confessi sunt, ex quo & in vincula conjecti, & cruciatibus sunt affecti: ejusmodi homines cum exultatione excipi Sanctus hic rationi consentaneum judicat: tum roborare ipsos, hoc est, vires, animos, fiduciámque addere quò profiterentur fidem; & eisdem in omnibus communicare, tum in precationibus, tum in perceptione sacramentorum; verbisque adhortari, hoc est, ipsos ad exhibendum fidei testimonium excitare, ut constantiores sint in certamine, ac cœlesti regno digni habeantur. Verum ne ex eo quod lapsi sunt sacrificantes, nullo modo admittendi ab aliquibus existimentur, testimonium quoque illud ex sacris litteris profert, Septies, hoc est sæpius cadet justus, ac resurget. Hoc vero, inquit, si alii omnes qui à confessione exciderunt fecissent, ut post lapsum certamen repeterent, ac seipsos coram tyrannis Christianos profiterentur, absolutam pœnitentiam indicavissent.

A

Canon IX.

Iis quoque qui tanquam ex somno ipsi ad certamen parturiens, & trahere differens, prosiliunt, sibi autem pugna maritime, & multa fluxuum mundationis tentationem attrahunt, vel potius fratribus peccatorum carbonem accendunt, ipsis quoque communicandum est, ut qui in nomine Christi ad id veniant: etsi verba ejus non animadvertant, qui docet orare ne ingrediamur in tentationem, & eum rursus in oratione patri dicere, Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Fortè autem etiam ignorant patremfamilias & dominum nostrum, sæpe ab iis qui illi insidiari volebant, secessisse: & quod quandoque etiam libere apud eos non incedebant, & quod etiam quando passionis tempus appropinquavit, non seipsum tradidit, sed expectavit donec ad eum venirent cum gladiis & fustibus. Dicit ergo eis: Tanquam ad latronem exiistis cum gladiis & fustibus ad me comprehendendum. Qui etiam tradiderunt eum, inquit, Pilato. Ad eius quoque similitudinem ii accidit, qui ejus scopum sibi proponentes incedunt, dum eorum ejus verborum recordati, quibus nos confirmans, de persecutionibus dicit, Attendite vobis ipsis: tradent enim vos in conciliis, & in suis synagogis vos flagellabunt. Tradent autem, dixit, non, vos ipsos tradetis: & ad principes & reges ducemini propter nomen meum, non, vos ipsos ducetis. Nam nos quoque vult a loco in locum transilire, dum sunt qui nos persequuntur propter nomen ejus. Sicut rursus eum dicentem audimus, Et quando vos ab hac civitate persecuti fuerint, fugite in aliam. Non vult enim nos ad diaboli stipatores satellitésque confugere, ne ipsis quoque multifariæ mortis causa simus, ut qui ipsos, & asperiores esse cogamus, & opera mortifera peragere: sed expectare, & nobis cavere, vigilaréque & orare, ne intremus in tentationem. Ita Stephanus primus, ejus vestigiis insistens, martyrium passus, Hierosolymis ab iniquis correptus, & in concilium ductus, lapidibus obrutus, in nomine Christi glorificatus est, rogans, & dicens, Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Ita Jacobus secundus ab Herode comprehensus, gladio capite truncatus est. Ita Petrus Apostolorum primus, sæpe comprehensus, & custodiæ traditus, ignominiáque affectus, postremo Romæ crucifixus est. Similiter & inclitus Paulus, sæpe traditus, & ad mortem usque in periculum adductus, multa mala perpessus, & in multis persecutionibus afflictionibúsque gloriatus, in eadem urbe ipse quoque gladio capite multatus est, qui in quibus gloriatus est, ipse in iis vitam finivit: & quod Damasci in sporta noctu per murum demissus est, & effugit ejus manus qui eum conabatur opprimere. Erat enim eis inprimis propositum evangelizare, & verbum Dei docere: in quibus fratres confirmantes ut manerent in fide, hoc quoque dicebant, quod per multas afflictiones oportet in regnum Dei ingredi. Quærebant enim non quod sibi erat utile, sed quod multis, ut servarentur. Et multa ipsis liceret ad hæc facientia dicere, ut verbo Dei convenienter facerent, Nisi, ut dicit Apostolus, nos tempus narrantes deficeret.

Bals. Qui è somno modò exurgunt, & maximè si crudo profundóque somno premebantur, non habent constantem rationem, sed perturbatam, & instabilem: Talibus assimilat sacrosanctus hic martyr eos qui

ΚΑΝΩΝ θ'.

Καὶ τοῖς δὲ ὡς ἐν ὕπνῳ ἑαυτοῖς προσπηδήσασιν εἰς τὸν ἀγῶνα, ὠδίνοντα καὶ μέλλοντα ἕλκουσιν, ἑαυτοῖς δὲ πειρασμοὺς ἐπισπασαμένοις, ὡς πελάγιον πόλεμον, καὶ πολλῶν χύματα, μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς προσεκκαίουσιν ἄνθρακα ἁμαρτωλῶν, καὶ αὐτοῖς κοινωνητέον, ἅτε δὴ ἐν ὀνόματι Χριστοῦ προερχομένοις εἰς τοῦτο, εἰ καὶ μὴ προσέχουσιν αὐτοῦ τοῖς λόγοις διδάσκοντος προσεύχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν, καὶ πάλιν ἐν εὐχῇ λέγειν τῷ πατρί, καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ἴσως δὲ καὶ ἀγνοοῦσι τὰς πολλάκις γενομένας ἀναχωρήσεις τοῦ οἰκοδεσπότου καὶ διδασκάλου ἡμῶν ἀπὸ τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτῷ, καὶ ὅτι ἔσθ' ὅτε οὐδὲ παρρησίᾳ περιεπάτει δι' αὐτούς, καὶ ὅτι καὶ ὁ καιρὸς τοῦ πάθους αὐτοῦ προσεγγίσαντος, οὐχ ἑαυτὸν παρέδωκεν, ἀλλ' ἐξεδέξατο ἕως ἦλθον ἐπ' αὐτὸν μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων. Λέγει οὖν πρὸς αὐτούς· ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με. Οἱ καὶ παρέδωκαν αὐτόν, φησί, Πιλάτῳ. Καὶ τὸ ὅμοιον ἔπαθον οἱ κατὰ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ὁμοιοῦντες, μνημονεύοντες τῶν λόγων αὐτοῦ, δι' ὧν ὑποτίθεται ἡμῖν περὶ τῶν διωγμῶν λέγων, προσέχετε ἑαυτοῖς· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς. Παραδώσουσι δὲ εἶπεν, ἀλλ' οὐχ ἑαυτοὺς παραδώσετε· καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε διὰ τὸ ὄνομά μου, ἀλλ' οὐχ ἑαυτοὺς ἄξετε. Ἐπεὶ καὶ μεταβαίνειν ἡμᾶς βούλεται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον διωκομένους διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ὡς πάλιν ἀκούομεν αὐτοῦ λέγοντος, καὶ ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν. οὐ γὰρ θέλει αὐτομολεῖν ἡμᾶς πρὸς τοὺς τοῦ διαβόλου ὑπασπιστὰς καὶ δορυφόρους, ὅπως μὴ καὶ πλειόνων θανάτων αἴτιοι αὐτοῖς γινώμεθα, ὡς ἂν καταναγκάζοντες αὐτοὺς μᾶλλον χαλεπαίνειν καὶ τελεσιουργεῖν τὰ θανατηφόρα ἔργα· ἀλλ' ἐκδέχεσθαι καὶ προσέχειν ἑαυτοῖς, γρηγορεῖν τε καὶ προσεύχεσθαι ἵνα μὴ εἰσέλθωμεν εἰς πειρασμόν. Οὕτω Στέφανος πρῶτος κατ' ἴχνος αὐτοῦ μαρτύριον ἀναδεξάμενος, ἐν Ἱερουσαλὴμ συναρπασθεὶς ὑπὸ τῶν παρανόμων, καὶ ἀχθεὶς ἐν τῷ συνεδρίῳ, λιθοβοληθεὶς ἐν ὀνόματι Χριστοῦ ἐδοξάσθη, παρακαλῶν καὶ λέγων, κύριε μὴ στήσῃς αὐτοῖς ταύτην τὴν ἁμαρτίαν. Οὕτως Ἰάκωβος ὁ δεύτερος συλληφθεὶς ὑπὸ Ἡρώδου, μαχαίρᾳ τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη. Οὕτως ὁ πρόκριτος τῶν ἀποστόλων Πέτρος πολλάκις συλληφθεὶς καὶ φυλακισθεὶς καὶ ἀτιμασθείς, ὕστερον ἐν Ῥώμῃ ἐσταυρώθη. καὶ ὁ περιβόητος Παῦλος πλεονάκις παραδοθεὶς καὶ ἕως θανάτου κινδυνεύσας, πολλά τε ἀθλήσας καὶ καυχησάμενος ἐν πολλοῖς διωγμοῖς καὶ θλίψεσιν, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ αὐτὸς μαχαίρᾳ τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη, ὃς ἐν οἷς ἐνεκαυχήσατο, ἐν τούτοις καὶ ἐτελειώθη· καὶ ὅτι ἐν Δαμασκῷ σαργάνῃ ἐχαλάσθη διὰ τοῦ τείχους ἐν νυκτί, καὶ ἐξέφυγε τὰς χεῖρας τοῦ ζητοῦντος αὐτὸν πιάσαι. Τὸ γὰρ προηγούμενον ἦν αὐτοῖς ἐν πρώτοις εὐαγγελίζεσθαι καὶ διδάσκειν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐπιστηρίζοντες τοὺς ἀδελφοὺς ἐμμένειν ἐν τῇ πίστει, καὶ τοῦτο ἔλεγον ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. ἐζήτουν γὰρ οὐ τὸ ἑαυτῶν συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι. καὶ ἦν πολλὰ διηγεῖσθαι τοῖς εἰς ταῦτα ὁρῶσι κατὰ λόγον προσφωνεῖν, εἰ μή, ὡς λέγει ὁ ἀπόστολος, ἐπιλείποι δ' ἂν ἡμᾶς διηγουμένους ὁ χρόνος.

ΒΑΛΣ. Οἱ ἄρτι τοῦ ὕπνου ἐξανιστάμενοι, καὶ μᾶλλον εἰ ὠμοῦ ὕπνου εἶεν, οὐ κεκρατημένον τὸν λογισμὸν ἔχουσιν, ἀλλὰ τεταραγμένον καὶ ἄστατον. τοιούτοις ἀφομοιοῖ ὁ ἱερομάρτυς οὗτος, τοὺς προσπηδῶντας εἰς τὸν ἀγῶνα, ἤγουν τοὺς

μὴ

μὴ εὐτάκτως, ἀλλ' ἀτάκτως καὶ ἀπερισκέπτως εἰσπηδῶντας ἑαυτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα, ὠδίνοντας καὶ μέλλοντας ἕλκειν, ἀπὸ τοῦ μήπω εἰς φανερὸν ἐκραγῆναι, ἀλλὰ μελετωμένων καὶ μελλόντων καὶ βραδυνόντων ἐν πᾶσι τοὺς ἀγωνιζομένους, οἱ τὸν ἐκ τούτου πειρασμὸν ἐπισπῶνται, ἤγουν εἰς ἑαυτοὺς ἕλκουσι τὸν πειρασμόν. μᾶλλον δὲ καὶ ἄλλοις πιστοῖς ἀνάπτουσιν ἄνθρακας ἁμαρτωλῶν, τὰς ἐκ τῶν τυράννων δηλονότι κολάσεις. ἀλλ' εἰ καὶ αἰτιᾶται τοὺς οὕτω ποιοῦντας, κοινωνεῖν πως αὐτοῖς τοὺς πιστοὺς διατάττεται, ὅτι διὰ τὸν Χριστὸν τὸν ἄθλον τὸν ἀγῶνα, καὶ ἠγνόησαν τὴν ἐκείνου διδασκαλίαν, διδάσκοντος αἰτεῖν μὴ πειρασθῆναι, καὶ ὅτι οὐδὲ ἑαυτὸν παρέδωκεν, ἀλλὰ παρεδόθη. καὶ μὴ αὐτομολεῖν πρὸς τοὺς κολαστὰς, ἵνα μὴ αἴτιοι αὐτοῖς γένοιντο πλειόνων φόνων, ὥσπερ παραθήγοντες αὐτοὺς εἰς τὰς κατὰ τῶν εὐσεβῶν τιμωρίας. ἐπάγει δὲ καὶ διάφορα παραδείγματα γραφικὰ ὁ κανών.

A non ordinatè, sed temerariè & inconsiderate se in certamen intrudunt; parturiens, & trahere differens, pro eo quod nondum in apertum erupit, sed meditatur & differt, seu cunctatur decertantes trahere, qui sibimet tentationem alliciunt, sive in seipsos tentationem trahunt. Maximè autem, & aliis fidelibus peccatorum carbones accendunt, à tyrannis scilicet punitiones. Sed etsi eos, qui sic faciunt, reprehendit, jubet tamen fideles eis nihilo secius communicare, quia propter Christum certamen subierunt, quamvis illius doctrinam ignorarunt, qui docet petere ne tentemur, & quod ne seipsum quidem tradidit, sed traditus est, & non esse B ad tortores confugiendum, ne pluribus se cædibus contaminandi ipsis causæ sint; ut qui eos incitent ad sumenda de piis supplicia. Infert autem & diversa sacræ scripturæ exempla Canon.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἄρτι τοῦ ὕπνου ἐξανιστάμενοι, καὶ μάλιστα εἰ βαθυτέρῳ ὕπνῳ κατείχοντο, οὐ καθεστηκότα τὸν λογισμὸν ἔχουσιν, ἀλλὰ τεταραγμένον, καὶ ἀκατάστατον. τοιούτοις ἀπείκασεν ὁ ἱερομάρτυς οὗτος, τοὺς προπηδῶντας εἰς τοὺς ἀγῶνας, ἤγουν τοὺς μὴ εὐτάκτως ἀλλὰ θρασέως καὶ ἀπερισκέπτως εἰσωθοῦντας ἑαυτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα, ὠδίνοντα, καὶ μέλλοντα ἕλκειν, ἀπὸ τοῦ μήπω εἰς φανερὸν ἐκραγῆναι, ἀλλὰ μελετώμενον καὶ μέλλοντα ἢ βραδύνοντα ἑλκύσαι τοὺς ἀγωνιζομένους, οἳ τὸν πειρασμὸν ἐπισπῶνται, ἤγουν εἰς ἑαυτοὺς ἕλκουσι πειρασμὸν, μᾶλλον δὲ καὶ ἄλλοις πιστοῖς ἀναπτῶσιν ἄνθρακας ἁμαρτωλῶν, τὰς ἐκ τῶν τυράννων δηλονότι κολάσεις. ἀλλ' εἰ καὶ αἰτιᾶται τοὺς οὕτω ποιοῦντας, κοινωνεῖν ὅμως αὐτοῖς τοὺς πιστοὺς διατάττεται, ὅτι ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ προέρχονται εἰς τοῦτο· θαῤῥοῦντες δηλαδὴ τῷ Χριστῷ, ἢ ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ αἰτούμενοι τὸν ἀγῶνα, εἰ τάχα καὶ τὴν κατὰ τῆς ἐκείνου ποιοῦσι διδασκαλίας, διδάσκοντος αἰτεῖν, μὴ πειρασθῆναι, ἢ καὶ ἀγνοοῦσιν ὅτι ὁ Κύριος ὑπεχώρει ἀπὸ τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτῷ, καὶ ἔστιν ὅτε οὐκ ἐν φανερῷ περιεπάτει, καὶ ὅτι οὐδὲ ἑαυτὸν προέδωκε παθεῖν, ἀλλὰ προεδόθη, καὶ ἐν τῷ διώκεσθαι τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, διετάξατο φεύγειν εἰς πόλιν ἐκ πόλεως, καὶ μὴ αὐτομολεῖν πρὸς τοὺς κολαστὰς, ἵνα μὴ αἴτιοι αὐτοῖς γένοιντο πλειόνων φόνων. ὥσπερ παραθήγοντες αὐτοὺς εἰς τὰς κατὰ τῶν εὐσεβῶν τιμωρίας, καὶ τοὺς ἀποστόλους παράγει εἰς ὑπόδειγμα, τὸν Στέφανον, τὸν Ἰάκωβον, καὶ τοὺς κορυφαιοτάτους Πέτρον καὶ Παῦλον.

Zonar. Qui à somno recentes exurgunt, præsertim si graviore somno opprimebantur, ratione haudquaquam sedata, sed perturbata, inconstantique utuntur. Hujusmodi hominibus sanctus hic martyr similes eos asserit, qui in certamen proruunt, non ordinatè sed audaci ac temerario impetu seipsos intrudunt in certamen, parturiens, ac tra- C here differens, pro eo quod nondum in apertum erupit, sed meditatur, & differt, sive cunctatur decertantes trahere, qui quidem tentationem accersunt, hoc est ad seipsos tentationem pelliciunt, quin potius aliis fidelibus accendunt carbones peccatorum, tormenta nimirum quæ a tyrannis inferuntur. Sed quamvis accuset eos qui hoc modo se gerunt, ipsis tamen a fidelibus communicandum esse decernit, quod in nomine Christi ad hoc prodeunt: fidentes videlicet Christo, aut in ejus nomine sibi certamen deposcentes, etiamsi forte illius præceptioni minus obtemperent, docentis petere ne tentemur, vel etiam ignorent Dominum secessisse ab insidiatoribus suis, D solitúmque aliquando non palam deambulare, nec seipsum prodidisse ut pateretur, verum ab aliis proditum, præcepisséque discipulis, ut quo tempore illos inimici infectarentur, fugerent è civitate in civitatem, nec seipsos ultro tortoribus traderent, ne pluribus se cædibus contaminandi causam ipsis præberent, eos velut irritantes ad supplicia piis hominibus irroganda. Affértque Apostolorum exemplum, Stephani, Jacobi, ac supremorum ordinis sui procerum Petri, & Pauli.

ΚΑΝΩΝ ί.

Ὅθεν οὐκ ἔστιν εὔλογον οὐδὲ τοὺς ἀπὸ κλήρου αὐτομολήσαντας ἐκπεπτωκότας τε καὶ ἀναπαλαίσαντας, ἔτι ἐν τῇ λειτουργίᾳ εἶναι, ἅτε δὴ καταλείψαντας τὸ ποίμνιον Κυρίου καὶ μωμησαμένους ἑαυτούς· ὅπερ οὐδεὶς τῶν ἀποστόλων πεποίηκε. καὶ γὰρ ὁ πολλοὺς διωγμοὺς ἐξανύσας, πολλά τε ἆθλα ἀγωνισμάτων ἐνδειξάμενος ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος, ἐγνωκώς τε ὅτι κάλλιόν ἐστιν ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, ἐπιφέρει καὶ λέγει· τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκὶ, ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς. σκοπῶν γὰρ οὐ τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν ἵνα σωθῶσιν, ἀναγκαιότερον τῆς ἑαυτοῦ ἀναπαύσεως ἡγήσατο τὸ παραμένειν τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν. ὃς καὶ τὸν διδάσκοντα θέλει εἶναι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τύπον γινόμενον τῶν πιστῶν. ὅθεν οἱ ἐν τῇ εἱρκτῇ ἐπιδικαζόμενοι τῆς λειτουργίας ἐκπεπτωκότες, καὶ ἀναπαλαίσαντες, πάνυ ἀνόητα ποιοῦσι. πῶς γὰρ αἰτοῦσιν ὃ κατέλιπον, δυνάμενοι τοῖς ἀδελφοῖς χρήσιμοι εἶναι ἐν καιρῷ τοιούτῳ; ἕως μὲν οὖν ἄπτωτοι ἦσαν, συγγνώμην εἶχον ἐπὶ τῇ παραλόγῳ αὐτῶν πράξει. ὅτε δὲ ἔπταισαν ὡς ἂν περιφρονησάμενοι καὶ ἑαυτοὺς μωμησάμενοι, οὐκέτι δύνανται λειτουργεῖν. διὸ φροντιζέτωσαν μᾶλλον ἐν ταπεινοφροσύνῃ πῶς δε-

Canon X.

E *Unde non est æquum, ut vel Clerici, qui sua sponte aufugerunt, lapsi autem, & reluctati sunt, ampliùs in sacro ministerio maneant, ut qui Domini gregem reliquerint, & seipsos vituperaverint: quod nullus fecit ex Apostolis. Etenim cùm multas persecutiones obiisset, & multa certaminum præmia ostendisset beatus Apostolus Paulus, sciens esse longè melius dissolvi, & esse cum Christo, infert, & dicit; In carne autem manere, magis necessarium propter vos. Considerans enim non suam, sed multorum utilitatem, ut serven-* F *tur, magis quàm suam quietem, necessarium existimavit, apud fratres manere, & eorum curam gerere. Qui etiam vult eum qui docet, esse in doctrina exemplum fidelibus. Unde qui in carcere contendentes, à ministerio exciderunt, & reluctati sunt, sensus planè sunt expertes. Quomodo enim petunt quod reliquerunt, cùm in ea tempestate esse possent fratribus suis utiles? Quamdiu itaque firmi stabilésque manserunt ejus quod præter rationem fecerant, eis venia dabatur. Quando autem lapsi sunt, ut qui perperam se gesserunt & seipsos vituperaverunt, non possunt amplius sacra ministeria*

A *ministeria obire. Et ideo magis curam gerant, quomodo in humilitate vitam peragant à vana gloria cessantes. Eis enim sufficit communio, quæ diligenter & accuratè fit duabus de causis, tum ne videantur molestia affici, hinc dissolutionem vi arripientes: tum ne lapsi aliqui causentur se propter pœnæ occasionem fuisse remissos: Qui quidem plusquam omnes probrum & ignominiam habebunt: sicut ille qui fundamentum posuit, & non potuit perficere: incipient enim, inquit, omnes qui prætergredientur, eum illudere, dicentes: Hic homo posuit fundamentum, & non potuit perficere.*

τελέσωσι παυόμενοι τῆς κενοδοξίας. ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἡ κοινωνία μετ' ἐπιστάσεως καὶ ἀκριβείας πρὸς αὐτοὺς γινομένη, καὶ ἵνα μὴ δόξωσι λυπεῖσθαι μετὰ βίας ἀποσπασάμενοι τῆς ἐντεῦθεν ἀναλύσεως, καὶ ἵνα μή τινες ἐκπεσόντες, προφασίζωνται ὡς διὰ τὴν αἰτίαν τῆς ἐπιτιμίας ὑπεκλελυμένοι· οἵτινες πλέον ἁπάντων αἰσχύνην καὶ ὄνειδος ἕξουσι, κατ' ἐκεῖνον τὸν πήξαντα θεμέλιον, καὶ μὴ ἰσχύσαντα ἐκτελέσαι· ἄρξονται γάρ φησι πάντες οἱ παραπορευόμενοι ἐμπαίζειν αὐτὸν λέγοντες, ὅτι ὁ ἄνθρωπος θεμέλιον ἔθηκε καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι.

B

BALS. De iis qui sua sponte ad martyrii certamen confugerant, locutus pater, nunc de Clericis quoque, qui idem ejusmodi, loquitur: & dicit quod si Clericus ad certamen sua sponte profugit, deinde cùm non posset ferre tormenta, excidit. & cum rursus ad se rediisset, lapsum suum revocavit, & se coram tyrannis Christianum confessus est, is non ampliùs sacra ministeria obibit, eo quod gregem Domini reliquerit, & eo quòd cum sua quidem sponte confugerit, & tormenta sufferre non potuerit, sibi ipsi labem attulit. Ut autem populi doctrinam negligerent, & suam utilitatem præferrent, nec Apostoli fecerunt. Magnus enim Paulus, postquam multa tormenta subiisset, intelligens multo esse melius vitam relinquere, maluit vivere & torqueri propter salutem, & doctrinam populi. Sensu ergo omnino carent, qui petunt sacrum ministerium, à quo sua sponte exciderunt. Quomodo enim petunt quod reliquerunt, cum possint in hac tempestate persecutionis scilicet, fratribus esse utiles? Si itaque non cecidissent, inquit, ejus quod præter rationem fecissent, eis daretur venia, spontaneæ scilicet fugæ, vel in fratribus docendis, & confirmandis socordiæ. Sin autem propter suam insolentiam & arrogantiam lapsi sunt (tale enim est se temere tormentis objicere audere, nec posse tolerare, & propterea de eis triumphus actus est) non possunt ampliùs sacra ministeria obire. Quamobrem magis curent quomodo confessionem in humilitate peragant, cessantes à vanâ gloriâ sacrum ministerium petendi: sufficit enim eis cum fidelibus communio, quæ fit propter duo, diligenti cautione rectóque consilio. Si enim dixerimus nos eos non habere pro communicantibus, & eos molestia afficiemus tanquam sententiam ferentes, eos, vi, seu multatos, hinc dissolvi, seu mori, & alios quoque qui fortasse lapsi sunt, & volunt ad quod bonum est redire, remissos ad hoc & negligentes efficiemus, causantes se fidelibus non esse communicaturos, etiamsi post lapsum fidem confessi fuerint: qui si non convertantur, plus probri & ignominiæ quàm omnes susceperint, quemadmodum & qui fecit fundamentum, domum autem non perfecit. Ei enim sunt similes, qui ad tormenta quidem propter Christum confugerunt, & veluti pulchro jacto fundamento, id quod honestum est, perficere propter lapsum non potuerunt. Nota ergo, quòd ne confessio quidem propter Christum restituit eum qui semel à Clero abalienatus est propter lapsum.

ΒΑΛΣ. Περὶ αὐτομολησάντων εἰς τὸν τοῦ μαρτυρίου ἀγῶνα διαλεχθεὶς ὁ πατήρ, νῦν καὶ περὶ κληρικῶν τοιούτων τὸν λόγον ποιεῖται· καί φησιν ὡς εἰ κληρικὸς ηὐτομόλησεν, εἶτα μὴ στέγων τὰς τιμωρίας ἐκπέπτωκε, καὶ αὖθις εἰς ἑαυτὸν γενόμενος, ἀνεπάλαισε τὴν οἰκείαν πτῶσιν, καὶ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὡμολόγησεν ἐνώπιον τῶν τυράννων, ὁ τοιοῦτος οὐκέτι ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἔσται, διότι καταλέλοιπε τὸ ποίμνιον τοῦ κυρίου, καὶ διὰ τὸ αὐτομολῆσαι καὶ μὴ καρτερῆσαι τὰς βασάνους, μῶμον προσήνεγκεν ἑαυτῷ. τὸ δὲ καταφρονῆσαι τῆς διδασκαλίας τοῦ λαοῦ καὶ προτιμήσασθαι τὸ ἑαυτῷ συμφέρον, οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι πεποιήκασιν. ὁ γὰρ μέγας Παῦλος μετὰ τὸ πολλὰς βασάνους ὑπομεῖναι, κατανοήσας κρεῖττον εἶναι τὸν βίον ἀπολιπεῖν, προετιμήσατο ζῆν καὶ βασανίζεσθαι διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ διδασκαλίαν τοῦ λαοῦ. ἀναίσθητοι γοῦν εἰσὶν οἱ αἰτοῦντες τὴν λειτουργίαν ἧς ἐθελονταὶ ἐκπεπτώκασι. πῶς γὰρ αἰτοῦσιν ὃ κατέλιπον, δυνάμενοι τοῖς ἀδελφοῖς εὔχρηστοι εἶναι ἐν καιρῷ τοιούτῳ, διωγμοῦ δηλαδή; εἰ μὲν οὖν οὐ πεπτώκασι, φησίν, εἶχον ἂν συγγνώμην ἐπὶ τῇ παραλόγῳ αὐτῶν πράξει τῆς αὐτομολήσεως δηλαδή, ἢ τῆς περὶ τὸ διδάσκειν καὶ στηρίζειν τοὺς ἀδελφοὺς ῥᾳθυμίας· εἰ δὲ πεπτώκασιν ἐκ προπετείας ἤτοι ἀλαζονείας (τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ καταπολμῆσαι προπετῶς τῆς βασάνου καὶ μὴ ἐμμεῖναι, καὶ διὰ τοῦτο ἐθριαμβεύθησαν) οὐκέτι δύνανται λειτουργεῖν. διὸ φροντιζέτωσαν μᾶλλον πῶς ἐκτελέσωσι τὴν ὁμολογίαν ἐν ταπεινοφροσύνῃ παυσάμενοι τῆς ἀπὸ τοῦ ζητεῖν τὴν λειτουργίαν κενοδοξίας. ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἡ μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνία διὰ δύο γινομένη τινὰ μετ' ἐπιστασίας ἀκριβοῦς καὶ οἰκονομίας. εἰ γὰρ εἴπωμεν μὴ ἔχειν αὐτοὺς κοινωνικούς, τούτους τε λυπήσομεν, ὡς ἀποφαινόμενοι μετὰ βίας ἤγουν ἐπιτετιμημένους, ἐντεῦθεν ἀναλῦσαι αὐτούς, ἤγουν ἀποθανεῖν, καὶ τοὺς ἄλλους δὲ ἐκπεσόντας ἴσως καὶ βουλομένους ὑποστρέψαι εἰς τὸ ἀγαθόν, ἐκλελυμένους πρὸς τοῦτο καὶ ἀμελεῖς ποιήσομεν, προφασιζομένους τὸ μὴ μέλλειν αὐτοὺς εἶναι κοινωνικοὺς τοῖς πιστοῖς, κἂν ὁμολογήσωσι τὴν πίστιν μετὰ τὴν ἔκπτωσιν· οἵτινες μὴ ἐπιστρέφοντες πλέον ἁπάντων ἔτι ὀνειδισθήσονται καὶ αἰσχυνθήσονται· καθὰ τὸν ποιήσαντα μὲν θεμέλιον, μὴ τελειώσαντα δὲ οἴκημα. τούτῳ γὰρ ἐοίκασιν οἱ πρὸς βασάνους αὐτομολήσαντες μὲν διὰ Χριστὸν καὶ οἱονεὶ καλὸν θέμενοι θεμέλιον, μὴ δυνηθέντες δὲ τελειῶσαι τὸ καλὸν διὰ τὴν ἔκπτωσιν. σημειωτέον οὖν ὅτι οὐδὲ ἡ διὰ Χριστὸν ὁμολογία ἀποκαθιστᾷ τὸν ἅπαξ ἐκ τοῦ κλήρου ἀποξενωθέντα διὰ τὴν ἔκπτωσιν.

ZONAR. De iis qui se ultro martyrii certamini objecerunt locutus Pater, nunc de Clericis qui idem fecerunt orationem instituit: atque Clericum si quis se ultro dediderit, mox vim tormentorum minime perferens lapsus est, ac rursum seipsum colligens denuo se ad certamen erexit, ac se Christianum coram tyrannis est professus, non esse ejusmodi hominem ad sacra ministeria ampliùs admittendum. Causamque subjungit, quia nimirum Domini gregem deseruit, ac ex eo quod sponte se objecit hostibus, neque constanter tormenta pertulit, ignominiam sibiipsi conciliavit. Ut autem populi institutionem contemnerent, suamq; utilitatem cæteris om-

ΖΩΝΑΡ. Περὶ αὐτομολησάντων εἰς τὸν τοῦ μαρτυρίου ἀγῶνα, διαλεχθεὶς ὁ πατήρ, νῦν καὶ περὶ κληρικῶν τούτων τὸν λόγον ποιεῖται· καί φησιν ὡς εἰ κληρικὸς ηὐτομόλησεν, εἶτα μὴ στέγων τὰς τιμωρίας ἐκπέπτωκεν, καὶ αὖθις εἰς ἑαυτὸν γενόμενος ἀνεπάλαισε τὴν οἰκείαν πτῶσιν καὶ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὡμολόγησεν ἐνώπιον τῶν τυράννων, ὁ τοιοῦτος οὐκέτι ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἔσται. καὶ τὴν αἰτίαν ἐπάγει. ἡ δέ ἐστιν, ὅτι κατέλιπε τὸ ποίμνιον τοῦ κυρίου, καὶ διὰ τὸ αὐτομολῆσαι καὶ μὴ καρτερῆσαι τὰς βασάνους, μῶμον προσήνεγκεν ἑαυτῷ. τὸ δὲ καταφρονῆσαι τῆς διδασκαλίας τοῦ λαοῦ, καὶ προτιμήσασθαι τὸ ἑαυτοῖς συμ-

φέρον

φερον, οὐδ' οἱ ἀπόστολοι πεποιήκασιν. ὁ γὰρ μέγας Παῦλος μετὰ τὸ πολλὰς βασάνους ὑπομεῖναι, κατανοήσας κρεῖττον εἶναι τὸ βίον ἀπολιπεῖν, περιεπιμεινε τὸ ζῆν καὶ βασανίζεσθαι διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ διδασκαλίαν τοῦ λαοῦ. ὡς καὶ πάνυ ἀναισθήτους ἀποφαίνεται αἰτοῦντας τὴν λειτουργίαν ἧς ἐθελονταὶ ἐκπεπτώκασι. πῶς γάρ, φησίν, αἰτοῦσιν ὃ κατέλιπον, δυνάμενοι τοῖς ἀδελφοῖς εὔχρηστοι εἶναι ἐν καιρῷ τοιούτῳ, διωγμοῦ δηλαδή; ἕως μὲν οὖν ἄπταιστοι ἦσαν συγγνώμην εἶχον ἐπὶ τῇ παραλόγῳ αὐτῶν πράξει, τῇ αὐτομολῆσαι δηλαδή, ἢ τῇ περὶ τὸ διδάσκειν τοὺς ἀδελφοὺς ῥαθυμίᾳ. ὅτι δὲ ἐξέλυσαν ὡς ἂν περιτετραμμένοι οὐκέτι δύνανται λειτουργεῖν. εἰ μὲν οὖν οὐ πεπτώκασι, φησίν, εἶχον ἂν συγγνώμην ἐπὶ τῇ παραλόγῳ αὐτῶν πράξει· παράλογον πρᾶξιν, οὐ τὸ αὐτομολῆσαι μόνον καλῶν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ καταλιπεῖν τὸ ποίμνιον τοῦ κυρίου, καὶ μὴ παραμένειν αὐτῷ καὶ στηρίζειν τοὺς ἀδελφοὺς κλονουμένους ἐν τῷ καιρῷ τοῦ διωγμοῦ. εἰ δὲ πεπτώκασιν ἐκ περπερείας, περπερείαν δὲ ἐνταῦθα τὴν οἴησιν, καὶ τὴν ἀλαζονείαν καλεῖ· ὅτι ἐξ ἀλαζονείας, ἐθάρρησαν ἑαυτοῖς, καὶ τὸν ἀγῶνα ὑπέλυσαν καὶ ἑαυτοὺς ἐμωμήσαντο, ἀντὶ τοῦ διὰ τὴν πτῶσιν μῶμον ἐπενεγκεῖν ἑαυτοῖς, οὐκέτι δύνανται λειτουργεῖν. διὸ φροντιζέτωσαν λέγει μᾶλλον ἐν ταπεινοφροσύνῃ, τοὺς ἐκτελέσουσι τὴν ὁμολογίαν δηλαδή, παυσάμενοι τῆς κενοδοξίας. τὸ γὰρ λειτουργίαν ζητεῖν, διὰ κενοδοξίαν φησὶ γίνεται. ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἡ κοινωνία ἤγουν τὸ συγκοινωνεῖν αὐτοῖς τοὺς πιστούς, ἤτοι συνεύχεσθαι, ἢ καὶ τῶν θείων μυστηρίων μετάληψις. καὶ ταῦτα μετ' ἐπιστασίας, καὶ ἀκριβείας γινόμενα, καὶ ἵνα μὴ δόξωσι λυπεῖσθαι, μετὰ βίας περιδραττόμενοι τῆς ἐντεῦθεν ἀναλύσεως, καὶ ἵνα μὴ λυπούμενοι, φησίν, ἀπέλθωσιν ἐντεῦθεν ἀναλύοντες ἀπὸ τοῦ σώματος δηλονότι ἐξερχόμενοι μετὰ βίας τῆς ἐκ τῶν κολάσεων καὶ τῆς ἐν ταῖς εἱρκταῖς κακοπαθείας· καὶ ἵνα μή τινες πρόφασιν σχῶσι τοῦ ἐκλυθῆναι καὶ χαυνωθῆναι πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς ὁμολογίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐκπεσεῖν, τὴν ἐπιτίμησιν. οἵτινες μᾶλλον αἰσχυνθήσονται, κατὰ τὸ ἐν Εὐαγγελίοις εἰρημένον· ὃς θεμέλιον οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι.

ΕΠΕΞΗΓΗΣΙΣ ΦΕΡΟΜΕΝΗ ΚΑΤΑ τοῦ Μουζάλωνος ἅπασα.

Ἐπιστησάτωσαν δὲ τὸν νοῦν τοῖς παρὰ τοῦ μεγάλου τοῦδε πατρός, καὶ ἱερομάρτυρος εἰρημένοις ἐνταῦθα, οἱ λέγοντες δύνασθαι τοὺς ἀρχιερεῖς παραιτεῖσθαι τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν, καὶ παρακρατεῖν τὴν ἱερωσύνην. εἰ γὰρ οἱ πρὸς ὁμολογίας ἀγῶνα ἑκόντες ὁρμήσαντες κληρικοί, καὶ κολασθέντες καὶ μὴ ἐπιμείναντες, ἀλλ' ἐνδόντες, εἶτα ἀναπαλαίσαντες μόλις ἀξιοῦνται συγγνώμης, εἰς τὸ τὴν λειτουργίαν ἀναδέχεσθαι, κατὰ τὸν θεῖον τοῦτον πατέρα οὐδὲν ἕτερον ἐγκαλούμενοι, ἢ τὸ καταλιπεῖν τοὺς ἀδελφούς, δυνάμενοι αὐτοῖς ἐν καιρῷ περιστάσεως εὔχρηστοι εἶναι εἰς τὸ στηρίζειν αὐτούς, καὶ ταῦτα μαρτυρίας ἀξιωθέντες, καὶ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκὶ αὐτῶν περιφέροντες, πῶς ἀρχιερεὺς καὶ ποιμήν, ὃς ὀφείλει τιθέναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, καταλιπὼν τὴν ἐμπιστευθεῖσαν ποίμνην αὐτῷ, καὶ παραιτησάμενος τὴν αὐτῆς φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν, καὶ ὅσον τὸ κατ' αὐτὸν τοῖς λύκοις ταύτην ἐκδεδωκώς, ἀντέχεσθαι τῆς λειτουργίας δίκαιος λογισθήσεται, καὶ οὐ μᾶλλον βαρυτάτων ἐπιτιμίων κριθήσεται ἄξιος, διὰ τὸ τοῦ ἀνατεθέντος αὐτῷ λαοῦ ἐγκαταλεῖψαι; ἀλλὰ καὶ γέρας ὑπὲρ ταύτης αἰτήσει, ἢ μᾶλλον αὐτὸς ἑαυτῷ παρέξει· τὸ μὲν κόπον προξενοῦν αὐτῷ παραιτούμενος, τὴν διδασκαλίαν φημὶ καὶ τὴν τῶν σφαλλομένων διόρθωσιν, τὸ δὲ δόξαν καὶ τιμὴν περιποιοῦν παρα-

nibus anteferrent, ne Apostoli quidem fecerunt. Magnus namque Paulus, cum multos pertulisset cruciatus, sentiretque utilius esse sibi vitam relinquere, ut populi saluti, ac institutioni consuleret, vitam sibi, ac tormenta potiora duxit. Proinde & sensus omnino expertes eos demonstrat, qui sacrum sibi ministerium deposcunt, à quo volentes ipsimet exciderunt. Nam quo modo, inquit, id postulant, quod reliquere, cum ejusmodi tempore, excitatæ videlicet persecutionis, magno fratribus adjumento esse possent? Quamdiu igitur a lapsu immunes fuissent, veniam obtinuissent actionis temere susceptæ, se nimirum adversariis ultro offerentis; vel in erudiendis fratribus socordiæ. Cum vero ceciderint, quippe qui perperam egerint, sacra ministeria obire amplius haud permittuntur. Si ergo, inquit, minime cecidissent, veniam impetrassent ob ipsorum à ratione alienam actionem, actionem à ratione alienam vocans, non solum quod se hostibus dediderint, sed potius quod deseruerint gregem domini, nec ipsum custodierint, ac fratres qui persecutionis tempore vexabantur confirmarint. Si vero ceciderunt ex eo quod se perperam gesserint, superbiam hic, & arrogantiam, τὴν περπερείαν, vocans, quod ex arrogantia fiduciam in seipsis posuere, dissolvereque certamen, ac seipsos vituperarunt, hoc est sibimetipsis maculam ob lapsum inusserunt, in sacro ministerio versari ipsis amplius haud licet. Propterea studeant, inquit, potius in humilitate confessionem peragere, cessantes videlicet ab inani gloria. Quòd enim sacro ministerio adscribi postulent, à studio ambitionis proficiscitur. Sufficit namque ipsis communio, ut cum ipsis nimirum fideles communicent, ac una precentur, vel sacrorum mysteriorum perceptio. Atque hæc quidem certo consilio, sedulaque administratione fiunt, tum ne videantur molestia affici, hinc dissolutionem vitæ arripientes, ne scilicet molestia, inquit, affecti, decedant solventes, à corpore videlicet abscedentes, ob vim tormentorum, afflictationumque quas in carcere patiuntur; ac ne qui excusationem prætexerant mulctæ hujus, ob quam in confessionis certamine dissolutos, ac ignavos se gesserunt, atque ideo ceciderunt. Qui potius rubore suffundentur, juxta illud quod in Evangelio dicitur; Qui fundamentum non potuit perficere.

DIGRESSIO QUÆ TOTA ADVERSUS MUZALONEM INTENDITUR.

Adjiciant porro animum iis quæ ab hoc magno Patre, ac sancto martyre hoc loco allata sunt, qui dicunt Episcopis licere Ecclesias suas dimittere, ac sacerdotii dignitatem retinere. Etenim si clericis qui sponte se certamini confessionis objecerant, ac tormentis affecti minus constanter obstiterant, sed postquam cesserant, in certamen redeuntibus vix conceditur venia, quod sacrum ministerium obire distulissent, nec ex hujus divini Patris sententia quidquam aliud ipsis objicitur, quàm quod fratres deseruissent, cum adversis ac turbulentis temporibus possent ipsis in fide confirmandis esse utiles, idque cum & digni habiti essent qui testimonium perhiberent fidei, & stigmata Christi in sua carne circumferrent, quonam modo summus sacerdos, & pastor, qui pro ovibus debet animam ponere, deserto grege sibi commisso, ejúsque cura, & administratione repudiata, & quantum quidem in ipso est eo lupis prodito, dignus putabitur qui sacri ministerii dignitatem retineat, ac non gravissimis potius pœnis quod sibi commendatum populum deseruerit, mulctandus esse judicabitur? Quin potius ob eam rem præmium deposcet, imo sibi ipsemet suppeditabit; quod quidem laborem ipsi affert recusans, docendi videlicet munus, vitiáque corrigendi, quod vero

gloriam ac decus conciliat amplectens, sibique adscis-cens, mordicusque id retinens, neque vel tantillum remittens. Si enim ubi de Clericis est sermo, actio rationi absona nominata sit deserere populum, atque ad certamen pietatis causa transmigrare, quanto id magis à ratione alienum in Episcopo judicabitur, qui populum suum deserit, non ut ad certamen tendat, sed ut quieti se, ac remissioni tradat, curasque pro salute animarum deponat, ac effugiat. Decimus sextus quoque Canon septimæ oecumenicæ Synodi, stultitiæ graviter accusat eos qui ab Episcopo, repudiato Episcopatu, sacri ministerii dignitatem retinere posse decernunt. Si namque ex Canonis allati sententia, Episcopus qui ultra semestre tempus à suo Episcopatu abfuerit, nisi una aliqua ex iis quæ ibi numerantur causa intercesserit, & Episcopatu, & summi sacerdotii dignitate excidit, ac utroque privatur, quonam modo qui repudiavit Episcopatum, creditumque sibi gregem adhuc pascere omnino abnuit, ejusque curam inertis vitæ studio contemnit, adhuc in Episcoporum numero habebitur? Etenim si qui minus delinquit, ut ultra semestre tempus subjectum sibi populum pastoris cura & administratione destitutum relinquat, Episcopatus, & sacræ dignitatis privationem incurrit; qui in eo quod majus, & multis partibus gravius est, peccat, ut multitudinem quam ipsi curandam & custodiendam Sancti Spiritus gratia commisit, omnino deserat; merito plane punietur vehementius, graviorémque pœnam persolvet, perditi, quod in ipso est, gregis, cujus ipse pastor à primario illo, ac supremo sacerdote, & Pastore creatus est. Qui vero ipsi præmium insuper, ac detrectati muneris honorarium, sacerdotii dignitatem decernunt; & illum, & seipsos, mea quidem sententia Dei judicio obnoxios constituent.

A κατέχων, καὶ οἰκειούμενος καὶ τοῦτο ἀπρὶξ ἐχόμενος, καὶ μηδὲν μεθιέμενος. εἰ γὰρ ἐπὶ κληρικῶν παράλογος ὠνομάσθη πρᾶξις, τὸ καταλιπεῖν τὸν λαὸν καὶ περὶ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας αὐτομολῆσαι ἀγῶνα, πόσῳ πλέον παραλογώτερον ἂν κριθείη ἐπὶ Ἐπισκόπου καταλιπόντος τὸν οἰκεῖον λαόν, καὶ οὐ περὶ ἀγῶνα χωροῦντος, περὶ ῥᾳστώνην δὲ καὶ ἀνάπαυσιν καὶ φροντίδων ὑπὲρ ὠφελείας ψυχῶν ἀπόθεσιν καὶ ἀπόδρασιν. καὶ ὁ ις΄. δὲ κανὼν τῆς ἑβδόμης οἰκουμενικῆς συνόδου, πολλὴν ἀβελτηρίαν κατηγορεῖ τῶν ψηφιζομένων δύνασθαι τινὶ ἀρχιερεῖ τὴν ἐπισκοπὴν παραιτησάμενον, τὴν δὲ ἱερωσύνην παρακρατεῖν. εἰ γὰρ κατὰ τὸν εἰρημένον κανόνα ὁ Ἐπίσκοπος
B ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον τῆς οἰκείας ἀποδημήσας Ἐπισκοπῆς [ἂν μὴ] μιᾶς τῶν ἀπαριθμουμένων ἐν αὐτῷ αἰτιῶν καὶ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐκπίπτει καὶ ἀμφοῖν ἠλλοτρίωται, πῶς ὁ παραιτησάμενος τὴν ἐπισκοπὴν καὶ ἀπαγορεύσας μηκέτι ποιμαίνειν τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ποίμνιον, καὶ τῆς τούτου φροντίδος διὰ βίου καταφρονήσας εἴη ἂν ἀρχιερεὺς; εἰ γὰρ ὁ τὸ ἧττον ἁμαρτάνων, τὸ ἐπὶ πλέον ἑξαμηνιαίου καιροῦ καταλιπεῖν τὸν ὑπ' αὐτὸν λαὸν ἀποίμαντον τι, καὶ ἀτημέλητον, ἐκπίπτει καὶ τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἀφίσταται, ὁ δὲ μᾶλλον καὶ τὸ πολλαπλάσιον πλημμελῶν, τὸ δι' ὅλου καταλιπεῖν τὸ πλῆθος ἅπερ αὐτῷ ἐπισκοπεῖν τι καὶ ὁρᾶν, ἡ τοῦ Ἁγίου πνεύματος
C χάρις ἀνέθετο· μᾶλλον ἂν εἴη δίκαιος σφοδρότερον κολασθήσεσθαι, καὶ μείζονα τιμωρίαν ὑφέξειν, τῆς ὅσον ἐπ' ἐκείνῳ ἀπωλείας ποιμνίου οὗ περ ἐγένετο ποιμὴν παρὰ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως καὶ ἀρχιποίμενος. οἱ δὲ καὶ γέρας αὐτῷ καὶ ἀμοιβὴν τῆς παραιτήσεως ἐπιψηφιζόμενοι τὴν ἱερωσύνην, οἶμαι καὶ ἑαυτοὺς κἀκεῖνον ὑπευθύνους ποιήσουσι τῷ κρίματι τοῦ Θεοῦ.

Canon XI.

Qui enim primùm in persecutionis fervore prosilierunt judicium circumstantes, & sanctos martyres, qui ad bravium supernæ vocationis festinabant, aspicientes, honesta æmulatione incitati, se ipsos ad hoc tradiderunt, magna libertate utentes, maximè videntes eos qui subtrahebantur, labi, propter quos interiùs excitati, & quodam veluti sono impulsi ad debellandum se efferentem, & adversarium, ad id contendebant, ne apud se prudens esse videretur, ob ea in quibus ejus calliditate inferiores esse visi sunt, etiamsi seipsum vinci ab iis, qui scuticarum flagellorúmque tormenta, & gladii aciem, & ignis ustulationem, & aquarum immersiones constanter tulerunt, eum latuit: Iis quoque qui, ut ex fide preces & orationes fiant, persequuntur, vel pro iis qui in custodia puniti sunt, & à fame & siti traditi sunt, vel pro iis qui extra custodiam scuticis & flagellis in judicio torti sunt, postea autem à carnis imbecillitate victi fuêre, æquum est annuere. Cum iis enim qui lugent, & mœrent, pro iis qui in certamine victi sunt à magnis maligni diaboli viribus, sive pro parentibus, vel fratribus, vel liberis, unà dolere, & tristitia affici neminem quicquam penitus lædit. Scimus enim etiam propter aliorum fidem, quosdam esse Dei bonitatem assecutos, & in peccatorum remissione, & corporis sanitate, & mortuorum resurrectione. Memores itaque multorum laborum, & miseriarum, quas pro Christi nomine sustinuerunt, cùm ipsi etiam pœnitentiam egerint, & quod à se factum est per proditionem in corporis languore & mortificatione defleverint, & se præterea testentur, in vita sua fuisse à civitate alienos, simul oremus, & postulemus pro eorum reconciliatione cum aliis quæ decet per eum qui est nobis advocatus apud patrem, se nostris peccatis propitium exhibentem: Et si quis inquit, peccaverit, habe-

ΚΑΝΩΝ ια΄.

Οἱ γὰρ πρῶτοι προπηδήσαντες ἐν τῷ βράσματι τοῦ διωγμοῦ, παρεστῶτες εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ θεωροῦντες τοὺς ἁγίους
D μάρτυρας σπεύδοντας ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, ἐν καλῷ τῷ ζήλῳ προθυμούμενοι ἐπεδίδουν ἑαυτοὺς εἰς τοῦτο πολλῇ τῇ παρρησίᾳ χρώμενοι, βλέποντες μάλιστα τοὺς ὑποσυρομένους καὶ ἐκπίπτοντας, δι' οὓς ὑποθερμαινόμενοι ἔσωθεν καὶ ἐνηχούμενοι καταπολεμῆσαι τὸν ὑπεραιρόμενον καὶ ἀντικείμενον, ἔσπευδον εἰς τοῦτο, ἵνα μὴ καὶ δοκῇ παρ' ἑαυτῷ φρόνιμος εἶναι ἐφ' οἷς κατὰ πανουργίαν ἔδοξεν ἡττᾶν, ἢ ἐλάνθανεν ἑαυτὸν νικώμενον ὑπὸ τῶν ἐγκαρτερούντων ταῖς τῶν ξυστήρων καὶ μαστίγων βασάνοις, τήν τε ὀξύτητα τῆς μαχαίρας, καὶ ταῖς καταφλόξεσι τοῦ πυρὸς, καὶ ταῖς τῶν
E ὑδάτων καταποντώσεσι· καὶ τοῖς κατὰ πίστιν ὑπερεξαιτοῦσιν εὐχὰς καὶ δεήσεις γίνεσθαι ἤτοι ὑπὲρ τῶν ἐν φυλακῇ καταπιμωρηθέντων καὶ παραδιδομένων ὑπὸ λιμοῦ καὶ δίψης, ἤτοι ὑπὲρ τῶν ἔξωθεν τῆς φυλακῆς ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου καταβασανισθέντων διὰ ξυστήρων καὶ μαστίγων, ὕστερον δὲ ἡττηθέντων ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς, ἄξιόν ἐστιν ἐπινεῦσαι. συμπάσχειν γὰρ καὶ συναλγεῖν τοῖς ὀδυρομένοις καὶ στενάζουσιν ὑπὲρ τῶν ἐν ἀγῶνι ἡττηθέντων ὑπὸ τῆς πολλῆς βίας τοῦ κακομηχάνου διαβόλου, ἤτοι ὑπὲρ γονέων ἢ ἀδελφῶν ἢ τέκνων, οὐδένα οὐδὲν καταβλάπτει. ἴσμεν γὰρ καὶ δι' ἑτέρων πίστιν ἀπολαύσαντάς τινας τῆς τοῦ Θεοῦ
F ἀγαθότητος, ἐπί τε ἀφέσει ἁμαρτιῶν καὶ ὑγείᾳ σώματος, καὶ ἀναστάσει νεκρῶν. μεμνημένοι τοίνυν τῶν πολλῶν αὐτῶν καμάτων ὧν περιήνεγκαν ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ταλαιπωριῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μετανοούντων αὐτῶν καὶ ἀποδυρομένων τὸ πεπραγμένον αὐτοῖς κατὰ προδοσίαν ἐν ἀτονίᾳ καὶ νεκρότητι τοῦ σώματος, ἔτι τε καὶ μαρτυρουμένων ἀπολιτεύτων γενομένων ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν, συνευχόμεθα καὶ συμπαρακαλοῦμεν ὑπὲρ ἱλασμοῦ αὐτῶν μετὰ τῶν ἄλλων καθηκόντων διὰ τοῦ γενομένου ὑπὲρ ἡμῶν παρακλήτου πρὸς τὸν πατέρα ἱλασκομένου

τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. καὶ ἐάν τις γάρ, φησίν, ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον, καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστιν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. A

mus advocatum apud patrem Jesum Christum justum: & is est propitiatio pro peccatis nostris.

ΒΑΛΣ. Εἰπὼν ἀνωτέρω ὁ ἅγιος ὅτι οἱ αὐτομολήσαντες καὶ ἐκπεσόντες μέν, μὴ μεταμεληθέντες δέ, καὶ τὴν ἔκπτωσιν ἀνακαλεσάμενοι, ἐπὶ πλέον αἰσχύνην ἕξουσιν, ὡς μὴ ἐπὶ τῷ θεμελίῳ καὶ ὄροφον πεπηγμένοι, ἤτοι μὴ τελειώσαντες τὸ καλόν· νῦν καὶ κατασκευὴν τούτου τε καὶ τῶν λοιπῶν ἐπάγει, λέγων, οἱ γὰρ ἐν τῷ βράσματι ἤγουν ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ διωγμοῦ ἱστάμενοι, καὶ ὁρῶντες τὰ μαρτύρια τῶν ἁγίων, καὶ ὅπως σπεύδουσι τοὺς ἐξ οὐρανοῦ στεφάνους λαβεῖν κατὰ B ζῆλον θεῖον, ἐπεδίδουν ἑαυτοὺς εἰς τὸ μαρτύριον μετὰ παρρησίας πολλῆς, καὶ μάλιστα ὅτι ἔβλεπόν τινας ὑποσυρομένους, ἀντὶ τοῦ κλεπτομένους καὶ ἀπατωμένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἐκπίπτοντας ἤτοι ἀρνουμένους τὴν εὐσέβειαν· ὧν χάριν ὑποθερμαινόμενοι ἔνδον ἤτοι τὴν καρδίαν πυρούμενοι, ὡς καὶ ἀκούοντες καταπολεμῆσαι ἤτοι νικῆσαι διὰ τούτου τὸν ἀλαζόνα καὶ ἀντικείμενον διάβολον, ἐσπεύδασιν ὑποδῦναι τὸ μαρτύριον, ἵνα μὴ καυχήσηται ὁ διάβολος καὶ δόξῃ ἑαυτῷ φρόνιμος εἶναι ὡς νικήσας κατὰ πανουργίαν τοὺς αὐτομολήσαντας. εἰ καὶ ἐλάνθανε μᾶλλον νικᾶσθαι ὑπὸ τῶν ἀθλητῶν τῶν καρτερησάντων τὰς βασάνους. τοῖς γοῦν πιστοῖς C ἄξιόν ἐστιν εὐχομένοις ὑπὲρ αὐτῶν τῶν πυρωθέντων καὶ ἡττηθέντων, ἐπινεύειν, ἤτοι συντρέχειν, ὅ, τι καὶ δέδοκται, καὶ κατά τι οὐ βλάπτει, συμπάσχειν καὶ λυπεῖσθαι μετὰ τῶν γονέων ἢ τῶν ἄλλως προσῳκειωμένων ὑπὲρ τῶν μαρτυρησάντων καὶ ἐκπεπτωκότων ἀπὸ μηχανῆς τοῦ διαβόλου. γινώσκομεν γὰρ ὡς πολλοὶ ἀπήλαυσαν τοῦ ἐλέους καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ θεοῦ διὰ εὐχῆς ἑτέρων. διά τοι τοῦτο αὐτοῖς τε δοθῆναι ἄφεσιν παρὰ τοῦ θεοῦ ἐξαιτησόμεθα, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐκπεπτωκόσι, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν πλάνην ἀνακαλεσαμένοις καὶ ὁμολογήσασι τὴν εὐσέβειαν, συγκοινωνήσομεν, μεμνημένοι τῶν πρὸ τῆς ἐκπτώσεως ἀγώνων αὐτῶν, οὓς ὑπέστησαν διὰ D τὸν θεόν, ἀλλὰ μὴν καὶ τῆς μετὰ ταῦτα ἀγαθῆς μεταμελείας τούτων, καὶ ὅτι μεμαρτύρηνται ἀπολιτεύτους λογίζεσθαι ἑαυτοὺς διὰ ἁμάρτημα· καὶ οὐ μόνον συγκοινωνήσομεν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ συνευξόμεθα ὑπὲρ ἱλασμοῦ αὐτῶν, μετὰ τῶν ἄλλων τῶν καθηκόντων, ἤγουν μετὰ τῶν ὀφειλόντων γίνεσθαι δι' αὐτῶν περὶ τούτους, νηστείας δηλονότι, ἐλεημοσύνης καὶ μετανοίας, δι' ὧν ὁ γινόμενος παράκλητος ὑπὲρ ἡμῶν ἐξιλεοῦται ἡμῖν τὸν πατέρα· εἶτα καὶ χρῆσιν κέχρηται γραφικήν. ἡ δέ ἐστιν ἐκ τῆς πρώτης καθολικῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου.

BALS. Cùm superiùs dixisset sanctus, quod qui suâ sponte confugerunt, & lapsi sunt, pœnitentiam autem non egerunt, nec suum lapsum revocarunt, plus dedecoris subibunt, ut qui non supra fundamentum tectum quoq; fabricaverint, seu quod bonum est non perfecerint: nunc hujus & reliquorum confirmationem inducit, dicens, Qui enim in persecutionis fervore, seu vehementia stantes, & videntes sanctorum martyria, & quomodo B cœlestes coronas divino zelo accipere contendant, seipsos dabant martyrio cum multa libertate, & maxime quia videbant quosdam subtractos, hoc est eductos & deceptos à diabolo, & lapsos seu negantes pietatem: quamobrem interiùs accensi seu corde inflammati, ut qui audirent se per hoc debellasse ac vicisse superbum adversarium diabolum, studuerunt subire martyrium, ne glorietur diabolus, & sibi prudens esse videatur, ut qui calliditate sua & malitia eos vicerit qui sua sponte ad martyrium confugerunt: etiam si eum latuit se magis vinci ab athletis qui tormenta fortiter perpessi sunt. Fidelibus er- C go orantibus æquum est pro ipsis supplicio affectis, & punitis, annuere, sive in hoc concurrere, quod etiam visum est, & aliquo modo nihil lædit, una cum parentibus vel aliis necessitudine conjunctis, pro iis qui testimonium dederunt martyriumque subierunt, sed lapsi sunt diaboli arte, & insidiis, dolere & tristitia affici. Scimus enim quod multi bonitatem, & misericordiam Dei consecuti sunt per aliorum orationes. Ideoque & ipsis dari à Deo peccatorum remissionem postulabimus, & aliis qui lapsi sunt, & postea errorem revocaverunt, & pietatem confessi sunt, communicabimus, memores eorum quæ ante lapsum propter Deum sustinuerunt certaminum, & e- D tiam bonæ eorum postea pœnitentiæ, & quod seipsos testati sunt esse à civitate alienos propter peccatum: & non solum ipsis communicabimus, sed & pro eorum reconciliatione orabimus, cum aliis quæ decet, seu cum bonis operibus quæ debent ab ipsis fieri, jejunio scilicet, eleemosyna, & pœnitentia, per quæ, qui pro nobis est advocatus, patrem nobis propitium benevolúmque efficit. Deinde & sacræ scripturæ sententia usus est. Ea verò est ex prima Catholica epistola sanct. Apostoli & Evangelistæ Johannes.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ νοῦς τοῦ παρόντος κανόνος, τοιοῦτός ἐστιν. οἱ E ἐν τῷ βράσματι, φησί, τοῦ διωγμοῦ, ἤγουν ἐν τῇ ἀκμῇ, τῇ ζέσει ἱστάμενοι, καὶ ὁρῶντες τὰ μαρτύρια τῶν ἁγίων, καὶ ὅπως σπεύδουσι τοὺς ἐξ οὐρανοῦ στεφάνους λαβεῖν, κατὰ ζῆλον θεῖον ἐπεδίδουν ἑαυτοὺς εἰς τὰ μαρτύρια, μετὰ παρρησίας πολλῆς ὁρμήσαντες εἰς τὸν ἀγῶνα, ζηλώσαντες τοὺς ἁγίους πάσχοντας, καὶ ἐπιδόντες ἑαυτοὺς προθύμους τῇ μαρτυρίᾳ, καὶ μάλιστα ὅτι ἔβλεπόν τινας ὑποσυρομένους ἀντὶ τοῦ κλεπτομένους, ἀπατωμένους καὶ ἀρνουμένους τὴν εὐσέβειαν, ὑποθερμαινόμενοι, ἤτοι πυρούμενοι τὴν καρδίαν, ἔσπευδον καταπολεμῆσαι τὸν αὐτοὺς ὑποσύροντα πονηρόν, ἵνα μὴ καυχᾶται, ὡς ἡττῶν τοὺς εὐσεβεῖς. εἰ καὶ ἐλάνθανεν ἑαυτὸν ἀγνοῶν, ὅτι F μᾶλλον ἡττᾶται, πολλῶν μέχρι θανάτου τὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἔνστασιν ἐνδειξαμένων. ἔσπευδον μὲν οὖν, φησίν, οὕτως ποιῆσαι, ἡττηθέντες δὲ τῶν βασάνων δι' ἀσθένειαν τῆς σαρκός, οἱ μὲν ἐν ταῖς φυλακαῖς κακοπαθοῦντες, οἱ δὲ ἐπὶ δικαστηρίων κολασθέντες, καὶ μὴ ἐνεγκόντες τὰς τιμωρίας. ἄξιον οὖν ἐστι τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν πενθοῦσι συμπάσχειν. πενθοῦσι δέ, φησίν, οἱ μὲν ὑπὲρ γονέων, οἱ δὲ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν, οἱ δὲ ὑπὲρ τέκνων παραπεπτωκότων· τὸ γοῦν συμπενθεῖν τοῖς τοὺς παραπεπτωκότας πενθοῦσιν, οὐδένα καταβλάπτει. καὶ τὸ συνδέεσθαι καὶ συναλγεῖν τοῖς δεομένοις ὑπὲρ αὐτῶν, μετὰ

ZONAR. Hujus Canonis sententia ejusmodi est. E Qui in fervore, inquit, persecutionis, hoc est in summo illius discrimine, vehementissimaque dimicatione constituti, ac martyria sanctorum intuentes, & quam vehementer ad accipiendas cœlestes coronas festinarent, divina æmulatione seipsos martyrio tradidere, multa cum libertate in certamen desilientes, sanctorum qui patiebantur imitatione, séque promptos ad fidem testimonio confirmandam obtulere, tum ob id maxime quia multos cernerent qui subtrahebantur, hoc est, traducebantur, decipiebantur, pietatem negabant, ferventes, hoc est, flammato corde, infestum ipsis adversarium debellare studuerunt, ne veluti piorum victor gloriaretur; quamvis F eum latuerit, vinci se potius, cum multi ad mortem usque pro fide constantiam præ se tulerint. Festinarunt ergo, inquit, ut id agerent, superati autem vi tormentorum, ob imbecillitatem carnis, partim in custodiis male accepti, partim vero in judiciis pœnis affecti, nec ferentes supplicia. Operæpretium est igitur cum iis, qui ipsorum causa lugent, condolescere. Lugent porro, inquit, parentum alii, alii fratrum, alii liberorum lapsum. Cum iis igitur qui lapsos lugent, simul lugere neminem lædit, nec cum iis una præcari, & dolere qui pro ipsis rogant, cum aliis nempe rationi consentaneis, cum eo sci-

licet, ut qui lapsi sunt, alia quoque præstent, quæ congruunt pœnitentiæ: sunt hæc porro jejunia, & lacrymæ, aliæque afflictationes, multarum observationes: tum si facultas suppetat, pecuniarum in pauperes erogatio, quas ob res qui pro nobis advocatus est factus, Patrem nobis propitium reddet. Adhibet mox petitam quoque ex sacris litteris sententiam, quæ est ex prima epistola sancti Apostoli & Evangelistæ Joannis.

A τῶν ἄλλων καθηκόντων, μετὰ ἡσυχίας τοῦ ποιεῖν ἐκείνους τοὺς παραπεπτωκότας, καὶ τὰ ἄλλα τὰ πρέποντα τῇ μετανοίᾳ· ἅπερ εἰσὶ νηστεῖαι καὶ δάκρυα, ἄλλαι τε κακοπαθεῖαι, ἐπιτιμίων φυλακαί. εἰ δ' ἂν εὐποροῖεν, καὶ δόσεις χρημάτων πρὸς πτωχούς, δι' ὧν ὁ γενόμενος παράκλητος ὑπὲρ ἡμῶν, ἐξευμενίσεται ἡμῖν τὸν πατέρα. εἶτα καὶ χρῆσιν κέχρηται γραφικήν, ἥ τις ἐστὶν ἐκ τῆς πρώτης ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου ἀποστόλου, καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου.

Canon XII.

Iis enim qui pecuniam dederunt, ut ipsi omni ex parte ab omni malitia imperturbati essent, crimen intendi non potest. Damnum enim, & jacturam pecuniarum sustinuerunt, ne ipsi animæ detrimento afficerentur, vel ipsam etiam perderent, quod alii propter turpe lucrum non fecerunt: quamvis Dominus dicat; quid enim hominem juvabit, si universum mundum lucratus fuerit, animæ autem detrimento fuerit affectus, vel eam etiam perdiderit? & rursus, Non potestis Deo servire & mammonæ: in illis enim apparuerunt qui Deo serviverent, excisis, conculcatis, contemptisque pecuniis, & in eo compleverunt quod scriptum est: Pretium redemptionis animæ hominis, propriæ divitiæ. Nam & in Actibus quoque Apostolorum legimus, eos qui pro Paulo & Sila Thessalonicæ ad magistratus trahebantur, cum multis pecuniis fuisse dimissos. Postquam enim ipsos propter nomen multum onerassent, & multitudinem magistratúsque perturbassent, ab Jasone, inquit, & reliquis satisdatione accepta, eos dimiserunt. Fratres autem noctu protinus Paulum & Silam miserunt in Berrœam.

ΚΑΝΩΝ ιβ'.

Τοῖς γὰρ ἀργύρια δεδωκόσι πρὸς τὸ ἀνενοχλήτους αὐτοὺς παντάπασι γενέσθαι ὑπὸ πάσης κακίας, οὐκ ἔστιν ἔγκλημα προσάγειν. ζημίαν γὰρ καὶ ἀπώλειαν χρημάτων ὑπήνεγκαν, ἵνα μὴ τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν ζημιωθῶσιν ἢ ἀπολέσωσιν, ὅπερ ἄλλοι κατὰ αἰσχροκέρδειαν οὐ πεποιήκασι· καίτοιγε τοῦ κυρίου λέγοντος· τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ ἢ ἀπολέσῃ; καί, ὅτι οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. ἐφάνησαν γὰρ παρ' ἐκείνοις Θεῷ δουλεύοντες, τὰ ἀργύρια μισήσαντες καὶ καταπατήσαντες, καὶ καταφρονήσαντες αὐτῶν, ἀνεπλήρωσάν τι καὶ ἐν τούτῳ τὸ γεγραμμένον, λύτρον ἀνδρὸς ψυχῆς ὁ ἴδιος πλοῦτος. ἐπεὶ καὶ ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων ἀνέγνωμεν τοὺς συρέντας ἀντὶ Παύλου καὶ Σίλα ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας μετὰ καὶ πλησμονῆς ἀπολυθέντας. μετὰ γὰρ τὸ καταβαρῆσαι αὐτοὺς πολλὰ διὰ τὸ ὄνομα καὶ ταράξαι τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πολιτάρχας, λαβόντες, φησί, τὸ ἱκανὸν παρὰ τοῦ Ἰάσονος καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπέλυσαν αὐτούς. οἱ δὲ ἀδελφοὶ εὐθέως διὰ νυκτὸς ἐξέπεμψαν τόν τε Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν εἰς Βέρροιαν.

Bals. Postquam sanctus de iis qui sua sponte ad martyrium confugerunt, pertexuisset, dicit eos non esse reprehendendos, qui seipsos datis pecuniis à tormentorum afflictione liberarunt. Maluerunt enim suarum pecuniarum quàm suæ animæ jacturam facere. Deinde hoc ipsum confirmat & affert diversa scripturæ exempla ex Actibus Apostolorum de beato Paulo Apostolo, & aliis.

ΒΑΛΣ. Πληρώσας ὁ ἅγιος τὰ περὶ τῶν αὐτομολησάντων εἰς τὸ μαρτύριον, φησὶν ἀκαταγνώστους εἶναι τοὺς διὰ χρημάτων δόσεως ἀνενοχλήτους συντηρήσαντας ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς κακώσεως τῶν κολάσεων. εἵλοντο γὰρ χρήματα ζημιωθῆναι καὶ μὴ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς. εἶτα κατασκευάζων τοῦτο αὐτό, ἐπιφέρει καὶ διάφορα γραφικὰ καὶ παραδείγματα ἐκ τῶν ἀποστολικῶν πράξεων περὶ τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Παύλου καὶ ἑτέρων.

Zonar. Qui vero, inquit, pecuniam erogarunt, eóque effugio pietatem conservarunt, non sunt reprehendendi, nec ob eam rem illos quisquam accuset. Maluerunt namque pecunias, quàm ipsorum animas perdere, ostenderúntque se Deo servire velle, non mammonæ, hoc est divitiis. Profert autem & scripturæ verba, tum ex Actis Apostolorum, Beati Pauli, & aliorum exempla. Quod vero dicitur, imperturbatos fuisse ab omni improbitate, sic accipiendum est, aut imperturbatos fuisse, quod ad pietatis abnegationem attinet, quæ universam superat improbitatem, vel κακίας vexationes tormentorum nominavit.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ δὲ χρήματα, φησί, δεδωκότες καὶ ἐκφυγόντες, καὶ αὐτοῖς τηρήσαντες τὴν εὐσέβειαν, οὐκ αἰτιαθήσονται, οὐδὲ ἔγκλημά τι ἐντεῦθεν προσάψει αὐτοῖς. εἵλοντο γὰρ χρήματα ζημιωθῆναι, καὶ μὴ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, καὶ ἐφάνησαν τῷ Θεῷ δουλεύειν βουλόμενοι, καὶ οὐ τῷ μαμμωνᾷ, ἤτοι τοῖς χρήμασιν. ἐπιφέρει δὲ καὶ ῥήματα γραφικά, καὶ παράδειγμα ἐκ τῶν πράξεων περὶ τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Παύλου καὶ ἑτέρων. τὸ δὲ ἀνενοχλήτους γενέσθαι ἀπὸ πάσης κακίας, ἢ τὸ μὴ ὀχληθῆναι εἰς ἄρνησιν τῆς εὐσεβείας ἐστίν· ἥπερ πᾶσαν κακίαν νικᾷ, ἢ κακίας τὰς κακώσεις ὠνόμασε τὰς ἐκ τῶν κολάσεων.

Canon XIII.

Unde nec eos qui omnia reliquerunt propter salutem animæ & secesserunt, licet accusare tanquam aliis propter ipsos detentis. Nam & Ephesi pro Paulo Gaium & Aristarchum in theatro comprehenderunt, una cum Paulo peregrinantes, qui volebat ad populum adire: quoniam propter ipsum qui persuaserat, & multam turbam ad Dei cultum traduxerat, seditio facta fuerat. Non siverunt eum, inquit, discipuli. Quinetiam nonnulli, ex Asiaticis magistratibus, qui ei erant amici, miserunt ad eum & suaserunt, ne se theatro daret. Si qui autem cum iis contendere perrexerint, qui animum syncerum ei adhibent, qui dicit: Diligenter serva animam tuam, & ne retro aspexeris: Petrus quoque Apo-

ΚΑΝΩΝ ιγ'.

Ὅθεν οὐδὲ τοῖς καταλείψασι πάντα διὰ τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν καὶ ἀναχωρήσασιν, ἔστιν ἐγκαλεῖν ὡς ἂν ἑτέρων δι' αὐτοὺς καταχεθέντων. καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ Ἐφέσῳ ἀντὶ Παύλου συνήρπασαν Γάϊον εἰς τὸ θέατρον καὶ Ἀρίσταρχον συνεκδήμους Παύλου βουλομένου εἰσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον· ἐπεὶ καὶ δι' αὐτὸν πείσαντα καὶ μεταστήσαντα πολὺν ὄχλον ἐπὶ τὴν θεοσέβειαν, ἡ στάσις ἦν γενομένη· οὐκ εἴων αὐτὸν οἱ μαθηταί, φησίν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τινες τῶν Ἀσιαρχῶν ὄντες αὐτῷ φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτόν, παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον· εἰ δὲ ἐπιμένοιέν τινες ὀρεχθελοῦντες τοῖς εἰλικρινῶς προσέχουσι τῷ λέγοντι, σῴζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχήν, καὶ μὴ περιβλέψῃς εἰς τὰ ὀπίσω· ὑπομνησθήτωσαν καὶ περὶ τοῦ προκρίτου τῶν ἀπο-

ἀποστόλων Πέτρου, βεβλημένου τε ἤδη εἰς φυλακὴν, καὶ A παραδοθέντος τέτρασι τετραδίοις στρατιωτῶν φυλάσσειν αὐτὸν, ὃν νυκτὶ φυγόντα καὶ ἐκ χειρὸς ῥυσθέντα τῶν Ἰουδαίων κατ' ἐντολὴν ἀγγέλου, φησὶ, κυρίου, γενομένης ἡμέρας ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρατιώταις, τί ἄρα ὁ Πέτρος ἐγένετο. Ἡρώδης δὲ ἐπιζητήσας αὐτὸν καὶ μὴ εὑρὼν, ἀνακρίνας τοὺς φύλακας, ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι, δι' οὓς οὐδεμία αἰτία τῷ Πέτρῳ προσάπτεται. ἐξῆν γὰρ καὶ αὐτοὺς ἑωρακότας τὸ γενόμενον, ἐκφυγεῖν, ὡς καὶ πάντα τὰ παιδία τὰ ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς, εἰ ἐγνώκεισαν οἱ γονεῖς αὐτῶν τὸ μέλλον ἔσεσθαι, ἅπερ ἀνῃρέθησαν ὑπὸ τοῦ μιαιφόνου Ἡρώδου διὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ζη- B τούμενον, ἀπολέσαι ἓν παιδίον, ὅπερ καὶ αὐτὸ κατ' ἐντολὴν ἀγγέλου κυρίου, ἐξέφυγεν, ἤδη ἀρξάμενον ταχέως σκυλεύειν καὶ ὀξέως προνομεύειν, κατὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ὀνόματος, καθὼς γέγραπται, Κάλεσον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ταχέως σκύλευσον, ὀξέως προνόμευσον, διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν Δαμασκοῦ καὶ τὰ σκῦλα Σαμαρείας ἔναντι βασιλέως Ἀσσυρίων. οἱ γοῦν μάγοι ὡς ἤδη σκυλευθέντες καὶ προνομευθέντες, ὑποτεταγμένως καὶ ταπεινῶς προσκυνοῦσι τὸ παιδίον, ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν καὶ προσφέροντες αὐτῷ καιριώτερα καὶ πρεπωδέστερα δῶρα, χρυ- C σὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν, ὡς βασιλεῖ καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώπῳ. ὅθεν οὐκέτι πρὸς τὸν Ἀσσύριον βασιλέα ἠξιώθησαν ὑποστρέψαι, συνεργούμενοι ὑπὸ τῆς προνοίας. χρηματισθέντες γάρ φησι κατ' ὄναρ μὴ ἀνακάμψαι πρὸς Ἡρώδην, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. ὅθεν ἰδὼν ὁ αἱμοβόρος Ἡρώδης ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων, ἐθυμώθη λίαν· καὶ ἀποστείλας, φησὶν, ἀνεῖλε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν μάγων· μεθ' ὧν καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ γεννηθὲν ἕτερον παιδίον ζητήσας ἀποκτεῖναι, καὶ μὴ εὑρὼν, τὸν πατέρα D αὐτοῦ Ζαχαρίαν ἐφόνευσε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐκφυγόντος τοῦ παιδὸς μετὰ τῆς μητρὸς Ἐλισάβετ· ἀφ' ὧν οὐδεμίαν μέμψιν ἔχουσιν.

ΒΑΛΣ. Εἰ δέ τινες φησὶ, καταλιπόντες τὰς περιουσίας αὐτῶν, καὶ ἀνεχώρησαν ἵνα μὴ κρατηθέντες κινδυνεύσωσιν, ἴσως μὴ δυνάμενοι μέχρι τέλους ἐμμεῖναι τῇ ὁμολογίᾳ διὰ τὴν τῶν κολαζόντων ἀπήνειαν, οὐκ ἐγκληθήσονται, κἂν καὶ ἕτεροι κατεσχέθησαν δι' αὐτούς. καὶ παράγει χάριν τούτου εἰς παράδειγμα, τὸν Γάϊον καὶ τὸν Ἀρίσταρχον τοὺς ἀντὶ Παύλου κρατηθέντας· τοὺς στρατιώτας τοὺς φυλάττοντας τὸν Πέτρον· τὰ νήπια τὰ παρὰ τοῦ Ἡρώδου ἀναιρεθέντα διὰ τὸν Χριστόν· καὶ τὸν τίμιον καὶ ἁγίου προδρόμου πατέρα Ζαχαρίαν. E

ΖΩΝΑΡ. Εἰ δέ τινες, φησὶ, καταλιπόντες τὰς περιουσίας αὐτῶν καὶ ἀνεχώρησαν, ἵνα μὴ κατασχεθέντες κινδυνεύσωσιν, ἴσως μὴ δυνάμενοι μέχρι τέλους ἐμμεῖναι τῇ ὁμολογίᾳ διὰ τὸ τῶν κολαζόντων ἀπηνὲς, οὐκ ἐγκληθήσονται, οὐδ' εἰ δι' αὐτοὺς ἕτεροι κατεσχέθησαν καὶ ἐκολάσθησαν. καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν πράξεων ἐπάγει παράδειγμα λέγων, ὅτι καὶ ἐν Ἐφέσῳ ἀντὶ τοῦ Παύλου συνηρπάγησαν, Γάϊος καὶ Ἀρίσταρχος· ἀλλ' ὁ Παῦλος διὰ τοῦτο οὐκ ᾐτιάθη, οὔτε ὁ Πέτρος ὑπὸ ἀγγέλου τῆς φυλακῆς ἐκβληθεὶς, ὅτι ἐκεῖνος μὲν διέδρα τὸν κίνδυνον. οἱ δὲ φυλάσσοντες αὐτὸν στρατιῶται δι' ἐκεῖνον ἐκολάσθησαν. καὶ ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου F ὑποδείγματι κέχρηται, τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου ἀναιρεθεῖσι παισί· δι' ἅ φησιν, οὐκ ᾐτιάθη ὁ κύριος· καὶ τῆς Ἐλισάβετ φυγούσης μετὰ Ἰωάννου, καὶ διαφυλαξάσης αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ζαχαρίας ἀνῃρέθη τὸν υἱὸν ἀπαιτούμενος, ἀλλ' ὁ Ἰωάννης διὰ τοῦτο οὐκ ᾐτιάθη.

stolorum princeps eis in mentem revocetur, qui jam in custodiam erat conjectus, & traditus quatuor quaternionibus militum ad eum servandum: qui cùm noctu fugisset, & ex Judæorum manu servatus esset, jussu Angeli Domini, Facto, inquit, die erat non parvus tumultus inter milites quidnam factum esset Petro. Herodes autem cùm eum quæsivisset, & non invenisset, interrogatos custodes jussit suffocari, propter quos nulla culpa in Petrum confertur: licebat enim eis illo viso quod factum fuerat effugere, sicut & omnes infantes qui erant in Bethleem, & in omnibus ejus finibus, si scivissent eorum parentes quod erat futurum: qui à crudeli homicida Herode sublati sunt, ut unus qui ab eo quærebatur infans periret, qui & ipse jussu Angeli Dei effugit, qui celeriter jam cœperat spolia accipere, & acriter prædari, secundùm appellationem nominis, quemadmodum scriptum est, Voca nomen ejus, celeriter spolia, velociter depopulare, eo quod priusquam infans sciat vocare patrem & matrem, capiet potestatem Damasci, & Spolia Samariæ coram Rege Assyriorum. Magi ergò ut jam spoliati, & prædationibus infestati infantem humiliter & suppliciter adorant, thesauros suos aperientes, & ei offerentes, maximè opportuna, & magnifica dona, aurum, & thus, & myrrham, ut regi, & Deo, & homini: unde ad regem Assyrium non ampliùs reverti voluerunt, à providentia vetiti. Divinitus enim admoniti, inquit, in somnio ne reverterentur ad Herodem, per aliam viam regressi sunt in regionem suam. Unde cùm vidisset sanguinolentus Herodes se à magis illusum, valde fuit commotus: Et mittens, inquit, interfecit omnes infantes qui erant in Bethleem, & in omni ejus confinio, à bimatu, & infra, juxta tempus quod à Magis diligenter didicerat. Cum quibus, & alium priùs natum infantem, cùm interfecturus quæsivisset, & non invenisset, patrem ejus Zachariam interfecit inter templum & altare, cùm effugisset filius cum matre Elizabet. Unde nec ullo modò reprehenduntur.

BALS. Si qui autem, inquit, relictis suis facultatibus secesserunt, ne detenti in periculum vocentur, ut qui fortè non possint ad finem usque in confessione persistere, propter tortorum sævitiam, non culpabuntur, etiamsi alii detenti sunt propter ipsos. Et adducit in exemplum ejus rei gratia, Gajum & Aristarchum, qui pro Paulo detenti fuerunt: milites qui Petrum servabant: & infantes qui ab Herode interfecti sunt propter Christum: & venerabilis sanctique præcursoris patrem Zachariam.

ZONAR. Si qui autem, inquit, suas reliquerunt possessiones, ac secesserunt, ne detenti periclitarentur, quia forte ob tortorum sævitiam in confessione ad finem usque persistere haud possint, etiamsi ipsorum causa alii detenti, ac pœnis affecti fuerint, minime sunt accusandi. Rursumque exemplum ex Apostolicis actis adducit, dicens Ephesi quoque pro Paulo comprehensos fuisse Cajum, & Aristarcum: nec tamen ob id accusatum Paulum; neque Petrum ab Angelo è custodia eductum, cum is quidem effugit periculum, qui vero illum custodiebant milites, ob illum supplicio affecti sunt. Mox aliud quoque exemplum ex Evangelio adhibet, eorum qui ab Herode interfecti sunt puerorum, quam ob rem, inquit, haud accusatus est Dominus. Cumque fugisset Elisabeth cum Joanne, ipsumque servasset, interfectus est Zacharias, à quo efflagitabatur puer, neque id Joanni crimine est datum.

A

Canon XIV.

Si qui autem vim multam & necessitatem passi sunt, quique & in ore ferrum, & vincula acceperunt, & propter bonam fidei affectionem, suas quoque manus uri fortiter pertulerunt, ad prophanum sacrificium eis invitis adductas. Quemadmodum igitur mihi scripserunt ex custodia beatissimi martyres de iis qui sunt in Libya, & alii etiam in sacris comministri, iis simul testificantibus reliquis quoque fratribus, possunt esse in sacro ministerio inter confessores collocati, ut & qui in multis tormentis mortificati fuerint, non amplius potuerint, vel loqui, vel dicere, vel moveri, ut resisterent iis qui vim frustrà afferebant. Neque enim eorum improbitati assensi sunt. Quemadmodum ergo à comministris rursus audivi, annumerabuntur inter confessores: & quicunque secundùm Timotheum vitam instituit, parens ei quoque qui dicit, Persequere justitiam, pietatem, fidem, dilectionem, tolerantiam, lenitatem: Certa pulchrum certamen fidei: Apprehende vitam cælestem, in quam vocatus es, & confessus coram multis testibus confessionem.

ΚΑΝΩΝ ιδ'.

Εἰ δέ τινες βίαν πολλὴν καὶ ἀνάγκην πεπόνθασι, χαλινὸν λαβόντες ἐν τῷ στόματι καὶ δεσμούς, καὶ ἐπιμείναντες καρτερῶς τῇ διαθέσει τῆς πίστεως, καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν καῆναι προσηγμένας ἄκοντι τῷ ἀνιέρῳ θύματι. ὥσπερ οὖν ἔγραψάν μοι οἱ ἀπὸ τῆς φυλακῆς τρισμακάριοι μάρτυρες περὶ τῶν ἐν Λιβύῃ, καὶ ἕτεροι δὲ συλλειτουργοί, οἱ τοιοῦτοι συμμαρτυρούντων μάλιστα καὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν, δύνανται εἶναι ἐν τῇ λειτουργίᾳ ταχθέντες ἐν τοῖς ὁμολογηταῖς, ὡς καὶ οἱ κατανεκρωθέντες ἐν ταῖς πολλαῖς βασάνοις, καὶ μηκέτι ἐξισχύσαντες
B λαλῆσαι ἢ φθέγξασθαι ἢ κινηθῆναι εἰς τὸ ἀντιστῆναι τοῖς εἰς μάτην βιαζομένοις· οὐ γὰρ συγκατέθεντο τῇ βδελυρίᾳ αὐτῶν. ὥσπερ οὖν παρὰ συλλειτουργῶν ἤκουσα, πάλιν ταχθήσονται ἐν τοῖς ὁμολογηταῖς· καὶ πᾶς ὅστις οὖν κατὰ Τιμόθεον πολιτεύεται, πειθόμενος καὶ αὐτὸς τῷ λέγοντι, δίωκε δικαιοσύνην, εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονήν, πραότητα· ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς, εἰς ἣν ἐκλήθης, ὁμολογήσας τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων.

C Bals. Eos qui vi tyrannica visi sunt ex idolothytis carnes comedere, vel ex Græcis libationibus vinum bibere (Fortè enim iis in terram dejectis, & in eorum ora hamis seu ferramentis injectis, ut semper aperta essent, tyranni in eorum fauces vinum infundebant, & carnes injiciebant, vel etiam in eorum manibus carbonibus cum thure impositis sacrificare cogebant) si essent quidem clerici, in suo quoque rursùs gradu esse decernit Canon, ut qui collocati sint cum confessoribus. Laici autem reputentur ut martyres, quòd ii hæc sua voluntate non fecerint, nec actioni omnino assensi sint: quemadmodum inter confessores quoque numerabuntur, qui propter tormentorum necessitatem dissoluta corporis firmitate, non valentes iis resistere, qui in ora eorum vinum ex libaminibus effundebant. Deinceps autem de iis qui conscientiæ martyrium peragunt, dicit, & illos cum confessoribus connumerat.

ΒΑΛΣ. Τοὺς ἀπὸ βίας τυραννικῆς δόξαντας φαγεῖν κρέας ἐκ τῶν εἰδωλοθύτων, ἢ πιεῖν οἶνον ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν σπονδῶν (τυχὸν γὰρ κατὰ γῆς οἱ τυραννοῦντες θέμενοι τούτους, καὶ χάνους ἤτοι σιδήρεια βαλόντες εἰς τὰ στόματα αὐτῶν, ὥστε διόλου εἶναι ἠνεῳγμένα, ἐνέχεον εἰς τὸν φάρυγγα τούτων οἶνον, καὶ κρέα ἐνερρίπτουν, ἢ καὶ ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἀνθρακιὰς μετὰ λιβανωτοῦ θέμενοι, παρεσκεύαζον θύειν τάχα αὐτούς) κληρικοὺς μὲν ὄντας, εἶναι καὶ πάλιν ἐν τῷ οἰκείῳ βαθμῷ ὁ κανὼν διορίζεται, ὡς τεταγμένους μετὰ τῶν ὁμολογητῶν. λαϊκοὺς δὲ λογίζεσθαι ὡς μάρτυρας, διὰ τὸ μὴ κατὰ προαίρεσιν οἰκείαν ποιῆσαι ταῦτα τούτους, μηδὲ συγκατατεθεῖσθαι ὅλως τῇ πράξει·
D ὥσπερ τοῖς ὁμολογηταῖς συνταχθήσονται καὶ οἱ τῇ τῶν βασάνων ἀνάγκῃ παραλυθέντες τὸν τόνον τοῦ σώματος, καὶ μὴ δυνάμενοι ἀντιστῆναι τοῖς ἐκχέουσιν εἰς τὰ στόματα αὐτῶν οἶνον ἀπὸ τῶν σπονδῶν. ἑξῆς δὲ περὶ τῶν διανυόντων τὸ τῆς συνειδήσεως μαρτύριον λέγει, κἀκείνους τοῖς ὁμολογηταῖς συναριθμεῖ.

Zonar. Qui sanctos martyres suppliciis divexabant, post tormenta multa nonnullis per vim adhibita, in ora illorum Vinum infundebant ex libationibus, vel etiam ex idolo mactatis carnibus quidpiam illorum ori inserebant, ac thura ipsorum manibus injicientes, ipsos ad aram trahebant, & per vim comprehensis illorum manibus, aut thura aræ superfundebant, aut etiam carbones cum thure imponebant ipsorum manibus, ut ardoris cruciatum minime ferentes, thus cum carbonibus in aram effunderent, ab eisdem nempe detinebantur. Ejusmodi in sacro ministerio censeri posse affirmat, vel potius in confessorum ordine collocari. Neque enim sua sponte vel degustabant libationes, vel thus imponebant aræ, sed vi coacti, ratione illorum actioni minime consentiente: quemadmodum & quibus tormentorum necessitate resolutus fuerat vigor corporis, ut nec moveri, nec loqui possent, nec vinum libationum in ora ipsorum per vim injicientibus obsistere, ii quoque locum inter confessores obtinebunt. Differit autem mox de iis, qui conscientiæ martyrium peragunt, ac eos quoque in confessorum numero locat.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ τοὺς ἁγίους κολάζοντες μάρτυρας μετὰ βασάνους πολλὰς ἐπί τινων βίᾳ, τοῖς στόμασιν αὐτῶν ἐνέχεον οἶνον ἐκ τῶν σπονδῶν, ἢ καὶ ἐκ τῶν εἰδωλοθύτων κρεῶν, ἐνέβαλον εἰς τὸ στόμα αὐτῶν, καὶ ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἐπιτιθέντες λιβανωτόν, εἷλκον αὐτοὺς ἐπὶ τὸν βωμὸν καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν κρατοῦντες
E βίᾳ, τὸν λιβανωτὸν ἐπέχεον τῷ βωμῷ, ἢ καὶ ἄνθρακας μετὰ λιβανωτοῦ ταῖς παλάμαις αὐτῶν ἐπετίθουν, ἵνα μὴ φέροντες τὴν ὀδύνην τὴν ἐκ τῆς καύσεως ἐπιχέωσι τὸν λιβανωτὸν σὺν τοῖς ἄνθραξι τῷ βωμῷ. κατείχοντο γὰρ παρ' αὐτῶν. τοὺς τοιούτους φησί, δύνασθαι εἶναι ἐν τῇ λειτουργίᾳ, ἢ μᾶλλον καὶ ἐν τοῖς ὁμολογηταῖς τετάχθαι. οὐ γὰρ οἰκείᾳ προαιρέσει ἢ τῶν σπονδῶν ἐγεύσαντο, ἢ τὸν λιβανωτὸν ἐπέβαλον τῷ βωμῷ, ἀλλ' ἢ βίᾳ, τοῦ λογισμοῦ αὐτῶν τῇ πράξει μὴ συγκατατιθεμένου· ὥσπερ καὶ οἱ τῇ τῶν βασάνων ἀνάγκῃ παραλυθέντες τὸν τόνον τοῦ σώματος, ὡς μήτε κινηθῆναι δύνασθαι μήτε φθέγξασθαι, καὶ ἀντιστῆναι τοῖς βίᾳ εἰς τὰ στόματα αὐτῶν ἐκχέουσι τὸν οἶνον τῶν σπονδῶν, κἀκεῖνοι τοῖς ὁμολογηταῖς συνταχθήσονται. ἑξῆς δὲ
F περὶ τῶν διανυόντων τὸ τῆς συνειδήσεως μαρτύριον λέγει, κἀκείνους τοῖς ὁμολογηταῖς συναριθμεῖ.

A

ΚΑΝΩΝ ιε'.

Οὐκ ἐγκαλέσει τις ἡμῖν παρατηρουμένοις τετράδα καὶ παρασκευήν, ἐν αἷς καὶ νηστεύειν ἡμῖν κατὰ παράδοσιν εὐλόγως προστέτακται. τὴν μὲν γὰρ τετράδα διὰ τὸ γενόμενον συμβούλιον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ τοῦ κυρίου, τὴν δὲ παρασκευήν, ὅτι αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθε. κυριακὴν δὲ χαρμοσύνης ἡμέραν ἄγομεν, διὰ τὸν ἀναστάντα ἐν αὐτῇ, ἐν ᾗ οὐδὲ γόνατα κλίνειν παρειλήφαμεν.

ΒΑΛΣ. Ἀκολούθως τῷ ξδ'. ἀποστολικῷ κανόνι τῷ διαγορεύοντι μὴ νηστεύειν ἡμᾶς κατὰ τὰ σάββατα πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου σαββάτου τοῦ μεγάλου δηλαδή, καὶ τῷ ξθ'. κανόνι τῷ κολάζοντι μεγάλως τοὺς μὴ νηστεύοντας τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστήν, καὶ κατὰ πᾶσαν τετράδα καὶ παρασκευήν, καὶ ὁ παρὼν κανὼν διατάττεται.

B

ΖΩΝΑΡ. Ἀεί, φησί, τὰς τετράδας καὶ τὰς παρασκευὰς ἑκάστης ἑβδομάδος νηστεύειν· καὶ οὐκ ἐγκαλέσει τις ἡμᾶς νηστεύοντας· καὶ τὰς αἰτίας προστίθησιν. τὴν δὲ κυριακήν, νηστεύειν οὐ δεῖ, χαρμοσύνων οὖσαν, διὰ τὴν τοῦ κυρίου ἀνάστασιν, οὐδὲ γόνυ κλίνειν ἐν αὐτῇ, φησί, παρειλήφαμεν. σημειωτέον οὖν τὸ παρειλήφαμεν, καὶ τὸ κατὰ παράδοσιν ἡμῖν προστέτακται. καὶ τοῦτο ἐντεῦθεν γὰρ φαίνεται, ὅτι τὸ ἐπὶ μακρὸν κρατῆσαν ἔθος, ἀντὶ νόμου λελόγισται. ὁ δὲ μέγας Βασίλειος καὶ τὰς αἰτίας προστίθησι δι' ἃς ἀπηγόρευται κλίνειν ἐν κυριακῇ γόνυ καὶ ἀπὸ τοῦ πάσχα μέχρι τῆς πεντηκοστῆς· ἀνάγνωθι καὶ τὸν ξς'. ἀποστολικὸν κανόνα, καὶ ξθ'.

C

CANON XV.

Non reprehendit nos quispiam, quartam & sextam feriam observantes, in quibus nobis jejunare secundùm traditionem cum ratione praceptum est. Quartam quidem propter initum à Judæis consilium de proditione domini: sextam autem, quòd ipse pro nobis passus sit. Diem enim dominicum lætitiæ diem agimus, quod in eo resurrexerit: in quo nec genua quidem flectere accepimus.

BALS. Consequenter lxiv. Canoni Apostolico, qui decernit non esse nobis jejunandum sabbatis, præter unum sabbatum, magnum scilicet, & lxix. qui valde punit eos, qui sacra quadragesima non jejunant, omnique quarta, & sexta feria, præsens quoque decernit.

ZONAR. Semper, inquit, quarta & sexta cujuslibet hebdomadæ feria jejunandum: nec nos quisquam jejunantes reprehendet: causasque subjungit. Dominica vero die, non est jejunandum, quippe quæ sit gaudii, ob Domini resurrectionem. Neque vero, inquit, in ea genua flecti oportere accepimus. Observandum igitur verbum illud accepimus, & illud, Nobis ex traditione præceptum est. Nam hinc quoque apparet inveteratam consuetudinem pro lege fuisse acceptam. Magnus porro Basilius, causas quoque adnectit, ob quas Dominica die, & à Paschate ad Pentecostem usque genua flectere vetitum est. Lege & lxvi. Apostolicum Canonem & lxix.

D

E

F

EPISTOLA

A

EPISTOLA CANONICA SANCTI Gregorii Archiepiscopi Neocæsariensis, qui Thaumaturgus dictus est, de iis qui in barbarorum incursione idolothyta comederant, & alia quædam peccata commiserant.

Canon I.

NON cibi nos gravant, sanctissime Papa, si captivi ea comederint, quæ qui in eos dominium obtinent, eis B apposuerunt, maximè quando una de omnibus fama est, barbaros, qui in nostras regiones incursiones fecerunt, idolis non sacrificasse. Dicit autem Apostolus, Esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc & has destruet. Sed servator quoque omnes cibos mundans, Non quod intrat (inquit) coinquinat hominem, sed quod egreditur. Et hoc quoque, quod captivæ mulieres corruptæ fuerunt, barbaris earum corporibus insolenter abutentibus. Sed si prius quoque damnata vita fuerat, procul ab oculis abeuntibus fornicatoribus, ut scriptum est, fornicarius scilicet habitus est etiam tempore captivitatis suspectus. Et C non oportet facilè orationibus cum ejusmodi communicare. Sed siquidem aliqua quæ in summa continentia vixerit, & puram ab omnique suspicione alienam priorem vitam ostenderit, nunc vi & necessitate ad probrum contumeliámve lapsa sit, habemus exemplum quod est in Deuteronomio, de adolescentula, quam homo in agro invenit, & ea vi compressa cum ipsa dormiit: Adolescentulæ, inquit, nihil facietis: non erit adolescentulæ peccatum mortis: quia quemadmodum si quis homo, adversus proximum suum insurrexerit, & ipsius animam morte affecerit, sic hæc res est: adolescentula exclamavit, & non D erat qui ei opem ferret. Hæc quidem certe ita se habent.

Bals. Sanctus interrogatus quid oporteat fieri Christianis, qui a barbaris capti sunt, & quæ ipsis ab eis apponebantur idolothyta comederunt; respondit, Hi cibi non gravant, id est, non grave damnum afferunt; & maximè quod unus est sermo apud omnes, sive quod omnes dicunt, idolis non sacrificasse barbaros, qui in nostra incursiones fecere. Adducit autem & ex Apostolo & ex Evangelio sententias, Ex Apostolo quidem, Escæ ventri, & venter escis: Deus autem & eum & has destruet. Qui quidem locus Apostolicus loquitur de repletione & ingluvie: & escas quidem nominat ea quæ sunt supervacanea, E ac delicias: ventrem autem, voracitatem dixit, non verò ventriculum. Per hæc autem dicit Apostolus, quòd exaturatio, & luxus ad ingluviem pertinet, sed neque ad Deum deducit: luxui autem ingluviei vitium familiare redditur, & alterum alteri servit. Deus autem ea otiosa & inefficacia efficiet, ut nulli ab eis lædantur. Ex evangelio autem usus est verbis Evangelii quæ dicunt, Quod intrat per os, non coinquinat hominem. Deinde de captivis quoque mulieribus, quibus barbari stuprum intulerunt: & dicit, quòd si prima quidem eorum vita esset condemnata, suspectas eas facit fornicarius habitus F etiam tempore captivitatis. Et propterea non oportet facile cum eis orare, sed postquam pœnis videlicet impositis se submisissent. Est autem habitus longa consuetudo, quæ tempore quoque confirmata est, quæ ad naturam etiam similitudine quam proximè accedit. Quare quæ tales non sunt, violatæ, non peccarunt. Exemplo autem usus est lege quæ in Deuteronomio habetur, de virgine cui in solitudine per vim probrum illatum est. Et quæ quidem ad Canonem spectant in his consistunt. Videtur autem sanctus ex eo quod dixit, non inferri grave dam-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Νεοκαισαρείας τοῦ Θαυματουργοῦ περὶ τῶν ἐν τῇ καταδρομῇ τῶν βαρβάρων εἰδωλόθυτα φαγόντων ἢ καὶ ἕτερά τινα πλημμεληθέντων.

ΚΑΝΩΝ α'.

ΟΥ τὰ βρώματα ἡμᾶς βαρεῖ, ἱερώτατε Πάππα, εἰ ἔφαγον οἱ αἰχμάλωτοι ταῦτα ἅπερ παρετίθεσαν αὐτοῖς οἱ B κρατοῦντες αὐτῶν, μάλιστα ὅτε εἷς λόγος παρὰ πάντων, τοὺς καταδραμόντας τὰ ἡμέτερα μέρη βαρβάρους εἰδώλοις μὴ τεθυκέναι. ὁ δὲ ἀπόστολός φησι, τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν, ὁ δὲ θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει. ἀλλὰ καὶ ὁ σωτὴρ ὁ πάντα καθαρίζων τὰ βρώματα, οὐ τὸ εἰσπορευόμενον κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον· καὶ τὸ τὰς αἰχμαλώτους γυναῖκας διαφθαρῆναι ὑβριζόντων τῶν βαρβάρων εἰς τὰ σώματα αὐτῶν. ἀλλ' εἰ μὲν καὶ πρότερον κατηγορεῖτο τινὸς βίος πορευομένου ὀπίσω ὀφθαλμῶν τῶν ἐκπορνευόντων κατὰ τὸ γεγραμμένον, δηλονότι ἡ πορνικὴ ἕξις C ὕποπτος καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας. καὶ οὐ προχείρως δεῖ τῶν τοιούτων κοινωνεῖν τῶν εὐχῶν. εἰ μέντοι τις ἐν ἄκρᾳ σωφροσύνῃ ζήσασα, καὶ καθαρὸν καὶ ἔξω πάσης ὑπονοίας ἐπιδεδειγμένη βίον τὸν πρότερον, νῦν περιπέπτωκεν ἐκ βίας καὶ ἀνάγκης ὕβρει, ἔχομεν παράδειγμα τὸ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ τὸ ἐπὶ τῇ νεάνιδι, ἣν ἐν τῷ πεδίῳ εὑρὼν ἄνθρωπος, καὶ βιασάμενος αὐτήν, ἐκοιμήθη μετ' αὐτῆς· τῇ νεάνιδι οὐ ποιήσετε, φησίν, οὐδέν, οὐκ ἔστι τῇ νεάνιδι ἁμάρτημα θανάτου· ὅτι ὡς εἴ τις ἀναστῇ ἄνθρωπος ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ θανατώσῃ αὐτοῦ τὴν ψυχήν, οὕτω τὸ πρᾶγμα τοῦτο· ἐβόησεν ἡ νεᾶνις, καὶ ὁ D βοηθῶν οὐκ ἦν αὐτῇ· ταῦτα μέντοι τοιαῦτα.

ΒΑΛΣ. Ἐρωτηθεὶς ὁ ἅγιος περὶ τοῦ τί ὀφείλει γενέσθαι εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς αἰχμαλωτισθέντας παρὰ βαρβάρων, καὶ φαγόντας τὰ παρὰ τούτων αὐτοῖς παρατιθέμενα εἰδωλόθυτα, ἀπελογήσατο ὡς τὰ βρώματα ταῦτα οὐ βαρεῖ, ἀντὶ τοῦ οὐ βαρεῖαν ἐμποιεῖ βλάβην. καὶ μᾶλλον ὅτι εἷς λόγος παρὰ πάντων, ἤγουν ὅτι πάντες λέγουσι μὴ θῦσαι τοῖς εἰδώλοις τοὺς τὰ ἡμέτερα καταδραμόντας βαρβάρους. παράγει δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἀποστόλου χρήσεις, καὶ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου, ἐκ μὲν τοῦ ἀποστόλου, τό, τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ E καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ θεός, καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει. ὅπερ ἀποστολικὸν χωρίον περὶ πλησμονῆς λέγει καὶ γαστριμαργίας, καὶ βρώματα μέν, τὰ περιττὰ ὀνομάζει καὶ τὴν τρυφήν· κοιλίαν δὲ τὴν γαστριμαργίαν, ἀλλ' οὐχὶ τὴν γαστέρα. διὰ δὲ τούτων ὁ ἀπόστολος λέγει ὅτι ἡ ἀδδηφαγία καὶ ἡ τρυφὴ τῇ γαστριμαργίᾳ ἀνήκει, ἀλλ' οὐ πρὸς θεὸν φέρει· καὶ τῇ τρυφῇ δὲ τὸ τῆς γαστριμαργίας πάθος οἰκειοῦται, καὶ θάτερον θατέρῳ δουλεύει. ὁ δὲ θεὸς ἄπρακτα καὶ ἀργὰ ποιήσει ταῦτα, ὥστε μὴ ἐξ αὐτῶν τινας βλαπτῆναι. ἐκ δὲ τοῦ εὐαγγελίου, ἐχρήσατο τοῖς τοῦ εὐαγγελίου ῥήμασι τοῖς λέγουσιν ὅτι οὐ τὸ εἰσπορευόμενον κοι- F νοῖ τὸν ἄνθρωπον· εἶτα καὶ περὶ γυναικῶν αἰχμαλώτων ἃς οἱ βάρβαροι συνεφθάρησαν· καὶ φησὶν ὅτι εἰ μὲν ὁ πρῴην αὐτῶν βίος κατεγνωσμένος ἦν, ὑπόπτους αὐτὰς ποιεῖ ἡ πορνικὴ ἕξις καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας. καὶ διὰ τοῦτο προχείρως αὐταῖς οὐ συνεύχεσθαι δεῖ, ἀλλὰ μετὰ τὸ δουλεῦσαι δηλαδὴ ἐπιτιμίοις. ἕξις δέ ἐστιν ἡ μακρὰ συνήθεια καὶ τῷ χρόνῳ παγιωθεῖσα, ἥ τις καὶ φυσικῇ προσέοικεν· ὥστε αἱ μὴ τοιαῦται, οὐχ ἥμαρτον βιασθεῖσαι. καὶ παραδείγματι κέχρηται τῇ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ θεσμοθεσίᾳ τῇ περὶ τῆς ὑβρισθείσης παρθένου κατὰ

βίαν

βίαι ἐν ἐρημίᾳ. καὶ τῷ μὴ τὸ κανονικὸν ἐν τούτοις. ἔοικε δὲ ὁ ἅγιος ἀπὸ τὸ εἰπεῖν μὴ ἐπιγεγονέναι βαρεῖαν βλάβην τοῖς φαγοῦσι τὰ εἰδωλόθυτα παρὰ τὴν ἐπιτίμημα τούτοις παρὰ τῶν βαρβάρων, καὶ ἀπὸ τὸ λέγειν πληροφορεῖσθαι πάντας μὴ γεγενῆσθαι τοὺς βαρβάρους εἰδωλοθύτας, καὶ ἀπὸ τὸ χρήσασθαι τοῖς ἀποστολικοῖς ῥήμασι τοῖς διαλεγομένοις περὶ τρυφῆς καὶ ἀδδηφαγίας, ὡσαύτως καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς τὰ αὐτὰ διαλαμβάνουσι, μὴ ἁπλῆν ποιῆσαι τὴν ἀπόκρισιν, ἀλλὰ διαιρουμένην εἰς φαγόντας εἰδωλόθυτα κατὰ τρυφὴν ἑκόντι, εἰς τοὺς κατὰ βίαν τῶν βαρβάρων φαγόντας ταῦτα, εἰς τοὺς δι' ἀνάγκην τῆς φύσεως βρῶμα ποιησαμένους αὐτά, καὶ εἰς τοὺς βιασθέντας πρὸς τοῦτο παρὰ βαρβάρων, μὴ τεθυκότων τοῖς εἰδώλοις. ὅθεν καὶ ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, B οὐδεὶς ἐκ τούτων ἀνεπιτίμητος ἔσται. οἱ γὰρ διὰ τρυφὴν φαγόντες ταῦτα μείζοσιν ἐπιτιμίοις ὑποβληθήσονται. οἱ δὲ δι' ἀνάγκην καὶ ἀποζῆν τοῦ σώματος, ὡς μὴ ἔχοντες ἄλλως πῶς ἀποτραφῆναι, ἠπιώτερον κολασθήσονται. καὶ οἱ λοιποὶ διὰ τὸ μιαροφαγεῖν μετριωτέρων ἐπιτιμηθήσονται, ὅτι καὶ ὁ ἅγιος οὐ βαρὺ φησὶν εἶναι τὸ φαγεῖν εἰδωλόθυτα παρὰ τῶν μὴ θυσάντων τοῖς εἰδώλοις παρατιθέμενα. οὐ μὴν καὶ πάντη ἀκατάγκλητον. ἐρωτήσει δέ τις ὡς τὸν ιδ'. κανόνα τοῦ μακαρίου Πέτρου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρος διαλαμβάνοντα τοὺς κατὰ βίαν τυραννικὴν φαγόντας εἰδωλόθυτα, καὶ τοιουτοτρόπως θύσαντας, μὴ ἐπιτιμᾶσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ C ἐν τῷ κλήρῳ εἶναι, κληρικοὺς ὄντας, πῶς ἡ παροῦσα ἐπιστολὴ διορίζεται τοὺς φαγόντας εἰδωλόθυτα μὴ βαρέως βλαπτῆναι, ὡς ἐκ τούτου ἐκφαίνεσθαι βλάπτεσθαι αὐτοὺς μετρίως; Λύσις. ὁ ἱερομάρτυς Πέτρος ἐν τῷ ιδ'. κανόνι αὐτοῦ καὶ περὶ αὐτὸ τὸ φαγεῖν τὰ εἰδωλόθυτα μαρτυρῆσαι τοὺς ἀθλητὰς διαλαμβάνει. φησὶ γὰρ ὅτι καὶ χαλινὸς ἐνεβλήθη τῷ στόματι αὐτῶν καὶ αἱ χεῖρες τούτων κατεσχέθησαν, καὶ ἁπλῶς οὐδ' ὅλως συνέθεντο εἰς τὸ εἰδωλόθυτα φαγεῖν ἢ εἰς τὸ θῦσαι τοῖς εἰδώλοις. ἡ δὲ παροῦσα κανονικὴ ἐπιστολὴ διαλαμβάνει κατὰ τὰς ἀρχάς, κατὰ βίαν μὴ φαγεῖν τοὺς αἰχμαλώτους τὰ παρατιθέμενα αὐτοῖς εἰδωλόθυτα, οὐ μὴν καὶ κατ' αὐτὸ τὸ φαγεῖν D τυραννηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο δῆλον ὡς ὅλως ὑποκύψαντας τῷ θελήματι τοῦ τυράννου, μετρίως τιμωρηθῆναι. νομίζω δὲ ἐγὼ ὅτι ὥσπερ οὐκ ἔστι πάντῃ ἀνεπίμεμπτον τὸ φαγεῖν εἰδωλόθυτα κατὰ βίαν βαρβάρων μὴ ἐπιθυσάντων· οὕτως οὐδὲ τὸ ὑποστῆναι φθορὰν βαρβαρικὴν κατὰ βίαν. καὶ τοῦτο γὰρ μετρίως ἐπιτιμηθήσεται. κἂν γὰρ καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος, φησὶν, ἐν βιβλίῳ ξ΄. τίτλῳ λη΄. κεφαλ. ιβ΄. θέματι ἕκτῳ, καὶ ἡ παρὰ τοῖς πολεμίοις μοιχευθεῖσα καὶ ὑποστρέψασα, κατηγορεῖται παρὰ τοῦ ἀνδρὸς οὐ δικαίῳ ἀνδρὸς, εἰ μὴ βίᾳ τοῦτο πέπονθε, καὶ τοιουτοτρόπως συγγινώσκει τὴν βιασθεῖσαν, καὶ ὁ γάμος οὐ διαλύεται· ἀλλ' ὁ ἐκκλησιαστικὸς νόμος, τὴν ὅλως E ὑπὸ βαρβάρου μολυνθεῖσαν, μὴ καθαρισθεῖσαν διὰ ἐπιτιμίου οὐκ ἀνέξεται. ἀνάγνωθι καὶ τὴν ργ΄. νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ, λέγουσαν περὶ τὸ τέλος ταῦτα. οὐδαμῶς οὖν θεσπίζομεν ἔτι πρὸς συνάφειαν ἑτέρου τὸν ἀπείρατον μεμενηκότα τῆς αἰχμαλωσίας, ἔρχεσθαι, καὶ τὰ ἑξῆς. ἀναιρεῖ δὲ ἡ τοιαύτη νεαρὰ τὴν Ἰουστινιάνειον ριζ΄. νεαρὰν τὴν κειμένην ἐν βιβλίῳ κη΄. τίτλῳ ζ΄. καὶ λέγει, ἔστιν ὅτε λύεσθαι τὸν τοιοῦτον γάμον, πλὴν ἡ τοιαύτη νεαρὰ χώραν ἔχει ὅταν ἡ αἰχμαλωτισθεῖσα οὐκ ἐμιάνθη παρὰ τῶν βαρβάρων. τοιούτου δὲ τινος γεγονότος, χώραν ἔχουσι τὰ ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ ξ΄. βιβλίου.

A num iis qui idolothyta comederunt, eis à barbaris appoſita, & ex eo quod dicit, omnes plenè compertum habere, barbaros idolis non ſacrificaſſe, & ex eo quòd vtitur dictis Apoſtolicis quæ de luxu & ingluvie dixerunt, ſimiliter & evangelicis, quæ eadem tractant, non feciſſe ſimplicem reſponſionem, ſed quæ dividitur in eos qui idolothyta per delicias ſua ſponte comederunt, in eos qui vi à barbaris coacti comederunt, in eos qui propter naturæ neceſſitatem eas eſcas fecerunt, & in eos qui ad hæc vi compulſi ſunt à barbaris, qui idolis non ſacrificarunt. Vnde, ut mihi videtur, nullus eorum ab omni culpa immunis erit. Qui ea enim propter luxum & B delicias comederunt, majoribus pœnis ſubiicientur: Qui propter neceſſitatem, & corporis nutrimentum, & ut qui non poſſint aliter nutriri, minùs punientur. Reliqui quoque propter eſum execrabilem mitiùs punientur, eo quòd ſanctus quoque dicit non grave eſſe idolothyta comedere, quæ ab iis apponuntur qui idolis non ſacrificarunt: non eſt tamen ab omni penitus reprehenſione alienum. Interrogaverit autem quiſpiam cùm xiiij. Canon beati Petri Archiepiſcopi Alexandrini & martyris contineat, eos qui vi tyrannica compulſi idolothyta comederunt, & itidem ſacrificarunt, non puniri, ſed potiùs eſſe etiam in clero, ſi ſint clerici, quomodo decernit præ- C ſens hæc Epiſtola, eos qui idolothyta comederunt, non graviter lædi: ut ex eo appareat, ipſos mediocriter lædi? Solutio. Sanctus martyr Petrus, in xiiij. ſuo Canone, etiam in ipſo immolatorum eſu athletas martyres fuiſſe & teſtimonium præbuiſſe perhibet. Dicit enim quòd etiam ferramentum in os ipſorum injectum eſt, & manus eorum vſtæ ſunt, &, ut ſemel dicam, ad immolatis veſcendum nullo modo conſenſerunt, nec etiam ad idolis ſacrificandum. Præſens autem canonica Epiſtola tractat in principio, captivos quidem appoſita ſibi idolothyta vi comediſſe, ſed non etiam eo ipſo tempore quo comedebant, tyrannica violentia conpulſos fuiſſe, & ideo D vult eos ut qui omnino tyrannorum voluntati ceſſerint, puniri. Exiſtimo autem ego, quòd quemadmodum idolothyta comedere, à barbaris, qui non ſacrificarunt, compulſum, non eſt ab omni reprehenſione liberum, ita nec barbaricum ſtuprum vi perpeſſum eſſe: nam hoc quoque modicè punietur. Etſi enim lex civilis dicit in lib. lx. tit. xxxviij. cap. xij. themate vj. Etiam ea quæ ab hoſtibus eſt adulterata, ac reverſa, à viro (non rite viro) accuſatur, niſi hoc vi paſſa eſt, & hoc modo ei cui vis allata eſt, ignoſcitur, nec id & matrimonium dirimit: Sed lex Eccleſiaſtica, eam quæ omnino à barbaro E polluta eſt, niſi per pœnam pura ſit, non ſinet. Lege & ciij. novellam Imperatoris domini Leonis ſapientis, quæ hæc in fine proſequitur: Nullo ergo modo decernimus, eum qui captivitatem non expertus manſit, ad alterius conjunctionem venire, & cætera. Hæc autem novella tollit Juſtiniani cxvij. novellam, quæ ſita eſt in libro xxviij. tit vij. & dicit; nonnunquam ſolvi matrimonium; Verum hæc novella locum habet quando captiva à barbaris non eſt polluta. Si quid autem ejuſmodi factum ſit, locum habent, quæ ſunt in dicto capite lx. libri.

F

ΖΩΝΑΡ. Βαρβάρων ἐπελθόντων χώραις Ῥωμαϊκαῖς, καὶ λῃσαμένων αὐτὰς, οἱ παρ' αὐτῶν αἰχμαλωτισθέντες, ἐγεύσαντο εἰδωλοθύτων, ἢ καὶ ἄλλων ἀπηγορευμένων βρωμάτων. ἠρωτήθη οὖν περὶ τούτου ὁ ἅγιος, καί φησιν, ὅτι εἰ ἔφαγον οἱ αἰχμάλωτοι τὰ παρὰ τῶν αἰχμαλωτισάντων αὐτοὺς παρατιθέμενα, τοῦτο οὐ βαρύ, ἀντὶ τοῦ, οὐ βαρεῖαν ἐμποιεῖ βλάβην· καὶ μᾶλλον ὅτι εἷς λόγος παρὰ πάντων, ἤγουν ὅτι πάντες τὸ αὐτὸ λέγουσιν, ὅτι οἱ τὰ ἡμέτερα καταδραμόντες βάρβαροι εἰδώλοις οὐκ ἔθυσαν, ὥστε οὐδὲ εἰδωλόθυτα ἔφα-

ZONAR. Cum in Romanas regiones barbari irruiſſent, eáſque fuiſſent depopulati, qui ab ipſis captivi ſunt facti, idolothyta, vel alios quoque cibos vetitos deguſtarunt. De iis itaque rogatus fuit vir ſanctus, aitque ſi quæ à dominis ipſis appoſita fuerant captivi comederunt, id non gravare, hoc eſt grave damnum minime afferre; præſertim quod una apud omnes eſt fama, ſive quod omnes idem hoc affirmant, barbaros qui noſtras regiones incurſionibus vaſtarunt, nequaquam idolis ſacrificaſſe, ut proinde neque captivi idolothyta comederint.

Profert vero cum ex Apostolo, tum ex Euangelio deprompta oracula. Ex Apostolo quidem illud, esca ventri, & venter escis, & quæ sequuntur. Qui sane locus, de ingluvie, ac helluatione est accipiendus: ac escæ quidem nomine, supervacaneam cibi copiam, luxumque intelligit: per ventrem autem voracitatem, non ipsum ventriculum. Indicat igitur his verbis Apostolus, nimiam cibi copiam, & luxum ad helluationem perducere, non ad Deum ferre, luxúmque plerumque vitium helluationis consequitur, alterúmque alteri deservit, Deus autem irrita hæc, & cassa reddet, ut nihil ex ipsis damni cuiquam contingat. Videtur porro hic sanctus hoc loco usus Apostolicis verbis, ut demonstraret quæ ob luxum, ac edacitatem fiunt, damnata esse, ac pœnis obnoxia, non item ea quæ vi, ac necessitate corporis cogente admittuntur. Proinde etiamsi cibos aliquos vetitos captivi comederint, cum servirent, ob alterius alimenti inopiam, cibum necessario exigente natura, non est hoc eousque grave, ut & criminis loco ducatur. Ex Euangelio autem usus est illis Domini verbis: Non quod intrat per os coinquinat hominem, & ad eandem hæc quoque sententiam referuntur. Hinc de mulieribus quoque captivis quæ à barbaris corruptæ sunt, disserit: itaque pronuntiat, siquidem illarum anteacta vita damnata fuerat, eas etiam captivitatis tempore fornicarius habitus suspectas facit, proindeque haud facile ipsis in precatione communicare oportet, nisi debita videlicet pœnitentiæ tempora expleverint. Est porro habitus diuturna, ac tempore confirmata consuetudo, quæ naturæ similis est, ut propterea ejusmodi mulieres nequaquam vi coactas peccasse putandum sit. Quod si priorem vitam caste, ac citra offensionem egerunt, tum abductæ in servitutem ob captivitatem, ex violentia barbarorum contumeliam passæ sunt, immunes sunt a culpa; exemplúmque adlubet; quod in Deuteronomii constitutionibus refertur, de virgine vim passa, quam in solitudine quispiam violavit: Non erit, inquit, adolescentulæ peccatum mortis.

A γον οἱ αἰχμάλωτοι. παρήγαγε δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἀποστόλου χρήσεις καὶ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου. ἐκ μὲν τοῦ ἀποστόλου τὸ, τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασι· καὶ τὰ ἑξῆς. ὃ δὲ χωρίον περὶ πλησμονῆς λέγει καὶ γαστριμαργίας· καὶ βρώματα μὲν τὰ περιττὰ ὀνομάζει, καὶ τὴν τρυφήν· κοιλίαν δὲ τὴν γαστριμαργίαν, ἀλλ' οὐχὶ τὴν γαστέρα. διὰ δὲ τούτων ὁ ἀπόστολος λέγει, ὅτι ἡ ἀδδηφαγία καὶ ἡ τρυφὴ τῇ γαστριμαργίᾳ ἀνήκει, ἀλλ' οὐ πρὸς Θεὸν φέρει, καὶ τῇ τρυφῇ τὸ τῆς γαστριμαργίας πάθος οἰκείωται, καὶ θάτερον θατέρῳ δουλεύει. ὁ δὲ Θεὸς ἄπρακτα καὶ ἀργὰ ποιήσει ταῦτα· ὥστε μὴ ἐξ αὐτῶν τινὰ βλάπτεσθαι. ἔοικε δὲ ὁ ἅγιος οὗτος χρήσασθαι τοῖς ἀποστολικοῖς ῥήμασιν ἐνταῦθα, B δεικνὺς ὅτι τὰ κατὰ τρυφὴν καὶ ἀδδηφαγίαν γενόμενα διαβέβληνται, καὶ ἐπιτιμίων εἰσὶν ἄξια, οὐ τὰ δι' ἀνάγκην καὶ βίαν σωματικήν· ὥστε κἂν ἔφαγον οἱ αἰχμάλωτοι τινὰ βρώματα τῶν ἀπηγορευμένων δοῦλοι ὄντες δι' ἀπορίαν ἑτέρας τροφῆς, τῆς φύσεως τραφῆναι βιαζομένης, οὐ βαρὺ τοῦτο, ὡς καὶ ἁμάρτημα λογισθῆναι· ἐκ δὲ τοῦ εὐαγγελίου ἐχρήσατο τοῖς τοῦ κυρίου ῥήμασι τοῖς λέγουσιν, ὅτι οὐ τὸ εἰσπορευόμενον κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, καὶ ταῦτα δὲ πρὸς τὴν εἰρημένην τείνουσιν ἔννοιαν. εἶτα καὶ περὶ γυναικῶν φησὶν αἰχμαλώτων ἃς οἱ βάρβαροι συνεφθάρησαν· καὶ δίδωσι γνώμην, ὅτι εἰ μὲν ὁ πρότερος αὐτῶν C βίος κατηγορούμενος ἦν, ὑπόπτους αὐτὰς ποιεῖ ἡ πορνικὴ ἕξις, καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ διὰ τοῦτο προχείρως αὐταῖς οὐ συνεύχεσθαι δεῖ. ἀλλὰ μετὰ τὸ [illegible] δηλαδὴ ἐπιτιμίοις. ἕξις δ' ἐστὶν, ἡ χρονίσασα συνήθεια, καὶ τῷ χρόνῳ παγιωθεῖσα, ἥτις καὶ φύσιν προσποιεῖ, ὥστε τὰς μὲν τοιαύτας, οὐχ ἧττον βιασθῆναι. εἰ δὲ ὁ πρότερος αὐτῶν βίος σώφρων καὶ ἀνεπίληπτος· δουλωθεῖσαι δὲ διὰ τῆς αἰχμαλωσίας, ἐκ βίας ὑπέμειναν τὴν τῶν βαρβάρων ὕβριν, ἀνέγκλητοί εἰσι. καὶ παράδειγμα παρέχεται, τὸ ἐν τῇ Δευτερονομίῳ θεσμοθεσίᾳ τὸ περὶ τῆς βιασθείσης παρθένου, ἣν ἐν ἐρημίᾳ ὁ βιασάμενος ἔφθειρε, λέγουσι, οὐκ ἔστι τῇ D νεάνιδι ἁμάρτημα θανάτου.

Canon II.

Gravis est avaritia, nec possunt una epistola proponi scripturæ, in quibus non solùm prædari fugiendum horrendúmque prædicatur, sed plura etiam concupiscere, & aliena propter turpe lucrum attingere: & quicunque est ejusmodi, is est à Dei Ecclesiis abdicatus. In tempore autem incursionis, in tanto luctu tantisque fletibus, ausos esse aliquos tempus quod omnibus exitium afferebat, existimare esse sibi lucri tempus, est hominum impiorum & Deo invisorum, & quorum improbitati nihil potest adjici. E *Unde omnes istiusmodi abdicare visum est, ne fortè in totum populum ira veniat, & in eos primùm qui præsunt, & non inquirunt. Vereor enim, ut ait scriptura, ne impius justum unà secum perdat. Fornicatio enim, inquit, & avaritia, per quæ venit ira Dei in filios inobedientiæ: ne sitis ergo eorum participes. Fuistis enim aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino. Ut filij lucis ambulate (fructus enim lucis est in omni bonitate, & justitia, & veritate) probantes quod sit Deo acceptum: & ne communicate infrugiferis operibus tenebrarum, sed potiùs etiam redarguite.* F *Quæ enim ab ipsis fiunt clanculùm, turpe est vel dicere. Omnia autem à luce convicta manifestantur. Hæc quidem Apostolus. Si autem qui propter priorem plura habendi cupiditatem, quæ in pace fuit, pœnam dant, in ipso iræ tempore rursus ad avaritiam convertuntur, lucrifacientes ex sanguine, & pernicie eversorum hominum, captivorum, interfectorum, quid aliud expectandum est; quàm ut avaritia decertantes iram sibi & universo populo accumulent?*

ΚΑΝΩΝ β.

Δεινὸν ἡ πλεονεξία, καὶ οὐκ ἔστι δι' ἐπιστολῆς μιᾶς παραθέσθαι τὰ θεῖα γράμματα, ἐν οἷς οὐ τὸ λῃστεύειν μόνον, φρικτὸν καὶ φρικῶδες καταγγέλλεται, ἀλλὰ καθόλου τὸ πλεονεκτεῖν καὶ ἀλλοτρίων ἐφάπτεσθαι ἐπὶ αἰσχροκερδείᾳ· καὶ πᾶς τοιοῦτος ἐκκήρυκτος ἐκκλησίας Θεοῦ. τὸ δὲ ἐν καιρῷ τῆς καταδρομῆς ἐν τοσαύτῃ οἰμωγῇ καὶ τοσούτοις θρήνοις τολμῆσαί τινας τὸν καιρὸν τὸν πᾶσιν ὄλεθρον φέροντα, νομίσαι ἑαυτοῖς καιρὸν εἶναι κέρδους, E ἀνθρώπων ἐστὶν ἀσεβῶν καὶ θεοστυγῶν, οὐδὲ ὑπερβολὴν ἀτοπίας ἐχόντων. ὅθεν ἔδοξε τοὺς τοιούτους πάντας ἐκκηρύξαι, μήποτε ἐφ' ὅλον ἔλθῃ τὸν λαὸν ἡ ὀργὴ καὶ ἐπ' αὐτοὺς πρῶτον τοὺς προεστῶτας, τοὺς μὴ ἐπιζητοῦντας. φοβοῦμαι γὰρ ὡς ἡ γραφὴ λέγει μὴ συναπολέσῃ ἀσεβὴς τὸν δίκαιον. πορνεία γάρ φησι καὶ πλεονεξία δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν. ἦτε γάρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ. ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε (ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ φωτὸς ἐν πάσῃ ἀγαθωσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ) δοκιμάζοντες τί ἐστιν εὐάρεστον τῷ κυρίῳ, καὶ μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς F ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε. τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν, αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν. τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται. ταῦτα μὲν ὁ ἀπόστολος. ἐὰν δὲ διὰ τὴν προτέραν πλεονεξίαν τὴν ἐν τῇ εἰρήνῃ γενομένην δίκην τιννύντες, ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τῆς ὀργῆς πάλιν πρὸς τὴν πλεονεξίαν ἐκτραπῶσι τινὲς, κερδαίνοντες ἐξ αἵματος καὶ ὀλέθρου ἀνθρώπων ἀναστάτων γενομένων ἢ αἰχμαλώτων, ἢ φονευομένων, τί ἕτερον προσδοκᾶν χρὴ ἢ ὡς ἐπαγωνιζομένους τῇ πλεονεξίᾳ, ἐπισωρεῦσαι ὀργὴν καὶ ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ λαῷ;

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῆς, ἥρπασάν τινες τῶν ὀρθοδόξων, τὰ τὴν λεηλασίαν διαφυγόντα τῆς αἰχμαλωσίας πράγματα. περὶ τούτων οὖν ἐρωτηθεὶς ὁ ἅγιος, φησὶν, ὅτι πᾶς πλεονέκτης ἐκκήρυκτος τῆς ἐκκλησίας ἐστὶν, ἀντὶ τοῦ ἀπόβλητος καὶ ἀλλότριος. ἀποκηρυκτοὶ γὰρ λέγονται οἱ υἱοὶ ὅταν διά τινα αἰτίαν ἐκ τῆς γονικῆς κληρονομίας ἀλλοτριῶνται. τὸ δὲ ἐν καιρῷ συμφορᾶς τοιαύτης τολμῆσαί τινα ποιεῖν τι τοιοῦτον, καὶ λογίσασθαι κέρδους ἀφορμὴν τὴν τῶν ἀδελφῶν συμφοράν, ἔργον ἐστὶν ἀνθρώπων ἀσεβῶν καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μεμισημένων, καὶ πάσης ἀτοπίας ἐπέκεινα. ὅθεν ἔδοξε τοὺς τοιούτους, ἐκκηρῦξαι, ἀντὶ τοῦ φανερῶς ἐκδιῶξαι τῆς ἐκκλησίας, καὶ χωρίσαι τοῦ πληρώματος τῶν πιστῶν· ἵνα μὴ δι' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ ἐπὶ πάντας, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων, ἐπὶ τοὺς προεστῶτας, μὴ ἐπιζητοῦντας καὶ ἐξετάζοντας τοὺς τοιούτους· εἶτα ἐπάγει καὶ γραφικὰς μαρτυρίας, καὶ περὶ τὸ τέλος ἐπιφέρει· Εἰ δέ τινες διὰ πλεονεξίαν γενομένην παρ' αὐτῶν κατὰ τὸν τῆς εἰρήνης καιρὸν κολασθέντες, πάλιν καὶ ἐν τῇ τῶν βαρβάρων ἐφόδῳ τὰ αὐτὰ ἥμαρτον, οἱ τοιοῦτοι, φησὶν, οὐ μόνον καθ' ἑαυτῶν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ ἐφέλκουσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς τοῦ λαοῦ. τούτων οὕτως ἐχόντων, σημείωσαι ὅτι καὶ ἀπὸ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς ἐφεῖται τοῖς ἐπισκόποις τὰς τῶν πλεονεκτῶν δυναστείας ἀναστέλλειν διὰ ἐπιτιμίων, καὶ τοὺς μὲν ἁρπάζοντας ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας περιλειφθέντα πράγματα τῶν ὀρθοδόξων, διὰ μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν σωφρονίζειν κολάσεων, τοὺς δὲ μὴ τοιαύτης ἁρπαγῆς μετριωτέρως ἐπιτιμᾶν· ὥστε ἐκ τούτων, περὶ τούτων ὑπονοοῦσιν καὶ λαϊκοὺς ἐνδιακρίνειν ἵνα δικάσωσιν οἱ Ἐπίσκοποι. πῶς γὰρ ἐπιτιμήσουσι τούτους τῆς ἀληθείας μὴ ἀναφανείσης πρότερον; τὸ δὲ διὰ πλεονεξίαν ἀποκηρύσσεσθαί τινα ἐκ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν, μέγα ἐστὶ, καὶ οὐαὶ τοῖς πλεονεκτοῦσιν. ὁ μέντοι πολιτικὸς νόμος τὸν ἁρπάζοντα ἀπὸ ἐμπρησμοῦ ἢ καταπτώσεως οἰκίας, ἔσω μὲν ἐνιαυτοῦ, εἰς τὸ τετραπλοῦν καταδικάζει· μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν, εἰς τὸ ἁπλοῦν. καὶ ἀνάγνωθι τὸ πρῶτον κεφάλ. τοῦ κ'. τίτλου τοῦ ξ'. βιβλίου. Ζημιοῦνται δὲ ὁμοίως κατὰ τὴν χρηματικὴν ποινὴν, καὶ οἱ ἀπὸ οἰκίας καταπολεμηθείσης ἁρπάζοντες. φησὶ γὰρ τὸ δεύτερον θέμα τοῦ γ'. κεφαλ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου, ταῦτα ῥητῶς· κἂν ἀπὸ οἰκίας ἢ κώμης καταπολεμουμένης ἁρπαγῇ τι, χώρα τῷ νόμῳ.

A Bals. In tempore incursionis, quidam ex orthodoxis corripuerunt res quæ captivorum deprædationem effugerunt. De his ergo interrogatus Sanctus dicit, quòd quisquis est avarus, est ab Ecclesia abdicatus, id est, ejectus, & alienus. Dicuntur enim abdicati filii quando propter aliqua crimina ab hæreditate paterna alienantur. In tempore autem talis calamitatis audere aliquem facinus ejusmodi, & existimare aliorum calamitatem esse sui lucri occasionem, est impiorum hominum & Deo invisorum & qui omnem improbitatem superant. Unde visum est eos abdicare, pro eo quod est, apertè Ecclesia expellere, & à fidelium multitudine B separare: ne propter ipsos Dei ira in omnes veniat, & ante alios in eos qui præsunt, qui ejusmodi homines non inquirunt, & examinant. Deinde subjungit etiam testimonia scripturæ, & circa finem infert: Si qui autem propter suam avaritiam, quæ fuit tempore pacis, puniti, in barbarorum iterum incursione eadem peccaverint, ii, inquit, non solùm Dei iram in se attrahent, sed etiam adversus omnem populum. Hæc cum ita se habeant, nota ex hac præsenti epistola, quòd Episcopis permittitur avarorum pluraque habendi cupidorum potentiam pœnis impositis coercere: & eos quidem, qui, quæ ex captivitate relicta sunt fidelibus, rapiunt, magnis Ecclesiasti- C cis animadversionibus castigare: qui non sunt autem ejusmodi rapaces, mediocriter punire. Quamobrem ex his de ejusmodi causis Laicos quoque Episcopi rite judicent. Quomodo enim eos punient si non priùs veritas apparuerit? Propter avaritiam autem a fidelium communione aliquem abdicari, magnum est, & væ avaris. Lex verò civilis, eum qui rapit ex incendio vel ex ruina ædium, intra annum quidem in quadruplum condemnat: post annum autem in simplum: & lege primum cap. xx. tit. lx. lib. Similiter autem puniuntur in pœna pecuniaria, qui ab expugnata domo rapiunt. Dicit enim secundum thema cap. iii. ejusdem tituli & libri hæc expressè: Si è D domo vel vico qui oppugnatur raptum quid fuerit, legi locus est.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν μαρτύρων λεηλασίας, τινὲς τῶν διαφυγόντων, εἰσῆλθον τὰς οἰκίας τῶν αἰχμαλωτισθέντων, καὶ ἥρπασαν τὰ παρὰ τῶν βαρβάρων καταλειφθέντα. περὶ τούτων οὖν ἐρωτηθεὶς ὁ μέγας οὗτος πατὴρ, φησὶν, ὅτι πᾶσα πλεονεξία τῇ θείᾳ γραφῇ ἀπηγόρευται, καὶ οὐ δυνατὸν ἐν μιᾷ ἐπιστολῇ περιλαβεῖν ὅσα περὶ πλεονεξίας ἡ γραφὴ διέξεισι· συντόμως δὲ φησιν, ὅτι πᾶς πλεονέκτης, ἐκκήρυκτος τῆς ἐκκλησίας ἐστίν· ἀντὶ τοῦ ἀπόβλητος καὶ ἀλλότριος, ἀποκηρύσσεσθαι γὰρ λέγονται οἱ υἱοὶ, ὅταν δι' ἔγκλημα τῆς γονικῆς κληρονομίας ἐκβάλλωνται, καὶ ἀλλοτριῶνται τῆς συγγενείας. τὸ δὲ ἐν καιρῷ συμφορᾶς, ὅτε ἐθρήνουν οἱ ἄνθρωποι· οἱ μὲν αἰχμαλωτισθέντες· οἱ δὲ διὰ τοὺς οἰκείους εἰς δουλείαν ἀγομένους· οἱ δὲ διὰ τὴν στέρησιν πραγμάτων, τολμῆσαί τινας τὸν τοιοῦτον καιρὸν λογίσασθαι κέρδους καιρὸν, ἀσεβῶν ἐστιν ἀνθρώπων καὶ θεοστυγῶν ἤγουν ὑπὸ Θεοῦ μεμισημένων καὶ πάσης ἀτοπίας ἐπέκεινα· ὅθεν ἔδοξε τοὺς τοιούτους ἐκκηρῦξαι, ἀντὶ τοῦ φανερῶς ἐκδιῶξαι τῆς ἐκκλησίας, καὶ χωρίσαι τοῦ πληρώματος τῶν πιστῶν, ἵνα μὴ δι' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ ἐπὶ πάντας, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπὶ τοὺς προεστῶτας, μὴ ἐπιζητοῦντας καὶ ἐξετάζοντας τοὺς τοιούτους· καὶ γραφικὰς μαρτυρίας παράγει, εἶτα ἐπάγει, ὅτι ἐάν τινες διὰ πλεονεξίαν προλαβοῦσαν, καὶ πρὸ τῆς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῆς γενομένην, δίκην τίνοντες, οὐ μόνον οὐκ ἐσωφρονίσθησαν (τοῦτο δὲ διττὴν ἔννοιαν ὑποβάλλει. ἢ γὰρ δίκην τίνοντες λέγει ἀντὶ τοῦ, τιμωρούμενοι παρὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ ἀδικίας προλαβούσας τοὺς βαρβάρους εἰς τιμωρίαν κινήσαντος, ἢ δίκην τίνοντες, ἀντὶ τοῦ δι' ἐπιτιμίων ἐπισκοπικῶν κολαζόμενοι διὰ προλαβοῦσαν πλεονεξίαν οὐκ ἐσωφρονίσθησαν.) ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, δι' ἣν ἐπῆλθον οἱ βάρβαροι, αὐτοὺς εἰς πλεονεξίαν ἐτράπησαν κερδαίνοντες ἐξ αἵματος ὀλέθρου ἀνθρώπων ἀναιρεθέντων γενομ-

Zonar. Qua tempestate in martyres populatio exercebatur, nonnulli ex iis qui effugerant, captivorum invasêre domos, quæque à barbaris relicta fuerant, diripuêre. De his itaque rogatus hic magnus Pater, omnem avaritiam asserit divinis literis interdictam, nec fieri posse, ut quæcunque sacræ paginæ de avaritia disserunt, una epistola comprehendantur. Breviter autem ait avarum quemlibet esse ab Ecclesia abdicatum, hoc est eje- E ctum, & alienum. Abdicari namque dicuntur filii, cum ob aliquod crimen à paterna hereditate ejiciuntur, omnique cognationis jure privati censentur. Porro calamitatis tempore, cum in luctu homines versarentur, alii quidem captivi ipsimet facti; alii verò ob consanguineos in servitutem abductos, alii denique ob rerum suarum jacturam, ausos fuisse quosdam ejusmodi tempus, lucri sibi occasionem ducere, hominum est impiorum, & Deo invisorum, sive Deo exosorum, quodque omnem superat pravitatem. Placuit itaque ejusmodi homines abdicare, hoc est palam extrudere ab Ecclesia, atque à fidelium multitudine segregare, ne propter ipsos ira Dei in F omnes descendat, præcipuéque in eos qui præsunt, nec in ejusmodi homines inquirunt, aut vindicant. Mox scripturæ testimonia profert, adiitque, si qui ob exacti temporis avaritiam, & quam ante incursionem barbarorum exercuerant, pœnas persolventes, non modò non resipuerunt (Hoc vero duplicem sensum admittit, aut enim pœnas persolventes intelligit ob supplicium à Deo inflictum, qui ad vindicandum superioris temporis injuriam immiserit barbaros, aut solventes pœnas, hoc est, Episcopalibus mulctis ob superiorem avaritiam castigati minime resipuerunt) quin potius ipsomet tempore divi-

A ux iracundiæ, ob quam irruere barbari, ipsi se ad avaritiam converterunt, lucrum sibi comparantes ex sanguine & pernicie hominum quorum eversæ fortunæ sunt, vel captivorum qui sunt interfecti; Ut autem illud explicaret, lucrum sibi comparantes ex sanguine, subjecit quæ mox sequuntur: vel enim, inquit, hominum qui in servitutem abducti sunt, quod est pernicies, vel interfectorum hominum bona diripiunt. Quid aliud sperandum est, nisi propter avaritiam, sibiipsis, ac universo populo iram accumulare: hoc est, sibiipsis & populo Dei iracundiam conciliare: atque exemplum ex antiqua historia adducit, in quo ob unius peccatum plures supplicio affecti sunt.

B

Canon III.

Annon ecce Achar Zare filius in eo quod Deo dedicatum erat, peccavit, & in omnem Israel synagogam ira pervenit? Atque hic unus solus peccavit, sed non solus in suo peccato est mortuus. Nobis autem quicquid non nostrum, sed alienum est, hoc tempore lucrum, Deo dedicatum esse existimandum est. Nam & ille quidem Achar ex præda accepit, & ipsi nunc ex præda accipiunt. Ac ille quidem, ea quæ erant hostium: qui verò nunc sunt, ea quæ sunt fratrum, pernicioso lucro lucrifacientes.

C Bals. Cùm dixisset Sanctus à fidelibus abdicari eos qui rapiunt quæ ad captivos pertinent, & ex barbarica præda relicta fuerunt: & quod propter eos qui sic sæpe lapsi & minimè correpti sunt, in populum quoque ira Dei accumulata sit, ad eorum confirmationem inducit Achar historiam in libro Jesu Nave descriptam. Narrat enim quòd cùm Jesus pronunciâsset omnia Deo esse dedicata spolia, quæ ex Hierico capta essent, Achar postquam urbs Hierico capta esset, auream linguam & aliqua veste surrepta, ea infodit in suo tentorio. Cùm autem Deus propterea succensuisset, in eo bello Israëlitæ victi sunt. Quia autem non manifesta erat ira Dei, missa est sors, & cecidit super Achar. Ille autem interrogatus, furtum confes-

D sus est, & quæ surrepta sunt, protulit; & lapidibus obrutus est ipse, & omnes sui, & animalia, & tota ejus supellex. Et dicit, Ecce unus peccavit, & ex eo quod Deo dedicatum est, sustulit, & propter illius peccatum, multi perierunt in bello, ex synagoga, seu cœtu Israëlitarum: & rursus ultio facta est, non in illum solum, sed in omnes suos. Eis autem qui fortasse dixerant, esse differentiam eorum quæ Deo dedicata fuerant, & eorum quæ ad privatos aliquos pertinent, resistit Sanctus; & ostendit hanc rapinam esse illa avaritia deteriorem: & quòd eo tempore quo prædæ ab hostibus aguntur, res fratrum re-

E lictæ, tanquam Deo dedicatæ reputantur: & quòd, quamvis æqualitatem habeant, quæ ab Achar direpta fuere, & quæ ab eis rapta sunt, propterea quod & utraque ex prædatione vel captivitate comparata sunt, eorum tamen culpa major est. Achar enim res hostium abstulit: ii autem quos plura habendi libido nunc invasit, bona fratrum rapuerunt, eorum calamitatem lucrum perniciosum rati. Nota præsentem Canonem propter eos qui res Ecclesiarum & monasteriorum rapiunt, &, ut semel dicam, propter eos qui quæ sunt Deo dedicata, tanquam propria vendicant.

F Zonar. Scriptum est in libro Jesu Nave, quòd cum obsideret Jesus Hierico, quæcunque in illa erant, Deo dedicata pronunciavit. Expugnata autem urbe, Achar sublato auro, ac quodam indumento, illa in suo tabernaculo defodit. Quam ob causam irato Deo, victi sunt in bello post hæc Israëlitæ, multique cecidêre. Porro cum divinæ iracundiæ causa quæreretur, missis sortibus Achar est designatus: ac is quæstione habita furtum confessus est, eaque quæ furatus fuerat protulit: ipséque cum uxore & liberis, ejusque tabernaculum, & jumenta

A μένων, ἢ αἰχμαλώτων πεφονευμένων· ὃ δὲ διὰ αἵματος κερδαινούσης ἑρμηνεύων, ἐπήγαγε τὰ ἑξῆς· ἢ γὰρ, φησιν, αἰχμαλώτων εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπαγομένων, ὅπερ ὄλεθρός ἐστιν, ἢ ἀναιρεθέντων ἀνθρώπων πράγματα διαρπάζουσι. τί ἄλλο χρὴ ἐλπίζειν, ἢ διὰ τὴν πλεονεξίαν ἐπισωρεῦσαι ὀργὴν ἑαυτοῖς, καὶ παντὶ τῷ λαῷ; ἤγουν ἑλκύσαι τὴν τοῦ Θεοῦ ἐφ' ἑαυτοὺς καὶ ἐπὶ τὸν λαόν· καὶ διὰ ἱστορίας δὲ παλαιᾶς ὑπόδειγμα παρήγαγεν, ὅτι ἑνὸς ἁμαρτήσαντος πολλοὶ ἐκολάσθησαν.

B

ΚΑΝΩΝ γ'.

Οὐκ ἰδοὺ Αχαρ ὁ τοῦ Ζαρὰ πλημμελείᾳ ἐπλημμέλησεν ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος, καὶ ἐπὶ πᾶσαν συναγωγὴν Ἰσραὴλ ἐγενήθη ἡ ὀργή; καὶ εἷς μόνος οὗτος ἥμαρτε, μὴ μόνος ἀπέθανεν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ. ἡμῖν δὲ πᾶν τὸ μὴ ἡμέτερον ἀλλὰ ἀλλότριον, τῷ καιρῷ τούτῳ κέρδος, ἀνάθεμα νενομίσθαι προσήκει. κἀκεῖνος μὲν γὰρ ὁ Αχαρ, ἐκ τῆς προνομῆς ἔλαβε· καὶ αὐτοὶ νῦν ἐκ προνομῆς· κἀκεῖνος μὲν τὰ τῶν πολεμίων· οἱ δὲ νῦν, τὰ τῶν ἀδελφῶν, κερδαίνοντες ὀλέθριον κέρδος.

C ΒΑΛΣ. Εἰπὼν ὁ ἅγιος ἀποκηρύττεσθαι ἐκ τῶν πιστῶν τοὺς ἁρπάσαντας τὰ τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσι διαφέροντα, καὶ ἀπὸ τῆς βαρβαρικῆς λεηλασίας περιλειφθέντα, καὶ ὅτι διὰ τοὺς οὕτω πολλάκις πταίσαντας καὶ μὴ διορθωθέντας, καὶ εἰς τὸν λαὸν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπισωρεύεται, ἐπιφέρει πρὸς κατασκευὴν τούτων τὴν ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ γεγραμμένην ἱστορίαν περὶ τοῦ Αχαρ. ἱστορεῖται γὰρ ὡς τοῦ Ἰησοῦ ἐπαγγειλαμένου ἀνατεθειμένα εἶναι τῷ Θεῷ πάντα τὰ ἀπὸ τῆς Ἱεριχοῦντος σκυλευθησόμενα, ὁ Αχαρ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως Ἱεριχοῦντος, γλῶτταν χρυσῆν καὶ ὕφασμά τι ὑφελόμενος, κατώρυξεν αὐτὰ ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ. ὀργισθέντος δὲ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο, ἡττήθησαν ἐν

D τῷ πολέμῳ οἱ Ἰσραηλῖται. ὅτι δὲ ἄδηλος ἦν ἡ αἰτία τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, γέγονε κλῆρος, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὸν Αχαρ. κἀκεῖνος ἀνακρινόμενος, ὡμολόγησε τὸ κλέμμα καὶ τὰ κλαπέντα προσήνεγκε· καὶ ἐλιθοβολήθη αὐτός τε καὶ πάντες οἱ περὶ αὐτόν, καὶ τὰ ζῶα, καὶ πᾶσα ἡ ὑποσκευὴ αὐτοῦ. ἰδοὺ, φησὶν, εἷς ἥμαρτε, καὶ ὑφείλετο ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνου, ἀπώλοντο ἐν τῷ πολέμῳ πολλοὶ ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν· καὶ αὖθις ἡ ἐκδίκησις γέγονεν οὐκ εἰς ἐκεῖνον μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς ἐκείνου. πρὸς δὲ τὸν ἴσως εἰπόντα διαφορὰν εἶναι τῶν ἀνατεθειμένων τῷ Θεῷ, καὶ τῶν διαφερόντων ἰδιώταις, ἀντικαθίσταται

E ὁ ἅγιος, καὶ κατασκευάζει χείρονα ἐκείνης τῆς πλεονεξίας εἶναι τὴν παροῦσαν ἁρπαγήν· ὅτι τε τὰ ἐν τῷ καιρῷ τῆς λεηλασίας τῶν βαρβάρων περιλειφθέντα πράγματα τῶν ἀδελφῶν, ὡς ἀνατεθειμένα τῷ Θεῷ λογίζονται· καὶ ὅτι κἂν ἰσότητα ἔχουσι τὰ παρὰ τοῦ Αχαρ συληθέντα καὶ τὰ παρὰ τούτων ἁρπαγέντα, διὰ τὸ ἐκ προνομῆς ἢ αἰχμαλωσίας καὶ ἀμφότερα ἐπικερδηθῆναι, ἀλλ' ἡ ἐκ τούτων αἰτία μείζων ἐστίν. ὁ μὲν γὰρ Αχαρ τὰ τῶν πολεμίων ὑφείλετο, οἱ δὲ νῦν πλεονεκτήσαντες, τὰ τῶν ἀδελφῶν ἥρπαζον, τὴν συμφορὰν τούτων, κέρδος ὀλέθριον ἡγησάμενοι. σημείωσαι τὸν παρόντα διὰ τοὺς ἁρπάζοντας τὰ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὰ τῶν μοναστηρίων,

F καὶ ἁπλῶς διὰ τοὺς ἰδιουμένους πάντα τὰ ἀνατεθειμένα τῷ Θεῷ.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῇ βίβλῳ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ γέγραπται, ὅτι πολιορκῶν ὁ Ἰησοῦς τὴν Ἱεριχώ, πάντα τὰ ἐν αὐτῇ ἀνάθεμα ἐπηγγείλατο εἶναι Θεῷ· ἁλωκυίας δὲ τῆς πόλεως, ὁ Αχαρ χρυσὸν, καί τι ὕφασμα ἀφελόμενος, κατώρυξεν αὐτὰ ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ. ὀργισθέντος δὲ τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἡττήθησαν μετὰ ταῦτα ἐν πολέμῳ οἱ Ἰσραηλῖται, καὶ ἔπεσον πολλοί· ζητουμένης δὲ τῆς αἰτίας τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς, ὁ κλῆρος ἐπὶ τοῦ Αχαρ ἐπεσε· κἀκεῖνος ἀνακρινόμενος ὡμολόγησε τὸ κλέμμα, καὶ τὰ κλαπέντα προσήνεγκε· καὶ ἐλιθοβολήθη αὐτός καὶ ἡ γυνὴ, καὶ

οἱ παῖδες αὐτοῦ, καὶ ἡ σκηνή, καὶ τὰ ζῶα. ἰδοὺ οὖν, φησίν, εἷς ἥμαρτε, καὶ ἀπώλοντο ἐν τῷ πολέμῳ Ἰσραηλῖται πολλοί· οἱ ἐκεῖσε τρόποι. εἶτα καὶ ἐξαίρει ὁ μέγας οὗτος πατὴρ τὴν τότε πλεονεξίαν. καὶ χείρονα εἶναι κατασκευάζει ἁμαρτίαν παρὰ τὴν τοῦ Ἀχαρ, συγκρίνων ἄμφω. καὶ γὰρ ὁ Ἀχαρ, φησίν, ἐκ προνομῆς, ἔλαβεν ἃ ὑφείλετο καὶ οὗτοι ὁμοίως ἐκ προνομῆς, ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν τὰ τῶν πολεμίων ἔλαβεν· οὗτοι δὲ τὰ τῶν ἀδελφῶν, ὅπερ μεῖζον ποιεῖ τὸ κακόν· εἶτα ἐπιτίθησιν ὥς τινων λεγόντων ὅτι εὕρομεν ταῦτα ἐῤῥιμμένα τυχόν, μὴ τινος ἀντιποιουμένου αὐτῶν, καὶ οὐδὲ ᾔδειμεν τίνων ἦσαν, καὶ ἀντιτίθησιν αὐτοῖς τὰ τοῦ Δευτερονομίου καὶ τὰ τῆς Ἐξόδου· καί φησι· πρὸς τοὺς λέγοντας τὰ εἰρημένα φησὶν ὁ πατήρ.

A lapidibus obruta sunt. Ecce igitur, inquit, unus peccavit, perieruntque in bello Israelitæ multi, ac illi omnes. Amplificat porro hic magnus Pater illius temporis avaritiam, ac utrumque comparans, crimen hoc gravius, quam quod ab Achar admissum est demonstrat. Ex præda siquidem, inquit, Achar ea sustulit quæ furatus est, ac isti pariter ex præda: Cæterum ille res hostium rapuit, hi vero fratrum, quod gravius malum efficit. Infert deinde quippe dicentibus quibusdam se hæc invenisse, projecta, cum nemo forte illa sibi assereret, neque quorum essent novisse, ac ipsis quæ in Deuteronomio, & Exodo habentur opponit, ac dicit: eis qui ejusmodi loquebantur sic ait Pater. B

ΚΑΝΩΝ ϛ΄.

Μηδεὶς ἐξαπατάτω ἑαυτόν, μήτε ὡς εὑρών. οὔτε γὰρ εὑρόντα κερδαίνειν ἔξεστι. φησὶ γὰρ τὸ Δευτερονόμιον, μή, ἰδὼν τὸν μόσχον τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ τὸ πρόβατον πλανώμενα ἐν τῇ ὁδῷ, παρίδῃς αὐτά, ἀποστροφῇ ἀποστρέψεις αὐτὰ τῷ ἀδελφῷ σου. ἐὰν δὲ μὴ ἐγγίζῃ ὁ ἀδελφός σου πρὸς σέ, μηδὲ ἐπίστασαι αὐτόν, συνάξεις αὐτά, καὶ ἔσται μετὰ σοῦ, ἕως ἂν ἐκζητήσῃ αὐτὰ ὁ ἀδελφός σου, καὶ ἀποδώσεις αὐτῷ. καὶ οὕτω ποιήσεις τὸν ὄνον αὐτοῦ, καὶ οὕτω ποιήσεις τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ οὕτω ποιήσεις κατὰ πᾶσαν ἀπώλειαν τοῦ ἀδελφοῦ σου, ὅσα ἂν ἀπόληται παρ' αὐτοῦ, καὶ εὑρήσεις αὐτά. ταῦτα τὸ Δευτερονόμιον. ἐν δὲ τῇ Ἐξόδῳ, οὐ μόνον ἐάν τις τοῦ ἀδελφοῦ τι εὕρῃ, ἀλλὰ καὶ ἐχθροῦ, ἀποστροφῇ φησιν, ἀποστρέψεις αὐτὰ εἰς τὸν οἶκον τοῦ κυρίου αὐτῶν. εἰ δὲ ἐν εἰρήνῃ ῥαθυμοῦντος καὶ τρυφῶντος καὶ τῶν ἰδίων ἀμελοῦντος ἀδελφοῦ ἢ ἐχθροῦ, κερδαίνειν οὐκ ἔξεστι, πόσῳ μᾶλλον δυστυχοῦντος καὶ πολεμίους φεύγοντος, καὶ κατ' ἀνάγκην τὰ ἴδια ἐγκαταλιπόντος; C

Canon IV.

Nemo seipsum seducat, neque tanquam invenerit: neque enim fas est ei qui invenit, lucrifacere. Dicit enim Deuteronomium: Viso fratris tui vitulo, & ove errante in via, ea ne despexeris, sed ea restitutione restitues fratri tuo. Sin autem frater tuus ad te non appropinquet, neque ipsum noveris, coges ea, & apud te erunt donec ea frater tuus quæsierit, & reddes ea: & sic facies de ejus asino, & sic facies de ejus veste: & sic facies post omnem perditionem fratris, quæcunque ipsi perierint, & tu ea inveneris. Hæc Deuteronomium. *In Exodo autem, non solum si quis res fratris, sed etiam inimici invenerit, restitutione, inquit, restitues ipsa domum domini ipsorum. Si autem ab eo qui in pace; & in ocio delicate vitam transigit, sive frater sit, sive inimicus, non licet lucrari, quanto magis ab eo qui rebus adversis premitur, & hostes fugit, & necessitate coactus propria relinquit?*

ΒΑΛΣ. Εἰκὸς ἦν εἰπεῖν τινας ὅτι οὐχ ἡρπάσαμεν τὰ τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἀδελφῶν, ἀλλ' εὕρομεν αὐτὰ ἐῤῥιμμένα, καὶ οὐκ ᾔδειμεν τίνων ἐστί, καὶ διὰ τοῦτο ἀκαταιτίατοι νομιζόμεθα. πρὸς γοῦν τούτους ἀντιτίθησιν ὁ ἅγιος τὰ τοῦ Δευτερονομίου καὶ τὰ τῆς Ἐξόδου, καί φησιν, ὡς κἂν ἐῤῥιμμένα καὶ ἀνεπιμέλητα ἐν καιρῷ εἰρήνης εὑρήσῃ τις πράγματα, ἀγνοῇ δὲ καὶ τὸν δεσπότην αὐτῶν, οὐδὲ οὕτως ἐγχωρεῖται κερδαίνειν αὐτά. χρεωστεῖ γὰρ φυλάξαι αὐτά, ἕως ἂν ὁ κύριος αὐτῶν γνῷ καὶ ζητήσῃ αὐτά. εἶτα προστίθησιν ὅτι ἐὰν κατὰ τὴν Μωσαϊκὴν νομοθεσίαν, οὐκ ἔξεστι τινὶ ἰδιοποιεῖσθαι τὰ ἑτέροις ἀνήκοντα πράγματα, κἂν φίλοι ὦσιν ἤτοι, κἂν ἐχθροί, κἂν ἀνεπιμέλητα ὦσι, καὶ ταῦτα ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἀλλ' ἀναγκάζεται ἀποκαθιστᾶν αὐτὰ πρὸς τοὺς δεσπότας τούτων καὶ τρυφῶντας, καὶ μηδὲ ἐπιστρεφομένους τῆς τῶν ἰδίων εὑρέσεως· πόσῳ μᾶλλον ὀφείλει ὁ εὑρὼν ἀδελφοῦ δυστυχοῦντος καὶ αἰχμαλωτισθέντος καὶ φεύγοντος τοὺς βαρβάρους, πράγματα, καὶ κατὰ τοσαύτην ἀνάγκην ἀνεπιμέλητα καταλιπόντος τὰ οἰκεῖα, ἀποκαθιστᾶν αὐτὰ πρὸς τὸ μέρος τοῦ οὕτω δυσπραγήσαντος ἀνθρώπου; καὶ ὁ μὲν ἅγιος ταῦτα ἐθέσπισε· καὶ ἐφεξῆς διδάσκει πῶς ὀφείλουσιν ἐπιτιμᾶσθαι οἵ τε ἁρπάσαντες τὰ τοιαῦτα πράγματα, καὶ οἱ μὴ ἁρπάζοντες, ἀλλ' εὑρόντες· πρὸς δὲ καὶ οἱ μετὰ τὴν εὕρεσιν μὴ ἀποκαθιστῶντες αὐτά. ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος, φησίν, ἐν θέματι ε΄. τοῦ μγ΄. κεφαλαίου τοῦ ιβ΄. τίτλου τοῦ ξ΄. βιβλίου ταῦτα ῥητῶς, ὁ τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ἐῤῥιμμένον λαμβάνων ἐπὶ τῷ κερδᾶναι κἂν ἀγνοεῖ τίνος ἐστίν, ὑπόκειται τῇ περὶ κλοπῆς ἀγωγῇ· εἰ μὴ ἄρα ἀπρονόητον ὁ δεσπότης εἴασεν αὐτό· τότε γὰρ κἂν ὡς κλέπτων αὐτὸ ἔλαβεν, ἐπειδὴ ἐπαύσατο αὐτοῦ εἶναι, οὐχ ὑπόκειται. κλοπὴ γὰρ οὐ γίνεται μὴ ὄντος τοῦ κλέπτειν ὑφισταμένου. εἰ δὲ τὸ μὴ ὂν ἀπρονόητον ἐνόμισεν ἀπρονόητον, οὐκ ἔστι κλέπτης. εἰ δὲ μὴ ἦν ἀπρονόητον, μήτε ἐνόμισεν, ἔλαβε δέ, ἐπὶ τῷ δοῦναι τῷ εὑρισκομένῳ δεσπότῃ, οὐχ ὑπόκειται τῇ περὶ κλοπῆς ἀγωγῇ, κἂν εὕρετρα λάβῃ. ὡσαύτως καὶ τὸ ξγ΄. κεφ. τοῦ γ΄. τίτλου τοῦ ε΄. βιβλίου οὕτω διαλαμ-

D Bals. Est verisimile dixisse aliquos se non rapuisse res fratrum suorum captivorum: sed eas, inquiebant, disjectas invenimus, nec sciebamus cujusnam erant, & propterea nulla in nos cadit reprehensio: Adversus eos ergo opponit sanctus Deuteronomium & Exodum: & dicit, quod etiamsi disjectas neglectasque habitas eo tempore res invenerit, ipsarum autem dominum ignoraverit, ne sic quidem eas lucrari permittitur. Debet enim eas servare: donec earum dominus illas cognoverit, & quæsierit. Deinde infert, Quod si lege Mosaica nulli licet, ea quæ ad alios pertinent, tanquam sua sibi propria ascribere, sive ii sint amici, sive inimici, etiamsi tempore pacis neglectui habita sint, sed cogetur ea Dominis ipsorum restituere, quamvis luxuriosè & delicatè vivant, nec proprias res invenire curent: quanto E magis debet is qui res invenit fratris adversâ fortunâ utentis, & in captivitatem abducti, vel barbaros fugientis, & qui in tanta necessitate sua neglecta reliquit, eas tam infortunato homini restituere? Atque hæc quidem sanctus describit: & docet deinceps quomodo puniri debeant, & qui res eas rapuerunt, & qui non rapuerunt, sed invenerunt, & qui postquam invenerunt eas non restituerunt. Lex autem civilis hæc expressè dicit in themate v. cap. xliij. tit. xij. lib. lx. Qui rem alienam abjectam accipit, ut eam lucretur, etiamsi ignorat cujus sit, est furti actioni obnoxius: nisi forte dominus eam ita reliquerit, ut cujus nullam curam gerat. Tunc enim etiamsi ut ea furans F ceperit, quoniam ipsius esse desiit, furti non tenetur. Non enim fit furtum, nisi sit cui furtum fiat. Si autem quod non est pro derelicto habitum, pro derelicto esse habitum existimavit, non est fur: si autem nec pro derelicto habebatur, nec pro derelicto haberi existimavit, accepit autem ut domino invento redderet, actione furti non tenetur, etiamsi pro inventione pretium accepe-

rit

rit. Similiter & lxj. cap. iij. tit. l. lib. sic habet: Si quis absentis rem vacantem detinuisset, non tenebatur olim vel interdicto de vi, vel interdicto, quod vi aut clam, nisi utique rei vendicatione, quatenus is qui absens erat dominus. Nos ergo volumus eum ut qui sit possessor, generali de vi interdicto teneri. Est enim ridiculum dicere quòd proprium existimabant id quod est alienum: quemadmodum & de furti in duplum actione diximus, quòd qui præter domini sententiam ac voluntatem contrectat, furtum committit. Hæc autem dicimus nisi xxx. annorum spatium præterierit, ex quo possessionem apprehendit. Nota quæ hic de captivorum rebus scripta sunt. Lege etiam lib. xxxiv. tit. 1. cap. xvii. dicens, Receptos ab hostibus agros, qui priùs erant domini recipiunt, non enim loco prædæ sunt, neque publicantur. Qui ex hostibus enim rapiuntur, non fiunt publici. Nota ergo quod etiam & canonibus, & legibus, non solùm qui captivorum res deprædantur, & diripiunt, puniuntur & tenentur, sed etiam iis qui rem immobilem vacantem invenisse se dicunt, & non statim rem aperiunt, & eam nomine domini possident, secundùm legem quidem Ecclesiasticam eis pœnitentia injungetur, secundùm civilem autem vel ut fures puniuntur, si res erit mobilis: vel interdicto de vi, si erit immobilis. Quando autem, quod inventum neglectum est, quod à legibus pro derelictum nuncupatur, non similiter punitur, qui id detinuit. Sed si sit quidem res mobilis, cogitur eam domino restituere, & solum nisi ejus dominium assequutus sit, ut bonæ fidei possessor, intra triennium: Si autem illud immobile, quod pro derelicto detentum est; nisi ejus factus sit dominus, intra decennium. Vacantis autem, & ejus quod pro derelicto habetur magna est differentia. Quod enim vacat, animo possidemus, etiamsi id naturaliter non possidemus. Quod autem pro derelicto, nec civiliter, nec naturaliter possidemus, & ideo à bonæ fidei possessore ejus dominium acquiritur: Hæc autem locum non habent in iis quæ ad captivos pertinent: & ideo qui ea detinent, & non restituunt, ut superiùs dictum, citra ullam distinctionem, & tenentur, & puniuntur.

Zonar. Ne quispiam seipsum seducat, quasi rem fratris projectam fortasse, planéque neglectam invenerit. Nam etsi ita inveniat ipsam lucrari haud fas est, sibique rem alienam vindicare, etiamsi forte ignoret Dominum, sed illam sumere oportet, ac usque illam Dominus norit, ac requirat servare. Tum Deuteronomii, ac Exodi locos profert, ita disserens; si pacis tempore frater tuus, aut inimicus tuus ex negligentia rem suam perdat, haud fas est si eam inveneris, tibi proprium vindicare, sed ei qui perdidit servari antiqua lex jubet, quanto magis si res inveneris fratris tui qui aufugit, aut in servitutem abductus est, ab ipso relictas, servare illas ac infortunus presso reddere oportebit?

Canon V.

Alii autem seipsos seducunt, pro propriis quæ perierunt, aliena quæ invenerunt, detinentes. Ut quoniam Boradi & Gotthi eis hostilia fecerunt, ipsi sint aliis Boradi & Gotthi. Propterea ergo fratrem & consenem nostrum Euphrosynum ad vos misimus: ut secundùm formam quæ hic est, & ipse det similiter, & quorum accusationes admittere oporteat, & quos à precibus abdicare.

Bals. Postquam sanctus, quæ erant consentanea, respondit iis qui dicebant, se ut disjectas & neglectui habitas res captivorum invenisse, & propterea ea sibi vendicasse: nunc iis respondet, qui, quæ ad captivos pertinebant, pro iis quæ sibi ab hostibus priùs ablata fuerant, vendicabant. Dicit enim & hoc esse fraudem, &

βανε· ἐάν τις ἀπόντος πρᾶγμα κατέχῃ σχολάζον, οὐκ ἐνήγετο τὸ παλαιὸν ἢ τῷ περὶ βίας παραγγέλματι, ἢ τῷ, ὅπερ βίᾳ ἢ λάθρα, εἰ μὴ ἄρα τῇ τὰ ἴδια ἐκδικούσῃ ἀγωγῇ, ἐν ᾧ δεσπότης ἦν ὁ ἀπών. ἡμεῖς οὖν ὡς νομέα ὄντα, βουλόμεθα κρατεῖσθαι τῷ περὶ βίας γενικῷ παραγγέλματι· γελοῖον γάρ ἐστι τὸ λέγειν, ὅτι ἐνόμιζον ἴδιον τὸ ἀλλότριον· ὥσπερ εἴπομεν καὶ ἐπὶ τῆς περὶ κλοπῆς εἰς τὸ διπλάσιον ἀγωγῆς, εἴπομεν ὅτι ὁ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ψηλαφῶν, κλοπὴν ἁμαρτάνει. ταῦτα δέ φαμεν ἐὰν μὴ τριακονταετία παρῆλθεν ἐξ οὗ τῆς νομῆς ἐπελάβετο. σημείωσαι τὰ ἐνταῦθα γεγραμμένα περὶ τῶν πραγμάτων τῶν αἰχμαλώτων. ἀνάγνωθι καὶ βιβλ. λδ΄. τιτ. α΄. κεφ. ιζ΄. λέγον, τοὺς ἀναληφθέντας παρὰ τῶν πολεμίων ἀγρούς, οἱ πρώην ἀναλαμβάνουσι δεσπόται· οὐ γὰρ ἐν τάξει πραίδας εἰσὶν οὐδὲ δημόσιοι γίνονται. οὐ γὰρ τῶν πολεμίων λαμβανόμενοι, γίνονται δημόσιοι. σημείωσαι οὖν ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν κανόνων καὶ ἀπὸ τῶν νόμων, οὐ μόνοι οἱ τὰ τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἀποσυλῶντες ἢ ἁρπάζοντες κολάζονται καὶ ἐνέχονται, ἀλλὰ καὶ οἱ εὕρεμά τι ἢ ἀκίνητον σχολάζον λέγοντες ἐφευρεῖν, καὶ μὴ αὐτίκα τὸ πρᾶγμα κατάδηλον ποιούμενοι, καὶ φυλάττοντες αὐτὸ εἰς ὄνομα τοῦ δεσπότου, κατὰ μὲν τὸν ἐκκλησιαστικὸν νόμον, ἐπιτιμηθήσονται· κατὰ δὲ τὸν πολιτικόν, ἢ ὡς κλέπται τιμωρηθήσονται, ἐὰν ἐστὶ τὸ πρᾶγμα κινητόν, ἢ τῷ περὶ βίας παραγγέλματι, ἐὰν ἐστὶν ἀκίνητον. ὅταν δὲ ἀπρονόητόν ἐστι τὸ εὑρεθέν, τὸ παρὰ τοῖς νόμοις καλούμενον προδερέλικτον, οὐ κολάζεται παραμοίως ὁ τοῦτο κατασχών· ἀλλ' εἰ μὲν κινητόν ἐστιν, ἀναγκάζεται αὐτὸ ἀποδοῦναι, καὶ μόνον, εἰ μὴ ἐδεσπότευσεν αὐτό, ὡς καλῇ πίστει νομεύς, ἐντὸς τριετίας. εἰ δὲ ἀκίνητον, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ κατασχεθὲν ὡς προδερέλικτον, εἰ μὴ γέγονε τούτου δεσπότης, ἐντὸς δεκαετίας. σχολάζοντος δὲ καὶ ἀπρονοήτου μεγάλη διαφορά. τὸ μὲν γὰρ σχολάζον, ψυχῇ νεμόμεθα κἂν φυσικῶς αὐτὸ οὐ κατέχομεν. τὸ δὲ προδερέλικτον οὐδὲ νομίμως οὐδὲ φυσικῶς κατέχομεν, καὶ διὰ τοῦτο δεσπόζεται παρὰ τοῦ καλῇ πίστει νεμηθέντος αὐτό. ταῦτα δὲ χώραν οὐκ ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἀνηκόντων τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσι. καὶ διὰ τοῦτο οἱ κατέχοντες αὐτὰ καὶ μὴ ἀποκαθιστῶντες, ὡς ἄνωθεν εἴρηται, ἀδιακρίτως καὶ ἐνέχονται καὶ κολάζονται.

ΖΩΝΑΡ. Ὅτι μὴ ἐξαπατάτω τις ἑαυτόν, ὡς εὑρὼν τὸ τοῦ ἀδελφοῦ πρᾶγμα ἐρριμμένον ἴσως καὶ ἀνεπιμέλητον κείμενον. κἂν γὰρ οὕτως εὕρῃ αὐτό, οὐκ ἔξεστι κερδῆσαι αὐτὸ καὶ οἰκειώσασθαι τὸ ἀλλότριον· κἂν ἴσως ἀγνοῇ τὸν δεσπότην τοῦ πράγματος. χρεωστεῖ γὰρ λαβεῖν αὐτό, καὶ φυλάξαι ἕως ὁ κύριος αὐτοῦ γνῷ καὶ ζητήσῃ αὐτό, καὶ τὰ τοῦ Δευτερονομίου καὶ τὰ τῆς Ἐξόδου ἐπάγει λέγων. ὅτι ἐὰν ἐν καιρῷ εἰρήνης ὁ ἀδελφός σου ἢ ὁ ἐχθρός σου, ἐκ ῥᾳθυμίας ἀπολέσῃ τὸ ἴδιον, οὐκ ἔξεστί σοι εὑρόντι αὐτὸ κέρδος ἴδιον ποιήσασθαι, ἀλλὰ ἐπανασῶσαι τῷ ἀπολέσαντι αὐτό, ἀπαιτεῖ κατὰ τὸν νόμον τὸν παλαιόν, πόσῳ μᾶλλον ἐὰν τοῦ φυγόντος ἀδελφοῦ σου, ἢ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος εὑρήσεις πράγματα παρ' αὐτῶν ἐγκαταλειφθέντα, χρή σε φυλάξαι αὐτὰ καὶ ἀποδοῦναι τῷ δυσπραγοῦντι.

ΚΑΝΩΝ ε΄.

Ἄλλοι δὲ ἑαυτοὺς ἐξαπατῶσιν, ἀντὶ τῶν ἰδίων τῶν ἀπολομένων, ἃ εὗρον ἀλλότρια κατέχοντες, ἵνα ἐπειδὴ αὐτοῖς Βοράδοι καὶ Γότθοι τὰ τοῦ πολέμου εἰργάσαντο, αὐτοὶ ἄλλοις Βοράδοι καὶ Γότθοι γένωνται. ἀπεστείλαμεν οὖν τὸν ἀδελφὸν καὶ συγγέροντα Εὐφρόσυνον διὰ ταῦτα πρὸς ὑμᾶς, ἵνα κατὰ τὸν ἐνθάδε τύπον, καὶ αὐτοῖς δῷ ὁμοίως καὶ ὧν δεῖ τὰς κατηγορίας προσίεσθαι, καὶ οὓς δεῖ ἐκκηρύξαι τῶν εὐχῶν.

ΒΑΛΣ. Ἀπολογησάμενος ὁ ἅγιος τὰ εἰκότα πρὸς τοὺς λέγοντας, ὡς ἐρριμμένα καὶ ἀτημέλητα εὑρεῖν τὰ τῶν αἰχμαλωτισθέντων πράγματα, καὶ διὰ τοῦτο ἰδιοποιήσασθαι αὐτά· ἄρτι ἀπολογεῖται πρὸς τοὺς ἀντιποιουμένους τῶν διαφερόντων τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσιν ἀντὶ τῶν φθασάντων παρὰ τῶν πολεμίων ἀφαιρεθῆναι πραγμάτων αὐτῶν. φησὶ γὰρ ὅτι καὶ τοῦτο,

ἀπάτη

ἀνεύτη ἐστὶ καὶ ματαία πρόφασις. οὐδὲ γὰρ δίκαιόν ἐστι τοὺς γεγονότας αἰχμαλώτους πολεμίων βαρβαρικῶν, μὴ καρτερῆσαι, ἀλλὰ γενέσθαι αὐτοὺς πολεμίους τῶν ἀδελφῶν, καὶ χρηματίσαι εἰς τούτους ἄλλους βαρβάρους. διὰ ταῦτα ἀπεστείλαμεν, λέγει, τὸν ἀδελφὸν Εὐφρόσυνον πρὸς ὑμᾶς, ἵνα κατὰ τὸν ἐνταῦθα τύπον, ἤγουν, καθὼς ἡμεῖς ἐνταῦθα ἐποιήσαμεν, δῷ τύπον καὶ αὐτόθι ὥστε οὕτω ποιεῖν ὑμᾶς. Εἶτα φησὶν ὡς ὁ αὐτὸς Εὐφρόσυνος ἀναδιδάξει τίνας δεῖ προσδέχεσθαι κατηγοροῦντας κατά τινων, καὶ τίνας χρὴ ἀποκρύττειν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν.

A inanem prætextum. Neque enim æquum est, ut qui ex bello barbarico detrimentum acceperint, non toleranter ferant, sed fiant ipsi hostes fratrum, & alii in ipsos barbari appellentur. Propterea, inquit, misimus ad vos fratrem Euphrosynum, ut juxta formam hic traditam, seu quemadmodum hic fecimus, isthic quoque det formam ut sic vos faciatis. Deinde dicit: Euphrosynus vos docebit quosnam & adversus quos accusantes admittere, & quosnam ab ecclesia & fidelium communione abdicare oporteat.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς, φησὶν, ἀπολέσαντες οἰκεῖα πράγματα, καὶ εὑρόντες ἀλλότρια, λέγουσι κατέχειν αὐτὰ, ἀνθ' ὧν ἀπώλεσαν, ἐξαπατῶντες ἑαυτούς. ὅπερ γὰρ, φησὶν, ἐγένοντο ἐκείνοις οἱ πολέμιοι βάρβαροι τοῦτο γίνονται αὐτοὶ τοῖς ἀδελφοῖς. ἥρπασαν οἱ βάρβαροι τὰ ἐκείνων, κἀκεῖνοι τὰ τῶν ἀδελφῶν. διὰ ταῦτα ἀπεστείλαμεν, λέγει, ἵνα κατὰ τὸν ἐνταῦθα τύπον, καὶ αὐτόθι ὥστε οὕτως ὑμᾶς ποιεῖν, καὶ τίνας δεῖ κατηγοροῦντας τινῶν προσδέχεσθαι, καὶ οὓς ἐκκηρύξαι, ἤγουν τίνας τῆς ἐκκλησίας ἐξῶσαι, καὶ τῶν πιστῶν χωρίσαι, ὥστε μὴ συνεύχεσθαι αὐτοῖς· τίνας δὲ δεῖ κατηγοροῦντας προσδέχεσθαι, τὸ ἕκτον κεφάλαιον τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου διδάσκει. ἀναγνωστέον καὶ τὰ ἐκεῖ γεγραμμένα.

B ZONAR. Nonnulli, inquit, amissis rebus suis, ac aliena invenientes, pro iis quæ amiserunt ea detinere se asserunt, seipsos decipientes. Quod enim, ait, illis fuere hostes barbari, hoc ipsi fiunt fratribus. Barbari res illorum rapuerunt, ac illi fratrum. Propterea, inquit, (Euphrosynum) ad vos misimus, ut secundum formam hic observatam vos quoque illic faciatis, & quorum accusationes & contra quos oporteat admittatis, & quos decet abdicetis, hoc est, ejiciatis ab Ecclesia, atque à fidelibus segregetis, ne cum ipsis una precentur. Porro quorumnam accusationes admittendæ sint, sextum secundæ Oecumenicæ Synodi caput docet. Legantur eti- C am quæ ibi scripsimus.

ΚΑΝΩΝ ϛ'.

Περὶ τῶν βίᾳ κατεχόντων τοὺς ἐκ τῶν βαρβάρων αἰχμαλώτους.

Ἀπηγγέλθη δέ τι ἡμῖν καὶ ἄπιστον ἐν τῇ χώρᾳ ὑμῶν, γενόμενον πάντως που ὑπὸ ἀπίστων καὶ ἀσεβῶν καὶ μὴ εἰδότων μηδὲ ὄνομα κυρίου, ὅτι ἄρα εἰς τοσοῦτόν τινες ὠμότητος καὶ ἀπανθρωπίας προεχώρησαν, ὥστε τινὰς τοὺς διαφυγόντας αἰχμαλώτους βίᾳ κατέχειν· ἀποστείλατε τινὰς εἰς τὴν χώραν μὴ καὶ σκηπτοὶ πέσωσιν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας.

CANON VI.

De iis qui captivos ex barbaris fugientes vi detinent. *Denunciatum autem est nobis quidpiam incredibile in vestrâ regione factum esse, omnino ab infidelibus, & impiis, & qui ne nomen quidem Domini novère, quòd nonnulli eò inhumanitatis crudelitatisque processere, ut captivos aliquos qui effugerunt, vi retineant. Mittite aliquos in regione ne vel fulmina in eos cadant qui hæc* D *agunt.*

ΒΑΛΣ. Ἔμαθεν ὁ ἅγιος ὥς τινες ὀρθόδοξοι αἰχμάλωτοι τὰς βαρβαρικὰς χεῖρας διαφυγόντες κατέχονται ὑπό τινων κατὰ βίαν, καὶ οὐ παραχωροῦνται οἴκαδε ὑποστρέψαι. φησὶν οὖν πρὸς οὓς ἀπέστειλε τὸ ἐπιστολιμαῖον τοῦτο γράμμα, ὡς τοῦτο καὶ ἄπιστον ἐλογίσθη αὐτῷ. ἔργον γάρ ἐστιν ἀπίστων καὶ ἀσεβῶν. Εἰ δὲ γέγονεν, ἀνεκδίκητον οὐκ ἔσται. διὸ καὶ ὀφείλουσι τὰ περὶ τούτου πολυπραγμονηθῆναι, καὶ ἀποσταλῆναι εἰς τὴν χώραν τοὺς ἐρευνῆσαι. νομίζει γὰρ ὡς καὶ σκηπτὸς ἤγουν πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσεῖν καὶ καταφλέξει τοὺς ταῦτα πράσσοντας.

BALS. Accepit sanctus quòd quidam captivi orthodoxi, postquam manus barbaricas evasere, vi à quibusdam detinentur, nec domum reverti sinuntur. Dicit ergo iis, ad quos scriptum hoc epistolare missum est, quòd hoc ei incredibile visum est: est enim infidelium & impiorum opus. Sin autem factum est, non remanebit impunitum. Et ideo debent hæc diligenter inquiri, & mitti in regionem quæ hæc perscrutetur. Existimat enim, quòd etiam fulmen, seu ignis sit casurus, & eos qui hæc agunt, exusturus. E

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς, φησὶν, ὡς ἐμάθομεν, αἰχμαλώτους διαφυγόντας τοὺς πολεμίους βίᾳ κατέχουσιν. οἵτινες πάντως ἄπιστοί εἰσι καὶ ἀσεβεῖς, καὶ οὐδὲ Θεοῦ ἐπίγνωσιν ἔχουσιν. ἀπαιτεῖ οὖν ὁ ἅγιος τοὺς πρὸς οὓς γράφει, ἀποστεῖλαι εἰς τὴν χώραν καὶ ἐρευνῆσαι περὶ τοῦ πράγματος, ἵνα μὴ πῦρ φησὶν ἐξ οὐρανοῦ πεσὸν καὶ καταφλέξῃ τοὺς ταῦτα πράσσοντας. τοῦτο δὲ εἶπε, τὴν αἰτίαν δηλῶν τῆς πράξεως.

ZONAR. Nonnulli, inquit, ut didicimus, captivos ex hostibus diffugientes vi retinent: qui sunt omnino infideles, & impii, neque vel Deum norunt. Proinde sanctus vir ab iis ad quos scribit postulat mitti in regionem homines qui de hac re inquirant, ne, inquit, ignis cadat cœlitus, ac eos qui hæc agunt absumat. Hoc autem dixit, facinoris gravitatem indicans.

F

CANON

Canon VII.

De iis qui inter barbaros annumerati sunt, & absurda quadam in eos qui sunt sui generis, fecerunt. Eos itaque qui inter barbaros enumerati sunt, & cum eis in captivitate invaserunt, obliti se esse Ponticos & Christianos, efferati autem barbarique redditi, ut & eos qui sui sunt generis, vel ligno vel suffocatione interficerent: vias autem vel domos nescientibus barbaris ostendant, etiam ab auditione arcere oportet, donec de iis congregatis sanctis aliquid communiter visum fuerit, & ante eos sancto spiritui.

Bals. Eos quidem qui postquam captivi facti sunt, barbaris consenserunt, & cum eis veluti barbari effecti sunt, & sui generis Christianos interfecerunt, vel vias barbaris ignotas, & ad Christianos ducentes ostenderunt, vel eorum ædes hostibus manifestas fecerunt, ne ad divinarum quidem laudum auditionem admittendos esse decernit; sed eos omnino extra ecclesiam statui in loco deflentium, post confessionem scilicet vel condemnationem, donec sancti simul congregati de iis communiter statuerint. Sanctos autem Episcopos appellat. Illud autem (ante ipsos sancto spiritui) subjunxit, ostendens, quod quæcunque in communi consideratione ab Episcopis dispensantur & statuuntur, spiritus sanctus ea suggerit. Et lex quidem Ecclesiastica ipsos sic punit. Lex verò civilis eos Majestatis crimini subjicit. Dicit enim primum caput xxxvj. tit. lx. lib. I. Lex Majestatis similis est legi de Sacrilegio. Et tenetur eâ, qui adversus populum Romanum commisit, & qui dolo malo curavit injussu Principis obsides interimi; vel ut armati homines in urbe sint adversus Rempublicam, vel ut loca aut templa occupentur, vel seditiosus fiat conventus, vel ut occidatur Magistratus, & ad hostes nuntium vel literas misit, vel signa eis dedit, aliove modo eis tulit auxilium, & qui sollicitavit vel concitavit milites ad seditionem vel turbam contra Rempublicam. Et cap. iij. ejusdem tit. & lib. Qui hostes sollicitavit, & eis remp. tradidit, capite punitur. Et deinceps disserit caput de aliis quibusdam similibus. Et hæc quidem de iis qui in captivitatem abducti sunt, & hostibus consenserunt, & de iis itidem qui non in captivitatem abducti sunt, cum hostibus tamen consenserunt, & adversus Romanum imperium conspirarunt. Qui autem cum iis qui terram maréque depopulantur, unà deprædati sunt, magis, ut mihi videtur, punientur: quia major est eorum improbitas. Hostes apertâ fronte, & nudo, ut ajunt, capite bellum comparant. Latrones autem clàm & occultè inopinatam cædem moliuntur. Quanto ergo prævisi periculi pugna levior est inopinato malo, tanto hostium insultus est tolerabilior latronum insidiis.

Zonar. Quicunque quidem, ait, aliquando in servitutem abducti se barbaris adjunxerunt, & una cum iis grassati sunt morum barbariem induentes: ac velut obliti se ex Ponto Christianos esse, eos qui ejusdem sunt generis interfecere, vel barbaris ignotas monstravere vias, domósve ipsis occultas: hi ne ad auditionem quidem admittantur, pœnitentiam agentes: hoc est, extra Ecclesiam omnino consistant, in loco videlicet flentium, donec in communi conventu sancti de ipsis deliberent. Sanctos porro aut Episcopos vocat, aut simpliciter fideles, magni Pauli Apostoli exemplo. Illa autem verba, [Ante ipsos Spiritui sancto] ideo adjunxit, ut quæcunque in communi consilio ab Episcopis, vel etiam à quibuscunq; fidelibus decernuntur, Spiritum Sanctum ea deliberantibus suggerere demonstret.

A

ΚΑΝΩΝ. ζ.

Περὶ τῶν ἐγκαταλεχθέντων τοῖς βαρβάροις, καὶ ἄτοπα τινὰ κατὰ τῶν ὁμοφύλων τολμησάντων. Τοὺς μὲν οὖν ἐγκαταλεχθέντας τοῖς βαρβάροις καὶ μετ' αὐτῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐπελθόντας, ἐπιλαθομένους ὅτι ἦσαν Ποντικοὶ καὶ Χριστιανοί, ἐκβαρβαρωθέντας δὲ ὡς καὶ φονεύειν τοὺς ὁμοφύλους ἢ ξύλῳ ἢ ἀγχόνῃ, ὑποδεικνύναι δὲ ἢ ὁδοὺς ἢ οἰκίας ἀγνοοῦσι τοῖς βαρβάροις, καὶ τῆς ἀκροάσεως ἀπεῖρξαι δεῖ, μέχρις ἂν κοινῇ περὶ αὐτῶν τι δόξῃ συνελθοῦσι τοῖς ἁγίοις, καὶ πρὸ αὐτῶν τῷ ἁγίῳ πνεύματι.

B ΒΑΛΣ. Τοὺς μέντοι μετὰ τὸ αἰχμαλωτισθῆναι τοῖς βαρβάροις ὁμοφρονήσαντας, καὶ μετ' αὐτῶν ἐκβαρβαρωθέντας, καὶ τοὺς ὁμοφύλους Χριστιανοὺς φονεύσαντας ἢ ὁδοὺς ἀγνοουμένας τοῖς βαρβάροις, καὶ ἀπαγούσας εἰς Χριστιανοὺς, ὑποδείξαντας, ἢ οἰκίας τούτων καταδήλους τοῖς πολεμίοις ποιήσαντας, μηδὲ εἰς ἀκρόασιν τῶν θείων δοξολογιῶν παραδεχθῆναι διορίζεται. ἀλλὰ ἔξω παντελῶς τῆς ἐκκλησίας ἵστασθαι αὐτοὺς ἐν τόπῳ προσκλαιόντων πάντως μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν ἢ τὴν καταδίκην, ἕως ἂν ὁρίσωσιν οἱ ἅγιοι περὶ αὐτῶν κοινῇ συνελθόντες. ἁγίους δὲ, τοὺς Ἐπισκόπους καλεῖ. τὸ δὲ πρὸ αὐτῶν τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἐπήγαγε, δηλῶν ὅτι ὅσα ἐν κοινῇ διασκέψει οἰκονομοῦνται παρὰ τῶν Ἐπισκόπων, τὸ ἅγιον πνεῦμα
C ὑποτίθησιν αὐτά. καὶ ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς νόμος οὕτω τούτους κολάζει. ὁ δὲ πολιτικὸς, τῷ περὶ καθοσιώσεως ἐγκλήματι καθυποβάλλει τοὺς τοιούτους. φησὶ γὰρ κεφάλ. α'. τοῦ λϛ'. τίτλου τοῦ ξ'. βιβλίου, ὁ περὶ τῆς καθοσιώσεως νόμος ὅμοιός ἐστι τῷ περὶ ἱεροσυλίας. καὶ ἐνέχεται αὐτῷ ὁ κατὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δήμου πλημμελήσας, καὶ σπουδάσας κατὰ δόλον παρὰ κέλευσιν βασιλέως, ἀναιρεθῆναι τοὺς ὁμήρους· ἢ ἵνα ἔνοπλοι ἄνθρωποι ἐν πόλει κατὰ τῆς πολιτείας ὦσιν, ἢ ἵνα τόπος ἢ ἱερὰ καταληφθῶσιν, ἢ στασιώδης γένηται σύνοδος, ἢ ἵνα φονευθῇ ὁ ἄρχων· καὶ ὁ πρὸς τοὺς πολεμίους γράμμα ἢ ἄγγελον πέμψας ἢ σημεῖον αὐτοῖς δεδωκὼς, ἢ ἄλλως βοηθήσας
D αὐτοῖς, καὶ ὑποποιήσας στρατιώτας πρὸς στάσιν ἢ θόρυβον κατὰ τῆς πολιτείας. καὶ κεφάλ. γ'. τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου· ὁ τοὺς πολεμίους ἐρεθίσας, ἢ παραδοὺς αὐτοῖς πολίτην, εἰς κεφαλικὴν τιμωρεῖται. καὶ ἐφεξῆς διαλέγεται τὸ κεφάλαιον περὶ ἄλλων τινῶν ὁμοίων. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν αἰχμαλωτισθέντων καὶ ὁμοφρονησάντων τοῖς πολεμίοις, καὶ περὶ τῶν μὴ αἰχμαλωτισθέντων, ὅμως μέντοι τοῖς πολεμίοις ὁμογνωμονησάντων, καὶ φρονησάντων κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας. οἱ δὲ τοῖς κατὰ χέρσον καὶ θάλατταν λῃστεύουσι συλλῃστεύσαντες, πλείονος, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κολασθήσονται, ὅτι καὶ μείζων ἐστὶ τούτων ἡ κακία. οἱ μὲν γὰρ πολέμιοι κατὰ πρόσωπον, καὶ
E γυμνῇ κεφαλῇ, τὸ λεγόμενον, τὸν πόλεμον συνιστῶσιν. οἱ δὲ λῃσταὶ ἀοράτως καὶ ἀφανῶς ἀπροσδόκητον μελετῶσι φόνον. ὅσον οὖν τοῦ προεγνωσμένου κατ' ὄψιν κινδύνου ἡ μάχη κουφοτέρα ἐστὶ τοῦ ἀπροσδοκήτου κακοῦ, τοσοῦτον καὶ ἡ τῶν πολεμίων ἔφοδος ἀνεκτοτέρα ἐστὶ τῆς τῶν λῃστευόντων ἐπιβουλῆς.

ΖΩΝΑΡ. Ὅσοι μὲν οὖν, φησὶν, αἰχμαλωτισθέντες ποτὲ, συγκατετάγησαν τοῖς βαρβάροις, καὶ μετ' αὐτῶν ἐπῆλθον βαρβαρωθέντες τὰ ἤθη· καὶ ὥσπερ ἐπιλαθόμενοι ὅτι ἐκ τοῦ Πόντου ἦσαν Χριστιανοί, ὁμοφύλους ἐφόνευσαν, ἢ ὁδοὺς ὑπεδείκνυον τοῖς βαρβάροις ἀγνοουμένας αὐτοῖς, ἢ οἰκίας λανθανούσας
F αὐτούς· οὗτοι μηδὲ εἰς ἀκρόασιν παραδεχθήτωσαν μετανοοῦντες· τουτέστιν ἔξω παντελῶς τῆς ἐκκλησίας ἱστάσθωσαν ἐν τόπῳ δηλαδὴ προσκλαιόντων ἕως ἂν ὁρίσωσιν οἱ ἅγιοι περὶ αὐτῶν κοινῇ συνελθόντες· ἁγίους δὲ, ἢ τοὺς Ἐπισκόπους καλεῖ, ἢ τοὺς πιστοὺς ἁπλῶς κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον Παῦλον. τὸ δὲ, πρὸ αὐτῶν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ἐπήγαγε, δηλῶν ὅτι ὅσα ἐν κοινῇ διασκέψει οἰκονομοῦνται παρὰ Ἐπισκόπων, ἢ καὶ ἁπλῶς τῶν πιστῶν, τὸ ἅγιον πνεῦμα ὑποτίθησιν αὐτὰ τοῖς περὶ αὐτῶν διασκεπτομένοις.

A

ΚΑΝΩΝ η'.

Περὶ τῶν οἴκοις ἀλλοτρίοις ἐπελθεῖν τολμησάντων ἐν τῇ τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῇ. τοὺς δὲ οἴκοις ἀλλοτρίοις ἐπελθεῖν τολμήσαντας, ἐὰν μὲν κατηγορηθέντες ἐλεγχθῶσι, μηδὲ τῆς ἀκροάσεως ἀξιῶσαι. ἐὰν δὲ αὐτοὶ ἐξείπωσι καὶ ἀποδῶσιν, ἐν τῇ τῶν ὑποστρεφόντων τάξει ὑποπίπτειν.

B

ΒΑΛΣ. Παχυμερῶς διαλαβὼν ὁ ἅγιος περὶ τῶν ἁρπασάντων ἢ εὑρηκότων πράγματα τινῶν αἰχμαλωτισθέντων ὅσον πρὸς εἰς τὸν λόγον τῶν ἐπιτιμίων, ἄρτι καὶ τὰ εἴδη τῆς μετανοίας ἤγουν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων, ἄρχεται λέγειν. καὶ εὐθὺς διορίζεται ἵνα μηδὲ μετὰ τῶν ἀκροωμένων ἵστανται, ἀλλὰ μετὰ τῶν προσκλαιόντων ἔξωθεν τῆς ἐκκλησίας, οἱ ἁρπάσαντες τοιοῦτόν τι πρᾶγμα αἰχμαλώτου, καὶ μὴ ἀντιστρέψαντες αὐτὸ ἀλλὰ ἀναμείναντες κατηγορίαν καὶ ἔλεγχον διὰ τὴν ἄρνησιν. τοὺς δὲ ἑαυτοὺς προσαγγείλαντας καὶ δόντας καλοθελῶς πρὸ ἀναγωγῆς ἃ ἀφείλοντο, διορίζεται διὰ τὴν μεταμέλειαν συνεύχεσθαι ἤγουν συνίστασθαι μετὰ τῶν πιστῶν. ὑποπίπτειν δὲ αὐτοὺς διὰ τὸ ἀναγκάζεσθαι ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων. καὶ ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς νόμος οὕτω τούτους κολάζει. ὁ δὲ πολιτικὸς τοὺς ἅρπαγας καὶ πρὸ καταδίκης προσάγοντας τὸ ὑπ' αὐτῶν ἁρπαγὲν, οὐ προσδέχεται, ἀλλ' εἰς τὸ τετραπλάσιον καταδικάζει. φησὶ γὰρ κεφ. ς'. τοῦ ιζ'. τίτλου τοῦ ξ'. βιβλίου. ὁ ἅρπαξ οὐκ ἀπαλλάττεται τῆς ποινῆς πρὸ τῆς δίκης προσάγων τὸ πρᾶγμα. καὶ θέμα ζ'. τοῦ β'. κεφαλ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου. εἴσω ἐνιαυτοῦ ὁ ἀληθὲς τοῦ πράγματος τίμημα τετραπλασιάζεται, οὐ μὴν τὸ διαφέρον. ὅπερ δὲ φησιν ἐνταῦθα ὁ ἅγιος χάριν τῶν πρὸ καταδίκης καὶ κατηγορίας διδόντων τὸ ἀφαιρεθὲν, τοῦτο ὁ νόμος διακελεύεται γίνεσθαι εἰς τοὺς κατὰ φόβον λαβόντας τι ἔκ τινος. φησὶ γὰρ τὸ ε'. θέμα τοῦ ιγ'. κεφαλ. τοῦ β'. τίτλου τοῦ δεκάτου βιβλίου, ἡ διὰ φόβον αἰτίασις, αἱρετή ἐστι, καὶ ἔξεστι τῷ ἐναγομένῳ μέχρι ψήφου ἀποκαταστῆσαι τὸ πρᾶγμα, καὶ μὴ δοῦναι τὸ τετραπλοῦν. ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα διαφορὰ τῶν βιαίως ἀφαιρουμένων πράγματα, καὶ τῶν κατὰ φόβον λαμβανόντων τι ἀπό τινος. οἱ μὲν γὰρ ἅρπαγες σὺν τῇ ἀποδόσει τοῦ τετραπλοῦ, καὶ ἀτιμοῦνται. οἱ δὲ φόβον ἐπαγαγόντες, σπιλοῦνται μόνον κατὰ τὴν ὑπόληψιν.

C

D

ΖΩΝΑΡ. Οἵ τινες δὲ ἐπῆλθον οἴκοις ἀλλοτρίοις καὶ ἥρπασαν ἐκεῖθεν χρήματα, οὗτοί φησιν, εἰ μὲν κατηγορηθέντες καὶ ἀρνούμενοι ἐλεγχθῶσιν, ὁμοίως τοῖς προειρημένοις καὶ τῆς ἀκροάσεως κωλυέσθωσαν, καὶ μετὰ τῶν προσκλαιόντων τετάχθωσαν· εἰ δὲ ἑαυτοὺς ἐξείπωσιν, ἢ πρὸ τοῦ κατηγορηθῆναι ὁμολογήσωσιν ἀγνοούμενον τὸ ἁμάρτημα, καὶ ἀποδῶσιν ἃ ἀφείλοντο, ἔστωσαν ἐν τοῖς ὑποστρέφουσιν ἀπὸ ἁμαρτίας, τουτέστι, τῆς τάξεως τῶν ὑποπιπτόντων, οἵ τινες ὑποσυνεύχονται μὲν τοῖς πιστοῖς εἰσιόντες εἰς τὸν ναὸν, ἐξέρχονται δὲ ὡς οἱ κατηχούμενοι.

E

ΚΑΝΩΝ θ'.

Περὶ τῶν ἐν τῷ πεδίῳ ἢ ἐν τοῖς ἰδίοις οἴκοις εὑρόντων τὰ ὑπὸ τῶν βαρβάρων καταλειφθέντα. τοὺς δὲ ἐν πεδίῳ εὑρόντας τι ἢ ἐν ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις καταλειφθὲν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἐὰν μὲν κατηγορηθέντες ἐλεγχθῶσιν, ὁμοίως ἐν τοῖς ὑποπίπτουσιν. ἐὰν δὲ ἑαυτοὺς ἐξείπωσι καὶ ἀποδῶσι, καὶ τῆς εὐχῆς ἀξιοῦσθαι.

F

ΒΑΛΣ. Εἴρηται ὄπισθεν περὶ τῶν λεγόντων εὑρεῖν ἀπημελημένα τὰ τῶν αἰχμαλωτισθέντων πράγματα, καὶ ἰδιοποιήσασθαι αὐτά. καὶ νῦν δὲ διορίζεται ὁ ἅγιος τοὺς ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν αἰχμαλωτισθέντων εὑρόντας πράγματα, ὡς μὴ παρὰ τῶν βαρβάρων ἀφαιρεθέντα, ἢ καὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς

CANON VIII.

De iis qui alienas domos hostiliter ingredi ausi sunt in barbarorum incursione. Eos autem qui alienas domos invadere ausi fuerint, si accusati quidem convicti fuerint, nec auditione dignos existimare. Sin autem indicarint seipsos ac reddiderint, in eorum, qui convertuntur, ordinem, substerni.

BALS. Postquam sanctus fusiùs tractaverit de iis qui rapuerunt, vel quorundam captivorum res invenerunt, quod ad pœnarum rationem attinet, nunc quoque species pœnitentiæ, sive ecclesiasticarum pœnarum incipit dicere. Et statim decernit ut nec stent cum audientibus, sed cum deflentibus, extra Ecclesiam, qui rem captivi rapuerunt, & eum non restituerunt, sed accusationem & probationem expectarunt propter inficiationem. Eos autem qui seipsos detulerunt, & sua sponte quæ abstulere, ante actionem dederunt, statuit ut propter pœnitentiam comprecentur, seu consistant cum fidelibus. Substernantur autem illis, eo quòd coguntur egredi cum catechumenis. Ac lex quidem ecclesiastica eos sic punit. Lex verò civilis raptores quod ab ipsis raptum est etiam ante condemnationem offerentes, non admittit, sed condemnat in quadruplum. Dicit enim cap. vj. xvij. tit. lx. lib. Raptor pœna non liberatur oblatione rei ante litem. Et thema vij. ii. cap. ejusdem lib. & tit. Intra annum verum rei pretium quadruplatur, non autem id quod interest. Quod autem hîc dicit sanctus de iis qui ante condemnationem & accusationem rem restituunt, lex jubet id fieri in eos qui aliquid ex aliquo metu acceperunt. Dicit enim v. thema xiij. cap. ii. tit. x. lib. Actio cujus metus causa, est libera, & licet ei adversus quem agitur, ad sententiam usque rem restituere, & non dare quadruplum. Est autem & alia differentia eorum qui vi res auferunt, & eorum qui aliquid ab aliquo metu accipiunt. Raptores enim una cum quadrupli retributione etiam infamantur. Qui autem metum intulerunt, in existimatione tantum labem aliquam contrahunt.

ZONAR. Qui vero alienas domos invaserunt, résque inde surripuere, illi, inquit, siquidem accusati, ac pernegantes convicti fuerint, cum iis pariter quos supra diximus ab auditione quoque prohibeantur, atque in flentium ordinem relegentur: Sin autem seipsos detexerint, aut ante accusationem occultum crimen confessi fuerint, résque ablatas reddiderint, constituantur in eorum ordine qui à peccato convertuntur, hoc est, ordine substratorum, qui cum fidelibus quidem precantur templum intrantes, cæterum more catechumenorum egrediuntur.

CANON IX.

De iis qui in agro vel in ædibus suis ea quæ à barbaris relicta sunt, invenerunt. Eos autem qui in campo aliquid invenerunt, vel in suis ædibus à barbaris relictum, si accusati quidem convicti fuerint, sint similiter inter eos qui substernuntur. Sin autem seipsos detulerint & reddiderint, etiam precibus digni habeantur.

BALS. Dictum est superiùs de iis qui dicunt se invenisse res captivorum neglectui habitas, & earum sibi proprietatem vendicasse. Nunc autem decernit sanctus, eos qui res in captivorum domibus invenerunt, utpote non à barbaris ablatas, vel in viis abjectas fortasse propter pondus, inventas quidem bonâ fide restituentes; in

perfecto gradu stare debere cum fidelibus. Sin autem condemnati fuerint, collocari cum iis qui substernuntur, scilicet egredi cum catechumenis. Hæc cum ita se habeant, dixerit quispiam, eos sic puniri, qui pro re inventa restituenda condemnationem expectant, esse justissimum, quoniam furti quoque actione tenentur: secundum legem, quæ dicit, Fur est qui rem alienam contrectat præter domini voluntatem; sciens id illi molestum esse. Cum fidelibus autem consistere, & tantum sacramentis quidem non dignari eum qui se ipsum detulerit, & probè rem inventam dederit, novum est: est enim potius Eucharistia dignus, ut qui rem captivi servaverit, & ipsam restituerit. Et ideo dicunt nonnulli, cum fidelibus consistentiam, sacramentorum quoque participationem tacitè consequi.

Zonar. Barbari cum depopularentur regionem, res quasdam rapuerunt, móxque vel obvii factis melioribus, vel gravati pondere, cùm quæ rapuerant ferre minime possent, partim per campos abjecêre, partim in aliquorum ædibus, in quibus meliora forte repererant, deposuêre. Quicunque igitur, inquit, aut in campis, aut in suis domibus aliqua invenerunt, illi siquidem accusati, & convicti fuerint, inter eos qui substernuntur locum accipiant. Si vero seipsos detulerint, ac ea quæ invenere reddiderint precatione, quoq; digni habeantur, hoc est ad finem usque precationis cum fidelibus consistant, ac à sancta Communione tantum modo arceantur; videlicet usquedum pœnitentiam ostenderint, & hac quoque digni existimentur.

Canon X.

Eos autem, qui servant mandata, absque omni turpi lucro servare oportet, nec indicii, vel custodiæ, vel inventionis pretium, vel quocunque nomine appellant, exigentes.

Bals. Cùm admisisset sanctus bonam eorum voluntatem, qui seipsos detulerunt, & inventum benevole reddiderunt, adjicit, quòd si ii velint mandati dei observatores videri, debent absque quovis turpi lucro rem inventam reddere. Definitum autem est, non exigere oportere eum qui invenit, ab eo qui captivus fuit, vel indicii, vel custodiæ, vel inventionis pretium, vel aliquid aliud, eo quòd non ex negligentia dominorum, vel etiam fortuito res amissa sit, sed magna calamitate, & barbarica incursione. Qui enim res dominorum negligentia vel fortuito perditas invenerunt, & eas restituunt, inventionis pretium rectè exigunt, quemadmodum hoc ex legibus superiùs positis apparet.

Zonar. Cum iis qui rem alienam à se inventam denuntiant, benigniùs agendum esse vir sanctus constituit. Verùm ne denuntiantes pretia ob rem inventam, vel aliud quocunque illud nomine vocitetur, exigant, subjecit, Non esse quidquam exigendum, ab eo qui alienа benigne reddit, sed mandatum absque turpi lucro implendum. Turpe námque lucrum est revera, quidpiam ab eo exigere, qui res suas turbulentis temporibus perdidit, nec illas gratuitò reddere.

A ῥιφέντα διὰ τὸ βάρος τυχὸν, ἀποκαθιστῶνται μὲν εὐγνωμόνως τὰ εὑρεθέντα, εἰς τὸν τόπον ἵστασθαι τὸν πλησίον μετὰ τῶν πιστῶν. εἰ δὲ καταδικασθῶσι, τάττεσθαι σὺν τοῖς ὑποπίπτουσιν, ἤγουν ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων. τούτων οὕτως ἐχόντων, εἴπῃ τις ὡς τὸ οὕτω κολάζεσθαι τοὺς ἀναμένοντας καταδίκην χάριν ἀντιστροφῆς τοῦ εὑρέματος, δικαιότατόν ἐστιν, ὅτι καὶ τῇ περὶ κλοπῆς ἀγωγῇ ἐνέχονται, κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα, κλέπτης ἐστὶν ὁ τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ψηλαφῶν παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου, ἐν εἰδήσει τοῦ λυπῆσαι αὐτόν. τὸ δὲ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ μόνον μὴ ἀξιοῦσθαι δὲ τῶν ἁγιασμάτων τὸν προσαγγείλαντα
B ἑαυτὸν καὶ εὐγνωμόνως δόντα τὸ εὕρεμα, καινόν ἐστιν. ἄξιος γὰρ μᾶλλον εὐχαριστίας ἐστὶν, ὡς τὸ πρᾶγμα τοῦ αἰχμαλωτισθέντος φυλάξας καὶ ἀποκαταστήσας αὐτό. διὸ καὶ λέγουσί τινες συνέπεσθαι τῇ μετὰ τῶν πιστῶν συστάσει, καὶ τὴν τῶν ἁγιασμάτων μέθεξιν σιωπηρῶς.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ βάρβαροι ληϊλατοῦντες τὴν χώραν, ἥρπαζον πράγματα καὶ ἢ κρείττοσι μετὰ ταῦτα ἐντυγχάνοντες, ἢ διὰ βάρος μὴ δυνάμενοι φέρειν ὅσα ἥρπασαν, τὰ μὲν ἐν τῷ πεδίῳ ἔρριπτον, τὰ δὲ καὶ ἐν οἰκίαις τινῶν, ἐν αἷς ἴσως κάλλιστα εὕρισκον. ὅσοι γοῦν, φησὶν, εὗρόν
C τινα ἐν τῷ πεδίῳ, ἢ ἐν ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις, οὗτοι εἰ μὲν κατηγορηθῶσι καὶ ἐλεγχθῶσι, ταττέσθωσαν ἐν τοῖς ὑποπίπτουσιν· ἐὰν δὲ ἑαυτοὺς προσαγγείλωσι, καὶ ἀποδῶσιν ἃ εὗρον, καὶ τῆς εὐχῆς ἀξιούσθωσαν· ἤγουν μέχρι τέλους τῆς εὐχῆς συνεστηκέτωσαν τοῖς πιστοῖς, μόνης τῆς ἁγίας μεταλήψεως κωλυόμενοι· ἤγουν μέχρις ἂν μετάνοιαν ἐπιδείξωνται, καὶ ταύτης ἀξιωθῶσι.

ΚΑΝΩΝ ι.

Τοὺς δὲ τὴν ἐντολὴν πληροῦντας ἐκτὸς πάσης αἰσχροκερδίας
D πληροῦν δεῖ, μήτε μηνύτρα ἢ σῶστρα, ἢ εὕρετρα ἢ ᾧ ὀνόματι καλοῦσιν, αἰτοῦντας.

ΒΑΛΣ. Ἀποδεξάμενος τὴν ἀγαθοθέλειαν τῶν προσαγγειλάντων ἑαυτοὺς καὶ ἀποδόντων εὐγνωμόνως τὸ εὕρεμα, προστίθησιν ὁ ἅγιος, ὡς εἰ θέλουσιν οὗτοι λογισθῆναι πληρωταὶ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, ὀφείλουσι χωρὶς αἰσχροῦ κέρδους οἱουδήτινος τὴν ἀπόδοσιν τοῦ εὑρέματος ποιεῖν. ὥρισται δὲ μὴ ἀπαιτεῖσθαι παρὰ τοῦ εὑρηκότος ἐκ τοῦ μέρους τοῦ αἰχμαλώτου μηνύτρα ἢ σῶστρα ἢ εὕρετρα, ἢ ἄλλο τι, διὰ τὸ μὴ ἐξ ἀμελείας τῶν δεσποτῶν, ἢ καὶ τυχαίως γενέσθαι τὴν ἀπώ-
E λειαν, ἀλλὰ ἀπὸ περιστάσεως μεγάλης καὶ ἐπιδρομῆς βαρβαρικῆς. οἱ γὰρ εὑρηκότες πράγματα ἐξ ἀμελείας τῶν δεσποτῶν ἢ τύχης ἀπολεσθέντα, καὶ ἀποκαθιστῶντες ταῦτα, ἀπαιτοῦσιν εὕρετρα, καθὼς τοῦτο ἀναφαίνεται ἀπὸ τῶν ὄπισθεν καταστρωθέντων νόμων.

ΖΩΝΑΡ. Τοῖς ὁμολογοῦσι τὸ εὕρεμα τὸ ἀλλότριον, συγγνωμονέστερον διατίθεσθαι ὁ ἅγιος διετάξατο. ἵνα δὲ μὴ οἱ ὁμολογοῦντες ἀπαιτῶσιν εὕρετρα, ἢ τι τοιοῦτον εἰς ἂν καλοῖτο, ἐπήγαγεν, ὅτι οὐ δεῖ τι ἀπαιτεῖν τὸν ἀποδιδόντα εὐγνωμόνως τὰ ἀλλότρια, ἀλλὰ χωρὶς αἰσχροῦ κέρδους τὴν ἐντολὴν ἐκπληροῦν. αἰσχρὸν γὰρ ὄντως κέρδος
F ἐστὶ, τὸ ἀπαιτεῖν τι ἀπὸ τοῦ ἀπολέσαντος τὰ οἰκεῖα ἐν καιρῷ περιστάσεως, καὶ μὴ ἀποδιδόναι αὐτὰ ἀμισθί.

A

ΚΑΝΩΝ ιά.

Ἡ πρόσκλαυσις ἔξω τῆς πύλης τοῦ εὐκτηρίου ἐστίν· ἔνθα ἑστῶτα τὸν ἁμαρτάνοντα, χρὴ τῶν εἰσιόντων δεῖσθαι πιστῶν, ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχεσθαι. ἡ ἀκρόασις, ἔνδοθι τῆς πύλης ἐν τῷ νάρθηκι, ἔνθα ἑστάναι χρὴ τὸν ἡμαρτηκότα ἕως τῶν κατηχουμένων, καὶ ἐντεῦθεν ἐξέρχεσθαι. ἀκούων γάρ φησι τῶν γραφῶν καὶ τῆς διδασκαλίας, ἐκβαλλέσθω, καὶ μὴ ἀξιούσθω προσευχῆς. ἡ δὲ ὑπόπτωσις, ἵνα ἔσωθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἱστάμενος, μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξέρχηται. ἡ σύστασις, ἵνα συνίσταται τοῖς πιστοῖς, καὶ μὴ ἐξέρχηται μετὰ τῶν κατηχουμένων· τελευταῖον ἡ μέθεξις τῶν ἁγιασμάτων.

B

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν παρὼν ἅγιος, πέντε τόπους μετανοούντων ὑποτυπώσας, οὐ παρεδήλωσε τοὺς καιροὺς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, οὔτε μὴν τὰ ἁμαρτήματα δι' ἃ ἡ μετάνοια ὀφείλεται. ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν ταῖς κανονικαῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ταῦτα πάντα κατ' ἀκρίβειαν παρέδωκε· πλὴν καὶ οὗτος, εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν τὴν διὰ τῶν ἐπιτιμίων θεραπείαν ἀνέθηκε.

Canon XI.

Fletus, seu luctus, est extra portam oratorii: ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredientes orare, ut pro se precentur. Auditio est intra portam in porticu, ubi oportet eum, qui peccavit, stare, usque ad catechumenos, & illinc egredi. Audiens enim, inquit, scripturas, & doctrinam, ejiciatur, & precatione indignus censeatur. Subjectio autem, seu substratio est, ut intra templi portam stans cum catechumenis egrediatur. Congregatio seu consistentia est, ut cum fidelibus consistat, & cum catechumenis non egrediatur: postremò est participatio sacramentorum.

Bals. Præsens quidem Sanctus, declaratis quinque locis eorum qui agunt pœnitentiam, nec eorum exercitii tempora declaravit, nec peccata propter quæ pœnitentia definita est. Magnus autem Basilius in suis Canonicis Epistolis, hæc omnia exactè tradidit. Verum hic quoque pœnarum medelam episcopali arbitrio reliquit.

C

D

E

F

A

SANCTI ATHANASII EPISTOLA AD AMMUM MONACHUM.

Omnia quidem bona sunt & pura Dei opera: nihil enim inutile vel impurum fecit Dei verbum. Christi enim bonus odor sumus in iis qui servantur, secundum Apostolum. Quia autem varia & multiplicia sunt diaboli tela, & ut ii etiam qui sunt mente sinceriori turbentur, efficit, fratrésque à consueto exercitio B prohibet, impuritatis & coinquinationis cogitationes eis suggerens: age paucis & improbi errorem abigamus, Servatoris nostri gratiâ, & simpliciorum animum confirmemus: Omnia quidem munda mundis: immundorum autem & conscientia, & omnia polluta sunt. Diaboli autem calliditatem admiror, quòd cùm sit exitium ac pernicies, suggerit cogitationes, quæ puritatis quidem esse videntur. Est autem id quod ab eo fit, insidiæ potius vel tentatio. Ut enim, quemadmodum dixi, athletas à consueta & salutari meditatione abducat, & in eo vincere videatur, ejusmodi movet C bombicia, quæ vitæ quidem nullam utilitatem afferunt, sed communes quæstiones, & contentiones, quas vitare oportet. Quod enim, ô dilecte & religiosissime, habet peccatum vel immundum naturalis quædam excretio? Ut si quis velit crimen facere etiam eos qui per nares emittuntur mucores, & quæ per os sputa. Præterea autem his etiam possemus plura dicere, ut per ventrem excretiones, quæ sunt animali ad vitam necessaria. Præterea autem si hominem Dei manuum opus esse credimus, secundùm divinas scripturas, quomodo à pura facultate posset aliquod pollutum opus fieri? & si Dei D genus sumus, secundùm divinos Actus Apostolorum, in nobis nihil habemus immundum. Tum demum enim polluimur, quando fœtidissimum peccatum operamur. Quando autem naturalis excretio præter voluntatem facta fuerit, tunc naturæ necessitate cum aliis, ut prædiximus, hoc quoque sustinemus. Sed quia ii qui volunt solùm contradicere iis quæ rectè dicuntur, vel potius à Deo facta sunt, dictum quoque Evangelicum detorquent, quòd non quæ ingrediuntur, coinquinant hominem, sed quæ exeunt, necessariò eorum absurditatem, nolo enim dicere quæstionem, confutabimus. Primùm enim divinas scripturas, cùm sint in propria E ignorantia instabiles, violant: Ita autem habet divinum eloquium: Cùm enim quidam iis similiter de cibis dubitarent; ipse eorum ignorantiam seu errorem dissolvens, publicè dixit, Non quæ ingrediuntur, coinquinant hominem, sed quæ exeunt. Deinde subjungit, undenam exeuntia? nempe à corde. Illic enim malos profanarum cogitationum Thesauros aliorúmque peccatorum esse scit. Breviùs autem Apostolus hoc ipsum docens dicit, Cibus autem nos Deo non commendat. Dixerit autem quispiam nunc quoque probabiliter, Naturalis F excretio nos non adducit ad supplicium. Fortè autem etiam medici, ut ab externis quoque persuadeamur, pro eo respondebunt, quòd unicuique animali dati sunt necessarii meatus in membris, quæ in unoquoque nostrum nutriuntur ad superfluitates amandandas, ut capitis excrementa sunt pili, & aquositates, quæ ex capite emittuntur, & ventris permeatus. Itaque & seminariorum vasorum illud est excrementum. Quodnam est ergo in Deum, ô senex religiosissime, peccatum, cùm ipse Dominus qui animal finxit, voluerit, & fecerit hæc

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ πρὸς Ἀμοῦν μονάζοντα.

ΠΑΝΤΑ μὲν καλὰ καὶ καθαρὰ τὰ τοῦ θεοῦ ποιήματα. οὐδὲν γὰρ ἄχρηστον ἢ ἀκάθαρτον ὁ τοῦ θεοῦ πεποίηκε λόγος. Χριστοῦ γὰρ εὐωδία ἐσμὲν ἐν τοῖς σωζομένοις, κατὰ τὸν ἀπόστολον. ἐπειδὴ δὲ ποικίλα καὶ πολύτροπα τὰ τοῦ διαβόλου βέλη, καὶ τοὺς ἀκεραιοτέρους τὴν γνώμην παρασκευάζει ταράττεσθαι, κωλύει τε τῆς συνήθους γυμνασίας τοὺς ἀδελφοὺς, ὑποσπείρων αὐτοῖς λογισμοὺς ἀκαθαρσίας καὶ μολυσμοῦ, φέρε διὰ βραχέων καὶ τὴν τοῦ πονηροῦ πλάνην ἀπελάσωμεν τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν χάριτι, καὶ τὴν τῶν ἀπλουστέρων γνώμην στηρίξωμεν. πάντα μὲν καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· τῶν δὲ ἀκαθάρτων καὶ ἡ συνείδησις καὶ τὰ πάντα μεμόλυνται. ἄγαμαι δὲ τοῦ διαβόλου τὸ σόφισμα, ὅτιπερ φθορὰ καὶ λύμη ὑπάρχων, λογισμοὺς ὑποβάλλει τῷ δοκεῖν μὲν, καθαρότητος. ἔστι δὲ τὸ γινόμενον ἐνέδρα ἢ δοκιμασία. ἵνα γὰρ ὡς προεῖπον ἀπασχολήσῃ τοὺς ἀσκητὰς τῆς ἐθίμου καὶ σωτηριώδους μελέτης, καὶ δόξῃ κρατεῖν, κατὰ τοῦτο τοιαῦτα κινεῖ βομβύκια, ἅτινα φέρει μὲν οὐδὲν τῷ βίῳ χρήσιμον, κενὰς δὲ ζητήσεις καὶ φλυαρίας, ἃς δεῖ παραιτεῖσθαι. τί γὰρ εἰπέ μοι ὦ ἀγαπητὲ καὶ εὐλαβέστατε, ἔχει ἁμάρτημα ἢ ἀκάθαρτον, φυσική τις ἔκκρισις; ὡς εἴ τις ἐθέλει ποιεῖσθαι ἔγκλημα, καὶ τὰς διὰ ῥινῶν ἐκπεμπομένας μύξας, καὶ τὰ διὰ τοῦ στόματος πτύσματα. ἔτι δὲ καὶ τούτων ἔχομεν λέγειν πλείονα, τὰς διὰ γαστέρων ἐκκρίσεις, ἅπερ τῷ ζώῳ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα καθέστηκεν. ἔτι τοίνυν εἰ τῶν τοῦ θεοῦ χειρῶν ἔργον πιστεύομεν εἶναι τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὰς θείας γραφὰς, πῶς ἠδύνατο ἐκ καθαρᾶς δυνάμεως ἔργον τι γενέσθαι μεμολυσμένον; καὶ εἰ γένος τοῦ θεοῦ ὑπάρχομεν κατὰ τὰς θείας τῶν ἀποστόλων πράξεις, οὐδὲν ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς ἀκάθαρτον. τότε γὰρ μεμολύσμεθα, ὅτε τὴν δυσωδεστάτην ἁμαρτίαν ἐργαζόμεθα. ὅτε δὲ φυσική τις ἀβουλήτως ἔκκρισις γένηται, τότε τῇ τῆς φύσεως ἀνάγκῃ μετὰ τῶν ἄλλων ὡς προείπομεν καὶ τοῦτο ὑπομένομεν. ἀλλ᾽ ἐπειδήπερ οἱ θέλοντες ἀντιλέγειν μόνον τοῖς ὀρθῶς λεγομένοις, μᾶλλον δὲ παρὰ θεοῦ πεποιημένοις, προφέρουσι καὶ ῥητὸν εὐαγγελικὸν, ὡς ὅτι οὐ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα, ἀναγκαίως αὐτῶν καὶ ταύτην τὴν ἀλογίαν (οὐ γὰρ ἂν εἴποιμεν ζήτησιν) ἐλέγξωμεν. πρῶτον μὲν γὰρ καὶ τὰς γραφὰς κατὰ τὰς ἰδίας ἀμαθίας, ἀστήρικτοι ὄντες, βιάζονται. ἔχει δὲ τὸ θεῖον οὕτω λόγιον. τινῶν γὰρ πάλιν τετα[illegible] ὁμοίως [illegible] περὶ βρωμάτων, αὐτὸς λύων αὐτῶν τὴν ἄγνοιαν, ἤγουν ἀπάτην, δημοσιεύων φησὶ, μὴ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῦν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα. Εἶτα ἐπάγει πόθεν ἐξερχόμενα; τὰ ἀπὸ καρδίας. ἐκεῖ γὰρ εἶναι τοὺς πονηροὺς θησαυροὺς τῶν βεβήλων λογισμῶν καὶ τῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων γινώσκει. συντομώτερον δὲ ὁ ἀπόστολος αὐτὰ δεδιδαγμένος, φησὶ, βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ θεῷ. φαίη δὲ ἄν τις καὶ νῦν εὐλόγως, φυσική τις ἔκκρισις ἡμᾶς οὐ παραστήσει πρὸς τιμωρίαν. τάχα δὲ καὶ παῖδες ἰατρῶν, ἵνα κἂν ἐκ τῶν ἔξωθεν δυσωπηθῶσιν, ὑπὲρ τούτου ἀπολογήσονται, ὅτι τῷ ζώῳ δέδονταί τινες ἀναγκαῖαι διέξοδοι κατὰ τῶν ἐν ἡμῖν ἑκάστοις μελῶν τρεφομένων τὸ περιττὸν ἀποπέμπειν, οἷον κεφαλῆς περιττώματα τρίχες, καὶ τὰ ἀπὸ κεφαλῆς ὑδατώδη πεμπόμενα, καὶ γαστρὸς διαχωρήματα. καὶ τοίνυν τῶν σπερματικῶν πόρων ἐκεῖνο περίττωμα. ποία τοίνυν ἐστὶ πρὸς θεὸν ὦ πρεσβῦτα θεοφιλέστατε ἁμαρτία, αὐτοῦ τοῦ πλάσαντος τὸ ζῶον δεσπότου θελήσαντος ταῦτα τὰ μέλη τοιαύτας ἔχειν διεξόδους

εἰ δὲ χρὴ περιλαμβάνειν τὰ τῶν πονηρῶν ἐνθυμήματα (εἴποιεν γὰρ ἄν, οὐκοῦν οὐκ ἔστιν ἁμαρτία ὅτε ἡ ἀληθὴς χρῆσις, εἰ τὰ ὄργανα παρὰ τοῦ δημιουργοῦ διαπέπλασται) πρὸς τοῦτο ἐρωτηματικῶς αὐτοὺς παύσομεν· φάσκοντες, ποίαν λέγεις χρῆσιν; τὴν ἐν νόμῳ, ἣν ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε, λέγων, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν· ἣν ὁ ἀπόστολος ἀπεδέξατο, εἰπών, τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος· ἢ τὴν δημώδη μὲν, λαθραίως δὲ καὶ μοιχικῶς ἐπιτελουμένην; ἐπεὶ καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν βίῳ γινομένων εὑρήσομεν τὰς διαφορὰς κατά τι γινομένας, φονεύειν οὐκ ἔξεστιν, ἀλλ' ἐν πολέμῳ ἀναιρεῖν τοὺς ἀντιπάλους, καὶ ἔννομον καὶ ἐπαίνου ἄξιον. οὕτω γοῦν καὶ τιμῶν μεγάλων οἱ κατὰ πόλεμον ἀριστεύσαντες ἀξιοῦνται, καὶ στῆλαι τούτων ἐγείρονται κηρύττουσαι τὰ κατορθώματα. ὥστε τὸ αὐτὸ κατά τι μὲν καὶ κατὰ καιρὸν, οὐκ ἔξεστι· κατά τι δὲ καὶ εὐκαίρως ἀφίεταί τε καὶ συγκεχώρηται. ὁ αὐτὸς οὖν λόγος καὶ περὶ τῆς μίξεως. μακάριος ὃς ἐν νεότητι ζυγὸν ἔχων ἐλεύθερον, τῇ φύσει πρὸς παιδοποιΐαν κέχρηται. Εἰ δὲ πρὸς ἀσέλγειαν, πόρνους καὶ μοιχοὺς, ἡ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ τιμωρία ἐκδέξεται. δύο γὰρ ὁδῶν οὐσῶν ἐν τῷ βίῳ, περὶ τούτων, μιᾶς μὲν μετριωτέρας καὶ βιωτικῆς, τοῦ γάμου λέγω· τῆς δὲ ἑτέρας ἀγγελικῆς καὶ ἀνυπερβλήτου τῆς παρθενίας, εἰ μέν τις τὴν κοσμικὴν, τουτέστι τὸν γάμον, ἕλοιτο, μέμψιν μὲν οὐκ ἔχει. τοσαῦτα δὲ χαρίσματα οὐ λήψεται. λήψεται γάρ, ἐπειδὴ φέρει καὶ αὐτὸς καρπὸν τὸν τριακοντα. Εἰ δὲ τὴν ἁγνὴν τις καὶ ὑπερκόσμιον ἀσπάσοιτο, εἰ καὶ τραχεῖα παρὰ τὴν πρώτην καὶ δυσκατόρθωτος ἡ ὁδὸς, ὅμως ἔχει χαρίσματα θαυμασιώτερα· τὸν γὰρ τέλειον καρπὸν τὸν ἑκατοντάδα ἐβλάστησεν. ὥστε τὰ ἀκάθαρτα αὐτῶν καὶ πονηρὰ ζητήματα λύσεις ἰδίας ἔχει καὶ παρὰ τῶν θείων γραφῶν πάλαι προλυθείσας. ὑποστήριζε τοίνυν ὦ πάτερ τὰς ὑπὸ σεαυτὸν ἀγέλας ἐκ τῶν ἀποστολικῶν παρακαλῶν, ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν ψυχαγωγῶν, ἐκ τῶν ψαλμικῶν συμβουλεύων. ζῆσόν με λέγων κατὰ τὸ λόγιόν σου. λόγιον δὲ αὐτοῦ τὸ ἐκ καθαρᾶς λατρεύειν αὐτῷ καρδίας. τοῦτο γὰρ εἰδὼς ὁ αὐτὸς προφήτης, ὥσπερ ἑαυτὸν μεταφράζων, λέγει, καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεὸς, ἵνα μὴ ῥυπαροί με λογισμοὶ ταράξωσι. πάλιν Δαβὶδ, καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με, ἵνα κἂν ποτε λογισμοί με θορυβήσωσιν, ἰσχυρά τις δύναμις παρά σου στηρίξῃ με, ὥσπερ κρηπὶς τυγχάνουσα. αὐτὸς τοίνυν ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα συμβουλεύων, λέγε πρὸς τοὺς βραδέως τῇ ἀληθείᾳ πειθομένους, διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδούς σου, καὶ θαρρῶν ἐν κυρίῳ ὅτι πείσεις ἀποσχέσθαι τῆς τοιαύτης κακίας, ψάλλε, καὶ οἱ ἀσεβεῖς ἐπὶ σὲ ἐπιστρέψουσι. γένοιτο δὲ τοὺς μὲν κακοήθως ζητοῦντας, παύσασθαι τῆς τοιαύτης ματαιοπονίας· τοὺς δὲ διὰ συνήθειαν ἐνδοιαστῶς ἔχοντας, ἡγεμονικῷ πνεύματι κρατυνθῆναι. ὅσοι δὲ βεβαίως τὴν ἀλήθειαν ἐπίστασθε, ἄρρηκτον ταύτην κατέχετε καὶ ἀσάλευτον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

membra ejusmodi habere meatus? Quoniam autem oportet malorum contrarias rationes assumere (dixerint enim, nullo modo peccatum est verus usus, si organa ab opifice facta sunt) eis silentium imponemus ab hoc, interrogative dicentes, Quem usum dicis legitimum? quem Deus permisit, dicens, Crescite, & multiplicamini, & replete terram: quem Apostolus ostendit, dicens, Honorabile matrimonium, & cubile immaculatum? an vulgarem qui fit clanculum & adulteratorie? Nam & aliorum quoque quæ fiunt in vita inveniemus esse in aliquo differentias. Quemadmodum non licet occidere, sed occidere in bello adversarios, est & justum, & laude dignum. Ita & magnis laudibus digni habentur qui se in bello præclare fortitérque gesserint, & eorum columnæ excitantur, quæ recte gesta prædicent. Quare unum & idem, secundum aliquid quidem, & aliquando non licet: secundum aliquid autem opportune permittitur, ac conceditur. Eadem ergo est de coitu quoque ratio. Beatus qui in juventute liberum habens jugum, natura ad liberorum procreationem usus est. Sin autem ad intemperantiam, fornicatores & adulteros, id quod est apud Paulum, supplicium excipiet. Cum enim duæ sint ejus rei viæ in vita: una quidem moderatior, & vitæ magis conveniens, dico matrimonium: alia autem angelica, & qua excellentior esse non potest, virginitas: Si quis quidem mundanam, scilicet matrimonium, elegerit, reprehensione quidem vacabit, sed non tot dona accipiet, accipiet enim: nam & ipse fert fructum tricesimum. Siquis autem castam & supramundanam amplexus fuerit, etsi prima illa magis aspera & ardua via sit, habet tamen dona admirabiliora: perfectum enim fructum centesimum produxit. Quare impuræ eorum & improbæ quæstiones, solutiones proprias habuerunt, à divinis etiam scripturis olim ante solutas. Confirma ergo ô pater greges tuos ex adhortationibus apostolicis, ex consolationibus Evangelicis & Psalmorum consiliis, dicens, vivifica me secundum eloquium tuum, eloquium autem ejus est, ei ex puro corde servire. Hoc enim sciens ipse propheta, se veluti interpretatur, dicens, Cor mundum crea in me Deus, ne sordidæ me cogitationes perturbent. Rursus David, Et spiritu principali confirma me, ut si forte me cogitationes perturbaverint, valida aliqua tua potestas, quæ sit veluti basis, me sustentet ac stabiliat. Ipse ergo hæc & ejusmodi alia consulens, dic iis qui veritati parent tardius: Docebo iniquos vias tuas, & in Domino confidens quod eis persuadebis à tali vitio abstinere, cane, & ad te impii convertentur. Fieri autem possit, ut qui improbe quidem & maliciose quærunt, à vano ejusmodi labore desistant: qui autem propter simplicitatem dubitant, & in incerto versantur, principali spiritu corroborentur. Quicunque autem veritatem firme scitis, eam infractam inconcussámque tenete in Christo Jesu Domino nostro, cum quo Patri gloria & potentia cum sancto Spiritu, in secula seculorum. Amen.

ΒΑΛΣ. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην διαλαμβάνουσαν μὴ εἶναι ἀκάθαρτον τὴν φυσικὴν ἔκκρισιν τοῦ σπέρματος τὴν ἀπὸ νόσου δηλαδὴ γινομένην, ἢ ἀπὸ φαντασίας νυκτερινῆς ἀπροαιρέτου καὶ ἀπαθοῦς, ὑπερφυέστατος ἐκεῖνος Ζωναρᾶς σοφῶς καὶ ἐπιδεξίως, καὶ ὡς οὐκ ἄν τις κρειττόνως, ἡρμήνευσε· καὶ διὰ τοῦτο περιττὸν ἡμῖν ἔδοξε γράψαι τι περὶ ταύτης. συναγαγόντες δὲ λέγομεν ὡς ἡ φυσικὴ ῥοὴ τοῦ σπέρματος εἰ μὲν ἐξ ἀπροαιρέτου φαντασίας νυκτερινῆς καὶ ἄνευ προηγουμένης ἐμπαθοῦς ἐπιθυμίας γίνηται, ἀπροσκριμάτιστός ἐστι παντάπασι, καθὼς καὶ ἡ πρὸς τὸν Βασιλείδην ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Διονυσίου διαλαμβάνει, ἥτις κατεστρώθη ὄπισθεν.

BALS. Hanc Epistolam quæ tractat non esse immundam naturalem excretionem seminis, quæ scilicet fit vel morbo, vel nocturna visione non spontanea, à nulláque perturbatione orta, excellentissimus ille Zonaras, sapienter & apte, & ita ut nemo melius dicere possit, interpretatus est: & propterea de eo nos scribere supervacaneum existimavimus. Breviter autem dicimus, quod si naturalis quidem seminis fluxus ex non spontanea nocturna visione, & sine ulla prævia vehementi cupiditate fiat, nihil penitus affert præjudicii. Sicut & sancti Dionysii ad Basilidem tractat Epistola, quæ superius annexa fuit.

Sin autem aliqua perturbatio ex mala fortasse cupiditate assensuque processit, immunda est, & qui eam sustinuit à sacramentis arcebitur, & pro animæ ejus medici arbitratu ei medicina dabitur. Cùm enim tria sint per quæ à Satana oppugnamur, applicatio, seu primus motus, assensus, & effectus; si ex solo quidem primo motu nocturna fuerit facta visio, levius puniemur: sin autem cum primo motu diurnus quoque fuit assensus, & sic nocturna visio consecuta est, & excretionis effectus, magis puniemur, secundùm sanctam scripturam quæ dicit, qui desideravit mulierem in corde suo, eam jam adulteravit. Si autem sic punitur qui fit ex consensu, in nocturna imaginatione, fluxus seminis; multo magis quæ per mollitiem fit excretio punietur; inter vigilandum non autem in somniando facta. Seminis autem fluxio, quæ fit ex morbo nephritico cujusmodi sunt gonorrhœa, & calculus, ab omni culpâ immunis est. Etsi enim à lege Mosaica, qui seminis fluxu laborabant, immundi reputabantur: alio tamen modo, quod ad legem, nostram attinet, puri existimantur: quoniam qui & lepræ morbo laborârunt, juxta legem antiquam ut immundi dimittebantur, apud nos autem in ecclesia versantur, & comprecantur, à morbo nihil impediti, sed eo potiùs recepti. Zonaræ autem interpretatio non hîc subjuncta est, quòd ad verborum scripturæ interpretationem magis respiciat, & non ad canonicam doctrinam. Nobis autem in hac interpretatione, nec curæ fuit rhetorica compositio, nec verborum ornatus & elegantia, nec scripturæ verborum interpretatio, sed canonica legalisque doctrina, & interpretatio legum & canonum, qui videntur contrarii, reliqua prætermittentibus, ut quæ non sint præsentis temporis & instituti. Qui vult ergo invenire interpretationem & declarationem dictorum Apostolorum, aliorumve ad scripturam pertinentium, is adeat Zonaram, vel etiam alios interpretes.

Zonar. Rogatus hic magnus Pater de naturali seminis excretione, num sit impura, respondit interrogationi, nihil eorum quæ à Deo facta sunt impurum esse. Quia verò subseminantur, hoc est, immittuntur cogitationes à malo dæmone, ac sinceriores animo, simpliciores videlicet perturbantur: age brevi sermone (id est, Deo fidentes) disjiciamus in Deo Diaboli fraudes, ac simpliciorum animos confirmemus. Sermonem itaque auspicatur, Divi Pauli sententiam proferens ex epistola ad Titum, aitque omnia munda mundis, impurorum verò conscientiam quoque esse pollutam. Hæc vero Beatus Paulus de Judaica observatione in cibis asserit, illorum quæ à Deo creata sunt natura sua nihil esse impurum: neque vero pollutis quidquam esse mundum, sed ipsorum quoque mentem, & conscientiam pollutam esse. Polluti sunt enim peccato, & ea quæ indecora sunt, cogitando. Per hæc igitur verba constituto suæ scriptionis proœmio magnus Athanasius subjicit, Miror autem, sive cum admiratione specto Diaboli calliditatem, fraudès videlicet: qui cùm corruptio sit & lues, cogitationes tamen, quæ puræ videntur esse, in animum insinuat. Quod vero ab illo fit insidiæ sunt, hoc est, occultæ machinationes, non probandæ constantiæ experimentum. Ut enim eos, qui in rerum divinarum meditatione se exercent, à consueta, hoc est, usitata ipsis, & fructuosa abducat cogitatione, atque ipsos superare videatur, secundum hoc (sive hanc ob causam) ejusmodi movet bombycia, seu terriculamenta quæ solummodo bombos cient. Quid est enim, ait, in naturali excretione criminis, aut impuritatis? veluti siquis homines ob alia quoque excrementa accuset, ut ob mucorem narium, & sputa, & quæcunque per ventriculum excernuntur, hoc est, ejiciuntur ac exonerantur, quæ quidem per excretionem

A εἰ δὲ ἐμπαθῶς τις προηγήσατο ἐκ πορνείας ἐπιθυμίας, ἴσως καὶ συγκαταθέσεως, ἀκάθαρτός ἐστι, καὶ ὁ ταύτην ὑποστὰς τῶν ἁγιασμάτων ἐμποδισθήσεται, καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ ψυχικῷ αὐτοῦ ἰατρῷ, θεραπευθήσεται. τριῶν γὰρ ὄντων τρόπων δι' ὧν παρὰ τοῦ σατανᾶ πολεμούμεθα, προσβολῆς, συγκαταθέσεως, καὶ ἀποτελέσματος, εἰ μὲν ἀπὸ μόνης προσβολῆς φαντασία γένηται νυκτερινὴ, μετριώτερον ἐπιτιμηθῶμεν. εἰ δὲ σὺν τῇ προσβολῇ γέγονε καὶ συγκατάθεσις ἡμερινὴ, καὶ οὕτω παρηκολούθησε καὶ φαντασία νυκτερινὴ, καὶ ἐκκρίσεως ἀποτέλεσμα, ἐπὶ πλέον κολαζόμεθα, κατὰ τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν τὸ λέγον, ὁ ἐπιθυμήσας γυναῖκα ἐν B τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν. εἰ δὲ οὕτω κολάζεται ἡ ἀπὸ συγκαταθέσεως διὰ νυκτερινῆς φαντασίας ῥοὴ τοῦ σπέρματος, πολλῷ πλέον ἡ διὰ μαλακίας ἔκκρισις ἐπιτιμηθήσεται ὕπαρ καὶ οὐκ ἐξ ὀνειρώξεως γινομένη. ἡ δὲ ἀπὸ νόσου νεφριτικῆς γινομένη ἐκροὴ τοῦ σπέρματος, οἷα ἐστὶν ἡ τῶν γονορροιῶν καὶ τῆς λιθιάσεως, πάντη ἐστὶν ἀνέγκλητος. κἂν γὰρ ἀπὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου οἱ γονορρυεῖς ἀκάθαρτοι ἐλογίζοντο, ἀλλὰ καθ' ἕτερον τρόπον ὅσον περὶ τὸν ἡμέτερον νόμον καθαροὶ λογίζονται· ὅτι καὶ οἱ λεπρῷ νοσήσαντες, παρὰ μὲν τῷ παλαιῷ νόμῳ ὡς ἀκάθαρτοι ἀπεπέμποντο. μεθ' ἡμῶν δὲ καὶ ἐκκλησιάζουσι καὶ συνεύχονται, ἀπὸ τῆς C νόσου μηδὲν ἐμποδιζόμενοι, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ οἰκειούμενοι. ἡ μέντοι ἑρμηνεία τοῦ Ζωναρᾶ οὐ κατεστρώθη ὧδε, διὰ τὸ πρὸς ἐξήγησιν γραφικῶν ῥημάτων μάλιστα ἀποβλέπειν καὶ μὴ πρὸς κανονικὴν διδασκαλίαν. ἡμῖν δὲ οὐκ ἐμέλησεν ὅλως ἐν τῇ παρούσῃ ἐξηγήσει συνθήκης ῥητορικῆς ἢ ὀνομασίας λέξεων ἢ ῥημάτων γραφικῶν ἑρμηνείας, ἀλλὰ κανονικῆς καὶ νομικῆς διδασκαλίας καὶ ἑρμηνείας τῶν δοκούντων ἐναντιοφανῶν νόμων τε καὶ κανόνων, τὰ λοιπὰ παραχωροῦσιν, ὡς μὴ τοῦ παρόντος ὄντα καιροῦ. ὁ γοῦν θέλων εὑρεῖν τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὴν σαφήνειαν τῶν ἀποστολικῶν ῥητῶν ἢ καὶ τῶν ἄλλων γραφικῶν, ἐντυγχανέτω τῷ Ζωναρᾷ ἢ καὶ τοῖς D ἄλλοις ἐξηγηταῖς αὐτῶν.

ΖΩΝΑΡ. Ἐρωτηθεὶς ὁ μέγας οὗτος πατὴρ περὶ τῆς φυσικῆς ἐκκρίσεως τῆς γονῆς, εἰ ἀκάθαρτός ἐστιν, ἀπεκρίθη πρὸς τὸ ἐρώτημα, ὅτι οὐδὲν τῶν παρὰ Θεοῦ γινομένων ἀκάθαρτον· ὅτι δὲ ὑποσπείρει ἤγουν ὑποβάλλει λογισμοὺς ὁ πονηρὸς, καὶ ταράσσει τοὺς ἀκεραιοτέρους τὴν γνώμην, ἤγουν τοὺς ἁπλουστέρους. φέρε δὴ ὀλίγων λόγων ἀπελάσωμεν ἐν Θεῷ τὴν τοῦ πονηροῦ πλάνην, ἀντὶ τοῦ τῷ Θεῷ θαῤῥοῦντες, καὶ τὴν γνώμην τῶν ἁπλουστέρων στηρίξωμεν. ἄρχεται οὖν τοῦ λόγου, χρῆσιν παράγων ἐκ τῆς πρὸς Τίτον ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Παύλου, καὶ φησὶν ὅτι πάντα καθαρὰ τοῖς καθα- E ροῖς, τῶν δὲ ἀκαθάρτων καὶ ἡ συνείδησις μεμόλυνται. ταῦτα δὲ ὁ μακάριος Παῦλος περὶ τῆς ἐν βρώμασιν Ἰουδαϊκῆς λέγει παρατηρήσεως, ὅτι τῶν ὑπὸ Θεοῦ κτισθέντων, οὐδὲν ἀκάθαρτον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν· οὐδὲν δὲ τοῖς μεμιασμένοις καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις. μεμίανται δὲ τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ τῷ λογίζεσθαι τὰ μὴ πρέποντα. διὰ τούτων οὖν τῶν λόγων προκαταβαλόμενος ὁ μέγας Ἀθανάσιος τὴν οἰκείαν γραφὴν ἐπάγει, ἄγαμαι δὲ, ἤτοι θαυμάζω τοῦ διαβόλου τὸ σόφισμα, τὴν ἀπάτην δηλαδὴ, ὅτι φθορὰ ὢν καὶ λύμη ἐνθυμίζει λογισμοὺς δοκοῦντας εἶναι καθαρωτάτους. τὸ δὲ παρ' ἐκείνου γινόμενον ἐνέδρα ἐστὶν, F ἤγουν κρυφία ἐπιβουλὴ ἀλλ' οὐχὶ δοκιμασία. ἵνα γὰρ ἀπαγάγῃ τοὺς ἀσκητὰς τοῦ ἐθίμου, τουτέστι τῆς συνήθους καὶ ὠφελίμου φροντίδος, καὶ δόξῃ νικᾶν αὐτοὺς κατὰ τοῦτο (διὰ τοῦτο) τοιαῦτα κινεῖ βομβύκια, ἤτοι φόβητρα, βόμβους μόνον ἐμποιοῦντα. τί γὰρ, φησὶν, ἔχει ἁμάρτημα ἢ ἀκάθαρτον ἡ φυσικὴ ἔκκρισις; ὥσπερ ἐάν τις αἰτιᾶται τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἐκκρίσεις, οἷον διὰ τὰς μύξας καὶ τὰ πτύσματα, καὶ ὅσα διὰ γαστέρων ἐκκρίνονται, ἤγουν ἐκβάλλονται καὶ κενοῦνται, ἅτινα ἐκκρινόμενα ὠφελοῦσι πρὸς τὴν ζωὴν ἐπιχορηγοῦσι δὲ καὶ ἐπιρρώννυσιν. εἰ γὰρ πιστεύομεν, φησὶ, τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ ποίημα

εἶναι τὸν ἄνθρωπον, πῶς ἐστι δυνατὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀκάθαρτόν τι γενέσθαι, καὶ μεμολυσμένον· καὶ εἰ γένος Θεοῦ ὑπαρχόμεθα κατὰ τὰς τῶν θείων ἀποστόλων πράξεις, οὐδὲν ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς ἀκάθαρτον. ἐν γὰρ τῇ βίβλῳ τῶν πράξεων ἱστόρηται ὁ μέγας Παῦλος τοῖς Ἀθηναίοις διαλεγόμενος, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα λέγων περὶ Θεοῦ· ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν, ὡς καί τινες τῶν καθ᾽ ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι, τοῦ γὰρ γένος ἐσμέν, τοῦτο δὲ τῷ Ἀράτῳ εἴρηται περὶ τοῦ Διός· ὁ δὲ ἀπόστολος εἰς τὸν ὄντως Θεὸν τὸ νόημα ᾐχμαλώτισε. τούτῳ τοίνυν εἰς κατασκευὴν τοῦ οἰκείου λόγου ὁ μέγας ἐχρήσατο Ἀθανάσιος· ὡς εἰ γένος Θεοῦ ἐσμέν, ὡς ἐν ταῖς πράξεσιν εἴρηται, οὐδὲν ἔχομεν μεμολυσμένον ἢ μιαρόν. τότε γὰρ μεμολύσμεθα, ὅτε ἁμαρτάνομεν· ἡ δὲ φυσικὴ ἔκκρισις, γινομένη ἐξ ἀνάγκης τῆς φύσεως, οὐ μιαίνει. ὡς τινῶν δὲ ἀντιλεγόντων καὶ προφερόντων ῥητὰ εὐαγγελικὰ τὰ λέγοντα, οὐ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα. ἵσταται καὶ πρὸς τούτους, μὴ καλῶς νοούμενα τὰ ῥητὰ παρὰ τῶν ἀντιλεγόντων· καί φησι, ὅτι περὶ βρωμάτων ἐνδοιαστῶς ἐχόντων τινῶν ἤτοι δειλιώντων ἀμφιβαλλόντων, ὡς μολυνόντων τοὺς χρωμένους αὐτοῖς, λύων αὐτῶν τὴν ἄγνοιαν ὁ κύριός φησι, μὴ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῦν, ἤγουν μιαίνειν, μολύνειν, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα, τὰ ἀπὸ καρδίας δηλαδὴ προϊόντα· καὶ ὁ ἀπόστολος δέ φησι, βρῶμα ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ Θεῷ. τούτοις τὸν οἰκεῖον λόγον κρατύνας ὁ μέγας οὗτος πατήρ, ἐπάγει· εἴποι δ᾽ ἄν τις καὶ νῦν εὐλόγως, φυσική τις ἔκκρισις ἡμᾶς οὐ παρίστησι πρὸς τιμωρίαν· καὶ ἰατροὶ δέ φησι περὶ τούτου ἀπολογήσονται, ὅτι ἡ φύσις ὡς περίττωμα διώκει τὸ σπέρμα. τῷ γὰρ ζώῳ δέδονται πόροι, ἵνα διὰ τούτων ἕκαστον μέλος ἀποπέμπηται τὸ περιττόν. τῆς μὲν οὖν κεφαλῆς, φησί, περιττώματά εἰσιν αἱ τρίχες, καὶ τὰ διὰ ῥινῶν καὶ στόματος ὑγρά, καὶ γαστρὸς, διαχωρήματα, ἢ καὶ ὅλου τοῦ σώματος· τῶν δὲ σπερματικῶν πόρων περίττωμα, τὸ σπέρμα. ποία οὖν ἐστι, φησίν, ἁμαρτία κειμένη τοῦ σπέρματος τούτου, ὡς ὁ Θεὸς ὁ πλάσας τὸν ἄνθρωπον ἠθέλησε, καὶ οἰκονόμησεν; ἵνα δὲ μή τις πρὸς ταῦτα ἀντιθῇ, ὅτι ἐπεὶ ὡς λέγεις οὐκ ἔστιν ἁμαρτία ἡ τοῦ σπέρματος ἐκροὴ ὡς φυσικῶς γινομένη, οὐδὲ ἡ ἀληθὴς χρῆσις, ἤγουν ἡ μῖξις λογισθήσεται ἁμαρτία· ὅτι καὶ τὰ ὄργανα τὰ πρὸς αὐτὴν ἐνεργοῦντα παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπλάσθησαν· ἐρωτᾷ τὸν ἀντιλέγοντα δῆθεν· ποίαν λέγεις χρῆσιν; τὴν ἔννομον, ἢ τὴν κρυφίως καὶ μοιχικῶς γινομένην; τὴν γὰρ ἔννομον ὁ Θεὸς ἐπέτρεψεν εἰπών· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἐκεχώρησε λέγων, τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος· ἡ δὲ ἄλλη χρῆσις κεκώλυται. τοῦτο γάρ, φησί, καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς βιωτικοῖς εὑρήσομεν ἄντικρυ. τὸ φονεύειν ἀπηγόρευται, ἀλλ᾽ ἐν πολέμῳ ἀναιρεῖν τοὺς πολεμίους ἐπαινετόν, καὶ τιμῶν μεγάλων ἄξιον. ἔστι δὲ αὐτὸ κατά τι μὲν οὐκ ἔξεστι κατά τι δὲ ἔξεστι, καὶ ἐν διαφορᾷ ἐστι καὶ καιρῶν καὶ προσώπων καὶ τρόπων ἄλλων. οὕτως οὖν καὶ ἡ μῖξις. καὶ χρήσεις γραφικὰς παράγει πρὸς τοῦτο. εἶτα καὶ περὶ γάμου καὶ παρθενίας διαλέγεται· καὶ δύο φησὶν ὁδοὺς εἶναι, τὸν γάμον καὶ τὴν ἁγνείαν. εἰ μὲν οὖν τις τὸν γάμον ἕλοιτο, μέμψιν οὐκ ἔχει, οὐδὲ κατακριθήσεται διὰ τοῦτο, οὐ μὴν τοσαῦτα χαρίσματα λήψεται ὅσα ὁ παρθενίᾳ συζήσας. λήψεται γάρ, φησί, κἀκεῖνος, ἐπείπερ φέρει καρπὸν τὸν τριάκοντα. εἰ γὰρ κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον, τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, ὁ σωφρόνως ἐν τῇ συζυγίᾳ βεβιωκώς, καὶ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ Θεοῦ προστάξει διὰ τῆς παιδοποιΐας, εἰπόντος, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ ἀνεχόμενος φροντίδων καὶ κόπων διὰ τὰ ἔγγονα, ἵνα θρέψῃ αὐτὰ καὶ παιδεύσῃ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου, καρπὸν κομίζεται τὸν τριάκοντα φέρει. καθὼς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει, σωθήσεσθαι τὰς γυναῖκας διὰ τῆς τεκνογονίας. εἰ δέ τις τὴν ἁγνήν φησι, καὶ ὑπερκόσμιον ὁδὸν ἀσπάσοιτο, χαρίσματα θαυμασιώτερα λήψεται, ὅτι τραχεῖα παρὰ τὴν πρώτην καὶ δυσκατόρθωτος ἡ ὁδός. τὸ δὲ παρὰ τὴν πρώτην, ἢ παρὰ τὴν ἤδη ῥηθεῖσαν ὁδὸν τὴν τοῦ γάμου νοητέον, ἢ παρὰ

A emissa ad vitam juvant. Aliam vero præterea probationem aggreditur. Si enim, inquit, opus Dei manuum esse hominem credimus, qui fieri potest ut à Deo impurum quidpiam pollutumque procreetur? Ac siquidem Dei genus sumus, ut in Actis divinorum Apostolorum legitur, nihil in nobis ipsis immundum habemus. Commemoratur namque in libro Actorum magnus Paulus ad Athenienses disserens, ac præter alia hæc quoque effatur de Deo, In ipso enim vivimus, movemur, & sumus, ut etiam vestrorum poëtarum quidam dixerunt, Ipsius namque genus sumus. Hoc vero dixit Aratus de Jove: Apostolus autem ad verum Deum sententiam accommodavit. B Eo igitur ad suæ orationis confirmationem magnus usus est Athanasius dicens, siquidem Dei genus sumus, ut in Actis dicitur, nihil habere nos pollutum, aut immundum. Tunc namque polluimur cum peccamus. Naturalis autem excretio, quæ ex naturæ necessitate fit, minime polluit. Cæterum cum nonnulli contradicerent, ac Evangelica illa verba proferrent, Non quæ intrant coinquinant hominem, sed quæ exeunt. Ad hoc quoque respondet, ab iis qui contra arguunt non bene intelligi verba illa demonstrans; atque cum de cibis quidam dubitarent, sive timidiuscule hæsitarent, acsi C utentes ipsis polluerent, eorum ignorationem Dominus solvens, ait, Non ea quæ intrant inquinare, hoc est, polluere, inficere, sed quæ exeunt, quæ à corde videlicet progrediuntur. Ait vero etiam Apostolus, Esca nos non commendat Deo. Postquam hisce rationibus suum sermonem magnus hic Pater confirmavit, subjicit deinde: Dixerit autem forte nunc quoque aliquis probabiliter, Naturalis quædam excretio nos ad supplicium haudquaquam adducit. Et vero medici quoque, ait, hac de re respondebunt, naturam, velut excrementum quoddam, semen expellere. Animanti siquidem dati sunt meatus, ut per hos unumquodque membrum, D quod superfluum est, ejiciat. Capitis quidem, inquit, excrementa sunt pili; quique per nares, atque os emittuntur humores; & ventris, aut totius etiam corporis, egestiones: Seminariorum autem meatuum excrementum est semen. Quodnam ergo, inquit, in eo peccatum fuerit, cum hoc semen egeritur eo modo, quo, qui efformavit hominem, Deus voluit ac constituit? Verum ne quis ad hæc objiceret; Quoniam, ut ais, nullum est peccatum in seminis fluxu, quippe qui naturaliter contingit: nec verus quidem usus, coitio nimirum, ducetur in crimine; quia quæ illi deserviunt organa à Deo efformata sunt: contradicentem scilicet E interrogat; Qualem tu dicis usum? legitimúmne, an eum qui occulte, libidinoséque exercetur? Legitimum siquidem Deus permisit, dicens, Crescite, & multiplicamini, & concessit magnus Paulus dicens, Honorabile connubium, & thorus immaculatus: Alius vero usus interdictus est. Hoc vero, inquit, in aliis quoque multis hujus vitæ actionibus facile inveniemus. Occidere nempe vetitum est; at in bello interficere hostes laudabile, ac magnis honoribus dignum habetur. Proinde eadem res ex aliquo capite haud licet, ex alio vero conceditur, ac differentiam temporum, personarum modorumque aliorum admittit. Eadem igitur est de coitu F ratio. Tum oracula ex sacris litteris hac de re profert: mox de nuptiis quoque, ac virginitate disserit, duasque ait esse vias, matrimonium videlicet, & virginitatem si quis igitur matrimonium elegerit, reprehensionem non habet, neque ex hoc condemnabitur. Cæterum non tanta dona, quanta is qui virginitatem amplexus fuerit, accipiet. Accipiet enim, inquit, & ille, fructum siquidem fert tricesimum. Si namque ex magni Pauli sententia, Honorabile matrimonium & thorus immaculatus; qui in conjugio caste vixit, ac liberis operam dando Dei præcepto obtemperavit, dicenti, Crescite & multiplicamini,

tum

tum prolis causâ curas laboréſque ſuſcipiens, ut illam nutriat erudiatque in diſciplina & inſtitutiône Domini, fructum is quoque fert tricesimum. Quemadmodum Beatus quoque Paulus aſſerit, fore ut ſalventur mulieres liberos gignentes. Siquis verò, ait, puram ac cœleſtem viam fuerit amplexus, admirabiliora dona accipiet; quoniam aſpera primo aditu difficiliſque admodum eſt via. Illud vero (παρὰ τὴν πρώτην) aut de prædictâ viâ conjugali intelligendum eſt, aut de initio. Qui enim virginitatem amplectitur, cùm caro ad voluptates, maximéque venereas ſit proclivis; conflictatur initio difficultatibus, natura ad libidinem inclinante, idque præſertim dum in ætatis flore verſatur, ac viget; quam ob cauſam verba illa (primo aditu) ſunt dicta. Ubi verò ad ſenectutem vergit, etiamſi ne tunc quidem extinguatur cupiditatum flamma, lenior tamen evadit. His dictis ſubjicit, illorum impuras quæſtiones jam ante ex ſacris literis fuiſſe ſolutas, monetque interrogantem, ut ſibi ſubditos confirmet, variiſque ſcripturæ ſententiis utitur; tum ad precationem converſa oratione epiſtolam abſolvit. Hæc ergo magnus loquitur Athanaſius de naturali ſeminis excretione. Dionyſius porro Alexandrinus in epiſtola ad Baſilidem hæc habet: Qui vero in non voluntario nocturno fluxu fuêre, propriam ſequantur conſcientiam, & ſecum, an de eo dubitant, nécne, conſiderent. Quemadmodum in cibis, qui dubitat, inquit, condemnatus eſt, ſi comederit, in his quoque bonæ ſit conſcientiæ, & libere loquatur, juxta conceptam animo cogitationem, omnis qui accedit ad Deum. Quod vero ait ejuſmodi eſt, ut qui ſeminis fluxum eſt paſſus ſeipſum examinet, ac ſiquidem affectio aliqua præceſſit, ex prava forte cogitatione atque conſenſu, & hoc pacto ſeminis fluxus eſt conſecutus, cui is contigit haudquaquam purus exiſtimabitur: Sin nihil tale præceſſit, nec de aliqua ejuſmodi re ambigit, nec ulla rationi adhæſit macula, ad ſacra illi myſteria liceat accedere. Nonnulli vero, magni Baſilii ſententia, qui aliquid ejuſmodi paſſi ſunt, à ſacrorum myſteriorum perceptione arceri aſſerunt. Rogatus namq; hic vir ſanctus, (uti in ipſius aſceticis eſt ſcriptum) an eum, cui ex conſuetudine aut natura quidpiam evenit, audere oporteat ad ſacrorum communicationem admittere? reſpondit, ſuperiorem naturæ & conſuetudini docuit Apoſtolus eſſe eum, qui in baptiſmo conſepultus eſt Chriſto: Nunc quidem dicens, Quòd vetus noſter homo cum eo crucifixus eſt, ut aboleatur corpus peccati, ne nos amplius ſerviamus peccato: Alibi vero præcipiens, Mortificate igitur membra veſtra terreſtria, ſcortationem, impuritatem, mollitiem, cupiditatem malam, et avaritiam, quæ eſt idololatria, ob quæ venit ira Dei ſuper homines contumaces; Alibi autem regulam exponens, dum ait, Qui enim ſunt Chriſti, carnem crucifixerunt cum affectibus & cupiditatibus. Ego vero ſcio emendata hæc fuiſſe per Chriſti gratiam in viris & mulieribus, ſincera in Dominum fide: de eo vero qui impuritate pollutus acceſſit ad ſancta, ex veteri quoq; teſtamento horrendum edocemur judicium, Quòd ſi plus templo hîc eſt, ſane & formidabilius. Idem nos erudiet Apoſtolus dicens, Qui manducat & bibit indigne, judicium ſibi manducat & bibit. Ex hoc igitur reſponſo quidam opinati ſunt magnum Baſilium impuritatis loco ducere ſeminis fluxum: ſed non eſt ita. Non enim de eo fluxu loquitur, qui ſine imaginatione fit, imo nec de eo, quem imaginatio comitatur, ſine ulla tamen animi affectione, quam cupiditas non præceſſerit: aut ſi præceſſit, haud diu tamen ſubſtitit, ſed exturbata eſt potioris imperio rationis; ita ut neq; aſſenſio ſit conſecuta, nec aliqua per illam macula rationi adhæſerit. Idq; ex ipſamet magni Patris illius ſcriptione animadvertenti facile erit cognoſcere. Apoſtoli namq; verba, quibus ille ad ſuæ ſententiæ confirmationem eſt uſus, peccati meminêre impuritatiſque, & concupiſcentiæ malæ, ex quibus ille ſuam ſtabilivit ſententiam, dicens; Aliquem verò impuritate pollutum ad ſancta

A τὴν ἀρχήν. ὁ γὰρ ἑλόμενος παρθενεύειν τῆς σαρκὸς ἔτι κατωφόρου τυγχανούσης πρὸς ἡδονὰς καὶ μάλιστα τὰς ἐκ τῆς μίξεως· παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀνάγκην ὑφίσταται, τῆς φύσεως ὀργώσης πρὸς τὸ πάθος· καὶ πλέον ὅτε ἀκμάζει ὁ ἄνθρωπος καὶ σφριγᾷ· διὸ παρὰ τὴν πρώτην εἴρηται. ὅτε δὲ πρὸς γῆρας ἀποκλίνει, εἰ καὶ μηδὲ τότε σβέννυται τὸ πῦρ ἐκ τῶν παθῶν, ἀλλά γε μαλθακώτερον γίνεται. ταῦτα εἰπὼν ἐπάγει, ὅτι τὰ ζητήματα αὐτῶν τὰ ἀκάθαρτα προλέλυνται παρὰ τῶν θείων γραφῶν, καὶ παραινεῖ τὸν ἐρωτήσαντα ὑποστηρίζειν τοὺς ὑπ' αὐτόν, καὶ χρῆσθαι μέχρι γραφικαῖς διαφόροις· εἶτα καὶ εἰς εὐχὴν τρέψας τὸν λόγον τελειοῖ τὴν B ἐπιστολήν. ταῦτα μὲν οὖν ὁ μέγας φησὶν Ἀθανάσιος περὶ τῆς φυσικῆς ἐκκρίσεως τῆς γονῆς. ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας Διονύσιος ἐν τῇ πρὸς Βασιλείδην ἐπιστολῇ ταῦτά φησιν· οἱ δὲ ἐν ἀπροαιρέτῳ νυκτερινῇ ῥύσει γενόμενοι, τῷ οἰκείῳ συνειδότι κατακολουθείτωσαν· καὶ ἑαυτοὺς εἴτε διακρίνονται, εἴτε μή, σκοπείτωσαν. ὡς ἐπὶ τῶν βρωμάτων ὁ διακρινόμενός φησιν, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται· καὶ ἐν τούτοις εὐσυνείδητος ἔστω καὶ ἐπαρρησίαστος κατὰ τὸ ἴδιον ἐνθύμιον, πᾶς ὁ προσιὼν τῷ Θεῷ. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ὁ τὴν τοῦ σπέρματος ὑποστὰς ῥύσιν, ἑαυτὸν ἀνακρινέτω· καὶ εἰ μὲν ἐμπαθές τι προηγήσατο ἐκ τοῦ πονηροῦ ἴσως ἐνθυμίου καὶ συγκαταθέσεως, καὶ οὕτως ἡ τῆς γονῆς ἐπηκολούθησε ῥύσις, C οὐκ ἀμίαντος ὁ ταύτην παθών· εἰ δ' οὐδὲν τοιοῦτον προηγήσατο, οὐδὲ διακρίνεται διά τι τοιοῦτον, καὶ οὐ μεμόλυνται αὐτοῦ ὁ λογισμός, προσίτω τοῖς ἁγιάσμασι. τινὲς δὲ τὸν μέγαν Βασίλειον φασὶν ἀπείργειν τοὺς τοιοῦτόν τι παθόντας τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως. ἐρωτηθεὶς γὰρ ὁ ἅγιος ἐπὶ, ὡς ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς αὐτοῦ ἀναγέγραπται· εἰ τὸν συνήθως καὶ κατὰ φύσιν γινομένων τινὶ χρὴ τολμᾶν εἰς κοινωνίαν τῶν ἁγίων προσδέχεσθαι, ἀπεκρίθη, κρείττονα τῆς φύσεως καὶ τῆς συνηθείας ἐδίδαξεν ὁ ἀπόστολος εἶναι τὸν ἐν τῷ βαπτίσματι συνταφέντα Χριστῷ· ποτὲ μὲν εἰπών· ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, D ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μὴ δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ. ποτὲ δὲ παραγγείλας, νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακήν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία, δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας· ποτὲ δὲ ὅρον ἐκτιθέμενος ἐν τῷ εἰπεῖν· οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ ἐσταύρωσαν τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. ἐγὼ δὲ ἔγνων ὅτι ταῦτα κατορθωθέντα Χριστοῦ χάριτι, καὶ ἐν ἀνδράσι καὶ γυναιξί, πίστει τῇ εἰς τὸν κύριον γνησίᾳ· τοῦ δὲ ἐν ἀκαθαρσίᾳ ὄντα τινὰ ἐγγίζειν τοῖς ἁγίοις καὶ ἐκ τῆς παλαιᾶς διαθήκης φοβε- E ρὸν διδασκόμεθα τὸ κρῖμα. εἰ δὲ πλεῖον τοῦ ἱεροῦ ὧδε, φοβερώτερον δηλονότι. παραδίδωσι δὲ ἡμῖν ὁ ἀπόστολος εἰπών· ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει. ἐκ γοῦν τῆς ἀποκρίσεως ταύτης οἴονταί τινες τὸν μέγαν Βασίλειον ἀκαθαρσίαν ἡγεῖσθαι τὴν τοῦ σπέρματος ἔκρυσιν, ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο. οὐ γὰρ περὶ ἀφαντασιάστου φησὶ ῥύσεως, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ φαντασίας γινομένης, ἄνευ μέντοι ἐμπαθείας, ἧς ἐπιθυμία οὐ προηγήσατο· ἢ κἂν προηγήσατο, ἀλλ' οὐκ ἐνέμεινεν, ἀλλ' ἀπεπέμφθη τοῦ κρείττονος ἐπικρατήσαντος λογισμοῦ· ὥστε μηδὲ συγκατάθεσιν γενέσθαι, μηδὲ μολυνθῆναι ταύτῃ τὸν λογισμόν. καὶ τοῦτο ἐξ F αὐτῆς τῆς γραφῆς τοῦ μεγάλου πατρὸς ἐκείνου καταληφθήσεται τῷ προσέχοντι. τὰ γὰρ τοῦ ἀποστόλου ῥήματα οἷς ἐκεῖνος εἰς κατασκευὴν ἐχρήσατο τοῦ οἰκείου λόγου, ἁμαρτίας μέμνηται καὶ ἀκαθαρσίας, καὶ ἐπιθυμίας κακῆς. πρὸς ἃ ἀφ' ἐκεῖνος στηρίζει τὴν γνώμην τὴν ἑαυτοῦ, λέγων. τὸ δὲ ἐν ἀκαθαρσίᾳ ὄντα τινὰ ἐγγίζειν τοῖς ἁγίοις, καὶ τὰ λοιπά. οὐκ ἂν δέ τις εἴποι, ἀκαθαρσίαν ὀνομάσαι τὸν μέγαν Βασίλειον τὴν σπερματικὴν ἔκκρισιν ἀπαθῶς γινομένην. τοῦτο γὰρ διαβολὴ τῆς σαρκός· ὁ δὲ ἐν πλείοσι λόγοις ἐφιλοσόφησεν, ὡς οὐ κακὸν τὸ σῶμα, οὐδὲ κακίας ἀρχή

ἀρχὴ καθαρὰ ἐδόξε ποιεῖν. οὐδ' ἐναντία λέγειν αὐτὸν τῷ μεγάλῳ Ἀθανασίῳ λογίσαιτό τις, οὗ τοὺς λόγους ἅπαντες οἱ ἱεροὶ πατέρες ἐξόχως σεβάζονται. ἀλλὰ πάντως ἀκαθαρσίαν ὁ μέγας Βασίλειος, οὐ τὴν σπερματικὴν ὀνόμασεν ἔκκρισιν, ἀλλὰ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν· ἧς ἡγουμένης, καὶ ἡ κατὰ διάνοιαν ἁμαρτία πληροῦται διὰ συγκαταθέσεως. καὶ οὕτως γίνεται φαντασία καθ' ὕπνους καὶ τοῦ σπέρματος ἐκροή. καὶ ἐκ τοῦ φάναι δὲ, ὅτι ἐγὼ οἶδα ὅτι ταῦτα κατορθοῦσθαι Θεοῦ χάριτι καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ, δείκνυται ἐναργῶς, ὅτι περὶ ἐκκρίσεως σπέρματος μετὰ φαντασίας γενομένης φησὶν, ἧς ἐμπάθεια προηγήσατο καὶ ἡ κατὰ διάνοιαν ἁμαρτία. τοῦτο γάρ ἐστι κατόρθωμα τὸ τὴν συγκατάθεσιν ἐκφυγεῖν, καὶ τὸν δι' αὐτῆς τοῦ λογισμοῦ μολυσμὸν, ἀλλ' οὐχὶ τὸ μὴ ἐπιθυμῆσαι, ὅ ἐστι τὸ μὴ προσβαλεῖν λογισμόν. τοῦτο γὰρ τῆς φύσεως ἢ ἠλιθιότητος· τὸ δὲ μὴ ὑποκλιθῆναι τῇ ἐπιθυμίᾳ, μηδὲ συγκαταθέσθαι τῷ λογισμῷ, μηδὲ τὴν κατὰ διάνοιαν ἁμαρτίαν ἐκπληρῶσαι καὶ ἀρετή ἐστι καὶ κατόρθωμα. οὐδὲ τὸ μὴ γενέσθαι τινὶ τοῦ σπέρματος ἔκκρισιν, κατόρθωσις λογισθήσεται. φυσικὸν γὰρ τοῦτο, διὸ καὶ γινόμενον ἀνέγκλητον. ἀλλ' οὐδέ τις οἶμαι τὴν φυσικὴν ῥύσιν δι' ὅλου φεύξεται, εἰ μή τις ἐν λίαν ἠλίθιος.

A accedere, &c. Neq; vero impuritatis nomine seminis excretionem, quæ absq; animi perturbatione contingit, magnum Basilium intellexisse quispiam dixerit: est hoc namq; accusare carnem. Atqui ille in pluribus suis orationibus disseruit, haud malum esse corpus, nec mali principium, ut nonnulli existimarunt. Nec illum contraria magno Athanasio disserere quispiam arbitretur, cujus dicta omnes sancti Patres in primis venerantur: sed plane nomine impuritatis magnus Basilius non excretionem seminis, sed pravam cupiditatem significat, quæ ubi dominatur, peccatum quoq; in cogitatione perficitur ex consensu, atq; hoc pacto concipiuntur imagines per somnum, seminisq; fluxio contingit. B Quin ex illis verbis, ego vero scio emendata hæc fuisse Dei gratia in viris & mulieribus, aperte ostenditur, de seminis excretione, quam imaginatio comitatur, ipsum loqui, quamque prava affectio & peccatum cogitatione conceptum præcessit. Est enim præclarum facinus assensionem fugere, & quæ per ipsam rationi macula adhæret: non autem excludere cupiditatem, quod est animum ad illam nullo pacto adjicere. Hoc namque est à natura aut stoliditate. Verum à cupiditate minime vinci, nec assentiri rationi, nec peccatum cogitatione perficere, hoc virtutis opus est facinusq; præclarum. Neq; quod alicui nunquam seminis excretio contigerit, egregium facinus existimabi- C tur. Hoc enim naturale est: propterea cum accidit, culpa caret. Imo vero nec naturalem hanc fluxionem quisquam penitus, nisi admodum stupidus fuerit, ut opinor, effugiet.

D

E

G EJUSDEM

F

EJUSDEM ATHANASII EX XXXIX. EPISTOLA DE FESTIS.

Sed quoniam hæreticorum, tanquam mortuorum, mentionem fecimus, de nobis autem ut qui divinas scripturas ad salutem habeamus; vereor etiam, ne quemadmodum scripsit ad Corinthios Paulus, pauci synceri à simplicitate & castitate aberrent ex quorundam hominum astutiâ, & deinceps in alia quæ dicuntur apocrypha delabi incipiant, verorum librorum æquivocatione decepti. B Quare vos adhortor sustinere, si eorum quoque quæ scitis, ego mentionem faciens, scribo propter necessitatem & utilitatem ecclesiæ: eorum autem mentionem facturus, utar, ad meæ audaciæ confirmationem, Lucæ quoque evangelistæ forma, qui sic dicit, Quoniam nonnulli aggressi sunt, ea, quæ dicuntur apocrypha, sibi componere & divinæ scripturæ permiscere, de qua certiores facti sumus, quemadmodum patribus tradiderunt, qui à principio spectatores ipsi & ministri fuerunt sermonis: mihi quoque visum est à germanis fratribus admonito, & edocto, ab alto per seriem exponere, qui in C Canonem recepti, & traditi, & creduntur esse divini libri: Ut unusquisque, si seductus quidem fuerit, condemnet eos qui seduxerunt: Sin purus permanserit, gaudeat rursus admonitus. Sunt itaque veteris quidem testamenti libri omnes numero xxij. Tot enim, ut audivi, etiam literæ apud Hebræos esse traduntur. Ordine autem & nomine sic est unusquisque, primum Genesis, deinde Exodus, tum Leviticus, & post eum Numeri, & exinde Deuteronomium. Eum consequitur Josua filius Nave, & Judices, & postea Ruth. Et rursus deinceps Regnorum libri quatuor, quorum primus quidem & secundus pro uno libro D numerantur; Tertius autem & quartus similiter pro uno. Postea Paralipomenon sive derelictorum, primus & secundus similiter pro uno libro connumerati. Deinde Esdræ primus & secundus similiter pro uno. Postea autem liber Psalmorum, & deinceps Proverbia. Deinde Ecclesiastes, Et Cantica canticorum. His accedunt Job, & tum Prophetæ, duodecim quidem ut unus liber numerati. Deinde Esaias, Hieremias, & cum ipso Baruch epistola. Threni, seu lamentationes, & postea Ezechiel, & Daniel: & hucusque libri v. Testamenti recensiti sunt. E Sed neque Novi fœderis libros recensere piget. Sunt autem hi, quatuor Evangelia, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, & secundum Joannem. Deinde, postea Actus Apostolorum, & epistolæ quæ dicuntur catholicæ, septem Apostolorum, sic, Jacobi una, Petri duæ, deinde Johannis tres, & post eas Judæ una. Præterea sunt Pauli Apostoli xiiij. epistolæ, quæ sic ordine scriptæ sunt. Prima ad Romanos, deinde ad Corinthios duæ, & post eas ad Galatas. Et deinceps ad Ephesios. Deinde ad Philippenses & ad Colossenses, & ad Thessalonicenses duæ, & quæ est ad Hebræos, F & statim ad Timotheum duæ, ad Titum autem una. Et rursus Apocalypsis Joannis. Hi sunt fontes salutis, ut qui sitit impleatur eloquiis quæ sunt in eis. In his solis pietatis doctrina annunciatur. Nemo his addat, nec ab his aliquid detrahat. De his autem dominus Saducæis os obturabat, dicens: Erratis non intelligentes scripturas, nec earum potestates. Judæos autem hortatur: Scrutamini scripturas, quia hæ sunt quæ de me testimonium perhibent. Sed quo res sit accuratior, hoc quoque adjicio, scribens necessariò, quòd

A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΕΚ ΤΗΣ λθ. ἑορταστικῆς ἐπιστολῆς.

ΑΛΛ' ἐπειδὴ περὶ μὲν τῶν αἱρετικῶν ἐμνήσθημεν, ὡς νεκρῶν, περὶ δὲ ἡμῶν, ὡς ἐχόντων πρὸς σωτηρίαν τὰς θείας γραφὰς, καὶ φοβοῦμαι μή πως, ὡς ἔγραψε Κορινθίοις Παῦλος, ὀλίγοι τῶν ἀκεραίων ἀπὸ τῆς ἁπλότητος, καὶ τῆς ἁγνότητος πλανηθῶσιν ἀπὸ τῆς πανουργίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ λοιπὸν ἐντυγχάνειν ἑτέροις ἄρξωνται, τοῖς λεγομένοις ἀποκρύφοις, ἀπατώμενοι τῇ ὁμωνυμίᾳ τῶν ἀληθινῶν βιβλίων· παρακαλῶ ἀνέχεσθαι εἰ περὶ ὧν ἐπίστασθε, περὶ τούτων κἀγὼ μνημονεύων γράφω διά τε τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ χρήσιμον τῆς ἐκκλησίας. μέλλων δὲ τούτων μνημονεύειν, χρήσομαι πρὸς σύστασιν τῆς ἐμαυτοῦ τόλμης, τῷ τύπῳ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, λέγων καὶ αὐτὸς, ἐπειδήπερ τινὲς ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι ἑαυτοῖς τὰ λεγόμενα ἀπόκρυφα καὶ ἐπιμῖξαι ταῦτα τῇ θεοπνεύστῳ γραφῇ, περὶ ἧς ἐπληροφορήθημεν, καθὼς παρέδοσαν τοῖς πατράσιν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, ἔδοξε κἀμοὶ προτραπέντι παρὰ γνησίων ἀδελφῶν, καὶ μαθόντι ἄνωθεν ἑξῆς ἐκθέσθαι τὰ κανονιζόμενα καὶ παραδοθέντα πιστευθέντα τε θεῖα εἶναι βιβλία· ἵνα ἕκαστος, εἰ μὲν ἠπατήθη, καταγνῷ τῶν πλανησάντων· εἰ δὲ καθαρὸς διαμεμένηκε, χαίρῃ πάλιν ὑπομιμνησκόμενος. ἔστι τοίνυν τῆς μὲν παλαιᾶς διαθήκης τῷ ἀριθμῷ τὰ πάντα βιβλία εἰκοσιδύο. τοσαῦτα γὰρ, ὡς ἤκουσα, καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ παρ' Ἑβραίοις εἶναι παραδέδοται. τῇ δὲ τάξει καὶ τῷ ὀνόματί ἐστιν ἕκαστον, οὕτω. πρῶτον Γένεσις. εἶτα Ἔξοδος. εἶτα Λευιτικόν. καὶ μετὰ τοῦτο, Ἀριθμοί. καὶ λοιπὸν τὸ Δευτερονόμιον. ἑξῆς δὲ τούτοις ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ. καὶ Κριταί. καὶ μετὰ τοῦτο ἡ Ῥούθ. καὶ αὖθις ἑξῆς βασιλειῶν βιβλία τέσσαρα. καὶ τούτων τὸ μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον εἰς ἓν βιβλίον ἀριθμεῖται. τὸ δὲ τρίτον καὶ τέταρτον, ὁμοίως εἰς ἕν. μετὰ δὲ ταῦτα παραλειπομένων πρῶτον καὶ δεύτερον, ὁμοίως εἰς ἓν βιβλίον ἀριθμούμενα. εἶτα Ἔσδρας πρῶτον καὶ δεύτερον, ὁμοίως εἰς ἕν. μετὰ δὲ ταῦτα βίβλος ψαλμῶν, καὶ ἑξῆς παροιμίαι. εἶτα ἐκκλησιαστὴς, καὶ ᾆσμα ᾀσμάτων· πρὸς τούτοις ἐστὶ καὶ Ἰώβ. καὶ λοιπὸν προφῆται, οἱ μὲν δώδεκα εἰς ἓν βιβλίον ἀριθμούμενοι. εἶτα Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, καὶ σὺν αὐτῷ, Βαροὺχ, θρῆνοι καὶ ἐπιστολὴ, καὶ μετ' αὐτὸν, Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανιὴλ, ἄχρι τούτων τὰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἵσταται. τὰ δὲ τῆς καινῆς πάλιν οὐκ ὀκνητέον εἰπεῖν. ἔστι δὲ ταῦτα, εὐαγγέλια τέσσαρα, κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μάρκον, κατὰ Λουκᾶν, καὶ κατὰ Ἰωάννην. εἶτα καὶ μετὰ ταῦτα πράξεις ἀποστόλων, καὶ ἐπιστολαὶ καθολικαὶ καλούμεναι τῶν ἀποστόλων, ἑπτὰ, οὕτως, Ἰακώβου μία, Πέτρου δὲ δύο· εἶτα Ἰωάννου τρεῖς. καὶ μετὰ ταύτας Ἰούδα μία, πρὸς τούτοις Παύλου ἀποστόλου εἰσὶν ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες, τῇ τάξει γραφόμεναι οὕτως, πρώτη πρὸς Ῥωμαίους, εἶτα πρὸς Κορινθίους δύο, εἶτα καὶ μετὰ ταύτας πρὸς Γαλάτας, καὶ ἑξῆς πρὸς Ἐφεσίους· εἶτα πρὸς Φιλιππησίους, καὶ πρὸς Κολοσσαεῖς, καὶ πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύο· καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους, καὶ ἑξῆς πρὸς μὲν Τιμόθεον δύο, πρὸς δὲ Τίτον, μία· καὶ τελευταία ἡ πρὸς Φιλήμονα μία, καὶ πάλιν Ἰωάννου ἀποκάλυψις. ταῦτα πηγαὶ τοῦ σωτηρίου, ὥστε τὸν διψῶντα, ἐμφορεῖσθαι τῶν ἐν τούτοις λογίων. ἐν τούτοις μόνοις τὸ τῆς εὐσεβείας διδασκαλεῖον εὐαγγελίζεται. μηδεὶς τούτοις ἐπιβαλλέτω, μηδὲ τούτων ἀφαιρείσθω τι. περὶ δὲ τούτων ὁ κύριος Σαδδουκαίους ἐδυσώπει λέγων, πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὰς δυνάμεις αὐτῶν. τοῖς δὲ Ἰουδαίοις παρῄνει, ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, ὅτι αὗταί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ. ἀλλ' ἕνεκά γε πλείονος ἀκριβείας προστίθημι καὶ τοῦτο, γράφων ἀναγκαίως· ὡς ἔστι καὶ ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν οὐ κανονιζόμενα μὲν, τετυπωμένα δὲ παρὰ τῶν

πατέρων ἀναγινώσκεσθαι τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον· σοφία Σολομῶντος, σοφία Σιράχ· καὶ Ἐσθήρ, καὶ Ἰουδήθ, καὶ Τωβίας, καὶ διδαχὴ καλουμένη τῶν ἀποστόλων· καὶ ὁ ποιμήν. καὶ ὅμως, ἀγαπητοί, κἀκείνων ἀναγινωσκομένων καὶ τούτων κανονιζομένων, οὐδαμοῦ τῶν ἀποκρύφων μνήμη, ἀλλὰ αἱρετικῶν ἐστιν ἐπίνοια· γραφόντων μὲν ὅτε θέλουσιν αὐτά· χαριζομένων δὲ καὶ προστιθέντων αὐτοῖς χρόνους, ἵνα ὡς παλαιὰ προφέροντες, πρόφασιν ἔχωσιν ἀπατᾶν ἐκ τούτων τοὺς ἀκεραίους.

extra hos sunt alii quoque libri, non in Canonem quidem redacti, à patribus vero instituti, ut ab iis, qui primum accedunt, & in pietatis doctrina volunt instituí, legantur. Sapientia Solomonis: Sapientia Sirach: & Ester: & Judith: & Tobias: & doctrina quæ dicitur Apostolorum, & pastor. Et tamen, dilecti, dum hi quidem leguntur, illi vero in Canonem referuntur, nusquam fit apocryphorum mentio, sed sunt hæreticorum commentum, ea quando volunt scribentium, tempora autem illis largientium & constituentium, ut tanquam vetera producentes, simplices seducendi ex iis occasionem habeant.

ΒΑΛΣ. Ὁ τελευταῖος ἀποστολικὸς κανὼν ἀπαριθμεῖται τὰ ὀφείλοντα ἀναγινώσκεσθαι βιβλία τῆς παλαιᾶς διαθήκης καὶ τῆς νέας. ἐνταῦθα δὲ ὁ ἅγιος, ὡς ἔοικε, μαθὼν ὅτι τινὲς θέλοντες ἀπατᾶν τοὺς ἀκεραίους κατὰ τὴν εὐσέβειαν, ἤγουν τοὺς μὴ ἔχοντας ἐλλιπές τι ἢ σύνθετον καὶ σκολιόν, ἀλλὰ ὄντας ἁπλοῦς, λέγουσιν εἶναι καὶ ἕτερά τινα βιβλία, διεστραμμένων μὲν ὄντα δογμάτων, ἀπόκρυφα δὲ λεγόμενα, ἔγραψε δὲ αὐτὸς τὰ ὀφείλοντα ἀναγινώσκεσθαι βιβλία. μὴ θαυμάσῃς δὲ εὑρίσκων τὸν ἀποστολικὸν κανόνα καὶ ἑτέρων βιβλίων ἀπαρίθμησιν ποιούμενον· ἀλλὰ ἀνάγνωθι τὰ ἐν τῷ ῥηθέντι ἀποστολικῷ κανόνι γραφέντα.

BALS. Postremus Canon Apostolicus enumerat libros qui legi debent, & veteris testamenti, & novi. Hic autem sanctus, cùm rescivisset (ut est verisimile) quòd nonnulli, volentes eos, qui sunt in pietate ac religione integri (quibus scilicet nihil deficit, nec quid habent compositum, vel contortum, sed sunt simplices) seducere; dicunt esse alios quosdam libros, qui quidem sunt perversorum dogmatum, & dicuntur apocrypha; scripsit & ipse, libros quos legi oporteat. Ne mireris autem, si inveneris Canonem Apostolicum, qui alios quoque libros enumerat: Sed lege quæ in dicto Apostolico Canone scripta sunt.

SANCTI ATHANASII AD RUFFINIANUM. A

Domino filio & in primis desiderabili sacrorum comministro Ruffiniano Athanasius in Domino salutem.

Tu quæ dilectum filium decent, ad patrem scribis. Te ergo per literas appropinquantem amplexus sum, omnium mihi dilectissime Ruffiniane. Ego autem, cùm ut filio, & in principiis, mediis & ultimis possem scribere, me continui: ne ex literis commendatio & testimonium cognoscatur. Tu enim mihi es epistola, sicut scriptum est, agnita, & lecta in corde. B *Sic ergo crede affectus, crede, inquam, appello te, & adhortor ut scribas. Non enim parum, sed valde me delectas, dum hoc agis. Quoniam autem studiosè & ecclesiasticè (hoc enim tuæ pietati valde convenit) interrogasti de iis qui propter necessitatem quidem tracti sunt, non autem malâ fide corrupti; & voluisti me ea scribere, quæ de ipsis in synodis, & ubique visa sunt: Scias domine mi longe desiderabilissime, quod in principio quidem vi, quæ facta fuit, cessante, ex partibus exteris congregatis Episcopis fuit Synodus: Facta est autem & apud sacrorum comministros, qui* C *Græciam incolunt: nihilo secius autem & apud eos qui habitant in Hispania & Gallia: & placuit, quod hic, & ubique, ut lapsis, & impietatis patronis, venia quidem detur resipiscentibus, locus autem in clero eis non detur. Qui vero impietatis auctores non fuerunt, sed vi & necessitate tracti sunt, visum est iis dari veniam, & locum etiam in clero habere, maximè quia probabilem defensionem attulerunt, & hoc quodammodo certa ratione factum esse videtur: affirmarunt enim se non fuisse ad impietatem traductos. Ne autem quidam, à pietate longè alienissimi, Ecclesias corrumperent,* D *maluerunt vi cedere, & onus ferre, quàm populos perdere. Hoc autem nobis visi sunt dicere probabiliter, quòd ipsi in excusationem adducerent, Aaron Moysis fratrem in deserto prævaricationi populi consensisse, se autem hac ratione defendisse, ne populus in Ægyptum reversus in idololatria permaneret. Probabile enim videbatur, quòd in deserto manentes possent ab impietate desistere: Ægyptum autem ingressi, in se ipsis impietatem exercerent & augerent. Hàc ergo de causâ Clerus illi condonatus est. Deceptis autem & vim passis datur venia. Hæc tuæ quoque pie-* E *tati significo, confidens, quòd quæ decreta fuerint tua admittet pietas: nec eorum qui sic convenerunt remissionem condemnabit. Dignare autem hæc legere sacerdotio & populo qui tibi subest, ut ipsi quoque hæc scientes, te erga tales ita affectum esse non querantur. Neque enim me scribere decet, cum posset tua pietas nostram quoque erga ipsos affectionem annunciare, & quæcunque desunt explere. Gratia Domino, qui te in omni ratione & cognitione replevit. Qui ergo pœnitentiam agunt, apertè anathematizent, nominatim Eudoxii, & Euzoii improbam fidem. Ipsi enim Christum crea-* F *turam esse tandem blasphemè asserentes, sectæ Arianæ se primipilos esse profitebantur. Confiteantur autem fidem, quam patres Nicææ professi sunt, & se nullam aliam Synodum huic præferre. Saluta fraternitatem tuam, quæ te nobiscum in Domino salutat.*

BALS. De iis, qui idolis immolata comederent, & qui idolis sacrificarunt, synodus Gangrensis, & sancti Petri Archiepiscopi Alexandrini, & martyris, Canones.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἐπιστολὴ πρὸς Ῥουφινιανόν.

Κυρίῳ υἱῷ καὶ ποθεινοτάτῳ συλλειτουργῷ Ῥουφινιανῷ Ἀθανάσιος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Σὺ μὲν τὰ υἱῷ ἠγαπημένῳ πρέποντα πρὸς πατέρα γράφεις. ἐγγίσαντα γοῦν σε διὰ τοῦ γράμματος περιεπτυξάμην, πάντων ἐμοὶ ποθεινότατε Ῥουφινιανέ. κἀγὼ δὲ ὡς υἱῷ δυνάμενος γράφειν ἔν τε προοιμίοις καὶ μέσοις καὶ τελευταίοις, ἐπέσχον, ἵνα μὴ ἐκ γραμμάτων ἡ σύστασις καὶ ἡ μαρτυρία γνωρίζηται. σὺ γὰρ εἶ ἐπιστολὴ κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπιγινωσκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ἐν καρδίᾳ. οὕτω τοίνυν πίστευε, διακείμενος, καὶ πιστεῦε, προσαγορεύω σε καὶ προτρέπω γράφειν. οὐ γὰρ ὀλίγως ἀλλὰ μεγάλως εὐφραίνεις τοῦτο ποιῶν. ἐπειδὴ δὲ φιλοκάλως καὶ ἐκκλησιαστικῶς (τοῦτο γὰρ πάλιν πρέπει τῇ σῇ εὐλαβείᾳ) ἠρώτησας περὶ τῶν δι᾽ ἀνάγκην ὑποσυρέντων μὲν, μὴ φθαρέντων δὲ ἐν τῇ κακοπιστίᾳ, καὶ ἠθέλησας γράψαι με τὰ δόξαντα περὶ αὐτῶν ἐν ταῖς συνόδοις καὶ πανταχοῦ· γίνωσκε κύριέ μου ποθεινότατε, ὅτι ἐν ἀρχῇ μὲν παυσαμένης τῆς γενομένης βίας γέγονε σύνοδος, παρόντων ἀπὸ τῶν ἔξω μερῶν ἐπισκόπων· γέγονε δὲ καὶ παρὰ τοῖς τὴν Ἑλλάδα κατοικοῦσι συλλειτουργοῖς· οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τοῖς ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. καὶ ἤρεσεν ὅπερ ὧδε καὶ πανταχοῦ, ὥστε τοῖς μὲν καταπεπτωκόσι καὶ προϊσταμένοις τῆς ἀσεβείας, συγγνώσκειν μὲν μετανοοῦσι, μὴ διδόναι δὲ αὐτοῖς τόπον κλήρου· τοῖς δὲ μὴ αὐθεντοῦσι μὲν τῆς ἀσεβείας, συρεῖσι δὲ δι᾽ ἀνάγκην καὶ βίαν, ἔδοξε δίδοσθαι μὲν συγγνώμην, ἔχειν δὲ καὶ τὸν τόπον τοῦ κλήρου, μάλιστα ὅτι ἀπολογίαν πιθανὴν ἐπορίσαντο, καὶ ἔδοξε τοῦτο πως οἰκονομικῶς γεγενῆσθαι· διεβεβαιώσαντο γὰρ μὴ μεταβεβλῆσθαι εἰς ἀσέβειαν· ἵνα δὲ μὴ κατασταθέντες τινὲς ἀσεβέστατοι διαφθείρωσι τὰς ἐκκλησίας, εἵλοντο μᾶλλον συνδραμεῖν τῇ βίᾳ, καὶ βαστάσαι τὸ βάρος, ἢ λαοὺς ἀπολέσθαι. τοῦτο δὲ λέγοντες ἔδοξαν καὶ ἡμῖν πιθανῶς λέγειν, διὰ τὸ καὶ προφασίζεσθαι αὐτοὺς τὸν Ἀαρὼν τὸν Μωσέως ἀδελφὸν, ἐν τῇ ἐρήμῳ συνδραμεῖν μὲν τῇ τοῦ λαοῦ παραβάσει, ἀπολογίαν δὲ ἐσχηκέναι, ἵνα μὴ ὁ λαὸς ὑποστρέψας εἰς Αἴγυπτον, ἐπιμείνῃ τῇ εἰδωλολατρείᾳ. καὶ γὰρ ἦν φαινόμενον εὔλογον, ὅτι μένοντες μὲν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐδύναντο παύσασθαι τῆς ἀσεβείας· εἰσελθόντες δὲ εἰς Αἴγυπτον, ἐπέτεινον καὶ ηὔξανον ἐν αὐτοῖς τὴν ἀσέβειαν. τούτου τοίνυν ἕνεκα συγγνωστὸν τὸ περὶ τὸν κλῆρον γέγονε. τοῖς δὲ ἀπατηθεῖσι καὶ βίαν παθοῦσι συγγνώμη δίδοται. ταῦτα καὶ τῇ σῇ εὐλαβείᾳ δηλῶ, θαρρῶν ὅτι καὶ τὰ δόξαντα ἀποδέξεταί σου ἡ θεοσέβεια, καὶ οὐ καταγνώσεται ἐπιχείρησιν τῶν συνελθόντων οὕτω. καταξίωσον δὲ ταῦτα ἀναγνῶναι τῷ ἱερατείῳ καὶ τῷ λαῷ τῷ ὑπὸ σὲ, ἵνα καὶ αὐτοὶ γινώσκοντες μὴ μέμφωνται οὕτως σε διακείμενον περὶ τοὺς τοιούτους. ἀπρεπὲς γὰρ ἦν ἐμὲ γράφειν δυναμένης τῆς σῆς εὐλαβείας καὶ τὴν ἡμῶν περὶ αὐτοὺς διάθεσιν ἀπαγγεῖλαι, καὶ πάντα τὰ λείποντα ἀναπληρῶσαι. χάρις τῷ Κυρίῳ τῷ πληρώσαντί σε ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει. οἱ μὲν οὖν μετανοοῦντες, φανερῶς ἀναθεματιζέτωσαν ὀνομάζοντες Εὐδοξίου καὶ Εὐζωΐου τὴν κακοπιστίαν. αὐτοὶ γὰρ λοιπὸν βλασφημοῦντες, κτίσμα λέγοντες τὸν Χριστὸν, τῆς Ἀρειανῆς αἱρέσεως προεστῶτες ὁμολογείτωσαν δὲ τὴν ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν πατέρων ὁμολογηθεῖσαν πίστιν, καὶ μηδεμίαν ἄλλην σύνοδον προκρινέτωσαν τῆς συνόδου. πρόσειπε τὴν παρὰ σοὶ ἀδελφότητα, ἡ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ προσαγορεύει σε.

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν εἰδωλόθυτα φαγόντων, καὶ περὶ τῶν θυσάντων τοῖς εἰδώλοις, ἡ ἐν Γάγγρᾳ σύνοδος καὶ οἱ κανόνες τοῦ ἁγίου Πέτρου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρος.

A μαρτυρεῖται τὸ κατὰ ... διαλαμβάνουσι. Ἡ δὲ παροῦσα ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου διαλαμβάνει περὶ τῶν συγκοινωνησάντων τοῖς αἱρετικοῖς, καὶ προσερχομένων τῇ ἐκκλησίᾳ. Φησὶ γὰρ ὁ ἅγιος ἐπιστέλλων πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα Ῥουφινιανὸν, ὅτι οἱ μὲν παραπεπτωκότες καὶ κοινωνήσαντες τοῖς αἱρετικοῖς, καὶ προστάται καὶ συνήγοροι τῆς ἀσεβείας γενόμενοι, εἰς μετάνοιαν μὲν δέχονται, κληρικοὶ δὲ ὄντες ἢ ἄλλως ἱερωμένοι τῆς ἱερωσύνης οὐκ ἀξιοῦνται. Οἱ δὲ μὴ αὐθεντοῦντες ὑπὲρ τῆς ἀσεβείας, ἤγουν μὴ κατὰ αὐθεντίαν καὶ κατὰ ἑκούσιον γνώμην κοινωνήσαντες τοῖς αἱρετικοῖς, ἀλλὰ βιαίως ἐξελκυσθέντες ἀπὸ τῆς εὐσεβείας εἰς ἀσέβειαν, κληρικοὶ ὄντες συγγνώμης ἀξιοῦνται, καὶ τοῦ κλήρου οὐκ ἀποξενοῦνται· καὶ μᾶλλον ὅτι διαβεβαιοῦνται μὴ μεταβληθῆναι εἰς ἀσέβειαν, ἤγουν μὴ συνθέσθαι τῇ δόξῃ τῶν αἱρετικῶν, ἀλλὰ κατά τινα οἰκονομίαν συγκοινωνῆσαι τούτοις, ἵνα μὴ αὐτῶν ἐκδιωχθέντων ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν, ἕτεροι ἀσεβεῖς ἐμπαραχθῶσι καὶ διαφθείρωσι τὸν ὀρθόδοξον λαόν. Ἔδοξε μὲν οὖν, φησὶ, πιθανῶς ταῦτα λέγειν, χρώμενοι καὶ παραδείγματι Ἀαρών. Ἐκεῖνος γὰρ τοῦ Μωσέως χρονίσαντος ἐν τῷ ὄρει, καὶ τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων θεὸν ζητοῦντος, συνέδωκε τῇ τούτων παραβάσει, καὶ γενέσθαι αὐτοῖς παρεχώρησε χωνευτὸν μόσχον. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ἵνα μὴ ὁ λαὸς ὑποστρέψας εἰς Αἴγυπτον ἐπιμείνῃ τῇ εἰδωλολατρείᾳ τῇ Αἰγυπτιακῇ, λογισάμενος ὅτι ἐν τῇ ἐρήμῳ C ὄντες, δυνήσονται ἀποστῆναι τῆς ἀσεβείας· ἐν δὲ τῇ Αἰγύπτῳ γενόμενοι, μᾶλλον ἀσεβήσουσι τοῖς Αἰγυπτίων ἑπόμενοι ἔθεσι. Καὶ περὶ μὲν ἱερωμένων ταῦτα φησί· τοῖς δὲ ἀπατηθεῖσι καὶ βίαν παθοῦσι λαϊκοῖς συγγνώμην δίδοσθαι, δεχομένοις καὶ οἰκονομουμένοις παρὰ τῶν Ἐπισκόπων κανονικῶς, ὡς καὶ ὀφείλουσιν ἀναθεματίζειν τὴν αἵρεσιν φανερῶς, ἤγουν ἐν ἐκκλησίαις· ὁμολογεῖν δὲ τὴν ἐν Νικαίᾳ ὀρθόδοξον πίστιν. Ἐκεχειρία δὲ λέγεται ἡ ἀργία καὶ ἀπραξία, ἥ τις καὶ ἄνεσις ἀργία λέγεται, ἀπὸ τοῦ ἐπέχειν τὰς χεῖρας, ἐγκράτεια τις οὖσα. Σημείωσαι οὖν καὶ ἀπὸ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς ὅτι ἄλλως κο- D λάζονται οἱ κατὰ βίαν κοινωνήσαντες μόνον τοῖς αἱρετικοῖς, ἄλλως οἱ ὁμοφρονήσαντες τούτοις καὶ ὑπὲρ τῆς ἀσεβείας συνηγορήσαντες, ἄλλως οἱ αὐτομολήσαντες, ἄλλως οἱ κοινωνήσαντες τούτοις καὶ θύσαντες, ἄλλως οἱ κατὰ βίαν φαγόντες εἰδωλόθυτα· καὶ ἄλλως οἱ παθόντες βίαν καὶ περὶ αὐτὸ τὸ φαγεῖν, καὶ ἁπλῶς τὰ τῶν τοιούτων μεγάλης ἐξετάσεως δέονται, ὅτι καὶ δυσχερῶς θεραπεύονται.

ΖΩΝΑΡ. Οὐ περὶ τῶν εἰδώλοις θυσάντων, καὶ οὕτως παραπεπτωκότων ἡ ἐρώτησις αὕτη ἐστὶν, ἀλλὰ περὶ τῶν αἱρετικοῖς συγκοινωνησάντων, ἤγουν Ἀρειανοῖς. Οἱ γὰρ τῆς E Ἀρείου αἱρέσεως, προστάτας αὐτοῖς ἔχοντες βασιλεῖς τόν Κωνστάντιον, καὶ τὸν Οὐάλεντα, κἀντεῦθεν μέγα δυνάμενοι, πολλοὺς ἠνάγκαζον προστίθεσθαι τῇ δόξῃ αὐτῶν. Ὧν ὕστερον μετανοούντων, καὶ προσερχομένων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἠρώτησεν ὁ Ῥουφινιανὸς Ἐπίσκοπος ὢν, ὅπως χρὴ τοὺς τοιούτους δέχεσθαι. Πρὸς ἣν ἐρώτησιν ἀπεκρίθη ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὅτι πολλῶν γενομένων συνόδων τοπικῶν δηλαδὴ περὶ τούτων, ἔδοξεν, ὥστε τοῖς μὲν παραπεσοῦσι κοινωνήσασι τοῖς αἱρετικοῖς, καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις φρονεῖν ὁμολογήσασι, καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ προϊσταμένοις τῆς ἀσεβείας· ἤγουν ὑπεραγωνιζομένοις αὐτῆς καὶ συνηγοροῦσι, καὶ πείθειν σπουδάζουσιν ὡς ἀσφαλὴς ἡ ἐκείνων ἐστὶ δόξα, μετα- F νοοῦσι καὶ προσερχομένοις τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ, δίδοσθαι μὲν μετάνοιαν καὶ συγγνώμην· μὴ μέντοι γε καὶ τόπον κλήρου αὐτοῖς παραδέχεσθαι. Κἂν γὰρ Ἐπίσκοποι τυχὸν ἦσαν ἢ κληρικοὶ, οὐκέτι δεχθήσονται εἰς τόπον ἱερωμένων, ἀλλ᾽ ὡς λαϊκοὶ ἔσονται. Τοῖς δὲ μὴ αὐθεντοῦσι μὲν τῆς ἀσεβείας· ἤγουν μὴ κατ᾽ αὐθεντίαν καὶ γνώμην ἑκούσιον κοινωνήσασι τοῖς αἱρετικοῖς· παρασυρεῖσι δὲ δι᾽ ἀνάγκην καὶ βίαν, ἤτοι βιαίως συντεθειμένοις τῇ ἀσεβείᾳ, καὶ ἐξελκυσθεῖσι τῆς εὐσεβείας (ὥσπερ γὰρ ὁ ὑπὸ σφοδρᾶς ὕδατος φορᾶς παρασυρόμενος οὐ κατὰ προαίρεσιν οἰκείαν φέρεται, ἀλλὰ βιαίως ἕλκεται·

A fusiùs tractant. Præsens autem Sancti Athanasii Epistola tractat de iis, qui hæreticis communicarunt, & ad Ecclesiam accedunt. Ac Ruffinianum enim, qui eum interrogaverat, scribens Sanctus, ait, quod, qui lapsi sunt, & hæreticis communicarunt, & impietatis præsides, & patroni fuerunt, ad pœnitentiam quidem admittuntur: Si autem sint clerici, vel aliàs in sacris ordinibus, sacerdotio digni non habentur. Qui autem impietatis non fuerint auctores, seu qui sua auctoritate & voluntate cum hæreticis non communicaverint, sed a pietate ad impietatem vi tracti fuerint; si sint quidem clerici, & venia digni habentur, & a clero non abalienantur: eoque ma- B gis, quòd asserunt se ad impietatem non fuisse traductos, seu hæreticorum sententiæ non fuisse assensos, sed quodam consilio eis communicasse, ne iis ab Ecclesiis expulsis, alii impii in eorum locum introducerentur, & populum orthodoxum corrumperent. Visi sunt igitur, inquit, hæc dicere probabiliter, Aaron quoque exemplo utentes. Ille enim, cum Moyses in monte diutius esset moratus, & Hebræorum populus Deos quæreret, cessit eorum prævaricationi, & fusilem vitulum eis fieri permisit. Hoc autem fecit, ne reversus in Ægyptum populus in Ægyptiaca idololatria permaneret, reputans, quod, cùm sint in deserto, poterunt ab impietate desistere: sed si in Æ- C gypto fuerint, erunt magis impii, mores Ægyptiorum sequentes. Ac de iis quidem, qui sacros ordines susceperunt, hæc dicit. Deceptis autem, & vim passis laicis venia datur, susceptis, & ab Episcopis canonice dispensatis, utpote qui hæretica debeant aperte anathematizare, seu in Ecclesia: Nicænam autem orthodoxam fidem confiteri. Ἐκεχειρία vero dicitur quies, & operis remissio, quæ & vacatio remissa dicitur, a manibus continendis, ut quæ sit manuum continentia. Nota ergo ex præsenti Epistola, quod aliter puniuntur, qui per vim cum hæreticis solùm communicarunt, aliter qui his consenserunt, & impietatem defenderunt, aliter qui ad D impietatem transfugerunt, aliter qui his communicarunt, & sacrificarunt, aliter qui idolothyta vi comederunt, & aliter quibus ad hoc ipsum, ut comederent, vis allata est: & ut semel dicam, magna hæc examinatione indigent, quoniam etiam difficulter curantur.

Zonar. Non de iis, qui idolis immolavere, ac ità lapsi sunt, hæc quæstio est, verum de iis qui cum hæreticis communicavêre, Arrianis nimirum. Etenim Arriani, cum sibi consentientes haberent Imperatores Con- E stantium & Valentem, ex eóque multùm valerent, complures, ut ipsorum opinionem amplecterentur, per vim adegêre: Qui, cùm mox pœnitentia ducti ad Ecclesiam Catholicam se conferrent, rogavit Ruffinianus, quippe Episcopus, quænam in ejusmodi hominibus admittendis servanda ratio esset. Ad quam interrogationem magnus Athanasius respondit, cùm multæ Synodi, locales nimirum, de his celebratæ sint, decretum fuisse, ut lapsis, qui cum hæreticis communicarunt, eademque cum illis sentire se professi sunt, neque hoc tantum, sed & impietatis primipili, hoc est, propugnatores & patroni fuerunt, ac tutam illorum opinionem esse persua- F dere studuerunt, si resipuerint, seque Orthodoxæ Ecclesiæ adjunxerint, pænitentiæ quidem sit locus & veniæ: cæterum ad locum in clero obtinendum nullatenus admittantur. Nam etiamsi Episcopi fuissent forsitan vel clerici, nequaquam in sacrorum hominum ordinem recipientur, sed ut laici erunt. Qui vero impietatis auctores minime fuerunt, hoc est, qui sponte & voluntariè cum hæreticis non communicârunt: necessitate autem & vi tracti sunt, sive, per vim impietati consenserunt, suntque à pietate abstracti, (Ut enim, qui vehementi aquarum impetu rapitur, non sua voluntate defertur, sed trahitur vi adactus:

adactus: sic & illi, ob vim ab hæreticis illatam cedentes, transversi acti sunt, & succubuerunt) placuit, inquit, & veniam ipsis concedi, si pœnitentiam agant, & locum præterea cleri assignari. Nec tantum, quòd vi adacti cesserunt, inquit, ipsis ignoscitur: sed quia præterea defensionem probabilem afferunt, per quam, quod hæreticis cesserint, prudenti id consilio ab ipsis factum esse videtur. Confirmarunt illi siquidem, hoc est, certò plane probarunt minime se ad impietatem traductos, nequaquam videlicet hæreticorum opinionibus adhæsisse, sed rectam tenuisse fidem: tantummodo autem communicasse cum hæreticis, ne dum ab Ecclesiis ipsi depulsi, alii quidem impii introducerentur, & Ecclesias, hoc est, populum orthodoxum corrumperent. Atque hanc ob causam maluisse vi cedere, ac mulctæ onus subire, ex eo quod succubuisse viderentur; quam populum perdere. Hæc ergo, inquit, probabiliter loqui visi sunt, exemplum quoq; Aaron proferentes. Ille namque, cum Moses diutiùs in monte cunctaretur, ac Hebræorum populus Deos requireret, transgressioni populi cessit, fusilémque ab ipsis vitulum fieri permisit. Id autem eo consilio fecit ne populus in Ægyptum reversus in Ægyptiacâ idololatriâ persisteret: secum ipse reputans, quòd in deserto continere se ab impietate possent, ubi verò in Ægyptum devenerint magis fore impios, dum Ægytiorum mores ritúsque imitarentur. Ob hanc ergo causam, inquit, in clerum quoque admittuntur. Deceptis vero, & vim passis, venia conceditur. Hæc de laicis, qui ab hæreticis decepti, aut coacti illorum dogmatibus sunt assensi accipienda sunt; quibus, ait, si pœnitentiam agant, & Ecclesiæ accedant, veniam dari; & recepti sunt & dispositi juxta leges à patribus præscriptas, nempe Canones. Hæc autem scripsi, inquit, confidens futurum, ut quæ nobis placuerunt, tu quoque approbes: nec eos, qui ita convenerunt, desidiæ condemnes. Est porro horum verborum hæc sententia. Non condemnabis nimirum nos quia ita convenimus, ut scilicet de iis, qui cum hæreticis communicaverunt, deliberemus, quasi frustra, incassúmque, ac irrito labore convenerimus, quippe qui nihil forte de ipsis opportune statuerimus. Est siquidem ἐκεχειρία inertia quædam ac segnities à continendis manibus dicta ut quæ sit manuum continentia. Subjicit deinde quidnam pœnitentes facere oporteat. Anathematizent, inquit, hæc apertè, hoc est, publicè, in ecclesiis, fidemque Nicææ decretam profiteantur. Et quæ deinceps.

A ὥσπερ καὶ οὗτοι τῇ βίᾳ νικηθέντες τῶν αἱρετικῶν, παρετράπησαν καὶ ὑπέκυψαν) ἔδοξε, φησὶ, καὶ συγγνώμην διδόναι μεταμελουμένοις· ἀπονέμειν δὲ αὐτοῖς καὶ τὸν τόπον τοῦ κλήρου. καὶ οὐ μόνον, ὅτι βιασθέντες συνδεδώκασι, συγχωρηθήσονται φησὶν, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ ἀπολογίαν πιθανὴν ποιοῦνται· διὸ καὶ ἔδοξε τὸ ὑποκύψαι αὐτοὺς τοῖς αἱρετικοῖς, οἰκονομικῶς γενέσθαι. διεβεβαιώσαντο γὰρ, ἀντὶ τοῦ βεβαίως ἐπληροφόρησαν, μὴ μεταβληθῆναι εἰς ἀσέβειαν· ἤγουν μὴ συνθέσθαι τῇ δόξῃ τῶν αἱρετικῶν, ἀλλὰ τὴν ὀρθῶς ἔχειν πίστιν· μόνον δὲ συγκοινωνῆσαι τοῖς αἱρετικοῖς, ἵνα μὴ αὐτῶν ἐκδιωχθέντων τῶν ἐκκλησιῶν, ἕτεροι ἀσεβεῖς ἀντεισαχθῶσι· καὶ διαφθείρωσι
B τὰς ἐκκλησίας ἤτοι τὸν ὀρθόδοξον λαόν. καὶ διὰ τοῦτο ᾑρετίσαντο συνδραμεῖν τῇ βίᾳ, καὶ βαστάσαι τὸ βάρος τοῦ ἐπιτιμίου, διὰ τὸ δόξαι ὑποκύψαι, καὶ μὴ μᾶλλον τοὺς λαοὺς ἀπολέσαι. ἔδοξαν οὖν, φησὶ, πιθανῶς ταῦτα λέγειν, χρώμενοι καὶ παραδείγματι τῷ Ἀαρών. ἐκεῖνος γὰρ, τοῦ Μωσέως χρονίσαντος ἐν τῷ ὄρει, καὶ τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων θεοὺς ζητοῦντος, ἐνδέδωκε τῇ τοῦ λαοῦ παραβάσει, καὶ γενέσθαι αὐτοῖς παρεχώρησε χωνευτὸν μόσχον. τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ἵνα μὴ ὁ λαὸς ὑποστρέψας εἰς Αἴγυπτον, ἐπιμείνῃ τῇ εἰδωλολατρείᾳ τῇ Αἰγυπτιακῇ, λογισάμενος ὅτι ἐν τῇ ἐρήμῳ ὄντες, δυνήσονται ἀποστῆναι τῆς ἀσεβείας· ἐν δὲ τῇ Αἰγύπτῳ γενόμενοι,
C μᾶλλον ἀσεβήσουσι, τοῖς τῶν Αἰγυπτίων ἐπιμένοντες ἔθεσι. διὰ ταῦτα φησὶν, καὶ εἰς τὸν κλῆρον δέχονται. τοῖς δὲ ἀπατηθεῖσι καὶ βίαν παθοῦσι, συγγνώμη δίδοται. ταῦτα περὶ λαϊκῶν ἀπατηθέντων παρὰ τῶν αἱρετικῶν, ἢ βιασθέντων καὶ συνθεμένων τοῖς ἐκείνων δόγμασιν· οἷς φησὶ, μετανοοῦσι καὶ προσερχομένοις τῇ ἐκκλησίᾳ, συγγνώμη δίδοται, δεχομένοις καὶ οἰκονομουμένοις κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων πατέρων νόμους, ἤτοι κανόνας. ταῦτα δὲ, φησὶν, ἔγραψα, θαρρῶν, ὅτι τὰ δόξαντα ἡμῖν, ἀποδέξῃ καὶ σὺ καὶ οὐ καταγνώσῃ τῶν συνελθόντων ὡς ἐκεχειρίας. τοιοῦτος δ᾽ ἐστὶ τούτου ὁ νοῦς. ὅτι οὐ καταγνώσῃ τῶν ἀθροισθέντων ἡμῶν οὕτως, ἤγουν ἐπὶ τῷ σκοπῆσαι
D περὶ τῶν τοῖς αἱρετικοῖς κοινωνησάντων, ὡς μάτην καὶ ἀργῶς, ἀπράκτως τε συνελθόντων, οἷα μηδὲν τάχα περὶ αὐτῶν χρήσιμον διαγνωσαμένων. ἐκεχειρία γάρ ἐστιν, ἡ ἀπραξία καὶ ἡ ἀργία, ἀπὸ τοῦ ἐπέχειν τὰς χεῖρας, ἐκεχειρία τις οὖσα. εἶτα προστίθησι, καὶ τί ὀφείλουσι ποιεῖν οἱ μετανοοῦντες, λέγων· ἀναθεματιζέτωσαν τάδε φανερῶς. ἀντὶ τοῦ δημοσίᾳ, ἐπ᾽ ἐκκλησίας, καὶ ὁμολογείτωσαν τὴν ἐν Νικαίᾳ ὁρισθεῖσαν πίστιν. καὶ τὰ λοιπά.

E

F

SANCTI

A

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας, Καππαδοκίας, πρὸς Ἀμφιλόχιον Ἐπίσκοπον Ἰκονίου, ἐπιστολὴ κανονικὴ α΄.

SANCTI PATRIS NOSTRI BASILII ARCHIEPISCOPI CÆSAREÆ Cappadociæ, ad Amphilochium Iconii Episcopum, Epistola Canonica prima.

ΑΝΟΗΤΩ, ἐπερωτήσαντι σοφίαν, φησὶ, σοφία λογισθήσεται· σοφοῦ δὲ (ὡς ἔοικεν) ἐρώτημα καὶ τὸν ἀνόητον σοφίζει· ὅπερ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι συμβαίνει ἡμῖν, ὁσάκις ἂν σου δεξώμεθα τῆς φιλοπόνου ψυχῆς τὰ γράμματα. ἐπιστατικώτεροι γὰρ ἑαυτῶν καὶ ἐμφρονέστεροι γινόμεθα ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐρωτήσεως, πολλὰ, ὧν οὐκ ἐπιστάμεθα, διδασκόμενοι· καὶ γίνεται ἡμῶν διδάσκαλος ἡ περὶ τοῦ ἀποκρίνεσθαι μέριμνα. ἀμέλει καὶ νῦν, οὐδέποτε λαβόντες ἐν φροντίδι τὰ ἐπερωτήματά σου, ἠναγκάσθημεν καὶ ἐπισκέψασθαι ἀκριβῶς, καὶ εἴ τι ἠκούσαμεν παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, ἀναμνησθῆναι, καὶ τὰ συγγενῆ ὧν ἐδιδάχθημεν, παρ' ἑαυτῶν ἐπιλογίσασθαι.

B

Stulto, qui sapientiam inquis, interrogaverit, sapientia etiam reputabitur. Sapientis autem, ut videtur, interrogatio etiam stultum sapientem efficit: quod nobis Dei gratia accidit, quoties laboriosæ tuæ animæ literas accepimus. Nobis enim ipsis scientiores & prudentiores ab ipsa interrogatione reddimur, multa, quæ nesciebamus, edocti: & respondendi studium nobis fit magister. Certè & nunc, cùm tua interrogata nunquam nobis in mentem venissent, coacti sumus, & accuratè considerare, &, si quid à senioribus audivimus, in memoriam revocare, & iis, quæ docti sumus, cognata animo perpendere.

ΖΩΝΑΡ. Πολλῆς ταπεινοφροσύνης γέμει τὸ προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς. εἰ ὁ μέγας Βασίλειος λέγει σοφίζεσθαι διὰ τῆς τοῦ θείου Ἀμφιλοχίου ἐρωτήσεως, προϊὼν δὲ λέγει ὅπως σοφίζεται. πρὸ γὰρ τῶν ἐρωτημάτων φησὶ, μὴ τούτων ἐν φροντίδι γενόμενος, νῦν μετὰ τὴν ἐρώτησιν ἐπιστατικώτερον, ἤγουν προσεκτικώτερον ἐπισκεψάμενοι ταῦτα, καὶ ὅσα παρὰ τῶν ἀρχαιοτέρων ἠκούσαμεν ἀνεμνήσθημεν· καὶ παρ' ἑαυτῶν προσεθέμεθα τὰ λοιπά· ὅσα συγγενῆ ὧν ἐδιδάχθημεν· τουτέστιν ἐκείνοις ἀκόλουθα καὶ σύμφωνα, ἀλλ' οὐκ ἐναντιούμενα.

C

ZONAR. Multa humilitate plenum est Epistolæ procemium. Si magnus Basilius per divini Amphilochii interrogationes se sapientem reddi dicit, quo pacto id fiat, in progressu ostendit. Cum enim, ait, ante has interrogationes nihil de hujusmodi rebus cogitassem, nunc post quæstionem propositam, accuratiùs, hoc est, attentiùs ista perpendentes, & quæ accepimus ab antiquis in memoriam revocavimus, & reliqua per nos ipsos adjunximus, quæcunque iis affinia sumus edocti, hoc est, quæ illis congruentia & consona, nec ullatenus repugnantia sunt.

ΚΑΝΩΝ α΄.

Τὸ μὲν οὖν περὶ τοὺς καθαροὺς ζήτημα, καὶ εἴρηται πρότερον, καὶ καλῶς ἀπεμνημόνευσας, ὅτι δεῖ τῷ ἔθει τῷ καθ' ἑκάστην χώραν ἕπεσθαι, διὰ τὸ διαφόρως ἐνεχθῆναι περὶ τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν, τοὺς τότε περὶ τούτου διαλαβόντας. τὸ δὲ τῶν Πεπουζηνῶν, οὐδένα μοι λόγον ἔχειν δοκεῖ· καὶ ἐθαύμασα, πῶς κανονικὸν ὄντα τὸν μέγαν Διονύσιον παρῆλθεν. ἐκεῖνο γὰρ ἔκριναν οἱ παλαιοὶ δέχεσθαι βάπτισμα, τὸ μηδὲν τῆς πίστεως παρεκβαῖνον· ὅθεν τὰς μὲν, αἱρέσεις ὠνόμασαν· τὰς δὲ, σχίσματα· τὰς δὲ, παρασυναγωγάς. αἱρέσεις μὲν, τοὺς παντελῶς ἀπερρηγμένους, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἀπηλλοτριωμένους· σχίσματα δὲ, τοὺς δι' αἰτίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς, καὶ ζητήματα ἰάσιμα, πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας. παρασυναγωγὰς δὲ, τὰς συνάξεις τὰς παρὰ τῶν ἀνυποτάκτων πρεσβυτέρων, ἢ Ἐπισκόπων, καὶ παρὰ τῶν ἀπαιδεύτων λαῶν γινομένας· οἷον εἴ τις ἐν πταίσματι ἐξετασθεὶς, ἐπεσχέθη τῆς λειτουργίας, καὶ μὴ ὑπέκυψε τοῖς κανόσιν· ἀλλ' ἑαυτῷ ἐξεδίκησε τὴν προεδρίαν καὶ τὴν λειτουργίαν, καὶ συναπῆλθον τούτῳ τινὲς καταλιπόντες τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, παρασυναγωγὴ τὸ τοιοῦτον. σχίσμα δὲ, τὸ περὶ τῆς μετανοίας διαφόρως ἔχειν πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. αἱρέσεις δὲ, οἷον ἡ τῶν Μανιχαίων καὶ Οὐαλεντίνων, καὶ Μαρκιωνιστῶν, καὶ αὐτῶν τούτων Πεπουζηνῶν. εὐθὺς γὰρ περὶ αὐτῆς τῆς εἰς Θεὸν πίστεώς ἐστιν ἡ διαφορά. ἔδοξε τοίνυν τοῖς ἐξ ἀρχῆς, τὸ μὲν τῶν αἱρετικῶν παντελῶς ἀθετῆσαι· τὸ δὲ τῶν ἀπεσχισμένων, ὡς ἔτι ἐκ τῆς ἐκκλησίας ὄντων, παραδέξασθαι. τοὺς δὲ ἐν ταῖς παρασυναγωγαῖς, μετανοίᾳ ἀξιολόγῳ καὶ ἐπιστροφῇ βελτιωθέντας, συνάπτεσθαι πάλιν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὥστε πολλάκις καὶ τοὺς ἐν βαθμῷ, συναπελθόντας τοῖς ἀνυποτάκτοις, ἐπειδὰν δὲ μεταμεληθῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν παραδέχεσθαι τάξιν. οἱ τοίνυν Πεπουζηνοὶ προδήλως εἰσὶν αἱρετικοί. εἰς γὰρ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐβλασφήμησαν Μοντανῷ καὶ Πρισκίλλῃ

D

CANON I.

Quæ itaque ad Catharos pertinet quæstio & prius dicta est, & rectè admonuisti, quòd oporteat uniuscujusque regionis morem sequi propterea quòd inter eos, qui tunc de his disseruerunt, variæ fuerint de ipsorum baptismate dissensiones. Pro Pepuzenorum autem baptismo nulla mihi videtur esse ratio; & miratus sum quomodo hoc magnum Dionysium, qui fuit canonicus, præterit. Antiqui enim illum baptismum suscipiendum putarunt, qui nihil à fide recedit: unde alia quidem hæreses nominaverunt, alia verò schismata, alia rursus illegitimos conventus. Hæreses quidem, eos qui omnino abrupti sunt, & in ipsa fide sunt abalienati: Schismata autem, eos qui propter

E

aliquas ecclesiasticas causas & medicabiles quæstiones inter se dissident: Illegitimos autem conventus, congregationes quæ ab immorigeris Presbyteris, vel Episcopis, & à populo indocto fiunt. Ut si quis in delicto deprehensus, à sacra obeundi ministerio prohibitus sit, & is canonibus se non submisit; sed præsulatum & sacrum ministerium sibi vendicavit: & quidam una cum eo recesserunt, relicta ecclesia Catholica, id est illegitimus conventus. Schisma autem est, de pœnitentia dissentire ab iis qui sunt ex Ecclesia. Hæreses autem, ut Manichæorum, & Valentinorum, & Marcionistarum, & horum ipsorum Pepuzenorum. Statim enim de ipsa in

F

Deum fide est dissentio. Visum est ergo antiquis, hæreticos quidem omnino rejicere; Schismaticos autem, ut qui adhuc sint ex ecclesia, admittere; eos autem, qui in illegitimis sunt conventibus, pœnitentia & conversione correctos, rursus ecclesiæ conjungere, ut sæpe iji, qui in gradu collocati, cum rebellibus abierunt, postquam eos pœnituerit, in eundem ordinem admittantur. Pepuzeni ergò sunt apertè hæretici. In sanctum enim Spiritum blasphemarunt, Montano & Priscilla paracleti appellationem

appellationem nefariè & impudenter attribuentes. Sive A *ergo, ut qui homines in deos referant, sunt condemnandi, sive ut qui Spiritum sanctum per comparationem cum hominibus injuria afficiant, sic quoque sunt æterna condemnationi obnoxii, quòd condonari non possit blasphemia in Spiritum sanctum. Quamnam ergo habet rationem verum eorum baptisma judicari, qui in patrem & filium & Montanum vel Priscillam baptizant? non enim baptizati sunt qui in ea, quæ nobis non traduntur, sunt baptizati. Quare etiamsi hoc magnum Dionysium latuit, nobis tamen non est servanda erroris imitatio. Ipsa enim absurditas aperta est per se, &* B *evidens omnibus quibus vel parum inest rationis. Cathari sunt & ipsi ex iis, qui sunt abscissi. Verumenimvero antiquis visum est, Cypriano dico, & nostro Firmiliano, eos omnes uni calculo subjicere, Catharos, & Encratitas, & Hydroparastatas, & Apotactitas: quoniam separationis quidem principium per schisma factum est: qui autem se ab ecclesia separârunt, non habent ampliùs in se gratiam Spiritus Sancti. Defecit enim ejus communicatio, eò quòd interrupta sit successio: qui enim primi recesserunt, ordinationem à patribus habebant, & per manuum eorum impositionem habebant spiritualem gratiam.* C *Qui autem abrupti sunt, laici effecti, nec baptizandi, nec ordinandi habebant potestatem, ut qui non possint ampliùs S. Spiritus gratiam aliis præbere, à qua ipsi exciderunt. Quare eos qui ab ipsis baptizati erant, ut à laicis baptizatos, jusserunt ad ecclesiam venientes vero ecclesiæ baptismo expurgari. Sed quoniam nonnullis Asiaticis omnino visum est propter multorum œconomiam sive dispensationem, eorum baptisma suscipi suscipiatur. Encratitarum autem facinus oportet nos intelligere, quòd ut se reddant non suscipiendos ab ecclesia, agressi sint deinceps proprio baptismate præoccupare. Unde* D *suam quoque consuetudinem deleverunt. Existimo ergo, quòd quoniam nihil est de his apertè dictum, oportet nos eorum baptismum rejicere, & si quis ab eis acceperit, eum ad ecclesiam accedentem baptizare. Quòd si hoc universali œconomiæ impedimento erit, rursus consuetudine utendum est, & sequi oportet patres, qui ad nos pertinentia providerunt. Vereor enim ne, ut eos volumus circa baptismum tardos facere, eos qui servantur, impediamus propter severitatem mandati. Sin autem illi nostrum baptismum servant, hoc nos pudore non confundat: neque enim illis gratiam reddere* E *tenemur, sed Canonum exactæ observationi servire. Omni autem ratione statuatur, ut qui ex eorum baptismo accedunt, ungantur scilicet à fidelibus, & sic ad mysteria accedant. Scio autem, quòd fratres Zoin, & Saturninum qui erant ex illorum ordine, in Episcoporum cathedram suscepimus. Quare eos qui illorum ordini conjuncti sunt, non ampliùs possumus ab ecclesia separare, utpote tanquam Canone aliquo communionis cum ipsis edito per Episcoporum susceptionem.*

BALS. Postquam fecit sanctus procemium, & se quidem ad ultimam humilitatem redegit, sanctum autem Amphilochium, qui interrogationes fecerat, valde lau- F davit, respondet de iis quæ fuerat interrogatus, & dicit quòd, an oporteat baptizari Novatianos, qui etiam seipsos Catharos nominant, diversæ sententiæ processerunt, quemadmodum tu quoque commonuisti: & placuit sequi morem uniuscujusque regionis. Deinde de Pepuzenis respondere incipiens, docet quid sit hæresis, & quid schisma, & quid parasynagoga; & hæreticorum quidem baptisma dicit penitus rejici; schismaticorum autem admitti: eos verò qui parasynagogas seu illicitos conventus instituunt, rursus Ecclesiæ conjungi

τὴν τοῦ παρακλήτου προσηγορίαν ἀθεμίτως καὶ ἀναισχύντως ἐπιφημίσαντες. εἴτε οὖν ὡς ἀνθρώπους θεοποιοῦντες, κατάκριτοι, εἴτε ὡς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ πρὸς ἀνθρώπους συγκρίσει καθυβρίζοντες καὶ οὕτω τῇ αἰωνίῳ καταδίκῃ ὑπεύθυνοι, διὰ τὸ ἀσυγχώρητον εἶναι τὴν εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημίαν. τίνα οὖν λόγον ἔχει τὸ τούτων βάπτισμα ἐγκριθῆναι, τῶν βαπτιζόντων εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν καὶ Μοντανὸν ἢ Πρίσκιλλαν; οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ εἰς τὰ μὴ παραδεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες. ὥστε, εἰ καὶ τὸν μέγαν Διονύσιον τοῦτο παρέλαθεν, ἀλλ' ἡμῖν οὐ φυλακτέον τὴν μίμησιν τοῦ σφάλματος. τὸ γὰρ ἄτοπον, αὐτόθεν πρόδηλον, καὶ πᾶσιν ἐναργὲς, οἷς τι καὶ μικρὸν τοῦ λογίζεσθαι μέτεστι. οἱ καθαροὶ καὶ αὐτοὶ τῶν ἀπεσχισμένων εἰσί. πλὴν ἀλλ' ἔδοξε τοῖς ἀρχαίοις, τοῖς περὶ Κυπριανὸν λέγω καὶ Φιρμιλιανὸν τὸν ἡμέτερον, τούτους πάντας μιᾷ ψήφῳ ὑποβάλλειν, Καθαροὺς, Ἐγκρατίτας, καὶ Ὑδροπαραστάτας, καὶ Ἀποτακτίτας. διότι ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ διὰ σχίσματος γέγονεν· οἱ δὲ τῆς ἐκκλησίας ἀποστάντες, οὐκέτι ἔσχον τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ἑαυτοῖς. ἐπέλιπε γὰρ ἡ μετάδοσις τῷ διακοπῆναι τὴν ἀκολουθίαν. οἱ μὲν γὰρ πρῶτοι ἀναχωρήσαντες, παρὰ τῶν πατέρων εἶχον τὰς χειροτονίας: καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν, εἶχον τὸ χάρισμα τὸ πνευματικόν. οἱ δὲ ἀπορραγέντες, λαϊκοὶ γενόμενοι, οὔτε τοῦ βαπτίζειν, οὔτε τοῦ χειροτονεῖν εἶχον τὴν ἐξουσίαν, οὐκέτι δυνάμενοι χάριν πνεύματος ἁγίου ἑτέροις παρέχειν, ἧς αὐτοὶ ἐκπεπτώκασι. διὸ, ὡς παρὰ λαϊκῶν βαπτιζομένους τοὺς παρ' αὐτῶν, ἐκέλευσαν ἐρχομένους ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, τῷ ἀληθινῷ βαπτίσματι τῷ τῆς ἐκκλησίας ἀνακαθαίρεσθαι. ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἔδοξέ τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν, οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν, δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, ἔστω δεκτόν. τὸ δὲ τῶν Ἐγκρατιτῶν κακούργημα νοῆσαι ἡμᾶς δεῖ, ὅτι, ἵνα αὐτοὺς ἀπροσδέκτους ποιήσωσι τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐπεχείρησαν λοιπὸν ἰδίῳ προκαταλαμβάνειν βαπτίσματι. ὅθεν καὶ τὴν συνήθειαν τὴν ἑαυτῶν παρεχάραξαν. νομίζω τοίνυν, ὅτι ἐπειδὴ οὐδὲν ἐστὶ περὶ αὐτῶν φανερῶς διηγορευμένον, ἡμᾶς προσῆκεν ἀθετεῖν αὐτῶν τὸ βάπτισμα. κἂν τις ᾖ παρ' αὐτῶν εἰληφὼς, προσιόντα τῇ ἐκκλησίᾳ βαπτίζειν. ἐὰν μέντοι μέλλῃ τῇ καθόλου οἰκονομίᾳ ἐμπόδιον ἔσεσθαι τοῦτο, πάλιν τῷ ἔθει χρηστέον, καὶ τοῖς οἰκονομήσασι τὰ καθ' ἡμᾶς πατράσιν ἀκολουθητέον. ὑφορῶμαι γὰρ μήποτε, ὡς βουλόμεθα ὀκνηροὺς αὐτοὺς περὶ τὸ βαπτίζειν ποιῆσαι, ἐμποδίσωμεν τοῖς σωζομένοις διὰ τὸ τῆς προτάσεως αὐστηρόν. εἰ δὲ ἐκεῖνοι φυλάσσουσι τὸ ἡμέτερον βάπτισμα, τοῦτο ἡμᾶς μὴ δυσωπείτω. οὐ γὰρ ἀντιδιδόναι αὐτοῖς ὑπεύθυνοι χάριν ἐσμὲν, ἀλλὰ δουλεύειν ἀκριβείᾳ κανόνων. παντὶ δὲ λόγῳ τυπωθήτω, τοὺς ἐπὶ τὸν βαπτισμὸν ἐκείνων προσερχομένους χρίεσθαι ὑπὸ τῶν πιστῶν δηλονότι, καὶ οὕτω προσιέναι τοῖς μυστηρίοις. οἶδα δὲ ὅτι τοὺς ἀδελφοὺς περὶ Ζωΐν, καὶ Σατορνῖνον, ἀπ' ἐκείνης ὄντας τῆς τάξεως, προσεδεξάμεθα εἰς τὴν καθέδραν τῶν Ἐπισκόπων. ὥστε τοὺς τῷ τάγματι ἐκείνῳ συνημμένους, οὐκέτι δυνάμεθα διακρίνειν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ὅτι κανόνα τινὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας ἐκθέμενοι, διὰ τῆς τῶν Ἐπισκόπων παραδοχῆς.

ΒΑΛΣ. Μετὰ τὸ προοιμιάσασθαι τὸν ἅγιον, καὶ ἑαυτὸν μὲν εἰς ἐσχάτην ταπείνωσιν ἀγαγεῖν, τὸν δὲ τὰς ἐρωτήσεις πεποιηκότα ἅγιον Ἀμφιλόχιον ὑπερεγκωμιάσαι, ἀπολογεῖται περὶ ὧν ἠρωτήθη, καί φησιν, ὅτι περὶ τοῦ εἰ χρὴ βαπτίζεσθαι τοὺς Ναυατιανοὺς, τοὺς καὶ Καθαροὺς ἑαυτοὺς ὀνομάζοντας, διάφοροι γνῶμαι προεβήσαν, καθὼς καὶ σὺ ἀπεμνημόνευσας· καὶ ἤρεσε τῷ ἔθει ἀκολουθεῖν ἑκάστης χώρας. εἶτα περὶ τῶν Πεπουζηνῶν ἀρξάμενος ἀπολογεῖσθαι, διδάσκει τί ἐστιν αἵρεσις, καὶ τί σχίσμα, καὶ τί παρασυναγωγή· καὶ τὸ μὲν βάπτισμα τῶν αἱρετικῶν, φησὶ παντελῶς ἀθετεῖσθαι· τὸ δὲ τῶν ἀποσχισθέντων ἑαυτοὺς, παραδέχεσθαι· τοὺς δὲ παρασυναγαγόντας συνάπτεσθαι πάλιν τῇ ἐκκλησίᾳ μετανοοῦντας ἀξί-

ως

A ους, ὥστε καὶ εἰς τοὺς προτέρους βαθμοὺς πολλάκις παραδέχεσθαι. τοὺς γοῦν Πεπουζηνοὺς, ὡς βλασφημοῦντας εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ Μοντανῷ καὶ Πρισκίλλῃ τὴν τοῦ παρακλήτου προσηγορίαν ἐπιφημίζοντας, αἱρετικοὺς εἶναι λέγει. τοὺς δὲ Ναυατιανοὺς, τοὺς Ἐγκρατίτας, καὶ τοὺς Ὑδροπαραστάτας, καθὼς καὶ ὁ τελευταῖος κανὼν τῆς δευτέρας συνόδου διωρίσατο, μὴ ἀναβαπτίζεσθαι, ἀλλὰ χρίεσθαι τῷ ἁγίῳ μύρῳ, καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν τῶν ἁγιασμάτων, καὶ Ἐπισκόπους ὄντας δέχεσθαι εἰς τοὺς θρόνους αὐτῶν. καὶ Ἐγκρατῖται μέν εἰσιν, οἱ τὸν γάμον ἀποβαλλόμενοι, καὶ λέγοντες εἶναι τοῦτον τοῦ σατανᾶ. καὶ ἀπαγορεύοντες πᾶσαν ἐμψυχοφαγίαν. Ναυατιανοὶ οἱ καὶ καθαροὶ λεγόμενοι, ἐκλήθησαν ἀπὸ Ναυάτου
B τινὸς Ῥωμαίου, ἀποβαλλομένου τοὺς διγάμους, καὶ μετάνοιαν μὴ δεχομένου. Ὑδροπαραστάται δὲ οἱ ἀντὶ οἴνου, ὕδωρ τῷ Θεῷ προσφέροντες, καὶ τὸν γάμον πορνείαν λέγοντες.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τοῦ, εἰ χρὴ βαπτίζεσθαι τοὺς Ναυατιανοὺς, ἡ ἐρώτησις. οὗτοι γὰρ ὠνόμαζον ἑαυτοὺς καθαρούς. περὶ τούτου, φησὶν, ὁ ἅγιος, ὅτι καὶ πρότερον εἴρηται. τὸ δὲ προειρημένον φαίνεται εἶναι ἐκ τοῦ εἰπεῖν, καλῶς ἀπεμνημόνευσας, τὸ ἕπεσθαι τῷ ἔθει τῶν καθ' ἑκάστην χώραν, διὰ τὸ διάφορα ἐνεχθῆναι περὶ τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν. ἄλλοι γὰρ, φησὶν, ἄλλα εἶπον τοῦ δεῖν αὐτοὺς προσερχομένους δέχεσθαι, καὶ διενεχθησαν τῇ γνώμῃ. ταῦτα μὲν ὁ μέγας
C Βασίλειος. ὁ δὲ τελευταῖος κανὼν τῆς δευτέρας συνόδου, μὴ ἀναβαπτίζεσθαι λέγει αὐτοὺς, ἀλλὰ μόνον χρίεσθαι τῷ ἁγίῳ μύρῳ. τοῦτον οὖν πάντως δέον κρατεῖν ὅτι μετανεώτερός ἐστιν ὁ κανὼν, καὶ ὅτι συνοδικὸς, καὶ συνόδου οἰκουμενικῆς.

Pœnitentiam digne agentes, ut & ad priores gradus sæpe admitti. Pepuzenos ergo, ut qui in sanctum spiritum blasphemant, & Montano & Priscillæ Paracleti appellationem tribuunt, dicit esse hæreticos. Novatianos autem Encratitas & Hydroparastatas, quemadmodum & ultimus secundæ synodi Canon definivit, non rebaptizandos pronunciavit, sed sancto chrismate inungendos, & sic esse sacramentorum participes, & existentes Episcopos in suos thronos suscipiendos. Et sunt Encratitæ quidem, qui nuptias rejiciunt, & eas satanæ esse dicunt, & omnem animatorum esum prohibent. Novatiani qui & Cathari dicti sunt, à Novato quodam Romano nomen sortiti sunt, qui Bigamos abhorrebat; & pœnitentiam non admittebat. Hydroparastatæ autem, qui aquam pro vino Deo offerebant, & nuptias fornicationem appellabant.

ZONAR. De Novatianis, an eos baptizari oporteret quæstio proposita fuit. Hi namque Catharos seipsos nominabant. De hoc igitur, inquit sanctus, prius quoque dictum fuit. Quod vero ante dictum est, videtur colligi ex iis verbis, Recte admonuisti, sequendas esse cujusque regionis consuetudines, eo quod varia de ipsorum baptismate fuere sancita. Alii siquidem, inquit, aliter locuti sunt, de ratione ipsos, si se obtulerint, admittendi, ac sententiis divisi sunt. Hæc quidem magnus habet Basilius. Cæterum postremus secundæ Synodi Canon non iterum baptizandos, sed sancto chrismate tantummodo inungendos esse decernit. Hunc igitur omnino tenere oportet, quod & recentior est Canon, & Synodicus, isque à Synodo Oecumenica editus.

Τὸ δὲ τῶν Πεπουζηνῶν, οὐδένα μοι λόγον ἔχειν δοκεῖ· καὶ ἐθαύμασα πῶς κανονικὸν ὄντα τὸν μέγαν Διονύσιον παρῆλθεν.

Pepuzenorum autem Baptismus, nullam mihi habere rationem videtur, & miratus sum quomodo hoc Dionysium, qui fuit canonicus, latuit.

D Ἐνταῦθα ὁ μέγας Βασίλειος διδάσκει τί ἐστιν αἵρεσις, καὶ τί σχίσμα, καὶ τί παρασυναγωγὴ, καὶ τὸ μὲν τῶν αἱρετικῶν φησὶ βάπτισμα, παντελῶς ἀθετεῖσθαι· τὸ δὲ τῶν ἀποσχισάντων, παραδέχεσθαι. τοὺς δὲ παρασυνάγοντας, συνάπτεσθαι πάλιν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπιστρέφοντας ἐν μετανοίᾳ ἀξιολόγῳ· καὶ τοσοῦτον συνάπτεσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ, ὥστε καὶ εἰς τὸν αὐτὸν πολλάκις, ἀντὶ τοῦ ἔστιν ὅτε, παραδέχεσθαι αὐτοὺς βαθμόν. τοὺς δὲ Πεπουζηνοὺς προδήλως ὄντας αἱρετικοὺς, βαπτίζεσθαι ἀποφαίνεται, προσερχομένους τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. οἱ γὰρ μὴ εἰς τὰ παραδεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες ἤγουν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, οὐδὲ δοκοῦσι βαπτισθῆναι. πῶς δὲ κατὰ τὴν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας παράδοσιν ἐβάπτισεν
E ἂν, ὁ παράκλητον τὸν Μοντανὸν ὀνομάζων, καὶ τὴν Πρίσκιλλαν; τοὺς δὲ Καθαροὺς, φησὶ, καὶ Ἐγκρατίτας, καὶ Ὑδροπαραστάτας, ἔδοξε τοῖς περὶ Κυπριανὸν, καὶ Φιρμιλιανὸν τὸν ἡμέτερον, (οἰκειοῦται δὲ τὸν Φιρμιλιανὸν, ὡς τῆς Καισαρείας γενόμενον Ἐπίσκοπον) πάντας ἀναβαπτίζεσθαι. ἐν γὰρ τῇ Καρχηδόνι, ἧς Ἐπίσκοπος ἦν ὁ Κυπριανὸς, συνόδου συστάσης ἀρχαιοτέρας πασῶν ἔδοξε πάντας τούς τε αἱρετικοὺς, τούς τε σχισματικοὺς, βαπτίζεσθαι προσιόντας τῇ ἐκκλησίᾳ· κἂν γὰρ μὴ περὶ δόγμα οἱ σχισματικοὶ σφάλλονται, ἀλλ' ἐπεὶ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας ἀπερράγησαν, οὐκέτι ἔχουσιν αὐτοῖς παραμένουσαν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος. ὃ γοῦν
F οὐκ ἔχουσι, πῶς ἄλλοις αὐτοῦ μεταδώσουσιν; ἀλλ' ὅμως φησὶν ὁ μέγας οὗτος ὁ πατὴρ, ὅτι ἐπεὶ τισὶν ἔδοξε δι' οἰκονομίαν, τὸ τῶν καθαρῶν βάπτισμα δέχεσθαι, ἔστω δεκτόν. καὶ ἡ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος, ὡς προείρηται, δεκτὸν αὐτὸ ἡγήσατο. περὶ δὲ Ἐγκρατιτῶν φησὶν, ὡς οὐκ ἔδει τὸ αὐτῶν βάπτισμα δέχεσθαι. χρηστέον δὲ, φησὶ, τῷ ἔθει, καὶ ἀκολουθεῖν δεῖ τοῖς τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομήσασι πατράσιν, ἵνα μὴ διὰ τὴν ἀκρίβειαν, ὀκνηροτέρους αὐτοὺς ποιήσωμεν εἰς τὸ προσέρχεσθαι τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. οὐχ ὅτι δὲ φησὶ φυλάσσουσιν ἐκεῖνοι τὸ ἡμέτερον βάπτισμα, δεῖ καὶ ἡμᾶς

Hoc loco magnus Basilius, quid hæresis, quid schisma, & quid parasynagoga sit, docet, ac hæreticorum quidem baptismum plane damnatum fuisse, schismaticorum vero admissum. Qui vero parasynagogas seu illicitos conventus agerent, si digna pœnitentia converterentur, Ecclesiæ rursum adjungi, atque ita Ecclesiæ adjungi, ut ad eosdem quoque gradus sæpe, id est quandoque admitterentur. Pepuzenos porro, quippe qui aperte hæretici essent, si se Catholicæ Ecclesiæ sistant, baptizandos esse demonstrat. Qui enim juxta nobis tradita baptizati non sunt, videlicet, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ne baptizati quidem esse videntur. Quo modo vero ex Ecclesiæ Catholicæ traditione baptizatus fuerit qui Montanum, & Priscillam Paracletum nominabat? Catharos autem, ait, & Encratitas, & Hydroparastatas, visum est Cypriano, & Firmiliano nostro (Nostrum scilicet Firmilianum appellat, quippe qui Cæsareæ Episcopus fuerit) universos iterum baptizari. Carthagine siquidem, cujus Episcopus erat Cyprianus, habita Synodo omnium antiquissima, decretum est ut omnes tum hæretici, tum schismatici ad Ecclesiam accedentes baptizarentur: Quamvis enim in nullo dogmate schismatici decipiantur; tamen quoniam à corpore Ecclesiæ abrupti sunt, permanentem in ipsis Spiritus sancti gratiam amplius non habent: Quod igitur non habent ipsi, quonam modo aliis communicabunt? Sed tamen, quandoquidem, inquit hic magnus Pater, Catharorum baptisma admitti prudenti consilio quibusdam placuit, admittamus. Secunda quoque Oecumenica Synodus, ut antea dictum est, admittendum censuit. De Encratitis vero, ipsorum baptisma minime admitti oportere asserit. Utendum vero ait consuetudine, ac sequi oportere Patres, qui res nostras administrarunt, ne ob nimium rigorem segniores eos ad Catholicam Ecclesiam accedendam reddamus. Neque vero eo, quod illi nostrum baptisma servent, nos quoque verecundantes

illorum servare oportet. Nec enim debemus gratias ipsis referre, sed exactam servare diligentiam. Interea vero, qui ex ipsis ad nos adeunt, sancto, inquit, chrismate inungantur, ac ita sacris mysteriis communicent. Encratitarum porro opinio hæc fuit. Ab omni re animata abstinebant, ac nuptias recusabant, Satanicas illas nominantes. Præterea Marcionis quoque opiniones tenere dicuntur. Quoniam vero, inquit, admisimus jam in cathedram Episcoporum hunc, & illum, qui ex illorum numero sunt, Encratitarum videlicet, haud licet nobis amplius ab Ecclesia segregare, ac secernere, qui illorum
B ordini sunt adjuncti, qui eadem nimirum cum ipsis sentiunt. Admissis namque ipsorum Episcopis, veluti Canonem & typum cæteros quoque admittendi per eos edidimus.

δυσωπούμενος δὲ ἐκείνων φυλάσσειν. οὐ γὰρ ὀφείλομεν χάριτας ἀντιδιδόναι αὐτοῖς, ἀλλὰ τηρεῖν τὴν ἀκρίβειαν. τέως δὲ οἱ προσερχόμενοι ἐξ αὐτῶν χρισθήτωσαν, φησὶ, τῷ ἁγίῳ μύρῳ, καὶ οὕτω τῶν ἁγιασμάτων μεταλαμβανέτωσαν. ἡ δὲ τῶν Ἐγκρατιτῶν δόξα, τοιαύτη ἦν· ἐμψύχου παντὸς ἀπείχοντο, καὶ τὸν γάμον ἠρνοῦντο, τοῦ Σατανᾶ καλοῦντες αὐτόν· λέγονται δὲ φρονεῖν καὶ τὰ τοῦ Μαρκίωνος. ὅτι δὲ, φησὶν, ἐδεξάμεθα ἤδη εἰς τὴν καθέδραν τῶν Ἐπισκόπων τόνδε, καὶ τόνδε, ἐξ ἐκείνων ὄντας, τῶν Ἐγκρατιτῶν δηλαδὴ, οὐκέτι δυνάμεθα διακρίνειν καὶ διαχωρίζειν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τοὺς τῷ τάγματι ἐκείνων συνημμένους· ἤγουν τοὺς ὁμοδόξους ἐκείνοις. δεξάμενοι γὰρ τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν, κανόνα καὶ τύπον ὥσπερ ἐξεθέμεθα δι' ἐκείνων, καὶ τοὺς λοιποὺς δέχεσθαι.

ARIST. *Hæreticus est, qui circa fidem errat: qui vero circa medicabilem aliquam quæstionem, schismaticus: Immorigeri vero, qui congregant hos vel istos, sunt Parasynagogi. Baptisma ab Hæretico celebratum, non recipiendum: recipiendum vero quod a Schismatico vel Parasynagogo celebratur. Pepuzeni Montanum nominarant Paracletum, quapropter qui in eum baptizantur, non sunt baptizati.*
C *Catharorum & Hydroparastatarum, atque Encratitarum baptisma etiamsi non sit recipiendum, propter Spiritus Sancti apud eos defectum, nihilominus œconomiæ causa suscipiatur.*

ΑΡΙΣΤ. Αἱρετικὸς ὁ κατὰ τὴν πίστιν ἀλλότριος· ὁ δὲ κατά τι ἰάσιμον ζήτημα, σχισματικός. Οἱ δὲ συνάγοντες ἀνυπότακτοι τούτους ἢ ἐκείνους, παρασυνάγωγοι. Τὸ ἐξ αἱρετικοῦ βάπτισμα ἀδεκτον· δεκτὸν δὲ τὸ ἀπὸ σχίσματος, καὶ παρασυναγωγῆς. Παράκλητον οἱ Πεπουζηνοὶ τὸν Μοντανὸν ὀνομάζουσιν· ὅθεν καὶ οἱ εἰς αὐτὸν βαπτιζόμενοι, ἀβάπτιστοι. Τὸ τῶν Καθαρῶν καὶ Ὑδροπαραστατῶν καὶ Ἐγκρατιτῶν βάπτισμα, εἰ καὶ ἀδεκτον, διὰ τὸ ἐλλεῖψαι τούτοις τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' οὖν οἰκονομίας χάριν ἔστω.

Qui cum Ecclesia Catholica non communicant in tria genera dividuntur, in hæreticos, in Schismaticos, & parasynagogos. Et Hæretici quidem sunt ii, qui sese à fide in Deum omnino abalienarunt, ut Pepuzeni, Manichæi, Valentiniani, Marcionistæ, & multi alii. Pepuzeni enim Montanum nominant
D Paracletum, & duas mulieres adulterio ei conjunctas Priscillam & Maximillam pro Prophetissis habent. Nuptias indifferenter solvunt, pascha pervertunt, tres consubstantialis deitatis subsistentias in unam personam confundunt, & alia quædam istiusmodi impia sentiunt. Manichæi autem duo principia introducunt contraria, & æquali potentia prædita, & unum quidem lucis causam esse opinantur, alterum autem tenebrarum. Solem & lunam Deos faciunt, & diabolum materiæ principem appellant, & nuptias dæmonis præceptum vocant, & ad egenos distributionem flagitium judicant, & Dominum incarnatum nihil humanum assumpsisse arbitrantur, & crucem, &
E mortem, & resurrectionem ut non vere facta elevant, & quamplurima alia impia docent. Valentiniani autem carnis resurrectionem negant, vetus testamentum rejiciunt, prophetas legentes & ad suam perceptionem eos interpretantes, mythologias quasdam effingunt, & Christum a Cœlo carnem attulisse, & virginem tanquam per canalem transiisse dicunt, & alia nonnulla istiusmodi blasphema delirantes proferunt. Marcionistæ vero sunt qui Massaliani & Euchitæ interpretantur, quorum hæresis multiformis est & multinominis. Hi itaque omnes ab hæresi sua conversi, & ad rectam fidem accedentes, baptizantur, quia eo-
F rum baptisma à nobis pro nihilo ducitur. Schismatici autem sunt, qui ab Ecclesia sese absciderunt, ut Donatistæ, & qui Cathari dicuntur, & Hydroparastatæ, & Encratitæ. Hi enim si ad catholicam redeant Ecclesiam, & hæreses suas anathematizent, ut baptizati admittentur, et solo sancto Chrismate ungentur. Parasynagogi autem sunt Episcopi aut Presbyteri, qui ob crimina aliqua condemnati, & ministerio sacro moti, & Canonibus non auscultantes, sed se cum auctoritate defendentes, præsidentiam, & liturgiam, & al-

Οἱ μὴ κοινωνοῦντες τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, εἰς τρία διαιροῦνται· εἰς αἱρετικοὺς, εἰς σχισματικοὺς, καὶ παρασυναγώγους. καὶ αἱρετικοὶ μέν εἰσιν, οἱ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως παντελῶς ἀπαλλοτριώσαντες ἑαυτοὺς, ὡς οἱ Πεπουζηνοὶ, οἱ Μανιχαῖοι, οἱ Οὐαλεντινιανοὶ, οἱ Μαρκιωνισταὶ, καὶ ἄλλοι πολλοί. οἱ μὲν γὰρ Πεπουζηνοὶ τὸν Μοντανὸν παράκλητον ὀνομάζουσι, καὶ τὰς συναφθείσας αὐτῷ πορνικῶς δύο γυναῖκας, Πρίσκιλλαν, καὶ Μαξίμιλλαν, ὡς προφήτιδας ἔχουσι. τοὺς γάμους ἀδιαφόρως λύουσι· τὸ Πάσχα διαστρέφουσι· τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ὁμοουσίου θεότητος εἰς ἓν συγχέουσι πρόσωπον, καὶ ἕτερα τινὰ ἀσεβῆ τοιαῦτα φρονοῦσιν. Οἱ δὲ Μανιχαῖοι δύο ἀρχὰς εἰσάγουσιν ἐναντίας, καὶ ἰσοσθενεῖς· καὶ τὴν μὲν, φωτὸς δοξάζουσιν εἶναι παραίτιον· τὴν δὲ, σκότους. καὶ ἥλιον, καὶ σελήνην θεοποιοῦσι· καὶ τὸν διάβολον, τῆς ὕλης προσαγορεύουσιν ἄρχοντα· καὶ τὸν γάμον, νομοθεσίαν καλοῦσι τοῦ δαίμονος· καὶ τὴν εἰς τοὺς δεομένους μετάδοσιν, ἀνόμημα κρίνουσι· καὶ τὸν κύριον οὐδὲν ἀνθρώπινον εἰληφέναι σαρκωθέντα δοξάζουσι· καὶ τὸν σταυρὸν, καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν ἀνάστασιν, ὡς μὴ τῇ ἀληθείᾳ γενόμενα, διαπτύουσι· καὶ μυρία ἄλλα ἀσεβῆ δογματίζουσιν. Οἱ δὲ Οὐαλεντινιανοὶ τῆς σαρκὸς ἀπαγορεύουσι τὴν ἀνάστασιν· τὴν παλαιὰν ἀθετοῦσι διαθήκην, τοὺς προφήτας ἀναγινώσκοντες, καὶ πρὸς τὴν αἴσθησιν αὐτῶν τούτους μεθερμηνεύοντες, μυθολογίας τινὰς ἀναπλάττουσι· καὶ τὸν Χριστὸν ἀπ' οὐρανοῦ λέγουσι τὴν σάρκα κατενηνοχέναι, καὶ ὡς διὰ σωλῆνος, διελθεῖν τῆς παρθένου· καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα βλάσφημα ληροῦσιν. Οἱ δὲ Μαρκιωνισταί εἰσιν, οἱ Μασαλιανοὶ, οἱ καὶ Εὐχῖται ἑρμηνευόμενοι· οἵτινες πολυκέφαλον, καὶ πολυώνυμον τὴν αἵρεσιν ἔχουσιν. οὗτοι γοῦν πάντες τῆς αἱρέσεως αὐτῶν μεταστραφέντες, καὶ τῇ ἀμωμήτῳ πίστει προσελθόντες, βαπτίζονται, διὰ τὸ ἀθέτητον παρ' ἡμῖν τὸ βάπτισμα αὐτῶν. σχισματικοὶ δέ εἰσιν, οἱ τῆς ἐκκλησίας ἑαυτοὺς ἀποσχίσαντες· ὡς οἱ Δονατισταὶ, καὶ οἱ λεγόμενοι Καθαροὶ, καὶ οἱ Ὑδροπαραστάται, καὶ οἱ Ἐγκρατῖται. Οὗτοι γὰρ εἰ ἐπιστρέψωσι πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὰς αἱρέσεις αὐτῶν ἀναθεματίσουσιν, ὡς βεβαπτισμένοι παραδεχθήσονται, καὶ μόνῳ τῷ ἁγίῳ μύρῳ χρισθήσονται. παρασυνάγωγοι δέ εἰσιν, οἱ κατακριθέντες ἐπί τισι πταίσμασιν Ἐπίσκοποι, ἢ πρεσβύτεροι, καὶ καθαιρεθέντες τῆς λειτουργίας, καὶ μὴ ὑποκύψαντες τοῖς κανόσιν, ἀλλ' ἑαυτοὺς ἀντι-

αὐθεντικῶς ἐκδικήσαντες, τὴν προεδρίαν, καὶ τὴν λειτουργίαν, καὶ θυσιαστήριον πηξάμενοι ἕτερον, καὶ τῆς γνώμης αὐτῶν γενέσθαι τινὰς παραπείσαντες, ὥστε συνακολουθῆναι αὐτοῖς, καὶ τὴν καθολικὴν καταλιπεῖν ἐκκλησίαν. Οἱ τοιοῦτοι γὰρ μεταμεληθέντες, καὶ μετανοίᾳ ἀξιολόγῳ, καὶ ἐπιστροφῇ βελτιωθέντες, συνάπτονται πάλιν, ὡς ἓν σῶμα, τῇ ἐκκλησίᾳ.

ΚΑΝΩΝ β.

Φθείρασα κατ' ἐπιτήδευσιν, φόνου δίκην ὑπέχει· ἀκριβολογία δὲ ἐκμεμορφωμένου καὶ ἀνεξεικονίστου παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν. ἐνταῦθα γὰρ ἐκδικεῖται οὐ μόνον τὸ γεννηθησόμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἑαυτῇ ἐπιβουλεύσασα, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐναποθνήσκουσι ταῖς τοιαύταις ἐπιχειρήσεσιν αἱ γυναῖκες. πρόσεστι δὲ τούτῳ καὶ ἡ φθορὰ τοῦ ἐμβρύου, ἕτερος φόνος, κατά γε τὴν ἐπίνοιαν τῶν ταῦτα τολμώντων. δεῖ μέντοι μὴ μέχρι τῆς ἐξόδου παρατείνειν αὐτῶν τὴν ἐξομολόγησιν, ἀλλὰ δέχεσθαι μετὰ τὸ μέτρον τῶν δέκα ἐτῶν· ὁρίζειν δὲ μὴ χρόνῳ, ἀλλὰ τρόπῳ τὴν τῆς μετανοίας θεραπείαν.

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν πορνευουσῶν καὶ ἀναιρουσῶν τὰ κατ' αὐτὰς ἔμβρυα, διὰ φαρμάκων ἢ ἄλλως πως, εἴρηται ἐν τῷ δεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ ιγ. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ ἐν τῷ κα. κανόνι τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου. ὁ δὲ παρὼν κανὼν διοριζόμενος τὰς τοῦτό τι ποιούσας, τοῖς τῶν φονέων ἐπιτιμίοις καθυποβάλλεσθαι, παρασημειοῦται μὴ εἶναι διαφορὰν τοῦ ἀμβλώματος· κἂν γὰρ ἀμόρφωτον ἐστὶ τὸ ἀμβλωθέν, κἂν μεμορφωμένον καὶ χαρακτῆρα ἔχον ἀνθρώπου, ὁ αὐτὸς λόγος ἐστί. τοῦτο δὲ ἐρρέθη διὰ τοὺς λέγοντας, ὡς ἐπεὶ τὸ σπέρμα τῇ μήτρᾳ καταβαλλόμενον, οὐκ ἀπευθὺς εἰδοποιεῖται εἰς ἄνθρωπον, ἀλλὰ πρότερον μὲν ἐξαιματοῦται· εἶτα εἰς σάρκα πήγνυται ἀνθρωπίνην· εἶτα ἐξεικονίζεται καὶ διατυποῦται εἰς μέλη καὶ μόρια· οὐ γίνεται φόνος ὅταν ἀμβλωθῇ τὸ ἔμβρυον, τὸ μήπω εἰδοποιηθέν. ἔτι παρασημειοῦται ὁ ἅγιος, ὡς οὐ μόνον διὰ τὴν τοῦ ἐμβρύου φθορὰν ἡ τοῦ φόνου ἐκδίκησις γίνεται, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπιβουλὴν τῆς κυοφορούσης. ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γάρ, συναπόλλυνται καὶ αἱ μητέρες διὰ τὴν ἀποβολήν. τὸ δὲ ἐπιτίμιον, φησί, μὴ παρεκτείνεσθαι μέχρι πάσης ζωῆς αὐτῆς τῆς τὸν φόνον ἁμαρτούσης, ἀλλ' ἐν δέκα ἔτεσι. καὶ ὁ τοιοῦτος δὲ χρόνος, κἂν κεκανόνισται, ἀλλ' οὖν τὴν θεραπείαν μὴ χρόνῳ ἀλλὰ τρόπῳ περιγράφεσθαι. ἤγουν, εἰ μὲν καταφρονητικῶς διάκειται περὶ τὴν μετάνοιαν ἡ ἁμαρτοῦσα, οὐ μόνον ἡ δεκαετία περαιωθήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιτιμηθήσεται. εἰ δὲ σπουδαίως, καὶ ἡ δεκαετία κολοβωθήσεται. καὶ ταῦτα μὲν ὁ παρὼν κανών. σὺ δὲ ἀνάγνωσθι καὶ τὸν ϟα. κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ τέλος τοῦ η. κανόνος τῆς παρούσης ἐπιστολῆς· καὶ μαθήσῃ, ὡς οὐ μόνη ἡ φθείρασα τὸ ἔμβρυον ὑπόκειται τῷ κανονικῷ τοῦ φονέως ἐπιτιμίῳ, ἀλλὰ καὶ ἡ διδοῦσα ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια, καὶ ἡ ἔχουσα, καὶ ἡ λαβοῦσα, κἂν μὴ φονεύσῃ τὸ ἔμβρυον. τοῦ δὲ παρόντος κανόνος διὰ ἐπιτιμίου δεκαετίας κολάζοντος τὴν τοιαύτην γυναῖκα, ἀκολούθως τῷ κα. κανόνι τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, καὶ τοῦ νζ. κανόνος τοῦ ἁγίου Βασιλείου λέγοντος οὕτω ῥητῶς, ὁ ἀκουσίως φονεύσας, ἕνδεκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων· λέγουσί τινες, ἀκούσιον φόνον ἁμαρτάνειν τὴν φθείρασαν κατ' ἐπιτήδευσιν τὸ παρ' αὐτῇ ἐγκυμονούμενον. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ἑκούσιον μὲν καὶ ταύτην φόνον πλημμελεῖν, καθὼς τοῦτο ἐσαφήνισται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ η. κανόνος, καὶ εἰς τόπον μᾶλλον αὐτοφονευτοῦ ἑαυτὴν καθίστασθαι, ἐὰν ἐκ τοῦ τοιούτου τρόπου τελευτήσῃ· μὴ ὑποκεῖσθαι δὲ φονικοῖς ἐπιτιμίοις, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐν φύσει τὸ κυοφορούμενον, καὶ διὰ τὸ μὴ ἐν διαθέσει κακῇ μελετῆσαι τὸν φόνον, ἀλλὰ διὰ φόβον οὐκ ἀγεννῆ, γονέως τυχὸν ἢ δεσπότου, ἢ ἄλλου τινὸς κινδύνου ἀπειλουμένου. ὅτι δὲ διαφθορά ἐστι τοῦ κυοφορουμένου, καὶ τοῦ εἰς φῶς ἐξελθόντος βρέφους, δηλοῖ ἐπὶ λέξεως τὸ βιβλίον τῆς Ἐξόδου. φησὶ γὰρ ἡ τοιαύτη Μωσαϊκὴ βίβλος, ἐὰν μάχωνται δύο ἄνδρες, καὶ πατάξωσι

tare aliud struxerunt, & aliis suæ esse sententiæ persuaserunt, ut ipsos sequantur, & catholicam deserant ecclesiam. Tales enim pœnitentiam agentes & memorabili resipiscentia & conversione meliores evadentes, ecclesiæ iterum, ut unum corpus, conjunguntur.

CANON II.

Quæ de industria fœtum corrupit, cædis pœnas luat. Formati autem vel informis subtilitas a nobis non attenditur: hic enim, non solùm quod nasciturum fuit, vindicatur, sed etiam ipsa quæ sibi insidias paravit, quoniam ut plurimùm ejusmodi inceptis unà quoque mulieres intereunt. Ei autem accedit fœtus quoque interitus, alia cædes, eorum quidem, qui hæc audent, existimatione. Oportet autem non usque ad obitum eorum confessionem extendere, sed post decem annorum mensuram admittere. Definire autem non tempore sed modo pœnitentiæ medicinam.

BALS. De iis quæ fornicantur, & suos fœtus perimunt medicamentis, vel aliquo alio modo, dictum est in x. cap. xiij. tit. præsentis operis: Et in xxi. Canone Synodi Ancyranæ. Præsens autem Canon decernens, eas quæ tale quid agunt, homicidarum pœnis subjici, adjicit non esse differentiam ullam abortivi fœtus: sive enim est informe quod abortu ejectum est, sive formatum, & quod habet hominis characterem, eadem est ratio. Hoc autem dictum est propter eos, qui dicunt, quod, quoniam semen in matricem dejectum, non statim formatur in hominem, sed prius quidem fit sanguis; deinde in carnem humanam concrescit: deinde effingitur, & formatur in membra & partes: non fit cædes, quando abortio facta fuerit fœtus, qui nondum est formatus. Præterea adjicit sanctus, quod non solùm propter fœtus interitum fit cædis vindicatio, sed etiam propter insidias, quas sibi paravit mulier gravida. Ut plurimum enim matres quoque unà pereunt propter ejectionem. Pœna autem, inquit, ne extendatur usque ad finem vitæ ejus quæ cædem perpetravit, sed in decem annos. Porro tale quoque tempus licèt sit a Canone constitutum, oportet tamen medicinam, non tempore, sed modo circumscribi: scilicet si quæ peccavit quidem, pœnitentiam aspernari videatur, non solùm decennium finietur, sed etiam augebitur. Sed si seriò agat pœnitentiam, decennium quoque minuetur. Atque hæc quidem præsens Canon. Tu autem lege xcj. Can. Syn. in Trullo, & quæ in eo sunt, & finem. viii. Canonis præsentis epistolæ: & scies quòd non solùm quæ fœtum in utero corrupit, subjicitur canonico homicidæ supplicio, sed etiam quæ dat venena fœtus perimentia, & quæ habet, & quæ accepit, etiamsi fœtum non peremerint. Cùm autem præsens Canon hanc mulierem decennali supplicio puniat consequenter xxj. Canoni Ancyranæ synodi, & lvij. Can. sancti Basilii sic apertè dicentis, Qui non sponte interfecit, xj. annis non sit sacramentorum particeps; dicunt quidam, involuntariam cædem perpetrare eam, quæ data opera fœtum, qui erat in utero, corrupit. Mihi autem videtur, eam voluntariam quoque cædem perpetrare, ut hoc ex fine octavi Canonis ostenditur, & potiùs loco ejus, quæ sibi mortem conscivit, si ea ratione perierit, seipsam constituere: voluntariæ autem cædis supplicio non subjici, quòd in rerum natura non sit fœtus, qui est in utero: & quòd non male affecta mortem molita sit, sed propter metum non illiberalem, parentibus fortè, vel domino, vel aliquo alio periculum minitante. Quòd autem detur cædes & fœtùs qui est in utero, & infantis in lucem egressi, manifestum est ex libro Exodi: dicit enim hic liber Mosaicus: Si duo viri pugnent, & prægnantem mulierem percutiant, & egressus fuerit infans non formatus, ea pœ-

illorum servare oportet. Nec enim debemus gratias ipsis referre, sed exactam servare diligentiam. Interea vero, qui ex ipsis ad nos adeunt, sancto, inquit, chrismate ungantur, ac ita sacris mysteriis communicent. Encratitarum porro opinio hæc fuit. Ab omni re animata abstinebant, ac nuptias recusabant, Satanicas illas nominantes. Præterea Marcionis quoque opiniones tenere dicuntur. Quoniam vero, inquit, admisimus jam in cathedram Episcoporum hunc, & illum, qui ex illorum numero sunt, Encratitarum videlicet, haud licet nobis amplius ab Ecclesia segregare, ac secernere, qui illorum ordini sunt adjuncti, qui eadem nimirum cum ipsis sen- B tiunt. Admissis namque ipsorum Episcopis, veluti Canonem & typum cæteros quoque admittendi per eos edidimus.

δυσωπούμενοι τὸ ἐκείνων φυλάσσειν. οὐ γὰρ ὀφειλόμενα χάριτας ἀντιδιδόναι αὐτοῖς, ἀλλὰ τηρεῖν τὴν ἀκρίβειαν. τέως δὲ οἱ προσερχόμενοι ἐξ αὐτῶν χρισθῶσαν, φησὶ, τῷ ἁγίῳ μύρῳ, καὶ οὕτως τῶν ἁγιασμάτων μεταλαμβανέτωσαν. ἡ δὲ τῶν Ἐγκρατιτῶν δόξα, τοιαύτη ἦν· ἐμψύχου παντὸς ἀπείχοντο, καὶ τὸν γάμον ἠρνοῦντο τοῦ Σατανᾶ καλοῦντες αὐτόν· λέγονται δὲ φρονεῖν καὶ τὰ τοῦ Μαρκίωνος. ἐπεὶ δὲ, φησὶν, ἐδεξάμεθα ἤδη εἰς τὴν καθέδραν τῶν Ἐπισκόπων τόνδε, καὶ τόνδε, ἐξ ἐκείνων ὄντας, τῶν Ἐγκρατιτῶν δηλαδὴ, οὐκέτι δυνάμεθα διακρίνειν καὶ διαχωρίζειν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τοὺς τῷ τάγματι ἐκείνων συνημμένους· ἤγουν τοὺς ὁμοδόξους ἐκείνοις. δεξάμενοι γὰρ τοὺς Ἐπισκόπους αὐτῶν, κανόνα καὶ τύπον ὥσπερ ἐξεθέμεθα δι' ἐκείνων, καὶ τοὺς λοιποὺς δέχεσθαι.

ARIST. *Hæreticus est, qui circa fidem errat: qui vero circa medicabilem aliquam quæstionem, Schismaticus: Immorigeri vero, qui congregant hos vel istos, sunt Parasynagogi. Baptisma ab Hæretico celebratum, non recipiendum: recipiendum vero quod a Schismatico vel Parasynagogo celebratur. Pepuzeni Montanum nominarunt Paracletum, quapropter qui in eum baptizantur, non sunt baptizati.* C *Catharorum & Hydroparastatarum, atque Encratitarum baptisma etiamsi non sit recipiendum, propter Spiritus Sancti apud eos defectum, nihilominus œconomiæ causa suscipiatur.*

ΑΡΙΣΤ. Αἱρετικὸς ὁ κατὰ τὴν πίστιν ἀλλότριος· ὁ δὲ κατά τι ἰάσιμον ζήτημα, σχισματικός. Οἱ δὲ συνάγοντες ἀνυπότακτοι, τούτους ἢ ἐκείνους, παρασυνάγωγοι. τὸ ἐξ αἱρετικοῦ βάπτισμα ἀπόβλητον· δεκτὸν δὲ τὸ ἀπὸ σχίσματος, καὶ παρασυναγωγῆς. παράκλητον οἱ Πεπουζηνοὶ τὸν Μοντανὸν ὀνομάζουσιν· ὅθεν καὶ εἰς αὐτὸν βαπτιζόμενοι, ἀβάπτιστοι. τὸ τῶν Καθαρῶν καὶ Ὑδροπαραστατῶν καὶ Ἐγκρατιτῶν βάπτισμα, εἰ καὶ ἀδεκτον, διὰ τὸ ἐπιλεῖψαι τούτοις τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' οὖν οἰκονομίας χάριν ἔστω.

Qui cum Ecclesia Catholica non communicant in tria genera dividuntur, in hæreticos, in Schismaticos, & parasynagogos. Et Hæretici quidem sunt ii, qui sese à fide in Deum omnino abalienarunt, ut Pepuzeni, Manichæi, Valentiniani, Marcionistæ, & multi alii. Pepuzeni enim Montanum nominant Paracletum, & duas mulieres adulterio ei conjunctas D Priscillam & Maximillam pro Prophetissis habent. Nuptias indifferenter solvunt, pascha pervertunt, tres consubstantialis deitatis subsistentias in unam personam confundunt, & alia quædam istiusmodi impia sentiunt. Manichæi autem duo principia introducunt contraria, & æquali potentia prædita, & unum quidem lucis causam esse opinantur, alterum autem tenebrarum. Solem & lunam Deos faciunt, & diabolum materiæ principem appellant, & nuptias dæmonis præceptum vocant, & ad egenos distributionem flagitium judicant, & Dominum incarnatum nihil humanum assumpsisse arbitrantur, & crucem, & E mortem, & resurrectionem ut non verè facta elevant, & quamplurima alia impia docent. Valentiniani autem carnis resurrectionem negant, vetus testamentum rejiciunt, prophetas legentes & ad suam perceptionem eos interpretantes, mythologias quasdam effingunt, & Christum a Cœlo carnem attulisse, & virginem tanquam per canalem transiisse dicunt, & alia nonnulla istiusmodi blasphema delirantes proterunt. Marcionistæ vero sunt qui Massaliani & Euchitæ interpretantur, quorum hæresis multiformis est & multinominis. Hi itaque omnes ab hæresi sua conversi, & ad rectam fidem accedentes, baptizantur, quia eo- F rum baptisma à nobis pro nihilo ducitur. Schismatici autem sunt, qui ab Ecclesia sese absciderunt, ut Donatistæ, & qui Cathari dicuntur, & Hydroparastatæ, & Encratitæ. Hi enim si ad catholicam redeant Ecclesiam, & hæreses suas anathematizent, ut baptizati admittentur, et solo sancto Chrismate ungentur. Parasynagogi autem sunt Episcopi aut Presbyteri, qui ob crimina aliqua condemnati, & ministerio sacro moti, & Canonibus non auscultantes, sed se cum auctoritate defendentes, præsidentiam, & lyturgiam, & al-

Οἱ μὴ κοινωνοῦντες τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, εἰς τρία διαιροῦνται· εἰς αἱρετικοὺς, εἰς σχισματικοὺς, καὶ παρασυναγωγούς. καὶ αἱρετικοὶ μέν εἰσιν, οἱ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως παντελῶς ἀπαλλοτριώσαντες ἑαυτοὺς· ὡς οἱ Πεπουζηνοὶ, οἱ Μανιχαῖοι, οἱ Οὐαλεντινιανοὶ, οἱ Μαρκιωνισταὶ, καὶ ἄλλοι πολλοί. οἱ μὲν γὰρ Πεπουζηνοὶ τὸν Μοντανὸν παράκλητον ὀνομάζουσι, καὶ τὰς συναφθείσας αὐτῷ πορνικῶς δύο γυναῖκας, Πρίσκιλλαν, καὶ Μαξίμιλλαν, ὡς προφήτιδας ἔχουσι. τοὺς γάμους ἀδιαφόρως λύουσι· τὸ Πάσχα διαστρέφουσι· τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ὁμοουσίου θεότητος εἰς ἓν συγχέουσι πρόσωπον, καὶ ἕτερα τινὰ ἀσεβῆ τοιαῦτα φρονοῦσιν. Οἱ δὲ Μανιχαῖοι δύο ἀρχὰς εἰσάγουσιν ἐναντίας, καὶ ἰσοσθενεῖς· καὶ τὴν μὲν, φωτὸς δοξάζουσιν εἶναι παραίτιον· τὴν δὲ, σκότους. καὶ ἥλιον, καὶ σελήνην θεοποιοῦνται· καὶ τὸν διάβολον, τῆς ὕλης προσαγορεύουσιν ἄρχοντα· καὶ τὸν γάμον, νομοθεσίαν καλοῦσι τοῦ δαίμονος· καὶ τὴν εἰς τοὺς δεομένους μετάδοσιν, ἀνόμημα κρίνουσι· καὶ τὸν κύριον οὐδὲν ἀνθρώπινον εἰληφέναι σαρκωθέντα δοξάζουσι· καὶ τὸν σταυρὸν, καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν ἀνάστασιν, ὡς μὴ τῇ ἀληθείᾳ γεγονότα, διασύρουσι· καὶ μυρία ἄλλα ἀσεβῆ δογματίζουσιν. Οἱ δὲ Οὐαλεντινιανοὶ τῆς σαρκὸς ἀπαγορεύουσι τὴν ἀνάστασιν· τὴν παλαιὰν ἀθετοῦσι διαθήκην, τοὺς προφήτας ἀναγινώσκοντες, καὶ πρὸς τὴν αἴσθησιν αὐτῶν τούτους μεθερμηνεύοντες, μυθολογίας τινὰς ἀναπλάττουσι· καὶ τὸν Χριστὸν ἀπ' οὐρανοῦ λέγουσι τὴν σάρκα κατενεγκεῖν, καὶ ὡς διὰ σωλῆνος, διελθεῖν τῆς παρθένου· καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα βλάσφημα ληροῦσιν. Οἱ δὲ Μαρκιωνισταί εἰσιν, οἱ Μασσαλιανοὶ, οἱ καὶ Εὐχῖται ἑρμηνευόμενοι· οἵτινες πολυκέφαλον, καὶ πολυώνυμον τὴν αἵρεσιν ἔχουσιν. οὗτοι γοῦν πάντες τῆς αἱρέσεως αὐτῶν μεταστραφέντες, καὶ τῇ ἀμωμήτῳ πίστει προσελθόντες, βαπτίζονται, διὰ τὸ ἀθετεῖσθαι παρ' ἡμῶν τὸ βάπτισμα αὐτῶν. σχισματικοὶ δέ εἰσιν, οἱ τῆς ἐκκλησίας ἑαυτοὺς ἀποστήσαντες· ὡς οἱ Δονατισταὶ, καὶ οἱ λεγόμενοι Καθαροὶ, καὶ οἱ Ὑδροπαραστάται, καὶ οἱ Ἐγκρατῖται. Οὗτοι γὰρ εἰ ἐπιστρέψουσι πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὰς αἱρέσεις αὐτῶν ἀναθεματίσουσιν, ὡς βεβαπτισμένοι παραδεχθήσονται, καὶ μόνῳ τῷ ἁγίῳ μύρῳ χρισθήσονται. παρασυνάγωγοι δέ εἰσιν, οἱ κατακριθέντες ἐπί τισι πταίσμασιν Ἐπίσκοποι, ἢ πρεσβύτεροι, καὶ μετακινηθέντες τῆς λειτουργίας, καὶ μὴ ὑποκύψαντες τοῖς κανόσιν, ἀλλ' ἑαυτοὺς

αὐθεν-

αὐθεντικῶς ἐκδικήσαντες, τὴν προεδρίαν, καὶ τὴν λειτουργίαν, καὶ θυσιαστήριον πηξάμενοι ἕτερον, καὶ τῆς γνώμης αὐτῶν γενέσθαι τινὰς παραπείσαντες, ὥστε συνακολουθῆσαι αὐτοῖς, καὶ τὴν καθολικὴν καταλιπεῖν ἐκκλησίαν. Οἱ τοιοῦτοι γὰρ μεταμεληθέντες, καὶ μετανοίᾳ ἀξιολόγῳ, καὶ ἐπιστροφῇ βελτιωθέντες, συνάπτονται πάλιν, ὡς ἓν σῶμα, τῇ ἐκκλησίᾳ.

ΚΑΝΩΝ β.

Φθείρασα κατ' ἐπιτήδευσιν, φόνου δίκην ὑπέχει. ἀκριβολογία δὲ ἐκμεμορφωμένου καὶ ἀνεξεικονίστου παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν. ἐνταῦθα γὰρ ἐκδικεῖται οὐ μόνον τὸ γεννηθησόμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἑαυτῇ ἐπιβουλεύσασα, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐναποθνήσκουσι ταῖς τοιαύταις ἐπιχειρήσεσιν αἱ γυναῖκες. πρόσεστι δὲ τούτῳ καὶ ἡ φθορὰ τοῦ ἐμβρύου, ἕτερος φόνος, κατά γε τὴν ἐπίνοιαν τῶν ταῦτα τολμώντων. δεῖ μέντοι μὴ μέχρι τῆς ἐξόδου παρατείνειν αὐτῶν τὴν ἐξομολόγησιν, ἀλλὰ δέχεσθαι μετὰ τὸ μέτρον τῶν δέκα ἐτῶν· ὁρίζειν δὲ μὴ χρόνῳ, ἀλλὰ τρόπῳ τὴν τῆς μετανοίας θεραπείαν.

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν πορνευουσῶν καὶ ἀναιρουσῶν τὰ κατ' αὐτὰς ἔμβρυα, διὰ φαρμάκων ἢ ἄλλως πως, εἴρηται ἐν τῷ δεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ ιγ. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ ἐν τῷ κα. κανόνι τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου. ὁ δὲ παρὼν κανὼν διοριζόμενος τὰς τοιοῦτόν τι ποιούσας, τοῖς τῶν φονέων ἐπιτιμίοις καθυποβάλλεσθαι, προστίθησι μὴ εἶναι διαφορὰν τοῦ ἀμβλώματος. κἂν γὰρ ἀμόρφωτον ἐστὶ τὸ ἀμβλωθὲν, κἂν μεμορφωμένον καὶ χαρακτῆρα ἔχον ἀνθρώπου, ὁ αὐτὸς λόγος ἐστί. τοῦτο δὲ ἐρρέθη διὰ τοὺς λέγοντας, ὡς ἐπεὶ τὸ σπέρμα τῇ μήτρᾳ καταβαλλόμενον, οὐκ ἀπ' εὐθὺς εἰδοποιεῖται εἰς ἄνθρωπον, ἀλλὰ πρότερον μὲν ἐξαιματοῦται· εἶτα εἰς σάρκα πήγνυται ἀνθρωπίνην· εἶτα ἐξεικονίζεται καὶ διατυποῦται εἰς μέλη καὶ μόρια· οὐ γίνεται φόνος ὅταν ἀμβλωθῇ τὸ ἔμβρυον, τὸ μήπω εἰδοποιηθέν. ἔτι προστίθησιν ὁ ἅγιος, ὡς οὐ μόνον διὰ τὴν τοῦ ἐμβρύου φθορὰν ἡ τοῦ φόνου ἐκδίκησις γίνεται, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπιβουλὴν τῆς κυοφορούσης. ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γὰρ συναπόλλυνται καὶ αἱ μητέρες διὰ τὴν ἀποβολήν. τὸ δὲ ἐπιτίμιον, φησὶ, μὴ παρεκτείνεσθαι μέχρι πλήρους ζωῆς αὐτῆς τῆς τὸν φόνον ἁμαρτούσης, ἀλλὰ ἐν δέκα ἔτεσι. καὶ ὁ τοιοῦτος δὲ χρόνος, κἂν κανονίζεται, ἀλλὰ κατὰ τὴν θεραπείαν μὴ χρόνῳ ἀλλὰ τρόπῳ περιγράφεσθαι· ἤγουν, εἰ μὲν καταφρονητικῶς διάκειται πρὸς τὴν μετάνοιαν ἡ ἁμαρτήσασα, οὐ μόνον ἡ δεκαετία περιορισθήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιτιμηθήσεται. εἰ δὲ σπουδαίως, καὶ ἡ δεκαετία κολοβωθήσεται. καὶ ταῦτα μὲν ὁ παρὼν κανών. σὺ δὲ ἀνάγνωσαι καὶ τὸν ϙα. κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ τέλος τοῦ η. κανόνος τῆς παρούσης ἐπιστολῆς· καὶ μαθήσῃ ὡς οὐ μόνη ἡ φθείρασα τὸ ἔμβρυον ὑπόκειται τῷ κανονικῷ τοῦ φονέως ἐπιτιμίῳ, ἀλλὰ καὶ ἡ διδοῦσα ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια, καὶ ἡ ἔχουσα, καὶ ἡ λαβοῦσα, κἂν μὴ φονεύσῃ τὸ ἔμβρυον. τοῦ δὲ παρόντος κανόνος διὰ ἐπιτιμίου δεκαετίας κολάζοντος τὴν τοιαύτην γυναῖκα, ἀκολούθως τῷ κα. κανόνι τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, καὶ τῷ νζ. κανόνι τοῦ ἁγίου Βασιλείου λέγοντος οὕτω ῥητῶς, ὁ ἀκουσίως φονεύσας, ἕνδεκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων· λέγουσί τινες, ἀκούσιον φόνον ἁμαρτάνειν τὴν φθείρασαν κατ' ἐπιτήδευσιν τὸ κατὰ ταύτης ἐγκυμονούμενον. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ἑκούσιον μὲν καὶ ταύτην φόνον πλημμελεῖν, καθὼς τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ πλάτους τοῦ η. κανόνος, καὶ εἰς τόπον μᾶλλον αὐτοφονευτοῦ ἑαυτὴν καθιστᾶν, ἐὰν ἐκ τοῦ τοιούτου τρόπου τελευτήσῃ· μὴ ὑποκεῖσθαι δὲ τῷ φονικῷ ἐπιτιμίῳ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐν φύσει τὸ κυοφορούμενον, καὶ διὰ τὸ μὴ ἐκ διαθέσεως κακῆς μελετηθῆναι τὸν φόνον, ἀλλὰ διὰ φόβον οὐκ ἀγεννῆ, γονέως τυχὸν ἢ δεσπότου, ἢ ἄλλου τινὸς κινδύνου ἀπειλουμένου. ὅτι δὲ διαφθορά ἐστι τοῦ κυοφορουμένου καὶ τοῦ εἰς φῶς ἐξελθόντος βρέφους, δῆλον ἐστιν ἀπὸ τῆς βίβλου τῆς Ἐξόδου. φησὶ γὰρ ἡ τοιαύτη Μωσαϊκὴ βίβλος, ἐὰν μάχωνται δύο ἄνδρες, καὶ πατάξωσι

tare aliud struxerunt, & aliis suæ esse sententiæ persuaserunt, ut ipsos sequantur, & catholicam deserant ecclesiam. Tales enim pœnitentiam agentes & memorabili resipiscentia & conversione meliores evadentes, ecclesiæ iterum, ut unum corpus, conjunguntur.

CANON II.

Quæ de industria fœtum corrupit, cædis pœnas luit. Formati autem vel informis subtilitas à nobis non attenditur: hic enim, non solùm quod nasciturum fuit, vindicatur, sed etiam ipsa quæ sibi insidias paravit, quoniam ut plurimùm ejusmodi inceptis unà quoque mulieres intereunt. Ei autem accedit fœtus quoque interitus, alia cædes, eorum quidem, qui hæc audent, existimatione. Oportet autem non usque ad obitum eorum confessionem extendere, sed post decem annorum mensuram admittere. Definire autem non tempore, sed modo pœnitentiæ medicinam.

BALS. De iis quæ fornicantur, & suos fœtus perimunt medicamentis, vel aliquo alio modo, dictum est in x. cap. xiij. tit. præsentis operis: Et in xxi. Canone Synodi Ancyranæ. Præsens autem Canon decernens, eas quæ tale quid agunt, homicidarum pœnis subjici, addit non esse differentiam ullam abortivi fœtus: sive enim est informe quod abortu ejectum est, sive formatum, & quod habet hominis characterem, eadem est ratio. Hoc autem dictum est propter eos, qui dicunt, quod, quoniam semen in matricem dejectum, non statim formatur in hominem, sed prius quidem fit sanguis; deinde in carnem humanam concrescit: deinde effingitur, & formatur in membra & partes: non fit cædes, quando abortio facta fuerit fœtus, qui nondum est formatus. Præterea adjicit sanctus, quod non solùm propter fœtus interitum fit cædis vindicatio, sed etiam propter insidias, quas sibi paravit mulier gravida. Ut plurimum enim matres quoque unà pereunt propter ejectionem. Pœna autem, inquit, ne extendatur usque ad finem vitæ ejus quæ cædem perpetravit, sed in decem annos. Porro tale quoque tempus licèt sit à Canone constitutum, oportet tamen medicinam, non tempore, sed modo circumscribi: scilicet si quæ peccavit quidem, pœnitentiam aspernari videatur, non solùm decennium finietur, sed etiam augebitur. Sed si seriò agat pœnitentiam, decennium quoque minuetur. Atque hæc quidem præsens Canon. Tu autem lege xcj. Can. Syn. in Trullo, & quæ in eo sunt, & finem. viii. Canonis præsentis epistolæ: & scies quòd non solum quæ fœtum in utero corrupit, subjicitur canonico homicidæ supplicio, sed etiam quæ dat venena fœtus perimentia, & quæ habet, & quæ accepit, etiamsi fœtum non peremerint. Cùm autem præsens Canon hanc mulierem decennali supplicio puniat consequenter xxj. Canoni Ancyranæ synodi, & lvij. Can. sancti Basilii sic apertè dicentis, Qui non sponte interfecit, xj. annis non sit sacramentorum particeps; dicunt quidam, involuntariam cædem perpetrare eam, quæ data opera fœtum, qui erat in utero, corrupit. Mihi autem videtur, eam voluntariam quoque cædem perpetrare, ut hoc ex fine octavi Canonis ostenditur, & potius loco ejus, quæ sibi mortem conscivit, si ea ratione perierit, seipsam constituere: voluntariæ autem cædis supplicio non subjici, quòd in rerum natura non sit fœtus, qui est in utero: & quòd non malè affecta mortem molita sit, sed propter metum non illiberalem, parentibus fortè, vel domino, vel aliquo alio periculum minitante. Quòd autem detur cædes & fœtûs qui est in utero, & infantis in lucem egressi, manifestum est ex libro Exodi: dicit enim hic liber Mosaicus: Si duo viri pugnent, & prægnantem mulierem percutiant, & egressus fuerit infans non formatus, ea pœna

na mulctabuntur, quam mulieris maritus imposuerit. Sin autem formatus fuerit, dabit animam pro anima. Et ex xxxiij. can. & lij. Dicit enim, Quæ sui fœtus curam non gesserit, veluti cædis accersatur. Atqui quæ per negligentiam fœtum ejicit, tanquam homicida non reputabitur. Ex his ergo pulchre elicitur, quòd quæ fætum suum corrupit, voluntariorum homicidarum pœnis non subjicietur.

ZONAR. Mulieres quædam occultè cum viris corruptæ concipiunt, metu vero parentum fortè, vel dominorum, aut aliorum quorundam, student conceptum ejicere, medicamentis quibusdam epotis, aut aliis modis, ac fœtus necant. Quæ igitur id faciunt, veluti patrata cæde puniendas esse decernit. Quoniam vero eorum quæ ejiciuntur, alia quidem informia sunt adhuc, alia vero formata, & quæ jam humanæ figuræ effigiem servant, (Semen nimirum in matricem dejectum, primùm in sanguinem vertitur: deinde in carnem concrescit informem: tùm in membra, & partes hominis effingitur, & formatur) haudquaquam, ait, informisne ejectus fuerit fœtus, an formatus inquirimus. Non enim illius tantummodo interitus vindicatur, verum insidiæ præterea in eam quæ gravida est comparatæ. Plerumque siquidem, ait, ipsæ quoque mulieres simul cum fœtu pereunt, in ejus ejectione morientes. Proinde tum ob præparatas sibi insidias, tum ob fœtum peremptum, homicidarum pœnis subjicitur. Cæterum non ad vitæ usque exitum sed decem tantum annorum spatio pœnâ exercebitur; non tempore autem oportet definire, sed modo: ita ut si quidem ea quæ peccavit pœnitentiam aspernatur, non expleatur solum decennii tempus, sed protrogetur: verùm si studiose in pœnitentia ritè obeunda elaborat, aliquid ex ipso quoque decennio amputabitur: idque totum illius moderatoris arbitrio permittit. In extremo porro octavi canonis, eas quoque, quæ pharmaca ad abortum præbent, homicidarum pœnis damnat. Involuntariæ autem cædis hoc loco tempora decernit, dum hanc mulctam adversus ejusmodi mulieres statuit. Hæc enim habet, quinquagesimo septimo canone, Qui involuntarie interfecit, decem annis à sacrorum mysteriorum perceptione abstinebit. Nos autem, inquit sanctus, si efformatus fœtus, an informis, non curiose scrutamur. Sunt hæc siquidem in libro Exodi consignata, si duo viri pugnent, ac prægnantem mulierem percutiant, & egressus fuerit infans non formatus, ea pœna mulctabuntur, quam mulieris maritus imposuerit. Sin autem formatus fuerit, dabit animam pro anima. Quoniam igitur antiqua lex, cum fœtus quidem nondum efformatus erat abortus, pecuniariam mulctam imponebat, cum vero erat formatus vitâ puniebat, mori jubens eum qui mulierem verberasset, facta hujus legis mentione, Nos, inquit sanctus, nullum discrimen statuimus, sive formata sint quæ ejiciuntur, sive informia, nec enim pecuniariam mulctam decernimus, sed cædis eam, quæ id patravit, condemnamus, tum ob fœtum corruptum, tum ob mulierem à qua is ejectus, siquidem cum fœtu ipsam quoque interire sæpe contingit.

ARIST. *Quæ de industriâ fœtum corrupit, quandocunque corruperit, homicidio tenetur.*

Gravida quandocunque venenum acceperit ad fœtum auferendum, homicidii rea est, & non accurate examinamus an fœtus informis sit aut formatus, quoniam plerumque unà cum fœtu intereant & mulieres, & quantum ad earum existimationem duplex fiat homicidium, unum quidem gravidæ, aliud autem fœtus. Tales itaque decem annos pœnis subjicientur, duos quidem annos deflentes, tres autem annos cum audientibus agentes, quatuor substrati, & anno cum fidelibus constituti, & sic post decennium divinorum sacramentorum participes erunt.

A γυναῖκα ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον μὴ ἐξεικονισμένον, ἐπιζήμιον ζημιωθήσεται καθότι ἂν ἐπιβάλλῃ ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικός. ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς. καὶ ἀπὸ τοῦ λγ. κανόνος, καὶ τοῦ νβ. κανόνος. φησὶ γὰρ τὴν ἀμελήσασαν τοῦ κυήματος, ὡς ἐπὶ φόνῳ κρινέσθω. ἀλλὰ μὴν ἡ κατ᾽ ἀμέλειαν ἀποβαλλομένη τὸ ἔμβρυον, ὡς φονεύτρια οὐ λογισθήσεται. λοιπὸν καλῶς ἡ φθείρασα τὸ ἔμβρυον αὐτῆς, οὐχ ὑπόκειται ἐπιτιμίοις φονέων ἑκουσίων.

ΖΩΝΑΡ. Λάθρα γυναῖκές τινες ἀνδράσι συμφθειρόμεναι, συλλαμβάνουσι· φόβῳ δὲ γονέων ἴσως ἢ δεσποτῶν, ἢ ἑτέρων τινῶν, ἐπιτηδεύουσι τὴν ἐμβρύων ἀποβολὴν, φαρμάκων τινῶν πόσεσιν, ἢ καὶ τρόποις ἑτέροις, καὶ φθείρουσι τὰ κυούμενα. τὰς οὖν τοῦτο ποιούσας, ὡς φόνον τολμησάσας, ἐπιτιμᾶσθαι ὁρίζει. ἐπεὶ δὲ τῶν ἀποβαλλομένων τὰ μὲν, ἔτι ἀμόρφωτα εἰσὶ· τὰ δὲ μεμορφωμένα, καὶ τοὺς χαρακτῆρας σώζοντα τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς· (τὸ γὰρ σπέρμα τῇ μήτρᾳ καταβαλλόμενον, πρότερον μὲν ἐξαιματοῦται· εἶτα εἰς σάρκα πήγνυται ἀμόρφωτον· εἶτα, ἐξεικονίζεται καὶ διατυποῦται εἰς μέλη καὶ μόρια) οὐκ ἀκριβολογούμεθα φησιν, εἴτε ἀμόρφωτον ἀπεβλήθη τὸ ἔμβρυον, εἴτε διατετυπωμένον. οὐ γὰρ ἡ φθορὰ ἐκείνου μόνου ἐκδικεῖται· ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τῆς ἐν γαστρὶ ἐχούσης ἐπιβουλή· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γάρ φησι, συναπόλλυνται καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἐμβρύοις, ἐναποθνήσκουσαι τῇ τούτων ἀποβολῇ. διά τε γοῦν τὴν ἐπιβουλὴν ἑαυτῆς, διά τε τὴν τοῦ ἐμβρύου φθορὰν, τῷ τοῦ φονέως ἐπιτιμίῳ καταδικάζεται· οὐ μέχρι δὲ τῆς ἐξόδου ἔσται ὑπὸ τὸ ἐπιτίμιον, ἀλλὰ ἐν ἔτεσι δέκα· οὐ χρὴ δὲ χρόνῳ παραγράφειν τὴν μετάνοιαν, ἀλλὰ τρόπῳ· ὥστε εἰ μὲν καταφρονητικῶς διάκειται πρὸς τὴν μετάνοιαν ἡ ἁμαρτήσασα, οὐ μόνον ἡ δεκαετία ἀπαρτισθήσεται· ἀλλὰ καὶ ἐπιταθήσεται· εἰ δὲ σπουδαίως προσφέρεται πρὸς τὴν τῆς ἁμαρτίας διάθεσιν, καὶ ἡ δεκαετία κολοβωθήσεται· τὸ πᾶν δὲ τῇ τοῦ οἰκονομοῦντος αὐτὴν ἀνατίθησι κρίσει. ἐν τῷ τέλει δὲ τοῦ ὀγδόου κανόνος, καὶ τὰς διδούσας τὰ ἀμβλωθρίδια φάρμακα, τῷ τοῦ φόνου ἐπιτιμίῳ ὑπάγει. ἀκουσίου δὲ φόνου ἐνταῦθα χρόνους ὁρίζει τῷ κατὰ τῶν τοιούτων γυναικῶν ἐπιτιμίῳ. ἐν γὰρ τῷ νζ. κανόνι, οὕτως φησίν, ὁ ἀκουσίως φονεύσας, ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων. ἀκριβολογία δὲ ἐκμεμορφωμένου καὶ ἀνεξεικονίστου παρ᾽ ἡμῖν οὐκ ἔστιν, ἔφη ὁ ἅγιος, διότι εἴρηται ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Ἐξόδου ταῦτα· ἐὰν μάχωνται δύο ἄνδρες καὶ πατάξωσι γυναῖκα ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον μὴ ἐξεικονισμένον, ἐπιζήμιον ζημιωθήσεται καθότι ἂν ἐπιβάλλῃ ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικός. ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς. ὅτι γοῦν ὁ παλαιὸς νόμος ὅτε μὲν μὴ ἐξεικονισμένον ἤμβλωτο ἔμβρυον, εἰς χρήματα ἐζημίου, ὅτε δὲ ἦν ἐξεικονισμένον, εἰς ψυχὴν κατεδίκαζε θνήσκειν τὸν τὴν γυναῖκα πατάξαντα· τούτου τοῦ νόμου μνησθεὶς ὁ ἅγιος ἔφη, ὅτι ἡμεῖς οὐ διαφορὰν ἔχομεν, εἴτε ἐκμεμορφωμένα εἰσὶ τὰ ἀποβαλλόμενα, εἴτε ἀμόρφωτα. οὐ γὰρ χρήματα ζημιοῦμεν, ἀλλὰ φόνου κρίνομεν τὴν τοῦτο ποιήσασαν διά τε τὴν τοῦ ἐμβρύου φθορὰν καὶ διὰ τὴν τοῦτο ἀποβάλλουσαν, ἐπεὶ συμβαίνει πολλάκις τῷ ἐμβρύῳ συνδιαφθείρεσθαι καὶ αὐτήν.

ΑΡΙΣΤ. Κατ᾽ ἐπιτήδευσιν φθείρασα, ὅτε ἂν φθείροι, φονεύτρια.

F Η ἐγκυμονοῦσα, ὁπόταν ἂν δέξηται φάρμακον, ἐπὶ τὸ ἀνελεῖν τὸ ἐγκυμονούμενον, φονεύτριά ἐστι. καὶ οὐκ ἀκριβολογοῦμεν, εἴ γε ἀνεξεικόνιστον ἦν τὸ ἔμβρυον, ἢ καὶ μεμορφωμένον· διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συναποθνήσκουσι τῷ ἐμβρύῳ καὶ αἱ γυναῖκες· καὶ ὅσον κατὰ τὴν ἐπίνοιαν αὐτῶν δύο γίνονται φόνοι, εἷς μὲν, ὁ τῆς τικτούσης, ἕτερος δὲ ὁ τοῦ ἐμβρύου, ἐπὶ δέκα γοῦν ἔτεσιν αἱ τοιαῦται ἐπιτιμῶνται, δύο μὲν ἔτη προσκλαίουσαι, τρία δὲ ἔτη ἀκροωμέναις διατελοῦσαι, ἐν τέσσαρσιν ὑποπίπτουσαι· καὶ ἐν ἐνιαυτῷ συνιστάμεναι τοῖς πιστοῖς· καὶ οὕτω μετὰ τὸν δεκαετῆ χρόνον τῶν θείων ἁγιασμάτων μεθέξουσιν.

ΚΑΝΩΝ

ΚΑΝΩΝ γ΄.

Διάκονος μετὰ τὴν διακονίαν πορνεύσας, ἀπόβλητος μὲν τῆς διακονίας ἔσται· εἰς δὲ τὸν τῶν λαϊκῶν ἀπωσθεὶς τόπον, τῆς κοινωνίας οὐκ εἰρχθήσεται· διότι ἀρχαῖος ἐστὶ κανὼν, τοὺς ἀπὸ βαθμοῦ πεπτωκότας, τούτῳ μόνῳ τῷ τρόπῳ τῆς κολάσεως ὑποβάλλεσθαι· ἀκολουθησάντων, ὡς οἶμαι, τῶν ἐξ ἀρχῆς τῷ νόμῳ ἐκείνῳ τῷ, Οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό. Καὶ δι' ἑτέραν δὲ αἰτίαν, ὅτι οἱ μὲν ἐν τῷ λαϊκῷ ὄντες τάγματι, ἐκβεβλημένοι τοῦ τόπου τῶν πιστῶν, πάλιν εἰς τὸν ἀφ' οὗ ἐξέπεσον τόπον ἀναλαμβάνονται· ὁ δὲ διάκονος ἅπαξ ἔχει διαρκῆ τὴν δίκην τῆς καθαιρέσεως. Ὡς οὖν οὐκ ἀποδιδομένης αὐτῷ τῆς διακονίας, ἐπὶ ταύτης ἔστησαν μόνης τῆς ἐκδικήσεως. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ ἐκ τῶν τύπων· καθόλου δὲ ἀληθέστερόν ἐστιν ἴαμα ἡ τῆς ἁμαρτίας ἀναχώρησις· ὥστε ὁ διὰ σαρκὸς ἡδονὴν ἀθετήσας τὴν χάριν, διὰ τοῦ συντριμμοῦ τῆς σαρκὸς, καὶ πάσης δουλαγωγίας τῆς κατ' ἐγκράτειαν, ἀποσχόμενος τῶν ἡδονῶν, ὑφ' ὧν κατεβλήθη, τελείαν ἡμῖν παρέξει τῆς ἰατρείας αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν. Ἀμφότερα τοίνυν εἰδέναι ἡμᾶς δεῖ, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας, καὶ τὰ τῆς συνηθείας. Ἕπεσθαι δὲ ἐπὶ τῶν μὴ καταδεχομένων τὴν ἀκρότητα, τῷ παραδοθέντι τύπῳ.

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν κε΄ ἀποστολικὸς κανὼν, καὶ ὁ παρὼν κανὼν, περὶ ἐπισκόπου καὶ διακόνου φασίν· ὁ δὲ λβ΄ κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου διορίζεται, πάντα ἱερωμένον, κἂν τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμάρτῃ, καθαιρεῖσθαι μόνον· οὐ μὴν καὶ ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν, ἤγουν ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιάζειν χωρίζεσθαι. Ἐνταῦθα δὲ φησὶν ὁ ἅγιος καὶ αἰτίας τούτου δύο· μίαν μὲν, τὸ, Οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό· ἑτέραν δὲ, τὸ, τοὺς λαϊκοὺς ἐκπίπτοντας διὰ ἁμαρτήματα τῆς τῶν πιστῶν συστάσεως, πάλιν διὰ μετανοίας ἀποκαθίστασθαι εἰς τὸν τόπον ὅθεν ἐξέπεσον· τοὺς ἱερωμένους δὲ μηκέτι ἐπανέρχεσθαι εἰς τὴν ἱερωσύνην, ἧς ἐκπεπτώκασιν. Ὡς οὖν ἀρκοῦσαν ἔχοντες τιμωρίαν ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν, τὴν καθαίρεσιν, τῆς κοινωνίας οὐκ εἴργονται. Ἀλλὰ ταῦτα, φησὶ, τῶν τύπων ἤτοι τῶν κανονικῶν διαταγμάτων. Ἡ δὲ ἀληθὴς ἰατρεία τῆς ἁμαρτίας ἐστὶν ἡ ἐξ αὐτῆς ἀναχώρησις. Κἂν γὰρ ὁ πορνεύσας καθαιρεθῇ, οὐκ ἐπιτιμᾶσθαι δοκεῖ ἐνδεχομένως, ὥστε καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ λαβεῖν συμπάθειαν, ἐὰν καὶ ἔτι ἐπιμείνῃ τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ οὐδὲ δι' ἑτέρας συντριβῆς ἐξιλεώσηται τὸν Θεόν. Ὥστε ὀφείλει ὁ ἰατρὸς τοῖς ψυχικοῖς αὐτοῦ τραύμασιν εἰδέναι μὲν καὶ τὴν ἀκρίβειαν, ἤγουν τὴν διὰ τῆς καθαιρέσεως κόλασιν τοῦ πορνεύοντος κληρικοῦ· μὴ ἀκολουθεῖν δὲ ταύτῃ ἐξ ἀνάγκης, καὶ τὸν μετὰ τὴν καθαίρεσιν πορνεύοντα ἀνεπιτίμητον καταλιμπάνειν, ὡς ἤδη κολασθέντα διὰ τῆς καθαιρέσεως, ἀλλὰ καὶ ἀφορίζειν ὡς εἰς τόπον ἐλθόντα λαϊκοῦ, καὶ ἄλλως ἐπιτιμᾶν κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἰατρευομένου. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν νθ΄ κανόνα τῆς παρούσης ἐπιστολῆς, ἐν ἑπτὰ ἔτεσι τὸν πορνεύοντα κολάζοντα.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς διακόνους πορνεύσαντας, τῆς μὲν διακονίας, ἐκβάλλεσθαι λέγει· τῆς κοινωνίας δὲ μὴ κωλύεσθαι· καὶ τὰς αἰτίας ἐπάγει. Μίαν μὲν, ἣν καὶ ὁ κε΄ ἀποστολικὸς κανὼν λέγει, τὸ, Οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό· ἑτέραν δὲ, τὸ τοὺς λαϊκοὺς ἐκπίπτοντας διὰ ἁμαρτήματα τῆς τῶν πιστῶν συστάσεως, πάλιν διὰ μετανοίας ἀποκαθίστασθαι εἰς τὸν τόπον ὅθεν ἐξέπεσον· τοὺς δὲ ἱερωμένους, μηκέτι ἐπανέρχεσθαι εἰς τὴν ἱερωσύνην ἧς ἐκπεπτώκασιν. Ὡς οὖν ἀρκοῦσαν ἔχοντας τιμωρίαν ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας αὐτοὺς τὴν καθαίρεσιν, τῆς κοινωνίας οὐκ εἴργονται. Ἀλλὰ ταῦτα, φησὶ, τὰ τῶν τύπων, ἤγουν ἃ ἐξ ἔθους μακροῦ ἐτυπώθησαν· καθόλου δὲ ἴαμα τοῦ σφάλματος λέγει, τὴν τῆς ἁμαρτίας ἀναχώρησιν· καὶ τὸ δι' ἐγκρατείας καὶ κακοπαθείας, δουλαγωγῆσαι τὴν σάρκα· τουτέστιν, ὑποτάξαι, δουλῶσαι. Δεῖ δὲ τοὺς ψυχῶν οἰκονόμους ἀμφότερα εἰδέναι, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας, καὶ τὰ τῆς συνηθείας· καὶ εἰ μὲν οἱ ἁμαρτήσαντες καταδέχοιντο τὰ τῆς ἀκριβείας, κατ' ἐκείνην οἰκονομεῖσθαι αὐτούς· εἰ δὲ σκληρύνονται πρὸς τὴν ἀκρότητα, ἤτοι πρὸς τὴν ἄκραν ἀκρίβειαν, ἕπεσθαι τότε τῷ παραδοθέντι τύπῳ, τῇ συνηθείᾳ δηλονότι.

CANON III.

Diaconus post diaconatum fornicatus, à diaconatu quidem ejicietur; in laicorum autem locum extrusus, à communione non arcebitur: quoniam antiquus est canon, ut qui à gradu exciderunt, huic soli punitionis generi subjiciantur: antiquis, ut existimo, legem illam sequutis, Non vindicabis bis in idipsum: & etiam propter aliam causam, quòd qui sunt quidem in ordine laico, à loco fidelium ejecti, rursus in eum, ex quo ceciderunt, locum recipiuntur. Diaconus verò semel habet, quod sufficiat, depositionis judicium. Quandoquidem ergo non redditus ei sit diaconatus, in ea sola punitione steterunt. Hæc quidem sunt quæ ex constitutionibus habentur. In summa autem verior medicina est recessus à peccato. Quare qui propter carnis voluptatem gratiam vilipendit, per carnis afflictionem, & omnigenam ex temperantiæ præscripto servitutem à voluptatibus recedens, à quibus fuit oppugnatus, perfectam suæ curationis demonstrationem nobis exhibebit. Nos ergo utrumque scire oportet, & quæ sunt summi juris, & quæ sunt consuetudinis: sequi autem in iis, quæ summum jus non admittunt, formam traditam.

Bals. Vicesimus quidem quintus canon apostolicus, & præsens, de Episcopo & Diacono dicunt: sed xxxij. Canon sancti Basilii decernit quemvis sacris ordinibus initiatum si peccatum ad mortem peccaverit, deponendum tantum esse: non tamen à fidelium etiam communione, ne scilicet in ecclesia congregetur, separari. Hic autem dicit sanctus duas ejus rei causas: unam quidem illud, Non vindicabis bis in idipsum: alteram verò, quòd laici quidem, propter sua peccata à fidelium congregatione excidentes, per pœnitentiam rursus in pristinum locum restituantur: sacris ordinibus autem initiati non ampliùs revertuntur ad sacerdotium, à quo exciderunt. Tanquam ergo sufficiens habentes pro peccato suo supplicium depositionem, à communione non arcentur. Sed sunt hæc inquit, typorum sive canonicarum constitutionum. Est autem vera peccati medicina ab ipso recessus. Etsi enim, qui fornicatus est, depositus fuerit, non tantùm punitus esse videtur, ut etiam misericordiam à Deo consequatur, si adhuc in peccato perseveraverit, nec Deum alia contritione placaverit. Quare debet animalium hujus vulnerum medicus scire quidem & summum jus, scilicet punitionem Clerici, qui fornicatus est, per depositionem: eam tamen non necessariò sequi, ut eum etiam, qui post depositionem fornicatur, impunitum relinquat, ut jam per depositionem punitum; sed ut etiam eum segreget, qui laici locum subiit, & aliter eum puniat, pro ejus facultate cui medicina præbetur. Lege & lix. canonem hujus epistolæ, qui fornicatorem septem annis punit.

Zonar. Diaconos, qui fornicati sunt, diaconatu quidem dejiciendos, non tamen à communione arcendos esse asserit: causasque subjungit; Alteram quidem, quæ Apostolico vigesimo quinto canone continetur, Non vindicabis bis in idipsum: alteram verò, quòd laici ob crimina à fidelium consortio ejecti, rursus in locum, unde exciderunt, per pœnitentiam restituantur; sacris autem initiati in sacrum ordinem, ex quo dejecti sunt, non ampliùs admittantur. Tanquam igitur ob irrogatam depositionem satis supplicii pro ratione admissi criminis luant, à communione haud prohibentur. Sed hæc, inquit, in constitutionibus reperiuntur, hoc est, longi temporis consuetudine definita sunt. Universè vero peccati medicinam ait esse à peccato recedere, ac per temperantiam corporisque afflictiones carnem redigere in servitutem, hoc est, coercere ac edomare. Oportet porro animarum curatores utraque nosse, & quæ summi juris sunt, & quæ consuetudinis: ac si quidem qui peccaverunt, ea quæ sunt exacti juris admittant, ex ejus præscripto cum ipsis agere, sin autem adversus perfectam rationem summum videlicet jus obluctentur, tunc formam traditam, consuetudinem scilicet, sequi.

Arist.

ARIST. *Diaconus qui fornicatus est, & ad Laicorum locum detrusus, à communione ne prohibeatur.*

A ΑΡΙΣΤ. *Διάκονος πορνεύσας, καὶ εἰς τὸν τῶν λαϊκῶν μεταστὰς τόπον, ἔσται τῆς κοινωνίας ἀκώλυτος.*

Depositio Diaconorum sufficiens est judicium, quoniam non sperat locum, unde cecidit, iterum recipere, & ideo non inferatur ei secunda mulcta. Sed sine prohibitione, Divinâ communione dignus habebitur.

Ἀρκοῦσα καταδίκη τῶν διακόνων ἐστὶν ἡ καθαίρεσις· ὅτι περ οὐκ ἐλπίζει τὸν τόπον ἐπαναλαβεῖν πάλιν, ἀφ᾽ οὗ περ ἐξέπεσε. καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπενεχθήσεται τούτῳ καὶ καταδίκη δευτέρα· ἀλλ᾽ ἀκωλύτως τῆς θείας ἀξιωθήσεται κοινωνίας.

CANON IV.

De trigamis & polygamis eundem Canonem servatâ proportione, quem in digamis, definivimus. Annum enim in digamis, alii verò duos annos. Trigamos autem tribus & sæpe quatuor annis segregant. Id autem non ampliùs conjugium, sed polygamiam appellant, vel potiùs castigatam fornicationem. Et ideo dominus Samaritanæ, quæ quinque maritos jam habuerat: Quem nunc, inquit, habes, non est maritus; nempe quod digni non sint, qui à digamiæ mensura exciderunt, ut vel mariti vel uxoris nomine appellentur. Consuetudine autem accepimus in Trigamis quinquennii segregationem, non à Canone, sed ab eorum, qui præcesserunt, consequentia. Oportet autem non eos omnino arcere ab Ecclesia, sed dignari auditione duobus vel tribus annis: & postea permitti quidem consistere (seu in fidelium esse congregatione) à boni tamen communione abstinere, & sic postquam pœnitentiæ fructum ullum ostenderint, communionis loco restituere.

ΚΑΝΩΝ δ΄.

Περὶ τριγάμων καὶ πολυγάμων τὸν αὐτὸν ὡρίσαμεν κανόνα,
B ὃν καὶ ἐπὶ τῶν διγάμων ἀναλόγως. ἐνιαυτὸν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν διγάμων· ἄλλοι δὲ δύο ἔτη. τοὺς δὲ τριγάμους ἐν τρισὶ καὶ τέτρασι πολλάκις ἔτεσιν ἀφορίζουσιν. ὀνομάζουσι δὲ τὸ τοιοῦτον οὐκ ἔτι γάμον, ἀλλὰ πολυγαμίαν, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμένην. διὸ καὶ ὁ κύριος τῇ Σαμαρείτιδι πέντε ἄνδρας διαμειψάσῃ· ὃν νῦν, φησὶν, ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνήρ· ὡς οὐκέτι ἀξίων ὄντων τῶν ὑπερεκπεσόντων τοῦ μέτρου τῆς διγαμίας τῇ τοῦ ἀνδρὸς, ἢ τῆς γυναικὸς, καλεῖσθαι προσρήματι. συνήθειαν δὲ κατελάβομεν ἐπὶ τῶν τριγάμων πενταετίας ἀφορισμόν· οὐκ ἀπὸ κανόνων, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς τῶν προειληφότων ἀκολουθίας. δεῖ δὲ μὴ πάντῃ αὐτοὺς ἀπείργειν τῆς ἐκκλησίας· ἀλλ᾽ ἀκροάσεως αὐτοὺς ἀξιοῦν ἐν δύο που ἔτεσιν ἢ τρισί. καὶ μετὰ ταῦτα
C ἐπιτρέπειν συστήκειν μὲν, τῆς δὲ κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ ἀπέχεσθαι, καὶ οὕτως ἐπιδειξαμένους καρπόν τινα μετανοίας ἀποκαθιστᾶν τῷ τόπῳ τῆς κοινωνίας.

BALS. Postquam dixisset hic magnus pater antiquos patres ne conjugium quidem nominasse trigamiam, sed polygamiam, vel potiùs castigatam fornicationem, seu non effusam & passim sine ullo discrimine pervadentem, sed contractam, & in una muliere circumscriptam: & scripturæ dictis probasset, trigamiam non esse matrimonium, subjunxit, eam quoque instar digamiæ, proportione utriusque habita, puniri, ut ex hoc loco appareat, trigamiam, sicut & digamiam, non separari, sed puniri. Sed digamiam quidem duobus annis: trigamiam verò quinque; stare autem in loco audientium tribus annis, & postea cum fidelibus consistere ad quinquennium usque trigamos, & ab eo tempore ostensis fructibus pœnitentia dignis in communionis locum restituere. Atque hæc quidem sanctus. Unionis verò tomus, qui factus est sub Constantino Porphyrogenneta & Romano, Constantino quidem imperante, socero autem ejus Romano patris imperatoris auctoritatem ac dignitatem obtinente, anno 6428. indictione viii. & qui singulis annis legitur in suggestu, mense Julio, hæc dicit circa finem, Deinceps autem communi sententia ac judicio pronunciamus, ex præsenti anno, qui est, 6428. indict. viii. neminem oportere se quarto matrimonio jungere sed esse omnino rejiciendum: & si quis ad ejusmodi connubium venire voluerit, eum esse omni ecclesiastica congregatione privatum, & ab ipso in sanctum templum ingressu alienum, donec in conjugio permanserit. Hoc enim etiam sanctis patribus, qui nos præcesserunt, visum est. Nos verò etiam sententiam apertiorem reddentes, ipsum, ut à Christiana republica alienum, abdicamus. Ac sic quidem de quarto matrimonio. Ut autem, quæ ad alia quoque matrimonia pertinent, decentiùs constituantur, & Christiana vita non indignam institutionem habeant, de tertio quoque matrimonio definimus, ut non absolutè, neque temere perficiatur. Etenim à patribus quidem, ut sordes, permissum est, non tunc temporis quidem, sicut nunc, re citra ullam ruborem impudenter peracta, & indiscriminatim contracta: sed quemadmodum si quis qui in domo in angulum incidit, multas sæpè sordes sitas viderit, nunc autem quando libertatem accepit, & perinde ac si nihil habeat dedecoris

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν μέγας οὗτος πατὴρ εἰπὼν τοὺς ἀρχαίους πατέρας μηδὲ γάμον ὀνομάσαι τὴν τριγαμίαν, ἀλλὰ πολυγαμίαν, ἢ μᾶλλον πορνείαν κεκολασμένην, ἤγουν οὐκ ἐκκεχυμένην καὶ ἀδιάφορον, ἀλλὰ συνεσταλμένην καὶ περιγεγραμμένην ἐν μιᾷ γυναικί· καὶ ἀπὸ γραφικῶν ῥημάτων κατασκευάσας, μὴ εἶναι γάμον τὴν τριγαμίαν, ἐπήγαγε καὶ ταύ-
D την ἐπιτιμᾶσθαι ἀναλόγως τῇ διγαμίᾳ· ὡς ἐντεῦθεν ἀναφαίνεσθαι καὶ τὴν τριγαμίαν ἐπίσης τῇ διγαμίᾳ μὴ διασπᾶσθαι, ἀλλὰ ἐπιτιμᾶσθαι. πλὴν μὲν τὴν διγαμίαν διὰ δύο ἐτῶν, τὴν δὲ τριγαμίαν, διὰ πέντε. ἵστασθαι δὲ εἰς τὸν τόπον τῶν ἀκροωμένων ἐν ἔτεσι τρισὶ, καὶ μετὰ ταῦτα συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς μέχρις ὅλης πενταετίας τοὺς τριγάμους. καὶ ἔκτοτε καρποὺς ἀξίους ἐπιδειξαμένους τῆς μετανοίας, ἀποκαθιστᾶν εἰς τὸν τόπον τῆς κοινωνίας, καὶ ὁ μὲν ἅγιος ταῦτα. ὁ δὲ τόμος τῆς ἑνώσεως, ὁ γεγονὼς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Ῥωμανοῦ· τοῦ μὲν Κωνσταντίνου βασιλεύοντος, τοῦ δὲ πενθεροῦ αὐτοῦ Ῥωμανοῦ, τῷ τοῦ βασιλέως πατρὶ ἐμπρέποντος ἀξιώματι ἐν ἔ-
E τει ϛυκή. ἰνδικτιῶνι η. καὶ ἀναγινωσκόμενος ἐτησίως ἐπ᾽ ἄμβωνος κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα, τάδε περὶ τὸ τέλος φησὶ, καὶ λοιπὸν ἀποφαινόμεθα κοινῇ γνώμῃ καὶ κρίσει ἀπὸ γε τοῦ παρόντος ἔτους, ὅ ἐστιν ἔτος ϛυκή. ἰνδικτιῶνι η. τέταρτον γάμον μηδενὶ τολμᾶσθαι, ἀλλ᾽ εἶναι ἀπόβλητον παντελῶς· καὶ τὸν εἴ τις ἐπὶ τοιοῦτον ἐλθεῖν συνοικέσιον προθυμηθῇ, πάσης ἀπεστερημένον εἶναι συνάξεως ἐκκλησιαστικῆς, καὶ αὐτῆς τῆς περὶ τὸν ἅγιον ναὸν εἰσόδου ἀλλότριον, μέχρις ἂν ἐπιμείνῃ τῷ συνοικεσίῳ. τοῦτο γὰρ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἁγίοις ἔδοξε πατράσι. καὶ ἡμεῖς δὲ τὴν γνώμην ἐκδηλοτέραν ποιοῦντες, ὡς ἀλλότριον αὐτὸν τῆς Χριστιανικῆς πολι-
F τείας ἀποκηρύττομεν. ἀλλ᾽ οὕτω μὲν ἐπὶ τοῦ τετάρτου γάμου· ἵνα δὲ καὶ τὰ τῶν ἄλλων γάμων εὐσχημονέστερον τυπωθῇ, καὶ τοῦ τῶν Χριστιανῶν βίου μὴ ἀνάξιον ἔχῃ τὴν προαγωγὴν, καὶ περὶ τοῦ τρίτου ὁριζόμεθα γάμου, ὥστε μηδὲ ἁπλῶς, μηδὲ ὡς ἔτυχεν, ἐπιτελεῖσθαι αὐτό. καὶ γὰρ συγκεχώρηται μὲν ὡς ῥύπασμα τοῖς πατράσιν, οὔπω τότε καθὰ καὶ νῦν, γινομένου τοῦ πράγματος ἀπερυθριασμένως, οὐδὲ εἰς πλάτος ἐξηπλωμένου· ἀλλ᾽ ὥσπερ εἴ τις ἐν οἴκῳ περιπεπτωκὼς ἐν γωνίᾳ περιίδῃ πολλάκις κείμενον ῥύπασμα· νῦν δὲ ὅταν χώραν ἔλαβε παρρησίας, καὶ ὡς οὐδὲν ἔχον εἰς ἀσχημοσύνην, οὕτω

ῥυπαίνει

ἐπιτιμίων λογίζεται ἐκ τοῦ προελθεῖν εἰς πληθυσμὸν, καλῶς ἔδοξεν ἀνακαθαίρειν αὐτόν· ὥσπερ καὶ αἶσχος οὐκ ἐν γωνίᾳ περιερριμμένον, ἀλλ' ὅλην τὴν οἰκίαν ἐμπεπλησμένον οὐδαμῶς ἐῶμεν, ἀλλὰ καθαίρομεν, καὶ τὸ ἐκ τούτου ἀηδὲς ἀποβάλλομεν· καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ συγκατιόντες ἀσθενείᾳ, καὶ τῆς πρεπούσης εὐσχημοσύνης φροντίδα ποιούμενοι τῇ Χριστιανικῇ ζωῇ, τοῦτ' ἔτι τῶν τρίτων γάμων διαφυλάττεσθαι διορίζομεν· ὥστε εἴ τις πρὸς τεσσαρακοστὸν ἔτος ἀναβέβηκε, καὶ μήτε τὴν φύσιν αἰδούμενος, μήτε τῆς ὀφειλομένης Χριστιανοῖς εὐκόσμου ζωῆς φροντίδα ποιούμενος, ἀλλὰ μόνης τῆς ἐμπαθοῦς ἐπιθυμίας γενόμενος, πρὸς τρίτον ἑαυτὸν ἐπιρρίψει γάμον, τοῦτον μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ παρατηρήσεως μέχρι πενταετίας ἀμέτοχον εἶναι τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως· καὶ μηδαμῶς ἐπ' αὐτῷ συντμηθήσεται ὁ χρόνος. ὃς γὰρ μετὰ τεσσαρακοστὸν ἔτος τὸ ῥύπασμα ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ εἶναι ἢ λέγεσθαι ἠγάπησε, τίνα παρέξει πληροφορίαν τῆς περὶ τὸν βίον αὐτοῦ σπουδῆς, δι' ἣν ὁ χρόνος τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγιασμάτων αὐτῷ συντμηθήσεται; ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἀξιωθῆναι τῆς ἀχράντου μεταλήψεως, οὐκ ἔσται συγκεχωρημένον αὐτῷ ἐν ἄλλῳ καιρῷ τῇ μεταλήψει προσιέναι, ἢ ἐν μόνῃ τῇ σωτηρίῳ τῇ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσει, διὰ τὴν ἐκ τῆς προηγουμένης ἐγκρατείας τῶν νηστειῶν, ὡς δυνατόν, ἀνακάθαρσιν. ταῦτα δέ φαμεν, ὅτε μὴ τέκνα εἴη ἐκ τῶν προτέρων γάμων τοῖς ἤδη μετὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τρίτην ἀγομένοις γυναῖκα· ἐπεὶ ἐὰν τέκνα εἴη, ἀσυγχώρητος αὐτοῖς ὁ τρίγαμος. λίαν γάρ ἐστιν ἄδικον τὸ μὲν χαρίζεσθαι τῇ ἀκαίρῳ ἐπιθυμίᾳ, παισὶ δὲ τοῖς τῶν προτέρων γάμων μὴ προνοεῖσθαι τὸ ἀσφαλὲς καὶ ἄλυπον καὶ ἀτάραχον, καὶ ὅσα τὸ ἀνθρώπινον καταλαμβάνει ἐκ τῆς πολυσπόρου παιδοποιΐας. καὶ εἴ τις δὲ τριακοντούτης ὤν, καὶ τέκνα ἔχων ἐκ τῶν προλαβόντων γάμων, τρίτῃ γυναικὶ συνάπτοιτο, καὶ οὗτος ἀσυγχώρητος μέχρι τεσσάρων ἐτῶν τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων ἀμέτοχος ἔσται· διότι δῆλός ἐστιν οὐκ ἄλλοθεν, ἀλλ' ἐξ ἀκρασίας κινούμενος, καὶ τὸ δοῦλον εἶναι σαρκικῆς ἐπιθυμίας ἐπὶ τὸν τοιοῦτον γάμον ἐλθεῖν. καὶ μετὰ τὸ τυχεῖν δὲ τῆς μεταλήψεως τῶν μυστηρίων, τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνως ἀξιωθήσεται τῆς ἀπολαύσεως, ἅπαξ μὲν ἐν τῇ σωτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσει, δεύτερον δὲ ἐν τῇ κοιμήσει τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ τρίτον ἐν τῇ γενεθλίῳ ἡμέρᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, διὰ τὸ καὶ ἐν ταύταις προηγεῖσθαι νηστείαν, καὶ τὸ ἐκ ταύτης ὄφελος. εἰ δὲ παῖδες μὴ παρῶσιν, ἀλλὰ τὸ τεκνογονίας ἐπιθυμεῖν οὐκ ἀσύγγνωστον, τὸ τηνικαῦτα συγγνώμης ἀξιωθήσεται ὁ τοιοῦτος γάμος, καὶ μόνῳ τῷ ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν κρατήσαντι ἐπιτιμίῳ θεραπευθήσεται. ταῦτα μὲν καὶ περὶ τρίτου γάμου. οὐ μὴν οὐδὲ τὸν δεύτερον, οὐδὲ τὸν πρῶτον ἐκτὸς ἀσφαλείας ἐῶμεν, ἀλλὰ κἀκείνους ὁρίζομεν οὕτω συνίστασθαι, ὥστε μηδεμίαν ἔχειν πονηρὰν αἰτίαν, ἢ ἐξ ἁρπαγῆς, ἢ ἐκ προηγησαμένης λαθραίας φθορᾶς, ἀλλὰ νομίμως, καὶ καθαρευόντων τῶν τοιούτων μολυσμάτων καὶ πορνικῆς ἀκαθαρσίας. εἴ τις οὖν τοὺς εἰρημένους καταφρονήσας τύπους, πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν πρώτην ἢ δευτέραν συνέλθῃ, τοῦτον ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία ἡ καθαρὰ καὶ μηδένα σπίλον ἔχουσα ἢ ῥυτίδα, τοῖς σωτηρίοις ὑποβάλλουσα ἐτασμοῖς, οὐ πρὶν εἰς μετάληψιν προσδέξεται τῶν θείων μυστηρίων, ἢ τὸν ὡρισμένον ἐπὶ τῇ πορνείᾳ χρόνον μάθοι ἀκριβῶς αὐτὸν ἐκπληρώσαντα· εἰ μὴ ἄρα ἡ τοῦ βίου ἀναγκαία κατεπείγει ἀναχώρησις, τουτέστι μέχρις ἂν τὸ ἕβδομον ἐκπληρωθῇ ἔτος. ὁ δὲ τολμῶν ἱερεὺς παρὰ τὸν διατετυπωμένον ὅρον μεταλήψεως θείας τινὰ τῶν τοιούτων ἀξιῶσαι, περὶ τὸν ἴδιον κινδυνεύσει βαθμόν, δηλονότι τοῦ ἀξιωθέντος παρὰ τὸν ὡρισμένον τύπον τῆς θείας κοινωνίας, πάλιν εἰς τὸ ἀκοινώνητον περιϊσταμένου μέχρις συμπληρώσεως τοῦ ἑβδόμου ἔτους. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς δεδήλωται ὑπὸ τῶν πάλαι βασιλευσάντων ἐπράχθησαν· νῦν δὲ τῇ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος εὐδοκίᾳ, καὶ

A nec contaminator ex eo, quod ad multiplicationem procedit, reputatur, recte visum est eam repurgare: quemadmodum & turpitudinem non in angulum conjectam, sed in ædibus diffusam, nullo modo permittimus, sed repurgamus, & quod molestum est & indecorum abjicimus; & humanæ cedentes infirmitati, honestatis autem Christianæ vitæ convenientis curam gerentes, hoc in tertiis nuptiis servandum statuimus. Ut si quis, qui annum quadragesimum excesserit, & nec naturam reveritus, nec honestæ vitæ, quæ a Christianis debetur, ullam curam gerens, sed sola libidinis perturbatione victus, se in tertium matrimonium projecerit, is cum omni diligentia & observatione sit usq; ad quinquennium
B sacramenti communionis minime particeps, & nec hoc tempus illi contrahatur. Qui enim post annum quadragesimum sordem in Christi Ecclesia esse vel dici amavit, quod melioris vitæ argumentum præbebit, propter quod tempus sacramentorum participationis ei contrahatur? Sed & postquam impolluta participatione dignus habitus fuerit, non erit ei permissum in alio tempore ad participationem accedere, quam in sola salutari Christi & Domini nostri resurrectione, propter repurgationem, ut possibile est, ex præcedente jejuniorum abstinentia. Hæc autem dicimus, quando ex prioribus matrimo-
C niis non fuerint liberi iis, qui post annum quadragesimum tertiam uxorem ducere voluerint: nam si liberos habuerint, eis nullo modo tertium permittitur matrimonium. Est enim valde iniquum intempestivæ libidini indulgere, priorum autem matrimoniorum liberis non prospicere, ut sint securi, & à molestia, & perturbatione remoti, & à reliquis, quæ solent evenire hominibus ex filiorum multorum susceptione. Quòd si quis triginta annos natus, & ex prioribus matrimoniis habens liberos, tertiæ mulieri conjunctus fuerit, is quoq; nulla ei venia data, ad quartum usque annum communionis sacramentorum sit expers, quia manifestum est eum sola intemperantia
D motum, & quòd sit carnalis libidinis servus, ad hoc se matrimonium conferre: & postquam etiam sacramentorum participationem assecutus est, ter tantum in anno fruitione dignus habebitur; semel quidem in salutari Christi & Domini nostri resurrectione; secundo autem in dormitione immaculatæ dominæ nostræ deiparæ: & tertiò in natali Christi & Dei nostri, quod in his præcedat jejunium, & ejus utilitas: sin autem non supersint liberi, quia liberorum susceptionem desiderare, non est indignum venia; tunc tale matrimonium venia dignum judicabitur, & sola ea pœna, quæ ab initio & hucusque servata est, sanabitur. Hæc etiam de tertio matrimonio.
E Atque nec secundum, nec primum absque cautione datâ relinquimus, sed & illa sic contrahi statuimus, ut nullam malam causam habeant, vel ex raptu, vel ex præcedente clandestino concubitu; sed legitimè, & ab iis, qui ab ejusmodi inquinamentis & fornicatoria impuritate mundi sunt. Si quis ergo, prædictis constitutionibus neglectis, ad matrimonii consuetudinem primam vel secundam processerit, eum Christi Ecclesia, quæ est pura, immaculata, & sine ruga, salutaribus examinationibus subjicit, nec prius ad divinorum mysteriorum participationem admittet, quàm tempus in fornicatione definitum ipsum diligenter explevisse didicerit (nisi for-
F te necessarius è vitâ excessus urgeat) donec scilicet septimus annus completus fuerit. Sacerdos autem, qui ausus fuerit, præter id quod statutum est, divina participatione aliquem ejusmodi dignari, de proprio gradu in periculum veniet, eo videlicet, qui præter formam communione dignus est habitus, ad excommunicationem iterum redacto, usque ad septimi anni complementum. Sed hæc quidem ut ostensum est, ab iis qui olim imperavere, facta sunt. Nunc autem Patris & Filii & sancti Spiritus beneplacito & gratia, & purissimis Deique ma-
tris

tris, & magni cœlestis militiæ principis intercessionibus, eos qui nonaginta antè annis pro causa & occasione prius ostensa abrupti erant sacerdotes, & monachos, egregium à Deo coronatorum imperatorum nostrorum, Romani & Constantini imperium, conjunxit & uniit, unámque fecit catholicam & apostolicam ecclesiam: unde meritò sunt prædicandi & laudandi, qui tam pium opus & tam dignum compleverint. Cùm Canon & novella hæc statuerint, ecclesia hucusque nostris temporibus tertium matrimonium fieri non permisit.

A καὶ χάριτι, καὶ ταῖς τῆς παναγίου καὶ θεομήτορος, καὶ τοῦ μεγάλου ἀρχιστρατήγου πρεσβείαις, τοὺς ἤδη πρὸ ἐννενήκοντα χρόνων ἰδίων τῆς προδηλωθείσης αἰτίας καὶ ἀφορμῆς ἀπορραγέντας ἱερεῖς καὶ μονάζοντας, ἡ περικαλλὴς βασιλεία τῶν θεοστέπτων βασιλέων ἡμῶν Ῥωμανοῦ καὶ Κωνσταντίνου συνῆψέ τε καὶ συνήνωσε, καὶ μίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν εἰργάσατο, ὅθεν χρεὼν ἀνακηρύττεσθαί τε καὶ μεγαλύνεσθαι τοὺς τοιοῦτον θεοφιλὲς καὶ ἀξιόλογον ἔργον πεπληρωκότας. ταῦτα δὲ τοῦ κανόνος καὶ τῆς νεαρᾶς νομοθετησάντων, ἡ ἐκκλησία ἕως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν ἡμετέρων τρίτου γάμου ποίησιν οὐκ ἐπέτρεψε.

ZONAR. Trigamiam magnus hic Pater ab antiquis Patribus conjugii nomine minimè appellatam fuisse asserit, sed illam dixisse polygamiam, potiùs fornicationem castigatam, hoc est, non effusam, & promiscuam, sed contractam, & in una tantummodo circumscriptam muliere. Quem ergo Canonem de digamis promulgavit, hunc in trigamia quoque proportione servari jubet; Proportione autem, id est, quia in digamia annus præscriptus est ad pœnitentiam; aliis vero biennium: porrò in trigamia, quoniam ipsamet culpa sit gravior, proportione quoque respondens statuitur pœna, quinquennalis videlicet segregatio. Qui namque digamiæ terminos supergressi sunt, negat amplius ab iis, cum quibus commiscentur, mulieribus viros dici oportere, nec mulieres ab ejusmodi hominibus uxorem nomine appellari: Atque ex Evangelio testimonium adducit, dicente Christo ad Samaritidem, Quoniam quem habes non es tuus vir; quinque enim habuisti. Nam etsi prius dixerat sanctus, tribus aut quatuor annis trigamos esse segregandos, non tamen in illo decreto perstitit: verùm mulctæ tempus ad quinquennium ipsemet extendit, statuens nequaquam hujusmodi ab Ecclesiis expellendos, ita ut non in loco flentium consistant; sed in loco audientium duobus aut tribus annis, eóque elapso tempore permittendum ipsis, ut cum fidelibus consistant, à communione autem abstineant. Atque hoc pacto, si fructum pœnitentiæ ostenderint, nempe contritionem cordis, & lacrymas, & siquid hisce adjungi solet, ita demum ad communionem admittantur.

B ΖΩΝΑΡ. Τὴν τριγαμίαν ὁ μέγας οὗτος πατὴρ τοὺς ἀρχαίους πατέρας μὴ γάμον ὀνομάσαι φησίν, ἀλλὰ πολυγαμίαν, ἢ μᾶλλον, πορνείαν κεκολασμένην. ἤγουν οὐκ ἐκκεχυμένην καὶ ἀδιάφορον, ἀλλὰ συνεσταλμένην καὶ περιγεγραμμένην μιᾷ γυναικί. ὃν γοῦν ὥρισεν κανόνα ἐπὶ τῶν διγάμων, τοῦτον λέγει ἀναλόγως ὁρίζεσθαι καὶ ἐπὶ τῆς τριγαμίας· τὸ δὲ ἀναλόγως, τοῦτό ἐστιν· ὅτι ἐπὶ τῆς διγαμίας, ἐνιαυτὸς ὥρισται εἰς μετάνοιαν· ἑτέροις δὲ διετία. ἐπὶ δὲ τῆς τριγαμίας, ἐπεὶ μείζων ἐστὶν ἡ αἰτία αὐτή, ἀνάλογον καὶ τὸ ἐπιτίμιον ὁρίζεται· ἤγουν ἐπὶ πενταετίαν ἀφορισμός. C τοὺς γὰρ ὑπερβάντας τὴν διγαμίαν, μὴ δεῖν ὀνομάζεσθαί φησι, παρὰ τῶν γυναικῶν, αἷς συμφθείρονται, ἄνδρας· μήτε τὰς γυναῖκας λέγεσθαι, παρὰ τῶν τοιούτων ἀνδρῶν, γυναῖκας ἑαυτῶν· καὶ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου μαρτυρίαν ἐπάγει, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν, ὅτι ὃν ἔχεις οὐκ ἔστιν σου ἀνήρ· πέντε γὰρ ἔσχες. εἰ δὲ καὶ ἔφθη εἰπεῖν ὁ ἅγιος, ὅτι ἐν τρισὶ καὶ τέσσαρσιν ἔτεσιν ἀφορίζονται τοὺς τριγάμους, ἀλλ' οὐκ ἐνέμεινε τῷ τύπῳ ἐκείνῳ· ἐπέτεινε δὲ αὐτό. τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου μέχρι πενταετίας· διαταξάμενος μὴ ἐξωθεῖσθαι τοὺς τοιούτους τῆς ἐκκλησίας· ὥστε οὐκ εἰς τόπον προσκλαιόντων ἵστασθαι, ἀλλ' εἰς τόπον ἀκροωμένων ἐν ἔτεσι δυσὶν ἢ τρισί· D μετὰ δὲ τὸν εἰρημένον χρόνον, ἐπιτρέπειν αὐτοῖς τὴν μετὰ τῶν πιστῶν σύστασιν· τῆς δὲ κοινωνίας ἀπέχεσθαι. καὶ οὕτως καρπὸν ἐπιδειξαμένους μετανοίας· ἤγουν συντριβὴν καρδίας, καὶ δάκρυα, καὶ εἴ τι τούτοις ἑπόμενον, οὕτως δέχεσθαι αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν.

ARIST. *Bigamus unum vel duos annos excommunicatur; Tres vero & quatuor Trigamus, atque etiam quinque juxta consuetudinem, quæ jam obtinet.*

Non à Canone, sed à consuetudine accipiens Magnus Basilius, trigamos quinquennio segregatos esse, & ipse illud admittit. Sed mandat, eos ab ecclesia non omnino extrudere, & cum deflentibus collocare, sed duobus vel etiam tribus annis divinarum scripturarum auditione eos dignari. Deinde eis permittit cum fidelibus consistere, & in precibus solis communicare. A boni autem communione abstinere, & sic fructum aliquem pœnitentiæ ostendentes, ad locum eorum, qui corporis & sanguinis Dominici sunt participes, restitui.

ARIST. Ἕνα χρόνον ἢ δύο ἀφορίζεται ὁ δίγαμος· τρεῖς δὲ, καὶ τέσσαρας, ὁ τρίγαμος· καὶ πέντε, κατὰ τὴν ἄρτι συνήθειαν.

Οὐκ ἀπὸ κανόνος, ἀλλ' ἀπὸ συνηθείας καταλαβὼν ὁ μέγας E Βασίλειος, τοὺς τριγάμους ἐπὶ πενταετίαν ἀφοριζομένους, δέχεται τοῦτο καὶ αὐτός· πλὴν προστάττει, μὴ παντελῶς αὐτοὺς ἐξωθεῖν τῆς ἐκκλησίας, καὶ μετὰ τῶν προσκλαιόντων συνιστᾶν· ἀλλ' ἐν δυσὶν ἔτεσιν, ἢ καὶ τρισί, τῆς τῶν θείων γραφῶν ἀκροάσεως ἀξιοῦν. εἶτα ἐπιτρέπει συνήκειν αὐτοὺς μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ τῶν εὐχῶν μόνων συγκοινωνεῖν αὐτοῖς· τῆς δὲ κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ ἀπέχεσθαι· καὶ οὕτω καρπόν τινα μετανοίας ἐπιδειξαμένους, εἰς τὸν τόπον τῶν μεταλαμβανόντων τοῦ δεσποτικοῦ σώματός τε καὶ αἵματος ἀποκαθίστασθαι.

CANON V.

Hæreticos, qui in excessu è vita pœnitentiam agunt, recipere oportet; recipere autem, non sine judicio, sed examinantes an veram pœnitentiam ostendant, & si fructus habeant, qui salutis studium testificentur.

BALS. Præsens quidem Canon statuit hæreticos, qui in fine vitæ fuerint, & pœnitentiam petiverint, admitti, priùs examinatos, an verè agant pœnitentiam; scilicet, an à suis dogmatis desciscant, & fructus pœnitentiæ ostendant. Alii autem Canones, etiam hæreticos,

ΚΑΝΩΝ ς.

F Τοὺς δὲ ἐπ' ἐξόδῳ μετανοοῦντας τῶν αἱρετικῶν δέχεσθαι χρή. δέχεσθαι δὲ, δηλονότι οὐκ ἀκρίτως, ἀλλὰ δοκιμάζοντας εἰ ἀληθινὴν ἐπιδείκνυνται μετάνοιαν, καὶ εἰ τοὺς καρποὺς ἔχουσι μαρτυροῦντας τῇ περὶ τὸ σωθῆναι σπουδῇ.

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν παρὼν κανὼν διορίζεται τοὺς αἱρετικοὺς ἐν τέλει γινομένους τοῦ βίου, καὶ ζητοῦντας μετάνοιαν, δέχεσθαι, ἐξεταζομένους πρότερον, εἰ ἀληθῶς μετανοοῦσιν. ἤγουν, εἰ ἀφίστανται τῶν οἰκείων δογμάτων, καὶ ἐπιδείκνυνται καρποὺς μετανοίας· ἕτεροι δὲ κανόνες, καὶ τοὺς ἐν ὑγείᾳ ὄντας, αἱρετικοὺς

αἱρετικοὺς προσερχομένους, καὶ ἐξεταζομένους, ὁμοίως δέχεσθαι παρακελεύονται.

A qui sani sunt, accedentes, & examinatos, similiter admitti jubent.

ΖΩΝΑΡ. Ἀμφέβαλλόν τινες εἰ χρὴ τοὺς αἱρετικοὺς ἐν τέλει λεγομένους τοῦ βίου καὶ ζητοῦντας μετάνοιαν δέχεσθαι. πρὸς ὅπερ ὁ ἅγιος ἀπεκρίθη δεῖν αὐτοὺς δέχεσθαι, οὐχ ὡς ἔτυχε δέ· ἀλλὰ ἐξετάζοντας, εἰ ἀληθῶς μετανοοῦσιν· ἤγουν, εἰ ἀφίστανται τῶν οἰκείων δογμάτων, καὶ ἐπιδείκνυνται καρποὺς μετανοίας.

Zonar. Dubitabant quidam, an hæretici, qui in exitu vitæ esse dicuntur, ac pœnitentiam quærunt, essent admittendi. Ad quam quæstionem respondit sanctus, admittendos esse, non quacunque ratione, verum examinantes an verè pœniteant; hoc est, num à propriis dogmatis abscedant, ac pœnitentiæ fructus ostendant.

ΑΡΙΣΤ. Αἱρετικὸς τῷ τέλει μετανοῶν, δεκτέος, μετ' ἐπικρίσεως.

Arist. *Hæreticus in vita exitu resipiscens, discretione* B *adhibitâ suscipiendus.*

Τὸν ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου ἐλθόντα αἱρετικὸν, καὶ μετανοοῦντα, οὐκ ἀκρίτως καὶ ἀβασανίστως δέχεσθαι χρὴ, ἀλλὰ δοκιμάζειν τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ, εἰ ἀληθής ἐστι, καὶ εἰ τοὺς καρποὺς ἔχει μαρτυροῦντας τῇ πρὸς τὸ σωθῆναι σπουδῇ· τί γὰρ, ὅτι θριαμβεύει αὐτοῦ τὴν αἵρεσιν, τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ μετὰ δακρύων καὶ συντετριμμένης καρδίας ἐξαγορεύει, ἐλεημοσύνας ποιεῖ· καὶ ἄλλα τοιαῦτα σωτήρια ἐνδείκνυται.

Hæreticum in extremo vitæ venientem & resipiscentem sine judicio & examine admittere non oportet, sed resipiscentiam ejus explorare, num vera sit, & an fructus proferat qui salutis studium testificantur; ut si de hæresi ejus triumphet, peccata sua cum lacrymis & contrito corde confiteatur, eleemosynas faciat, & alia ejusmodi salutaria ostendat.

ΚΑΝΩΝ ϛʹ.

Τῶν κανονικῶν τὰς πορνείας εἰς γάμον μὴ καταλογίζεσθαι, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ διασπᾶν αὐτῶν τὴν συνάφειαν. τοῦτο γὰρ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ πρὸς ἀσφάλειαν λυσιτελὲς, καὶ τοῖς αἱρετικοῖς οὐ δώσει καθ' ἡμῶν λαβὴν, ὡς διὰ τὴν τοῦ ἁμαρτάνειν ἄδειαν ἐπισπωμένων πρὸς ἑαυτούς.

Canon VI.

C *Canonicorum fornicationes pro matrimonio non reputentur, sed eorum conjunctio omnino divellatur: hoc enim & ecclesiæ ad securitatem est utile, & non dabit hæreticis adversus nos ansam, quòd propter peccandi libertatem ad nos attrahamus.*

ΒΑΛΣ. Κανονικοὺς, τοὺς ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένους, φησὶν, ἤγουν κληρικοὺς, μοναχοὺς, μοναστρίας, καὶ τὰς παρθενίαν ἐπαγγειλαμένας. εἰ γοῦν τις ἐκ τούτων πορνεύσῃ, οὐ συγχωρηθήσεται καὶ ἐφεξῆς ἁμαρτάνειν. εἰκὸς γὰρ τὸν ἁμαρτηκότα κανονικὸν τῆς ἱερωσύνης ἐκπεσόντα διὰ τὴν πορνείαν, λέγειν ὅ, τι ἐπεὶ τῆς ἀξίας ἐκπέπτωκα, κἂν ἀπολαύσω τῆς ἡδονῆς, καὶ ἔσω μοὶ ἡ γυνὴ μεθ' ἧς ἥμαρτον, εἰς συμβίωσιν γαμικήν. ὅτι καὶ ὁ νόμος φησὶν ἐν βιβλίῳ κηʹ. τίτλῳ δʹ. κεφαλαίῳ ιϛʹ. ὁ πρὸς τὴν ἐλευθέραν μὴ ποιησαμένην πόρον ἐκ τοῦ ἰδίου σώματος, ἔχων συνήθειαν, οὐ παλλακὴν, ἀλλὰ γαμετὴν αὐτὴν ἔχειν δοκεῖ. τοῦτον οὖν, φησὶ, συγχωρεῖσθαι οὐ χρὴ, ἀλλ' ἐκ παντὸς διασπᾶσθαι τὴν συνάφειαν αὐτῶν, καὶ χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων· ὅτι τινὰ τῶν νόμων εἰς λαϊκοὺς χώραν ἔχουσι, καὶ ὅτι τῇ ἐκκλησίᾳ λυσιτελές ἐστιν. εἰ γὰρ αὐτοὶ τῆς ἐπιθυμίας ἀποξενωθῶσιν, οὐδὲ ἕτεροι τολμήσουσι τοιοῦτόν τι, ὡς μὴ συγχωρούμενοι ἁμαρτάνειν μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τιμῆς. ἀλλὰ καὶ τοῖς αἱρετικοῖς οὐ δοθήσεται ἀφορμὴ καθ' ἡμῶν εἰς τὸ λέγειν, ὅτι διὰ τοῦτο μετὰ τὴν πορνείαν συγχωροῦνται οἱ πορνεύοντες ἁμαρτάνειν, ἵνα καὶ οἱ ἐξ ἑτέρων θρησκειῶν διὰ τὴν ἡδονὴν τοῦ σώματος ἐπισπῶνται καὶ ἐπισύρωνται πρὸς τὰ ἡμέτερα. καὶ τοῦτο μὲν θεματίζεται καλῶς, ὅσον εἰς τοὺς κληρικούς. εἰς δὲ τὰς μοναστρίας καὶ τὰς παρθένους, καὶ τοὺς μοναχοὺς τοὺς μὴ ἱερωμένους, ἐπεὶ ἀφαίρεσις τιμῆς οὐκ ἐπάγεται, μᾶλλον εἴποι τις δικαιολογεῖσθαι τούτους, διὰ τοῦ καταστρωθέντος ἄνωθεν νόμου καὶ εἰς ἀνατροπὴν τοῦ λόγου αὐτῶν ὁρισθῆναι τὸν παρόντα κανόνα. περὶ δὲ πορνείας μοναχῶν καὶ παρθένων ἀνατεθειμένων τῷ Θεῷ, ἀνάγνωθι συνόδου ἕκτης κανόνα τέταρτον, τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανόνα ιηʹ. κʹ. ξʹ. καὶ βιβλίου δʹ. τῶν βασιλικῶν τίτλον αʹ. κεφ. εʹ. ὅπερ κατεστρώθη εἰς λʹ. κεφάλαιον τοῦ θʹ. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. ἀνάγνωθι καὶ κεφ. οηʹ. τοῦ λζʹ. τίτλου τοῦ ξʹ. βιβλίου.

Bals. Canonicos eos dicit, qui in Canone enumerantur, Clericos scilicet, Monachos, Monachas, & quæ virginitatem professæ sunt. Si quis ergo ex his fornicatus fuerit, non permittitur ei deinceps peccare. Est enim verisimile canonicum, qui peccaverat, sacerdotio motum ob fornicationem dixisse, Quoniam à dignitate excidi, D voluptate certè perfruar: & sit mihi mulier, cum qua peccavi, in consortio conjugali. Lex enim dicit in lib. xxviii. tit. iiii. cap. xvi. Qui cum libera, quæ non quæstûs gratia facit sui corporis potestatem, habet consuetudinem, ipsam non concubinam, sed uxorem habere videtur. Hoc, inquit, non est permittendum, sed eorum conjunctio est omnino separanda, & ipsi à se invicem sejungendi. Quoniam leges in laicis locum habent, & hoc est ecclesiæ utile. Si ipsi enim à libidine alienati fuerint, nec alii audebunt tale quid facere, ut quibus non sit peccare permissum post ecclesiasticæ dignitatis ademptionem. Sed hæreticis quoque non dabitur adversus nos ansa, ut dicant, quòd propterea post fornicationem permittitur fornicatoribus peccare, ut ab aliis sectis pro- E pter corporis voluptatem ad nostra attrahantur & alliciantur. Et hæc quidem facti species rectè ponitur, quod ad clericos attinet. Quod ad monachas autem, & virgines, & monachos sacris ordinibus non initiatos attinet, quoniam eis honoris ablatio non inducitur, & eos dixerit quispiam legem superiùs positam magis posse pro se adducere, & ad evertendam eorum rationem præsentem Canonem constitui. De monachorum autem fornicatione, & virginum Deo dedicatarum, lege syn. vi. can. iiii. S. Basilii Can. xviii. xx. lx. & lib. iiii. Basilic. tit. pr. cap. F v. quod positum est in xxx. cap. noni tit. præsentis operis. Lege & cap. lxxviii. xxxvii. tit. lx. lib.

ΖΩΝΑΡ. Κανονικοὺς τοὺς ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένους, φησὶν, ἤγουν κληρικοὺς, καὶ μοναχοὺς, καὶ μοναστρίας, καὶ τὰς παρθενίαν ἐπαγγειλαμένας κόρας, κατὰ τὸν ϛʹ. καὶ μδʹ. κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. εἰ γοῦν τοιοῦτός τις πορνεύσῃ, οὐκ ἐαθήσεται συμφθείρεσθαι τῇ μεθ' ἧς ἥμαρτεν, ὡς τάχα γάμου τῆς ἀθέσμου μίξεως λογισθείσης.

Zonar. Canonicos eos, qui in Canone recensentur, nominat, Clericos nimirum, Monachos, & Monachas, & virginitatem professas puellas, ut habetur sexto, & quadragesimo quarto canone Synodi Carthaginensis. Si quis igitur ejusmodi fornicatus fuerit, haud permittetur cum ea cum qua peccavit, corrumpi, quasi fortè illicita commixtio nuptiarum instar existimetur. Probabile

babile námque est clericum, qui sacri ordinis dignitate ob admissam culpam exciderat, dixisse, Quandoquidem sacro ordine motus sum, fruar saltem voluptate, & sit mihi mulier hæc, cum qua peccavi, matrimonii societate conjuncta. Hoc ergo, inquit permittere haud oportet, sed illorum societatem penitùs dirimere, atque ab invicem ejusmodi segregare. Hoc siquidem & Ecclesiæ utile fuerit, dum alii quoque, ne ejusmodi audeant, reprimentur. Ita námque cogitabant, nihil nobis prodesse etiamsi peccemus, siquidem cum ea muliere, cum qua corrupti sumus, quamvis honore exciderimus, ætatem agere haud liceat: Nec habebunt hæretici ansam contra nos dicendi: Nos ea de causa delinquentibus permittere, ut cum iis mulieribus vivant, quibuscum peccaverunt, easque uxorum loco retinendi facultatem ipsis dare, ut hac ratione aliquos ex iis, qui diversæ religioni addicti sunt, attrahant, hoc est, subducant, alliciant; quippe illis in peccato degere permittentes, nec illegitimas nuptias, quas fornicatio præcessit, solventes.

ARIST. *Canonica, si matrimonio juncta fuerit, disjungitur.*

Quæ virginitatem professa est, & matrimonio renunciavit, & vitam in sanctimoniâ actam prætulit, si professiones suas vilipendens, libidinosis se dederit voluptatibus, & matrimonii nimirum lege viro conjuncta fuerit, istud matrimonium non judicabitur, sed fornicatio: aut potius secundum Magni Basilii Canonem, adulterium. Propterea itaque eorum conjunctio omni modo distrahetur.

CANON VII.

Masculorum & animalium initores, & homicidæ, & venefici, & adulteri, & idololatræ, eadem condemnatione digni habentur. Quare, quam in aliis habes formam, in iis quoque serva. Eos autem, qui triginta annos propter immunditiam pœnitentiam egerunt, quam ex ignorantia fecerunt, nos quidem nec eos esse recipiendos dubitare oportebat. Nam & ignorantia eos venia dignos facit, & spontanea confessio, & tanta temporis diuturnitas: fere enim tota hominis ætate satanæ traditi sunt: ut discant non se turpiter gerere. Quamobrem jube eos absque dilatione suscipi, maximè si lacrymas habeant, quæ tuam clementiam moveant, & vitam misericordia dignam ostendant.

BALS. Alii sancti patris canones sic definiunt, quomodo & quot annis puniri debeant, qui in præsenti can. comprehenduntur. Præsens autem canon, etiamsi dicit eos eadem condemnatione dignos, non tamen de pœnarum generibus intelligendus est: alio enim & alio modo puniuntur: & clarum, quòd ipsorum condemnationem in formam, quæ consecuta est, distulit. Eos autem eadem condemnatione dignos esse habitos dictum est, quòd omnes quatuor pœnarum locis subjiciantur, & ea in re similiter puniantur. Quoniam autem nonnulli qui incestum per ignorantiam commiserunt (hæc est enim immunditia, quæ in canone comprehenditur, & non reliqua peccata, ut quæ nec sua natura possint per ignorantiam committi) cum xxx. annis pœnitentiam egissent, admitti volebant, dicit sanctus exinde eos esse recipiendos, probabiles quoque causas afferens. Debes autem idololatras hîc intelligere præstigiatores; Christiani enim, qui idolis sua sponte sacrificârunt, debent tota vitâ pœnitentiam agere. Illi autem dicuntur traditi esse satanæ, qui à Christianorum communione separantur. Qui tanto ergo tempore separati fuere, satanæ veluti traditi sunt.

ZONAR. Qui masculos, mutásve bestias ineunt, &

A εἰκὸς γὰρ τὸν κληρικὸν τῆς ἱερωσύνης διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐκπεσόντα, εἰπεῖν· ὅτι ἐπεὶ τῆς ἀξίας ἤδη ἐκπέπτωκα, κἂν ἀπολαύσω τῆς ἡδονῆς καὶ ἔσω μοι ἡ γυνὴ μεθ' ἧς ἥμαρτον, εἰς συμβίωσιν γαμικήν. τοῦτο οὖν, φησὶ, παραχωρεῖσθαι οὐ χρὴ, ἀλλ' ἐκ παντὸς διασπᾶσθαι τὴν συνάφειαν αὐτῶν, καὶ χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων τοὺς τοιούτους. τοῦτο γὰρ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ λυσιτελεῖ, ἀποκοπτομένων καὶ τῶν λοιπῶν μὴ τοιαῦτα τολμᾶν. λογίζονται γὰρ ὅτι οὐδὲν ἔσται ἡμῖν ὄφελος κἂν ἁμάρτωμεν, μὴ παραχωρουμένοις κἂν τῆς τιμῆς ἐκπέσωμεν, συμβιοῦν τῇ γυναικὶ ᾗ συνεφθάρημεν· καὶ οἱ αἱρετικοὶ οὐκ ἕξουσι λαβὴν καθ' ἡμῶν λέγειν· ὅτι διὰ τοῦτο παραχωροῦσι τοῖς ἁμαρτά-
B νουσι συζῆν ταῖς γυναιξὶ μεθ' ὧν ἥμαρτον, καὶ ὡς γαμεταῖς κεχρῆσθαι αὐταῖς διδόασιν ἄδειαν αὐτοῖς· ἵνα οὕτως ἐπισπῶνταί τινας τῶν ἐξ ἑτέρας θρησκείας, ἤγουν ὑποσύρωσιν, ἐφέλκωνται, ὡς ἐῶντες ἐμμένειν τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ μὴ λύοντες τοὺς ἀθέσμους γάμους, ὧν προηγήσατο πορνεία.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ κανονικὴ, εἴ που καὶ ζεύγνυται, διαζεύγνυται.

Ἡ παρθενίαν ὁμολογήσασα καὶ ἀποταξαμένη τῷ γά-
C μῳ, καὶ τὸν ἐν ἁγιασμῷ προτιμήσασα βίον, εἰ τὰς ὁμολογίας αὐτῆς ἀθετήσασα ἡδοναῖς ἀκολάστοις ἑαυτὴν ἐκδῷ, καὶ νόμῳ δῆθεν γάμου ἀνδρὶ συναφθῇ, οὐ γάμος τοῦτο κριθήσεται, ἀλλὰ πορνεία· ἢ μᾶλλον, κατὰ τὸν ὀκτωκαιδέκατον κανόνα τούτου δὲ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, μοιχεία. διὰ τοῦτο γοῦν παντὶ τρόπῳ καὶ διασπασθήσεται αὐτῶν ἡ συνάφεια.

ΚΑΝΩΝ ζʹ.

Ἀῤῥενοφθόροι καὶ ζωοφθόροι, καὶ φονεῖς, καὶ φαρμακοὶ, καὶ μοιχοὶ, καὶ εἰδωλολάτραι τῆς αὐτῆς κατακρίσεως εἰσὶν ἠξιωμένοι. ὥστε ὃν ἔχεις ἐπὶ τῶν ἄλλων τύπον, καὶ ἐπὶ τούτων φύλαξον. τοὺς δὲ ἐν τριάκοντα ἔτεσι μετανοήσαντας ἐπὶ
D τῇ ἀκαθαρσίᾳ, ἣν ἐν ἀγνοίᾳ ἔπραξαν, οὐκ ἀμφιβάλλειν ἡμᾶς προσῆκεν εἰς τὸ παραδέξασθαι. ἥτε γὰρ ἄγνοια συγγνώμους ἀξίους αὐτοὺς ποιεῖ, καὶ τὸ ἑκούσιον τῆς ἐξαγορεύσεως, καὶ ἡ παράτασις ἐν τοσούτῳ χρόνῳ γινομένη· σχεδὸν γὰρ ὅλην γενεὰν ἀνθρώπου παρεδόθησαν τῷ Σατανᾷ· ἵνα παιδευθῶσι μὴ ἀσχημονεῖν. ὥστε κέλευσον αὐτοὺς ἀνυπερθέτως δεχθῆναι, μάλιστα εἰ καὶ δάκρυα ἔχουσι δυσωποῦντά σου τὴν εὐσπλαγχνίαν, καὶ βίον ἐπιδείκνυνται ἄξιον συμπαθείας.

ΒΑΛΣ. Ἕτεροι κανόνες τοῦ ἁγίου πατρὸς διορίζονται,
E ὅπως καὶ ἐπὶ πόσοις ἔτεσιν ὀφείλουσιν ἐπιτιμᾶσθαι οἱ ἐν τῷ παρόντι κανόνι περιεχόμενοι. ὁ δὲ παρὼν κανὼν εἰ καὶ φησὶ τούτους τῆς αὐτῆς καταδίκης ἀξιοῦσθαι, ἀλλ' οὐ περὶ τὰ εἴδη τῶν ἐπιτιμίων ἐξεφωνήθη, ἄλλως γὰρ καὶ ἄλλως θεραπεύονται· καὶ δῆλον ὅτι καὶ τὴν καταδίκην αὐτῶν εἰς τὸν παρακολουθήσαντα τύπον ἀνήρτησε. τὸ δὲ τῆς αὐτῆς καταδίκης τούτους ἀξιοῦσθαι, ἐῤῥέθη, διὰ τὸ πάντας ὑποκεῖσθαι τοῖς τέτρασι τόποις τῶν ἐπιτιμίων, καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοίως κολάζεσθαι. ἐπεὶ δὲ καί τινες ἐν ἀγνοίᾳ τολμήσαντες αἱμομιξίαν, (αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἐν τῷ κανόνι περιεχομένη ἀκαθαρσία, καὶ οὐχὶ τὰ λοιπὰ ἁμαρτήματα, ὡς μηδὲ πεφυκότα κατὰ ἄγνοιαν γίνεσθαι) ἐπὶ τριάκοντα χρόνοις
F μετανοήσαντες, ἤθελον παραδεχθῆναι, φησὶν ὁ ἅγιος, ἀπεντεῦθεν αὐτοὺς δέχεσθαι, ἐπάγων καὶ αἰτίας εὐλόγους. εἰδωλολάτρας δὲ ὀφείλεις νοεῖν ἐνταῦθα, τοὺς γόητας. οἱ γὰρ τοῖς εἰδώλοις ἑκοντὶ θύσαντες Χριστιανοὶ, διὰ βίου μετανοεῖν ὀφείλουσιν· ἐκεῖνοι δὲ λέγονται παραδοθῆναι τῷ Σατανᾷ, οἱ χωριζόμενοι ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν. οἱ γοῦν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀφορισθέντες, ὡσανεὶ τῷ Σατανᾷ παρεδόθησαν.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ μὲν ἀῤῥενοφθόροι καὶ ζωοφθόροι καὶ μοιχοὶ,

ἐπὶ

ἐπὶ πεντεκαίδεκα χρόνους ἐπιτιμῶνται. οἱ δέ γε ἑκούσιοι φονεῖς καὶ οἱ φαρμακοί, ἐπὶ εἰκοσαετίαν, εἰδωλολάτρας δέ, οὐ τοὺς εἰδώλοις θύοντας λέγει. ἢ γὰρ ἀρχῆθεν τὰ εἴδωλα σέβοντες, καὶ προσελθόντες τῇ πίστει καὶ βαπτισθέντες, εὐθὺς τοῖς πιστοῖς συναριθμοῦνται, καὶ τῶν ἁγιασμάτων μετέχουσιν· ἢ Χριστιανοὶ ὄντες, εἰδώλοις ἔθυσαν, καὶ διὰ βίου μετανοεῖν ὀφείλουσιν. οὐ περὶ τούτων οὖν εἰδωλολατρῶν ἔοικε λέγειν ὁ ἅγιος· ἀλλὰ τοὺς γόητας καὶ τοὺς τὰ περίεργα ποιοῦντας, εἰδωλολάτρας ἐκάλεσεν· ὡς ἐπικλήσεις δαιμόνων ποιουμένους ἐν ταῖς γοητείαις, καὶ ἐξ ἐκείνων ζητοῦντας ἐπικουρίαν, κἀντεῦθεν δοκοῦντας τιμᾶν καὶ θεραπεύειν αὐτούς. εἰπὼν δὲ ὅτι τῆς αὐτῆς καταδίκης εἰσὶν ἠξιωμένοι, οὐ τοῦτο λέγει, B ὅτι ἰσαρίθμοις ἐπιτιμῶνται ἐνιαυτοῖς, ἀλλ' ὅτι πολυετεῖ ἐπιτιμίῳ ὑπόκεινται, ἕκαστοι δὲ κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους. ὅσοι δὲ ἐπὶ τριάκοντα ἔτεσι μετενόησαν ἐφ' ᾗ ἔπραξαν ἀκαθαρσίᾳ ἐν ἀγνοίᾳ. (ἀγνοῶν γάρ τις τυχόν, συγγενεῖ ἐμίγη μὴ εἰδὼς τὴν συγγένειαν· ἢ γυναικί τινι, μὴ εἰδὼς ὅτι καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐχρήσατο ἐκείνῃ,) τοὺς τοιούτους, οὐδὲ ἀμφιβάλλειν ἐχρῆν, φησίν, εἰς τὸ παραδέξασθαι· πολλὰ ἔχοντας δίκαια εἰς τὸ συγγνωμονηθῆναι, τὴν ἄγνοιαν, τὸ ἑκούσιον τῆς ἐξαγορεύσεως (ἀγνοούμενον γὰρ τὸ ἁμάρτημα ἑκόντες ἐξωμολογήσαντο·) καὶ τὴν τοῦ χρόνου παράτασιν. σχεδὸν γὰρ ὅλην γενεὰν ἀνθρώπου παρεδόθησαν τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ ἀσχημονεῖν. C διὰ ταῦτα τοίνυν δεκτοὺς ἡγεῖται αὐτούς.

Οὐκ ἄχαρι δὲ καί τι παρενεῖραι τῷ λόγῳ, καὶ λῦσαι ἀμφιβαλλόμενόν τι πού· ὁ μέγας ἀπόστολος Κορινθίοις ἐπιστέλλων, καὶ περὶ τοῦ πεπορνευκότος εἰς τὴν ἰδίαν μητρυιὰν γράφων, παράδοτε αὐτόν, φησί, τῷ Σατανᾷ, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ. τινὲς μὲν οὖν δαίμονι κάτοχον γενέσθαι τὸν πορνεύσαντα λέγουσι, τινὲς δέ, νόσου μάστιγι ἐκδοθῆναι. καί τοι ἐξ αὐτῶν τῶν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῶν λυομένου τοῦ ἀμφιβόλου, καὶ δηλουμένου, ὅτι τὸ παραδοθῆναι τῷ Σατανᾷ, ἀφορισθῆναί D ἐστι· καὶ τῆς τῶν πιστῶν μερίδος ἐκκηρυχθῆναι. ἐν μὲν γὰρ τῇ πρώτῃ, ἔνθα καὶ παραδοθῆναι τῷ Σατανᾷ τὸν ἁμαρτήσαντα κατεδίκασε, φησί· καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστέ· καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῇ ἐξ ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας. τὸ δέ, ἐξαρθῇ ἐξ ὑμῶν, τί ἄλλο ἐστὶν ἢ ὅτι, ἵνα ἐκκοπῇ καὶ ἀλλοτριωθῇ ἀφ' ὑμῶν, ἐκκόπτεται δὲ ὁ ἀφορισθεὶς καὶ μὴ τῇ τῶν πιστῶν συναριθμούμενος μοίρᾳ. ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ, φησί, κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην. πῶς οὖν πρὸς τὸν δαιμονιζόμενον ἔμελλον κυρῶσαι ἀγάπην· ἢ πρὸς τὸν πάθει λέπρας, ἢ τινὶ τοιούτῳ ταλαιπωρούμενον; ἐλεεῖσθαι γὰρ μᾶλλον ὤφειλεν ὁ οὕτω πάσχων, οὐχὶ μισεῖσθαι. ἀλλὰ τοῦτο E ἔλεγε πάντως ὅτι ὃν ἀπεστράφητε διὰ τὸ ἁμάρτημα, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἠλλοτριώσατε, δέξασθε πάλιν, ἵνα μὴ τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ· καὶ ἑρμηνεύει, ὡς γοῦν εἴρηται, αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ ἀπόστολος, σαφηνίζει. εἰ δέ τις φιλονεικότερον ἀνθίσταται, πεισάτω τοῦτον ὁ σοφὸς οὗτος καὶ μέγας πατὴρ προσέχοντα, ὅπως ἐχρήσατο ἐν τῷ, τῷ παρεδόθη τῷ Σατανᾷ, τὸν ἀφορισμὸν καὶ τὴν ἔκπτωσιν τῆς κατὰ τῶν πιστῶν ξυναυλίας, παράδοσιν πρὸς τὸν Σατανᾶν ὀνομάσας. ὁ γὰρ ἐκκοπεὶς τῆς μοίρας τῶν πιστῶν, οὐκέτι τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος χάριν ἔχει παρ' ἑαυτῷ, ἀλλ' ἀπογυμνοῦται ταύτης· ὁ δὲ τῆς χάριτος ταύτης ἐκπεπτωκώς, παραδίδοται τῷ Σατανᾷ. γυμνὸν γὰρ τῆς F θείας χάριτος αὐτὸν εὑρὼν ὁ ἐχθρός, παραλαμβάνει αὐτόν, καὶ κυριεύει λοιπὸν αὐτοῦ, καὶ ὁ χρυσοῦς δὲ τὴν γλῶτταν Ἰωάννης, ἐξηγούμενος τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολήν, οὕτως ἡρμήνευσε τοῦτο.

ΑΡΙΣΤ. Ἀρσενοφθόρους, καὶ ζωοφθόρους καὶ μοιχούς, πεντεκαιδεκαετία· καὶ φονεῖς, καὶ φαρμακούς, καὶ εἰδωλολάτρας, εἰκοσαετία, κατὰ τὸν παλαιὸν τύπον, εἰσδέξεται. Σαφής.

A adulteri, quindecim annorum mulcta puniuntur. Voluntarii autem homicidæ, & venefici, viginti. Idololatras porrò, non eos dicit, qui idolis sacrificant. Nam vel inde ab initio idolorum cultui fuêre addicti, atque ad fidem accedentes, & baptismo expiati, confestim cum fidelibus adnumerantur, sacrisque mysteriis communicant; Vel, cùm Christiani essent, idolis immolavêre, ac per integram vitam pœnitentiam agere debent. Nequaquam igitur de ejusmodi idololatris sanctus hic loqui videtur: sed præstigiatores, ac ejusmodi manitatibus curam impendentes, idololatras nominavit: quippe qui dæmonum invocationes adhibent ad præstigias, B tum ex iis auxilium petunt, ac proinde venerantium ipsos, & colentium quandam speciem præbent. Cum verò eadem condemnatione dignos habendos esse ait, non ita intelligendus est, quasi æquali annorum numero puniantur, sed quia plurium annorum mulctæ sint obnoxii, singuli tamen juxta proprios terminos. Qui verò triginta annis ob impuritatem, quam ignorantes admiserunt, in pœnitentia versati sunt, (Aliquis enim fortè per ignorationem cum cognata rem habuit, ignorans cognationem, aut cum alia muliere, cùm patrem quoque suum illa usum fuisse ignoraret,) de ejusmodi, inquit, ne dubitandum est quidem, quin admittantur, cum mul- C tas habeant excusationes, ob quas eis venia concedi possit: Ignorationem nimirum, spontaneam confessionem (ignoratum námque crimen sponte confessi sunt) ac temporis diuturnitatem. Tota námque fere hominis ætate Satanæ traditi sunt, ut à turpibus abstinere discant. Ob hæc igitur facile ipsos admittendos esse arbitratur.

Non alienum autem erit quiddam etiam hic interserere orationi, ac certam quorundam quæstionem solvere: Magnus Apostolus ad Corinthios mittens, & de eo, qui cum noverca fornicatus fuerat differens, tradite, inquit, ipsum Satanæ, ut Spiritus salvus fiat. Quidam igitur dæmonis potestati obnoxium fornicarium tantum fuisse dicunt, D quidam vero morbi flagello traditum. Cæterum ex ipsismet ad Corinthios epistolis solvitur dubitatio, & declaratur: quod tradi Satanæ, est segregari, & à cœtu fidelium abdicari. In priori námque ubi etiam eum qui deliquerat Satanæ tradendum adjudicavit, & vos, inquit, inflati estis, Et non magis luctum habuistis, ut tollatur, ex vobis, qui hoc opus fecit. Illud nempe, tollatur, quid aliud significat, quàm ut excidatur, alienúsque habeatur à vobis? Exciditur vero quicunque segregatur, nec in numero fidelium recensetur. In secunda vero epistola hæc habet, Conservate erga ipsum charitatem, qui igitur charitatem erga vexatum à dæmone E conservaturi fuissent: vel erga illum qui lepra, vel ejusmodi alio morbo premeretur? Etenim misereri potius sic affecti, quàm illum odisse par est. Sed hoc plane significavit, ut quem scilicet aversati estis ob noxam, & extra Ecclesiam ejecistis, admittatis iterum, ne à nimio dolore absorbeatur. Ergo, ut dictum est, ipse se Apostolus explicat, ac declarat. Quòd si quis contensiosiùs repugnet, flecti se patiatur ab hoc sapienti, & magno Patre, animadvertens quomodo hic verbis illis, Satanæ traditus est, usus fuerit: segregationem, ac relegationem à cœtu fidelium Satanæ traditionem nominans. Qui enim à fidelium con- F sortio exclusus est, non amplius sancti Spiritus gratiam penes seipsum habet, verum illa spoliatus est. Qui vero ab hac gratia excidit, Satanæ traditur. Ubi námque illum divina gratia nudatum inimicus offenderit, ipsum invadit, eique deinceps dominatur. Quod eodem etiam modo Joannes Chrysostomus, in commentariis in Epistolum ad Timotheum, interpretatus est.

ARIST. *Masculorum, animaliúmque corruptores, & Mœchos post annos quindecim; homicidæ, venefici, ac idololatræ post viginti, juxta antiquam formam suscipiuntur.* Perspicuus.

Canon VIII.

Qui securi in ira adversus uxorem suam usus est, est homicida. Rectè autem me admonuisti, & ut tuam sapientiam decuit, ut fusiùs de iis dicerem: quoniam multa sunt in voluntariis & involuntariis differentia. Est enim involuntarium omnino & longè ab eo, qui incœpit, remotum, ut, qui lapidem in canem vel arborem jaceret, hominem assequeretur. Et enim in animo erat bestiam propulsare, vel fructum excutere; ictum autem casu subiit is, qui in ipsum transeundo incidit. Quare hoc quidem est involuntarium. Involuntarium autem est, & si quis volens aliquem in melius convertere, loro, vel virga non dura eum percutiat, mortuus autem sit, qui percussus est. Propositum enim hic consideratur, quòd peccantem corrigere volebat, non autem interimere. Est & illud quoque ex involuntariis, ut quispiam in pugna se ligno vel manu acriter defendens in præcipuas partes ictum torqueat, ut eum lædat, non ut omnino interficiat. Sed hoc quidem ad voluntarium magis accedit. Qui enim eo instrumento ad se defendendum usus est, vel qui minime parcens ictum inflixit, satis præ se tulit, se animi perturbatione victum homini non pepercisse: similiter & qui ligno gravi, & qui lapide majore, quàm pro viribus humanis usus est, involuntariis annumeratur, ut qui aliud quidem voluerit, aliud verò fecerit. Ira enim commotus eum ictum intulit, ita ut percussum interficeret: quamquam is fortè contendebat eum conterere, non autem penitùs morte afficere. Qui autem ense vel aliquo alio ejusmodi usus est, nullam habet excusationem: & maximè, qui securim jaculatus est: neque enim manu percussisse videtur, ut in eo esset ictus moderatus; sed jaculatus est, ut & ferri gravitate & acie & vehementi per magnum spatium motu necessariò fieret perniciosus ictus. Rursus autem omnino est voluntarium, & quod nullam habet dubitationem, quale est quod fit & à latronibus, & à bellicis incursionibus. Illi enim propter pecunias interimunt, indicium fugientes: & qui bella gerunt, ad cædes faciendas accedunt, non terrere, nec castigare, sed adversarios palam & ex professo interficere statuentes. Atqui, etsi propter aliquam aliam causam curiosum medicamentum quis miscuerit, & interfecerit, id inter voluntaria ponendum est, ut ferè faciunt mulieres, quæ quibusdam incantationibus, & amuletis, ad sui amorem aliquos attrahere conantur, & dant eis medicamenta, quæ mentibus tenebras offundunt. Hæ ergo, si interfecerint, etiamsi aliud volentes, aliud fecerint, tamen propter curiosum & prohibitum exercitium inter voluntarios homicidas reputabuntur. Itaque, & quæ abortum cientia præbent medicamenta, sunt & ipsæ homicidæ, sicut & quæ fœtus necantia venena accipiunt. Hæc quidem hucusque.

ΚΑΝΩΝ η΄.

Ὁ ἀξίνῃ παρὰ τὸν θυμὸν κατὰ τῆς ἑαυτοῦ γαμετῆς χρησάμενος, φονεύς ἐστι. καλῶς δέ με ὑπέμνησας καὶ ἀξίως τῆς σεαυτοῦ συνέσεως, εἰπεῖν περὶ τούτων πλατύτερον· διότι πολλαὶ ἐν τοῖς ἑκουσίοις καὶ ἀκουσίοις διαφοραί. ἀκούσιον μὲν γάρ ἐστι παντελῶς καὶ πόρρω τοῦ καταρξαμένου, τὸ, ἀκοντίζοντα λίθον ἐπὶ κύνα, ἢ δένδρον, ἀνθρώπου τυχεῖν. ἡ μὲν γὰρ ὁρμὴ ἦν τὸ θηρίον ἀμύνασθαι, ἢ τὸν καρπὸν κατασεῖσαι· ὑπέπεσε δὲ αὐτομάτως τῇ πληγῇ κατὰ πάροδον ὁ παρατυχών· ὥστε τὸ τοιοῦτον ἀκούσιον. ἀκούσιον μέντοι, καὶ εἴ τις βουλόμενος ἐπιστρέψαι τινὰ, ἱμάντι ἢ ῥάβδῳ μὴ σκληρᾷ τύπτοι, ἀποθάνῃ δὲ ὁ τυπτόμενος. ἡ γὰρ προαίρεσις ἐνταῦθα σκοπεῖται, ὅτι βελτιῶσαι ἐβούλετο τὸν ἁμαρτάνοντα, οὐκ ἀνελεῖν. ἐν τοῖς ἀκουσίοις ἐστὶ κἀκεῖνο ὁμοίως, τὸ, ἀμυνόμενόν τινα ἐν μάχῃ ξύλῳ ἢ χειρὶ ἀφειδῶς, ἐπὶ τὰ καίρια τὴν πληγὴν ἐνεγκεῖν, ὥστε κακῶσαι αὐτὸν, οὐχ ὥστε παντελῶς ἀνελεῖν. ἀλλὰ τοῦτο ἤδη προσεγγίζει τῷ ἑκουσίῳ· ὁ γὰρ τοσούτῳ χρησάμενος ὀργάνῳ πρὸς ἄμυναν, ἢ ὁ μὴ πεφεισμένος τὴν πληγὴν ἐπαγαγὼν, δῆλός ἐστι διὰ τὸ κεκρατῆσθαι ὑπὸ τοῦ πάθους, ἀφειδῶν τοῦ ἀνθρώπου· ὁμοίως καὶ ὁ ξύλῳ βαρεῖ, ἢ λίθῳ μείζονι τῆς δυνάμεως τῆς ἀνθρωπίνης χρησάμενος, τοῖς ἀκουσίοις ἐναριθμεῖται, ἄλλο μέντοι προελόμενος, ἄλλο δὲ ποιήσας. ὑπὸ γὰρ τοῦ θυμοῦ τοιαύτην ἤνεγκε τὴν πληγὴν, ὥστε ἀνελεῖν καὶ τὸν πληγέντα· καίτοι ἡ σπουδὴ ἦν αὐτῷ συντρῖψαι τυχὸν, οὐχὶ δὲ καὶ παντελῶς θανατῶσαι. ὁ μέντοι ξίφει χρησάμενος, ἢ ὁτῳοῦν τοιούτῳ, οὐδεμίαν ἔχει παραίτησιν· καὶ μάλιστα ὁ τὴν ἀξίνην ἀκοντίσας. καὶ γὰρ οὐδὲ ἀπὸ χειρὸς φαίνεται πλῆξαι, ὥστε τὸ μέτρον τῆς πληγῆς ἐπ' αὐτῷ εἶναι, ἀλλ' ἠκόντισεν, ὥστε καὶ τῷ βάρει τοῦ σιδήρου, καὶ τῇ ἀκμῇ, καὶ τῇ διὰ πλείστου φορᾷ, ὀλεθρίαν ἀναγκαίως τὴν πληγὴν γενέσθαι. ἑκούσιον δὲ πάλιν παντελῶς, καὶ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἔχον, οἷόν ἐστι τὸ τῶν λῃστῶν καὶ τὸ τῶν πολεμικῶν ἐφόδων. οὗτοι μὲν γὰρ διὰ χρήματα ἀναιροῦσι, τὸν ἔλεγχον ἀποφεύγοντες· οἵ τε ἐν τοῖς πολέμοις ἐπὶ φόνους ἔρχονται, οὔτε φοβῆσαι, οὔτε σωφρονίσαι, ἀλλ' ἀνελεῖν αὐτοὺς ἐναντιουμένους ἐκ τοῦ φανεροῦ προαιρούμενοι. καὶ μέντοι, κἂν δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν περίεργον φαρμακόν τις ἐγκεράσῃ, ἀνέλῃ δὲ, ἑκούσιον τιθέμεθα τὸ τοιοῦτον. οἷα ποιοῦσιν αἱ γυναῖκες πολλάκις ἐπαοιδαῖς τισὶ καὶ καταδέσμοις, πρὸς τὸ ἑαυτῶν φίλτρον ἐπαγαγεῖν τινὰς πειρώμεναι, καὶ προσδιδοῦσαι αὐτοῖς φάρμακα, σκότωσιν ἐμποιοῦντα τῆς διανοίας. αἱ τοιαῦται τοίνυν ἀνελοῦσαι, εἰ καὶ ἄλλο προελόμεναι, ἄλλο ἐποίησαν, ὅμως διὰ τὸ περίεργον, καὶ ἀπηγορευμένον τῆς ἐπιτηδεύσεως, ἐν τοῖς ἑκουσίοις φονεῦσι καταλογίζονται. καὶ αἱ τοίνυν τὰ ἀμβλωθρίδια διδοῦσαι φάρμακα, φονεύτριαί εἰσι καὶ αὐταὶ, καὶ αἱ δεχόμεναι τὰ ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια. ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον.

Bals. Interrogatus sanctus, an sit homicida, qui securim jaculatus in propriam uxorem, eam percussit, pronunciavit eum esse voluntarium homicidam. Deinde facit differentiam voluntariarum & involuntariarum cædium: & eum qui lapidem in bestiam vel arborem jaculatus est, transeuntem autem illac hominem fortè percussit, eúmque qui loro vel levi virga aliquem docendi eum gratia percussit, si percussus mortuus fuerit, homicidam involuntarium appellat: eum autem, qui in contentione aliquem virga duriore percusserit, vel in eo percutiendo manui non pepercerit, etiamsi eum, qui percussus est, interficere noluerit, sed vel tantùm lædere, vel propulsare, dicit, ad eum, qui cædem fecit voluntariam, proximè accedere, eo qui percussus est mortuo. Eum

ΒΑΛΣ. Ἐρωτηθεὶς ὁ ἅγιος ἐὰν ἔστι φονεὺς ὁ ἀξίνην ἀκοντίσας κατὰ τῆς οἰκείας γαμετῆς, καὶ πλήξας ταύτην, ἀπεφήνατο ἑκούσιον εἶναι φονέα αὐτόν. εἶτα ποιεῖται διαίρεσιν τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων φόνων. καὶ τὸν μὲν ἐπὶ θηρίον ἢ δένδρον ῥίψαντα λίθον, πλήξαντα δὲ τυχὸν ἄνθρωπον παριόντα ἐκεῖ, καὶ τὸν λώρῳ ἢ ἐλαφρᾷ ῥάβδῳ πλήξαντά τινα διὰ παίδευσιν, ἐὰν ὁ πληγεὶς ἀποθάνῃ, ἀκούσιον φονέα καλεῖ· τὸν δὲ ἐν φιλονεικίᾳ πλήξαντά τινα, μετὰ σιδαρᾶς ῥάβδου ἢ τῇ χειρὶ ἀφειδῶς κατὰ τούτου χρησάμενον, κἂν μὴ ἀνελεῖν ἤθελε τὸν πληγέντα, ἀλλὰ κακῶσαι καὶ ἀμύνασθαι, ἐγγίζειν τῷ ἑκουσίως φονεύοντι λέγει, τοῦ πληγέντος ἀποθανόντος. καὶ τὸν ξύλῳ βαρεῖ καὶ λίθῳ μεγάλῳ χρησάμενον κατά τινος, καὶ ἀνελόντα, μὴ ἔχοντα δὲ πρόθεσιν φόνου, ἀκούσιον

φονέα

φονέα ὁρίζεται. τὸν δὲ ξίφει χρησάμενον οἱωδήτινι, κατὰ τοὺς πολεμίους, καὶ τοὺς λῃστάς, ἑκούσιον φονευτὴν ἀποφαίνεται. ὥσπερ καὶ τοὺς φάρμακα περίεργα διδόντας, καὶ ἀμβλωθρίδια ποιοῦντας. καὶ ὁ μὲν κανὼν ταῦτα. σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸ κϛ΄. κεφάλαιον τοῦ θ΄. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ γραφέντα χάριν τῶν φονευτῶν. ὡσαύτως ἀνάγνωθι καὶ τὸν δεύτερον κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου. ἐπεὶ δὲ περὶ φονευτῶν καὶ φαρμακῶν οὐκ ὀλίγα διαλαμβάνει ὁ λθ΄. τίτλος τοῦ ξ΄. βιβλίου, ἀνάγνωθι καὶ τοῦτον. τοῦ δὲ δευτέρου θέματος τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου διαλαμβάνοντος ταῦτα ῥητῶς· ὁ σκοπὸν ἰσχηκὼς τοῦ φονεῦσαι, κἂν μὴ φονεύσῃ, ἀλλὰ τραυματίσῃ, φονεύς ἐστι· καὶ ὁ μὴ θελήσας φονεῦσαι, ἐὰν φονεύσῃ, οὐκ ἔστι φονεύς. ἡ δὲ διάθεσις ἐκ τοῦ πλήξαντος ὀργάνου ἐλέγχεται. εἴποι τις, ἐναντιοῦσθαι τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ τὸν παρόντα κανόνα, διοριζόμενον ἀκουσίου φόνου ἐγκλήματι ὑποκεῖσθαι τὸν ἀκοντίσαντα λίθον ἐπὶ κύνα ἢ δένδρον, καὶ τυχαίως ἀνελόντα ἄνθρωπον. φαμὲν οὖν ὡς ὁ ῥηθεὶς νόμος περὶ ἑκουσίου φονευτοῦ διδάσκων, τὸν μὴ ἐκ προαιρέσεως φονεύσαντα οὐκ ὀνομάζει ἑκούσιον φονέα· ἀκούσιος δὲ ὁ τοιοῦτος φονεύς ἐστι, καθὼς καὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται, καὶ τιμωρεῖται κατὰ τὸ προτελευταῖον θέμα τοῦ ιϛ΄. κεφαλ. τοῦ να΄. τίτλου τοῦ ξ΄. βιβλίου, καὶ κατὰ τὸ ε΄. κεφάλ. τοῦ λθ΄. τίτλου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, διοριζόμενον, καὶ τὸν ἀπὸ τρυφῆς φονεύσαντα ἐπὶ πενταετίαν ἐξορίζεσθαι. οὕτω συμβίβασον τὸ νομικὸν κεφάλ. καὶ τὸν κανόνα. καὶ σημείωσαι ἀπὸ τοῦ κανόνος καὶ τοῦ νόμου, ὅτι ὁ μὲν ἀκούσιος φονευτὴς ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος, ἤτοι τοῦ φόνου, καταδικάζεται· ὁ δὲ ἑκούσιος, ἀπὸ μόνης προθέσεως. κἂν γὰρ μὴ φονεύσῃ, τιμωρεῖται ὡς φονεύς, διὰ μόνην τὴν πρόθεσιν. ὅτι καὶ τὸ ιβ΄. κεφάλ. τοῦ ῥηθέντος λϛ΄. τίτλου φησίν, οὐδὲν διαφέρει τὸ φονεῦσαι καὶ τὸ παρέχειν αἰτίαν φόνου. ἡ μέντοι ποινὴ τῶν ἑκουσίων φονέων δηλοῦται ἀπὸ τοῦ προτελευταίου θέματος τοῦ γ΄. κεφαλ. τοῦ λϛ΄. τίτλου λέγοντος, ἡ ποινὴ ἡ κατὰ ἀνδροφόνων, ἐπὶ μὲν τῶν ἐντίμων περιορισμός ἐστι καὶ τελεία δήμευσις· ἐπὶ δὲ τῶν εὐτελῶν, ξίφει καὶ θηρίοις ὑποβληθῆναι. περὶ δὲ φονέων ἑκουσίων ἐξεφωνήθη νεαρὰ κατὰ τὸν Απρίλλιον μῆνα τῆς ιδ΄. ἰνδικτιῶνος τοῦ θεοστέπτου, κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ ἔχε καὶ ταύτην ἐπὶ μνήμης οὕτω καὶ μετὰ τὸ προοίμιον διαλαμβάνουσαν. διακελεύεται οὖν ἅπασι τοῖς ἐν θέμασι διαιτηταῖς, καὶ ταῖς ἐν αὐτοῖς οὔσαις στρατιωτικαῖς δυνάμεσι, καὶ τοῖς τούτων στρατηγοῖς, ἔνθα ἂν ἑκούσιος φόνος γένηται, καὶ τολμηθῇ τοιοῦτόν τι παρά τινος, αὐτίκα πάντας διεγείρεσθαι εἰς τὴν τοῦ φονέως κατάσχεσιν, καὶ δέσμιον αὐτὸν ἀποστέλλειν πρὸς τὴν βασίλειον περιωπήν, ἢ ταύτης ἀποδημούσης, πρὸς τὸν ἔπαρχον τῆς θεοφυλάκτου μεγαλοπόλεως, ὥστε εἰς δημοσίαν φυλακὴν εἰσάγεσθαι, καὶ τὰς σωματικὰς καὶ οὐσιακὰς κατά τε νόμους καὶ τὴν τῶν νεαρῶν θεσπισμάτων δύναμιν, καὶ ἑτέρας ὑποστῆναι κολάσεις· εἰδότων τούτων ἁπάντων, ὡς εἴ τις φωραθείη δυνάμενος κατασχεῖν τὸν φονέα, καὶ μὴ τοῦτο ποιήσας, οὐ μᾶλλον κατακριθῆναι ὡς κατὰ βασιλέως βουλευσάμενος. εἰ δ' ἴσως διαλάθοι τις καὶ προσφύγῃ τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, μετὰ τὸ περιβληθῆναι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐπ' αὐτῷ ἐπιτίμια, κατὰ τὴν νομικὴν παρατήρησιν, ἐνδημοῦντος μὲν τοῦ κρατοῦντος τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων, παρ' αὐτοῦ ἀποσταλήσεται εἰς τὸ θέμα, ὁποῖον ἂν ἐπικρίνῃ· ὥστε τὸν χρόνον τῆς ὅλης αὐτοῦ ζωῆς ἐκεῖσε διαβιβάζειν, καὶ μὴ ἐκεῖθεν ἀποδιδράσκειν, ὥστε ἐπανατρέχειν, ἔνθα τὸ τοῦ φόνου μύσος εἰργάσατο. ἀποδημοῦντος δὲ ἴσως τοῦ βασιλέως, παρὰ τοῦ ἐπάρχου, ὡς εἴρηται, εἴς τινα τῶν πορρωτέρω χωρῶν ἐξορισθήσεται, καὶ τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ἐκεῖσε διανύσει. ἂν δέ γε, μὴ μόνον ἑκουσίως, ἀλλὰ καὶ ἐκ μελέτης, τὸν φόνον ἐργάσοιτο, οὐκ ἀναγκασθήσεται, κατὰ τὴν προρρηθεῖσαν βασιλικὴν διάταξιν, ἀποκαρῆναι. εἰ γὰρ τὸν ἑκουσίως τῇ ἀποκάρσει προσερχόμενον οὐκ αὐτόθεν ἡ κανονικὴ ἀκρίβεια εἰς αὐ-

A quoque qui ligno gravi, & magno lapide usus adversus
aliquem, eum interfecerit, cùm nollet interficere, in-
voluntarium homicidam definit. Eum autem, qui quo-
vis ense bellum gerentium & latronum more usus est,
voluntarium homicidam pronunciat: sicut & eos, qui
curiosa dant medicamenta, & abortum cientia faciunt.
Atque hæc quidem Canon. Tu autem lege xxvi.
cap. ix. tit. præsentis operis, & quæ in eo scripta sunt de
homicidis. Similiter lege & ij. Canonem hujus sancti.
Quia autem de homicidis & veneficis non pauca tractat
xxxix. tit. lx. lib. eum quoque lege: Cùm verò ij. thema
ejusdem tit. & lib. hæc expressè dicit, Qui interficere
B constituerat, etsi non interfecerit, sed vulneraverit, est
homicida: & qui noluit interficere, etiamsi interfecerit,
non est homicida. Affectio autem, ex instrumento quo
percussit, probatur: Dixerit quispiam, ei capiti adver-
sari præsentem Canonem, decernentem involuntariæ
cædis crimini subjici eum, qui lapidem in canem vel ar-
borem jaculatus fuerit, & hominem fortè occiderit. Di-
cimus ergo, quòd dicta lex quæ de cæde voluntaria do-
cet, eum, qui non data opera interfecit, non nominat vo-
luntarium homicidam. Et autem hic involuntarius ho-
micida, sicut præsens quoque Canon decernit, & punitur
secundum thema antepenultimum xvj. cap. lj. tit. lx. lib.
C & secundùm v. cap. xxxix. tit. ejusdem lib. definiens,
eum etiam, qui per delicias & ludum interfecit, in quin-
quennium exterminandum. Ita caput legis & Cano-
nem concilia. Et nota ex Canone & lege, quòd invo-
luntarius quidem homicida ex eventu seu cæde conde-
mnatur: voluntarius autem, ex solo proposito: etsi enim
non interfecerit, ut homicida punitur propter solum
propositum. Nam & xij. cap. dicti xxxvj. tit. dicit, Ni-
hil refert, an occidas, an mortis causam præbeas. Vo-
luntariorum autem homicidarum pœna ostenditur in pe-
nultimo themate iij. cap. xxxvj. tit. quod dicit, Pœna
adversus homicidas, in iis quidem, qui sunt bonæ existi-
D mationis, est relegatio, & perfecta publicatio: in vilibus
autem & abjectis, ensi & bestiis objici. De voluntariis
autem homicidis mense Aprili ind. xiiij. à religioso, po-
tentissimo & sancto Imperatore nostro Domino Ema-
nuele Comneno, novella edita est, quam & manda me-
moriæ, quæ post proœmium sic dicit: Jubet ergo
omnibus qui sunt in regionibus judicibus, & militaribus
quæ sunt in eis copiis, & earum ducibus, ubi fuerit cædes
voluntaria, & tale quidpiam ausus fuerit aliquis, ut o-
mnes statim excitentur ad apprehendendum homicidam,
& eum vinctum mittant ad Imperatoriam circumspe-
E ctionem: vel, si ea absit, ad magnæ urbis à Deo custo-
ditæ præfectum, ut in custodiam publicam introduca-
tur, & tam in corpore quàm in bonis secundùm legum
& Novellarum constitutionum potestatem puniatur, &
alia supplicia subeat: scientibus his omnibus, quòd si pro-
batum fuerit potuisse quempiam homicidam apprehen-
dere, & id non fecerit, eum non secus condemnandum,
quàm si Imperatori insidiatus fuerit: sin autem latuerit
fortasse quispiam, & ad sanctissimam Dei magnam Ec-
clesiam confugerit, postquam pœnæ Ecclesiasticæ ad-
versus eum processerint, ex legali observatione, eo qui-
dem præsente qui reginæ urbium Imperium obtinet, ab
eo mittetur in regionem, quam censuerit, ut totum vitæ
F suæ tempus illic transigat, nec illinc effugiat, ut recur-
rat in eum locum, in quo execrandum homicidii facinus
admisit. Absente autem forte Imperatore, à præfecto,
ut dictum est, in aliquam remotiorem regionem exter-
minabitur, & illic vitæ suæ tempus peraget. Sin autem
non solum voluntariè, sed etiam præmeditato captóque
consilio cædem perpetraverit, non cogetur ex prædicta
regia constitutione tonderi, si enim eum, qui sua sponte
ad tonsuram accedit, non ad eam statim admittit ca-
nonica subtilitas, sed ei sufficiente tempore attributo,
& per ipsum mentis ejus firmitate, vel infirmitate exa-
minata

minata, si quidem hominem invenerit in primo proposito perseverantem, & monastico instituto, & corporis mortificatione se impigre præparantem, ex eo tempore boni quoque operis ei affert complementum, eo in monasticam institutionem statúmque suscepto: quomodo non fuerit a ratione alienum, & legibus spiritualibus absonum, aliquem coactè tondere, eúmque homicidam, quem Deus eò usque reliquit, ut etiam manus fraterno sanguine pollueret? Timendum est enim ne invitus vitam Angelicam ingressus, eaque vi suscepta venerando habitu in ludibrium utatur. Qui enim homines leviores in dementiam inciderunt, ii pessimas & perversissimas actiones suapte natura aggrediuntur: loco ergo tonsuræ statuit mea Imperialis majestas, ut qui voluntariam cædem capto consilio perpetraverit, in custodia toto vitæ suæ tempore degat: & nec illinc quidem unquam educatur nec jussu fortè imperatorio per oblivionem exhibito. De eorum autem facultatibus fiat, sicut jussit Imperator memoratus. Quia autem plures homicidæ, qui cædem meditato & consilio capto perpetrant, ad sanctissimam Dei magnam Ecclesiam postea accedentes, non ut facta est à se, sed ut ad suam facit utilitatem, veritatem celantes, cædem confitentur; jubet mea Imperialis sublimitas, ut à sanctissimo pro tempore Patriarcha ad regionis Antistitem, &, qui ei subest, clerum, quinetiam ad regionis judicem cum pœnæ comminatione scribatur. Et quemadmodum factam esse cædem ex illorum rescripto intellexerit, ita eam quoque ulciscatur: & non eum, qui capto consilio cædem facit, propter falsam suam confessionem, easdem pœnas eademque supplicia, quæ fortuitò & improvisò in tale aliquod crimen incidens, subeat. Si quis autem homicida, qui ad sanctissimam magnam Ecclesiam confugerat, & vel perpetuo exilio condemnatus, vel in vinculis, & in perpetua esse custodia toto vitæ suæ tempore jussus erat, solutus, inventus fuerit in loco, ubi cædem perpetravit, ambulare, vinctus ab exactore, qui est in regione, ad meam Imperialem sublimitatem mittetur, & quæcunque quidem res tunc ei inventæ fuerint, exactori in lucrum cedent, & ei qui homicidam indicavit, ex æquò inter eos divisæ. Omnino autem curæ erit iis, qui sunt in sanctissima magna Ecclesia, illorum judicibus, ut cum conveniente Canonica severitate crimina cædis puniant, & tempora non temerè contrahant, nec plusquam par sit, in iis quæ non decet, se lenes & clementes præstent. Imperialis autem meæ constitutionis exempla, ab iis qui præsunt judiciis descripta, missa ad ecclesias quæ sunt in regione ibi reponentur; ut eorum quæ sunt constituta, omnes scientiam habeant, ut faciant quemadmodum eis comprehenditur. Quod si is, qui capto consilio cædem fecit, tonsuram sua sponte elegerit, non absque probatione inter monachos cooptabitur, sed sufficienti tempore accuratissimè & diligentissime ex Canonicis constitutionibus examinatus, & probatus, in monasterio vel invitus toto vitæ tempore manere cogetur, nec ei unquam illinc exire permittetur. Monasterium autem erit omnino in alia provincia, & non in ea terra, quæ mortui sanguinem dehiscens malè suscepit.

A τὴν παραδέχεται, ἀλλὰ καιρὸν αὐτῷ τὸν ἀρκοῦντα ἐπιμετρήσασα, καὶ δι' αὐτοῦ τὸ τῆς γνώμης ἐκείνου βέβαιον, εἴ τι καὶ ἄπαξ βασανίσασα, εἴπερ εὑρήσει τὸν ἄνθρωπον τῇ ἐξ ἀρχῆς προθέσει στοιχοῦντα, καὶ τῷ μοναχικῷ πολιτεύματι καὶ τῇ νεκρώσει τοῦ σώματος, ἀόκνως ἑαυτὸν παρασκευάζοντα, ἔκτοτε καὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου αὐτῷ προσεπιφέρει συμπλήρωσιν, εἰς τὴν μοναχικὴν πολιτείαν τε παραδεξαμένη καὶ κατάστασιν· πῶς οὐκ ἂν εἴη ἄλογον, καὶ τοῖς πνευματικοῖς νόμοις ἀπᾷδον, ἀναγκαστικῶς ἀποκαρῆναί τινα, καὶ ταῦτα φονέα, ὃν μέχρι τοσούτου θεὸς ἐγκαταλέλοιπεν, ὥστε καὶ ἀδελφικῷ χρανθῆναι τὰς χεῖρας αἵματι; B δέος γὰρ μήπως ἀκουσίῳ προαιρέσει τὸν ἀγγελικὸν βίον ὑπελθὼν, καὶ βίᾳ τοῦτον καταδεξάμενος, εἰς ἐμπαιγμὸν τῷ φρικώδει χρήσεται σχήματι. πεφύκασι γὰρ οἱ τῶν ἀνθρώπων κουφότεροι εἰς ἀπόνοιαν ἐμπεσόντες, καὶ ταῖς χείροσι καὶ παραβολωτέραις ἐπιτολμᾷν πράξεσιν. ἀντὶ τοίνυν τῆς ἀποκάρσεως νομοθετεῖ ἡ βασιλεία μου τὸν πεπλημμεληκότα φόνον μεμελετημένον ἑκούσιον, ἐν φυλακῇ δι' ὅλου τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ διάγειν, καὶ μηδέποτε ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθαι, μηδ' ἀπὸ βασιλικῆς ἴσως προστάξεως, κατὰ λήθην προβαλλομένης. ἐπὶ δὲ ταῖς περιουσίαις αὐτῶν, γίνεσθαι καθὼς ὁ προμνημονευθεὶς βασιλεὺς διετάξατο. ἐπεὶ C δὲ οἱ πλείους τῶν φονέων ἐκ μελέτης καὶ διασκέψεως τοὺς φόνους κατεργαζόμενοι, ἔπειτα τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ προσελθόντες, οὐχ ὡς γέγονε παρ' αὐτῶν ὁ φόνος, ἀλλὰ πρὸς τὸ οἰκεῖον συμφέρον ποιοῦνται τὴν ἐξομολόγησιν, τὴν ἀλήθειαν παρακρύπτοντες, παρακελεύεται ἡ βασιλεία μου γραφὴν γίνεσθαι τοῦ κατὰ καιροὺς ἁγιωτάτου πατριάρχου, μετ' ἐπιτιμίου πρὸς τὸν κατὰ χώραν ἀρχιερέα, καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν κλῆρον, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν τοῦ θέματος δικαστὴν, καὶ καθὼς μάθοι γεγενῆσθαι τὸν φόνον, ἀπὸ τῆς ἐκείνων ἀντιγραφῆς, οὕτω ποιεῖν καὶ τὴν ἐκδίκησιν· καὶ μὴ τὸν ἐκ μελέτης φονεύοντα, διὰ τὴν ψευδῆ ἐξαγορείαν, ταῖς τοῦ κατὰ D τύχην καὶ ἀπροόπτως τῷ τοιούτῳ περιπεσόντος ἐγκλήματι δέχεσθαι ποιναῖς καὶ τὰ ἐπιτίμια. εἴ τις μέντοι τῶν φονέων τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ προσφυγὼν ἐκκλησίᾳ, καὶ ἢ τῇ ἀειφυγίᾳ κατακριθεὶς, ἢ δέσμιος εἶναι, καὶ ἐν φυλακῇ ἐγκεκλεῖσθαι παρ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν, εὑρεθῇ ἄνετος ἐμπεριπατῶν ἔνθα τὸν φόνον εἰργάσατο, δέσμιος παρὰ τοῦ κατὰ χώραν πράκτορος ἀποσταλήσεται εἰς τὴν βασιλείαν μου· καὶ ὅσα δὲ τότε παρευρεθῶσιν αὐτῷ πράγματα, εἰς κέρδος ἔσται τῷ πράκτορι, καὶ τῷ τὸν φονέα καταμηνύσαντι, ἐπίσης παρ' αὐτῶν μεριζόμενα· μελήσει δὲ πάντως καὶ τοῖς ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῶν τοιούτων δικασταῖς, μετὰ προσηκούσης κανονικῆς αὐστηρίας τὰ φονικὰ κολάζειν ἐγ-E κλήματα, καὶ μὴ τοὺς χρόνους, ὡς ἔτυχε, συντέμνειν, καὶ μηδὲ ἐφ' οἷς οὐ χρὴ πλέον τοῦ εἰκότος φιλανθρωπεύεσθαι. ἴσα μέντοι τοῦ παρόντος διατάγματος τῆς βασιλείας μου ὑπογραφέντα παρὰ τῶν προϊσταμένων τῶν δικαστηρίων ἀποσταλέντα ταῖς κατὰ χώραν ἐκκλησίαις ἀποτεθήσονται· ὥστε πάντας εἴδησιν ἔχειν τῶν διωρισμένων, ὡς ἂν ποιῶσι κατὰ τὴν τούτων περίληψιν. εἴπερ μέντοι ὁ τὸν μεμελετημένον φόνον ἐργασάμενος, ἑκουσίως ἕλοιτο τὴν ἀπόκαρσιν, οὐκ ἀδοκιμάστως τοῖς μοναχοῖς ἐγκαταλεγήσεται, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας, καὶ ἐξετάσεως, τὸν ἀρκοῦντα χρόνον, κατὰ τὰς κανονικὰς διατάξεις, βασανιζόμενος. τῷ μέντοι μοναστηρίῳ F καὶ ἄκων προσμένειν ἀναγκασθήσεται παρ' ὅλον τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον, μηδέποτε τούτου ἐξέρχεσθαι συγχωρούμενος· πάντως δὲ τὸ μοναστήριον ἐν ἑτέρᾳ ἔσται ἐπαρχίᾳ, καὶ οὐκ ἐν ἐκείνῃ τῇ γῇ, ἣ τὸ τοῦ θανόντος αἷμα χανοῦσα κακῶς ὑπεδέξατο.

A ΖΩΝΑΡ. Περὶ ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων φόνων ἠρωτήθη ὁ ἅγιος, καὶ τὸν μὲν τὴν ἀξίνην ἀκοντίσαντα, καὶ πλήξαντα ταύτῃ τὴν οἰκείαν γαμετὴν, φονέα εἶναι ἑκούσιον ἀπεφήνατο, καὶ πάντα τὸν ξίφει χρώμενον οἱῳδήτινι κατά τινος. Ποιεῖται δὲ διαίρεσιν τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων φόνων, καὶ τὸν μὲν ἐπὶ θηρίον ἢ δένδρον ῥίψαντα λίθον, πλήξαντα δὲ ἄνθρωπον τυχὸν παρεστῶτα ἐκεῖ, καὶ τὸν λώρῳ ἢ ἐλαφρᾷ ῥάβδῳ πλήξαντά τινα διὰ παίδευσιν, ἐὰν δὲ ὁ πληγεὶς ἀποθάνῃ, ἀκούσιον φονέα καλεῖ ἀναμφιβόλως. Τὸν δὲ ἐν φιλονεικίᾳ πλήξαντά τινα στερρᾷ ῥάβδῳ ἢ τῇ χειρὶ ἀφειδῶς ἐπὶ τὰ καίρια, κἂν μὴ ἀνελεῖν ἤθελε τὸν πληγέντα, B ἀλλὰ κακῶσαι καὶ ἀμύνασθαι, ἐγγίζειν τῷ ἑκουσίῳ φονεύοντι λέγει, τοῦ πληγέντος ἀποθανόντος. Καὶ τὸν ξύλῳ δὲ βαρεῖ καὶ λίθῳ μεγάλῳ χρησάμενον κατά τινος, καὶ ἀνελόντα, ἀκούσιον τάχα φονέα εἶναι ὁρίζεται. Τὸν δὲ ξίφει χρησάμενον οἱῳδήτινι, καὶ τοὺς λῃστὰς, καὶ τοὺς ἐφόδους ποιουμένους πολεμικὰς διὰ τὴν ἁρπαγὴν χρημάτων, ἑκουσίως φονεύοντας εἶναι ἀποφαίνεται. Ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς φάρμακα διδόντας τισὶ, κἂν μὴ φονεῦσαι ὁ τὸ φάρμακον κεράσας προέθετο, ἀλλὰ πρὸς φίλτρον ἐπαγαγέσθαι τινὰ ἐβούλετο, ὁ δὲ ποθὲν ἀνεῖλε τὸν πιόντα, ἢ τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου διέφθειρε παράφρονα ποιῆσαν τὸν ἄνθρωπον, τοῖς ἑκουσίοις φόνοις ἐναριθμεῖ. C Φονεύτριας δὲ λέγει, καὶ τὰς τὰ ἀμβλωθρίδια διδούσας φάρμακα, καὶ τὰς δεχομένας αὐτὰ, καθὼς καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ αὐτοῦ κανόνι ἤδη περὶ τούτων ὡρίσατο.

A ZONAR. De voluntariis, ac involuntariis cædibus interrogatus est sanctus: atque hinc qui securim jaculatus est, eaque uxorem suam percussit, homicidam esse voluntarium demonstravit, & quicunque gladio quopiam adversus aliquem utitur. Discrimen porro constituit inter voluntarias ac involuntarias cædes: ac eum qui in feram, vel arborem lapidem jecit, hominem vero illic forte commorantem percussit, illum quoque qui loro, aut levi virga quempiam disciplinæ gratia verberavit, si verberatus intereat, involuntarium proculdubio homicidam vocat. Qui autem in con- B tentione quempiam solidiore bacillo aut manu acriter in præcipuas partes percussit, etiamsi interficere haud vellet vulneratum, sed lædere tantum & propulsare, ad voluntarium homicidam proxime accedere affirmat, si vulneratus intereat. Qui autem ligno gravi & ingenti lapide adversus aliquem usus occidit, involuntarium forte homicidam esse definit. Qui vero ense quopiam est usus, & latrones, & qui bellicas incursiones faciunt ob rapiendas pecunias, voluntarios homicidas esse demonstrat. Quin & qui pharmaca præbent aliquibus, etiamsi interficere, qui pharmacum miscuit, haudquaquam in animo habuerit, sed aliquem ad amorem voluit C allicere; illud vero haustum bibentem interfecit, aut hominis mentem corrupit, ad insaniam eum adigens, inter voluntarias cædes enumerat. Homicidas vero mulieres dicit eas quoque, quæ pharmaca dant abortum cientia, & quæ illa accipiunt, quemadmodum in secundo ipsius Canone jam de hac re definivit.

ΑΡΙΣΤ. Φονεὺς, ὁ κατὰ τῆς γυναικὸς ἀξίνῃ χρησάμενος. ἀκούσιος φονεὺς ὁ λίθον ἀφεὶς ἐπὶ κύνα, καὶ ἀνθρώπου τυχών· καὶ ὁ παιδεύων ἱμάντι, καὶ λύγῳ. ὁ δὲ ἐν μάχῃ ξύλῳ, ἢ χειρὶ δοὺς ἐπὶ τὰ καίρια, καὶ ἀνελὼν, ἐγγὺς τοῦ ἑκουσίου. ὁ ξίφει χρησάμενος ἢ τοιούτῳ τινὶ πάντως ἑκούσιος. D καὶ ὁ λῃστὴς, καὶ ὁ πολέμιος, καὶ ὁ δι' ἄλλην αἰτίαν ἐπιδοὺς φάρμακον, εἰ ἀνέλῃ, ἑκούσιος· καὶ αἱ τὰ ἀμβλωθρίδια διδοῦσαι, καὶ αἱ λαμβάνουσαι.

ARIST. *Homicida est qui securi contra uxorem usus est. Involuntarius vero homicida qui lapide in canem jacto hominem assecutus est: Et qui castigat loro, & virgâ. Qui in pugnâ ligno vel manu ictum in præcipuas partes torquet, & interficit, ad voluntarium prope accedit. Qui gladio aut aliquo ejusmodi usus est, omnino est voluntarius;* D *Item latro, & hostis, & qui aliam ob causam venenum dederit, si interfecerit est voluntarius homicida. Item quæ medicamenta abortum provocantia dant, & quæ accipiunt.*

Τῶν φόνων, οἱ μέν εἰσιν ἑκούσιοι, οἱ δὲ ἀκούσιοι· οἱ δὲ, ἐγγὺς ἑκουσίου. ὁ μὲν γὰρ ἀκοντίσας ἀξίνην κατά τινος, καὶ φονεύσας αὐτόν· καὶ ὁ ξίφει χρησάμενος εἰς ἀναίρεσιν. καὶ οἱ λῃσταὶ, καὶ οἱ πολέμιοι, (οἱ μὲν γὰρ διὰ χρήματα ἀναιροῦσιν, οἱ δὲ φανερῶς ἀνελεῖν ἐθέλουσι τοὺς ἐναντιουμένους.) ἑκούσιοι κρίνονται φονευταί. ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ διδοῦσαι τὰ ἐμβρυοκτόνα φάρμακα, καὶ αἱ λαμβάνουσαι ταῦτα. E καὶ αἱ βουλόμεναι φίλτρον τινὸς πρὸς ἑαυτὰς ἀφελκύσασθαι· καὶ συγκεράσασαι φάρμακον, καὶ ἐπιδοῦσαι τοῦτο αὐτῷ, σκότωσιν ἐμποιοῦν τῆς διανοίας, εἰ ἀνέλωσιν τὸν δεξάμενον, ἑκουσίως φονεῦσαι λογίζονται. ὁ δὲ λίθον, ἐπὶ κύνα, ἢ δένδρον πέμπων, ἐπὶ τῷ τὸ θηρίον ἀμύνασθαι, ἢ τὸν καρπὸν κατασεῖσαι, καὶ αὐτομάτως φονεύσας ἄνθρωπον· ἢ ὁ λώρῳ, ἢ βεργίῳ τύψας τινὰ ἐπὶ τῷ βελτιῶσαι αὐτὸν ἁμαρτάνοντα, καὶ ἀνελὼν αὐτὸν, ἐν τοῖς ἀκουσίοις ἐστὶ φονευταῖς. ὁ δὲ ἐν μάχῃ ξύλῳ, ἢ χειρὶ πληγήν τινι ἐπενεγκὼν ἀφειδῶς ἐν καιριωτάτῳ τόπῳ, καὶ ἀνελὼν αὐτὸν, ἐγγύς ἐστι τοῦ ἑκουσίου. κἂν γὰρ, ὡς ἀμυνόμενος τὸν F μετ' αὐτοῦ μαχόμενον, τοῦτο ἐποίησεν, ὥστε κακῶσαι αὐτὸν, μὴ μέντοι δὲ καὶ παντελῶς ἀνελεῖν· ἀλλ' οὖν φαίνεται καὶ ὑπὸ τοῦ πάθους τοῦ θυμοῦ κατακρατηθεὶς, καὶ διὰ τοῦτο ἀφειδῶς ἐπαφεὶς τὴν πληγὴν τῷ ἀνθρώπῳ ξύλῳ βαρεῖ. καὶ οὐκ ἔστι τὸ τοιοῦτον πάντη ἀκούσιον.

Homicidiorum quædam sunt voluntaria alia autem involuntaria, alia verò fere voluntaria: Qui enim, securi aliquem petit, & eum occidit, & qui ad interfectionem gladio usus est, & latrones, & hostes (isti enim propter pecuniam occidunt, hi autem adversarios manifestò vellent occidere) voluntarii judicantur homicidæ. Similiter & quæ medicamenta fœtum necantia dant, & E quæ eadem sumunt: & quæ vellent amorem alicujus ad se attrahere: & medicamentum commiscentes, illudque ipsi tradentes, ut tenebras intellectui offundant, si recipientem occiderint, voluntariè interemisse judicabuntur. Qui autem lapidem in canem aut arborem jacit, ad feram propulsandam, aut fructum decutiendum, & hominem fortuito occidit, vel qui loro aut virgâ aliquem peccantem ferit ut emendet, & eum interficit inter involuntarios homicidas recensentur: Qui autem in pugnâ ligno aut manu plagam alicui in loco primario acriter infert, eumque occidit, est homicida fere voluntarius. Quamvis enim ut propulsans eum qui cum ipso pu- F gnat, illud fecerit ut eum damno afficeret, non autem ut omninò interficeret; tamen ab animi passione eum victum fuisse apparet, & idcirco homini ligno gravi plagam acriter intulisse: & illud non erit omnino involuntarium.

CANON

CANON IX. A ΚΑΝΩΝ θʹ.

Domini autem dictum secundùm sententiæ consequentiam ex æquo & viris & mulieribus convenit, quod non liceat à matrimonio discedere, preterquam propter fornicationem. Consuetudo autem non ita se habet: sed in mulieribus quidem multum accuratè & diligenter observari invenimus, cum Apostolus quidem dicat, Quòd qui adhæret meretrici fit unum corpus: Hieremias autem, Quod si fuerit mulier cum alio viro, non revertetur ad virum suum, sed polluta polluetur, & rursus, Qui habet adulteram, stultus est & impius. Consuetudo verò etiam adulterantes viros, & in fornicationibus B *versantes, jubet à mulieribus retineri. Quare quæ cum viro dimisso cohabitat, nescio an possit adultera appellari. Crimen enim hic attigit mulierem, quæ dimisit: quamnam ob causam à conjugio decessit. Sive enim pulsata verbera non ferat, pati satius erat quàm à conjuge separari: sive jacturam in pecuniis non ferens, nec ipsa est justa accusatio; sin autem quòd ipse vivat in fornicatione, non habemus hanc observationem in ecclesiastica consuetudine, sed etiam ab infideli viro non jussa est mulier separari, sed manere propter incertitudinem eventus. Quid enim scis mulier, an virum sis servatura?* C *Quare, quæ relinquit, est adultera, si ad alium virum accessit. Qui autem relictus est, est dignus venia, & quæ ei cohabitat, non ideo condemnatur. Sed si vir, qui ab uxore discessit, accessit ad aliam, est & ipse adulter, quoniam facit eam adulterari, & quæ ei cohabitat, est adultera, eo quòd alienum virum ad se traduxit.*

Ἡ δὲ τοῦ κυρίου ἀπόφασις, κατὰ μὲν τὸ τῆς ἐννοίας ἀκολούθημα, ἐξ ἴσου καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ἁρμόζει, περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι γάμου ἐξίστασθαι, παρεκτὸς λόγου πορνείας. ἡ δὲ συνήθεια οὐχ οὕτως ἔχει· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν γυναικῶν πολλὴν εὑρίσκομεν ἀκριβολογίαν, τοῦ μὲν ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἓν σῶμά ἐστι· τοῦ δὲ Ἱερεμίου· ὅτι ἐὰν γένηται γυνὴ ἀνδρὶ ἑτέρῳ, οὐκ ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἀλλὰ μιαινομένη μιανθήσεται. καὶ πάλιν· ὁ ἔχων μοιχαλίδα, ἄφρων καὶ ἀσεβής. ἡ δὲ συνήθεια, καὶ μοιχεύοντας ἄνδρας, καὶ ἐν πορνείαις ὄντας κατέχεσθαι ὑπὸ γυναικῶν προστάσσει· ὥστε ἡ τῷ ἀφειμένῳ ἀνδρὶ συνοικοῦσα, οὐκ οἶδα εἰ δύναται μοιχαλὶς χρηματίζειν. τὸ γὰρ ἔγκλημα ἐνταῦθα τῆς ἀπολυσάσης τὸν ἄνδρα ἅπτεται, κατὰ ποίαν αἰτίαν ἀπέστη τοῦ γάμου. εἴτε γὰρ τυπτομένη, μὴ φέρει τὰς πληγάς, ὑπομένειν ἔδει μᾶλλον ἢ διαζευχθῆναι τοῦ συνοικοῦντος· εἴτε τὴν εἰς τὰ χρήματα ζημίαν μὴ φέρουσα, οὐδὲ αὕτη ἡ πρόφασις ἀξιόλογος. εἰ δὲ διὰ τὸ ἐν πορνείᾳ αὐτὸν ζῆν, οὐκ ἔχομεν τοῦτο ἐν τῇ συνηθείᾳ τῇ ἐκκλησιαστικῇ τὸ παρατήρημα, ἀλλὰ καὶ ἀπίστου ἀνδρὸς χωρίζεσθαι οὐ προστέτακται γυνή, ἀλλὰ παραμένειν διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως. τί γὰρ οἶδας γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ὥστε ἡ καταλιποῦσα, μοιχαλίς, εἰ ἐπ' ἄλλον ἦλθεν ἄνδρα. ὁ δὲ καταλειφθείς, συγγνωστός ἐστι, καὶ ἡ συνοικοῦσα τούτῳ τοιούτῳ, οὐ κατακρίνεται. εἰ μέντοι ὁ ἀνὴρ ἀποστὰς τῆς γυναικὸς, ἐπ' ἄλλην ἦλθε, καὶ αὐτὸς μοιχός, διότι ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι, καὶ ἡ συνοικοῦσα αὐτῷ, μοιχαλίς. διότι ἀλλότριον ἄνδρα πρὸς ἑαυτὴν μετεσπάσεν.

BALS. Sanctus interrogatus, quid debet fieri conjugibus, si quis ex ipsis se ad aliud matrimonium contulerit, vel etiam fornicatus fuerit, fecit responsum ex diversis scripturis, & ex consuetudine quæ tunc servabatur. Quia autem, quæ in hoc Canone sita sunt, cxvii. Imperatoris Justiniani Novella, quæ in tit. vii. lib. xxviii. posita est, penitus immutavit, lege eam similiter, & cxi. Novellam, &, ut semel dicam, à primo capite ejusdem tit. usque ad vi. & scies quot modis solvantur conjugia, & quomodo à lege Civili puniuntur qui adulterantur è conjugibus, vel etiam fornicantur; præterea autem & qui præter rationem vitæ societatem relinquunt. Lege item Canonem xcvi. concilii in Trullo & quæ in eum scripta sunt. Lege etiam jura, quæ ad finem usque primi capitis xi. tit. præsentis operis sita sunt: similiter & interpretationem v. capitis ejusdem tit. & ex his omnibus fusè de his intelliges.

D

ΒΑΛΣ. Ἐρωτηθεὶς ὁ ἅγιος, τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς ὁμοζύγους, ἐάν τις ἐξ αὐτῶν εἰς ἕτερον ἔλθῃ γάμον, ἢ καὶ πορνεύσῃ, ἐποίησε τὴν ἀπόκρισιν ἀπὸ διαφόρων γραφικῶν, καὶ ἐκ τῆς τότε κρατούσης συνηθείας. ἐπεὶ δὲ τὰ ἐν τῷ τοιούτῳ κανόνι περιεχόμενα σχεδὸν μετετύπωσεν ἡ ρκζʹ. νεαρὰ Ἰουστινιανείου, ἡ κειμένη ἐν τῷ ζʹ. τίτλῳ τοῦ κηʹ. βιβλίου, ἀνάγνωθι ταύτην ὡσαύτως καὶ τὴν ριαʹ. νεαράν. καὶ ἁπλῶς ἀπὸ τοῦ αʹ. κεφ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου μέχρι καὶ τοῦ ςʹ. καὶ μάθῃς κατὰ πόσους τρόπους λύονται τὰ συνοικέσια, καὶ πῶς κολάζονται ὅσον πρὸς ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ νόμου, οἱ μοιχεύοντες ἐκ τῶν ὁμοζύγων, ἢ καὶ πορνεύοντες· πρὸς δὲ καὶ οἱ παραλόγως τὴν ὁμοζωΐαν καταλιμπάνοντες. ἀνάγνωθι καὶ τὸν ἕκτον καὶ ἐνενηκοστὸν κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· ὡσαύτως ἀνάγνωθι καὶ τὰ εἰς τὸ τέλος τοῦ αʹ. κεφ. τοῦ ιαʹ. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος καταστρωθέντα νόμιμα. ὁμοίως καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ εʹ. κεφ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου, καὶ μάθῃς ἐκ πάντων πλατείως τὰ περὶ τούτων.

E

ZONAR. Ne solvantur nuptiæ, excepta fornicationis causa, Dominus præcepit. Hoc igitur præceptum ex æquo magnus hic Pater viris & mulieribus convenire asserit, ita ut nec viro suam dimittere uxorem, nec uxori à viro abscedere permissum sit. Sed consuetudo non eodem modo se habet in viris qui relinquunt uxores, & mulieribus quæ idem faciunt. Mulier siquidem, quæ à viro secedit, alteriq; adjungitur, adultera judicatur, nec amplius à viro suo, nisi is voluerit, recipietur. Virum autem etiamsi fornicatus fuerit aut adulteratus, mulier relinquere haud potest: Ac si deinceps relictus cum altera vitam agat, quæ illi adjungitur nequaquam, ait, adultera judicabitur. Crimen siquidem illius est, quæ virum suum reliquit: nec enim ei à viro discedere concessum est. Sed, sive se cum illa acerbe gerat, ferre oportet: sive pecuniæ jacturam patiatur, dum videt ab eo dotem absumi; sive tangatur zelotypia, quòd cum aliis ut vir corrumpatur, obdurandum est, nec à viro abscedendum. Si enim, cùm infidelis sit alter conjugum, alteri ab eo secedere ipso in-

ΖΩΝΑΡ. Μὴ λύεσθαι γάμον παρεκτὸς λόγου πορνείας ὁ κύριος ἀπεφήνατο. ταύτην οὖν τὴν ἀπόφασιν ἐπίσης φησὶν ὁ μέγας οὗτος πατὴρ ἁρμόζειν καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν, ὥστε μήτε ἄνδρα τὴν οἰκείαν ἀφιέναι γυναῖκα, μήτε γυναῖκα ἀφίστασθαι τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς. ἀλλ' ἡ συνήθεια οὐχ ὁμοίως ἔχει ἐπὶ ἀνδρῶν ἀφιέντων τὰς γυναῖκας, καὶ ἐπὶ γυναικῶν ὁμοίως ποιουσῶν. ἡ μὲν γὰρ γυνὴ ἀποστᾶσα τοῦ ἀνδρὸς καὶ συναφθεῖσα ἑτέρῳ μοιχαλὶς κρίνεται, καὶ οὐκέτι δεχθήσεται παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, εἰ μὴ ἐκεῖνος βούλοιτο. τὸν δὲ ἄνδρα καὶ πορνεύοντα καὶ μοιχεύοντα ἡ γυνὴ ἀφεῖναι οὐ δύναται. καὶ λοιπὸν εἰ ὁ ἀφεθεὶς ἑτέρᾳ συνοικήσει, ἡ τούτῳ συναφθεῖσα οὐ κριθήσεται φησὶ μοιχαλίς. τὸ γὰρ ἁμάρτημα τῆς καταλειψάσης τὸν οἰκεῖον ἄνδρα ἐστίν. οὐ γὰρ ἐφεῖται αὐτῇ ἀφίστασθαι τοῦ ἀνδρός. ἀλλ' εἴτε πικρῶς αὐτῇ προσφέρεται, φέρειν χρὴ, εἴτε εἰς χρήματα ζημιοῦται τὴν προῖκα δαπανωμένην ὁρῶσα· εἴτε ζηλοτυπεῖ διὰ τὸ ἑτέραις τὸν ἄνδρα συμφθείρεσθαι, καρτερεῖν δεῖ καὶ τοῦ ἀνδρὸς μὴ χωρίζεσθαι. εἰ γὰρ ἀπίστου τῶν συνοικούντων ὄντος θατέρου

F

A τέρου· τὸ ἕτερον πρόσωπον χωρισθῆναι αὐτοῦ ἄγοντος κεκώλυται, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον· πῶς ἀνεύθυνος ἔσται, ὁ δι' ἑτέραν αἰτίαν λύων τὴν συζυγίαν; ὥστε ἡ ἀποστᾶσα τοῦ ἀνδρὸς εἰ ἄλλῳ συνῴκησε, μοιχαλὶς λογίζεται. εἰ δὲ τῷ καταλειφθέντι ἀνδρὶ συνδιαιτηθεῖσα νομίμως, οὔτε ὡς μοιχαλὶς, οὔτε ὡς πορνεύσασα κατακρίνεται. καὶ ὁ ἀνὴρ δὲ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἀπολύσας, καὶ ἑτέραν εἰσοικισάμενος, μοιχός ἐστι, καὶ τὴν γυναῖκα μοιχαλίδα ποιεῖ, ἄλλῳ μιγνυμένην. καὶ ἡ τῷ τοιούτῳ δὲ ἀνδρὶ συνοικήσασα, ἐν εἰδήσει τοῦ ἀπολῦσαι αὐτὸν ἣν εἶχε γυναῖκα, μοιχαλίς ἐστιν. ἀλλότριον γὰρ ἄνδρα πρὸς ἑαυτὴν μετέστησεν. ἀλλὰ ταῦτα ὁ μέγας οὗτός φησι πατὴρ, κατὰ τὸ τηνικαῦτα κρατοῦν ἐκκλησιαστικὸν ἔθος. ἐκ δὲ τῆς μετὰ ταῦτα B περὶ λύσεως γάμων ἐκφωνηθείσης νεαρᾶς τοῦ βασιλέως Ιουστινιανοῦ, τῆς κειμένης εἰς βιβλίον τῶν βασιλικῶν, κη. τίτλ. ζ. πρὸς ταῖς ἄλλαις αἰτίαις ταῖς δι' ἃς λύειν ταῖς γυναιξὶ τὰ συνοικέσια δίδοται, καὶ τὸ, ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ἢ πόλει τὸν ἄνδρα συμφθείρεσθαι γυναικὶ ἄλλῃ, καὶ ἐπιφωνούμενον παρὰ τοῦ μέρους τῆς γυναικὸς μὴ ἀφίστασθαι τῆς πρὸς ἐκείνην ὁμιλίας, λύειν τὸν γάμον ταῖς γυναιξὶ διὰ τὴν ζηλοτυπίαν ἐφίησιν.

A vito vetitum est, Beati Pauli decreto, quonam modo illi impune erit, qui aliam ob causam conjugium solvit? Quamobrem quæ à viro abscessit, si cum altero habitavit, adultera judicatur. Si vero cum relicto viro conjuncta legitime fuerit, neque ut adultera, neque ut fornicaria condemnatur. Et vir uxorem suam dimittens, & ducens aliam adulter est, & uxorem cum alio mixtam adulteram facit. Et quæ ejusmodi viro habitat, non ignorans ab eo uxorem quam habuerat dimissam, adultera est. Alienum námq; virum ad se traduxit. Sed hæc quidem hic magnus Pater, ex ea quæ tunc obtinebat Ecclesiastica consuetudine asserit. Verum ex ea, quæ postea edita est, B de divortiis Imperatoris Justiniani novella libro xxviii. Basilicorum tit. vii. posita, præter alias causas, ob quas conjugia solvere mulieribus datum est, illa quoque recensetur, ut si in eadem domo aut urbe vir alteri mulieri commisceatur, atque ab uxore admonitus, tamen ab illius commercio nequaquam abstineat, nuptias dissolvere mulieribus ob zelotypiam permissum sit.

ΑΡΙΣΤ. Κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, ἴσως καταδικάζεται καὶ ἀνὴρ, καὶ γυνὴ, δίχα πορνείας ἀποζευγνύμενοι· ἡ C δὲ συνήθεια τὸν μοιχὸν καὶ τὸν πόρνον διαζεύγνυσι τῶν συμβίων. εἰ δέ τις ἀφέτῳ ἀνδρὶ συζευχθείη, οὐκ ἔνι τυχὸν μοιχαλίς· τὸ γὰρ αἴτιον, ἐπὶ τὴν ἀλόγως ἀφεῖσαν· ἢ καὶ μοιχαλὶς, εἰ πρὸς ἕτερον ζεύγνυται. ὁ δὲ ἀφεθεὶς, συγγνωστός. ὁ δὲ τὴν γυναῖκα λιπὼν, καὶ ἐπ' ἄλλην ἰὼν· καὶ αὐτὸς μοιχὸς, καὶ αὐτὴν μεμοιχεῦσθαι ποιεῖ, καὶ ἡ αὐτῷ συνοικοῦσα γυνή.

ARIST. *Juxta Domini sermonem vir & mulier fornicationis causâ separati pariter condemnantur. Consuetudo verò adulterum & fornicatorem à conjugibus* C *non separat. Siqua verò mulier viro dimisso juncta fuerit, non est forsitan adultera: Culpa enim in eam, quæ sine ratione dimisit, rejicienda est: vel etiam adultera, si alii jungatur. Dimissus verò veniâ dignus est. Qui vero suam relinquit uxorem & ad aliam accessit, & ipse est mœchus, & eam mœchari facit, & etiam mulier cum quâ consuetudinem habet.*

Εἰ καὶ ὁ Κύριος τὸν ἄνδρα τὸν διαζευχθέντα τῆς ἰδίας γυναικὸς (παρεκτὸς λόγου πορνείας) καὶ τὴν γυναῖκα ἀναλόγως τοῦ ἰδίου χωρισθεῖσαν ἀνδρὸς, καταδικάζει ἐπίσης· ἀλλ' ἡ συνήθεια ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἄλλως τοῦτο προστάττει D γίνεσθαι· τὸν μὲν γὰρ ἄνδρα, καὶ πορνεύοντα, καὶ μοιχεύοντα, ὑπὸ τῆς ἰδίας γυναικὸς κελεύει κατέχεσθαι· τὴν δὲ γυναῖκα, εἰ μιανθῇ ἑτέρῳ ἀνδρὶ, ἀπολύεσθαι ἐπιτρέπει, καὶ μηκέτι παρὰ τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς κατέχεσθαι. λοιπὸν, ἐὰν γυνὴ τὸν ἴδιον ἄνδρα ἀφήσει, προφάσει τοῦ ἐν πορνείᾳ αὐτὸν σαζῆν καὶ ἐκεῖνος ἑτέραν λάβῃ γυναῖκα· ἡ αἰτίασις καὶ τὸ ἔγκλημα κατὰ τῆς γυναικός ἐστι τῆς ἀπολυσάσης τὸν ἄνδρα αὐτῆς ὃν ὤφειλε κατέχειν καὶ μοιχεύοντα. ὁ γὰρ ἀνὴρ συγγνωστός ἐστιν, ἐπ' ἄλλην ἐλθὼν γυναῖκα. ὡσαύτως καὶ ἡ συναφθεῖσα αὐτῷ ἀπολύτῳ ὄντι, οὐ λεχθήσεται μοιχαλίς· ἡ δὲ καταλιποῦσα αὐτὸν, εἰ συζευχθῇ ἑτέρῳ, μοιχαλὶς ἀναμ- E φιβόλως ἐστίν. εἰ δὲ τοὐναντίον ὁ ἀνὴρ τῆς ἰδίας ἀποστῇ γυναικὸς (παρεκτὸς λόγου πορνείας,) καὶ ἄλλην λάβῃ γυναῖκα· καὶ αὐτὸς ὡς μοιχὸς κρίνεται, διότι ποιεῖ, ἣν κατέλιπε, μοιχευθῆναι, εἴπερ ἐπ' ἄλλον ἔλθοι ἄνδρα. καὶ ἡ συνοικοῦσα αὐτῷ μοιχαλίς ἐστι, διότι ἀλλότριον προσελάβετο ἄνδρα. καὶ ταῦτα μὲν ὁ κανών, διότι καὶ ἄδεια τῷ τότε ἦν ἀπὸ νόμων τοῖς συνοικοῦσι, καὶ χωρὶς εὐλόγου αἰτίας, διὰ τυπικῶν ῥημάτων χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων. σήμερον δὲ οὔτε ἀνὴρ, οὔτε γυνὴ διαλύειν τὸ συνοικέσιον δύναται, εἰ μή τις αἰτία εὔλογος ὑπέστιν. ἀφ' ὧν ῥητῶς ἡ Ιουστινιάνειος νομοθετεῖ νεαρά. F

Etsi Dominus virum ab uxore suâ disjunctum (præterquam in fornicationis causâ) & mulierem sine ratione à viro suo separatam æqualiter condemnat: tamen con- D stitutio ecclesiastica id aliter fieri jubet. Nam virum sive fornicantem sive adulterantem, ab uxore suâ retineri mandat, at mulierem, si alio viro contaminetur, dimitti sinit, & non ampliùs à viro suo retineri. Porro si mulier virum suum dimittit, prætextu quod iste in fornicatione cum ipsâ vivit, & ille aliam duxerit uxorem, actio & accusatio contra mulierem est, quæ virum suum dimisit, quem retinere etiam fornicantem debuit. Viro enim aliam ineunti fœminam venia datur. Similiter & quæ ei dimisso conjuncta fuit, fornicatrix non dicetur. At mulier quæ eum reliquit, si alii conjungatur, haud dubie est fornicatrix. At è contra si vir ab uxore suâ discessit (ni- E si in causâ fornicationis) & aliam duxit uxorem, ipse ut adulter judicatur, quoniam eam, quam reliquit, adulterari facit, si ad alienum veniat virum. Et quæ cum eo habitat adultera est, eo quod alienum accepit virum. Et hæc quidem dicit Canon; quoniam tunc temporis à legibus licebat matrimonio conjunctis, etiam sine justa causâ, per typica verba ab invicem recedere. Hodie autem nec vir nec mulier matrimonium solvere potest, nisi justa aliqua causa interveniat, de quibus Justiniani novella expresse statuit.

ΚΑΝΩΝ ί.

Οἱ ὀμνύοντες μὴ καταδέχεσθαι τὴν χειροτονίαν, ἐξομνύμενοι, μὴ ἀναγκαζέσθωσαν ἐπιορκεῖν. εἰ γὰρ καὶ δοκεῖ τις εἶναι κανὼν ὁ συγχωρῶν τοῖς τοιούτοις, ἀλλὰ πεῖρᾳ ἐγνώκαμεν, ὅτι οὐκ εὐοδοῦνται οἱ ἐπιορκήσαντες. σκοπεῖν δὲ δεῖ καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὅρκου, καὶ τὰ ῥήματα καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὀμωμόκασι, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας. ὡς ἐὰν μηδαμία ᾖ μηδαμόθεν παραμυθία, χρὴ παντελῶς ἐᾶν τοὺς τοιούτους. τὸ μέντοι κατὰ Σέβηρον πρά-

CANON X.

Qui jurant se ordinationem non admittere, ejurantes ne cogantur pejerare. Etsi enim videatur esse aliquis Canon qui eis concedit: experientia tamen cognovimus eos qui pejerarunt, non recta via ingredi. Considerandæ autem sunt, & species juramenti, & verba, & affectio, quâ jurarunt, & quæ subtiliter in verbis facta sunt additamenta. Nam si nulla sit penitus excusatio, ii sunt omnino dimittendi. Severi autem negocium de presbytero ab eo ordinato, talem mihi videtur habere excusatio-

nem, si tibi itidem videtur. Agrum autem Mesthiæ subjectum, cui homo renunciatus est, jube Masadis subesse: sic enim nec ille pejerabit à loco non recedens, & Longinus habens secum Cyriacum, ecclesiam non desertam relinquet, nec suam animam propter ocium damnabit, nec nos videbimur aliquid concedere præter canones Cyriaco, qui se in Mindanis quidem permansurum juravit, translationem autem suscepit. Reversio enim erit jurisjurandi observatio. Quod autem œconomiæ & dispensationi cesserit, id ei ad perjurium non imputabitur, quòd non jurisjurando adjectum sit ne paululum quidem à Mindanis recessurum, sed deinceps permansurum. Severo autem oblivionem causanti nos condonabimus, dicentes, quòd occultorum cognitor non videbit suam ecclesiam ab eo damno affectam; qui ab initio quidem non fecit canonicè, jurejurando autem præter evangelia se adstrinxit, eò autem quod translatus est pejerare docuit, nunc autem mentitur quoniam oblivionem præ se fert. Quoniam autem non sumus cordium judices, sed ex iis quæ audivimus judicamus, demus Domino vindictam, ipsi autem indistinctè eum suscipiamus, humano vitio oblivioni scilicet veniam dantes.

Bals. Quidam ut ordinarentur evocati jurarunt se ordinationem non admissuros. Dicit ergò sanctus non oportere eos cogi pejerare. Etsi enim, inquit, videatur iis, qui ex se ipsis jurarunt, vel qui aliquod sibi vinculum injecerunt, vel carnem non comedendi, vel vinum non bibendi, vel nec illud faciendi, licere rursus vinculum solvere, & à jurejurando deficere; sed experientia didicimus, quòd, qui pejerarunt, non recta sunt in via sed à Deo sinuntur propter perjurium tentari. Oportet autem, inquit, in his juramenti formam quærere, an in Deum jurans dixerit, an in aliquid aliud, & verba ejus qui juravit, & affectionem qua juravit, & etiam subtilia in verbis additamenta. Est enim consentaneum ex sacramenti qualitate, & ex verbis, & ex affectione, (an scilicet pusillo & non firmo animo juravit) considerantes comprehendere, non prohiberi oportere eum, qui juravit, à jurejurando desistere. Sin istis consideratis, non est invenire rationem aliquam quare à jurejurando desisteret, oportet tales dimittere, ne pejerent. Negotium autem Severi, seu causa & argumentum erat ejusmodi: Longinus quidam habebat agrum Mindana dictum qui quidem erat Mesthiæ episcopatui subjectus: Severus autem, cùm esset Masadarum Episcopus, quemdam Cyriacum ordinavit presbyterum templi, quod erat in agro, jurejurando priùs adactum, quòd in templo permaneret, vel potius episcopatui esset subjectus: sed Episcopus regionis, cui erat ager subjectus, prohibebat Cyriacum ab alio ordinatum sacra celebrare in ecclesia quæ ad ipsum pertinebat, & ideo Cyriacus ea relicta aliò translatus est. Porro Longinus quoque id ægre ferens minatus est se ecclesiam desertam relicturum. De ea ergo re interrogatus magnus Basilius, respondit, agrum cui renunciatus est Cyriacus, id est, cujus presbyter nominatus est, oportere esse Masadarum episcopatui subjectum, etsi esset alius regionis, & Cyriacum illic reverti. Sic enim, inquit, Nec ille faciet præter sacramentum, nec Longinus ecclesiam deseret, hoc est desertam relinquet vel etiam destruet, nec suam animam propter ocium condemnabit, seu ei subjiciet, ut qui precibus & divinis hymnis non vacet, sed ab eis cesset. Nos quoque, inquit, quæ ad Cyriacum pertinent, dispensantes, & permittentes, ut redeat ad ecclesiam, in qua se perseverare juravit, non videbimur facere præter canones, nec ille jusjurandum trasgredi videbitur: revertens enim videtur servare jusjurandum, quia jurejurando adjectum non est, se non ad breve tempus excessurum ex agro Mindanorum.

A γμα, ἤτοι τὸν ὑπὸ τούτου χειροτονηθέντα πρεσβύτερον, τοιαύτην τινά μοι δοκεῖ διαμυθίαν ἔχειν, (εἰ καί σοι συνδοκεῖ) τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον τὸν ὑποκείμενον τῇ Μιθίᾳ, ᾧ ἐπεκηρύχθη ὁ ἄνθρωπος, κέλευσον Οὐασάδοις ὑποτελεῖν· οὕτω γὰρ κἀκεῖνος οὐ παρορκήσει μὴ ἀναχωρῶν τοῦ τόπου· καὶ ὁ Λογγῖνος ἔχων τὸν Κυριακὸν μεθ' ἑαυτοῦ οὐκ ἐρημώσει τὴν ἐκκλησίαν, οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν διὰ τὴν ἀργίαν καταδικάσει· καὶ ἡμεῖς δόξομεν μὴ παρὰ κανόνας ποιεῖν τι, συμπεριφερόμενοι τῷ Κυριακῷ, ὀμόσαντι μὲν συμπαραμένειν Μινδάνοις, καταδεξαμένῳ δὲ τὴν μετάθεσιν. ἡ γὰρ ἐπάνοδος φυλακὴ ἔσται τοῦ ὅρκου. τὸ δὲ εἶξαι αὐτὸν τῇ οἰκονομίᾳ, εἰς ἐπιορκίαν αὐτῷ οὐ λογισθήσεται, διὰ τὸ μὴ προσκεῖσθαι τῷ ὅρκῳ, μηδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρῆσαι Μινδάνων, ἀλλὰ παραμένειν εἰς τὸ ἐφεξῆς. Σεβήρῳ δὲ προφασιζομένῳ τὴν λήθην, ἡμεῖς συγχωρήσομεν, εἰπόντες, ὅτι ὁ τῶν κρυπτῶν γνώστης οὐ περιόψεται τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν ὑπὸ τοιούτου λυμαινομένην· ποιοῦντος μὲν ἀκανονίστως ἐξ ἀρχῆς, ὅρκῳ δὲ καταδεσμοῦντος παρὰ τὰ εὐαγγέλια· παρορκεῖν δὲ διδάσκοντος δι' ὧν μετατίθησι, ψευδομένου δὲ δι' ὧν τὴν λήθην σχηματίζεται. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐσμὲν καρδιῶν κριταὶ, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀκούομεν, κρίνομεν, δῶμεν τῷ κυρίῳ τὴν ἐκδίκησιν, αὐτοὶ δὲ ἀδιακρίτως αὐτὸν δεξώμεθα, συγγνώμην δόντες ἀνθρωπίνῳ πάθει τῇ λήθῃ.

ΒΑΛΣ. Τινὲς εἰς τὸ χειροτονηθῆναι μετακαλούμενοι, διωμνύοντο μὴ καταδέξασθαι τὴν χειροτονίαν. τοὺς οὖν τοιούτους λέγει ὁ ἅγιος, μὴ δεῖν ἀναγκάζεσθαι ἐπιορκεῖν. κἂν γὰρ δοκῇ, φησὶν, ἐξεῖναι τοῖς ἀφ' ἑαυτῶν ὀμόσασιν ἢ δεσμόν τινα ἑαυτοῖς ἐπιβαλοῦσιν, ὡς μὴ φαγεῖν κρέας, ἢ πιεῖν οἶνον, ἢ μὴ τόδε ποιῆσαι, λύειν πάλιν ἀφ' ἑαυτῶν τὸν δεσμὸν, καὶ τοῦ ὅρκου ἀφίστασθαι, ἀλλ' ἐκ πείρας ἐμάθομεν, ὅτι παρορκήσαντες οὐκ εὐοδοῦνται, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ παραχωροῦνται πειρασθῆναι διὰ τὴν ἐπιορκίαν. δεῖ δὲ, φησὶν, ἐπὶ τῶν τοιούτων, καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὅρκου σκοπεῖν, εἴτ' οὖν εἰ θεὸν ὠνόμασεν ὁ ὀμνύων, ἢ ἄλλο τι, καὶ τὰ ῥήματα τοῦ ὀμόσαντος καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὤμοσε, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας. Ὁ εἰκὸς γάρ ἐστιν ἐκ τῆς τοῦ ὅρκου ποιότητος, καὶ ἐκ τῶν ῥημάτων καὶ τῆς διαθέσεως, (εἰ τυχὸν ἐκ μικροψυχίας, καὶ οὐκ ἐξ ἀμεταθέτου γνώμης ὤμοσε) καταλαβεῖν τοὺς σκοποῦντας, μὴ κωλύεσθαι τὸν ὀμόσαντα ἀποστῆναι τοῦ ὅρκου. εἰ δὲ τούτων σκοπουμένων οὐκ ἔστιν εὑρεῖν παραμυθίαν τινὰ εἰς τὸ ἀποστῆναι τοῦ ὅρκου, χρὴ τοὺς τοιούτους ἐᾷν, ἵνα μὴ ἐπιορκῶσι. τὸ δὲ κατὰ τὸν Σεβῆρον πρᾶγμα, ἤτοι ἡ πρᾶξις καὶ ἡ ὑπόθεσις, τοιοῦτον ἦν. Λογγῖνός τις εἶχεν ἀγρὸν Μίνδανα καλούμενον τῇ ἐπισκοπῇ τῆς Μιθείας ὑποκείμενον· Σεβῆρος δὲ Μασάδων Ἐπίσκοπος ὢν ἐχειροτόνησε Κυριακόν τινα εἰς τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ ναὸν πρεσβύτερον, ὀμόσαντα παραμένειν τῷ ναῷ, ἢ μᾶλλον τῇ ἐπισκοπῇ ὑποτελεῖν. ἀλλ' ὁ τῆς ἐνορίας Ἐπίσκοπος, ᾗ ὑπέκειτο ὁ ἀγρὸς, ἐκώλυσε τὸν Κυριακὸν ἱερουργεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ διαφερούσῃ αὐτῷ, παρ' ἑτέρου χειροτονηθέντα. διὸ καὶ καταλιπὼν αὐτὴν ὁ Κυριακὸς, μετετέθη ἀλλαχοῦ. καὶ ὁ Λογγῖνος διὰ τοῦτο λυπούμενος ἠπείλει ἐρημῶσαι τὴν ἐκκλησίαν. ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ μέγας Βασίλειος περὶ τούτου, ἀπεκρίνατο, τὸν ἀγρὸν, ᾧ ἐπεκηρύχθη ὁ Κυριακὸς, ἤγουν εἰς ὃν ὠνομάσθη πρεσβύτερος, ὑποτεθῆναι τῇ ἐπισκοπῇ τῶν Μασάδων, εἰ καὶ ἑτέρας ἦν ἐνορίας, καὶ τὸν Κυριακὸν αὖθις ἐπαναστρέψαι ἐκεῖ. οὕτω γάρ, φησὶν, οὔτε ἐκεῖνος παρὰ τὸν ὅρκον ποιήσει, οὔτε ὁ Λογγῖνος τὴν ἐκκλησίαν ἐρημώσει, ἀντὶ τοῦ ἔρημον καταλείψει, ἢ καὶ καθελεῖ, οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ταῖς ἀργίαις καταδικάσει, ἤγουν ὑποβαλεῖ, τῷ μὴ σχολάζειν εὐχαῖς καὶ τοῖς θείοις ὕμνοις, ἀλλὰ ἀργεῖν. ἐκ τούτου καὶ ἡμεῖς, φησὶν, οἰκονομοῦντες τὰ κατὰ τὸν Κυριακὸν, καὶ ἐπιτρέψαι αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἣν ὤμοσεν ἐγκαρτερεῖν, ἐπιτρέποντες, οὐ δόξομεν παρὰ κανόνας ποιεῖν, οὐδὲ ἐκεῖνος παραβαίνειν τὸν ὅρκον κριθείη. ἐπανερχόμενος γὰρ δοκεῖ φυλάσσειν τὸν ὅρ-

x.y

κον, ὅτι οὐδὲ παρέσχε τῷ ὅρκῳ, οὐδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρῆσαι τοῦ ἀγροῦ τῶν Μινδάνων. ὅρα οὖν πῶς ἐκ τῆς τῶν ῥημάτων ἐξετάσεως καὶ κατανοήσεως ἐθηράσατο ὁ ἅγιος τὸν νοῦν, ὥστε μὴ δοκεῖν ἐπιορκεῖν τὸν ὀμόσαντα. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Κυριακοῦ. ὁ δὲ Σεβῆρος αἰτιώμενος, ὅτι εἰς ἀγρὸν ἀλλοτρίᾳ ὑποτελοῦντα ἐνορίᾳ ἐχειροτόνησεν, ἔλεγε κατὰ λήθην τοῦτο ποιῆσαι, ἀγνοήσας ἑτέρᾳ τὸν ἀγρὸν ὑποκεῖσθαι. ἐπεὶ οὖν φησί, τὴν λήθην προβάλλεται, δεῖ αὐτὸν συγχωρηθῆναι καὶ εἰς τὴν κρίσιν ἀνατεθῆναι αὐτὸν τοῦ θεοῦ. ὅτι γὰρ οὐκ ἐσμὲν καρδιογνῶσται, ἀλλ' ὡς ἀκούομεν, κρίνομεν, δῶμεν τὴν ἐκδίκησιν τῷ Θεῷ, συγγνωμονήσαντες διὰ τὴν λήθην, ἥτις ἐστὶ πάθος ἀνθρώπινον. καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸ ιη'. κεφ. τοῦ ιγ'. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ εἰς τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ γραφέντα χάριν ἀναπληρώσεως ὅρκων. ἔχε δὲ ἐπὶ μνήμης καὶ τὸ παρὰ τοῦ ἁγίου ὁρισθὲν χάριν τοῦ συμπεσόντος φάκτου ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ Κυριακοῦ, καὶ τῇ γενομένῃ παρὰ τούτου δῆθεν ἐπιορκίᾳ. καὶ σημείωσαι ὅτι διὰ τοῦτο συγγινώσκονται, ὡς ἔοικεν, οἱ κατά τινας πατριαρχικὰς ἐκκλησίας ἱερουργοῦντες ἐγχώριοι ἀρχιερεῖς. εἰ γὰρ μὴ τὸ τῆς ἀγνοίας πρόβλημα ἐβοήθησε τῷ Σεβήρῳ, καθῃρέθη ἄν, διὰ τὸ παρ' ἐνορίαν ποιῆσαι χειροτονίαν. περὶ δὲ ἱερέων ψευδῶς μαρτυρησάντων, ἀνάγνωθι τὴν ος'. νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ φιλοσόφου, διαλαμβάνουσαν, ὡς εἰ μὲν ἔνορκον ψευδομαρτυρίαν ποιήσῃ ὁ ἱερεύς, καθαιρεῖται. ὅρκου δὲ μὴ παρεζευγμένου, ἀφορίζεται ἐπὶ τριετῆ χρόνον εἰς μοναστήριον, καὶ οὕτως εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν ἀποκαθίσταται.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς εἰς τὸ χειροτονηθῆναι καλούμενοι διώμνυντο μὴ καταδέξασθαι τὴν χειροτονίαν. τοὺς οὖν τοιούτους λέγει ὁ κανών, μὴ δεῖν ἀναγκάζεσθαι ἐπιορκεῖν. κἂν δοκῇ, φησί, ἐξεῖναι τοῖς ἀφ' ἑαυτῶν ὀμόσασιν, ἢ δεσμόν τινα ἑαυτοῖς ἐπιβαλοῦσιν ἤτοι μὴ φαγεῖν κρέας, ἢ μὴ πιεῖν οἶνον, ἢ μὴ τόδε ἢ τόδε ποιῆσαι, λύειν πάλιν ἀφ' ἑαυτῶν τὸν δεσμόν, καὶ τοῦ ὅρκου ἀφίστασθαι· ἀλλ' ἐκ πείρας ἐμάθομεν ὅτι οἱ παρορκήσαντες, ἤγουν οἱ παρὰ τοὺς ὅρκους ποιήσαντες, οὐκ εὐδοκοῦνται, ἀντὶ τοῦ, οὐ θελητοὶ τῷ Θεῷ εἰσιν, ἢ οὐκ εὐδόκιμοι αὐτῷ, οὐδ' εὐάρεστοι κρίνονται. δεῖ δέ, φησὶν ἐπὶ τῶν τοιούτων καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὅρκου σκοπεῖν· εἴτουν, εἰ Θεὸν ὠνόμασεν ὀμνύων, ἢ ἄλλο τι, καὶ τὰ ῥήματα τοῦ ὀμόσαντος, καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὤμοσε, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας. εἰκὸς γάρ ἐστιν ἐκ τῆς τοῦ ὅρκου ποιότητος, καὶ ἐκ τῶν ῥημάτων καὶ ἐκ τῆς διαθέσεως· εἰ τυχὸν ἐκ μικροψυχίας, καὶ οὐκ ἐξ ἀμέτρου γνώμης ὤμοσε, καταλαβεῖν τοὺς σκοποῦντας, μὴ κωλύεσθαι τὸν ὀμόσαντα ἀποστῆναι τοῦ ὅρκου. εἰ δὲ τούτων σκοπουμένων, οὐκ ἔστιν εὑρεῖν παραμυθίαν τινὰ εἰς τὸ ἀποστῆναι τοῦ ὅρκου, χρὴ τοὺς τοιούτους ἐᾶν, ἵνα μὴ ἐπιορκῶσι. τὸ δὲ κατὰ τὸν Σεβῆρον πρᾶγμα, ἤτοι ἡ πρᾶξις καὶ ἡ ὑπόθεσις, τοιοῦτόν τι ἦν. Λογγῖνός τις εἶχεν ἀγρὸν καλούμενον Μίνδανα, τῇ ἐπισκοπῇ τῆς Μισθίας ὑποκείμενον. Σεβῆρος δὲ Μασάδων ἐπίσκοπος ὢν ἐχειροτόνησε Κυριακόν τινα εἰς τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ ναὸν πρεσβύτερον, ὀμόσαντα παραμένειν τῷ ναῷ, ἢ μᾶλλον τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ ὑποτελεῖν. ἀλλ' ὁ τῆς ἐνορίας Ἐπίσκοπος ᾗ ὑπέκειτο ὁ ἀγρός, ἐκώλυε τὸν Κυριακὸν ἱερουργεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ διαφερούσῃ αὐτῷ, παρ' ἑτέρου χειροτονηθέντα. διὸ καὶ καταλιπὼν αὐτὴν ὁ Κυριακός, μετετέθη ἀλλαχοῦ· καὶ ὁ Λογγῖνος διὰ τοῦτο λυπούμενος, ἠπείλει ἐρημῶσαι τὴν ἐκκλησίαν. ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ μέγας Βασίλειος περὶ τούτου ἀπεκρίνατο· τὸν ἀγρὸν ᾧ ἐπεκηρύχθη ὁ Κυριακός, ἤγουν εἰς ὃν ὠνομάσθη πρεσβύτερος, ὑποτεθῆναι τῇ ἐπισκοπῇ τῶν Μασάδων, εἰ καὶ ἑτέρας ἦν ἐνορίας, καὶ τὸν Κυριακὸν αὖθις ἐπαναστρέψαι ἐκεῖ. οὕτω γάρ, φησίν, οὔτε ἐκεῖνος παρὰ τὸν ὅρκον ποιήσει, οὔτε ὁ Λογγῖνος τὴν ἐκκλησίαν ἐρημώσει, ἀντὶ τοῦ ἔρημον καταλείψει ἢ καὶ καθελεῖ· οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τῷ

A Vide ergo quomodo ex verborum examinatione & consideratione sanctus sententiam venatur; ut is qui juravit, non videatur pejerare. Hæc ergo de Cyriaco. Severus autem accusatus, quòd in agrum, qui erat alii regioni subjectus, ordinasset, dicebat se hoc oblivione fecisse, nescientem agrum alii esse subjectum. Quoniam ergo, inquit, ad sui detensionem ignorantiam allegat, oportet ei ignosci, eumque Dei judicio relinquere: Cùm enim cordium cognitores non sumus; sed ut audimus, judicamus, demus Deo vindictam, condonantes propter oblivionem, quæ est humanum vitium. Et Canon quidem in his consistit. Tu autem lege xviii. B cap. xiii. cap. xiii. tit. præsentis operis, & quæ in ejus interpretatione scripta sunt de tractatione juramentorum. Tu autem habe in memoria id quoque, quòd à sancto scriptum est de facto quod incidit in ordinatione Cyriaci, & de perjurio quod ab eo commissum est: & nota quòd propterea, ut est verisimile, ignoscitur regionis antistitibus, qui in quibusdam patriarchalibus ecclesiis sacra celebrant. Nisi enim ignorantiæ prætextus Severo auxilium tulisset, depositus esset, quòd ultra suam diœcesim ordinationem fecisset. De sacerdotibus autem falsò testificatis, lege lxxvi. Imperatoris Domini Leonis sapientis Novellam, quæ continet, Quòd C si sacerdos falsum testimonium juratus dixerit, deponitur. Quòd si jusjurandum non accesserit, in monasterium ad triennium separetur, & sic pristino ordini restituatur.

ZONAR. Quidam vocati ut ordinarentur, jurarunt se ordinationem non admissuros. Ejusmodi ergo homines, ait Canon, non esse ad perjurium adigendos. Etiamsi videatur, inquit, licere iis, qui sua sponte jurarunt, aut aliquod vinculum sibi injecerunt, velut abstinere à carnibus, aut à vino, aut hoc vel illud omittere, vinculum illud rursum propria auctoritate dissolvere, & à jurejurando defi- D cere: veruntamen experientia didicimus, eos qui perjurarunt, hoc est, qui contra id quod juravarunt, quippiam fecerunt, non placere hoc est, minime acceptos esse Deo, vel haudquaquam probos, amicósque ab ipso judicari. Oportet vero inquit, in hisce hominibus genus quoque jurisjurandi considerare, Deúmne appellaverit jurans, an aliud quidpiam, tum jurantis verba, animique affectum quo juravit, ac minutas quasque additiones in verbis. Probabile enim est, ex jurisjurandi forma, ex verbis pariter, & ex animi affectione, si forte ex pusillanimitate, non autem ex constanti proposito juravit, deprehendi posse ab iis, qui attentiùs cogitaverint, non impediri jurantem, quo minus à E jurejurando deficiat. Veruntamen, si hisce animadversis, nullam licet invenire excusationem, per quam jurejurando solvuntur, ejusmodi oportet dimittere, ne sese perjurio adstringant. Quod autem de Severo narratur negotium, sive actio, vel argumentum, ejusmodi est. Longinus quidam habebat agrum, cui Mindana nomen erat, Misthiæ Episcopatui subjectum. Severus autem, cum Masadarum esset Episcopus, Cyriacum quendam templi, quod in agro positum erat, presbyterum constituit, qui etiam juravit, se in templo permansurum, vel potius illius Episcopatui fore subjectum: Verum illius regionis Episcopus, cui ager subjectus erat, Cyriacum à sacris mu- F neríb. obeundis in Ecclesia, quæ sui juris esset, arcebat, quippe qui ab alio sacris ordinibus foret insignitus. Ex quo illa relicta Cyriacus alio concessit: tum Longinus quoque ea de causa mœrens, desertam se Ecclesiam redditurum minabatur. Rogatus itaque magnus Basilius, ad hoc respondit: Agrum cui renunciatus est Cyriacus, hoc est, cujus presbyter nominatus est, Masadarum Episcopatui subjici, etiamsi alterius regionis esset, ac rursum illuc redire Cyriacum. Ita namque, ait, neque ille violabit jusjurandum, neque Longinus Ecclesiam desolabit, hoc est, desertam relinquet, aut etiam abolebit: neque suammet animam

animam inertiæ damnabit, hoc est, subjiciet, quòd non precationibus ac divinis laudibus vacet, sed ab iis plane cesset; Ac nos, inquit, hæc de Cyriaco decernentes, ac redire ipsum ad Ecclesiam, in qua se permansurum juravit, permittentes, non videbimur adversus canones agere, neque ille violare jusjurandum judicabitur. Illud namq; observare videbitur revertens. Quoniam neque juramento adjectum est, ne brevi quidem temporis spatio à Mindanorum agro secessurum. Vide igitur quomodo ex ipsa verborum inspectione & animadversione sententiam sanctus vir indagavit, ex qua, qui se jurejurando obstrinxerat, à perjurio liber esse videretur. Hæc igitur de Cyriaco. Severus porro accusatus, quòd agro qui alienæ provinciæ subjectus erat, quempiam præfecisset, causabatur se id propter oblivionem fecisse, quod agrum in alterius ditione positum ignoraret. Quoniam ergo, inquit, oblivionem prætexit, oportet ipsi ignoscere ipsúmq; ad divinum judicium transmittere: quandoquidem cum non simus cordium scrutatores, sed judicemus ex eis quæ audimus, adjudicemus ultionem Deo, ignoscentes propter oblivionem, quæ humanum est vitium.

A ἀργίας καταδικάσει, ἤγουν ὑποβαλεῖ, τῷ μὴ σχολάζειν εὐχαῖς καὶ τοῖς θείοις ὕμνοις, ἀλλὰ ἀργεῖν ἐκ τούτων· καὶ ἡμεῖς, φησὶν, οἰκονομοῦντες τὰ κατὰ τὸν Κυριακὸν, καὶ ὑποστρέψαι αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἣν ὤμοσεν ἐγκαρτερεῖν, ἐπιτρέποντες, οὐ δόξομεν παρὰ κανόνας ποιεῖν, οὐδὲ ἐκεῖνος παραβαίνειν τὸν ὅρκον κριθείη. ἐπανερχόμενος γὰρ, δόξει φυλάσσειν τὸν ὅρκον. ὅτι οὐδὲ πρόσκειται τῷ ὅρκῳ, οὐδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρήσειν τοῦ ἀγροῦ τῶν Μινδάμων. ὅρα οὖν πῶς ἐκ τῆς τῶν ῥημάτων ἐξετάσεως καὶ παρατηρήσεως ἐθεράπευσεν ὁ ἅγιος τοῦτο, ὥστε μὴ δοκεῖν ἐπιορκεῖν τὸν ὀμόσαντα. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Κυριακοῦ. ὁ δὲ Σευῆρος αἰτιώμενος, ὅτι εἰς ἀγρὸν ἀλλοτρίᾳ
B ὑποπίπτοντα ἐνορίᾳ ἐχειροτόνησεν, ἔλεγε κατὰ λήθην τοῦτο ποιῆσαι, ἀγνοήσας ἑτέρᾳ τὸν ἀγρὸν ὑποκεῖσθαι. ἐπεὶ οὖν, φησὶ, τὴν λήθην προβάλλεται, δεῖ αὐτῷ συγχωρηθῆναι, καὶ εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ ἀναρτῆσαι αὐτόν· ὅτι γὰρ οὐκ ἐσμὲν καρδιογνῶσται, ἀλλ' ὡς ἀκούομεν κρίνομεν, δῶμεν τὴν ἐκδίκησιν τῷ Θεῷ, συγγνωμονήσωμεν διὰ τὴν λήθην, ἥ τις ἐστὶ πάθος ἀνθρώπινον.

ARIST. *Non coges eum, qui se non ordinatum fore juraverit.*

Eum, qui electus est Episcopus, & propter incidentem aliquam causam jurat se ordinationem non suscepturum, ordinari non coges. Oportet autem considerare & juramenti speciem, & verba, & affectionem à quâ juravit, & quæ subtiliter in verbis facta sunt additamenta. Et si quæ sit alicunde juramenti excusatio, perjurium apparens ei condonare, eúmque ordinare permittit. Si autem nullum sit omnino refugium, sed omnimodo pejerans inveniatur, si ordinari permitteretur, talem omnino prætermittere oportet.

ΑΡΙΣΤ. Οὐκ ἀναγκάσεις τὸν μὴ ἂν χειροτονηθῆναι ὀμόσαντα.

C Τὸν ψηφισθέντα Ἐπίσκοπον, καὶ διά τινα παρεμπεσοῦσαν δυσχέρειαν ἐπομοσάμενον τὴν χειροτονίαν μὴ καταδέξασθαι, χειροτονηθῆναι οὐκ ἀναγκάσεις· χρὴ δὲ σκοπεῖσθαι καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὅρκου, καὶ τὰ ῥήματα, καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὤμοσε, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν ῥήμασι προσθήκας. καὶ ἐὰν ᾖ τις πόθεν παραμυθία τοῦ ὅρκου, συγχωρεῖν αὐτῷ τὴν δοκοῦσαν ἐπιορκίαν, καὶ χειροτονεῖσθαι ἐπιτρέπει· ἐὰν δὲ μηδεμία ᾖ μηδαμόθεν καταφυγὴ, ἀλλὰ παντάπασιν ἐπιορκῶν δείκνυται, εἰ χειροτονηθῆναι συγχωρηθῇ, δεῖ παντελῶς παρεᾶν τὸν τοιοῦτον.

CANON XI.

Qui autem involuntariam cædem fecit, in undecim annis abundè judicio satisfecit. Clarum est enim, quòd in iis qui percussi sunt, quæ voluit Moyses, observabimus, ut eum quidem, qui propter plagas, quas accepit, decubuit, rursus autem virga sua innixus ambulavit, occisum esse non reputabimus: sin autem post ictus non surrexit, cùm eum tamen nollet interficere qui verberavit, est quidem homicida, sed involuntarius propter propositum.

D

ΚΑΝΩΝ ιά.

Ὁ δὲ τὸν ἀκούσιον ποιήσας φόνον ἀρκούντως ἐξεπλήρωσε τὴν δίκην ἐν τοῖς ἕνδεκα ἔτεσι. δῆλον γὰρ ὅτι ἐπὶ τῶν πληγέντων τὰ Μωσέως παρατηρήσομεν. καὶ τὸν κατακλιθέντα μὲν ἐπὶ τῇ πληγῇ ἧς ἔλαβε, βαδίσαντα δὲ πάλιν ἐπὶ ῥάβδῳ αὐτοῦ, οὐ λογισόμεθα πεφονεῦσθαι· εἰ δὲ καὶ μὴ ἐξανέστη μετὰ τὰς πληγὰς, ἀλλ' οὖν τῷ μὴ προελέσθαι αὐτὸν ἀνελεῖν, ὁ τυπτήσας, φονεὺς μὲν, ἀλλ' ἀκούσιος διὰ τὴν πρόθεσιν.

BALS. Quinquagesimus septimus Canon hujus sancti patris eos, qui involuntariam cædem fecêre, decem annis à divinorum sacramentorum participatione separat. Præsens autem Canon dicit, eum, qui non solum decennio, sed etiam undecim annis, sacramentis non communicavit, involuntarium occisorem satis supérque fecisse. Deinde adjicit, eum non ideo ut homicidam condemnari, qui aliquem percussit, etiamsi lethalem plagam inflixerit, non tamen cum occidendi proposito: sed oportet, inquit, secundum legem Mosaicam, ejus, qui percussus est, rationem habere, &, si postquam ab ictu decubuit, non convaluit, sed mortuus est, is qui percussit involuntariæ cædis crimine, necessario, tenebitur: sin autem ab ictu surrexit, & virga sua innixus ambulavit, hoc est, non perfectè à morbo est liberatus, deinde mortuus est, eum qui percussit, non reputari ut homicidam. Quare nota etiam ex hoc quemadmodum diximus & in VIII. Can. involuntariam cædem ex effectu ostendi. Propterea enim nec de ictu laboramus, an sit parvus, an magnus, sed de morte quæ ex ictu processit, ut cædes voluntaria à proposito solo judicatur, etiamsi effectus sive mors minime sequatur. Nota autem ex præsenti Canone quòd in cæde involuntaria nonnulli

E ΒΑΛΣ. Ὁ νζ΄. κανὼν τοῦ ἁγίου τούτου πατρὸς ἐπὶ δέκα χωρίζει τοὺς ἀκούσιον φόνον ποιήσαντας τῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλήψεως. ὁ δὲ παρὼν κανὼν, φησὶ, τὸν μὴ μόνον ἐπὶ δέκα ἔτεσιν, ἀλλὰ ἕνδεκα, μὴ μεταλαβόντα τῶν ἁγιασμάτων ἀκούσιον φονέα ἐκ περιουσίας δέχεσθαι. εἶτα προστίθησι μὴ ἀπὸ τοῦ ἐντεῦθεν ὡς φονέα κατακρίνεσθαι τὸν πλήξαντά τινα, κἂν καιρίαν ἐπήνεγκε πληγὴν, μὴ ἐπὶ σκοπῷ μέντοι φόνου. ἀλλὰ χρὴ, φησὶ, κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, προσέχειν ἐπὶ τῷ πληγέντι. καὶ εἰ μὲν μετὰ τὸ κατακλιθῆναι ἐκ τῆς πληγῆς πρὸς ὑγείαν οὐ προέκοψεν, ἀλλὰ ἐτελεύτησεν, ἐξ ἀνάγκης ὑπόκεισθαι τὸν πλήξαντα τῷ τοῦ ἀκουσίου φόνου ἐγκλήματι. εἰ δὲ
F ἀνέστη ἐκ τῆς πληγῆς, καὶ περιεπάτησεν ἐπὶ τῇ ῥάβδῳ αὐτοῦ, ἤγουν μὴ τελείως ἀπηλλάγη τῆς ἀσθενείας, εἶτα ἀπέθανε, μὴ λογίζεσθαι τὸν πλήξαντα φονέα. ὥστε σημείωσαι καὶ ἀπὸ τούτου, καθὼς εἴπομεν καὶ ἐν τῷ η΄. κανόνι, τὸν ἀκούσιον φόνον ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος ἀναφαίνεσθαι. διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ τὴν πληγὴν περιεργαζόμεθα, εἴτε μικρὰ γέγονεν, εἴτε μεγάλη, ἀλλὰ τὸν ἐκ τῆς πληγῆς θάνατον. ὥσπερ ὁ ἑκούσιος φόνος ἐκ μόνης τῆς προθέσεως κατακρίνεται, κἂν μὴ προβῇ ἀποτέλεσμα, ἤτοι θάνατος. σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, ὅτι ἐπὶ τοῦ ἀκουσίου φόνου κακῶς τινὲς πολυπραγμονοῦσι κατὰ ποίαν ἡμέραν ἡ πληγὴ ἐπηνέχθη, καὶ μετὰ πόσας ἡμέρας ἐπηκολούθησε

τῷ πληγέντι ὁ θάνατος. κἂν γὰρ πολὺς παρῆλθε μετὰ τὴν πληγὴν χρόνος, ὅμως δὲ ἐκ τῆς τοιαύτης αἰτίας ἔθανεν ὁ τὴν πληγὴν ὑποστάς, οὐδὲν ἧττον γενέσθαι λέγομεν τὸν ἀκούσιον φόνον. ἀνάγνωθι καὶ τὸν η΄. κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου πατρός, καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ.

A malè sunt nimiùm curiosi, quærentes quo die vulneratus est, & post quot dies eum, qui percussus est, mors consecuta est: etsi enim longum tempus post ictum præterierit, ex hac tamen causa mortuus est qui ictum sustinuit, nihilo secius factam esse dicimus cædem involuntariam. Lege & viii. Canonem hujus sancti patris, & ejus interpretationem.

ΖΩΝΑΡ. Ἀκούσιόν τις ἐποίησε φόνον, καὶ ἕνδεκα διεβίβασε χρόνους ἀφωρισμένος. ἠρωτήθη οὖν ὁ ἅγιος, εἰ χρὴ λυθῆναι αὐτὸν τοῦ δεσμοῦ. καὶ ἀπεκρίνατο, ὅτι ἐν τοῖς ἕνδεκα ἔτεσιν ἀρκούντως ἐξεπλήρωσε τὴν δίκην· ἤγουν τὴν τιμωρίαν. τὰ δὲ ἕνδεκα ἔτη εἶπεν, οὐχ ὡς τοσούτῳ χρόνῳ τοῦ ἀκουσίου φονεύσαντος ἐπιτιμωμένου. δεκαετίᾳ γὰρ ὁ τοιοῦτος ἐπιτιμᾶται, κατὰ τὸν νζ΄. κανόνα τοῦ μεγάλου τούτου πατρός· ἀλλ' ὡς οὕτω τοῦ φάκτου ἔχοντος. εἶτά φησιν, ὅτι ἐν τοῖς πληγεῖσι καὶ ἀποθανοῦσι, παρατηρήσομεν, ἤτοι παραφυλάξομεν τὸν νόμον τὸν Μωσαϊκόν, ὅστις ὥρισε τὸν πληγέντα παρά τινος καὶ κατακλιθέντα διὰ τὰς πληγάς· ἐὰν μετὰ ταῦτα ἐξαναστῇ, καὶ περιπατήσῃ ἐπὶ τῇ ῥάβδῳ αὐτοῦ· ἤτοι κἂν μὴ τελείως ἀπαλλαγῇ τῆς ἀσθενείας, ἀλλά πως βαδίσῃ τῇ ῥάβδῳ αὐτοῦ ἐπερειδόμενος, ὡς ἔτι λείψανα φέρων τῆς ἀσθενείας· εἶτα ἀποθάνῃ, μὴ δοκεῖν φονευθῆναι, μηδὲ τὸν πλήξαντα αὐτὸν φονέα λογίζεσθαι. ταῦτα μὲν οὖν τὰ τοῦ Μωσέως. εἶτα ἐπάγει ὁ ἅγιος· ὅτι κἂν οὐκ ἐξανέστη μετὰ τὰς πληγάς, ἀλλὰ κείμενος ἐξ αὐτῶν ἐτελεύτησε, φονεὺς μὲν ὁ πλήξας αὐτὸν κριθήσεται, ἀκούσιος δέ· οὐδὲ γὰρ σκοπὸν εἶχεν ἀνελεῖν αὐτόν, ἀλλὰ τυπῆσαι.

Zonar. Involuntariam quis cædem patravit, ac undecim annos transegit segregatus. Rogatus fuit ergo sanctus vir, an illum eo vinculo solvi oporteat: Respondítque undecim annorum spatio satis supplicii
B luisse, satis pœnarum. Undecim porro annos dixit, non quod tanto tempore, qui involuntariè occidit, puniatur: decennium namque hisce hominibus, quinquagesimo septimo Canone hujus magni Patris, mulctæ nomine constitutum est: sed quòd ita sese res in hoc homine haberet. Deinde asserit, in iis qui percussi ac mortui sunt, retinendam, hoc est servandam esse Mosaicam legem, quæ decrevit hominem, qui à quopiam percussus est, moxque decubuit, si postea è lectulo surrexerit, ambulaveritque bacillo innixus, hoc est, etiamsi haudquaquam plane fuerit ab imbecillitate liberatus, sed eousque ut bacillo innixus incedat, quasi imbecillitatis reli-
C quias adhuc retinens, ac deinde moriatur, non videri occisum esse, nec qui illum percussit homicidam existimari. Hæc ergo sunt quæ Moses statuit. Subjicit deinde sanctus; si minus exurrexerit postquam ictus est, sed jacens propter ictus sit extinctus, fore quidem, qui illum percussit, judicandum homicidam, sed involuntarium. Neque enim mens ei fuit ipsum interficere, sed verberare.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ ἀκουσίως φονευτής, δεκαετίᾳ ὑποπίπτει. Σαφές.

Arist. *Involuntarius homicida decennio substernatur.* Perspicuus.

ΚΑΝΩΝ ιβ΄.

Τοὺς διγάμους παντελῶς ὁ κανὼν τῆς ὑπηρεσίας ἀπέκλεισε.

D

Canon XII.

Digamos Canon omnino à ministerio exclusit.

ΒΑΛΣ. Κανόνα ἐνταῦθα ὁ ἅγιος τὸν ιζ΄. κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων λέγει, καὶ ὑπηρεσίαν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν κλήρωσιν. καὶ ἀνάγνωθι τὸν ῥηθέντα κανόνα.

Bals. Sanctus hic Canonem xvii. Canonem Apostolorum dicit, & ministerium dicit Ecclesiasticum clericatum: & lege dictum Canonem.

ΖΩΝΑΡ. Κανόνα ἐνταῦθα ὁ ἅγιος τὸν ιζ΄. λέγει τὸν ἀποστολικόν, οὕτω διαταττόμενον. ὁ δυσὶ γάμοις συμπλακεὶς μετὰ τὸ βάπτισμα, ἢ παλλακὴν κτησάμενος, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ.

Zonar. Canonem hoc loco sanctus vir intelligit Apostolicum decimum septimum, quo sic decernitur: Qui duobus conjugiis post baptismum implicitus fuerit, concubinámve habuerit, non potest esse Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel in sacro ordine quomo-
E docunque censeri.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ δίγαμος, καὶ ἀκλήρωτος.

Καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν κανόνων τὸν δίγαμον τῆς ἱερωσύνης ἐκώλυσαν.

Arist. *Bigamus etiam non sit Clericus.*

Et alii multi Canones digamum à sacerdotio arcent.

ΚΑΝΩΝ ιγ΄.

Τοὺς ἐν πολέμοις φόνους οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τοῖς φόνοις οὐκ ἐλογίσαντο, ἐμοὶ δοκεῖν, συγγνώμην δόντες τοῖς ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας ἀμυνομένοις. τάχα δὲ καλῶς ἔχει συμβουλεύειν, ὡς τὰς χεῖρας μὴ καθαρούς, τριῶν ἐτῶν τῆς κοινωνίας μόνης ἀπέχεσθαι.

Canon XIII.

Cædes in bellis factas patres nostri pro cædibus non reputavère, ut mihi videtur, ignoscentes iis, qui pro pudicitia & pietate decertant. Rectè autem fortè habet con-
F *sulere, ut, tanquam manibus impuris, sola trium annorum communione abstineant.*

ΒΑΛΣ. Διὰ τοῦ παρόντος κανόνος ὑποτίθησιν ὁ ἅγιος συμβουλευτικῶς, τοὺς ἐν πολέμῳ φονεύσαντας ἀπέχεσθαι τῆς κοινωνίας δι' ὅλης τριετίας, κἂν οἱ πατέρες τοῖς τοιούτοις συγγνώμην δεδώκασι, καὶ μετὰ φονέων αὐτοὺς οὐκ ἐλογίσαντο, ἀγωνισαμένους ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς σωφροσύνης τῶν μελλόντων αἰχμαλωτισθῆναι πιστῶν. οὗτος δὲ ὁ κανὼν ἀξίως μὲν τῇ ἁγιοπρεπείᾳ τοῦ θείου πατρὸς ἐξετέθη, οὐκ ἐνεργεῖ δέ, διὰ τὸ συμπίπτειν εἰ τοῦτο δοθῇ, μηδέποτε τοὺς

Bals. Per præsentem Canonem sanctus consulendo suggerit, ut qui in bello cædem fecerunt toto triennio à communione abstineant: etiamsi patres eis veniam dederunt, & inter homicidas eos non reputaverunt, qui pro pietate & pudicitia decertavere fidelium, qui erant in servitutem redigendi. Hic autem Canon divini patris sanctitati convenienter editus est, sed non est in usu, quòd ex eo eveniret, si admitteretur, ut milites sacramentorum nunquam essent participes, cùm in crebris

ΑΡΙΣΤ. Ὁ πολεμιστὴς τῇ εὐσεβείᾳ, εἰ καὶ ἀμύνοιτο, τριετίαν ἀπεχέσθω τῆς κοινωνίας. A

Τοὺς ἐν πολέμοις φόνους, μὴ φόνους λογισθέντας παρὰ τῶν πατέρων, καθὼς καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος πρὸς Ἀμοῦν μονάζοντα ἐπιστέλλει, τιμῶν μεγάλων, λέγων, ἀξιοῦσθαι τοὺς ἐν πολέμοις ἀριστεύσαντας χρή, καὶ στήλας τούτων ἐγείρεσθαι, κηρυττούσας τὰ κατορθώματα, ὡς ἀναιροῦντας τοὺς ἀντιπάλους, καὶ πρᾶγμα ποιοῦντας ἔννομον, καὶ ἐπαίνου ἄξιον· οὐδὲ ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ τὴν κρίσιν αὐτῶν ἀποδοκιμάζει, διὰ τό, ὑπὲρ σωφροσύνης, καὶ εὐλαβείας, ἀμύνεσθαι τὸν πολεμιστήν. πλὴν συμβουλεύει καλὸν εἶναι, τῆς κοινωνίας μόνης τὸν τοιοῦτον ἀπέχεσθαι διὰ τὸ μὴ καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας. B

ΚΑΝΩΝ ιδ'.

Ὁ τόκους λαμβάνων, ἐὰν καταδέξηται τὸ ἄδικον κέρδος εἰς πτωχοὺς ἀναλῶσαι καὶ τοῦ λοιποῦ, τοῦ νοσήματος τῆς φιλοχρηματίας ἀπαλλαγῆναι, δεκτός ἐστιν εἰς ἱερωσύνην.

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν μδ'. κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τοὺς τοκίζοντας Ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους, ἢ διακόνους παύεσθαι ἢ καθαιρεῖσθαι διορίζεται. ὁ δὲ ιζ'. κανὼν τῆς α'. συνόδου, πάντας τοὺς κανονικοὺς τοκίζοντας, καθαιρεῖσθαι παρακελεύεται· ἀνάγνωθι οὖν τὰς τῶν τοιούτων κανόνων ἑρμηνείας. ἐπεὶ δὲ ὁ πολιτικὸς νόμος οὐ κολάζει τοὺς λαϊκοὺς τοκίζοντας, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπιτρέπει μετὰ τόκου δανείζειν, τινὲς δὲ ὡς ἔοικε δανείζοντες οὕτως ἤθελον ἀξιωθῆναι βαθμοῦ ἱερατικοῦ, καὶ οὐκ ἐδέχοντο διὰ τὴν τοῦ τόκου αἰσχροκέρδειαν, φησὶν ὁ ἅγιος καὶ τοὺς τοιούτους δέχεσθαι εἰς ἱερωσύνην, ἐὰν τὰ ἀπὸ τόκου συναχθέντα εἰς πτωχοὺς ἀναλώσωσι, καὶ καθομολογῶνται μηκέτι τοῦτο ποιῆσαι. C

ΖΩΝΑΡ. Ὁ ιζ'. κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου τοὺς ἐπὶ τόκοις δανείζοντας ἱερωμένους καθαιρεῖσθαι προστάττει. ὁ δὲ μέγας οὗτος πατήρ, εἰ τὸ ἐκ τῶν τόκων κέρδος, φησίν, εἰς πτωχοὺς ἀναλώσει, καὶ τὸ λοιπὸν ἀπόσχηται τοῦ τοκίζειν, δεκτός ἐστιν εἰς ἱερωσύνην. ἴσως οὖν τισιν ἐναντιοῦσθαι δόξει τῷ τῶν ἐν Νικαίᾳ πατέρων κανόνι ὁ παρὼν κανών· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο. ἐκεῖνος μὲν γὰρ περὶ ἱερωμένων διατάττεται τοκιζόντων, οὗτος δὲ περὶ λαϊκῶν, καὶ τὸν ἀπεχόμενον τοῦ τοκίζειν λαϊκόν, καὶ τὸ ἐκεῖθεν περιελθὸν αὐτῷ κέρδος διαδιδόντα πτωχοῖς, μὴ ἐμποδίζεσθαι λέγει προαχθῆναι εἰς ἱερωσύνην. D

ΑΡΙΣΤ. Ὁ τόκους λαμβάνων, δεκτὸς εἰς ἱερωσύνην, διορθούμενος. E

Διόρθωσις δὲ τούτου αὕτη ἐστί, τὸ ἀναλῶσαι εἰς πτωχοὺς τὸ ἐπισυναχθὲν ἐκ τῶν τόκων ἄδικον κέρδος, καὶ ὑποσχέσθαι μηκέτι τῷ τοιούτῳ τῆς φιλοχρηματίας νοσήματι ἐμπεσεῖν.

ΚΑΝΩΝ ιε'.

Θαυμάζω δέ σου, τὴν γραμματικὴν ἀκρίβειαν ἐπὶ τῆς γραφῆς ἀπαιτοῦντος, καὶ λογιζομένου ὅτι ἠναγκασμένη ἐστὶν ἡ λέξις τῆς ἑρμηνείας τὸ ἑαυτῆς σημαινόμενον ἐκδιδούσης, οὐ τὸ κυρίως ὑπὸ τῆς Ἑβραϊκῆς φωνῆς σημαινόμενον μεταφερούσης. ἐπεὶ δὲ δεῖ μὴ ἀργῶς παρελθεῖν τὸ ὑπ' ἀνδρὸς ζητητικοῦ κινηθὲν πρόβλημα, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσσης καὶ ἐν τῇ κοσμοποιΐᾳ τὴν αὐτὴν ἔλαχον γένεσιν. ἐκ τῶν ὑδάτων γὰρ ἐξήχθη ἀμφότερα τὰ γένη. τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι ταυτόν ἐστιν ἑκατέροις ἰδίωμα. τὰ μὲν γὰρ διανήχεται τὸ ὕδωρ, τὰ δὲ ἐπινήχεται τῷ ἀέρι. διὰ τοῦτο μὲν οὖν κοινῇ αὐτῶν ἐπεμνήσθη. τὸ δὲ σχῆμα τοῦ λόγου, ὡς μὲν πρὸς τοὺς ἰχθύας, ἀκαταλλήλως ἀποδέδοται, ὡς δὲ πρὸς πάντα τὰ ἐν ὕδασι διαγινόμενα, καὶ πάνυ οἰκείως. τὰ γὰρ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὑποτέτακται τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσ- F

A Arist. *Qui pro pietate pugnat, etiamsi defendat, triennio à communione abstineat.*

Homicidia in bellis facta non homicidia à patribus reputata sunt (quemadmodum & magnus Athanasius ad Ammum Monachum misit, dicens, eos qui se in bello fortissimè gesserunt magnis honoribus dignari oportet, & cippos illorum erigere gesta indicantes, ut qui reluctantes abstulerunt, & opus legitimum perfecerunt & laude dignum) neque magnus hic vir judicium eorum improbat, quia pro pudicitia & pietate hostes propulsant. Sed monet bonum esse ut talis à communione sola abstineret, B quia puras non habet manus.

Canon XIV.

Qui usuras accipit, si injustum lucrum in pauperes consumere voluerit, & ab avaritia morbo deinceps liberari, est ad sacerdotium admittendus.

Bals. Sanctorum quidem Apostolorum Canon xliv. Episcopos vel Presbyteros vel Diaconos fœnerantes cessare vel deponi oportere definit. xvii. autem Canon primæ synodi omnes Canonicos fœnerantes deponi jubet. C Lege ergo eorum Canonum interpretationes. Sed quia lex civilis non punit laicos fœnerantes, sed etiam permittit ad usuram mutuò dare; nonnulli autem, ut est verisimile, fœnerantes volebant ad sacrum ordinem promoveri, & propter turpe lucrum eis non permittebatur: dicit ergo sanctus eos etiam ad sacerdotium admittendos, si quæ ex usuris collecta sunt in pauperes consumpserint, & se id asseruerint non amplius facturos.

Zonar. Decimus septimus Nicenæ primæ Synodi Canon eos qui fœnerantur, siquidem sacris initiati sint, D deponi jubet. Hic vero magnus Pater, siquidem, inquit, fœnebre lucrum in pauperes distribuant, ac deinceps à fœnerando abstineant, in sacrum ordinem admitti poterunt. Forte igitur præsentem Canonem edito à Nicenis Patribus Canoni adversari quispiam existimaverit: sed non est ita. Ille siquidem de sacris ordinibus initiatis, hic autem de laicis fœnerantibus decernit. Et eum qui à fœnerando abstineat laicum; quodque illi inde superest lucrum pauperibus largiatur, haudquaquam impediri asserit, quominus in sacrum ordinem promoveri possit.

Arist. *Qui usuras accipit, correctus in sacerdotium admittitur.* E

Hujus autem correctio hæc est, ut in pauperes expendat injustum lucrum ex usuris collectum, & profiteatur se posthac in istiusmodi avaritiæ morbum non incidere.

Canon XV.

Admiror autem tuam literalem in scriptura subtilitatem, qui postules, & reputes coactam esse dictionem, utpote interpretatione, quòd à se bene significatur, exprimente, non quòd à voce Hebraea propriè denotatur transferente. F *Quia autem oportet quæstionem, quæ à viro quærendi studioso posita est, non ociosè præterire: Volucres cæli, & pisces maris, etiam in mundi creatione eandem generationem sortiti sunt. Ambo enim genera ex aquis producta sunt. Causa autem, quòd utrisque eadem est proprietas. Hi autem per mare natant, illi verò supernatant aëri. Propterea ergo eorum communiter meminit. Figura autem orationis, ut ad pisces quidem, propriè reddita: ut autem ad omnia quæ degunt in aquis, omnino etiam aptè. Nam & volucres cæli homini subjecti sunt & pisces maris, & non ipsi*

ipsi solum, sed & omnia quæ maris semitas perambulant. Non enim si quid est aquatile, est etiam piscis, ut sunt cete, balenæ, & zygenæ, & delphines, & phocæ, & præterea equi, & canes, & serræ, & gladii, & boves marini: si vis autem etiam urtica, & pectines, & omnia testacea, quorum nullum est piscis. Et omnia quæ vias maris perambulant, ut sint tria genera, volucres cæli, pisces maris, & quæcunque aquatilia à piscibus distincta ipsa quoque maris semitas perambulant.

A σης. καὶ οὐκ αὐτοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλάσσης. οὐ γὰρ εἴ τι ἔνυδρον, καὶ ἰχθύς ἐστιν, ὡς τὰ κητώδη, βάλαιναι, καὶ ζύγαιναι, καὶ δελφῖνες, καὶ φῶκαι, καὶ προσέτι ἵπποι, καὶ κύνες, καὶ πρίονες, καὶ ξιφίαι, καὶ οἱ θαλάσσιοι βόες· εἰ δὲ βούλει, καὶ ἀκαλῆφαι, καὶ κτένες, καὶ τὰ ὀστρακόδερμα πάντα, ὧν οὐδέν ἐστιν ἰχθύς. καὶ πάντα ἃ διαπορεύεται τρίβους θαλάσσης, ὡς εἶναι γ᾿. τὰ γένη, πετεινὰ οὐρανοῦ, ἰχθύας θαλάσσης, καὶ ὅσα τῶν ἐνύδρων τοῖς ἰχθύσιν ἀντιδιαστελλόμενα διαπορεύονται καὶ αὐτὰ τὰς τρίβους θαλάσσης.

Canon XVI.

B

Naaman autem non magnus apud Dominum, sed apud dominum suum: hoc est, unus erat ex iis, qui magnam obtinebant potestatem apud Regem Syrorum: scripturæ ergo diligenter mentem adhibe, & invenies hinc solutionem quæstionis.

ΚΑΝΩΝ ιϛ΄.

Ὁ δὲ Νεεμὰν οὐχὶ μέγας παρὰ κυρίῳ, ἀλλὰ παρὰ αὐτοῦ κυρίῳ αὐτοῦ· τουτέστι, τῶν παραδυναστευόντων ἦν τῷ βασιλεῖ τῶν Σύρων. πρόσεχε οὖν ἀκριβῶς τῇ γραφῇ καὶ αὐτόθεν εὑρήσεις τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

Bals. Præsentes duo Canones xv. & xvi. cum nullam Canonicam & communem faciant traditionem, sed scripturæ tantum dicta explicent, non sunt à nobis interpretati: ut qui scripturæ dicta explicare non statuerimus, sed Canonica & legalia præcepta.

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες δύο κανόνες ὁ ιε. καὶ ὁ ιϛ΄. μὴ ποιούμενοι κανονικὴν κοινὴν οἱανδήτινα παράδοσιν, ἀλλ᾿ ἑρμηνείαν γραφικῶν ῥημάτων οὐκ ἐξηγήθησαν παρ᾿ ἡμῶν, ὡς μηδὲ προθεμένων γραφικὰ ἑρμηνεύειν ῥήματα, ἀλλὰ κανονικὰ καὶ νομικὰ παραγγέλματα.

C

Zonar. in Can. xv. Interrogatio quidem aperte non explicatur: Videtur autem, quantum ex magni Basilii responsione colligere licet, ejusmodi esse. Quonam modo volucrum cœli & piscium maris David simul meminerit, tum & quæ subjungat, Quæ perambulant semitas maris? Supervacanea siquidem hæc additio videtur fuisse. Ad illud igitur quòd simul avium pisciumque meminerit, respondet, utraque ex aquis producta fuisse, illincque ortum habuisse; faciléque id apparere, propterea quod volucribus pariter & piscibus eadem proprietas insit. Pisces nempe aquis innatant, volucres verò supernatant aëri; ac illi quidem motu alarum natant, caudâ vero tanquam gubernaculo utuntur: volucres autem eodem modo alis quidem volant, caudam verò ad conversiones ac directos cursus adhibent. Quod autem non supervacaneò porro dixerit Psalmista, pisces & quæ perambulant semitas maris, respondet, non omnia, quæ sub aquis degunt, piscium nomine significari, neque enim cete pisces nominantur, neque testacea, & alia quædam, veluti sepiæ, polypodes, & hisce affinia. Ut proinde tria sint genera, volatilia, & pisces, & quæcunque aquatilia quidem cum sint, non tamen piscium generi adnumerantur.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ μὲν ἐρώτημα σαφῶς οὐ δηλοῦται. ἔοικε δὲ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως τοῦ μεγάλου Βασιλείου τοιοῦτον εἶναι. ὅτε πῶς τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης Δαβὶδ ὁμοῦ ἐμνήσθη, καὶ αὖθις ἔφη· τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν. δοκεῖ γάρ πως τὸ περιττὸν ἐπαγαγεῖν τὴν προσθήκην ταύτην. πρὸς μὲν οὖν τὸ ὁμοῦ μνησθῆναι τῶν πετεινῶν καὶ τῶν ἰχθύων, φησὶν ὅτι καὶ ἄμφω ἐκ τῶν ὑδάτων παρήχθησαν, καὶ ἐκεῖθεν ἔσχον τὴν γένεσιν· καὶ τοῦτο δῆλον, ἐκ τοῦ τὸ αὐτὸ ἰδίωμα καὶ τοῖς πετεινοῖς καὶ τοῖς ἰχθύσι προσεῖναι. οἱ μὲν γὰρ ἰχθύες ἐπινήχονται τοῖς

D ὕδασι, τὰ δὲ πετεινὰ ἐπινήχονται τὸν ἀέρα· καὶ οἱ μὲν τῇ κινήσει τῶν πτερύγων νήχονται, τῷ δὲ οὐραίῳ εἰς κυβέρνησιν κέχρηνται· τὰ πετεινὰ δὲ ὁμοίως, τοῖς μὲν πτεροῖς πέτονται· τῇ δὲ οὐρᾷ πρὸς τὰς περιστροφὰς χρῶνται, καὶ τὰς κινήσεις τὰς κατευθύ. πρὸς δὲ τὸ μὴ παρέργως εἰπεῖν τὸν ψαλμῳδὸν· τοὺς ἰχθύας καὶ τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν, ἔφη, ὅτι οὐχ ὅσα ἔνυδρα, πάντα ἰχθύες λέγονται, οὔτε γὰρ τὰ κητώδη ἰχθύες ὀνομάζονται, οὔτε τὰ ὀστρακόδερμα, καὶ ἄλλα τινά, οἷον σηπίαι, καὶ πολύποδες, καὶ τὰ τούτοις ὁμογενῆ. ὥστε τρία εἶναι γένη, πετεινά, καὶ ἰχθύας, καὶ ὅσα ἔνυδρα μέν, τῷ γένει δὲ τῶν ἰχθύων οὐ συναριθμοῦνται.

E

Zonar. in Can. xvi. Interrogatus est sanctus, quomodo dicat scriptura Neeman, fuisse magnum apud Dominum: & dixit, non fuisse Neeman magnum apud Deum, sed apud dominum suum, sive, fuisse unum ex familiaribus ejus, & qui magnam apud eum potestatem obtinebant.

ΖΩΝΑΡ. Ἠρωτήθη ὁ ἅγιος, καὶ πῶς ἡ γραφὴ λέγει τὸν Νεεμὰν μέγαν παρὰ κυρίῳ· καὶ εἶπεν, ὡς οὐ παρὰ τῷ Θεῷ μέγας ἦν ὁ Νεεμάν, ἀλλὰ παρὰ τῷ κυρίῳ αὐτοῦ· ἤγουν τῶν οἰκειωμένων ἐκείνῳ, καὶ πολλὰ παρ᾿ ἐκείνῳ δυναμένων.

Arist. Can. xv. *Volucres cæli & pisces maris Scriptura simul refert: propterea quod utrorumque ortus ex mari sit. Addidit vero, quæ per semitas marium transeunt, propter cetacea, & testacea, quorum nullum est piscis.*

ΑΡΙΣΤ. Καν. ιε΄. Τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης ἅμα εἶπεν ἡ γραφή· ὅτι ἐκ θαλάσσης ἀμφοτέρων ἡ γένεσις. ἐπήγαγε δέ, τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν, διὰ τὰ κητώδη, καὶ ὀστρακόδερμα, ὧν οὐδέν ἐστιν ἰχθύς.

F

Arist. Can. xvi. *Naaman magnus apud dominum: non Deum sed dominum suum.*

ΑΡΙΣΤ. Καν. ιϛ΄. Νεεμὰν μέγας παρὰ τῷ κυρίῳ, οὐ τῷ Θεῷ, ἀλλὰ τῷ κυρίῳ αὐτοῦ.

In hisce duobus capitibus, nempe xv. & xvi. nulla est interpretatio, quoniam ista sunt potius interpretationes Scripturæ verborum à sancto Amphilochio Basilio magno emissorum. Ad quæstiones enim de quibus ille hæsitavit, responsum dedit.

Ἐν τούτοις τοῖς δυσὶ κεφαλαίοις, ἤγουν τῷ ιε. καὶ τῷ ιϛ΄. ἑρμηνεία οὐκ ἔστι, διὰ τὸ εἶναι ταῦτα μᾶλλον ἑρμηνείας τῶν ἀπορρηθέντων γραφικῶν ῥημάτων παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ. πρὸς γὰρ τὰ ζητήματα, ἃ παρ᾿ αὐτοῦ διηπορεῖτο, ἐποιεῖτο καὶ τὴν ἀπόκρισιν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙ ΚΑΝΟΝΩΝ ἐπιστολὴ β'.

ΚΑΝΩΝ ιζ'.

ΠΑΛΑΙ πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς εὐλαβείας σου προταθείσας ἡμῖν ἐρωτήσεις ἀποκρινάμενος, οὐκ ἀπέστειλα τὸ γράμμα, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῆς ἀρρωστίας τῆς μακρᾶς καὶ ἐπικινδύνου ἀσχοληθείς, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῶν διακονουμένων. ὀλίγοι γὰρ παρ' ἡμῖν, καὶ ὁδοῦ ἔμπειροι, καὶ παρεσκευασμένοι πρὸς τὰς τοιαύτας ὑπηρεσίας. ὥστε μαθὼν τὰς αἰτίας τῆς βραδυτῆτος, δὸς ἡμῖν τὴν συγγνώμην. ἐθαυμάσαμεν δέ σου τὴν φιλομάθειαν ὁμοῦ καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην· ὅτι καὶ μανθάνειν καταδέχῃ, τὴν τοῦ διδάσκειν τάξιν πεπιστευμένος, καὶ μανθάνειν παρ' ἡμῶν, οἷς οὐδὲν μέγα πρόσεστι πρὸς γνῶσιν. Ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ καταδέχῃ διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ποιεῖν πρᾶγμα οὐ ῥᾳδίως παρ' ἑτέρου γενόμενον, χρὴ καὶ ἡμᾶς τῇ προθυμίᾳ σου καὶ τῇ ἀγαθῇ σπουδῇ συναίρεσθαι, καὶ ὑπὲρ δύναμιν. ἠρώτησας ἡμᾶς περὶ Βιάνορος τοῦ πρεσβυτέρου, εἰ δεκτός ἐστιν εἰς τὸν κλῆρον διὰ τὸν ὅρκον. ἐγὼ δὲ ἤδη πού τινα καὶ κοινὸν ὅρον περὶ πάντων ὁμοῦ τῶν μετ' αὐτοῦ ὀμωμοκότων, τοῖς κατ' Ἀντιόχειαν κληρικοῖς οἶδα ἐκθέμενος. ὥστε τῶν μὲν δημοσίων αὐτοὺς ἀπέχεσθαι συλλόγων, ἰδίᾳ δὲ ἐνεργεῖν τὰ τῶν πρεσβυτέρων. ὃ δὴ καὶ τούτῳ νῦν καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν ὑπηρεσίαν ἄδειαν αὐτῷ παρέχει· διότι οὐκ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐστὶν ἡ ἱερωσύνη, ἀλλ' ἐν Ἰκονίῳ ἦν, ὡς αὐτὸς ἐπέστειλας ἡμῖν, τῆς Ἀντιοχείας εἰς οἴκησιν ἀντηλλάξατο. ἔστιν οὖν δεκτὸς ἐκεῖνος ἀνήρ, ἀπαιτούμενος παρὰ τῆς εὐλαβείας σου μεταμελεῖσθαι ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὅρκου, ὃν ἐπὶ τοῦ ἀπίστου ἀνδρὸς ἐξωμόσατο, βαστάξαι τὴν ὄχλησιν τοῦ μικροῦ ἐκείνου κινδύνου μὴ δυνηθείς.

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικε τινὲς ἱερεῖς Ἀντιοχεῖς, ὧν εἷς ἦν καὶ ὁ Βιάνωρ, ὤμοσαν ἀπὸ ἀπειλῆς ἀπίστου τινὸς ὅρκον ἀθέμιτον, κἀντεῦθεν ἐσκανδάλισαν τοὺς ὀρθοδόξους, ὡς μὴ ὑποστέγοντες τὴν ὄχλησιν τοῦ ἀπίστου. τοῦ γοῦν Βιάνορος ἐξ Ἀντιοχείας μετοικήσαντος εἰς τὸ Ἰκόνιον, καὶ τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου τοῦ ἀρχιερατεύοντος ἐν Ἰκονίῳ ἐρωτήσαντος τὸν ἅγιον, εἰ δεκτός ἐστιν εἰς κλῆρον ὁ αὐτὸς Βιάνωρ, ἀπελογήσατο ὁ ἅγιος ὅτι κοινὸν ὅρον ἤτοι κανόνα ἐξέθετο περὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀμοσάντων ἱερέων, ἵνα οὗτοι τῶν μὲν δημοσίων ἤτοι κοινῶν συλλόγων ἀπέχωνται, ἰδίᾳ δὲ ἐνεργῶσι τὰ τῶν πρεσβυτέρων· ὅπερ καὶ ὁ Βιάνωρ ὑπ' ἀδείας ἔχει ποιεῖν. καὶ μᾶλλον ὅτι οὐδὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ μέλλει ἱερουργεῖν, καὶ διὰ τοῦτο σκανδαλίζειν τοὺς ὁρῶντας αὐτὸν μετὰ τὸν ὅρκον ἱερουργοῦντα, ἀλλὰ ἐν Ἰκονίῳ ἔνθα μετῴκησε, καὶ ἴσως οὐδὲ σκανδάλου αἴτιος γενήσεται, ὡς τῶν πολλῶν μηδὲ εἰδότων τὴν τοῦ ὅρκου πλοκήν. πλὴν οὖν φησί, κἂν δεκτός ἐστιν εἰς τὸ ἱερουργεῖν, ἀλλὰ ἀπαιτηθήτω μετανοεῖν ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὅρκου, ἤτοι ἐπὶ τῷ εὐχερῶς καὶ προχείρως ὀμόσαι, ἐνδεδωκὼς διὰ φόβον μικροῦ κινδύνου.

ΖΩΝΑΡ. Ἀσαφὴς ἐστὶν ἡ ἀπόκρισις αὕτη, μὴ οὔσης δήλης τῆς ἐρωτήσεως. πῶς δὲ λέγεται ἄπιστόν τινα ἐνίους τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ πρεσβυτέρων βιάσασθαι ἀπειλαῖς ὀμόσαι, μὴ ἐνεργεῖν τὰ τῶν ἱερέων. ὧν εἷς μετῴκησεν εἰς τὸ Ἰκόνιον, περὶ οὗ καὶ τὴν ἐρώτησιν ἐποιήσατο ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος. φησὶν οὖν ὁ μέγας Βασίλειος, ὅτι κοινὸν ὅρον, ἤγουν κανόνα καὶ τύπον ἐξεθέμην περὶ πάντων τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀμοσάντων, ἵνα οἱ τοιοῦτοι ἀπέχωνται μὲν τῶν συλλόγων τῶν κοινῶν· ἰδίᾳ δὲ ἐνεργῶσι τὰ τῶν πρεσβυτέρων. τῶν δὲ συλλόγων αὐτοὺς ἀπέχεσθαι ὥρισεν, μὴ πολλοῖς σκανδάλου αἴτιοι γίνωνται, εἰδόσιν αὐτοὺς ὀμωμοκότας μὴ ἱερουργεῖν, ὁρῶσι δὲ δημοσίᾳ λειτουργοῦντας αὐτούς. τοῦτο γοῦν καὶ τῷ Βιάνορι λέγει ἄδειαν παρέχειν

Tom. II.

EJUSDEM CANONICA Epistola II.

CANON XVII.

Cum pridem ad tuæ sanctitatis nobis propositas quæstiones respondissem, non misi literas, partim quidem à longa & periculosa infirmitate detentus, partim verò propter ministrorum inopiam. Pauci enim sunt apud nos, & viæ periti, & ad hujusmodi ministeria parati. Quare cum nostræ tarditatis causas didiceris, da nobis veniam. Admirati autem sumus simul tuam discendi cupiditatem & humilitatem, quod velis discere, cum docendi locus sit tibi creditus, & à nobis discere, in quibus nihil est magnum ad cognitionem. Sed tamen, quia propter Dei timorem non recusas rem facere, haud temerè ab aliis factam, oportet nos tuæ alacritati & bono studio etiam supra vires opem ferre. Interrogasti nos de Bianore Presbytero, an propter jusjurandum sit in clerum suscipiendus: Ego verò commune jam quoddam decretum, de omnibus simul qui cum illo juraverunt, iis qui cum Antiochiæ sunt clericis me edidisse memini: ut ipsi à publicis conventibus abstineant, privatim autem presbyterorum munera obeant: hoc ipsum autem & ad suum ministerium ei potestatem præbet, quia non est Antiochiæ sacerdotium, sed Iconii, quod, ut ipse ad nos scripsisti, Antiochia ad habitationem permutavit. Est ergo vir ille suscipiendus, à tua pietate priùs admonitus, ut ob facilitatem jusjurandi eum pœniteat, quod sub infideli viro juravit, cum parvi illius periculi molestiam ferre non potuerit.

D BALS. Quidam Antiocheni, ut verisimile est, sacerdotes quorum unus erat etiam Bianor, propter infidelis cujuspiam minas nefarium jusjurandum jurarunt; & ideo orthodoxos offenderunt, ut qui infidelis molestiam non sustinuerint. Cum itaque Bianor ex Antiochia Iconium migrasset, & sanctus Amphilochius, qui erat Iconii antistes, sanctum interrogasset, an sit Bianor in clerum suscipiendus; respondit sanctus, Commune decretum seu canonem edidi de sacerdotibus, qui Antiochiæ jurarunt, ut ii à publicis quidem seu communibus conventibus abstineant, privatim autem Presbyterorum munera obeant, quod Bianori quoque licet facere: & eo magis, quòd nec Antiochiæ quidem est sacra celebraturus, & propterea nec videntes eum post jusjurandum sacrificantem offensurus, sed Iconii quò migravit & fortè nec offendiculi quidem causa fuerit, cum multi illius jusjurandi formam nesciant. Sed inquit etiam, si ad sacra facienda sit admittendus, exigatur tamen ab eo ut facilitatis jusjurandi eum pœniteat, quod scilicet facilè promptéque juraverit propter metum parvi periculi cedens.

ZONAR. Obscura hæc responsio est, siquidem minime clara est interrogatio. Interim tamen narratur infidelem quendam, nonnullos Antiochiæ Presbyteros se à sacerdotum muneribus obeundis cessaturos ut jurarent, minis adegisse. Ex quorum numero unus Iconium migravit, de quo proinde hanc interrogationem sanctus Amphilochius proposuit. Respondet ergo magnus Basilius, communem se definitionem, hoc est, canonem & formam edidisse de omnibus iis qui Antiochiæ juraverant, ut abstineant nimirum ejusmodi homines à publicis conventibus, privatim vero sacerdotum obeant munia. A conventibus porro abstinere ipsos jussit, ne multis scandali causa fiant, qui cum illos nunquam sacra

L facturos

facturos jurasse sciant, mox publice sacrificantes animadvertant. Hoc igitur idem de Bianore affirmat: fieri nimirum ipsi ministrandi, hoc est, sacra munera exercendi facultatem. Præsertim cum nec Antiochiæ sacra facturus sit, ubi juravit, sed Iconii quo postea concessit. Exigatur vero, inquit, ut illum pœniteat jurisjurandi facilitatis: hoc est, quod tam facile & prompte exigui periculi metu adductus juraverit.

ARIST. *Presbyter Bianor cum juraverit, & pœnitentiâ ductus ob juramenti levitatem suscipiendus.*

Hic Presbyter à quodam injuriâ affectus & molestiam ejus perferre non potens, è contemptu juravit se amplius sacra non facturum. Deinde pœnitentiâ ductus sacerdotium obire voluit: & magnus Basilius de eo interrogatus an recipiendus esset, mandat quod si jurisjurandi levitatis eum pœniteat, ille admittatur, non autem ut in publicis conventibus sacra celebraret, ob multorum scandalum, sed ut quæ ad presbyteros pertinent privatim faceret.

CANON XVIII.

De lapsis virginibus, quæ vitam in honestate Domino professæ sunt, deinde quoniam carnis perturbationibus subjectæ sunt, sua pacta infirmarunt, patres quidem nostri clementer & leniter in eorum qui labuntur infirmitatem se gerentes, esse admittendas sanxerunt post annum ad similitudinem digamorum. Mihi autem videtur, quod quoniam Dei gratia ecclesia jam superstes sit fortior, & ordo virginum nunc augetur, est adhibendus animus rei quæ per intelligentiam cernitur, & sententia scripturæ quæ potest ex consequentia inveniri. Viduitas enim virginitate minor est. Ergo & viduarum delictum virginum delicto multo inferius est. Videamus ergo quid à Paulo ad Timotheum scriptum est: Viduas juniores devita. Quando enim contra Christum lasciviverunt, volunt nubere, habentes judicium quod primam fidem irritam fecerunt. Si vidua itaque gravissimo judicio subjecta est, ut quæ fidem in Christum irritam fecerit, quid de virgine putandum est, quæ est sponsa Christi, & sacrum vas Domino dedicatum? Magnum quidem est peccatum, ancillam quoque quæ clandestinis matrimoniis se dedit stupro domum implere, & possessorem per malam vitam injuria afficere: sed multò est gravius sponsam fieri adulteram, & unione cum sponso ignominia & dedecore affecta, se incompetentibus voluptatibus tradere. Vidua itaque, ut corrupta ancilla, condemnatur. Virgo verò adulteræ judicio subjicitur, sicut eum, qui cum aliena muliere cohabitat, adulterum nominamus, ad communionem prius non admittentes, quàm à peccato cessaverit: ita videlicet & in eum qui virginem habet afficiemur. Illud autem nobis nunc confiteri est necessarium, quòd virgo nominatur, quæ se sua sponte Domino obtulit, & matrimonio renunciavit, & vitam in sanctificatione prætulit. Professiones autem ab eo tempore judicamus, quo ætas rationis complementum habuerit. Non enim pueriles voces omnino in his esse ratas existimare oportet: sed eam quæ supra sexdecim vel septemdecim annos nata fuerit, rationisque compos, & diu examinata probatáque perseveraverit, & ut admittatur precibus contendat, tum oportet in sacrarum virginum catalogum referri, eiúsque confessionem comprobare, & illius rejectionem inexorabiliter punire. Multas enim parentes & fratres offerunt, & quidam eorum qui eas cognatione attingunt, ante ætatem, non ex se ipsis ad cælibatum incitatas, sed seculare quippiam sibimet procurantes, quas non facile admittere

περὶ τὴν ὑπηρεσίαν, ἤγουν περὶ τὴν λειτουργίαν. καὶ μᾶλλον ὅτι οὐδὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ μέλλει ἱερουργεῖν, ὅπου ὤμοσεν, ἀλλ' ἐν Ἰκονίῳ ἔνθα μετῴκησεν. ἀπαιτηθήτω δέ, φησί, μεταμέλεσθαι ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὅρκου. ὅτι ἐπὶ τῷ εὐκόλως καὶ προχείρως ὀμόσαι, δεδοικὼς διὰ φόβον μικροῦ κινδύνου.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ πρεσβύτερος Βιάνωρ ὀμόσας, καὶ μεταμελόμενος, διὰ τὴν εὐκολίαν ἐκείνου τοῦ ὅρκου, δεκτέος.

Οὗτος ὁ πρεσβύτερος ὑπό τινος ἐπηρεαζόμενος, καὶ μὴ δυνάμενος τὴν ἐκείνου ὄχλησιν ὑπενεγκεῖν, ὤμοσεν ἐξ ὀλιγωρίας, μηκέτι λειτουργῆσαι. εἶτα μεταμεληθεὶς, ἱερατεύειν ἐβούλετο. καὶ ἐρωτηθεὶς περὶ τούτου ὁ μέγας Βασίλειος, εἰ δεκτέος ἐστί, προστάττει ὡς εἰ μεταμελεῖται ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὅρκου, δεχθήσεσθαι αὐτόν. μὴ ἐν δημοσίαις δὲ συνάξεσι λειτουργεῖν, διὰ τὸ τῶν πολλῶν σκάνδαλον· ἀλλ' ἰδίᾳ τὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐνεργεῖν.

ΚΑΝΩΝ ιη'.

Περὶ τῶν ἐκπεσουσῶν παρθένων τῶν καθομολογησαμένων τὸν ἐν σεμνότητι βίον τῷ κυρίῳ, εἶτα διὰ τὸ ὑποπίπτειν τοῖς πάθεσι τῆς σαρκὸς ἀθετουσῶν τὰς ἑαυτῶν συνθήκας, οἱ μὲν πατέρες ἡμῶν ἁπλῶς καὶ πράως συμπεριφερόμενοι ταῖς ἀσθενείαις τῶν καταπιπτόντων ἐνομοθέτησαν δεκτὰς εἶναι μετ' ἐνιαυτὸν κατὰ ὁμοιότητα τῶν διγάμων διατάξαντες. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἐπειδὴ τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι προϊοῦσα ἡ ἐκκλησία κραταιοτέρα γίνεται, καὶ πληθύνεται νῦν τὸ τάγμα τῶν παρθένων, προσέχειν ἀκριβῶς τῷ κατ' ἔννοιαν φαινομένῳ πράγματι καὶ τῇ τῆς γραφῆς διανοίᾳ, ἣν δυνατὸν ἐξευρεῖν ἀπὸ τοῦ ἀκολούθου. χηρεία γὰρ παρθενίας ἐλάττων. οὐκοῦν καὶ τὸ τῶν χηρῶν ἁμάρτημα πολλῷ δεύτερόν ἐστι τοῦ τῶν παρθένων. ἴδωμεν τοίνυν τί γέγραπται Τιμοθέῳ παρὰ τοῦ Παύλου, νεωτέρας χήρας παραιτοῦ, ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ γαμεῖν θέλουσιν ἔχουσαι κρίμα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν. εἰ τοίνυν χήρα κρίματι ὑπόκειται βαρυτάτῳ, ὡς τὴν εἰς Χριστὸν ἀθετήσασα πίστιν, τί χρὴ λογίζεσθαι ἡμᾶς περὶ τῆς παρθένου ἥτις νύμφη ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ σκεῦος ἱερὸν ἀνατεθὲν τῷ δεσπότῃ. μέγα μὲν ἁμάρτημα καὶ δούλην λαθραίοις γάμοις ἑαυτὴν ἐπιδοῦσαν φθορᾶς ἀναπλῆσαι τὸν οἶκον, καὶ καθυβρίζειν διὰ τοῦ πονηροῦ βίου τὸν κεκτημένον, πολλῷ δὲ δήπου χαλεπώτερον τὴν νύμφην μοιχαλίδα γίνεσθαι καὶ τὴν πρὸς τὸν νυμφίον ἕνωσιν ἀτιμάσασαν ἡδοναῖς ἀκολάστοις ἑαυτὴν ἐπιδιδόναι. οὐκοῦν, ἡ μὲν χήρα, ὡς δούλη διεφθαρμένη, κατακρίνεται. ἡ δὲ παρθένος τῷ κρίματι τῆς μοιχαλίδος ὑπόκειται, ὥσπερ τὸν ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ συζῶντα μοιχὸν ὀνομάζομεν, οὐ πρότερον καταδεξάμενοι εἰς κοινωνίαν πρὶν ἢ παύσασθαι τῆς ἁμαρτίας, οὕτω δηλονότι καὶ ἐπὶ τοῦ τὴν παρθένον ἔχοντος διαθησόμεθα. ἐκεῖνο δὲ νῦν προομολογῆσαι ἡμῖν ἀναγκαῖον, ὅτι παρθένος ὀνομάζεται ἡ ἑκουσίως ἑαυτὴν προσαγαγοῦσα τῷ κυρίῳ, καὶ ἀποταξαμένη τῷ γάμῳ, καὶ τὸν ἐν ἁγιασμῷ βίον προτιμήσασα. τὰς δὲ ὁμολογίας τότε ἐγκρίνομεν, ἀφ' οὗπερ ἂν ἡ ἡλικία τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν ἔχῃ. οὐ γὰρ τὰς παιδικὰς φωνὰς πάντως κυρίας ἐπὶ τῶν τοιούτων ἡγεῖσθαι προσήκει· ἀλλὰ τὴν ὑπὲρ τὰ δεκαὲξ ἢ δεκαεπτὰ γενομένην ἔτη κυρίαν οὖσαν τῶν λογισμῶν ἀνακριθεῖσαν ἐπὶ πλεῖον, εἶτα παραμείνασαν καὶ λιπαροῦσαν διὰ ἱκεσιῶν πρὸς τὸ παραδεχθῆναι, τότε ἐγκαταλέγεσθαι χρὴ ταῖς παρθένοις, καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς τοιαύτης κυροῦν, καὶ τὴν ἀθέτησιν αὐτῆς ἀπαραιτήτως κολάζειν. πολλὰς γὰρ γονεῖς προσάγουσι, καὶ ἀδελφοί, καὶ τῶν προσηκόντων τινὲς πρὸ τῆς ἡλικίας, οὐκ οἴκοθεν ὁρμηθείσας πρὸς ἀγαμίαν, ἀλλά τι βιωτικὸν ἑαυτοῖς οἰκονομούμενοι, ἃς οὐ ῥᾳδίως προσδέχεσθαι δεῖ,

δεῖ, ἕως ἂν φανερῶσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐρευνήσαμεν γνώμην.

ΒΑΛΣ. Διαφόρως εἴπομεν ὅτι παρθένοι, γυναῖκες, καὶ χῆραι μετὰ λαϊκοῦ σχήματος ταῖς ἐκκλησίαις προσερχόμεναι, αἱ μὲν παρθενίαν ὡμολόγουν, αἱ δὲ σωφροσύνην. καὶ ὡς ἀνατιθέμεναι τῷ Θεῷ ἠξιοῦντο παρὰ τῶν Ἐπισκόπων πάσης σωματικῆς ἐπιμελείας. ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ ἅγιος τί ὀφείλει γενέσθαι εἰς τὰς πορνευούσας παρθένους, ἔφη ὅτι οἱ μὲν πρεσβύτεροι διορίζονται ἐπιτιμᾶσθαι ταύτας κατὰ τοὺς διγάμους, καὶ ἀξιοῦσθαι αὐτὰς τῆς ἁγίας μεταλήψεως μετὰ ἐνιαυτόν· ἐγὼ δὲ βλέπων τὴν ἐκκλησίαν προκόπτουσαν εἰς τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὰς παρθένους πληθυνομένας, λέγω ὀφειλόμενον εἶναι μᾶλλον αὐτὰς ὡς μοιχαλίδας κολάζεσθαι. καὶ κατασκευάζει τὸν οἰκεῖον λόγον ἐντεῦθεν, λέγων, ὅτι χηρεία τῆς παρθενίας ἐλάττων. εἰ τοίνυν κατὰ τὸν ἀπόστολον κρίμα ἔχουσιν, ἤγουν καταδίκην αἱ ἀθετοῦσαι χῆραι τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν, πολλῷ πλέον αἱ παρθένοι κατακριθήσονται. ὡσαύτως παρεικάζει τὴν μὲν χήραν δούλῃ, τὴν δὲ παρθένον νύμφῃ πρὸς οἰκοδεσπότην, καὶ οὕτω συνάγει ἀπὸ πάντων καλῶς ὑποκεῖσθαι τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι τὰς ἐκπεσούσας παρθένους. εἶτα ἐπιφέρει, ὅτι περὶ ἐκείνων τῶν παρθένων διαλέγεται τῶν ἑκουσίως ἑαυτὰς προσαγουσῶν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποταξαμένων τῷ γάμῳ ἐν ἡλικίᾳ ἑξκαιδεκάτου χρόνου ἢ ἑπτακαιδεκάτου. τὰς δὲ ἐπὶ ἥττονι χρόνῳ γινομένας ὁμολογίας, φησὶ μὴ προσδέχεσθαι. πολλὰς γάρ φησι προσάγουσιν οἱ γονεῖς, καὶ μὴ βουλομένας, διὰ πτωχείαν ἢ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν. ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, μὴ εἴπῃς ἐκλαμβάνεσθαι τοῦτον καὶ εἰς μοναζούσας ἢ ἀσκητρίας. κἂν γὰρ ἐν ἥττονι ταύτῃ ἡλικίᾳ τὴν κοσμικὴν ἀποθῶνται τρίχα, βεβαία ἔσται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἡ ὁμολογία αὐτῶν.

ΖΩΝΑΡ. Τὰς παρθενίαν ἐπαγγειλαμένας, εἶτα ἐκπεσούσας καὶ ἀθετησάσας τὰς ἑαυτῶν συνθήκας, ἤτοι τὰς ὑποσχέσεις, οἱ μὲν παλαιότεροι πατέρες συγκαταβατικώτερον ἐπιτιμῆσαι, ὥς φησιν ὁ ἅγιος, ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἀφορίζεσθαι διετάξαντο, καὶ μετὰ ταῦτα δέχεσθαι, κατὰ τοὺς διγάμους· οὗτος δὲ, τοῖς τῆς μοιχείας αὐτὰς καθυποβάλλει ἐπιτιμίοις, καὶ κατασκευάζει τὸν οἰκεῖον λόγον, ἐντεῦθεν λέγων, ὅτι χηρεία τῆς παρθενίας ἐλάττων. χήρας δὲ τὰς σωφροσύνην ἐπαγγειλαμένας λέγει, καὶ συναριθμουμένας τῇ ἐκκλησίᾳ τῷ τάγματι τῶν χηρῶν. ἐπεὶ οὖν ἐλάττων ἡ χηρεία τῆς παρθενίας, καὶ τὸ ἁμάρτημα τῆς τοιαύτης χήρας παρὰ τὸ τῆς παρθένου ἔλαττον. ἀλλ' ὅμως φησὶ Τιμοθέῳ γράφων ὁ Παῦλος περὶ χηρῶν ἐκπεσουσῶν διὰ τὸ μὴ φυλάξαι τὴν σωφροσύνην, κρίμα ἔχειν αὐτὰς ἀπεφήνατο. τῆς δὲ χήρας κρίματι ἤγουν καταδίκῃ ὑποκειμένης, ὡς ἀθετησάσης τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, μείζονι πάντως ὑποκείσεται ἡ παρθένος, ἥτις νύμφη λογίζεται τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀνάθημα τῷ Θεῷ ὡς ἱερὸν σκεῦος. πίστιν μὲν οὖν ὁ ἅγιος τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν ἔφη ἀθετῆσαι τὴν ἐκπεσοῦσαν χήραν· καὶ ἕτεροι δὲ, πρώτην πίστιν τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ἁγνείας ἡρμήνευσαν. δούλη μὲν οὖν φησὶ, πορνεύσασα, καθυβρίζει τὸν οἶκον τοῦ δεσπότου κἀκεῖνον. εἰ δὲ νύμφη τοῦ δεσπότου τῆς δούλης ἐκείνης ἁμαρτήσει, μοιχαλίς ἐστι, καὶ χαλεπωτέρα ἡ ὕβρις τῷ νυμφίῳ αὐτὴν ἔχοντι δι' ἐκείνης προστρίβεται. εἰς παράδειγμα δὲ τὴν δούλην παραθεὶς καὶ τὴν νύμφην, δούλῃ μὲν ἀπεικάζει τὴν ἁμαρτήσασαν χήραν· νύμφῃ δὲ τὴν ἐκπεσοῦσαν παρθένον· καὶ τὴν μὲν ὡς διεφθαρμένην καταδικάζει, ἤτοι ὡς πορνευθεῖσαν· τὴν δὲ παρθένον ὡς μοιχευθεῖσαν. ὥσπερ γὰρ τὸν ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ συμφθειρόμενον μοιχὸν λογιζόμεθα, καὶ εἰ μὴ ἀποστῇ τῆς μοιχείας οὐκ ἄν ποτε αὐτὸν παραδεξόμεθα εἰς μετάνοιαν, οὕτω τὸν εἰς τὴν ἀνατεθειμένην τῷ Θεῷ παρθένον ἡμαρτηκότα. οὕτω δὲ βαρεῖαν κατὰ τῶν ἐκπεσουσῶν παρθένων ἐπαγαγὼν τὴν ἐπιτίμησιν, ὁρίζεται τίνες ἂν λογίζοιντο παρθένοι ἀναθεῖσαι τῷ Θεῷ ἑαυτάς. καί φησιν, ὅτι αἱ ἑαυτὰς ἑκουσίως προσαγαγοῦσαι τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποταξάμεναι τῷ γάμῳ, καὶ ὁμολογήσασαι ἁγνεύειν, ποιήσασαι δὲ τὴν ὁμολογίαν ἐν ιϛ΄ ἔτει, ἢ ιζ΄ τῆς ἡλικίας αὐτῶν. τὰς δὲ πρὸ τῶν χρόνων τούτων ὁμολογίας οὐ χρὴ, φησὶ, ῥᾳδίως προσδέχεσθαι, ἕως ἂν προφανῶς ἐκεῖναι δείξωσι γνώμην

oportet, donec apertè propriam suam sententiam perscrutati fuerimus.

Bals. Diversis in locis diximus, quòd mulieres, virgines, & viduæ ecclesias cum laico habitu accedentes, illæ quidem virginitatem, hæ vero continentiam profitebantur; & tanquam Deo dedicatæ ab Episcopis omni corporali providentia dignæ habebantur. Interrogatus itaque sanctus, quid debeat fieri in virgines quæ fornicantur, dixit quod seniores quidem decernunt eas sicut & bigamos puniri, easque post annum sancta communione dignas haberi: Ego verò videns ecclesiam in bonum proficere, & sacras virgines multiplicari, dico eas debere potius vt adulteras puniri. Et dictum suum hinc comprobat, dicens, quòd viduitas est minor virginitate. Si ergo, ut dicit Apostolus, habent judicium seu condemnantur viduæ, quæ suam professionem irritam faciunt, multò magis condemnabuntur virgines. Similiter ancillæ quidem viduam assimilat; virginem verò sponsæ alicujus patrisfamilias; & ita ex omnibus colligit adulterii crimine rectè teneri lapsas virgines. Deinde subjungit, se de illis virginibus dicere, quæ se Domino sua sponte obtulerunt, & matrimonio renunciarunt in ætate sedecim vel septemdecim annorum. Quæ autem in minori ætate fiunt professiones, dicit non admitti debere. Multas enim, inquit, offerunt patres etiam invitas, propter paupertatem vel aliquam aliam causam. Hæc cum decernat canon, ne dixeris eum intelligi de monialibus vel ascetriis (seu divinæ meditationi dicatis virginibus): etsi enim in minori ætate crinem sæcularem deposuerint, firma erit, ut mihi videtur, ad id quod deinceps sequitur, ipsius professio.

Zonar. Quæ virginitatem sunt professæ, postea verò exciderunt & sua pacta, hoc est, promissiones fecerunt irritas, antiqui Patres lenius se ac clementiùs gerentes, ut sanctus hic vir ait, uno anno segregandas, & eo exacto more digamorum admittendas esse decreverunt. Hic vero ipsas pœnis adulterii subjicit, orationemque suam hoc pacto astruit, quòd viduitas, inquit, sit virginitate minor. Viduas autem eas, quæ continentiam sunt professæ, atque ab Ecclesia viduarum ordini adscriptæ sunt, nominat. Quoniam igitur viduitas minor est virginitate, erit quoque ejusmodi viduæ peccatum, si cum peccato virginis conferatur, levius. Attamen, inquit, ad Timotheum scribens Paulus de viduis quæ ob non servatam continentiam exciderunt, judicium ipsas habere declaravit. Porro cum vidua judicio, hoc est, condemnationi obnoxia sit, quippe quæ obligatam Christo fidem violaverit, majori procul dubio obnoxia erit virgo, quæ Christi sponsæ locum obtinet, estque veluti sacrum vas dicatum Deo. Affirmat itaque hic sanctus violatam in Christum fidem ab ea quæ excidit vidua. Alii vero primam fidem, virginitatis professionem interpretati sunt. Ancilla ergo, inquit, si fornicetur, domini domum, ipsumque dominum afficit contumelia. Verum si sponsa domini illius ancillæ delinquat, adultera est, graviorque contumelia ei, qui sponsam illam habet, ob ipsam inuritur. Porro cum exempli loco, ancillam sponsamque proposuerit, ancillæ quidem viduam quæ peccavit, sponsæ vero lapsam virginem comparat: & eam quidem, vt corruptam, hoc est, fornicationis irretitam crimine, virginem vero ut adulteram damnat. Et quemadmodum, ait, qui cum aliena vxore corrumpitur pro adultero habemus, ac nisi ab adulterio desistat, nullatenus unquam ad pœnitentiam admittimus; ita neque illum, qui in virginem Deo consecratam peccaverit. Deinde vero, postquam gravem in lapsas virgines mulctam constituit, quænam pro virginib. Deo dicatis habendæ sint, definit, Aitque illas nimirum quæ seipsas sponte offerunt Domino, repudiatoque matrimonio virginitatem profitentur, eamque professionem decimo sexto, aut decimo septimo ætatis

suæ anno edunt. Cæterum ante has ætates professiones factas, inquit haud facile admittere oportet: quoadusque suam sententiam aperte declarent, vitam se in virginali puritate amplecti velle; examinatæ præterea, postquam rationis compotes fuerint. Crebrò namque, ait, parentes aut cognati illas invitas offerunt, sibiipsis aliquid temporanei lucri quærentes, fortasse quidem quia dos ad eas collocandas minime suppetat, aut etiam ob alias causas, eas nolentes virginitatem ac cælibatum profiteri cogunt. Hæ ergo, inquit, non sunt facile admittendæ.

Arist. *Anno elapso exactè, virgines post professionem lapsas, patres recipiebant. At quoniam validior jam facta est Ecclesia, adulteram appellamus eam quæ virginitatem professa labitur, & eam qui talem retinet adulterum. Virginitatem vero profitetur quæ septendecim annos nata est, & approbata, & in eo ritè instituto permanere, obnixè flagitat.*

Quandoquidem adulteram illam nominat quæ Domino sese obtulit, & matrimonio renunciavit, & vitam in sanctimoniâ actam anteposuit, si professiones suas transilierit, & vnctionem suam ad sponsam neglexerit, voluptatibus lascivis sese tradens, non aliter in Ecclesiam recipietur, nisi à peccato cesset, & illegitimum matrimonium dissolvat. Illud enim distrahens, & pœnitentiam agens tempus peccati in fornicatione explebit, adeo vt ipsa quindecim annis sacramentorum non sit particeps, quatuor istorum quindecem annorum annos deflens, quinque autem inter eos qui divinas scripturas audiunt, collocata, quatuor substrata, & duobus inter fideles constituta, & precum particeps, & post quindecem annos perfectionis compos fiat & divinâ communione digna habeatur. Quamvis hic canon requirit eam supra sedecim vel septendecim annos esse quæ in virginum ordinem admitti cupit, vt quandoquidem tunc ratiocinationum sit domina, & completam habeat rationem, si promissiones suas violaverit, inexorabiliter pœnas luat. At quadragesimus sextæ in Trullo Synodi canon etiam eum qui cum decem sit annorum jugum monasticum est suscepturus admittit, ut Ecclesia potentior evadat, & fidelium congregatio ad mandatorum observationem Dei gratiâ firma stabilisque fiat.

Canon XIX.

Virorum autem professiones non novimus præterquam si qui se ipsos monachorum ordini annumerarunt: qui tacitè videntur cælibatum admittere. sed in illis quoque existimo præcedere oportere, ut ipsi interrogentur, & evidens ipsorum accipiatur professio, ut postquam se ad libidinosam & voluptariam vitam converterint, eorum qui fornicantur punitioni subjiciantur.

Bals. Nota ex præsenti canone dicente, Virorum autem professiones non novimus, præterquam si qui se ipsos in monachorum numerum retulerunt, quòd in xviij. canone non de monachis, sed de virginibus Deo cum laïco habitu segregatis locutus est. Lege Carthagin. syn. vj. can. xliiij. & cxxvj. Monachos autem dicit, etiamsi tacitè videantur castitatem colere, debere tamen eos etiam interrogari, & cælibatum profiteri: ut si mentiti fuerint vt fornicatores puniantur. Etsi autem hæc ita se habeant, ne dixeris quòd monachi qui hanc professionem non fecere, insontes nullique culpæ obnoxii servabuntur. Etsi enim non fuerit tonsus quispiam, sed rasa gestaverit, non poterit mutare habitum & ad nuptias convolare, sed invitus ad habitum monasticum reverti cogetur, sicut hoc sæpè diximus. Idem erit & de monialibus, & de omnibus clericis tribunalis. Nam & ii omnes tacitè profiteri videntur se matrimonium non contracturos post ordinationem: & canonem transgredientes, deponuntur. Quære S. Apostolorum can. xxvj.

ὅτι αἱρεῦνται τὸν ἐν ἁγνείᾳ βίον, ἀνακρινόμεναι ἐπιπλέον, ὅτε κυρίαι γίνονται λογισμῶν. πολλάκις γάρ φησι, προσάγουσι γονεῖς ἢ συγγενεῖς ἀκούσας, βιωτικόν τι ἑαυτοῖς ἐπιζητούμενοι· τυχὸν μὲν ἀποροῦντες δοῦναι προῖκα ὑπὲρ αὐτῶν, ἢ καὶ δι' ἄλλας αἰτίας τινὰς βιάζονται καὶ μὴ θελούσας αὐτὰς ἐπαγγείλασθαι ἁγνείαν, καὶ ἀγαμίαν. τὰς τοιαύτας οὖν, φησὶν, οὐ χρὴ ῥᾳδίως προσδέχεσθαι.

ΑΡΙΣΤ. Μετ' ἐνιαυτὸν, τὰς μετὰ τὴν ὁμολογίαν ἐκπεσούσας παρθένους, οἱ πατέρες ἐδέχοντο. διὰ δὲ τὸ κραταιοτέραν γενέσθαι τὴν ἐκκλησίαν, μοιχαλίδα τὴν παρθενίαν ὁμολογήσασαν ὀνομαζομένην περιπεσοῦσαν, καὶ μοιχὸν τὸν τοιαύτην κατέχοντα. ὁμολογεῖ δὲ παρθενίαν ἡ περὶ τὰ ἑπτακαίδεκα ἔτη, καὶ ἀνακρινομένη, καὶ ἀξιουμένη ἐκλιπαροῦσα.

Ἐπειδὴ μοιχαλίδα ὀνομάζει τὴν προσαγαγοῦσαν ἑαυτὴν τῷ κυρίῳ, καὶ ἀπαξαμένην τῷ γάμῳ, καὶ τὸν ἐν ἁγιασμῷ προτιμήσασαν βίον· εἰ παραβῇ τὰς ὁμολογίας, καὶ τὴν πρὸς τὸν νυμφίον χρῖσιν ἐνυβρίσασα ἀτιμάσῃ, ἡδοναῖς ἀκολάστοις ἑαυτὴν ἐκδοῦσα, οὐ προσδεχθήσεται ἄλλως τῇ ἐκκλησίᾳ, εἰ μὴ παύσηται τῆς ἁμαρτίας, καὶ διαλύσῃ τὸ ἄθεσμον συνοικέσιον. τοῦτο γὰρ διασπάσασα, καὶ μεταμεληθεῖσα, τὸν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῷ μοιχείας ἁμαρτήματος ἐκπληρώσει, ὥστε ἐν δεκαπέντε ἔτεσιν ἀκοινώνητον αὐτὴν εἶναι τῶν ἁγιασμάτων· ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ἐξ αὐτῶν τῶν πεντεκαίδεκα ἐτῶν προσκλαύσασαν μὲν, ἐν πέντε δὲ τοῖς ἀκροωμένοις τῶν θείων γραφῶν συνταττομένην, ἐν τέσσαρσιν ὑποπεσοῦσαν, καὶ ἐν δυσὶ τοῖς πιστοῖς συνεστῶσαν, καὶ τῶν εὐχῶν κοινωνοῦσαν. καὶ μετὰ τὸν πεντεκαιδέκατον χρόνον, τοῦ τελείου τυχεῖν, καὶ τῆς θείας κοινωνίας ἀξιωθῆναι. κἂν ὁ κανὼν οὗτος ὑπὲρ τὰ δεκαὲξ ἢ καὶ δεκαεπτὰ ἔτη, ἀπαιτῇ εἶναι τὴν ἐκλιπαροῦσαν προσδεχθῆναι εἰς τὸ τῶν παρθένων τάγμα· ἵν' ὡς τηνικαῦτα κυρία οὖσα τῶν λογισμῶν, καὶ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν ἔχουσα, εἰ ἀθετήσει τὰς συνθήκας, ἀπαραιτήτως κολασθῇ. ἀλλ' οὖν ὁ τεσσαρακοστὸς ἕκτος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου, καὶ τὸν δέκα ἐτῶν ὄντα, μέλλοντα τὸν μοναδικὸν ζυγὸν ὑπελθεῖν προσδέχεται, διὰ τὸ τὴν ἐκκλησίαν κραταιοτέραν γενέσθαι, καὶ τὸ τῶν πιστῶν σύστημα πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν τήρησιν χάριτι θείᾳ, πάγιόν τι, καὶ ἀσφαλὲς εἶναι.

ΚΑΝΩΝ ιθ'.

Ἀνδρῶν δὲ ὁμολογίαν οὐκ ἔγνωμεν, πλὴν εἰ μή τινες ἑαυτοὺς τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων ἐγκατηρίθμησαν· οἱ κατὰ τὸ σιωπώμενον δοκοῦσι παραδέχεσθαι τὴν ἀγαμίαν. πλὴν καὶ ἐπ' ἐκείνων, ἐκεῖνο ἡγοῦμαι προηγεῖσθαι προσήκειν, ἐρωτᾶσθαι αὐτοὺς καὶ λαμβάνεσθαι τὴν παρ' αὐτῶν ὁμολογίαν ἐναργῆ, ὥστε ἐπειδὰν μετατίθωνται πρὸς τὸν φιλόσαρκον καὶ ἡδονικὸν βίον, ὑπάγειν αὐτοὺς τῇ τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίᾳ.

ΒΑΛΣ. Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος λέγοντος, ἀνδρῶν δὲ ὁμολογίαν οὐκ ἔγνωμεν, πλὴν εἰ μή τινες ἑαυτοὺς τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων ἐγκατηρίθμησαν, ὅτι ἐν τῷ ιη'. κανόνι οὐ περὶ μοναζόντων εἶπεν, ἀλλὰ περὶ τῶν θεῷ ἀφορισμένων παρθένων μετὰ λαϊκοῦ σχήματος. ἀνάγνωθι τὸν ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανόνα ς'. μδ'. καὶ ρκς'. τοὺς μέντοι μοναχούς φησι κἂν καὶ δοκῶσι σιωπηρῶς καταπιθέσθαι ἁγνεύειν, ὀφείλειν καὶ τούτους ἐρωτᾶσθαι, καὶ ὁμολογεῖν ἀγαμίαν· ἵνα ἐὰν ψεύσωνται ὡς πορνεύσαντες ἐπιτιμηθῶσι. τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, μὴ εἴπῃς ὡς οἱ μὴ ποιήσαντες μοναχοὶ ταύτην τὴν ὁμολογίαν, ἀνέγκλητοι διατηρηθήσονται. κἂν γὰρ μὴ ἀποκαρῇ τις, ἀλλὰ ῥασοφορήσῃ, οὐ δυνήσεται μετασχηματισθῆναι καὶ εἰς γάμον ἐλθεῖν, ἀλλὰ ἄκων ἀναγκασθήσεται ὑποστρέψαι εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, ὡς πολλάκις τοῦτο εἴπομεν. τὸ αὐτὸ δὲ ἴσως καὶ εἰς μοναχὰς ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς τοῦ βήματος. καὶ οὗτοι γὰρ σιωπηρῶς δοκοῦσιν ὁμολογεῖν μὴ ἐλθεῖν εἰς γάμον μετὰ τὴν χειροτονίαν, καὶ παραβαίνοντες τὸν κανόνα καθαιροῦνται. ζήτει τὸν τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα κς'.

κϛ'. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόν. ι'. καὶ ἐν τῷ Τρούλλῳ καν. ϛ'.

A ΖΩΝΑΡ. Ἐκ τοῦ κανόνος τούτου φαίνεται ὁ μέγας Βασίλειος ἃ περὶ παρθένων διετάξατο, οὐ περὶ μοναζουσῶν παρθένων εἰπεῖν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἑαυτὰς ἀνατιθεμένων τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐν παρθενίᾳ ζῆν καθιεμένων. τοιαῦται γὰρ ἦσαν τὸ παλαιὸν ὡς ἡ ἐν Καρθαγένῃ διέξεισι σύνοδος, ἐν κανόνι ἕκτῳ καὶ μδ'. καὶ οὐδὲ διακόνισσαι αἱ τοιαῦται ἦσαν· ἀλλ' ἐξ ἐκείνων ἐγίνοντο διακόνισσαι. ἀναγνωστέον οὖν τὸν τῆς ῥηθείσης συνόδου ρκϛ'. κανόνα, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ γεγραμμένα. ἐκ γὰρ τοῦ εἰπεῖν ἀνδρῶν ὁμολογίας οὐκ ἐγνωρίκαμεν εἰ μή τινες ἑαυτοὺς τοῖς μοναχοῖς καταλέξειαν, ἐδείκνυσιν ὅτι ἃ εἶπεν, οὐ περὶ μοναζουσῶν εἶπεν, ἀλλὰ περὶ παρθένων ἀφωρισμένων Θεῷ κατὰ τὸ πάλαι κρατοῦν· εἰ καὶ δέ τις ταῦτα καὶ εἰς μοναζούσας ἐκλάβοιτο. τοὺς δὲ μοναχούς φησι καὶ σιωπηρῶς καθομολογεῖν ἁγνείαν· κἀκείνους δὲ ἐρωτᾶσθαι προσήκειν λέγει, καὶ φανερῶς ὁμολογεῖν ἀγαμίαν, ἵνα ἐὰν ψεύσωνται τὴν ὁμολογίαν, ὡς πορνεύσαντες ἐπιτιμηθῶσιν. οὐκ ἐπὶ μοναζόντων δὲ μόνον σιωπηρὰ ὁμολογία γίνεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ διακόνων ἢ καὶ ὑποδιακόνων. εἰ μὴ γὰρ προδιαμαρτύρονται ὅτι οὐ δύνανται παρθενεύειν οἱ μέλλοντες χειροτονεῖσθαι, καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας εἰσοικίζονται ἑαυτοῖς γυναῖκας, οὐ δύνανται μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμον ἐλθεῖν. δοκοῦσι γὰρ σιωπηρῶς ὁμολογεῖν καὶ ἐπαγγέλλεσθαι ἀγαμίαν. ζήτει τὸν κϛ'. ἀποστολικὸν κανόνα, καὶ τὸν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόνα ι'. καὶ τὸν τῆς λεγομένης ἕκτης συνόδου τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ κανόνα ϛ'. B

C ΑΡΙΣΤ. Καὶ ὁ ἀποταξάμενος, περὶ ἀγαμίας ἐρωτάσθω, καὶ ἐναργῶς ὁμολογείτω· ἵνα μεταθέμενος ἐπιτιμᾶται.

Ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀποταξαμένων τῷ γάμῳ, καὶ παρθενεύειν αἱρουμένων, προσῆκόν ἐστιν ἐρωτᾶσθαι αὐτοὺς παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου, εἰ ἀληθῶς τὸν τοιοῦτον βίον ἀσπάζονται, καὶ τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν φανερὰν λαμβάνειν. ἵνα εἰ μεταπέσωσιν ἔκτοτε πρὸς τὸν ἡδονικὸν καὶ φιλοσώματον βίον, τὰ τῶν πορνευόντων ἐπιτίμια δέξωνται.

ΚΑΝΩΝ κ'.

D Ὅσαι γυναῖκες ἐν αἱρέσει οὖσαι παρθενίαν ὡμολόγησαν, εἶτα μετὰ ταῦτα γάμον ἀνθείλοντο, οὐχ ἡγοῦμαι χρῆναι καταδικάζεσθαι ταύτας. ὅσα γὰρ ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. αἱ δὲ μήπω ἐπελθοῦσαι τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ τὴν νομοθεσίαν ἐπιγινώσκουσι τοῦ δεσπότου. ὥστε δεκταί εἰσι τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ πάντων, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις ἄφεσιν ἔχουσιν ἐκ τῆς πίστεως τῆς εἰς Χριστόν, καὶ καθόλου τὰ ἐν τῷ κατηχουμένῳ βίῳ γινόμενα εἰς εὐθύνας οὐκ ἄγονται. τούτους δὲ δῆλον ὅτι δίχα βαπτίσματος ἡ ἐκκλησία οὐ παραδέχεται, ὥστε ἀναγκαιότατον ἐπὶ τούτοις τὰ πρεσβεῖα τῆς γεννήσεως.

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικεν, αἱρετικαὶ γυναῖκες ὡμολόγουν παρθενίαν, εἶτα ἀνδράσιν ἑαυτὰς ἐξεδίδουν· προσερχόμεναι δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπετιμῶντο ὡς ψευσάμεναι. φησὶ γοῦν ὁ ἅγιος μὴ καταδικάζεσθαι ταύτας χάριν ὧν πρὸ τοῦ πιστεῦσαι ἐψεύσαντο. εἶτα καθόλου δίδωσι κανόνα, μὴ κολάζεσθαι τοὺς πιστεύσαντας καὶ βαπτισθέντας, περὶ ὧν ἥμαρτον πρὸ τοῦ βαπτίσματος. αἱρετικοὺς δὲ νόει τοὺς μὴ ἄλλως δεχομένους εἰ μὴ βαπτισθῶσιν. εἰσὶ γάρ τινες αἱρετικοὶ καὶ χωρὶς βαπτίσματος δεκτοί, ἁγίῳ χρίσματι μόνῳ χριόμενοι. καὶ ἀνάγνωθι τὸν ζ'. κανόνα τῆς δευτέρας συνόδου, καὶ κανόνα ιζ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων. E

ΖΩΝΑΡ. Αἱρετικαὶ γυναῖκες ὡμολόγουν παρθενεύειν, εἶτα ἀνδράσιν ἑαυτὰς ἐξεδίδουν· ταύτας προσερχομένας τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, γνώμην ὁ ἅγιος δίδωσι, μὴ καταδικάζεσθαι ὡς ψευσαμένας τὴν ὁμολογίαν. ὅσα γάρ, φησιν, ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. αἱ δὲ μὴ δεξάμεναι τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ τὴν ἐντολὴν ἐκείνου ἐπιγινώσκουσι, καὶ λοιπὸν δεκταί εἰσι τῇ ἐκκλησίᾳ, ἄφεσιν ἔχουσαι ἐκ τοῦ πιστεῦσαι Χριστῷ καὶ τοῦ τοιούτου ἁμαρτήματος. εἶτα καθόλου δίδωσι κανόνα, ὅτι ὅσα ἐν κατηχουμένῳ βίῳ γίνονται, οὐκ εὐθύνονται, ἀλλ' οὐδὲ κολάζονται. πλὴν φησι τούτους δίχα βαπτίσματος ἡ ἐκκλησία οὐ παραδέχεται· ἐπεὶ οὖν βαπτίζονται, τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος σφαλμάτων πάντων συγχώρησιν ἔχουσι. τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ εἶπεν, ὅτι ἀναγκαιότατα ἐπὶ τούτοις τὰ πρεσβεῖα τῆς γεννήσεως, ἤγουν ὅτι ἀναγκαίως F

Ancyr. synod. can. x. & syn. in Trullo can. vj.

Zonar. Ex hoc canone apparet magnum Basilium, quæ de virginibus decrevit, non de virginibus in monasterio degentibus sanxisse, sed de iis quæ seipsas offerunt Domino, vitamque se virginalem acturas spondent. Tales enim olim fuere de quibus Syn. Carth. can. vj. & xliv. disserit. Neque hæ erant Diaconissæ, sed ex iis Diaconissæ constituebantur. Vide igitur dictæ syn. canon. cxxvj. & quæ in eum scripsimus. Ex eo namque quod dicat, Virorum professiones non novimus, præterquam si qui seipsos monachorum ordini annumerarunt; ostendit se ea quæ dixit, nequaquam de mulieribus in monasterio degentibus intellexisse, verùm de virginibus ex antiqua consuetudine segregatis Deo: quamvis hæc etiam de iis quæ in monasterio degunt fortè quispiam intellexerit. Monachos verò, ait, etiam tacitè castimoniam condicere: sed & illos interrogari oportere autumat, & aperte profiteri cœlibatum; vt si promissi fidem fallant, fornicatorum pœnis subjiciantur. Non solum autem in monachis tacita contingit professio, verum in Diaconis quoque & Hypodiaconis. Nisi enim denuntient prius atque testentur qui ordinandi sunt, se virginitatem servare haud posse, & antequam ordinentur uxores ducant, postquam sacro ordini adscripti sunt nuptias ipsis inire haud licet. Videntur namque tacitè cœlibatum condicere profiteri. Quære xxvj. Apost. can. & Ancyr. syn. can. x. & syn. quæ sexta dicitur in Trullo can. vj.

Arist. *Et qui conjugio renuntiat de cœlibatu interrogetur, & perspicuè profiteatur: ut si sententiam mutaverit, pœnas luat.*

De viris qui conjugio renunciant, & cœlibes agere eligunt, convenit ut interrogentur à regionis Episcopo, vtrum revera istiusmodi vitam amplectuntur. Et ut professionem eorum manifestam acciperet. Vt si ad voluptuosam & carnalem vitam deciderint, fornicatorum pœnæ subjiciantur.

Canon XX.

Quæcunque mulieres, cùm essent hæreticæ, virginitatem professæ sunt, deinde postea matrimonium maluerunt, non existimo eas oportere condemnari. Quæcunque enim dicit lex, iis dicit qui sunt in lege. Quæcunque autem jugum Christi nondum subierunt, ea nec Domini leges norunt. Quare sunt ab Ecclesia cum omnibus suscipiendæ, & propter hæc habet remissionem ex fide in Christum, & omnino quæ in catechumenica vita fiunt in judicium non vocantur. Clarum est autem quòd tales ecclesia non sine baptismo recipit. Quare generationis privilegia sunt in ipsis maximè necessaria.

Bals. Vt est verisimile, hæreticæ mulieres virginitatem profitebantur, deinde se viris nuptum dabant: ad ecclesiam autem accedentes reprehendebantur vt mentitæ. Dicit ergo sanctus, eas non esse condemnandas de iis quæ mentitæ sunt antequam crederent. Deinde in summa tradit canonem, non punire eos qui crediderunt & baptizati sunt, de iis quæ ante baptismum commiserunt. Hæreticos autem eos intellige, qui non suscipiuntur nisi priùs baptizati fuerint. Sunt enim quidam hæretici, qui sunt etiam sine baptismo suscipiendi sancto chrismate solo vncti. Lege & vij. can. ij. Syn. & can. xvij. S. Apostolorum.

Zonar. Hæreticæ mulieres virginitatem profitebantur, deinde viris seipsas tradebant. Eas, si ad Ecclesiam Catholicam procedant, sanctus hic vir sua sententia haudquaquam, quasi professionem fefellerint, condemnandas esse judicat. Quæcunque enim, ait, lex loquitur, iis qui in lege sunt loquitur. Quæ vero Christi jugum non susceperunt, illius quoque mandata non agnoscunt. ac deinceps ab Ecclesia admitti possunt, veniam, ex eo quod Christo crediderint, ab hoc quoque crimine obtinentes. Tum in universum regulam statuit, quæcunque nimirum in catechumenicâ vitâ committuntur, non vocari in judicium, hoc est, haudquaquam puniri. Adhæc, inquit ejusmodi homines Ecclesia sine baptismo non admittit;

sit. Quando porro baptizantur, eorum quæ ante baptismum admiserit peccatorum penitus veniam consequuntur. Hoc enim significat id quod subjicit, esse nimirum in hujusmodi hominibus generationis privilegia maxime necessaria, hoc est, cum ipsi baptizentur necessario deinceps consequi, ut privilegia generationis obtineant: quod nimirum singulare ac præcipuum est in baptismi generatione, sive regeneratione, absolutio nempe ab anteactæ vitæ delictis. Hæreticos porro aut eos intelligere oportet, quos non aliter nisi baptizentur admitti fas est, aut infideles. Sunt enim aliqui hæretici etiam sine baptismo recipiendi, sancto solum chrismate inungendi, ut xvij. can. ii. syn. decernitur. Dixerit autem quispiam adversari hunc magni Bas. canonem v. can. Syn. Neocæs. qui sic habet; Catechumenus, si in Templum ingrediens in catechumenorum ordine steterit, is quidem peccat. si in genuflectat, audiat non amplius peccans. Si vero etiam audiens adhuc peccet, extrudatur. Sed non est ita. Etenim Synodicus canon de iis qui peccant non accipiendus est: magnus vero Basilius de iis qui peccaverunt, jamque a peccando abstinent loquitur. Neque vero hoc asserit, nullam hisce mulctam imponendam, sed non esse in judicium vocandos. Vt enim peccata omnia ante sanctum baptisma admissa baptizato dimittuntur: ita & quæcunque aliquis dum catechumenus esset deliquit, pro iis in judicium non vocabitur. Lege etiam xvij can. Apost.

ARIST. *Virgo quæ in hæresim lapsa est, resipiscens postea & accipiens, non est pœnæ obnoxia. Quæcunque enim dicit lex, iis dicit qui sunt sub lege.*

Mulieres fideles virginitatem professæ, & professiones suas irritas facientes, fornicationis pœnæ subjacent; quæ vero sub hæresi fuerunt & virginitatem promiserunt, si postea matrimonium malunt, & ad ecclesiam veniunt, non condemnantur, sed baptizatæ impunes manent. Quæ enim jugum Christi nondum portarunt, nec legem illius cognoscunt.

CANON XXI.

Si vir cum muliere cohabitans; postquam matrimonio non delectatus in fornicationem inciderit, eum fornicatorem judicamus, & eum pœnis amplius gravamus: canonem tamen non habemus, qui eum adulterij criminis subjiciat, si in solutam à matrimonio peccatum commissum sit. Nam adultera quidem, inquit, polluta polluetur, & ad virum suum non revertetur, & qui adulteram detinet, stultus est & impius. Qui autem fornicatus est, non excludetur à cohabitatione cum uxore sua; quemadmodum mulier maritum suum à fornicatione revertentem excipiet, vir autem eam quæ polluta est à suis ædibus amandabit. Atque istorum quidem ratio haud facilis est; consuetudo autem sic invaluit.

BALS. De fornicatione & adulterio lege v. cap. xiij. tit. præsentis operis, & canones & leges quæ in eo sitæ sunt. Hic autem sanctus eum, qui habet vxorem, & cum alia muliere fornicatus est, fornicatorem dicit, non adulterum: mulierem autem marito conjunctam, quæ cum ullo alio viro quàm cum marito rem habuit, vocat adulteram, adjiciens quòd eam quidem maritus non cogetur invitus in ædes suas recipere, sed eo ipso ab ea separabitur. Virum autem, qui fornicatus est, à legitima vxore fornicatio non separat. Quamnam autem ob causam hæc, inquit, ita lege cauta sunt, non est intellectu facile. Nota autem ex præsenti canone, non esse vnius tantùm speciei fornicationem, nec illam eisdem pœnis curari. Eum enim magis debere puniri, qui habet uxorem legitimam, & fornicatus est, quàm qui uxorem non habet & fornicatus est. Maxima autem pars pœnæ medici animæ judicio relinquitur.

ZONAR. Vir, inquit, habens vxorem, si in alteram peccaverit non habentem virum, fornicator est, at non adulter. Amplius autem illi mulcta extenditur, hoc est, gravius punitur, quàm is

A λογισμὸν ἐπειδὴ βαπτιζόμενοι αὐτοῖς τὰ πρεσβεῖα τῆς γεννήσεως ἐξαίρετα δηλαδὴ τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι γεννήσεως, ἤτοι τῆς ἀναγεννήσεως, ὅ ἐστιν ἡ συγχώρησις τῶν προημαρτημένων. αἱρετικοὺς δὲ τοὺς μὴ ἄλλως δεχομένους εἰ μὴ βαπτισθῶσι νοητέον, ἢ τοὺς ἀπίστους. εἰσὶ γὰρ τινες αἱρετικοί, καὶ χωρὶς βαπτίσματος δεκτοί, ἁγίῳ χρίσματι μόνῳ χριόμενοι, ὡς ὁ ζ΄. κανὼν τῆς β΄. οἰκουμενικῆς συνόδου διατάττεται. εἴποι δὲ τις ἐναντιοῦσθαι τὸν μέγαν Βασίλειον διὰ τοῦ παρόντος κανόνος τῷ πέμπτῳ κανόνι τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, λέγοντι ταῦτα· κατηχούμενος ἐὰν εἰσερχόμενος εἰς τὸ κυριακὸν ἐν τῇ τῶν κατηχουμένων τάξει στήκῃ, οὗτος δὲ ἁμαρτάνων εἰ μὲν γόνυ κλίνων, ἀκροάσθω μηκέτι ἁμαρτάνων· B ἐὰν δὲ καὶ ἀκροώμενος ἔτι ἁμαρτάνῃ, ἐξωθείσθω. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο. ὁ μὲν γὰρ τῆς συνόδου κανὼν περὶ ἁμαρτανόντων φησίν. ὁ δὲ μέγας Βασίλειος περὶ ἁμαρτησάντων καὶ ἤδη ἀπεχομένων τοῦ ἁμαρτάνειν. καὶ οὐδὲ τοῦτο λέγει, ὅτι οὐδὲ τοῦτο ὅλως ἐπιτιμηθήσονται, ἀλλ' ὅτι οὐκ εὐθυνθήσονται. ὥσπερ γὰρ πάντα τὰ πρὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πραχθέντα ἁμαρτήματα ἀφίενται τῷ βαπτιζομένῳ· οὕτως καὶ ὅσα τις κατηχούμενος ὢν ἥμαρτε, καὶ οὐδὲ ὑπὲρ τούτων εἰς εὐθύνην ἀχθήσεται. ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιζ΄. ἀποστολικὸν κανόνα.

ΑΡΙΣΤ. Εἰ αἵρεσιν οὖσα παρθένος, εἶτα μετανοοῦσα, καὶ C λαμβάνουσα, οὐκ εὐθύνεται· ὅσα γὰρ ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν νόμῳ λαλεῖ.

Αἱ πισταὶ γυναῖκες παρθενίαν ἐπαγγειλάμεναι, καὶ τὰς ὁμολογίας αὐτῶν ἀθετοῦσαι, τῷ τῆς μοιχείας ἐπιτιμίῳ ὑπόκεινται· αἱ δὲ ὑπὸ αἵρεσιν οὖσαι, καὶ παρθενίαν ὑποσχεθεῖσαι, εἰ μετὰ ταῦτα γάμον αἱρεῖσθαι, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ προσέλθοιεν, οὐ καταδικάζονται, ἀλλὰ βαπτιζόμεναι ἀνεύθυνοι μένουσι. αἱ γὰρ μήπω τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ βαστάσασαι, οὐδὲ τὴν νομοθεσίαν αὐτοῦ ἐπιγινώσκουσι.

ΚΑΝΩΝ κα΄.

Ἐὰν ἀνὴρ γυναικὶ συνοικῶν, ἐπειδὰν μὴ ἀρεσθεὶς τῷ D γάμῳ εἰς πορνείαν ἐμπέσῃ, πόρνον κρίνομεν τὸν τοιοῦτον, καὶ πλεῖον αὐτὸν παρατείνομεν ἐν τοῖς ἐπιτιμίοις. οὐ μέντοι ἔχομεν κανόνα τῷ τῆς μοιχείας αὐτὸν ὑπαγαγεῖν ἐγκλήματι, ἐὰν εἰς ἐλευθέραν γάμου ἡ ἁμαρτία γένηται. ἐπεὶ ἡ μοιχαλὶς μὲν μιαινομένη, φησί, μιανθήσεται, καὶ οὐκ ἀναστρέψει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς· καὶ ὁ κατέχων μοιχαλίδα ἄφρων καὶ ἀσεβής. ὁ μέντοι πορνεύσας οὐκ ἀποκλεισθήσεται τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ συνοικήσεως· ὥστε ἡ μὲν γυνὴ ἐπανιόντα ἀπὸ πορνείας τὸν ἄνδρα αὐτῆς παραδέξεται, ὁ δὲ ἀνὴρ τὴν μιανθεῖσαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἀποπέμψει. καὶ τούτων δὲ ὁ λόγος οὐ ῥᾴδιος, ἡ δὲ συνήθεια οὕτω κεκράτηκε.

ΒΑΛΣ. Περὶ πορνείας καὶ μοιχείας ἀνάγνωθι τὸ E ε΄. κεφ. τοῦ ιγ΄. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ κανόνας καὶ νόμους. ἐνταῦθα δὲ ὁ ἅγιος τὸν μὲν ἔχοντα γυναῖκα καὶ μεθ' ἑτέρας ἐλευθέρας γυναικὸς ἀσελγήσαντα, πόρνον εἶναι λέγει, οὐ μοιχόν· τὴν δὲ ὕπανδρον γυναῖκα μεθ' οἱουδήτινος ἑτέρου ἀνδρὸς μιγεῖσαν μοιχαλίδα ἀποκαλεῖ, προστιθέμενος ὡς ταύτην μὲν ἄκων οὐκ ἀναγκασθήσεται ὁ ἀνὴρ ὑποδέξασθαι εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπ' ἐντεῦθεν διαζευχθήσεται αὐτῆς. τὸν δὲ ἄνδρα τὸν πορνεύσαντα, ἀπὸ τῆς νομίμου γυναικὸς ἡ πορνεία οὐ διαζεύγνυσι. δι' ἣν δὲ αἰτίαν οὕτω ταῦτα νενομοθέτηται, οὐκ εὔκολόν ἐστι, φησί, νοηθῆναι. σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, ὅτι οὐκ ἔστι μονοειδὴς ἡ πορνεία, οὐδὲ τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις θεραπεύεται. F πλέον γάρ, φησί, λέγει ὀφείλειν ἐπιτιμᾶσθαι τὸν ἔχοντα νόμιμον γυναῖκα καὶ πορνεύσαντα, παρὰ τὸν μὴ ἔχοντα γυναῖκα καὶ πορνεύσαντα. τὸ δὲ πλέον τοῦ ἐπιτιμίου εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ψυχικοῦ ἰατροῦ ἀνετέθη.

ΖΩΝΑΡ. Ἀνήρ, φησίν, ἔχων γυναῖκα, ἐὰν εἰς ἑτέραν ἁμάρτῃ μὴ ἄνδρα ἔχουσαν, πόρνος ἐστίν, ἀλλ' οὐ μοιχός. ἐπὶ πλέον δὲ αὐτῷ τὸ ἐπιτίμιον παρατείνεται· ἤγουν βαρύτερον ἐπιτιμᾶται, παρὰ τὸν μὴ συζεύξαντα γυναικὶ καὶ πορνεύσαντα. τῷ

μὴ

A ὁ μὲν γὰρ συγγνώμης τινὸς ἀξιοῦται διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως, ὁ δὲ γυναῖκα ἔχων, τῆς συγγνώμης ταύτης ἐστέρηται, τὴν φυσικὴν ἀνάγκην παραμυθεῖσθαι ἔχων τὸ νόμιμον γαμετήν, ἀκρατείᾳ δὲ ἐξαμαρτάνει καὶ ἀσελγείᾳ· διὸ καὶ μᾶλλον ἐπιτιμηθήσεται, καὶ ἐπὶ πλείονα χρόνον. ἀλλ' ὅμως ἡ γυνὴ αὐτοῦ τὸν τοιοῦτον οὐ παραιτήσεται. ἡ δὲ ἄνδρα ἔχουσα γυνὴ καὶ μιγεῖσα ἑτέρῳ, μοιχαλίς ἐστι· καὶ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἐκβαλεῖ αὐτήν, οὐδ' ἂν ἀναγκασθήσεται προσλαβέσθαι αὐτήν, εἰ μὴ βούλοιτο. οὕτω γὰρ, φησί, κεκράτηκεν ἡ συνήθεια, κρίνουσα ταῦτα. ὁ δὲ λόγος καὶ ἡ αἰτία, δι' ἣν οὕτω νενόμισται γίνεσθαι, οὐκ εὔκολος ἐστι, φησί, νοηθῆναι.

B ΑΡΙΣΤ. Ἄνδρα πορνεύσαντα ἡ ἰδία παραδέχεται. μιανθεῖσαν δὲ γυναῖκα ὁ ἀνὴρ ἐκπέμπει. Πόρνος γὰρ οὐ μοιχός ἐστιν, ὁ εἰς ἐλευθέραν ἐκπεσὼν ὕπογυνος.

Οὐχ ὡς μοιχὸς ὁ ἀνὴρ κρίνεται ὁ συνοικῶν γυναικί, καὶ πρὸς ἑτέραν ἐλευθέραν γάμου ἁμαρτήσας, ἀλλ' ὡς πόρνος. καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ τοῖς μοιχείας ἐπιτιμίοις ὑποβληθήσεται· πλέον δὲ πόρνου ἐπιτιμηθήσεται. τοῦτο δὲ διὰ τὴν κρατήσασαν συνήθειαν. τὴν μὲν γὰρ γυναῖκα ἑτέρῳ ἀνδρὶ μιανθεῖσαν παρὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς προστάττει ἀποδιώκεσθαι. τὸν δὲ ἄνδρα πορνεύσαντα ὑπὸ τῆς ἰδίας γυναικὸς κελεύει μὴ ἀπολύεσθαι, ἀλλὰ παραδέχεσθαι αὐτόν.

C

is qui cùm uxorem non habeat fornicatur. Huic enim quædam conceditur venia ob naturæ necessitatem. Qui verò uxorem habet, hac excusatione caret, cum legitimam uxorem habeat naturalis necessitatis levamentum, atque ob intemperantiam, ac libidinem peccet: proinde & gravius & diuturniore tempore punitur. Non tamen hujusmodi hominem uxor ipsius repudiabit. Mulier autem virum habens, si alteri commisceatur, adultera est, eamque vir suus expellet, nec sibi rursum adhærere cogetur nisi velit. Ita namque, ait, obtinuit consuetudo ista dijudicat. Rationem vero & causam, ob quam ita fieri consuetum est, haud facile, ait, fuerit indagare.

Arist. *Virum qui fornicatus est uxor propria recipiet: Inquinatam vero adulterio uxorem vir dimittet. Fornicator enim non adulter est, qui uxori junctus cum soluta rem habuerit.*

Vir qui cum muliere cohabitat & in aliam à matrimonio liberam peccatum admisit, adulter non dijudicabitur, sed fornicator. Et ideo nec adulterii pœnis subjicietur, sed plusquam fornicator punietur. Hoc autem fit ob consuetudinem quæ obtinuit. Mulierem enim ab alio viro pollutam, à viro suo expelli mandat. At virum fornicantem ab uxore suâ non dimitti, sed retineri jubet.

ΚΑΝΩΝ κβ.

Τοὺς ἐξ ἁρπαγῆς ἔχοντας γυναῖκας, εἰ μὲν ἄλλοις ἦσαν μεμνηστευμέναι, οὐ πρότερον χρὴ παραδέχεσθαι, πρὶν ἀφαιρεθῆναι αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῇ ἐξουσίᾳ τῶν ἐξ ἀρχῆς μνηστευσαμένων ποιῆσαι, εἴτε βούλοιντο λαβεῖν αὐτάς, εἴτε ἀποστῆναι. εἰ δὲ σχολάζουσάν τις λάβῃ, ἀφαιρεῖσθαι μὲν δεῖ, καὶ τοῖς οἰκείοις ἀποκαθιστᾷν, ἐπιτρέπειν δὲ τῇ γνώμῃ τῶν οἰκείων, εἴτε γονεῖς εἶεν, εἴτε ἀδελφοί, εἴτε οἱτινεσοῦν προεστῶτες τῆς κόρης· κἂν μὲν ἕλωνται αὐτῷ παραδοῦναι, ἵστασθαι τὸ συνοικέσιον, ἐὰν δὲ ἀνανεύσωσι, μὴ βιάζεσθαι. τὸν μέντοι ἐκ διαφθορᾶς εἴτε λαθραίας εἴτε βιαστικῆς γυναῖκα ἔχοντα, ἀνάγκη τὸ τῆς πορνείας ἐπιγνῶναι ἐπιτίμιον. ἔστι δὲ ἐν τέτρασιν ἔτεσιν ὡρισμένη τοῖς πορνεύουσι τὸ ἐπιτίμιον. χρὴ δὲ τῷ πρώτῳ ἐκβάλλεσθαι τῶν προσευχῶν, καὶ προσκλαίειν αὐτοὺς τῇ θύρᾳ τῆς ἐκκλησίας. τῷ δευτέρῳ δεχθῆναι εἰς ἀκρόασιν. τῷ τρίτῳ δεχθῆναι εἰς μετάνοιαν. τῷ τετάρτῳ, εἰς σύστασιν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀπεχομένους τῆς προσφορᾶς· εἶτα αὐτοῖς ἐπιτρέπεσθαι τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ.

Canon XXII.

Eos qui ex raptu habent mulieres, si aliis quidem desponsas abripuerint, non prius oportet admittere, quàm ab eis ablata sint, & sit in eorum potestate quibus desponsæ fuerant, an eas velint accipere, an desistere. Si quis autem vacantem acceperit, auferre quidem oportet, & suis restituere, illorum autem sententiæ permittere, sive sint parentes, sive fratres, sive quicunque alii virgini præsint: & si ei quidem tradere voluerint, matrimonium constituere; sin autem renuerint, non cogi. Ei autem qui mulierem vel vi vel clam à se vitiatam habet, necesse est fornicationis pœnas imponere; est autem in quatuor annis præfinitum fornicatoribus supplicium. Oportet autem eos anno primo à precibus expelli, & ipsos deflere ad fores ecclesiæ. Secundo autem, ad auditionem admitti. Tertio, admitti ad pœnitentiam. Quarto, ad congregationem cum populo, abstinentes ab oblatione. Deinde eis permitti boni communionem.

D

E ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν κζ'. κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ὅστις καὶ ἀπαράλλακτος ϟβ'. κανών ἐστι τῆς ς'. συνόδου, διορίζεται, τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς ἁρπάζοντας γυναῖκας ἐν ὀνόματι συνοικεσίου. ὁ δὲ παρὼν κανὼν παρακελεύεται τοὺς μὲν ἁρπάζοντας γυναῖκας ἑτέρῳ μνηστευσαμένας, μὴ ἄλλως εἰς μετάνοιαν δέχεσθαι, εἰ μὴ πρότερον δώσουσι τὰς ἁρπαγείσας, ἐφ' ᾧ τοὺς μνηστῆρας τούτων λαβεῖν αὐτάς ἐὰν θελήσωσι. εἰ δὲ μή, εἶναι παρὰ τοῖς συγγενέσιν αὐτῶν. τοὺς δὲ ἁρπάσαντας γυναῖκα ἐλευθέραν, καὶ οὕτως αὐτὴν ἀφαιρεῖσθαι καὶ παραδίδοσθαι τοῖς γονεῦσιν, ἢ τοῖς ἄλλως προσήκουσιν αὐτῇ· ὥστε, εἰ μὲν βούλονται οὕτω, συζεῦξαι αὐτὴν τῷ ἅρπαγι μετὰ καὶ συναινέσεως ταύτης, εἰ δὲ ἀνανεύοιεν, μὴ γίνεσθαι τοῦτο. ὡς ἂν δὲ τὰ τοῦ πράγματος ἔχωσιν, ἤγουν κἂν συζευχθῶσι, τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις ὑποπεσεῖται, καὶ οὐ μόνον ὁ ἅρπαξ οὕτω κολασθήσεται, ἀλλὰ καὶ ὁ λαθραίως μετὰ κόρης συμφθαρείς. ὁρίζεται δὲ καὶ εἰς τετραετίαν τὸ τῶν πορνευόντων ἐπιτίμιον, καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις· ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος ἀλλοτρόπως κολάζει τοὺς ἅρπαγας, καὶ οὐδὲ παραχωρεῖ ὅπως δήποτε τὸν ἁρπάσαντα συζευχθῆναι τῇ ἁρπαγείσῃ. καὶ ἀνάγνωθι τὸν ῥηθέντα κζ'. κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου καὶ τὸν ϟβ'. τῆς ς'. καὶ κανόνα ξζ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ κεφ. λ'. τοῦ θ'. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος,

F

Bals. Vigesimus septimus canon Chalcedon. Synod. qui idem est omnino canon xcii. sextæ Synodi, decernit quid debeat fieri iis qui mulieres rapiunt nomine conjugii. Præsens autem canon jubet eos, qui mulierem alteri desponsam rapuerint, non aliter ad pœnitentiam admitti quam si raptas priùs dederint, ut sponsi earum ipsas, si velint, accipiant: sin minùs, sit apud suos cognatos. Ab eis verò, qui mulierem liberam seu nulli desponsam rapuerint, eam itidem auferri & tradi parentibus, vel iis qui aliqui ad eam attinent: ut eam, si velint, raptori conjungant, cum ejus etiam consensu; sin autem hoc eis non placuerit, ne fiat. Quomodocunque autem se res habeat, etsi videlicet raptæ raptor conjugatur, pœnis erit fornicatorum obnoxius, & non solùm sic punietur raptor, sed & is qui puellæ clam vitium attulit. Fornicatorum autem pœnas in quatuor annos definit. Et in his quidem præsens canon consistit. Lex autem civilis alio modo raptores punit, nec ullo modo permittit ut raptor raptæ conjungatur. Et tu lege prædictum xxvii. canonem Synodum Chalced. & xcii. vi. & can. lxvii. sanctorum Apostolorum, & caput xxx. ix. tituli præsentis operis, & quæ in eis sunt.

Cùm

Cùm autem præsentem Canonem àudis dicentem, ex A consensu parentum vel cognatorum puellæ eam dari nuptum ei qui rapuit, ne dixeris parentum consensum eumque solum sufficere. Quoties enim sunt legitimæ nuptiæ, necessarius quoque est eorum qui conjunguntur consensus; sive in potestate sint, sive sui juris. Dicit enim ii. cap. iiii. tit. xxviii. lib. hæc expressè, Non sunt legitimæ nuptiæ, nisi ii qui conjunguntur consenserint, & qui eos habent in potestate: si autem ex hac lege ad nuptias iis qui sunt in potestate suus est necessarius consensus, multo magis non fiet matrimonium eorum qui sunt sui juris, nisi ipsi quoque consenserint. B

ZONAR. Qui rapuerunt mulieres, inquit, easque detinent, siquidem illæ prius aliis desponsæ fuerunt, non alia ratione ad pœnitentiam admittentur, nisi antea raptæ ab eis auferantur, moxque integrum sit iis, quibus fuerant desponsæ, eas, si velint, accipere. Si verò rapta nulli adhuc desponsa fuerat, tunc quoque ipsam à raptore abduci, tum parentibus, aliisve familiaribus, seu cognatis, seu aliis quibus mulieris cura commissa est, tradi canon jubet. Ita ut siquidem illi velint ipsam raptori fœdere nuptiarum jungere, nuptiæ consistant, videlicet, si modo ipsa quoque mulier C consenserit. Hujus porro consensus, quod ad alios attinet est necessarius, non tamen adversus patrem qui eam in potestate habet. Patri namque adversari minime potest, nisi forte contaminatum moribus & indignum ipsi despondeat, ut civilibus constitutionibus sancitum est. Quod si non assentiatur mulier, etiamsi ipsius cognati velint, haud consistent nuptiæ. Cæterum quamvis & ipsa mulier & ipsius cognati consistere matrimonium cum eo velint qui ipsam sive occultè, sive per vim corrupit, fornicatorum pœnis erit corruptor obnoxius, quas ad quadriennium produci canon decernit: ac deinceps, quonam modo hoc quadriennio cum eo qui peccavit agen- D dum sit, explicat. Atque hæc quidem canon statuit. Lex porro civilis raptorem mulieris graviùs puniens, ne jungi quidem ipsi matrimonio raptam mulierem sinit, etiamsi cognati illiùs hoc velint. Sic enim habetur l. lx. ccc. lviii. xxv. Nullo modo nubat rapta mulier ei qui ipsam rapuit, sed irritas esse nuptias quantumvis eis parentes assensi fuerint, jubet.

ARIST. *Qui desponsatam rapit, sponso restituet: Si verò non desponsatam, suis reddet, & ex eorum sententia matrimonium contrahetur, si quidem velint: ipse verò fornicationis pœnas dabit.*

E Præsens quidem canon requirit ut mulier nondum desponsata, & à quopiam rapta, suis illa restitueretur, sive parentes sint, sive fratres, sive aliter propter orbitatem illius curam gerunt. Concedit autem eis licentiam ut si velint illa cum raptore matrimonium tunc contrahat. At quinquagesimus octavus titulus sexagesimi libri Basilicωn illud fieri non permittit, licet mulier rapta velit, licet & parentes ejus ut raptori matrimonio conjungatur. Sed & mandat parentes istiusmodi consentientes matrimonio exterminari. At xciii. canon sexto in Trullo synodi laicum mulierem rapientem sub matri- F monii nomine, anathemati subjicit, & intelligi istum oportet canonem juxta vim præsentis canonis. Mandat enim & hic eum qui ex raptu possedit mulierem non prius in ecclesiam admitti, quam illam si desponsa fuit, suo sponso restituit, aut si non desponsa fuit, propriis ipsius parentibus aut fratribus vel aliter ei præfectis. Postquam enim illam restituit, anathematismus locum non habebit. Istum autem qui ante matrimonium clam aut vi mulierem corrupit, & postea ei legitime conjunctus est, fornicationis pœnas luat necesse est, quatuor

A καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἀκούων δὲ τοῦ παρόντος κανόνος λέγοντος, κατὰ συναίρεσιν τῶν γονέων ἢ τῶν συγγενῶν τῆς κόρης διδόσθαι ταύτην πρὸς γάμον τῷ ἁρπάσαντι, μὴ εἴπῃς ἀρκεῖν τὴν τῶν γονέων συναίρεσιν καὶ μόνην. ὁσάκις γὰρ γάμος ἔννομος γίνεται, ἀναγκαία ἐστὶ καὶ ἡ συναίρεσις τῶν μελλόντων συζευχθῆναι, κἂν ὑπεξούσιοι ὦσι, κἂν αὐτεξούσιοι. φησὶ γὰρ τὸ δεύτερον κεφ. τοῦ δ΄. τίτλου τοῦ κη. βιβλίου ταῦτα ῥητῶς, οὐ γίνεται γάμος, εἰ μὴ συναινέσουσιν οἱ συναπτόμενοι, καὶ οἱ ἔχοντες αὐτοὺς ὑπεξουσίους. ἐὰν δὲ χρεία κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἐν τοῖς γάμοις τῆς συναινέσεως τῶν ὑπεξουσίων, πολλῷ πλέον οὐ γενήσεται γάμος αὐτεξουσίων, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ συναινέσουσι. B

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἁρπάσαντες γυναῖκας, φησὶ, καὶ ἔχοντες ταύτας, ἐὰν ἑτέροις ἐκεῖναι προεμνηστεύθησαν, οὐκ ἄλλως δεχθήσονται εἰς ἐπιτιμίαν, εἰ μὴ πρότερον ἀφαιρεθεῖεν τὰς ἁρπαγείσας, εἶτα εἰς ἐξουσίαν κείσεται τῶν προμνηστευσαμένων αὐτὰς, εἰ βούλοιντο λαβεῖν αὐτάς. εἰ δὲ μήπω τινὶ μνηστευθεῖσα ἡ ἁρπαγεῖσα ἐστὶ, καὶ οὕτως αὐτὴν ἀφαιρεῖσθαι, διακελεύεται ἀπὸ τοῦ ἅρπαγος ὁ κανὼν, καὶ παραδίδοσθαι τοῖς γονεῦσιν ἢ τοῖς ἄλλοις οἰκείοις, ἤτοι συγγενέσιν, ἢ ἄλλοις οἷς μέλει τῆς γυναικός. ὥστε εἰ μὲν βούλονται ἐκεῖνοι εἰς γυναῖκα συζεῦξαι C αὐτὴν τῷ ἅρπαγι, συστῆναι γάμον, δηλονότι, εἰ καὶ ἡ γυνὴ συναιρεῖ. ἡ δὲ συναίρεσις αὐτῆς, ὅτι τῶν ἄλλων ἐστὶν ἀναγκαία, οὐ μὴν καὶ ὅτι πρὸς τὸν ἔχοντα ὑπεξουσίαν αὐτήν. τῷ γὰρ πατρὶ ἀντιλέγειν οὐ δύναται, εἰ μή που τοῖς ἤθεσιν ἢ ἀνάξιον αὐτῇ μνηστεύεται κατὰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους. εἰ δὲ οὐ βούλεται ἡ γυνὴ, κἂν βούλωνται οἱ οἰκεῖοι αὐτῆς, οὐ συστήσεται γάμος. εἰ δὲ καὶ ἡ γυνὴ θελήσει καὶ οἱ ταύτῃ προσήκοντες συστῆναι συνοικέσιον μετὰ τοῦ φθείραντος αὐτὴν, εἴτε λαθραίως, εἴτε βιαίως, τῷ τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίῳ ὁ φθορεὺς ὑποκείσεται, ὅπερ τετραετίαν εἶναι ὁ κανὼν ὁρίζει· καὶ ἑξῆς καταλέγει ὅπως ἐν τῇ τετραετίᾳ ὁ ἁμαρτήσας οἰκονομηθήσεται. D ταῦτα μὲν οὖν ὁ κανών· ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος σφοδρότατα κολάζων τὸν ἁρπάσαντα γυναῖκα, οὐδὲ συζευχθῆναι αὐτῷ τὴν ἁρπαγεῖσαν συγχωρεῖ, κἂν οἱ αὐτῇ προσήκοντες τοῦτο βούλωνται. λέγει γὰρ βιβλίον ξ΄. τ΄. νη΄. κε΄. μὴ γαμείσθω ἡ ἁρπαγεῖσα τῷ ἁρπάσαντι αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ εἰ συναινέσουσι τῷ τοιούτῳ συνοικεσίῳ οἱ γονεῖς αὐτῆς, περιορίζονται.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ μνηστευθεῖσαν ἁρπάζων, ἀποκαταστήσει τῷ μνηστευσαμένῳ· εἰ δὲ ἀμνήστευτον, τοῖς οἰκείοις ἀποκαταστήσει· καὶ κατὰ τὴν ἐκείνων γνώμην προβήσεται τὰ συνοικέσια, εἴγε βούλοιντο. ὁ δὲ τὸ τῆς πορνείας ἐπιτίμιον εἴσεται.

E Ὁ μὲν παρὼν κανὼν ἀπαιτεῖ τὴν μήπω μνηστευθεῖσαν γυναῖκα, καὶ παρά τινος ἁρπαγεῖσαν, τοῖς οἰκείοις ταύτην ἀποκατασταθῆναι· εἴτε γονεῖς εἶεν, εἴτε ἀδελφοὶ, εἴτε ἄλλως διὰ τὴν ὀρφανίαν αὐτῆς κηδεμόνες. δίδωσι δὲ αὐτοῖς ἄδειαν ἐκτότε, εἰ βούλοιντο, μετὰ τοῦ ἁρπάσαντος αὐτὴν γάμον συναλλάττειν. Ὁ δὲ πεντηκοστὸς ὄγδοος τίτλος τοῦ ἑξηκοστοῦ βιβλίου τῶν βασιλικῶν οὐ συγχωρεῖ τοῦτο γίνεσθαι, κἂν ἡ ἁρπαγεῖσα θέλῃ γυνὴ, κἂν οἱ γονεῖς αὐτῆς, τῷ ἁρπάσαντι συναφθῆναι πρὸς γάμον, ἀλλὰ καὶ προστάττει περιορίζεσθαι τοὺς γονεῖς, τῷ τοιούτῳ συναινοῦντας συνοικεσίῳ. Ὁ δὲ ἐνενηκοστὸς δὲ κανὼν τῆς ἐν τῷ τρούλλῳ ἕκτης F συνόδου, ἀναθέματι τὸν λαϊκὸν ὑποβάλλει γυναῖκα ἁρπάζοντα ἐπὶ ὀνόματι συνοικεσίου. καὶ χρὴ νοεῖσθαι, τὸν κανόνα ἐκεῖνον, κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ παρόντος κανόνος· προστάττει γὰρ καὶ οὗτος μὴ πρότερον τῇ ἐκκλησίᾳ παραδέχεσθαι τὸν ἐξ ἁρπαγῆς γυναῖκα κατέχοντα, πρὶν ἢ αὐτὴν μεμνηστευμένην οὖσαν, τῷ οἰκείῳ μνηστῆρι ἀποκαταστήσει· ἀμνήστευτον δὲ, τοῖς οἰκείοις αὐτῆς γονεῦσιν ἢ ἀδελφοῖς, ἢ ἄλλως περιεστῶσι. μετὰ γὰρ τὸ ἀποκαταστῆσαι αὐτὴν ὁ ἀναθεματισμὸς χώραν οὐχ ἕξει. τὸν μέντοι πρὸ τοῦ γάμου λαθραίως, ἢ βίᾳ διαφθεί-

ραντα

έραν γυναῖκα, εἶτα νομίμως συναφθέντα αὐτῇ, ἀνάγκη τὸ τῆς πορνείας ἐπιτίμιον, ἐν τέσσαρσιν ἐνιαυτοῖς. ἐν ἑνὶ μὲν τῇ θύρᾳ τῆς ἐκκλησίας προσκλαίοντα· ἐν τῷ δευτέρῳ μετὰ τῶν ἀκροωμένων· ἐν τῷ τρίτῳ μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων· καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ συνιστάμενον μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ τῶν εὐχῶν αὐτοῖς κοινωνοῦντα· καὶ οὕτω μετὰ τὴν τετραετίαν, τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας ἀξιούμενον.

annis, primo quidem ad Ecclesiæ fores defleat, secundo cum audientibus recipiatur, tertio cum substratis, & quarto, cum fidelibus congregatus, & cum iis precum sit particeps. Et sic post quadriennium boni communione dignus habeatur.

ΚΑΝΩΝ κγ'.

Περὶ τῶν δύο ἀδελφὰς γαμούντων, ἢ ἀδελφοῖς δυσὶ γεγαμημένων, ἐπιστολίδιον ἡμῖν ἐκπεφώνηται, οὗ τὸ ἀντίγραφον ἀπεστάλκαμέν σου τῇ εὐλαβείᾳ. ὁ δὲ ἀδελφοῦ ἰδίου γυναῖκα λαβὼν, οὐ πρότερον δεχθήσεται πρὶν ἀποστῆναι.

B

ΒΑΛΣ. Καὶ τὸ τῆς αἱμομιξίας ἁμάρτημα, μετὰ ἀπόστασιν τοῦ κακοῦ, ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἰατρείας θεραπεύεται, ὥσπερ καὶ ἄλλα ἁμαρτήματα. ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ ἅγιος, τί χρὴ γίνεσθαι εἰς τοὺς συμφθαρέντας δυσὶν ἀδελφαῖς, καὶ τὸ ἀνάπαλιν, εἶπεν ὡς περὶ τῶν τοιούτων ἔγραψεν ἐπιστολίδιον· ἔστι δὲ τοῦτο τὸ πρὸς Διόδωρον, καὶ ἐκεῖθεν δηλοῦται τὸ ποιητέον. πῶς δὲ ὀφείλουσιν οἱ τοιοῦτον γάμον ἀθέμιτον συναλλάξαντες ἀποστῆναι τοῦ κακοῦ, καὶ οὕτως ἐρωτᾶν τὰ περὶ τῆς θεραπείας. ἀνάγνωθι οὖν τὴν πρὸς Διόδωρον ἐπιστολὴν, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ τὸ β. κεφ. τοῦ ιγ'. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

C

ΖΩΝΑΡ. Τὸ ἐπιστολίδιον, ὃ λέγει ὁ ἅγιος, πρὸς Διόδωρον ἀπεστάλη, ἀπαγορεῦον δὲ, τελευτησάσης τῆς γυναικός τινι τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς εἰς γάμου κοινωνίαν αὐτὸν ἄγεσθαι, καὶ ἐκ πολλῶν καὶ γενναίων λογισμῶν τοῦτο κατασκευάζων. ὅπερ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ἐξηγηθήσεται. ὃς καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ ἔλαβεν, ἐκείνου δηλαδὴ τελευτήσαντος, οὐ δεχθήσεται ὡς μετανοῶν εἰ μὴ αὐτὴν ἀποπέμψεται, καὶ λύσει τὸν ἀθέσμον γάμον.

ΑΡΙΣΤ. Ἀδελφὸν ἀδελφοῦ γυναῖκα ἔχειν ἀδύνατον. Σαφής.

D

ΚΑΝΩΝ κδ'.

Χήραν τὴν καταλεγεῖσαν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν χηρῶν, τουτέστι, τὴν διακονουμένην ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, ὁ ἀπόστολος γαμουμένην παρεώρακεν. ἀνδρὶ δὲ χηρεύσαντι οὐδεὶς ἐπίκειται νόμος, ἀλλ' ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ τὸ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον. ἡ μέντοι χήρα ἑξηκονταέτις γενομένη, ἐὰν ἕληται πάλιν ἀνδρὶ συνοικεῖν, οὐκ ἀξιωθήσεται τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας, ἕως ἂν τοῦ πάθους τῆς ἀκαθαρσίας παύσηται· ἐὰν μέντοι πρὸ ἑξήκοντα ἐτῶν ἀριθμήσωμεν αὐτὴν, ἡμέτερον τὸ ἔγκλημα, οὐ τῆς γυναικός.

E

ΒΑΛΣ. Ὥσπερ ἐτάττοντο παρθένοι γυναῖκες ἐν ταῖς ἐκκλησίαις μετὰ λαϊκοῦ σχήματος καὶ διῳκοῦντο ἀπὸ τῶν εἰσόδων τῆς ἐκκλησίας, οὕτω καὶ χῆραι μετὰ τοῦ αὐτοῦ σχήματος κατετάττοντο. φησὶ γοῦν ὁ ἅγιος, ὡς ὁ μέγας Παῦλος τὴν τοιαύτην χήραν, ἤγουν τὴν μετὰ τὸ καταταγῆναι εἰς ἐκκλησίαν δευτερογαμήσασαν, ἐκεῖνον, ἤγουν ὥρισε παρορᾶσθαι, τουτέστιν ἐξωθεῖσθαι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰ μὲν πρὸ τοῦ ἑξηκονταετοῦς χρόνου αὕτη δευτερογαμήσει, ταύτην καὶ μόνην τὴν κόλασιν ὑποστήσεται. συγγνώμης γάρ ἐστιν ἀξία ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἡλικίας καταναγκασθεῖσα δευτερογαμῆσαι, καὶ μᾶλλον οἱ κατατάξαντες αὐτὴν πρὸ τοῦ πληρωθῆναι τὸν ἑξηκονταετῆ χρόνον ὀφείλουσιν αἰτιᾶσθαι ὡς παραβάντες τὴν τοῦ ἀποστόλου διαταγὴν, τὴν λέγουσαν, χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα. ἡ δὲ μετὰ τὸν ἑξηκονταετῆ χρόνον ἀθετήσασα τὴν σωφροσύνην δευτερογαμήσασα, ἀφωρισμένη ἔσται τῆς ἁγίας μεταλήψεως, ἕως ἂν ἀπόσχηται τῆς πρὸς τὸν ἄνδρα ἀκαθαρσίας. ἀκαθαρσίαν γὰρ ἐκάλεσεν ὁ ἅγιος τὸν ἐν τοιούτῳ γήρᾳ γάμον. τὸν μέντοι ἄνδρα φησὶ δευτερογαμοῦντα ὁ νόμος ἄλλως πως οὐ κολάζει, ἀλλὰ δι' ἐπιτιμίου διγάμων, ὅπερ ἐστὶν ἀφορισμὸς ἐφ' ἕνα ἐνιαυτόν. ἐπεὶ δὲ ἀποστολικῆς παραγγελίας ὁ ἅγιος ἐμνήσθη,

F

CANON XXIII.

De his autem qui duas sorores uxores ducunt, vel eis quæ duobus fratribus nubunt à nobis edita est epistola, cujus exemplum tuæ pietati misimus. Qui autem sui fratris uxorem accepit, non prius admittetur quàm ab ea recesserit.

BALS. Incestûs quoque peccatum, post decessum à malo, sicut & alia peccata, ab Ecclesiastica medicina curabitur. Interrogatus ergo sanctus, quid iis fieri oporteat qui cum duabus sororibus rem habent, & contrà, dixit se de iis scripsisse Epistolam: ea est autem quam scripsit ad Diodorum, & illic ostenditur quid agendum. Debent autem, qui hoc nefarium matrimonium contraxerunt, à malo recedere, & ita de curatione sciscitari. Lege ergo epistolam ad Diodorum, & quæ in ea sunt, & ii. cap. xiii. titu. præsentis operis.

ZONAR. Epistolium, de quo hic sanctus meminit, missum est ad Diodorum, quo cum uxor cujusdam diem suum obiisset, illius sororem ab ipso in nuptiarum societatem superinduci vetat: multisque & gravibus rationibus rem confirmat. Quod quidem nos suo loco explicabimus. Qui etiam fratris uxorem duxit, illius nempe qui vita functus est, non admittetur ad pœnitentiam, nisi ipsam dimiserit, illegitimúmq; connubium soluerit.

ARIST. *Fratrem fratris uxorem ducere impossibile est.* Perspicuus.

CANON XXIV.

Viduam, quæ in viduarum numerum relata est, hoc est, quæ ab ecclesia in diaconatum suscepta est, censuit Apostolus nubentem esse despiciendam. Viro autem viduo nulla est lex imposita, sed digamorum pœna tali sufficit. Porrò vidua sexaginta annos nata, si rursus cum viro habitare voluerit, boni communione non dignabitur, donec ab impuritatis perturbatione cessaverit. Sed si ante sexaginta annos eam in numerum retulerimus, nostra est, non mulieris culpa.

BALS. Quemadmodum virgines fœminæ cum laico habitu in Ecclesiis collocabantur, & ex Ecclesiæ editibus alebantur, ita & viduæ cum eodem habitu ordinabantur. Dicit ergo sanctus, quòd magnus Paulus istiusmodi viduam sive eam, quæ postquàm in Ecclesia ordinata est, secundò nupsit, censuit seu definit despici, hoc est ab Ecclesia expelli, & si ipsa quidem ante sexagesimum annum secundò nupserit, eam solam pœnam sustinebit. Est enim digna venia, ut quæ propter juniorem ætatem secundò nubere coacta sit, & ii potiùs qui eam, antequam sexagesimum annum compleverit, ordinarunt sunt reprehendendi, ut qui Apostolicam constitutionem transgressi sunt, quæ dicit; Vidua eligatur non minor lx. annis. Quæ autem post annum sexagesimum continentiam infirmans, secundò nupsit, à sancta communione erit separata, donec ab impuritate cum viro abstinuerit. Sanctus enim impuritatem appellavit in ea ætate matrimonium. Virum autem, inquit, qui secundò uxorem ducit, non ullo alio modo lex punit, quàm per digamorum pœnam, quæ est ad unum annum segregatio. Quia autem sanctus præcepti Apostolici meminit, debes scire quod magnus Apostolus ad Timotheum scribens, dicit:

Honora viduas, quæ verè sunt viduæ. Et paulò post, Quæ est autem verè vidua, & sola relicta speravit in Deum, & permanet in precibus & orationibus. Et rursus postea. Si quis vel quæ fidelis habet viduas, eis suppeditet, & ne gravetur ecclesia, ut iis quæ verè sunt viduæ opem ferat. Et rursus, Juniores autem viduas devita. Et hæc quidem de viduis mulieribus, quæ in ecclesiam cooptatæ sunt. Quæ enim tales non sunt, quotiéscunque secundo nupserint, in bigamorum pœnas incident æque ac viri: Lege & ii. caput xiii. tit. præsentis operis. Ne mireris autem, quomodo non definierunt Canones, ut viri etiam vidui cum laico habitu in Ecclesiis ordinentur. Patres enim majorem mulierum quàm virorum rationem habent. Mulieres enim, ut quæ non tenent modum eorum parandorum, quæ sunt vitæ necessaria, ad secundas fortè nuptias necessariò divertunt, licet velint esse continentes: & ideo eis succurrit ecclesia ne secundò nubant paupertatis prætextu. Viri autem, qui multis modis quæ sunt ad victum necessaria comparant, non possunt paupertatem prætexere ad depellendam secundi matrimonii reprehensionem: & propterea nec ab ecclesiis quidem admittuntur & aluntur. Consequenter autem huic rationi ne dixeris debere mulieres impunitas remanere, ut nonnulli dicunt, quæ secundò nupserint; sed & ipsæ secundò nubentium pœnæ subjiciantur. Intelliges autem ex xiiii. tit. xxviii. lib. quòd mulieres quæ secundò nubunt magis puniuntur, quàm viri qui uxores secundò duxerunt.

A ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι ὁ μέγας Παῦλος ἐπιστέλλων Τιμοθέῳ, φησί· χήρας τίμα τὰς ὄντως χήρας. καὶ μετ' ὀλίγα, ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπικεν ἐπὶ τὸν Θεόν· καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, καὶ πάλιν μετά τινα, εἴ τις πιστὸς ἢ πιστὴ ἔχει χήρας, ἐπαρκείτω αὐταῖς, καὶ μὴ βαρείσθω ἡ ἐκκλησία, ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκέσῃ. καὶ αὖθις, νεωτέρας χήρας παραιτοῦ. καὶ ταῦτα μὲν χάριν τῶν χηρῶν γυναικῶν τῶν καταλεγεισῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. αἱ γὰρ μὴ τοιαῦται χῆραι ὅτε δήποτε δευτερογαμοῦσαι, τῷ τῶν διγάμων ἐπιτιμίῳ ὑποπέσωσιν ἐπίσης τοῖς ἀνδράσιν. ἀνάγνωθι καὶ τὸ β'. κεφ. τοῦ ιγ'. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. μὴ θαυ-B μάσῃς δὲ πῶς οὐ διωρίσαντο οἱ κανόνες καταλέγεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις μετὰ λαϊκοῦ σχήματος καὶ ἄνδρας χηρεύσαντας. πλείων γὰρ φροντὶς ἐγένετο τοῖς πατράσι τῶν γυναικῶν παρὰ τῶν ἀνδρῶν. αἱ μὲν γὰρ γυναῖκες μὴ ἔχουσαι τρόπους τῶν πρὸς ζωάρκειαν εἰσόδων, ἴσως εἰς δευτέρους ἐξ ἀνάγκης ἀποκλίνουσι γάμους, θέλουσαι καὶ ταῦτα σωφρονεῖν. καὶ διὰ τοῦτο βοηθεῖ αὐταῖς ἡ ἐκκλησία, εἰς τὸ μὴ δευτερογαμῆσαι προφάσει πενίας. οἱ δὲ ἄνδρες, πολυτρόπως τὰ πρὸς ζωάρκειαν πορίζομενοι, οὐκ ἔχουσι προβαλέσθαι τὴν πενίαν εἰς ἀποτροπὴν τοῦ ἐγκλήματος τῆς δευτερογαμίας. καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ παρὰ τῶν ἐκκλησιῶν δέχονται καὶ ἐπιτρέφονται. ἀκολούθως C δὲ τῷ τοιούτῳ λογισμῷ, μὴ εἴπῃς ἀνεπιτιμήτους ὀφείλειν συντηρεῖσθαι τὰς γυναῖκας δευτερογαμούσας, καθά τινες λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ αὗται τῷ ἐπιτιμίῳ τῶν δευτερογαμούντων ὑποπέσωσιν. μαθήσῃ γὰρ ἀπὸ τοῦ ιδ'. τίτλου τοῦ κη'. βιβλίου, ὅτι πλειόνως αἱ γυναῖκες δευτερογαμοῦσαι κολάζονται παρὰ τοὺς δευτερογαμοῦντας ἄνδρας.

ZONAR. Magnus Paulus ad Timotheum scribens, ait; Viduas honora, quæ vere viduæ sunt. Et paulo post; Ea autem quæ vere vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet orationibus, & obsecrationibus. Et rursum nonnullis interjectis; si quis vel quæ fidelis habet viduas, subministret illis, & non gravetur Ecclesia, ut iis quæ vere viduæ sunt suppeditet. Et rursum, juniores viduas devita. Igitur ex Apostoli præcepto constituebantur, quæ vere viduæ essent, in Ecclesiis, atque ex earum reditibus alebantur. Propter hæc ergo ait magnus Basilius, si qua vidua adscripta viduis in diaconatum susceptis, hoc est, quas Ecclesia alebat, quibusque ministrabat, ad nuptias propendeat, despicietur, nec alimenta illi amplius ab Ecclesia suppeditabuntur. Viduis autem hominibus nulla posita lex est: hoc est, Nulla spiritalis lex homines punit, qui secundis sese nuptiis illigaverint. Sufficit ipsis namque digamorum pœna, nempe unius anni segregatio. Vidua autem mulier sexaginta annos nata, ac proinde viduarum ordini in Ecclesiis adscripta, si nuptias eligat, à sancta communione segregata deget, quoadusque se à viro disjunxerit. Impuritatis enim nomine nuptialem hanc in senectute commixtionem vir sanctus vocavit. Si vero ante sexaginta annos ipsam inter Ecclesiæ viduas adnumerabimus, moxque peccet viro sociata, nostrum id jam fuerit, non mulierculæ crimen. Nos etenim, ait, accusari par est, quippe violatores ab Apostolo promulgatæ legis, cujus illa sunt; Vidua eligatur non minor sexaginta annis: Illa porro venia digna, quæ nempe ad senectutem adhuc non pervenerit.

ZΩNAP. Ὁ μέγας Παῦλος Τιμοθέῳ ἐπιστέλλων, φησί, τίμα χήρας τὰς ὄντως χήρας. καὶ μετ' ὀλίγα· ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη, ἤλπικεν ἐπὶ τὸν Θεόν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς. καὶ πάλιν μετά τινα, εἴ τις πιστός, ἢ πιστὴ ἔχει χήρας, ἐπαρκείτω αὐταῖς, καὶ D μὴ βαρείσθω ἡ ἐκκλησία, ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκέσῃ· καὶ αὖθις νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ. κατὰ γοῦν τὴν τοῦ ἀποστόλου διαταγὴν καθίσταντο αἱ ὄντως χῆραι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ ἐκεῖθεν ἐτρέφοντο. διὰ ταῦτα γοῦν φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, ὅτι ἐὰν χήρα συνταχθεῖσα ταῖς χήραις ταῖς διακονουμέναις ἤγουν ταῖς τρεφομέναις καὶ διοικουμέναις ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, εἰς γάμον ἀποκλίνῃ, παροραθήσεται, καὶ οὐκέτι ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἕξει τὰ πρὸς διοίκησιν· τοῖς δὲ χηρεύσασιν ἀνδράσιν οὐδεὶς ἐπίκειται νόμος· ἀντὶ τοῦ, οὐδεὶς κολάζει νόμος πνευματικὸς τοὺς ἄνδρας δευτέροις ὁμιλοῦντας γάμοις. ἔχουσι γὰρ ἀρκοῦν τὸ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον, ὅπερ ἀφορισμός ἐστιν ἐφ' ἕνα χρόνον. E ἡ δὲ χήρα ἑξήκοντα ἐτῶν γενομένη, καὶ οὕτως καταταγεῖσα ταῖς χήραις ταῖς ἐν ἐκκλησίαις, ἐὰν γάμον αἱρετίσηται, ἀφωρισμένη ἔσται τῆς ἁγίας μεταλήψεως, ἕως ἂν ἀπόσχηται τοῦ ἀνδρός. ἀκαθαρσίαν γὰρ ἐκάλεσεν ὁ ἅγιος τὴν ἐν γήρᾳ μῖξιν. ἐὰν δὲ πρὸ τῶν ἑξήκοντα ἐτῶν ἀριθμήσωμεν αὐτὴν ταῖς χήραις τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐκπέσῃ ἀνδρὶ μιγεῖσα, ἡμέτερον τὸ ἔγκλημα, οὐ τῆς γυναικός. ἡμεῖς γάρ, φησίν, αἰτιᾶσθαι δίκαιοι, ὡς παραβάντας τὴν τοῦ ἀποστόλου διαταγήν, λέγοντος, χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα· ἡ δὲ συγγνώμης ἀξία ὡς μήπω εἰς γῆρας ἐλθοῦσα.

F

ARIST. *Si nubat vidua in diaconatum cooptata, despicitur. Viduus autem qui uxorem duxit, bigamorum solummodo pœnas solvet. Vidua autem post sexaginta annos nupta, communione privetur, donec ab impuritate recesserit. Si quis vero ante sexaginta annos in catalogum quampiam retulerit, criminis illius obstringetur.*

APIΣT. Εἰ γήμοι διακονουμένη χήρα, παροραται. ὁ δὲ χηρεύων γήμας, μόνον τὸ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον γνοίη· ἡ δὲ μετὰ ἑξήκοντα ἔτη λαμβάνουσα χήρα, ἀκοινώνητος ἕως ἀποστῇ τῆς ἀκαθαρσίας. Εἰ δέ τις πρὸ τῶν ἑξήκοντα χρόνων ἐγκαταλέξεται, ἐκείνης τὸ ἔγκλημα ἅψεται.

Viduæ quæ in viduarum numerum referuntur, & ab Ecclesiâ aluntur, si ad matrimonium veniant, non amplius provisione ab Ecclesiâ dignæ censeantur, sed negli-

Αἱ ἐγκαταλεγόμεναι χῆραι εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν χηρῶν, καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας διατρεφόμεναι, ἐὰν πρὸς γάμον ἔλθωσι, οὐκέτι προνοίας τινὸς ἀξιοῦνται παρὰ τῆς ἐκκλησίας· ἀλλὰ

ἀλλὰ παρεισάγεται. διὰ τοῦτο γοῦν τὰς μήπω οὔσας ἑξήκοντα χρόνων οὐ δεῖ εἰς τὸ τάγμα τῶν χηρῶν ἐγκαταλέγειν. ἐὰν δὲ ἑξήκοντα ἐτῶν οὖσα χήρα συνοικῆσαι ἀνδρὶ πάλιν ἕληται, μέχρις ἂν οὗ πάθους τῆς ἀκαθαρσίας παύσηται, τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας οὐκ ἀξιωθήσεται.

A gantur. Idcirco itaque eas quæ nondum ſexageſimum annum attigerunt in viduarum ordinem recenſere non oportet. Si autem vidua cum ſexaginta tranſegit annos cum viro cohabitare iterum eligit, boni communione digna ne habeatur, donec ab impuritatis perturbatione ceſſaverit.

ΚΑΝΩΝ κε'.

Τὴν διεφθαρμένην ὑφ' ἑαυτοῦ εἰς γυναῖκα κατέχων, ὁ μὲν ἐπὶ τῇ φθορᾷ ἐπιτίμιον ὑποστήσεται, τὴν δὲ γυναῖκα ἔχειν συγχωρηθήσεται.

ΒΑΛΣ. Κυρίως φθορὰ ἐπὶ τῆς παρθένου λέγεται καὶ ἐπὶ τῆς ἀνήβου. φησὶ γοῦν ὁ ἅγιος, ὅτι ὁ παρθένον φθείρας μήπω κατεγγυηθεῖσαν αὐτῷ εἰς νόμιμον γάμον, κἂν θελήσει μετὰ τὴν φθορὰν εἰς γυναῖκα ἔχειν ταύτην, οὐκ ὠφεληθήσεται εἰς τὸ ἐκφυγεῖν τὸ ἐπιτίμιον τῆς φθορᾶς. ὤφειλε γὰρ πρότερον νομίμως μνηστεύσασθαι ταύτην καὶ οὕτω μιγῆναι αὐτῇ· μὴ ποιήσας δὲ τοῦτο, τῷ μὲν ἐπιτιμίῳ τῆς φθορᾶς ὑποπεσεῖται, παραχωρηθήσεται δὲ ἔχειν ταύτην εἰς γυναῖκα νόμιμον. τοῦτο δὲ γενήσεται, ἐὰν οἱ γονεῖς αὐτῆς συναινέσωσι. τὸ μέντοι ἐπιτίμιον τῆς φθορᾶς τρία ἔτη εἰσί, δι' οὗ κολάζονται ὁμοίως καὶ ὁ φθείρων, καὶ ἡ φθαρεῖσα. καὶ ἀνάγνωθι τὸν λή. κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου. ταῦτα δὲ ἐπὶ ὑπεξουσίων χώραν ἔχουσιν. οἱ γὰρ αὐτεξούσιοι, τῷ μὲν ἐπιτιμίῳ ὑπόκεινται, κατὰ νόμους δὲ συζεύγνυνται συναινοῦντες. εἰ δὲ ὁ ἀνὴρ οὐ θέλει τὴν ὑπ' αὐτοῦ φθαρεῖσαν λαβεῖν εἰς γυναῖκα, γενήσεται κατὰ τὸ γ'. κεφ. τοῦ λζ'. τίτλου τοῦ ξ'. βιβλίου τὸ λέγον οὕτω, ὁ γυναῖκα σεμνὴν καὶ εὐγενῆ παλλακευόμενος, καὶ μὴ ποιῶν ἐν ἐκμαρτυρίῳ τοῦτο καταδῆλον, ἢ γαμετὴν αὐτὴν ἔχει, εἰ τοῦτο παραιτούμενος ἀσέλγειαν πλημμελῇ, οὐ μὴν καὶ μοιχείαν δηλονότι, ἐν ᾧ πόρον ἐκ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐποίησε. ζήτει καὶ βιβλίου κη'. τίτλου δ'. κεφ. ιβ'. ιγ'. καὶ βιβλίου μζ'. τίτλου ς'. κεφ. λζ'.

ΖΩΝΑΡ. Ἐάν τις παρθένον ἀμνήστευτον φθείρῃ καὶ μετὰ τὴν φθορὰν ὡς συζύγῳ αὐτῇ χρῆται, τῷ μὲν τῆς φθορᾶς ἐπιτιμίῳ ὑποκείσεται, τὴν δὲ γυναῖκα οὐκ ἀφαιρεθήσεται· δηλονότι ἐὰν οἱ γονεῖς αὐτῆς, οἷς ὑπεξουσία ἐστί, καταδέχωνται τὴν μετ' ἐκείνου συνοίκησιν τῆς γυναικός. εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐ βούλονται, καὶ κολασθήσεται κατὰ τὸν πολιτικὸν νόμον, εἰ παρθένος ἦν ἡ φθαρεῖσα.

ΑΡΙΣΤ. Ὃς ἔχει τὴν, ἣν ἔφθειρε, συγχωρούμενος ἔχειν, τὸ ἐπιτίμιον γνωσέτω.

Ὅστις βούλεται γυναῖκα ἔχειν, ἣν πρὸ τοῦ γάμου διέφθειρε, συγχωρηθήσεται κατέχειν αὐτήν· τὸ δὲ ἐπὶ τῇ φθορᾷ ἐπιτίμιον εἴσεται, ἐν τέσσαρσιν ἐνιαυτοῖς· καθὼς ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κανόνι ἐγράφη.

ΚΑΝΩΝ κς'.

Ἡ πορνεία γάμος οὐκ ἔστιν, ἀλλ' οὐδὲ γάμου ἀρχή. ὥστε ἐὰν ᾖ δυνατὸν τοὺς κατὰ πορνείαν συναπτομένους χωρίζεσθαι, τοῦτο κράτιστον· ἐὰν δὲ στέργωσιν ἐκ παντὸς τὸ συνοικέσιον, τὸ μὲν τῆς πορνείας ἐπιτίμιον γνωριζέτωσαν, ἀφιέσθωσαν δὲ ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται.

ΒΑΛΣ. Εἰπὼν ὁ ἅγιος τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τὸν φθείραντα παρθένον, ἀρτίως ὑποτυποῖ καὶ τὰ περὶ τῶν συνελθόντων πορνικῶς· καί φησιν, ὅτι ἡ πορνεία οὔτε γάμος λογίζεται, οὔτε γάμου ἀφορμή, ὥστε ἀναγκάζεσθαι θάτερον τῷ ἑτέρῳ συναπτέσθαι γαμικῶς. ἀλλὰ ἄριστον μὲν ἐστὶ χωρίζεσθαι αὐτούς, ἤγουν μὴ παραχωρεῖσθαι τὴν μέσον αὐτῶν γαμικὴν συνάφειαν, ὅτι ἔκθεσμος καὶ κατάκριτος ἐστὶν ὁ τοῦ τοιούτου γάμου θεμέλιος. εἰ δὲ στέργουσιν ἀπαραιτήτως καὶ ἄμφω τὴν συμβίωσιν, μὴ ἀνεχόμενοι τοῦ ἀπ' ἀλλήλων χωρισμοῦ, ἐπιτιμάσθωσαν μὲν ὡς πορνεύσαντες· παραχωρείσθωσαν δὲ συνοικεῖν,

tom. ii.

Canon XXV.

Qui à ſe ſtupratam in uxorem detinet, ſtupri quidem pœnam ſubibit: ei autem mulierem habere permittetur.

B Bals. Stuprum propriè dicitur in virginibus & in impubere. Dicit ergo ſanctus, quòd qui virginem nondum ſibi ſponſatam in legitimum conjugium ſtupraverit, etiamſi velit poſt ſtuprum eam uxorem habere, non juvabitur ad hoc ut ſtupri pœnam effugiat. Debebat enim primùm efficere, ut ea ſibi deſponderetur, & ita cum ea rem habere; quòd ſi hoc non fecerit, in ſtupri quidem pœnam incidet, in legitimam autem uxorem eam habere illi permittetur. Hoc autem fiet, ſi illius etiam parentes conſenſerint. Eſt enim ſtupri pœna triennium, per quod ſimiliter punitur & qui ſtupravit, & C quæ ſtruprata eſt. Lege xxxviii. Can. præſentis Sancti. Hæc autem locum habent in iis qui ſunt in poteſtate. Qui enim ſunt ſui juris, in pœnam quidem incidunt, ſecundum leges autem conſentientes conjunguntur. Sin autem vir nolit eam quæ à ſe ſtuprata eſt uxorem ducere, fiet ſecundum caput iii. xxxvii. tit. lx. libri, quod ſic dicit, Qui venerandam & nobilem mulierem ſtuprat ſeu habet in concubinatu, nec hoc ſuo facit teſtimonio manifeſtum, vel eam ducit uxorem; ſi hoc recuſans, petulantiam committat, non item & adulterium, eo videlicet quod ex ſuo corpore quæſtum non facit. Quære etiam xxviii. lib. tit. iiii. cap. xii. xiii. & lib. xlvii. tit. vi. cap. xxxvii.

D Zonar. Si quis virginem ſibi non deſponſatam corruperit, eaque poſt ſtuprum illatum tanquam conjuge utitur; ſtupri quidem pœnis erit obnoxius, non tamen ab eo mulier auferetur: ſi videlicet ipſius parentes, quorum illa eſt in poteſtate, fœminam cum illo traducere vitam ſinunt. Etenim ſi illi nolint, punietur præterea civilium legum decreto, ſi virgo erat, quæ corrupta fuit.

Qui eam habet quam corrupit, permiſſus habere pœnæ ſubjicitur.

E Quicunque mulierem quam ante matrimonium vitiavit, habere cupit, ei iſtam detinere permittetur. At ſtupri ſupplicium eſt quatuor annis, quemadmodum in vigeſimo ſecundo Canone ſcriptum eſt.

Canon XXVI.

Fornicatio non eſt matrimonium, ſed nec initium matrimonii. Quare ſi fieri poſſit, ut qui per fornicationem conjuncti ſunt ſeparentur, id eſt melius: Sin autem eis omnino placeat conſortium, fornicationis quidem pœnam agnoſcant, ne ſeparentur autem, ne quid deterius accidat.

F Bals. Poſtquam dixit San. quid eis debet fieri, qui virginem ſtuprant, nunc decernit de iis qui in fornicationem coierunt; & dicit, quòd fornicatio nec matrimonium habetur, nec matrimonii occaſio, ut alter alteri neceſſario jungantur: ſed optimum quidem eſt eos ſeparari, permitti ſcilicet inter eos intercedere matrimonialem conjunctionem, quoniam nefarium eſt & damnandum harum nuptiarum fundamentum: ſin autem eis ita placeat vitæ ſocietas, ut à ſe invicem diſcedere ſibi nequeant perſuadere, puniantur quidem ut fornicatores, eis autem ſimul habitare permittatur, ne quid deterius accidat,

ne scilicet separati rursus clanculùm fornicentur, hoc est ne aliis personis conjuncti in legitimo matrimonio non permaneant, sed adulterium committant, vel ne prohibiti sibi violentas manus inferant propter amoris vehementiam. Hæc autem, ut mihi videntur, locum habuerunt, quando solo consensu contrahebatur matrimonium, non autem etiam hodie quando per sacrum officium & divinam corporis & sanguinis Christi participationem matrimonium constituitur. Quomodo enim ii, quibus fornicationis pœna injuncta est, nec sacramentorum fuere participes, inter se matrimonialiter convenerint? Quòd si dixeris, postquàm iis qui fornicati sunt pœna injuncta fuerit toto triennio, ne fornicentur, non prohiberis eis concedere, ut post triennium legitimo matrimonio conjungantur. Interrogaverit autem quispiam, cur virginem quidem post stuprum decernit sanctus Stupratori legitimè conjungi, eos autem qui fornicati sunt matrimonio facile conjungi non sinit, nisi cum distinctione. Sol. Virginem quidem post ei allatum stuprum nemo fortasse volet in matrimonium accipere, & nisi illi permittatur ei qui stupravit nubere, dedecore affecta ac miserabilis relinquetur. Quæ autem fornicata est non tanto damno afficitur, si ei quo cum ipsa fornicata est non nupserit: est enim ab alio devirginata. Si ergo non magnum malum ex eorum qui fornicati sunt separatione evenit, & nec qui fornicati sunt toto animo matrimonio insistunt, præferetur separatio, & per ipsam abstinentia à malo. Præterea interrogabit quispiam, cum iii. cap. xxxvii. titu. lx. lib. decernat ut qui cum honesta muliere in concubinatu rem habet, eam ducere cogatur, quomodo decernit præsens Canon ut qui fornicati sunt separentur? Sol. Differentia est inter concubinam seu pellicem, & fornicatricem. Illa enim, concubina scilicet, quæ cum uno tantum peccat, etiam à lege agnoscitur. Quæ autem cum multis fornicata est, nec à lege quidem agnoscitur; sed etiam à fornicatoris ædibus expellitur, ut, de quo diximus, caput dicit. Præsens itaque Canon loquens de fornicatrice rectè legique consentaneè decernit, cum hac distinctione, ut qui fornicati sunt legitimè conjungantur.

Zonar. Si fœminæ quispiam occulte commisceatur, nec matrimonium id existimabitur, nec matrimonii occasio, ut ex eo dicant quidam oportere, quandoquidem cum ipsa rem habuit, eandem ipsi uxorem habendam concedi. Verum optimum sane consilium est, ipsos invicem sejungi; siquidem infirmum est & illegitimum hujusce matrimonii fundamentum. Cæterùm si mutuam vitæ societatem retinere plane, hoc est, obdurato animo, uterque optat, nec institutam conjunctionem dirimi patitur, fornicatorum quidem subjiciantur pœnis, cæterum matrimonii contrahendi facultas detur, ne deterius quidpiam contingat, videlicet, ne separati iterum occulte commisceantur, & fornicationis illigentur crimine; aut ne alteri juncta mulier, amore verò ejus à quo corrupta fuerat impellente, in adulterium prolabatur; vel, ne mutuo amore flagrantes, ereptaque conjugii potestate, seipsos interficiant, ob vehementem amoris flammam mutuumque divortium.

Arist. *Si per fornicationem copulatus disjungatur, id melius est. Si verò indivulsè conjungatur, id ei concedatur, pœnâ susceptâ.*

Matrimonium tum est venerabile & honorandum cùm à fornicatione purum est. Et idcirco fornicatio nec matrimonium est, nec matrimonii initium, sed peccatum & divinæ legis transgressio. Adeo ut si quis per fornicationem cum muliere contaminetur, ab eâ recedere si fieri potest, optimum est. Si autem à se invicem nullo modo divelli possint, & dispositione matrimoniali postea cohabitare velint, fornicationis supplicium subeant. Permittatur autem eis ita se habere, ne quid deterius contingat.

A ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται, ἤγουν ἵνα μὴ διαζυγέντες πάλιν λάθρα πορνεύωσι, τουτέστιν ἵνα μὴ ἑτέροις συναφθέντες προσώποις οὐκ ἐπιμείνωσι τῷ νομίμῳ γάμῳ, ἀλλὰ μοιχείαν ἐργάσωνται, ἢ ἵνα μὴ κωλυόμενοι διαχειρίσωνται ἑαυτοὺς διὰ τὸ τοῦ ἔρωτος διακαές. ταῦτα δὲ χώραν εἶχεν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτε τῇ συναινέσει μόνῃ ὁ γάμος συνίστατο, οὐ μὴν καὶ σήμερον, ὅτε διὰ ἱερολογίας καὶ θείας μεταλήψεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὁ γάμος συνίσταται. πῶς γὰρ οἱ ἐπιτιμηθέντες διὰ τὴν πορνείαν, καὶ τῶν ἁγιασμάτων μὴ μεταλαμβάνοντες, γαμικῶς ἀλλήλοις συνέλθωσιν; εἰ δὲ εἴπῃς, μετὰ τὸ ἐπιτιμηθῆναι τοὺς πορνεύσαντας ἐπὶ ὅλῃ τριετίᾳ,
B μὴ πορνεῦσαι, οὐκ ἐμποδισθήσῃ συγχωρῆσαι τούτους μετὰ τὴν τριετίαν νομίμως συναφθῆναι. ἐρωτήσει δέ τις, διὰ τί τὴν μὲν παρθένον μετὰ τὴν φθορὰν διορίζεται ὁ ἅγιος νομίμως συνάπτεσθαι τῷ φθορεῖ, τοὺς δὲ πορνεύσαντας εὐκόλως μιγνῦσθαι γαμικῶς οὐ συγχωρεῖ, ἀλλὰ μετὰ διαζεύξεως; Λύσις. τὴν μὲν παρθένον ἴσως μετὰ τὴν φθορὰν οὐδεὶς αἱρετίσεται πρὸς γάμον λαβεῖν. καὶ εἰ μὴ συγχωρηθῇ τῷ φθορεῖ γαμηθῆναι, παραλειφθήσεται ἄτιμος καὶ ἐλέους ἀξία. ἡ δὲ πορνευθεῖσα οὐ ζημιοῦται τοσοῦτον, ἐὰν μὴ γαμηθῇ τῷ πορνεύσαντι μετ' αὐτῆς. ὑπ' ἑτέρου γὰρ διεκορήθη. εἰ γοῦν μὴ πρόκειται τί κακὸν μέγα ἐκ τῆς διαστάσεως τῶν πορ-
C νευόντων, καὶ οὐδὲ ὁλοψύχως οἱ πορνεύσαντες τοῦ γάμου ἀντέχονται, προτιμηθήσεται δὲ ἡ διάστασις καὶ ἡ διὰ ταύτης ἀποχὴ τοῦ κακοῦ. εἰ δ' ἐρωτήσῃ τις, ὡς τοῦ γ΄. κεφ. τοῦ λζ΄. τίτλου τοῦ ξ΄. βιβλίου διοριζομένου τὸν παλλακευόμενον μετὰ σώφρονος γυναικὸς ἀναγκάζεσθαι ταύτην εἰς γάμον λαβεῖν, πῶς ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται τοὺς πορνεύσαντας χωρίζεσθαι; Λύσις. διαφορά ἐστι παλλακῆς καὶ πόρνης. ἡ μὲν γὰρ, ἤγουν ἡ παλλακή, εἰς μόνον τὸν παλλακευόμενον ἁμαρτάνουσα, ἐπιγινώσκεται καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου. ἡ δὲ μετὰ διαφόρων πορνεύσασα, οὔτε τῷ νόμῳ ἐπιγινώσκεται, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ πορνεύοντος κατοικίας ἐξωθεῖται, καθὼς τὸ διαληφθὲν
D φησὶ κεφάλαιον. ὁ γοῦν παρὼν κανὼν περὶ πόρνης διαλεγόμενος καλῶς καὶ ἀκολούθως τῷ νόμῳ διορίζεται μετὰ διαζεύξεως, τοὺς πορνεύσαντας νομίμως συνάπτεσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ λάθρα τινὰ συμφθαρῆναι γυναικί, οὔτε γάμος λογισθήσεται, οὔτε γάμου ἀφορμή· ὥστε λέγειν τινάς, ὅτι ἐπεὶ συνεφθάρη αὐτῇ, δεῖ ἐκδοθῆναι ταύτην αὐτῷ εἰς γυναῖκα. ἀλλὰ ἄριστον μέν ἐστι χωρίζεσθαι αὐτούς· ὅτι σαθρός ἐστι καὶ ἔκθεσμος ὁ τοῦ τοιούτου γάμου θεμέλιος. εἰ δὲ στέργουσι καὶ ἄμφω τὴν μετ' ἀλλήλων συμβίωσιν ἐκ παντός, ἀντὶ τοῦ ἀπαραιτήτως, μὴ ἀνεχόμενοι τῆς ἀπ' ἀλλήλων διαζυγῆς, ἐπιτιμάσθωσαν μὲν ὡς πορνεύσαντες, συγχωρεί-
E σθωσαν δὲ συνοικεῖν, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται, ἵνα μὴ καὶ διαζυγέντες πάλιν λάθρα μιγνύωνται καὶ πορνεύωσιν, ἢ ἵνα μὴ ἑτέρῳ συζυγεῖσα ἡ γυνή, φιλοῦσα δὲ τὸν φθείραντα αὐτήν, εἰς μοιχείαν ἐκκυλισθῇ, ἢ ἵνα μὴ στέργοντες ἀλλήλους, καὶ κωλυόμενοι συνοικεῖν, διαχειρίσωνται ἑαυτούς, διὰ τὸ τοῦ ἔρωτος διακαὲς καὶ τὴν ἀπ' ἀλλήλων διάζευξιν.

ΑΡΙΣΤ. Εἰ ὁ συζυγεὶς κατὰ πορνείαν διαζεύγνυται, κάλλιον· εἰ δὲ ἀδιασπάστως συνέζευκται, συγχωρείσθω,
F δεχόμενος τὸ ἐπιτίμιον.

Ὁ γάμος ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνόν, καὶ τὸ τίμιον, ἐν τῷ καθαρεύειν πορνείας. καὶ διὰ τοῦτο, ἡ πορνεία, οὔτε γάμος ἐστὶν οὔτε γάμου ἀρχή, ἀλλὰ ἁμαρτία, καὶ θείου νόμου παράβασις. ὥστε ἐὰν κατὰ πορνείαν τις συμφθείρηται μετὰ γυναικός, ἀποστῆναι αὐτῆς, ἐὰν ἐστὶ δυνατόν, κράτιστόν ἐστιν· ἐὰν δὲ ἐκ παντὸς τρόπου ἀδιασπάστως ἔχωσι πρὸς ἀλλήλους, καὶ βούλονται γαμικῇ συνοικεῖν ἐν τοιαύτῃ διαθέσει, τὸ μὲν τῆς πορνείας δεχέσθωσαν ἐπιτίμιον· ἀφιέσθωσαν δὲ οὕτως ἔχειν, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται.

ΚΑΝΩΝ

A

ΚΑΝΩΝ κζ.

Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ κατ' ἄγνοιαν ἀθέσμῳ γάμῳ περιπαρέντος ὥρισα ἃ ἐχρῆν, καθέδρας μὲν μετέχειν, τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι· ἀρκετὴν γὰρ τῷ τοιούτῳ ἡ συγγνώμη. εὐλογεῖν δὲ ἑτέρους τὸν τὰ οἰκεῖα ἐπιμελεῖν ὀφείλοντα τραύματα ἀνακόλουθον. εὐλογία γὰρ ἁγιασμοῦ μετάδοσίς ἐστιν. ὁ δὲ τοῦτο μὴ ἔχων διὰ τὸ τῆς ἀγνοίας παράπτωμα, πῶς ἑτέρῳ μεταδώσει; μήτε τοίνυν δημοσίᾳ μήτε ἰδίᾳ εὐλογείτω, μήτε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ κατανεμέτω ἑτέρῳ, μήτε τι ἄλλο λειτουργείτω, ἀλλ' ἀρκούμενος τῇ προεδρίᾳ, προσκλαιέτω ἑτέροις καὶ τῷ Κυρίῳ, συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας ἁμάρτημα.

B

ΒΑΛΣ. Εἰς τρία διαιροῦνται οἱ κεκωλυμένοι γάμοι, εἰς νεφάριον τὸν λεγόμενον παράνομον, ὡς ὅτε λάβῃ τις εἰς γάμον τὴν ἐπιτροπευθεῖσαν παρὰ τούτου ἢ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἢ τὴν οὖσαν ὑπὸ τὴν κουρατορικὴν ἐξουσίαν τούτου ἢ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· εἰς δαμνάτον τὸν λεγόμενον κατακριτόν, ὡς ἐστιν ὁ μετὰ μοναχῆς ἢ ἑτέρας ἀνατεθειμένης τῷ Θεῷ γάμος· καὶ εἰς τὸν ἴγκεστον τὸν καὶ ἀθέμιτον λεγόμενον, δηλονότι τὸν μετὰ συγγενικοῦ προσώπου κεκωλυμένου προβάντα. πρὸς γοῦν ἱερέως ἐν ἀγνοίᾳ γάμον ἀθέμιτον συναλλάξαντος, καὶ διὰ τοῦτο διαζευχθέντος, καὶ καθαιρέσει ὑποπεσόντος, ἐρωτήσαντι τὸν ἅγιον, εἰ ὀφείλει ὁ τοιοῦτος ἱερεὺς μετὰ τὴν καθαίρεσιν ἱερατικήν τι ἐνεργεῖν. ἔλεγον γάρ τινες ὡς ἐπεὶ ἐν ἀγνοίᾳ ὠλίσθησεν ὁ ἱερεύς, οὐχ ὑποπεσεῖται καθαιρέσει· εἰ δὲ καθαιρεθῇ, τῶν μὲν ἐντὸς τοῦ βήματος ἐνεργειῶν κωλυθήσεται, τῶν δὲ ἐκτὸς οὐκ ἐμποδισθήσεται. φησὶ τοίνυν ὁ ἅγιος ὀφείλειν τοῦτον καθαιρεῖσθαι, καὶ μετὰ τὴν καθαίρεσιν τιμῆς μὲν μόνης μετέχειν, ἤτοι συγκαθέζεσθαι μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, τῶν δὲ λοιπῶν ἱερατικῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι, ἤγουν μήτε εὐχὴν λέγειν δημοσίᾳ, τουτέστιν ἐν ἐκκλησίᾳ, μήτε ἰδίᾳ, τουτέστιν ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ μηδὲ τὰ ἅγια μεταχειρίζεσθαι, καὶ ἑτέροις μεταδιδόναι αὐτῶν, μήτ' ἄλλο τι ἱερατικὸν ἐνεργεῖν. ἀρκεῖσθαι δὲ τῇ τιμῇ τῆς προεδρίας, τῇ φιλοτιμηθείσῃ αὐτῷ διὰ τὴν ἄγνοιαν. εὐλογεῖν μέντοι ἑτέρους τὸν τοιοῦτον οὐ δεῖ· ἡ γὰρ εὐλογία μετάδοσις ἁγιασμοῦ ἐστιν. ὁ δὲ μὴ ἔχων ἁγιασμόν, κἂν δι' ἄγνοιαν καθῃρέθη, πῶς τοῦτο μεταδώσει ἑτέροις; συγγνώμη δὲ δίδοται αὐτῷ, οὐ μόνον διὰ τὸ συγκαθέζεσθαι μετὰ τῶν ἱερέων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μὴ τιμωρεῖσθαι ἄλλοις τρόποις. εἰ γὰρ ἐν εἰδήσει ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν ἀφιερωθεῖσαν τῷ Θεῷ, ἢ τὴν συγγενῆ αὐτοῦ, καὶ ἄλλοις τρόποις, χρηματικῶς δηλονότι καὶ ἐγκληματικῶς, ἵνα ἐκολάσθη, ἅ τινα οὐκ ἐπάγονται αὐτῷ διὰ τὴν ἄγνοιαν. καὶ ἀνάγνωθι τὸ ις'. τίτλον τοῦ κη'. βιβλίου. μετὰ μέντοι τὸ ἀπαγορευθῆναι αὐτῷ πᾶσαν ἱερατικὴν ἐνέργειαν, φησὶν ὁ ἅγιος, προσκλαιέτω ἑτέροις καὶ τῷ Κυρίῳ· τῷ μὲν Κυρίῳ, ὡς δυναμένῳ ἀφιέναι ἁμαρτήματα, τοῖς δὲ ἑτέροις ἵνα κἀκεῖνοι ὑπὲρ αὐτοῦ δέωνται τῷ Κυρίῳ συγχωρηθῆναι τούτῳ τὸ ἐκ τοῦ ἀθέσμου γάμου ἀνόμημα. ἐρωτήσει δέ τις, ὡς ἐκ τριῶν τρόπων κολαζομένων τῶν ἀθέσμων γάμων; καθαιρεθήσεται καὶ ὁ ποιήσας παράνομον γάμον, ἤγουν καὶ ὁ τὴν ποτὲ παρ' αὐτοῦ ἐπιτροπευθεῖσαν, ἢ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, εἰς γάμον ἀγόμενος; λύσις. ἐπεὶ ὡς παράνομος καὶ ὁ τοιοῦτος γάμος διασπᾶται, ἐξ ἀνάγκης μετὰ τὸ διαζύγιον καὶ οὗτος ὡς πορνεύσας καθαιρεθήσεται. καὶ εἰ μὲν παρ' αὐτοῦ ἔφθασεν ἐπιτροπευθῆναι ἡ παρανόμως συναφθεῖσα αὐτῷ, οὐδὲ καθέδρας ἀξιωθήσεται, ὡς μὴ δυνάμενος προβαλέσθαι ἄγνοιαν. εἰ δὲ παρὰ τοῦ πατρὸς τούτου, καὶ βοηθήσει αὐτῷ ἴσως λόγος ἀγνοίας, συγγνωσθήσεται, καὶ καθέδρας ἀξιωθήσεται κατὰ τὸν παρόντα κανόνα. ἀνάγνωθι καὶ τὸ κζ. κεφ. τοῦ α'. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸν θ'. κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸν κα'. καὶ κς'. κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου. ἐπεὶ δὲ φαίνεται ἀναπίπτειν ἐν τούτοις

C

D

E

F

CANON XXVII.

De Presbytero, qui per ignorantiam nefariis nuptiis implicatus est, definivi quæ oporteat, esse quidem cathedræ participem, à reliquis autem actionibus abstinere; ei enim sufficit, ut veniam consequatur. Ut is autem aliis benedicat, qui sua debet vulnera curare, non est consentaneum. Benedictio enim est sanctificationis communicatio, qui autem eam non habet propter ignorantiæ lapsum, quomodo aliis communicabit? nec ergo publicè nec privatim benedicat, nec Christi corpus aliis impertiat, nec aliquod aliud sacrum ministerium obeat, sed quod præsideat contentus, aliis & Domino defleat, ut sibi ignorantiæ peccatum condonetur.

BALS. Prohibitæ nuptiæ trifariam dividuntur; in nefarias, quæ præter leges dicuntur, ut si quis eam cujus tutelam gerit, vel ipse vel pater ipsius, uxorem ducat, vel eam quæ est in ejus, vel patris ejus tutelari potestate; in damnatas seu condemnatas, ut si fiat matrimonium cum monacha vel alia Deo dedicata: Et in incestas, quæ hic etiam nefariæ dicuntur, ut si quis cum consanguinea sua in gradu prohibito contraxerit. Cum ergò quidam sacerdos nefarium per ignorantiam matrimonium contraxisset, & propterea solutum esset, & ipse in depositionem incidisset, interrogavit quispiam sanctum, an is sacerdos debeat post depositionem sacerdotale quidpiam exercere. Dicebant enim nonnulli, quòd quoniam sacerdos per ignorantiam lapsus esset, non subjicietur depositioni: sin autem fuerit depositus, ab actionibus quidem quæ fiunt intra tribunal arcebitur, sed non ab actionibus quæ sunt extra tribunal. Dicit ergo sanctus, eum debere deponi, & post depositionem eum quidem esse solius honoris participem, ut scilicet sedeat cum Presbyteris, à reliquis autem sacerdotalibus actionibus abstineat, ut scilicet neque orationem dicat publicè seu in ecclesia, nec privatim, id est extra ecclesiam: sed neque sancta tractet, nec ipsa aliis communicet, nec aliquid aliud sacerdotale exerceat. Sit autem contentus sessionis honore, qui illi propter ignorantiam concessus est. Talem autem aliis benedicere non oportet. Benedictio enim est sanctificationis impertitio. Qui autem non habet sanctificationem, etiamsi per ignorantiam depositus sit, quomodo eam aliis impertiet? Venia autem ei datur, non solum quòd sedeat cum sacerdotibus, sed & quòd non alio modo puniatur. Si enim sciens Deo consecratam fœminam, vel suam cognatam, uxorem accepisset, alio etiam modo, pecuniariè scilicet, & criminaliter punietur, quæ quidem ei propter ignorantiam non infliguntur. Lege xvi. titu. xxviii. lib. Postquam autem sanctus ei omni sacerdotali actione interdixisset, defleat, inquit, aliis & Domino: Domino quidem ut qui potest peccata remittere; aliis, ut illi pro eo rogent Dominum condonare ei delictum nefario matrimonio commissum. Rogabit autem quispiam, cum tribus modis puniantur nefariæ nuptiæ, deponetúrne quispiam, qui contra leges matrimonium contraxerit, utpote is qui eam, cujus ipse vel pater ejus tutor fuit, duxit in matrimonium? SOL. Quoniam hoc matrimonium ut legibus contrarium dissolvitur, hic quoque post divortium, ut qui fornicatus sit, necessariò deponetur: & si quæ illi contra leges conjuncta est, fuit antea sub illius tutela, ne cathedra quidem dignus censebitur, ut qui non possit ignorantiam prætexere. Sin patris sub tutela fuit, etiam ignorantiæ prætexus ei opem ferat, & veniâ cathedrâque juxta præsentem Canonem dignus judicabitur. Lege vigesimum septimum caput primi tituli præsentis operis, & nonum Canonem Synodi Neocæsariensis, & ea quæ in eo sunt, & viges. primum & viges. sextum can. Syn. in Trullo. Sed quia videtur in his emergere repugnantia (alii enim canones dicunt eos, qui sunt depositi,

siti, in locum laicorum deturbari; alii verò ea solum quæ extra tribunal fiunt exercere; alii solius esse cathedræ participes) distingue & dic quòd aliter puniuntur qui scientes peccant, & convicti deponuntur; aliter, qui scientes quidem peccant, sponte autem à malo desistunt; aliter, qui per ignorantiam peccarunt, & confessi sunt; & aliter, qui peccatum quidem ignorarunt, ab ipso autem non desiterunt, nisi condemnati. Nota autem & differentiam peccatorum & personarum, & dic Episcoporum judicio aliquando quidem ignosci iis qui deponuntur; aliquando verò non ignosci, & sic contrarietatem quæ videtur inesse canonibus dissolvi.

ZONAR. Sacerdotem, qui per ignorantionem in illegitimas incidit nuptias, cathedræ solius participem esse, à cæteris porro actionibus abstinere oportere, sanctus vir judicavit; hoc est una cum presbyteris assidere, & cum illis pariter in honore haberi, aliud vero nullum sacerdotale munus obire. Sufficit enim si datur, inquit, ipsi venia propter ignorationem, benedicere vero alteri hujusmodi hominem non oportet. Benedictio namque sanctitatis quædam communicatio est. Qui verò sanctitate caret, ob peccatum, quamvis per ignorationem admissum, quonam modo eam alteri communicabit? Neq; verò publicè ipsi licet bene dicere, in Ecclesia videlicet, neq; privatim, intra domesticos forte parietes, neque sancta munera aliis impertiri, neque demum sacerdotale quodpiam munus obire. Verum primi subsellii, inquit, honore contentus, defleat aliis & Domino. Domino quidem, quippe qui peccata potest dimittere: Aliis verò, ut illi quoque pro ipso dominum rogent, quo ipsi venia detur contractæ in nuptiis illicitis culpæ. Hæc autem, si modo ab inconcessis ejusmodi nuptiis absistat. Nuptiæ vero illegitimæ accipiendæ sunt, vel si quis cum cognata matrimonium iniit, vel cum religiosa fœmina quæ habitum deposuerit, nesciente id qui eam in domum suum introduxit, & alia similia.

ARIST. *Presbyter qui per ignorantiam in illicitum incidit conjugium, solâ fruatur præsidentiâ, functione privatus.*

Si quis ante susceptum sacerdotium mulierem duxit, nesciens quod vidua fuit, aut insana, aut è scenicis, aut alia aliqua ex iis quæ sacratis prohibentur, deinde ad sacerdotii gradum provehatur, & agnoscit illegitimum conjugium. Solius quidem honoris & præsidentiæ sacerdotum particeps erit, à ministerio autem obeundo omnimodo prohibebitur. Nam venia ob ignorantiam ei sufficiens est. Sed ut is quem suorum vulnerum curam oportet gerere, & aliis benedicat, non est consentaneum. Benedictio enim sanctificationis est communicatio. Qui eam autem non habet ob ignorantiæ lapsum, quomodo aliis communicabit?

CANON XXVIII.

Illud quidem mihi visum est ridiculum, vovere aliquem à carnibus suillis abstinere. Quemobrem dignare eos docere, ut ab ineptis votis & promissis abstineant, usum quidem esse indifferentem permitte. Nulla enim Dei creatura est rejicienda, si cum gratiarum actione accipiatur. Quare votum est ridiculum, non abstinentia necessaria.

CANON XXIX.

Quod principes quidem jurent, se subjectis malefacturos, magna medicina opus habet. Medela autem eorum est duplex: una quidem, ut ipsi doceantur non facile jurare; altera autem, ne in malis judiciis persistant. Quare qui se alteri malefacturum jurare anticipavit, quod ad jurandum nimium facilis fuerit, se pœnitere ostendat:

A ἐναντιότητες, (οἱ μὲν γὰρ τῶν κανόνων τούτων λέγουσι τοὺς καθαιρουμένους εἰς τόπον ἐξωθεῖσθαι λαϊκῶν, οἱ δὲ ἐνεργεῖν αὐτοὺς τὰ ἐκτὸς τοῦ βήματος καὶ μόνα, οἱ δὲ καθέδρας μόνης μετέχειν) διάστειξον καὶ εἰπέ, ὅτι ἄλλως κολάζονται οἱ ἐν εἰδήσει ἁμαρτάνοντες καὶ μετὰ ἔλεγχον καθαιρούμενοι, ἄλλως οἱ ἐν εἰδήσει μὲν ἁμαρτάνοντες, ἑκόντες δὲ τοῦ κακοῦ ἀφιστάμενοι, καὶ ἄλλως οἱ ἐν ἀγνοίᾳ ὀλισθήσαντες καὶ ἐξομολογησάμενοι, καὶ ἄλλως οἱ ἀγνοήσαντες μὲν τὸ ἁμάρτημα, μὴ ἀφιστάμενοι δὲ αὐτοῦ, ἀλλὰ καταδικαζόμενοι. ἔχε δὲ καὶ διαφορὰν τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τῶν προσώπων, καὶ λέγε κατὰ τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν, ποτὲ μὲν συγγνωμονεῖσθαι τοὺς καθαιρουμένους, ποτὲ δὲ μὴ συγγνωμονεῖσθαι, καὶ οὕτω
B τὴν δοκοῦσαν ἐν τοῖς κανόσιν ἐναντιότητα διαλύεσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Ἱερέα, τῷ ἀθέσμῳ περιπεσόντα γάμῳ ἐν ἀγνοίᾳ, καθέδρας μόνης μετέχειν ὁ ἅγιος ἔκρινε, τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι· ἤγουν συγκαθῆσθαι τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ οὕτω συντιμᾶσθαι αὐτοῖς, ἄλλο δέ τι ἱερατικὸν μὴ ποιεῖν. ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ, φησίν, ὅτι συγγνωμονεῖται διὰ τὴν ἄγνοιαν, εὐλογεῖν δὲ ἕτερον τὸν τοιοῦτον οὐ δεῖ. ἡ γὰρ εὐλογία μετάδοσις ἁγιασμοῦ ἐστιν. ὁ δὲ μὴ ἔχων ἁγιασμὸν διὰ τὸ ἁμάρτημα κἂν κατὰ ἄγνοιαν ᾖ, πῶς τούτου μεταδώσει ἑτέροις; καὶ οὐδὲ δημοσίᾳ ἔξεστιν αὐτῷ εὐλογεῖν, ἐν ἐκκλησίᾳ δηλαδή, οὐδὲ ἰδίᾳ, ἐν οἰκίᾳ τυχόν, οὔτε τῶν ἁγίων δώρων
C ἑτέροις μεταδιδόναι, οὔτε τι ἄλλο ποιεῖν ἱερατικόν. ἀλλ' ἀρκούμενος, φησί, τῇ τιμῇ τῆς προεδρίας, προσκλαιέτω ἑτέροις τε καὶ τῷ κυρίῳ. τῷ μὲν κυρίῳ, ὡς δυναμένῳ ἀφιέναι ἁμαρτίας. ἑτέροις δέ, ἵνα κἀκεῖνοι ὑπὲρ αὐτοῦ δέωνται τοῦ κυρίου, συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ ἐκ τοῦ ἀθέσμου γάμου ἀνόμημα. ταῦτα δὲ εἰ τοῦ τοιούτου ἀποσταίη γάμου. ἄθεσμον δὲ γάμον νοητέον, ἢ τὴν μετὰ συγγενοῦς κοινωνίαν, ἢ τὴν μετὰ μοναστρίας ἀρνησαμένης τὸ σχῆμα, μὴ εἰδότος τοῦτο τοῦ ταύτην εἰσοικισαμένου, καὶ ἕτερα ὅμοια.

D

ΑΡΙΣΤ. Ἀθέσμῳ περιπαρεὶς γάμῳ ἐν ἀγνοίᾳ πρεσβύτερος, μόνης ἀπολαυέτω τῆς προεδρίας, τῆς ἐνεργείας στερούμενος.

Ἐάν τις πρὸ τῆς ἱερωσύνης γυναῖκα ἔλαβεν, ἀγνοῶν ὅτι χήρα ἐστίν, ἢ μαινάς, ἢ τῶν ἐπὶ σκηνῆς, ἢ ἄλλη τις τῶν ἀπηγορευμένων τοῖς ἱερωμένοις· εἶτα εἰς ἱερωσύνης προέβη βαθμόν, καὶ ἐπιγνωσθῇ τὸ τοῦ γάμου ἄθεσμον· τῆς μὲν τιμῆς μόνης καὶ προεδρίας τῶν ἱερέων μεθέξει, τῆς δὲ λειτουργίας παντάπασι κωλυθήσεται. ἀρκετὸν γὰρ αὐτῷ ἡ συγ-
E γνώμη διὰ τὴν ἄγνοιαν. τὸ δὲ καὶ ἑτέρους εὐλογεῖν, τὸν ὀφείλοντα τῶν οἰκείων τραυμάτων τίθεσθαι πρόνοιαν, ἀνακόλουθον· εὐλογία γὰρ μετάδοσίς ἐστιν ἁγιασμοῦ. ὁ δὲ τοῦτον μὴ ἔχων, διὰ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας παράπτωμα, πῶς ἑτέροις μεταδώσει;

ΚΑΝΩΝ κη'.

Κἀκεῖνο γε μὴν γελοῖόν μοι κατεφάνη, τὸ εὔξασθαί τινα ὑείων ἀπέχεσθαι κρεῶν. ὥστε καταξίωσον διδάσκειν αὐτούς, τῶν ἀπαιδεύτων προσευχῶν καὶ ἐπαγγελιῶν ἀπέχεσθαι, τὴν μέντοι χρῆσιν ἀδιάφορον εἶναι συγχώρησον. οὐδὲν
F γὰρ κτίσμα Θεοῦ ἀπόβλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον. ὥστε ἡ εὐχὴ καταγέλαστος, οὐχ ἡ ἀποχὴ ἀναγκαία.

ΚΑΝΩΝ κθ'.

Ἄρχοντας μέντοι ὀμνύειν ἐπὶ τῷ κακοποιεῖν τοὺς ἀρχομένους καὶ πάνυ θεραπεύεσθαι προσήκει. θεραπεία δὲ τούτων διττή. μία μέν, μὴ ὀμνύειν αὐτοὺς διδάσκεσθαι προχείρως, ἑτέρα δέ, μὴ ἐπιμένειν ἐπὶ ταῖς πονηραῖς κρίσεσιν. ὥστε ὅρκῳ προληφθείς τις εἰς κακοποιΐαν ἑτέρου, τὴν μὲν ἐπὶ τῇ προπετείᾳ τοῦ ὅρκου μεταμέλειαν ἐπιδεικνύσθω, μὴ μέντοι

προ-

A προφάσει εὐλαβείας τὴν πονηρίαν ἑαυτοῦ βεβαιοῦντα· οὐδὲ γὰρ Ἡρώδῃ συνήνεγκεν εὐορκήσαντι, ὅς, ἵνα μὴ ἐπιορκήσῃ δῆθεν, φονεὺς ἐγένετο τοῦ προφήτου. ἅπαξ μὲν ὁ ὅρκος ἀπηγόρευται· πολλῷ δὲ που εἰκὸς εἶναι τὸν ἐπὶ κακῷ γινόμενον κατακρίνεσθαι. ὥστε μεταφρονεῖν χρὴ τὸν ὀμνύοντα, οὐχὶ σπουδάζειν βεβαιοῦν ἑαυτοῦ τὸ ἀνόσιον· ἐξέτασον γὰρ πλατύτερον τὴν ἀτοπίαν. εἴ τις ὀμόσειεν ἐξορύξειν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀδελφοῦ, εἰ καλὸν τὸ τοιοῦτον εἰς ἔργον ἀγαγεῖν; εἴ τις φονεύσειν, εἴ τις ὅλως δι' ὅρκου ἐντολήν τινα παραβήσεσθαι; ὤμοσα γὰρ καὶ ἔστησα οὐχὶ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ τοῦ φυλάξαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης. ὥσπερ δὲ τὴν ἐντολὴν ἀμεταθέτοις κρίμασι προσήκει βεβαιοῦσθαι, οὕτω τὴν ἁμαρτίαν B παντοίως καθήκει ἀκυροῦσθαι καὶ ἀφανίζεσθαι.

non autem pietatis prætextu suam improbitatem confirmet. Neque enim Herodi jurare profuit, qui, ne pejeraret, prophetam occidit. Jusjurandum enim omnino est prohibitum: multo autem magis consentaneum est illud esse condemnatum, quod propter malum juratum est. Quare cum qui juravit, pænitere, non impietatem ejus confirmare studere oportet. Ejus enim absurditatem fusiùs exquirere. Si quis se fratris oculos effossurum juraverit, eine honestum est hoc ad effectum deducere? Si quis se interfecturum, si quis omnino juraverit mandatum aliquod transgressurum? Juravi enim & statui non peccatum, sed servare judicia justitia tua. Quemadmodum autem mandatum est immutabilibus judiciis confirmandum, ita peccatum omninò infirmare & delere oportet.

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες δύο κανόνες παρακελεύονται ἀθετεῖσθαι τοὺς γινομένους ὅρκους παρά τινων χάριν τοῦ γενέσθαι κακόν τι, ἢ καὶ γέλωτος ἄξιον· φασὶ γὰρ τὸν εὐξάμενον ἤτοι ὀμόσαντα μὴ φαγεῖν κρέας χοίρειον, ἢ κακοποιῆσαι τοὺς ὑπ' αὐτόν, διδάσκεσθαι τῶν ἀλογίστων τοιούτων καὶ ἀπαιδεύτων ὅρκων ἀπέχεσθαι, καὶ ὅτι καθάπαξ τὸ ὀμνύειν ἀπηγορευμένον ἐστίν· ἐπιχωρεῖσθαι δὲ τὸ χοίρειον κρέας ἐσθίειν, καὶ παραβαίνειν τὸν ὅρκον, καὶ μὴ ποιεῖν τὸ κακὸν προφάσει τοῦ μὴ ἐπιορκῆσαι. C ἐχρήσατο δὲ καὶ παραδείγματι τῷ Ἡρώδῃ τῷ ὀμόσαντι φονεῦσαι τὸν Βαπτιστήν, καὶ διὰ τὸ μὴ ἐπιορκῆσαι ποιήσαντι φόνον. ἔδει γάρ, φησίν, αὐτὸν μεταφρονῆσαι, ἤγουν μεταγνῶναι καὶ καταφρονῆσαι τοῦ ἀδίκου ὅρκου, ἀλλ' οὐχὶ διὰ τῆς πράξεως βεβαιῶσαι τὸ ἀνόσιον. ἀνάγνωθι τὸ ιη'. κεφ. τοῦ ιγ'. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ. τοῦ δὲ ι'. κανόνος τοῦ ἁγίου Βασιλείου, τοῦ ξδ'. καὶ τοῦ πβ'. κολαζόντων τοὺς ἐπιόρκους, ἑτέρων δὲ κανόνων περιεχομένων τῷ διαληφθέντι ιη'. κεφ. διοριζομένων τοὺς ἐπιορκήσαντας μὴ τιμωρεῖσθαι, καθὼς τοῦτο καὶ οἱ προκείμενοι κανόνες παρακελεύονται· εἴπῃ τις ἐναντιοῦσθαι ἀλλήλοις τοὺς κανόνας· ἐμοὶ δὲ D οὐ δοκεῖ, ἀλλ' ὅταν μὲν ἀθετήσῃ τις ἔννομον ὅρκον χωρὶς ἀνάγκης τινός, ἢ ψευδῶς ὀμόσῃ τιμωρηθήσεται πλέον. ὅταν δὲ κατὰ βίαν ποιήσῃ τοῦτο, κουφότερον κολασθήσεται κατὰ τὸν πβ'. κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου πατρός. εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἔννομος ὁ ὅρκος, ἀλλὰ διὰ τὸ γενέσθαι τι ἄτοπον προέβη ἢ μὴ γενέσθαι ἀγαθόν τι, ἢ ὤμοσέ τις πρᾶγμα μὴ ὂν ἄξιον εἰς ὅρκον καταλέγεσθαι, τότε ἡ ἀθέτησις τούτου ἀκόλαστός ἐστι. πλὴν ἀκούων τοῦ ἁγίου λέγοντος, ὀφείλειν καὶ τοὺς τοιούτους ἀναδιδάσκεσθαι μὴ εἶναι προχείρους εἰς τὸ ὀμνύειν, καὶ ὅτι καθάπαξ τὸ ὀμνύειν ἀπηγόρευται, λέγω ὅτι καὶ οἱ τοὺς τοιούτους ὅρκους ποιοῦντες, κἂν ἀκινδύνως ἐπιορκῶσιν, ἀλλὰ παντελῶς οὐκ E ἔσονται ἀτιμώρητοι. μετρίως δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ Ἐπισκόπῳ ἐπιτιμηθήσονται. ἐπεὶ δὲ ἐκ τοῦ διορίζεσθαι τοὺς κανόνας κολάζεσθαι τοὺς ἐπιόρκους, ἀναφαίνεται μὴ τιμωρεῖσθαι τοὺς μὴ παραβαίνοντας αὐτούς, κἀντεῦθεν συναναδείκνυται καὶ τὸ ἐπιτρέπεσθαι τὴν τῶν ἐννόμων ὅρκων πλεσιουργίαν, μὴ εἴπῃς ταῦτα διορισθῆναι ὑπεναντίως τῇ εὐαγγελικῇ ἐντολῇ, τῇ λεγούσῃ· μὴ ὀμνύειν ἡμᾶς μήτε ἐν οὐρανῷ, μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὁ οὐρανὸς θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ. εἶναι δὲ ἡμῖν τὸ ναὶ ναί, καὶ τὸ οὒ οὔ. τοῦτο μὲν γάρ ἐστι τῶν ἄγαν τελείων, ἐκεῖνο δὲ δεύτερον καὶ οὐκ ἀπόβλητον, ὡς ἔννομον· οἷόν ἐστι καὶ τό, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, F καὶ ἀκολούθει μοι. εἰ γὰρ πάντες ἀναγκάζονται τοῦτο ποιῆσαι, ποῖος ἀγοράσει αὐτά; ἄλλως τε εἰ ἅπας ὅρκος ἐκωλύετο, οὐδὲ ὁ προφήτης εἶπεν ἄν· ὤμοσα καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰς ἐντολάς σου· οὐδὲ οἱ τοὺς νόμους συνθέμενοι ὀρθόδοξοι βασιλεῖς, ἵνα ἐξέθεντο νόμους ἐπιτρέποντας ὅρκων πλεσιουργίας. ὥστε οὐχὶ πᾶς ὅρκος ἔννομός τε καὶ παράνομος κεκωλυμένος ἐστίν, ἀλλ' ὁ παράνομος καὶ ἀπαίδευτος. τινὸς δὲ συγγενοῦς ἐν ἡμέρᾳ τρίτῃ μιᾶς ἑβδομάδος εἰπόντος πρὸς τὸν κραταιὸν καὶ ἅγιον ἡμῶν βασιλέα, μὴ ὀφείλειν κρεωφαγῆσαι, πλυμένης καὶ ταύτης τῆς ἑορτῆς τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡ-

BALS. Præsentes duo canones jubent infirmari juramenta à quibusdam facta, ut mali aliquid fiat, vel etiam quidpiam ridiculum. Dicit enim eum qui vovit vel juravit se carnem suillam non comesurum, vel sibi subjectis malefacturum, docendum esse à stultis hujusmodi & ineptis sacramentis abstinere, & quod jurare omnino est prohibitum; licet vero carnem suillam comedere, & juramentum transgredi, & malum non facere sub prætextu ne pejeretur. Usus est autem exemplo quoque Herodis, qui juraverit se Baptistam interfecturum, & ne pejeraret cædem commisit. Oportebat enim, inquit, ipsum resipiscere, seu revocare & contemnere injustum jusjurandum, sed non per actionem impietatem confirmare. Lege xviii. cap. xiii. tit. Præsentis operis, & quæ in eo sunt. Cùm autem x. Can. sancti Basilii, lxxiiii. & lxxxii. perjuros puniant, alii autem Canones, qui in dicto xviii. capite continentur, decernunt eos non esse puniendos qui pejerarunt, quemadmodum Canones ante positi jubent: dixerit quis, Canones esse inter se contrarios: sed mihi non videtur, sed quando legitimum jusjurandum quispiam sine ulla necessitate infirmaverit, vel falso juraverit, magis punietur. Quando autem hoc vi fecerit, leviùs punietur, secundum lxxxii. Canonem præsentis sancti patris. Sin autem non est legitimum, sed ut absurdum quid fieret, vel ne boni quid fieret, processit, vel etiam juravit quispiam se facturum aliquid, quod non debet in jusjurandum deduci, tunc impunè potest irritum haberi. Audiens porro sanctum dicentem debere eos quoque doceri, ne sint ad jusjurandum faciles, & quòd jurare omnino est prohibitum, dico quòd & si ii, qui hujusmodi juramentis sese obstrinxere, sine periculo pejerant, non erunt tamen prorsus impuniti, sed modicè pro Episcopi arbitratu punientur. Quia autem ex eo, quod decernant Canones puniendos perjuros, apparet eos non puniri, qui juramenta non transgrediuntur, & ex eo etiam ostenditur legitima juramenta permitti, ne dixeris hæc esse aliquantulum definita adversus evangelicum præceptum, quod dicit; non esse omnino jurandum, neque in cœlo, neque in terra, quia cœlum Dei thronus est, terra autem est pedum ejus scabellum; esse autem nobis næ næ, & non non. Hoc enim est eorum qui sunt valde perfecti. Illud autem secundum & non rejiciendum cùm sit, est legitimum: cujusmodi est & illud; Vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me. Si enim omnes hoc coguntur facere, quis ea emet? alioqui si omne jusjurandum prohiberetur, ne propheta quidem dixisset; Juravi, & statui servare mandata tua: nec qui leges composuerunt orthodoxi imperatores leges edidissent, quæ permitterent jusjurandum. Quare non omne jusjurandum est prohibitum, tam legitimum quàm illegitimum, sed solum qd est illegitimum & ineptum. Cùm autem quidam nobilis tertio die hebdomadæ dixisset potenti & sancto nostro imperatori, se non debere carnem comedere, quamvis festum esset nativitatis Christi & Dei nostri,

quod jurasset tertias ferias omnium anni hebdomadum à carnibus abstinere, in honorem venerabilis præcursoris; statuit à Deo coronatus noster imperator synodaliter interrogari, an sit canonicum hoc jusjurandum servari, & dominicum festum, quod est Paschale, incelebratum dimittere: & facta interrogatione sanctissimus ille Patriarcha Dominus Lucas cum synodo quæ aderat, cum dixisset bonum esse omni tempore jejunare, subjunxit non oportere hoc jusjurandum Domino & Deo nostro præferre. Si enim Apostolici canones puniunt eum, qui in quovis sabbato, vel die dominico genu flectit vel jejunat, multo magis punietur qui in Paschali Christi festo jejunat, ne jusjurandum à se voluntariè susceptum contemnatur. Et nobili domino carnibus vesci permisit. Idem autem patriarcha Tzitam quo Eunuchum ad sanctorum Hierosolymis locorum adorationem ire se juramento obstrictum & non profectum, ut qui pœnitentia ductus esset, synodaliter à perjurio absolvit, mediocri pœna imposita ei medicinam exhibens. Ex verbis autem canonis, quæ ita se habent; Nulla enim Dei creatura est rejicienda si cum gratiarum actione accipiatur, ne dixeris nobis esse permissum omnibus bestiis vesci: sed dic canonem de illis disserere, quæ ab orthododoxis eduntur ex consuetudine & ecclesiastica traditione.

Zonar. *in can. xxviii.* Vovit quispiam se suillas carnes non esurum. Est námq; vovere idem quod promittere & polliceri, juxta illud: Vovete & reddite. Rogatus est igitur hic sanctus vir, utrum ei, qui hoc se voto obstrinxit, illud transilire fas foret. Respondítq; ridiculum sibi negotium videri. Proinde, inquit, uti quidem suillis, hoc est, comedere suillas carnes permittas eum, qui ejusmodi vovit abstinentiam. Doceas porro, ut se ab ineptis ejusmodi votis, hoc est, imprudentibus promissis contineant, neque ad ejusmodi vota sint faciles. Nulla enim creatura Dei est rejicienda, si cum gratiarum actione accipiatur. Quòd cum se, ait, ita habeat, est propterea ridiculum votum. Cùm vero hujusmodi sit votum, non est necessaria ab ejusmodi suillis carnibus abstinentia.

Arist. can. xxviii. *Qui à suillis carnibus abstinentiam vovit, ridiculus, neque vero suscipiendus est nisi iis utatur.*

Vovebat quidam à carnibus porcinis abstinere: ridiculus est ille ut inepta vovens & promittens. Nulla enim Dei creatura est rejicienda, sed cum gratiarum actione sumenda. Oportet itaque ut ei permittatur de carnibus participare à quibus abstinere vovit, edoceatur autem ne ineptas Deo professiones faciat.

Zonar. *in can. xxix.* Si princeps, inquet juret se malo affecturum subditos, ejusmodi primum quidem edoceri oportet, ne sit facilis ad jurandum. Si vero temerè juret, ne jusjurandum servet in aliorum perniciem conceptum, sed pœnitentiam ostendat ob præcipitem jurisjurandi licentiam. Cæterùm nequaquam se jusjurandum revereri prætexat aut fingat, hoc est, perjurium sese metuere ac formidare: nec suam confirmet improbitatem per sævitiam videlicet in aliis puniendis, ne jusjurandum violasse existimetur. Tum ad hæc exemplum Herodis Tetrarchæ profert, dicens, utile futurum fuisse Herodi si non bene jurasset, hoc est, si non bene erga jusjurandum fuisset affectus, ipsúmque servando Baptistam interfecisset. Ac omni quidem jurisjurandi genus omnino, hoc est, sine ulla tergiversatione perfectè vetitum est, multo vero magis consequitur illud vetitum esse ac damnatum quod ob malum perpetrandum emittitur. Proinde qui ejusmodi se jurejurando obstrinxit diversa inire consilia, hoc est, sententiam mutare & contraria sentire, sive pœnitere oportet. Juravit siquidem aliquis se quempiam interfecturum, diversa igitur inire consilia, hoc est, aliud sentire ac pœnitere, ne scil. interficiat; non autem impietatem rebus ipsis confirmare oportet. Siquis enim inquit

A μῶν, διὰ τὸ ὑπομνῆσαι νηστεύειν τὰς τρίτας ἡμέρας τῶν ὅλων ἑβδομάδων τοῦ χρόνου, εἰς τιμὴν τοῦ τιμίου προδρόμου, ὥρισεν ὁ θεοστεφὴς ἡμῶν αὐτοκράτωρ συνοδικῶς ἐρωτηθῆναι, εἰ κανονικόν ἐστι τὸν ὅρκον τοῦτον φυλαχθῆναι, καὶ τὴν ἑορτὴν πασχάλιον τὴν δεσποτικὴν ἀπαραιτήρευτον ἐαθῆναι. καὶ γενομένης τῆς ἐρωτήσεως ὁ ἁγιώτατος ἐκεῖνος πατριάρχης κυρὸς Λουκᾶς μετὰ τῆς παρατυχούσης συνόδου εἰπὼν, ἀγαθὸν εἶναι καὶ τὸ νηστεύειν ἐν παντὶ καιρῷ, ἐπήγαγεν, ὡς οὐ χρὴ τὸν ὅρκον τοῦτον προτιμηθῆναι τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν. εἰ γὰρ οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες κολάζουσι τὸν ἐν τῷ τυχόντι σαββάτῳ ἢ κυριακῇ γονυκλινοῦντα ἢ νηστεύοντα, πολλῷ

B πλέον κολασθήσεται ὁ νηστεύων κατὰ τὴν πασχάλιον τοῦ Χριστοῦ ἑορτὴν διὰ τὸ μὴ παροραθῆναι τὸν αὐθαίρετον ὅρκον αὐτοῦ. καὶ ἐξεχώρησε τῷ εὐγενεῖ κυρίῳ φαγεῖν. ὁ αὐτὸς δὲ πατριάρχης καὶ τὸν Τζίταν τὸν εὐνοῦχον ὀμόσαντα, εἰς προσκύνησιν ἀπελθεῖν τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίων τόπων, καὶ μὴ ἀπελθόντα, ὡς μεταμεληθέντα, συνοδικῶς ἐκ τῆς ἐπιορκίας ἀπέλυσε, διὰ μετρίου ἐπιτιμίου θεραπεύσας αὐτόν. ἀπὸ μέντοι τῶν ῥημάτων τοῦ κανόνος οὕτως ἐχόντων, οὐδὲν γὰρ κτίσμα θεοῦ ἀπόβλητον, μετ᾽ εὐχαριστίας λαμβανόμενον, μὴ εἴπῃς ὡς ἐνεδόθη πάντα τὰ κτήνη ἐσθίειν ἡμᾶς· ἀλλὰ λέγε περὶ ἐκείνων διαλέγεσθαι τὸν κανόνα τῶν ἐσθιομένων παρὰ

C ὀρθοδόξων ἀπὸ συνηθείας καὶ παραδόσεως ἐκκλησιαστικῆς.

ΖΩΝΑΡ. Ηὔξατό τις μὴ φαγεῖν χοίρεια κρέα. εὔξασθαι γὰρ τὸ ἐπαγγείλασθαι καὶ ὑποσχέσθαι ἐστίν· ὡς τό, εὔξασθε καὶ ἀπόδοτε. ἠρωτήθη οὖν ὁ ἅγιος, εἰ ἔξεστι παραβῆναι τὴν τοιαύτην εὐχὴν τὸν ταύτην εὐξάμενον· καὶ ἀπεκρίθη γέλωτος ἄξιον αὐτῷ δοκεῖν τὸ πρᾶγμα. ὥστε, φησί, χρᾶσθαι μὲν ὕεσι, ἐσθίειν τὰ ὕεια κρέα, ἐπίτρεψον τῷ εὐξαμένῳ τὴν αὐτῶν ἀποχήν. δίδαξον δὲ ἀπέχεσθαι τῶν ἀπαιδεύτων προσευχῶν, ἤτοι τῶν ἀλογίστων ἐπαγγελιῶν, καὶ μὴ προχείρους εἶναι εἰς τοιαύτας εὐχάς. οὐδὲν γὰρ κτίσμα Θεοῦ ἀπόβλητον μετ᾽ εὐ-

D χαριστίας λαμβανόμενον. καὶ ἐπεί, φησί, τοῦτο οὕτως ἔχει, ἡ εὐχὴ καταγέλαστος. τοιαύτης δὲ τῆς εὐχῆς οὔσης, οὐκ ἀναγκαία ἡ τῶν ὑείων κρεῶν ἀποχή.

ΑΡΙΣΤ. καν. κη. Ο κρεῶν ἀποχὴν ὑείων ἐπιδεξάμενος γελοῖος· οὐ δεκτέος δὲ, εἰ μεταλήψοιτο.

Ηὔξατό τις ἀπέχεσθαι χοιρείων κρεῶν. γελοῖος οὗτος, ὡς ἀπαίδευτα προσευχόμενος, καὶ ἐπαγγελλόμενος. οὐδὲν γὰρ κτίσμα Θεοῦ ἀπόβλητον, μετ᾽ εὐχαριστίας μεταλαμβανόμενον. δεῖ γοῦν συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὴν μετάληψιν τῶν κρεῶν, ὧν ἀπέχειν ἐπεύξατο, διδαχθῆναι δὲ, μὴ ἀπαιδεύτους πρὸς

E Θεὸν ἐπαγγελίας ποιεῖσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν ἄρχων, φησίν, ὀμόσῃ κακῶσαι τοὺς ὑπὸ χεῖρα, δεῖ τὸν τοιοῦτον πρῶτον μὲν διδάσκεσθαι, μὴ ἕτοιμον εἶναι πρὸς ὅρκους. εἰ δὲ ἀπερισκέπτως ὀμόσει, μὴ φυλάξαι τὸν ὅρκον ἐπὶ κακώσει ἑτέρων, ἀλλὰ μετάνοιαν ἐπιδείκνυσθαι διὰ τὴν προπέτειαν τοῦ ὅρκου. μὴ σχηματίζεσθαι δὲ καὶ ὑποκρίνεσθαι ὅτι εὐλαβεῖται τὸν ὅρκον, ἀντὶ τοῦ δειλιᾷ καὶ φοβεῖται τὴν ἐπιορκίαν· καὶ βεβαιοῦν τὴν ἑαυτοῦ κακίαν, ἤγουν διὰ τὴν ἀπήνειαν κολάζειν ἄλλους, ἵνα μὴ δοκῇ παραβῆναι τὸν ὅρκον. καὶ ἐπὶ τούτοις ἄγει πρὸς παράδειγμα τὸν τετράρχην Ἡρώδην

F λέγων, ὅτι συνέφερε τῷ Ἡρώδῃ μὴ εὐορκῆσαι, ἀντὶ τοῦ, μὴ εὖ διατεθῆναι πρὸς τὸν ὅρκον καὶ φυλάξαι αὐτὸν, καὶ φονεῦσαι τὸν βαπτιστήν. καὶ πᾶς μὲν φησιν ὅρκος καθάπαξ, ἤγουν ἀπαραιτήτως πλείως ἀπηγόρευται· πλέον δὲ ἐνδέχεται ἀπηγορευόμενον εἶναι καὶ κατακεκριμένον τὸν ἐπὶ κακῷ ὀμνυόμενον· ὥστε τὸν τοιοῦτον ὅρκον ὀμόσαντα μεταφρονεῖν δεῖ, ἀντὶ τοῦ μεταβουλεύεσθαι καὶ τἀναντία φρονεῖν, ἢ μετανοεῖν. ὤμοσε γάρ τις ἀποκτεῖναι· δεῖ οὖν μεταφρονῆσαι, ἤγουν ἕτερα φρονῆσαι καὶ μεταγνῶναι, δηλαδὴ μὴ φονεῦσαι· ἀλλ᾽ οὐχὶ διὰ τῆς πράξεως βεβαιῶσαι

A δεῖ τὸ ἄνομον. εἰ γάρ τις φησὶν, ὤμοσεν ἐξορύξαι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀδελφοῦ, ἐξεταστέον τί ἄρα βέλτιον, παριδεῖν τὸν ὅρκον ἢ εἰς ἔργον τὸ κακὸν ἀγαγεῖν. καὶ εἰ ὤμοσέ τις ἐντολὴν παραβῆναι τί κρεῖσσον παραβῆναι τὸν ὅρκον, ἢ τὴν ἐντολήν. ὤμοσα γὰρ, φησὶν, Δαβὶδ, καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου, οὐχὶ τὴν ἁμαρτίαν.

ΑΡΙΣΤ. καν. κθ'. Εἰ ἀπηγόρευται τὸ ὀμνύειν, τὸ ἐπὶ τῷ κακῶσαι μᾶλλον· ὥστε μὴ μόνον τὸ ἔργον κωλύσῃς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ὃν ἀπερρίψατο ὅρκον. θεραπεία δὲ τούτου, διττὴ ἡ νουθεσία. τοῦ μὴ ὀμνύειν, καὶ κώλυσις τοῦ προσχήματι ὅρκου. πράττειν τὸ ὀμοσθὲν, ἄτοπον.

B Μὴ πρόφασιν τοῦ κακοποιεῖν τοὺς ἀρχομένους εὑρισκέτωσαν τὸν ὅρκον οἱ ἄρχοντες. τί γὰρ, ὤμοσέ τις κακῶσαί τινα τῶν ὑπὸ χεῖρα, καὶ προσχήματι εὐσεβείας τὴν πονηρίαν αὐτοῦ βούλεται βεβαιῶσαι; θεράπευσον γοῦν τὸν τοιοῦτον διττῶς· καθ' ἕνα μὲν τρόπον, δίδαξον αὐτὸν, μὴ ὀμνύειν προχείρως· καθ' ἕτερον δὲ, μὴ ἐπιμένειν ἐν ταῖς πρὸς τὸ κακὸν εὐορκίαις· ὅτι μηδὲ Ἡρώδῃ συνήνεγκεν εὐορκῆσαι. διὰ γὰρ τὸ μὴ ἐπιορκῆσαι, φονεὺς ἐγένετο τοῦ προφήτου. ἐκεῖνον γάρ τις τὸν ὅρκον ὀφείλει ἀμετάτρεπτον φυλάττειν, ὃν ὤμοσεν ἐπὶ τῷ φυλάξαι τὰ κρίματα τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης· τὸν δὲ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ προβάντα, καὶ κακώσει τι- C νὸς παντοίως ἀκυροῦσθαι προσήκει, καὶ ἀφανίζεσθαι.

ΚΑΝΩΝ λ'.

Περὶ τῶν ἁρπαζόντων, κανόνα μὲν παλαιὸν οὐκ ἔχομεν, ἰδίαν δὲ γνώμην ἐποιησάμεθα, τρία ἔτη καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς συναρπάζοντας αὐτοῖς ἔξω τῶν εὐχῶν γενέσθαι. τὸ δὲ μὴ βιαίως γινόμενον ἀνεύθυνόν ἐστι, ὅταν μὴ φθορὰ ᾖ, μηδὲ κλοπὴ ἡγουμένη τοῦ πράγματος. αὐτεξούσιος δὲ ἡ χήρα, καὶ ἐπ' αὐτῇ τὸ ἀκολουθῆσαι. ὥστε τῶν σχημάτων ἡμῖν οὐ φροντιστέον.

D ΒΑΛΣ. Εἰς τὸν ξζ'. ἀποστολικὸν κανόνα, εἰς τὸν κζ'. τῆς ἐν Χαλκηδόνι, εἰς τὸν ϙβ'. τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ, καὶ εἰς τὸν κβ'. τοῦ παρόντος ἁγίου, διάφορα ἐγράψαμεν περὶ τῶν ἁρπαζόντων γυναῖκας, καὶ περὶ τῶν συναιρομένων αὐτοῖς, καὶ ἀνάγνωθι ταῦτα, καὶ τὸ λ'. κεφ. τοῦ θ'. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορίζεται ἐπὶ τριετίαν τοὺς ἅρπαγας καὶ τοὺς συναιρομένους αὐτοῖς γενέσθαι ἔξω τῶν εὐχῶν, ἤγουν ἵστασθαι μετὰ τῶν ἀκροωμένων· εἰ δὲ ἑκοῦσα γυνὴ, φησὶ, ἐπιδῷ ἐπιδοῦσα ἑαυτὴν μὴ προηγησαμένης φθορᾶς, μηδὲ κλοπῆς, ἤγουν λαθραίας μί- E ξεως, ἀνεύθυνός ἐστιν ὁ ταύτην λαβών. ὡσαύτως ἀνεύθυνός ἐστι καὶ ὁ χήραν αὐτεξουσίαν τοιουτοτρόπως ἀναλαβόμενος. τὸ δὲ τῶν σχημάτων ἡμῖν οὐ φροντιστέον, τοιοῦτόν ἐστιν. ἐὰν γυνὴ, φησὶν, ἴσως αἰσχυνομένη ἐπιδοῦναι ἑαυτὴν τῷ ἐραστῇ ἢ τῷ ἐρωμένῳ χαμερπεῖ ὄντι ἐσχηματίσατο ἁρπαγῆναι, πρὸς ἀλήθειαν ἑκουσίως αὐτῷ ἠκολούθησεν, οὐ φροντίζομεν τοῦ σχηματισμοῦ, ἤγουν τῆς ὑποκρίσεως, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ προσέχομεν, καὶ ἀνάγνωθι τὸν νγ'. κανόνα, συντρέχοντα τῇ τοιαύτῃ ἑρμηνείᾳ. τὸ μέντοι ἀνεύθυνον εἶναι τὸν ἁρπάσαντα γυναῖκα κατὰ θέλησιν αὐτῆς, εἰς τὸ μὴ ἐπιτιμηθῆναι τοῦτον ἐκλαβοῦ. ὁ γὰρ ἁρπαγὴν αὐτεξουσίας ἢ F ὑπεξουσίας γυναικὸς πεποιημένος, εἴτε κατὰ θέλησιν αὐτῆς, ἢ καὶ κατὰ μόνην οἰκείαν βούλησιν, τῷ περὶ ἁρπαγῆς νόμῳ ἐνέχεται εἰς ἐκδίκησιν τῆς ἀταξίας τῶν πολλῶν καὶ ἀναστολὴν τῶν λοιπῶν. καθὼς τοῦτο, φησὶν, τὸ α'. κεφ. τοῦ νη'. τίτλου τοῦ ξ'. βιβλίου περὶ τὸ τέλος οὕτω λέγον. αἱ δὲ τιμωρίαι τῆς διατάξεως ταύτης ἵστανται κατ' αὐτῶν τῶν ἁρπασάντων καὶ βοηθησάντων αὐτοῖς ἐν τῇ ἁρπαγῇ. οἱ μέντοι συνειδότες καὶ ὑπηρετήσαντες, καὶ ὑποδεξάμενοι ἢ οἵαν δήτινα συνδρομὴν αὐτοῖς συνενεγκότες, τῇ εἰρημένῃ τιμωρίᾳ ὑποκείσθωσαν, εἴτε βουλομένων τῶν

fratri se oculos effossurum juravit, examinandú est, utrum sit melius, jusjurandum contemnere, an malum perficere. Ac si quis se mandatum aliquod violaturum juravit, melius fuerit iusjurandum, quàm mandatum violare. Juravi siquidem, inquit, David, & statui custodire judicia justitiæ tuæ, non autem peccatum.

ARIST. *Can. xxix. Si simpliciter jurare sit interdictum, multo magis ad malum perpetrandum, adeout non solum opus prohibebis, verùm & ipsum quod eructans, juramentum. Hujus autem medela in duplici consistit admonitione, non jurare, & quod speciem refert juraméti reprimere. Quod autem juratum est perpetrare, absurdum est.*

Magistratus subjectis malefaciendi prætextum ne inveniant juramentum. Quid enim, juravit quispiam eos qui sub ipsius sint potestate morbo afficere, & sub pietatis habitu impietatem suam confirmare vellet? Duplicem itaque medelam tali adhibeas, uno quidem modo eum edoceas non facile jurare, alio autem in malis juramentis non persistere. Neque enim Herodi jurare profuit, nam ne pejuraret, Prophetam occidit. Illiusmodi enim jusjurandum debet quispiam inviolatum servare, quod ad justitiæ divinæ judicio observanda juravit. Illud autem, quod in peccatum fertur & alicujus damnum, omni modo infirmare & delere oportet.

CANON XXX.

De his qui rapiunt, canonem quidem antiquum non habemus, sed propriam sententiam protulimus, ut ipsi & qui cum eis rapiunt, tribus annis sint extra orationes. Quod autem violenter non fit, nulli est pœna obnoxium, quando nec stuprum nec furtum rem præcesserit: est autem vidua sui juris, & id ejus est potestate sequi. Quare non est nobis figurarum ac prætextuum ulla cura gerenda.

BALS. In lxvii. can. Apostolicum, in xxvii. Chalced. in xcii. synodi in Trullo, & in xxii. præsentis sancti, multa scripsimus de iis qui rapiunt mulieres, & de iis qui illis consentiunt. Et lege ea, & xxx. cap. ix. tituli præsentis operis. præsens autem canon decernit raptores & qui illis consentiunt, esse triennio extra orationes, stare scilicet cum iis qui audiunt oportere. Sin autem, inquit, mulier se ipsam sua sponte tradiderit, cum nec stuprum, nec furtum, hoc est clandestinus concubitus præcessisset, nulli est crimini obnoxius qui eam accepit. Similiter nulli quoque pœnæ est subjectus qui viduam, quæ sui est juris, hoc modo recepit. Illud autem, non est nobis figurarum & prætextuum ulla cura gerenda, est hujusmodi. Si mulier, inquit, fortasse erubescens se amatori vel amato, quòd homo abjectus sit, tradere, finxerit se raptam esse, eum tamen sua sponte secuta est, figuræ revera seu simulationis nullam curam gerimus, sed veritati attendimus. Et lege liii. can. huic interpretationi consentientem. Eum autem, qui mulierem sua sponte rapuit, non esse crimini obnoxium, ita accipe ut ei nulla pœna canonica sit infligenda. Qui enim mulierem, quæ est sui juris, vel quæ alterius potestati subjicitur, seu voluntate ipsius, seu propria sola voluntate rapuit, raptus lege tenetur, ad multorum insolentiam vindicandam, & reliquorum comprimendam: sicut hoc dicit prim. cap. lviii. tituli lib. lx. quod circa finem sic dicit. Omnia autem constitutionis supplicia sint adversus eos qui rapuerunt, & qui eis in raptu opem tulerunt. Qui consilii quidem fuerunt, & opera sua juverunt & susceperunt, vel quamlibet opem iis tulerunt, dictæ pœnæ subjiciantur, seu volentibus seu nolentibus mulieribus raptus factus sit. Hoc autem in imperatorio

quoque tribunali sic judicatum est in causa Seth, qui rapuerat filiam ejus qui recenter fuerat illuminatus. Sin autem velis dicere, in mulierem non revera factum esse raptum, sed per simulationem, ut superiùs dictum est; nec pœnæ canonicæ locum habebunt, nec leges quæ raptores puniunt: sed solùm actione injuriarum patribus tenebuntur, qui eas ceperunt quæ erant sub potestate, adeò ut & matrimonium quod inter eas intercessit, præter eorum voluntatem sub quorum potestate sunt, sit separandum. lege xxxviii. can. hujus sancti, xli. & xlii. Sanctus autem rectè meminit stupri & furti. Stuprum enim fit propriè in virginem. Furtum autem, seu furtivus concubitus in liberam quæ non est hujusmodi. Amborum autem meminit, quod etiam absque eo quod fiat raptus, & stuprator & fornicator puniuntur.

ZONAR. Qui mulieres rapiunt, quique ipsos auxilio juvant, triennio hic vir sanctus extra precationes esse decernit: hoc est in vestibulo inter audientes consistere. Quod si mulier volens seipsam tradat, dummodo nullum præcesserit stuprum, neque furtum, hoc est occulta commixtio, nulli pœnæ erit obnoxius qui hanc acceperit, quippe cum nulla vis intercesserit, modo tamen sui juris foret fœmina. Si namque sub alterius esset potestate, ac se absque ejus facultate cui subdita est viro tradit, conciliare matrimonium haudquaquam existimatur. Si namque velit ille cujus sub potestate est, dissolvet nuptias, ut xxxviii. xli. & xlii. can. decernitur. Proinde ait, si sui juris vidua fuerit, & in ipsa positum est, nimirum ab illius arbitrio pendet sequi virum, qui hanc accepit nulli pœnæ obnoxius est. Illud vero, figuratum non est nobis habenda ratio, ita accipiendum est. Quod nimirum proprium vestis genus haberent, ut credibile est, tunc temporis viduæ, luctuosum forte, aut alterius generis ab ea, quã mulieres viris subjectæ gestabant, veste diversum. Potest hoc aliam quoque explicationẽ admittere, Quod quemadmodum hoc tempore qui in vitam monasticam transcribuntur non continuo tondentur, sed priùs habitum mutant, moxque certo quodam elapso tempore tondentur: idem tunc quoque servari solenne esset in viduis, quæ viduarum ordini forent adscribendæ, quæ Ecclesiarum sumptibus alebantur, ac priùs quidem habitum mutabant, deinde vero lapsu temporis in ordinem referebantur. Quare si vidua quæ habitum mutavit, viro nubat priusquam in numerum viduarum Ecclesiæ descripta fuerit, de habitu, inquit, non laboramus, neque ob mutationem habitus pœnas luet, quod in monachis quoque hoc tempore servatur. Nam etsi quis habitum mutaverit, nondum tamen detonso capillo, nec promissi fidem adhuc Deo obligaverit, succumbat verò postea monasticæ disciplinæ laboribus, atque abscedat, nullam ea de causa pœnam persolvet. Hic idem magnus Basilius in ipsius Asceticis constitutionibus, dum de pueris qui in fraternitatem assumebantur sententiam profert; erudiri quidem illos artesque edoceri præcipit, omnique virtutis exercitationi assuescere: cæterùm postquam ratione aucti fuerint, ac in eis dijudicandi facultas major evaserit, tum demum virginitatis professionem, ubi rationis perfectionem adepti fuerint, admitti. Si quis porrò, inquit, vitæ cum virginitate degendæ non acquiescat, quippe qui non possit sollicitus esse de iis quæ Domini sunt, adhibitis testibus absolvatur. Arbitror autem meliùs hoc modo intelligi posse illud, non est nobis figuratum ac prætextuum cura gerenda: Quòd si mulier, verecundia forte impedita, quo minus seipsam amatori vel dilecto tradat, quòd abjectus sit homo, se raptam fuisse prætexat, cum revera ipsum sua sponte sit secuta; de prætextu, inquit, hoc est, simulatione minime laboramus, sed veritati attendimus. Legendus est hujus quoque sancti viri can. liii.

A γυναικῶν εἴτε καὶ μὴ βουλομένων ἡ ἁρπαγὴ γέγονε. τοῦτο δὲ ἐκρίθη οὕτω καὶ εἰς τὸ βασιλικὸν βῆμα ἐπὶ τῇ ὑποθέσει τοῦ Σὴθ ἁρπάσαντος τὴν θυγατέρα τοῦ νεοφωτίστου. εἰ δὲ θέλεις εἰπεῖν, μὴ γεγενῆσθαι εἰς τὴν γυναῖκα τῇ ἀληθείᾳ ἁρπαγὴν, ἀλλὰ κατὰ περιποίησιν, καθὼς ἀνωτέρω εἴπομεν, οὔτε τὰ ἐπιτίμια ἕξουσι χώραν, οὔτε οἱ νόμοι οἱ κολάζοντες τοὺς ἅρπαγας· μόνῃ δὲ τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ ἔνοχοι ἔσονται τοῖς πατράσιν οἱ λαβόντες τὰς ὑπεξουσίας, τοσοῦτον ὅτι καὶ ὁ γενόμενος γάμος μεταξὺ τούτων παρὰ γνώμην τῶν ἐχόντων αὐτὰς ὑπεξουσίας διασπασθήσεται. καὶ ἀνάγνωθι τὸν λη΄. κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου, τὸν μα΄. καὶ τὸν μβ΄. καλῶς δὲ ἐμνήσθη ὁ ἅγιος φθορᾶς καὶ κλοπῆς. ἡ μὲν B γὰρ φθορὰ κυρίως λέγεται εἰς τὴν παρθένον. ἡ δὲ κλεψιγαμία εἰς μὴ τοιαύτην ἐλευθέραν. ἐμνήσθη δὲ τῶν δύο, ὅτι καὶ δίχα τοῦ γενέσθαι ἁρπαγὴν, καὶ ὁ φθορεὺς καὶ ὁ πόρνος ἐπιτιμῶνται.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἁρπάζοντας γυναῖκας, καὶ τοὺς συνεργοῦντας αὐτοῖς ἐπὶ τριετίαν ὁ ἅγιος οὗτος ὥρισεν ἔξω τῶν εὐχῶν γίνεσθαι· ἤγουν ἐν τῷ προνάῳ ἵστασθαι μετὰ τῶν ἐν ἀκροάσει. εἰ δὲ ἑκοῦσα γυνὴ ἐπιδῷ ἑαυτὴν μὴ προηγησαμένης φθορᾶς, μηδὲ κλοπῆς, ἀντὶ τοῦ λαθραίας μίξεως, ἀνεύθυνός ἐστιν ὁ ταύτην λαβὼν, οἷα μηδὲ βίας μεσολαβησάσης, εἴ C πως αὐτεξουσία ἦν ἡ γυνή. εἰ γὰρ ὑπεξουσία ἦν, ἄνευ τοῦ ἔχοντος αὐτὴν ὑπεξουσίαν ἐπιδοῦσα ἑαυτὴν ἀνδρὶ οὐ λογίζεται γάμον συναλλάσσειν. εἰ γὰρ βούλεται ὁ ἔχων ὑπεξουσίαν αὐτὴν διασπάσει τὸ συνοικέσιον, ὡς ὁ λη΄. κανὼν παρακελεύεται, καὶ ὁ μα΄. καὶ ὁ μβ΄. ὅθεν φησὶν, ἐὰν αὐτεξουσία χήρα ᾖ, καὶ ἐπ' αὐτῇ κεῖται, ἤγουν ἐπὶ τῇ θελήσει αὐτῆς τὸ ἀκολουθῆσαι ἀνδρὶ, ὁ ταύτην λαβὼν οὐχ ὑπεύθυνος. τὸ δὲ τῶν σχημάτων ἡμῖν οὐ φροντιστέον, τοιαύτην δίδωσιν ἔννοιαν. ὅτι ἰδιόν τι σχῆμα στολῆς, ὡς ἔοικεν, εἶχον αἱ χῆραι τότε, πενθήρες τυχὸν, ἢ ἀλλοῖόν τι παρηλλαγμένον πρὸς τὴν τῶν ὑπάνδρων στολήν. εἴποι δέ τις τοῦτο καὶ ἄλλως, ὅτι ὥσπερ νῦν οἱ D πρὸς τὸν μοναχικὸν μετατιθέμενοι βίον οὐκ εὐθὺς ἀποκείρονται, ἀλλὰ πρότερον μετασχηματίζονται, καὶ οὕτω μετὰ χρόνον τινὰ κείρονται. οὕτω καὶ τότε ἐγένετο ἐπὶ ταῖς χήραις ταῖς καταλεγῆναι μελλούσαις εἰς τὸ τῶν χηρῶν τάγμα, τῶν διατρεφομένων παρὰ τῆς ἐκκλησίας, μετεσχηματίζοντο πρότερον, καὶ οὕτω μετὰ καιρὸν συνηριθμοῦντο τῷ τάγματι. εἰ οὖν μετασχηματισθεῖσα χήρα ἄνδρα λάβῃ μήπω μεταλεγεῖσα ταῖς χήραις τῆς ἐκκλησίας, τοῦ σχήματος, φησὶν, οὐ φροντίζομεν, οὐδ' ἐπιτιμηθήσεται διὰ τὸν σχηματισμὸν, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν μοναχῶν ἄρτι γίνεται. κἂν γὰρ μεταμφιάσηταί τις, μήπω δὲ καρῇ καὶ δώσει συνθήκας πρὸς τὸν E Θεὸν, ὀκλάσῃ δὲ πρὸς τὸ τῆς μοναχικῆς διαγωγῆς μοχθηρὸν, καὶ ἀποστῇ, οὐκ ἐπιτιμᾶται αὐτός. οὕτως ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς αὐτοῦ διατάγμασι περὶ παίδων προσλαμβανομένων ἐν ἀδελφότητι δεῖν γνώμην παιδεύεσθαι μὲν τούτους καὶ διδάσκεσθαι τέχνας διατάττεται, καὶ πρὸς πᾶσαν ἐνάρετον ἐθίζεσθαι ἄσκησιν· τοῦ λόγου δὲ προσγενομένου καὶ τῆς διακριτικῆς ἕξεως προσελθούσης, τότε τὴν ὁμολογίαν τῆς παρθενίας προσίεσθαι μετὰ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν. ὁ δὲ μὴ καταδεχόμενος, φησὶ, τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον ὡς οὐ δυνάμενος μεριμνᾶν τὰ τοῦ κυρίου, ἐπὶ μαρτύρων ἀπολυέσθω. οἶμαι δὲ κρεῖσσον εἶναι οὕτω νοεῖσθαι τὸ τῶν F σχημάτων οὐ φροντιστέον· ὅτι εἰ ἡ γυνὴ αἰδουμένη ἴσως ἐπιδοῦναι ἑαυτὴν τῷ ἐραστῇ ἢ τῷ ἠγαπημένῳ χαμερπεῖ ὄντι ἐσχηματίσατο τὸ ἁρπαγῆναι, πρὸς ἀλήθειαν δὲ ἑκουσίως αὐτῷ ἠκολούθησεν, οὐ φροντίζομεν τοῦ σχηματισμοῦ, ἤτοι τῆς ὑποκρίσεως, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ προσέχομεν. ἀναγνωστέον καὶ τὸν νγ΄. κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου.

ΑΡΙΣΤ.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ ἁρπάζων, τριετίαν ὑποπιπτέτω. εἰ δὲ ἡ χήρα συνακολουθήσει, ἀνεύθυνον τὸ κακόν.

Τίσι μὲν ἔνοχός ἐστιν ὁ ἁρπάζων γυναῖκα, ἐγράφη ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κανόνι τῆς παρούσης ἐπιστολῆς, καὶ ἐν τῷ ϟβʹ. κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου. ὁ δὲ παρὼν κανὼν, ἐπάγει καὶ τοῦτο, τόν τε ἁρπάσαντα, καὶ τοὺς βοηθήσαντας αὐτῷ εἰς τὴν ἁρπαγὴν, τρία ἔτη ἔξω τῶν εὐχῶν γενέσθαι, καὶ μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων συντάττεσθαι. τοῦτο δὲ πάντως ἐπιγενέσθαι τὸ ἐπιτίμιον, μετὰ τὸ ἀποκαταστῆναι τὴν ἁρπαγεῖσαν τοῖς οἰκείοις. ἄλλως γὰρ οὐ παραδεχθήσονται τῇ ἐκκλησίᾳ. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἁρπαγείσης. ἐὰν δὲ χήρα, χωρὶς φθορᾶς ἢ βίας, συνακολουθήσῃ ἀνδρὶ, ἀνεύθυνον τὸ γενόμενον.

ΚΑΝΩΝ λαʹ.

Η, ἀναχωρήσαντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀφανοῦς ὄντος, πρὸ τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἑτέρῳ συνοικήσασα, μοιχᾶται.

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν ῥητῶς κατεστρώθη εἰς τὸν ϟγʹ. κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ ἐπεὶ ἐκεῖσε ἡρμηνεύθη, ἀνάγνωθι τὰ ἐν ἐκείνῳ.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν ἀνὴρ ἀποδημήσας ἀφανὴς γένηται, ἤγουν ἐπὶ μακρὸν οὐχ ὑποστρέψῃ, ἀγνοεῖται δὲ εἴτε ζῇ, εἴτε ἀπέθανε, καὶ ἡ ἐκείνου γυνὴ, πρὸ τοῦ πληροφορηθῆναι βεβαίως τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρὸς, ἑτέρῳ συνοικήσει ἀνδρὶ, μοιχαλὶς κρίνεται. τὴν τοιαύτην καὶ οἱ νόμοι τῆς πόλεως βαρέως κολάζουσιν.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ πρὸ τοῦ πληροφορηθῆναι θανεῖν τὸν ἄνδρα, ἄλλῳ γαμουμένη, μοιχᾶται. Σαφές.

ΚΑΝΩΝ λβʹ.

Οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμαρτάνοντες κληρικοὶ, τοῦ βαθμοῦ μὲν κατάγονται, τῆς κοινωνίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ εἴργονται. οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό.

ΒΑΛΣ. Τοὺς κληρικοὺς τοὺς τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμαρτάνοντας καθαιρεῖσθαι μὲν ὁ ἅγιος διορίζεται, τῆς δὲ μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνίας οὐκ ἀποστερεῖ, ἤτοι οὐκ ἀφορίζει. οὐ γὰρ ἐκδικήσεις, φησὶ, δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό. πρὸς θάνατον δὲ ἁμαρτίαν φασί τινες εἶναι τὴν πρᾶξιν, διαστέλλοντες ταύτην ἀπὸ τῆς βουλήσεως καὶ τῆς συγκαταθέσεως, ταῦτα γὰρ λέγουσι μηδὲ εἶναι ἁμαρτίαν. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἁμαρτίαν πρὸς θάνατον εἶναι ἅπαν ἁμάρτημα ἐπάγον κεφαλικὴν τιμωρίαν ἤτοι θάνατον τῷ ἁμαρτάνοντι, καὶ διορίζεσθαι τὸν ἅγιον, ὡς εἴ τις κληρικὸς ἐφ' οἱῳδήτινι ἁμαρτήματι καταδικασθῇ, κἂν οὐκ ἐλαφρὰν τιμωρίαν διὰ τοῦτο ὑφίσταται ἀλλὰ μέχρι θανάτου ἐσχάτην τὴν καὶ λεγομένην κεφαλικὴν, ὡς ἐπάγουσαν θάνατον, ἢ καὶ ἕτερόν τι θανάτου ἴσον, καθαιρεθήσεται μόνον, εἰς πλέον δὲ τι οὐ κολασθήσεται παρὰ τῆς ἐκκλησίας. ἔλεγον γάρ τινες, ὡς ἔοικεν, ὅτι ἀπὸ μὲν πορνείας ἢ κλοπῆς καὶ τινῶν τοιούτων ἐλαφρῶν ἁμαρτημάτων καθαιρεθήσεται μόνον ὁ κληρικός· ἀπὸ δὲ φόνου καί τινος μείζονος ἁμαρτήματος οὐ μόνον καθαιρέσει ὑποπεσεῖται, ἀλλὰ καὶ ἀφορισθήσεται, ὅπερ οὐ παρεδέξατο ὁ ἅγιος, καὶ διὰ τοῦτο διωρίσατο μὴ ἀφορίζεσθαι τὸν καθαιρεθέντα, κἂν διὰ τὴν ἐσχάτην ἁμαρτίαν, ἤγουν τὴν πρὸς θάνατον, κατεδικάσθη· ἀρκοῦσα γὰρ τιμωρία ἐστὶν ἡ καθαίρεσις. ὅτι δὲ καὶ ἀπὸ μόνης βουλῆς καὶ συγκαταθέσεως κολάζονταί τινες ἐσχάτως, δῆλόν ἐστιν ἀπὸ τοῦ λϛʹ. τίτλου τοῦ ξʹ. βιβλίου διδάσκοντος περὶ ἐπιβούλων καὶ διορίζομένου, τῷ περὶ καθοσιώσεως νόμῳ ἐνόχους εἶναι τοὺς κατὰ βασιλέως ἢ πόλεως ἢ ἄρχοντος ἐπιβουλευσαμένους, κἂν μὴ πράξωσιν ἔργον. εὑρίσκων δὲ τὸν κηʹ. ἀποστολικὸν κανόνα, τὸν κθʹ. τὸν λʹ. καὶ τὸν ξεʹ. μετὰ τοῦ τὸ αὐτὸν καθαιρ-

ARIST. *Qui rapit, triennio substernatur. Si vidua unà secuta fuerit, non est malum pœnæ obnoxium.*

Quibus quidem obnoxius est iste qui mulierem rapit, in vigesimo secundo hujus præsentis epistolæ canone, & in canone xcii. sextæ in Trullo synodi scriptum est. Præsens autem canon & illud addit, & ipsum qui rapuit, & eos qui ei ad rapiendum opem ferebant tres annos extra orationes esse, & cum succumbentibus collocari. Et illud quidem omnino subeant supplicium, postquam rapta propriis restituta fuerit. Aliter enim in Ecclesiam non recipientur. Et hæc quidem de raptâ. Si autem vidua sine corruptione & vi sequeretur virum, hoc nulli est pœnæ obnoxium.

CANON XXXI.

Quæ, cùm vir secessit & non apparet, antequam de morte certior facta sit, cum alio cohabitavit, mœchatur.

BALS. Præsens canon expressè situs est in xciii. can. Syn. in Trullo, & quoniam illic est expositus, lege quæ sunt in illo.

ZONAR. Si vir peregrè profectus non appareat, hoc est, post diutinum tempus minimè revertatur, incertum est porro vivatne, an decesserit, cum ejus uxor, priusquam de viri morte certo cognitum sit, alteri se viro sociaverit, adultera judicatur. In ejusmodi mulierem leges civitatis graviter animadvertunt.

ARIST. *Quæ, priusquam certior facta sit virum suum mortem obiisse, alii nupserit, mœchatur.* Perspicuus.

CANON XXXII.

Qui peccatum ad mortem peccant clerici, de gradu quidem dejiciuntur, à laicorum autem communione non arcentur. Non enim vindicabis bis in idipsum.

BALS. Clericos, qui peccatum ad mortem peccant, sanctus quidem deponi jubet, eos autem fidelium communione non privat, seu non segregat. Non enim vindicabis, inquit, bis in idipsum. Peccatum autem ad mortem dicunt nonnulli esse actionem, eam à voluntate & consensu distinguentes, hæc enim dicunt non esse peccatum. Mihi autem videtur peccatum ad mortem esse omne peccatum quod capitale inducit supplicium, mortem scilicet peccatori: & sanctum decernere quòd si quis clericus ob quodvis peccatum condemnatus fuerit, etiam si non leve aliquod, sed ad mortem usque ultimum, quod capitale, ut quod mortem vel id quod morti est æquale inferat, appellatur, supplicium subierit, solum deponetur, nec amplius ab Ecclesia punietur. Dicebant enim nonnulli, ut est verisimile, quòd propter fornicationem quidem aut furtum & quædam levia hujusmodi peccata solùm deponetur clericus: propter cædem autem & majus aliquod peccatum non solùm depositioni subjicietur, sed etiam segregabitur, quod non admisit sanctus; & propterea statuit eum qui est depositus non segregari oportere, etiam si propter extremum peccatum, quod est ad mortem, condemnatus est. Est enim sufficiens supplicium depositio. Quòd autem propter solum consilium & consensum quidam etiam ultimo supplicio afficiuntur, patet ex xxxvi. tituli lx. libri docente de insidiatoribus, & decernente, legi Majestatis eos esse obnoxios qui adversus imperatorem vel civitatem vel magistratum aliquod consilium inierunt, etsi opus non fecerint. Cum autem inveneris xxviii. can. Apostolicum, xxix. xxx. & lxv. quosdam simul

deponentes & segregantes, aliquando autem etiam á communione vel ecclesia abscindentes, ne dixeris eis præsentem can. adversari. Sunt enim speciales, specialia vero ad exemplum non trahuntur; sed dic apud eos quidem obtinere ubi editi sunt, in reliquis autem locis præsentem canonem observandum esse. Excipe mihi eos qui propter causas dogmaticas condemnantur. In illis enim, id quod est synodaliter decernendum, debet fieri; quoniam nec ad peccatum nec ad crimen reducuntur hæresium scelera, sed sunt majore animadversione digna.

Zonar. Magnus Apostolus & Evangelista Ioannes, in prima sua Catholica epistola: Est, inquit, peccatum ad mortem, & est peccatum non ad mortem. Ad mortem quidem igitur peccatum esse dicitur, quod ad opus usque progreditur. Quod vero in consultatione & consensu sistit, non est ad mortem, animi nimirum. Nec enim fornicatus judicaretur, qui, cùm fornicationi assensus fuerit, ab actione ipsa nihilominus abstinuit. Ait namque quartus Neocæsarianæ Synodi canon; Si quis mulierem concupiscens cum ipsa dormire proposuerit, ejus autem desiderium ad opus non venerit; videtur esse à gratia liberatus. Et non quidem irreprehensibilis erit assensus; verumtamen haudquaquam depositione dignus judicabitur, qui assensum tantummodo præstitit. Neque verò qui de aliquo homine interficiendo deliberavit, & aliquatenus huic consultationi immoratus est, deinde autem ab illa destitit, nec operi manus admovit, homicida judicabitur. Ac nobis quidem fidem faciat hac de re magnus Theologus Gregorius, dicendo; si cædis damnas homicidam ex eo solum quod cogitaverit, & quæ sequuntur. Eodem modo magnus quoque Basilius, ut dictum est, Evangelistæ verba assumens, ait; Clericos, qui peccatum ad mortem peccant, excidere quidem de sacerdotij gradu, verumtamen à laicorum communione non arceri, hoc est, quo minùs cum laicis consistant & vna precentur. Neque enim vel in audientium vel in substrationis locum relegabuntur; quandoquidem, non vindicabis bis in idipsum.

Arist. *Clericus qui mortale peccatum commisit, unà cum populo communicat de gradu tantùm dejectus. In idem enim bis non vindicabis.*

Peccatum ad mortem ducens est carnis voluptas. Si quis itaque clericus fornicatus fuerit, gradu quidem sacerdotii dejicitur, sed à divinâ communione non arcetur, sed cum laicis communicat.

Canon XXXIII.

Mulier quæ in via peperit, & sui fœtus curam non gessit, cædis crimine teneatur.

Bals. Mulier quædam gravida iter ingressa in via peperit, & cum posset quod partum erat vivum tueri, ipsum neglexit. Dicit ergo sanctus eam homicidii crimine omnino teneri, etiamsi non mortuus sit infans, sed ab alio educatus sit. Quod enim in crimen incidat, infante mortuo, est extra controversiam & nulli penitus dubium. Sin autem non fuerit in ejus potestate infantem vivum tueri, quòd ab hostibus fortè ut captiva traheretur, minimè punietur. Et lege lij. canonem hujus sancti, qui præsentem etiam canonem interpretatur. An autem essent puniendæ, quæ proprios filios in divinorum templorum aditibus exponunt, an non, in synodali congressione variè disceptatum est; & placuit eas vt homicidas puniri, etsi infantes ab aliquibus educentur. Lege & cap. iiij. vj. tit. xxxj. lib. quod sic dicit, Occidit fœtum non solum qui suffocat, sed etiam qui abjicicit, & non nutrit, & qui in publicis locis exponit ad misericordiam, quam ipse non habuit. Lege

A ἐξωθοῦντας καὶ ἀφορίζοντάς τινας, ποτὲ δὲ καὶ τῆς κοινωνίας ἢ καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐκκόπτοντας, μὴ εἴπῃς ἐναντιοῦσθαι τούτοις τὸν παρόντα κανόνα. ἰδικοὶ γάρ εἰσι, καὶ τὰ ἰδικὰ οὐχ ἕλκονται πρὸς ὑπόδειγμα· ἀλλ' ἐκείνοις μὲν λέγε κρατεῖν ἔνθα δὲ καὶ ἐξεφωνήθησαν, εἰς δὲ τὰ λοιπά, κρατεῖν τὸν παρόντα κανόνα. ὑπέξελέ μοι τοὺς διὰ δογματικὰς ὑποθέσεις κατακρινομένους. ἐπ' ἐκείνοις γὰρ τὸ συνοδικῶς διαληφθησόμενον, ὀφείλει γίνεσθαι· ὅτι μηδὲ εἰς ἁμάρτημα ἢ ἔγκλημα τὰ τῶν αἱρέσεων ἀνάγονται ἀτοπήματα, ἀλλά εἰσι μείζονος ἐκδικήσεως ἄξια.

B ΖΩΝΑΡ. Ὁ μέγας ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ἐν τῇ πρώτῃ τῶν καθολικῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ, φησίν· ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον, καὶ ἔστιν ἁμαρτία οὐ πρὸς θάνατον. πρὸς θάνατον μὲν οὖν ἁμαρτία λέγεται εἶναι, ἡ μέχρι πράξεως προχωρήσασα. ἡ δὲ μέχρι τοῦ βουλεύσασθαι καὶ συγκατατεθῆναι, οὐ πρὸς θάνατον δηλονότι τὸν ψυχικόν. οὐ γὰρ πόρνος ἂν κριθείη ὁ πορνεῦσαι συγκατατιθέμενος, τῆς δὲ πράξεως ἀπεχόμενος. φησὶ γὰρ ὁ τέταρτος κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου· ἐὰν προθῆταί τις ἐπιθυμήσας γυναικὸς συγκαθευδῆσαι αὐτῇ, μὴ ἔλθῃ δὲ εἰς ἔργον αὐτοῦ ἡ ἐνθύμησις, φαίνεται ὅτι ὑπὸ τῆς χάριτος ἐρρύσθη. καὶ οὐκ ἀνεπιτίμητος μὲν ἡ συγκατάθεσις, ἀλλ' C οὐδὲ καθαιρέσεως ἄξιος ἂν κριθείη συγκατατιθέμενος. οὐδὲ μὴν ὁ φονεῦσαί τινα βουλευσάμενος, καὶ ἐπιμείνας μέχρι τινὸς τῇ βουλῇ, εἶτ' ἀποστὰς αὐτῆς καὶ πράξει μὴ ἐγχειρίσας, λογισθείη φονεύς. καὶ πειθέτω ἡμᾶς περὶ τούτου ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, λέγων· εἰ κρίνεις φόνου τὸν φονικὸν ἐκ μόνου τοῦ βούλεσθαι καὶ τὰ ἑξῆς. οὕτω δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, ὥσπερ εἴρηται, ἐκλαβόμενος, φησὶ τοὺς τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμαρτάνοντας κληρικούς, ἐκπίπτειν μὲν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης, τῆς δὲ κοινωνίας τῶν λαϊκῶν μὴ κωλύεσθαι, ἤγουν τῷ συνεύχεσθαι. οὐ γὰρ στήσονται οὔτε ἐν ἀκροωμένων τόπῳ οὔτε ἐν D ὑποπίπτουσιν· ὅτι οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό.

ΑΡΙΣΤ. Τὸν πρὸς θάνατον ἁμαρτήσας κληρικός, μετὰ τοῦ λαοῦ κοινωνεῖ, τοῦ βαθμοῦ καταγόμενος· οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό.

Πρὸς θάνατον ἐστὶ κατάγουσα ἁμαρτία, ἡ τῆς σαρκὸς ἡδονή. εἴ τις γοῦν κληρικὸς πορνεύσει, τοῦ μὲν βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης κατάγεται, τῆς δὲ θείας κοινωνίας οὐ κωλύεται, ἀλλὰ μετὰ τῶν λαϊκῶν κοινωνεῖ.

E ## ΚΑΝΩΝ λγ'.

Ἡ γυνὴ ἡ διὰ τῆς ὁδοῦ κυήσασα, καὶ ἀμελήσασα τοῦ κυήματος, τῷ τοῦ φόνου ἐγκλήματι ὑποκείσθω.

ΒΑΛΣ. Γυνή τις ἔγκυος ὁδεύουσα ἔτεκεν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ δυναμένη ζωογονῆσαι τὸ κυηθέν, κατεφρόνησεν αὐτοῦ. φησὶν οὖν ὁ ἅγιος τῷ τοῦ φόνου ἐγκλήματι ταύτην ὑποκεῖσθαι πάντως, κἂν μὴ τελευτήσῃ τὸ βρέφος, ἀλλὰ παρ' ἑτέρου ζωογονηθῇ. τὸ γὰρ ὑποκεῖσθαι αὐτὴν τῷ ἐγκλήματι, τοῦ βρέφους τελευτήσαντος, ἀζήτητόν ἐστι καὶ ἀναμφίβολον. ἐὰν οὐκ εἶχε πρὸς ἰσχύος ζωογονῆσαι τὸ βρέφος, διὰ τὸ ἕλκεσθαι τυχὸν ὑπὸ πολεμίων ὡς αἰχμάλωτος, οὐδόλως κολασθή- F σεται. καὶ ἀνάγνωσον τὸν νβ'. κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου, ἑρμηνεύοντα καὶ τὸν παρόντα κανόνα. περὶ μέντοι τοῦ κολάζεσθαι, εἴτε καὶ μή, τὰς ἐκτιθεμένας τὰ οἰκεῖα βρέφη εἰς τὰς εἰσόδους τῶν θείων ναῶν, λόγος ἐγένετο διαφόρως ἐπὶ συνελεύσει συνοδικῇ· καὶ ἤρεσεν ὡς φονευτρίας ταύτας κολάζεσθαι, κἂν παρά τινων τὰ βρέφη ζωογονηθῶσιν. ἀνάγνωθι καὶ κεφάλ. δ'. τοῦ ς'. τίτλου, τοῦ λα'. βιβλίου οὕτω λέγον. φονεὺς τὸ τικτόμενον οὐ μόνος ὁ πνίγων, ἀλλὰ καὶ ὁ ῥίπτων, καὶ ὁ μὴ τρέφων, καὶ ὁ ἐν δημοσίοις τόποις ἐκτιθέμενος ἐπὶ ἐλεημοσύνῃ, ἣν αὐτὸς οὐκ ἔσχεν. ἀνάγνωθι

καὶ

καὶ τὸν β΄. ὅλον τίτλον τοῦ λγ΄. βιβλίου διοριζόμενον τοὺς ἐκτιθεμένους, κἂν δοῦλοι ὦσιν, ἀπὸ τοῦ τότε ἐλευθεροῦσθαι. κολάζεσθαι μέντοι ὀφείλει ἡ τοιαύτη γυνὴ ἀπὸ μεγάλης ἀμελείας ἐοικυίας δόλῳ, τῆς καὶ λεγομένης παρὰ τῶν νομομαθῶν λάτης κούλπης. τυχὸν γὰρ οὖσα ἐπιμελὴς περὶ τὰ οἰκεῖα, περὶ τὴν τοῦ βρέφους ζωογόνησιν διετέθη καταφρονητικῶς. ἐπεὶ τοίνυν ἐὰν περὶ τὰ οἰκεῖα τοιαύτη ἦν ἀμελής, ἢ ὡς ἴσως εὐγενής, καὶ μὴ εἰδυῖα τὴν βρεφικὴν ἐπιμέλειαν, ἢ ὡς κατὰ φύσιν ἀνεπιτήδεια οὖσα, καὶ συνέβη τοιουτοτρόπως τὸ βρέφος μὴ ζωογονηθῆναι, οὐ κολασθήσεται, ὡς οἶμαι.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν γυνὴ ἔγκυος ὁδεύουσα ὠδινήσῃ καὶ τέκῃ ἐν τῇ ὁδῷ, δυναμένη ζωογονῆσαι καὶ περισῶσαι τὸ γεννηθὲν καταφρονήσει αὐτοῦ, καὶ ἀφήσει ἀνεπιμέλητον, ὡς φονεύτρια αὐτὸ κρίνεται· κἂν ἴσως τὸ βρέφος ἕτερός τις εὑρὼν ἀνέληται, καὶ ἐπιμελησάμενος ζωογονήσῃ. εἰ δὲ ἀδύνατον ἦν περιποιήσασθαι τοῦτο, τυχὸν γὰρ αἰχμάλωτος ἤγετο, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἔτεκεν, ἢ πολεμίους ἔφευγε, καὶ φεύγουσα ἀπεκύησε, καὶ οὐκ ἠδυνήθη καὶ ἑαυτὴν περισῶσαι καὶ τὸ τεχθέν, κρυβεῖσα γὰρ ἴσως κατεμηνύθη ἂν ὑπὸ τοῦ βρέφους κλαυθμυριζομένου, συγγνωσθήσεται.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ κυήσασα ἐν ὁδῷ, καὶ τοῦ τεχθέντος ἀμελήσασα, φονεύτρια. Σαφές.

ΚΑΝΩΝ λδ΄.

Τὰς μοιχευθείσας γυναῖκας, καὶ ἐξαγορευούσας δι' εὐλάβειαν ἢ ὁπωσοῦν ἐλεγχομένας, δημοσιεύειν μὲν ἐκώλυσαν οἱ πατέρες ἡμῶν, ἵνα μὴ θανάτου αἰτίαν παράσχωμεν ἐλεγχθείσαις· ἑστάναι δὲ αὐτὰς ἄνευ κοινωνίας προσέταξαν μέχρι τοῦ συμπληρωθῆναι τὸν χρόνον τῆς μετανοίας.

ΒΑΛΣ. Οἱ μοιχοὶ κατὰ τὸν νη΄. κανόνα ἐν δ΄. ἔτεσι μετὰ τῶν προσκλαιόντων ἵστανται, ἐν πέντε μετὰ τῶν ἀκροωμένων, ἐν δ΄. μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων, καὶ ἐν δυσὶ μετὰ τῶν συνεστώτων χωρὶς κοινωνίας. φησὶ γοῦν ὁ ἅγιος, εἰ γυνή τις μοιχευθεῖσα ἐξομολογήσηται τὸ ἁμάρτημα, ἢ ὁπωσοῦν ἐλεγχθῇ, οὐ χρὴ δημοσιεύειν αὐτήν, ἤγουν, ἱστᾶν εἰς τοὺς τόπους τῶν ῥηθέντων ἐπιτιμίων· ὁ γὰρ ὁρῶν αὐτὴν ἔξω τῶν θείων περιβόλων τῆς ἐκκλησίας ἱσταμένην, ἢ καὶ μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξιοῦσαν, κατανοήσει πάντως κατὰ πρώτην ὄψιν διὰ μοιχείας ἔγκλημα ἐπιτιμηθῆναι αὐτήν, καὶ γενήσεται ἡ ἐπιτίμησις αἰτία θανάτου, ὡς καὶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, μετὰ τὴν ἴσως γενομένην τούτου ἐπάνοδον, οὕτως ἔχειν, τὸ τοῦ πράγματος κατανοήσαντος. παραχωρεῖται γοῦν συνίστασθαι καὶ συνεύχεσθαι τοῖς πιστοῖς, τῆς δὲ κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων κωλύεται, μέχρις ἂν ὁ χρόνος τῆς μετανοίας ἐκμετρηθῇ. τὴν τοιαύτην δὲ φιλανθρωπίαν εἰς τὰς γυναῖκας διωρίσατο ὁ ἅγιος γίνεσθαι, δι' ὃν εἰρήκαμεν λογισμόν. οἱ γὰρ ἄνδρες ἐξομολογούμενοι μοιχείαν ἀσυμπαθῶς ὑπόκεινται τοῖς διαληφθεῖσιν ἐπιτιμίοις, ὅτι οὐδὲ ὕπεστι φόβος τοιοῦτος ἐν αὐτοῖς, οἷος εἰς τὰς γυναῖκας ἐρρέθη, μετὰ πρόληψιν οὖσι καὶ ἑτέροις ἐγκλήμασιν ἴσως ἐνόχοις, καὶ ἀξίοις ἐπιτιμωμένοις. τὸ μέντοι ὁπωσοῦν ἐλέγχεσθαι τὰς γυναῖκας, οὐκ ὀφείλεις ἐκλαβέσθαι εἰς πασίγνωστον ἔλεγχον, ἀλλ' εἰς ἔλεγχον τοῦ συνειδότος τῆς γυναικός, τουτέστιν εἴτε κατὰ μόνην οἰκείαν προαίρεσιν ἡ γυνὴ ἐξομολογήσηται, εἴτε καὶ ὡς ἀναγκαζομένη ὑπὸ κινδύνου τοῦ ἐκ τοῦ τεκεῖν, ἢ καὶ ἄλλως πως κρυφίως καὶ μὴ δημοσίᾳ καταγινώσκουσα ἑαυτῆς ἐξαγορεύσηται. εἰ γὰρ τὸν ἔλεγχον εἴπῃς δημοσίᾳ γενέσθαι, καὶ θριαμβευθῆναι τὴν μοιχείαν, καλῶς πάντα τὰ ἐπιτίμια αὐτῇ ἐπιφορτισθήσονται. οὐδὲ γὰρ ἔχουσι χώραν τὰ τοῦ κανόνος εἰς ταύτην, διὰ τὸ ἅπαξ δημοσιευθῆναι, καὶ ἐκ τῆς ἐπανόδου τοῦ ἀνδρὸς θάνατον μὴ ὑποπτεύεσθαι ἀπὸ τῆς τῶν ἐπιτιμίων προσαγγελίας. ἐκ τοῦ λέγειν δὲ τὸν ἅγιον ἵνα μὴ δῶσωμεν αἰτίαν θανάτου κατὰ τῶν γυναικῶν ἐλεγχθεισῶν ἤτοι θριαμβευθεισῶν διὰ τῶν ἐπιτιμίων, μὴ εἴπῃς ἐνδοθῆναι τοῖς ἀνδράσι φονεύειν τὰς μοιχευθείσας γυναῖκας αὐτῶν. ἐν μόνῳ γὰρ τῷ ἰδίῳ οἴκῳ

& totum ij. tit. xxxiij. lib. qui decernit eos qui exponuntur, etiamsi servi sint, eo ipso liberos effici. Debet tamen puniri mulier propter magnam negligentiam, quæ dolo æquiparatur: quæ quidem a juris peritis lata culpa nominatur. Fortè enim cum esset alioqui in rebus domesticis diligens & sollicita, in educando infante fuit negligens. Nam si in domesticis rebus talis esset negligens, vel ut quæ esset nobili loco nata, nec sciret quomodo infantum esset habenda cura, vel alioqui natura ad hæc non apta, & contigit infantem ea ratione vivum non servari, haud punietur, ut puto.

Zonar. Si mulier gravida iter faciens tentata doloribus pariat in via, cumque vivum ac incolumem fœtum servare posset, illum neglexerit, omnique illius abjecta cura deseruerit, ac si ipsum interfecisset, condemnatur: etiam si forte infantem alius quispiam inventum sustulerit, curaque adhibita incolumem conservarit. Cæterum si illum servare haud potis erat; forte namque cum abduceretur captiva, in itinere peperit, aut hostes fugiebat, atque in fuga edidit partum, nec una seipsam simul & fœtum servare potuit; siquidem fortasse latens infantis ejulatu prodita fuisset, veniam consequetur.

Quæ in via peperit, & fœtum neglexit, homicidij rea est. Perspicuus.

Canon XXXIV.

Adulterio pollutas mulieres & confitentes ob pietatem, vel quomodocunque convictas publicare quidem patres nostri prohibuerunt, ne convictis mortis causam præbeamus, eas autem stare sine communione jusserunt, donec impleretur tempus pœnitentiæ.

Bals. Adulteri secundum lviij. can. stant quatuor annis cum deflentibus, quinque cum auscultantibus, quatuor cum substratis, & duobus cum stantibus absque communione. Dicit ergo sanctus, si quæ adulterata mulier peccatum confessa fuerit, vel quomodocunque convicta sit, non oportet eam publicare, id est eam in dictarum pœnarum locis statuere. Qui enim eam viderit extra divinos ecclesiæ ambitus stantem, vel etiam cum catechumenis exeuntem, primo aspectu omnino intelliget, propter adulterij crimen eam illi esse pœnam injunctam, & fiet punitio causa mortis, viro ejus post futurum forte reditum suum rem ita se habere animadvertente. Permittitur ergo consistere & cum fidelibus comprecari, à sacramentorum autem communione abstinere, donec pœnitentiæ tempus completum fuerit. Hac autem humanitate in mulieres uti oportere sanctus definivit, propter eam quam diximus rationem. Viri enim adulterium confitentes immisericorditer dictis pœnis subjiciuntur, quia de illis non est talis timor, qualis de mulieribus dictus est, qui præsumuntur esse etiam aliis fortasse criminibus obnoxij, & jure puniri. Illud autem, quomodocunque convinci mulieres, non debes accipere de omnibus nota probatione, sed de mulieris conscientiæ probatione, hoc est, sive mulier sua solâ sponte confessa sit, vel ut etiam à pariendi periculo coacta, vel aliquo alio modo, clanculum & non publicè se ipsam condemnans, & enunciaverit. Si enim dixeris publicè factam esse probationem, & veluti in triumphum esse ductum adulterium, rectè omnes pœnæ in eam congerentur. Neque enim canon in ea locum habet, quoniam semel publicata est, & ex viri reditu nulla cædis suspicio suboritur propter pœnarum denunciationem. Ex eo autem quod dicit sanctus; Ne demus convictis mulieribus sive per pœnas noti criminis causam mortis, nec dixeris concedi maritis adulteras suas mulieres interficere. In sola enim propria domo, in ipso facto deprehensum potest maritus adulterum occidere, & eum scenicum vel alium, qui sit infamis. Et

lege xxvj. cap. xxxvij. tit. lx. lib. xxvij. xlix. & alia capita. Sed accipe verbum sancti, ne fiant pœnæ magni scandali causæ inter maritum & uxorem, & forte etiam ut procedat ad injustam illius cædem.

Zonar. Si mulier, inquit, adulterata fuerit, crimenque confiteatur, cavens, hoc est metuens futurum judicium, vel aliter convicta fuerit, veluti quod intumuerit alvus, aut edito partu, dum longo temporis intervallo ipsius vir peregrinatur, ipsam, ait, non oportet publicare, hoc est, nequaquam oportet ipsam in locis mulctæ luendæ, flentis videlicet, audientis, & substrati collocare. Est hoc namque crimen publicum efficere. Qui enim ipsam extra ambitum Ecclesiæ viderit, aut in vestibulo, aut cum catechumenis exeuntem, agnoscet procul dubio ipsam peccasse, ac præ aliis criminibus ipsi adulterium appingetur, ipsique mortis causam hæc mulcta conciliabit. Si namque id vir ejus cognoverit, fortè ipsam interficiet: juxta illud Solomonis, Plenus zelo animus viri ipsius. Hanc itaque ob causam, consistere quidem cum fidelibus, ac una precari permittitur, verum à sacrorum mysteriorum communione, quoad expletum fuerit pœnitentiæ tempus, arcetur.

Arist. *Mulieres adulterio pollutas, & convictas publicè non traducendas esse novimus. Excommunicatas vero statuimus, usque dum pœnam expleverint.*

Mulier adulterata, & ob pietatem peccatum suum confessa, vel aliter quomodocunque à patre suo spirituali convicta, non debet publicari, & pro adultera à viro suo cognosci: ne illud mortis causa fiat. At eam excommunicatam manere jubent patres cum fidelibus mulieribus stantem, donec tempus, ei qui fornicatione peccaverit constitutum, impleatur. Si enim cum deflentibus & audientibus collocabitur, viro suo in suspicionem veniet, & fortasse occidetur.

Canon XXXV.

In marito, qui ab uxore relictus est, derelictionis causam considerare oportet; & si præter rationem eam secessisse apparuerit, ille quidem dignus venia est, illa vero pœna. Ei autem venia, ut Ecclesiæ communicet, dabitur.

Bals. Præsens Canon declaratur per factam à nobis interpretationem in lxxxvij. canon. synod. in Trullo. Et lege eam & ix. canon. sancti patris, & xxi.

Zonar. Quæ virum suum reliquit, si quidem absque justa causa secesserit, mulctatur: viro autem ignoscitur; non quidem ut alia uti liceat, verùm ut ab Ecclesia minimè segregetur. Nono porro capite hic sanctus vir, neque quod à viro verberetur, neque quod jacturam pecuniarum sustineat, imo neque quod vir fortasse fornicetur, justam mulieri causam abscedendi esse judicavit, neque demum quod à fide vir ipse sit alienus.

Arist. *Si mulier sine ratione recesserit, ipsa quidem culpâ non vacat.*

Quæ virum suum dereliquit, & ab eo sine ratione recessit, pœnis subjicietur, & præcipuè si ad alium virum venerit. Tunc enim ut adultera judicatur, juxta nonum canonem: vir autem ab eâ derelictus veniâ dignus est, atque ideo si aliam duxerit uxorem culpari nequit.

A ἐπ' αὐτοφώρῳ δυνάται φονεύειν τὸν μοιχὸν ὁ ἀνὴρ, καὶ τοῦτον ἀνεύθυνον ἢ ἕτερον ἄτιμον οἶδα. καὶ ἀνάγνωθι τὸ κϛ'. κεφ. τοῦ λζ. τιτλου τοῦ ξ. βιβλίου, τὸ κζ. τὸ μθ'. καὶ ἕτερα κεφ. ἀλλὰ ἐκλαβοῦ τὸ ῥῆμα τοῦ ἁγίου, εἰς τὸ μὴ γενέσθαι τὰ ἐπιτίμια αἴτια μεγάλου σκανδάλου μέσον τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, ἴσως δὲ προβῆναι καὶ φόνον ἄδικον κατ' αὐτῆς.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν γυνὴ, φησὶ, μοιχευθῇ, καὶ ἐξομολογήσηται τὸ ἁμάρτημα εὐλαβουμένη, ἀντὶ τοῦ δεδιυῖα τὴν μέλλουσαν κρίσιν, ἢ ἐλεγχθῇ ἄλλως· οἷον ἐξ ὄγκου τῆς γαστρὸς, ἢ ἐκ τόκου, γινομένου ἐν ἀποδημίᾳ μακρᾷ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, οὐ χρὴ δημοσιεύειν αὐτήν· ἤγουν οὐ χρὴ ἱστᾷν αὐτὴν
B εἰς τοὺς τόπους τῶν ἐπιτιμίων, ἤτοι τοῦ προσκλαίοντος δηλονότι ἢ τοῦ ἀκροωμένου, ἢ τοῦ ὑποπίπτοντος. τοῦτο γὰρ δημοσιεύειν ἐστὶ τὸ ἁμάρτημα. ὁ γὰρ ἑωρακὼς αὐτὴν ἔξω τῶν περιβόλων τῆς ἐκκλησίας, ἢ ἐν τῷ προνάῳ, ἢ μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξιοῦσαν, γνώσεται πάντως ἁμαρτήσαι αὐτήν· καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων, τὸ τῆς μοιχείας αὐτῇ προσαφθήσεται, καὶ γενήσεται ἡ ἐπιτίμησις αὐτῇ αἰτία θανάτου. εἰ γὰρ γνῷ τοῦτο ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἴσως ἀποκτενεῖ αὐτήν· κατὰ γὰρ τὸ Σολομώντειον, μεστὸς ζήλου θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς. διὰ τοῦτο συγχωρεῖται μὲν συνίστασθαι καὶ συνεύχεσθαι τοῖς πιστοῖς, τῆς δὲ κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων κωλύεται, μέχρις ἂν ὁ
C χρόνος τῆς μετανοίας ἐκπληρωθῇ.

ΑΡΙΣΤ. Ἀδημοσιεύτους μὲν τὰς μοιχευθείσας, καὶ ἐλεγχομένας, ἐγνώκαμεν· ἀκοινωνήτους δὲ ἱστῶμεν, ἕως τὸ ἐπιτίμιον ἀποπληρώσουσι.

Γυνὴ μοιχευθεῖσα, καὶ τὴν ἁμαρτίαν αὐτῆς ἐξαγορεύσασα δι' εὐλάβειαν, ἢ ἄλλως πως παρὰ τῷ πατρὶ αὐτῆς τῷ πνευματικῷ ἐλεγχθεῖσα, οὐκ ἐνδέχεται δημοσιεύεσθαι, καὶ ὡς μοιχαλὶς τῷ ἰδίῳ ἀνδρὶ γνωρίζεσθαι· ἵνα μὴ θανάτου αἴτιον τοῦτο γένηται. ἀκοινώνητον δὲ αὐτὴν μένειν προσετάξαν οἱ πατέρες, μετὰ τῶν πιστῶν γυναικῶν ἱσταμένην, μέχρι
D συμπληρώσεως τῶν χρόνων τοῦ ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ ἁμαρτάνοντος· εἰ γὰρ μετὰ τῶν προσκλαιόντων καὶ τῶν ἀκροωμένων ταχθήσεται, ὑποπτευθήσεται τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, καὶ ἴσως φονευθήσεται.

ΚΑΝΩΝ λε'.

Ἐπὶ τοῦ καταλειφθέντος ἀνδρὸς ὑπὸ τῆς γυναικὸς, τὴν αἰτίαν χρὴ σκοπεῖν τῆς ἐγκαταλείψεως· κἂν φανῇ ἀλόγως ἀναχωρήσασα, ὁ μὲν συγγνώμης ἐστὶν ἄξιος, ἡ δὲ ἐπιτιμίου· ἡ δὲ συγγνώμη τούτῳ πρὸς τὸ κοινωνεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ δοθήσεται.

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν σαφηνίζεται διὰ τῆς γενομένης τῆς ἡμῶν ἑρμηνείας ἐν τῷ πζ. κανόνι τῆς ἐν τῷ
E Τρούλλῳ συνόδου. καὶ ἀνάγνωθι ταύτην, καὶ τὸν θ'. κανόνα τοῦ ἁγίου πατρὸς, καὶ τὸν κα'.

ΖΩΝΑΡ. Ἡ τὸν οἰκεῖον καταλείψασα ἄνδρα, ἐὰν χωρὶς εὐλόγου αἰτίας ἀναχωρήσῃ, ἐπιτιμᾶται· ὁ δὲ ἀνὴρ συγγινώσκεται· οὐχ ὥστε ἑτέρᾳ κεχρῆσθαι, ἀλλ' ὥστε τῆς ἐκκλησίας μὴ χωρισθῆναι. ἐν δὲ τῷ θ. κεφαλαίῳ ὁ ἅγιος οὗτος, οὔτε τὸ τύπτεσθαι παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, οὔτε τὸ εἰς χρήματα ζημιοῦσθαι, ἀλλ' οὐδὲ τὸ πορνεύειν ἴσως τὸν ἄνδρα, εὐλόγους αἰτίας ἔκρινεν εἰς τὸ ἀποστῆναι τὴν γυναῖκα τοῦ γάμου, οὐδὲ μὴν τὸ ἄπιστον αὐτὸν εἶναι.

F ΑΡΙΣΤ. Ἐὰν ἀλόγως ἀνεχώρησεν ἡ γυνὴ, αὐτὴ μὲν οὐκ ἀνεύθυνος.

Ἡ καταλιποῦσα τὸν ἴδιον ἄνδρα, καὶ ἀπ' ἐκείνου ἀλόγως ἀναχωρήσασα, ἐν ἐπιτιμίοις ἔσται· καὶ μᾶλλον, εἰ ἐπ' ἄλλον ἦλθεν ἄνδρα· τότε γὰρ ὡς μοιχαλὶς κατακρίνεται, κατὰ τὸν ἔνατον κανόνα. ὁ δὲ ἀνὴρ, ὁ καταλειφθεὶς ὑπ' αὐτῆς, συγγνώμης ἐστὶν ἄξιος, καὶ διὰ τοῦτο, εἰ ἄλλην λάβῃ γυναῖκα, καὶ ἀνεπίληπτος.

ΚΑΝΩΝ

ΚΑΝΩΝ λϛ΄.

Στρατιώτιδες αἱ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἀφανῶν ὄντων γαμηθεῖσαι, τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται λόγῳ, ὥσπερ καὶ αἱ διὰ τὴν ἀποδημίαν τῶν ἀνδρῶν, μὴ ἀναμείνασαι τὴν ἐπάνοδον. πλὴν ἔχει τινὰ συγγνώμην τὸ πρᾶγμα ἐνταῦθα, διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς θάνατον εἶναι τὴν ὑπόνοιαν.

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν ῥητῶς ἀνακαταττόμενος ἐν τῷ ἐνενηκοστῷ τρίτῳ κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, ἡρμηνεύθη ἐκεῖσε.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ αἱ τῶν στρατιωτῶν γυναῖκες ἐπὶ πολὺ τῶν οἰκείων ἀνδρῶν μὴ φαινομένων, ἐὰν ἑτέροις συναφθῶσιν, ὁμοίως ἐπιτιμῶνται ταῖς λοιπαῖς γυναιξὶ, ταῖς ἀποδημησάντων ἐπὶ μακρὸν τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν γαμηθείσαις ἄλλοις. ἔχουσι δὲ τινὰ, φησὶ, συγγνώμην αἱ στρατιώτιδες, διὰ τὸ μᾶλλον ὑπονοεῖσθαι θανεῖν τοὺς στρατιώτας, ἐν τοῖς περὶ πολέμους καὶ σφαγὰς καὶ κινδύνους ἀναστρέφεσθαι. ἡ δὲ συγγνώμη εἴη ἂν, τὸ τοῦ χρόνου τοῦ ἐπιτιμίου ἴσως ἐλαττοῦσθαι αὐταῖς.

ΑΡΙΣΤ. Αἱ στρατιώτιδες αἱ διὰ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἀφάνειαν ἄλλοις ζευγνύμεναι, συγγνωστότεραι τῶν ἄλλων, αἳ διὰ τὰς ἀποδημίας οὐ περιμένουσιν.

Τῷ αὐτῷ τῆς μοιχείας ἐπιτιμίῳ ὑπόκεινται καὶ ἀμφότεραι αἱ γυναῖκες, ἥ τε τοῦ ἀστρατεύτου καὶ ἀποδήμου ὄντος, καὶ πρὸ τοῦ πληροφορηθῆναι τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἑτέρῳ γαμηθεῖσα, καὶ ἡ τοῦ στρατιώτου, ἐὰν καὶ αὐτὴ, πρὸ τοῦ μαθεῖν ἀκριβῶς τὰ περὶ τῆς θανῆς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ἑτέρῳ συναφθῇ. ὅπως δὲ αἱ στρατιώτιδες, μαθοῦσαι τοὺς ἰδίους ἄνδρας τετελευτηκότας, ὀφείλουσιν ἐρευνᾶν περὶ τοῦ θανάτου αὐτῶν, ἡ Ἰουστινιανοῦ ἑκατοστὴ ἑπτακαιδεκάτη νεαρὰ διαλαμβάνει, ἡ ἐν τῷ ἑβδόμῳ τίτλῳ τοῦ εἰκοστοῦ ὀγδόου βιβλίου τῶν Βασιλικῶν κειμένη· ἧς ἡ δύναμις καὶ ἐν τῷ ἐνενηκοστῷ πρώτῳ κανόνι ἐγράφη τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν συγγνώμης τινὸς ἀξιοῖ τὰς τῶν στρατιωτῶν γυναῖκας, παρὰ τὰς γυναῖκας τῶν ἄλλως ἀποδημούντων, εἴπερ πρὸς δεύτερον γάμον ἔλθοιεν, τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἀφανισθέντων. διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς θάνατον εἶναι αὐτοὺς, καὶ μεγάλην διδόναι ὑπόνοιαν τὴν ἀφάνειαν, ὡς τεθνήκασιν, ἢ ἀνῃρέθησαν.

ΚΑΝΩΝ λζ΄.

Μετὰ τὸ ἀφαιρεθῆναι τὴν ἀλλοτρίαν ὁ γαμήσας, ἐπὶ μὲν τῇ πρώτῃ, μοιχείας ἐγκληθήσεται· ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ ἀνεύθυνος ἔσται.

ΒΑΛΣ. Ἀλλοτρίαν ἐνταῦθα λέγει ὁ κανὼν τὴν νομίμως γαμηθεῖσαν ἢ καὶ μνηστευθεῖσάν τινι. Εἴ τις οὖν μοιχεύσει, ἰδιοποιούμενος τὴν ἀλλοτρίαν κατὰ νόμον δῆθεν γάμου, καὶ αὐτὴν μὲν ἀφαιρεθῇ κατὰ καταδίκην νομίμου, ἑτέρᾳ δὲ συζευχθῇ· χάριν μὲν τῆς μοιχείας κατὰ τοὺς κανόνας ἐπιτιμηθήσεται, ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ γαμετῇ, ἐλευθέρᾳ οὔσῃ ἀνδρὸς, οὐκ ἔσται ὑπεύθυνος. ὡρίσθησαν δὲ ταῦτα παρὰ τοῦ ἁγίου διὰ τοὺς λέγοντας μὴ ὀφείλειν τὸν μοιχὸν δευτέρᾳ συνάπτεσθαι γυναικὶ, ὡς κεφαλικῇ καταδίκῃ ὑποπίπτοντα, καὶ μὴ δυνάμενον συναλλάττειν κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον τὸν κρατοῦντα ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ἁγίου Βασιλείου, δηλονότι πρὸ τῆς ἀνακαθάρσεως. κἂν γὰρ κεφαλικῇ τιμωρίᾳ ὑπόκειταί τις διὰ τὴν μοιχείαν, ἀλλὰ γάμον συναλλάττειν οὐ κεκώλυται, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπιτιμηθήσεται χάριν τούτου· πολλῷ δὲ πλέον οὐ κολασθήσεται σήμερον ὁ τοιοῦτος, ὅτι ἡ κεφαλικὴ τιμωρία περιῃρέθη, καὶ κολάζεται ὁ μοιχὸς μόνῃ ῥινὸς ἐκτομῇ καὶ πραγμάτων ἀφαιρέσει. καὶ ἀνάγνωθι τὸ πβ΄. κεφ. τοῦ λζ΄. τίτ. τοῦ ξ΄. βιβλ. καὶ τὴν λβ΄. νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ φιλοσόφου. ταῦτα δὲ χώραν εἶχον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι μόνῃ

CANON XXXVI.

Militum uxores, quæ, cum mariti ipsarum non appareant, nupserunt, eidem rationi subjiciuntur, cui & quæ propter maritorum peregrinationem reditu non expectato nupserint; sed res nonnullam hic veniam admittit, quod major sit mortis suspicio.

BALS. Hic quoque Canon in xciij. Syn. in Trullo collocatus, illic est interpretatus.

ZONAR. Et militum quoque vxores, ad multum temporis ipsarum viris non apparentibus, si aliis junguntur pari cum reliquis mulieribus mulcta puniuntur, quæ, cum viri diutius peregrinarentur, aliis nupserunt. Habent vero quandam, inquit, veniam militum uxores, quòd facilius suspicemur interiisse milites, quippe qui inter bella & cædes ac pericula vitam agunt. Venia porro illa fuerit, ut de tempore pœnæ persolvendæ constituto aliquid ipsis detrahatur.

ARIST. *Militum uxores quæ eò quòd viri sui nusquam appareant aliis junguntur, sunt venià digniores aliis, quæ propter eorum peregrinationes non expectant.*

Eidem fornicationis supplicio subjiciuntur & ambæ hæ mulieres, & quæ viri à militiâ communis & peregrinantis uxor est, & priusquam certis argumentis confirmetur mors illius, alii nupserit, & quæ militis est uxor, si & illa antequam viri ipsius mortem accuratè didicit, alii conjungetur. Quomodo autem militum uxores cum vitâ defunctos esse maritos suos didicerint mortem eorum investigare debent, centesima decima septima Iustiniani Novella statuit, in septimo titulo vigesimi octavi libri Basilicωn posita. Cujus vis & in xci. can. sextæ in Trullo synodi scripta est. Præsens autem canon militum uxores indulgentiâ aliquâ dignatur, plusquam uxores aliter peregrinantium, si ad secundas nuptias venerint, viris suis non apparentibus; quoniam isti potiùs propè mortem sunt, & eorum absentia magnam dat suspicionem quòd vel mortui sint vel interfecti.

CANON XXXVII.

Qui postquam aliena ei ablata fuerit, uxorem duxit, in prima quidem adulterii accusabitur, in secunda verò reus non agetur.

BALS. Alienam hic dicit Canon, quæ legitimè nupsit, vel desponsa fuit alicui. Si quis ergo adulterium commiserit, aliena in suam proprietatem usurpata, lege utique matrimonii, & ab ea separatus fuerit cum legitima condemnatione, aliique conjunctus: pro adulterio quidem secundum Canones punietur, in secunda autem uxore, quæ est à viro libera, reus non agitur. Hæc autem sunt a sancto constituta propter eos qui dicebant non debere adulterum secundæ uxori conjungi, ut qui in capitalem condemnationem incidisset, & non posset lege veteri contrahere, quæ observabatur tempore Basilii, scilicet ante repurgationem. Etsi enim in capitale supplicium quispiam incidat propter adulterium, non est tamen matrimonium contrahere prohibitus, & ideo de eo non punietur: multò autem magis is hodie pœnam non subibit, propterea quod capitale supplicium sublatum est, & punitur adulter sola narium abscissione & bonorum ablatione. Et lege lxxxij. cap. xxxvij. tit. lx. lib. & xxxij. Novellam Imperatoris Domini Leonis Philosophi. Hæc autem locum habebant, vt mihi videtur, quando sola affectione constituebatur matrimonium: nunc

nunc autem quando cum sacra oratione & sancto ministerio procedunt nuptiæ & sponsalia, adulter mulieri non aliter conjugetur, quàm si adulterii pœnis fuerit liberatus, quæ declarantur in lviii. Can. præsentis Sancti.

Zonar. Si quis alicuius sponsam ut uxorem in matrimonium duxerit, quæ postea ab illo ablata est, moxque ablata illa, alteram duxit uxorem; ob admissum quidem in eam peccatum ut adulter punietur, ob secundam vero uxorem quæ à viro libera est, nulli erit pœnæ obnoxius.

Arist. *Qui alienam dimisit, & accepit liberam, corripiendus quidem est propter primam, sed propter secundam insons est.*

Si quis uxorem duxerit ab alio dimissam, postea eam dimittens, alii liberæ legitimè conjungatur, propter primam, adulterii supplicio obnoxius est, quia & qui dimissam duxit, adulteratur. Et proter secundam, crimine vacat.

Canon XXXVIII.

Puellæ, quæ præter patris sententiam amatores secutæ sunt, fornicantur: Reconciliatis vero parentibus, videtur res remedium accipere; non protinus autem ad communionem restituuntur, sed triennio puniuntur.

Bals. Puellas hîc sanctus eas, quæ sunt in potestate appellat. Dicit ergo, quod si quæ puellæ tradent seipsas suis amatoribus præter suorum patrum sententiam, & ab illis corrumpantur, etiam si matrimonio videantur conjunctæ, fornicantur, eo quòd matrimonium ejus, quæ est in tutela sine patris voluntate consistere nequit. Sin autem parentes ipsarum eis reconciliati fuerint, & eas cum amatoribus cohabitare voluerint, rei hac ratione videtur remedium afferri. Quod enim ab initio malè factum est, parentum postea consensus reparare videtur, ut fornicatio in matrimonium deducatur. At talis non est statim ad communionem recipienda, sed demum post tres annos. Hic autem nè posueris raptam fuisse puellam. Ex tricesimo enim can. & ex aliis didicisti, quod si raptus factus fuerit, sive cum mulieris voluntate sive ea nolente, non consistit matrimonium, etiam si qui habent in potestate consentiant. Sed pone eam, quæ est in potestate, non raptam stupratorem secutam fuisse; propterea enim sequens consensus facit, ut à culpa remotum sit conjugium. Hæc autem, ut mihi videtur, locum habebant, quando solo consensu consistebat matrimonium. Hodie verò, quoniam fit cum sacra benedictione, etiamsi parentes consenserint, non fiet matrimonium cum sacra benedictione, nisi tres pœnitentiæ anni expleti fuerint, vel ab episcopo pro suo arbitratu ad tempus brevius redacti sint. Cùm autem benedictio, quæ consistere non poterat in impubere puella, facta esset, & postea qui matrimonialiter benedicti matrimonio quoque juncti sint, quæsitum est, an qui ex eis nascuntur sint germani ac legitimi. Dicebant enim nonnulli, quòd, quoniam matrimonium ab initio non consistebat propter puellæ impubertatem (quæ autem ab initio non consistunt, ex iis quæ postea eveniunt non confirmantur, quemadmodum lex dicit) necessario, nisi fiat secunda benedictio, nec eos legitimè quidem conjunctos dixerit quispiam. Hoc ipsum autem etiam debere fieri dicebant in filiafamilias, quæ præter patris sententiam benedicta est, insistentes, quòd etiamsi postea consenserit, qui illam habet in potestate, non consistat matrimonium, nisi etiam fiat benedictio. Dominus autem Constantinus Nicænus fœlicis memoriæ dicebat quidem in filiafamilias non requiri secundam benedictionem, quòd solius personæ scilicet patris contemptus intervenerit, & is per consensum amputatus sit. In impubere autem voluit secundam fieri benedictionem, quòd jus commune contemptum sit,

A διαλυθῆσαι συνίσταται ὁ γάμος. ἀρτίως γὰρ ἐπεὶ μετὰ ἱερολογίας οἱ γάμοι καὶ αἱ μνηστεῖαι προβαίνουσιν, ἄλλως γυναικὶ ὁ μοιχὸς οὐ συζευχθήσεται, εἰ μὴ ἀπὸ τῶν ἐπιτιμίων τῆς μοιχείας ἀπολυθῇ, τῶν δηλουμένων εἰς τὸν νη. κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου.

ΖΩΝΑΡ. Ἐάν τις μνηστὴν τινός ὡς γυναῖκα λαβὼν εἶχεν, εἶτα ἀφῃρέθη αὐτήν, καὶ ἀφαιρεθεὶς ἐκείνην ἑτέρα συνῴκησε γαμετῇ· διὰ μὲν τὴν εἰς ἐκείνην πλημμέλειαν ὡς μοιχὸς ἐπιτιμηθήσεται, ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ γαμετῇ, ἐλευθέρᾳ οὔσῃ ἀνδρός, οὐκ ἔσται ὑπεύθυνος.

B ΑΡΙΣΤ. Ὁ τὴν ἀλλοτρίαν ἀφεὶς, καὶ λαβὼν ἐλευθέραν, ἐπιτιμητέος μὲν διὰ τὴν πρώτην ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ, ἀνεύθυνος.

Εἴ τις γυναῖκα λάβῃ παρ' ἄλλου ἀπολυθεῖσαν, εἶτα ταύτην ἀφεὶς, ἑτέρᾳ ἐλευθέρᾳ νομίμως συναφθῇ· ἐπὶ μὲν τῇ πρώτῃ τῷ τῆς μοιχείας ἐπιτιμίῳ ἔστιν ὑπεύθυνος, διότι καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας, μοιχᾶται· ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ ἀνεύθυνός ἐστι.

ΚΑΝΩΝ λη΄.

C *Αἱ κόραι αἱ παρὰ γνώμην τοῦ πατρὸς ἀκολουθήσασαι πορνεύουσι. διαλλαγέντων δὲ τῶν γονέων δοκεῖ θεραπείαν λαμβάνειν τὸ πρᾶγμα. οὐκ εὐθὺς δὲ εἰς τὴν κοινωνίαν ἀποκατασταθήσονται, ἀλλ' ἐπιτιμηθήσονται τρία ἔτη.*

ΒΑΛΣ. Κόρας ἐνταῦθα ὁ ἅγιος τὰς ὑπεξουσίας ὀνομάζει. φησὶ γοῦν ὡς ἐάν τινες κόραι ἐκδώσωσιν ἑαυτὰς τοῖς ἐρασταῖς τούτων παρὰ γνώμην τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ φθαρῶσιν ὑπ' ἐκείνων, κἂν γαμικῶς δόξωσι συναφθῆναι, πορνεύουσι, διὰ τὸ εἶναι ἀνυπόστατον τὸν γινόμενον γάμον τῆς ὑπεξουσίας δίχα γνώμης τοῦ πατρὸς αὐτῆς. ἐὰν δὲ καταλλαγῶσι ταύταις οἱ γονεῖς αὐτῶν, καὶ θελήσωσι συνοικεῖν ταύτας τοῖς ἐρασταῖς, δοκεῖ θεραπεύεσθαι τὸ πρᾶγμα. τὸ γὰρ ἐξ
D ἀρχῆς κακῶς γεγονὸς, ἡ μετὰ ταῦτα συναίρεσις τῶν γονέων δοκεῖ θεραπεύειν, ὥστε τὴν πορνείαν εἰς γάμον μεταγαγεῖν. πλὴν οὐκ εὐθὺς δεκτή ἐστιν ἡ τοιαύτη εἰς κοινωνίαν, ἀλλὰ μετὰ γ΄. ἔτη. ἐνταῦθα δὲ μὴ θεματίσῃς ἁρπαγὴν γενέσθαι ἐπὶ τῇ κόρῃ. ἔμαθες γὰρ ἀπὸ τοῦ λ΄. κανόνος καὶ ἐξ ἑτέρων, ὅτι ἁρπαγῆς γενομένης, εἴτε μετὰ γνώμης τῆς γυναικὸς, εἴτε καὶ χωρὶς γνώμης ἐκείνης, γάμος οὐ συνίσταται, κἂν οἱ ἔχοντες αὐτὴν ὑπεξουσίους συναινῶσιν. ἀλλὰ θεμάτισον δίχα ἁρπαγῆς ἀκολουθῆσαι τὴν ὑπεξουσίαν τῷ φθορεῖ· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ μετὰ ταῦτα συναίρεσις ποιεῖ ἀνεύθυνον τὸν γάμον. ταῦτα δὲ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, χώραν εἶχον, ὅτε ψιλῇ συναινέσει μόνῃ συνίσταται ὁ γάμος. σήμερον
E ἐπεὶ μετὰ ἱερολογίας γίνεται, κἂν συναινέσωσιν οἱ γονεῖς, γάμος μετὰ ἱερολογίας οὐ γίνεται, εἰ μὴ πληρωθῶσι τὰ τοῦ ἐπιτιμίου γ΄. ἔτη, ἢ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου μετὰ τὴν οἰκείαν ἐπίκρισιν στενοχωρηθῶσιν. ἱερολογίας δὲ ἀνυποστάτως γινομένης ἐπὶ ἀνήβῳ κόρῃ, καὶ μετὰ ταῦτα τῶν γαμικῶς ἱερολογηθέντων στοιχούντων τῷ γάμῳ, συνεζητήθη, εἰ τὰ τικτόμενα ἐξ αὐτῶν γνήσιά εἰσι καὶ νόμιμα. ἔλεγον γάρ τινες ὡς ἐπεὶ ἀρχῆθεν ἀνυπόστατος ἦν ὁ γάμος διὰ τὸ ἀνήβητον τῆς κόρης, τὰ δὲ ἐξ ἀρχῆς ἀνυπόστατα ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα συμβαινόντων οὐ βεβαιοῦνται καθὼς ὁ νόμος
F φησὶν, ἐξ ἀνάγκης, εἰ μὴ γένηται δευτέρα ἱερολογία, οὐδὲ νομίμως τούτους συνάπτεσθαι εἴποι τις. τὸ αὐτὸ δὲ ἔλεγον ὀφείλειν γίνεσθαι καὶ εἰς τὴν ὑπεξουσίαν τὴν παρὰ γνώμην τοῦ πατρὸς ἱερολογηθεῖσαν ἐνιστάμενοι. ὡς κἂν μετὰ ταῦτα συναινέσῃ ὁ ἔχων αὐτὴν ὑπεξουσίαν, γάμος οὐ συνίσταται, εἰ μὴ καὶ ἡ ἱερολογία γένηται. ὁ δὲ Μακαρίτης κύριος Κωνσταντῖνος ὁ Νικαεὺς ἐπὶ μὲν τῆς ὑπεξουσίας ἔλεγε μὴ δεῖσθαι δευτέρας ἱερολογίας διὰ τὸ καταφρόνησιν μόνην προσώπου ἤτοι τοῦ πατρὸς γενέσθαι, καὶ ταύτην διὰ τῆς συναινέσεως περιαιρεθῆναι. ἐπὶ δὲ τῆς ἀνήβου ἤθελε δευτέραν γενέσθαι ἱερολογίαν,

ἱερολογίας, διὰ δὲ τὸ ἐπιτηδεῦσαι κοινὸν γάμιμον, καὶ μὴ ἄλλως θεραπεύεσθαι, εἰ μὴ μετὰ διορθώσεως· ὅπερ ἐμοὶ οὐ δοκεῖ, διὰ τὸ σέβας τὸ περὶ τὴν ἁγίαν ἱερολογίαν.

ΖΩΝΑΡ. Ὅσαι, φησί, κόραι ἀκολουθήσωσι τισὶν ἐρασταῖς αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ ἐκδῶσιν ἑαυτὰς ἑκοῦσαι, παρὰ γνώμην τῶν πατέρων αὐτῶν, οἷς εἰσὶν ὑπεξούσιαι, πορνεύουσιν. ἐὰν καταλλαγῶσιν αὐταῖς οἱ γονεῖς αὐτῶν, καὶ θελήσωσι συνοικεῖν αὐτὰς τοῖς ἐρασταῖς καὶ φθορεῦσιν αὐτῶν, δοκεῖ θεραπεύεσθαι τὸ γενόμενον. τὸ δὲ ἐξ ἀρχῆς κακῶς γενόμενον ἡ μετὰ ταῦτα συναίνεσις τῶν γονέων δοκεῖ θεραπεύειν, ὥστε τὴν πόρνην εἰς γάμον μεταγαγεῖν. πλὴν οὐκ εὐθὺς δεκτὴ ἔσται ἡ τοιαύτη εἰς κοινωνίαν, ἀλλὰ μετὰ τρία ἔτη.

ΑΡΙΣΤ. *Παρὰ γνώμην πατρὸς ἡ ἀκολουθήσασα, πόρνη κρίνεται· εἰ δὲ καὶ οἱ γονεῖς διαλλαγεῖεν, καὶ τὸ γεγονὸς θεραπείαν ἔχειν δοκεῖ· ὅμως τριετίαν ὑποπίπτει.*

Οἱ ὑπεξούσιοι, παρὰ γνώμην τῶν ἐχόντων αὐτοὺς ὑπεξουσίους, συναλλάττειν γάμον οὐ δύνανται· εἰ δὲ καὶ συναλλάξωσιν, οὐδὲν ἔπραξαν, ἀλλ' ἀνίσχυρόν ἐστι τὸ συνάλλαγμα. ὑπόκεινται δὲ καὶ τῷ τῆς πορνείας ἐπιτιμίῳ αἱ παρὰ γνώμην τῶν πατέρων αὐτῶν ἀκολουθήσασαι τισὶν ἀνδράσι κόραι. Εἰ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα οἱ γονεῖς τὸ παρὰ γνώμην αὐτῶν γενόμενον συνοικέσιον δέξονται, καὶ θελήσωσι μένειν ἄλυτον, ὅμως διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς μὴ κατὰ γνώμην αὐτῶν γενέσθαι, οὐκ εὐθὺς εἰς κοινωνίαν παραδεχθήσονται, ἀλλ' ἐπὶ τριετίαν ἐπιτιμηθήσονται.

ΚΑΝΩΝ λθʹ.

Ἡ τῷ μοιχῷ συζῶσα μοιχαλίς ἐστι πάντα τὸν χρόνον.

ΒΑΛΣ. Γυνή τις μοιχεύσασα καὶ συζῶσα τῷ μοιχῷ ἐπετιμήθη· τοῦ ἀνδρὸς δὲ αὐτῆς τελευτήσαντος ἤθελε συζευχθῆναι τῷ μοιχῷ. φησὶν οὖν ὁ ἅγιος, ὡς οὔτε τοῦτο γενήσεται, ἀλλὰ καὶ μέχρις ἂν συζῇ τῷ μοιχῷ ἐπιτετιμημένη ὀφείλει εἶναι, κἂν τὰ ιεʹ. ἔτη τῶν ἐπιτιμίων τῆς μοιχείας ἐπεραιώθησαν. ἐκεῖνοι γὰρ τὰ ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ διδόμενα ἐπιτίμια δοκοῦσι δουλεύειν, καὶ λαμβάνειν συγχώρησιν, οἱ ἀφιστάμενοι τοῦ κακοῦ. οἱ δὲ ἐπιμένοντες τῷ κακῷ, ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰσὶν ἐπιτίμιοι, κἂν μυριάκις τοῦτο δουλεύσωσιν. οὕτω θεμάτισον τὸν κανόνα· καὶ μὴ εἴπῃς πᾶσαν γυναῖκα συζῶσαν τῷ μοιχῷ μοιχαλίδα εἶναι. ἡ γὰρ νόμιμος γυνὴ αὐτοῦ ἀνεύθυνός ἐστι τούτῳ συνδιάγουσα, καὶ ἄλλη πᾶσα χωρὶς τῆς μοιχαλίδος. καὶ ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς νόμος ταῦτα διορίζεται. ὁ δὲ πολιτικὸς οὐ παραχωρεῖ τὴν μοιχαλίδα ὁπωσδήποτε συζευχθῆναι τῷ μοιχῷ. φησὶ γὰρ τὸ ξςʹ. κεφάλ. τοῦ λζʹ. τίτλου τοῦ ξʹ. βιβλίου, ἡ ἅπαξ ἁμαρτήσασα μοιχείαν, ἐὰν μετὰ ταῦτα γένηται γαμετὴ τοῦ μοιχεύσαντος αὐτήν, οὐ σβέννυται τῷ προσχήματι τοῦ γάμου τοῦ μετὰ τὴν μοιχείαν γενομένου. καὶ τὸ ιγʹ. κεφάλ. τοῦ μβʹ. τίτλου, ἐὰν ἐπὶ μοιχείᾳ γυναικὸς καταδικασθεὶς ἀγάγωμαι αὐτήν, εἰ καὶ μὴ αὐτὴ καταδικασθῇ, οὔτε ὁ γάμος ἔρρωται, ἀλλ' εἰ καὶ κληρονόμον αὐτὴν γράψω, ἢ ἐμὲ αὐτή, δημεύεται ἡ κληρονομία, οὐδὲ στρατιωτικῶς τις διατιθέμενος δύναται κληρονόμον γράψαι τὴν ἀπὸ φθορᾶς γαμηθεῖσαν, καὶ σύγκοιτον αὐτοῦ γενομένην, ἀλλὰ τοιούτου τινὸς συμβαίνοντος, χώρα τῷ δημοσίῳ, κατὰ τὸ τρίτον θέμα τοῦ δεκάτου κεφ. τοῦ εʹ. τίτλου τοῦ κηʹ. βιβλίου, ὁ ἐπὶ μοιχείαν γυναικὸς κατηγορηθεὶς, οὐ δύναται ταύτην γαμετὴν ἀγαγέσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ μή τις ἀποσταίη τῆς ἁμαρτίας, μετανοεῖν οὐ πιστεύεται, οὔτε δέχεται εἰς μετάνοιαν. μετάνοια γάρ ἐστι τὸ μεταμέλεσθαι τὸν ἀποστήσαντα ἐφ' οἷς ἥμαρτε, καὶ δάκνεσθαι ἐπ' αὐτοῖς. ὁ δὲ ἐπιμένων τῇ ἁμαρτίᾳ, οὔτε μεταμέλεσθαι, οὔτε δάκνεσθαι πιστεύεται, ἀλλὰ ἥδεσθαι ταύ-

A sit, & non aliter ei remedium afferri, nisi post correctionem, quod mihi non videtur, propter benedictionis reverentiam.

ZONAR. Quæcunque, inquit, puellæ suos amatores secutæ fuerint, hoc est, iis sese sponte tradiderint, præter parentum, sub quorum potestate sunt, voluntatem, fornicantur. Quòd si ipsis reconcilientur parentes sui, easque unà cum amatoribus corruptoribusque suis vitam agere velint, remedium ei quod factum est inventum videtur. Porro hoc quod initio prave gestum est, parentum, qui post adhibetur, consensus eousque videtur emollire, ut fornicariam mulierem traducere in ma-
B trimonium liceat. Non tamen illa statim ad communionem erit admittenda, sed exacto triennio.

ARIST. *Quæ contra voluntatem patris secuta est, fornicatrix censetur. Si vero parentes reconciliati fuerint, & factum remedium accipere videatur; triennio tamen substernatur.*

Qui sub potestate sunt præter eorum sententiam sub quorum sunt potestate matrimonium contrahere non possunt. Si autem & contraxerint, nihil fecerunt, sed
C irrita est contractio. Puellæ autem quæ præter patrum suorum voluntatem homines aliquos secutæ fuerint, fornicationis supplicio subjiciuntur. Si autem & postea parentes conjugium præter suam sententiam initum, admittunt, & indissolutum manere volunt, nihilominus quia ab initio cum eorum voluntate non factum fuit, non statim ad communionem recipientur, sed triennio pœnas solvent.

CANON XXXIX.

Quæ vivit cum adultero, est toto tempore adultera.

D BALS. Mulier quædam, quæ adulterata fuerat, & cum adultero unà vivebat, punita est: cum autem mortuus esset ejus maritus, volebat conjungi adultero. Dicit itaque sanctus, quod ne hoc quidem fiet, sed etiam donec vivit cum adultero pœnam subire debet, etiamsi xv. anni pænitentiæ transacti sint. Illi enim demum eas, quæ in pœnitentia dantur, pœnas subiisse videntur, & veniam adipisci, qui à malo abstinent. Qui autem in malo perseverant, eidem pœnæ sunt obnoxii, etiamsi eam millies subierint. Ita ergo in Canonem propone; & ne dixeris omnem mulierem quæ cum adultero cohabitat, esse adulteram. Ejus enim uxor legitima illi cohabitans,
E est à reprehensione aliena, & quævis alia præter adulteram. Et lex quidem Ecclesiastica hæc decernit. Civilis autem adulteræ nullo modo permittit cum adultero conjungi. Dicit enim lxvi. cap. xxxvii. titul. lx. lib. Quæ semel adulterium commisit, si ejus, qui eam adulteratam est, postea uxor fuerit, non extinguitur prætextu matrimonii, quod post adulterium factum est. Et xiii. cap. xlii. tit. ejusdem libri; Si propter uxoris adulterium condemnatus ipsam duxero, etiamsi ipsa non est condemnata, non est validum matrimonium: sed etsi ipsam hæredem scripsero, vel ipsa me, publicatur hæreditas. Nec quis militariter testans potest eam hæredem scribere, quæ ex stu-
F pro est ducta & ei fuit concubina; sed si tale quid contingat, locus datur publico. Et juxta iii. thema x. cap. v. tit. xxviii. lib. Qui propter adulterium uxoris accusatus est, non potest eam uxorem ducere.

ZONAR. Nisi quis à peccato desistat, illum pœnitere haud credibile est, neque ad pœnitentiam admittitur. Est enim pœnitentia, cum eum, qui deliquit, admissi criminis pœnitet, atque ob illud angitur. Qui vero in peccato perseverat, nec eum pœnitere peccati, nec ob

id angi credamus, sed ex illo potiùs capere voluptatem. A Quæ igitur adulterum secuta est, & cum eo vitam agit, toto tempore, quo cum eo degit, adultera est, cum in pravitate adhuc persistat, neque ad pœnitentiam admittitur.

ARIST. *Quæ unà cum adultero vivit, per vitam mœchatur.*

Ideirco itaque & talis in Ecclesiam non est admittenda. Postquàm enim à peccato cessaverit, tunc pœnas dat, & lapsum suum emendat. Si autem in adulterio persistat, inemendabilis est & non recipienda.

B

CANON XL.

Quæ præter domini sententiam se viro tradidit, fornicata est: Quæ autem postea libero matrimonio usa est, nupsit. Quare illud quidem fornicatio, hoc verò matrimonium est. Eorum enim, qui sunt in alterius potestate, pacta conventa firmi nihil habent.

BALS. Ancilla quædam cuidam viro libero matrimonialiter conjuncta erat præter mentem sui domini. Cum autem aliquantum temporis processisset, vel libertate donata, quod cum priore viro contraxerat liberum C habuit matrimonium, vel etiam ejus dominus priùs facto, quod non consistebat, matrimonio consensit. Interrogatus ergo Sanctus, an quod inter eos factum est matrimonium castigari non debeat, dixit; quod quoniam eorum qui sunt in potestate consensus infirmi sunt & non possunt consistere, ideo non constitutum est legitimum matrimonium tempore servitutis: & si domini consensus postea secutus fuerit, vel eadem ancilla manumissa ad prius matrimonium se contulerit, non videtur quod factum est etiam ab ipso initio legitimum propter sequentem consensum, secundum legem quæ dicit, Quæ ab initio sunt infirma, ex iis quæ postea eveniunt non confirmantur. D Hoc enim locum non habet in iis quæ non consistunt. Et ideo pro priori quidem malo fornicationis pœnæ eis imponentur: posterior autem convictus pœna carebit. Et hæc quidem quando ancillæ matrimonium, quod consistere non potest, fuerit confirmatum, vel post ejus libertatem, vel post manifestum domini consensum, quem etiam tacita libertas necessario consequitur. Quid autem? ancilla, quæ verè matrimonio conjuncta est domino sciente & non contradicente, ut fornicatrix reputabitur, eo quòd dominus non consenserit, an non? SOL. xlvii. cap. iii. tit. xxviii. lib. hæc dicit expressè; Si quis ancillam suam nuptum locavit, qui autem liber est, & locanti E fide datâ, eam accepit, & fortè etiam dotalibus confectis instrumentis, vel non confectis quidem sed ejus tamen voluntate rem tractavit, non justum fuerit tales non confirmare nuptias, sed etiam tacitam libertatem, sive viro, sive mulieri convenire; & cum tale quid a domino factum sit, eum, eámque decernimus ad ingenuitatem arripi, eámque tanquam in liberis & ingenuis judicari. Si autem ipse quidem alterutrius personæ dominus matrimonium non constituerit, cum vero sciret quod fiebat de industriâ celavit, ut adversus conjunctorum alterutrum negotium postea consarcinaret, ejusmodi quidem maleficium, siquidem clarè ostensum fuerit, punimus, & F eis, qui tam improbum consilium ceperunt, dominium auferimus, & hoc fit rursus quoque matrimonium, proinde ac si is consensisset ab initio qui possidebat. At ille quidem à dominio excidat: rursus autem servus ad ingenuitatem rapiatur. Cum hoc itaque evenit, vel si consensit, vel si se improbè gessit dominus, clarum est, quod qui ex his matrimoniis nati sunt, erunt ex hac nostra lege liberi & ingenui. Et quoniam ex hoc apparet, ad libertatem arripi ancillam, quæ cum domini tolerantia nupsit libero, qui conjuncti sunt nulla pœna

τη. ἡ οὖν τῷ μοιχῷ ἀκολουθήσασα καὶ συμβιοῦσα αὐτῷ, πάντα τὸν χρόνον τῆς συμβιώσεως μοιχαλίς ἐστι, ἔτι περιέχουσα τὸ κακόν, καὶ εἰς μετάνοιαν οὐ δεχθήσεται.

ARIST. Ἡ συζῶσα μοιχῷ, διὰ βίου μοιχεύεται.

Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἀπρόσδεκτός ἐστιν ἡ τοιαύτη τῇ ἐκκλησίᾳ· μετὰ γὰρ τὸ παύσασθαι τῆς ἁμαρτίας, τότε γίνεται ἐν ἐπιτιμίοις, καὶ διορθοῦται τὸ πταῖσμα αὐτῆς· ἐὰν δὲ ἐπιμένῃ τῇ μοιχείᾳ, ἀδιόρθωτός ἐστι, καὶ ἀπρόσδεκτος.

ΚΑΝΩΝ μ'.

Ἡ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ἀνδρὶ ἑαυτὴν ἐκδοῦσα, ἐπόρνευσεν· ἡ δὲ μετὰ ταῦτα πεπαρρησιασμένῳ γάμῳ χρησαμένη, ἐγήματο. ὥστε ἐκεῖνο μὲν πορνεία, τοῦτο δὲ γάμος. αἱ γὰρ συνθῆκαι τῶν ὑπεξουσίων οὐδὲν ἔχουσι βέβαιον.

ΒΑΛΣ. Δούλη συνήφθη γαμικῶς ἀνδρί τινι ἐλευθέρῳ παρὰ γνώμην τοῦ οἰκείου δεσπότου. χρόνου δέ τινος παρελθόντος, ἢ ἐλευθερίας ἀξιωθεῖσα τὸν μετὰ τοῦ προτέρου ἀνδρὸς γάμον πεπαρρησιασμένον ἐποιήσατο, ἢ καὶ ὁ κύριος αὐτῆς ἐπὶ τῷ γενομένῳ πρότερον ἀνυποστάτῳ γάμῳ συνῄνεσεν. ἐρωτήθη γοῦν ὁ ἅγιος εἰ ἀκόλαστον ἐστὶ τὸ γεγονὸς συνοικέσιον, καὶ εἶπεν, ὡς ἐπεὶ αἱ συναινέσεις τῶν ὑπεξουσίων ἀβέβαιοι καὶ ἀνυπόστατοί εἰσι, κἀντεῦθεν οὐ συνέστη γάμος ἔννομος ἐν τῷ καιρῷ τῆς δουλείας· κἂν μετὰ ταῦτα συναίρεσις τῷ πράγματι ἐπηκολούθησε τοῦ δεσπότου, ἢ αὐτὴ ἡ δούλη ἐλευθερωθεῖσα τῷ προτέρῳ γάμῳ ἐστοίχησεν, οὐ λογίζεται τὸ γεγονὸς καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς ἔννομον διὰ τὴν μετὰ ταῦτα συναίρεσιν, κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα, τὰ ἐξ ἀρχῆς ἀβέβαια, ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα συμβαινόντων οὐ βεβαιοῦνται. τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνυποστάτων χώραν οὐκ ἔχει. διά τοι τοῦτο χάριν μὲν τοῦ προτέρου κακοῦ ἐπιτίμια πορνείας τούτοις ἐπιφορτισθήσονται· ἡ δὲ μετὰ ταῦτα συμβίωσις ἔσται ἀνεπιτίμητος. καὶ ταῦτα μὲν ὅτε ὁ ἀνυπόστατος γάμος τῆς δούλης στερχθῇ, ἢ μετὰ ἐλευθερίαν αὐτῆς, ἢ μετὰ φανερὰν συναίρεσιν τοῦ δεσπότου, ᾗ καὶ ἐλευθερία σιωπηρὰ ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖ. τί δὲ, ἡ γαμικῶς συναφθεῖσα δούλη μετ' ἀληθείας τοῦ δεσπότου εἰδότος καὶ μὴ ἀντιλέγοντος, ὡς πορνεύσασα λογισθήσεται διὰ τὸ μὴ συναινέσαι τὸν δεσπότην, ἢ μή; Λύσις. Τὸ μζ'. κεφ. τοῦ λ'. τίτλου τοῦ κη'. βιβλίου φησὶ ταῦτα ῥητῶς. εἴ τις ἐκδίδωσι τὴν ἑαυτοῦ θεράπαιναν, ὁ δὲ ἐλεύθερος ὢν καὶ πιστεύσας τῷ διδόντι ταύτην ἔλαβεν, ἴσως καὶ προικῴων γενομένων συμβολαίων, ἢ μηδὲ γενομένων μὲν, τῆς δὲ ἑαυτοῦ γνώμης τὸ πρᾶγμα διοικήσαντος, οὐκ ἂν εἴη δίκαιον τὸν τοιοῦτον μὴ συστῆναι γάμον, ἀλλὰ σιωπηρὰν ἐλευθερίαν ἀκολουθεῖν, εἴτε τῷ ἀνδρὶ, εἴτε τῇ γυναικί· καὶ τοιούτου τινὸς παρὰ τοῦ δεσπότου γενομένου, θεσπίζομεν ἁρπάζεσθαί τε καὶ τὸν τοιοῦτον καὶ τὴν τοιαύτην εἰς εὐγένειαν, καὶ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐπὶ ἐλευθέροις τε καὶ εὐγενέσι κρίνεσθαι. εἰ δὲ αὐτὸς μὲν οὐ συναρμόσῃ τὸν γάμον ὁ θατέρου τῶν προσώπων δεσπότης, εἰδὼς δὲ τὸ γινόμενον, καὶ ἐξεπίτηδες ἀποκρύψει, ἵνα ὕστερον πρᾶγμα ῥάψειε τῶν συναφθέντων θατέρῳ, τιμωρησόμεθα τὴν τοιαύτην, εἴγε σαφῶς ἀποδειχθείη, κακουργίαν, καὶ ἀφαιρησόμεθα τὴν δεσποτείαν τῶν οὕτω πονηρῶς βεβουλευμένων, καὶ ἔσται πάλιν καὶ τοῦτο γάμος, ὥσπερ ἂν εἰ συνῄνεσεν ὁ κεκτημένος τὴν ἀρχήν. καὶ ὁ μὲν ἐκπιπτέτω τῆς δεσποτείας, αὖθις δὲ εἰς εὐγένειαν ἁρπαζέσθω τὸ δοῦλον πρόσωπον. τούτου συμβαίνοντος, ἢ συναινέσαντος, ἢ εἰ οὕτω κακουργήσειεν ὁ κεκτημένος, πρόδηλον ὂν, ὡς οἱ τεχθέντες ἐκ τῶν τοιούτων γάμων, ἐλεύθεροί τε καὶ εὐγενεῖς κατὰ τὸν δε ἡμῶν τὸν νόμον ἔσονται. καὶ ἐπεὶ ἐκ τούτου δείκνυται εἰς ἐλευθερίαν ἁρπάζεσθαι τὴν μετὰ ἀνοχῆς τοῦ δεσπότου τῷ ἐλευθέρῳ γαμηθεῖσαν δούλην, ἀνεπιτίμητοι οἱ οὕτω συναφθέντες

A φθέντι συντηρηθήσονται. ὅσον γὰρ κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον τὸν διοριζόμενον τὸν γάμον συνίστασθαι συναινέσει μόνῃ, καὶ τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον πεπέρανται διὰ τῆς σιωπηρᾶς συναινέσεως τοῦ δεσπότου. εἰ δέ τις εἴπῃ ὡς ἱερολογίας μὴ γενομένης κατὰ τὸ σήμερον κρατοῦν, οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἐκφεύξονται τὰ ἐπιτίμια, κἂν γαμικῶς συνεζεύχθησαν τοῦ δεσπότου ὁρῶντος καὶ ἀνεχομένου. ἀκουέτω ὅτι εἰς τὸν λόγον τῶν ἐπιτιμίων ἡ διάθεσις μᾶλλον σκοπεῖται, καὶ οὐχὶ ἡ ἀκρίβεια τῶν νεαρῶν διαταγμάτων.

affecti conservabuntur. Quod enim ad veterem legem attinet, quæ matrimonium solo consensu fieri decernit, ejusmodi quoque peractum est matrimonium per tacitum domini consensum. Si quis autem dixerit, quod cum non facta sit benedictio, ut hodie observatur, ii pœnas non effugient, etiam si matrimonio conjuncti sint, domino vidente & patiente, audiet quod, quantum attinet ad pœnarum rationem, magis consideratur affectio, quàm Novellarum constitutionum summum jus.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν δούλη ἐκδῷ ἑαυτὴν ἀνδρὶ παρὰ τὸ θέλημα τοῦ δεσπότου αὐτῆς, πορνεύει. ὑφ' ἑτέρου γὰρ οὖσα ἐξουσίαν οὐ δύναται συνθήκας, ἤγουν συμφωνίας ποιεῖν. ἀβέβαιοι γάρ εἰσι καὶ ἀνίσχυροι. εἰ δὲ μετὰ ταῦτα, μετὰ τὸ πορνεῦσαι δηλαδὴ, ἐλευθερωθεῖσα, ἢ παραχωρήσαντος τοῦ κυρίου αὐτῆς, πεπαρρησιασμένῳ, ἀντὶ τοῦ, φανερῷ χρήσεται γάμῳ, ὡς γεγαμημένη λογισθήσεται τότε, καὶ οὐχὶ πόρνη.

B Zonar. Si ancilla seipsam viro tradiderit præter domini voluntatem, fornicatur. Cùm enim sub alterius sit potestate, conventa, id est, pactiones ineundi facultatem non habet. Infirmæ siquidem ac irritæ sunt. Quod si postea, postquam scilicet fornicata fuit, donata libertate, aut domino ipsius permittente, matrimonio libero, hoc est, manifesto palam est usa, jam instar legitimæ uxoris, non fornicariæ mulieris, existimabitur.

ΑΡΙΣΤ. Ἑαυτὴν ἀνδρὶ ἐπιδοῦσα δούλη, πορνείᾳ συνάπτεται δὲ, εἰ μετὰ γνώμης δεσπότου· τὰ γὰρ τῶν ὑπεξουσίων, ἀβέβαια.

Arist. *Ancilla quæ se viro tradit, fornicatur: matrimonio vero jungitur si cum domini consensu id facit. Quæ enim ab iis fiunt qui aliena potestati subjiciuntur, invalida sunt.*

C Ἐὰν οἱ ὑπεξούσιοι παῖδες παρὰ γνώμην τῶν γονέων αὐτῶν συναλλάττειν γάμον οὐ δύνανται, πολλῷ μᾶλλον οἱ οἰκέται. διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἡ δούλη ἡ ἐκδιδοῦσα ἑαυτὴν ἀνδρὶ, παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου δεσπότου, ὡς πόρνη ἐπιτιμηθήσεται· εἰ δὲ μετὰ ταῦτα κατὰ γνώμην τοῦ δεσπότου συναφθῇ αὐτῷ, νομίμως ἐγήματο.

Si pueri sub potestate præter parentum suorum sententiam matrimonium contrahere non possunt, multo magis servi. Propterea itaque & ancilla quæ præter domini sui sententiam se viro dedit, ut fornicatrix pœnas luet. Si autem postea cum domini voluntate ei conjungatur, legitimè nupsit.

ΚΑΝΩΝ μα'.

Ἡ ἐν τῇ χηρείᾳ ἐξουσίαν ἔχουσα ἑαυτῆς, συνοικεῖν ἀνέγκλητος, εἰ μηδείς ἐστιν ὁ διασπῶν τὸ συνοικέσιον, τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος, ἐὰν ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυρίῳ.

Canon XLI.

D *Quæ in viduitate habet sui potestatem, & viro cohabitat, ab omni accusatione est libera si nemo est qui conjugium divellat, cum dicat Apostolus, Si mortuus sit maritus, libera est, ut nubat cui velit, tantum in Domino.*

Γυνή τις χηρεύσασα ἤθελεν ἑτέρῳ συζευχθῆναι ἀνδρὶ, καὶ οὐ παρεχωρεῖτο, ἢ καὶ συζευχθεῖσα ἐτιμωρεῖτο. ἠρωτήθη οὖν περὶ τούτου ὁ ἅγιος καὶ ἀπεφήνατο, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ἡ χήρα ἑτέρῳ συναφθῆναι ἀνδρὶ, ἐὰν τέως αὐτεξουσία ἐστί. τοῦτο δὲ κρατήσει εἰς μόνην δευτερογαμίαν· τριγαμίαν γὰρ ὁ ἅγιος οὐ παραχωρεῖ. οὕτω καλῶς ἡ γυνὴ ἡ χηρεύσασα ἵνα δευτερογαμήσῃ, καὶ δευτερογαμήσασα οὐκ ἐπιτιμηθήσεται, εἴπερ οὐκ ἔστιν ὑπεξουσία· ἐὰν γάρ ἐστιν ὑπεξουσία, ἐπεὶ ὁ ἔχων ταύτην ὑπεξουσίαν δύναται διασπᾶν τὸν γάμον, ἐπιτιμηθήσεται καὶ αὐτὴ ὡς πορνεύσασα. πλὴν καὶ αἱ γυναῖκες δευτερογαμοῦσαι τῷ ἐπιτιμίῳ τῶν δευτερογαμούντων ὑπόκεινται, καθὼς πολλάκις εἴπομεν. ἀκούων δὲ τοῦ ἁγίου λέγοντος ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὴν χήραν ᾧ θέλει γαμεῖσθαι, μὴ εἴπῃς δύνασθαι αὐτὴν ἀσεβεῖ ἢ ἑτέρῳ τινὶ ἀναξίῳ τοῦ γένους αὐτῆς συνάπτεσθαι, ἀλλ' εἰπὲ ὀφείλειν αὐτὴν κατὰ κανόνας καὶ νόμους δευτέρῳ ἀνδρὶ γαμεῖσθαι. φησὶ γὰρ τὸ α'. κεφ. τοῦ δ'. τίτλου τοῦ κη'. βιβλίου, γάμος ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια καὶ συγκλήρωσις τοῦ βίου παντὸς, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου κοινωνία. καὶ ὁ λα'. κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ ὁ οβ'. κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου κωλύουσι τοὺς ὀρθοδόξους μετὰ αἱρετικῶν συνάπτεσθαι, καὶ τὸ β'. θέμα τοῦ ζ'. κεφ. τοῦ ε'. τίτλου τοῦ κη'. βιβλίου φησὶν, οὐκ ἔρρωται ὁ γάμος τῆς θυγατρὸς ἢ ἐγγόνης τοῦ ἀξιωματικοῦ πρὸς ἀπελεύθερον ἢ σκηνικὸν, ἢ σκηνικοῦ υἱὸν ἢ σκηνικῆς. ὁ δὲ κράτιστος καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς διαφόρων συνοικέσια εὐγενῶν συναφθεισῶν ἀνδράσιν δυσγενέσι διέσπασε, καὶ τοὺς συναφθέντας μεγάλως ἐκόλασεν. οἷόν τι πεποίηκε καὶ εἰς τὸν βασιλικὸν γραμματικὸν, κύριον Θεόδωρον τὸν Μεσαρίτην τοῦ σεβαστοῦ τοῦ Βρυεννίου

Bals. Mulier quædam vidua volebat alii viro matrimonio conjungi: & non ei permittebatur, vel etiam conjuncta puniebatur. Sanctus ergo de eo interrogatus est, & respondit, quòd est in viduæ potestate ut alii viro conjungatur; si tunc est sui juris. Hoc autem in sola digamia servabitur: neque enim sanctus trigamiam permittit. Rectè itaque mulier vidua secundò nubet, & cum secundò nupserit non punietur, si quidem non est E sub potestate: sed si sit sub potestate parentis constituta, quoniam qui eam habet in potestate potest matrimonium dissolvere, ipsa quoque, ut quæ sit fornicata, punietur. Sed & mulieres, quæ secundò nubunt, digamorum supplicio subjiciuntur, ut sæpe diximus. Cum autem audis sanctum dicentem esse in potestate viduæ nubere cui velit, ne dixeris eam posse impio, vel alicui alii suo genere indigno conjungi. Sed dic eam debere secundum leges & Canones secundo viro nubere. Dicit enim primum cap. iiii. tit. xxviii. lib. Matrimonium est viri & mulieris conjunctio, & totius vitæ consuetudo, divinarum & humanarum rerum societas. Et xxxi. Syn. Laodicenæ Ca- F non, & lxxii. Can. Syn. in Trullo, prohibent orthodoxos cum hæreticis conjungi, & ii. thema vii. cap. v. tit. xxviii. lib. dicit, Non est validum matrimonium filiæ vel neptis viri senatorii cum liberto vel scenico, vel scenici aut scenicæ filio. Potens autem & sanctus noster imperator, cum nobilium aliquot mulierum, cum viris ignobilibus contracta essent matrimonia, ea separavit, & conjunctos valde puniit. Quemadmodum etiam fecit & in regium Grammaticum dominum Theodorum Mesaritem qui Augusti Briennii

filiam, absque imperatoris scientia in uxorem acceperat. Quod autem adjicitur canoni, & dicit, Solum in Domino, adjectum est propter infideles. In Domino enim matrimonium contrahit, quæ cum orthodoxo, non cum hæretico matrimonium contrahit.

ZONAR. Mulier quæ vidua est, nec parentum potestati subjecta, ut illorum consensu ad nuptias contrahendas indigeat, absq; ulla noxa secundis nuptiis illigari potest, si nemo sit qui conjugium dissolvat, hoc est, si nulli sint, qui illam suæ obnoxiam potestati habeant, pater nimirum, aut avus, quibus etiam dirimere matrimonii societatem datum est, nisi in illud consenserint. Subjicit deinde vir sanctus depromptum ex Apostolicis verbis testimonium.

ARIST. *Crimine vacat vidua quæ virum accipit.*

Vidua suæ est potestatis, mortuo ipsius viro; propterea si viro nupserit, accusationi non est obnoxia, modo in Domino, juxta Apostolum.

CANON XLII.

Quæ sine iis, qui habent potestatem, fiunt matrimonia, sunt fornicationes. Vivente ergo patre, vel domino, ii qui conveniunt non sunt ab accusatione liberi, donec conjugio domini annuerint: tunc enim accipit firmitatem conjugium.

BALS. Hic canon veluti summa quædam est duorum proximè præcedentium canonum. Dicit enim, quòd si filia familias vel ancilla matrimonium cum aliquo contraxerunt, sine voluntate eorum qui ipsas habent in potestate, hoc existimatur fornicatio, utpote quòd non possit consistere. Quare & tanquam fornicatores punientur, & matrimonium, tanquam quod non possit consistere, solvetur. Sin autem ii, qui in eos habent potestatem, annuerint, hoc est, admiserint & voluerint matrimonium, tunc firmum reputabitur. Quæ autem de eorum qui sunt in potestate & dominorum consensu dicuntur, interpretare secundum canones proximè interpretatos.

ZONAR. Hic canon veluti summa quædam est duorum proxime præcedentium canonum. Ait namque, si filia vel serva aliorum potestati obnoxia cum aliquo matrimonium inierint, absq; dominorum, hoc est eorum, quorum sub potestate sunt consensu, id pro fornicatione haberi, neque iis, qui hoc pacto copulati fuerint, impune esse oportere. Punientur siquidem ipsi, matrimoniumque dissolvetur. Quod si ii, quorum sub potestate sunt, annuerint, hoc est, approbarint ac voluerint nuptias, tunc ratæ firmæque habebuntur.

ARIST. *Qui aliis subsunt, filius, & servus, sine dominis matrimonium contrahentes, culpa obnoxii sunt.*

CANON XLIII.

Qui mortis ictum dedit proximo, est homicida, sive prior percussit, sive ultus est.

BALS. Percussit quispiam aliquem, & interfecit, & cum juberetur reddere rationem cur interfecisset, dicebat, Ego non fui causa cædis, sed is qui occisus est, ut qui pugnæ initium fecit, & me prior percussit. Sanctus ergo de eo interrogatus, respondit, Homicida est qui quomodocúnque hominem interfecit: sive primo loco eum, qui interfectus est, percussit, sive eum ulciscens, ut qui prior percussisset, vulnus ei intulit. Et canon quidem in his consistit. Interrogaverit autem quispiam, cum lex dicat in sexagesimo libro xxxix. tit. cap. i. themate ultimo: Impunè quis illum interficiet, qui vel ipsum, vel suos cogit ad petulantiam; & in titulo xvii. ejusdem libri;

τὴν θυγατέρα χωρὶς εἰδήσεως βασιλικῆς εἰς γυναῖκα λαβόντα. Τὸ μέντοι τῷ κανόνι προσκείμενον, καὶ λέγον μόνον ἐν Κυρίῳ, προσετέθη διὰ τοὺς ἀπίστους. ἐν Κυρίῳ γὰρ συναλλάττει γάμον ἡ μετὰ ὀρθοδόξου, οὐ μὴν μετὰ αἱρετικοῦ συναφθεῖσα.

ΖΩΝΑΡ. Χηρεύουσα γυνὴ καὶ μὴ οὖσα ὑπεξουσία γονέων, ὥστε χρῄζειν τῆς ἐκείνων συναινέσεως ἐπὶ τῷ γάμῳ, ἀνέγκλητός ἐστι δεύτερον συναλλάξασα γάμον, εἰ μηδεὶς ἐστὶν ὁ διασπῶν τὸ συνοικέσιον, τουτέστιν, εἰ μή τινες εἰσὶν ὑπεξουσίαν αὐτὴν ἔχοντες, ἤτοι πατὴρ, ἢ πάππος, οἳ καὶ διασπᾶν δύνανται τὴν διὰ τοῦ γάμου συνάφειαν, μὴ συναινέσαντες ἐπ' αὐτῷ. ἐπιφέρει δὲ ὁ ἅγιος μαρτυρίαν ἐξ ἀποστολικῶν ῥημάτων.

ΑΡΙΣΤ. Ἀνέγκλητος ἡ χήρα λαμβάνουσα.

Αὐτεξουσία ἐστὶν ἡ χήρα, τελευτήσαντος τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς· διὰ τοῦτ', εἰ λάβῃ ἄνδρα, ἀνέγκλητός ἐστι, μόνον ἐν Κυρίῳ κατὰ τὸν ἀπόστολον.

ΚΑΝΩΝ μβ'.

Οἱ ἄνευ τῶν κρατούντων γάμοι πορνεῖαί εἰσιν. οὔτε οὖν πατρὸς ζῶντος, οὔτε δεσπότου οἱ συνιόντες ἀνεύθυνοί εἰσιν, ἕως ἂν ἐπινεύσωσιν οἱ κύριοι τὴν συνοίκησιν. τότε γὰρ λαμβάνει τὸ τοῦ γάμου βέβαιον.

ΒΑΛΣ. Ὁ κανὼν οὗτος ἀνακεφαλαίωσίς ἐστι τῶν προσεχῶν κανόνων. φησὶ γὰρ ὡς ἐὰν ὑπεξουσία θυγάτηρ ἢ δούλη γάμον πρός τινα συναλλάξωσιν ἄνευ γνώμης τῶν κρατούντων, ἤγουν τῶν ὑπεξουσιαζόντων αὐτῶν, πορνεία λογίζεται τὸ τοιοῦτον, ὡς ἀνυποστάτως γινόμενον. διὸ καὶ ὡς πορνεύοντες ἐπιτιμηθήσονται, καὶ ὁ γάμος ὡς ἀνυπόστατος λυθήσεται. εἰ δὲ ἐπινεύσωσιν οἱ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἔχοντες, ἀντὶ τοῦ, εἰ δέξονται καὶ θελήσωσι τὸν γάμον, τότε λογίζεται βέβαιος. τὰ δὲ περὶ τῆς συναινέσεως τῶν ὑπεξουσίων καὶ τῶν δεσποτῶν ἑρμήνευσον κατὰ τοὺς προσεχῶς ἑρμηνευθέντας κανόνας.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ κανὼν οὗτος ἀνακεφαλαίωσίς ἐστι τῶν προσεχῶν αὐτοῦ δύο κανόνων. φησὶ γὰρ, ὅτι ἐὰν ὑπεξουσία θυγάτηρ ἢ δούλη, γάμον πρός τινα συναλλάξωσιν ἄνευ γνώμης τῶν κρατούντων, ἤγουν τῶν ἐξουσιαζόντων αὐτῶν, πορνεία λογίζεται τὸ τοιοῦτον, καὶ οὐκ εἰσὶν ἀνεύθυνοι οἱ οὕτω συναφθέντες. ἐπιτιμηθήσονται γὰρ, καὶ ὁ γάμος λυθήσεται. εἰ δὲ ἐπινεύσουσιν οἱ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἔχοντες, ἀντὶ τοῦ, εἰ δέξονται καὶ θελήσουσι τὸν γάμον, τότε λογίζεται βέβαιος.

ΑΡΙΣΤ. Οἱ ὑπεξούσιοι, υἱὸς, καὶ δοῦλος, δίχα τῶν κυρίων ζευγνύμενοι, οὐκ ἀνεύθυνοι.

ΚΑΝΩΝ μγ'.

Ὁ θανάτου πληγὴν τῷ πλησίον δεδωκὼς, φονεύς ἐστιν, εἴτε ἦρξε τῆς πληγῆς, εἴτε ἠμύνατο.

ΒΑΛΣ. Τὶς ἔπληξε καὶ ἐφόνευσέ τινα, καὶ ἀπαιτούμενος λόγους δοῦναι χάριν τοῦ φόνου, ἔλεγεν, ὅτι οὐκ ἐγὼ αἴτιος γέγονα τῆς πληγῆς, ἀλλ' ὁ φονευθεὶς, ὡς πεποιηκὼς τὴν ἀρχὴν τῆς διαμάχης, καὶ προπλήξας με. ἐρωτηθεὶς οὖν περὶ τούτου ὁ ἅγιος, εἶπεν ὅτι φονεύς ἐστιν ὁ ὁπωσδήποτε φονεύσας ἄνθρωπον, εἴτε πρώτως ἔπληξε τὸν φονευθέντα, εἴτε ἀμυνόμενος τοῦτον ὡς πλήξαντα πρότερον αὐτὸν, ἐπήγαγε τὴν πληγήν. καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. ἐρωτήσει δέ τις, ὡς τοῦ νόμου λέγοντος ἐν βιβλίου ξ. τίτλου λθ'. κεφαλ. α'. θέματι τελευταίῳ, ἀκινδύνως τις φονεύει τὸν βιαζόμενον αὐτὸν, ἢ τοὺς αὐτοῦ, πρὸς ἀσέλγειαν. καὶ ἐν τίτλῳ ιζ'. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ἔξεστι δίχα

σὺν

τὴν βίαν ἐξωθεῖν, καὶ ὅπλα ὅπλοις, πῶς ὁ κανὼν φησὶ τὸν ἐξ ἀμύνης πλήξαντα καὶ φονεύσαντα κολάζεσθαι ὡς φονέα; Λύσις. τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια οὐκ εἰσὶ κολαστικὰ, ἀλλὰ ἁγιαστικὰ καὶ ἰατρευτικά. διὸ καὶ διορίζεται ὁ κανὼν τὸν κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ ἐμπεσόντα ὁπωσδήποτε εἰς φόνον, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐν πολέμῳ φονεύοντας, θεραπεύεσθαι κατὰ ψυχήν· κἂν ὁ μὲν μεγαλωτέρας χρῄζῃ θεραπείας, ὡς φονεύων ἑκουσίως, ὁ δὲ μικροτέρας, ὡς φονεύων ἀκουσίως, ἢ ἐξ ἀμύνης, ἢ ἐν πολέμῳ. ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος κολάζει, οὐ θεραπεύει. ὅθεν τὸν μὲν ἔχοντα διάθεσιν εἰς τὸ φονεῦσαι, τιμωρεῖ ὡς φονέα, τὸν δὲ ἀκουσίως φονεύοντα οὐ τιμωρεῖ, καὶ τὸν φονεύσαντα τὸν βιαζόμενον αὐτὸν ἀτιμώρητον συντηρεῖ, ὡς μὴ οἴκοθεν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τοῦ φονευθέντος εἰς τὸ φονεῦσαι κατεπειχθέντα. οἶμαι δὲ ὅτι καὶ ὁ φονεύσας ἐξ ἀμύνης κατὰ τὸν πολιτικὸν νόμον τότε συντηρηθήσεται ἀκόλαστος, ὅταν ἐφόνευσε τὸν πληγὴν θανατηφόρον ἐπενεγκόντα αὐτῷ, ἢ βίαν ὁμοίαν, οὐ μὴν καὶ τὸν ἐλαφρὰν καὶ ἰάσιμον πληγὴν ἐπενεγκόντα αὐτῷ, ἢ γοῦν μετρίαν βίαν, καὶ ἣν ἐδύνατο χωρὶς φόνου διαφυγεῖν. τηνικαῦτα γὰρ ὡς φονεὺς κολασθήσεται. φησὶ γὰρ τὸ ιδ'. κεφ. τοῦ λθ'. τίτλου τοῦ ξ'. βιβλίου, ὁ τὸν ἐπελθόντα φονεῦσαι, ἐν ᾧ περὶ τῆς ζωῆς ἐκινδύνευεν, ἀνεύθυνός ἐστι φονεύσας. καὶ κατὰ θέμα τοῦ αὐτοῦ τὸν λῃστὴν ἐπιόντα ἀκινδύνως ἔξεστι φονεύειν. ἐγὼ δὲ εἶδον ἱερέα καθαιρεθέντα συνοδικῶς, ὅτι ἕτερον ἱερέα ἀναλαβόμενον παρὰ θέλησιν τούτου βιβλίον ἐκ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ κατεῖχε, καὶ ἀνελάβετο ἐριστικῶς ἐκ τούτου τὸ οἰκεῖον βιβλίον, κἀντεῦθεν συνέβη τὸν ἀφαιρεθέντα τὸ βιβλίον ἱερέα λιποθυμῆσαι, καὶ αὐθωρὸν ἀποθανεῖν. ἕτερος δὲ μοναχὸς καὶ ἱερεὺς ἀπὸ τῆς μονῆς τοῦ Στερεοῦ καθῃρέθη ὁμοίως, ὅτι μοναχόν τινα ὑβρίσαντα αὐτὸν ἀνθύβρισε τραχέως, καὶ συνέβη τὸν οὕτως ὑβρισθέντα, ἅμα τῷ ἀκοῦσαι τὴν ὕβριν, στενάξαι καὶ τὴν ψυχὴν ἀπερεύξασθαι. καὶ ἀρχιερεὺς Ἀγαρηνὸν φονεύσας κατ' αὐτοῦ ξίφος ἀνατείναντα ἐν καιρῷ πολέμου, καθῃρέθη ὁμοίως.

A Vim vi licet repellere & arma armis: quomodo dicit canon eum, qui se defensurus percussit & occidit, puniri ut homicidam? Sol. Pœnæ ecclesiasticæ non puniunt, sed sanctificant & medentur; & ideo decernit canon, ut qui quomodocunque Dei permissione in cædem inciderit, & ipsi etiam qui in bello occiderunt, in anima medicinam accipiant: etsi hic quidem majore opus habet medicina, ut qui sponte interfecit, ille verò minore, ut qui non voluntariè, vel in sui defensione vel in bello. Lex autem civilis punit, non medetur. Unde etiam eum, qui habet affectum interficiendi, punit ut homicidam: eum verò, qui involuntariè interficit, non punit, & eum, qui vim B illi inferentem perimit, impunitum conservat, ut qui non ex se, sed ab eo qui fuit interfectus ad occidendum impulsus est. Existimo autem, quòd qui etiam in sui defensione occidit, tunc impunè abibit, quando eum interfecit, qui vulnus illi mortale inflixit, vel vim similem: non autem eum, qui levem ac medicabilem illi plagam attulit sive vim modicam, quam etiam sine cæde effugere potuit. Tunc enim ut homicida punietur. Dicit enim xiiii. caput xxxix. tit. lx. lib. Qui eum interfecit, qui ita invadebat, ut in vitæ periculum adduceretur, non est reus homicidii. Et secundùm ejus thema, latronem invadentem impunè licet interficere. Ego autem vidi sacerdotem synodaC liter depositum, quòd alterum sacerdotem, qui præter ejus voluntatem librum ex ecclesia sua accipiebat, detinuit, & librum proprium è manu ejus contentiosè recepit, & ex eo evenit, ut sacerdos, cui liber ablatus est, deliquium animi pateretur, & ipsa hora moreretur. Alius autem monachus & sacerdos ex Tyrii monasterio similiter est depositus, quòd monachum quendam, qui eum injuria affecerat, gravi vicissim injuria affecit, & accidit, ut qui sic injuria affectus est, simul ac injuriam audivit, gemeret & animam eructaret. Antistes quoq; qui Agarenum belli tempore ensem in ipsum vibrantem interfecerat, similiter depositus est.

D

ΖΩΝΑΡ. Ὁ πλήξας τινὰ καιρίως, ὥστε ἐκ τῆς πληγῆς ἐκείνης τὸν πληγέντα θανεῖν, φονεύς ἐστι· καὶ οὐκ ἐξαιρεῖται αὐτὸν τοῦ ἐγκλήματος, τὸ μὴ κατάρξασθαι, ἀλλὰ πληγῆναι πρότερον παρ' ἐκείνου, καὶ οὕτως πλῆξαι αὐτὸν, ἀμυνόμενον τὸν πλήξαντα.

Zonar. Qui alteri lethale vulnus inflixit, ex quo postea vulnere percussus expiravit, homicida est: nec ex eo liberatur à crimine, quod non ipse verberandi initium fecerit, sed prior ab illo fuerit vulneratus, exindeq; ipsum, dum sibimet illatum vulnus ulciscitur, vulneraverit.

Arist. Ὁ πλήξας πρὸς θάνατον, καὶ ἀρχόμενος, καὶ ἀμυνόμενος, ἀνδροφόνος.

Ἐάν τις ἐν μάχῃ πληγὴν ἐπάγῃ τινὶ καιρίαν, θάνατον ἀπειλοῦσαν, κἂν πρῶτος ἤρξατο τῆς πληγῆς, κἂν ὑπ' ἐκείνου πληγεὶς, καὶ ἐκδικῶν ἑαυτὸν καιρίως ἀντέπληξε, φονεύς ἐστιν· εἴτε δὲ ἑκούσιοι καὶ ἀμφότεροι, εἴτε ἀκούσιοι, ἀπὸ τοῦ ὀργάνου τοῦ πλήξαντος κριθήσονται, καὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν ὧν παρέδωκε γνωρισμάτων ἐν τῷ ὀγδόῳ κανόνι.

Arist. *Qui ad mortem percussit, tam lacessens, quam ulciscens, homicida est.*

Si quis in pugna vulnus lethale cuipiam intulit, mortem minitans, licet primus vulnerare cœpit, aut ab eo perE cussus & sese ulciscens, lethaliter repercussit, homicida est. Num voluntarii autem ambo erant aut involuntarii, à percutientis instrumento judicabuntur, & ab aliis indiciis quæ in octavo canone tradidit.

ΚΑΝΩΝ μδ'.

Ἡ διάκονος ἡ τῷ Ἕλληνι συμπορνεύσασα οὐ δεκτή ἐστιν εἰς κοινωνίαν, εἰς δὲ τὴν προσφορὰν δεχθήσεται τῷ ζ'. ἔτει, δηλονότι ἐν ἁγνείᾳ ζῶσα. ὁ δὲ μετὰ τὴν πίστιν Ἕλλην πάλιν τῇ ἱεροσυλίᾳ προσιὼν ἐπὶ τὸν ἔμετον ἐπιστρέφει. ἡμεῖς οὖν τῆς διακόνου τὸ σῶμα ὡς καθιερωμένον οὐκ ἐπιτρέπομεν ἐν χρήσει εἶναι σαρκικῇ.

Canon XLIIII.

Diaconissa, quæ unà cum Græco fornicatus est, non est ad communionem admittenda, ad oblationem autem septimo anno admittetur, scilicet si in castitate vitam agat. Græcus autem, qui post fidem rursus ad sacrilegium accedit, ad vomitum revertitur. Nos vero diaconissæ corpus, ut consecratum, non ampliùs in usu carnali esse permittimus. F

ΒΑΛΣ. Ὅπως καὶ οἵα γυνὴ γίνεται διάκονος ἔμαθες ἀπὸ διαφόρων κανόνων. διάκονος γοῦν γυνὴ πορνικῶς συμφθαρεῖσα Ἕλληνί τινι, οὐ μόνον καθῃρέθη, ἀλλὰ καὶ ἀφωρίσθη· καὶ ὁ μετὰ ταύτης δὲ συμφθαρεὶς Ἕλλην, πιστὸς γινόμενος, ἤθελε ταύτην λαβεῖν εἰς γυναῖκα, ὡς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀκαθαρσίας καθαρθεὶς, καὶ δῆθεν μὴ ἐμποδιζόμενος νομίμως αὐτῇ συναφθῆναι, τὴν διακονικὴν ἀξίαν ἀποθεμένῃ διὰ τῆς προγενομέ-

Bals. Quomodo, & quænam mulier diaconissa fit, ex diversis canonibus didicisti. Diaconissa ergo mulier alicui Græco fornicatoriè conjuncta, non solum est deposita, sed etiam segregata; & qui cum ea rem habuit Græcus, fidelis effectus, voluit eam uxorem accipere, tanquam qui per sanctum Baptismum à Græca immunditia liberatus esset, & qui ei legitimè conjungi non impediretur, quæ per priorem fornicationem diaconalem auctoritatem deposuisset, & esset veluti libera. Sanctus ergo de utris-

que fuit interrogatus, & respondit, quòd diaconissa, quæ fornicata est, & propterea fuit deposita, non segregabitur, ita ut non in ecclesia versetur, sed ad orationem & stationem cum fidelibus admittetur. Dictum enim est in xxxii. ejus can. quòd Clerici, qui peccatum ad mortem peccant, solum deponuntur, non etiam segregantur. Non enim vindicabis bis in idipsum. Porro & diaconissa propter fornicationem deposita ab ecclesiastica synaxi non segregabitur. Illi enim pro quavis pœna sufficit depositio. Quia autem qui fornicantur triennio non sunt sanctorum mysteriorum participes, statuit sanctus, ut ea magis puniretur, quod cum Græco rem habuerit, eáq; esset post septennium sacramentorum particeps à fornicatione se prorsus continens. Græcum autem qui credidit, & eam, quæ aliquando fuit diaconissa habere quærit, sacrilegii condemnationi subjicit, si diaconissæ corpus, quod Deo semel est dedicatum, per coitum coinquinaverit: & eum adeò canem vocat, qui ad suum vomitum revertitur, hoc est ad priorem infidelitatem per nefarium coitum. Quamobrem eam, quæ semel Deo est dedicata, etiamsi fuerit deposita, nullo modo sinit alicui conjungi, quòd sit corpus ejus consecratum, & servari debeat ab omni coitu, & omni usu carnali juxta universalem regulam quæ dicit, quod sanctum est non fit pollutum. Nota ergo hæc propter clericos & monachos, qui transformant & mutant habitum, imo & monachas etiam, & ascetrias volentes legitimis uxoribus aut viris conjungi. Existimo autem eas ab hoc Canone rectè secundo nubere prohibendas, nec sacerdotum uxores, sicut nec qui sunt sacrati sacerdotium recusantes, permittentur vivere ut laici, & secundo matrimonium contrahere: sacerdotum enim uxores, unum corpus & una caro sacerdotalis, per legitimam sacerdotii conjunctionem appellatæ, & ea de causa veluti consecratæ, non profanabuntur per secundas nuptias. Sacerdotes autem, qui semel secundas nuptias, eo quòd Deo sunt consecrati, rejecerunt, & Deo hoc utique professi sunt, non sinentur per carnalem cupiditatem sacerdotalem dignitatem repudiare, & quam Deo fecerunt professionem infirmare, & carnali libidini servire: sed etiam si semel sacerdotio renunciaverint, corpora sua, quæ sunt Deo semel consecrata, prohibebuntur secundis nuptiis profanare.

ZONAR. Si cum Græco Diaconissa corrupta fuerit, ad communionem, inquit, admittetur. Communionis autem nomine, hoc loco, una cum fidelibus in sacra precatione stationem intellige. At vero sanctorum munerum perceptione, septimo demum anno digna habebitur. Quòd enim exciderit à Diaconatu, non propterea à sacris precationibus arcetur, neque ad pœnitentium stationes damnatur. Ex eo verò quòd pro Christi sponsa habetur, suúmque honorem prodidisse existimatur, in eam graviùs animadvertitur. Cùm namque fornicationi quadriennii pœna constituta sit, hæc ad septimum usque annum protenditur: idque modo à peccato absistat, ac vitam caste integréque traducat. Cæterum si Græcus, qui cum ea rem habuit, ad fidem conversus, sacrilegio iterum se contaminet, (sacrilegium porro hunc cum Diaconissa congressum appellat) ad proprium vomitum reverti asserit. Corpus namque Diaconissæ consecratum est, ac proinde in usu carnali esse, hoc est, carnis voluptate uti amplius haud permittetur. Forte autem propter congressionem cum infideli, majore reprehensione diaconissa digna est.

ARIST. *Diaconissa cum gentili fornicata, & resipiscens, septennio substerdatur.*

Ecce hic duo supplicia. Diaconissa enim & à gradu suo movetur, & septem annos pœnis subjicitur, & divinis sacramentis privatur, quia ista cum Gentili fornicata est.

A ης πορνείας, καὶ δὴ οὕτω ἐξεδέχθη. ἠρωτήθη γὰρ περὶ αὐτῆς ὁ ἅγιος, καὶ ἀπεκρίνατο, ὅτι ἡ πορνεύσασα διακόνισσα, καὶ διὰ τοῦτο καθαιρεθεῖσα οὐκ ἀφορισθήσεται, ὥστε μὴ ἐκκλησιάζειν, ἀλλὰ δεχθήσεται εἰς τὴν μετὰ τῶν πιστῶν εὐχὴν καὶ στάσιν. εἴρηται γὰρ εἰς τὸν λβ. κανόνα αὐτοῦ, ὅτι οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμαρτάνοντες κληρικοὶ, καθαιροῦνται μόνον, οὐ μὴν καὶ ἀφορίζονται. οὐ γὰρ ἐκδικήσει δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό. καὶ ἡ διακόνισσα γοῦν διὰ τὴν πορνείαν καθαιρεθεῖσα, οὐκ ἀφορισθήσεται ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνάξεως. ἀρκεῖ γὰρ αὐτῇ ἀντὶ παντὸς ἐπιτιμίου ἡ καθαίρεσις. ὅτι δὲ οἱ πορνεύοντες ἐπὶ τριετίαν τῶν ἁγίων μυστηρίων οὐ
B μεταλαμβάνουσιν, ὥρισεν ὁ ἅγιος ἐπὶ πλέον ἐπιτιμηθῆναι αὐτὴν διὰ τὸ μετὰ Ἕλληνος συμφθαρῆναι, καὶ μετὰ ἑπταετίαν μεταλαβεῖν αὐτὴν τῶν ἁγιασμάτων, πάντως ἀποστᾶσαν ἐκ τῆς πορνείας. τὸν δὲ πιστεύσαντα Ἕλληνα καὶ ζητοῦντα ἔχειν τὴν ποτὲ διακόνισσαν, ἱεροσυλίας καταδίκῃ καθυποβάλλει, ἐὰν τὸ ἅπαξ ἀφιερωθὲν σῶμα τῆς διακονίσσης διὰ τῆς ἐπιμιξίας κοινώσῃ. μᾶλλον μὲν οὖν καὶ κύνα αὐτὸν ἀποκαλεῖ εἰς τὸν ἴδιον ἔμετον ἐπιστρέφοντα, τουτέστιν εἰς τὴν προτέραν ἀπιστίαν διὰ τῆς ἀθέσμου μίξεως. καὶ τὴν ἅπαξ καθιερωθεῖσαν τῷ Θεῷ, κἂν καθαιρεθῇ, οὐ παραχωρεῖ ὁπωσδήποτέ τινι συνάπτεσθαι, διὰ τὸ εἶναι τὸ
C σῶμα αὐτῆς καθιερωμένον, καὶ ὀφείλειν συντηρεῖσθαι πάσης κοινῆς καὶ σαρκικῆς χρήσεως ἀνώτερον, κατὰ τὸν καθόλου λόγον τὸν λέγοντα, τὸ ἱερὸν μιαρὸν οὐ γίνεται. σημείωσαι ταῦτα διὰ τοὺς μετασχηματιζομένους κληρικούς τε καὶ μοναχοὺς, καὶ μέντοι καὶ μοναχὰς, καὶ ἀσκητρίας, καὶ θέλοντας νομίμοις γυναιξὶν ἢ καὶ ἀνδράσιν συνάπτεσθαι. οἶμαι δὲ ἀπὸ τοῦ κανόνος τούτου καλῶς ἂν κωλυθῆναι δευτερογαμεῖν καὶ αἱ τῶν ἱερέων γυναῖκες, ὥσπερ οὐδὲ οἱ ἱερωμένοι τὴν ἱερωσύνην παραιτούμενοι παραχωρηθήσονται ὡς λαϊκοὶ διάγειν καὶ δευτερογαμεῖν· αἱ μὲν γὰρ γυναῖκες τῶν ἱερέων ἓν σῶμα καὶ μία σὰρξ ἱερατικὴ διὰ τῆς μετὰ ἱερέων νομίμου συναφείας χρη-
D ματίσασαι, κἀντεῦθεν δὴ ἱερωθεῖσαι, οὐ βεβηλωθήσονται διὰ τῆς δευτερογαμίας. οὐδὲ ἱερεῖς ἅπαξ τὴν δευτερογαμίαν ἀποθέμενοι διὰ τὸ ἱερωθῆναι, καὶ τοῦτο αὐτὸ εἰς Θεὸν ἐπαγγειλάμενοι, οὐ παραχωρηθήσονται διὰ τὴν σαρκικὴν ἐπιθυμίαν παραιτήσασθαι τὴν ἱερατικὴν ἀξίαν, καὶ τὴν εἰς Θεὸν ἐπαγγελίαν ἀθετῆσαι, καὶ τῇ σαρκικῇ ἐπιθυμίᾳ δουλεῦσαι. ἀλλὰ κἂν παραιτήσωνται τὴν ἱερωσύνην, κωλυθήσονται τὰ ἅπαξ ἱερωθέντα σώματα αὐτῶν δευτέροις γάμοις βεβηλῶσαι.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν διακόνισσα Ἕλληνι συμφθαρῇ, δεχθήσεται, φησὶν, εἰς κοινωνίαν. κοινωνίαν δὲ τὴν μετὰ τῶν πιστῶν σύστασιν ἐν ταῖς εὐχαῖς ἐνταῦθα νοητέον. τῆς δὲ τῶν ἁγίων δώρων με-
E ταλήψεως, τῷ ἑβδόμῳ ἔτει ἀξιωθήσεται. διὰ μὲν γὰρ τὴν ἔκπτωσιν τῆς διακονίας, οὐκ εἴργεται τῶν προσευχῶν, οὐδὲ εἰς τοὺς τόπους τῶν ἐπιτιμίων ἵστασθαι καταδικάζεται. διὰ δὲ τὸ νύμφη λογίζεσθαι τοῦ Χριστοῦ, καὶ προδοῦναι τὴν τιμὴν ἑαυτῆς, βαρύτερον κολάζεται. τῆς γὰρ πορνείας τετραετίᾳ ἐπιτιμωμένης, αὕτη εἰς ἕβδομον ἐνιαυτὸν παρατείνεται. καὶ τοῦτο, ἐὰν ἀπόσχηται τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐν ἁγνείᾳ ζῇ. ἐὰν δὲ ὁ μιγεὶς αὐτῇ Ἕλλην τῇ πίστει προσελθὼν πάλιν ἱεροσυλῇ· (ἱεροσυλίαν δὲ τὴν μετὰ τῆς διακονίσσης μίξιν καλεῖ.) ἐπὶ τὸν ἴδιον φησὶν ἐπιστρέφει ἔμετον· τὸ γὰρ σῶμα τῆς διακονίσσης καθιερωμένον ἐστί· καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπιτρα-
F πήσεται ἐν χρήσει εἶναι σαρκικῇ, ἤγουν ἡδονῇ χρῆσθαι σαρκός. ἴσως δὲ καὶ διὰ τὸ μιγῆναι ἀπίστῳ ἐπιτιμᾶται μᾶλλον ἡ διακόνισσα.

ΑΡΙΣΤ. Διάκονος Ἕλληνι πορνευθεῖσα, καὶ μεταγνοῦσα, ἑπταετίαν ὑποπιπτέτω.

Ἰδοὺ ἐνταῦθα δύο τὰ ἐπιτίμια· μετακινεῖται γὰρ τοῦ βαθμοῦ αὐτῆς ἡ διάκονος, καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτεσι τὴν ἐπιτίμησιν δέχεται, καὶ τῶν θείων ἁγιασμάτων στερεῖται διὰ τὸ μετὰ Ἕλληνος συμπορνεῦσαι αὐτήν.

ΚΑΝΩΝ με΄.

Ἐάν τις τὸ ὄνομα λαβὼν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐνυβρίζῃ τὸν Χριστὸν, οὐδὲν ὄφελος αὐτῷ ἀπὸ τῆς προσηγορίας.

Τὶς ἄπιστος βαπτισθεὶς καὶ ἀξιωθεὶς τοῦ λέγεσθαι Χριστιανὸς, εἶχε μὲν τὴν εἰς Θεὸν ὀρθόδοξον πίστιν, οὐκ ἔπραττε δὲ καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν ἔργα, ἀλλ' ὠνείδιζεν ἴσως παραδόσεις ἐκκλησιαστικὰς καὶ κανονικοὺς διορισμοὺς, προτιμώμενος τὰς τῶν ἀπίστων ἐργασίας, καὶ τοιουτοτρόπως ὑβρίζων τὸν Χριστόν. ἠρωτήθη οὖν ὁ ἅγιος, εἰ διὰ ταῦτα ὁ τοιοῦτος, ἀπὸ τῆς τῶν πιστῶν ἐκβάλλεται συνηγύρεως, ἢ μᾶλλον ὀφείλειν ἀκατηγόρητος εἶναι, ὡς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν αἱρετισάμενος, καὶ εἶπεν ὅτι τὸ λαβεῖν διὰ τοῦ βαπτίσματός τινα Χριστιανοῦ ὄνομα οὐκ ὠφελεῖ αὐτὸν, ἐὰν μὴ ἐν πᾶσι κατὰ τοὺς ὀρθοδόξους πολιτεύηται. ἐξ ἀνάγκης οὖν ὡς τις σεσηπὼς μέλος, ἐκκόπτειν ἀπὸ τῆς ὁλοκληρίας τοῦ ὑγιοῦς σώματος Χριστωνύμου λαοῦ, τουτέστιν οὐκ ἐκκλησιάσει μετὰ τῶν Χριστιανῶν, οὔτε τοῖς τοῦ Χριστιανικοῦ ποιμνίου προβάτοις συναριθμηθήσεται. εἰ δὲ θέλεις ἑρμηνεῦσαι τὸν κανόνα καὶ ἄλλως, ὅτι οὐκ κυρίως Χριστιανὸς ὁ μὴ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ ποιῶν, οὐχ ἕξεις τὸ ἐμποδών. φησὶ γὰρ καὶ ὁ ἅγιος Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ οὕτω· τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν τις λέγῃ ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ; μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν; καὶ ὁ ἀπόστολος, ἡ πίστις χωρὶς ἔργων νεκρά ἐστιν.

ΖΩΝΑΡ. Τὸν τῷ Χριστῷ πιστεύσαντα καὶ ἐπικληθέντα Χριστιανὸν, δεῖ κατὰ τὰς θείας ζῆν ἐντολὰς, καὶ οὕτως δι' αὐτοῦ δοξάζεσθαι τὸν Θεὸν, κατὰ τὸ λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ ἑξῆς. εἰ δέ τις Χριστιανὸς μὲν καλεῖται, παραβαίνει δὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ὑβρίζει τὸν Χριστὸν, οὗ τὴν κλῆσιν ἐπάγεται, καὶ οὐδὲν ἔσται αὐτῷ ὄφελος ἐκ τῆς προσηγορίας. ταῦτα δὲ ὁ μέγας Βασίλειος τῷ ἁγίῳ Ἰακώβῳ συμφωνῶν τῷ ἀδελφῷ τοῦ κυρίου, φησίν. ἐκεῖνος γὰρ ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ λέγει· τί τὸ ὄφελος ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ, μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν;

ΑΡΙΣΤ. Ὑβρίζων χριστιανὸς τὸν χριστὸν, ἀπὸ τῆς κλήσεως ἀνωφέλητος.

Ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων, νεκρά ἐστιν· οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τῆς προσηγορίας ὄφελος τῷ χριστιανῷ τὰ τοῦ χριστοῦ ἐντάλματα ἀθετοῦντι καὶ τοὺς θείους αὐτοῦ νόμους καταπατοῦντι, καὶ πραγματικῶς αὐτὸν ἐνυβρίζοντι.

ΚΑΝΩΝ μϛ΄.

Ἡ τῷ καταλειφθέντι πρὸς καιρὸν παρὰ τῆς γυναικὸς ἐν ἀγνοίᾳ γημαμένη, εἶτα ἀφεθεῖσα διὰ τὸ ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν προτέραν, ἐπόρνευσε μὲν, ἐν ἀγνοίᾳ δέ. γάμου οὖν οὐκ εἰρχθήσεται, κάλλιον δὲ ἐὰν μείνῃ οὕτως.

ΒΑΛΣ. Ὁ παρὼν κανὼν κατεστρώθη εἰς τὸ ὕφος τοῦ ϟγ΄. κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου. καὶ ἐπεὶ ἐκεῖσε τὰ περὶ τούτου πλατύτερον ἡρμηνεύθησαν, ἀνάγνωθι τοῦτον, καὶ τὸν θ΄. κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου πατρός.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ ἐννάτῳ κανόνι ὁ ἅγιος εἰπὼν, περὶ γυναικὸς καταλειπούσης τὸν ἴδιον ἄνδρα διαλαττόμενος· ἡ καταλιποῦσα τὸν ἴδιον ἄνδρα, φησὶ, μοιχαλίς ἐστιν, εἰ ἐπ' ἄλλον ἦλθεν ἄνδρα. ὁ δὲ καταλειφθεὶς συγγνωστὸς, καὶ ἡ συνοικοῦσα τῷ τοιούτῳ οὐ κατακρίνεται. ἐνταῦθα δὲ τὴν τῷ καταλειφθέντι πρὸς καιρὸν παρὰ τῆς γυναικὸς γημαμένην, ἐπανελθούσης δὲ τῆς προτέρας ἀφεθεῖσαν πορνεῦσαι λέγει, ἐν ἀγνοίᾳ δέ. πῶς οὖν ἐκεῖσε μὲν οὐ κατακρίνει τὴν συνοικήσασαν ἀνδρὶ, καὶ καταλειφθέντι παρὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἐνταῦθα δὲ πορνεῦσαι αὐτὴν φησὶν ἐν ἀγνοίᾳ. εἰ δὲ ἐκείνη πεπόρνευκε, καὶ ὁ γήμας αὐτὴν ἀνὴρ, πορνεῦσαι κατὰ τὸ ἀκόλουθον νομίζοιτ' ἄν. πῶς οὖν συγγνωστός ἐστι; οἶμαι τοίνυν ὅτι ἐν τῷ θ΄. κανόνι, περὶ ὅλως καταλειφθέντος παρὰ τῆς γυναικὸς λέγει ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ μὴ πειθομένης ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτόν. καὶ

A

CANON XLV.

Si quis accepto nomine Christianismi Christum contumelia afficit, nulla est illi appellationis utilitas.

BALS. Infidelis quispiam baptizatus, & dignus habitus qui Christianus diceretur, in Deum quidem fidem habuit orthodoxam, non agebat autem secundum opera Christianorum: sed ecclesiasticas forte traditiones, & Canonicas definitiones vituperabat, infidelium operationes præferens, & eo modo Christum injuria afficiens. Interrogatus est ergo sanctus, an is propterea à fidelium communione expellatur, an potius nequaquam sit accusandus, ut qui fidem orthodoxam elegerit; & dixit quod
B accipere aliquem per baptismum nomen Christiani ipsum non juvat, nisi in omnibus, ut par est, juxta orthodoxos, vitam instituat: necessario ergo ut membrum putridum ab integritate exscindetur sani corporis Christiani populi: hoc est neque cum Christianis in Ecclesia versabitur, neque gregis Christiani ovibus connumerabitur: Si velis autem Canonem aliter quoque interpretari, quod non est propriè Christianus, qui non facit mandata Christi, nihil vetabit. Dicit enim sanctus Jacobus frater Dei in sua epistola hoc modo, Quid juvat, fratres mei, si quis se fidem habere dicat, opera autem non habeat? an potest fides
C eum servare? Et Apostolus, Fides sine operibus mortua est.

ZONAR. Qui Christo credidit, & Christianus appellatus est, eum ex divinis præceptis vitam instituere oportet, ut hac ratione per ipsum Deus glorificetur, quemadmodum illis verbis præcipitur, Sic luceat lux vestra coram hominibus, & quæ deinceps. Si quis autem nominatur quidem Christianus, Dei vero præcepta transgreditur, contumeliam irrogat Christo, cujus de nomine appellatur, nec quicquam ex ea appellatione utilitatis trahet. Respondent porro hæc magni Basilii, iis quæ sanctus Jacobus frater Domini asserit. Scribit ille nimirum in sua quadam epistola, Quid prodest fratres mei si quis se fi-
D dem habere dicat, opera autem non habeat? Num potest fides eum servare?

ARIST. *Christianus qui Christum contumelia afficit, nullum è nomine fructum percipiat.*

Fides sine operibus mortua est. nihil enim à nomine emolumenti surgit Christiano Christi mandata negligenti, & divinas illius leges conculcanti, eumque injuria valde afficienti.

CANON XLVI.

Quæ per ignorantiam nupsit ei qui ab uxore ad tempus de-
E *relictus est, deinde dimissa est, ut prior ad ipsum redeat, fornicatur quidem sed ignoranter. nuptiis ergo non prohibebitur, sed melius est, si sic manserit.*

BALS. Hic canon situs est in contextu xciii. can. Syn. in Trullo, & quia de eo fusius illic tractatum est, lege eum & ix. Canonem præsentis sancti patris.

ZONAR. Sanctus hic in ix. Can. differens de muliere quæ virum suum reliquit, Mulier ait quæ virum suum reliquit, adultera est, si ad alium virum se contulit. Relictus autem, venia dignus est, & quæ cum ejusmodi habitat, non condemnatur. Hic autem eam quæ viro
F nupsit, qui ad tempus ab uxore relictus est, priore vero revertente dimissa fuit, fornicatam ait sed ignoranter. Qui igitur illic mulierem non condemnat, quæ cum viro ab uxore relicto vixit: hic vero ipsam per ignorationem fornicatam fuisse affirmat? Quod si illa fornicata est, virum quoque qui illam duxit, fornicarium judicari consequens fuerit. Qui ergo venia dignus? puto igitur ix Can. de eo loqui M. Basilium, qui ab uxore plane est desertus, nec ut ad eum redeat ullo modo persuaderi potest. Quare & illi veniam dat, eamq; quæ ei secundo nubit non condemnat. Hoc vero Can. de ea loquitur quæ ob aliquam

quam ægritudinem à viro abscessit, quam etiam ob causam, illud (ad tempus) adjunxit. Si ergo mulier quæ secundas cum ipso contraxit nuptias, temporariam hanc uxoris a viro secessionem noverat, atq; ita cum relicto viro habitavit, adultera est, qd alienum sibi virum usurpavit, ut in fine ix. Can. continetur. Sed si id ignorabat, forte enim peregrinus erat, nec quæ ad ipsum spectabant, nota erant, aliquo porro temporis intervallo ad virum, quæ ipsum deseruerat revertit, ac proinde nuptiæ cum secunda uxore sunt dissolutæ, mulierem hanc, S. fornicatam esse asserit, sed per ignorationem. Fornicatam porro eam dicit, qd non fuerint priores solutæ nuptiæ, Prioribus autem non solutis, quomodo inita cum secunda muliere societas secundum matrimonium videatur? Quod si matrimon. non sit, erit plane fornicatio. Ac vir quidem, fornicarius proprie judicabitur, mulier autem, fornicata quidem esse dicitur, verum per ignorationem. Non enim fornicationis peccatum admittere illi mens erat, sed legitimas contrahere nuptias. Verum eo res recidit, ut nuptiæ minime existimarentur, propterea quod prius adhuc matrimonium consisteret. Cum vero hæc cum duabus mulieribus conjunctio, matrimonium censeri haud possit, quid aliud ea dicatur conjunctio quàm fornicatio, per ignorationem tamen admissa? Quam etiam ob causam subjicit Canon: (A matrimonio ergo non prohibebitur.) Non enim, veluti à viro dimissa judicabitur. Si namque id esset, aliique viro juncta foret, adultera judicaretur, ex noni Canonis constitutione. Quoniam vero haudquaquam proprie illa cum secunda muliere cohabitatio, matrimonium dici potest: propterea à matrimonio mulier haud arcetur. Cum vero uxor citra exceptionem dicta fuerit viri, si nulli alteri, eo adhuc vivente copulata fuerit, laudabilius, inquit sanctus vir, fecerit. Neque enim honestum fuerit, viro adhuc superstite, quæ illius mulier dicta est, cum altero vitam agere. In nuptiis siquidem, lex quoque civilis testatur quòd nos non tam quid permissum sit, quàm quid honestati conveniat, consideramus.

A διὰ ταῦτα κἀκείνῳ συγγινώσκει καὶ τὴν κατὰ δεύτερον γάμον αὐτῷ συνοικήσασαν οὐ κατακρίνει. ἐν δὲ τῷ παρόντι κανόνι περὶ καταλιπούσης τὸν ἄνδρα διά τινα λύπην λέγει, διὸ καὶ τὸ πρὸς καιρὸν προσέθηκεν. εἰ μὲν οὖν ᾔδει ἡ κατὰ δεύτερον γάμον αὐτῷ συνοικήσασα, τὴν πρόσκαιρον ἀπόστασιν ἐκ τοῦ οἰκείου ἀνδρός, καὶ οὕτως συνῴκησε τῷ καταλειφθέντι ἀνδρί, μοιχαλίς ἐστιν, ὅτι ἀλλότριον ἄνδρα ἐσφετερίσατο, ὡς τὸ τέλος τοῦ ἐνάτου περιέχει κανόνος. εἰ δὲ ἠγνόει τοῦτο· ἴσως γὰρ ἐξ ἀλλοδαπῆς ἦν χώρας, καὶ ἠγνοεῖτο τὰ κατ' αὐτόν, μετὰ δέ τινα καιρὸν ἐπανῆλθε πρὸς τὸν ἄνδρα ἡ καταλιποῦσα αὐτόν· καὶ διὰ τοῦτο ὁ πρὸς τὴν δευτέραν γυναῖκα ἐλύθη γάμος, B πορνεῦσαι λέγει τὴν γυναῖκα ταύτην ὁ ἅγιος, πλὴν ἐν ἀγνοίᾳ· πορνεῦσαι δὲ ταύτην λέγει, ὡς μὴ λυθέντος τοῦ προτέρου γάμου· τοῦ πρώτου δὲ μὴ λυθέντος, πῶς ἂν ἡ πρὸς τὴν δευτέραν γυναῖκα συνοίκησις δεύτερος δόξῃ γάμος; εἰ δὲ γάμος οὐκ ἔστι, πάντως ἔσται πορνεία. καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ πόρνος κυρίως λογισθήσεται, ἡ δὲ γυνὴ πορνεῦσαι μὲν λέγεται, πλὴν ἐν ἀγνοίᾳ. οὐ γὰρ πορνείαν ἁμαρτῆσαι σκοπὸν εἶχεν, ἀλλὰ γάμον συστήσασθαι ἔννομον. τὸ δὲ πρᾶγμα περιέστη εἰς τὸ μὴ λογίζεσθαι γάμον, διὰ τὸ ἔτι μένειν τὸν πρότερον γάμον· τῆς δὲ πρὸς δύο συναφείας μὴ λογιζομένης γάμου, τί ἂν λέγοιτο ἡ συνάφεια ἢ πορνεία, πλὴν ἐν ἀγνοίᾳ γινομένη; διὸ καὶ ἐπήγαγεν ὁ κανών· C γάμου οὖν οὐκ εἰρχθήσεται. οὐ γὰρ ὡς τοῦ ἀνδρὸς ἀφεθεῖσα λογίζεται. ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἦν καὶ ἑτέρῳ ἐμίχθη, μοιχαλὶς ἐκρίνετο ἄν, κατὰ τὸν ἔνατον κανόνα. ὅτι οὐδὲ κυρίως γάμος ἡ πρὸς τὴν δευτέραν γυναῖκα συμβίωσις δοκεῖ, διὰ τοῦτο γάμου οὐκ εἴργεται ἡ γυνή. ὡς δὲ ἁπλῶς γυνὴ ὀνομασθεῖσα ἀνδρός, εἰ μὴ ἑτέρῳ συναφθείη ἔτι ζῶντος ἐκείνου, κρεῖσσον ἂν ποιήσῃ, φησὶν ὁ ἅγιος. οὐ γὰρ εὔσχημον ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς τὴν ὀνομασθεῖσαν ἐκείνῳ γυναῖκα ἑτέρῳ συμβιοῦν. λέγει γὰρ καὶ ὁ νόμος τῆς πολιτείας, ὅτι ἐν τοῖς γάμοις οὐ τὸ ἐπιτετραμμένον, ἀλλὰ τὸ εὐπρεπὲς σκοποῦμεν.

D

ARIST. *Nupsit quadam ignorans viro dimisso: postea prior apparuit: dimissa autem fornicatrix per ignorantiam reputatur: Et si vult nubit, melius autem si non nubat.*

ΑΡΙΣΤ. Ἐγήματό τις ἀνδρὶ κατὰ ἄγνοιαν ἀφεμένῳ, εἶτα ἡ προτέρα ἀνεφάνη, ἡ δ' ἀφεθεῖσα πόρνη λογίζεται κατὰ ἄγνοιαν, καὶ εἰ θέλει, ζεύγνυται· κάλλιον, εἰ μὴ ζεύγνυται.

Vir ad tempus ab uxore suâ dę relictus fuit, ille autem acsi ab eâ dimissus fuisset aliam duxit, quæ nescivit eum ad tempus derelinqui: rediit ad eum prima, & eam recipiens secundam dimisit, ut fornicatrix judicatur dimissa, sed per ignorantiam, & ideo si matrimonii communione alii conjungi velit, non prohibebitur. Non enim dimissa reputatur, quoniam qui eam dimisit proprie non erat ipsius vir. Si autem extra matrimonium manere vellet, & ad alterum conjugium non venire; hoc melius esset.

Καταλείφθη ἀνὴρ παρὰ τῆς ἰδίας γυναικὸς πρὸς καιρόν· ὁ δέ, ὡς ἀπολυθεὶς ὑπ' ἐκείνης, ἑτέραν ἔλαβεν, ἀγνοοῦσαν τὸ πρὸς καιρὸν καταλειφθῆναι αὐτόν. ἐπανῆλθε πρὸς αὐτὸν ἡ προτέρα, καὶ παραδεξάμενος ταύτην, τὴν δευτέραν ἀφῆκεν· ὡς πόρνη κρίνεται αὕτη ἡ ἀφεθεῖσα, πλὴν κατὰ ἄγνοιαν· καὶ διὰ τοῦτο εἰ βουληθῇ γάμου κοινωνίᾳ E συναφθῆναι ἑτέρῳ, οὐ κωλυθήσεται· οὐ γὰρ ἀπολελυμένη λογίζεται· ὅτι μηδὲ ἀνὴρ αὐτῆς κυρίως ἐγένετο ὁ ταύτην ἀφέμενος. ἐὰν δὲ θελήσῃ μεῖναι ἐν ἀγαμίᾳ, καὶ μὴ ἐπ' ἄλλον ἐλθεῖν γάμον, κάλλιον τοῦτο.

CANON XLVII.

Encratitæ, & Saccophori, & Apotactitæ subjiciuntur eidem rationi, cui & Novatiani, quia de illis editus est canon, etsi diversus: quæ autem sunt adversus eos, silentio prætermissa sunt, nos autem una ratione tales rebaptizamus. Si autem prohibita est apud vos hæc rebaptizatio sicut & à Romanis, alicujus œconomiæ gratia, nostra tamen ratiô vires obtineat, quandoquidem est veluti Marcionistarum germen eorum hæresis, nuptias abhorrentium, & vinum aversantium & Dei creaturam inquinatam esse dicentium, eos igitur in Ecclesiam non admittimus nisi in nostrum baptismum baptizati fuerint. Ne dicant enim, In Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum baptizati sumus, qui quidem Deum esse malorum effectorem existimant, instar Marcionis, & reliquarū hæresium. Quamobrem si hoc placuerit, oportet plures convenire Episcopos, & sic canonē exponere, ut & is qui fecit sit extra periculū,

ΚΑΝΩΝ μζ΄.

ΒΑΛΣ. Ἐγκρατῖται καὶ Σακκοφόροι, καὶ Ἀποτακτῖται τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται λόγῳ, ᾧ καὶ Ναυατιανοί, ὅτι περὶ μὲν ἐκείνων κανὼν ἐξεφωνήθη, εἰ καὶ διάφοροι, τὰ δὲ κατὰ τούτους ἀποσεσιώπηται· ἡμεῖς μέντοι ἑνὶ λόγῳ ἀναβαπτίζομεν τοὺς τοιούτους. εἰ δὲ παρ' ὑμῖν ἀπηγόρευται τοῦτο, τὸ τοῦ ἀναβαπτισμοῦ, ὥσπερ οὖν καὶ παρὰ Ῥωμαίοις, οἰκονομίας τινὸς ἕνεκα, ἀλλ' ὁ F ἡμέτερος λόγος ἰσχὺν ἐχέτω, ὅτι ἐπειδὴ ὥσπερ ἀπὸ Μαρκιωνιστῶν ἐστιν αὐτῶν βλάστημα ἡ κατ' αὐτοὺς αἵρεσις, βδελυσσομένων τὸν γάμον καὶ ἀποστρεφομένων τὸν οἶνον, καὶ τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ μεμιασμένην εἶναι λεγόντων, οὐ δεχόμεθα οὖν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐὰν μὴ βαπτισθῶσιν εἰς τὸ ἡμέτερον βάπτισμα. μὴ γὰρ λεγέτωσαν, ὅτι εἰς πατέρα καὶ υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα ἐβαπτίσθημεν, οἵ γε κακῶν ποιητὴν ὑποτιθέμενοι τὸν Θεὸν ἐφαμίλλως τῷ Μαρκίωνι, καὶ ταῖς λοιπαῖς αἱρέσεσιν. ὥστε ἐὰν ἀρέσῃ τοῦτο δεῖ πλείονας Ἐπισκόπους ἐν ταὐτῷ γενέσθαι, καὶ οὕτως ἐκθέσθαι τὸν κανόνα, ἵνα καὶ τῷ ποιήσαντι τὸ ἀκίνδυνον ᾖ.

ᾖ, καὶ ὁ ἀποκρινόμενος τὸ ἀξιόπιστον ἔχῃ ἐν τῇ περὶ τούτων ἀποκρίσει. A

ΒΑΛΣ. Τίνες εἰσὶν οἱ Ἐγκρατῖται, οἱ Σακκοφόροι, οἱ Ἀποτακτῖται, οἱ Ναυατιανοὶ, καὶ οἱ Μαρκιωνισταὶ, καὶ ποῖα τὰ εἴδη τῶν αἱρέσεων αὐτῶν, εἴρηται ἐν διαφόροις κανόσιν. ὁ δὲ παρὼν κανὼν ἑρμηνείας οὐ δέεται, διότι οὐδὲ εἰς ὅρος ἐγράφη παρὰ τοῦ ἁγίου, ἀλλ' ὡς γνωμάτευμα. τὴν γὰρ νομοθεσίαν εἰς συνοδικὸν διορισμὸν ἀπέλυσεν. σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸν ζ. κανόνα τῆς δευτέρας συνόδου, καὶ μάθε τίνες ἀπὸ τῶν αἱρετικῶν μετὰ τὸ δεχθῆναι βαπτίζονται, καὶ τίνες οὐ βαπτίζονται. B

ΖΩΝΑΡ. Ἐνταῦθα ὁ ἅγιος, τοὺς Ναυατιανοὺς βαπτίζεσθαι διορίζεται, μετὰ τῶν ἄλλων προσερχομένους τῇ ἐκκλησίᾳ, τοὺς ὡς τάχα φρονοῦντας τὰ τοῦ Μαρκίωνος· ὁ δὲ τῆς δευτέρας συνόδου ἕβδομος κανὼν ἀπαριθμῶν τοὺς χρίσματι μόνῳ ὀφείλοντας δεχθῆναι, καὶ τοὺς Ναυατιανοὺς ἐκείνοις συναριθμεῖ. πάντως δὲ ἐπικρατέστερος ὁ κανὼν ἔσται ἐκεῖνος, οἷα μεταγενέστερος, καὶ συνοδικός· καὶ ὅτι οὐδὲ ὁ μέγας Βασίλειος, ὡς κανόνα τοῦτον ἐξεφώνησεν, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν γνώμην πρὸς ἐρώτησιν ἐδήλωσεν· εἶτα ἐπάγει ὥσπερ καὶ αὐτὸς μὴ βεβαίως πρὸς τὸ ἐρωτηθὲν διακείμενος, τὸ ὥστε ἐὰν ἀρέσῃ τοῦτο δεῖ πλείονας Ἐπισκόπους ἐν ταυτῷ γενέσθαι, καὶ C οὕτως ἐκθέσθαι τὸν κανόνα, ἵνα διὰ τοῦ κανόνος ὑπὸ πλειόνων Ἐπισκόπων ἐκτεθέντος, καὶ τῷ ποιήσαντι τὸ ἀκίνδυνον ᾖ· καὶ ταὐτὸν δηλαδὴ καὶ βαπτίσαντι τοὺς εἰρημένους μὴ ᾖ κίνδυνος, ὡς παρὰ κανόνας ποιήσαντι, καὶ ὁ ἀποκρινόμενος τοῖς περὶ τοιούτων ἐρωτῶσι, τὸ ἀξιόπιστον ἔχει ἐκ τοῦ κανόνος. τὰ δὲ περὶ τῆς αἱρέσεως τῶν Μαρκιωνιστῶν καὶ Ἐγκρατιτῶν, προεγράφησαν ἐν τῇ τοῦ κανόνος ἐξηγήσει.

ΑΡΙΣΤ. Ἐγκρατίτας, καὶ Σακκοφόρους, καὶ Ἀποτακτίτας ἀναβαπτίσεις. εἰ γὰρ καὶ λέγουσιν, ὅτι εἰς πατέρα καὶ υἱὸν D καὶ ἅγιον πνεῦμα ἐβαπτίσθησαν, ἀλλ' ἐπεὶ κακῶν ποιητὴν τὸν θεὸν βλασφημοῦσι κατὰ Μαρκίωνα, μὴ ἀναβαπτιζόμενοι, ἄδεκτοι.

Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ κανόνι ὁ μέγας οὗτος τῆς ἐκκλησίας φωστὴρ τὸ τῶν Ἐγκρατιτῶν, καὶ Ναυατιανῶν, ἤτοι καθαρῶν βάπτισμα κατὰ λόγον οἰκονομίας ἐδέξατο, καὶ προσέταξε μόνῳ τῷ ἁγίῳ μύρῳ τούτους χρίεσθαι, προσερχομένους τῇ καθολικῇ πίστει, καὶ τὰς αἱρέσεις αὐτῶν ἀναθεματίζοντας. ἐνταῦθα δὲ ἐπιδιορθούμενος τὸ κατ' οἰκονομίαν ἐκεῖσε δεχθὲν, ὁρίζει τοὺς Ἐγκρατίτας, καὶ τοὺς λοιποὺς, ἀναβαπτίζεσθαι, E διὰ τὸ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν ἀποβλάστημα εἶναι τῶν Μαρκιωνιστῶν, βδελυσσομένων καὶ αὐτῶν, ὡς ἐκείνων, τὸν γάμον, καὶ ἀποστρεφομένων τὸν οἶνον, καὶ τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ μεμιασμένην εἶναι λεγόντων. Πλὴν ὁ ἕβδομος κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ ὁ ἕβδομος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὁ ἐνενηκοστὸς πέμπτος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου, τῶν Ναυατιανῶν, καὶ καθαρῶν, καὶ τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν τὸ βάπτισμα δέχεται, προσερχομένων τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀναθεματιζόντων πᾶσαν αἵρεσιν, καὶ τὴν ἑαυτῶν. χρίονται δὲ μόνον τῷ ἁγίῳ μύρῳ μέτωπα, ὀφθαλμοὺς, ῥῖνας, στόμα, καὶ ὦτα. F

ΚΑΝΩΝ μη΄.

Ἡ δὲ ἐγκαταλειφθεῖσα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, μένειν ὀφείλει. εἰ γὰρ ὁ κύριος εἶπεν, ὅτι ἐάν τις καταλείπῃ γυναῖκα ἐκτὸς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι, ἐκ τοῦ μοιχαλίδα αὐτὴν ὀνομάσαι ἀπέκλεισεν αὐτὴν τῆς πρὸς ἕτερον κοινωνίας. πῶς γὰρ δύναται ὁ μὲν ἀνὴρ ὑπεύθυνος εἶναι, ὡς μοιχείας αἴτιος, ἡ δὲ γυνὴ ἀναίτιος εἶναι, ἡ μοιχαλὶς παρὰ κυρίου διὰ τὴν πρὸς ἕτερον ἄνδρα κοινωνίαν προσαγορευθεῖσα;

& qui respondet, in responsione de his fide dignus habeatur.

BALS. Quinam sint Encratitæ, Saccophori, Apotactitæ, Novatiani, & Marcionistæ, & quænam sint hæc hæresium genera, in diversis canonibus dictum est. Præsens autem canon non eget interpretatione: quia nec ut decretum à sancto scriptum est, sed ut sententiæ ipsius explicatio. Legitimam enim constitutionem ad synodalem definitionem remisit. Tu autem lege vij. can. ii. syn. & disce quinam ex hæreticis baptizantur, postquam recepti fuerint, & qui non.

ZONAR. Hoc loco, vir sanctus, Novatianos quoque cum aliis, quandocunque se Ecclesiæ sistant, baptizandos esse decernit, quippe qui forte Marcionis placitis adhærescant. Septimus autem canon secundæ Synodi, dum eos qui cum solo chrismate admittendi sunt, numerat, cum iis Novatianos quoque percenset. Omnino verò canonis illius definitioni stare oportet, quippe qui & posterior est, & à synodo editus: Et quia ne magnus quidem Basilius, hunc veluti canonem pronuntiavit, sed suam sententiam, rogatus, aperuit: deinde subdit, quemadmodum & ipse, in propositâ quæstione, haud planè exploratum habeat quid sentiat, illis verbis, Quamobrem si hoc placuerit, oportet plures simul esse Episcopos, & sic canonem exponere, ut & is qui fecit sit extra periculum canone à pluribus Episcopis explicato; ac eodem modo videlicet, memoratos homines baptizanti nullum adsit periculum, quasi adversus canones fecerit, & qui de ejusmodi interrogantibus respondet, fide dignus, ob constitutum canonem, existimetur. Quæ porro ad Marcionistarum, & Encratitarum hæreses pertinent, supra in canonis explicatione, descripta sunt.

ARIST. *Encratitas, & Saccophoros, & Apotactitas denuò baptisabis. Quamvis enim asserant, quod in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum baptisati sunt, quandoquidem tamen Deum malorum auctorem impiè affirmant, juxta Marcionem, nisi denuò baptizentur, non sunt recipiendi.*

In primo quidem ipsius canone, magnum hoc Ecclesiæ luminare, Encratitarum & Novatianorum, sive Catharorum baptisma juxta œconomiæ rationem admisit, & jussit, eos solo chrismate sancto ungi, cum ad catholicam accedunt fidem & hæreses suas anathematizant. Hic autem corrigens quod ibi propter œconomiam admissum fuit, statuit Encratitas, & reliquos iterum baptizari: quia istorum hæresis est Marcionistarum germen, & his non minus quam istis nuptias detestantibus, & vinum fastidio damnantibus, & Dei creaturam contaminatam esse dicentibus. Sed septimus synodi Laodicenæ canon, & septimus Constantinopolitanæ, & nonagesimus quintus sextæ in Trullo Synodi, & Novatianorum, & Catharorum, & Quartadecimanorum baptisma recipit, si ad Ecclesiam adveniunt, & omnem hæresin etiam suam anathematizant. Solo autem sancto unguntur chrismate frontes, oculos, nasos, os, & aures.

CANON XLVIII.

Quæ à marito dimissa est, mea quidem sententia manere debet. Si enim dominus dixit, Si quis reliquit uxorem præterquam ratione fornicationis, facit eam adulterari, ex eo quod eam adulteram nominet, exclusit eam à societate cum alio. Quomodo enim potest vir quidem esse reus, ut auctor adulterii, mulier autem nulli esse culpæ affinis quæ adultera appellata est propter consuetudinem cum alio viro?

BALS. Vt est verisimile, sanctus interrogatus est, an debet marito legitimè conjungi quæ præter rationem à proprio marito separata est. Dixit itaque quòd quia dominus eam esse adulteram pronunciavit quæ extra fornicationem à suo marito dimissa est, si alii omnino conjuncta fuerit, debet ea mulier quiescere, & alii non conjungi. Suum itaque dictum confirmans adjicit, quod & si ea dimissionis causam non dederit, sed maritus, ipsa tamen si injustum divortium non toleranter tulerit & ad suum conjugem redierit, sed alii conjuncta fuerit, ut adultera condemnabitur: Ejus autem maritum dicit esse reum ut qui fuerit auctor adulterii. Et in his quidem consistit canon. Tu autem lege octuagesimum octavum canonem & nonagesimum tertium Synodi in Trullo, & quæ in his à nobis scripta sunt de iis quæ suos maritos reliquerunt & contra. Interrogaverit autem quispiam, cui pœnæ est obnoxius maritus mulieris, quæ injuste dimissa est, & cum alia vitæ societatem iniit? Sol. Quidam dixerunt eum esse reum adulterii: sed mihi non ita videtur. Quoniam enim in mulieris voluntate situm est ut ipsa alii jungatur, & sic adulteretur, & toleranter pati, & non fieri adulterium, quomodo maritus, qui non est adulteratus, ut adulter punietur? Existimo ergò quòd ut adulter quidem non punietur, agetur autem in eum, ut qui præter rationem divortii libellum emiserit, ut vult decimum quartum caput tricesimæ quartæ Iustinianæ novellæ seu quartum caput septimi tituli vicesimi octavi libri quod sic habet. Quia autem nonnulli student nostram legem transgredi in qua specialiter causas enumeravimus, ex quibus solis potest emitti divortium, vel à viro, vel à muliere, jubemus præter illas causas nullo modo fieri divortium, vel factum confirmari, vel ex consensu matrimonium dissolvere, & peccata aliis condonare. Sin autem præter causas à nobis definitas ausi fuerint aliqui dissolvere matrimonium, jubemus, si quidem descendentes habeant, sive ex ipso, sive ex alio matrimonio, dare illis eorum substantias, secundum legum ordinem, virumque & mulierem intrudi in monasterium toto vitæ suæ tempore, & ex uniuscujusque facultatibus circiter quatuor uncias monasteriis in quæ immittuntur separari: marito scilicet ne usum quidem habente ejus partis, quæ datur liberis. Sin autem descendentes non habeant, sed ascendentes inveniantur, ipsi tertiam partem facultatum accipiant, præterquam si impiæ matrimonii solutioni consenserint. Duæ autem partes monasteriis in quæ unusquisque injicitur, separentur. Sin autem nec descendentes, nec ascendentes fuerint, vel si etiam ascendentes ei quod factum est consenserint, jubemus omnes facultates dari monasteriis in quæ conjecti sunt, ne propter hanc inventionem, Dei quoque judicium contemnatur, & lex nostra transiliatur. Sed & eos, qui ejusmodi nefarios contractus componunt, corporalibus pœnis subjici jubemus, & mitti in exilium. Si autem ii qui matrimonium solvere conati sunt, rursus velint seipsos matrimonio conjungere, priusquam in monasteria injiciantur, damus eis hoc agendi facultatem & prædictas illis pœnas condonamus, & ut facultates suas habeant ipsis concedimus, & ut ita inter se vivant, perinde ac si nihil inter se hujusmodi peccassent: si una autem persona velit revocare matrimonium, si altera persona non consenserit, adversus eum qui non vult, pœnæ serventur. Hæc autem omnia servari jubemus, & in hac urbe regia, & in provinciis, & per comitem privatorum, & scholam Palatinorum, & per præsides provinciarum, & eorum ordines, ipsis scientibus, quod si peccato hujusmodi commisso se segniter gesserint, & non hæc omnia servaverint, & exterminationem, & publicationem subibunt. Hæc autem ipsa servare jubemus loci quoque sanctissimos

ΒΑΛΣ. Ὡς ἔοικεν, ἐρωτήθη ὁ ἅγιος, εἰ ὀφείλει νομίμως
A ἀνδρὶ συναφθῆναι ἡ παραλόγως διαζυγεῖσα παρὰ τοῦ οἰκείου ἀνδρός, εἶπεν ὅτι ἐπεὶ ὁ Κύριος ἀπεφήνατο μοιχαλίδα εἶναι τὴν καταλειφθεῖσαν παρεκτὸς πορνείας ὑπὸ τοῦ οἰκείου ἀνδρός, πάντως ἐὰν ἑτέρῳ συζευχθῇ, ὀφείλει ἡ τοιαύτη γυνὴ ἡσυχάζειν καὶ ἑτέρῳ μὴ συναφθῆναι. κατασκευάζων δὲ τὸν οἰκεῖον λόγον προστίθησιν, ὅτι κἂν οὐ δέδωκεν αὐτὴ τὴν αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως, ἀλλ' ὁ ἀνήρ, ὅμως καὶ αὐτὴ εἰ μὴ καρτερήσει τὴν παράλογον διάζευξιν, καὶ ἀνακαλέσηται τὸν οἰκεῖον ὁμόζυγον, ἀλλ' ἑτέρῳ συναφθῇ, ὡς μοιχαλὶς κατακριθήσεται, τὸν ἄνδρα δὲ ταύτης ὑπεύθυνον εἶναι φησὶν, ὡς γενόμενον αἴτιον
B τῆς μοιχείας. καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸν πη'. κανόνα, καὶ τὸν ϟγ'. τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἐν τούτοις γραφέντα περὶ τῶν καταλιμπανουσῶν τοὺς οἰκείους ἄνδρας, καὶ τὸ ἐναντίον. ἐρωτήσει δέ τις ποίᾳ εὐθύνῃ ὑπόκειται ὁ ἀνὴρ τῆς καταλειφθείσης γυναικὸς ἀναλόγως, καὶ ἑτέρῳ συμβιωσάσης; Λύσις. τινὲς εἶπον τῷ περὶ μοιχείας ἐγκλήματι εἶναι τοῦτον ὑπεύθυνον· ἐμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ. ἐπεὶ γὰρ παρὰ τῷ θελήματι τῆς γυναικὸς πρόκειται τὸ συζευχθῆναι αὐτὴν ἑτέρῳ, καὶ οὕτω μοιχευθῆναι, καὶ τὸ καρτερῆσαι, καὶ μὴ γενέσθαι μοιχείαν, πῶς ὁ ἀνὴρ μὴ μοιχεύσας, ὡς μοιχὸς κολασθήσεται; οἶμαι οὖν ὅτι ὡς μὲν μοι-
C χὸς οὐ κολασθήσεται, κινηθήσεται δὲ κατ' αὐτοῦ ὡς ἀναλόγως πέμψαντι διαζύγιον, κατὰ τὸ ιγ'. κεφ. τῆς λδ'. Ἰουστινιανείου νεαρᾶς, ἤτοι τὸ δ'. κεφ. τοῦ ζ'. τίτλου τοῦ κη'. βιβλίου ἔχον οὕτως· ἐπεὶ δή τινες τὸν ἡμέτερον παραβαίνειν σπουδάζουσι νόμον, ἐν ᾧ ἰδικῶς τὰς αἰτίας ἀπηριθμησάμεθα, ἐξ ὧν μόνων διαζύγιον δύναται πέμπεσθαι ἢ ἐκ τοῦ ἀνδρὸς, ἢ ἐκ τῆς γυναικὸς, κελεύομεν παρ' ἐκείνας τὰς αἰτίας μηδενὶ τρόπῳ διαζύγια γίνεσθαι, ἢ ἐρρῶσθαι τὰ γινόμενα, ἢ κατὰ συναίνεσιν τοὺς γάμους διαλύειν, καὶ συγχωρεῖν ἀλλήλοις τὰ ἁμαρτήματα. εἰ δὲ παρὰ τὰς ἀφ' ἡμῶν διωρισμένας αἰτίας τολμήσουσί τινες διαλύειν τὸν γάμον, κελεύομεν, εἰ μὲν
D κατιόντας ἔχοιεν εἴτε ἐξ αὐτοῦ, εἴτε ἐξ ἄλλου γάμου, τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐκείνοις δίδοσθαι, κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν, καὶ τόν τε ἄνδρα, καὶ τὴν γυναῖκα εἰς μοναστήριον ἐμβάλλεσθαι ἐπὶ πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνον. καὶ ἐκ τῆς ἑκάστου περιουσίας ἀνὰ τεσσάρας οὐγγίας τοῖς μοναστηρίοις ἐν οἷς ἐμβάλλονται, ἀφορίζεσθαι· τοῦ ἀνδρὸς δηλονότι μηδὲ χρῆσιν ἔχοντος τοῦ διδομένου τοῖς παισὶ μέρους. εἰ δὲ κατιόντας μὴ ἔχοιεν, ἀλλὰ ἀνιόντες εὑρίσκωνται, τὸ τρίτον μέρος τῆς οὐσίας λαμβάνειν αὐτοὺς, εἰ μὴ τῇ ἀσεβείᾳ τῆς λύσεως τοῦ γάμου συνήρεσαν. τὰ δὲ δύο μέρη τοῖς μοναστηρίοις, ἐν οἷς ἕκαστος ἐμβάλλεται, ἀφορίζεσθαι. εἰ δὲ μήτε κατιόντες μήτε ἀνιόντες εἶεν, ἢ καὶ εἰ οἱ ἀνιόντες συνήρεσαν τῷ γεγονότι, κελεύο-
E μεν πᾶσαν τὴν οὐσίαν τοῖς μοναστηρίοις, ἐν οἷς ἐνεβλήθησαν δίδοσθαι, ἵνα μὴ διὰ ταύτης περινοίας, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ κρίμα καταφρονηθείη, καὶ ὁ ἡμέτερος νόμος παραβαθῇ. ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπουργοῦντας ταῖς τοιαύταις λύσεσι τῶν γάμων, ἢ τὰ τοιαῦτα ἄθεσμα συμβόλαια συντιθέντας ταῖς εἰς σῶμα ποιναῖς ὑποβάλλεσθαι κελεύομεν, καὶ εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι. εἰ δὲ οἱ τὸν γάμον λύειν ἐπιχειρήσαντες βουληθῶσι πάλιν ἑαυτοὺς συζευγνύναι, πρὶν ἐμβληθῶσι μοναστηρίοις, ἄδειαν αὐτοῖς δίδομεν τοῦτο ποιεῖν, καὶ τὰς προειρημένας ποινὰς συγχωροῦμεν αὐτοῖς, καὶ τὰς ἰδίας περιουσίας ἔχειν. καὶ οὕτω πρὸς ἀλλήλους ζῆν, ὡς ἂν εἰ μηδὲν τοιοῦτον
F ἡμαρτημένον ἐτύγχανε, τοῦ ἑνὸς δὲ βουλομένου τὸν γάμον ἀνακαλέσασθαι, εἰ μὴ συναινέσῃ τὸ ἕτερον πρόσωπον, κατὰ τοῦ μὴ βουλομένου κρατεῖν τὰς ποινάς. ταῦτα δὲ πάντα φυλάττεσθαι κελεύομεν, ἔν τε τῇ βασιλίδι ταύτῃ πόλει, καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, διά τε τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων, καὶ τῆς τῶν Παλατίνων σχολῆς, καὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχόντων, καὶ τῶν τάξεων αὐτῶν, εἰδότων αὐτῶν, ὡς εἰ ῥᾳθυμήσωσι τοιούτου τινὸς ἁμαρτανομένου, καὶ μὴ πάντα ταῦτα παραφυλάξωσι, καὶ ἐξορίαν καὶ δήμευσιν ὑποστήσονται. ταῦτα δὲ αὐτὰ κελεύομεν παραφυλάττειν, καὶ τοὺς κατὰ τόπον ὁσιωτάτους

Ἐπισκο-

Ἐπισκόποις ὥστε προνοίᾳ αὐτῶν τὰ παραδιδόμενα πρόσωπα ἐν μοναστηρίοις ἐμβάλλεσθαι, καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν τὰ παρ' ἡμῖν διορισθέντα τοῖς μοναστηρίοις παρέχεσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Τὴν παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀπολυθεῖσαν γυναῖκα ἀπαιτεῖσθαι λέγει ἄζυγα μένειν, ἢ ἑτέρῳ συνοικοῦσαν μοιχαλίδα λογίζεσθαι· καὶ τὴν τοῦ κυρίου ἀπόφασιν παράγει, εἰπόντος· ὁ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι· ὥστε, φησίν, ἐκ τοῦ μοιχαλίδα αὐτὴν παρὰ τοῦ κυρίου ὀνομασθῆναι, κεκώλυται αὐτῇ ἡ πρὸς ἕτερον ἄνδρα συμβίωσις. ἐπεὶ γὰρ ὁ ἀνὴρ ὑπεύθυνός ἐστιν, ὡς ποιῶν αὐτὴν μοιχᾶσθαι, πάντως καὶ ἡ γυνὴ ὡς μοιχευομένη κατακριθήσεται, ὅτι καὶ μοιχαλὶς παρὰ τοῦ κυρίου ὠνόμασται.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ παρ' ἀνδρὸς ἀφεθεῖσα μενέτω οὕτως. εἰ γὰρ μοιχᾶται, κατὰ τὸν τοῦ κυρίου λόγον, τῆς πρὸς ἕτερον κλείεται κοινωνίας.

Εἰ τὴν ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται, μᾶλλόν ἐστιν ἡ γυνὴ μοιχαλὶς, ἡ καὶ τὸν ἄνδρα, διὰ τῆς πρὸς αὐτὴν κοινωνίας, μοιχὸν καταστήσασα. καὶ διὰ τοῦτο μένειν ὀφείλει, ἡ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀφεθεῖσα, ἐν ἀγαμίᾳ.

ΚΑΝΩΝ μθʹ.

Αἱ πρὸς ἀνάγκην γινόμεναι φθοραὶ ἀνεύθυνοι ἔστωσαν, ὥστε καὶ ἡ δούλη, εἰ ἐβιάσθη παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότου, ἀνεύθυνός ἐστιν.

ΒΑΛΣ. Ἡ παροῦσα ἀπόκρισις ἐξεφωνήθη χάριν δούλης τινὸς κατὰ βίαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου δεσπότου πορνευθείσης. φησὶ γὰρ ὡς ἐπεὶ καὶ ἄλλαι πᾶσαι φθοραὶ αἱ κατὰ ἀνάγκην καὶ βίαν γινόμεναι, παρὰ τῶν πολεμίων δηλαδὴ πρὸς τὰς αἰχμαλωτισθείσας, καὶ παρὰ ἀρχοντικῶν προσώπων πρὸς τὰς ὑπ' αὐτῶν ἀρχομένας, ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ δούλη ἡ κατὰ βίαν συμφθαρεῖσα τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ, οὐχ ὑποπεσεῖται τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις. ἀνάγνωθι κανόνα πρῶτον τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ τοῦ εἰς τὸ πάσχα. ταῦτα δὲ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κρατήσουσιν ὅσον εἰς τὸ μὴ ἐπιτιμηθῆναι διὰ τὴν φθορὰν τῆς πορνείας τὰς φθαρείσας. ἐπεὶ τοίγε ἂν κατὰ βίαν ἢ ἄγνοιαν ἐμπέσῃ τις εἰς πρᾶγμα κωλῦον αὐτὸν ἀπὸ διακονίας ἱερατικῆς, οὐκ ὠφεληθήσεται εἰς τὸ εἶναι καὶ ἐφεξῆς μετὰ τῶν ἱερωμένων, διὰ τὸ μὴ κατὰ γνώμην οἰκείαν ἐμπεσεῖν εἰς τὸ κακὸν, ἀλλὰ καθαιρεθήσεται. καὶ ἀνάγνωθι τὸν πρῶτον κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, καὶ τὸν κζʹ. κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου πατρός. διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς οἶμαι, οὐδὲ οἱ κατὰ αὐθεντίαν βασιλικὴν ἀποκειρόμενοι, δύνανται μετασχηματίζεσθαι προβαλλόμενοι τὸν παρόντα κανόνα τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀλλ' ἔσονται ἐξ ἀνάγκης μοναχοὶ, κἂν κατὰ βίαν ἀπεκάρησαν· ὥσπερ καὶ ἡ κατὰ βίαν φθαρεῖσα, ἐὰν ἦν διακόνισσα, ἐπιτιμίῳ μὲν οὐχ ὑποπεσεῖται, διακονικὸν δέ τι οὐκ ἐνεργήσει, διὰ τὸ παραχωρήσει θεοῦ ἐμπεσεῖν εἰς κακὸν, ἀφαιρούμενον ἐξ αὐτῆς τὴν διακονίσσης ἀξίαν.

ΖΩΝΑΡ. Τὰς βιαίως γινομένας φθορὰς γυναιξὶν, οὐκ εἰς ἁμαρτίαν χρὴ λογίζεσθαι. εἰ γὰρ δούλην τις οἰκείαν βιάσηται, ἡ δὲ ἄκουσα τῷ τοῦ δεσπότου ὑποκύψῃ θελήματι, οὐκ ἐπιτιμηθήσεται ὡς πορνεύσασα. ὅτι εἴ τις ἥρπαγη παρά τινος ἀκουσίως καὶ ἐφθάρη, καὶ ὅσαι ὁμοιοτρόπως ἐφθάρησαν.

ΑΡΙΣΤ. Φθορὰ κατηναγκασμένη, ἀνεύθυνος· καὶ δούλη βιαζομένη παρὰ δεσπότου, ἀνεύθυνος.

Ἡ βιασθεῖσα παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότου, δούλη ἀνεπιτίμητος.

A Episcopos, ut eorum providentia, personæ quæ traditæ sunt, in monasteria conjiciantur, & ex rebus ipsis ea quæ à nobis definita sunt, monasteriis præbeantur.

Zonar. Quæ à viro dimissa est mulier, cœlibem vitam agere oportere affirmat, aut si alteri se viro adjunxerit, adulteram judicari: profertque Domini sententiam, dicentis, Qui dimisit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam adulterari, ut proinde, inquit, ex quo adultera ipsa à Domino nominata est, vetita illi sit, cum alio viro matrimonii societas. Cum enim vir culpæ obnoxius sit, quasi adulterandi causam ipsi præbeat, uxor

B quoque plane velut adultera condemnabitur, quandoquidem adultera Domini quoque voce appellata fuit.

Arist. *Quæ à viro dimittitur, sic maneat. Si enim mœchatur, juxta Domini dictum, alius communione excluditur.*

Si qui dimissam duxit, adulteratur, multo magis mulier est adultera, quæ etiam virum per communionem cum ipsa adulterum reddit. Et ideo quæ à viro suo dimissa est extra matrimonium manere debet.

C

Canon XLIX.

Stupra quæ per vim inferuntur, non sint accusationi obnoxia. Quare etsi ancillæ vis allata fuerit à proprio domino, ea à culpa est libera.

Bals. Præsens edita est responsio ob ancillam quandam, quæ à domino suo vim passa est. Dicit enim, quòd quoniam & aliæ omnia stupra, quæ necessitate & vi perpetrantur, ab hostibus scilicet in captivas, & à personis quæ regunt, in eas personas qui-

D bus præsunt, necessariò quoque ancilla, quæ vi cum suo domino rem habuit, non incidet in pœnas fornicatorum. Lege canonem primum sancti Dionysii Archiepiscopi Alexandrini ex ejus sermone in Pascha. Hæc autem, ut mihi videtur, obtinebunt, quantum ad hoc, ut quæ strupatæ fuerunt, propter stuprum fornicationis supplicio afficiantur. Nam si per vim vel ignorantiam aliquis in rem inciderit, quæ eum à sacerdotali ministerio arceat, non adjuvabitur ex eo, quòd non propria voluntate in hoc malum inciderit, ut sit deinceps cum sacratis; sed deponetur. Et lege primum canonem synodi Ancyranæ, & xxvii. can. præsentis sancti

E patris. Propterea enim, ut existimo, nec qui imperatoria auctoritate tondentur, possunt transformari, habitúmve mutare sancti Basilii præsentem canonem producentes; sed erunt necessariò monachi, etiamsi vi tonsi fuere: quemadmodum & quæ vi stupiata est, si erat Diaconissa, in pœnam quidem non incidet, sed nihil amplius Diaconicum exercebit, quòd ea Dei permissu in malum inciderit, quod ei aufert Diaconicam auctoritatem.

F Zonar. Stupra quæ per vim mulieribus inferuntur, criminis loco duci non oportet. Si etenim quis ancillam suam violaverit, ea vero invita, Domino voluntati succubuerit, nequaquam ut fornicaria mulctabitur; Neque si quæ ab aliquo præter voluntatem rapta est, & corrupta, & quæcunque simili modo vitiatæ fuerunt.

Arist. *Corruptio per vim admissa, culpa vacat. Et ancilla à domino coacta, insons est.*

Si ancillæ vis à domino suo allata sit, reprehensioni non est obnoxia.

A

Canon L.

Trigamia lex non est, quare lege tertium matrimonium non approbatur. Veruntamen ea ut ecclesiæ inquinamenta videmus: sed publicis condemnationibus non subjicimus, ut quæ soluta fornicatione sunt magis expetenda.

Bals. Cum audis sanctum dicentem non esse legem in trigamia, ne dixeris etiam à lege civili prohibere trigamiam: à lege enim concessa est. Sed ecclesiasticam hic legem intellige: legem autem civilem dic antiquam, quæ ante sanctum patrem observabatur, non autem eam quæ multis post seculis lata est, scilicet Porphyrogenetæ, & Imperatoris domini Constantini decisionem, quæ sita est in quarto canone hujus sancti, quam etiam lege, ut dicit Zonaras. Neque enim fieri potest ut hoc dicat, quòd in sancti mentem venire non poterat, utpote quod multis post seculis factum est. Quod autem etiam à lege antiqua tertium matrimonium permissum est, lege lib. xxviii. tit. viii. cap. lxiii. thema vi. & tit. xiiii. cap. iiii. Nota autem, quòd ex hoc præsenti canone apparet non dissolvi tertium matrimonium ut contra leges factum. Dicit enim, quòd inquinamenta quidem ecclesiæ tertia matrimonia omnino reputantur, ut quæ ab ecclesia non permittuntur, si rogata fuerint. Publicis autem condemnationibus, seu manifestis divulsionibus non subjiciuntur, quod sint ejusmodi conjugia fornicatione meliora. Qui autem matrimonium ita contraxerunt, per polygamiam minus effusè peccant. Qui autem fornicantur, laxis habenis in vitia feruntur, ut qui indiscriminatim ex alia muliere ad aliam transeant.

Zonar. Quarto etiam canone, hic sanctus, trigamiam polygamiæ nomine appellari dixit, & non matrimonium, quin potius castigatam fornicationem nuncupari: Et hoc loco inquinamentum Ecclesiæ nominavit. Cæterum publice, inquit, hoc est aperte, ac sine tergiversatione ipsam minime condemnamus, eousque ut etiam dissolvatur ejusmodi matrimonium. Idcirco vero non dissolvitur, quod præ soluta fornicatione, incastigata nimirum, & quæ ab alia ad aliam mulierem passim digreditur, est præoptandum, tanquam fornicatio quidem, veruntamen castigata, quippe cum vir una muliere sit contentus. Porro cum audis trigamiæ non esse legem, Ecclesiasticam legem ac spiritualem intellige. Per Novellam siquidem Porphyrogenetæ & Constantini, tertiæ nuptiæ, non sine nota tamen ac mulctis, permittuntur.

Arist. *Qui tertium contrahit matrimonium, leges transgreditur. Hæc autem, ut Ecclesiæ inquinamenta, non sunt publicè traducenda, tolerabiliora dissolutâ fornicatione judicata.*

Lex quidem politica tertias nuptias agnoscit, & filios ex eis susceptos pro legitimis habet, & ad hæreditatem vocat. At à canonibus tertiæ nuptiæ non admittuntur, sed istas ut Ecclesiæ inquinamentum habent. Sed quandoquidem licenter in fornicatione viventi sive dimissâ sint magis expetendæ, publicis quidem condemnationibus non subjicitur: hoc est, trigamus cum deflentibus non collocatur, nec publicum triumphum agit ut condemnatus. Aliter autem in quinquennium pœnas persolvit, in duobus quidem vel etiam tribus divinarum scripturarum dignus auditione habitus, in regiis foribus stans. In aliis autem duobus cum fidelibus constitutus & cum iis in orationibus communicans. Et sic in eorum qui divinorum Sacramentorum sunt participes locum restituitur.

ΚΑΝΩΝ ν'.

Τριγαμίας νόμος οὐκ ἔστιν, ὥστε νόμῳ τρίτος γάμος οὐκ ἄγεται. τὰ μέντοι τοιαῦτα ὡς ῥυπάσματα τῆς ἐκκλησίας ὁρῶμεν· δημοσίαις δὲ καταδίκαις οὐχ ὑποβάλλομεν, ὡς τῆς ἀνειμένης πορνείας αἱρετώτερα.

ΒΑΛΣ. Ἀκούων τοῦ ἁγίου λέγοντος μὴ εἶναι νόμον ἐπὶ τριγαμίας, μὴ εἴπῃς καὶ ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ πολιτικοῦ κωλύεσθαι τὴν τριγαμίαν· ἐκκεχώρηται γὰρ ἀπὸ τοῦ νόμου. ἀλλὰ νόμον ἐνταῦθα τὸν ἐκκλησιαστικὸν νόει· νόμον δὲ πολιτικὸν εἰπὲ τὸν
B. παλαιὸν παρὰ τοῦ ἁγίου πατρὸς κρατοῦντα, οὐ μὴν τὸν μεταγενέστερον κατὰ πολὺ, δηλονότι τὸν τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ βασιλέως κυροῦ Κωνσταντίνου τόμον, τὸν καταστρωθέντα εἰς τὸν δ'. κανόνα τούτου τοῦ ἁγίου, ὃν καὶ ἀνάγνωθι, καθὼς ὁ Ζωναρᾶς φησί. τοῦτο γὰρ λέγειν ἀνένδεκτον, διὰ τὸ μηδὲ εἰς ἔννοιαν τοῦ ἁγίου ἐλθεῖν, τὸ μετὰ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας γεγονός. ὅτι δὲ ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἐκκεχώρηται ὁ τρίτος γάμος, ἀνάγνωθι βιβλίον κη'. τίτλον η'. κεφ. ξγ'. θέμα ς'. τίτλον ιδ'. κεφ. δ'. σημείωσαι δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀναφαίνεται, ὅτι οὐ διασπᾶται ὁ τρίτος γάμος ὡς παράνομος. φησὶ γὰρ ὅτι ῥύπασμα μὲν τῆς ἐκκλησίας λογίζονται
C οἱ τρίτοι γάμοι πάντως, ὡς μὴ ἐκχωρούμενοι ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἐὰν ἐρωτηθῶσι. δημοσίαις δὲ καταδίκαις, ἤτοι φανεροῖς διασπασμοῖς οὐχ ὑποβάλλονται, διὰ τὸ εἶναι τὰ τοιαῦτα συνοικέσια κρείττονα τῆς πορνείας. οἱ μὲν γὰρ οὕτω γαμήσαντες, συνεσταλμένην ἁμαρτίαν διὰ τῆς πολυγαμίας ποιοῦσιν. οἱ δὲ πορνεύοντες ἀνειμένην καὶ ἐξηπλωμένην ἁμαρτίαν ἐργάζονται ὡς ἐξ ἑτέρας γυναικὸς εἰς ἑτέραν ἀδιαφόρως μεταβαίνοντες.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ κανόνι ὁ ἅγιος οὗτος τὴν τριγαμίαν πολυγαμίαν ἔφησεν ὀνομάζεσθαι καὶ μὴ γάμον,
D μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμένην. κἀνταῦθα ῥύπασμα τῆς ἐκκλησίας ἐκάλεσε. πλὴν, φησὶ, δημοσίᾳ, ἀντὶ τοῦ φανερῶς καὶ ἀνυποστόλως οὐ καταδικάζομεν αὐτὴν ὥστε καὶ διασπᾶν τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον. οὐ διασπᾶται δὲ ὅτι παρὰ τὴν ἀνειμένην πορνείαν τὴν ἀκόλαστον δηλαδὴ καὶ ἐξ ἑτέρας γυναικὸς εἰς ἑτέραν μεταβαίνουσαν, αἱρετωτέρα ἐστὶν, ὡς πορνεία μὲν, κεκολασμένη δὲ, οἷα μιᾷ ἀρκουμένου τοῦ ἀνδρὸς γυναικί. ἀκούων δὲ ὅτι τριγαμίας νόμος οὐκ ἔστιν, ἐκκλησιαστικὸν καὶ πνευματικὸν νόει νόμον. ἀπὸ γὰρ νεαρᾶς τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Κωνσταντίνου, ἐφεῖται καὶ ὁ τρίτος γάμος, μετὰ μέντοι διαστίξεων καὶ ἐπιτιμίων.

E ΑΡΙΣΤ. *Ὁ τρίγαμος, ἄνομος· ὡς δὲ ῥυπάσματα τῆς ἐκκλησίας τὰ τοιαῦτα παραβλεπόμενα, ἀπολύτως κρείττω τῆς ἀνειμένης πορνείας κρινόμενα.*

Ὁ μὲν πολιτικὸς νόμος τὴν τριγαμίαν ἐπιγινώσκει, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς τεχθέντας παῖδας νομίμους ἔχει, καὶ εἰς κληρονομίαν καλεῖ. τοῖς δὲ κανόσιν ὁ τρίτος γάμος οὐ παραδέχεται, ἀλλ' ὡς ῥύπασμα τοῦτον τῆς ἐκκλησίας ἔχουσιν. ὅτι δὲ τῆς ἀνειμένης πορνείας, ἤτοι τῆς ἐκλελυμένης ἐστὶν αἱρετώτερος, δημοσίαις μὲν καταδίκαις οὐχ ὑποβάλλεται· τοῦτ' ἔστιν, ὁ τρίγαμος μετὰ τῶν προσκλαιόντων οὐ τίθεται, καὶ θριαμ-
F βεύεται δημοσίᾳ ὡς κατάκριτος· ἄλλως δὲ ἐπὶ πέντε ἔτεσιν ἐπιτιμᾶται· ἐν δυσὶ μὲν, ἢ καὶ τρισὶ, τῆς τῶν θείων γραφῶν ἀκροάσεως ἀξιούμενος ἐν ταῖς βασιλικαῖς πύλαις ἱστάμενος. ἐν δὲ ἑτέροις δυσὶ μετὰ τῶν πιστῶν συνιστάμενος, καὶ συγκοινωνῶν αὐτοῖς τῶν εὐχῶν, καὶ οὕτως ἀποκαθιστάμενος εἰς τὸν τόπον τῶν μεταλαμβανόντων τῶν θείων ἁγιασμάτων.

A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ

Επιστολὴ τρίτη.

ΚΑΝΩΝ να΄.

ΤΟ κατὰ κληρικοὺς ἀδιορίστως οἱ κανόνες ἐξέθεντο, κελεύσαντες μίαν ἐπὶ τοῖς παραπεσοῦσιν ὁρίζεσθαι τιμωρίαν, τὴν ἔκπτωσιν τῆς ὑπηρεσίας, εἴτε ἐν βαθμῷ τυγχάνοιεν, εἴτε καὶ ἀχειροτονήτῳ ὑπηρεσίᾳ προσκαρτεροῖεν.

B

ΒΑΛΣ. Εν τῷ λβ΄. κανόνι διωρίσατο ὁ ἅγιος ἀπὸ παντὸς ἁμαρτήματος διὰ μόνης καθαιρέσεως κολάζεσθαι τοὺς κληρικούς. ἐπεὶ δὴ ἔλεγόν τινες, ἐκείνους λογίζεσθαι κληρικοὺς τοὺς χειροτονίαν ἔχοντας, οὐ μὴν τοὺς διὰ μόνης σφραγῖδος καταταχθέντας εἰς βαθμοὺς ἐκκλησιαστικοὺς (τούτους γὰρ ἤθελον πλειόνως κολάζεσθαι) διωρίσατο ὁ ἅγιος διὰ τοῦ παρόντος κανόνος πάντας τοὺς κληρικοὺς ὁμοίως διὰ μόνης καθαιρέσεως ἤτοι διὰ ἐκπτώσεως τῆς προσούσης αὐτοῖς ἱερᾶς διακονίας, κολάζεσθαι, κἄν τε κεχειροτονημένοι ὦσιν, ὡς οἱ πρεσβύτεροι, οἱ διάκονοι, καὶ οἱ ὑποδιάκονοι, κἄν τε διὰ μόνης σφραγῖδος ἐνέργειαν ἔχωσιν ἱερατικὴν, C ὡς οἱ ἀναγνῶσται, καὶ ψάλται, οἱ θυρωροὶ, καὶ οἱ ὅμοιοι. καὶ ταῦτα μὲν περὶ κληρικῶν διὰ χειροτονίας, ἢ διὰ σφραγῖδος καταταχθέντων εἰς βαθμοὺς ἐκκλησιαστικούς. ἐὰν δέ τις μόνην ἔχων ἐπικουρίδα ἀπὸ Επισκόπου, ἢ ἀπὸ ἡγουμένου, ἐμπέσῃ εἰς ἔγκλημα, ἀλλοιοτρόπως οὐχὶ τιμωρηθήσεται; Λύσις. καὶ ὁ τοιοῦτος κληρικός ἐστι, καὶ καταδικασθήσεται ὡς λοιποὶ κληρικοί. κωλυθήσεται γὰρ ἐνεργεῖν οἱονδήποτε ἔργον, ὅπερ ἐνεργοῦσιν οἱ ἔχοντες ἐπικουρίδας, ὅπερ οὐκ εἰσελθὼν εἰς βῆμα, οὐκ ἀναγνῷ ἐπ' ἄμβωνος, οὐ προκόψει εἰς βαθμίδα ἱερατικήν. θαυμάζω δὲ ὅπως τινὲς καθαιρεθέντες ἐνεργοῦσι χαρτουλαράτα ἐκκλησιαστικὰ, D ἅτινα ἐνεργοῦσι μόνοι ἱερωμένοι. ὡσαύτως θαυμάζω πῶς οἱ ἔχοντες μόνας ἐπικουρίδας, καὶ ἁμαρτήσαντες ἐξετάζονται, καὶ ἁπλῶς ὡς λαϊκοὶ κολάζονται. εἶδον γὰρ τοῦτο διαφόρως. σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, ὅτι ἐπεὶ καὶ τὰ ἀρχοντίκια διὰ σφραγῖδος δίδονται, βαθμοὶ καὶ ταῦτά εἰσι· καὶ ἀδικοῦνται οἱ παρὰ Επισκόπων ἀκρίτως ἐκ τῶν ὀφφικίων αὐτῶν ἐκβαλλόμενοι, ἢ ἐν ταῖς στάσεσιν αὐτῶν περιυβριζόμενοι, οὐδὲ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ Επίσκοποι ποιεῖν ἐπ' αὐτοῖς μετὰ τὴν σφραγῖδα, ὅπερ οὐ δύνανται ποιεῖν εἰς τὰ διακονικὰ ἀξιώματα.

ΖΩΝΑΡ. Πάντας φησὶ τοὺς κληρικοὺς, εἴτε χειροθεσίαν ἔχοιεν, εἴτε ἀχειροθέτητοι ὑπηρετοῖεν, παραπεσόντας, ἐκπτώσει κολάζουσιν οἱ κανόνες τοῦ βαθμοῦ ἢ τῆς ὑπηρεσίας. E οὐ γὰρ τοὺς μείζονος ὄντας βαθμοῦ μᾶλλον κολάζουσι πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ ὑποδιακόνους, τοὺς καὶ χειροθεσίαν ἔχοντας, ἤτοι χειροτονίαν· τοὺς δὲ κατωτέρω, κουφότερον, οὓς καὶ ἀχειροθετήτους ἔφη, ὡς μόνῃ σφραγῖδι γενομένους, καὶ οὐκ ἐπιθέσει χειρῶν, ἀλλὰ πάντας ἐκπτώσει κολάζονται τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς ὑπηρεσίας.

ΑΡΙΣΤ. Καὶ κληρικοὶ παραπίπτοντες, τῶν βαθμῶν ἀποπίπτουσιν, εἴτε ὑπηρετοῦσιν, εἴτε κεχειροτόνηνται.

F

Οἱ ὑπηρέται τῆς ἐκκλησίας, εἴτε ἐν βαθμῷ τυγχάνουσι πρεσβυτέρων, διακόνων, ὑποδιακόνων, ψαλτῶν, καὶ ἀναγνωστῶν, εἴτε καὶ ἀχειροτόνητοί εἰσιν, ὡς θυρωροὶ, κανδηλάπται, καὶ οἱ τὴν φυλακὴν ἐμπεπιστευμένοι τῶν ἁγίων θυρῶν τοῦ θυσιαστηρίου, εἰ παραπέσωσιν εἰς πορνείαν, μίαν τὴν τιμωρίαν ἔχουσι, τὸ ἐκπεσεῖν τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν.

EJUSDEM AD EUNDEM

Epiſtola tertia.

Canon LI.

Quod ad Clericos attinet canones indefinitè ediderunt, unum in iis qui lapſi ſunt ſupplicium decerni jubentes, à miniſterio ſcilicet amotionem, ſive ſint in gradu, ſive etiam in miniſterio, quod non impoſitis manibus datur, perſeverent.

Bals. In xxxij. can. ſanctus definiit propter omne peccatum Clericos per ſolam depoſitionem puniri. Sed quia nonnulli dixerunt illos reputari Clericos, qui ordinati ſunt, non autem eos qui per ſolum characterem conſtituti ſunt in gradibus eccleſiaſticis (Illos enim magis puniri volebant) definit ſanctus per præſentem canonem, omnes ſimiliter Clericos per ſolam depoſitionem, ſeu lapſum à ſacro quod ad eos pertinet miniſterio, puniri, ſive ſint ordinati ut Presbyteri, Diaconi, & Hypodiaconi, ſive per ſolum characterem operationem ſacerdotalem habeant, ut lectores, cantores, ſacrorum vaſorum cuſtodes, & ſimiles. Et hæc quidem de Clericis per ordinationem, vel characterem in eccleſiaſticis gradibus collocatis. Si quis autem ab Epiſcopo, vel monaſterii præfecto ſolam tonſuram habens in crimen inciderit, iſne alio modo punietur? Sol. Et talis quoque eſt Clericus, & condemnabitur ut reliqui Clerici. Prohibebitur enim quodvis opus exercere, cujuſmodi exercent qui habent tonſuras; quemadmodum non conſcendet tribunal, non leget in ambone, ad ſacerdotalem gradum non promovebitur. Miror autem, quomodo nonnulli depoſiti chartularata eccleſiaſtica exercent, quæ quidem ſoli ſacrati exercent. Similiter miror, quomodo qui ſolas habent tonſuras, & peccantes examinantur, & omnino ut laïci puniuntur. Vidi enim indiſcriminatim fieri. Nota autem ex præſenti canone, quòd quoniam archonticia dantur per characterem, ſunt & ea gradus, & injuria afficiuntur, qui ab epiſcopis ex officiis ſuis indicta in judicio cauſa expelluntur, vel in ſtationibus ſuis ignominiosè tractantur. Neque enim habent Epiſcopi facultatem hoc in eis faciendi poſt characterem, quod non poſſunt facere in Diaconicis dignitatibus.

Zonar. Omnes ait clericos, ſive manuum impoſitionem habeant, ſive abſque manuum impoſitione miniſtrent, ubi peccaverint, depoſitione à gradu, vel à miniſterio, canones puniunt. Nec enim in eos qui in ſubliniore gradu conſtituti ſunt, gravius animadvertunt, veluti Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos, qui etiam impoſitionem manuum, hoc eſt, ordinationem habent; In eos autem qui in inferiore, levius, quos etiam nulla manuum impoſitione creatos dicit, veluti qui ſolo charactere, non autem impoſitione manuum creantur: ſed omnes pariter à gradu & miniſterio depoſitione puniunt.

Arist. *Etiam Clerici qui in delictum incidunt, gradibus decidunt ſive miniſtrent, ſive ordinentur.*

Eccleſiæ miniſtri ſive ſint in gradu Presbyterorum, Diaconorum, Hypodiaconorum, Cantorum, & Lectorum, ſive manuum impoſitiones non habent, ut qui ſacra vaſa cuſtodiunt, aut candelas accendunt, & quibus concredita eſt ſanctarum altaris forium cuſtodia, ſi in fornicationem inciderint, unum hoc ſupplicium habent, ut à miniſterio ſuo decidant.

Canon LII.

Quæ fœtus in via nati curam non gessit, si cum posset quidem servare neglexerit, vel se ideo peccatum celare existimans, vel etiam omnino belluina, & inhumana cogitatione impulsa, tanquam propter homicidium judicetur. Sin autem eum concinnare & componere non potuit, & propter solitudinem, rerúmque necessariarum inopiam fœtus interiit, matri ignoscendum est.

Bals. In xxxiii. can. sanctus de ea, quæ in via peperit, & fœtum neglexit, angustius statuit: nunc autem fusius decernit de speciebus negligentiæ, & dicit, quod si quæ ex fornicatione quidem, vel adulterio clam vel concepit, vel peperit, & timens ne convinceretur, statuit per nati fœtus interitum celare peccatum, vel etiam belluinè, seu inhumanè in fœtum se gessit, hoc est instar ferarum quæ carnes humanas devorant, & eis non parcunt, ejus non miserta est, debet instar homicidæ puniri. Sin autem volebat quidem infantem servare, sed non potuit propter solitudinem & rerum necessariarum inopiam, & eo factum est ut interiret, digna erit cui ignoscatur. Sed quia in xxxiii. can. diximus, quod quæ in via peperit, & negligenter, vel etiam fraudulenter in id quod natum est, affecta est, ut homicida judicatur, non solum si interiit quod natum est, sed etiam si ab alio educatum sit. Rursus quoque dicimus, quòd etiam ex iis quæ illic scripsimus, hoc probatur. Non minus autem & ex præsenti canone apparet. Illic enim sanctus mulieris contemptum, vel fraudem inducit: non addit autem fœtus interitum. Sed dicit, tanquam ob homicidium matrem condemnari, hoc est etiam si fœtus non fuerit interfectus, condemnari autem propter malam affectionem. Infante enim illius dolo vel socordia interfecto, debebat sine controversia ut homicida puniri. Quando autem nec per negligentiam nec per dolum matris id evenerit, dicit illi quoque ignosci oportere, & adjicit fœtum interire à solitudine, & à rerum necessariarum inopia. Si enim vixisset, nec matris negligentia processisset, quomodo quis eam criminandam esse diceret? Illud autem matrem belluinè affici, accipe secundum præsentem interpretationem, & non ut dicebant aliqui, secundum ferarum maternam educationem. Permultæ enim feræ pullos suos diligenter curant, & educant, & pro eis pericula subeunt, nec sunt eis conferendæ dolosæ, & socordes matres. Jam enim leæna tantam suorum catulorum curam gerit, ut antro egrediens, & pedum suorum vestigia cauda confundens, non sinat antrum suum investigari à venatore, & fœtus suos interimi.

Zonar. De muliere, quæ in via peperit, fœtumque neglexit, trigesimo tertio quoque canone decretum sanctus vir promulgavit. Nunc vero apertius definit, dicens, siquidem cum posset, id quod editum erat servare, illud neglexit, ut peccatum celaret, (forte namque ex fornicatione, vel adulterio conceperat) vel etiam partum inhumaniter, & ferino more contempsit; Usus est porro hac formula, [ferino more] ut crudelitatem, sævitiamque significaret. Nec enim ferarum iste mos est, sed ubi pepererunt sedulitatem in catulis suis nutriendis adhibent, foventque & alunt fœtus, ac pro iis pericula subeunt; siquidem igitur, ait, hac ratione partum suum neglexit, tanquam homicidii rea damnetur. Sin autem voluit illa quidem servare infantem, veruntamen haud potuit, quod in desertis locis deprehensa, ac rebus necessariis destituta esset, aut ob metum aliquem, forte, impune feret.

A

ΚΑΝΩΝ νβ'.

Ἡ τὸ κύημα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀμελήσασα, εἰ μὲν δυναμένη περισώσασθαι καταφρόνησεν, ἢ συγκαλύψειν ἐντεῦθεν τὴν ἁμαρτίαν νομίζουσα, ἢ ὅλως θηριώδει καὶ ἀπανθρώπῳ λογισμῷ χρησαμένη, ὡς ἐπὶ φόνῳ κρινέσθω. εἰ δὲ οὐκ ἐδυνήθη περιστεῖλαι, καὶ διὰ ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων διεφθάρη τὸ γεννηθὲν, συγγνωστὴ ἡ μήτηρ.

ΒΑΛΣ. Ἐν μὲν λγ'. κανόνι στενότερον διορισμὸν πεποίηκεν ὁ ἅγιος χάριν τῆς ἐν τῇ ὁδῷ κυησάσης, καὶ ἀμε-
B
λησάσης τοῦ κυήματος, νῦν δὲ πλατύτερον διατίθεται τὰ εἴδη τῆς ἀμελείας. καί φησι, ὅτι εἰ μὲν ἐκ πορνείας ἢ μοιχείας συλλαβοῦσα κρύφα, ἢ κυήσασα καὶ φοβουμένη τὸν ἔλεγχον, ἐσπούδασε διὰ τοῦ φονευθῆναι τὸ γεννηθὲν, συγκαλύψαι τὴν ἁμαρτίαν, ἢ καὶ θηριωδῶς, ἤγουν ἀπανθρώπως, ἐχρήσατο τῷ τεχθέντι, τουτέστι κατὰ θῆρας κατεσθίοντας τὰς ἀνθρωπίνας σάρκας, καὶ μὴ φειδομένους αὐτῶν, οὐκ ἐλέησε τοῦτο, ὀφείλει δοῦναι λόγους φονέως. εἰ δὲ ἤθελε μὲν περισῶσαι τὸ βρέφος, οὐκ ἠδυνήθη δὲ διὰ ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων, κἀντεῦθεν ἐφθάρη τοῦτο, συγγνώμης ἀξιωθήσεται. ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ λγ'.
C
κανόνι εἴπομεν, ὡς ἡ γεννήσασα καθ' ὁδὸν, καὶ ἀμελῶς, ἢ καὶ δολερῶς ἐπὶ τῷ γεννηθέντι διατεθεῖσα, ὡς φονεύσασα κρίνεται, οὐ μόνον ἐὰν διεφθάρη τὸ κυηθὲν, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὑφ' ἑτέρου ἐζωογονήθη, λέγομεν πάλιν ὅτι καὶ ἐξ ὧν μὲν ἐκεῖσε ἐγράψαμεν συνίσταται τοῦτο, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀναφαίνεται. ἐκεῖ μὲν γὰρ καταφρόνησιν ἢ δόλον εἰσάγει ὁ ἅγιος τῆς γυναικὸς, οὐ προστίθησι διαφθορὰν τοῦ γεννηθέντος, ἀλλά φησιν ὡς ἐπὶ φόνῳ κρίνεσθαι τὴν μητέρα, τουτέστι, κἂν μὴ φονευθῇ τὸ κυηθὲν, κατακρίνεσθαι ταύτην διὰ τὴν κακὴν διάθεσιν· φονευθέντος γὰρ τοῦ παιδίου κατὰ δόλον ἢ ῥᾳθυμίαν
D
ἐκείνης, ἀμάχως ὤφειλεν ὡς φονεύτρια καταδικάζεσθαι. ὅτε δὲ οὔτε ἀμέλειαν, οὔτε δόλον προβάλλεται τῆς μητρὸς φησὶ, κἀντεῦθεν ταύτην συγγινώσκεσθαι, καὶ προστίθησι διαφθαρῆναι τὸ γεννηθὲν ἀπὸ ἐρημίας, ἢ ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων. εἰ γὰρ ἔζη, καὶ οὐδεμία ἀμέλεια προέβη τῆς μητρὸς, πῶς ἄν τις εἴπῃ ταύτην εὐθύνεσθαι; τὸ δὲ θηριωδῶς διατεθῆναι τὴν μητέρα, ἐκλαβοῦ κατὰ τὴν προσοῦσαν ἑρμηνείαν, καὶ μὴ ὥς τινες εἶπον, κατὰ τὴν μητροκομίαν τῶν θηρίων. Οἱ γὰρ πλείους τῶν θηρίων τοὺς σκύμνους αὐτῶν ἐπιμελῶς περιέπουσι, καὶ τρέφουσι, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν προκινδυνεύουσι, καὶ οὐ χρὴ τούτοις παραλληλίζεσθαι τὰς δολερὰς καὶ ῥᾳθύμους μητέρας. αὐτίκα ἡ λέαινα τοσοῦτον κήδεται τῶν σκύμνων αὐτῆς, ὡς τοῦ φωλεοῦ ἐξιοῦσα τὰ ἴχνη
E
τῶν ποδῶν αὐτῆς διὰ τῆς οὐρᾶς συγχέουσα, οὐ παραχωρεῖ ἐξιχνιασθῆναι τὸν φωλεὸν αὐτῆς ὑπὸ θηρευτοῦ, καὶ ἀναιρεθῆναι τὰ ἔγγονα.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τῆς ἐν ὁδῷ τεκούσης, καὶ ἀμελησάσης τοῦ κυηθέντος, καὶ ἐν λγ'. κανόνι διετάξατο ὁ ἅγιος. νῦν δὲ σαφέστερον διατάττεται φάσκων, ὅτι εἰ μὲν δυναμένη περισῶσαι τὸ γεννηθὲν ἠμέλησεν αὐτοῦ διὰ συγκαλύψαι τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ πορνείας ἴσως, ἢ μοιχείας συλλαβοῦσα, ἢ καὶ ἀπανθρώπως καταφρονήσασα τοῦ τεχθέντος, καὶ θηριωδῶς· ἐχρήσατο δὲ τῇ λέξει, ἀντὶ τοῦ ὠμῶς καὶ ἀπηνῶς. οὐ γὰρ οὕτω τὰ θηρία ποιοῦσιν, ἀλλὰ τίκτοντα περὶ τοὺς σκύμνους ἐπιμελῶς
F
διατίθενται καὶ περιέπουσι καὶ τρέφουσι τὰ ἔγγονα, καὶ τούτων προκινδυνεύουσιν. εἰ μὲν οὖν οὕτω φησὶ, κατεφρόνησε τοῦ τεχθέντος, ὡς φονεύσασα κατακρινέσθω. εἰ δὲ ἤθελε μὲν περισῶσαι τὸ βρέφος, οὐκ ἠδυνήθη δὲ δι' ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων, ἢ διὰ φόβον, ἴσως, συγγνωσθήσεται.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ ἀμελήσασα τοῦ κυήματος, δι' ἐρημίαν, ἢ ἀπορίαν τῶν ἐπιτηδείων ἀνεύθυνος.

ΚΑΝΩΝ νγ΄.

Ἡ χήρα δούλη τάχα οὐ μέγα ἔπταισεν ἀχθεῖσα δεύτερον γάμον ἐν σχήματι ἁρπαγῆς. ὥστε οὐδὲν τούτου ἕνεκεν ἐγκαλεῖσθαι χρή. οὐ γὰρ τὰ σχήματα κρίνεται, ἀλλ' ἡ προαίρεσις. δῆλον δὲ ὅτι τὸ τῆς διγαμίας μένει αὐτὴν ἐπιτίμιον.

ΒΑΛΣ. Ἡ δούλη φησὶν ὁ ἅγιος ἡ χηρεύουσα, καὶ θελήσασα μὲν δευτερογαμῆσαι, ἴσως δὲ συστελλομένη τοῦτο ποιῆσαι διὰ τὴν ἀπὸ τῶν οἰκείων παίδων, ἢ καὶ τῶν ἐκ τοῦ πρώτου συνοικεσίου συγγενῶν καταγνῶσιν, καὶ σχηματιζομένη διὰ τοῦτο ἁρπαγῆναι παρὰ τοῦ μελλοσυζύγου, ἀκατατίαστός ἐστι. διότι οὐκ ἀληθὴς γέγονεν ἁρπαγὴ, ἀλλὰ ἐσχηματισμένη διὰ πρόφασιν δευτερογαμίας. δίκαιον δέ ἐστι μὴ κατακρίνεσθαί τινα ἀπὸ σχήματος καὶ ὑποκρίσεως, ἀλλὰ ἀπὸ διαθέσεως καὶ προαιρέσεως. ὥστε εἰ μὲν ὑπέκειτο ὁ λόγος τῆς δευτερογαμίας, ἀλλὰ διὰ πορνείαν ἁρπαγῆναι ἐσχηματίσατο, ὡς πορνεύσασα ἵνα ἐγκληθῇ. τὴν χήραν δὲ μὴ εἴπῃς εἶναι καὶ δούλην· ἀλλὰ δούλην μὲν εἶναί ποτε, ἀρτίως δὲ ἐλευθέραν. αὕτη γὰρ δύναται πρῶτόν τε καὶ δεύτερον συναλλάττειν γάμον· οὐ μὴν ἡ δούλη ἡ ἀνεπιγνώστως τῷ νόμῳ καὶ τοῖς νομίμοις συναλλάγμασιν. ἐπεὶ δή τινες ἐκλαβόμενοι τὸν κανόνα εἰς δούλην εἶπον, ὅτι μετὰ τὴν ἐσχηματισμένην ἁρπαγὴν ἐπένευσε τῷ δευτέρῳ γάμῳ ὁ δεσπότης, καὶ οὕτω τάχα ἐνόμισαν τὴν πορνείαν διαφυγεῖν, ὡς κυρωθέντος τοῦ γάμου διὰ τῆς συναινέσεως τοῦ δεσπότου, ἀκουέτωσαν ὅτι ἐπεὶ πρῶτος γέγονε γάμος τῆς δούλης μετὰ ἐλευθέρου, ἐξ ἀνάγκης δὲ τηνικαῦτα καὶ συναίνεσις τοῦ δεσπότου παρηκολούθησε, περιττὸν, μᾶλλον δὲ ἀνενδεκτόν ἐστι τὸ θεματισθῆναι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐσχηματισμένης ἁρπαγῆς εἶναι αὐτὴν δούλην. ἀπὸ γὰρ τοῦ πρώτου γάμου κατὰ συναίνεσιν τοῦ δεσπότου γενομένου ἐλευθερωθεῖσα σιωπηρῶς ἡ δούλη, καὶ οὐκ ἐδεῖτο συναινέσεως τοῦ ποτε δεσπότου ἐπὶ δευτερογαμίᾳ. ἐρωτήσει δέ τις αὖ τῶν νόμων, καὶ τῶν κανόνων, καθὼς διαφόρως εἴρηται, μὴ παραχωρούντων τὰς ἁρπαγὰς νομίμως συναπτέσθαι τοῖς ἁρπαγεῖσαις, κἂν κατὰ θέλησιν τῶν ἁρπαγεισῶν ἡ ἁρπαγὴ γέγονε, πῶς ὁ παρὼν κανὼν φησὶν ἀπὸ τῆς ἐσχηματισμένης ἁρπαγῆς μὴ ἐμποδίζεσθαι τὴν δευτερογαμίαν; Λύσις. ἐνταῦθα οὐ γέγονεν ἁρπαγὴ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, οὐδέ τις πρᾶξις τὴν ἁρπαγὴν συγκροτοῦσα, ἀλλὰ ἡ γυνὴ θέλουσα τὴν δευτερογαμίαν, ἐσχηματίσατο τὴν ἁρπαγὴν, διὰ τὰς ἄνωθεν ῥηθείσας αἰτίας. εἰ γὰρ ὅλως γέγονεν ἁρπαγὴ οὔτε γάμος ἵνα συνίστηται μέσον αὐτῶν ἀλλὰ καὶ τοῖς περὶ τῶν ἁρπαζόντων καὶ πορνευόντων ἐπιτιμίοις ἵνα ὑποπέσουν.

ΖΩΝΑΡ. Δούλη χηρεύσασα ἡρπάγη δῆθεν παρά τινος, ἡ δὲ ἑκοῦσα ἑαυτὴν ἐπέδωκε τῷ ἁρπάσαντι, καὶ συνῴκησεν αὐτῷ νομίμως. λέγει οὖν ὁ μέγας οὗτος πατὴρ, ὅτι δεύτερον εἵλετο γάμον ἡ τοιαύτη σχηματισαμένη τὴν ἁρπαγήν· καὶ τὴν ἁρπαγὴν δὲ διὰ τὸν γάμον ἐσχηματίσατο. κρινόμεθα δὲ οὐ τὴν ὑπόκρισιν, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν. οὐ γὰρ ἵνα ἁπλῶς μίξεως ἀπολαύσῃ πορνικῆς τῷ ἀνδρὶ συνῆλθεν, ἀλλ' ἐπὶ γάμῳ, καὶ λοιπὸν οὐ χρὴ ἐγκαλεῖσθαι αὐτὴν ὡς πορνεύσασαν. τὸ δὲ τῆς διγαμίας ἐπιτίμιον οὐκ ἐκφεύξεται. ἐπεὶ δὲ τὴν τοιαύτην δούλην ὠνόμασεν ὁ κανὼν, νομιστέον ὅτι ὁ δεσπότης αὐτῆς μετὰ τὴν ἁρπαγὴν τὴν ἐσχηματισμένην, ἐπένευσε τῷ γάμῳ. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, πορνεία ἐστὶ τὸ γινόμενον κατὰ τὸν μ΄. κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου πατρός.

A ARIST. *Quæ propter solitudinem aut rerum necessariarum inopiam fœtum neglexit, criminis expers est.*

CANON LIII.

Vidua ancilla fortè non multum lapsa est, quæ sub raptus simulatione, secundum matrimonium eligit. Quamobrem eam de illo accusare non oportet: neque enim simulatio judicatur, sed voluntas. Clarum est autem quod illam manet pœna digamiæ.

BALS. Ancilla, inquit sanctus, vidua & volens
B quidem secundum matrimonium contrahere, fortè autem ne hoc faciat retardata, propterea quod à suis filiis vel à primis conjugii cognatis damnaretur, & proptereà se raptam fuisse præ se ferens per futurum conjugem, accusari non potest, quia non est verus raptus, sed velatus sub secundi matrimonii prætextu. Æquum est autem neminem a prætextu seu simulatione damnari, sed ex affectione & voluntate. Quare si non suberat secundi matrimonii ratio, sed propter fornicationem se raptam esse simulavit, ut quæ fornicata sit puniatur. Viduam autem ne dixeris esse & ancillam, sed fuisse
C quidem aliquando ancillam, nunc autem liberam. Ipsa enim potest primum & secundum contrahere matrimonium, sed non ancilla, quæ à lege non cognoscitur, & à legitimis contractibus. Quoniam autem nonnulli canone ad ancillam traducto, dixerunt quòd post simulatum raptum dominus secundo matrimonio annuit, & sic quoque fortasse existimarunt fornicationem effugere, tanquam matrimonio per domini consensum confirmato, audiant quòd quoniam primum matrimonium factum est ancillæ cum libero, tunc autem necessario quoque consensus domini consequutus est, est supervacaneum, vel potius non admittendum, ut supponatur eam fuisse
D ancillam tempore simulati raptus. A primo enim matrimonio, quod domini consensu factum est, ancilla tacitè liberata est, nec amplius opus habuit consensu ejus qui fuit aliquando dominus, ad secundum matrimonium. Interrogaverit autem quispiam, cùm leges & canones, quemadmodum sæpe dictum est, non permittant ut raptores raptis legitimè conjungantur, etiam si raptarum voluntate fiat raptus, quomodo dicit præsens canon à raptu simulato non impediri secundum matrimonium? SOL. Hic raptus à viro factus non est, nec ulla actio, quæ raptum constituat, sed mulier quæ volebat secundo nubere, se raptam fuisse simulavit propter causas
E dictas superius. Si enim raptus omnino factus est, nec matrimonium quidem inter eos intercedet, sed raptorum, & fornicatorum pœnis omnino subjicientur.

ZONAR. Ancilla, cum vidua esset, à quodam fortè fortuna rapta fuit. Ea vero se sponte raptori tradidit, & cum eo legitime matrimonio est copulata. Affirmat igitur hic magnus Pater, ejusmodi mulierem secundas elegisse nuptias, per raptus simulationem, hunc porro raptum nuptiarum causa simulasse. Iudicamus vero, non simulationem, sed voluntariam electionem. Non
F enim ea de causa solummodo ut fornicario concubitu frueretur, cum viro convenit, sed ut celebraret nuptias, ac proinde illam veluti fornicariam accusari minimè oportet. Digamiæ vero mulctam, nequaquam effugiet. Quoniam vero ancillam hanc canon appellavit, existimare debemus ipsius dominum post raptum illum simulatum, nuptiis annuisse. Nam si id non fecerit, erit ea videlicet fornicatio, ut quadragesimo hujus sancti Patris canone sancitum est.

ARIST.

Arist. *Magnum crimen ancilla vidua ad secundas nuptias rapta non infertur. Bigamia vero pœnam solvet.*

Quandoquidem ancillæ sine dominorum suorum sententiâ nuptias contrahere nequeunt, idcirco vidua serva non multum lapsa videtur, simulans se ab aliquo rapi, matrimonio ei conjungi cupiens. Porrò nec quæ ad liberarum mulierum raptum pertinent, in eâ locum habebunt, quia quamvis se rapi simulat, tamen suâ voluntate secuta est. Et canones non judicant simulationes, sed voluntatem. Erit itaque matrimonium cum ea initum, si Dominus ejus assentiatur, firmum, sed digamorum pœnam dabit.

Canon LIV.

De involuntariis cædibus scio me ante hoc tempus tuæ scripsisse sanctitati pro viribus nostris, & nihil ultra illa possum dicere: est autem tuæ prudentiæ pro circumstantiæ proprietate pœnas intendere vel remittere.

Bals. Sanctus rursus etiam interrogatus est, quomodo debent puniri qui cædes involuntariè perpetrant, & respondit, Plus quam dixi in octavo canone, non possum de involuntariis homicidiis dicere. Concessit autem ei cujus munus est de eo qui involuntarium homicidium commisit, judicare, pœnam vel augere, vel minuere secundum proprietatem circumstantiæ, seu secundum modum&causam cædis,&secundum qualitatem personæ quæ interfecit ejúsque affectionem. Quod autem variè scilicet aliquando, quidem graviter, aliquando leviter puniuntur cædes involuntariæ, clarum est ex iis quæ quotidie accidunt circa infantes, quæ in matrum ulnis sæpe moriuntur. Si enim ex ebrietate mater gravi somno affecta, relicto incurato infante dedit causam cædis, acerbè punietur. Sin autem ex mala valetudine profundè dormit,& infantulo mortiferum somnum præbuit, levius punietur. Ego autem vidi quandam mulierem divitem & delicatam, graviter punitam, quòd per se, & non per nutrices infantem mamma aleret, & propter inscitiam importunè eum lactans, pro lacte, mortifero eum veneno potavit. Nota hoc propter matres quæ per incuriam lactentes suos infantes suffocant.

Zonar. Supra octavo canone, de involuntariis cædibus scripsit, nec se quid ultra illa dicat, habere asserit. Permittit autem illi, cujus munus est de eo qui involuntariam cædem patravit, judicare, ut pœnas intendat, vel remittat pro circumstantiæ proprietate, hoc est, pro modo, & causa cædis, & pro ea quam in cædis auctore animadvertit, pœnitentiæ affectione.

Arist. *Homicidarum pœnæ pro circumstantiarum ratione augentur, aut minuuntur.*

Voluntariarum quidem & involuntariarum cædium pœnas magnus hic Ecclesiæ præceptor determinatas dedit: eas autem extendere aut diminuere, ad necessitatem incidententem ejus judicio qui ligandi & solvendi potestatem accepit, committitur.

A ΑΡΙΣΤ. Οὐ μέγα πταῖσμα τῇ χήρᾳ δούλῃ, πρὸς δεύτερον γάμον ἁρπαζομένῃ· ὁ δὲ τῆς διγαμίας τὸ ἐπιτίμιον ἕξει.

Ἐπειδὴ αἱ δοῦλαι, ἄνευ γνώμης τῶν δεσποτῶν αὐτῶν, συναλλάσσειν γάμον οὐ δύνανται· κατὰ τοῦτο οὐ δοκεῖ μέγα πταῖσαι ἡ χήρα δούλη χρηματίσασα, ὑπό τινος ἁρπαγεῖσα, τὸν πρὸς αὐτὸν ἑλομένη γάμον. λοιπὸν οὐδὲ τὰ περὶ τῆς ἁρπαγῆς τῶν ἐλευθέρων γυναικῶν ἐπ' αὐτῆς χώραν ἕξουσι, διότι κἂν ἐσχηματίσατο ἁρπαγῆναι, ἀλλὰ κατὰ θέλησιν αὐτῆς ἠκολούθησε· καὶ οἱ κανόνες οὐ τὰ σχήματα, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν κρίνουσιν. ἔσται οὖν ὁ πρὸς αὐτὴν γάμος, ἐὰν καὶ
B ὁ δεσπότης αὐτῆς συναινῇ βέβαιος· τὸ δὲ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον ἐπιγνώσεται.

ΚΑΝΩΝ νδ'.

Τὰς τῶν ἀκουσίων φόνων διαφορὰς πρὸ χρόνου οἶδα ἐπιστείλας τῇ θεοσεβείᾳ σου, καὶ τὸ ἡμῖν δυνατὸν, καὶ πλέον ἐκείνων οὐδὲν εἰπεῖν δυνάμεθα. τῆς δὲ σῆς συνέσεώς ἐστι κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιστάσεως, ἐπιτείνειν τὰ ἐπιτίμια, ἢ καὶ ὑφιέναι.

ΒΑΛΣ. Καὶ πάλιν ἠρωτήθη ὁ ἅγιος πῶς ὀφείλουσιν ἐπιτι-
C μᾶσθαι οἱ ἀκουσίως φόνους ἐργασάμενοι. καὶ ἀπελογήσατο ὅτι πλέον ὧν εἶπεν ἐν τῷ η'. κανόνι περὶ ἀκουσίων φόνων, εἰπεῖν οὐ δύναμαι. ἐνέδωκε δὲ τῷ οἰκονομοῦντι τὸν ἁμαρτήσαντα τὸν ἀκούσιον φόνον, ἢ αὔξειν τὸ ἐπιτίμιον, ἢ ἐλαττοῦν κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιστάσεως, ἤγουν κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου, καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ φονεύσαντος προσώπου, καὶ τὴν διάθεσιν. ὅτι δὲ πολυτρόπως, ἤγουν ποτὲ μὲν βαρέως, ποτὲ δὲ ἐλαφρῶς κολάζονται οἱ ἀκούσιοι φόνοι, δῆλόν ἐστι καὶ ἀπὸ τῶν ὁσημέραι συμπιπτόντων περιπτωμάτων εἰς τὰ βρέφη τὰ ἐν ταῖς ἀγκάλαις πολλάκις τῶν μητέρων ἀποθνήσκοντα. εἰ μὲν γὰρ ἀπὸ μέθης βαρέως ὑπνώσασα ἡ μήτηρ, καὶ τὸ βρέφος ἀτη-
D μέλητον καταλείψασα, ἔδωκε τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου, πικρῶς ἐπιτιμηθήσεται. εἰ δὲ ἀπὸ κακοπραγίας ἐνεργείας βιωτικῆς βαθέως ὕπνωσε καὶ τῷ βρεφυλλίῳ ἐπιθανάτιον ὕπνον ἐπήγαγε, κουφότερον ἐπιτιμηθήσεται. ἐγὼ δὲ εἶδον γυναῖκα πλουσίαν καὶ τρυφερὰν βαρέως ἐπιτιμηθεῖσαν ὅτι δι' ἑαυτῆς καὶ οὐ διὰ τιτθῶν ὑπομάστιον ἔτρεφε, καὶ ἐξ ἀπειρίας ἀπροσφόρως τὸ βρέφος θηλάζουσα ἀντὶ γάλακτος θανάσιμον κώδυ τοῦτο ἐπότισεν. σημείωσαι διὰ τὰς ἐξ ἀμελείας ἀποπνιγούσας μητέρας τὰ ὑπομάζια αὐτῶν βρέφη.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν ὀγδόῳ κανόνι περιέγραψε, περὶ ἀκουσίων φόνων, καὶ πλέον ἐκείνων λέγει μὴ ἔχειν εἰπεῖν. ἐφίησι δὲ
E τῷ οἰκονομοῦντι τὸν ἁμαρτήσαντα τὸν ἀκούσιον φόνον, καὶ αὔξειν τὸ ἐπιτίμιον, ἢ ἐλαττοῦν, κατὰ τὸ τῆς περιστάσεως ἰδίωμα· ἤγουν κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου, καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τῆς μετανοίας τοῦ φονεύσαντος.

ΑΡΙΣΤ. Τῶν φονευόντων τὰ ἐπιτίμια, κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιστάσεως, ἐπιτείνεται, καὶ ὑφίεται.

Ὡρισμένα μὲν ἐπὶ τῶν ἑκουσίων φόνων, καὶ ἐπὶ τῶν ἀκουσίων τὰ ἐπιτίμια ὁ μέγας οὗτος τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλος δέδωκε· τὸ δὲ ταῦτα ἐπιτείνειν, ἢ ἐλαττοῦν, πρὸς τὴν συμπίπτουσαν ἀνάγκην, εἰς τὴν γνώμην ἀνέθετο τοῦ δεσμεῖν καὶ
F *λύειν τὴν ἐξουσίαν λαβόντος.*

A

ΚΑΝΩΝ νε.

Οἱ τοῖς λῃσταῖς ἀντεπεξιόντες, ἔξω μὲν ὄντες τῆς ἐκκλησίας εἴργονται τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ· κληρικοὶ δὲ ὄντες τοῦ βαθμοῦ καθαιροῦνται. πᾶς γάρ, φησί, ὁ λαβὼν μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται.

ΒΑΛΣ. Ἐν μὲν τῷ ιγ΄. κανόνι συμβουλευτικῶς διωρίσατο ὁ ἅγιος τοὺς ἐν πολέμῳ φονεύσαντας, ἀπέχεσθαι τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων δι' ὅλων τριῶν ἐτῶν· ἐνταῦθα δὲ τοὺς ἀντιστάντας τοῖς λῃσταῖς, καὶ φονεύσαντας αὐτούς, λαϊκοὺς μὲν ὄντας, ἀπείργει ἐκ τῆς ἁγίας μεταλήψεως· κληρικοὺς δὲ καθαιρέσει καθυποβάλλει. καὶ φησί, τοῦτο ἐνομοθετῆσαι κατὰ τὸ γραφικὸν τὸ λέγον, πᾶς ὁ λαβὼν μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται· μάχαιραν δὲ καὶ θάνατον ἀποκαλεῖ τὴν καθαίρεσιν καὶ τὴν στέρησιν τῶν ἁγιασμάτων. τοῖς γὰρ εὖ φρονοῦσι θανατηφόρος τιμωρία ταῦτα λογίζονται. ὅτι δὲ τὸν ιγ΄. κανόνα κατὰ λόγον συμβουλῆς ἐκτεθέντα, εἶπόν τινες μὴ εἶναι ἀναγκαστικόν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ φυλάττεσθαι, φαμέν, ὡς ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀδιακρίτως ἐπιτιμῶντος τοὺς ἀμυνομένους καὶ φονεύοντας τοὺς λῃστάς, ἀναφαίνεται καὶ τὸν κανόνα ἐκεῖνον, ἀναγκαστικὸν εἶναι. καὶ ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς νόμος οὕτω κολάζει τούτους. τὸ δὲ δεύτερον θέμα τοῦ ιδ΄. κεφαλ. τοῦ λθ. τίτλου τοῦ ξ. βιβλίου φησὶν οὕτω ῥητῶς· τὸν λῃστὴν ἐπιόντα ἀκινδύνως ἔξεστι φονεύειν. ἐπὶ δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Χλιαρηνοῦ, προσελθόντων τινῶν στρατιωτῶν τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ διηγησαμένων ἐντυχεῖν ἐνόπλοις λῃσταῖς εἰς τὴν κλεισοῦραν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ φονεῦσαι αὐτούς, καὶ ζητησάντων τὸ ποιητέον μαθεῖν, γέγονε λόγος συνοδικός, εἰ ὀφείλουσιν ἀδιακρίτως πάντες οἱ φονεύοντες λῃστὰς ἐπιτιμᾶσθαι· καὶ εἶπόν τινες, ὡς εἰ μὲν δυνάμενός τις τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ λῃστοῦ διαφυγεῖν, οὐκ ἐποίησε τοῦτο, ἀλλ' ἐκ μελέτης αὐτὸν ἐφόνευσεν, οὐχὶ κατὰ τὸν παρόντα κανόνα ἐπιτιμηθήσεται, ἀλλ' ὡς φονεὺς ἐπὶ πλεῖον τιμωρηθήσεται. τίς γάρ φασιν, οἶδεν, ἐὰν ὁ μὴ κατ' αὐτοῦ ἐπιὼν λῃστὴς προνοίᾳ θεοῦ ἐπιζήσας, ἀπέστη τῆς λῃστείας, καὶ τῷ κυρίῳ προσεκολλήθη; ἐχρῶντο δὲ καὶ τῷ παλαιῷ τοῦ καταστραφέντος ἄνωθεν νόμου λέγοντι, τουτέστιν εἰ μὴ ἐδύνατο φυγεῖν ἀσφαλῶς, οὐκ ἐγκαλεῖται. εἰ δὲ ὁ λῃστὴς μᾶλλον προσέτεινε χεῖρα φονευτήριαν κατὰ τοῦ φονεύσαντος αὐτόν, γενήσεται, ὅπερ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται, ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ διαληφθεὶς νόμος. εἰ δὲ ὁ φονεύσας οὔτε ἐδίωξε τὸν λῃστήν, οὔτε διωκόμενος ὑπ' ἐκείνου ἀντημύνατο, καὶ ἐφόνευσε τοῦτον, ἀλλὰ διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον ἐκ παρακλήσεως ἐμελέτησε καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν, οὔτε νομίμως οὔτε ἐκκλησιαστικῶς τιμωρηθήσεται. ὁ τοιοῦτος γάρ, φησι, καὶ ἐπάθλων ἄξιός ἐστιν, ὡς πολλῶν ψυχὰς ἐκ θανάτου ῥυσάμενος, καὶ ἐξημερώσας τὸν τόπον τὸν ὥσπερ ἀκάνθαις καὶ τριβόλοις ταῖς τοῦ λῃστοῦ ἐνέδραις συμπνιγόμενον. κατασκευάζοντες τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ κειμένου εἰς τὸν α΄. τίτλον τοῦ η΄. βιβλίου, καὶ διοριζομένου μὴ ἀτιμοῦσθαι τὸν χάριν ἐπιδείξεως ἀνδρείας θηριομαχήσαντα, καὶ τὸν λαβόντα μισθὸν ἐπὶ τῷ καταπολεμῆσαι θηρίον ἔξωθεν κυνηγίου βλάπτον τὴν ἐπαρχίαν. ἤρεσε δὲ τῇ συνόδῳ ὅπερ τέως. κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐκκλησίας τοὺς ἀμυνομένους τοῖς λῃσταῖς καὶ τοὺς διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον ἐκ προσκλήσεως φονεύσαντας λῃστάς, ἐπιτιμᾶσθαι καθὼς ἐπιτιμῶνται καὶ οἱ ἐν πολέμῳ φονεύσαντες. τὸν δὲ φονεύσαντα λῃστήν, ὁπότε τὴν ἀπὸ τούτου λῃστείαν ἠδύνατο διαφυγεῖν, ἐπὶ πλέον ἐπιτιμᾶσθαι. κατὰ μέντοι τὰ νόμιμα δίκαια ἡ ἀνωτέρα ῥηθεῖσα διαίρεσις οὐκ ἀποπέμπεται. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν λαϊκῶν. οἱ γὰρ κληρικοὶ ὁπωσδήποτε φονεύοντες καθαιροῦνται, μηδεμιᾶς διαφορᾶς οὔσης πολεμίων ἢ λῃστῶν, ἢ ἑτέρων τινῶν. καὶ ἀναγνώσθη τὸ κατὰ τὴν ιε΄. τοῦ Μαΐου μηνὸς τῆς τρίτης ἰνδικτιῶνος γεγονὸς

Canon LV.

Qui se latronibus adversos obiiciunt, si sint quidem extra Ecclesiam, à bona communione arcentur: si sint autem Clerici, à gradu deponuntur. Quicunque enim, inquit, gladium accepit, gladio peribit.

Bals. In xiii. canone sanctus consulendo definit, ut qui in bello interfecissent à sacramentorum communione abstinerent tribus annis integris. Hic autem eos qui latronibus opposuerant, & eos interfecerant, si sint quidem laici, arcet à sancta communione. B Clericos autem depositioni subiicit, & dicit se hoc definisse, secundum scripturam quæ dicit, Quicunque gladium acceperit, gladio peribit. Gladium autem, & mortem vocat, depositionem, sacramentorum privationem. Ab iis enim qui sapiunt hæc mortiferum supplicium existimantur. Quia autem xiii. can. instar consilii editum dicebant nonnulli, non afferre necessitatem, & propterea despici, dicimus quod ex præsenti canone, qui indistinctè punit eos qui se defendunt, & latrones interficiunt, apparet illum etiam canonem jam afferre necessitatem. C Et ecclesiastica quidem lex eos sic punit, secundum autem thema xiv. cap. xxxix. tit. lx. lib. sic dicit expressè, Invadentem latronem licet sine periculo occidere: tempore autem sanctissimi illius patriarchæ domini Constantini Chliareni, cum quidam milites accessissent ad sanctissimam Dei magnam Ecclesiam, & se armatos in latrones incidisse dicerent in clausurâ sancti Basilii, & eos interfecisse, & vellent scire, quid agendum, synodaliter disputatum est, an omnes qui latrones interficiunt debeant indistinctè puniri: & dixerunt nonnulli, quod si quis potens latronis insidias effugere hoc non fecit, sed eum dedita opera interfecit, D non punietur secundum præsentem canonem, sed tanquam in homicidam gravius in eum animadvertetur. Quis enim scit, inquiunt, an qui in eum impetum faciebat latro, si vixisset, Dei providentia a latrocinio, cessasset, & Deo adhæsisset? Utebantur autem & antiqua, superius, sita lege, quæ dicit, Si non posset tutò effugere, crimini non datur. Si autem latro violentam manum adversus eum qui ipsum interfecit intentavit, fiet quod præsens canon decernit. Atqui lex quoque superius dicta sic habet, Si autem qui occidit nec latronem prosequutus est, nec dum latro E eum persequeretur se ulciscebatur & ipsum occidit: sed propter communem utilitatem provocatione hoc molitus est, & ipsum interfecit, nec legitimè, nec ecclesiasticè punietur. Is enim, inquit, præmiis quoque dignus est, ut qui multorum animas à morte liberaverit, & locum qui latronis insidiis, tanquam quibusdam spinis & tribulis suffocabatur mansuefecerit. Hoc quoque confirmabant ex lege, quæ sita est in primo titulo lib. viii. & decernit eum non esse infamem, qui pro ostentanda virtute cum bestiis pugnaverit, & pro oppugnanda bellua absque canum venatione mercedem acceperit, cum ea bellua provinciam magnopere læderet: F Synodo autem visum est, ut quod ad leges ecclesiæ attinet, & qui defendentes, & qui propter publicam utilitatem ex provocatione, latrones interfecerunt, puniantur quemadmodum puniuntur qui in bello occiderunt: is autem qui latronem interfecit, quando poterat istius latrocinium effugere, amplius puniatur. Tamen secundum jura legitima superius dicta divisio non repudiabitur. Et hæc quidem de laicis. Clerici enim quomodocunque occidentes deponuntur, nulla habita differentia hostium, vel latronum, vel aliquorum aliorum. Lege & Synodicam adnotationem mensis Maij die xv.

Q indict. iii.

Indict. iii. factam, in diebus sanctissimi Patriarchæ domini Constantini Chiareni, quæ sita est ad finem præsentis libri, & hæc omnia tractat. Lege & cap. xxiii. tit. xiii. præsentis operis.

Zonar. Hic quoque canon habet aliquid asperitatis: cum pari ratione, atque illum qui in bello quempiam interfecit, triennio à sancta communione arceat. Qui namque adversus latrones egrediuntur, aut illis ingruentibus sese contra objiciunt, ne vita ab iis priventur, quamvis ipsos interficiant, venia digni sunt, si modo laici fuerint: qui etiam pro aliorum salute suam ipsi vitam profundunt, ut regiones latronibus purgent, ac viatores a periculis liberos reddant. Neque solum venia ejusmodi hominibus tribuenda, sed præmiis quoque digni sunt, quippe qui ob aliorum salutem, ipsi sibi minime parcant: Et hæc quidem de laicis sint dicta.

Arist. *Qui se latronibus adversos objiciunt, si sint quidem extra Ecclesiam, boni communione arcentur. Clerici verò gradu deponuntur.*

Quandoquidem juxta Dominicam vocem omnis qui gladium accepit, gladio peribit. Et qui se latronibus adversos objiciunt, eosque occidunt, pœnas luent. Si laici quidem sint, divinorum Sacramentorum participes non erunt, si Clerici autem, deponentur.

Canon LVI.

Qui sua sponte interfecit, & postea pœnitentia ductus est, xx. annis Sacramento non communicabit. Viginti autem anni sic in eo dispensabuntur. Debet quatuor annis deflere stans extra fores oratorii, & fideles ingredientes rogans ut pro eo precentur, suam iniquitatem pronuncians. Post quatuor autē annos inter auditores recipietur, & quinque annis cum ipsis egredietur: septem autem annis cum iis qui in substratione orant, egredietur. In quatuor annis solum stabit cum fidelibus, sed non erit oblationis particeps. Iis autem expletis, erit Sacramentorum particeps.

Canon LVII.

Qui non voluntariè interfecit, undecim annis Sacramentis non communicabit. Undecim autem anni sic in eo dispensabuntur. Duos quidem annos deflebit, tres autem annos inter auditores perseverabit, in quatuor substratus, & anno solum consistet, & deinceps ad sacra admittetur.

Bals. Præsentes duo canones describunt quomodo debent puniri qui voluntarias & involuntarias cædes fecēre. Pœnarum autem etiam modos definiunt.

Zonar. Ad annos viginti, eum qui voluntarie interfecit, atque ad pœnitentiam se confert, hic sanctus vir segregari jubet, ad decem vero eum qui non sponte occidit. Tum deinceps, utrisque pro singulis mulctæ locis, proprium tempus designat.

Arist. Can. lvi. *Voluntarius homicida viginti annos substernatur, involuntarius decem, Adulter quindecem: fornicator septem: Virgines post professionem lapsæ, annos quindecem.*

Qui voluntariè quempiam occidit, & postea pœnitentiam egit, viginti annos à sanctificatione excommunicabitur. At viginti anni sic in eum dispensantur. Quatuor annis extra ædis oratoriæ foras stans, & fideles ingredientes orans preces pro ipso fundere, peccatum suum palam efferens deflere debet. Postea autem quatuor annos

A συνοδικὸν σημείωμα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Χλιαρηνοῦ, κατατεταγμένον εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος βιβλίου, ὃ ταῦτα πάντα διαλαμβάνει. ἀνάγνωθι καὶ τὸ κγ΄. κεφ. τοῦ ιγ΄. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν φορτικός ἐστιν· ὁμοίως τῷ ἐν πολέμῳ ἀνελόντι εἴργων τῆς ἁγίας μεταλήψεως ἐπὶ τριετίαν. οἱ γὰρ λῃσταῖς ἀντεπεξιόντες, ἢ ἐκείνων ἐπιτιθεμένων αὐτοῖς ἀνθιστάμενοι, ἵνα μὴ ἀποθάνωσι, κἂν ἀνέλωσι τοὺς λῃστάς, συγγνώμης εἰσὶν ἄξιοι, ἐὰν οἱ λαϊκοί· οἳ καὶ ὑπὲρ ἄλλων τὰς ἑαυτῶν προϊέασι ψυχάς, ἵνα τῶν λῃστῶν τὰς χώρας καθαρεύσωσι, καὶ τοὺς παροδεύοντας κινδύνων ἐλευθερώσωσι. καὶ οὐ μόνον συγγνώμης εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι ἄξιοι, ἀλλὰ καὶ ἐπαίνων ἄξιοι, ὡς διὰ σωτηρίαν ἑτέρων ἑαυτῶν μὴ φειδόμενοι. ταῦτα δὲ περὶ λαϊκῶν.

ΑΡΙΣΤ. Οἱ τοῖς λῃσταῖς ἀντεπεξιόντες ἔξω μὲν ὄντες τῆς κοινωνίας εἴργονται τοῦ ἀγαθοῦ· κληρικοὶ δὲ τοῦ βαθμοῦ καθαιροῦνται.

B Ἐπειδή, κατὰ τὴν κυριακὴν φωνήν, πᾶς ὁ λαβὼν μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται· καὶ οἱ τοῖς λῃσταῖς ἀντεπεξιόντες, καὶ τούτους φονεύοντες, ὑπὸ ἐπιτίμιον ἔσονται· καὶ λαϊκοὶ μὲν ὄντες, τῶν θείων ἁγιασμάτων οὐ μεθέξουσι· κληρικοὶ δὲ ὄντες καθαιρεθήσονται.

C

ΚΑΝΩΝ νϛ΄.

Ὁ ἑκουσίως φονεύσας, καὶ μετὰ τοῦτο μεταμεληθείς, εἴκοσιν ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τοῦ ἁγιάσματος. τὰ δὲ εἴκοσιν ἔτη οὕτως οἰκονομηθήσεται ἐπ' αὐτῷ. ἐν δ΄. ἔτεσι προσκλαίειν ὀφείλει ἔξω τῆς θύρας ἑστὼς τοῦ εὐκτηρίου οἴκου, καὶ τῶν εἰσιόντων πιστῶν δεόμενος εὐχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιεῖσθαι, ἐξαγορεύων τὴν ἰδίαν παρανομίαν. μετὰ δὲ δ΄. ἔτη εἰς τοὺς ἀκροωμένους δεχθήσεται, ἐν ε΄. ἔτεσι μετ' αὐτῶν ἐξελεύσεται. ἐν δὲ ζ΄. ἔτεσι μετὰ τῶν ἐν ὑποπτώσει προσευχομένων ἐξελεύσεται. ἐν δ΄. συστήσεται μόνον τοῖς πιστοῖς, προσφορᾶς δὲ οὐ μεταλήψεται. πληρωθέντων δὲ τούτων μεθέξει τῶν ἁγιασμάτων.

D

ΚΑΝΩΝ νζ΄.

Ὁ ἀκουσίως φονεύσας ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων. οἰκονομηθήσεται δὲ ἐπ' αὐτῷ τὰ δέκα ἔτη οὕτω. δύο μὲν ἔτη προσκλαύσει, τρία δὲ ἔτη ἐν ἀκροωμένοις διατελέσει. ἐν δ΄. ὑποπίπτων, καὶ ἐν ἐνιαυτῷ συστήσεται μόνον, καὶ τὸ ἑξῆς εἰς τὰ ἅγια δεχθήσεται.

E

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες δύο κανόνες ὑποτυποῦσιν ὅπως ὀφείλουσιν ἐπιτιμᾶσθαι οἱ ποιήσαντες ἑκουσίους φόνους καὶ ἀκουσίους. ὁρίζουσι δὲ καὶ τοὺς τρόπους τῶν ἐπιτιμίων.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν εἴκοσιν ἐνιαυτοῖς τὸν ἑκουσίως φονεύσαντα καὶ εἰς μετάνοιαν ἐλθόντα ἀφορίζει οὗτος ὁ ἅγιος· ἐν δέκα δὲ τὸν ἀκουσίως ἀνελόντα. καὶ ἑξῆς ἐπ' ἀμφοτέροις ἑκάστῳ τόπῳ ἐπιτιμίου ὁρίζει καιρὸν ἰδιαίτατον.

F

ΑΡΙΣΤ. καν. νϛ΄. Ὁ ἑκούσιος φονευτής, εἰκοσαετίαν ὑποπιπτέτω· ὁ ἀκούσιος, δεκαετίαν· ὁ μοιχός, πεντεκαιδεκαετίαν· ὁ πόρνος, ἑπταετίαν· αἱ παρθένοι πίπτουσαι μετὰ τὴν ὁμολογίαν παρθένοι, πεντεκαιδεκαετίαν.

Ὁ ἑκουσίως φονεύσας, μετὰ δὲ τοῦτο μεταμεληθείς, εἴκοσιν ἔτεσιν ἀκοινώνητός ἐστι τοῦ ἁγιάσματος. τὰ δὲ εἴκοσιν ἔτη οὕτως οἰκονομηθήσεται ἐπ' αὐτῷ. ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὀφείλει προσκλαίειν ἔξω τῆς θύρας ἑστὼς τοῦ εὐκτηρίου οἴκου, καὶ τῶν εἰσιόντων πιστῶν δεόμενος εὐχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιεῖσθαι, ἐξαγορεύων τὴν ἰδίαν παρανομίαν· μετὰ δὲ ταῦτα τὰ τέσσαρα ἔτη

ἔτη, εἰς τοὺς ἀκροωμένους δεχθήσεται, καὶ σὺν τούτοις πέντε μετ' αὐτῶν ἐξελεύσεται· ἐν ἑπτὰ ἔτεσι μετὰ τῶν ἐν ὑποπτώσει προσευχομένων ἐξελεύσεται· ἐν τέσσαρσι συστήσεται μόνον τοῖς πιστοῖς, προσφορᾶς δὲ οὐ μεταλήψεται. πληρωθέντων δὲ τούτων, μεθέξει τῶν ἁγιασμάτων.

A ad audientes recipietur, & quinque annis cum iis egredietur. Septem annis cum iis qui in submissione precantur, exibit. Quatuor cum fidelibus tantum consistet, oblationis autem non particeps erit. Hisce autem expletis de Sacramentis participabit.

ΑΡΙΣΤ. καν. νζ΄. Ὁ ἀκουσίως φονεύσας, δέκα ἔτη ἀκοινώνητος ἔσται· ἤγουν δύο προσκλαίων, τρεῖς ἀκροώμενος, τέσσαρσιν ὑποπίπτων, ἐνὶ συνεστὼς, καὶ τῷ ἑξῆς εἰς τὰ ἅγια δεχθήσεται. Σαφής.

Arist. can. lvii. *Qui involuntariè quempiam occidit, decennio excommunicatus erit: nimirum biennio defleat, triennio audit, quadriennio substernitur, uno anno consistit: & deinceps ad sacra admittitur.* Perspicuus.

ΚΑΝΩΝ νη΄.

B

Ὁ μοιχεύσας ἐν ιε΄. ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων. οἰκονομηθήσεται δὲ κατὰ τὰ ιε΄. ἔτη ἐπ' αὐτοῦ οὕτως· ἐν δ΄. μὲν ἔτεσι προσκλαίων ἔσται· ἐν ε΄. δὲ ἀκροώμενος· ἐν δ΄. ὑποπίπτων· ἐν δυσὶ συνεστὼς ἄνευ κοινωνίας.

Canon LVIII.

Qui adulteravit, in quindecim annis Sacramentis non communicabit. In his autem quindecim annis sic quoque dispensabitur. Quatuor annis erit deflens, quinque audiens, quatuor substratus, in duobus consistens sine communione.

ΚΑΝΩΝ νθ΄.

Ὁ πόρνος ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων, δύο προσκλαίων, καὶ δύο ἀκροώμενος, δύο ὑποπίπτων, καὶ ἐν ἑνὶ συνεστὼς μόνον· τῷ ὀγδόῳ δὲ δεχθήσεται εἰς τὴν κοινωνίαν.

Canon LIX.

C

Fornicator septem annis Sacramentis non communicabit, duobus deflens, & duobus audiens, & duobus substratus, uno solo consistens, octavo autem ad communionem admittetur.

ΒΑΛΣ. Εἰ καὶ σαφέστατά εἰσι τὰ ἐν τοῖς παροῦσι δυσὶ κανόσι διωρισθέντα, κατὰ τὴν φράσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρᾶξιν, πάντη δυσχερέστατά εἰσιν. οὐδεὶς γὰρ κατὰ τὰ ἐν τούτοις θεραπευθήσεται. καὶ εἰ μὴ τὸ ἄφατον ἔλεος τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, ἀπώλετο ἂν πᾶσα σάρξ. μὴ ἐναντιοῦσθαι δὲ σοι ὁ κβ΄. κανὼν τοῦ ἁγίου πατρὸς, λέγων τοὺς ἐξ ἁρπαγῆς φθείροντας γυναῖκας ἐπὶ τετραετίᾳ ἐπιτιμᾶσθαι. ἐκεῖσε μὲν γὰρ ὁ ἅγιος τῶν πρὸ αὐτοῦ πατέρων ἐδήλωσε τὴν διάταξιν· ἀρτίως δὲ τὴν οἰκείαν γνώμην ἐξήνεγκεν.

D

Bals. Etiamsi, quæ præsentibus duobus canonibus decreta, quod ad dictionem attinet, sunt clarissima: quantum tamen ad praxin, sunt omnino difficillima. Nemo enim ea, quæ illic continetur, ratione curatur: & nisi esset inenarrabilis homini clementis Dei misericordia, omnis caro periisset. Ne autem contrarius esse tibi videatur xxii. canon sancti patris, qui dicit, eos qui ex raptu mulieribus stuprum afferunt quadriennio puniri. Illic enim sanctus ea, quæ à patribus qui ipsum præcessere statuta sunt, ostendit; nunc autem suam sententiam protulit.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ κβ΄. κανόνι ὁ ἅγιος οὗτος περὶ τῶν ἐξ ἁρπαγῆς φθειρόντων γυναῖκας διατάττόμενος, καὶ περὶ τῶν λέγει· ἔστι δὲ ἡ τῆς πορνείας ἐπιτίμησις ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὡρισμένη· χρὴ δὲ τῷ πρώτῳ ἐκβάλλεσθαι τῶν προσευχῶν, καὶ προσκλαίειν αὐτὸν τῇ θύρᾳ τῆς ἐκκλησίας. τῷ δευτέρῳ δεχθῆναι εἰς ἀκρόασιν, τῷ τρίτῳ εἰς μετάνοιαν, τῷ τετάρτῳ εἰς σύστασιν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀπεχόμενον τῆς προσφορᾶς· εἶτα αὐτῷ ἐπιτρέπεσθαι τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ. ἐνταῦθα δὲ ἑπταετίαν ὁρίζει τῆς πορνείας τὸ ἐπιτίμιον. ἔοικεν οὖν ὁ αὐτὸς ἑαυτῷ ἐναντιοῦσθαι, ἀλλ' οὐκ οἶμαι. τὴν μὲν γὰρ τετραετίαν, ὡς διαταγὴν τῶν πρὸ αὐτοῦ εἰσήνεγκε· καὶ τοῦτο δηλοῦται ἐκ τοῦ εἰπεῖν· ἔστι ἡ τῆς πορνείας ἐπιτίμησις ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὡρισμένη· ἤγουν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν διατεταγμένη· τὴν δὲ ἑπταετίαν, ὡς οἰκείαν γνώμην εἰσήγαγε, βαρύτερον κολάζων τὴν πορνείαν, ὡς καὶ ἄλλα τῶν ἁμαρτημάτων πολλά.

E

Zonar. Vigesimo secundo hic sanctus vir cum de mulierum à se raptarum corruptoribus decretum edidisset, continuata mox oratione hæc habet: Est autem quatuor annorum præfinita fornicatoribus mulcta. Oportet autem eum primo anno à precibus expelli, & deflere præ foribus Ecclesiæ. Secundo autem ad auditionem admitti. Tertio ad pœnitentiam. Quarto cum congregatione cum populo abstinentem ab oblatione; deinde ei permitti boni Communionem. Hoc autem loco septennium fornicationi, mulctæ nomine decernit. Videtur ergo esse tibi ipsemet contrarius. Verum ego non ita censeo. Quadriennium namque mulctam, veluti constitutionem à majoribus editam protulit: idque satis declaratur ex illis verbis, Est quatuor annorum præfinita fornicationis mulcta, à majoribus nempe nostris decreta. Septennium vero, tanquam ex sua ipse sententia explicavit: fornicationi ut aliis quoque criminibus graviorem pœnam injungens.

ΑΡΙΣΤ. καν. νη΄. Ὁ μοιχεύσας, δεκαπέντε ἔτη οὐ κοινωνήσει. τέσσαρα προσκλαίων, πέντε ἀκροώμενος, τέσσαρα ὑποπίπτων, καὶ δύο συνεστὼς ἄνευ κοινωνίας. Σαφής.

Arist. can. lviii. *Adulter quindecim annis non communicabit. Quatuor deflens, quinque audiens, quatuor substratus; & duobus consistens sine communione.* Perspicuus.

ΑΡΙΣΤ. καν. νθ΄. Ὁ πόρνος ἑπτά· δύο προσκλαίων, δύο ἀκροώμενος, δύο ὑποπίπτων, καὶ ἐνὶ συνεστὼς, τῷ ὀγδόῳ δεχθήσεται εἰς κοινωνίαν. Σαφής.

F

Arist. can. lix. *Fornicator septem, duobus deflens, duobus audiens, duobus substratus, & uno consistens: octavo ad communionem admittetur.* Perspicuus.

A

Canon LX.

Quæ virginitatem professa à voto suo ac professione lapsa est, peccati adulterii tempus in sua vitæ dispensatione complebit. Idem & in iis qui vitam monasticam profitentur & labuntur.

Bals. Sæpe diximus, quod virgines mulieres dedicabantur ecclesiis cum laico amictu, & ab Episcopis nutriebantur, ut quæ & virgines manere, & ecclesiis assidere profiterentur. Hanc ergo virginem, quæ hæc professa est lapsa, seu fornicata est, decernit sanctus ut adulteram tractari seu puniri: & non solum B eas, sed & monachas & monachos similiter post conversionem curari. Ne tibi autem videatur adversari xix. can. Synodi Ancyranæ, decernens lapsas virgines pœnis digamorum subjici. Is enim à præsente canone sublatus est, qui est multo recentior: lege & xviii. can. præsentis sancti patris, & nota quòd ex præsenti canone monachi qui fornicantur, & non deponuntur, ut qui non habeant lectoris characterem à suo præfecto, vel Episcopalem ordinationem, post detectionem, instar adulterorum puniuntur. Similiter etiam ascetriæ, & monachæ. Lege & xi. tit. præ- C sentis operis cap. v. viii. & ix.

Zonar. Ecce hic quoque vir sanctus gravius multiplici ratione punit eam quæ virginitatem professa, promissionem fefellisset. Cum enim undevigesimus Ancyranæ Synodi canon, his plane verbis constet, Quicunque virginitatem profitentes, professionem suam irritam reddunt, ij bigamorum definitionem impleant: hic, peccati, inquit, adulterii tempus explebit. Est autem digamorum quidem mulcta, communionis annua privatio, adulterii vero ad quindecim annos protenditur. D Consule decimum octavum canonem.

Arist. *Quæ virginitatem professa & lapsa est, adulteri tempus explebit. Idem & in iis qui vitam monasticam professi & lapsi sunt, observandum.* Perspicuus.

Canon LXI.

Qui furatus est, si ex se quidem pœnitentia motus seipsum accusaverit, anno à sola sacramentorum communione arcebitur. Sin autem convictus fuerit, duobus annis; tempus verò illi ad substrationem dividetur & E *ad consistentiam, & tunc communione dignus habeatur.*

Bals. Divini canones lenius puniunt eos qui sua peccata confitentur; & ideo statuit magnus Basilius, ut qui suum furtum confessus est, sola sacramentorum communione anno uno arceatur: is autem qui ut fur condemnatus est, vel in furto fuit deprehensus, biennio puniatur, nec in deflentis, nec in audientis, sed in substrati & consistentis loco ponatur, & post duorum annorum lapsum sacramentorum communione dignus habeatur. Et canon quidem in his consistit. Tu autem opta, ne præsens canon secundum furis defini- F tionem intelligatur, quæ dicit, Fur est, qui præter domini voluntatem aliena contrectat, sciens se eum molestia afficere. Nullus enim ferè eorum qui in vita versantur sacramentis, ut mihi videtur, communicabit, si hoc datum fuerit. Nam monasteriorum quoque ministri, etiamsi sint religiosissimi, præter suorum præfectorum sententiam, aliquid sibi modicum è ministeriis suis ad vitam substentandam privatim accipiunt, aut ad alios trransferunt, & filii a parentibus subripiunt. Mitto servorum luxuriam,

ΚΑΝΩΝ ξʹ.

Παρθένος ὁμολογήσασα καὶ ἐκπεσοῦσα τῆς ἐπαγγελίας, τὸν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῆς μοιχείας ἁμαρτήματος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς καθ' ἑαυτὴν ζωῆς πληρώσει. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν βίον μοναζόντων, ἐπαγγελλομένων καὶ ἐκπιπτόντων.

ΒΑΛΣ. Πολλάκις εἴπομεν ὅτι παρθένοι γυναῖκες ἀνετίθεντο ταῖς ἐκκλησίαις μετὰ λαϊκοῦ σχήματος, καὶ ἀνετρέφοντο παρὰ τῶν Ἐπισκόπων ὡς ἐπαγγελλόμεναι παρθενεύειν καὶ προσεδρεύειν ταῖς ἐκκλησίαις. τὴν γοῦν παρθένον ταύτην τὴν τοιαῦτα ἐπαγγειλαμένην, ἐκπεσοῦσαν, ἤτοι πορνεύσασαν ὁρίζει ὁ ἅγιος κατὰ τὰς μοιχαλίδας οἰκονομεῖσθαι, ἤτοι ἐπιτιμᾶσθαι. καὶ οὐ μόνον ταύτας, ἀλλὰ καὶ τὰς μοναχὰς, καὶ τοὺς μοναχοὺς ὁμοίως μετὰ ἐπιστροφὴν θεραπεύεσθαι. μὴ ἐναντιοῦσθαι δέ σοι ὁ ιθʹ. κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, διοριζόμενος τὰς ἐκπεσούσας παρθένους τῷ ἐπιτιμίῳ τῶν διγάμων ὑποκεῖσθαι. ἀνῃρέθη γὰρ ὑπὸ τοῦ παρόντος κανόνος μεταγενεστέρου ὄντος κατὰ πολύ. ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιηʹ. κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου πατρὸς, καὶ σημείωσαι ὅτι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος οἱ πορνεύοντες μοναχοὶ καὶ μὴ καθαιρούμενοι, ὡς μὴ ἔχοντες σφραγῖδα ἀναγνώστου ἀπὸ τοῦ ἡγουμένου αὐτῶν, ἢ χειροτονίαν ἐπισκοπικὴν μετὰ ἀποκάλυψιν δεχόμενοι, κατὰ τοὺς μοιχοὺς ἐπιτιμῶνται. ὡσαύτως καὶ αἱ ἀσκήτριαι καὶ αἱ μοναχαί. ἀνάγνωθι καὶ τοῦ ιαʹ. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος κεφ. εʹ. ηʹ. καὶ θʹ.

ΖΩΝΑΡ. Ἰδοὺ καὶ ἐνταῦθα ὁ ἅγιος ἐπὶ βαρύτερον κατὰ τὸ πολλαπλάσιον κολάζει τὴν παρθενίαν ὁμολογήσασαν, καὶ ψευσαμένην τὴν ἐπαγγελίαν. τοῦ γὰρ ἐννεακαιδεκάτου κανόνος τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, οὕτω ῥητῶς περιέχοντος· ὅσοι παρθενίαν ἐπαγγελλόμενοι ἀθετοῦσι τὴν ἐπαγγελίαν, τὸν τῶν διγάμων ὅρον ἐκπληρούτωσαν· οὗτος τὸν χρόνον, φησὶ, τοῦ τῆς μοιχείας ἁμαρτήματος ἐκπληρώσει. ἔστι δὲ τὸ μὲν τῶν διγάμων ἐπιτίμιον, ἀκοινωνησία ἐπὶ ἐνιαυτόν· τὸ δέ γε τῆς μοιχείας, ἐπὶ ἐνιαυτοὺς πεντεκαίδεκα. ζήτει κανόνα ιηʹ.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ παρθενίαν ὁμολογήσασα, καὶ ἐκπεσοῦσα, τὸν χρόνον τοῦ μοιχεύσαντος πληρώσει. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν μονάζειν ἐπαγγειλαμένων, καὶ ἐκπεσόντων. Σαφής.

ΚΑΝΩΝ ξαʹ.

Ὁ κλέψας, εἰ μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ μεταμεληθεὶς κατηγορήσει ἑαυτοῦ, ἐνιαυτὸν κωλυθήσεται μόνης τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων. εἰ δὲ ἐλεγχθείη, ἐν δυσὶν ἔτεσι, μερισθήσεται δὲ αὐτῷ ὁ χρόνος εἰς ὑπόπτωσιν, εἰς σύστασιν, καὶ τότε ἀξιούσθω τῆς κοινωνίας.

ΒΑΛΣ. Οἱ θεῖοι κανόνες μετριώτερον κολάζουσι τοὺς ἐξομολογουμένους τὰ οἰκεῖα ἁμαρτήματα. διὸ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος τὸν μὲν ἐξομολογησάμενον ἣν ἐποιήσατο κλοπὴν διορίζεται μόνης κωλύεσθαι τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως ἐπὶ ἕνα ἐνιαυτὸν, τὸν δὲ κατακριθέντα ὡς κλέπτην ἢ ἁλόντα ἐπὶ κλοπῇ, ἐπὶ διετίαν ἐπιτιμᾶσθαι, μήτε δὲ ἐν προσκλαίοντος τόπῳ τοῦτον ἵστασθαι, μήτε ἐν ἀκροωμένου, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ ὑποπίπτοντος, καὶ τῷ τοῦ συνιστῶντος, καὶ μετὰ τὴν τῶν δύο χρόνων παραδρομὴν, τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων ἀξιοῦσθαι. καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. σὺ δὲ τὸν παρόντα εὔχου κανόνα μὴ ἐξακούεσθαι κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ κλέπτου τὸν λέγοντα, κλέπτης ἐστὶν ὁ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου τὸ ἀλλότριον ψηλαφῶν ἐν εἰδήσει τοῦ λυπῆσαι αὐτόν. οὐδεὶς γὰρ σχεδὸν τῶν ἐν τῷ βίῳ τυρβαζομένων, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται, εἰ τοῦτο δοθῇ, ὅτι καὶ διακονηταὶ μοναστηρίων, κἂν καὶ εὐλαβέστατοι ὦσι, παρὰ γνώμην τῶν καθηγουμένων αὐτῶν ἀπὸ τῶν διακονιῶν αὐτῶν ἰδιοῦνταί τι μέτριον εἰς ζωάρκειαν, ἢ καὶ πρὸς ἑτέρους μετατιθέασι, καὶ παῖδες ἀπὸ τῶν γονέων ὑποσυλῶσιν. ἐῶ λέγειν ὑπὸ χεῖρα λαξευείας λαθραίας

ὑποχειρ-

ὑποκλοπαί [illegible] τῶν τοῖς κυρίοις αὐτῶν. ἰλιὰς γάρ εἰσι ταῦτα κακῶν, καὶ μεγαλύνουσι τὸ κακόν. ἀλλ' ἐκφωνηθῆναι τὸ κανόνα εἰς τοὺς ἀναιδεῖς κλέπτας. ἀνάγνωθι καὶ τὸ ξϛʹ. κεφ. τοῦ ιβ. τίτλου τοῦ ξ. βιβλίου λέγον, ὁ κλέπτης εἰ καὶ μεταμεληθεὶς ἀποδῷ τῷ δεσπότῃ τὸ πρᾶγμα, οὐ παύεται εἶναι κλέπτης.

A clandestinas nempe subreptiones eorum, quæ ad dominos suos pertinent. Hæc sunt malorum Ilias, & malum dilatant. Sed ut intelligatur editus hic canon in fures impudentes. Lege & lxvi. cap. xii. tit. lx. lib. quod dicit, Fur, etiamsi pœnitentia motus rem domino reddiderit, fur esse non desinit.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν ἐξομολογούμενος ἀγνοουμένην κλοπὴν, ἐνιαυτὸν τῆς τῶν ἁγίων δώρων κοινωνίας κωλύεται μόνης· ὁ δὲ ἐλεγχθεὶς, ἢ ἁλοὺς κλέπτων, ἐπὶ διετίαν ἐπιτιμᾶται. οὔτε δὲ ἐν προσκλαίοντος τόπῳ, οὔτε ἐν ἀκροωμένου παραδέχεται, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ ὑποπίπτοντος, καὶ συνεστῶτος· καὶ ἐν τούτοις τοῖς δυσὶ τόποις, ἡ διετία αὐτῷ μερισθήσεται· καὶ οὕτω τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται.

Zonar. Qui quidem furtum cum esset occultum, sponte confitetur, uno anno à sola Communione arcetur; qui vero convictus, aut deprehensus fuerit, biennio mulctatur. Neque vero in flentis aut in audientis loco consistet, sed in substrati, & consistentis:
B ac in duobus hisce locis ei biennii tempus dividetur: & sic sacramentorum communione dignus existimabitur.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ κλέψας, καὶ μεταγνοὺς, ἐνιαυτόν· ἐλεγχθεὶς δὲ, καὶ ἕτερον ἕνα.

Arist. *Qui furatus est, & resipiscit, annum, convictus autem & alterum annum excommunicatus erit.*

Τῷ κλέψαντι, καὶ μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ μεταμεληθέντι καὶ ἣν ἐποιήσατο κλοπὴν ἐξομολογησαμένῳ, ἀλλ' ἐλεγχθέντι ὑπό τινων, τὸ τῆς διετίας ἐπιτίμιον οὕτως αὐτῷ ἐπιμερισθήσεται· ὥστε ἕνα χρόνον μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων ἵστασθαι· τὸν δὲ δεύτερον μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ συγκοινωνεῖν αὐτοῖς τῶν εὐχῶν· καὶ οὕτω μετὰ τῆς διετίας παραδρομὴν, ἀξιοῦσθαι τῆς κοινωνίας.

Furanti & de eo non resipiscenti, nec furtum quod fecit confitenti, sed ab aliis convicto, duorum annorum pœna ei sic dividetur: ut unum cum succumbentibus stet: secundo autem cum fidelibus, & cum iis in precibus communicet. Et sic post duos elapsos
C annos, communione dignus habeatur.

ΚΑΝΩΝ ξβʹ.

Ὁ τὴν ἀσχημοσύνην ἐν τοῖς ἄρρεσιν ἐπιδειξάμενος τῷ χρόνῳ τοῦ ἐν τῇ μοιχείᾳ παρανομοῦντος οἰκονομηθήσεται.

Canon LXII.

Qui suam in maribus turpitudinem ostendit, ei tempus dispensabitur illius qui adulterii scelus admisit.

ΚΑΝΩΝ ξγʹ.

Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν ἑαυτοῦ ἀσέβειαν ἐξαγορεύων τὸν αὐτὸν χρόνον ἐξομολογούμενος παραφυλάττεται.

Canon LXIII.

Qui in brutorum concubitu suam impietatem profitetur, eandem rationem confitens observat.

ΒΑΛΣ. Κατὰ τοὺς μοιχοὺς διορίζεται ὁ ἅγιος κολάζεσθαι τοὺς ἀρρενοκοίτας καὶ τοὺς ἀλογευομένους πάντας μετὰ ἀπόστασιν καὶ ἐξομολόγησιν τοῦ κακοῦ. καὶ ἀνάγνωθι περὶ ἀρρενοκοιτῶν καὶ τὸ τελευταῖον κεφ. τοῦ λζ. τίτλου τοῦ ξ. βιβλίου, λέγον, οἱ ἀλογευόμενοι, ἤτοι κτηνοβάται, καυλοκοπείσθωσαν.

D Bals. Tanquam adulteros definit sanctus puniri masculorum concubitores, & qui bruta ineunt omnes, postquam scilicet à malo defecerint & confessi fuerint. De masculorum autem concubitoribus, lege etiam ultimum caput xxxvii. tit. lx. lib. quod dicit, Iis, qui bruta ineunt, seu pecora insiliunt, penis abscindatur.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ξβʹ. Ὁ ἀρσενοκοίτης, ὡς μοιχός. Σαφής.

Arist. *Can. lxii. Qui cum maribus concumbit, ut adulter.* Perspicuus.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ξγʹ. Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν αὐτοῦ ἀσέβειαν ἐξαγορεύων ὁμοίως. Σαφής.

Arist. *Can. lxiii. Qui in brutorum concubitu suam ostendit turpitudinem, similiter.* Perspicuus.

E

ΚΑΝΩΝ ξδʹ.

Ἐπίορκος ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται· δυσὶν ἔτεσι προσκλαίων, τρισὶν ἀκροώμενος, τέσσαρσιν ὑποπίπτων, ἐνιαυτὸν συνεστὼς μόνον, καὶ τότε τῆς κοινωνίας ἀξιούμενος.

Canon LXIV.

Perjurus undecim annis non erit communionis particeps: duobus annis deflens, tribus audiens, quatuor substratus, anno solùm consistens, & tunc communione dignus habebitur.

ΒΑΛΣ. Περὶ ἐπιόρκων ἀνάγνωθι τὸ ιηʹ. κεφ. τοῦ ιγʹ. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ παρ' ἡμῶν γραφέντα.

Bals. De perjuris lege xviii. cap. xiii. tit. præsentis operis, & quæ à nobis in illo scripta sunt.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ κανόνες οὗτοι σαφεῖς εἰσιν, ἐξηγήσεως μὴ δεόμενοι.

F Zonar. *in Can. lxii. lxiii. lxiv.* Perspicui sunt hi canones, neque ulla explanatione indigent.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ ἐπίορκος, δεκαετίαν· δύο προσκλαίων, τρεῖς ἀκροώμενος, τέσσαρας ὑποπίπτων, ἐνιαυτὸν συνεστώς· καὶ τότε τῆς κοινωνίας ἀξιούμενος. Σαφής.

Arist. *Perjurus annos decem; duos deflens, tres audiens, quatuor substratus, unum consistens; & tunc communione dignus habetur.* Perspicuus.

CANON LXV.

Qui præstigias vel veneficium fatetur, is homicidæ tempore compescbitur, ita dispensatus, ut qui in unoquoque peccato seipsum convicit.

BALS. Præstigiæ quidem sunt, per solas incantationes, ac dæmonum invocationes quamcunque actionem facere. Veneficium autem est, per noxia pharmaca esculentum vel poculentum aliquid componere, & hominem veneno perimere. Lege etiam xx. cap. xiii. tit. præsentis operis, & quæ in eo sunt, & xxv. cap. ix. tit. operis ejusdem, & quæ in eo sunt.

ZONAR. Præstigiæ quidem sunt, cum per incantationes, atque invocationes dæmonum, aliqua in aliorum damnum efficiuntur: qualis est dissolutio tabésque membrorum, ac diuturna, aut etiam vitæ æqualis ægrotatio, ac decubitus, aliaque hujusmodi. Veneficium vero est cum vel per noxia pharmaca de potestate mentis homines dimoventur, quod etiam hyoscyamus præstat: est hoc porro herbæ genus, cujus semen perniciosum, aut alia ratione lædens. Cæterum haud immerito pœnis homicidarum ejusmodi homines subjiciuntur, quandoquidem præstigiæ scilicet dæmonum invocationes continent, veneficia vero aut interficiunt, aut de mentis potestate deturbant, mortemque illi qui hæc patitur, optabilem faciunt, si quando forte resipiscat, ac si minus illi, certè iis qui hominem aliqua cognatione attingunt. Præfinitum porro homicidæ tempus, qui voluntariam cædem patravit, viginti annorum intellige.

ARIST. *Incantator & veneficus ut homicida.*

Hi voluntarii homicidæ pœnas persolvent.

CANON LXVI.

Qui sepulchra effodit decem annis carebit communione: duobus flens, tribus audiens, quatuor substratus, uno consistens, & tunc admittendus.

BALS. De sepulchrorum effossoribus lege caput xxiii. xiii. tit. præsentis operis, & xxvii. cap. ix. tit. operis ejusdem.

ZONAR. Est τυμβωρύχος, qui sepulchra aperit, ac spoliat, quæ mortuorum cadaveribus apposita sunt detrahens: Est etiam, quicunque lapides à sepulchris avellit. Quære & Nysseni canonem septimum.

ARIST. *Qui sepulchrum effodit, decennium, ut perjurus.*

CANON LXVII.

Cum sorore coïtus homicidæ tempore punietur.

CANON LXVIII.

Prohibitæ cognationis in matrimonium conjunctio, si deprehensa fuerit, ut quæ in hominum peccatis facta est, subibit adulterorum pœnas.

BALS. Lege xxix. cap. ix. tituli præsentis operis, & ii. cap. xiii. tit. & lib. lx. tit. xxxvii. cap. lxxvii. quod dicit, Qui matrimonio conjunguntur, vel aliàs carnaliter copulantur patrueles fratres, & liberi qui ex eis nascuntur, & solum, vel etiam pater & filius cum matre & filia, vel duo fratres cum duabus sororibus, vel duo fratres cum matre & filia, vel consobrinus cum ea quæ fuit uxor avunculi, vel avunculus cum ea quæ fuit uxor consobrini,

A

ΚΑΝΩΝ ξε'.

Ὁ γοητείαν ἢ φαρμακείαν ἐξαγγέλλων, τὸν τοῦ φονέως χρόνον ἐξομολογήσεται, οὕτως οἰκονομούμενος, ὡς ἂν ἐν ἑκάστῳ τῷ ἁμαρτήματι ἑαυτὸν ἐλέγξας.

ΒΑΛΣ. Γοητεία μέν ἐστι, τὸ δι' ἐπῳδῶν καὶ ἐπικλήσεως δαιμόνων, ποιῆσαί τινα πρᾶξιν οἱονδήτινα· φαρμακεία δὲ τὸ διὰ φαρμάκων δηλητηρίων συσκευάσαι τι βρώσιμον ἢ πόσιμον καὶ φαρμακεῦσαι ἄνθρωπον. καὶ ἀνάγνωθι τὸ κ'. κεφ. B τοῦ ιγ'. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· καὶ τὸ κε'. κεφ. τοῦ θ'. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ.

ΖΩΝΑΡ. Γοητεία μέν ἐστι, τὸ δι' ἐπῳδῶν, καὶ ἐπικλήσεως δαιμονίων, ποιῆσαί τινα εἰς βλάβην ἑτέρων· οἷον εἰς παράλυσιν μελῶν, καὶ εἰς χρονίαν, ἢ καὶ διὰ βίου ὅλου κατάκλισιν, καὶ εἰς ἕτερα ὅμοια. φαρμακεία δὲ, τὸ διὰ φαρμάκων δηλητηρίων, ἢ τῶν φρενῶν ἐξιστᾶν τινας, ὅπερ καὶ ὁ ὑοσκύαμος δύναται· βοτάνη δ' ἐστὶν αὕτη, ἧς τὸ σπέρμα ὀλέθριον, ἢ ἄλλως βλαπτικόν. εἰκότως δὲ κατὰ τοὺς C φονεῖς οὗτοι ἐπιτιμῶνται· ὅτι αἱ μὲν γοητεῖαι, καὶ ἐπικλήσεις δαιμόνων ἔχουσιν· αἱ δὲ φαρμακεῖαι, ἢ ἀναιροῦσιν, ἢ τῶν φρενῶν ἐξιστῶσι, καὶ εὐκταῖον τὸν θάνατον ποιοῦσι τῷ πάσχοντι· εἴποτε ἀνανήψει εἰ μὴ ἐκείνῳ, ἀλλὰ τοῖς γε προσήκουσι τῷ ἀνθρώπῳ. φονέως δὲ χρόνον τοῦ ἑκουσίως τολμήσαντος φόνον φησίν· ἤγουν, εἰκοσαετίαν.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ γόης, καὶ ὁ φαρμακὸς, ὡς φονεῖς.

Τὸ τοῦ ἑκουσίως φονέως ἐπιτίμιον ἐπιγνώσονται οὗτοι.

D

ΚΑΝΩΝ ξϛ'.

Ὁ τυμβωρύχος ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται. ἐν δυσὶ προσκλαίων, ἐν γ'. ἀκροώμενος, ἐν δ'. ὑποπίπτων, ἐνιαυτὸν συνεστὼς, καὶ τότε δεχθησόμενος.

ΒΑΛΣ. Περὶ τυμβωρύχων ἀνάγνωθι τὸ κγ'. κεφ. τοῦ ιγ'. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸ κζ'. κεφ. τοῦ θ'. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Τυμβωρύχος ἐστὶν, ὁ τοὺς τάφους ἀνοίγων καὶ συλῶν τὰ τοῖς νεκροῖς συνθαπτόμενα· εἴη δ' ἂν καὶ ὁ τοὺς λίθους τῶν τάφων ἀφαιρούμενος. ζήτει καὶ τοῦ Νύσσης κανόνα ἕβδομον.

E ΑΡΙΣΤ. Ὁ τυμβωρύχος, δεκαετίαν, ὡς ὁ ἐπίορκος.

ΚΑΝΩΝ ξζ'.

Ἀδελφομιξία τὸν τοῦ φονέως χρόνον ἐξομολογήσεται.

ΚΑΝΩΝ ξη'.

Ἡ τῆς ἀπηγορευμένης συγγενείας εἰς γάμον σύστασις, εἰ φωραθείη, ὡς ἐν ἁμαρτήμασιν ἀνθρώπων γενομένη, τὰ τῶν μοιχῶν ἐπιτίμια δέξεται.

F ΒΑΛΣ. Ἀνάγνωθι τὸ κθ'. κεφ. τοῦ θ'. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸ β'. κεφ. τοῦ ιγ'. τίτλου, καὶ βιβλίου ξ'. τίτλου λζ'. κεφ. οζ'. λέγον, οἱ πρὸς γάμον συναπτόμενοι, ἢ ἄλλως σαρκικῶς συμπλεκόμενοι, ἐξάδελφοι, καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν τικτόμενοι παῖδες, καὶ μόνον, ἢ καὶ πατὴρ, καὶ υἱὸς πρὸς μητέρα καὶ θυγατέρα, ἢ δύο ἀδελφοὶ, εἰς δύο ἀδελφὰς, ἢ δύο ἀδελφοὶ, εἰς μητέρα καὶ θυγατέρα· ἢ ἀνεψιὸς εἰς τὴν γεγενημένην τοῦ θείου γυναῖκα, ἢ θεῖος εἰς τὴν γεγενημένην τοῦ ἀνεψιοῦ γυναῖκα,

τῷ

πρὸς τῷ χωρισμῷ καὶ τυπτέσθωσαν· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ β΄. κεφ. τοῦ ιγ΄. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος παρεδηλώσαμεν μετὰ τῶν ἄλλων, ὅτι γέγονε μὲν πρόσταγμα βασιλικὸν κωλύον τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα δυσὶ δευτέραις ἐξαδέλφαις νομίμως συνάπτεσθαι, οὐκ ἐφ θαπ τὸ προτασσόθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκκλησία κωλύει τὸν τοιοῦτον γάμον, ὀφείλεις εἰδέναι ὅτι μετὰ τὸ γράψαι ἡμᾶς ταῦτα, γέγονεν εἰς τὴν ἐφημερίαν τοῦ ἁγιωτάτου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Θεοδοσίου κατὰ τὴν λ΄. τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τῆς ιβ΄. ἰνδικτιῶνος, σημείωμα συνοδικὸν ἔχον κατὰ ῥῆμα οὕτως· ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Ἄπρω ὁ ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος Ῥωμανὸς ὁ Ἀρταβάσδης ἔγγραφον προκομίσας συνοδικὸν τὰ δὲ κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνον· κόρη τις Εἰρήνη καλουμένη ἔσχεν ὑπόσχεσιν μνηστείας μετά τινος Ἰωάννου, δεκαέτις οὖσα τότε τὴν ἡλικίαν. λαληθείσης δὲ τῆς περὶ τούτου ἀθεμίτου μνηστείας γέγονε σημείωμα δικαστικὸν ἐπιτρέπον διαζευχθῆναι τοὺς ταύτῃ μνηστευσαμένους διὰ τὸ εἶναι τὴν μνηστείαν, ὡς εἴρηται, παράνομον. βούλεται οὖν σήμερον ἡ Εἰρήνη νομίμως συναφθῆναι τῷ Θεοδώρῳ δευτέρῳ ὄντι ἐξαδέλφῳ τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἐρωτᾷ εἰ ἔχει τινὰ παρεμπόδισμον, ἠξίωσε τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ τὴν ἱερὰν ἀδελφότητα, μαθεῖν εἰ ἄρα οὐκ ἔχει κώλυμα τινὰ τὸ περὶ οὗ γέγονεν ἡ γραφὴ συνάλλαγμα. ἤκουσεν οὖν ἐξ αὐτῆς καὶ ἐκ τῆς παρουσιαζούσης τῶν ἀδελφῶν ὁμηγύρεως, ὅτι τὸ τοιοῦτο συνάλλαγμα παντάπασιν ἀκώλυτόν ἐστιν. ἐπεὶ γὰρ ἡ μετὰ τούτου τελεσθεῖσα μνηστεία ὡς ἀνυπόστατος λέλυται διὰ τὴν τῆς Εἰρήνης ἀνηβότητα, καλῶς ἡ Εἰρήνη δευτέρῳ ἐξαδέλφῳ αὐτοῦ κατὰ νόμον γάμου συζευχθήσεται. οὔτε γὰρ συγγενικὸν πρόσωπον τὴν Εἰρήνην λογίζεται ὁ Θεόδωρος, οὔτε τοῖς ἐξ ἀγχιστείας δεσμοῖς καὶ ὅροις συσφίγγεται, διὰ τὸ ὑπερβῆναι τὸν ἐξ ἀγχιστείας ἕκτον βαθμόν.

A præter ſeparationem etiam verberentur. Et hæc quidem hoc modo. Quia autem in interpretatione ij. cap. xiii. tit. Præſentis operis inter alia oſtendimus, quod regium quidem juſſum factum eſt, prohibens unum & eundem duabus ſecundis ſororibus patruelibus legitimè conjungi, non fuit autem prius poſitum, ſed & eccleſia prohibet ejuſmodi matrimonium; debes ſcire, quod poſtquam nos hæc ſcripſimus, tempore ſanctiſſimi & univerſalis patriarchæ domini Theodoſii, xxx. Iulii menſis, xii. indictionis facta eſt declaratio ſynodalis, quæ ad verbum ſic habet; Sanctiſſimus metropolitanus A-
B pro, frater & comminiſter noſtræ mediocritatis Romanus Artabaſdus, allato ſynodaliter ſcripto quod hæc verbatim continebat: Puella quædam, quæ Irene dicitur, ſponſalia contraxit cum quodam Ioanne, nata decem annos. Cum autem dicta eſſent illicita illius ſponſalia, facta eſt judiciaria declaratio permittens eos utrique ſeparari, qui ſponſalia contraxiſſent, quòd eſſent ut dictum eſt, ſponſalia contra leges facta. Vult ergo Irene hodie legitimè conjungi Theodoro, qui eſt Iohannis ſecundus patruelis, & interrogat, an habeat aliquod impedimentum, rogavit noſtram mediocritatem, & ſacram fraternitatem, ut ab ea ediſceret, an
C nullum habeat impedimentum contractus, de quo ſcriptura facta eſt. Ab ea ergo & præſente fratrum congregatione audivit, quòd ejuſmodi contractus nullo modo eſt prohibitus. Quia enim quæ cum Ioanne contracta ſunt ſponſalia, ut quæ propter Irenes ætatem conſiſtere non poſſent, ſoluta ſunt, rectè Irene, ſecundo ejus patrueli lege matrimonij conjungetur. Neque enim Irenem cognatam perſonam reputat Theodorus, nec cognationis vinculis ac finibus conſtringitur, eo quòd ſextum cognationis gradum exceſſerit.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν γάμον τις συστήσηται ἐπὶ συγγενεῖ προσώπῳ, περὶ ὃ ἀπηγόρευται συναπτεῖν γάμον, τῷ τῆς μοιχείας ἐπιτιμίῳ κολασθήσεται, διασπωμένου καὶ τοῦ γάμου.

D Zonar. Si quis cum cognata perſona, quam ſibi matrimonio copulare legibus interdictum eſt, nuptias contraxerit, adulterii mulcta punietur, ipſæque nuptiæ dirimentur.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ξζ΄. Ὁ ἀδελφομικτος, ὡς ὁ φονεύς.

Εἰ μὲν ἀμφιθαλής ἐστιν ἡ ἀδελφὴ ᾗ συνεμίγη ὁ ἀδελφός, ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς συγγεννηθεῖσα αὐτῷ, ἐπὶ εἰκοσαετίας, ὡς ὁ ἑκούσιος φονεὺς, ἐπιτιμηθήσεται μετὰ τὸ ἀποστῆναι τῆς ἀθεμίτου καὶ παρανόμου πράξεως. εἰ δὲ ἑτεροθαλής ἐστιν ἡ ἀδελφὴ, ἀπὸ μόνου πατρὸς, ἢ ἀπὸ μόνης μητρὸς, ἐπὶ τριετίαν προσκλαύσει, ἐπὶ τριετίαν παραδεχθήσεται εἰς ἀκρόασιν, ἐπὶ τριετίαν ὑποπεσεῖται, καὶ τῷ δεκάτῳ ἔτει δεχθήσεται μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ μετ᾽ αὐτῶν ἕτερα δύο ἔτη συστὰς εἰς εὐχὴν, οὕτως ἐκ τότε τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας ἀξιωθήσεται. καθὼς ὁ ἑξηκοστὸς πέμπτος κανὼν διαλαμβάνει.

Arist. *Qui cum ſorore miſcetur, ut homicida.*

Si quidem eorundem parentum ſit ſoror ex eodem patre & eadem matre ac ille connata, cui commiſcetur frater, viginti annos ut homicida punietur, ſed poſtquam ab illegitimâ & improbâ actione receſſit. Si autem alterius tantum parentis ſit ſoror, à patre
E ſolo aut à matre ſolâ, triennio deflebit, triennio ad auditionem recipietur, triennio ſuccumbet, & in decimo anno cum fidelibus admittetur, & cum iis alios duos annos ad preces congregatus, ex eo tempore boni communione dignus judicabitur, ut ſextuageſimus quintus canon ſtatuit.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ξη΄. Ὁ ἀπειρημένος ἐν συγγενείᾳ γάμος, κατὰ μοιχόν.

Ὅστις κεκώλυται λαβεῖν νόμῳ ἐγγάμου γυναῖκα διὰ τὴν συγγένειαν, οὗτος εἰ ἁμαρτήσει εἰς αὐτὴν, τὰ τῶν μοιχῶν ἐπιτίμια δέξεται. ἐπεὶ δὲ διάφορά εἰσι τὰ ἐπιτίμια τῶν ὑποπιπτόντων τῷ τῆς μοιχείας κρίματι, πρὸς τὴν ἐγγύτητα τῆς συγγενείας δέχεται ταῦτα. αὐτίκα γὰρ, ὡς ὁ ἑβδομηκοστὸς ἕβδομος κανὼν, καὶ ὁ ἑβδομηκοστὸς ὄγδοος διαλαμβάνουσιν, ὁ τὴν νόμιμον αὐτοῦ γυναῖκα καταλιπὼν, καὶ ἑτέραν ἀγόμενος, καὶ δύο ἀδελφὰς κατὰ διαφόρους καιροὺς λαβὼν εἰς συνοικέσιον, τῷ τῆς μοιχείας ὑποπίπτει κρίματι, ἀλλ᾽ οὐκ ἐπιτιμᾶται, ὡς ὁ μοιχεύσας μετὰ ὑπάνδρου, ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἔτεσιν, ἀλλ᾽ ἐπὶ ἑπταετίαν τῆς κοινωνίας εἴργονται, ἐνιαυτὸν προσκλαίοντες, διετίαν ἐπακροώμενοι, τριετίαν ὑποπίπτοντες, καὶ τῷ ἑβδόμῳ συνιστάμενοι τοῖς πιστοῖς.

Arist. *Prohibitum in conſanguinitate matrimonium eâdem quâ adulterium pœnâ caſtigatur.*

Quicunque propter cognationem matrimonii lege mulierem ducere prohibetur, hic ſi in eam peccaverit, adulterorum pœnas recipiet. Sed quoniam diverſa
F ſunt eorum qui in adulterii judicium cadunt ſupplicia, ad cognationis propinquitatem ea accipit. Illicò enim ut ſeptuageſimus ſeptimus canon, & ſeptuageſimus octavus ſtatuunt, qui legitimam ſuam uxorem derelinquit & aliam ducit, & qui duas ſorores diverſis temporibus in matrimonium accipit, adulterii judicio ſubjiciuntur, ſed non puniuntur ut qui cum muliere viro ſubjectâ adulteratus eſt, ad quindecim annos, ſed ſeptennium à communione arcentur, annum deflentes, biennium audientes, triennium ſuccumbentes, & ſeptimo cum fidelibus conſtituti.

CANON

A

Canon LII.

Quæ fœtus in via nati curam non gessit, si cum posset quidem servare neglexerit, vel se ideo peccatum celare existimans, vel etiam omnino belluina, & inhumana cogitatione impulsa, tanquam propter homicidium judicetur. Sin autem eum concinnare & componere non potuit, & propter solitudinem, verúmque necessariarum inopiam fœtus interiit, matri ignoscendum est.

Bals. In xxxiii. can. sanctus de ea, quæ in via peperit, & fætum neglexit, angustius statuit: nunc autem fusius decernit de speciebus negligentiæ, & dicit, quod si quæ ex fornicatione quidem, vel adulterio clam vel concepit, vel peperit, & timens ne convinceretur, statuit per nati fœtus interitum celare peccatum, vel etiam belluinè, seu inhumanè in fœtum se gessit, hoc est instar ferarum quæ carnes humanas devorant, & eis non parcunt, ejus non miserta est, debet instar homicidæ puniri. Sin autem volebat quidem infantem servare, sed non potuit propter solitudinem & rerum necessariarum inopiam, & eo factum est ut interiret, digna erit cui ignoscatur. Sed quia in xxxiii. can. diximus, quod quæ in via peperit, & negligenter, vel etiam fraudulenter in id quod natum est, affecta est, ut homicida judicatur, non solum si interiit quod natum est, sed etiam si ab alio educatum sit. Rursus quoque dicimus, quòd etiam ex iis quæ illic scripsimus, hoc probatur. Non minus autem & ex præsenti canone apparet. Illic enim sanctus mulieris contemptum, vel fraudem inducit: non addit autem fætus interitum. Sed dicit, tanquam ob homicidium matrem condemnari, hoc est etiam si fœtus non fuerit interfectus, condemnari autem propter malam affectionem. Infante enim illius dolo vel socordia interfecto, debebat sine controversia ut homicida puniri. Quando autem nec per negligentiam nec per dolum matris id evenerit, dicit illi quoque ignosci oportere, & adjicit fœtum interire à solitudine, & à rerum necessariarum inopia. Si enim vixisset, nec matris negligentia processisset, quomodo quis eam criminandam esse diceret? Illud autem matrem belluinè affici, accipe secundum præsentem interpretationem, & non ut dicebant aliqui, secundum ferarum maternam educationem. Permultæ enim feræ pullos suos diligenter curant, & educant, & pro eis pericula subeunt, nec sunt eis conferendæ dolosæ, & socordes matres. Jam enim leæna tantam suorum catulorum curam gerit, ut antro egrediens, & pedum suorum vestigia cauda contundens, non sinat antrum suum investigari à venatore, & fœtus suos interimi.

Zonar. De muliere, quæ in via peperit, fœtumque neglexit, trigesimo tertio quoque canone decretum sanctus vir promulgavit. Nunc vero apertius definit, dicens, siquidem cum posset, id quod editum erat servare, illud neglexit, ut peccatum celaret, (forte namque ex fornicatione, vel adulterio conceperat) vel etiam partum inhumaniter, & ferino more contempsit; Vsus est porro hac formula,[ferino more]ut crudelitatem sævitiamque significaret. Nec enim ferarum iste mos est, sed ubi pepererunt sedulitatem in catulis suis nutriendis adhibent, foventque & alunt fœtus, ac pro iis pericula subeunt; siquidem igitur, ait, hac ratione partum suum neglexit, tanquam homicidii rea damnetur. Sin autem voluit illa quidem servare infantem, veruntamen haud potuit, quod in desertis locis deprehensa, ac rebus necessariis destituta esset, aut ob metum aliquem, forte, impune feret.

ΚΑΝΩΝ νβʹ.

Ἡ τοῦ κυήματος κατὰ τὴν ὁδὸν ἀμελήσασα, εἰ μὲν δυναμένη περισώσασθαι καταφρονήσειεν, ἢ συγκαλύψειν ἐντεῦθεν τὴν ἁμαρτίαν νομίζουσα, ἢ ὅλως θηριώδει καὶ ἀπανθρώπῳ λογισμῷ χρησαμένη, ὡς ἐπὶ φόνῳ κρινέσθω. εἰ δὲ οὐκ ἠδυνήθη περιστεῖλαι, καὶ διὰ ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων διεφθάρη τὸ γεννηθὲν, συγγνωστὴ ἡ μήτηρ.

B

ΒΑΛΣ. Ἐν μὲν λγʹ. κανόνι στενώτερον διορισμὸν πεποίηκεν ὁ ἅγιος χάριν τῆς ἐν τῇ ὁδῷ κυησάσης, καὶ ἀμελησάσης τοῦ κυήματος, νῦν δὲ πλατύτερον διατυποῦται τὰ εἴδη τῆς ἀμελείας. καί φησι, ὅτι εἰ μὲν ἐκ πορνείας ἢ μοιχείας συλλαβοῦσα κρύφα, ἢ κυήσασα καὶ φοβουμένη τὸν ἔλεγχον, ἐσπούδασε διὰ τοῦ φονευθῆναι τὸ γεννηθὲν, συγκαλύψαι τὴν ἁμαρτίαν, ἢ καὶ θηριωδῶς, ἤγουν ἀπανθρώπως, ἐχρήσατο τῷ τεχθέντι, τουτέστι κατὰ θῆρας κατεσθίοντας τὰς ἀνθρωπίνας σάρκας, καὶ μὴ φειδομένους αὐτῶν, οὐκ ἐλέησε τοῦτο, ὀφείλει δοῦναι λόγους φονέως. εἰ δὲ ἤθελε μὲν περισῶσαι τὸ βρέφος, οὐκ ἠδυνήθη δὲ διὰ ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων, κἀντεῦθεν ἐφθάρη τοῦτο, συγγνώμης ἀξιωθήσεται. ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ λγʹ. κανόνι εἴπομεν, ὡς ἡ γεννήσασα καθ' ὁδὸν, καὶ ἀμελῶς, ἢ καὶ δολερῶς ἐπὶ τῷ γεννηθέντι διατεθεῖσα, ὡς φονεύσασα κρίνεται, οὐ μόνον ἐὰν διεφθάρη τὸ κυηθὲν, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὑφ' ἑτέρου ἐζωογονήθη, λέγομεν πάλιν ὅτι καὶ ἐξ ὧν μὲν ἐκεῖσε ἐγράψαμεν συνίσταται τοῦτο, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀναφαίνεται. ἐνθάδε μὲν γὰρ καταφρόνησιν ἢ δόλον εἰσάγει ὁ ἅγιος τῆς γυναικὸς, οὐ προστίθησι διαφθορὰν τοῦ γεννηθέντος, ἀλλά φησιν ὡς ἐπὶ φόνῳ κρίνεσθαι τὴν μητέρα, τουτέστι, κἂν μὴ φονευθῇ τὸ κυηθὲν, κατακρίνεσθαι ταύτην διὰ τὴν κακὴν διάθεσιν· φονευθέντος γὰρ τοῦ παιδίου κατὰ δόλον ἢ ῥᾳθυμίαν ἐκείνης, ἀμάχως ὤφειλεν ὡς φονεύτρια καταδικάζεσθαι. ὅταν δὲ οὔτε ἀμέλειαν, οὔτε δόλον προβλῆναι τῆς μητρὸς φησὶ, κἀντεῦθεν ταύτην συγγινώσκεσθαι, καὶ προστίθησι διαφθαρῆναι τὸ γεννηθὲν ἀπὸ ἐρημίας, ἢ ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων. εἰ γὰρ ἔζη, καὶ οὐδὲ ἀμέλεια προέβη τῆς μητρὸς, πῶς ἄν τις εἴπῃ ταύτην αἰτιᾶσθαι; τὸ δὲ θηριωδῶς διατεθῆναι τὴν μητέρα, ἐκλαβοῦ κατὰ τὴν προῤῥηθεῖσαν ἑρμηνείαν, καὶ μὴ ὥς τινες εἶπον, κατὰ τὴν μητροκομίαν τῶν θηρίων. Οἱ γὰρ πλείους τῶν θηρίων τοὺς σκύμνους αὐτῶν ἐπιμελῶς περιέπουσι, καὶ τρέφουσι, καὶ αὐτῶν προκινδυνεύουσι, καὶ οὐ χρὴ τούτοις παραλληλίζεσθαι τὰς δολερὰς καὶ ῥᾳθύμους μητέρας. αὐτίκα ἡ λέαινα τοσοῦτον κήδεται τῶν σκύμνων αὐτῆς, ὡς τοῦ φωλεοῦ ἐξιοῦσα τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν αὐτῆς διὰ τῆς οὐρᾶς συγχέουσα, οὐ παραχωρεῖ ἐξιχνιασθῆναι τὸν φωλεὸν αὐτῆς ὑπὸ θηρευτοῦ, καὶ ἀναιρεθῆναι τὰ ἔγγονα.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τῆς ἐν ὁδῷ τεκούσης, καὶ ἀμελησάσης τοῦ κυηθέντος, καὶ ἐν λγʹ. κανόνι διετάξατο ὁ ἅγιος. νῦν δὲ σαφέστερον διατάττεται φάσκων, ὅτι εἰ μὲν δυναμένη περισῶσαι τὸ γεννηθὲν ἠμέλησεν αὐτοῦ διὰ συγκαλύψαι τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ πορνείας ἴσως, ἢ μοιχείας συλλαβοῦσα, ἢ καὶ ἀπανθρώπως καταφρονήσασα τοῦ τεχθέντος, καὶ θηριωδῶς. ἐχρήσατο δὲ τῇ λέξει, ἀντὶ τοῦ ὠμῶς καὶ ἀπηνῶς. οὐ γὰρ οὕτω τὰ θηρία ποιοῦσιν, ἀλλὰ τίκτοντα περὶ τοὺς σκύμνους ἐπιμελῶς διατίθενται καὶ περιέπουσι καὶ τρέφουσι τὰ ἔγγονα, καὶ ὑπὲρ τούτων προκινδυνεύουσιν. εἰ μὲν οὖν οὕτω, φησὶ, κατεφρόνησε τοῦ τεχθέντος, ὡς φονεύσασα κατακρινέσθω. εἰ δὲ ἤθελε μὲν περισῶσαι τὸ βρέφος, οὐκ ἠδυνήθη δὲ δι' ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων, ἢ διὰ φόβον, ἴσως, συγγνωσθήσεται.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ ἀμελήσασα τοῦ κυήματος, δι' ἐρημίαν, ἢ ἀπορίαν τῶν ἐπιτηδείων ἀνεύθυνος.

A ARIST. *Quæ propter solitudinem aut rerum necessariarum inopiam fœtum neglexit, criminis expers est.*

ΚΑΝΩΝ ιγ΄.

Ἡ χήρα δούλη τάχα οὐ μέγα ἔπταισεν ἑλομένη δεύτερον γάμον ἐν σχήματι ἁρπαγῆς. ὥστε οὐδὲν τούτου ἕνεκεν ἐγκαλεῖσθαι χρή. οὐ γὰρ τὰ σχήματα κρίνεται, ἀλλ' ἡ προαίρεσις. δῆλον δὲ ὅτι τὸ τῆς διγαμίας μένει αὐτὴν ἐπιτίμιον.

CANON LIII.

Vidua ancilla fortè non multum lapsa est, quæ sub raptus simulatione, secundum matrimonium eligit. Quamobrem eam de illo accusare non oportet: neque enim simulatio judicatur, sed voluntas. Clarum est autem quod illam manet pœna digamiæ.

ΒΑΛΣ. Ἡ δούλη φησὶν ὁ ἅγιος ἡ χηρεύσασα, καὶ θελήσασα μὲν δευτερογαμῆσαι, ἴσως δὲ συστελλομένη τοῦτο ποιῆσαι διὰ τὴν ἀπὸ τῶν οἰκείων παίδων, ἢ καὶ τῶν ἐκ τοῦ πρώτου συνοικεσίου συγγενῶν καταγνώσιν, καὶ σχηματιζομένη διὰ τοῦτο ἁρπαγῆναι παρὰ τοῦ μελλοσυζύγου, ἀκατάγνωστός ἐστι. διότι οὐκ ἀληθὴς γέγονεν ἁρπαγή, ἀλλὰ ἐσχηματισμένη διὰ πρόφασιν δευτερογαμίας. δίκαιον δὲ ἐστι μὴ κατακρίνεσθαί τινα ἀπὸ σχήματος καὶ ὑποκρίσεως, ἀλλὰ ἀπὸ διαθέσεως καὶ προαιρέσεως. ὥστε εἰ μὴ ὑπέκειτο ὁ λόγος τῆς δευτερογαμίας, ἀλλὰ διὰ πορνείαν ἁρπαγῆναι ἐσχηματίσατο, ὡς πορνεύσασα ἵνα ἐγκληθῇ. τὴν χήραν δὲ μὴ εἴπῃς εἶναι καὶ δούλην· ἀλλὰ δούλην μὲν εἶναί ποτε, ἀρτίως δὲ ἐλευθέραν. αὕτη γὰρ δύναται πρῶτόν τε καὶ δεύτερον συναλλάττειν γάμον· οὐ μὴν ἡ δούλη ἡ ἀνεπίγνωστος τοῖς νόμοις καὶ τοῖς νομίμοις συναλλάγμασιν. ἐπεὶ δέ τινες ἐκλαβόμενοι τὸν κανόνα εἰς δούλην εἶπον, ὅτι μετὰ τὴν ἐσχηματισμένην ἁρπαγὴν ἐπένευσε τῷ δευτέρῳ γάμῳ ὁ δεσπότης, καὶ οὕτω τάχα ἐνόμισαν τὴν πορνείαν διαφυγεῖν, ὡς κυρωθέντος τοῦ γάμου διὰ τῆς συναινέσεως τοῦ δεσπότου, ἀκουσάτωσαν ὅτι ἐπεὶ πρώτως γέγονε γάμος τῆς δούλης μετὰ ἐλευθέρου, ἐξ ἀνάγκης δὲ τηνικαῦτα καὶ συναίνεσις τοῦ δεσπότου παρηκολούθησε, περιττόν, μᾶλλον δὲ ἀνενδεκτόν ἐστι τὸ θεματισθῆναι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐσχηματισμένης ἁρπαγῆς εἶναι αὐτὴν δούλην. ἀπὸ γὰρ τοῦ πρώτου γάμου κατὰ συναίνεσιν τοῦ δεσπότου γινομένου ἐλευθερώθη σιωπηρῶς ἡ δούλη, καὶ οὐκ ἐδεῖτο συναινέσεως τοῦ ποτε δεσπότου ἐπὶ δευτερογαμίᾳ. ἐρωτήσει δέ τις, οὐ τῶν νόμων, καὶ τῶν κανόνων, καθὼς διαφόρως εἴρηται, μὴ παραχωρούντων τοὺς ἁρπαγὰς νομίμως συναφθῆναι ταῖς ἁρπαγείσαις, κἂν κατὰ θέλησιν τῶν ἁρπαγεισῶν ἡ ἁρπαγὴ γέγονε, πῶς ὁ παρὼν κανών φησιν ἀπὸ τῆς ἐσχηματισμένης ἁρπαγῆς μὴ ἐμποδίζεσθαι τὴν δευτερογαμίαν; Λύσις. ἐνταῦθα οὐ γέγονεν ἁρπαγὴ παρὰ τοῦ ἀνδρός, οὐδέ τις πρᾶξις τὴν ἁρπαγὴν συγκροτοῦσα, ἀλλὰ ἡ γυνὴ θέλουσα τὴν δευτερογαμίαν, ἐσχηματίσατο τὴν ἁρπαγήν, διὰ τὰς ἄνωθεν ῥηθείσας αἰτίας. εἰ γὰρ ὅλως γέγονεν ἁρπαγή, οὔτε γάμος ἵνα συνίστηται μέσον αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ τοῖς περὶ τῶν ἁρπαζόντων καὶ πορνευόντων ἐπιτιμίοις ἵνα ὑπέπεσον.

BALS. Ancilla, inquit sanctus, vidua & volens B quidem secundum matrimonium contrahere, fortè autem ne hoc faciat retardata, propterea quod à suis filiis vel à primis conjugii cognatis damnaretur, & propterea se raptam fuisse præ se ferens per futurum conjugem, accusari non potest, quia non est verus raptus, sed velatus sub secundi matrimonii prætextu. Æquum est autem neminem a prætextu seu simulatione damnari, sed ex affectione & voluntate. Quare si non suberat secundi matrimonii ratio, sed propter fornicationem se raptam esse simulavit, ut quæ fornicata sit puniatur. Viduam autem ne dixeris esse & ancillam, sed fuisse C quidem aliquando ancillam, nunc autem liberam. Ipsa enim potest primum & secundum contrahere matrimonium, sed non ancilla, quæ à lege non cognoscitur, & à legitimis contractibus. Quoniam autem nonnulli canone ad ancillam traducto, dixerunt quòd post simulatum raptum dominus secundo matrimonio annuit, & sic quoque fortasse existimarunt fornicationem effugere, tanquam matrimonio per domini consensum confirmato, audiant quòd quoniam primum matrimonium factum est ancillæ cum libero, tunc autem necessario quoque consensus domini consequutus est, est supervacaneum, vel potius non admittendum, ut supponatur eam fuisse D ancillam tempore simulati raptus. A primo enim matrimonio, quod domini consensu factum est, ancilla tacitè liberata est, nec amplius opus habuit consensu ejus qui fuit aliquando dominus, ad secundum matrimonium. Interrogaverit autem quispiam, cùm leges & canones, quemadmodum sæpe dictum est, non permittant ut raptores raptis legitimè conjungantur, etiam si raptarum voluntate fiat raptus, quomodo dicit præsens canon à raptu simulato non impediri secundum matrimonium? SOL. Hic raptus à viro factus non est, nec ulla actio, quæ raptum constituat, sed mulier quæ volebat secundo nubere, se raptam fuisse simulavit propter causas E dictas superius. Si enim raptus omnino factus est, nec matrimonium quidem inter eos intercedet, sed raptorum, & fornicatorum pœnis omnino subjicientur.

ΖΩΝΑΡ. Δούλη χηρεύσασα ἡρπάγη δῆθεν παρά τινος, ἡ δὲ ἑκοῦσα ἑαυτὴν ἐπέδωκε τῷ ἁρπάσαντι, καὶ συνῴκησεν αὐτῷ νομίμως. λέγει οὖν ὁ μέγας οὗτος πατήρ, ὅτι δεύτερον εἵλετο γάμον ἡ τοιαύτη σχηματισαμένη τὴν ἁρπαγήν· καὶ τὴν ἁρπαγὴν δὲ διὰ τὸν γάμον ἐσχηματίσατο. κρίνομεν δὲ οὐ τὴν ὑπόκρισιν, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν. οὐ γὰρ ἵνα ἁπλῶς μίξεως ἀπολαύσῃ πορνικῆς τῷ ἀνδρὶ συνῆλθεν, ἀλλ' ἐπὶ γάμῳ, καὶ λοιπὸν οὐ χρὴ ἐγκαλεῖσθαι αὐτὴν ὡς πορνεύσασαν. τὸ δὲ τῆς διγαμίας ἐπιτίμιον οὐκ ἐκφεύξεται. ἐπεὶ δὲ τὴν τοιαύτην δούλην ὠνόμασεν ὁ κανών, νομιστέον ὅτι ὁ δεσπότης αὐτῆς μετὰ τὴν ἁρπαγὴν τὴν ἐσχηματισμένην, ἐπένευσε τῷ γάμῳ. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, πορνεία ἐστὶ τὸ γινόμενον κατὰ τὸν μ΄. κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου πατρός.

ZONAR. Ancilla, cum vidua esset, à quodam fortè fortuna rapta fuit. Ea vero se sponte raptori tradidit, & cum eo legitime matrimonio est copulata. Affirmat igitur hic magnus Pater, ejusmodi mulierem secundas elegisse nuptias, per raptus simulationem, hunc porro raptum nuptiarum causa simulasse. Iudicamus vero, non simulationem, sed voluntariam electionem. Non F enim ea de causa solummodo ut fornicario concubitu frueretur, cum viro convenit, sed ut celebraret nuptias, ac proinde illam velut fornicariam accusari minimè oportet. Digamiæ vero mulctam, nequaquam effugiet. Quoniam vero ancillam hanc canon appellavit, existimare debemus ipsius dominum post raptum illum simulatum, nuptiis annuisse. Nam si id non fecerit, erit ea videlicet fornicatio, ut quadragesimo hujus sancti Patris canone sancitum est.

ARIST.

Arist. *Magnum crimen ancilla vidua ad secundas nuptias rapta non infertur. Bigamia vero pœnam solvet.*

Quandoquidem ancillæ sine dominorum suorum sententiâ nuptias contrahere nequeunt, idcirco vidua serva non multum lapsa videtur, simulans se ab aliquo rapi, matrimonio ei conjungi cupiens. Porrò nec quæ ad liberarum mulierum raptum pertinent, in eà locum habebunt, quia quamvis se rapi simulat, tamen suâ voluntate secuta est. Et canones non judicant simulationes, sed voluntatem. Erit itaque matrimonium cum ea initum, si Dominus ejus assentiatur, firmum, sed digamorum pœnam dabit.

Canon LIV.

De involuntariis cædibus scio me ante hoc tempus tuæ scripsisse sanctitati pro viribus nostris, & nihil ultra illa possum dicere: est autem tua prudentiæ pro circumstantiæ proprietate pœnas intendere vel remittere.

Bals. Sanctus rursus etiam interrogatus est, quomodo debent puniri qui cædes involuntariè perpetrant, & respondit, Plus quam dixi in octavo canone, non possum de involuntariis homicidis dicere. Concessit autem ei cujus munus est de eo qui involuntarium homicidium commisit, judicare, pœnam vel augere, vel minuere secundum proprietatem circumstantiæ, seu secundum modum&causam cædis,&secundum qualitatem personæ quæ interfecit ejúsque affectionem. Quod autem variè scilicet aliquando, quidem graviter, aliquando leviter puniuntur cædes involuntariæ, clarum est ex iis quæ quotidie accidunt circa infantes, quæ in matrum ulnis sæpe moriuntur. Si enim ex ebrietate mater gravi somno affecta, relicto incurato infante dedit causam cædis, acerbè punietur. Sin autem ex mala valetudine profundè dormiit,& infantulo mortiferum somnum præbuit, levius punietur. Ego autem vidi quandam mulierem divitem & delicatam, graviter punitam, quòd per se, & non per nutrices infantem mamma aleret, & propter inscitiam importunè eum lactans, pro lacte, mortifero eum veneno potavit. Nota hoc propter matres quæ per incuriam lactentes suos infantes suffocant.

Zonar. Supra octavo canone, de involuntariis cædibus scripsit, nec se quid ultra illa dicat, habere asserit. Permittit autem illi, cujus munus est de eo qui involuntariam cædem patravit, judicare, ut pœnas intendat, vel remittat pro circumstantiæ proprietate, hoc est, pro modo, & causa cædis, & pro ea quam in cædis auctore animadvertit, pœnitentiæ affectione.

Arist. *Homicidarum pœnæ pro circumstantiarum ratione augentur, aut minuuntur.*

Voluntariarum quidem & involuntariarum cædium pœnas magnus hic Ecclesiæ præceptor determinatas dedit: eas autem extendere aut diminuere, ad necessitatem incidententem ejus judicio qui ligandi & solvendi potestatem accepit, committitur.

A ΑΡΙΣΤ. Οὐ μέγα πταῖσμα τῇ χήρᾳ δούλῃ, πρὸς δεύτερον γάμον ἁρπαζομένῃ· τὸ δὲ τῆς διγαμίας τὸ ἐπιτίμιον ἕξει.

Ἐπειδὴ αἱ δοῦλαι, ἄνευ γνώμης τῶν δεσποτῶν αὐτῶν, συναλλάσσειν γάμον οὐ δύνανται. κατὰ τοῦτο οὐ δοκεῖ μέγα πταῖσαι ἡ χήρα δούλη σχηματισαμένη, ὑπό τινος ἁρπαγῆναι, τὸν πρὸς αὐτὴν ἑλομένη γάμον. λοιπὸν οὐδέ τα περὶ τῆς ἁρπαγῆς τῶν ἐλευθέρων γυναικῶν ἐπ' αὐτῆς χώραν ἕξουσι, διότι κἂν ἐσχηματίσατο ἁρπαγῆναι, ἀλλὰ κατὰ θέλησιν αὐτῆς ἠκολούθησε· καὶ οἱ κανόνες οὐ τὰ σχήματα, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν κρίνουσιν. ἔσται οὖν ὁ πρὸς αὐτὴν γάμος, ἐὰν καὶ
B ὁ δεσπότης αὐτῆς συναινῇ, βέβαιος· τὸ δὲ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον ἐπιγνώσεται.

ΚΑΝΩΝ νδ'.

Τὰς τῶν ἀκουσίων φόνων διαφορὰς πρὸ χρόνου οἶδα, ἐπιστείλας τῇ θεοσεβείᾳ σου, καὶ τὸ ἡμῖν δυνατὸν, καὶ πλέον ἐκείνων οὐδὲν εἰπεῖν δυνάμεθα. τῆς δὲ σῆς συνέσεώς ἐστι κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιστάσεως, ἐπιτείνειν τὰ ἐπιτίμια, ἢ καὶ ὑφιέναι.

ΒΑΛΣ. Καὶ πάλιν ἠρωτήθη ὁ ἅγιος πῶς ὀφείλουσιν ἐπιτι-
C μᾶσθαι οἱ ἀκουσίους φόνους ἐργασάμενοι. καὶ ἀπελογήσατο ὅτι πλέον ὧν εἶπεν ἐν τῷ η'. κανόνι περὶ ἀκουσίων φόνων, εἰπεῖν οὐ δύναμαι. ἐνδέδωκε δὲ τῷ οἰκονομοῦντι τὸν ἁμαρτήσαντα τὸν ἀκούσιον φόνον, ἢ αὔξειν τὸ ἐπιτίμιον, ἢ ἐλαττοῦν κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιστάσεως, ἤγουν κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου, καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ φονεύσαντος προσώπου, καὶ τὴν διάθεσιν. ὅτι δὲ πολυτρόπως, ἤγουν ποτὲ μὲν βαρέως, ποτὲ δὲ ἐλαφρῶς κολάζονται οἱ ἀκούσιοι φόνοι, δῆλόν ἐστι καὶ ἀπὸ τῶν ὁσημέραι περιπιπτόντων παραπτωμάτων εἰς τὰ βρέφη τὰ ἐν ταῖς ἀγκάλαις πολλάκις τῶν μητέρων ἀποθνήσκοντα. εἰ μὲν γὰρ ἀπὸ μέθης βαρέως ὑπνώσασα ἡ μήτηρ, καὶ τὸ βρέφος ἀτη-
D μέλητον καταλείψασα, ἔδωκε τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου, πικρῶς ἐπιτιμηθήσεται. εἰ δὲ ἀπὸ κακοκρασίας ἐνεργείας βιωτικῆς βαθέως ὕπνωσε καὶ τῷ βρεφυλλίῳ ἐπιθανάτιον ὕπνον παρέσχε, κουφότερον ἐπιτιμηθήσεται. ἐγὼ δὲ εἶδον γυναῖκα πλουσίαν καὶ τρυφερὰν βαρέως ἐπιτιμηθεῖσαν ὅτι δι' ἑαυτῆς καὶ οὐ διὰ τιτθῶν ὑπομάστιον ἔτρεφε, καὶ ἐξ ἀπειρίας ἀπροσέκτως τὸ βρέφος θηλάζουσα ἀντὶ γάλακτος θανάσιμον κώνειον τούτῳ ἐπότισεν. σημείωσαι διὰ τὰς ἐξ ἀμελείας ἀποπνιγούσας μητέρας τὰ ὑπομάζια αὐτῶν βρέφη.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν ὀγδόῳ κανόνι προέγραψε, περὶ ἀκουσίων φόνων, καὶ πλέον ἐκείνων λέγει μὴ ἔχειν εἰπεῖν. ἐφίησι δὲ
E τῷ οἰκονομοῦντι τὸν ἁμαρτήσαντα τὸν ἀκούσιον φόνον, καὶ αὔξειν τὸ ἐπιτίμιον, ἢ ἐλαττοῦν, κατὰ τὸ τῆς περιστάσεως ἰδίωμα· ἤγουν κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου, καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τῆς μετανοίας τοῦ φονεύσαντος.

ΑΡΙΣΤ. Τῶν φονευόντων τὰ ἐπιτίμια, κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιστάσεως, ἐπιτείνεται, καὶ ὑφίεται.

Ὡρισμένα μὲν ἐπὶ τῶν ἑκουσίων φόνων, καὶ ἐπὶ τῶν ἀκουσίων τὰ ἐπιτίμια ὁ μέγας οὗτος τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλος ἐξέθετο· τὸ δὲ ταῦτα ἐπιτείνειν, ἢ ἐλαττοῦν, πρὸς τὴν παρεμπεσοῦσαν ἀνάγκην, εἰς τὴν γνώμην ἀνέθηκε τοῦ δεσμεῖν καὶ
F λύειν τὴν ἐξουσίαν λαβόντος.

A

ΚΑΝΩΝ νε.

Οἱ τοῖς λῃσταῖς ἀντεπεξιόντες, ἔξω μὲν ὄντες τῆς ἐκκλησίας, εἴργονται τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ· κληρικοὶ δὲ ὄντες, τοῦ βαθμοῦ καθαιροῦνται. πᾶς γάρ, φησίν, ὁ λαβὼν μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται.

ΒΑΛΣ. Ἐν μὲν τῷ ιγ΄. κανόνι συμβουλευτικῶς διωρίσατο ὁ ἅγιος τοὺς ἐν πολέμῳ φονεύσαντας, ἀπέχεσθαι τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων δι' ὅλων τριῶν ἐτῶν· ἐνταῦθα δὲ τοὺς ἀντιστάντας τοῖς λῃσταῖς, καὶ φονεύσαντας αὐτούς, λαϊκοὺς μὲν ὄντας, ἀπείργει ἐκ τῆς ἁγίας μεταλήψεως· κληρικοὺς δὲ καθαιρέσει καθυποβάλλει. καὶ φησί, τοῦτο ὁρίσαι κατὰ τὸ γραφικόν, τὸ λέγον, πᾶς ὁ λαβὼν μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται· μάχαιραν δὲ καὶ θάνατον ἀποκαλεῖ τὴν καθαίρεσιν καὶ τὴν στέρησιν τῶν ἁγιασμάτων. τοῖς γὰρ φρονοῦσι θανατηφόρος τιμωρία ταῦτα λογίζονται. ὅτι δὲ τὸν ιγ΄. κανόνα κατὰ λόγον συμβουλῆς ἐκτεθέντα, εἶπον τινὲς μὴ εἶναι ἀναγκαστικόν, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ φυλάττεσθαι, φαμέν, ὡς ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀδιορίστως ἐπιτιμωμένου τοὺς ἀμυνομένους καὶ φονεύοντας τοὺς λῃστάς, ἀναφαίνεται καὶ τὸν κανόνα ἐκεῖνον, ἀναγκαστικὸν εἶναι. καὶ ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς νόμος οὕτω κολάζει τούτους. τὸ δὲ ιδ΄. θέμα τοῦ ιδ΄. κεφαλ. τοῦ λθ΄. τίτλου τοῦ ξ΄. βιβλίου φησὶν οὕτω ῥητῶς· τὸν λῃστὴν ἐπιόντα ἀκινδύνως ἔξεστι φονεῦσαι. ἐπὶ δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Χλιαρηνοῦ, προσελθόντων τινῶν στρατιωτῶν τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ διηγησαμένων ἐντυχεῖν ἐνόπλοις λῃσταῖς εἰς τὴν κλεισοῦραν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ φονεῦσαι αὐτούς, καὶ ζητησάντων τὸ ποιητέον μαθεῖν, γέγονε λόγος συνοδικός, εἰ ὀφείλουσιν ἀδιαστίκτως πάντες οἱ φονεύοντες λῃστὰς ἐπιτιμᾶσθαι· καὶ εἶπόν τινες, ὡς εἰ μὲν δυνάμενός τις τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ λῃστοῦ διαφυγεῖν, οὐκ ἐποίησε τοῦτο, ἀλλ' ἐκ μελέτης αὐτὸν ἐφόνευσεν, οὐχὶ κατὰ τὸν παρόντα κανόνα ἐπιτιμηθήσεται, ἀλλ' ὡς φονεὺς ἐπὶ πλέον τιμωρηθήσεται. τίς γάρ φασιν, οἶδεν, ἐὰν ὁ μὴ κατ' αὐτοῦ ἐπιὼν λῃστὴς προνοίᾳ Θεοῦ ἐπιζήσας, ἀπέστη τῆς λῃστείας, καὶ τῷ κυρίῳ προσεκολλήθη; ἐχρῶντο δὲ καὶ τῷ παλαιῷ τῷ καταστρωθέντι ἄνωθεν νόμῳ λέγοντι, τουτέστιν εἰ μὴ ἐδύνατο φυγεῖν ἀσφαλῶς, οὐκ ἐγκαλεῖται. εἰ δὲ ὁ λῃστὴς μᾶλλον προέτεινε χεῖρα φονικὴν κατὰ τοῦ φονεύσαντος αὐτόν, γνώσεται, ὅτι ὁ παρὼν κανὼν ἐνεργεῖται, ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ διαληφθεὶς νόμος. εἰ δὲ ὁ φονεύσας οὔτε ἐδίωξε τὸν λῃστήν, οὔτε διωκόμενος ὑπ' ἐκείνου ἀντημύνατο, καὶ ἐφόνευσε τοῦτον, ἀλλὰ διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον ἐκ προσκλήσεως ἐμελέτησε καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν, οὔτε νομίμως οὔτε ἐκκλησιαστικῶς τιμωρηθήσεται. ὁ τοιοῦτος γάρ, φησι, καὶ ἐπάθλων ἄξιός ἐστιν, ὡς πολλῶν ψυχὰς ἐκ θανάτου ῥυσάμενος, καὶ ἐξημερώσας τὸν τόπον τὸν ὥσπερ ἀκάνθαις καὶ τριβόλοις ταῖς τοῦ λῃστοῦ ἐνέδραις συμπνιγόμενον. κατασκευάζοντες τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ κειμένου εἰς τὸν α΄. τίτλον τοῦ η΄. βιβλίου, καὶ διοριζομένου μὴ ἀτιμοῦσθαι τὸν χάριν ἐπιδείξεως ἀνδρείας θηριομαχήσαντα, καὶ τὸν λαβόντα μισθὸν ἐπὶ τῷ καταπολεμῆσαι θηρίον ἔξωθεν κυνηγίου βλάπτον τὴν ἐπαρχίαν. ἤρεσε δὲ τῇ συνόδῳ ὅσον τέως κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐκκλησίας τοὺς ἀμυνομένους τοῖς λῃσταῖς καὶ τοὺς διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον ἐκ προσκλήσεως φονεύσαντας λῃστάς, ἐπιτιμᾶσθαι καθὼς ἐπιτιμῶνται καὶ οἱ ἐν πολέμῳ φονεύσαντες. τὸν δὲ φονεύσαντα λῃστήν, ὁπότε τὴν ἀπὸ τούτου λῃστείαν ἠδύνατο διαφυγεῖν, ἐπὶ πλέον ἐπιτιμᾶσθαι. κατὰ μέντοι τὰ νόμιμα δίκαια ἡ ἀνωτέρα ῥηθεῖσα διαίρεσις οὐκ ἀποτέμνεται. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν λαϊκῶν. οἱ γὰρ κληρικοὶ ὁπωσδήποτε φονεύοντες καθαιροῦνται, μηδεμιᾶς διαφορᾶς οὔσης πολεμίων ἢ λῃστῶν ἢ ἑτέρων τινῶν. καὶ ἀνάγνωθι τὸ κατὰ τὴν ιε΄. τοῦ Μαΐου μηνὸς τῆς τρίτης ἰνδικτιῶνος γεγονὸς

tom. ii.

Canon LV.

Qui se latronibus adversos obiiciunt, si sint quidem extra Ecclesiam, à boni communione arceantur: si sint autem Clerici, à gradu deponuntur. Quicunque enim, inquit, gladium accepit, gladio peribit.

Bals. In xiii. canone sanctus consulendo definiit, ut qui in bello interfecissent à sacramentorum communione abstinerent tribus annis integris. Hîc autem eos qui latronibus opposuerant, & eos interfecerant, si sint quidem laici, arcet à sancta communione. B Clericos autem depositioni subiicit, & dicit se hoc definisse, secundum scripturam quæ dicit, Quicunque gladium acceperit, gladio peribit. Gladium autem, & mortem vocat, depositionem, sacramentorum privationem. Ab iis enim qui sapiunt hæc mortiferum supplicium existimantur. Quia autem xiii. can. instar consilii editum dicebant nonnulli, non afferre necessitatem, & propterea despici, dicimus quod ex præsenti canone, qui indistincte punit eos qui se defendunt, & latrones interficiunt, apparet illum C etiam canonem jam afferre necessitatem. Et ecclesiastica quidem lex eos sic punit, secundum autem thema xiv. cap. xxxix. tit. lx. lib. sic dicit expresse, Invadentem latronem licet sine periculo occidere: tempore autem sanctissimi illius patriarchæ domini Constantini Chliareni, cum quidam milites accessissent ad sanctissimam Dei magnam Ecclesiam, & se armatos in latrones incidisse dicerent in clausura sancti Basilii, & eos interfecisse, & vellent scire, quid agendum, synodaliter disputatum est, an omnes qui latrones interficiunt debeant indistinctè puniri? & dixerunt nonnulli, quòd si quis potens latronis insi- D dias effugere hoc non fecit, sed eum dedita opera interfecit, non punietur secundum præsentem canonem, sed tanquam in homicidam gravius in eum animadvertetur. Quis enim scit, inquiunt, an qui in eum impetum faciebat latro, si vixisset, Dei providentia a latrocinio, cessasset, & Deo adhæsisset? Utebantur autem & antiqua, superius, sita lege, quæ dicit, Si non posset tutò effugere, crimini non datur. Si autem latro violentam manum adversus eum qui ipsum interfecit intentavit, fiet quod præsens canon decernit. Atqui lex quoque superius dicta sic habet, Si autem qui occidit nec latronem prosequutus est, nec dum latro E eum persequeretur se ulciscebatur & ipsum occidit: sed propter communem utilitatem provocatione hoc molitus est, & ipsum interfecit, nec legitimè, nec ecclesiasticè punietur. Is enim, inquit, præmiis quoque dignus est, ut qui multorum animas à morte liberaverit, & locum qui latronis insidiis, tanquam quibusdam spinis & tribulis suffocabatur mansuefecerit. Hoc quoque confirmabant ex lege, quæ sita est in primo titulo lib. viii. & decernit eum non esse infamem, qui pro ostentanda virtute cum bestiis pugnaverit, & pro oppugnanda bellua absque canum venatione mercedem acceperit, cum ea bellua provinciam magnopere læderet: Synodo autem visum est, ut quod ad leges F ecclesiæ attinet, & qui defendentes, & qui propter publicam utilitatem ex provocatione, latrones interfecerunt, puniantur quemadmodum puniuntur qui in bello occiderunt: is autem qui latronem interfecit, quando poterat istius latrocinium effugere, amplius puniatur. Tamen secundum jura legitima superius dicta divisio non repudiabitur. Et hæc quidem de laicis. Clerici enim quomodocunque occidentes deponuntur, nulla habita differentia hostium, vel latronum, vel aliquorum aliorum. Lege & Synodicam adnotationem mensis Maij die xv.

Q indict. iii.

Indict. iii. factam, in diebus sanctissimi Patriarchæ domini Constantini Cliareni, quæ sita est ad finem præsentis libri, & hæc omnia tractat. Lege & cap. xxiii. tit. xiii. præsentis operis.

Z o n a r. Hic quoque canon habet aliquid asperitatis: cum pari ratione, atque illum qui in bello quempiam interfecit, triennio à sancta communione arceat. Qui namque adversus latrones egrediuntur, aut illis ingruentibus sese contra objiciunt, ne vita ab iis priventur, quamvis ipsos interficiant, venia digni sunt, si modo laici fuerint: qui etiam pro aliorum salute suam ipsi vitam profundunt, ut regiones latronibus purgent, ac viatores à periculis liberos reddant. Neque solum venia ejusmodi hominibus tribuenda, sed præmiis quoque digni sunt, quippe qui ob aliorum salutem, ipsi sibi minime parcant: Et hæc quidem de laicis sint dicta.

A r i s t. *Qui se latronibus adversos objiciunt, si sint quidem extra Ecclesiam, boni communione arcentur. Clerici verò gradu deponuntur.*

Quandoquidem juxta Dominicam vocem omnis qui gladium accepit, gladio peribit. Et qui se latronibus adversos objiciunt, eosque occidunt, pœnas luent. Si laici quidem sint, divinorum Sacramentorum participes non erunt, si Clerici autem, deponentur.

Canon LVI.

Qui sua sponte interfecit, & postea pœnitentia ductus est, xx. annis Sacramento non communicabit. Viginti autem anni sic in eo dispensabuntur. Debet quatuor annis deflere stans extra fores oratorii, & fideles ingredientes rogans ut pro eo precentur, suam iniquitatem pronuncians. Post quatuor autē annos inter auditores recipietur, & quinque annis cum ipsis egredietur: septem autem annis cum iis qui in substratione orant, egredietur. In quatuor annis solum stabit cum fidelibus, sed non erit oblationis particeps. Iis autem expletis, erit Sacramentorum particeps.

Canon LVII.

Qui non voluntariè interfecit, undecim annis Sacramentis non communicabit. Undecim autem anni sic in eo dispensabuntur. Duos quidem annos deflebit, tres autem annos inter auditores perseverabit, in quatuor substratus, & anno solum consistet, & deinceps ad sacra admittetur.

B a l s. Præsentes duo canones describunt quomodo debent puniri qui voluntarias & involuntarias cædes fecère. Pœnarum autem etiam modos definiunt.

Z o n a r. Ad annos viginti, eum qui voluntarie interfecit, atque ad pœnitentiam se confert, hic sanctus vir segregari jubet, ad decem vero eum qui non sponte occidit. Tum deinceps, utrisque pro singulis mulctæ locis, proprium tempus designat.

A r i s t. Can. lvi. *Voluntarius homicida viginti annos substernatur, involuntarius decem; Adulter quindecem: fornicator septem: Virgines post professionem lapsæ, annos quindecem.*

Qui voluntariè quempiam occidit, & postea pœnitentiam egit, viginti annos à sanctificatione excommunicabitur. At viginti anni sic in eum dispensantur. Quatuor annis extra ædis oratoriæ foras stans, & fideles ingredientes orans preces pro ipso fundere, peccatum suum palam efferens deflere debet. Postea autem quatuor annos

A συνοδικὸν σημείωμα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Χλιαρηνοῦ, κατατεταγμένον εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος βιβλίου, ὃ ταῦτα πάντα διαλαμβάνει. ἀνάγνωθι καὶ τὸ κγ΄. κεφ. τοῦ ιγ΄. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν φορτικός ἐστιν· εἴπερ τὸν ἐν πολέμῳ ἀνελόντα εἴργεσθαι τῆς ἁγίας μεταλήψεως ἐπὶ τριετίαν. οἱ γὰρ λῃσταῖς ἀντεπεξιόντες, ἢ ἐπιοῦσιν ἐπιτιθεμένοις αὐτοῖς ἀνθιστάμενοι, ἵνα μὴ ἀναιρεθῶσι· καὶ κἂν ἀνέλωσι τοὺς λῃστάς, συγγνώμης εἰσὶν ἄξιοι, εἴπερ οἱ λαϊκοί· οἱ καὶ
B ὑπεραλγοῦντες τῶν ἑαυτῶν πλησίον ψυχαῖς, ἵνα τῶν λῃστῶν τοὺς τόπους καθαρεύσωσι, καὶ τοὺς παροδεύοντας κινδύνων ἐλευθερώσωσι. καὶ οὐ μόνον συγγνωστοί εἰσιν οἱ τοιοῦτοι, ἀλλὰ καὶ ἐπάθλων ἄξιοι, ὡς διὰ σωτηρίαν ἑτέρων ἑαυτῶν μὴ φεισάμενοι. ταῦτα δὲ περὶ λαϊκῶν.

ΑΡΙΣΤ. Οἱ τοῖς λῃσταῖς ἀντεπεξιόντες ἔξω μὲν ὄντες τῆς κοινωνίας εἴργονται τοῦ ἀγαθοῦ· κληρικοὶ δὲ τοῦ βαθμοῦ καθαιροῦνται.

Ἐπειδή, κατὰ τὴν κυριακὴν φωνήν, πᾶς ὁ λαβὼν μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται· καὶ οἱ τοῖς λῃσταῖς ἀντεπεξ-
C ιόντες, καὶ τούτους φονεύοντες, ὑπὸ ἐπιτιμίοις ἔσονται· καὶ λαϊκοὶ μὲν ὄντες, τῶν θείων ἁγιασμάτων οὐ μεθέξουσι· κληρικοὶ δὲ ὄντες καθαιρεθήσονται.

ΚΑΝΩΝ νς΄.

Ὁ ἑκουσίως φονεύσας, καὶ μετὰ τοῦτο μεταμεληθείς, εἴκοσιν ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τοῦ ἁγιάσματος. τὰ δὲ εἴκοσιν ἔτη οὕτως οἰκονομηθήσεται ἐπ' αὐτῷ. ἐν δ΄. ἔτεσι προσκλαίειν ὀφείλει ἔξω τῆς θύρας ἑστὼς τοῦ εὐκτηρίου οἴκου, καὶ τῶν εἰσιόντων πιστῶν δεόμενος εὐχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιεῖσθαι, ἐξαγορεύων τὴν ἰδίαν παρανομίαν, μετὰ δὲ δ΄. ἔτη εἰς τοὺς ἀκροωμένους δε-
D χθήσεται, ἐν ε΄. ἔτεσι μετ' αὐτῶν ἐξελεύσεται. ἐν δὲ ζ΄. ἔτεσι μετὰ τῶν ἐν ὑποπτώσει προσευχόμενος ἐξελεύσεται. ἐν δ΄. συστήσεται μόνον τοῖς πιστοῖς, προσφορᾶς δὲ οὐ μεταλήψεται. πληρωθέντων δὲ τούτων μεθέξει τῶν ἁγιασμάτων.

ΚΑΝΩΝ νζ΄.

Ὁ ἀκουσίως φονεύσας ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων. οἰκονομηθήσεται δὲ ἐπ' αὐτῷ τὰ δέκα ἔτη οὕτω. δύο μὲν ἔτη προσκλαύσει, τρία δὲ ἔτη ἐν ἀκροωμένοις διατελέσει. ἐν δ΄. ὑποπίπτων, καὶ ἐν ἐνιαυτῷ συ-
E στήσεται μόνον, καὶ τῷ ἑξῆς εἰς τὰ ἅγια δεχθήσεται.

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες δύο κανόνες ὑποτυποῦσιν ὅπως ὀφείλουσιν ἐπιτιμᾶσθαι οἱ ποιήσαντες ἑκουσίους φόνους καὶ ἀκουσίους. ὁρίζουσι δὲ καὶ τοὺς τρόπους τῶν ἐπιτιμίων.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν εἴκοσιν ἐνιαυτοῖς τὸν ἑκουσίως φονεύσαντα καὶ εἰς μετάνοιαν ἐλθόντα ἀφορίζει οὗτος ὁ ἅγιος· ἐν δέκα δὲ τὸν ἀκουσίως ἀνελόντα. καὶ ἑξῆς ἐπ' ἀμφοτέροις ἑκάστῳ τόπῳ ἐπιτιμίου ὁρίζει καιρὸν ἰδιαίτατον.

F ΑΡΙΣΤ. κανὼν νς΄. Ὁ ἑκούσιος φονευτὴς εἰκοσαετίαν ὑποπιπτέτω· ὁ ἀκούσιος, δεκαετίαν· ὁ μοιχός, πεντεκαιδεκαετίαν· ὁ πόρνος, ἑπταετίαν· αἱ παραπίπτουσαι μετὰ τὴν ὁμολογίαν παρθένοι, πεντεκαιδεκαετίαν.

Ὁ ἑκουσίως φονεύσας, μετὰ δὲ τοῦτο μεταμεληθείς, εἴκοσιν ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τοῦ ἁγιάσματος. τὰ δὲ εἴκοσιν ἔτη οὕτως οἰκονομηθήσεται ἐπ' αὐτῷ. ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὀφείλει προσκλαίειν ἔξω τῆς θύρας ἑστὼς τοῦ εὐκτηρίου οἴκου, καὶ τῶν εἰσιόντων πιστῶν δεόμενος εὐχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιεῖσθαι, ἐξαγορεύων τὴν ἰδίαν παρανομίαν· μετὰ δὲ ταῦτα τὰ τέσσαρα ἔτη

ἔτη, εἰς τοὺς ἀκροωμένους δεχθήσεται, καὶ ἐν πέντε ἔτεσι μετ᾽ αὐτῶν ἐξελεύσεται· ἐν ἑπτὰ ἔτεσι μετὰ τῶν ἐν ὑποπτώσει προσευχομένων ἐξελεύσεται· ἐν τέσσαρσι συστήσεται μόνον τοῖς πιστοῖς, προσφορᾶς δὲ οὐ μεταλήψεται. πληρωθέντων δὲ τούτων, μεθέξει τῶν ἁγιασμάτων.

A ad audientes recipietur, & quinque annis cum iis egredietur. Septem annis cum iis qui in submissione precantur, exibit. Quatuor cum fidelibus tantum consistet, oblationis autem non particeps erit. Hisce autem expletis de Sacramentis participabit.

ΑΡΙΣΤ. καν. νζ. Ὁ ἀκουσίως φονεύσας, δέκα ἔτη ἀκοινώνητος ἔσται· ἤγουν δύο προσκλαίων, τρεῖς ἀκροώμενος, τέσσαρσιν ὑποπίπτων, ἑνὶ συνεστὼς, καὶ τῷ ἑξῆς εἰς τὰ ἅγια δεχόμενος. Σαφής.

Arist. can. lvii. *Qui involuntarie quempiam occidit, decennio excommunicatus erit: nimirum biennio deflet, triennio audit, quadriennio substernitur, uno anno consistit: & deinceps ad sacra admittitur.* Perspicuus.

ΚΑΝΩΝ νη΄.

B

Canon LVIII.

Ὁ μοιχεύσας ἐν ιε΄. ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων. οἰκονομηθήσεται δὲ τὰ ιε΄. ἔτη ἐπ᾽ αὐτοῦ οὕτως· ἐν δ΄. μὲν ἔτεσι προσκλαίων ἔσται· ἐν ε΄. δὲ ἀκροώμενος· ἐν δ΄. ὑποπίπτων· ἐν δυσὶ συνεστὼς δίχα κοινωνίας.

Qui adulteravit, in quindecim annis Sacramentis non communicabit. In his autem quindecim annis sic quoque dispensabitur. Quatuor annis erit deflens, quinque audiens, quatuor substratus, in duobus consistens sine communione.

ΚΑΝΩΝ νθ΄.

Canon LIX.

Ὁ πόρνος ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἁγιασμάτων, δύο προσκλαίων, καὶ δύο ἀκροώμενος, δύο ὑποπίπτων, καὶ ἐν ἑνὶ συνεστὼς μόνον· τῷ ὀγδόῳ δὲ δεχθήσεται εἰς τὴν κοινωνίαν.

C *Fornicator septem annis Sacramentis non communicabit, duobus deflens, & duobus audiens, & duobus substratus, uno solo consistens, octavo autem ad communionem admittetur.*

ΒΑΛΣ. Εἰ καὶ σαφέστατά εἰσι τὰ ἐν τοῖς παροῦσι δυσὶ κανόσι διορισθέντα, κατὰ τὴν φράσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρᾶξιν, πάντη δυσχερέστατά εἰσιν· οὐδεὶς γὰρ κατὰ τὸ τούτων περίληψιν θεραπεύεται. καὶ εἰ μὴ τὸ ἄφατον ἔλεος τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ἀπώλετο ἂν πᾶσα σάρξ. μὴ ἐναντιωθῇ δέ σοι ὁ κβ. κανὼν τοῦ ἁγίου πατρὸς, λέγων τοὺς ἐξ ἁρπαγῆς φθείροντας γυναῖκας ἐπὶ τετραετίᾳ ἐπιτιμᾶσθαι. ἐκεῖσε μὲν γὰρ ὁ ἅγιος τὴν πρὸ αὐτοῦ πατέρων ἐδήλωσε τὴν διαταγήν· ἀρτίως δὲ τὴν οἰκείαν γνώμην ἐξενήνοχεν.

Bals. Etiamsi, quæ præsentibus duobus canonibus decreta, quod ad dictionem attinet, sunt clarissima: quantum tamen ad praxin, sunt omnino difficillima. Nemo enim ea, quæ illic continentur, ratione curatur: & nisi esset inenarrabilis homini clementis Dei misericordia, omnis caro periisset. Ne autem contrarius esse tibi videatur xxii. canon sanct. patris, qui dicit, eos qui ex raptu mulieribus stuprum afferunt quadriennio puniri. Illic enim sanctus ea, quæ à patribus qui ipsum præcessere statuta sunt, D ostendit; nunc autem suam sententiam protulit.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ κβ΄. κανόνι ὁ ἅγιος οὗτος περὶ τῶν ἐξ ἁρπαγῆς φθειράντων γυναῖκας διατατόμενος, καὶ περιιὼν λέγει· ἔστι δὲ ἡ τῆς πορνείας ἐπιτίμησις ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὡρισμένη· χρὴ δὲ τῷ πρώτῳ ἐκβάλλεσθαι τῶν προσευχῶν, καὶ προσκλαίειν αὐτὸν τῇ θύρᾳ τῆς ἐκκλησίας. τῷ δευτέρῳ δεχθῆναι εἰς ἀκρόασιν, τῷ τρίτῳ εἰς μετάνοιαν, τῷ τετάρτῳ εἰς σύστασιν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀπεχόμενον τῆς προσφορᾶς· εἶτα αὐτῷ ἐπιτρέπεσθαι τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ. ἐνταῦθα δὲ ἑπταετίαν ὁρίζει τῆς πορνείας τὸ ἐπιτίμιον. ἔοικεν οὖν ὁ αὐτὸς ἑαυτῷ ἐναντιοῦσθαι, ἀλλ᾽ οὐκ οἶμαι. τὴν μὲν γὰρ τετραετίαν, ὡς διαταγὴν τῶν πρὸ αὐτοῦ εἰσήνεγκε· καὶ τοῦτο δηλοῦται ἐκ τοῦ εἰπεῖν· ἔστι δὲ ἡ τῆς πορνείας ἐπιτίμησις ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὡρισμένη· ἤγουν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν διατεταγμένη· τὴν δὲ ἑπταετίαν, ὡς οἰκείαν γνώμην εἰσήγαγε, βαρύτερον κολάζων τὴν πορνείαν, ὡς καὶ ἄλλα τῶν ἁμαρτημάτων πολλά.

Zonar. Vigesimo secundo hic sanctus vir cum de mulierum à se raptarum corruptoribus decretum edidisset, continuata mox oratione hæc habet: Est autem quatuor annorum præfinita fornicatoribus mulcta. Oportet autem eum primo anno à precibus expelli, & deflere præ foribus Ecclesiæ. Secundo autem ad auditionem admitti. Tertio ad pœnitentiam. Quarto cum congregationem cum populo abstinentem ab oblatione, deinde ei permitti boni Communionem. Hoc autem loco septennium fornicationi, mulctæ nomine decernit. Videtur ergo esse sibi E ipsemet contrarius. Verum ego non ita censeo. Quadriennii namque mulctam, veluti constitutionem à majoribus editam protulit: idque satis declaratur ex illis verbis, Est quatuor annorum præfinita fornicationis mulcta, à majoribus nempe nostris decreta. Septennium vero, tanquam ex sua ipse sententia explicavit: fornicationi ut aliis quoque criminibus graviorem pœnam injungens.

ΑΡΙΣΤ. καν. νη΄. Ὁ μοιχεύσας, δεκαπέντε ἔτη οὐ κοινωνήσει. τέσσαρα προσκλαίων, πέντε ἀκροώμενος, τέσσαρα ὑποπίπτων, καὶ δύο συνεστὼς ἄνευ κοινωνίας. Σαφής.

Arist. can. lxvii. *Adulter quindecim annis non communicabit. Quatuor deflens, quinque audiens, quatuor substratus; & duobus consistens sine communione.* Perspicuus.

ΑΡΙΣΤ. καν. νθ΄. Ὁ πόρνος ἑπτὰ· δύο προσκλαίων, δύο ἀκροώμενος, δύο ὑποπίπτων, καὶ ἑνὶ συνεστὼς, τῷ ὀγδόῳ δεχθήσεται εἰς κοινωνίαν. Σαφής.

F Arist. can. lix. *Fornicator septem, duobus deflens, duobus audiens, duobus substratus, & uno consistens: octavo ad communionem admittetur.* Perspicuus.

A

Canon LX.

Quæ virginitatem professa à voto suo ac professione lapsa est, peccati adulterii tempus in sua vitæ dispensatione complebit. Idem & in iis qui vitam monasticam profitentur & labuntur.

Bals. Sæpe diximus, quod virgines mulieres dedicabantur ecclesiis cum laico amictu, & ab Episcopis nutriebantur, ut quæ & virgines manere, & ecclesiis assidere profiterentur. Hanc ergo virginem, quæ hæc professa est lapsa, seu fornicata est, decernit sanctus ut adulteram tractari seu puniri: & non solum B eas, sed & monachas & monachos similiter post conversionem curari. Ne tibi autem videatur adversari xix. can. Synodi Ancyranæ, decernens lapsas virgines pœnis digamorum subjici. Is enim à præsente canone sublatus est, qui est multo recentior: lege & xviii. can. præsentis sancti patris, & nota quòd ex præsenti canone monachi qui fornicantur, & non deponuntur, ut qui non habeant lectoris characterem à suo præfecto, vel Episcopalem ordinationem, post detectionem, instar adulterorum puniuntur. Similiter etiam ascetriæ, & monachæ. Lege & xi. tit. præ- C sentis operis cap. v. viii. & ix.

Zonar. Ecce hic quoque vir sanctus gravius multiplici ratione punit eam quæ virginitatem professa, promissionem fefellisset. Cum enim undevigesimus Ancyranæ Synodi canon, his plane verbis constet, Quicunque virginitatem profitentes, professionem suam irritam reddunt, ij bigamorum definitionem impleant: hic, peccati, inquit, adulterii tempus explebit. Est autem digamorum quidem mulcta, communionis annua privatio, adulterii vero ad quindecim annos protenditur. D Consule decimum octavum canonem.

Arist. *Quæ virginitatem professa & lapsa est, adulterii tempus explebit. Idem & in iis qui vitam monasticam professi & lapsi sunt, observandum.* Perspicuus.

ΚΑΝΩΝ ξʹ.

Παρθένος ὁμολογήσασα καὶ ἐκπεσοῦσα τῆς ἐπαγγελίας, τὸν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῆς μοιχείας ἁμαρτήματος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς καθ' ἑαυτὴν ζωῆς πληρώσει. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐπὶ τῶν βίον μοναζόντων, ἐπαγγελλομένων δὲ ἐκπιπτόντων.

ΒΑΛΣ. Πολλάκις εἴπομεν ὅτι παρθένοι γυναῖκες ἀνετίθεντο ταῖς ἐκκλησίαις μετὰ λαϊκοῦ σχήματος, καὶ ἀνετρέφοντο παρὰ τῶν Ἐπισκόπων ὡς ἐπαγγελλόμεναι παρθενεύειν καὶ προσεδρεύειν ταῖς ἐκκλησίαις. Τὴν γοῦν παρθένον ταύτην τὴν ταῦτα ἐπαγγελλομένην, ἐκπεσοῦσαν, ἤτοι πορνεύσασαν, ὁρίζει ὁ ἅγιος κατὰ τὰς μοιχαλίδας οἰκονομεῖσθαι, ἤτοι ἐπιτιμᾶσθαι, καὶ οὐ μόνον ταύτας, ἀλλὰ καὶ τὰς μοναχὰς, καὶ τοὺς μοναχοὺς ὁμοίως μετὰ ἐπιστροφὴν θεραπεύεσθαι. Μὴ ἐναντιοῦσθαι δὲ σοι ὁ ιθʹ. κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, διοριζόμενος τὰς ἐκπεσούσας παρθένους τῷ ἐπιτιμίῳ τῶν διγάμων ὑποκεῖσθαι. Ἀνῃρέθη γὰρ ὑπὸ τοῦ παρόντος κανόνος μεταγενεστέρου ὄντος κατὰ πολύ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιηʹ. κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου πατρὸς, καὶ σημείωσαι ὅτι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος οἱ πορνεύοντες μοναχοὶ καὶ μὴ καθαιρούμενοι, ὡς μὴ ἔχοντες σφραγῖδα ἀναγνώστου ἀπὸ τοῦ ἡγουμένου αὐτῶν, ἢ χειροτονίαν ἐπισκοπικὴν, μετὰ ἀπόστασιν δεχόμενοι, κατὰ τοὺς μοιχοὺς ἐπιτιμῶνται. Ὡσαύτως καὶ αἱ ἀσκήτριαι καὶ αἱ μοναχαί. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιαʹ. τίτλον τοῦ παρόντος συντάγματος κεφ. εʹ. ηʹ. καὶ θʹ.

ΖΩΝΑΡ. Ἰδοὺ κἀνταῦθα ὁ ἅγιος ἐπὶ βαρύτερον κατὰ τὸ πολλαπλάσιον κολάζει τὴν παρθενίαν ὁμολογήσασαν, καὶ ψευσαμένην τὴν ἐπαγγελίαν. Τοῦ γὰρ ἐννεακαιδεκάτου κανόνος τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, οὕτω ῥητῶς περιέχοντος· ὅσοι παρθενίαν ἐπαγγελλόμενοι ἀθετοῦσι τὴν ἐπαγγελίαν, τὸν τῶν διγάμων ὅρον ἐκπληρούτωσαν· οὗτος τὸν χρόνον, φησὶ, τοῦ τῆς μοιχείας ἁμαρτήματος ἐκπληρώσει. Ἔστι δὲ τὸ μὲν τῶν διγάμων ἐπιτίμιον, ἀκοινωνησία ἐπὶ ἐνιαυτόν· τὸ δέ γε τῆς μοιχείας, ἐπὶ ἐνιαυτοὺς πεντεκαίδεκα. Ζήτει κανόνα ιηʹ.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ παρθενίαν ὁμολογήσασα, καὶ ἐκπεσοῦσα, τὸν χρόνον τοῦ μοιχεύσαντος πληρώσει. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν μονάζειν ἐπαγγειλαμένων, καὶ ἐκπεσόντων. Σαφής.

Canon LXI.

Qui furatus est, si ex se quidem pœnitentia motus seipsum accusaverit, anno à sola sacramentorum communione arcebitur. Sin autem convictus fuerit, duobus annis; tempus verò illi ad substrationem dividetur & E ad consistentiam, & tunc communione dignus habeatur.

Bals. Divini canones lenius puniunt eos qui sua peccata confitentur; & ideo statuit magnus Basilius, ut qui suum furtum confessus est, sola sacramentorum communione anno uno arceatur: is autem qui ut fur condemnatus est, vel in furto fuit deprehensus, biennio puniatur, nec in deflentis, nec in audientis, sed in substrati & consistentis loco ponatur, & post duorum annorum lapsum sacramentorum communione dignus habeatur. Et canon quidem in his consistit. Tu autem opta, ne præsens canon secundum iuris defini- F tionem intelligatur, quæ dicit, Fur est, qui præter domini voluntatem aliena contrectat, sciens se eum molestia afficere. Nullus enim ferè eorum qui in vita versantur sacramentis, ut mihi videtur, communicabit, si hoc datum fuerit. Nam monasteriorum quoque ministri, etiamsi sint religiosissimi, præter suorum præfectorum sententiam, aliquid sibi modicum è ministeriis suis ad vitam sustentandam privatim accipiunt, aut ad alios transferunt, & filii a parentibus subripiunt. Mitto servorum luxuriam,

ΚΑΝΩΝ ξαʹ.

Ὁ κλέψας, εἰ μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ μεταμεληθεὶς κατηγορήσει ἑαυτοῦ, ἐνιαυτὸν κωλυθήσεται μόνης τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων. Εἰ δὲ ἐλεγχθείη, ἐν δυσὶν ἔτεσι, μερισθήσεται δὲ αὐτῷ ὁ χρόνος εἰς ὑπόπτωσιν, εἰς σύστασιν, καὶ τότε ἀξιούσθω τῆς κοινωνίας.

ΒΑΛΣ. Οἱ θεῖοι κανόνες μετριώτερον κολάζουσι τοὺς ἐξομολογουμένους τὰ οἰκεῖα ἁμαρτήματα. Διὸ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος τὸν μὲν ἐξομολογησάμενον ἣν ἐποίησε κλοπὴν διορίζεται μόνης κωλύεσθαι τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως ἐπ' ἕνα ἐνιαυτὸν, τὸν δὲ κατακριθέντα ὡς κλέπτην ἢ ἁλόντα ἐπὶ κλοπῇ, ἐπὶ διετίαν ἐπιτιμᾶσθαι, μήτε δὲ ἐν προσκλαίουσι τοῦτον ἵστασθαι, μήτε ἐν ἀκροωμένοις, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ ὑποπίπτοντος, καὶ τῷ τοῦ συνιστῶντος, καὶ μετὰ τὴν τῶν δύο χρόνων παραδρομὴν, τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων ἀξιοῦσθαι. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Σὺ δὲ τὸν παρόντα εὔχου κανόνα μὴ ἐξακούεσθαι κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ κλέπτου τὸν λέγοντα, κλέπτης ἐστὶν ὁ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου τὸ ἀλλότριον ψηλαφῶν ἐν εἰδήσει τοῦ λυπῆσαι αὐτόν. Οὐδεὶς γὰρ σχεδὸν τῶν ἐν τῷ βίῳ τυρβαζομένων, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται, εἰ τοῦτο δοθῇ, ὅτι καὶ διακονηταὶ μοναστηρίων, κἂν καὶ εὐλαβέστατοι ὦσι, παρὰ γνώμην τῶν καθηγουμένων αὐτῶν ἀπὸ τῶν διακονιῶν αὐτῶν ἰδιοῦνταί τι μέτριον εἰς ζωαρκείαν, ἢ καὶ πρὸς ἑτέρους μετατιθέασι, καὶ παῖδες ἀπὸ τῶν γονέων ὑποσυλῶσι. Ἐῶ λέγειν ὑπὸ χεῖρα λαξεύσεις λαθραίας ὑποχει-

ὑποκατὰ τὰς κλοπὰς τῶν τοῖς κυρίοις αὐτῶν. ἰλιὰς γάρ εἰσι ταῦτα κακῶν, καὶ μεγαθύνουσι τὸ κακόν. ἀλλ' ἐκφωνηθῆναι ὁ κανὼν εἰς τοὺς ἀναιδεῖς κλέπτας. ἀνάγνωθι καὶ τὸ ξϛ΄. κεφ. τοῦ ιβ. τίτλου τοῦ ξ. βιβλίου λέγον, ὁ κλέπτης εἰ καὶ μεταμεληθεὶς ἀποδῷ τῷ δεσπότῃ τὸ πρᾶγμα, οὐ παύεται εἶναι κλέπτης.

A clandeſtinas nempe ſubreptiones eorum, quæ ad dominos ſuos pertinent. Hæc ſunt malorum Ilias, & malum dilatant. Sed ut intelligatur editus hic canon in fures impudentes. Lege & lxvi. cap. xii. tit. lx. lib. quod dicit, Fur, etiamſi pœnitentia motus rem domino reddiderit, fur eſſe non deſinit.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν ἐξομολογούμενος ἀγνοουμένην κλοπὴν, ἐνιαυτὸν τῆς τῶν ἁγίων δώρων κοινωνίας κωλύεται μόνης· ὁ δὲ ἐλεγχθεὶς, ἢ ἁλοὺς κλέπτων, ἐπὶ διετίαν ἐπιτιμᾶται. οὔτε δὲ ἐν προσκλαίοντος τόπῳ, οὔτε ἐν ἀκροωμένου σταθήσεται, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ ὑποπίπτοντος, καὶ συνεστῶτος καὶ ἐν τούτοις τοῖς δυσὶ τόποις, ἡ διετία αὐτοῦ μερισθήσεται· καὶ οὕτως τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται.

Zonar. Qui quidem furtum cum eſſet occultum, ſponte confitetur, uno anno à ſola Communione arcetur; qui vero convictus, aut deprehenſus fuerit, biennio mulctatur. Neque vero in flentis aut in audientis loco conſiſtet, ſed in ſubſtrati, & conſiſtentis: B ac in duobus hiſce locis ei biennii tempus dividetur: & ſic ſacramentorum communione dignus exiſtimabitur.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ κλέψας, καὶ μεταγνοὺς, ἐνιαυτόν· ἐλεγχθεὶς δὲ, καὶ ἕτερον ἕνα.

Arist. *Qui furatus eſt, & reſipiſcit, annum, convictus autem & alterum annum excommunicatus erit.*

Τῷ κλέψαντι, καὶ μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ μεταμεληθέντι, καὶ ἣν ἐποιήσατο κλοπὴν ἐξομολογησαμένῳ, ἀλλ' ἐλεγχθέντι ὑπό τινων, τὸ τῆς διετίας ἐπιτίμιον οὕτως αὐτῷ ἐπιμερισθήσεται· ὥστε ἕνα χρόνον μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων ἵστασθαι. τὸν δὲ δεύτερον μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ συγκοινωνεῖν αὐτοῖς τῶν εὐχῶν· καὶ οὕτω μετὰ τῆς διετίας παραδρομὴν, ἀξιοῦσθαι τῆς κοινωνίας.

Furanti & de eo non reſipiſcenti, nec furtum quod fecit confitenti, ſed ab aliis convicto, duorum annorum pœna ei ſic dividetur: ut unum cum ſuccumbentibus ſtet: ſecundo autem cum fidelibus, & cum iis in precibus communicet. Et ſic poſt duos elapſos C annos, communione dignus habeatur.

ΚΑΝΩΝ ξβ΄.

Ὁ τὴν ἀσχημοσύνην ἐν τοῖς ἄρρεσιν ἐπιδεικνύμενος τῷ χρόνῳ τοῦ ἐν τῇ μοιχείᾳ παρανομοῦντος οἰκονομηθήσεται.

Canon LXII.

Qui ſuam in maribus turpitudinem oſtendit, ei tempus diſpenſabitur illius qui adulterii ſcelus admiſit.

ΚΑΝΩΝ ξγ΄.

Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν ἑαυτοῦ ἀσέβειαν ἐξαγορεύων τὸν αὐτὸν λόγον ἐξομολογούμενος παραφυλάττεται.

Canon LXIII.

Qui in brutorum concubitu ſuam impietatem profitetur, eandem rationem confitens obſervat.

ΒΑΛΣ. Κατὰ τοὺς μοιχοὺς διορίζεται ὁ ἅγιος κολάζεσθαι τοὺς ἀρρενοκοίτας καὶ τοὺς ἀλογευομένους ἅπαντας μετὰ ἀπόστασιν καὶ ἐξομολόγησιν τοῦ κακοῦ. καὶ ἀνάγνωθι περὶ ἀρρενοκοιτῶν καὶ τὸ τελευταῖον κεφ. τοῦ λζ. τίτλου τοῦ ξ. βιβλίου, λέγον, οἱ ἀλογευόμενοι, ἤτοι κτηνοβάται, καυλοκοπείσθωσαν.

D Bals. Tanquam adulteros definit ſanctus puniri maſculorum concubitores, & qui bruta ineunt omnes, poſtquam ſcilicet à malo defecerint & confeſſi fuerint. De maſculorum autem concubitoribus, lege etiam ultimum caput xxxvii. tit. lx. lib. quod dicit, Iis, qui bruta ineunt, ſeu pecora inſiliunt, penis abſcindatur.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ξβ΄. Ὁ ἀρσενοκοίτης, ὡς μοιχός. Σαφής.

Arist. *Can. lxii. Qui cum maribus concumbit, ut adulter.* Perſpicuus.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ξγ΄. Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν αὐτοῦ ἀσέβειαν ἐξαγορεύων ὁμοίως. Σαφής.

Arist. *Can. lxiii. Qui in brutorum concubitu ſuam oſtendit turpitudinem, ſimiliter.* Perſpicuus.

E

ΚΑΝΩΝ ξδ΄.

Ἐπίορκος ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται· δυσὶν ἔτεσι προσκλαίων, τρισὶν ἀκροώμενος, τέσσαρσιν ὑποπίπτων, ἐνιαυτὸν συνεστὼς μόνον, καὶ τότε τῆς κοινωνίας ἀξιούμενος.

Canon LXIV.

Perjurus undecim annis non erit communionis particeps: duobus annis deflens, tribus audiens, quatuor ſubſtratus, anno ſolùm conſiſtens, & tunc communione dignus habebitur.

ΒΑΛΣ. Περὶ ἐπιόρκων ἀνάγνωθι τὸ ιη΄. κεφ. τοῦ ιγ΄. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ παρ' ἡμῶν γραφέντα.

Bals. De perjuris lege xviii. cap. xiii. tit. præſentis operis, & quæ à nobis in illo ſcripta ſunt.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ κανόνες οὗτοι σαφεῖς εἰσιν, ἐξηγήσεως μὴ δεόμενοι. F

Zonar. *in Can. lxii. lxiii. lxiv.* Perſpicui ſunt hi canones, neque ulla explanatione indigent.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ ἐπίορκος, δεκαετίαν· δύο προσκλαίων, τρεῖς ἀκροώμενος, τέσσαρας ὑποπίπτων, ἐνιαυτὸν συνεστώς· καὶ τότε τῆς κοινωνίας ἀξιούμενος. Σαφής.

Arist. *Perjurus annos decem; duos deflens, tres audiens, quatuor ſubſtratus, unum conſiſtens; & tunc communione dignus habetur.* Perſpicuus.

πρὸς τῷ χωρισμῷ καὶ τυπτέσθωσαν· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. ἐπεὶ δὴ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ β. κεφ. τοῦ ιγ΄. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος προεδηλώσαμεν μετὰ τῶν ἄλλων, ὅτι γέγονε μὲν πρόσταγμα βασιλικὸν κωλῦον τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα δυσὶ δευτέραις ἐξαδέλφαις νομίμως συνάπτεσθαι, οὐκ ἐφ᾽ ὅσον δὲ προτετύπωται, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκκλησία κωλύει τὸν τοιοῦτον γάμον, ὀφείλεις εἰδέναι ὅτι μετὰ τὸ γράψαι ἡμᾶς ταῦτα, γέγονεν εἰς τὴν ἐφημερίαν τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Θεοδοσίου κατὰ τὴν λ΄. τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τῆς ιβ΄. ἰνδικτιῶνος, σημείωμα συνοδικὸν ἔχον κατὰ ῥῆμα οὕτως· ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Ἄπρω ὁ ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος Ῥωμανὸς ὁ Ἀρταβασδὸς ἔγγραφον προκομίσας συνοδικὸν τὸ δὲ κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνον· κόρη τις Εἰρήνη καλουμένη ἔλαβεν ἀρχὴν μνηστείας μετά τινος Ἰωάννου, δεκαέτης οὖσα τότε τὴν ἡλικίαν. λαληθείσης δὲ τῆς περὶ τούτου ἀθεμίτου μνηστείας γέγονε σημείωμα δικαστικὸν ἐπιτρέπον διαζεύγνυσθαι τοὺς παρὰ μνηστευσαμένους διὰ τὸ εἶναι τὴν μνηστείαν, ὡς εἴρηται, παράνομον. βούλεται οὖν σήμερον ἡ Εἰρήνη νομίμως συναφθῆναι τῷ Θεοδώρῳ δευτέρῳ ὄντι ἐξαδέλφῳ τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἐρωτᾷ εἰ ἔχει τινὰ ἐμποδισμόν, ἠξίωσε τὴν ἡμῶν μετριότητα, καὶ τὴν ἱερὰν ἀδελφότητα, μαθεῖν εἴπερ οὐκ ἔχει κώλυμά τινα τὸ περὶ οὗ γέγονεν ἡ γραφὴ συνάλλαγμα. ἤκουσεν οὖν ἐξ αὐτῆς καὶ ἐκ τῆς παρουσιαζούσης τῶν ἀδελφῶν ὁμηγύρεως, ὅτι τὸ τοιοῦτο συνάλλαγμα παρὰ θεσμοῖς ἀκώλυτόν ἐστιν. ἐπεὶ γὰρ ἡ μετὰ τοῦτο τελεσθεῖσα μνηστεία ὡς ἀσύστατος λέλυται διὰ τὴν τῆς Εἰρήνης ἀνηβότητα, καλῶς ἡ Εἰρήνη δευτέρῳ ἐξαδέλφῳ αὐτοῦ κατὰ νόμον γάμου συζευχθήσεται. οὔτε γὰρ συγγενικὸν πρόσωπον τὴν Εἰρήνην λογίζεται ὁ Θεόδωρος, οὔτε τοῖς τῆς ἀγχιστείας δεσμοῖς καὶ ὅροις συσφίγγεται, διὰ τὸ ὑπερβῆναι τὸν τῆς ἀγχιστείας ἕκτον βαθμόν.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν γάμον τις συστήσηται ἐπὶ συγγενεῖ προσώπῳ, περὶ ὃ ἀπηγόρευται συναπτεῖν γάμον, τῷ τῆς μοιχείας ἐπιτιμίῳ κολασθήσεται, διασπωμένου καὶ τοῦ γάμου.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ξζ΄. Ὁ ἀδελφόμικτος, ὡς ὁ φονεύς.

Εἰ μὲν ἀμφιθαλής ἐστιν ἡ ἀδελφὴ ᾗ συνεμίγη ὁ ἀδελφός, ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρός, καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς συγγεννηθεῖσα αὐτῷ, ἐπὶ εἰκοσαετίαν, ὡς ὁ ἑκούσιος φονεύς, ἐπιτιμηθήσεται μετὰ τὸ ἀποστῆναι τῆς ἀθεμίτου καὶ παρανόμου πράξεως. εἰ δὲ ἑτεροθαλής ἐστιν ἡ ἀδελφή, ἀπὸ μόνου πατρός, ἢ ἀπὸ μόνης μητρός, ἐπὶ τριετίαν προσκλαύσει, ἐπὶ τριετίαν παραδεχθήσεται εἰς ἀκρόασιν, ἐπὶ τριετίαν ὑποπεσεῖται, καὶ τῷ δεκάτῳ ἔτει δεχθήσεται μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ μετ᾽ αὐτῶν ἕτερα δύο ἔτη συστὰς εἰς εὐχήν, οὕτως ἔκτοτε τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας ἀξιωθήσεται. καθὼς ὁ ἑξηκοστὸς πέμπτος κανὼν διαλαμβάνει.

ΑΡΙΣΤ. Καν. ξη΄. Ὁ ἀπειρημένος ἐν συγγενείᾳ γάμος, κατὰ μοιχόν.

Ὅστις κεκώλυται λαβεῖν νόμῳ γάμου γυναῖκα διὰ τὴν συγγένειαν, οὗτος εἰ ἁμαρτήσει εἰς αὐτήν, τὰ τῶν μοιχῶν ἐπιτίμια δέξεται. ἐπεὶ δὲ διάφορά εἰσι τὰ ἐπιτίμια τῶν ὑποπιπτόντων τῷ τῆς μοιχείας κρίματι, πρὸς τὴν ἐγγύτητα τῆς συγγενείας δέχεται ταῦτα. αὐτίκα γάρ, ὡς ὁ ἑβδομηκοστὸς ἕβδομος κανών, καὶ ὁ ἑβδομηκοστὸς ὄγδοος διαλαμβάνουσιν, ὁ τὴν νόμιμον αὐτοῦ γυναῖκα καταλιπών, καὶ ἑτέραν ἀγόμενος, καὶ δύο ἀδελφὰς κατὰ διαφόρους χρόνους λαβὼν εἰς συνοικέσιον, τῷ τῆς μοιχείας ὑπόκεινται κρίματι, ἀλλ᾽ οὐκ ἐπιτιμῶνται, ὡς οἱ μοιχεύσαντες μετὰ ὑπάνδρου, ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἔτεσιν, ἀλλ᾽ ἐπὶ ἑπταετίαν τῆς κοινωνίας εἴργονται, ἐνιαυτὸν προσκλαίοντες, διετίαν ἐπακροώμενοι, τριετίαν ὑποπίπτοντες, καὶ τῷ ἑβδόμῳ συνιστάμενοι τοῖς πιστοῖς.

A præter ſeparationem etiam verberentur. Et hæc qui-
dem hoc modo. Quia autem in interpretatione ij. cap.
xiii. tit. Præſentis operis inter alia oſtendimus, quòd
regium quidem juſſum factum eſt, prohibens unum &
eundem duabus ſecundis ſororibus patruelibus legitimè
conjungi, non fuit autem prius poſitum, ſed & eccleſia
prohibet ejuſmodi matrimonium, debes ſcire, quod
poſtquam nos hæc ſcripſimus, tempore ſanctiſſimi &
univerſalis patriarchæ domini Theodoſii, xxx. Iulii
menſis, xii. indictionis facta eſt declaratio ſynodalis, quæ
ad verbum ſic habet; Sanctiſſimus metropolitanus A-
B pro, frater & comminiſter noſtræ mediocritatis Roma-
nus Artabaſdus, allato ſynodaliter ſcripto quod hæc
verbatim continebat: Puella quædam, quæ Irene dici-
tur, ſponſalia contraxit cum quodam Ioanne, nata
decem annos. Cum autem dicta eſſent illicita illius
ſponſalia, facta eſt judiciaria declaratio permittens eos
utique ſeparari, qui ſponſalia contraxiſſent, quòd eſſent
ut dictum eſt, ſponſalia contra leges facta. Vult er-
go Irene hodie legitimè conjungi Theodoro, qui eſt
Iohannis ſecundus patruelis, & interrogat, an habeat
aliquod impedimentum, rogavit noſtram mediocrita-
tem, & ſacram fraternitatem, ut ab ea ediſceret, an
C nullum habeat impedimentum contractus, de quo ſcri-
ptura facta eſt. Ab ea ergo & præſente fratrum con-
gregatione audivit, quòd ejuſmodi contractus nullo
modo eſt prohibitus. Quia enim quæ cum Ioanne
contracta ſunt ſponſalia, ut quæ propter Irenes æ-
tatem conſiſtere non poſſent, ſoluta ſunt, rectè Ire-
ne, ſecundo ejus patrueli lege matrimonij conjungetur.
Neque enim Irenem cognatam perſonam reputat
Theodorus, nec cognationis vinculis ac finibus con-
ſtringitur, eo quòd ſextum cognationis gradum ex-
ceſſerit.

D Zonar. Si quis cum cognata perſona, quam ſi-
bi matrimonio copulare legibus interdictum eſt, nu-
ptias contraxerit, adulterii mulcta punietur, ipſæque
nuptiæ dirimentur.

Arist. *Qui cum ſorore miſcetur, ut homicida.*

Si quidem eorundem parentum ſit ſoror ex eodem
patre & eâdem matre ac ille connata, cui commiſce-
tur frater, viginti annos ut homicida punietur, ſed
poſtquam ab illegitimâ & improbâ actione receſſit.
Si autem alterius tantum parentis ſit ſoror, à patre
E ſolo aut à matre ſolâ, triennio deflebit, triennio ad
auditionem recipietur, triennio ſuccumbet, & in de-
cimo anno cum fidelibus admittetur, & cum iis alios
duos annos ad preces congregatus, ex eo tempore bo-
ni communione dignus judicabitur, ut ſextuageſi-
mus quintus canon ſtatuit.

Arist. *Prohibitum in conſanguinitate matrimonium eâdem quâ adulterium pœnâ caſtigatur.*

Quicunque propter cognationem matrimonii lege
mulierem ducere prohibetur, hic ſi in eam peccaverit,
F adulterorum pœnas recipiet. Sed quoniam diverſa
ſunt eorum qui in adulterii judicium cadunt ſuppli-
cia, ad cognationis propinquitatem ea accipit. Illicò
enim ut ſeptuageſimus ſeptimus canon, & ſeptuage-
ſimus octavus ſtatuunt, qui legitimam ſuam uxorem
derelinquit & aliam ducit, & qui duas ſorores di-
verſis temporibus in matrimonium accipit, adulterii
judicio ſubjiciuntur, ſed non puniuntur ut qui cum
muliere viro ſubjectâ adulteratus eſt, ad quindecim
annos, ſed ſeptennium à communione arcentur, an-
num deflentes, biennium audientes, triennium ſuccum-
bentes, & ſeptimo cum fidelibus conſtituti.

Canon

CANON LXIX.

Lector, si cum sua sponsa ante matrimonium commercium habuerit, postquam anno cessaverit, ad legendum recipitur, manens non ulterius promovendus. Quod si absque desponsatione furtim coierit, cessabit à ministerio. Idem & minister.

BALS. Cùm quidam Lector cum sua sponsa ante matrimonium ejus voluntate congressus esset (id enim significat verbum συναλλάξοιεν) Sanctus interrogatus est, an is debeat, ut qui furtim congressus est, castigari post matrimonium? Dicebant enim nonnulli, quod quoniam sponsalia non sunt perfectum matrimonium (potest enim pars, quæ accipit arram, quæ sponsalia constituit, eam reddere duplicatam, & solvere sponsalia) existimatur Lector non cum legitima uxore, sed cum muliere libera rem habere, & ideo cum iis annumerari qui furtim coëunt. Dicit itaque sanctus, quod is Lector, qui cum sua sponsa ante matrimonium carnaliter copulatus est, quia cum desponsata sibi, & non cum omnino aliena muliere coiit, tanquam fornicatus sit, non reputabitur. Sed quia non expectavit perfecti matrimonii mysterium, ut qui pusillo animo sit, punietur, id est anno uno segregabitur: deinde admittetur ad hoc, ut sit solum Lector. Ad majorem enim promotionem non provehetur, hoc est, neque Diaconus erit, nec Sacerdos, multo autem minus Episcopus. Sin autem, inquit Lector, cum muliere aliqua coierit, quæ non sit sibi desponsa, etsi cum ea forte locutus erat de ea accipienda in uxorem, etiamsi & post coitum eam in uxorem accepit, non solum non promovebitur, sed etiam eo ipso depositioni subjicietur, nihil ex eo adjutus, quòd eam postea legitimè uxorem acceperit. Idem autem erit etiam in ministrum seu Hypodiaconum. Nam & is, cum eo modo furtim coierit, deponetur. Ad unum autem factum, quod est de furtivo coitu, refer quod de Diacono definitur, non autem etiam ad hoc ut promoveatur, postquam cum propria sponsa coierit, vel non. Non enim permittitur Hypodiacono, sicut & Lectori, post ordinationem desponsam habere mulierem, & matrimonium contrahere. Quoniam Apostolorum xxvi. can. hæc habet; Eorum qui ad clerum non ducta uxore pervenerunt, jubemus volentes solùm Lectores & Cantores matrimonium contrahere. Si quis autem furtivo concubitu congressus, postea Minister factus sit, suo gradu exuibetur cognito crimine. Et hæc quidem hoc modo. Scias autem, quòd, quæ hoc canone continentur, in synodali judicio variè disceptata sunt, & dixerunt nonnulli hæc locum habuisse, quando sponsalia consensu contrahebantur & dissolvebantur. Nunc autem, quando non aliter contrahuntur nec solvuntur, nisi iis modis & causis, quibus perfectum quoque matrimonium contrahitur & solvitur, hæc omnia exoleverunt. Unde nec permittitur alicui eorum, qui sunt ex tribunali, morte vel aliqua alia causa ante nuptias à sua sponsa separato, alii mulieri conjungi, & is qui hoc fecerit, ut bigamus deponitur: similiter & Lector qui in tale quid inciderit, ad alium gradum non promovetur. Volebant autem eum quoque, qui hodie cum sua sponsa rem habuit, id impunè fecisse, quòd non possint solvi sponsalia. Cum autem augustus ille & magnus Drungarius dominus Stephanus Comnenus esset matrimonio jungendus dominæ Eudochiæ augusti illius & magni domestici domini Ioannis filiæ, & prohiberetur, eo quod soror ejus domina Irene desponsa esset illi Augusto dom. Alexio in primis Augusti dom. Ioannis inclyti Imp. filio, qui erat primus patruelis magni Drungarii, & fieri non poterat, ut duo primi patrueles duabus sororibus conjungeren-

ΚΑΝΩΝ ξθ'.

Ἀναγνώστης ἐὰν τῇ ἑαυτοῦ μνηστῇ πρὸ τοῦ γάμου συναλλάξοιεν, ἐνιαυτὸν ἀργήσας εἰς τὸ ἀναγινώσκειν δεχθήσεται, μένων ἀπρόκοπος. κλεψιγαμήσας δὲ ἄνευ μνηστείας παυθήσεται τῆς ὑπηρεσίας. τὸ αὐτὸ καὶ ὑπηρέτης.

ΒΑΛΣ. Ἀναγνώστου τινὸς συναφθέντος οἰκείᾳ μνηστῇ πρὸ τοῦ γάμου κατὰ θέλησιν καὶ αὐτῆς (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ, συναλλάξοιεν) ἠρωτήθη ὁ ἅγιος, εἰ ὀφείλει ὁ τοιοῦτος ὡς κλεψιγαμήσας ἐπιτιμᾶσθαι μετὰ τὸν γάμον; ἔλεγον γάρ τινες ὡς ἐπεὶ ἡ μνηστεία οὐκ ἔστι γάμος τέλειος, (δύναται γὰρ τὸ λαβὸν μέρος τὸν τὴν μνηστείαν συνιστῶντα ἀρραβῶνα τοῦτον εἰς τὸ διπλοῦν, καὶ τὴν μνηστείαν λύειν) λογίζεται ὁ ἀναγνώστης μὴ μετὰ νομίμου γαμετῆς μιγῆναι, ἀλλὰ μετὰ ἐλευθέρας, κἀντεῦθεν συναριθμηθῆναι τοῖς κλεψιγαμήσασι. φησὶν οὖν ὁ ἅγιος, ὡς ἀναγνώστης ὅπερ ὁ μετὰ τῆς οἰκείας μνηστῆς πρὸ τοῦ γάμου σαρκικῶς ἑνωθεὶς, καθὸ μὲν μετὰ τῆς μεμνηστευμένης αὐτῷ συνεμίγη καὶ οὐχὶ μετὰ ἀλλοτρίας πάντη γυναικὸς, ὡς πορνεύσας οὐ λογισθήσεται. καθὸ δὲ οὐκ ἐξέμεινε καὶ τὴν τελείου γάμου ἱερουργίαν, ὡς μικροψυχήσας κολασθήσεται, τουτέστιν ἀφορισθήσεται ἐπὶ ἕνα ἐνιαυτόν. εἶτα δεχθήσεται εἰς τὸ εἶναι μόνον ἀναγνώστης. εἰς μείζονα γὰρ προκοπὴν οὐκ ἀναβιβασθήσεται, τουτέστιν οὔτε διάκονος γενήσεται, οὔτε ἱερεὺς, πολλῷ δὲ πλέον ἐπίσκοπος. ἐὰν δὲ, φησιν, ἀναγνώστης συνέλθῃ μετά τινος γυναικὸς μὴ μνηστευθείσης ἴσως αὐτῷ, κἂν λόγους ἴσως ἐποιεῖτο μετ' αὐτῆς ὥστε λαβεῖν αὐτὴν εἰς γυναῖκα, τοῦτον ἔχει, οὐ μόνον οὐ προκόψει, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ἐντεῦθεν καθαιρέσει ὑποβληθήσεται μὴ ὠφελούμενος ἐκ τοῦ μετὰ ταῦτα λαβεῖν αὐτὴν νόμιμον γαμετήν. τὸ αὐτὸ δὲ ἔσται καὶ εἰς ὑπηρέτην, ἤτοι καὶ εἰς ὑποδιάκονον. καὶ οὗτος γὰρ τοιουτοτρόπως κλεψιγαμήσας καθαιρεθήσεται. πρὸς δὲ τὸ ἓν φάκτον τὸ περὶ τῆς κλεψιγαμίας ἀπόδος τὸν περὶ τοῦ διακόνου διορισμὸν, μὴ μέντοι γε καὶ εἰς τὸ προκόπτειν τοῦτον μετὰ τὸ μιγῆναι τῇ οἰκείᾳ μνηστῇ εἴτε καὶ μή. οὐ γὰρ ἐφεῖται ὑποδιακόνῳ, ὡς καὶ τῷ ἀναγνώστῃ μετὰ τὴν χειροτονίαν γυναῖκα μνηστεύεσθαι καὶ γάμον συναλλάττειν. διότι φησὶν ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κϛ'. κανὼν ταῦτα. τῶν εἰς κλῆρον προσελθόντων ἀγάμων κελεύομεν βουλομένους γαμεῖν ἀναγνώστας καὶ ψάλτας μόνον. εἰ δέ τις κλεψιγαμήσας, μετὰ ταῦτα ὑπηρέτης γέγονεν, ἐξωθείσθω τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ, διεγνωσθέντος τοῦ ἁμαρτήματος. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. ἰστέον δὲ, ὅτι τὰ περὶ τοῦ τοιούτου κανόνος διαφόρως ἐλαλήθησαν εἰς τὸ συνοδικὸν δικαστήριον, καὶ εἶπόν τινες ὡς ταῦτα χώραν εἶχον, ὅτε ἡ μνηστεία συναινέσει συνίστατο καὶ ἐλύετο. ἀρτίως δὲ ὅτε ἄλλως οὐ συνίσταται οὐδὲ λύεται εἰ μὴ κατὰ τοὺς τρόπους καὶ τὰς αἰτίας καθ' ἃς καὶ ὁ τέλειος γάμος συνίσταται καὶ λύεται, ταῦτα πάντα ἀπεπράχθησαν. ὅθεν οὐδὲ ἐφεῖταί τινι τῶν τοῦ βήματος θανάτῳ ἢ ἄλλῃ αἰτίᾳ ἐκ τῆς οἰκείας διαζευχθέντι μνηστῆς πρὸ τοῦ γάμου ἑτέρᾳ συναπτέσθαι γυναικὶ, καὶ ὁ τοῦτο ποιήσας ὡς δευτερογαμήσας καθαιρεῖται ὡσαύτως καὶ ὁ ἐμπεσὼν εἰς τοιοῦτόν τι ἀναγνώστης μὴ προκόπτειν εἰς ἕτερον βαθμόν. ἤθελον δὲ καὶ τὸν μιγέντα σήμερον μετὰ τῆς οἰκείας μνηστῆς ἀνεπιτίμητον πάντη συντηρεῖσθαι, διὰ τὸ ἄλυτον τῆς μνηστείας. τοῦ δὲ σεβαστοῦ ἐκείνου καὶ μεγάλου Δρουγγαρίου κυρίου Στεφάνου τοῦ Κομνηνοῦ μέλλοντος συζευχθῆναι τῇ κυρίᾳ Εὐδοκίᾳ τῇ θυγατρὶ τοῦ σεβαστοῦ ἐκείνου καὶ μεγάλου δομεστίκου κυρίου Ἰωάννου, καὶ κωλυομένου διὰ τὸ τὴν αὐταδέλφην ταύτης κυρίαν Εἰρήνην μνηστευθῆναι τῷ σεβαστῷ ἐκείνῳ κυρίῳ Ἀλεξίῳ τῷ υἱῷ τοῦ πρωτοσεβάστου ἐκείνου κυρίου Ἰωάννου τοῦ ἀοιδίμου σεβαστοκράτορος, τῷ ὄντι πρώτῳ ἐξαδέλφῳ τοῦ μεγάλου Δρουγγαρίου, καὶ ἀδύνατον εἶναι δύο πρώτους ἐξαδέλφους δυσὶν ἀδελφαῖς

συναφθῆναι, ἐλαλήθη συνοδικῶς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Νικολάου τοῦ Μουζάλωνος, εἰ ἐκ τούτου ἐμποδίζεται τὸ τοῦ μεγάλου Δρουγγαρίου συνάλλαγμα, καὶ διεγνώσθη μὴ ἐμποδίζεσθαι, διὰ τὸ τὴν μνηστείαν τόπον τελείου γάμου μὴ ἐπέχειν. καὶ ὁ ἁγιώτατος δὲ πατριάρχης κύριος Θεοδόσιος ἐξεχώρησε τῷ Μεσοποταμίτου κυρίου Μιχαὴλ μνηστευσαμένῳ Μαρίαν τινὰ τυχὸν, καὶ διὰ τὸ τελευτῆσαι ταύτην πρὸ τοῦ γάμου, ἑτέραν λαβόντι, ἀπροκριματίστως μετὰ τὸν ταύτης θάνατον ἑτέρᾳ συναφθῆναι, ἔχοντι καὶ ταῦτα παῖδας, καὶ τὸν τριακοστὸν ὑπεραβάντι χρόνον, εἰπὼν μὴ λογίζεσθαι τοῦτο τριγαμίαν, ὡς τῆς μνηστείας μὴ ἀρκούσης εἶναι τελείου γάμου. ταῦτα δὲ οὕτω διεγνώσθη διὰ τὸ μὴ ἀκολουθῆναι καὶ γενέσθαι συνάφειαν μέσον τῶν μνηστήρων. εἰ γὰρ γέγονε συνάφεια, οὐκ ἂν διεγνώσθη τοιοῦτόν τι, ἵνα μὴ προφανὴς αἱμομιξία, καὶ ἀθέμιτος γάμος ἐγχωρηθῇ. ὅπου γε καὶ συναφείας μὴ γεγονυίας ἔτι ἀπὸ τοῦ ἐνενηκοστοῦ ὀγδόου κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ ἀπὸ τοῦ δευτέρου κεφαλαίου τοῦ πεντηκοστοῦ ὀγδόου τίτλου τοῦ ἑξηκοστοῦ βιβλίου, καὶ ἀπὸ τοῦ τρίτου θέματος τοῦ δωδεκάτου κεφαλαίου τριακοστοῦ ἑβδόμου τίτλου τοῦ αὐτοῦ ἑξηκοστοῦ βιβλίου, παρίσταται τὸ περὶ μοιχείας ἐγκλήματι καθίστασθαι ἔνοχον τὸν τὴν ἑτέρῳ μνηστευσαμένην γυναῖκα, ὅτε καὶ ἡ μνηστεία μετὰ δόσεως προστίμου ἐλύετο, καὶ οὐκ ἦν ἰσοδύναμος τῷ γάμῳ ὡς σήμερον· λέγω μὴ εἶναι ἀκίνδυνα τὰ οὕτως ἐξορισθέντα, συνεργουμένῳ καὶ τῇ τοῦ παρόντος κανόνος δυνάμει.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν τῇ οἰκείᾳ μνηστῇ ὁ ἀναγνώστης μιχθῇ πρὸ τοῦ γάμου καὶ αὐτῆς θελούσης, (τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ συναλλάξει) ἐνιαυτὸν ἀφορίζεται, εἶτα δέχεται μὴ προβιβαζόμενος εἰς μείζονα βαθμόν. ἐὰν δὲ ἄνευ μνηστείας συνέλθῃ γυναικὶ, κἂν λόγους ἴσως ἐποιεῖτο μετ' αὐτῆς, ὥστε ἀγαγεῖν αὐτὴν εἰς γυναῖκα, κἂν συνεζύγη αὐτῇ μετὰ ταῦτα, ἐκπίπτει τῆς ὑπηρεσίας. τὸ αὐτὸ δέ φησι καὶ περὶ ὑπηρέτου, ἤγουν ὑποδιακόνου. πρὸς δὲ τὸ ἓν φάκτον ἀποδοτέον τὸ περὶ τοῦ ὑποδιακόνου ἤγουν τὸ ἐκπίπτειν αὐτὸν τῆς ὑπηρεσίας κλεψιγαμήσαντα. οὐ γὰρ ἔξεστιν ὑποδιακόνῳ μετὰ τὴν χειροθεσίαν γυναῖκας μνηστεύεσθαι καὶ γάμον συνάπτειν. φησὶ γὰρ ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κϛ'. τῶν εἰς κλῆρον προσελθόντων ἀγάμων κελεύομεν βουλομένους γαμεῖν ἀναγνώστας καὶ ψάλτας μόνον. εἰ δέ τις κλεψιγαμήσας μετὰ ταῦτα ὑπηρέτης γέγονεν, ἐξωθείσεται τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ, διαγνωσθέντος τοῦ ἁμαρτήματος.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ πρὸ γάμου συναλλάσσων ἀναγνώστης μνηστῇ μετ' ἐνιαυτὸν δεχθεὶς, μενέτω ἀναγνώστης ἀπρόκοπος, κλεψίγαμος δὲ, ἀπωθείσθω. τὸ αὐτὸ καὶ ὑπηρέτης.

Ἀναγνώστης γυναῖκα μνηστευσάμενος, καὶ πρὸ τοῦ γάμου μετ' αὐτῆς συμφθαρεὶς, ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἀργήσει, καὶ οὕτω δεχθήσεται εἰς τὸ ἀναγινώσκειν, εἰς μείζονα προκοπὴν μὴ προβιβαζόμενος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένων βαθμοῦ. ὁ δὲ καὶ πρὸ τῆς μνηστείας κλεψιγαμήσας τέλεον τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ μετακινηθήσεται. τὸ αὐτὸ δὲ ἐπιτίμιον καὶ εἰς τοὺς ἀχειροτονήτους ὑπηρέτας τῆς ἐκκλησίας κρατήσει.

A tur synodicè agitatum est tempore sanctissimi patriarchæ domini Nicolai Muzalonis, an ex eo impediatur magni Drungarii contractus: statutum est autem non impediri, eo quòd sponsalia perfecti matrimonii locum non teneant. Porrò sanctissimus quoque patriarcha dominus Theodosius concessit Mesopotamitano dom. Michaëli, cui Maria quædam desponsa forte fuerat, & quod ea ante matrimonium mortem obierat, aliam acceperat, ut alii sine præjudicio post mortem ejus conjungeretur, maximè cum & liberos haberet, & xxx. annum excessisset, dicens hoc non reputari trigamiam, utpote quòd sponsalia pro per-
B fecto matrimonio non sufficerent. Hæc autem idcircò statuta sunt, quòd non dictum est affinitatem etiam inter partes desponsantes fuisse. Si enim affinitas fuisset, tale quippiam nunquam constitutum esset, ne manifestus incestus, & illegitimum matrimonium permitteretur. Quinetiam tali affinitate non interveniente, quandoquidem à can. xcviii. Synodi in Trullo, & cap. ii. tit. lviii. lib. lx. & them. iii. cap. xii. tit. xxxvii. ejusdem lib. lx. satis constat eum, qui alteri desponsatam duxerit, adulterii crimine teneri, quando & sponsalia tunc pœnæ solutione dissolvebantur, & non ut hodie matrimonio æquivalebant, dico quæ ita per-
C mittuntur non esse extra periculum, adstipulante etiam præsentis Canonis authoritate.

Zonar. Si cum sua sponsa Lector rem habuerit ante matrimonium, etiam volente illa, (id enim significat verbum illud συναλλάξει) uno anno segregatus mox admittitur, ad majorem gradum nequaquam promovendus. Quod si absque desponsatione cum muliere congrediatur, etsi forte de illa sibi uxore adjun-
D genda cum eâ verba fecerit, etiamsi & postea eam duxerit, à ministerio excidit. Idem vero ait etiam de ministro nempe Hypodiacono. Ad unum porro factum referendum est, id quod de Hypodiacono dicitur: nimirum, ut à ministerio excidat, si matrimonium furtim inierit. Nec enim hypodiacono permittitur, post impositionem manuum mulierem sponsam assumere, cumque illa conciliare nuptias. Hæc namque habet sanctorum Apostolorum canon vigesimus sextus; Ex iis, qui non ducta uxore ad clerum promoti sunt, jubemus, si velint, uxorem ducere Lectores & Cantores solos. Si quis autem postea minister fur-
E tim matrimonium inierit, ubi crimen agnitum fuerit, de suo gradu dejicietur.

Arist. *Lector qui ante nuptias rem cum sponsa habuit, post annum receptus, maneat Lector ulterius non promovendus qui furtivum vero iniit matrimonium, expellatur. Idem & minister.*

Lector fœminam desponsans & ante matrimonium cum eâ corruptus, annum otiosus erit, & sic ad legendum recipietur, ad majorem promotionem non
F procedens, sed in eodem persistens gradu. Qui autem & ante desponsationem furtim coierit, gradu suo perfectè movetur. Idem autem supplicium & in eos Ecclesiæ ministros qui nullam habuerunt manuum impositionem obtinebit.

Canon LXX.

Diaconus, qui pollutus est in labris, & se eo usque peccasse confessus est, à ministerio prohibebitur: ut autem sit sacramentorum cum Diaconis particeps dignus habebitur. Idipsum autem presbyter quoque. Si quid autem amplius peccasse quis deprehensus fuerit, in quocunque sit gradu, deponetur.

Bals. Diaconum vel Sacerdotem, qui in labris pollutus peccatum confessus est, decernit sanctus esse à sacro ministerio arcendum, non tamen esse à sacramentorum quoque participatione prohibendum, sed intra sacrum tribunal cum gradu sibi æqualibus Sacerdotibus vel Diaconis communicare ei permittendum. Eum autem, qui non eo usque solum peccavit, sed amplius etiam lapsus est, vult esse deponendum. Hæc cum can. definiat, sæpe interrogatum est; Quid sit sacratum hominem in labris pollui? & dicebant aliqui, esse aliquem peccasse cum muliere ad lascivum & amatorium osculum, secundum Evangelicum dictum, quod est, Qui aspexit mulierem ad concupiscendum eam, mœchatus est cum eâ. Alii dicebant, quòd quidam Veneris igne ardenter inflammati, muliebri pudendo tanquàm poculo utuntur, & per ipsum (ô execrandi flagitii execrabilem potum) bibunt, & labra sua polluunt. Alii dicebant, nonnulli insano amore capti muliebre pudendum exosculantur: nec erubescunt, sed dicunt; Labra nostra penes nos sunt, quis nobis erit dominus? Ego autem legens Iulium Pollucem, inveni eum in secundo libro scriptorum suorum de nominibus nominantem μυρτοχειλίδας, & κρημνώματα, & πτερυγώματα, quæ sunt hinc & illinc prominentes muliebri pudendi partes & membra. Doctissimus quoque Aristoteles in sua physiologia de partibus animalium ea labra nominat. Multi quoque, qui scripta amatoria conscripserunt, ea & hiare, & expuere, & lingulis instructus esse dicunt. Existimo ergo, quòd qui est in sacris, si per istiusmodi labra pollutus fuerit, ut qui rem quidem valde exosam fecerit, ad tempus segregabitur. ut qui autem perfectum peccatum per coitum non commisit, non deponetur. Quia autem nonnulli dicunt, eum qui in labris pollutus est & confessus, debere deponi, quòd dicat sanctus eum non oportere ministrare, dicimus sanctum hoc noluisse. Etsi enim videatur esse supplicium acerbius ejus qui in labris pollutus est, ex eo quod non tempus definitum prohibitioni ministerij, sed non jam etiam apparet depositio. Illum enim deponendum esse decernit, qui majus aliquid per coitum perpetrarit.

Zonar. Habet hic canon ambiguitatem, proinde à nonnullis quidem alio modo, ab aliis rursum aliter intelligitur. Alii siquidem pollutum labiis accipiunt, eum nimirum qui ad osculum usque lascivum & amatorium cum muliere processit. Est enim id quoque pollutio. Etenim si vel ipse consensus in peccatum solus rationem coinquinare existimatur, multo plus sane habebit impuritatis, si quis ad osculum usque lascivum progrediatur. Hunc ergo à ministerio prohiberi dicunt, hoc est, ad tempus segregari, atque a diaconatus functionibus arceri, cum Diaconis verò sacramentorum solummodo participem esse, quasi satis pœnarum luat ex eo quod ad tempus à ministerio prohibeatur. Atque ad hujus sententiæ confirmationem, verba quæ deinceps in eodem canone subjiciuntur adducunt, quibus, si quisquam amplius peccaverit, deponi jubet. Ex eo asserentes sancti viri mentem declarari, temporaneam nempe prohibitionem decrevisse: ejusque prohibitionis tempus, exiguum videlicet, illius arbitrio, cui peccatis emendandi cura mandata est, permisisse. Alii vero perpetuam esse prohibitionem

A

ΚΑΝΩΝ ο.

Διάκονος ἐν χείλεσι μιανθεὶς, καὶ μέχρι τούτου ἡμαρτηκέναι ὁμολογήσας, τῆς λειτουργίας ἐπισχεθήσεται· τοῦ δὲ μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων μετὰ τῶν διακόνων ἀξιωθήσεται. τὸ αὐτὸ δὲ καὶ πρεσβύτερος. εἰ δέ τι πλεῖον φωραθείη τις ἡμαρτηκὼς, ἐν οἵῳ ἂν ᾖ βαθμῷ, καθαιρεθήσεται.

ΒΑΛΣ. Τὸν ἐν χείλεσι μιανθέντα διάκονον, ἢ ἱερέα, καὶ ἐξομολογησάμενον τὸ ἁμάρτημα, διορίζεται ὁ B ἅγιος κωλύεσθαι τῆς ἱερουργίας, μὴ μέντοι γε δὴ καὶ τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως ἀπείργεσθαι, ἀλλὰ μεταλαμβάνειν ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος, μετὰ τῶν ἰσοβάθμων αὐτοῦ ἱερέων ἢ διακόνων. τὸν δὲ μὴ μέχρι τούτου ἡμαρτηκότα, ἀλλὰ καὶ εἰς πλέον ἐξολισθήσαντα, θέλει καθαιρεῖσθαι. ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, ἠρωτήθη πολλάκις, τί ἐστι τὸ ἐν χείλεσι μιανθῆναι τὸν ἱερωμένον; καί τινες εἶπον, εἶναι τὸ μέχρι φιλήματος ἐμπαθοῦς καὶ ἐρωτικοῦ πρὸς γυναῖκα γινομένου ἡμαρτηκέναι τινὰ, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν τὸ λέγον· ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν. ἄλλοι C εἶπον, ὡς τινες τῷ ἀφροδισίῳ πυρὶ διαπύρως ἐκκαιόμενοι, ὡς κύλικι χρῶνται τῷ γυναικείῳ αἰδοίῳ, καὶ δι' αὐτοῦ (ὢ τοῦ μύσους καταπτύστου πόμα) πίνουσι, καὶ τὰ χείλη καταμιαίνουσιν. ἕτεροι λέγουσιν, ὡς τινες ἐρωτομανοῦντες τὴν γυναικείαν καταφιλοῦσιν αἰσχύνην, καὶ οὐκ αἰσχύνονται, ἀλλὰ λέγουσι, τὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡμῶν ἐστι, τίς ἡμῶν ἐστι κύριος; ἐγὼ δὲ ἀναγινώσκων τὸν Ἰούλιον Πολυδεύκην, εὗρον ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν ὀνομαστικῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ὀνομάζοντα μυρτοχειλίδας, καὶ κρημνώματα, καὶ πτερυγώματα τὰ ἔνθεν κἀκεῖθεν μέρη καὶ μέλη τῆς γυναι- D κείας αἰσχύνης. καὶ ὁ σοφώτατος δὲ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ ζώων μορίων φυσιολογίᾳ αὐτοῦ χείλη ταῦτα κατονομάζει. καὶ πολλοὶ δὲ ἐρωτικὰ μουσουργοῦντες συγγράμματα κεχηνέναι ταῦτά φασι, καὶ ἀποπτύειν, καὶ ἐπιγλωττίσι στομοῦσθαι. νομίζω οὖν, ὅτι ὁ διὰ τοιούτων χειλέων ὁπωσδήποτε μιανθεὶς ἱερωμένος, ὡς μὲν ἐχθίστην ἐργασίαν πεποιηκὼς πρὸς καιρὸν ἀφορισθήσεται· ὡς δὲ τέλειον ἁμάρτημα διὰ συνουσιασμοῦ μὴ ποιησάμενος, οὐ καθαιρεθήσεται. ἐπεὶ δή τινες λέγουσι τὸν ἐν χείλεσι μιανθέντα καὶ ἐξομολογησάμενον, ὀφείλειν καθαιρεῖσθαι, διὰ τὸ λέγειν τὸν ἅγιον μὴ λειτουργεῖν τοῦτον, φαμὲν ὅτι ἀ- E βούλητόν ἐστι τοῦτο τῷ ἁγίῳ. κἂν γὰρ ἐμφαίνεται δριμυτέραν εἶναι τὴν τιμωρίαν τοῦ ἐν χείλεσι μιανθέντος ἐκ τοῦ μὴ ὁρισθῆναι καιρὸν τῇ ἐπισχέσει τῆς λειτουργίας, ἀλλ' οὐκ ἤδη καὶ καθαιρέσει ἀναφαίνεται. ἐκεῖνον γὰρ διορίζεται καθαιρεῖσθαι, τὸν καὶ πλέον τι ἔργον διὰ συνουσιασμοῦ πεποιηκότα.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ παρὼν κανὼν ἐν ἀμφιβολίᾳ ἐστὶν, ἄλλως μὲν παρ' ἐνίων νοούμενος, ἑτέρως δ' αὖθις παρ' ἄλλων. οἱ μὲν γὰρ, τὸν χείλεσι μιανθέντα, ἤγουν τὸν μέχρι φιλήματος ἐμπαθοῦς, καὶ ἐρωτικῶς φθάσαντα πρὸς γυναῖκα. μίασμα γὰρ καὶ τοῦτο. εἰ γὰρ ἡ συγκατάθεσις εἰς ἁμαρτίαν λέ- F γεται μόνον ῥυποῦσα τὸν λογισμὸν, πολλῷ πλέον εἴη ἂν ἀκαθαρσία, καὶ τὸ μέχρι φιλήματος ἐλθεῖν τινὰ ἐμπαθοῦς γινομένου. ἐπισχεθῆναι τῆς λειτουργίας φασὶν, ἤγουν ἐπὶ καιρὸν ἀφορισθῆναι, καὶ κωλυθῆναι τῆς τῶν διακονικῶν ἐνεργείας, μετέχειν δὲ μόνον τῶν διακόνων, ὡς ἀρκοῦντος εἰς τιμωρίαν τοῦ καιρικῶς κεκωλῦσθαι τῆς διακονίας. καὶ εἰς σύστασιν τῆς γραφῆς κέχρηνται, τῷ τὸν πλέον τι ἁμαρτήσαντα καθαιροῦντι. ἐκ τούτου λέγοντες δηλοῦσθαι τὸν νοῦν τοῦ ἁγίου, ὅτι καιρικὴν ὥρισε τὴν ἐπίσχεσιν· τὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπισχέσεως μέτρον καταλιπὼν τῇ κρίσει τοῦ οἰκονομοῦντος αὐτόν. οἱ δὲ τὴν ἐπίσχεσιν διηνεκῆ λέγουσιν εἶναι καὶ

A καὶ καθαίρεσιν ἄντικρυς. διὰ μηδὲ καιρὸν φασὶν ὁρισθῆναι. τῷ δὲ μετὰ τῶν διακόνων κοινωνεῖν ἀξιοῦσθαι αὐτὸν, διὰ τὸ ἀμάρτημα ἐλαφρότερον. τὸ δὲ καὶ εἰς πλέον προχωρήσαντα καθαιρεῖσθαι θεσπίσαι τὸν ἅγιον, διὰ τὸ καθαιρέσεως τὴν τελείαν ἔκπτωσιν τὴν ἐκ τοῦ οἰκείου βαθμοῦ τοῦ ἡμαρτηκότος παραδηλοῦσθαι. τὸν τοιοῦτον γὰρ μηδὲ μετὰ τῶν διακόνων ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου μεταλαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ τῶν λαϊκῶν. ἐγὼ δὲ τῇ προτέρᾳ πείθομαι γνώμῃ, καὶ ὡς φιλανθρωποτέρᾳ, καὶ διὰ τὸν κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, τὸν λέγοντα, ἐὰν προθῆταί τις ἐπιθυμῆσαι γυναικὸς συγκαθευδῆσαι αὐτῇ, μὴ ἔλθῃ δὲ εἰς ἔργον αὐτοῦ ἡ ἐνθύμησις, φαίνεται ὅτι ὑπὸ τῆς χάριτος ἐρρύσθη. εἰ γοῦν ὁ ἐπιθυμήσας συγκαθευδῆσαι γυναικὶ, καὶ μέχρι κοίτης προβὰς, εἰς ἔργον δὲ μὴ ἐξολισθήσας, ἀλλὰ πρὸ τῆς μίξεως εἰς ἑαυτὸν γενόμενος, καὶ ἀποπηδήσας, καὶ τοῦ ἔργου ἀπεχόμενος, ὑπὸ τῆς χάριτος ῥυσθῆναι πιστεύεται, ὁ μόνῳ φιλήματι μιανθεὶς, καὶ εἰς πλέον μὴ ἀποχωρήσας, μᾶλλον ἂν πιστευθείη ῥυσθῆναι ὑπὸ τῆς χάριτος. ὃν δὲ ἡ χάρις ἐρρύσατο, πῶς ἄν τις κατακρινεῖ; καὶ ταύτην βαρεῖαν οὕτω κατάκρισιν ἤγουν ἔκπτωσιν τοῦ οἰκείου βαθμοῦ;

ac depositionem procul dubio asserunt. Proinde nec ullum quidem tempus definitum esse aiunt; verùm ipsi cum Diaconis communicandi potestatem esse factam ob levitatem criminis: qui vero gravius peccaverit, huic sancti viri decreto depositionem irrogatam, depositionis verbo perpetuam ejus, qui peccavit, è suo gradu dejectionem indicando. Ejusmodi enim homini nec cum Diaconis intra septa altaris communicandi facultatem esse, sed una cum laicis. Ego vero priorem amplector sententiam, tum quia benignior est, tum ob synodi Neocæsariensis canonem, qui sic habet. Si quis proposuerit concupiscere mulierem ad dormiendum cum ipsa, ejus B autem desiderium ad opus non venerit, videtur esse à gratia liberatus. Ergo si qui cum muliere dormire optavit atque usque ad concubitum processit, cæterum in opus minime est delapsus, verum priusquam illi committeretur seipse collegit, ac se proripiens ab opere abstinuit, creditur à divina gratia esse liberatus; qui solo pollutus est osculo, nec ultra progressus est, multo magis à gratia liberatus esse existimabitur. Quem porro gratia liberavit, quonam modo quispiam condemnet; idque gravi adeo damnatione, quæ nimirum à proprio gradu depositionem continéat?

C ΑΡΙΣΤ. *Ὁμολογήσας πρεσβύτερος, ἢ διάκονος χείλεσι μιανθῆναι, τῆς λειτουργίας εἰρχθέντες, τῶν ἁγιασμάτων μετεχέτωσαν· εἰ δὲ τι πλέον τούτου φανείη ἡμαρτηκὼς, καθαιρεθήσεται.*

Τὸ ἐν χείλεσι μιανθῆναι, διαφόρως ἑρμηνεύεται. πλὴν ἐγγράφως παραδοθῆναι οὐ χρὴ, διὰ τὸ τοῦ πράγματος αἰσχρόν. εἴ τις δὲ τῶν διακόνων, ἢ πρεσβυτέρων τῷ τοιούτῳ ἁμαρτήματι περιπέσῃ, κατὰ τὸν παρόντα κανόνα τὸ ἐπιτίμιον δέξεται.

Arist. *Presbyter & Diaconus confessi se labiis coinquinatos, à ministerio depulsi, sacramentorum sint participes. Si quid autem amplius quispiam peccasse deprehendatur, deponetur.*

Illud in labris pollutum esse variè intepretatur. Sed in scriptis tradi non oportet propter rei turpitudinem. Si quis autem è Diaconis aut Presbyteris in istiusmodi peccatum inciderit, supplicium juxta hunc canonem recipiet.

ΚΑΝΩΝ οα΄.

D *Ὁ συνεγνωκὼς ἑκάστῳ τῶν προειρημένων ἁμαρτημάτων, καὶ μὴ ὁμολογήσας, ἀλλ' ἐλεγχθεὶς, τοῦ τοσούτου χρόνου, εἰς ὃν ὁ ἐργάτης τῶν κακῶν ἐπιτιμᾶται, καὶ αὐτὸς ἔσται ἐν ἐπιτιμίῳ.*

Canon LXXI.

Qui uniuscujusque prædictorum peccatorum fuit conscius, & non confessus, sed convictus est, tanto tempore, quanto malorum effector punitus est, ipse quoque punietur.

ΒΑΛΣ. Τοὺς συνειδότας τισὶν ἁμαρτάνουσιν οἷα δήποτε ἁμαρτήματα, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας αὐθαιρέτως ταῦτα τοῖς Ἐπισκόποις, ἀλλὰ συγκαλύπτοντας αὐτὰ, διορίζεται ὁ ἅγιος μετὰ ἔλεγχον νόμιμον παρομοίως τοῖς ἡμαρτηκόσι τὰ κακὰ ἐπιτιμᾶσθαι. συνεγνωκότα δὲ ἐνταῦθα μὴ εἴπῃς τὸν ἔχοντα εἴδησιν μόνην, καὶ μὴ δυνάμενον κωλῦσαι, μηδὲ τὸν συμβουλεύσαντα χωρὶς κακοθελοῦς διαθέσεως· ἀλλὰ τὸν συμπράξαντα, ἢ συναιρόμενον, ἢ συμβουλεύσαντα μετὰ δόλου, ἢ ἔχοντα εἴδησιν καὶ δυνάμενον κωλῦσαι, καὶ μὴ κωλύσαντα. φησὶ γὰρ τὸ β΄. θέμα τοῦ μη΄. κεφ. τοῦ ια΄. τίτλου E τοῦ ξ΄. βιβλίου, ὅτι ὁ γινώσκων τὸν κλέπτην, κἂν μὴ καταμηνύσῃ αὐτὸν, οὐκ ἔστι κλέπτης. ὁ δὲ κρύπτων τὸν κλέπτην κλέπτης ἐστί. καὶ τὸ β΄. θέμα τοῦ ν΄. κεφ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, καὶ τίτλου, σπουδῇ καὶ συμβουλῇ γίνεται, ὅταν διὰ τὴν ἔχθραν γένηται τοῦ κλεπτομένου. ὥσπερ γὰρ ἡ κλοπὴ, οὕτως καὶ ἡ σπουδὴ χωρὶς δόλου κακοῦ οὐ γίνεται. καὶ συμβουλεύει μὲν ὁ τὴν κλοπὴν ὑποτιθέμενος· σπουδάζει δὲ ὁ ὑπηρεσίαν τινὰ καὶ βοήθειαν ἐπὶ τῇ κλοπῇ παρεχόμενος, καὶ ξγ΄. κεφ. ὁ δείξας τῷ φυγόντι τὴν ὁδὸν οὐκ ἔστι κλέπτης. καὶ κεφ. γ΄. τοῦ ϛ΄. τίτλου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ὁ ἀδόλως συμβουλεύσας, οὐκ F ἐνέχεται, οὔτε ὁ παιγνιωδῶς. καὶ ὁ παλαιὸς τοῦ ια΄. κεφ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου· ἀπὸ μόνης γὰρ συμβουλῆς οὐ τίκτεται φοῦρτι. καὶ ὁ ἱεροψάλτης δὲ Δαβὶδ οὐ κολάζει τὸν θεωροῦντα κλέπτην ἢ μοιχὸν, ἀλλὰ τὸν συντρέχοντα, ἤτοι συμπράττοντα τῷ κλέπτῃ, καὶ τὸν συμμεριζόμενον, τουτέστι κοινοποιούμενον μετὰ τοῦ μοιχοῦ τὸ ἁμάρτημα. ὁ γοῦν εἴδησιν μόνην ἔχων τοῦ κακοῦ, καὶ μὴ δυνάμενος κωλῦσαι, καὶ ὁ συμβουλευσάμενος χωρὶς κακοθελοῦς διαθέσεως, οὐκ ἐπι-

Bals. Qui conscii sunt nonnullis peccata aliqua committentibus, nec hæc sua sponte Episcopis confitentur, sed ea celant, statuit sanctus, post legitimam accusationem, eos æque puniri, ac qui mala perpetrarunt. Conscium autem hic ne dixeris eum qui solam habet scientiam, & prohibere non potest, nec eum qui consuluit absque improba affectione: sed eum qui opem & auxilium tulit, vel dolosè consuluit; vel eum qui scit & potest prohibere, nec prohibuit. Dicit enim ii. thema xlviii. cap. xi. tit. lx. lib. quòd qui novit furem, etiamsi eum non revelaverit, fur non est. Qui autem furem occultat, fur est. Et ii. thema l. cap. ejusdem libri & tit. studio & consilio fit, quando fit propter odium ejus cui furto quid aufertur. Sicut furtum enim ita & studium non fit sine dolo malo. Et consulit quidem, qui furtum suadet: studet autem, qui operam aliquam & auxilium ad furtum præbet. Et lxiii. cap. Qui fugienti viam ostenderit non est fur. Et cap. iii. vi. tit. ejusdem lib. Qui sine dolo consuluit, non tenetur, nec qui per ludum. Antiqua quoque xi. cap. ejusdem libri & tit. Ex solo enim consilio furti actio non nascitur. sacer quoque psaltes David non punit eum, qui furem vel adulterum aspectat, sed eum qui currit cum fure, vel ei fert auxilium, & eum qui dividit, hocest commune facit cum adultero peccatum. Qui ergo mali tantum habet scientiam, & non potest prohibere, & qui consuluit absque improba affectione non punientur.

Qui autem scivit, & cum prohibere posset non prohibuit, & qui malo animo consuluit, multo autem magis qui opem tulit, punietur. Nota autem quòd ubique confessio levat pœnam, probatio autem eam auget.

A τιμηθήσονται. ὁ δὲ εἰδὼς, καὶ δυνάμενος κωλῦσαι, καὶ μὴ κωλύσας, καὶ ὁ κακοθελῶς συμβουλεύσάμενος, πολλῷ δὲ πλέον ὁ συμπράξας, τιμωρηθήσεται. σημείωσαι δὲ ὅτι πανταχοῦ ἡ ἐξομολόγησις κουφίζει τὴν κόλασιν· ὁ δὲ ἔλεγχος μεγαλύνει αὐτήν.

Zonar. Cum de criminibus Presbyterorum & Diaconorum & aliorum qui in Ecclesiasticis ordinibus constituti sunt, hucusque vir sanctus sermonem habuerit: nunc de iis, qui peccatorum illis conscii sunt, decernit, dicens; Siquis admissorum ab iis, quos enumeravimus, hominibus criminum conscius fuerit, nec ea fuerit confessus, ac Episcopo aperuerit, quinimo ea occulte, & cum sciret, silentio texisse & celâsse ea sit convictus, tanto tempore, quanto is qui crimen admisit, ipse quoque punietur.

ΖΩΝΑΡ. Εἰπὼν περὶ ἁμαρτημάτων πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν ταγμάτων ὁ ἅγιος, νῦν καὶ περὶ τῶν συνειδότων αὐτοῖς ἁμαρτήματα διατάττεται λέγων· ὡς ὁ συνειδὼς τισὶ τῶν εἰρημένων ἁμαρτήματα, καὶ μὴ ὁμολογήσας καὶ δῆλα θέμενος τῷ Ἐπισκόπῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ συγκαλύπτων ταῦτα, B ἐλεγχθεὶς δὲ ὅτι εἰδὼς ἐσιώπα καὶ συνέκρυπτε ταῦτα, ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον καὶ αὐτὸς ἐπιτιμηθήσεται, ἐφ' ὅσον ὁ τὴν ἁμαρτίαν πεποιηκώς.

Arist. *Qui conscius est cuipiam, & celat, eidem pœnæ subjicitur.*

ΑΡΙΣΤ. Ὁ συνεγνωκὼς ἑκάστῳ, καὶ ἀποκρύπτων, τὸ ἴσον ἐπιτίμηται.

Si quis conscius sit cuilibet peccatum aliquod è prædictis peccatis admittenti, & illud non confiteatur, sed peccatum celâsse convincatur; idem subibit supplicium, & tali tempore quale & quantum ipse malorum operator luet.

Ἐάν τις συνοίδε τινὶ ἁμαρτάνοντι ἁμάρτημά τι τῶν προειρημένων ἁμαρτημάτων, καὶ οὐχ ὁμολογοίη αὐτὸ, ἀλλ' ἐλεγχθῇ τὸ ἁμάρτημα ἀποκρύπτων· τὸ αὐτὸ δέξεται ἐπιτίμιον, καὶ ἐν τοσούτῳ χρόνῳ, οἷον, καὶ ὅσον, ὁ τῶν κακῶν ἐργάτης ἐπιτίμηται.

C

Canon LXXII.

ΚΑΝΩΝ οβ'.

Qui se vatibus, vel ejusmodi aliis tradit, ipse quoque homicidarum tempore punietur.

Ὁ μάντεσιν ἑαυτὸν ἐπιδοὺς, ἤ τισι τοιούτοις, τὸν χρόνον τῶν φονέων καὶ αὐτὸς ἐπιτιμηθήσεται.

Bals. In xxv. cap. ix. tit. præsentis operis, & in xx. cap. xiii. tit. multa scripsimus de vatibus, magis, & similibus, & lege ea & qui in iis capitibus declarantur canones & leges, & scies quomodo hi puniantur civiliter & Ecclesiasticè. Nunc autem sanctus decernit eos, qui se ejusmodi hominibus dedunt, homicidarum quoque tempore puniri. Quia autem nonnulli præsentem canonem interpretantes dicebant, eos sic quoque puniri debere, qui ad mulieres accedunt, quæ cum hordeo se quædam incerta, vel etiam futura revelare profitentur; dico esse differentiam vatum, & incantatricum vetularum quæ per incantationes simpliciores seducunt. Illi enim dæmones invocant: hæ verò virtutem potiùs & sanctificationem simulantes, cum divinis canticis futura nonnunquam describunt, & quæ sunt obscura per hordeum proferunt; ut faciunt & quæ dicuntur κριθάριαι, & qui saccos pannosque induunt bene barbati & comati monachi. Ii enim & seducentes & seducti futura vaticinantur, tanquam ab angelica renunciatione edocti. Debent itaque, qui non Deum negarunt, sed per improbitatem sanctitatem simulant, ut mihi videtur, mitius & non instar eorum qui Deum negaverunt, puniri. Sin autem dixeris hordei latrices & incantatrices aniculas dæmones invocare, eæ quoque necessariò, ut magi & vates, extremo supplicio punientur. Lege & lxxxiii. can. præsentis sancti, & quæ in eo sunt.

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ κε'. κεφ. τοῦ θ'. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τῷ κ'. κεφ. τοῦ ιγ'. τίτλου, διάφορα ἐγράψαμεν περὶ μάντεων, μάγων, καὶ τῶν ὁμοίων, καὶ ἀνάγνωθι ταῦτά τε, καὶ τοὺς ἐν τοῖς αὐτοῖς κεφ. δηλουμένους κανόνας τε καὶ νόμους, καὶ μάθῃς ὅπως οὗτοι κολάζονται πολιτικῶς τε καὶ ἐκκλησιαστικῶς. ἀρτίως δὲ ὁ ἅγιος D διορίζεται τοὺς ἀνατιθεμένους ἑαυτοὺς τοιούτοις τισὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν φονέων ἐπιτιμᾶσθαι. ἐπειδή τινες ἑρμηνεύοντες τὸν παρόντα κανόνα εἶπον, ὀφείλειν οὕτως ἐπιτιμᾶσθαι καὶ τοὺς προσερχομένους γυναιξὶ μετὰ κριθῶν ἐπαγγελλομέναις διακαλύπτειν ἄδηλά τινα, ἢ καὶ μέλλοντα, λέγω ὅτι διαφορά ἐστι μάντεων γραϊδίων, καὶ γραϊδίων διὰ ἐπασμάτων τοὺς ἁπλουστέρους ἀπατώντων. οἱ μὲν γὰρ δαίμονας ἐπικαλοῦνται· αἱ δὲ μᾶλλον ἀρετὴν καὶ ἁγιασμὸν ὑποκρινόμεναι, μετὰ θείων ψαλτῳδημάτων ἐνίοτε χαρακτηρίζουσι τὰ μέλλοντα, καὶ κριθοφοροῦσι τὰ ἄδηλα, καθὼς ποιοῦσι καὶ αἱ λεγόμεναι κριθάριαι, καὶ οἱ σακκενδυτοῦντες καὶ οἱ ῥακενδυτοῦντες εὐγένειοι, εὔκομοι, μοναχοί. E καὶ οὗτοι γὰρ πλανῶντές τε καὶ πλανώμενοι, τὰ μέλλοντα προφοιβάζουσιν, ὡς ἐξ ὑποφητείας ἀγγελικῆς. διά τοι τοῦτο ὀφείλουσιν οἱ μὴ ἀρνησάμενοι τὸν Θεὸν, ἀλλὰ διὰ λειτουργίαν ἁγιωσύνην ὑποκρινόμενοι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μετριωτέρως καὶ μὴ κατὰ τοὺς ἀρνησιθέους κολάζεσθαι. εἰ δὲ εἴποις τὰς κριθοφόρα, καὶ γυναικόλογα γραΐδια δαίμονας ἐπικαλεῖσθαι, ἐξ ἀνάγκης καὶ αὗται κατὰ τοὺς μάντεις καὶ μάγους ἐσχάτως ἐπιτιμηθήσονται. ἀνάγνωθι καὶ τὸν πγ'. κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ.

F

Zonar. Vaticinia olim erant, quæ falsis Diis edebantur prædictiones, vel quæ ad quæstiones responsa dabantur. Porrò, quamvis oracula post assumptam à Domino carnem defecerint, tamen his quoque temporibus, per incantationes & dæmonum ministeria, vaticinia quædam proferuntur; etiamsi mendacii pleraque convincantur: Qualia sunt quæ à nonnullis mulieribus fiunt, quæ hordeum in manibus habentes, quædam per illud divinant; aliæ vero cineri incumbentes, futura quædam prædicunt. Adjungantur hisce præterea, qui se ex astris ventura nosse profitentur, & qui eos consulunt; quos quidem omnes, homicidarum pœnis mulctandos esse decernit.

ΖΩΝΑΡ. Μαντεῖαι μὲν πάλαι ἦσαν, αἱ παρὰ τῶν ψευδωνύμων θεῶν γινόμεναι προρρήσεις, ἢ πρὸς ἐρωτήσεις ἀποκρίσεις. εἰ δὲ καὶ τὰ χρηστήρια ἐκλελοίπασι μετὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ νῦν γίνονται παρά τινων δι' ἐπῳδῶν καὶ ἐνεργείας δαιμονικῆς προρρήσεις, εἰ καὶ ψευδεῖς αἱ πλείους ἐλέγχονται. οἷαί εἰσι, καὶ αἱ παρὰ γυναικῶν τινῶν γινόμεναι, αἳ κριθὰς ἐν χερσὶ τιθεῖσαι δι' ἐκείνων μαντεύονταί τινα· ἄλλαι δὲ σποδιᾷ ἐπικύπτουσαι, προμηνύουσί τινα μέλλοντα. συναριθμείσθωσαν τούτοις, καὶ οἱ ἐκ τῶν ἀστέρων προγινώσκειν λέγοντες τὰ ἐσόμενα, καὶ οἱ τούτοις χρώμενοι, οὓς πάντας τῷ ἐπιτιμίῳ τῶν φονέων καθυποβάλλει.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ μάντεσιν, ἢ τοιούτοις τισὶν ἑαυτὸν διδοὺς, τὸν χρόνον τῶν φονέων οἰκονομηθήσεται.

Ὁ μὲν ἑαυτὸν ἐπιδοὺς μάντεσιν, ἢ γόησιν, ἢ φαρμακοῖς, ἐπὶ τῷ μαθεῖν τὴν κακοτεχνίαν αὐτῶν, ὡς ὁ ἑκουσίως φονεύων ἐπιτιμηθήσεται. Ὁ δὲ πιστεύων μάντεσιν, εἰσάγων αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον ἑαυτοῦ, ἐπὶ ἀνευρέσει καὶ καθάρσει φαρμακειῶν, ἢ ἀποκαλύψει τινῶν ἀποῤῥήτων, ἑξαετίαν ἐπιτιμᾶται· ὡς ὁ ἑξηκοστὸς πρῶτος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου διαλαμβάνει, καὶ ὁ ὀγδοηκοστὸς τρίτος τῆς ἀνὰ χεῖρας ταύτης τρίτης ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

ΚΑΝΩΝ ογ΄.

Ὁ τὸν Χριστὸν ἀρνησάμενος, καὶ παραβὰς τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον, ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ προσκλαίειν ὀφείλει, καὶ ἐξομολογεῖσθαι χρεωστεῖ, ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐκβαίνει τοῦ βίου τῶν ἁγιασμάτων ἀξιούμενος πίστει τῆς παρὰ Θεοῦ φιλανθρωπίας.

ΒΑΛΣ. Ὁ μὲν κανὼν σαφής ἐστι. διορίζεται γὰρ τοὺς ἀρνησαμένους τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ μὴ δεξαμένους τὸ μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας αὐτοῦ, προσκλαίειν καὶ ἐξομολογεῖσθαι καθ' ὅλον τὸν τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνον· κατὰ μόνας δὲ τὰς τελευταίας ἀναπνοὰς ἀξιοῦσθαι τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως· τῆς δὲ ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, καὶ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Πέτρου, μηδένα τῶν τοιούτων καθυποβαλλόντων ἐσχάτῳ ἐπιτιμίῳ ἀκοινωνησίας, καὶ δῆθεν ἐναντιουμένων τῷ παρόντι κανόνι, εἰπὲ ὅτι ἀνάλογα ἔθεντο οἱ πατέρες τὰ ἐπιτίμια πρὸς τοὺς ἰδίους καιρούς. οἱ μὲν γὰρ ἦσαν ἐν καιροῖς σφοδρῶν διωγμῶν, ὅ, τι καὶ ἡ πίστις ἀστήρικτος ἦν, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς παραπίπτουσι μετριώτερον προσεφέροντο, συγκαταβαίνοντες διὰ τὴν ἀνάγκην τῶν διωκτῶν. ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν καιρῷ τυγχάνων ὅτε ἡ πίστις ἐπλατύνθη καὶ βεβαιοτέρα ἐγένετο, σφοδρότερον προσεφέρετο τοῖς ἀρνουμένοις τὴν πίστιν. ἢ εἰπὲ ὅτι οἱ μὲν πατέρες διετάξαντο περὶ τῶν κατὰ βίαν τυραννικὴν ἀρνησαμένων τὸν Χριστὸν, καὶ διὰ τοῦτο κουφίζουσι τὰ ἐπιτίμια· ὁ δὲ παρὼν κανὼν διατάττεται περὶ τῶν ἑκουσίως καὶ χωρὶς ἀνάγκης τινὸς ἀρνησαμένων τὸν Χριστὸν, καὶ διὰ τοῦτο βαρεῖαν κόλασιν ἐπάγει αὐτοῖς. τὸ δὲ προσκλαίειν τούτους καὶ ἐξομολογεῖσθαι δι' ὅλης τῆς οἰκείας ζωῆς, λέγουσί τινες μὴ ἐκλαμβάνεσθαι εἰς τὸ ἵστασθαι αὐτοὺς καὶ εἰς τὸν τόπον τῶν προσκλαιόντων. τοῦτο γάρ φασιν ἔξω τῆς συμπαθείας ἐστὶ τοῦ ἁγίου καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τῆς νικώσης πᾶσαν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ ἀξιοῦσι προσκλαίειν μὲν τούτους, καὶ ἐξομολογεῖσθαι τὸ ἁμάρτημα δι' ὅλης τῆς οἰκείας ζωῆς, τοὺς τόπους δὲ τῶν ἐπιτιμίων ἀνύειν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου· τῆς μέντοι μεταλήψεως τῶν ἁγιασμάτων οὐκ ἀξιωθήσονται, εἰ μὴ ἐν ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς. ταύτῃ δὲ τῇ γνώμῃ συντίθεμαι καὶ αὐτὸς, ὡς φιλανθρωποτέρᾳ, καὶ ὅτι οὐδὲ ἀπὸ τῶν ῥημάτων τοῦ ἁγίου ἀναφαίνεται τὸ ἵστασθαι τὸν οὕτως ἁμαρτηκότα εἰς τὸν τόπον τῶν προσκλαιόντων.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν ἅγιος οὗτος, ἀδιαστίκτως πάντας τοὺς ἀρνησαμένους τὸν Χριστιανισμὸν, διὰ βίου ἀκοινωνήτους εἶναι κελεύει καὶ προσκλαίειν. ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπίσκοπος, καὶ ἱερομάρτυς Πέτρος, πολλὰς διαστίξεις τῶν ἀρνησαμένων τὴν πίστιν ποιεῖται ἐν τοῖς αὐτοῦ κανόσι, καὶ διαφόρους τοὺς τῶν ἐπιτιμίων χρόνους ἐπ' αὐτοῖς ὁρίζει· διὰ βίου δὲ, οὐδένα ποιεῖ ἀκοινώνητον. καὶ ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ δὲ σύνοδος ἀρχαιοτέρα οὖσα καὶ τοῦ ἱερομάρτυρος ἁγίου Πέτρου, διαιρέσεις πολλὰς τῶν ἐπιθυσάντων ποιεῖται, καὶ καιροὺς ἐπιτιμίων ἄλλους ἄλλοις ὁρίζει, μέχρι δὲ τελευτῆς, οὐδένα ὥρισεν εἶναι ἀκοινώνητον. εἴποι δέ τις ὅτι ἀνάλογα τὰ ἐπιτίμια ἔθεντο οἱ πατέρες πρὸς τοὺς ἰδίους καιρούς. οἱ μὲν γὰρ ἦσαν ἐν καιροῖς σφοδρῶν διωγμῶν, ὅτε ἔτι καὶ ἡ πίστις ἀστήρικτος ἦν· καὶ διὰ τοῦτο τοῖς παραπίπτουσι

A Arist. *Qui vatibus vel ejusmodi aliis se tradit, homicidarum tempus ei constituetur.*

Qui se vatibus, aut præstigiatoribus, aut veneficis tradit, ut malas istorum artes discat; ut voluntarie occidens, punietur. Sed qui talibus fidem habet, eosque in domum suam introducit, ad veneficiorum inventionem aut purgationem, aut secretorum quorumdam revelationem, sexennium punietur. Ut lxi. sextæ in Trullo Synodi canon decernit, nec non lxxxiii. tertiæ hujus magni Basilii Epistolæ quæ sub manu est.

B

Canon LXXIII.

Qui Christum negavit, & salutis mysterium transgressus est, cum toto vitæ suæ tempore oportet deflere, & confiteri convenit, in tempore quo è vita excedit, Sacramento dignum habitum, propter fidem divinæ clementiæ.

Bals. Canon quidem clarus est: statuit enim ut qui Christum Dominum nostrum negaverunt, & ejus quæ in carne fuit œconomiæ mysterium non susceperunt, defleant & confiteantur toto tempore vitæ C suæ, in sola autem extrema respiratione digni habeantur Sacramentorum participatione. Cùm autem Ancyrana Synodus, & sacrosanctus Martyr Petrus extremo excommunicationis supplicio neminem subjiciant, & præsenti canoni veluti adversentur, dic quod patres statuerunt pœnas suis temporibus convenientes. Qui enim erant temporibus vehementium persecutionum, quando etiam fides non erat valde stabilis, & propterea in eos qui labebantur, se mitius gerebant, unà condescendentes propter persecutorum necessitatem. Magnus autem Basilius qui erat eo tempore quo D fides dilatata firmiorque facta est, fuit vehementior in eos qui fidem negabant. Vel dic, quòd patres quidem de iis statuerunt qui per vim tyrannicam Christum negarunt, & ideò pœnas mitigant. Præsens autem canon de iis decernit qui sua sponte, & sine aliqua necessitate Christum negaverunt, & propterea gravem illis pœnam inflixit. Illos autem deflere, & per totam vitam confiteri, dicunt nonnulli non accipi ad hoc ut ponantur in loco deflentium. Hoc enim, inquiunt, est à sancti misericordia, & Dei clementia, quæ vincit omne peccatum, alienum; ideo volunt eos quidem deflere, & peccatum confiteri toto vitæ tempore, sed loca pœnarum peragrare secundum canones E Ancyranæ Synodi. Sed Sacramentorum communione digni non habebuntur, nisi in extrema respiratione. Ei autem sententiæ assentior & ipse, ut humaniori, & quòd nec sancti quidem verbis apparet eum qui sic peccavit statui in loco peccatorum deflentium.

Zonar. Hic quidem vir sanctus, indiscrete omnes qui Christianismum negaverunt, toto vitæ tempore, à communione arceri, ac deflere jubet. Alexandrinus vero F Archiepiscopus, & sanctus Martyr Petrus, multa discrimina, in suis canonibus, eorum qui fidem negavere, constituit, ac varia tempora luendarum ab ipsis pœnarum decernit, toto autem vitæ tempore, neminem à communione arcet. Tum Ancyrana quoque Synodus, quæ ipso quoque sancto Martyre Petro antiquior est, multas eorum qui immolaverunt divisiones statuit, aliaque aliis tempora mulctarum præscribit, cæterum ad usque vitæ exitum, neminem à communione prohibendum esse definivit. Dixerit vero quispiam mulctas à Patribus pro temporum suorum ratione fuisse constitutas. Nam alii quidem temporibus vehementium persecutionum vixerunt, cum adhuc fides minus firmas

R 3 radices

radices egisset, ac proinde cum iis qui lapsi fuerant, mitius agebant, una descendentes, ob necessitatem persecutionum. Magnus vero Basilius, cum per ea tempora viveret, quibus late fusa erat fides, ac firmior facta, res autem Græcorum in angustum valde contractæ, in eos qui fidem negassent severiorem se præbuit, quod sponte, & sine vi lapsi sunt, ac propterea toto vitæ tempore, communionis expertes ipsos manere jussit.

Arist. *Qui Christum negavit, totam vitam pœnitentiam aget.*

Qui Christum negavit, totum vitæ suæ tempus deflere debet, & in vitæ exitu communione dignus judicetur.

Canon LXXIIII.

Si autem unusquisque eorum qui in prædictis peccatis fuere, confessus bonus evaserit, & is cui à Dei benignitate ligandi & solvendi credita est potestas, si fiat clementior, videns summam ejus, qui peccavit confessionem, ad diminuendum pœnarum tempus, non erit dignus damnatione, cùm qua est in scripturis, nobis historia significet, quod qui cum majori labore confitentur, Dei misericordiam celerius apprehendant.

Bals. Ne quis propter temporalium pœnarum longitudinem tristitia afficiatur, dicit sanctus quod regionis Pontifex, qui quemadmodum summo inter Apostolos Petro regni cœlorum à Deo claves creditæ fuerunt, ligandique & solvendi potestatem accepit, si viderit eum qui propter aliquod peccatum pœna affectus est, cum gratiarum actione pœnarum medelam suscepisse, & ardentiore studio pœnitentiam ostendere, tempus pœnæ diminuet, non timens condemnationem tanquam qui utique canonicam temporis pœnarum definitionem transgrediatur. Docet enim nos scriptura, quòd qui jam majori labore confitentur, eos Dei misericordia celerius apprehendit. Et in his quidem canon. Tu autem lege xxxix. cap. ix. tit. præsentis operis, & leges quæ in ea sitæ sunt, & ex his scies quòd est differentia inter judices, qui pronunciant corporales punitiones adversus eos qui sunt criminibus obnoxii, & Episcopos qui decernunt pœnas ecclesiasticas adversus eos qui animæ peccata confitentur. Illi enim pœnas à lege constitutas nec possunt augere, nec minuere sine jussu Imperatoris. Hi vero nostrorum peccatorum onera suscipientes, tanquam Deo pro nobis rationes redditur, & pro suo arbitratu pœnas & augent, & minuunt, & ideo in eorum est potestate non solum pœnarum tempora minuendi, sed etiam pœnas commutandi. Etsi enim verbi gratia constitutum est, ut qui hoc vel illud peccatum commisit carnem non comedat, nec cum fidelibus consistat, similiter nec sit divinorum sacramentorum per triennium particeps: qui tamen confessionem suscepit pro personæ cui pœna imponitur qualitate, & ejus confessionis vehementia, & pœnitentiæ studio, has quidem pœnas moderabitur, illas vero multiplicabit. Quare non est accipiendus hic canon ut nonnulli dicebant, ad solam temporis pœnarum diminutionem, sed ad omne pœnæ genus. Cum autem quidam miles in voluntariæ cædis crimen incidisset, & à quodam antistite, post valde modicum tempus, datis scriptis, absolutus esset, potens & sanctus noster Imperator, & dominus, id factum ægrè ferens, statuit tempore sanctissimi illius patriarchæ domini Lucæ, ut synodaliter consideraretur,

A μετριώτερον προσεφέροντο, συγκαταβαίνοντες διὰ τὴν ἀνάγκην τῶν διωγμῶν. ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν καιρῷ τυγχάνων, ὅτε ἡ πίστις ἐπλατύνθη, καὶ βεβαιοτέρα ἐγένετο, τὰ δὲ τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς στενὸν κατηντήσατο κομιδῇ, τοῖς ἀρνουμένοις τὴν πίστιν σφοδρότερον προσεφέρετο, ὡς ἑκουσίως καὶ βίας χωρὶς παραπίπτουσι, καὶ διὰ τοῦτο ἀκοινωνήτους αὐτοὺς διὰ βίου μένειν ὥρισατο.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ ἀρνησίχριστος, διὰ βίου μεταμελέσθω.

Ὁ τὸν Χριστὸν ἀρνησάμενος πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ὀφείλει προσκλαίειν· ἐν δὲ τῇ ἐξόδῳ τοῦ βίου, ἀξιοῦσθαι τῆς κοινωνίας.

B

ΚΑΝΩΝ οδʹ.

Ἐὰν μέντοι ἕκαστος τῶν ἐν τοῖς προγεγραμμένοις ἁμαρτήμασι γενομένων, σπουδαῖος γένηται ἐξομολογούμενος, ὁ πιστευθεὶς παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας λύειν, καὶ δεσμεῖν, εἰ φιλανθρωπότερος γένοιτο, τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἐξομολογήσεως ὁρῶν τοῦ ἡμαρτηκότος, εἰς τὸ ἐλαττῶσαι τὸν χρόνον τῶν ἐπιτιμιῶν, οὐκ ἔστι καταγνώσεως ἄξιος, τῆς ἐν ταῖς γραφαῖς ἱστορίας, γνωριζούσης ἡμῖν, τοὺς μετὰ μείζονος πόνου ἐξομολογουμένους ταχέως τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καταλαμβάνειν.

C

ΒΑΛΣ. Ἵνα μή τις ἀκηδιάσῃ διὰ τὸ ἐπιτεταμένον τῶν χρονικῶν ἐπιτιμίων, φησὶν ὁ ἅγιος, ὡς ὁ μετὰ χώραν ἀρχιερεὺς ὁ κατὰ τὸν ἐν ἀποστόλοις κορυφαιότατον Πέτρον τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐμπιστευθεὶς, καὶ ἐξουσίαν λαβὼν δεσμεῖν καὶ λύειν, ἐὰν ἴδῃ τὸν διά τι ἁμάρτημα ἐπιτιμηθέντα μετ᾽ εὐχαριστίας τῶν ἐπιτιμίων τὴν θεραπείαν δεξάμενον, καὶ μετὰ θερμοτέρας σπουδῆς τὴν μετάνοιαν ἐπιδεικνύμενον, ἐλαττώσει τοὺς χρόνους τῶν ἐπιτιμίων, μὴ φοβούμενος κατάγνωσιν, ὡς δῆθεν παραβαίνων τὴν περὶ τῶν χρόνων τῶν ἐπιτιμίων κανονικὴν ἀκρίβειαν. διδάσκει γὰρ ἡμᾶς ἡ γραφὴ, ὅτι εἰς τοὺς μετὰ μείζονος πόνου ἐξομολογουμένους, ταχέως ἡ

D

φιλανθρωπία καταλαμβάνει τοῦ Θεοῦ. καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸ λθʹ. κεφ. τοῦ θʹ. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ καταστρωθέντας νόμους, καὶ μάθῃς ὅτι διαφορά ἐστι τῶν ἀποφαινομένων δικαστῶν κολάσεις σωματικὰς κατὰ τῶν γεγονότων ὑποδίκων ἐγκλήματα, καὶ τῶν ὁριζόντων Ἐπισκόπων ἐπιτίμια ἐκκλησιαστικὰ κατὰ τῶν ἐξομολογουμένων ἁμαρτήματα ψυχικά. οἱ μὲν γὰρ τὰς ὁρισθείσας ἀπὸ τοῦ νόμου ποινὰς οὔτε αὐξῆσαι οὔτε

E

μειῶσαι δύνανται χωρὶς βασιλικῆς κελεύσεως. οἱ δὲ τὰ φορτία τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν ἀναδεχόμενοι, ὡς καὶ λόγους ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ μέλλοντες δοῦναι, κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς καὶ αὔξουσι καὶ μειοῦσι τὰ ἐπιτίμια, διὰ τοῦτο καὶ ἐξουσίαν ἔχουσι μὴ μόνους τοὺς χρόνους τῶν ἐπιτιμίων ἐλαττοῦν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπιτίμια μεταμείβειν. κἂν γὰρ ἐπὶ τριετίαν τυχὸν ὁρισθῇ τὸν ἡμαρτηκότα τόδε τι, μὴ κρεωφαγῆσαι, μηδὲ συστῆναι τοῖς πιστοῖς, ὡσαύτως μηδὲ μεταλαβεῖν τῶν θείων ἁγιασμάτων, ἀλλ᾽ ὁ τὴν ἐξομολόγησιν δεξάμενος πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ ἐπιτιμουμένου προσώπου, καὶ τὴν θερμότητα τῆς ἐξομολογήσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν σπουδὴν τῆς μετανοίας, τὰ

F

μὲν τῶν ἐπιτιμίων μετριάσει, ἕτερα δὲ πολλαπλασιάσει, ὥστε μὴ ἐκληπτέον τὸν κανόνα, καθὼς τινὲς εἶπον, εἰς μόνην ἐλάττωσιν τοῦ χρόνου τῶν ἐπιτιμίων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπαν εἶδος ἐπιτιμίων. τινὸς δὲ στρατιώτου περιπεσόντος ἑκουσίου φόνου ἐγκλήματι, παρὰ ἀρχιερέως τινὸς μετὰ μέτριον πάνυ καιρὸν ἐγγράφως ἀπολυθέντος, ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς δυσχεράνας ἐπὶ τῷ γενομένῳ διωρίσατο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυρίου Λουκᾶ, σκεφθῆναι συνοδικῶς,

εἰ

εἰ καλῶς τῷ στρατιώτῃ ἐπεφιλανθρωπεύθη ἡ τῶν ἐπιτιμίων ἄνεσις, καταπυκνωσάμενοι οὕτω καὶ ἵν' εἴπω, οὐ συμπαθῶς, ἀλλὰ προσπαθῶς. τοῦ δὲ ἀρχιερέως τὸν παρόντα κανόνα προβαλλομένου καὶ ἑτέρους μετεωρίζοντας τάχα τὴν ἐπιφορτιζομένην αὐτοῖς βαρεῖαν κουφότητα, ἡ ἁγία σύνοδος τοὺς κανόνας ὀρθοτομήσασα κατὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς ἐκ τοῦ πνεύματος χάριν, μὴ ἐφοτάτην ἔλλαμψιν, τὸν μὲν στρατιώτην καὶ αὖθις ἁλύσεσι τῶν ἐπιτιμίων κανονικῶν καθυπέβαλε. τὸν δὲ ἀρχιερέα μετρίῳ ἀφορισμῷ ἀλειτουργησίας ἐσωφρόνισεν, εἰπόντες, ὡς τοῖς ἀρχιερεῦσι μὲν ἔξεστιν αὔξειν καὶ μειοῦν τὰ κανονικὰ ἐπιτίμια. ἀραχνίαις δὲ μίτοις δεσμεῖν τὰ χαλινοῖς ἐν τρισὶ καταδεσμεῖσθαι ὀφείλοντα, οὐκ ἐνεδόθη. λέγεται δὲ ὅτι καὶ διὰ τὴν τοῦ τοιούτου στρατιώτου ὑπόθεσιν ἐξέθετο ὁ κράτιστος καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς τὴν περὶ τῶν ἑκουσίων φόνων νεαρὰν, ἣν καὶ ἀνάγνωθι ὅπισθεν καταστρωθεῖσαν, καὶ διαλαμβάνουσαν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταῦτα. περὶ δὲ τῶν γινομένων ἐπ' αὐτοῖς μετὰ τὸ περιδραμεῖν τῇ ἁγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἡ μὲν βασιλεία μου ἀκριβῶς οὐκ οἶδεν· ἀκούει δὲ ὅμως οὐκ ἀγαθά.

A an rectè illi militi concessa esset à pœnis absolutio, tanto in eum studio & per quandam non misericordiam, sed potius animi affectionem. Cum autem antistes præsentem canonem proponeret, & alios moderantes utique eam quæ illi objiciebatur nimiam pœnæ levitatem, sancta Syn. canones limitibus circumscribens, secundum divinissimam inspirationem, quæ ex sancto illis spiritu inerat, militem quidem canonicarum pœnarum rursus compedibus subjecit: antistitem autem ad aliquantum temporis ab officio suspensione punivit, dicens quod antistibus quidem licet pœnas canonicas augere, & diminuere: araneatum autem filis ligare, B quæ debent tribus rudentibus alligari, non concessum est. Dicitur autem, quod etiam propter illius militis causam edidit potens & sanctus noster Imperator de voluntariis homicidiis Novellam, quam etiam lege retro sitam, & hæc quoque cum aliis tractantem: de iis autem quæ ab illis fiunt, postquam ad sanctissimam Dei magnam ecclesiam confugerint, imperialis mea majestas non scit perfectè, audit tamen quæ non bona sunt.

ΖΩΝΑΡ. Ἀπαριθμησάμενος ὁ μέγας Βασίλειος διαφόρους χρόνους ἐπιτιμίων πρὸς διάφορα ἁμαρτήματα, τελευταῖον τὸ πᾶν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἀνέθετο. οὗτοι γὰρ οἱ τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐμπιστευθέντες παρὰ Θεοῦ, καὶ εἰ ὀρῷεν οὗτοι, φησὶ, τοὺς ἐξομολογουμένους σπουδαίους ὄντας, καὶ θερμότατα ἐν τῇ μετανοίᾳ ἐπιδεικνυμένους, καὶ ἐλαττώσει διὰ τοῦτο τοὺς ὡρισμένους χρόνους, οὐκ ἔσονται καταγνώσεως ἄξιοι. διδάσκει γὰρ, φησὶν, ἡμᾶς ἡ γραφὴ, ὅτι τοὺς μετὰ μείζονος πόνου ἐξομολογουμένους, ταχέως ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καταλαμβάνει. ὅπερ ἐπὶ τοῦ Μανάσση γενέσθαι ἱστόρηται, καὶ ἐπὶ Ἐζεκίου, καὶ ἐπὶ ἄλλων πολλῶν.

Zonar. Postquam enumeravit magnus Basilius varia mulctarum tempora, pro varietate criminum accommodata, postremo rem totam Antistitum arbitrio permittit. C His namque ligandi, & solvendi à Deo credita est potestas, ac siquidem illi, inquit, confitentes studio virtutis incitatos, atque in pœnis obeundis egregie alacres animadverterint, ac propterea definita à canonibus tempora contrexerint, nulla erunt accusatione digni. Etenim docent nos, inquit, sacræ litteræ, eos qui majori cum labore confitentur, Dei misericordiam celerius apprehendere; quod in Manasse, & Ezechia, & aliis multis præterea contigisse, memoriæ proditum est.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ δεσμεῖν, καὶ λύειν ἐξουσίαν λαβὼν, ὑπηνοσοῦν τῶν ἡμαρτηκότων ἐν τῶν προρρηθέντων, μεγάλην ἰδὼν συντριβὴν, ἐλαττώσει τὸν χρόνον.

Arist. *Is cui concredita est ligandi & solvendi potestas, quorumcunque è prædictis peccatorum magnam videns contritionem, tempus diminuet.* D

Τὰ μὲν ἐπιτίμια ἐφ' ἑκάστῳ ἔθηκαν ἁμαρτήματι. ὁ δὲ παρὰ Θεοῦ πιστευθεὶς τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν, πρὸς τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τὴν συντριβὴν ἀφορῶν ἑκάστου, εἰ ἐλαττώσει τῶν ἐπιτιμίων τὸν χρόνον, οὐ καταγνώσεως ἔσται ἄξιος.

Supplicia quidem in unumquodque peccatum decreverunt, sed cui à Deo ligandi & solvendi concredita est potestas, ad confessionem cujusque & contritionem respiciens, si diminuerit suppliciorum tempus, non erit condemnatione dignus.

ΚΑΝΩΝ οε'.

Ὁ ἀδελφῇ ἰδίᾳ ἐκ πατρὸς ἢ ἐκ μητρὸς συμμιανθεὶς, εἰς οἶκον προσευχῆς μὴ ἐπιτρεπέσθω εἰσιέναι, ἕως ἂν ἀποστῇ τῆς παρανόμου καὶ ἀθεμίτου πράξεως. μετὰ δὲ τὸ ἐλθεῖν εἰς συναίσθησιν τῆς φοβερᾶς ἁμαρτίας, τριετίαν προσκλαιέτω, τῇ θύρᾳ τῶν εὐκτηρίων οἴκων προσεστηκὼς, καὶ δεόμενος τοῦ λαοῦ εἰσιόντος ἐπὶ τὴν προσευχὴν, ὥστε ἕκαστον μετὰ συμπαθείας ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκτενεῖς ποιεῖσθαι πρὸς κύριον τὰς δεήσεις. μετὰ δὲ τοῦτο ἄλλην τριετίαν εἰς ἀκρόασιν μόνην παραδεχθήτω, καὶ ἀκούων τῆς γραφῆς καὶ τῆς διδασκαλίας ἐκβαλλέσθω, καὶ μὴ καταξιούσθω προσευχῆς. ἔπειτα εἴπερ μετὰ δακρύων ἐξεζήτησεν αὐτὴν, καὶ προσέπεσε τῷ κυρίῳ μετὰ συντριμμοῦ καρδίας καὶ ταπεινώσεως ἰσχυρᾶς, διδόσθω αὐτῷ ὑπόπτωσις ἐν ἄλλοις τρισὶν ἔτεσι. καὶ οὕτως ἐπειδὰν τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας ἀξίους ἐπιδείξηται, τῷ δεκάτῳ ἔτει εἰς τὴν τῶν πιστῶν εὐχὴν δεχθήτω, χωρὶς προσφορᾶς· καὶ δύο ἔτη συστὰς εἰς τὴν εὐχὴν τοῖς πιστοῖς, οὕτω λοιπὸν καταξιούσθω τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας. E F

Canon LXXV.

Qui cum propria ex patre vel ex matre sorore pollutus est, in domum orationis ne permittatur accedere, donec ab iniqua & nefaria actione desistat. Postquam autem in horrendi peccati sensum & animadversionem venerit, triennio defleat, stans ad fores domus oratoriæ, & rogans populum ingredientem ad orationem, ut unusquisque pro ipso misericorditer ad Dominum intensas fundat preces. Postea autem alio triennio ad solam auditionem admittatur, & scripturam ac doctrinam audiens ejiciatur, & nec oratione dignus habeatur. Deinde si quidem illam cum lacrymis exquisivit, & Domino cum cordis contritione, & valida humiliatione supplex procidit, detur ei substratio in aliis tribus annis: & sic postquam pœnitentiæ fructus dignos ostenderit, decimo anno in fidelium orationes suscipiatur, sine oblatione; & cum duobus annis unà cum fidelibus ad orationem substiterit, sic deinceps dignus habeatur boni communione.

Canon LXXVI.

Idem est decretum in eos quoque qui suas nurus accipiunt.

Bals. Duo præsentes decernunt canones, quomodo puniatur qui cum sua sorore rem habet, etiamsi non ex ambobus ei parentibus conjuncta sit, sed ex uno quæ etiam ἑτεροθαλὴς dicitur, & quomodo punitur qui cum sua nuru polluitur, & dicit eos quidem debere extrudi ab ecclesia donec à peccato abstinuerint: postquam autem destiterint distribui in quatuor loca, eorum qui agunt pœnitentiam: & sic sancta communione dignos haberi. Quatuor autem loca xii. annis perficiuntur, lege & ii. caput xiii. tit. præsentis operis, & nota quòd iis qui desistunt, non iis qui perseverant in peccato, dantur pœnæ. His enim nihil quod sit fidelium, penitus communicatur.

Zonar. Qui cum sorore corruptus est, quamvis non ex utroque parente, sed ex alterutro tantum fraternitas sit, ex Ecclesia prorsus expellitur, donec ab ejusmodi peccato absistat. Postquam vero abstinuerit, ex præscripta in hoc canone forma mulctatur, ita ut inter flentes degat, tũ inter audientes, inde in substratione, mox cum fidelibus cõsistat atque ita demũ ad boni cõmunionem admittatur.

Arist. *Can. lxxv. Qui cum sorore ex patre vel matre coinquinatur, domum orationis ne ingrediatur, donec desistat. Postea cùm resipuerit, triennio defleat, triennio audiat, triennio substernatur, & anno decimo recipiatur sine oblatione, & biennio ad orationem cùm consisterit, communione dignus habeatur.*

Hic canon unà cum sexagesimo septimo canone interpretatus est.

Arist. *Can. lxxvi. Eadem & de iis qui nurus suas accipiunt, decernuntur.* Perspicuus.

Canon LXXVII.

Qui mulierem quidem sibi legitimè copulatam dimittit, & aliam ducit, secundum domini sententiam, adulterii judicio subjicitur: & à patribus nostris canonicè statutum est, ut ii anno defleant, biennio audiant, triennio substernantur: septimo cum fidelibus consistãt: & ita oblatione digni habeantur, si cum lacrymis pœnitentiã egerint.

Canon LXXVIII.

Eadem autem forma observetur, & in iis qui duas sorores in matrimonio accipiunt, etsi diversis temporibus.

Canon LXXIX.

Ii autem qui in suas novercas insaniunt, sunt eidem canoni obnoxii, cui & ii qui in suas sorores insaniunt.

Bals. Eum qui in suam ex altero germine sororem vel suam nurum pollutus est, xii. annis puniendum statuit sanctus in lxxv. & lxxvi. canone. Nunc autem scilicet in lxxvii. lxxviii. & lxxix. can. jubet, ut qui suas consortes dimittunt, & alias ducunt in matrimonium, quinetiam ii qui duas sorores in matrimonium accipiunt, scilicet post unius mortem, & qui cum suis novercis polluuntur, ut adulteri puniantur. Addit autem in lxxvi. canone ut qui suam uxorem relinquit, & alii conjungitur, à patribus septennio puniatur: & sic si cum lacrymis pœnitentiam egerit, sancta

A

ΚΑΝΩΝ ος'.

Ὁ αὐτὸς τύπος καὶ περὶ τῶν τὰς νύμφας ἑαυτῶν λαμβανόντων.

ΒΑΛΣ. Οἱ παρόντες δύο κανόνες διαλαμβάνονται ὅπως ἐπιτιμᾶται ὁ συμφθειρόμενος ἀδελφῇ ἰδίᾳ, κἂν μὴ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γονέων συνάπτηται αὐτῷ, ἀλλὰ ἐξ ἑνός (ἥτις λέγεται καὶ ἑτεροθαλής) καὶ ὅπως ἐπιτιμᾶται ὁ μιανθεὶς μετὰ τῆς νύμφης αὐτοῦ. καὶ φασὶ τούτους ἐξωθεῖσθαι μὲν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας μέχρις ἂν τῆς ἁμαρτίας ἀπόσχωνται. μετὰ δὲ τὸ ἀποσχέσθαι
B οἰκονομεῖσθαι εἰς τοὺς δ'. τόπους τῶν ἐπιτιμίων, καὶ οὕτως ἀξιοῦσθαι τῆς ἁγίας μεταλήψεως. οἱ δὲ δ'. τόποι ἀνύονται διὰ χρόνον δώδεκα. ἀνάγνωθι καὶ τὸ δ'. ὅπερ κεφ. τοῦ ιγ'. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. καὶ σημείωσαι ὅτι τοῖς ἀφισταμένοις οὐχὶ τοῖς ἐπιμένουσι τῇ ἁμαρτίᾳ δίδονται τὰ ἐπιτίμια. τούτοις γὰρ ἀκοινώνητα παντελῶς εἰσι τὰ τῶν πιστῶν.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ ἀδελφῇ συμφθαρεὶς ἑαυτοῦ, κἂν μὴ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γονέων ἡ ἀδελφότης ᾖ, ἀλλ' ἐξ ἑνός, πάντη ἐξωθεῖται τῆς ἐκκλησίας, ἕως τῆς τοιαύτης ἀνομίας ἀπόσχηται. ἀποσχόμενος δὲ οἰκονομεῖται ὡς ὁ κανὼν διατάττεται,
C προσκλαίων, ἀκροώμενος, ὑποπίπτων, συνεστὼς· καὶ οὕτως ἀξιοῦται τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας.

ΑΡΙΣΤ. καν. οε'. Ὁ ἀδελφῇ πατρόθεν ἢ μητρόθεν συμμιανθείς, μὴ εἰσίτω εἰς οἶκον προσευχῆς ἕως ἀποστῇ. εἶτ' ἀνανήψας, τριετίαν προσκλαιέτω, τριετίαν ἀκροάσθω, τριετίαν ὑποπιπτέτω, καὶ τῷ δεκάτῳ δεχέσθω, χωρὶς προσφορᾶς, καὶ δύο ἔτη συστ. εἰς εὐχὴν, λοιπὸν ἀξιούσθω τῆς κοινωνίας.

Οὗτος ὁ κανὼν συνερμηνεύθη τῷ ἑξηκοστῷ ἑβδόμῳ κανόνι.

D ΑΡΙΣΤ. καν. ος'. Τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν τὰς νύμφας λαμβανόντων. Σαφής.

ΚΑΝΩΝ ζο'.

Ὁ μέντοι καταλιμπάνων τὴν νομίμως συναφθεῖσαν αὐτῷ γυναῖκα, καὶ ἑτέραν ἀγόμενος κατὰ τὴν τοῦ κυρίου ἀπόφασιν τῷ τῆς μοιχείας ὑπόκειται κρίματι. κεκανόνισται δὲ παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν τοὺς τοιούτους ἐνιαυτὸν προσκλαίειν, διετίαν ἐπακροᾶσθαι, τριετίαν ὑποπίπτειν, τῷ ἑβδόμῳ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς καταξιοῦσθαι, ἐὰν μετὰ δακρύων μετανοήσωσιν.

E

ΚΑΝΩΝ οη'.

Ὁ αὐτὸς κρατείτω τύπος καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἀδελφὰς λαμβανόντων εἰς συνοικέσιον, εἰ καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους.

ΚΑΝΩΝ οθ'.

Οἱ δὲ ταῖς μητρυιαῖς ἑαυτῶν ἐπιμαινόμενοι τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται κανόνι ᾧ καὶ οἱ ταῖς ἑαυτῶν ἀδελφαῖς ἐπιμαινόμενοι.

F

ΒΑΛΣ. Τὸν εἰς ἑτεροθαλῆ ἀδελφὴν ἢ νύμφην οἰκείαν μιανθέντα ἐπὶ δωδεκαετίαν ἐπιτιμᾶσθαι διορίζεται ὁ ἅγιος ἐν τῷ οε'. καὶ ος'. κανόνι. ἀρτίως δὲ ἤγουν ἐν τῷ οζ'. ἐν τῷ οη'. καὶ ἐν τῷ οθ'. κανόνι, παρακελεύεται τοὺς καταλιμπάνοντας τὰς ἑαυτῶν συμβίους, καὶ ἑτέρας πρὸς γάμον ἀγομένους, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς λαμβάνοντας εἰς συνοικέσιον δύο ἀδελφὰς πάντως μετὰ θάνατον τῆς μιᾶς, καὶ τοὺς μιαινομένους μετὰ τῶν μητρυιῶν αὐτῶν, ὡς μοιχοὺς ἐπιτιμᾶσθαι. προστίθησι δὲ ἐν τῷ ος'. κανόνι, τὸν καταλιμπάνοντα τὴν οἰκείαν γυναῖκα, καὶ συναπτόμενον μεθ' ἑτέρας, ἐπὶ ἑπταετίαν ἐπιτιμᾶσθαι

παρὰ

παρὰ τῶν πατέρων, καὶ οὕτως ἐὰν μετὰ δακρύων μετανοήσωσι τῆς ἁγίας μεταλήψεως ἀξιοῦσθαι. τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐρεῖ τις ὡς τοῦ νη΄. κανόνος ἐν ιε΄. ἔτεσι τὸν μοιχὸν ἐπιτιμῶντος, καὶ τοῦ παρόντος κανόνος ἐν ζ΄. ἔτεσι λέγοντος ἐπιτιμᾶσθαι παρὰ τῶν πατέρων τοὺς καταλιμπάνοντας τὰς οἰκείας γυναῖκας, καὶ ἑτέραις συναπτομένους, τίνι προσέχειν ὀφείλομεν; Λύσις. τοῖς ἐν τῷ νη΄. κανόνι περιεχομένοις. ἐνταῦθα γὰρ οὐχ ὡς ὅρον ἔθετο ὁ ἅγιος τὴν τῶν πατέρων διατύπωσιν, ἀλλ᾿ ὡς ἀνάμνησιν, καὶ ἵνα γινώσκωμεν τί τε παρ᾿ ἐκείνων προώρισται, καὶ τί παρὰ τοῦτο μεθώρισται, καὶ δηλοῦται τοῦτο ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν ἅγιον ὀφείλειν τούτους ἐπιτιμᾶσθαι κατὰ μοιχούς. εἰ δέ τις ἐρεῖ νόμιμον γενικὸν λόγον, κρατεῖν τὰ ἐκπεφωνημένα παρὰ τὰ σεσιωπημένα, ἀκούσῃ ὅτι εἰ μὲν ἑτέρου ἦν ἁγίου κανὼν ὁ ἐπὶ ιε΄. ἔτη τοὺς μοιχοὺς ἐπιτιμῶν, ἴσως ἂν εἶχε λόγον τὸ λεγόμενον. ἐπειδὴ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου καὶ ἀμφότεροι οἱ κανόνες εἰσίν, ἐξ ἀνάγκης τῷ παρὰ τοῦτο μεταγενεστέρως ὁρισθέντι προσέχειν ὀφείλομεν, ὡς ἤδη καὶ ἐκφωνηθέντι, διὰ τοῦ νη΄. κανόνος. περὶ δὲ τῶν καταλιμπανόντων τὰς οἰκείας γυναῖκας, ἀνάγνωθι καὶ τὸν μη΄. κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου πατρός, καὶ τὸ παρατελευταῖον θέμα τοῦ τελευταίου κεφαλαίου τοῦ λζ΄. τίτλου τοῦ ξ΄. βιβλίου λέγον, ὁ δύο γυναῖκας ἔχειν πειραθεὶς οὐ νόμῳ ἀλλὰ φακτῷ προαιρέσεως, καλῶς ὑποκείσεται τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι. ἡ δὲ εἰς ὕστερον αὐτῷ γαμηθεῖσα, εἰ ἠγνόει αὐτὸν ἔχειν νόμιμον γαμετήν, συγγνωσθήσεται. ἀνάγνωθι καὶ τὸν β΄. κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου λέγοντα, τοὺς τοιούτους ἐξωθεῖσθαι τῆς ἐκκλησίας μέχρι θανάτου. καὶ μὴ ἐναντιωθῇ σοι, ἀλλ᾿ εἰπὲ τὸν μὲν τῆς διαληφθείσης συνόδου κανόνα ὁροθετηθῆναι περὶ τῶν ἐξεχομένων τοῦ κακοῦ· τὸν δὲ παρόντα περὶ τῶν ἀποστάντων καὶ ἐξομολογησαμένων. καὶ διὰ τοῦτο, ἐκεῖνοι μὲν ἀκοινωνησίᾳ παντελεῖ κατακρίνονται· οὗτοι δὲ πεντεκαίδεκα ἔτεσιν ἐπιτιμῶνται. σημείωσαι δὲ ἀπὸ τῶν παρόντων κανόνων ὅτι οὐ μόνον εἰς ταῦτα τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἡ ἀπόστασις δίδωσι χώραν τοῖς ἐπιτιμίοις. ὁ γὰρ ἐπιμένων τῷ κακῷ, κἂν μυριάκις ἐπιτιμηθῇ, καὶ τοσαυτάκις ἀγαθοεργήσῃ, ἀνίατον ἔχει τραῦμα, μὴ συσφιγγόμενον καταδέσμοις οὐλωτικοῖς. ἐπισημείωσαι ὅτι τὰ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἅπερ οὐ ῥητῶς ἐδέξατο ἡ ἐκκλησία, ἐσχόλασεν, καὶ ὁ χρώμενος τούτοις, ἰουδαΐζει. ἰδοὺ γὰρ ἀναφαίνεται ὅτι καὶ παρὰ τοῖς ἁγίοις πατράσιν οἱ νόμοι ἐδέχθησαν, οἱ τοὺς ἐξ ἀγχιστείας γάμους κωλύοντες. καὶ ὁ νόμος ὁ παλαιὸς ὁ ἐπιτρέπων τὸν τοῦ τελευτήσαντος ἀδελφὸν λαμβάνειν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ὡς ἂν ἀναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ, ἀπράκτησε· καὶ οἱ Λατῖνοι δέ, οἱ τὰ ἐξ ἀγχιστείας συνοικέσια ἀδιαφόρως συναλλάττοντες, τῷ κανόνι περικρούουσιν.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς τὰς ἑαυτῶν συμβίους καταλιμπάνοντας καὶ ἑτέρας πρὸς γάμον ἀγομένους, φησὶν ὁ ἅγιος, ὡς μοιχοὺς παρὰ τοῦ κυρίου κατακεκρίσθαι. λέγει γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις ὁ κύριος· ὁ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα παρεκτὸς λόγου πορνείας, καὶ γαμήσας ἑτέραν μοιχᾶται. οἱ δὲ πατέρες, φησίν, ἡμῶν ἐκανόνισαν τοὺς τοιούτους ἐν ἑπταετίᾳ ἐπιτιμᾶσθαι· καὶ οὕτω δέχεσθαι εἰς μετάληψιν τῆς προσφορᾶς, ἐὰν μετὰ δακρύων μετανοήσωσιν. εἰπὼν δὲ τὸ παρὰ τῶν πατέρων ἐπενεχθὲν αὐτοῖς ἐπιτίμιον, οὐδὲν προσέθετο· ἀρκεῖν ἡγησάμενος ὅτι μοιχεία τὸ ἁμάρτημα κατὰ τὸν τοῦ κυρίου λόγον ἀπέφηνεν. ἕπεται γὰρ ὡς μοιχεία καὶ ὁ τοῖς μοιχεύουσιν εἰς ἐπιτίμησιν ὁρισθεὶς παρ᾿ αὐτοῦ χρόνος.

ΑΡΙΣΤ. Καν. οζ΄. Ὁ τὴν ἰδίαν ἀφεὶς, καὶ λαμβάνων ἑτέραν, μοιχὸς ὢν, ἑπταετίαν ὑποπιπτέτω.

Καὶ οὗτος ὁ κανὼν συνηρμηνεύθη τῷ ἑξηκοστῷ ὀγδόῳ κανόνι.

communione dignus habeatur. Hæc cum ita se habeant, dicat quispiam quod cum lviii. can. in quindecim annis puniat adulterum, & præsens canon dicat septem annis puniri eos qui suas uxores dimittunt,& aliis conjunguntur, quid nobis sit sequendum? Sol. Ea quæ in lviii. can. continentur. Hic enim sanctus patrum definitionem, non ut decretum, sed ut in memoria revocationem adduxit, & ut sciamus quid ab illis prius statutum est, & quid ab ipso contra statutum: & hoc significatur, ex eo quod dicit sanctus debere eos puniri, ut adulteros: si quis autem generale juris dictum proferet, dicens, Expressa plus valere quam tacita, audiet, quod si esset quidam alius sancti can. qui xv. annis puniret adulteros, rationem fortasse haberet quod dicitur. Quia autem sunt etiam ejusdem sancti utrique canones, necessario, quod ab eo posterius cautum est, attendi debet, ut quod jam esset editum per lviii. canonem. De iis autem qui suas uxores relinquunt, lege etiam xlviii. canonem præsentis sancti patris: & antepenultimum thema ult. cap. xxxvii. tit. lx. lib. quod dicit, Qui duas uxores habere tentavit, non lege, sed facto voluntatis, recte adulterii crimini subjicitur. Quæ autem illi nupsit posterior, si nesciret eum habere uxorem legitimam, ei venia dabitur. Lege & ii. canonem Neocæsar. synodi, qui dicit eos ab ecclesia ad mortem usque expelli, & ne tibi contrarius esse videatur, sed dic antedictæ quidem synodi Canonem statutum esse de iis qui in malo persistunt: præsentem vero de iis qui destiterunt, & confessi sunt: & propterea illi quidem perfecta excommunicatione damnantur: hi vero quindecim annis puniuntur. Nota autem ex præsentibus canonibus, quod non solum in his peccatis, sed etiam in reliquis cessatio dat locum pœnis. Qui enim in malo perseverat, etiamsi millies punitus fuerit, & toties bonum fecerit, habet vulnus immedicabile, quod vinculis quæ cicatricem inducunt non constringitur. Nota præterea, quod quæ in antiqua lege continentur, præter ea quæ ab ecclesia apertè suscepta sunt, exoluere, & qui eis utitur, judaizat. Ecce enim apparet, quod etiam apud sanctos patres leges susceptæ sunt quæ ratione cognationis matrimonia prohibent. Porro lex quoque antiqua, quæ permittit ut frater defuncti ejus uxorem accipiat, ut fratri semen suscitet, in usu non est. Porrò Latini quoque qui matrimonia, quæ ratione cognationis vetita sunt, indiscriminatim contrahunt, in canonem impingunt.

ZONAR. *In Can.* LXXVII. Qui uxores suas relinquunt, aliásque sibi matrimonio jungunt, tanquam adulteros à Domino condemnatos fuisse sanctus vir asserit. Ait namque in Evangeliis Dominus, Qui uxorem suam dimiserit, excepta fornicationis causa, aliámque duxerit, mœchatur. Nostri vero, inquit, Patres, septennio ejusmodi mulctari, suis canonibus sanxerunt, atque ita ad communicationem oblationis admitti, si quidem cum lacrymis pœnitentiam egerint. Postquam vero mulctam hisce hominibus Patrum decreto irrogatam exposuit, nihil ulterius addidit, sufficere arbitratus, quod adulterium crimen esse ex Domini verbis indicavit. Ex eo namque consequitur, quemadmodum adulterio, ita & adulteris pœnæ tempora ab ipso constituta esse.

ARIST. *Can.* LXXVII. *Qui propriâ uxore dimissâ aliam accipit, cùm sit mœchus, septennio substernatur.*

Et hic canon unà cum sexagesimo octavo canone interpretatus est.

A

ZONAR. *In Can. LXXVIII.* Secundus autem Neocæsariensis synodi Canon, Nisi, inquit, hasce nuptias solverit, ab Ecclesia, ad extremum usque spiritum, ejiciatur.

ARIST. Can. LXXVIII. *Eadem etiam obtinet forma in iis qui duas sorores ducunt, etsi diversis temporibus.*

ARIST. Can. LXXIX. *Qui in novercam insanit, ut qui insanit in sororem.*

ΖΩΝΑΡ. Ὁ δὲ δεύτερος κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ γενομένης συνόδου· εἰ μὴ λύσῃ, φησί, τὸν γάμον, ἐξωθείσθω τῆς ἐκκλησίας μέχρι θανάτου.

ΑΡΙΣΤ. Καν. οη'. Ὁ αὐτὸς κρατείτω τύπος καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἀδελφὰς λαμβανόντων, εἰ καὶ κατὰ διαφόρους καιρούς.

ΑΡΙΣΤ. Καν. οθ'. Ὁ τῇ μητρυιᾷ ἐπιμανεὶς, ὡς ὁ ἐπιμανεὶς ἀδελφῇ.

B

CANON LXXX.

Patres polygamiam silentio prætermisere, ut belluinam, & penitus ab hominum genere alienam. Nobis autem probatur eam majus esse fornicatione peccatum, & ideo consentaneum est, ut ii canonibus subjiciantur, ut scilicet postquam anno fleverint, & tribus substrati fuerint, sic suscipiantur.

ΚΑΝΩΝ π'.

Τὴν πολυγαμίαν οἱ πατέρες ἀπεσιώπησαν, ὡς κτηνώδη καὶ παντελῶς ἀλλοτρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. ἡμῖν δὲ παρίσταται πλέον τι πορνείας εἶναι τὸ ἁμάρτημα, διὸ εὔλογον τοὺς τοιούτους ὑποβάλλεσθαι τοῖς κανόσι. δηλονότι ἐνιαυτὸν προσκλαύσαντας, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπεσόντας, οὕτω δεκτοὺς εἶναι.

C

BALS. Cum sanctus in iiii. can. de trigamis, & polygamis ea definiisset, quæ spiritus sanctus per ejus manum dextram pulchrè describenda curavit, nunc dicit, quòd patres quidem nihil de polygamia dixerunt, sed eam de industria silentio prætermiserunt, ut belluinam, & ab hominum instituto alienam: sibi autem videtur eam esse fornicatione deteriorem. Quare & eum qui polygamiæ impuritate propter rationis inopiam alligatus est, canonicis esse pœnis subjiciendum decrevit: scilicet ut fleat anno cum deflentibus, tribus annis sit in substratione, & cùm catechumenis egrediatur, & sic admittatur. Rogaverit autem quispiam, cùm prædictus iiii. Canon D contineat trigamiam & polygamiam castigatam fornicationem esse à patribus nominatam, easque in omnibus exæquet; quomodo dicit præsens canon fuisse polygamiam à patribus silentio prætermissam, & ejus peccatum fornicationem superare? SOL. Trigamia quidem à lege agnoscitur, Tetragamia autem, & deinceps, nec canonibus, nec legibus admissa est. Omnis ergo matrimonialis contractus, qui trigamiæ limites excedit, nominatur polygamia. Illic itaque sanctus de trigamia statuens, non polygamiam castigatam fornicationem nominavit, sed trigamiam, quoniam illa quidem à lege agnoscitur, & non ab ecclesia divellitur, quemadmodum dicit Canon decimus. Hic autem de polygamia decernens, E dixit eam esse fornicatione deteriorem, & merito: Qui enim fornicatur, se ipsum atque adeo solum injuria afficit: ut qui se in profundissimum intemperantiæ antrum sua sponte injiciat. Qui autem quartum vel quintum matrimonium contrahit, is Divinis legibus & Canonibus insultat, qui nefarium hoc opus prohibuerunt. suos quoque germanos filios injuria afficit, ut qui germanis ejus satis adulteria à depravatorum seminum zizania adseminet. Ut ergo fideles ab ejusmodi illicitis matrimoniis abstineant, statuit sanctus, ut ii plusquam fornicatores puniantur, postquam confessi fuerint, & à malo destiterint. Præterea interrogaverit quispiam, cùm fornicatio F septennio puniatur, ut hoc ex lix. canone probatur, quomodo præsens canon, qui polygamiam fornicatione deteriorem nominat, punit eam quatuor annis? SOL. Nonnulli quidem dubitationem solventes fornicatores quadriennio puniendos esse dixerunt, utentes etiam xxii. can. sancti patris. Tu autem lege ix. can. & ejus interpretationem, & dic quòd fornicator quidem septennio punitur, Polygamus autem etiam plusquam septennio. Quoniam enim quatuor sunt loca pœnarum, & statutum est ut is quatuor annis defleat, & in tribus subster-

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ δ'. κανόνι, περὶ τριγάμων καὶ πολυγάμων ὁρισθεντίσας ὁ ἅγιος, ὅσα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τούτου καλλιγράφησε δεξιᾶς, ἄρτι φησὶν ὡς οἱ μὲν πατέρες οὐδὲν περὶ πολυγαμίας εἰρήκασιν, ἀλλὰ τῇ τῆς ἀφασίας σκέπῃ ταύτην ἐκάλυψαν, ὡς κτηνώδη, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀπεξενωμένην διαγωγῆς. αὐτῷ δὲ δοκεῖ ταύτην εἶναι χείρονα τῆς πορνείας. διὸ καὶ τὸν τῇ τῆς πολυγαμίας ἀκαθαρσίᾳ ἐξ ἀλόγου καταπεσόντα κανονικοῖς ἐπιτιμίοις καθυποβάλλεσθαι διωρίσατο. δηλονότι ἐπὶ ἐνιαυτὸν μετὰ τῶν προσκλαιόντων ἵστασθαι, ἐπὶ τρισὶν ἐνιαυτοῖς ἐν ὑποπτώσει εἶναι, καὶ μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξιέναι, καὶ οὕτω δέχεσθαι. ἐρωτήσει δέ τις, ὡς τοῦ ἐξαληφθέντος τετάρτου κανόνος διαλαμβάνοντος τὴν τριγαμίαν πορνείαν κεκολασμένην παρὰ τῶν πατέρων ὀνομασθῆναι, καὶ ἐξισοῦντος ἐν πᾶσι ταύτας, πῶς ὁ παρὼν κανών φησιν, ἀποσιωπηθῆναι τὴν πολυγαμίαν παρὰ τῶν πατέρων, ὑπερκεῖσθαι δὲ καὶ τῆς πορνείας τὸ ταύτης ἁμάρτημα; Λύσις. τριγαμία μὲν τῷ νόμῳ ἐπιγινώσκεται, τετραγαμία δὲ καὶ ἐφεξῆς, οὔτε τοῖς κανόσιν, οὔτε τοῖς νόμοις ἐδέχθη. πᾶν γοῦν γαμικὸν συνάλλαγμα τοὺς ὅρους ὑπερβαῖνον τῆς τριγαμίας πολυγαμία ὀνομάζεται. ἐκεῖσε τοίνυν περὶ τριγαμίας ὁρισθεντὼν, ὠνόμασεν οὐ τὴν πολυγαμίαν κεκολασμένην πορνείαν, ἀλλὰ τὴν τριγαμίαν, διὰ τὸ ἐπιγινώσκεσθαι ταύτην καὶ τῷ νόμῳ, καὶ μὴ διασπᾶσθαι παρὰ τῆς ἐκκλησίας, καθὼς τοῦτό φησιν ὁ ι'. κανών. ἐνταῦθα δὲ περὶ πολυγαμίας διαλαμβανόμενος, εἴρηκε ταύτην καὶ πορνείας εἶναι χείρονα· καὶ εἰκότως. ὁ μὲν γὰρ πορνεύων ἑαυτὸν καὶ μόνον ἀδικεῖ, ὡς εἰς τὸν ἀκολασίας δυσδιεξίτητον βόθυνον ἐπιρρίπτων ἑαυτὸν ἑκοντί· ὁ δὲ τέταρτον ἢ πέμπτον γάμον ποιούμενος, καταρχεῖται μὲν τῶν θείων κανόνων, καὶ νόμων τῶν κωλυσάντων τὸ ἀθέμιτον τοῦτο ἔργον· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς γνησίους παῖδας τούτου, ὡς τοῖς γνησίοις σπερμοῖς αὐτοῦ ὑποσπείρων νόθων παρασπορίων ζιζάνια. ἵνα οὖν ἀπόσχωνται οἱ πιστοὶ τῶν τοιούτων ἀθέσμων γάμων, ὥρισεν ὁ ἅγιος ἐπὶ πλεῖον τῶν πορνευσάντων τοὺς τοιούτους κολάζεσθαι μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τοῦ κακοῦ τὴν ἀπόστασιν. ἔτι ἐρωτήσει τις, ὡς τῆς πορνείας ἐπὶ ἑπταετίαν ἐπιτιμωμένης, καθὼς τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ νθ'. κανόνος, πῶς ὁ παρὼν κανὼν ὀνομάζων τὴν πολυγαμίαν χείρονα τῆς πορνείας, ἐπιτιμᾷ αὐτὴν ἐπὶ δ'. ἐνιαυτοῖς; Λύσις. τινὲς λύοντες τὸ ἀμφίβολον ἐπὶ τετραετίαν εἶπον κολάζεσθαι τοὺς πόρνους, χρώμενοι καὶ τῷ κβ'. κανόνι τοῦ ἁγίου πατρός. σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸν θ'. κανόνα, καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ, καὶ εἰπὲ ὅτι ὁ μὲν πόρνος ἐπὶ ἑπταετίαν ἐπιτιμᾶται, ὁ δὲ πολυγαμήσας, καὶ ὑπὲρ ἑπταετίαν. ἐπεὶ γὰρ δ'. εἰσὶ τόποι τῶν ἐπιτιμίων, καὶ ὥρισται

τοῦτον

τοῦτον ἐπὶ ἐνιαυτὸν προσκλαίειν, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπίπτειν ἀναλόγως δὲ τοῖς λοιποῖς τύποις δηλονότι ἀναγκασθήσεται, δῆλον ὅτι τὸν τοῦ ἀκροωμένου, καὶ τὸν τοῦ συνεστῶτος, καὶ εἰ μὴ εἰς πλεῖον καὶ οὕτοι παρεκτῶσιν, ἀλλά γε τοῖς εἰς τετραετίαν συμποσωθήσονται, ὡς εἶναι τοὺς ὅλους χρόνους τοῦ ἐπιτιμίου ὀκτώ. ὅτι δὴ τινες πολυγαμίαν ἐνταῦθα τὴν ἀδιάφορον πορνείαν ὠνόμασαν, ἀκουέτωσαν ὅτι γάμος, οὐ τὸ συμφθαρῆναι μόνον ἐστὶ κατὰ τὴν κυδαιοτέραν διάλεκτον, ἀλλὰ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια καὶ συγκλήρωσις τοῦ βίου παντὸς, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία· καὶ ὅτι ὁ γάμος, οὐκ ἀπὸ μόνης τῆς συναφείας συνίσταται· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῶν συναγαγόντων. φησὶ γὰρ τὸ δ'. κεφ. τοῦ δ'. τίτλου τοῦ μβ'. βιβλίου προῖκα μὲν ἀποτελεῖ γάμος, γάμον δὲ προῖκες οὐ ποιοῦσιν, ἀλλ' ἡ τῶν συνοικούντων ἀμοιβαία διάθεσις. περὶ δὲ τριγαμίας ἀνάγνωθι καὶ τὸν ὄπισθεν κατασταθέντα νόμον τῆς ἑνώσεως τὸν γεγονότα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ βασιλέως κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

ΖΩΝΑΡ. Τὴν πολυγαμίαν, ἤτοι τὸ πολλὰς ἀγαγέσθαι τὸν αὐτὸν γυναῖκας· εἰ καὶ μὴ ὁμοῦ, κτηνῶδες εἶναι φησὶ, καὶ οὐκ ἀνθρώπινον· ἢ καὶ τὸ πολλαῖς μίγνυσθαι καὶ ἀδιαφόρως ἔχειν πρὸς τὴν μίξιν, ὅπερ καὶ πλέον εἶναι τῆς πορνείας παρίσταται, ἀντὶ τοῦ δοκεῖ καὶ κρίνεται ἡμῖν. διὸ εὔλογον τοὺς τοιούτους ὑποβάλλεσθαι τοῖς κανόσιν. καὶ ἑξῆς, ἐπάγει τοὺς χρόνους τοῦ ἐπιτιμίου· δοκοῦνται τέσσαρες εἶναι. πῶς δὲ πλέον τῆς πορνείας εἶναι εἰπὼν ὁ ἅγιος τὴν πολυγαμίαν, τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ἐπὶ ταύτης ὥρισε τάχα; τετραετία γὰρ ἡ πορνεία ἐπιτιμᾶται κατὰ τοὺς πατέρας. οἶμαι δὲ πλείονα τὸν χρόνον ἐνταῦθα συνάγεσθαι, καὶ ὑπὲρ τὴν τετραετίαν. ὁ μὲν γὰρ πορνεύσας, ἐνιαυτὸν προσκλαίειν ὥρισται, τῷ δὲ δευτέρῳ ἀκροᾶσθαι, τῷ τρίτῳ μετανοεῖν, ἤγουν ἐν ὑποπτώσει εἶναι, καὶ μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξιέναι· τῷ τετάρτῳ, συνίστασθαι μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ μετὰ τοῦτο ἀξιοῦσθαι τῶν θείων δώρων, κατὰ τὸν εἰκοστὸν δεύτερον κανόνα. ὁ δὲ πολυγαμίαν ἁμαρτήσας, ἐνιαυτὸν προσκλαίειν ὠρίσθη, ἐν τρισὶν ὑποπίπτειν· ὅ ἐστι, τὸ μετὰ τῶν κατηχουμένων ἵστασθαι, καὶ συνεξιέναι αὐτοῖς, καὶ οὕτως δεκτὸν εἶναι, εἰς σύστασιν δηλαδὴ μόνην, ὥστε κἀκεῖ διατρίψαντα, ἐφ' ὅσον οἰκονομοῦντι αὐτὸν κρίνει· οὕτως καὶ εἰς τὴν τῶν ἁγιασμάτων μετάληψιν δέχεσθαι. ζήτει καὶ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανόνα τρίτον.

ΑΡΙΣΤ. Οἱ πολύγαμοι κτηνώδεις· ἀλλ' οὖν μετὰ τετραετίαν δεχέσθωσαν.

Οὗτοι τοῦ μίσους ἀφιστάμενοι, καὶ τὸν παράνομον διαλύοντες γάμον, ἐπὶ τέσσαρσιν ἔτεσιν ἐπιτιμηθήσονται, εἰ καὶ πλέον πορνείας ἐστὶ τὸ ἁμάρτημα· ἕνα μὲν γὰρ ἐνιαυτὸν προσκλαύσουσιν, ἐν τρισὶ δὲ ὑποπέσουσι, καὶ οὕτω δεχθήσονται.

ΚΑΝΩΝ πα'.

ΒΑΛΣ. Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῇ βαρβάρων καταδρομῇ παρέβησαν τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, ὅρκους ἐθνικοὺς τελέσαντες, καὶ ἀθεμίτων τινῶν γευσάμενοι τῶν ἐν τοῖς εἰδώλοις τοῖς μαγικοῖς προσενεχθέντων αὐτοῖς, οὗτοι κατὰ τοὺς ἤδη παρὰ τῶν πατέρων ἐξενεχθέντας νόμους, καὶ κανόνας οἰκονομείσθωσαν. οἱ μὲν γὰρ ἀνάγκην χαλεπὴν ἐκ βασάνων ὑπομείναντες, καὶ μὴ φέροντες τοὺς πόνους, καὶ ἑλκυσθέντες πρὸς τὴν ἄρνησιν, ἐν τρισὶν ἔτεσιν ἄδεκτοι ἔστωσαν, καὶ ἐν δυσὶν ἀκροάσθωσαν, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπεσόντες, οὕτω δεκτοὶ γενέσθωσαν εἰς τὴν κοινωνίαν. οἱ δὲ ἄνευ ἀνάγκης μεγάλης προδόντες τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, καὶ ἁψάμενοι τῆς τραπέζης τῶν δαιμονίων, καὶ ὀμόσαντες ὅρκους Ἑλληνικοὺς ἐκβαλλέσθωσαν μὲν ἐν τρισὶν ἔτεσι, καὶ ἐν δυσὶν ἀκροάσθωσαν, ἐν ὑποπτώσει δὲ δεξάμενοι, ἐν τρι-

A natur, convenienter in reliquis quoque locis servire cogetur, audientis scilicet, & consistentis, & si ii non in majus tempus deducantur, ad quatuor certe annorum quantitatem saltem redigentur, ut sint omnes anni pœnæ, octo. Quia autem nonnulli polygamiam indiscriminatim pervadentem fornicationem hic nominarunt, audiant quod matrimonium non est solum conjungi confusiore modo loquendi, sed viri & mulieris conjunctio, & totius vitæ consortium, divinique & humani juris societas, & quòd matrimonium non ex sola conjunctione consistit, sed etiam ex eorum qui contraxerunt affectione. Dicit autem iiii. cap. iiii. tit. xlii. lib.
B Dotem quidem efficit matrimonium, sed dotes matrimonium non faciunt: sed eorum qui simul habitant mutua affectio. De trigamia autem lege & superius positam unionis decisionem, quæ facta est tempore Constantini Porphyrogenneta Imperatoris.

Zonar. Polygamiam, cum nimirum plures uxores, etiamsi non simul omnes, quispiam ducit, belluinam rem esse asserit, non humanam: vel etiam cum quis pluribus jungitur, indiscretoque, ac vago utitur concubitu,
C quod etiam fornicatione gravius esse nobis probatur, hoc est, à nobis existimatur, ac judicatur. Proinde rationi consentaneum est, ejusmodi homines canonibus subjici; deinde vero tempora mulctæ subjungit, quæ videntur quatuor annis definiri. Sed quonam modo, cum graviorem esse fornicatione polygamiam vir sanctus dixerit, idem pœnæ tempus in utraque forsitan constituit? Quadriennio namque ex Patrum decretis fornicatio punitur. Ego vero hoc loco tempus quadriennio longius confiari censeo. Qui enim fornicatus est, uno anno deflere, secundo inter audientes esse, tertio pœnitentiam agere, hoc est in substratione degere, & cum catechumenis
D exire decretum est: quarto cum fidelibus consistere, ac deinde divinorum munerum participem fieri, ut in vigesimo secundo canone videre est. Qui vero polygamiæ crimine est implicitus, uno anno deflere jubetur, deinde tribus substerni, quod est, stare cum catechumenis, & cum iisdem exire, atque hoc pacto admitti, eousq; videlicet tantum, ut cum fidelibus consistat, ibique immoretur quoad ei, cui ipsius cura commissa est, visum fuerit: ac tum demum ad sanctorum quoq; munerum communionem aditus pateat. Vide Neocæsarianæ quoque synodi canonem tertium.

Arist. *Polygami sunt belluini. Verumtamen post quadriennium recipiantur.*

E Hi à scelere conversi, & impium dissolventes matrimonium, quatuor annis punientur, etsi peccatum sit plusquam fornicatio: uno enim anno deflebunt, tribus autem substernentur, & sic recipientur.

Canon LXXXI.

Quandoquidem multi in barbarorum incursione fidem in Christum violarunt, factis sacramentis gentilibus & quibusdam nefariis, quæ idolis magicis oblata sunt ab
F *eis gustatis, ii secundum leges à patribus jam editas, & canones dispensentur. Qui enim gravem necessitatem ex tormentis sustinuerunt, & non ferentes labores ad negationem tracti sunt, tribus annis sint non recipiendi, & in duobus audiant, & cum tribus annis substrati fuerint, sic ad communionem admittantur. Qui autem sine magna necessitate fidem in Deum prodiderunt, & dæmoniorum mensam attigerunt, & Græca sacramenta jurarunt, tribus quidem annis ejiciantur, duobus audiant, postquam autem in substratione tribus annis oraverint, & in aliis tribus cum fidelibus ad oratio-*

A

ZONAR. *In Can.* LXXVIII. Secundus autem Neocæsariensis synodi Canon, Nisi, inquit, hasce nuptias solverit, ab Ecclesia, ad extremum usque spiritum, ejiciatur.

ARIST. Can. LXXVIII. *Eadem etiam obtinet forma in iis qui duas sorores ducunt, etsi diversis temporibus.*

ARIST. Can. LXXIX. *Qui in novercam insanit, ut qui insanit in sororem.*

B

CANON LXXX.

Patres polygamiam silentio prætermisere, ut belluinam, & penitus ab hominum genere alienam. Nobis autem probatur eam majus esse fornicatione peccatum, & ideo consentaneum est, ut ii canonibus subjiciantur, ut scilicet postquàm anno fleverint, & tribus substrati fuerint, sic suscipiantur.

C BALS. Cum sanctus in iiii. can. de trigamis, & polygamis ea definiisset, quæ spiritus sanctus per ejus manum dextram pulchrè describenda curavit, nunc dicit, quòd patres quidem nihil de polygamia dixerunt, sed eam de industria silentio prætermiserunt, ut belluinam, & ab hominum instituto alienam: sibi autem videtur eam esse fornicatione deteriorem. Quare & eum qui polygamiæ impuritate propter rationis inopiam alligatus est, canonicis esse pœnis subjiciendum decrevit: scilicet ut flet anno cum deflentibus, tribus annis sit in substratione, & cum catechumenis egrediatur, & sic admittatur. Rogaverit autem quispiam, cum prædictus iiii. Canon D contineat trigamiam & polygamiam castigatam fornicationem esse à patribus nominatam, easque in omnibus exæquet: quomodo dicit præsens canon fuisse polygamiam à patribus silentio prætermissam, & ejus peccatum fornicationem superare? SOL. Trigamia quidem à lege agnoscitur, Tetragamia autem, & deinceps, nec canonibus, nec legibus admissa est. Omnis ergo matrimonialis contractus, qui trigamiæ limites excedit, nominatur polygamia. Illic itaque sanctus de trigamia statuens, non polygamiam castigatam fornicationem nominavit, sed trigamiam, quoniam illa quidem à lege agnoscitur, & non ab ecclesia divellitur, quemadmodum dicit Canon decimus. Hic autem de polygamia decernens, E dixit eam esse fornicatione deteriorem, & merito: Qui enim fornicatur, se ipsum atque adeo solum injuria afficit: ut qui se in profundissimum intemperantiæ antrum sua sponte injiciat. Qui autem quartum vel quintum matrimonium contrahit, is Divinis legibus & Canonibus insultat, qui nefarium hoc opus prohibuerunt. suos quoque germanos filios injuria afficit, ut qui germanis ejus satis adultera à depravatorum seminum zizania adseminet. Ut ergo fideles ab ejusmodi illicitis matrimoniis abstineant, statuit sanctus, ut ii plusquam fornicatores puniantur, postquam confessi fuerint, & à malo destiterint. Præterea interrogaverit quispiam, cùm fornicatio F septennio puniatur, ut hoc ex lix. canone probatur, quomodo præsens canon, qui polygamiam fornicatione deteriorem nominat, punit eam quatuor annis? SOL. Nonnulli quidem dubitationem solventes fornicatores quadriennio puniendos esse dixerunt, utentes etiam xxii. can. sancti patris. Tu autem lege ix. can. & ejus interpretationem, & dic quòd fornicator quidem septennio punitur. Polygamus autem etiam plusquam septennio. Quoniam enim quatuor sunt loca pœnarum, & statutum est ut is quatuor annis defleat, & in tribus subster-

ΖΩΝΑΡ. Ὁ δὲ δεύτερος κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ γενομένης συνόδου· εἰ μὴ λύσῃ, φησὶ, τὸν γάμον, ἐξωθεῖσθαι τῆς ἐκκλησίας μέχρι θανάτου.

ΑΡΙΣΤ. Καν. οη΄. Ὁ αὐτὸς κρατείτω τύπος καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἀδελφὰς λαμβανόντων, εἰ καὶ κατὰ διαφόρους καιρούς.

ΑΡΙΣΤ. Καν. οθ΄. Ὁ τῇ μητρυιᾷ ἐπιμανεὶς, ὡς ὁ ἐπιμανεὶς ἀδελφῇ.

ΚΑΝΩΝ π΄.

Τὴν πολυγαμίαν οἱ πατέρες ἀπεσιώπησαν, ὡς κτηνώδη καὶ παντελῶς ἀλλοτρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. ἡμῖν δὲ παρίσταται πλέον τι πορνείας εἶναι τὸ ἁμάρτημα, διὸ εὔλογον τοὺς τοιούτους ὑποβάλλεσθαι τοῖς κανόσι. δηλονότι ἐνιαυτὸν προσκλαύσαντας, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπεσόντας, οὕτω δεκτοὺς εἶναι.

ΒΑΛΣ. Ἐν τῷ δ΄. κανόνι, περὶ τριγάμων καὶ πολυγάμων ὁρισάμενος ὁ ἅγιος, ὅσα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τούτου ἐκαλλιγράφησε δεξιᾶς, ἄρτι φησὶν ὡς οἱ μὲν πατέρες οὐδὲν περὶ πολυγαμίας εἰρήκασιν, ἀλλὰ τῷ τῆς ἀφασίας σκότει ταύτην ἐκάλυψαν, ὡς κτηνώδη, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀπεξενωμένην διαγωγῆς. αὐτῷ δὲ δοκεῖ ταύτην εἶναι χείρονα τῆς πορνείας. διὸ καὶ τὸν τῇ τῆς πολυγαμίας ἀκαθαρσίᾳ διὰ τὸ ἄλογον καταπεσόντα κανονικοῖς ἐπιτιμίοις καθυποβάλλεσθαι διωρίσατο. δηλονότι ἐπὶ ἐνιαυτὸν μετὰ τῶν προσκλαιόντων ἵστασθαι, ἐπὶ τρισὶν ἐνιαυτοῖς ἐν ὑποπτώσει εἶναι, καὶ μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξιέναι, καὶ οὕτω δέχεσθαι. ἐρωτήσει δέ τις, ὡς τοῦ προληφθέντος τετάρτου κανόνος διαλαμβάνοντος τὴν τριγαμίαν πορνείαν κεκολασμένην παρὰ τῶν πατέρων ὀνομασθῆναι, καὶ ἐξισοῦντος ἐν πᾶσι ταύτας, πῶς ὁ παρὼν κανών φησιν, ἀποσιωπηθῆναι τὴν πολυγαμίαν παρὰ τῶν πατέρων, ὑπερέχειν δὲ καὶ τῆς πορνείας τὸ ταύτης ἁμάρτημα; Λύσις. τριγαμία μὲν τῷ νόμῳ ἐπιγινώσκεται, τετραγαμία δὲ καὶ ἐφεξῆς, οὔτε τοῖς κανόσιν, οὔτε τοῖς νόμοις ἐδέχθη. πᾶν γοῦν γαμικὸν συνάλλαγμα τοὺς ὅρους ὑπερβαῖνον τῆς τριγαμίας πολυγαμία ὀνομάζεται. ἐκεῖσε τοίνυν περὶ τριγαμίας ὁριζόμενος, ὠνόμασεν οὐ τὴν πολυγαμίαν κεκολασμένην πορνείαν, ἀλλὰ τὴν τριγαμίαν, διὰ τὸ ἐπιγινώσκεσθαι ταύτην καὶ τῷ νόμῳ, καὶ μὴ διασπᾶσθαι παρὰ τῆς ἐκκλησίας, καθὼς τοῦτό φησιν ὁ ι΄. κανών. ἐνταῦθα δὲ περὶ πολυγαμίας διαλαμβανόμενος, εἴρηκε ταύτην καὶ πορνείας εἶναι χείρονα καὶ εἰκότως. ὁ μὲν γὰρ πορνεύων ἑαυτὸν καὶ μόνον ἀδικεῖ, ὡς εἰς τὸν ἀσελγείας δυσδιεξίτητον βόθυνον ἐπιρρίπτων ἑαυτὸν ἑκόντι· ὁ δὲ τέταρτον ἢ πέμπτον γάμον ποιούμενος καταπορχεῖται μὲν τῶν θείων κανόνων, καὶ νόμων τῶν κωλυσάντων τὸ ἀθέμιτον τοῦτο ἔργον· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς γνησίους παῖδας τούτου, ὡς τοῖς γνησίοις σπορίμοις αὐτοῦ ὑποσπείρων τέκνων παρανόμων ζιζάνια. ἵνα γοῦν ἀπέχωνται οἱ πιστοὶ τῶν τοιούτων ἀθέσμων γάμων, ὥρισεν ὁ ἅγιος ἐπὶ πλέον τῶν πορνευόντων τοὺς τοιούτους κολάζεσθαι μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τοῦ κακοῦ τὴν ἀπόστασιν. ἔτι ἐρωτήσει τις, ὡς τῆς πορνείας ἐπὶ ἑπταετίαν ἐπιτιμωμένης, καθὼς τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ νθ΄. κανόνος, πῶς ὁ παρὼν κανὼν ὀνομάζων τὴν πολυγαμίαν χείρονα τῆς πορνείας, ἐπιτιμᾷ αὐτὴν ἐπὶ δ΄. ἐνιαυτοῖς; Λύσις. τινὲς λύοντες τὸ ἀμφίβολον ἐπὶ τετραετίαν εἶπον κολάζεσθαι τοὺς πόρνους, χρώμενοι καὶ τῷ κβ΄. κανόνι τοῦ ἁγίου πατρός. σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸν θ΄. κανόνα, καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ, καὶ εἰπὲ ὅτι ὁ μὲν πόρνος ἐπὶ ἑπταετίαν ἐπιτιμᾶται, ὁ δὲ πολυγαμήσας, καὶ ὑπὲρ ἑπταετίαν. ἐπεὶ γὰρ δ΄. εἰσὶ τόποι τῶν ἐπιτιμίων, καὶ ὥρισθη

τοῦτον

A τοῦτον ἐπὶ ἐνιαυτὸν προσκλαίειν, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπίπτειν· ἀναλόγως δὲ τοὺς λοιποὺς τόπους δηλονότι ἀναγκασθήσεται, δῆλον ὅτι τὸν τοῦ ἀκροωμένου, καὶ τὸν τοῦ συνεστῶτος, καὶ εἰ μὴ εἰς πλεῖον καὶ οὗτοι παρατείνωσιν, ἀλλά γε τοῖς εἰς τετραετίαν συναποσωθήσονται, ὡς εἶναι τοὺς ὅλους χρόνους τοῦ ἐπιτιμίου ὀκτώ. ὅτι δὴ τινες πολυγαμίαν ἐνταῦθα τὴν ἀδιάφορον πορνείαν ὠνόμασαν, ἀκουέτωσαν ὅτι γάμος, οὐ τὸ συμφθαρῆναι μόνον ἐστὶ κατὰ τὴν χυδαιοτέραν διάλεκτον, ἀλλὰ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια καὶ συγκλήρωσις τοῦ βίου παντὸς, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία· καὶ ὅτι ὁ γάμος, οὐκ ἀπὸ μόνης τῆς συναφείας συνίσταται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῶν συναλλαξάντων. φησὶ γὰρ τὸ δ΄. B κεφ. τοῦ δ΄. τίτλου τοῦ μα΄. βιβλίου· προῖκα μὲν ἀποτελεῖ γάμος, γάμον δὲ προῖκες οὐ ποιοῦσιν, ἀλλ' ἡ τῶν συνοικούντων ἀμοιβαία διάθεσις. περὶ δὲ τριγαμίας ἀνάγνωθι καὶ τὸν ὄπισθεν κατατεθέντα νόμον τῆς ἑνώσεως τὸν γενόμενον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

natur, convenienter in reliquis quoque locis servire cogetur, audientis scilicet, & consistentis, & si ii non in majus tempus deducantur, ad quatuor certe annorum quantitatem saltem redigentur, ut sint omnes anni pœnæ, octo. Quia autem nonnulli polygamiam indiscriminatim pervadentem fornicationem hic nominarunt, audiant quod matrimonium non est solum conjungi contusiore modo loquendi, sed viri & mulieris conjunctio, & totius vitæ consortium, divinique & humani juris societas, & quod matrimonium non ex sola conjunctione consistit, sed etiam ex eorum qui contraxerunt affectione. Dicit autem iiii. capitu. tit. xli. lib. Dotem quidem efficit matrimonium, sed dotes matrimonium non faciunt: sed eorum qui simul habitant mutua affectio. De trigamia autem lege & superius positam unionis decisionem, quæ tacta est tempore Constantini Porphyrogenneta Imperatoris.

ΖΩΝΑΡ. Τὴν πολυγαμίαν, ἤτοι τὸ πολλὰς ἀγαγέσθαι τὸν αὐτὸν γυναῖκας· εἰ καὶ μὴ ὁμοῦ, κτηνῶδες εἶναι φησὶ, καὶ οὐκ ἀνθρώπινον· ἢ καὶ τὸ πολλαῖς μίγνυσθαι καὶ ἀδιαφόρως ἔχειν πρὸς τὴν μῖξιν, ὅπερ καὶ πλέον εἶναι τῆς πορνείας παρίσταται, ἀντὶ τοῦ C δοκεῖ καὶ κρίνεται ἡμῖν. διὸ εὔλογον τοὺς τοιούτους ὑποβάλλεσθαι τοῖς κανόσιν. καὶ ἑξῆς, ἐπάγει τοὺς χρόνους τοῦ ἐπιτιμίου δοκοῦντας τέσσαρας εἶναι· πῶς δὲ πλέον τῆς πορνείας εἶναι εἰπὼν ὁ ἅγιος τὴν πολυγαμίαν, τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ἐπὶ ταύτης ὥρισε τάχα; τετραετία γὰρ ἡ πορνεία ἐπιτιμᾶται κατὰ τοὺς πατέρας. οἶμαι δὲ πλείονα τὸν χρόνον ἐνταῦθα συνάγεσθαι, καὶ ὑπὲρ τὴν τετραετίαν. ὁ μὲν γὰρ πορνεύσας, ἐνιαυτὸν προσκλαίειν ὥρισται, τῷ δὲ δευτέρῳ ἀκροᾶσθαι, τῷ τρίτῳ μετανοεῖν, ἤγουν ἐν ὑποπτώσει εἶναι, καὶ μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξιέναι· τῷ τετάρτῳ, συνίστασθαι μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ μετὰ τοῦτο ἀξιοῦσθαι τῶν θείων δώρων, κατὰ τὸν εἰκοστὸν δεύτερον κανόνα. D ὁ δὲ πολυγαμίαν ἁμαρτήσας, ἐνιαυτὸν προσκλαίειν ὠρίσθη, ἐν τρισὶν ὑποπίπτειν· ὅ ἐστι, τὸ μετὰ τῶν κατηχουμένων ἵστασθαι, καὶ συνεξιέναι αὐτοῖς, καὶ οὕτως δεκτὸν εἶναι, εἰς σύστασιν δηλαδὴ μόνην, ὥστε κἀκεῖ διατρίψαι, ἐφ' ὅσον οἰκονομῶν αὐτὸν κρινεῖ· οὕτω καὶ εἰς τὴν τῶν ἁγιασμάτων μετάληψιν δέχεσθαι. ζήτει καὶ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανόνα τρίτον.

ZONAR. Polygamiam, cum nimirum plures uxores, etiamsi non simul omnes, quispiam ducit, belluinam rem esse asserit, non humanam: vel etiam cum quis pluribus jungitur, indiscretoque, ac vago utitur concubitu, quod etiam fornicatione gravius esse nobis probatur, hoc est, à nobis existimatur, ac judicatur. Proinde rationi consentaneum est, ejusmodi homines canonibus subjici; deinde vero tempora mulctæ subjungit, quæ videntur quatuor annis definiri. Sed quonam modo, cum graviorem esse fornicatione polygamiam vir sanctus dixerit, idem pœnæ tempus in utraque forsitan constituit? Quadriennio namque ex Patrum decretis fornicatio punitur. Ego vero hoc loco tempus quadriennio longius conflari censeo. Qui enim fornicatus est, uno anno deflere, secundo inter audientes esse, tertio pœnitentiam agere, hoc est in substratione degere, & cum catechumenis exire decretum est: quarto cum fidelibus consistere, ac deinde divinorum munerum participem fieri, ut in vigesimo secundo canone videre est. Qui vero polygamiæ crimine est implicitus, uno anno deflere jubetur, deinde tribus substerni, quod est, stare cum catechumenis, & cum iisdem exire, atque hoc pacto admitti, eousq; videlicet tantum, ut cum fidelibus consistat, ibique immoretur quoad ei, cui ipsius cura commissa est, visum fuerit: ac tum demum ad sanctorum quoq; munerum communionem aditus pateat. Vide Neocæsarianæ quoque synodi canonem tertium.

ΑΡΙΣΤ. Οἱ πολύγαμοι κτηνώδεις· ἀλλ' οὖν μετὰ τετραετίαν δεχέσθωσαν.

E Οὗτοι τοῦ μύσους ἀφιστάμενοι καὶ τὸν παράνομον διαλύοντες γάμον, ἐπὶ τέσσαρσιν ἔτεσιν ἐπιτιμηθήσονται, εἰ καὶ πλέον πορνείας ἐστὶ τὸ ἁμάρτημα· ἕνα μὲν γὰρ ἐνιαυτὸν προσκλαύσουσιν, ἐν τρισὶ δὲ ὑποπέσουσι, καὶ οὕτω δεχθήσονται.

ARIST. *Polygami sunt belluini. Verumtamen post quadriennium recipiantur.*

Hi à scelere conversi, & impium dissolventes matrimonium, quatuor annis punientur, etsi peccatum sit plusquam fornicatio: uno enim anno deflebunt, tribus autem substernentur, & sic recipientur.

ΚΑΝΩΝ πα΄.

CANON LXXXI.

ΒΑΛΣ. Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῇ βαρβάρων καταδρομῇ παρέβησαν τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, ὅρκους ἐθνικοὺς τελέσαντες, καὶ ἀθεμίτων τινῶν γευσάμενοι τῶν ἐν τοῖς εἰδώλοις τοῖς μαγικοῖς προσενεχθέντων αὐτοῖς, οὗτοι κατὰ τοὺς ἤδη F παρὰ τῶν πατέρων ἐξενεχθέντας νόμους, καὶ κανόνας οἰκονομείσθωσαν. οἱ μὲν γὰρ ἀνάγκην χαλεπὴν ἐκ βασάνων ὑπομείναντες, καὶ μὴ φέροντες τοὺς πόνους, καὶ ἑλκυσθέντες πρὸς τὴν ἄρνησιν, ἐν τρισὶν ἔτεσιν ἄδεκτοι ἔστωσαν, καὶ ἐν δυσὶν ἀκροάσθωσαν, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπεσόντες, οὕτω δεκτοὶ γενέσθωσαν εἰς τὴν κοινωνίαν. οἱ δὲ ἄνευ ἀνάγκης μεγάλης προδόντες τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, καὶ ἁψάμενοι τῆς τραπέζης τῶν δαιμονίων, καὶ ὀμόσαντες ὅρκους Ἑλληνικοὺς ἐκβαλλέσθωσαν μὲν ἐν τρισὶν ἔτεσι, καὶ ἐν δυσὶν ἀκροάσθωσαν, ἐν ὑποπτώσει δὲ εὐξάμενοι, ἐν τρισὶ-

Quandoquidem multi in barbarorum incursione fidem in Christum violarunt, factis sacramentis gentilibus & quibusdam nefariis, quæ idolis magicis oblata sunt ab eis gustatis, ii secundum leges à patribus jam editas, & canones dispensentur. Qui enim gravem necessitatem ex tormentis sustinuerunt, & non ferentes labores ad negationem tracti sunt, tribus annis sint non recipiendi, & in duobus audiant, & cum tribus annis substrati fuerint, sic ad communionem admittantur. Qui autem sine magna necessitate fidem in Deum prodiderunt, & dæmoniorum mensam attigerunt, & Græca sacramenta jurarunt, tribus quidem annis ejiciantur, duobus audiant, postquam autem in substratione tribus annis oraverint, & in aliis tribus cum fidelibus ad oratio- nem

nem constiterint, sic admittantur ad boni communionem.

Bals. Ancyrana synodus satis definiit quid debeat iis fieri qui vi tyrannica idolis sacrificarunt, vel etiam execranda comederunt. His ergo consequenter dicit magnus Basilius, quomodo debeant puniri qui hoc fecerunt, vel ut qui supra modum tormentis affecti sint, vel ut qui sine vi magna fidem in Christum prodiderunt. Quia autem in lxxiii. Canone eum qui Christum negavit, & salutis mysterium transgressus est, sanctus per totam vitam deflere constituit, morientem autem sacramentis dignum haberi, & videntur Canones inter se pugnare, dic non esse idem negare Christ: & Dæmoniis sacrificare, vel Idolis immolata gustare, vel Græca sacramenta jurare. Illud enim est omnino fidei abrogatio, hæc vero inquinamentum & abrogationis apparentia, & propterea primum magis punitur. Vel quod in illo quidem Canone, de iis qui abnegationem sua sponte transfugerunt, & sine necessitate fidem contemptui habuere, sanctus decernit: in hoc vero, de iis qui tormentorum vehementia victi sunt, & de iis qui vim passi sunt, licet non valde vehementem, & cesserunt: unde & mitiores hic pœnas descripsit. Sin autem dicunt fortasse nonnulli ea quæ præsenti canone continentur, locum non habere, quòd fides dei gratia supra rectæ opinionis petram apte stabiliatur, & tyranni pluribus abhinc annis conjectis à martyribus lapidibus obruti sunt: sed tamen multi quoque hodie impiorum Agarenorum manibus capti, & torti, aliquando quidem fidem orthodoxam abjurant, aliquando vero in impiam Mohameti religionem jurant. Alii vero sua etiam sponte se in infidelitatis speluncam projiciunt. Qui quidem omnes ex hoc præsenti Canone curabuntur, post confessionem, & convenientem pœnitentiam. De iis autem qui execranda comederunt, lege diversos Canones Syn. Ancyranæ, & scies quomodo ii puniantur.

Zonar. Nonnulli in barbarorum incursione captivi abducti, vetita quædam gustavere: hoc est, idolothyta, & magica, magicis videlicet ritibus immolata, & juramenta Gentilium usurpavere, vel idola nominantes vel Græcorum Deos, vel solem, astraque alia, quæ illi venerabantur pro Diis. In hisce igitur hominibus puniendis, non eodem modo cum omnibus agendum esse Patres decreverunt, sed aliter quidem cum iis qui tormentis aspere divexati, & cruciatuum gravitate superati sunt, aliter vero cum iis, qui modica vi illata, fidem prodiderunt, ac idolothytis apposuêre manus, jurisque jurandi illegitimos adhibuêre modos; ex ea nimirum, quæ hoc Canone præscribitur distinctione. Septuagesimo tertio vero Canone, qui Christum negavit, ac salutis mysterium violavit, toto vitæ tempore deflere, hic sanctus decrevit, tum in extremo spiritu sanctorum munerum participem fieri. Dici itaque potest, non idem esse Christum negare, ac immolare dæmoniis, & gustare idolothyta, & ex Græcorum ritibus jurare; Illud namque eversionem omnimodam fidei continet, hoc vero fidem polluit, speciémque tantummodo eversionis præbet. Proinde graviori pœna prius illud punitur. Vel dixeris illo Canone de iis qui sua sponte à fide desciverant, eamque nulla necessitate adacti abjecerant, decrevisse; hoc vero Canone de iis actum qui tormentorum gravitate superati, quique vim passi etiamsi non adeo vehementem cesserunt, ac propterea levioribus in eos pœnis animadversum.

A συνέτεσι, καὶ ἐν ἄλλοις τρισὶ συστάντες τοῖς πιστοῖς εἰς τὴν δέησιν, οὕτω δεκτοὶ ἔστωσαν τῇ τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίᾳ.

Bals. Ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ σύνοδος ἱκανῶς διωρίσατο τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς ἀπὸ βίας τυραννικῆς θύσαντας τοῖς εἰδώλοις, ἢ καὶ μιαροφαγήσαντας. ἀκολούθως οὖν ἐκείνοις, φησὶ, καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, πῶς ὀφείλουσιν ἐπιτιμᾶσθαι οἱ τοιοῦτόν τι ποιήσαντες, ἢ ὡς ἄμετρα βασανισθέντες, ἢ ὡς χωρὶς μεγάλης βίας προδόντες τὴν εἰς Θεὸν πίστιν. ἐπειδὴ ἐν τῷ ογ΄. κανόνι ἀρνησάμενον τὸν Χριστὸν καὶ παραβάντα τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον, διὰ βίου ὅλου προσ- B κλαίειν ὁ ἅγιος ὥρισε, θνήσκοντα δὲ ἀξιοῦσθαι τῶν ἁγιασμάτων, καὶ δοκοῦσιν οἱ κανόνες ἐναντιοῦσθαι, εἰπὲ ὅτι οὐκ ἔστι ταυτὸν τὸ ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν, καὶ τὸ θῦσαι τοῖς δαιμονίοις, ἢ εἰδωλοθύτων γεύσασθαι, ἢ ὅρκους Ἑλληνικοὺς ὀμόσαι. τὸ μὲν γὰρ τῆς πίστεως ἀθέτησίς ἐστι παντελῶς, ταῦτα δὲ μίασμα καὶ δόκησις ἀθετήσεως, καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ πλέον τὸ πρῶτον κολάζεται. ἢ ὅτι ἐν ἐκείνῳ μὲν τῷ κανόνι περὶ τῶν αὐτομολησάντων εἰς τὴν ἄρνησιν, καὶ ἄνευ ἀνάγκης ἀθετησάντων τὴν πίστιν, διετάξατο ὁ ἅγιος· ἐν τούτῳ δὲ περὶ τῶν ἡττηθέντων τῇ τῶν βασάνων σφοδρότητι, καὶ περὶ τῶν βίαν παθόντων, κἂν μὴ πάνυ σφοδρὰν, καὶ ἐνδεδωκότων, ὅθεν καὶ μετριώτερον ἐνταῦ- C θα ὑπετύπωσεν ἐπιτίμια. εἰ τάχα δὲ λέγουσί τινες τὰ τοῦ παρόντος κανόνος σχολάσαι διὰ τὸ τὴν πίστιν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἐπὶ πέτραν ὀρθοδοξίας ἀρραγοῦς στηρίζεσθαι, καὶ τοὺς τυράννους λιθοβοληθῆναι πετροβόλοις μαρτυρικοῖς πρὸ χρόνων πολλῶν, ἀλλὰ καὶ σήμερον πολλοὶ ταῖς τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν χερσὶν ἁλώσιμοι γενόμενοι, καὶ βασανιζόμενοι τῇ μὲν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐξόμνυνται, τῇ δὲ τὴν ἄθεον θρησκείαν τοῦ Μωαμὲδ διόμνυνται, ἄλλοι δὲ καὶ ἑκόντι ἑαυτοὺς ἐπιρρίπτουσιν εἰς τὸν τῆς ἀπιστίας βόθρον. οἱ δὲ πάντες κατὰ τὸν παρόντα κανόνα θεραπευθήσονται μετὰ ἐξομολόγησιν, καὶ πρέπουσαν μετάνοιαν. περὶ δὲ μιαροφαγησάντων ἀνάγνωθι τῆς ἐν Ἀγ- D κύρᾳ συνόδου διαφόρους κανόνας, καὶ μάθῃς ὅπως καὶ οὗτοι ἐπιτιμῶνται.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν καταδρομῇ βαρβάρων συλληφθέντες τινὲς, ἀθεμίτων τινῶν ἐγεύσαντο· ἤγουν εἰδωλοθύτων, καὶ μαγικῶν, μαγικαῖς δηλονότι τελεταῖς θυμάτων, καὶ ὅρκους ὤμοσαν ἐθνικοὺς, ἢ εἴδωλα ὀνομάσαντες, ἢ Θεοὺς Ἑλληνικοὺς, ἢ τὸν ἥλιον, ἢ ἀστέρας ἄλλους, οὓς ἐκεῖνοι ἐσέβοντο ὡς Θεούς. τοὺς οὖν τοιούτους, οὐχ ὁμοίως πάντας οἰκονομεῖσθαι οἱ πατέρες διετάξαντο· ἀλλὰ ἄλλως μὲν τοὺς δεινῶς βασανισθέντας, καὶ τῆς βίας ἡττηθέντας τῶν ἀλγεινῶν, ἄλλως δὲ τοὺς ἄνευ μεγάλης E βίας προδόντας τὴν πίστιν, καὶ ἁψαμένους τῶν εἰδωλοθύτων, καὶ ὅρκους ἀπηγορευμένους ὀμόσαντας, κατὰ τὴν διάταξιν δηλαδὴ τοῦ παρόντος κανόνος. ἐν δὲ τῷ ογ΄. κανόνι τὸν ἀρνησάμενον τὸν Χριστὸν, καὶ παραβάντα τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον, διὰ βίου προσκλαίειν ὁ ἅγιος ὥρισε· θνήσκοντα δὲ, ἀξιοῦσθαι τῶν ἁγιασμάτων. ἔστιν οὖν εἰπεῖν, ὅτι οὐ ταυτόν ἐστι, τὸ ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν, καὶ θῦσαι τοῖς δαιμονίοις, καὶ τὸ εἰδωλοθύτων γεύσασθαι, καὶ ὅρκους Ἑλληνικοὺς ὀμόσαι. τὸ μὲν γὰρ τῆς πίστεως ἀθέτησις παντελής. τὸ δὲ μίασμα καὶ δόκησις ἀθετήσεως· καὶ διὰ τοῦτο, μᾶλλον τὸ πρῶτον κεκόλασται. ἢ ὅτι ἐν ἐκείνῳ μὲν τῷ κανόνι, περὶ τῶν αὐτομολη- F σάντων εἰς τὴν ἄρνησιν, καὶ ἄνευ ἀνάγκης ἀθετησάντων τὴν πίστιν, διετάξατο· ἐν τούτῳ δὲ περὶ τῶν ἡττηθέντων τῆς τῶν βασάνων σφοδρότητος, καὶ τῶν βίαν παθόντων, κἂν μὴ πάνυ σφοδρὰν καὶ ἐνδεδωκότων, καὶ διὰ τοῦτο μετριώτερα αὐτοῖς τὰ ἐπιτίμια ἔταξεν.

ΑΡΙΣΤ.

ΑΡΙΣΤ. Οἱ παραβάντες τὴν πίστιν διὰ βασάνων, ὀκταετίαν ὑποπιπτέτωσαν· οἱ δὲ αὐθαιρέτως, δωδεκαετίαν.

Ὅσοι μὲν ἐν τῇ τῶν βαρβάρων καταδρομῇ χαλεπὴν ἀνάγκην ἐκ βασάνων ὑπέμειναν, καὶ τοὺς πόνους μὴ φέροντες, τὴν εἰς Θεὸν παρέβησαν πίστιν, ὅρκους ἐθνικοὺς τελέσαντες, καὶ ἀθεμίτων τινῶν τῶν ἐν τοῖς εἰδώλοις γευσάμενοι, οὗτοι μεταμεληθέντες, καὶ μετὰ δακρύων καὶ συντριβῆς καρδίας ὑποστρέψαντες, ἐν τρισὶ μὲν ἔτεσι μετὰ τῶν ἀκροωμένων, καὶ ἐν ἑτέροις τρισὶ μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων· καὶ οὕτως εἰς τὴν κοινωνίαν ταχθήσονται. ὅσοι δὲ ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης προδόται τῆς εἰς Θεὸν γεγόνασι πίστεως, τραπέζης τῶν δαιμονίων ἁψάμενοι, καὶ ὅρκους Ἑλληνικοὺς ὀμόσαντες· οὗτοι ἐν τρισὶ μὲν προσκλαύσουσιν ἔτεσιν, ἐν δυσὶ δὲ ἀκροάσονται, ἐν τρισὶν ἐν ὑποπτώσει διατελέσουσι, καὶ ἐν ἄλλοις τρισὶ συστήσονται μετὰ τῶν πιστῶν εἰς τὴν δέησιν, καὶ οὕτω τῷ δεκάτῳ ἔτει τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας μεθέξουσι.

A ARIST. *Qui fidem per tormenta violarunt, octo annos substernantur, qui sua vero sponte duodecim.*

Quotquot in Barbarorum incursionibus difficilem necessitatem è tormentis sustinuerunt, & dolores non ferentes, fidem in Deum transgressi sunt, Ethnica juramenta præstantes, & nefaria quædam in idolis degustantes, hi pœnitentia ducti, & cum lachrymis & cordis contritione conversi, tribus quidem annis cum deflentibus collocabuntur, duobus autem cum audientibus, & aliis tribus cum substratis, & sic in communionem recipientur. Quotquot
B autem sine magna necessitate, fidei in Deum proditores fuerunt, dæmoniorum mensam attingentes, & Græcanica jurantes juramenta, hi tribus quidem annis deflebunt, duos autem audient, tres in substratione agent, & in aliis tribus cum fidelibus ad preces consistent, & sic in decimo anno de boni communione participabunt.

ΚΑΝΩΝ πβʹ.

Καὶ περὶ τῶν ἐπιορκησάντων εἰ μὲν ἐκ βίας καὶ ἀνάγκης παρέβησαν τοὺς ὅρκους, κουφοτέροις ὑπόκεινται ἐπιτιμίοις, ὥστε μετὰ ἓξ ἔτη πάντως αὐτοὺς δεκτοὺς εἶναι. οἱ δὲ ἄνευ ἀνάγκης προδόντες ἑαυτῶν τὴν πίστιν ἐν δυσὶν ἔτεσι προσκλαύσαντες, καὶ ἐν δυσὶν ἀκροασάμενοι, καὶ ἐν πέμπτῳ ἐν ὑποπτώσει εὐξάμενοι, καὶ ἐν δυσὶν ἄλλοις ἄνευ προσφορᾶς εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς προσευχῆς παραδεχθέντες, οὕτω πλὴν τάχιον ἀξιόλογον δηλαδὴ μετάνοιαν ἐπιδειξάμενοι, ἀποκατασταθήσονται εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος τοῦ κυρίου.

CANON LXXXII.

De iis etiam qui pejerarunt, si vi quidem & necessitate juramenta transgressi sunt, levioribus pœnis subjiciun-
C *tur, ut post sex annos possint suscipi. Qui autem sine necessitate suam fidem prodiderunt, cum duobus annis defleverint, & duobus annis audiverint, & in quinto in substratione fuerint, & in duobus aliis sine oblatione in orationis communionem suscepti extiterint, ita tandem condigna scilicet pœnitentia ostensa, in corporis Christi communionem recipientur.*

ΒΑΛΣ. Οἱ καταστρωθέντες νόμοι ἐν τῷ ιθʹ. κεφαλ. τοῦ ιγʹ. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος ἀρκοῦσιν εἰς τὸ παραστῆσαί σοι ποῖοι ὅρκοι ἀναψηλαφῶνται· καὶ ἐντεῦθεν μαθήσῃ τίνες εἰσὶν οἱ ἐπίορκοι. ὁ δὲ ξδʹ. κανών, καὶ ὁ παρὼν τοῦ μεγάλου τούτου ἁγίου οὐ διδάσκουσι ποῖοι ἀναψηλαφῶνται ὅρκοι, ἀλλὰ πῶς ἐπιτιμῶνται οἱ ἐπιορκήσαντες. καὶ ἐν μὲν τῷ ξδʹ. κανόνι, ἀπροσδιορίστως ὁ ἅγιος ἀκοινωνησίας ἐπιτιμίῳ ἐπὶ δεκαετίαν τὸν ἐπίορκον καθυπέβαλεν. ἐνταῦθα δὲ διαίρεσιν ποιεῖται τῶν ἐπιόρκων, καὶ τοὺς μὲν ἐξ ἀνάγκης βιασθέντας ἐπιορκῆσαι, μετὰ ἓξ ἔτη δέχεσθαι διωρίσατο, τοὺς δὲ χωρὶς ἀνάγκης μετὰ δώδεκα, ἐπιδειξαμένους μετάνοιαν ἀξιόλογον. καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. σὺ δὲ ἐκείνους τοὺς ἐπιόρκους εἰπὲ κατὰ τὸν παρόντα κανόνα κολάζεσθαι, τοὺς ἑκόντι καὶ διὰ ἐξομολογήσεως τὸ ἁμάρτημα θριαμβεύσαντας, καὶ θεραπείαν αἰτήσαντας· οὐ μὴν τοὺς ὡς ἐπιόρκους κατακριθέντας ἀπὸ κατηγορίας ἑτέρων. ἐκεῖνοι γὰρ σὺν τῇ χρηματικῇ ποινῇ, καὶ πλείονος παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπιτιμηθήσονται· ὁ γὰρ ἔλεγχος, ὡς πολλάκις εἴρηται, διπλασιάζει τὸ τοῦ ἁμαρτήματος ὄφλημα· καὶ ἡ μετάνοια κουφίζει τῆς τιμωρίας τὴν πλάστιγγα. ἴσθι δὲ εἰδὼς ὡς τὸ τῆς ἐπιορκίας ἁμάρτημα πολυειδές ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ δυσθεράπευτον. ἄλλως γὰρ ἐπιτιμᾶται ὁ κατὰ ὀλιγωρίαν ὀμόσας, καὶ ἐπιορκήσας, ἄλλως ὁ κατὰ βίαν, ἄλλως ὁ ἐκ μεταμέλου, ἄλλως ὁ διὰ ἄμυναν, ἄλλως ὁ κατὰ δόλον, ἄλλως ὁ ἀθετήσας ὅρκον γεγονότα διά τι παιγνιῶδες ἢ καὶ ἀπόβλητον, ἄλλως ὁ σωματικὸν ὅρκον παραβάς, ἄλλως ὁ ἔγγραφον· καὶ ἁπλῶς εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ δεξαμένου τὴν ἐξομολόγησιν ἀνάκειται ἡ θεραπεία τῆς ἐπιορκίας. ἐγὼ δὲ εἶδον πολλοὺς ὀμόσαντας ἀπελθεῖν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐπιορκήσαντας, καὶ ἀνεπιτιμήτους συντηρηθέντας· καὶ ἄλλους ἀγράφως ὀμόσαντας εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, καὶ πικρῶς κολασθέντας· ἄλλους κατὰ βίαν ὀμόσαντας, καὶ μηδὲ ὅλως κολασθέντας. ἐρωτομανοῦντας δὲ πόσους εἶδον ἐπομοσαμένους καὶ τοὺς ὅρκους ἀκινδύνως καταπατήσαντας. διὸ χρεών ἐστι τὰ περὶ τούτων ἀκριβῶς ἐξετάζεσθαι, καὶ ἀξίως θεραπεύεσθαι.

BALS. Leges sitæ in xviii. can. xiii. tit. præsentis operis sufficiunt ad ostendendum quænam juramenta retractantur, & ex eis intelliges quinam sint perjuri. lxiiii. autem Canon, & hic præsens magni hujus sancti,
D non docent, quænam retractentur juramenta, sed quomodo puniantur, qui pejerarunt. Et in lxiiii. quidem canone indefinitè sanctus pœnæ excommunicationis perjurum ad decennium subjecit: hic autem facit divisionem perjurorum: & eos quidem qui pejerare necessitate coacti sunt, post sex annos suscipiendos decrevit; eos autem qui sine necessitate, post duodecim condigna ostensa pœnitentia. Atque in his quidem consistit canon. Tu autem dic illos perjuros ex hoc canone castigari, qui sua sponte, & per confessionem de peccato triumpharunt, & medelam petiverunt: non autem illos qui ex aliorum accusatione perjurii condemnati sunt. Illi enim cum pœna pecuniaria
E ab ecclesia quoque magis punientur. Probatio enim, ut superius dictum est, debitum peccati, & pœnitentia pœnæ trutinam elevat. Scias autem, quòd perjurii peccatum est multiplex, & propterea curatu difficile. Aliter enim punitur qui per injuriam juravit, & pejeravit, aliter qui per vim, aliter qui per pœnitentiam, aliter qui propter vindictam, aliter qui per dolum, aliter qui juramentum aspernatur, quod propter ludicrum quippiam vel etiam abjiciendum factum est: aliter qui corporale jusjurandum transgressus est, aliter qui quod scriptis mandatum est. Et ut semel dicam, in illius qui confessionem suscepit prudentia in judicio sita est perjurii medela. Ego e-
F nim vidi multos qui Hierosolyma proficisci juraverant ac pejeraverunt, nulla pœna affectos conservatos fuisse, & alios qui sine scriptis in caput Imperatoris juraverant acriter fuisse castigatos, & alios qui vi juraverant, nullo modo punitos. Vidi autem aliquot amoris insania perculsos juramentis se obstringentes qui sine periculo sua juramenta conculcarunt, & ideo opus est ex exacte examinare, & ut decet curare.

ZONAR. In sexagesimo quarto canone indefinitè Sanctus perjurum excommunicationis pœna ad decem annos punivit: hic autem distinguit perjuros, & eos quidem qui ex necessitate coacti sunt pejerare, post sex annos recipi decernit: Eos verò qui absque necessitate, ad undecim annos esse segregatos, atque ita ad communionem corporis Christi admitti, postquam sufficientem pœnitentiam exhibuerint.

ARIST. *Qui vi coactus pejeravit, post sexennium suscipiatur, qui autem citra necessitatem post duodecim.*

Juravit quispiam aliquid se non facturum, judex forsitan se condemnationi in quendam illatæ non subscripturum, postea à majore coactus potestate, juramentum transgreditur; hic propter vim levioribus pœnis subjicietur, sexennio enim punietur. Qui autem sine vi transgreditur quod juravit, duobus annis cum deflentibus collocabitur, duobus annis cum audientibus, quinque cum substratis, & in aliis duobus cum fidelibus recipietur, & cum iis in precibus communicabit, & sic post undecim annos Christi corpore dignus habebitur.

A ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ ξδ'. κανόνι ἀπεριορίστως, ὁ ἅγιος ἀκοινωνησίας ἐπιτιμίῳ ἐπὶ δεκαετίᾳ, τὸν ἐπίορκον ἐκόλασεν. ἐνταῦθα δὲ διαίρεσιν ποιεῖται τῶν ἐπιόρκων, καὶ τοὺς μὲν ἐξ ἀνάγκης βιασθέντας ἐπιορκῆσαι, μετὰ ἓξ ἔτη δεχθῆναι διωρίσατο· τοὺς δὲ χωρὶς ἀνάγκης, ἐπὶ ια'. ἔτη εἶναι ἀφωρισμένους, καὶ οὕτως δέχεσθαι εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἐπιδειξαμένους μετάνοιαν ἀξιόλογον.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ ἐκ βίας ἐπιορκήσας, μετὰ ἑξαετίαν δεκτός· ἄνευ ἀνάγκης, ἐν δυοκαίδεκα.

B Ὤμοσέ τις τόδε μὴ ποιῆσαι, τυχὸν δικαστὴς, μὴ ὑπογράψαι εἰς τὴν ἐπενεχθεῖσάν τινι καταδίκην τῷ δεῖνι· εἶτα βιασθεὶς ὑπὸ μείζονος ἐξουσίας, παρέβη τὸν ὅρκον· κουφοτέροις οὗτος ἐπιτιμίοις ὑπόκειται διὰ τὴν βίαν· ἐπὶ ἑξαετίαν γὰρ ἐπιτιμηθήσεται. εἰ δὲ ἄνευ τινὸς βίας παρέβη τὸ ὀμοσθέντα, ἐν δυσὶν ἔτεσι, μετὰ τῶν ἀκροωμένων, ἐν πέντε μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων, καὶ ἐν δυσὶν ἄλλοις παραδεχθήσεται μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ τῆς εὐχῆς αὐτοῖς συγκοινωνήσει. καὶ οὕτως μετὰ τὸν ἑνδέκατον χρόνον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀξιωθήσεται.

CANON LXXXIII.

Qui vaticinantur & gentium consuetudines sequuntur, & aliquos in ædes suos introducunt ad veneficiorum inventionem, & eorum expugnationem, cadant in canonem sexennii, & postquam anno defleverint, & anno audierint, in tribus annis substrati, & anno cum fidelibus consistentes, sic admittantur.

BALS. Sæpe quidem simpliciores, & imprudentiores gravius ægrotantes, & non commode curati, existimant se ex magica impostura, vel veneficio ita affici, & ideo ad aliquos etiam gentiles accedunt, asserentes se occulta veneficia in apertum prolaturos, quæ corporalem laborantis sanitatem evertant, & ita se ægrotum ab illo maleficio purgaturos. Eos ergo qui vaticinantur, & non credunt per invocationem nominis Domini, & Dei & servatoris nostri Jesu Christi, & Dei matris, & omnium sanctorum omnem morbum, & omnem ægritudinem curari, omnéque veneficium, & imposturam satanicam, virtute & præsentia pretiosæ & vivificæ crucis à fidelibus expelli, sed potius miraculorum ostentatores, præstigiatorésque, & gentium consuetudines sequuntur, & eos in ædes suas introducunt ad purgandam forte ægritudinem, quæ ex veneficio oritur, dicit sanctus esse sexennio puniendos. Dicet autem quispiam hunc canonem adversari lxv. canoni & lxxii. Illi enim decernunt, ut ii tanquam homicidæ puniantur, scilicet ut vel xx. annis pœna eis imponatur instar voluntariorum homicidarum, vel decem annos instar involuntariorum: hic verò ut sex. Existimo autem esse inter canones differentiam. lxv. enim canon de ipsis opificibus, seu de magicis, & veneficis decernit. Similiter & lxxii. de iis qui se tradunt vatibus, seu de iis qui eadem cum illis sentiunt. Præsens autem canon differt de hominibus, qui eos per errorem secuti sunt, qui asserunt se magica vincula ac ægritudines solvere & curare, non tamen à fide desciverunt. Est itaque differentia eorum qui per se exercent, eorúmque qui se tradunt præstigiatoribus, ut fidem etiam negent, & eorum, qui ab orthodoxa fide non defecerunt, lapsi autem sunt quòd ad aliquos hujusmodi prorsus accesserunt. Et ideo illi quidem longiori tempore puniuntur, hi vero breviori. Lege etiam ii. can. sancti Gregorii Nysseni ex epistola ad Latoium, qui ea ita dividit. Ex eo autem, quod canon meminit hominum qui vaticinantur, apparet, ut existimo, quod qui malo abusi sunt, sexennio punientur. Qui autem semel forte erraverunt, & desciverunt, mitius curabuntur. Et ipse enim hoc reverà factum vidi. Cum enim beatæ in Domino vitæ conjux pii & reli-

ΚΑΝΩΝ πγ'.

C Οἱ καταμαντευόμενοι, καὶ ταῖς συνηθείαις τῶν ἐθνῶν ἐξακολουθοῦντες, ἢ εἰσάγοντές τινας εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακειῶν καὶ καθάρσει, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν τῆς ἑξαετίας, ἐνιαυτὸν προσκλαύσαντες, καὶ ἐνιαυτὸν ἀκροασάμενοι, καὶ ἐν τρισὶν ἔτεσιν ὑποπίπτοντες, καὶ ἐνιαυτὸν συστάντες τοῖς πιστοῖς, οὕτω δεχθήτωσαν.

ΒΑΛΣ. Πολλάκις τινὲς τῶν ἁπλουστέρων καὶ ἀσυνετωτέρων χαλεπῶς νοσηλευόμενοι καὶ μὴ εὐκαίρως θεραπευόμενοι, νομίζουσιν ἀπὸ μαγγανικῆς μαγγανείας ἤτοι φαρμακείας πάσχειν. διὸ καὶ προσέρχονται τισὶν ἐθνικοῖς διϊσχυριζομένοις εἰς τὸ ἐμφανὲς ἀγαγεῖν τὰς φαρμακείας κρυπτομένας καὶ D τὴν σωματικὴν ὑγείαν λυπούσας τοῦ πάσχοντος, καὶ οὕτω καθᾶραι τὸν νοσοῦντα ἐκ τοῦ μιάσματος. τοὺς γοῦν οὕτω καταμαντευομένους, καὶ μὴ πιστεύοντας διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς θεομήτορος καὶ πάντων τῶν ἁγίων, πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν θεραπεύεσθαι, καὶ πᾶσαν φαρμακείαν καὶ μαγγανείαν σατανικὴν τῇ δυνάμει καὶ παρουσίᾳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, ἐκδιώκεσθαι ἀπὸ τῶν πιστῶν, ἀλλ' ἐξακολουθοῦντας μᾶλλον τοῖς τερατολόγοις, καὶ μαγγανοποιοῖς, καὶ ταῖς τῶν ἐθνῶν συνηθείαις, καὶ εἰσάγοντας τοιούτους τινὰς ἐν τοῖς οἴκοις διὰ καθαρισμὸν τάχα τῆς E ἀπὸ τῆς φαρμακείας νοσηλείας, φησὶν ὁ ἅγιος, ἐπὶ ἑξαετίαν ἐπιτιμᾶσθαι. ἐρεῖ δή τις ἐναντιοῦσθαι τὸν παρόντα κανόνα τῷ ξε'. κανόνι καὶ τῷ οβ'. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ διορίζονται τοὺς τοιούτους ὡς φονέας ἐπιτιμᾶσθαι, ἤτοι ἐπὶ εἴκοσιν ἐνιαυτοῖς οἰκονομεῖσθαι κατὰ τοὺς ἑκουσίους φονεῖς, ἢ ἐπὶ δέκα ἔτεσι κατὰ τοὺς ἀκουσίους· ὁ δὲ παρὼν, ἐπὶ ἕξ. οἶμαι δὲ ὅτι διαφορά ἐστι τῶν κανόνων. ὁ μὲν γὰρ ξε'. κανὼν περὶ αὐτουργῶν ἤτοι μάγων καὶ φαρμακῶν ὁροθετεῖ, ὡσαύτως καὶ ὁ οβ'. περὶ τῶν ἐπιδιδόντων ἑαυτοὺς μάντεσιν, ἤτοι φρονούντων ὁμοίως αὐτοῖς. ὁ δὲ παρὼν κανὼν περὶ ἀνθρώπων διέξεισι κατὰ πλάνην ἀκολουθησάντων τισὶ διϊσχυριζομένοις θεραπεύειν καὶ λύειν τὰ μαγγανικὰ δεσμὰ καὶ νοσήματα, μηκέτι δὲ ἀπὸ τῆς πίστεως μεταστάντων. F ὥστε διαφορά ἐστι αὐτουργησάντων καὶ καταπροδόντων ἑαυτοὺς τοῖς γόησιν, ὥστε καὶ τὴν πίστιν ἀρνήσασθαι, καὶ τῶν μὴ ἀποστάντων μὲν ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ὀλισθησάντων δὲ διὰ τὸ ὅλως προσελθεῖν τοιούτοις τισίν, καὶ διὰ τοῦτο, ἐκεῖνοι μὲν πλείοσι χρόνοις ἐπιτιμῶνται, οὗτοι δὲ, ἐν ἥττοσιν. ἀνάγνωθι καὶ τὸν β'. κανόνα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης ἐκ τῆς πρὸς Λητόϊον ἐπιστολῆς οὕτω ταῦτα διαιροῦντα. ἀπὸ δὲ τοῦ μεμνῆσθαι τὸν κανόνα ἀνθρώπων καταμαντευομένων, ἐμφαίνεται ὡς νομίζω, ὅτι οἱ καταχρησάμενοι τῷ κακῷ ἐπὶ ἑξαετίαν

ἑξαετίαν ἐπιτιμηθήσονται. εἰ δὲ ἅπαξ τυχὸν πλανηθέντες καὶ ἀποστάντες, μετρίως θεραπευθήσονται. εἶδον γὰρ τοῦτο καὶ πραγματικῶς. γενομένης τῆς μακαρίτιδος σεβαστῆς κυρᾶς Ζωῆς, τῆς συμβίου τοῦ περιποθήτου ἐκείνου Ἀλεξίου κυροῦ Κομνηνοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀοιδίμου σεβαστοκράτορος, νόσῳ περιπεσούσης βαρείᾳ, καὶ τῶν ἰατρῶν ἀπαγορευσάντων τὴν θεραπείαν αὐτῆς διὰ τὴν τῶν πολυειδῶν νοσημάτων ἐναντιότητα, ἐθνικοί τινες ἐπαγγελλόμενοι θεραπεῦσαι αὐτήν, ὡς δῆθεν ἀπὸ μαγικῶν μαγγανειῶν νοσηλευομένην, συνεργήσαντες ἀδίκως ἐτάσθησαν πολλαὶ καὶ θαυμασταὶ γυναῖκες αὐτῆς. ἐπὶ μὴν καὶ ἄνδρες. ἐρρίπτον δὲ κρυφὰ ἐν γωνίαις κηρόπλαστα εἴδωλα, καὶ σατανικῶς προεμήνυον τὴν τούτων ἀναψηλάφησιν καὶ εὕρεσιν. B καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ δεινὰ διεπράξαντο εἰς καταφρόνησιν τοῦ θεοῦ καὶ τιμωρίαν ἀνθρώπων πολλῶν, καὶ αὐτοὶ μὲν οἱ ἄθεοι ἀπρακτήσαντες, ἄφαντοι ἐγεγόνεισαν. ἡ δὲ πανευγενεστάτη ἐκείνη γυνή, οὐ μόνον οὐκ ἀπώνατό τι, ἀλλὰ καὶ τῇ νόσῳ χρονίως προσταλαιπωρήσασα, ἐκ τοῦ βίου μετέστη, κακὸν ἐφόδιον ἐπιφορτισθεῖσα τὴν ἀπὸ τῶν θείων κανόνων κατ' αὐτῆς ἀγανάκτησιν, ἣν ἐπικουφίσοι κύριος ὁ θεὸς διὰ τὰς ἄλλας ἀγαθοεργίας αὐτῆς. μετὰ θάνατον δὲ ταύτης διὰ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Λέοντος τοῦ Στυπῆ, τινὲς μὲν τῶν προσγενῶν καὶ τῶν ὑποχειρίων αὐτῆς βαρέως ἐπετιμήθησαν, ὡς πλειστάκις κατεμαντευσάμενοι καὶ ὁλοψύχως C τῇ σατανικῇ ἀρρητουργίᾳ πιστεύσαντες. ἕτεροι δέ, διὰ μετρίου ἐπιτιμίου ἐθεραπεύθησαν, ὡς μὴ πλειστάκις μηδὲ ἐκ ψυχῆς τῷ κακῷ ἀκολουθήσαντες. προσεκτέον οὖν τῷ κανόνι, καὶ εἰς θεὸν ἀναθετέον τὰς τῶν νοσηλευομένων θεραπείας, τὸν λόγῳ μόνῳ παραλελυμένας σάρκας συσφίγξαντα. καὶ μὴ προδοτέον ἑαυτοὺς εἰς μαγγανείας σατανικάς, ἀφαιρουμένας μὴ μόνον τὴν τῶν σωμάτων ὑγείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχῶν. ἀνάγνωθι καὶ τὸ κ΄. κεφάλαιον τοῦ ιγ΄. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. καὶ τὸ κε΄. κεφ. τοῦ θ΄. τίτλου, καὶ τὸν κδ΄. κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.

Ἑτέρα ἑρμηνεία.

D Περὶ δὲ τῶν προσερχομένων μάγοις ἢ μάντεσι, καὶ ἐπαοιδοῖς, καὶ τοῖς ποιοῦσι περίαπτα, καὶ ἕτερά τινα δαιμονικά, ἀνάγνωθι τὴν τῆς πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολῆς ἑρμηνείαν τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ τὸν κατὰ Ἰουδαίων ς΄. λόγον αὐτοῦ, διδάσκοντα, ὡς κἂν νεκρὸν ἀναστήσῃ τις μὴ ζῶν ἁγιοπρεπῶς, μὴ πιστευτέον, ἀλλὰ καταργητέον.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ ξε΄. κανόνι τοὺς γόητας, ἢ φαρμακείαν ἐξαγορεύοντας, τῷ φονέως ὑπάγει ἐπιτιμίῳ· οὓς δὲ λέγει ἐνταῦθα, ἐν ἓξ ἀφορίζει ἐνιαυτοῖς, E καὶ οὐκ ἐναντιοῦται ὁ ἅγιος ἑαυτῷ, ἀλλ' ἐκεῖ μὲν περὶ τῶν αὐτουργούντων τὰς γοητείας, καὶ τὰ φάρμακα κεραννύντων εἰς βλάβην ἀνθρώπων διετάξατο, ἢ καὶ τῶν χρωμένων αὐτοῖς, ἐν τοιούτοις· ἐνταῦθα δὲ περὶ τῶν μαντείαις πιστευόντων, χρωμένων τοῖς μάντεσιν, εἰς εὕρεσιν φαρμακειῶν, καὶ εἰς κάθαρσιν τάχα τοῦ ἐκ φαρμακείας μιάσματος, καὶ εἰς ἀποτροπιασμὸν τῆς ἐκ τούτων βλάβης, καὶ θεραπείαν δῆθεν τῶν τοιουτοτρόπως γενομένων παθημάτων. ὁ δὲ κδ΄. κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, πενταετίας ὁρίζει κατὰ τῶν τοιούτων ἀφορισμόν.

F ΑΡΙΣΤ. Οἱ μάντεσι πιστεύοντες ἢ εἰσάγοντές τινας εἰς τὰς οἰκείας αὐτῶν ἐπ' ἀνευρέσει τινῶν φαρμακειῶν ἐνιαυτὸν προσκλαιέτωσαν, ἐνιαυτὸν ἀκροάσθωσαν, τρεῖς ὑποπιπτέτωσαν, καὶ ἐν ἑνὶ συστάντες τοῖς πιστοῖς, δεχθήτωσαν. Σαφής.

A giosi illius domini Alexii Comneni filii inclyti Imperatoris in gravem morbum incidisset, & medici de ejus sanitate desperassent propter multiplicium morborum contrarietatem, quidam ethnici se eam curaturos professi, utpote quæ magicis artificiis laboraret, effecerunt ut multæ & admirandæ ejus fœminæ, & viri etiam injustè examinarentur. Clam autem projiciebant imagines ex cera factas, & satanicè eorum contrectationem & inventionem significabant, atque etiam multa alia gravia fecerunt in Dei contemptum, multorum hominum supplicium. Et ipsi quidem impii cum rem efficere non potuissent, evanuerunt. Nobilissima autem illa mu-B lier non modo nihil adjumenti adepta est, sed etiam diuturno morbo vexata vita excessit, malo à se suscepto viatico, divinorum scilicet canonum adversus se indignatione, quam Deus propter alia ejus bona opera allevare dignetur. Post ejus autem mortem tempore sanctissimi patriarchæ domini Leonis Stuppæ, nonnulli quidem ejus cognati, & etiam subditi, graviter puniti sunt, ut qui sæpissimè vaticinati essent, & satanicæ nefariæ operationi toto animo credidissent. Alii autem mediocri supplicio curati sunt, ut qui non sæpe, nec ex animo malum illud secuti essent. Est itaque canon attendendus, & Dei judicio relinquenda ægrotantium cura, qui solo verbo dissolu-C tas carnes astringit, nec se tradere oportet satanicis imposturis, quæ non solam corporum sanitatem auferunt, sed etiam animarum. Lege vigesimum Caput decimi tertii tituli præsentis operis, & vigesimum quintum Caput noni tituli, & vigesimum quartum Canonem Synodi Ancyranæ.

Alia Interpretatio.

D De iis autem qui ad magos, & vates, & incantores, & ad eos accedunt qui amuleta & alia quædam dæmonica faciunt, lege Chrysostomi interpretationem Epistolæ ad Colossenses, ejusdémque homiliam sextam in Judam, quæ docet, quod siquis sanctam non agens vitam mortuum resuscitaverit, ei non est credendum, sed rejiciendus est.

Zonar. Sexagesimo quinto canone, qui præstigias, aut veneficium fatentur, homicidarum pœnis subjicit: Quos vero hîc memorat, sexennio segregatos esse jubet. Neque vero secum ipse vir sanctus pugnat: sed ibi qui-E dem, de iis qui præstigias per se ipsi exercent, ac venena ad perniciem hominum miscent, decrevit, vel etiam de iis qui illorum opera ad ejusmodi res utuntur: hoc loco vero de iis qui vaticiniis credunt, vatibúsque utuntur ad veneficiorum inventionem, atque ad maculas forte, quæ ex veneficiis inhæserant, expurgandas, illatásque inde noxas averruncandas, ac medicinam morbis, per ejusmodi importatis, adhibendam. Cæterum vigesimus quartus Ancyranæ synodi canon, quinquennii segregationem in ejusmodi homines decernit.

F Arist. *Qui vatibus fidem habent & in ædes suas aliquos introducunt ad veneficiorum inventionem, uno anno defleant, altero audiant, tribus substernantur, & cum uno constiterint inter fideles, admittantur.* Perspicuus.

A

ΑΡΙΣΤ. Μὴ χρόνῳ κρίνῃς, ἀλλὰ τρόπῳ τὰ ἐπιτίμια. εἰ δ' ἐμμένωσι ταῖς ἁμαρτίαις, καὶ ἀντιλέγοιεν, σὺ δὲ σῶζε τὴν οἰκείαν ψυχήν.

Τὰ μὲν ἐπιτίμια ὡρίσθησαν, ὡς ἐγράφησαν. οὐ δεῖ δὲ πρὸς τὸν χρόνον τῶν ἐπιτιμίων ἀφορᾷν, ἀλλὰ πρὸς τὸν τρόπον τῆς μετανοίας. καὶ εἰ μετὰ δακρύων καὶ συντετριμμένης καρδίας, καὶ ταπεινώσεως ἰσχυρᾶς τὰς ἐξομολογήσεις ποιοῦνται οἱ ἁμαρτάνοντες, καὶ ἀφίστανται τοῦ κακοῦ, καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς ἐκζητοῦσι τὸν κύριον, ἔξεστι τῇ ἐξουσίᾳ τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐμπεπιστευμένῳ, τὸν χρόνον αὐτῶν ἐλαττῶσαι. ἐὰν δὲ δυσαποσπάστως ἔχωσι τῶν ἰδίων ἐθῶν οἱ πταίοντες, καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῆς σαρκὸς δουλεύειν μᾶλλον αἱρῶνται, ἢ τῷ κυρίῳ, καὶ τὴν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ζωὴν μὴ καταδέχωνται, οὐδεὶς πρὸς αὐτοὺς λόγος ἐπιτιμίων. ἐν γὰρ λαῷ ἀπειθεῖ καὶ ἀντιλέγοντι δεδιδάγμεθα ἀκούειν, ὅτι σώζων σῶζε τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. B

Aris t. *Ne tempore, sed modo pœnas expendas: si autem in peccatis permaneant & contradicant, tu vero serva animam tuam.*

Pœnæ quidem definitæ fuerunt, prout scriptæ sunt. Non ad tempus autem pœnarum, sed ad modum pœnitentiæ respicere oportet. Et si cum lachrymis & contritione cordis & humiliatione seria & impensa confiteantur peccatores, & à malo desistant, & Dominum ex toto animo quærant, licebit ei, cui ligandi & solvendi commissa est potestas, earum tempus contrahere: sin vero à propriis moribus haud facile avellantur ii, qui offendunt, & peccato & carnis voluptatibus, quàm Domino, servire maluerint, nec vitam ex Evangelio institutam suscipiant, nulla ad illos pœnarum ratio est. In immorigero enim & rebelli populo audire docti sumus; Servans serva animam tuam.

ΚΑΝΩΝ πε'.

Μὴ τοίνυν καταδεξώμεθα συναπόλλυσθαι τοῖς τοιούτοις, ἀλλὰ φοβηθέντες τὸ βαρὺ κρίμα καὶ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως τοῦ κυρίου πρὸ ὀφθαλμῶν λαβόντες, μὴ θελήσωμεν ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις συναπόλλυσθαι. εἰ γὰρ μὴ ἐπαίδευσεν ἡμᾶς τὰ φοβερὰ τοῦ κυρίου, μηδὲ αἱ τηλικαῦται πληγαὶ εἰς αἴσθησιν ἡμᾶς ἤγαγον, ὅτι διὰ τὴν ἀνομίαν ἡμῶν ἐγκατέλιπεν ἡμᾶς ὁ κύριος, καὶ παρέδωκεν εἰς χεῖρας βαρβάρων, καὶ ἀπήχθη αἰχμάλωτος εἰς τοὺς πολεμίους ὁ λαὸς, καὶ παρεδόθη τῇ διασπορᾷ, διότι ταῦτα ἐτόλμων, οἱ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ περιφέροντες, εἰ μὴ ἔγνωσαν μηδὲ συνῆκαν, ὅτι διὰ ταῦτα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ, τίς ἡμῖν κοινὸς πρὸς τούτους λόγος; ἀλλὰ διαμαρτύρεσθαι αὐτοῖς καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας καὶ δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ ὀφείλομεν, συναπάγεσθαι δὲ αὐτῶν ταῖς πονηρίαις, μὴ καταδεχόμεθα, προσευχόμενοι μάλιστα μὲν κερδῆσαι αὐτοὺς καὶ ἐξελέσθαι τῆς παγίδος τοῦ πονηροῦ. ἐὰν δὲ τοῦτο μὴ δυνηθῶμεν, σπουδάσωμεν τὰς γοῦν ἑαυτῶν ψυχὰς τῆς αἰωνίου κατακρίσεως περισώσασθαι.

Canon LXXXV.

Ne itaque cum eis perire in animum inducamus, sed grave judicium formidantes, & terribilem retributionis diem præ oculis habentes, ne velimus unà cum alienis peccatis perire, si enim nos non docuerunt terribilia Domini: nec tot plagæ nos in sensum deduxerunt, quòd propter nostram iniquitatem nos dereliquit Dominus, & tradidit in manus barbarorum, & populus ad hostes captivus adductus est, & dispersioni traditus, eo quòd ea audebant qui Christi nomen circumferebant, si non noverunt, nec intellexerunt, quòd propter hæc venit in nos ira Dei; quæ est nobis communis cum his ratio? sed & noctu & interdiu, & publicè, & privatim ipsis testificari debemus: cum eorum autem improbitatibus abire nolumus, eos quidem lucrifacere optantes, & à mali laqueo eripere. Sin autem hoc non possumus, studeamus nostras animas ab æterna condemnatione servare.

ΒΑΛΣ. Ταῦτα παραινετικὰ ῥήματά εἰσι πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πάντας τοὺς δυναμένους δεσμεῖν καὶ λύειν. παρακαλεῖ γὰρ αὐτοὺς μὴ συναινεῖν τοῖς ἁμαρτάνουσι, μηδὲ ἀνέχεσθαι τὴν κοινωνίαν τῶν ἐπιμενόντων ταῖς ἁμαρτίαις, κἀντεῦθεν τούτοις συναπόλλυσθαι, ἀλλὰ διηνεκῶς νουθετεῖν αὐτοὺς χάριν τοῦ ἀποστῆναι τοῦ κακοῦ, καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τούτων. εἰ δὲ πολλάκις οὐ δυνηθῆτε φησὶ διορθώσασθαι τούτους, σπουδάσατε ἑαυτοὺς ἐκ τούτων ἀποξενῶσαι· καὶ οὕτω περισωθήσεσθε καὶ ἐκ τῆς αἰωνίου κολάσεως. E

Bals. Hæc verba suasoria sunt ad antistites, & omnes qui habent potestatem ligandi, & solvendi. Hortatur enim ipsos ne peccatis consentiant, nec eorum communionem sustineant qui in peccatis perseverant, & ideo cum illis pereant. Sed eos perpetuo admoneant, ut à malo desistant & orent pro eorum salute. Sin autem, inquit, eos corrigere non possitis, studete vosmet ab eis alienare, & sic ab æterno etiam supplicio servemini.

A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΟΔΩΡΟΝ Ἐπίσκοπον Ταρσοῦ· περὶ τοῦ δύο ἀδελφὰς ἀγομένου εἰς γάμον.

ΒΑΛΣ. Τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐμνήσθη ὁ ἅγιος ἐν τῷ κγʹ. κανόνι αὐτοῦ. ἀπεστάλη δὲ πρὸς Διόδωρον Ταρσοῦ ἐπίσκοπον, ὃς ἐρωτηθεὶς παρά τινος, εἰ δύναιτο τῆς γυναικὸς αὐτοῦ θανούσης τὴν ἐκείνης ἀδελφὴν ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον, ἀπεκρίνετο ἐγγράφως μὴ κωλύεσθαι· τοῦ δὲ μεγάλου Βασιλείου ἀπαγορεύοντος τὸν τοιοῦτον γάμον, B ἡ τοῦ Διοδώρου ἔγγραφος ἀπόκρισις ἐνεφανίσθη αὐτῷ, τὸν εἰρημένον ἐπιτρέπουσα γάμον. ὅθεν ἀπέστειλεν αὐτῷ ταῦτα.

ΚΑΝΩΝ πζʹ.

Ἀφίκετο πρὸς ἡμᾶς γράμματα τὴν ὑπογραφὴν ἔχοντα Διοδώρου· τὰ δὲ ἐφεξῆς ἄλλου τινὸς πρέποντα εἶναι ἢ Διοδώρου. δοκεῖ μοι γάρ τις τῶν τεχνικῶν τὸ σὸν πρόσωπον ὑποδὺς, οὕτως ἑαυτὸν ἀξιόπιστον ἐθελῆσαι ποιῆσαι τοῖς ἀκροωμένοις· ὃς γὰρ ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, εἰ θεμιτὸν αὐτὸν πρὸς γάμον τῆς τελευτησάσης αὐτῷ γυναικὸς τὴν ἀδελφὴν ἀγαγέσθαι, οὐκ ἔφριξε τὴν ἐρώτησιν· C ἀλλὰ καὶ πράως ἤνεγκε τὴν ἀκοὴν, καὶ τὸ ἀσελγὲς ἐπιθύμημα πάνυ γενναίως αὐτῷ καὶ ἀγωνιστικῶς συγκατέπραξεν. εἰ μὲν οὖν παρῆν μοι τὸ γράμμα, αὐτὸ ἂν ἀπέστειλα, καὶ ἐξήρκεις σαυτῷ τε ἀμύναι καὶ τῇ ἀληθείᾳ. ἐπεὶ δὲ ὁ δείξας πάλιν ἀφείλετο, καὶ ὥσπερ τι τρόπαιον καθ' ἡμῶν περιέφερε, κεκωλυκότων τὸ ἐξ ἀρχῆς, ἔγγραφον λέγων ἔχων τὴν ἐξουσίαν, ἀπέστειλα νῦν σοι, ὥστε διπλῇ τῇ χειρὶ ὑμᾶς ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν νόθον ἐκεῖνον λόγον, καὶ μηδεμίαν αὐτῷ ἰσχὺν καταλιπεῖν· ἵνα μὴ ἔχῃ βλάπτειν ῥᾳδίως τοὺς ἐντυγχάνοντας.

D ΒΑΛΣ. Ἀνατρέψαι τὰ παρὰ τοῦ Διοδώρου μέλλων ὁ ἅγιος, τεχνικῶς μέτεισι τὴν ἀνατροπὴν, καὶ περικαθιστᾷ τὸν οἰκεῖον λόγον, ἵνα μὴ δοκῇ ἐντρέπειν αὐτὸν, καὶ οὕτως ἐνστατικώτερον αὐτὸν ἀπεργάσηται, καί φησιν· ὅτι τὸ γράμμα εἰς ὄνομα μὲν σὸν ἐπεγέγραπτο· δοκεῖ δέ μοι, ὅτι ἄλλος τῶν τὰ τοιαῦτα τεχνάζεσθαι καὶ μηχανᾶσθαι ἐπιτηδείων, θέλων ἀξιόπιστον ποιῆσαι τὸν οἰκεῖον λόγον, ἐπέγραψε τῷ γράμματι τὸ σὸν ὄνομα. ὅστις ἐρωτηθεὶς, εἰ θεμιτὸν ἦν, εἰ νόμιμον ἢ δίκαιον ἐπὶ τὴν ἀδελφὴν τῆς τελευτησάσης ἰδίας γυναικὸς ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον, τὸ ἀσεβὲς ἐρώτημα τῷ ἐρωτήσαντι συγκατέπραξεν, ἀντὶ τοῦ, διὰ τὸ ἐπιτρέψαι τὴν ἀσέλγειαν, κἀκεῖνος δοκεῖ κοινωνῆσαι τῆς πράξεως. E εἰ μὲν οὖν εἶχεν, φησὶ, τὸ γράμμα, ἔπεμψα ἂν σοι αὐτὸ, καὶ ἤμυνας ἂν ἑαυτῷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ, ἤτοι ἐβοήθησας ἄν, ὡς ψευδῶς τάχα κατηγορηθεὶς εἰπεῖν καὶ γράψαι ἀθέμιτα, ὅπερ καὶ σοῦ καθάπτεται καὶ τῆς ἀληθείας· τῆς μὲν ἀληθείας, ὡς τοῦ ψεύδους ἐκείνης προτιμηθέντος, σοῦ δὲ, ὡς ἐπιτρέψαντος ἃ μὴ ἐχρῆν. ἐπειδὴ δὲ ὁ δείξας πάλιν ἀφείλετο, καὶ ὥσπερ δὲ τρόπαιον καθ' ἡμῶν περιέφερε· τρόπαιον δέ ἐστι σημεῖόν τι τῷ νικήσαντι ἐν πολέμῳ διδόμενον, ἵν' εἴη δῆλον ἐκ τούτου ἡ τρέψασα μοῖρα τοὺς πολεμίους· ὅθεν ὀνομάζεται τρόπαιον, ἐκ τοῦ τροπὴν τῶν πολεμίων γενέσθαι, τρεψάντων τὰ νῶτα τοῖς ἐναντίοις. F ἐπεὶ οὖν γράμμα οὐκ ἔχω, ἐπέστειλα νῦν σοι, ἵνα ἐπέλθωμεν, ἵνα ἀνταγωνισώμεθα διπλῇ τῇ χειρὶ, τῇ ἐμῇ δηλαδὴ, καὶ τῇ σῇ, κατὰ τοῦ νόθου ἐκείνου λόγου τοῦ ξένου καὶ τοῦ πεπλασμένου, καὶ μὴ ἐάσωμεν αὐτῷ δύναμιν, ἵνα μὴ εὐκόλως βλάπτῃ τοὺς ἐντυγχάνοντας αὐτῷ καὶ ἀναγινώσκοντας.

EJUSDEM AD DIODORUM TARsensem Episcopum, de eo qui duas sorores in matrimonium duxit.

BALS. Hujus Epistolæ meminit sanctus in xxiii. suo canone. Missa est autem ad Diodorum Tarsensem Episcopum, qui à quodam interrogatus, an uxore sua mortua sororē illius in matrimonium ducere posset; in scriptis respondit, eum non prohiberi. Cùm autem magnus Basilius ejusmodi matrimonium prohiberet, B scriptis mandata Diodori responsio illi ostensa est, quæ prædictum matrimonium permittebat. Unde illi hæc misit.

CANON. LXXXVII.

Venerunt ad nos literæ Diodori inscriptionem habentes: quæ autem deinceps sequuntur, ea alius potius quam Diodori esse convenit. Videtur enim vafer quispiam tuam personam subiisse, ut se sic auditoribus fide dignum efficeret, qui ab aliquibus interrogatus, an fas sit demortuæ ejus uxoris sororem in matrimonium du- C *cere, interrogationem non abhorruit: sed auditionem æquo animo tulit, & ad salacem ejus cupiditatem valde illi strenuè magnâque contentione auxilium tulit. Si ipse itaque literas haberem, eas ad te misissem, ipseque ad te & veritatem defendendam sufficisses. Quia autem is qui ostendit, rursus abstulit, & adversus nos, qui ab initio prohibueramus, veluti trophæum circuntulit, dicendo se scriptis mandatam habere potestatem: nunc ad te scripsi, ut manu duplici ad illam adulterinam orationem veniamus, & nullas ei vires relinquamus, ne possit eos facile lædere, in quos incidit.*

D BALS. Quæ à Diodoro scripta sunt confutaturus sanctus, confutationem artificiose adgreditur, & ejus dictum ita proponit, ut non videatur ipsum pudore suffundere, & ita eum ad insistendum acriorem efficiat, & dicit; Literæ quidem sub tuo nomine scriptæ fuerant: mihi autem videtur aliquis eorum, qui ad hæc machinanda & excogitanda apti sunt, volens efficere, ut quod à se diceretur fide dignum esset, literis tuum nomen subscripsisse. Qui interrogatus, an fas esset, seu legitimum aut justum sororem uxoris suæ mortuæ in matrimonium ducere; ei, qui interrogavit, in impia interrogatione auxilium tulit, id est, intemperantiam & E libidinem permittendo, ipse quoque videtur fuisse actionis particeps. Si itaque, inquit, literas habuissem, eas ad te misissem, téque & veritatem defendisses, seu tibi auxilium tulisses, ut falsò accusatus, nefaria dicere & scribere, quod te & veritatem tangit. Veritatem quidem, cum falsum illi prælatum fuerit: te autem, ut qui ea, quæ non decet, permiseris. Quia autem is, qui ostendit, rursus abstulit, & tanquam aliquod trophæum adversus nos circuntulit. Est autem trophæum signum aliquod, quod in bello vincenti datur, ut ex eo sit manifestum, quæ pars adversario vicerit. Unde à versis hostibus, dum adversarius terga dant seu vertunt, tro- F phæum nominatum est (à verbo Græco τρέπω, quod verto significat.) Quia ergo non habeo literas, nunc ad te scripsi, ut adgrediamur, ut duplici manu, tua scilicet & mea, contendamus adversus adulterinam illam orationem alienam & confictam; & vires ei non relinquamus, ut non facile eos lædat, qui in illam incidunt & legunt.

CANON LXXXVIII.

A *Primum ergo, quod & in hujusmodi rebus maximi momenti est, consuetudinem apud nos objicere possumus legis vires habentem, eo quod à sanctis viris ritus nobis traditi sunt. Ea autem est ejusmodi; Si quis unquam impuritatis affectu superatus, ad inhonestam duarum sororum societatem lapsus sit, nec hoc matrimonium existimandum, nec eos ad Ecclesiasticum cœtum prius admittendos, quam se invicem separentur: quare & si nihil aliud dici posset, ad mali vitationem sufficeret consuetudo.* B *Sed quia is, qui epistolam scripsit, adulterino argumento hoc malum in vitam inducere conatus est; necesse est, nec nos quidem à rationum auxiliis abstinere, etsi in valde evidentibus ratione major est uniuscujusque præsumptio. Scriptum enim est, inquit, in Levitico; Mulierem Zelotypam super sororem suam non accipies, ad revelandam turpitudinem ejus super ipsam, ipsa adhuc vivente. Ex hoc ergo clarum esse dicit, quòd ea mortua accipere permittitur. Ad hoc itaq; primum quidem illud dicam, quòd quæcunque lex dicit, iis, qui in lege sunt, dicit. Nam sic quidem & circumcisioni & sabbato* C *& ciborum abstinentiæ subjiciemur. Neque enim si aliquid invenerimus, quod nostris voluptatibus congruat, nos ipsos servitutis legis jugo submittemus. Sin autem eorum, quæ sunt in lege grave aliquid apparuerit, tunc ad libertatem in Christo recurremus. Interrogati sumus, an scriptum sit accipere licere uxorem post sororem, diximus id quod est tutum nobis & verum, quòd non scriptum est: ex consequenti autem illatione, quod non dictum est colligere, est ejus qui legem imponit, non ejus qui quæ legis sunt dicit. Nam sic quoq; licebit volenti, adhuc vivente uxore, sororem accipere. Idem enim sophisma in illo quoq; convenit. Scriptum enim est, inquit, Non accipies Zelotypam;* D *quare eam, quæ est à Zelotypia aliena, accipere non prohibuit. Qui itaq; suæ perturbationi favet, dicet mores sororum esse à Zelotypia alienos. Sublata ergo causa, propter quam ambarum cohabitatio est prohibita, quid vetabit quominus sorores accipiantur? Sed hæc non scripta sunt, inquiemus. Sed nec illud definitum est. Consequentiæ tamen intelligentia dat similiter utrisq; potestatem. Oportebat autem ad ea, quæ paulo ante in lege dicta erant, reverti & ea molestia liberari. Videtur enim legislator non quodvis peccati genus comprehendere: sed separatim Ægyptiorum peccata prohibere, unde abierat Israël, & Chananæorum,* E *ad quos transierat. Ita enim habet dictio, Secundum studia Ægypti, in qua habitâstis, non facietis; & secundum studia regionis Chanaan, ad quam ego deducam vos, non facietis, & in legitimis eorum non ambulabitis. Quare verisimile est hoc peccati genus non fuisse usitatum apud gentes: & ideo nec legislatorem illius cautione opus habuisse, sed non docta consuetudine ad abominationis criminationem contentum fuisse. Quodammodo ergo, cum id quod majus est prohibuisset, quod minus est silentio prætermisit; quoniam permultis carnaliter affectis, ne cum viventibus* F *sororibus cohabitarent, patriarchæ exemplum impedimento esse videbatur. Nos autem quid facere oportet, quæ scripta sunt dicere, an quæ silentio prætermissa sunt curiosè perscrutari? Jam enim, non licere patrem & filium una amica uti, in his legibus quidem non scriptum est: sed apud prophetam maximè accusatur. Filius enim, inquit, & pater ad eandem puellam ingrediebantur. Quæcunque autem sunt alia immundarum animi perturbationum genera dæmoniorum schola invenit; divina*

ΚΑΝΩΝ πη΄.

Πρῶτον μὲν οὖν, ὃ καὶ μέγιστον ἐπὶ τῶν τοιούτων ἐστί, τὸ παρ' ἡμῖν ἔθος, ὃ ἔχομεν, προβαλλεῖν, νόμου δύναμιν ἔχον, διὰ τὸ ὑπὸ ἁγίων ἀνδρῶν τοὺς θεσμοὺς ἡμῖν παραδεδόσθαι. τοῦτο δὲ τοιοῦτόν ἐστιν· ἐάν τις πάθει ποτὲ ἀκαθαρσίας κρατηθεὶς ἐκπέσοι πρὸς δυοῖν ἀδελφῶν ἄσεμνον κοινωνίαν, μήτε γάμον ἡγεῖσθαι τοῦτο, μήθ' ὅλως εἰς ἐκκλησίας πλήρωμα παραδεχθῆναι πρότερον, ἢ διαλῦσαι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων. ὥστε εἰ καὶ μηδὲν εἰπεῖν ἦν ἕτερον, ἐξήρκει τὸ ἔθος πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ φυλακήν. ἐπεὶ δὲ ὁ τὴν ἐπιστολὴν γράψας ἐπιχειρήματι κιβδήλῳ κακὸν τοσοῦτον ἐπεχείρησε τῷ βίῳ ἐπαγαγεῖν, ἀνάγκη μηδὲ ἡμᾶς τῆς ἐκ τῶν λογισμῶν βοηθείας ἀπέχεσθαι, καίτοι ἐπὶ τῶν σφόδρα ἐναργῶν μείζων ἐστὶ τοῦ λόγου ἡ παρ' ἑκάστῳ πρόληψις. γέγραπται, φησίν, ἐν τῷ Λευιτικῷ· γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ αὐτῆς οὐ λήψῃ ἀντίζηλον, ἀποκαλύψαι τὴν ἀσχημοσύνην αὐτῆς ἐπ' αὐτῇ, ἔτι ζώσης αὐτῆς. δῆλον οὖν ἐκ τούτου εἶναί, φησιν, ὅτι συγχωρεῖται λαμβάνειν τελευτησάσης. πρὸς δὴ τοῦτο πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἐρῶ, ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. ἐπεὶ οὕτω γε καὶ περιτομῇ καὶ σαββάτῳ καὶ ἀποχῇ βρωμάτων ὑποκεισόμεθα· οὐ γὰρ δὴ, ἐὰν μέν τι εὕρωμεν συντρέχον ἡμῶν ταῖς ἡδοναῖς, τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας τοῦ νόμου ἑαυτοὺς ὑποθήσομεν. ἐὰν δέ τι φανῇ τῶν νομίμων βαρύ τε, πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ ἐλευθερίαν ἀποδραμούμεθα. ἠρωτήθημεν, εἰ γέγραπται λαμβάνειν γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ, εἴπομεν ὅπερ ἀσφαλὲς ἡμῖν καὶ ἀληθὲς, διότι οὐ γέγραπται, τὸ δὲ ἐκ τῆς ἀκολούθου ἐπιφορᾶς τὸ σιωπηθὲν λογίζεσθαι νομοθετοῦντός ἐστιν, οὐ τὰ τοῦ νόμου λέγοντος. ἐπειδὴ οὕτω γε ἐξέσται τῷ βουλομένῳ καταπολμῆσαι, καὶ ἔτι ζώσης τῆς γυναικὸς, λαμβάνειν τὴν ἀδελφήν. τὸ γὰρ αὐτὸ τοῦτο σόφισμα καὶ ἐπ' ἐκείνου ἁρμόζει. γέγραπται γάρ, φησιν, οὐ λήψῃ ἀντίζηλον, ὡς τήν γε ἔξω τοῦ ζήλου λαβεῖν οὐκ ἐκώλυσεν. ὁ δὲ συνηγορῶν τῷ πάθει ἀζηλότυπον εἶναι διοριεῖται τὸ ἦθος τῶν ἀδελφῶν, ἀνῃρημένης οὖν τῆς αἰτίας, δι' ἣν ἀπηγόρευσε τὴν ἀμφοτέρων συνοίκησιν, τί τὸ κωλύον ἔσται λαμβάνειν τὰς ἀδελφάς; ἀλλ' οὐ γέγραπται ταῦτα, φήσομεν· ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνο ὥρισται. ἡ δὲ ἔννοια τῆς ἀκολούθου ὁμοίως ἀμφοτέροις τὴν ἄδειαν δίδωσιν. ἔδει δὲ μικρὸν ἐπὶ τὰ κατόπιν τῆς νομοθεσίας ἐπαναδραμόντα ἀπηλλάχθαι πραγμάτων. ἔοικε γὰρ οὐ πᾶν εἶδος ἁμαρτημάτων περιλαμβάνειν ὁ νομοθέτης· ἀλλ' ἰδίως μὲν ἀπαγορεύειν τὰ τῶν Αἰγυπτίων, ὅθεν ἀπῆρεν ὁ Ἰσραὴλ, καὶ τὰ τῶν Χαναναίων, πρὸς οὓς μεθίστατο. ἔχει γὰρ οὕτως ἡ λέξις, κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τῆς Αἰγύπτου, ἐν ᾗ παρῳκήσατε ἐπ' αὐτῆς, οὐ ποιήσετε· καὶ κατὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Χαναὰν, εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάξω ὑμᾶς ἐκεῖ, οὐ ποιήσετε, καὶ κατὰ τοῖς νομίμοις αὐτῶν οὐ πορεύσεσθε· ὥστε τοῦτο εἰκός που τὸ εἶδος τῆς ἁμαρτίας μὴ ἐμπολιτεύεσθαι τότε παρὰ τοῖς ἔθνεσι· διὸ μηδὲ τῆς ἐπ' αὐτῷ φυλακῆς προσδεηθῆναι τὸν νομοθέτην, ἀλλ' ἀρκεσθῆναι τῷ ἀδιδάκτῳ ἔθει πρὸς τὴν τοῦ μύσους διαβολήν. πῶς οὖν τὸ μεῖζον ἀπαγορεύσας, τὸ ἔλαττον ἀπεσιώπησεν· ὅτι ἐδόκει πολλοὺς τῶν φιλοσάρκων, πρὸς τὸ ζώσαις ἀδελφαῖς συνοικεῖν, τὸ ὑπόδειγμα βλάπτειν τοῦ πατριάρχου. ἡμᾶς δὲ τί χρὴ ποιεῖν, τὰ γεγραμμένα λέγειν, ἢ τὰ σιωπηθέντα περιεργάζεσθαι; αὐτίκα τὸ μὴ δεῖν μιᾷ ἑταίρᾳ κεχρῆσθαι πατέρα καὶ υἱὸν, ἐν μὲν τοῖς νόμοις τούτοις οὐ γέγραπται· παρὰ δὲ τῷ προφήτῃ μεγίστης κατηγορίας ἠξίωται. υἱὸς γάρ, φησι, καὶ πατὴρ πρὸς τὴν αὐτὴν παιδίσκην εἰσεπορεύοντο. πόσα δὲ εἴδη ἄλλα τῶν ἀκαθάρτων παθῶν τὸ μὲν τῶν δαιμονίων διδασκαλεῖον ἐξεῦρεν· ἡ δὲ θεία γραφὴ ἀπεσιώπησε, τὸ σεμνὸν ἑαυτῆς ταῖς τῶν αἰσχρῶν ὀνομασίαις καταρυπαίνειν οὐχ αἱρουμένη, ἀλλὰ γενικοῖς ὀνόμασι τὰς ἀκαθαρσίας διέλαβεν. ὡς ὁ ἀπόστολος Παῦλός φησι, πορνεία

δὲ

A ἡ δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα, μὴ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις· τῷ τῆς ἀκαθαρσίας ὀνόματι τάς τε τῶν ἀρρένων ἀρρητοποιίας καὶ τὰς τῶν θηλειῶν περιλαμβάνων. ὥστε οὐ πάντως ἡ σιωπὴ ἄδειαν φέρει τοῖς φιληδόνοις. ἐγὼ δὲ οὐδὲ σεσιωπῆσθαι τὸ μέρος τοῦτό φημι· ἀλλὰ καὶ πάνυ σφοδρῶς ἀπηγορεῦσθαι τῷ νομοθέτῃ. τὸ γὰρ, οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκός σου ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτῶν, ἐμπεριεκτικόν ἐστι καὶ τούτου τοῦ εἴδους τῆς οἰκειότητος. τί γὰρ ἂν γένοιτο ἀνδρὶ οἰκειότερον τῆς ἑαυτοῦ γυναικός, μᾶλλον δὲ τῆς ἑαυτοῦ σαρκός; οὐκ ἔτι γάρ εἰσι δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία· ὥστε διὰ τῆς γυναικὸς ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς πρὸς τὴν τοῦ B ἀνδρὸς οἰκειότητα μεταβαίνει. ὡς γὰρ μητέρα γυναικὸς οὐ λήψεται, οὐδὲ θυγατέρα ταύτης, διότι μηδὲ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, μηδὲ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα· οὕτως οὐδὲ ἀδελφὴν γυναικός, διότι μηδὲ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ. καὶ τὸ ἀνάπαλιν, οὐδὲ γυναικὶ ἐξέσται τοῖς οἰκείοις τοῦ ἀνδρὸς συνοικεῖν. κοινὰ γὰρ ἐπ' ἀμφοτέρων τῆς συγγενείας τὰ δίκαια. ἐγὼ δὲ παντὶ τῷ περὶ γάμου βουλευομένῳ διαμαρτύρομαι, ὅτι παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστίν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν. ἐὰν δέ μοι προαναγινώσκῃ τό, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καταγελῶ τοῦ τοὺς τῆς νομοθεσίας καιροὺς μὴ διακρίνοντος. πορνείας γὰρ παραμύθιον ὁ δεύτερος γάμος, οὐχὶ ἐφόδιον εἰς ἀσέλγειαν. εἰ C οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν, φησίν. οὐχὶ δὲ καὶ γαμοῦντες παρανομείτωσαν. οἱ δὲ οὐδὲ πρὸς τὴν φύσιν ἀποβλέπουσιν, οἱ τὴν ψυχὴν λημῶντες τῷ πάθει τῆς ἀτιμίας, πάλαι διακρίνασαν τὰς τοῦ γένους προσηγορίας, ἐκ ποίας συγγενείας τοὺς γεννηθέντας προσαγορεύσουσιν, ἀδελφοὺς αὐτοὺς ἀλλήλων ἢ ἀνεψιοὺς προσεροῦσιν; ἀμφότερα γὰρ αὐτοῖς προσαρμόσει διὰ τὴν σύγχυσιν. μὴ ποιήσῃς, ὦ ἄνθρωπε, τὴν θείαν μητρυιὰν τῶν νηπίων, μηδὲ τὴν ἐν μητρὸς τάξει περιθάλπειν ὀφείλουσαν, ταύτην ἐξοπλίσῃς ταῖς ἀμειλίκτοις ζηλοτυπίαις. μόνον γὰρ τὸ μῖσος τῶν μητρυιῶν καὶ μετὰ θάνατον ἐλαύνει τὴν ἔχθραν· μᾶλλον δέ, οἱ μὲν D ἄλλως πολέμιοι τοῖς τεθνηκόσι σπένδονται· αἱ δὲ μητρυιαὶ τοῦ μίσους μετὰ θάνατον ἄρχονται. κεφάλαιον δὲ τῶν εἰρημένων. εἰ μὲν νόμῳ τις ὁρμᾶται πρὸς γάμον, ἀνέῳκται πᾶσα ἡ οἰκουμένη· εἰ δὲ ἐμπαθὴς αὐτῷ ἡ σπουδή, διὰ τοῦτο καὶ πλέον ἀποκλειέσθω, ἵνα μάθῃ τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ, μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας. πλείονά με λέγειν ὁρμώμενον τὸ μέτρον ἐπέχει τῆς ἐπιστολῆς. εὔχομαι δέ, ἢ τὴν παραίνεσιν ἡμῶν ἰσχυροτέραν τοῦ πάθους ἀποδειχθῆναι, ἢ μὴ ἐπιδημῆσαι τῇ ἡμετέρᾳ τὸ ἄγος τοῦτο, ἀλλ' ἐν οἷς ἂν ἐτολμήθη τόποις ἐναπομεῖναι.

A antem scriptura silentio praterit, majestatem suam turpiũ rerum nominibus nolens polluere; sed generalibus nominibus immunditias complexa est; sicut Apostolus Paulus dicit; Fornicatio autem, & omnis immunditia, ne nominetur quidem in vobis, ut sanctos decet: immunditia nomine nefanda masculorum & fœminarum flagitia comprehendens. Quare non omnino silentium dat libidinosis potestatem. Ego verò hanc partem ne silentio quidem fuisse prætermissam existimo, sed etiam legislatorem valde prohibuisse. Illud enim; Non ingredieris ad quemvis consanguineum carnis tuæ, ad revelandam eorum turpitudinem, hoc quoq; consan- B guinitatis genus comprehendit. Quid enim esse possit homini sua uxore magis consanguineum, vel potius sua carne? non sunt enim amplius duo, sed una caro; quare per uxorem soror ejus transit ad viri consanguinitatem. Quemadmodum enim uxoris matrem non accipiet, nec ejus filiam, quoniam nec suam matrem, nec suam filiam: sic nec sororem uxoris, quoniam nec suam sororem; Et vice versâ, nec uxori licebit viri affinibus cohabitare; sunt enim in utrisq; communis cognationis jura. Ego autem cuilibet de matrimonio consultanti testificor; quòd præterit figura hujus mundi, & tempus breve est, ut & qui habent uxores sint C tanquam non habentes. Sin autem illud mihi alleget, Crescite & multiplicamini; video eum, qui legũm tempora non discernit. Fornicationis enim remedium est secundũ matrimonium, non ad intemperantiã viaticum; Si non cõtineant, inquit, uxores ducant: non autem etiam uxores ducentes contra legem faciant. Qui autem nec ad naturam respiciunt, ignominiæ perturbatione animo cæcutientes, quæ quidem generis appellationes olim discernentes, ex quadam cognatione eos qui geniti sunt appellant, ipsorum invicem fratres vel consobrinos eos nominabunt? Utraq; enim eis propter commixtionem adaptabuntur. Ne feceris ergo, ô D homo, amitam infantium novercam, nec eam, quæ matris loco eos debet fovere ac recreare, implacabilibus æmulationibus armaveris. Solum enim novercarum scelus etiam post mortem inimicitias persequitur; imò cum alii hostiliter affecti mortuis reconcilientur: novercæ post mortem odisse incipiunt. Eorum autem quæ dicta sunt summa est; Si quis lege quidem matrimonium appetit, patet universus terrarum orbis: Sin autem est illi studium animi perturbatione incitatum, propterea magis excludatur, ut discat vas suum in sanctificatione possidere, non in cupiditatis perturbatione. Plura me scribere cupientem modus retinet epistolæ. E Opto etiam, ut vel nostra suasio animi perturbatione potentior evadat, vel ne hoc scelus in nostra regione versetur, sed in quibus cœptum est locis remaneat.

ΒΑΛΣ. Ἡ πρὸς Διόδωρον ἐπιστολὴ τοῦ μεγάλου πατρός, κἂν πάσης σοφίας καὶ ἀληθοῦς ῥητορείας πεπλησμένη ἐστί, καὶ τὴν κινύραν τοῦ παναγίου πνεύματος ὑποφθέγγηται, ἀλλ' οὐκ ἔστι ζητητέα ἐν ταῖς παρούσαις ἡμέραις. ὁροθετεῖ γὰρ μηδένα λαμβάνειν πρὸς κοινωνίαν γάμου ἀδελφὰς δύο, ὅπερ θεοῦ χάριτι σήμερον οὐδὲ εἰς ἐνθύμησιν ὅλως ἔρχεται ἀνθρώπου χριστιανοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ πλείονος ἑρμηνείας ἐδεήθη. ἔχε δὲ ταύτην τὴν θείαν ἐπιστολὴν διηνεκῶς ἐπὶ μνήμης. κἂν γὰρ τὸ ὁροθέτημα ταύτης οὐ πρακτίζεται, ἀλλὰ τὰ ἐν ταύτῃ F περιεχόμενα, ἐπιχειρήματα, ἐνθυμήματά τε καὶ ἐπενθυμήματα, καὶ μᾶλλον ὅσα ἀπό τε τῆς παλαιᾶς καὶ τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Παύλου συνετέθησάν τε καὶ ἀνετέθησαν, μεγάλως συντελοῦσιν ἐπὶ ἑτέραις ὑποθέσεσι. σημείωσαι δὴ ἀπὸ ταύτης, ὅτι καὶ τὰ ἄγραφα ἐκκλησιαστικὰ ἔθη, ὡς οἱ ἔγγραφοι κανόνες, τὸ ἀπαρεγχείρητον ἔχουσι· καὶ ὅτι ταῖς Μωσαϊκαῖς νομοθεσίαις προσέχειν οὐκ ὀφείλομεν. καὶ ἕτερα δὲ πολλὰ παρασημείωσαι ἐκ ταύτης τῆς ἐπιστολῆς, ἀναγκαιότατά τε καὶ χρησιμώτατα.

Bals. Magni patris ad Diodorum epistola, etiamsi omni sapientia & vera eloquentia plena sit, & spiritus sancti vocem edit; tamen non est hoc tempore quærenda. Decernit enim ne in matrimonii societatem duæ sorores à quopiam accipiantur, quod dei gratia hodie ne in mentem quidem hominis Christiani venit, & propterea nec ampliore interpretatione opus habuit. Habe autem hanc divinam epistolam assiduè in memoria. Etsi enim id, quod in ea definitum est, non tractatur; quæ tamen in ea comprehenduntur, epicheremata, enthymemata, & epenthymemata, vel potiùs quæcunque ex veteri (testamento) & ex magno Apostolo Paulo & composita & opposita fuerunt, in aliis causis multum conferunt. Nota autem ex ea, quòd ecclesiastici etiam non scripti mores, sicut scripti canones, refutari non possunt; & quòd leges Mosaicæ non sunt attendendæ. Nota etiam multa alia ex hac epistola, quæ sunt imprimis necessaria & maximè utilia.

ἐπεὶ οὖν, φησί, λέγεις ἐλεύθερος εἶναι παντὸς σωματικοῦ πάθους, ἔδει σε διὰ τοῦτο μᾶλλον ἀκολούθως ὑποταγῆναι τῇ ἀξιώσει ἡμῶν, καὶ ἀποπέμψασθαι τὸ γύναιον. οὐκ εἶπε, τῇ κελεύσει ἢ τῇ προστάξει, ἀλλὰ τῇ ἀξιώσει, διὰ μετριοφροσύνην. οὐ γὰρ ὡς ἐμπαθὼς σύ, φησί, ἔχων πρὸς τὸ γύναιον, καὶ διὰ πρᾶξιν ἄτοπον ὡρισάμεθα ἐκβαλεῖν αὐτό. οὐ γὰρ τὸν ἑβδομηκοντα ζήσαντα χρόνους πιστεύω ἐμπαθῶς συνοικεῖν γυναικί· ἀλλὰ διὰ τὸ εἰρημένον τῷ ἀποστόλῳ, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον. τὸ γὰρ παρ' ἄλλων ἀπαθῶς ἢ ἁγίως γινόμενον, ἄλλοις πρόφασις ἐστὶ πρὸς ἁμαρτίαν. σὺ μὲν γάρ, φησίν, ἴσως ἀπαθῶς συνοικεῖς τῇ γυναικί· ἕτερος δὲ ὑπόδειγμα λαβών σε, συνοικήσει γυναικὶ οὐκ ἀπαθῶς, ἢ καὶ κατὰ σοῦ σχοίη ὑπόληψιν οὐκ ἀγαθάς, καὶ ἔσται τοῦτο εἰς ἀτιμίαν τῆς ἱερωσύνης. τί οὖν ἐγκαλεῖς τῷ χωρεπισκόπῳ; ἔοικεν οὖν παρὰ τοῦ χωρεπισκόπου μηνυθῆναι τῷ ἁγίῳ τὸ περὶ τοῦ ἐπεισάκτου γυναίου. τί δὲ αἰτιᾷ ἡμᾶς, ὡς εὐκόλως τὰς διαβολὰς προσδεχομένους, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἑαυτόν, μὴ ἀνεχόμενον ἀποστῆναι τῆς γυναικὸς; κατάστησον οὖν, φησίν, αὐτὴν ἐν μονῇ, σοὶ ὑπηρετοῦσι παρὰ ἀνδρῶν. ἕως ἂν ταῦτα ποιήσῃς, ἃ γράφεις πολλὰ ὄντα, οὐδὲν ὠφελήσουσί σε, ἀλλὰ τελευτήσεις ἀργῶν, ἀντὶ τοῦ ἕως τέλους τῆς ζωῆς σου οὐκ ἐνεργήσεις ὡς ἱερεύς, ἀφωρισμένος ὤν, καὶ δώσεις λόγον τῷ κυρίῳ τῆς ἑαυτοῦ ἀργίας, ὡς ἐκ αἰτίας σου ταύτης σοι ἐπιβεβλημένης. ἐὰν δὲ μὴ διορθωσάμενος τολμήσῃς ἱερουργεῖν, ἀνάθεμα ἔσῃ, καὶ οἱ δεχόμενοί σε ἱερουργοῦντα πάσης ὁμηγύρεως πιστῶν ἐκκηρυχθήσονται. ἀνάγνωθι καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα δ΄. καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ κανόνα ε΄. καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτον κανόνα γ΄. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. ἐπεὶ δέ τινες χρώμενοι τῷ τρίτῳ κανόνι τῆς α΄. συνόδου, καὶ τοῖς ῥήμασι τῆς παρούσης ἐπιστολῆς, θέλουσι μὴ συνοικεῖν τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς κληρικοὺς μετὰ τῶν συγγενικῶν αὐτῶν ἀνυπόπτων προσώπων, ἐχόντων γύναια ὑπουργικά, λέγοντες περιγράφεσθαι τοὺς κανόνας, ἐὰν δὲ τῷ ὀνόματι τῆς ἀνυπόπτου περιγραφῆς οἱ ἱερωμένοι τοὺς πιστοὺς σκανδαλίζουσι, διὰ τῆς μετὰ τῶν λοιπῶν γυναικῶν συνοικήσεως, φαμέν, ὅτι οἱ μὲν ἐπίσκοποι ἀπὸ τῆς Ἰουστινιανείου νεαρᾶς, τῆς παρ' ἡμῶν κατατεθείσης εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ γ΄. κανόνος τῆς α΄. συνόδου κωλύονται συνοικεῖν οἱαδήτινι γυναικί. τοὺς δὲ κληρικοὺς ἤθελον μὲν καὶ αὐτοὺς ἁγιοπρεπῶς ζῆν, καὶ πάντη ἀπέχεσθαι τῆς μετὰ γυναικῶν οἱωνδήτινων συνοικήσεως. εἰ δὲ τοῦτο οὐ δύνανται, ἤτοι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀκινδύνως συνοικοῦσι μετὰ μητέρων καὶ ἀδελφῶν καὶ λοιπῶν ἀνυπόπτων προσώπων, κἂν ἔχωσι ταῦτα γυναῖκας πρὸς ὑπηρεσίαν χρησιμευούσας. ὁ γὰρ μέγας οὗτος πατὴρ τὸ ἀσκανδάλιστον τῶν πολλῶν πραγματευόμενος, διωρίσατο μετοικισθῆναι ἀπὸ τοῦ Γρηγορίου τὸ γύναιον, οὐχ ὁρισθέντων τὸ μὴ συνοικεῖν τὸν ἱερωμένον ἀνυπόπτοις προσώποις, ἐὰν μεθ' ἑαυτῶν ἔχωσι καὶ ἕτερα γύναια. καὶ ἐπεὶ τοῦ ἱερωμένου συνοικοῦντος μετὰ ἀνυπόπτου προσώπου ἅπαν σκάνδαλον περιαιρεῖται καχύποπτον (οὐ γὰρ λέγουσιν εἶναι τούτου τὰ ἀλλότρια γύναια, ἀλλὰ τῆς προσγενοῦς αὐτοῦ· μετὰ δὲ ὑπόπτου διάγοντος γυναικείου μέρους, τὸ ἀπὸ τῆς φαύλης ὑποψίας ἀνακύπτον σκάνδαλον περιλαμβάνει τὴν ἐργασίαν) ἀπαρεμποδίστως μετὰ ἀνυπόπτων προσώπων οἰκίζει ὁ ἱερωμένος, κἂν ἔχωσιν ὑφ' ἑαυτὰ γυναῖκας· μὴ ὄντων δὲ τοιούτων προσώπων μεθ' ὧν συνοικεῖ, οὐκ ἔσται αὐτῷ ἀνεπιτίμητος ἡ συνοίκησις. ἄλλως τε, εἰ δοθῇ τὸν ἱερωμένον μὴ συνοικεῖν οἱῳδήτινι προσώπῳ ἀνυπόπτῳ ἔχοντι ἕτερα γύναια, ἀναγκασθήσεται καὶ πᾶς ἱερωμένος μήτε πατρὶ συνοικεῖν, μήτε παισὶν ἰδίοις, μήτε τινὶ ἐξυπηρετῆσαι βιωτικῷ· οἱ πλείους γὰρ τούτων ἔχουσι δουλίδας, εἴτε καὶ ἐλευθέρας εἰς ὑπουργίαν τὴν ὑπ' αὐτούς. ἢ εἴποιμεν εἶναι πάντα τὰ τοιαῦτα πρόσωπα πτωχικά, καὶ ἑαυτοῖς ἐξαρκοῦντα πρὸς παντοίαν ὑπηρεσίαν, ὅπερ ἄτοπον. τὸ μέντοι δουλεύεσθαι ἱερωμένον παρὰ γυναικός, κἂν συνοικῇ μετὰ ἀνυπόπτου προσώπου, ἐστὶ κακόν, καὶ τοῖς κανόσιν, ἀλλὰ μὴν καὶ τῇ παρούσῃ ἐπιστολῇ ἀνένδεκτον, καὶ διὰ τοῦτο κολάσεως ἄξιον. ἀνάγνωθι καὶ τὸν ε΄. κανόνα τῆς ἐν

A Quia ergo, inquit, dicis te esse liberum ab omni perturbatione corporali, eo te magis postulationi nostræ submittere consequenter oportebat, & mulierculam dimittere. Non dixit autem, jussui vel mandato, sed postulationi, modestiæ causa. Non enim, tanquam in mulierculam amatoriè affectus sis, inquit, & propter turpem actionem, decrevimus eam ejiciendam; nec credo septuagenarium amatoriè affectum cum muliere cohabitare: sed propter id, quod ab Apostolo dictum est; non esse fratri dandum offendiculum vel scandalum. Quod enim ab aliis sanè fit, & absque ulla animi perturbatione, erit aliis peccati occasio. Tu enim, inquit, fortasse cum
B muliere, nequaquam in eam affectus, cohabitas: alius verò tuum exemplum secutus cum muliere cohabitabit, non sine amatoria animi perturbatione; vel non bonam de te existimationem habebit, & erit hoc in sacerdotii dedecus. Quid ergo Chorepiscopum accusas? Est ergo verisimile, Chorepiscopum de introductitia muliercula sancto indicâsse. Quid ergo nos accusas, tanquam qui calumnias facilè admittamus, & non potius teipsum, qui, ut à muliere separeris, non possis in animum inducere? Statue ergo, inquit, eam in monasterio, & tibi viri ministrent. Quamdiu hæc facis, multa, quæ scribis, nihil te juvabunt, sed ociosus morieris, id est, usque ad
C finem vitæ non operaberis ut sacerdos, cum sis segregatus, & domino rationem tui ocii reddes, utpote quòd tibi ex hac tua causa injunctum sit. Sin autem non correctus sacrificare ausus fueris, eris anathema, & qui te sacrificantem suscipiunt, ab omni fidelium cœtu abdicabuntur. Lege etiam Syn. Antioch. can. iiii. & Syn. in Trullo Can. v. & Nicænæ primæ Can. iii. Et hæc quidem sic se habent. Sed quia nonnulli tertium primæ synodi canonem afferentes, & verba hujus epistolæ, volunt Episcopos & Clericos, cum suis cognatis personis à suspicione alienis, quæ habent mulieres sibi deservientes, non cohabitare, dicentes circumscribi Canones, si sub nomine
D cognatæ non suspectæ, ii, qui sunt sacrati, fideles offendant per cohabitationem cum aliis mulieribus, dicimus, quòd Episcopi quidem à Justiniani novella, quæ à nobis sita est in interpretatione tertii canonis primæ synodi prohibentur cum quavis muliere cohabitare. Clericos autem vellem quidem & ipsos sanctè vivere, & omnino abstinere ab habitatione cum ullis mulieribus. Sin autem hoc non possunt, ut mihi quidem videtur, cum matribus & sororibus & aliis non suspectis personis absque periculo versabuntur; etiamsi eæ habeant mulieres ad ministerium utiles. Hic enim magnus pater hoc agens, ut multorum offendiculum tollatur, statuit mulierculam à
E Gregorio discedere; non decernens sacratum hominem cum minime suspectis mulieribus non cohabitare, si alias secum habeant mulierculas. Et quia sacerdote cum non suspecta persona habitante omne malæ suspicionis scandalum tollitur (non enim dicunt ejus esse alienas mulierculas, sed cognatæ ejus: eo autem cum muliere suspecta versante, scandalum, quod ex improba suspicione emergit, ministerium adsumit) sine impedimento cum personis non suspectis habitabit sacratus, etiamsi sub se mulieres habeant: quod si non sint tales personæ cum quibus habitat, illi non impunis erit hujusmodi cohabitatio. Alioqui enim, si detur sacerdotem non cohabitare cum
F ulla personâ non suspectâ, quæ habet alias mulieres, cogetur etiam quivis sacratus nec cohabitare cum patre, nec cum propriis filiis, nec alicui rei servire, quæ ad victum pertineat: plurimi enim eorum habent ancillas, seu liberas, quæ suis ministrent: vel dicemus omnes eas personas esse pauperes, & sibi sufficientes ad omne ministerium, quod est absurdum. Porro ut sacerdoti mulier serviat, etiamsi cum persona non suspecta cohabitet, malum est, & nec à canonibus, nec à præsenti Epistola admittendum, & ideò puniendum. Lege etiam v. can. synodi in Trullo, & xii. His ita solutis, dixerit quispiam

piam, cum epistola Gregorio decernat, ut cohabitantem sibi mulierem in monasterium deducat, is ne eam tondere cogitur, an non. Solutio. Nonnulli ex xlviii. can. Syn. in Trullo moti, dicunt ei necessitatem incumbere, ut eam quæ sibi cohabitat tondeat. Non enim, inquiunt, sancto statutum est, ei pro carcere & supplicio monasterium decernere. Mihi autem videtur magnam esse differentiam ancillæ & conjugis legitimæ, & propterea illic quidem Episcopus coactus est curam gerere salutis & corporis & animæ suæ conjugis: hic autem sacerdos solum habet necesse scandalum per separationem tollere. Sed non ipsam mulierem jure cogi, dicit quispiam, ut vel invita tonsuram suscipiat. Et ideo intelligo esse necessariam solam separationem, non etiam tonsuram. Sin autem ea fiat mulieris voluntate, duplicatur bonum, & fit melius. Quia autem nonnulli dixerunt, quòd ex hac epistola omnis sacris ordinibus initiatus cum aliena muliere cohabitans segregatus est, etiam ante denunciationem; dico quòd nec præsenti quidem sancto hoc placuit. Ecce enim, cum ipse sciret Gregorium cum muliere cohabitare, hoc ei edicto denunciavit, ut ex ædibus mulierem transferret: & si fecisset Gregorius, ut ei denunciatum fuerat in segregationem non incidisset. Quare nec alter segregabitur, nisi post denunciationem in cohabitatione cum aliena muliere perseveret.

τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὸν ιβ'. τούτων οὕτω διαλυθέντων, ἐρωτήσῃ τις, ὡς τῆς ἐπιστολῆς διοριζομένης τὸν Γρηγόριον εἰς μοναστήριον ἀπαγαγεῖν τὴν συνοικοῦσαν αὐτῷ γυναῖκα, εἰ ἀναγκάζεται οὗτος ἀποκεῖραι ταύτην, ἢ οὔ; Λύσις. τινὲς ἀπὸ τοῦ μη'. κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου ὁρμώμενοι, λέγουσιν ἐπικεῖσθαι αὐτῷ ἀνάγκην, ὥστε ἀποκεῖραι τὴν συνοικοῦσαν. οὐ γὰρ ὥρισται, φασι, τῷ ἁγίῳ ἀντὶ εἱρκτῆς καὶ κολάσεως χρηματίσαι τῇ γυναικὶ τὸ μοναστήριον. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ διαφορὰν εἶναι μεγάλην δουλείας καὶ νομίμου συμβίου, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν ὁ ἐπίσκοπος ἠναγκάσθη φροντίσαι τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς σωτηρίας τῆς συμβίου αὐτοῦ· ἐνταῦθα δὲ ὁ ἱερεὺς μίαν ἀνάγκην ἔχει, τὸ περιαιρῆσαι τὸ σκάνδαλον διὰ τῆς διαστάσεως. ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴν τὴν γυναῖκα, εἴποι τις, εὐλόγως ἀναγκασθῆναι χάριν τοῦ ἐλέγχου καὶ ἄκουσαν ἀποκαρῆναι. διὸ καὶ καταφρονεῖται μοι ἀναγκαῖον εἶναι μόνην τὴν διάστασιν, οὐ μὴν καὶ τὴν ἀπόκαρσιν. εἰ δὲ καὶ αὐτὴ γένηται κατὰ θέλησιν τῆς γυναικὸς, διπλασιάζεται τὸ καλὸν, καὶ γίνεται κάλλιον. ἐπειδὲ τινες εἶπον, ὡς ἀπὸ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς πᾶς ἱερωμένος συνοικῶν γυναικὶ ἀλλοτρίᾳ ἀφωρισμένος ἐστὶ καὶ πρὸ παραγγελίας, λέγω ὅτι οὐδὲ τῷ παρόντι ἁγίῳ ἤρεσε τοῦτο. ἰδοὺ γὰρ καὶ αὐτὸς εἰδὼς τὸν Γρηγόριον συνοικοῦντα μετὰ γυναικὸς, ἐπιφωνηματικῶς παρήγγειλε τούτῳ, ἐκ τῆς συνοικίας μεταστῆσαι τὸ γύναιον· καὶ εἰ ἐποίησεν ὁ Γρηγόριος κατὰ τὴν παραγγελίαν, οὐκ ἂν ὑπέπεσε τῷ ἀφορισμῷ. ὥστε οὐδὲ ἕτερος ἀφορισθήσεται, εἰ μὴ μετὰ παραγγελίαν ἐπιμένει τῇ μετὰ τῆς ἀλλοτρίας γυναικὸς συνοικίᾳ.

EJUSDEM CHOREPISCOPIS, NE sine ipso fiant ministri præter Canones.

CANON XC.

VALDE me dolet, quod patrum canones de cætero defecerunt, & omnis accurata disciplina ex ecclesiis ejecta est, & timeo ne paulatim incuria hac via procedente in omne confusionis genus res ecclesiasticæ redeant. Eos, qui ecclesiæ ministrabant, olim consuetudo, quæ in Dei Ecclesiis obtinuit, accuratissimè probatos admittebat, & omnis eorum vitæ agendæ ratio curiosè inquirebatur, an non essent maledici, an non ebriosi, an non prompti ad pugnas, an suam juventutem rectè erudirent ac castigarent, ut possent sanctificationem rectè gerere, sine qua nemo Dominum videbit. Et hæc quidem examinabant Prebyteri, & Diaconi qui cum eis versabantur. Referebant autem ad Chorepiscopos, qui a verè testificantibus susceptis suffragiis, & eorum admonitis Episcopis, ita ministrum in sacerdotalem numerum cooptabant. Nunc autem nobis primum extrusis nec ad nos referre in animum inducentes, omnem in vosmetipsos auctoritatem transtulistis. Deinde re per summam socordiam tractatâ, Presbyteris & Diaconis permisistis, quos voluerint, vitâ eorum non examinatâ, ex affectione vel cognationis vel alicujus alius amicitiæ, indignos in ecclesiam introducere. Et ideo multi quidem numerantur ministri in unoquoque pago: sed nemo est dignus ministerio altaris, ut vos ipsi testificamini, qui hominibus indigetis in electionibus. Quia ergo res deinceps eo processit, ut curari non possit; maximè cum nunc plurimi metu, ne in milites referantur, seipsos ministerio ingerant; ad renovandos patrum canones necessario me contuli, & ad vos scribo, ut indicem ministrorum uniuscujusque pagi, & à quo unusquisque introductus sit, & qualis sit ejus vita, ad me mittatis. Habete autem & ipsi apud vos in-

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ, ΩΣΤΕ μὴ γίνεσθαι χωρὶς αὐτοῦ ὑπηρέτας παρὰ τοὺς κανόνας.

ΚΑΝΩΝ ϟ'.

ΠΑΝΥ με λυπεῖ, ὅτι ἐπιλελοίπασι λοιπὸν οἱ τῶν πατέρων κανόνες καὶ πᾶσα ἀκρίβεια τῶν ἐκκλησιῶν ἀπελήλαται, καὶ φοβοῦμαι μὴ κατὰ μικρὸν τῆς ἀδιαφορίας ταύτης ὁδῷ προϊούσης εἰς παντελῆ σύγχυσιν ἔλθῃ τὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα. τοὺς ὑπηρετοῦντας τῇ ἐκκλησίᾳ πάλαι ἡ ἐν ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις ἐμπολιτευομένη συνήθεια, μετὰ πάσης ἀκριβείας δοκιμάζουσα, παρεδέχετο, καὶ ἐπολυπραγμονεῖτο πᾶσα αὐτῶν ἡ ἀναστροφὴ, εἰ μὴ λοίδοροί εἰσιν, εἰ μὴ μέθυσοι, εἰ μὴ πρόχειροι πρὸς τὰς μάχας, εἰ παιδαγωγοῦσιν ἑαυτῶν τὴν νεότητα, ὥστε κατορθοῦν δύνασθαι τὸν ἁγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον. καὶ τοῦτο ἐξήταζον μὲν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι οἱ συνοικοῦντες αὐτοῖς. ἐπανέφερον δὲ τοῖς χωρεπισκόποις, οἱ τὰς παρὰ τῶν ἀληθινῶς μαρτυρούντων δεξάμενοι ψήφους, καὶ ὑπομνήσαντες τὸν Ἐπίσκοπον, οὕτως ἐνηρίθμουν τὸν ὑπηρέτην τῷ τάγματι τῶν ἱερατικῶν. νῦν δὲ πρῶτον μὲν ἡμᾶς παρωσάμενοι, καὶ μηδὲ ἐπαναφέρειν ἡμῖν καταδεχόμενοι, εἰς ἑαυτοὺς τὴν ὅλην περιεστήσατε αὐθεντίαν. ἔπειτα καὶ καταῤῥαθυμοῦντες τοῦ πράγματος, πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις ἐπετρέψατε, οὓς ἂν ἐθέλωσιν ἀπὸ ἀνεξετάστου βίου κατὰ προσπάθειαν, ἢ τὴν ἀπὸ συγγενείας ἢ τὴν ἐξ ἄλλης τινὸς φιλίας, ἐπεισάγειν τῇ ἐκκλησίᾳ τοὺς ἀναξίους. διὸ πολλοὶ μὲν ὑπηρέται ἀριθμοῦνται καθ' ἑκάστην κώμην· ἄξιος δὲ λειτουργίας θυσιαστηρίου οὐδεὶς, ὡς ὑμεῖς αὐτοὶ μαρτυρεῖτε ἀποροῦντες ἀνδρῶν ἐν ταῖς ψηφοφορίαις. ἐπεὶ οὖν τὸ πρᾶγμα λοιπὸν εἰς ἀνίατον προήει, μάλιστα δὲ νῦν τῶν πλείστων φόβῳ τῆς στρατολογίας εἰσποιούντων ἑαυτοὺς τῇ ὑπηρεσίᾳ· ἀναγκαίως ἦλθον εἰς τὸ ἀνανεώσασθαι τοὺς τῶν πατέρων κανόνας, καὶ ἐπιστέλλω ὑμῖν ἀποστεῖλαί μοι τὴν ἀναγραφὴν ἑκάστης κώμης τῶν ὑπηρετούντων, καὶ ὑπό τινος εἰσῆκται ἕκαστος, καὶ ἐν ποίῳ βίῳ ἐστίν. ἔχετε δὲ καὶ αὐτοὶ παρ' ἑαυτοῖς τὴν τοιαύτην ἀναγραφὴν, ὥστε

συγκρινε-

A συγκρίνεσθαι τοῖς παρ' ἡμῖν ἀποκειμένοις γράμμασι τὰ ὑμέτερα, καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι ἑαυτὸν ὅτε βούλεται παρεγγράφειν. οὕτω μέντοι μετὰ τὴν πρώτην ἐπινέμησιν, εἴτινες ὑπὸ πρεσβυτέρων εἰσήχθησαν, ἐπὶ τοὺς λαϊκοὺς ἀπορριφέσθωσαν. ἄνωθεν δὲ γενέσθω αὐτῶν παρ' ὑμῶν ἐξέτασις, κἂν μὲν ἄξιοι ὦσι τῇ ὑμετέρᾳ ψήφῳ, προσδεχθήτωσαν· ἐπεὶ καθαρίσατε τὴν ἐκκλησίαν τοὺς ἀναξίους αὐτῆς ἀπελαύνοντες. καὶ τοῦ λοιποῦ ἐξετάζετε μὲν τοὺς ἀξίους καὶ παραδέχεσθε· μὴ ἀριθμεῖτε δὲ, πρὶν εἰς ἡμᾶς ἐπανενεγκεῖν, ἢ γινώσκετε ὅτι λαϊκὸς ἔσται, ὁ ἄνευ ἡμετέρας γνώμης εἰς ὑπηρεσίαν παραδεχθείς.

ΒΑΛΣ. Τίνες ἦσαν οἱ χωρεπίσκοποι, καὶ τίνα εἶχον δίκαια, εἴρηται εἰς τὸν ιδ'. κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, καὶ εἰς τὸν ι'. κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ. καὶ διὰ τοῦτο ἐνταῦθα περιττὸν ἐλογίσθη μοι χάριν τῶν αὐτῶν παλιλλογεῖν, καὶ μᾶλλον ὅτι τὰ ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιστολῇ περιεχόμενα χάριν τῶν χωρεπισκόπων, ἐσχόλασαν παντελῶς, καὶ πάντες οἱ κληρικοὶ παρὰ τῶν ἐπισκόπων γίνονται κατὰ μόνην δοκιμασίαν αὐτῶν.

dicem, ut vestra litera cum iis quæ apud nos reposita sunt conferantur, & nemini liceat seipsum quando velit inscribere. Sic itaque post primam indictionem, si qui à Presbyteris introducti sunt, ad Laicos rejiciantur. De integro autem fiat eorum à vobis examinatio, & si sint quidem vestro digni suffragio, suscipiantur: sin minus ecclesiam purgate, indignos ab ea expellentes. Et quod reliquum est, dignos quidem examinate & suscipite: in numerum autem ne referte, priusquã ad nos retuleritis; vel scitote quod erit Laicus, qui sine nostra sententia in ministeriũ admissus est.

B Bals. Quinam erant Chorepiscopi, & quænam jura habebant, dictum est in xiiii. canone Synodi Neocæsarianæ & in x. can. Antioch. Syn. & ideo hic mihi supervacaneum visum est eadem repetere, & eo magis, quòd, quæ in præsenti epistola continentur de Chorepiscopis, omnino exoleverunt, & omnes Clerici fiunt ab episcopis sola ipsorum probatione.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ὙΦ' ΕΑΥΤΟΝ ἐπισκόπους, ὥστε μὴ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασιν.

ΚΑΝΩΝ ϟα'.

Τὸ δὲ πρᾶγμα ὅτου ἄτοπον, περὶ οὗ γράφω, διὰ τὸ μὲν ὅλως ὑποπτεύεσθαι καὶ λελαλῆσθαι, ὀδύνης ἐπλήρωσέ μου τὴν ψυχήν· τέως δὲ ἐφάνη μοι ἄπιστον. τὸ οὖν περὶ αὐτοῦ γράμμα, ὁ μὲν συνεγνωκὼς ἑαυτῷ δεξάσθω ὡς ἴαμα· ὁ δὲ μὴ συνεγνωκὼς, ὡς προφυλακτήριον· ὁ δὲ ἀδιάφορος, ὅσπερ εὔχομαι ἐφ' ὑμῖν εὑρεθῆναι, ὡς διαμαρτυρίαν. τί δέ ἐστιν ὃ λέγω; φασί τινες τινὰς ὑμῶν παρὰ τῶν χειροτονουμένων λαμβάνειν χρήματα, ἐπισκιάζειν δὲ ὀνόματι εὐσεβείας. τοῦτο δὲ χεῖρόν ἐστιν. ἐὰν γάρ τις τὸ κακὸν ἐν προσχήματι τοῦ ἀγαθοῦ ποιῇ, διπλασίονος τιμωρίας ἐστὶν ἄξιος· διότι αὐτὸ τὸ οὐκ ἀγαθὸν ἐργάζεται, καὶ κέχρηται εἰς τὸ πλέσαι τὴν ἁμαρτίαν, ὡς ἂν εἴπῃ τις, τῷ καλῷ συνεργῷ. ταῦτα εἰ οὕτως ἔχει, τοῦ λοιποῦ μὴ γινέσθω, ἀλλὰ διορθούσθω. ἐπεὶ ἀνάγκη λέγειν πρὸς τὸν δεχόμενον τὸ ἀργύριον, ὅπερ ἐρρέθη παρὰ τῶν ἀποστόλων πρὸς τὸν θέλοντα δοῦναι, ἵνα πνεύματος ἁγίου μετουσίαν ὠνήσηται, τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν. κουφότερος γὰρ ὁ δι' ἀπειρίαν ὠνήσασθαι θέλων, ἢ ὁ πιπράσκων τὴν τοῦ θεοῦ δωρεὰν. πρᾶσις γὰρ ἐγένετο, καὶ ὃ σὺ δωρεὰν ἔλαβες, ἐὰν πωλῇς, ὥσπερ πεπραμένος τῷ σατανᾷ, ἀφαιρεθήσῃ τὸ χάρισμα. καπηλείαν γὰρ ἐπεισάγεις τοῖς πνευματικοῖς καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἔνθα πεπιστεύμεθα σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. ταῦτα οὕτω γενέσθαι οὐ χρή. ὃ δέ ἐστι τὸ τέχνασμα λέγω. νομίζουσι μὴ ἁμαρτάνειν, ὅτι μὴ ἅμα προσλαμβάνουσιν, ἀλλὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν λαμβάνουσι· λαβεῖν δέ ἐστιν, ὅτε δήποτε λαβεῖν. παρακαλῶ οὖν, ταύτην τὴν πρόσοδον, μᾶλλον δὲ τὴν προσαγωγὴν τὴν ἐπὶ γέενναν, ἀπόθεσθε, καὶ μὴ τὰς χεῖρας μολύνοντες τοιούτοις λήμμασιν, ἑαυτοὺς ἀναξίους ποιήσητε τοῦ ἐπιτελεῖν ἅγια μυστήρια. σύγγνωτε δέ μοι· πρῶτον μὲν ὡς ἀπιστήσας, ἔπειτα δὲ ὡς πεισθεὶς ἀπειλῶ. εἴ τις μετὰ ταύτην μου τὴν ἐπιστολὴν πράξει τι τοιοῦτον, τῶν μὲν ἐνταῦθα θυσιαστηρίων ἀναχωρήσει· ζητήσει δὲ, ἔνθα τὴν τοῦ θεοῦ δωρεὰν ἀγοράζων μεταπωλεῖν δύναται. ἡμεῖς γὰρ καὶ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ θεοῦ τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν. ἓν δὲ προσθεὶς παύσομαι, διὰ φιλαργυρίαν γίνεται ταῦτα· ἡ δὲ φιλαργυρία καὶ ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστι, καὶ ὀνομάζεται εἰδωλολατρεία. μὴ οὖν τοῦ Χριστοῦ προτιμήσητε τὰ εἴδωλα διὰ μικρὸν ἀργύριον, μηδὲ πάλιν τὸν Ἰούδαν μιμήσησθε, λήμματι προδιδόντες δεύτερον τὸν ἅπαξ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθέντα· ἐπεὶ δὲ τὰ χωρία καὶ αἱ χεῖρες τῶν τοὺς καρποὺς δεχομένων Ἀκελδαμὰ κληθήσονται.

ΒΑΛΣ. Πῶς κολάζονται οἱ ἐπὶ χρήμασι χειροτονοῦντες καὶ χειροτονούμενοι, ἐρρέθη πλατύτερον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ κθ'. κανόνος τῶν ἁγίων ἀποστόλων, εἰς τὸν β'. κανόνα τῆς δ'. συνόδου, εἰς τὸν κβ'. κανόνα τῆς ς'. συνόδου, καὶ εἰς τὸν ε'. καὶ ιθ'. τῆς

EJUSDEM AD EPISCOPOS SIBI subjectos, ne propter pecunias ordinent.

Canon XCI.

C *Rei, de qua scribo, absurditas, quòd quidem in suspicionem venerit & prolata fuerit, animum meum dolore replevit: interim tamen mihi incredibilis visa est. Quod itaque de eo à me scriptum est, qui est sibi quidem conscius, id ut medicinam accipiat; qui verò non est conscius, tanquam ad se tuendum cautelam; Qui denique indifferens est, id quod ego, ut in vobis inveniatur, execror, ut testificationem. Quid est autem quod dico? Aiunt quidam, nonnullos vestrûm accipere pecunias ab iis qui ordinantur, pietatis verò nomine id obumbrare, quod deterius est. Si quis enim faciat malum boni prætextu, is est duplici pœna dignus; & eo quòd id agit, quod non bonum est; & ad*

D *peragendum peccatum, eo, quod bonum & honestum est, coadjutore, si dici possit, utitur. Hæc si ita se habent, deinceps non fiant, sed corrigantur. Quoniam necesse est dicere ei, qui pecuniam accipit, id quod ab Apostolis dictum est ei, qui volebat dare, ut spiritus sancti gratiam emeret; Argentum tuum tecum sit in perditionem: levius enim peccat, qui propter ignorantiam vult emere, quàm qui Dei donum vendit: venditio enim facta est; & quod tu gratis accepisti, si vendideris, tanquam à Satana emptus, gratia privaberis. In rebus enim spiritualibus cauponationem inducis, & in ecclesia, in qua corpus & sanguis Christi nobis*

E *concredita sunt. Hæc ita fieri non oportet. Quod est autem eorum artificium dicam. Existimant enim se non peccare, quod non simul accipiant, sed post ordinationem: accipere autem est, quandocunque accipere. Vos itaque adhortor, ut hunc reditum, vel potius ad gehennam aditum, deponatis, & ne ejusmodi sordibus vestras manus polluentes, vos sacris mysteriis peragendis indignos reddatis. Ignoscite vero mihi: primum quidem ut non credens, deinde ut persuasus minitor. Si quis post hanc meam epistolam tale quid fecerit, ab altaribus quidem quæ hic sunt recedet: quæret autem ubi Dei donum emens possit vendere. Nos enim &*

F *Dei Ecclesia, eam consuetudinem non habemus. Uno autem addito cessabo. Hæc propter avaritiam fiunt: est autem avaritia omnium malorum radix, & idololatria nominatur. Ne ergo propter pauxillum argenti Christo idola præferte, nec rursum Judam imitemini, lucro iterum prodentes eum, qui pro nobis semel crucifixus est: nam & prædia & manus eorum, qui fructus accipiunt, appellabuntur Akeldama.*

Bals. Quomodo puniuntur qui pecuniis ordinant & ordinantur, in xxix. can. Sanctorum Apostolorum interpretatione fusius dictum est, in ii. can. iiii. syn. in xxii. can. vi. syn. & in v. & xix. vii. syn. & lege eos eorumque

interpretationes. Quoniam autem præsens quoque epistola, ut & canones, depositioni subjicit, tam eos qui ordinant, quàm qui ordinantur, sive ante ordinationem pecunias acceperint vel dederint; sive post ordinationem: & hæc & illa conjunge, & per gladium spiritûs, qui intelligitur, avaritiæ perturbationem, quoad ejus fieri potest, radicitùs excinde. Prædia autem, quæ ejusmodi pecuniis emuntur, appellabuntur, inquit, Akeldama, quod est Hebraicum, & Græcè expressum, pretium & prædium sanguinis interpretatur; dictum in libro Actuum. Hoc est autem, quod dicit; quòd quemadmodum ager, qui emptus est pecunia, qua venditus est à Juda Dominus, pretium sanguinis est appellatus: ita & pecuniæ, quæ ab iis accipiuntur, qui Domini donum vendunt, & diœceses, & vici, in quibus illi qui dant ordinantur, pretium sanguinis erunt & appellabuntur.

A ζ΄. συνόδου. καὶ ἀνάγνωθι τούτους καὶ τὰς ἑρμηνείας αὐτῶν. ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ παροῦσα ἐπιστολὴ, ὡς καὶ οἱ κανόνες, καθαιρέσει καθυποβάλλει τοὺς χειροτονοῦντας καὶ τοὺς χειροτονουμένους, κἂν πρὸ τῆς χειροτονίας λάβωσιν ἢ δώσωσι χρήματα, κἂν μετὰ τὴν χειροτονίαν· σύναψον ταῦτά τε κἀκεῖνα, καὶ διὰ τῆς νοητῆς μαχαίρας τοῦ πνεύματος τὸ τῆς φιλαργυρίας πάθος, ὡς ἐνὸν, ῥιζοτόμησον. τὰ μέν τοι ἐξωνούμενα χωρία διὰ τῶν τοιούτων χρημάτων, ἀκελδαμά, φησι, κληθήσονται, ὅπερ Ἑβραϊκόν ἐστι, καὶ ἐξελληνιζόμενον, τιμὴ καὶ χωρίον αἵματος ἑρμηνεύεται, εἴρηται ἐν τῇ βίβλῳ τῶν πράξεων. τοῦτο δέ ἐστιν ὃ λέγει, ὅτι ὥσπερ ὁ διὰ τῶν ἀργυρίων, ὧν ἐπράθη διὰ τοῦ Ἰούδα ὁ κύριος, ἀγορασθεὶς ἀγρὸς, τιμὴ αἵματος ἐκλήθη, οὕτω καὶ τὰ λαμβανόμενα B ἀργύρια παρὰ τῶν πωλούντων τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ, καὶ αἱ ἐνορίαι, καὶ αἱ κῶμαι ἐν αἷς οἱ διδόντες χειροτονοῦνται, τιμὴ αἵματος ἔσονται καὶ κληθήσονται.

SANCTI BASILII EX XXVII. CAPITE eorum, quæ de sancto Spiritu ad beatum Amphilochium scripta sunt.

CANON XCII.

Dogmatum & prædicationum, quæ in ecclesia custodita sunt, hæc quidem ex scriptis mandata doctrina habemus: illa verò ex traditione Apostolorum nobis data in mysterio suscipimus, quæ utraque habent easdem vires ad pietatem. His autem nemo contradicet, qui rituum ecclesiasticorum vel minimam experientiam habuerit. Si enim non scriptas consuetudines, tanquam magnam potestatem non habentes, recusare voluerimus, in rebus principalibus ipsum evangelium imprudentes damno afficiemus, vel potiùs id quod enunciatum est ad nudum nomen redigemus. Nam ut ejus, quod primum est & maximè commune, primum mentionem faciam; figura crucis eos, qui in nomine domini nostri Jesu Christi speraverint, signari, quis per literas docuit? Ad orientem verti inter orandum, quæ nos scriptura docuit? Invocationis verba, quæ in ostensione panis Eucharistiæ & calicis benedictionis dicuntur, quis ex sanctis nobis scripta reliquit? Non enim iis utique contenti sumus, quorum Apostolus vel Evangelium meminit: sed & præfamur, & alia subjungimus, ut quæ magnam vim habeant ad mysterium, ex non scripta doctrina id accipientes. Aqua porro baptismatis benedicimus, & oleo unctionis, & etiam qui baptizatur: ex quibusdam scripturis, non ex tacita & mystica traditione? Quid verò? ipsam olei unctionem quænam scriptis mandata oratio docuit? Ut ter autem immergatur homo, unde? Quin & alia quoque, quæ circa baptismum fiunt, renunciare satanæ & angelis ejus, ex quânam sunt scripturâ? nonne ex hac non publicata & arcana doctrina, quam in minimè curioso & nequaquam plusquam oportet investigante silentio patres custodierunt; rectè illi edocti quæ sunt in mysteriis præclara ac veneranda silentio servare? Quæ enim ne suspicari quidem licet iis, qui non sunt mysteriis initiati, quomodo consentaneum est eorum doctrinam in scriptis triumphare? Et post alia. *Hæc est eorum quæ non scripta sunt traditionis ratio, ut non sæpius agitata dogmatum cognitio multis vilis & contemnenda reddatur propter consuetudinem. Aliud est enim dogma & aliud prædicatio. Dogmata enim tacentur, prædicationes verò publicantur: est autem etiam silentii species obscuritas, qua utitur scriptura, quæ reddit dogmatum sententiam contemplatu difficilem, ad eorum utilitatem qui in ea incidunt. Et ideo omnes*

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΕΚ ΤΟΥ κζ΄. κεφ. τῶν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, πρὸς τὸν μακάριον Ἀμφιλόχιον.

ΚΑΝΩΝ ϟβ΄.

ΤΩΝ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν· C τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα· ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν. καὶ τούτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, ὅστις γε κἂν κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπείραται. εἰ γὰρ ἐπιχειρήσαιμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθῶν, ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν, παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιοῦντες τὸ εὐαγγέλιον, μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιϊστῶντες τὸ κήρυγμα. οἷον ἵνα τοῦ πρώτου καὶ κοινοτάτου πρῶτον μνησθῶ, τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠλπικότας κατασημαίνεσθαι, τίς ὁ διὰ γράμ- D ματος διδάξας; τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετράφθαι κατὰ τὴν προσευχὴν, ποῖον ἡμᾶς ἐδίδαξε γράμμα; τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας, τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλέλοιπεν; οὐ γὰρ δὴ τούτοις ἀρκούμεθα, ὧν ὁ ἀπόστολος ἢ τὸ εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη· ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχὺν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες. εὐλογοῦμεν δὲ τό τε ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον ἀπὸ ποίων ἐγγράφων; οὐκ ἀπὸ τῆς σιωπωμένης καὶ μυστι- E κῆς παραδόσεως; τί δέ; αὐτὴν τοῦ ἐλαίου τὴν χρῖσιν τίς λόγος γεγραμμένος ἐδίδαξε; τὸ δὲ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον πόθεν; ἄλλα δὲ ὅσα περὶ τὸ βάπτισμα, ἀποτάσσεσθαι τῷ σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποίας ἐστὶ γραφῆς; οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας, ἣν ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ καὶ ἀπεριεργάστῳ σιγῇ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν, καλῶς ἐκεῖνοι δεδιδαγμένοι τῶν μυστηρίων τὸ σεμνὸν σιωπῇ διασώζεσθαι; ἃ δὲ οὐδὲ ἐποπτεύειν ἔξεστι τοῖς ἀμυήτοις, τούτων πῶς ἂν ἦν εἰκὸς τὴν διδασκαλίαν θριαμβεύειν ἐν γράμμασι; καὶ μεθ' ἕτερα· οὗτος ὁ F λόγος τῆς τῶν ἀγράφων παραδόσεως, ὡς μὴ καταμελετηθεῖσαν τῶν δογμάτων τὴν γνῶσιν εὐκαταφρόνητον τοῖς πολλοῖς γενέσθαι διὰ συνήθειαν. ἄλλο γὰρ δόγμα καὶ ἄλλο κήρυγμα. τὰ μὲν γὰρ δόγματα σιωπᾶται, τὰ δὲ κηρύγματα δημοσιεύεται· σιωπῆς δὲ εἶδος καὶ ἡ ἀσάφεια, ᾗ κέχρηται ἡ γραφὴ, δυσθεώρητον κατασκευάζουσα τῶν δογμάτων τὸν νοῦν πρὸς τὸ τῶν ἐντυγχανόντων λυσιτελές. τούτου χάριν πάντες μὲν ὁρῶμεν κατὰ ἀνατολὰς ἐπὶ τῶν προσευχῶν, ὀλίγοι δὲ ἴσμεν ὅτι τὴν ἀρχαίαν ἐπιζητοῦμεν πατρίδα τὸν παρά-

δεισον

A ὅνπερ ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς. καὶ ὀρθοὶ μὲν πληροῦμεν τὰς εὐχὰς ἐν τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου, τὸν δὲ λόγον οὐ πάντες οἴδαμεν. οὐ γὰρ μόνον, ὡς συναναστάντες Χριστῷ, καὶ τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφείλοντες, ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς δεδομένης ἡμῖν χάριτος, διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν στάσεως ἑαυτοὺς ὑπομιμνήσκομεν· ἀλλ' ὅτι δοκεῖ πως τοῦ προσδοκωμένου αἰῶνος εἶναι εἰκών. διὸ καὶ ἀρχὴ οὖσα ἡμερῶν, οὐχὶ πρώτη παρὰ Μωσέως, ἀλλὰ μία ὠνόμασται· ἐγένετο γὰρ, φησὶν, ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα μία, ὡς τῆς αὐτῆς ἀνακυκλουμένης πολλάκις. καὶ μία τοίνυν ἡ αὐτὴ καὶ ὀγδόη τὴν μίαν ὄντως ἐκείνην καὶ ἀληθινὴν ὀγδόην, ἧς καὶ ὁ ψαλμῳδὸς ἔν τισιν ἐπιγραφαῖς τῶν ψαλμῶν ὑπεμνήσθη, δι' ἑαυτῆς ἐμφανίζουσα, τὴν μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον κατάστασιν, τὴν ἄπαυστον ἡμέραν, τὴν ἀνέσπερον, τὴν ἀδιάδοχον, τὸν ἄληκτον καὶ ἀγήρω αἰῶνα. ἀναγκαίως οὖν τὰς ἐν αὐτῇ προσευχὰς ἑστῶτας ἀποπληροῦν τοὺς ἑαυτῆς τροφίμους ἡ ἐκκλησία παιδεύει· ἵνα τῇ συνεχεῖ ὑπομνήσει τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς, τῶν πρὸς τὴν μετάστασιν ἐκείνην ἐφοδίων μὴ ἀμελῶμεν. καὶ πᾶσα δὲ ἡ πεντηκοστὴ τῆς ἐν τῷ αἰῶνι προσδοκωμένης ἀναστάσεώς ἐστιν ὑπόμνημα. ἡ γὰρ μία ἐκείνη καὶ πρώτη ἡμέρα ἑπτάκις ἑπταπλασιασθεῖσα τὰς ἑπτὰ τῆς ἱερᾶς πεντηκοστῆς ἑβδομάδας ἀποτελεῖ. ἐκ πρώτης γὰρ ἀρχομένη εἰς τὴν αὐτὴν καταλήγει, δι' ὁμοίων τῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐξελιττομένη πεντηκοντάκις· διὸ καὶ αἰῶνα μιμεῖται τῇ ὁμοιότητι, ὥσπερ ἐν κυκλικῇ κινήσει ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχομένη σημείων, καὶ εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγουσα· ἐν ᾗ τὸ ὄρθιον σχῆμα τῆς προσευχῆς προτιμᾷν οἱ θεσμοὶ τῆς ἐκκλησίας ἡμᾶς ἐξεπαίδευσαν, ἐκ τῆς ἐναργοῦς ὑπομνήσεως οἱονεὶ μεθοικίζοντες ἡμῶν τὸν νοῦν ἀπὸ τοῦ παρόντος ἐπὶ τὰ μέλλοντα. καὶ καθ' ἑκάστην δὲ γονυκλισίαν καὶ διανάστασιν ἔργῳ δείκνυμεν, ὅτι καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰς γῆν κατερρύημεν, καὶ διὰ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθημεν. ἐπιλείψει με ἡ ἡμέρα, τὰ ἄγραφα τῆς ἐκκλησίας μυστήρια διηγούμενον. ἐῶ τὰ ἄλλα· αὐτὴν δὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, τὸ πιστεύειν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἐκ ποίων συγγραμμάτων ἔχομεν; εἰ μὲν ἐκ τῆς τοῦ βαπτίσματος παραδόσεως, κατὰ τὸ τῆς εὐσεβείας ἀκόλουθον, ὡς βαπτιζόμεθα, οὕτω καὶ πιστεύειν ὀφείλοντες, ὁμοίαν τῷ βαπτίσματι τὴν ὁμολογίαν κατατιθέμεθα, συγχωρησάτωσαν ἡμῖν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας ὁμοίαν τῇ πίστει τὴν δόξαν ἀποδιδόναι. εἰ δὲ τὸν τρόπον τῆς δοξολογίας ὡς ἄγραφον παραιτοῦνται, δότωσαν ἡμῖν τῆς τε κατὰ τὴν πίστιν ὁμολογίας καὶ τῶν λοιπῶν, ὧν ἀπαριθμησάμεθα, ἐγγράφους τὰς ἀποδείξεις. εἶτα τοσούτων ὄντων ἀγράφων καὶ τοσαύτην ἐχόντων ἰσχὺν εἰς τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, μίαν λέξιν ἡμῖν ἐκ πατέρων εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσαν οὐ συγχωρήσουσιν, ἣν ἡμεῖς ἐκ τῆς ἀνεπιτηδεύτου συνηθείας τοῖς ἀδιαστρόφοις τῶν ἐκκλησιῶν ἐναπομείνασαν εὕρομεν, οὐ μικρὸν τὸν λόγον ἔχουσαν, οὐδὲ βραχεῖαν συντέλειαν εἰς τὴν τοῦ μυστηρίου δύναμιν εἰσφερομένην.

quidem inter orandum orientem aspicimus; pauci autem scimus, quod antiquam patriam inquirimus, paradisum, quem Deus plantavit in Eden ab oriente. Et preces quidem stantes peragunt in una sabbati; rationem autem non omnes sciunt. Non solum enim, ut qui cum Christo consurrexerimus, & quæ supra sunt quærere debeamus, in die resurrectionis gratiæ nobis datæ, per statum in oratione nos ipsos commonefacimus: sed quod videatur esse etiam quodammodo seculi quod expectatur imago. Et ideo cum sit dierum principium, non prima à Mose, sed una nominata est; Fuit, inquit, vesper, & fuit mane dies unus, tanquam eadem sæpe circulariter vertentes. Una ergo eadem & octava illa unam illam revera & veram octavam, cujus etiam Psalmographus in quibusdam psalmorum inscriptionibus meminit, per se ostendens, futurum scilicet post finitum seculum statum, diem quæ nunquam desinet, sine vespere, cui nihil succedit, perpetuum illud & senii expers ævum. Necessario ergo orationes, quæ in illo fiunt, stantes peragere alumnos suos docet ecclesia: ut assiduâ commonitione vitæ nunquam desituræ, viaticum ad eam transmigrationem non negligamus. Porro tota quoque Pentecoste est resurrectionis, quæ in seculo expectatur, monimentum. Unus enim ille & primus dies septies septuplicatus septem sacræ Pentecostes hebdomadas efficit. A primo enim incipiens in eundem desinit, per similes, intermedios revoluta quinquagesies; quare & ævum similitudine imitatur, tanquam in motu circulari ab iisdem signis incipiens, & in eadem desinens: in quo rectam orationis figuram præferre nos Ecclesiæ ritus docuère, ex evidenti admonitione, à præsenti ad futura mentem veluti traducentes. Porro in unaquaque genuflexione & assurrectione reipsa ostendimus, quod etiam propter peccatum in terram delapsi sumus, & per ejus qui nos creavit clementiam in cœlum revocati sumus. Deficeret me dies, si omnia non scripta Ecclesiæ mysteria recenserem. Mitto alia: ipsam vero fidei confessionem, Credere in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, ex quibusnam literis habemus? Si enim ex baptismatis traditione, pro pietatis consequentia, ut baptizati sumus, ita & credere debemus, & similem baptismati confessionem deponimus; nobis ex eadem consequentia concedant, similem quoque fidei gloriam reddere. Sin autem modum gloriæ redditionis, ut non scriptum, repudiant: dent nobis & fidei confessionis & reliquorum, quæ enumeravimus, scriptas demonstrationes. Deinde cum tot sint quæ scripta non sunt, & tantam vim habeant ad pietatis mysterium; unam nobis dictionem, quæ ad nos venit ex patribus, non concedent, quam nos ex minime affectata consuetudine in non perversis ecclesiis mansisse invenimus, quæ non exiguam habet rationem, nec parum utilitatis affert ad mysterii potentiam.

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἀγράφων ἐθῶν τῆς ἐκκλησίας ἀνάγνωθι τὸ γ΄. κεφάλ. τοῦ α΄. τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ παρ' ἡμῶν γραφέντα. ὃ δέ φησιν ἡ παροῦσα ἐπιστολή, τοιοῦτόν ἐστι· τῶν πνευματομάχων λεγόντων μὴ ὀφείλειν συνδοξάζεσθαι τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ τὸ πανάγιον πνεῦμα, διὰ τὸ μὴ παραδοθῆναι τοῦτο ἡμῖν ἐγγράφως, ὁ ἅγιος, μετὰ τὸ καταλέξαι διάφορα ἄγραφα ἔθη, ἐξ ἀνάγκης πάσης μὴ παραλυόμενα, ἀλλ' αἰωνίζοντα κρατεῖν μέλλοντα, ἐπάγει καὶ αἰτίας, δι' ἃς ἀγράφως τινὰ ἐκ τούτων παραδέδονται, καί φησι διὰ τί κατὰ ἀνατολὰς ὁρῶντες εὐχόμεθα, καὶ διὰ τί ὀρθοὶ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ποιούμεθα τὰς εὐχάς· καὶ ὅτι μὲν περὶ τοῦ μὴ ἐγγράφως παραδεδόσθαι ἡμῖν λόγος ἐστὶ, τὸ τὰ δόγματα μὴ δημοσιεύεσθαι,

BALS. De non scriptis ecclesiæ moribus lege tertium caput primi tituli præsentis operis, & quæ in eo à nobis scripta sunt. Quod autem dicit hæc epistola, tale est; Cum Pneumatomachi (hoc est sancti Spiritus adversarii) dicerent, non debere Spiritum sanctum simul cum patre & filio glorificari, quòd hoc non sit nobis in scriptis traditum; sanctus, postquam diversas non scriptas consuetudines recensuit, quæ necessario omnino non solverentur, sed perpetuò observari deberent, subjungit etiam causas, propter quas quædam ex his absque scriptis traditæ sunt, & dicit propter quam causam ad orientē respicientes oramus, & cur una sabbatorum stantes precamur: & quod non omnia quidem scriptis man-

dentur, ratio est, quòd non oporteat dogmata publicari, & ab omnibus cognosci. Prædicationes enim, inquit, publicantur: dogmata verò tacentur, ne sæpius agitata, hoc est, frequentius meditata & usurpata, ex consuetudine contemnantur. Est enim silentii quoque species obscuritas. Quod enim obscurè dictum, ut non etiam à multis intelligatur, taceri videtur: quemadmodum enim nescit quispiam, quod alius habet in animo; ita etiam quod obscurè dictum est à pluribus ignoratur. Hoc ergo dicit sanctus esse causam, ut non omnia nobis in scriptis tradita sint. Quod autem dum oramus orientem aspicimus, causam dicit esse, quòd nos antiquam patriam inquiramus, paradisum scilicet, quem Deus plantavit ab oriente. Genu autem non flectere in una sabbatorum, quæ est dominica, traditum est, quòd in ea cum Christo consurreximus; illo quidem ex sepulchro resurgente, nobis autem ab antiquo lapsu per illum excitatis: & quod quæ sunt sursum quærere debemus, & non ad terrena & interitui obnoxia inclinari; & quòd futuri seculi dominicus imago est, qui cùm sit principium dierum, à Mose non primus, sed unus nominatur, ut qui circulariter vertens, unus sit & octavus, & octavum illum diem describat, futurum scilicet seculum, quod non desinit, & est infinitum, cujus etiam David in psalmorum inscriptionibus meminit, eos pro octava inscribens. Propterea ergo, inquit, necessario docet ecclesia rectos stare, dum orant, ejus alumnos, fideles scilicet, quos aluit ecclesia, ut frequenter sursum aspiciendo futuræ gloriæ recordentur, & quo ad eam perveniatur viaticum comparent. Præterea de Pentecostes quoque diebus dicit, quòd & ipsi nobis expectatam resurrectionem significant. Quandoquidem primus dies resurrectionis domini septies septuplicatus per dies intermedios Pentecosten efficit: incipit enim à dominica Paschæ, & in novum alium dominicum redit, & ex illo rursus in sequentem dominicum, & ita circulariter vertens ac circumactus per septem hebdomadas, in pentecosten desinit, & imitatur æternitatem ab iisdem diebus incipiens & in eosdem recurrens, sicut in circulari motu. Linea enim quæ circulum efficit, quæ etiam circumferentia appellatur, unde incipit, illic desinit. In diebus ergo Pentecostes consuetudines ecclesiæ, seu leges vel statuta, docuerunt nos id præferre, ut recti stantes oremus, mentem nostram veluti excitantes à terrenis ad cœlestia per evidentem sive manifestam admonitionem. Per rectam enim figuram sursum aspicientes futurorum & cœlestium admonemur. Sed nec genuflectiones sunt nobis sine symbolo: significat enim in terram quidem inclinatio, quod peccantes in terram lapsi sumus seu decidimus; ex terra autem rursus assurrectio & elevatio, quod à lapsu conversi sumus per gratiam Dei, qui clementia in nos usus est. Et quid hæc, inquit, enumero? Si enim omnia, quæ sine scriptis accepimus, mysteria dicere vellem, dies me deficeret, hoc est, ne satis quidem temporis haberem ad expositionem. Jam verò aliud quoque non scriptum adjicit, dicens, Mitto alia. In Patrem autem & Filium & Spiritum sanctum confiteri, undenam in scriptis habemus? Si enim ex traditione quæ est in baptismate, ex eo scilicet quod Christus dicat Apostolis, baptizantes in nomine Patris & Filii & Spiritûs sancti; ut baptizamur, ita & credere debemus, & ideo baptismati similem confessionem ponimus: dent nobis, ut quemadmodum confitemur, ita & glorificemus, credamus scilicet & gloriam canamus: sin autem dicunt, se non in scriptis accepisse, ita gloriam canere, dent nobis in scripturis demonstrationes, id est, in scriptis ostendant confessionem fidei, & alia enumerata. Hæc sanctus cum Pneumatomachis (hoc est Spiritûs sancti adversariis) disserit, qui non ferebant, spiritum sanctum unà cum Patre & Filio glorificari, ut qui servum eum existimarent & non ho-

καὶ παρὰ πάντων γινώσκεσθαι. τὰ μὲν γὰρ κηρύγματά, φησι, δημοσιεύεται· τὰ δὲ δόγματα σιωπᾶται, ἵνα μὴ κατημαλασθέντα, τουτέστιν, ἐν συνεχεῖ μελέτῃ γενόμενα, ἐκ τῆς συνηθείας καταφρονῶνται. σιωπῆς δὲ εἶδός ἐστι καὶ ἡ ἀσάφεια. τὸ γὰρ ἀσαφῶς εἰρημένον, ὥστε μὴ καὶ παρὰ πολλῶν νοεῖσθαι, ἔοικε σιωπᾶσθαι· ὥσπερ γὰρ οὐκ οἶδέ τις ὃ ἕτερος κατὰ νοῦν ἔχει, οὕτω καὶ τὸ ἀσαφῶς εἰρημένον ἀγνοεῖται τοῖς πλείοσι. τοῦτο μὲν οὖν φησιν ὁ ἅγιος αἴτιον τοῦ μὴ πάντα ἡμῖν ἐγγράφως παραδεδόσθαι. τὸ δὲ κατὰ ἀνατολὰς ὁρᾶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, τὸν λόγον φησὶν εἶναι, τὸ ζητεῖν ἡμᾶς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα, τὸν παράδεισον δηλαδή, ὃν ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς κατὰ ἀνατολάς. μὴ γόνυ δὲ κλίνειν τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, ἥτις ἐστὶν ἡ κυριακή, παραδέδοται, ὅτι ἐν αὐτῇ συναναστάντες τῷ Χριστῷ, ἐκείνου μὲν τοῦ τάφου ἐξαναστάντος, ἡμῶν δὲ τοῦ ἀρχαίου πτώματος δι' ἐκείνου ἐξεγερθέντων· καὶ ὅτι τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφείλομεν, καὶ μὴ πρὸς τὰ γήϊνα καὶ φθαρτὰ ῥέπειν· καὶ ὅτι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος εἰκών ἐστιν ἡ κυριακή, ἥτις ἀρχὴ οὖσα τῶν ἡμερῶν, οὐχὶ πρώτη ἐκλήθη τῷ Μωϋσῇ, ἀλλὰ μία, ἅτε ἀνακυκλουμένη καὶ μία οὖσα καὶ ὀγδόη, καὶ τὴν ὀγδόην ἐκείνην τυποῦσα ἡμέραν, τὸν μέλλοντα δηλονότι αἰῶνα, τὸν ἄληκτον καὶ ἀπέραντον, οὗ καὶ Δαβὶδ ἐν ἐπιγραφαῖς ἐμνήσθη ψαλμῶν, ὑπὲρ τῆς ὀγδόης ἐπιγράψας αὐτούς. διὰ ταῦτα οὖν ἀναγκαίως, φησί, παιδεύει ἡ ἐκκλησία ὀρθοὺς εὔχεσθαι τοὺς τροφίμους αὐτῆς, ἤγουν τοὺς πιστούς, οὓς ἡ ἐκκλησία ἐθρέψατο, ἵνα συνεχῶς διὰ τὸ ἄνω ὁρᾶν ὑπομιμνήσκωνται τῆς μελλούσης ζωῆς, καὶ τὰ πρὸς ἐκείνην ἐφόδια ἑτοιμάζωσιν. εἶτα καὶ περί τι τῶν τῆς πεντηκοστῆς φησιν ἡμερῶν, ὅτι καὶ αὗται τὴν προσδοκωμένην ἀνάστασιν ἡμῖν σημαίνουσιν. ἐπεὶ καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἑπτάκις ἑπταπλασιαζομένη διὰ τῶν ἐν μέσῳ ἡμερῶν ἀποτελεῖ τὴν πεντηκοστήν. ἄρχεται γὰρ ἀπὸ τῆς τοῦ Πάσχα κυριακῆς, καὶ καταντᾷ εἰς τὴν ἑτέραν κυριακὴν τὴν καινήν, καὶ ἐξ ἐκείνης αὖθις εἰς τὴν ἐφεξῆς κυριακήν, καὶ οὕτως ἀνακυκλουμένη καὶ ἐξελιττομένη διὰ τῶν ἑπτὰ ἑβδομάδων εἰς τὴν πεντηκοστὴν καταλήγει, καὶ μιμεῖται αἰῶνα ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχομένη ἡμερῶν, καὶ εἰς τὰς αὐτὰς καταντῶσα, ὥσπερ ἐν κυκλικῇ κινήσει. ἡ γὰρ τὸν κύκλον ἀποτελοῦσα γραμμή, ἥτις καὶ περιφέρεια λέγεται, ὅθεν ἄρχεται ἐκεῖ καταλήγει. ἐν γοῦν ταῖς τῆς πεντηκοστῆς ἡμέραις, οἱ θεσμοὶ τῆς ἐκκλησίας, ἤγουν οἱ νόμοι ἢ οἱ τύποι, ἐπαίδευσαν ἡμᾶς προτιμᾶν τὸ, ὀρθοὺς ἑστῶτας προσεύχεσθαι, ἀπανιστῶντες ὥσπερ τὸν νοῦν ἡμῶν ἐκ τῶν γηΐνων ὑπὲρ τὰ οὐράνια διὰ τῆς ἐναργοῦς ἤτοι φανερᾶς ὑπομνήσεως. ὑπομιμνησκόμεθα γὰρ διὰ τοῦ ὀρθίου σχήματος ἄνω ὁρῶντες τῶν μελλόντων καὶ οὐρανίων. ἀλλὰ καὶ αἱ γονυκλισίαι οὐκ ἀσύμβολοι ἡμῖν εἰσι· σημαίνει γὰρ ἡμῖν ἡ εἰς γῆν κατάκλισις, ὅτι ἁμαρτάνοντες εἰς γῆν κατερρύημεν ἤγουν πεπτώκαμεν, ἡ δὲ ἐκ τῆς γῆς αὖθις ἀνάνευσις καὶ ἀνάστασις, ὅτι ἐκ τοῦ πτώματος ἀνεκλήθημεν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπευσαμένου πρὸς ἡμᾶς. καὶ τί ταῦτα, φησιν, ἀπαριθμοῦμαι; εἰ γὰρ πάντα λέγειν ἐθέλω, ὅσα ἀγράφως μυστήρια παρελάβομεν, ἐπιλείψει με ἡ ἡμέρα, ἀντὶ τοῦ, οὐδὲ καιρὸν ἕξω ἀρκοῦντα πρὸς τὴν διήγησιν. εἶτα καὶ ἕτερόν τι προστίθησιν ἄγραφον, λέγων, ἐῶ τἄλλα. τὸ δὲ ὁμολογεῖν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, πόθεν ἐγγράφως ἔχομεν; εἰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι παραδόσεως, ἤγουν ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν Χριστὸν τοῖς ἀποστόλοις, βαπτίζοντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὡς βαπτιζόμεθα, οὕτω καὶ πιστεύειν ὀφείλομεν· καὶ διὰ τοῦτο ὁμοίαν τῷ βαπτίσματι τὴν ὁμολογίαν τιθέμεθα· δότωσαν ἡμῖν, ἵνα ὡς ὁμολογοῦμεν, οὕτω καὶ δοξάζωμεν, ἤγουν πιστεύωμεν ἢ δοξολογῶμεν. ἐὰν δὲ λέγωσιν, ἀλλ' οὐκ ἐγγράφως παρελάβομεν οὕτω δοξολογεῖν, δότωσαν ἡμῖν ἐγγράφως τὰς ἀποδείξεις, ἀντὶ τοῦ ἐγγράφως δειξάτωσαν τὴν κατὰ τὴν πίστιν ὁμολογίαν καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀπαριθμηθέντα. πρὸς τοὺς πνευματομάχους ταῦτα ὁ ἅγιος διαλέγεται, μὴ ἀνεχομένους

συνδοξολογεῖσθαι

συνδοξολογεῖσθαι τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ τὸ ἅγιον πνεῦμα, A οὐχ ὡς δοῦλον αὐτὸ δοξάζοντας, καὶ οὐχ ὁμότιμον, καὶ λέγοντας, ὅτι οὐχ εὑρίσκομεν ἐγγράφως παραδοθὲν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ συνδοξολογεῖσθαι αὐτὸ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, καὶ ἐπάγει καὶ ταῦτα ὁ ἅγιος. εἶτα τοσούτων ὄντων ἀγράφων, καὶ τοσαύτην ἐχόντων ἰσχὺν εἰς τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, μίαν λέξιν ἡμῖν ἐκ πατέρων τῶν πρὸ ἡμῶν εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσαν οὐ συγχωρήσουσι; καὶ τὰ ἑξῆς. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ἐπεὶ τοσαῦτά εἰσιν ἃ ἀγράφως παρελάβομεν, καὶ οὕτω πρὸς τὴν πίστιν ἰσχυρά, οὐ παραχωρήσουσιν ἡμῖν μίαν λέξιν, οὐ παρ' ἡμῶν εἰσαχθεῖσαν, ἀλλὰ τὴν καὶ εὑρημένην ἐκ συνηθείας ἀνεπιτηδεύτου, ἤγουν ἀπεριέργου, καὶ ἁπλῆς ἐναπομεινάσης ταῖς ἀδιαστρόφοις τῶν ἐκκλησιῶν, ἤτοι ταῖς ὀρθοδόξοις, B ταῖς μὴ διαστραφείσαις παρὰ τῶν αἱρετικῶν, ἔχουσαν οὐ μικρὸν λόγον, οὐδὲ ὀλίγην συντελοῦσαν ἤγουν ὠφέλειαν εἰσφέρουσαν εἰς τὴν τοῦ μυστηρίου τῆς πίστεως δύναμιν, ἀντὶ τοῦ, μεγάλως ὠφελεῖν δυναμένην εἰς τὸ τῆς πίστεως μυστήριον.

nore æqualem, & dicebant se in scriptis non invenisse traditum ecclesiæ, ut ipse una cum Patre & Filio glorificaretur, & infert hæc quoque sanctus. Deinde cum tot sint quæ non scripta sunt, & tantam potestatem habeant ad pietatis mysterium; unam dictionem, quæ ad nos venit ex patribus, qui ante nos fuerunt, non concedent? & quæ sequuntur. Quod autem dicit, est ejusmodi; Cum tot sint quæ sine scriptis accepimus, eáque ad fidem tam valida; non permittant nobis unam dictionem, non à nobis introductam, sed quam invenimus ex consuetudine non quæsita nec affectata, sed simplici, quæ permansit in ecclesiis non perversis, hoc est, orthodoxis, ab hæreticis non depravatis, quæ magnam habet rationem, nec parum affert utilitatis seu adjumenti ad fidei mysterii potestatem, hoc est, quæ multum juvare potest ad fidei mysterium.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΚ ΤΟΥ ΚΘ.

κεφαλ. τῆς αὐτῆς πραγματείας. C

ΚΑΝΩΝ ϟγ'.

ΠΡΟΣ γε μὴν τὸ ἀμάρτυρον καὶ ἄγραφον εἶναι τὴν σὺν τῷ πνεύματι δοξολογίαν, ἐκεῖνο λέγομεν, ὅτι εἰ μὲν μηδὲν ἕτερον ἄγραφον, μηδὲ τοῦτο παραδεχθήτω· εἰ δὲ τὰ πλεῖστα τῶν μυστικῶν ἀγράφως ἡμῖν ἐμπολιτεύεται, μετὰ πολλῶν ἑτέρων καὶ τοῦτο παραδεξώμεθα. ἀποστολικὸν δὲ οἶμαι καὶ τὸ ταῖς ἀγράφοις παραδόσεσι παραμένειν· ἐπαινῶ γάρ, φησιν, ὑμᾶς, ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν τὰς παραδόσεις κατέχετε· καὶ τό, κρατεῖτε τὰς D παραδόσεις ἃς παρελάβετε, εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς· ὧν μάλιστα μία ἐστὶ καὶ ἡ παροῦσα αὕτη, ἣν οἱ ἐξ ἀρχῆς διαταξάμενοι παραδιδόντες τοῖς ἐφεξῆς, συμπροϊούσης ἀεὶ τῷ χρόνῳ τῆς χρήσεως, διὰ μακρᾶς συνηθείας ταῖς ἐκκλησίαις ἐγκατερρίζωσαν. ἆρ' οὖν εἰ ὡς ἐν δικαστηρίῳ τῆς διὰ τῆς τῶν ἐγγράφων ἀποδείξεως ἀποροῦντες μαρτύρων ὑμῖν πλῆθος παρεστησάμεθα, οὐκ ἂν τῆς ἀφέσεως παρ' ὑμῶν ψῆφον ἐτυχομεν; ἐγὼ μὲν οὕτως οἶμαι· ἐπὶ στόματος γὰρ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. εἰ δὲ καὶ τὸν πολὺν χρόνον πρὸς ἡμῶν ὄντα ἐναργῶς ὑμῖν ἐπιδείκνυμεν, E οὐκ ἂν ἐδόξαμεν ὑμῖν εἰκότα λέγειν, μὴ εἶναι καθ' ἡμῶν τὴν δίκην εἰσαγώγιμον ταύτην; δυσωπητικὰ γάρ πως τὰ παλαιὰ τῶν δογμάτων, οἱονεὶ πολιᾷ τινι τῇ ἀρχαιότητι τὸ αἰδέσιμον ἔχοντα.

ΒΑΛΣ. Ἔτι κατασκευάζει ὁ ἅγιος τὸν οἰκεῖον λόγον, λέγων πρὸς τοὺς αἱρετικούς, ὅτι εἰ μὲν μηδὲν ἄλλο ἄγραφον παρεδόθη, μηδὲ τοῦτο παραδεχθήτω· εἰ δὲ πολλά εἰσι τὰ ἀγράφως πολιτευόμενα, ἅ τινα καὶ ἀπηριθμήσατο, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο παραδεξώμεθα. εἶτα δείκνυσιν, ὅτι καὶ ἀποστολικόν ἐστι τὸ παραδιδόμενον φυλάττειν, τίθησι καὶ F αὐτὰ τοῦ ἀποστόλου τὰ ῥήματα, καί φησιν, ὅτι τῶν παραδόσεων μία καὶ αὕτη ἐστίν, ἤγουν ἡ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἣν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐγκατερρίζωσαν, ἀντὶ τοῦ βεβαίως κατέθεντο, καὶ παρέδωκαν. ὥσπερ γὰρ τὰ κατερριζωθέντα τῶν φυτῶν οὐ ῥᾷον ἀποσπῶνται τῆς γῆς· οὕτω καὶ τοῦτο οὐ ῥᾳδίως ἀποβαλοῦνται αἱ ἐκκλησίαι, οὐδὲ προδώσουσιν. ἐπιχειρεῖ δὲ ἔτι λέγων, ὅτι εἰ δικαστήρια ἄρα συνεστησάμεθα παρ' ὑμῖν, καὶ οὐκ εὐποροῦμεν ἐπὶ τοῖς εἰσαγομένοις ἐγγράφων ἀποδείξεων, παρεστήσαμεν δὲ ὑμῖν μάρ-

EJUSDEM EX XXIX. CAPITE

Ejusdem operis.

CANON XCIII.

Iam verò ad hoc, quòd testibus careat nec in scripturis extet ea, quæ una cum spiritu est glorificatio, illud dicimus; quòd si nihil quidem aliud est, quod non sit scriptum, nec hoc admittatur: sin autem plurima mystica sine scriptis in republica Christiana versantur, cum multis aliis hoc quoque suscipiamus. Apostolicum autem esse existimo in non scriptis quoque traditionibus permanere. Laudo enim, inquit, vos, quòd omnium meorum meministis, & quemadmodum tradidi vobis traditiones tenetis: & illud; Servate traditiones quas accepistis, sive per sermonem sive per epistolam; quarum quidem maximè una est & hæc præsens, quam qui ab initio constituerunt, posteris tradentes, usu semper unà cum tempore procedente, per longam consuetudinem in ecclesiis actis radicibus firmam stabilémque fecerunt. Nunquid ergo, si veluti in judicio inopia probationis quæ fit per scripta laborantes, testium nobis multitudinem adduxerimus, annon à nobis editam sententiam assequemur? Ego quidem sic existimo. In ore enim duorum vel trium testium stabit omne verbum. Sin autem & longum tempus pro nobis facere apertè vobis ostenderimus, annon vobis videbimur dicere probabiliter, non esse hanc concedendam adversus nos actionem? Sunt enim quodammodo veneranda antiqua dogmata, quæ, tanquam in quadam canitie, in antiquitate habent venerationem.

Bals. Sanctus suum adhuc dictum confirmat, dicens hæreticis, si nihil quidem aliud non scriptum traditum est, nec hoc admittatur: sin autem multa sunt, quæ sine scriptis in republica Christiana versantur, quæ quidem enumeravit, cum aliis hoc quoque admittamus. Deinde ostendit, quod est Apostolicum servare quod traditum est, & ponit etiam ipsa verba Apostoli, & dicit, quòd hæc quoque una est traditionum, scilicet de sancto Spiritu, quam in Ecclesiis actis radicibus, firmam stabilémque fecerunt & tradiderunt. Quemadmodum enim plantæ, quæ radices egerunt, à terra non facile evelluntur: ita & hoc non facile amittent nec prodent ecclesiæ. Præterea autem argumentatur, dicens; Si in judicium forte à vobis adducti essemus, nec adversus ea, quæ intenderentur, esset nobis scriptarum probationum copia, sed testes vobis produceremus:

duceremus: an non per testium vocem absolveremur? Ad sui autem dicti probationem, verba quoque Evangelica adducit. Sed & si longum, inquit, tempus proponeremus, utpote eo vincentes adversarium, ut qui quod ab eo vindicatur longo tempore possederimus, & hoc apertè ostenderemus, an non efficeremus ut omnino non admitteretur actio in judicium, sed potius excluderetur? antiqua enim dogmata in veneratione habentur, cum homines ea revereantur propter antiquitatem, & quemadmodum senibus canities venerationem acquirit, ita & antiquitas dogmatibus.

A τυεχει, οὐκ ἂν διὰ τῆς τῶν μαρτύρων φωνῆς ἐξελυόμεθα; ἐπάγει δὲ εἰς κατασκευὴν τοῦ οἰκείου λόγου καὶ εὐαγγελικὰ ῥήματα. ἀλλὰ εἰ καὶ προεβαλλόμεθα, φησί, τὸν πολὺν χρόνον, ὡς διὰ τούτου νικῶντες τὸν ἀντίδικον, οἷα τὸ ἐκδικούμενον παρ' ἐκείνου νεμηθέντες διὰ μακροῦ, καὶ τοῦτο ἐδείκνυμεν φανερῶς, οὐκ ἂν ἐποιησάμεθα μηδὲ εἰσαχθῆναι ὅλως τὴν δίκην εἰς δικαστήριον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποπεμφθῆναι; τὰ γὰρ παλαιὰ δόγματα δυσωποῦσιν, αἰδημένων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ ὥσπερ τοῖς γεγηρακόσιν ἡ πολιὰ ἐμποιεῖται τὸ αἰδέσιμον, οὕτω καὶ ἡ ἀρχαιότης τοῖς δόγμασιν.

B

C

D

EPISTOLA

E

F

A

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Λητόϊον ἐπίσκοπον Μελιτηνῆς.

ΚΑΝΩΝ α'.

ΕΝ καὶ τοῦτο τῶν εἰς τὴν ἁγίαν ἑορτὴν συντελούντων ἐστὶ, τὸ καταννοῆσαι ἡμᾶς τὴν ἔννομόν τε καὶ κανονικὴν ἐπὶ τῶν πεπλημμεληκότων οἰκονομίαν, ὅπως ἂν θεραπευθείη πᾶν B ἀῤῥώστημα ψυχικὸν, τὸ διά τινος ἁμαρτίας ἐπιγενόμενον. ἐπειδὴ γὰρ ἡ καθολικὴ καὶ αὕτη τῆς κτίσεως ἑορτὴ κατὰ τὴν τεταγμένην περίοδον τοῦ ἐνιαυσιαίου κύκλου, καθ' ἕκαστον ἔτος ἐν παντὶ πληρουμένη τῷ κόσμῳ ἐπὶ τῇ ἀναστάσει τοῦ πεπτωκότος ἐπιτελεῖται (πτῶσις δὲ ἐστιν ἡ ἁμαρτία, ἀνάστασις δὲ ἡ ἐκ τοῦ πτώματος τῆς ἁμαρτίας ἀνάστασις) καλῶς ἂν ἔχοι, κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην οὐ μόνον τοὺς ἐκ παλιγγενεσίας μεταστοιχειουμένους διὰ τῆς τοῦ λουτροῦ χάριτος τῷ Θεῷ προσάγειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς διὰ τῆς μετανοίας τε καὶ ἐπιστροφῆς ἀπὸ τῶν νεκρῶν ἔργων εἰς τὴν ζῶσαν ὁδὸν πάλιν ἐπανιόντας, καὶ τούτους χειραγωγεῖν πρὸς C τὴν σώζουσαν ἐλπίδα, ἧς διὰ τῆς ἁμαρτίας ἀπεξενώθησαν. ἔστι δὲ οὐ μικρὸν ἔργον τὸ τοὺς περὶ τούτων λόγους οἰκονομῆσαι ἐν τῇ ὀρθῇ τε καὶ δεδοκιμασμένῃ κρίσει, κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ προφήτου τὸ κελεῦον, δεῖν οἰκονομεῖν τοὺς λόγους ἐν κρίσει, ἵνα, καθὼς ἔχει τὸ λόγιον, μὴ τι σαλευθῇ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς μνημόσυνον αἰώνιον γένηται δίκαιος. ὥσπερ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς σωματικῆς θεραπείας ὁ μὲν σκοπὸς τῆς ἰατρικῆς τέχνης εἷς ἐστι, τὸ ὑγιᾶναι τὸν κάμνοντα, τὸ δὲ εἶδος τῆς ἐπιμελείας διάφορον (κατὰ γὰρ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀῤῥωστημάτων καταλλήλως καὶ ἡ θεραπευτικὴ μέθοδος ἑκάστῳ τῶν νοσημάτων προσάγεται.) D οὕτω πολλῆς οὔσης καὶ ἐν τῇ ψυχικῇ νόσῳ τῆς τῶν παθῶν ποικιλίας, ἀναγκαίως πολυειδὴς γενήσεται ἡ θεραπευτικὴ ἐπιμέλεια πρὸς λόγον τοῦ πάθους ἐνεργοῦσα τὴν ἴασιν. ὡς δ' ἂν γένοιτό τις τεχνικὴ μέθοδος περὶ τοῦ προκειμένου προβλήματος, οὕτω τὸν λόγον διαληψόμεθα. τρία ἐστὶ τὰ περὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν θεωρούμενα κατὰ τὴν πρώτην διαίρεσιν, τό τε λογικὸν, καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν, καὶ τὸ θυμοειδές. ἐν τούτοις ἐστὶ καὶ τὰ κατορθώματα τῶν κατ' ἀρετὴν βιούντων καὶ τὰ πτώματα τῶν εἰς κακίαν ἀποῤῥεόντων. διὸ προσήκει τὸν μέλλοντα τὴν κατάλληλον θεραπείαν προσάγειν τῷ νενοσηκότι τῆς ψυχῆς μέρει, πρότερον μὲν ἐπισκέψασθαι ἐν τίνι συνέστη τὸ πάθος, εἶθ' οὕτω E τῷ πεπονθότι προσάγειν ἁρμοδίως τὴν θεραπείαν· ὥστε μὴ δι' ἀπειρίαν τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου ἄλλο μὲν ἢ τὸ νοσῆσαν μέρος, ἕτερον δὲ τὸ τὴν θεραπείαν δεχόμενον. ὥσπερ ἀμέλει βλέπομεν πολλοὺς τῶν ἰατρῶν ἐν ἀπειρίᾳ τοῦ πρωτοπαθοῦντος μέρους προσεπιτρίβοντας τὴν νόσον, δι' ὧν θεραπεύουσι. τῆς γὰρ ἀῤῥωστίας οὔσης πολλάκις κατὰ θερμοῦ ἐπικράτησιν, ἐπειδὴ τοῖς κατὰ πλεονασμὸν τοῦ ψυχροῦ κεκακωμένοις, χρήσιμον τὸ θερμαῖνόν τε καὶ ἀναθάλπον ἐστὶ τὸ τούτοις κατὰ λόγον συνενεγκὸν, ἀπερισκέπτως τὸ αὐτὸ τοῖς ἐν ἀμετρίᾳ θερμότητος ἐκκαιομένοις ἐπαγαγόντες, δυσίατον τὸ πάθος ἐποίησαν. ὥσπερ F τοίνυν ἀναγκαιοτάτη τοῖς ἰατροῖς νομίζεται ἡ κατανόησις τῆς τῶν στοιχείων ἰδιότητος, ὅπως ἂν ἑκάστου τῶν εὖ ἢ κακῶς διακειμένων γένοιτο τοῦ παρὰ φύσιν διατεθέντος ἡ ἐπανόρθωσις· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐπὶ ταύτην ἀναδραμόντες τὴν διαίρεσιν, τῶν ἐν τῇ ψυχῇ θεωρουμένων, ἀρχὴν καὶ ὑπόθεσιν τῆς καταλλήλου τῶν παθῶν θεραπείας ποιησόμεθα τὴν γενικὴν θεωρίαν. οὐκοῦν τριχῆ, καθὼς ἤδη διῃρημένης τῆς ἰδιότητος τῶν τῆς ψυχῆς κινημάτων, εἰς τὸ λογικόν τε καὶ ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμοειδὲς, κατορθώ-

EPISTOLA CANONICA SANCTI GREGORII Nysseni Episcopi ad sanctum Letoïum Melitenes Episcopum.

CANON I.

EOrum quæ ad sanctum festum conferunt & hoc unum est, nempe legitimam & canonicam in iis qui peccarunt œconomiam intelligere, ut curetur omnis morbus animæ, qui per aliquod peccatum accidit. Quoniam enim hoc est universale festum creationis, quod, in præstituto annui circuli ambitu, singulis annis in universo institutum mundo propter ejus, qui ceciderat, resurrectionem peragitur, (casus autem est peccatum; resurrectio verò ex peccati casu erectio) rectè habuerit, si hodierno die non solum eos, qui ex regeneratione per lavacri gratiam transmutati sunt, ad Deum adducamus; sed eos etiam, qui per pœnitentiam & conversionem à mortuis operibus ad viventem viam ascendunt, ad spem quæ salvos eos faciat tanquam manu deducamus, à qua per peccatum alienati sunt. Neque verò parvum opus est ea, quæ de his dicenda sunt, in recto & probato judicio dispensare, juxta præceptum Prophetæ, quod jubet, oportere sermones dispensare in judicio, ut, quemadmodum habet Divinum oraculum, non moveatur in æternum, & in æterna memoria sit justus. Quemadmodum enim etiam in corporali medela, unum est quidem institutum artis medicæ, ut sanus sit is, qui laborat, varium autem est curationis genus (pro morborum enim varietate convenienter quoque medicinæ methodus unicuique morbo applicatur) ita cùm multa sit etiam in morbo animæ affectionum varietas, multiformis quoque necessario fuerit medica curatio ad affectionis rationem medicinam exercens. Ut sit autem arte aliqua procedens propositæ quæstionis methodus, rem ita tractabimus. Tria sunt, quæ in anima nostra considerantur, secundum primam divisionem; ratio, concupiscentia, & ira. In iis sunt & rectè facta eorum qui ex virtute vivunt, & delicta eorum qui ad vitium dilabuntur. Quamobrem oportet eum, qui ægrotanti animæ parti congruam medelam est adhibiturus, prius quidem considerare in quonam consistit affectio, deinde sic laboranti convenientem medelam applicare; ne propter medicæ disciplinæ ignorantiam, alia quidem sit pars quæ ægrotat, alia verò cui est adhibita medela: sicut certè multos videmus medicos, qui propter ignorationem partis primò affectæ morbum suis medicamentis adaugent. Cum enim ob calidi dominium morbus sæpe existat: quoniam iis, qui propter nimiam frigidi abundantiam male affecti sunt, utile est quod calefacit, & confovet id quod illis ex ratione adhibitum; idem iis, qui immoderata caliditate succenduntur, inconsideratè applicantes, efficiunt ut sit morbus curatu difficillimus. Quemadmodum ergo medicis imprimis necessaria existimata est elementorum proprietatis cognitio, ut uniuscujusque eorum, quæ bene vel malè constituta sunt, id quod præter naturam affectum est corrigatur: Sic & nos ad hanc recurrentes divisionem, eorum quæ in anima considerantur, principium & fundamentum convenientis affectionum curationis generalem faciamus contemplationem. Trifariam ergo, ut diximus, divisa proprietate motionum animæ, in rationem, concupiscentiam & iram; rationis quidem compotis animæ partis rectum officium est pia

de Deo existimatio, boni & mali discernens scientia, & A *quæ habet perspicuam & non confusam de rerum subjectarum natura opinionem, quid est quidem, in iis quæ sunt, expetendum, quid vero abhorrendum & abjiciendum: & rursus ex contrario, quod in ea parte est vitium omnino considerabitur, quando circa res quidem Divinas fuerit impietas, circa id autem, quod verè honestum est, inopia judicii, perversa autem & corrupta de rerum natura existimatio, ut lucem tenebras ponat, & tenebras lucem, ut dicit scriptura. Concupiscentis autem partis motus est ex virtute, si ad id quod est reverà concupiscendum & verè pulchrum & honestum eri-* B *gatur desiderium, & si qua est in nobis amatoria facultas & affectio, tota in illo versetur, ut credamus nihil aliud esse sua natura expetendum præter virtutem, & naturam quæ virtutem effundit: hujus autem partis declinatio est & peccatum, quando cupiditatem transtulerit quispiam ad inanem, quæ non potest consistere, gloriam, vel ad florem qui colorate corporum superficiei est illitus. Unde exsistit avaritia, ambitio & libido, & cætera ejusmodi quæ ab hoc vitii genere dependent. Rursus autem irascentis partis recta actio est mali odium, & bellum cum animi perturbationibus, & ad for-* C *titudinem in eo esse confirmatam animam, ut ea non pertimescat, quæ multis terribilia videntur, sed usque ad sanguinem peccato resistat, mortis autem minas, & gravia supplicia contemnat, & à rebus jucundissimis disjunctionem, & omnibus, ut semel dicam, quæ propter aliquam consuetudinem & anticipatam opinionem multos in voluptate detinent, sit superior pro fide & virtute decertans: hujus autem partis prolepsiones omnes apertæ sunt, invidia, odium, ira, convicia, certamina, contentiosæ & ultionis appetentes affectiones, quæ accepta injuriæ recordationem longè extendunt, & multos ad cædem &* D *sanguinem incitant. Dum enim non inveniret stulta & ineruditaratio, quomodo armis suis utiliter uteretur, ferri aciem in se convertit, eáque arma defensiva quæ nobis à Deo data sunt, ei, qui malè utitur, exitium afferunt.*

μὲν τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς μέρους ἐστὶν ἡ εὐσεβὴς περὶ τὸ θεῖον ὑπόληψις, καὶ ἡ τοῦ καλοῦ τε καὶ κακοῦ διακριτικὴ ἐπιστήμη, καὶ ἡ τρανήν γε καὶ ἀσύγχυτον ἔχουσα περὶ τῆς φύσεως τῶν ὑποκειμένων τὴν δόξαν· τί μέν ἐστιν αἱρετὸν ἐν τοῖς οὖσι, τί δὲ βδελυκτὸν καὶ ἀποβλητέον· καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου πάντως ἡ ἐν τῷ μέρει τούτῳ κακία θεωρηθήσεται, ὅταν ἀσέβεια μὲν ᾖ περὶ θεῖον, ἀκρισία δὲ περὶ τὸ ὄντως καλὸν, ἐνηλλαγμένη δὲ καὶ ἐσφαλμένη ἡ περὶ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν ὑπόληψις, ὥστε τιθέναι τὸ φῶς σκότος καὶ τὸ σκότος φῶς, καθώς φησιν ἡ γραφή. τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ μέρους ἡ μὲν ἐνάρετός ἐστι κίνησις, τὸ πρὸς τὸ ὄντως ἐπιθυμητὸν καὶ ἀληθῶς καλὸν ἀναγαγεῖν τὸν πόθον, καὶ εἴ τις ἐν ἡμῖν ἐρωτικὴ δύναμίς τε καὶ διάθεσις, ἐκεῖ καταχρήσασθαι πᾶσαν, ἐν τῷ πεπεῖσθαι μηδὲν ὀρεκτὸν εἶναι τῇ ἑαυτοῦ φύσει ἄλλο, πλὴν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς τὴν ἀρετὴν πηγαζούσης φύσεως· παρατροπὴ δὲ καὶ ἁμαρτία τοῦ τοιούτου μέρους ἐστὶν, ὅταν τις μεταγάγῃ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὸ ἀνυπόστατον κενοδοξίας ἢ πρὸς τὸ ἐπικεχρωσμένον τοῖς σώμασιν ἄνθος. ὅθεν γίνεται ἡ φιλοχρηματία καὶ ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ φιληδονία, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ὅσα τοῦ τοιούτου ἤρτηται τῆς κακίας γένους. πάλιν δὲ τῆς θυμώδους διαθέσεως κατόρθωμά ἐστιν ἡ πρὸς τὸ κακὸν ἀπέχθεια, καὶ ὁ πρὸς τὰ πάθη πόλεμος, καὶ τὸ πρὸς ἀνδρείαν ἐστομῶσθαι τὴν ψυχὴν ἐν τῷ μὴ καταπτήσσειν τὰ τοῖς πολλοῖς φοβερὰ νομιζόμενα, ἀλλὰ μέχρις αἵματος τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαθίστασθαι, καταφρονεῖν δὲ θανατικῆς ἀπειλῆς καὶ ἀλγεινῶν κολαστηρίων καὶ τῆς τῶν ἡδίστων διαζεύξεως, καὶ πάντων ἅπαξ τῶν διά τινος συνηθείας καὶ προλήψεως ἐν ἡδονῇ τοὺς πολλοὺς κατεχόντων κρείττονα γενέσθαι τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς προμαχόμενον. τὰ δὲ ἁπτώματα τοῦ τοιούτου μέρους ἐστὶν ἅπασι πρόδηλα, ὁ φθόνος, τὸ μῖσος, ἡ μῆνις, αἱ λοιδορίαι, αἱ συμπλοκαὶ, αἱ φιλόνεικοί τε καὶ ἀμυντικαὶ διαθέσεις, αἳ μέχρι πολλοῦ παρατείνουσι τὴν μνησικακίαν καὶ πολλοὺς εἰς φόνους καὶ αἵματα κατάγουσι. μὴ γὰρ εὑρὼν ὁ ἀπαίδευτος λογισμὸς ὅπως χρήσεται λυσιτελῶς τῷ ὅπλῳ, ἐφ' ἑαυτὸν τρέπει τὴν τοῦ σιδήρου αἰχμὴν, καὶ γίνεται τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ δοθὲν ἡμῖν ἀμυντήριον ὅπλον τῷ κακῶς κεχρημένῳ ὀλέθριον.

BALS. In tempore festi paschæ hic magnus pater hanc epistolam misisse videtur: & dicit ad festum conferre, ut qui peccant legitimè & canonicè dispensentur. Festum enim resurrectionis Domini, propter resurrectionem humani generis, quod propter peccatum ceciderat, & factum est, & quotannis peragitur. Resurrectio autem est etiam ex lapsu peccati resurrectio. E Peccatorem enim à peccato abstinere, est resurgere à casu quo cecidit qui peccat. Quare oportet, inquit, hodierno die Deo adducere, non solum eos qui per salutare baptismi lavacrum ex regeneratione transmutantur, tanquam novum corpus accipientes, utpote quod sancti Spiritûs gratia à sordibus sit emundatum, quæ ei per peccatum insederant. Non eos ergo, dicit, solum adducere oportere Paschæ tempore, sed eos etiam qui agunt pœnitentiam, & à mortuis operibus ad viam viventem ascendunt. Hoc autem in epistola ad Hebræos à magno Paulo dictum est, qui mortua vocavit opera, quæ animam malo odore replent, & nos im- F mundos efficiunt. Quemadmodum enim in lege antiqua, qui mortuum tetigit immundus existimabatur: ita & qui mortua tangit opera immundus à Deo judicatus est, per pœnitentiam autem purgatus ad viam viventem revertitur. Quæ autem ad Deum ducit, est ea via vivens, quæ futuram nobis vitam conciliat, quæ à mortuis operibus, seu quæ nos mortificant, separat, quæ à servante spe nos abalienant, hoc est, à regno Dei, quod, si speretur, servat eos qui sperant, & secundum Dei mandata vivunt, ne ab eo excidamus.

ΒΑΛΣ. Ἐν καιρῷ τῆς τοῦ πάσχα ἑορτῆς φαίνεται ὁ μέγας οὗτος πατὴρ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀπεσταλκὼς καί φησιν, ὅτι συντελεῖ εἰς τὴν ἑορτὴν τὸ πῶς οἱ ἁμαρτάνοντες οἰκονομηθήσονται, ἐννόμως τε καὶ κανονικῶς. ἡ γὰρ τῆς ἀναστάσεως ἑορτὴ τοῦ κυρίου, διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ πεπτωκότος διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀνθρωπίνου γένους, καὶ γέγονε καὶ ἐτησίως ἐπιτελεῖται. ἀνάστασις δέ ἐστι καὶ ἡ ἐκ τοῦ πτώματος τῆς ἁμαρτίας ἀνόρθωσις. τὸ γὰρ ἀποσχέσθαι τῆς ἁμαρτίας τὸν ἁμαρτάνοντα, ἀναστῆναί ἐστι τοῦ πτώματος οὗ πέπτωκεν ἁμαρτάνων. διό φησι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, μὴ μόνον προσάγειν θεῷ τοὺς διὰ τοῦ σωτηρίου λουτροῦ τοῦ βαπτίσματος μεταστοιχειουμένους ἐκ παλιγγενεσίας, νέον ὥσπερ τὸ σῶμα λαμβάνοντας, οἷα καθαρθὲν τῇ τοῦ πνεύματος χάριτι τῶν μολυσμάτων, ἃ διὰ τῆς κακίας αὐτῷ περιεστρίβησαν. οὐ τούτους δεῖν μόνον, φησὶ, προσάγειν χρεὼν κατὰ τὸν τοῦ πάσχα καιρὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐκ τῶν νεκρῶν ἔργων ἐπανιόντας εἰς τὴν ζῶσαν ὁδόν. τοῦτο δὲ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ τῷ μεγάλῳ εἴρηται Παύλῳ, νεκρὰ καλέσαντι ἔργα, τὰ δυσωδίας τὴν ψυχὴν πληροῦντα καὶ ἡμᾶς ἀκαθάρτους ποιοῦντα. ὡς γὰρ παρὰ τῷ νόμῳ τῷ παλαιῷ ὁ τοῦ νεκροῦ ἁψάμενος ἀκάθαρτος ἐνομίζετο, οὕτω καὶ ὁ τῶν νεκρῶν ἔργων ἁπτόμενος ἀκάθαρτος κρίνεται τῷ θεῷ, καθαιρόμενος δὲ διὰ τῆς μετανοίας ἐπάνεισιν εἰς ὁδὸν ζῶσαν· ἡ πρὸς θεὸν ἄγουσα δέ ἐστιν ἡ ζῶσα ὁδὸς, ἡ τὴν ζωὴν ἡμῖν προξενοῦσα τὴν μέλλουσαν, ἡ τῶν νεκρῶν ἢ καὶ νεκρούντων ἡμᾶς χωρίζουσα ἔργων, τῶν ἀποξενούντων τῆς σωζούσης ἐλπίδος, τουτέστι τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ,

θεοῦ, ἥτις ἐλπιζομένη σώζει τοὺς ταῦτα ἐλπίζοντας, βιοῦντας κατὰ τὰς τοῦ θεοῦ ἐντολάς, ἵνα ταύτης μὴ ἀποτυχοιμεν. ἔστι δὲ, φησὶν, οὐ μικρὸν ἔργον τὸ οἰκονομῆσαι τοὺς περὶ τούτων λόγους, δηλονότι τῶν μετανοούντων, ἐν ὀρθῇ κρίσει, κατὰ τὸν Δαβὶδ λέγοντα περὶ τοῦ φοβουμένου τὸν κύριον, οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ φησὶν, ὅτι ὥσπερ τοῖς τῶν σωμάτων θεραπευταῖς εἷς μέν ἐστιν ὁ σκοπὸς, ἐκ τῆς ἰατρικῆς τέχνης τὸ ἰατρεύειν τὸν ἀρρωστοῦντα, ἡ δὲ μεταχείρησις οὐχ ὁμοία ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἀσθενοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν νοσούντων σωμάτων ποιοῦνται τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ ἡλικιῶν καὶ σωμάτων ἰδιότητας καὶ ὡρῶν καὶ χωρῶν διατηρούμενοι διαφοράς· οὕτω χρὴ καὶ τὸν θεραπεύοντα νοσήματα ψυχικά, ὧν πολλή τις ἡ ποικιλία ἐστὶ, πολυειδῆ τὴν θεραπείαν προσάγειν, καὶ τὰ αἴτια τῶν παθῶν διατηρούμενον, καὶ τὴν ἑκάστου τῶν μετανοούντων διάθεσιν. ἐπὶ τούτοις τεχνικὴν ποιεῖται τὴν περὶ τῶν ἁμαρτανόντων διδασκαλίαν, καί φησι τρία εἶναι τὰ περὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν θεωρούμενα, τὸ λογικὸν, τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμοειδές, ἃ καὶ δυνάμεις ψυχικαὶ καὶ ἰδιότητες ὀνομάζονται· καὶ ἐκ τούτων φύεσθαι λέγει τὰ κατορθώματα ἤγουν τὰς ἀρετὰς, καὶ τὰ πτώματα ἤγουν τὰ ἁμαρτήματα. καὶ δεῖ τὸν θεραπευτὴν τῶν ψυχικῶν παθημάτων σκοπεῖν ἐκ τίνος τῶν ψυχικῶν δυνάμεων συνέβη τὸ ἁμάρτημα, καὶ οὕτω προσάγειν τῷ θεραπευομένῳ τὴν θεραπείαν κατάλληλον καὶ οἰκείαν τῷ πάθει, ἵνα μὴ ἐξ ἀπειρίας ἄλλο μὲν ᾖ τὸ πονοῦν, ἄλλο δὲ τὸ ἰατρευόμενον· ἢ καὶ ἄλλως δέον μεταχειρίζεσθαι τὸ ψυχικὸν ἀρρώστημα, ὁ δὲ ἑτέρως αὐτὸ θεραπεύειν ἐπιχειρῇ. ὅπερ, φησὶ, καὶ οἱ ἄπειροι ποιοῦσι τῶν ἰατρῶν, καί τινος πονοῦντος κατὰ θερμοῦ πλεονασμὸν, δέον προσενεγκεῖν αὐτῷ ψυχρότερά τινα, οἱ προσενεγκόντες μᾶλλον ἀναθερμαντικὰ ὡς θερμαίνοντα, δυσίατον τὸ πάθος ἐποίησαν. τὰ γὰρ ἐναντία τῶν ἐναντίων εἰσὶν ἰάματα. καὶ τοῖς μὲν κατ᾽ ἐπικράτησιν τοῦ ψυχροῦ πάσχουσι κατάλληλός ἐστι θεραπεία τὸ θερμαῖνον καὶ ἀναθάλπον. ὧν δὲ τὸ θερμὸν ἐπλεόνασε, προσφέρειν δεῖ τὸ ἀντίθετον, ὅπερ ἐστὶ τὸ ψυχρόν. καὶ ὥσπερ τοῖς τῶν σωμάτων θεραπευταῖς ἀναγκαῖόν ἐστι τὸ κατανοῆσαι ὅθεν ὁ νοσῶν πάσχει, καὶ οὕτω τὴν θεραπείαν αὐτῷ οἰκείαν τῇ νόσῳ περιαγαγεῖν· οὕτω καὶ τοῖς τὰ ψυχικὰ ἰατρεύουσι πάθη ἀπαραίτητος ἡ κατασκόπησις, τοῦ ὅθεν τὸ μέλλον θεραπευθῆναι ἁμάρτημα φύεται. εἰς τρία τοίνυν, ὡς εἴρηται, τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων διαιρουμένων, τοῦ μὲν λογιστικοῦ, φησὶν, ἀρετή ἐστιν ἡ εὐσεβὴς περὶ τὸ θεῖον ὑπόληψις, καὶ ἡ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ διάκρισις, καὶ ἡ τρανὴν καὶ ἀσύγχυτον ἔχουσα περὶ τῆς φύσεως τὴν ὑπόληψιν καὶ τῶν ὑποκειμένων τὴν δόξαν. καὶ τρανῶς λέγεται βλέπειν, ὁ ὁρῶν καθαρῶς τε καὶ ἀπλανῶς, καὶ κατανοῶν τὸ ὁρώμενον ὡς ἔχει φύσεως. καὶ ἀσυγχύτως ὁρᾷ, ὁ τὴν ὁρατικὴν συγκεχυμένος δύναμιν, καὶ ἄλλο μὴ ὁρῶν, ἄλλο δὲ δοκῶν βλέπειν. ὅταν οὖν τις τὴν τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων φύσιν κατανοῇ, καὶ ἀνεπισφαλῶς κρίνῃ, τί μέν ἐστι καλὸν, τί δὲ κακὸν, καὶ τί μὲν προκρίνειν δέον, τί δὲ βδελύττεσθαι, τότε λέγεται τρανὴν καὶ ἀσύγχυτον ἔχειν δόξαν, ἤτοι ὑπόληψιν, ἀντὶ τοῦ καλῶς κρίνειν τὰ πράγματα, καὶ ὑπολαμβάνειν περὶ αὐτῶν ἀπταίστως. εἰπὼν δὲ τί ἐστιν ἀρετὴ τοῦ λογικοῦ, νῦν καὶ περὶ τῆς κακίας αὐτοῦ λέγει, καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων ταύτην θεωρεῖσθαι εἴτουν καταγινώσκεσθαι διδάσκει· καί φησιν, εἶναι κακίαν τοῦ λογιστικοῦ τὴν περὶ τὸ θεῖον ἀσέβειαν, τουτέστι τὸ λογίζεσθαι τί ἀνάξιον τῆς θείας φύσεως, καὶ τὴν περὶ τῶν πραγμάτων μὴ ὀρθὴν κρίσιν, ἀλλ᾽ ἐσφαλμένην, ὥστε τὸ κακὸν ὑπολαμβάνειν καλὸν, καὶ τὸ καλὸν, κακόν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ τιθέναι τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος. τοῦτο δὲ τοῦ Ἡσαΐου ἐστὶν οὐαὶ τοῖς τοῦτο ποιοῦσιν ἐπαρωμένου. τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ μέρους λέγεται ἀρετὴ, τὸ τὴν ἔφεσιν ἡμῶν κινεῖσθαι πρὸς τὸ ὄντως καλὸν καὶ ἐπιθυμητὸν, καὶ πείθεσθαι μή τι ἄλλο εἶναι ὀρεκτὸν, ἤγουν ὀρέξεως ἢ ἐπιθυμίας ἄξιον, κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν ἢ τὴν ἀρετὴν πηγάζουσαν φύσιν, ἤτοι τὸν θεὸν·

A Est autem, inquit, non parvum opus ea, quæ de iis dicenda sunt, de iis scilicet qui pœnitentiam agunt, dispensare in recto judicio; ut vult David qui dicit de eo, qui timet Dominum; Dispensabit sermones suos in judicio, & cætera. Et dicit, quòd sicut corporum medicis unum est institutum, ut arte medica ei qui laborat medeantur; non est autem similis in omnibus qui ægrotant curandi ratio, sed pro ægrotantium diversitate eorum curam gerunt, & ætatum & corporum proprietates horarúmque & locorum differentias observantes: ita etiam oportet eum, qui animæ morbis medetur, quorum multi-
B plex est varietas, multiplicem quoque medelam adhibere, & morborum causas observantem, & uniuscujusque pœnitentiam agentium affectionem. Postea tradit artificiosam peccatorum doctrinam, & dicit esse tria quæ in anima nostra considerantur, rationem, concupiscentiam & iram, quæ etiam animæ facultates & proprietates appellantur; & ex iis dicit existere recte facta seu virtutes, & casus seu peccata. Et oportet animæ affectionum medicum considerare, ex quanam animæ facultatum consistit peccatum, & ita et qui sanatur convenientem adhibere medicinam, & affectioni appositam, ne ex imperitia aliud quidem
C sit quod laboret, aliud cui medicina applicetur, vel sit etiam morbus animæ qui aliter curari debeat, ille verò aliter medicari conetur; quod etiam, inquit, imperiti faciunt medici, & cum alicui propter calidi exuperationem laboranti frigida aliqua adhibere oporteat, si inconsideratè magis calefacientia applicent, curatu difficillimam affectionem effecerunt; contraria enim contrariis curantur; & iis quidem, qui propter frigidi dominatum laborant, conveniens est medicina id quod calefacit & confovet; in quo autem calidum exuperat, oportet contrarium adhibere, quod est frigidum. Et quemadmodum corporum medicis
D necessarium est intelligere, undénam is qui laborat affectus est, & ita illi morbo convenientem medicinam adhibere: ita & iis, qui morbis animæ medentur, necessariò considerandum est undénam peccatum, cui medicina adhibenda est, nascitur. Cum animæ ergo facultates in tria, ut dictum est, dividantur, rationis, inquit, virtus est pia de Deo existimatio & boni malique dijudicatio, & quæ habet perspicuam & non confusam de natura existimationem & subjectorum opinionem. Porro is dicitur perspicuè videre, qui purè & absque ullo errore videt, & id quod videtur ita intelligentia comprehendit, prout ejus ha-
E bet natura. Et is non confusè videt, qui, cum videntem facultatem habeat, non aliud quidem videt, aliud se videre existimat. Quando ergo quis rerum subjectarum naturam intelligit, & certò constantérque judicat, quid est bonum & malum, & quid præferre quidem oporteat, quid verò abhorrere; tunc dicitur apertam, & non confusam habere opinionem, seu existimationem, id est, res pulchrè judicare, & tutò de iis existimare. Postquam autem dixit, quid sit virtus rationis, nunc etiam dicit de ejus vitio, & id ex contrariis considerari seu cognosci docet; & dicit; rationis vitium esse in Deum impietatem, hoc est, a-
F liquid existimare Divina natura indignum, & de rebus non rectum, sed aberrans judicium, ut quod bonum est, malum existimet, & quod malum est, bonum: hoc enim significat dicere lucem tenebras, & tenebras lucem. Hoc autem est Esaiæ eos qui illa faciunt execrantis. Concupiscentiæ autem virtus dicitur, nostrum desiderium ad id, quod verè pulchrum & honestum jureque concupiscendum est, moveri, & credere nihil esse aliud expetendum, seu appetitione & desiderio suapte natura dignum, quàm virtutem, & quæ virtutem effundit, naturam, sive Deum;

A

ΚΑΝΩΝ β.

Τούτων τοίνυν κατὰ τὸν εἰρημένον διακριθέντων τρόπον, ὅσα μὲν ἁμαρτήματα τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς ἅπτεται μέρους, χαλεπώτερα παρὰ τῶν πατέρων ἐκρίθη, καὶ μείζονος καὶ διαρκεστέρας καὶ ἐπιπονωτέρας τῆς ἐπιστροφῆς ἄξια, οἷον εἴ τις ἠρνήσατο τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ἢ πρὸς Ἰουδαϊσμόν, ἢ πρὸς εἰδωλολατρείαν, ἢ πρὸς Μανιχαϊσμόν, ἢ πρὸς ἄλλο τι τοιοῦτον ἀθεΐας εἶδος αὐτομολήσας ἐφάνη, ὁ μὲν ἑκουσίως ἐπὶ τὸ τοιοῦτον ὁρμήσας κακόν, εἶτα καταγνοὺς ἑαυτοῦ, χρόνον τῆς μετανοίας ἔχει ὅλον τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ. B οὐδέποτε γὰρ μυστικῆς ἐπιτελουμένης εὐχῆς μετὰ τοῦ λαοῦ προσκυνῆσαι τὸν Θεὸν καταξιοῦται, ἀλλὰ κατὰ μόνας μὲν εὔξεται, τῆς δὲ κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων καθόλου ἀλλότριος ἔσται. ἐν δὲ τῇ ὥρᾳ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ τότε τῆς τοῦ ἁγιασμοῦ μερίδος ἀξιωθήσεται. εἰ δὲ συμβαίη παρ' ἐλπίδα ζῆσαι αὐτόν, πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι διαβιώσεται, ἀμέτοχος τῶν μυστικῶν ἁγιασμάτων μέχρι τῆς ἐξόδου γινόμενος. οἱ δὲ βασάνοις καὶ τιμωρίαις χαλεπαῖς αἰκισθέντες ἐν ῥητῷ χρόνῳ ἐπετιμήθησαν, οὕτω φιλανθρωπίᾳ ἐπ' αὐτῶν χρησαμένων τῶν ἁγίων πατέρων, ὡς οὐ ψυχῆς γενομένης ἐν C πτώματι, ἀλλὰ τῆς σωματικῆς ἀσθενείας πρὸς τὰς αἰκίας οὐκ ἀντισχούσης. διὸ τῷ μέτρῳ τῶν ἐν πορνείᾳ πλημμελησάντων καὶ ἡ βεβιασμένη τε καὶ ἐπώδυνος παράβασις ἐν τῇ ἐπιστροφῇ συνεμετρήθη.

CANON II.

His itaque hoc modo distinctis, quæcunque quidem peccata rationе præditam animæ partem attingunt, esse graviora à patribus judicata sunt, & majori ac pleniori laboriosiorique conversione digna: quemadmodum si quis fidem in Christum negavit, vel ad Judaismum, vel idolorum cultum, vel Manichaismum, vel aliquod aliud infidelitatis genus desciuisse visus sit; qui voluntariè quidem ad id malum se contulit, deinde se ipsum condemnavit, totum tempus vitæ suæ habet pœnitentiæ tempus. Nunquam enim, si mystica peragatur oratio, Deum unà cum populo adorare dignus censebitur, sed seorsum precabitur, à sacramentorum autem communione omnino erit alienus: At hora sui è vita excessus sacramenti communionis erit particeps. Sin autem contigerit, eum præter spem vivere, in eodem rursus vivet judicio, mysticorum sacramentorum ad vitæ exitum usque expers. Qui autem tormentis & gravibus suppliciis excruciati, ii præstituto tempore puniti sunt; sanctis patribus sic in eos clementia usis, tanquam anima non lapsa sit, sed corporalis imbecillitas quæ tormentis non restiterit. Quare mensurâ eorum, qui in fornicatione peccarunt, etiam vi doloréque expressa transgressio in conversione dimensa est.

ΒΑΛΣ. Εἰπὼν μετὰ τὸ προοίμιον, ὡς ἐν προθεωρίᾳ, ὁ ἅγιός τισι τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἁρμόττειν ἕκαστον τῶν κατορθωμάτων ἢ τῶν ἐλαττωμάτων, ἄρτι καὶ περὶ τῶν ἐπιτιμίων τῶν ἐξ αὐτῶν τῶν ἁμαρτημάτων διαλαμβάνει· καὶ χείρονα τῶν ἄλλων εἶναι λέγει καὶ παρὰ τῶν πατέρων κριθῆναι τὰ τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς μέρους ἁπτόμενα, καὶ τῆς θεραπείας ἐπιπονωτέρας ἀξιωθῆναι, D ἐξ ὧν φησιν εἶναι τὴν ἐκ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἔκπτωσιν, ὡς ὅταν τις ἀρνησάμενος τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, πρὸς Ἰουδαϊσμὸν ἢ Ἑλληνισμὸν ἀποκλίνῃ, ἢ πρός τινα τῶν ἀπηγορευμένων αἱρέσεων, ἢ πρὸς ἄλλο τι ἀθεΐας εἶδος. ἀθεΐας δὲ εἶδος ἐκάλεσε καὶ τὸν Ἰουδαϊσμὸν καὶ τὰς αἱρέσεις, διότι κἂν ὁμολογοῦσι Θεὸν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις αὐτὸν ἀρνοῦνται. καὶ γὰρ μὴ δεξάμενοι τὸν υἱόν, οὐδὲ τὸν πατέρα τιμᾶν πιστεύονται, κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον Ἰωάννην λέγοντα, πᾶς ὁ ἀρνούμενος τὸν υἱόν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει. καὶ αἱ αἱρέσεις δὲ εἰς ἀθεΐαν φέρουσιν. οἱ γὰρ τὸν υἱὸν τῆς πατρικῆς οὐσίας καὶ δόξης χωρίζοντες, καὶ τὸ πανάγιον E πνεῦμα κτίσμα καὶ δοῦλον εἶναι διδάσκοντες, περὶ τὴν θεότητα σφάλλονται, οὔτε περὶ τοῦ υἱοῦ οὔτε περὶ τοῦ πνεύματος ὑγιὲς φρονοῦντες, καὶ δικαίως ἂν καλοῖντο ἄθεοι καὶ αὐτοί, ὡς μὴ τὴν προσήκουσαν δόξαν ἔχοντες περὶ τοῦ Θεοῦ. τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων εὕροι τις πάντως αἱρέσεων. τῶν οὖν περὶ τὴν πίστιν σφαλλομένων διαίρεσιν ποιεῖται ὁ ἅγιος, καὶ τοὺς μὲν αὐτομολήσαντας, ἤγουν ἑκουσίως καὶ χωρὶς ἀνάγκης ἀρνησαμένους τὴν ὀρθὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, εἶτα εἰς μετάνοιαν ἐλθόντας, παρ' ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν λέγει ἀφωρισμένους εἶναι, ὥστε μηδέποτε τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγίων δώρων ἀξιωθῆναι, εἰ μὴ ὅτε εἰς τέλος τῆς οἰκείας ἥξουσι ζωῆς. κἂν δὲ ἤδη θνήσκων τις αὐτῶν κοινωνίας ἀξιωθῇ, εἶτα ἐκφύγῃ τὸν κίνδυνον καὶ ζήσῃ, πάλιν ἀκοινώνητος ἔσται μέχρις ἂν αὖθις θνήσκῃ. F καὶ οὐ τοῦτον μόνον ἐπάγει, ἤγουν λέγει αὐτοῖς τὸν ἀφορισμόν, ἀλλὰ μηδὲ συνεστάναι τοῖς ὀρθοδόξοις, καὶ συνεύχεσθαι μυστικῶς ἐπιτελουμένης εὐχῆς, ἤγουν ὅτε ὁ ἱερεὺς τὸν ἄρτον ἁγιασθῆναι καὶ τὸ ποτήριον καθ' ἑαυτὸν εὔχεται. εὔχεσθαι μὲν γάρ, φησι, κατὰ μόνας ἤγουν καθ' ἑαυτὸν οὐ κωλυθήσεται ὁ ἐν μετανοίᾳ γενόμενος, συνίστασθαι δὲ τοῖς πιστοῖς οὐ συγχωρηθήσεται, ἀλλ' ἔξω στήσεται τοῦ ναοῦ μετὰ τῶν κατηχουμένων. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν ἀβιάστως κατὰ πρόθεσιν οἰκείαν μόνην ἀρνησαμένων.

BALS. Postquam dixit sanctus, post prooemium, instar cujusdam præcedentis contemplationis, cui animæ facultatum unumquodque rectè factum vel peccatum conveniat, nunc tractat de pœnis istorum peccatorum: & aliis deteriora esse dicit, & talia à patribus esse judicata, quæ ratione præditam animæ partem attingunt, & laboriosiore medicina digna esse habita, ex quibus esse dicit lapsum à fide; ut quando quis, fide in Christum negatâ ad Judaismum vel Hellenismum declinaverit, vel ad aliquam vetitam hæresin, aut ad aliud quodcunq; genus infidelitatis. Infidelitatis porro genus vocavit & Judaismum & hæreses, eo quod etsi Judæi Deum confiteantur, factis tamen eum negant. Cum enim Filium non susceperint, nec Patrem honorare creduntur, secundum magnum Apostolum Johannem, qui dicit; Quicunque negat Filium, is nec Patrem habet. Porro hæreses quoque ad infidelitatem ducunt. Qui enim filium à Paterna substantia & gloria separant, & S. Spiritum creaturam servúmque esse credunt, errant circa naturam Divinam, nec de Filio nec de Spiritu rectè sentientes, & meritò ipsi quoque infideles vocentur, ut qui non habent convenientem de Deo sententiam. Hoc in aliis quoque hæresibus quispiam invenerit. Eorum itaque, qui errant in fide, facit sanctus divisionem; & eos quidem qui desciverunt, seu voluntariè, & absque necessitate fidem veram in Christum negârunt, deinde ad pœnitentiam venerunt, dicit tota sua vita esse segregatos, ut ne sanctorum quidem donorum participatione digni habeantur, nisi quando ad suæ vitæ finem venerint. Quòd si quis eorum moribundus communione dignus habitus fuerit, deinde periculum evaserit & vixerit, rursus erit excommunicatus usque ad mortem. Non solum autem eis interdicit segregationem; sed neque cum orthodoxis consistere, & unà precari, cum mystica peragitur oratio, scilicet quando sacerdos panem & poculum sanctificari per se precatur. Seorsum tamen, inquit, seu per se precari non vetabitur is, qui pœnitentiam agit; cum fidelibus autem consistere ei non permittetur, sed stabit extra templum cum catechumenis. Hæc ergo dicit de iis, qui sine vi propria solâ voluntate negaverunt.

Quicunque autem, inquit, per necessitatem se submiserunt, tormentis gravibúsque pœnis ac suppliciis ad finem usque resistere non valentes; ii à patribus præstituto tempore puniti sunt, quanto etiam is qui fornicatus est punitur. Quod quidem tempus, procedens, dicit esse novem annos. Patres autem clementia usos fuisse in eos qui vi negaverunt, ait, quia anima ipsorum negationi non consensit, sed lingua sola à bono exciderunt; mentis autem affectio eis immutabilis conservata est. Has ergo pœnas inferri dicit iis, qui circa rectam fidem lapsi sunt. De iis autem, qui præstigiatores vel vates adeunt, hæc dicit.

A ὅσοι δέ, φησι, διὰ ἀνάγκης ὑπέκυψαν, μὴ μέχρι τέλους ἀντισχεῖν πρὸς τὰς βασάνους καὶ τὰς χαλεπὰς αἰκίας καὶ τιμωρίας δυνηθέντες, οἱ τοιοῦτοι ῥητῷ χρόνῳ ἐπιτιμηθήσονται παρὰ τῶν πατέρων, ὅσῳ καὶ ὁ πορνεύσας ἐπιτιμᾶται. ὃν δὴ χρόνον, προϊών, ἐννέα ἔτη εἶναι λέγει. φιλανθρωπεύσασθαι δὲ λέγει τοὺς πατέρας περὶ τοὺς ἐκ βίας ἀρνησαμένους, ὅτι οὐχ ἡ ψυχὴ αὐτῶν συνέθετο τῇ ἀρνήσει· ἀλλὰ γλώσσῃ μόνῃ ἐξέπεσον τοῦ καλοῦ· ἡ δὲ γνωμικὴ διάθεσις ἀμετάτρεπτος αὐτοῖς ἐφυλάχθη. τοιαῦτα μὲν οὖν ἐπάγεσθαι λέγει τὰ ἐπιτίμια τοῖς περὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν ἀποσφαλεῖσι. περὶ τῶν ἀπιόντων δὲ εἰς γόητας ἢ μάντεις ταῦτά φησιν.

B

Canon III.

Qui autem ad præstigiatores vel vates abierunt, vel eos qui per dæmones se piacula quædam & malorum averruncationes operaturos pollicentur, ii exactè interrogantur & examinantur; utrum in fide in Christum permanentes à necessitate aliqua ad illud peccatum impulsi sunt, cùm afflictio aliqua vel intolerabilis jactura hunc illis animum indidisset; an omnino neglecto quod à nobis creditum est testimonio, ad dæmonum societatem se contulerunt. Si enim ad fidem infirmandam, & quòd Deum esse non crederent, qui à Christianis adoratur, illud fecerint; erunt scilicet transgressorum judicio obnoxii: sin autem non ferenda quadam necessitas, pusillo & abjecto eorum animo superato, falsa aliqua spe deceptos eo deduxit; similiter in ipsos erit clementia, ac in eos qui tormentis in tempore confessionis resistere non potuerunt.

ΚΑΝΩΝ γʹ.

Οἱ δὲ πρὸς γόητας ἀπιόντες ἢ μάντεις, ἢ τοὺς διὰ δαιμόνων καθάρσιά τινα καὶ ἀποτροπιασμοὺς ἐνεργεῖν ὑπισχνουμένους, οὗτοι ἐρωτῶνται δι' ἀκριβείας καὶ ἀνακρίνονται, πότερον ἐπιμένοντες τῇ εἰς Χριστὸν πίστει ὑπ' ἀνάγκης τινὸς συνηνέχθησαν ἐκείνῃ τῇ ἁμαρτίᾳ, κακώσεως τινὸς ἢ ἀφορήτου ζημίας ταύτην αὐτοῖς τὴν ὁρμὴν ἐμποιησάσης, ἢ καθόλου καταφρονήσαντες τῆς πεπιστευμένης παρ' ἡμῶν μαρτυρίας, τῇ τῶν δαιμόνων συμμαχίᾳ προσέδραμον. C εἰ μὲν γὰρ ἀθετήσει τῆς πίστεως καὶ πρὸς τὸ μὴ πιστεύειν εἶναι θεὸν τὸν παρὰ τῶν Χριστιανῶν προσκυνούμενον ἐκεῖνο ἐποίησαν, δηλαδὴ τῷ κρίματι τῶν παραβάντων ὑπαχθήσονται· εἰ δέ τις ἀβάστακτος ἀνάγκη καταγωνισαμένη τῆς μικροψυχίας αὐτῶν εἰς τοῦτο προσήγαγε, διά τινος ὑποτεθείσης ἐλπίδος παρακρουσθέντας, ὡσαύτως ἔσται καὶ ἐπ' αὐτῶν ἡ φιλανθρωπία, καθ' ὁμοιότητα τῶν πρὸς τὰς βασάνους ἐν τῷ καιρῷ τῆς ὁμολογίας ἀντισχεῖν μὴ δυνηθέντων.

Bals. Eos autem, qui ad præstigiatores vel vates abierunt, vel ad eos qui per dæmones se piacula quædam & malorum averruncationes operaturos pollicentur, dicit esse accuratè examinandos & interrogandos. Dicuntur ergo præstigiatores, qui & incantatores appellantur, qui per aliquas magicas incantationes vel feras alligant, vel ad hominum detrimentum aut utilitatem quoad speciem aliqua faciunt: ad detrimentum quidem, morbos vel deliria vel paralyses inducentes; ad apparentem autem utilitatem, amores immittentes vel amicitias, résque prosperas dæmonum invocatione efficientes. Vates autem sunt, qui per certas quasdam illusiones, nec sine dæmonum invocatione, futura aliqua prædicunt, vel quæ ignorantur detegunt. Dicuntur vero fieri piacula, ut quando quis existimat se à fascinantibus oculis læsum fuisse, vel ab aliqua curiositate, eóque factum esse, ut vel ægrotaret, vel infeliciter res suas gereret, vel ei aliquid ejusmodi malum eveniret. Sunt enim, qui profitentur se earum affectionum piacula inventuros per operationem omnino satanicam: vel etiam averruncationes sive aversiones & amolitiones ejusmodi malorum. Eos ergo, qui ad tales aliquos accedunt, examinari oportere ait, sive diligenter interrogari, quomodo ad eos qui hæc faciunt accesserunt; urgente eos necessitate, vel afflictione aliqua, vel morbo, vel ira forte alicujus principis vel domini, vel damno intolerabili; & quomodo ad illos accesserunt, fidene condemnata ad dæmonum auxilium accurrerunt. Si enim tanquam à fide desciscentes, & Christum non esse Deum credentes, nec ab illo auxilium sperantes, dæmonum opem implorârunt; ut qui transgressi sunt, & sponte fidem abnegaverunt, tractabuntur: sin autem propter pusillum & abjectum animum dæmonum auxilium invocaverunt, cum eos gravis aliqua oppressisset necessitas, quam propter animi imbecillitatem ferre non potuerunt, decepti & juvari sperantes; punientur & ipsi, ut ii qui idolis sacrificarunt, quòd propter confessionem tormenta non sustinuerunt.

ΒΑΛΣ. Τοὺς δὲ πρὸς γόητας ἀπιόντας ἢ μάντεις, ἢ τοὺς διὰ δαιμόνων καθάρσιά τινα καὶ ἀποτροπιασμοὺς ἐνεργεῖν ὑπισχνουμένους, μετ' ἀκριβείας δεῖν ἀνακρίνεσθαι, καὶ ἐξετάζεσθαι λέγει. γόητες μὲν οὖν εἰσιν οἱ καὶ ἐπαοιδοὶ καλοῦνται, οἱ διά τινων μαγικῶν ἐπῳδῶν ἢ θηρία καταδεσμοῦντες, ἢ πρὸς βλάβην ἀνθρώπων ἢ πρὸς ὠφέλειαν τῷ δοκεῖν ποιοῦντές τινα· πρὸς βλάβην μέν, νόσους ἢ παραφροσύνας ἢ παρέσεις ἐπάγοντες· πρὸς δὲ δοκοῦσαν ὠφέλειαν, ἔρωτας ἐμποιοῦντες ἢ φιλίας, ἢ εὐπραγίας ἐπικλήσει δαιμόνων. μάντεις δέ εἰσιν, οἱ διά τινων μεθόδων, οὐδ' οὗτοι χωρὶς ἐπικλήσεως δαιμόνων, μέλλοντά τινα προλέγοντες, ἢ ἀγνοούμενα ἐκκαλύπτοντες. καθάρσια δὲ λέγονται γίνεσθαι, ὡς ὅταν τις νομίζῃ ἐκ βασκάνων βλαβῆναι ὀφθαλμῶν, ἢ ἐκ περιεργίας τινός, κἀντεῦθεν ἢ νοσεῖν, ἢ δυσπραγεῖν, ἢ ἄλλο τι κακὸν πάσχειν. εἰσὶ γάρ τινες, οἳ ἐπαγγέλλονται καθάρσια τῶν τοιούτων παθημάτων ποιεῖν δι' ἐνεργείας πάντως σατανικῆς, καὶ ἀποτροπιασμοὺς ἤγουν ἀποτροπὰς καὶ ἀποδιώξεις τῶν τοιούτων κακῶν. τοὺς οὖν τούτοις τισὶ προσερχομένους, ἀνακρίνεσθαι χρή φησιν, ἀντὶ τοῦ μετ' ἀκριβείας ἐρωτᾶσθαι, πῶς τοῖς τὰ τοιαῦτα ποιοῦσι προσῆλθον, ἀνάγκης καταπειγούσης αὐτούς, ἤγουν κακώσεως τινὸς ἢ νόσου ἢ ὀργῆς τυχὸν δυνάστου τινὸς ἢ δεσπότου, ἢ ζημίας ἀφορήτου· καὶ πῶς προσῆλθον ἐκείνοις, ἆρα καταγνόντες τῆς πίστεως προσέδραμον τῇ τῶν δαιμόνων βοηθείᾳ. εἰ μὲν γὰρ ὡς ἀποστάντες τῆς πίστεως, καὶ μὴ πιστεύοντες θεὸν εἶναι τὸν Χριστόν, μηδὲ ἐλπίζοντες τῆς ἐκείνου βοηθείας, ἐπεκαλέσαντο τὴν τῶν δαιμόνων ἐπικουρίαν, ὡς οἱ παραβάντες καὶ τὴν πίστιν ἑκόντες ἀρνησάμενοι οἰκονομηθήσονται· εἰ δὲ ἐκ μικροψυχίας ἐπεκαλέσαντο τὴν τῶν δαιμόνων βοήθειαν, ἀνάγκης σφοδρᾶς ἐπελθούσης αὐτοῖς, ἣν διὰ μικροψυχίαν βαστάσαι οὐκ ἠδυνήθησαν, ἀπατηθέντες καὶ ἐλπίσαντες ὠφεληθῆναι, ἐπιτιμηθήσονται καὶ οὗτοι, ὡς οἱ θύσαντες εἰδώλοις διὰ τὸ μὴ ὑπομεῖναι τὰς διὰ ὁμολογίας βασάνους.

ΚΑΝΩΝ

A

ΚΑΝΩΝ δ'.

Τῶν δὲ δι' ἐπιθυμίαν καὶ ἡδονὴν γινομένων ἁμαρτημάτων τοιαύτη ἐστὶν ἡ διαίρεσις· τὸ μὲν γὰρ καλεῖται μοιχεία, τὸ δὲ πορνεία. τισὶ μὲν οὖν τῶν ἀκριβεστέρων ἤρεσε, καὶ τὸ κατὰ πορνείαν πλημμέλημα μοιχείαν εἶναι νομίζειν· διότι μία ἐστὶν ἡ νόμιμος συζυγία, καὶ γυναικὸς πρὸς ἄνδρα, καὶ ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα. πᾶν οὖν τὸ μὴ νόμιμον, παράνομον πάντως, καὶ ὁ μὴ τὸ ἴδιον ἔχων, δηλαδὴ τὸ ἀλλότριον ἔχει. τῷ γὰρ ἀνθρώπῳ μία δέδοται παρὰ τοῦ Θεοῦ βοηθός, καὶ τῇ γυναικὶ μία ἐφήρμοσται κεφαλή. ἐκεῖνο B εἰ μὲν τις τὸ ἴδιον αὐτοῦ σκεῦος, καθὼς ὀνομάζει ὁ θεῖος ἀπόστολος, ἑαυτῷ κτήσαιτο, συγχωρεῖ ὁ νόμος τῆς φύσεως τὴν δικαίαν χρῆσιν. εἰ δέ τις ἔξω τῆς ἰδίας τράποιτο, ἐν ἀλλοτρίῳ πάντως γενήσεται. ἀλλότριον δὲ ἑκάστῳ, πᾶν τὸ μὴ ἴδιον, κἂν μὴ ὁμολογούμενον ἔχῃ τὸν κυριεύοντα. οὐκοῦν οὐ πόρρω τοῦ κατὰ τὴν μοιχείαν πλημμελήματος καὶ ἡ πορνεία τοῖς ἀκριβέστερον ἐξετάζουσι λογισμὸν ἐδέχθη, λεγούσης καὶ τῆς θείας γραφῆς, ὅτι μὴ πολὺς ἴσθι πρὸς ἀλλοτρίαν. πλὴν ἀλλ' ἐπεὶ τοῖς ἀσθενεστέροις ἐγένετό τις παρὰ τῶν πατέρων συμπεριφορά, διεκρίθη τὸ πλημμέλημα τῇ γενικῇ διαιρέσει ταύτῃ, ὡς C πορνείαν μὲν λέγεσθαι τὴν χωρὶς ἀδικίας ἑτέρου γινομένην τινὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐκπλήρωσιν· μοιχείαν δέ, τὴν ἐπιβουλήν τε καὶ ἀδικίαν τὴν ἀλλοτρίου. ἐν ταύτῃ δὲ καὶ τὴν ζωοφθορίαν καὶ τὴν παιδεραστίαν εἶναι λογίζονται· διότι καὶ ταῦτα φύσεως ἐστὶ μοιχεία. εἰς γὰρ τὸ ἀλλότριόν τι καὶ παρὰ φύσιν γίνεται ἡ ἀδικία. ταύτης οὖν τῆς διαιρέσεως καὶ ἐν τούτῳ τῷ εἴδει τῆς ἁμαρτίας γεγενημένης, καθολικὴ μὲν ἐστὶ θεραπεία, τὸ τῆς ἐμπαθοῦς λύσσης τῆς περὶ τὰς τοιαύτας ἡδονὰς καθαρὸν ἐκ μεταμελείας γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον. ἐπεὶ δὲ τῶν ἐν πορνείᾳ μολυνθέντων ἀδικία τις τῇ ἁμαρτίᾳ ταύτῃ οὐ καταμέμικται, διὰ τοῦτο διπλάσιος ὡρίσθη τῆς ἐπιστροφῆς ὁ χρόνος τοῖς ἐν μοιχείᾳ μιανθεῖσι, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις D τοῖς ἀπηγορευμένοις κακοῖς, ζωοφθορίᾳ τε καὶ τῇ κατὰ τὸ ἄρρεν λύσσῃ. διπλασιάζεται γάρ, ὡς εἶπον, ἐπὶ τῶν τοιούτων ἡ ἁμαρτία· μία μέν, ἡ κατὰ τὴν ἄθεσμον ἡδονήν· ἑτέρα δέ, ἡ κατὰ τὴν ἀλλοτρίαν ἀδικίαν συνισταμένη. διαφορὰ δέ τις ἐστὶν ἐν τῷ λόγῳ τῆς μετανοίας καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἡδονὴν πλημμελημάτων. ὁ μὲν γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν ἐξαγόρευσιν τῶν ἁμαρτιῶν ὁρμήσας, αὐτῷ τῷ καταδέξασθαι δι' οἰκείας ὁρμῆς γενέσθαι τῶν κρυφίων κατήγορος, ὡς ἤδη τῆς θεραπείας τοῦ πάθους ἀρξάμενος, καὶ σημεῖον τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολῆς ἐπιδειξάμενος, ἐν φιλανθρωποτέροις γίνεται τοῖς ἐπιτιμίοις· ὁ δὲ φωραθεὶς ἐπὶ τῷ κακῷ, ἢ διά E τινος ὑποψίας ἢ κατηγορίας ἀκουσίως ἀπελεγχθείς, ἐν ἐπιτεταμένῃ γίνεται τῇ ἐπιστροφῇ, ὥστε καθαρισθέντα δι' ἀκριβείας αὐτόν, οὕτως ἐπὶ τὴν τῶν ἁγιασμάτων κοινωνίαν παραδεχθῆναι. ἔστι τοίνυν ὁ κανὼν τοιοῦτος, ὥστε τοὺς ἐν πορνείᾳ μολυνθέντας, ἐν τρισὶ μὲν ἔτεσι καθόλου τῆς εὐχῆς ἀποβλήτους εἶναι· ἐν τρισὶ δὲ τῆς ἀκροάσεως μετέχειν μόνης, ἐν ἄλλοις δὲ τρισὶν ἔτεσι μετὰ τῶν ἐπιστροφῇ ὑποπιπτόντων προσεύχεσθαι, καὶ τότε μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων. ἐπὶ δὲ τῶν σπουδαιότερα κεχρημένων τῇ ἐπιστροφῇ, καὶ τῷ βίῳ δεικνύντων τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐπάνοδον, ἔξεστι τῷ οἰκονομοῦντι πρὸς τὸ συμφέρον τῇ ἐκ- F κλησιαστικῇ οἰκονομίᾳ συντεμεῖν τὸν χρόνον τῆς ἀκροάσεως, καὶ τάχιον εἰς ἐπιστροφὴν ἀγαγεῖν, καὶ πάλιν καὶ τοῦτον συντεμεῖν τὸν χρόνον, καὶ τάχιον ἀποδοῦναι τῇ κοινωνίᾳ, ὅπως ἂν τῇ ἑαυτοῦ δοκιμασίᾳ ἐγκρίνοι τὴν τοῦ θεραπευομένου κατάστασιν. ὥσπερ γὰρ τὸ τοῖς χοίροις ῥίπτειν τὸν μαργαρίτην ἀπείργεται, οὕτως τὸ ἀποστερεῖν τοῦ τιμίου μαργαρίτου τὸν ἤδη ἄνθρωπον διὰ τῆς ἀπαθείας τε καὶ καθαρότητος γενόμενον, τῶν ἀτόπων ἐστίν. ἡ δὲ κατὰ τὴν μοιχείαν ἤτοι κατὰ τὰ λοιπὰ εἴδη

Canon IV.

Eorum autem, quæ per cupiditatem & voluptatem fiunt, peccatorum hæc est divisio: hoc enim vocatur adulterium, illud verò fornicatio. Ac nonnullis quidem eorum, qui paulo subtiliores sunt, placuit, etiam fornicationis peccatum adulterium esse existimare: quoniam una est legitima conjunctio, & mulieris cum viro, & viri cum muliere. Quicquid ergo non est legitimum, est omnino injustum & legi contrarium: & qui non habet proprium, habet omnino alienum. Homini enim una tantum à Deo data est auxiliatrix: & mulieri unum appositum est caput. Ergo si quis quidem proprium vas suum, ut Divinus Apostolus nominat, possederit, ei lex naturæ justum usum concedit: si quis autem extra proprium conversus fuerit, erit omnino in alieno. Est autem unicuique alienum, quicquid non est proprium, etiamsi id non confiteatur qui est dominus. Non longe ergo diversa à peccato adulterii fornicatio quoque ab iis, qui rem paulo accuratius examinant, intelligitur, cum dicat etiam Divina scriptura; Ne multus sis cum aliena. Sed quia cum imbecillioribus indulgenter agendum censuerunt patres, distinctum est peccatum hac generali divisione, quod fornicatio quidem dicatur cupiditatis cujuspiam expletio, quæ sine alterius fit injuria: Adulterium verò, insidia & injuria quæ alteri affertur. In eo autem & cum animalibus coitum & pædicatum esse existimant: quoniam hæc quoque sunt naturæ adulterium. In id enim, quod est alienum, & quod est præter naturam, fit injustitia. Cum hæc ergo divisio in hac etiam peccati specie fiat; universale est remedium, ut à concitata in ejusmodi voluptates rabie per pœnitentiam homo purus efficiatur. Sed quia eorum, qui in fornicatione polluti sunt, injuria aliqua cum hoc peccato non commista est; propterea duplum conversionis tempus iis præscriptum est, qui in adulterio inquinati sunt, & in aliis iisdem vetitis malis, animalium initu, & rabie in masculos. In iis enim, ut dixi, duplicatur peccatum: Unum quidem, quod in illicita voluptate: Alterum autem, quod in injuria, quæ fit alteri, consistit. Est autem quædam differentia in ratione pœnitentiæ in iis qui in voluptate peccarunt. Qui enim ex seipso ad sua proferenda peccata impulsus est, eo quod sua sponte occultorum accusator esse voluerit, ut qui jam affectioni medicinam adhibere cœperit, & signum, in id quod est melius, mutationis ostenderit; in mitioribus pœnis versatur: Qui autem in malo deprehensus est, vel propter aliquam suspicionem vel accusationem ingratiis convictus est, longius illi conversionis tempus datur; ut ipse perfecte purgatus, sic ad sacramentorum communionem admittatur. Est ergo canon ejusmodi, ut qui in fornicatione polluti sunt, in tribus quidem annis ab oratione omnino expellantur; in tribus verò sint solius auditionis participes; in tribus autem aliis precentur cum iis qui in conversione substernuntur; & tunc sint sacramentorum participes. In iis autem, qui diligentiori conversione usi fuerint, & vita, ad id quod bonum est, reditum ostenderint, licet ei, qui dispensat, pro ecclesiasticæ œconomiæ utilitate tempus auditionis contrahere, & celerius ad conversionem deducere; & rursus hoc quoque tempus contrahere, & celerius communionem reddere; ut sua probatione ejus, cui medela adhibetur, constitutionem dijudicet. Quemadmodum enim porcis margaritas projicere est vetitum; ita & pretiosa margarita privare eum, qui jam

A *jam per alienationem à vitio & purgationem homo factus est, absurdum est. Quæ autem in adulterio & in reliquis immunditiæ generibus fit iniquitas, ut ante dictum est, eodem omnino judicio punietur, quo & fornicationis scelus; sed tempore duplicabitur. In eo autem ejus etiam, cui medela adhibetur, affectio considerabitur, quemadmodũ & in iis, qui fornicationis inquinamento illaqueati sunt; ut vel citius vel tardius eis sit boni participatio.*

τῆς ἀκαθαρσίας γινομένη παρανομία, καθὼς προείρηται, κατὰ πάντα ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι θεραπευθήσεται, ἐν ᾧ καὶ ὁ τῆς πορνείας ἄγος, τῷ δὲ χρόνῳ διπλασιασθήσεται. παρατηρηθήσεται δὲ καὶ ἐπ' αὐτῷ ἡ τοῦ θεραπευομένου διάθεσις, ὃν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν τῷ μολυσμῷ τῆς πορνείας συνενεχθέντων, ὥστε ἢ θᾶττον ἢ βραδύτερον γενέσθαι αὐτοῖς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν.

BALS. Nunc de peccatis, quæ in concupiscibili animæ facultate nascuntur, disserit pater, ex quibus dicit esse adulterium & fornicationem, & subjungit, quòd B quibusdam subtilioribus fornicatio quoque vocatur adulterium: quia mariti & uxoris coitus legitimus est; sed si quid fiat aliud præter eum, id est injustum & legibus contrarium, & quicunque non utitur proprio, utitur alieno. Quodcunque vero cuivis non est proprium, illud alienum est, etiamsi dominum non habeat. Et propterea fornicatio non longe abesse visa est ab adulterio. Hæc dicit sanctus ita abstrui ab iis, qui fornicationem ad adulterii peccatum reducunt: imbecilliorum autem peccatorum fuisse aliquam à patribus συμπεριφορὰν sive œconomiæ condescensionem dicit. Sumitur autem dictio ex Proverbiis. Dicit enim in eis Salomon, ὁ μὴ συμπεριφερόμενος τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, hoc est, qui domus suæ curam C non gerit, hæreditabit ventos; & peccatum illegitimi coitûs esse distinctum seu divisum; & fornicationem quidem esse nominatam coitum, qui fit absque injuria alterius viri, scilicet cum muliere à viro libera; adulterium autem, viri accessum ad mulierem quæ cum altero cohabitat. Qui enim accedit ad mulierem, quæ non habet maritum, peccat quidem, quòd ea non legitimè utitur; sed nemini facit injuriam: qui vero rem habet cum ea, quæ cum marito cohabitat, maritum illius injuria afficit, alienam sibi familiarem efficiens; sæpe autem illius marito insidiatur; & hoc ex David manifestum est. Porrò cum animali concubitum & pædicatum adulterio exæ- D quant, & quòd injuriâ natura afficitur, cum, qui sic peccant, peccent præter naturam: & quòd, qui sic peccat, aliena utitur. Est enim aliena natura brutorum & masculorum. Masculum enim & fœminam fecit Deus. Horum itaque peccatorum universale remedium dicit sanctus, seu quod omnibus peccatoribus convenit, nempe à tali rabie per pœnitentiam purum esse hominem, peccatum scilicet condemnare, & ab eo deficere. Nisi quis enim à peccato destiterit, quomodo pœnitentiam agere existimabitur? Quia autem fornicationi non accedit injuria, adulterio autem & aliis prædictis, ut jam dixi, præter illicitum coitum injuria quoque adjungitur; E tempus pœnæ adulterii initúsque animalium & masculorum concubitus duplicat ad fornicationis tempus. Deinde & aliquam inducit differentiam in iis qui eadem peccata confitentur. Si quis enim, inquit, sua sponte peccatum, quod ignorabatur, declaraverit, humanè punietur: qui autem non sponte ad enunciandum accesserit, sed in peccato deprehensus fuerit, vel ex suspicione cognitus, accusatusve fuerit & convictus, etiam si pœnitentiam agere proposuerit, graviùs punitur; & fit in extenso sive longiori tempore pœnitentia, ut sic purgatus in sacramentorum communionem recipiatur. Deinde & pœnæ fornicationis tem- F pora enumerat: & dicit esse novem annos, & adjicit quomodo dispensentur. Universum autem ejus judicio relinquit, qui peccatores dispensat: &, secundum vel diligentiam vel negligentiam in pœnitentia, pœnitentiæ tempus diminuere vel intendere jubet. Sicut enim non oportere dicit margaritas ante porcos projicere; ut dicit Evangelium, margaritas vocans sanctum corpus Domini, & preciosum sanguinem; porcos autem, qui vitiosè vitam agunt, & in perturbationum animi cœno involvuntur: ita absurdum est eos preciosarum margaritarum

ΒΑΛΣ. Νῦν περὶ τῶν ἐν τῷ ἐπιθυμητικῷ μέρει τῆς ψυχῆς φυομένων ἁμαρτημάτων διαλέγεται ὁ πατήρ, ὅθεν φησὶν εἶναι τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν, καὶ ἐπάγει, ὅτι τοῖς ἀκριβεστέροις καὶ ἡ πορνεία μοιχεία καλεῖται· διότι ἡ νόμιμος μίξις ἀνδρὸς καὶ γυναικός ἐστιν, εἰ τι δὲ ἕτερον παρὰ ταύτην γένηται, παράνομον τὸ τοιοῦτον, καὶ ὅστις μὴ τῷ ἰδίῳ κέχρηται, ἀλλοτρίῳ χρᾶται. πᾶν δὲ ὃ οὐκ ἴδιόν ἐστί τινι, τοῦτο ἀλλότριον, κἂν μὴ ἔχῃ τὸν κυριεύοντα. καὶ διὰ τοῦτο οὐ πόρρω ἔδοξε τῆς μοιχείας καὶ ἡ πορνεία. ταῦτά φησιν ὁ ἅγιος οὕτω κατασκευάζεσθαι παρὰ τῶν καὶ τὴν πορνείαν εἰς τὸ τῆς μοιχείας ἀναγαγόντων ἁμάρτημα· τοῖς δὲ ἀσθενεστέροις τῶν ἁμαρτανόντων γενέσθαι τινὰ παρὰ τῶν πατέρων λέγει συμπεριφορὰν, ἤγουν οἰκονομίας συγκατάβασιν. εἴληπται δὲ ἡ λέξις ἐκ τῶν παροιμιῶν. φησὶ γὰρ ὁ Σαλομὼν ἐν αὐταῖς, ὁ μὴ συμπεριφερόμενος τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, κληρονομήσει ἀνέμους· καὶ διακεχωρίσθαι, ἀντὶ τοῦ διαιρεθῆναι, τὸ ἁμάρτημα τῆς ἀθέσμου μίξεως· καὶ πορνείαν μὲν ὀνομασθῆναι τὴν χωρὶς ἀδικίας ἑτέρου μίξιν, ἤγουν τὴν πρὸς ἐλευθέραν ἀνδρὸς γυναῖκα, μοιχείαν δὲ, τὴν πρὸς γυναῖκα ἀνδρὶ συνοικοῦσαν εἰσέλευσιν. ὁ μὲν γὰρ γυναικὶ πλησιάζων ἄνδρα μὴ ἐχούσῃ, ἁμαρτάνει μὲν, ὅτι μὴ νομίμως αὐτῇ κέχρηται· ἀδικεῖ δὲ οὐδένα· ὁ δὲ τῇ συνοικούσῃ ἀνδρὶ πλησιάζων, ἀδικεῖ τὸν ἐκείνης ἄνδρα, τὴν ἀλλοτρίαν οἰκειούμενος· πολλάκις δὲ καὶ ἐπιβουλεύει τῷ ἐκείνης ἀνδρί· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ Δαβίδ. καὶ τὴν ζωοφθορίαν δὲ καὶ τὴν παιδεραστίαν ἐπίσης τῇ μοιχείᾳ τεθείκασιν, ὅτι τε ἀδικεῖται ἡ φύσις, παρὰ φύσιν ἁμαρτανόντων τῶν οὕτω πλημμελούντων, καὶ ὅτι ἀλλοτρίῳ κέχρηται ὁ οὕτως ἁμαρτάνων, ἀλλοτρία γὰρ ἡ φύσις ἡ τῶν ἀλόγων καὶ ἡ τῶν ἀρρένων. ἄρσεν γὰρ καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ Θεός. τῶν μὲν οὖν τοιούτων ἁμαρτημάτων καθολικὴν μὲν θεραπείαν λέγει ὁ ἅγιος, ἤγουν πᾶσι τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἁρμόττουσαν, τὸ καθαρὸν τῆς τοιαύτης λύσσης ἐκ μεταμελείας γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, ἤγουν τὸ καταγνῶναι τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀποστῆναι αὐτῆς. εἰ μὴ γάρ τις ἀποστῇ τοῦ ἁμαρτάνειν, πῶς ἂν λογισθείη μετανοεῖν; ἐπεὶ δὲ τῇ πορνείᾳ ἀδικία οὐ πρόσεστι, τῇ δὲ μοιχείᾳ, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς εἰρημένοις, ὡς ὀρθῶς εἰπεῖν, πρὸς τῷ ἀθέσμῳ τῆς μίξεως καὶ ἀδικία προστίθεται, διπλασιάζει τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου τῆς μοιχείας καὶ τῆς ζωοφθορίας καὶ ἀρσενοκοιτίας, πρὸς τὸν τῆς πορνείας. ἔπειτα καὶ διαφοράν τινα εἰσάγει ἐπὶ τῶν ἐξομολογουμένων τὰ αὐτὰ ἁμαρτήματα. εἰ μέν τις, φησὶν, ἀφ' ἑαυτοῦ ὁρμηθεὶς ἐξαγορεύσει τὴν ἁμαρτίαν ἀγνοουμένην, φιλανθρωπότερον ἐπιτιμηθήσεται· ὁ δὲ οὐχ ἑκὼν εἰς ἐξαγόρευσιν ἐλθὼν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ φωραθεὶς, ἢ ἐξ ὑποψίας γνωσθεὶς, ἢ κατηγορηθεὶς καὶ ἐλεγχθεὶς, κἂν προθῆται μετανοῆσαι, βαρύτερον ἐπιτιμᾶται, καὶ ἐν ἐπιτεταμένῃ ἤγουν μακροχρονίῳ γίνεται μετανοίᾳ, ἵν' οὕτω καθαρθεὶς δεχθῇ εἰς τὴν τῶν ἁγίων μετάληψιν. εἶτα δὲ τοὺς χρόνους ἀπαριθμεῖται τοῦ ἐπιτιμίου τῆς πορνείας, καὶ ἐννέα λέγει εἶναι αὐτοὺς, καὶ ὅπως οἰκονομοῦνται προστίθησι. τὸ δὲ πᾶν τῷ οἰκονομοῦντι τοὺς ἁμαρτάνοντας ἀνατίθησι, καὶ κατὰ τὴν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ σπουδὴν ἢ ῥᾳθυμίαν ἐλαττοῦν τὸν χρόνον τῶν ἐπιτιμίων καὶ ἐπιτείνειν διακελεύεται. ὡς γὰρ οὐ δεῖν, φησὶ, τοὺς μαργαρίτας ῥίπτειν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων· τοῦτο δὲ τὸ εὐαγγελικὸν, μαργαρίτας μὲν καλοῦν τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ κυρίου καὶ τὸ τίμιον αἷμα, χοίρους δὲ, τοὺς ἐμπαθῶς ζῶντας καὶ τῷ βορβόρῳ τῶν παθῶν ἐγκυλιομένους· οὕτως ἄτοπον ἀποστερεῖν τῆς μεταλήψεως τῶν τιμίων μαργαριτῶν τοὺς διὰ μετανοίας καθάραντας ἑαυτοὺς τῶν παθῶν,

καὶ

καὶ ἐκ χοίρων εἰς ἀνθρώπους μεταβληθέντας διὰ τῆς καθαρσεως. ἐννέα μὲν οὖν ἔτη ἐπὶ τῆς πορνείας εἰπὼν εἶναι τὸ ἐπιτίμιον, ἐπὶ τῆς μοιχείας καὶ ζωοφθορίας καὶ ἀρσενοκοιτίας διπλασιάζεσθαι λέγει τὸν χρόνον τοῦτον· τὴν δὲ οἰκονομίαν ὁμοίαν γίνεσθαι τῇ τῆς πορνείας. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ, ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι, ἤγουν ἐν τῇ αὐτῇ κρίσει, ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιτιμήσει. τῷ δὲ χρόνῳ μόνῳ διπλασιάζεται. ἐν ἑκάστῳ γὰρ τόπῳ τῶν ἐπιτιμίων τριετίας ὁρισθείσης ἐν τῇ πορνείᾳ, ἑξαετία ἐν τῇ μοιχείᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς ὥρισται· καὶ ἐνταῦθα δὲ τὸ συντεμεῖν τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου, ἢ αὐξῆσαι, τοῦ οἰκονομοῦντος τῇ διακρίσει τοὺς ἐν μετανοίᾳ δίδωσιν.

A communione privare, qui se à vitiis per pœnitentiam purgarunt, & ex porcis in homines per purgationem mutati sunt. Cum novem autem annorum pœnas esse dixisset in fornicatione, in adulterio animaliumq́; incestu ac pædicatu dicit tempus illud duplicari: esse verò ejus dispensationem fornicationis dispensationi similem. Hoc enim sibi vult illud; in eodem judicio, id est, in eâdem sententiâ, in eâdem pœnâ. Solo autem tempore duplicatur. Cum enim in unoquoque pœnarum loco sit triennium definitum in fornicatione; sexennium in adulterio & reliquis definitum est. Porro hic quoque pœnæ tempus contrahere, vel augere, ejus, qui pœnitentiam agentes dispensat, judicio relinquit. B

ΚΑΝΩΝ ε′.

Λείπεται πρὸς τούτοις τὸ θυμοειδὲς τῆς ψυχῆς προτεθεῖναι εἰς ἐξέτασιν, ὅταν παρασφαλεῖσα τῆς ἀγαθῆς τοῦ θυμοῦ χρήσεως εἰς ἁμαρτίαν ἐκπέσῃ. πολλῶν δὲ ὄντων τῶν κατὰ θυμὸν εἰς ἁμαρτίαν ἐνεργουμένων καὶ παντοίων κακῶν, ἤρεσέ πως τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τοῖς ἄλλοις μὴ λίαν ἀκριβολογεῖσθαι, μηδὲ πολλῆς ἄξιον ἡγεῖσθαι σπουδῆς τὸ θεραπεύειν πάντα τὰ ἐκ τοῦ θυμοῦ παραπτώματα. καίτοι τῆς γραφῆς οὐ μόνον τὴν ψιλὴν ἀπαγορευούσης πληγὴν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν λοιδορίαν ἢ βλασφημίαν, καὶ εἴτι ἄλλο τοιοῦτον ὁ θυμὸς κατεργάζεται. C μόνου δὲ τοῦ κατὰ φόνον ἁγνισμοῦ τὴν παραφυλακὴν ἐποιήσαντο διὰ τῶν ἐπιτιμίων. διῄρηται δὲ τὸ τοιοῦτον κακὸν τῇ διαφορᾷ τοῦ ἑκουσίου καὶ τοῦ ἀκουσίου. ἐν οἷς ἑκούσιος μὲν πρῶτόν ἐστι φόνος, ὁ ἐκ παρασκευῆς τετολμημένος τοῦ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐπιτρέψαντος, ὅπως ἂν τὸ ἄγος ἐργάσηται· ἔπειτα δὲ κἀκεῖνος ἐν τοῖς ἑκουσίοις ἐνομίσθη, ὅταν τις ἐν συμπλοκῇ τυπτόμενός τε καὶ τύπτων ἐπενέγκῃ καίριον τὴν διὰ τῆς χειρὸς πληγήν. ὁ γὰρ ἅπαξ τῷ θυμῷ κρατηθεὶς, καὶ τῇ ὁρμῇ τῆς ὀργῆς χαριζόμενος, οὐδὲν ἂν περὶ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους τῶν ἀνακόψαι τὸ κακὸν δυναμένων ἐπὶ νοῦν λάβοι, ὥστε κἀκεῖ τὸ ἐκ συμπλοκῆς ἀποτέλεσμα τοῦ φόνου εἰς ἔργον προαιρέσεως, οὐκ εἰς ἀποτυχίαν, ἀνάγεται. D οἱ δὲ ἀκούσιοι φανερὰ ἔχουσι τὰ γνωρίσματα, ὅταν τις πρὸς ἕτερόν τι τὴν σπουδὴν ἔχων, ἐξ ἀποτυχίας τι τῶν ἀνηκέστων δράσῃ. ἐπὶ τούτων τοίνυν ὁ μὲν φόνος εἰς τριπλασίονα χρόνον παρατείνεται, τῆς δὲ ἐπιστροφῆς θεραπευομένης τὸ ἑκούσιον. τρεῖς ἐννεάδες γάρ εἰσιν ἐνιαυτοὶ καθ' ἕκαστον βαθμὸν τῆς ἐννεάδος τῶν ἐτῶν ὁρισθείσης, ὥστε ἐν μὲν τῷ παντελεῖ ἀφορισμῷ ἐνναετῆ χρόνον διαγενέσθαι ἀπειργόμενον τῆς ἐκκλησίας· ἄλλα δὲ τοσαῦτα ἔτη ἐν τῇ ἀκροάσει παραμεῖναι, μόνων τῶν διδασκάλων, καὶ τῆς τῶν γραφῶν ἀκροάσεως ἀξιούμενον· E ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ἐννάδι μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων ἐν ἐπιστροφῇ προσευχόμενον, οὕτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν μετουσίαν, τοῦ ἁγιάσματος δηλαδὴ, καὶ ἐπὶ τοῦ τοιούτου ἡ αὐτὴ παρατήρησις ἔσται παρὰ τοῦ οἰκονομοῦντος τὴν ἐκκλησίαν. καὶ πρὸς τὸν λόγον τῆς ἐπιστροφῆς συντμηθήσεται αὐτῷ καὶ ἡ τοῦ ἐπιτιμίου παράτασις, ὥστε ἀντὶ ἐννέα ἐτῶν ἐφ' ἑκάστῳ βαθμῷ ἢ ζ′. ἢ ς′. ἢ ε′. μόνα γενέσθαι, εἴπερ τὸ μέγεθος τῆς ἐπιστροφῆς νικήσῃ τὸν χρόνον, καὶ ὑπερβάλλοιτο τῇ σπουδῇ τοὺς διορθώσεως τοὺς ἐν τῇ μακρᾷ προθεσμίᾳ ῥαθυμότερον ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν κηλίδων καθαίροντας. F τὸ δὲ ἀκούσιον, συγγνωστὸν μὲν, οὐ μὴν ἐπαινετὸν ἐκρίθη. τοῦτο δὲ εἶπον, ὥστε δῆλον γενέσθαι, ὅτι κἂν ἀκουσίως τις γένηται ἐν τῷ φόνου μιάσματι, ὡς ἤδη βέβηλον αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἄγους γενόμενον, ἀπόβλητον ἱερατικῆς χάριτος ὁ κανὼν ἀπεφήνατο. ὅσος δὲ ἐστιν ἐπὶ τῇ ψιλῇ πορνείᾳ τοῦ καθαρσίου ὁ χρόνος, τοσοῦτος καὶ ἐπὶ τῶν ἀκουσίως πεφονευκότων ἐδοκιμάσθη καλῶς ἔχειν, δηλαδὴ καὶ ἐν τούτοις τῆς προαιρέσεως τοῦ μετανοοῦντος δοκιμαζομένης, ὥστε εἰ ἀξιόπιστος γένοιτο ἡ ἐπιστροφὴ, μὴ παραφυλαχθῆναι τὸν ἀριθμὸν

Canon V.

Restat adhuc, ut irascentem animæ partem examinandam proponamus, quando lapsa à bono iræ usu in peccatum ceciderit. Cum autem multa sint, quæ per iram fiant, peccata & omnis generis mala, placuit quodammodo nostris patribus, in aliis quidem non nimium subtiliter agere, nec nimium in eo studii operæque ponere, ut omnia quæ ex ira nascerentur delicta curarent. Quamvis scriptura non solum vel levissimum vulnus prohibeat, sed omne etiam C *convitium vel maledictum, & si quid aliud ejusmodi ira efficit. Solum verò sceleris, quod per cædem perpetratur, cautionem suis pœnis introduxerunt. Dividitur autem hoc malum differentia voluntaria & involuntariæ. Et est cædes quidem voluntaria, quæ præparatò suscepta est ab eo, qui se ad hoc comparaverat, ut facinus perpetraret. Deinde illud quoque in voluntariis existimatum est, quando quis in congressu verberans & verberatus plagam per iram lethalem intulerit. Qui enim ira semel victus est, &* D *animi appetitioni cedit, nihil eorum, quæ malum possent amputare, passionis tempore ei in mentem venit; quare & illic quoque, qui ex concertatione profectus est cædis eventus, in factum voluntarium, non in casum, refertur. Involuntaria autem habent manifesta indicia, quando quis alicui alteri rei studium applicans, casu gravissimum aliquod malum patraverit. In his ergo cædes quidem in triplex tempus extenditur, conversione verò voluntario facinori remedium afferente. Ter novem sunt anni novenario annorum numero in unoquoque gradu præfinito, ut in perfecta quidem segregatione novem annorum tempore versetur ab ecclesia prohibitus, alios autem tot annos* E *in auditione permaneat, sola doctorum & scripturarum auditione dignus habitus; in tertio autem novenario cum substratis in conversione orans, ita perveniat ad communionem, sacramenti scilicet, & in eodem eadem erit observatio ab eo qui Ecclesiam administrat. Et pro ratione conversionis illi quoque pœnæ extensio rescindetur, ut pro novem annis in unoquoque gradu, vel septem, vel sex, vel etiam quinque anni solum fiant, si pœnitentiæ magnitudo tempus vincat, & superet correctionis studio eos, qui in longo* F *tempore præstituto susceptas à se maculas segniter eluunt. Involuntarium autem, venia quidem dignum, sed non laudabile judicatum est. Hoc autem dixi, ut sit manifestum, quòd etiam si quis involuntariè fuerit in scelere homicidii, eum, tanquam jam prophanum piaculum redditum, à sacerdotali gratia ejiciendum pronunciavit canon. Quantum autem est expiationis tempus ob simplicem fornicationem, tantum etiam rectè habere existimatum est in iis qui cædem involuntariam fecissent; scilicet in iis quoque pœnitentiæ*

tis voluntate examinata, ut si sit fide quidem digna conversio, non servetur annorum numerus, sed temporis prolixitate resecata ad Ecclesiæ restitutionem & boni participationem deducatur. Si quis autem non expleto tempore à canonibus præstituto vita excedat, jubet Patrum clementia, ut sacramentorum particeps, non viatico vacuus, ad extremam illam & longam peregrinationem mittatur: Sin autem postquam sacramenti particeps factus fuerit, rursum ad vitam reversus sit, statutum tempus expectet, in illo gradu existens, in quo erat ante communionem illi ex necessitate datam.

τῶν ἐτῶν, ἀλλὰ διὰ συντομίας ἀγαγεῖν αὐτὸν εἰς τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀποκατάστασιν, καὶ εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν. εἰ δέ τις μὴ μὲν πληρώσας τὸν χρόνον, τὸν ἐκ τῶν κανόνων ἀφωρισμένον, ἐξοδεύῃ τοῦ βίου, κελεύει ἡ τῶν πατέρων φιλανθρωπία μετασχόντα τῶν ἁγιασμάτων μὴ κενὸν τοῦ ἐφοδίου πρὸς τὴν ἐσχάτην ἐκείνην καὶ μακρὰν ἀποδημίαν ἐκπεμφθῆναι· εἰ δὲ μετασχὼν τοῦ ἁγιάσματος πάλιν εἰς τὴν ζωὴν ἐπανέλθοι, ἀναμένει τὸν ὡρισμένον χρόνον ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ γενόμενος, ἐν ᾧ ἦν πρὸ τῆς κατ' ἀνάγκην αὐτῷ δοθείσης κοινωνίας.

B

BALS. Postquam dixit hic magnus pater de duabus animæ facultatibus, nunc reliquam quoque adjicit, nempe irascentem. Et multa quidem peccata esse dicit, quæ ex ira nascuntur, ut ictus, injurias, maledicta, convicia, quæ omnia à S. scriptura sunt prohibita. Beatus enim Paulus scribens ad Colossenses, & carnis opera enumerans, cum aliis inimicitias, lites, & contentiones, æmulationes, iras, discordias, ac seditiones & cædes induxit; Et qui hæc, inquit, agunt, regnum Dei non possidebunt. Sed etsi, inquit hic sanctus, hæc omnia à scriptura prohibita sint; quodammodo placuit tamen Patribus nostris in aliis non nimium subtiliter nec summo jure agere. Illud autem, Quomodo placuit, est negantis, & veluti rationem nescientis, propter quam patres in iis non nimium subtiliter & accuratè agere voluerint, nec ut iis remedia afferrent multum studii ponendum esse putârunt. Solum autem homicidii facinus esse pœnis afficiendum censuit, ut caverent homines ne cædes perpetrarent, pœnas impositas formidantes. Cædis autem peccatum dividitur in voluntarium, & involuntarium. Et est quidem voluntaria cædes, quæ præparatò ac consultò suscepta est, ad quam paratus & instructus fuerat quispiam. Voluntarium autem dicit, & quod non consultò quidem, sed in certamine, & contentione factum est; quando quis eum qui resistit in aliqua parte corporis lethaliter percusserit. Nam hoc quoq; cædis genus, non fortuitum, sed voluntarium sanctus judicat. Involuntariam autem cædem definit, quando aliquid aliud agere volens, utpote feram percutere, vel fructum arboris decutere, transeuntem hominem non visum percusserit, isque mortuus fuerit. Voluntariæ itaque cædi xxvii. annos definit pœnæ tempus, & ipsum in tres partes dividit, ut unaquæque pars habeat novem annos. Et perfectam quidem segregationem nominat, quando is, qui segregatus est, extra ecclesiam stat & deflet; postquam autem illic ad nonum usque annum defleverit, tanto rursus tempore stet in loco audientis; & illinc procedat ad locum substrationis: & ita xxvii. annis dimensis, dignus sacramentorum communione habeatur. Ubique autem pœnitentiæ dispensatori pœnarum tempus contrahendi dat potestatem, si viderit pœnitentem uberes pœnitentiæ fructus ostendere. Involuntaria autem, inquit, cædes venia quidem digna judicata est, sed non laudanda, seu non ita tolerabilis, ut sit ab omni supplicio immunis; si quis enim involuntariè hominem interfecerit, nec sacerdotium assequetur, &, ut qui homicidio sit pollutus, eo ejicietur. Involuntariæ autem cædis pœnæ tempus esse dicit, quantum in simplici fornicatione statutum est. Est autem illud secundum hunc sanctum, ix. annorum. Simplicem autem fornicationem nominavit, quæ in mulierem virum non habentem committitur. Postquam autem dixit pœnæ tempus in unoquoque peccato, nunc adjicit, quod si is, qui pœna affectus est, nondum perfecit tempus pœnitentiæ, sed est adhuc segregatus, & in magno vitæ periculo versatur, statuerunt patres clementia utentes, ut is sit sacramentorum particeps, ne viatico carens in longam peregrinationem abeat. Dicitur autem viaticum, quod iis qui

ΒΑΛΣ. Εἰπὼν περὶ τῶν δύο ψυχικῶν δυνάμεων ὁ μέγας οὗτος πατὴρ, προστίθησιν ἄρτι καὶ τὴν λοιπὴν, ἥτις ἐστὶ τὸ θυμοειδές. καὶ πολλὰ μὲν εἶναι φησὶ τὰ ἐκ τοῦ θυμοῦ πεπτωκότα ἁμαρτήματα, οἷον πληγὰς, ὕβρεις, λοιδορίας, βλασφημίας, ἅπερ πάντα τῇ θείᾳ γραφῇ ἀπηγόρευται. ὁ γὰρ μακάριος Παῦλος πρὸς Κολασσαεῖς γράφων, καὶ τὰ τῆς σαρκὸς ἔργα ἀπαριθμούμενος μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἔχθρας καὶ ἔρεις καὶ ζήλους καὶ θυμοὺς, ἐριθείας τε καὶ διχοστασίας καὶ φόνους ἐπήγαγε, καὶ οἱ ταῦτα πράττοντες, ἔφη, βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. ἀλλὰ κἂν πάντα, φησὶν ὁ ἅγιος οὗτος, τῇ γραφῇ ἀπηγόρευται, ὅμως ἤρεσέ πως τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τοῖς ἄλλοις μὴ λίαν ἀκριβολογεῖσθαι. τὸ δὲ ἤρεσέ πως, ἀπαρνητικόν ἐστι καὶ ὥσπερ μὴ εἰδότος τὸν λόγον, δι' ὃν ταῦτα οἱ πατέρες ἀκριβολογεῖσθαι οὐκ ἠθέλησαν, οὐδὲ πάνυ σπουδῆς ἠξίωσαν θεραπεύειν τὰ τοιαῦτα. μόνον δὲ τὸ τοῦ φόνου μίασμα ἐπιτιμίων ἠξίωσαν, ὥστε διαφυλάττεσθαι τοὺς ἀνθρώπους μὴ ποιεῖν φόνους φοβουμένους τὰ ἐπιτίμια. τὸ δὲ ἐκ τοῦ φόνου ἁμάρτημα διαιρεῖται εἰς ἑκούσιον καὶ ἀκούσιον. καὶ ἔστιν ὁ ἑκούσιος φόνος, ὁ ἐκ προσχολῆς, ἤγουν ὁ ἐκ μελέτης τολμώμενος, πρὸς ὃν τις παρεσκευάσθη καὶ ἡτοιμάσθη. ἑκούσιον δὲ λέγει, καὶ τὸν μὴ ἐκ μελέτης μὲν, ἐν δὲ συμπλοκῇ καὶ φιλονεικίᾳ γενόμενον, ὅτε τις πλήξει τὸν ἀνθιστάμενον ἐν καιρίῳ μέρει τοῦ σώματος, τῷ θυμῷ στρατευόμενος. καὶ τοῦτο γὰρ τὸ εἶδος τοῦ φόνου, οὐ τυχαῖον ὁ ἅγιος κρίνει, ἀλλὰ προαιρετόν. ἀκούσιον δὲ φόνον ὁρίζεται, ὅτε ἄλλο τι ποιῆσαι βουλόμενος, οἷον θηρίον ἀκοντίσαι ἢ κλάσαι τοῦ δένδρου καρπὸν, ἄνθρωπον παριόντα μὴ προϊδὼν πλήξει, καὶ ὁ πληγεὶς θανεῖται. τῷ μὲν οὖν ἑκουσίῳ φόνῳ, κζ'. ἔτη ὁρίζεται τὸν τοῦ ἐπιτιμίου χρόνον, καὶ εἰς τρεῖς μοίρας αὐτὸν διαιρεῖ, ὥστε μοῖραν ἑκάστην ἐννέα ἔχειν ἐνιαυτούς. καὶ παντελῆ μὲν ἀφορισμὸν ὀνομάζει τὸ ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἵστασθαι τὸν ἀφοριζόμενον καὶ προσκλαίειν· ἐκεῖ δὲ προσκλαύσαντα ἐπὶ ἔνατον ἐνιαυτὸν, ἐπὶ τοσοῦτον αὖθις χρόνον ἐν ἀκροωμένων στῆναι τόπῳ, κἀκεῖθεν προβῆναι εἰς τὸν τῆς ὑποπτώσεως τόπον· καὶ οὕτω τῶν κζ'. ἐκμετρηθέντων ἐνιαυτῶν, τῆς τῶν ἁγιασμάτων κοινωνίας ἀξιωθῆναι. πανταχοῦ δὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ συντεμεῖν τὸν τῶν ἐπιτιμίων χρόνον τῷ οἰκονομοῦντι τὸν ἐν μετανοίᾳ γενόμενον δίδωσιν, εἰ βλέπει τὸν μετανοοῦντα δαψιλεῖς τοὺς τῆς μετανοίας καρποὺς ἐνδεικνύμενον. ὁ δὲ ἀκούσιος, φησὶ, φόνος συγγνώμης μὲν ἐκρίθη, οὐ μὴν ἐπαινετὸς, ἤγουν οὐκ ἀνεκτὸς, ὥστε καὶ πάντη εἶναι ἀνεπιτίμητος. κἂν γὰρ ἀκουσίως τις φονεύσῃ ἄνθρωπον, οὐ ἱερωσύνης τεύξεται, καὶ ἀποβλητέος ταύτης ὡς τῷ φόνῳ μιανθεὶς ἔσται. χρόνον δὲ τοῦ ἐπιτιμίου τοῦ ἀκουσίου φόνου λέγει τετάχθαι, ὅσος ἐν τῇ ψιλῇ πορνείᾳ ἐτάχθη· ἔστι δὲ οὗτος κατὰ τοῦτον τὸν ἅγιον, ἐννέα ἔτη. ψιλὴν δὲ πορνείαν, τὴν εἰς γυναῖκα μὴ ἔχουσαν ἄνδρα ὠνόμασε, τοὺς χρόνους δὲ τῶν ἐπιτιμίων εἰπὼν ἐφ' ἑκάστῳ πλημμελήματι, νῦν προστίθησιν, ὅτι εἰ οὔπω ὁ ἐπιτιμηθεὶς ἐπλήρωσε τὸν τοῦ ἐπιτιμίου καιρὸν, ἀλλ' ἔτι ἀφωρισμένος ἐστὶ καὶ κινδυνεύει θανεῖν, ὥρισαν οἱ πατέρες φιλανθρωπευσάμενοι, τὸν τοιοῦτον μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων, ἵνα μὴ ἐστερημένος τοῦ ἐφοδίου ἀπέλθῃ πρὸς τὴν μακρὰν ἀποδημίαν. ἐφόδια δὲ λέγονται τὰ ἐπὶ τῇ ὁδῷ τοῖς ὁδεύουσι συμβαλλόμενα. μέγα δὲ συμβάλλε-

ται

δὲ τοῖς πιστοῖς πιστεύεται τῶν ἁγιασμάτων ἡ μέθεξις. εἰ δὲ A παρὰ τὴν ζωὴν κινδυνεύων ὁ ἐν ἐπιτιμίοις ἀξιωθείη τῶν θείων δώρων, εἶτα ἐκφύγῃ τὸν κίνδυνον καὶ ἀναῤῥωσθῇ, αὖθις ἀκοινώνητος ἔσται, καὶ ἐν ἐκείνῳ στήσεται τῷ βαθμῷ, ἐν ᾧ ἦν καὶ πρὸ τοῦ κινδύνου, μέχρις ἂν ὁ χρόνος ὁ τεταγμένος ἐκμετρηθῇ.

A via ineunt in via est utile. Fidelibus autem valde conferre creditur sacramentorum participatio. Sin autem is, cui pœna imposita est, in vitæ periculum veniens divinis donis dignus habitus fuerit, deinde periculum effugerit & revaluerit, rursus erit excommunicatus; & in illo gradu stabit, in quo erat etiam ante periculum, donec præstitutum tempus dimensum fuerit.

ΚΑΝΩΝ ϛ'.

Τὸ δὲ ἕτερον εἶδος τῆς εἰδωλολατρείας, οὕτω γὰρ ὀνομάζει τὴν πλεονεξίαν ὁ θεῖος ἀπόστολος, οὐκ οἶδ' ὅπως ἀθεράπευτον ἀπὸ τῶν πατέρων ἡμῶν παρώφθη. B καίτοιγε δοκεῖ τὸ τοιοῦτον κακὸν τῆς τριττῆς ἐν τῇ ψυχῇ καταστάσεως πάθος εἶναι. καὶ γὰρ ὁ λογισμὸς, τῆς τοῦ καλοῦ κρίσεως ἁμαρτάνων, ἐν τῇ ὕλῃ τὸ καλὸν εἶναι φαντάζεται, οὐ πρὸς τὸ ἄϋλον ἀναβλέπων κάλλος· καὶ ἡ ἐπιθυμία πρὸς τὰ κάτω ῥεῖ, τοῦ ἀληθῶς ὀρεκτοῦ ἀποῤῥυεῖσα· καὶ ἡ φιλόνεικός τε καὶ θυμώδης διάθεσις πολλὰς ἐκ τῆς τοιαύτης αἰτίας τὰς ἀφορμὰς λαμβάνει. καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν, συμφωνεῖ ἡ τοιαύτη νόσος τῷ ἀποστολικῷ τῆς πλεονεξίας ὅρῳ. ὁ γὰρ θεῖος ἀπόστολος, οὐ μόνον αὐτὴν εἰδωλολατρείαν, ἀλλὰ καὶ ῥίζαν πάντων τῶν κακῶν ἀπεφήνατο. καὶ ὅμως τὸ τοιοῦτον εἶδος παρώφθη τῆς νόσου ἀνεπίσκεπτόν τι καὶ ἀτημέλητον· C διὸ καὶ πλεονάζει κατὰ τὰς ἐκκλησίας τὸ τοιοῦτον ἀῤῥώστημα, καὶ οὐδεὶς τοὺς ἐπὶ τὸν κλῆρον ἀγομένους περιεργάζεται, μήπως τῷ τοιούτῳ εἴδει τῆς εἰδωλολατρείας καταμεμίανται. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, διὰ τὸ παρεῖσθαι τοῖς πατράσιν ἡμῶν, ἀρκεῖν ἡγούμεθα τῷ δημοσίῳ τῆς διδασκαλίας λόγῳ, ὅπως ἂν οἷόν τε ᾖ, θεραπεύειν, ὥσπερ τινὰ πληθωρικὰ τὰς πλεονεκτικὰς ἀῤῥωστίας διὰ τοῦ λόγου καθαίροντες. μόνην δὲ τὴν κλοπὴν καὶ τὴν τυμβωρυχίαν καὶ τὴν ἱεροσυλίαν πάθος νομίζομεν, διὰ τὸ οὕτως ἐκ τῆς τῶν πατέρων ἀκολουθίας τὴν παράδοσιν ἡμῖν περὶ τούτων γενέσθαι. D καίτοι παρὰ τῆς θείας γραφῆς ὁ πλεονασμὸς καὶ ὁ τόκος τῶν ἀπειρημένων ἐστὶ, καὶ τὸ ἐκ δυναστείας τινὸς τῇ ἰδίᾳ κτήσει περιάγειν τὰ ἀλλότρια, κἂν ἐν προσχήματι πραγματείας τὸ τοιοῦτον τύχῃ γινόμενον. ἐπειδὴ τοίνυν τὸ καθ' ἡμᾶς εἰς ἐξουσίαν κανόνων οὐκ ἀξιόπιστον, τὴν ἐπὶ τῶν ὁμολογουμένων ἀπηγορευμένων κανονικὴν κρίσιν ἤδη τοῖς εἰρημένοις προσθήσομεν. διῄρηται δὲ ἡ κλοπὴ εἴς τε λῃστείαν καὶ εἰς τοιχωρυχίαν· καὶ εἷς μὲν ἐπ' ἀμφοτέρων σκοπὸς, ἡ τῶν ἀλλοτρίων ἀφαίρεσις· πολλὴ δὲ κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἡ πρὸς ἀλλήλους ἐστὶ διαφορά. ὁ μὲν γὰρ λῃστὴς καὶ τὴν μιαιφονίαν εἰς συμμαχίαν τοῦ σπουδαζομένου προσλαμβάνει, E πρὸς αὐτὸ τοῦτο παρασκευαζόμενος καὶ ὅπλοις καὶ πολυχειρίᾳ καὶ τοῖς ἐπικαίροις τῶν τόπων, ὥστε τὸν τοιοῦτον τῷ κρίματι τῶν ἀνδροφόνων ὑπάγεσθαι, εἰ διὰ μεταμελείας ἑαυτὸν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἐπανάγοι. ὁ δὲ δι' ὑφαιρέσεως λανθανόντως σφετεριζόμενος τὸ ἀλλότριον, εἶτα δι' ἐξαγορεύσεως τὸ πλημμέλημα ἑαυτοῦ τῷ ἱερεῖ φανερώσας, τῇ περὶ τὸ ἐναντίον τοῦ πάθους σπουδῇ θεραπεύσει τὴν ἀῤῥωστίαν· λέγω δὲ διὰ τοῦ τὰ προσόντα παρέχειν τοῖς πένησιν, ἵνα τῷ σκορπίζειν ἃ ἔχει, φανερὸς γένηται καθαρεύων τῆς κατὰ πλεονεξίαν νόσου. εἰ δὲ μηδὲν ἔχοι, μόνον δὲ τὸ σῶμα ἔχοι, κελεύει ὁ ἀπόστολος F διὰ τοῦ σωματικοῦ κόπου τὸ τοιοῦτον ἐξιάσασθαι πάθος. ἔχει δὲ ἡ λέξις οὕτω· ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω· μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν, ἵνα ἔχῃ μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι.

Canon VI.

Altera autem idololatriæ species (sic enim divinus Apostolus avaritiam appellat) nescio quomodo absque B *ulla pœna medela à patribus prætermissa sit. Atqui hoc malum quidem videtur esse tertiæ animi constitutionis affectio. Nam & ratio, ab ejus quod pulchrum est judicio aberrans, esse in materia quod pulchrum est existimat, non ad pulchritudinem à materia separatam aspiciens; Et desiderium ad ea quæ sunt inferiora inclinatur, ab eo quod verè est expetendum dilabens; & contentiosa etiam animosaque animæ affectio ex hoc peccato multas occasiones accipit. Et ut in universum dicam, ejusmodi morbus cum Apostolica avaritiæ definitione convenit. Divinus enim Apostolus eam, non* C *solum idololatriam, sed etiam omnium malorum radicem pronunciavit. Et tamen hæc morbi species inconsiderata & absque ulla ejus cura prætermissa est; quo fit ut hic morbus valde in ecclesia redundet, & nemo in iis, qui ad clerum adducuntur, inquirit, num eo idololatriæ genere polluti sint. Sed de iis quidem, quoniam id à patribus prætermissum est, sufficere existimo publica doctrinæ ratione ea, quomodocunque fieri potest, curare, inexplebilis avaritiæ affectiones, veluti quosdam morbos ex nimia repletione ortos, oratione purgantes. Solum autem furtum, & sepulchrorum effossionem & sa-* D *crilegium vitia existimamus, quòd sic à patrum consequentia hæc nobis traditio facta sit. Atqui apud Divinam scripturam & fœnus & usura sunt prohibita, & per alicujus potentiam ad suam possessionem aliena traducere, etiamsi sub contractûs specie hoc fortasse factum sit. Quoniam ergo nos quidem ad canonum potestatem assequendam fide digni non sumus, in iis quæ ex confesso prohibita sunt, canonicam sententiam iis quæ jam dicta sunt adjiciemus. Dividitur autem furtum in latrocinium & in murorum effossionem. Idem autem utrinsque est institutum, videlicet aliena auferre: in* E *animo autem ipsorum magna est inter se differentia. Latro enim etiam homicidium, ad id quod studet assequi, assumit, ad id paratus & armis & copiis & opportunitate loci; adeo ut is homicidarum judicio subjiciatur, si per pœnitentiam ad Dei ecclesiam reversus fuerit: Qui autem latenti ablatione sibi alienum usurpat, deinde per enunciationem peccatum suum Sacerdoti aperuerit; vitii studio in contrarium mutato ægritudinem curabit; dico autem largiendo quæ habet pauperibus: ut dum quæ habet profundit, se ab avaritiæ morbo liberum aperte ostendat. Sin autem nihil aliud, præterquam* F *solum corpus, habeat, jubet Apostolus per laborem corporalem ei morbo mederi. Dictionis autem ita habet contextus: Qui furatur, non amplius furetur: sed potius laboret bonum operans, ut possit ei largiri qui indiget.*

ΒΑΛΣ. Ἀπορεῖ ὁ ἅγιος, πῶς τοῖς πατράσι τὸ τῆς πλεονεξίας πάθος, εἴτουν φιλαργυρία, ἀθεράπευτον παρώφθη, μὴ ἐπαγαγοῦσιν ἐπιτίμια τοῖς τοῦτο κεκτημένοις, καὶ ταῦτα τοῦ ἀποστόλου εἰδωλολατρείαν αὐτὴν καλέσαντος. καίτοιγε δοκεῖ, φησὶ, καὶ τὰς τρεῖς ψυχικὰς δυνάμεις ἐν τούτῳ πάσχειν

Balsam. Dubitat sanctus, quomodo plura habendi cupiditatis vitium, sive avaritia à patribus absque ulla medicina, prætermittatur, nec ulla iis qui eo tenentur pœna imposita fuerit, maximè cum Apostolus ipsum idololatriam vocaverit. Atqui videntur, inquit, tres animæ facultates in eo affici

& à rectitudine divertere. Neque enim ratiocinatrix animæ affectio rectè judicat; sed falsò & nequiter. Aberrat enim, inquit, ab ejus quod pulchrum est judicio, hoc est, id non assequitur, nec ad pulchritudinem à materia separatam respicit, ad Dei scilicet, quoad ejus fieri potest, intelligentiam, futurorúmque bonorum fruitionem; sed id quod pulchrum est in materia imaginatur. Falsam autem opinionem & mendacem existimationem sanctus imaginationem appositè vocavit; existimare scilicet id quod pulchrum & honestum est, esse in pecuniis divitiis & ejusmodi. Porrò desiderativa animi facultas ab eo quod est vere expetendum, à divina scilicet natura & cœlestibus, excidens, terrena & fluentia appetit. Irascens quoque facultas multas ut ad contentionem accendatur occasiones accipit. Propter pecuniarum enim cupiditatem lites & inimicitiæ & bella, &, ut dicit Divinus Apostolus, radix omnium malorum est avaritia. Sed quamvis ita se habeat, inquit, hæc affectio, tamen à patribus relicta est inconsiderata, nulláque ejus cura suscepta est. Unde etiam abundat in ecclesia; cum multi ea laborent, & de iis qui in clerum referuntur, seu ordinantur nemo inquirit, nunquid hac idololatria polluti sunt. Sed quia hoc à patribus prætermissum, id est, impunitum & minime castigatum relictum est, remedium ei afferre oportet, quantum fieri potest, per publicam doctrinam, hoc est, publicè populum docentes ut id persequamur, avaritiæ ægritudines, tanquam morbos aliquos ex nimia repletione ortos, per orationem purgantes. Cum autem dixisset sanctus, avaritiæ affectionem animæ facultates corrumpere, & multiplices ex ea affectiones oriri, eam plethoricis affectionibus assimilavit, quæ à medicis dicuntur exactissimè tenens, ut ex ejus scriptis licet cognoscere. Plethora enim (id est repletio) à medicis dicitur, quando quatuor humores, ex quibus constant corpora, aucti & redundantes effecti sunt pro uniuscujusque humoris proportione, & affectiones quæ fiunt ex plenitudine humorum simul coactorum plethorici morbi dicuntur. Meritò ergo hic sapiens pater affectiones, quæ ex avaritia oriuntur, plethoricas nominavit, ut quæ omnes animæ facultates subvertat, easque augeat in detrimentum animæ. Alios ergo, inquit, avaritiæ morbos doctrinæ sermone curabimus: Furtum autem & sacrilegium, atque etiam sepulchrorum effossionem, quæ canonicis pœnis digna visa sunt, iis quæ patribus jam dicta sunt adjiciemus. Atqui in divina, inquit, scriptura, & fœnus & usura, & per potentiam alicujus aliena suæ unire possessioni, prohibita sunt. Fœnus ergo est, ut quando quis dat alicui frumentum, vel vinum, vel oleum, vel aliquid aliud, ut in eodem genere plus quàm dederit accipiat: ut si quis dederit vini quinquaginta metretas, ut septuaginta, vel eo plures, accipiat. Usura autem dicitur in nummis. Per potentiam autem alicujus dixit, quòd etiam si non per propriam potentiam aliena quis usurpaverit, per aliquem autem alium potentem hoc fecerit, & is eodem judicio tenebitur. Dicit enim sermo propheticus, væ conjungentibus domum domui, & agrum agro, ut à vicino aliquid auferant. Sed & si hæc, inquit, à scriptura sunt prohibita, eis tamen canonicas pœnas non imponemus, quia nostra ad canonum assequendam potestatem fide digna non sunt eo quod ad canonicam potestatem fide digni non judicamur, hoc est, ad canonicas nostrá potestate & pœnas iis qui peccant. De furto autem loquens, dividit ipsum in latrocinium & murorum effossionem. Unum autem scopum esse dicit, tam iis qui latrocinantur, quam iis qui muros effodiunt, alienorum scilicet ablationem. Est autem multa rursus eorum ponenda differentia. Latrones enim etiam ad homicidium instruuntur, arma ferentes, & apta loca occupantes, & copias, hoc est, validam manum ad eis opem ferendam assumentes, & ad cædem parati.

A καὶ περιτρέπεσθαι τῆς εὐθύτητος. οὐκ ἔτι γὰρ τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς ὀρθῶς κρίνει, ἀλλ' ἐσφαλμένως καὶ διημαρτημένως. ἁμαρτάνει γάρ, φησι, τῆς κρίσεως τοῦ καλοῦ, ἀντὶ τοῦ ἀποτυγχάνει, καὶ οὐ πρὸς τὸ ἄϋλον κάλλος βλέπον, τὴν τοῦ Θεοῦ δηλαδή, ὡς ἐφικτόν, κατανόησιν, καὶ τὴν τῶν μελλόντων ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν, ἐν τῇ ὕλῃ φαντάζεται τὸ καλόν. τὴν ἠπατημένην δὲ δόξαν καὶ τὴν ψευδομένην ὑπόληψιν φαντασίαν ὁ ἅγιος προσφόρως ὠνόμασεν, ἤγουν τὸ νομίζειν ἐν τοῖς χρήμασι τὸ καλὸν εἶναι καὶ τῷ πλούτῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ὁμοίοις αὐτοῖς. καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐκπίπτον τοῦ ὄντως ὀρεκτοῦ, ἤτοι τῆς θείας φύσεως καὶ τῶν οὐρανίων, τῶν γηΐνων καὶ ῥεόντων B ὀρέγεται. καὶ τὸ θυμικὸν δὲ πολλὰς ἀφορμὰς εἰς τὸ ἀνάπτεσθαι πρὸς φιλονεικίαν λαμβάνει. διὰ γὰρ τὴν τῶν χρημάτων ἐπιθυμίαν ἔριδές τε καὶ ἔχθραι καὶ πόλεμοι, καὶ κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία. ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχον, φησί, τὸ τοιοῦτον πάθος, παρεωράθη τοῖς πατράσιν ἀνεπισκόπητόν τε καὶ ἀθεράπευτον, ὅθεν καὶ πλεονάζει κατὰ τὴν ἐκκλησίαν, πολλῶν τοῦτο νοσούντων, καὶ τοὺς καταλεγομένους εἰς κλῆρον, ἤτοι χειροτονουμένους, οὐδεὶς ἐρευνᾷ, μή ποτε μεμίανται τῇ τοιαύτῃ εἰδωλολατρίᾳ. ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο τοῖς πατράσι παρείθη, ἀντὶ τοῦ κατελείφθη ἀνεπιτίμητόν τε καὶ ἀκόλαστον, θεραπευτέον C αὐτὸ διὰ τῆς δημοσίας διδασκαλίας, ὡς δυνατόν, ἤγουν δημοσίᾳ διδάσκοντες τὸν λαὸν ποιησώμεθα τούτου καταδρομήν, ὥσπερ τινὰ πάθη πληθωρικὰ τὰς πλεονεκτικὰς ἀρρωστίας διὰ τοῦ λόγου καθαίροντες. εἰπὼν δὲ ὁ ἅγιος, τὸ τῆς φιλαργυρίας πάθος τὰς ψυχικὰς δυνάμεις διαφθείρειν, καὶ πολυειδῆ ἐξ αὐτῆς πάθη φύεσθαι, πληθωρικοῖς πάθεσι ταῦτα ἀπείκασε, τῶν τῆς ἰατρικῆς λόγων μετεσχηκὼς ἀκριβέστατα, ὡς ἔστι γνῶναι ἐκ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων. πληθώρα ὀνομάζεται τοῖς ἰατροῖς, ὅταν οἱ τέσσαρες χυμοί, ἐξ ὧν τὰ σώματα συνίστανται, αὐξηθῶσι καὶ πλεονάσωσιν ἀναλόγως τῷ ὄγκῳ ἑκάστου τῶν χυμῶν γενομένῳ, κατ' αὐ- D τὸν συμβαίνοντα πάθη πληθωρικὰ καλοῦνται νοσήματα. ὥστε εἰκότως κἀνταῦθα ὁ σοφὸς οὗτος πατὴρ τὰ ἐκ τῆς πλεονεξίας ἀναφυόμενα πάθη πληθωρικὰ εἶπεν, ὡς πάσας τὰς ψυχικὰς ἡμῶν δυνάμεις διατρεπούσης, καὶ αὐξανούσης ταύτας ἐπὶ βλάβῃ τῇ ψυχῇ. τὰς μὲν οὖν ἄλλας, φησί, νόσους τῆς πλεονεξίας τῷ τῆς διδασκαλίας θεραπεύσομεν λόγῳ· τὴν δὲ κλοπὴν καὶ τὴν ἱεροσυλίαν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν τυμβωρυχίαν, κανονικῶν ἐπιτιμίων ἀξιωθείσας παρὰ τῶν πατέρων, τοῖς ἤδη ῥηθεῖσι προσθήσομεν. καί τοι φησι, τῇ θείᾳ γραφῇ καὶ ὁ πλεονασμὸς καὶ ὁ τόκος, καὶ τὸ ἐκ δυναστείας τινὸς τὰ ἀλλότρια προστίθεσθαι τῇ ἰδίᾳ κτήσει, τῶν ἀπηγορευμένων ἐστί. πλεονασμὸς μὲν οὖν ἐστιν, ὡς ὅταν τις δῷ E τινι σῖτον ἢ οἶνον ἢ ἔλαιον ἢ ἄλλο τι, ἐπὶ τῷ λαβεῖν ὁμογενὲς πλέον τοῦ δοθέντος· οἷον ἔδωκέ τις οἴνου μετρητὰς πεντήκοντα ἐπὶ τῷ λαβεῖν ἑβδομήκοντα ἢ καὶ πλείονας. τόκος δὲ λέγεται ἐπὶ νομισμάτων. ἐκ δυναστείας δέ τινος εἶπεν, ὅτι κἂν μὴ ἐξ οἰκείας δυναστείας τις σφετερίσηται τὰ ἀλλότρια, δι' ἑτέρου δὲ δυνάστου τινὸς ποιήσῃ τοῦτο, κἀκεῖνος τῷ αὐτῷ ὑπόκειται κρίματι. λέγει γὰρ ὁ προφητικὸς λόγος, οὐαὶ οἱ συνάπτοντες οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρόν, ἵνα τι τοῦ πλησίον ἀφέλωνται. ἀλλὰ κἂν τῇ γραφῇ, φησιν, ἀπηγόρευται ταῦτα, ἡμεῖς αὐτοῖς κανονικὰ οὐκ ἐπάγομεν ἐπιτίμια, ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς εἰς ἐξουσίαν κανόνων οὐκ ἀξιόπιστα, ἤτοι F οὐκ ἀξιόπιστοι κρινόμεθα εἰς κανονικὴν ἐξουσίαν· ἀντὶ τοῦ κατ' ἐξουσίαν ἡμετέραν καὶ κρίσιν τιθέναι κανονικὰ καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐπιτίμια. εἰπὼν δὲ κλοπήν, διαιρεῖ ταύτην εἰς λῃστείαν καὶ εἰς τοιχωρυχίαν. καὶ ἕνα μὲν σκοπὸν εἶναι λέγει, ἔν τε τοῖς λῃστεύουσι καὶ τοῖς τοιχωρυχοῦσι, τὴν τῶν ἀλλοτρίων ἀφαίρεσιν. πολλὴν δὲ διαφορὰν θετέον αὐτῶν. οἱ μὲν γὰρ λῃσταὶ καὶ πρὸς μιαιφονίαν παρασκευάζονται, ὅπλα φέροντες καὶ τόπους ἐπιτηδείους καταλαμβάνοντες εἰς βοήθειαν, ἀλλὰ μὴν καὶ πολυχειρίαν ἤγουν πολλοὺς εἰς συνεργίαν περιλαμβανόμενοι, καὶ ἕτοιμοι ὄντες πρὸς φο-

νοὺς

τοὺς δὲ ἐκ τούτου ἀποδυσαμένους εἰς μετάνοιαν τῷ τῶν ἀνδροφόνων ἐπιτιμίῳ κρίματι φησί. τὸν δὲ λαθραίως ἀφαιρούμενον τὰ ἀλλότρια, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐξαγορεύοντα, θεραπεύεσθαι φησὶ τὴν ἐναντίαν διάθεσιν, ἤγουν ἐπειδὴ διὰ πλεονεξίαν ἀφῃρεῖτο τὰ ἀλλότρια, δεῖ αὐτὸν καὶ τὰ οἰκεῖα πένησι δοῦναι, ἵνα φανῇ ἀπεχόμενος τῆς πλεονεξίας. ὁ γὰρ μὴ φειδόμενος τῶν οἰκείων, οὐκ ἐπιθυμήσει τῶν ἀλλοτρίων. εἰ δὲ μὴ ἔχῃ, φησί, χρήματα, ὥστε δοῦναι αὐτά, δεῖ αὐτὸν κοπιῶντα τὸ πάθος ἰάσασθαι, ἤγουν κοπιᾷν ἐργαζόμενον, καὶ ἐκ τῶν διὰ τοῦ κόπου αὐτοῦ πορίζομένων μεταδιδόναι τοῖς δεομένοις. καὶ τοῦτο ἀποστολικόν ἐστι τὸ διάταγμα. λέγει γὰρ ὁ θεῖος Παῦλος, ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθόν, ἵνα ἔχῃ μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ λαθραίως ἀφαιρουμένου τὰ ἀλλότρια. εἰ δὲ καὶ οὗτος ξίφει χρήσεται, καὶ ἕτοιμος ἐστὶ κατὰ τοῦ ἀνθισταμένου αὐτοῦ τούτῳ χρήσασθαι, καὶ οὗτος οἶμαι ὁμοίως ἐπιτιμηθήσεται τῷ λῃστεύοντι, ὅτι καὶ ὁμοίαν εἶχε προαίρεσιν.

A Eos itaque ad pœnitentiam conversos dicit homicidarum judicio puniri. Eum autem, qui aliena clanculùm surripuit, & peccatum aperit, contraria affectione curandum esse dicit, ut scilicet quoniam propter avaritiam aliena abstulerat, oporteat eum propria pauperibus erogare, ut sic videatur ab avaritia abstinere. Qui enim suis non parcit, aliena non appetet. Sin autem non habeat, inquit, pecunias, quas eroget, oportet eum laborantem curare affectionem, seu laborare operantem, & ex eo quod per suum laborem acquirit pauperibus impertiri. Et hoc est præceptum Apostolicum. Dicit enim Divinus Paulus; Qui furatur, non amplius furetur; B sed potiùs laboret bonum operans, ut habeat quod indigenti impertiatur. Hæc ergo de eo, qui clanculum aliena surripit. Sin autem hic quoque ense utitur, & adversus eum qui resistit tractare illum paratus est, hic quoque eadem existimo pœna, qua latro, punietur, quia simile habebat institutum.

ΚΑΝΩΝ ζ.

Ἡ δὲ τυμβωρυχία καὶ αὕτη διῄρηται εἰς συγγνωστόν τι καὶ ἀσύγγνωστον. εἰ μὲν γάρ τις τῆς ὁσίας φειδόμενος καὶ ἄσυλον C ἀφεὶς τὸ κεκρυμμένον σῶμα, ὡς μὴ ἀνακαλυφθῆναι ἡλίῳ τὴν ἀσχημοσύνην τῆς φύσεως, λίθοις τισὶ τοῖς πρὸς τὸν τάφον βεβλημένοις συγχρήσεται εἰς ἔργου τινὸς κατασκευήν, ἐπαινετὸν μὲν οὐδὲ τοῦτο ἐστὶ· πλὴν ἀλλὰ συγγνωστὸν ἐποίησεν ἡ συνήθεια, ὅταν εἰς προτιμότερόν τι καὶ κοινωφελέστερον ἡ τῆς ὕλης μετάθεσις γίνηται. τὸ δὲ διερευνᾶσθαι τὴν χοῦν ἀπὸ τῆς γενομένης νεκρώσεως, καὶ ἀνακινεῖν τὰ ὀστᾶ, ἐλπίδι τοῦ κόσμου τινὰ τῶν συγκατορυχθέντων κερδᾶναι, τοῦτο τῷ αὐτῷ κρίματι κατεδικάσθη, ᾧ καὶ ἡ ψιλὴ πορνεία, καθὼς ἐν τῷ προλαβόντι διῄρηται λόγῳ, ἐπισκοποῦντος δηλαδὴ τοῦ οἰκονόμου, ἐξ αὐτοῦ τοῦ βίου, τὴν ἰατρείαν τοῦ θεραπευομένου, ὥστε συντεμεῖν D τὴν ἐκ τῶν κανόνων ὁρισθεῖσαν τοῦ ἐπιτιμίου προθεσμίαν.

CANON VII.

Sepulchrorum autem effossio, ipsa quoque dividitur in id quod veniam meretur, & quod non meretur. Si quis C enim mortuorum parcens religioni, & tectum corpus intactum relinquens, ut nec sols ostendatur turpitudo naturæ, lapidibus aliquot ex iis, qui ante sepulchrum projecti sunt, ad aliquod opus construendum usus est; ne hoc quidem est laudabile: sed ut esset dignum veniæ effecit consuetudo, quando ad aliquid melius, & Reipub. utilius, materia traducta fit. At carnis in terram redactæ pulverem perscrutari, & ossa movere, spe aliquem ex defossis lucrifaciendi ornatum, id eodem judicio condemnatum est, quo simplex fornicatio; quemadmodum in præcedente oratione divisio facta est; considerante scilicet Oeconomo seu Dispensatore, ex ipsa D vita ejus, cui medela adhibetur, medicinam, ut spacium à canonibus præstitutum possit contrahere.

ΒΑΛΣ. Ὥσπερ δὲ τὴν κλοπὴν εἰς δύο διεῖλεν, οὕτω καὶ τὴν τυμβωρυχίαν εἰς δύο διαιρεῖ. εἰ μὲν γάρ τις, φησί, λίθους μόνους ἐκ τάφου ἀφέληται, ὥστε τὸ καλυπτόμενον σῶμα μὴ ὁραθῆναι, τῆς ὁσίας φειδόμενος, ἤτοι τῆς ἀφοσιωμένης τοῖς τεθνεῶσι τιμῆς, καὶ χρήσεται τούτοις εἰς ἔργου κατασκευὴν προτιμοτέραν καὶ κοινωφελεστέραν, οὐδ᾽ οὗτος ἀνέγκλητος, συγγνωστὸς δ᾽ ὅμως. λίθους δὲ τοὺς τῷ τάφῳ προβεβλημένους, οὐχὶ τοὺς αὐτὰ τὰ τεθαμμένα σώματα καλύπτοντας. εἰ γὰρ E τοιούτους λίθους ἀφέληταί τις, δίδωσι πάντως ὁρᾶσθαι τὸ κεκρυμμένον σῶμα, καὶ δημοσιεύει τῆς φύσεως τὰ μυστήρια, καὶ οὐκέτι συγγνωστός ἐστιν, ἀλλ᾽ εἰς τὸ ἕτερον εἶδος τῆς τυμβωρυχίας ἐμπίπτειν δοκεῖ, ὅ τι περ ἐστὶ, τὸ τοὺς τάφους ἀνοίγειν, καὶ τὴν κόνιν τὴν ἐκ τῆς φθαρείσης σαρκὸς ἀνορύττειν, καὶ μετακινεῖν τὰ ὀστᾶ τῶν κειμένων, κόσμον τινὰ λαβεῖν ἐκεῖθεν ζητοῦντα συντεθαμμένον τοῖς τελευτήσασι. τοῦτο τοίνυν τὸ εἶδος τῆς τυμβωρυχίας, ὁμοίως τῇ ψιλῇ πορνείᾳ, καταδικάζεσθαι λέγει. ψιλὴν δὲ πορνείαν, τὴν εἰς ἐλευθέραν ἀνδρὸς γυναῖκα μίξιν ὠνόμασε. κἀνταῦθα δὲ τῷ οἰκονομοῦντι τὸν μετανοοῦντα δίδωσι τὸ συντεμεῖν ἴσως τὸν τοῦ ἐπιτιμίου καιρόν, εἰ ὁρᾷ θερμὴν αὐτοῦ τὴν μετάνοιαν. ἀλλὰ F ταῦτα μὲν φησὶ περὶ τυμβωρύχων ὁ ἅγιος. ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος ἐν βιβλίῳ ξ΄. τίτλῳ κγ΄. ταῦτα διατάττεται. οἱ ἀπὸ τῶν τάφων ὕλας ἀφαιροῦντες ὑποκείσθωσαν τῷ τῆς ἱεροσυλίας ἐγκλήματι. καὶ πάλιν, τὸ τῆς τυμβωρυχίας ἔγκλημα ἀτιμίαν ἐπιφέρει. καὶ αὖθις, ἐάν τις ἀπὸ τοῦ τάφου ἀφέληται ἢ λίθους ἢ κίονας ἢ μάρμαρα, ἢ ἄλλην οἱανδήποτε ὕλην, εἴκοσι νομίσματα χρυσίου τῷ δημοσίῳ καταβάλλει, καὶ τὰ ἑξῆς.

Bals. Quemadmodum furtum in duo divisit; ita & sepulchri fossionem in duo dividit. Si quis enim, inquit, solos lapides ex sepulchro abstulerit, ita ut tectum corpus non videatur mortuorum religioni parcens, hoc est, justo honori qui mortuis debetur, & eis usus fuerit ad meliorum & Reip. utiliorum constructionem; ne sic quidem erit à crimine alienus; erit tamen venia dignus. Lapides autem, qui ante sepulchrum projecti E sunt, non eos qui sepulta corpora contegunt. Si quis enim eos lapides abstulerit, corpus contectum omnino videndum præbet, & naturæ mysteria publicat, & non est amplius venia dignus; sed in alteram speciem sepulchrorum effossionis incidere videtur, quæ est sepulchra aperire, & ex corrupta carne pulverem effodere, & eorum qui illic jacent ossa movere, illinc ornatum aliquem quo mortui amicti sunt accipere conantem. Hoc itaque sepulchrorum effossionis genus, eodem judicio quo simplex fornicatio, condemnandum esse dicit. Simplicem autem fornicationem, cum muliere à viro soluta coitum nominavit. Hic quoque pœnitentis œconomo F dat facultatem pœnæ tempus contrahendi si ejus forte vehementem videat pœnitentiam. Cæterum hæc quidem dicit sanctus de sepulchrorum effossoribus. Lex autem civilis in lib. lx. tit. xxiii. hæc constituit. Qui materias ex sepulchris auferunt sacrilegii crimini sint obnoxii. Et rursus; Sepulchrorum effossionis crimen affert infamiam. Et iterum; Si quis ex sepulchro abstulerit, vel lapides, vel columnas, vel marmora, vel aliquam aliam materiam, publico xx. aureos solvit; & quæ sequuntur.

CANON VIII.

Sacrilegium autem, in antiqua quidem scriptura, ne cædis quidem condemnatione visum est tolerabilius. Similiter enim, & qui cædis convictus erat, & qui res Deo dedicatas abstulerat, lapidationis supplicium subibat. In ecclesiastica autem consuetudine de pœna gravitate nescio quomodo aliquid detractum, & eo lenitatis descensum est, ut illius morbi existimaretur tolerabilius piaculum. Minori enim tempore, B *quàm pro adulterio, ii à patrum traditione pœnam subière. Ubique autem hoc in supplicii genere ante omnia videndum est, qualis sit ejus, cui medela adhibetur, affectio: & non existimare tempus ad medelam sufficere; (quanam enim fuerit ex tempore medicina?) sed ejus qui sibi per conversionem medetur, animum & institutum. Hæc tibi, ô homo Dei, ex iis quæ erant ad manum studiosè composita, quòd oporteat fratrum mandatis parere, studiosè misimus. Tu vero consuetas pro nobis preces Deo offerre ne intermittas. Debes enim, ut gratus filius, ei, qui te secun-* C *dum Deum genuit, in senectute per tuas orationes alimentum, convenienter præcepto, quod jubet honorare parentes, ut tibi bene sit, & sis longævus super terram. Clarum est autem, quòd ut symbolum sacerdotale literas accipies, munúsque hospitale non contemnes; etiamsi sit minus quàm pro summa tui ingenii bonitate.*

ΚΑΝΩΝ η'.

Η δὲ ἱεροσυλία, παρὰ μὲν τῇ ἀρχαίᾳ γραφῇ, οὐδὲν ἐνομίσθη τῆς φονικῆς καταχρίσεως ἀνεκτοτέρα. ὁμοίως γάρ, ὅ τε ἐπὶ φόνῳ ἁλούς, καὶ ὁ τὰ ἀνατεθέντα τῷ Θεῷ ἀφελόμενος, τὴν διὰ τῶν λίθων τιμωρίαν ὑπεῖχεν. ἐπὶ δὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνηθείας οὐκ οἶδ' ὅπως συγκατάβασίς τις ἐγένετο καὶ συμπεριφορά, ὥστε ἀνεκτότερον νομισθῆναι τὸ τῆς τοιαύτης νόσου καθάρσιον. B ἐν ἐλάττονι γὰρ χρόνῳ παρὰ τὴν μοιχείαν τοῖς πάθεσι τὸ ἐπιτίμιον διετάξατο ἡ τῶν πατέρων παράδοσις. πανταχοῦ δὲ ἐν πλημμελήματος εἴδει καθορᾶν τοῦτο προσήκει πρὸ πάντων, οἵα ἐστὶν ἡ τοῦ θεραπευομένου διάθεσις· καὶ μὴ τὸν χρόνον οἴεσθαι πρὸς θεραπείαν ἀρκεῖν (τίς γὰρ ἂν ἴασις ἐκ τοῦ χρόνου γένοιτο;) ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἑαυτὸν δι' ἐπιστροφῆς θεραπεύοντος. ταῦτά σοι, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, κατὰ πολλὴν σπουδὴν ἐκ τῶν προχείρων συντέθειται, διὰ τὸ δεῖν τοῖς τῶν ἀδελφῶν ἐπιτάγμασι πείθεσθαι, κατὰ σπουδὴν ἀπεστείλαμεν. σὺ δὲ τὰς συνήθεις ὑπὲρ ἡμῶν εὐχὰς τῷ Θεῷ προσάγων μὴ διαλείπῃς. C χρεωστεῖς γάρ, ὡς εὐγνώμων υἱός, τῷ κατὰ Θεόν σε γεννήσαντι τὴν διὰ τῶν προσευχῶν γηροκομίαν, κατὰ τὴν ἐντολὴν τὴν κελεύουσαν, τιμᾶν τοὺς γονέας, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. δῆλον δέ, ὅτι ὡς σύμβολον ἱερατικὸν δέξῃ τὸ γράμμα, καὶ οὐκ ἀτιμάσεις τὸ ξένιον, κἂν τι μικρότερον τῆς σῆς μεγαλοφυΐας εἴη.

BALS. Postquam dixit de furto & sepulchrorum effossione, nunc docet de sacrilegio; & dicit, quòd antiqua quidem scriptura homicidam, & eum qui Deo oblata sustulit, ex æquo puniit, lapidibus eos obrui ju- D bens. Quod in Achaz factum est, qui ex spoliis Hiericho, quæ omnia Deo erant dedicata, aurum vestésque textas abstulerat: lapidibus enim obrutus omnino peremptus est. Ecclesia autem non eodem modo homicidam & sacrilegum punit: sed mitius in sacrilegum affecta est. Nescio quomodo, inquit, pro eo quod est, rationem ignoro. A patribus enim, inquit, traditum est, ut minori tempore quàm adulterio pœna sacrilegio decernatur. In omni autem peccato oportet ante omnia considerare pœnitentis & ejus, cui medela applicatur, affectionem, & non omnia pœnæ spacio adscribere, tanquam quod ad purgationem sufficiat. Quan- E tumcunque enim tempus præterierit, nihil juvabit ad curationem. Sed oportet pœnitentis animum & institutum considerare, ejusque in pœnitentia studium; ut si peccato quidem convenientem & correspondentem pœnitentiam ostenderit, contrahat pœnæ tempus: sin autem remisse & negligentiùs se gesserit, pœnæ quoque tempus augeat. A me autem dubitatum est quomodo sanctus hic avaritiæ vitium dicit à patribus sine ulla esse medela relictum; cum Gregorius Thaumaturgus hoc in tertio suo canone dicat; Gravis res est avaritia, nec possunt una epistola exponi, quæ à divina scriptura dicta sunt, in quibus non solum latrocinari fu- F giendum & horrendum annunciatur; sed omnino avarum esse & aliena desiderare propter turpe lucrum: & Quisquis est ejusmodi, à Dei Ecclesia abdicatur. Quomodo ergo sine medela relictum est, quod à Dei Ecclesia abdicatum facere judicatum est? Quod autem observatus sit hic canon Thaumaturgi, clarum est ex Theophili Archiepiscopi Alexandrini epistola ad Mænam Episcopum, qui scripsit eos rem fecisse legitimam, qui à communione separaverunt mulierem facientem injuriam, nec volentem ab injuria abstinere.

ΒΑΛΣ. Εἰπὼν περὶ κλοπῆς καὶ τυμβωρυχίας, νῦν καὶ περὶ ἱεροσυλίας διδάσκει, καί φησιν, ὅτι ἡ μὲν παλαιὰ γραφὴ ἐπίσης τὸν φονέα καὶ τὸν κλέψαντα τὰ τῷ Θεῷ ἀνατεθειμένα ἐκόλασε, λίθοις αὐτοὺς ἀναιρεῖσθαι διαταξαμένη, D ὅπερ ἐπὶ τοῦ Ἀχὰζ ἐγένετο, ὑφελομένου ἐκ τῶν τῆς Ἱεριχὼ λαφύρων, ἃ πάντα τῷ Θεῷ ἀνετέθησαν, χρυσόν τε καὶ ὕφασμα· λίθοις γὰρ βληθεὶς πανγενῆ ἐξωλοθρεύθη. ἡ δὲ ἐκκλησία οὐχ ὁμοίως ἐπιτιμᾷ τῷ φονεῖ καὶ τῷ ἱεροσύλῳ· ἀλλὰ συγκαταβατικώτερον διετέθη πρὸς τὸν ἱερόσυλον. οὐκ οἶδα πῶς, φησίν, ἀντὶ τοῦ τὸν λόγον ἀγνοῶ. παραδέδοται γάρ, φησί, παρὰ τῶν πατέρων, ἥττονι χρόνῳ παρὰ τὴν μοιχείαν τὸ ἐπιτίμιον τῇ ἱεροσυλίᾳ ὁρίζεσθαι. ἐν πάσῃ δὲ ἁμαρτίᾳ δεῖ πρὸ πάντων σκοπεῖν τὴν τοῦ μετανοοῦντος καὶ θεραπευομένου διάθεσιν, καὶ μὴ τῷ χρόνῳ τοῦ ἐπιτιμίου ἀνατίθεσθαι τὸ πᾶν, ὡς E ἀρκοῦντι πρὸς κάθαρσιν. ὁ γὰρ χρόνος ὅσος ἂν παρέλθῃ, οὐδὲν ὠφελήσει πρὸς ἴασιν. ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν δεῖ σκοπεῖν τοῦ μετανοοῦντος, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ σπουδήν, ὥστε εἰ μὲν πρεπόντως τῷ ἁμαρτήματι καὶ ἀνάλογον ἐνδείκνυται τὴν μετάνοιαν, συντέμνειν τὸν τοῦ ἐπιτιμίου καιρόν. εἰ δὲ ἀνειμένως διάκειται καὶ ἀμελέστερον διατίθεται, καὶ προστιθέναι τὸν καιρὸν τοῦ ἐπιτιμίου. ἠπόρηται δέ μοι, πῶς ὁ ἅγιος οὗτος τὸ τῆς πλεονεξίας πάθος ἀθεράπευτον ἔφη παρὰ τῶν πατέρων καταλειφθῆναι, καὶ ταῦτα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ ἐν τῷ τρίτῳ τῶν αὐτοῦ κανόνων ταῦτα λέγοντος, δεινὴ ἡ πλεονεξία, καὶ οὐκ ἔστι δι' ἐπιστολῆς παραθεῖναι F τὰ θεῖα γράμματα. ἐν οἷς οὐ τὸ λῃστεύειν μόνον φευκτὸν καὶ φρικῶδες καταγγέλλεται, ἀλλὰ καθόλου τὸ πλεονεκτεῖν καὶ τὸ ἀλλοτρίων ἐφάπτεσθαι ἐπὶ αἰσχροκερδείᾳ· καὶ πᾶς ὁ τοιοῦτος ἐκκήρυκτος ἐκκλησίας Θεοῦ. πῶς οὖν ἀθεράπευτον παρελείφθη τὸ ἐκκήρυκτον ἐκκλησίας Θεοῦ ποιεῖν κεκριμένον. ὅτι δὲ ἐκράτει ὁ κανὼν οὗτος τοῦ Θαυματουργοῦ δῆλον ἀπὸ τῆς πρὸς Μηνᾶν Ἐπίσκοπον ἐπιστολῆς Θεοφίλου Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, γράψαντος νόμιμον πρᾶγμα πεποιηκέναι τοὺς χωρίσαντας τῆς συνάξεως τὴν ἀδικοῦσαν γυναῖκα, καὶ μὴ βουλομένην ἀποστῆναι τῆς ἀδικίας.

A

ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΝΟΝΙΚΑΙ ΤΙΜΟΘΕΟΥ τοῦ ἁγιωτάτου Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἑνὸς τῶν ρν´. πατέρων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συναθροισθέντων, πρὸς τὰς προσενεχθείσας αὐτῷ ἐρωτήσεις περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

Ἐρώτησις.

ΕΑΝ παιδίον κατηχούμενον, ὡς ἐτῶν ἑπτὰ, ἢ ἄνθρωπος τέλειος εὐκαιρήσῃ τῆς προσφορᾶς γινομένης, καὶ ἀγνοῶν μεταλάβῃ, τί ὀφείλει γίνεσθαι περὶ αὐτοῦ;

B

Ἀπόκρισις.

Φωτισθῆναι ὀφείλει· ὑπὸ Θεοῦ γὰρ κέκληται.

ΒΑΛΣ. Ἠρωτήθη ὁ πατὴρ οὗτος, ὅτι ἐὰν παιδίον ἢ καὶ ἀνὴρ τέλειος ἐν κατηχουμένοις τεταγμένος, καὶ μήπω τοῦ ἁγίου τυχὼν βαπτίσματος, προσφορᾶς γινομένης, ἤτοι θυσίας μυστικῆς προσαγομένης, εὐκαιρήσῃ, ἀντὶ τοῦ καιροῦ τύχῃ ἐπιτηδείου, καὶ μεταλάβῃ τῶν ἁγιασμάτων, ἀγνοῶν ὅτι οὐ δεῖ αὐτὸν μεταλαβεῖν πρὸ τοῦ βαπτίσματος, ἀλλ' οὐχὶ καταφρονητικῶς διατιθέμενος, τί ὀφείλει γενέσθαι; καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι βαπτισθῆναι ὀφείλει. ἐπεὶ γὰρ ἀπονήρως προσῆλθε τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἁγίων δώρων, καὶ εὐκαιρίας ἔτυχε μὴ κωλυθεὶς ὑπό τινος, ἀγνοησάντων ἴσως τῶν παρόντων πιστῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ μεταδιδόντος, ὅτι κατηχούμενός ἐστι, δοκεῖ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσκεκλῆσθαι. καὶ ὅπερ ὁ ἅγιος ἀπόστολος Πέτρος ἔφη περὶ τοῦ Κορνηλίου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν, ὅτι κατηχουμένων ἐκείνων ἔπεσεν αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐλάλουν γλώτταις, καὶ ἐμεγάλυνον τὸν Θεὸν, ὡς ἐν τῇ βίβλῳ τῶν πράξεων γέγραπται, μή τι τὸ ὕδωρ κωλῦσαι δύναταί τις, τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους, οἳ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον ὡς καὶ ἡμεῖς; τοῦτο μονονουχὶ καὶ ὁ Τιμόθεος εἶπεν, ὅτι παρὰ Θεοῦ κληθεὶς, καὶ ἄξιος νομισθεὶς τῶν ἁγιασμάτων, φωτισθῆναι ὀφείλει.

Ἐρώτησις.

Ἐὰν δαιμονιζόμενος κατηχούμενος ᾖ, καὶ θελήσῃ αὐτὸς ἢ οἱ ἴδιοι αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ τὸ ἅγιον βάπτισμα, ὀφείλει λαβεῖν ἢ οὔ, καὶ μάλιστα ἐὰν περὶ τὸν θάνατον ἐστίν;

Ἀπόκρισις.

Ἐὰν ὁ δαιμονιζόμενος μὴ καθαρισθῇ ἀπὸ τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος, οὐ δύναται λαβεῖν τὸ ἅγιον βάπτισμα· περὶ δὲ τὴν ἔξοδον βαπτίζεται.

E

ΒΑΛΣ. Ὁ δαιμονιζόμενος εἶναι δοκεῖ οἰκητήριον δαίμονος. κρίνεται γοῦν, ὡς εἰ μὴ ἄξιον αὐτοῦ τὸν ἄνθρωπον εὗρε τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα κατοικητήριον, οὐκ ἂν ᾤκησεν ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ βαπτιζόμενος, διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος δέχεται ἐνοικοῦσαν αὐτῷ. πῶς οὖν ἐν τῷ αὐτῷ δυνατόν ἐστι τὸν αὐτὸν δύο ἐναντίων δεκτικὸν γενέσθαι; διὰ τοῦτο τὸν κατηχούμενον καὶ μὴ ἀπαλλαγέντα τοῦ ἐνοχλοῦντος αὐτὸν δαίμονος οὐκ ἔκρινεν ὁ πατὴρ τοῦ θείου βαπτίσματος ἄξιον. εἰ δὲ καὶ τελευτᾷ, φησι, βαπτισθήσεται, ἵνα μὴ ἀμέτοχος τῆς χάριτος τοῦ βαπτίσματος, τοῦ βίου ἐξελθὼν, στερηθῇ τοιούτου ἐφοδίου, καὶ ἀσήμαντος ἀπέλθῃ.

F

Ἐρώτησις.

Ἐὰν πιστός τις ὢν δαιμονίζηται, ὀφείλει μεταλαβεῖν τῶν ἁγίων μυστηρίων, ἢ οὔ;

Ἀπόκρισις.

Ἐὰν μὴ ἐξαγορεύῃ τὸ μυστήριον, μήτε ἄλλως πως βλασφημῇ, μεταλαμβανέτω· μὴ μέντοι καθ' ἑκάστην. ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ κατὰ καιροὺς μόνον.

ΒΑΛΣ. Ὁ Ἰούδας ἐξαγορεῦσαι λέγεται τὸ μυστήριον, ὡς ἃ ἐδιδάχθη παρὰ κυρίου ἐκκαλύψας τοῖς Ἰουδαίοις, οἷα

tom. ii.

RESPONSA CANONICA TIMOTHEI Sanctissimi Alexandrini Episcopi, qui fuit unus ex cl. patribus Constantinopoli congregatis, ad interrogationes ei propositas de Episcopis & Clericis.

Interrogatio.

Si puellus catechumenus, utpote annorum septem, vel homo etiam perfectus dum fieret oblatio opportune adfuerit, ejusque nescius particeps factus sit, quid de eo fieri debet?

Responsio.

Debet illuminari: à Deo enim vocatus est.

Bals. Interrogatus est hic pater, an si puellus, vel etiam vir perfectus in ordine catechumenorum collocatus, & sanctum baptismum nondum assecutus, dum oblatio fieret, sive mysticum sacrificium offerretur, opportunè adfuerit, hoc est, tempus idoneum assecutus fuerit, & sacramentorum particeps factus fuerit, ignorans se non debere participare antequam sit baptizatus, non tamen ea improbe contemnens, quid debet fieri? & respondit eum baptizari debere. Quia enim non malitiosè ad sanctorum donorum communionem accessit, & opportunitate usus est ab aliquo non prohibitus, forte ignorantibus qui aderant fidelibus, & ipso etiam qui communionem impertiit, eum esse catechumenum: videtur à Deo esse vocatus. Et quod sanctus Apostolus Petrus dixit de Cornelio, & iis qui circa eum erant: quo tempore cum essent catechumeni Spiritus sanctus in eos cecidit, & loquebantur linguis, & Deum glorificabant, ut in Actorum libro scriptum est, Nunquid aquam prohibuerit quispiam, quo minus ii baptizentur, qui sanctum Spiritum sicut nos acceperunt? hoc propemodum etiam dixit Timotheus, quod à Deo vocatus, & sacramentis dignus existimatus, debet illuminari.

Interrogatio.

Si catechumenus à Dæmone corripiatur, & voluerit ipse vel sui, ut sanctum baptismum accipiat; debétne accipere an non, & maximè si morti propinquus fuerit?

Responsio.

Si is, qui à Dæmone corripitur, non fuerit ab immundo spiritu mundatus, non potest sanctum baptismum accipere; sed in exitu à vita baptizatur.

Bals. Qui à Dæmone corripitur, habitaculum Dæmonis esse videtur. Judicatur enim, quòd nisi immundus spiritus invenisset hominem ipsi idoneum habitaculum, in eo non habitasset. Qui autem baptizatur, per baptismum sancti Spiritus gratiam in se cohabitantem suscipit. Quomodo ergo fieri poterit, ut idem simul duo in se contraria suscipiat? & ideo catechumenum & à vexante eum dæmone non liberatum judicavit pater, non esse dignum sancto baptismate. Sin autem moriatur, inquit, baptizabitur, ne gratiæ baptismi expers, à vita excedendo, hoc viatico privetur, & non signatus recedat.

Interrogatio.

Si quis, cum sit fidelis à dæmone corripiatur: debét ne esse sanctorum mysteriorum particeps an non?

Responsio.

Si mysterium non enunciet, nec ullo alio modo blasphemet, sit particeps: sed non singulis diebus. Sufficit enim, si statis solum temporibus.

Bals. Judas dicitur mysterium enunciasse, ut qui, quæ à Domino doctus est, Judæis revelaverit ceu eis

 credens,

credens, & non docenti illa tanquam Deo mentem adhibens, sed ut nudo homini. Qui autem à Dæmone corripitur, si perpetuò quidem furit, nec sacramentis dignus habebitur, nec mysterium enuncians & blasphemans condemnabitur, ut qui nesciat quid agat. Sin autem habet intervalla, & in tempore, quo est sanæ mentis, in mysterium invehitur & blasphemat; non solum non erit sacramentorum particeps, sed nec cum fidelibus simul precabitur vel connumerabitur. Quare Divinus hic pater de dæmoniaco, qui habet intervalla, dicit, Si ergo, quando à dæmone non agitatur nihil contra fidem dixerit, erit sacramentorum particeps.

Interrogatio.

Si quis catechumenus, cum esset infirmus, emotæ mentis factus sit, nec possit ipse fidem confiteri, suique suadeant, ut donec vivit sanctum baptismum accipiat, debétne accipere, an non?

Responsio.

Debet accipere, si non ab immundo spiritu tentetur.

B a l s. Interrogatio erat de catechumeno, qui propter morbum emotæ mentis est, ut non posset interrogatus quæ in baptismo respondentur respondere, an eum baptizare oporteat? Responsio autem est, quòd oportet eum qui ita se habet baptizari, & merito; quia quod est catechumenus videtur eo se esse animo ostendisse, ut fidem amplectatur, & quamvis in baptismate non respondeat; prius tamen animi sui institutum ostendit. Sin autem ab immundo spiritu tentetur, non baptizabitur, inquit; sed fiet ei, sicut superius dictum est.

Interrogatio.

Si uxor cum suo marito noctu cohabitârit, vel maritus cum uxore, & fiat coitio, debéntne communicare, an non?

Responsio.

Non debent, cum clamet Apostolus, Ne fraudate vos invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, & rursus, ad idem conveniatis, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.

B a l s. De iis qui legitimè cohabitant est interrogatio, an debent nocte illa simul congressi esse sacramentorum participes? Responsio verò est, quod non debent; & ad dicti sui confirmationem magni Pauli verbis usus est.

Interrogatio.

Si mulier catechumena dederit nomen suum, ut baptizaretur, & die baptismatis illi fit secundum consuetudinem mulierum; debétne eo die baptizari, an differre, & quantum differre?

Responsio.

Debet differre donec purgata fuerit.

Interrogatio.

Si mulier consueta sibi muliebria accidisse viderit, debétne ad sancta mysteria accedere, an non?

Responsio.

Non debet usque dum purgetur.

B a l s. Qui divino baptismate digni erant habendi describebantur ab iis, qui munus ecclesiasticum exercebant. Si ergo, inquit, descripta mulier, tanquam baptizanda, in fluxum menstruorum inciderit, quando debet baptizari? Ad quod Divinus hic pater respondit, quòd quando purgata fuerit. Donec enim præstituti dies præterierint, impura esse judicabitur, & nec baptizabitur, nec Divinis mysteriis digna habebitur.

A διαπιστῶν αὐτοῖς, καὶ μηδὲ τῷ ταῦτα διδάσκοντι ὡς Θεῷ προσέχων, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπῳ ψιλῷ. ὁ δὲ δαιμονιζόμενος, εἰ μὲν διόλου μαίνεται, οὔτε τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται, οὔτε τὸ μυστήριον ἐξαγορεύων καὶ βλασφημῶν κατακριθήσεται, ὡς μὴ εἰδὼς ὃ ποιεῖ. εἰ δὲ διαλείμματα ἔχει, καὶ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σωφρονεῖν, διασύρει τὸ μυστήριον καὶ βλασφημεῖ, οὐ μόνον τῶν ἁγιασμάτων οὐ μεθέξει, ἀλλ' οὐδὲ πιστοῖς συνδεχθήσεται ἢ συναριθμηθήσεται. ὥστε ὁ θεῖος οὗτος πατὴρ περὶ δαιμονιζομένου καὶ διαλείμματα ἔχοντος λέγει· ἐὰν οὖν, ὅτε οὐκ ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ δαίμονος, οὐδὲν κατὰ τῆς πίστεως λέγῃ, μεταλήψεται τῶν ἁγιασμάτων.

B

Ἐρώτησις.

Ἐάν τις κατηχούμενος, ὢν ἀσθενὴς, γένηται ἔκφρων, καὶ μὴ δύναται ἑαυτοῦ ὁμολογῆσαι τὴν πίστιν, καὶ παρακαλῶσιν οἱ ἴδιοι αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ τὸ ἅγιον βάπτισμα, ἕως ζῇ, ὀφείλει λαβεῖν, ἢ οὔ;

Ἀπόκρισις.

Ὀφείλει λαβεῖν, ἐὰν μὴ ὑπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου πειράζηται.

ΒΑΛΣ. Ἡ ἐρώτησις ἦν περὶ κατηχουμένου καὶ ἐκ νόσου ἔξω φρενῶν γενομένου, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτὸν ἐρωτώμενον τὰ
C ἐν τῷ βαπτίσματι ἀποκρίνεσθαι· ἀποκρίνεσθαι, εἰ δεῖ τοῦτον βαπτίζεσθαι; ἡ δὲ ἀπόκρισις, ὅτι δεῖ βαπτίζεσθαι αὐτὸν καὶ οὕτως ἔχοντα, καὶ εἰκότως. ἐπεὶ γὰρ κατηχούμενος ὢν ἔδειξε προαίρεσιν, ὅτι ἀσπάζεται τὴν πίστιν, καὶ κἂν μὴ ἐν τῷ βαπτίσματι ἀποκρίνηται, ἔφθασε δεῖξαι τὴν οἰκείαν προαίρεσιν. ὁ δὲ ὑπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου πειράζεται, οὐ βαπτισθήσεται, φησὶν, ἀλλὰ γενήσεται αὐτῷ, καθὼς ἄνωθεν εἴρηται.

Ἐρώτησις.

Ἐὰν γυνὴ συγγένηται μετὰ ἀνδρὸς αὐτῆς τὴν νύκτα, ἢ
D ἀνὴρ μετὰ γυναικὸς, καὶ γένηται μίξις, ὀφείλουσι μεταλαβεῖν, ἢ οὔ;

Ἀπόκρισις.

Οὐκ ὀφείλουσι, τοῦ ἀποστόλου βοῶντος, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχησθε, ἵνα μὴ πειράσῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν.

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἐννόμως συνοικιζομένων ἡ ἐρώτησις, εἰ ὀφείλουσι μεταλαβεῖν κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην συνελθόντες ἀλλήλοις· ἡ δὲ ἀπόκρισις, ὅτι οὐκ ὀφείλουσι. καὶ εἰς σύστασιν τοῦ οἰκείου λόγου τοῖς ῥήμασιν ἐχρήσατο τοῦ μεγάλου
E Παύλου.

Ἐρώτησις.

Ἐὰν γυνὴ κατηχουμένη δέδωκε τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἵνα φωτισθῇ, καὶ περὶ τὴν ἡμέραν τοῦ βαπτίσματος γέγονεν αὐτῇ τὸ κατ' ἔθος τῶν γυναικῶν, ὀφείλει φωτισθῆναι αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἢ ὑπερτίθεσθαι, καὶ πόσον ὑπερθέσθαι;

Ἀπόκρισις.

Ὑπερθέσθαι ὀφείλει ἕως οὗ καθαρισθῇ.

Ἐρώτησις.

Ἐὰν γυνὴ ἴδῃ τὸ κατ' ἔθος τῶν γυναικείων αὐτῆς, ὀφείλει προσέρχεσθαι τοῖς μυστηρίοις αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἢ οὔ;

F

Ἀπόκρισις.

Οὐκ ὀφείλει ἕως οὗ καθαρισθῇ.

ΒΑΛΣ. Οἱ μέλλοντες καταξιοῦσθαι τοῦ θείου βαπτίσματος ἀπεγράφοντο παρὰ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐνεργούντων. ἐὰν οὖν γυνὴ, φησὶν, ἀπογραφεῖσα, ὡς μέλλουσα βαπτισθῆναι, γένηται ἐν ῥύσει τῶν ἐμμηνίων, πότε δεῖ αὐτὴν φωτισθῆναι, καὶ ἀπεκρίθη πρὸς τοῦτο ὁ θεῖος οὗτος πατὴρ, ὅτι ὅτε καθαρθῇ. ἕως γὰρ αἱ νενομισμέναι παρέλθωσιν ἡμέραι ἐν ἀκαθαρσίᾳ κρίνεται εἶναι, καὶ οὔτε βαπτισθήσεται, οὔτε τῶν θείων μυστηρίων ἀξιωθήσεται.

Ἐρώτησις

A

Ερώτησις.

Γυνὴ ἐὰν γεννήσῃ, τὸ Πάσχα ὀφείλει νηστεῦσαι καὶ μὴ πιεῖν οἶνον, ἢ ἀπολύεται τῆς νηστείας καὶ τοῦ μὴ πιεῖν οἶνον διὰ τὸ γεννῆσαι;

Απόκρισις.

Η νηστεία ἐπενοήθη διὰ τὸ σῶμα ταπεινῶσαι. εἰ οὖν τὸ σῶμα ἐν ταπεινώσει ἐστὶ καὶ ἀσθενείᾳ, ὀφείλει μεταλαβεῖν καθὼς βούλεται καὶ δύναται βαστάσαι τροφῆς καὶ ποτοῦ.

ΒΑΛΣ. Ηρωτήθη, εἰ ὀφείλει γυνὴ τεκοῦσα κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα πιεῖν οἶνον; καὶ τῆς νηστείας λυθῆναι. καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ νηστεία διὰ ταπείνωσιν τοῦ σώματος ὡρίσθη. ἐὰν δὲ τὸ σῶμα τεταπεινωμένον καὶ ἀσθενὲς ᾖ, ἄλλοθεν οὐ δεῖται τῆς ἐκ τῆς νηστείας παιδαγωγίας, ἀλλὰ μᾶλλον συστάσεως χρήζει καὶ ἀνακτήσεως. ὀφείλει οὖν ἡ τεκοῦσα κατὰ τὸ Πάσχα, ἤγουν ἐν τῇ διὰ τὸ Πάσχα γινομένῃ νηστείᾳ, καὶ οἴνῳ χρήσασθαι καὶ βρώματι.

Interrogatio.

Mulier si pepererit, debétne jejunare Pascha, & vinum non bibere: an à jejunio absolvitur, & vinum bibere permittitur, eo quod pepererit?

Responsio.

Excogitatum est jejunium, ut corpus humile reddatur. Si ergo corpus in humilitate & imbecillitate versatur, debet cibi & potûs quantum vult et potest esse particeps.

B

BALS. Interrogatus est sanctus, an debet mulier, quæ in Paschæ quadragesima peperit, bibere vinum, & à jejunio absolvi. Et respondit, quod jejunium ad corpus humiliandum decretum est. Quòd si corpus humiliatum fuerit, & infirmum, non aliunde jejunii disciplina indiget; sed confirmatione potius & recreatione opus habet. Debet ergo, quæ peperit in paschate, hoc est, in jejunio quod fit propter pascha, uti & vino & cibo.

Ερώτησις.

Εἰ ὀφείλει κληρικὸς εὔχεσθαι παρόντων Ἀρειανῶν, ἢ ἄλλων αἱρετικῶν· εἰ οὐδὲν αὐτὸν βλάπτει, ὅταν αὐτὸς ποιῇ τὴν εὐχὴν ἤγουν τὴν προσφοράν;

Απόκρισις.

Εν τῇ θείᾳ ἀναφορᾷ ὁ διάκονος προσφωνεῖ πρὸ τοῦ ἀσπασμοῦ, οἱ ἀκοινώνητοι περιπατήσατε. οὐκ ὀφείλουσιν οὖν παρεῖναι, εἰ μὴ ἂν ἐπαγγέλλωνται μετανοεῖν καὶ ἐκφεύγειν τὴν αἵρεσιν.

ΒΑΛΣ. Η ἐρώτησις περὶ κληρικοῦ, εἰ ὀφείλει εὔχεσθαι παρόντων αἱρετικῶν, ἤγουν προσφέρειν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι μέλλουσι προσάγεσθαι τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ τὰ ἅγια, λέγεται τοῖς ἀμυήτοις, οἱ ἀκοινώνητοι περιπατήσατε, ἤγουν οἱ κατηχούμενοι προέλθετε. εἰ οὖν οἱ κατηχούμενοι οὐκ ἐῶνται παρεῖναι τελουμένης τῆς θυσίας, πῶς αἱρετικοὶ ἐασθήσονται; εἰ μήπου ἐπαγγέλλωνται, φησί, μετανοεῖν καὶ ἀφίστασθαι τῆς αἱρέσεως· καὶ τότε δὲ οἶμαι, οὐκ ἐντὸς τοῦ ναοῦ παραχωρηθήσονται εἶναι, ἀλλ' ἔξω μετὰ τῶν κατηχουμένων· ὡς εἰ μὴ ἐπαγγέλλονται ἀφίστασθαι τῆς αἱρέσεως, οὐδὲ τοῖς κατηχουμένοις συστήσονται, ἀλλ' ἐκδιωχθήσονται.

Interrogatio.

An debet clericus, præsentibus Arrianis, vel aliis hæreticis, orare; & an eum nihil lædit quando ille facit orationem, seu oblationem?

C

Responsio.

In Divina oblatione Diaconus ante salutationem edicit; Qui non communicatis, ambulate. Non debent ergo interesse, nisi profiteantur se pœnitentiam acturos, & hæresim vitaturos.

BALS. Interrogatio de Clerico facta est; an debet præsentibus hæreticis orare, aut incruentum sacrificium offerre: & respondit, quòd quando ad sacram mensam sancta offerenda sunt, dicitur prophanis, qui non communicatis ambulate, sive catechumeni exite. Si ergo catechumeni non sinuntur adesse dum fit sacrificium, quomodo sinentur hæretici? Nisi se, inquit, pœnitentiam acturos confiteantur, & ab hæresi cessaturos; & tunc quoque, ut existimo, intra templum esse non sinentur, sed foris cum catechumenis: quòd si se ab hæresi abstenturos non profiteantur, nec cum catechumenis quidem consistent, sed expellentur.

D

Ερώτησις.

Εάν τις ᾖ ἀσθενὼν καὶ ἐκτακεὶς πάνυ ἀπὸ τῆς πολλῆς ἀσθενείας, καὶ ἔλθῃ τὸ ἅγιον Πάσχα, πάντως ὀφείλει νηστεῦσαι, ἢ ἀπολύει αὐτὸν ὁ κληρικὸς λαμβάνειν ὃ δύναται, ἢ καὶ ἔλαιον καὶ οἶνον, διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἀσθένειαν;

Απόκρισις.

Απολύεσθαι ὀφείλει μεταλαμβάνειν καὶ τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ποτοῦ ὁ ἀσθενὼν, πρὸς ὃ δύναται βαστάσαι. τὸ γὰρ μεταλαμβάνειν ἐλαίου τὸν ἅπαξ ἐκτακέντα δίκαιόν ἐστιν.

ΒΑΛΣ. Περὶ νοσοῦντος καὶ ἐκτακέντος ὑπὸ τῆς νόσου ἡ ἐρώτησις, εἰ ὀφείλει ἐν τῇ διὰ τὸ Πάσχα νηστείᾳ πάντως νηστεῦσαι, ἀντὶ τοῦ ἀπαραιτήτως, ἀσυμπαθῶς, ἢ μετασχεῖν οἴνου καὶ ἐλαίου διὰ τὴν ἀσθένειαν; ἡ δὲ ἀπόκρισις λέγει, ὅτι τὸν ἐκτακέντα ἐκ νόσου δίκαιον καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου μεταλαμβάνειν, ὡς δύναται ὑπομεῖναι, ἤγουν, ἢ διόλου, ἢ ἐν ἡμέραις τισὶ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ οἰκονομοῦντος αὐτόν. σημειωτέον οὖν ἐκ τούτου τοῦ κανόνος καὶ ἐκ τοῦ η'. ὅτι ἡ νηστεία τῆς τεσσαρακοστῆς τοῦ Πάσχα ξηροφαγία ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ οἴνου ἀποχή. τινὲς δὲ καὶ ἐν ἀμφοῖν τοῖς κανόσι τούτοις, τὴν ἐν τῷ Πάσχα νηστείαν, τὴν τῶν ἁγίων παθῶν ἑβδομάδα λέγουσιν εἶναι, καὶ οὐ πᾶσαν τὴν τεσσαρακοστήν.

E

Interrogatio.

Si quis sit ægrotus, & ex multa imbecillitate valde attenuatus, & ad sanctum Pascha venerit; debétne omnino jejunare, an eum absolvit Clericus, ut accipiat quod potest, vel etiam oleum & vinum, propter multam ejus imbecillitatem?

Responsio.

Absolvi debet ægrotus, ut cibum & potum capiat, quantum ferre potest. Eum enim, qui semel attenuatus est, esse olei participem æquum est.

BALS. De eo, qui ægrotat, & morbo consumptus est, fit interrogatio, debétne in jejunio propter Pascha omnino jejunare, hoc est, inexcusabiliter & absque ulla commiseratione, an vinum & oleum sumere propter imbecillitatem? Responsio autem dicit, quòd is, qui morbo consumptus est, capere debet vinum & oleum, quantum ferre potest; perpetuò scilicet, vel in aliquibus diebus, secundum judicium ejus qui illum dispensat. Nota autem ex hoc canone & VIII. quòd jejunium Quadragesimæ Paschæ est aridorum esus, & à vino abstinentia. Nonnulli autem dicunt; in utrisque his canonibus jejunium in Paschate esse sanctæ passionis hebdomadam, & non omnem Quadragesimam.

F

Interrogatio

Interrogatio.

Si quis Clericum vocaverit, ut matrimonio conjungat, audiat autem esse illicitum matrimonium, ut pote vel amitæ conjugium, vel defunctæ uxoris esse sororem eam, quæ est matrimonio conjungenda; debétne sequi Clericus, vel facere oblationem?

Responsio.

Uno verbo dicite; Si audiverit Clericus illicitum matrimonium. Si ergo est illicitum matrimonium, non debet Clericus alienis peccatis communicare.

Bals. Oportet, inquit, Clericos, qui ad matrimonii mysterium celebrandum vocantur, ut orent & sponsos conjungant, si audiverint esse illicitum matrimonium, nec abire, nec orare, nec offerre, & sic alienis peccatis communicare.

Interrogatio.

Si laicus, qui somniavit, Clericum interrogaverit; an debet ei permittere communicare, an non?

Responsio.

Si subest quidem mulieris desiderium, non debet: Sin autem tentat eum Satanas, ut per hanc occasionem à divinorum mysteriorum communione alienetur, debet communicare. Neque enim cessabit Tentator eo tempore, quando debet communicare, illum invadere.

Bals. De iis, quibus visa se in somniis offerunt, quibus etiam fit fortasse fluxus seminis, dicit hic pater; quod si mulieris desiderium in eo qui somniat, cogitatio antea accenderit, & mens in desiderio perstiterit, eique assensus est, & ex eo illi visio oblata est, & fluxio seminis est consecuta, non debet communicare. Et merito; Assensio enim ejus, qui somniavit, mentem polluit; & quomodo cum hac cogitatione ad sancta accedet? Sin autem nihil tale præcessit, est Diaboli, inquit, tentatio; ut sic eum alienet à divina communione: Et oportet eum communicare. Si enim sciverit Malus se per somnium efficere, ne sit sacramenti particeps; non cessabit homini insidiari, quoties eum velle communicare cognoverit.

Interrogatio.

Iis, qui matrimonii societate junguntur, in quibúsnam septimanæ diebus proponere oportet, ut à mutuo congressu abstineant, & quibúsnam potestatem habeant?

Responsio.

Quod ante dixi, nunc quoque dico. Dicit apostolus; Ne fraudate vos invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; & rursus ad idem conveniatis, ne vos tentet Satanas propter incontinentiam vestram. Necessario autem sabbato & die dominico abstinere oportet, quod spirituale sacrificium in eis Domino offeratur.

Interrogatio.

Si quis, cum sui compos non esset, sibi manum attulerit, vel etiamse præcipitaverit, fitne oblatio, annon?

Responsio.

Hoc debet clericus discernere, an cum revera mentis compos non esset, hoc fecerit. Sæpe enim ii, qui ad eum cui hoc accidit pertinent, volentes assequi oblationem & orationem pro ipso, mentiuntur, & dicunt eum non fuisse apud se: nonnunquam autem propter insultationem hominum, vel aliquo alio modo per negligentiam hoc fecisse. Pro hujusmodi oblatio non est facienda: est enim sui homicida. Oportet ergo Clericum accuratè sciscitari, ne in judicium incidat.

Bals. Interrogatus sanctus, si is, qui non est sanæ mentis, sed emotæ, sibi mortem consciverit, vel se deorsum præcipitem dederit; an pro eo facienda sit oratio

Ἐρώτησις.

Εἰς τὸ ζεῦξαι γάμον ἐὰν καλέσῃ τις κληρικὸν, ἀκούσῃ δὲ τὸν γάμον παράνομον, ἢ διγαμίαν, ἢ τὴν ἀδελφὴν τῆς τελευτησάσης γυναικὸς τὴν μέλλουσαν ζεύγνυσθαι, εἰ ὀφείλει ἀπελθεῖν ὁ κληρικὸς, ἢ προσφορὰν ποιῆσαι;

Ἀπόκρισις.

Ἅπαξ εἶπα, ἐὰν ἀκούσῃ ὁ κληρικὸς τὸν γάμον παράνομον. εἰ οὖν ὁ γάμος παράνομός ἐστιν, οὐκ ὀφείλει ὁ κληρικὸς κοινωνεῖν ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις.

ΒΑΛΣ. Τοὺς κληρικοὺς δεῖ, φησι, καλουμένους εἰς τελετὴν γάμου, ὥστε εὔξασθαι καὶ συζεῦξαι τοὺς νυμφευομένους, εἰ ἀκούσουσι παράνομον εἶναι τὸν γάμον, μὴ ἀπέρχεσθαι, μήτε εὔχεσθαι, μήτε προσφέρειν, καὶ οὕτω κοινωνεῖν ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις.

Ἐρώτησις.

Ἐὰν ὀνειρασθεὶς ὁ λαϊκὸς ἐρωτήσῃ κληρικὸν, εἰ ὀφείλει ἐπιτρέψαι αὐτῷ κοινωνῆσαι, ἢ οὔ;

Ἀπόκρισις.

Εἰ μὲν ὑπόκειται ἐπιθυμία γυναικὸς, οὐκ ὀφείλει· εἰ δὲ ὁ Σατανᾶς πειράζει αὐτὸν, ἵνα διὰ τῆς προφάσεως ταύτης ἀλλοτριωθῇ τῆς κοινωνίας τῶν θείων μυστηρίων, ὀφείλει κοινωνῆσαι. ἐπεὶ οὐ παύσεται ὁ πειράζων κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ὅτε ὀφείλει κοινωνεῖν, ἐπιτιθέμενος αὐτῷ.

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἐν ὀνείροις φανταζομένων, οἷς καὶ ῥεῦσις σπέρματος ἴσως γίνεται ἐκεῖ, φησὶν ὁ πατὴρ οὗτος, ὅτι εἰ μὲν πρὸ τούτου προϋπέβαλλε τῷ ὀνειρασθέντι ἐπιθυμίας γυναικὸς λογισμὸς, καὶ ἐνέμεινεν ὁ νοῦς ἐπὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ, καὶ συγκατεχώρησε ταύτῃ, κἀντεῦθεν ἡ φαντασία ἐπῆλθε καὶ ἡ ῥύσις τοῦ σπέρματος, οὐκ ὀφείλει μεταλαβεῖν. καὶ εἰκότως· ἡ γὰρ συγκατάθεσις ἐμόλυνε τὸν λογισμὸν τοῦ ὀνειρασθέντος· καὶ πῶς μετὰ τοιούτου λογισμοῦ προσελεύσεται τοῖς ἁγίοις; εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον προηγήσατο, τοῦ διαβόλου, φησὶν, ἐστὶ πειρασμὸς, ἵνα οὕτως ἀποξενώσῃ αὐτὸν τῆς θείας κοινωνίας· καὶ δεῖ αὐτὸν κοινωνεῖν. εἰ γὰρ ἴδῃ ὁ πονηρὸς οὕτω κατορθούμενον τὸ μὴ μετέχειν αὐτὸν τῶν ἁγιασμάτων, οὐ παύσεται ἐπιβουλεύων τῷ ἀνθρώπῳ, ὁσάκις ἂν γνῷ αὐτὸν θέλοντα μεταλαβεῖν.

Ἐρώτησις.

Τοῖς ζευγνυμένοις εἰς γάμου κοινωνίαν, περὶ ποίων ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος παρατίθεσθαι χρὴ ἀπέχεσθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας, καὶ ποίας ἔχειν ἐπ' ἐξουσίας;

Ἀπόκρισις.

Προείρηκα καὶ νῦν λέγω, ὁ ἀπόστολος λέγει, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἦτε, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν. ἐξ ἀνάγκης δὲ τὸ σάββατον καὶ τὴν κυριακὴν ἀπέχεσθαι δεῖ, διὰ τὸ ἐν αὐταῖς τὴν πνευματικὴν θυσίαν ἀναφέρεσθαι τῷ Κυρίῳ.

Ἐρώτησις.

Ἐάν τις μὴ ἔχων ἑαυτὸν χειρίσηται, ἢ κρημνίσῃ ἑαυτὸν, εἰ γίνεται προσφορὰ, ἢ οὔ;

Ἀπόκρισις.

Ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ διακρίνειν ὀφείλει ὁ κληρικὸς, εἰ ἀληθῶς ἐκστατικὸς ὢν πεποίηκε τοῦτο. πολλάκις γὰρ οἱ διαφέροντες τῷ πεπονθότι, θέλοντες τυχεῖν τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχῆς, καταψεύδονται, καὶ λέγουσιν ὅτι οὐκ εἶχεν ἑαυτόν. ἐνίοτε δὲ ἀπὸ ἐπηρείας ἀνθρώπων ἢ ἄλλως πως ἀπὸ ὀλιγωρίας πεποιηκέναι τοῦτο. οὐ χρὴ προσφορὰν ἐπ' αὐτῷ γίνεσθαι· αὐτοφονευτὴς γὰρ ἑαυτοῦ ἐστι. δεῖ οὖν πάντως τὸν κληρικὸν μετὰ ἀκριβείας ἐρευνῆσαι, ἵνα μὴ ὑπὸ κρίμα πέσῃ.

ΒΑΛΣ. Ἐρωτηθεὶς ὡς εἰ μὴ ἔχων τις ὑγιᾶ τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ παρατραπεὶς τὰς φρένας, αὐτοχειριασθῇ ἑαυτοῦ ἢ κατακρημνίσει ἑαυτὸν, ἐὰν χρὴ ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχὴν

γίνεσθαι

γενέσθαι ἢ προσφορὰν, εἶπεν, ὅτι ἐὰν ἀληθῶς ἔξω φρενῶν γενόμενος ὁ ἄνθρωπος, καὶ μὴ εἰδὼς ὃ ποιεῖ, διεχειρίσατο ἑαυτὸν ἢ ἐκρήμνισεν ἢ ἄλλως ἀνέῤῥιψε, γενέσθω ὑπὲρ αὐτοῦ δέησις καὶ προσφορά. δεῖ δὲ τοὺς εἰς εὐχὴν παρακαλουμένους ἀκριβοῦσθαι περὶ τούτου, μήποτε ἢ ἐκ μικροψυχίας ἢ διὰ ἐπηρείας ἀνθρώπων ἢ ἄλλως πως, ἑκὼν καὶ εἰδὼς ὃ ποιεῖ, διεχειρίσατο ἑαυτόν. ὑπὲρ γὰρ τοῦ τοιούτου οὐ δεῖ, οὔτε εὔχεσθαι, οὔτε προσφέρειν, ὅτι αὐτοφονευτής ἐστι.

vel oblatio, dixit, quòd si homo quidem revera emotæ mentis, & nesciens quid ageret, sibi manum attulerit, vel se præcipitaverit, vel aliquo alio modo interemerit, fiet pro eo oblatio & oratio. Oportet autem eos, qui ad orationem evocantur, subtiliter investigare, nunquid vel propter animi timiditatem, vel hominum insultationem, vel aliquo alio modo, prudens ac sciens quid ageret, sibi manum attulerit. Pro tali enim nec orare nec offerre oportet, quoniam sui homicida est.

Ἐρώτησις.

Ἐάν τινος γυνὴ πνευματιᾷ, ὥστε καὶ σίδηρα φορεῖν, ὁ δὲ ἀνὴρ λέγει, ὅτι οὐ δύναμαι ἐγκρατεύεσθαι καὶ θέλει λαβεῖν ἄλλην, ὀφείλει λαβεῖν ἑτέραν, ἢ οὔ; B

Interrogatio.

Si alicujus uxor spiritu corripitur, ut ferreos etiam compedes gestet, vir autem dicat, non possum continere, & velit aliam accipere; debét ne aliam accipere an non?

Ἀπόκρισις.

Μοιχεία μεσολαβεῖ τῷ πράγματι, καὶ περὶ τούτου τί ἀποκρίνεσθαι οὐκ ἔχω ἢ ἐφευρίσκω.

Responsio.

In hac re quidem adulterium intercedit, nec habeo, aut invenio quid de ea respondeam.

ΒΑΛΣ. Περὶ ἀνδρὸς ἡ ἐρώτησις ἔχοντος γυναῖκα πνευματιζομένην, ἤγουν πνεύματι πονηρῷ συνεχομένην, καὶ οὕτως μαινομένην, ὡς καὶ σιδήροις δεσμεῖσθαι, ἵνα μὴ ἑαυτὴν ἀπολέσῃ ἢ ἑτέρους βλάψῃ, ἢ συνελθεῖν αὐτὸν ἀδύνατον καὶ λέγοντος σωφρονεῖν θέλοντός τε λαβεῖν γυναῖκα ἑτέραν νομίμως. ἡ δὲ ἀπόκρισις, ὅτι οὐ δύναταί τι εἰπεῖν. μοιχεία γάρ ἐστι τὸ ἔτι συνισταμένου τοῦ γάμου ἑτέραν ἀγαγέσθαι τὸν ἄνδρα γυναῖκα εἰς συμβίωσιν. ἐκ δὲ τῆς νεαρᾶς τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ φιλοσόφου, δέδοται τῷ ἀνδρί, μαινομένης διηνεκῆ μανίαν τῆς γυναικὸς, λύειν τὸν γάμον. τοῦ γάμου δὲ λυθέντος, ἔξεστι τῷ ἀνδρὶ ἑτέραν νομίμως εἰσοικίσασθαι. C

Bals. Interrogatio est de marito, qui habet uxorem spiritu correptam, seu spiritu malo agitatam, & ita furentem, ut etiam ferreis compedibus manicisque ligetur, ne seipsam interficiat, vel alios lædat, cum qua ipse rem habere non potest; dicit autem se non posse continere, & vult aliam uxorem legitimè accipere. Responsio autem est, se nihil posse dicere. Est enim adulterium, si, constante matrimonio, vir aliam mulierem ducat in matrimonium. Ex novella autem Imperatoris domini Leonis philosophi marito concessum est, mulieris, quæ perpetua insania laborat, solvere matrimonium: soluto autem matrimonio, licet marito aliam uxorem introducere.

Ἐρώτησις.

Ἐὰν προσελθεῖν τις ἐπὶ τῷ κοινωνῆσαι, νιπτόμενος τὸ στόμα, ἢ ἐν τῷ βαλανείῳ κατέπιεν ὕδωρ μὴ θέλων, ὀφείλει κοινωνῆσαι; D

Interrogatio.

Si quis jejunans, ut communicet, os lavans, vel in balneo aquam bibit nolens, debét ne communicare?

Ἀπόκρισις.

Ἐπειδὴ εὗρεν ὁ σατανᾶς ἀφορμὴν τοῦ κωλύειν αὐτὸν τῆς κοινωνίας, συχνότερον τοῦτο ποιήσει.

Responsio.

Quia etiam invenit Satanas occasionem prohibendi eum à communione, frequentius hoc faciet.

Ἐρώτησις.

Συχνῶς ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ μὴ ποιοῦντες, ἆρα ὑπὸ κατάκρισιν ἐσμέν;

Interrogatio.

Sermonem Dei sæpe audientes, & non facientes, an sumus judicio obnoxii?

E

Ἀπόκρισις.

Εἰ καὶ μὴ ποιοῦμεν, ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται μὴ μέμφεσθαι ἑαυτοὺς, ὅτι ἀκούοντες παρακούομεν· μέρος δὲ σωτηρίας ἐστὶ καὶ τὸ μέμφεσθαι ἑαυτούς.

Responsio.

Si non faciamus, nec nos accusare contingat, quod audientes non pareamus. Est autem pars salutis se ipsos accusare.

Ἐρώτησις.

Ἐκ ποίας καίρας κρίνονται παρὰ θεοῦ τὰ ἁμαρτήματα;

Interrogatio.

Ex quanam ætate à Deo judicantur peccata?

Ἀπόκρισις.

Πρὸς τὴν γνῶσιν ἑκάστου καὶ τὴν φρόνησιν. οἱ μὲν ἀπὸ δεκαετοῦς καίρας, οἱ δὲ καὶ μείζονος.

Responsio.

Ex uniuscujusque cognitione, & prudentia: illi quidem à decennio, hi vero à majori ætate.

F

ΒΑΛΣ. Πρὸς τὴν γνῶσιν ἑκάστου καὶ τὸ φρόνημα ἔφη κρίνεσθαι τῷ θεῷ τὰ ἁμαρτήματα. οἱ μὲν γὰρ ὀξυτέρας φύσεως ὄντες τῶν παίδων καὶ μᾶλλον ἐγρηγορίας, συντομώτερον διακρίνουσι τὸ καλὸν καὶ τὸ χεῖρον· οἱ δὲ νωθροτέρας τυχόντες καὶ ἀναπεπτωκυίας ἕξεως, βραδεῖς εἰσι πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ δέοντος. διὸ τοῖς μὲν ἀπὸ δεκάτου ἐνιαυτοῦ τῆς ἡλικίας αὐτῶν λογίζεσθαι εἶπε τὰ ἁμαρτήματα, τοῖς δὲ ἐκ μείζονος καὶ τελειοτέρας.

Bals. Ex uniuscujusque cognitione & intelligentia dicit à Deo peccata judicari. Pueri enim, qui sunt acrioris & vigilantioris naturæ, bonum & malum citius discernunt: qui autem sunt hebetioris tardiorisque ingenii, tardi sunt ad cognitionem ejus quod fieri oportet. Ideo illis quidem dicit ab anno decimo reputari peccatum: his vero à majori & perfectiori ætate.

τὸ δὲ χειροτονηθῆναι αὐτὸν οὐ φέρει βλάβην τῷ χειροτονήσαντι αὐτὸν ἐπισκόπῳ διὰ ἀγνοίας τοῦ ἁμαρτήματος. ἡ γὰρ σύνοδος ὥρισε τοὺς ἐλεγχομένους ἐπὶ ἐγκλήματι καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐκβάλλεσθαι. τοῦτο δὲ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τῆς πρώτης ἐστὶ κανὼν ἔννατος. τὸ δὲ ἀποταξαμένην ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς, τοῦ φάκτου ἐστὶ, διὰ τοῦτο καὶ τὸ, τινὰ, πρόσκειται, ὥσπερ καὶ τὸ, ἐβιάσατο. κἂν γὰρ ἁπλῶς ἄλλῃ συνεφθάρη γυναικὶ μὴ ἀποταξαμένῃ, καὶ οὕτως ἡ καθαίρεσις αὐτῷ ἐπήγετο, κἂν μὴ ἐβιάσατο αὐτήν.

Quòd autem ordinatus sit, id non affert damnum Episcopo, qui eum, peccatum ignorans, ordinavit. Statuit enim synodus, ut qui peccatorum convicti fuerunt, etiam post ordinationem ejiciantur. Id autem est primæ Synodi Nicænæ can. ix. Illud autem, Separatæ vivo marito, facti est, & ideo adjectum est, Alicui, sicut & illud, vim attulit. Licet enim simpliciter cum muliere aliqua, non separata, rem habuerit, sic quoque in eum depositio introducta est, etsi ei vim non attulerit.

ΚΑΝΩΝ γ'.

Περὶ δὲ Σὺρ, ἐπειδὴ ὁ ἐπίσκοπος Ἀπόλλων διεβεβαιώσατο καὶ ἀπεσταλκέναι τοῦτον καὶ ἀλλότριον τῆς ἐκκλησίας πεποιηκέναι, ἔστω οὕτως ὡς ἀπεφήνατο ὁ ἐπίσκοπος, χρώμενος ἐκεῖνος ταῖς ἐκείνου δικαιολογίαις, εἴγε βούλεται, καὶ μέμφεται τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐπισκόπου.

ΒΑΛΣ. Κληρικὸς ἦν ὁ Σὺρ τοῦ ἐπισκόπου Ἀπόλλωνος· ὃν ὁ ἐπίσκοπος αὐτὸς ἀπεσταλκέναι τοῦ κλήρου διεβεβαιώσατο, ἀντὶ τοῦ ἐκβεβληκέναι. ἔστω οὖν, φησὶ, κατὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ κρίσιν τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ κλήρου ἀλλότριος. εἰ δὲ αἰτιᾶται τὴν τοῦ ἐπισκόπου ἀπόφασιν, χρᾶσθω ταῖς οἰκείαις δικαιολογίαις παρὰ τῇ συνόδῳ, ἐξ ἧς ἦν πάντως καὶ ὁ ἐπίσκοπος.

B

Canon III.

De Sur autem, quia Apollo Episcopus affirmavit se & eum amandavisse, & ab Ecclesia alienum fecisse, ita sit ut pronunciavit Episcopus; utente illo suis defensionibus, si vult; & de Episcopi sententia conqueritur.

Bals. Erat quidem Sur Clericus Episcopi Apollinis, qui Episcopus se eum à Clero amandasse, id est, expulisse, affirmavit. Sit ergo, inquit, secundum Episcopi judicium, quod in ipsum prolatum est, à Clero alienus. Sin autem Episcopi sententiam accusat, utatur suis defensionibus, apud Synodum scilicet, ex qua est etiam Episcopus. C

ΚΑΝΩΝ δ'.

Περὶ Πανοὺφ τοῦ καταστάντος διακόνου ἐν τῇ Λυκῷ, δεῖ ζητῆσαι. καὶ εἰ μὲν εὑρεθείη οὗτος, κατηχούμενος τυγχάνων, τὴν ἀδελφιδῆν ἑαυτοῦ πρὸς γάμου κοινωνίαν δεξάμενος, μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα εἰς κλῆρον ἀχθεὶς, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ εἴγε κεκοίμηται ἐκείνη καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἐκοινώνησεν αὐτῇ. εἰ δὲ πιστὸς τυγχάνων τὴν αὐτὴν ἀδελφιδῆν ἑαυτοῦ πρὸς γάμου κοινωνίαν ἐδέξατο, ἔστω τοῦ κλήρου ἀλλότριος. οὐ γὰρ πρόκριμα τῷ ἐπισκόπῳ Ἀπόλλωνι, εἰ ἐξ ἀγνοίας κατέστησεν αὐτόν.

ΒΑΛΣ. Ὁ Πανοὺφ ἐλέγετο πρὸ τοῦ βαπτισθῆναι τὴν οἰκείαν ἀδελφιδῆν εἰς γυναῖκα λαβεῖν. βαπτισθεὶς δὲ κεχειροτόνητο διάκονος. λέγει οὖν ὁ Θεόφιλος, ὅτι ἐὰν ἡ γυνὴ ἐτελεύτησε, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἐχρήσατο αὐτῇ, μενέτω διάκονος, ὡς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τὰ πρὸ τούτου καθαρίσαντος ἁμαρτήματα. εἰ δὲ πιστὸς ὢν μετὰ τὸ βάπτισμα ἔσχεν αὐτήν, ἐκβληθήτω τοῦ κλήρου. τῷ δὲ ἐξ ἀγνοίας αὐτὸν χειροτονήσαντι ἐκ τούτου βλάβη οὐ προσγενήσεται. τὸ δὲ εἰ κεκοίμηται ἡ γυνὴ, εἶπεν, ὡς οὕτω συμβεβηκέναι λεγόμενον. ἐπεὶ τοίγε κἂν ζῶσα ἦν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἔγνω αὐτὴν ὁ Πανοὺφ, ἀλλὰ καὶ ἀπεπέμψατο αὐτήν, ἠδύνατο καὶ οὕτως εἶναι διάκονος.

Canon IIII.

De Panuph, qui in Lyco Diaconus constitutus est, quærere oportet: & si is quidem inventus fuerit, cum esset Catechumenus, fratris sui filiam in matrimonii societatem accepisse, post baptismum in Clerum promotus, in Clero maneat, si illa ex vita migrârit, & post baptismum cum ea rem non habuerit. Sin autem cum esset fidelis eandem fratris sui filiam in matrimonii societatem duxit, sit à Clero alienus. Non est enim Episcopo Apollini præjudicium, si eum per ignorantiam constituit. D

Bals. Dicebatur Panuph antequam esset baptizatus fratris sui filiam uxorem duxisse. Baptizatus autem Diaconus ordinatus fuerat. Dicit ergo Theophilus, quòd si mulier è vita excesserit, & post baptismum ea non usus sit, maneat Diaconus; nempe cum sanctus baptismus omnia peccata præcedentia deleat: Sin autem, cum esset fidelis, seu post baptismum, eam habuit, Clero ejiciatur. Ei autem, qui eum insciens ordinavit, præjudicium non afferetur. Illud autem, Si mulier è vita migrârit, dicit, utpote quoniam ita evenisse dicitur. Nam etsi etiam post baptismum vixisset, nec eam Panuph cognovisset, sed ipsam etiam amandâsset, potuisset sic quoque esse Diaconus. E

ΚΑΝΩΝ ε'.

Περὶ Ἰακὼβ χρὴ ζητῆσαι εἰ ἀναγνώστης ἦν, καὶ ἐγκλήματι πορνείας ὑπεύθυνος ἐδείχθη, καὶ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐξεβλήθη, εἶτα κεχειροτόνηται οὗτος, ἐκβαλλέσθω, ἀκριβοῦς ἐξετάσεως γενομένης, καὶ μὴ μόνον ἐκ ψιθυρισμοῦ ἢ κακολογιῶν ὑπονοίας εἰς αὐτὸν γενομένης. εἰ δὲ μὴ εὑρεθείη ὑπεύθυνος, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ. οὐ γὰρ δεῖ ταῖς ματαίαις διαβολαῖς προσέχειν.

ΒΑΛΣ. Ἰακώβ τις ἀναγνώστης ἐλέγετο εἶναι, καὶ ἐπὶ πορνείας διαβληθῆναι, καὶ ἐκβληθῆναι τοῦ κλήρου, εἶτα εἰς μείζονα χειροτονηθῆναι βαθμόν. γράφει οὖν ὁ Θεόφιλος, ὅτι ἐξετάσεως ἀκριβοῦς γενομένης ἐὰν εὑρεθῇ ἡμαρτηκὼς, ἐκβληθήτω τοῦ κλήρου.

Canon V.

De Jacob quærere oportet. Si enim Lector erat, & criminis fornicationis fuisse eum obnoxium, ostensum sit, & à Presbyteris sit ejectus, deinde is est ordinatus, ejiciatur, accurata examinatione facta; non autem ex susurris vel maledictis orta in eum suspicione: Sin autem non fuerit inventus criminis obnoxius, maneat in Clero. Neque enim vanis calumniis animum adhibere oportet. F

Bals. Jacob quidam Lector fuisse dicebatur, & Clero esse ejectus, & deinde ad majorem gradum fuisse ordinatus. Scribit ergo Theoph. quod diligenti examinatione facta, si eum peccâsse compertum fuerit, Clero ejiciatur.

Non enim oportet ex susurris seu clandestinis sermonibus, vel maledictis seu apertis conviciis orta suspicione, condemnari aliquem. Quòd si causa examinata insons compertus fuerit, maneat in Clero.

A οὐ δεῖ γὰρ ἐκ ψιθυρισμῶν ἤτοι καταλαλιῶν λαθραίων, ἢ κακολογιῶν ἤτοι λοιδοριῶν φανερῶν ὑποψίας γινομένης, κατακρίνεσθαί τινα. εἰ δὲ τῆς ὑποθέσεως ἐξεταζομένης ἀναίτιος εὑρεθείη, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ.

CANON VI.

De iis qui ordinandi sunt hæc erit forma, ut quicquid est sacerdotalis ordinis consentiat & eligat, & tunc Episcopus examinet, vel ei etiam assentiente sacerdotali ordine in media Ecclesia ordinet, præsente populo, & Episcopo alloquente, an etiam possit ei populus ferre testimonium. Ordinatio autem non fiat clanculum. Ecclesia enim pacem habente decet præsentibus sanctis ordinationes fieri in Ecclesiis. In regione autem si qui sint, qui communicantium animis communicaverint; non aliter ordinentur, quàm iis, qui sunt verè orthodoxi Clerici, examinantibus, præsente rursus Episcopo; & præsentem populum alloquente; ne intercedat aliqua circumventio.

ΚΑΝΩΝ ϛʹ.

Περὶ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι οὗτος ἔσται ὁ τύπος, ἵνα πᾶν τὸ ἱερατεῖον συμφωνεῖν καὶ αἱρεῖσθαι, καὶ τότε τὸν ἐπίσκοπον δοκιμάζειν, ἢ καὶ συναινοῦντος αὐτοῦ τοῦ ἱερατείου χειροτονεῖν ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας, παρόντος τοῦ λαοῦ, καὶ προσφωνοῦντος τοῦ ἐπισκόπου, εἰ καὶ ὁ λαὸς δύναται αὐτῷ B μαρτυρεῖν. χειροτονία δὲ λαθραίως μὴ γινέσθω. τῆς γὰρ ἐκκλησίας εἰρήνην ἐχούσης πρέπει παρόντων τῶν ἁγίων τὰς χειροτονίας ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις γίνεσθαι. ἐν δὲ τῇ χώρᾳ, εἰ μὲν κοινωνήσαντές εἰσί τινες τῇ τῶν κοινωνησάντων γνώμῃ, μὴ ἄλλως χειροτονείσθωσαν, ἀλλὰ τῶν ἀληθινῶν ὀρθοδόξων κληρικῶν δοκιμαζόντων, παρόντος πάλιν τοῦ ἐπισκόπου καὶ προσφωνοῦντος παρόντι τῷ λαῷ, ἵνα μὴ μέσον παραδρομή τις γένηται.

BALS. De iis qui in Clero ordinandi sunt dat typum; & dicit, quòd oportet eum qui est ordinandus à toto ordine sacerdotali eligi, hoc est, unanimi consensu approbari & præferri; & cum ejusmodi delectus de eo factus fuerit, tunc ipsum ab Episcopo examinari, & quando illi quoque homo visus fuerit aptus ut ordinetur, tunc eum ordinari consensu sacerdotalis ordinis, præsente etiam populo. Cur autem dixit, eum ordinandum consensu sacerdotalis ordinis? Nam cum à sacerdotali ordine electus est, ad ordinationem consensus non videtur esse necessarius. Sed est verisimile posse post electionem aliquid temporis præteriisse, & eos interim qui ordinandum præjudicant resciviisse aliquid, quod ejus ordinationem prohibeat: Et ideo dicit ipsos consentire, & dum ordinatur populum quoque ab Episcopo interrogari, an dignus sit, cui testimonium ferant ad ordinationem. Dissuadet autem, ne fiant ordinationes clandestinæ. Cum enim, inquit, pax est in Ecclesia; scilicet cum nunc non est divisus populus cessantibus hæresibus, sed sunt omnes orthodoxæ partis; omnes unius erunt sententiæ, & oportet in præsentia sanctorum seu fidelium ordinationes fieri in ecclesia. Sanctos autem fideles appellavit, ex sancto hoc Paulo assumens. Ille enim sic fideles in suis epistolis appellat. Hæc itaque de iis, qui in urbibus habitant, videtur dicere. De iis autem, qui sunt in regione, seu in vicis, dicit, quòd quoniam multi etiam inviti communicabant hæreticis; eorum autem multi fidelium animis communicabant sive conveniebant & assentiebantur: Si quis eorum sit ordinandus in Clerum, eum non aliàs ordinandum, quàm cum approbatione Clericorum, quos constat esse orthodoxos, præsente etiam Episcopo, & alloquente populum, ut superiùs dictum est. Hæc autem dicit fieri, ne intercedat aliqua circumventio, seu fraus & abreptio, & ordinetur aliquis qui non rectè sentit de fide.

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι ἐν κλήρῳ δίδωσι τύπον, καί φησιν, ὅτι δεῖ τὸν μέλλοντα χειροτονηθῆναι C παρὰ παντὸς ἱερατείου αἱρεῖσθαι, ἀντὶ τοῦ προκρίνεσθαι συμφώνως. οὕτω δὲ προκριθέντα, τότε δοκιμάζεσθαι αὐτὸν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ὅτι κἀκείνῳ δόξει ὁ ἄνθρωπος ἐπιτήδειος εἰς χειροτονίαν, τότε χειροτονεῖσθαι συναινέσει τοῦ ἱερατείου, παρόντος καὶ τοῦ λαοῦ. διατί δ' εἶπε χειροτονεῖν αὐτὸν συναινέσει τοῦ ἱερατείου; ἐπεὶ γὰρ ἐξελέγη παρὰ τοῦ ἱερατείου, ἡ ἐπὶ χειροτονίᾳ συναίνεσις δοκεῖ μὴ ἀναγκαία εἶναι. ἀλλ' εἰκὸς καιρόν τινα μετὰ τὴν ἐκλογὴν παρελθεῖν, καὶ ἐν τῷ μέσῳ γνῶναί τι τοὺς προκρίνοντας τὸν μέλλοντα χειροτονηθῆναι κωλῦον αὐτῷ τὴν χειροτονίαν. διὰ τοῦτο δεῖ συναινεῖν αὐτοὺς χειροτονουμένου αὐτοῦ εἶπε, καὶ τὸν ἐπί- D σκοπον καὶ τότε προσφωνεῖν τῷ λαῷ, ἐρωτῶντα εἰ μαρτυρεῖ αὐτὸν πρὸς χειροτονίαν ἄξιον. λαθραίας δὲ χειροτονίας γίνεσθαι ἀποτρέπει. ἐπεὶ γάρ, φησὶν εἰρήνη ἐστι παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἤγουν ἐπεὶ νῦν οὐ μεμέρισται ὁ λαὸς παυθεισῶν τῶν αἱρέσεων, ἀλλὰ πάντες τῆς ὀρθοδόξου μοίρας εἰσί, πάντες μιᾶς ἔσονται γνώμης, καὶ δεῖ παρουσίᾳ τῶν ἁγίων ἤτοι τῶν πιστῶν τὰς χειροτονίας γίνεσθαι ἐπ' ἐκκλησίας. ἁγίους δὲ τοὺς πιστοὺς ἐκάλεσεν, ἐκ τοῦ θεσπεσίου Παύλου τοῦτο παραλαβών. οὕτω γὰρ κἀκεῖνος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ τοὺς πιστοὺς ὀνομάζει. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν ἐν πόλεσιν ὄντων ἔοικε λέγειν. περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ ἐνορίᾳ, ἤτοι τῶν ἐν τῇ χώρᾳ, E φησίν, ὅτι ἐπεὶ πολλοὶ τοῖς αἱρετικοῖς ἐκοινώνουν καὶ ἄκοντες, τῶν τοιούτων δὲ πολλοὶ τῶν πιστῶν ἐκοινώνουν τῆς γνώμης, ἤγουν συγκατέβαινον καὶ συνῄνουν· εἰ ἐκ τούτων μέλλει τις χειροτονεῖσθαι εἰς τὸν κλῆρον, μὴ ἄλλως χειροτονεῖσθαι, εἰ μὴ μετὰ δοκιμασίας τῶν ὁμολογουμένων ὀρθοδόξων κληρικῶν, παρόντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ προσφωνοῦντος τῷ λαῷ, ὡς ἄνωθεν εἴρηται. ταῦτα δὲ λέγει γίνεσθαι, ἵνα μὴ μέσον γένηται τις παραδρομή, ἤγουν ἀπάτη καὶ συναρπαγή, καὶ χειροτονηθῇ τις μὴ ὑγιῶς ἔχων περὶ τὴν πίστιν.

CANON VII.

Quæ in sacrificii rationem offeruntur, post ea quæ in mysteriorum usum consumuntur, Clerici dividant, & nec Catechumenus ex iis comedat vel bibat; sed solum Clerici & qui cum eis sunt fideles fratres.

ΚΑΝΩΝ ζʹ.

F Τὰ προσφερόμενα εἰς λόγον θυσίας, μετὰ τὰ ἀναλισκόμενα εἰς τὴν τῶν μυστηρίων χρείαν, οἱ κληρικοὶ διανεμέσθωσαν, καὶ μήτε κατηχούμενος ἐκ τούτων ἐσθιέτω ἢ πινέτω, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πιστοὶ ἀδελφοί.

BALS. Si qua eorum, quæ à fidelibus ad sacrificium offeruntur, superabundant, post ea quæ in Divina Mysteria consumuntur, Clericis, inquit, oportet ea dividere; ut ab ipsis comedantur ac bibantur, & etiam à fidelibus Laicis: Catechumenis autem nihil ab eis de-

ΒΑΛΣ. Εἴ τινα περιττεύωσι τῶν εἰς θυσίαν προσαγομένων παρὰ τῶν πιστῶν, μετὰ τὰ δαπανώμενα εἰς τὰ θεῖα μυστήρια, τοῖς κληρικοῖς δεῖν ταῦτα, φησί, διανέμεσθαι, ὥστε παρ' αὐτοῖς ἐσθίεσθαι καὶ πίνεσθαι, καὶ παρὰ τῶν πιστῶν λαϊκῶν· τοῖς δὲ κατηχουμένοις μηδὲν ἐξ αὐτῶν δίδοσθαι.

θαι. ἐπεὶ γὰρ προσηνέχθησαν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἐξ αὐτῶν μερίδες ἐλήφθησαν εἰς τὰ θεῖα δῶρα, κἀκεῖνα ἡγιάσθησαν, πῶς ἐκ τούτων τοῖς ἀτελεστέροις δοθήσονται καταναλωθησόμενα; τὰ δὲ εἰς θυσίαν προσαγόμενα, ἄρτος καὶ οἶνός εἰσιν. ἕτερον γάρ τι προσάγεσθαι εἰς θυσιαστήριον οὐκ ἔξεστι. ἀνάγνωθι τὸν γ΄. ἀποστολικὸν κανόνα, καὶ τὸν ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου τῆς λεγομένης ς΄. κανόνα κη΄.

ΚΑΝΩΝ η΄.

Ἐπειδὴ Ἱέραξ τόνδε, ὡς ἐπὶ πορνείᾳ διαβαλλόμενον, οὐκ ὀφείλειν λέγει ἐν τῷ κλήρῳ εἶναι, ὁ δὲ ἐπίσκοπος Ἀπολλῶν διϊσχυρίσατο τηνικαῦτα, μηδένα κατήγορον ἐν μέσῳ ἐληλυθέναι κατ' αὐτοῦ, ἐξεταζέσθω καὶ οὗτος· καὶ εἰ μὲν κατήγορός τις ἀναφύεται πίστεως ἄξιος, καὶ τὸ ἔγκλημα ἀποδείκνυται φερομένων ἀξιοπίστων μαρτύρων, τῆς ἐκκλησίας ἐκβαλλέσθω· εἰ δὲ τοῦ κλήρου ἄξιός ἐστι, καὶ ἐπὶ σωφροσύνῃ μαρτυρεῖται, μενέτω ἐν τούτῳ.

ΒΑΛΣ. Ἐχειροτονήθη τις κληρικός, εἶτα διεβλήθη ὡς πορνεύσας. ἔλεγεν οὖν Ἱέραξ τις, μὴ δεῖν αὐτὸν ἐν κλήρῳ εἶναι· ὁ δὲ χειροτονήσας αὐτὸν διϊσχυρίζετο, ἤτοι ἐνίστατο, μὴ κατηγορηθῆναι αὐτὸν παρά τινος. ἔφη οὖν ὁ Θεόφιλος, ὅτι ἐξεταζέσθω ὁ ἄνθρωπος, καὶ εἰ μὲν εὑρίσκεταί τις κατήγορος πίστεως ἄξιος ἤγουν δεκτὸς εἰς κατηγορίαν (οὐ γὰρ παντὶ ἔξεστι κατηγορεῖν ἱερωμένων, κατὰ τὸν ς΄. κανόνα τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ τὸν κανόνα κα΄. τῆς δ΄. οἰκουμενικῆς συνόδου) ἐκβληθήτω τῆς ἐκκλησίας μετὰ ἀπόδειξιν· εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἀποδείκνυται, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ.

ΚΑΝΩΝ θ΄.

Ὥστε γνώμῃ παντὸς ἱερατείου οἰκονόμον ἀποδειχθῆναι ἑτέρου, ἐφ' ᾧ συντίθεται καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἀπολλῶν, πρὸς τὸ τὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς δέον ἀναλίσκεσθαι.

ΒΑΛΣ. Ὁ αὐτὸς γνώμην ἔδωκε κρίσει παντὸς τοῦ ἱερατείου τὸν οἰκονόμον τῆς ἐπισκοπῆς γίνεσθαι, εἰ καὶ ὁ ἐπίσκοπος συγκατατίθεται τῇ κρίσει τοῦ κλήρου. γίνεσθαι δὲ οἰκονόμον, ἵνα τὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς δέον δαπανῶνται φροντίδι ἐκείνου. τὴν δὲ εἰς δέον δαπάνην, τὸ ἑξῆς δηλοῖ κεφάλαιον. ἥτις ἐστὶ, τὰ εἰς χήρας καὶ ξένους καὶ πένητας ἀναλώματα. ἰδιοποιεῖσθαι γὰρ τὰ τῆς ἐκκλησίας τινὶ οὐκ ἔξεστιν, ὅτι ἀφιλάργυρον δεῖ εἶναι τὸν λειτουργὸν τοῦ θεοῦ, καὶ οὐδὲ εἰς οἰκείαν χρῆσιν τοῖς τῆς ἐπισκοπῆς πράγμασι κεχρῆσθαι τῷ ἐπισκόπῳ συγκεχώρηται, εἰ μὴ εἰς τὰ πάνυ ἀναγκαῖα, καὶ τότε ὅτε οἴκοθεν οὐκ εὐπορεῖ τούτων ὁ ἐπίσκοπος, κατὰ τὸν μα΄. κανόνα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. ζήτει τὰ ἐν ἐκείνῳ γεγραμμένα, καὶ τὸν κδ΄. κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου.

ΚΑΝΩΝ ι΄.

Χῆραι καὶ οἱ πένητες καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες ξένοι πάσης ἀναπαύσεως ἀπολαυέτωσαν, καὶ μή τις τὰ τῆς ἐκκλησίας ἰδιοποιείσθω.

tur. Quæ enim altari oblata sunt, & ad Divina dona ex illis partes quædam sumptæ atque sanctificata fuêre; quomodo iis qui sunt imperfectiores dabuntur consumenda? Quæ autem ad sacrificium offeruntur, sunt panis & vinum: nihil enim aliud ad altare offerri permittitur. Lege iii. canon. Apost. & synod. in Trullo, quæ dicitur sexta, canon. xxviii.

Canon VIII.

Quoniam Hierax dicit quendam non debere esse in Clero, ut qui sit fornicationis delatus; Apollo autem Episcopus tunc affirmavit nullum accusatorem adversus eum in medium processisse: hic quoque examinetur: & si aliquis quidem accusator fide dignus exoritur, & crimen probatur productis fide dignis testibus, Ecclesia ejiciatur: sin autem dignus est Clero, & de ejus continentiæ testimonium feratur, in eo maneat.

Bals. Quidam ordinatus est clericus, deinde, tanquam qui fornicatus esset, accusatus est. Dicebat ergo quidam Hierax, non oportere eum in Clero esse: is autem, qui eum ordinaverat, affirmabat, seu instabat, eum non esse ab aliquo accusatum. Dicit ergo Theophilus; Homo examinetur, & si invenitur quidem aliquis accusator fide dignus, seu qui sit ad accusandum admittendus (non enim cuivis permittitur accusare eos qui sunt in sacris, ut vult vi. can. ii. Syn. Oecumenicæ, & xxi. iiii. universalis Syn.) Ecclesia ejiciatur post probationem: Sin autem nihil tale probetur, maneat in Clero.

Canon IX.

Ut totius sacerdotalis ordinis sententia alius renuncietur Oeconomus, in quo Apollo quoque Episcopus consensit, ut bona Ecclesiæ in ea quæ oportet impendantur.

Bals. Idem tulit sententiam, totius sacerdotalis ordinis judicio fieri debere Episcopatûs Oeconomum, si etiam Episcopus assentiatur Cleri judicio. Fieri autem Oeconomum, ut bona ecclesiæ illius cura in ea quæ oportet impendantur. Quid sit autem in ea quæ oportet impendere sequens docet caput, quod est impendere in viduas, hospites & pauperes. Nemini enim permittitur bona Ecclesiæ in proprios usus transferre, quippe quod oportet Dei ministrum esse ab avaritia alienum: & nec ad usum proprium uti rebus Episcopatûs Episcopo conceditur, nisi ad ea quæ sunt omnino necessaria, & tunc demum quando ei domi desunt facultates; secundum xli. can. sanctorum Apostolorum. Quære quæ in eo scripta sunt, & xxiiii. can. Syn. Antiochenæ.

Canon X.

Viduæ & pauperes & peregrinantes hospites omni quiete fruantur, & nemo ea, quæ sunt Ecclesiæ, ut sua usurpet.

A

EJUSDEM NARRATIO
De iis qui dicuntur Cathari.

Declaravit mihi tua pietas, quòd quidam eorum qui se Catharos nominant, volunt ad Ecclesiam accedere. Quoniam ergo magna Synodus, quæ Nicææ habita est à sanctis Patribus nostris, statuit, ut ordinentur qui accedunt; velis juxta hanc formam eos qui ad ecclesiam accedere volunt ordinare; si quidem vita eorum recta est, & nihil eis adversatur.

B

BALS. De Novatianis interrogatus est, (Hi enim sunt qui etiam Cathari dicuntur) & responsum est, quòd si ad Dei Ecclesiam accedunt, quia magna & prima Nicæna Synodus statuit, ut ii ordinentur; fac tu quoque secundum hanc formam sive secundum istum canonem, & ordina eos qui accedunt, nisi aliquod impedimentum ex vita eorum adversetur. De Novatianis autem canon est octavus primæ Synodi.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΦΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ
τῶν λεγομένων Καθαρῶν.

ΔΕΔΗΛΩΚΕ μοι ἡ σὴ εὐλάβεια, ὥς τινες τῶν ὀνομαζόντων ἑαυτοὺς Καθαροὺς, προσελθεῖν βούλονται τῇ ἐκκλησίᾳ. ἐπειδὴ τοίνυν ἡ μεγάλη σύνοδος ἡ γενομένη ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν μακαρίων πατέρων ἡμῶν, ὥρισεν, ὥστε χειροτονεῖσθαι τοὺς προσερχομένους, θέλησον κατὰ τὸν τύπον τοῦτον τοὺς ἐθέλοντας προσέρχεσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ χειροτονεῖν, εἴγε ὁ βίος αὐτῶν ὀρθός ἐστι καὶ μηδὲν τούτοις ἀντίκειται.

ΒΑΛΣ. Περὶ Ναυατιανῶν ἠρωτήθη (οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ λεγόμενοι Καθαροί.) καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι εἰ προσέρχονται τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐπεὶ ἡ μεγάλη σύνοδος ἡ ἐν Νικαίᾳ, ἤγουν ἡ πρώτη, ὥρισε χειροτονεῖσθαι αὐτοὺς, ποίει καὶ σὺ κατὰ τὸν τύπον, ἤτοι κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον, καὶ χειροτόνει τοὺς προσερχομένους, εἰ μή τι κώλυμα ἀπὸ τοῦ βίου αὐτῶν αὐτοῖς ἐναντιοῦται. ὁ δὲ περὶ τῶν Ναυατιανῶν κανὼν ὄγδοός ἐστι τῆς πρώτης συνόδου.

C

EJUSDEM AGATHONI
Episcopo.

Maximus asseruit se Ecclesiæ leges ignorantem illicito matrimonio conjunctum esse, & quia hoc eum male habet quod non rectè & ex ordine agat, affirmavit, qui contra leges fecit per ignorantiam, se ab illicita vitæ societate ex consensu abstenturum, illa etiam hoc volente. Si ergo probaveris, quod hoc ex consensu faciant, & non fallant, quia est tempus decennale; si consideres eos debere versari cum Catechumenis, nunc eos sic dispensa. Sin autem vides quod decipere velit, & acerbitate adhuc in eos opus sit; fac id quod Deus tibi suggesserit; id semper sequens quod in usu est vimque obtinet. Nam cum tu sis in locis, eorum mentes melius nosse potes.

D

BALS. Maximus quidam, ut illicito matrimonio mulieri conjunctus segregatus fuerat, & à congregatione cum fidelibus prohibebatur. Is verò dicebat se per ignorantiam fecisse contra leges, & paratum esse ab hoc matrimonio recedere, muliere etiam volente: & petebat, ut ab ea abscedens admitteretur. Ad hæc ergo dicit Theophilus, quòd si inquirens inveneris eos ex consensu, hoc est, communi consilio, à matrimonio absistere, & non fallere, cùm decem annis simul cohabitarint, difficilis forsan iis existimari posset à se invicem disjunctio, & ne fallant: Si consideras, hoc est, si judicas eos stare debere cum Catechumenis, nunc, id est, in præsentia, sic eos dispensa. Quod si intellexeris, inquit, quod per fraudem hæc dicunt, & quòd adhuc acerbitate indigent, seu acerbioribus pœnis; fac quod Deus tibi suggesserit, hoc est, tuæ menti inspiraverit, quod in animum immiserit Deus; semper id quod est in usu & quod vires obtinet sequens, id est, quod magis est ratum ac validum.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΑΘΩΝΙ
Ἐπισκόπῳ.

ΑΓΝΟΩΝ τοὺς τῆς ἐκκλησίας νόμους Μάξιμος, διϊσχυρίσατο παρανόμως συμβιώσει συναφθῆναι· καὶ ἐπειδὴ θορυβεῖ αὐτὸν τὸ ἀσύντακτον εἶναι, διεβεβαιώσατο, ἐπειδὴ ἀγνοίᾳ τὸ παράνομον ἔδρασεν, ἐκ συμφώνου ἀπέχεσθαι τῆς παρανόμου συμβιώσεως, κἀκείνης ἀγαπώσης τοῦτο. ἐὰν δὲ τοίνυν δοκιμάσῃς, ὅτι τοῦτο ποιοῦσιν ἐκ συμφώνου καὶ μὴ ἀπατῶσιν, ἐπειδὴ δεκαετής ἐστιν ὁ χρόνος, εἰ σκοπεῖς μετὰ τῶν κατηχουμένων αὐτοὺς συνάγεσθαι, νῦν οὕτω διοίκησον. εἰ δὲ συνορᾷς, ὅτι ἀπατῆσαι βούλεται, καὶ δεῖται τῆς κατ' αὐτοὺς ἐπιστύψεως, ὅπερ ὁ Θεὸς ὑποβάλῃ σοι, τοῦτο ποίησον, πανταχοῦ πρὸς τὸ ἐπέχον ὁδηγούμενος. ἐπὶ γὰρ τῶν τόπων τυγχάνων τὰς γνώμας αὐτῶν μᾶλλον εἰδέναι δύνασαι.

E

ΒΑΛΣ. Μάξιμός τις, ὡς παρανόμῳ γάμῳ συναφθεὶς γυναικὶ, ἀφωρίσθη, καὶ τῆς συνάξεως τῆς μετὰ τῶν πιστῶν εἴργετο. ὁ δὲ ἔλεγεν, ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ ἐποίησε τὸ παράνομον, καὶ ἕτοιμός ἐστιν ἀποστῆναι τοῦ γάμου, τοῦτο καὶ τῆς γυναικὸς βουλομένης· καὶ ἐζήτει ἀφιστάμενος δεχθῆναι. πρὸς ταῦτα οὖν ἔφη ὁ Θεόφιλος, ὡς ἂν ἐξετάσας εὑρήσῃς, ὅτι ἐκ συμφώνου, ἀντὶ τοῦ ἐκ κοινῆς βουλῆς, ἀφίστανται τοῦ γάμου, καὶ οὐκ ἀπατῶσι, δεκαετίαν συνοικήσαντες ἀλλήλοις, δυσχερὴς ἴσως ἂν λογίζοιτο αὐτοῖς ἡ διάζευξις, καὶ μήποτε ἀπατῶσιν. εἰ σκοπεῖς, ἀντὶ τοῦ εἰ κρίνεις μετὰ τῶν κατηχουμένων αὐτοὺς ἵστασθαι τέως, ἤγουν πρὸς τὸ παρὸν, οὕτως αὐτοὺς οἰκονόμησον. εἰ δὲ νοεῖς, φησὶν, ὅτι κατ' ἀπάτην λέγουσι ταῦτα, καὶ ὅτι ἔτι δέονται στύψεως, ἤτοι αὐστηροτέρων ἐπιτιμίων, ποίησον ὅπερ ἂν ὁ Θεὸς ὑποβάλῃ σοι, ἀντὶ τοῦ ἐνηχήσῃ τῷ λογισμῷ σου, ὅπερ ὁ Θεὸς ἐνθυμήσει σε, πανταχοῦ πρὸς τὸ ἐπέχον ὁδηγούμενος, ἤτοι πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν ἢ τὸ κατεπεῖγον.

F

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΗΝΑ ΕΠΙΣΚΟΠῼ.

ΝΟΜΙΜΟΝ πρᾶγμα πεποιήκασιν οἱ πρεσβύτεροι ἐν Γεμίνῳ τῇ κώμῃ, εἰ ἀληθεύει ἡ κομίζουσα τὸ γράμμα Εὐσταθίου. φάσκει γὰρ, ὅτι Κυράδιον ἀδικοῦσαν καὶ μὴ βουλομένην ἀναστεῖλαι τὴν ἀδικίαν, ἐχώρισαν τῆς συνάξεως. ἐπειδὴ τοίνυν εὗρον, ὡς τὸ ἑαυτῆς κακὸν θεραπεύουσα βούλεται συναχθῆναι, θέλησον παρασκευάσαι αὐτὴν ἀποθέσθαι πρῶτον τὴν ἀδικίαν, καὶ πεῖσαι μετανοῆσαι, ἵν' οὕτως εἰ συνίδῃς ὅτι νόμῳ Θεοῦ προσέρχεται τῆς συνάξεως ὀρεγομένη, ἐπιτρέψῃς αὐτὴν μετὰ τῶν λαῶν συνάγεσθαι.

ΒΑΛΣ. Γυναῖκά τινα Κυράδιον λεγομένην καὶ ἀδικοῦσαν οἱ ἐν Γεμίνῳ πρεσβύτεροι ἀφώρισαν τῆς ἐκκλησίας, μὴ ἀπεχομένην τῆς ἀδικίας. ἡ δὲ, διὰ τὸν ἀφορισμὸν ὑπισχνεῖτο θεραπεῦσαι τὴν ἀδικίαν, καὶ ἤθελε δεχθῆναι. γράφει οὖν ὁ Θεόφιλος πρὸς τὸν τῆς χώρας ἐπίσκοπον, ὅτι παρασκεύασον αὐτὴν ἀποθέσθαι πρῶτον τὴν ἀδικίαν, ἤγουν ἀποδοῦναι ἃ ἀδίκως ἐκτήσατο, καὶ μετανοῆσαι, ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ τῆς ἀδικίας μεταμεληθῆναι, καὶ δεηθῆναι τοῦ Θεοῦ ἀφεθῆναι αὐτῇ τὸ ἁμάρτημα. καὶ ταῦτα ποιησάσης αὐτῆς, εἰ συνίδῃς, τουτέστι, γνῷς ὅτι νόμῳ Θεοῦ προσέρχεται, ἤγουν συνειδήσει ἀγαθῇ μὴ ἀνεχομένη κεχωρίσθαι τῆς τῶν πιστῶν συνάξεως, διὰ τὸν Θεὸν καὶ μὴ διὰ αἰσχύνην ἀνθρώπων, τότε ἐπίτρεψον αὐτῇ τὴν μετὰ τῶν πιστῶν λαῶν σύναξιν καὶ σύστασιν ἐν τοῖς ὕμνοις.

EJUSDEM MENÆ EPISCOPO.

REM justam fecerunt Presbyteri in Gemino pago, si verum dicit, quæ defert literas Eustathii. Dicit enim, quod Cyradium facientem injuriam, nec ab eo desistere volentem, à communione separaverunt. Quia ergo inveni, quod suo malo curam adhibens vult communicare; fac ea ita se comparet, ut injuriam primum deponat, & pœnitentiam agere in animum inducat, ut si sic intellexeris, quod accedit, communionem desiderans, permittas ei ut cum populis communicet.

BALS. Mulierem quandam, quæ Cyradium appellabatur, & injuriam ante faciebat, qui erant in Gemino Presbyteri ab Ecclesia separaverant, cum ab injuria non abstineret. Illa vero propter segregationem pollicebatur se injuriæ remedium allaturam, & ad communionem admitti volebat. Scribit ergo Theophilus ad Episcopum regionis: Fac ut ea primum deponat injuriam, hoc est, reddat ea quæ injustè acquisivit, & pœnitentiam agat, id est, se injuriam fecisse ægre ferat, & Deum oret ut sibi peccata condonentur. Et cum hæc fecerit, si intellexeris, hoc est, si cognoveris, quòd lege Dei accedit, seu bona conscientia, quæ non fert se à fidelium communione esse separatam, propter Deum, & non propter hominum pudorem; tunc ei permittes cum fidelibus populis communicare & in hymnis consistere.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐπιστολὴ κανονικὴ ἐν τοῖς Ὕμνοις.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΠΡΟΣ ΔΟΜΝΟΝ.

ΕΚαστα τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, ὅταν εὐθὺ φέρηται κανονικῆς εὐταξίας, οὐδένα μὲν ἡμῖν ἐντίκτει θόρυβον, ἀπαλλάττει δὲ καὶ τῆς παρά τινων δυσφημίας, μᾶλλον δὲ καὶ τὰς παρὰ τῶν εὖ φρονούντων εὐφημίας ἡμῖν προξενεῖ. τίς γὰρ ἂν οὐκ ἂν ἀποδέξαιτο ψῆφον ἀπροσκλινῆ εἴπερ ἂν γίνοιτο παρά τινων; ἢ πῶς τὸ κρίνειν ὀρθῶς καὶ ἐννόμως οὐκ ἀνεπίληπτον ἔσται, μᾶλλον δὲ παντὸς ἐπαίνου μεστόν; καὶ ταῦτα γράφω νυνὶ, τῆς σῆς θεοσεβείας ἐν τοῖς ἑαυτῆς γράμμασι, τοῖς σταλεῖσι πρὸς ἐμέ τε καὶ τὸν ὁσιώτατον καὶ θεοσεβέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συνεπίσκοπον Πρόκλον, ἐπίσκοπον μὲν ὀνομαζούσης τὸν εὐλαβέστατον καὶ θεοφιλέστατον Πέτρον· αὐτοῦ δὲ κλαίοντος, καὶ τῆς ἐκνημωθείσης αὐτῷ ἐκκλησίας παραλόγως κεκινῆσθαι λέγοντος. ἦν δ' ἀκόλουθον, ἢ τὸ τῆς ἱερωσύνης ὄνομα μετὰ τοῦ πράγματος ἔχειν αὐτὸν, ἤγουν εἴπερ μὴ ἦν ἄξιος τοῦ προεστάναι θείου θυσιαστηρίου, μηδ' αὐτῇ τιμᾶσθαι τῇ κλήσει τῆς ἐπισκοπῆς. ἀλλ' ἴσως δόξειεν ἂν τῇ σῇ θεοφιλίᾳ σκληρός εἶναί τις καὶ ἀφιλάλληλος ὁ παρ' ἐμοῦ λόγος. ἔχει δὲ οὐχ οὕτως κατὰ τὸ ἀληθές. ἐλεῆσαι γὰρ τάχα τι νομίζομεν τὸν πρεσβύτην, μόνην αὐτῷ τὴν κλῆσιν ἀφέντες· μακρῷ δὲ ἦν ἄμεινον ἐννοῆσαι καὶ τὸ ἕτερον. φάσκει γὰρ δυνάσθαι μὲν συστῆναι τῇ οἰκείᾳ ὑπολήψει· οὐ λαβεῖν δὲ καιρὸν ἀπολογίας, οὔτε μὴν ἀκρόασιν αὐτῷ προτεθῆναι κανονικήν. εἰ δ' ἐγεγόνει τι τοιοῦτον, αὐτὴ τῶν ὑπομνημάτων ἡ σύστασις διήλεγξεν ἂν αὐτὸν, ἢ ἁλόντα τοῖς αἰτιάμασιν, ἢ ἔνοχον ἀποπεφασμένον καὶ οὐδὲν ἔχοντα λοιπὸν εἰπεῖν ὡς ἠδικημένον, ἢ γοῦν ἐλεύθερον ἀποφήνασα, πάλιν ἐδίδου

BEATI NOSTRI PATRIS CYRILLI Archiepiscopi Alexandrini Epistola Canonica in Hymnis.

CYRILLUS AD DOMNUM.

UNaquæque res nostra, quando ordine canonico rectè procedit, nullum quidem in nobis tumultum ingenerat; sed & à nonnullorum maledicentia liberat, vel potius eorum qui sapiunt bona verba laudesq; nobis conciliat. Quis enim non admittat sententiam nec huc nec illuc inclinantem, si ab aliquibus proferatur? Vel quomodo non sit ab omni reprehensione alienum, vel potius magnopere laudandum, si rectè & justè judicetur? Et hæc quidem nunc scribo, cum tua Pietas in suis literis, ad me & ad sanctissimum religiosissimumque fratrem nostrum & Coepiscopum Proclum missis, Episcopum quidem nominet imprimis pium ac religiosum Petrum: ipse vero defleat, & se possessa sibi Ecclesia præter rationem ejectum esse dicat. Erat autem consentaneum, ut vel sacerdotii nomen cum re haberet, vel si non erat dignus ut Altari præesset, nec ipsa quidem Episcopi appellatione dignus haberetur. Sed id fortasse, quod dico, durum esse, & à mutua commiseratione disjunctum tua pietati videatur. Res autem revera non ita se habet. Nos enim senis utique nos misereri putamus, si solum ei nomen reliquerimus. Sed multo melius erat aliud quoque considerare. Dicit enim se suam quidem posse causam probare; sed defensionis tempus sibi non esse datum, nec auditionem canonicam sibi fuisse propositam. Sin autem tale quid factum esset, ipsa actorum productio eum propter sua crimina condemnatum vel obnoxium, nec esse quod se injuria affectum esse diceret; vel eum absolutum pronuncians, rursus concederet, ut

credens, & non docenti illa tanquam Deo mentem adhibens, sed ut nudo homini. Qui autem à Dæmone corripitur, si perpetuò quidem furit, nec sacramentis dignus habebitur, nec mysterium enuncians & blasphemans condemnabitur, ut qui nesciat quid agat. Sin autem habet intervalla, & in tempore, quo est sanæ mentis, in mysterium invehitur & blasphemat, non solum non erit sacramentorum particeps, sed nec cum fidelibus simul precabitur vel connumerabitur. Quare Divinus hic pater de dæmoniaco, qui habet intervalla, dicit, Si ergo, quando à dæmone non agitatur nihil contra fidem dixerit, erit sacramentorum particeps.

Interrogatio.

Si quis catechumenus, cum esset infirmus, emotæ mentis factus sit, nec possit ipse fidem confiteri, suique suadeant, ut donec vivit sanctum baptismum accipiat, debétne accipere, an non?

Responsio.

Debet accipere, si non ab immundo spiritu tentetur.

BALS. Interrogatio erat de catechumeno, qui propter morbum emotæ mentis est, ut non posset interrogatus quæ in baptismo respondentur respondere, an eum baptizare oporteat? Responsio autem est, quòd oportet eum qui ita se habet baptizari, & meritò; quia quod est catechumenus videtur eo se esse animo ostendisse, ut fidem amplectatur, & quamvis in baptismate non respondeat; prius tamen animi sui institutum ostendit. Sin autem ab immundo spiritu tentetur, non baptizabitur, inquit, sed fiet ei, sicut superius dictum est.

Interrogatio.

Si uxor cum suo marito noctu cohabitârit, vel maritus cum uxore, & fiat coitio, debéntne communicare, an non?

Responsio.

Non debent, cum clamet Apostolus, Ne fraudate vos invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; & rursus, ad idem conveniatis, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.

BALS. De iis qui legitimè cohabitant est interrogatio, an debent nocte illa simul congressi esse sacramentorum participes? Responsio verò est, quod non debent; & ad dicti sui confirmationem magni Pauli verbis usus est.

Interrogatio.

Si mulier catechumena dederit nomen suum, ut baptizaretur, & die baptismatis illi sit secundum consuetudinem mulierum, debétne eo die baptizari, an differre, & quantum differre?

Responsio.

Debet differre donec purgata fuerit.

Interrogatio.

Si mulier consueta sibi muliebria accidisse viderit, debétne ad sancta mysteria accedere, an non?

Responsio.

Non debet usque dum purgetur.

BALS. Qui divino baptismate digni erant habendi describebantur ab iis, qui munus ecclesiasticum exercebant. Si ergo, inquit, descripta mulier, tanquam baptizanda, in fluxum menstruorum inciderit, quando debet baptizari? Ad quod Divinus hic pater respondit; quòd quando purgata fuerit. Donec enim præstituti dies præterierint, impura esse judicabitur, & nec baptizabitur, nec Divinis mysteriis digna habebitur.

A διαπιστῶν αὐτοῖς, καὶ μηδὲ τῷ ταῦτα διδάσκοντι ὡς Θεῷ προσέχων, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπῳ ψιλῷ. ὁ δὲ δαιμονιζόμενος, εἰ μὲν διόλου μαίνεται, οὔτε τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται, οὔτε τὸ μυστήριον ἐξαγορεύων καὶ βλασφημῶν κατακριθήσεται, ὡς μὴ εἰδὼς ὃ ποιεῖ. εἰ δὲ διαλείμματα ἔχει, καὶ ἐν τῷ καιρῷ, ᾧ σωφρονεῖ, διασύρει τὸ μυστήριον καὶ βλασφημεῖ, οὐ μόνον τῶν ἁγιασμάτων οὐ μεθέξει, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς πιστοῖς συνδεχθήσεται ἢ συναριθμηθήσεται. ὥστε ὁ θεῖος οὗτος πατὴρ περὶ δαιμονιζομένου καὶ διαλείμματα ἔχοντος λέγει· ἐὰν οὖν, ὅτε οὐκ ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ δαίμονος, οὐδὲν κατὰ τῆς πίστεως λέγῃ, μεταλήψεται τῶν ἁγιασμάτων.

B

Ἐρώτησις.

Ἐάν τις κατηχούμενος, ὢν ἀσθενὴς, γένηται ἐκ φρενῶν, καὶ μὴ δύνηται ἑαυτὸς ὁμολογῆσαι τὴν πίστιν, καὶ παρακαλῶσιν οἱ ἴδιοι αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ τὸ ἅγιον βάπτισμα, ἕως ζῇ, ὀφείλει λαβεῖν, ἢ οὔ;

Ἀπόκρισις.

Ὀφείλει λαβεῖν, ἐὰν μὴ ὑπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου πειράζηται.

ΒΑΛΣ. Ἡ ἐρώτησις ἦν περὶ κατηχουμένου καὶ ἐκ νόσου ἔξω φρενῶν γενομένου, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτὸν ἐρωτώμενον τὰς C ἐν τῷ βαπτίσματι ἀποκρίσεις ἀποκρίνεσθαι, εἰ δεῖ τοῦτον βαπτίζεσθαι; ἡ δὲ ἀπόκρισις, ὅτι δεῖ βαπτίζεσθαι αὐτὸν καὶ οὕτως ἔχοντα, καὶ εἰκότως. ἐπεὶ γὰρ κατηχούμενος ἦν, ἔδειξε προαίρεσιν, ὅτι ἀσπάζεται τὴν πίστιν, καὶ κἂν μὴ ἐν τῷ βαπτίσματι ἀποκρίνηται, ἔφθασε δεῖξαι τὴν οἰκείαν προαίρεσιν. εἰ δὲ ὑπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου πειράζεται, οὐ βαπτισθήσεται, φησὶν, ἀλλὰ γενήσεται αὐτῷ, καθὼς ἄνωθεν εἴρηται.

Ἐρώτησις.

Ἐὰν γυνὴ συγγένηται μετὰ ἀνδρὸς αὐτῆς τὴν νύκτα, ἢ D ἀνὴρ μετὰ γυναικὸς, καὶ γένηται μῖξις, ὀφείλουσι μεταλαβεῖν, ἢ οὔ;

Ἀπόκρισις.

Οὐκ ὀφείλουσι, τοῦ ἀποστόλου βοῶντος, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε, ἵνα μὴ πειράσῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν.

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἐννόμως συνοικαζομένων ἡ ἐρώτησις, εἰ ὀφείλουσι μεταλαβεῖν κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην συνελθόντες ἀλλήλοις· ἡ δὲ ἀπόκρισις, ὅτι οὐκ ὀφείλουσι, καὶ εἰς σύστασιν τοῦ οἰκείου λόγου τοῖς ῥήμασιν ἐχρήσατο τοῦ μεγάλου E Παύλου.

Ἐρώτησις.

Ἐὰν γυνὴ κατηχουμένη δέδωκε τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἵνα φωτισθῇ, καὶ περὶ τὴν ἡμέραν τοῦ βαπτίσματος γέγονεν αὐτῇ τὸ κατ' ἔθος τῶν γυναικῶν, ὀφείλει φωτισθῆναι αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἢ ὑπερτεθῆναι, καὶ πόσον ὑπερτεθῆναι;

Ἀπόκρισις.

Ὑπερτεθῆναι ὀφείλει ἕως οὗ καθαρισθῇ.

Ἐρώτησις.

Ἐὰν γυνὴ ἴδῃ τὸ κατ' ἔθος τῶν γυναικείων αὐτῆς, ὀφείλει προσέρχεσθαι τοῖς μυστηρίοις αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἢ οὔ;

F Ἀπόκρισις.

Οὐκ ὀφείλει ἕως οὗ καθαρισθῇ.

ΒΑΛΣ. Οἱ μέλλοντες καταξιοῦσθαι τοῦ θείου βαπτίσματος ἀπεγράφοντο παρὰ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐνεργούντων. ἐὰν οὖν γυνὴ, φησὶν, ἀπογραφεῖσα, ὡς μέλλουσα βαπτισθῆναι, γένηται ἐν ῥύσει τῶν ἐμμηνίων, πότε δεῖ αὐτὴν φωτισθῆναι; καὶ ἀπεκρίθη πρὸς τοῦτο ὁ θεῖος οὗτος πατὴρ, ὅτι ὅτε καθαρθῇ. ἕως γὰρ αἱ νενομισμέναι παρέλθωσιν ἡμέραι, ἐν ἀκαθαρσίᾳ κριθήσεται, καὶ οὔτε βαπτισθήσεται, οὔτε τῶν θείων μυστηρίων ἀξιωθήσεται.

A

Ἐρώτησις.

Γυνὴ ἐὰν γεννήσῃ, τὸ Πάσχα ὀφείλει νηστεῦσαι καὶ μὴ πιεῖν οἶνον, ἢ ἀπολύεται τῆς νηστείας καὶ τοῦ μὴ πιεῖν οἶνον διὰ τὸ γεννῆσαι;

Ἀπόκρισις.

Ἡ νηστεία ἐπενοήθη διὰ τὸ σῶμα ταπεινῶσαι. εἰ οὖν τὸ σῶμα ἐν ταπεινώσει ἐστὶ καὶ ἀσθενείᾳ, ὀφείλει καταλαβεῖν καθὼς βούλεται καὶ δύναται βαστάξαι τροφῆς καὶ ποτοῦ.

B ΒΑΛΣ. Ἠρωτήθη, εἰ ὀφείλει γυνὴ τεκοῦσα κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα πιεῖν οἶνον; καὶ τῆς νηστείας λυθῆναι. καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ νηστεία διὰ ταπείνωσιν τοῦ σώματος εὑρέθη. ἐὰν δὲ τὸ σῶμα τεταπεινωμένον καὶ ἀσθενὲς ᾖ, ἄλλοθεν οὐ δεῖται τῆς ἐκ τῆς νηστείας παιδαγωγίας, ἀλλὰ μᾶλλον συστάσεως χρῄζει καὶ ἀνακτήσεως. ὀφείλει οὖν ἡ τεκοῦσα κατὰ τὸ Πάσχα, ἤγουν ἐν τῇ διὰ τὸ Πάσχα γενομένῃ νηστείᾳ, καὶ οἴνῳ χρήσασθαι καὶ βρώματι.

Ἐρώτησις.

Εἰ ὀφείλει κληρικὸς εὔχεσθαι παρόντων Ἀρειανῶν, ἢ ἄλλων αἱρετικῶν· εἰ οὐδὲν αὐτὸν βλάπτει, ὅταν αὐτὸς ποιῇ τὴν εὐχὴν ἤγουν τὴν προσφοράν; C

Ἀπόκρισις.

Ἐν τῇ θείᾳ ἀναφορᾷ ὁ διάκονος προσφωνεῖ πρὸ τοῦ ἀσπασμοῦ, οἱ ἀκοινώνητοι περιπατήσατε. οὐκ ὀφείλουσιν οὖν παρεῖναι, εἰ μὴ ἂν ἐπαγγέλλωνται μετανοεῖν καὶ ἐκφεύγειν τὴν αἵρεσιν.

ΒΑΛΣ. Ἡ ἐρώτησις περὶ κληρικοῦ, εἰ ὀφείλει εὔχεσθαι παρόντων αἱρετικῶν, ἤγουν περιφέρειν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι μέλλουσι περιάγεσθαι τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ τὰ ἅγια, λέγεται τοῖς ἀμυήτοις, οἱ ἀκοινώνητοι D περιπατήσατε, ἤγουν οἱ κατηχούμενοι προέλθετε. εἰ οὖν οἱ κατηχούμενοι οὐκ ἐῶνται παρεῖναι τελουμένης τῆς θυσίας, πῶς αἱρετικοὶ ἐασθήσονται; εἰ μήπου ἐπαγγέλλονται, φησὶ, μετανοεῖν καὶ ἀφίστασθαι τῆς αἱρέσεως· καὶ τότε δὲ οἶμαι, οὐκ ἐντὸς τοῦ ναοῦ παραχωρηθήσονται εἶναι, ἀλλ' ἔξω μετὰ τῶν κατηχουμένων· ὡς εἰ μὴ ἐπαγγέλλονται ἀφίστασθαι τῆς αἱρέσεως, οὐδὲ τοῖς κατηχουμένοις συστήσονται, ἀλλ' ἐκδιωχθήσονται.

Ἐρώτησις.

Ἐάν τις ᾖ ἀσθενῶν καὶ ἐκτακεὶς πάνυ ἀπὸ τῆς πολλῆς ἀ- E σθενείας, καὶ ἔλθῃ τὸ ἅγιον Πάσχα, πάντως ὀφείλει νηστεῦσαι· ἢ ἀπολύει αὐτὸν ὁ κληρικὸς λαμβάνειν ὃ δύναται, ἢ καὶ ἔλαιον καὶ οἶνον, διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἀσθένειαν;

Ἀπόκρισις.

Ἀπολύεσθαι ὀφείλει μεταλαμβάνειν καὶ τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ποτοῦ ὁ ἀσθενῶν, πρὸς ὃ δύναται βαστάσαι. τὸ γὰρ μεταλαμβάνειν ἐλαίου τὸν ἅπαξ ἐκτακέντα δίκαιόν ἐστιν.

ΒΑΛΣ. Περὶ νοσοῦντος καὶ ἐκτακέντος ὑπὸ τῆς νόσου ἡ ἐρώτησις, εἰ ὀφείλει ἐν τῇ διὰ τὸ Πάσχα νηστείᾳ πάντως νηστεῦσαι, ἀντὶ τοῦ ἀπαραιτήτως, ἀσυμπαθῶς, ἢ F μεταλαβεῖν οἴνου καὶ ἐλαίου διὰ τὴν ἀσθένειαν; ἡ δὲ ἀπόκρισις λέγει, ὅτι τὸν ἐκτακέντα ἐκ νόσου δίκαιον καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου μεταλαμβάνειν, ὡς δύναται ὑπομεῖναι, ἤγουν, ἢ διόλου, ἢ ἐν ἡμέραις τισὶ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ οἰκονομοῦντος αὐτόν. σημειωτέον οὖν ἐκ τούτου τοῦ κανόνος καὶ ἐκ τοῦ η'. ὅτι ἡ νηστεία τῆς τεσσαρακοστῆς τοῦ Πάσχα ξηροφαγία ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ οἴνου ἀποχή. τινὲς δὲ καὶ ἐν ἀμφοῖν τοῖς κανόσι τούτοις, τὴν ἐν τῷ Πάσχα νηστείαν, τὴν τῶν ἁγίων παθῶν ἑβδομάδα λέγουσιν εἶναι, καὶ οὐ πᾶσαν τὴν τεσσαρακοστήν.

Interrogatio.

Mulier si pepererit, debétne jejunare Pascha, & vinum non bibere: an à jejunio absolvitur, & vinum bibere permittitur, eo quod pepererit?

Responsio.

Excogitatum est jejunium, ut corpus humile reddatur. Si ergo corpus in humilitate & imbecillitate versatur, debet cibi & potûs quantum vult et potest esse particeps.

Bals. Interrogatus est sanctus, an debet mulier, quæ in Paschæ quadragesima peperit, bibere vinum, & à jejunio absolvi. Et respondit, quod jejunium ad corpus humiliandum decretum est. Quòd si corpus humiliatum fuerit, & infirmum, non aliunde jejunii disciplina indiget; sed confirmatione potius & recreatione opus habet. Debet ergo, quæ peperit in paschate, hoc est, in jejunio quod fit propter pascha, uti & vino & cibo.

Interrogatio.

An debet clericus, præsentibus Arrianis, vel aliis hæreticis, orare; & an eum nihil lædit quando ille facit orationem, seu oblationem?

Responsio.

In Divina oblatione Diaconus ante salutationem edicit; Qui non communicatis, ambulate. Non debent ergo interesse, nisi profiteantur se pœnitentiam acturos, & hæresin vitaturos.

Bals. Interrogatio de Clerico facta est; an debet præsentibus hæreticis orare, aut incruentum sacrificium offerre: & respondit, quòd quando ad sacram mensam sancta offerenda sunt, dicitur prophanis, qui non communicatis ambulate, sive catechumeni exite. Si ergo catechumeni non sinuntur adesse dum fit sacrificium, quomodo sinentur hæretici? Nisi se, inquit, pœnitentiam acturos confiteantur, & ab hæresi cessaturos; & tunc quoque, ut existimo, intra templum esse non sinentur, sed foris cum catechumenis: quòd si se ab hæresi abstenturos non profiteantur, nec cum catechumenis quidem consistent, sed expellentur.

Interrogatio.

Si quis sit ægrotus, & ex multa imbecillitate valde attenuatus, & ad sanctum Pascha venerit; debétne omnino jejunare, an eum absolvit Clericus, ut accipiat quod potest, vel etiam oleum & vinum, propter multam ejus imbecillitatem?

Responsio.

Absolvi debet ægrotus, ut cibum & potum capiat, quantum ferre potest. Eum enim, qui semel attenuatus est, esse olei participem æquum est.

Bals. De eo, qui ægrotat, & morbo consumptus est, fit interrogatio, debétne in jejunio propter Pascha omnino jejunare, hoc est, inexcusabiliter & absque ulla commiseratione, an vinum & oleum sumere propter imbecillitatem? Responsio autem dicit, quòd is, qui morbo consumptus est, capere debet vinum & oleum, quantum ferre potest; perpetuò scilicet, vel in aliquibus diebus, secundum judicium ejus qui illum dispensat. Nota autem ex hoc canone & VIII. quòd jejunium Quadragesimæ Paschæ est aridorum esus, & à vino abstinentia. Nonnulli autem dicunt, in utrisque his canonibus jejunium in Paschate esse sanctæ passionis hebdomadam, & non omnem Quadragesimam.

Interrogatio

Interrogatio. A

Si quis Clericum vocaverit, ut matrimonio conjungat, audiat autem esse illicitum matrimonium, ut pote vel amitæ conjugium, vel defunctæ uxoris esse sororem eam, quæ est matrimonio conjungenda; debétne sequi Clericus, vel facere oblationem?

Responsio.

Uno verbo dicitis; Si audiverit Clericus illicitum matrimonium. Si ergo est illicitum matrimonium, non debet Clericus alienis peccatis communicare.

Bals. Oportet, inquit, Clericos, qui ad matrimonii mysterium celebrandum vocantur, ut orent & sponsos conjungant, si audiverint esse illicitum matrimonium, nec abire, nec orare, nec offerre, & sic alienis peccatis communicare. B

Interrogatio.

Si laicus, qui somniavit, Clericum interrogaverit; an debet ei permittere communicare, an non?

Responsio.

Si subest quidem mulieris desiderium, non debet: Sin autem tentat eum Satanas, ut per hanc occasionem à divinorum mysteriorum communione alienetur, debet communicare. Neque enim cessabit Tentator eo tempore, quando debet communicare, illum invadere. C

Bals. De iis, quibus visa se in somniis offerunt, quibus etiam fit fortasse fluxus seminis, dicit hic pater; quod si mulieris desiderium in eo qui somniat, cogitatio antea accenderit, & mens in desiderio perstiterit, eique assensus est, & ex eo illi visio oblata est, & fluxio seminis est consecuta, non debet communicare. Et merito; Assensio enim ejus, qui somniavit, mentem polluit; & quomodo cum hac cogitatione ad sancta accedet? Sin autem nihil tale præcessit, est Diaboli, inquit, tentatio, ut sic eum alienet à divina communione: Et oportet eum communicare. Si enim sciverit Malus se per somnium efficere, ne sit sacramenti particeps; non cessabit homini insidiari, quoties eum velle communicare cognoverit. D

Interrogatio.

Iis, qui matrimonii societate junguntur, in quibúsnam septimanæ diebus proponere oportet, ut a mutuo congressu abstineant, & quibúsnam potestatem habeant?

Responsio.

Quod ante dixi, nunc quoque dico. Dicit apostolus; Ne fraudate vos invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; & rursus ad idem conveniatis, ne vos tentet Satanas propter incontinentiam vestram. Necessario autem sabbato & die dominico abstinere oportet, quod spirituale sacrificium in eis Domino offeratur. E

Interrogatio.

Si quis, cum sui compos non esset, sibi manum attulerit, vel etiam se præcipitaverit, sitne oblatio, annon?

Responsio.

Hoc debet clericus discernere, an cum revera mentis compos non esset, hoc fecerit. Sæpe enim ii, qui ad eum cui hoc accidit pertinent, volentes assequi oblationem & orationem pro ipso, mentiuntur, & dicunt eum non fuisse apud se: nonnunquam autem propter insultationem hominum, vel aliquo alio modo per negligentiam hoc fecisse. Pro hujusmodi oblatio non est facienda: est enim sui homicida. Oportet ergo Clericum accuratè sciscitari, ne in judicium incidat. F

Bals. Interrogatus sanctus, si is, qui non est sanæ mentis, sed emotæ, sibi mortem consciverit, vel se deorsum præcipitem dederit; an pro eo facienda sit oratio

Ἐρώτησις.

Εἰς τὸ ζεῦξαι γάμον ἐὰν καλέσῃ τις κληρικὸν, ἀκούσῃ δὲ τὸν γάμον παράνομον, ἢ θειογαμίαν, ἢ γυναικὸς ἀδελφὴν τελευτησάσης γυναικὸς τὴν μέλλουσαν ζεύγνυσθαι, εἰ ὀφείλει ἀκολουθῆσαι ὁ κληρικὸς, ἢ προσφορὰν ποιῆσαι;

Ἀπόκρισις.

Ἅπαξ εἴπατε, ἐὰν ἀκούσῃ ὁ κληρικὸς τὸν γάμον παράνομον. εἰ οὖν ὁ γάμος παράνομός ἐστιν, οὐκ ὀφείλει ὁ κληρικὸς κοινωνεῖν ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις.

ΒΑΛΣ. Τοὺς κληρικοὺς δεῖ, φησι, καλουμένους εἰς τελετὴν γάμων, ὥστε εὔξασθαι καὶ συζεῦξαι τοὺς συναφθησομένους, εἰ ἀκούσουσι παράνομον εἶναι τὸν γάμον, μὴ ἀπέρχεσθαι, μήτε εὔχεσθαι, μήτε προσφέρειν, καὶ οὕτω κοινωνεῖν ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις.

Ἐρώτησις.

Ἐὰν ὀνειρασθεὶς ὁ λαϊκὸς ἐρωτήσῃ κληρικὸν, εἰ ὀφείλει ἐπιτρέψαι αὐτῷ κοινωνῆσαι, ἢ οὔ;

Ἀπόκρισις.

Εἰ μὲν ὑπόκειται ἐπιθυμία γυναικὸς, οὐκ ὀφείλει· εἰ δὲ ὁ Σατανᾶς πειράζει αὐτὸν, ἵνα διὰ τῆς προφάσεως ταύτης ἀλλοτριῶται τῆς κοινωνίας τῶν θείων μυστηρίων, ὀφείλει κοινωνῆσαι. ἐπεὶ οὐ παύσεται ὁ πειράζων κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ὅτε ὀφείλει κοινωνεῖν, ἐπιτιθέμενος αὐτῷ.

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν ἐν ὀνείροις φανταζομένων, οἷς καὶ σπέρματος ἴσως γίνεται ἔκρυσις, φησὶν ὁ πατὴρ οὗτος, ὅτι εἰ μὲν πρὸ τούτου περιέβαλλε τῷ ὀνειρασθέντι ἐπιθυμίας γυναικὸς λογισμὸς, καὶ ἐνέμεινεν ὁ νοῦς ἐπὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ, καὶ συγκατέθετο ταύτῃ, κἀντεῦθεν ἡ φαντασία, εἶτα ἦλθεν ἡ ῥύσις τοῦ σπέρματος, οὐκ ὀφείλει μεταλαβεῖν. καὶ εἰκότως· ἡ γὰρ συγκατάθεσις ἐμόλυνε τὸν λογισμὸν τοῦ ὀνειρασθέντος. καὶ πῶς μετὰ τοιούτου λογισμοῦ προσελεύσεται τοῖς ἁγίοις; εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον προηγήσατο, τοῦ διαβόλου, φησὶν, ἐστὶ πειρασμὸς, ἵνα οὕτως ἀποξενώσῃ αὐτὸν τῆς θείας κοινωνίας. καὶ δεῖ αὐτὸν κοινωνεῖν. εἰ γὰρ ἴδῃ ὁ πονηρὸς οὕτω κατορθοῦντα τὸ μὴ μετέχειν αὐτὸν τῶν ἁγιασμάτων, οὐ παύσεται ἐπιβουλεύων τῷ ἀνθρώπῳ, ὁσάκις ἂν γνῷ αὐτὸν θέλοντα μεταλαβεῖν.

Ἐρώτησις.

Τοῖς ζευγνυμένοις εἰς γάμου κοινωνίαν, ποίων ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος παρατίθεσθαι χρὴ ἀπέχεσθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας, καὶ ποίας ἔχειν ἐπ' ἐξουσίας;

Ἀπόκρισις.

Προείρηκα καὶ νῦν λέγω, ὁ ἀπόστολος λέγει, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἦτε, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν. ἐξ ἀνάγκης δὲ τὸ σάββατον καὶ τὴν κυριακὴν ἀπέχεσθαι δεῖ, διὰ τὸ ἐν αὐταῖς τὴν πνευματικὴν θυσίαν ἀναφέρεσθαι τῷ κυρίῳ.

Ἐρώτησις.

Ἐάν τις μὴ ἔχων ἑαυτὸν χειρίσηται, ἢ κρημνίσῃ ἑαυτὸν, εἰ γίνεται περὶ αὐτοῦ προσφορὰ, ἢ οὔ;

Ἀπόκρισις.

Ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ διακρίνειν ὀφείλει ὁ κληρικὸς, εἰ ἀληθῶς ἐκφρενὴς ὢν πεποίηκε τοῦτο. πολλάκις γὰρ οἱ διαφέροντες τῷ πεπονθότι, θέλοντες τυχεῖν τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχῆς, καταψεύδονται, καὶ λέγουσιν ὅτι οὐκ εἶχεν ἑαυτόν. ἐνίοτε δὲ ἀπὸ ἐπηρείας ἀνθρώπων ἢ ἄλλως πως ἀπὸ ὀλιγωρίας πεποιηκέναι τοῦτο. οὐ χρὴ προσφορὰν γίνεσθαι αὐτῷ· αὐτοφονευτὴς γὰρ ἑαυτοῦ ἐστι. δεῖ οὖν πάντως τὸν κληρικὸν μετ' ἀκριβείας ἐρευνῆσαι, ἵνα μὴ ὑπὸ κρίμα πέσῃ.

ΒΑΛΣ. Ἐρωτηθεὶς ὡς εἰ μὴ ἔχων τις ὑγιᾶ τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ παρατραπεὶς τὰς φρένας, αὐτοχειρ γίνεται ἑαυτοῦ ἢ κατακρημνοῦ ὠθήσει ἑαυτὸν, ἐὰν χρὴ ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχὴν

γίνεσθαι

γενέσθαι ἢ προσφοράν, εἶπεν, ὅτι ἐὰν ἀληθῶς ἔξω φρενῶν γενόμενος ὁ ἄνθρωπος, καὶ μὴ εἰδὼς ὃ ποιεῖ, διεχειρίσατο ἑαυτὸν ἢ ἐκρήμνισεν ἢ ἄλλως διέφθειρε, γενήσεται ὑπὲρ αὐτοῦ δέησις καὶ προσφορά. δεῖ δὲ τοὺς εἰς δίκην προσκαλουμένους ἀκριβοῦσθαι περὶ τούτου, μήποτε ἢ ἐκ μικροψυχίας ἢ ἐξ ἐπηρείας ἀνθρώπων ἢ ἄλλως πως, ἑκὼν καὶ εἰδὼς ὃ ποιεῖ, διεχειρίσατο ἑαυτόν. ὑπὲρ γὰρ τοῦ τοιούτου οὐ δεῖ, οὔτε εὔχεσθαι, οὔτε προσφέρειν, ὅτι αὐτοφονευτής ἐστι.

Ἐρώτησις.

Ἐάν τινος γυνὴ πνευματιᾷ, ὥστε καὶ σίδηρα φορεῖν, ὁ δὲ ἀνὴρ λέγει, ὅτι οὐ δύναμαι ἐγκρατεύεσθαι καὶ θέλει λαβεῖν ἄλλην, ὀφείλει λαβεῖν ἑτέραν, ἢ οὔ; B

Ἀπόκρισις.

Μοιχεία μεταλαβεῖ τῷ πράγματι, καὶ περὶ τούτου τί ἀποκρίνεσθαι οὐκ ἔχω ἢ ἐφευρίσκω.

ΒΑΛΣ. Περὶ ἀνδρὸς ἡ ἐρώτησις ἔχοντος γυναῖκα πνευματιῶσαν, ἤγουν πνεύματι πονηρῷ συνεχομένην, καὶ οὕτως μαινομένην, ὡς καὶ σιδήροις δεσμεῖσθαι, ἵνα μὴ ἑαυτὴν ἀπολέσῃ ἢ ἑτέρους βλάψῃ, ᾗ συνελθεῖν αὐτὸν ἀδύνατον, καὶ λέγοντος συμφέρειν θέλοντός τι λαβεῖν γυναῖκα ἑτέραν νομίμως. ἡ δὲ ἀπόκρισις, ὅτι οὐ δύναταί τι εἰπεῖν. μοιχεία γάρ ἐστι τὸ ἔτι συνεστώτος τοῦ γάμου ἑτέραν ἀγαγέσθαι τὸν ἄνδρα γυναῖκα εἰς συμβίωσιν. ἐκ δὲ τῆς νεαρᾶς τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ φιλοσόφου, δέδοται τῷ ἀνδρὶ, μαινομένης διηνεκῆ μανίαν τῆς γυναικός, λύειν τὸν γάμον· τοῦ γάμου δὲ λυθέντος, ἔξεστι τῷ ἀνδρὶ ἑτέραν νομίμως εἰσοικίσασθαι. C

Ἐρώτησις.

Ἐὰν νηστεύων τις ἐπὶ τῷ κοινωνῆσαι, νιπτόμενος τὸ στόμα, ἢ ἐν τῷ βαλανείῳ κατέπιεν ὕδωρ μὴ θέλων, ὀφείλει κοινωνῆσαι; D

Ἀπόκρισις.

Ἐπεὶ εὗρεν ὁ Σατανᾶς ἀφορμὴν τοῦ κωλύειν αὐτὸν τῆς κοινωνίας, συχνότερον τοῦτο ποιήσει.

Ἐρώτησις.

Συχνῶς ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ποιοῦντες, ἆρα ὑπὸ κατάκρισιν ἐσμέν;

Ἀπόκρισις. E

Εἰ καὶ μὴ ποιοῦμεν, ἀλλ' οὐκ ὀφείλομεν μὴ μέμφεσθαι ἑαυτοὺς, ὅτι ἀκούοντες παρακούομεν· μέρος δὲ σωτηρίας ἐστὶ καὶ τὸ μέμφεσθαι ἑαυτούς.

Ἐρώτησις.

Ἐκ ποίας καιρὰς κρίνονται παρὰ Θεοῦ τὰ ἁμαρτήματα;

Ἀπόκρισις.

Πρὸς τὴν γνῶσιν ἑκάστου καὶ τὴν φρόνησιν. οἱ μὲν ἀπὸ δεκαετοῦς χώρας, οἱ δὲ καὶ μείζονος. F

ΒΑΛΣ. Πρὸς τὴν γνῶσιν ἑκάστου καὶ τὸ φρόνημα ἔφη κρίνεσθαι τῷ Θεῷ τὰ ἁμαρτήματα. οἱ μὲν γὰρ ὀξυτέρας φύσεως ὄντες τῶν παίδων καὶ μᾶλλον ἐγρηγορυίας, συντομώτερον διακρίνουσι τὸ καλὸν καὶ τὸ χεῖρον· οἱ δὲ νωθροτέρας τυχόντες καὶ ἀναπεπτωκυίας ἕξεως, βραδεῖς εἰσι πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ δέοντος. διὸ τοῖς μὲν ἀπὸ δεκάτου ἐνιαυτοῦ τῆς ἡλικίας αὐτῶν λογίζεσθαι εἶπε τὰ ἁμαρτήματα, τοῖς δὲ ἐκ μείζονος καὶ τελεωτέρας.

vel oblatio; dixit, quòd si homo quidem revera emotæ mentis, & nesciens quid ageret, sibi manum attulerit, vel se præcipitaverit, vel aliquo alio modo interemerit; fiet pro eo oblatio & oratio. Oportet autem eos, qui ad orationem evocantur, subtiliter investigare; nunquid vel propter animi timiditatem, vel hominum insultationem, vel aliquo alio modo, prudens ac sciens quid ageret, sibi manum attulerit. Pro tali enim nec orare nec offerre oportet, quoniam sui homicida est.

Interrogatio.

Si alicujus uxor spiritu corripitur, ut ferreos etiam compedes gestet, vir autem dicat, non possum continere, & velit aliam accipere; debét ne aliam accipere an non?

Responsio.

In hac re quidem adulterium intercedit, nec habeo, aut invenio quid de ea respondeam.

Bals. Interrogatio est de marito, qui habet uxorem spiritu correptam, seu spiritu malo agitatam, & ita furentem, ut etiam ferreis compedibus manicisque ligetur, ne seipsam interficiat, vel alios lædat, cum qua ipse rem habere non potest; dicit autem se non posse continere, & vult aliam uxorem legitimè accipere. Responsio autem est, se nihil posse dicere. Est enim adulterium, si, constante matrimonio, vir aliam mulierem ducat in matrimonium. Ex novella autem Imperatoris domini Leonis philosophi marito concessum est, mulieris, quæ perpetua insania laborat, solvere matrimonium: soluto autem matrimonio, licet marito aliam uxorem introducere.

Interrogatio.

Si quis jejunans, ut communicet, os lavans, vel in balneo aquam bibit nolens; debét ne communicare?

Responsio.

Quia etiam invenit Satanas occasionem prohibendi eum à communione, frequentius hoc faciet.

Interrogatio.

Sermonem Dei sæpe audientes, & non facientes, an sumus judicio obnoxii?

Responsio.

Si non faciamus, nec nos accusare contingat, quod audientes non pareamus. Est autem pars salutis se ipsos accusare.

Interrogatio.

Ex quanam ætate à Deo judicantur peccata?

Responsio.

Ex uniuscujusque cognitione, & prudentia: illi quidem à decennio; hi vero à majori ætate.

Bals. Ex uniuscujusque cognitione & intelligentia dicit à Deo peccata judicari. Pueri enim, qui sunt acrioris & vigilantioris naturæ, bonum & malum citius discernunt: qui autem sunt hebetioris tardiorisque ingenii, tardi sunt ad cognitionem ejus quod fieri oportet. Ideo illis quidem dicit ab anno decimo reputari peccatum: his vero à majori & perfectiori ætate.

τὸ δὲ χειροτονηθῆναι αὐτὸν οὐ φέρει βλάβην τῷ χειροτονήσαντι αὐτὸν ἐπισκόπῳ διὰ ἄγνοιαν τοῦ ἁμαρτήματος. ἡ γὰρ σύνοδος ὥρισε τοὺς ἐλεγχομένους ἐπὶ ἐγκλήμασι καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐκβάλλεσθαι. τοῦτο δὲ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου πρώτης ἐστὶ κανὼν ἔννατος. τὸ δὲ ἀποταξαμένην ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς, τοῦ φάκτου ἐστὶ, διὰ τοῦτο καὶ τὸ, τινὰ, πρόσκειται, ὥσπερ καὶ τὸ, ἐβιάσατο. κἂν γὰρ ἁπλῶς ἄλλῃ συνεφθάρῃ γυναικὶ μὴ ἀποταξαμένῃ, καὶ οὕτως ἡ καθαίρεσις αὐτῷ ἐπάγεται, κἂν μὴ ἐβιάσατο αὐτήν.

Quòd autem ordinatus sit, id non affert damnum Episcopo, qui eum, peccatum ignorans, ordinavit. Statuit enim synodus, ut qui peccatorum convicti fuerunt, etiam post ordinationem ejiciantur. Id autem est primæ Synodi Nicænæ can. ix. Illud autem, Separatæ vivo marito, facti est, & ideò adjectum est, Alicui, sicut & illud, vim attulit. Licet enim simpliciter cum muliere aliqua, non separata, rem habuerit; sic quoque in eum depositio introducta est, etsi ei vim non attulerit.

ΚΑΝΩΝ γ'.

B

Canon III.

Περὶ δὲ Σὺρ, ἐπειδὴ ὁ ἐπίσκοπος Ἀπόλλων διαβεβαιοῦται καὶ ἀποσταλκέναι τοῦτον καὶ ἀλλότριον τῆς ἐκκλησίας πεποιηκέναι, ἔστω οὕτως ὡς ἀπεφήνατο ὁ ἐπίσκοπος, χρώμενος ἐκεῖνος ταῖς ἑαυτοῦ δικαιολογίαις, εἴγε βούλεται, καὶ μέμφεται τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐπισκόπου.

De Sur autem, quia Apollo Episcopus affirmavit se & eum amandavisse, & ab Ecclesia alienum fecisse, ita sit ut pronunciavit Episcopus; utente illo suis defensionibus, si vult; & de Episcopi sententia conqueritur.

ΒΑΛΣ. Κληρικὸς ἦν ὁ Σὺρ τοῦ ἐπισκόπου Ἀπόλλωνος· ὁ δὲ ἐπίσκοπος αὐτὸν ἀποσταλκέναι τοῦ κλήρου διεβεβαιώσατο, ἀντὶ τοῦ ἐκβεβληκέναι. ἔστω οὖν, φησὶ, κατὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ κρίσιν τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ κλήρου ἀλλότριος. εἰ δὲ αἰτιᾶται τὴν C τοῦ ἐπισκόπου ἀπόφασιν, χρήσθω ταῖς οἰκείαις δικαιολογίαις παρὰ τῇ συνόδῳ, ἐξ ἧς ἦν πάντως καὶ ὁ ἐπίσκοπος.

Bals. Erat quidem Sur Clericus Episcopi Apollinis, qui Episcopus se eum à Clero amandasse, id est, expulisse, affirmavit. Sit ergo, inquit, secundum Episcopi judicium, quod in ipsum prolatum est, à Clero alienus. Sin autem Episcopi sententiam accusat, utatur suis defensionibus, apud Synodum scilicet, ex qua est etiam Episcopus.

ΚΑΝΩΝ δ'.

Canon IIII.

Περὶ Πανοὺφ τοῦ κατασταθέντος διακόνου ἐν τῇ Λυκῷ, δεῖ ζητῆσαι. καὶ εἰ μὲν εὑρεθείη οὗτος, κατηχούμενος τυγχάνων, τὴν ἀδελφιδῆν ἑαυτοῦ πρὸς γάμου κοινωνίαν δεξάμενος, μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα εἰς κλῆρον ἀχθεὶς, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ· εἴγε κεκοίμηται ἐκείνη καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἐκοινώνησεν αὐτῇ. εἰ δὲ πιστὸς τυγχάνων τὴν αὐτὴν D ἀδελφιδῆν ἑαυτοῦ πρὸς γάμου κοινωνίαν ἐδέξατο, ἔστω τοῦ κλήρου ἀλλότριος. οὐ γὰρ πρόκριμα τῷ ἐπισκόπῳ Ἀπόλλωνι, εἰ ἐξ ἀγνοίας κατέστησεν αὐτόν.

De Panuph, qui in Lyco Diaconus constitutus est, quærere oportet: & si is quidem inventus fuerit, cum esset Catechumenus, fratris sui filiam in matrimonii societatem accepisse, post baptismum in Clerum promotus, in Clero maneat, si illa ex vita migrârit, & post baptismum cum ea rem non habuerit. Sin autem cum esset fidelis eandem fratris sui filiam in matrimonii societatem duxit, sit à Clero alienus. Non est enim Episcopo Apollini præjudicium, si eum per ignorantiam constituit.

ΒΑΛΣ. Ὁ Πανοὺφ ἐλέγετο πρὸ τοῦ βαπτισθῆναι τὴν οἰκείαν ἀδελφιδῆν εἰς γυναῖκα λαβεῖν. βαπτισθεὶς δὲ κεχειροτόνητο διάκονος. λέγει οὖν ὁ Θεόφιλος, ὅτι ἐὰν ἡ γυνὴ ἐτελεύτησε, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἐχρήσατο αὐτῇ, μενέτω διάκονος, ὡς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τὰ πρὸ τούτου καθαρίσαντος ἁμαρτήματα. εἰ δὲ πιστὸς ὢν μετὰ τὸ βάπτισμα ἔσχεν αὐτὴν, ἐκβληθήτω τοῦ κλήρου. τῷ δὲ ἐξ ἀγνοίας αὐ- E τὸν χειροτονήσαντι ἐκ τούτου βλάβη οὐ προσγενήσεται. τὸ δὲ εἰ κεκοίμηται ἡ γυνὴ, εἶπεν, ὡς οὕτω συμβεβηκέναι λεγόμενον. ἐπεὶ τοίγε κἂν ζῶσα ἦν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἔγνω αὐτὴν ὁ Πανοὺφ, ἀλλὰ καὶ ἀπεπέμψατο αὐτὴν, ἠδύνατο καὶ οὕτως εἶναι διάκονος.

Bals. Dicebatur Panuph antequam esset baptizatus fratris sui filiam uxorem duxisse. Baptizatus autem Diaconus ordinatus fuerat. Dicit ergo Theophilus, quòd si mulier è vita excesserit, & post baptismum ea non usus sit, maneat Diaconus, nempe cum sanctus baptismus omnia peccata præcedentia deleat. Sin autem, cum esset fidelis, seu post baptismum, eam habuit, Clero ejiciatur. Ei autem, qui eum insciens ordinavit, præjudicium non afferetur. Illud autem, Si mulier è vita migrârit, dicit, utpote quoniam ita evenisse dicitur. Nam etsi etiam post baptismum vixisset, nec eam Panuph cognovisset, sed ipsam etiam amandâsset, potuisset sic quoque esse Diaconus.

ΚΑΝΩΝ ε'.

Canon V.

Περὶ Ἰακὼβ χρὴ ζητῆσαι. εἰ ἀναγνώστης ἦν, καὶ ἐγκλήματι πορνείας ὑπεύθυνος ἐδείχθη, καὶ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐξεβλήθη, εἶτα κεχειροτόνηται οὗτος, ἐκβαλλέσθω, F ἀκριβοῦς ἐξετάσεως γενομένης, καὶ μὴ μόνον ἐκ ψιθυρισμοῦ ἢ κακολογιῶν ὑποψίας εἰς αὐτὸν γενομένης. εἰ δὲ μὴ εὑρεθείη ὑπεύθυνος, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ. οὐ γὰρ δεῖ ταῖς ματαίαις διαβολαῖς προσέχειν.

De Jacob quærere oportet. Si enim Lector erat, & crimini fornicationis fuisse eum obnoxium, ostensum sit, & à Presbyteris sit ejectus, deinde is est ordinatus, ejiciatur, accurata examinatione facta; non autem ex susurris vel maledictis orta in eum suspicione: Sin autem non fuerit inventus crimini obnoxius, maneat in Clero. Neque enim vanis calumniis animum adhibere oportet.

ΒΑΛΣ. Ἰακώβ τις ἀναγνώστης ἐλέγετο εἶναι, καὶ ἐπὶ πορνείᾳ διαβληθῆναι, καὶ ἐκβληθῆναι τοῦ κλήρου, εἶτα εἰς μείζονα χειροτονηθῆναι βαθμόν. γράφει οὖν ὁ Θεόφιλος, ὅτι ἐξετάσεως ἀκριβοῦς γενομένης ἐὰν εὑρεθῇ ἡμαρτηκὼς, ἐκβληθήτω τοῦ κλήρου.

Bals. Jacob quidam Lector fuisse dicebatur, & Clero esse ejectus, & deinde ad majorem gradum fuisse ordinatus. Scribit ergo Theoph. quod diligenti examinatione facta, si eum peccâsse compertum fuerit, Clero ejiciatur.

Non enim oportet ex susurris seu clandestinis sermonibus, vel maledictis seu apertis conviciis orta suspicione, condemnari aliquem. Quòd si cautà examinata insons compertus fuerit, maneat in Clero.

Canon VI.

De iis qui ordinandi sunt hæc erit forma, ut quicquid est sacerdotalis ordinis consentiat & eligat, & tunc Episcopus examinet, vel eis etiam assentiente sacerdotali ordine in media Ecclesia ordinet, præsente populo, & Episcopo alloquente, an etiam possit ei populus ferre testimonium. Ordinatio autem non fiat clanculum. Ecclesia enim pacem habente decet præsentibus sanctis ordinationes fieri in Ecclesiis. In regione autem si qui sint, qui communicantium animis communicaverint, non aliter ordinentur, quàm iis, qui sunt verè orthodoxi Clerici, examinantibus, præsente rursus Episcopo, & præsentem populum alloquente, ne intercedat aliqua circumventio.

Bals. De iis qui in Clero ordinandi sunt dat typum; & dicit, quòd oportet eum qui est ordinandus à toto ordine sacerdotali eligi, hoc est, unanimi consensu approbari & præferri; & cum ejusmodi delectus de eo factus fuerit, tunc ipsum ab Episcopo examinari, & quando illi quoque homo visus fuerit aptus ut ordinetur, tunc eum ordinari consensu sacerdotalis ordinis, præsente etiam populo. Cur autem dixit, eum ordinandum consensu sacerdotalis ordinis? Nam cum à sacerdotali ordine electus est, ad ordinationem consensus non videtur esse necessarius. Sed est verisimile posse post electionem aliquid temporis præteriisse, & eos interim qui ordinandum præjudicant resciviſſe aliquid, quod ejus ordinationem prohibeat: Et ideo dicit ipsos consentire, & dum ordinatur populum quoque ab Episcopo interrogari, an dignus sit, cui testimonium ferant ad ordinationem. Dissuadet autem, ne fiant ordinationes clandestinæ. Cum enim, inquit, pax est in Ecclesia; scilicet cum nunc non est divisus populus cessantibus hæresibus, sed sunt omnes orthodoxæ partis; omnes unius erunt sententiæ, & oportet in præsentia sanctorum seu fidelium ordinationes fieri in ecclesia. Sanctos autem fideles appellavit, ex sancto hoc Paulo assumens. Ille enim sic fideles in suis epistolis appellat. Hæc itaque de iis, qui in urbibus habitant, videtur dicere. De iis autem, qui sunt in regione, seu in vicis, dicit, quòd quoniam multi etiam inviti communicabant hæreticis; eorum autem multi fidelium animis communicabant sive conveniebant & assentiebantur: Si quis eorum sit ordinandus in Clerum, eum non aliàs ordinandum, quàm cum approbatione Clericorum, quos constat esse orthodoxos, præsente etiam Episcopo, & alloquente populum, ut superiùs dictum est. Hæc autem dicit fieri, ne intercedat aliqua circumventio, seu fraus & abreptio, & ordinetur aliquis qui non rectè sentit de fide.

Canon VII.

Quæ in sacrificii rationem offeruntur, post ea quæ in mysteriorum usum consumuntur, Clerici dividant, & nec Catechumenus ex iis comedat vel bibat; sed solum Clerici & qui cum eis sunt fideles fratres.

Bals. Si qua eorum, quæ à fidelibus ad sacrificium offeruntur, superabundant, post ea quæ in Divina Mysteria consumuntur, Clericis, inquit, oportet ea dividere; ut ab ipsis comedantur ac bibantur, & etiam à fidelibus Laicis: Catechumenis autem nihil ab eis de-

A ὑποψίαν γὰρ ἐκ ψιθυρισμῶν ἤτοι καταλαλιᾶς λαθραίας, ἢ κακολογιῶν ἤτοι λοιδοριῶν φανερῶν ὑποψίας γινομένας κατακρίνεσθαί τινα. εἰ δὲ τις ὑποθέσεως ἐξεταζομένης ἀνεύθυνος εὑρεθείη, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ.

ΚΑΝΩΝ ϛʹ.

Περὶ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι οὗτος ἔστω ὁ τύπος, ὥστε πᾶν τὸ ἱερατεῖον συμφωνεῖν καὶ αἱρεῖσθαι, καὶ τότε τὸν ἐπίσκοπον δοκιμάζειν, ἢ καὶ συναινοῦντος αὐτοῦ τοῦ ἱερατείου χειροτονεῖν ἐν μέσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, παρόντος τοῦ λαοῦ, καὶ προσφωνοῦντος τοῦ ἐπισκόπου, εἰ καὶ ὁ λαὸς δύναται αὐτῷ B μαρτυρεῖν. χειροτονία δὲ λαθραίως μὴ γινέσθω. τῆς γὰρ ἐκκλησίας εἰρήνην ἐχούσης πρέπει παρόντων τῶν ἁγίων τὰς χειροτονίας ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας γίνεσθαι. ἐν δὲ τῇ ἐνορίᾳ, εἰ ὦσι κοινωνήσαντες εἰσί τινες τῶν τῆς κοινωνησάντων γνώμαις, μὴ ἄλλως χειροτονείσθωσαν, ἀλλὰ τῶν ἀληθινῶν ὀρθοδόξων κληρικῶν δοκιμαζόντων, παρόντος πάλιν τοῦ ἐπισκόπου καὶ προσφωνοῦντος παρόντι τῷ λαῷ, ἵνα μὴ μέσον παρεισδρομή τις γένηται.

ΒΑΛΣ. Περὶ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι ἐν κλήρῳ δίδωσι τύπον· καί φησιν, ὅτι δεῖ τὸν μέλλοντα χειροτονεῖσθαι C παρὰ παντὸς ἱερατείου αἱρεῖσθαι, ἀντὶ τοῦ προκρίνεσθαι συμφώνως. οὕτω δὲ προκριθέντα, τότε δοκιμάζεσθαι αὐτὸν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ὅτε κἀκείνῳ δόξει ὁ ἄνθρωπος ἐπιτήδειος εἰς χειροτονίαν, τότε χειροτονεῖσθαι συναινέσει τοῦ ἱερατείου, παρόντος καὶ τοῦ λαοῦ. διατί δὲ εἶπε χειροτονεῖν αὐτὸν συναινέσει τοῦ ἱερατείου; ἐπεὶ γὰρ ἐξελέγη παρὰ τοῦ ἱερατείου, ἡ ἐπὶ χειροτονίᾳ συναίνεσις δοκεῖ μὴ ἀναγκαία εἶναι. ἀλλ' εἰκὸς καιρόν τινα μετὰ τὴν ἐκλογὴν παρελθεῖν, καὶ ἐν τῷ μέσῳ γνῶναι τι τοὺς προκρίνοντας τὸν μέλλοντα χειροτονηθῆναι κωλῦον αὐτῷ τὴν χειροτονίαν. διὰ τοῦτο καὶ συναινεῖν αὐτοὺς χειροτονουμένου αὐτοῦ εἶπε, καὶ τὸν ἐπί- D σκοπον καὶ τότε προσφωνεῖν τῷ λαῷ, ἐρωτῶντα εἰ μαρτυρεῖ αὐτὸν πρὸς χειροτονίαν ἄξιον. λαθραίας δὲ χειροτονίας γίνεσθαι ἀπαγορεύει. ἐπεὶ γάρ, φησιν, εἰρήνη ἐστὶ περὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἤγουν ἐπεὶ νῦν οὐ μεμέρισται ὁ λαὸς παυθεισῶν τῶν αἱρέσεων, ἀλλὰ πάντες τῆς ὀρθοδόξου μοίρας εἰσί, πάντες μιᾶς ἔσονται γνώμης, καὶ δεῖ παρουσίᾳ τῶν ἁγίων ἤτοι τῶν πιστῶν τὰς χειροτονίας γίνεσθαι ἐπ' ἐκκλησίας. ἁγίους δὲ τοὺς πιστοὺς ἐκάλεσεν, ἐκ τοῦ θεσπεσίου Παύλου τοῦτο παραλαβών. οὕτω γὰρ κἀκεῖνος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ τοὺς πιστοὺς ὀνομάζει. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν ἐν πόλεσιν ὄντων ἔοικε λέγειν. περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ ἐνορίᾳ, ἤτοι τῶν ἐν τῇ χώρᾳ, E φησίν, ὅτι ἐπεὶ πολλοὶ τοῖς αἱρετικοῖς ἐκοινώνουν καὶ ἄκοντες. τῶν τοιούτων δὲ πολλοὶ τῶν πιστῶν ἐκοινώνουν ταῖς γνώμαις, ἤγουν συγκατέβαινον καὶ συνῄνουν· εἰ ἐκ τούτων μέλλει τις χειροτονεῖσθαι εἰς τὸν κλῆρον, μὴ ἄλλως χειροτονεῖσθαι, εἰ μὴ μετὰ δοκιμασίας τῶν ὁμολογουμένως ὀρθοδόξων κληρικῶν, παρόντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ προσφωνοῦντος τῷ λαῷ, ὡς ἄνωθεν εἴρηται. ταῦτα δὲ λέγει γίνεσθαι, ἵνα μὴ μέσον γένηται τις παρεισδρομή, ἤγουν ἀπάτη καὶ συναρπαγή, καὶ χειροτονηθῇ τις μὴ ὑγιῶς ἔχων περὶ τὴν πίστιν.

ΚΑΝΩΝ ζʹ.

F Τὰ προσφερόμενα εἰς λόγον θυσίας, μετὰ τὰ ἀναλισκόμενα εἰς τὴν τῶν μυστηρίων χρείαν, οἱ κληρικοὶ διανεμέσθωσαν, καὶ μήτε κατηχούμενος ἐκ τούτων ἐσθιέτω ἢ πινέτω, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πιστοὶ ἀδελφοί.

ΒΑΛΣ. Εἴ τινα περιττεύσει τῶν εἰς θυσίαν προσαγομένων παρὰ τῶν πιστῶν, μετὰ τὰ δαπανώμενα εἰς τὰ θεῖα μυστήρια, τοῖς κληρικοῖς δεῖν ταῦτα, φησί, διανέμεσθαι, ὥστε παρ' αὐτοῖς ἐσθίεσθαι καὶ πίνεσθαι, καὶ παρὰ τῶν πιστῶν λαϊκῶν· τοῖς δὲ κατηχουμένοις μηδὲν ἐξ αὐτῶν δίδο-

σθαι.

ϑαι. ἐπεὶ γὰρ προσηνέχθησαν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἐξ αὐτῶν μερίδες ἐλήφθησαν εἰς τὰ θεῖα δῶρα, κἀκεῖνα ἡγιάσθησαν, τοῖς ἐκ τούτων τοῖς ἀτελεστέροις διδόντων δοκοῦσιν ὑβρίζεσθαι· τὰ δὲ εἰς θυσίαν προσαγόμενα, ἄρτος καὶ οἶνός εἰσιν. ἕτερον γάρ τι προσάγεσθαι εἰς θυσιαστήριον οὐκ ἐφεῖται. ἀνάγνωθι τὸν γ΄. ἀποστολικὸν κανόνα, καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου τῆς λεγομένης ς΄. κανόνα κη΄.

A tur. Quia enim altari oblata sunt, & ad Divina dona ex illis partes quædam sumptæ atque sanctificata fuere; quomodo iis qui sunt imperfectiores dabuntur contumenda? Quæ autem ad sacrificium offeruntur, sunt panis & vinum: nihil enim aliud ad altare offerri permittitur. Lege iii. canon. Apost. & synod. in Trullo, quæ dicitur sexta, canon. xxviii.

ΚΑΝΩΝ η΄.

Ἐπειδὴ Ἱέραξ τινά φησιν, ὡς αἰτίαν ἐπὶ πορνείᾳ λαβόμενον, οὐκ ὀφείλειν εἶναι ἐν τῷ κλήρῳ, ὁ δὲ ἐπίσκοπος Ἀπολλῶν διϊσχυρίσατο μηκέτι τοιαῦτα, μηδένα κατήγορον ἐν μέσῳ ἐληλυθέναι κατ᾽ αὐτοῦ, ἐξεταζέσθω καὶ οὗτος· καὶ εἰ μὲν κατήγορός τις ἀναφύεται πιστὸς ἄξιος, καὶ τὸ ἔγκλημα ἀποδείκνυται φερομένων ἀξιοπίστων μαρτύρων, τῆς ἐκκλησίας ἐκβαλλέσθω· εἰ δὲ τοῦ κλήρου ἄξιός ἐστι, καὶ ἐπὶ σωφροσύνῃ μαρτυρεῖται, μενέτω ἐν τούτῳ.

B *Quoniam Hierax dicit quendam non debere esse in Clero, ut qui sit fornicationis damnatus; Apollo autem Episcopus tunc affirmavit nullum accusatorem adversus eum in medium processisse: hic quoque examinetur: & si aliquis quidem accusator fide dignus exoritur, & crimen probatur productis fide dignis testibus, Ecclesia ejiciatur: sin autem dignus est Clero, & de ejus continentia testimonium feratur, in eo maneat.*

ΒΑΛΣ. Ἐχειροτονήθη τις κληρικός, εἶτα διεβλήθη εἰς πορνείας. ἔλεγεν οὖν Ἱέραξ τις, μὴ δεῖν αὐτὸν ἐν κλήρῳ εἶναι· ὁ δὲ χειροτονήσας αὐτὸν διϊσχυρίζετο, ἤτοι ἐνίστατο, μὴ κατηγορηθῆναι αὐτὸν παρά τινος. φησὶν οὖν ὁ Θεόφιλος, ὅτι ἐξεταζέσθω ὁ ἄνθρωπος, καὶ εἰ μὲν εὑρίσκεταί τις κατήγορος πιστὸς ἄξιος ἤγουν δεκτὸς εἰς κατηγορίαν (οὐ γὰρ παντὶ ἐφεῖται κατηγορεῖν ἱερωμένων, κατὰ τὸν ς΄. κανόνα τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ τὸν κανόνα κα΄. τῆς δ΄. οἰκουμενικῆς συνόδου) ἐκβληθήτω τῆς ἐκκλησίας μετὰ ἀπόδειξιν· εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἀποδείκνυται, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ.

Bals. Quidam ordinatus est clericus, deinde, tanquam qui fornicatus esset, accusatus est. Dicebat ergo quidam Hierax, non oportere eum in Clero esse: is autem, qui eum ordinaverat, affirmabat, seu instabat, eum C non esse ab aliquo accusatum. Dicit ergo Theophilus; Homo examinetur, & si invenitur quidem aliquis accusator fide dignus, seu qui sit ad accusandum admittendus (non enim cuivis permittitur accusare eos qui sunt in sacris, ut vult vi. can. ii. Syn. Oecumenicæ, & xxi. iiii. universalis Syn.) Ecclesia ejiciatur post probationem: Sin autem nihil tale probetur, maneat in Clero.

ΚΑΝΩΝ θ΄.

Ὥστε γνώμῃ παντὸς ἱερατικοῦ οἰκονόμον ἀποδειχθῆναι ἑτέρου, ἐφ᾽ ᾧ συνηδέσθη καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἀπολλῶν, ὥστε τὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς δέον ἀναλίσκεσθαι.

Canon IX.

Ut totius sacerdotalis ordinis sententia alius renuncietur Oeconomus, in quo Apollo quoque Episcopus consensit, D *ut bona Ecclesiæ in ea quæ oportet impendantur.*

ΒΑΛΣ. Ὁ αὐτὸς γνώμην ἐξεῖπε παντὸς τοῦ ἱερατικοῦ τὸν οἰκονόμον τῆς ἐπισκοπῆς γίνεσθαι, εἰ καὶ ὁ ἐπίσκοπος συγκατατίθεται τῇ κρίσει τοῦ κλήρου. γίνεσθαι δὲ οἰκονόμον, ἵνα τὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς δέον δαπανῶνται φροντίδι ἐκείνου. τὴν δὲ εἰς δέον δαπάνην, τὸ ἑξῆς δηλοῖ κεφάλαιον. ἥτις ἐστί, τὰ εἰς χήρας καὶ ξένους καὶ πένητας ἀναλώματα. ἰδιοποιεῖσθαι γὰρ τὰ τῆς ἐκκλησίας τινὶ οὐκ ἐφεῖται, ὅτι ἀφιλάργυρον δεῖ εἶναι τὸν λειτουργὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ οὔτε εἰς οἰκείαν χρῆσιν τοῖς τῆς ἐπισκοπῆς πράγμασι κεχρῆσθαι τῷ ἐπισκόπῳ συγκεχώρηται, εἰ μὴ εἰς τὰ πάνυ ἀναγκαῖα, καὶ τότε ὅτε οἴκοθεν οὐκ εὐπορεῖ τούτων ὁ ἐπίσκοπος, κατὰ τὸν μα΄. κανόνα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. ζητεῖ τὰ ἐν ἐκείνῳ γεγραμμένα, καὶ τὸν κδ΄. κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου.

Bals. Idem tulit sententiam, totius sacerdotalis ordinis judicio fieri debere Episcopatûs Oeconomum, si etiam Episcopus assentiatur Cleri judicio. Fieri autem Oeconomum, ut bona ecclesiæ illius cura in ea quæ oportet impendantur. Quid sit autem in ea quæ oportet impendere sequens docet caput, quod est impendere in viduas, hospites & pauperes. Nemini enim permittitur bona Ecclesiæ in proprios usus transferre, quippe quod oportet Dei ministrum esse ab avaritia alienum: & nec ad usum proprium uti rebus Episcopatûs Episcopo conceditur; nisi ad ea quæ sunt omnino necessaria, & tunc E demum quando ei domi desunt facultates; secundum xli. can. sanctorum Apostolorum. Quære quæ in eo scripta sunt, & xxiiii. can. Syn. Antiochenæ.

ΚΑΝΩΝ ι΄.

Χῆραι καὶ οἱ πένητες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες ξένοι πάσης ἀναπαύσεως ἀπολαυέτωσαν, καὶ μήτις τὰ τῆς ἐκκλησίας ἰδιοποιείσθω.

Canon X.

Viduæ & pauperes & peregrinantes hospites omni quiete fruantur, & nemo ea, quæ sunt Ecclesiæ, ut sua usurpet.

F

A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΗΝΑ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

ΝΟΜΙΜΟΝ πρᾶγμα πεποιήκασιν οἱ πρεσβύτεροι ἐν Γεμίνῳ τῇ κώμῃ, εἰ ἀληθεύει ἡ κομίζουσα τὸ γράμμα Εὐςαθίου. φάσκει γὰρ, ὅτι Κυράδιον ἀδικοῦσαν καὶ μὴ βουλομένην ἀναστεῖλαι τὴν ἀδικίαν, ἐχώρισαν τῆς συνάξεως. ἐπειδὴ τοίνυν εὗρον, ὡς τὸ ἑαυτῆς κακὸν θεραπεύουσα βούλεται συναχθῆναι, θέλησον παρασκευάσαι αὐτὴν ἀποθέσθαι πρῶτον τὴν ἀδικίαν, καὶ πεῖσαι μετανοῆσαι, ἵν' οὕτως εἰ συνίδῃς ὅτι νόμῳ Θεοῦ προσέρχεται τῆς συνάξεως ὀρεγομένη, ἐπιτρέψῃς αὐτὴν μετὰ τῶν λαῶν συνάγεσθαι. B

EJUSDEM MENÆ EPISCOPO.

REM *justam fecerunt Presbyteri in Gemino pago, si verum dicit, quæ defert literas Eustathii. Dicit enim, quod Cyradium facientem injuriam, nec ab eo desistere volentem, à communione separaverunt. Quia ergo inveni, quod suo male curam adhibens vult communicare; fac ea ità se comparet, ut injuriam primum deponat, & pœnitentiam agere in animum inducat, ut si sic intellexeris, quod accedit, communionem desiderans, permittas ei ut cum populis communicet.*

ΒΑΛΣ. Γυναῖκά τινα Κυράδιον λεγομένην καὶ ἀδικοῦσαν οἱ ἐν Γεμίνῳ πρεσβύτεροι ἀφώρισαν τῆς ἐκκλησίας, μὴ ἀπεχομένην τῆς ἀδικίας. ἡ δὲ, διὰ τὸν ἀφορισμὸν, ὑπισχνεῖτο θεραπεῦσαι τὴν ἀδικίαν, καὶ ἤθελε δεχθῆναι. γράφει οὖν ὁ Θεόφιλος πρὸς τὸν τῆς χώρας ἐπίσκοπον, ὅτι παρασκεύασον αὐτὴν ἀποθέσθαι πρῶτον τὴν ἀδικίαν, ἤγουν ἀποδοῦναι ἃ ἀδίκως ἐκτήσατο, καὶ μετανοῆσαι, ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ τῆς ἀδικίας μεταμεληθῆναι, καὶ δεηθῆναι τοῦ Θεοῦ ἀφεθῆναι αὐτῇ τὸ ἁμάρτημα. καὶ ταῦτα ποιησάσης αὐτῆς, εἰ συνίδῃς, τουτέστι, γνῷς ὅτι νόμῳ Θεοῦ προσέρχεται, ἤγουν συνειδήσει ἀγαθῇ μὴ ἀνεχομένη κεχωρίσθαι τῆς τῶν πιστῶν συνάξεως, διὰ τὸν Θεὸν καὶ μὴ δι' αἰσχύνην ἀνθρώπων, τότε ἐπίτρεψον αὐτῇ τὴν μετὰ τῶν πιστῶν λαῶν σύναξιν καὶ σύστασιν ἐν τοῖς ὕμνοις. C

BALS. Mulierem quandam, quæ Cyradium appellabatur, & injuriam ante faciebat, qui erant in Gemino Presbyteri ab Ecclesia separaverant, cum ab injuria non abstineret. Illa vero propter segregationem pollicebatur se injuriæ remedium allaturam, & ad communionem admitti volebat. Scribit ergo Theophilus ad Episcopum regionis: Fac ut ea primum deponat injuriam, hoc est, reddat ea quæ injustè acquisivit, & pœnitentiam agat, id est, se injuriam fecisse ægre ferat, & Deum oret ut sibi peccata condonentur. Et cum hæc fecerit, si intellexeris, hoc est, si cognoveris, quòd lege Dei accedit, seu bona conscientia, quæ non fert se à fidelium communione esse separatam, propter Deum, & non propter hominum pudorem; tunc ei permittes cum fidelibus populis communicare & in hymnis consistere.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐπιστολὴ κανονικὴ ἐν τοῖς Ὕμνοις. D

ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΠΡΟΣ ΔΟΜΝΟΝ.

ΕΚαστα τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, ὅταν εὐθὺ φέρηται κανονικῆς εὐταξίας, οὐδένα μὲν ἡμῖν ἐντίκτει θόρυβον, ἀπαλλάττει δὲ καὶ τῆς παρά τινων δυσφημίας, μᾶλλον δὲ καὶ τὰς παρὰ τῶν εὖ φρονούντων εὐφημίας ἡμῖν προξενεῖ. τίς γὰρ ἂν οὐκ ἂν ἀποδέξαιτο ψῆφον ἀπροσκλινῆ εἴπερ ἂν γίνοιτο παρά τινων; ἢ πῶς τὸ κρίνειν ὀρθῶς καὶ ἐννόμως οὐκ ἀνεπίληπτον ἔσται, μᾶλλον δὲ παντὸς ἐπαίνου μεστόν; καὶ ταῦτα γράφω νυνὶ, τῆς σῆς θεοσεβείας ἐν τοῖς ἑαυτῆς γράμμασι, τοῖς σταλεῖσι πρός ἐμέ τε καὶ τὸν ὁσιώτατον καὶ θεοσεβέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συνεπίσκοπον Πρόκλον, ἐπίσκοπον μὲν ὀνομαζούσης τὸν εὐλαβέστατον καὶ θεοφιλέστατον Πέτρον· αὐτοῦ δὲ κλαίοντος, καὶ τῆς ἐγχειρισθείσης αὐτῷ ἐκκλησίας παραλόγως κεκινῆσθαι λέγοντος. ἦν δ' ἀκόλουθον, ἢ τὸ τῆς ἱερωσύνης ὄνομα μετὰ τοῦ πράγματος ἔχειν αὐτὸν, ἤγουν εἴπερ μὴ ἦν ἄξιος τοῦ προεστάναι θείου θυσιαστηρίου, μηδ' αὐτῇ τιμᾶσθαι τῇ κλήσει τῆς ἐπισκοπῆς. ἀλλ' ἴσως δόξειεν ἂν τῇ σῇ θεοφιλίᾳ σκληρός εἶναί τις καὶ ἀφιλάλληλος ὁ παρ' ἐμοῦ λόγος. ἔχει δὲ οὐχ οὕτως κατὰ τὸ ἀληθές. F ἐλεῆσαι γάρ τάχα που νομιζόμεθα τὸν πρεσβύτην, μόνην αὐτῷ τὴν κλῆσιν ἀφέντες. μακρῷ δὲ ἦν ἄμεινον ἐννοῆσαι καὶ τὸ ἕτερον. φάσκει γὰρ δυνήσεσθαι μὲν συστῆναι τῇ οἰκείᾳ ὑπολήψει· οὐ λαβεῖν δὲ καιρὸν ἀπολογίας, οὔτε μὴν ἀκρόασιν αὐτῷ προτεθῆναι κανονικήν. εἰ δ' ἐγεγόνει τι τοιοῦτον, αὐτὴ τῶν ὑπομνημάτων ἡ σύστασις διήλεγξεν ἂν αὐτὸν, ἢ ἁλόντα τοῖς αἰτιάμασιν, ἢ ἔνοχον ἀποπεφασμένον καὶ οὐδὲν ἔχοντα λοιπὸν εἰπεῖν ὡς ἠδικημένον, ἢ γοῦν ἐλεύθερον ἀποφήνασα, πάλιν ἐδίδου

BEATI NOSTRI PATRIS CYRILLI Archiepiscopi Alexandrini Epistola Canonica in Hymnis.

CYRILLUS AD DOMNUM.

UNaquaque res nostra, quando ordine canonico rectè procedit, nullum quidem in nobis tumultum ingenerat; sed & à nonnullorum maledicentia liberat, vel potius eorum qui sapiunt bona verba laudésque nobis conciliat. Quis enim non admittat sententiam nec huc nec illuc inclinantem, si ab aliquibus proferatur? Vel quomodo non sit ab omni reprehensione alienum, vel potius magnopere laudandum, si rectè & justè judicetur? Et hæc quidem nunc scribo, cum tua Pietas in suis literis, ad me & ad sanctissimum religiosissimumque fratrem nostrum & Coepiscopum Proclum missis, Episcopum quidem nominet imprimis pium ac religiosum Petrum: ipse vero defleat, & se possessa sibi Ecclesia præter rationem ejectum esse dicat. Erat autem consentaneum, ut vel sacerdotii nomen cum re haberet, vel si non erat dignus ut Altari præesset, nec ipsa quidem Episcopi appellatione dignus haberetur. Sed id fortasse, quod dico, durum esse, & à mutua commiseratione disjunctum tuæ pietati videatur. Res autem revera non ita se habet. Nos enim senis utique nos misereri putamus, si solum ei nomen reliquerimus. Sed multo melius erat aliud quoque considerare. Dicit enim se suam quidem posse causam probare; sed defensionis tempus sibi non esse datum, nec auditionem canonicam sibi fuisse propositam. Sin autem tale quid factum esset, ipsa actorum productio eum propter sua crimina condemnatum vel obnoxium, nec esse quod se injuria affectum esse diceret; vel eum absolutum pronuncians, rursus concederet,

ut

ut praeesset Ecclesiae, eáque illius manui potestatique A *subesset. Cum autem nihil factum sit ejusmodi, de re quidem alta voce queritur, & intolerabilem injuriam se dicit accepisse & inique ejectum esse, adjiciens, omnes quoque quas habebat res esse sibi sublatas. Tua itaque pietas sciens, & quod Divinis canonibus videtur, & quod Ecclesiae convenit, iisque qui sunt in sacro ministerio initiati, & nostrarum praeterea literarum aliquam rationem ducens; reprimat senis lachrymas. Et si velit quidem cum iis judicio contendere, qui crimina in eum intendunt, pro tuae pietatis consuetudine litiget; una adsistentibus scilicet qui* B *tibi subjecti sunt Episcopis: praeterquam si non aliquos recusat ut suspectos. Nullum enim religiosissimorum Episcoporum in fratrem inimico esse animo credimus. Ne autem hic praetextus futurum de eo judicium dissolvat, ut non jure factum esse videatur, non grave est à consessu abesse eos qui suspecti sunt.*

BALS. Procemium Epistolae hunc habet sensum. Dicit sanctus; Res nostrae, scilicet Ecclesiasticae, vel simpliciter humanae, quando canonica rectitudine procedunt, nec nobis tumultum ingenerant, nec aliquorum C maledicta, sed laudes nobis potius conciliant. Judicium enim, quod nec huc nec illuc inclinat nec propendet, sed est rectissimum, est ab omnibus suscipiendum; & non solum non est à vituperatione & accusatione alienum, reprehensione indignum, rectè judicare; sed etiam laudandum. Hoc usus procemio dicit; Haec scribo, quia tu ad nos misisti, religiosissimum Presbyterum Episcopum nominans: cum ipse interim defleat, & dicat se à possessa sibi Ecclesia ejectum esse, seu à sibi dato Episcopatu expulsum. Erat autem consentaneum, ut vel nomen haberet Episcopi, & rem, seu Episcopatum & Episcopi munus: vel si non erat dignus qui altari D praeesset, nec Episcopus quidem diceretur. Sed fortasse id, quod dictum est, tibi videatur durum, & ego quoque, qui id dico, immisericors: sed non ita est. Nos enim senis utique nos misereri putamus. Orationem autem pluraliter enunciat, tanquam de se ipso quoque dicens quae dicit, ut sic minus esset molesta oratio, & non ad ejus solius insectationem facta esse videretur. Et nobis ipsius veluti miserantibus, inquit, sola ipsi Episcopi appellatio relicta est. Multo autem erat melius aliud quoque considerare. Quale illud? Non fuisse ei datum tempus defensionis, nec fuisse propositam defensionem canonicam, seu synodale judicium. Dicit enim se E posse causam suam probare, id est, se innocentem ostendere. Sin autem haec facta essent, ipsa acta, quae in examinatione facta sunt, ipsum vel esse evictum & criminibus obnoxium, nec posse se injuria affectum esse dicere ostenderent; vel si innocens apparuisset, ei concessum esset, ut rursus praeesset Ecclesiae. Quia autem nihil tale factum est, se injuria affectum esse vociferatur, & praeter leges ejectum, dicens quascunque etiam habebat pecunias ablatas. Tu ergo, scribit sanctus ad Domnum, qui scis & divinos canones, & quod convenit Ecclesiae, & Dei ministris, nempe justè agere, nostrarum etiam litera- F rum rationem ducens, reprime senis lachrymas; & si velit cum suis accusatoribus judicio contendere, apud te & qui tibi subsunt Episcopos litiget: Sin autem Episcoporum aliquos suspectos habeat, ut non bene in ipsum affectos, & eos recuset; illi in judicio non adsint. Nos enim, inquit, nullum Episcopum inimicitias habere adversus fratrem credimus, nec propterea vetamus ne illi nobiscum unà judicent: sed ne hoc sit occasio, quominus ipse in judicio causam non agat, illi à consessu recedant.

τὸ προεστάναι τῆς ἐκκλησίας, ἢ καὶ ὑπὸ χεῖρα γίνεσθαι αὐτοῦ. οὐδενὸς δὲ πεπραγμένου τοιούτου, καταβοᾷ τοῦ πράγματος, καὶ ἀδικίαν ἀφόρητον ὑποστῆναί φησι, καὶ ἀθέσμως ἐκβεβλῆσθαι, προστιθεὶς ὅτι καὶ ἡρπάγη πάντα τὰ προσόντα αὐτῷ πράγματα. ἡ σὴ τοιγαροῦν ὁσιότης ἐννοοῦσα, καὶ τὸ τοῖς θείοις κανόσι δοκοῦν καὶ τὸ πρέπον τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς τεταγμένοις εἰς ἱερὰν λειτουργίαν· ἔτι τε πρὸς τούτοις καὶ τὰ παρ' ἡμῶν δυσωπηθεῖσα γράμματα, στησάτω τοῦ πρεσβύτου τὸ δάκρυον. καὶ εἰ μὲν ἐθέλοι δικάσασθαι πρὸς τοὺς ἐπάγοντας αὐτῷ τὰς αἰτίας, δικαζέσθω κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπὶ τῆς σῆς θεοσεβείας· συμπαρόντων δηλονότι τῶν ὑπὸ τὴν αὐτῆς χεῖρα θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων· ἐκτὸς εἰ μὴ παραιτοῖτο τινὰς ὡς ὑπόπτους. οὐδένα μὲν γὰρ τῶν θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων ἔχθραν φρονεῖν ἀδελφῷ πιστευόμεθα. ἵνα δὲ μὴ πρόφασις αὕτη γίνηται τὴν ἐσομένην ἐπ' αὐτῷ κρίσιν παραλύουσα, περὶ τὸ μὴ ἐν δίκῃ πεποιῆσθαι δοκεῖν, οὐδέν ἐστι τὸ λυποῦν ἀπεῖναι τοῦ συνεδρίου τῶν ἐν ὑποψίᾳ τινάς.

ΒΑΛΣ. Τὸ προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς τοιαύτης ἐστὶν ἐννοίας. φησὶν ὁ ἅγιος, ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα, τὰ ἐκκλησιαστικὰ δηλονότι, ἢ ἁπλῶς τὰ ἀνθρώπινα, ὅταν κατ' εὐθύτητα κανονικὴν διεξάγωνται, οὔτε θόρυβον ἡμῖν ἐπάγουσιν, οὔτε δυσφημίαν παρά τινων· ἀλλὰ μᾶλλον ἐπαίνους ἡμῖν προξενοῦσιν. ἡ γὰρ ἀπαρέγκλιτος κρίσις ἢ ἀρρεπής, ἡ εὐθυτάτη, πᾶσίν ἐστιν ἀποδεκτέα. καὶ οὐ μόνον ἀνεπίληπτόν ἐστιν, ἤγουν ἀκατηγόρητον, οὐκ ἐπιπλήξεως ἄξιον, τὸ κρίνειν ὀρθῶς, ἀλλὰ καὶ ἐπαινούμενον. οὕτω δὲ προοιμιασάμενος φησίν, ὅτι ταῦτα γράφω, ὅτι σὺ ἐπέστειλας ἡμῖν τὸν εὐλαβέστατον πρεσβύτερον ἐπίσκοπον ὀνομάσας· καὶ ταῦτα αὐτοῦ κλαίοντος, καὶ λέγοντος κεκινῆσθαι τῆς νεμηθείσης αὐτῷ ἐκκλησίας, ἤγουν ἐκβεβλῆσθαι τῆς δοθείσης αὐτῷ ἐπισκοπῆς. ἦν δὲ ἀκόλουθον, ἢ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου ἔχειν αὐτὸν καὶ τὸ πρᾶγμα, ἤγουν τὴν ἐπισκοπὴν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐπισκόπου· ἢ εἰ μὴ ἦν ἄξιος παρίστασθαι θυσιαστηρίῳ, μηδὲ ἐπίσκοπον λέγεσθαι. ἀλλ' ἴσως τοῦτο τὸ λεγόμενον ἐν σοὶ δόξῃ σκληρόν, κἀγὼ ὁ λέγων αὐτὸ ἀφιλάνθρωπος· οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο. ἐλεῆσαι γὰρ τάχα που νομίζομεν τὸν πρεσβύτην. εἰσάγει δὲ ἐνταῦθα τὸν λόγον πληθυντικῶς, ὥσπερ καὶ περὶ αὐτοῦ λέγων ἃ λέγει, ἵνα ἀνεπαχθέστερος οὕτως ὁ λόγος, καὶ μὴ εἰς καταδρομὴν μόνου ἐκείνου δοκῇ γίνεσθαι. καὶ ὡς ἐλεούντων ἡμῶν αὐτόν, φησί, μόνη αὐτῷ καταλείφθη ἡ κλῆσις τοῦ ἐπισκόπου. πολλῷ δὲ ἦν κρεῖσσον ἐννοῆσαι καὶ τὸ ἕτερον. ποῖον τοῦτο; οὐ δεδώκασιν αὐτῷ καιρὸν ἀπολογίας, καὶ ἐξέτασιν προτεθείκασι κανονικήν, ἤγουν δικαστήριον συνοδικόν. λέγει γὰρ δύνασθαι συστῆναι τῇ οἰκείᾳ ὑπολήψει, ἀντὶ τοῦ ἀναίτιον ἑαυτὸν ἀποδεῖξαι. εἰ δὲ ἐγένετο ταῦτα, αὐτὰ τὰ ὑπομνήματα, τὰ ἐπὶ τῇ ἐξετάσει γενόμενα, ἤλεγξαν ἂν αὐτόν, ἢ κεκρατημένον, καὶ ἔνοχον τοῖς αἰτιάμασι, καὶ μὴ δυνάμενον λέγειν ὅτι ἠδίκηται, ἢ ἐὰν ἀναίτιος ἐφάνη, πάλιν ἐδίδοτο αὐτῷ ἡ προστασία τῆς ἐκκλησίας. ὅτι δὲ οὐκ ἐγένετο τοιοῦτόν τι, καταβοᾷ ὡς ἀδικηθεὶς καὶ παρανόμως ἐκβληθείς, λέγων ὅτι καὶ ἡρπάγησαν ὅσα εἶχε χρήματα. σὺ τοίνυν, τῷ Δόμνῳ γράφει ὁ ἅγιος, εἰδὼς καὶ τοὺς θείους κανόνας καὶ τὸ πρέπον τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς λειτουργοῖς τοῦ θεοῦ, ἤγουν τὸ δικαιοπραγεῖν, δυσωπηθεὶς δὲ καὶ τὴν ἡμετέραν γραφήν, στῆσον τοῦ πρεσβύτου τὸ δάκρυον, καὶ εἰ θέλει συνδικασθῆναι τοῖς κατηγόροις αὐτοῦ, δικαζέσθω παρά σοι καὶ τοῖς ὑπό σε ἐπισκόποις· εἰ δὲ τινας ὑπόπτους ἔχει τῶν ἐπισκόπων, ὡς μὴ καλῶς διακειμένους πρὸς αὐτόν, καὶ παραιτεῖται αὐτούς, ἐκεῖνοι μὴ παρίτωσαν εἰς τὸ δικαστήριον. ἡμεῖς μὲν γάρ, φησιν, οὐδένα τῶν ἐπισκόπων ἔχθραν ἔχειν πιστεύομεν κατὰ ἀδελφοῦ, οὐδὲ διὰ τοῦτο κωλύομεν αὐτοὺς συνδικάσαι ἡμῖν· ἵνα δὲ μὴ τοῦτο ἀφορμὴ γένηται τοῦ μὴ δικασθῆναι αὐτόν, ἐκεῖνοι ἀπίτωσαν τοῦ συνεδρίου.

Τὰ

A

Τὰ δὲ ἀδίκως ληφθέντα παρ' αὐτοῦ χρήματα, ἀναδοθῆναι δίκαιον κατὰ δύο τρόπους. πρῶτον μὲν, ὅτι οὐδὲ ἐχρῆν ὅλως γενέσθαι τι τοιοῦτον· καὶ ὅτι λυπεῖ σφόδρα καὶ εἰς ἐσχάτην ἀηδίαν καταφέρει τοὺς ἁπανταχόσε γῆς ὄντας θεοσεβεστάτους τὸ ἀπαιτεῖσθαι λόγους τῆς οἰκονομίας τῶν παρεμπιπτόντων αὐτοῖς ἀναλωμάτων, εἴτε ἐκ περιόδων ἐκκλησιαστικῶν, εἴτ', οὖν καὶ ἀπὸ τῆς τινῶν καρποφορίας. ἕκαστος γὰρ ἡμῶν τῶν ἰδίων καιρῶν δώσει λόγον τῷ πάντων κριτῇ. κειμήλια μὲν γὰρ καὶ κτήσεις ἀκινήτους ταῖς ἐκκλησίαις σώζεσθαι χρή· θαρρεῖσθαι δὲ τοῖς κατὰ καιρὸν τὴν θείαν διέπουσιν ἱερωσύνην τῶν παρεμπιπτόντων ἀναλωμάτων B τὴν οἰκονομίαν.

Pecunias autem quæ injuria ab eo capta sunt, duabus de causis ei reddi æquum est. Primum quidem, quod nec tale quid omnino fieri oportebat: & quod valdè malè habet magnaque tristitia afficit sanctissimos Episcopos, qui sunt ubique terrarum, quod sumptuum, qui illis eveniunt, dispensationis ratio ab eis exigatur, sive ex Ecclesiasticis redditibus, sive ex fructu aliunde percepto. Nam unusquisque nostrum suorum temporum rationem omnium judici reddet. Vasa preciosa & possessiones immobiles oportet servari Ecclesiis: Episcopis autem, qui tunc temporis divinum sacerdotium administrant, incidentium sumptuum dispensationem securè credi.

ΒΑΛΣ. Ἃ δὲ, φησὶν, ἀφῃρέθη πράγματα δίκαιόν ἐστιν ἀποδοθῆναι αὐτῷ κατὰ δύο τρόπους. ἕνα μὲν, ὅτι καὶ τὸ ὅλως γενέσθαι τὴν ἀφαίρεσιν αὐτῶν ἄδικόν ἐστιν· ἕτερον δὲ, ὅτι πάντας τοὺς ἐπισκόπους σφόδρα λυπεῖ, καὶ ἀηδίαις ἐμβάλλει, τὸ λογοπραγεῖσθαι αὐτοὺς ἐπὶ τῇ οἰκονομίᾳ τῶν παρεμπιπτόντων ἤτοι συμβαινόντων ἀναλωμάτων, ὅθεν ἂν τὰ χρήματα περιέλθωσιν, εἴτε ἐκ περιόδων ἐκκλησιαστικῶν, εἴτε καρποφορίας, ἤτοι προσαγωγῶν τινῶν. ἕκαστος γάρ, φησι, τῶν ἐπισκόπων ἡμῶν, τῷ Θεῷ δώσει λόγον περὶ τῆς C διοικήσεως τῶν πραγμάτων τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἰδίων καιρῶν, τουτέστιν ὑπὲρ τοῦ καιροῦ καθ' ὃν ἦν ἐπίσκοπος. τὰ μὲν γὰρ κειμήλια τῶν ἐκκλησιῶν ἤτοι τὰ ἱερὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἀναθήματα καὶ τὰς ἀκινήτους κτήσεις ἀνεκποιήτους ὀφείλουσιν εἶναι, καὶ φυλάττεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις· τὴν δὲ οἰκονομίαν τῶν ἐξόδων τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις θαρρεῖσθαι, ἀντὶ τοῦ μετὰ θάρσους ἐμπιστεύεσθαι, τοῖς κατὰ καιροὺς ἐπισκόποις.

Bals. Res autem, inquit, quæ ablatæ sunt, duabus ei de causis reddendæ sunt. Una quidem, quòd omnino iniquum est ullam earum factam ablationem: Altera verò, quod omnes Episcopos male habet, & molestia afficit, quòd ab eis ratio administrationis eorum sumptuum quæ incidunt sive obveniunt exigatur, undecunque pecuniæ obveniant, sive ex Ecclesiasticis redditibus, sive ex fructu alicunde percepto, quibusdam scilicet oblationibus. Nam unusquisque nostrorum, inquit, Episcoporum, rationem administrationis rerum suæ Ecclesiæ, pro suis temporibus hoc est, pro tempore quo fuit Episcopus, Deo reddet. Vasa enim preciosa Ecclesiarum, seu sacra, & reliqua Deo consecrata, & possessiones immobiles, non sunt alienabilia, & Ecclesiis servantur: Ecclesiasticorum autem redditimum administrationem securè credi audacterque committi debere illis, qui statis temporibus sunt Episcopi.

Τὸ δὲ τῆς παραιτήσεως λιβέλλους οὐ κατὰ προαίρεσιν οἰκείαν, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ φόβου καὶ τῆς τινῶν ἀπειλῆς ἐπιδεδωκέναι φησί. καὶ ἕτερον δὲ πρᾶγμά ἐστιν, οὔτε τοῖς τῆς ἐκκλησίας ἀρέσκον θεσμοῖς, τὸ λιβέλλους παραιτήσεων προσάγειν τινὰς τῶν ἱερουργῶν. εἰ γάρ εἰσιν ἄξιοι τοῦ λειτουργεῖν, ἔστωσαν ἐν τούτῳ· εἰ δ' ἀνάξιοι, μὴ ἀπὸ παραιτήσεως ἐξίτωσαν· καταγινωσκόμενοι δὲ μᾶλλον ἐπὶ πράγμασιν ὧν ἄν τις πολλὴν ποιήσαιτο τὴν καταβοήν, ὡς ἔξω τε ἐχόντων πάσης ἀκολουθίας. πρόσειπε τὴν παρὰ σοὶ ἀδελφότητα· σὲ ἡ σὺν ἡμῖν ἐν κυρίῳ προσαγορεύει. D

Renunciationis autem libellos non sua voluntate, sed veluti necessitate & metu & aliquorum minis se tradidisse dicit. Jam verò alia quoque res est, quæ Ecclesiasticæ consuetudini non placet, offerre sacerdotes aliquos renunciationis libellos. Si sint enim digni qui sacra mysteria obeant, in iis maneant: Sin autem indigni, nec per renunciationem exeant, sed rebus ipsis potius condemnati, de quibus multam quis exclamationem fecerit, ut quæ currant extra omnem consequentiam. Saluta fraternitatem, quæ apud te est: quæ est apud nos, te in Domino salutat.

ΒΑΛΣ. Καὶ παραίτησις ἐφέρετο τοῦ ἐπισκόπου, περὶ ἧς ἔγραψεν ὁ μέγας οὗτος πατήρ. λέγει οὖν καὶ περὶ τούτου, ὅτι E φησὶν ὁ ἐπίσκοπος, ὡς οὐχ ἑκουσίως τὸ τῆς παραιτήσεως ἔγγραφον δέδωκεν, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης διὰ φόβον καὶ ἀπειλὰς τινῶν. εἶτα ἐπάγει, ὅτι καὶ ἄλλως δὲ κἂν δοκῶμεν ὡς ἑκὼν παρῃτήσατο, καὶ τοῦτο ἀνίσχυρόν ἐστιν, ὡς μὴ τοῖς θεσμοῖς τῆς ἐκκλησίας ἀρέσκον, τὸ παραιτεῖσθαι τοὺς ἱερουργοὺς τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν. ἄξιοι μὲν γάρ, φησιν, ὄντες τοῦ ἱερουργεῖν, ἔστωσαν ἐν τούτῳ, καὶ μὴ παραδεχέσθωσαν ὡς παραιτούμενοι· ἀνάξιοι δὲ ὄντες μὴ ἀπὸ παραιτήσεως ἐξίτωσαν, μηδ' ὑποχωρείτωσαν ὡς παραιτούμενοι, ἀλλ' ὡς καταγινωσκόμενοι ἐπὶ πράγμασιν, ὧν ἄν τις πολλὴν ποιήσαιτο καταβοήν, τουτέστιν ἀξίων καταβοᾶσθαι, ὡς μὴ τηρούντων ἀκρίβειαν καὶ F ἀκολουθίαν ἐκκλησιαστικήν· ἢ τό, ὧν πολλήν τις ποιήσαιτο καταβοήν, περὶ τῶν παραιτουμένων μᾶλλον εἰρῆσθαι νοηθήσεται.

Bals. Allata quoque erat Episcopi renunciatio, de quo scripsit hic magnus pater. De eo ergo dicit, Episcopus ait se non sponte renunciationis scriptum dedisse, sed necessitate propter metum & quorundam minas. Deinde subjungit, quòd etiamsi alioqui eum sua sponte renunciasse putemus, est tamen irritum, ut quod Ecclesiasticis legibus non placeat, ut scilicet Sacerdotes suis Ecclesiis renuncient. Si sint enim digni, inquit, qui sacra mysteria obeant, in iis maneant, & non admittantur ut renunciantes: Sin autem indigni, nec per renunciationem exeant, nec recedant ut renuntiantes, sed ut rebus ipsis condemnati, de quibus multam quis exclamationem fecerit, hoc est, quæ dignæ sunt de quibus exclametur, ut quæ Ecclesiasticam accurationem & consequentiam non servent: vel illud, De quibus multam quis exclamationem fecerit, de iis qui renunciant potius dici intelligetur.

A

EJUSDEM EPISCOPIS QUI SUNT in Libya & Pentapoli.

CUJUSLIBET rei, quæ ad populorum ædificationem utilis est & necessaria, & ad sanctarum etiam Ecclesiarum existimationem confert, cura gerenda est. Scriptum est enim, Sanctos facite filios Israël. Patres itaque Monasteriorum, quæ sunt in Thebanorum provincia, viri pii ac satis admirabilem vitæ formam & institutionem habentes, cum Alexandriam venissent, à me interrogati de Monasteriorum, quæ illic sunt, constitutione, docuerunt multos offendi propter hanc causam;

B

Quidam, qui uxores recenter duxerunt, & in ipsis veluti thalamis adhuc constituti sunt, aliquos sanctissimos Episcopos arripiunt, & nemine de eis utique renunciante, ordinantur Clerici seu Presbyteri.

Aliqui autem alii ex ipsis Monasteriis, ut insolentes ejecti, rursus ordinationes subeunt; & facti Clerici, in ea ipsa Monasteria ingrediuntur, ex quibus ejecti sunt, & volunt oblationem facere, & ea omnia præstare, quæ mos est clericis: & hæc facere, ut etiam aliqui eorum, qui ipsos norunt, synaxes devitent, & communicare in animum non inducant, illis ministrantibus. Quoniam ergo ad ædificationem, ut dixi, populorum omnia à nobis facienda sunt, hæc vestra observet pietas; & si est quidem ordinandus Clericus, de vita ejus inquirat; & an uxorem habeat, an non; & quonam modo duxit, & quando; & si non est aliquis ex iis qui ejecti sunt vel ab alio sanctissimo Episcopo vel ex Monasterio: tunc si inculpatus inventus fuerit, ordinet. Ita enim & nostram conscientiam puram conservabimus, & inculpatum sacrum ac venerabile mysterium. Sin autem segregationem aliqui sustinuerint, propter lapsus puniti, deinde morituri sint Catechumeni existentes baptizentur, & ne ab humanis excedant gratiæ non participes, scilicet communione carentes. Videtur enim hoc quoque ritibus Ecclesiæ adhærere. Salutate eam quæ est apud vos fraternitatem: quæ nobiscum est vos in Domino salutat.

C

D

BALS. Communione carere Sanctus hic non solùm dicit de sancta participatione, neque enim ante baptismum Divinis mysteriis digni habebuntur: sed etiam de ipso loquitur baptismo. Antequam enim baptizatus fuerit, non assequetur ut cum fidelibus consistat; quæ & ipsa communio in diversis canonibus dicta est. Et ideo hoc quoque adjecit; Videtur enim hoc etiam Ecclesiæ ritibus adhærere. Hoc enim, inquit, est legitimum & Ecclesiasticum, ut unà cum fidelibus in precibus non consistant omnino Catechumeni, vel ii quibus pœna est imposita.

E

SANCTI GREGORII THEOLOGI ex metricis ejus Poëmatibus, quinam libri sint legendi veteris testamenti & novi.

NE tibi seducant aliena volumina mentem:
Existunt etenim quàm plurima scripta maligne,
Selectum hunc à me numerum cape, chare sodalis.
Historici libri, nempe omnes sunt duodeni
Antiquioris Hebrææ sapientiæ.
Prima Genesis, dein Exodus, Leviticon.
Post Numeri, dein Deuteronomium.
Deinde Jesus, Judices, octavúsque Ruth.
At nonus decimusque libri Regum acta fuère,
Et Paralipomenon, Ultimus esdras erit.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΤΟΙΣ ΚΑΤΑ ΛΙΒΥΗΝ καὶ Πεντάπολιν ἐπισκόποις.

ΠΑΝΤΟΣ τοῦ χρησίμου καὶ ἀναγκαίου πρὸς οἰκοδομὴν τῶν λαῶν, τελοῦντος δὲ καὶ εἰς ὑπόληψιν τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν, φροντίδα ποιεῖσθαι χρή. γέγραπται γάρ, ὅτι εὐλαβεῖς ποιεῖτε τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. μοναστηρίων τινὲς πατέρες, τῶν κατὰ τὴν Θηβαίων ἐπαρχίαν, ἄνδρες εὐλαβεῖς καὶ οὐκ ἀθαύμαστον ἔχοντες πολιτείαν, ἐλθόντες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐρωτώμενοι παρ' ἐμοῦ τὴν κατάστασιν τῶν αὐτόθι μοναστηρίων, ἐδίδασκον, ὅτι σκανδαλίζονται πολλοὶ διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν· νεωστὶ γεγαμηκότες τινές, καὶ ἔτι ἐξ αὐτῶν καταβάντες τῶν νυμφώνων, συναρπάζουσί τινας τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, καὶ οὐδενὸς τάχα τὰ κατ' αὐτοὺς καταγγέλλοντος, χειροτονοῦνται κληρικοὶ ἤγουν πρεσβύτεροι. ἕτεροι δέ τινες ἐξ αὐτῶν τῶν μοναστηρίων ὡς ἄτακτοι ἐκβαλλόμενοι, πάλιν ὑποτρέχουσι τὰς χειροτονίας, καὶ γενόμενοι κληρικοί, εἰσέρχονται καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς μοναστηρίοις, ὅθεν ἐκβέβληνται, καὶ βούλονται προσφέρειν καὶ ὅσα κληρικοῖς ἔθος τελεῖν· καὶ ταῦτα δρᾶν, ὡς καί τινας τῶν εἰδότων αὐτοὺς παραιτεῖσθαι καὶ τὰς συνάξεις, καὶ μὴ ἀνέχεσθαι κοινωνεῖν λειτουργούντων ἐκείνων. ἐπειδὴ τοίνυν πρὸς οἰκοδομήν, ὡς ἔφην, τῶν λαῶν πάντα χρὴ διαπράττεσθαι παρ' ἡμῶν, ἐπιτηρείτω ταῦτα ἡ θεοσέβεια ὑμῶν· καὶ εἰ μέλλει τις χειροτονεῖσθαι κληρικός, περιεργαζέσθω τὸν βίον αὐτοῦ, εἰ πότερόν ποτε γαμετὴν ἔχει ἢ οὔ, καὶ πῶς καὶ πότε ἠγάγετο· καὶ εἰ μή τίς ἐστι τῶν ἐκβαλλομένων ἢ παρ' ἑτέρου θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου, ἢ ἐκ μοναστηρίου· καὶ τότε χειροτονείτω ἀδιάβλητον εὑρεθέντα. τηρήσομεν γὰρ οὕτω καὶ τὸ ἑαυτῶν συνειδὸς καθαρόν, καὶ ἀδιάβλητον τὴν ἱερὰν καὶ σεπτὴν λειτουργίαν. ἐὰν δὲ χωρισμὸν ὑπομείνωσί τινες ἐπιτιμηθέντες πταισμάτων ἕνεκα, εἶτα μέλλωσι τελευτᾶν κατηχούμενοι ὄντες, βαπτιζέσθωσαν, καὶ μὴ ἀποδημείτωσαν τῶν ἀνθρωπίνων ἀμέτοχοι τῆς χάριτος, ἤγουν ἀκοινώνητοι. δοκεῖ γὰρ περιέχεσθαι καὶ τοῦτο τοῖς τῆς ἐκκλησίας θεσμοῖς. προσείπατε τὴν παρ' ὑμῖν ἀδελφότητα. ὑμᾶς ἡ σὺν ἡμῖν ἐν κυρίῳ προσαγορεύει.

ΒΑΛΣ. Τὸ ἀκοινώνητοι ἐνταῦθα ὁ ἅγιος οὐ μόνον περὶ τῆς ἁγίας μεταλήψεως λέγει, οὐ γὰρ ἀξιωθήσονται τῶν θείων μυστηρίων πρὸ τοῦ βαπτίσματος· ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ φησὶ τοῦ βαπτίσματος. ἐπεὶ πρὸ τοῦ βαπτισθῆναι, οὐδὲ τῆς μετὰ τῶν πιστῶν συστάσεως τεύξεται, ἥτις καὶ αὐτὴ κοινωνία ἐν διαφόροις εἴρηται κανόσι. διὸ καὶ τό, δοκεῖ γὰρ περιέχεσθαι καὶ τοῦτο τοῖς τῆς ἐκκλησίας θεσμοῖς, προσέθετο. καὶ τοῦτο γάρ, φησι, νόμιμον καὶ ἐκκλησιαστικόν ἐστι, τὸ μὴ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς ἐν ταῖς εὐχαῖς ὅλως τοὺς κατηχουμένους ἢ τοὺς ἐπιτιμωμένους.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟλόγου, ἐκ τῶν ἐμμέτρων αὐτοῦ ποιημάτων, περὶ τοῦ τίνα χρὴ ἀναγινώσκεσθαι βιβλία τῆς παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης.

F ΟΦΡΑ δὲ μὴ ξείνῃσι νόον κλέπτοιο βίβλοισι.
Πολλαὶ γὰρ τελέθουσι παρέγγραπτοι κακότητες,
Δέχνυσο τοῦτον ἐμοῖο τὸν ἔγκριτον ὦ φίλ' ἀριθμόν.
Ἱστορικαὶ μὲν ἔασι βίβλοι δυοκαίδεκα πᾶσαι
Τῆς ἀρχαιοτέρης Ἑβραϊκῆς σοφίης.
Πρώτη Γένεσις. εἶτ' Ἔξοδος, Λευιτικόν.
Ἔπειτ' Ἀριθμοί. εἶτα Δεύτερος νόμος.
Ἔπειτ' Ἰησοῦς, καὶ Κριταί, Ῥοὺθ ὀγδόη,
Ἡ δ' ἐνάτη δεκάτη τε βίβλοι πράξεις Βασιλήων,
Καὶ Παραλειπόμεναι. ἔσχατον Ἔσδραν ἔχεις.

Αἱ

Αἱ δὲ στιχηραὶ πέντε, ὧν πρῶτος Ἰώβ.
Ἔπειτα Δαβίδ, εἶτα τρεῖς Σολομῶντος,
Ἐκκλησιαστὴς, Ἆσμα, καὶ Παροιμίαι.
Καὶ πένθ' ὁμοίως πνεύματος προφητικοῦ.
Μίαν μέν εἰσιν εἰς γραφὴν οἱ δώδεκα
Ὠσηὲ, Ἀμὼς τε καὶ Μιχαίας ὁ τρίτος.
Ἔπειτ' Ἰωὴλ, εἶτ' Ἰωνᾶς, καὶ Ἀβδίας,
Ναοὺμ τε, Ἀμβακοὺμ τε, καὶ Σοφονίας,
Ἀγγαῖος, εἶτα Ζαχαρίας, καὶ Μαλαχίας.
Μία μὲν οἵδε· δευτέρα δ' Ἠσαΐας.
Ἔπειθ' ὁ κληθεὶς Ἱερεμίας ἐκ βρέφους.
Ἔπειτ' Ἰεζεκιὴλ, καὶ Δανιὴλ ὁ χάρις.
Ἀρχαίας μὲν ἔθηκε δύο καὶ εἴκοσι βίβλους
Τοῖς τῶν Ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτους.
Ἤδη δ' ἀριθμεῖ καὶ νέου μυστηρίου.
Ματθαῖος μὲν ἔγραψεν Ἑβραίοις θαύματα Χριστοῦ.
Μάρκος δ' Ἰταλίῃ, Λουκᾶς Ἀχαΐδι.
Πᾶσι δ' Ἰωάννης κήρυξ μέγας οὐρανοφοίτης.
Ἔπειτα πράξεις τῶν σοφῶν ἀποστόλων.
Δέκα δὲ Παύλου τέσσαρές τε ἐπιστολαί.
Ἑπτὰ δὲ καθολικαί, ὧν Ἰακώβου μία.
Δύο δὲ Πέτρου, τρεῖς δ' Ἰωάννου πάλιν.
Ἰούδα δ' ἐστὶν ἑβδόμη. πάσας ἔχεις.
Εἴτι δὲ τούτων ἐκτός, οὐκ ἐν γνησίοις.

A *Sunt quinque metrici, primo Job in loco est;*
Dein David; deinde tres Salomonis,
Ecclesiastes, Canticum, & Proverbia.
Et itidem quinque spiritus prophetici.
Scripturam ad unam rediguntur duodecim;
Osea, Amosque & Michaeas tertius.
Deinde Joel, dein Jonas, & Abdias,
Naumque & Abbacuc, atque Sophonias,
Aggaeus, & Zacharias, dein Malachias.
Una quidem est haec: secunda autem Esaias.
Dein Hieremias vocatus ab infantia,
B *Dein Ezechiel, Danielisque gratia.*
Sic veteris duos & viginti libros
Posuit, qui Hebraeis literis respondeant.
Jam numera libros novi mysterii.
Matthaeus Christi Hebraeis miracula scripsit.
Marcus Italiae; Lucas autem Graeciae;
Magnus Joannes praeco penetrator Olympi
Cunctis, deinde sunt Actus Apostolicis,
Deinde decem Pauli & quatuor Epistolae,
Septem Catholicae, est Jacobi una ex eis.
Petri duae sunt; Joannis vero tres.
C *At septima est Iudae, & sic omnes habes.*
Si praeter hos quid est, ne germanum putes.

ΒΑΛΣ. Ἵνα δὲ μὴ ἀλλοτρίαις τὸν νοῦν ἀπατᾷς βίβλοις. πολλὰ γάρ εἰσι ψευδῶς γεγραμμένα, δέχου τοῦτον ἐμοῦ τὸν δεδοκιμασμένον, ὦ φίλε, ἀριθμόν. ἱστορίας μὲν περιέχουσι βίβλοι δώδεκα εἰσὶ, τῆς παλαιᾶς δηλονότι γραφῆς, καὶ αἱ βίβλοι τῶν βασιλειῶν, εἰ τέσσαρες εἰσίν, ἀλλ' εἰς δύο παραλαμβάνονται, καὶ ἀριθμοῦνται· καὶ αἱ δώδεκα βίβλοι τῶν ἀπαριθμημένων προφητῶν, μία, φησὶ, λογίζονται. τέσσαρες δὲ αἱ τῶν ἄλλων προφητῶν, ἑκάστη μία λογιζομένη. τῆς μέντοι ἀρχαίας ἤτοι τῆς παλαιᾶς γραφῆς ἔγραψε βίβλους κβ. τοῖς τῶν Ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτους, ἤγουν ἰσοθέτους καὶ ἰσαρίθμους. λαμβάνεται γὰρ ἡ ἀντὶ πρόθεσις καὶ ἐπὶ τοῦ ἴσου. ὥσπερ λέγομεν ἀντίτεχνον τὸν ὁμότεχνον. στοιχεῖα δὲ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις κβ΄. λέγονται εἶναι. ἀπαριθμήσας μέντοι καὶ τὰ τῆς νέας γραφῆς βιβλία ὁ ἅγιος, ἐπήνεγκεν, ὅτι εἴ τι τούτων τῶν ἀπηριθμημένων ἔξω ἐστὶν, οὐ γνήσιον λογίζεται, ἀλλὰ νόθον.

BALS. Ne autem alienis libris mentem seducas. Multi enim sunt falsò inscripti; cape, ô amice, hunc numerum à me selectum, seu probatum & confirmatum. Sunt duodecim quidem libri, qui historias continent, antiquae scilicet Scripturae, & libri Regum, etiamsi sint quatuor, in duos tamen conferuntur & enumerantur; & xii. libri prophetarum qui enumerantur, unus, inquit, reputantur. Quatuor autem libri aliorum prophetarum unusquisque unus reputatur. Porro veteris sive antiqui D testamenti scripsit duos & viginti libros, qui literis Hebraeorum respondent, sive aequivalentes & numero aequales sunt. Accipitur enim praepositio ἀντὶ, etiam pro Aequali: quemadmodum dicimus ἀντίτεχνον ὁμότεχνον, hoc est, eum qui est ejusdem artis. Elementa autem apud Hebraeos esse dicuntur viginti duo. Cùm autem novi quoque testamenti libros enumerasset sanctus, subjunxit: Quòd si quis est, praeter eos qui sunt enumerati, non existimetur germanus, sed adulterinus.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ἐκ τῶν πρὸς Σέλευκον Ἰάμβων περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως.

ΠΛΗΝ ἀλλ' ἐκεῖνο προσμαθεῖν μάλιστά σοι
Προσῆκον· οὐχ ἅπασα βίβλος ἀσφαλὴς,
Ἡ σεμνὸν ὄνομα τῆς γραφῆς κεκτημένη.
Εἰσὶ γάρ εἰσιν ἔσθ' ὅτε ψευδώνυμοι
Βίβλοι, τινὲς μὲν ἔμμεσοι καὶ γείτονες,
Ὡς ἄν τις εἴποι τῶν ἀληθείας λόγων.
Αἱ δ' αὖ ἄρα νόθαι τε καὶ λίαν ἐπισφαλεῖς,
Ὥσπερ παράσημα καὶ νόθα νομίσματα,
Ἃ βασιλέως μὲν τὴν ἐπιγραφὴν ἔχει,
Κίβδηλα δ' ἐστὶ ταῖς ὕλαις δολούμενα.
Τούτου χάριν σοι τῶν θεοπνεύστων ἐρῶ
Βίβλον ἑκάστην. ὡς δ' ἂν εὐκρινῶς μάθῃς,
Τὰ τῆς παλαιᾶς πρῶτα διαθήκης ἐρῶ.
Ἡ Πεντάτευχος, τὴν Κτίσιν, εἶτ' Ἔξοδον,
Λευϊτικόν τε τὴν μέσην ἔχει βίβλον.
Μεθ' ἣν Ἀριθμούς· εἶτα Δευτερονόμιον.
Τούτοις Ἰησοῦν προστίθει καὶ τοὺς Κριτάς.

SANCTI AMPHILOCHII EPISCOPI ex Iambis ad Seleucum de eodem argumento.

E *Sed maxime illud tibi scire convenit,*
Quod omnis haud est scilicet tutus liber,
Qui venerandum scripturae nomen tenet.
Falsum est enim nomen quibusdam impositum.
Quidam libri sunt medii, atque proximi,
Ut dixerit quis, veritatis eloquiis.
Adulterini sunt alii, ac certi parum,
F *Ut sunt male notae & reproba numismata,*
Inscriptionem regiam quae praeferunt,
Adulterina sed materia indicant:
Idcirco libros, quos Dei inspiratio
Dedit, sigillatim aperiam. Ut noti fient,
Vetus quos testamentum habet prius proferam.
Nam Pentateuchus Genesin, dein Exodum,
Leviticúmque inter medium librum tenet,
Post Numeros, dein Deuteronomium,
Eis Iesum adjicias, & Indices.

Deinde Ruth, atque libros Regum quatuor,
Quinetiam Paralipomenon libros duos,
Et post eos Esdræ sequuntur gemini,
Dein versibus scriptos quinque afferam libros,
Qui multa passus est coronatus, Job.
Psalmos, medelam qui ægris animis ferunt.
Trésque Salomonis Sapientis, Proverbia,
Ecclesiastes, Canticorum Cantica.
Istis prophetas addito duodecim,
Oseæ primum, deinceps secundum Amos,
Michæam, Joel, Abdiámque, & typum
Jonam ipsius quod triduo Christo accidit;
Et post eos Naum, Abbacuc, nono loco
Sophoniam, Aggæúmque, & Zachariam,
Atque inclytum valde angelum Malachiam.
Post quos prophetas quatuor intelligas,
Esaiam magnum loquitur qui libere,
Hieremiámque misericordem, & mysticum
Iezechiel, Danielque omnium ultimum,
Qui rebus & verbis est sapientissimus.
Adjiciunt istis deinde Hester aliqui.
Novæ libros legis opus nunc dicere.
Evangelistas quatuor solos tene,
Matthæúmque, Marcum, Lucámque tertium,
Adjicias ei Joannem, qui tempore
Quartus, sed altis sensibus primas tenet.
Nam jure dico filium hunc tonitrui,
Sermone qui divino valde insonuit.
Suscipias secundum quoque Lucæ librum,
Actus Apostolorum qui complectitur.
Electionis vas eis adjicias,
Qui gentium est prædicator, & Apostolus,
Qui sapienter scripsit ad Ecclesias
Epistolas bis septem, unam ad Romæ incolas,
Queis ad Corinthios adjiciuntur duæ,
Ad Galatas una, & una ad Ephesios,
Post quam est Philippos quæ transmissa extitit,
Et quæ ad Colossenses, duæ ad Thessalonicam,
Duæ ad Timotheum, ad Titum & Philemona,
Ad singulos una, & ad Hebræos itidem.
Quæ verò ad Hebræos, notha esse dicitur
Plerisque, sed male, nam germana gratia est.
Quid verò cæteras catholicas epistolas?
Septem esse quidam dicunt, alii verò tres
Suscipiendas, nempe Iacobi unicam,
Unámque Petri, Johannis quoque unicam,
Quidam vero tres, & iis adjiciunt
Duas Petri, sed Iudæ septimam.
Ast Apocalypsin Ioannis aliqui
Iis inserunt, rursus sed longè plurimi
Adulterinam dicunt. Hic verissimus
Divinitus datarum est scripturarum canon.

A Ἔπειτα τὴν Ῥύθ. Βασιλειῶν τέσσαρας
Βίβλους. Παραλειπομένων δὲ γε δύο βίβλοι.
Ἔσδρας ἐπ' αὐταῖς πρῶτος, εἶθ' ὁ δεύτερος.
Ἑξῆς στιχηρὰς πέντε σοι βίβλους ἐρῶ,
Στεφθέντα τ' ἄθλοις ποικίλων παθῶν, Ἰώβ.
Ψαλμῶν τε βίβλον, ἐμμελὲς ψυχῶν ἄκος.
Τρεῖς δ' αὖ Σολομῶντος τοῦ σοφοῦ, Παροιμίας,
Ἐκκλησιαστὴν, Ἆσμα δ' αὖ τῶν ᾀσμάτων.
Ταύταις Προφήτας προστίθει τοὺς δώδεκα.
Ὠσηὲ πρῶτον, εἶτ' Ἀμὼς τὸν δεύτερον,
Μιχαίαν, Ἰωὴλ, Ἀβδίαν καὶ τὸν τύπον
B Ἰωνᾶν αὐτοῦ τοῦ τριημέρου πάθους.
Ναοὺμ μετ' αὐτούς. Ἀμβακοὺμ, εἶτ' ἔνατον
Σοφονίαν, Ἀγγαῖόν τε καὶ Ζαχαρίαν.
Διώνυμόν τε ἄγγελον Μαλαχίαν.
Μεθ' οὓς, προφήτας μάνθανε τέσσαρας.
Παρρησιαστὴν τὸν μέγαν Ἡσαΐαν.
Ἱερεμίαν τε συμπαθῆ καὶ μυστικὸν
Ἰεζεκιὴλ, ἔσχατον δὲ Δανιὴλ,
Τὸν αὐτὸν ἔργοις καὶ λόγοις σοφώτατον.
Τούτοις προσεγκρίνουσι τὴν Ἐσθήρ τινες.
Καινῆς διαθήκης ὥρα μοι βίβλους λέγειν.
Εὐαγγελιστὰς τέσσαρας δέχου μόνους,
C Ματθαῖον, εἶτα Μάρκον, οἷς Λουκᾶν τρίτον
Προσθεὶς, ἀρίθμει τὸν Ἰωάννην χρόνῳ
Τέταρτον, ἀλλὰ πρῶτον ὕψει δογμάτων.
Βροντῆς γὰρ υἱὸν τοῦτον εἰκότως καλῶ,
Μέγιστον ἠχήσαντα τῷ Θεοῦ λόγῳ.
Δέχου δὲ βίβλον Λουκᾶ καὶ τὴν δευτέραν,
Τὴν τῶν καθολικῶν Πράξεων ἀποστόλων.
Τὸ σκεῦος ἑξῆς προστίθει τῆς ἐκλογῆς
Τὸν τῶν ἐθνῶν κήρυκα τὸν ἀπόστολον
Παῦλον, σοφῶς γράψαντα ταῖς ἐκκλησίαις
Ἐπιστολὰς δὶς ἑπτὰ, Ῥωμαίοις μίαν.
D Ἧ χρὴ συνάπτειν πρὸς Κορινθίους δύο,
Τὴν πρὸς Γαλάτας, τήν τε πρὸς Ἐφεσίους.
Μεθ' ἣν τὴν ἐν Φιλίπποις, εἶτα τὴν γεγραμμένην
Κολασσαεῦσι, Θεσσαλονικεῦσι δύο,
Δύο Τιμοθέῳ, Τίτῳ τε καὶ Φιλήμονι
Μίαν ἑκατέρῳ, καὶ πρὸς Ἑβραίους μίαν.
Τινὲς δέ φασι τὴν πρὸς Ἑβραίους νόθον,
Οὐκ εὖ λέγοντες· γνησία γὰρ ἡ χάρις.
Εἶεν, τί λοιπόν, καθολικὰς ἐπιστολάς;
Τινὲς μὲν, ἑπτά φασιν· οἱ δὲ τρεῖς μόνας
Χρῆναι δέχεσθαι, τὴν Ἰακώβου μίαν,
E Μίαν δὲ Πέτρου, τοῦ τε Ἰωάννου μίαν.
Τινὲς δὲ, τὰς τρεῖς. καὶ πρὸς αὐταῖς τὰς δύο
Πέτρου δέχονται. τὴν Ἰούδα δ' ἑβδόμην.
Τὴν δ' ἀποκάλυψιν Ἰωάννου πάλιν
Τινὲς μὲν ἐγκρίνουσιν. οἱ πλείους δέ γε
Νόθον λέγουσιν. Οὗτος ἀψευδέστατος
Κανὼν ἂν εἴη τῶν θεοπνεύστων γραφῶν.

F

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

A

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς σὺν αὐτῷ ἁγίας συνόδου, πρὸς ἅπαντας τοὺς ὁσιωτάτους μητροπολίτας, πρὸς τὸν Πάππαν Ῥώμης.

Τῷ θεοφιλεστάτῳ συλλειτουργῷ τῷ δεῖνι Γεννάδιος καὶ ἡ ἐνδημοῦσα τῇ βασιλικῇ πόλει νέᾳ Ῥώμῃ ἁγία σύνοδος.

Ὁ Δεσπότης ἡμῶν καὶ θεὸς καὶ σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγχειρίσας τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα, καὶ διδασκάλους τούτους ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνθρώποις ἐξαποστείλας, παρεκελεύσατο διαῤῥήδην, ἣν εἰλήφασι παρ' αὐτοῦ δωρεάν, ταύτης καὶ αὐτοὺς τοῖς ἀνθρώποις μεταδιδόναι δωρεάν, μὴ κτωμένους ὑπὲρ αὐτῆς χαλκόν, ἢ ἄργυρον, ἢ χρυσόν, ἤ τινα περιουσίαν, ἄλλως ὅλως ὑλικὴν ἢ γηΐνην. μὴ γὰρ εἶναι τῶν ἐπουρανίων καὶ πνευματικῶν χαρισμάτων ἀμοιβὴν τὰ γήϊνα καὶ ἐπίκηρα. ταύτην τὴν ἐντολὴν, οὐ μόνον ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν δι' ἐκείνων ἐνετείλατο, οὓς εἰς τὴν ἐκείνων βαθμόν τε καὶ τόπον ὑπεισαγαγεῖν κατηξίωσε. καὶ δεῖ, καθάπερ ἐκεῖνοι τότε, καὶ ἡμᾶς νῦν ἀκριβῶς φυλάττειν τε καὶ διατηρεῖν, καὶ μὴ σοφίζεσθαι τὰ ἄσοφα, μηδὲ κύβον ἀναρρίπτειν ἐπὶ κινδύνῳ. δωρεάν, φησιν, ἐλάβετε, δωρεὰν δότε, μὴ κτησάμενοι χαλκόν, μηδὲ ἄργυρον, μήτε χρυσὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν. ἁπλοῦς καὶ σαφὴς ὁ τῆς ἐντολῆς ταύτης λόγος ἐστίν, οὐδὲν ποικίλον ἔχων, οὐδὲ δυσέφικτον, οὐδὲ σοφιστικῶς δεόμενος ἐξηγήσεως. παρ' ἐμοῦ, φησιν, ἐδέξασθε τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, εἰ μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ μοι μικρὸν ἢ μέγα τι κατεβάλλεσθε, καὶ τοῦτο ὑμῖν πέπραται παρ' ἐμοῦ, πωλεῖτε καὶ ὑμεῖς ἑτέροις αὐτό· εἰ δὲ δωρεὰν εἰλήφατε, δότε δωρεὰν καὶ ὑμεῖς. τί τῆς ἐντολῆς ταύτης σαφέστερον; τί δὲ τοῖς πειθαρχοῦσι λυσιτελέστερον; οὐαὶ τῷ ὄντι τοῖς κτᾶσθαι τὴν τοῦ θεοῦ δωρεὰν ἢ διδόναι ταύτην διὰ χρημάτων ὑπειλήφοσιν. εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας οἱ τοιοῦτοι, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἁγίου Πέτρου, ὑπάρχουσι συλληφθέντες ὑπὸ τῆς ἑαυτῶν φιλαργυρίας. ὅθεν καὶ τῶν ὁσίων καὶ μακαρίων πατέρων τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης οἰκουμενικῆς τῆς ἐν Χαλκηδόνι συναχθείσης, τῷ δεσποτικῷ τούτῳ νόμῳ συνῳδὸς ὁ περὶ τούτου κανών, ὃς ἡμῖν σαφῶς οὑτωσὶ λέξεσιν αὐταῖς ἐκπεφώνηται· εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσαιτο, καὶ εἰς πρᾶσιν καταγάγοι τὴν ἄπρατον χάριν, καὶ χειροτονήσοι ἐπὶ χρήμασιν ἐπίσκοπον, ἢ χωρεπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ἕτερόν τινα τῶν ἐν τῷ κλήρῳ κατηριθμημένων, ἢ προβάλλοιτο ἐπὶ χρήμασιν οἰκονόμον ἢ ἔκδικον ἢ παραμονάριον, ἢ ὅλως τινὰ τοῦ κλήρου, δι' αἰσχροκέρδειαν οἰκείαν, ὁ τοῦτο ἐπιχειρήσας ἐλεγχθεὶς κινδυνευέτω περὶ τὸν οἰκεῖον βαθμόν, καὶ ὁ χειροτονούμενος μηδὲν ἐκ τῆς κατ' ἐμπορίαν ὠφελείσθω χειροτονίας ἢ προβολῆς, ἀλλ' ἔστω ἀλλότριος τῆς ἀξίας ἢ τοῦ φροντίσματος, οὗπερ ἐπὶ χρήμασιν ἔτυχεν. εἰ δέ τις καὶ μεσιτεύων φανῇ τοῖς αἰσχροῖς τούτοις, καὶ ἀθεμίτοις λήμμασι, καὶ οὗτος, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, τοῦ οἰκείου ἐκπιπτέτω βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μονάζων, ἀναθεματιζέσθω.

Κάλλιστα καὶ λίαν εὐσεβῆ τοῦ κανόνος τῶν ἁγίων πατέρων ὑπάρχει τὰ παραγγέλματα, πᾶσαν ἔφοδον σατανικὴν καὶ πᾶν ἐγχείρημα διαβολικόν, κατὰ τῆς πνευματικῆς φερόμενον δωρεᾶς, ἀποθέμενά τε καὶ ἀνακόπτοντα. οὐ βούλεται γὰρ οὐδαμῶς διὰ χρημάτων γίνεσθαι τῆς χειροτονίας τὴν προβολήν, ἢ ὑποδέχεσθαι οὔτε παρὰ τοῦ ταύτην ἐνεργοῦντος, οὔτε παρὰ τοῦ τῆς χειροτονίας τὴν προβολὴν ὑποδεχομένου. ἀλλ' οὐδὲ πρὸ καιροῦ τῆς χειροτονίας, οὐδὲ μετὰ τὸν καιρὸν τῆς χειροτο-

GENNADII PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI, & sanctæ cum eo congregatæ Synodi, ad sanctissimos omnes Metropolitanos, & ad Papam urbis Romæ Epistola encyclica.

Religiosissimo & sanctissimo in sacris comministro Gennadius & quæ in regia civitate Nova Româ coacta est sancta Synodus.

CUM dominus noster & Deus & Salvator Jesus Christus suis discipulis Evangelii prædicationem B *credidisset, eosque per universum terrarum orbem inter homines ad docendum misisset, apertè jussit, ut quod gratis ab eo accepissent, hominibus quoque gratis darent, non æs, vel aurum, vel argentum, vel opes, vel ullas alias omnino materiales & terrenas facultates pro eo acquirentes. Cælestia enim & spiritualia dona, nulla est cum terrenis & temporalibus commutandi ratio. Hoc autem præceptum, non solum illis, sed etiam nobis per illos dedit, quos in illorum gradum, & locum substituere dignatus est. Et oportet, sicut illi tunc, nos quoque nunc accuratè & diligenter servare:* C *nec in iis quæ technas sophisticas non admittunt, uti sophistica calliditate; nec aleam periculosam jacere. Gratis, inquit, accepistis, gratis date, non æs, neque argentum, neque aurum in zonis vestris possidentes. Simplex est & aperta hujus mandati ratio, quæ nihil habet varium, nihil quod non sit facile & explicatum, nihil quod sophistica expositione egeat. A me, inquit, accepistis dignitatem sacerdotii: si mihi pro ipso parum quid, vel magnum solvistis, & hoc à me venditum est, vos quoque ipsum aliis vendite: Sin autem gratis accepistis, vos quoque gratis date. Quid hoc* D *est mandato apertius? Quid autem iis, qui parent, utilius? Væ illis revera, qui Dei donum acquirere, vel illud pro pecuniis dare, in animum induxerunt. In fel enim amaritudinis & vinculum iniquitatis ii, juxta sancti Petri sententiam, à sua avaritia comprehensi sunt. Unde & sanctorum & beatorum Patrum, sanctæ & magnæ Synodi œcumenicæ Chalcedone congregatæ, huic legi Dominicæ convenit de eâdem canon, qui sic nobis apertè iisdem verbis editus est; Si quis Episcopus pecuniis ordinationem fecerit, & non venalem gratiam ad venditionem deduxerit, & pecuniis ordinaverit* E *Episcopum, vel Chorepiscopum, vel Presbyterum, vel Diaconum, vel aliquem eorum qui in Clero connumerantur, vel pecuniis provehat Oeconomum, vel Defensorem, vel Paramonarium, vel omnino aliquem ex Clero, propter suum turpe lucrum; qui hoc aggressus esse convictus fuerit, de proprio gradu veniat in periculum: & qui ordinatur, nihil ex ordinatione ac promotione, quæ fit instar mercaturæ, juvetur, sed sit alienus à dignitate vel curatione, quam pecuniis assecutus est. Si quis autem his turpibus ac nefariis lucris sequester intercessórve apparuerit; is quoque, si sit Clericus, à pro-* F *prio gradu excidat: Sin autem Laicus vel Monachus, anathematizetur.*

BALS. Pulcherrima & valde pia sunt hujus canonis sanctorum Patrum præcepta, quæ omnem invasionem Satanicam, Diabolicúmque conatum, qui in donum spirituale intenditur repellunt & rescindunt. Nullo modo enim vult ordinationis promotionem pecuniis aut fieri, aut suscipi, nec ab eo qui illam exercet, nec ab eo qui ordinationis promotionem accipit. Sed nec ante tempus ordinationis, nec post tempus ordinationis, nec in

in ipso tempore ordinationis, dari pecunias pro ordinatione concedit. Omnino enim in hac quoque re esse munerum corruptionem pronunciat. Quoniam tamen, iis ita apertè prohibitis, quidam sunt in Galatarum Ecclesiâ deprehensi propter turpe lucrum & avaritiam hæc salutaria & humana præcepta negligere & transgredi; ea quoque ipsa nobis renovare visum est, cum sancta Synodo, quæ in hac regnante nova Roma nunc agit; ut sine omni penitus inventione, & omni prætextu callidóque commento, impiam hanc & odiosam, quæ nescio quomodo sanctissimas Ecclesias subiit, consuetudinem omnino excindamus; ut cum pura, & absque ulla cauponatione, eorum qui ordinantur renunciatio ab Antistitibus facta fuerit, gratia sancti Spiritus supernè veniat. Quibus, nescio an, per pecuniam promotionem facientibus, & manu non purè operante, ad eum, qui promovetur, accedit, secundùm vocem Evangelii; & non potius contrahitur gratia sancti Spiritus. Scias ergo, ô vir religiosissime & omni ex parte sanctissime, quòd quicunque hujus convictus fuerit Episcopus, vel Chorepiscopus, vel Visitator, vel Presbyter, vel Diaconus vel quivis alius ex canone, vel ex Laicis, communi Antistitum decreto communique sententia condemnatus est; sicut de hoc quoque sanctorum Patrum præcedens canon loquitur. Oportet enim gratiam semper esse gratiam, & argentum apud eam nequaquam intercedere. Sit ergo abdicatus, & ab omni sacerdotali dignitate & ministerio alienus, & anathematis execrationi subjectus, qui & se per pecunias eam acquirere existimat, & qui eam pecuniis præbere pollicetur, sive sit Clericus, sive Laïcus, sive hoc facere convincatur, sive non convincatur; quia fieri non potest ut concilientur, quæ convenire nequeunt, nec ut mammona Deo consentiat, vel ut qui ei serviunt, Deo serviant. Domini est sententia cui contradici non potest; Non potestis Deo servire & mammonæ. Nos his pro viribus fisi & eis cedentes, cum illo qui hæc dixit, adversus eos, qui in his peccant sententiam protulimus. Tua verò sanctitas curam gerat, omni adhibita diligentia, ut hæc per transcripta exempla innotescant, & sanctissimis Episcopis, qui tibi subsunt, & Visitatoribus, & aliis omnibus: ut in uno spiritu & una anima omnes simul constipati Christiani adversus communem inimicum, Dei auxilio possimus avaritiæ radicem, quæ ab illo in nobis insita est, cum omnibus eorum malorum germinibus, excindere. Omnem, quæ tecum est in Christo, fraternitatem salutamus. Fortis existens in Domino ora pro nobis, sanctissime frater. Huic Epistolæ cum ipso Gennadio subscripserunt etiam septuaginta tres.

A νίας, οὐδὲ κατὰ τὸν καιρὸν αὐτὸν τῆς χειροτονίας, ὑπὲρ τῆς χειροτονίας διδόσθαι χρήματα συγχωρεῖ. καθόλου γὰρ τὴν ἐπὶ τῷ πράγματι τούτῳ δωροδοκίαν ἀπέφηνεν. ὅμως ἐπειδὴ νῦν, καίτοι προδήλως τούτων οὕτω κεκωλυμένων, ἐφωράθησάν τινες κατὰ τὴν Γαλατῶν ὀλιγωροῦντες καὶ παραβαίνοντες δι' αἰσχροκέρδειαν καὶ φιλαργυρίαν τὰ σωτήρια ταῦτα καὶ φιλάνθρωπα παραγγέλματα, δεῖν ἔχειν ἔδοξε καὶ ἡμῖν αὐτὰ ταῦτα πάλιν ἀνανεώσασθαι μετὰ τῆς ἁγίας συνόδου, τῆς ἐνδημούσης ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ νέᾳ Ῥώμῃ, ὥστε δίχα πάσης ἐπινοίας, καὶ πάσης προφάσεως, καὶ παντὸς σοφισμοῦ, τὴν βδελυρὰν ταύτην καὶ ἀσεβῆ οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπεισελθοῦσαν συν- B ήθειαν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις παντελῶς ἐκτεμεῖν, ἵνα ἀληθῶς ἀκαπηλεύτου καὶ καθαρᾶς παρὰ τῶν ἀρχιερέων τῆς ἐπὶ τῶν χειροτονουμένων ἀναρρήσεως γινομένης, ἄνωθεν ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος χάρις ἐπιφοιτᾷ. ὧν γοῦν γε, οὐκ οἶδα, διὰ χρημάτων τὴν προβολὴν ποιουμένων, καὶ οὐ τῆς χειρὸς καθαρῶς ἐνεργούσης, ἐπιφοιτᾷ τῷ προχειριζομένῳ κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ κηρύγματος, καὶ οὐχὶ συστέλλεται μᾶλλον ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος χάρις. ἴσθι τοίνυν τὰ πάντα θεοσεβέστατε, πάντα τὸν ἐνταῦθα, ἁλισκόμενον ἐπὶ τῷ τοιούτῳ τινί, ἐπίσκοπον, ἢ χωρεπίσκοπον, ἢ περιοδευτήν, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ἄλλον τινὰ δήποτε τοῦ κανόνος, ἢ λαϊκόν, κοινῷ δόγματι τῶν C ἀρχιερέων καταχρίνεσθαι, καὶ κοινῇ ψήφῳ· καθὼς περὶ τούτου καὶ ὁ τῶν ἁγίων πατέρων κανὼν φθάσας διαλαμβάνει. δεῖ γὰρ εἶναι χάριν τὴν χάριν, καὶ μηδαμοῦ μεσιτεύειν περὶ αὐτὴν ἀργύριον. ἔστω τοίνυν καὶ ἔστιν ἀποκήρυκτος· καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀξίας τε καὶ λειτουργίας ἀλλότριος, καὶ τῇ κατάρᾳ τοῦ ἀναθέματος ὑποκείμενος, ὅ, τε ταύτην κτᾶσθαι διὰ χρημάτων οἰόμενος, καὶ ὁ ταύτην παρέχειν ἐπὶ χρήμασιν ὑπισχνούμενος, εἴτε κληρικὸς εἴτε λαϊκὸς εἴη, κἂν ἐλέγχοιτο, κἂν μὴ ἐλέγχοιτο τοῦτο ποιῶν, ὅτι οὐδὲ οἷόν τε συμβιβασθῆναι ποτὲ τὰ ἀσύμβατα, οὐδὲ Θεῷ συμφωνῆσαί ποτε μαμμωνᾶν, ἢ τοὺς τούτῳ δουλεύοντας, δουλεῦσαι Θεῷ. δεσπο- D τικὴ καὶ αὕτη ἐστὶν ἀπόφασις ἀναμφίλεκτος· οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. τούτοις ἐπιθαρροῦντες ἡμεῖς κατὰ δύναμιν, καὶ τούτοις ὑπείκοντες, μετὰ τοῦ ταῦτα φήσαντος, κατὰ τῶν ταῦτα παρανομούντων τὴν ἀπόφασιν πεποιήμεθα. φροντισάτω δὲ καὶ ἡ σὴ ὁσιότης, ταῦτα διὰ πάσης περιφυλακῆς ποιουμένη δῆλα, καταστῆσαι διὰ ἀντιγράφων καὶ τοῖς ὑπό σε θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις καὶ περιοδευταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν· ἵνα ἐν ἑνὶ πνεύματι καὶ μιᾷ ψυχῇ πάντες ὁμοῦ Χριστιανοὶ συμφραξάμενοι κατὰ τοῦ κοινοῦ δυσμενοῦς, ἰσχύσωμεν σὺν Θεῷ τὴν ὑπ' ἐκείνου φυτευθεῖσαν ἐν ἡμῖν τῆς φιλαργυρίας ῥίζαν, ἅμα πᾶσιν αὐτοῖς τοῖς κακοῖς τοῖς E βλαστήμασιν, ἐκτεμεῖν. πᾶσαν τὴν σὺν σοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα προσαγορεύομεν. ἐῤῥωμένος ἐν κυρίῳ ὑπερεύχου ἡμῶν θεοφιλέστατε ἀδελφέ. τούτῳ τῷ ἐπιστολιμαίῳ λόγῳ σὺν αὐτῷ δὲ τῷ Γενναδίῳ ὑπέγραψαν καὶ οἱ ἑβδομήκοντα τρεῖς.

F

A

ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΣ ΕΠΙ-στολῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

Ἡ ἐπιστολὴ διαλέγεται περὶ τοῦ ὑπομένειν καὶ εὐχαρίστως φέρειν τοὺς πειρασμούς. εἶτα ἐπάγει, τί πεπόνθαμεν δεινόν; εἰ μὴ τάχα τοῦτο λυπηρόν, ὅτι μηδὲν πεπόνθαμεν, μηδὲ ἐνομίσθημεν ἄξιοι τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημά- B των. εἰ δὲ ὅτι ὁ δεῖνα κατέχει τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, ὑμεῖς δὲ ἐν ὑπαίθρῳ προσκυνεῖτε τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητήν, τοῦτο ὑμᾶς ἀνιᾷ, ἐνθυμήθητε, ὅτι οἱ μὲν ἕνδεκα μαθηταὶ ἐν τῷ ὑπερῴῳ ἦσαν ἀποκεκλεισμένοι· οἱ δὲ σταυρώσαντες τὸν κύριον ἐν τῷ περιβοήτῳ ναῷ τὴν Ἰουδαϊκὴν λατρείαν ἐπλήρουν. Ἰούδας γὰρ τὸν δι᾽ ἀγχόνης θάνατον τοῦ μετ᾽ αἰσχύνης ζῆν προτιμήσας, ἔδειξε ταχὰ τῶν νῦν ἀπηρυθριασμένων πρὸς πᾶσαν ἀνθρώπων κατάγνωσιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀναιδῶς πρὸς τὰ αἰσχρὰ διακειμένων, ἑαυτὸν αἱρετώτερον. μόνον μὴ ἀπατηθῆτε ὑπὸ τῆς ψευδολογίας αὐτῶν ἐπαγγελλομένων ὀρθότητα πίστεως. C χριστέμποροι γὰρ οἱ τοιοῦτοι, καὶ οὐχὶ Χριστιανοί, τὸ ἀεὶ κατὰ τὸν βίον αὐτοῖς λυσιτελοῦν τοῦ κατ᾽ ἀλήθειαν ζῆν προτιμῶντες. ὅτε δὲ ἐνόμισαν κτᾶσθαι τὴν κενὴν ταύτην ἀρχήν, περιέθεντο τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Θεοῦ. ὅτε εἶδον τοὺς λαοὺς ἀγριαίνοντας, σχηματίζονται πάλιν τὴν ὀρθότητα, οὐκ οἶδα εἰ ἐπίσκοποι εἶεν, μηδὲ ἀριθμήσαιμι ἐν ἱερεῦσι Χριστοῦ, τὸν παρὰ τῶν βεβήλων χειρῶν ἐπὶ καταλύσει τῆς πίστεως εἰς προστασίαν προβεβλημένον. αὕτη ἐστὶν ἡ ἐμὴ κρίσις. ὑμεῖς δέ, εἴ τινα ἔχετε μεθ᾽ ἡμῶν μερίδα, τὰ αὐτὰ ἡμῖν φρονήσατε δηλονότι, εἰ δὲ ἀφ᾽ ἑαυτῶν βουλεύεσθε, τῆς ἰδίας γνώμης ἐστὶν ἕκαστος κύριος. ἡμεῖς D ἀθῷοι ἀπὸ τοῦ αἵματος τούτου.

EX EPISTOLA MAGNI BASILII ad NICOPOLITANOS.

EPISTOLA tractat de sustinendis & aequo animo ferendis tentationibus, deinde subjungit, quid mali passi sumus? nisi forsan istud triste sit, quod nihil passi, nec passionibus pro Christo digni habiti sumus. Si autem, quod domum orationis nescio quis detineat; vos autem sub dio caeli & terrae conditorem adoratis, hoc vos male habet, considerate, quòd undecim quidem discipuli erant in caenaculo inclusi: qui autem Dominum crucifixerant in celebri templo Judaicum cultum peragebant. Judas enim, qui suspendio vitam finire maluit, quàm cum dedecore vivere, ostendit se iis esse meliorem, qui ad omnem hominum condemnationem frontem perfricuerunt, & ideo impudenter ad omnia affecti sunt. Eorum tamen falsiloquiis, qui fidei rectitudinem profitentur, ne seducamini, Christi enim cauponatores sunt ii, & non Christiani, qui id, quod eis semper in vita est utile, verae vitae praeferunt. Quando autem existimarunt se posse hoc vanum imperium acquirere, Dei inimicis additi sunt: quando viderunt concitatos populos, rursus rectitudinem simulant. Nescio an sint Episcopi, nec in Christi sacerdotibus eum enumeraverim, qui à profanis manibus ad hoc ut praesit in dissolutionem fidei promotus est. Hoc est meum judicium. Vos autem, si quam habetis partem nobiscum, eadem videlicet nobiscum sentite: Sin vestro ipsorum consilio utimini, unusquisque suae sententiae dominus est. Nos hujus sanguinis insontes sumus.

E

EPISTOLA

F

EPISTOLA TARASII SANCTISSIMI PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLIS, Novæ Romæ.

Ad Adrianum Papam Romæ veteris, de non faciendis pecunia ordinationibus.

Sanctissimo & beatissimo fratri & comministro, domino Adriano, Papæ veteris Romæ, Tarasius misericordia divina Episcopus Constantinopolis, novæ Romæ, salutem in Domino.

MULTIPLICITER multisque modis Evangelicè, Apostolicè & Paternè docemur, ut mores ab avaritia alienos in sacerdotii consecratione habeamus, & neque aurum vel argentum accipiamus ob cujusquam sacerdotalis viri ordinationem: ut demonstrabimus in sententiis hic subjectis ex divinis scripturis & paternis doctrinis. Qui enim manus imponunt sunt ministri spiritus, non spiritus venditores: & spiritus gratiam gratis accipientes, eam quoque gratis dare debere iis, qui illam ab ipsis participant, pronuntiarunt ii, qui à Domini voce hanc libertatem acceperunt. Si quis autem eam auro emisse convictus fuerit, eum ab ordine sacro abjectum fore promulgant. Etsi enim nomine sacerdotium sortitus est, re tamen ipsa falsa esse ejus oratio convincitur. Nemo enim potest Deo & mammonæ servire, ut ex Evangelio didicimus. Et quoniam audivimus Deum prophetice loquentem; Sacerdotes loquimini quæ sunt cordi Hierusalem; & rursus minitantem & dicentem; Speculator si gladium supervenientem viderit, & id tuba non significaverit, & populus monitum non exceperit, & adveniens gladius animam ex eis abstulerit, sanguinem ex speculatoris manu requiram: metuentes, ne ob silentium accusemur aut damnemur, denuntiamus omnibus nostrarum Ecclesiarum Præsulibus; ut liberè juxta divinum Apostolum loquamur; Mundi sumus à sanguine eorum qui transgrediuntur canonicas constitutiones, & multo magis eorum qui pecuniis ordinaverunt vel ordinati sunt; cum divinus Petrus Apostolus, cujus cathedram sortita est fraterna vestra sanctitas, ut Simonem Magum, eos deposuerit. Eam ob causam veritatem annunciare non veremur, servantes & retinentes ea quæ à sanctis Apostolis & inclytis Patribus nostris canonicè tradita sunt: & si quid eorum ab aliquibus est prætcritum, aversamur. Fraterna ergo vestra sacerdotalis sanctitas, quæ legitimè atque ex Dei voluntate pontificale munus administrat, percelebrem habet gloriam. Dixit enim per prophetam magnus & primus pontifex Christus Deus noster; Vivo ego, utique eos qui me glorificant glorificabo. Scis enim vir desideriorum Spiritus, quòd Macedonii, & eorum qui circa illum erant sancti Spiritus hostium, tolerabilior erat impia hæresis. Cùm enim illi sanctum Spiritum Dei & Patris creaturam & servum nugentur: hi ipsum, ut videtur, suum servum faciunt. Omnis enim dominus id quod habet, sive servum, sive aliud, quæcunque possidet, vendit, si velit: similiter & qui emit, volens esse dominus ejus quod emptum est, argenti pretio id acquirit. Sic qui rem hanc nefariam faciunt, Spiritum sanctum deprimunt, æquè peccantes ac ii, qui Christum in Beelzebub dæmonia ejicere impiè blasphemeque dicebant: Vel, ut verius dicam, sunt Judæ proditori similes, qui Dei interfectoribus Judæis argenti pretio Christum vendidit. Quemadmodum ergo divinus Spiritus est Christo Deo nostro consubstantialis: eos ejusdem futuros partis cuilibet manifestum est, ut fuit demonstratum. Sin autem non venditur (manifestum est enim, quod nequaquam) absque ulla dubitatione clarum

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΡΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης,

Πρὸς Ἀδριανὸν τὸν Πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, περὶ τοῦ μὴ ἐπὶ χρήμασι γίνεσθαι τὰς χειροτονίας.

Τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ κυρίῳ Ἀδριανῷ, Πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, Ταράσιος ἐλέῳ Θεοῦ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης ἐν κυρίῳ χαίρειν.

ΠΟΛΥΜΕΡΩΣ καὶ πολυτρόπως εὐαγγελικῶς, ἀποστολικῶς τε καὶ πατρικῶς διδασκόμεθα, ἀφιλάργυρον τὸν τρόπον ἔχειν ἐν τῇ τῆς ἱερωσύνης ἁγιστείᾳ, καὶ μὴ χρυσίζεσθαι ἢ ἀργυρίζεσθαι ἐπὶ χειροτονίᾳ παντὸς ἱερατικοῦ ἀνδρὸς, ὡς ἀποδειξόμεθα ἐν ταῖς καθυποτεταγμέναις χρήσεσιν ἀπό τε γραφικῶν θηγοριῶν καὶ πατρικῶν διδασκαλιῶν. οἱ γὰρ ἐπιτιθέντες χεῖρας ὑπηρέται τοῦ πνεύματός εἰσιν, οὐχὶ πράται τοῦ πνεύματος. δωρεὰν γὰρ λαμβάνοντες τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, δωρεὰν δίδοσθαι τοῖς παρ' αὐτῶν μεταλαμβάνουσιν ἀπεφήναντο, ἐκ τῆς κυριακῆς φωνῆς τὴν ἐλευθερίαν ταύτην εἰληφότες. εἰ δέ τις ἐλεγχθείη χρυσίῳ ταύτην ὠνησάμενος, ἀποκήρυκτον διαγορεύουσι τὸν τοιοῦτον τῆς ἱερατικῆς τάξεως. εἰ γὰρ καὶ ὀνόματι τὴν ἱερωσύνην κεκλήρωται, ἀλλ' οὖν διαψεύδεται ὁ λόγος ἐπὶ τῷ πράγματι. οὐδεὶς γὰρ Θεῷ δουλεύειν δύναται καὶ μαμωνᾷ, ὡς εὐαγγελικῶς ἐμάθομεν. καὶ ἐπειδὴ ἠκούσαμεν προφητικῶς τοῦ Θεοῦ βοῶντος, ἱερεῖς λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ, αὖθις τε ἐπαπειλοῦντος καὶ λέγοντος, ὁ σκοπὸς ἐὰν ἴδῃ τὴν ῥομφαίαν ἐρχομένην, καὶ μὴ σημάνῃ τῇ σάλπιγγι, καὶ ὁ λαὸς μὴ φυλάξηται, καὶ ἐλθοῦσα ἡ ῥομφαία λάβῃ ἐξ αὐτῶν ψυχὴν, τὸ αἷμα ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ σκοποῦ ἐκζητήσω· στέλλοντες τοῦ τῆς σιωπῆς παραγγέλματος ἢ κατακρίματος ἀναγγέλλομεν τοῖς προέδροις πᾶσι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιῶν· ἵνα μετὰ παρρησίας κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον εἴπωμεν, καθαροί ἐσμεν ἀπὸ τοῦ αἵματος τῶν παραβαινόντων τὰς κανονικὰς διατάξεις, καὶ πάνυ γε μᾶλλον τῶν ἐπὶ χρήμασι χειροτονησάντων ἢ χειροτονηθέντων· Πέτρου τοῦ θείου ἀποστόλου, οὗ τὴν καθέδραν ἐκληρώσατο ἡ ἀδελφικὴ ὑμῶν ἁγιότης, ὡς Σίμωνα τὸν μάγον τούτους καθελόντος. τούτου ἕνεκεν οὐχ ὑποστελλόμεθα τοῦ ἀναγγέλλειν τὴν ἀλήθειαν, φυλάττοντες καὶ κρατοῦντες τὰ παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἀοιδίμων πατέρων ἡμῶν κανονικῶς ἐκδοθέντα· καὶ εἴ τι τούτων παρεβάθη ὑπό τινων, βδελυττόμεθα. ἡ οὖν ἀδελφικὴ ὑμῶν ἱεροπρεπὴς ἀρχιερωσύνη, ἐνθέσμως καὶ κατὰ Θεοῦ θέλησιν πρυτανεύουσα τὴν ἱεραρχικὴν ἁγιστείαν, διαβόητον ἔχει τὴν δόξαν. εἴρηκε γὰρ διὰ τοῦ προφήτου ὁ μέγας καὶ πρῶτος ἀρχιερεὺς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· ζῶ ἐγὼ, ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω. οἶδας γὰρ ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν τῶν τοῦ πνεύματος, ὅτι φορητοτέρα μᾶλλον ἦν ἡ Μακεδονίου καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν πνευματομάχων ἡ δυσσεβὴς αἵρεσις. ἐκεῖνοι γὰρ κτίσμα καὶ δοῦλον τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα ληρωδοῦσιν· οὗτοι ἑαυτῶν ὡς δοκοῦσι δοῦλον αὐτὸ ποιοῦσι. πᾶς γὰρ δεσπότης ὃ ἂν ἔχοι, εἰ βούλοιτο, πιπράσκει, εἴτε οἰκέτην, εἴτε ἕτερον, ὧν κέκτηται· ὡσαύτως καὶ ὁ ἀγοράζων, δεσπότης βουλόμενος εἶναι τοῦ ἠγορασμένου, διὰ τιμῆς ἀργυρίου τοῦτο κτᾶται. οὕτως οἱ ταύτην τὴν ἄθεσμον πρᾶξιν ἐργαζόμενοι, καταβιβάζουσι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἴσα ἁμαρτάνοντες τοῖς βλασφημοῦσιν ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια τὸν Χριστόν· ἢ, τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, παρεοίκασιν Ἰούδᾳ τῷ προδότῃ, ὃς τοῖς θεοκτόνοις Ἰουδαίοις, τιμῆς ἀργυρίου τὸν Χριστόν· ἢ, τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, παρεοίκασιν Ἰούδᾳ τῷ προδότῃ, ὃς τοῖς θεοκτόνοις Ἰουδαίοις τιμῆς ἀργυρίου τὸν Χριστὸν ἀπεμπολήσατο. ὡς οὖν τὸ ἅγιον πνεῦμα ὁμο-

ούσιον

σὸν ἐπὶ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, τῆς αὐτῆς παντί που δῆλον ἔσονται μερίδος, ὡς ἀποδέδεικται· οἱ δὲ οὐ πεπείσονται, (πρόδηλον γάρ ὅτι οὐδαμῶς) ἀναμφιλέκτως οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἡ χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἤτοι ἡ τῆς ἱερωσύνης ἁγιστεία. καὶ οὐκ ἔλαβον, οὐδὲ ἔχουσι. μνημονευέτωσαν γὰρ τοῦ ἁγίου Πέτρου πρὸς τὸν τοῦτο ἐπιτηδεύσαντα οὕτω λέγοντος· οὐκ ἔστι σοι μερὶς οὐδὲ κληρονομία ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ. εἰ γὰρ ἀπεμπολεῖται ἡ τῆς ἱερωσύνης ἀξία, ἄρα περιττὴ αὐτοῖς ἡ κατὰ τὸν βίον σεμνὴ πολιτεία, καὶ ἡ ἐν ἁγνείᾳ καὶ ἀρετῇ ἀναστροφή· περιττὸς καθ' αὐτοὺς καὶ Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος, διδάσκων δεῖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, σώφρονα, κόσμιον, διδακτικόν, ἐγκρατῆ, νηφάλιον, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. οἴχεται τοίνυν ταῦτα πάντα ἐκ τοῦ πράττειν καὶ ἀγοράζειν τὴν ἱερωσύνην. αἱ οὖν ἐκτεθειμέναι ἁγιολεκτικαὶ χρήσεις ἀλλότριον πάντη τῆς ἱερωσύνης ἀποφαίνονται τὸν ποτὲ διδόντα ἢ λαμβάνοντα, ἐν οἱῳδήποτε χρόνῳ, εἴτε καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας, εἴτε καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν. λαβεῖν γάρ ἐστι τὸ λαβεῖν ὁποτεδήποτε. ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς προβολὰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀφαιροῦσιν ἐπὶ τῇ τῶν χρημάτων δόσει.

Κανὼν κθʹ. τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

Εἴ τις ἐπίσκοπος διὰ χρημάτων τῆς ἀξίας ταύτης ἐγκρατὴς γένηται, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, καθαιρείσθω, καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ἐκκοπτέσθω παντάπασι τῆς κοινωνίας, ὡς Σίμων ὁ Μάγος.

Ἐκ τῶν πράξεων τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

Ἰδὼν δὲ ὁ Σίμων, ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδοται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα, λέγων, δότε κἀμοὶ τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα ᾧ ἂν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας, λαμβάνῃ πνεῦμα ἅγιον. Πέτρος δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν· τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι. οὐκ ἔστι σοι μερὶς οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ· ἡ γὰρ καρδία σου οὐκ ἔστιν εὐθεῖα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. μετανόησον οὖν ἀπὸ τῆς κακίας σου ταύτης, καὶ δεήθητι τοῦ Θεοῦ εἰ ἄρα ἀφεθήσεταί σοι ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου· εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὁρῶ σε ὄντα.

Ἐκ τῆς τρίτης τῶν Βασιλειῶν.

Καὶ οὐκ ἐπέστρεψεν Ἱεροβοὰμ ἀπὸ τῆς κακίας αὐτοῦ, καὶ ἐπέστρεψε καὶ ἐποίησεν ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ ἱερεῖς ὑψηλῶν. ὁ βουλόμενος ἐπλήρου τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο τοῦτο τὸ ῥῆμα εἰς ἁμαρτίαν τῷ οἴκῳ Ἱεροβοάμ, καὶ εἰς ὄλεθρον καὶ ἀφανισμὸν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.

Ἐκ τῆς τετάρτης τῶν Βασιλειῶν.

Καὶ ἐπέστρεψε Νεεμὰν πρὸς Ἐλισσαιέ, αὐτὸς καὶ πᾶσα ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ, καὶ ἦλθε, καὶ ἔστη ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· ἰδοὺ ἐγὼ ἔγνωκα, ὅτι οὐκ ἔστι Θεὸς ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ Ἰσραήλ, καὶ λάβε τὴν εὐλογίαν παρὰ τοῦ δούλου σου. καὶ εἶπεν Ἐλισσαιέ, ζῇ κύριος, ᾧ παρέστην ἐνώπιον αὐτοῦ, εἰ λήψομαι. καὶ παρεβιάσατο αὐτὸν λαβεῖν, καὶ ἠπείθησε. Καὶ μετ' ὀλίγον. Καὶ εἶπε Γιεζῆ, τὸ παιδάριον Ἐλισσαιέ, ἰδοὺ ἐφείσατο ὁ κύριός μου Νεεμὰν τοῦ Σύρου, τοῦ λαβεῖν ἐκ χειρὸς αὐτοῦ ἃ ἐνήνοχε· ζῇ κύριος, εἰ μὴ δραμοῦμαι ὀπίσω αὐτοῦ, καὶ λήψομαι παρ' αὐτοῦ τι. καὶ ἐδίωξε Γιεζῆ ὀπίσω Νεεμάν· καὶ μετὰ βραχύ. καὶ εἶπε Νεεμάν· λάβε διτάλαντον ἀργυρίου. καὶ ἔλαβε δύο τάλαντα ἀργυρίου ἐν δυσὶ φυλακοῖς, καὶ δύο ἀλλασσομένας στολάς. καὶ μεθ' ἕτερα, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Ἐλισσαιέ, πόθεν Γιεζῆ; καὶ εἶπε Γιεζῆ· οὐ πεπόρευται ὁ δοῦλός σου ἔνθα καὶ ἔνθα. καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Ἐλισσαιέ,

A est, non esse eis sancti Spiritus gratiam, sacerdotii scilicet sacrosanctam dignitatem. Et neque acceperunt, neque habent. Meminerint enim S. Petri, ei qui hoc exercuit sic dicentis: Non est tibi pars neque sors in sermone isto. Si enim venundatur sacerdotii dignitas, eis utique supervacanea est honestæ vitæ institutio, & in puritate ac virtute conversatio: Supervacanus est ipsis & Paulus divinus Apostolus, docens oportere Episcopum esse à reprehensione alienum, temperantem, moderatum, aptum ad docendum, continentem, sobrium retinentem fidelem in doctrina sermonem: ut possit in sana doctrina exhortari, & eos qui contradicunt B refellere. Hæc ergo omnia evanescunt, si vendatur & ematur sacerdotium. Subjectæ itaque è sanctis selectæ sententiæ, à sacerdotio omnino esse alienum eum pronunciant, qui dat vel accipit in quocunque tempore, sive ante ordinationem, sive post ordinationem. Capere enim est quandocunque capere. Sed & omnes etiam Ecclesiasticas promotiones ob pecuniæ dationem removent.

Canon xxix. sanctorum Apostolorum.

C Si quis Episcopus pecuniis hanc dignitatem fuerit assecutus, vel Presbyter, vel Diaconus, deponatur, & ipse, & qui eum ordinavit, & à communione omnino excindatur, ut Simon Magus.

Ex Actibus Sanctorum Apostolorum.

Videns autem Simon, quòd per impositionem manuum Apostolorum datur spiritus Sanctus, attulit eis pecunias, dicens; Date & mihi hanc potestatem, ut cui manus imposuero, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ei, Argentum tuum tecum pereat: quoniam D existimasti Dei donum pecuniis acquiri. Non est tibi pars nec sors in hoc negotio. cor enim tuum non est rectum coram Deo. Resipisce igitur ab ista malitia tua, & deprecare Deum, si forte remittetur tibi machinatio cordis tui: in bile enim amaritudinis & vinculo iniquitatis te esse video.

Ex tertio Regum.

Et non conversus est Hieroboam ab iniquitate sua, & E se convertit & fecit ex populo Sacerdotes excelsorum: qui volebat, ministerio illo consecratus est: & fuit hæc res peccato domui Hieroboam, & exitio & deletioni à facie terræ.

Ex quarto Regum.

Et conversus est Naaman ad Helisæum, & ipse & omnis exercitus ejus, & venit, & stetit coram eo, & dixit: Ecce ego cognovi, quòd non est Deus in universa terra, præterquam in Israël: Et nunc accipe benedictionem à servo tuo. Et dixit Helisæus: Vivit Dominus, F cui adsisti coram ipso, si accepero. Et vim attulit ut acciperet, & non paruit. Et paulo post: Et dixit Giezi famulus Helisæi: Ecce dominus meus pepercit Naaman Syro, è manu ejus accipere quæ attulit: vivit Dominus, nisi ego post eum cucurrero, & ab ipso aliquid accipiam. Et Giezi Naaman à tergo persecutus est. Et paulo post: Et dixit Naaman: Accipe duo talenta argenti: & accepit duo talenta argenti in duobus loculis, & duas mutatorias vestes. Et post alia; Et dixit ei Helisæus; Undenam Giezi? & dixit Giezi; Non est profectus servus tuus huc aut illuc. Et dixit Helisæus;

Nunquid cor meum tecum abierat? & scio, quòd vir rediit à curru in occursum tuum, & nunc accepisti argentum, & ipso acquires hortos & vineta & oliveta & oves & boves & pueros & puellas: & lepra Naaman adhærebit tibi & semini tuo in seculum. Et exiit à facie ejus lepra infectus, tanquam nix.

Ex sancti Basilii interpretatione in Esaiam.

Legem dedit in auxilium, ut dicant, non ut hoc verbum, pro quo dari dona nequeunt. Hæc lex non est ut hoc verbum ventriloqui. Non enim ad fraudem excogitatum est, ut illud, sed est magistra veritatis. Ac illi quidem argento vaticinantur. Hoc est enim maximè ridiculum, quòd eis etiam mendacii mercedem pendunt, qui decipiuntur. Verbum autem legis non est ejusmodi, ut pro eo dona dentur. Nemo enim vendit gratiam. Gratis, inquit, accepistis, gratis date. Vides quomodo Petrus adversus Simonem indignatus sit, qui argentum ob Spiritûs gratiam attulerat. Argentum tuum, inquit, tecum pereat, quia Dei donum per pecunias te acquirere putasti. Non est ergo sermo Evangelii, ventriloquorum verba, quæ venduntur. Quid enim dederit quispiam, quod ejus æstimationi respondeat? Audi David dubitantem & dicentem, Quid reddam Domino pro omnibus, quæ mihi dedit? Non possunt ergo dona dari, quæ ejus gratiæ æstimationi respondeant. Unum donum dignum est, ejus scilicet, quod donatum est, custodia. Qui dat tibi thesaurum, non petit precium ejus quod donatum est; sed dignam ejus, quod donatum est, custodiam.

Ejusdem ex Epistola ad Episcopos, qui sibi suberant, ne ob pecunias ordinarent.

Putant se non delinquere, quod non ante, sed post manuum impositionem pecuniam accipiant. Accipere autem est, quandocunque accipere. Adhortor ergo, ut hunc redditum, vel potiùs ad gehennam aditum, deponatis; & ne manus ejusmodi lucris coinquinantes, vos ad sancta peragenda mysteria indignos efficiatis.

Ex vita sancti Joannis Chrysostomi.

Accessit omnibus Episcopis prolixitatis verborum nobis causa Eusebius, sex reliquorum Episcoporum accusator, in communionem recipi petens. Negant quidam Episcopi, ipsum debere suscipi, utpote sycophantam. Ad hæc supplicavit, dicens; Quoniam causa maxima ex parte duobus annis examinata est, ad testes autem producendos dilatio data est: rogo vestram pietatem, ut hodie mihi liceat testes exhibere. Etsi enim mortuus est Antoninus Episcopus, qui argento accepto ordinavit; supersunt tamen adhuc qui dederunt, & sunt ordinati. Æquum censuit præsens synodus, ut de eâ re quæreretur. Et incipit causa à lectione Actorum, quæ nuper ea de re confecta fuerant. Ingressi sunt testes, & ingressi sunt sex eorum, qui dederant & ordinati fuerant. Ii à principio negabant; sed cum testes persisterent, hi quidem Laici, illi verò Presbyteri, quibus confidere visi fuerant, primum quidem negabant; postquàm autem testes convincebant, & loca & tempora eis in memoriam revocantes, & eorum, quæ sunt tradita, formas & quantitatem dicentes; non bene affecta eorum conscientia, sua sponte sine multa quæ-

A οὐχὶ ἡ καρδία μου ἐπορεύθη μετὰ σοῦ; καὶ οἶδα, ὅτι ἐπέστρεψεν ὁ ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ἅρματος εἰς συνάντησίν σου, καὶ νῦν ἔλαβες τὸ ἀργύριον, καὶ λήψῃ ἐν αὐτῷ κήπους καὶ ἀμπελῶνας καὶ ἐλαιῶνας καὶ πρόβατα καὶ βόας καὶ παῖδας καὶ παιδίσκας. καὶ ἡ λέπρα Νεεμὰν κολληθήσεται ἐν σοί, καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ προσώπου αὐτοῦ λελεπρωμένος ὡσεὶ χιών.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐκ τῆς εἰς τὸν Ἡσαΐαν ἑρμηνείας.

Νόμον ἔδωκεν εἰς βοήθειαν, ἵνα εἴπωσιν, οὐχ ὡς τὸ ῥῆμα
B τοῦτο, περὶ οὗ οὐκ ἔστι δῶρα δοῦναι περὶ αὐτοῦ. οὗτος ὁ νόμος οὐκ ἔστιν ὡς τὸ ῥῆμα τοῦτο τοῦ ἐγγαστριμύθου. οὐ γὰρ πρὸς ἀπάτην ἐπινενόηται ὥσπερ ἐκεῖνα, ἀλλὰ ἀληθείας ἐστὶ διδάσκαλος, κἀκεῖνοι μὲν ἐπ' ἀργυρίῳ μαντεύονται. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ καταγέλαστον, ὅτι καὶ ἀργύριον αὐτοῖς καταλύουσι μισθὸν τοῦ ψεύδους οἱ ἀπατώμενοι. τὸ δὲ ῥῆμα τοῦ νόμου οὐκ ἔστι τοιοῦτον, ὥστε δῶρα δοῦναι περὶ αὐτοῦ· οὐδεὶς γὰρ τὴν χάριν ἀποδίδοται. Δωρεὰν, φησὶν, ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. ὁρᾷς πῶς ἠγανάκτησε Πέτρος ἐπὶ Σίμωνι, ἀργύριον ἐπὶ τῇ τοῦ πνεύματος χάριτι προσκομίσαντι. τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοί, φησὶν, εἰς ἀπώλειαν, ὅτι ἐνόμισας τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ
C διὰ χρημάτων κτᾶσθαι. οὐκ ἔστιν οὖν ὁ τοῦ εὐαγγελίου λόγος, ὡς τὰ πωλούμενα ῥήματα τῶν ἐγγαστριμύθων. τί γὰρ ἄν τις δῴη ἄξιον αὐτοῦ ἀντάλλαγμα; ἄκουε τοῦ Δαβὶδ διαποροῦντος καὶ λέγοντος, τί ἀνταποδώσω τῷ κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκέ μοι; οὐκ ἔστιν οὖν δῶρα δοῦναι περὶ τούτου ἀντάξια τῆς τοῦ χάριτος. ἓν δῶρον ἄξιον, ἡ φυλακὴ τοῦ δωρηθέντος. ὁ δούς σοι τὸν θησαυρὸν, οὐχὶ τιμὴν ἀπαιτεῖ τοῦ δοθέντος, ἀλλὰ φυλακὴν ἀξίαν τοῦ δεδομένου.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς πρὸς τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν ἐπισκόπους, ὥστε μὴ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασι.

D Νομίζουσι μὴ ἁμαρτάνειν, τῷ μὴ ἅμα προλαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν λαμβάνειν. λαβεῖν δέ ἐστι τὸ ὁποτεδήποτε λαβεῖν. παρακαλῶ οὖν ταύτην τὴν πρόσοδον, μᾶλλον δὲ τὴν προσαγωγὴν τὴν ἐπὶ γέενναν, ἀποθέσθαι· καὶ μὴ τὰς χεῖρας μολύνοντες τοῖς τοιούτοις λήμμασιν, ἑαυτοὺς ἀναξίους ποιήσητε τοῦ ἐπιτελεῖν τὰ ἅγια μυστήρια.

E Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Προσῆλθεν ὁ τῆς μακρηγορίας ἡμῶν αἴτιος τοῖς ἐπισκόποις πᾶσιν Εὐσέβιος, ὁ κατήγορος τῶν ἓξ λοιπῶν ἐπισκόπων, ἀξιῶν δεχθῆναι εἰς κοινωνίαν. παρῃτήσαντό τινες τῶν ἐπισκόπων, μὴ δεῖν αὐτὸν δεχθῆναι, ὡς συκοφάντην. ἐπὶ τούτοις ἱκέτευε, λέγων, ἐπειδὴ ἡ δίκη τὸ πλεῖστον μέρος ἐπὶ ἔτη δύο ἐβασανίσθη, εἰς μάρτυρας δὲ γέγονεν ἡ ὑπέρθεσις, δέομαι τῆς ὑμετέρας θεοφιλίας σήμερόν με αὐτὰ δοῦναί με τοὺς μάρτυρας. εἰ γὰρ καὶ Ἀντωνῖνος τετελεύτηκεν ὁ ἐπίσκοπος, ὁ λαβὼν τὸ χρυσίον καὶ χειροτονήσας,
F ἀλλ' οὖν γε μένουσιν οἱ δεδωκότες καὶ χειροτονηθέντες. ἐδικαίωσεν ἡ παροῦσα σύνοδος ζητηθῆναι τὸ πρᾶγμα. καὶ ἄρχεται ἡ ὑπόθεσις ἐξ ἀναγνώσματος τῶν περὶ αὐτῆς πραχθέντων ὑπομνημάτων. εἰσῆλθον οἱ μάρτυρες, καὶ εἰσῆλθον οἱ ἓξ τῶν δεδωκότων καὶ χειροτονηθέντων. ἐν ἀρχῇ ἠρνοῦντο, ἐπιμενόντων δὲ τῶν μαρτύρων, τῶν μὲν λαϊκῶν, τῶν δὲ πρεσβυτέρων, οἷς ἔδοξαν τεθαῤῥηκέναι, πρῶτον μὲν ἠρνοῦντο· ὡς δὲ οἱ μάρτυρες ἤλεγχον τόπων αὐτοὺς ὑπομιμνήσκοντες καὶ χρόνων, καὶ τὰ εἴδη τῶν δοθέντων λέγοντες καὶ τὴν ποσότητα, οὐ πάνυ καλῶς αὐτῶν διακειμένης τῆς συνειδήσεως, αὐθαι-

ὡμολόγησαν ὁμολογοῦσι δίχα πολλῆς ἀνάγκης, ὅτι δεδώκαμεν ὁμολογοῦμεν, καὶ γεγόναμεν τοιαύτην νομίσαντες ἀκολουθίαν εἶναι, ἵνα τῆς λειτουργίας τῆς δημοσίας ἐλευθερωθῶμεν· καὶ νῦν δεόμεθα, εἰ μὴ ἔξεστιν ὅπου ἡμᾶς εἶναι ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς ἐκκλησίας, ἐπεὶ κἂν τὸ χρυσίον ὃ δεδώκαμεν, ἵνα λάβωμεν· τῶν γὰρ γυναικῶν ἡμῶν δεδώκαμεν τινὰ σκεύη. ὁ Ἰωάννης περὶ ταῦτα ὑπέσχετο τῇ συνόδῳ ὅτι τοῦ μὲν βουλευτηρίου ἐγὼ αὐτοὺς ἀπαλλάσσω, ἀξιώσας τὸν βασιλέα· ὑμεῖς δὲ προστάξατε λαβεῖν αὐτούς, ὃ δεδώκασι, παρὰ τῶν Ἀντωνίου κληρονόμων, κοινωνεῖν δὲ ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου, εἶναι δὲ ἀπὸ ἱερέων· ἵνα μὴ τούτων συγχωρηθέντων ἔθος γένηται Ἰουδαϊκόν, τὸ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν τὴν ἱερωσύνην. φασὶ γὰρ τὸν λυμεῶνα καὶ ψευδώνυμον πατριάρχην τῶν Ἰουδαίων κατ' ἔτος ἀμείβειν ἢ παρ' ἔτος τοὺς ἀρχισυναγώγους, ἐπὶ συλλογῇ τοῦ ἀργυρίου· ὁμοίως καὶ τὸν ζηλωτὴν τούτου τῶν Αἰγυπτίων πατριάρχην, ἵνα πληρωθῇ τὸ προφητικόν, οἱ ἱερεῖς αὐτῆς μετὰ δώρων ἀπεκρίνοντο, καὶ οἱ προφῆται αὐτῆς μετ' ἀργυρίου ἐμαντεύοντο.

A stione confessi sunt, hoc modo: quod dedimus confitemur; & hanc esse consequentiam existimavimus, ut à ministerio publico liberaremur: & nunc rogamus, si fas est nos non esse in ministerio Ecclesiæ, saltem ut recipiamus argentum, quod dedimus: nostrarum enim uxorum quædam vasa seu nonnullam supellectilem dedimus. Joannes ad hæc Synodo pollicitus est: Ego, inquit, eos à curia liberabo, Imperatorem precatus. Vos autem jubete eos accipere quod dederunt ab hæredibus Antonini. Præcepit Synodus, aurum quidem eos recipere ab hæredibus Antonini: sed intra altare communicare: sacerdotio autem privatos esse: ne his con-
B cessis sit Judaica sacerdotium vendendi & emendi consuetudo. Dicunt enim exitiosum & falso nomine appellatum Judæorum Patriarcham quotannis vel annis alternis suos Archysynagogos mutare, ut ex eo pecuniam colligat: Similiter & ejus æmulatorem, Ægyptiorum Patriarcham: ut propheticum illud impleretur: Sacerdotes ejus cum donis responderunt, & prophetæ ejus cum argento divinaverunt.

Ἐκ τῶν κανόνων τῶν χλ΄. ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντων.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσαιτο, καὶ εἰς πρᾶσιν καταγάγῃ τὴν ἄπρατον χάριν, καὶ χειροτονήσῃ ἐπὶ χρήμασιν οἰκονόμον, ἢ ἔκδικον, ἢ παραμονάριον, ἢ ὅλως τινὰ τοῦ κανόνος, δι' αἰσχροκέρδειαν οἰκείαν, ὁ τοῦτο ἐπιχειρήσας, ἐλεγχθεὶς κινδυνευέτω περὶ τὸν οἰκεῖον βαθμόν, καὶ ὁ χειροτονούμενος μηδὲν ἐκ τῆς κατ' ἐμπορίαν ὠφελείσθω χειροτονίας, ἢ προβολῆς· ἀλλ' ἔστω ἀλλότριος τῆς ἀξίας ἢ τοῦ φροντίσματος, οὗπερ ἐπὶ χρήμασιν ἔτυχεν. εἰ δέ τις καὶ μεσιτεύων φανῇ τοῖς οὕτως αἰσχροῖς καὶ ἀθεμίτοις λήμμασι, καὶ οὗτος, εἰ μὲν κληρικός, τοῦ οἰκείου ἐκπιπτέτω βαθμοῦ, εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μονάζων, ἀναθεματιζέσθω.

Ex canonibus DCXXX. *sanctorum patrum, qui Chalcedone convenerunt.*

C Si quis Episcopus ob pecunias ordinationem fecerit, & non venalem gratiam ad venditionem deduxerit, & œconomum, vel Defensorem, vel Paramonarium ob pecunias ordinaverit, vel omnino aliquem ex canone, sui turpis quæstûs gratia; qui id aggressus esse convictus fuerit, de proprio gradu in periculum veniat: & qui ordinatus fuerit, nihil ex ordinatione vel promotione, quæ instar mercaturæ facta est, juvetur; sed sit alienus à dignitate vel curatione, quam pecuniis adeptus est. Si quis autem sequester seu mediator fuerit tam turpibus & nefariis lucris: hic quoque, si sit quidem Clericus, à
D proprio gradu excidat: sin autem Laicus vel Monachus, anathematizetur.

Ἐκ τῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς Γενναδίου τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς σὺν αὐτῷ συνόδου.

Ἔστω τοίνυν, καὶ ἔστιν ἀποκήρυκτος, καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀξίας καὶ λειτουργίας ἀλλότριος, καὶ τῇ κατάρᾳ ἀναθέματος ὑποκείμενος, ὅ, τι κτᾶσθαι ταύτην τὴν ἱερωσύνην διὰ χρημάτων οἰόμενος, καὶ ὁ ταύτην παρέχειν ἐπὶ χρήμασιν ὑπισχνούμενος, εἴτε κληρικός, εἴτε λαϊκὸς εἴη, κἂν ἐλέγχοιτο, κἂν μὴ ἐλέγχοιτο ποιεῖν. οὐ γάρ οἷόν τε συμβιβασθῆναί ποτε τὰ ἀσύμβατα, οὐδὲ Θεῷ συμφωνῆσαι τὸν μαμωνᾶν, ἢ τοὺς τούτῳ δουλεύοντας, δουλεῦσαι Θεῷ. δεσποτικὴ καὶ αὕτη ἐστὶν ἀπόφασις ἀναμφίλεκτος, οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ.

Ex Gennadii sanctissimi Archiepiscopi Constantinopolitani Encyclica Epistola, & Synodi quæ unà cum ipso fuit.

Sit itaque, & est abdicatus, & ab omni sacerdotali dignitate & ministerio alienus, & anathemati maledictionis obnoxius, tam qui se hoc sacerdotium pecuniis acquirere posse putat, quàm qui se ob pecunias id præbe-
E re pollicetur, sive sit Clericus, sive Laicus, seu hoc facere convincatur, seu non convincatur. Neque enim fieri potest, ut ea conjungantur, quæ conjungi non possunt: nec ut mammona cum Deo conveniat: vel ut qui ei serviunt, Deo serviant. Hæc est enim Dominica & minimè dubia sententia: Non potestis Deo servire & mammonæ.

Ἐκ τῶν κανόνων τῆς ἁγίας ϛ΄. συνόδου.

Τοὺς ἐπὶ χρήμασι χειροτονουμένους, εἴτε ἐπισκόπους ἢ οἱουσδήποτε κληρικούς, καὶ οὐ κατὰ δοκιμασίαν καὶ τοῦ βίου αἵρεσιν, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν· ἀλλὰ καὶ τοὺς χειροτονήσαντας.

Ex canonibus sancta sexta Synodi.

Eos, qui ordinantur datis pecuniis, sive Episcopos,
F sive Clericos cujusmodicunque, & non ex vitæ examinatione sive electione, deponi jubemus: sed & eos etiam qui ordinaverunt.

Ἀκούσωμεν ταῦτα πάντες, ἐνωτισώμεθα, οὐ μόνον ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῷ κλήρῳ καταριθμούμενοι, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. δεῖ γὰρ περισσοτέρως ἡμᾶς προσέχειν τοῖς ἀκουσθεῖσι, μή ποτε παραρρυῶμεν· ὅτι οὐ φθαρτοῖς, χρυσίῳ ἢ ἀργυρίῳ, ἠγοράσθημεν ἐκ τῆς ματαίας πατροπαραδότου ἀναστροφῆς, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι, ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου, Χριστοῦ.

Audiamus hæc omnes, & auribus percipiamus, non solum Antistites, sed & qui in clero connumerantur, & omnes qui terram habitant. Oportet enim nos iis, quæ audita fuerint, mentem diligentiùs adhibere, ne forte diffluamus: quoniam non corruptibilibus, auro vel argento, empti sumus ex vana & inani à Patribus tradita conversatione, sed pretioso sanguine, tanquam agni puri & immaculati, Christi

Christi. Sic nos quoque doce, vir sanctissime, scripturæ & Evangeliorum & Apostolorum & Patrum præcepta sequi. Verbis enim oris vestri paremus. In alta conscende, exalta in fortitudine vocem tuam ambula in dilatationibus, prædica cum libertate, ut tollatur, & in interitum deducatur, quæ pecuniis facta est per manuum impositionem ordinatio, & quicquid eam, propter avaritiam, injustitiam & mercaturam, turpis lucri gratia consequitur. Ea enim, cum iis quæ cum illa conveniunt, sublata ex peculiari populo, in nomine Christi vocato & redemptionem gratis assecuto, omnia vitii inquinamenta, quæ consequuntur, funditus excisa erunt: & sacerdotes ut palma florebunt, Christi bonum odorem iis qui servantur inspirantes, & Ecclesiæ Epinicion canentes, Abstulit Deus à te iniquitates tuas, præterea autem & eos, qui decerpuntur, fructus dulces efficientes, & ipsos in senecta uberi multiplicantes, beatæ illius, inquam, & immaculatæ vitæ hæredes ostendentes.

A οὕτω καὶ ἡμᾶς δίδαξον, ἀνεριστότατε, ἐπακολουθεῖν τοῖς γραφικοῖς τε εὐαγγελικοῖς καὶ ἀποστολικοῖς τε καὶ πατρικοῖς παραγγέλμασι. πειθόμεθα γὰρ τοῖς ῥήμασι τοῦ στόματος ὑμῶν. ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ἀνάβηθι, ὕψωσον ἐν ἰσχύι τὴν φωνήν σου, πορεύθητι ἐν πλατυσμῷ, κήρυξον μετὰ παῤῥησίας, ὅπως ἐξαρθῇ, καὶ εἰς ἀφανισμὸν οἰχήσηται, ἡ διὰ χρημάτων χειροθεσία, καὶ πᾶν εἴ τι διὰ φιλαργυρίαν ταύτῃ ἀδικίαν τε καὶ ἐμπορίαν αἰσχροκερδῆ ἀκολουθεῖ. ταύτης γὰρ μετὰ τῶν συστοιχούντων αὐτῇ ἐξαιρουμένης ἐκ τοῦ περιουσίου λαοῦ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ κεκλημένου, καὶ δωρεὰν τυχόντος τῆς ἀπολυτρώσεως, πάντα τὰ τῇ
B κακίᾳ συνεπόμενα μιάσματα πρόῤῥιζα συνεκτμηθήσονται, καὶ οἱ ἱερεῖς ὡς φοῖνιξ ἀνθήσουσι, Χριστοῦ εὐωδίας τοῖς σωζομένοις ἐμπνέοντες καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπινίκιον προσᾴδοντες· περιεῖλε κύριος ἐκ σοῦ τὰ ἀδικήματά σου, ἔτι δὲ καὶ τοὺς δρεπομένους καρποὺς γλυκάζοντες, πληθύνοντές τε αὐτοὺς ἐν γήρᾳ πίονι. τῆς μακαρίας ἐκείνης, λέγω, καὶ ἀκηράτου ζωῆς κληρονόμους ἀναδεικνύντες.

BALS. Hæc Epistola ex scriptura & canonicis demonstrationibus composita est, tractans eos gravius peccare, quàm Spiritûs sancti hostes, quicunque pecuniis ordinationem faciunt, & sancti Spiritus gratiam vendunt. Illi enim servum Dei sanctum Spiritum esse dicunt: hi vero servum suum illum faciunt propter venditionem. Ea enim vendit quis, quæ sua sunt. Eos autem Judæ quoque proditori comparat, ut qui sanctum Spiritum vendere audeant, Christo & Deo nostro consubstantialem. Debes autem scire, quòd illud, Sacerdotes loquimini quæ cordi sunt Hierusalem, est ex prophetia Esaiæ: & illud, Mundi sumus à sanguine eorum, qui transgrediuntur canonicas constitutiones, ex Actibus Apostolorum, seu ex magni Pauli constitutione ad Presbyteros Ephesiorum. Illud, Tanquam Simonem Magum condemnari eos, qui pecuniis ordinantur, ex xxix. canone Apostolico desumptum est. Illud, Nunc dicit Dominus, utique eos, qui me glorificant, glorificabo, ex principio primi Regum. Illud, Quod non acceperunt, nec habent, ex prima ad Corinthios epistola. Illud, non est tibi portio nec hæreditas in hoc negotio, ex Actis Apostolorum. Illud, Oportet Episcopum esse à reprehensione alienum, ex prima epistola ad Timotheum. Illud, Audiamus hæc omnia, & auribus percipiamus hæc omnia, ex epistola ad Hebræos. Illud, Non corruptibilibus, auro & argento, redempti sumus, ex Petri catholica epistola prima. Et illud, In altum montem conscende, ex Esaia, & Osee. Illud, Sacerdotes ut palma florebunt, ex ii. ad Corinthios epistola; & illud, Abstulit Dominus abs te iniquitates tuas, ex Sophonia.

ΒΑΛΣ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη κατεσκευάσθη ἀπὸ γραφικῶν καὶ κανονικῶν ἀποδείξεων, διαλαμβάνουσα χείρονα τῶν πνευματομάχων ἁμαρτάνειν, τοὺς ποιοῦντας χειροτονίας διὰ
C χρημάτων, καὶ πωλοῦντας τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος. οἱ μὲν, δοῦλον τοῦ θεοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγουσιν· οὗτοι, δοῦλον ἑαυτῶν ποιοῦσι τοῦτο διὰ τὴν πρᾶσιν. ἐκεῖνα γάρ τις πωλεῖ, τὰ οἰκεῖα. παρεικάζει δὲ τούτους καὶ τῷ προδότῃ Ἰούδᾳ, ὡς τολμῶντας πωλεῖν τὸ ἅγιον πνεῦμα, τὸ ὁμοούσιον τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν. ὀφείλεις δὲ εἰδέναι ὅτι τὸ, ἱερεῖς λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλὴμ, ἐκ τῆς προφητείας ἐστὶ τοῦ Ἡσαΐου· τὸ, ὁ σκοπὸς ἐὰν ἴδῃ τὴν ῥομφαίαν καὶ τὰ ἑξῆς, τοῦ Ἰεζεκιήλ. τὸ, καθαροί ἐσμεν ἀπὸ τοῦ αἵματος τῶν παραβαινόντων τὰς κανονικὰς διατάξεις, ἐκ τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων, ἤτοι ἐκ τῆς πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῶν
D Ἐφεσίων διαταγῆς τοῦ μεγάλου Παύλου. τὸ, ὡς τὸν Σίμωνα τὸν μάγον καταχρίνεσθαι τοὺς διὰ χρημάτων χειροτονουμένους, ἐξελήφθη ἀπὸ τοῦ κθ΄. ἀποστολικοῦ κανόνος. τὸ, νῦν φησι Κύριος, ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς πρώτης τῶν βασιλειῶν. τὸ, ὃ οὐκ ἔλαβον οὐδὲ ἔχουσιν, ἀπὸ τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης ἐπιστολῆς. τὸ, οὐκ ἔστι σοι μερὶς οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, ἀπὸ τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων. τὸ, δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, ἀπὸ τῆς πρὸς Τιμόθεον πρώτης ἐπιστολῆς. τὸ, ἀκούσωμεν ταῦτα πάντα καὶ ἐνωτισώμεθα, ἀπὸ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς. τὸ, οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ ἐλυτρώθη-
E μεν, ἀπὸ τῆς πρώτης Καθολικῆς ἐπιστολῆς Πέτρου. τὸ, ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι, ἐκ τοῦ Ἡσαΐου καὶ τοῦ Ὠσηέ. τὸ, οἱ ἱερεῖς ὡς φοῖνιξ ἀνθήσουσιν, ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους δευτέρας ἐπιστολῆς· καὶ τὸ, περιεῖλε Κύριος ἐκ σοῦ τὰ ἀδικήματά σου, ἐκ τοῦ Σοφονίου.

F

LECTORI.

HÆC quæ sequuntur, licet ordine non suo, Aristini Synopsin integrum exhibent. Postquam enim omnia illa, quæ in Manuscripto quem secuti sumus, literis præ vetustate fugientibus, paginisque subinde laceris desiderabamus, in alio Manuscripto, cujus postea copia facta est, comparuissent, noluimus Lectorem iisdem fraudari; & proinde ea ab exemplari isto satis etiam antiquo, pro fide, quam ubique profitemur, accuratè descripsimus, & latinitate donavimus.

ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ.

EX EPISTOLA

[S. BASILII] AD AMPHILOCHIUM.

ΩΣΠΕΡ ἐν λαχάνοις οὕτω καὶ ἐν κρέασι, τοῦ χρησίμου τὸ βλαβερὸν διακρίνομεν. λάχανον τὸ κώνειον, κρέας καὶ τὸ γύπειον· ὅμως ὑοσκύαμον οὐκ ἄν τις φάγοι, οὐδὲ κυνὸς ἅψαιτο μὴ σὺν ἀνάγκῃ, ὡς ὅγε φαγὼν οὐκ ἠνόμησεν. A

QUEMADMODUM in oleribus, ita & in carnibus, noxium ab utili discernimus. Olus est cicuta, & caro vulturina est caro: nemo tamen hyoscyamum comederit nec canem attigerit, sine magnâ necessitate. Quare qui comedit non iniquè fecit.

ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΔΙΟΔΩΡΟΝ.

Εἴ τις πάθει ἀκαθαρσίας ἁλοὺς πρὸς δυοῖν ἀδελφαῖν, ἄθεσμον κοινωνίαν ἐμπέσοι, μήτε γάμος ἡγείσθω τοῦτο, μήτε εἰς ἐκκλησίαν εἰσίτωσαν, πρὶν ἢ διαστῆναι ἀπ' ἀλλήλων. μάταιος γὰρ ὁ παρερμηνεύων τὸ, γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ αὐτῆς οὐ λήψῃ ἀντίζηλον, τὴν δὲ θανοῦσαν πεπαῦσθαι τοῦ ζηλοτυπεῖν, καὶ χώραν εἶναι λέγων τῆς τελευτησάσης λαμβάνειν τὴν ἀδελφήν· ὡς ἡμῖν γε ἐκεῖνο ἀρκεῖ, οὐκ εἴσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον τῆς σαρκός σου ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτῶν. εἰ γὰρ οἱ συναπτόμενοι σὰρξ εἰσὶ μία, διὰ τῆς γυναικὸς ἡ ἀδελφὴ οἰκειοῦται τῷ ἀνδρί. ὡς οὖν οὐ λήψῃ γυναικὸς μητέρα ἢ θυγατέρα ὅτι μηδὲ τὴν σαυτοῦ μητέρα ἢ θυγατέρα, οὕτως οὐδὲ ἀδελφὴν ὅτι μηδὲ τὴν σήν. B

EX EPISTOLA AD DIODORUM.

Si quis impurâ perturbatione captus, in illicitum sororum commercium inciderit, illud matrimonium ne reputetur, nec in Ecclesiam introeant, prinsquam ab invicem separentur. Ineptus enim est qui illud perperam interpretatur, Mulierem zelotypam super sororem suam non accipies; sed mortua zelotypa esse desinit, ideoq; mortua sororem accipiendi facultatem esse nugatoriè asserit. Illud instituto nostro sat erit, ad omnem proximam sanguinis tui non accedes, ad revelandam turpitudinem earum. Si enim matrimonio conjuncti una caro sint, soror per uxorem viro consanguinea evadit. Sicut igitur uxoris matrem vel filiam non accipies, quia nec matrem vel filiam tuam; ita nec sororem, quia neque tuam.

Ἐκ τῆς πρὸς Γρηγόριον πρεσβύτερον ὥστε χωρισθῆναι τῆς συνοίκου γυναικός. C

Ἀγαμία ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνόν, τὸ κεχωρίσθαι τῆς μετὰ γυναικὸς διαγωγῆς. χρὴ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον. διὸ τοῖς ἐν Νικαίᾳ πατράσιν ἑπόμενοι συνεισάκτους ἔχειν ἀπαγορεύουσι, χωρισθῆναί σε τῆς συνοίκου γυναικὸς προσετάξαμεν. ἐὰν δὲ μὴ διορθωσάμενος τολμήσῃς ἱερᾶσθαι, ἀνάθεμα ἔσῃ, καὶ οἱ δεχόμενοί σε ἀκήρυκτοι.

Ex Epistola ad Gregorium Presbyterum, ut à mulierculâ quacum habitabat separetur.

In hoc situm est cælibatûs decus & honestas, quod à mulieris consortio separetur. Non oportet fratri offendiculum vel scandalum ponere. Quapropter nos Synodi Nicænæ Patres, qui introductitias habere vetant, secuti, ut à mulierculâ quâ cum habitas separeris, præcipimus. Sin autem non correctus sacerdotio defungi ausus fueris, anathema eris, & qui te recipiunt, abdicati.

Ἐκ τῆς πρὸς τοὺς χωρεπισκόπους.

Καθαρίσατε τὴν ἐκκλησίαν, τοὺς ἀναξίους αὐτῆς ἀπελάσαντες. καὶ τοῦ λοιποῦ τοὺς μὲν ἀξίους ἐξετάζοντες προσδέχεσθε. ἀριθμεῖτε δὲ μηδένα πρὶν εἰς ἡμᾶς ἀνενεγκεῖν. ἢ γινώσκετε ὅτι λαϊκὸς ἔσται ὁ γνώμης ἄνευ ἡμετέρας εἰς ὑπηρεσίαν παραχθῆναι κριθείς.

Ex Epistola ad Chorepiscopos.

Purgate Ecclesiam, indignos ab eâ expellentes: & deinceps dignos examinate & suscipite. Neminem autem in numerum referatis, priusquam ad nos retuleritis; vel scitote quod Laicus erit qui sine nostrâ sententiâ in ministerium ordinatus judicatur.

A

Ad Episcopos sibi subjectos, ne propter pecunias ordinent.

Qui propter pecunias ordinant, rem sophisticè interpretantur; quod scilicet non antea accipiant, nec simul accipiant, sed post ordinationem accipiant. Capere autem est, quandocunque capere. Hoc autem opus est avaritiæ, quæ est Idololatria. Ne igitur propter pauxillum argenti idola Christo præferatis; nec Judam imitemini, eum propter lucrum rursus prodentes qui pro nobis semel crucifixus est: Nam & prædia & manus eorũ qui accipiunt, appellabũtur Akeldama. B

Περὶ τῶν ὑφ' ἑαυτοῦ ἐπισκόπων, μὴ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασι.

Οἱ χειροτονοῦντες ἐπὶ χρήμασι σοφίζονται τὸ πρᾶγμα, διὰ τοῦ μὴ προλαμβάνειν, ἢ ἅμα λαμβάνειν, ἀλλὰ μεταλαμβάνειν. λαβεῖν δέ ἐστι τὸ ὁτεδήποτε λαβεῖν. τοῦτο δὲ φιλαργυρίας ἔργον· ἣ δέ ἐστιν εἰδωλολατρεία. μὴ οὖν Χριστοῦ τὰ εἴδωλα προτιμήσητε διὰ μικρὸν ἀργύριον, μηδὲ τὸν Ἰούδαν μιμήσησθε, προδόντες ἐπὶ λήμματι δεύτερον τὸν ἅπαξ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθέντα· ἐπεὶ καὶ τὰ χωρία καὶ αἱ χεῖρες τῶν τοιαῦτα δεχομένων ἀκελδαμὰ κληθήσεται.

Ex Epist. ad Amphilochium, de Spiritu sancto cap. xxvii. de Consuetudinis non scriptis.

Plurima eaque commoda ex traditione non scriptâ Ecclesia habet: & primum fideles figura crucis in facie signari; ad orientem inter orandum verti; verba quæ dicuntur in ostensione panis Eucharistiæ, & calicis benedictionis. Aquam baptismi benedicimus, & oleum unctionis, eumque qui baptizatur; & multa alia, quæ mysteria cum sint, non decet iis, qui mysteriis non sunt initiati, in scriptis ostentare. C

Ἐκ τῆς πρὸς Ἀμφιλόχιον περὶ ἁγίου πνεύματος, κεφ. κζ. περὶ ἀγράφων ἐθῶν.

Πολλὰ καὶ καίρια ἡ ἐκκλησία ἔχει τὰ ἐξ ἀγράφου παραδόσεως. καὶ πρῶτον, τοὺς πιστοὺς τῷ σταυροῦ τύπῳ τὰς ὄψεις κατασημαίνεσθαι· ἔπειτα τὸ πρὸς ἀνατολὰς ἐστραμμένους εὔχεσθαι· τὰ ἐπιλεγόμενα τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας. εὐλογοῦμεν τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, τὸ τῆς χρίσεως ἔλαιον, αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον, καὶ πολλὰ ἕτερα ἃ μυστήρια ὄντα οὐκ ἔδει θριαμβεύειν τοῖς ἀμυήτοις διὰ τοῦ γράμματος.

Et aliter.

Aliud est dogma, & aliud prædicatio; Illud enim tacetur, hoc publicatur. Inter orandum igitur versus Orientem aspicimus, quoniam antiquam patriam quærimus, paradisum sc. in Eden in Oriente plantatum: Et stantes preces in Dominicis peragimus, & ut qui cum Christo consurrexerimus, & quæ supra sunt quærere debeamus; & quod seculi quod expectatur dies Dominica imago esse videatur, Una ea & octava existens; quod & tota Pentecoste innuit, quam una ea septies in seipsam ducta constituit. Genuflexio autem lapsum nostrum & deinde resurrectionem ostendit. D

Καὶ ἄλλως.

Ἄλλο δόγμα καὶ ἄλλο κήρυγμα· τὸ μὲν γὰρ σιωπᾶται, τὸ δὲ κηρύττεται. ὁρῶμεν οὖν πρὸς ἀνατολὰς εὐχόμενοι, ὅτι τὴν ἀρχαίαν ἐπιζητοῦμεν πατρίδα τὸν ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολὰς φυτευθέντα παράδεισον· ὀρθοὶ δὲ τὰς εὐχὰς πληροῦμεν ἐν τῇ κυριακῇ, καὶ ὡς συναναστάντες Χριστῷ καὶ τὰ ἄνω ζητοῦντες, καὶ ὅτι τοῦ προσδοκωμένου αἰῶνος εἰκών ἐστι, μία ἡ αὐτὴ καὶ ὀγδόη τυγχάνουσα, ὃ καὶ ὅλη ἡ π. αἰνίττεται ἣν ἡ αὐτὴ μία ποιεῖ ἑπτάκις ἐφ' ἑαυτὴν πολυπλασιασθεῖσα. ἡ δὲ γονυκλισία τὴν πτῶσιν ἡμῶν ἐμφαίνει καὶ αὖθις ἀνάστασιν.

Ex xxix. capite ejusdem Operis.

Plurima mystica sine scriptis in republica Christiana versantur; Hoc autem Apostolicum est: Laudo enim, inquit, vos quod sicut tradidi vobis traditiones tenetis; & rursus, servate traditiones quas accepistis, quarum una est hæc, cum Spiritu Doxologia.

Ἐκ τοῦ κθ'. κεφ. τῆς αὐτῆς πραγματείας.

Τὰ πλεῖστα τῶν μυστικῶν ἀγράφως ἡμῖν ἐμπολιτεύεται· Ἀποστολικὸν δὲ τοῦτο, ἐπαινῶ γάρ φησιν ὑμᾶς ὅτι καθὼς παρέδωκα ὑμῖν τὰς παραδόσεις κατέχετε· καὶ αὖθις, κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς παρελάβετε, ὧν μία καὶ αὕτη ἡ σὺν τῷ πνεύματι δοξολογία.

E

TARASII PATRIARCHÆ CONSTANTinopolitanæ ad Adrianum Papam Romæ Epistola.

Qui manus imponunt, sunt Spiritus ministri, non autem venditores. Qui enim gratis acceperunt, juxta Domini vocem, gratis dare debent. Is ergo qui auro sacrosancti Spiritus gratiam acquirere conatur, exterminandus est; quia Deo & mammonæ servire impossibile est: & quoniam hæresis hæc peregrina magis impia est quam Macedonii, & reliquorum pneumatomachorum. Cum enim illi Spiritum sanctum Dei servum esse blasphemè dicant, hi ipsum servum suum faciunt, cum servorum more emere ausi, & Iudæ similes fiunt. F

ΤΑΡΑΣΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟλεως Ἀδριανῷ Ῥώμης.

Οἱ χειροθέται ὑπηρέται τοῦ ἁγίου πνεύματός εἰσιν, ἀλλ' οὐχὶ πρᾶται· δωρεὰν γὰρ λαβόντες, κατὰ τὴν κυρίου φωνήν, δωρεὰν διδόναι ὀφείλουσι. ὁ δὲ χρυσῷ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος πειρώμενος κτήσασθαι, ἐκκήρυκτος, ὅτι μηδὲ δυνατὸν θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ· καὶ ὅτι δυσσεβεστέρα Μακεδονίου καὶ τῶν λοιπῶν πνευματομάχων ἔκφυλος αὕτη αἵρεσις. ἐκεῖνοι γὰρ δοῦλον τοῦ θεοῦ βλασφημοῦντες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὗτοι δοῦλον ἑαυτῶν ποιοῦσι, τολμῶντες πιπράσκειν ὡς τὰ ἀνδράποδα, καὶ τοῦ Ἰούδα ἴσοι εἰσίν.

Ex Actibus Apostolorum.

Dixit Paulus Simoni pecunias afferenti ut Spiritum sanctum acciperet, Argentum tuum sit tecum in perditionem, quoniam Dei donum pecuniis acquirere existimaveris.

Ἐκ τῶν πράξεων.

Εἶπε Παῦλος πρὸς Σίμωνα προσάγοντα χρήματα ἵνα λάβῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἰς ἀπώλειαν εἴη, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτήσασθαι.

Ex

A

Ἐκ τῆς γ΄. τῶν Βασιλειῶν.

Ὁ βουλόμενος ἐπλήρου τὰς χεῖρας Ἱεροβοάμ, καὶ ἐγένετο ἱερεύς, καὶ ἐγένετο εἰς ἁμαρτίαν τοῦτο καὶ ἀφανισμὸν καὶ ὄλεθρον τοῦ οἴκου Ἱεροβοάμ.

Ex tertio Regum.

Quicunque voluit, manus implevit, & Sacerdos creatus erat, & factum est hoc in peccatum & delectionem exitiumque domus Ieroboam.

Ἐκ τῆς δ΄.

Εἶπεν Ἐλισαιὲ πρὸς Γιεζῆ, καὶ ἔλαβες τὸ ἀργύριον Νεεμὰν καὶ τὰ ἱμάτια, ἀλλὰ καὶ ἡ λέπρα Νεεμὰν κολληθήσεταί σοι καὶ τῷ σπέρματί σου εἰς τὸν αἰῶνα.

Ex quarto Regum.

Dixit Helizæus Giezi, certe accepisti argentum & vestes Naaman, quare & Lepra Naaman adglutinabitur tibi & semini tuo in perpetuum. B

Ἐκ τῆς εἰς τὸν Ἡσαΐαν ἑρμηνείας τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

Οὐδεὶς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ χρυσίῳ ἀποδίδοται· δωρεὰν γὰρ ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. ὁρᾷς πῶς ἠγανάκτησε Πέτρος κατὰ Σίμωνος, τὸ ἀργύριόν φησι σὺν σοὶ εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ διὰ χρημάτων ἐνόμισας κτήσασθαι.

Ex Magni Basilii Interpretatione in Esaïam.

Nemo gratiam Dei auro emit. Gratis enim accepistis, gratis date. Vides quomodo Petrus adversus Simona indignatus sit, Argentum, inquit, tecum sit in perditionem, quia gratiam Dei pecuniis acquirere sperasti.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους Ἐπιστολῆς.

Νομίζουσιν οἱ χειροτονοῦντες ἐπὶ χρήμασι μὴ ἁμαρτάνειν, τῷ μὴ προλαμβάνειν, ἀλλ' ἅμα λαμβάνειν, ἀλλὰ μεταλαμβάνειν· ἀλλ' ἴστωσαν ὅτι λαβεῖν ἐστι τὸ λαβεῖν ὁποτεδήποτε. παρακαλῶ οὖν ἀποθέσθαι τὴν ἐπὶ τὴν γέενναν ταύτην προσαγωγήν.

C

Ejusdem ex Epistola ad Episcopos sibi subjectos.

Qui propter pecunias ordinant, se non peccare existimant, quod non antea accipiant, nec simul accipiant, sed postea accipiant; sed sciant, quod accipere, est quandocunque accipere. Adhortor igitur ut hunc ad Geennam aditum deponatis.

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ Χρυσοστόμου.

Προσέταξεν ἡ σύνοδος, τὸ μὲν χρυσίον τοὺς χειροτονηθέντας ἐπὶ χρήμασι παρὰ τῶν κληρονόμων τοῦ χειροτονήσαντος Ἀντωνίνου λαβεῖν· κοινωνεῖν δὲ ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου, πλὴν ἀπὸ ἱερέων· ἵνα μὴ τούτων συγχωρηθέντων, ἔθος Ἰουδαϊκὸν καὶ αἰγύπτιον γένηται, πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν τὴν ἱερωσύνην. καὶ ζήτει κανόνα β΄. τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντων ἁγίων πατέρων.

D

Ex vitâ Chrysostomi.

Præcepit Synodus, eos qui propter pecunias ordinati erant, aurum ab hæredibus Antonini, qui ordinavit, recipere, & intra altare quidem communicare, sed Sacerdotio privatos esse: ne his concessis Judaica sit vel Ægyptiaca Sacerdotium vendendi & emendi consuetudo. Quare etiam Canonem ii. sanctorum Patrum qui Chalcedone convenerunt.

Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως.

Ἔστω ἐκκήρυκτος καὶ πάσης λειτουργίας ἱερατικῆς ἀλλότριος, καὶ τῷ ἀναθέματι ὑποκείμενος, ὅτι κτᾶσθαι τὴν ἱερωσύνην διὰ χρημάτων οἰόμενος, καὶ ὁ παρέχειν ταύτην ἐπαγγελλόμενος. ζήτει καὶ κανόνα κβ΄. τῆς ς΄. συνόδου.

[Ex] Gennadii Constantinop. [Epistola.]

Sit exterminatus & ab omni Sacerdotali ministerio alienus, & anathemati obnoxius, tam qui Sacerdotium se pecuniis acquirere posse existimat, quam qui se propter pecunias id præbere pollicetur. Quare etiã vi. Syn. Can. xxii.

E

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Ἀλεξανδρείας περὶ τοῦ ποτὲ χρὴ τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ ἀπονηστίζεσθαι.

Οἱ ἅγιοι εὐαγγελισταὶ περὶ μὲν τοῦ καιροῦ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναστάσεως εἶπον οὐδέν, διαφόρως δὲ τὰς τῶν παραβαλλόντων τῷ τάφῳ ἀφίξεις ἀπήγγειλαν. ὀψὲ σαββάτων, ὅπερ δηλοῖ βαθείας νυκτός, ὁ Ματθαῖος· πρωὶ σκοτίας ἔτι οὔσης, ὁ Ἰωάννης· ὄρθρου βαθέος, ὁ Λουκᾶς· καὶ λίαν πρωὶ ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, Μάρκος· καὶ πάντες προεγηγέρθαι τὸν Κύριον ἔφησαν. τοῖς οὖν ἐρωτῶσι κατὰ ποίαν ὥραν ἄρχεσθαι δεῖ τῆς ἐπὶ τῇ ἐγέρσει τοῦ Κυρίου χαρᾶς, ἀποκρίνου, ὅτι τοὺς μὲν πρὸ νυκτὸς ἀνιέντας ὡς ὀλιγώρους καὶ ἀκρατεῖς αἰτιώμεθα, τοὺς δὲ μέχρι τετάρτης φυλακῆς ἐγκαρτεροῦντας ἀποδεχόμεθα, τοῖς μεταξὺ δὲ οὐκ ἐνοχλοῦμεν.

F

CANONES SANCTI DIONYSII Alexandrini de tempore quo in magno Sabbato jejunium solvere oporteat.

Sancti quidem Evangelista de tempore resurrectionis Dominicæ nihil [definitè] dixerunt, diversos autem ad sepulchrum proficiscentium accessus renunciarunt. Vespere Sabbati, quo tempus mediæ noctis indicatur, Matthæus: Mane cum adhuc obscurum esset, Joannes: Valde mane, Lucas: & valde mane exorto jam Sole, Marcus: Omnes Dominum prius resurrexisse affirmarunt. Iis igitur qui quærunt, quânam horâ lætitia ob Domini resurrectionem auspicanda sit, respondeas, quod eos qui ante medium noctem solvunt, ut contemptores & intemperantes reprehendimus, eos autem qui ad quartam usque vigiliam fortiter perdurant amplectimur: qui vero medium inter hæc quiddam tenent, iis molesti non sumus.

A

Ejusdem de iis, qui cum excommunicati fuerint, & præ metu mortis ad communionem admissi, postea convalescunt.

I. *Eos, qui præ expectatione mortis ab excommunicatione soluti sunt, si ultra superstites maneant, & nihil interea mali fecerint, denuò ligare absurdum erit. Si quis autem postquam convaluerit, majori animadversione indigere adhuc videatur, & monitus ut sese humiliet, affligat, submittatque, non pareat, sed usque immorigerum se præbeat, hoc ei in crimen cedet secundâ excommunicatione dignum.*

B

De Impuritate.

II. *Quæ sunt in abscessu, à divinis templis sacrisque mysteriis arceantur.*

III. *Matrimonio etiam conjuncti ex consensu invicem abstineant, ut vacent orationi, & rursus conveniant.*

IV. *Qui involuntariè fluxum nocturnum passi sunt, propriam sequantur conscientiam, & seipsos utrum dubitent, necne? diligenter explorent: Uti enim in cibis, ita & in hoc casu, qui dubitat, si comederit, condemnatur.*

Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν ἀκοινωνήτων μὲν ὄντων, φόβῳ δὲ θανάτου κοινωνησάντων, εἶτα ἐπιβιώντων.

α'. Τοὺς προσδοκίᾳ θανάτου λυθέντας τῆς ἀκοινωνησίας, ἄλογον ἂν ἐπιβιώσαντας αὖθις δεσμεῖν μηδὲν ἐν τῷ μεταξὺ ἠργασμένους. εἰ μέντοι μετὰ τὸ ῥᾷστα φαίνοιτό τις πλείονος δεόμενος ἐπιστροφῆς, καὶ νουθετούμενος ταπεινοῦν καὶ κακοῦν καὶ συστέλλειν ἑαυτὸν, μὴ πείθοιτο, ἀλλ' ἀντιλέγῃ, τοῦτο αὐτῷ ἔγκλημα πρὸς δεύτερον ἀφορισμόν.

Περὶ ἀκαθαρσίας.

β'. Αἱ ἐν ἀφέδρῳ τῶν θείων ναῶν, καὶ ἱερῶν μυστηρίων εἰργέσθωσαν.

γ'. Καὶ οἱ γεγαμηκότες ἐκ συμφωνίας ἀλλήλων ἀπεχέσθωσαν, ἵνα σχολάζωσι τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν συνῶσι.

δ'. Οἱ ἀπροαιρέτως ῥύσιν νυκτερινὴν ὑφιστάμενοι, τῷ οἰκείῳ συνειδότι ἀκολουθείτωσαν, καὶ ἑαυτοὺς ἐξεταζέτωσαν εἰ διακρίνονται, ἢ μή. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν βρωμάτων, οὕτω κἀνταῦθα ὁ διακρινόμενος ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται.

C

SANCTI PETRI ALEXANDRINI Martyris Canones.

I. *Cum persecutionis quatuor jam anni præterierint, eos, qui multa passi, tandemque tormentis superati Christum negarunt, exinde autem pœnitentia ducti sunt, & anno tertio deflent, aliis quadraginta diebus pœnæ subjectos esse debere declaramus.*

D

II. *Iis, qui in carcerem solummodò conjecti lapsi sunt, annus ad prædictum tempus adjectus sufficiet.*

III. *Iis, qui nihil omnino passi sunt, sed ad impietatem ultrò transfugerunt, nunc autem pœnitentia ducuntur, quatuor annos injungimus; juxta ficum in Evangelio, quæ cum tribus annis sterilis esset, & mox excindenda, uno insuper anno dimissa erat.*

IV. *Quod si post lapsum in impœnitentia perstent, sint ut Barbari.*

E

V. *Iis, qui simularunt & tyrannos ludificarunt, eoque pacto dæmoniis non sacrificarunt, semestris pœnitentiæ pœna imponetur.*

VI. *Quoniam nonnulli servos suos pro se sacrificare compulerunt, qui coacti fuerant, uno anno opera pœnitentiæ ostendant, qui verò coegerunt, tribus.*

VII. *Iis, qui proditi negarunt, postea autem revocato certamine fortiter conflictarunt, cum omni gaudio & lætitia in omnibus communicamus; ut exhilerati constantiores evadant.*

F

VIII. *Iis etiam qui ad certamen ultrò confugerunt, communicandum est: pro Christo enim ea fecerunt, licèt non juxta Christi mandatum. Jubet enim ille à persecutoribus aufugere.*

IX. *Clerici, qui ad certamen ultrò confugiunt, & tormentis superati fuerint, ministerium non amplius habebunt. Quomodo enim? reliquerunt gregem, quod nemo ex Apostolis fecit.*

ΠΕΤΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ τοῦ ἁγίου καὶ ἱερομάρτυρος.

α'. Τεσσάρων ἤδη χρόνων ἐπιπεφοιτηκότων τῷ διωγμῷ, ἐμφαινόμεθα τοὺς μὲν πολλὰ παθόντας, εἶτα τῶν βασάνων ἡττηθέντας καὶ Χριστὸν ἀρνησαμένους, ἔπειτα μεταγνόντας καὶ κατανυγέντας τρίτον ἔτος μετὰ τὴν προσέλευσιν, ἄλλας τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπιτιμηθῆναι.

β'. Τοῖς φυλακῇ μόνον ἐμβληθεῖσι καὶ συσχεθεῖσι, τῷ προελθόντι χρόνῳ ἐνιαυτὸς ἀρκέσει.

γ'. Τοῖς μηδὲν ὅλως παθοῦσι, ἀλλ' αὐτομολήσασι πρὸς τὴν ἀσέβειαν, νῦν δὲ μετανοοῦσιν, ὁρίζομεν παράστασιν τῆς ἐν εὐαγγελίῳ συκῆς ἐπὶ τρία ἔτη μεινάσης ἀκάρπου ἐκκοπῆναί τε μελλούσης, καὶ συγχωρηθείσης ἔτι ἐνιαυτόν.

δ'. Εἰ καὶ μετὰ τὸ ἀποπεσεῖν ἀμετανόητοι, ἔστωσαν ὡς βάρβαροι.

ε'. Τοῖς ὑποκριναμένοις καὶ παίξασι τοὺς βιαστὰς οὕτω διαφυγοῦσι τὸ θῦσαι τοῖς δαίμοσι, ἑξάμηνον ἐπιτιμηθῆναι τῆς ἐν μετανοίᾳ ἐπιστροφῆς.

ς'. Ἐπειδὴ τινὲς ἠνάγκασαν τοὺς ἑαυτῶν δούλους θῦσαι ἀνθ' ἑαυτῶν, οἱ μὲν ἀναγκασθέντες ἐνιαυτοῦ τὰ τῆς μετανοίας ἔργα ἐπιδειξάσθωσαν, οἱ δὲ ἀναγκάσαντες ἐν τρισί.

ζ'. Τοῖς προδοθεῖσι καὶ ἀρνησαμένοις, εἶτα τὴν πάλιν ἀνακαλεσαμένοις, γενναίως τε ἀγωνισαμένοις, μετὰ πάσης χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἐν ἅπασι κοινωνήσομεν, ἵνα εὐφρανθέντες ἐνστατικώτεροι γένωνται.

η'. Καὶ τοῖς εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτομολήσασι κοινωνητέον· ὑπὲρ Χριστοῦ γὰρ πεποιήκασιν, εἰ καὶ μὴ κατὰ Χριστόν. φεύγειν γὰρ διωκομένους ἐκεῖνος ἐκέλευσεν.

θ'. Οἱ ἀπὸ κλήρου αὐτομολήσαντες, καὶ τῶν βασάνων ἡττηθέντες, τὴν λειτουργίαν οὐχ ἕξουσι· πῶς γὰρ εἴγε κατέλιπον τὸ ποίμνιον, ὃ μηδεὶς τῶν ἀποστόλων ἐποίησε.

ι'. Τοῖ

ι'. Τοῖς αὐτοπροαιρέτως ἀπελθοῦσι πρὸς ἀγῶνα καὶ μετὰ ταῦτα μεταγνοῦσι, καὶ ὃ πεπράχασιν ἀποδυρομένοις, καὶ μάλιστα εἰ ἀπολίτευτοι ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν ἐγένοντο, καὶ συνευχόμεθα καὶ συμπαρακαλοῦμεν ὑπὲρ ἱλασμοῦ αὐτῶν.

A X. *Cum iis, qui sponte certamen obierunt [& lapsi sunt] & postea pœnitentiam egerunt, & quod factum est deplorarunt, potissimum si vita sua à negotiis civilibus aliena fuerint, unà precamur, & pro salute eorum unà adhortamur.*

ια'. Τοῖς δοῦσι χρήματα περὶ τὸ φυγεῖν βασάνους οὐκ ἔστιν ἔγκλημα· εἵλοντο γὰρ χρήματα ζημιωθῆναι ἢ ψυχήν. καὶ λυτρὸν ἀνδρὸς ὁ ἴδιος πλοῦτος.

XI. *Qui pecunias dant, ut tormenta effugiant, culpa carent: maluerunt enim pecuniarum quam animæ detrimentum pati. Et hominis redemptionis pretium divitiæ suæ.*

ιβ'. Οὐδὲ τοῖς φυγῇ τὴν σωτηρίαν πορισαμένοις δεῖν ἐγκαλεῖν, κἂν ἀντ' αὐτῶν ἕτεροι κατεσχέθησαν· ἠδύναντο γὰρ κἀκεῖνοι φυγεῖν.

XII. *Similiter & qui fuga saluti suæ consuluerunt, non sunt reprehendendi, licet pro iis alii prehensi fuerint: poterant enim & illi aufugere.*

B

ιγ'. Οἱ πολλὴν βίαν καὶ ἀνάγκην παθόντες, καὶ πλέον ἐκβιασθέντες θῦσαι, ἀκουσίως τὰς αὐτῶν χεῖρας προσενεγκόντων τῶν βιαστῶν τῇ ἀνιέρῳ θυσίᾳ, οὐ μόνον ἐν τῇ λειτουργίᾳ μένουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὁμολογηταῖς τάσσονται.

XIII. *Qui postquam magnam vim & coactionem passi sũt, sacrificare omnino coacti fuerint, tyrannis manus eorum contra volũtatem profano sacrificio afferentibus, non solũ in ministerio manebũt, sed & inter cõfessores constituti erunt.*

ιδ'. Τετράδα καὶ παρασκευὴν νηστεύομεν· τῇ μὲν, ὅτι τὸ κατὰ Χριστοῦ τῆς προδοσίας συμβούλιον, τῇ δὲ τὸ σωτήριον γέγονε πάθος. τῇ δὲ κυριακῇ χαίροντες διὰ τὴν ἀνάστασιν οὐδὲ γονυκλίνομεν.

XIV. *Quarta feria & Parasceve jejunamus; altera quidem quia in ea proditionis adversus Christum consilium factum erat, altera autem quia in ea salutifera passio contigit. Die autem Dominica exultantes propter resurrectionem genu non flectimus.*

C

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
Νεοκαισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ περὶ τῶν ἐν τῇ καταδρομῇ τῶν βαρβάρων γενομένων.

α'. Τοὺς αἰχμαλωτισθέντας ὑπὸ τῶν καταδραμόντων τὴν ἡμετέραν βαρβάρων, οὐδὲν βαρεῖ τὸ φαγεῖν τὰ ἐδοθέντα τῶν ἐκείνων βρωμάτων· μάλιστα ὅτι παρὰ πάντων λέγεται τοὺς βαρβάρους μὴ τεθυκέναι εἰδώλοις.

CANONES SANCTI GREGORII
Neocæsariensis Archiepiscopi Thaumaturgi, de iis qui in Barbarorum incursione fuerunt.

I. *Eos, qui à Barbaris, qui in regiones nostras incursiones fecerunt, captivi facti sunt, nihil gravat cibos ab iis appositos comedere; maximè quod apud omnes dicatur, Barbaros idolis non sacrificasse.*

β'. Καὶ αἱ διαφθαρεῖσαι δὲ ὑπ' αὐτῶν, εἰ μὲν βίον εἶχον καὶ πρότερον κατεγνωσμένον, ὕποπτος καὶ νῦν ἡ πορνικὴ αὐτῶν ἕξις, καὶ οὐ κοινωνήσουσιν ἡμῖν τῶν εὐχῶν· εἰ δὲ βίον ἔχουσαι σώφρονα καὶ καθαρὸν ὑβρίσθησαν, οὐκ ἔστιν αὐταῖς ἁμάρτημα.

D II. *Mulieres etiam ab iis stupratæ, si vitam prius damnatam vixerint, fornicarius habitus tempore etiam captivitatis suspectus est, & precibus nobiscum non communicabunt: quod si vitam castam puramque agentes contumeliam passæ sint, non erit iis peccatum.*

γ'. Οὐ τὸ λῃστεύειν μόνον φαῦλον καὶ φευκτὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ πλεονεκτεῖν, καὶ τῶν ἀλλοτρίων αἰσχροκερδεῖς ἐφάπτεσθαι. πᾶς οὖν ὁ τοιοῦτος τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ἐκκήρυκτος.

III. *Non solum prædari fugiendum horrendumque est, sed plura etiam concupiscere, & bona aliena propter turpe lucrum attingere; quicunque igitur est ejusmodi à Dei Ecclesia abdicatur.*

δ'. Οἱ ἐν τῇ τῶν βαρβάρων καταδρομῇ τὰ τῶν ὁμοφύλων ἁρπάζοντες, σφόδρα ἀσεβεῖς εἰσι καὶ θεοστυγεῖς, καὶ πολλὴν ὑπερβολὴν ἀτοπίας ἔχοντες. ἔστωσαν οὖν ἐκκήρυκτοι μήποτε συναπολέσῃ ὁ ἀσεβὴς τὸν δίκαιον.

E IV. *Qui in Barbarorum incursione bona eorum qui sunt sui generis surripiunt, valdè impii sunt deoque invisi, iique quorum improbitati nihil superaddi poterit. Sint igitur abdicati, ne fortè impius justum unà secum perdat.*

ε'. Εἰ καὶ Ἀχαρ μόνος ἥψατο τοῦ ἀναθήματος, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσαν ἦλθε τὴν συναγωγὴν ἡ ὀργή, καὶ ἡμῖν οὖν πᾶν τὸ μὴ ἡμέτερον ἀλλὰ ἀλλότριον ἀνάθεμα νενομίσθαι προσήκει.

V. *Si Achar id quod Deo dedicatum erat, solùm tetigit, & super omnem congregationem ira Dei pervenit, nos etiam omne quod nostrum non est, sed alienum, tamquam Deo dedicatum existimare debemus.*

ϛ'. Οὐδὲ ὡς εὑρόντα κερδαίνειν ἔξεστι τὰ τῶν ἀδελφῶν· συνάξεις γάρ, φησι τὸ δευτερονόμιον, καὶ ἔσται μετὰ σοῦ ἕως ἐκζητήσῃ ὁ ἀδελφός σου.

VI. *Fratrum bona tanquam inventa lucrifacere non oportet; Congregabis enim, inquit Deuteronomium, & tecum erunt, donec frater tuus ea quæsierit.*

ζ'. Εἰ τὰ τοῦ ἀμελοῦντος τῶν ἰδίων κερδαίνειν οὐκ ἔξεστι, πόσῳ μᾶλλον τοῦ δυστυχοῦντος καὶ πολεμίους φεύγοντος, καὶ τῶν ἰδίων ἐκδιωκομένου.

F VII. *Si hominis bona, quæ ipse neglexerat, lucrifacere non oporteat, quanto magis, infelicis, & inimicos fugientis, & à rebus suis expulsi.*

η'. Καὶ οἱ ἀνθ' ὧν ἀπώλεσαν, ἀλλότρια κατέχοντες, ἑαυτοὺς ἐξαπατῶσιν· ὑπὸ Βοράδων γὰρ καὶ Γότθων παθόντες, Βοράδες καὶ Γότθοι τοῖς ἄλλοις γίνονται.

VIII. *Qui pro bonis, quæ ipsi amiserant, aliena detinent, seipsos decipiunt; cum enim ipsi à Boradis & Gotthis passi sint, Borads & Gotthi aliis evadunt.*

θ'. Οἱ τοὺς διαφυγόντας βίᾳ κατέχοντες αἰχμαλώτους, ἄπιστοι καὶ ἀσεβεῖς· καὶ μηδὲ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου γινώσκοντες. φοβοῦμαι μὴ καὶ σκηπτοὶ ἐπ' αὐτοὺς πέσωσιν.

IX. *Qui captivos, qui fuga evaserunt, vi detinent, infideles sunt & impii, nec Dei nomen norunt; vereor ne fulmina in eos decidant.*

ι'. Οἱ τὰ τῶν βαρβάρων φρονήσαντες αἰχμάλωτοι, φονεύοντές τε τοὺς ὁμοφύλους, καὶ ὁδοὺς καὶ οἰκίας τοῖς βαρβάροις

X. *Captivi, qui cum Barbaris sentientes, suæ nationis homines occidunt, & vias domosque Barbaris indicant,*

Ejusdem de iis, qui cum excommunicati fuerint, & præ metu mortis ad communionem admissi, postea convalescunt.

I. *Eos, qui præ expectatione mortis ab excommunicatione soluti sunt, si ultra superstites maneant, & nihil intereà mali fecerint, denuò ligare absurdum erit. Si quis autem postquam convaluerit, majori animadversione indigere adhuc videatur, & monitus ut sese humiliet, affligat, submittatque, non pareat, sed usque immorigerum se præbeat, hoc ei in crimen cedet secundâ excommunicatione dignum.*

A Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν ἀκοινωνήτων μὲν ὄντων, φόβῳ δὲ θανάτου κοινωνούντων, εἶτα ἐπιβιούντων.

α΄. Τοὺς προσδοκίᾳ θανάτου λυθέντας τῆς ἀκοινωνησίας, ἄλογον ἂν ἐπιβιοῦντας αὖθις δεσμεῖν μηδὲν ἐν τῷ μεταξὺ ἐργασαμένους. εἰ μέντοι μετὰ τὸ ῥᾷσαι φαίνοιτό τις πλείονος δεόμενος ἐπιστροφῆς, καὶ νουθετούμενος ταπεινοῦν καὶ κακοῦν καὶ συστέλλειν ἑαυτὸν, μὴ πείθοιτο, ἀλλ' ἀντιλέγει, τοῦτο αὐτῷ ἔγκλημα πρὸς δεύτερον ἀφορισμόν.

De Impuritate.

II. *Quæ sunt in abscessu, à divinis templis sacrisque mysteriis arceantur.*

B Περὶ ἀκαθαρσίας.

β΄. Αἱ ἐν ἀφέδρῳ καὶ θείων ναῶν, καὶ ἱερῶν μυστηρίων εἰργέσθωσαν.

III. *Matrimonio etiam conjuncti ex consensu invicem abstineant, ut vacent orationi, & rursus conveniant.*

γ΄. Καὶ οἱ γεγαμηκότες ἐκ συμφωνίας ἀλλήλων ἀπεχέσθωσαν, ἵνα σχολάζωσι τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν συνίωσαν.

IV. *Qui involuntariè fluxum nocturnum passi sunt, propriam sequantur conscientiam, & seipsos utrum dubitent, necne? diligenter explorent: Uti enim in cibis, ita & in hoc casu, qui dubitat, si comederit, condemnatur.*

δ΄. Οἱ ἀπροαιρέτως ῥύσιν νυκτερινὴν ὑφιστάμενοι, τῷ οἰκείῳ συνειδότι ἀκολουθείτωσαν, καὶ ἑαυτοὺς σκοπείτωσαν εἰ διακρίνοιντο, ἢ μή. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν βρωμάτων, οὕτω κἀνταῦθα ὁ διακρινόμενος, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται.

C

SANCTI PETRI ALEXANDRINI Martyris Canones.

I. *Cum persecutionis quatuor jam anni præterierint, eos, qui multa passi, tandemque tormentis superati Christum negarunt, exinde autem pœnitentia ducti sunt, & anno tertio deflent, aliis quadraginta diebus pœnæ subjectos esse debere declaramus.*

ΠΕΤΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ τοῦ ἁγίου καὶ ἱερομάρτυρος.

α΄. Τεσσάρων ἤδη χρόνων ἐπιπεφοιτηκότων τῷ διωγμῷ, ἀποφαινόμεθα τοὺς μὲν πολλὰ παθόντας, εἶτα τῶν βασάνων ἡττηθέντας καὶ Χριστὸν ἀρνησαμένους, ἔπειτα μεταγνόντας καὶ καταπενθοῦντας τρίτον ἔτος μετὰ τὴν προσέλευσιν, ἄλλας τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπιτιμηθῆναι.

II. *Iis, qui in carcerem solummodo conjecti lapsi sunt, annus ad prædictum tempus adjectus sufficiet.*

D β΄. Τοῖς φυλακῇ μόνον ἐμβληθεῖσι καὶ προσπεσοῦσι, πρὸς τῷ ῥηθέντι χρόνῳ ἐνιαυτὸς ἀρκέσει.

III. *Iis, qui nihil omnino passi sunt, sed ad impietatem ultrò transfugerunt, nunc autem pœnitentia ducuntur, quatuor annos injungimus; juxta ficum in Evangelio, quæ cum tribus annis sterilis esset, & mox excindenda, uno insuper anno dimissa erat.*

γ΄. Τοῖς μηδὲν ὅλως παθοῦσι, ἀλλ' αὐτομολήσασι πρὸς τὴν ἀσέβειαν, νῦν δὲ μετανοοῦσιν, ὁρίζομεν τετραετίαν κατὰ τὴν ἐν εὐαγγελίῳ συκῆν ἐπὶ τρία ἔτη μείνασαν ἄκαρπον ἐκτμηθῆναί τε μέλλουσαν, καὶ συγχωρηθεῖσαν ἕνα ἐνιαυτόν.

IV. *Quod si post lapsum in impœnitentia perstent, sint ut Barbari.*

δ΄. Εἰ καὶ μετὰ τὸ ἐκπεσεῖν ἀμεταγνόητοι, ἔστωσαν ὡς βάρβαροι.

V. *Iis, qui simularunt & tyrannos ludificarunt, eoque pacto dæmoniis non sacrificarunt, semestris pœnitentia pœna imponetur.*

E ε΄. Τοῖς ὑποκρινομένοις καὶ παίξασι τοὺς βιαστὰς οὕτω τε διαφυγοῦσι τὸ θῦσαι τοῖς δαίμοσι, ἑξάμηνον ἐπιτιμηθήσεται τῆς ἐν μετανοίᾳ ἐπιστροφῆς.

VI. *Quoniam nonnulli servos suos pro se sacrificare compulerunt, qui coacti fuerant, uno anno opera pœnitentiæ ostendant, qui verò coegerunt, tribus.*

ς΄. Ἐπειδή τινες ἠνάγκασαν, τοὺς ἑαυτῶν δούλους θῦσαι ἀνθ' ἑαυτῶν, οἱ μὲν ἀναγκασθέντες ἐνιαυτοῦ τὰ τῆς μετανοίας ἔργα ἐπιδειξάσθωσαν, οἱ δὲ ἀναγκάσαντες ἐν τρισίν.

VII. *Iis, qui proditi negarunt, postea autem revocato certamine fortiter conflictarunt, cum omni gaudio & lætitia in omnibus communicamus; ut exhilerati constantiores evadant.*

ζ΄. Τοῖς προδοθεῖσι καὶ ἀρνησαμένοις, εἶτα τὴν ἧτταν ἀνακαλεσαμένοις, γενναίως τε ἀγωνισαμένοις, μετὰ πάσης χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἐν ἅπασι κοινωνήσωμεν, ἵνα εὐφρανθέντες ἀνδρειότεροι γένωνται.

F

VIII. *Iis etiam qui ad certamen ultrò confugerunt, communicandum est: pro Christo enim ea fecerunt, licèt non juxta Christi mandatum. Jubet enim ille à persecutoribus aufugere.*

η΄. Καὶ τοῖς εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτομολήσασι κοινωνητέον· ὑπὲρ Χριστοῦ γὰρ πεποιήκασιν, εἰ καὶ μὴ κατὰ Χριστόν. φεύγειν γὰρ διωκομένους ἐκεῖνος ἐκέλευσεν.

IX. *Clerici, qui ad certamen ultrò confugiunt, & tormentis superati fuerint, ministerium non amplius habebunt. Quomodo enim? reliquerunt gregem, quod nemo ex Apostolis fecit.*

θ΄. Οἱ ἀπὸ κλήρου αὐτομολήσαντες, καὶ τῶν βασάνων ἡττηθέντες, τὴν λειτουργίαν οὐκ ἕξουσι· πῶς γὰρ; κατέλιπον τὸ ποίμνιον, ὃ μηδεὶς τῶν ἀποστόλων ἐποίησε.

ι. Τοῖς

ι'. Τοῖς αὐτοπροαιρέτως ὑπεισελθοῦσι τὸν ἀγῶνα καὶ μετὰ ταῦτα μεταγνοῦσι, καὶ ὃ πεπράχασιν ἀποδυρομένοις, καὶ μάλιστα εἰ ἀπολίτευτοι ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν ἐγένοντο, καὶ συνευχόμεθα καὶ συμπαρακαλοῦμεν ὑπὲρ ἱλασμοῦ αὐτῶν. A

ια'. Τοῖς δοῦσι χρήματα πρὸς τὸ φυγεῖν βασάνους οὐκ ἔστιν ἔγκλημα· εἵλοντο γὰρ χρήματα ζημιωθῆναι ἢ ψυχήν. καὶ λύτρον ἀνδρὸς ὁ ἴδιος πλοῦτος.

ιβ'. Οὐδὲ τοῖς φυγῇ τὴν σωτηρίαν πορισαμένοις ἔστιν ἐγκαλεῖν, κἂν ἀντ' αὐτῶν ἕτεροι κατεσχέθησαν· ἠδύναντο γὰρ κἀκεῖνοι φυγεῖν. B

ιγ'. Οἱ πολλὴν βίαν καὶ ἀνάγκην παθόντες, καὶ πλέον ἐκβιασθέντες θῦσαι, ἀκουσίως τὰς αὐτῶν χεῖρας προστεταχέντων τῶν βιαστῶν τῇ ἀνιέρῳ θυσίᾳ, οὐ μόνον ἐν τῇ λειτουργίᾳ μένουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὁμολογηταῖς τάττονται.

ιδ'. Τετράδα καὶ παρασκευὴν νηστεύομεν· τῇ μὲν, ὅτι τὸ κατὰ τοῦ Χριστοῦ τῆς προδοσίας συμβούλιον, τῇ δὲ τὸ σωτήριον γέγονε πάθος. τῇ δὲ κυριακῇ χαίροντες διὰ τὴν ἀνάστασιν οὐδὲ γονυκλίνομεν. C

X. *Cum iis, qui sponte certamen obierunt [& lapsi sunt] & postea pœnitentiam egerunt, & quod factum est deplorarunt, potissimum si vita sua à negotiis civilibus alieni fuerint, unà precamur, & pro salute eorum unà adhortamur.*

XI. *Qui pecunias dant, ut tormenta effugiant, culpa carent: maluerunt enim pecuniarum quam animæ detrimentum pati. Et hominis redemptionis pretium divitiæ suæ.*

XII. *Similiter & qui fuga saluti suæ consuluerunt, non sunt reprehendendi, licet pro iis alii prehensi fuerint: poterant enim & illi aufugere.*

XIII. *Qui postquam magnam vim & coactionem passi sũt, sacrificare omnino coacti fuerint, tyrannis manus eorum contra volũtatem profano sacrificio afferentibus, non solũ in ministerio manebũt, sed & inter cõfessores constituti erunt.*

XIV. *Quarta feria & Parasceve jejunamus: altera quidem quia in ea proditionis adversus Christum consilium factum erat, altera autem quia in ea salutifera passio contigit. Die autem Dominica exultantes propter resurrectionem genu non flectimus.*

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Νεοκαισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ περὶ τῶν ἐν τῇ καταδρομῇ τῶν βαρβάρων γενομένων.

α'. Τοὺς αἰχμαλωτισθέντας ὑπὸ τῶν καταδραμόντων τὴν ἡμετέραν βαρβάρων, οὐδὲν βαρεῖ τὸ φαγεῖν τὰ δοθέντα παρ' ἐκείνων βρώματα· μάλιστα ὅτι παρὰ πάντων λέγεται τοὺς βαρβάρους μὴ τεθυκέναι εἰδώλοις.

β'. Καὶ αἱ διαφθαρεῖσαι δὲ ὑπ' αὐτῶν, εἰ μὲν βίον εἶχον καὶ πρότερον κατεγνωσμένον, ὕποπτος καὶ νῦν ἡ πορνικὴ αὐτῶν ἕξις, καὶ οὐ κοινωνήσουσιν ἡμῖν τῶν εὐχῶν· εἰ δὲ βίον ἔχουσαι σώφρονα καὶ καθαρὸν ὑβρίσθησαν, οὐκ ἔστιν αὐταῖς ἁμάρτημα. D

γ'. Οὐ τὸ λῃστεύειν μόνον φευκτὸν καὶ φρικτὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ πλεονεκτεῖν, καὶ τῶν ἀλλοτρίων αἰσχροκερδῶς ἐφάπτεσθαι. πᾶς οὖν ὁ τοιοῦτος τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ἐκκήρυκτος.

δ'. Οἱ ἐν τῇ τῶν βαρβάρων καταδρομῇ τὰ τῶν ὁμοφύλων ἁρπάσαντες, σφόδρα ἀσεβεῖς εἰσι καὶ θεοστυγεῖς, καὶ πολλὴν ὑπερβολὴν ἀτοπίας ἔχοντες. ἔστωσαν οὖν ἐκκήρυκτοι μήποτε συναπολέσῃ ὁ ἀσεβὴς τὸν δίκαιον. E

ε'. Εἰ καὶ Αχαρ μόνος ἥψατο τοῦ ἀναθέματος, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσαν ἦλθε τὴν συναγωγὴν ἡ ὀργή, καὶ ἡμῖν οὖν πᾶν τὸ μὴ ἡμέτερον ἀλλὰ ἀλλότριον ἀνάθεμα νενομίσθαι προσήκει.

ϛ'. Οὐδὲ ὡς εὑρόντα κερδαίνειν ἔξεστι τὰ τῶν ἀδελφῶν· συνάξεις γάρ, φησὶ τὸ δευτερονόμιον, καὶ ἔσται μετὰ σοῦ ἕως ἐκζητήσῃ ὁ ἀδελφός σου.

ζ'. Εἰ τὰ τοῦ ἀμελοῦντος τῶν ἰδίων κερδαίνειν οὐκ ἔξεστι, πόσῳ μᾶλλον τὰ τοῦ δυστυχοῦντος καὶ πολεμίους φεύγοντος, καὶ τῶν ἰδίων ἐκδιωκομένου. F

η'. Καὶ οἱ ἀνθ' ὧν ἀπώλεσαν, ἀλλότρια κατέχοντες, ἑαυτοὺς ἐξαπατῶσιν· ὑπὸ Βοράδων γὰρ καὶ Γότθων παθόντες, Βοράδες καὶ Γότθοι τοῖς ἄλλοις γίνονται.

θ'. Οἱ τοὺς διαφυγόντας βίᾳ κατέχοντες αἰχμαλώτους, ἄπιστοι καὶ ἀσεβεῖς· καὶ μηδὲ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου γινώσκοντες. φοβοῦμαι μὴ καὶ σκηπτοὶ ἐπ' αὐτοὺς πέσωσιν.

ι'. Οἱ τὰ τῶν βαρβάρων φρονήσαντες αἰχμάλωτοι, φονεύοντές τε τοὺς ὁμοφύλους, καὶ ὁδοὺς καὶ οἰκίας τοῖς βαρβάροις

CANONES SANCTI GREGORII

Neocæsariensis Archiepiscopi Thaumaturgi, de iis qui in Barbarorum incursione fuerunt.

I. *Eos, qui à Barbaris, qui in regiones nostras incursiones fecerunt, captivi facti sunt, nihil gravat cibos ab iis appositos comedere; maximè quod apud omnes dicatur, Barbaros idolis non sacrificasse.*

II. *Mulieres etiam ab iis stupratæ, si vitam prius damnatam vixerint, fornicarius habitus tempore etiam captivitatis suspectus est, & precibus nobiscum non communicabunt: quod si vitam castam puramque agentes contumeliam passæ sint, non erit iis peccatum.*

III. *Non solum prædari fugiendum horrendumque est, sed plura etiam concupiscere, & bona aliena propter turpe lucrum attingere; quicunque igitur est ejusmodi à Dei Ecclesia abdicatur.*

IV. *Qui in Barbarorum incursione bona eorum qui sunt sui generis surripiunt, valdè impii sunt deoque invisi, iique quorum improbitati nihil superaddi poterit. Sint igitur abdicati, ne fortè impius justum unà secum perdat.*

V. *Si Achar id quod Deo dedicatum erat, solùm tetigit, & super omnem congregationem ira Dei pervenit, nos etiam omne quod nostrum non est, sed alienum, tamquam Deo dedicatum existimare debemus.*

VI. *Fratrum bona tanquam inventa lucrifacere non oportet; Congregabis enim, inquit Deuteronomium, & tecum erunt, donec frater tuus ea quæsierit.*

VII. *Si hominis bona, quæ ipse neglexerat, lucrifacere non oporteat, quanto magis infelicis, & inimicos fugientis, & à rebus suis expulsi.*

VIII. *Qui pro bonis, quæ ipsi amiserant, aliena detinent, seipsos decipiunt; cum enim ipsi à Boradis & Gotthis passi sint, Boradi & Gotthi aliis evadunt.*

IX. *Qui captivos, qui fuga evaserunt, vi detinent, infideles sunt & impii, nec Dei nomen norunt; vereor ne fulmina in eos decidant.*

X. *Captivi, qui cum Barbaris sentientes, suæ nationis homines occidunt, & vias domosque Barbaris*

indicant, etiam ab auditione arceantur, donec sanctis una congregatis aliter visum fuerit.

A ὑποδεικνύοντες, καὶ τῆς ἀκροάσεως εἰργέσθωσαν· ἕως ἂν δόξῃ τι συνελθοῦσιν ἁγίοις.

XI. *Qui domos alienas invadere ausi fuerint, si accusati convincantur, ne quidem auditione digni habeantur; sin sponte sua confessi fuerint, succumbant.*

ια'. Οἱ ἀλλοτρίοις οἴκοις ἐπελθόντες, κατηγορηθέντες μὲν καὶ ἐλεγχθέντες μηδὲ ἀκροάσεως ἀξιούσθωσαν· ἐθελοντὶ δὲ ἐξαγορεύοντες ὑποπιπτέτωσαν.

XII. *Qui in campo res alienas invenerint, aut in domibus suis, à Barbaris forsan allatas, si facti convincantur, succumbant; sin confiteantur & restituant, precibus digni habeantur.*

ιβ'. Οἱ ἐν πεδίῳ εὑρόντες τὰ ἀλλότρια, ἢ ἐν ταῖς ἰδίαις οἰκίαις, ὑπὸ τῶν βαρβάρων εἰς οἴκους κατενεχθέντα, εἰ μὲν ἐλεγχθεῖεν, ὑποπιπτέτωσαν, εἰ δὲ εἴπωσι καὶ ἀποδῶσι, τῆς εὐχῆς ἀξιούσθωσαν.

XIII. *Non oportet pretium indicii, vel conservatæ rei, vel inventæ, vel aliud quodcunque accipere; sed puro corde mandatum implere.*

B ιγ'. Οὐ δεῖ μήνυτρα, ἢ σῶστρα, ἢ εὕρετρα, ἢ ὁποιοῦν λαμβάνειν, ἀλλὰ καθαρῶς πληροῦν τὴν ἐντολήν.

MAGNI ATHANASII AD AMMUM MONACHUM

DE SOMNIANTIBUS EPISTOLA.

DIC mihi, religiosissime vir, quodnam habet peccatum vel immundum, naturalis quadam & involuntaria excretio? nisi quis velit ea etiam criminare quæ per nares, os, ventremque excernuntur. Tum solum contaminamur, quando fœtidissimum peccatum operamur; naturalis autem excretio quæ involuntariè fit, natura opus est; quamvis nonnulli dictum Evangelicum, quod dicit, quæ exeunt hominem coinquinant, absurdè detorqueant; dicto enim subjungitur, undenam exeuntia? nempe à corde, ubi malæ & profanæ cogitationes.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΡΟΣ ΑΜΟΥΝ ΜΟΝΑΖΟΝΤΑ

περὶ ἐνυπνιαζομένων.

C ΕΙΠΕ μοι εὐλαβέστατε, τί ἔχει ἁμάρτημα ἢ ἀκάθαρτον φυσική τις ἀπροαίρετος ἔκκρισις; εἰ μή τις ἐγκαλεῖν ἐθέλοι καὶ τὰ διὰ ῥινὸς καὶ στόματος καὶ τῆς γαστρὸς ἐκφερόμενα. τότε μόνον μεμολύσμεθα, ὅτε τὴν δυσωδεστάτην ἁμαρτίαν ἐργαζόμεθα· ἔκκρισις δὲ φυσικὴ ἀβουλήτως γενομένη τῆς φύσεως ἔργον· κἂν τινες ἀλόγως καὶ ῥητὸν εὐαγγελικὸν βιάζωνται τὸν λέγον, τὰ ἐκπορευόμενα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον· ἐπάγεται γὰρ τῷ ῥητῷ, τὰ πόθεν ἐξερχόμενα, ὅτι τὰ ἀπὸ καρδίας, ἔνθα οἱ πονηροὶ καὶ βέβηλοι λογισμοί.

ALIUD.

Fornicatores & adulteros Deus judicabit: qui legitimo matrimonio junctus est, non peccavit, non autem tot dona accipiet; accipiet enim, nam & ipse fert fructum tricesimum. Qui autem castam & supramundanam vitam elegerit, virginitatis sc. statum, dona habet admirabiliora, perfectum enim fructum centesimum producit.

Ἄλλο.

D Πόρνους καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός· γήμας κατὰ νόμον οὐχ ἥμαρτεν, οὐ μὲν τοσαῦτα χαρίσματα λήψεται· λήψεται γὰρ, φέρων καὶ αὐτὸς καρπὸν τὸν τριάκοντα. ὁ δὲ τὸν ὑπερκόσμιον ἑλόμενος βίον τὴν ἐν παρθενίᾳ, θαυμασιώτερα ἔχει χαρίσματα, φέρει γὰρ τέλειον καρπὸν τὸν τῶν ρ'.

ALIUD SANCTI MAXIMI.

Dicunt nonnulli quod dæmones membra corporis in somniis attingentes, fluxus passionem commovent, & deinde passio mota mulieris imaginem per memoriam ad mentem transfert. Nonnulli autem, quod menti sub forma mulieris apparent, & partes corporis attingentes desiderium excitant, & sic phantasiæ generantur. Alio rursus modo, per appropinquationem dæmonis movetur passio, & sic in cogitationes anima inflammatur, per memoriam imagines deferens, & similiter in alias phantasias violentas. Alii quidem sic, alii autem aliter evenire dicunt; verum nullo prædictorum modorum dæmones passionem movere possunt, quamdiu animæ charitas & continentia inest, neque in somnis neque in vigiliis.

ΑΛΛΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ.

Τινὲς μέν φασιν ὅτι τῶν μορίων τοῦ σώματος καθαπτόμενοι οἱ δαίμονες κατὰ τοὺς ὕπνους κινοῦσι τὸ τῆς ῥεύσεως πάθος· εἶτα τὸ πάθος κινούμενον ἀναφέρει τὴν μορφὴν τῆς γυναικὸς

E διὰ μνήμης ἐπὶ τὸν νοῦν. τινὲς δὲ ὅτι τῷ μὲν νῷ ἐν σχήματι γυναικὸς φαίνονται, τῶν δὲ μορίων τοῦ σώματος καθαπτόμενοι κινοῦσι τὴν ὄρεξιν, καὶ οὕτω γίνονται αἱ φαντασίαι. ἑτέρᾳ δὲ πάλιν· ἐν τῷ πλησιάζοντι δαίμονι κινεῖται τὸ πάθος, καὶ οὕτως ἀνάπτεται πρὸς λογισμοὺς ἡ ψυχὴ, ἀναφέρουσα τὰς μορφὰς διὰ τῆς μνήμης, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ἐμπαθῶν φαντασιῶν ὁμοίως. οἱ μὲν οὕτως, οἱ δὲ οὕτως συμβαίνειν φασίν, πλὴν ἐν οὐδενὶ τῶν εἰρημένων τρόπων ἰσχύουσι πάθος τὸ οἱονδήποτε κινῆσαι οἱ δαίμονες, παρούσης τῇ ψυχῇ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας, οὔτε ἐγρηγορότος τοῦ σώματος, οὔτε κατὰ τοὺς ὕπνους.

F

A

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ.

Τὰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης βιβλία κβʹ. εἰσιν· ὅσα καὶ τὰ παρ' Ἑβραίοις στοιχεῖα. Γένεσις, Ἔξοδος, Λευιτικόν, Ἀριθμοί, Δευτερονόμιον, Ἰησοῦς, κριταί, Ῥούθ, Βασιλειῶν δʹ. βίβλος βʹ. Παραλειπομένων βʹ. βίβλος μία, Ἔσδρα βʹ. βιβλία αʹ. Ψαλμοί, παροιμίαι, Προφῆται ιβʹ. βιβλίον ἕν· εἶτα Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, σὺν Βαρούχ, θρήνοις καὶ ἐπιστολαῖς, Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανιήλ. τῆς δὲ καινῆς διαθήκης ταῦτα. B Εὐαγγέλια δʹ. Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ, Ἰωάννου, πράξεις Ἀποστόλων, ἐπιστολαὶ καθολικαὶ τῶν Ἀποστόλων ζʹ. Ἰακώβου μία, Πέτρου βʹ. Ἰωάννου γʹ. Ἰούδα αʹ. Παύλου ιδʹ. Ἰωάννου ἀποκάλυψις. Βιβλία ἀκανόνιστα μέν, ἀναγινωσκόμενα δέ, σοφία Σαλομῶντος, Σιράχ, Ἐσθήρ, Ἰουδίθ, Τωβίας, ἡ καλουμένη διδαχὴ τῶν ἀποστόλων, καὶ ὁ Ποιμήν.

MAGNI ATHANASII EPISTOLA.

Libri veteris testamenti sunt viginti duo, quot nimirum apud Hebræos litteræ. Genesis, Exodus, Leviticum, Numeri, Deuteronomium, Jesu, Judices, Ruth, Regnorum quatuor, libri duo, Paralipomenon duorum, liber unus. Esdræ i. lib. ii. Psalmi, Proverbia, Prophetarum XII. liber unus. Deinde Esaias, Ieremias, cum Threnis & Epistolis Baruch, Iezechiel, Daniel. Novi autem testamenti sunt hi. Evangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis. Actus Apostolorum. Epistolæ Catholicæ Apost. vii. Jacobi una, Petri duæ, Joannis iii. Judæ una, Pauli xiv. Apocalypsis Joannis. Libri autem non canonici, qui tamen leguntur, Sapientia Solomonis, Sapientia Syrach, Esther, Judith, Tobias, quæ vocatur doctrina Apost. et Pastor.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΕΚ ΤΩΝ ΕΠΩΝ

C

περὶ τῶν αὐτῶν.

ΠΡΩΤΗ Γένεσις, εἶτ' Ἔξοδος, Λευιτικόν,
Ἔπειτ' Ἀριθμοί. εἶτα Δεύτερος νόμος.
Ἔπειτ' Ἰησοῦς, καὶ Κριταί, Ῥοὺθ ὀγδόη,
Ἡ δ' ἐνάτη δεκάτη τε βίβλοι πράξεις Βασιλέων,
Καὶ Παραλειπόμεναι. ἔσχατον Ἔσδραν ἔχεις.
Αἱ δὲ στιχηραὶ πέντε, ὧν πρῶτος Ἰώβ.
Ἔπειτα Δαβίδ, εἶτα τρεῖς Σολομώντειαι,
D Ἐκκλησιαστής, Ἆσμα, καὶ Παροιμίαι.
Καὶ πένθ' ὁμοίως πνεύματος προφητικοῦ.
Μίαν μέν εἰσιν εἰς γραφὴν αἱ δώδεκα
Ὠσηέ, Ἀμώς τε καὶ Μιχαίας ὁ τρίτος.
Ἔπειτ' Ἰωήλ· εἶτ' Ἰωνᾶς, καὶ Ἀβδίας,
Ναούμ τε, Ἀμβακούμ τε καὶ Σοφονίας,
Ἀγγαῖος, εἶτα Ζαχαρίας καὶ Μαλαχίας.
Μία μὲν, οἵδε· δευτέρα δ' Ἡσαΐας.
Ἔπειθ' ὁ κληθεὶς Ἱερεμίας ἐκ βρέφους.
Ἔπειτ' Ἰεζεκιήλ, καὶ Δανιήλου χάρις.
E Ἀρχαίας μὲν ἔθηκα δύο καὶ εἴκοσι βίβλους
Τοῖς τῶν Ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτους.
Ἤδη δ' ἀρίθμει καὶ νέου μυστηρίου.
Ματθαῖος μὲν ἔγραψεν Ἑβραίοις θαύματα Χριστοῦ.
Μάρκος δ' Ἰταλίῃ, Λουκᾶς Ἀχαΐδι.
Πᾶσι δ' Ἰωάννης κήρυξ μέγας οὐρανοφοίτης.
Ἔπειτα πράξεις τῶν σοφῶν ἀποστόλων.
Δέκα δὲ Παύλου τέσσαρές τ' ἐπιστολαί.
Ἑπτὰ δὲ καθολικαί, ὧν Ἰακώβου μία.
Δύο δὲ Πέτρου. τρεῖς δ' Ἰωάννου πάλιν.
Ἰούδα δ' ἐστὶν ἑβδόμη. πάσας ἔχεις.
Εἴ τι δὲ τούτων ἐκτός, οὐκ ἐν γνησίοις.

SANCTI GREGORII THEOLOGI EX VERSIBUS

DE IISDEM.

PRIMA Genesis, dein Exodus, Leviticon.
Post Numeri, dein Deuteronomium.
Deinde Jesus, Judices, octavúsque Ruth.
At nonus decimusque libri Regum acta fuere,
Et Paralipomenon, Ultimus Esdras erit.
Sunt quinque metrici, primo Job in loco est;
D *Dein David; deinde tres Salomonis,*
Ecclesiastes, Canticum, & Proverbia.
Et iisdem quinque spiritus Prophetici.
Scripturam ad unam rediguntur duodecim;
Osea, Amosque & Michaas tertius.
Deinde Ioël, dein Ionas, & Abdias,
Naumque & Abbacuc, atque Sophonias,
Aggæus, & Zacharias, dein Malachias.
Una quidem est hæc: secunda autem Esaias.
Dein Hieremias vocatus ab infantia,
Dein Ezechiel, Danielisque gratia.
E *Sic veteris duos & viginti libros*
Posuit, qui Hebrais literis respondeant.
Jam numera libros novi mysterii.
Matthæus Christi Hebræis miracula scripsit.
Marcus Italiæ; Lucas autem Græciæ;
Magnus Ioannes præco penetrator Olympi
Cunctis, deinde sunt Actus Apostolici;
Deinde decem Pauli & quatuor Epistolæ,
Septem Catholicæ, est Iacobi una ex eis,
Petri duæ sunt; Ioannis verò tres.
At septima est Iudæ, sic omnes habes.
Si præter hos quid est; ne germanum putes.

SANCTI

A

SANCTI AMPHILOCHII EPISCOPI ICONII

DE IISDEM.

Nam Pentateuchus Genesin, dein Exodum,
Leviticumque inter medium librum tenet,
Post numeros, dein Deuteronomium,
Eis Jesum adjicias, & Judices.
Deinde Ruth, atque libros Regum quatuor,
Quinetiam Paralipomenon libros duos,
Et post eos Esdræ sequuntur gemini,
Dein versibus scriptos quinque afferam libros,
Qui multa passus est coronatus, Iob.
Psalmos, medelam qui ægris animis ferunt.
Tresque Salomonis, Proverbia,
Ecclesiastes, Canticorum Cantica.
Istis Prophetas addito duodecim,
Osea primum, deinceps secundum Amos,
Michæam, Ioel, Abdiamque, & typum
Jonam ipsius quod triduo Christo accidit;
Et post eos Naum, Abbacuc, nono loco
Sophoniam, Aggæumque, & Zachariam,
Atque inclytum valde angelum Malachiam.
Post quos Prophetas quatuor intelligas;
Esaiam magnum loquitur qui libere,
Hieremiamque misericordem, & mysticum
Jezechiel, Danielque omnium ultimum,
Qui rebus & verbis est sapientissimus.
Adjiciunt istis deinde Hester aliqui.
Novæ libros legis opus nunc dicere.
Evangelistas quatuor solos tene,
Matthæumque, Marcum, Lucamque tertium,
Adjicias ei Joannem, qui tempore
Quartus, sed altis sensibus primas tenet.
Nam jure dico filium hunc tonitrui,
Sermone qui divino valde insonuit.
Suscipias secundum quoque Lucæ librum,
Actus Apostolorum qui complectitur.
Electionis vas eis adjicias,
Qui Gentium est prædicator, & Apostolus,
Qui sapienter scripsit ad Ecclesias
Epistolas bis septem, unam ad Romæ incolas,
Queis ad Corinthios adjiciuntur duæ,
Ad Galatas una, & una ad Ephesios,
Post quam est Philippos quæ transmissa extitit,
Et quæ ad Colossenses, duæ ad Thessalonicam,
Duæ ad Timotheum, ad Titum & Philemona,
Ad singulos una, & ad Hebræos itidem.
Quæ verò ad Hebræos, notha esse dicitur
Plerisque; sed male, nam germana gratia est.
Quid verò cæteras catholicas epistolas?
Septem esse quidam dicunt; alii verò tres
Suscipiendas; namque Iacobi unicam,
Unamque Petri, Johannis quoque unicam,
Quidam vero tres, & iis adjiciunt
Duas Petri, sed Iudæ septimam.
Ast Apocalypsin Ioannis aliqui
Iis inserunt; rursus sed longè plurimi
Adulterinam dicunt. Hìc verissimus
Divinitus datarum est scripturarum Canon.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΚΟΝΙΟΥ

περὶ τῶν αὐτῶν.

Ἡ Πεντάτευχος, τὴν Κτίσιν, εἶτ' Ἔξοδον,
Λευϊτικόν τε τὴν μέσην ἔχει βίβλον.
Μεθ' ἣν Ἀριθμοὺς εἶτα Δευτερονόμιον.
B Τούτοις Ἰησοῦν προστίθει καὶ τοὺς Κριτάς.
Ἔπειτα τὴν Ῥούθ. Βασιλειῶν τέσσαρας
Βίβλους. Παραλειπομένων δέ γε δύο βίβλοι.
Ἔσδρας ἐπ' αὐταῖς πρῶτος, εἶθ' ὁ δεύτερος.
Ἑξῆς στιχηρὰς πέντε σοι βίβλους ἐρῶ,
Στεφθέντα τ' ἄθλοις ποικίλων παθῶν, Ἰώβ.
Ψαλμῶν τε βίβλον, ἐμμελὲς ψυχῶν ἄκος.
Τρεῖς δ' αὖ Σολομῶντος τοῦ σοφοῦ, Παροιμίας,
Ἐκκλησιαστήν, Ἆσμα δ' αὖ τῶν ᾀσμάτων.
Ταύταις Προφήτας προστίθει τοὺς δώδεκα.
Ὠσηὲ πρῶτον, εἶτ' Ἀμὼς τὸν δεύτερον,
C Μιχαίαν, Ἰωήλ, Ἀβδιοὺ καὶ τὸν τύπον
Ἰωνᾶν αὐτοῦ τοῦ τριημέρου πάθους.
Ναοὺμ μετ' αὐτούς· Ἀμβακούμ· εἶτ' ἔνατον
Σοφονίαν, Ἀγγαῖόν τε καὶ Ζαχαρίαν.
Διώνυμόν τε ἄγγελον Μαλαχίαν.
Μεθ' οὓς προφήτας μάνθανε τέσσαρας·
Παρρησιαστὴν τὸν μέγαν Ἡσαΐαν,
Ἱερεμίαν τε συμπαθῆ καὶ μυστικὸν,
Ἰεζεκιήλ, ἔσχατον δὲ Δανιήλ,
Τὸν αὐτὸν ἔργοις καὶ λόγοις σοφώτατον.
Τούτοις προσεγκρίνουσι τὴν Ἐσθήρ τινες.
D Καινῆς Διαθήκης ὥρα μοι βίβλους λέγειν.
Εὐαγγελιστὰς τέσσαρας δέχου μόνους,
Ματθαῖον, εἶτα Μάρκον, οἷς Λουκᾶν τρίτον
Προσθείς, ἀρίθμει τὸν Ἰωάννην χρόνῳ
Τέταρτον, ἀλλὰ πρῶτον ὕψει δογμάτων.
Βροντῆς γὰρ υἱὸν τοῦτον εἰκότως καλῶ,
Μέγιστον ἠχήσαντα τῷ Θεοῦ λόγῳ.
Δέχου δὲ βίβλον Λουκᾶ καὶ τὴν δευτέραν,
Τὴν τῶν καθολικῶν Πράξεων ἀποστόλων.
Τὸ σκεῦος ἑξῆς προστίθει τῆς ἐκλογῆς
Τὸν τῶν ἐθνῶν κήρυκα τὸν ἀπόστολον
E Παῦλον, σοφῶς γράψαντα ταῖς ἐκκλησίαις
Ἐπιστολὰς δὶς ἑπτά, Ῥωμαίοις μίαν.
Ἧι χρὴ συνάπτειν πρὸς Κορινθίους δύο,
Τὴν πρὸς Γαλάτας, τήν τε πρὸς Ἐφεσίους.
Μεθ' ἣν τὴν ἐν Φιλίπποις, εἶτα τὴν γεγραμμένην
Κολοσσαεῦσι, Θεσσαλονικεῦσι δύο,
Δύο Τιμοθέῳ, Τίτῳ τε καὶ Φιλήμονι
Μίαν ἑκατέρῳ, καὶ πρὸς Ἑβραίους μίαν.
Τινὲς δέ φασι τὴν πρὸς Ἑβραίους νόθον,
Οὐκ εὖ λέγοντες· γνησία γὰρ ἡ χάρις.
Εἶεν, τί λοιπόν, καθολικὰς ἐπιστολάς;
F Τινὲς μὲν, ἑπτά φασιν· οἱ δὲ τρεῖς μόνας
Χρῆναι δέχεσθαι, τὴν Ἰακώβου μίαν,
Μίαν δὲ Πέτρου, τήν τε Ἰωάννου μίαν.
Τινὲς δὲ, τὰς τρεῖς. καὶ πρὸς αὐταῖς τὰς δύο
Πέτρου δέχονται. τὴν Ἰούδα δ' ἑβδόμην.
Τὴν δ' ἀποκάλυψιν Ἰωάννου πάλιν
Τινὲς μὲν ἐγκρίνουσιν. οἱ πλείους δέ γε
Νόθον λέγουσιν. Οὗτος ἀψευδέστατος
Κανὼν ἂν εἴη τῶν θεοπνεύστων γραφῶν.

A

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Νύσσης πρὸς Λητόϊον Μελιτινῆς.

α΄. ΤΡΙΑ θεωρεῖται περὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν, λογικὸν, ἐπιθυμητικὸν, καὶ θυμοειδές. κατορθώματα τοῦ λογικοῦ, καὶ τί μὲν αἱρετὸν, τί δὲ φευκτόν· κακία, ἀσέβεια, ἀδιακρισία, καὶ ἐσφαλμένη τῶν πραγμάτων ὑπόληψις. κατορθώματα τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ἔφεσις τοῦ ἀληθῶς καλοῦ, τουτέστιν ἀρετῆς καὶ τῆς B ἀρετὴν πηγαζούσης φύσεως· ἁμαρτία, ἡ περὶ ἄλλο τι παρατροπή. τοῦ θυμοειδοῦς κατορθώματα, ἡ πρὸς τὸ κακὸν ἀπέχθεια, καὶ ὁ πρὸς τὰ πάθη πόλεμος, καὶ τὸ μὴ καταπτήσσειν τὰ τοῖς πολλοῖς φοβερὰ, ἀλλὰ καὶ θανάτου καταφρονεῖν· ἐκπτώματα δὲ, φθόνος, μῖσος, μῆνις, λοιδορία, καὶ αἱ φιλόνεικοι διαθέσεις. ἐν τούτοις οὖν τὰ τοῦ λογιστικοῦ ἁμαρτήματα χαλεπώτερα· καὶ εἴ τις τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἠρνήσατο Ἰουδαΐσας, εἰδωλολατρήσας, Μανιχαΐσας, ἤ τι τοιοῦτον ἀθεΐας εἶδος ἑλόμενος, εἶτα κατήγορος ἑαυτοῦ, καιρὸν ἔχει μετανοίας τὸν ὅλον τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον· οὐ συνεύξεται τῷ λαῷ, ἀλλὰ κατὰ μόνας εὔξεται· οὐ μεθέξει τῶν ἁγιασμάτων, εἰ μὴ ἐν ἐξόδου C ὥρᾳ· ἀνελπίστως δὲ βιοὺς μένει πάλιν ἀμέτοχος. ἡ μέντοι διὰ βασάνων καὶ τιμωριῶν βεβιασμένη παράβασις τῷ μέτρῳ τῶν πόρνων συνεμετρήθη.

β΄. Οἱ πρὸς γόητας ἢ μάντεις ἀπιόντες, εἰ μὲν ἐπὶ ἀθετήσει τῆς πίστεως, ὡς μὴ πιστεύοντες εἶναι θεὸν τὸν παρὰ χριστιανῶν προσκυνούμενον, τῷ κρίματι τῶν παραβάντων ὑπάγονται. εἰ δ' ἐπιμένοντες τῇ εἰς Χριστὸν πίστει, διά τινα μικροψυχίαν τοῦτο ἐποίησαν, ἴσοι ἔσονται τοῖς πρὸς τὰς βασάνους μὴ ἀντισχοῦσι.

D

γ΄. Τῆς ἐπιθυμίας ἁμαρτήματα, μοιχεία καὶ πορνεία, τοῖς μὲν διάφορα δοκοῦντα, τοῖς δὲ ταυτά. ταυτὰ μὲν, ὅτι ἄμφω εἰς ἀλλότρια· διάφορα δὲ, ὅτι τὸ μὲν ἔχει ἀδικίαν ἑτέρου, τὸ δὲ οὐκ ἔχει· καὶ διὰ τοῦτο διπλασίων τῆς πορνείας τοῖς ἐν μοιχείᾳ μιανθεῖσιν ὥρισται χρόνος· ὥσπερ καὶ τῇ ζωοφθορίᾳ καὶ ἀνδρομανίᾳ· διπλασίων γὰρ ἐν τούτοις ἡ ἁμαρτία, ὅτι καὶ κατὰ ἄθεσμον ἡδονὴν, καὶ ὅτι ἀδικίαν ἔχει κατὰ τοῦ ἀλλοτρίου. πλὴν ἔστι καὶ ἐν τοῖς ταυτὰ ἡμαρτηκόσι διαφορά· συμπαθεστέρας γὰρ ἐπιτιμίας ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ ὁρμήσας εἰς ἐξαγόρευσιν τεύξεται, τοῦ φωραθέντος καὶ ἐλεγχθέντος. ὁ τοίνυν πεπορνευκὼς, τρία ἔτη τῆς εὐχῆς οὐ μεθέξει, τρία E ἔτη ἀκροάσεται, τρία ἔτη ὑποπεσεῖται, καὶ τότε μεταλήψεται· πλὴν ὑποτέμνεται τὸν χρόνον θερμὴ σπουδὴ καὶ ζέουσα προθυμία πρὸς διόρθωσιν. ὁ δὲ ταῖς ἄλλαις ἀκαθαρσίαις ὡς εἴρηται χρανθεὶς, τοὺς ἐν τοῖς βαθμοῖς χρόνους ἕξει διπλασίονας, ἀντὶ ἀνὰ τρεῖς, ἀνὰ ἕξ.

δ΄. Τοῦ θυμοειδοῦς πολλαὶ τινές εἰσιν αἱ παρατροπαί· τὸ δὲ χείριστον ὁ φόνος, διαιρούμενος τῷ ἑκουσίῳ καὶ ἀκουσίῳ. ὁ μὲν ἑκούσιον διαθέμενος φόνον, ἐνναετῆ χρόνον τῆς ἐκκλησίας εἰρχθήσεται, ἐνναετῆ ἀκροάσεται τῷ λαῷ συνιστάμενος, ἐνναετῆ ὑποπεσεῖται, καὶ οὕτω μεταλήψεται. πλὴν F ἔσται κἀνταῦθα τῆς σπουδῆς λόγος, ὥστε γίνεσθαι ἕκαστον βαθμὸν η΄. ἢ ζ΄. ἢ ϛ΄. ἢ καὶ ε΄. μόνον ἐτῶν· ὁ δὲ ἀκούσιον, ἱερατικῆς μὲν ἀπόβλητος χάριτος· ὁ δὲ χρόνος αὐτοῦ ἴσος τῇ ψιλῇ πορνείᾳ· ὑποτέμνεται δὲ καὶ τοῦτον θερμότητι καὶ σπουδῇ.

ε΄. Ὁ πρὸ τοῦ συμπληρῶσαι τὸν τῆς ἐπιτιμίας χρόνον ἐξοδεύων μεταλήψεται· ἐπιβιοὺς δὲ, τὸν πεπληρωμένον ἀναμένει χρόνον, ἐν τῷ βαθμῷ γινόμενος ἐν ᾧ ἦν πρὸ τῆς μεταλήψεως.

SANCTI GREGORII NYSSENI
ad Letoïum Melitenes Episcopum, Epistola.

I. *TRIA in animâ nostrâ considerantur, Ratio, Concupiscentia & Ira. Rectæ rationis officia sunt, tam quod sit expectandum quam fugiendum scire: ejusque vitium, Impietas, Judicii defectus, & fallax de rebus opinio. Rectæ actiones concupiscentiæ, ejus quod reverâ pulchrum & honestum est, desiderium, id est, virtutis, & naturæ à quâ virtus derivatur; ejus autem vitium, declinatio ad aliud. Rectæ actiones Iræ sunt, mali odium, & bellum cum animæ perturbationibus, eaque non pertimescere quæ multis terribilia videntur, etiam & mortem contemptui habere; ejus denique lapsus sunt, invidia, odium, ira, convitia, & contentiosæ affectiones. Ex his peccata rationis graviora sunt: & si quis fidem in Christum negaverit, ad Iudaismum, vel idololatriam, vel Manichaismum deflectens, aut aliquod aliud infidelitatis genus amplexus fuerit, postea autem seipsum condemnaverit, totum vitæ tempus, pœnitentiæ tempus habet; Cum populo preces non aget, sed seorsim precabitur: Sacramentorum particeps non erit, præterquam horâ sui è vita excessus. Sin autem præter spem convaluerit, rursus Sacramentorum expers manebit. Transgressio autem per tormenta & cruciatus vi expressa mensurâ fornicatorum dimensa est.*

II. *Qui ad præstigiatores & vates abierunt, si ad fidei contemptum, ut qui Deum esse non crederent qui à Christianis adoratur, illud fecerint; apostatarum judicio obnoxii erunt. Sin autem in fide in Christum permanentes propter aliquam pusillanimitatem illud fecerunt, æquales erunt iis, qui tormentis resistere non potuerunt.*

III. *Concupiscentiæ peccata sunt adulterium & fornicatio; Quæ aliis diversa, aliis eadem videntur: eadem quidem, quia utrumque attingit alienum; diversa autem, quod hoc cum alterius injuria conjunctum sit, illud non item. Et propterea duplex fornicationi præstitutum tempus, iis qui adulterio contaminantur, definitur, sicuti etiam cum brutis commercio, & pædicationi. Duplex enim est in iis peccatum; quod illicitam habet voluptatem, & alterius injuriam. Quin & inter eos qui ita peccarunt, datur differentia; pœnas enim mitiores subibit, qui ex seipso ad peccata sua proferenda impulsus est, quam is qui deprehensus & convictus fuerit. Qui igitur fornicatur, tribus annis precum particeps non erit, tribus annis audiet, tribus annis substernetur, & tunc particeps erit. Diligens vero studium & fervens emendationis desiderium tempus contrahet. Qui autem aliis impuritatibus contaminatur, tempus in gradibus duplicatum habebit, pro unoquoq; nempe triennio, sexennium.*

IV. *Facultatis irascibilis plurimæ sunt deflectiones; peccatum autem pessimum est homicidium; quod dividitur in voluntarium & involuntarium. Qui homicidium involuntarium perpetraverit, novem annis ab Ecclesiâ abigetur, novem annis cum populo stans audiet, novem annis succumbet, & sic particeps erit. Quin & hic studii ratio habetur, ut quilibet gradus octo vel vii. vel vi. vel etiam v. annorum fiat. Qui vero eadem involuntariam admiserit, à sacerdotali gratia ejicietur; ejus autem tẽpus simplicis fornicationis tempori æquale erit; idque contrahet præ studio & fervore.*

V. *Qui, antequam pœnæ tempus adimpleverit, moribundus est, participabit; convalescens autem, tempus præstitutum manebit, in eodem gradu existens in quo erat ante participationem.*

VI. *Altera Idololatriæ species avaritia, ex tribus animæ partibus oriunda, (Nam & ratio ab ejus quod pulchrum est judicio aberrat, & desiderium simul afficitur, & Ira occasiones capessit) à Patribus prætermissa est. Publica igitur doctrinæ ratio, in quantum fieri possit, avaritiæ ægritudinibus medeatur. Furti autem species sunt latrocinium, & murorum effossio; latronem etiam consequitur homicidium, ad ea enim instruitur, armis, & copiis, & locis; unde & homicidarum judicio obnoxius est. Qui autem clam aliena surripit, & peccatum declarat, bona sua pauperibus elargietur.*

A ϛʹ. Τὸ ἕτερον τῆς εἰδωλολατρείας εἶδος ἡ πλεονεξία, ἐκ τῶν τριῶν τῆς ψυχῆς μερῶν γινομένη· (ὁ λογισμός τε γὰρ τῆς τοῦ καλοῦ κρίσεως ἁμαρτάνει, καὶ ἡ ἐπιθυμία προσπάσχει, καὶ ὁ θυμὸς συνεφάπτεται) ὅμως παρεώφθη τοῖς πατράσιν. ὁ δημόσιος δὲ τῆς διδασκαλίας λόγος, ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ, τὰς πλεονεκτικὰς ἀῤῥωστίας θεραπευέτω. τῆς δὲ κλοπῆς εἴδη, λῃστεία καὶ τοιχωρυχία· περιπίπτει τῷ λῃστῇ καὶ μιαιφονία. παρεσκεύασται γὰρ πρὸς ταῦτα καὶ ὅπλοις καὶ πολυχειρίᾳ καὶ τόποις· ὅθεν καὶ τῷ κρίματι τῶν ἀνδροφόνων ὑπάγεται. ὁ δὲ λαθραίως ὑφελόμενος καὶ ἐξαγορεύσας, διανεμεῖ καὶ τὰ ἴδια.

B

VII. *Qui sepulchra effodit, ut lapidem ad ædificium extruendum accipiat, condonandus est propter consuetudinem; sin autem ut aliquid ex rebus sepultis auferat, simplicis fornicationis judicio obnoxius est; illic etiam studii ratione habita.*

ζʹ. Ὁ τυμβωρυχήσας, εἰ μὲν ὥστε λίθον εἰς οἰκοδομὴν λαβεῖν, συγγνώστος διὰ τὴν συνήθειαν· εἰ δὲ πρὸς τὸ λαβεῖν τι τῶν συνταφέντων, τῷ τῆς ψιλῆς πορνείας ὑπόκειται κρίματι, κἀνταῦθα τῆς σπουδῆς σκοπουμένης.

VIII. *Sacrilegium in veteri Testamento homicidio æquale reputabatur, & contra utrumque lapidationis supplicium decernebatur. Visum est autem Ecclesiæ minori tempore quam adulterium, sacrilegii crimen expurgandum. Oportet vero ante omnia ad affectionem & non ad tempus attendere.*

ηʹ. Ἡ ἱεροσυλία, τῇ μὲν παλαιᾷ γραφῇ ἰσοτίμως ἐνομίσθη τῷ φόνῳ, καὶ ἐπ' ἀμφοτέροις ὁ διὰ λίθων ὡρίσθη θάνατος. τῇ δὲ ἐκκλησίᾳ ἔδοξεν ἐλάττονι παρὰ τὴν μοιχείαν χρόνῳ τὸ τῆς ἱεροσυλίας καθαίρεσθαι. δεῖ δὲ ἐν παντὶ τῇ διαθέσει προσέχειν, ἀλλὰ μὴ τῷ χρόνῳ. C

RESPONSA TIMOTHEI ALEXANDRINI QUI UNUS ERAT EX CL. PATRIBUS CONSTANTINOPOLI CONTRA Macedonium congregatis, & Theophilum successorem habebat.

ΤΙΜΟΘΕΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ἑνὸς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ρνʹ. πατέρων, ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΟΥ ἀθροισθέντων· διάδοχον ἐσχηκότος Θεόφιλον.

I. PUER vel vir Catechumenus existens, si nesciens particeps factus fuerit, illuminetur; à Deo enim vocatus est.

D αʹ. ΠΑΙΣ ἢ ἀνὴρ κατηχούμενος, εἰ μετέλαβεν ἀγνοῶν, φωτιζέσθω· παρὰ θεοῦ γὰρ κέκληται.

II. *Dæmone obsessus, antequam mundatus fuerit, non baptizatur; nisi moribundus sit.*

βʹ. Ὁ δαιμονῶν εἰ μὴ καθαρθῇ, οὐ βαπτίζεται, εἰ μὴ ἐξοδεύει.

III. *Fidelis Dæmone obsessus, si mysterium non enunciat, vel alio modo blasphemat, particeps fit; sed non singulis diebus: sufficit enim si Dominica duntaxat participet.*

γʹ. Ὁ δαιμονῶν πιστὸς, εἰ μὴ ἐξαγορεύει τὸ μυστήριον, ἢ ἄλλως βλασφημεῖ, μεταλαμβανέτω μὴ μέντοι καθ' ἑκάστην, ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ ἐν τῇ κυριακῇ μόνον.

E

IV. *Catechumenus morbo laborans, & emotæ mentis factus, baptizetur; modo non sit Dæmone obsessus.*

δʹ. Ὁ κατηχούμενος ἀσθενήσας, καὶ γενόμενος ἔκφρων, βαπτιζέσθω, εἰ μὴ δαιμονᾷ.

V. *Qui noctu cohabitant, non participes erunt.*

εʹ. Οἱ συγγινόμενοι νύκτωρ, οὐ μεταλήψονται.

VI. *Catechumena, si in catameniorum fluxum inciderit, donec purgata fuerit, non baptizatur.*

ϛʹ. Ἡ κατηχουμένη, ἐὰν ῥύσει γένηται ἕως καθαρθῇ οὐ βαπτίζεται.

VII. *Mulier quæ est in abscessu, non particeps erit, donec purgata fuerit.*

ζʹ. Ἡ ἐν ἀφέδρῳ οὐ μεταλήψεται, ἕως καθαρθῇ.

F

VIII. *Puerpera in sancto Paschate, hoc est, in magna hebdomada, potus & cibi, quantum ferre poterit, particeps esse debet.*

ηʹ. Ἡ ἐν τῷ ἁγίῳ πάσχα, τουτέστιν ἐν μεγάλῃ ἑβδομάδι γεννήσασα, ὀφείλει μεταλαβεῖν καθ' ὃ δύναται βαστάσαι καὶ τροφῆς καὶ πότου.

IX. *Dum fit oblatio, Hæretici interesse non debent, nisi pœnitentiam agere, & hæresin suam relinquere, polliciti fuerint.*

θʹ. Προσφορᾶς γενομένης, οὐκ ὀφείλουσι παρεῖναι αἱρετικοί, εἰ μή τι ἂν ἐπαγγέλλωνται μετανοεῖν καὶ φεύγειν τὴν αἵρεσιν.

VI. *Qui morbo valde attenuatus est, etiam in Paschate vini & olei particeps erit.*

ιʹ. Ὁ ἄκρως ὑπ' ἀσθενείας κατατακεὶς, καὶ ἐν τῷ πάσχα μεταλαμβανέτω καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου.

ιαʹ. Κλη-

ια'. Κληρικὸς κληθεὶς εἰς τὸ ζεῦξαι γάμον, μαθὼν ὅτι A παράνομος, ἀλλ' ἐτέροις ἁμαρτίαις μὴ ἐπικοινωνείτω.

XI. *Clericus vocatus ut matrimonio conjungat, & intelligens illud illicitum esse, alienis peccatis ne communicet.*

ιβ'. Ὁ ὀνειρασθεὶς, εἰ μὲν ἐξ ἐπιθυμίας, οὐ μεταλήψεται, εἰ δὲ πειρασμῷ σατανικῷ μεταλήψεται· ἵνα μὴ δῶμεν χώραν τῷ σατανᾷ τῶν ἁγιασμάτων εἴργειν ἡμᾶς.

XII. *Qui somniavit, si ex concupiscentiâ, non particeps erit, sin autem per tentationem Satanicam, participabit, ne facultatem demus Satanæ nos à Sacramentis arcendi.*

ιγ'. Τοῖς συνοικοῦσιν ὁ Ἀπόστολος λέγει μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μήτι ἂν ἐκ συμφώνου· ἐξ ἀνάγκης δὲ σαββάτου καὶ κυριακῆς ἀφέξονται, διὰ τὸ ἐν ταύταις τὴν πνευματικὴν θυσίαν ἀναφέρεσθαι τῷ θεῷ.

XIII. *Iis qui matrimonio conjuncti sunt dicit Apost. Ne fraudetis vos invicem nisi forte ex consensu. Necessariò autem sabbato & die Dominico abstinebunt, quod in iis* B *spirituale sacrificium Deo offeratur.*

ιδ'. Ὑπὲρ τοῦ ἀνελόντος ἑαυτὸν οὐκ ἔστι προσφορὰ, εἰ μὴ ταῖς ἀληθείαις ἔκφρων ἦν.

XIV. *Pro homicida non fiet oblatio, nisi revera non sana mentis fuerit.*

ιε'. Ὁ δαιμονῶσαν ἔχων ἄλλην οὐ λήψεται.

XV. *Qui uxorem habet dæmone obsessam, aliam non ducet.*

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
Κανόνες ιδ'.

C

THEOPHILI ALEXANDRINI
CANONES XII.

α'. Ἡ κυριακὴ ἡμέρα τιμᾶται καὶ πανηγυρίζεται διὰ τὴν ἐκ νεκρῶν τοῦ σωτῆρος ἀνάστασιν, καὶ πρώτη κέκληται ὡς ἀρχὴ ζωῆς, καὶ ὀγδόη ὡς ὑπερβαίνουσα τὸν τῶν Ἰουδαίων σαββατισμόν. ἐπεὶ δὲ ταύτῃ συνέδραμεν ἡ τῶν θεοφανίων νηστεία, οἰκονομήσωμεν ἐπιστημόνως, καὶ μεταλαβόντες ὀλίγων φοινίκων εἰς τιμὴν τῆς ἀναστάσεως περιμείνωμεν τὴν ἑσπερινὴν σύναξιν, καὶ περὶ ὥραν ἐννάτην συναχθῶμεν.

I. *DIES Dominicus honoratur & celebratur propter resurrectionem Servatoris nostri à mortuis. Primus etiam vocatur, ut qui sit vita principium; & octavus, ut qui Iudæorum Sabbatismum exuperet. Quia autem in eo accidit Theophaniorum jejunium scienter dispensabimus, & paucos dactylos sumentes in honorem resurrectionis, vespertinam congregationem expectemus; & circa horam nonam congregemur.*

β'. Οἱ κοινωνήσαντες τοῖς Ἀρειανοῖς καὶ μέχρι νῦν τὰς ἐκκλησίας κατέχοντες, ἐξωθείτωσαν ἄλλων ἀντικατασταθέντων, ὀρθοδόξων δηλονότι· ὀρθόδοξοι δὲ ἐπίσκοποι οἱ κατασταθέντες παρὰ Ἀπόλλωνος ἐπισκόπου, κοινωνήσαντες τοῖς ἔχουσι τὰς ἐκκλησίας Ἀρειανοῖς, ἐπιτιμάσθωσαν εἰ ἀφ' ἑαυτῶν τοῦτο πεποιήκασιν· εἰ δὲ γνώμῃ τοῦ ἐπισκόπου, αὐλιζέσθωσαν, ὡς μὴ ἐπεγνωκότες τὸ εὔλογον· κἂν μὲν ἀποποιῶνται ὑπὸ τῶν λαῶν, ἄλλοι χειροτονείσθωσαν· ἐὰν δὲ στέργωνται, κρατείτω ἡ ἐν Θηβαΐδι σύνοδος.

D

II. *Qui Arrianis communicârunt, & Ecclesias huc usque detinent, expellantur, aliis eorum loco substitutis, orthodoxis scilicet. Episcopi autem orthodoxi qui ab Apolline Episcopo constituti sunt, & communicarunt cum Arrianis Ecclesias habentibus, si à seipsis hoc fecerint, puniantur, sin autem voluntate Episcopi, permaneant, ut qui quod justum est non noverint, & si ab omni populo rejiciantur, alii ordinentur, sin autem retineantur, Synodus in Thebaide valeat.*

γ'. Βῆστος, εἰ ἐβιάσατο τὴν ἀποταξαμένην ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς, μήτι πρεσβύτερον εἶναι συγχωρείσθω, μήτι ὡς λαϊκὸς E συναγέσθω.

III. *Bistus, si mulierem separatam vivente marito stupraverit, ne sinatur esse Presbyter, nec ut Laicus communicet.*

δ'. Σοὺρ, ἀλλότριος τοῦ κλήρου γενόμενος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀπόλλωνος, οὕτως ἔστω· εἰ δὲ τὴν ἀπόφασιν αἰτιᾶται, δικαιολογείσθω.

IV. *Zur ab Apolline Episcopo factus à Clero alienus, ita maneat. Sin autem sententiam accusat, defensione utatur.*

ε'. Πανοὺφ, εἰ ἔτι κατηχούμενος τὴν ἀδελφιδοῦν πρὸς γάμον ἔλαβε, μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα κεκλήρωται, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ, εἴπερ ἐκείνη κεκοίμηται, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα εἰ οὐκ ἔσχεν αὐτήν· εἰ δὲ πιστὸς τυγχάνων ἔλαβε, τοῦ κλήρου ἀλλότριος ἔστω.

V. *Panuph, si cum Catechumenus esset fratris sui filiam in matrimonium acceperit, & post baptismum in Clerum promotus fuerit, in Clero maneat, si illa dormierit, & eam post baptismum non habuerit; sin autem, cum esset fidelis, eandem duxerit, à Clero erit alienus.* F

ς'. Ἰακὼβ, εἰ ἀναγνώστης ὢν πεπόρνευκε, καὶ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐκβληθεὶς, αὖθις ἐχειροτονήθη, ἐκβαλλέσθω ἐλεγχθείς, εἰ δὲ μὴ, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ. ματαίαις γὰρ οὐ δεῖ προσέχειν διαβολαῖς.

VI. *Iacob, si, cum Lector esset, fornicatus sit, & à Presbyteris ejectus rursus ordinatus est, convictus ejiciatur; si autem non convictus fuerit, maneat in Clero. Vanis enim calumniis animum adhibere non oportet.*

ζ'. Περὶ τῶν ὀφειλόντων χειροτονεῖσθαι, πᾶν τὸ ἱερατεῖον συμφωνείτω· καὶ τότε ὁ ἐπίσκοπος δοκιμαζέτω, καὶ παρόντος τοῦ λαοῦ καὶ συμμαρτυροῦντος, χειροτονείτω. χειροτονία δὲ λαθραίως μὴ γινέσθω.

VII. *De iis qui ordinandi sunt, quicquid est Sacerdotalis ordinis consentiat; & tunc Episcopus examinationem instituat, & populo præsente & testimonium ferente ordinet. Ordinatio autem ne fiat clanculum.*

VIII. *Quæ in sacrificium offeruntur, & ex consumptis remanent, Clerici dividant. Catechumeni autem ne quid ex iis degustent, sed soli fideles.*

A η'. Τὰ προσφερόμενα εἰς θυσίαν, μετὰ τὰ ἀναλισκόμενα οἱ κληρικοὶ διανεμέσθωσαν· κατηχούμενοι δὲ τούτων μὴ γευέσθωσαν, ἀλλὰ πιστοί.

IX. *Hierax, ut qui propter fornicationem è Clero ejectus sit, examinetur: & si crimen per testes fide dignos evictum fuerit, ejiciatur, sin de ejus continentiâ testimonium feratur, maneat.*

θ'. Ἱέραξ, ὡς ἐπὶ πορνείᾳ τοῦ κλήρου ἐκβληθεὶς, ἐξεταζέσθω· καὶ εἰ μὲν ἀποδειχθείη τὸ ἔγκλημα δι' ἀξιολόγων μαρτύρων, ἐκβεβλήσθω· εἰ δὲ σώφρων μαρτυρηθῇ, μενέτω.

X. *Totius sacerdotalis ordinis consensu, alius renunciatur œconomus, ut bona Ecclesiæ debitè insumantur.*

ι'. Παντὸς τοῦ ἱερατικοῦ συμφωνοῦντος, ἄλλος οἰκονόμος ἀποδειχθήτω, πρὸς τὸ δεόντως τὰ τῆς ἐκκλησίας ἀναλίσκεσθαι.

XI. *Viduarum & pauperum & peregrinantium hospitum cura habeatur, & nemo Ecclesiæ bona sibi vendicet, Dei enim minister avarus esse non debet.*

B ια'. Αἱ χῆραι καὶ οἱ πένητες, καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες ξένοι, θεραπευέσθωσαν· καὶ μηδεὶς τὰ τῆς ἐκκλησίας οἰκειούσθω· ἀφιλάργυρον γὰρ εἶναι δεῖ τὸν λειτουργὸν τοῦ Θεοῦ.

XII. *Eos, qui ex iis qui cathari dicuntur ad Ecclesiam accedere volunt, ut Patribus Nicænis visum est, ordinare velis, si vita eorum recta fuerit, & nihil adversetur.*

ιβ'. Τοὺς ἀπὸ τῶν λεγομένων καθαρῶν προσιέναι μέλλοντας τῇ ἐκκλησίᾳ, θέλησον χειροτονῆσαι κατὰ δόξαν τοῖς ἐν Νικαίᾳ· εἰ ὁ βίος τούτων ὀρθὸς εἴη, καὶ μηδὲν ἀντίκειται.

XIII. *Cum Maximus se ab ea, quacum illicitè vixit, ex consensu abstenturum pollicitus fuerit, si sciveris eos non dolosè sed ex consensu id facere, cum Catechumenis congregentur, si tibi visum fuerit; sin acerbitate adhuc in eos opus sit, fac ut vides; nam cum in iis locis sis, mentes eorum magis nosse poteris.*

ιγ'. Μάξιμον ἀπαγγελλόμενον ἀπέχεσθαι ἐκ συμφωνίας τῆς παρανόμως βιούσης, εἰ γνοίης μὴ πρὸς ἀπάτην ἀλλ' ἐκ συμφωνίας τοῦτο ποιοῦντας, συναγέσθωσαν μετὰ τῶν κατηχουμένων, εἰ
C καὶ σοὶ δοκεῖ· εἰ δέ τι δεῖται τὰ κατ' αὐτοὺς στύψεως ὡς συνορᾷς οὕτω ποίησον. ἐπὶ τῶν τόπων γὰρ ὢν μᾶλλον τὰς γνώμας αὐτῶν εἰδέναι δύνασαι.

XIV. *Presbyteri in Gemino Cyradiam facientem injuriam, & ab ea desistere nolentem, justè à communione separarunt: si igitur injuriam deponat, congregetur.*

ιδ'. Οἱ ἐν Γεμινῷ πρεσβύτεροι Κυράδιαν ἀδικοῦσαν, καὶ τὴν ἀδικίαν ἀναστεῖλαι μὴ θέλουσαν, νομίμως ἐχώρισαν τῆς συνάξεως· εἰ οὖν ἀποθῆται τὴν ἀδικίαν, συναγέσθω.

SANCTI CYRILLI EPISCOPI ALEXANDRINI EPISTOLA AD DOMNUM.

D

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

πρὸς Δόμνον.

I. PETRUM, *qui Clerici nomen habet, Clericum esse oportuit, vel non Clericum dici; potissimum cum dicat se causam suam probare posse, sed tempus sibi ad defensionem vel canonicam auditionem datum non esse. Quod si factum fuerit, [ex actis convinceretur, &] non esset quod se injuria affectum esse diceret; si autem innocens inventus esset, [Ecclesiæ restitueretur:] addit autem omnia sua bona sibi sublata esse. Sistas igitur Presbyteri lachrymas, cum iis qui crimina in eum intendunt, coram tua pietate, & Episcopis qui tibi subsunt, judicio contendentis, nisi aliquos ut suspectos recusaverit.*

α'. ΠΕτρον κληρικὸν καλούμενον ἐχρῆν καὶ εἶναι, ἢ μηδὲ λέγεσθαι· καὶ ταῦτα φάσκοντι δύνασθαι μὲν συστῆναι τῇ ἰδίᾳ ὑπολήψει, μὴ λαβεῖν δὲ καιρὸν εἰς ἀπολογίαν, ἢ κανονικὴν ἀκρόασιν ἦ, γὰρ ἄν, εἰ ἀναίτιον γνωσθέντα, μηδὲν ἔχειν λέγειν ὡς ἠδικημένον· προστίθησι δὲ, καὶ τὰ ὄντα διήρπασται. στῆσον οὖν τοῦ πρεσβυτέρου τὰ δάκρυα, δικαζο-
E μένῳ περὶ τῶν τὰς αἰτίας ἐπαγόντων ἐπὶ τῆς σῆς θεοσεβείας καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν ἐπισκόπων, πλὴν εἰ μή τινας ὡς ὑπόπτους παραιτοῖτο.

II. *Vasa preciosa & possessiones immobiles inalienabiles Ecclesiis servari: iis autem qui tunc temporis sacerdotium administrant, sumptuum incidentium dispensationem securè credi oportet. Unusquisque enim nostrum temporum suorum rationem omnium judici dabit.*

β'. Κειμήλια καὶ κτήσεις ἀκινήτους ἀνεκποιήτους ταῖς ἐκκλησίαις σώζεσθαι χρή· θαῤῥεῖσθαι δὲ τοὺς κατὰ καιρὸν τὴν ἱερωσύνην διέποντας, τὴν οἰκονομίαν τῶν προσπιπτόντων ἀναλωμάτων. ἕκαστος γὰρ ἡμῶν τοῦ ἰδίου καιροῦ δώσει λόγον τῷ πάντων κριτῇ.

III. *Contra Ecclesiastica decreta est, offerre Sacerdotes aliquos renunciationis libellos; si enim digni sunt, ministerio fungantur; Si non sunt, ne renuncient, sed ob res absurdas condemnati exeant. Quandoquidem Proclus necessitate propter metum & quorundam minas renunciaverit.*

F γ'. Παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς ἐστι θεσμοὺς, τὸ λιβέλλους παραιτήσεως προσάγειν τινὰς τῶν ἱερουργῶν. εἰ γὰρ ἄξιοι, λειτουργείτωσαν, εἰ δὲ [μὴ,] μὴ παραιτείσθωσαν· ἀλλὰ καταγινωσκόμενοι ἐπ' ἀτόποις ἐξίτωσαν. ὁπότε Πρόκλος καὶ ἐξ ἀνάγκης καὶ φόβου καὶ ἀπειλῆς τινων παρῃτήσατο.

A

Τοῦ αὐτοῦ τοῖς κατὰ Λιβύην καὶ Πεντάπολιν Ἐπισκόποις.

δ'. Εἴ τις μέλλει χειροτονεῖσθαι κληρικὸς, ἐρευνάσθω ὁ βίος αὐτοῦ· εἰ γαμετὴν ἔχει, ἢ μὴ, καὶ πῶς ἢ πότε ἠγάγετο. καὶ εἰ μὴ ἐκβέβληται, ἢ παρὰ κληρικοῦ ἢ ἐκ μοναστηρίου ἀδιάβλητος εὑρεθεὶς, χειροτονείσθω.

ε'. Ἐὰν χωρισθῶσί τινες ἐπιτιμηθέντες ἐπὶ πταίσμασιν, εἶτα τελευτᾶν μέλλωσιν ὄντες κατηχούμενοι, βαπτιζέσθωσαν, καὶ μὴ τελευτάτωσαν ἀκοινώνητοι, καὶ τῆς θείας ἀμέτοχοι χάριτος. B

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Μάξιμον διάκονον.

ϛ'. Τοῖς νῦν συντρέχουσι τῇ ὀρθῇ πίστει ἀμνησικακοῦσιν περὶ τῶν παρελθόντων. κἂν γὰρ συναπηνέχθησαν τῇ Νεστορίου κακίᾳ, βουλόμεθα μᾶλλον ἀρνουμένους αὐτοὺς ὁρᾶν, ἢ περὶ ἀναισχυντῷ γνώμῃ συνηγοροῦντας. οἰκονομίας οὖν δεῖται τὸ πρᾶγμα.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Γεννάδιον ἀρχιμανδρίτην. C

ζ'. Ὥσπερ οἱ ἐν θαλάσσῃ χειμαζόμενοι ἀποφορτίζουσί τινα εἰς τὸ σῶσαι τὰ λοιπά, οὕτω καὶ ἡμεῖς παρορῶμέν τινα, ἵνα μὴ τὸ πᾶν ζημιωθῶμεν.

Εὐλογίου Ἀλεξανδρείας.

Εἴ τις τῶν δοκούντων τοῖς θεοφόροις πατράσι σαλεύοι τι, οὐκ ἔστι τοῦτο οἰκονομία κλητέον, ἀλλὰ παράβασις καὶ προδοσία δόγματος, καὶ περὶ τὸ θεῖον ἀσέβεια.

Ejuſdem Epiſcopis qui ſunt in Lybia & Pentapoli.

IV. *Si quis ordinandus ſit Clericus, vita ejus exploretur, utrum uxorem habeat, necne; & quomodo vel quando eam duxerit, & annon ejectus fuerit, vel à Sacerdote, vel è Monaſterio. Si autem inculpatus inventus fuerit, ordinetur.*

V. *Si ſegregentur aliqui propter lapſus puniti, deinde morituri ſint Catechumeni exiſtentes, baptizentur, & ne moriantur excommunicati, & divinæ gratiæ non participes.*

Ejuſdem ad Maximum Diaconum.

VI. *Præteritos eorum lapſus qui ad rectam fidem accurrunt, obliviſcaris. Quamvis enim Neſtorii improbitate detenti fuerint, malumus videre eos negantes, quam impudentem opinionem defendentes. Res igitur moderatione eget.*

Ejuſdem ad Gennadium Cœnobii Præfectum.

VII. *Quemadmodum in mare, qui tempeſtate vexantur, quædam abjiciunt ut reliqua ſervent; ita & nonnulla negligimus, ne omnibus mulctemur.*

Eulogii Alexandrini.

Si quis quicquam, quod divinis Patribus viſum eſt, labefactet, hoc non œconomia dici debet, ſed tranſgreſſio & dogmatis proditio, & circa religionem impietas.

D

ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥπόλεως καὶ τῆς τηνικαῦτα ἐνδημούσης ἱερᾶς συνόδου.

ΤΟΥΣ ἀποστόλους τοῦ κόσμου διδασκάλους ἀποστείλας ὁ κύριος ἣν ἔλαβον παρ' αὐτοῦ δωρεὰν διδόναι τοῖς ἀνθρώποις προσέταξε· μὴ κτωμένους ὑπὲρ αὐτῆς χρυσὸν, ἢ ἄργυρον, ἢ χαλκὸν, ἢ ἄλλο τι γεῶδες καὶ ὑλικόν· τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἐντολὴν δι' ἐκείνων κατέστησε βαθμῶν. εἰ ἠγοράσατε παρ' ἐμοῦ πωλεῖτε· εἰ δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. οὐαὶ τῷ ὄντι τοῖς, ἢ λαβεῖν ἢ δοῦναι τὴν τοῦ θεοῦ δωρεὰν διὰ χρημάτων ὑπειληφόσιν. εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὑπὸ τῆς φιλαργυρίας συνελήφθησαν. ὅθεν καὶ κανὼν ὑπὸ τῶν ἐν Χαλκηδόνι θείων πατέρων ἐξεφωνήθη· καὶ ζήτει τὸν β'. κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι θείας συνόδου. κάλλιστον καὶ εὐσεβὲς τὸ τῶν πατέρων παράγγελμα. οὐκ ἔστι πρὸ χειροτονίας λαβεῖν, οὐκ ἐπ' αὐτῇ, ἢ μετ' αὐτήν, οὐχ ὅτι δήποτε δι' αὐτήν. ἴστω τοίνυν πάντα τὸν ἁλισκόμενον ἐπὶ τούτῳ τινὶ ἐπίσκοπον, ἢ χωρεπίσκοπον, ἢ περιοδευτήν, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ἄλλον τινὰ κανονικὸν ἢ λαϊκὸν, κοινῷ δόγματι καὶ κοινῇ ψήφῳ καθαιρούμεθα. δεῖ γὰρ τὴν χάριν χάριν εἶναι, καὶ μηδαμοῦ μεσιτεύειν ἀργύριον. ἔστω τοίνυν ἐκκήρυκτος, ὅτι κτᾶσθαι τὴν θείαν χάριν ὅτε προσέχειν διὰ χρημάτων ἐπιχειρῶν, εἴτε κληρικὸς εἴη, εἴτε λαϊκὸς, κἂν ἐλέγχοιτο, κἂν μὴ ἐλέγχοιτο.

GENNADII PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI, ET SACRÆ SYNODI quæ ibidem verſatur, Epiſtola.

CUM Dominus Apoſtolos ad mundum docendum miſiſſet, gratiam quam ab eo accepiſſent, hominibus gratis dare juſſit, non aurum vel argentum vel æs, vel aliquod materiale & terrenum pro eâ acquirentes. Idem etiam nobis mandatum per illos dedit, qui in eorum gradum ſubſiſtunt: Si à me emiſtis, vendite, ſi gratis accepiſtis, gratis date. E *Væ illis revera qui Dei donum accipere, vel propter pecunias dare in animum induxerunt. In fel enim amaritudinis, & vinculum iniquitatis à ſuâ avaritiâ comprehenſi ſunt. Unde & Canon à ſanctis Patribus Chalcedone congregatis editus erat. Quære Canonem II. ſacræ Synodi Chalcedonenſis. Pulcherrimum & valde pium eſt Patrum præceptum. Non licet ante ordinationem accipere, nec intra ordinandum, nec poſt ordinationem, nec ullo tempore propter eam. Notum igitur ſit, quod quicunque hujus convictus fuerit, Epiſcopus, vel Choreſpiſcopus, vel viator, vel Presbyter, vel Diaconus, vel quivis ex Canone, vel Laicus, communi ſententia communique decreto eum condemnamus.* F *Oportet enim gratiam ſemper eſſe gratiam, & nequaquam intercedere argentum. Sit igitur abdicatus, tum qui gratiam divinam acquirere, tum qui eam propter pecunias dare aggreditur, ſive Clericus, ſive Laicus fuerit, ſive hoc facere convincatur, ſive non.*

A

SCRIPTUM A CONSTANTINOPOLI AD MARTYRIUM EPISCOPUM ANTIOCHENUM

EXPLICANS QUO PACTO HÆRETICOS ad Ecclesiam accedentes suscipere oporteat.

B

ARRIANOS, Macedonianos, & Novatianos, qui sese puros & puriores vocant, & Quartadecimanos sive Quartanos, & Apollinaristas suscipimus, si dent libellos & anathematizent omnem haresin qua non ita sentit ut Dei Ecclesia sentit; unctos primum sacro unguento frontem, nares, aures, pectus, & omnes sensus, atque inter signandum dicimus, signaculum doni Spiritus sancti; deinde tanquam egregii Laici ad eum gradum ordinantur, in quo prius apud suos erant, sive Presbyteri, sive Diaconi, vel alicujus alterius gradus.

C

ALIUD.

Eunomianos quidem una demersione baptizatos, & Sabellianos, & alias hareses, ut Græcos recipimus, & primo die eos Christianos facimus, secundo Catechumenos, & tertio exorcizamus ter insufflando in faciem & aures: Et sic catechizamus, & in Ecclesia diu manere facimus, & scripturas audire, & tum eos baptizamus.

ΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΑΡΤΥΡΙΩ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ ΔΕΚΤΕΟΝ

τοὺς αἱρετικοὺς προσιόντας τῇ ἐκκλησίᾳ.

ΑΡΕΙΑΝΟΥΣ, Μακεδονιανοὺς καὶ Ναυατιανοὺς τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς καθαροὺς, καὶ καθαρωτέρους, καὶ τεσσαρεσκαιδεκατίτας, εἴτουν τετραδίτας, καὶ Ἀπολλιναριστὰς δεχόμενοι, διδόντας λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν, μὴ φρονοῦσαν ὡς ἡ καθολικὴ ἐκκλησία· χριομένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ, μέτωπον, ῥῖνας, ὦτα, στῆθος, καὶ πάσας τὰς αἰσθήσεις· χρίοντες δὲ λέγομεν, σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. εἶτα ὡς σπουδαῖοι λαϊκοὶ χειροτονοῦνται, ὃ ἦσαν, εἴτε πρεσβύτεροι, εἴτε διάκονοι, εἴτε τι ἄλλο.

Ἄλλο.

Εὐνομιανοὺς μέντοι τοὺς μιᾷ καταδύσει βαπτιζομένους, καὶ Μοντανιστὰς, καὶ Σαβελλιανοὺς, καὶ τὰς ἄλλας αἱρέσεις, ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα, καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς Χριστιανοὺς, τὴν δευτέραν κατηχουμένους, καὶ τὴν τρίτην ἐξορκίζομεν μετὰ τοῦ ἐμφυσᾶν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ τὰ ὦτα, καὶ οὕτω κατηχοῦμεν, καὶ ποιοῦμεν χρονίζειν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀκροᾶσθαι τὰς γραφάς, καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν.

D

MAGNI ATHANASII AD RUFFINIANUM EPISTOLA.

PLACUIT, de iis qui necessitate tracti sunt, lapsis sc. & impietatis Patronis, ut resipiscentibus venia daretur, non autem locus in Clero: Iis autem qui vi & necessitate tracti sunt, & impietatis auctores non fuerunt, venia daretur, & locum in Clero retineant; potissimum quod probabilem defensionem attulerunt, dicentes se non fuisse ad impietatem traductos, sed maluisse vi cedere ne alii à pietate alienissimi eorum loco constituti Ecclesias corrumperent: ob hanc ergo causam condonati sunt ad Clerum. Deceptis autem & vim passis venia datur.

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΡΟΣ ΡΟΥΦΙΝΙΑΝΟΝ

Ἐπιστολή.

ΗΡΕΣΕ περὶ τῶν δι᾽ ἀνάγκην ὑποσυρέντων, ὥστε τοῖς μὲν καταπεπτωκόσι καὶ προϊσταμένοις τῆς ἀσεβείας, συγγνώσκειν μὲν μετανοοῦσι, μὴ διδόναι δὲ κλήρου τόπον· τοῖς δὲ ὑποσυρεῖσι μὲν δι᾽ ἀνάγκην καὶ βίαν, μὴ αὐθεντοῦσι δὲ τῆς ἀσεβείας,
E
δίδοσθαι καὶ συγγνώμην ἔχειν τε καὶ τὸν τόπον τοῦ κλήρου. μάλιστα ὅτι πιθανὴν ἀπολογίαν πεποίηνται, φάσκοντες μὴ μεταβεβλῆσθαι πρὸς ἀσέβειαν, ἀλλ᾽ ἑλέσθαι συνδραμεῖν τῇ βίᾳ, ἵνα μὴ ἀσεβέστατοί τινες ἀντικατασταθέντες, διαφθείρωσι τὴν ἐκκλησίαν· τούτου τοίνυν ἕνεκα συγγνωστοὶ πρὸς τὸν κλῆρον γεγόνασι. τοῖς δὲ ἀπατηθεῖσι καὶ βίαν παθοῦσι, συγγνώμη δίδοται.

F

A

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΝΟΝΕΣ ἐκκλησιαστικοὶ ιζ'.

α'. Οἱ πρώτως προσιόντες τῇ εὐσεβείᾳ, ὑπὸ τῶν διακόνων προσαγέσθωσαν τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις· καὶ ἐξεταζέσθω ἡ αἰτία δι' ἣν προσῆλθον· ἀκριβωσάμενοι δὲ τὰ κατ' αὐτοὺς οἱ προσάγοντες, μαρτυρείτωσαν. ἐξεταζέσθω καὶ ὁ βίος καὶ ὁ τρόπος, εἰ δοῦλοι, ἢ ἐλεύθεροι· κἂν δοῦλος ᾖ τις καὶ μαρτυρηθῇ παρὰ τοῦ δεσπότου, προσδεχέσθω· εἰ δὲ μή, ἀποβαλλέσθω, ἕως ἄξιος φανεὶς τῷ δεσπότῃ μαρτυρηθῇ.

β'. Οἱ οἰκέται εὐαρεστείτωσαν δεσπότῃ, ἵνα μὴ βλασφημῆται ὁ λόγος· οἱ συνημμένοι ἑαυτοῖς ἀρκείσθωσαν· οἱ ἄγαμοι σωφρονείτωσαν, ἢ γαμείτωσαν ἐννόμως.

γ'. Δεσπότης μὴ ζευγνὺς δοῦλον ἢ δούλην, εἰδὼς ὅτι πορνεύει, ἀφοριζέσθω. δαιμονῶν διδασκέσθω τὴν εὐσέβειαν· μὴ κοινωνείτω δὲ, ἕως οὗ καθαρθῇ· εἰ δὲ θάνατος ἐπείγει, καὶ κοινωνείτω.

δ'. Πορνοβοσκὸς εἰ μὴ παύσοιτο, ἀποβαλλέσθω.

ε'. Καὶ πόρνη προσιοῦσα, εἰ μὴ παύσοιτο, ἀπωθείσθω.

ϛ'. Ἡνίοχος, ἢ μονομάχος, ἢ σταδιοδρόμος, ἢ λυδεμπιστὴς, ἢ λυδεπαίκτης, ἤτοι παιγνίων ἄρχων, ἢ Ὀλυμπικὸς, ἢ χοραύλης, ἢ κιθαριστὴς, ἢ ὀρχηστὴς, ἢ κάπηλος, ἢ παυσάσθωσαν, ἢ ἀποβαλλέσθωσαν.

ζ'. Καὶ εἰδωλοποιὸς προσιὼν, ἢ παυσάσθω, ἢ ἀποβαλλέσθω.

η'. Στρατιώτης προσιὼν, διδασκέσθω μὴ ἀδικεῖν, μὴ συκοφαντεῖν, ἀρκεῖσθαι τοῖς διδομένοις ὀψωνίοις, ἀπειθῶν δὲ ἀποβαλλέσθω.

θ'. Ἀῤῥητοποιὸς, κίναιδος, βλὰξ, ἤγουν προβατώδης, μάγος, ὀχλαγωγὸς, ἐπαοιδὸς, λώταξ, ὁ ἐπὶ θυμελικὸς, περικαθαίρων, οἰωνιστὴς, συμβολοδείκτης, παλμῶν ἑρμηνευτὴς, φυλαττόμενοι ἐν συναντήσει λώβας ὄψεως, ἢ ὀρνίθων, ἢ γαλῶν, ἢ ἐπιφωνήσεων, ἢ παρακεραμάτων, χρόνῳ δοκιμαζέσθωσαν, καὶ παυσάμενοι προσδεχέσθωσαν, εἰ δὲ μὴ, ἀποβαλλέσθωσαν.

ι'. Δούλη ἀπίστου δεσπότου παλλακὴ μόνῳ σχολάζουσα, προσδεχέσθω· ἀσελγαίνουσα δὲ καὶ πρὸς ἄλλους, ἀποβαλλέσθω.

ια'. Πιστὸς, δούλην παλλακὴν ἔχων, ἢ παυσάσθω, ἢ νόμῳ αὐτὴν ἐχέτω· ἐλευθέραν δὲ, ἢ νόμῳ γαμείτω, ἢ ἀποβαλλέσθω.

ιβ'. Ὁ ἑλληνίζων ἢ ἰουδαΐζων, ἢ μεταπειθέσθω, ἢ ἀποβαλλέσθω.

ιγ'. Ὁ θεάτροις ἢ κυνηγίοις ἢ ἱπποδρομίοις προσκείμενος, εἰ μὴ παύσαιτο, ἀποβαλλέσθω.

ιδ'. Κατηχούμενος τριετίᾳ κατηχείσθω· ἂν δὲ σπουδαῖος, προσδεχέσθω, οὐ τοῦ χρόνου, ἀλλὰ τοῦ τρόπου σκοπουμένου.

ιε'. Ὁ δυνάμενος διδάσκειν ἀμέμπτως, εἰ καὶ λαϊκὸς εἴη, διδασκέτω.

ιϛ'. Οἱ πιστοὶ ἐξ ὕπνου νιπτόμενοι, προσευχέσθωσαν. εἰ δὲ κατήχησις εἴη, ταύτην παντὸς ἔργου προτιμάτωσαν.

ὁ ιζ'. ἐλλείπει.

SANCTI PAULI CANONES Ecclesiastici XVII.

I. QUI primò ad pietatem accedunt, adducantur à Diaconis ad Episcopum vel Presbyteros, & inquiratur causa ob quam venerunt: et qui eos adduxerunt, examinatis omnibus quæ ad eos pertinent, testimonium dent. Inquiratur etiam in eorum vitam & conditionem: et utrum B servi sint, an liberi. Et si servus quis fuerit, & à Domino testimonium ei prabeatur, suscipiatur: Sin minus, ejiciatur, donec dignus sit cui à Domino detur testimonium.

II. Servi Domino placeant, ne Evangelium infametur. Conjugio juncti seipsis contenti sint. Cælibes continentes sint, vel legitimo matrimonio jungantur.

III. Dominus qui non matrimonio dat servum vel ancillam, cum sciat eos scortari, segregetur. Dæmone obsessus doceatur pietatem, ne autem ad communionem admittatur, C donec mundus fuerit. Si tamen mors instet, communicet.

IV. Leno, si non cessaverit, repellatur.

V. Et meretrix, si accedat, & non desinat esse meretrix, repellatur.

VI. Auriga, aut gladiator, aut stadii cursor, aut ludorum apparator, aut munerarius, sive ludorum princeps, aut Olympicus, aut tibicen, aut citharœdus, aut saltator, aut caupo, vel cessent, vel repellantur.

VII. Idolorum opifex si accedat, vel cesset, vel repel- D latur.

VIII. Miles si accedat, doceatur ne cui injuriam faciat, neve calumnietur, contentus esse datis stipendiis; sin non obediat, repellatur.

IX. Patrator infandæ libidinis, cinædus, mente captus, sive stultus, magus, circulator, incantator, voluptuarius, qui est scenicus, qui superstitiosas expiationes facit, augur, ex signis conjector, palpitationum interpres, qui in occursu & congressu offensiones observat, ex aspectu, vel pedibus, vel avibus, vel mustelis, vel vocibus hominum, vel auditioni- E bus, tempore probentur; & si cessent, admittantur, sin minus, repellantur.

X. Amica infidelis Domini mancipium, quæ cum eo tantùm rem habuerit, admittatur: si vero cum aliis quoque impudica fuerit, repellatur.

XI. Fidelis qui mancipium amicam habet, vel cesset, vel uxorem eam legitimè ducat; si liberam autem, accipiat eam in legitimum matrimonium, vel repellatur.

XII. Qui Gentilium vel Judæorum mores sectatur, vitam mutet vel repellatur.

F XIII. Qui spectaculis, aut venationibus, aut curriculis equestribus deditus est, si non cesset, repellatur.

XIV. Catechumenus per triennium in fide instituatur; Si vero virtutis studiosus sit, admittatur, non temporis, sed morum habitâ ratione.

XV. Qui sine reprehensione docere poterit, quamvis Laicus fuerit, doceat.

XVI. Fideles à somno lavati, preces agant. Quod si catechesis fuerit, eam omni operi anteponant.

Decimus septimus Canon deest.

SANCTO-

A

SANCTORUM APOSTOLORUM PETRI ET PAULI CANONES XVII.

I. POPULI quinque diebus opus faciant, Sabbato autem & die Dominico vacent Ecclesiæ, pietatem edocti. Ille enim creationem respicit, hic resurrectionem.

II. Magna hebdomada & proxima sequenti vacent, illa enim passionis est, hæc resurrectionis; & doceantur, quis sit qui mortuus est & resurrexit.

III. Et die assumptionis, tum enim finis impositus erat œconomiæ Christi.

IV. Et Pentecoste, propter adventum Spiritus.

V. Et die festo natalis, propter Domini ex virgine nativitatem.

VI. Et die Epiphaniæ, propter declarationem divinitatis. Pater enim testimonium dedit, & Spiritus in forma columbæ apparuit.

VII. Et diebus Apostolorum, & Magistrorum, & Stephani protomartyris, & reliquorum Sanctorum martyrum, qui Christum vitæ suæ anteposuerunt.

VIII. Precamini mane hora tertia, sexta, nona, & vespere, atque ad Galli cantum. Mane Deo gratias agentes quod nox præterierit, die reddito; tertia hora, quod in ea judicium adversus Dominum pronunciabatur; sexta crucifixus erat, nona omnia commovebantur, Judæorum audaciam horrentia & contumeliam Domini non ferentia. Vespere Deo gratias agentes, quod noctem dederit ad requiescendum à diurnis laboribus. Ad galli cantum, quod Adventum diei denunciet, ad faciendum opera lucis.

IX. Ne ingrediatur pius in Ecclesiam impiorum in domo congregatio habenda est; non enim locus hominem, sed homo locum sanctificat.

X. Vitandus est tibi locus ab impiis pollutus; uti enim sancti sanctificent, sic impuri polluunt.

XI. Si neque in domo nec in Ecclesia congregatio haberi poterit, unusquisque sibi psallat, legat, precetur, vel saltem duo simul aut tres.

XII. Fidelis ne in domo quidem precetur cum Catechumeno; quænam enim communio lucis cum tenebris, vel quæ pars fideli cum infideli?

XIII. Fidelis vir aut fœmina servis copulati, vel separentur, vel ejiciantur.

XIV. Exequiæ mortuorum fiant tertio die, propter eum qui tertio die à mortuis suscitatus est; & die nono ad recordationem eorum qui sunt superstites, & eorum qui defuncti sunt; & quadragesimâ, sicut & populus Judaicus Mosem flevit, & exacto anno ex bonis eorum suppeditetur pauperibus ad recordationem eorum. Impium autem, licet totus mundus pro eo detur, non juvabit.

ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΠΕΤΡΟΥ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟΥ

Κανόνες ιζ'.

α'. ΠΕΝΤΕ ἡμέρας οἱ λαοὶ ἐργαζέσθωσαν, σαββάτῳ δὲ καὶ Κυριακῇ τῇ ἐκκλησίᾳ σχολαζέτωσαν, διδασκόμενοι τὴν εὐσέβειαν· τὸ μὲν γὰρ δημιουργίας ἔχει λόγον, τὸ δὲ
B ἀναστάσεως.

β'. Τὴν μεγάλην ἑβδομάδα καὶ τὴν μετ' αὐτὴν ἀργείτωσαν, ἡ μὲν γὰρ πάθους, ἡ δὲ ἀναστάσεως· καὶ διδασκέσθωσαν, τίς ὁ παθὼν καὶ ἀναστάς.

γ'. Καὶ τὴν ἀνάληψιν, πέρας γὰρ τῆς κατὰ Χριστὸν οἰκονομίας.

δ'. Καὶ τὴν πεντηκοστήν, διὰ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφοίτησιν.

ε'. Καὶ τὴν τῶν γενεθλίων ἑορτήν, διὰ τὴν ἐκ παρθένου τοῦ κυ-
C ρίου γέννησιν.

ς'. Καὶ τὴν τῶν θεοφανίων, διὰ τὴν ἀνάδειξιν τῆς θεότητος· πατὴρ γὰρ ἐμαρτύρησε τῷ υἱῷ· καὶ τὸ πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς ἐφάνη.

ζ'. Καὶ τὰς ἡμέρας τῶν ἀποστόλων, καὶ διδασκάλων, καὶ Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος, καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων μαρτύρων, τῶν τῆς ζωῆς Χριστὸν προτιμησάντων.

η'. Εὐχέσθωσαν ὄρθρῳ, τρίτῃ ὥρᾳ, ς'. θ'. ἑσπέρᾳ, καὶ αλε-
D κτοροφωνίᾳ· ὄρθρῳ εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ ὅτι παρῆλθεν ἡ νύξ, ἐπελθούσης ἡμέρας· τρίτῃ, ὅτι ἐν αὐτῇ γέγονεν ἡ τοῦ κυρίου ἀπόφασις· ἐν τῇ ς'. ἐσταυρώθη· τῇ θ'. τὰ πάντα ἐκινήθη, φρίττοντα τὴν τόλμαν τῶν Ἰουδαίων, καὶ μὴ φέροντα τὴν ὕβριν τοῦ κυρίου· τῇ ἑσπέρᾳ εὐχαριστοῦντες καὶ τῷ θεῷ, ὅτι δέδωκεν εἰς ἀνάπαυσιν τῶν ἡμερινῶν κόπων τὴν νύκτα· ἀλεκτοροφωνίᾳ, ὅτι διαγγελίζεται τὴν ἡμέραν πρὸς ἐργασίαν τῶν ἔργων τοῦ φωτός.

θ'. Ἵνα μὴ εἰσέρχηται εὐσεβὴς εἰς ἐκκλησίαν ἀσεβῶν, κατ' οἶκον συνακτέον· οὐ γὰρ ὁ τόπος τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὁ ἄνθρω-
E πος τὸν τόπον ἁγιάζει.

ι'. Φευκτέος σοι ὁ ὑπ' ἀσεβῶν βεβηλωθεὶς τόπος· ὡς γὰρ ὅσιοι ἁγιάζουσιν, οὕτως ἐναγεῖς μιαίνουσιν.

ια'. Εἰ μήτε ἐν οἴκῳ μήτε ἐν ἐκκλησίᾳ ἀθροισθῆναι δυνατόν, ἕκαστος ἑαυτῷ ψαλλέτω, ἀναγινωσκέτω, προσευχέσθω, ἢ καὶ ἅμα δύο ἢ τρεῖς.

ιβ'. Πιστὸς κατηχουμένῳ μηδὲ κατ' οἶκον συνευχέσθω· τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, ἢ ποία μερὶς πιστῷ
F μετ' ἀπίστου;

ιγ'. Πιστὸς ἢ πιστὴ δούλοις συναφθέντες, ἢ ἀφιστάσθωσαν ἢ ἀποβαλλέσθωσαν.

ιδ'. Ἐπιτελείσθω τοῖς κεκοιμημένοις τρίτα, διὰ τὸν ἀναστάντα τριήμερον, καὶ ἔννατα εἰς ὑπόμνησιν τῶν περιόντων καὶ τῶν κεκοιμημένων, καὶ τεσσαρακοστά, καθὼς καὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς ἐπένθησε Μωσῆν, καὶ ἐνιαύσια ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς διδόσθω, εἰς ἀνάμνησιν αὐτῶν· ἀσεβεῖ δέ, οὐδ' ὁ κόσμος ὅλος ὀνήσει δοθεὶς ὑπὲρ αὐτοῦ.

ιε'. Εἰ

ιε'. Ἐν ταῖς μνείαις αὐτῶν, οἱ καλούμενοι πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι, εὐτάκτως καὶ σὺν φόβῳ θεοῦ ἑστιάσθωσαν, ὡς καὶ δυνάμενοι πρεσβεύειν ὑπὲρ τῶν μεταστάντων.

A

XV. *In exequiis ejus, qui vocantur Presbyteri & Diaconi, sobrie & cum timore Dei epulentur, ut qui pro adstantibus officium exequi possint.*

ιϛ'. Οἱ δυνάσται φησὶ θυμώδεις εἰσὶν, οἶνον μὴ πινέτωσαν, ἵνα μὴ ἐπιλαθόμενοι τῆς σοφίας, καὶ ὀρθὰ κρίνειν μὴ δυνῶνται· καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοίνυν καὶ διάκονοι μετὰ τὸν παντοκράτορα θεὸν, καὶ τὸν ἠγαπημένον υἱὸν αὐτοῦ, δυνάσται τῆς ἐκκλησίας εἰσίν· οἶνον οὖν ἔτι μὴ πινέτωσαν, ἵνα μὴ ὑβρίζωσι τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ γηγονός· ἀλλὰ μὴ παροινείτωσαν. καὶ πᾶς δὲ Χριστιανὸς φυλαττέσθω παροινεῖν.

XVI. *Qui potestatem habent, inquit scriptura, iracundi sunt, ne bibant vinum, ne bibendo sapientiæ suæ obliviscantur, & incorrupte judicare non possint. Presbyteri ergo & Diaconi post deum omnipotentem & filium ejus dilectum Ecclesiæ potestates sunt; Hi igitur vinum ne bibant, ne quod domini opus est, contumelia afficiant: neque vero vino indulgeant. Quin & omnis Christianus abstineat à vino.*

B

ιζ'. Τοὺς διωκομένους διὰ πίστιν ὑποδέχεσθε, καὶ τὰ πρὸς χρείαν χορηγεῖτε.

XVII. *Eos, qui pro fide exagitantur, suscipite, & necessaria eis administrate.*

ΚΟΙΝΩΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ πάντων κανόνες β'.

APOSTOLORUM COMMUNITER omnium Canones duo.

α'. ΕΚΑΣΟΣ ἐν τῇ δοθείσῃ αὐτῷ τάξει μενέτω, καὶ μὴ ὑπερβαινέτω τοὺς ὅρους· οὐ γάρ εἰσιν ἡμέτεροι, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ, καθώς φησιν ὁ Κύριος, ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοῦ ἀκούει, καὶ ὁ ἐμοῦ ἀκούων, ἀκούει τοῦ ἀποστείλαντός με.

I. *Unusquisque in ordine sibi dato maneat, & ne limites transgrediatur, non enim nostri sunt, sed Dei; sicut dicit Dominus, qui vos audit, me audit, & qui audit me, audit eum, qui misit me.*

C

β'. Καὶ οἱ ἁρπάζοντες τὰ μὴ δεδομένα παροξύνουσι τὸν θεὸν, ὡς οἱ υἱοὶ τοῦ Κορὲ, καὶ Ὀζίας. ὅτι οὖν διακόνῳ θυσίαν προσφέρειν θεμιτὸν, ἢ βαπτίζειν, ἢ εὐλογίαν μικρὰν ἢ μεγάλην ποιεῖσθαι, οὔτε πρεσβυτέρῳ χειροτονίαν ἐπιτελεῖν, καὶ ἀναστρέφειν τὴν τάξιν· ὥσπερ οἱ τολμῶντες οὐχ ἡμᾶς πολεμοῦσιν, ἀλλὰ τὸν μέγαν ἀρχιερέα Χριστόν. καὶ Φίλιππος γὰρ τὸν εὐνοῦχον βαπτίσας, καὶ Ἀνανίας ἐμὲ τὸν Παῦλον, οὐχ ἑαυτοῖς ἥρπασαν τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα· ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἔλαβον τοῦ ἀσυγκρίτου ἱερέως.

II. *Et qui rapiunt ea quæ non licita sunt, exacerbant dominum, sicut filii Core, & Ozias. Diacono igitur sacrificium offerre non licet, vel baptizare, vel benedictionem parvam vel magnam facere; neque presbytero manus imponere, & ordinem subvertere; quondoquidem qui id audent, non nos oppugnant, sed magnum sacerdotem Christum. Philippus enim Eunuchum baptizans, & Ananias me Paulum, non sibi ipsis arripuerunt hanc dignitatem sacerdotalem, sed à Deo sacerdote incorrupto acceperunt.*

D

ΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΟΥ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ἐκκλησίας χρυσοβούλλου, τοῦ Ἰουστινιανοῦ, περὶ τῶν προσφυγόντων δούλων.

CAPITA AUREÆ BULLÆ, MAGNÆ ECCLESIÆ CONCESSÆ, Justiniani, de servis fugitivis.

α'. ΕΙ τις ἐλεύθερος δούλωσιν ὑφιστάμενος τῇ ἐκκλησίᾳ προσδράμῃ, μετακαλείσθω δὶς ὁ ἐγκαλούμενος, καὶ εἰ μὴ ἥξει, ἡ τρίτη ἀποστολὴ διὰ τριῶν γενέσθω τῆς ἐκκλησίας πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων, εἰς μαρτύριον τῶν γενομένων, καὶ εἰ μὴ ἔλθῃ, ἐλευθερίας ἀξιούσθω ὁ φυγάς.

SI quis ingenuus, qui servitutem patitur, ad hanc Ecclesiam confugerit, actor bis citetur; ac siquidem non venerit, tertia citatio fiat per Ecclesiæ Presbyteros, aut Diaconos, ad eorum testimonium, quæ geruntur, ac siquidem non comparuerit, libertatem fugitivus impetret.

E

β'. Εἴ τις τῶν οἰκετῶν, λιμῷ καὶ γυμνότητι πιεζόμενος γνώμῃ δεσπότου, τῇ ἐκκλησίᾳ προσδράμῃ, εἰ μὴ κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτῷ ἀμφότερα διορθοῦται, πιπρασκέσθω ὁ δοῦλος ἄλλῳ δεσπότῃ· ἵνα μὴ ὑπεροψίᾳ διαφθείρηται.

Si quis servorum fame nuditateq; pressus sciente domino, ad hanc Ecclesiam confugerit, nisi quantum ejus fieri potest, utrumque corrigitur, servus alteri domino vendatur, ne ob despicientiam domini pereat.

γ'. Εἴ τις τῶν πρεσβυτέρων ἢ διακόνων ἔχει δίκην μετά τινος· προσκαλείσθω οὗτος· καὶ μὴ ὑπείκων καταδικαζέσθω.

Si quis Presbyterorum vel Diaconorum cum aliquo litem habeat, is arcessitor, ac siquidem non obtemperat, damnetur.

δ'. Δοῦλος μάτην τῇ ἐκκλησίᾳ προσχωρήσας, ἀξίως παιδευέσθω, καὶ τῷ ἰδίῳ διδόσθω κυρίῳ.

Servus, qui temere ad hanc Ecclesiam confugerit, pro dignitate castigator, & domino sui restituitor. F

ε'. Εἴ ποτε δοῦλος φυγὰς, αὐτὸν ἐλθεῖν τὸν κύριον ἀπονοίᾳ ἐπιζητοίη, ὁ δὲ τῶν αὐτοῦ τὸν πιστότατον ἀποστείλας, μὴ ἀναγκαζέσθω αὐτὸς σκύλλεσθαι· μάλιστα παραθέμενος τὸν ἀντ' αὐτοῦ ἀποσταλμένον, ᾧ καὶ παραδίδοται τὸν δοῦλον δεκτόν.

Si quando servus fugitivus contumaciter requisiverit ut ipse dominus veniet, isque famulum sibi fidelissimum miserit, ne cogatur ipse fatigari, præsertim si mandatum illi dederit, quem suo loco misit, cui servum etiam tradi liceat.

ϛ'. Διαπαντὸς οἱ προσφυγεῖς ἐρευνάσθωσαν· καὶ ὧν ἂν ὦσι, μηνυέσθωσαν οἱ κύριοι αὐτῶν ἐπιμελῶς αὐτούς. ἐπιμένοντας

Semper ii, qui ad Ecclesiam confugiunt, examinentur, & dominis, quorum sunt, indicentur, ut eos repetant. Quippe cum

cum istic manent, & numerus eorum augetur, omnia quæ intra septum Ecclesiæ sunt consumunt & accedentes per insidias lædunt, atque adversus dominos insurgentes contumelias in eos effutiunt, quod sane gravissimum est, ideoque præstat eos pro dignitate castigari.

A γὰρ καὶ πληθυνόμενοι, καὶ τὰ τῶν περιβόλων ἀναλίσκουσι, καὶ τοὺς προστυγχάνοντας ἐνεδρεύοντες βλάπτουσι· καὶ τοῖς δεσπόταις ἐπανιστάμενοι, ὕβρεις κατ' αὐτῶν ἀφιᾶσι, ὃ χαλεπώτατον, ἐφ' ᾧ καὶ κατ' ἀξίαν αὐτοὺς παιδεύεσθαι ἄμεινον.

MAGNI BASILII
DE TITULO ET TEMPORE PECCATORUM.

I. *Qui extra terminos suos ordinat, deponatur.*

II. *Qui pro pecuniis ordinat, unà cum ordinato deponatur.*

III. *Clericus fidejubens, deponatur.*

IV. *Clericus qui usuras accipit, vel desistat, vel deponatur.*

V. *Sacerdos qui fidelem vel infidelem verberaverit, deponatur.*

VI. *Mulier ad altare ingredi non debet.*

VII. *Quæ Virginitatem profitetur & lapsa est, puniatur annis* XV.

VIII. *Qui de rerum quarundam inventione hariolantur, annis sex.*

IX. *Qui vatibus semet tradiderit, annis* XX.

X. *Qui Christum abnegat, sub finem vitæ sacramenta consequatur.*

XI. *Qui absque aliqua necessitate fidem violaverit, puniatur annis* XII.

XII. *Qui magiam & veneficium profitetur, ad homicidæ tempus confitebitur.*

XIII. *Qui genitalia sibi abscindit, Clericus quidem, deponatur, laicus vero, in triennium segregetur, & ne fiat Clericus.*

XIV. *Quæ de industria fœtum corrumpit, puniatur annis* X.

XV. *Qui voluntarie cædem perpetrat, annis* XX.

XVI. *Qui involuntarie, annis* X. *& Clericus ne fiat.*

XVII. *Qui mœchatur, annis* XV.

XVIII. *Qui mulierem sibi conjunctam repudiat, & aliam ducit, annis* XV.

XIX. *Fornicator qui corpus liberum vitiat, annis* VII.

XX. *Qui cum masculis concumbit, annis* XVIII.

XXI. *Qui cum bestiis rem habet, ad homicidæ tempus confitebitur.*

XXII. *Fratrum sororumve coitus puniatur annis* XX.

XXIII. *Qui cum propria sorore contaminatur, ab actu videlicet desistens, annis* XII.

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
περὶ τίτλου καὶ χρόνου ἁμαρτημάτων.

B

α'. Ὁ χειροτονῶν ὑπερόρια, καθαιρείσθω.

β'. Ὁ ἐπὶ χρήμασι χειροτονῶν, σὺν τῷ χειροτονουμένῳ καθαιρείσθω.

γ'. Κληρικὸς ἐγγύας διδοὺς, καθαιρείσθω.

δ'. Κληρικὸς τόκους λαμβάνων, ἢ παυέσθω, ἢ καθαιρείσθω.

C

ε'. Ἱερεὺς πιστὸν ἢ ἄπιστον τύπτων, καθαιρείσθω.

ς'. Γυναῖκα οὐ δεῖ ἐν θυσιαστηρίῳ εἰσιέναι.

ζ'. Ἡ παρθενίαν ὁμολογήσασα, καὶ ἐκπεσοῦσα, ἔχει ἐπιτίμιον ἔτη ιε'.

η'. Οἱ μαντευόμενοι ἐπὶ ἀνευρέσει τινῶν, ἔτη ἕξ.

θ'. Ὁ μάντεσιν ἑαυτὸν ἐκδοὺς, ἔτη κ'.

D

ι'. Ὁ τὸν Χριστὸν ἀρνησάμενος, ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου ἀξιούσθω τῶν ἁγιασμάτων.

ια'. Ὁ χωρὶς ἀνάγκης τινὸς τὴν εἰς θεὸν παραβὰς πίστιν, ἔτη ιβ'.

ιβ'. Ὁ γοητείαν καὶ φαρμακείαν ἐξαγορεύων, τὸν τοῦ φονέως χρόνον ἐξομολογήσεται.

E

ιγ'. Ὁ ἀκρωτηριάζων ἑαυτὸν, κληρικὸς μὲν, καθαιρείσθω, λαϊκὸς δὲ, ἀφοριζέσθω ἔτη τρία, καὶ κληρικὸς μὴ γινέσθω.

ιδ'. Ἡ κατ' ἐπιτήδευσιν φθείρουσα, ἔτη ι'.

ιε'. Ὁ ἑκουσίως φονεύων, ἔτη κ'.

ις'. Ὁ ἀκουσίως, ἔτη ι'. καὶ κληρικὸς μὴ γινέσθω.

ιζ'. Ὁ μοιχεύων, ἔτη ιε'.

F

ιη'. Ὁ τὴν συνημμένην ἀποθέμενος, καὶ ἄλλην ἀγόμενος, ἔτη ιε'.

ιθ'. Ὁ εἰς ἐλεύθερον σῶμα πορνεύων πόρνος, ἔτη ζ'.

κ'. Ὁ ἀρσενοκοίτης, ἔτη ιη'.

κα'. Ὁ κτηνοβάτης * * *

κβ'. Ἡ ἀδελφομιξία, ἔτη κ'.

κγ'. Ὁ ἰδίᾳ ἀδελφῇ συμμιαινόμενος, χωριζόμενος δηλονότι τῆς πράξεως, ἔτη ιβ'.

κδ'. Ὁ κλέπτης, ἔτη β'.

A XXIV. *Fur, annis duobus.*

κε'. Ὁ ἐπίορκος, ἔτη ι'.

XXV. *Perjurus, annis x.*

κϛ'. Ὁ τυμβωρύχος, ἔτη ι'.

XXVI. *Sepulchrorum violator, annis x.*

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΟΣΟΙ ΤΟΠΟΙ τῶν ἐπιτιμίων.

EJUSDEM, DE LOCIS EORUM qui puniuntur.

B

Τέσσαρές εἰσιν οἱ τῶν ἐπιτιμίων τόποι· ὁ τοῦ προσκλαίοντος· ὁ τοῦ ἀκροωμένου, ὁ τοῦ ὑποπίπτοντος· καὶ ὁ τοῦ συνεστῶτος.

Quatuor sunt pœnitentium loci. Plorantis, Audientis, Substrati, & Stantis.

α'. ΠΡΟΣΚΛΑΥΣΙΣ ἐστι, ὃ, ἔξω τοῦ πυλῶνος τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενον τὸν ἡμαρτηκότα, ἕκαστον τῶν εἰσερχομένων αἰτεῖν μετὰ κλαυθμοῦ προσπίπτοντα, εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ· ὁ γὰρ προσκλαίων, ἔξω τοῦ νάρθηκος τῆς ἐκκλησίας ἐξωθεῖται, ὅσον ἂν ὁρισθῇ χρόνος.

I. Πρόσκλαυσις *sive fletus est, quando peccator extra Ecclesiæ ambitum stans, omnes qui ingrediuntur precatur, cum fletu sc. procumbens, ut pro ipso orarent. Nam qui luget, extra narthecem Ecclesiæ expellitur, quamdiu tempus præfinitum fuerit.*

C

β'. Ἀκρόασίς ἐστι, ὃ τῶν θείων ἀκροᾶσθαι γραφῶν, παρὰ τοῖς βασιλικοῖς ἱστάμενον πυλῶσιν· ὁ γὰρ ἀκροώμενος, ἔσω μὲν νάρθηκος ἵσταται, περαιτέρω δὲ εἰσελθεῖν οὐ συγχωρεῖται, ἕως πληρώσῃ τοὺς ὁρισθέντας χρόνους.

II. *Auditio est quando sacras scripturas audit prope fores basilicas stans. Nam qui audit, intra quidem narthecem stat, alterius vero ingredi non permittitur, donec tempora definita compleverit.*

γ'. Ὑπόπτωσίς ἐστιν, ἡ ἔσω τοῦ περιβολαίου τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ ὀπισθίῳ μέρει τοῦ ἄμβωνος στάσις· ὁ γὰρ ὑποπίπτων συνίσταται μὲν ἐν τῷ ναῷ· ἔξεισι δὲ καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν κατηχουμένων.

III. *Substratio est statio intra ambitum Ecclesiæ in postica ambonis parte. Nam qui succumbit, in templo unà stat, & cum Catechumenis egreditur.*

D

δ'. Σύστασίς ἐστιν, ἡ μέχρι συμπληρώσεως τῆς θείας μυσταγωγίας μετὰ τῶν πιστῶν στάσις. συνίσταται μὲν γὰρ, οὐκ ἀξιοῦται δὲ τῆς κοινωνίας, ἕως πληρώσῃ τὸν ὡρισμένον χρόνον.

IV. Σύστασις *autem, sive consistentia, est statio cum fidelibus usque ad sacri mysterii completionem. Una enim stat, communione autem dignus non habetur, donec tempus præfinitum adimpleverit.*

Καὶ τελευταῖον ἡ μέθεξις τῶν ἁγιασμάτων.

V. *Deinde vero sequitur sacramentorum participatio.*

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ περὶ ὀρθοδοξίας κεφάλαια ιβ'. κατὰ Νεστορίου.

SANCTI CYRILLI DE FIDE orthodoxâ, contra Nestorium, CAPITA XII.

E

α'. ΕΙ ΤΙΣ οὐχ ὁμολογεῖ Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν τὸν Ἐμμανουὴλ, καὶ διὰ τοῦτο θεοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον Μαρίαν, γεγέννηκε γὰρ σαρκικῶς σάρκα γεγονότα τὸν ἐκ Θεοῦ λόγον, ἀνάθεμα ἔστω.

SI *quis non confitetur Emmanuelem vere deum esse, & ob id sanctam Virginem Deiparam, (genuit enim illa incarnatum Dei patris verbum secundum carnem) anathema sit.*

β'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἡνῶσθαι τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγον, ἕνα τε εἶναι Χριστὸν μετὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς, τὸν αὐτὸν δηλονότι Θεόν τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, ἀνάθεμα ἔστω.

II. *Si quis non confitetur Dei patris verbum secundum hypostasin unitum, unumque tantum unà cum sua carne esse Christum, eundem nimirum Deum simul & hominem, anathema sit.*

F

γ'. Εἴ τις ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ διαιρεῖ τὰς ὑποστάσεις μετὰ τὴν ἕνωσιν, μόνῃ συνάπτων αὐτὰς συναφείᾳ τῇ κατὰ τὴν ἀξίαν ἤγουν αὐθεντείαν ἢ δυναστείαν, καὶ οὐχὶ δὲ μᾶλλον τῇ καθ' ἕνωσιν φυσικὴν συνόδῳ, ἀνάθεμα ἔστω.

III. *Si quis in uno Christo post unionem dividit hypostases, ipsasque eâ tantum conjunctione inter se connectit, quæ est secundum dignitatem sive authoritatem vel potestatem, & non eo potius concursu, qui est secundum naturalem unionem, anathema sit.*

δ'. Εἴ τις προσώποις δυσὶν, ἤγουν ὑποστάσεσι, τὰς ἐν τοῖς ἀποστολικοῖς καὶ εὐαγγελικοῖς γράμμασι διανέμει φωνὰς, ἢ ἐπὶ Χριστῷ παρὰ τῶν ἁγίων λεγομένας, ἢ παρ' αὐτοῦ περὶ αὐτοῦ· καὶ τὰς μὲν, ὡς ἀνθρώπῳ παρὰ τὸν ἐκ Θεοῦ λόγον ἰδικῶς νοουμένῳ προσάπτει, τὰς δὲ θεοπρεπεῖς τῷ ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγῳ, ἀνάθεμα ἔστω.

IV. *Si quis duabus personis sive hypostasibus eas voces attribuit, quæ in Evangelicis & Apostolicis scripturis passim occurrunt, quæ à sanctis de Christo, vel ab ipso quoque Christo de seipso dictæ sunt, & alias quidem homini tanquam seorsum à Dei verbo considerato adscribit, alias vero tanquam Deo convenientes soli dei Patris verbo adaptat, anathema sit.*

V. Si

V. Si quis dicere audet Christum hominem Deiferum, A *ac non potius verum Deum esse, utpote unicum ac naturalem filium, quatenus nimirum verbum caro factum, carni & sanguini perinde ac nos communicavit, anathema sit.*

ε'. Εἴ τις τολμᾷ λέγειν τὸν Χριστὸν θεοφόρον ἄνθρωπον, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν, ὡς υἱὸν ἕνα καὶ φύσει, καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ λόγος, καὶ κεκοινώνηκε παραπλησίως ἡμῖν αἵματος καὶ σαρκός, ἀνάθεμα ἔστω.

VI. Si quis Dei Patris verbum, Christi deum vel dominum esse dixerit, & non potius Deum simul & hominem ipsum confessus fuerit, prout verbum caro factum est, secundum scripturas, anathema sit.

ϛ'. Εἴ τις λέγει Θεὸν εἶναι ἢ δεσπότην τοῦ Χριστοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγον, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον αὐτὸν ὁμολογεῖ Θεόν τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, ὡς γεγονότος σαρκὸς τοῦ λόγου κατὰ τὰς γραφάς, ἀνάθεμα ἔστω.

VII. Si quis Jesum tanquam hominem à Dei verbo operandi vim habuisse, Unigenitique gloriam illi, tanquam alteri cuipiam ab ipso verbo, advenisse dixerit, anathema sit. B

ζ'. Εἴ τις φησὶν ὡς ἄνθρωπον ἐνεργεῖσθαι παρὰ Θεοῦ λόγου τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν τοῦ μονογενοῦς εὐδοξίαν περιῆφθαι, ὡς ἑτέρου παρ' αὐτοῦ ὑπάρχοντος, ἔστω ἀνάθεμα.

VIII. Si quis dicere audeat hominem assumptum unà cum Dei verbo adorandum, & conglorificandum, & Deum, tanquam alterum cum altero connominandum esse (hunc enim intellectum prapositio, cum, adjecta perpetuo ac necessario affert) & non potius una adoratione Emmanuelem honorat, unamque illi glorificationem attribuit, quatenus verbum factum est caro, anathema sit.

η'. Εἴ τις τολμᾷ λέγειν τὸν ἀναληφθέντα ἄνθρωπον συμπροσκυνεῖσθαι δεῖν τῷ Θεῷ λόγῳ, καὶ συνδοξάζεσθαι, καὶ συγχρηματίζειν Θεὸν ὡς ἕτερον ἑτέρῳ (ἡ γὰρ σὺν ἀεὶ προστιθεμένη τοῦτο νοεῖν ἀναγκάσει) καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον μιᾷ προσκυνήσει τιμᾷ τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ μίαν τὴν δοξολογίαν αὐτῷ συνάπτει, καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ λόγος, ἀνάθεμα ἔστω.

C *IX. Si quis unum Dominum Jesum Christum à spiritu glorificatum dixerit, propria virtute ipsius tanquam aliena utentem, ac vim & efficaciam ab eodem accepisse, quà contra immundos spiritus operaretur, & divina inter homines miracula patraret, ac non potius ipsum spiritum per quem divina signa edidit, illius proprium esse confessus fuerit, anathema sit.*

θ'. Εἴ τις φησὶ τὸν ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν δεδοξάσθαι παρὰ τοῦ πνεύματος, ὡς ἀλλοτρίᾳ δυνάμει τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ χρώμενον, καὶ παρ' αὐτοῦ λαβόντα τὸ ἐνεργεῖν δύνασθαι κατὰ τῶν πνευμάτων ἀκαθάρτων, καὶ τὸ πληροῦν εἰς ἀνθρώπους τὰς θεοσημείας, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἴδιον αὐτοῦ τὸ πνεῦμά φησιν, δι' οὗ καὶ ἐνήργηκε τὰς θεοσημείας, ἀνάθεμα ἔστω.

X. Confessionis nostræ Pontificem & Apostolum factum esse Christum, scriptura divina docet, obtulisse quoque semetipsum pro nobis Deo & Patri in odorem suavitatis. Siquis ergo dixerit, Pontificem & Apostolum nostrum non D *esse ipsum Dei verbum, postea quam caro & homo nobis similis factum est, sed hominem illum qui ex muliere natus est, quasi alterum quempiam ab ipso diversum: aut si quis Christum pro seipso quoque, & non potius pro nobis solis sacrificium obtulisse dixerit (neque enim oblatione egebat, qui peccatum non novit) anathema sit.*

ι'. Ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν γεγενῆσθαι Χριστόν, ἡ θεία γραφὴ λέγει, προσενήνοχε δὲ ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν εἰς ὀσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ πατρί· εἴ τις τοίνυν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον ἡμῶν γεγενῆσθαί φησιν οὐκ αὐτὸν τὸν ἐκ Θεοῦ Θεὸν λόγον, ὅτε γέγονε σὰρξ καὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ἕτερον παρ' αὐτὸν ἰδικῶς ἄνθρωπον ἐκ γυναικός· ἢ εἴ τις λέγει καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσενεγκεῖν ἑαυτὸν τὴν προσφοράν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ὑπὲρ μόνων ἡμῶν, οὐ γὰρ ἂν ἐδεήθη προσφορᾶς ὁ μὴ εἰδὼς ἁμαρτίαν, ἀνάθεμα ἔστω.

XI. Si quis Domini Carnem vivificam, ipsiusque verbi quod ex Deo Patre est, propriam esse negaverit: sed veluti alterius cujuspiam ipsi verbo secundum dignitatem conjuncti, & quasi divinam tantum inhabitationem sortiti, E *ac non potius vivificam esse dixerit, ut modo meminimus, eo quod verbi quod omnia vivificare potest, facta sit propria, anathema sit.*

ια'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὴν τοῦ κυρίου σάρκα ζωοποιόν, καὶ ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ πατρὸς λόγου εἶναι, ἀλλ' ὡς ἑτέρου τινὸς παρ' αὐτόν, συνημμένου μὲν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγουν ὡς μόνην θείαν ἐνοίκησιν ἐσχηκότος, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ζωοποιόν, ὡς ἔφημεν, ὅτι γέγονεν ἰδία τοῦ λόγου, τοῦ καὶ τὰ πάντα ζωογονεῖν ἰσχύοντος, ἀνάθεμα ἔστω.

XII. Si quis non confitetur, Dei verbum carne passum & crucifixum esse, mortemque carne gustasse, nec non primogenitum ex mortuis factum esse; quatenus nimirum ut Deus, vita & vivificans est, anathema sit.

ιβ'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον παθόντα σαρκί, καὶ ἐσταυρωμένον σαρκί, καὶ θανάτου γευσάμενον σαρκί, γεγονότα τε πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν, καθὸ ζωή ἐστι, καὶ ζωοποιός, ὡς Θεός, ἀνάθεμα ἔστω.

DEMETRII METROPOLITANI CYZICI, F

De Jacobitis, & Chatzizariis.

Jacobitæ iidem sunt cum Eutychiana hæresi infectis, qui & Monothelitæ, & Monophysitæ vocantur. Errant enim circa œconomiam in carne, eosq; dum naturas confundunt, Theopaschitas esse planum est. Dicuntur autem Jacobitæ à Jacobo quodam qui hæresin hanc disseminavit, qui etiam propter valde prosperam fortunam Tzanzalus vocatus est.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΥΖΙΚΟΥ,

περὶ Ἰακωβιτῶν καὶ Χατζιτζαρίων.

Ἰακωβῖται οἱ αὐτοί εἰσι τοῖς τὰ Εὐτυχοῦς νοσοῦσι, οἳ καὶ μονοθελῆται, καὶ μονοφυσῖται. σφάλλονται γὰρ περὶ τὴν ἐν σαρκὶ οἰκονομίαν, καὶ τὰς φύσεις συγχέοντες, θεοπασχῖται δείκνυνται. καλοῦνται δὲ Ἰακωβῖται ἀπὸ τοῦ τὴν αἵρεσιν ταύτην πλατύναντος Ἰακώβου τινός, διὰ τὴν ἄγαν εὔπλοιαν Τζαντζάλου καλουμένου. ἔτι δὲ τῷ τρισαγίῳ ὕμνῳ, τὸ ὁ σταυρωθεὶς

θεὶς προσεκφωνοῦσιν· ἑνὶ δακτύλῳ σφραγίζονται ἐξ ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιά· τὴν προσφορὰν αὐτῶν ἐλαίῳ ἀναμάττουσιν· οἶνον οὐκ ἑνοῦσι· μεταλαβεῖν, εἴτε καὶ μή, καὶ προσκυνῆσαι, εἴτε καὶ μή, παρ' αὐτοῖς ἀδιάφορον· τῇ τυροφάγῳ κρεοφαγοῦσι.

A *Hi ter sancto hymno illud, Qui Crucifixus est, inserunt. Uno digito signantur à lævâ ad dextram. Oblationem suam oleo subigunt. Vinum non miscent. Participare, vel non participare, adorare vel non adorare, iis indifferens est. In Quadragesima carnes comedunt.*

Μελχῖται ἐκλήθησαν οἱ τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ Μαρκιανῷ ἀκολουθήσαντες, μελχὶ γὰρ ὁ βασιλεὺς ἑρμηνεύεται.

Melchitæ vocabantur, qui Pium Regem Marcianum sequuti sunt; melchi enim idem sonat quod Rex.

Χατζιτζάριοί εἰσιν, οἱ τὸν σταυρὸν μόνον σέβοντες, χατζὶ γὰρ ὁ σταυρὸς παρ' αὐτοῖς. περονοῦσι δὲ τοῦτον ἥλῳ, ὡς παθητὴν τὴν θεότητα δογματίζοντες, καὶ προσκυνοῦσιν ὡς δυνατώτερον Χριστοῦ, καὶ ἀναιρέτην αὐτοῦ. τὰς εἰκόνας ἀποστρέφονται· εἰσὶν ἐν ταὐτῷ καὶ θεοπασχῖται καὶ Νεστοριανοί· τὸ μὲν, ὡς τὸ ὁ σταυρωθεὶς τῷ τρισαγίῳ προσεκφωνοῦντες, τὸ δὲ, ὡς ἐπὶ Χριστοῦ δύο πρόσωπα λέγοντες. ἐν τῷ ἁγίῳ μὲν σαββάτῳ καὶ κυριακῇ γάλα καὶ τυρὸν καὶ ὠὰ ἐσθίουσιν. οἶνον οὐκ ἑνοῦσιν· καὶ τοὺς σταυροὺς κατά τινας ῥητοὺς βαπτίζουσιν.

Catzizarii sunt, qui Crucem solam venerantur, Catzi enim apud eos crucem significat: quin & eam clavo B *trajiciunt, divinitatem passam esse affirmantes, & ut Christo potentiorem, ejusque interfectorem adorant. Imagines aversantur. In nonnullis cum Theopaschitis & Nestorianis consentiunt; cum illis, quatenus ter sancto hymno, illud, Qui crucifixus est, inserunt; cum his autem, quod in Christo duas personas statuant. In sacro sabbato & Dominico, lac, & caseum, & ova comedunt. Vinum non miscent. Porro Cruces juxta quosdam certis verbis baptizant.*

ΠΕΡΙ ΜΑΣΣΑΛΙΑΝΩΝ ΤΩΝ νῦν Βογομίλων.

C

Οἱ Μασσαλιανοὶ τὰ τῶν Μανιχαίων νοσοῦντες, ἐξεῦρον καὶ ἄλλα μιαρώτερα. φλυαροῦσι γὰρ τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τῶν δαιμόνων κατέχεσθαι· τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τῶν δαιμόνων εἶναι κοινωνικήν· τὸ βάπτισμα μὴ τελειοῦν τὸν ἄνθρωπον, μηδὲ τὴν θείαν μετάληψιν, ἀλλὰ μόνον τὴν παρ' αὐτοῖς εὐχήν. φύσει εἶναι τὰ κακὰ ἐν ἡμῖν. τῆς κοινωνίας τοῦ νυμφίου αἰσθάνεσθαι τὴν ψυχήν, ὡς ἡ γυνὴ τῆς συνουσίας τοῦ ἀνδρός. τὸν σταυρὸν βδελύττονται· τὴν θεοτόκον οὐ τιμῶσιν. οἱ βουλόμενοι ἀποτέμνονται. ὀμνύουσιν ἀδεῶς, ἐπιορκοῦσιν, ἀναθεματίζουσι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν. ταύτης τῆς λύμης ὑποπλησθεὶς καὶ Ἐλευθέριος ὁ Παφλαγὼν προσεξεῦρεν ἄξια ἑαυτοῦ· τὸν μοναχὸν δυσὶ συνευνάζεσθαι γυναιξί, καὶ χρόνον μὲν ἕνα ἐγκρατεύεσθαι, τὸ λοιπὸν ἀδεῶς χρῆσθαι, καὶ ταῖς συγγενέσι μηδὲν διαστέλλοντα.

DE MASSALIANIS, QUI nunc Bogomilæ dicti sunt.

Massaliani Manichæorum morbo laborantes, alia etiam magis dira excogitarunt. Mentem enim humanam à Dæmonibus detineri effutiunt; naturam humanam Dæmones communicare posse; Baptismum non perficere hominem, nec sacrorum mysteriorum perceptionem, sed eorum duntaxat precationem; Mala in nobis esse à natura; Communionem cum sponso sic sentire animam, quemadmodum mulier viri commercium. Crucem abominantur. Deiparam honore non afficiunt. Qui volunt genitalia præcidunt. In- D *trepidè jurant; pejerant, execrantur hæresim suam per anathema. Hac lue refertus Eleutherius ille è Paphlagone oriundus, reperit præterea alia quædam se digna; Monachum sc. duas mulieres habere posse tori consortes, & uno quidem anno continentiam colere, deinceps etiam cum cognatis impunè coire nullo discrimine adhibito.*

Πέτρου Ἀντιοχείας πρὸς τὸν Βενετίας. γέγονε δὲ οὗτος ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου κυροῦ Ἀλεξίου.

E

Οὐδαμοῦ γέγραπται τὸν πρόεδρον Ἀκυληΐας ἤτοι Βενετίας πατριάρχην ὀνομάζεσθαι. πέντε γὰρ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ πατριάρχας ἐγνώκαμεν, τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἀντιοχείας, καὶ τὸν Ἱεροσολύμων. ὡς γὰρ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον πέντε αἰσθήσεσιν οἰκονομεῖται, οὕτω καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα ἡ ἐκκλησία τῶν πιστῶν ὡς ὑπὸ πέντε αἰσθήσεων τῶν ε΄. θρόνων οἰκονομεῖται.

Petri Antiocheni ad Episcopum Venetiæ; hic autem factus est tempore Patriarchæ Domini Alexii.

Nusquam scriptum est Aquileiæ sive Venetiæ Præfectum, Patriarcham nominari. Quinque enim Patriarchas in toto mundo agnoscimus, Romanum, Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Hierosolymitanum. Sicut enim corpus nostrum quinque sensibus administratur, ita & corpus Christi, Ecclesia nempe fidelium, quinque thronis tanquam quinque sensibus gubernatur.

Τὸ μετέχειν ἀζύμων τῆς παλαιᾶς θυσίας μετέχειν ἐστίν, οὐ τῆς καινῆς διαθήκης. οὐ γὰρ ἄζυμον ὁ Χριστὸς ἀλλ' ἄρτον λαβών, εὐλογήσας καὶ εἶπε, λάβετε, φάγετε, ὡς λέγουσι συμφώνως οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταί. καὶ μέγας Παῦλος, ἐγὼ παρέλαβον ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ εἶπε, λάβετε φάγετε. ἡμεῖς δὲ σάρκα Χριστοῦ ζῶσαν καὶ τεθεωμένην ἐσθίοντες, οὐκ ἔτι ἐσμὲν ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν· ὁ δὲ νόμος ὅσα λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά. οἱ δὲ τὰ ἄζυμα ἐσθίειν βουλόμενοι, διὰ τὸ λέγειν ὅτι καὶ Χριστὸς καὶ παρα-

Azyma participare, est vetus sacrificium participare, F *non autem novum testamentum. Christus enim non azyma sed panem accipiens, gratias egit & dixit, accipite, comedite, ut unanimiter dicunt quatuor Evangelistæ. Utique & magnus Paulus, ego accepi quod & tradidi vobis, quòd Dominus Jesus Christus in ea nocte quâ traditus est, accepit panem, & postquam gratias egisset, fregit ac dixit, Accipite, comedite. Nos autem carnem Christi vivam & Deitati unitam comedentes, non amplius sumus sub lege sed sub gratia; quæ enim lex dicit, iis qui sub lege sunt dicit. Vetera transierunt, ecce omnia facta*

 sunt

sunt nova. Qui vero azyma comedere volunt, dicentes A *quod Christus ita fecit, circumcidantur etiam, quia Christus circumcisus erat: clamat autem Paulus, dico vobis si circumcisi estis, Christus vobis nihil proderit. Quin & manifestum est, quod cœna Christi facta erat ante legale pascha. Dicit enim Joannes Evangelista, Ducunt Jesum à Caipha in Prætorium; erat autem mane, & ipsi non introierunt in Prætorium, ne contaminarentur, sed ut ederent Pascha; legale erat igitur azyma comedere.*

περιτεμνέσθωσαν ἐπεὶ καὶ χριστός· ἀλλὰ βοᾷ Παῦλος, λέγω ὑμῖν, ἐὰν περιτέμνεσθε χριστὸς ὑμᾶς οὐκ ὠφελήσει. ὅτι γε καὶ πρόδηλον, ὅτι πρὸ τοῦ νομικοῦ Πάσχα τὸ δεῖπνον γέγονε τοῦ χριστοῦ. φησὶ γὰρ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ἄγουσι τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον, ἦν δὲ πρωΐ, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ᾽ ἵνα φάγωσι τὸ Πάσχα· νόμιμον οὖν ἐσθίειν τὰ ἄζυμα.

Leonis Archiepiscopi Bulgariæ ex tribus epistolis de azymis. B

Ex prima.

Λέοντος Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας ἐκ τῶν τριῶν ἐπιστολῶν τῶν περὶ ἀζύμων.

Ἀπὸ τῆς α'.

Qui sabbata cum azymis observant, sese Christianos vocantes, neque Judæi sunt, nec puri Christiani, sed pelli Pantherinæ similes, ut inquit magnus Basilius, cujus villi nec nigri sunt, nec in totum albi.

Οἱ τὰ σάββατα μετὰ τῶν ἀζύμων φυλάττοντες χριστιανοὶ εἶναι λέγοντες, οὔτε Ἰουδαῖοι οὔτε χριστιανοί εἰσιν, ὅμοιοι ὄντες δορᾷ παρδάλεως, ὡς ὁ μέγας λέγει Βασίλειος, ἧς ἡ θρὶξ οὔτε μέλαινά ἐστιν οὔτε δι᾽ ὅλου λευκή.

Ad eos qui dicunt Romam esse primum Thronum. C

Πρὸς τοὺς λέγοντας ὡς ἡ Ῥώμη πρῶτος θρόνος.

Si Roma, quod Principem Episcopum suscepit, prima sit, Antiochia potius primas habebit; Petrus enim Apostolus in Antiochiâ episcopatum gessit, antequam in Româ.

Εἰ ἡ Ῥώμη, ὅτι ἐδέξατο τὸν κορυφαῖον ἐπίσκοπον, πρώτη, ἡ Ἀντιόχεια μᾶλλον ἕξει τὸ πρωτεῖον· καὶ γὰρ ἡ πρὸ τῆς Ῥώμης ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐπεσκόπησεν ἐν Ἀντιοχείᾳ.

*Porro si propter summum Apostolum Roma * * * * & primum cursum martyricum absolventem, multo æquius est ut Hierusalem Româ superior sit.*

Ἔτι εἰ διὰ τὸν κορυφαῖον τῶν Ἀποστόλων ἡ Ῥώμη * * * * καὶ τὸν μαρτυρικὸν πρῶτος τελειωσάμενον δρόμον, πολλῷ δικαιότερον τὰ Ἱεροσόλυμα τῆς Ῥώμης πρωτεύειν.

Rursus, si à personarum qualitate thronis primas tenere datur, quomodo præ omnibus manifesto Hierusalem principatum non habebit? Ipse enim Petri omniumque nostrum communis creator & Dominus, primus & magnus Pontifex, omnis vitæ fons, & ordinis sacerdotalis, illic natus est, & conversabantur, & sese propter mundi salutem libens obtulit.

Ἔτι εἰ ἀπὸ τῆς τῶν προσώπων ποιότητος τὸ πρωτεῖον τοῖς θρόνοις παρίεσι, πῶς οὐ λαμπρῶς κατὰ πάντων τὰ Ἱεροσόλυμα τὸ κράτος ἕξει· αὐτὸς γὰρ ὁ τε Πέτρου καὶ ἡμῶν ἁπάντων κοινὸς πλάστης καὶ δεσπότης ὁ πρῶτος καὶ μέγας ἀρχιερεὺς ἡ πηγὴ πάσης ζωῆς καὶ ἀρχιερατικῆς τάξεως, ἐν αὐτοῖς τε τὴν γέννησιν καὶ τὴν διατριβὴν ἔσχε, καὶ ἑαυτὸν ὑπὲρ τοῦ κόσμου σωτηρίας ἑκὼν ἱεράτευσεν·

D

Porro si Roma propter summum Apostolum principatum quærit, Byzantium propter Andream primum vocatum & fratrem natu primum, primas habebit. Ipse enim annis non paucis Byzantii Episcopatum susceperat, antequam frater ejus Romæ Episcopus esset.

Ἔτι εἰ διὰ τὸν κορυφαῖον ἡ Ῥώμη ζητεῖ τὸ πρωτεύειν, διὰ Ἀνδρέα τὸν πρωτόκλητον, καὶ γεννήσει πρεσβύτερον ἀδελφόν, τὸ Βυζάντιον πρῶτον· οὐκ ὀλίγοις γὰρ ἔτεσι τοῦ Βυζαντίου τὴν ἐπισκοπὴν ἔφθασε προλαβὼν πρὶν ἢ τὸν ἀδελφὸν Ῥωμαίων ἐπισκοπῆσαι. E

Quod si afferas mihi, tu es Petrus, & super hanc petram Ecclesiam meam ædificabo, & quæ sequuntur: scies quod non propter Ecclesiam in Româ dictum est absit; Hoc enim Judaicum est & humile, gratiam & Divinitatem ejus regionibus & locis quibusdam circumscribere, quasi non per universum orbem similiter operaretur. Quin & illud, super hanc petram, quomodo quisquam, licet valde impudens sit, & non erubescere in laudem ponat, ita extorqueat, ut de Ecclesia Romana dicatur. Dicitur autem manifesto de rupe confessionis, quæ Christum deum prædicavit, & per eam de universa Ecclesia, quæ usque ad finem terræ doctrinâ Apostolorum in unitatem redacta & ædificata est, ad quam sanctum spiritum per Tubas Apostolicas juxta enarrationem sancti & venerandi decreti loquutum esse confitemur, sanctè etiam profitentes eundem etiam per prophetas loqui ad unam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, non ad Petrianam, aut Romanam, ut indoctus Romanorum fastus vult.

Εἰ δὲ προφέρεις μοι τό, σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὰ ἑξῆς· ἴσθι ὡς οὐ διὰ τὴν ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίαν εἴρηται· ἄπαγε, Ἰουδαϊκὸν γὰρ τοῦτο καὶ ταπεινόν, τὴν χάριν καὶ τὴν θειότητα αὐτῆς μέρεσί ποσι καὶ τόποις περιγράφειν, ἀλλὰ μὴ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὁμοίως ἐνεργεῖν. ἀλλὰ καὶ τό, ἐν ταύτῃ τῇ πέτρᾳ πῶς ἄν τις κἂν λίαν θρασὺς ᾖ, καὶ τὸ μὴ αἰσχύνεσθαι κλέος ἔχων, ἐκβιάσοιτο ἐπὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίας εἰρῆσθαι; εἴρηται δὲ δῆλον ἐπὶ τῇ θεολογησάσῃ τὸν χριστὸν ὁμολογίᾳ πέτρᾳ, καὶ δι᾽ αὐτῆς ἐφ᾽ ὅλου τῇ εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς ταῖς διδαχαῖς τῶν Ἀποστόλων ἐξαπλωθείσῃ τε καὶ θεμελιωθείσῃ ἐκκλησίᾳ, εἰς ἣν καὶ τὸ πανάγιον πνεῦμα διὰ τῶν προφητικῶν σαλπίγγων κατὰ τὴν ὑφήγησιν τοῦ ἱερωτάτου καὶ σεβασμίου ὅρου ἀνομολογοῦμεν λελαληκέναι· τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν ἱερολογοῦντες εἰς μίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, οὐ Πετριανὴν ἢ Ῥωμαϊκήν, ὡς τὸ φιλόκαινον τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀπαιδευσίας βούλεται.

F

Porro si quis consideret à quo Roma primas habere visa est (aliunde enim à quibus habuisse dicitur non invenire est,)

Ἔτι εἴ τις ἐξ οὗ ἔδοξεν ἡ Ῥώμη πρωτεῦσαι ἐπισκέψαιτο, (ἄλλοθι γὰρ ὑφ᾽ ὧν εἴρηται οὐκ ἔστιν εὑρεῖν,) εἰς τὸν ἔσχατον αὐτὴν

βαθμὸν

βαθμὸν μόλις αὐτῇ συγχωρήσει, εἴπερ Ἑλλήνων ψῆφος ἐν ἐκκλησίᾳ ἐστὶ παντελῶς ἄτοπος. Αὐρηλιανοῦ γὰρ τοῦ τὰ Ἑλλήνων θρησκεύοντος, ἐβασίλευσε δὲ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῆς Ῥώμης, τούτου κρίσει σεμνύνεσθαι αὕτη λάβοι τοῖς πρωτείοις. ἔτυχε μὲν γὰρ οὗτος ὁ Αὐρηλιανὸς ἐπὶ στρατείαν ἰών, καὶ τὴν Ἀντιόχειαν παρελθεῖν, τὸν δὲ Σαμοσατέα Παῦλον ὃς ἐπεσκόπει ταύτης, ψήφῳ τῶν ἀθροισθέντων ἐπισκόπων καὶ τῆς τιμῆς τῶν ἱερέων καὶ τοῦ θρόνου διαπεπτωκέναι, καὶ στασιάζειν καὶ βιάζεσθαι ἐπαναλαβεῖν τὰ ἀφῃρημένα, μὴ συγχωρεῖν δὲ τοὺς ἀφελομένους. πολλῆς δὲ τῆς μεταξὺ ἔριδός τε καὶ φιλονεικίας ἀτόπου ἐρραγείσης, ἑκατέρα μοῖρα πρὸς μόνην λοιπὸν ἀπέβλεπε τὴν κοσμικήν τε καὶ βιάζεσθαι δυναμένην χεῖρα, οἱ μὲν ὅπως παύσωσι τὴν τυραννίδα Παύλου, ὁ δὲ ὅπως ἄκυρα καὶ τὰς ἐκείνων ψήφους ἀποδείξῃ, καὶ τυραννεῖν ἀδεῶς θεσμοὺς παραβαίνων. ἐδέοντο οὖν, τῆς χρείας βιαζομένης, εἰ καὶ ἀνὰ μέρος καὶ χωρίς, ἑκάτεροι τῆς βασιλικῆς συγχειρίας. ὁ δὲ τὰ μεταξὺ τούτοις μὴ συνιέναι φάμενος ὅσα ἐν σφίσι διαφιλονεικοῦσιν, ὥστε μηδὲ τῶν παρ' αὐτῶν δικαίων ἔχειν τὴν γνῶσιν, ἐπὶ τὸν Ῥώμης ἄγειν τὴν δίκην ἐκέλευε, καὶ στέργειν καὶ μὴ βουλομένους ἃ ἂν ἐκεῖνος δικάσειεν, ἤδη μέχρι τούτου καὶ τούτῳ πεπεισμένος ἄλλοθεν ὡς τῆς αὐτῆς θρησκείας καθεστηκὼς ἐν Ῥώμῃ, οἷς καὶ δόξειε τὰ πρῶτα φέρειν τοῖς ὅλοις, καὶ εἰς τυραννίδα πάντων τὴν ἀρχιερωσύνην περιβάλλεσθαι. Τοῖς δέ γε Χριστοῦ μαθηταῖς καὶ τὸ Χριστιανοὺς εἶναι μὴ καταψευδομένοις, πῶς ἂν εἴη περὶ πρωτείων ἀγών, καὶ ταῦτα ἱερεῦσιν οὖσι; τὸ δέ, ὅστις θέλει ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν διάκονος, ποῦ θήσομεν;

A *ei gradum vix concedet, si quidem Paganorum sententia in Ecclesia Dei omnino absurda est. Aurelianus enim Paganam religionem colentis (quippe qui tunc temporis Romæ imperabat) judicio, ea Principatum accepisse videtur. Contigit enim Aurelianum hunc ad exercitum tendentem per Antiochiam iter facere, Paulum autem Samosatenum loci illius episcopum, judicio episcoporum congregatorum tùm honore sacerdotali tùm throno depositum, seditiose & per vim contendere, ut quæ sibi ablata erant recuperaret, hosq; qui eum deposuerunt, id est non concedere. Magna interea contentione & rixa absurda erumpente, utraque pars tandem ad potentiam mundanam, eamq; quæ coercere poterat, respexit, hi ut* B *Pauli Tyrannidem sisterent, ille vero ut eorum suffragia irrita faceret, & patrum sanctiones impune violaret. Indigent itaque, necessitate cogente, utraque pars, seorsim licet, auxilio imperatoris. Ille autem, sese ea de quibus contendebant non intelligere affirmans, utpote quod non earum rerum rectam notitiam haberet, ad Episcopum Romanum causam afferre jussit; eosque, recusantes licet iis stare quæ Romanus Episcopus judicaret, quippe qui antea, cum ejusdem religionis esset, ejus res aliunde notitiam habuit, ad Romam adduxit, iisque idcirco videbatur eis primas* C *dedisse, & in omnium tyrannidem Pontificatum asseruisse. Christi vero discipulis, & qui professionem Christianam non dementirentur, quomodo de principatu contentio esse poterit sacerdotibus existentibus? & illud, quicunque vult inter vos esse primus, esto vester minister, ubi ponemus?*

Ἔπειθ' ἡ πρώτη σύνοδος ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ἐκανόνισε τὰ οἰκεῖα δίκαια προσεῖναι, καὶ μηδένα ἕτερον ἑτέρου ἐπιπηδᾶν τοῖς ὁρίοις, μηδὲ τὰς ἀλλοτρίας ὑποσπᾶν τε καὶ ἑαυτῶν ποιεῖσθαι διοικήσεις.

Porro synodus prima præcepit, ut unaquaque provincia propria jura conservet, & nemo alterius limites invadat, & alienas provincias surripiat, sibique subjiciat.

Ἡ δὲ δευτέρα σύνοδος διὰ τὸ βασιλείᾳ τὴν Ῥώμην λαμπρύνεσθαι προέχειν ἀποφηναμένη, οὐ διὰ τοὺς κορυφαίους Πέτρον καὶ Παῦλον· ὁμοίως καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς βασιλείᾳ τιμηθεῖσαν τὰ ἴσα μετ' ἐκείνην ἔχειν προνόμια ἐψηφίσατο.

D *Secunda etiam synodus, quòd Roma Imperio illustretur, eam primas habère declaravit, non propter summos Apostolos Petrum & Paulum: similiter & Constantinopolim, ut quæ Imperio honoraretur, æqualia habere privilegia decrevit.*

Ἡ δὲ τετάρτη προκρίνει πᾶσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, μὴ ἀνασχομένη προκαθῆσθαι Βιγίλιον, δι' οὗ καὶ ἀταξίαι κατὰ Μηνᾶ ἐποιήθησαν, καὶ ποινὴν παιδευτικὴν ὁ Βιγίλιος ἔτισεν.

Quarta autem synodus Constantinop. omnibus præfert, non sinens Vigilium præsidere, unde contra Menam inordinationes factæ sunt, & pœnam correptivam Vigilius subiit.

Ἔτι καὶ πρὸ Βιγιλίου Ἰωάννης ὁ τῆς Ῥώμης ἀνελθών, οὐδὲν περὶ πρωτείων διηνέχθη (ἐβασίλευε δὲ καὶ τότε Ἰουστινιανός) ἀλλὰ τὴν ἱερατικὴν στολήν, ὡς ἔθος τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει, περιβαλών, πρὸς τοῖς εὐωνύμοις μέρεσι τοῦ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ πατριαρχοῦντος Ἐπιφανίου καθεσθείς, οὐδὲν ἐδυσχέρανεν. ἀνῆλθε δὲ καὶ πρὸ Ἰωάννου ἐπὶ τῆς αὐτῆς βασιλείας ὁ περιώνυμος Ἀγαπητός, καὶ τὸν βίον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπέλιπεν.

E *Quin & ante Vigilium Joh. Papa Romæ illuc adveniens, nihil de primatu contendebat, (tunc autem regnavit Justinianus) sed Sacerdotale pallium, ut mos est Episcopis Constant. induens, & cum celebribus viris ex latere Epiphani tunc temporis patriarchatum gerentis sedens, non moleste tulit. Pervenit etiam ante Johannem ad idem regnum Insignis Agapetus, & in Constantinopoli vitâ functus est.*

Εἰ δὲ λέγεις ὅτι ἡ ἐν Σαρδικῇ διατάσσεται, τὸν Ῥώμης ἐξετάζειν τὰς τῶν ἑτέρων ἐνοριῶν ψήφους, πολλαχόθεν ἔχει τὸ εὐκατάλυτον.

Quod si dicas synodum Sardicensem præcipere, ut Episcopus Romanus aliarum provinciarum suffragia examinet, F *id multis modis solvi potest.*

Πρῶτον μὲν ὅτι τοπικὴ οὖσα ἀνατέτραπται ὑπὸ τῆς οἰκουμενικῆς δʹ. συνόδου. αὕτη γὰρ τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιερεῖ μᾶλλον τὰς ἑτέρων κρίσεις ἐξετάζειν ἀπένειμε.

Primo, quod cum localis sit, à quartâ œcumenica rescinditur; ea enim Patriarchæ potissimum Constantinopolitano aliorum judicia examinare concessit.

Δεύτερον ὅτι ὁ ταύτης προεδρεύσας Ὅσιος Κουδρούβης τῷ Ἀρειανισμῷ ἐπὶ τέλει τοῦ βίου, καὶ τῇ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καθαιρέσει ὑπέγραψεν, ἐναντία τῇ τε οἰκείᾳ χειρογραφίᾳ καὶ τῇ γνώμῃ ἣν ἔχειν ἐν Σαρδικῇ ἐγνωρίζετο διαπραξάμενος.

Secundo quod Osius Cordubæ Episcopus qui ei præsedebat, Arianismo in fine vitæ suæ, & sancti Athanasii depositioni subscripsit, contra proprium chirographum & sententiam quam in synodo Sardicensi habere notus erat.

Tertio

A *Insuper quod Episcopus hic Corduba Præsidentiæ Romanæ locum tenens, & gratiam majorem quam par erat ei potissimum deferens, Episcopi Constantinopol. qui non tantum aberat, sed & hæresi laborabat, curam non levem haberet. Quod si hæc synodus œcumenicas priores, & præcipuè primam, quæ præcepit ut unaquaque provincia jura suæ inviolata omnino conservaret, Hæc, inquam, cum sit localis synodus, si œcumenicam despiciat, potissimum super hac re, quis eam æstimaverit?*

Ἄλλο τι ὅτι οὗτος ὁ Κορδύβης τῆς Ῥωμαϊκῆς προεδρίας ἐπέχων τὸ πρόσωπον, καὶ τὴν δικαίαν μείζονα τὴν χάριν αὐτῇ συνεισενέγκας μάλιστα τηνικαῦτα, οὐ μόνον οὐ παρῆν ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ αἱρέσει προσεπταισμένος, οὐ τὴν τυχοῦσαν σπουδὴν ἐποιεῖτο. πλὴν εἰ αὕτη τὰς ἔμπροσθεν οἰκουμενικὰς συνόδους, καὶ μάλιστα τὴν πρώτην, ἣ ἐντέταλται ἑκάστῃ τὰ οἰκεῖα διαφυλάττειν ἀβίαστα παντελῶς, κατονίζει δίκαια, εἰ οὖν αὕτη τοπικὴ οὖσα τὴν οἰκουμενικὴν ὑπερορᾷ, ἐν αὐτῷ μάλιστα τῷ μέρει τούτῳ, τίς ἂν αὐτῇ ἐπιβλέψειεν;

B *Tertiò, quod Marcellum & alios hæresiarchas, exacti licet judicii inscitiâ, innocentes declarans, pudore suffusa est. Dei enim ecclesia synodi pro iis suffragia ut indocta & inexaminata improbans, omni sacerdotali officio eos perpetuo abdicavit.*

Τρίτον, ὅτι Μάρκελλον καὶ ἄλλους τινὰς αἱρεσιώτας, εἰ καὶ τῆς ἀκριβείας ἀγνοίᾳ, ὅμως ἀθώους ἀποφηναμένη, αἰσχύνην ὦφλησε. καὶ γὰρ ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ τὰς ἐκείνης ἀλογήσασα ὑπὲρ αὐτῶν ὡς ἀμαθεῖς καὶ ἀνεξετάστους ψήφους, πάσης αὐτοὺς ἱερωσύνης εἰς τέλος ἐξεκήρυξεν.

Quarto, quia qui convenire promiserant, inter se dissidentes, hi Sardicam, illi Philippos occuparunt, & factiones inter se excitantes, depositiones & anathematismos decreverunt.

Τέταρτον, ὅτι μερισθέντες οἱ συνελθεῖν ὁμολογήσαντες ἀλλήλοις, οἱ μὲν τὴν Σαρδικὴν, οἱ δὲ τοὺς Φιλίππους κατέλαβον, καὶ καταστασιάζοντες ἀλλήλων καθαιρέσεις καὶ ἀναθεματισμοὺς ἐψηφίζοντο.

C *Quintò, quoniam synodus Carthag. postea circiter annos duodecim, Quæstiones exactè exhauriens, non solum nullam venerationem synodo Sardicensi attribuit, sed nec scire dignata est, an talis habita fuerit: sed ad canones primæ synodi respiciens, ad Celestinum planè scribit (ille enim tertius à Zosimo sedem Romanam administrabat) ut pontifex Romanus non audeat aliorum decreta attingere, quippe quod nullus canon illud præcipiat.*

Πέμπτον, ὅτι ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος μικροῦ ἔτη δώδεκα εἰς ἀκρίβειαν ἐξαναλώσασα τῶν ζητουμένων, οὐ μόνον οὐδὲν αἰδέσιμον ἀπένειμε τῇ ἐν Σαρδικῇ, ἀλλ' οὐδ' ὅτι γέγονεν εἰδέναι ἠξίωσεν· εἰς δὲ τοὺς κανόνας ἐγκύψασα τῆς πρώτης συνόδου, γράφει ἀποτόμως πρὸς Κελεστῖνον, ἤδη γὰρ οὗτος τρίτος ἀπὸ Ζωσίμου τὸν θρόνον ἐκλείζετο τῆς Ῥώμης, μὴ κατατολμᾶν τὸν Ἀρχιερέα Ῥώμης τὰς ἑτέρων ἀναψηλαφᾶν ψήφους, ὡς μηδενὸς κανόνος τοῦτο κελεύοντος.

Porro quia synodus Venethalensis, canones primæ synodi sequuta, Episcopos Romæ subjectos synodicis ejus decretis obedire jubet, eos autem qui sub Alexandrino Patriarcha sunt, ejus decretis, & alios similiter.

Ὅτι καὶ ἐν Βενεθάλοις σύνοδος πάλιν τοῖς τῆς πρώτης ἐξακολουθήσασα κανόσιν, τοὺς μὲν ὑπὸ τὴν Ῥώμης ἐπισκόπους ταῖς ἐκείνου
D συνοδικαῖς ψήφοις ὑπείκειν ἐκέλευσε, τοὺς δὲ ὑπὸ τὸν Ἀλεξανδρείας, τὸν σφῶν ἀρχιερέως, καὶ τοὺς ἄλλους ὁμοίως.

Quia Romani in Dei Pontifices absque causa insilientes, eos quidem parum aut nihil contristarunt, sese autem multo pudore suffuderunt. Uti in Flevianum Episcopum Antiochenum non multis abhinc annis, successionem deinceps abdicantes & anathemate percutientes, quamvis qui eum excepit præ aliis, invitus licet expulsus, absurdam inimicitiam amicitiâ dissolvebat.

Ὅτι πολλάκις οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ Θεοῦ ἀρχιερέων ἀλόγως ὁρμήσαντες, ἐκείνους μὲν μικρὸν ἢ οὐδὲν παρελύπησαν, ἑαυτοὺς δὲ αἰσχύνης μεγάλης ἐνέπλησαν· ὡς κατὰ Φλαβιανοῦ τοῦ Ἀντιοχείας, ἐπὶ ἔτη οὐκ ὀλίγα, ἀλλ' ἑξῆς διαδοχὴν ἐκκηρύττοντες καὶ ἀναθεματίζοντες, εἰ καὶ ὁ τούτου τελευταῖος ἀμείνων τῶν ἄλλων εἰ καὶ ἄκων συνελαθεὶς τὴν ἄλογον ἔχθραν εἰς φιλίαν ἔλυσεν.

Deinde Romani Euthymium & Macedonium Dei Sacer-
E *dotibus non annumerant, at nihilominus memoria & nomen eorum per omnem Ecclesiam celebratur, magnis certaminibus præclarum.*

Εἶτα Εὐθύμιον καὶ Μακεδόνιον οἱ Ῥωμαῖοι Θεοῦ ἀρχιερεῦσιν οὐδαμόθι συντάσσουσιν, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον αὐτῶν ἡ μνήμη καὶ τὸ ὄνομα ἀνὰ πᾶσαν ἐκκλησίαν ἀνακηρύττεται, λαμπρὸν ἐπὶ λαμπροῖς ἀγωνίσμασιν.

Quoniam Innocentius Papa Romanus, multum annixus admirandum & divinum Johannem Chrysostomum injustè depositum ad dignitatem suam restituere, nihil effecit. Atticus autem Constantinopolitanus, cum Patriarcha Alexandrinus multa passus esset, ad honorem sacerdotalem eum restituit, Nomen ejus sacris diptycis inscribens. Quisque enim in suo throno aliis potentior est.

Ὅτι καθαιρεθέντα παραλογώτατον τὸν θαυμάσιον καὶ θεῖον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, ὁ μὲν Ῥωμαίων πρόεδρος Ἰννοκέντιος πολλὰ σπουδάσας εἰς τὴν οἰκείαν ἐπαναγαγεῖν τιμὴν, οὐδὲν ἴσχυσεν· ὁ δὲ Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικὸς πολλὰ τοῦ Ἀλεξανδρείας δυσμαχετοῦντος, εἰς τὴν τῶν ἀρχιερέων τιμὴν ἐπανήγαγε, τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἐντάξας αὐτοῦ τὸ ὄνομα, ἕκαστος γὰρ οἰκείῳ θρόνῳ τῶν ἄλλων ἐστὶν ἐπικρα-
F τέστερος.

Quia Nectarius Maximum, injustè licet ante eum ordinatum, deposuit: Utique & Menas Anthimum Trapezuntinum, & si velis Anatolius Dioscorum, qui illic ordinationem habuit, & Dioscori curâ ad thronum Constantinopolitanum evectus est.

Ὅτι Νεκτάριος Μάξιμον εἰ καὶ παραλόγως ὅμως πρὸ αὐτοῦ χειροτονηθέντα καθεῖλε, καὶ Μηνᾶς ὁμοίως Ἄνθιμον τὸν Τραπεζούντιον· εἰ βούλει δὲ καὶ Ἀνατόλιος τὸν Διόσκορον· ὃς ἐκεῖθέν τι τὴν χειροτονίαν εἶχε, καὶ ταῖς Διοσκόρου σπουδαῖς τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐνεχειρίσθη θρόνον.

Quod Maximum confessorem tanquam orthodoxum Hæretici deposuerunt, & Hierosolymis Cyrillum præfece-

Ὅτι Μάξιμον τὸν ὁμολογητὴν ὡς ὀρθόδοξον οἱ αἱρετικοὶ καθεῖλον, ἀντικατέστησαν δὲ Κύριλλον τοῖς Ἱεροσολύμοις
ὑπο-

ὑπονοούμενον ἀρειανίζειν. ὀρθοδοξῶν δὲ γνωρισθεὶς ὑπὸ ἀγνοίας τοῦ Καισαρείας, καὶ αὐτοῦ ὀρθοδοξίας μὴ ἀθετοῦντος, συσκευὴν ὑπομένει· ὕστερον μὲν τοι καὶ ὑπ' Ἀρειανῶν καθῃρέθη. Μάξιμον δ' οὖν καὶ Κύριλλον ὁμοίως ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ τιμᾶται διαπαντός.

A runt ut Arianismi suspectum. Cum autem notum esset eum orthodoxè sentire per simplicitatem Episcopi Cæsareæ, qui & ipse fidem orthodoxam non rejiciebat, insidias passus est; & postea ab Arianis depositus erat. Maximum autem & Cyrillum Dei Ecclesia omni tempore honorat.

Ὅτι Μελέτιος ὁ θεῖος, τοῦ θαυμαστοῦ Εὐσταθίου παρὰ πάντα θεσμὸν ὑπὸ Ἀρειανῶν συσκευασθέντος, καὶ τοῦ θρόνου ἀπελαθέντος, τῷ Ἀντιοχέων ἐνθρονίζεται· φανερῶς δὲ εὐσέβειαν κηρύξας, ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν καὶ αὐτὸς ἐξορίζεται· χρόνῳ δὲ ὕστερον τῇ Ἀντιοχέων ἀποκαθίσταται· καὶ ἑκάτερος αὐτῶν ὡς ἀρχιερεὺς Ἀντιοχείας καὶ τιμᾶται καὶ μεγαλύνεται.

Quia divinus Meletius, cum admirandus Eustathius contra omnem legem ab Arianis insidias passus, & à throno ejectus esset, in Antiochenum thronum collocatur, is vero, cum pietatem aperte prædicasset, ab hæreticis exterminatur. Anno autem elapso rursus Antiocheno Patriarchatui resti-
B tuitur: uterque tamen ut Patriarcha Antiochenus honoratur & magnis laudibus effertur.

Ὅτι καὶ Ἠλία τοῦ Ἱεροσολύμων δι' εὐσέβειαν τοῦ θρόνου ἐκβληθέντος, Ἰωάννης ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν ἀντικαθίσταται, καὶ ὀρθόδοξον ἑαυτὸν ἀνακηρύξας, παρὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἀρχιερέων συντάττεται, μηδὲν τῆς τιμῆς καὶ δίκης ἐλαττουμένης τοῦ ἐν ἁγίοις Ἠλία. οὕτω πανταχοῦ ἡ ἐκκλησία τὰ τῆς εἰρήνης μεταδιώκει.

Quia cum Helias Episcopus Hierosolymitanus propter pietatem à throno depulsus esset, Johannes ab Hæreticis ejus loco substituitur, qui cum se orthodoxum prædicasset, ab Ecclesia orthodoxa Pontificibus annumeratur, honore & jure sancti Heliæ nihil immutatis. Ita ubique Ecclesia pacem sectatur.

Ὅτι Εὐθύμιος ὡς ὀρθόδοξος τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν ἐκκλησίας ἀπελαύνεται, καὶ Μακεδόνιος ὁ τούτου σκευοφύλαξ ἀντεισάγεται, καὶ ὀρθόδοξον ἑαυτὸν ἀνομολογήσας, εἴ περ τις ἄλλος, τῇ ἐκκλησίᾳ τετίμηται, θαυμάζουσι καὶ διὰ τιμῆς ἄγουσι καὶ τὸν γενναῖον Εὐθύμιον.

Quia Euthymius ut orthodoxus ab Ecclesiâ Constantin.
C abigitur, & Macedonius ejus vasorum custos introducitur, & sese orthodoxum confessus, si quis alius, ab Ecclesia honoratur; quin & pariter omnes generosum Euthymium admirantur & honore afficiunt.

Ὅτι Εὐτύχιος παρὰ λόγους ἀπηλάθη τοῦ θρόνου, ἀντικατέστη δὲ Ἰωάννης, ὁμοίως Εὐτυχίῳ τὰ ὀρθὰ κρατύνων δόγματα, καὶ ἑκάτερον ἡ ἐκκλησία τῆς ἴσης γερῶν ἀξίους ψηφίζεται.

Quia Eutychius absque causâ à throno expulsus erat, & Joannes substitutus, qui sicut Eutychius recta dogmata amplexus est; utrumque tamen Ecclesia æqualibus honoribus dignos esse decrevit.

Ὅτι Ἀναστάσιος ὁ Θεουπόλεως, παρὰ πάντα θεσμὸν παρὰ Ἰουστίνου τῆς Ἀντιοχέων ἀπελήλαται, ἀνὴρ τά τε ἄλλα δεξιὸς, καὶ ἐχεγγυώτατος τὰ τῆς πίστεως· ἀντ' αὐτοῦ δὲ χειροτονεῖται Γρηγόριος ὁ θαυμάσιος, καὶ ἐπέκεινα τῶν κ'. ἐτῶν τῇ ἀρχιερωσύνῃ διαπρέπων ἐτελεύτησε· καὶ ἀποκαθίσταται πάλιν Ἀναστάσιος, Μαυρικίου τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα διέποντος καὶ ἰθύνοντος, καὶ ἑκάτερον αὐτῶν ἡ ἐκκλησία ἀποδέχεται.

Quia Anastasius Episcopus Theopoleos contra omnem legem à Justino Antioch. throno ejectus erat, vir in aliis suscipiendus, & articulos fidei firmiter edoctus: Ejus au-
D tem loco ordinatur Gregorius, qui deinde xx. annis sacerdotium exornans, mortem obiit. Rursus autem restitutus est Anastasius, Mauritio sceptrum Romanum tenente & administrante, & tamen utrumque Ecclesia recipit.

Ὅτι τὴν τῶν σαββάτων νηστείαν Ἀμβρόσιόν φασι τοῖς Ῥωμαίοις παραδεδωκέναι, καὶ Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, καὶ Λέοντα τὸν μέγαν, καὶ Ἰννοκέντιον. κομίζουσι δὲ εἰς ἀπόδειξιν τοῦ δεῖν νηστεύειν τὰ σάββατα τὸν κορυφαῖον ἀποστόλων Πέτρον νηστεύοντα ἐν σαββάτῳ, καὶ καθελόντα Σίμωνα.

Quia dicunt Sabbatorum jejunium Ambrosium Romanis tradidisse, & Gregorium Theologum, & magnum Leonem, & Innocentium. Afferunt autem, ut in Sabbatis jejunandum esse probent, Petrum Principem Apostolorum in Sabbato jejunantem, & Simonem deponentem.

Ὅτι τοῦ ξυρᾶσθαι ἀπολογεῖσθαί φασι τοὺς Ῥωμαίους, ὡς ἐκ τοῦ κατὰ μακάριον Ἰὼβ μιμήσεως, καὶ γάρ φησιν αὐτὸν ξυρήσασθαι ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς, ὡς φασι πένθους ὑπάρχειν ἐνδεικτικόν, καὶ ἡμεῖς χρώμεθα αὐτῷ καθ' ὁμοιότητα πενθοῦντες τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας.

E Quod pro tonsurâ apologiam facere aiunt Romanos, tanquam beatum Jobum imitarentur: Ille enim in afflictionibus caput suum rasit, ut luctus indicium, & eo ritu nos etiam utimur pro peccatis nostris lugentes.

Ὅτι τὴν τοῦ κρέως ἀπόθεσιν ποιοῦνται, καθ' ἣν ἡμεῖς τὸν τυρὸν, τὸν δὲ τυρὸν, καθ' ἣν ἄγομεν τὴν πρώτην τῶν νηστειῶν.

Quia carnes deponunt eodem tempore quo nos caseum, & caseum, cum nos primam diem jejunii celebramus.

Τοῦ μεγάλου Βασιλείου περὶ τῆς ἁγίας μεταλήψεως.

Magni Basilii de sacra Communione.

Τὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν μεταλαμβάνειν τῶν θείων μυστηρίων, καλὸν καὶ ἐπωφελὲς, αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ἡμεῖς μέντοι τέταρτον καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν, τῇ κυριακῇ, τῇ τετράδι, καὶ τῇ ἕκτῃ, καὶ τῷ σαββάτῳ, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ἐὰν ᾖ μνήμη ἁγίου τινός. τὸ δὲ μὴ παρόντος ἱερέως ἢ λειτουργοῦ, τὴν κοινωνίαν λαμβάνειν τινὰ τῇ ἰδίᾳ χειρὶ, καὶ αὐτὸν ἑαυτῷ μεταδιδόναι, οὐκ ἀνεκτὸν γινώσκομεν· καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ ἱερεὺς ἐπιδίδωσι τὴν μερίδα, κατέχει δὲ αὐτὴν ὁ ὑποδεχόμενος μετ' εὐλαβείας ἁπάσης, καὶ οὕτω προσάγει τῷ στόματι.

F Singulis diebus divina mysteria participare bonum est & utile, cum ipse Christus dicat, Qui carnem meam comedit, & sanguinem meum bibit, habet vitam æternam. Nos quidem quater singulis septimanis communicamus, die Dominicâ, feriâ iv. & vi. & Sabbato, & aliis diebus si S. alicujus memoria celebretur. Ut vero quisquam, non præsente sacerdote, vel ministro, communionem propriâ manu accipiat & ipse sibi det, non est ferendum. In Ecclesiâ enim sacerdos portionem dat, quam suscipiens tenet cum omni reverentiâ, & sic ori suo admovet.

A

Ejusdem de iis qui pœnas contemnunt.

Quem pœnæ communes sobrium non reddunt, necesse est ut Canonibus à Domino datis subjiciatur, Corrige, inquit ille, fratrem tuum qui peccat, inter vos invicem solos; quod si nec paruerit, accipias tibi alium; quod si tum contumax perstiterit, sit tibi ut Ethnicus, & Publicanus. Si enim semel vocatus fuerit, & duobus testibus convictus, & in Ecclesiâ testimonium datum fuerit, & ille non recepit, sit abdicatus, & annuncietur eum utique non recipiendum esse ad aliquam communionem in vita necessariam, ut ex eo quod cum eo nos non misceamus, Diaboli præda evadat. B

Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν καταφρονούντων τῶν ἐπιτιμίων.

Ὅν οὐ σωφρονίζει τὰ κοινὰ ἐπιτίμια, ἀνάγκη τοῖς ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐνδοθεῖσι κανόσιν ὑποβάλλεσθαι, ἔλεγξον φησὶ τὸν ἁμαρτάνοντα ἀδελφόν σου μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου, ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ παράλαβε ἄλλον ἕνα, ἐὰν δὲ μηδὲ οὕτως, ἔστω σοι ὡς ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης. εἰ οὖν ἅπαξ ἐκλήθη, ὅτι διὰ δύο ἠλέγχθη, ὅτι τῇ ἐκκλησίᾳ διεμαρτυρήθη, καὶ εἴπη οὐ κατεδέξατο, ἔστω ἐκκήρυκτος, καὶ διαγγελλέσθω ταχὺ ἀνεπιτήδειον αὐτὸν εἶναι πρὸς πᾶσαν κοινωνίαν χρήσεως βιωτικῆς, ὅπως ἐκ τοῦ μὴ συναναμίγνυσθαι ἡμᾶς αὐτῷ, γένηται τοῦ διαβόλου κατάβρωμα.

S. APOSTOLI EX EPISTOLA AD CORINTHIOS.

UXOR legi alligata est, quamdiu vixerit maritus ejus, quod si vir ejus dormierit, libera est, ad cui vult nubendum, tantum in Domino.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ.

Ἡ γυνὴ δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυρίῳ.

Interpretatio.

C

Hoc est, fideli, pio, prudenter, legitime. Ex eo autem quod eam post conjugis obitum liberam dixerit, videtur eam antea servam fuisse. Et non dixit, nubat, ne videatur eam cogere, sed cui voluerit nubere, in electione scilicet ejus eam posuit.

Ἑρμηνεία.

Τουτέστιν ὁμοπίστῳ, εὐσεβεῖ, σωφρόνως, ἐννόμως. ἐλευθέραν δὲ αὐτὴν εἰπὼν μετὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς τελευτήν, ἔδειξε πρότερον δούλην αὐτὴν οὖσαν· καὶ οὐκ εἶπε γαμείσθω, ἵνα μὴ δόξῃ βιάζεσθαι, ἀλλ' ᾧ θέλει γαμηθῆναι, ἤγουν ἐν τῇ προαιρέσει τέθεικεν.

Alia Interpretatio.

Non dixit Apostolus, si mortuus fuerit, sed si dormierit, tantum non ad viduitatem exhortans, & ei persuadens non nubere. Non mortuus est, inquit, maritus tuus, sed peregre abiit, sed dormit, Quis autem conjugem dormientem non expectat? adeo ut si libellum divortii dederit, & si suam dimiserit, & ad aliam abiit, legi alligatur, & adultera est ea viro vivente. D

Ἄλλη Ἑρμηνεία.

ΟΥΚ εἶπεν ὁ Ἀπόστολος ἐὰν ἀποθάνῃ, ἀλλ' ἐὰν κοιμηθῇ, μόνον οὐχὶ παραμυθούμενος τὴν χηρείαν, καὶ πείθων αὐτὴν μὴ γαμεῖσθαι· οὐκ ἐτελεύτησέ σου φησὶν ὁ ἀνήρ, ἀλλ' ἀπεδήμησεν, ἀλλὰ καθεύδει, τίς οὖν τὸν καθεύδοντα ἄνδρα οὐκ ἀναμένει, ὥστε κἂν βιβλίον ἀποστασίου δῷ, κἂν τὴν οἰκείαν ἀφῇ, κἂν πρὸς ἄλλην ἀπέλθῃ, τῷ νόμῳ δέδεται, καὶ μοιχαλίς ἐστιν ἡ τοιαύτη ζῶντος αὐτοῦ.

Ex Epistolâ Gennadii.

Si quis rapuerit, aut violaverit, aut corrupuerit ascetriam, vel Diaconissam, vel Monasticam, aut aliam quamvis fœminam vitam piam & habitum habentem, capite puniatur, cum iis qui facti participes sunt, fœminâ cum bonis suis in Monasterium tutius injectâ. E

Ἐκ τῆς Ἐπιστολῆς Γενναδίου.

Εἴ τις ἁρπάσει, ἢ ὑπονοθεύσει, ἢ διαφθείρει, ἀσκήτριαν, ἢ διακόνισσαν, ἢ μονάστριαν, ἢ ἄλλην οἱανοῦν γυναῖκα ἐνάρετον βίον καὶ σχῆμα ἔχουσαν, κεφαλικῶς τιμωρείσθω μετὰ τῶν μετασχόντων τοῦ ἐγκλήματος, τῆς γυναικὸς ἅμα τοῖς οἰκείοις πράγμασιν, εἰς ἀσφαλέστερον μοναστήριον ἐμβαλλομένης.

MAGNI BASILII PRÆCEPTUM ad Sacerdotem, de divinâ gratiâ.

OPERAM des ô Sacerdos te exhibere operarium irreprehensibilem, rectè dividentem verbum veritatis. Nequaquam ad sacram synaxim venias, inimicitias habens contra aliquem, ne Paracletum in fugam vertas. In die synaxeos ne judicio contende, ne rixam ames, sed in Ecclesiâ manens preceris & legas, usque ad horam in quâ te sacrum misterium celebrare oportet, & sic adstabis cum contritione & puro corde sacro altari, non huc illuc respiciens, sed cum tremore & timore Regi cælesti te exhibens. Ne propter servitutem humanam festine preces agas, aut eas decurtes, neque hominis personam accipias, sed respice ad solum præsentem Regem, & circumstantes circulo Angelos. Dignum te præbeas sacris Canonibus: ne unà ministres cum iis F

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ παράγγελμα περὶ τὸν ἱερέα περὶ τῆς θείας χάριτος.

ΣΠούδασον ὦ ἱερεῦ σεαυτὸν παραστῆσαι ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας· μηδέποτε εἰς σύναξιν ἔλθῃς ἔχθραν ἔχων κατά τινος, ἵνα μὴ φυγαδεύσῃς τὸν παράκλητον· ἐν ἡμέρᾳ συνάξεως μὴ δίκαζε, μὴ φιλονείκει, ἀλλ' ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μένων προσεύχου καὶ ἀναγίνωσκε, μέχρι τῆς ὥρας ἐν ᾗ σε δεῖ τελέσαι τὴν θείαν μυσταγωγίαν, καὶ οὕτω παράστηθι ἐν κατανύξει καὶ καθαρᾷ καρδίᾳ τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ· μὴ περιβλέπων ἔνθεν κἀκεῖθεν, ἀλλὰ φρίκῃ καὶ φόβῳ παριστάμενος τῷ ἐπουρανίῳ βασιλεῖ. μὴ διὰ θεραπείαν ἀνθρωπίνην ἀποσπεύσῃς τὰς εὐχάς, ἢ συντέμῃς, μηδὲ λάβῃς πρόσωπον, ἀλλ' ὅρα πρὸς μόνον τὸν προκείμενον βασιλέα καὶ τὰς παρεστώσας κύκλῳ δυνάμεις· ἄξιον σεαυτὸν ποίησον τῶν ἱερῶν κανόνων· μὴ συλλειτουργῇς οἷς ἀπαγορεύου-

βλέπει

βλέπε τίνι παρέστηκας, πῶς ἱερουργεῖς, καὶ τίσι μεταδίδως. μὴ A ἐπιλάθῃ τῆς δεσποτικῆς ἐντολῆς καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, μὴ δῶτε γάρ φησι τὰ ἅγια κυσί, καὶ τοὺς μαργαρίτας μὴ βάλλετε ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, βλέπετε τοὺς κύνας, καὶ τὰ ἑξῆς. ὅρα μὴ παραδῷς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ εἰς χεῖρας ἀναξίων. μὴ ἐντραπῇς τῶν ἐνδόξων τῆς γῆς, μηδ' αὐτὸν τὸν τὸ διάδημα περικείμενον ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ. τοῖς δὲ τῆς μεταλήψεως ἀξίοις, μεταδίδου δωρεάν, ὡς καὶ αὐτὸς ἔλαβες, οἷς οἱ θεῖοι κανόνες οὐκ ἐπιτρέπουσι, μὴ μεταδίδου· ὡς ἐθνικοὶ γὰρ ἐλογίσθησαν. καὶ ἐὰν μὴ ἐπιστρέψωσιν, οὐαὶ καὶ αὐτοῖς, καὶ τοῖς μεταδιδοῦσιν αὐτοῖς. ὅρα, ἐγὼ πρᾶγμα οὐκ ἔχω, σὺ ὄψῃ, μὴ ἐξ ἀμελείας σῆς μῦς, ἢ ἄλλο B τι ἅψηται τῶν θείων μυστηρίων, μηδὲ νοτισθῶσιν, ἢ καπνισθῶσιν, ἢ χειρισθῶσιν ὑπὸ ἀνιέρων καὶ ἀναξίων, ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα φυλάσσων σεαυτὸν σώσεις καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου.

quos vetant. Cave cui adstes, quomodo ministerium exequaris, & cui communices. Ne obliviscaris Dominici mandati, & sanctorum Apostolorum, Ne detis, inquit, sacra canibus, & margaritas ante porcos ne projiciatis, cavete canes, & quæ sequuntur. Cave ne tradas filium Dei in manus hominum indignorum. Ne reverearis nobiles terræ, neque eum qui diademate cingitur, in illâ horâ. Iis vero, qui communione digni sunt des gratis, ut ipse accepisti; Quos vero Canones communicare vetant, iis ne præbeas; Ut Ethnici enim reputati sunt; & si non conversi fuerint, væ illis, & qui cum iis communicant. Cave, (mea res non agitur, sed tua,) ne præ negligentia tua mus, vel aliquid aliud sacra mysteria tangat; ne madefiant, ne fumo denigrentur, aut manibus contrectentur impiorum & indignorum. Hæc & similia servans, teipsum servabis & eos qui te audiunt.

A

INTERROGATIONES QUORUNDAM Monachorum, qui extra urbem exercebantur; & responsiones, quæ ad eas factæ sunt à sancta Constantinopolitana Syn. tempore SS. Patriarchæ D. Nicolai, imperante celeberrimo Imp. Alexio Comneno; in quas etiam interpret. editæ sunt à Theod. Balf. Patriarcha Antiocheno. B

INTERROGATIO I.

AN Monachum ad sanctum altare ingredi oporteat? Hoc enim Canon xxxiii. sancta in Trullo Synodi prohibet: qui etiam non permittit in ambone cantare vel legere Monachum aliquem qui characterem non acceperit. Similiter & Syn. Laodic. can. xv. & xxi. & Syn. Nicæna secunda, canon xiv.

RESP. *Sine ordinatione quidem Monachum Lectoris officio fungi perinde ac si Lector esset, prohibitum est: ad altare autem accedere pro accendendis cereis vel candelis, Monachum qui nullo tenetur crimine, non existimo oportere prohiberi, propter Monachalis habitus honestatem.* C

INTERPRET. Cùm sancta Synodus rectè & divinorum canonum traditioni convenienter ad interrogationem responderit, dixerunt quidam, quod Monachos quidem qui Lectoris characterem non acceperint, in ambone non legere, indistinctum est: Ut autem quilibet habitu monachico indutus ad altare accedat, non indistinctè accipietur. D Sed quoniam lxix. canon Syn. in Trullo statuit Laicos non posse ad sanctum altare accedere: si is quidem qui monachali habitu dignatus est, tonsuram etiam est assecutus, ad sanctum altare sine ullo impedimento accedet: sin propter probationem juxta canones, monasticas induerit vestes, quas etiam inter triennium deponere ei permissum est, ad sanctum altare pro ulla causa non ingredietur, ut qui nondum in Monachorum ordinem relatus sit, sed adhuc Laicus est. Mihi autem videtur non posse quépiam, qui sanctas vestes ullo modo indutus est, eas abiicere, & ludibrio eas habere. Non enim debet cum vestibus monasticis probari, sed cum habitu Laico, & ideo omnibus qui sacra veste induti sunt, erit absque ullo præjudicio aditus ad sanctum altare, ut qui in Laicorum locum venire non possint. E Lege etiam quæ à nobis scripta sunt, in xiv. can. vii. Syn.

INTERROGATIO II.

An non oporteat in Sabbato genu flectere, sicut nec in Dominico, vel Pentecoste?

RESP. *A canone quidem non prohibitum est. Multi autem quia jejunium in Sabbato non sequatur, nec genu flectunt.* F

INTERPRET. Veneranda responsio multas breviter contradictiones dissolvit. Dixit enim quod quoniam à sanctis Patribus non est expressè prohibitum in Sabbato genu flectere, sicut est jejunare prohibitum, qui genu flectit non reputabitur adversari Ecclesiasticis traditionibus, & multo magis

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΜΟΝΑΧΩΝ τινῶν ἔξω τῆς πόλεως ἀσχουμένων, καὶ ἀποκρίσεις ἐπ' αὐταῖς γενόμεναι παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίας συνόδου ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Νικολάου, βασιλεύοντος τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυρίου Αλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ· ἐφ' αἷς καὶ ἑρμηνείαι ἐξεφωνήθησαν παρὰ τοῦ πατριάρχου Αντιοχείας Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμών.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α'.

ΕΙ χρὴ μοναχὸν εἰσιέναι εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον; κωλύει γὰρ τοῦτο ὁ λγ'. κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἁγίας συνόδου, ὃς καὶ οὐ παραχωρεῖ ἐπὶ ἄμβωνος ἀναγινώσκειν ἢ ψάλλειν ἀσφράγιστόν τινα ἢ μοναχόν. ὁμοίως, καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ κανὼν ιε'. καὶ ὁ κα'. καὶ ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον, κανὼν ιδ'.

Απόκρισις. Τὸ μὲν δίχα χειροθεσίας ἐπὶ ἄμβωνος εἰς ἀναγνώστην ποιῆσαι τὸν μοναχὸν τὰ τοῦ ἀναγνώστου ὑπηρεσίας, κεκώλυται. τὸ δὲ εἰς θυσιαστήριον εἰσιέναι, χάριν ὑφάψεως κηρίων ἢ κανδηλῶν, τὸν μηδενὶ ἐγκλήματι γενόμενον ἔνοχον, οὐκ οἶμαι δεῖν κωλυθῆναι, διὰ τὴν τοῦ μοναχικοῦ σχήματος σεμνότητα.

Ερμην. Καλῶς καὶ κατὰ τὴν τῶν θείων κανόνων παράδοσιν ἀποκριναμένης τῆς ἁγίας συνόδου πρὸς τὴν ἐρώτησιν, εἶπόν τινες, ὡς τὸ μὲν μὴ ἀναγινώσκειν ἐπ' ἄμβωνος τοὺς μὴ λαβόντας ἀναγνώστου σφραγῖδα μοναχοὺς, ἀδιάστικτόν ἐστι· τὸ δὲ ἐκχωρηθῆναι πάντα περιβεβλημένον σχῆμα μοναχικὸν εἰσιέναι εἰς τὸ θυσιαστήριον, οὐκ ἀδιαστίκτως παραληφθήσεται. ἀλλ' ἐπεὶ ὁ ξθ'. κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, διορίζεται ἄβατον εἶναι τοῖς λαϊκοῖς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, εἰ μὲν ὁ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος καταξιωθεὶς, καὶ ἀποκάρσεως ἔτυχεν, ἀκωλύτως εἰσελεύσεται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον. εἰ δὲ διὰ δοκιμασίαν κατὰ τοὺς κανόνας τὰ μοναχικὰ ἐνεδύσατο, ἃ καὶ ἀποτίθεσθαι ἐντὸς τριετίας ἐξεχωρήθη, οὐκ εἰσελεύσεται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον χωρὶς οἱασδήποτε ὑποθέσεως, ὡς μηδὲ μετὰ τῶν μοναχῶν συνταττόμενος, ἀλλ' ἔτι ὢν λαϊκός. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὅτι οὐ δύναταί τις τὰ μοναχικὰ ὁπωσδήποτε περιβαλλόμενος ἄμφια ῥίψαι καὶ διαπαῖξαι αὐτά. οὐ γὰρ μετὰ μοναχικῶν ἀμφίων ὀφείλει δοκιμάζεσθαι, ἀλλὰ μετὰ σχήματος λαϊκοῦ. διὸ καὶ πᾶσι τοῖς τὸ ἱερὸν σχῆμα ἠμφιεσμένοις ἀπρόσκοπος ἔσται ἡ εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον εἴσοδος, ὡς μηδὲ δυναμένοις εἰς τόπον ἐλθεῖν λαϊκοῦ. ἀνάγνωθι καὶ τὰ παρ' ἡμῶν γραφέντα εἰς τὸν ιδ'. κανόνα τῆς ζ'. συνόδου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Β'.

Εἰ χρὴ μὴ κλίνειν ἐν σαββάτῳ γόνυ, ὥσπερ οὐδὲ ἐν κυριακῇ ἢ ἐν πεντηκοστῇ.

Απόκρισις. Από τοῦ κανόνος μὲν οὐ κεκώλυται· οἱ πολλοὶ δὲ διὰ τὸ μὴ ἐπακολουθεῖν ἐν σαββάτῳ νηστείαν, οὐδὲ γόνυ κλίνουσιν.

Ερμην. Η προσωνητέα ἀπόκρισις δι' ὀλίγου πολλὰς ἀντιλογίας ἔλυσεν. εἶπε γὰρ ὡς ἐπεὶ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων οὐκ ἐκωλύθη ῥητῶς τὸ γόνυ κάμπτειν κατὰ τὰ σάββατα, ὥσπερ τὸ νηστεύειν κεκώλυται, ὁ γόνυ κάμπτων οὐ λογισθήσεται ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἐναντιούμενος παραδόσεσι, καὶ μᾶλλον εἰ ὅτι

τοῦτο ποιεῖ διὰ ἄσκησιν. ὅτι δὲ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἐξισώθησαν ἤδη σχεδὸν ταῖς κυριακαῖς τὰ σάββατα, καὶ οἱ νηστεύοντες ἐν τούτοις κολάζονται, οὐδὲ ὁ γόνυ μὴ κλίνων προκριματισθήσεται· ἐρεῖ γὰρ νομικόν τι παράγγελμα, οὕτω διεξιόν, οὐ πᾶν τὸ μὴ κεκωλυμένον ἐπιτέτραπται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Γ´.

Εἰ χρὴ ἐν τῷ Αὐγούστῳ νηστείαν ἐπιτελεῖν.

Ἀπόκρισις. Ἦν ἡ νηστεία πρότερον ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, μετετέθη δὲ διὰ τὸ μὴ συμπίπτειν ταῖς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον γενομέναις ἐθνικαῖς νηστείαις. πλὴν καὶ ἔτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ταύτην τὴν νηστείαν νηστεύουσιν.

Ἑρμην. Τὸ περὶ τῆς νηστείας ταύτης ἐζητήθη ποτὲ ἐνώπιον τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κατὰ παρουσίαν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ, καὶ τῶν παρευρεθέντων ἀρχιερέων. καὶ τινὲς μὲν ἔλεγον μὴ ὀφείλειν νηστεύειν ἡμᾶς διὰ τὴν ἐν τῇ ἀποκρίσει δηλουμένην μετάθεσιν. ἕτεροι δὲ ἀντέλεγον, ὡς ἐπεὶ ἡ ἁγία σύνοδος ἀνενδοιάστως φησὶ νηστείαν μὲν γίνεσθαι πρότερον κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας, μετατεθῆναι δὲ ταύτην, οὐ δηλοῦται δὲ ὅπως καὶ ὅπου ἡ μετάθεσις γέγονεν, ὀφείλομεν ἐξ ἀνάγκης νηστεύειν. ὁ δὲ πατριάρχης καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἀπεφήναντο ἀπαραίτητον εἶναι τὴν νηστείαν τοῦ Αὐγούστου μηνός, καὶ εἰς ἐπικύρωσιν τοῦ λόγου αὐτῶν ἐχρῶντο καὶ τῷ τόμῳ τῆς ἑνώσεως, τῷ διαλαμβάνοντι τοὺς τριγάμους τρὶς τοῦ ἔτους μεταλαμβάνειν τῶν θείων ἁγιασμάτων. κατὰ τὸ μέγα πάσχα δηλαδή, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸ ἐν ταύταις προηγεῖσθαι νηστείαν, καὶ τὸ ἐκ ταύτης ὄφελος. ἀμφιβαλλόντων δὲ καὶ εἰσέτι τότε τινῶν διὰ τὸ μὴ εὑρίσκεσθαι ὁπουδήποτε τὴν ποσότητα τῶν ἡμερῶν τῆς τοιαύτης νηστείας, εἶπεν ὁ αὐτὸς ἁγιώτατος πατριάρχης, ὡς τῶν ἡμερῶν ταύτης τε καὶ τῆς γινομένης νηστείας πρὸ τῆς ἑορτῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μὴ δηλουμένων ἔκ τινος ἐγγράφου, ἀναγκαζόμεθα ἕπεσθαι τῇ ἀγράφῳ ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει, καὶ ὀφείλομεν νηστεύειν ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ Αὐγούστου μηνὸς καὶ ἀπὸ τῆς ιδ´. τοῦ Νοεμβρίου μηνός. εἰ δὲ καταλῦσαι διὰ σωματικὴν ἀσθένειαν ἀναγκαζόμεθα, ἐκ περιτροπῆς ἐπισκοπικῆς αἱ δηλωθεῖσαι ἡμέραι τῶν νηστειῶν συγχωρηθήσονται, ὅτι καὶ τοῦτο δέδοκται ἐξ ἀγράφου ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. καὶ τότε μὲν ἐλαλήθησαν ταῦτα. ἐγὼ δὲ μετὰ τοῦτο σκοπήσας ὅθεν καὶ ὅπως παρεδόθησαν αἱ δύο αὗται νηστεῖαι, ἤγουν ἡ τῆς κοιμήσεως τῆς ἁγίας Θεοτόκου, καὶ ἡ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν· ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ περὶ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων ἀποστόλων γινομένη νηστεία, καὶ ἡ περὶ τὴν μεταμορφώσεως νηστεία, καὶ εἰ ἐξ ἀνάγκης ὀφείλομεν κατὰ ταύτας νηστεύειν, καὶ ἐπὶ πόσαις ἡμέραις, λέγω, τὴν μὲν νηστείαν τῶν τοιούτων πασῶν ἑορτῶν ἀπαραίτητον εἶναι, τὴν δὲ ποσότητα τῶν ἡμερῶν ταύτης μὴ εἶναι εἰς πάντας ἰσάριθμον ὥσπερ εἰς τὴν μεγάλην τεσσαρακοστήν· ἀλλὰ πρὸ μὲν ἑπτὰ ἡμερῶν ἑκάστης τῶν τοιούτων ἑορτῶν πάντες οἱ πιστοί, λαϊκοὶ δηλονότι καὶ μοναχοί, ἀναγκάζονται νηστεύειν κατὰ τὸ ἀπαραίτητον, καὶ οἱ μὴ οὕτω ποιοῦντες ἐκ τῆς κοινωνίας τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἀλλοτριωθήσονται. οἱ δὲ ἀπὸ τῶν κτητορικῶν τυπικῶν συναθέμενοι μοναχοί, νηστεύειν ἐπὶ πλέον, ἤγουν ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων πάντων, καὶ ἀπὸ τῆς ιδ´. τοῦ Νοεμβρίου μηνός, καὶ ἄκοντες ἀναγκασθήσονται τοῖς κτητορικοῖς αὐτῶν τυπικοῖς ἀκολουθεῖν, ὅτι τοῦτο κανονικὸν καὶ σωτηριῶδές ἐστιν· ὥσπερ καὶ οἱ λαϊκοὶ οὕτως ἑκόντι νηστεύοντες εὐχαριστίας ἀξιωθήσονται. ἐπεὶ δὲ τὰς αἰτίας τούτων πάντων γραφικοῖς θείοις δόγμασι καὶ διδάγμασι συνεργοῦντος Θεοῦ καθωπλισάμεθα, καὶ δι' ἐπιστολῆς παρεστησάμεθα γραφείσης πρὸς τὸν ἐν τῷ βουνῷ τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου

A si hoc propter exercitationem fecerit. Quoniam autem à sanctis Patribus omnino sunt prope exæquata Sabbata Dominicis, & qui in iis jejunent, puniuntur, nec ei qui genu non flectit, præjudicium afferetur. Dicit enim quoddam juris præceptum hoc modo, Non omne quod non prohibitum, permissum est.

INTERROGATIO III.

An oporteat jejunium in Augusto peragere?

B RESP. *Erat prius in hoc tempore jejunium, sed translatum est, ne cum gentilium, quæ hoc tempore fiebant, jejuniis incideret. Sed tamen adhuc multi homines hoc jejunium jejunant.*

INTERPRET. De hoc jejunio aliquando quæsitum est coram potenti & sancto nostro domino & Imperatore, præsente sanctissimo illo Patriarchâ domino Lucâ, & qui cum eo inventi sunt Antistitibus. Et nonnulli quidem dicebant non debere nos jejunare, propter translationem quæ in responsione declaratur. Alii autem contra dicebant, quod quoniam sancta Synodus C dicit absque ullâ dubitatione jejunium fuisse prius hoc tempore, sed fuisse translatum, non declaratur autem ubi & quomodo translatio facta sit, debemus necessario jejunare. Patriarcha autem & Antistites pronunciabant inexcusabile esse jejunium Augusti, & ad dicti sui comprobationem etiam unionis tomo utebantur, quo dicitur, trigamos ter in anno esse sacramentorum participes, scilicet in Paschate, & in festo dormitionis sanctissimæ Deiparæ, & in Nativitate Domini nostri Jesu Christi: eo quod in iis præcederet jejunium, & ejus utilitas. Quibusdam autem tunc quoque dubitantibus, quod nusquam inveniretur præscripta ejus jejunii dierum quantitas, dixit ipse sanctissimus Patriar- D cha, quod cum dies hujus & illius quod ante Christi natalem fit, jejunii non declarentur ab ullâ scripturâ, cogimur sequi Ecclesiasticam traditionem non scriptam, & debemus jejunare, à primo die Augusti, & à xiv. die mensis Novembris. Sin autem propter corporalem imbecillitatem id solvere cogamur, Episcopali permissione dies declarati in Augustum redigentur; Nam hoc quoque placuit ex non scriptâ Ecclesiasticâ traditione. Et hæc quidem tunc temporis dicebantur. Ego autem cum postea considerâssem undenam & quomodo hæc duo jejunia tradita sunt, scilicet dormitio- E nis sanctæ Deiparæ, & nativitatis Jesu Christi, & Dei nostri, atque etiam jejunium quod fit ante festum sanctorum Apostolorum, & jejunium ante transfigurationem; & an necessario debemus hæc jejunare, & quot diebus; dico hoc quidem festorum jejunium esse inexcusabile, ejus autem quantitatem non esse numero in iis omnibus æqualem, ut est in magnâ quadragesimâ: sed ante septem quidem dies uniuscujusque horum festorum, omnes fideles, Laici scilicet, & monachi, coguntur jejunare inexcusabiliter, & qui non ita faciunt, ab orthodoxorum Christianorum communione alienabuntur. Monachi autem qui suarum fundatio- F num constitutionibus amplius jejunare coguntur, scilicet à festo omnium Sanctorum, & à xiv. mensis Novembris, vel inviti cogentur sequi statuta suarum fundationum, quoniam hoc canonicum est, & salutare: quemadmodum & Laici qui suâ sponte ita jejunant, gratiarum actione digni habebuntur. Quia autem horum omnium causas Deo favente divinis scripturarum sententiis & doctrinis confirmavimus, & in Epistolâ ostendimus quam adimprimis venerabilem Monachum D. Theodosium Sarpiotem, qui in colle S. Auxentii

includitur, scripsimus, eam lege. Hic autem non sita A est, eo quod sit prolixa. Eadem autem Epistola, nihilo penitus mutato, scripta est etiam ad Clericos, & reliquos qui sunt in throno magnæ Antiochiæ.

INTERROGATIO IV.

An oporteat dæmoniacum communicare Sacramentis? Sanctus enim Timotheus in quæstionibus sibi propositis aliter dixit, & sancti Apostoli aliter, & posteriores aliter. B.

RESP. *Si quis atrâ bile agitatur, ut videatur esse dæmoniacus, non prohibebitur: Sed si est revera dæmoniacus, sacramentis minime dignabitur: nulla est enim luci societas cum tenebris.*

INTERPR. Mihi videtur sanctus Timotheus, ei etiam qui est per intervalla dæmoniacus, concessisse divinorum sacramentorum participationem, eo tempore quo est sanæ mentis, & maximè, si eo tempore quo est furore percitus, non blasphemet adversus sancta. Quemadmodum enim qui ab humore melancholico vexatur, si non C novit sacramentorum gratiam, imo etiam quod majus est, blasphemat, non concedetur ei ut sit sacramentorum particeps, ne divina ex eo injuriâ afficiantur: Ita etiam qui per intervalla furit, si sit dignus, & furoris tempore adversus divina mysteria non blasphemet, non impedietur eorum esse particeps eo tempore quo est sanæ mentis. In extremâ autem respiratione existimo omnes debere dignos haberi divino sanctoque viatico. Nam sanctus quoque Timotheus decernit eos tunc baptizari debere, si antea non fuerint baptizati.

INTERROGATIO V. D

An oportet ea quæ in Ecclesiâ offeruntur, ut oblationes, panem sc. & vinum, sacerdotem indiscriminatim comedere, & quemadmodum sibi placuerit: Et an debet hæc comedere tanquam panem communem, & si multa hujusmodi collecta fuerint, quid oportet hîc facere?

RESP. *Exaltatæ quidem oblationis fragmenta nequaquam, sed in solâ debent Ecclesiâ comedi, donec universa consumpserint, quæ autem ex his supersunt, non cum lacte, & caseo, & ovis, & piscibus, sed separatim, & per se.* E

INTERPRET. Consequenter vii. can. Theophili Episcopi Alexandrini, qui situs est in compellatoria ejus oratione in sancta Theophania, & hæc expresse definit, Quæ pro sacro sacrificio offeruntur, post ea quæ consumuntur in usum sacramentorum, Clerici dividant, & neque Catechumenus ex iis comedat, vel bibat; sed potius Clerici, & fideles fratres qui sunt cum ipsis, respondit sancta Synodus. Sed canon quidem non definit de fragmentis quæ restant ex sancto pane exaltato, & reliquis, nec præcepit quomodo iis uti oporteat. Responsio autem eorum consumptionem F in duo divisit. Sed sancta quidem Synodus de vino oblato respondit: Theophilus autem ipsum quoque similiter ac panes, consumendum decrevit; & recte, ut existimo. Neque enim exaltatur vinum, sed solum sanctificatur. Lege etiam sanctorum Apostolorum can. lxxii. & Synodi Ancyranæ can. vii. & viii. Observes autem quæ in præsenti responsione continentur: & lamentis vaces, quod ab omnibus propemodum Sacerdotibus neglectui habeatur exaltatarum

ἔγκλειστον τιμιώτατον μοναχὸν κυρὸν Θεοδόσιον τὸν Σαρμιώτην, ἀνάγνωθι καὶ ταύτην. ἐνταῦθα γὰρ ὡς πολύστιχος οὐ κατεστρώθη· ἡ αὐτὴ δὲ ἐπιστολὴ ἐγράφη ἀπαραλλάκτως καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῷ θρόνῳ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας κληρικοὺς καὶ λοιπούς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Δ'.

Εἰ δεῖ τὸν δαιμονιζόμενον μεταλαμβάνειν τῶν ἁγιασμάτων· ὁ μὲν γὰρ ἅγιος Τιμόθεος εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν ἐρωτήσεις εἶπεν ἄλλως, καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἄλλως, καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἄλλως.

Ἀπόκρισις. Εἰ ἀπὸ μέλανος ἐνοχλεῖται χυμοῦ τις, ὡς δαιμονᾶν δοκεῖν, οὐ κωλυθήσεται· εἰ δὲ τῇ ἀληθείᾳ δαιμονιῶν ἐστιν, ἥκιστα τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται· ὅτι οὐδὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος.

Ἑρμηνεία. Ἐμοὶ δοκεῖ καὶ τῷ ἐκ διαλείμματος δαιμονῶντι παρὰ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου ἐγχωρηθῆναι τὴν τῶν θείων ἁγιασμάτων μετάληψιν, καθ' ὃν νήφει καιρὸν καὶ μᾶλλον ἐὰν κατὰ τὴν μανίαν οὐ βλασφημεῖ κατὰ τῶν ἁγίων. ὥσπερ γὰρ ὁ ἀπὸ χυμοῦ μελαγχολικωτέρου ἐνοχλούμενος, ἐὰν οὐκ οἶδε τὴν χάριν τῶν ἁγιασμάτων, ἔτι πλέον καὶ βλασφημεῖ, οὐ συγχωρηθήσεται μεταλαβεῖν, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν καθυβρίζωνται τὰ θεῖα· οὕτω καὶ ὁ ἐκ διαλείμματος μαινόμενος, ἐὰν ἄξιός ἐστι, καὶ οὐ βλασφημεῖ κατὰ τὸν τῆς μανίας καιρὸν κατὰ τῶν θείων μυστηρίων, οὐκ ἐμποδισθήσεται αὐτῶν μετασχεῖν, καθ' ὃν νήφει καιρόν. κατὰ δὲ τὰς τελευταίας ἀναπνοὰς οἴομαι πάντας ὀφείλειν ἀξιοῦσθαι τοῦ θείου καὶ ἁγίου ἐφοδίου, ὅτι καὶ ὁ ἅγιος Τιμόθεος, βαπτίζεσθαι τούτους τηνικαῦτα διορίζεται, μὴ προβαπτισθέντας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ε'.

Εἰ δεῖ τὰ προσφερόμενα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἤγουν προσφορὰς, καὶ οἶνον, ἀδιαφόρως ἐσθίειν τὸν ἱερέα, καὶ ὡς βούλεται· καὶ εἰ ὡς ἄρτον κοινὸν ὀφείλει ταῦτα ἐσθίειν· καὶ εἰ πολλὰ τοιαῦτα συναχθεῖεν, τί δεῖ ταῦτα ποιεῖν;

Ἀπόκρισις. Τὰ μὲν τῆς ὑψώσεως κλάσματα οὐχί, ἀλλ' ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μόνῃ ἐσθίειν, ἕως ἂν ἅπαντα δαπανήσωσι· τὰ δὲ περιττὰ τῶν ἄλλων μὴ μετὰ γάλακτος, καὶ τυροῦ, καὶ ὠῶν, καὶ ἰχθύων, ἀλλ' ἀποτεταγμένως, καὶ ἰδιάζοντως.

Ἑρμηνεία. Ἀκολούθως τῷ ζ. κανόνι Θεοφίλου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, τῷ κειμένῳ εἰς τὸν προσφωνηματικὸν λόγον αὐτοῦ τὸν εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνια, καὶ διοριζομένῳ ταῦτα ῥητῶς, τὰ προσφερόμενα εἰς λόγον θυσίας μετὰ τὰ ἀναλισκόμενα εἰς τὴν τῶν ἁγίων χρείαν, οἱ κληρικοὶ διανεμέσθωσαν, καὶ μήτε κατηχούμενος ἐκ τούτων ἐσθιέτω, ἢ πινέτω, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πιστοὶ ἀδελφοί, ἀπεκρίνατο ἡ ἁγία σύνοδος· πλὴν ὁ μὲν κανὼν οὐ διεταλαβε τι χάριν τῶν περιττευόντων κλασμάτων ἀπὸ τοῦ ὑψωθέντος ἁγίου ἄρτου, καὶ τῶν λοιπῶν, οὐδ' ὅπως τούτοις δεῖ χρᾶσθαι προσεκελεύσατο. ἡ δὲ ἀπόκρισις διεῖλεν εἰς δύο τὴν τούτων δαπάνην. περὶ μέν τοι τοῦ προσφερομένου οἴνου, ἡ μὲν ἁγία σύνοδος οὐδὲν τι ἀπελογίσατο· ὁ δὲ Θεόφιλος καὶ τοῦτον παρομοίως τοῖς ἄρτοις δαπανᾶσθαι διωρίσατο· καὶ ὡς νομίζω, καλῶς· οὐδὲ γὰρ ὑψοῦται ὁ οἶνος, ἀλλὰ μόνον ἁγιάζεται. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κανόνα οβ'. καὶ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόνα ζ. καὶ η'. Σημείωσαι δὲ τὰ ἐν τῇ παρούσῃ ἀποκρίσει περιεχόμενα, καὶ θρήνησον, τοῖς καταφρονεῖται σχεδὸν ἀπὸ πάντων τῶν ἱερέων ἡ δαπάνη τῶν μὴ ὑψω-

θυμιαμάτων προσφορᾶς· ὅτι πλεῖστοι γὰρ καὶ μετὰ κρεάτων ἐσθίουσιν αὐτὰ, καὶ ἄλλως πως κοινοποιοῦσιν.

A oblationum consumptio: plerique enim eos etiam cum carnibus comedunt, & aliis modis profanant.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϛ'.

Εἰ ὁπουδήποτε ἀποκαρεὶς μοναχός τις βλάπτεται κατά τι συμβὰν ψυχικὸν, καὶ βουλόμενος ὑποχωρῆσαι δεσμευθῇ παρὰ τοῦ οἰκείου προεστῶτος, τί ποιήσει, τῆς βλάβης καταφρονήσει, ἢ τοῦ δεσμοῦ;

Ἀπόκρισις. Χρὴ τοῦτον λέγειν τῷ προεστῶτι δι' ὃ βλάπτεται· καὶ εἰ ἔστι προφανὴς κίνδυνος ἐκ τούτου, ὑποχωρεῖν ἐκεῖθεν, καὶ μὴ τοῦ δεσμοῦ φροντίζειν.

Ἑρμην. Ὁ τρίτος κανὼν τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συστάσης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, ἀφορίζεσθαι διορίζεται τὸν ἡγούμενον, μὴ ἀναζητοῦντα μετ' ἐπιμελείας τὸν ἀποδιδράσκοντα μοναχὸν αὐτοῦ. καὶ ὁ δ'. κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου ἀφορίζει τὸν χωρὶς εὐλόγου αἰτίας μεταπηδῶντα μοναχὸν, καὶ τὸν δεχόμενον αὐτόν. ὅθεν καὶ ἡ ἁγία σύνοδος ἀπελογήσατο μὴ ἀμερίμνως, καὶ κατὰ τὸ δόξαν σκανδάλου ἐξεῖναι ἑκάστῳ τῶν μοναχῶν, ὑποχωρεῖν ἐξ ἧς ἀπεκάρη μονῆς, ἀλλὰ ἀναδιδάσκειν τὸν καθηγούμενον, καὶ εἰ μὴ τύχοι διορθώσεως, ὑποχωρεῖν ἀπὸ τῆς μονῆς, καὶ μὴ ἐπιστρέφεσθαι τοῦ ἡγεμονικοῦ δεσμοῦ. ἔλαβον δὲ τὸ μὴ ἐπιστρέφεσθαι αὐτὸν τοῦ δεσμοῦ, εἰς τὸ μὴ ὑποπτεύειν κίνδυνον ἐκ τοῦ ὑποχωρῆσαι πρὸ τοῦ λυθῆναι τὸν δεσμόν· μὴ μέντοι γε καὶ εἰς τὸ ἀφεῖσθαι ἀπολύτως· ἀναγκασθήσεται γὰρ προσελθεῖν τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ, καὶ λυθῆναι τοῦ δεσμοῦ, ἢ κατὰ πρόσωπον τοῦ ἐπαγαγόντος αὐτὸν, ἢ καὶ ἐκείνου δίχα, μετὰ τὴν μετάκλησιν μὴ παρουσιασθέντος.

B RESP. *Oportet eum dicere Præposito quam ob rem læditur; & si est ex eo manifestum periculum, recedere, & vinculum non curare.*

Si ullus quocunque in loco tonsus Monachus in ali quo, quod eius animum offendit, læditur, & volens recedere, a suo Præposito ligatus fuerit, quid faciet? damnum contemnet, an vinculum?

INTERPRET. Tertius Can. primæ & secundæ Syn. in templo SS. Apostolorum habitæ, decernit, ut segregetur Monasterii præpositus, qui diligenter non requirit Monachum suum qui aufugit: & quartus Canon eiusdem Synodi segregat Monachum qui sine justâ causâ recedit, & eum qui illum recipit. Unde etiam S. Syn. respondit non inconsiderate & pro eâ quæ sibi apparuerit offensione, licere unicuique Monacho ex eo quo tonsus est Monasterio recedere: sed hoc præpositum docere, & si non correctionem assecutus sit, C a Monasterio recedere, & vinculi sui præpositi nullam curam habere. Accipe autem illud vinculi nullam curam habere ad hoc, ut non suspicetur aliquod sibi imminere periculum, eo quod recesserit antequam sit solutum vinculum: non etiam ad hoc, ut ipse per se absolvatur. Cogetur enim accedere ad loci Episcopum, & absolvi a vinculo, vel eo præsente qui imposuit, vel etiam sine illo, postquam vocatus non adfuerit.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ζ'.

Ἡγούμενος τελευτῶν, κατέλιπεν ἕτερον ἀνθ' ἑαυτοῦ, δεσμεύσας αὐτὸν μὴ ὑποχωρῆσαι. ἀλλ' ὁ τοιοῦτος καταγνοὺς ἑαυτοῦ ἀσθένειαν ὑπεχώρησε. τί γοῦν χρὴ ποιῆσαι περὶ τοῦ δεσμοῦ;

Ἀπόκρισις. Ἄλογος ὁ δεσμὸς, καὶ διὰ τοῦτο ἀνίσχυρος, καὶ ὁ δεσμευθεὶς ἀπολυθήσεται ἀρχιερεῖ προσελθὼν, καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀναγγείλας.

Ἑρμην. Ὁ λβ'. κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων φησὶ τὸν ἀφορισθέντα παρὰ ἐπισκόπου μὴ δέχεσθαι παρ' ἑτέρου ἀλλ' ἢ παρὰ τοῦ ἀφορίσαντος αὐτόν· εἰ μὴ κατὰ συγκυρίαν τελευτήσει ὁ ἀφορίσας τοῦτον. κατὰ γοῦν τὴν τούτου περίληψιν ἀπελογήσατο ἡ ἁγία σύνοδος τὸν ἀνάλογον δεσμὸν τοῦ τελευτήσαντος καθηγουμένου λυθῆναι παρ' ἀρχιερέως πάντως τοῦ κατὰ χώραν. οὐ γὰρ ἐνδέδοται ἑτέρας ἐπαρχίας ἀρχιερεῖ λύειν δεσμὸν καθηγουμένου, μὴ ὑποκειμένου αὐτῷ· καὶ ὁ μὲν παράλογος ἀφορισμὸς οὕτω λυθήσεται· περὶ δὲ τοῦ ἐπιτιμηθέντος διὰ ἀδύνατον, ἢ καὶ προφανῶς παράνομον, καὶ ἀκανόνιστον αἰτίαν, σκεπτέον. καὶ ζήτει θέμα ι'. τοῦ ε'. κεφ. τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ ια'. βιβλ. τῶν βασιλικῶν.

INTERROGATIO VII.

D *Moriens Præpositus reliquit pro se alium, ab eo ligatum ne recederet. Is autem suâ imbecillitate cognitâ, recessit. Quid itaque faciendum est de vinculo?*

RESP. *Ratione caret vinculum, atque ideo invalidum est. Et accedens ad Episcopum ligatus absolvetur, cum sua ei exposuerit.*

INTERPRET. Tricesimus secundus Canon sanctorum Apostolorum, dicit eum qui ab Episcopo segregatus est, ab alio non suscipi, præterquam ab eo qui ipsum segregavit, nisi forte mortuus sit qui eum E segregavit. Sicut ergo eo comprehenditur, respondit sancta Synodus injustum vinculum defuncti præpositi solvi omnino ab Episcopo regionis. Neque enim datum est alterius regionis Antistiti solvere vincula Præpositi sibi non subditi. Et injusta quidem segregatio sic solvetur. De eo autem cui pœna est imposita propter rem quæ fieri non potest, vel causam manifestè injustam & non canonicam, considerandum est. Et quære decimum decretum quinti cap. I. tit. xi. lib. Basilic.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Η'.

Εἰ χρὴ τὸν ἐπὶ ἐγκλήματι καθαιρεθέντα ἱερέα, ἢ ἑκουσίως τὴν ἱερωσύνην καταλείψαντα, καταγνόντα ἑαυτοῦ, προλέγειν τὸ, εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, καὶ τὸ, ὁ Θεὸς οἰκτειρῆσαι ἡμᾶς, καὶ τὸ, Χριστὸς ἀληθινὸς Θεὸς, ἢ θυμιᾶν μετὰ θυμιατοῦ, ἢ μεταλαμβάνειν ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου.

Ἀπόκ. Οὐχί. εἰς γὰρ τὸν τῶν λαϊκῶν τόπον κατάγεται.

Ὁ κζ'. κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου τὸν ἀθεμιτογαμήσαντα

INTERROGATIO VIII.

F *An oportet Sacerdotem qui propter crimen est depositus, vel qui Sacerdotium sua sponte deposuit, cum seipsum condemnasset, præfari illud, Benedictus Deus, & hoc, Deus misereatur nostri, vel hoc, Christus verus Deus: vel suffire suffitibus: vel communicare intra altare.*

RESP. *Non. In Laicorum enim locum redactus est.*

INTERPRET. Xxvii. Basilii Sacerdotem qui illicitum matri-

matrimonium contraxit insciens, dicit sola esse cathedra dignandum propter ignorantiam, non sinit autem eum alios benedicere. Nonus Canon Synodi Neocæsariensis hæc dicit expresse, si Presbyter qui corpore ante peccaverit, promotus fuerit, & se ante ordinationem peccasse confessus fuerit, ne offerat, manens in cæteris propter aliud ejus bonæ vitæ studium. Et lxxix. Novella Imperatoris D. Leonis sapientis, statuit, ut qui post ordinationem cum muliere conjungitur, deponatur quidem, sed ad Clericorum habitus & alius ministerii in Ecclesiis, quod non est attingere illicitum, alienationem non condemnetur. Mihi itaque videntur hæc conciliari pro differentia operationis Ecclesiasticæ: Et qui non sic operantur, iis quæ ad Sacerdotes per accessum ad altare pertinent, privabuntur, sed operationibus quæ pertinent ad Clericos qui sunt extra sacrum tribunal, non privabuntur.

INTERROGATIO IX.

Quod dicit S. Basilius in parvis pœnis, sit à benedictione alienus, pro lapsus proportione, quid est?

RESP. *Privari aliquem benedictione, quæ datur in Ecclesia.*

INTERPRET. Benedictiones Ecclesiasticæ sunt omnia quæ fiunt, vel dantur ab Episcopis vel Sacerdotibus in Ecclesiis ad preces & stabilimentum fidelis populi. Unusquisque ergo pro sui lapsus proportione Ecclesiastica benedictione privetur.

INTERROGATIO X.

An oportet eos qui à sancto dono sunt prohibiti, comedere exaltatas oblationes?

RESP. *Invenimus in vita sancti Theodori eos fuisse prohibitos.*

INTERROGATIO XI.

An oportet, ut vult canonicum jejunatoris, canonice se gerere?

RESP. *Illud canonicum nimia indulgentia usum, multos perdidit: Qui itaque in boni cognitione existunt, & ab eo excidunt, corripiantur.*

INTERPRET. Hæ duæ responsiones claræ sunt. Videmus autem quod permulti qui hominum confessiones audiunt, cum eo jure canonico se canonice gerant. Ora ergo, ut fiat convenienter huic salutari responsioni. Quod autem exaltati panis fragmentum non accipiant, qui divinorum sacramentorum esse participes, prohibiti sunt, actu fieri videmus. Existimo autem quod mulieres, licet prohibitæ fuerint sanctis communicare, exaltati tamen panis fragmentum accipere non vetabuntur. Nam in diversis etiam canonibus dicit sanctus Basilius, Mulieres quæ lapsæ sunt, ac propterea Ecclesiasticæ excommunicationis pœna tenentur, à sancta quidem participatione alienari, sed ab Ecclesiastica communione, ut viros, non arceri, ne non bona de iis suspicio exoriatur, & propterea traducantur. Si itaque non datum iis fuerit, in Ecclesia existentibus, exaltati panis fragmentum, cognoscetur protinus malum propter quod sancta communione dignæ non habentur. Quod non vult Sanctus.

A ἱερέα, ἐν ἀγνοίᾳ, μόνης καθέδρας διὰ τὴν ἄγνοιαν ἀξιοῦσθαι φησίν, εὐλογεῖν δὲ ἑτέρους οὐ συγχωρεῖ. ὁ θ΄. κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, φησὶ ταῦτα ῥητῶς, πρεσβύτερος ἐὰν προημαρτηκὼς σώματι προαχθῇ, καὶ ὁμολογήσῃ ὅτι ἥμαρτε πρὸ τῆς χειροτονίας, μὴ προσφερέτω, μένων ἐν τοῖς λοιποῖς διὰ τὴν ἄλλην σπουδήν. καὶ ἡ οθ΄. νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ φιλοσόφου διορίζεται, τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν συναπτόμενον γυναικί, καθαιρεῖσθαι μέν, τοῦ σχήματος δὲ τῶν κληρικῶν, καὶ τῆς ἄλλης τῆς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπηρεσίας, ἧς ἐφάπτεσθαι οὐκ ἀθέμιτον, μὴ παντάπασι τὴν ἀλλοτρίωσιν καταδικάζεσθαι. δοκεῖ οὖν μοι ταῦτα συμβιβάζεσθαι, B κατὰ τὴν διαφορὰν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνεργείας. καὶ οἱ οὕτω μὴ ἐνεργοῦντες τῶν μὲν ἁρμοζόντων τοῖς ἱερεῦσι διὰ τῆς εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον εἰσελεύσεως στερηθήσονται. τῶν δὲ ἁρμοζουσῶν ἐνεργειῶν τοῖς ἔξω τοῦ βήματος ἐν κληρικοῖς οὐ στερηθήσονται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Θ΄.

Ὅπερ λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος ἐν τοῖς μικροῖς ἐπιτιμίοις, ἔστω ἀπὸ εὐλογίας κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ σφάλματος, τί ἐστι;

C Ἀπόκρισις. Τὸ ἀποστερηθῆναί τινα τῆς διδομένης εὐλογίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

Ἑρμηνεία. Ἐκκλησιαστικαὶ εὐλογίαι εἰσί, πάντα τὰ παρὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἱερέων εἰς εὐλογίας γινόμενα, ἢ διδόμενα εἰς εὐχὴν καὶ στηριγμὸν τοῦ πιστοῦ λαοῦ. ἕκαστος γοῦν κατὰ ἀναλογίαν τοῦ οἰκείου σφάλματος στερηθείη τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐλογίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ι΄.

Τοὺς κεκωλυμένους ἀπὸ τῆς ἁγίας δωρεᾶς εἰ χρὴ ἐσθίειν ὑψω-
D μένας προσφοράς;

Ἀπόκρισις. Εὑρίσκομεν ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοὺς τοιούτους κεκωλυμένους.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΑ΄.

Εἰ χρὴ κατὰ τὸ κανονικὸν τοῦ νηστευτοῦ κανονίζειν τινάς;

Ἀπόκρισις. Τὸ τοιοῦτον κανονικὸν πολλῇ συγκαταβάσει χρησάμενον πολλοὺς ἀπώλεσε· διὸ οἱ ἐν γνώσει τοῦ καλοῦ ὄντες, καὶ ἐκ τούτου σφαλλόμενοι, ἐπανορθωθήσονται.

E

Ἑρμηνεία. Αἱ δύο ἀποκρίσεις αὗται σαφεῖς εἰσί· βλέπομεν δὲ ὅτι οἱ πλείους τῶν δεχομένων λογισμοὺς ἀνθρώπων, μετὰ τοῦ τοιούτου κανονικοῦ κανονίζουσι· εὔχου οὖν κατὰ τὴν σωτήριον ταύτην πρέπον γενέσθαι ἀπόκρισιν. τὸ μέντοι μὴ λαμβάνειν κλάσμα ὑψωμένου ἄρτου τοὺς μεταλαμβάνειν κωλυθέντας τῶν θείων ἁγιασμάτων πραγματικῶς γινόμενον βλέπομεν. νομίζω δὲ ὅτι αἱ γυναῖκες, κἂν κωλυθῶσι τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγιασμάτων, οὐκ ἐμποδισθήσονται λαμβάνειν κλάσμα ὑψωμένου ἄρτου· διότι ἐν διαφόροις κανόσι φησὶν ὁ ἅγιος Βασίλειος, τὰς ὀλισθησάσας γυναῖκας, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτι-
F μίοις ἀκοινωνησίας ἐκκλησιαστικῆς καθυποβληθείσας, τῆς μὲν ἁγίας μεταλήψεως ἀπαλλοτριοῦσθαι, τῆς δὲ ἐκκλησιαστικῆς συνάξεως μὴ ἀπείργεσθαι, ὥσπερ τοὺς ἄνδρας, ἵνα μὴ γίνωνται ἐν ὑπολήψει οὐκ ἀγαθῇ καὶ παρὰ τοῦτο θριαμβεύωσιν. εἰ γοῦν οὐ δοθείη αὐταῖς ἐκκλησιαζούσαις κλάσμα ἄρτου ὑψωθέντος, διαγνωσθήσεται ἑτοίμως τὸ κακόν, δι᾽ ὃ οὐκ ἀξιοῦνται τῆς ἁγίας μεταλήψεως, ὅπερ οὐ βούλεται ὁ ἅγιος.

MATTHÆI MONACHI
SIVE
BLASTARIS
SYNTAGMA ALPHABETICUM
GRÆC. LAT.

Nunc primum in lucem editum.

TOMI SECUNDI

PARS SECUNDA.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΙΛΗΜΜΕΝΩΝ ΑΠΑΣΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΤΟΙΣ ΙΕΡΟΙΣ ΚΑΙ ΘΕΙΟΙΣ ΚΑΝΟΣΙ, ΠΟΝΗΘΕΝ ΤΕ ΑΜΑ καὶ ΣΥΝΤΕΘΕΝ

τῷ ἐν ἱερομονάχοις ἐλαχίστῳ Ματθαίῳ τῷ Βλαστάρῃ.

SYNTAGMA ALPHABETICUM

RERUM OMNIUM QUÆ IN SACRIS DIVINISQUE CANONIBUS *COMPREHENDUNTUR*,

Elaboratum pariter & compositum per minimum ex Hieromonachis

MATTHÆUM BLASTAREM.

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ.

A

Τὸ τῶν ἱερῶν καὶ θείων χρῆμα κανόνων, ἤνθησε μὲν ἀπ' αὐτῆς (ὡς ἔπος εἰπεῖν) τῆς θεανδρικῆς ἐν τῷ κόσμῳ πολιτείας τοῦ λόγου, ἀφ' οὗ δὴ καὶ τὸ τῶν Χριστιανῶν σεβάσμιον δόγμα τῇ πολυφθόγγῳ τῶν ἀποστόλων σάλπιγγι, ἀνὰ τὴν οἰκουμένην σύμπασαν τῇ δωρεᾷ τῆς χάριτος ἤχησε. τοῖς κατὰ μέρος δὲ προσθήκαις αὔξανον καὶ πλατυνόμενον διὰ τῶν ἐμπιπτόντων τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους νεωτέρων πραγμάτων, ἄχρι τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑβδόμης συνόδου, ἔτι χεδὸν· ἀκραιφνῆ μέντοι καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν αὐτῆς ἀκμὴν Θεοῦ B χάριτι διατετήρηκε, μηδὲν τῆς τοῦ χρόνου παραπολαύσαν ἐπιβουλῆς. οὗτοι γάρ μοι δοκοῦσιν εἶναι οἱ πολὺ μὲν τὸ ποικίλον καὶ διάφορον ἔχοντες τίμιοι λίθοι, μίαν δὲ τὴν τῆς ἐκκλησίας ὑφαίνοντες οἰκονομίαν, συντιθέμενοι καὶ συναρμολογούμενοι· ἐν οἷς τὰς τοῦ ᾅδου πύλας μήποτε κατισχύσειν ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἀπεφήνατο. ἐπεὶ γὰρ μετὰ τὸ ἀναθάλλειν τὸ σωτήριον κήρυγμα, ὁ τῆς εἰδωλομανίας πλάνος ἀπήνθει καὶ ἐμαραίνετο, καὶ εἰς τὸ ἀνύπαρκτον, ὡς εἶχε φύσεως, διελύετο, ὥσπερ σκότος τῇ ἐπεισαγωγῇ τοῦ φωτός, μὴ ἐνεγκὼν τὴν τῆς ἥττης ταύτης ὁ πονηρός, οὐκ ᾤετο δεῖν ἠρεμεῖν, ἀλλὰ τῆς οἰκείας δεινότητος ἐπιμνησθείς, C καὶ ἀνθρώπους ὀλεθρίους καὶ δυσσεβεῖς ὑποδὺς ὄργανα, νόθοις καὶ ἀπατηλοῖς δόγμασι τῆς ἀληθείας αὖθις ἐπειρᾶτο περιγενέσθαι, τοῖς δευτέροις φιλονεικῶν ἀποκρύψαι τὰ πρότερα· ἀλλὰ λύκος ὤφθη τὸ τοῦ λόγου μάτην χανών. σύνοδοι γὰρ ὡς τάχιστα θεοφόρων πατέρων, οἰκουμενικαί τε ἅμα καὶ τοπικαὶ καιροῖς ἰδίοις ἠθροίζοντο, καὶ τῆς τούτου λύμης τὴν λώβην ἀπεσοβοῦντο. αἱ μὲν γὰρ ταύτην εἰλήφασι τὴν ἐπωνυμίαν, τῇ κελεύσει τῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ βασιλέων (οἰκειότερον δ' εἰπεῖν τοῦ ἁγίου πνεύματος) συνδεδραμηκέναι εἰς τινα πόλιν τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις ἀρχὴν ποιμένας προεστηκότας, D οἷς δέ γε μὴ ῥᾴδιον τὴν ἐκδημίαν στείλασθαι ταύτην ἀποστόλοις χρησαμένους οἰκείοις, ἐφ' ᾧ δημοσίᾳ τῇ χειροτονίᾳ ἤτοι ψήφισμα περὶ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως τροπαίου κρεῖττον ἐξενεγκεῖν, ἢ κοινῆς προσδοκωμένης περὶ τὴν εὐσέβειαν ζημίας, τοῖς ὅπλοις φραξαμένους τῆς ἀληθείας, τὴν ταύτης λύμην ἀπώσασθαι. αἱ δὲ τοπικαὶ προσηγορεύθησαν ἅτε μιᾶς ἐπαρχίας ἐπισκόπων πρὸς τὸν αὐτῶν ἔξαρχον συνεληλυθότων, οὐ τῶν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην μετακληθέντων, οὐδὲ μὴν περὶ κοινοῦ δόγματος τῆς ζη-

PRÆFATIO.

Res sacrorum divinorumque canonum ab ipsâ (ut ita loquar) divina-humanâ verbi in mundo conversatione viguit; ex quo nimirum & veneranda Christianorum sententia multisonâ Apostolorum buccinâ per totum terrarum orbem, gratiâ adsistente, sonuit. Particularibus autem additamentis propter Ecclesiæ incidentia, prout diversæ causa ac rerum recentiorum tempora flagitarunt, usque ad sanctam & universalem septimam Synodum, aucta & dilatata, propemodum constitit. Integrum autem suum etiam ad nostra usque tempora vigorem, Dei gratiâ retinuit, nihil à temporis insidiis detrimenti passa. Hi enim mihi pretiosi esse videntur lapides, multâ quidem varietate ac differentiâ præditi, unam autem Ecclesiæ contexentes œconomiam, compositi ac aptè inter se compacti, in quos nec ipsas inferni portas unquam prævalituras fore servator noster edocuit. Enimvero quandoquidem postquam salutare præconium pullulâsset, insana idololatriæ error deflorescebat, & marcescebat, & in nihilum, quâ erat naturâ, resolvebatur, non secus ac tenebræ lucis introductione evanescunt; hanc in se partam victoriam improbus ægre ferens sibi minimè quiescendum esse secum reputabat: cum suam autem versutiam in memoriam revocâsset, hominesque fuisset perniciosos improbosque subingressus, alio modo, spuriis videlicet ac fraudulentis dogmatibus, veritatem rursus superare enitebatur, priora à se gesta posterioribus occultare contendens. Sed lupus visus est hujus verbo frustra inhians. Divinorum enim Patrum Synodi universales pariter ac locales propriis suis temporibus quàm celerrimè congregabantur, & ab istius rabie perniciem amandabant. Harum enim illæ nomen istud propterea sortita sunt, quòd eorum qui tunc temporis rerum potiebantur Imperatorum (ut magis autem propriè loquar Spiritus sancti) jussu omnes per universum Romanorum imperium gregis Christiani præsules in civitatem aliquam conveniebant, illi verò quibus tantam in se suscipere peregrinationem haud licuit, nunciis suis usi, ut publico suffragio vel de fide religiosâ decretum trophæo præstantius emitterent, vel communi expectatâ pietatis jacturâ, veritatis muniti armis exitium ejus repellerent. Hæ autem locales nuncupatæ sunt, cùm unius provinciæ Episcopi ad suum ipsorum præfectum convenirent, omnes au-

a tem

tem per universum orbem non convocarentur, nec de communi dogmate quaestio institueretur, sed vel ad eorum quae in praecedentibus Synodis decreta fuerant confirmationem, vel eorum, qui contrariis iisdem ire ausi sunt, depositionem, vel de canonibus & quaestionibus quae ad communem Ecclesiae ordinem conducunt determinandis. Hi autem omnes non tantùm spuria dogmata denuo disseminata ipsis radicibus evellere summam adhibere diligentiam dignati sunt, sed & sanctiones vitae utiles constituere; quae sanctam nostram conversationem dirigant, & ad accuratam dogmatum pariter ac vitae religiosae rationem nos instituant: duplicem pro simplici, tanquam sacri gregis Christiani propugnatores, ictum tyranno infligentes. Sic novit se contra sese sophistam egisse, &, non secus ac ferae astutae, suis ipsius artibus illaqueatum esse. Hoc enim modo divinam praedicationem imprudens firmiorem reddidit, Ecclesiâ pluribus sese munimentis defendente, & istius artificia puerulorum esse jacula demonstrante. Tantum enim abfuit, ut sacri gregis praefecti conflictum pugnamque cum eo inire expavescerent, ut improbos istius conatus fortitudinis suae ac virtutis demonstrandae, ac praemiorum assequendi occasionem reputarent. Sic etiam ipsos in ludis coronariis cursus reciprocos promptitudine superarunt, tanto admirabiliorem ostendentes magnanimitatem, quanto pro melioribus praemiis ab iis certatum est. Ubi enim marte incruento veritatem propugnare non potuerunt, eò promptitudinis & magnanimitatis pervenerunt, ut de sua propemodum ipsorum natura conquererentur, quòd mille mortes pro veritate obire non compareretur, sed post mortem semel susceptam, gloriae ex tanta praeparatione acquirendae studium reprimeretur. Tanto pietatis propugnatores errorem superarunt, nullum metus aut timoris vestigium vel oculis subostendentes. Hujusmodi igitur optimatum una congregatorum sacros divinosque canones tanquam divina oracula caelitùs dimissa Ecclesia hucusque etiam veneratur, & non minori quam divina Evangelia honore prosequitur, quippe quòd haec etiam eorum fontes reverà ac radices fuerunt. Quinetiam quaecunque sacrorum nonnulli hominum, quorum virtutis praestantiam tempus intermedium occultare non potuit, in Epistolis ad quaestionis & responsionis modum compositis piè pronunciarunt canonis prae se ferentia typum, tanquam canones Ecclesia admisit, & praedictis Synodorum canonibus meritò connexuit. Benè etenim magnis, Basilio praestantissimo & Gregorio Theologo placitum est, eos Ecclesiasticos dicendos esse atque censendos canones, non quos suo quispiam arbitrio, sed quos plures sancti Patres eodem in loco congregati communi sententia & sollicita rerum disquisitione constituerunt. Verumtamen idcirco quòd qui haec scripserunt, tanquam sydera semper effulserunt, & plurimis constitit testimoniis haec sine diviniori inspiratione haudquaquam constituta esse, Synodorum decretis nihilo dissentanea, sed subjectâ materia affinitatem procul ostendentia, haec etiam sacros inter canones recensentur. Hisce igitur semper incumbere pietatis alumnos decet, & irrequietos animae motus iis illigare, & nec minimum ei temporis articulum concedere quo genuinis dogmatibus derelictis ad adulterina delabatur: Ita enim verbis operibusque bonis ita perpetuo occupata ex ipsis etiam somniorum visionibus divinas habere imaginationes obveniet. Per hosce enim, quantum ad dogmata attinet, rectum ab obliquo, & genuinum à notho accuratiùs quàm per Lydium quemcunque lapidem dijudicatur. Hi dominis leges ferunt, & servis magistratibus & subjectis, parentibus & liberis, viris & mulieribus, matrimonio & caelibatui, abstinentiae & victui, sapientiae & ignorantiae. Praeterea hi etiam Imperatores omnium maximè honorare

A τύπως οὔσης· ἀλλ' ἢ πρὸς βεβαίωσιν τῶν ὁρισθέντων ταῖς προλαβούσαις συνόδοις, ἢ πρὸς καθαίρεσιν τῶν ἀπεναντίας αὐτοῖς τολμησάντων ἰέναι, ἢ περὶ κανόνων καὶ ζητημάτων εἰς τὴν κοινὴν εὐταξίαν συντελούντων τῆς ἐκκλησίας. οὗτοι δὲ πάντες οὐχ ὅπως τὰ ἐπισπειρόμενα νόθα τῶν δογμάτων, ῥίζαις αὐταῖς ἠξιώσαν ἐξελεῖν σπουδὴν πᾶσαν εἰσενεγκάμενοι· ἀλλά γε καὶ θεσμοὺς συντάξαι βιωφελεῖς, τὴν ἱερὰν ἡμῶν πολιτείαν ἐπανορθοῦντας, καὶ πρὸς ἀκρίβειαν δογμάτων ἅμα καὶ βίου θεοφιλοῦς ἡμᾶς ἐκπαιδεύοντας, διπλῆν ἀνθ' ἁπλῆς τῷ τυράννῳ, ὡς τῆς ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης πρόβολοι, ἐν-
B τείνοντες τὴν πληγήν. οὕτως ἔγνω καθ' ἑαυτοῦ σεσοφισμένος, καὶ ὡς τὰ θηρία τῆς δεινότητος ταῖς ἑαυτοῦ τέχναις ἁλούς. βεβαιότερον γὰρ ταύτῃ τὸ θεῖον ἔλαθε κήρυγμα καταστήσας, ὀχυρώμασι πλείοσι τῆς ἐκκλησίας ἑαυτὴν ἀσφαλισαμένης, καὶ νηπίων παίγνια τὰ τούτου μηχανήματα ἐλεγχούσης. τοσοῦτο γὰρ ἀπέσχον τοῦ καταπτῆξαι τὴν πρὸς τοῦτον ἀγωνίαν καὶ διαμάχην οἱ τῆς ἱερᾶς ἀγελάρχαι ποίμνης, ὥστε καὶ τῆς σφῶν ἀνδρείας καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπίδειξιν καὶ ἀφορμὴν βραβείων τὰ ἐκείνου ἡγοῦντο σκαιωρήματα. οὕτω τῇ προθυμίᾳ τοὺς ἐν τοῖς στεφανίταις διαύλους ἀπέκρυψαν, τοσούτῳ θαυμασιωτέ-
C ραν τὴν εὐψυχίαν ἐπιδειξάμενοι, ὅσῳ καὶ περὶ καλλιόνων ἄθλων ἦν αὐτοῖς ὁ ἀγών. οὐ γὰρ ἔδει καὶ μὴ ἀναιμωτὶ τῆς ἀληθείας ὑπερμαχῆσαι, εἰς τοῦθ' ἧκον προθυμίας καὶ γενναιότητος, ὡς μικροῦ καὶ τῇ σφῶν ἐπιμέμφεσθαι φύσει, μὴ πεφυκυίᾳ μυρίους ὑπὲρ τῆς ἀληθείας θανάτους ὑπενεγκεῖν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ ἑνὸς στῆσαι τὸ τῆς παρασκευῆς ταύτης φιλότιμον. τοσοῦτο τῆς πλάνης οἱ τῆς εὐσεβείας περιεγένοντο πρόβολοι, μηδὲν ἴχνος δουλείας ἢ δείματος ταῖς ὄψεσιν ὑποφήναντες. τούτων τοίνυν τῶν ἀρίστων τῶν κοινῇ συνεληλυθότων τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας, ὡς ἄνωθεν κατενεχθέντας θείους
D χρησμοὺς ἡ ἐκκλησία εἰς τὸ δεῦρο τοῦ χρόνου σέβει καὶ τιμᾷ τῶν θείων εὐαγγελίων οὐκ ἔλαττον, ἐπεὶ κἀκεῖνα πηγαὶ τούτων ἀτεχνῶς καὶ ῥίζαι καθεστήκασιν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν ἔνιοι ὧν ὁ μεταξὺ χρόνος τὸ κλέος οὐκ ἴσχυσε κρύψαι τῆς ἀρετῆς ἐν ἐπιστολαῖς, ἰδίᾳ κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν συντεθείσαις εὐσεβῶς εἰρήκασι, κανόνος φέροντα τύπον, ὡς κανόνας ἡ ἐκκλησία ἐδέξατο, καὶ τοῖς προλαβοῦσι τῶν συνόδων εὖ μάλα συνήρμοσεν. εὖ γὰρ καὶ τοῖς μεγάλοις, Βασιλείῳ τῷ πάνυ καὶ Γρηγορίῳ τῷ θεολόγῳ δοκεῖ χρῆναι κανόνας ἐκκλησιαστικοὺς ἐκείνους λέγειν τε καὶ
E νομίζειν, οὓς οὐ καθ' ἑαυτόν τις, ἀλλὰ πλείους ἅγιοι πατέρες εἰς ταὐτὸ συνιόντες κοινῇ γνώμῃ καὶ μεμεριμνημένῃ βασάνῳ διετάξαντο. ἀλλὰ τῷ διαπαντὸς ἐλλάμψαι καὶ τοὺς ταῦτα γράψαντας ὥσπερ ἀστέρας καὶ τῷ πολλαῖς μαρτυρίαις ἐπιγνωσθῆναι μὴ θειοτέρας χωρὶς ἐπιπνοίας ταῦτα συντετάχθαι, ἥκιστα ταῖς τῶν συνόδων ζητήσεσιν ἀπεμφαίνοντα· ἀλλὰ τὸ συγγενὲς τῆς προκειμένης πόρρωθεν ἐμφανίζοντα πραγματείας, τοῖς ἱεροῖς ἐνεγράφησαν καὶ τούτων κανόσι. τούτοις τοίνυν προσήκει τοὺς τῆς εὐσεβείας τροφίμους ἑκάστοτε προσανέχειν, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἀεικίνητον προσδεῖν, καὶ μὴ δίδοσθαι καιρὸν αὐτῇ τῇ τῶν γνησίων ἀφέσει δογμάτων πρὸς τὰ νόθα κατο-
F λισθαίνειν· οὕτω γὰρ αὐτῇ λόγοις καὶ πράγμασιν ἀγαθοῖς ἐνδιατριβούσῃ καὶ τὰς ἐξ ὄψεως ὀνείρων φαντασίας ἐνθέους ἔχειν ὑπάρξει. τούτοις γὰρ τὸ περὶ τὰ δόγματα εὐθὺ τοῦ σκολιοῦ καὶ γνήσιον τοῦ νόθου, παντὸς λίθου Λυδίας ἀκριβέστερον διακρίνεται. οὗτοι δεσπόταις νομοθετοῦσι καὶ δούλοις, ἄρχουσι καὶ ἀρχομένοις, γονεῦσι καὶ τέκνοις, ἀνδράσι καὶ γυναιξίν, γάμῳ καὶ ἀγαμίᾳ, ἐγκρατείᾳ καὶ τροφῇ, σοφίᾳ καὶ ἀμαθίᾳ. ταῦτ' ἄρα καὶ βασιλέας παντὸς μᾶλλον τιμᾶν ἐπιτάττοντες, πλέον αὐτοῖς ἢ χρὴ, τοῖς ἀλογίστοις τούτων οὐκ ἐκφυᾶσιν ὑπο-

[illegible]

πείθειν ἐπιταγαῖς, πολλοῦ γε δεῖ ὑπάρχων ἢ στρατηγῶν. ἥγε μὴν πλείων τισὶ τοῖς σπουδὴ περὶ τὸ βασίλειον τῆς ἐκκλησίας καθέστηκεν ἱεράτευμα, ὅπως μὴ ἀνάξιοι τοῦ ἐγγίζοντος ὀφθεῖεν Θεοῦ, οἱ ἐγγίζειν λαχόντες αὐτῷ, τῷ μὴ κατὰ τὴν θέλησιν ἐκείνου βιῶναι· ἀλλ' εἰς τοῦθ' ἥκοντες ἀρετῆς, ὡς ταῖς περὶ Θεὸν ἀγγελικαῖς δυνάμεσι τὸ τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν ἐνόντων ἀφομοιοῦν εὐγενὲς, καὶ τὰ τούτων μετὰ τῆς ὕλης δεικνύναι, μὴ τὸ τῇ φύσει περικείμενον ἄνθος προϊστάμενοι. τούτους οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι κοινὸν ἰατρεῖον προσειπὼν, ἑκάστοις τῶν νοσούντων κατάλληλα κεραννῦντας τὰ φάρμακα. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν νωθεστέρων περὶ τὴν θεραπείαν διακειμένων, τοὺς μὲν ἀνατεινόμενοι τὰ δεινότατα διεγείρουσι· τοὺς δὲ ταῖς τῶν μελλόντων ἐπαγγελίαις ὑπομιμνήσκοντες, οὐ χαλεπῶς προσάγονται. ἔστι δὲ οὓς μὴ προσιεμένους μήτε τὰ φάρμακα μήτε τὰ ἐπιτάγματα τούτων, ἀλλ' ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς μετανοίας λιμένα τῇ ἀπειθείᾳ προχώσαντας, παντὸς βασιλέως αὐθεντικώτερον μετιόντες τῆς αἰωνίου κληρουχίας ὑπερορίζουσιν. ἔνθεν τοι καὶ τὸ πάλαι τινὶ τῶν θύραθεν εἰρημένον, τοῖς θείοις οὐχ ἥκιστα θεσμοῖς, εἴγε μοι δοκεῖ, ἁρμόσειεν ἄν. πεπείσμεθα γὰρ τούτους εὕρημα μὲν καὶ δῶρον εἶναι Θεοῦ, δόγμα δὲ γενναίων καὶ θεοφόρων ἀνδρῶν, συνθήκην τῆς ἐκκλησίας κοινὴν, ἐπανόρθωσιν τῶν ἑκουσίων καὶ τῶν παρὰ βούλησιν ἁμαρτημάτων, καὶ πολιτείας εὐσεβοῦς τε καὶ πρὸς ἀπέραντον ἀγούσης ζωὴν, ἡγεμόνας καὶ ἀγωγούς. ἐγὼ γοῦν τοὺς ἐπὶ βεβαιώσει τοῦ σωτηρίου δόγματος, καὶ χρηστῇ πάντων ἀνθρώπων (ὡς εἴρηται) διδασκαλίᾳ θεοπρεπεῖς συμπάντας κανόνας ἀθροίσας, καὶ τούτων τὸν νοῦν, ἅμα δὲ καὶ τῶν αὐτοὺς φιλοθέῳ γνώμῃ ἑρμηνευσάντων, ὡς οἷόν τε περιφραστικῶς ἐν εἴδει ἐπιτομῆς, μηδὲν μὲν τοι παραλελοιπέναι τῆς αὐτῶν διανοίας, τό γε εἰς ἡμᾶς ἧκον, φροντίσας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα τοῖς τούτων ἐξηγηταῖς ἔσθ' ὅπῃ παρεῖται, ἡμῖν δὲ ἐπὶ νοῦν συνέβη πεσεῖν, ἀναγκαῖα οἶμαι, καὶ φιλοθέοις ψυχαῖς περιμάχητα, τοῖς ἐντυγχάνουσι μὴ φθονήσαντες, πρόχειρον κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν πεποιήκαμεν σύνταγμα. πάντων δὲ τῶν συνειλεγμένων κανόνων τὴν δύναμιν, εἰς τίτλους εἴκοσι πρὸς τοῖς τέτρασι, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν παρ' ἡμῖν στοιχείων διελὼν, καὶ τούτων ἑκάστῳ τὴν προσήκουσαν ὑπόθεσιν, ᾗ τὸ πρῶτον τῆς ἰδίας λέξεως συνθήκης αὐτοῦ γράμμα καλῶς ἐφαρμόττει, τάς τε προσηγορίας τῶν αὐτοὺς εὑρομένων δηλώσας, καὶ τὰ τῶν τίτλων αὖθις κεφάλαια διὰ τῶν ἀριθμητικῶν ὑποφήνας στοιχείων, ῥᾳδίαν, ὡς οἶμαι, καὶ ἐπιτετμημένην πρὸς τὴν αὐτῶν γνῶσιν φέρουσαν, ἔτεμον τρίβον· τὴν πρόφασιν ἐντεῦθεν περιαιρῶν τῶν ἐντυγχάνειν αὐτοῖς ἀποκνούντων. τὸ προσκορὲς τῆς τούτων πολυεπείας προβαλλομένων τὴν αὐτῶν διάνοιαν καταβαπτίζουσης· πρὸς δὲ καὶ τὸ μὴ ἐν ἑνὶ μέρει ἑκάστης τῶν ὑποθέσεων τοὺς κανόνας ἀφωρίσθαι. τὸ χρήσιμον δ' ἄρα νενόμικα καὶ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας βραχέα τε καὶ συντετμημένα, τοῖς συγγενέσι τῶν κανόνων κεφαλαίοις συναρμόσαι τοῖς ἱεροῖς κανόσι συμμαχοῦντα, καὶ συμφθεγγόμενα, καὶ ἐκ περιουσίας τὸ ἀσφαλὲς αὐτοῖς ἐπιμαρτυροῦντα.

Κανόνας δὲ οἱ πατέρες τὰ σφῶν αὐτῶν ἐπωνόμασαν διατάγματα, τροπικῶς τῇ λέξει χρησάμενοι, ἀπὸ μεταφορᾶς τοῦ ὀρθοῦ ξύλου, ᾧ χρῆσθαι εἰώθασιν οἱ τὰς βαναύσους τῶν τεχνῶν μετιόντες, εἰς ξύλων ἢ λίθων ἢ ὁποιωνοῦν ἑτέρων εὐθύτητα. ἀποξυομένοις γὰρ ἐκείνοις παρατιθέμενον ὀρθοῖ ταῦτα, καὶ ἐξισοῖ, πρὸς τὴν ἀλλήλων ἀκριβῆ σύμπηξιν. ἡ δὲ τοῦ κανόνος αὕτη προσηγορία καὶ πολλοῖς ἑτέροις παρείληπται λογικῶν τεχνῶν ἐπιστήμοσι. καὶ οἱ τὴν γραμματικὴν γὰρ τετεχνασμένοι καὶ φιλόσοφοι, καὶ ἰατροὶ, καὶ οἱ τὰς ἁρμονίας τῶν μελῶν συντιθέντες, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ τοὺς πολιτικοὺς συντετάχασι νόμους, ὡς οὐκ ἀσύμφωνον τὸ τοῦ κανόνος ὄνομα τοῖς ἑαυτῶν συντάγμασιν ἐπεφή-

A *jubentes, plus rursus quam par est, imprudentibus eorum mandatis se submittere natura non comparantur, multò autem minus inferiorum magistratuum, vel exercitibus præfectorum. Plurimum enim eorum studium circa regium Ecclesiæ sacerdotium versatur: ut non indigni Deo appropinquante videantur qui ei appropinquare sortiti sunt, eo quod non juxta ipsius voluntatem vitam suam instituant: sed eo virtutis perveniant, ut Angelicis quæ Deum circumstant potestatibus nobiliorem animæ partem, quantum fieri potest, similem reddant, easque in materia repræsentent, florem naturæ circumpositum nequaquam præferentes.* B *Hos si quis commune appellaverit pharmacopolium, à vero non aberraret, ut qui singulis ægrotis congrua commiscent pharmaca. Quinetiam ex iis qui tardiores in curatione admittenda se gerunt, nonnullis quidem terribilia intentando excitant, aliis autem futurorum promissa in memoriam revocantes, non difficulter alliciunt. Nonnunquam autem eos qui nec medicamenta admittunt, nec mandata eorum, sed sibimet pœnitentiæ portum per contumaciam tanquam per aggerem occludunt, majori quam Imperator quilibet autoritate tractantes, æterna hæreditate exterminant. Antiquitas enim ex altera quidem parte nonnihilo eorum quæ* C *foris dicta sunt, sed divinis maximè, ut mihi videtur, sanctionibus se applicuerit. Nobis enim persuasum est eas inventum esse ac donum Dei, generosorum divinorumque hominum decretum, commune Ecclesiæ institutum, peccatorum tam voluntariorum quam involuntariorum correctionem, & conversationis religiosæ ac ad sempiternam ducentis vitam duces & rectores. Quapropter ego cùm ad salutaris sententiæ confirmationem, & utilem omnium (ut dictum est) hominum instructionem divinos omnes collegissem canones, ipsorumque pariter ac eorum qui ipsos animo religioso interpretati sunt, mentem quoad fieri potuit peri-* D *phraseos ad instar in compendium redegissem, nihil eorum intelligentiæ, quantum in me fuit, deesse arbitratus: quinetiam quacunque ab eorum interpretibus alicubi prætermissa sunt, nobis autem in mentem venire contigit, necessaria nimirum piisque nimis summa contentione expetita, postulantibus non invidentes promptum pro viribus nostris syntagma perfecimus. Omnium autem collectorum canonum potentiam cum in viginti quatuor titulos juxta literarum nostrarum numerum distribuerim, & cuilibet eorum materiam subjectam juxta primam propriæ sententiæ literam ei congruam, rectè accommodaverim, & nomina* E *illorum qui eos invenerunt indicaverim, & titulorum etiam capita per arithmetica ostenderim elementa, facilem, ni fallor, & compendiosam ad ipsorum cognitionem ducentem viam secui: Prætextum exinde eorum præscindens quos operam iis assequendis navare piget, fastidiosum eorum multiloquium mentem ipsorum obruens objicientes, & præterea cujusque materiæ canones eodem in loco non collocari. Adhuc brevia & concisa leges etiam civilis capitula sacris canonibus commilitantia & consona, & ex abundantia iis attestantia congruis canonum capitibus appendere opera pretium duxi.*

Porro patres sua ipsorum decreta denominarunt cano- F *nes, vocabulo isto tropicè usi, per metaphoram à recto ligno sumptam, quo, qui artibus mechanicis occupantur, uti solent ad ligni aut lapidum, aut aliarum quarumcunque rerum rectitudinem: hoc enim iis expolitis appositum, ea dirigit, & ad accuratam inter sese compactionem exæquat. Hæc autem canonis appellatio à multis etiam aliis liberalium artium peritis usurpatur. Etenim qui arti grammaticæ operam dant, & Philosophi, & Medici, & qui Musicas harmonias composuerunt, quinetiam qui civiles ordinarunt leges, canonis nomen, ut non incongruum, suis*

etiam operibus imposuere. Non desunt autem quibus hujusmodi res terminos etiam nuncupare placet, ut quæ ab aliis dividunt, & distinguunt, & disponunt, ne quid supposititium & nothum rebus determinatis introducatur: Quemadmodum & Hippocrati bene visum est, summaria suorum etiam operum commentaria ita nominare. Utrum verò aliorum scriptis Canonis appellatio propriè tribuatur, aliis considerandum relinquatur. Religiosa autem patrum decreta summo præ omnibus aliis jure nomen hoc sortita sunt: quippe quæ illos, qui iis morem gerunt, ad rectam fidem dirigunt, & ad vitam Deo acceptam rectè diducunt. Peropportunum autem erit ordine, quantum in nobis est, sigillatim commemorare, quando, & à quibus, & quomodo singuli canones in lucem prodierunt, & lucerna pedibus nostris, & lux semitis, quod ad vitam dirigendam attinet, exstiterunt. Ut autem oratio ordine procedat, de singulis Synodis, & Patribus qui privatim scripserunt, meminisse decet, juxta temporis quidem consequentiam & quem istud iis ordinem imposuit. Quin & Imperatores quorum temporibus divinorum horum sub Deo auctores canonum claruerunt commemorandi sunt. Sic enim oratio perspicua erit.

μισθῷ. εἰσὶ δὲ καὶ οἷς ὅρους ἤρεσε τὰ τοιαῦτα ἐπονομάζειν, ὡς ἀποδιαιροῦντα τῶν ἄλλων καὶ ἀποδιιστάντα, καὶ ἀπευθύνοντα τοῦ μὴ παρεισάγεσθαί τι καὶ νόθον τοῖς ὁριζομένοις εἰσφέρεσθαι· ὡς καὶ τῷ Ἱπποκράτει καλῶς ἔδοξεν ἔχειν, οὕτω καὶ τὰ κεφαλαιώδη τῶν πονηθέντων αὐτῷ ἐπονομάσαι συγγράμματα. ἀλλὰ τοῖς μὲν τῶν ἄλλων συγγράμμασιν εἰ κυρίως ἡ τοῦ κανόνος ἐπιφημισθείη ἐπωνυμία, ἑτέροις δεδόσθω σκοπεῖν. τὰ δέ γε τῶν πατέρων εὐσεβῆ διατάγματα πρώτως μᾶλλον ἁπάντων ταύτην ἔχει τὴν προσρησιν, οἷα τοὺς πειθομένους αὐτοῖς πρὸς τὴν ὀρθὴν ἀπευθύνοντα πίστιν, καὶ πρὸς θεοφιλῆ βίον ἀπλανῶς ἐφελκόμενα. ἐπιχαριέστατον δ' ἂν εἴη καὶ κατὰ μέρος ἑξῆς, ὡς γοῦν ἡμῖν ἐφικτόν, ἱστορῆσαι, πότε, καὶ παρὰ τίνων, καὶ ὅπως εἰς φῶς ἕκαστοι τῶν κανόνων προῆλθον, καὶ λύχνος τοῖς ἡμῶν ποσὶ καὶ φῶς ταῖς κατὰ θεὸν βίον ἐγεγόνεισαν τρίβοις. ἵνα δὲ καὶ καθ' εἱρμὸν ὁ λόγος προΐοι, ἑκάστης συνόδου καὶ τῶν ἰδίᾳ γραψάντων πατέρων μνημονευτέον, κατὰ τὴν τοῦ χρόνου μέντοι ἀκολουθίαν καὶ ἣν οὗτος τάξιν τούτοις ἐπέθηκεν. ἐπιμνηστέον δὲ καὶ τῶν βασιλέων καθ' οὓς οἱ ὑποφῆται τῶν θείων τουτωνὶ κανόνων ἐξέλαμψαν. οὕτω γὰρ ἂν ὁ λόγος εὐσύνοπτος εἴη.

DE SANCTORUM APOSTOLORUM Canonibus.

SANCTORUM Apostolorum nomine nuncupati octoginta quinque Canones primi commodissimè collocantur, utpote qui, ut aiunt nonnulli, à magno inter Martyres Clemente conscripti sunt. Hic autem magni Petri socius fuit, quinetiam & Divi Pauli, ut ipse nimirum de eo tradit: qui tertius post præceptorem Petrum Romæ Episcopus nominatus est, Lino succedens: & Martyrii coronâ sub Imperatore Trajano redimitus est. Clementem autem eos scripsisse nonnulli conjecturam fecerunt ex eò quòd in ultimo canone propriam suam inducit personam.; quod etiam Divum Lucam in Actis Apostolorum fecisse constat. Nusquam enim omnes sacros Apostolos unà convenisse & eos communi consensu constituisse scriptis traditur. Et verisimile est summos Apostolorum ei qui tamdiu præsentiâ ipsorum fruitus est, illos dictâsse, & jussisse ut scriptis mandaret. Huic autem & Epistolæ ad Hæbreos in linguam Græcam interpretationem ascribunt: multum enim est affinitatis, & ambo eandem speciem & ipsius loquendi formulæ characterem ferunt. Non autem me latet quosdam è veteribus hosce canones dubiæ fidei existimâsse, donec sancta & œcumenica sexta Synodus, omnium sacrorum canonum numerum determinans, quos tam œcumenicæ quam locales Synodi, quosque etiam nonnulli pietate & virtute eximii patres privatim composuerant, horum inprimis mentionem facit. Dicit enim, A sanctis Patribus qui nos præcesserunt susceptos & confirmatos & nobis etiam sub sanctorum & gloriosorum Apostolorum nomine traditos octoginta quinque canones autoritatem retinere nos etiam jubemus, exceptis Clementis Epistolis & Constitutionibus; hæ enim multis adulterinis & perniciosis corruptæ sunt. Hæc itaque talis tantorum & tantæ autoritatis virorum sententia omnem animi de canonibus Apostolicis dubitationem summâ potestate fidelium cordibus evulsit.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

Πρῶτοι τοίνυν οἱ ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων ἀποστόλων πέντε πρὸς τοῖς ὀγδοήκοντα κανόνες ἐν τῇ τοῦ καλοῦ πρώτῃ μοίρᾳ ἐκδίδονται, συγγραφέα ἔχοντες ὥς φασί τινες τὸν μέγαν ἐν μάρτυσι Κλήμεντα. Πέτρου δὲ ἦν ἄρα οὗτος ὁμιλητὴς τοῦ μεγάλου· ἀλλὰ δὴ καὶ Παύλου τοῦ θείου, ὡς αὐτὸς δήπου περὶ αὐτοῦ ἱστορεῖ· ὃς τρίτος μετὰ τὸν διδάσκαλον Πέτρον τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος κεχρημάτικε, τὸν Λῖνον διαδεξάμενος, καὶ τὸν μαρτυρικὸν ἀναδησάμενος στέφανον ἐπὶ Τραϊανοῦ βασιλέως. Κλήμεντα δὲ τούτους γράψαι τινὲς ἐστοχάσαντο ἐκ τοῦ τὸ οἰκεῖον προσάγειν πρόσωπον τῷ τελευταίῳ κανόνι· ὥς γε δὴ καὶ ὁ θεῖος Λουκᾶς ἐν ταῖς πράξεσι ποιῶν δείκνυται. οὐδὲ γὰρ ἱστόρηταί που πάντας εἰς ταυτὸ συνελθεῖν τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους καὶ κοινῇ τούτους συντετάχεναι· καὶ εἰκός γε τοὺς ἄκρους τῶν ἀποστόλων τῷ πολὺν ἤδη χρόνον τῆς συνουσίας αὐτῶν ἀπολελαυκότι, τούτους ὑπαγορεῦσαι, καὶ γραφῇ δοῦναι κελεῦσαι. τούτῳ καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν τὴν πρὸς τὴν ἑλλάδα φωνὴν ἑρμηνείαν ἀνατιθέασι, πολὺ γὰρ τὸ συγγενὲς καὶ ἄμφω φέρουσι ταὐτὸ τὸ ἰδίωμα καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν λόγων ἐκείνου. οὐκ ἀγνοῶ δὲ ὥς τινες τῶν ἀρχαίων ἀμφιβόλους τοὺς κανόνας τούτους ἡγοῦντο, ἕως ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ἕκτη σύνοδος τὴν ἀπαρίθμησιν ποιουμένη τῶν ἱερῶν ἁπάντων καὶ θείων κανόνων, οὓς ἄρτι οἰκουμενικαί τε καὶ τοπικαὶ συνετάξαντο σύνοδοι, καὶ οὓς αὖθις ἰδίᾳ τῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ διενεγκόντων καὶ ἀρετῇ πατέρων ἔνιοι, πρὸ ἔργου τούτων ἀπεμνημόνευσε. φησὶ γάρ· τοὺς ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων πατέρων καὶ δεχθέντας καὶ κυρωθέντας, ἀλλὰ μὴν καὶ παραδοθέντας ἡμῖν ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων ὀγδοήκοντα πέντε κανόνας, τὸ κῦρος ἔχειν καὶ ἡμεῖς κελεύομεν, πλὴν τῶν τοῦ Κλήμεντος ἐπιστολῶν τε καὶ διατάξεων· αὗται γὰρ πρὸς τῶν δυσσεβῶν πολὺ τὸ νόθον καὶ σφαλερὸν εἰσεδέξαντο. ἡ τοιαύτη τοίνυν αὕτη φωνὴ τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων ἀνδρῶν πάντα λογισμὸν περὶ τῶν ἀποστολικῶν κανόνων ἀμφίβολον ἐκ τῆς τῶν πιστῶν καρδίας μετὰ πολλοῦ τοῦ κράτους περιεῖλε.

Περὶ τῆς ἐν Καρχηδόνι συνόδου.

Τῶν γε μὴν οἰκουμενικῶν τε καὶ τοπικῶν ἁπασῶν ἡ ἐν Καρχηδόνι σύνοδος ἀρχαιοτέρα ἱστόρηται· ἔξαρχον μὲν ἐσχηκυῖα τὸν μέγαν Κυπριανόν. εἰς ἐπισκόπους δὲ ἐπληθύνετο πρὸς τοῖς τέτρασιν ὀγδοήκοντα. οἳ δὴ καὶ ἓν μόνον ἐξεδώκασιν ἐν εἴδει κανόνος ψήφισμα, τοὺς καθάπαξ ὑπὸ τινῶν αἱρετικῶν τε καὶ σχισματικῶν βαπτισθέντας τῇ καθολικῇ προσερχομένους ἐκκλησίᾳ αὖθις βαπτίζεσθαι· σχισματικοὺς δὲ τοὺς περὶ Ναυάτον αἰνιττόμενοι. τηνικαῦτα γὰρ καὶ ἡ τούτου αἵρεσις εἰσεφθάρη τῇ ἐκκλησίᾳ. τοῦ ψηφίσματος τούτου ὁ μέγας μέμνηται Βασίλειος ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ κανόνι· δι' ἐπαίνου μὲν αὐτὸ τιθέμενος, οἰκονομίας δὲ χάριν ἀργίαν αὐτοῦ καταψηφιζόμενος. ἀλλὰ καὶ ἡ δευτέρα οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐν τῷ ἑβδόμῳ ταύτης κανόνι τἀναντία τούτου διατάττεται. διό τοι τοῦτο ἡ ἕκτη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ὁ ἐκδοθεὶς φησὶ τοῖς πατράσι τούτοις κανὼν ἐν τοῖς τόποις αὐτῶν καὶ μόνοις κατὰ τὸ παραδοθὲν αὐτοῖς ἔθος ἐκρατήθη. τοῦτο γὰρ ὡς ἔοικε τῷ τότε συνετέλει καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι· διὸ καὶ ἡ τούτων μεταβολὴ εἰς τὸ μηκέτι ἐνεργεῖν καὶ τοῦτον μετέβαλεν. ὁ δὲ μέγας οὗτος Κυπριανὸς ἐπὶ Δεκίου τὸ τῆς μαρτυρίας βραβεῖον ἤρατο. Δέκιος δὲ μετὰ τὸν ῥηθέντα Τραϊανὸν ἑκκαιδέκατος ἐβασίλευσεν ἐτῶν ἐξ ἐκείνου παρῳχηκότων ἑβδομήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατόν.

De Synodo Carthaginensi.

Omnium quidem universalium pariter ac localium Synodus Carthagine habita antiquissima fuisse traditur: quæ præsidem habuit magnum Cyprianum. Episcopis autem octoginta quatuor completa fuit. Hi autem unum tantum sub canonis formâ decretum ediderunt, eos nimirum qui ab hæreticis quibuslibet aut schismaticis semel baptizati sunt, si ad Ecclesiam Catholicam accedant, denuo baptizari: Per schismaticos autem Novati gregales indigitant. Et tum enim temporis istius hæresis in Ecclesiam perniciosè irrepserat. Hujus decreti magnus Basilius in primo ipsius canone mentionem facit: laudis quidem gratiâ illud citans, propter œconomiam autem abolitionem ejus decernens. Quinetiam secunda quoque universalis Synodus in septimo ipsius canone huic contraria statuit. Quapropter etiam sexta & universalis Synodus, canon, inquit, ab istis Patribus expositus in suis ipsorum locis, iisque solis juxta consuetudinem iis traditam obtinuit. Hoc enim, ut verisimile est, istis temporibus negotiisque utile fuit: quocirca horum mutatio illum etiam canonem commutavit, ne ampliùs in usu esset. Magnus autem hic Cyprianus sub Decio martyrii præmium accepit. Decius autem decimus sextus fuit post prædictum Trajanum Imperator, annis ab eo clxx. elapsis.

Περὶ τοῦ ἁγίου Διονυσίου Πατριάρχου τῆς Ἀλεξανδρείας.

Κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ καὶ ὁ μέγας ἤνθησε Διονύσιος, ὃς πρός τινα Βασιλείδην περὶ διαφόρων ἔγραψε κεφαλαίων· ἃ καὶ εἰς κανόνας ταῦτα ἡ ἐκκλησία ἐδέξατο. οὗτος τοιγαροῦν ὁ θεῖος Διονύσιος γέγονε μὲν ἀκροατὴς Ὠριγένους· ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς βασιλείας ἔτει Φιλίππου, ὃς μετὰ Γορδιανὸν ἐβασίλευσε, τὸν δὲ βίον μεταλλάξαντος Ἡρακλᾶ τοῦ τρισκαιδεκάτου τῆς Ἀλεξανδρέων ἐπισκόπου τὴν προεδρίαν ταύτην οὗτος ἀπολαμβάνει, καὶ προστὰς ἐπὶ δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτεσιν, ἤτοι λοιποῖς τρισὶ Φιλίππου, καὶ τῷ ἑνὶ Δεκίου καὶ τῷ ἑνὶ Γάλλου, καὶ Βολουσιανοῦ τοῦ υἱοῦ Δεκίου, ἐν τῷ ιβ΄. Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλιήνου τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, (πεντεκαίδεκα γὰρ οὗτοι ἐβασίλευσαν) πρὸς κύριον μαρτυρικῷ ἐξεδήμησε τέλει. ὁ δὲ Βασιλείδης κατὰ τὴν πεντάπολιν τῆς Λιβύης ἦν παροικίας τινὸς ἐπίσκοπος, ὥς φησιν Εὐσέβιος ἐν τῷ ϛ΄. καὶ ζ΄. τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγῳ.

De sancto Dionysio Patriarcha Alexandriæ.

Eodem etiam tempore magnus Dionysius claruit, qui ad quendam Basilidem de diversis scripsit capitibus, quæ Ecclesia tanquam canones recepit. Hic porro divinus Dionysius Origenis auditor fuit, quarto imperii Philippi anno, qui post Gordianum imperavit, Heraclâ autem decimo tertio Ecclesiæ Alexandrinæ Episcopo vitâ functo, præfecturam istam hic excepit; cumque eam administrâsset septendecim annos, nimirum tres reliquos Philippi, & unum Decii & unum Galli & Volusiani Decii filii, in duodecimo Valeriani & Galieni ipsius filii anno (hi enim annos sexdecim imperarunt) ad Dominum martyrio emigravit. Basilides autem Pentapoli Libyæ parœciæ cujusdam Episcopus fuit, ut ait Eusebius in sexto & septimo Ecclesiasticæ historiæ libro.

Περὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας πρώτης συνόδου.

Μετὰ τὸν ῥηθέντα Οὐαλεριανὸν ἔτος ἓν Κλαύδιος ἐβασίλευσε· μεθ' ὃν Αὐρηλιανὸς ἓξ ἔτη τὰ τῆς βασιλείας διῴκησεν. ἐν τοίνυν τοῖς τούτου χρόνοις ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας γέγονε σύνοδος, κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως· ὃς ταύτης ἐπίσκοπος ὢν πονηρᾶς αἱρέσεως ἀρχηγὸς ἐγεγόνει· Χριστὸν γὰρ τὸν ἀληθινὸν θεὸν ἄνθρωπον ἔλεγε ψιλόν, θείας χάριτος καθάπερ οἱ προφῆται ἠξιωμένον· τὸν δὲ υἱὸν τοῦ θεοῦ λόγον προφορικόν. τοῦτο μαθόντες οἱ τὰς πρὸς ἕω ἐκκλησίας ἰθύνοντες, οὐκ ὀλίγοι ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν συνέδραμον· ὧν ἐξῆρχον Ὑμέναιος Ἱεροσολύμων, Γρηγόριος Νεοκαισαρείας ὁ Θαυματουργός· Ἀθηνόδωρος ὁ ἐκείνου ἀδελφός· Φιρμιλιανὸς Καισαρείας τῆς Καππαδοκῶν, καὶ Ἕλενος τῶν Ταρσέων. καὶ πρῶτον μὲν εἰσηγήσεσι καὶ συμβουλίαις ἐπειράθησαν τῆς κακοδοξίας μεταθεῖναι τὸν Παῦλον, ταῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν ἀποδείξεσι κεχρημένοι. ὅτε δὲ εἶδον ἀνίατα νοσοῦντα, τότε σύμφωνον ψῆφον ἐξενεγκόντες, τῆς ἐκ-

De prima Synodo Antiochiæ Syriæ celebrata.

Post dictum Valerianum Claudius unum annum imperabat, post quem Aurelianus imperium sex annos administrabat. In istius itaque temporibus Synodus Antiochiæ, quæ est Syriæ civitas, celebrata est, contra Paulum Samosatenum, qui, cum istius civitatis Episcopus esset, pessimæ hæreseos autor fuit: Christum enim verum Deum nudum esse hominem dixit, divinæ gratiæ non secus ac prophetæ dignatum, Dei vero filium sermonem esse ore prolatum. De hoc certiores facti illi qui Ecclesias Orientales regebant, non pauci Antiochiæ conveniebant, quibus præsidebant Hymenæus Hierosolymitanus, Gregorius Thaumaturgus Neocæsariensis, Athenodorus ejus frater, Firmilianus Cæsareæ Cappadocorum, & Helenus Tarsensis. Et primo quidem adhortationibus & consiliis Paulum à pravâ opinione reducere moliti sunt, demonstrationibus è sacris scripturis petitis utentes. Cùm eum autem incurabili laborantem

 morbo

morbo viderint, hinc unanimam ferentes sententiam, istum sacerdotio privabant, & Ecclesiâ abscindebant. Cum iste autem se opponeret, & Ecclesiæ præfecturam contra leges detineret, sancta Synodus Aurelianum Imperatorem conveniebat, eum de Pauli contumaciâ certiorem faciens: Ille autem etiamsi Græcus, eorum qui ejusdem erant fidei sententiæ reluctantem, societate illorum abscindi, & sic Ecclesiâ expelli statuit: Istius autem causam ad Romanæ etiam Ecclesiæ Episcopum ejusque Antistites retulit, ut cum illi examinâssent utrum justè depositus fuisset, Ecclesiâ ejiceretur. Hæc autem Eusebius Pamphili scriptis mandavit. Canones autem hujus Synodi non inveniuntur, præterquam sancti Gregorii & solius Thaumaturgi Epistola, quæ duodecim canones continet; qui etiam uti dictum est huic Synodo interfuit. De illo autem magnus Gregorius Nyssenus peculiarem tractatum composuit.

συνελθόντες τοῦτον ἐγύμνωσάν τε καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξέτεμον. ἀντιτείνοντος δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν τῆς ἐκκλησίας παρανόμως κατέχοντος ἡγεμονίαν, Αὐρηλιανοῦ τοῦ βασιλέως ἡ ἁγία σύνοδος ἐδεήθη, τὰ περὶ τοῦ Παύλου θρασύτητος αὐτὸν ἀναδιδάξαντες· ὁ δὲ καίπερ Ἕλλην ὑπάρχων, ἀπεφήνατο μὲν τὸν ἀντιλέγοντα τῇ τῶν ὁμοπίστων ψήφῳ, τῆς ἐκείνων ἀποτμηθῆναι συμμορίας, καὶ οὕτω τῆς ἐκκλησίας ἐξελαθῆναι. τὰ κατ' αὐτὸν δ' ὅμως ἀνέθετο τῷ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἐπισκόπῳ, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἀρχιερεῦσιν, ὡς ἂν ἐπισκεψάμενοι εἰ δικαίως καθῄρηται, τῆς ἐκκλησίας ἐκδιωχθείη. καὶ ταῦτα δὲ ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος ἱστορεῖ. κανόνες δὲ τῆς συνόδου ταύτης οὐχ εὕρηνται, ὅτι μὴ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου καὶ μόνου τοῦ θαυματουργοῦ ἐπιστολὴ κανόνας ἔχουσα δώδεκα, ὃς καὶ τῆς συνόδου ταύτης ὡς εἴρηται μετέσχηκεν. τὰ δὲ κατ' αὐτὸν ἰδίαν ὁ μέγας Γρηγόριος Νύσσης ἐποιήσατο πραγματείαν.

De sancti Petri Alexandriæ Archiepiscopi sacri Martyris Canonibus.

Post Beatum Dionysium, ut modo dixi decimum quartum Alexandriæ nominatum Episcopum, Theonas præfecturam istam suscepit, cui successit maximus, & huic magnus inter sacros martyres Petrus. Hujus in sermone de pœnitentiâ quatuordecim feruntur canones, de iis qui persecutionum temporibus lapsi sunt, & postea pœnitentia ducti, quomodo eos admittere oportet, quinetiam & ex alio de sancto Paschate sermone, quos reliquis etiam canonibus Ecclesia connumeravit: Hic sub Diocletiano martyrii stadium magnanimiter perfecit. Diocletianus autem quintus erat post Aurelianum Imperator quindecim ex eo annis elapsis.

Περὶ τῶν κανόνων τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Πέτρου Ἀλεξανδρείας.

Μετὰ δὲ τὸν μακάριον Διονύσιον, ὡς ἤδη μοι εἴρηται, τεσσαρεσκαιδέκατον Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον χρηματίσαντα, Θεωνᾶς τὴν προστασίαν ταύτην ἐδέξατο· μεθ' ὃν Μάξιμος· εἶτα ὁ μέγας ἱερομάρτυς Πέτρος. τούτου ἐν τῷ περὶ μετανοίας λόγῳ κανόνες φέρονται δεκατέσσαρες, περὶ τῶν ἐν τοῖς καιροῖς τῶν διωγμῶν παραπεπτωκότων, εἶτα μετανοησάντων· ὅπως δεῖ τούτους προσδέχεσθαι. ἔτι δὲ καὶ ἐξ ἑτέρου λόγου περὶ τοῦ ἁγίου πάσχα, οὓς καὶ τοῖς λοιποῖς ἐναρίθμους κανόσιν ἡ ἐκκλησία πεποίηκεν. οὗτος ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τὸ τῆς μαρτυρίας εὐψύχως διήνυσεν στάδιον. πέμπτος δὲ Διοκλητιανὸς μετὰ Αὐρηλιανὸν ἦρξεν, ἐτῶν παρεληλυθότων ἐξ ἐκείνου δεκαπέντε.

De locali in Ancyra Galatiæ celebrata Synodo.

De eodem argumento, eodemque tempore Synodus [Patrum] etiam in Ancyrâ Galatiæ metropoli piè congregata est, in quâ accuratiùs disquirebant quomodo eos qui post abnegationem pœnitentiam agunt, administrare oportet. Sacro huic conventui præsidebant Vitelius Antiochiæ Syriæ civitatis, Agricolaus Cæsareæ Cappadociæ, & martyr Basilius Episcopus Amasiæ. Qui etiam xxv. canones de eodem & aliis etiam argumentis conscripserunt. Hic autem Basilius sub Licinio martyrii coronam accepit.

Περὶ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Γαλατίας τοπικῆς συνόδου.

Ἐπὶ ταύτῃ τῇ ὑποθέσει καὶ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ τῇ μητροπόλει τῆς Γαλατίας σύνοδος εὐσεβῶς συνελήλυθεν. ἀκριβέστερον ἐκζητήσαντες ὅπως ἄρα προσῆκεν οἰκονομεῖν τοὺς μετὰ τὴν ἄρνησιν μεταμελομένους. ἐξῆρχον δὲ τοῦ ἱεροῦ τοῦ δὲ συλλόγου Οὐϊτάλιος Ἀντιοχείας, τῆς Συρίας, Ἀγρικόλαος Καισαρείας Καππαδοκίας, καὶ ὁ μάρτυς Βασίλειος ἐπίσκοπος Ἀμασείας· οἳ καὶ κανόνας περὶ ταύτης, καὶ δὴ καὶ περὶ ἑτέρων ὑποθέσεων πέντε πρὸς τοῖς εἴκοσι συνεγράψαντο. ὁ δὲ Βασίλειος οὗτος ἐπὶ Λικινίου τὸν τῆς μαρτυρίας στέφανον ἀνεδέξατο.

De locali Synodo Neocæsariæ habitâ.

Post hanc Synodus Neocæsareæ, quæ est urbs Ponti, congregata est. Sanctus autem Martyr Basilius Episcopus Amasiæ iis etiam interfuit: [in quâ Patres] qui etiam quatuordecim ad rectam Ecclesiæ constitutionem conducentes canones composuerunt.

Περὶ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ τοπικῆς συνόδου.

Μετὰ ταύτην ἡ ἐν Νεοκαισαρείᾳ τῇ κατὰ Πόντον συνῆλθε σύνοδος. συνεδρεύει δὲ καὶ ταύταις ὁ ἅγιος μάρτυς Βασίλειος ἐπίσκοπος Ἀμασείας. οἱ καὶ κανόνας συντεθείκασι τέσσαρας πρὸς τοῖς δέκα εἰς τὴν τῆς ἐκκλησίας εὐταξίαν συντείνοντας.

De prima & Oecumenica Synodo Nicææ habita.

Porro prima & œcumenica sancta Synodus trecentorum & duodeviginti patrum Nicææ in Bithyniâ congregata est, decimo imperii Constantini magni anno, post annos à Domini incarnatione numero Patribus omnino æquales, videlicet trecentos & duodeviginti, quibus præsidebant Silvester & Julius celeberrimi veteris

Περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου.

Λοιπὸν ἡ πρώτη καὶ οἰκουμενικὴ ἁγία σύνοδος, τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων ἐν τῇ κατὰ Βιθυνίαν συνεκροτήθη Νικαίᾳ, ἔτει δεκάτῳ τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, μετὰ χρόνους τῆς τοῦ κυρίου ἐνανθρωπήσεως τοῖς θείοις ἀντικρὺς ἰσαρίθμους πατράσιν, ὀκτωκαίδεκα δηλαδὴ πρὸς τοῖς τριακοσίοις, ὧν ἐξῆρχον Σίλβεστρος καὶ Ἰούλιος τῆς παλαιᾶς

A παλαιᾶς Ῥώμης προεδρευόντων περιόντων αὐτῶν μὲν οὐδέτερος παραγέγονεν, Βίτωνα καὶ Βικέντιον ἑκάτερος ἀνθ' ἑαυτοῦ κατὰ τὸν τῆς οἰκείας ἱερατείας χρόνον τῇ κοινῇ πέμψαντες παρεσομένους συνόδῳ· Ἀλέξανδρός τε Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας, συναγωνιστὴν καὶ τὸν μέγαν ἐπαγόμενος Ἀθανάσιον, ὃς τηνικαῦτα τοῦ τάγματος ἡγεῖτο τῶν διακόνων· Εὐστάθιος Ἀντιοχείας, καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Μακάριος. συνῆλθον δὲ κατὰ Ἀρείου τοῦ δυσσεβοῦς, ὃς ἐξ Ἀλεξανδρείας ἕλκων τὸ γένος, καὶ εἰς πρεσβυτέρου τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας βαθμὸν ἀναβεβηκώς, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ λόγον (ὢ θρασείας γλώττης) εἰς κτίσμα κατεβίβαζεν. ἀλλ' οἱ τῆς συνόδου τὸ ὁμοούσιον τῶν τριῶν τῆς θεαρχικῆς φύσεως ὑ- B ποστάσεων τοῖς πᾶσι κηρύξαντες, τοὺς περὶ τὸν θεομανῆ Ἄρειον τῷ φρονήματι σφῶν μὴ συμβαίνοντας αὐτοῖς αὐτῶν δόγμασι τῷ ἀναθέματι παραπέμπουσι. ταύτῃ τοίνυν καὶ περὶ ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως κανόνες ἐξεφωνήθησαν εἴκοσιν.

Περὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας τοπικῆς δευτέρας συνόδου.

Ἑτέρα σύνοδος ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας αὖθις συνεκροτήθη ἐπὶ Κωνσταντίου υἱοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, μετὰ πέντε C ἔτη τῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πρὸς θεὸν ἀναλύσεως· οἳ καὶ κανόνας πέντε πρὸς τοῖς εἴκοσιν εἰς κοινὴν ὠφέλειαν τῆς ἐκκλησίας ἐκδεδώκασιν.

Περὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ τοπικῆς συνόδου.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Σαρδικῇ σύνοδος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ δηλωθέντος ἤθροιστο Κωνσταντίου. ὁ γὰρ βασιλεὺς οὗτος τῇ τῶν Ἀρειανῶν αἱρέσει προσθέμενος, σπουδὴν ἐποιεῖτο τὰ ἐν τῇ D πρώτῃ δογματισθέντα συνόδῳ μεταποιῆσαι· ὅπερ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κώνστας τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης κρατῶν, ἐξ ἀναφορᾶς τοῦ τότε πάπα μαθών, πόλεμον ἠπείλησε διὰ γραμμάτων τῷ ἀδελφῷ, εἰ μὴ παύσαιτο κυκῶν τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν παραβλάπτων. ὁ δὲ τὸ ἀκριβὲς τῆς πίστεως ζητεῖν ἀντεπέστελλε τῷ ἀδελφῷ καὶ βεβαιωθῆναι διὰ σπουδῆς τυγχάνειν αὐτῷ. ἔδοξε τοίνυν τοῖς αὐτοκράτορσιν ἀμφοτέροις σύνοδον γενέσθαι ἀρχιερέων, καὶ τὴν παρ' ἐκείνων δογματισθεῖσαν πίστιν κρατεῖν. διὸ κελεύσει τούτων ἠθροίσθησαν ἐπίσκοποι τὸν ἀριθμὸν εἷς καὶ τεσσαράκοντα πρὸς τοῖς τριακοσίοις ἐν Σαρδικῇ τῇ λεγομένῃ Τριαδίτζῃ, οἳ δὴ E καὶ τὰ τοῖς πατράσι δογματισθέντα ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ βεβαίως ἔχειν ἐθέσπισαν· καὶ πάντων οὐχ ἥκιστα τὸ παρ' αὐτῶν συντεθὲν ἱερὸν τῆς πίστεως σύμβολον· τοὺς δὲ τοῦτο τολμῶντας μεταποιεῖν, κληρονόμους εἶναι τοῦ ἀναθέματος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κανόνας συντάττουσιν εἴκοσι τὸ ἀσφαλὲς ὁμοῦ καὶ ὠφέλιμον κοινῇ τῇ ἐκκλησίᾳ πορίζοντας.

Περὶ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ τοπικῆς συνόδου.

F Μετὰ τὴν ἐν Σαρδικῇ καὶ ἐν τῇ τῆς Φρυγίας μητροπόλει Λαοδικείᾳ ἑτέρα σύνοδος ἁγίων συνῆλθε πατέρων, καὶ κανόνας ἐξέθετο ἐννέα καὶ πεντήκοντα, ὅσα γε εἰς τὴν τῆς ἐκκλησίας ὠφέλειαν οὐδὲν ἐλλείποντας τῶν πρὸ αὐτῶν.

Περὶ τῶν κανόνων τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου.

Εὑρεῖν ἔχεις, ὦ φιλόκαλος ἀκοή, καὶ τοῦ τῆς ἐκκλησίας ἐρείσματος τοῦ μεγάλου πατρὸς Ἀθανασίου φημὶ οὐκ ὀ-

A Romæ præsules; eorum autem neuter aderat, sed uterque Bitonem & Vincentium sui ipsius loco juxta Sacerdotii sui tempus communi affuturos Synodo mittebant; Alexander quoque Constantinopolis, & Alexander Alexandriæ Archiepiscopus, qui commilitonem etiam magnum Athanasium secum adduxit, qui tunc temporis Diaconorum ordini præerat; Eustathius Antiochenus, & Macarius Hierosolymitanus. Congregati sunt autem adversus impium Arium, qui genus ab Alexandriâ ducens, & in Presbyteri Ecclesiæ ibidem constitutæ gradum promotus, filium & verbum Dei (proh impudentem linguam!) ad creaturam & quid fa- B ctum deduxit. Verùm Synodi Patres, cum trium in divinâ naturâ personarum consubstantialitatem omnibus prædicassent, Arii in Deum insanientis gregales hisce ipsorum decretis assensum suum non præbentes, anathemati subjiciebant. Ab hac prætereà Synodo ad Ecclesiasticam constitutionem canones viginti editi fuerunt.

De locali in Antiochia Syriæ civitate secunda Synodo.

Altera [Patrum] Synodus in Antiochiâ, quæ Syriæ C civitas est, sub Constantio Constantini magni filio rursum congregata est, post quinque annos à patris ipsius ad Deum reditu numeratos. Qui etiam viginti quinque ad communem Ecclesiæ utilitatem canones ediderunt.

De locali Synodo Sardicæ habita.

Quinetiam Synodus Sardicensis commemorato Constantio imperante congregata est. Hic enim Imperator Arianorum hæresi adhærens, ea quæ in primâ decreta D sunt Synodo commutare studuit: quod cum frater ipsius Constans, qui veteris Romæ imperium tenuit, ex illius qui tunc temporis Papa erat relatione didicisset, bellum per literas fratri comminabatur, nisi Ecclesiam commovere, & orthodoxam fidem labefactare desineret. Hic autem se accuratam fidem inquirere, quæ etiam ut confirmetur summam adhibere diligentiam, fratri per literas respondebat. Ambobus igitur Imperatoribus Synodum Antistitum celebrari, & fidem ab iis constitutam obtinere visum est. Quocirca eorum jussu Episcopi CCCXLI. Sardicæ quæ Triaditze dici- E tur, congregati sunt. Hi autem ea etiam quæ à Patribus in Synodo Nicenâ decreta sunt, firma manere præcipiebant, & omnium maximè sacrum fidei Symbolum ab iis compositum: eos autem qui illud commutare ausi fuerint, anathematis hæredes esse. Quinetiam viginti canones securitatem pariter ac utilitatem toti Ecclesiæ subministrantes constituebant.

De locali Synodo Laodiceæ habita.

F Post Sardicensem etiam in Laodiceâ Phrygiæ metropoli alia sanctorum Patrum Synodus congregata est, & canones LIX. edidit, quantum ad Ecclesiæ utilitatem spectat, præcedentibus nihilo inferiores.

De sancti Athanasii Canonibus.

Non pauca, auris honesti studiosa, etiam ex Ecclesiæ fulcimento, magno nimirum Patre Athanasio in præsenti

præsenti opere comprehensa invenias: Qui cum Synodo Nicænæ, ut dictum est, interesset, non multo post tempore Alexandriæ thronum sibi commissum habuit, divino succedens Alexandro: prædicto itaque sancto martyri Petro Aquilas successit, huic autem divinus hic Alexander. Magni autem Athanasii trophæis plena quidem est terra, cum Poeta loquar, plenum etiam mare. Revera enim in divinis certaminibus plusquam homo visus est.

A λίγα τῷ παρόντι ἐμπεριειλημμένα συγγράμματι· ὃς τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ παρὼν, ὡς δεδήλωται, μετ' οὐ πολὺ τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας θρόνον ἐνεχειρίζετο, Ἀλέξανδρον τὸν θεῖον διαδεξάμενος· τὸν γοῦν ἀνωτέρω ῥηθέντα ἱερομάρτυρα Πέτρον Ἀχιλλᾶς διεδέξατο, τὸν δὲ ὁ θεῖος Ἀλέξανδρος οὗτος. τῶν δὲ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου τροπαίων πλέα μὲν γαῖα, κατὰ τὸ ἔπος, πλείη δὲ θάλασσα. ἀτεχνῶς γὰρ ὑπὲρ ἄνθρωπος ὤφθη τοῖς κατὰ θεὸν ἀγωνίσμασιν.

De magni Basilii Canonibus.

B

Περὶ τῶν κανόνων τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

Verùm Olympicus hic victor vitæ quidem stadio discessit, certaminum præmia abundè recepturus. Ne autem veritatem propugnans phalanx antesignano destitueretur, magno protinus patri Basilio prælii contra fidei hostes suscepti tessera datur. Et mihi quidem videtur neminem eorum qui suavi melle affluentem illius linguam vel primis labris attigerunt ignorare quàm abunde eos superavit. Sole verò splendidiùs liberali sermonum luce Ecclesiam illustravit. Iste enim nocti cedit, hic autem in malitiæ tenebras victoriam reportavit. Quin potius quanto C natura rationalis ab inanimatâ discrepat, tanta est utriusque in operatione differentia. Ille enim radios suos in terram dimittens sensitivis tantum animalibus fiduciam cum lætitiâ largitur: hujus autem sermonum radii ex quo orti sunt ad hunc usque diem, non tantum rationalem in terrâ naturam, sed ipsum scindentes aërem & cœlum penetrantes, ipsos etiam Angelorum choros multâ voluptate explerunt. Si ob unum enim peccatorem resipiscentem gaudium fit in cœlis, hunc autem & vitâ fruentem, & functum innumerabiles ad pœnitentiam sermonibus indies attrahere liquet, eum multo magis Angelicam naturam gaudio D perpetuo non demulcere nemo asserat. Hujus canonicas ad sanctum Amphilochium Iconii Episcopum Epistolas tres, in canones octoginta quatuor distributas, & alia nonnulla præter eas de diversis argumentis capita præsens syntagma exhibet.

Ἀλλ' ἀνεχώρει μὲν τοῦ κατὰ τὸν βίον σταδίου ὁ ὀλυμπιονίκης οὗτος, τὰ βραβεῖα τῶν ἄθλων φιλοτίμως ἀποληψόμενος. ἵνα δὲ μὴ κενὴ προμάχου ἡ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἂν παράταξις, εὐθὺς τῷ μεγάλῳ πατρὶ Βασιλείῳ τὸ σύνθημα δίδοται τῆς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως πάλης. καὶ οἶμαί γε μηδένα ἀγνοεῖν τῶν καὶ βραχὺ γευσαμένων τῆς ἡδέως μέλιτος ῥεούσης γλώττης ἐκείνου, ὅπως τοὺς μὲν ἐκ περιουσίας κατηγωνίσατο. ἡλίου δὲ φαιδρότερον, διαψιλεῖ τῷ φωτὶ τῶν λόγων τὴν ἐκκλησίαν κατηύγασεν· ὁ μὲν γε παραχωρεῖ τῇ νυκτὶ, ὁ δὲ τοῦ τῆς πονηρίας σκότου περιεγένετο. μᾶλλον μὲν οὖν ὁπόσον ἡ λογικὴ φύσις διενήνοχε τοῦ ἀψύχου, τοσοῦτον ἑκατέρων τὸ τῆς ἐνεργείας διαφέρειν. ὁ μὲν γὰρ τὰς ἀκτῖνας τῇ γῇ ἀφιεὶς, τοῖς ὑπὸ τὴν αἴσθησιν μόνον παῤῥησίαν μετὰ γάνους χαρίζεται· αἱ δὲ τούτου τῶν λόγων ἀκτῖνες ἐξ ὅτου περ ἐγένοντο ἄχρι καὶ τήμερον, οὐχ ὅτι τὴν ἐν τῇ γῇ λογικὴν φύσιν, ἀλλὰ τέμνουσαι τὸν ἀέρα καὶ τὸν οὐρανὸν ὑπερκύπτουσαι πολλῆς ἡδονῆς καὶ τοὺς τῶν ἀγγέλων ἐμπιπλῶσι χορούς. εἰ γὰρ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι χαρὰ γίνεται ἐν τοῖς οὐρανοῖς, αὐτὸς δὲ καὶ περιὼν ἔτι τῷ βίῳ καὶ ἀπιὼν τοῖς λόγοις ἀριθμοῦ κρείττους ὁσημέραι πρὸς μετάνοιαν ἕλκων δείκνυται, ἐπίπου γε οὐδ' ἂν εἷς ἀπείποι μὴ τὴν τῶν ἀγγέλων φύσιν ἑκάστοτε τοῦτον εὐφραίνειν. τούτου τὸ παρὸν φέρει σύνταγμα τὰς πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφιλόχιον ἐπίσκοπον Ἰκονίου κανονικὰς ἐπιστολὰς τρεῖς, εἰς κανόνας διῃρημένας τέσσαρας καὶ ὀγδοήκοντα. καὶ ἕτερά τινα παρὰ ταύτας κεφάλαια διαφόρων ὑποθέσεων πέρι.

De Canonibus sancti Gregorii Nysseni.

Περὶ τῶν κανόνων τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης.

Huic etiam frater ipsius Gregorius socius in bello fuit, qui Nyssæ thronum adornavit, vel potius, universum sub sole orbem liberali sermonum fluento irrigavit: hic ut quicquid de eo cognosci potest, breviter exhibeam, virtutis præstantiâ & pro pietate zelo non minùs quam consanguinitate fratri convenire flagitabat. Hujus canonicam ad Letoium Melitinæ Episcopum epistolam præsens collatio aliis connumerat.

Τούτῳ καὶ ὁ ἀδελφὸς Γρηγόριος σύμμαχος ἦν, ὁ τὸν τῆς E Νύσσης θρόνον κατακοσμήσας, μᾶλλον δὲ τὴν ὑφ' ἡλίῳ σύμπασαν πλουσίῳ τῷ ῥείθρῳ τῶν λόγων ἀρδεύσας. ὃς οὐχ ἧττον τῷ περιόντι τῆς ἀρετῆς καὶ τῷ ὑπὲρ εὐσεβείας ζήλῳ ἢ καθ' αἷμα προσήκειν ἠξίου τῷ ἀδελφῷ, ἵνα ὡς ἐν βραχεῖ τὸ πᾶν τοῦ δὲ γνώρισμα παράσχω. τούτου τὴν πρὸς Λητόϊον ἐπίσκοπον Μελιτηνῆς κανονικὴν ἐπιστολὴν ὁ παρὼν ἔρανος τοῖς ἄλλοις συναριθμεῖ.

De locali in Gangra Synodo.

Περὶ τῆς ἐν Γάγγρᾳ τοπικῆς συνόδου.

Synodus etiam in Gangrâ, quæ Paphlagonorum est F metropolis, post Nicænam primam congregata est, contra quendam Eustathium & istos qui eâdem, quâ ipse, opinione imbuti sunt. Qui igitur Eustathius, ut Hermias Sozomenus scribit, Ecclesiam Sebastiæ, quæ est urbs Armeniæ, administrâsse dicitur, monasticam etiam Philosophiam, atque austeram in eâ vivendi rationem primum cœpisse, de cibis etiam quibus vesci, & abstinere oportet, statuisse; ut & de vestimento quo utendum est, morum & vitæ accuratè traductæ author factus; adeo ut nonnulli librum Asceticum, qui magno Basilio tanquam patri ac conditori ascribitur, ab

Καὶ ἡ ἐν Γάγγρᾳ δὲ τῇ μητροπόλει τῶν Παφλαγόνων σύνοδος μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ πρώτην συνῆλθε κατά τινος Εὐσταθίου καὶ τῶν ὁμοδόξων ἐκείνου. λέγεται οὖν Εὐστάθιος οὗτος, ὡς Ἑρμείας Σωζόμενος ἱστορεῖ, τὴν ἐν Σεβαστείᾳ τῆς Ἀρμενίας ἐκκλησίαν ἐπιτροπεῦσαι· μοναχικῆς τε φιλοσοφίας ἄρξαι, καὶ τῆς ἐν ταύτῃ σπουδαίας ἀγωγῆς· ἐδεσμάτων τε ὧν χρὴ μετέχειν καὶ ἀπέχεσθαι, διατάξαι, καὶ ἐσθῆτος ᾗ δεῖ κεχρῆσθαι· ἠθῶν καὶ πολιτείας ἀκριβοῦς εἰσηγητὴς γενόμενος, ὡς καὶ τὴν ἀσκητικὴν βίβλον, ἥτις πατέρα καὶ δημιουργὸν τὸν μέγαν Βασίλειον ἐπιγράφεται, ἰσχυρίζεσθαί τινας αὐτοῦ συντεθεῖσθαι. τοῦτο δὲ ψεῦδος ἄντικρυς. οὐδ' ὁπω-

χουσι

A ποιοῦ γὰρ ἐκείνῳ τὰ τῆς βίβλου ταύτης προσῆκεν. εἰ γὰρ καὶ ἐν λόγοις ὁ ἀνὴρ ἐθρυλλεῖτο, καὶ τὸ ἦθος θαυμάσιος ἦν, καὶ ἱκανώτατος πείθειν, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν ἐκπορνευομένων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν μεταπεῖσαι σώφρονα καὶ σπουδαῖον βίον ἑλέσθαι, ἀλλ' οὖν τό γε ἀληθὲς εἰπεῖν, οὐ προσῆν καὶ τὸ δεινὸν γράφειν αὐτῷ, (οὐδὲ γὰρ τὴν περὶ τοῦτο ἐπιστήμην ἐξήσκει.) τοῦτον τοίνυν φασὶν ὑπὸ πολλῆς ἀκριβείας εἰς παραλόγους ἐπιτηδεύσεις τινὰς ἐκπεσεῖν ἀπᾳδούσας κομιδῇ τῶν τῆς ἐκκλησίας νόμων τε καὶ ἐθῶν. οἱ δὲ αὐτὸν μὲν τοῦ ἐγκλήματος ἐξαιροῦσιν, ἐπαιτιῶνται δέ τινας τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, ὡς τὸν ἔννομον διαβάλλοντας γάμον, πᾶσιν σωτηρίας ἐλπίδα τοῖς τούτῳ συνεζευγμένοις ἀποφαινομένους περιῃρῆσθαι· B οἷς δὴ πειθόμενοι ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, οἱ μὲν τὰς ἑαυτῶν ἐξώθουν, αἱ δὲ τοὺς ἄνδρας ἀφίεσαν σωφροσύνης δῆθεν ἐφέσει· εἶτα τὸν ἄζυγα μὴ φέροντες βίον εἰς μοιχείαν ἐξώλισθον. ἀμέλει καὶ ἐν οἴκοις γεγαμηκότων οὔτε εὔχεσθαι οὔτε μὴν τροφῆς μεταλαμβάνειν ἠνείχοντο, ἀλλὰ καὶ τοὺς γεγαμηκότας τῶν πρεσβυτέρων ὑπερεφρόνουν, καὶ τὰς μὲν τῆς ἐκκλησίας ᾠκειοῦντο καρποφορίας, τὰς δὲ ἐν αὐταῖς συνάξεις αὐτοί τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκτρέπεσθαι παρήγγελλον, ἐν οἰκίαις δὲ μᾶλλον ἐκκλησιάζειν, κἀκεῖ ποιεῖσθαι τὴν κοινωνίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δὴ τῶν ἱερῶν οἴκων, ἐν οἷς μαρτύρων ἀπόκειται λείψανα, ὡς κοινῶν κατεφρόνουν· καὶ τὰς μὲν ὡρισμένας C νηστείας ἠθέτουν, ἐν ταῖς κυριακαῖς δὲ νηστεύειν μᾶλλον ἀνέπειθον· τὰ κρέα καὶ τοὺς ταῦτα ἐσθίοντας ἐβδελύττοντο· τοὺς συνήθεις χιτῶνας καὶ στολὰς ἀμφιέννυσθαι οὐκ ἠξίουν, ἀλλὰ ξένας παντάπασι καὶ ἀήθεις· γυναῖκες παρ' αὐτοῖς τὴν κόμην ἀποκειρόμεναι, στολαῖς ἀνδράσι πρεπούσαις ἐκέχρηντο· δούλοις προσχήματι θεοσεβείας τῶν δεσποτῶν ἀφίστασθαι συνεβούλευον· τοὺς χρήμασι πλουτοῦντας καὶ μὴ χαίρειν αὐτοῖς καθάπαξ ἐῶντας ἀμοιρήσειν τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας διϊσχυρίζοντο· καὶ τὰ πλεῖστα ἕτερα παραπλήσια τούτοις νεωτερίζοντες ἐδίδασκόν τε καὶ ἐδογμάτιζον. κατὰ τοίνυν τούτων τοὺς πλησιοχώρους φασὶ συνδραμεῖν ἐπισκόπους, ἐν τῇ προειρημένῃ, D καὶ οὓς ἴσμεν κατὰ τῶν ταῦτα φρονούντων ἐκθέσθαι κανόνας ἐννεακαίδεκα· ἀλλοτρίους δὲ κἀκείνους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ψηφίσασθαι ἂν μὴ κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συνόδου ἕκαστον τῶν σφίσι νενομισμένων ἀποκηρύξωσι. ἐνταῦθα λόγος Εὐστάθιον ἐπιδεικνύμενον, ὡς οὐκ αὐθαδείας ἕνεκεν ἀλλὰ τῆς κατὰ θεὸν ἀσκήσεως εἰσηγεῖτο ταῦτα, καὶ ἐπιτήδευεν ἀμεῖψαί τε τὴν στολὴν, καὶ παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ἱερεῦσι τὰς προόδους ποιεῖσθαι. ἐνόμιζε γὰρ ἔσεσθαι τὰ τελευταῖα τῶν πρόσθεν παραίτησιν· εἰ καὶ μηδὲν τῆς ἐπινοίας ἀπώνατο, οὐδὲ ἀποδρᾶναι ἴσχυσε τὸ μὴ οὐ δίκην ὑποσχεῖν τῶν τετολμημένων, ἢ τῆς ἱερωσύνης ἀφαίρεσιν. οὐκ οἶδα δὲ τί μαθόντες οἱ θεῖοι οὗτοι E πατέρες ἐφ' ἑκάστῳ κανόνι οὐκ ἀφορισμὸν ἀλλὰ τὸ ἀνάθεμα προσεπιθέασιν, ἢ πολλὴν οἶμαι τῆς κακίας ὁρμὴν ἐκ περιουσίας ἀναστεῖλαι βουλόμενοι.

Περὶ ἀναθέματος.

Τούτῳ δὲ τῷ ἀναθέματι ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ τετάρτη σύνοδος εἰς μόνους ἐχρήσατο τοὺς ἐπὶ χρήμασι χειροτονηθέντας, ἐπιφέρει δὲ τοῦτο καὶ μοναχοῖς τε καὶ κληρικοῖς, στρατιωτικὸν ἐνδυσαμένοις σχῆμα καὶ μὴ μεταμελομένοις. F ἀλλ' ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς ἐν τῇ ὁμιλίᾳ τῇ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀναθεματίζειν, οὐκ οἴεται δεῖν ὅλως πιστὸν ἄνθρωπον ἀνάθεμα λέγειν. τοῦτο γὰρ παντελῶς τοῦ Χριστοῦ ἀποκόπτει φησί, καὶ τῷ διαβόλῳ ἀνατίθησιν, ὡς μηκέτι χώραν ἔχειν τὸν τῆς σωτηρίας· ἀλλοτριοῦται γὰρ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως, ὁ ἀνάθεμα γινόμενος, καὶ προσκληροῦται τῷ Σατανᾷ. καὶ ὥσπερ τὰ τῷ θεῷ ἀνατιθέμενα τῶν κοινῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων χωρίζεται, οὕτως ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰ τῷ πονηρῷ ἀφορισθέντα ἀποδιαιρεῖται τῶν θείων. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ συνοδικὸς ὡς ἔοικε τόμος ὁ

A eo compositum fuisse contendant. Hoc autem mendacium satis est manifestum. Hic enim liber nullo modo ei convenit. Quamvis enim vir in sermonibus vulgo celebratus est, & moribus admirabilis, & ad persuadendum aptissimus fuit, adeo ut multos eorum qui stupro indulserant, ad temperantem & honestam vitam traduxerit, tamen, ut quod verum est dicam, diserte scribendi facultas ei non adfuit, (nec enim istam artem unquam exercuit.) Hunc igitur ab exquisitâ disciplinæ normâ ad absurdas prorsus observationes delapsum referunt à legibus moribusque ecclesiasticis penitus discrepantes. Non desunt tamen qui culpâ eum eximant, incusent au- B tem nonnullos ex istius discipulis, ut legitimum calumniantes matrimonium, & omnem iis qui illo implicantur salutis spem præcidi affirmantes. A quibus cum viri pariter ac mulieres persuasi fuissent, illi quidem uxores suas expellebant, hæ autem maritos continentiæ nimirum desiderio derelinquebant: deinde vitam sine conjuge traductam ægre ferentes in stuprum delabebantur. porro in matrimonio quoque conjunctorum ædibus nec orare, nec alimentum participare volebant: verum etiam Presbyteros conjugatos despectui habebant, & Ecclesiarum redditus sibi vendicabant, conventus autem in iis celebratos isti etiam & aliis fugiendos, in ædibus verò C potiùs res Ecclesiasticas peragendas, & communionem celebrandam esse præcipiebant. Quinetiam sacras ædes in quibus martyrum reliquiæ reponuntur, tanquam profanas despiciebant, & jejunia stata negligebant, Dominicis autem potius jejunare persuadebant: carnes & iis vescentes abominabantur: Tunicas & stolas communiter usitatas induere non volebant, sed peregrinas omnino & insuetas. Mulieres apud eos comam tonsæ vestimentis virilibus utebantur: servis sub religionis prætextu à dominis secedere consulebant: iis qui divitiis affluunt, & eas omnino non relinquunt, nullam fore in Dei regno portionem affirmabant: & alia quamplurima hisce si- D milia de novo introducentes docebant pariter ac tanquam dogmata præscribebant. Adversus hosce igitur finitimos loco prædicto convenisse Episcopos tradunt, quos etiam contra eos qui hujus erant opinionis undeviginti edidisse canones nobis constat, istosque ab Ecclesia Catholica alienos fore constituisse, nisi juxta Synodi decreta omnibus suis institutis renunciarent: in eo igitur Concilio fama est Eustathium declarasse, se non pertinaciæ sed piæ exercitationis gratia hæc introduxisse, & habitum mutare, & non aliter atque reliqui Clerici passim incedere instituisse: Quæ enim postremò sic ab eo gesta sunt, prioribus ut parceretur, impetrari existimabat: tametsi nihil utilitatis ex hoc commento E percipiebat, nec pœnam ausis suis debitam, à sacerdotio videlicet depositionem, aufugere poterat. Me verò latet quam ob rem divini hi patres singulis canonibus non segregationem sed anathema apposuerint, magnum nimirum malitiæ impetum ex abundantia propulsare cupientes.

De Anathemate.

Hoc autem anathema sancta & universalis quarta Synodus in eos solos qui pecunia ordinati fuerunt, adhibuit, istud autem & Monachis quoque ac Clericis qui F militarem susceperunt habitum, & nondum resipuerunt, imponit. Chrysostomus autem in homilia de eo, quòd non oportet anathematizare hominem fidelem, nec omnino oportere anathema proferre putat; hoc enim, inquit, à Christo prorsus abscindit, & diabolo tradit, ut salutis assequendæ locum talis ampliùs non habeat. Qui anathema enim factus est, à Christo, & fidelium societate separatur, & Satanæ adjungitur. Et quemadmodum quæ Deo dedicantur, à communibus & humanis operibus segregantur, sic è contrà quæ improbo separantur, à divinis distrahuntur. Idcirco enim & Synodica, ut videtur, decisio sub imperio

Constantini Porphyrogeneti, & Patriarchæ Alexii facta, quæ eos qui ab Imperatoribus deficiunt, & arma contra eos suscipiunt, & tyrannidem exercent, anathemate ferit, abrogatur; adeo ut quæ à magno patre Chrysostomo dicta sunt, potius quam quæ à quarta Synodo, & ab hac Gangrena, obtinere debent. Quinetiam hi patres sibi, ni fallor, se præter modum pœnas extendisse consci, ad canonum finem hæc aiunt, Hæc autem statuimus, non iis qui sese exercere velint succensentes, sed iis qui exercitationem animo superbo ambiunt, & nova quædam præter sacras scripturas introducunt. Nos autem virginitatem cum humilitate admiramur; & continentiam cum pietate approbamus; & secessum à secularibus negotiis cum debitâ modestiâ conjunctum admittimus: & honorabile matrimonium veneramur; & divitias cum justitia & beneficentia non vilipendimus; & vestium tenuitatem non parvi facimus; longis autem vestibus indutos, & effœminatos, & mollibus sese vestibus frangentes aversamur; Dei domos veneramur, & conventus in iis celebratos ut perquàm utiles amplectimur, pietatem ædibus non includentes, sed omnem sacram Domini nomine extructam domum venerabilem existimantes; & fratrum in pauperes beneficentiam juxta Ecclesiæ traditiones recipimus: &, ut summatim dicamus, Quæ à divinis scripturis, atque etiam quæ à traditionibus Apostolicis consuetudine non scripta sunt, amore prosequimur, & tradita ut nunquam posthæc desint qui talia faciunt, optamus.

A διέπτωται ὁ γεγονὼς ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, καὶ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου, ὁ τοὺς ἀποστάτας ἀναθεματίζων τῶν βασιλέων, καὶ κατ' αὐτῶν αἱρουμένους ὅπλα, καὶ τυραννίδα μελετῶντας. οἷα τὰ τοῦ μεγάλου πατρὸς Χρυσοστόμου ὀφείλοντα μᾶλλον κρατεῖν ἢ τὰ τῆς τετάρτης συνόδου καὶ τὰ τῆς ἐν Γάγγρᾳ ταυτησί. ἀλλά γε καὶ οὗτοι συνειδότες ἑαυτοῖς οἶμαι πέρα τοῦ μετρίου τὰ τῆς ἐπιτιμίας ἐκτείνοντες, πρὸς τῷ τέλει φασίν, ταῦτα δὲ γράφομεν, οὐ τῶν ἀσκεῖν προαιρουμένων ἀποκλείοντες, ἀλλὰ τῶν ὑπερηφάνως διαθέσει τὴν ἄσκησιν μετιόντων, καὶ καινά τινα παρὰ τὰς θείας εἰσαγόντων γραφάς. ἡμεῖς δὲ καὶ παρθενίαν μετὰ ταπει-B νοφροσύνης θαυμάζομεν, καὶ ἐγκράτειαν μετὰ θεοσεβείας ἀποδεχόμεθα· καὶ ἀναχώρησιν μετὰ τοῦ προσήκοντος κόσμου τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων ἀγάμεθα· καὶ γάμους τιμῶμεν σεμνούς· καὶ πλοῦτον μετὰ δικαιοσύνης καὶ εὐποιίας οὐκ ἐξουδενοῦμεν· καὶ λιτότητα ἐνδυμάτων οὐκ ἀτιμάζομεν· τοὺς δὲ ἐλλιπῶς... καὶ ἐκνενευρισμένους, καὶ θρύπτοντας ἑαυτοὺς μαλακοῖς ἐσθήμασιν ἀποστρεφόμεθα· τοὺς οἴκους τοῦ Θεοῦ σεβόμεθα, καὶ τὰς ἐν τούτοις συνάξεις ὡς ἐπωφελεῖς ἀσπαζόμεθα· οὐ τοῖς οἴκοις συγκλείοντες τὴν εὐσέβειαν, ἀλλὰ πάντα τὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἀνεγερθέντα ἱερὸν οἶκον σεπτὸν ἡγούμενοι· καὶ τὰς εἰς τοὺς πτωχοὺς εὐποιΐας τῶν ἀδελφῶν κατὰ τὰς παρα-C δόσεις τῆς ἐκκλησίας προσιέμεθα· καὶ συνελόντα εἰπεῖν, τὰ ὑπὸ τῶν θείων γραφῶν, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων ἀγράφως ἔθει παραδοθέντα καὶ στεργόμεθα, καὶ μηποτε παύσασθαι τοὺς ταῦτα ποιοῦντας εὐχόμεθα.

De secunda Oecumenica Synodo.

Περὶ τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου.

Postea etiam secunda ex œcumenicis, Deo annuente, congregata est Synodus, secundo imperii magni Theodosii anno, Nicæna prima annis quinquaginta duobus posterior. Hæc igitur urbem Imperatricem sacram esse Academiam demonstravit. Quinquaginta autem & centum sacri viri congregati sunt. Præsides habuit hæc Synodus Timotheum Alexandrinum, & admiratione dignum Meletium Antiochenum, & Cyrillum Hierosolymitanum, verum etiam Nectarium, qui à Catechumenorum grege modo separatus, & divino lavacro à vitæ sordibus ablutus, jam purus puram sacræ præfecturæ dignitatem induit, & reginæ urbium Episcopus simul ac Synodi præfectus nuncupatus est: quibus interfuit Gregorius Nyssæ in Cappadocia Episcopus, & qui Theologus etiam ex operibus cognominatus est; qui Constantinopolitanum quidem thronum adhuc administrabat, tumultu verò concitato, animo promptiori quam qui recepturi erant, thronum iis qui eum suscipere volebant reliquit: & cum eleganti oratione Synodum majori quam antea admiratione affecisset, ad patriam suam Nazianzum rediit, & quam diu exoptasset requie gavisus est. Haud multo post veteris quoque Romæ Episcopus Damasus eadem quæ Synodus confirmavit. Sacer igitur hic chorus, cum Macedonium Spiritus sancti inimicum, qui thronum Constantinopolitanum olim rapuerat, expulissent, & gregales ejus anathemate condemnassent, Spiritum sanctum ejusdem ac Pater & Filius honoris esse, ut Deum verum pronunciabant: quinetiam cum contra amentem Apolinarium suffragium tulissent, Dominum mentis compotem, & animatam assumpsisse carnem statuebant. Horum etiam præsens Syntagma septem, quos solos ediderunt, canones exhibet.

Μετὰ τοῦτο καὶ ἡ δευτέρα τῶν οἰκουμενικῶν νεύσει θεία συνελήλυθε σύνοδος, τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου, χρόνοις ὑστερίζουσα τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώ-D της δύο καὶ πεντήκοντα. αὕτη τοίνυν τὴν μὲν βασιλίδα πόλιν ἱερὸν ἐδείκνυσι φροντιστήριον. εἰς πεντήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν ἄνδρας ἱεροὺς συνηγείρετο· ἐξάρχους ἔχουσα Τιμόθεόν τε τὸν Ἀλεξανδρείας καὶ τὸν ἀξιάγαστον τῆς Ἀντιοχείας Μελέτιον, Κύριλλόν τε τὸν Ἱεροσολύμων, καὶ δὴ καὶ Νεκτάριον, ὃς ἄρτι τῆς τῶν κατηχουμένων ἀγέλης ἀφορισθεὶς καὶ τῷ θείῳ λουτρῷ τὸν τοῦ βίου ῥύπον ἀποπλυνάμενος καθαρὸς ἤδη τὸ καθαρὸν τῆς ἱεραρχίας ἀξίωμα περιβάλλεται, καὶ ἅμα τῆς τε βασιλευούσης ἐπίσκοπος καὶ τῆς συνόδου ἔξαρχος ἐχρημάτιζε· μεθ' ὧν Γρηγόριος ὁ τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ Νύσσης ἐπίσκοπος καὶ ὁ τῆς θεολογίας ἐξ ἔργων ἐπώνυμος, τὸν θρό-E νον μὲν ἔτι διέπων Κωνσταντινουπόλεως, στάσεως δὲ γινομένης, προθυμότερον ἢ οἱ ληψόμενοι τοῦ θρόνου τοῖς βουλομένοις παραχωρήσας· ὃς καὶ τῷ συντακτηρίῳ λόγῳ μᾶλλον ἢ πρότερον καταπλήξας τὴν σύνοδον εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα Ναζιανζὸν ἐπάνεισι, καὶ ἣν ἐκ πολλοῦ ὤδινεν, ἡσυχίαν ἀσπάζεται. οὐ πολὺ δὲ ἐν μέσῳ καὶ ὁ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης Δάμασος τὰ αὐτὰ τῇ συνόδῳ κρατυνόμενος ἐδείκνυεν. ὁ δὲ ἱερὸς οὗτος χορὸς τὸν πνευματομάχον διωσάμενοι Μακεδόνιον, ὃς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον ἅρπαγμα πάλαι ἐποίητο, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τῷ ἀναθέματι καταδικάσαντες, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁμότιμον τῷ πατρὶ καὶ υἱῷ ὡς θεὸν ἀλη-F θινὸν ἐδογμάτισαν. ἔτι δὲ καὶ τῶν περὶ τὸν ἄνουν Ἀπολινάριον καταψηφισάμενοι, ἔννουν καὶ ἔμψυχον εἰληφέναι σάρκα τὸν κύριον ἐπεψηφίσαντο. φέρει καὶ τούτων τὸ παρὸν σύνταγμα οὓς καὶ μόνους ἐκδεδώκασι κανόνας ἑπτά.

Περὶ

A

Περὶ τῶν κανόνων τοῦ ἁγίου Τιμοθέου καὶ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας πατριαρχῶν.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ ῥηθέντος τοῦδε Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας κανόνες φέρονται κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν πεντεκαίδεκα. Τοῦ γοῦν μεγάλου πατρὸς Ἀθανασίου τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας θρόνον παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ἀφῃρημένου, Γρηγόριος ὁ Καππαδόκης τῆς Ἀρειανικῆς ὑπάρχων αἱρέσεως, εἰσεφθάρη, καὶ τούτου δίκην δόντος δικαίαν, ὁ μέγας πάλιν ἐπάνεισιν Ἀθανάσιος, ὃν Πέτρος ὀρθόδοξος διαδέχεται, καὶ τούτου παρὰ τοῦ Οὐάλεντος ὑπερορισθέντος Λούκιος Ἀρειανὸς ἀντεισήχθη, καὶ τούτου ἀποφθαρέντος Πέτρος αὖθις τὸν θρόνον ἐπιλαμβάνεται. B εἶτα Τιμόθεος οὗτος ὁ πάνυ, ἀναχθεὶς μὲν ἐπὶ τὸν θρόνον κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, παρὼν δὲ καὶ τῇ ῥηθείσῃ οἰκουμενικῇ δευτέρᾳ συνόδῳ· μετὰ δὲ τὴν ἑπταετίαν πρὸς κύριον ἐξεδήμησε, διάδοχον ἐσχηκὼς Θεόφιλον, οὗ καὶ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ φέρονται δύο, καὶ κανόνες δύο. τοῦτον ὁ ἀδελφιδοῦς ὁ μέγας φημὶ Κύριλλος διεδέξατο· εἰσὶ καὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ δύο εἰς κανόνας ἑπτὰ μεριζόμεναι.

De Canonibus sancti Timothei, & sancti Cyrilli Patriarcharum Alexandriæ.

Quinetiam dicti hujus Timothei Alexandrini quindecim ad quæstionis & responsionis modum compositi canones adducuntur. Magno itaque patre Athanasio throno Alexandrino ab Arrianis privato, Gregorius Cappadoces Episcopus Arrianâ hæresi infectus introductus est, qui cum justam dedisset pœnam, sanctus Athanasius reversus est, cui Petrus orthodoxus successit, & eo in exilium per Valentem misso, Lucas Arrianus substitutus est, & eo defuncto, Petrus thronum rursus suscepit. Deinde celeberrimus hic Timotheus, ad thronum quidem quarto Imperatoris Theodosii magni anno promotus: prædictæ autem Synodo secundæ Oecumenicæ interfuit. Post septennium autem ad Dominum decessit, successorem habens Theophilum, cujus etiam ipsius Epistolæ duæ & totidem canones adducuntur. Huic nepos ipsius, magnus nimirum Cyrillus, successit: sunt etiam ex illius Epistolis duæ in septem canones distributæ.

C

Περὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τρίτης συνόδου.

Ἡ γε μὴν ἁγία οἰκουμενικὴ τρίτη σύνοδος ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τρισκαιδεκάτῳ τοῦ νέου Θεοδοσίου, ἐν τῇ κατὰ Ἀσίαν συνεκροτήθη Ἐφέσῳ εἰς διακοσίους πληθυνομένων· ἑνὸς καὶ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς δευτέρας μέχρι ταύτης ἐκμετρηθέντων. ἐν οἷς ἡγεμόνες ἐγνωρίζοντο ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας περιώνυμος ἐν πατράσι Κύριλλος, τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Κελεστίνου καὶ τὸ πρόσωπον πληρῶν καὶ τὸν θρόνον· Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων· καὶ ὁ τῶν Ἐφεσίων πρόεδρος Μέμνων· οἵτινες τὸν ἐναγῆ Νεστόριον ἐκ τῆς Ἀντιοχείας μὲν ὁρμώμενον, D τὸν δὲ τῆς Κωνσταντίνου θρόνον οὐκ ἐναγῶς ἐγκεχειρισμένον δίκας τῆς ἀσεβείας ἀπῄτουν· ἀνθ' ὧν τὸν ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς δύο υἱοὺς τέμνειν οὐ πεφρίκως, τὸν μὲν ψιλὸν ἄνθρωπον τοῦ περιλαβόντος λόγου χωρίς, τὸν δὲ Θεὸν ἀνὰ μέρος γυμνὸν τοῦ περιλήμματος ὁ ἀνόητος ἐπλάττετο· ἑνωθέντα δὲ κατὰ σχέσιν ἐκεῖνον. καὶ ὥσπερ τὸν σωτῆρα Χριστὸν ἀπεστέρει τῆς ἑνότητος, οὕτω καὶ τὴν κυρίως θεοτόκον τῆς θεοτόκου κλήσεως. ἀλλ' ἡ τῶν θείων πατέρων σύνοδος σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἡνῶσθαι τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγον λαμπρῶς ἐδογμάτισεν, ἕνα τε εἶναι υἱὸν μετὰ τοῦ περιλήμματος E ἐν δυσὶ μὲν φύσεσι, μιᾷ δὲ γνωριζόμενον ὑποστάσει· ὡς τὸν αὐτὸν εἶναι Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, ἐν ἀμφοτέροις τὸ τέλειον ἔχοντα· ἐκ περιουσίας ἐλευθερούμενον τῆς συγχύσεως. τὴν δὲ αὐτὸν ἀσπόρως καὶ ὑπὲρ φύσιν τεκοῦσαν ἀειπάρθενον κόρην, ἀληθῶς καὶ κυρίως ἀπεφήνατο θεοτόκον, τὸν ληρώδη Νεστόριον αὐτοῖς αὐτοῦ δόγμασι τῷ ἀναθέματι παραπέμψασα. συντάττουσι δὲ καὶ οὗτοι κανόνας ὀκτώ.

De sancta & Oecumenica Synodo tertia.

Sancta quidem & œcumenica tertia Synodus decimo tertio imperii Theodosii junioris anno Ephesi, quod oppidum est Asiæ, congregata est, ducentis Episcopis impletâ, uno & quadraginta à secundâ usque ad hanc numeratis annis. In quibus Præsides declarati sunt celeberrimus inter patres Cyrillus Alexandrinus, Celestini senioris Romæ Episcopi & personam & sedem implens, Juvenalius Hierosolymitanus, & Memnon Ephesiorum præsul: qui ab execrabili Nestorio Antiochiâ quidem orto, thronum vero Constantinopolitanum impiè sibi commissum habenti, pœnas impietatis exigebant, propterea quòd unum Dominum Jesum Christum in duos filios rescindere nequaquam veritus, nudum quidem hominem sine verbo assumente, Deum autem vicissim esse etiam sine naturâ assumptâ, et vero secundùm habitudinem unitum imprudens commentus est: & sicuti servatorem Christum unitate, sic & eum qui propriè à Deo genitus est, Deiparâ privavit. Divinorum autem patrum Synodus Verbum Deo Patre genitum carni secundùm personam uniri, unumque esse filium cum humanitate assumptâ, in duabus quidem naturis, unâ autem distinctum personâ, ut idem sit Deus simul atque homo, in utraque natura perfectionem habens, à confusione verò abundè liber, aperte tradidit. Puellam autem perpetuò virginem quæ eum sine semine, & supernaturaliter peperit, verè ac propriè Deiparam fuisse pronunciavit, delirum Nestorium ob sua ipsius dogmata anathemati subjiciens. Hi autem octo canones constituebant.

Περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου.

F Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ τῷ τηνικαῦτα γέγονε σύνοδος, βασιλεύοντος ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ Ὀνωρίου, ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει τοῦ ῥηθέντος Θεοδοσίου τοῦ νέου· συνελθόντων εἰς Καρχηδόνα θείων πατέρων σιζ΄. ἐξ Ἀφρικῆς καὶ τῶν ὑποκειμένων ταύτῃ χωρῶν. ἡ γὰρ Καρθαγένη μέρος τῆς Καρχηδόνος ἐστίν· ἡ δὲ Καρχηδὼν ἐπαρχία τῆς Ἀφρικῆς· τῆς δὲ Ἀφρικῆς μοῖραι εἰσὶν ὀκτώ· πρώτη μὲν ἣν ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ πεντάπολις Λιβύης, καὶ ἡ καλουμένη ἔρημος Τρίπολις συμπληροῦσι· δευτέρα ἡ τοῦ Βυζακίου· τρίτη ἡ Καρχηδόνος ἡ καὶ προκονσουλαρία, ἤτοι ἀνθυπατική, εἶτα

De Synodo Carthaginensi.

Quinetiam tunc temporis Synodus Carthagine celebrata fuit imperante in veteri Roma Honorio, Constantinopoli autem prædicto Theodosio juniori; patribus ducentis septemdecim ex Africa & regionibus ei subjectis Carchedone congregatis. Carthago enim pars est Carchedonis: Carchedon autem est provincia Africæ, cujus octo sunt partes, prima quidem quam Alexandria, & Pentapolis Libyæ, & quæ vocatur, deserta Tripolis complent: secunda Byzacii: tertia Carchedonis quæ etiam proconsularis, sive Anthypatica: deinde Numidiæ duæ, vetus & nova: po-

stea Mauritaniæ tres, sive Sarinsia quæ & Cæsariana A à metropoli sua Cæsarea dicta: Sitifensia, cujus metropolis est Sitifæna, & Tingiana, quæ metropolim habet Tingen. Præsidebat autem Synodo Aurelius Episcopus Carthaginensis, quem etiam Papam nominabant, & loci conservatores à Papa Romano missi, Faustinus Episcopus, Philippus & Asellus Presbyteri; aderant autem & alii prædictarum Africæ provinciarum loci conservatores, eorum qui ad Synodum venire non poterant loca implentes: unde & loci conservationis nomen sumptum est, à servando, hoc est tenendo, sive implendo eorum qui eos mittunt loca.

A Νουμηδίαι δύο, παλαιά τε καὶ νέα, ἔπειτα Μαυριτανίαι τρεῖς, ἤτοι ἡ Σαρινσία, ἡ καὶ Καισαρειανὴ καλουμένη ἀπὸ τῆς μητροπόλεως αὐτῆς Καισαρείας, Σιτιφενσία δὲ ἡ μητρόπολιν Σιτίφαρα, καὶ Τιγγιανὴ ἡ μητρόπολιν ἔχουσα Τίγγιν. ἐξῆρχε δὲ τῆς συνόδου Αὐρήλιος ἐπίσκοπος Καρχηδόνος, ὃν καὶ Πάπαν ὠνόμαζον· καὶ οἱ σταλέντες ἐκ τοῦ Πάπα Ῥώμης τοποτηρηταὶ, Φαυστῖνος ἐπίσκοπος, Φίλιππός τε καὶ Ἄσελλος πρεσβύτεροι. παρῆσαν δὲ καὶ ἕτεροι τοποτηρηταὶ τῶν ἤδη εἰρημένων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀφρικῆς, τοὺς τόπους ἀναπληροῦντες τῶν μὴ δυνηθέντων ἐλθεῖν εἰς τὴν σύνοδον. ὅθεν καὶ τὸ τῆς τοποτηρησίας ὄνομα ἐλήφθη, ἀπὸ τοῦ τηρεῖν ὁ ἐστι φυλάσσειν ἤτοι τὸ ἀναπληροῦν τοὺς τόπους τῶν σταλλόντων αὐτούς. B

De sancta & Oecumenica Synodo quarta Chalcedone habita.

Priùs autem quam triginta anni à tertia elapsi sunt, sancta & Oecumenica quarta Synodus, primo Imperatoris Marciani benigni anno in celeberrima Bithyniæ urbe Chalcedone congregata est. Numerus autem Episcoporum erat sexcenti triginta: cujus præsides declarati sunt Anatolius Constantinopolitanus, Maximus Antiochenus, Juvenalius Hierosolymitanus, quinetiam Pascasinus & Lucensius Episcopi unà cum Bonifacio Presbytero, locum tenentes Leonis sanctissimi veteris Romæ Papæ, cujus magna fuit fama, & multus pro pietate zelus: qui non suis tantum nunciis sed etiam admirabili Epistola Synodi decreta confirmavit; quam etiam Patres fidei orthodoxæ columnam nuncuparunt: qui Eutychem Constantinopolis archimandritam, ejusque defensorem Dioscorum Alexandriæ, qui fugientes nimirum Nestorii divisionem, unum Christum nostrum & Deum in duabus naturis manifestatum, in unicam naturam commiscebant, & confundebant, ob impietatem anathemate condemnabant. Hi etiam triginta canones Ecclesiæ largiti sunt. Reliqua hic spectantia quære in primo capite literæ E.

Περὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἐν Χαλκηδόνι δ'. συνόδου.

Ἀλλὰ γὰρ πρὶν χρόνους ἀπὸ τῆς τρίτης ἐξήκειν τριάκοντα, ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ τετάρτη σύνοδος τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Μαρκιανοῦ τοῦ χρηστοῦ ἐν τῇ περιωνύμῳ πόλει τῆς Βιθυνίας ἠθροίζετο Χαλκηδόνι, εἰς τριάκοντα δὲ καὶ ἑξακοσίους τὸν ἀριθμὸν ἐξετείνετο· ἧς ἔξαρχοι ἐγνωρίζοντο Ἀνατόλιος Κωνσταντινουπόλεως· Μάξιμος Ἀντιοχείας· Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων· καὶ δὲ Πασκασῖνός τε καὶ C Λουκίνσιος ἐπίσκοποι σὺν Βονιφατίῳ πρεσβυτέρῳ τὸν τόπον ἐπέχοντες Λέοντος τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, οὗ μέγα τὸ κλέος, καὶ πολὺς ὁ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ζῆλος· ὃς οὐ μόνον ἀποστόλοις οἰκείοις, ἀλλὰ καὶ τῇ θαυμασίᾳ ἐπιστολῇ ἐπεκύρωσε τὰ τῆς συνόδου, ἣν καὶ στήλην ὀρθοδοξίας οἱ πατέρες προσηγορεύκασιν. οἵτινες τὸν Ἀρχιμανδρίτην Κωνσταντινουπόλεως Εὐτυχῆ καὶ τὸν ὑπερασπιστὴν αὐτοῦ Διόσκορον Ἀλεξανδρείας εἰς μίαν φύσιν ἀνακιρνῶντάς τε καὶ συγχέοντας τὸν ἐν δυσὶ φύσεσι γνωριζόμενον ἕνα Χριστὸν ἡμῶν καὶ Θεὸν, φεύγοντες δῆθεν τὴν τοῦ Νεστορίου διαίρεσιν, ἀσεβείας ἕνεκα τῷ ἀναθέματι κατεδίκασαν. κανόνας καὶ οὗτοι δωροῦνται τῇ ἐκκλησίᾳ τριάκοντα. ζήτει τὰ περὶ ταύτης καὶ D ἐν τῷ α'. κεφαλαίῳ τοῦ Ε. στοιχείου.

De sanctissimo Gennadio Constantinopolitano.

Secundo Leonis magni, qui post Marcianum imperavit, anno, divinus Gennadius ad thronum Constantinopolitanum promotus est Anatolio succedens, & post annos quatuordecim ad Dominum recessit. Hujus autem effertur Epistola ad Synodum Romæ habitam conscripta, quæ ostendit, quod nulla datur absurditas quanta, quanta sit, quam ordinatio pro pecuniis collata in se non continet.

Περὶ τοῦ ἁγιωτάτου Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως.

Τῷ δευτέρῳ ἔτει Λέοντος τοῦ μεγάλου, ὃς μετὰ Μαρκιανὸν ἐβασίλευσεν, ὁ θεῖος Γεννάδιος εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον ἀνάγεται, τὸν Ἀνατόλιον διαδεξάμενος, καὶ μετὰ τεσσαρεσκαιδέκατον ἔτος πρὸς κύριον ἐκδημεῖ. ἐπιστολὴ δὲ ἐκφέρεται τούτου πρὸς τὴν ἐν Ῥώμῃ σύνοδον δηλοῦσα, ὡς οὐδεμιᾶς ἀτοπίας ὑπερβολὴν καταλείπει τὸ E χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασιν.

De sancta & Oecumenica quinta Synodo.

Quintæ vero & œcumenicæ Synodo canon nullo prorsus modo curæ fuit, nisi ut Origenistas, Didymos quoque & Evagrios qui Ethnicam mythologiam in Dei Ecclesiam introducere contendebant, anathemati subjiceret. Enimvero hi animarum præexistentiam deliri asserebant; & eandem quoque animam multa corpora F induere, & æterni supplicii finem fore prædicabant. Congregata est autem duodevicesimo imperii Justiniani magni anno, annis centum duobus quartâ ipsam præcedente posterior: & urbium reginam sacrum tanquam fanum sibi constituebat. Centum autem sexaginta quinque divinorum Patrum concursu corroborata fuit: quibus præsidebat, primò Mœnas, deinde Eutychius summi sacerdotis in reginâ urbium gubernacula successivè dirigentes: Apolinarius Alexandrinus, Domnus Antiochenus: præterea autem & Didymus & Evagrius

Περὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ε'. συνόδου.

Τῇ δὲ γε ε'. οἰκουμενικῇ συνόδῳ κανόνων οὐδ' ὁπωσοῦν ἐμέλησεν ὅτι μὴ τῷ ἀναθέματι καθυποβαλεῖν τοὺς περὶ Ὠριγένην, Διδύμους τε καὶ Εὐαγρίους, τοὺς τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν τῇ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ φιλονεικήσαντας ἐπεισενεγκεῖν. προϋπάρξιν γὰρ ἐληρῴδουν ψυχῶν, καὶ πολλὰ F σώματα τὴν αὐτὴν ψυχὴν μετενδύεσθαι· καὶ τέλος εἶναι τῆς ἀπελευτήτου κολάσεως. ἠθροίσθη δὲ τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου, ὑστερίζουσα τῆς πρὸ αὐτῆς τετάρτης χρόνοις δύο πρὸς τοῖς ἑκατὸν καὶ τιμένος μὲν ὥσπερ ἱερὸν ἑαυτῇ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων ἵδρυτο. πέντε δὲ καὶ ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν θεσπεσίων πατέρων συνδρομῇ ἐκρατύνετο· ὧν ἡγοῦντο τὰ πρῶτα Μηνᾶς, εἶτα Εὐτύχιος ἐκ διαδοχῆς τοὺς Ἀρχιερατικοὺς τῆς βασιλευούσης ἰθύνοντα οἴακας· Ἀπολινάριος Ἀλεξανδρείας, Δόμνος Ἀντιοχείας, πρὸς δὲ καὶ Δίδυμος καὶ Εὐάγριος

γειος, Εὐτυχίου τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων τόπον ἀναπληροῦντες· ὁ δὲ γε Ῥώμης Βιγίλιος παρὼν μὲν τηνικαῦτα τῇ πόλει, οὐ παρὼν δὲ τῇ συνόδῳ· τὴν κοινὴν τῶν πατέρων πίστιν οὐχ ἧττον ἐπεκύρου λιβέλλῳ.

A Eutychii Hierosolymitani locum adimplentes. Vigilius autem Romanus urbi etiam tunc temporis adfuit, Synodo vero non interfuit: communem nihilominus Patrum fidem libello confirmavit.

Περὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ϛʹ. συνόδου.

Οὐ μὴν οὐδὲ τῇ κυρίως ἕκτῃ παρέργου τοῦτο νενόμισται κανόνας συγγράφειν, ἑτέροις ἐσχολασμένῃ τὸν νοῦν· ἥτις χρόνοις ἑνὸς δέοντος πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν κατόπιν τῆς προηγουμένης ἐλθοῦσα, τὴν βασιλίδα καὶ αὐτὴ πόλιν ἱερὸν ἐπήξατο θέατρον. ἑβδομήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν θεοφόρους ἄνδρας ἀποδυσαμένους χρυσοῦ πρὸς τὸν ἀγῶνα, λαμπρῶς νικῶσαν τὴν εὐσέβειαν ἐπεδείκνυ· ἔτει τρεισκαιδεκάτῳ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ λεγομένου Πωγωνάτου. ταύτης ἀρχηγοὶ ἐγνωρίζοντο Γεώργιός τε Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Θεόδωρος καὶ Γεώργιος πρεσβύτεροι ἅμα Ἰωάννῃ Διακόνῳ τὸν τόπον ἀναπληροῦντες Ἀγάθωνος τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα Ῥώμης· τὸν δὲ Ἀλεξανδρείας Πέτρος μοναχός, καὶ πρεσβύτερος τῶν Ἱεροσολύμων. οὗτοι δὲ τοὺς περὶ Σέργιον, Πύῤῥον, Παῦλον, Πέτρον, τοὺς δυσσεβεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως προεδρεύσαντας· ἔτι δὲ καὶ Ὀνώριον Ῥώμης, Κῦρον Ἀλεξανδρείας, Μακάριον Ἀντιοχείας· Θεόδωρον τὸν Φαράν, Στέφανον καὶ Πολυχρόνιον, τῇ τοῦ ἀναθέματος καθυπέβαλεν δίκῃ· ἀνθ' ὧν ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν τὸν κύριον ἡμῶν ἐδογμάτιζον ἔχειν. οἱ δὲ τῆς συνόδου δύο θελήματα φυσικά, καὶ δύο ἐνεργείας ὁμοίως ἔχειν μετὰ τὴν σάρκωσιν τὸν κύριον ἡμῶν ἀπεφήναντο καὶ ἐκύρωσαν, οὐκ ἐν διαιρέσει προσώπων, ἀλλ' ὅτι οὐδεμία φύσις τῶν δύο ἐπὶ Χριστοῦ φύσεων ἀθέλητος ἦν ἢ ἀνενέργητος· ἵνα μὴ τῶν ἰδιωμάτων τούτῳ ἑκατέρας φύσεως ἀναιρουμένων τῆς ἐνεργείας λέγω καὶ τῆς θελήσεως, καὶ αἱ φύσεις ὧν αὗταί εἰσιν ἰδιώματα συναιρεῖσθαι δοκῶσιν.

De sancta & Oecumenica sexta Synodo.

Quinetiam nec propriè dictæ sextæ Synodo, animum aliis adhibenti, canones conscribere operæ pretium visum est: quæ centum undequinquaginta annis post B præcedentem convenit. Et ipsa quoque urbem imperatricem sanctum theatrum constituit. Divinos autem centum septuaginta viros ad certamen accinctos habens victricem planè pietatem ostendebat, decimo-tertio Constantini Pogonati dicti anno. Hujus præsides declarati sunt Georgius Constantinopolitanus, & Theodorus, & Georgius Presbyteri unà cum Iohanne Diacono locum conservantes Agathonis sanctissimi Papæ Romani: Alexandrini autem Petrus Monachus, & Presbyter Hierosolymitani. Hi autem Sergium, Pyrrhum Paulum, Petrum impios Constantinopolis præsules, præterea autem & Honorium Romanum, Cyrum A- C lexandrinum, Macarium Antiochenum, Theodorum Pharensem, Stephanum & Polychronium anathematis supplicio subjiciebant, propterea quòd Dominum nostrum etiam post incarnationem unam habere voluntatem, & unam operationem prædicâssent. Hujus autem Synodi Patres duas illum post incarnationem naturales habere voluntates, & duas similiter operationes pronunciarunt, & confirmarunt, non in personarum divisione, sed quod neutra duarum in Christo naturarum sine voluntate erat, aut sine operatione: ne sublatis istis utriusque naturæ proprietatibus, operatione nimirum & voluntate ipsæ quoque naturæ, qua- D rum sunt proprietates, una auferri viderentur.

Περὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ πενθέκτης συνόδου.

Ἀμέλει καὶ τοῦ δευτέρου Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου δηλαδὴ βασιλεύοντος, ὃς ἦν υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, τῇ τούτου κελεύσει συνῆλθον ἐπίσκοποι ἑπτὰ καὶ εἴκοσι καὶ διακόσιοι, ἐν τῷ λεγομένῳ Τρούλλῳ, οἶκος δὲ ἦν οὗτος περιφανὴς ἐν παλατίῳ τῶν βασιλέων Κωνσταντινουπόλεως κείμενος. ἔργον δ' ἦν αὐτοῖς πάντα τε τὰ πεπραγμένα ταῖς πρὸ αὐτῆς συνόδοις κυρῶσαι, καὶ κανόνας συντάξαι εἰς τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀφορῶντας κατάστασιν. συνέζευκται δὲ καὶ αὕτη τῇ ἕκτῃ, καὶ τὴν προσηγορίαν ἐκείνης ἐδέξατο. καὶ γὰρ περὶ πίστεως καὶ δογμάτων αὐτῇ ζήτησις γέγονεν, ὥστε καὶ αὐτὴν ἰδιαίτατα ὀφείλει τοῦτο λογίζεσθαι σύνοδον· μᾶλλον δὲ κυρίως πενθέκτη λέγοιτ' ἄν, ὅτι τὸ ὑστέρημα τῆς πέμπτης καὶ τῆς ἕκτης ἀναπληρώσασα, τὴν τῶν ἱερῶν φημὶ κανόνων σύνθεσιν. ἔστι δὲ καὶ οἰκουμενική· ἡγεμόνες γὰρ ἐν αὐτῇ ἐγνωρίζοντο Παῦλος Κωνσταντινουπόλεως· Πέτρος Ἀλεξανδρείας· Γεώργιος Ἀντιοχείας· Ἀναστάσιος Ἱεροσολύμων· Ἰωάννης νέας Ἰουστινιανουπόλεως· Βασίλειος τῆς Γορτυναίων μητροπόλεως τῆς Κρήτης νήσου, καὶ τὸν τόπον ἐπέχων πάσης τῆς συνόδου τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ῥώμης. οὕτω γὰρ ἐν τοῖς παλαιοῖς εὕρηται βιβλίοις μετὰ τὴν τοῦ βασιλέως ὑπογραφὴν ἕκαστον τῶν πατριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν ὑπογραφῇ τὸ οἰκεῖον σημειωσάμενοι ὄνομα καὶ ἀξίωμα· εἰ καὶ οἱ Λατῖνοι καιρίως ὑπὸ ταύτης πληττόμενοι μὴ εἶναι ταύτην οἰκουμενικὴν διατείνονται, τῷ μὴ τοποτηρητὰς ἐσχηκέναι τοῦ Πάπα τῆς Ῥώμης, ὡς ἄλλης οὔσης τῆς ἕκτης συνόδου ᾗ κἀκεῖνος συνῄνεσεν, ἥτις ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου συνηθροίσθη· ταύτην δὲ μετὰ χρόνους γενέσθαι συχνοὺς κελεύσει τοῦ Ῥινοτμήτου Ἰουστινιανοῦ.

De sancta & Oecumenica in Trullo quinisexta Synodo.

Cæterum & Justiniano secundo, Rhinotmeto videlicet, qui Constantini Pogonati erat filius, imperante, ipsius jussu Episcopi ducenti viginti septem conveniebant in loco Trullo dicto, erat autem hæc domus celeberrima in Imperatorum Constantinopolis palatio sita. Iis autem omnia quæ in prioribus Synodis acta fue- E rant confirmare, & canones ad Ecclesiæ constitutionem spectantes componere incubuit. Hæc autem & sextæ adjuncta est, ejusque nomen sibi impositum habuit: nec enim de fide & dogmatis quæstio in hac orta est, ut ea exinde peculiaris Synodus censeretur: magis autem propriè quinisexta nuncupetur, utpote quæ quintæ & sextæ defectum, sacrorum scilicet canonum compositionem supplevit. Est autem & œcumenica. Præsides enim in ea declarati sunt Paulus Constantinopolus, Petrus Alexandrinus, Georgius Antiochenus, Anastasius Hierosolymitanus, Johannes novæ Justinianopolis, Basilius Gortynæorum, quæ metropolis est F Cretæ insulæ, qui etiam universæ Synodi sanctæ Ecclesiæ Romanæ locum tenuit. Sic enim in antiquis invenitur libris post Imperatoris subscriptionem singulos Patriarchas & Metropolitanos nomen suum & dignitatem per subscriptionem adnotasse: etiamsi Latini ab hac Synodo lethaliter vulnerati eam œcumenicam non fuisse Synodum obnixè contendant, eo quòd Papæ Romani loci conservatores non habuit, utpote quòd alia sit sexta Synodus cui & ipse consensit, quæ sub Constantino Pogonato congregata est, hanc autem multo post tempore Justiniani Rinotmeti jussu celebratam esse. Pri-

A mo enim tanti sancti Patres manifesti adeo mendacii sese convinci ægre ferent, dicentes in suis ipsorum canonibus, sancta hæc & œcumenica Synodus decrevit. Et præterea Papa suos habuit legatos, personas nimirum substitutas ex nostra quidem regione, adeo ut illi ejus in communibus conventibus vicem gererent. Eò quòd ipsi propter viæ longitudinem difficile sit convenire: & ab eo verò non ordinabantur, ut Cæsar Constantinus scribit. Hi igitur omnes sanctæ Synodo aderant: Episcopus putà Thessalonicæ, Dardaniæ, Heracleæ in Thraciâ, Corinthi, Ravennæ, & hic Basilius Episcopus Cretæ, qui Ecclesiæ Romanæ jura se privatim ferre subscripsit. Hi vero & centum duos canones composuerunt. B

A πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ ἂν ἠνέσχοντο οἱ τοσοῦτοι ἅγιοι πατέρες ἐπιφανοῦς οὕτω ψεύδους ἁλῶναι· λέγοντες ἐν τοῖς ἑαυτῶν κανόσιν, ὥρισεν ἡ ἁγία αὕτη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος. ἄλλως τε καὶ οὓς ὁ Πάπας εἶχε λεγάτους, ἀντιπροσώπους δηλαδὴ τῆς ἡμετέρας μὲν ὄντας ἐπαρχίας, ὥστε καὶ ταῖς κοιναῖς συνελεύσεσιν ἀντ' ἐκείνου τούτους ἐπιδημεῖν, δυσχεροῦς οὔσης αὐτῷ τῆς ἀφίξεως διὰ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος· οὐ μὴν δὲ καὶ παρ' ἐκείνου ἐχειροτονοῦντο ὡς ὁ Καίσαρ ἱστορεῖ Κωνσταντῖνος. πάντες τοίνυν οὗτοι τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ παρῆσαν· λέγω δὴ ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Δαρδανίας, ὁ Ἡρακλείας Θράκης, ὁ Κορίνθου, ὁ Ραβέννης, καὶ ὁ Κρήτης ἐπίσκοπος Βασίλειος, ὃς ἰδίᾳ φέρειν τὰ δίκαια τῆς ἐκκλησίας Ῥωμαίων ὑπέγραψε. B κανόνας δὲ καὶ οὗτοι συντεθείκασι δύο πρὸς τοῖς ἑκατόν.

De sancta & Oecumenica septima Synodo.

Elapsis centum viginti annis, octavo autem imperii Constantini & matris ejus Irenes fluente, septima etiam Synodus, ut prima olim, Nicæam Bithyniorum metropolim pietatis forum ostendit. Trecentis autem sexaginta septem sacris viris ornata est: Sacræ hujus phalangis constituens duces, C Tarasium Constantinopolitanum magni inter Dei Sacerdotes nominis, Petrum in sacerdotum ordine primas tenentem, & alium Petrum Presbyterum, & sancti Sabæ monasterii præfectum, qui Adrianæ Papæ Romani locum sortitus est: Johannem & Thomam Presbyteros, & admodùm inter Monachos celebres, Orientis Patriarcharum locum tenentes, nimirum Apolinarii Alexandrini, Theodoriti Antiocheni, & Eliæ Hierosolymitani. Hæc igitur sancta Synodus eos qui venerandas Christi & sanctorum illius imagines, per quas idolorum error expellitur, oh impura lingua! idola vocant, irresolubilibus anathematis vinculis communi suffragio subjecerunt: D & duos & viginti canones in fidelium utilitatem composuerunt: anno mundi VICIↃCCXCVI. tunc temporis labente.

Περὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑβδόμης συνόδου.

Χρόνων παρεῤῥυηκότων εἴκοσι καὶ ἑκατὸν, ὀγδόου δὲ ἱσταμένου τοῦ Κωνσταντίνου τῇ βασιλείᾳ καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης, Νικαίαν δὲ τὴν Βιθυνῶν μητρόπολιν κριτήριον τῆς εὐσεβείας καὶ ἡ ἑβδόμη σύνοδος δείκνυσιν, ὡς γε δὴ καὶ ἡ πρώτη σύνοδος πάλαι. εἰς ἑπτὰ δὲ καὶ ἑξήκοντα καὶ τριακοσίους ἄνδρας C ἱεροὺς ἐπληθύνετο· ταξιάρχας τῆς ἱερᾶς αὐτῆς φάλαγγος προβαλλομένη Ταράσιον Κωνσταντινουπόλεως τὸν ἐν ἱερεῦσι θεοῦ περιβόητον· Πέτρον τῆς τῶν ἱερέων τάγματος πρῶτον, καὶ ἕτερον Πέτρον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον τῆς τοῦ ἁγίου Σάββα μονῆς, τὸν τόπον Ἀδριανοῦ τοῦ Πάπα Ῥώμης κληρωσάμενον· Ἰωάννην τε καὶ Θωμᾶν πρεσβυτέρους καὶ κάλλει ἐν ἀσκηταῖς λάμποντας, τῶν τῆς ἀνατολῆς πατριαρχῶν τὸν τόπον ἐπέχοντας· λέγω δὴ Ἀπολιναρίου Ἀλεξανδρείας· Θεοδωρήτου Ἀντιοχείας, καὶ Ἠλία Ἱεροσολύμων. αὕτη τοίνυν ἡ ἁγία σύνοδος τοὺς εἴδωλα τὰς προσκυνητὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ εἰκόνας, ὢ μιαρᾶς γλώττης, ἀποκαλοῦντας, D δι' ὧν εἰδώλων πλάνη διώκεται, κοινῇ ψήφῳ δεσμοῖς ἀλύτοις τῷ ἀναθέματι ὑποβάλλουσι· καὶ κανόνας δύο πρὸς τοῖς εἴκοσιν εἰς τὴν τῶν πιστῶν ὠφέλειαν συντεθείκασιν, ἑξακισχιλιοστοῦ διακοσιοστοῦ ἐνενηκοστοῦ ἕκτου τηνικαῦτα διιππεύοντος ἔτους.

De Sancto Tarasio Constantinopolitano.

Quinetiam commemoratus divinus Tarasius ad Adrianum Papam Romanum Epistolam misit, in quâ non E paucis è sacris scripturis deductis usus est testimoniis, & demonstravit quod pro pecuniis ordinare omnem impietatem in sese continet.

Περὶ τοῦ ἁγίου Ταρασίου Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ δηλωθεὶς θεῖος Ταράσιος πρὸς Ἀδριανὸν E τὸν Πάπαν ἐπέστειλε Ῥώμης, οὐκ ὀλίγοις ἐκ τῆς θείας γραφῆς μαρτυρίοις χρησάμενος, καὶ ἀποφῆναι μηδὲν ἀσεβείας ἐλλείπειν τὸ ἐπὶ χρήμασι χειροτονεῖν.

De sancta & Oecumenica prima & secunda dicta Synodo.

Alia quædam Constantinopoli quoque Synodus celebrata est in celebri sanctorum Apostolorum templo, quæ inscribitur sancta & magna prima & secunda Synodus. Fertur autem eam Photii Patriarchæ Constan- F tinopolitani diebus congregatam fuisse, quo tempore Basilius Macedon Romani imperii sceptra tenebat: quinto & septuagesimo anno à Synodo septimâ elapso. Cum in primo enim conventu seditio aliqua coorta esset, secundâ etiam congressione divinis patribus opus fuit, in quâ decreta confirmarentur pariter & scriptis mandarentur, ut exinde una Synodus distinctè nominetur. Et hæc etiam canones septemdecem composuit.

Περὶ τῆς λεγομένης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς α'. καὶ β'. συνόδου.

Γέγονέ τις καὶ ἑτέρα κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν σύνοδος, ἐν τῷ περιφανεῖ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ναῷ, ἥτις ἐπιγέγραπται ἡ ἁγία καὶ μεγάλη πρώτη καὶ δευτέρα σύνοδος. ἐπὶ τῶν F ἡμερῶν δέ φασι ταύτην ἠθροῖσθαι Φωτίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἡνίκα Βασίλειος ὁ Μακεδὼν τὰ σκῆπτρα τῆς Ῥωμαίων διεῖπεν ἀρχῆς· ἑβδομηκοστοῦ καὶ πέμπτου ἔτους μετὰ τὴν ἑβδόμην ἐξήκοντος συνόδου. στάσεως δέ τινος κατὰ τὴν πρώτην συμβάσης συνέλευσιν, καὶ δευτέρας συνδρομῆς τοῖς θείοις πατράσιν ἐδέησεν, ἐν ᾗ καὶ δογματισθέντα κυρωθῆναί τε καὶ γραφῇ δηλωθῆναι, ὡς ἐντεῦθεν διῃρημένως τὴν μίαν ὀνομάζεσθαι σύνοδον. κανόνας δὲ καὶ αὕτη συντέθεικεν ἑπτακαίδεκα.

A

Περὶ τῆς κατὰ τὸν Φώτιον συνόδου.

Ἀλλὰ καὶ ἕτεροι τρεῖς κανόνες ἐξεφωνήθησαν τῇ συνόδῳ ἥτις τὸν Φώτιον τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως τελευταῖον ἐνίδρυσε, μετὰ τὴν τοῦ θείου μετάθεσιν Ἰγνατίου, ἑκατέρου πολλάκις πρότερον ἐκβαλλομένου καὶ ἀντεισαγομένου.

Αὕτη τῶν ἱερῶν συνόδων μετὰ τοὺς θείους ἀποστόλους ἡ τῶν χρόνων τάξις ἱστόρηται· καὶ ταύτας εἶναι τὰς συνελεύσεως αἰτίας, καὶ οὓς δὲ εἰς ἑκάστη κανόνας ἐκδέδωκε, καὶ εἰς ἰδίᾳ τῶν θεσπεσίων αὖθις ἀνδρῶν ἔνιοι συνεγράψαντο. B ἐπεὶ γὰρ τὸ ἐξ ἐθνῶν ἅμα καὶ Ἰουδαίων πλῆθος τῇ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον σαρκώσεως τοῦ θεοῦ λόγου οἰκονομίᾳ, τῆς ἐξαπάτης τοῦ διαβόλου καὶ τυραννίδος ἀπεφοίτησαν, καὶ πρὸς τὸν ἀληθῆ βασιλέα καὶ κύριον τῆς δόξης ὀρθῇ τῇ πίστει καὶ εἰλικρινεῖ προσεκολλήθησαν τῇ διανοίᾳ, θείοις ἔδει νόμοις πρὸς τὰ κρείττω διεξάγεσθαι, τοὺς πρὸς κακίαν δὲ ἀπορρέοντας ἐπανάγεσθαι, οἱ θεῖοι πατέρες τοῖς πολιτικοῖς ἐρρῶσθαι πολλὰ φράσαντες νόμοις, θεσμοὺς θείους καὶ κανόνας ἐκπεφωνήκασι, τὸν ἑκάστου βίον καὶ τρόπον ῥυθμίζοντας. τούς γε μὴν πλημμελοῦντας, οὐχ ᾤοντο δεῖν καθάπερ ἐκεῖνοι μεταχειρίσαι, C καὶ λώροις μαστίζειν, καὶ πληγαῖς ἀνηκέστοις καθυποβάλλειν, ζώων δίκην ἀλόγων, ὥσπερ τῇ κακίᾳ μάχεσθαι· τὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων κακῶς ποιεῖν προαιρούμενοι σώματα, τῆς ἀληθοῦς μετανοίας τῇ πλάστιγγι τούτους πληγῇ προαρπάζοντες. ἀπᾴδοντα γὰρ τῶν τοῦ θεοῦ οἰκτιρμῶν ἄντικρυς ταῦτα ἡγήσαντο, τοῦ δὲ πλανώμενον ἐπιστρέφειν, καὶ τὸ ἀπολωλὸς ἐκζητεῖν, καὶ τὸ ἀσθενὲς ἐνισχύειν, ὁπόση δύναμις, ἐπιτάξαντος· καὶ ταῦτα χάριτος ὅλης καὶ υἱοθεσίας ἠξιωκότος καὶ ἀπαλλάξαντος ἡμᾶς τῆς ἐπαχθείας τοῦ νόμου. προσέτι γε μὴν καὶ θαυμάσαντες ὅπως πρῴην τὰ τῶν δαιμόνων ἦγον ἐν θαύματι, τὸ μέν τοί γε σαπρὸν ἤδη τῶν μελῶν τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος, D πάνυ μάλα καὶ σαφῶς ἀποξέειν, ὅπως μὴ καὶ τοῖς ἐγγὺς τῇ κοινωνίᾳ λυμαίνηται, ἄριστον ἔγνωσαν· καὶ μάλιστα ἔχειν τῷ κοινῷ πρὸς ἀσφάλειαν. ἵνα τοίνυν οἱ μετ' ἐκείνους ποιμένες τε καὶ διδάσκαλοι τύπον ἔχοιεν ὥσπερ διδαχῆς, οὕτω δὴ καὶ ἰατρείας πνευματικῆς, γραφῇ δὲ κατάλληλον ἑκάστῃ τῶν νόσων ἐσημειώσαντο φάρμακον, πρότερον μετὰ τοῦ ἁγίου ταῦτα σκεψάμενοι πνεύματος, τοῦ σοφῶς οἰκονομοῦντος καὶ διευθύνοντος τὰ ἡμέτερα. ὅθεν οἱ κατὰ τούτων ἐν τοῖς τοιούτοις περὶ ἐλαχίστου τῶν σφετέρων τιθέμενοι λογισμῶν, τῶν ἐσχάτων ἂν εἶεν τιμωριῶν δίκαιοι, ὅτι τοὺς ἀνθρωπίνους καὶ δειλοὺς καὶ τὰς ἐπισφαλεῖς ἐπινοίας κατὰ τὸ λόγιον, E τῶν ἀληθινῶν καὶ βεβαίων τοῦ πνεύματος νόμων αὐθεκάστῳ προτετιμήκασι γνώμῃ. ἀλλὰ τούτων μὲν ἅλις. εἴη δὲ μή τε μὴν ἡμᾶς τὴν ἀμοιβὴν τοῦ πόνου διαμαρτεῖν, ὡς ἂν δὲ μὴ καὶ ὁ χρόνος λανθάνων εἴη τοὺς ἐντυγχάνοντας, ὃς ὑπ' αὐγαῖς ἡλίου τὰ τῆς πραγματείας προήνεγκε ταυτησί, μετὰ τὴν ἑξαπλῆν αὖθις ἑκατοντάδα τρίτον, καὶ τεσσαρακοστὸν ἔτος τὴν φορὰν ἀτεχνῶς ἐμέτρει τοῦ χρόνου.

Ἔτι περὶ τῶν πολιτικῶν νόμων πόθεν ἔσχον τὰς ἀρχάς, καὶ ὅπως συνέστησαν.

F

Οὐδὲν δὲ οἶμαι καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν νόμων βραχέα διαλαβεῖν, καὶ ὅθεν ἔσχον καὶ οὗτοι τὴν γένεσιν ὡς ἐφικτόν, ἱστορῆσαι· ἐπεὶ καὶ τούτων ἐνίους τοῖς τῶν ἱερῶν κεφαλαίοις κανόνων, ὥς ἄν τινας ἐπικούρους, δεῖν ᾠήθημεν προσαρμόσαι. κατὰ τὴν πρώτην Ὀλυμπιάδα καθ' ἣν ὄγδοον μετὰ τὸ ἑπτακοσιοστὸν καὶ τετρακισχιλιοστὸν ὁ κόσμος ἤνυεν ἔτος Ῥώμυλος βασιλεύει τῆς Ῥώμης· μεθ' ὃν ἕτεροι τὸν ἀριθμὸν ἓξ ἀλλήλους ἦσαν διαδεχόμενοι· καὶ χρόνος αὐτοῖς τὰ τῆς

De Synodo sub Photio habita.

Alii præterea tres canones à Synodo quæ Photium in throno Constantinopolitano ultima collocavit, post divini Ignatii translationem, utroque sæpius antea ejecto & rursus introducto, editi fuerunt.

Hic sacrarum Synodorum post divinos Apostolos temporum ordo traditur: & hæ fuerunt conventus causæ. Et hi, quos singulæ Synodi ediderunt, quosque divinorum etiam virorum nonnulli privatum conscripserunt canones. Quandoquidem enim Gentilium pariter ac Judæorum multitudini per incomprehensibilem & ineffabilem Incarnationis Verbi Dei œconomiam à diabolico errore & tyrannide conversæ, & vero regi ac gloriæ Domino rectâ fide & sincero animo adjunctæ divinis opus fuit legibus, ut ad meliora ducantur, reducantur autem qui in vitium delapsi sunt, divini Patres politicas leges valere plurimum jubentes, divinas sanctiones canonesque vitam cujusque ac mores dirigentes ediderunt: his enim, delinquentes non eo quo civiles leges modo tractare, & loris castigare, & gravissimis, brutorum instar animalium, plagis subjicere, cum vitio quasi pugnare visum est. Qui vero hominum corpora affligere eligunt, ultimo eos ictu à verâ pœnitentiâ præripiunt. Hæc enim plane dissentanea existimabant misericordiis Dei, qui errabundum convertere, & perditum quærere, & infirmum quoad possumus corroborare præcipit, & omni præterea gratia & adoptione dignatur, & à legis molestiâ liberat. Quinetiam & mirati quomodo dæmonum opera in admiratione non ita pridem habuissent, putridum quidem membrum Spiritus gladio prorsus & palam abscindere, ne vicina societatis contagione contaminarentur, optimum esse & ad communitatis securitatem maxime conducere judicarunt. Quapropter ut iis succedentes pastores & præceptores tam doctrinæ quam spiritualis haberent medicinæ formam, congruum cuique morbo medicamentum scriptis consignarunt, cum priùs de hisce rebus cum Spiritu sancto deliberassent, qui res nostras sapienter dispensat, ac dirigit. Quocirca qui horum opera in hujusmodi rebus cogitationibus suis minime vertant, extremas qui luant pœnas digni sunt, propterea quod humanas improbasque cogitationes, & instabiles meditationes juxta oraculum, veris firmisque Spiritus legibus pertinaci animo prætulerunt. De hisce vero satis dictum est. Sic autem fiat, ne in ejusdem repetendi laboris crimen incidamus. Porro ne tempus quoque quod hoc opus in lucem solarem protulit lectores lateat, post sextuplicem rursus centuriam annus quadragesimus tertius temporis cursum exactè emensus est.

De politicis etiam legibus unde ortum habuerunt, & quomodo constitutæ sunt.

Nihil autem vetat quo minus & de politicis legibus breviter disseramus, & unde ipsæ quoque ortum habuerunt pro viribus describamus; si quidem & earum nonnullas sacrorum canonum capitibus, tanquam auxiliares quasdam adnectere visum est. Prima circiter Olympiade, cum mundus quater millesimum septingentesimum octavum annum peregisset, Romulus Romæ imperabat, post quem alii numero sex aliter alteri succedebant

cedebant: & annus ccxliv. regnum iis emensus est. Urbe igitur regni more gubernata, Reges res politicas administrabant, proximam post Imperatorem potestatem exercentes, & quod iis visum est legis in republica vires obtinebat. Lex enim literis nondum mandata fuit. Circiter lxviii. Olympiade regno in democratiam delapso, & regibus è medio sublatis, & introducta consulum præfectura, populus Romanus indefinita quadam lege, vel consuetudine, ut melius dicam, usus est: priùs autem quam viginti transacti sunt anni, populus decem eligentes viros, quorum præcipuus fuit Appius Claudius, divinas iis leges committebant: Hi autem consuetudines, tanquam Romæ leges, sparsim jactas colligentes, & ex Athenis non paucas Græcarum legum, quæ Soloni & Draconi jactanter acceptæ referuntur, & quas præterea Lycurgum habuisse Patrem, & Minonem & ejusmodi, fama fuit attrahentes, duodecim ex iis libros componebant. Solon enim, ut & Lycurgus antiquus erat. Etenim lxv. Troiani excidii anno hic notus erat, Proca Sylvio Latinis imperante. Solon autem xlvi. Olympiade leges Atheniensibus ferebat, Draconis leges, exceptis iis quæ de cædibus tractabant, tollens. Dictis itaque libris usus est populus usque dum sub consulatu fuit, & democratia, ut dictum est. Populus enim duos è nobilibus, ut civilia quæcunque ac militaria administrarent negotia, quotannis eligentes, consules eos nominabant. Et hæc publicæ administrationis forma ccclxiv. sufficit. At Caio consulatum simul ac democratiam in regnum iterum commutante, & republica aucta, causas quoque & publicas actiones augeri contigit, adeo ut plurium generum & recentioribus legibus reipublicæ opus esset. Quapropter augustissimus ille Augustus Cæsar, qui post Caium regnabat, non tantum iis qui multis erant sapientiores, leges ferre permisit, sed & populis, & militibus, & quod unusquisque dixerit, ab omnibus discutiebatur, & si utile visum est, præcedentibus legibus protinus inserebatur. Hæc iterum Adrianus qui multò post Augustum imperavit in unum colligens, aliorum quidem omnium præscripta unum opus effecit, in quinquaginta libros distributum, Digesta, sive Pandectam ab eo nominatum; ut quæ ex multis collecta sunt. Quæcunque autem Imperatores privatim decreverant in duodecim libris scripsit, quos Codices sive Constitutiones Imperiales nominavit. Verùm eo quoque modo difficile erat leges intelligere latitudinem habentes cogitationibus non definitam. Et præsertim cum Imperatores rerum pro tempore potiti, quæ sibi visa sunt de quibus lex antea non lata fuerat, Codicibus inseruissent. Quinetiam Latina dictio & phrasis illos qui eam intelligere non possunt, tanquam muro fortiter exclusit, & utilitate ex iis percipiendâ privavit, in unâ gente eam includens. Celeberrimus autem inter Imperatores Justinianus, cum è legis capitum multitudine, ea sola quæ tempori ac negotiis commoda sunt selegisset, & magnitudinem præterea quantum licuit, contraxisset, & quæ bis de iisdem rebus posita fuerant, abstulisset, in linguam etiam Græcam tam Codices quam Digesta transtulit. Insuper autem & cum legum introductionem tanquam prima quædam elementa fecisset, librum istum vocavit Instituta: id autem introductionem significat. Cum autem Digestorum syntagma & Epitomen, uti dictum est, composuisset, visum est nonnullis multa magni momenti in elaborato compendio prætermitti: Quocirca constituta rursus & perfecta sunt ea quæ dicuntur Paratitla, quæ in singulis titulis rerum utilium, quæ omissæ sunt, supplementa continent. Non paucis autem interpretibus & subministris ad hæc usus est Imperator. Quidam autem Stephanus Digesta in latitudine interpretatus est, Thalelæus Censor Codices in latitudine edidit: Theodorus Hermupolita con-

A βασιλείας ἐμέτρει τέταρτον καὶ τεσσαρακοστὸν πρὸς τοῖς διακοσίοις. ὑπὸ βασιλείᾳ τοίνυν ἰθυνομένης τῆς πόλεως, ῥῆγες τὰ τῆς πολιτείας διῴκουν, δεύτερον μετά γε τὸν βασιλέα τὴν ἐξουσίαν ἀνῃρημένοι· καὶ τὸ ἐκείνοις δοκοῦν νόμου δύναμιν εἶχε τῇ πολιτείᾳ· οὐδέπω γὰρ ἐν γράμμασι νόμοι ἦν. κατὰ τὴν ὀγδόην ἑξηκοστὴν Ὀλυμπιάδα εἰς δημοκρατίαν τῆς βασιλείας ἐμπεσούσης, καὶ τῶν ῥηγῶν γενομένων ἐκ μέσου, τῆς δὲ τῶν ὑπάτων εἰσαχθείσης ἡγεμονίας, ὁ δῆμος Ῥωμαίων ἀορίστῳ τινὶ νόμῳ, ἢ συνηθείᾳ μᾶλλον εἰπεῖν ἐκέχρητο· ἀλλὰ πρὶν εἴκοσι χρόνους ἐξήκειν ἄνδρας ὁ δῆμος ἐκλεξάμενοι δέκα, ὧν ἄρχων Ἄππιος Κλαύδιος, νόμους τούτοις ἐπιτετράφασι θείους· οἱ δὲ συναγαγόντες τὰ σποράδην κείμενα, ὡς ἄγραφα νόμιμα τῆς Ῥώμης ἔθη, ἑλκυσάμενοι τι καὶ Ἀθήνηθεν οὐκ ὀλίγους τῶν ἑλληνικῶν νόμων, ὅσοι τε εἰς Σόλωνα τὴν ἀναφορὰν ἀνήγουσι καὶ Δράκοντα· πρὸς δὲ καὶ ὅσους τὸν Λυκοῦργον λέγοι ἐσχηκέναι πατέρα, καὶ Μίνωα καὶ τοὺς τοιούτους, βιβλίους ἐκ τούτων συντάττουσι δυοκαίδεκα. Σόλων μὲν γὰρ καὶ Λυκοῦργος παλαιοὶ ἦν· περὶ γὰρ ἑξηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει τῆς Ἰλίου ἁλώσεως ἐγνωρίζετο, Λατίνων βασιλεύοντος Πρόκα Σιλβίου. Σόλων δὲ τοῖς Ἀθηναίοις νόμους ἐτίθει τῇ ἕκτῃ καὶ τεσσαρακοστῇ Ὀλυμπιάδι, τοὺς τοῦ Δράκοντος ἀφελὼν, πλὴν φονικῶν. τοῖς οὖν εἰρημένοις βιβλίοις ὁ δῆμος ἐχρῆτο

C ἕως ὑπατείας ἤγετο καὶ δημοκρατείας, ὡς εἴρηται. κατ' ἐνιαυτὸν γὰρ ὁ δῆμος δύο τῶν εὐπατριδῶν προχειριζόμενοι, ὡς τὰ πολιτικὰ πάντα καὶ τὰ τῆς στρατείας διοικεῖν πράγματα, ὑπάτους τούτους ὠνόμαζον. καὶ τὸ σχῆμα τοῦτο τῆς πολιτείας ἐπὶ χρόνοις ἤρκεσε τέτταρσι καὶ ἑξήκοντα πρὸς τοῖς τριακοσίοις. Γαΐου δὲ τὴν ὑπατείαν τε καὶ δημοκρατίαν εἰς βασιλείαν αὖθις ἀμείψαντος, καὶ τῆς πολιτείας ἐπιδιδούσης, αὐξάνεσθαι καὶ τὰς ὑποθέσεις συνέβαινε καὶ τὰς δίκας, ὡς καὶ ποικιλωτέρων καὶ καινοτέρων δεῖσθαι νόμων τὴν πολιτείαν. τὰ δὴ καὶ ὁ σεβαστὸς Αὔγουστος ἐκεῖνος Καῖσαρ, ὁ μετὰ Γαΐον ἐβασίλευσεν οὐχ ὅπως ὅσοι σοφίᾳ τῶν πολλῶν ἦσαν

D κρείττους, ἐφῆκε νομοθετεῖν, ἀλλά γε καὶ τοῖς τοῦ δήμου καὶ στρατηγοῖς καὶ ὅτι ἂν ἕκαστος εἴπῃ, παρὰ πᾶσιν ἐξητάζετο· καὶ εἰ τῶν χρησίμων ἔδοξε, τοῖς προλαβοῦσι τῶν νόμων εὐθὺς ἐνεγράφετο. ταῦτα πάλιν ὁ πολὺ μετὰ Αὔγουστον ἄρξας Ἀδριανὸς ἀθροίσας εἰς ἕν, τὰ μὲν τῶν ἄλλων πάντων ἰδίαν ἐποιήσατο πραγματείαν ἐν βιβλίοις διανεμομένην πεντήκοντα, Δίγεστα τούτοις ἤτοι πανδέκτην ὄνομα θέμενος, ὡς ἐκ πολλῶν δηλαδὴ συλλεγέντα. ἰδίᾳ δὲ ὅσα οἱ βασιλεῖς διωρίσαντο, ἐν βιβλίοις ἔγραψε δώδεκα, ἃ καὶ ὀνόμασε κώδικας, ἤτοι βασιλικὰς διατάξεις. ἀλλὰ καὶ οὕτω δυσχερὴς ἦν ἡ τῶν νόμων κατάληψις, πλάτος ἐχόντων τοῖς

E λογισμοῖς οὐχ ὁριζόμενον· καὶ μάλιστα τῶν κατὰ καιροὺς βασιλέων τὰ δοκοῦντα σφίσι προστιθέντων τοῖς κώδιξι, περὶ ὧν οὔπω πρότερον ἔκειτο νόμος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Λατινικὴ λέξις καὶ φράσις ὥσπερ τι τεῖχος τοὺς νόμους κρύπτουσα τοὺς συνιέναι ταύτην μὴ δυναμένους, ἰσχυρῶς ἀπετείχιζε, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας ἐστέρει ἑνὶ ἔθνει ταύτην ἱστᾶσα. ὁ δὲ περιώνυμος ἐν βασιλεῦσιν Ἰουστινιανὸς τοῦ πλήθους τῶν τοῦ νόμου κεφαλαίων, τὰ τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι μόνον χρήσιμα ἐκλεξάμενος οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ πλάτος ὡς οἷόν τε ἐπιτεμὼν καὶ τὰ δὶς περὶ αὐτῶν κείμενα ἐξελὼν, ἔτι καὶ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν τά τε τῶν κωδίκων καὶ τὰ τῶν διγέστων μεταβέβληκε φράσιν. πρὸς δὲ καὶ

F τῶν νόμων εἰσαγωγὴν ποιησάμενος, ὥσπερ τινὰ πρῶτα στοιχεῖα, ἰνστιτοῦτα τὸ βιβλίον ὠνόμασεν· εἰσαγωγὴν δὲ τοῦτο δηλοῖ. ἀλλ' ἐπεὶ τὸ σύνταγμα τῶν διγέστων καὶ ἐπιτομὴν, ὡς εἴρηται, συνετέθη, ἔδοξέ τισι πολλὰ τῶν χρησιμωτέρων ἐκ τῆς σπουδασθείσης συντομίας παραλελεῖφθαι· διὸ πάλιν ὡρίσθη καὶ ἐγένετο τὰ λεγόμενα παράτιτλα, καθ' ἕκαστον τίτλον ἀναπληρώσεις ἔχοντα τῶν παραλελειμμένων χρησίμων. ἐξηγηταῖς δὲ καὶ ὑπουργοῖς οὐκ ὀλίγοις ὁ βασιλεὺς εἰς ταῦτα ἐχρήσατο. Στέφανος δέ τις εἰς πλάτος τὰ δίγεστα ἐξηγήσατο. Θαλέλαιος Κένσωρ τοὺς κώδικας εἰς πλάτος ἐκδέδωκε. Θεόδωρος Ἑρμουπολίτης συντετμημένως, ἔτι δὲ συντομώτερον Ἀνατόλιος.

ὁ δὲ

A ὁ δὲ Ἰσίδωρος στενότερον μὲν τοῦ Θαλελαίου, πλατύτερον δὲ τῶν λοιπῶν δύο. ἀμεῖψαι δὲ θελήσας ὁ Βασιλεὺς καί τινας τῶν παλαιῶν διατάξεων, νεαρὰς ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν φιλοπόνως διατάξεις, καὶ ἰδίαν ταύταις χώραν ἀπένειμε· ἤμειψε γὰρ τὸ περὶ γάμων, καὶ τὸ περὶ φαλκιδίου, καὶ τῶν τοιούτων· καὶ δὴ καὶ τὸ περὶ νόθων, ὅπερ ὁ μέγας πρῶτον ἐδιδέξατο Κωνσταντῖνος, συμπαθέστερον περὶ τοὺς τοιούτους διατεθείς. ταύτας δὲ τὰς νεαρὰς διά τινος ἐξέθετο Τριβουνιανοῦ, δεξιοῦ μὲν ἄλλως τὴν φύσιν, καὶ εἰς ἄκρον πᾶσαν παιδείαν ἐξησκημένου, φιλοχρηματίᾳ δὲ δαιμονίως ἁλισκομένου· διὸ καὶ ἐν τῷ ταύτας συγγράφειν, πολλοὶ τῶν ἐχόντων δίκας χρήμασιν αὐτὸν ὑποφθείροντες, ἀνέπειθον τὰ B μὲν πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῖς μεταρμόττειν, τὰ δὲ πρὸς ἀσάφειαν καὶ διχονοίαν χαράζειν. τελευταῖος δὲ πάντων ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμος Λέων ὁ σοφός, μίαν τὰ πάντα ποιησάμενος πραγματείαν διά τινος Σαββατίου πρωτοσπαθαρίου, καὶ τὰ διέχοντα τῇ θέσει συνάψας εἰς ἕν, τά τε δίγεστα καὶ τὸν κώδικα, καὶ πολλὰ τῶν ἰνστιτούτων, καὶ αὐτὰς τὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ νεαράς, ἐν βιβλίοις μὲν ἑξήκοντα, τεύχεσι δὲ ἁρμόνως ἕξ, πᾶν ἐναντίον καὶ τὴν χρῆσιν οὐ παρεχόμενον ἐν τοῖς πράγμασιν ἀποκρίνας τε καὶ ὑπεξελών, διὰ τὸ εἰκὸς πολλὰ τῶν ἀρχαίων νομοθετημάτων ἀποδοκιμασθῆναι τοῖς ὕστερον. ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκλεγέντων τὴν συνθήκην τῆς φράσεως C μηδὲν περιττὸν ἔχειν καὶ περιέλκον ἐφρόντισεν. ἔπειτα τὰ ἀνὰ μέρος καὶ διεσπαρμένως περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος εἰρημένα, εἰς μίαν κατέστησε τίτλου περιοχήν. πεποίηκε δὲ καὶ αὐτὸς νεαρὰς διατάξεις εἴκοσι πρὸς ταῖς ἑκατόν. ἀλλ' οὐ πᾶσαι σήμερον πολιτεύονται. ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τοῦτο. δεῖ δὲ ἄρα καὶ τὰ κεφάλαια κατὰ στοιχεῖον τοῦ παρόντος συντάγματος ὡς πίνακι δηλῶσαι.

tractè, contractiùs autem & Anatolius, Isidorus verò arctiùs quidem quam Thalelæus, latiùs autem quam reliqui duo. Imperator autem veterum nonnullas constitutionum immutare volens, Novellas septuaginta & centum constitutiones studiose effecit, & proprium iis locum attribuit. Commutavit enim leges de matrimoniis, de falcidiâ, & istiusmodi, ut & de Nothis, quam magnus Constantinus primus admisit, majori commiseratione in tales affectus. Has autem Novellas emisit per quendam Tribunianum, naturâ quidem aliter idoneum, & in omni disciplinâ summè exercitatum; avaritiâ autem diabolicè correptum: quapropter & dum iis conscribendis incumbebat, multi eorum qui causas judicandas habebant, eum pecuniâ corrumpentes, hæc quidem ipsorum commodo adaptare, ea verò ita tumultuario opere congerere, ut obscura essent, & duplicis sententiæ, persuadebant. Ultimus verò omnium inclytus ille inter Imperatores Leo Sapiens, cùm unum ex omnibus per quendam Sabbatium Protospatharium opus fecisset, & quæ loco distabant in unum conjunxisset, Digesta & Codices, & multa etiam ex Institutis, & ipsas Justiniani Novellas, in libris quidem sexaginta, sex autem voluminibus aptè disponebat, omne quod contrarium erat, & nullius in negotiis usus, rejiciens & subducens, idcircò quod multa veterum institutorum posteris improbata fore veri non sit dissimile. Sed & ne in eorum quæ selecta sunt interpretandi formulâ redundaret quippiam aut supervacaneum esset, curam impendit: siquidem quæ sigillatim & sparsim de eodem argumento dicta sunt, in unâ tituli periochâ collocavit. Et hic autem centum viginti Novellas constitutiones fecit. Omnes autem hodie non observantur. Sed hæc quidem hucusque. Verùm & capita præsentis Syntagmatis juxta ordinem literarum, tanquam indice subjiciamus oportet.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Ἀρχὴ σὺν Θεῷ τοῦ Α στοιχείου.

ΚΕΦ. α'.

INDEX CAPITUM.

DE FIDE ORTHODOXA.

Initium, favente Deo, literæ *A*.

CAP. I.

Initium literæ B.

Ἀρχὴ τοῦ Β στοιχείου.

Initium literæ Γ.

Ἀρχὴ τοῦ Γ στοιχείου.

Ἀρχὴ τοῦ Δ στοιχείου.

Ἀρχὴ τοῦ Ε στοιχείου.

Initium literæ Δ.

Initium literæ E.

δ'. Περὶ

η'. Περ

Initium

Initium literæ X.

Initium literæ Ψ.

Initium literæ Ω.

Ἀρχὴ τοῦ Χ στοιχείου.

Ἀρχὴ τοῦ Ψ στοιχείου.

Ἀρχὴ τοῦ Ω στοιχείου.

MATTHAEI MONACHI

SIVE BLASTARIS,

SYNTAGMA ALPHABETICUM, LITERA A.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΙΣΤΕΩΣ.

ΤΑΣ τῶν ἱερῶν τούτων ὑποθέσεις κανόνων κατὰ στοιχεῖον διελεῖν διεσκεμμένοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς οἷόν τε τοῦτο εἰς ἡμᾶς ἧκεν, ταύτας ἐπιτεμεῖν, ὡς ἂν ῥᾳδίως ἐντεῦθεν εὐανεύρετον ὑπόθεσιν τοῖς ζητοῦσιν εὕρεσιν ὑπάρξῃ, δεῖν ᾠήθημεν καὶ οὕτως ἄρα προθέμενοι, τοὺς τὴν ὀρθὴν πίστιν ὀρθοῦντας θεοπνεύστους κανόνας προτάξαι προτέρους. τοῖς γὰρ ἐπὶ τῷ θεμελίῳ ταύτης ἀσφαλῶς ἱδρυμένοις ἐν καλῷ κείσεται, μὴ ἐν παρέργῳ καὶ τὰ τῶν λοιπῶν τεθεῖναι κανόνων. οἱ δὲ τῆς ἀληθοῦς ἠλλοτριωμένοι πίστεως, καὶ τὸν θησαυρὸν τῶν ὀρθῶν σεσυλημένοι δογμάτων, ποίαν τῶν ἱερῶν κανόνων ἐπιστροφὴν χρῄζειν ἄν. ταύτῃ τοι καὶ τὰ φύσει πρότερα οὐκ ἴσχυον τῶν ἀριθμῷ καὶ τάξει τοῦτο κληρωσαμένων στοιχείων ὕστερα θεῖναι. οἷον ἄρα καὶ τῆς ζωῆς μεταλαχοῦσι τροφὴν προσπεποιῆσθαι, ὁ τῆς φύσεως δίδωσι νόμος. καὶ ταύτῃ ἔστιν οὓς μὴ προσιεμένους ἐπὶ πλεῖστον ἴσμεν εἰσὶν οὓς τῶν θείων ἀνδρῶν διαρκέσαντας· τοῖς δέ γε τὸ ζῆν ἀπεῤῥηγμένοις παρέλκον οἶμαι καὶ περιττὸν τά γε πρὸς ἔνστασιν ἡ τροφὴ, τῆς ὀρεκτικῆς καὶ μεταληπτικῆς εἰργομένης δυνάμεως· ἄλλως τε καὶ πίστει μὲν σωθέντας ἐνίους ἐστὶν ὅπου λόγος αἱρεῖ, καὶ αἱ τῶν πραγμάτων ἱστορίαι διδάσκουσιν· ἔργων γε μὴν πίστεως μὴ προηγησαμένης, τοσοῦτον οἱ μετιόντες ἀπώναντο, ὅσονπερ καὶ οἱ τὰς ὄψεις ἐκκεκομμένοι τοῦ ἡλιακοῦ τοῦδε φωτός.

Τῆς μὲν οὖν ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς δευτέρας συνόδου εὐθὺς ὁ πρῶτος κανὼν μόνην εἶναι κυρίαν πίστιν ὀνόμασεν, ἣν οἱ ἐν Νικαίᾳ τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόροι πατέρες ἐκπεφωνήκασιν, ὡς ἐξ ὑγιῶν συνεστῶσαν δογμάτων. ἁπάσας μέντοι τὰς ἄλλως ἢ ὡς αὐτὸ φρονούσας αἱρέσεις ἐᾶσαι ἐῤῥῶσθαι τῷ ἀναθέματι παραπέμπει.

Ὁ δέ γε ε΄. αὐτῆς καὶ τοὺς εἰς Σαρδικὴν συνεληλυθότας δι᾽ ἐπαίνου τίθεται, ἀνθ᾽ ὧν τὸν περὶ τῆς πίστεως τόμον τῶν ἐν Νικαίᾳ προσεπεκύρωσαν.

Ἡ ἁγία δὲ καὶ οἰκουμενικὴ γ΄. σύνοδος ἐν ς΄. καὶ ζ΄. κανόσι τοὺς εἰς τοῦτο τόλμης ἰόντας ὡς ἕτερον παρὰ τὸ ἐν Νικαίᾳ συντεθὲν ἱερὸν σύμβολον συγγράφειν· ἔτι δὲ καὶ τοὺς τὰ δυσσεβῆ Νεστορίου δόγματα προσιεμένους, καὶ οὕτω τοὺς τῇ ἐκκλησίᾳ προσιόντας τελουμένους μυσταγωγεῖν, τοῦ κλήρου μὲν ἐξωθεῖ, εἰ κληρικοὶ εἶεν· λαϊκοὺς δὲ ἀφίησι τῷ ἀναθέματι.

Ἡ γε μὴν ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ς΄. σύνοδος ἐν τῷ πρώτῳ κανόνι τὴν πρὸς τῶν ἱερῶν ἀποστόλων παραδεδομένην ἡμῖν πίστιν παρεγγραφῇ μὴ καινοτομεῖν· πρὸς δὲ καὶ τὰ ἐν τῇ πρώτῃ δογματισθέντα μὴ παρεξιέναι συνόδῳ. οἱ δὲ τὸ ὁμοούσιον τῆς τριάδος τῆς θεαρχικῆς φύσεως ὑποστάσεων τοῖς πᾶσι κηρύξαντες, τοὺς περὶ τὸν δυσσεβῆ Ἄρειον τῷ φρονήματι σφῶν μὴ συμβαίνοντας τελέως ἀποκηρύττουσιν· ἔτι δὲ καὶ τὰ ἐν τῇ δευτέρᾳ θεσπισθέντα συνόδῳ προσεπικυροῦντες

PROLOGUS DE ORTHODOXA *FIDE.*

A CUM nobis igitur sacrorum argumenta canonum juxta literarum ordinem distribuere propositum fuerit, eademque praeterea, quantum in nobis est, in compendium redigere, quo quodcunque argumentum quaerentibus invenire facilius sit, necessarium duximus, & sic igitur apud nosmet constituimus, divinitus inspiratos, qui B rectam fidem confirmant, priori in loco collocare canones: his enim qui super illius fundamento securè stabiliti sunt, commodum videbitur non supervacaneum, ut reliqui quoque canones apponantur. Illi vero qui à rectâ fide alienati sunt, & rectorum dogmatum thesauros spoliati, qualem sacrorum canonum curam habeant? Quocirca quae natura sint priora, post ea quae numero ac ordine literarum istud sortita sunt collocentur, nequaquam necesse erat. Quemadmodum nimirum iis etiam, qui vitâ fruuntur nutrimentum desiderare lex naturalis dedit: Et istud quidem non desiderantes nonnullos novimus è divinis viris qui diu perdurarunt: vitâ ve- C ro functis superfluum, ut opinor, & supervacaneum est nutrimentum quatenus ad aliquam exinde percipiendam utilitatem, appetitivâ & participativâ cessante facultate. Praecipuè cùm fide quidem servatos nonnullos esse fama alicubi referat, & rerum Historiae tradant: fide verò operibus non praemissâ, tantum qui in hisce exercentur, percipiunt fructum, quantum oculis capti è lumine hoc solari.

Sanctae igitur & oecumenicae secundae Synodi primus statim canon eam solam authenticam esse fidem constituit, quam trecenti duodeviginti divini Patres Nicaeae D congregati ediderunt, tanquam ex sanis dogmatibus compositam: Universas autem, quae aliàs atque ipsa sentiunt, haereses valere jubens, anathemati submittit.

Quintus autem ejusdem Synodi canon eos qui Sardicae convenerunt, laudibus effert, propterea quòd Patrum Nicaenorum de fide volumen confirmassent.

Sancta autem & Oecumenica tertia Synodus in sexto & septimo canone, istos qui eò audaciae perveniunt, ut aliud praeter sacrum illud, quod Nicaeae compositum est, symbolum conscribere; & istos praeterea, qui impia Ne- E storii dogmata admittunt, atque ita eos, qui ad Ecclesiam accedunt, initiare moliuntur, Clero quidem expellit, si Clerici sint, Laicos autem anathemati subjicit.

Sancta verò & Oecumenica sexta Synodus in primo canone traditam nobis à sanctis Apostolis fidem non immutare, & praeterea quae in primâ Synodo decreta sunt, non transilire jubet. Hi autem Patres cùm trium divinae naturae Personarum consubstantialitatem omnibus praedicassent, impios Arrianos sententiae ipsorum assensum non praebentes, perfectè abdicabant. Insuper autem & quae in secundâ constituta sunt Synodo ve-

neranda esse præcipiebant. Hæc enim Synodus cùm A Spiritus sancti inimicum Macedonium expulisset, & socios ejus anathemate condemnasset, Spiritum sanctum Patri & Filio honore æqualem, utpote verum Deum esse tradidit. Quinetiam cùm dementem Apolinarium condemnasset, Dominum mentis compotem & animatam assumpsisse carnem docuit: & præterea quæcunque tertia decrevisset Synodus, confirmare studuit. Unum enim illa Christum Dei filium post Incarnationem prædicavit; & puellam perpetuò Virginem quæ sine semine, & supra naturam illum peperit, verè & propriè Deiparam fuisse declaravit. Et delirantem Nestorium qui unum Christum in duos divisit filios suis ipsius dogma- B tis, perpetuo anathemati subjecit, quemadmodum & sacra Patrum quartæ Synodi dogmata rata fore constituit: hi autem cum impiam Eutychis & Dioscori confusionem Ecclesiæ liminibus expulissent, unum Christum ex duabus compositum naturis etiam post unionem spectatum verè tradidit. Illos enim ex diametro contrariam Nestorianæ impietatem amplexos, & in imaginatione magnum œconomiæ perfici mysterium arbitratos, eum quidem impiæ divisionis, hos autem magis impiæ confusionem inferentis unionis assertores, odio merito prosecuti, procul Deo abjiciunt. Adhæc autem & quæcunque quinta divino inspirata C Spiritu Synodus docuit, amplecti hæc Synodus præcipit: & à perniciosis eorum qui ante eam condemnati fuerant, Origenis nimirum & illius assectarum, deliramentis separari. Cæterùm & sacrarum Synodorum, quæ ipsam præcesserant, decreta hæc cùm confirmasset & stabilivisset, sexta videlicet hæc Synodus in ipso prædicto canone, duas voluntates, & duas naturales in uno Domino nostro operationes cùm statuisset, Pyrrhi & Sergii gregales, unam in Domino temere prædicantes voluntatem exterminabat. Omnium autem pietate insignium fidem firmam in omne ævum manere, piè decreverunt; eosque qui quippiam vel ad- D dunt vel detrahunt à rectâ sanaque fide nobis traditâ, anathemate dignos pronunciarunt.

Hisce concinens Synodus Carthagine celebrata, in primo ipsius & secundo canone, divinorum in prima Synodo congregatorum Patrum decreta, & de venerandæ sanctæque Trinitatis consubstantialitate, & de fide nostra in eam habenda summo prosequi honore mandat, quorum & sacrum fidei symbolum verbatim exponit.

Leges autem civiles totidem verbis sic definiunt. E Christianus est qui credit, unam esse Deitatem in æquali Patris & Filii & Spiritus sancti potestate: Qui vero præter dicta sentit, hæreticus est.

A εἶναι προσέταττε. αὕτη γὰρ τὸν πνευματομάχον διώξασα Μακεδόνιον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τῷ ἀναθέματι καταδικάσασα, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁμότιμον πατρὶ καὶ υἱῷ ὡς Θεὸν ἀληθινὸν παραδέδωκεν. ἀλλὰ δὲ καὶ τὸν ἄνουν Ἀπολινάριον κατακρίνασα, ἔννουν καὶ ἔμψυχον ἀνειληφέναι σάρκα τὸν κύριον ἐδογμάτισεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα γε ἡ τρίτη σύνοδος ἐψηφίσατο, κρατύνειν ἐσπούδακεν. ἕνα γὰρ ἐκείνη Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν σάρκωσιν ἐδογμάτισε καὶ τὴν αὐτὸν ἀσπόρως καὶ ὑπὲρ φύσιν τεκοῦσαν ἀειπάρθενον κόρην, ἀληθῶς καὶ κυρίως ἀπεφήνατο θεοτόκον. καὶ τὸν ληρώδη Νεστόριον, τὸν ἕνα Χρι- B στὸν εἰς δύο διαιροῦντα υἱοὺς, αὐτοῖς αὐτοῦ δόγμασι τῷ αἰωνίῳ ἀφῆκεν ἀναθέματι, ὡς δὲ καὶ τῶν ἐν τῇ δ΄. πατέρων τὰ ἱερὰ δόγματα ἐμπεδοῖ· οἳ τὴν ἐξάγιστον σύγχυσιν Εὐτυχοῦς τε καὶ Διοσκόρου, τῆς ὁδοῦ τῆς ἐκκλησίας ἐξοστρακίσαντες, τὸν ἕνα Χριστὸν ἐκ δυοῖν φύσεων συντεθέντα, καὶ ἐν δυσὶ φύσεσι καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν θεωρούμενον, ἀπηχῶς ἐδογμάτισαν. τούτους γὰρ τὴν ἐκ διαμέτρου τῆς Νεστορίου ἀσπασαμένους δυσσέβειαν, καὶ δοκήσει τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας πληρωθῆναι μυστήριον οἰομένους, τὸν μὲν τῆς δυσσεβοῦς διαιρέσεως, τοὺς δὲ τῆς δυσσεβεστέρας συγχυτικῆς ἑνώσεως, ἐνδίκως μισοῦντες Θεοῦ πόῤῥω βάλλουσιν. ἀλλὰ δὲ καὶ ὅσα ἡ C πέμπτη θείῳ ἐμπνευσθεῖσα πνεύματι ἐδογμάτισεν, ὁμοτρόπως ἀσπάζεσθαι· καὶ τῶν πρὸ αὐτῆς καταψηφισθέντων ἀποδιΐστασθαι τῶν ὀλεθρίων, φημὶ Ὠριγένους καὶ τῶν περὶ αὐτὸν, ληρημάτων. ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν πρὸ αὐτῆς ἱερῶν συνόδων ταύτῃ βεβαιωσαμένη καὶ στέρξασα, ἡ ἕκτη φημὶ σύνοδος, ἤδη ἐν αὐτῷ τῷ ῥηθέντι κανόνι, δύο θελήσεις, ὡς καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν δογματίσαντες, τοὺς περὶ Πύῤῥον καὶ Σέργιον, μίαν θέλησιν ἐπὶ τοῦ κυρίου ἀλογίστως κηρύξαντας, ἐκκηρύκτους τιθέασι· πάντων δὲ τῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ γνωρίμων κρατεῖν τὴν πίστιν βεβαίαν μέχρι συντελείας αἰῶνος εὐσεβῶς τεθεσπί- D κασι· καὶ τοὺς προστιθέντας τι ἢ ἀφαιροῦντας τῆς ἡμῖν παραδεδομένης ὀρθῆς καὶ ὑγιοῦς πίστεως, τοῦ ἀναθέματος ἀξίους ψηφίζονται.

Τούτοις συνᾴδουσα καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος, ἐν τε τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ ταύτης κανόνι, τὰ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ θείων πατέρων δογματισθέντα, περί τε τοῦ ὁμοουσίου τῆς προσκυνητῆς καὶ ἁγίας τριάδος, καὶ τῆς εἰς αὐτὴν ἡμῶν πίστεως διαφερόντως ἐπισκήπτει περιέπειν, ὧν καὶ τὸ ἱερὸν τῆς πίστεως σύμβολον πρὸς λέξιν ἐκτίθεται.

E Οἱ δὲ πολιτικοὶ οὕτω κατὰ ῥῆμα διατάζουσι νόμοι. Χριστιανός ἐστιν ὁ πιστεύων μίαν εἶναι θεότητα ἐν ἴσῃ ἐξουσίᾳ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁ δὲ παρὰ τὰ εἰρημένα δοξάζων αἱρετικός ἐστι.

A

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Α ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν ἀρνησαμένων τὴν ἀμώμητον ταυτηνὶ τῶν Χριστιανῶν πίστιν, καὶ ὅπως τοὺς μεταμελομένους τούτων προσίεσθαι δεῖ.

Ἐπιχειρότατον δ' ἂν εἴη μετὰ τοῦτον διεξιέναι, ὅπως τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, Παῦλος ἄν δή που ὁ μέγας ἔφησε, B γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου, καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου, καὶ καλὸν γευσαμένους Θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παραπεπτωκότας (ὢ τῆς ζημίας) καὶ ἀρνησαμένους τὴν εἰς τὸν κύριον πίστιν, οἱ θεῖοι πατέρες σπλάγχνοις ἀφάτων οἰκτιρμῶν αὖθις ὠδίνουσι (Παῦλος, καὶ τοῦτο ἀναπληρούτω μοι) μέχρις ἂν ὁ Χριστὸς μορφωθῇ ἐν αὐτοῖς· οἷς μέντοι πολὺς μεταμέλος τῆς δεινῆς ἀβουλίας εἰσῄει. πλείους γὰρ οἱ πατέρες κἀν τούτοις ἐπιτετηρήκασι τὰς διαφοράς, ταῦτ' ἄρα καὶ διαφόρους προσενηνόχασι τὰς ἐκ τῶν ἐπιτιμίων θεραπείας.

Ὁ τοίνυν μέγας τῆς Νύσσης Γρηγόριος, τῇ τῆς σοφίας περιόντι C καὶ πνευματικῇ ἐπιστήμῃ, συμπάντων τῶν ἡμῖν ἁμαρτημάτων τὴν γένεσιν ἀκριβούμενος, εὐθὺς ἐν τῷ α'. κανόνι τρία φησὶ τὰ κατὰ τὴν ψυχὴν ἡμῶν θεωρούμενα· τὸ λογικόν, τὸ θυμικόν, καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν. ἐν τούτοις καὶ τὰ κατορθώματα τῶν ἀρετὴν μετιόντων, καὶ τὰ πτώματα τῶν εἰς κακίαν ἀπορρεόντων. καὶ τοῦ μὲν λογικοῦ ἀρετὴν εἶναι τὴν εὐσεβῆ περὶ τὸ θεῖον ὑπόληψιν, καὶ τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ κακοῦ διακριτικὴν ἐπιστήμην, καὶ τί μὲν ὀρεκτὸν ἐν τοῖς οὖσι, τί δὲ βδελυκτὸν ἐπίστασθαι καὶ ἀπόβλητον· κακίαν δὲ τούτου τὴν ἐκ τοὐναντίου περὶ τὸ θεῖον ἀσέβειαν, οἷον εἴ τις τὴν εἰς Χριστὸν ἀρνησάμενος D πίστιν πρὸς Ἰουδαϊσμὸν ἢ εἰδωλολατρείαν ἢ Μανιχαϊσμὸν ἐξετράπη, ἢ πρὸς γόητας καὶ μάγους ἁπλῶς ἑάλω, καὶ τοὺς διὰ δαιμόνων καθάρσιά τινα καὶ ἀποτροπιασμοὺς ἐνεργεῖν ὑπισχνουμένους· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τὸ περὶ τὴν κρίσιν τῶν πραγμάτων ἐσφάλθαι, ὡς τιθέναι τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ σκότος φῶς, κατὰ τὴν γραφήν. τοῦ δ' αὖ ἐπιθυμητικοῦ ἀρετὴν ἀτεχνῶς εἶναι τὴν τῆς ἀρετῆς ἔφεσιν· τό, ἐρωτικῇ τε πάσῃ δυνάμει καὶ ψυχῆς ὁλοκληρῷ διαθέσει Θεῷ κολλᾶσθαι, καὶ μηδενὸς τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην προτίεσθαι, παρ' οὗ πηγάζεται τοῖς ἀνθρώποις ἡ ἀρετὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἤ που φησὶν ὁ θεῖος Ἰάκωβος. τούτου E δέ γε σκαιότητα τὴν φιληδονίαν, τὴν φιλοχρηματίαν, τὴν τῆς κενῆς δόξης ἔφεσιν καὶ τοῦ ἐπικεχρωσμένου τοῖς σώμασιν ἄνθους, ἥ γε δὴ καὶ εἰς πορνείαν ἐν καρδίᾳ μελετωμένην τελευτᾷ, ἢ καὶ μοιχείαν. ταύτας οὖν τὴν μὲν ἐπιβουλὴν ὡρίσατο καὶ ἀδικίαν τοῦ ἀλλοτρίου, τὴν δέ γε πορνείαν, ἐπιθυμίας μόνης ἐκπλήρωσιν τῆς τοῦ πέλας γάμον μὴ διορύττουσαν. τῇ δὲ ἀτόπου μοιχείας καὶ τὴν παιδεραστίαν ἠρτῆσθαι, καὶ τὴν ζωοφθορίαν· φύσεως γὰρ καὶ ταῦτα κρίνει μοιχείαν, ὡς ἂν εἰς ἀλλότριον δή που καὶ παρὰ τὴν φύσιν γινομένην τῆς ἀδικίας. τοῦ γε μὴν θυμοειδοῦς διαθέσεως ἐπαινουμένην καὶ κατὰ φύσιν ἐνέργειαν, τὴν πρὸς τὸ κακὸν ἀπέχθειαν, τὸ τοῖς πάθεσι πολεμεῖν, πρὸς ἀνδρίαν τε ἐρρῶσθαι, καὶ F μὴ τὰς τοῦ θανάτου ἀπειλὰς δεδιέναι, πεῖράν τε ἀλγεινῶν μὴ καταπλήττουσαν βασάνων, καὶ πρὸς τῆς τῶν ἡδίστων ἢ συνήθων διαζεύξεως μὴ μαλακίζεσθαι τῆς πίστεως καὶ ἀρετῆς ἀντεχόμενον. ἐκτροπὴν δὲ ταύτης καὶ ἀπόπτωμα, τὸ φθονεῖν τε καὶ μνησικακεῖν τὰς ἐμφιλονείκους ἐρεσχελίας, αἳ δὴ καὶ εἰς πληγὰς ἔσθ' ὅτε τελευτῶσι καὶ φόνους.

Περὶ μὲν οὖν τῶν δύο τῆς ψυχῆς δυνάμεων, θυμοῦ τέ φημι καὶ ἐπιθυμίας, καὶ τῶν ἐν τούτοις συνισταμένων ἁμαρτημάτων τῷ προσήκοντι τόπῳ καὶ ὡς ἡ τάξις ἀπαιτεῖ τῶν

INITIUM LITERÆ A.

CAPUT PRIMUM.

De iis qui immaculatam hanc Christianorum fidem negarunt; & quomodo qui ex iis pœnitentiam agunt, admittendi sunt.

PEropportunum erit deinceps enarrare, quomodo qui semel illuminati fuerint, (uti alicubi dicit Magnus Paulus) & gustaverint donum cæleste, & participes facti fuerint Spiritus sancti, & bonum Dei verbum gustaverint, & virtutes futuri sæculi, & lapsi sint (oh ingens damnum!) & fidem in dominum negaverint, Sancti Patres visceribus ineffabilis misericordiæ iterum parturiunt, (Paulus, & hoc mihi compleatur, inquit) donec Christus formetur in iis; quos nimirum ob gravissimum suum errorem magna pœnitentia incessit. Etenim Patres in iis plurimas differentias observarunt, & propterea per pœnas diversa remedia porrexerunt.

Magnus itaque Gregorius Nyssenus *in Epistolâ ad Letoium* sapientiâ & cognitione spirituali excellentem, omnium peccatorum nostrorum originem investigaturus, in primo statim Canone, tria in animâ nostrâ consideranda dicit; Rationem, Iram, & Concupiscentiam; inque iis tùm rectè facta eorum qui virtutem prosequuntur, tùm delicta eorum qui ad vitium prolabuntur, consistere. Et Rationis quidem virtutem esse, piam de Deo opinionem, inter bonum & malum discernendi scientiam; & quid in rebus expetendum sit, quidque aversandum & rejiciendum, cognoscere: ejus autem vitium esse oppositam circa res divinas impietatem; prout, si quis fidem in Christum negans, ad Judaismum, vel Idololatriam, vel Manichæismum conversus fuerit, vel ad præstigiatores & magos, eosque qui se per dæmonas piacula quædam & averruncationes operaturos pollicentur, abiisse deprehensus sit; &, ut uno verbo dicam, fallacitèr de rebus judicare, ut lucem tenebras ponere, & tenebras lucem; uti ait Scriptura. Rursus Concupiscentiæ virtutem planè esse, boni appetitionem, omni facultate amatoriâ, & totâ animæ affectione Deo adhærere, & amorem ejus, à quo virtus & omne perfectum donum hominibus derivatur, (uti alicubi dicit sanctus Jacobus) pro nulla re pro derelicto habere: ejus autem declinationem esse, libidinem, avaritiam, inanis gloriæ, & floris, qui corporis superficiei est illitus, desiderum; quod in anima exercitum in fornicatione aut adulterio terminatur: quorum quidem, adulterium definit, insidias & injuriam alteri allatam; Fornicationem vero, libidinis duntaxat expletionem, quæ vicini conjugium non attingit. Quinimo & pædicatum, & cum brutis animalibus commercium, adulterio irrationali appendi dicit, ea enim, utpote in id quod alienum est, & præter naturam factam injustitiam, naturæ adulterium existimat. Facultatis denique irascibilis laudabilem & secundum naturam actionem esse, mali odium, perturbationibus animæ bellum indicere, ad fortitudinem corroborari, & mortis minas non expavescere, gravissima tormenta sine metu experiri, propter disjunctionem à rebus jucundis consuetisque non languescere, fidei & virtuti adhærescentem. Hujus autem declinationem & lapsum esse, invidere, rixarum & scommatum recordari, quæ in plagis aliquandò & cædibus terminantur.

De duabus animæ potentiis, ira nempe & concupiscentia, & peccatis quæ in iis consistunt, suo loco, & ut ordo literarum postulat, inferius dicetur; peccata

autem quæ à Rationis motu præternaturali procedunt, in præsenti considerabimus: ea enim graviora à Patribus judicata sunt, & multò laboriosiori conversione digna; quorum non minimum est, rectæ fidei abnegatio; de quâ verba facere mihi in animo est. Ea igitur non solum ex modorum differentiâ, verum & ex temporum diversitate, judicatur. Vel enim minis solis perterriti erant, aut adulatione irretiti, qui lapsi sunt, vel qui tormenta experti cruciatuum acerbitatem ferre nequibant. Porro alii quidem voluntariè impietatem amplexi sunt, se bona sua aliter amissuros existimantes, alii vero post fidei abdicationem, persequutores (oh hominum impietatem!) evaserunt. Ex iis rursus alii errorem pro veritate commutarunt, cum religio adhuc in primordiis esset, & nondum bene stabilita; cumque persequutio valdè ferveret, & Tyranni furore perciti veritatis præcones gravissimis tormentis subjicerent: alii autem cum religio omnes sub sole terras illustraret, & reges, non minus quam diademata, quibus cincti sunt, adornaret.

De Clericis qui propter metum fidem negârunt.

De Clericis metu periculi lapsis lxii. sanct. Apostol. canon, Si quis, inquit, Clericus propter metum humanum, vel Judæi vel Græci, vel Hæretici, negaverit, siquidem nomen Christi, omnino ejiciatur, si vero Clerici deponatur; pœnitentiam autem agens, Laici locum capiat.

Primus autem & secundus Syn. Ancyranæ canon, Presbyteros & Diaconos qui metu tormentorum sacrificârunt, deinde contra reluctati sunt, seu pœnitentiam egerunt, & coram Tyrannis Christum confessi sunt, honoris quidem & cathedræ participes esse jubet, munus vero sacerdotale aliquod obire non permittit.

Porro sanctus Petrus Alexandrinus in decimo canone, qui, inquit, clerum suum deseruerunt, & se periculis ultro obtulerunt, Coronæ Martyrii desiderio accensi, tormentis vero superati sacrificârunt, si contingat eos rursus pœnitentiam agere, & coram tyrannis se Christianos esse confiteri; æquum est ut Laicorum communione eâque solâ digni habeantur. Planum autem est eos sensus expertes esse, si ministerium à quo sponte exciderunt, iterum ambiant; neque enim qui clerum semel deseruit, per confessionem Christi, pro casu suo gratiam demereri potest.

Decimus autem Synodi primæ Canon, quamvis, inquit, qui lapsi sunt & fidem negârunt, ordinati fuerint, sive inscius sive consciis iis qui eos ordinârunt, postea cogniti deponuntur, ab eâ ordinatione nequicquam adjuti.

De Laicis qui fidem negârunt.

Laicos qui metu solo supplicii, vel publicationis, vel exilii, impietati cesserunt, vi. Syn. Ancyranæ canon in sexennium à sacrorum mysteriorum perceptione arcet.

Idem statuit tertius canon sancti Petri Alexandrini martyris.

Primus autem ejusdem canon, eos qui post tormentorum gravissimorum perpessionem sacrificarunt, ad tres annos pœnitentiæ condemnat.

A στοιχείων ῥηθήσεται· ἅττα δὲ ἡ τοῦ λογιστικοῦ παρὰ φύσιν δημιουργεῖ κίνησις, ταῦτα νῦν ἤδη σκοπήσομεν· ταῦτα γὰρ καὶ χαλεπώτερα τοῖς πατράσιν ἐκρίθη, καὶ μείζονος καὶ ἐπιπονωτέρας δεόμενα τῆς ἐπιστροφῆς, καὶ τούτων οὐχ ἥκιστα ἡ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἄρνησις, περὶ ἧς καὶ εἰπεῖν προτεθύμημαι. αὕτη τοίνυν μὴ ὅτι γε τῇ τῶν τρόπων διαφορᾷ, ἀλλὰ καὶ τῇ διαλλαττούσῃ κρίνεται τῶν καιρῶν. ἤτοι γὰρ μόνῃ καταπλαγέντες ἀπειλῇ, ἢ κολακείᾳ ὑποπλανηθέντες ἀπὸ οἱ κατενεχθέντες, ἢ καὶ βασάνων πειραθέντες, καὶ πρὸς τὴν δριμύτητα μὴ ἀντισχόντες τῶν αἰκισμῶν. καὶ οἱ μὲν ἑκόντες τι τῆς ἀσεβείας ἠσπάσαντο πραγμάτων ἀπαλλάττεσθαι νομίζοντες, οἱ δὲ καὶ μετὰ τὴν τῆς πίστεως ἀθέτησιν διῶκται (φεῦ τῶν ἀσεβῶν) γεγόνασι. καὶ τούτων αὖθις οἱ μὲν τὸ χεῖρον τῆς ἀληθείας ἠλλάξαντο, ἐν προοιμίοις οὔσης τῆς εὐσεβείας, καὶ μηδέπω καλῶς ἱδρυμένης, ἡνίκα καὶ ὁ διωγμὸς σφοδρὸν ἔπνει, καὶ μανικῶς τῶν τυράννων ἀνηκέστοις καθυποβαλλόντων βασάνοις τοὺς πρεσβεύοντας τὴν ἀλήθειαν· οἱ δὲ ὅτι τὸ τῆς εὐσεβείας τὴν ὑφ' ἡλίῳ περιεῖχε, καὶ βασιλέας οὐχ ἧττον ἐκόσμει ἢ οἷς περίκεινται διαδήματος.

Περὶ τῶν διὰ φόβον ἀρνησαμένων κληρικῶν τὴν πίστιν.

C Περὶ μὲν οὖν τῶν φόβῳ κινδύνου κατενεχθέντων κληρικῶν ὁ ξβ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, εἴ τις φησὶ κληρικὸς διὰ φόβον ἀνθρώπινον ἢ Ἰουδαίου ἢ Ἕλληνος ἢ αἱρετικοῦ, εἰ μὲν τὸ τοῦ Χριστοῦ ἀρνήσεται ὄνομα, παντελῶς ἀποβαλλέσθω, εἰ δὲ τὸ τοῦ κληρικοῦ, καθαιρείσθω· μετανοήσας δὲ, χώραν λαϊκοῦ λαμβανέτω.

Ὁ μέντοι α'. καὶ β'. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανών, τοὺς φόβῳ βασάνων θύσαντας πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, εἶτα ἀναπαλαίσαντας ἤτοι μετανοήσαντας, καὶ τῶν τυράννων ἐνώπιον τὸν Χριστὸν ὁμολογήσαντας, τῆς μὲν τιμῆς μετέχειν καὶ τῆς καθέδρας κελεύει, ἱερατικὸν δέ τι ἐνεργεῖν οὐκ
D ἐφίησιν.

Ὁ δὲ ἅγιος Πέτρος Ἀλεξανδρείας ἐν τῷ ι'. κανόνι, οἱ τὸν ἴδιον καταλιπόντες φησὶ κλῆρον καὶ τοῖς κινδύνοις σφᾶς αὐτοὺς ἐπιδεδωκότες, στεφάνων ἐφέσει μαρτυρικῶν, ἡττηθέντες δὲ τῶν βασάνων καὶ τεθυκότες, εἰ καὶ εἰσαῦθις ἀναπαλαῖσαι τούτοις ὑπῆρξε, καὶ Χριστιανοὺς ἑαυτοὺς τῶν τυράννων ἐνώπιον ὁμολογῆσαι, δίκαιοι ἂν εἶεν τῆς τῶν λαϊκῶν ἀξιοῦσθαι κοινωνίας, καὶ μόνης. ἀναισθήτως δ' ἔχειν αὐτοὺς ἀποφαίνεται, εἰ τῆς λειτουργίας αὖθις μεταποιοῖντο ἧς ἐκπεπτώκασιν
E ἑκόντες· τὸν γὰρ τοῦ κλήρου ἅπαξ ἀποφοιτήσαντα οὐδὲ ἡ κατὰ Χριστὸν ὁμολογία τοῦτον αὖθις χαρίζεσθαι διὰ τὴν ἔκπτωσιν δύναται.

Ὁ δὲ τῆς α'. συνόδου ι'. κανών, εἰ καὶ προεχειρίσθησάν φησιν οἱ παραπεπτωκότες καὶ ἀρνησάμενοι, ἀγνοούντων ἢ εἰδότων τῶν χειροτονησάντων, γνωσθέντες ὕστερον καθαιροῦνται, μηδὲν ἐκ τῆς χειροτονίας ὠφεληθέντες.

Περὶ τῶν ἀρνησαμένων λαϊκῶν.

F Λαϊκοὺς δέ γε τοὺς ἀπειλῇ καὶ μόνῃ κολάσεως ἢ δημεύσεως ἢ ἐξορίας τῇ ἀσεβείᾳ ὑπείξαντας, ὁ ϛ'. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανὼν ἐπὶ ἑξαετίαν τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἀπείργει.

Ταύτης οὖν ἀποδεῖ τῆς ψήφου καὶ ὁ τρίτος τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Πέτρου Ἀλεξανδρείας.

Ὁ δέ γε α'. αὐτοῦ, τοὺς μετὰ πεῖραν ἀνηκέστων πάνυ βασάνων ἐπὶ τριετίαν καταδικάζει.

Ὁ δὲ

Ὁ δὲ β΄. τοὺς μετὰ τῆς ἐν φυλακῇ μόνῃ ταλαιπωρίας, A
καὶ μέχρι τετραετίας.

Οὕτω καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ δ΄. τῶν τοιούτων καθάπτεται, περὶ δὲ καὶ ὁ ε΄. πλέον τοὺς μετὰ τὸ θῦσαι ἐν ἐσθῆτι δειπνήσαντας φαιδροτέρᾳ μᾶλλον ἐπιπλήττει ἢ τοὺς ἐν τῷ δείπνῳ δεδακρυμένους καὶ πενθικὸν ἔνδυμα περικειμένους.

Ὁ δὲ αὖ η΄. ζητεῖ τοὺς δὶς καὶ τρὶς θύσαντας μετὰ βίας εἰς ζ΄. ἔτος τῆς κοινωνίας ἐξοστρακίζει.

Ὁ δὲ Νύσσης μέγας Γρηγόριος ἐν τῷ α΄. κανόνι, οἱ B
βασάνοις χαλεποῖς αἰκισθέντες φησὶ καὶ θύσαντες ἐν ῥητῷ χρόνῳ ἐτῶν θ΄. ἐπιτιμηθήσονται.

Ὁ δὲ ζ΄. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ, τοὺς ἐν εἰδωλείῳ ἐθνικοῖς συνεστιαθέντας, εἰ καὶ ἴδια βρώματα ἐπικομιζόμενοι βεβρώκασι, παρὰ δὲ γε τὸ δόξαι τοῖς ἀπίστοις συνεορτάζειν, μετὰ διετίαν εἰς κοινωνίαν κελεύει δέχεσθαι. ὅθεν φασί τινες, καὶ τὰς πρέσβεις ἢ αἰχμαλώτους ἐθνικοῖς συνεστιαθέντας χρὴ μετρίως ἐπιτιμᾶν, τοὺς δὲ καταφρονήσει καὶ ἀδιαφορίᾳ τοῦτο ποιοῦντας σφοδρότερον.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν πα΄. κανόνι, τοὺς μετὰ πεῖραν βασάνων περιγενέσθαι τῶν πόνων μὴ ἐξαρκέσαντας, καὶ εἰδωλοθύτων γευσαμένους, καὶ ὅρκους ὀμωμοκότας ἑλληνικούς, μετὰ χρόνους ἓξ τῇ ἱερᾷ προσίεσθαι ἀξιοῖ κοινωνίᾳ. τοὺς μέντοι μεγάλης ἄνευ ἀνάγκης τὴν πίστιν προδεδωκότας, καὶ τραπέζης δαιμονίων ἐμμεμψαμένους εἰς ἔτος θ΄. παρατείνει. C

Περὶ τῶν ἀρνησαμένων ἑκουσίως.

Ἡ πρώτη γε μὴν τῆς οἰκουμενικῶν σύνοδος, ἔν τε τῷ ια΄. καὶ ιβ΄. κανόνι, τοῖς χωρὶς οἱασοῦν ἀνάγκης τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐξομοσαμένοις ἐπὶ τῆς τυραννίδος τοῦ δυσσεβοῦς Λικινίου, D
καὶ γνήσιον αὖθις τὸ μεταμέλον ἐπιδειξαμένοις, εἰς δωδέκατον ἔτος τὴν μέθεξιν τῶν ἁγιασμάτων ἀπείρηκεν. εἰ καὶ ἀνάξιοι πάντες ἦσαν φιλανθρωπίας φησὶ, οὕτω δόξαν τοῖς ἁγίοις πατράσι ψηφίσασθαι τοῦ καιροῦ καταστοχασαμένοις οἶμαι καὶ τῶν πραγμάτων, τότε γὰρ σφοδρὸς κατὰ Χριστιανῶν ὁ διωγμὸς ἦν.

Ἀλλὰ γὰρ οὐχ οὕτω κρίνει ὁ μέγας ἐκεῖ Βασίλειος, οὐδὲ ὁ ἀδελφὰ τούτου φρονῶν ἀδελφὸς Γρηγόριος Νύσσης. ὁ μὲν γὰρ ἐν ογ΄. κανόνι τοὺς τὸν Χριστὸν ἠρνημένους διὰ E
βίου τῆς ἱερᾶς κοινωνίας ἐκβάλλει, προσκλαίοντας εἴσω καὶ ἐξομολογουμένους, ἀπαίροντας δὲ τοῦ βίου τῶν ἁγιασμάτων ἀξιοῦσθαι κελεύει, τῇ τοῦ Θεοῦ τεθαῤῥηκότας καὶ πεποιθότας φιλανθρωπίᾳ.

Ὁ δὲ Νύσσης μέγας Γρηγόριος ἐν τῷ α΄. κανόνι, ὁ ἑκουσίως φησὶ τὴν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρνησάμενος πίστιν, καὶ Ἰουδαϊσμῷ ἢ εἰδωλολατρείᾳ, ἢ Μανιχαϊσμῷ ἢ ἄλλῳ τινὶ τῶν τῆς ἀσεβείας εἰδῶν ὄντων πλειόνων προσθέμενος, εἶτα καταγνοὺς ἑαυτοῦ, μετάνοιαν εἰσπράττεται τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ συμπαρατεινομένην· οὐδέποτε γὰρ τῆς μυστικῆς εὐχῆς τελουμένης σὺν ἅμα τοῖς πιστοῖς τὸν Θεὸν F
προσκυνεῖν τούτῳ ἐφεῖται, ἀλλὰ καὶ κατὰ μόνας προσεύξεται, καὶ τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων καθόλου ἀλλότριος ἔσται· τοῦ δὲ θανάτου ἐφισταμένου τῆς μερίδος τῶν θείων μεταλήψεται δεῖσθαι. εἰ γε μὲν συμβαίη παρ' ἐλπίδας τοῦτον ἐπιβιῶναι, τῶν αὐτῶν εἰσαῦθις ἐπιτιμίων ὑπόδικος ἔσται διὰ βίου, τῶν ἁγιασμάτων μέχρις αὐτῆς εἰργόμενος τῆς ἐξόδου.

Secundus vero, eos qui in carcere duntaxat afflicti sacrificarunt, usque ad quatuor.

Utique & quartus quintusque Syn. Ancyr. canon, eosdem simili pœnæ subjicit. Eos autem qui postquam sacrificaverint, in veste sumptuosiori pransi sunt, magis punit quam eos qui inter prandendum lachrymas fundunt, & lugubri veste induuntur.

Porrò viii. ejusdem Syn. canon, eos qui bis vel ter per vim sacrificarunt, usque ad septimum annum communione interdicit.

Magnus autem Gregorius Nyssenus in primo canone, qui gravibus, inquit, tormentis excruciati sacrificarunt, præstituto tempore novem annorum puniuntur.

Septimus vero Ancyranæ canon, eos qui in Idoli templo cum paganis convivati sunt, licet proprios cibos afferant, comedantque, ex eo tamen quod cum infidelibus festum celebrare visi sunt, non nisi post biennium ad communionem admittere jubet. Unde dicunt nonnulli, quod legati vel captivi qui cum paganis convivantur, mediocritèr; qui vero per contemptum & indiscriminatim ita faciunt, graviùs puniendi sunt.

Porrò magnus Basilius in canone lxxxi. eos qui tormenta experti & cruciatus non ferentes idolis mactata gustaverunt, & juramenta Paganorum jurarunt, post sex annos ad sanctam communionem accedere permittit. Pœnas autem eorum qui sine magna necessitate fidem prodiderunt, & mensæ Dæmonum accubuerunt, ad viii. annum extendit.

De iis qui voluntariè fidem negârunt.

Prima Syn. œcumenica in Can. xi. & xii. iis qui sine aliqua necessitate sub impii Licinii tyrannide fidem Christianam abjurarunt, & genuinam postea pœnitentiam ostenderunt, duodecim annis Sacramentorum participatione interdicit. Etsi enim, inquit, omnes humanitate indigni fuerant, ita sanctis Patribus decernere visum est, ad id nimirum tempus rerumque statum collimantibus: tunc enim persequutio inter Christianos valdè fervebat.

Verum neque magnus Basilius, nec frater ejus Gregorius Nyssenus, sententiis pariter conjuncti, in eadem opinione versantur. Ille enim in lxxiii. eos qui Christum negarunt, toto vitæ tempore à sancta communione ejicit, ut lugeant & confiteantur, in suo autem è vita exitu, Sacramentis dignos haberi jubet, Dei misericordiæ confisos & innitentes.

Magnus autem Gregorius Nyssenus in primo canone, qui voluntariè; inquit, fidem in Dominum nostrum Jesum Christum negaverit, & Judaismo vel Idololatriæ vel Manichæismo, vel alicui alii impietatis generi, quarum magnus est numerus, sese adjunxerit, deinde seipsum condemnaverit, toto vitæ suæ tempore pœnitentiam agit; nunquam enim ei concedetur, quando mystica peragitur oratio, Deum unà cum fidelibus adorare, sed & seorsim precabitur, & à Sacramentorum communione omnino erit alienus: morte autem instante sacrorum munerum particeps erit. At si contigerit eum præter spem convalescere, iisdem pœnis per integram vitam rursus erit obnoxius, Sacramentorum ad ejus exitum usque expers.

A

De iis qui, postquam fidem negaverint, alios etiam persequuntur.

Quod si aliqui, inquit IX. Ancyranæ canon, cruciatuum gravitate adeo perculsi fuerint, ut non solum à fide decidant, sed & in eos quibus fides curæ est, insurgant, eosque ad dæmonibus sacrificandum incitent, & Christianos, qui ignoti erant vel absconditi, in medium trahant, perfectus decem annorum numerus, iis pœnitentiam agentibus perfectam remissionem emetietur. Non enim canon hic de fidem prorsus negantibus, & religionis hostibus disserit, qui Ecclesiæ persequutores sese apertè exhibuerunt: hi enim licet pœnitentiam agant, gravioribus pœnis quam iis quas duo prædicti canones decernunt, si possibile est, subjicientur: non itaque hos intelligit, sed eos qui adhuc orthodoxè sentiunt, metu autem tormentorum, se impiorum dogmatis assentiri simulant.

B

Magnus autem Athanasius in Epistolâ ad Ruffinianum, ex Sacerdotibus, inquit, qui cum Arrianis communicarunt, ii quidem qui vi subducti sunt, canonice corriguntur, è loco autem ordinis quem sortiti sunt, non ejiciuntur; præcipue si rationem, uti dixerunt, cum iis minimè consentientem habuerint, & se prudenti consilio cum iis communicasse simulaverint, metuentes ne ipsis unà cum religione expulsis, Ecclesiæ per impiorum introductionem corrumperentur. Qui autem non solum communicarunt, sed & pro viribus suis impietatis propugnatores & patroni fuerunt, si pœnitentiam agant, non pœnis prædictis subjiciuntur, sed Sacerdotio exuti in Laicorum loco constituuntur. Laicis vero seductis aut vim passis venia indulta est, postquam canonicè correcti fuerint, & hæreticorum opiniones apertè anathematizaverint, & fidem orthodoxam Nicææ confirmatam, se in honore habituros polliciti fuerint. Hanc, inquit, sententiam non ipse solummodo, sed & sancti Patres in Syn. topicis congregati professi sunt.

C

D

De iis qui, dum Catechumeni essent, fidem negarunt.

Porrò sancti Patres neutiquam in animo habebant, ut ii qui dum fidei initiis imbuuntur, impingunt, impunè evaderent. Can. enim XIV. I. Syn. eos tribus annis audientium pœnam subire, deinde ad ordinem priorem revertere, & unà cum Catechumenis precari jubet.

E

Canon autem XII. Syn. Ancyranæ, eos qui ante baptismum sacrificarunt, postquam baptizati, adeoque à peccati sorde mundati fuerint, ad sacerdotium promoveri mandat.

De iis qui negare coacti, sese non submiserunt.

Tertius Syn. Ancyr. canon, qui à persequutoribus fugiunt, juxta mandatum quod persequentes nos effugere jubet, prorsus autem evadere nequeunt, sed capti sunt, & per vim coacti vel thus in manus accipere, vel ore cibos profanos degustare, non autem silentium agunt, sed clamant se esse Christianos, firmâ nimirum ratione præditi, eos, ut qui minimè peccarunt, communione non esse arcendos judicat, immo vero & ad sacerdotium absque omni dubitatione promovendos, si modo anteacta eorum vita ab omni reprehensione aliena fuerit: neque enim confessionis coronæ exciderunt.

F

Idem de iisdem statuit sanctus Petrus Martyr in XXIV. canone.

Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἄρνησιν καὶ ἑτέρους διωξάντων.

Εἰ δέ τινες, ὁ θ΄. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ φησὶ κανὼν, τοσοῦτον καταπλαγῶσι τὸ βάρυ τῶν κολάσεων, ὡς μὴ ἔτι τῆς πίστεως ἀποστῆναι, ἀλλὰ καὶ μετεξαναστῆναι οἷς ἐμέλησεν τῆς πίστεως, ὥστε καὶ θύειν προτρέπειν δαίμοσιν, ἢ ἀγνοουμένους ἔστιν οὓς καταμηνύειν οἷα Χριστιανοὺς, ἢ καὶ κρυπτομένους εἰς μέσον ἕλκειν, ὁ τῆς δεκαετίας τέλειος ἀριθμὸς τὸ τέλειον τῆς ἀφέσεως τούτοις μεταμελομένοις ἐπιμετρείτω. οὐ γὰρ δήπου περὶ τῶν ἐξάρνων πάντῃ γεγενημένων, καὶ ἀπεναντίας ἱσταμένων τῇ ἀσεβείᾳ ὁ κανὼν ἐνταῦθα διέξεισιν, οἳ δὴ ἄρα καὶ διῶκται τῆς ἐκκλησίας πεφήνασιν ἀπηνεῖς. ἐκεῖνοι γὰρ εἴ γε καὶ ἀληθῶς μετανοοῖεν, καὶ βαρυτέρων ἂν ὄντως πειραθήσονται ἐπιτιμίων, ἢ οἱ περὶ τούτου ῥηθέντες ἄμφω δικαιοῦσι κανόνες· οὐ δὴ τούτους φησὶν, ἀλλὰ τοὺς ἔτι μὲν τὰ τῶν ὀρθοδόξων φρονοῦντας, δέει γε μὴν τῶν βασάνων τὰ τῶν ἀσεβῶν ὑπέρχεσθαι σκηπτομένους.

Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς Ῥουφινιανὸν ἐπιστολῇ τῶν κεκοινωνηκότων τοῖς τὰ Ἀρείου φρονοῦσιν ἱερωμένων φησί· οἱ μὲν βίᾳ καθυπαχθέντες κανονικῶς μὲν εὐθύνονται, τοῦ τόπου δὲ ἧς μετέλαχον τάξεως οὐκ ἐκβάλλονται· καὶ μάλιστα εἰ τὸν λογισμὸν ἥκιστα εἶχον ἐκείνοις συμβαίνοντα ὥς φασιν, δι' οἰκονομίαν δὲ κεκοινωνηκέναι προσεποιήσαντο, δέει τοῦ μὴ φθαρῆναι τὰς ἐκκλησίας τῇ τῶν ἀσεβῶν ἀντεισαγωγῇ, αὐτῶν ὑποφερόντων μετὰ τῆς εὐσεβείας γεγυμνωμένων· οἱ δὲ πρὸς τὸ κεκοινωνηκέναι καὶ τῆς ἀσεβείας ἀγωνιζόμενοι, καὶ συνηγοροῦντες εἰς δύναμιν, οὐ τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις μεταμελόμενοι καθυποβάλλονται, ἀλλὰ γυμνούμενοι τῆς ἱερωσύνης ἐν τῇ τῶν λαϊκῶν τάττονται χώρᾳ. τοῖς δὲ ἀπατηθεῖσιν ἢ βίᾳ ἐνδοῦσι λαϊκοῖς συγγνώμη δίδοται, κανονικῶς πρότερον ἐπιτιμηθεῖσι καὶ φανερῶς ἀναθεματίζουσι τὰ τῶν αἱρετικῶν καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ ὀρθόδοξον πίστιν πρεσβεύειν ὑπισχνουμένοις. ταύτην οὐ κατ' αὐτόν φησι μόνον τὴν ψῆφον, ἀλλ' οἱ κατὰ τὰς συνόδους τοπικὰς ἀθροισθέντες θεῖοι πατέρες ἐξήνεγκαν.

Περὶ τῶν ἀρνησαμένων κατηχουμένων ὄντων.

Οὐδὲ τοὺς παραπεπτωκότας τῶν κατηχουμένων ἀθῴους περιιδεῖν οἱ θεῖοι πατέρες ἐβουλήθησαν. ὁ γὰρ ιδ΄. τῆς α. συνόδου κανὼν ἐπὶ γ΄. ἔτη ἐν τῷ τῶν ἀκροωμένων ἐπιτιμίῳ κελεύει γίνεσθαι τοὺς τοιούτους, εἶθ' οὕτω πρὸς τὴν προτέραν τάξιν ἐπανιέναι καὶ τοῖς κατηχουμένοις συνεύχεσθαι.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ ιβ΄. κανὼν, τοὺς πρὸ τοῦ βαπτίσματος τεθυκότας, μετὰ τὸ βάπτισμα δὴ μάλα τὸν ῥύπον ἀποπλυναμένους καὶ εἰς ἱερωσύνην ἐπιτρέπει προάγεσθαι.

Περὶ τῶν ἀναγκασθέντων ἀρνήσασθαι καὶ μὴ ὑποκυψάντων.

Ὁ γε μὴν γ΄. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ κανὼν, τοὺς ὑπὸ τῶν διωκόντων διώκεσθαι γινομένους κατὰ τὴν φεύγειν ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς κελεύουσαν ἐντολὴν, διαδρᾶναι τε τελέως μὴ δυνηθέντας, ἀλλὰ καὶ συλληφθέντας, ἢ λιβανωτὸν εἰς χεῖρας δέξασθαι, ἢ τῷ στόματι τῶν ἀνιέρων σπονδῶν γεύσασθαι, οὐ μὴν ἀνεχομένους ἔχειν σιγῇ, ἀλλὰ βοῶντας εἶναι Χριστιανοὺς, οἷα τὸν λογισμὸν κεκτημένους ἀήττητον, τούτους ὡς ἥκιστα ἁμαρτήσαντας τῆς κοινωνίας δεῖν ἔκρινε μὴ ἐξείργεσθαι. οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ εἰς ἱερωσύνην μηδὲν ἐνδοιάζοντας προβιβάζειν· εἴγε καὶ ὁ πρὸ τοῦ βίος τούτοις εἶχε τὸ ἀνεπίληπτον· οὐ γὰρ τοῦ τῆς ὁμολογίας στεφάνου διήμαρτον.

Οὕτω περὶ τῶν τοιούτων καὶ ὁ ἱερομάρτυς Πέτρος ψηφίζεται ἐν τῷ κδ΄. κανόνι.

A

Νόμοι πολιτικοί.

Οἱ ἀξιωθέντες τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ πάλιν Ἑλληνίζοντες, ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑπόκεινται.

Οἱ ἀποστάντες τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ αἱρετικοὶ γενόμενοι, ἢ θύοντες, ἢ θύσειν τινὶ ἐπαγγελλόμενοι, οὐ δύνανται διατίθεσθαι, ἢ δωρεῖσθαι, οὔτε ἐκ διαθήκης, οὔτε ἐξ ἀδιαθέτου λαμβάνειν τι δύνανται.

Leges Civiles.

Qui sacrosancto baptismo digni habiti fuerint, & rursus ad gentilitatem redeunt, pœnis gravissimis obnoxii sunto.

Qui ab orthodoxâ fide recedunt, & hæretici facti, vel sacrificant, vel alicui se sacrificaturos pollicentur, testamento quicquam præscribere aut donare nequeunt, nec ex testamento, aut ab intestato quicquam accipere possunt.

B

ΚΕΦ. β'.

Περὶ Αἱρετικῶν, καὶ ὅπως χρὴ δέχεσθαι τοὺς ἐξ αἱρέσεων ἐπιστρέφοντας.

ΑΛΛΑ γὰρ ὅπως, καὶ τοὺς ἐξ αἱρέσεων ἐπιστρέφοντας, καὶ τῇ καθολικῇ προσιόντας ἐκκλησίᾳ, οἱ θεῖοι πατέρες προσδέχεσθαι διατετάχασιν, ἤδη σκεπτέον. ὡς ἐν εἴδει δὲ διαιρέσεως τῶν ἀποδιισταμένων τοῦ ὀρθοῦ φρονήματος, τὰς γενικωτάτας πρότερον ῥητέον προσηγορίας, ἃς δὲ ὁ ἀπατηλὸν καὶ πολυχόες τῶν νόθων δογμάτων ἑκάστοις αὐτῶν ἐπεκλήρωσε. τὰς μὲν γὰρ αἱρέσεις προσηγορεύκασιν οἱ παλαιοί, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, τὰ δὲ σχίσματα, τὰς δὲ παρασυναγωγάς. αἱρέσεις μὲν οὖν τοὺς παντελῶς ἀπερρηγμένους καὶ κατ' αὐτὴν ἀπηλλοτριωμένους τὴν πίστιν, οἷον Μανιχαίους, Οὐαλεντινιανούς, Μαρκιωνιστάς, Πεπουζηνούς, καὶ τοὺς ἐκείνοις παραπλησίους· σχίσματα δὲ τοὺς δι' αἰτίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ζητήματα ἰάσιμα, πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας, καὶ μάλιστα τοὺς διαφερομένους περὶ τοῦ τρόπου τῆς μετανοίας πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν· παρασυναγωγὰς δὲ τὰς παρασυνάξεις, οἷον εἴ τις τῶν ὑπευθύνων ἢ πρεσβυτέρων πταίσματι ἁλούς, ὑπεσχέθη τῆς λειτουργίας, καὶ τοῖς κανόσιν ὑποκύψαι μὴ ἀνασχόμενος, ἑαυτῷ τὴν προεδρίαν ἐξεδίκασε καὶ λειτουργίαν, καὶ τούτῳ συναπῆλθον οἱ ἀπαιδευσίαν νοσοῦντες ἐκ τοῦ λαοῦ τὴν καθολικὴν καταλελοιπότες ἐκκλησίαν. ἔδοξε τοίνυν, φησί, τοῖς ἐξ ἀρχῆς τὸ μὲν τῶν αἱρετικῶν βάπτισμα παντελῶς ἀθετηκέναι, περὶ γὰρ αὐτὴν τὴν εἰς θεὸν πίστιν πέφυκε τούτοις ἡ διαφορά· παραδέχεσθαι δὲ τὸ τῶν ἀπεσχισμένων· τοὺς μέντοι παρασυναγομένους ἀξιολόγῳ μετανοίᾳ τὴν ἐπιστροφὴν ἐπιδειξαμένους, ἑνοῦσθαι πάλιν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἔστι δ' ὅτε καὶ τοὺς ἐν βαθμῷ συναπελθόντας τοῖς ἀνυποτάκτοις, εἶτα μεταμελομένους, εἰς τὴν προτέραν τάξιν ἐπανιέναι. τούς γε μὴν Καθαροὺς τῶν ἀπεσχισμένων καὶ αὐτοὺς ὄντας καὶ Ἐγκρατίτας, καὶ Ὑδροπαραστάτας, ἔδοξε φησὶ τοῖς περὶ Κυπριανόν, καὶ Φιρμιλιανὸν τὸν ἡμέτερον πάντας ἀναβαπτίζεσθαι· ἐν γὰρ τῇ Καρχηδόνι, ἧς ἐπίσκοπος ὁ μέγας Κυπριανὸς ἦν, σύνοδος πατέρων ἀρχαιοτέρα πασῶν ἠθροίσθη, οἷς ἤρεσεν ἐκ κοινῆς ψήφου πάντας αἱρετικούς τε καὶ σχισματικοὺς προσιόντας τῇ ἐκκλησίᾳ βαπτίζεσθαι. καὶ συνελογίζοντο γὰρ οὑτωσί, εἰ μὴ περὶ δόγματα οἱ σχισματικοὶ σφάλλοιντο, ἀλλ' ἐπειδή γε κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας ὁ Χριστός ἐστι κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, ἐξ οὗ τὰ μέλη πάντα ζωοῦται, καὶ τὴν πνευματικὴν αὔξησιν δέχεται· οὗτοι δὲ τῆς ἁρμονίας τῶν μελῶν τοῦ σώματος ἀπερράγησαν, οὐκέτι παραμένουσαν αὐτοῖς ἔχουσι τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὃ τοίνυν οὐκ ἔχουσι, πῶς ἂν τοῖς ἄλλοις μεταδοῖεν; ἀλλ' ὅμως φησὶν ὁ μέγας οὗτος πατήρ, ἐπεί τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἔδοξε δι' οἰκονομίαν τὸ τῶν Καθαρῶν βάπτισμα δέχεσθαι, ἔστω δεκτόν.

Περὶ Ἐγκρατιτῶν.

Τὸ τῶν Ἐγκρατιτῶν μέντοι οὐκ ἔξεστι. Μαρκιωνιστῶν γάρ ἐστιν ἀπόγονος ἡ κατ' αὐτοὺς αἵρεσις, βδελυκτή· κατ' ἐκείνους γὰρ καὶ οὗτοι τὸν γάμον βδελύσσονται, τοῦ Σατανᾶ [illegible]

CAPUT II.

De Hæreticis, & quomodo, qui ex hæresibus convertuntur, admittendi sunt.

IAm vero quamnam rationem in admittendis iis, qui ex hæresibus convertuntur, & ad Ecclesiam Catholicam accedunt, sancti Patres servari jubent, in præsenti inquirendum est. Quin & hic quasi factâ divisione eorum, qui à rectâ opinione discedunt, generalissimæ appellationes, quas singuli ex iis à multifariis, fallacibus
C
spuriisque dogmatis sortiti sunt, inprimis dicendæ veniunt. Alia enim hæreses, inquit magnus Basilius in primo canone, Patres nuncuparunt, alia vero schismata, alia rursus parasynagogas. Hæreses quidem, eos qui omnino abrupti sunt, & quoad ipsam fidem abalienati, ut Manichæi, Valentiniani, Marcionistæ, Pepuzeni, & iis consimiles: Schismata autem, eos qui propter causas aliquas ecclesiasticas & quæstiones medicabiles inter se dissident; præcipue ab iis qui sunt ex Ecclesiâ Catholicâ de modo pœnitentiæ dissentire: Parasynagogas autem illegitimos conventus, ut si quis Episcopus vel Presbyter in delicto deprehensus, & à ministerio obeundo
D
prohibitus, sese canonibus submittere recuset, & præsulatum sacrumque ministerium sibi vendicet, unàque qui è populo inscitiâ laborant, relictâ Ecclesiâ Catholicâ cum illo discedant. Patribus ergo antiquis visum est, inquit, Hæreticorum baptismum omnino rejicere, utpote qui de ipsa in Deum fide dissentiant; schismaticorum vero baptismum admittere; & ut ii, qui conventicula celebrant, per genuinam pœnitentiam conversionem suam indicantes, rursus Ecclesiæ uniantur: & quandoque ut qui in gradu collocati cum rebellibus abierunt, postea autem pœnitentia ducti sunt, ad priorem ordinem revertantur. Catharos autem, qui sunt ex abscissis,
E
& Encratitas, & Hydroparastatas, visum est, inquit, Cypriano & Firmiliano nostro omnes de integro baptizandos esse: Carthagine enim, cujus Episcopus erat magnus Cyprianus, Synodus Patrum omnium antiquissima congregabatur, iisque omnes hæreticos & schismaticos, qui ad Ecclesiam accedunt, iterum baptizandos esse ex communi consensu placuit. Ita enim ratiocinati sunt, licet Schismatici circa dogmata non errent, quia tamen Christus caput est corporis Ecclesiæ secundum divinum Apostolum, per quod membra omnia animantur, & incrementum spirituale recipiunt; hi autem membra sunt à
F
corporis compage abrupta, Spiritus sancti gratiam non amplius in iis permanentem habent; quod igitur ipsi non habent, quomodo aliis impertiri possunt? sed tamen, quandoquidem, inquit hic magnus Pater, visum est nonnullis Asiaticis prudenti consilio Catharorum baptismum suscipiendum esse, suscipiatur.

De Encratitis.

Encratitarum autem [Baptismum admittere] neutiquam liceat. Eorum autem hæresis eadem plane est cum hæresi Marcionistarum, ex eadem utique germinatceus. Etenim &

A & hi nuptias abominantur, easque Satanicas appellant, vinum rejiciunt, animatorum esum prohibent, & Dei creaturam pollutam esse delirantes asserunt. Neque dicant quod in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti baptizantur, qui cum Marcione Deum malorum causam esse asserunt. Ne autem ob nimium rigorem segniores eos ad accedendum ad Ecclesiam Catholicam reddamus, consuetudine, inquit, utendum est, & sequi oportet Patres, qui res nostras administrarunt. Quare, uti iis visum est, sacro oleo inuncti Sacramentorum participes sint.

αὐτὸν ἀποστρεφόμενοι, ὡς εἶναι ἀποστρέφονται, τὴν τῆς ἐμψύχου ἀπαγορεύουσιν ἐδωδὴν, καὶ τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ μεμιασμένην εἶναι λέγουσι· μὴ γὰρ λεγέτωσαν ὅτι εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα βαπτίζονται· οἵ γε κακῶν ποιητὴν τὸν θεὸν λέγουσιν, ἐφαμίλλως τῷ Μαρκίωνι. Ἀλλ' ἵνα μὴ τῆς ἀκριβείας ἐχόμενοι ὀκνηροτέρους αὐτοὺς ποιήσωμεν εἰς τὸ προσελθεῖν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, συνηθείᾳ φησὶ χρῆσθαι, καὶ τοῖς τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομήσασι πατράσιν ἀκολουθητέον, καὶ ὡς ἐκείνοις δοκεῖ, χριόμενοι τῷ ἁγίῳ μύρῳ οὕτω τῶν ἁγιασμάτων μεταλαμβανέτωσαν.

De Hydroparastatis.

B Sunt autem Hydroparastatæ qui in sacri calicis administratione, aquam duntaxat offerunt; vinum cum ea miscere in animum non inducentes. Quin & legitimas nuptias à fornicatione nihil differre existimant. Eadem etiam xlvii. ejusdem Canon decernit. Quære de Hydroparastatis & Armeniis in viii. cap. lit. K.

Περὶ Ὑδροπαραστατῶν.

Ὑδροπαραστάται δέ εἰσιν οἱ μόνον ὕδωρ ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τοῦ ἁγίου προσφέροντες ποτηρίου, οἶνον δὲ πώποτε μίγνυσθαι μὴ ἀνεχόμενοι· καὶ τὸν ἔννομον γάμον μηδὲν διαφέρειν πορνείας οἰόμενοι. τὰ αὐτὰ καὶ ὁ μζ΄. κανὼν τῆς αὐτῆς ἐξελέγχεται. ζήτει περὶ Ὑδροπαραστατῶν καὶ Ἀρμενίων ἐν τῷ η΄. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου.

C Porrò vii. can. Syn. ii. œcumen. clare decernit, quomodo eos, qui ex hæresi revertuntur, admittere oporteat. Etenim hæreticos omnes in duo genera distinguens, alios oleo inungi, alios autem rebaptizari definivit. Arrianos itaque & Macedonianos, & Sabbatianos, & Novatianos qui sese, hi catharos, illi sinistros nominant, & Quartadecumanos sive Quartanos, & Apollinaristas, quoniam ex æquo nobiscum sacro baptismate perficiuntur, denuò baptizare neutiquam necesse existimat, verum eos, postquam scripto omnem suam hæresim anathematizaverint, sacro oleo inungere jubet, frontem & oculos & nares & os & aures; & signantes dicere, Signaculum doni Spiritus sancti.

Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ ζ΄. κανὼν τῆς οἰκουμενικῆς β΄. συνόδου, ὅπως χρὴ δέχεσθαι τοὺς ἐξ αἱρέσεων ἐπιστρέφοντας ἀριδήλως νομοθετεῖ. εἰς δύο γὰρ μοίρας ἁπάσας διελὼν, τοὺς μὲν μύρῳ χρίεσθαι, τοὺς δὲ ἀναβαπτίζεσθαι διωρίσατο. Ἀρειανοὺς μὲν οὖν, καὶ Μακεδονιανοὺς, καὶ Σαββατιανοὺς, καὶ Ναβατιανοὺς, τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς, καὶ Ἀριστερούς, καὶ Τεσσαρεσκαιδεκατίτας ἤτοι Τετραδίτας, καὶ Ἀπολλιναριστάς, ἐπείπερ ἐξ ἴσου ἡμῖν τῷ θείῳ τελοῦνται βαπτίσματι, οὐκ οἴεται δεῖν τούτους ἀναβαπτίζειν, ἀλλὰ μετὰ τὸ τὴν σφετέραν αἵρεσιν ἐγγράφως ἀναθεματίσαι, τῷ ἁγίῳ χρίειν μύρῳ κελεύει τό τε μέτωπον αὐτῶν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς ῥῖνας, καὶ τὸ στόμα, καὶ τὰ ὦτα, καὶ σφραγίζοντας λέγειν, σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου.

De Eunomianis.

D Eunomianos vero, qui unâ demersione baptizantur, & Montanistas, qui & Phryges dicuntur, & Sabellianos qui Patrem idem esse cum Filio docent, iisque consimiles, ut qui nihilo melius quam pagani non baptizati, veritate judice, affecti sint, ad Ecclesiam Catholicam accedentes statim baptizari jubet. Vel enim non omnino baptizati erant; vel si baptizati fuerant, secundum Ecclesiæ orthodoxæ constitutiones non signabantur; & ob eam rationem à S. Patribus pro non illuminatis habiti sunt.

Περὶ Εὐνομιανῶν.

Εὐνομιανοὺς γε μὴν τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους, καὶ Μοντανιστὰς τοὺς καλουμένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανοὺς τοὺς διδάσκοντας τὴν υἱοπατορίαν, καὶ τοὺς παραπλησίως τούτοις, ὡς οὐδὲν ἄμεινον τῶν ἀβαπτίστων Ἑλλήνων ἀληθείας δικαζούσης διακειμένους, τῇ καθολικῇ προσιόντας ἐκκλησίᾳ εὐθὺς κελεύει βαπτίζεσθαι. ἢ γὰρ ὅλως οὐκ ἐβαπτίσθησαν, ἢ καὶ βαπτισάμενοι οὐ κατὰ τοὺς θεσμοὺς τῆς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίας ἐσφραγίσθησαν. ταύτῃ τοι καὶ ὡς ἀφώτιστοι τοῖς θείοις πατράσι λογίζονται.

De Arrianis.

E Sunt autem Arriani qui cum Arrio sentiunt, Ecclesiæ Alexandrinæ Presbytero, qui Dei Filium & Spiritum sanctum diversam à Patre essentiam habere, & creaturas esse profanè docuit.

Περὶ Ἀρειανῶν.

Ἀρειανοὶ μὲν οὖν εἰσιν οἱ τὰ Ἀρείου φρονοῦντες, ὃς Πρεσβύτερος ὢν τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐκκλησίας, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἑτεροούσια τῷ πατρὶ καὶ κτίσματα ὁ βέβηλος ἐδογμάτιζεν.

De Macedonianis.

F Macedoniani vero, qui de Filio quidem rectè senserunt, Spiritum autem sanctum creaturam esse & à divinitate alienum blasphemè asserebant: unde & Semiarriani dicti sunt. Quin & eandem appellationem alia etiam ex impiis hæresibus sortita est. Eorum nempe qui Filium & Spiritum sanctum, non creaturas cum Arrio, nec ejusdem cum Patre substantiæ, sed peregrino quodam more similis cum Patre substantiæ sentiebant. Metuebant enim, uti dicebant, ne affectionem aliquam Patri per generationem ab iis attribui quis putaret.

Περὶ Μακεδονιανῶν.

Μακεδονιανοὶ δὲ οἱ περὶ μὲν τοῦ υἱοῦ ὑγιῶς φρονοῦντες, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα κτιστὸν βλασφημοῦντες καὶ ἀλλότριον τῆς θεότητος· παρ' ὃ καὶ ἡμιάρειοι ἐκαλοῦντο. ταυτησὶ δὲ τῆς κλήσεως καὶ ἑτέρα τῶν ἐξαγίστων αἱρέσεων ἔτυχεν· οἳ δὴ τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὔτε κτίσματα ὡς ὁ Ἄρειος, οὔτε μὴν ὁμοούσια τῷ πατρὶ δοξάζειν ἠνείχοντο, ξένῳ δέ τινι τρόπῳ ὁμοιούσια τῷ πατρί. ἐδεδίεσαν γὰρ ὡς ἔφασκον μή τι πάθος περὶ τὸν πατέρα διὰ τῆς γεννήσεως νομισθῇ.

De Novato.

Novatus autem veteris Romæ Presbyter, hæresin eorum, qui Cathari dicuntur, exorsus est; schismaticus

Περὶ Ναβάτου.

Ναβάτος δὲ πρεσβύτερος ὢν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης τῆς τῶν λεγομένων Καθαρῶν αἱρέσεως ἦρξε, σχισματικὸς ὢν κυρίως

A οὐκ αἱρετικός· οὐ γὰρ περί τι τῶν ὀρθῶν δογμάτων τοῖς πιστοῖς διεφέρετο, ἀλλὰ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ ὑποκύψασι καὶ θύσασιν ἀπηγόρευε τὴν μετάνοιαν· τοῖς τε διγάμοις οὐκ ἐκοινώνει. αὐτὸς οὖν εἰ καὶ μὴ περὶ πίστιν ἐσφάλλετο, διὰ μέντοι τὸ ἀσυμπαθὲς αὐτοῦ καὶ μισάδελφον, συνόδου γενομένης ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ Κορνηλίου τοῦ Πάπα, Δεκίου βασιλεύοντος, ἀπεβλήθη καὶ ἀνεθεματίσθη, ὡς ὁ τοῦ Παμφίλου Εὐσέβιος ἱστορεῖ.

propriè non hæreticus: non enim circa dogma aliquod a fidelibus dissentiebat, sed iis qui in persequutione lapsi sunt, & sacrificarunt, pœnitentiam negabat; & digamis non communicabat. Quare licet circa fidem non erraverit, tamen propter immisericordiam & fratrum odium, Synodo Romæ habitâ sub Cornelio Papa, Decio imperante, ejectus erat & anathemate percussus; ut Eusebius Pamphili in historiâ sua narrat.

Περὶ Σαββατιανῶν.

De Sabbatianis.

B Σαββατιανοὶ δέ, ὧν ἡγεῖτο Σαββάτιός τις πρεσβύτερος, τῆς αἱρέσεως μὲν κἀκεῖνος ὢν τοῦ Ναυάτου, τῇ δὲ περὶ τὰ χείρω φιλοτιμίᾳ καὶ ἰουδαϊκῶς σαββατίζειν ᾑρεῖτο, νηστείαν ἐν τούτῳ μετιών, καὶ τἄλλα παραπλησίως ἐκείνοις· καθὰ δὴ καὶ οἱ Λατῖνοι ταννῦν.

Sunt autem Sabbatiani, quibus præfuit Sabbatius quidam Presbyter, eandem hæresin cum Novato protessus, nisi quod pejorum studio teneretur, & more Judaico Sabbatum coleret, in eo jejunium peragens, & alia eorum æmulus faceret: sicut & nunc temporis Latini.

Περὶ Ἀριστερῶν.

De Sinistris.

Οἱ αὐτοὶ καλοῦνται καὶ ἀριστεροί, ὅτι τὴν ἀριστερὰν εἶεν βδελυττόμενοι χεῖρα, δι' αὐτῆς περιέπεσθαι τοιονοῦν μὴ τολμῶντες.

Iidem etiam Sinistri vocantur, quod manum sinistram abominentur, non omnino ausi per eam quicquam præhendere.

C

Περὶ Τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν.

De Quartodecumanis.

Τεσσαρεσκαιδεκατῖται δέ, οἱ τὸ πάσχα τελοῦντες οὐκ ἐν ἡμέρᾳ κυριακῇ κατὰ τοὺς ἱεροὺς τῆς ἐκκλησίας θεσμούς, ἀλλ' ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ τεσσαρεσκαιδεκάτην ἂν τύχῃ τὴν σελήνην γενέσθαι, ὃ τῆς τῶν Ἰουδαίων θρησκείας ἐστὶν ἰδιαίτατον.

Sunt porrò Quartodecumani qui Pascha celebrant, non die Dominica, secundum sacras Ecclesiæ Constitutiones, sed ea die qua Luna Quartadecima contigerit; quod est Judaicæ superstitionis maximè proprium.

Περὶ Τετραδιτῶν.

De Quartanis.

D Οἱ δ' αὐτοὶ καὶ Τετραδῖται, ὅτι τὸ πάσχα ἑορτάζοντες οὐ καταλύειν ἀλλὰ νηστεύειν αἱροῦνται, ὡς ἐν ταῖς τετράσιν ἡμεῖς, Ἰουδαίους κἀν τούτῳ μιμούμενοι τοὺς μετὰ τὸ πάσχα ἄζυμα καὶ πικρίδας ἐσθίοντας.

Iidem etiam Quartani nominantur, quod cum Paschatis festum celebrant, nusquam in diversorium se conferant, sed jejunare malint, quemadmodum nos qualibet feria quarta; in hoc etiam Judæorum æmuli, qui post Pascha panes non fermentatos & herbas amaras comedebant.

Περὶ Ἀπολλιναριστῶν.

De Apollinaristis.

E Ἀπολλιναρισταὶ δέ, ὧν ἦρχεν ὁ πολὺς τὴν κακίαν Ἀπολλινάριος, τῷ τῆς ἐν Συρίᾳ Λαοδικείας θρόνῳ ἀνοχῇ θεοῦ εἰσφθαρείς, ὃς περὶ τὴν οἰκονομίαν φανερῶς ἐβλασφήμει, λέγων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ σῶμα μὲν ἔμψυχον, νοῦ δὲ παντάπασιν ἄμοιρον, ἐκ τῆς ἁγίας ἀνειληφέναι παρθένου, τῆς θεότητος ἀποπληρώσης ἀντὶ τοῦ νοῦ, ἄλογον ὥσπερ τὴν ψυχὴν τοῦ κυρίου φρονῶν, ἀλλὰ καὶ μίαν φύσιν ἐπὶ τοῦ κυρίου ἐδίδασκεν. οὗτοι πάντες ἐρρῶσθαι πολλὰ ταῖς οἰκείαις αἱρέσεσι φράσαντες, μύρῳ μόνῳ χριόμενοι τοῖς τῆς ἐκκλησίας ἐναριθμοῦνται τροφίμοις.

Sunt autem Apollinaristæ, quibus præfuit sceleratissimus Apollinarius, in thronum Laodiceæ, quæ est in Syria, Deo permittente, perniciosè introductus, qui circa œconomiam apertè blasphemus erat, dicens Filium Dei corpus quidem vivum, sed mentis omnino expers, à sancta Virgine accepisse, Divinitate sc. mentis locum supplente; & sicut animam Dei irrationalem sentiebat, ita & unicam esse in eo naturam tradidit. Hi omnes postquam hæresibus suis omnino valedixerint, oleo duntaxat inuncti Ecclesiæ filiis annumerantur.

Ἄθρει δή μοι ὅσοι τε καὶ οἷοι οὓς οἱ θεῖοι πατέρες ἀξιοῦσιν ἀναβαπτίζεσθαι.

Vide sis autem, quinam & quales sint, quos sancti Patres rebaptizari volunt.

Περὶ Εὐνομιανῶν.

De Eunomianis.

F Εὐνομιανοὶ ὧν ἡγεῖτο Εὐνόμιος· Γαλάτης δὲ ὢν Κυζίκου γέγονεν ἐπίσκοπος, χείρονα μακρῷ τοῦ Ἀρείου φρονῶν· τρεπτὸν γὰρ καὶ δοῦλον καὶ κατὰ πάντα ἀνόμοιον τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν ἐδογμάτιζε. τοὺς γε μὴν τῇ ἀπάτῃ τούτου προστιθεμένους εἰς μίαν κατάδυσιν ἐβάπτιζεν ὁ ἐξάγιστος, κατὰ κεφαλῆς αὐτοὺς καταδύων ἄνω τῶν ποδῶν αὐτῶν τετραμμένων· ἀλλὰ καὶ τὰς μελλούσας κολάσεις μὴ ἀληθεῖς εἶναι ἀπεφλυάρει δι' ἐκφόβησιν μόνην ἀπειληθείσας.

Eunomiani sunt quibus præfuit Eunomius; qui ex Galatia oriundus Cyzici erat Episcopus, pejora multo quam Arrius sentiens. Etenim Filium mutabilem, & servum, & in omnibus Patri dissimilem esse docuit. Eos etiam qui errori ejus assentiebantur, nequam iste unica immersione baptizabat, prono capite & pedibus sursum versis eos immergens. Quin & futura supplicia non vera esse, sed eorum minas ad terrorem duntaxat intentatas, nugatoriè asseruit.

De Montanistis.

A Montanistæ autem sunt, qui à Montano quodam nomen sortiti sunt. Iidem Phryges nominabantur, vel quod Hæresiarcha, vel quod ipsa hæresis, ex Phrygia esset oriunda. Hic vero Montanus se Paracletum appellabat, & mulierculas duas secum ducens, Priscillam & Maximillam, easdem Prophetissas vocabat.

Περὶ Μοντανιστῶν.

Μοντανισταὶ οἱ ἀπὸ Μοντανοῦ τινος γόητος τὴν κλῆσιν· οἳ δὴ καὶ Φρύγες ὀνομάζονται, ἢ τοῦ αἱρεσιάρχου τούτου Φρυγὸς ὄντος, ἢ τὴν ἀρχὴν ἐκ Φρυγίας τῆς τοιαύτης φυείσης αἱρέσεως. ὁ τοίνυν Μοντανὸς οὑτοσὶ παράκλητον ἑαυτὸν προσηγόρευε, καὶ δύο γυναῖκας ἐπαγόμενος Πρίσκιλλαν καὶ Μαξίμιλλαν προφήτιδας αὐτὰς ἐκάλει.

De Pepuzenis.

B Iidem etiam, quod Pepuzam Phrygiæ oppidum divinis honoribus celebrantes Hyerosolymam nuncuparent, Pepuzenorum quoque nomen assequuti sunt. Ab illis divortia conjugum permissa, & à certis quibusdam ciborum generibus abstinentia imperata, Paschatis dies in alienum tempus rejecta, & in unam personam sacro-sancta Trinitas contracta & confusa. Illi etiam sanguinem pueri aculeolis compuncti cum farina miscentes, ac panem inde conficientes, tum offerebant, tum ex eo participabant.

Περὶ Πεπουζηνῶν.

Καὶ Πεπουζηνοὶ δὲ οἱ τοιοῦτοι προσηγορεύοντο· Πέπουζαν γὰρ τῆς Φρυγίας κώμην ἐκθειάζοντες, Ἱερουσαλὴμ αὐτὴν ὠνόμαζον. οὗτοι καὶ τοὺς γάμους λύειν ἐπέτρεπον, καὶ βρωμάτων τινῶν ἀπέχεσθαι ἐδίδασκον· τὸ πάσχα διαφέρον· εἰς ἓν πρόσωπον τὴν ἁγίαν τριάδα συνῄρουν τε καὶ συνέχεον· καὶ αἷμα παιδὸς κεντουμένου ἀλεύρῳ συμφύροντες καὶ ἀρτοποιοῦντες προσέφερον, καὶ αὐτοῦ μετελάμβανον.

De Sabellianis.

C Sabelliani autem à Sabellio ex Lybia oriundo denominati sunt, qui Ptolemaidis, quæ urbs est Pentapolis, Episcopus, commixtionem quandam & confusionem in sacrosancta Trinitate asseruit, tres illas hypostases unius substantiæ & divinitatis in unam personam contrahens & confundens, quam trium esse nominum dixit, & aliquando ut Patrem apparuisse, aliquando ut Filium, aliquando autem ut Spiritum sanctum, & alias aliter transformatum transfiguratumque; per ineptam hanc resolutionem sive compositionem, secundum Gregorium Theologum, omnes personas non tam unam esse quam singulas nihil definiens. D Desinunt enim esse quæ in seinvicem cedunt & permutantur, nudis duntaxat nominibus relictis.

Περὶ Σαβελλιανῶν.

Σαβελλιανοὶ οἵ τινες ἀπὸ Σαβελλίου τοῦ Λίβυος ὠνομάσθησαν, ὃς Πτολεμαΐδος τῆς Πενταπόλεως ἐπίσκοπος γεγονὼς, συναλοιφήν τινα τῆς ἁγίας τριάδος καὶ σύγχυσιν ἐδογμάτιζε· τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς μιᾶς οὐσίας καὶ θεότητος εἰς ἓν πρόσωπον συναιρῶν καὶ συγχέων, τριώνυμον τὸ αὐτὸν λέγων, νῦν μὲν ὡς πατέρα φαίνεσθαι, νῦν δὲ ὡς υἱὸν, ἔστι δ' ὅτε ὡς ἅγιον πνεῦμα, ἄλλοτε ἄλλως μεταμορφούμενον καὶ μετασχηματιζόμενον· ὡς ἐκ τῆς κενῆς ταύτης ἀναλύσεως ἢ συνθέσεως, κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον, μὴ μᾶλλον ἓν τὰ πάντα, ἢ μηδὲν ἕκαστον εἶναι ὁριζόμενος. ἔρρει γὰρ εἶναι ἅπερ δεῖν εἰς ἄλληλα χωροῦντα καὶ μεταβαίνοντα, ψιλῶν καταλειπομένων τῶν ὀνομάτων.

De Paulianistis.

Canon autem xix. primæ Synodi, Paulianistas qui postea ad Ecclesiam Catholicam confugerunt, rebaptizari jubet. Verum hic inquirendum est, quosnam Canon denuo baptizari præcipit, an eos qui ex orthodoxis ad Paulianistas defecerunt, vel qui ab initio hæresi eorum assueti sunt. Si qui vero, inquit, ex iis in Clericorum numero erant, ignorantibus forsan iis, à qui- E bus ordinati sunt, quam impii essent, etiam re cognita rebaptizari debent, ab ordinatione sua nihil adjuti. Quinimo si post Baptismum ab omni reprehensione immunes quoad vivendi rationem inventi fuerint, ab Episcopo illius Ecclesiæ, in quam nomen dederunt, ordinentur, sin minus, à Clero ejiciantur.

Περὶ Παυλιανισάντων.

Ὁ δὲ τῆς α΄. συνόδου ιθ΄. κανὼν, καὶ τοὺς Παυλιανίσαντας, εἶτα τῇ καθολικῇ προσπεφευγότας ἐκκλησίᾳ, προστάττει ἀναβαπτίζεσθαι. σκοπῆσαι δὲ δεῖ τίνας ὁ κανὼν ἀναβαπτίζειν ἐπιτρέπει, τοὺς ἀπὸ ὀρθοδόξων Παυλιανίσαντας, ἢ τοὺς ἐξαρχῆς τῆς ἐκείνων εἰθισμένους αἱρέσεως. εἰ δέ τινες αὐτῶν φησὶν ἐν τῷ κλήρῳ ἐξετάζοιντο, ἀγνοησάντων ἴσως ὅπως εἶχον ἀσεβείας τῶν αὐτοὺς χειροτονησάντων, καὶ τούτους μετὰ τὸ γνωσθῆναι δέον ἀναβαπτίζεσθαι, μηδὲν ἐκ τῆς χειροτονίας ὠφελουμένους· καὶ εἰ μὲν εὑρεθεῖεν μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ κατὰ τὸν βίον ἄμεμπτοι, χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἐκκλησίας ᾗ προσῆλθον, εἰ δ' οὖν, τοῦ κλήρου εἶναι ἀπωσμένους.

De Paulicianis.

Porrò & Manichæi Pauliciani dicti sunt, à duobus F fratribus Paulo & Johanne ex Samosatis oriundis, filiis mulieris cujusdam Manichææ, cui nomen erat Callinice, quæ non tam lacte quam impietate filios suos enutriit. Hi unum esse Deum prædicarunt, qui & Pater & Filius & Spiritus sanctus idem dicitur. Unus enim inquiunt, est Deus, & Filius ejus in ipso est, quemadmodum in homine sermo. Iste autem sermo in terras veniens in homine habitavit, qui dictus erat Jesus, & œconomia completa ascendit ad Patrem. Hic autem Jesus ab infra erat, à Maria originem ducens. A duobus igitur istis Paulo & Johanne, discipulis eorum Paulicianorum nomen barbarè compositum

Περὶ Παυλικιανῶν.

Παυλικιανοὶ δὲ οἱ Μανιχαῖοι μετωνομάσθησαν, ἀπό τινων ἀδελφῶν δύο, Παύλου καὶ Ἰωάννου ὁρμωμένων ἐκ Σαμοσάτων, υἱῶν γυναικός τινος Μανιχαΐας Καλλινίκης τοὔνομα, δυσσεβείᾳ μᾶλλον ἢ γάλακτι τοὺς υἱοὺς θρεψαμένης. οὗτοι ἕνα εἶναι θεὸν ἐκήρυξαν, πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, τὸν αὐτὸν προσαγορευόμενον. εἷς γάρ φασι θεὸς, καὶ υἱὸς αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ὡς ὁ λόγος ἐν ἀνθρώπῳ, ὁ δὲ λόγος οὗτος ἐπὶ γῆς ἐλθὼν ἐν ἀνθρώπῳ ᾤκησεν Ἰησοῦ καλουμένῳ, καὶ τὴν οἰκονομίαν πληρώσας ἀνῆλθε πρὸς τὸν πατέρα. ὁ δὲ Ἰησοῦς οὗτος κάτωθεν ἦν ἀπὸ τῆς Μαρίας ἀρξάμενος. ἀπὸ τοίνυν τῶν δύο τουτωνὶ Παύλου καὶ Ἰωάννου, τοῖς σφῶν μαθηταῖς ἡ τῶν Παυλικιανῶν ἐπιτέθη προσωνυ-

μία, βαρβαρικώτερον συντεθεῖσα· ἀντὶ γὰρ Παυλοϊωάννου Παυλικιάνοι κατονομάζονται. τὰ δὲ τῆς τούτων αἱρέσεως Φώτιος ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως διεξέρχεται ἐν ἱκανῷ πλάτει λόγου.

A imponebatur, Pauliciani enim pro Paulo-ioanni dicti sunt. Eorum autem hæresim Photius Patriarcha Constantinopolitanus justa oratione perstringit.

Τοὺς δὲ ἄρτι καὶ προρρηθέντας ῥηθησομένους ἄμφω κανόνας, τόν τε ζ. τῆς β. συνόδου, καὶ τὸν α. τὸν ιθ. ὁ ϟε΄. τῆς ϛ΄. συνόδου κανὼν ἑνώσας, καὶ τοῖς αὐτῶν χρώμενος ῥήμασι, προστάττει, δεῖν καὶ ἀναβαπτίζεσθαι, τούς τε Μανιχαίους, καὶ Οὐαλεντινιανούς, καὶ Μαρκιωνιστάς· Νεστοριανοὺς δὲ λιβέλλους διδόναι, χειρόγραφα δὲ τὴν σφῶν αἵρεσιν στηλιτεύοντα, ὀνομαστί τε τὸν Νεστόριον τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλειν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Εὐτυχέα καὶ Διόσκορον καὶ Σεβῆρον.

Porrò Canones ambos subsequentes, nimirum vii. Synod. ii. & xix. Syn. i. xcv. vi. Syn. conjungens, & eorum fere verbis usus, addit, oportere etiam rebaptizari Manichæos, & Valentinos, & Marcionistas. Nestorianos autem libellos dare, schedulas scilicet hæresin suam infamiâ notantes, & nominatim Nestorium B execrare, nec non Eutycheten, & Dioscorum, & Severum.

Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὸν Νεστόριον ὅσον οὔπω ῥηθήσεται, περὶ μέντοι τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκόρου ἤδη ῥητέον.

De Nestorio nondum dicetur; de Eutychete & Dioscoro in præsenti dicendum est.

Περὶ Διοσκόρου καὶ Εὐτυχοῦς.

De Dioscoro & Eutychete.

Ὁ μὲν οὖν Διόσκορος τῆς περιωνύμου πόλεως Ἀλεξανδρείας τοὺς ἱεροὺς ἀνιέρως διεχείριζεν οἴακας· Εὐτυχὴς δὲ τῶν ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων ἱερῶν σεμνείων ἀρχιμανδρίτης ἐτύγχανεν ὤν. οὗτοι τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμοούσιον μὲν ἐπίστευον τῷ πατρί, περὶ δὲ γε τὴν ἐνανθρώπησιν βλάσφημον γλῶτταν ἐκίνουν, καὶ φεύγοντες ὅπηπερ τὴν τοῦ Νεστορίου διαίρεσιν δύο υἱοὺς εἰσάγοντος, εἰς ἕτερον κρημνὸν ἀπερισκέπτως ὠθοῦντο· τὰς γὰρ δύο ἐπὶ τοῦ κυρίου φύσεις, τῆς τε θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, μετὰ τὴν ἕνωσιν συγχεθῆναι, καὶ εἰς μίαν ἀποτελεσθῆναι φύσιν δυσσεβῶς ἐδογμάτιζον, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τῇ θεότητι προσοικειοῦσθαι ἅπερ ἡ ἀνθρωπότης ὑπέστη θεῖα παθήματα. ἀλλὰ καὶ τὴν σάρκα οὐχ ὁμοούσιον ἡμῖν ἀνειληφέναι τὸν κύριον ἔλεγον, οὐδὲ ἐκ τῶν παρθενικῶν συμπαγῆναι αἱμάτων, ἀλλ' ἀῤῥήτως πως καὶ θειοτέρως σαρκωθῆναι αὐτὸν ἀνέπλαττον· οὓς καθεῖλεν ἡ ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικὴ δ΄. σύνοδος τῶν χλ΄. πατέρων.

Dioscorus sacrum inclytæ urbis Alexandrinæ clavum profanè tenuit; & Eutyches in regina urbium Archimandrita seu cœnobii præfectus erat. Hi Do- C minum nostrum Jesum Christum Patri quidem consubstantialem credebant, circa autem incarnationem blasphemè loquuti sunt, & hæresin Nestorii, qui duos filios introduxit, evitantes, in præcipitium contrarium impulsi sunt. Duas enim Domini naturas, divinitatem scilicet & humanitatem, post unionem confundi, & in unam naturam contrahi impie tradiderunt; adeoque divinas passiones, quibus humanitas obnoxia erat, divinitati attribuerunt. Quin & Dominum non carnem nostræ simillimam assumpsisse, nec eam ex Virginis sanguine compingi, sed ineffabiliter & diviniori modo D eum incarnatum fuisse commenti sunt. Quos idcirco iv. Synodus œcumenica Chalcedone celebrata, ex sexcentis & triginta Patribus constans, deposuit.

Περὶ Σεβήρου.

De Severo.

Ὁ γε μὴν Σεβῆρος Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος ἦν, κατ' οὐδὲν ἐνδέων τά γε εἰς ἀσέβειαν Διοσκόρου καὶ Εὐτυχοῦς· ὅθεν παρὰ τῶν ὀρθοδόξων τοῦ θρόνου ἅμα καὶ τῆς πόλεως ἐξοστρακισθεὶς τὴν Ἀλεξανδρέων κατείληφε, ἔνθα καὶ βίβλον συντάττει πάσης γέμουσαν δυσσεβείας, ἐν ᾗ κατατρέχει μὲν τῆς ἐν Χαλκηδόνι δ΄. συνόδου, κρατύνειν δ' ἐπειρᾶτο τὴν δογματίζουσαν αἵρεσιν μίαν φύσιν ἐπὶ τοῦ κυρίου μετὰ τὴν ἕνωσιν. ταύτην δὲ τὴν βίβλον ἐπέγραψε φιλαλήθη, τὴν οὐχ ἧττον τῷ τοῦ ψεύδους πεφιλημένην πατρί, ἣν οἱ ἀπ' ἐκείνου λεγόμενοι Σεβηριανοὶ τιμῶσιν ὑπὲρ τὰ εὐαγγέλια. οἱ αὐτοὶ δὲ λέγονται καὶ ἀκέφαλοι· τῷ μὴ μόνον πολλοὺς γεγονέναι προστάτας καὶ ἀρχηγοὺς τῆς αἱρέσεως, ἀλλὰ καὶ διαφόροις δόξαις μεριζομένους, καὶ ἀλλήλοις ὅλως μὴ συμβαίνειν.

Erat autem Severus Antiochiæ Episcopus, Dioscoro & Eutychete impietate non inferior, quapropter ab Orthodoxis throno simul ac urbe expulsus, ad Alexandriam pervenit, ubi librum conscripsit omni impietate refertum, in quo contra Synodum quartam E Chalcedonensem invehitur, & hæresin illam quæ unam in Domino naturam post unionem statuit, confirmare aggressus est. Librum hunc, philalethen, seu veritatis amantem, inscripsit, Patri mendaciorum nihilo minus charum: quem qui ab eo dicuntur Severiani Evangeliis præferunt. Iidem etiam Acephali vocantur, non solum quod plures fuerint hujus hæresis patroni, fautoresque, sed quod diversis sententiis ab invicem differant, & inter se non omnino conveniant.

Περὶ Μανιχαίων.

De Manichæis.

Μανιχαῖοι δὲ λέγονται οἱ πρεσβεύοντες τὰ τοῦ Μάνεντος. ὁ δὲ Μάνης τὸν παράκλητον ἑαυτὸν ἐκάλει, δοκήσει δὲ καὶ φαντασίᾳ τὸν Χριστὸν ἡγεῖτο πεφηνέναι. δύο ἀρχὰς ἐδογμάτιζε, πονηρόν τε καὶ ἀγαθόν, ἤτοι θεόν τε καὶ ὕλην. τὴν παλαιὰν ἐβλασφήμει διαθήκην· σελήνην καὶ ἀστέρας προσκυνεῖν οἷα θεοὺς ἐπέτρεπε· σαρκὸς ἀνάστασιν ἠρνεῖτο· μετεμψύχωσιν ἐδίδασκε, βοτάνας καὶ δένδρα καὶ ὕδωρ ἔμψυχα εἶναι φάσκων.

F Dicuntur Manichæi qui Manis deliria in honore habent. Manes autem sese Paracletum vocabat, & Christum per opinionem & imaginationem apparuisse docuit. Duo statuebat principia, bonum & malum, sive Deum & materiam. Vetus testamentum maledictis incessit. Lunam & Sydera tanquam Deos adorari permisit. Carnis resurrectionem negabat. Animarum à corporibus in alia corpora migrationem tradidit, Herbas, arbores, & aquam res esse animatas affirmans.

A

De Valentinianis sive Euchytis.

Valentiniani vocantur, quod temporibus Valentini & Valentis pullulaverit secta Bogomilorum sive Massalianorum, quorum nomen, si in linguam Græcam transferatur, Euchytas significat. Quippe magnum apud eos est precationis nomen, quam in vulgus efferri vetant. Vocantur etiam ab ipsâ re Enthusiastæ: nam agitatione dæmonis occupati, putant eam esse Spiritus sancti. Quod si quos iste morbus prorsus invaserit, manuum quidem omnem laborem veluti malum aversantur; somno autem plerumque se dedentes, ea somniorum visa vocant Enthusiasmos. B Mala perhibent existere naturâ, & in quolibet homine simul habitare spiritum divinum ac dæmonem. Pueros qui eduntur in lucem, ex primo Patre Adamo, ut naturam, ita etiam servitutem erga dæmonas trahere; adeoque consubstantiatum gestare dæmonem, qui cum quolibet habitet, ac imperium in eum exerceat. Et baptismum quidem eas non esse vires, ut illum expellere possit, aut peccatorum radices evellere; sed solam ipsis injunctam precationem, tum illum expellere, tum radices hasce purgare. Postquam autem perfectiores inter ipsos statum expertem affectuum attigerint, Spiritum sanctum C adspectabiliter super eos venire tradunt, & ab affectuum incitatione corpus ita liberare, ut deinceps non amplius egeat jejunio quo prematur, nec doctrina quæ frænum injiciat & erudiat ne ambulet inordinate. Quinetiam se communionem cum cœlesti sponso sentire dicunt, quemadmodum mulier mariti sui commercium; & sanctam Trinitatem sensibilibus oculis videre, (iis enim solis illa sub visum cadit) ac inde futura prospicere. Vetant quasi edicto, ne quis aliquid mendicantibus largiatur, nisi sui duntaxat, cum sese dicant esse illos spiritu pauperes quos dominus beatos prædicavit. Matrimonium solvunt, intrepide jurant & pejerant: & D infinita alia portenta comminiscuntur, admittuntque facinora, quæ Dei amantium auribus offerre nefas esset.

Περὶ Οὐαλεντινιανῶν ἤτοι Εὐχιτῶν.

Οὐαλεντινιανοὶ δὲ οἱ κατὰ τοὺς χρόνους Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος βλαστήσαντες αἱρετικοὶ τῶν Βογομίλων ἤτοι Μασσαλιανῶν, τοῦτο δὲ ἐξελληνιζόμενον Εὐχίτας δηλοῖ· τιμὴ γὰρ παρ᾽ αὐτοῖς τὸ τῆς εὐχῆς ὄνομα, ἣν καὶ τοῖς πλησιοῦσιν ἀνέκφορον. καλοῦνται δὲ ἐκ τοῦ πράγματος καὶ ἐνθουσιασταί· δαίμονος γὰρ ἐνέργειαν λαμβάνοντες, πνεύματος ἁγίου εἶναι ταύτην ὑπολαμβάνουσιν· οἱ γὰρ τελείως τὴν νόσον ταύτην εἰσδεδεγμένοι, ἀποστρέφονται μὲν τὴν τῶν χειρῶν ἐργασίαν ὡς πονηράν· ὕπνῳ δὴ τὰ πολλὰ σφᾶς αὐτοὺς ἐκδιδόντες ἐνθουσιασμὸν τὰς τῶν ὀνείρων φαντασίας ἀποκαλοῦσι. φύσει λέγουσιν εἶναι τὰ κακά, καὶ ἐν ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ πνεῦμά τι θεῖον συνοικεῖν, καὶ δαίμονα· τοὺς τικτομένους παῖδας ἐκ τοῦ προπάτορος ἕλκειν Ἀδάμ, ὥσπερ τὴν φύσιν οὕτω δὲ καὶ τὴν πρὸς τοὺς δαίμονας δουλείαν, καὶ συνουσιωμένον φέρειν δαίμονα ἕκαστον τοῦτον συνοικοῦντα καὶ κατεξουσιάζοντα· καὶ τὸ μὲν βάπτισμα ἀδυνατεῖν ἔχειν ἐξελαύνειν αὐτόν, ἢ τὰς ῥίζας ἀνασπᾶν τῶν ἁμαρτημάτων, μόνην δὲ τὴν ἐπιτεταμένην εὐχὴν ἐκεῖνόν τε ἐξωθεῖν καὶ ταύτας καθαίρειν. καὶ μετὰ τὴν γενομένην τοῖς αὐτῶν τελεωτέροις ἀπάθειαν, ἐπιφοιτᾶν αὐτοῖς αἰσθητῶς τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ τῆς τῶν παθῶν κινήσεως τὸ σῶμα ἐλευθεροῦν, ὡς μηκέτι λοιπὸν δεῖσθαι, μήτε νηστείας πιεζούσης αὐτό, μήτε διδασκαλίας χαλινούσης καὶ μὴ βαίνειν ἀτάκτως παιδευούσης· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αἰσθάνεσθαί πως τῆς τοῦ ἐπουρανίου νυμφίου κοινωνίας, ὥσπερ ἡ γυνὴ τῆς τοῦ ἀνδρὸς συνουσίας· καὶ τὴν ἁγίαν Τριάδα τοῖς αἰσθητοῖς ὁρᾶν ὀφθαλμοῖς, μόνοις γὰρ τοῖς τοιούτοις ὑπὸ ὄψιν ἐμφανίζεσθαι ταύτην, κἀντεῦθεν τὰ μέλλοντα προβλέπειν. νομοθετοῦσι μὴ δεῖν μεταδίδοσθαι τοῖς προσαιτοῦσιν, ἀλλ᾽ ἑαυτοῖς μόνοις· ἑαυτοὺς εἶναι λέγοντες τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι, οὓς ὁ Κύριος ἐμακάρισε. λύουσι τοὺς γάμους, ὀμνύουσιν ἀδεῶς καὶ ἐπιορκοῦσι· καὶ ἕτερα μυρία τερατεύονται καὶ παρανομοῦσιν, ἃ καὶ φιλοθέων ἀκοαῖς παραδίδοσθαι οὐκ εὐαγές.

De Bogomilis.

Secta autem Bogomilorum non multo ante nostram ætatem esse cepit, ac pars quædam est Sectæ Massalianorum, & in plerisque cum illorum dogmatis consentit: cum præterea quædam etiam invenerit, ac pestem adauxerit. Dicitur autem linguâ Mysorum Bogomilus, qui Dei misericordiam sibi conciliat. E Bog enim apud eos, Deus vocatur, & mioule, misericordia. Hi testamenti veteris & novi libros, una cum præscripto in iis Deo, abrogant, velut afflatu Satanæ exaratos, exceptis duntaxat septem, inter quos est & ipsum Evangelium: verum hos ipsos quoque falsâ interpretatione corrumpunt, & blasphemis ac scelestis intellectibus ad id, quod ipsis videtur, pervertunt. Ignominiâ crucem sacram afficiunt, veluti quæ Dominum peremerit, itemque formidabile sacrum Dominici Corporis & Sanguinis, quod inhabitantium templa dæmonum hostiam appellant: aiunt enim in omnibus F sacris templis habitare dæmonas. Baptismum nostrum Johannis baptismum vocant, suum autem, baptismum servatoris; unicam precationem illam agnoscunt, Pater noster: cæteras abrogant, & inutilem garrulitatem appellant. Deiparos vocant eos qui existentem apud ipsos incolam consequuti sunt Spiritum Sanctum, veluti qui sermonem in docendo gignant. Non modo per quietem, verum etiam vigilantes videre se Patrem perhibent, ut senem cujus admodum prolixa barba sit, Filium similem ei qui lanuginem primam recens mutaverit, Spiritum sanctum ut Juvenem nudas admodum

Περὶ Βογομίλων.

Ἡ δὲ τῶν Βογομίλων αἵρεσις οὐ πρὸ πολλοῦ συνέστη τῆς καθ᾽ ἡμᾶς γενεᾶς, μέρος οὖσα τις τῶν Μασσαλιανῶν, καὶ συμφερομένη τὰ πολλὰ τοῖς ἐκείνων δόγμασιν, ἔτι δὲ καὶ προσεξευροῦσα καὶ τὴν λύμην αὐξήσασα. εἴη δ᾽ ἂν Βογόμιλος κατὰ τὴν τῶν Μυσῶν γλῶτταν, ὁ τοῦ θεοῦ τὸν ἔλεον ἐπισπώμενος· Βογ γὰρ καλεῖται παρ᾽ αὐτοῖς ὁ θεός, μίλε δὲ ὁ ἔλεος. οὗτοι τὰς τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς ἀθετοῦσι βίβλους, μετὰ τοῦ ἐν αὐταῖς γεγραμμένου θεοῦ, ὡς κατ᾽ ἐπίπνοιαν γραφείσας τοῦ Σατανᾶ· πλὴν μόνων ἑπτά, ἐν αἷς ἐστι καὶ τὸ εὐαγγέλιον· παρερμηνεύουσι δὲ καὶ ταύτας βλασφήμοις ἐννοίαις καὶ μιαραῖς, καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτοῖς μεταφέρουσιν. ἀτιμάζουσι τὸν θεῖον σταυρὸν ὡς ἀναιρέτην τοῦ Κυρίου· ἔτι δὲ καὶ τὴν φρικτὴν ἱερουργίαν τοῦ δεσποτικοῦ σώματος καὶ αἵματος, τῶν ἐνοικούντων τοῖς ναοῖς δαιμόνων θυσίαν ταύτην ἀποκαλοῦσι· λέγουσι γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τοὺς δαίμονας κατοικεῖν. καὶ τὸ μὲν τῆς ἡμῶν βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου λέγουσι, τὸ δὲ παρ᾽ αὐτοῖς τοῦ Σωτῆρος. μόνην ὀνομάζουσι προσευχὴν τό, Πάτερ ἡμῶν, τὰς δ᾽ ἄλλας ἀθετοῦσι βαττολογίαν καλοῦντες. Θεοτόκους λέγουσι τοὺς παρ᾽ αὐτοῖς ἔνοικον κεκτημένους τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὡς τὸν λόγον ἐν τῷ διδάσκειν γεννῶντας· λέγουσιν οὐ μόνον ὄναρ ἀλλὰ καὶ ὕπαρ βλέπειν, τὸν μὲν πατέρα ὡς γέροντα καθειμένον ἐχόμενον τὴν ὑπήνην, τὸν δὲ υἱὸν ἄρτι τὸν ἴουλον ὑποβάλλοντι ἐοικότα· τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα ὡς νεανίσκον ἐψιλωμένον τὰς παρειάς, τῶν δαιμόνων οὕτως ἐξαπατώντων αὐτούς, καὶ διδασκόντων ἄνισον εἶναι τὴν ἁγίαν τριά-

κατὰ τὴν τῶν σχημάτων τούτων διαφορὰν. καὶ τὰ πλείω παρίημι νῦν τῆς τούτων καὶ τῶν Μασσαλιανῶν δυσσεβείας, ἵνα μὴ ἔτι πλεῖον τὰς τῶν ἐντυγχανόντων ἀκοὰς ἀποκναίω· εἰ τις δὲ μὴ ἐν παρέργῳ τοὺς αὐτῶν γνῶναι βούλεται λήρους, τὴν περὶ τούτων διεξιοῦσαν βίβλον ἀνελιττέτω, καὶ σαφέστερον εἴσεται.

A genas habentem, dæmonibus ita eos circumvenientibus, & inæqualem esse sanctam Trinitatem docentibus, juxta discrimen harum figurarum. Omitto plura horum & Massalianorum impia dogmata, ne lectorum aures amplius obtundam: qui vero eorundem deliria non in transitu sed penitus cognoscere velit, librum de iis tractantem revolvat, & clarius eadem perspiciet.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ζ΄. κανὼν ἔτι δὲ καὶ ὁ η΄. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, τοὺς ἐπιστρέφοντας τῶν προρρηθέντων Φρυγῶν, εἰ καὶ κληρικοὶ νομίζονται εἶναι, καὶ μέγιστοι παρ' αὐτῶν ὀνομάζονται, ὡς τῶν ἄλλων περιέχοντες, καὶ διδασκάλων τὴν ἐκείνοις πληροῦντες τάξιν, ἀναβαπτίζεσθαι ἀξιοῦσιν.

Insuper vii. nec non viii. Canon Synodi Laodiceanæ, eos, qui ex hæresi Phrygum, de quibus antea dictum est, convertuntur, quamvis in clero esse existimantur, & maximi apud illos dicuntur, ut qui alios antecellant, & inter eos doctorum ordinem teneant, B rebaptizari volunt.

Ἐν κεφαλαίῳ δὲ εἰπεῖν, ἅπαντας τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν παρὰ τῶν ἑτεροδόξων βαπτιζομένους καὶ τῇ καθολικῇ προσιόντας ἐκκλησίᾳ αὖθις βαπτίζεσθαι οἱ θεῖοι κανόνες διατάττουσιν.

Ut uno verbo dicam, omnes qui ab heterodoxis una immersione baptizantur, & ad Ecclesiam Catholicam accedunt, sacri Canones iterum baptizandos esse decernunt.

Καὶ ὁ προδιαληφθεὶς δὲ τῆς β΄. συνόδου α΄. κανὼν, ἐν τῷ περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως κεφαλαίῳ, ὑπὸ ἀνάθεμα τίθησι τὴν τῶν Εὐνομιανῶν αἵρεσιν ἤτοι Εὐδοξιανῶν, καὶ τὴν τῶν Ἡμιαρείων ἤτοι πνευματομάχων, καὶ τὴν τῶν Σαβελλιανῶν, καὶ Μαρκελλιανῶν, καὶ Φωτεινιανῶν τε, καὶ Ἀπολλιναριαστῶν.

Quin & prædictus Syn. ii. Can. i. in capite de orthodoxa fide, anathemati subjicit, sectam Eunomianorum sive Eudoxianorum, nec non Semiarrianorum sive Spiritus sancti adversariorum, & Sabellianorum, & Marcellianorum, & Photinianorum, & Apollinaristarum. C

Περὶ Εὐδοξίου.

De Eudoxio.

Περὶ μὲν τῶν Εὐνομιανῶν εἴρηται. οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ Εὐδοξιανοὶ ἐκαλοῦντο ἀπό τινος Εὐδοξίου συναιρεσιώτου τοῦ Εὐνομίου· ὃς Κωνσταντινουπόλεως γεγονὼς ἐπίσκοπος, τὸν Εὐνόμιον Κυζίκου ἀρχιερέα κατέστησεν.

De Eunomianis dictum est. Iidem autem Eudoxiani vocabantur, ab Eudoxio quodam, eadem qua Eunomius hæresi infectus; qui cum esset Constantinopolitanus Episcopus, Eunomium Cyzici Pontificem constituit.

Περὶ Ἀνομοίων.

De Anomœis.

Οἱ δ' αὐτοὶ καὶ Ἀνόμοιοι ὠνομάζοντο, διὰ τὸ λέγειν τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα μηδεμίαν ὁμοιότητα κατ' οὐσίαν ἔχειν πρὸς τὸν πατέρα.

D Hi etiam Anomœi nominabantur, quod dicerent Filium & Spiritum sanctum nullam cum Patre, quoad substantiam, similitudinem habere.

Περὶ Μαρκελλιανῶν.

De Marcellianis.

Ἡ δὲ τῶν Μαρκελλιανῶν Μάρκελλόν τινα ἔσχεν αἱρεσιάρχην· ὃς ἐξ Ἀγκύρας μὲν ὥρμητο τῆς Γαλατίας, καὶ αὐτῆς ἐπίσκοπος ἐγεγόνει, ἐπίσης δὲ τῷ προρρηθέντι ἐδογμάτιζε Σαβελλίῳ.

Secta autem Marcellianorum, quendam Marcellum hæreseos autorem habuit, qui ex Ancyra Galatiæ urbe oriundus, ejusdem Episcopus erat: idemque quod prædictus Sabellius sentiebat.

Περὶ Φωτεινοῦ.

De Photino.

Οἱ δὲ Φωτεινιανοὶ ἀπὸ Φωτεινοῦ εἴληχον τὴν κλῆσιν, ἐκ Σιρμίου μὲν ὁρμωμένου, κἀνταῦθα ἐπισκοπήσαντος· τὰ αὐτὰ δὲ τῷ προλεχθέντι Παύλῳ φρονήσαντος τῷ Σαμοσατεῖ.

E Photiniani autem à Photino denominationem habuerunt, qui ex Sirmio quidem oriundus, illic Episcopatum gessit, & in eadem opinione fuit quâ prædictus Paulus Samosatenus.

Ὅπως δεῖ δέχεσθαι τοὺς ἀπὸ Ναυάτου.

Quomodo Novatianos admittere oporteat.

Ὁ δὲ η΄. τῆς α΄. συνόδου κανὼν, τοὺς φάσκοντας εἶναι μὲν καθαροὺς ἤτοι Ναυατιανοὺς, τῇ καθολικῇ προσιόντας ἐκκλησίᾳ ἐγγράφως κελεύει ὁμολογεῖν ὡς ἀσφαλῶς τὰ δόγματα πάντα τηρήσουσι ταύτης, τοὺς τὸν Χριστὸν ἀρνησαμένους ἐπιστρέφοντας δέξονται· καὶ κατὰ τοὺς ὡρισμένους τῇ μετανοίᾳ τῶν παραπεπτωκότων καιροὺς ἐκείνους οἰκονομήσουσι, τοῖς τε διγάμοις κοινωνήσουσι· καὶ εἰ τούτοις συγκατάθοιντο, τοὺς οἰκείους αὖθις ἐκκλησιαστικοὺς ἀπολαμβάνειν βαθμοὺς οὓς πρώην καταλελοίπασι, πρεσβύτεροι δήπου τυγχάνοντες ἢ διάκονοι· εἰ δὲ καὶ ἐπίσκοποι, καὶ τούτους ταῖς ἰδίαις ἐπισκοπαῖς ἀποκαθίστασθαι· εἴπερ μὴ ταύτας ἐν τῷ μεταξὺ μετειλήφασιν ἕτεροι.

Viii. primæ Synodi canon Catharos sive Novatianos, de quibus superius dictum est, ad Ecclesiam Catholicam accedentes, in scriptis profiteri jubet, quod omnia ejusdem decreta pro certo observabunt, eosque F qui Christum negarunt, & conversi sunt, suscipient; utique quod juxta tempora pœnitentiæ lapsis præfinita, res eorum administrabunt, & cum digamis communicabunt. Si itaque his assentiant, gradus suos Ecclesiasticos quos antea reliquerunt, iterum resumere jubet, si Presbyteri sc. vel Diaconi fuerint: sin autem Episcopi, etiam & eos suis Episcopatibus restituendos esse, nisi alii interea easdem occupaverint.

Quomodo Donatistas admittere oporteat.

Canon autem lvii. & lxviii. Synodi Carthag. præcipiunt, ut qui ex secta Donatistarum fidem orthodoxam amplectuntur, si Laici sint, non rebaptizentur; & ut Clerici sacros gradus iterum obtineant, nimirum ut hac ratione plures ad fidem Catholicam accederent.

De Donato.

Horum sectam exorsus est quidam, cui nomen erat Donatus, qui non aliter sacris mysteriis communicandum esse docuit, nisi quis os humanum manu tenens, id ipsum prius exoscularetur, atque hoc modo sacramenta perciperet.

Canon autem xxxv. Synodi Laodicenæ, qui, inquit, Ecclesiam Dei relinquit, & Angelos nominat, invocatque, & congregationes iis peragit, & occultæ Idololatriæ vacat, sit Anathema. Non quod honor in Angelos sit Idololatria, sed quod Mali artificium sit, qui solis Angelis confidere, & Christum non invocare persuadet, ut eos, qui ei parent, paulatim ad Idololatriæ barathrum clam devolvat. Malus enim utplurimum nos a dextris adoriri amat. Dicebant enim hujus erroris discipuli, quod non oportet Christum sed Angelos ad auxilium invocare, & ut aditum ad Patrem habeamus. Christum enim eorum causa interpellare majus quiddam est, quam ut nos homunculi id attentemus. Hujus hæreseos (antiqua enim erat) divinus etiam Apostolus in Epistolâ ad Colossenses meminit, dicens, nemo vos seducat volens in humilitate & cultu Angelorum, in ea quæ non vidit pedem inferens, sive nemo vobis insidietur in fide & dispensatione inculpata vincentibus, nec præmio privet, in peregrinas traditiones vos adducens, à vera scilicet fide ad cultum Angelorum propter humilitatem, quasi supra nos esset Dominum invocare, eoque apud patrem conciliatore uti. Est autem καταβραβεύειν, præmium non victori, sed illi per injuriam ereptum alteri cuiquam elargiri. Tradit autem S. Epiphanius in libro, qui Panarion dicitur, aliam esse Angelicorum dictam hæresin, qui se ita nominabant, vel quod se Angelorum more vivere, vel ab Angelis in rebus divinis instructos crederent.

De Maximo Ascetico.

Porrò iv. Synodi secundæ canon, Maximum quendam abdicat, cum nec factum fuisse, vel esse Episcopum, quod contra leges ordinatus fuerit, nec eos quibus ordines contulisset, in Clericorum numero habendos esse affirmans. Ac hujusce hominis apud Gregorium Theologum in quadam ex orationibus suis quæ in Ecclesiis non leguntur, mentionem alicubi factam reperias. Erat autem Maximus hic Ægyptius, Philosophus Cynicus; (Cynici vero dicebantur propter eorum arrogantiam & audaciam:) Qui, cum ad magnum Patrem Gregorium Theologum accessisset, & fidei mysterii imbueretur, baptizatus est, & demum clero adscriptus, nec non ad mensam magni istius Patris admissus. Cum autem Patriarchalem Constantinopolitanæ sedis dignitatem concupisset, pecunias Alexandriam mittit, sibique inde Episcopos illum electuros subornat, quodam etiam ex intimis Theologi in auxilium adscito: qui quidem cum in Ecclesia jam constitissent, nondum perfecta re deprehensi, à fidelibus ejecti sunt; non autem propterea quieverunt, sed Choraulæ cujusdam domum ingressi, Maximum Patriarcham ordinant, quamvis nihil ei profuerit istiusmodi improbitas, neque enim quicquam proficere potuit. Postea autem, cum cognitum esset eum cum Apollinario sentire, anathemate ictus est.

A Ὅπως χρὴ δέχεσθαι τοὺς Δονατιστάς.

Ὁ δὲ ξζ΄. καὶ ὁ ξη΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ, τοὺς ἐκ τῆς αἱρέσεως τῶν Δονατιστῶν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει προσερχομένους, εἰ τοῦ λαοῦ εἶεν, ἀναβαπτίζεσθαι διαγορεύουσι, καὶ τοὺς κληρικοὺς ἔχειν αὖθις τοὺς ἱερατικοὺς βαθμούς, προνοίᾳ τοῦ πλείονας οὕτω τῇ καθολικῇ προσιέναι πίστει.

Περὶ Δονάτου.

B Τούτων αἱρεσιάρχης ἦν Δονάτος τις ὄνομα, ὃς μὴ ἄλλως τῶν θείων μεταλαμβάνειν μυστηρίων ἐδίδασκε, εἰ μή τις ὀστοῦν ἀνθρώπινον κατέχων ἐν τῇ χειρί, τοῦτο πρότερον ἀσπάζοιτο καὶ οὕτω μεταλαμβάνοι.

Ὁ δὲ λε΄. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ κανών, ὁ τὴν τοῦ Θεοῦ φησι καταλιμπάνων ἐκκλησίαν, καὶ ἀγγέλους ἐπονομάζων καὶ ἐπικαλούμενος, συνάξεις τε τούτοις ἐπιτελῶν, καὶ τῇ κεκρυμμένῃ ταύτῃ σχολάζων εἰδωλολατρείᾳ, ἔστω ἀνάθεμα· οὐχ ὡς τῆς πρὸς ἀγγέλους τιμῆς εἰδωλολατρείας οὔσης, ἀλλὰ τέχνη τις ἦν τοῦτο πανοῦργος τοῦ πονηροῦ ἀγγέλοις μόνοις πεποιθότας προσανέχειν, καὶ μὴ τὸν Χριστὸν ἐπικαλεῖσθαι, C τοὺς πειθομένους κατὰ μικρὸν εἰς τὸ τῆς εἰδωλολατρείας λαθεῖν ἐγκυλίειν βάραθρον· φιλεῖ γὰρ ὡς ἐπίπαν ἐκ τῶν δεξιῶν ὑποκλέπτειν ὁ δόλιος. ἔφασκον γὰρ οἱ μύσται τῆς πλάνης, μὴ δεῖν τὸν Χριστόν, τοὺς δὲ ἀγγέλους εἰς βοήθειαν ἐπικαλεῖσθαι, καὶ εἰς τὴν προσαγωγὴν πρὸς τὸν πατέρα. τὸ γὰρ τὸν ἐπικαλεῖσθαι τὸν Χριστὸν ἐν τούτοις, μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς. ταύτης τῆς αἱρέσεως, παλαιὰ γὰρ ἦν, καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Κολασσαεῖς ἐπιστολῇ μέμνηται, λέγων, μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύων, τουτέστι μηδεὶς ὑμῖν ἐπηρεαζέτω νικῶσιν ἐν τῇ ἀμωμήτῳ πίστει καὶ D πολιτείᾳ, μηδὲ τοῦ βραβείου ἀποστερείτω ἐπὶ ξένας παραδόσεις μεταφέρων ὑμᾶς, ἐκ τῆς ὀρθῆς δηλαδὴ πίστεως εἰς τὴν τῶν ἀγγέλων θρησκείαν διὰ ταπεινοφροσύνην, ὡς ὑπὲρ ἡμᾶς ὄντος τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον, καὶ αὐτὸν χρῆναι πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα προσαγαγεῖν. καταβραβεύειν δέ ἐστι τὸ, μὴ τῷ νικήσαντι τὸ βραβεῖον, ἀλλ' ἑτέρῳ διδόναι ἀδικουμένου τοῦ ἀριστέως. ὡς δὲ ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ἱστορεῖ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Παναρίων αἵρεσιν εἶναι ἑτέραν τῶν ἀγγελικῶν λεγομένην, ἢ ὡς ἀγγελικῶς οἰόμενοι βιοῦν οὕτως ἑαυτοὺς ὀνομάζοντες, ἢ ὡς ὑπὸ τῶν ἀγγέλων τὰ θεῖα μυεῖσθαι νομίζοντες.

E Περὶ Μαξίμου τοῦ ἀσκητοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ δ΄. τῆς β΄. συνόδου Μάξιμον ἀποκηρύττει τινά, μήτε ἐπίσκοπον αὐτὸν γενέσθαι ἢ εἶναι ἀποφαινόμενος διὰ τὸ ἐκθέσμως κεχειροτονῆσθαι, μήτε τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας κληρικοὺς ὑπάρχειν. τούτου καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἔν τινι τῶν μὴ ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινωσκομένων αὐτοῦ μέμνηται λόγων. οὗτος δὲ ὁ Μάξιμος Αἰγύπτιος ἦν φιλόσοφος κυνικός· κυνικοὶ δὲ ἐλέγοντο παρὰ τὸ ἀναιδὲς καὶ θρασύ· καὶ προσελθὼν τῷ μεγάλῳ πατρὶ Γρηγορίῳ τῷ θεολόγῳ, καὶ κατηχηθεὶς ἐβαπτίσατο, εἶτα καὶ τῷ κλήρῳ F συγκατελέγη, καὶ τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ πατρὶ ὁμοδίαιτος ἦν. ἐν ἔρωτι δὲ τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου τῆς βασιλευούσης γενόμενος, χρήματα εἰς Ἀλεξάνδρειαν πέμπει, κἀκεῖθεν ἐπισκόπους ἄγει τοῦτον χειροτονήσοντας, ἔχων καί τινα συνεργὸν τῶν οἰκείων τοῦ θεολόγου. ἤδη δὲ τῆς ἐκκλησίας ἔνδον γενόμενοι, καὶ φωραθέντες, πρὶν ἢ [illegible], παρὰ τῶν πιστῶν ἀπηλάθησαν. ἀλλ' οὐδ' οὕτως ἡσύχασαν, εἰς οἰκίαν δὲ εἰσδύντες Χοραύλου τινὸς ἐκεῖ χειροτονοῦσι τὸν Μάξιμον, εἰ καὶ μηδὲν τῆς περὶ ταῦτα μοχθηρίας ἀπώνατο. οὐ γὰρ ἀνύσαι τι ὅλως δεδύνηται. ὕστερον δὲ γνωσθεὶς καὶ τὰ Ἀπολιναρίου φρονεῖν, καὶ ἀναθεματίζεται.

Τῷ.

A Τῆς δέ γε τρίτης συνόδου ὁ α΄. καὶ β΄. κανὼν, ἔτι δὲ καὶ ὁ γ΄. καὶ ὁ δ΄. καὶ ὁ ε΄. τοὺς τὰ Νεστορίου καὶ τοῦ ὁμοδόξου τούτῳ Κελεστίου φρονοῦντας ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς τῆς ἱερωσύνης ἐξωστρακίζουσιν· οὓς δὲ ὁ Νεστόριος τῆς ἱερωσύνης ἐξέωσε μὴ συντιθεμένους τῇ ἐκείνου κακοδοξίᾳ, αὖθις ἀπολαύειν κελεύουσι τοὺς οἰκείους βαθμούς· ὅσους γε μὴν ὑπὸ τῆς συνόδου ἢ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ἐπὶ ἀτόποις πράξεσιν ἐλεγχθέντας τε καὶ καθαιρέσει ὑποβληθέντας, ἀκανονίστως εἰς κοινωνίαν δεξάμενος ὁ Νεστόριος τοῖς οἰκείοις βαθμοῖς ἐγκατέστησε, τούτους μηδὲν ἧττον εἶναι καθῃρημένους.

Primus insuper tertiæ Synodi canon, nec non ii. & iii. & iv. & v. Episcopos vel Clericos qui Nestorio, idemque cum eo sentientis Cælestii, opinionibus favent, ex sacerdotio ejiciunt: eos autem quos Nestorius à Sacerdotio expulit, quod malæ ejus opinioni assensum non præberent, ad proprios gradus rursus restitui jubent: insuper & eos, quos, cum à Synodo vel propriis Episcopis, propter indigna sua facta condemnati essent & depositione mulctati, Nestorius non canonicè suscipiens propriis gradibus restituerat, nihilo secius depositos manere.

B Περὶ Νεστορίου.

Ὁ μὲν οὖν Νεστόριος οὗτος πατριάρχης ὢν Κωνσταντινουπόλεως, ψιλὸν ἄνθρωπον ἔλεγε τὸν Χριστὸν, ἑνωθῆναι δὲ αὐτῷ κατὰ σχέσιν τὸν Θεοῦ υἱὸν, ὅθεν οὐδὲ θεοτόκον ἀλλὰ Χριστοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον ὠνόμαζεν. ὃς ψήφῳ τῶν εἰς Ἔφεσον ἀθροισθέντων ἁγίων πατέρων καθῄρητο, προεξάρχοντος τούτων τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου Πάπα Ἀλεξανδρείας, ἐπέχοντος δὲ καὶ τὸν τόπον Κελεστίνου τοῦ Πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, συναιρομένου καὶ Μέμνονος ἐπισκόπου Ἐφέσου. μετὰ δὲ τρίτην ἡμέραν Ἰωάννης ἐπιστὰς ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας σὺν πλείοσιν ἐπισκόποις, μεθ' ὧν ἦν καὶ C Θεοδώρητος ἐπίσκοπος Κύρου, καὶ Ἴβας Ἐδέσσης· οἳ καὶ τῆς ἀπολείψεως ὑβρισθέντες, τῇ καθαιρέσει Νεστορίου ἐμέμψαντο, καὶ τὸν ἅγιον Κύριλλον τόν τε Ἐφέσου Μέμνονα παραλόγως καθεῖλον. ὁ μέν τοι Θεοδώρητος καὶ εἰς ἀνασκευὴν τῶν ιβ΄. κεφαλαίων ὁ μέγας ἐξέθετο Κύριλλος εἰς ἔλεγχον μὲν τῆς Νεστορίου κακοδοξίας, στηριγμὸν δὲ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, κεφάλαια ἕτερα τοσαῦτα ἐκδέδωκε, καὶ ὁ Ἴβας ὁμοίως ἐπιστολήν· καὶ μεγίστη γέγονε μεταξὺ τούτων ἡ διαφορὰ, ὡς καὶ καθαίρεσιν αὖθις τὴν σύνοδον τῶν ἀρχιερέων ἐκείνων καταψηφίσασθαι, οἷα δὴ τοῖς τοῦ Νεστορίου ὑποπτευθέντων στοιχεῖν. ἐπεὶ δὲ οὕτω δι' ἀλλήλων οἱ ἀρχιερεῖς D κεχωρήκασι, καὶ σχίσμα ἦν περὶ αὐτοῖς, ὁ βασιλεὺς πάντας εἰς τὴν βασιλεύουσαν μετακαλεσάμενος, τὰ τῆς ὁμοφροσύνης καὶ ἄμφω τὰ μέρη ἀσπάσασθαι παρεσκεύασεν. ὁ μέν τοι Θεοδώρητος πρὸς ἔριν καὶ τὰ ιβ΄. κεφάλαια συντετάχθαι μὴ ἀρνησάμενος, τῇ ἀποβολῇ τούτων καὶ ἀθετήσει ἑαυτὸν τῆς αἰτίας παρῃτήσατο, καὶ τῆς προτέρας ἔτυχε τιμῆς τε καὶ τάξεως, ἀγαπήσας τε τοῖς πεπραγμένοις τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, τῇ καθαιρέσει Νεστορίου καὶ οὗτος ἐψηφίσατο.

De Nestorio.

Nestorius autem Constantinopoleos Patriarcha, Christum nudum esse hominem dicebat, eique secundum habitudinem unitum fuisse Dei filium, ideoque sanctam Virginem non Deiparam sed Christiparam nominabat. Qui sententia sanctorum Patrum Ephesi congregatorum depositus fuit, præsidente iis Cyrillo Papa Alexandrino beatæ memoriæ, & Cælestino veteris Romæ Papæ locum tenente, eique strenuè operam navante Memnone Ephesino Episcopo. Postea autem trium dierum intervallo adfuit Johannes Patriarcha Antiochenus cum pluribus Episcopis, inter quos erat Theodoretus Cyri, & Ibas Edessæ Episcopus: qui, quòd adventus eorum non expectaretur, irritati, Nestorii depositionem rescindere, & sanctum Cyrillum, Memnonemque Ephesinum, præter rationem pœna vicissim depositionis afficere conat. sunt. Ac Theodoretus quidem ad eversionem capitum xii. à magno Cyrillo ad confutandos Nestorii errores fidemque stabiliendam editorum, totidem alia capita luce donavit; quin & Ibas etiam Epistolam conscripsit; diuque discordibus animis utrinque certatum, donec à Synodo in eos Antistites, utpote Nestorianı erroris merito suspectos, depositione animadversum. Quoniam autem Antistites se invicem ita adorti essent, & inter eos Schisma factum esset, Rex, omnibus ad reginam urbium convocatis, ut utraque pars consentirent, & sese amplecterentur, effecit. Theodoretus porrò se contentionis studio capita duodecim conscripsisse non inficiatus, per eorum repudiationem abrogationemque in se crimen recepit, & priorem honorem ordinemque sortitus est. Quin & actis sanctæ Synodi acquiescens, ipse etiam depositionem Nestorii approbavit.

Περὶ Κελεστίου. E

Ὁ δὲ Κελέστιος μαθητὴς ἦν Πελαγίου τινὸς μοναχοῦ· ὡρμῶντο δὲ καὶ ἄμφω τῆς Καρθαγένης, ὡς ὁ Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος ἱστορεῖ, καὶ καινότερα ἐπεισήγαγον τῇ ἐκκλησίᾳ δόγματα. θνητὸν γὰρ πλασθῆναι τὸν Ἀδὰμ τὴν ἀρχὴν διετείνοντο, ἀλλὰ μὴ ἐκ παραβάσεως τούτῳ καταδικασθῆναι· τά τε ἀρτίτοκα βρέφη μὴ χρείαν ἔχειν βαπτίσματος, οὐ γὰρ ἐφέλκονται τὴν προγονικὴν ἐξ Ἀδὰμ ἁμαρτίαν· τόπον τε εἶναι μεταξὺ τοῦ Παραδείσου καὶ τῆς κολάσεως, εἰς ὃν τὰ μὴ φωτισθέντα φθάσαντα βρέφη μετατιθέμενα μακαρίως ζῆν· ταῦτα καὶ ἕτερα ἓξ παραπλήσια τούτοις κεφάλαια τοῖς περὶ Πελάγιον καὶ Κελέστιον ἐπρεσβεύετο, ἃ F δὴ καὶ ἡ παροῦσα οἰκουμενικὴ γ΄. σύνοδος τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλεν, ἀλλά γε καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος· καὶ ζήτει τοὺς περὶ τούτων διεξιόντας ταύτης κανόνας ἐν τῷ α΄. κεφαλαίῳ τοῦ Β. στοιχείου, τὸν ρι΄. φημὶ, καὶ τοὺς καθεξῆς τρεῖς ἑτέρους. ἀλλὰ δὲ καὶ ἐν τῷ λε΄. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου κανόνας τῆς αὐτῆς συνόδου ριδ΄. καὶ ριε΄. ὅσα γὰρ ὑπὸ τοῦ ἀναθέματος ἀξιοῦσι παρ' ἐκείνων ἀφρόνως ἐδογματίζετο. καὶ ὁ μέγας δὲ Λέων ὁ Πάπας τοὺς περὶ Πελάγιον καὶ Κελέστιον ἐπιστρέφοντας ἐγγράφως ἀναθεματίζειν τὸ σφῶν ἐθέσπισε φρόνημα.

De Cælestio.

Erat autem Cælestius Pelagii cujusdam monachi discipulus, quorum uterque ex Carthagine orti sunt, ut Photius Constantinopolitanus Patriarcha narrat, & nova dogmata in Ecclesiam introduxerunt. Adamum enim mortalem ab initio creatum esse affirmabant, & non propter transgressionem mortalitate mulctari. Et infantibus recens natis non opus esse Baptismo, quippe qui peccatum originale ab Adamo neutiquam trahant: porrò locum esse medium inter Paradisum, & damnatorum gehennam, in quem infantes non illuminati conjecti sunt, ibique felicem vitam transigunt. Hæc & sex alia capita hisce similia à Pelagio & Cælestio promulgabantur, quæ tertia hæc œcumenica Synodus, nec non Synodus Carthaginensis, anathemati subjecerunt. Quære Canones ejusdem super his disserentes in i. cap. literæ B. nimirum cx. & tres deinceps sequentes: quin & canones ejusdem Synodi cxiv. & cxv. in cap. xxxv. literæ E. quæ enim illi Anathemate digna censent, ab iis absurdè edocta sunt. Porro & magnus Leo Papa, eos qui à Pelagio & Cælestio convertuntur, opinionem suam in scriptis anathematizare jubet.

Porrò

Porrò Canon xlv. sanctorum Apostolorum, Episcopos vel Clericos qui unà cum hæreticis orant, excommunicat; sin autem iis tanquam Clericis operari permiserint, deponit.

A Ὁ δὲ με΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τοὺς συνευξαμένους αἱρετικοῖς ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους ἀφορίζει· ἐπιτρέψαντας δὲ ποιεῖν τούτοις τὰ τῶν κληρικῶν ἐνεργεῖν, καθαιρεῖ.

Canon autem xlvi. eos qui eorum baptismum suscipiunt, id est, ab iis baptizantur, vel quæcunque ad sacrificium afferunt, deponit.

Ὁ δὲ μς΄. καὶ τοὺς δεξαμένους τὸ ἐκείνων βάπτισμα, τοὺς ὑπ' ἐκείνων δηλαδὴ βαπτισθέντας, ἢ ὅσα εἰς θυσίαν προσάγουσι, καθαιρεῖ.

Porrò, canon lxiv. Clericum vel Laicum qui in synagogam Judæorum vel hæreticorum introierit ad orandum, alterum quidem deponit, alterum autem excommunicat. Quænam enim est concordia Christi cum Belial, aut quæ pars fideli cum infideli?

Ὁ δὲ ξδ΄. τὸν εἰσερχόμενον κληρικὸν ἢ λαϊκὸν εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν προσεύξασθαι, τὸν μὲν καθαιρεῖ, B τὸν δὲ ἀφορίζει. τίς γάρ φησι συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαρ, τίς δὲ μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου;

Canon etiam vi. Syn. Laodic. eos qui ad hæreses ullas lapsi sunt, iisdemque detinentur, ex Ecclesiâ ejicit, & in domum Dei ingredi non permittit.

Καὶ ὁ μὲν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ς΄. τοὺς περιπεπτωκότας αἱρέσεσι καὶ ἐπὶ ταύταις ἐνεχομένους, πόρρω βάλλει τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς οἶκον Θεοῦ εἰσιέναι οὐ συγχωρεῖ.

Canon autem ejusdem xxxii. hæreticorum benedictiones vel, ut aptius loquar, maledictiones accipere non sinit.

Ὁ δὲ λβ΄. οὐδὲ τὰς τῶν αἱρετικῶν εὐλογίας ἢ ἀλογίας εἰπεῖν οἰκειότερον λαμβάνειν ἐφίησι.

Item xxxiii. nos una cum hæretico vel schismatico orare omnino prohibet.

C Ὁ δὲ λγ΄. αἱρετικῷ ἢ σχισματικῷ ὅλως ἡμᾶς ἐπιτρέπει συνεύχεσθαι.

Et xxxvii. non permittit quæ à Judæis vel hæreticis mittuntur festiva accipere, aut unà cum iis festum agere.

Ὁ δὲ λζ΄. οὔτε τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν πεμπόμενα ἑορταστικὰ λαμβάνειν ἢ συνεορτάζειν τούτοις ἐφίησιν.

Nonus autem & xxxiv. iis, qui Christi martyras relinquunt, & ad falsos hæreticorum martyras abeunt, & in ea quæ dicuntur martyria vel cœmeteria, semetipsos à Deo quasi alienantes; alter communione aliquantisper interdicit, alter autem eos anathematizat: probabile enim est quosdam hæreticos in temporibus persequutionis ad mortem usque reluctatos fuisse, quos igitur martyras vocarunt qui cum eisdem sentiebant, & domos in quibus corpora eorum sepulta erant, martyria.

Ὁ δὲ θ΄. καὶ λδ΄. τοὺς καταλιμπάνοντας τοὺς τοῦ Χριστοῦ μάρτυρας, καὶ ἀπιόντας εἰς τοὺς τῶν αἱρετικῶν ψευδομάρτυρας, καὶ εἰς τὰ λεγόμενα τούτων μαρτύρια, ἢ κοιμητήρια, ὡς ἀλλοτριοῦντας ἑαυτοὺς τοῦ Θεοῦ, ὁ μὲν τῆς D κοινωνίας μέχρι τινὸς ἀπείργει, ὁ δὲ ἀναθεματίζει. εἰκὸς γάρ τινας ὑπομεμενηκότας αἱρέσεων ἐν τοῖς διωγμοῖς ἄχρι θανάτου, οὓς καὶ μάρτυρας οἱ ὁμοδοξοῦντες αὐτοῖς ἐκάλουν, μαρτύριά τε τοὺς οἴκους ἐν οἷς τὰ ἐκείνων ἐτάφη σώματα.

Lx. autem can. Timothei Alexandrini, jubet, ut hæretici, dum divina fit oblatio, precibus non intersint, nisi se pœnitentiam acturos polliceantur. Si enim catechumenis hoc non permissum sit, multo minus hæreticis. Quin & promittentes in loco catechumenis destinato stabunt; quod si pœnitentiam agere nolunt, etiam & ab eo loco expellentur.

Ὁ δὲ θ΄. Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, τῆς θείας τελουμένης ἱερουργίας τῇ εὐχῇ κελεύει τοὺς αἱρετικοὺς μὴ παρεῖναι, εἰ μή που μετανοεῖν ἐπαγγέλλονται. εἰ γὰρ τοῖς κατηχουμένοις τοῦτο οὐκ ἐφεῖται, πολλοῦ γε δεῖ τοῖς αἱρετικοῖς. ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπαγγελλόμενοι ἐν τόπῳ ὃς ἀνεῖται τοῖς κατηχουμένοις ἑστήξονται, μὴ βουλόμενοι δὲ μετανοεῖν καὶ τοῦ E του ἐκβληθήσονται.

Quod Hæreticos qui in excessu è vitâ pœnitentiam agunt, suscipere oporteat.

Ὅτι τοὺς ἐν ἐξόδῳ μετανοοῦντας τῶν αἱρετικῶν δέχεσθαι χρή.

Magnus autem Basilius in canone v. Omnes hæreticos qui in excessu è vitâ pœnitentiam agunt, admittere jubet, examinantes an veram pœnitentiam ostendant, & an fructus habeant qui salutis studium testificentur.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ε΄. κανόνι, πάντας τοὺς ἐν ἐξόδῳ μετανοοῦντας τῶν αἱρετικῶν ἐπιτάττει προσδέχεσθαι, δοκιμάζοντας μὲν εἰ τὴν ἀληθῆ μετάνοιαν ἐπιδείκνυνται, καὶ εἰ τοὺς καρποὺς ἔχουσι μαρτυροῦντας τῇ περὶ τὸ σωθῆναι σπουδῇ.

Porrò Canon xxii. Synodi Carthaginensis, Episcopis vel Clericis ad bonorum suorum hæreditatem infidelem vel hæreticum omnino inducere vetat, etiamsi cognati eorum sint.

F Ὁ γὰρ μὴν κβ΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, ἐπισκόποις ἢ κληρικοῖς ἀπείρηκεν εἰς κληρονομίαν τῶν ἰδίων πραγμάτων ὅλως εἰσάγειν ἄπιστον ἢ αἱρετικόν, εἰ καὶ τούτοις κατὰ γένος φκειῶνται.

Canon autem lxxxiv. Episcopo, inquit, qui in vitæ exitu testamentum condens hæreticos bonorum suorum hæredes conscripserit, licet ei sanguine conjuncti sint, etiam post mortem anathema denunciari, & nomen ejus è Sacerdotum memoriâ deleri debet.

Ὁ δὲ πδ΄. ἐπισκόπῳ φησὶ τῷ ἐπὶ τέλει διατιθεμένῳ τοῦ βίου αἱρετικοὺς τῶν αὐτοῦ κληρονομεῖν, καὶ εἰ καθ' αἷμα τούτῳ προσήκουσι, καὶ μετὰ θάνατον ἀνάθεμα δεῖ τῷ τοιούτῳ λεχθῆναι, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἱερατικῆς μνήμης ἀπαλειφθῆναι.

Νῦν

Νόμοι πολιτικοί.

Καὶ παρὰ διαφόρων δὲ γε βασιλικῶν νόμων αἱρετικοῖς οὐκ ἐπιτετραπται κληρονομεῖν, μὴ ὅτι γε τῶν τοῖς ἐπισκόποις προσηκόντων ἢ κληρικοῖς, ἀλλ' οὐδὲ τῶν τοῖς λαϊκοῖς Χριστιανοῖς, εἰ καὶ παῖδες αὐτῶν τυγχάνουσιν ὄντες. οἱ δέ γε τῶν αἱρετικῶν παῖδες Χριστιανοὶ γενόμενοι ἀναγκάζουσι τοὺς ἰδίους γονεῖς τρέφειν αὐτοὺς καὶ ἐνδύειν καὶ προῖκα τούτοις διδόναι κατὰ τὸ μέτρον τῆς αὐτῶν οὐσίας.

Ὁ μὴ δοξάζων τὴν ἁγίαν τριάδα ἐν μιᾷ θεότητι ἰσοδυναμοῦσαν, οὔτε χριστιανὸς λέγεται, καὶ ἄφρων ἐστὶ, καὶ αἱρετικὸς, καὶ ἄτιμος, καὶ τιμωρεῖται.

Αἱρετικός ἐστι καὶ τοῖς κατὰ τῶν αἱρετικῶν ὑπόκειται νόμοις, ὁ μικρὸν γοῦν ἐκκλίνων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Ἀλλὰ καὶ μηδεμίαν στρατείαν ἢ τὴν οἱανοῦν δημόσιον φροντίδα μετιέναι τοὺς αἱρετικοὺς θεσπίζομεν· μήτε ἀξιωματικοὺς γίνεσθαι, μηδὲ διδάσκειν τούτους, μὴ χειροτονίας ποιεῖν, μὴ λιτανεύειν. αἱρετικοὺς δὲ λέγομεν πάντας εἶναι τοὺς μὴ μεταλαμβάνοντας τῶν ἁγιασμάτων παρὰ τῶν ἱερέων κατὰ τὴν ἁγίαν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν.

Μανιχαῖοι καὶ Δονατισταὶ μὴ ἐχέτωσαν τὰ τῶν ὀρθοδόξων προνόμια, ἀλλὰ καὶ ἐσχάτως τιμωρείσθωσαν. ὡσαύτως καὶ οἱ Ἀπολιναριασταί, καὶ οἱ μὴ ταῖς ἁγίαις τέτταρσι συνόδοις πειθόμενοι, καὶ οἱ κατὰ τῆς ἁγίας δ'. συνόδου ἢ λέγειν τι ἢ διδάσκειν τολμῶντες.

Μανιχαῖοι, οἱ ἐν Ρωμαϊκῷ τόπῳ ὀφθέντες διάγειν, ἀποτεμνέσθων.

Μοντανισταὶ ἐξαιρέτως μηδένα τῶν παρ' αὐτοῖς καλουμένων Πατριαρχῶν ἢ κληρικῶν ἐντὸς ἐχέτωσαν Κωνσταντινουπόλεως· κωλυέσθωσαν δὲ καὶ ἐντὸς αὐτῆς στρατεύεσθαι, ἢ συσσίτια ποιεῖν, ἢ ἀνδράποδα ἐμπορεύεσθαι.

Αἱρετικὸς κατὰ ὀρθοδόξου μὴ μαρτυρείτω.

Ἐκβαλλέσθωσαν δὲ καὶ αἱ αἱρετικαὶ γυναῖκες τῶν δεδομένων προνομίων ταῖς ὀρθοδόξοις. οὐ γὰρ περὶ τὴν ἱκάνωσιν τῆς προικὸς αὐτῶν καὶ τῶν πρὸ γάμου δωρεῶν προτιμηθήσονται τῶν προτέρων δανειστῶν τοῦ ἀνδρὸς ὥσπερ αἱ ὀρθόδοξοι. ἐπεὶ γὰρ φησὶν ἑαυτὰς τῶν τοῦ θεοῦ χωρίζουσι δωρεῶν, καὶ τῆς ἀχράντου κοινωνίας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀλλοτριοῦσι, δίκαιοι ἂν εἶεν καὶ τῶν παρ' ἡμῶν δεδωρημένων ταῖς εὐσεβέσι τῶν γυναικῶν δικαίων καὶ προνομίων ἀλλοτριοῦσθαι. τῶν γὰρ εὐσεβῶν εὐσεβεῖς ὄντες εὐεργέται καὶ νομοθέται παρὰ θεοῦ καθεστήκαμεν, οὐ τῶν περὶ ἐλαχίστου τὰ τῆς ὑγιοῦς πίστεως τιθεμένων· κοινὸν γὰρ οὐδὲν ἡμῖν πρὸς ἐκείνους.

Ταῖς νομίμοις γε μὴν τοὺς αἱρετικοὺς ταφαῖς παραδίδοσθαι συγχωροῦμεν.

Leges Civiles.

A Porro & à diversis legibus Basil. non permissum est ut Hæretici hæredes fiant, non solum bonorum quæ ad Episcopos & Clericos, sed neque eorum, quæ ad Christianos Laicos pertinent, etiamsi filii eorum fuerint. Hæreticorum autem liberi Christiani facti, parentes suos, victum sibi & vestitum suppeditare, & dotem dare juxta facultatis suæ mensuram cogunt.

B Qui non credit sanctam Trinitatem habere in una Deitate æqualem potentiam, ne Christianus quidem dicitur, sed vesanus est, & Hæreticus, & infamis, & punitur.

Hæreticus est, & legibus adversus hæreticos latis obnoxius, qui ab orthodoxà fide vel paululùm declinat. Quin & Hæreticos, nullam militiam, nec publicam curationem quamcunque obire posse decernimus, utique nec dignitates assequi posse, nec docere, nec ordinationes facere, nec litanias celebrare. Dicimus autem Hæreticos esse omnes, qui Sacramentis, quæ dantur à Sacerdotibus in Dei Ecclesiâ, non communicant.

C Manichæi & Donatistæ orthodoxorum privilegiis ne fruantur, verum etiam extremo supplicio afficiantur. Similiter & Apollinaristæ, iique qui quatuor sanctis Conciliis non obediunt, & quicunque contra quartum sanctum Concilium vel dicere quidpiam, vel docere ausi sunt.

Manichæus, si in loco Romano degere deprehensus fuerit, decolletur.

Montanistæ præcipuè, nullum eorum, qui dicuntur, Patriarcharum, vel Clericorum habeant intra Constantinopolim. Prohibeantur autem intra eam militiam exercere, vel comessationes facere, vel mancipia emere. D

Hæreticus testimonium contra Orthodoxum ne dicat.

Quin & hæreticæ mulieres privilegiis quæ dantur Orthodoxis excidant. Non enim circa dotis suæ & donationum ante nuptias sufficientiam prioribus viri creditoribus præferentur, quemadmodum mulieres orthodoxæ. Quoniam enim seipsas, inquit, à Dei donis separant, & ab impollutâ Ecclesiæ Catholicæ communione alienant, æquum etiam est, ut à juribus & privilegiis piis mulieribus à nobis concessis alienentur. E Etenim religiosi religiosorum benefactores & legislatores à Deo constituti sumus, non autem eorum qui sanam fidem parvi pendunt: nihil enim nobis cum iis commune est.

Hæreticos autem legitimis sepulchris tradi permittimus.

ΚΕΦ. Γ.

Πῶς δεῖ τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν, ἤτοι τὰ συμπόσια.

Ὁ μὲν ια'. τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου κανὼν τοὺς κοινωνεῖν μὴ ἀνεχομένους τοῖς ἐκ πίστεως καὶ εὐλαβείας τὰς λεγομένας ἀγάπας ἐν ἐκκλησίᾳ ποιοῦσι, καὶ εἰς τιμὴν τοῦ κυρίου τοὺς ἀδελφοὺς εἰς ἑστίασιν περιλαμβάνουσιν, ὡς βδελυσσομένους τὸ γινόμενον, τῷ ἀναθέματι παραπέμπει· εἰ γὰρ καὶ τοῖς ἑπομένοις κανόσι ταῦτα γίνεσθαι ἀπείρηται, ἀλλ' ἔστιν οἷς ἀγαθῇ γνώμῃ τοῦτο δρῶσιν ἔστιν ὅτε ἐφεῖται.

CAPUT III.

Quomodo Agapas, quæ vocantur, seu convivia celebrare deceat. F

Undecimus Syn. Gangrenæ canon, iis qui eorum communionem non ferunt, qui ex fide & pietate agapas dictas in Ecclesiâ peragunt, & in honorem Domini fratres ad convivium accipiunt, ab eo utique quod factum est abhorrentes, anathema denunciat. Licet enim à canonibus subsequentibus tale quidpiam fieri vetitum sit, aliquando tamen iis qui bono instituto id faciunt, permissum est.

Can. autem lxxiv. Syn. vi. nec non xxviii. Syn. Laodiceæ, iis qui intus Ecclesiam vel locum Dominicum cœnam sumunt, ibidemque agapas comedunt, & accubitus sternere ausi sunt, excommunicationem intentat. Omnis autem locus Deo consecratus Dominicus dicitur. Erat utique mos antiquus, ut post divinorum mysteriorum participationem, divites communem mensam pauperibus apponerent. Hujus consuetudinis meminit magnus Apostolus Paulus in prima epistolâ ad Corinthios; eamque charitatem appellat, vel ut ad charitatem conducentem, vel ut propter charitatem factam. Verum cum postea scandali occasio esset, à sanctis Patribus prohibita erat. ἀκούμβιτα autem latinè lectos in altum elevatos significant: accumbo enim apud eos idem est quod ἀναπίπτω.

A Ὁ δὲ οδ΄. τῆς ϛ΄. συνόδου κανὼν, καὶ ὁ κη΄. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ἀφορισμὸν ἐπανατείνεται τοῖς ἔνδον ἐκκλησίας ἢ τῷ κυριακοῦ δειπνοῦσι, καὶ ἀγάπας ἔνδον ἐσθίουσι, καὶ ἀκούμβιτα στρωννύειν τολμῶσιν. ἅπας γὰρ ἅγιος τόπος ὁ θεῷ ἀνατεθειμένος κυριακὸς λέγεται. ἀρχαῖον δὲ ἦν ἔθος μετὰ τὴν τῶν θείων κοινωνίαν μυστηρίων κοινὴν τράπεζαν τοὺς πλουσίους τοῖς πένησι παρατίθεσθαι. τούτου τοῦ ἔθους καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους μέμνηται α΄. ἐκεῖνος γὰρ καὶ ἀγάπην τοῦτο καλεῖ, ἢ ὡς εἰς ἀγάπην συνάγον, ἢ ὡς δι' ἀγάπην γινόμενον. B ἀλλ' ὡς πρόφασιν σκανδάλου γεγονὸς ὕστερον, οἱ θεῖοι πατέρες ἐκώλυσαν. ἀκούμβιτα δὲ Λατινικῶς στρώματα εἰς ὕψος ἠρμένα δηλοῖ· ἀκουμβεῖν γὰρ παρ' ἐκείνοις τὸ ἀναπίπτειν.

Eadem etiam xlii. Syn. Carthaginensis canon statuit, convivia in Ecclesiâ celebrari omnino prohibens: nisi quisquam peregrè iter faciens, & diversorio indigens, præ necessitate in Ecclesiam ingressus fuerit.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ μβ΄. διατάττεται κωλύων ὅλως ἐν ἐκκλησίᾳ συμπόσια γίνεσθαι· εἰ μή τις τι ἐν ἀλλοδαπῇ ὁδεύων καὶ καταγωγίου ἀπορῶν εἰς ἐκκλησίαν ἐξ ἀνάγκης εἰσέλθοι.

CAPUT IV.

De Emptione ac Venditione. C

Leges Civiles.

ΚΕΦ. Δ΄.

Περὶ ἀγορασίας καὶ πράσεως.

Νόμοι πολιτικοί.

EMPTIO & venditio fit, cum utraque paciscentium pars de pretio consenserit: hic pretium solvendo, ille quod venditum est tradendo. Datâ autem arrhâ, & venditione rescissâ, siquidem emptor sit qui eam dissolverit, arrham amittit, si vero venditor, arrhæ acceptæ duplum restituere cogitur.

Ἀγορασία καὶ πρᾶσις συνίσταται, ἡνίκα ἂν περὶ τοῦ τιμήματος ἑκάτερον τῶν συμφωνούντων συναινέσεις μέρος· ὁ μὲν τὴν καταβολὴν ποιούμενος τοῦ τιμήματος, ὁ δὲ παραδοὺς τὸ πιπρασκόμενον. ἀρραβῶνος δὲ δοθέντος καὶ διαλυομένης τῆς πράσεως, εἰ μὲν ὁ ἀγοραστὴς εἴη ὁ διαλύων, ἀπόλλυσι τὸν ἀρραβῶνα, εἰ δὲ ὁ πράτης, διπλοῦν ὃν ἔλαβεν ἀρραβῶνα παρασχεῖν ἀναγκάζεται.

Qui officium adeptus est in provinciâ, in eâ rem mobilem vel immobilem, vel per se vel per alium, emere non potest, præterquam à fisco; nam & rem amittit, & datum pretium non repetit.

D Ὁ κρατῶν ὀφφίκιον ἐν ἐπαρχίᾳ οὐ δύναται κινητὸν ἢ ἀκίνητον ἀγοράζειν ἐν αὐτῇ πρᾶγμα, ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑτέρου, εἰ μὴ παρὰ τοῦ δημοσίου· καὶ γὰρ καὶ τοῦ πράγματος ἐκπίπτει, καὶ τὸ δοθὲν τίμημα οὐκ ἀναλαμβάνει.

Qui rem rapuerit, vel per vim abstulerit, nisi eam restituat, inutiliter eandem emit.

Ὁ ἁρπάσας πρᾶγμα ἢ βίᾳ ἀφελόμενος, ἐὰν μὴ ἀποκαταστήσῃ τοῦτο, ἀνίσχυρον αὐτὸ ἀγοράζει.

Si fiscus ob debita fiscalia res debitoris distraxerit, nec ipse debitor nec creditor offerre debitum, resque vindicare potest. Omnibus enim potior est fiscus.

Ἐὰν ὁ δημόσιος διὰ δημόσια χρέα πωλήσῃ πράγματα τοῦ χρεώστου, οὔτε αὐτὸς ὁ χρεώστης οὔτε ὁ δανειστὴς δύναται προσαγαγεῖν τὸ χρέος καὶ ἐκδικῆσαι τὰ πράγματα· πάντων γὰρ προτιμότερος ἐστὶν ὁ δημόσιος.

Si tributorum exactor jussu magistratus agrum ejus qui in tributorum solutione cessat, vendiderit, venditio non rescinditur: quod si absque jussu magistratus fiat venditio, vel dolo, vel sine justo pretio, rescinditur.

E Ἐὰν ὁ τῶν δημοσίων ἀπαιτητὴς κατὰ κέλευσιν τοῦ ἄρχοντος πωλήσῃ τὸν ἀγρὸν τοῦ ἀγνωμονοῦντος ἐν τοῖς δημοσίοις, οὐκ ἀνατρέπεται ἡ πρᾶσις· ἐὰν δὲ χωρὶς κελεύσεως τοῦ ἄρχοντος γένηται, ἢ κατὰ δόλον, ἢ δίχα τιμήματος, ἀνατρέπεται.

Minoris res immobilis bene venditur propter proprium ipsius debitum, vel propter debitum patris, vel propter fiscum, viz. post manifestam Judicis sententiam.

Τὸ τοῦ ἀφήλικος ἀκίνητον πρᾶγμα καλῶς πωλεῖται διὰ ἴδιον αὐτοῦ χρέος, ἢ διὰ πατρῷον, ἢ διὰ δημόσιον, δηλονότι ἐπὶ φανερᾷ κριτοῦ ἀποφάσει.

Quamvis Minor ætatis veniam postulet, rem immobilem absque decreto non vendit, neque pignori dat. Quod si vendiderit, non solum ipse sed & hæredes venditum recuperare possunt intra annum post annos xxv. similiter quod male emit, vel permutavit, recuperare potest, intra prædictum tempus, pretium depositum repetens. Debita autem restitutio etiam ad hæredes ejus transmittitur.

Κἂν συγγνώμην ἡλικίας αἰτήσῃ ὁ ἥττων, οὐ πωλεῖ ἀκίνητον πρᾶγμα χωρὶς δεκρέτου, ἀλλ' οὐδὲ ὑποτίθεται. F εἰ δὲ πωλήσει, δύναται οὐ μόνον αὐτὸς ἀλλὰ καὶ οἱ κληρονόμοι τὸ πραθὲν ἀνατρέψαι εἴσω ἐνιαυτοῦ μετὰ κε΄. ἔτη, ὡσαύτως δὲ καὶ ὃ κακῶς ἠγόρασεν ἢ ἐνήλλαξε, δύναται αὐτὸ ἀνατρέψαι, τὸ καταβληθὲν ἐπαναλαμβάνων τίμημα εἴσω τοῦ εἰρημένου χρόνου· ἡ δὲ ἁρμόζουσα τινὶ ἀποκατάστασις διαπέμπεται καὶ ἐπὶ τοὺς αὐτοῦ κληρονόμους.

Veniam autem ætatis postulat, vir quidem à vicesimo ætatis anno, fœmina autem à decimo-octavo. Scias autem plenam ætatem esse ab anno vicesimo quinto.

Συγγνώμην τῆς ἡλικίας αἰτεῖ, ὁ μὲν ἀνὴρ ἀπὸ κ΄. ἔτους, ἡ δὲ θήλεια ἀπὸ ιη΄. σὺ δὲ γνῶθι τὴν τελείαν ἡλικίαν εἶναι ἀπὸ κε΄. ἔτους.

Ἐπιζητεῖ

A Ἐπίτροπος οὐ δύναται ὀρφανοῦ ἀγοράσαι πρᾶγμα, ἢ κουράτωρ, ἢ προκουράτωρ.

Tutor, vel Curator, vel Procurator, Orphani rem emere nequeunt.

Καλῶς ἀνατρέπουσιν οἱ ἥττονες ἅπερ μετὰ δόλου κακῶς ἐπώλησαν οἱ αὐτῶν κηδεμόνες.

Minores benè rescindunt venditionem quam curatores eorum per dolum malè fecerunt.

Τὰ χωρὶς δόλου σύμφωνα καὶ μὴ τοῖς νόμοις ἐναντιούμενα ἔρρωται.

Pacta sine dolo conventa, quæque legibus contraria non sunt, valent.

Οἱ τῇ εὐθηνίᾳ ἐπιβουλεύοντες διὰ τὸ προαγοράζειν τὰ ὤνια ἢ ἀποτίθεσθαι, καὶ καιρὸν ἀφορίας ἐκδέχεσθαι, ἔμποροι μὲν ὄντες τῆς πραγματείας εἴργονται ἢ ἐξορίζονται, εὐτελεῖς δὲ εἰς δημόσιον ἔργον καταδικάζονται.

B Qui annonæ insidiantur, dum venalia coemunt, aut in horrea condunt, & sterilitatis tempus expectant, si negotiatores sint, negotiari prohibentur, vel relegantur, tenuioris vero conditionis si sint, in opus publicum damnantur.

Ὁ ἀγορασθεὶς αἰχμάλωτος, εἰ μὲν εὔπορος εἴη ἐκπληρούτω τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ τιμάς· ἄπορος δὲ τριετίαν δουλευέτω τῷ ἀγοράσαντι, καὶ οὕτως ἀπολυέσθω.

Captivus emptus, si dives sit, pretium pro se datum compleat; indigens vero tribus annis emptori serviat, & sic dimittatur.

Ὁ ἐπὶ παρανόμῳ συναλλάγματι διδοὺς, ἀγωγὴν οὐκ ἔχει εἰς τὸ ἀναλαβεῖν τὸ δοθέν.

Qui aliquid per injustum contractum dat, actionem non habet ad datum recuperandum.

ΚΕΦ. Ε'.

C

Περὶ ἀλογευσαμένων ἤτοι ζωοφθόρων.

ΤΩΝ ἀλόγοις συμφθαρέντων ζώοις ὁ ιϛ'. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ κανὼν θαυμασίαν πεποίηται τὴν διαίρεσιν. οἱ μὲν γὰρ τὴν ἐπάρατον ταύτην ἅπαξ τολμησάμενοι πρᾶξιν, φησὶ, μήπω τὸ κ'. ἐκπληρώσαντες ἔτος, μηδὲ γυναικὶ συζυγέντες, καὶ τῇ μετανοίᾳ τὴν θεραπείαν ἐπιζητήσαντες, εἰς ιε'. ἔτος τοῦ τόπου τῆς ὑποπτώσεως μὴ ἐξιέτωσαν, καὶ εἰς ἑτέραν πενταετηρίδα τοῖς εὐχομένοις εἰς τὸ αὐτὸ συνιόντες, οὕτω τῆς κοινωνίας καταξιούσθωσαν· εἴ γε θερμοτάτην ἐπιδείξαιντο τὴν D μετάνοιαν. οἱ δὲ μέχρι κόρου τοῦ πάθους ἐμφορηθέντες τῇ μακρᾷ τῆς εἰκοσαετηρίδος προσκαρτερείτωσαν ὑποπτώσει, καὶ εἰς ἑτέραν ε'. ἔτος τοῖς πιστοῖς συνιστάμενοι, οὕτω τῇ κοινωνίᾳ προσίτωσαν. τοῖς γε μὴν τούτῳ συνεσχημένοις, τὴν νέαν ὑπερβεβηκόσι, καὶ ἐν ἡλικίᾳ γενομένοις, καὶ γυναιξὶ συζῶσιν, ὁ πεντάκις ε'. τὴν ὑπόπτωσιν ἐπιμετρήσει, καὶ ἑτέρα πενταετηρὶς τῶν θείων δώρων μεταδώσει τὴν μετάληψιν. ὅστις μέντοι πεντηκοντούτης ὢν ἢ καὶ πρὸς γῆρας ἤδη κλίνων, καὶ τῇ ἰδίᾳ χρώμενος γυναικὶ τούτῳ ἑάλω, ἐν ἅπαντι τῷ τῆς ζωῆς χρόνῳ τῶν μυστηρίων εἰργόμενος, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου κοινωνήσει καὶ μόνον.

E Ὁ δὲ ιζ'. ταύτας λελεπρωμένους τούτους ἐπονομάζει· οὕτω γὰρ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος τοὺς ἀκαθάρτους καὶ μεμιασμένους ἐκάλει· καὶ τοῖς χειμαζομένοις προστάττει συνεύχεσθαι. εἶεν δ' ἂν οὗτοι οἱ τὸν ἀχείμαστον λιμένα τῆς ἐκκλησίας ἀποχώσαντες ἑαυτοῖς τῇ πρὸς τὰ πάθη ῥοπῇ, καὶ θύρας τοῖς πνεύμασι τῆς πονηρίας ἀνοίξαντες, ἃ δὴ μυρίαν ἐπεγείρει τῇ ψυχῇ τρικυμίαν καὶ ζάλην.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ζ'. ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ ξγ'. F κανόνι τοὺς ἀλογευσαμένους μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν εἰς ἔτος ιε'. τῆς κοινωνίας ἀπείργει.

Ὁ δὲ Νύσσης μέγας Γρηγόριος ἐν τῷ γ'. κανόνι τὴν ἀλόγιστον ζωοφθορίαν εἰς ιη'. ἔτος ἐκτείνει.

Νόμος.

Ὁ μέντοι πολιτικὸς νόμος· οἱ ἀλογευσάμενοί φησιν ἤτοι κτηνοβάται καυλοκοπείσθωσαν.

CAPUT V.

De irrationalitèr fornicantibus, sive qui cum brutis commercium habent.

EORUM qui cum animalibus ratione carentibus commercium habent, xvi. Syn. Ancyr. canon admirandam divisionem facit. Qui enim factum hoc execrandum semel perpetrârunt, vicesimum ætatis annum nondum assequuti, nec matrimonio conjuncti, & per pœnitentiam medicinam expetunt, è loco substratorum usque ad decimum quintum annum ne exeant, & in aliud quinquennium unà cum fidelibus orent, & sic communione digni habeantur: si modo ferventem pœnitentiam ostenderint. Qui vero ad satietatem ab affectu abducti fuerint, longam viginti annorum substrationem subeant, & alio quinquennio cum fidelibus stantes, ad communionem postea accedant. Iis autem qui facto hoc semet assuefecerint, juventutem transgressi, & maturam ætatem assequuti, & cum muliere vitam agentes, substrationem anni xxv. emetientur; & post aliud quinquennium munerum divinorum participes erunt. Quicunque vero quinquagenarius existens, vel ad senectutem inclinans, & uxoris consortio utens, in delicto hoc deprehensus fuerit, toto vitæ suæ tempore mysteriis interdictus in horâ duntaxat mortis communicabit.

Canon autem xvii. hujusce Synodi homines hujusmodo leprosos nominat (ita enim lex Mosaica immundos & pollutos vocabat) & inter hyemantes orare jubet. Hi autem sunt qui suâ ad libidines inclinatione tranquillum Ecclesiæ portum sibi occludunt, ostiumque impuris spiritibus aperiunt, qui ingentes in animâ fluctus & tempestatem cient.

Quin & magnus Basilius in vii. nec non lxiii. canone, eos qui irrationalitèr fornicantur, postquam confessi fuerint, usque ad decimum quintum annum à communione arcet.

Magnus autem Gregorius Nyssenus in iii. canone pœnas irrationalis fornicationis ad xviii. annum extendit.

Lex.

Dicit autem Lex Civilis, qui irrationalitèr fornicantur, sive bruta ineunt, genitalia eis amputentur.

A

CAPUT VI.

De Lectoribus.

TRigesim. tert. vi. Syn. canon, nemo, inquit, sine tonsurâ & Pastoris proprii charactere, in suggestu stans sacros libros in Ecclesiâ legat. Qui autem præter hoc facere aggressi fuerint, excommunicationi subjiciantur.

B Xiv. autem Syn. vii. canon, neque ei qui à juventute tonsus, vel nigris vestibus, vel habitu monachali indutus fuerit, hoc facere permittit, nisi ab Antistite adoptionem, sive manuum impositionem acceperit. Quin & præfectis Sacerdotali dignitate ornatis tas esse dicit in propriis monasteriis Lectores ordinare, si monasteria sc. in desertis ædificata sint. Idem etiam facere Chorepiscopis permissum est. Quære iv. caput literæ Γ'. & xxi. literæ Χ'. & in x. cap. literæ Δ'. canonem li. magni Basilii.

Lex.

C Jubet autem Justiniani novella, ut nemo Lector fiat, nisi qui sit xviii. annos natus. Quære etiam xiii. cap. literæ Κ'.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ ἀναγνωστῶν.

Ὁ λγ'. τῆς ϛ'. συνόδου κανὼν, μηδεὶς φησι κουρᾶς ἄνευ καὶ σφραγῖδος τοῦ οἰκείου ποιμένος ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινωσκέτω τὰς ἱερὰς βίβλους ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος ἱστάμενος. τοὺς δὲ παρὰ τοῦτο ποιεῖν τολμῶντας ἀφορισμῷ ὑποβάλλεσθαι.

Ὁ δὲ τῆς ζ'. συνόδου ιδ'. οὐδὲ τὸν κεκαρμένον ἐκ μειρακίου ἢ φαιὰ ἐνημμένον ἢ μοναχικὸν ἠμφιεσμένον σχῆμα τοῦτο ποιεῖν ἐφίησι μὴ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως τὴν ἐπίθεσιν δεξάμενον ἤτοι χειροθεσίαν. ἐξεῖναι δὲ καὶ ἡγουμένοις φασὶν ἱερωσύνῃ σεμνυνομένοις ἀναγνώστας ἐν τοῖς οἰκείοις μοναστηρίοις χειροτονεῖν· εἰ ἐπ' ἐρημίας οἶμαι τὰ μοναστήρια τύχοιεν κείμενα. τοῦτο δὲ καὶ χωρεπισκόποις ποιεῖν ἐφεῖται. ζήτει καὶ τὸ δ'. κεφ. τοῦ Γ'. στοιχ. καὶ τὸ κα'. τοῦ Χ'. στοιχ. καὶ ἐν τῷ ι'. κεφ. τοῦ Δ'. στοιχ. κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου ια'.

Νόμος.

Ἡ δὲ Ἰουστινιάνειος νεαρὰ κελεύει μὴ γίνεσθαί τινα ἀναγνώστην εἰ μὴ ιη'. ἐτῶν γένοιτο. ζήτει καὶ τὸ ιγ'. κεφ. τοῦ Κ'. στοιχείου.

CAPUT VII.

De Anathemate.

QUære super hoc in inscriptione Synodi Gangrenæ, quæ in principio reliquarum Synodorum catalogo annumeratur.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ Ἀναθέματος.

Ζήτει τὰ περὶ τούτου ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου, ἥτις τῷ καταλόγῳ τῶν λοιπῶν συνόδων ἐν τῇ

D ἀρχῇ συναριθμεῖται.

CAPUT VIII.

De Antiminsiis seu Promensalibus.

PROMENSALIA vim sanctificandi nacta, quam templorum de novo extructorum consecratio, & septem dierum ministerium iis ibidem servatis elargitur, ubicunque iis opus fuerit, sine prohibitione transmittuntur; & non in hâc vel illâ provinciâ circumscribuntur, sed & trans mare missa sunt, sicut & oleum & reliqua sacra. Ita autem dicta sunt, quod multas ejusmodi mensas exprimant referantque, quæ sanctam Dominicam mensam perficiunt. Quin & nomen ejus à Romanorum mensa ducitur: propriè autem in eas mensas ponuntur, quas consecratio nondum sanctificavit.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ Ἀντιμινσίου.

Τὰ Ἀντιμίνσια τῆς ἁγιαστικῆς μετέχοντα δυνάμεως ἐν αὐτοῖς ἢ τῆς καθιερώσεως τῶν νεῶν ἀναγινωσκομένων ἀκολουθία, καὶ ἡ ἑπταήμερος ἐν τοῖς ἐκεῖ θυσιαστηρίοις κειμένοις ἱερουργία χαρίζεται, ἔνθα ἂν χρεία γένηται τούτων ἀκωλύτως διαπέμπονται, καὶ οὐ περιγράφεται ἐν τῇδε τῇ ἐνορίᾳ ἢ ἐν ἐκείνῃ, ἀλλὰ δὲ καὶ ὑπερόρια γίνον-

E ται, καθὰ δὴ καὶ τὸ θεῖον μύρον καὶ ἕτερα ἅγια. ἐκλήθησαν δὲ οὕτως ὡς ἀντιπροσωποῦντα καὶ ἀντίτυπα τῶν πολλῶν τοιούτων μίνσων τῶν καταρτιζόντων τὴν ἁγίαν δεσποτικὴν τράπεζαν. ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς καθ' Ἰταλοὺς μίνσου ἡ τούτων εὕρηται προσηγορία. κυρίως δὲ ἐπ' ἐκείναις τῶν τραπεζῶν τίθενται, ἃς καθιέρωσις οὐχ ἡγίασεν.

CAPUT IX.

De peregrinatione Episcoporum & Clericorum.

F

POrro nec Episcoporum & Clericorum peregrinatio à patribus prætermittenda videbatur. Canon enim xvi. Synodi quæ prima & secunda dicta est, Episcopus, inquit, qui plusquam sex mensibus ab Ecclesiâ sua absfuerit, & in alia regione versatus fuerit, nec regis aut Patriarchi jussu detentus, aut à gravi morbo, ut omnino pedibus uti non possit, lecto affixus, à Sacerdotio alienabitur, & alius in Episcopatum ejus introducetur.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ ἀποδημίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

Οὐδὲ τὴν ἀποδημίαν τῶν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν παρεῖδεν τοῖς πατράσιν ἐκείνοις. ὁ γὰρ ις'. τῆς λεγομένης α'. καὶ β'. συνόδου κανὼν, ὁ πλέον τῶν ἓξ μηνῶν φησι τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας ἀποδημῶν ἐπίσκοπος, καὶ ἐν ἀλλοδαπῇ διατρίβων μὴ βασιλικοῦ μηδὲ πατριαρχικοῦ εἰργόμενος αὐτὸν ἐπιτάγματος, ἢ βαρείας νόσου κλινοπετῆ δῆλον ποιούσης, ὡς ἀκινήτως πρὸς μετάβασιν ἔχειν, ἀλλοτριωθήσεται τῆς ἱερωσύνης καὶ ἕτερος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἐκείνου ἀντεισαχθήσεται.

Ὁ δὲ

A Ὁ δὲ τῆς ἐν Σαρδικῇ ζ΄. εἰ μὴ γράμμασι βασιλικοῖς μετακληθείη φησὶν ὁ ἐπίσκοπος, ἀπιέναι μὴ τολμάτω πρὸς βασιλέα ἀξιωμάτων ἕνεκεν μάλιστα, ἃ δὴ κοσμικοῖς οὐχ ἧττον ἢ ἐπισκόποις πρέπει. εἰ δὲ δι' ἐπικουρίαν προφανῶς ἀδικουμένων τινῶν, χηρῶν τε καὶ ὀρφανῶν τὴν εἰς τὸν βασιλέα στείλασθαι προθυμηθείη, ἢ παραιτησόμενος τοὺς ἐπὶ πταίσμασιν ἐξορίᾳ παραπεμφθέντας, ἢ ἑτέραις ἐξεταζομένους κολάσεσιν, ἐπαινετὸς μᾶλλον ἢ μεμπτέος τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν.

B Ὁ δὲ η΄. ταύτης, εἰ μέντοι δι' ὑπηρέτου φησὶ τὴν διαληφθεῖσαν ἱκεσίαν ὑπὲρ τῶν προσφευγόντων τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ δεομένων ἐπικουρίας ὁ ἐπίσκοπος ποιήσαιτο, καὶ τὴν τῶν πολλῶν οὐχ ὑποστήσεται μέμψιν, καὶ τὴν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ταλαιπωρίαν ἐκφεύξεται.

Ὁ δὲ θ΄. τὰς μετὰ συνοδικῆς φησὶ διαγνώσεως πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ ἐπισκόπου πεμπομένας ἐπιστολάς, ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἐκείνης μητροπολίτου ἐν ᾗ τὰς διατριβὰς ὁ βασιλεὺς τηνικάδε ποιεῖται, ἀνακρίνεσθαι δεῖ· καὶ εἰ μὲν φορτικαὶ τούτῳ δοκοῦσιν, ἐπιδίδοσθαι, εἰ δ' οὔ, πρὸς τὸν πέμψαντα ταύτας ἀνακομίζεσθαι.

C Ὁ δὲ κ΄. τῆς ἐνίων ἀναισχυντίας ἕνεκεν, ἵνα μὴ τὸ τῆς ἱερωσύνης διαβάλλοιτο, καὶ περὶ τῶν ἐν ταῖς παρόδοις καθεστώτων ἐπισκόπων, ἀνακρίνεσθαι τοὺς ἀπιόντας ποι τῶν ἀρχιερέων χρὴ τῶν μητροπολιτῶν οἶμαι οἷς οἱ τοιοῦτοι πάντες ὑπόκεινται. πρὸς ἐκείνων γὰρ καὶ μόνων τοὺς ὑπ' αὐτοῖς ἀνακρίνεσθαι χρεὼν ἐπισκόπους, ἔστι δ' ὅτε καὶ τοὺς μὴ ὑποκειμένους αὐτοῖς, καὶ τούτους παρὰ κανόνας τι πράξειν ὁρμωμένους· οὐχ ὅπως μὴ συναινεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀπελέγχειν, καὶ ὡς οἷόν τε διακωλύειν. εἰ μὲν γὰρ ἀπίοιεν πρὸς βασιλέα, ἢ ὑπ' αὐτοῦ προσκληθέντες, ἢ τῶν προδεδηλωμένων εὐλόγων ὑποθέσεων χάριν, ἐφεῖται τούτοις τὴν πάροδον ταῖς εἰρηνικαῖς αὐτῶν σημειωσαμένους ἐπιστολαῖς· εἰ δὲ δι' ἐπίδειξιν ἄλογον εἰς ἀλλοτρίαν πόλιν ἀπέρχονται, διδάξαι τὸν ἐνταῦθα λαὸν οἰόμενοι, καὶ καταισχῦναι τὸν ταύτης ἐπίσκοπον, ἢ πρὸς βασιλέα ἰδίας ποιησόμενοι ἀξιώσεις, μὴ κοινωνῆσαι τούτοις ὡς ἐκ τοῦ κανόνος οὖσι καθῃρημένοις.

D Ὁ γὰρ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ια΄. τῆς κοινωνίας ἀποκηρύττει, καὶ τῆς ἀξίας ἀποβάλλει πάντα ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ ὅλως ὄντα τοῦ κανόνος, τὸν ἄνευ γνώμης καὶ γραμμάτων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων καὶ μάλιστα τοῦ μητροπολίτου, ἀπιέναι πρὸς βασιλέα καὶ ὑπὲρ ἀναγκαίων φημὶ πραγμάτων τολμήσαντα.

E Ἀλλ' οὐδὲ ὁ κς΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ διὰ θαλάσσης μακρὰν ὁδὸν στέλλεσθαι τὸν ἐπίσκοπον ἐπιτρέπει, εἰ μή γε μετὰ κοινοῦ ψηφίσματος τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων. κατεξαίρετον δὲ τῆς τοῦ τῆς συνόδου τὰ πρῶτα φέροντος πατριάρχου ἢ μητροπολίτου ἐντετυπωμένης καὶ σεσημειωμένης γραφῆς, συνιστώσης τοῦτον πρὸς οὓς ἄπεισι καὶ ἀξιούσης περὶ αὐτοῦ.

F Ὁ δὲ οδ΄. ταύτης, εἰ δὲ πρὸς ἑτέραν ὑπ' αὐτὸν πλουσιωτέραν παροικίαν ἐν περιόδῳ, ἀποδημεῖν δικαιοῖ, κἀκεῖ διατρίβειν, ἐπὶ πολὺ τὴν πρωτότυπον ἐκκλησίαν καταλιμπάνοντα, καὶ κέρδους ἰδίου τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ προτιμώμενον.

Βαλσαμών. Ἐκ τούτου τινὲς συλλογίζονται μὴ ἐξεῖναι, μήτε τὸν ὑπὸ ἐθνῶν τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς ἐκβληθέντα ἐν ἑτέρᾳ ὑπ' αὐτοῦ πλουσίᾳ κατοικεῖν παροικίᾳ, μήτε τὸν φαύλης καὶ μικρᾶς ἐπισκοπῆς προϊστάμενον εἰς ἑτέραν πολυανθρωποτέραν χώραν ὑποτελῆ καὶ ταύτην αὐτῷ τυγχάνουσαν, αὐθορμήτως μεταβαίνοντα κατοικεῖν, ἐὰν μὴ βασιλεὺς ἐφῇ, καὶ διάγνωσις ἐπικρίνῃ τοῦτο συνοδική.

Septimus autem Synodi Sardic. canon, Episcopus, inquit, nisi literis regiis accersatur, ad Regem proficisci ne audeat, præsertim propter dignitates quæ secularibus non minus quam Episcopis conveniunt. Quod si planè propter auxilium injuriâ affectorum viduarumque & orphanorum ad Regem mittere in animo habeat, aut veniam exoraturus sit pro iis, qui ob delicta in exilium deportati, aut aliis pœnis obnoxii fuerint, à sanis hominibus laudem potius quam reprehensionem meretur.

Octavus autem ejusdem Syn. canon, siquidem inquit Episcopus petitionem suam pro iis qui ad Ecclesiam confugiunt, & auxilio egent, per ministrum notam fecerit, tùm plurium reprehensioni non erit obnoxius, tùm angustias in castris effugiet.

Nonus autem canon, literæ, inquit, ad Regem ab Episcopo cum Synodali cognitione mittendæ, ab urbis illius Metropolitano, in qua Rex tunc temporis versatur, legi debent; quæ, si non molestæ viſæ sint, tradantur, secus autem, ad eum qui easdem misit, reportentur.

Canon autem xx. Ne propter paucorum, inquit, impudentiam Sacerdotium condemnetur, Antistites qui aliquo abeunt, ab Episcopis qui constituti sunt in transitu examinari debent, à Metropolitanis, ut mihi videtur, quibus ejusmodi omnes subjecti sunt, iis enim, solis Episcopos sibi subjectos examinare fas est, & quandoque sibi non subjectos, quando aliquid præter Canonem facere aggrediantur: non modo ut quod factum est non laudent, sed ut reprehendant, & pro viribus impediant. Si enim ad Regem proficiscantur, vel ab eo accersiti, vel propter petitiones manifestò rationales, transitus iisdem dandus est, modo literas pacificas ostendant. Quod si propter absurdam ostentationem ad aliam civitatem abeant, populum illic docere in animo habentes, & ejus Episcopum pudore suffundere, vel ad regem, ut suas petitiones offerant, cum iis, ut qui à canone depositi sint, non est communicandum.

Etenim xi. Syn. Antiochenæ canon, omnem Episcopum vel Presbyterum, vel qui omnino ex canone sit, qui citra sententiam & literas provincialium Episcoporum & præsertim Metropolitani, ausus fuerit ad Regem, etiam propter res necessarias, proficisci, abdicat, & à dignitate ejicit.

Porro nec xxvi. Synodi Carthagin. canone, permissum est, ut Episcopus trans mare longiùs mittatur, nisi cum communi provincialium Episcoporum consensu. Et tum melius esset, si à Synodi præfecto, Patriarchâ sc. vel Metropolitano, literas exaratas signatasque habeat, quæ iis ad quos proficiscitur eum commendent, & dignè de eo loquantur.

Canon autem lxxiv. ejusdem Synodi, non æquum esse censet, ut Episcopus primitivâ suâ Ecclesiâ diu derelicta, ad aliam ditiorem parochiam in diœcesi sua constitutam proficiscatur, & illic versetur, proprio utique lucro populi salutem postponens.

Balsamon. Hinc colligunt nonnulli, quod non licet ei qui à proprio Episcopatu à paganis ejectus fuerit, in aliâ parochiâ ad se pertinente habitare; nec ei qui parvo & pauperi episcopatui præest, in aliam regionem populosiorem sibique tributum solventem, desultatoriè descendere, nisi rex consenserit, & Synodalis cognitio id faciendum esse judicaverit.

Canon autem xii. Synodi Sardicensis, Episcopum, qui ad immobiles suas possessiones quæ sunt in exteris regionibus peregre abit, ut fructus suos colligat, habeatque unde pauperibus suppeditet, tribus tantum dominicis abesse, & interea regionis istius Presbyterum adire, & ibidem una cum fidelibus orare & psallere jubet; ne in canonem impingat, qui segregat eum qui tribus dominicis ab Ecclesiâ suâ abfuerit. Idem dicit xi. can. hujusce Synodi. Quin & frequentius civitatem istius regionis ne adeat; ita enim, bona sua assidue conservans nihil detrimenti patietur, & ejus regionis Episcopus eum inanis gloriæ & arrogantiæ non insimulabit, tanquam cui in animo esset, populum ei subjectum, erudiendo, ipsum pudore suffundere.

Balsamon. In immobilibus enim alienarum Ecclesiarum possessionibus, illius regionis Episcopus pura Episcopalia exercet; nisi quod soli Patriarchæ Constantinopolitano ex longâ consuetudine permissum sit, dare jus figendi crucem, & oblationem nominisque mentionem habere; idque non solum in prædiis suis quæ possidet ubicunque sita fuerint, & possessionibus immobilibus monasteriorum sibi subjectorum, sed & in provinciis metropoleωn suarum, ubicunque scilicet ab aliquo, qui Ecclesiam extruit, vocatus fuerit.

Quid sit Translatio, Discessio, & Invasio.

Si autem quicquam, ultra peregrinationem non laboriosam, ab Episcopis innovetur, id vel Translatio dicitur, vel Discessio, vel Invasio.

Et Translatio quidem fit, quando aliquis à minori Ecclesiâ ad maiorem viduam transfertur, qui sc. verbo & sapientia excellit, quique pietatem periclitantem confirmare possit. Uti magno Gregorio qui Theologus dictus erat, contigit, quem nemo sanus virum esse summâ laude dignum negaverit.

Hoc xiv. sanctorum Apostolorum canon necessarium esse judicat, dicens non licere Episcopo, relictâ suâ parœciâ, alteri insilire, etiamsi à pluribus coactus sit; nisi detur causa aliqua necessaria quæ eum ad id faciendum moveat: uti quod eorum, qui ibidem degunt, pietatem promovere possit. Porro non privatim eligendus est, sed cum multorum Episcoporum judicio & idonea adhortatione.

Est autem Discessio, quando Episcopus aliquis, Ecclesiâ suâ à paganis prehensâ, cum consensu illius regionis Episcoporum, ad aliam vacuam discedit; quod sana circa fidem orthodoxam cognitione & legum Ecclesiasticarum decretorumque scientiâ imbuatur. Quin & hæc nulli reprehensioni obnoxia est: uti differit Synodus Antioch. in xiii. & xxii. canone, dicens, non oportere Episcopum ad aliam provinciam proficisci, & ordinationes facere, nisi ab istius regionis Episcopo id ei concessum fuerit; secus, ordinationes & alia quæ ab eo facta sunt, irrita esse, eumque depositioni subjiciendum, ut qui scandali & perturbationis causa evaserit.

Est denique Invasio, Episcopi otiosi vel Ecclesiam habentis, in viduam Ecclesiam, propter suo more vivendi potentiam vel malum aliquod institutum, absurda introductio. Quam quidem sancti Patres in Sardic. Synodo adeo abominarunt, ut statuerent, eum qui hoc fecerit, ab omni Christianorum communione alienum esse, & neque in extremo spiritu laicorum communione dignum habendum.

A

Ὁ δὲ ιβʹ. τῆς ἐν Σαρδικῇ τὸν εἰς ἀκινήτους αὐτοῦ κτήσεις ἀπιόντα ἐπίσκοπον ὑπερορίους οὔσας τῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας ἐπὶ τῷ συγκομίσαι τοὺς οἰκείους καρπούς, ὡς ἂν ἔχῃ τοῖς δεομένοις ἐπαρκεῖν, ἐπὶ τρισὶ καὶ μόναις κυριακαῖς κελεύει τούτῳ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης πρεσβυτέρῳ συνέρχεσθαι, καὶ τοῖς ἐνταῦθα πιστοῖς συνεύχεσθαι καὶ συμψάλλειν, ἵνα μὴ περιπέσῃ τῷ ἀφορίζοντι κανόνι τὸν ἐπὶ τρισὶ κυριακαῖς τῆς ἐκκλησίας ἀπολιμπανόμενον. ἔστι δὲ καὶ τοῦτο τῆς ταύτης ιαʹ. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πυκνῶς εἰς τὴν πόλιν τῆς χώρας ἐκείνης μὴ ἀπιέναι, οὕτω γὰρ ζημίαν οὐχ ὑποστήσεται συνεχέστερον ἐπιτηρῶν τὰ οἰκεῖα· καὶ ὁ ἐγχώριος ἐπίσκοπος κενῆς δόξης καὶ
B
ὑπερηφανίας αὐτὸν οὐ γράψεται, ὡς ἂν εἰς αὐτοῦ αἰσχύνην τὸν ὑπ' αὐτῷ λαὸν διδάσκειν ἐθέλοντα.

Βαλσαμῶν. Εἰς γὰρ τὰς ἀκινήτους κτήσεις τῶν ἀλλοτρίων ἐκκλησιῶν ὁ ἐγχώριος ἐπίσκοπος τὰ ἀρχιερατικὰ ἐνεργεῖ δίκαια, μόνῳ δὲ τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως ἐκ συνηθείας ἐφεῖται μακρᾶς σταυροπήγιά τε διδόναι καὶ τὴν ἀναφορὰν καὶ μνήμην τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχειν· οὐ μόνον ἐφ' οἷς κέκτηται ἰδίοις χωρίοις ὁπουδήποτε κειμένοις καὶ τοῖς ἀκινήτοις κτήμασι τῶν ὑποκειμένων τούτῳ μοναστηρίων, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τῶν μητροπόλεων αὐτοῦ ἐνορίαις, ἔνθα ἂν παρὰ
C
τοῦ τὸν ναὸν ἀνεγείροντος δηλαδὴ προσκληθείη.

Τί ἐστι μετάθεσις, μετάβασις, καὶ ἐπίβασις.

Εἰ δέ τι περαιτέρω τῆς ἀπραγματεύτου ἀποδημίας καινοτομηθείη τοῖς ἐπισκόποις, ἢ μετάθεσις λέγεται τοῦτο, ἢ μετάβασις, ἢ ἐπίβασις.

Καὶ μετάθεσις μέν ἐστιν, ὅτε ἐξ ἐλάττονος ἐκκλησίας εἰς μείζονα χηρεύουσαν ἀναχθῆναί τινα τῶν λόγῳ καὶ σοφίᾳ διαφερόντων, καὶ τὴν εὐσέβειαν κινδυνεύουσαν δυνάμενον στη-
D
ρίξαι· οἷα καὶ τὰ κατὰ τὸν μέγαν ἔσχε Γρηγόριον τὸν τῆς θεολογίας ἐπώνυμον, ἣν οὐκ ἄν τις σωφρονῶν εἴπῃ μὴ τῶν σφόδρα ἐπαινουμένων εἶναι.

Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ιδʹ. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τῶν ἀναγκαίων εἶναι κρίνει, μὴ ἐξεῖναι λέγων ἐπίσκοπον καταλιπόντα τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν ἑτέρᾳ ἐπιπηδᾶν, κἂν ὑπὸ πλειόνων ἀναγκάζηται, εἰ μή τις ἀναγκαία εἴη αἰτία ἡ τοῦτο ποιεῖν αὐτὸν κατεπείγουσα· οἷα δυνάμενον ἐν τοῖς ἐκεῖ τά γε εἰς εὐσέβειαν συλλαβέσθαι· καὶ τοῦτο δὲ οὐκ οἴκοθεν ἑλέσθαι δεῖ, ἀλλὰ καὶ κρίσει πολλῶν ἐπισκόπων καὶ ἱ-
E
κανῇ παρακλήσει.

Μετάβασις δέ, ὅταν τις τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ καταληφθείσης ὑπὸ ἐθνῶν, γνώμῃ τῶν κατὰ τὴν χώραν ἐπισκόπων εἰς σχολάζουσαν ἑτέραν μεταβῇ, διά τι τὸ περὶ τὴν ὀρθοδοξίαν αὐτοῦ ὑγιές, καὶ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιστήμην νόμων τε καὶ δογμάτων. ἔχει δὲ καὶ αὕτη πάντως τὸ ἀνεπίληπτον· ὡς ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος ἐν τῷ ιγʹ. κανόνι καὶ κβʹ. διέξεισι· μὴ δεῖν λέγουσα πρὸς ἑτέραν ἐπίσκοπον ἐπαρχίαν ἀπιέναι καὶ χειροτονίας ποιεῖν, εἰ μή τι παρακληθείη πρὸς τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης. εἰ δ' οὖν, καὶ τὰς χειροτονίας καὶ τὰ ἄλλως ὑπ' αὐτοῦ πραττόμενα τυγχάνειν
F
ἄκυρα, καὶ αὐτὸν καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι, ὡς σκανδάλου καὶ ταραχῆς αἴτιον ὑπάρξαντα.

Ἐπίβασις δέ ἐστιν, ἡ κατ' αὐτονομίαν, ἢ κατά τινα φαύλην οἰκονομίαν τοῦ σχολὴν ἄγοντος, ἢ καὶ τοῦ ἔχοντος ἐκκλησίαν ἐπισκόπου πρὸς χηρεύουσαν ἐκκλησίαν παράλογος ἐπεισαγωγή. ἣν τοσοῦτον ἐβδελύξαντο οἱ ἐν Σαρδικῇ θεῖοι πατέρες, ὥστε ἀκοινωνήτους εἶναι παντὶ Χριστιανῷ τὸν ἐργάτην ταύτης διορίσασθαι, καὶ μηδὲ ἐν ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς λαϊκῆς γοῦν κοινωνίας ἀξιοῦσθαι.

Εἰ δὲ

A Εὐθὺς γὰρ ἐν τῷ α΄. κανόνι καὶ μέντοι καὶ τῷ β΄. οὕτω φησί· μηδενὶ τῶν ἐπισκόπων ἐξεῖναι τὴν πόλιν ἐν ᾗ κεχειροτόνηται καταλιπόντα, πρὸς ἑτέραν μεταβῆναι· τεκμήριον γὰρ ἀλαζονείας καὶ πλεονεξίας ἀπηχοῦς καθέστηκεν ἡ τοιάδε μετάβασις, καὶ δόξης κενῆς ἔφεσις, καὶ τοῦ πλείονα κτήσασθαι πράγματα· ἐπεί τοι γε τίς οὐχ εὑρηταί ποτε ἐκ μείζονος πόλεως εἰς ἐλάττονα μεταβεβηκώς· ταῦτ᾽ ἄρα καὶ δίκαιος ἂν ὁ τοιοῦτος εἴη τῆς τῶν πιστῶν ἐκκόπτεσθαι ὁμηγύρεως. εἰ δὲ καὶ δόλους ἁλῴη ῥάπτων φησὶ καὶ κατασκευαζόμενος, καὶ χρήμασί τισι ὑποφθείρων ἀναπείθει στάσεις κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἐγείρειν τὴν αὐτοῦ προεδρίαν ἐπιζητοῦντας, B μηδὲ θνήσκων τῆς τῶν λαϊκῶν ἀξιούσθω κοινωνίας· καὶ τῶν πιστῶν γὰρ ὅλως ἐναρίθμιον εἶναι τοῦτον οὐκ ἀνέχεται.

Statim enim in i. & ii. canone sic dicunt: nulli Episcopo licere, civitate in quâ ordinabatur relictâ, ad aliam transire; etenim hujusmodi invasio, & inanis gloriæ pluraque possidendi desiderium, certissimum est superbiæ & arrogantiæ indicium. Unde enim fit, quod nemo unquam inventus est, qui à majori ad minorem civitatem transierit? Quare æquum est ut, qui hujusmodi est, à fidelium cœtu abscindatur. Quod si dolos, inquit, struere & machinari deprehensus fuerit, & pecuniis aliquos corrumpere in animum induxerit, ut seditiones in Ecclesiâ moveant ejusdem principatum appetentes, is neque moriturus Laicorum communione dignus habeatur; ut enim qui est ejusmodi omnino in numero fidelium sit, non est ferendum.

Ὁ δὲ τῆς β΄. συνόδου β΄. τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις, ταῖς ὑπὲρ τὰ ἑκάστῃ δηλαδὴ ἀφωρισμένα κειμέναις ὅρια, ἀκλήτους θεσπίζει μὴ ἐπιέναι· τὴν ἄτακτον αὐτῶν καὶ λῃστρικὴν ἔφοδον ἐντεῦθεν ἐμφαίνων· μηδὲ ταύταις ἐπιβαίνειν ἐπὶ χειροτονίᾳ ἢ ἑτέρᾳ οἱᾳδήτινι ἱερατικῇ διοικήσει. τὰς μέντοι καθ᾽ ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐκκλησιαστικὰς διοικήσεις, ψήφους φημὶ καὶ χειροτονίας καὶ ἀμφιβολιῶν λύσεις, ἐν ἀφορισμοῖς δεικνυμένας C καὶ ἐπιτιμίοις, καὶ λοιποῖς τοιούτοις τὴν ἑκάστης ἐπαρχίας οἰκονομεῖν σύνοδον. τὸ δέ γε ἔθος κρατεῖν τῶν ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι κειμένων ἐκκλησιῶν, ὥστε ἀνενδοιάστως ἐπιφοιτᾶν καὶ ταῖς τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν παροικίαις, εἴ τις ἐν λόγῳ διαλάμπων τοὺς λοιποὺς ἐπιστηρίζειν δύναιτο. τοῦτο δὲ συγκεχώρηται διὰ τὸ μὴ εἶναι κατ᾽ ἐπισκόπους ἀπαρκοῦντας εἰς συνόδου πλήρωμα.

Canon autem ii. Syn. ii. statuit, ut Episcopi ultra diœcesin Ecclesias extra suos terminos, quæ scilicet extra fines cuilibet definitos positæ sunt, non vocati nequaquam adeant; inordinatum exinde & prædatorium eorum accessum indicans; nec eas ad ordinandum aut aliam quamlibet sacram functionem exercendam ingrediantur. Insuper ut Ecclesiastica cujusque provinciæ negotia, nimirum electiones, ordinationes, & de excommunicationibus, pœnis, aliisque ejusmodi, controversiarum decisiones, Synodi cujusque provincialis auctoritate administrentur. Porrò ut quod ad Ecclesias attinent quæ inter barbaras gentes positæ sunt, consuetudo servetur: ut absque omni difficultate, si quis dicendi facultate pollens reliquos confirmare possit, in alienarum Ecclesiarum parœcias commeat. Hoc autem ei concessum est, quod non sint ibidem Episcopi qui plenæ Synodo cogendæ satis esse possint.

Ὁ δὲ τῆς ϛ΄. συνόδου κ΄. ἐπισκόπῳ διδάσκειν ἐν πόλει δημοσίᾳ οὐκ ἐπιτρέπει τῇ μὴ αὐτῷ ὑποκειμένῃ· ἰδίᾳ D μέντοι τὸν ἐν αὐτῇ ἐρωτῶντα διδάξαι, καὶ μέντοι καὶ δημοσίᾳ, τοῦ ἐγχωρίου ἐπιτρέψαντος ἐπισκόπου, ἔτι δὲ καὶ χειροτονίας ποιῆσαι οὐ κεκώλυται. εἰ δέ τις παρὰ ταῦτά φησι πράττων φωραθείη, τῆς μὲν ἐπισκοπῆς παυέσθω, τὰ δὲ τοῦ πρεσβυτέρου ἐνεργείτω, ἀντίρροπον τῷ ἐξ ἐπάρσεως πταίσματι τὴν ἐν τῷ πρεσβυτερίῳ ταπείνωσιν ὑποστάς. ἐπεὶ καὶ τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἴσμεν ἰάματα. οὐ γὰρ ἄλλο τι τούτῳ ἡμάρτηται τελείας ἄξιον καθαιρέσεως.

Porrò, xx. vi. Syn. canon, Episcopo in civitate ad se non pertinente publicè docere non permittit; privatim autem interrogantem docere, & publicè etiam cum regionis istius Episcopi permissione, nec non ordinationes, facere non prohibetur. Si quis autem præter hæc facere deprehensus fuerit, ab Episcopatu cesset, Presbyteri vero munere fungatur; humiliationem scilicet in Presbyterio culpæ ex superbiâ genitæ oppositam passus. Scimus enim contraria contrariis sanari. Neque enim aliud ab eo peccatum est perfectâ depositione dignum.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ ιη΄. οἱ χειροτονίαν ἐπισκοπῆς φησι δεξάμενοι, καὶ πρὸς τὴν παροικίαν ἀπιόντες ἐν ᾗ ἐπωνο- E μάσθησαν, κωλυόμενοι δὲ καὶ τῶν ἐκείνης ἐπιβῆναι ὁρίων παρὰ τοῦ ἐνταῦθα λαοῦ, καὶ ἐντεῦθεν ἑτέραις ἐπιέναι τολμῶντες, καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς ἐπισκόπους βιάζεσθαι, καὶ στάσεις κινεῖν, ἀφοριζέσθωσαν. εἰ μέντοι ἀποχρῶν ἡγήσαιντο τῆς τιμῆς καὶ καθέδρας ἀξιοῦσθαι μόνης τῶν πρεσβυτέρων, ἔνθα καὶ πρότερον ὑπῆρξε τούτοις πρεσβυτέροις εἶναι μενέτωσαν ἡσυχῇ βιοῦντες. εἰ δὲ πρὸς τοὺς καθεστῶτας ἐπισκόπους φωραθεῖεν στασιάζοντες, καὶ τὴν τιμὴν ἀφαιρεῖσθαι τούτοις τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐκπτώτους γίνεσθαι.

Decim. octav. autem Synodi Ancyranæ canon, Episcopi, inquit, qui ordinibus insigniti ad parochiam in quam nominabantur, abeunt, a populo autem ibidem degente terminos ejus ingredi non permissi, ad alias exinde proficisci, & Episcopis illarum vim inferre, & seditiones movere ausi sunt, segregentur. Quod si solo honore & cathedrâ Presbyterorum contenti esse voluerint, in eo loco ubi prius erant Presbyteri maneant, tranquillam vitam agentes. Quod si in Episcopos sibi præfectos seditiosi inveniantur, Presbyteri quoque honore priventur, & gradibus Ecclesiasticis excidant.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ιϛ΄. ὁ τελέως φησὶν ἐκβεβλημένος ὑπὸ ἐθνῶν τῆς ἰδίας ἐπισκοπῆς, καὶ ὡς σχολάζων εἰς F σχολάζουσαν ἐπιρρίψας ἑαυτὸν ἐκκλησίαν, καὶ τὸν ταύτης ὑφαρπάσας θρόνον, μὴ τελείας ἐπιτρεψάσης συνόδου, ἀπόβλητος καὶ τῆς ἱερωσύνης ἔσται, κἂν εἰ πᾶς ὁ λαὸς ὃν ὑφήρπασε τοῦτον αἱροῖτο. τελεία δὲ ἐστί φησι σύνοδος ᾗ συνεστὶ καὶ ὁ μητροπολίτης· οὐ γὰρ ἔφεσται ταῦτα πράττειν μόνοις τοῖς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόποις.

Canon autem xvi. Synodi Antiochenæ, qui prorsus, inquit, ex Episcopatu suo à gentibus ejectus fuerit, & ut vacans in Ecclesiam vacantem irruperit, ejusque thronum surripuerit, sine perfectæ Synodi permissione, Sacerdotio exuetur, etiamsi universus populus quem invasit eundem elegerit. Illa autem, inquit, perfecta est Synodus, cui unà adfuerit Metropolitanus. Neque enim solis provincialibus Episcopis hæc facere permissum est.

Ὁ δὲ κα΄. μὴ μεταβαίνειν ἐπίσκοπον ἀπὸ τῆς ἰδίας παροικίας εἰς ἑτέραν διορίζεται· μήτ᾽ αὐθαιρέτως ἐπιρρί-

Xxi. vero decernit, non debere Episcopum à suâ parœciâ in aliam transire, neque se suâ sponte inge-

rentem

rentem, nec à populo vi compulsum, nec ab Episcopis coactum, sed in eâ Ecclesiâ quam à Deo ab initio sortitus est, manere, & ab eâdem nequaquam recedere.

Porrò Canon iii. Synodi Sardicensis, si plures, inquit, Episcopi in provinciam aliquam convenerint, tanquam Ecclesiasticum aliquod acturi, Episcopi ab aliâ provinciâ ne invocati eos adeant; vocati autem aditum ne differant, propter fraternam charitatem.

Canon autem xi. Si quis, inquit, Episcopus verborum peritiâ probè instructus ad aliam civitatem vel provinciam abeat, si de religione & cultu nostro quæstio oriatur, ne protinus cum ostentatione & vano ornatu inter populum versetur, pastorem regionis despectui habens, eumque pudore suffundens difficiles sermones proferendo: id enim perturbationis causa est, & suspicionem præbet quod qui ita facit cathedram istius urbis concupiscat. Oportet igitur, inquit, inordinatè cum impetu irruentem propulsare, & fraternam charitatem sancire. Ne igitur Episcopus Coepiscopum prorsus expellat, id enim inhumanum est & ineptum & malum & impium. Nec ille plusquam tribus septimanis illic versetur, suamque Ecclesiam relinquat. Si enim canon non scriptus laicum à communione arcet, qui in civitate commoratur, & per tres septimanas communi Ecclesiæ synaxi non interest, multo magis Episcopus tanto tempore ab Ecclesiâ suâ abesse non debet, sine gravi aliquâ necessitate, & gregem suum derelinquere. Verum postea canon hic non scriptus, erat canon lxxx. sextæ Synodi.

Xvii. autem Syn. Sardicensis, qui injuste, inquit, à proprio Episcopatu ejectus fuerit, vel per hæreticam potentiam, quod rectæ fidei dogmata in pretio habeat, aut spiritualem œconomiam confiteatur, ab Idolorum cultoribus expellatur; vel quod veritatis & justitiæ decreta colat, ab iis qui vicino suo malefacere solent, ut execrationi subjectus, & ad pœnam segregatus abigatur, cum reverà innocens fuerit; in aliâ civitate versari ne prohibeatur, donec periculi metum effugiens ad suam revertatur, & contumeliam, ab exilio justam apparentem, diluere possit. Durum enim est & ab omni humanitate alienum, ut qui injustè ab urbe suâ expulsus sit, à Coepiscopo suo non humaniter & benevolè excipiatur.

Canon autem xviii. sextæ Syn. Episcopos vel Clericos qui barbaricæ incursionis prætextu, vel paucitate eorum qui tributa exigunt, vel famis necessitate, vel ob aliam ejusmodi causam in alienam regionem abeunt, & ubi primum causa illa sublata fuerit, reverti in animum non inducunt, segregari jubet, donec ad Ecclesiam, ex quâ emigrarunt, revertantur: quin & Episcopum qui eos suscepit, & detinere conatur, segregationi subjicit.

Porrò canon xxiii. Syn. iv. Clericos & Monachos, qui ab Ecclesiis in quibus ordinati erant, peregrinantur præter proprii Episcopi sententiam, nullam sibi ab eo diœcesin mandatam habentes, (forsan quod ab Episcopo ei administrandæ minus idonei judicentur, & quandoque ab eodem excommunicati fuerint,) & ad urbem Imperatoriam vel aliam aliquam abeunt, & ibidem diu commorantes, turbas excitant, statumque Ecclesiasticum perturbant, & quorundam domos subvertunt, eos ut qui neglectim vivant ab urbis Synodo invitos expelli decernit, ut in propria loca revertantur.

A λοντα ἑαυτὸν, μήτε μὴν ὑπὸ λαῶν ἐκβιαζόμενον, μήθ' ὑπὸ ἐπισκόπων ἀναγκαζόμενον· μένειν δὲ ἐν ᾗ κεκλήρωται ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ μεθίστασθαι.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Σαρδικῇ γ΄. εἰ καὶ συνεληλύθασί φησιν εἰς μίαν τινὰ τοῦ ἐπαρχίαν πλείους τῶν ἐπισκόπων εἴς τι πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν, μὴ ἀκλήτους πρὸς αὐτοὺς ἀπιέναι τοὺς ἀφ' ἑτέρας ἐπαρχίας· καλουμένους γε μὴν μὴ ἀναδύεσθαι τὴν ἄφιξιν διὰ τὸ φιλάδελφον.

Ὁ δὲ ια΄. ἐάν τις τῶν ἐπισκόπων φησὶ λόγων τέχνῃ
B ἱκανῶς ἠσκημένος, πρὸς ἑτέραν ἀπίῃ πόλιν ἢ ἐπαρχίαν, ζητήσεως ἐκεῖ γινομένης περὶ τῆς ἐν ἡμῖν θρησκείας, ἔτι τε λατρευομένης εὐσεβείας, μὴ κατ' ἐπίδειξιν καὶ κόμπον ἀλόγιστον συνεχῶς τοῖς λαοῖς ὁμιλείτω, ἐν περιφρονήσει τὸν τῆς χώρας ποιμένα τιθέμενος, καταισχύνων αὐτὸν, καὶ προφέρων τὸ περὶ λόγους ἀσκητόν· αἴτιον γὰρ τοῦτο ταραχῆς καὶ ὑπονοίας οὐκ ἐλευθέρου, οἷα τὸν ταῦτα ποιεῖν ἐξεπιτηδὲς τοῦ ἐποφθαλμιᾶν τῇ τῆς πόλεως ἐκείνης καθέδρᾳ. δεῖ τοίνυν φησὶ καὶ τὸν ἀτάκτως ἐπιόντα καταστέλλειν, καὶ νομοθετῆσαι τὸ φιλάδελφον. μήτ' οὖν ὁ ἐπίσκοπος παντάπασιν ἀπωθείσθω τὸν συνεπίσκοπον, ἀπάνθρωπον γὰρ τοῦτό γε καὶ σκαιὸν καὶ φαῦλον καὶ πονηρόν·
C μήτε μὴν ἔξεστιν ἐνδιατρίβειν πλέον τῶν τριῶν ἑβδομάδων τῆς οἰκείας ἐκκλησίας ἀπολιμπανέσθω. εἰ γὰρ ὁ ἄγραφος φερόμενος κανὼν τῆς κοινωνίας ἀπείργει τὸν ἐν πόλει διάγοντα λαϊκὸν, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας τῇ κοινῇ συνάξει τῆς ἐκκλησίας μὴ συνιόντα, πολλῷ γε δήπου τὸν ἐπίσκοπον οὐ δεῖ τῆς κατ' αὐτὸν ἐκκλησίας ἀποδημεῖν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, βαρυτάτης ἄνευ ἀνάγκης, καὶ καταλιπεῖν τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ποίμνιον. ἀλλὰ γὰρ ὕστερον ὁ ἄγραφος φερόμενος οὑτοσὶ κανὼν π΄. ἐχρημάτισε τῆς ς΄. συνόδου.

Ὁ δὲ ιζ΄. αὖθις τῆς ἐν Σαρδικῇ, τὸν ἀδίκως φησὶ τῆς ἰδίας
D ἐκβεβλημένον ἐπισκοπῆς, ἢ ὑπὸ αἱρετικῆς δυναστείας διὰ τὸ περὶ πλείονος τὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως ποιούμενον δόγματα, ἢ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν ὁμολογεῖν, παρ' εἰδωλολατρῶν ἐξωσθέντα, ἢ τῆς ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης μεταποιούμενον δόγματα, ὑπὸ τῶν κακῶς τὸν πλησίον ποιεῖν εἰωθότων ὡς καθωσιωμένον καὶ εἰς κόλασιν ἀφωρισμένον ἀπελαυνόμενον, ἀθῷον γε μὴν αὐτὸν ἀληθείας δικαζούσης ὑπάρχοντα, τὸν δὲ τοιοῦτον ἐν ἑτέρᾳ διατρίβειν πόλει μὴ κωλυέσθω, μέχρις ἂν εἰς τὴν οἰκείαν ἐπανήκει τὸν φόβον διαδρὰς τοῦ κινδύνου, καὶ τὴν δοκοῦσαν ἐκ τῆς ἐξορίας ἀποτρίψηται ὕβριν. σκληρὸν γὰρ καὶ ἀπάνθρωπον τὸν ἀδίκως τῆς αὐτοῦ
E πόλεως ἀπεληλαμένον μὴ πρὸς τῶν συνεπισκόπων ἱλαρῶς καὶ φιλοφρόνως ξενίζεσθαι.

Ὁ δὲ τῆς ς΄. συνόδου κανὼν ιη΄. τοὺς προφάσει βαρβαρικῆς ἐφόδου, ἢ φορολόγων σπανίας, ἢ λιμοῦ ἀνάγκῃ, ἢ ὁπωσδηποτοῦν ἄλλης αἰτίας πρὸς ἀλλοδαπὴν ἀπαίροντας ἐπισκόπους, ἢ κληρικοὺς, καὶ τῆς αἰτίας διαλυθείσης, μὴ ἐπανήκειν προθυμουμένους, ἀφορίζεσθαι κελεύει μέχρις ἂν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπανέλθωσιν ἧς μετοικίσασθαι γεγόνασιν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν ὑποδεξάμενον τούτους ἐπίσκοπον καὶ εἶτα κατέχειν πειρώμενον, ἀφορισμῷ ὑποτίθησιν.

F Ὁ δὲ κγ΄. τῆς δ΄. συνόδου, τοὺς ἀποδημεῖν ἑλομένους ἐν οἷς κεκλήρωνται ἐκκλησίαις κληρικούς τε καὶ μοναχοὺς παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ὡς μὴ παρ' αὐτοῦ δεχθέντας ἢ κεχειροτονημένους τινὰ, ἴσως μὴ ἐπιτηδείους ἔχειν αὐτοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα κρίναντος, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἀκοινωνήτους πρὸς αὐτοῦ γινομένους, καὶ εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἢ εἰς ἑτέραν ἀπιόντας πόλιν, καὶ ἐπὶ πλεῖστον αὐτόθι διατρίβοντας, καὶ τὰς τῆς ἐκκλησίας ταράσσοντας καὶ θορυβοῦντας καταστάσεις, ἀνατρέποντάς τε τινῶν οἴκους, τοὺς ἠμελημένως βιοῦντας, καὶ ἄκοντας ἐξωθεῖσθαι ὁρίζεται παρὰ τῆς ἐν τῇ πόλει συνόδου, ὥστε τοὺς οἰκείους τόπους καταλαβεῖν.

Ὁ δὲ

Ὁ δὲ τῆς ζ΄. συνόδου ι΄. καθαιρεῖ οὐ μόνον τὸν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μεταβαίνοντα ἱερέα, ἀλλὰ καὶ τὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν εἰσιόντα, καὶ ἐν τοῖς εὐκτηρίοις οἴκοις τῶν ἀρχόντων λειτουργοῦντα ἄνευ γνώμης τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ δὲ κ΄. τῆς δ΄. συνόδου, κληρικούς φησι τῆς οἱασοῦν ἐκκλησίας μὴ ἐξεῖναι εἰς ἄλλης πόλεως τάττεσθαι ἐκκλησίαν, ἀλλὰ στέργειν ἐκείνην ἐν ᾗ λειτουργεῖν ἐξ ἀρχῆς ἠξιώθησαν, ἐκτὸς τῶν κατ᾽ ἀνάγκην τῆς ἰδίας πατρίδος ἐκπεπτωκότων. ἐπίσκοπος δὲ τὸν ἕτερον δεξάμενος κληρικόν, ἀκοινώνητος ἔστω, ἕως ἂν ὁ κληρικὸς εἰς τὴν καταλειφθεῖσαν ἐκκλησίαν ἐπιστρέψῃ.

Ὁ δὲ ιγ΄. τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, τοὺς ἐκτὸς ἡστινοσοῦν πόλεως πρεσβυτέρους εἰς ταύτας εἰσέρχεσθαι καὶ προσφέρειν, ἢ τῆς θείας μεταδιδόναι τινὶ κοινωνίας οὐκ ἐπιτρέπει, παρόντος τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου. ἐὰν δὲ ἀπῶσιν οὗτοι, καὶ εἰς εὐχὴν κληθῇ μόνος, εἰσελθεῖν αὐτὸν οὐ κωλύει, καὶ τῶν ἁγιασμάτων τισὶ μεταδοῦναι, εἰ τῆς ὑποκειμένης εἴη τῇ πόλει καὶ οὗτος δηλαδὴ ἐνορίας· ἑτέρας γὰρ πρεσβυτέρῳ οὐκ ἔξεστι λειτουργεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου· ὥσπερ οὐδ᾽ ἐπίσκοπος παροικίας ἑτέρας τοῦ γνησίου μὴ ἐπιτρέποντος ἐπισκόπου, εἰ καὶ ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἐκείνης μετακληθείη λαοῦ.

A Canon autem x. vii. Synodi, non solùm sacerdotem deponit, qui ab urbe in urbem transierit, sed & eum etiam qui ad Imperialem urbem proficiscitur, & in principum oratoriis sacra peragit, absque veniâ Episcopi proprii & Constantinopolitani.

Canon vero xx. Syn. iv. ne liceat, inquit, Clericis cujuscunque Ecclesiæ fuerint, in alterius urbis Ecclesiam ordinari, sed ea contenti sint in qua ab initio sacra peragere digni habebantur, exceptis iis qui præ necessitate patriam suam amiserunt. Episcopus
B autem qui alienum Clericum susceperit, excommunicetur, donec Clericus ad Ecclesiam relictam reversus fuerit.

Canon autem xiii. Syn. Neocæsar. Presbyteris extra quamlibet civitatem ordinatis, in eas ingredi, ibidemque offerre, vel sacram communionem alicui impertire non permittit, præsente urbis Episcopo vel Presbytero. Quod si iidem abfuerint, & solus ad precationem vocatus fuerit, eum ingredi, & sacramenta alicui impertire non prohibet, si modo ex provincia sit quæ urbi subjicitur: Presbytero enim alterius provin-
C ciæ sacra celebrare neutiquam permissum est, præter sententiam istius regionis Episcopi: similitèr nec Episcopo alterius parochiæ, sine legitimi Episcopi permissu, etiamsi ab urbis istius populo accersatur.

Περὶ τῶν διδομένων τοῖς ἀποδημοῦσι κληρικοῖς παρὰ τῶν ἐπισκόπων, ἐπιστολῶν συστατικῶν, ἀπολυτικῶν, καὶ εἰρηνικῶν.

Καὶ ὁ μὲν λγ΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, τοὺς ἐξ ἀλλοδαπῆς ἐρχομένους ἐπισκόπους καὶ λοιποὺς κληρικοὺς συστατικῶν ἄνευ γραμμάτων προστάττει μηδόλως εἰς κοινωνίαν προσίεσθαι. εἰ δὲ καὶ ταῦτα ἐπιφέροιντο, μηδ᾽ οὕτως ἀνεξετάστως αὐτοῖς κοινωνεῖν. συμβαίνει γὰρ ἔσθ᾽ ὅτε κατὰ τὴν πίστιν τινὰς σφαλλομένους πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἐξαπάτην συστατικὰς ἐπιστολάς τινων ἐπισκόπων λαβεῖν ἀγνοησάντων ἴσως τὴν ἐγκεκρυμμένην αὐτοῖς περὶ τὰ δόγματα λύμην· πολλὰ γὰρ τὰ κατὰ συναρπαγὴν ἴσμεν γινόμενα. πολλοῖς γοῦν πιστεύσασι μὲν μεγάλη ἀπήντησε συμφορά, ἀπιστίᾳ δὲ φραξαμένοις λαμπρὰ περιγέγονε σωτηρία. εἰ οὖν ἀναμφιβόλως δειχθεῖεν ὀρθόδοξοι, τῆς κοινωνίας τούτοις μεταδιδόναι, εἰ δ᾽ οὖν, τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐπιχορηγοῦντας ἐκπέμπειν, ἵνα μὴ ῥᾳθυμίας γραφὴν ἑαυτοῖς περιστησώμεθα.

De literis commendatitiis, dimissoriis, & pacificis, quæ clericis peregrinantibus ab Episcopis dantur.

Tricesimus tertius sanct. Apost. canon, Episcopos & reliquos Clericos ab exterâ regione venientes, sine
D literis commendatitiis nequaquam ad communionem admittere jubet. Quod si easdem attulerint, ne tum quidem sine examinatione iisdem communicare: contingit enim aliquando, ut nonnulli qui circa fidem errant quorundam Episcoporum, quos perniciosa eorum dogmata latebant, literas commendatitias ad multorum seductionem sortiantur: multa enim per surreptionem fieri novimus. Multis enim credentibus magnum contigit infortunium, & infidelitate munitis salus conspicua obvenit. Si igitur indubiè eos orthodoxos esse ostensum sit, ad communionem admittere jubet; sin minus, datis ad viam necessariis dimittere, ne nobis-
E metipsis ignominiæ notas inuramus.

Περὶ Συστατικῶν.

Ὡς ἐν βραχεῖ δὲ ῥητέον περὶ τῶν διδομένων ἐπιστολῶν παρὰ τῶν ἐπισκόπων τοῖς τῶν οἰκείων ἀποδημοῦσι πόλεων ἢ χωρῶν, ὧν αἱ μὲν λέγονται συστατικαί, αἱ δὲ ἀπολυτικαί, αἱ δὲ εἰρηνικαί. καὶ συστατικαὶ μέν εἰσιν αἱ κληρικοῖς διδόμεναι παρὰ τῶν αὐτοὺς χειροτονησάντων ἐπισκόπων πρὸς ἑτέραν μεθισταμένοις, καὶ συνιστῶσαι ἢ δηλοποιοῦσαι, ἢ τὸν περὶ τὴν ἱερατικὴν βαθμὸν τουτονί, ἢ ὡς καὶ τὰ τῆς ὑγιοῦς πρεσβεύουσι πίστεως, ἢ κατηγορίας κατ᾽ αὐτῶν κινηθείσης ἢ καὶ συκοφαντίας, καὶ τινάλως ἀνελεγχθείσης εἰρῆσθαι, τὸ ἀνεπίληπτον τοῖς ἐπιφερομένοις προσμαρτυροῦσαι, ὡς ἀθῷοι πεφήνασι. δίδονται δὲ καὶ τοῖς λαϊκοῖς ὑποβληθεῖσιν ἀφορισμῷ, καὶ πρὸς ἀλλοδαπὴν ἀπαίρειν τούτους δέουσαι συνιστῶσαι τῷ ταύτης ἐπισκόπῳ ὡς τοῦ δεσμοῦ τῶν ἐπιτιμίων ἤδη λέλυνται.

De literis commendatitiis.

Paucis autem dicendum est de literis quæ ab Episcopis dantur iis qui ab urbibus vel regionibus suis peregre abeunt: è quibus aliæ dicuntur commendatitiæ, aliæ dimissoriæ, aliæ autem pacificæ. Et commendatitiæ sunt quæ dantur Clericis ad aliam regionem profecturis, ab Episcopis qui eos ordinârunt, commendantes, sive notum facientes, vel quod gradum sa-
F cerdotalem consequuti sunt, vel quod rectam fidem prædicant, vel accusatione aut calumnia adversus eos motâ, & perperam objectâ, vitam ferentibus inculpatam esse attestantes, eosque innocentes fuisse. Dantur præterea Laicis qui excommunicationi subjecti erant, & ad aliam regionem proficisci opus habent, eos ejusdem Episcopo commendantes, ut qui pœnarum vinculis soluti sint.

A

De Literis dimissoriis.

Sunt autem dimissoriæ, quæ ostendunt, permissum esse Episcopo vel Clerico, ex sententia Antistitis, sedem mutare, & Sacerdotale illic officium sine omni impedimento obire.

De Literis pacificis.

Pacificæ autem dicuntur & istæ de quibus modo disseruimus; quia dum Clericus ejusmodi literas ei ad quem proficiscitur tradit, divinæ charitatis vincula, quibus ambo Episcopi ad pacem ligantur, neutiquam disrumpentur: neque enim qui alienum Clericum suscipit Coepiscopum suum contristando scandali author evadet, neque qui eum ab initio ordinavit, ut indignè tractatus id ægrè feret. Dicuntur etiam pacificæ quæ ad Coepiscopos privatim missæ sunt, eo, qui easdem portat, nihil negotii habente. Clericus igitur, cui peregrè proficisci in animo est, duas epistolas, commendatitiam, & dimissoriam, ferre debet; ut alterâ quidem ad commendationem suam utatur, quod circa fidem rectè sentiat, & quoad vivendi rationem inculpatus sit; alterâ autem, ut sine omni impedimento in aliâ Ecclesiâ ei sacra peragere liceat, vel in ejus clerum adscribi.

Canones autem sanctorum Apostolorum xii. & xiii. Clericum quem proprius Episcopus ordinare non vult, differens fortè ordinationem propter causas aliquas, donec eædem solutæ fuerint, nequaquam propterea ad alium Episcopum accedere jubent. Quinimo neque illi alienum Clericum suscipere permittunt, sine literis dimissoriis Episcopi à quo examinabatur. Qui autem præter hæc facere ausi fuerint, utrique eidem segregationis pœnæ subjiciantur, Clericus nimirum & Episcopus qui eum suscepit. Quod si Clericus quem susceperat Episcopus, ordinatus fuerit, & ob crimen aliquod excommunicatus; ei quidem intendatur excommunicatio, & Episcopus qui eum suscepit segregetur.

Quin & xv. necnon xvi. canon, Clericum qui præter sententiam Episcopi qui eum ordinavit ab unâ parochiâ ad aliam transit, à ministerio arcet; & præcipuè si ab eo vocatus non redierit: communicare autem cum iis qui ibidem sunt more laici non prohibent. Episcopus vero qui eum recipit, si non ignoratis iis quæ contra illum decreta sunt, eundem Clero suo connumeraverit, & impunè sacra peragere permiserit, absque literis proprii Episcopi, segregationi, inquit, subjiciatur, ut confusionis & seditionis magister. Sin autem eum ad majorem gradum ordinaverit, ejusmodi ordinatio irrita habeatur. Adeo ut, nisi Clericus literas dimissorias afferat, ei in alienâ regione sacra peragere minimè licebit.

Eadem etiam can. xvi. i. Syn. disserit; utique & can. iii. Synodi Antiochenæ. Verum qui diutius in insolentiâ perstiterit, omninò deponi jubet, nullâ amplius spe restitutionis relictâ.

Quin & xiii. iv. Syn. can. & Antiochenæ vii. præcipiunt, ut Clerici peregrini & ignoti sine Episcopi sui commendatitiis neutiquam sacra peragant.

Canon autem xvii. vi. Synodi, unâ depositionis pœnâ afficit, tum eum qui ad Episcopum sine commendatitiis & dimissoriis literis accesserit, tùm qui eum

Περὶ ἀπολυτικῶν.

Ἀπολυτικαὶ δὲ αἱ δηλοῦσαι κατὰ γνώμην τοῦ ἀρχιερέως ἐφεῖσθαι τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τῷ κληρικῷ τὴν μετοίκησιν, καὶ συγχωρούμενος ἐκεῖ τὰ τῆς ἱερωσύνης ἀνεμποδίστως αὐτὸς μετιέναι.

Περὶ εἰρηνικῶν.

Εἰρηνικαὶ δὲ ῥηθεῖεν μὲν καὶ αὗται περὶ ὧν ἄρτι διέξιμεν.
B ὅτι τοιάσδε γραφὰς τοῦ κληρικοῦ διακομίζοντι πρὸς ὃν ἄπεισιν, οὐκ ἂν εἴη ῥαγῆναι τὰ συνδέοντα πρὸς εἰρήνην τῆς θείας ἀγάπης δέσμα καὶ ἄμφω τοὺς ἐπισκόπους. οὔτε γὰρ ὁ τὸν ἀλλότριον ταύτῃ δεχόμενος κληρικὸν τὸν συνεπίσκοπον λυπήσας σκανδάλου γενήσεται πρόξενος· οὔτε ὁ τὴν ἀρχὴν τοῦτον χειροτονήσας ὡς ἀναξιοπαθήσας δυσχερανεῖ. λέγοιντο δ᾽ ἂν εἰρηνικαὶ καὶ αἱ πρὸς τοὺς συνεπισκόπους ἰδίᾳ πεμπόμεναι, μηδὲν ἔχοντος τοῦ διακομίζοντος αὐτάς. δεῖ οὖν τὸν ἀποδημεῖν ἐθέλοντα κληρικὸν δύο ἐπιφέρειν ἐπιστολὰς, συστατικήν τε καὶ ἀπολυτικὴν, ὡς ἂν τῇ μὲν εἰς σύστασιν χρήσηται, τοῦ τε περὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν ὑγιοῦς
C αὐτοῦ φρονήματος, καὶ τοῦ περὶ τὸν βίον ἀνεπιλήπτου, ἔτι δὲ τοῦ προσόντος αὐτῷ ἱερατικοῦ βαθμοῦ· τῇ δὲ εἰς τὸ ἀνεμποδίστως καὶ ἐφ᾽ ἑτέρας ἐκκλησίας ἐξεῖναι ἱερουργεῖν, ἢ καὶ τῷ κλήρῳ ταύτης συγκαταλεγῆναι.

Ὁ δέ γε ιβ΄. ἔτι δὲ καὶ ὁ ιγ΄. τῶν αὐτῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὃν ὁ ἴδιος ἐπίσκοπος χειροτονῆσαι οὐκ ἀξιοῖ κληρικὸν, τοῦτο ἴσως δι᾽ αἰτίας τινὰς ὑπερτιθέμενος, μέχρις ἂν διαλυθῶσι, μηδαμῶς ἑτέρῳ προσιέναι διὰ ταῦτα τὸν κληρικὸν τῷ ἐπισκόπῳ κελεύουσιν· ἀλλὰ μὴν οὐδ᾽ ἐκείνῳ τὸν ἀλλότριον ἐφιᾶσι κληρικὸν ὑποδέχεσθαι συστατικῶν ἄνευ γραμμάτων
D τοῦ παρ᾽ ᾧ ἐξετάζετο ἐπισκόπου. τοὺς δὲ παρὰ ταῦτα πρᾶξαι τολμήσαντας τῇ μιᾷ τοῦ ἀφορισμοῦ καταδίκῃ καὶ ἀμφοτέρους ὑπάγεσθαι, τόν τε κληρικὸν φημὶ καὶ τὸν προσδεξάμενον ἐπίσκοπον. εἰ δὲ κεχειροτονημένος μὲν εἴη ὃν προσεδέξατο κληρικὸν ὁ ἐπίσκοπος, ἀφωρισμένος δὲ ἐπί τινι πταίσματι, αὐτῷ μὲν ἐπιτείνεσθαι τὸν ἀφορισμὸν, τὸν γε μὴν προσδεξάμενον ἐπίσκοπον ἀφορίζεσθαι.

Ὁ δὲ ιε΄. πρὸς δὲ καὶ ὁ ιϛ΄. τῆς λειτουργίας ἀπείργουσι τὸν ἀπὸ παροικίας εἰς ἑτέραν παροικίαν μεταβαίνοντα κληρικὸν γνώμης ἄνευ τοῦ κεχειροτονηκότος αὐτὸν ἐπισκόπου, καὶ
E μάλιστα εἰ καλούμενος πρὸς αὐτοῦ οὐκ ἐπάνεισι· κοινωνεῖν μέντοι τοῖς ἐκεῖ ὥς γε δὴ λαϊκὸν οὐ κωλύουσιν. ὁ δὲ προσδεξάμενος αὐτὸν ἐπίσκοπος εἰ τὰ κατ᾽ αὐτὸν μὴ ἀγνοήσας τῷ οἰκείῳ κλήρῳ συναριθμήσειε, καὶ ἀδεῶς ἐνεργεῖν ἐπιτρέψειεν ἀπολυτικῆς ἄνευ γραφῆς τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἀφορισμῷ ὑποβαλλέσθω, φησὶν, ὡς ἀταξίας καὶ ἀκαταστασίας διδάσκαλος. εἰ δὲ καὶ ἐπὶ μείζονα βαθμὸν τοῦτον κεχειροτόνηκεν, ἄκυρον ἔστω τὴν τοιαύτην χειροτονίαν. ὥστε εἰ μὴ ἀπολυτικὴν ἐπιφέροιτο γραφὴν ὁ κληρικὸς, ἱερουργεῖν τούτῳ ἐν ἀλλοδαπῇ οὐκ ἐφεῖται.

Τὰ ὅμοια καὶ ὁ ιϛ΄. τῆς α΄. συνόδου διέξεισιν, ὡς δὲ καὶ ὁ
F τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ γ΄. πλὴν ἐπιπλέον ἐπιμένοντα τῇ ἀπειθείᾳ τὸν κληρικὸν τελέως καθαιρεῖσθαι προστάττει, καὶ ἐλπίδα μηκέτι ἔχειν ἀποκαταστάσεως.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ιγ΄. τῆς δ΄. συνόδου, καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ζ΄. ξένους κληρικοὺς καὶ ἀγνώστους κελεύουσι μὴ λειτουργεῖν συστατικῶν ἄνευ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου.

Ὁ δὲ τῆς ϛ΄. ιζ΄. μιᾷ ὑπάγει τῇ καταδίκῃ τῆς καθαιρέσεως τόν τε ἐπισκόπῳ τινὶ προσελθόντα, καὶ αὐτὸν τὸν προσδεξάμενον συστατικῶν ἄνευ καὶ ἀπολυτικῶν γραμμάτων· ὡς κατ-

αισχύνοντας

ὑπηχύνοντας ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς ἐστι τὸν ὑφ' οὗ τὴν χειροτονίαν ἐδέξαντο. A

susceperit Episcopum; utpote eum à quo ordinatio data erat, quantum in ipsis est, dedecore afficientes.

Ἀλλ' οὐδὲ ὁ μα΄. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ, ἔτι δὲ καὶ ὁ μζ΄. κληρικὸν ἢ ἱερατικὸν ὅλως ὁδεύειν οἴεται δεῖν δίχα κελεύσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἢ κανονικῶν τούτου ἐπιστολῶν.

Verum nec Laodicenæ Syn. xli. neque xlvii. can. Clerico vel sacrato, sine Episcopi sui jussu, vel canonicis ejusdem epistolis, iter omnino facere licere existimat.

Ὁ δὲ ρθ΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ, μετὰ ἀπολυτικῆς γραφῆς τοῦ μητροπολίτου ἀπιέναι θεσπίζει τοὺς ἐπισκόπους εἰς τὸ κομιτάτον, ἤγουν ἔνθα ἐστὶν ὁ κόμης ἤτοι ὁ βασιλεύς.

Porro Canon cix. Syn. Carthagin. statuit, Ut Episcopi cum literis dimissoriis Metropolitani in comitatum, ubi scilicet Comes est sive Imperator, proficiscantur.

Ὁ δὲ ξ΄. οὐδὲ πλεῖν κωλύει ἄνευ ταύτης τῶν ἐπισκόπων τινά. B

Ejusdem etiam Syn. can. lx. præcipit, ut nullus Episcopus sine dimissoriis naviget.

Ὁ δὲ η΄. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ η΄. κανονικὰς ἐπιστολὰς ἤτοι συστατικὰς καὶ ἀπολυτικὰς ἐπισκόποις μόνοις ἐφεῖται διδόναι, οἷς καὶ τῶν χειροτονιῶν ἀφώρισται πλείστη· οὐ μὴν καὶ τοῖς πρώτοις τῶν ἱερέων, διὰ τὸ μὴ ἐξεῖναι καὶ τούτοις χειροτονεῖν. τοῖς δέ γε χωρεπισκόποις, ἵν' ἀνεπίληπτοι ὦσιν, εἰρηνικὰς πέμπειν ἐφεῖται τοῖς ὁμόροις τῶν ἐπισκόπων· ἐπεὶ καὶ ἄλλοις προνομίοις τούτους οἱ κανόνες ἐδωρήσαντο.

Canon autem viii. Syn. Antioch. Epistolas canonicas, sive commendatitias, & dimissorias, solis Episcopis dare permittit, quibus etiam ordinationum perfectio assignatur: non autem primis Sacerdotibus, quod iis ordinare non sit permissum. Chorepiscopis vero, ut ab omni reprehensione alieni sint, pacificas ad finitimos Episcopos mittere indultum est; quia eos aliis quoque privilegiis canones donârunt.

Ὁ δὲ τῆς δ΄. συνόδου ια΄. τοῖς προσερχομένοις τῇ ἐκκλησίᾳ φησὶ πένησι, καὶ βοηθείας δεομένοις, εἰρηνικὰς ἐπιστολὰς δίδοσθαι δεῖ, ἀλλὰ μὴ συστατικάς· ταύτας γὰρ τοῖς οὖσιν ἐν ὑπολήψει μόνῃ προσιοῦσι προσήκει δίδοσθαι, ὡς τὴν αὐτῶν συνιστώσας ὑπόληψιν. τοὺς δὲ ἱερουργεῖν βουλομένους κἂν τῇ ἀλλοδαπῇ, σὺν ταύταις καὶ συστατικὰς δεῖ κομίζεσθαι. C

Canon insuper xi. Syn. iv. pauperibus, inquit, qui ad Ecclesiam veniunt, & auxilio indigent, dari debent epistolæ pacificæ; non autem commendatitiæ: eas enim solis personis quæ suspectæ sunt, dari oportet, utpote quæ suspicionem notam faciant. Eos autem qui in alienâ regione sacra peragere voluerint, unà cum iis commendatitias afferre oportet.

Ὁ δὲ ι΄. τῆς αὐτῆς δ΄. συνόδου, καὶ ὁ τῆς ἐν Σαρδικῇ ις΄. περὶ τῶν μεταβαινόντων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, ὁ μὲν τοὺς περὶ τούτων τεθέντας τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνας θεσπίζει κρατεῖν, ὁ δὲ περὶ τῶν εἰς Θεσσαλονίκην ἀπιόντων, κἀκεῖ διατριβόντων ἐπὶ πολύ, τὰ περὶ αὐτῶν εἰρημένα τηρεῖσθαι προστάττει. D

Can. autem v. ejusdem iv. Syn. & xvi. Syn. Sard. de Episcopis vel Clericis qui ab unâ civitate in aliam transeunt, alter Canones sanctorum Apostolorum hac de re editorum obtinere decernit, alter autem de iis qui ad Thessalonicam abeunt, & ibidem diutius commorantur, ea quæ de iis decreta sunt, servari jubet.

Ὁ δὲ τῆς α΄. ιε΄. ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μεταβαίνειν κωλύει ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, τῆς αὐτῆς οὔσης καὶ ταύτης δηλαδὴ ἐπαρχίας. τῶν μὲν γὰρ τὴν τῆς καθέδρας αἰτιᾶται μετάθεσιν, ὡς καὶ ἀνωτέρω μοι εἴρηται, τῶν δὲ, τὸ μεταπίπτειν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἢ τῆς μονῆς ἐν αἷς ὑπηρετεῖν ἐχειροτονήθησαν. καὶ γὰρ οὐδὲ οὗτοι ἀπολελυμένας τότε τὰς χειροτονίας ἐδέχοντο, κατὰ τὸν ς΄. κανόνα τῆς δ΄. συνόδου, ἀλλ' ἐν τῇ δε τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ τῷ δεῖνι μοναστηρίῳ. διὸ καὶ ἀκυροῖ τὴν τοιανδὶ μετάβασιν. E

Canon autem xv. i. Syn. Episcopum vel Presbyterum vel Diaconum ab unâ civitate in aliam, licet in eadem provinciâ fuerit, transire prohibet. In Episcopo enim sedis mutationem reprehendit, uti superius dictum, in aliis autem transitionem ab Ecclesia vel Monasterio in quibus, ut ministrarent, ordinati erant: etenim neque isti eo tempore ordinationes absolutè acceperunt, juxta vi. Can. iv. Synodi, sed in hâc Ecclesiâ, vel in illo monasterio. Quare hujusmodi transitionem irritam reddit.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Σαρδικῇ ιε΄. εἴ τις φησὶν ἐξ ἑτέρας παροικίας ὑπηρέτην δεξάμενος χωρὶς τῆς τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου συγκαταθέσεως ἔν τινι βαθμῷ τοῦ οἰκείου κλήρου ἐγκαταστήσειεν, ἄκυρος ἔστω καὶ ἀβέβαιος ἡ τοιαύτη κατάστασις.

Canon autem xv. Syn. Sardic. Si quis, inquit, ex aliâ parochiâ ministrum suscipiens sine proprii Episcopi consensu in aliquo Cleri sui gradu eum constituat, constitutio ejusmodi irrita & infirma habeatur.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ϟγ΄. ὅστις δή ποτε ἐν ἐκκλησίᾳ εἰ καὶ ἅπαξ ἀνέγνω φησὶ χειροθεσίαν εἰς τοῦτο δεξάμενος, εἰς ἑτέραν πρὸς κλῆρον μὴ μεταβαινέτω. μόνῳ δὲ τῷ ἐπισκόπῳ Καρθαγένης δέδοται τῷ οἰκείῳ κλήρῳ συγκαταλέγειν κληρικοὺς ἑτέρων ἐνοριῶν, καὶ χωρὶς ἀπολυτικῆς γραφῆς τῶν χειροτονησάντων αὐτούς. καὶ τοῦτο εἴσῃ σαφῶς ἐκ τοῦ νθ΄. ταύτης κανόνος, ὃς ἐπικυρῶν δείκνυται τὴν ἄνωθεν διδομένην ἄδειαν τῷ Καρχηδόνος ἐπισκόπῳ, ὥστε μετ' ἐξουσίας λαμβάνειν ἀφ' ἑκάστης ἐκκλησίας οὓς βούλεται κληρικούς, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ χειροτονεῖν ἐκκλησίᾳ· διὰ δὲ τὸ φιλάδελφον ὑποτίθεται μετ' εἰδήσεως τοῦτο ποιεῖν τῶν ἐχόντων αὐτοὺς ἐπισκόπων. τοῖς δὲ λοιποῖς μητροπολίταις κληρικὸν ἀλλότριον οὐκ ἐφίησι δέχεσθαι, καὶ χειροτονεῖν αὐτὸν πρεσβύτερον ἢ διάκονον, εἰ μήπου τις χρήσιμος εἰς προστα- F

Canon autem xciii. Syn. Carthag. quicunque, inquit, in Ecclesiâ, si vel semel legerit, manuum impositionem ad id munus acceperit, ad aliam Ecclesiam, ut Clericus in eâ fiat, ne transeat. Soli autem Episcopo Carthaginensi concessum est, aliarum provinciarum Clericos clero suo adnumerare, idque sine literis dimissoriis eorum qui eos ordinarunt. Et hoc clarius scies ex canone lix. hujus Synodi, qui licentiam Episcopo Carthag. superiùs datam ratam facit, ita ut cum potentia accipiat ex unâquaque Ecclesiâ Clericos quos velit, & in suam Ecclesiam ordinet, verum propter fratrum amorem supponit eum hoc facere cum cognitione Episcopi quibus subsunt. Reliquis autem Metropolitis Clericum alienum suscipere, eumque Presbyterum vel Diaconum ordinare non concedit, nisi

g a quis

quis ad populi præfecturam utilis inveniatur; hunc enim ad alienum Metropolitam mittere, si utrique consenserint, & Episcopali dignitate ornare licet. Id autem inquit, concessum est, quod Sacerdotum & Diaconorum ordinatio non adeo necessaria sit; ac Episcoporum; & quod rarius inveniantur, qui possint verbo & sermone per se populum ad optima perducere. Clericum autem qui Episcopalem dignitatem accipere recusat, cogere non licet. Nunquam enim cognitum est, quenquam invitum & vi ad talem præfecturam evectum esse. Quin & concessum erat throno Constantinopolitano Clericos Ecclesiarum sibi subjectarum, quos vellet, accipere, & suis adnumerare: utique & Antistiti Bulgariæ, & Cypri, per Novellam Justiniani cxxx. quam etiam quære in cap. xi. literæ E. Regi insuper datum erat Clericorum similiter permutationes facere.

Leges civiles.

Amantissimos Dei Episcopos proprias Ecclesias relinquere, & in alias provincias abire vetamus: si vero necessitas aliqua id exegerit, non aliter quam cum literis beatissimi ipsorum Patriarchæ aut Metropolitani, aut Principis mandato id faciant.

Porrò nec ad urbem regiam aliter quam eâ conditione accedant; quin & si hoc modo Episcopus qualiscunque excesserit, ne ampliùs uno anno Ecclesiam suam relinquat. Episcopos vero qui in Regiam urbem (ita ut dictum est) venerint, ex quacunque fuerint Diœcesi, ante omnia abire jubemus ad beatissimum Constantinopoleos Archiepiscopum & Patriarcham, atque ita ad nostram venire serenitatem. Quicunque autem contra constitutionem hanc nostram excesserint, aut supra definitum anni spatium, tempus aliquod extra propriam Ecclesiam fecerint, primum quidem ipsis ab œconomis ejus Ecclesiæ sumptus non administrari jubemus, deinde significari ipsis per literas Antistitum quibus subsunt, ut ad proprias Ecclesias redeant. Quod si reditum differant, juxta divinos canones iterum vocentur, & si intra definitum tempus ad Ecclesias suas non reversi fuerint, ipsi quidem sententiâ, judicio, & probatione proprii Archiepiscopi ab Episcopatu expellantur, aliique meliores in ipsorum locum vi legis præsentis ordinentur. Hæc in Clericos, cujuscunque ministerii fuerint, necnon Monachos obtinere jubemus: eosque qui transgressi fuerint, suâ dignitate excidere.

Verum ambo hæc decreta hodie neglecta videmus. Non enim Antistites per literas Patriarchæ ad reginam urbium proficiscuntur, sed impetuosè ad portas ejus pervenientes, indicio adventum suum Patriarchæ notum faciunt, & sic sine periculo ad magnam urbem ascendunt. Quin & ibidem diutius commorantes, non pauca mala concinnant. Idque licet præclarus Imperator Manuel paulo ante statuerit, Antistites in magnâ civitate non majori tempore versari debere, quam quod leges pietatem amantes & divini canones definierunt, &, si nullum fuerit legitimum impedimentum, vel invitos ex urbe expelli; eorumque ad civitatem peregrinationem, juxta consuetudinem olim canonicè & legitimè obtinentem, fieri.

Porro decernimus, ut Clerici qui alii Provinciæ subjiciuntur, & præter Episcopi sui sententiam ad aliam provinciam transeunt, neutiquam vel in Ecclesiam

A σίαν εὑρεθείη λαοῦ. τοῦτον γὰρ δέδοται καὶ τῷ ἀλλοτρίῳ μητροπολίτῃ μεταπέμψασθαι, εἴ γε βουληθεῖεν ἀμφότεροι, καὶ ἐπισκοπικῷ τιμῆσαι ἀξιώματι. τοῦτο δὲ συγκεχώρηται τῷ μὴ τοσοῦτον ἀναγκαίαν εἶναι τὴν τῶν ἱερέων καὶ διακόνων χειροτονίαν, ὅσον τὴν τῶν ἐπισκόπων· καὶ τῷ σπανίως εὑρίσκεσθαι τοὺς δυναμένους ἔργῳ καὶ λόγῳ δι' ἑαυτῶν πρὸς τὰ κρείττω τοὺς λαοὺς ὁδηγεῖν. τὸν δὲ μὴ βουλόμενον κληρικὸν τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίωμα ἀναγκάζειν οὐ θέμις· οὐδαμοῦ γὰρ εὕρηται ἄκοντά τινα καὶ βίᾳ εἰς τὴν τοιαύτην προεδρείαν ἀνάγειν. ἐφιλοτιμήθη δὲ καὶ τῷ Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ λαμβάνειν ὅθεν δήποτε τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ ἐκκλησιῶν οὓς βούλεται κληρικούς, καὶ τοῖς
B οἰκείοις συναριθμεῖν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῷ Βουλγαρίας, καὶ τῷ Κύπρου, διὰ τῆς ρλ'. Ἰουστινιανείου νεαρᾶς, ἣν καὶ ζήτει ἐν τῷ ια'. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου. ἐδέδοτο δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ τὰς τῶν κληρικῶν ὡσαύτως μεταθέσεις ποιεῖν.

Νόμοι πολιτικοί.

Τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τὰς οἰκείας καταλιμπάνειν ἐκκλησίας, καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας παραγίνεσθαι ἀπαγορεύομεν· εἰ δὲ ἀνάγκη τις ἀπαιτεῖ τοῦτο ποιῆσαι, μὴ ἄλλως ἢ μετὰ γραμμάτων τοῦ μακαριωτάτου αὐτῶν Πατριάρχου ἢ μητροπολίτου, ἢ κατὰ βασιλικὴν δηλονότι κέλευσιν τοῦτο ποιείτωσαν.
C

Ἀλλὰ μηδὲ εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων ἄλλως ἢ οὕτως ἐπιδημείτωσαν· ἀλλ' εἰ καὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐπίσκοπος οἱοσδήποτε ἀποδημήσει, μὴ πλέον ἐνιαυτοῦ ἐκ τοῦ τὴν ἰδίαν καταλιμπανέτω ἐκκλησίαν. τοὺς δὲ ἐπισκόπους τοὺς κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν ὡς εἴρηται παραγινομένους, κἂν οἱασδήποτε διοικήσεως ὦσι, πρὸ πάντων ἀπιέναι δεῖ πρὸς τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ Πατριάρχην· καὶ οὕτω δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν ἡμετέραν εἰσιέναι γαληνότητα. τοῖς δὲ παρὰ ταύτην ἡμῶν
D τὴν διάταξιν ἀποδημοῦσιν, ἢ ὑπὲρ τὸν ὡρισμένον τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνον ἔξω τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ποιοῦσι, κελεύομεν πρῶτον μὲν μὴ χορηγεῖσθαι παρὰ τῶν οἰκονόμων τῆς ἰδίας ἐκκλησίας δαπάνας, ἔπειτα ὑπομιμνήσκεσθαι αὐτοὺς διὰ γραμμάτων τῶν ἀρχιερέων ὑφ' οὓς τελοῦσιν, ὥστε ἐπανελθεῖν εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας· ὑπερτιθεμένους δὲ τὴν ὑποστροφήν, κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας καλεῖσθαι καὶ αὖθις. κἂν εἰ μὴ ἐντὸς τοῦ ὡρισμένου χρόνου ὑποστρέψωσιν εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας, αὐτοὺς μὲν τῆς ἐπισκοπῆς ἐξωθεῖσθαι, γνώμῃ καὶ κρίσει καὶ δοκιμασίᾳ τοῦ οἰκείου ἀρχιερέως· ἑτέρους δὲ ἀντ' αὐτῶν καλλίονας χειροτονεῖσθαι κατὰ τὴν τοῦ
E νόμου δύναμιν. ταῦτα δὲ καὶ ἐπὶ κληρικῶν οἱασδήποτε ὑπηρεσίας, ἔτι δὲ καὶ μοναχῶν κελεύομεν κρατεῖν· τοὺς δὲ παραβαίνοντας ἐκπίπτειν τοῦ ἰδίου σχήματος.

Ἀλλὰ καὶ ἄμφω ταῦτα ὁρῶμεν νῦν ἀθετούμενα. οὔτε γὰρ οἱ ἀρχιερεῖς διὰ γραμμάτων τοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπιδημοῦσιν, ἀλλ' ἀπαραιτήτως παραγινόμενοι καὶ ταῖς πύλαις ταύτης προσιόντες, μηνύματι τὴν σφετέραν ἔλευσιν τῷ Πατριάρχῃ δηλοῦσι, καὶ οὕτως ἀκινδύνως τῆς μεγάλης ἐπιβαίνουσι πόλεως· καὶ ἐπὶ πολὺ δὲ χρόνον ἐν αὐτῇ διατρίβοντες, οὐ μικρὰ ὑφίστανται κακά. καίτοι καὶ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως Μανουὴλ πρὸ ὀλίγου θεσπίσαντος
F μὴ πλείονα παρὰ τῶν φιλευσεβῶν νόμων καὶ τῶν θείων κανόνων ὁρισθέντος καιροῦ διατρίβειν τοὺς ἀρχιερεῖς ἐν τῇ μεγίστῃ τῶν πόλεων· μή τινος ὄντος ἀπαραιτήτου ἐμποδισμοῦ, ἢ καὶ ἄκοντας τῆς πόλεως ἐκβάλλεσθαι· ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς ταύτην τούτων ἐπιδημίαν κατὰ τὴν ἐκ παλαιοῦ κανονικῶς καὶ νομίμως κρατοῦσαν συνήθειαν γίνεσθαι.

Θεσπίζομεν καὶ τοὺς κληρικούς, τοὺς ὑφ' ἑτέρας ἐπαρχίας τεταγμένους μηδαμῶς παρὰ γνώμην τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου εἰς ἑτέραν ἐνορίαν μεταπίπτοντας ἢ ἐν ἐκκλησίᾳ καταλέγεσθαι

A λέγεσθαι ἢ χειροτονίαν δέχεσθαι· ἐκ γὰρ τοῦ μὴ τὰ τοιαῦτα φυλάττεσθαι, πολλῆς ἀταξίας καὶ πλάνης πολλαὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἐπληρώθησαν. εἰ δέ τις φωραθείη τὴν [illegible] διάταξιν ἀθετῶν, εἰ μὲν τὴν οἰκείαν ἐνορίαν ἀπολιπὼν ἐν ἑτέρᾳ καταλεγῇ ἐκκλησίᾳ, μηδένα βαθμὸν χειροτονίας περιλαβὼν, τῆς ἀλλοτρίας ἐκκλησίας ἐλαυνόμενος ἐπαναστρεφέσθω καὶ ἄκων πρὸς τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον. εἰ δὲ καὶ χειροτονίαν περιείληφεν, ἐτῶν μὲν ἐπὶ τριετίαν τῆς λειτουργίας ἀργείτω· ἔπειτα δὲ τῇ κρίσει τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ὑπ' αὐτοῦ συγγνώμην καταλιμπανέσθω.

B

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ ἀπολυτικῶν γραμμάτων.

Περὶ τῶν διδομένων παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἀπολυτικῶν γραμμάτων τοῖς ἀποδημοῦσι τῶν κληρικῶν, ἱκανῶς ἐν τῷ προσεχῶς ἐκτεθέντι περὶ ἀποδημίας διείληπται κεφαλαίῳ.

C

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ τῶν ἁρπαζόντων ἐπισκόπων τὰς μὴ ἀνηκούσας αὐτοῖς ἐκκλησίας.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πεποιημένων ἐπισκόπων ἅρπαγμα τὰς μηδόπου διαφερούσας αὐτοῖς ἐκκλησίας, ἐν τῷ αὐτῷ τῷ περὶ ἀποδημίας φημὶ ἐγκατέσπαρται κεφαλαίῳ· καὶ παλιλλογεῖν ἔξω λόγου καθέστηκε.

Λέγει δὲ καὶ ὁ νζ'. κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, εἶναί
D τινες τοῖς οἰκείοις συμπνέοντες πλήθεσι, κνήθοντες τὰς αὐτῶν ἀκοὰς, ἤτοι κολακεύοντες, καὶ ἑτέρων ἐκκλησίας ἁρπάζοντες· ἀλλὰ ταύτας χρὴ μετ' ἐξουσίας τῶν τὰ πρωτεῖα φερόντων ἀρχιερέων πατριαρχῶν ἢ μητροπολιτῶν ἐξ αὐτῶν ἀφελέσθαι τοὺς ἔχοντας. τὸ δὲ κνήθειν τὰς ἀκοὰς ἐκ τοῦ ἀποστόλου εἴληπται· δηλοῖ δὲ τὸ λόγοις ἀπατηλοῖς τὰς ἀκοάς τινων ἡδύνειν, ἐκ μεταφορᾶς τῶν ἀλόγων ζώων, ταῦτα γὰρ καταψώμενα καὶ κνηθόμενα καὶ γαργαλιζόμενα χερσὶν ἀνθρώπων ἡμεροῦνται καὶ χειροήθη γίνονται.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ κδ'. κεφ. τοῦ Χ. στοιχείου καν. ταύτης ν'.

E

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ τῶν ἁρπαζόντων λῃστρικῶς τὰ ἀλλότρια.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ θαυματουργὸς ἐν τῷ β'. κανόνι, τὸν λῃστεύοντα καὶ πλεονεκτοῦντα καὶ τῶν ἀλλοτρίων αἰσχροκερδοῦς χάριν ἐφαπτόμενον, ἐκκήρυκτον καὶ ἀπόβλητον τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας καθίστησιν· οἷα καὶ τοὺς δι' αἰτίας ἀτόπους τῆς πατρικῆς οὐσίας ἐκβαλλομένους καὶ ἀποκηρυσσομένους
F υἱούς. τὸ δὲ τολμῆσαί τινας φησὶν ἐν οἰμωγῇ τοσαύτῃ καὶ θρήνοις τοσούτοις, τῶν βαρβάρων τὰ πάντα ληϊζομένων τὸν ἐπ' ὀλέθρῳ πάντων ἐπιόντα καιρὸν, κέρδους εἶναι νομίσαι καιρὸν, ἀνθρώπων ἐστὶν ἀσεβῶν καὶ θεοστυγῶν, καὶ μηδεμίαν ἀτοπίας καταλελοιπότων ὑπερβολήν. ὅθεν ἔδοξε τοὺς τοιούτους ἅπαντας ἐκκηρύξαι, μήποτε ἐφ' ὅλον ἔλθῃ τὸν λαὸν ἡ ὀργὴ, καὶ ἐπ' αὐτοὺς πρώτους τοὺς προεστῶτας, τῷ μὴ σπουδῇ τούτους ἐπιζητῆσαι καὶ διορθώσασθαι. οἱ γὰρ ἐφιέμενοι τὰ τῶν αἰχμαλώτων κερδαίνειν, ὀργὴν καὶ ἑαυτοῖς καὶ παντὶ ἐπισωρεύουσι τῷ λαῷ. ἐξαίρειν δὲ ταύτην τὴν

conscribi, vel ordinationem accipere ex eo enim quod hæc non observata fuerit, plurimæ Ecclesiæ magnâ confusione & errore impletæ sunt. Si quis autem deprehensus fuerit hanc constitutionem improbans, si provinciâ suâ relictâ in aliam Ecclesiam ascriptus fuerit, nullum ordinationis gradum adeptus, ab Ecclesiâ exterâ abactus ad proprium Episcopum vel invitus redeat. Quod si ordinationem acceperit, in triennium à ministerio arceatur, & secundum judicium Episcopi sui veniam consequatur.

CAPUT X.

De Literis Dimissoriis.

De Literis dimissoriis, quæ dantur Clericis peregrè proficiscentibus ab Antistibus, satis in capite immediate præcedenti, de Peregrinatione, dictum est.

CAPUT XI.

De Episcopis qui Ecclesias ad se minime pertinentes rapiunt.

Quin & de Episcopis qui Ecclesias ad se non pertinentes rapiunt, in eodem capite de Episcoporum peregrinatione, nonnulla interspersa invenies; & repetere stat extra præsens negotium.

Dicit autem can. lvii. Syn. Carthag. sunt nonnulli qui cum propriis populis conspirant, aureſque eorum titillant, sive adulantur, & aliorum Ecclesias surripiunt. Eas autem per potestatem Antistitum, qui primas obtinent, atriarcharum sc. vel Metropolitarum ab iis à quibus detinentur auferre oportet. Aures autem titillare, ab Apostolo desumptum est, & denotat, verbis fallacibus aures aliquorum demulcere, per metaphoram ab animalibus sumptam, ea enim hominum manibus contrecta, titillata, & contrectata, mansuescunt & tractabilia fiunt.

Quære etiam ejusdem can. l. in cap. xxiv. literæ X.

CAPUT XII.

De iis qui bona aliena furtim surripiunt.

Sanctus Gregorius Thaumaturgus, in ii. canone, eum qui prædatur, & plura concupiscit, nec non qui aliena propter turpe lucrum attingit, ab Ecclesiâ Dei abdicandum esse ejiciendumque statuit; eo nimirum more quo filii ob crimen aliquod inusitatum à paternâ hæreditate ejiciuntur, abdicanturque. In tanto autem luctu tantisque fletibus, dum barbari omnia deprædantur, ausos esse aliquos tempus, in quo omnibus exitium imminet, sibi lucri esse tempus existimare, hominum est impiorum, & Deo invisorum, & quorum improbitati nihil superadd. poterit. Unde omnes ejusmodi homines abdicare visum est, ne forte in totum populum ira veniat, & in eos primum qui præsunt, quod in ejusmodi homines diligentèr non inquirant eosque emendent. Etenim qui captivorum bona lucrari cupiunt, sibi ipsis & universo populo iram

accumulant. Porrò hujusmodi avaritiam amplificans, eam avaritiâ Achar multo deteriorem esse ostendit. Ille enim solus, inquit, & privatim id quod Deo dedicatum erat surripiens, in omnem Israel iram Dei adduxit: & propterea non solum ipse, sed & omnes sui perierunt. Si enim ex prædâ tam hi quam ille rapuerunt, iste autem bona inimicorum, & hi bona amicorum, eo gravius est horum crimen quam quod ab eo admissum est. Quinimo seipsum impudentèr decipit, qui se in res disjectas incidisse dicat, & cum nemo illas sibi assereret, abstulisse, possessore utique ignoto. Neque enim fas est ei qui ita rem alienam invenerit, eam lucrari, sibique vindicare, sed pro possessore servare debet. Etenim si lex antiqua jubet, si frater tuus vel inimicus tuus præ negligentiâ rem suam amiserit, idque in tempore pacis, non retinebis, sed ei, qui eandem perdiderit, restitues, multo magis fratris fugientis vel captivi facti bona ab eo relicta servare, & ipsi rebus adversis utenti restituere oportet? Porro & hoc magnam amentiam indicat, si quis pro bonis propriis amissis aliena vindicaverit, nihil in eâ re mali existimans. Nam & id prædictorum malitiam exæquat, siquidem quod hostes ipsis fuerunt, id ipsi fratribus suis esse operam dant. Nobis autem renunciatum est, quod nonnulli quosdam ex hostium manibus elapsos vi detinuerint, infideles omnino impiique existentes, quique Deum prorsus non nôrunt: mittatis aliquos in regionem, qui super hâc re inquirant, ne fulmina in eos decidant, qui hæc faciunt.

πλεονεξίαν πολλῷ χείρονα καὶ τῆς τοῦ Ἀχὰρ εἶναι κατασκευάζει. καὶ γὰρ οὗτος, φησὶν, ἀπὸ τοῦ ἀναθήματος μόνος καὶ ἰδίᾳ λαβὼν ἐπὶ πάντα τὸν Ἰσραὴλ τὴν ὀργὴν ἤγαγε τοῦ Θεοῦ· ταύτῃ τοι, καὶ οὐκ ἐκεῖνος μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ αὐτοῦ πάντες καταλυθέντες ἀπέθανον. εἰ γὰρ ἐκ προνομῆς καὶ οὗτοι κἀκεῖνος ὑφείλοντο, ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν τὰ τῶν πολεμίων, οὗτοι δὲ τὰ τῶν ἀδελφῶν, οὕτω χαλεπωτέρα ἡ τούτων παρανομία ἤπερ ἡ ἐκείνου. λανθάνει δέ τις ἑαυτὸν ἀπατῶν ὡς ἄρα ἐρριμμένοις λέγων περιέτυχε, καὶ μὴ τινὸς ἀντιποιουμένου ἀνέλετο, τὸν κεκτημένον ἴσως ἠγνοηκώς· οὐ γὰρ ἔξεστι καὶ οὕτως εὑρόντι κερδᾶναι καὶ οἰκειώσασθαι τὸ ἀλλότριον, ἀλλὰ διαφυλάξαι τῷ κεκτημένῳ. εἰ γὰρ ὁ παλαιὸς κελεύει νόμος, ὅτι ἂν ὁ ἀδελφός σου ἢ ἐχθρός σου ἐκ ῥᾳθυμίας ἀπολέσῃ τὸ ἴδιον, καὶ ταῦτα ἐν καιρῷ εἰρήνης, οὐ καθέξαι ἀλλὰ ἀποκαταστήσεις τῷ ἀπολέσαντι, πόσῳ μᾶλλον τοῦ φεύγοντος ἀδελφοῦ, ἢ τοῦ γενομένου αἰχμαλώτου δεῖ περιφυλάξαι τὰ ἐγκαταλειφθέντα πράγματα καὶ ἀποδοῦναι εἰ δυσπραγοῦντι; πολλῆς μὲν τ' ἂν εἴη καὶ τῆς ἀνοίας τὸ μεταποιεῖσθαι τῶν ἀλλοτρίων ἀντὶ τῶν ἰδίων ἀπολλυμένων, καὶ οἴεσθαι μηδὲν εἶναι δεινόν. καί τοι μηδὲν εἰς κακίαν λείπει τῶν εἰρημένων ἀπολειπόμενον, ὅπερ γὰρ αὐτοῖς γεγόνασιν οἱ πολέμιοι, τοῦτο τοῖς ἀδελφοῖς οὗτοι γενέσθαι σπουδάζουσιν. ἀπήγγειλε δέ τις ἡμῖν, ὡς καί τινας τῶν πολεμίων τὰς χεῖρας διαφυγόντας βίᾳ τινὲς κατέχουσιν, ἄπιστοι πάντως ὄντες καὶ ἀσεβεῖς, καὶ Θεὸν ὅλως μὴ ἐπεγνωκότες. πεμφθήτω τινὰς εἰς τὴν χώραν ἐρευνῆσαι τὰ περὶ τούτου, μὴ κεραυνοὶ καταπεσῶσιν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράττοντας.

In decimo autem canone sanctus ille Gregorius, eos qui alienas domus ingredi ausi fuerint, si accusati convincantur, ne quidem ad auditionem admittit: qui autem suâ sponte confessi fuerint, &, quæ surripuerunt, reddiderint, substerni, & unà cum Catechumenis exire jubet.

Ἐν τῷ ι΄. δὲ κανόνι ὁ αὐτὸς ἅγιος Γρηγόριος, τοὺς ἀλλοτρίους οἴκους ἐπιβῆναι τολμήσαντας, εἰ μὲν κατηγορηθέντες ἐλεγχθεῖεν, οὐδὲ τῆς ἀκροάσεως ἀξιοῖ· ἑαυτοὺς δὲ ὁμολογήσαντας ἑκόντι, καὶ ἅπερ ἀφείλοντο ἀποδόντας, ὑποπίπτειν κελεύει καὶ τοῖς κατηχουμένοις συνεξέρχεσθαι.

Leges.

Νόμοι.

Lex autem eum qui ex incendio, vel naufragio, vel domo collapsâ rapit, intra quidem annum ad quadruplum, post annum autem ad simplum punit; similiter & eum qui dolo rapta recipit; Raptores autem, etiamsi ante sententiam quod ab iis raptum erat obtulerint, non admittit, sed in quadruplum punit.

Ὁ δὲ νόμος, τὸν ἀπὸ ἐμπρησμοῦ ἁρπάζοντα ἢ ναυαγίου, ἢ καταπεσούσης οἰκίας, ἔσω μὲν ἐνιαυτοῦ, εἰς τὸ τετραπλοῦν, μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς τὸ ἁπλοῦν· ὁμοίως καὶ τὸν κατὰ δόλον ταῦτα ὑποδεχόμενον· τοὺς δὲ ἅρπαγας καὶ πρὸ καταδίκης προσάγοντας τὸ ὑπ' αὐτῶν ἁρπαγὲν, οὐ προσίεται, ἀλλ' εἰς τὸ τετραπλάσιον καταδικάζει.

Si quis res mobiles per vim rapuerit, intra quidem annum in quadruplum tenetur, si per testes probata fuerit quantitas & species bonorum, post annum autem in simplum. Si vero rapta quidem vi facta probetur, testes autem res raptas non nôrint, juramentum præstat is à quo res vi raptæ sunt, & à raptore, quæcunque à se rapta fuisse jurabit, in simplum recipit.

Ἐάν τις βιαίως ἁρπάσῃ κινητὰ πράγματα, ἐντὸς μὲν ἐνιαυτοῦ εἰς τὸ τετραπλοῦν ἐνέχεται, ἐὰν μαρτυρηθῇ ἡ ποσότης καὶ τὸ εἶδος τῶν πραγμάτων, μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς τὸ ἁπλοῦν. ἐὰν δὲ ἡ βιαία ἁρπαγὴ δείκνυται, τὰ δὲ ἁρπαγέντα ἀγνοοῦσιν οἱ μάρτυρες, ὀμνύει ὁ τὴν βιαίαν ἀφαίρεσιν ὑποστάς, καὶ ἀπολαμβάνει ἀπὸ τοῦ ἅρπαγος ὅσα ἐπομόσεται διαρπαγῆναι εἰς τὸ ἁπλοῦν.

Si quis absque sententiâ judiciali rem auferat, si rei dominus sit, dominio suo excidit, si vero aliena sit, rem & pretium ejus dat. Itaque hic etiam, siquidem intra annum agatur, pœna præstatur; post annum vero, res duntaxat cum fructibus.

Ἐάν τις χωρὶς δικαστικῆς ἀποφάσεως ἀφέληταί τι πρᾶγμα, εἰ μὲν δεσπότης ἐστὶ τοῦ πράγματος, ἐκπίπτει τῆς δεσποτείας αὐτοῦ· εἰ δὲ ἀλλότριόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, καὶ τὴν τιμὴν αὐτοῦ δίδωσι. κἀνταῦθα τοίνυν ἐντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ κινουμένης τῆς ἀγωγῆς δίδοται ἡ ποινή, μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν τὸ πρᾶγμα μόνον καὶ οἱ καρποί.

Qui terram rapit, vel terminos mutat, rapinæ duplum restituit.

Ὁ ἁρπάζων γῆν ἢ μετατιθεὶς ὅρια, διπλῆν τὴν ἁρπαγὴν ἀποδίδωσιν.

Qui cum armis domos & agros alienos invadunt, devastantque, capite plectuntur.

Οἱ μεθ' ὅπλων ἐπιόντες καὶ πορθοῦντες ἀλλοτρίους οἴκους ἢ ἀγρούς, εἰς κεφαλὴν τιμωροῦνται.

ΚΕΦ. ιγ.

Περὶ τῶν ἁρπαζόντων ἐπὶ γάμῳ γυναῖκας.

Ο ια'. κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, τὰς μνηστευθείσας κόρας τισὶν, εἶθ' ὑπ' ἄλλων ἁρπαγείσας, εἰ καὶ φθαρέντες αὐτὰς ἐβιάσθησαν, κελεύει τοῖς μνηστευσαμένοις αὖθις ἀποκατίστασθαι· εἴ γε αἱροῖντο δηλονότι ταύτας λαβεῖν, ἄκοντες γὰρ οὐκ ἀναγκασθήσονται. B

Ο δὲ τοῦ μεγάλου Βασιλείου κβ'. κανὼν οὐ χρή φησιν εἰς μετάνοιαν προσίεσθαι τὸν ἐξ ἁρπαγῆς εἰληφότα γυναῖκα, πρὶν ἂν ταύτης ἀφαιρεθῇ. καὶ εἰ μὲν ἦν προμνηστευθεῖσά τινι, ἐκείνῳ εἰς ἐξουσίαν ἀποκατίστασθαι· εἴ γε βουληθείη ταύτην λαβεῖν. εἰ δὲ μήπω τινὶ προμνηστευθεῖσα, πρὸς τοὺς γονέας ἐπανιέναι, ἢ καὶ ἄλλους καθ' αἷμα ταύτῃ προσήκοντας· κἂν μὲν ἕλωνται οὗτοι συναινοῦντες κἀκείνης τὴν κηδείαν τοῦ ἅρπαγος, τὸ συνοικέσιον ἵστασθαι, εἰ δ' οὖν, μὴ βιάζεσθαι. ὁ μέντοι συμφθαρεὶς γυναικὶ, εἴτ' οὖν λαθραίως ἑλούσῃ, εἴτ' οὖν βιασάμενος, τῷ τῶν C πορνευόντων ἐπιτιμίῳ ὑποβαλλέσθω· καὶ ἐν τέσσαρσι χρόνοις τὰς τέσσαρας χρόνους διερχέσθω τῆς μετανοίας· ἐνὶ μὲν ἔξω τῆς θύρας τοῦ ναοῦ προσκλαίων, ἐνὶ δ' ἀκροώμενος, ἑτέρῳ δ' εἰς μετάνοιαν ὑποπίπτων, τῷ δὲ τετάρτῳ τοῖς μὲν πιστοῖς συνιστάμενος, τῶν δὲ θείων ἀπεχόμενος μυστηρίων· ἐξήκοντος δὲ καὶ τούτου τηνικαῦτα τοῦ τελείου τυγχανέτω.

Ο δὲ λ'. τοὺς ἁρπάζοντας γυναῖκας, καὶ τοὺς συνεργοῦντας αὐτοῖς ἐπὶ τριετίαν πόῤῥω μὲν τῶν εὐχῶν, μετὰ δὲ τῶν D ἀκροωμένων ἵστασθαι κατεδίκασεν. εἰ μέντοι ἑκοῦσα φησὶν ἐπιδέδωκεν ἑαυτὴν ἡ γυνὴ, μήτε φθορᾶς προηγησαμένης, ἥτις ἐπὶ τῶν παρθένων κυρίως λέγεται, μήτε μὲν κλοπῆς, λαθραίας οἱονεὶ μίξεως, ἀνεύθυνος ὁ ταύτην λαβὼν τοῦ ἐκ τοῦ κανόνος ἐπιτιμίου, οἷα μὴ βίας μεσολαβούσης· καὶ μάλιστα εἰ αὐτεξούσια ἐτύγχανεν οὖσα, χήρα δηλαδὴ, καὶ ἐπ' αὐτῇ ἦν τὸ ἀκολουθῆσαι ἢ μή. τῶν γὰρ σχημάτων ἡμῖν φησὶν οὐ φροντιστέον, τοῦ πλάσματος δηλαδὴ καὶ τῆς ὑποκρίσεως. αἰδουμένη γὰρ ἴσως ὅτι ἡ γυνὴ ἑαυτὴν ἐπιδοῦναι τῷ ἐραστῇ ἢ τῷ ἐρωμένῳ, ἐσχηματίσατο μὲν ἁρπαγῆναι, πρὸς δὲ ἀλήθειαν ἑκοῦσα ἐπηκολούθησεν. εἰ τοίνυν κατὰ E προσποίησιν ἡ ἁρπαγὴ γέγονεν, οὔτε τὰ ἐπιτίμια χώραν ἕξουσιν, οὔτε οἱ κατὰ ἁρπακτῶν κείμενοι νόμοι· μόνον δὲ τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ ἔνοχοι τοῖς πατράσιν οἱ λαβόντες τὰς ὑπ' ἐξουσίας ἔσονται, οὗτοι γὰρ καὶ τὸν παρὰ γνώμην αὐτῶν γινόμενον γάμον διασπῶσιν.

Ο δὲ κζ'. τῆς δ'. συνόδου κανὼν, καὶ ὁ τῆς ς'. ϟβ'. ὑποτιθέασι· τοὺς ἐπ' ὀνόματι συνοικεσίου γυναῖκας ἁρπάζοντας, ἢ συμπράττοντας, ἢ συναιρομένους, κληρικοὺς μὲν ὄντας καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ ἀναθεματίζεσθαι· ὑπὸ τῆς αὐτῆς γὰρ εὐθύνης ποιοῦνται καὶ τοὺς ἀρήγειν αὐτοῖς ἑλομένους, καὶ μάλα εἰκότως· ὁ μὲν γε τὸν ἔρωτα τῆς ἁρπαγῆς εἰ πάνυ σαθρὰν ἀπολογίαν προΐσχεται πρὸς τὴν ἀθέμιτον ὑποκινίζοντα πρᾶξιν, καὶ τοῦ λογισμοῦ γενόμενον βιαιότερον· τῷ δέ γε συμπράττοντι τίς ἂν τῶν νοῦν ἐχόντων συγγνοίη, μηδὲν ἕτερον ἢ τὴν οἴκοθεν μοχθηρίαν πρὸς τὴν ἐσχάτην πρᾶξιν συνελαύνουσαν ἔχοντι, ἣ δὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀτόποις, καὶ τὴν τῆς πολιτείας ἀνάστατον τίθησι κοσμιότητα. συμπράττων δ' ἂν εἴη ὁ πράξει τῇ ἁρπαγῇ συνεργῶν, συναιρόμενος δὲ ὁ μηχανὰς ὑποτιθέμενος καὶ βουλάς. F

CAPUT XIII.

De iis qui mulieres matrimonii causâ rapiunt.

UNDECIMUS Synodi Ancyr. Canon, desponsas aliis puellas, & postea ab aliis raptas, etiamsi raptores eas iniquè stupraverint, iis quibus desponsæ erant iterum reddi jubet: nimirum si eas recipere velint; inviti enim non cogentur.

Canon autem Magni Basilii xxii. eum qui mulierem, inquit, ex raptu habet, non oportet ad pœnitentiam admittere, priusquam ab eâ separetur. Quod si alteri prius desponsa fuerit, ejus in potestatem reddi debet, si modo eam accipere velit; sin autem nulli adhuc desponsa fuerat, ad parentes redeat, vel alios qui eidem sanguine conjuncti sunt. Et siquidem illi raptoris affinitatem expetant, constituatur matrimonium, si modo illa consenserit; alitèr enim ne cogatur. Ille autem qui mulierem, vel per vim, vel clam consentientem corruperit, fornicatorum pœnæ obnoxius sit; & in quatuor annis quatuor pœnitentiæ tempora pertranseat: uno quidem anno præ foribus Ecclesiæ lugens, uno inter auditores stans, altero ad pœnitentiam prostratus, & quarto stans cum fidelibus, sed à sacris mysteriis abstinens; eoque demùm exacto, ejus quod perfectum est particeps esto.

Canon autem xxx. eos qui mulieres rapiunt, quique ipsos auxilio juvant, triennio extra precationes esse, & inter auditores consistere statuit. Quod si mulier, inquit, volens seipsam tradiderit, cum nec stuprum præcesserit, quod propriè de virginibus dicitur, nec furtum, hoc est clandestinus concubitus, qui hanc acceperit, pœnis à canone inflictis non erit obnoxius, quippe quod nulla vis intercesserit: & præcipuè si sui juris, vidua fortasse, fuerit; & in ipsius potestate esset, an sequeretur, vel non. Figurarum enim, inquit, nobis nulla cura habenda est, prætextus nempe & simulationis. Fortè enim mulier sese amatori vel amato tradere erubescens, finxit se raptam esse, cum reverà sponte sequuta esset. Si igitur raptus per simulationem factus fuerit, neque pœnæ locum habebunt, nec leges quibus raptores obnoxii sunt: solum autem actione injuriarum Patribus tenebuntur qui eas ceperunt quæ erant sub potestate; Illi enim matrimonium præter eorum voluntatem factum divellunt.

Canon autem xxvii. Syn. iv. nec non Syn. vi. can. xcii. ita decernunt. Eos qui nomine matrimonii mulieres rapiunt, vel raptores operâ, vel consensu adjuvant, Clericos quidem deponi, Laicos vero anathematizari: iisdem enim pœnis subjiciuntur qui iis opem ferre in animum inducunt; nec immeritò. Hic enim amorem pro raptu, frivolum quamvis prætextum, ad actionem illicitam eum stimulantem, & ratione fortiorem factum, prætendit; ei autem qui consentit, quis sanus veniam daret, qui nihil habet præter propriam pravitatem ad nequissimam actionem impellentem: quæ quidem, præter alia absurda, civitatis honestatem & decus evertit? Adjutor autem ille est, qui facto ad raptum opem fert, consentiens autem, qui artificio & consilio raptum molitur.

Leges. A

Raptores fœminæ, sive desponsa fuerit, sive non, aut viduæ, sive ingenua fuerit, sive serva aut libertina, & maximè si Deo dedicata fuerit, legitimè puniantur. Et si quis sponsam suam rapuerit, si quidem cum armis sive gladiis vel fustibus rapinam fecerit, is gladio puniatur. Ministri autem, & conscii, & voluntarii susceptores, & qui qualecunque auxilium præbuerint, multùm verberati & tonsi, naribus mutilentur: quoniam qui rapere in animum inducunt, etiam parati sunt resistentes occidere. Sin autem sine armis quibuscunque rapinam fecerint, raptori quidem manus abscindatur, ii vero qui aliquo modo opem tulerint, verberati & tonsi in exilium mittantur: sive volentibus fœminis sive nolentibus rapina facta fuerit, potissimum si mulieres cum viris laicis unà habitantes rapere aggressi fuerint. Quin & parentes mulieris, si debitam ab iis pœnam exigere non conati sunt, deportentur. Quod si servus actui ministrasse deprehendatur, comburatur.

Qui rapiunt, aut sollicitant, aut vitiant ascetriam, vel monasticam, vel diaconissam, vel quæ alium religiosum habitum habet, & eorum conscii, periculo supradicto à lege imminenti obnoxii sunt, & eorum bona ab Episcopis & Magistratibus Ecclesiæ vel Monasterio in quo degebat ea quæ vim passa est, imponuntur. Illa autem cum bonis suis in monasterium immititur, ibidem securè servanda. Quod si Diaconissa fuerit, filios legitimos habens, ii secundum leges facultates ejus accipiunt.

Qui virginem aut viduam rapuit, hanc, neque Patre ipsius consentiente, & delictum condonante, uxorem ducere potest.

Rapta ne nubat raptori. Sed & si huic conjugio parentes consentiant, deportentur.

Aliter verò punitur qui puellam rapit, & alitèr qui per vim virginem stuprat. Raptus enim propter raptoris impudentiam, non condonatur; stuprum autem per vim illatum, si ea quæ vim passa est factum probaverit, condonatur, & iis unà habitare permissum est.

Rapta raptoris bona lucratur, si ei legitimè conjungi nolit: quod si id velit, ipsius & raptoris facultates, eorumque qui ad malum opem tulerint, sive parentes eorum fuerint, sive alieni, publicantur.

Raptus major est adulterio: & qui nuptam rapit, vel virginem, extremo supplicio afficitur, etsi peregrinus sit accusator, & puellæ pater rogatus factum condonaverit.

Si servus virginis raptum detulerit, libertate donatur, vel si raptum jamjam condonatum criminetur.

Servus qui alienam ancillam meretricem rapuit, aut celavit, neque tanquam fur neque tanquam plagiarius tenetur. Non enim furti sed libidinis causa id fecit. Verum à magistratu bonis mulctatur, & castigantur.

Justiniani autem Novella xvii. Raptoribus virginum immunitatis fines servari vetat. Quam quære in cap. xiii. litere E.

Quin & in paschatis diebus, virginum raptores includuntur, & ligantur. Quære etiam leges in vii. cap. lit. Π.

Νόμοι.

Οἱ ἁρπάζοντες γυναῖκα, ἢ μεμνηστευμένην ἢ ἀμνήστευτον ἢ χήραν, εἴτε εὐγενὴς ἐστὶν, εἴτε δούλη ἢ ἀπελευθέρα, καὶ μάλιστα εἰ τῷ Θεῷ εἴη καθιερωμένη· καὶ εἰ τὴν ἰδίαν τις μνηστὴν ἥρπασεν, εἰ μὲν μεθ' ὅπλων ἤτοι ξιφῶν ἢ ῥοπάλων τὴν ἁρπαγὴν ἐποιήσατο, ὁ τοιοῦτος ξίφει τιμωρείσθω. οἱ δὲ συνυπουργοῦντες αὐτοῖς ἢ συνειδότες, ἢ ἑκόντες ὑποδεξάμενοι, ἢ οἱανδήποτε σπουδὴν εἰσενέγκοντες, τυπτόμενοι σφοδρῶς καὶ κουρευόμενοι ῥινοκοπείσθωσαν· ἐπεὶ οἱ ἁρπάσαι προθέμενοι ἕτοιμοι καὶ φονεύειν τοὺς ἀνθισταμένους εἰσί. εἰ δὲ χωρὶς οἱωνδήποτε ὅπλων τὴν ἁρπαγὴν ἐποιήσαντο, ὁ μὲν ἁρπάσας χειροκοπείσθω, οἱ δὲ καθ' οἱονδήτινα τρόπον συνεργήσαντες τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι ἐξοριζέσθωσαν· εἴτε βουλομένων τῶν γυναικῶν, εἴτε μὴ βουλομένων ἡ ἁρπαγὴ γέγονεν· καὶ μάλιστα εἰ συνοικούσας ποτὲ ἀνδράσιν ἐπιχειρήσωσιν ἁρπάσαι. ἀλλὰ καὶ οἱ γονεῖς τῆς γυναικὸς ἂν μὴ τὴν ἀξίαν παρ' αὐτῶν δίκην πειραθῶσι λαβεῖν, περιοριζέσθωσαν. εἰ δὲ καὶ δοῦλος ἁλοίη συνεργήσας τῇ πράξει, καιέσθω.

Οἱ ἁρπάζοντες ἢ ὑποσυλῶντες ἢ διαφθείροντες ἀσκήτριαν ἢ μονάστριαν ἢ διάκονον ἢ ἄλλο εὐλαβὲς ἔχουσαν σχῆμα, καὶ οἱ μετασχόντες, τῷ ἄνωθεν εἰρημένῳ ἐκ τοῦ νόμου κινδύνῳ ὑπόκεινται, καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ τῷ μοναστηρίῳ τῆς ὑβρισθείσης προστίθενται, διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἀρχόντων· αὕτη δὲ μετὰ τῶν ἰδίων πραγμάτων τῷ μοναστηρίῳ ἐμβάλλεται ἀσφαλῶς φυλαχθησομένη. εἰ μέν τοι γε διάκονος εἴη, νομίμους ἔχουσα παῖδας, οὗτοι κατὰ νόμους τὴν περιουσίαν αὐτῆς λαμβάνουσιν.

Ὁ παρθένον ἢ χήραν ἁρπάσας, οὐ δύναται ταύτην γαμεῖν· οὐδὲ συναινοῦντος τοῦ ταύτης πατρὸς, καὶ συγχωροῦντος τὸ ἔγκλημα.

D

Μὴ γαμείσθω ἡ ἁρπαγεῖσα τῷ ἁρπάσαντι αὐτήν, ἀλλ' εἰ καὶ συναινέσωσι τῷ τοιούτῳ συνοικεσίῳ οἱ γονεῖς αὐτῆς, περιορίζονται.

Ἄλλως δὲ κολάζεται ὁ ἁρπάσας κόρην, καὶ ἄλλως ὁ κατὰ βίαν φθείρων παρθένον, ἡ μὲν γὰρ ἁρπαγὴ διὰ τὴν ἀναίδειαν τοῦ ἁρπάσαντος, οὐ συγχωρηθήσεται, ἡ δὲ κατὰ βίαν γενομένη φθορὰ, ἐὰν παρὰ τῆς βιασθείσης καταδέχηται, συγχωρηθήσεται, καὶ συνοικεῖν τούτοις δέδοται.

Ἡ ἁρπαγεῖσα κερδαίνει τὰ τοῦ ἅρπαγος πράγματα μὴ θελήσασα συζευχθῆναι νομίμως αὐτῷ· ἐπεί τοι γε εἰ θελήσει τοῦτο, δημεύεται, ἥτε αὐτῆς περιουσία καὶ ἡ τοῦ ἅρπαγος, καὶ τῶν συναιρομένων ἐπὶ τῷ κακῷ, κἂν γονεῖς τούτων ὦσι, κἂν τι ἀλλότριοι.

E

Ἡ ἁρπαγὴ μείζων ἐστὶ τῆς μοιχείας, καὶ ὁ ἁρπάζων γεγαμημένην ἢ παρθένον ἐσχάτως τιμωρεῖται καὶ ξένου κατηγοροῦντος, καὶ εἰ ὁ πατὴρ τῆς κόρης παρακληθεὶς συνεχώρησεν.

Ἐὰν δοῦλος ἁρπαγὴν παρθένου καταμηνύσῃ, ἐλευθεροῦται· ἢ ἐὰν τὴν ἤδη συγχωρηθεῖσαν ἁρπαγὴν ἀπελέγξῃ.

F

Ὁ δοῦλος ἀλλοτρίαν πόρνην δούλην ἁρπάζων ἢ κρύπτων, οὔτε ὡς κλέπτης οὔτε ὡς ἀνδραποδιστὴς ἐνέχεται· οὐ γὰρ κλοπῆς ἀλλ' ἡδονῆς χάριν τοῦτο πεποίηκε· πλὴν εἰς χρήματα ζημιοῦται παρὰ τοῦ ἄρχοντος, καὶ σωφρονίζεται.

Ἡ δὲ ιζ΄. Ἰουστινιανοῦ νεαρὰ ἀπαγορεύει ὅρους ἀσυλίας φυλάττεσθαι τοῖς ἅρπαξι τῶν παρθένων. ἣν καὶ ζήτει ἐν τῷ ιγ΄. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ πάσχα, οἱ τῶν παρθένων ἅρπαγες εἴργονται καὶ δεσμοῦνται. καὶ ζήτει ἐν τῷ ζ΄. κεφ. τοῦ Π. στοιχ. νόμους.

A

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ ἀῤῥενομανίας.

Ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ζ'. κανόνι, ἔτι δὲ καὶ τῷ ξβ'. ὁ τὴν ἀσχημοσύνην φησὶν ἐν τοῖς ἄῤῥεσι διαπραξάμενος, καὶ μετανοήσας, εἰς ιε'. ἔτη τοῖς ὁρισθεῖσι τῆς μετανοίας ἐπιτιμίοις ὑποβαλλέσθω, καὶ μετὰ ταῦτα τῆς κοινωνίας ἀξιούσθω.

B

Ὁ δὲ Νύσσης μέγας Γρηγόριος ἐν τῷ γ'. κανόνι εἰς ιη'. ἔτη τὴν τούτων ἐπεκτείνει μετάνοιαν.

Ὁ δὲ Νηστευτὴς Ἰωάννης, εἰ παιδίον φησὶν ὑπό τινος ἀνδρὸς μολυνθείη, εἰ μὲν εἰς τοὺς μηροὺς τὴν ῥοὴν δέξαιτο, προσηκόντως ἐπιτιμώμενον εἰς ἱερωσύνην ἐρχέσθω· εἰ δὲ εἰς ἀφεδρῶνα, μηδόλως ἱερατικοῦ ἀξιούσθω βαθμοῦ. εἰ γὰρ κἀκεῖνο οὐχ ἥμαρτε διὰ τὸ ἀφήλικον, ἀλλ' ὅμως τὸ σκεῦος αὐτοῦ ἐῤῥάγη, καὶ ἱερουργῆσαι αὐτὸν οὐκ ἐνδέχεται· μεμόλυνται γάρ.

C

Νόμος.

Οἱ ἀσελγεῖς, ὅ τε ποιῶν καὶ ὁ πάσχων, ξίφει τιμωρείσθωσαν· εἰ μὴ ἄρα ὁ πεπονθὼς ἐλάττων εἴη τῶν ιβ'. ἐτῶν· ῥύεται γὰρ τὸ ἐνδεὲς τῆς ἡλικίας τῆς τοιαύτης αὐτὸν ἀπαλλάττει ποινῆς.

ΚΕΦ. ιε'.

Περὶ ἀρχόντων, ὁποίους δεῖ εἶναι τούτους.

D

Νόμοι.

ΔΕΙ τὸν ἄρχοντα τὴν θείαν, ὡς οἷόν τε, φύσιν μιμεῖσθαι, καὶ εἶναι πρὸς ἅπαντας συμπαθῆ, ἀμνησίκακον, ἀνεξίκακον, ἀόργητον, ἀπροσωπόληπτον, ἀδωροδόκητον, καὶ μὴ εὐχερῶς μηδὲ ἀνεξετάστως διαβολαῖς καὶ λοιδορίαις πείθεσθαι· ἐκ γὰρ τοῦ δουλεύειν τὸν ἄρχοντα τοῖς ἐναντίοις τῶν ἀπηριθμημένων ἀρετῶν πάθεσι, πολλοὶ πολλάκις ἀδίκως κινδυνεύουσι.

E

Τρία χαρακτηρίζει τὸν ἀληθῆ ἄρχοντα· τὸ ταπεινὸν πρὸς τοὺς ἀφιερωμένους θεῷ, τὸ ἁπλοῦν ἐν ταῖς τραπέζαις, τὸ ἀπροσωπόληπτον ἐν ταῖς κρίσεσι καὶ ἀδωροδόκητον καὶ ἀμετάβλητον.

Ὁ ἄρχων εὐέντευκτος ἔστω τοῖς προσιοῦσιν, ἀλλὰ μὴ εὐκαταφρόνητος, καὶ μὴ ἐξίσου ἀναστρεφέσθω τοῖς ἀρχομένοις, καὶ μὴ δηλούτω τῇ ὄψει ἐλεῶν ἢ ὀργιζόμενος· μετὰ φρονήσεως ἔστω περὶ τοὺς συνηγόρους, καὶ μὴ δεχέσθω τοὺς κεκωλυμένους.

F

Ἔπαρχοι δὲ λέγονται, οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἐξάρχοντες· ἔπαρχος δὲ ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΚΕΦ. ις'.

Περὶ τῶν ἐν ἀφέδρῳ γυναικῶν.

Ὁ ἅγιος ἱερομάρτυς Διονύσιος Ἀλεξανδρείας ἐν τῷ β'. κανόνι, τὰς ἐν ἀφέδρῳ οὔσας τῶν γυναικῶν, κελεύει μὴ προσιέναι τῇ θείᾳ τραπέζῃ μηδὲ τῶν ἀχράντων

CAPUT XIV.

De Pædicatione.

MAGNUS Basilius in vii. Canone, nec non in lxii. qui turpiter, inquit, cum maribus agit, & pœnitentia ducitur, quindecim annos debitis pœnitentiæ pœnis subjiciatur, & postea communione dignus habeatur.

Magnus autem Gregorius Nyssenus in iii. Canone, ad xviii. annos eorum pœnitentiam extendit.

Joannes autem Nesteutes, si puellus, inquit, à viro aliquo corrumpatur, si in femora seminis profluvium exceperit, convenienter correptus ad Sacerdotium veniat; sin autem in podicem, nequaquam Sacerdotali gradu dignus habeatur. Licet enim ipse propter ætatem non peccaverit, vas tamen ejus ruptum est, & res sacras peragere non debet; polluitur enim.

Lex.

Impuri, tam qui agit quam qui patitur, gladio puniantur, nisi qui patitur minor sit annis vii. tunc enim ætatis defectus ipsum ab ea pœna liberat.

CAPUT XV.

De Magistratibus; Quales eos esse oporteat.

Leges.

DEBET Magistratus divinam naturam, quantum possibile est, imitari, & erga omnes misericors esse, injuriarum obliviscens, injuriarum patiens, non propensus ad iram, personarum non acceptor, muneribus se corrumpi non sinens, & accusationibus conviciisque non facile & sine examinatione fidem dans. Ex eo enim quod Magistratus passionibus, quæ virtutibus enumeratis contrariæ sunt, obnoxius sit, multi injuste sæpenumero in periculum adducti sunt.

Tres sunt boni magistratus characteres; humilitas erga Deo consecratos, simplicitas in conviviis, in judiciis non respicere personas, & muneribus non corrumpi, facileque mutabilem esse.

Magistratus iis, qui ad eum adveniunt, affabilis sit, sed nec ita ut se contemni patiatur; & ne æquali conversatione cum provincialibus utatur; neque vultu misericordiam aut excandescentiam prodat: cum prudentia versetur circa advocatos, & prohibitos ne admittat.

Præfecti autem dicuntur, qui provinciis præsunt; Præfectus vero, qui Constantinopoli.

CAPUT XVI.

De mulieribus quæ sunt in abscessu.

SANCTUS Dionysius Alexandrinus martyr, in ii. Canone, mulieres quæ sunt in abscessu, ad sanctam mensam accedere, & divinis mysteriis

h commu-

A communicare prohibet. Neque enim quæ sanguinis fluxu laborabat, dominum attingere ausa est, sed solam vestimentorum fimbriam. Domini autem meminisse, & auxilium pro se eo modo affectis implorare, reprehensioni non est obnoxium. Ei autem, qui non omnimodo purus est, ad sancta sanctorum accedere, lubricum est & periculosum. Eas autem dicit esse in abscessu, quæ menstruorum fluxu divexantur, quod à reliquorum sede ut immundæ separentur. Etenim Hebraicæ mulieres hoc passæ, in loco privato sedentes, quietem agunt, donec septem dies præterierint, & menstruorum fluctus steterit. Ejusmodi autem mulieres nunc seorsim agunt, & non solum ab altari (ad quod rursus accedere iis permissum est) B sed & e templo, & templi porticu, ejiciuntur.

κοινωνεῖν μυστηρίων· οὐδὲ γὰρ ἡ αἱμοῤῥοοῦσα ἅψασθαι τοῦ κυρίου τετόλμηκε πλὴν τοῦ κρασπέδου τοῦ αὐτοῦ ἱματίου. μεμνῆσθαι δὲ τοῦ δεσπότου καὶ βοηθείας ἀξιοῦσθαι τυχεῖν καθ' ἑαυτὰς οὕτω διακειμένας ἀνεπίφθονον. τοῖς δὲ τῶν ἁγίων ἁγίοις τὸν μὴ πάντη καθαρὸν ἐπισφαλὲς προσιέναι καὶ ἐπικίνδυνον. ἐν ἀφέδρῳ δὲ φησιν εἶναι τὰς ὑπὸ τῆς ῥύσεως τῶν ἐμμήνων ἐνοχλουμένας, παρὰ τὸ κεχωρεῖσθαι αὐτὰς τῆς τῶν λοιπῶν ἕδρας ὡς ἀκαθάρτους. αἱ γὰρ τῶν Ἑβραίων γυναῖκες τοῦτο πάσχουσαι ἐν ἰδίῳ τόπῳ καθήμεναι ἡσυχάζουσιν, ἕως ἂν ἡμέραι παρέλθωσιν ἑπτὰ, καὶ ἡ τῶν ἐμμήνων παύσηται ῥύσις. ἀλλὰ γὰρ αἱ τοιαῦται νυνὶ εἰσὶν, οὐχ ὅτι τοῦ θυσιαστηρίου, εἰς ὅπερ πάλιν ταύταις ἐφεῖτο εἰσέρχεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ πρὸ τοῦ ναοῦ τόπου ἐκβάλλονται.

Lex.

Novella autem xvii. Regis Leonis sapientis, statuimus, inquit, de mulieribus quæ pepererunt, ut quæ naturali profluvio expurgari solent, siquidem periculosa alia infirmitate non laborent, usque ad xl. dies differant, non initiatæ illuminationem, initiatæ vero divinorum mysteriorum perceptionem. C Quod si easdem morbus aliquis invaserit, & vitæ abruptionem minetur, illæ illuminatione, hæ autem Sacramentis dignæ statim habeantur. Quin & sextus Timothei *Canon*, mulieribus, inquit, quæ ita affectæ sunt, divinis mysteriis communicare, antequam expurgatæ fuerint, non licet.

Νόμος.

Ἡ δὲ ιζ΄. νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ, ὁρίζομεν φησὶ περὶ τῶν τικτουσῶν γυναικῶν αἳ τῇ φυσικῇ καθαίρεσθαι εἰώθασι ῥύσει, εἴπερ μὴ ἐπικειμένης αὐταῖς ἐπικινδύνου ἀσθενείας μέχρι μ΄. ἡμερῶν ὑπερτίθεσθαι, τὰς μὲν ἀτελέστους τὸ φώτισμα, τὰς δὲ μεμυσταγωγημένας τὴν τῶν θείων μυστηρίων μετάληψιν. νοσήματος δὲ τινος αὐταῖς ἐπισκήψαντος, καὶ τὴν καταστροφὴν ἀπειλοῦντος τοῦ βίου, τὰς μὲν τοῦ φωτίσματος, τὰς δὲ τῶν ἁγιασμάτων εὐθὺς ἀξιοῦσθαι. καὶ ὁ ς΄. Τιμοθέου τὰς οὕτως ἐχούσας τῶν γυναικῶν πρὶν καθαρθῆναι, ἀθέμιτον φησὶ τῶν θείων κοινωνεῖν μυστηρίων.

CAPUT XVII.

De Impuberibus.

D IMPUBER in delictis non adjuvatur: veluti si furtum fecerit, vel damnum intulerit, etiamsi nihil ad eum exinde adveniat. Quære etiam iv. cap. præsentis literæ, & xxxiii. cap. literæ E. Quære etiam in viii. cap. literæ B. & in iv. cap. literæ A.

ΚΕΦ. ιζ΄.

Περὶ ἀφηλίκων.

Ὁ Ἀφῆλιξ ἐν τοῖς ἁμαρτήμασιν οὐ βοηθεῖται, οἷον κλέψας ἢ ζημίαν ποιήσας, κἂν μηδὲν εἰς αὐτὸν ἐντεῦθεν περιέλθῃ. ζήτει καὶ τὸ δ΄. κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου, καὶ τὸ λγ΄. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου. ζήτει καὶ ἐν τῷ η΄. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου, καὶ ἐν τῷ δ΄. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου.

CAPUT XVIII.

De Excommunicatione.

E QUum & sequentia præcedentibus non apponenda esse quis dixerit, qui ad ea quæ dicta sunt attendit; de iis, nempe, qui per gratiam veritatis Deo separati fuerunt, sua autem improba voluntate ad malas actiones tracti, fructum exinde adepti sunt, à Deo segregari.

F Decimus itaque sanctorum Apostolorum Can. qui cum excommunicato, inquit, in quocunque loco precibus communicaverit, is segregetur. Vel enim ex eo calumniatur, vel contemptum patitur, qui ei pœnas inflixit, ut qui *eundem* malè & injuste segregaverit. Simpliciter autem cum excommunicatis colloqui non prohibet.

Undecimus autem eorum Canon, cum Clerico qui depositus fuerit, & postea sacra rursus peregerit, unà comprecantem deponit.

ΚΕΦ. ιη΄.

Περὶ ἀφορισμοῦ.

Ἀλλὰ γὰρ καὶ ταῦτα συντετάχθαι τοῖς φθάσασι, τάχ' ἂν φήσαιτό τις μὴ δεῖν, ὁ τῶν προσέχων τοῖς λεγομένοις, φημὶ δὲ περὶ τῶν ὅσοις μὲν ὑπῆρξε τῇ χάριτι τῆς ἀληθείας ἀφορισθῆναι θεῷ, τῇ δὲ γε πονηρᾷ σφῶν προαιρέσει πρὸς τὰς φαύλας ἀπεῤῥυηκότας τῶν πράξεων, καρπὸν ἐντεῦθεν ἐσχηκέναι, τὸ ἀφορισθῆναι θεοῦ.

Ὁ γοῦν ι΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, ὁ τῷ ἀφωρισμένῳ τῆς κοινωνίας φησὶν εὐχῆς κοινωνήσας ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ, καὶ οὗτος ἀφοριζέσθω· ἢ γὰρ διαβέβληται τοῦτον, ἢ καταφρονεῖται ὁ ἐκεῖνον ἐπιτιμήσας, οἷα μὴ καλῶς ἀφορίσας μηδὲ δικαίως· ἁπλῶς μέντοι τοῖς ἐπιτιμηθεῖσιν ὁμιλεῖν οὐκ ἀπείργει.

Καθαιρεθέντι δὲ κληρικῷ, καὶ μετὰ τοῦτο αὖθις ἱερουργήσαντι, ὁ συνευξάμενος κληρικὸν ὁ ια΄. τῶν αὐτῶν κανὼν καθαιρεῖ.

Ὁ δὲ λβ΄. ὃν ὁ ἴδιος ἐπίσκοπος τῆς κοινωνίας ἀφώρισεν, A ἑτέρῳ δέχεσθαι μὴ ἐξεῖναι φησίν· εἰ δὲ ὁ ἀφορίσας οἴχεται θανὼν, ὁ τὴν ἐκείνου προεδρίαν διαδεξάμενος τὰ κατ' αὐτὸν δοκιμάσοι, ἢ ἀνεῖναι ἢ ἐπιτεῖναι τὸ ἐπιτίμιον ἐχέτω τὴν ἄδειαν. ἑτέρῳ δὲ οὐκ ἐφεῖται τοῦτο δρᾷν εἰ μὴ τῇ συνοδικῇ ἐξετάσει, καὶ ζῶντος καὶ τετελευτηκότος τοῦ ἀφορίσαντος.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ θ΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ ψηφίζεται, ὅτι τὸν μὴ ἀσυντηρήτως ἀλλ' ἀξίως τῶν αἰτιαμάτων καθαιρεθέντα κληρικὸν δεξάμενος εἰς ἱερατικὴν κοινωνίαν, καθαιρεθήσεται καὶ ὁ τῷ ἀφορισθέντι συνευξάμενος τὸ ὅμοιον B τούτῳ πείσεται.

Τούτοις συνᾴδει καὶ ὁ ϛ΄. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, κληρικούς τε καὶ λαϊκοὺς ἀφορισμοῦ καθυποβληθέντας δεσμοῖς παρὰ τῶν ἐπισκόπων μὴ παρ' ἑτέρων λύεσθαι, πρὶν ἂν ἢ ὁ δήσας αὐτοὺς, ἡ σύνοδος κοινῇ τὰ κατ' αὐτοὺς σκέψηται.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Σαρδικῇ ιγ΄. τὸν ἀκοινώνητον γενόμενον παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ὅλως τοῦ κλήρου, ἑτέρῳ ἐπισκόπῳ τὰ κατ' αὐτοὺς εἰδότι, εἰς κοινωνίαν μὴ ἐξεῖναι δέχεσθαι· ὕβριν γὰρ τοῦτο φέρει τῷ C ἀφορίσαντι.

Ὁ δὲ ιδ΄. εἴ τινα τῶν τοῦ κλήρου θυμοῦ ὑπαχθεὶς ὁ ἴδιος ἐπίσκοπος πρὸς ὀργὴν ἀφορίσῃ, ὅπερ οὐκ ἔδει, οὐ χρὴ φησὶν ἀθρόον τὸν τοιοῦτον τῆς κοινωνίας χωρίζεσθαι, ἀλλ' ἀφικνεῖσθαι πρὸς τὸν τῆς ἐπαρχίας μητροπολίτην, ὑφ' ὃν ὁ ἀφορίσας τελεῖ· καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ ἀφορισμοῦ πρὸς αὐτοῦ ἐξετάζεσθαι, μὴ δυσχεραίνοντος παρὰ τούτου τοῦ ἐπισκόπου. οὕτω γὰρ ἢ βεβαιωθήσεται αὐτοῦ ἡ ἀπόφασις, ἢ μὴ καλῶς ἔχουσα διορθωθήσεται. πρὸ μέντοι γε τῆς τελείας διαγνώσεως οὐ δέον ἀναιδῶς προσιέναι τὸν ἀφορισθέντα κοινωνίᾳ· ἀλλὰ D καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν κληρικῶν τὸ προσῆκον νέμοντας σέβας τῷ ἐπισκόπῳ, (ὡς γε δὴ καὶ τοὺς αὐτοῖς τὰ τῆς ἀγάπης δίκαια) ἐπιπλήττειν τῷ ἐπιτιμηθέντι πρὸς τὴν ἐπιτιμίαν ἀφηνιάζοντι, μέχρις ἂν ἡ ἐξέτασις τὸ δέον ἐπ' αὐτῷ ψηφίσηται. ὃ δὲ προστίθησιν ὁ κανὼν, τὸ μὴ ἐνδημοῦντος τοῦ οἰκείου μητροπολίτου ἀνατεθῆναι τὰ τῆς ὑποθέσεως τῷ πλησιοχώρῳ, τὸ πολιτευόμενον τανῦν ἔθος οὐ προσίεται.

Τούτῳ συνᾴδει καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ρλθ΄. εἴ τις γάρ φησι τῶν ἐπισκόπων ὀργίλος ὤν, ὅπερ οὐκ ἔδει, ταχέως κινηθεὶς, ἐξώσει τινὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν κληρικῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινωνίας, προνοητέον μήπως ἀδίκως ὁ ἐπιτιμηθεὶς ἐκβέβληται. ἄδειαν τοιγαροῦν ἐχέτω τοῖς ὁμόροις προσιέναι τῶν ἐπισκόπων, παρ' ὧν καὶ τὰ τῆς αἰτίας ἀκριβεστέρᾳ δοθήτω βασάνῳ· ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπίσκοπον πρᾴως φέρειν καὶ ἱλαρῶς τὴν ἐξέτασιν, καὶ ταῖς τῶν πλειόνων προσανατίθεσθαι ψήφοις ὑφ' ὧν ἢ κυρία ἢ ἄκυρος ἡ αὐτοῦ γνώμη γενήσεται.

Ὁ δὲ ε΄. τῆς α΄. συνόδου, χρὴ μέν φησι περὶ τῶν γενομένων ἀκοινωνήτων, παρὰ τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπων, εἴτε τοῦ κλήρου εἶεν εἴτε τοῦ λαοῦ, τὸν διαγο- F ρεύοντα κρατεῖν κανόνα τοὺς παρ' ἑτέρων ἀποβληθέντας ὑφ' ἑτέρων προσιέσθαι μὴ δεῖν. προνενοῆσθαι μέντοι γε δεῖ, μὴ ἄρα μικροψυχίᾳ ἢ φιλονεικίᾳ ἢ ἀηδίᾳ ἢ ἑτέρᾳ οἱᾳδήτινι ἐμπαθείᾳ τοῦ ἐπισκόπου, ἀποσυναγώγους συμβέβηκε τοὺς ἀνθρώπους γενέσθαι· ταῦτά τοι καὶ παρὰ τῶν ἐτησίως γινομένων συνόδων ἐξετάζεσθαι τὰ κατ' αὐτοὺς δίδωσι, καὶ ἢ τὸν ἀφορίσαντα παραλόγως εὐλόγως εὐθύνεσθαι, ἢ τὸν παραλόγως δυσχεραίνοντα τῷ ἀφορισθῆναι συγγνωμόνως τὴν ἐπιτιμίαν δέχεσθαι.

Porro Can. xxxii. quem proprius, inquit, Episcopus à communione segregavit, ne liceat alteri eundem suscipere. Quod si mortuus fuerit qui eum segregavit, qui ejusdem dignitati succedit, examinatione facta, vel pœnas remittendi vel intendendi potestatem habeat. Alteri autem non permissum est hoc facere, nisi ex Synodica inquisitione, sive vivente aut mortuo excommunicante.

Eadem quoque decernit ix. Can. Syn. Carthaginensis; *nimirum* quod qui Clericum, non citra examinationem, sed pro criminum suorum meritis, depositum in sacerdotalem communionem susceperit, deponetur. Quodque qui unà cum segregato oraverit, eandem cum eo pœnam subibit.

His etiam concinit *Can. vi. Syn.* Antiochenæ, *statuens* Clericos & Laicos excommunicationis vinculis astrictos, ab Episcopis *suis*, *&* non ab aliis solvi debere, priusquam vel qui eum ligavit mortuus fuerit, vel communis Synodus circa ipsos inquisiverit.

Porro xiii. Can. Syn. Sardicensis, Presbyterum, *inquit*, vel Diaconum, vel aliquem omnino Clericum ab Episcopo suo excommunicatum, ne liceat alteri Episcopo ad communionem admittere; id enim *Episcopo*, qui eum excommunicavit, injuriam facit.

Canon autem xiv. Si quem Clericum proprius Episcopus ad iram propensus, per iram segregaverit (quod fieri non debet) non oportet, inquit, talem illicò à communione separari, sed ad Provinciæ Metropolitanum, cui subjectus est Episcopus qui segregavit, proficisci, ut segregationis causa coram eo examinetur, Episcopo *qui segregavit* id æquo animo ferente; sic enim sententia ejus confirmabitur, vel si injusta sit, corrigetur. Priusquam autem perfecta rei cognitio habeatur, non oportet is qui segregatur, ad communionem impudentèr accedere. Utique & reliqui Clerici Episcopo debitam reverentiam exhibentes, fiunt & ipse iis charitatis jura, eum qui punitur & excussis habenis contumacitèr erga pœnam se gerit, corripiant; donec examinatio de eo statuat quod oportet. Quod autem addit Canon, licere, absente Metropolitano, viciniori Episcopo rem de qua agitur committere, nostri temporis consuetudo non admittit.

Huic concinit etiam cxxxix. Can. Syn. Carthagin. Si quis enim, inquit, Episcopus ad iracundiam propensus, quod fieri non oportet, subito commotus, aliquem ex Clericis sibi subjectis ab Ecclesia & communione expulerit, cavendum est, ne qui punitur, injuste ejiciatur; veniam igitur habeat Episcopos vicinos adeundi, à quibus accusatio strictæ examinationi subjiciatur; Quin & Episcopus examinationem æquo animo & humaniter ferre debet, & plurium suffragiis rem placide submittere, quibus ejusdem sententia vel rata vel irrita fiet.

Quintus autem primæ Synodi Canon, contra eos, inquit, qui sive Clerici sint, sive Laici, ab Episcopis qui sunt in unaquaque provincia, segregantur, valere oportet Canon, qui pronunciat, eos qui ab aliis ejecti sunt, non esse ab aliis admittendos. Prospicere autem oportet annon vel simultate, vel contentione, excommunicatos fieri contigerit. Quare à Synodis annuis quæ iis objecta sunt examinentur, & vel is qui injuste segregavit, juste reprehendatur, vel qui indignatur quod segregatus fuerit, pœnam æquo animo ferat.

Porro Can. iv. Syn. vii. Episcopus, inquit, qui turpis lucri gratia, aurum, vel argentum, vel aliquid aliud ab Episcopis, vel Clericis, vel Monachis, qui sibi subsunt, exigit, excusationes in peccatis excogitans (quæ nempe divinis canonibus non continentur) eosque, qui id quod exigitur non facile dant, segregatione ulciscens; vel ob aliquam aliam animi perturbationem quenquam Clericorum suorum à ministerio arcet, vel venerandum templum claudit, ne in eo divinum ministerium pro more perficiatur, in id quod non est sensu præditum suam insaniam immittens; est revera, inquit, sine sensu, iisdemque pœnis subjicietur: Episcopus nimirum a Metropolitano segregabitur; ille autem à Patriarcha juste subibit quod in alios injuste inflixit.

Paulus igitur divinus Apostolus, quasi Canonem imponens Ephesiorum Presbyteris, dixit, Argentum, vel aurum, vel vestem nullius concupivi; & quæ sequuntur. Et rursus, non debent liberi Parentibus thesauros recondere, sed parentes liberis. Quin & Petrus Apostolorum summus, Pascite, inquit, gregem Dei qui penes vos est, non per vim, sed voluntarie secundum Deum; non turpis lucri gratiâ, sed alacriter; non ut dominatum in Clerum exercentes, sed gregis exemplaria facti: non enim Clericis ut servis & ministris uti jubet, sed absque animi perturbatione & vi aliqua eos pascere & emendare.

Canon autem xxxii. Syn. Carthag. qui propter socordiam sive peccatum aliquod à communione segregatus fuerit, sive Episcopus, sive cujuscumodicunque Clericus, quamvis sese injuria affectum existimet, non debet reprehensionem contemnere, donec ea quæ ipsi objiciuntur pleniori judicio confirmata fuerint. Quod si ante examinationem aliquibus communicasse deprehensus fuerit, ipse plenam depositionis sententiam jamjam adversus seipsum tulit.

Theodorus Balsamon. *Quod non oporteat absque causâ rationabili aliquem excommunicare.*

Hinc dicunt nonnulli, quod qui non ob causam Canonibus vetitam excommunicatus fuerit, sed propter absurdam ipsius excommunicantis voluntatem, securè segregationem contemnet, & is potius qui segregavit pœnæ obnoxius erit. Si enim Episcopo indultum fuerit, seu rectè seu perperam Clericos & Laicos segregare, & necesse habeant ii qui puniuntur segregationem injustam pertimescere & servare, tyrannidem exercebunt Episcopi, & pietati insultabunt, & divini Canones malorum multorum auctores erunt; quod est maximè absurdum. Quare cum modificatione dicit Canon, si quis propter socordiam segregetur, forsan propter peccatum, quod sancti Patres & Canones vetant.

Canon autem cviii. ejusdem Syn. Clericum in Africa excommunicatum, si ad Romam trans mare vectus, sacra celebrare ausus fuerit, antequam plenum de eo judicium habeatur, depositioni subjicit.

Canon autem cxxxiii. nec non cxxxiv. Episcopus, inquit, qui dicit quenquam sibi crimen aliquod confessum esse, ob quod à communione ejici meretur, alter autem affirmat se nihil ejusmodi ei communicasse, Episcopus solus, contra eum qui confessus est testimonium ferens, non credetur; immo & ei communicare cogetur. Quòd si in conscientia

A Ἀλλὰ καὶ ὁ δʹ. τῆς ζʹ. συνόδου, ὁ αἰσχροκερδῶς φησὶν εἰσπραττόμενος ἐπίσκοπος τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ἢ μοναχοὺς, ἢ χρυσὸν, ἢ ἄργυρον, ἢ οἱονδήποτε εἶδος, προφασιζόμενος προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, μὴ τοῖς θείοις δηλαδὴ ἐμπεριειλημμέναις κανόσι, καὶ τοὺς μὴ ῥᾳδίως παρέχοντας ὃ ἐπιτάττει ἀφορισμῷ ἀμυνόμενος, ἢ δι' ἑτέραν ἐμπάθειαν τῆς λειτουργίας ἀπείργων τινὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν κληρικῶν, ἢ σεπτὸν κλείων ναὸν, ὥστε τὰς ἐν αὐτῷ τοῦ θεοῦ λειτουργίας ἐν αὐτῷ μὴ τελεῖσθαι, εἰς ἀναίσθητα τὴν ἑαυτοῦ μανίαν ἐκπέμπων, ἀναίσθητος ὄντως ἐστὶ φησὶ, καὶ ταῖς αὐταῖς ὑποπεσεῖται ποιναῖς· ὁ μὲν ἐπίσκοπος παρὰ τοῦ B μητροπολίτου ἀφοριζόμενος, ὁ δὲ παρὰ τοῦ Πατριάρχου εὐλόγως ὑφιστάμενος ὃ παραλόγως ἑτέροις ἐπήνεγκε.

Παῦλος γοῦν ὁ θεῖος ἀπόστολος οἱονεὶ κανόνα τιθεὶς τοῖς Ἐφεσίων εἴρηκε πρεσβυτέροις, ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ αὖθις, οὐκ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσι θησαυρίζειν, ἀλλ' οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις. ἀλλὰ καὶ Πέτρος ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων ἀκρότης, ποιμάνατε, φησὶ, τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ θεοῦ, μὴ ἀναγκαστῶς, ἀλλ' ἑκουσίως κατὰ θεὸν· μὴ C αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως· μὴ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων, ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου. οὐ γὰρ ὡς δούλοις καὶ ὑπηρέταις χρῆσθαι τοῖς κληρικοῖς, ἀλλὰ χωρὶς ἐμπαθείας καὶ ἀνάγκης κελεύει ποιμαίνειν τούτους καὶ διορθοῦν.

Ὁ δὲ λβʹ. τῆς ἐν Καρθαγένῃ, ὁ διὰ ῥᾳθυμίαν φησὶν ἤτοι πλημμέλειαν τῆς κοινωνίας ἀφορισθεὶς, εἴτ' οὖν ἐπίσκοπος, εἴτε οἱοσδήποτε κληρικὸς, εἰ καὶ ἀναξιοπαθεῖν οἴοιτο, οὐ χρὴ καταλιγωρεῖν αὐτὸν τῆς ἐπιτιμίας, μέχρις ἂν κρίσει τὰ κατ' αὐτὸν δειχθῇ τελειοτέρᾳ· πρὸ δὲ γε τῆς ἐξετάσεως εἰ κοινωνήσαι τισὶ φωραθείη, οὐκ ἂν φθάνοι κατ' D αὐτοῦ αὐτὸς τὴν ψῆφον ἐπενεγκὼν τῆς τελείας καθαιρέσεως.

Θεοδώρου Βαλσαμῶν. ὅτι οὐ δεῖ δίχα εὐλόγου αἰτίας ἀφορίζειν τινάς.

Ἐκ τούτου φασί τινες ὡς ὁ μὴ δι' αἰτίαν ἀφοριζόμενος, τοῖς θείοις ἀπειρημένην κανόσι, δι' ἀλόγιστον μέντοι τοῦ ἀφορίζοντος θέλημα, ἀκινδύνως καταφρονήσει τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ μᾶλλον ὁ ἀφορίσας ὑπόδικος ἔσται κολάσει. εἰ γὰρ συγχωρηθῇ E ἢ ἀκρίβεια ἄδεια δοθείη τῷ ἐπισκόπῳ κληρικούς τε καὶ λαϊκοὺς ἀφορίζειν, καὶ πρὸς ἀνάγκην ἔχειν τοὺς ἐπιτιμωμένους τὸν ἄδικον ἀφορισμὸν δεδιέναι καὶ φυλάττειν, καὶ τυραννίδος κατατολμήσουσιν οἱ ἐπίσκοποι, καὶ τῆς εὐσεβείας κατεξανίσταται, καὶ πολλῶν κακῶν γενήσονται οἱ θεῖοι κανόνες πρόξενοι, ὅπερ ἀτοπίας οὐδεμίαν ὑπερβολὴν καταλείπει. διά τοι τοῦτο καὶ μετὰ προσδιορισμοῦ, εἰ διὰ ῥᾳθυμίαν ἀφωρίσθαι τις, φησὶν ὁ κανὼν, δι' ἁμάρτημα τυχὸν ὅπερ οἱ θεῖοι πατέρες καὶ κανόνες ἀπαγορεύουσι.

Ὁ δὲ ρηʹ. αὐτῆς, τὸν ἐν Ἀφρικῇ τῆς κοινωνίας ἀφορισθέντα F κληρικὸν, εἰ εἰς τὴν Ῥώμην περαιωθεὶς ἱερουργῆσαι τολμήσειε πρὸ τελείας τῆς ἐπ' αὐτῷ κρίσεως, καθυποβάλλει τῇ καθαιρέσει.

Ὁ δὲ ρλγʹ. ἔτι δὲ καὶ ὁ ρλδʹ. ὁ λέγων φησὶν ἐπίσκοπος ὡς ἐξομολογηθείη τις αὐτῷ πταῖσμα, οἷον τῆς κοινωνίας αὐτὸν ἐκβαλεῖν, ὁ δὲ διατείνεται μηδέποτε τοιοῦτο τι τούτῳ προσενεχθῆναι, οὐ πιστευθήσεται μόνος κατὰ τοῦ δῆθεν ἐξομολογησαμένου μαρτυρῶν ὁ ἐπίσκοπος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συγκοινωνεῖν ἐκείνῳ ἀναγκασθήσεται. εἰ δὲ δίχα τοῦ

A τὴν συναίρεσιν καὶ σκανδαλιζόμενος ἐπ' αὐτῷ, οὐκ οἴεται δεῖν εἰς κοινωνίαν προσίεσθαι, ἐφ' ὅσον χρόνον οὐ κοινωνεῖ τῷ ἀφορισθέντι, μηδὲ καὶ οἱ ἄλλοι τούτῳ ἐπίσκοποι κοινωνήσωσιν· ὥστε μᾶλλον διαφυλάττεσθαι τὸν ἐπίσκοπον, μὴ λέγειν κατά τινος ὅπερ ἀποδείξεσιν μὴ ἐλέγξαι παρ' ἑτέροις δύναται. Ζήτει καὶ ἐν τῷ θ΄. κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου κανόνας ἀποστολικοὺς ιβ΄. ιγ΄. ιϛ΄. καὶ ἐν τῷ ιϛ΄. κεφ. τοῦ Π. στοιχ. κανόνας τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου θ΄. καὶ ι΄. καὶ Θεοφίλου ε΄.

sua ægrè ferens, & de eo scandalizatus; eum ad communionem non esse admittendum judicet; quandiu ipse segregato non communicat, neque illi, *qui segregavit scilicet*, alii communicabunt Episcopi; ut magis caveat Episcopus, ne adversus aliquem dicat id quod demonstrationibus apud alios probare non potest. Quære etiam in cap. IX. præsentis literæ Canones Apostolicos XII. XIII. XVI. Et in XVI. cap. lit. Π. Neocæsar. Syn. Can. IX. & X. & Theophili Canonem V.

Νόμοι.

Leges.

B Ἡ δὲ Ἰουστινιάνειος νεαρὰ πᾶσι φησὶ τοῖς ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις ἀπαγορεύομεν χωρίζειν τινὰ τῆς ἁγίας κοινωνίας πρὶν ἂν ἡ αἰτία δειχθῇ, δι' ἣν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες τοῦτο γίνεσθαι κελεύουσιν. εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα τῆς ἁγίας κοινωνίας χωρίσῃ τινά, ἐκεῖνος μὲν ὁ ἀδίκως τῆς κοινωνίας χωρισθεὶς, λυόμενος τοῦ χωρισμοῦ ὑπὸ τοῦ μείζονος ἱερέως, τῆς ἁγίας ἀξιούσθω κοινωνίας· ὁ δὲ ἀδίκως τινὰ ταύτης χωρίσαι τολμήσας, ὑπὸ τοῦ ἱερέως ὑφ' ὃν τέτακται, χωρισθήσεται τῆς κοινωνίας, ἐφ' ὅσον ἂν χρόνον ἐκεῖνος συνίδῃ, ἵνα ὅπερ ἀδίκως ἐποίησε, δικαίως ὑπομείνῃ.

Dicit autem Justiniani Novella, Omnibus Episcopis & Presbyteris interdicimus, quempiam à sancta communione separare, priusquam ostensa fuerit causa propter quam Ecclesiastici Canones hoc fieri præcipiunt. Si quis autem præter hæc à sancta communione quempiam separaverit, ille quidem qui injuste a communione separatus est, à majori Sacerdote separatione solutus, sancta communione dignus habeatur: qui autem injustè aliquem ab ea separare ausus fuerit, à Sacerdote cui subest, communione movebitur, quandiu ei visum fuerit, ut quod injustè fecit, justè sustineat.

C Οὐ δεῖ τοὺς ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ἀναγκάζειν τινὰς καρποφορεῖν ἢ ἀγγαρείας διδόναι, ἢ τοὺς μὴ οὕτω ποιοῦντας ἀφορίζειν, ἢ ἀναθεματίζειν, ἢ μὴ διδόναι κοινωνίαν, ἢ μὴ βαπτίζειν, ἀθέμιτον γάρ.

Non oportet Episcopos vel Clericos cogere aliquos fructus offerre, vel angarias dare, vel eos qui non ita faciunt segregare, vel anathematizare, vel communione movere, vel non baptizare; nefas enim est.

INITIUM LITERÆ B.

CAPUT I.

De Sacro Baptismo.

JAM vero cum ad proximam Literam perventum sit, operæpretium erit de Sacro Baptismo disserere.

Canon S. Apostolorum xlvi. eum qui juxta Domini præceptum & Apostolicam traditionem vero baptismo dignus habitus fuerit, non denuò baptizare jubet; eum autem qui ab impiis nefarie pollutus potius quàm baptizatus fuerit, sine aliqua difficultate rebaptizare. Quod si quisquam verum baptismum assequutus, ab impiis postea pollutus fuerit, unguento duntaxat inungatur: id enim sacri baptismi pars esse creditur. Eum autem qui secus fecerit, sive Episcopus sit, sive Presbyter, omnino depositione mulctandum statuit; ut qui crucem Domini irrideat, & salutiferam ejus mortem pro ludibrio habeat. Dicit enim divinus Apostolus, *Nam si ultro peccaverimus post acceptam cognitionem veritatis, non adhuc pro peccatis reliqua est hostia*, sive per baptismum lustratio; una enim est Christi mors, & unus, qui purgat, baptismus. Eadem etiam statuit Canon I. Syn. Carthag.

Canon autem sanct. Apost. xlviii. in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, juxta divinum Domini sermonem, baptizare jubet, non autem in nomine trium principii expertium, vel trium Filiorum, vel trium Paracletorum; unus enim est sine principio Pater, propter incausalitatem, & unus Filius propter ineffabilem generationem, & unus Paracletus Spiritus sanctus propter suam ab ingenito processionem. Episcopi autem & Presbyteri qui secus fecerint, pœnæ depositionis obnoxii sunt.

Canon autem xlix. tria unius mysterii baptismata perficere *jubet*, (tres nempe immersiones in uno baptismo, & ad unamquamque immersionem, unum S. Trinitatis nomen pronunciare) non autem unum baptismum qui datur in mortem Domini; hoc est, eum qui baptizatur, semel immergere, & uni immersioni mortem Domini ascribere, uti vesana Eunomianorum hæresis decernit: cujus rei meminit vii. Can. ii. Syn. non enim dixit Dominus in mortem meam baptizate, sed, *Profecti docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti*. Episcopum autem vel Presbyterum qui secus fecerit, à Sacerdotio deponit. Quære etiam in ii. cap. literæ A. cap. viii. Syn. ii. ex quo clarius disces, quos rebaptizare, & quos sacro duntaxat unguento inungere oporteat.

Canon autem xlviii. Syn. Laodic. illuminatos supercœlesti Chrismate inungere jubet; id enim per preces & Spiritus sancti invocationem sanctificatum, eos qui inunguntur sanctificat, & regni cœlestis Christi participes facit; nisi vitæ impœnitentia, & operum malitia nos ab eo alienos reddat.

Dicunt autem nonnulli sacrum chrisma unguentum referre à meretrice ad pedes Jesu effusum: quippe quod utrumque sepulturam & resurrectionem denotet.

Canon autem xxxi. & lix. Syn. vi. nec non xii. Syn. quæ dicitur prima & secunda, Sacerdotem qui in

A

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Β. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ

ΚΕΦ. αʹ.

Περὶ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος.

ΑΛΛΑ γὰρ ἐπὶ τὸ ἑξῆς ἤδη μετιόντας στοιχεῖον, τὰ περὶ τοῦ θείου βαπτίσματος, πρότερον οἶμαι διεξιέναι.

Ὁ μϛʹ. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, τὸν μὲν τοῦ ἀληθινοῦ ἠ-
B ξιωμένον βαπτίσματος, ὡς κατὰ τὸ κυρίου ἐπίταγμα, καὶ ἡ τῶν ἀποστόλων ἔχει παράδοσις, μὴ ἀναβαπτίζειν κελεύει. τὸν δὲ γε δυσσεβῶς πρὸς τῶν ἀσεβῶν μολυνθέντα μᾶλλον ἢ βαπτισθέντα, μηδὲν ἐπιδιάζοντας ἀναβαπτίζειν. εἰ δὲ ὁ μὲν ἀληθινοῦ ἤδη βαπτισάμενος ἔτυχεν, πρὸς δὲ τῶν ἀσεβῶν μεμόλυνται ὕστερον, μύρῳ χρίεσθαι μόνῳ· καὶ τοῦτο γὰρ μέρος εἶναι πιστεύεται τοῦ θείου βαπτίσματος. τὸν δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντα, εἴτ' οὖν ἐπίσκοπον, εἴτε πρεσβύτερον, τελείαν καταψηφίζεται τὴν καθαίρεσιν, ὡς ἐγγελῶντος τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου, καὶ τὸν σωτήριον αὐτοῦ διακωμῳδοῦντος θάνατον. φησὶ γὰρ ὁ θεῖος ἀπόστολος, ἑκουσίως ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκ ἔτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται
C θυσία, ἤγουν διὰ βαπτίσματος κάθαρσις· εἷς γὰρ ὁ τοῦ Χριστοῦ θάνατος, καὶ ἓν τὸ καθαρτήριον βάπτισμα. τὰ αὐτὰ καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου αʹ. διατάττεται.

Ὁ δὲ μθʹ. αὖθις τῶν ἁγίων ἀποστόλων, εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα βαπτίζειν, κατὰ τὸ τοῦ Κυρίου παρεγγυᾶται λόγιον, ἀλλὰ μὴ εἰς τρεῖς ἀνάρχους ἢ τρεῖς υἱοὺς ἢ τρεῖς παρακλήτους. εἷς γὰρ ὁ ἄναρχος πατὴρ διὰ τὸ ἀναίτιον, καὶ εἷς υἱὸς διὰ τὴν ἄρρητον γέννησιν, καὶ εἷς ὁ παράκλητος πνεῦμα τὸ ἅγιον, διὰ τὴν ἐκ τοῦ ἀγεννήτου ἐκπόρευσιν· οἱ δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντες ἐπίσκοποι ἢ πρεσβύτεροι ἐπιτιμίαν ὑφίστανται τὴν
D καθαίρεσιν.

Ὁ δὲ γε νʹ. τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελεῖν, τρεῖς δηλαδὴ καταδύσεις ἐν ἑνὶ βαπτίσματι, καὶ ἑκάστῃ τῶν καταδύσεων, ἓν ὄνομα τῆς ἁγίας ἐπιλέγειν τριάδος· ἀλλὰ μὴ ἓν βάπτισμα εἰς τὸν θάνατον τοῦ κυρίου διδόμενον, τουτέστιν ἅπαξ καταδύειν τὸν βαπτιζόμενον, καὶ εἰς μίαν κατάδυσιν τὸν τοῦ κυρίου ἐπιφημίζειν θάνατον, ὡς ἡ παραπληξίας γέμουσα τῶν Εὐνομιανῶν αἵρεσις νομοθετεῖ· ἧς καὶ ὁ ζʹ. τῆς βʹ. συνόδου κανὼν μέμνηται. οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, εἰς τὸν θάνατόν μου βαπτίσατε, ἀλλὰ πορευθέντες
E μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. τὸν δὲ μὴ οὕτω δρῶντα ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον, τῇ ἀφαιρέσει ζημιοῖ τῆς ἱερωσύνης. Ζήτει καὶ ἐν τῷ βʹ. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου. τὸν ζʹ. κανόνα τῆς βʹ. συνόδου. ἀφ' οὗ δὴ καὶ εἴσῃ σαφῶς τίνας δεῖ ἀναβαπτίζειν, καὶ τίνας μόνον χρίειν τῷ θείῳ μύρῳ.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ μηʹ. καὶ τῷ ἐπουρανίῳ χρίεσθαι μύρῳ τοὺς φωτιζομένους διατάττει· τοῦτο γὰρ διὰ τῶν εὐχῶν καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος ἁγιαζόμενον τοὺς χριομένους
F ἁγιάζει, καὶ μετόχους τῆς ἐπουρανίου τοῦ Χριστοῦ βασιλείας καθίστησιν, εἰ μὴ τὸ τοῦ βίου ἠμελημένον, καὶ ἡ τῶν ἔργων φαυλότης ἡμᾶς ταύτης ἀλλοτριώσειεν.

Τύπον δέ τινες φέρειν φασὶ τὸ ἅγιον μύρον, τοῦ παρὰ τῆς πόρνης ἐπιχυθέντος τῷ Ἰησοῦ μύρου, δηλοῦσι γὰρ ἴσως κἀκεῖνο καὶ τοῦτο, ταφῆς καὶ ἀναστάσεως.

Ὁ δὲ λαʹ. τῆς ϛʹ. συνόδου, ἔτι δὲ καὶ ὁ νθʹ. ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου ιβʹ. μὴ καθιερω-

ψέρ-

ψήφῳ τῷ παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου βαπτίζοντα ἱερέα ἐν εὐκτηρίῳ ἔνδον οἰκίας τυγχάνοντι. A

Oratorio quod est intra domum, præter sententiam istius regionis Episcopi, baptizaverit, communi suffragio deponunt.

Ὁ δὲ οη΄. αὖθις τῆς ϛ΄. συνόδου, καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ μϛ΄. τὸν πρὸς τὸ σωτήριον ἑτοιμαζόμενον βάπτισμα, τὸ τῆς πίστεως πρότερον ἐκμανθάνειν μυστήριον ἐπιτάττουσι, καὶ τῇ ε΄. ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος ἑκάστης, τῷ ἐπισκόπῳ, ἢ τῷ πρὸς αὐτοῦ ἐπιτεταγμένῳ κατηχεῖν αὐτὸν πρεσβυτέρῳ, ἐπαγγέλλειν ἃ μεμάθηκε τῆς ἑβδομάδος· ἵνα μὴ βαπτιζόμενος, καὶ τῇ μυήσει τῶν καθ' ἡμᾶς μυστηρίων ἀσφαλῶς ἱδρυμένος μὴ εὑρεθεὶς, αἱρετικοῖς λόγοις καὶ νόθοις ὑποσυρῇ.

Canon autem lxxviii. vi. Syn. & xlvi. Laodic. eum qui ad salutarem baptismum se comparat, fidei prius mysterium ediscere jubet, & quinto uniuscujusque septimanæ die, quæ singulis septimanis didicerit, Episcopo, vel Presbytero, cui ejusdem examinandi provincia ab Episcopo delegatur, recitare: ne postquam baptizatus, & in mysterii nostri initiatione non firmiter stabilitus inventus fuerit, spuriis hæreticorum verbis seducatur.

B

Ὁ δὲ τῆς αὐτῆς ἐν Λαοδικείᾳ με΄. τὸν μὴ κατὰ πᾶσαν τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν διὰ νηστείας καὶ λοιπῆς ἀσκήσεως περικαθαρθέντα, οὐκ ἐφίησι κατὰ τὸ μέγα βαπτίζεσθαι σάββατον· νόμος γὰρ ἦν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τούτῳ πλείους τῶν κατηχουμένων βαπτίζειν· δηλοῖ τὸ βάπτισμα τὴν ταφὴν σαφῶς καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ κυρίου· κἀκεῖνο τὸ σάββατον, μεθόριόν ἐστι τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως. ὅσοι γάρ φησιν ὁ ἀπόστολος ἐβαπτίσθημεν, εἰς τὸν θάνατον τοῦ κυρίου ἐβαπτίσθημεν· καὶ αἱ τρεῖς γὰρ καταδύσεις τὴν τριήμερον αὐτοῦ ταφὴν καὶ ἀνάστασιν ὑπεμφαίνουσιν.

Canon autem xlv. ejusdem Syn. Laodic. eum qui tota sancta Quadrag. per jejunium cæteraque exercitia non lustratur, in magno Sabbato baptizari non sinit; (Lex enim erat in Ecclesia ut in eodem omnes ferè Catechumeni baptizarentur:) Baptismus enim sepulturam & resurrectionem Domini exactè refert; Sabbatumque illud medium est inter sepulturam & resurrectionem. *Quotquot enim*, inquit Apost. *baptizati fuimus, in mortem Christi baptizati fuimus*; Tres autem immersiones, triduam ejus sepulturam & resurrectionem denotant.

C

Εἰ δέ τις νοσήσας, ὁ μζ΄. φησὶ, καὶ ἐν ἐσχάτῳ κινδύνῳ γενόμενος, τοῦ θείου ἀξιωθείη βαπτίσματος, πρὶν τὰ τῆς εὐσεβείας κατηχηθῆναι, ῥαΐσας τῆς νόσου μανθανέτω τῆς πίστεως τὸ μυστήριον, καὶ ὅπως χάριτι καὶ δωρεᾷ μηδὲν προσενεγκάμενος, τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἐνοχῆς ἀφεθείη, ἐπιγνώσεώς τε ἀξιωθείη τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος.

Quod si quisquam, inquit ejusdem Syn. Can. xlvii. morbo laborans, & in extremo periculo constitutus, priusquam in articulis religionis instructus fuerit, baptizetur, à morbo convalescens, fidei mysterium edicat, & quomodo nihil afferens, per meram gratiam à peccatorum reatu liberatus, & cognitione veri Dei dignus habitus fuerit.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ ιβ΄. τὸν διὰ νόσον βαπτισάμενον καὶ ἐξ ἀνάγκης ταύτης γενόμενον ἱεράσθαι οὐκ ἐπιτρέπει, οἷα μὴ προαιρέσει τὸ ἀγαθὸν ἀλλ' ὑπ' ἀνάγκης ἴσως ἑλόμενον, καὶ τὸν φιλήδονον βίον μεταδιώκοντα πρότερον καὶ φιλοσώματον. εἰ μήπου διὰ τὴν εἰσέπειτα περὶ τὴν πίστιν σπουδὴν, καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων σπάνιν συγχωρηθείη.

D

Canon autem xii. Syn. Neocæsar. eum qui propter morbum baptizatus fuerit, & postea convaluerit, ad ordines provehi non sinit, utpote qui bonum forsan non ex instituto sed necessitate elegerit, cum prius vitam carnalem & voluptuariam transegisset; nisi propter sequens in fide studium, & hominum inopiam, id ei indultum fuerit.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ μη΄. βαπτίζειν ἀπείρηκε τοὺς νόσοις, ἢ ἑτέροις συμπτώμασι, τὸ ὑγιὲς ἀφῃρημένους τοῦ νοός· εἰ μὴ ῥαΐσας μικρὸν, τὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως προαίρεσιν, καὶ τὸν προσήκοντα πόθον σημάνειε τῇ φωνῇ. εἰ δὲ πρὸ τῆς ἀσθενείας μαρτυρηθείη τὸ βάπτισμα ἐπιζητῶν, καὶ δι' αἰτίας τινὰς ὑπερτιθέμενος, ἀναμφιβόλως βαπτισθήσεται. ζήτει καὶ ἐν τῷ α΄. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου, κανόνα ιβ΄. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.

Canon vero xlviii. Syn. Carthag. eum qui præ morbo aliove casu sanitate mentis privatus fuerit, baptizare prohibet, nisi parùm convalescens voluntatem suam circa fidem & debitum desiderium voce significet. Quod si eum, antequam ægrotaret, baptismum quæsivisse, eumque aliquas ob causas distulisse, testimonio probatum fuerit, absque omni difficultate baptizabitur. Quære

E

etiam in primo cap. literæ A. Canonem xii. Syn. Ancyranæ.

Ὁ δὲ ϛ΄. τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, τὰς γυναῖκας τὰς ἐγκύμονας οὐκ ἀπείργει βουλομένας βαπτισθῆναι. οὐ γὰρ κοινωνεῖ ταύταις τοῦ φωτίσματος καὶ τὸ ἔμβρυον, μήπω παρὰ τῆς φύσεως δεξάμενον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ προαίρεσιν καὶ τοῦ χείρονος, οὐδὲ οἷόν τε ταῦτα προσεργάσασθαι, ὅπως ἔχουσι διαθέσεως. τὰ δέ γε νήπια διὰ τῶν ἀναδόχων καθυποτιθέμενα, καὶ ἔργοις αὐτοῖς φωτιζόμενα, τῆς θείας κοινωνοῦσιν ἐλλάμψεως.

Canon autem xii. Syn. Neocæsar. mulieres prægnantes, quando voluerint, baptizari non prohibet. Embryon enim in baptismo cum iis nihil habet commune, quippe quod à natura boni & mali electionem non habeat, & impossibile sit ut præstet ea quæ in baptismo polliceri debet. Infantes autem per susceptores suos deponentes, eorumque operibus illuminati, sacrosancti baptismi participes fiunt.

Ὁ δὲ ϛ΄. τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας ἡ κατηχουμένη γυνὴ φησὶν, εἰ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ βαπτισθῆναι προέθετο, τὸ κατ' ἔθος αὐτῇ συμβαίη, εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ὑπερτιθέσθω τὸ φώτισμα. F

Canon autem vi. Timothei Alexandrini, mulier inquit, catechumena, si eo die, in quo baptizari destinaverat, quod mulieribus solet ei accidat, baptismum in diem sequentem differat.

Ὁ δὲ α΄. αὐτοῦ, εἰ παιδίον φησὶ, κατηχούμενον, ἢ καὶ ἀνὴρ τῆς ἱερᾶς τελουμένης θυσίας προσελθὼν, ἀπὸ τῶν θείων μετείληφε δώρων, ἀγνοοῦντος τοῦ ἱερέως εἶναι τοῦτον κατηχούμενον, εὐθὺς βαπτιζέσθω, ὑπὸ γὰρ τοῦ κυρίου προσκέκληται.

Ejusdem i. Canon, si puellus, inquit, catechumenus, vel vir, dum sacra fit oblatio, adveniens, sacrorum donorum particeps factus fuerit, Sacerdote nesciente, an baptizatus sit, necne, statim baptizetur, à Deo enim vocatur.

Vice-

A Vicesimus autem Magni Basilii Canon, hæreticæ, inquit, mulieres, quæ nondum baptismo dignæ habitæ sunt, sed in ordine adhuc catechumenorum manent, si virginitatem professæ sese postea viris tradant, ut fidem fallentes non sunt puniendæ; quæcunq; enim dicit lex, iis dicit qui sub lege sunt, baptizatæ autem delictorum omnium ante baptismum admissorum veniam consequuntur, siquidem omnes qui credunt & baptizantur, pro peccatis baptismum præcedentibus nulli omnino pœnæ obnoxii sunt. Hæc enim sunt præcipua spiritualis regenerationis privilegia.

B Quartus autem Theophili Alexandrini de quodam cum sorore suâ polluto, Si, inquit, ante baptismum cum illâ coïit, & postea ab eâ abstinuit, maneat Diaconus; sacrosanctus enim baptismus priora ejus peccata expurgavit. Sin autem eam post baptismum etiam habuerit, è Clero ejiciatur: ei autem qui eundem ex ignorantiâ ordinavit, nihil exinde damni inferetur.

Quartus autem S. Cyrilli Canon, Si qui, inquit, Catechumeni existentes segregationi subjiciantur, propter delicta pœnam subeuntes, & moribundi sint, C baptizentur, & gratiæ non participes è vivis ne excedant.

Secundus autem Timothei Alexandrini Canon, catechumenum Dæmone obsessum baptizari vetat, antequam ab impuro dæmone purgetur. Nefas enim est, ut qui se impuro dæmoni pro domicilio dat suâ ad malum propensione, lucem etiam divini Spiritûs suscipiat, à tenebroso & malo spiritu non penitùs liberatus. Eum autem moribundum baptizare jubet, ne vacuus è vita excedat, divinæ gratiæ viaticum secum non exportans.

D Ejusdem autem iv. Canon, Si vero Catechumenus, inquit, non à dæmone obsessus sit, sed præ morbo mente excidat, ita ut voce sublata respondere non possit, quoniam prius voluntatem amplectendi fidem ostenderat, ex instituto suo Catechumenis adnumeratus; absque omni difficultate baptizabitur.

Canones autem Synodi Carthaginensis cxii. & cxiii. eos anathemate feriunt, qui dicunt, quod Adam ab initio factus fuit mortalis, & moriturus esset, licet mandatum non transgressus foret; quodque mors per E peccatum non ingrediebatur. Ecclesia enim eum nec mortalem nec immortalem à Deo factum esse credit, sed medium inter magnitudinem & humilitatem, utriusque scilicet capacem, uti præclarus Theologus dicit, vel naturæ rationalis magnitudinem, & sensitivæ humilitatem habentem; anima enim hominis à divina inspiratione suum esse sortita, corpore luteo excellentior evasit. Donum autem liberi arbitrii accipiens, & malum pro bono amplectens, vitam pro morte commutavit. Quoniam ergo *per unum transgressorem peccatum* (ut inquit Apostolus) *in mundum intravit, & per peccatum mors, & sic per omnes homines mors pervasit*: nimirum ut F hæreditas paterna ad posteros descendit; *in quo* enim *omnes*, inquit, *peccaverunt*, neque Infantes à peccato Adami immunes sunt, in quantum eorum conceptio in transgressione facta sit: ex voluptate enim erat coitus & sequens conceptio: & nisi lex matrimonio suppetias ferret, id etiam peccatum reputaretur, cum amor voluptatis & carnalis appetitus ad illud incitet, quantumvis liberorum procreationi inserviat. Si igitur hominum procreatio causam habeat carnis concupiscentiam, infantes recens nati à primi Parentis peccato non

Ο δὲ κ΄. τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τὰς αἱρετικὰς γυναῖκας, καὶ μήπω τοῦ θείου ἠξιωμένας βαπτίσματος, ἀλλ᾽ ἐν τῇ τῶν κατηχουμένων τάξει διαμενούσας εἴσετι, εἰ παρθενίαν ὁμολογήσαιεν, εἶτα ἀνδράσιν ἑαυτὰς ἐκδοῖεν, μὴ καταδικάζει ὡς ψευσαμένας τὴν ὁμολογίαν· ὅσα γὰρ ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ, βαπτισάμεναι γὰρ τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος σφαλμάτων ἁπάντων συγχώρησιν ἔχουσιν, ἐπεὶ καὶ σύμπαντες οἱ πιστεύοντες καὶ βαπτιζόμενοι, οὐδ᾽ ἡντινοῦν ὑπέχουσι δίκην ἀνθ᾽ ὧν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἥμαρτον. ταῦτα γὰρ τὰ πρεσβεῖα ἐξαίρετα τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως.

Ο δὲ δ΄. τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας περί τινος τῇ ἰδίᾳ συμφθαρέντος ἀδελφιδῇ, εἰ μὲν πρὸ τοῦ βαπτίσματος, φησί, ταύτῃ ἐμίγνυτο, καὶ μετὰ τοῦτο ταύτης ἀπέχεται, μενέτω διάκονος, τὸ γὰρ ἅγιον βάπτισμα τὰ πρότερα αὐτοῦ ἐκάθηρεν ἁμαρτήματα· εἰ δὲ μετὰ τὸ βάπτισμα ἔσχε ταύτην, ἐκβληθήτω τοῦ κλήρου· τῷ δὲ ἐξ ἀγνοίας αὐτὸν χειροτονήσαντι οὐδὲν βλάβος ἐκ τούτου γενήσεται.

Ο δὲ δ΄. τοῦ ἁγίου Κυρίλλου κανών, ἐὰν χωρισμὸν ἤδη ὑπομείνωσί τινες τῶν κατηχουμένων, πταισμάτων εἵνεκεν ἐπιτιμηθέντες, καὶ μέλλωσι τελευτᾶν, βαπτίζεσθαι δεῖ, καὶ μὴ ἀμέτοχοι τῆς χάριτος τῶν ἀνθρωπίνων ἀπαλλάττεσθαι.

Ο δὲ β΄. τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας κατηχούμενον δαιμονῶντα, πρὶν ἢ τοῦ ἀκαθάρτου δαίμονος καθαρθῆναι, κωλύει βαπτίζεσθαι. ἀθέμιτον γὰρ τὸν παρασχόντα ἑαυτὸν τῷ πονηρῷ δαίμονι εἰς οἴκησιν, τῇ πρὸς τὰ φαῦλα ῥοπῇ, καὶ τὸ φῶς τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑποδέχεσθαι, μὴ πάνυ ἀπαλλαγέντα τοῦ σκοτεινοῦ καὶ πονηροῦ πνεύματος. εἰ δὲ ἐπὶ τελευτῇ τοῦτον ἐπείγοι, κελεύει βαπτίζεσθαι, ἵνα μὴ κενὸς ἐξέλθοι τοῦ βίου, τὸ ἐφόδιον μὴ τῆς θείας φέρων χάριτος.

Ο δὲ δ΄. εἰ δὲ μὴ ὑπὸ δαίμονος, φησίν, ὁ κατηχούμενος ἐνοχλεῖται, ἀλλ᾽ ὑπὸ νόσου τῶν φρενῶν ἐξηρέθη, ὡς μηδὲ ἀποκρίνεσθαι οἷός τε εἶναι, ἀφῃρημένος καὶ τὴν φθογγήν· ἀλλ᾽ ἐπεὶ φθάσας ἔδειξεν ἐκ προαιρέσεως τὴν πίστιν ἀσπάζεσθαι, ἥκων εἰς τοὺς κατηχουμένους καταλεγείς, ἀναμφιβόλως βαπτίζεται.

Ο δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ριβ΄. καὶ ριγ΄. ἀνάθεμα καταψηφίζονται τῶν λεγόντων ὅτι θνητὸς ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἀδὰμ ἐπλάσθη, καὶ τεθνήξεσθαι ἔμελλε, κἂν εἰ μὴ παρέβη τὴν ἐντολήν, καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὑπεισῆλθεν ὁ θάνατος. οὐ γὰρ ἐκκλησία, ὅτι θνητὸν αὐτὸν δοξάζει πλασθῆναι παρὰ θεοῦ, οὔτε ἀθάνατον, ἀλλὰ μέσον μεγαλείου καὶ ταπεινότητος, δεκτικὸν δηλαδὴ τῶν αὐτῶν ἀμφοτέρων, ὡς ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος ἔφη, ἢ ὡς μετέχοντα καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς νοερᾶς φύσεως, καὶ τῆς ταπεινότητος τῆς αἰσθητῆς φύσεως, ψυχὴ γὰρ ἀνθρώπου διὰ τοῦ θείου ἐμφυσήματος ὃ εἶναι λαβοῦσα μεῖζον τοῦ πηλίνου τοῦδε κατέστη σώματος. δῶρον δὲ εἰληφὼς καὶ τὸ αὐτεξούσιον, καὶ τὰ τῆς κακίας ἀντὶ τῆς ἀρετῆς ἑλόμενος, τὸν θάνατον ἠλλάξατο τῆς ζωῆς. ἐπειδὴ τοίνυν δι᾽ ἑνὸς τοῦ παραβεβηκότος ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν, ὡς εἴρηκεν ὁ ἀπόστολος, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, ὥσπερ τις κλῆρος δηλαδὴ πατρῷος διαβὰς ἐπὶ τοὺς ἐγγόνους, ἐφ᾽ ᾧ γὰρ πάντες φησὶν ἥμαρτον, οὐδὲ τὰ νήπια τῆς τοῦ Ἀδὰμ ἄρα ἁμαρτίας ἐλεύθερα, ὡς τῆς συλλήψεως αὐτῶν ἐν ἀνομίαις γινομένης· ἐξ ἡδονῆς γὰρ ἡ συνάφεια, καὶ ἡ ἑπομένη σύλληψις· καὶ εἰ μὴ ὁ νόμος ἐπεκούρει τῷ γάμῳ, ἁμαρτία ἂν ἐλογίζετο, φιληδονίας σαφῶς καὶ ὀρέξεως σαρκικῆς κινούσης εἰς αὐτόν, κἂν διὰ παιδοποιΐαν γίνηται. εἰ οὖν αἰτίαν ἔχει τὴν σαρκὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἀνθρώπων ἡ γένεσις, οὐκ ἐλεύθερα καὶ

τὰ

A τὰ λείψανα τῆς προγονικῆς ἁμαρτίας, ἐν κολυμβήθρᾳ δεῖν τῇ θείᾳ τῆς παλιγγενεσίας λουτρῷ. εἰ γὰρ καὶ αἴσθησιν τὰ βρέφη διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς φύσεως οὐκ ἔχει, ἀλλὰ διὰ τῆς πίστεως τῶν προσφερόντων τὸν φωτισμὸν τοῦ πνεύματος δέχεται. καὶ τούτου γὰρ τῆς φύσεως ἐναργῶς παρέσχεν ὁ κύριος, ἡνίκα διὰ τὴν ἑτέρων πίστιν, ἑτέρους φρενῶν ὑπὸ νοσημάτων ἀφῃρημένους, οὐ μόνον σωματικῆς, ἀλλ' ἤδη καὶ ψυχικῆς ἀῤῥωστίας μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἀπήλλαξε. δεῖ τοίνυν καὶ τὰ βρέφη εἰς ἄφεσιν βαπτίζειν ἁμαρτιῶν· τὸν δὲ μὴ οὕτω καὶ φρονοῦντα καὶ δρῶντα, ἀλλὰ πλαστὸν οἰόμενον καὶ οὐκ ἀληθῆ, τὸν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐπὶ τῶν νηπίων τοῦ βαπτίσματος τύπον, τοῦ ἀναθέματος ἀξιοῦσιν. B

sunt immunes, utique quod divino regenerationis lavacro purgari debet. Quamvis enim, infantes propter naturæ imperfectionem sensum non habent, per fidem tamen susceptorum illuminationem spiritus accipiunt. Hujus etiam rei Christus apertè argumenta præbuit, quando per aliorum fidem, alios, qui præ morbo mentis expotes facti erant, non solum ab infirmitate corporali verum etiam à spirituali ex abundanti liberavit. Infantes igitur ad remissionem peccatorũ baptizare oportet. Eum autem qui secus crediderit & fecerit, formamque baptismi in remissionem peccatorum fictam & non veram in infantibus existimaverit, *Canones* anathemate feriunt.

Ὁ δὲ ριγʹ. ἡ διὰ τοῦ βαπτίσματος, φησί, χορηγουμένη χάρις ἡμῖν, οὐ μόνον τῶν ἡμαρτημένων ἄφεσιν, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἐνίησιν εἰς τὸ μηκέτι ἁμαρτάνειν ἡμᾶς, εἰ μὴ διὰ ῥᾳθυμίαν ἑκόντες ὄντες, τὰ τῆς ἁμαρτίας ἀσπαζοίμεθα. τοὺς δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντας, μᾶλλον δὲ φρονοῦντας, τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλει.

Canon autem cxiii. gratia, inquit, quæ nobis per baptismum suppeditatur, non solum peccatorum remissionem largitur, sed & potestatem ne amplius peccemus, nisi propter socordiam voluntariè peccata amplectamur. Eos autem qui non ita faciunt, & potissimum qui secus sentiunt, anathemate ferit.

Ὁ αὐτός, ἡ διὰ τοῦ βαπτίσματος χάρις, φησί, τὴν γνῶσιν ἡμῖν τῶν ἁμαρτημάτων ἀποκαλύπτουσα, βοήθειαν εἰς τὸ μὴ ἁμαρτάνειν παρέχει, τὸ γνῶναι τίνα δεῖ ἐκζητεῖν, καὶ τίνα παντὶ σθένει φεύγειν. C οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δύναμιν παρέχει κρυπτῶς, ὥστε ἀγαπᾶν καὶ προθυμεῖσθαι πράττειν τὸ ποιητέον. ἑκάτερον γάρ, ἥτε γνῶσις καὶ ἡ ἀγάπη, δῶρον θεοῦ. τὸν δὲ μὴ οὕτω δόξης ἔχοντα, ἀλλὰ τὸ εἰδέναι τί δεῖ ποιεῖν μόνον τὴν χάριν ἡμῖν δίδοσθαι οἰόμενον, οὐχὶ καὶ τὸ ἀγαπᾶν ὃ δεῖ ποιεῖν, τοῖς κληρονόμοις συντάττει τοῦ ἀναθέματος. διότι ἡ γνῶσις μόνη φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ.

Idem Canon, Gratia, inquit, per baptismum, peccatorum cognitionem manifestans, auxilium præbet, ut non amplius peccetur, & ut cognoscatur quænam quærere & quænam omnibus viribus fugere oporteat; quin & potentiam secretò largitur, ut amemus, & id quod faciendum est præstare in animo habeamus. Eum autem qui non ita credit, sed sentit, gratiam solum dare ut sciamus quid faciendum sit, non autem amare id quod facere oportet, inter anathematis hæredes constituit: quoniam scientia sola inflat, charitas autem ædificat.

Ὁ δὲ ριδʹ. τοὺς λέγοντας δύνασθαι ἡμᾶς καὶ δίχα τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος χάριτος, τὰς ἐντολὰς πράττειν μέν, δυσχερέστερον δέ, αὕτη γὰρ εὐχέρειαν μόνην εἰς τὸ ταύτας D ἀνύττειν δίδωσι, τῷ ἀναθέματι τιμωρεῖται σαφῶς. τὸ πᾶν γάρ ἐστι τῆς θείας χάριτος, καὶ ἐκείνης ἄνευ, οὐδὲν τῶν δεόντων κατορθοῦσθαι δυνάμεθα. οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, φησί, χωρὶς ἐμοῦ εὐχερῶς οὐ δύνασθε ποιεῖν· ἀλλὰ χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.

Canon autem cxiv. eos qui dicunt, posse nos absque gratiâ per baptismum datâ mandata perficere, difficiliùs vero; quippe quod ea duntaxat mandatorum executionem facilitet, anathemate puniunt, omnia enim à divina gratia derivantur; & sine illa, nihil ex iis quæ agere oportet, præstare possumus. Non enim dixit Dominus, sine me nihil facilè perficere potestis, sed sine me nihil omnino potestis facere.

Ὁ δὲ ταύτης ιηʹ. κανών, τοὺς ἤδη τελευτηκότας, οὔτε βαπτίζειν, οὔτε τῶν θείων κελεύει μεταδίδοσθαι μυστηρίων. μὴ συνιέντες γάρ τινες τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων τὴν δύναμιν, ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους γραφέντος προτέρᾳ, ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ οἱ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, E τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; οἱ μέν, τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ἐβάπτιζον, οἱ δέ, ἄλλους ὑπὲρ τῶν νεκρῶν ζῶντας· ἀλλ' ὁ κανὼν τοῦτο κωλύει γίνεσθαι. οὐ γὰρ τοὺς ἤδη τεθνηκότας ὁ ἀπόστολος κελεύει βαπτίζειν, ἢ ἀντ' ἐκείνων ἄλλους· ἀλλ' ἐπεὶ οἱ βαπτιζόμενοι μανθάνοντες τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου τὴν δύναμιν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν ἤτοι σωμάτων, ἐλπίζειν διδάσκονται, καὶ τὴν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ κατάδυσιν καὶ ἀνάδυσιν τὸν θάνατον ὑπεμφαίνειν καὶ τὴν ἀνάστασιν, πρὸς τοὺς περὶ ταύτην ἀναμφιβόλως ἔχοντας, φησὶν ὁ ἀπόστολος, ὅτι εἰ μὴ ἀνάστασίς ἐστι, τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ἀναστῆναι τοὺς F νεκροὺς, ματαιοποιοῦντες λοιπόν, εἴπερ περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀμφιβάλλουσιν· οἷς μὲν γὰρ πράττουσιν ὁμολογοῦσι προσδοκᾶν τὴν ἀνάστασιν, οἷς νῦν λέγουσιν ἀρνοῦνται αὐτήν, βαπτίζονται γὰρ ὑπὲρ τῶν νεκρῶν τῇ φύσει σωμάτων, εἰς ἀφθαρσίαν καὶ αὐτὰ μεταστοιχειωθῆναι πιστεύοντες. ἐπείτοι γε ἡ ψυχὴ ἀθάνατος φύσει πέφυκε καὶ ἀτελεύτητος, ταῦτα δὲ φθορᾷ καὶ ἀλλοιώσει ὑπόκειται. διὰ γὰρ τοῦτο, ἅπερ τις διὰ ῥημάτων ὁμολογεῖ πιστεύειν, διὰ τῶν πραγμάτων δεικνῦσιν ὁ ἱερεύς, εἰκονίζων ἐν τῷ ὕδατι τὴν ἀλήθειαν.

Ejusdem autem Syn. Canon xviii. eos qui jam mortui sunt, nec baptizare, nec divina iis mysteria communicare jubet. Quidam enim verborum Apostolicorum vim, in prima ad Corinthios Epistola, *Nam quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt, quid etiam baptizantur pro mortuis?* non intelligentes, mortuos suos, alii autem alios vivos pro mortuis baptizabant. Verum non jubet Apostolus eos, qui mortui sunt, baptizare, vel alios pro iis; sed quia qui baptizantur vim mysterii nostri addiscentes, inter alia mortuorum quoque seu corporum resurrectionem sperare docentur, quòdque in lavacro demersio & emersio mortem & resurrectionem denotent, iis qui de resurrectione dubitant, dicit Apostolus, si non est resurrectio, quid facient qui sub hac spe, quod mortui resurgent, baptizantur? deinceps frustra laborant, si de resurrectione dubitant; per ea enim quæ faciunt, se resurrectionem expectare fatentur, & per ea quæ jam dicunt eandem denegant. Baptizantur enim pro corporibus natura mortuis, eadem in incorruptibilitatem transmutari credentes; quoniam anima natura immortalis est & sine fine, corpora autem corruptioni & mutationi obnoxia sunt. Et propterea quæ quisquam se credere voce confitetur, Sacerdos re ostendit, in Aqua veritatem repræsentans.

CAPUT II.

De Infantibus de quibus dubitatur, utrum baptizati fuerint, necne.

CANON lxxxiv. Syn. vi. nec non lxxv. Synodi Carthaginensis, Infantes de quibus dubitatur, utrum sacrosanctum baptismum assequuti fuerint, necne; utpote nec ipsis propter ætatem illud scientibus, nec aliis de eâ re firmum testimonium ferentibus, absque omni controversia rebaptizare jubet. Licet enim unum baptismum confiteri divino Symbolo edocti sumus, tamen quia dixit Dominus, nisi quis ex aqua & Spiritu renatus fuerit, non potest intrare in regnum cœlorum, cavendum ne infantes divinâ illuminatione privati, vestique nuptiis cœlestibus apta non induti, à thalamo simul & à regno excludantur. Oportet enim ut in dubiis dubium per certa vincatur.

ΚΕΦ. βʹ.

Περὶ τῶν ἀμφιβαλλομένων νηπίων εἰ ἐβαπτίσθησαν.

Ὁ πδʹ. τῆς ἕκτης συνόδου, ἔτι δὲ καὶ ὁ οεʹ. τῆς ἐν Καρθαγένῃ, τὰ ἀμφιβαλλόμενα νήπια, εἰ τοῦ θείου τετύχηκε βαπτίσματος, μήτ' αὐτῶν εἰδότων, τῆς ἡλικίας προϊσταμένης, μήτ' ἄλλων ἀσφαλῶς ἐπιμαρτυρούντων, χωρὶς ἐνδοιασμοῦ βαπτίζειν προστάττουσιν. εἰ γὰρ καὶ ἓν ὁμολογεῖν βάπτισμα ὑπὸ τοῦ θείου συμβόλου δεδιδάγμεθα, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ κύριος ἔφη, ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· εὐλαβητέον μὴ τῇ στερήσει τοῦ θείου φωτισμοῦ, τὸ πρέπον τῷ πνευματικῷ γάμῳ μὴ περικείμενα ἔνδυμα, τοῦ νυμφῶνος ἅμα, καὶ τῆς βασιλείας ἀποῤῥιφῇ. δεῖ γὰρ ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις νικᾶν ἀναμφιβόλοις τὸ ἀμφίβολον.

CAPUT III.

De infantibus Agarenorum baptizatis; & de baptizatis ab iis qui non ordinantur.

VIDERE est in profundissimis impietatis Agarenorum tenebris lucem gratiæ pollentem, & ab ea non absconditam, aut extinctam; quoniam nec infidelibus signa, eos ad divinam cognitionem perducentia, invidit. Moris igitur est, apud plerosque Agarenorum, ut infantes suos non priùs circumcidant, quàm Christiani Sacerdotes, qui iis tributarii sunt, etiam inviti eos baptizare cogantur. De hac igitur re controversum erat in Synodo Trullana, sancto Luca thronum Patriarchalem tenente, utrum nimirum eos ad veram Christianorum fidem accedentes rebaptizare, vel unguento duntaxat ungere oporteat; & decretum erat eos sine controversia rebaptizandos esse; baptismo enim quo loti erant, non ex pio instituto, sed ut veneficio & incantamento usi sunt, ne circumcisis temperamentum corporis morbosum & malè olens evaderet.

Id etiam quæsitum erat à Manuele Heracleæ Sacerdote, an eum qui à non ordinato sed ordinari simulante baptizatus erat, ut fidelem suscipere oporteat: (hoc etiam tunc temporis in ejus provincia accidebat,) & decrevit Synodus, eos etiam rebaptizandos esse. Quoniam, inquit, secundùm Canones Apost. xlvi. & & xlvii. solis Episcopis & Sacerdotibus sacrosancti baptismi administratio concessa erat. Quin & hoc clarum est ex Canonibus xxvi. & xlvi. Synodi Laodicenæ, altero quidem jubente eos non adjurare qui ab Episcopis promoti non sunt, altero autem illuminandos fidem Episcopis & Presbyteris recitare. Porro prædicti Canones vi. Synodi, & Synodi Carthaginensis, eos de quibus dubitatur an baptizati fuerint, necne, absque aliqua difficultate baptizare jubet. Non enim fas nec tutum erat, ut baptizatus ab aliquo qui baptizandi, & per baptismum peccatorum remissionem elargiendi potentiam non acceperit, (etenim baptismus peccatorum sordes eluit) divino fidelium choro contradiceret. Periculū enim non parvū est, ne propter hujusmodi dubitationem

ΚΕΦ. γʹ.

Περὶ τῶν βαπτιζομένων νηπίων τῶν Ἀγαρηνῶν· καὶ περὶ τῶν βαπτισαμένων παρὰ ἀνιέρων.

ΙΔΕΙΝ ἔστι κἂν τῷ βαθεῖ σκότῳ τῆς τῶν Ἀγαρηνῶν δυσσεβείας, τὸ φῶς ἐνδυναστεῦον τῆς χάριτος, καὶ ὑπὸ ταύτης μὴ καταλαμβανόμενον ἢ σβεννύμενον, ἐπεὶ τὰ σημεῖα οὐδὲ τοῖς ἀπίστοις ἐφθόνησεν, ἐνάγουσα τούτους πρὸς τὴν θείαν ἐπίγνωσιν. ἔθος γοῦν ἐστι τῶν Ἀγαρηνῶν τοῖς πλείστοις, μὴ πρότερον τὰ σφέτερα περιτέμνειν βρέφη, πρὶν ἂν οἱ ὑποτελεῖς οὖσιν αὐτοῖς τῶν Χριστιανῶν ἱερεῖς, καὶ ἄκοντες ἀναγκασθῶσι ταῦτα βαπτίσαι. ἐζητήθη τοίνυν τὰ περὶ τούτου ἐν τῇ κατὰ τὴν βασιλεύουσαν συνόδῳ, Λουκᾶ τοῦ ἱεροῦ τὸν πατριαρχικὸν ἰθύνοντος θρόνον, εἰ δεῖ τοὺς τοιούτους τῇ ἀληθινῇ τῶν Χριστιανῶν πίστει προσερχομένους, ἀναβαπτίζειν ἢ μόνον χρίειν τῷ μύρῳ. καὶ ἐψηφίσθη, τούτους ἀναντιῤῥήτως αὖθις βαπτίζειν, ὅπερ γὰρ ἐλούσαντο βάπτισμα, οὐ κατὰ τὸν εὐσεβῆ, ἀλλ' ὡς φαρμακείᾳ ἢ ἐπαοιδίᾳ τινὶ τοῦτο ἐχρήσαντο· ἐφ' ᾧ μὴ νοσώδης ἢ δυσώδης ἡ κρᾶσις τῶν σωμάτων τοῖς περιτμηθησομένοις γένηται.

Ἐζητήθη καὶ τοῦτο, τοῦ Ἡρακλείας ἱερωμένου Μανουὴλ, εἰ χρὴ δέχεσθαι ὡς πιστὸν, ὃν ἀνίερος ἐβάπτισε, τὸ ἱερᾶσθαι πλαττόμενος· τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ τηνικαῦτα συνέβη. καὶ ἐψηφίσατο ἡ σύνοδος, καὶ τούτους ἀναβαπτίζεσθαι. ἐπεὶ γάρ φησι κατὰ τοὺς τῶν ἀποστόλων κανόνας, τὸν μςʹ. καὶ μζʹ. μόνοις ἐπισκόποις ἐδόθη καὶ ἱερεῦσιν ἡ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τελετή. δείκνυται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ κςʹ. καὶ μςʹ. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, τοῦ μὲν μὴ ἐφορκίζειν τοὺς μὴ προαχθέντας ὑπὸ ἐπισκόπων κελεύοντος, τοῦ δὲ, τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἀπαγγέλλειν τοῖς ἐπισκόποις ἢ πρεσβυτέροις. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ ῥηθέντες τῆς ϛʹ. συνόδου καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ, τοὺς ἀμφιβόλως ἔχοντας εἰ ἐβαπτίσθησαν, ἀπαραλείπτως βαπτίζειν προστάττουσιν. οὐ γὰρ ἦν ὅσιον οὐδὲ ἀσφαλὲς τὸν βαπτισθέντα παρὰ τοῦ μὴ λαβόντος ἐξουσίαν βαπτίζειν καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἄφεσιν διδόναι ἁμαρτημάτων, (ῥυπτικὸν γὰρ τούτων τὸ βάπτισμα) τῷ θείῳ τῶν πιστῶν ἀντιλέγειν χορῷ. οὐ μικρὸς γὰρ ὁ κίνδυνος, μὴ παρὰ τὸ ταὐτὸν διστάζειν, αὐτοὺς μὲν τῆς τοῦ ἁγίου βαπ-

βαπτίσματος καθάπαξ στερηθῇ, ἡμεῖς δὲ ἀβαπτίστῳ λανθάνωμεν κοινωνοῦντες. εἰ δέ τις ἐνίστατο λέγων διὰ τὰς γινομένας παρὰ τοῦ λαϊκοῦ εὐχὰς, καὶ τὴν χρῖσιν τοῦ ἁγίου μύρου, ἀληθῶς χρῆναι τὸ παρὰ τοῦ ἀνιέρου δοθησόμενον λογίζεσθαι βάπτισμα· οὗτος ἂν φήσαι καὶ τοὺς χειροτονηθέντας παρά τινος ἀνιέρου καὶ τὸν ἐπίσκοπον ὑποκρινομένου, δεῖν εἶναι κληρικοὺς, καὶ μετὰ τὸ φωραθῆναι· ὅπερ ἄτοπον, ἀλλὰ καὶ ὑπεναντίον τῷ δ΄. κανόνι τῆς β. συνόδου, τῷ περὶ Μαξίμου τοῦ κυνικοῦ διατεταγμένῳ, μήτε αὐτὸν γενέσθαι ἢ εἶναι ἐπίσκοπον, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας μηδὲν πλέον ἐντεῦθεν ἀπόνασθαι, πάντων ἀκυρωθέντων ὧν ἀθέσμως ἐκεῖνος ἔδρασεν· ἔτι μὴν καὶ τῷ ιη΄. τῆς ἐν Σαρδικῇ, τοὺς παρὰ Μουσαίου καὶ Εὐτυχιανοῦ ἀνιέρων ὄντων χειροτονηθέντας, τοῦ κλήρου τελέως ἐκβάλλοντι, καὶ εἰς τὴν τῶν λαϊκῶν κατάγοντι χώραν. ὥσπερ οὖν ἐκεῖνοι ἀχειροτόνητοι, οὕτως καὶ οὗτοι ἀβάπτιστοι λογισθήσονται. καὶ ὥσπερ οἱ τῶν Ἀγαρηνῶν βαπτιζόμενοι παῖδες τῷ μὴ δυσωδίας ἀπόζειν, χριστιανοὶ οὐ λογίζονται, οὕτως οὐδὲ οἱ μύρῳ χριόμενοι παρὰ τῶν ἀνιέρων· ὅτι μὴ δέδοται τοῖς τοιούτοις ἁγιασμοῦ τινος ὅλως μεταδιδόναι. εἰ δέ τις ἀντιπροφέρει τὸ παρὰ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἔτι παιδὸς ὄντος γεγονὸς, ἐνθυμηθήτω τὸν διαγορεύοντα πολιτικὸν νόμον, ὅτι τὸ παρὰ κανόνας οὐχ ἕλκεται εἰς ὑπόδειγμα. καὶ οὐ νόμος ἐκκλησίας τὸ σπάνιον.

A lustratione divini baptismi privaretur, & nos cum non baptizato tacite communicemus. Si quis autem ulterius dicat, quod propter preces à Laico habitas, & propter sancti unguenti Chrisma, baptismus à non ordinato datus verus baptismus reputari debeat, pari ratione dicere potest, quod ii qui à non ordinato, seipsum autem Episcopum esse simulante, ordinantur, Clerici esse debent, postquam res detecta fuerit: quod est absurdum, & Canoni iv. Syn. ii. contrarium; qui quidem de Maximo Cynico decernit, eum nec fieri nec esse Episcopum; eosque qui ab eo ordinabantur, nihil inde juvari, omnibus quæ ipse fecerat, irritis factis. Utique & xviii. B Canoni Syn. Sardic. *contrariatur*, omnes à Musæo & Eutychiano non ordinatis ordinatos à Clero prorsùs expellenti, & in locum Laicorum deducenti; sicut enim illi non ordinati, ita & hi non baptizati habebuntur. Et quemadmodum Agarenorum infantes baptizati ut non male olerent, Christiani non judicantur, ita neque ii, qui à non ordinatis Chrismate inunguntur; quia talibus non est indultum aliquam omnino sanctificationem participare. Quod si quisquam in contrarium adducat, quod à magno Athanasio, cum puer adhuc esset, factum erat, attendat ad Legem civilem statuentem, quod aliquid præter Canones factum non C trahitur in exemplum. Et lex Ecclesiæ non est quod rarò fit.

ΚΕΦ. δ΄.

Περὶ τῶν βαπτιζομένων ἐξ Ἰουδαίων.

ΠΕΡΙ δέ γε τῶν σκληροτραχήλων καὶ ἀπεριτμήτων τῇ καρδίᾳ γένους τῶν Ἰουδαίων, οὕτως ὁ τῆς ζ΄. συνόδου ὅρος γινώσκειν κελεύει. εἰ γάρ τις αὐτῶν, φησὶν, ἐξ εἰλικρινοῦς καρδίας τὸ χριστιανὸν ἕλοιτο, καὶ ἡμῖν ἐξ ὅλης καρδίας ὁμολογήσειε, θριαμβεύων ὅσα παρ' αὐτοῖς τὸ τῶν Ἑβραίων εἴωθεν γίνεσθαι γένος, ἐφ' ᾧ καὶ ἑτέρους ἐλεγχθῆναι καὶ διορθωθῆναι, οὗτος καὶ προσδεχθήτω, καὶ τοῦ θείου ἀξιωθήτω βαπτίσματος· πρὸς δὲ καὶ οἱ αὐτοῦ παῖδες· καὶ ἀσφαλιζέσθω τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐπιτηδευμάτων ἀποστῆναι. εἰ δὲ μὴ οὕτω φρονοίη, μηδὲ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν τὸν χριστιανισμὸν αἱροῖτο, ἀλλ' ἢ τινὰς βουλόμενος ἐκφυγεῖν ἐπηρείας, ἢ δόξης ἐπικήρου καὶ ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας ἄλλως ἔρωτι τῇ πίστει σκήπτοιτο προσιέναι, τόν γε δὴ τοιοῦτον βαπτίζειν οὐκ ἐπιτρέπει. εἰ δὲ οὕτω γνώμης ἔχοντες ἔλαθόν τινες βαπτισάμενοι, καὶ ὑποκρίνονται μὲν τὸ χριστιανὸν, κρύφα δὲ τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐθῶν καὶ παρατηρήσεων φωραθεῖεν ἐχόμενοι, μήτε εἰς ἐκκλησίαν εἰσίτωσαν φησὶ, μήτε οἱασδήτινος ἀξιούσθωσαν κοινωνίας· μὴ δὲ οἱ παῖδες αὐτῶν τῷ θείῳ βαπτίσματι σημειούσθωσαν, μήτε δοῦλον παραχωρείσθωσαν κτᾶσθαι χριστιανόν· ἀλλὰ φανερῶς κατὰ τὴν τῶν Ἑβραίων θρησκείαν ἐπιτρεπέσθωσαν πολιτεύεσθαι.

Νόμοι.

Ὁ δὲ νόμος φησὶν, Ἰουδαῖος ὁ θέλων εἶναι χριστιανὸς προσποιούμενος, ὡς ἂν τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν ἢ τὴν ἀπὸ χρέους ἀγωγὴν ἀναμένων, τῇ ἐκκλησίᾳ φύγῃ, εἰ μὴ ἀποδοίη τὰ χρέα, ἢ ἐλευθερωθείη τοῦ ἐγκλήματος, μὴ δεχέσθω.

Ἰουδαῖος χριστιανὸν ἀνδράποδον μὴ ἐχέτω, μήτε κατηχούμενον περιτεμνέτω.

CAPUT IV.

De iis qui ex Judæis baptizantur.

DE genere Israelitico collo præfracto & incircumciso corde Can. viii. Syn. vii. ita decernit. Si quis, inquit, eorum ex puro corde religionem Christianam amplexus sit, & nobis ex toto corde confiteatur, iis quæ ab Hebræorum genere fieri solent D insultans, ut & alii convincantur, & corrigantur, talis suscipiatur, & divino baptismo dignus habeatur, cum liberis suis; caveatque se ab Hebræorum studiis desciturum. Quod si ita non sentiat, nec Christianitatem ex bono instituto amplexus sit, sed ut damna aliqua effugiat, vel caducæ gloriæ & humanæ felicitatis amore captus ad fidem accedere simulet, talem *Canon* baptizari non permittit. Quod si aliqui ita sentientes baptizati fuerint, & Christianitatem simulantes, privatim ritus Judaicos & observationes colere deprehensi fuerint, neque in Ecclesiam, inquit, ingrediantur, nec aliqua communione digni habeantur; nec E liberi eorum sacro baptismo signentur, neque servum Christianum emere permittantur; sed aperte juxta Hebræorum cultum sint Judæi.

Leges.

Lex autem dicit, Judæus qui se Christianum esse velle præ se ferens, ut qui adversus se accusationem vel mutui actionem expectet, ad Ecclesiam confugiat, nisi debitum reddat, vel se à crimine absolvat, ne admittatur. F

Judæus Christianum mancipium ne habeat, neque Catechumenum circumcidat.

ΚΕΦ. ε΄.

Περὶ Βασιλέως.

ΒΑσιλεύς ἐστιν, ἔννομος ἐπιστασία, κοινὸν ἀγαθὸν πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις· μήτε κατὰ προσπάθειαν ἀγαθοποιῶν, μήτε κατὰ ἀντιπάθειαν τιμωρῶν, ἀλλ' ἀναλόγως, ταῖς τῶν

CAPUT V.

De Rege.

REx est, legitima præfectura; omnium subditorum commune bonum; neque ex affectione beneficiens, nec ex odio puniens, sed ex æquo, magistratuum

virtute, ut certaminis arbiter sua cuique præmia tribuens, nec nova beneficia in aliquorum damnum conferens.

Scopus Regi propositus est, vires quas habet clementiâ tueri & conservare, perditas indefessâ curâ reparare, easque quas non habet prudentiâ justisque victoriis & expeditionibus quærere.

Finis Regi proponitur, omnibus benefacere, quare & benefactoris nomine ornatur, ita ut si quando de beneficentiâ quicquam remiserit, ex antiquorum sententia adulterari videatur Regis nota & character.

Regem convenit rectam de Deo opinionem & pietatem defendere, & propter zelum pro religione præclarum esse.

CAPUT VI.

Quando Rex intra septum altaris intrare debet.

CANON lxix. Syn. vi. Solis, inquit, Sacerdotibus constitutio Ecclesiastica sanctum altare concessit, antiqua autem Patrum consuetudo Reges pios honorans, aditum iis non præcludit (utpote qui domini uncti sint, & per invocationem S. Trinitatis Patriarchas promovere soleant,) quando legitima dona ad sanctam mensam afferre volunt, & tunc solum; Laicos autem intra septum altaris ingredi omnino prohibet. Latini autem quibus omni constitutioni Ecclesiasticæ resistere propositum est, non solum Laicorum virorum sed & mulierum ingressu sanctum altare profanant; & adeo audaces evaserunt, ut viri in eo stare non metuant, præsentibus iis qui sacra peragunt, & mulieres inverecundo fronte circa sacram mensam stent, dum Sacerdos sacra celebrat.

CAPUT VII.

Quod non oporteat Regem contumelia afficere.

CANON lxxxiv. S. Apost. Quisquis, inquit, Regem vel Principem præter jus contumelia affecerit, si Clericus sit, deponatur, Laicus autem segregetur. Lex enim Mosaica, inquit, Principem populi tui non maledices; & Petrus Apostolorum Princeps, Regem honorate; & M. Paulus pro Regibus, & omnibus qui sunt in authoritate, iisque infidelibus precari jubet. Ex eo autem quod præter jus addidit, (divinum enim Canonem sine aliqua alteratione proposui) injuriam apparentem tollit, non autem justam reprehensionem, quia eos reprehendere potest quisquam, ea quæ non decet, facientes, etiamsi acerbiora verba iis injuriosa videantur.

Leges.

Qui Regem contumelia afficit, non statim punitur, aut durum aliquod subit; vel enim præ levitate loquutus est, & contemnitur; vel ex ignorantia, & miseratione dignus est; vel ut injuria affectus, & condonatur. Hæc autem ad Regem referuntur, & ipse secundum qualitatem personæ judicat an remitti vel puniri debeat.

Qui læsæ Majestatis vel conjurationis reus est, gladio puniatur.

A ἀρχομένων ἀρετῆς, ὥσπερ τις ἀγωνοθέτης τὰ βραβεῖα τὰ ἴσα παρεχόμενος, μηδὲ καινὰς εὐεργεσίας εἰς βλάβην τινῶν χαριζόμενος.

Σκοπὸς τοῦ βασιλέως, τῶν μὲν ὄντων καὶ ὑπαρχόντων δυνάμεων διὰ ἀγαθότητος ἡ φυλακὴ καὶ ἀσφάλεια, καὶ τῶν ἀπολλυμένων δι' ἀγρύπνου ἐπιμελείας ἡ ἀνάληψις· καὶ τῶν ἀπόντων διὰ σοφίας καὶ δικαίων τρόπων καὶ ἐπιτηδευμάτων ἡ ἐπίκτησις.

Τέλος τοῦ βασιλέως, τὸ εὐεργετεῖν· διὸ καὶ εὐεργέτης λέγεται, καὶ ἡνίκα τῆς εὐεργεσίας ἐξασθενήσῃ, δοκεῖ κιβδηλεύειν κατὰ τοὺς παλαιοὺς τὸν βασιλικὸν χαρακτῆρα.

B Ἐπισημότατος ἐν ὀρθοδοξίᾳ καὶ εὐσεβείᾳ ὀφείλει εἶναι βασιλεὺς, καὶ ἐν ζήλῳ θείῳ περιβόητος.

ΚΕΦ. ϛ'.

Πότε ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἅγιον εἰσίῃ θυσιαστήριον.

C Ὁ ξθ'. τῆς ἕκτης συνόδου κανὼν, μόνοις μὲν τοῖς ἱερεῦσι φησὶν, ὁ τῆς ἐκκλησίας θεσμὸς τὸ ἅγιον ἀνῆκε θυσιαστήριον. ἡ δὲ ἀρχαία τῶν θείων πατέρων παράδοσις, καὶ τὰς βασιλείας τῆς εὐσεβείας ἀμειβομένη καὶ τιμῶσα, οὐκ ἀποκλείει τῆς εἰς τοῦτο παρόδου (ἅτε χριστοὺς ὄντας τοῦ κυρίου, καὶ πατριάρχας προβάλλεσθαι εἰωθότας τῇ τῆς θείας ἐπικλήσει τριάδος) ἡνίκα μὲν τὰ νενομισμένα καὶ μόνον δῶρα τῇ θείᾳ τραπέζῃ προσοίσειν μέλλουσι· λαϊκοῖς δὲ τὰ ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου εἰσιτητὰ εἶναι παντάπασί γε ἀπείρηται. οἵ γε μὴν Λατῖνοι, κατὰ πάσης ἐκκλησιαστικῆς θεσμοθεσίας ὁμόσε χωρεῖν προθέμενοι, οὐχ ὅπως τῇ λαϊκῶν ἀνδρῶν εἰσόδῳ, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν γυναικῶν τὸ θεῖον βεβηλοῦσι θυσιαστήριον. D εἰς τοσοῦτον δ' ἥκουσι παραπληξίας, ὡς οἱ μὲν ἄνδρες, καὶ ἐν αὐτῷ καθίστασθαι οὐ φρίττουσιν ἱσταμένων αὐτοῖς τῶν ἱερουργούντων· αἱ γυναῖκες δὲ καὶ τὴν ἱερὰν περιΐστανται τράπεζαν ἀνερυθριάστῳ προσώπῳ, ἱερουργοῦντος τοῦ ἱερέως.

ΚΕΦ. ζ'.

Ὅτι βασιλέα ὑβρίζειν οὐ δεῖ.

Ὁ πδ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, ὅστις ὑβρίζει βασιλέα φησὶν, ἢ ἄρχοντα παρὰ τὸ δίκαιον, E εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· λαϊκὸς δὲ ἀφοριζέσθω. καὶ ὁ Μωσαϊκὸς γὰρ νόμος, ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς ὑποτίθεται. καὶ Πέτρος ἡ κορυφὴ τῶν ἀποστόλων, τὸν βασιλέα τιμᾶτε. καὶ Παῦλος ὁ μέγας, ὑπερεύχεσθαι κελεύει τῶν βασιλέων, καὶ τῶν ἐν ὑπεροχῇ πάντων, καὶ ταῦτα ἀπίστων. παρὰ τὸ δίκαιον δὲ προσθεὶς, καὶ γὰρ αὐτὸν ἀμεταβλήτως τὸν ἱερὸν ἐξεθέμην κανόνα, τὴν μὲν ἀπεοικυῖαν ὕβριν ἀνεῖλεν, οὐ μέντοι καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἔλεγχον, ὃν τούτων καθάπτοιτό τις, ἔστιν ἃ παρὰ τὸ προσῆκον δρώντων, κἂν εἰς ὕβριν αὐτοῖς οἱ ἔλεγχοι λόγοι λογίζωνται.

F Νόμοι.

Ὁ τὸν βασιλέα ὑβρίζων, οὐκ εὐθὺς τιμωρεῖται, ὅτε τι ἄλλο σαθρὸν ἢ τραχὺ ὑπομένει· ἢ γὰρ ἀπὸ κουφότητος εἶπε, καὶ περιφρονεῖται, ἢ ἐξ ἀνοίας, καὶ ἐλεεῖται, ἢ ὡς ἀδικούμενος, καὶ συγχωρεῖται. ἀναφέρεται δὲ τὰ περὶ τούτου τῷ βασιλεῖ, καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ προσώπου κρίνει, εἰ ὀφείλει συγχωρηθῆναι ἢ τιμωρηθῆναι.

Ὁ καθοσίωσιν πλημμελῶν, ἤτοι φατριάζων κατὰ βασιλέως, ξίφει τιμωρείσθω.

Πᾶς

A Πᾶς ὁ εὑρίσκων φλυαρίαν κατὰ βασιλέως ἐν χάρτῃ, ἐσφραγισμένην ἢ ἀσφράγιστον, καὶ μὴ παραχρῆμα καίων, ἀλλὰ ἀναγινώσκων, ὑποκείσθω τιμωρίᾳ ἥτινι ὑπόκειται καὶ ὁ συνθεὶς τὴν φλυαρίαν.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τῶν βαθμῶν τοῦ γάμου.

B ἈΛΛΑ γὰρ οὐκ ἄν τις οἶμαι τῶν εὖ φρονούντων, ἀλλοτρίας ἡμᾶς γράψαιτο, κατά γε τὸ νῦν διεξιόντας, καὶ τὰ τῶν λεγομένων τοῦ γάμου βαθμῶν, καὶ τῆς αὐτῶν συγγενείας, τήν τε ἐγγύτητα καὶ ἀπόστασιν· ὅθεν δὴ τῶν συγκεχωρημένων οἱ τὴν κώλυσιν ἔχοντες σαφῶς διακρίνονται καὶ ἐλέγχονται. τοὺς μὲν οὖν βαθμοὺς ἀπὸ μεταφορᾶς εἰρῆσθαι φασί τινες τῶν τῆς κλίμακος ἀναβαθμῶν. ὡς γὰρ δι' ἐκείνων ἥ τε ἄνοδος, καὶ ἡ κάθοδος γίνεται, οὕτω διὰ τῶν τῆς συγγενείας βαθμῶν, οἵ τε ἀνιόντες καὶ οἱ κατιόντες εὑρίσκονται. οἱ δὲ μὴ οὕτως ἔχοντες, ἐκ πλαγίου γνωρίζονται. προβαίνειν μέντοι πεφύκασι κατὰ τὴν τῶν γεννήσεων τάξιν. ἑκάστην γὰρ γέννησιν βαθμὸν ἀποτελεῖν ἕνα νενόμισται. τούτων, οἱ μὲν C εἰς πλάτος, οἱ δὲ εἰς βάθος ἐκτείνονται. καὶ οἱ μετὰ τοῦ πλάτους, τὴν αὐτὴν πρὸς ἀλλήλους ἀποσώζουσι τάξιν. υἱοὶ μὲν γὰρ ὄντες, τὸν πρῶτον ἅπαντες πληροῦσι βαθμόν· ἀδελφοὶ δὲ, πρὸς ἀλλήλους τὸν δεύτερον, κἂν ἐπέκεινα ὦσι τῆς δεκάδος. ἐπεὶ τοὺς γαμικῶς συναπτομένους ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἵματος, ἀνάγκη πᾶσα μὴ πλείους εἶναι τῶν δύο. ταύτῃ τοι καὶ τούσδε μόνους ἐκ τῶν ἀδελφῶν θεωροῦντες, δευτέρου φαμὲν εἶναι βαθμοῦ, κατὰ τὴν διπλῆν αὐτῶν πάντως γέννησιν. ὡσαύτως οἱ ἀνεψιοὶ τὸν τρίτον ἐπέχουσι, καὶ οἱ πρωτεξάδελφοι τὸν τέταρτον, καὶ τὸν ς'. οἱ δευτεξάδελφοι, καὶ ἐφεξῆς ἀναλόγως. οἱ δὲ κατὰ βάθος, οὐ πάντες τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἔχουσιν, ἀλλ' D οἱ μὲν υἱοὶ τὸν πρῶτον, οἱ ἔγγονοι δεύτερον, καὶ οἱ δισέγγονοι τὸν τρίτον, καὶ ἐφεξῆς ὁμοίως. παρὸ καὶ οὐ κατὰ τὰς γεννήσεις, ὥς γε ἔδοξε τοῖς ἀρχαιοτέροις, ἀλλὰ κατὰ τὴν οἰκειότητα, καὶ τὴν τοῦ γένους ἐγγύτητα, καὶ τὴν ἀπόστασιν αὖθις πρὸς τὴν πρώτην τοῦ γένους ἀρχὴν, κάλλιον τοὺς βαθμοὺς ὀνομάζεσθαι. μεταξὺ γὰρ πατρὸς καὶ υἱοῦ, μικρά τις διάστασις. πάππου δὲ καὶ ἐγγόνου, μείζων. δισεγγόνου δὲ πρὸς τὸν αὐτὸν ἔτι μείζων. οὕτω σχέσεως ἔχουσι καὶ οἱ ἐκ πλαγίου.

Διαίρεσις τῆς συγγενείας.

E Γενικὸν δὲ ὄνομα οὖσα ἡ συγγένεια, εἰς δύο κατὰ πρώτην διαίρεσιν τέμνεται, εἴς τε τὸ φύσει καὶ τὸ θέσει. καὶ φύσει μὲν συγγενής ἐστι, πατὴρ τυχὸν, υἱὸς, μήτηρ, θυγάτηρ, ἀδελφὸς, ἀνεψιὸς, ἐξανεψιὸς, ὁ ἐκ τοῦ ἀνεψιοῦ γεννηθεὶς, καὶ ὅσα τοιαῦτα. θέσει δὲ, πενθερὸς, γαμβρὸς, γυναικάδελφος, θετὸς υἱός. τὸ φύσει δὲ πάλιν ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο· εἴς τε τὸ μετὰ γάμου νομίμου, καὶ τὸ ἐκ πορνείας γονῆς. τὸ δὲ θέσει ὑποδιαιρεῖται καὶ αὐτὸ εἴς τε ἀγχιστείαν, καὶ θέσιν. καὶ ἔστιν ἀγχιστεία μὲν, ἡ ἐξ ἐπιγαμβρείας συγγένεια· θέσις δὲ, ἡ χωρὶς σαρκικῆς συναφείας υἱοθεσία. F

Περὶ ἀδελφοποιΐας.

Ἡ μέντοι ἀδελφοποιΐα οὐ νόμιμόν ἐστιν· ἄπαιδες μὲν γὰρ ὄντες, ἐσοφισάμεθα τὴν υἱοθεσίαν εἰς διαδοχὴν τῶν πραγμάτων· τὴν δὲ ἀδελφοποιΐαν, οὐδεμία εἰσάγει εὔλογος πρόφασις. τὰ μὲν οὖν τὸ εὔλογον ἔχοντα, καὶ ὁ νόμος ἐδέξατο· τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα, οὐ προσεδέξατο.

Quisquis invenerit famosum libellum contra Regem in charta obsignatum vel non obsignatum, & non statim combusserit, sed legerit, pœnæ obnoxius sit cui is qui libellum infamem conscripsit.

CAPUT VIII.

De gradibus in matrimonio.

NEMO nos accusaverit, opinor, qui quidem sapiat, veluti rem alienam agentes, si hoc loco graduum matrimonii, quos vocant, & cognationis eorundem tam propinquitatem quàm remotionem exponamus: unde fiet ut qui aliquid habent impedimenti, à permissis clarè discerni possint, & deprehendi. Enimverò gradus aliqui dictos perhibent à translatione graduum scalæ. Quippe sicuti per eos ascenditur & descenditur, ita per gradus cognationis tàm ascendentes quam descendentes inveniuntur. Qui verò sic affecti non sunt, ex transverso cognoscuntur. Cæterum gradus ita comparati sunt, ut secundum ordinem generationum procedant. Quippe receptum est, ut quælibet generatio gradum unum absolvat. Deinde quidam in latitudinem, quidam deorsim extenduntur. Qui in latitudinem, eundem inter se locum servant. Nam qui liberi sunt, primum omnes gradum implent: qui fratres, secundo inter se gradu junguntur, licet plures numero sint quàm decem. Quippe qui matrimonii lege inter se copulantur ex eodem sanguine, omninò necessarium est ut plures duobus non sint. Qua etiam de causa hos solos ex fratribus considerantes, secundi gradus esse dicimus, omninò ratione duplicis eorum generationis. Consimiliter fratrum sororumve liberi gradum *erga patruos & avunculos* tertium obtinent, consobrini quartum inter se, sobrini sextum; eadem in cæteris ratione observata. Qui verò se porrigunt deorsum non omnes eundem gradum habent; sed filii primum, nepotes alterum, pronepotes tertium; & cæteri consimiliter. Ideoque non secundum generationes, uti priscis placuit, sed secundum necessitudinem, & generis Propinquitatem, gradus hoscè numerari præstat. Nam inter Patrem & filium exiguum quoddam intervallum est. Majus inter avum & nepotem. Inter avum & pronepotem adhuc majus. Eadem in illis etiam obtinet ratio, qui sunt ex transverso.

Divisio cognationis.

Quùm autem generale nomen sit cognatio, prima divisione in duo scinditur; in cognationem naturæ, & adrogationem. Natura cognatus est, pater, verbi causa, filius, mater, filia, frater, consobrinus, sobrinus, sobrini filius, atque alii tales. Adrogatione verò, socer, gener, frater conjugis, filius adoptivus. Rursùm cognatio naturalis bifariam dividitur, videlicet in procreatos ex nuptiis legitimis, & vulgo quæsitos. Adrogatio quoque subdividitur in adfinitatem & adoptionem. Adfinitas est necessitudo quæ provenit ex matrimoniali copulatione. Adoptio, alicujus in filium cooptatio citra conjunctionem.

De fraternitate per Adoptionem factâ.

Fraternitas autem facta per adoptionem legibus repugnat. Quippe liberis destituti adoptionem commenti sumus, bonorum transmittendorum causa. Fraternitatem verò per adoptionem factam nulla ratio probabilis introducit. Jam si qua rationem probabilem habent, ea lex etiam admittit; quæ talia non sunt, rejicit.

virtute, ut certaminis arbiter sua cuique præmia tribuens, nec nova beneficia in aliquorum damnum conferens.

Scopus Regi propositus est, vires quas habet clementia tueri & conservare, perditas indefessâ curâ reparare, easque quas non habet prudentiâ justisque victoriis & expeditionibus quærere.

Finis Regi proponitur, omnibus benefacere, quare & benefactoris nomine ornatur, ita ut si quando de beneficentiâ quicquam remiserit, ex antiquorum sententia adulterari videatur Regis nota & character.

Regem convenit rectam de Deo opinionem & pietatem defendere, & propter zelum pro religione præclarum esse.

CAPUT VI.

Quando Rex intra septum altaris intrare debet.

CANON lxix. Syn. vi. Solis, inquit, Sacerdotibus constitutio Ecclesiastica sanctum altare concessit; antiqua autem Patrum consuetudo Reges pios honorans, aditum iis non præcludit (utpote qui domini uncti sint, & per invocationem S. Trinitatis Patriarchas promovere soleant;) quando legitima dona ad sanctam mensam afferre volunt, & tunc solum; Laicos autem intra septum altaris ingredi omnino prohibet. Latini autem quibus omni constitutioni Ecclesiasticæ resistere propositum est, non solum Laicorum virorum sed & mulierum ingressu sanctum altare profanant; & adeo audaces evaserunt, ut viri in eo stare non metuant, præsentibus iis qui sacra peragunt; & mulieres inverecundo fronte circa sacram mensam stent, dum Sacerdos sacra celebrat.

CAPUT VII.

Quod non oporteat Regem contumelia afficere.

CANON lxxxiv. S. Apost. Quisquis, inquit, Regem vel Principem præter jus contumelia affecerit, si Clericus sit, deponatur, Laicus autem segregetur. Lex enim Mosaica, inquit, Principem populi tui non maledices; & Petrus Apostolorum Princeps, Regem honorate; & M. Paulus pro Regibus, & omnibus qui sunt in authoritate, iisque infidelibus precari jubet. Ex eo autem quod præter jus addidit, (divinum enim Canonem sine aliqua alteratione proposui) injuriam apparentem tollit, non autem justam reprehensionem, quia eos reprehendere potest quisquam, ea quæ non decet, facientes, etiamsi acerbiora verba iis injuriosa videantur.

Leges.

Qui Regem contumelia afficit, non statim punitur, aut durum aliquod subit; vel enim præ levitate loquutus est, & contemnitur; vel ex ignorantia, & miseratione dignus est; vel ut injuria affectus, & condonatur. Hæc autem ad Regem referuntur, & ipse secundum qualitatem personæ judicat an remitti vel puniri debeat.

Qui læsæ Majestatis vel conjurationis reus est, gladio puniatur.

A ἀρχομένων ἀρετῆς, ὥσπερ τις ἀγωνοθέτης τὰ βραβεῖα ἐξ ἴσου διεχόμενος, μηδὲ καινὰς εὐεργεσίας εἰς βλάβην τινῶν χαριζόμενος.

Σκοπὸς τοῦ βασιλέως, τῶν μὲν ὄντων καὶ ὑπαρχόντων δυνάμεων διὰ ἀγαθότητος ἡ φυλακὴ καὶ ἀσφάλεια, καὶ τῶν ἀπολωλότων δι' ἀγρύπνου ἐπιμελείας ἡ ἀνάληψις· καὶ τῶν ἀπόντων διὰ σοφίας καὶ δικαίων τροπαίων καὶ ἐπιτηδευμάτων ἡ ἐπίκτησις.

Τέλος τοῦ βασιλέως, τὸ εὐεργετεῖν· διὸ καὶ εὐεργέτης λέγεται, καὶ ἡνίκα τῆς εὐεργεσίας ἐξασθενήσῃ, δοκεῖ κιβδηλεύειν κατὰ τοὺς παλαιοὺς τὸν βασιλικὸν χαρακτῆρα.

B Ἐπισημότατος ἐν ὀρθοδοξίᾳ καὶ εὐσεβείᾳ ὀφείλει εἶναι βασιλεὺς, καὶ ἐν ζήλῳ θείῳ περιβόητος.

ΚΕΦ. ϛ'.

Πότε ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἅγιον εἰσίῃ θυσιαστήριον.

C Ο ξθ'. τῆς ἕκτης συνόδου κανὼν, μόνοις μὲν τοῖς ἱερεῦσι φησὶ, ὁ τῆς ἐκκλησίας θεσμὸς τὸ ἅγιον ἀνῆκε θυσιαστήριον. ἡ δὲ ἀρχαία τῶν θείων πατέρων παράδοσις, καὶ τοὺς βασιλέας τῆς εὐσεβείας ἀμειβομένη καὶ τιμῶσα, οὐκ ἀπελαύνει τῆς εἰς τοῦτο παρόδου (ἅτε χριστοὺς ὄντας τοῦ κυρίου, καὶ πατριάρχας προβάλλεσθαι εἰωθότας τῇ τῆς θείας ἐπικλήσει τριάδος) ἡνίκα μὲν τὰ νενομισμένα καὶ μόνον δῶρα τῇ θείᾳ τραπέζῃ προσοίσειν μέλλουσιν· λαϊκοῖς δὲ τὰ ἐντὸς τοῦ θυσιαστηρίου εἰσιτητὰ εἶναι παντάπασί γε ἀπείρηται. οἵ γε μὴν Λατῖνοι, κατὰ πάσης ἐκκλησιαστικῆς θεσμοθεσίας ὁμόσε χωρεῖν προθέμενοι, οὐχ ὅπως τῇ λαϊκῶν ἀνδρῶν εἰσόδῳ, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν γυναικῶν τὸ θεῖον βεβηλοῦσι θυσιαστήριον. εἰς τοσοῦτον δ' ἥκουσι παραπληξίας, ὡς οἱ μὲν ἄνδρες, καὶ ἐν αὐτῷ καθῆσθαι οὐ φροντίζουσιν ἱσταμένων αὐτοῖς τῶν ἱερουργούντων· αἱ γυναῖκες δὲ καὶ τὴν ἱερὰν περιίστανται τράπεζαν ἀνερυθριάστῳ προσώπῳ, ἱερουργοῦντος τοῦ ἱερέως.

ΚΕΦ. ζ.

Ὅτι βασιλέα ὑβρίζειν οὐ δεῖ.

E Ο πδ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, ὅστις ὑβρίζει βασιλέα φησὶ, ἢ ἄρχοντα παρὰ τὸ δίκαιον, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· λαϊκὸς δὲ ἀφοριζέσθω. καὶ ὁ Μωσαϊκὸς γὰρ νόμος, ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς ὑποτίθεται. καὶ Πέτρος ἡ κορυφὴ τῶν ἀποστόλων, τὸν βασιλέα τιμᾶτε. καὶ Παῦλος ὁ μέγας, ὑπερεύχεσθαι κελεύει τῶν βασιλέων, καὶ τῶν ἐν ὑπεροχῇ πάντων, καὶ ταῦτα ἀπίστων. παρὰ τὸ δίκαιον δὲ προσθεὶς, καὶ γὰρ αὐτοὺς ἀμεταβλήτως τὸν ἱερὸν ἐξεθέμην κανόνα, τὴν μὲν ἀπεοικυῖαν ὕβριν ἀνεῖλεν, οὐ μέντοι καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἔλεγχον, ὅτι τούτων καταπλήττοιτό τις, ἔστιν ἃ παρὰ τὸ προσῆκον δρώντων, κἂν εἰς ὕβριν αὐτοῖς οἱ ἔλεγχοι λόγοι λογίζωνται.

F ### Νόμοι.

Ὁ τὸν βασιλέα ὑβρίζων, οὐκ εὐθὺς τιμωρεῖται, οὔτε τι ἄλλο σκληρὸν ἢ τραχὺ ὑπομένει· ἢ γὰρ ἀπὸ κουφότητος εἶπε, καὶ καταφρονεῖται, ἢ ἐξ ἀνοίας, καὶ ἐλεεῖται, ἢ ὡς ἀδικούμενος, καὶ συγχωρεῖται. ἀναφέρεται δὲ τὰ περὶ τούτου τῷ βασιλεῖ, καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ προσώπου κρίνει, εἰ ὀφείλει συγχωρηθῆναι ἢ τιμωρηθῆναι.

Ὁ καθοσίωσιν πλημμελῶν, ἤτοι φατριάζων κατὰ βασιλέως, ξίφει τιμωρείσθω.

Πᾶς

A Πᾶς ὁ εὑρίσκων φλυαρίαν κατὰ βασιλέως ἐν χάρτῃ, ἐσφραγισμένην ἢ ἀσφράγιστον, καὶ μὴ παραχρῆμα καίων, ἀλλὰ ἀναγινώσκων, ὑποκείσθω τιμωρίᾳ ἥτινι ὑπόκειται καὶ ὁ συντεθεικὼς τὴν φλυαρίαν.

Quisquis invenerit famosum libellum contra Regem in charta obsignatum vel non obsignatum, & non statim combusserit, sed legerit, pœnæ obnoxius sit cui is qui libellum infamem conscripsit.

ΚΕΦ. η΄.

Περὶ τῶν βαθμῶν τοῦ γάμου.

B ΑΛΛΑ γὰρ οὐκ ἄν τις οἶμαι τῶν εὖ φρονούντων, ἀωρίας ἡμᾶς γράψαιτο, κατά γε τὸ νῦν διεξιόντας, καὶ τὰ τῶν λεγομένων τοῦ γάμου βαθμῶν, καὶ τῆς αὐτῶν συγγενείας, τήν τε ἐγγύτητα καὶ ἀπόστασιν· ὅθεν δὴ τῶν συγκεχωρημένων οἱ τὴν κώλυσιν ἔχοντες σαφῶς διακρίνονται καὶ ἐλέγχονται. τοὺς μὲν οὖν βαθμοὺς ἀπὸ μεταφορᾶς εἰρῆσθαί φασί τινες τῶν τῆς κλίμακος ἀναβαθμῶν. ὡς γὰρ δι᾽ ἐκείνων ἡ ἄνοδος, καὶ ἡ κάθοδος γίνεται, οὕτω διὰ τῶν τῆς συγγενείας βαθμῶν, οἵ τε ἀνιόντες καὶ οἱ κατιόντες εὑρίσκονται. οἱ δὲ μὴ οὕτως ἔχοντες, ἐκ πλαγίου γνωρίζονται. προβαίνειν μέντοι πεφύκασι κατὰ τὴν τῶν γεννήσεων τάξιν. ἑκάστην γὰρ γέννησιν βαθμὸν ἀποτελεῖν ἕνα νενόμισται. C τούτων, οἱ μὲν εἰς πλάτος, οἱ δὲ εἰς βάθος ἐκτείνονται. καὶ οἱ μὲν τοῦ πλάτους, τὴν αὐτὴν πρὸς ἀλλήλους ἀποσώζουσι τάξιν. υἱοὶ μὲν γὰρ ὄντες, τὸν πρῶτον ἅπαντες πληροῦσι βαθμόν· ἀδελφοὶ δὲ, πρὸς ἀλλήλους τὸν δεύτερον, κἂν ἐπέκεινα ὦσι τῶν δέκα. διότι τοὺς γαμικῶς συναπτομένους ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἵματος, ἀνάγκη πάντως μὴ πλείους εἶναι τῶν δύο. ταύτῃ τοι καὶ τούσδε μόνους ἐκ τῶν ἀδελφῶν θεωροῦντες, δευτέρου φαμὲν εἶναι βαθμοῦ, κατὰ τὴν διπλῆν αὐτῶν πάντως γέννησιν. ὡσαύτως οἱ ἀνεψιοὶ τὸν τρίτον ἐπέχουσι, καὶ οἱ πρωτεξάδελφοι τὸν τέταρτον, καὶ τὸν ϛ΄. οἱ δισεξάδελφοι, καὶ ἐφεξῆς ἀναλόγως. D οἱ δὲ κατὰ βάθος, οὐ πάντες τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἔχουσιν, ἀλλ᾽ οἱ μὲν υἱοὶ τὸν πρῶτον, οἱ ἔγγονοι δεύτερον, καὶ οἱ δισέγγονοι τὸν τρίτον, καὶ ἐφεξῆς ὁμοίως. παρὸ καὶ οὐ κατὰ τὰς γεννήσεις, ὥς γε ἔδοξε τοῖς ἀρχαιοτέροις, ἀλλὰ κατὰ τὴν οἰκειότητα, καὶ τὴν τοῦ γένους ἐγγύτητα, καὶ τὴν ἀπόστασιν αὖθις πρὸς τὴν πρώτην τοῦ γένους ἀρχὴν, κάλλιον τοὺς βαθμοὺς ὀνομάζεσθαι. μεταξὺ γὰρ πατρὸς καὶ υἱοῦ, μικρά τις διάστασις. πάππου δὲ καὶ ἐγγόνου, μείζων. δισεγγόνου δὲ πρὸς τὸν αὐτὸν ἔτι μείζων. οὕτω χρῆσιν ἔχουσι καὶ οἱ ἐκ πλαγίου.

CAPUT VIII.

De gradibus in matrimonio.

NEMO nos accusaverit, opinor, qui quidem sapiat, veluti rem alienam agentes, si hoc loco graduum matrimonii, quos vocant, & cognationis eorundem tam propinquitatem quàm remotionem exponamus: unde fiet ut qui aliquid habent impedimenti, à permissis clarè discerni possint, & deprehendi. Enimverò gradus aliqui dictos perhibent à translatione graduum scalæ. Quippe sicuti per eos ascenditur & descenditur, ita per gradus cognationis tàm ascendentes quam descendentes inveniuntur. Qui verò sic affecti non sunt, ex transverso cognoscuntur. Cæterum gradus ita comparati sunt, ut secundum ordinem generationum procedant. Quippe receptum est, ut quælibet generatio gradum unum absolvat. Deinde quidam in latitudinem, quidam deorsum extenduntur. Qui in latitudinem, eundem inter se locum servant. Nam qui liberi sunt, primum omnes gradum implent: qui fratres, secundo inter se gradu junguntur, licet plures numero sint quàm decem. Quippe qui matrimonii lege inter se copulantur ex eodem sanguine, omninò necessarium est ut plures duobus non sint. Qua etiam de causa hos solos ex fratribus considerantes, secundi gradus esse dicimus, omninò ratione duplicis eorum generationis. Consimiliter fratrum sororumve liberi gradum *erga patruos & avunculos* tertium obtinent, consobrini quartum inter se, sobrini sextum; eadem in cæteris ratione observata. Qui verò se porrigunt deorsum non omnes eundem gradum habent, sed filii primum, nepotes alterum, pronepotes tertium; & cæteri consimiliter. Ideoque non secundum generationes, uti priscis placuit, sed secundum necessitudinem, & generis Propinquitatem, gradus hosce numerari præstat. Nam inter Patrem & filium exiguum quoddam intervallum est. Majus inter avum & nepotem. Inter avum & pronepotem adhuc majus. Eadem in illis etiam obtinet ratio, qui sunt ex transverso.

Διαίρεσις τῆς συγγενείας.

E Γενικὸν δὲ ὄνομα ὂν ἡ συγγένεια, εἰς δύο κατὰ πρώτην διαίρεσιν τέμνεται, εἴς τε τὸ φύσει καὶ τὸ θέσει. καὶ φύσει μὲν συγγενής ἐστι, πατὴρ τυχὸν, υἱὸς, μήτηρ, θυγάτηρ, ἀδελφοὶ, ἀνεψιὸς, ἐξανεψιὸς, ὁ ἐκ τοῦ ἀνεψιοῦ γεννηθεὶς, καὶ ὅσα τοιαῦτα. θέσει δὲ, πενθερὸς, γαμβρὸς, γυναικάδελφος, θετὸς υἱός. τὸ δὲ φύσει δὲ πάλιν ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο· εἴς τε τὸ κατὰ γάμον νόμιμον, καὶ τὸ ἐκ πορνείας γεγονός. τὸ δὲ θέσει ὑποδιαιρεῖται καὶ αὐτὸ εἴς τε ἀγχιστείαν, καὶ θέσιν. καὶ ἔστιν ἀγχιστεία μὲν, ἡ ἐξ ἐπιγαμβρείας συγγένεια· θέσις δὲ, ἡ χωρὶς σαρκικῆς συναφείας υἱοθεσία.

Divisio cognationis.

Quùm autem generale nomen sit cognatio, prima divisione in duo scinditur, in cognationem naturæ, & adrogationem. Natura cognatus est, pater, verbi causa, filius, mater, filia, frater, consobrinus, sobrinus, sobrini filius, atque alii tales. Adrogatione verò, socer, gener, frater conjugis, filius adoptivus. Rursùm cognatio naturalis bifariam dividitur, videlicet in procreatos ex nuptiis legitimis, & vulgo quæsitos. Adrogatio quoque subdividitur in adfinitatem & adoptionem. Adfinitas est necessitudo quæ provenit ex matrimoniali copulatione. Adoptio, alicujus in F filium cooptatio citra conjunctionem.

Περὶ ἀδελφοποιΐας.

Ἡ μέντοι ἀδελφοποιΐα οὐ νόμιμόν ἐστιν· ἄπαιδες μὲν γὰρ ὄντες, ἐσοφισάμεθα τὴν υἱοθεσίαν εἰς διαδοχὴν τῶν πραγμάτων· τὴν δὲ ἀδελφοποιΐαν, οὐδεμία εἰσάγει εὔλογος πρόφασις. τὰ μὲν οὖν τὸ εὔλογον ἔχοντα, καὶ ὁ νόμος ἐδέξατο· τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα, οὐ προσεδέξατο.

De fraternitate per Adoptionem factâ.

Fraternitas autem facta per adoptionem legibus repugnat. Quippe liberis destituti adoptionem commenti sumus, bonorum transmittendorum causa. Fraternitatem verò per adoptionem factam nulla ratio probabilis introducit. Jam si qua rationem probabilem habent, ea lex etiam admittit; quæ talia non sunt, rejicit.

Rursum per subdivisionem adfinitas vel ex duobus A generibus consistit, uti cum patruus & fratris filius cum amita ejusque fratris sororisve filia copulati sunt; vel consobrini duo, cum duabus consobrinis; quæ propriè dicitur adfinitas: vel alia quoque persona duobus hisce generibus intervenit, & vocatur hæc trium generum per adfinitatem copulatio. Et sunt hæc partim prohibita, partim non prohibita, sicut in sequentibus ostendetur.

Adoptio autem vel fit per cooptationem in filium, successionis causa; vel susceptionem ex baptismate sacro, confirmationis & doctrinæ, atque etiam testimonii causa. B Sed adoptio se porrigit ad hæreditatem adeundam. Hunc enim ad finem facta est. Ex baptismate susceptio, duntaxat in gradibus matrimoniorum spectatur. Et hæc quidem generalior cognationis est divisio. Deinceps etiam de particularibus dicemus: & primum de consanguinitate.

De necessitudine per sanguinem.

Gentilitas igitur sive consanguinitas dividitur in adscendentes & descendentes, & eos, qui sunt ex transverso. Adscendentes sunt, qui nos genuerunt, verbi gratia, C pater & mater, avus & avia, & qui sunt his superiores. Descendentes, qui ex nobis sunt procreati, verbi gratia, filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis, & qui hos ordine sequuntur. Ex transverso sunt, qui neque nos genuerunt, neque procreati sunt ex nobis, sed ad eandem originem ac progeniem nobiscum referuntur, verbi gratia, frater, soror, patruus, amita, fratris filius & filia, consobrinus, consobrina, & qui hos ordine sequuntur, nimirum ex obliquo cognati.

De adscendentibus & descendentibus.

D

Enimvero adscendentes à descendentibus, licet ex legitimis non nati sint nuptiis, in infinitum arcentur. Non enim fieri potest, ut avus cum nepte sua matrimonii lege copuletur. Infinitum verò dicimus ejus ratione, quod fieri potest, non infinitum natura. Quippe genera non sunt immortalia.

De gradu septimo consanguinitatis.

Iis qui sunt ex transverso gradus octavus matrimonium permittit, cum septimus ab eo prorsus arceat. Quippe non potest aliquis sobrini filiam uxorem du- E cere. Cæterum antea gradus consanguinitatis septimus, si de eo consuleretur, prohibebatur ille quidem; sed si quo modo res esset acta, non prohibebatur, pœna tamen irrogabatur, idque propterea quod silentio lex id prætererierit, quæ duntaxat ad sextum usque gradum prohibet.

Lex.

Legis hæc verba sunt. Fratris mei, vel sororis meæ filiam uxorem ducere, fas non est; Nec horum neptem, quæ gradu quarto est. Nec item patrui filiam, quæ consobrina est: neque filius meus eorum neptem ducit, qui sobrini dicuntur. F

Sed quia nonnulli propter gravitatem pœnarum clam hujusmodi nuptias contrahebant, relata res est ad Syn. quo tempore divinus ille Lucas Patriarchalem thronum regebat, ac deinceps definivit & statuit sancta Synodus, nequaquam ejusmodi nuptias debere procedere vel consistere, sed si de iis consulatur, prohibendas esse, sin procedant, dirimendas; & segregandos qui contraxerint; ac sacerdotem, qui precibus sacris initiarit, nisi forte per ignorantiam surreptus fuerit, deponendum. Atque hanc rem actam in Syn. confirmavit

Πάλιν καθ' ὑποδιαίρεσιν, ἡ ἐξ ἀγχιστείας ἢ ἐκ δύο γενῶν συνίσταται, ὡς ὁ θεῖος καὶ ἀνεψιὸς συναφθέντες θείᾳ καὶ ἀνεψιᾷ, ἢ δύο πρωτεξάδελφοι, δυσὶ πρωτεξαδέλφαις, καὶ καλεῖται ἀγχιστεία· ἢ παρεμβέβληται καὶ ἕτερον πρόσωπον μεταξὺ τῶν δύο τούτων γενῶν, καὶ καλεῖται ἐξ ἀγχιστείας τριγένεια. εἰσὶ δὲ ταῦτα καὶ κωλυτὰ καὶ ἀκώλυτα, ὡς ἐν τοῖς ἑπομένοις δειχθήσεται.

Η δὲ θέσις ἢ κατὰ υἱοθεσίαν γίνεται διαδοχῆς χάριν, ἢ κατὰ ἀναδοχὴν τὴν ὑπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, βεβαιώσεως καὶ διδασκαλίας, ἔτι δὲ καὶ μαρτυρίας ἕνεκα. ἀλλ' ἡ μὲν υἱοθεσία καὶ εἰς κληρονομίαν εἰσέρχεται· διὰ τοῦτο καὶ γὰρ ἐγένετο. ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, εἰς τοὺς γαμικοὺς μόνους ζητεῖται βαθμούς. καὶ αὕτη μὲν ἡ καθολικωτέρα τῆς συγγενείας διαίρεσις. ἐφεξῆς δὲ περὶ τῶν κατὰ μέρος ἐροῦμεν· καὶ πρῶτον γε τῆς ἐξ αἵματος.

Περὶ τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας.

Διαιρεῖται τοίνυν ἡ ὁμογενὴς καὶ ἐξ αἵματος, εἰς τοὺς ἀνιόντας καὶ κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου. καὶ ἀνιόντες μέν εἰσιν, οἱ ἡμᾶς γεγεννηκότες, οἷον, πατὴρ, καὶ μήτηρ, πάππος, καὶ μάμμη, καὶ οἱ τούτων ἀνώτεροι· κατιόντες δὲ, οἱ ἐξ ἡμῶν γεννηθέντες, οἷον, υἱὸς, θυγάτηρ, ἔγγονος, ἐγγόνη, δισέγγονος, δισεγγόνη, καὶ οἱ τούτων ἐφεξῆς. ἐκ πλαγίου δὲ, οἱ μήτε ἡμᾶς γεγεννηκότες, μήτε ἐξ ἡμῶν γεννηθέντες, ἀλλ' εἰς τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ἀρχὴν καὶ ῥίζαν ἡμῖν ἀναγόμενοι, οἷον, ἀδελφὸς, ἀδελφὴ, θεῖος, θεία, ἀνεψιὸς, ἀνεψιὰ, ἐξάδελφος, ἐξαδέλφη, καὶ οἱ τούτων ἐπέκεινα, οἱ ἀπὸ λοξότητος δηλαδὴ συγγενεῖς.

Περὶ ἀνιόντων καὶ κατιόντων.

Ἀλλ' οἱ μὲν ἀνιόντες πρὸς τοὺς κατιόντας κἂν μὴ ἐξ ἐννόμων ὦσι γάμων, ἐπ' ἄπειρον κωλύονται· οὐ γὰρ οἷόν τε τὸν πάππον τῇ αὐτοῦ ἐγγόνῃ γαμικῶς συναφθῆναι. ἄπειρον δέ φαμεν κατὰ τὸ δυνατὸν, οὐ τὸ φύσει ἄπειρον. οὐ γὰρ ἀθάνατα τὰ γένη.

Περὶ τοῦ ἐξ αἵματος ἑβδόμου βαθμοῦ.

Τοῖς δὲ ἐκ πλαγίου, ὁ ὄγδοος ἐφίησι τὸν γάμον βαθμὸς, τοῦ ζ. τοῦτον παντάπασιν εἴργοντος· οὐ γὰρ δύναταί τις τὴν τοῦ δισεξαδέλφου θυγατέρα γυναῖκα λαβεῖν· ἀλλὰ πρότερον μὲν ὁ τοῦ ζ. βαθμοῦ ἐξ αἵματος ἐρωτώμενος μὲν ἐκωλύετο, ὁπωσδήποτε δὲ προβαῖνον, οὐκ ἐκωλύετο μὲν, ἐπιτιμᾶται δὲ, διὰ τὸ σιωπηθῆναι τῷ νόμῳ, μέχρι τοῦ ς. κωλύοντι μόνον.

Νόμος.

Φησὶ γάρ· τὴν τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἢ τῆς ἀδελφῆς μου θυγατέρα λαμβάνειν εἰς γάμον, οὐ θέμις, οὐδὲ τὴν τούτων ἐγγόνην, τετάρτου οὖσαν βαθμοῦ· οὐδὲ τὴν θυγατέρα τοῦ θείου, ἤγουν ἐξαδέλφην, οὐδὲ ὁ υἱός μου τὴν ἐγγόνην αὐτῶν, οἵτινες λέγονται δισεξάδελφοι.

Ἐπεὶ δέ τινες τῷ βάρει τῶν ἐπιτιμίων κρύφα τοὺς τοιούτους ἐπετέλουν γάμους, ἀνηνέχθη τὰ περὶ τούτου συνόδῳ, Λουκᾶ τοῦ θείου τὸν πατριαρχικὸν ἰθύνοντος θρόνον, καὶ ἐξ ἐκείνου ὥρισεν καὶ ἔγνω ἡ ἁγία σύνοδος, μηδόλως τὸν τοιοῦτον προβαίνειν ἢ ἵστασθαι γάμον, ἀλλ' ἐρωτώμενον μὲν κωλύεσθαι, προβάντα δὲ, διασπᾶσθαι, καὶ τοὺς πράξαντας ἀφορίζεσθαι, τὸν δὲ ἱερολογήσαντα ἱερέα, εἰ μὴ ἀγνοίᾳ ἐκλάπη, καθαιρεῖσθαι· ἐπεκύρωσε δὲ τὴν συνοδικὴν ταύτην πρᾶξιν

καὶ θέσπισμα τοῦ ἐν βασιλεῦσιν ἀοιδίμου Μανουὴλ τοῦ πορφυρογεννήτου. ταύτῃ τοι καὶ οὐκ ἐφεῖταί τινι τὴν τοῦ δισεξαδέλφου αὐτοῦ θυγατέρα λαβεῖν, ἀνεψιὰν τούτου τυγχάνουσαν. τὸ γὰρ φυσικὸν δίκαιον, καὶ εὐπρεπὲς, καὶ σεμνὸν, ὥσπερ τινὰ χαλινὸν, ὁ νόμος τοῖς γάμοις ἐπέθηκεν.

Περὶ τοῦ η΄. βαθμοῦ ἐξ αἵματος.

Εἰς γε μὴν τὸν η΄. βαθμὸν προβαίνων ὁ ἐξ αἵματος γάμος συγχωρεῖται. τὴν γὰρ τρισεξαδέλφην, ἢ τὴν ἐγγόνην τοῦ δισεξαδέλφου λαμβάνειν, οὐδ' ἡντιναοῦν ἔχει κώλυσιν. πλατύνουσι γὰρ οἱ πολιτικοὶ νόμοι τὴν τῶν ὑπηκόων βουλόμενοι γνησιότητα, καὶ μὴ περὶ μόνην περικλείειν τὴν συγγένειαν, τοὺς μεταξὺ τῶν ἐκ πλαγίου διεκώλυσαν γάμους, ὡς ἂν τοῖς ἔξωθεν τῆς ἑαυτῶν συγγενείας ἐξ ἀνάγκης συναπτόμενοι, τὴν πρὸς αὐτοὺς σώζοιεν γνησιότητα καὶ εὔνοιαν.

Περὶ τῶν ἐκ πορνείας γεννωμένων.

Τὸ δὲ ἐκ πορνείας οὐκ ἔχει ἅπαν ὄνομα ἕν, ἀλλ' ὑποδιαιρεῖται καὶ τοῦτο. εἰ μὲν γὰρ ἐκ γυναικὸς συνοικούσης τινὶ φανερῶς καὶ δῆλον γέγονε παῖς, φυσικὸς οὗτος ὀνομάζεται, καὶ ἔχει δευτέραν τάξιν, ὡς πρὸς τὸν φύσει νόμιμον, καὶ προτιμᾶται εἰς κληρονομίαν καὶ τῶν ἀνιόντων, οὐχ ὅπως τῶν ἐκ πλαγίου. εἰ δὲ φανερὸς μὲν ἐστὶν, οὐ μέντοι ἐκ συνοικούσης τῷ ἀνδρὶ γυναικὸς, ὀνομάζεται νόθος. εἰ δὲ παντελῶς ἀφανὴς, λέγεται σκότιος, ὥς φησιν Ὅμηρος

Σκότιον δ' ἐγείνατο μήτηρ.

Περὶ οὗ λόγος ἡμῖν οὐδείς. οὔτε γὰρ εἰς γαμικὰ συναλλάγματα, οὔτε μὴν εἰς κληρονομίαν ἐν τοῖς τοιούτοις ἐστὶν ἀμφισβήτησις.

Νόμος.

Φησὶ δὲ καὶ ὁ νόμος, τὴν ἐκ πορνείας ἀδελφὴν, οὐδεὶς λαμβανέτω. καὶ ὁ πορνεύσας μετά τινος γυναικὸς, εἴπερ ἐστὶ φανερὰ ἡ πορνεία, τὴν μὲν μητρυιὰν αὐτῆς κωλύεται λαβεῖν, λαμβάνει δὲ τὴν δισεξαδέλφην αὐτῆς.

Περὶ τῆς ἐξ ἀγχιστείας.

Καὶ αὕτη μὲν ἡ τῆς ἐξ αἵματος. τῆς δὲ ἐξ ἀγχιστείας, ποικιλωτέρα ἡ εὕρεσις. ἐν τούτοις γὰρ βαθμῶν ποσότητα ζητεῖν οὐδ' ὅλως τοῖς παλαιοῖς ἔδοξεν, ἀλλὰ τὰ συγχύματα κατὰ τὴν τῶν γενῶν κλῆσιν καὶ ἀπρεπεῖς ῥητῶς κωλύσαντες, τὰ λοιπὰ ἀνέγκλητα εἴασαν. οἱ δὲ νεώτεροι, καὶ βαθμοὺς αὐτοῖς ἐπενόησαν, καὶ τὸν ὑπὲρ τὸν ἕκτον βαθμὸν προβαίνειν δεδώκασι. καίτοι ῥητῶς εὑρίσκομεν, καὶ ἕκτον συγκεχωρημένον, καὶ ἕβδομον κεκωλυμένον· τὸν μὲν, ὡς ἀσύγχυτον, τὸν δὲ ὡς συγκεχυμένον. ὥστε οὐ χρὴ βαθμοὺς παρεισάγειν εἰς ταῦτα· ἀλλ' ὃ μὲν ὁ νόμος ῥητῶς ἐκώλυσε, φεύγειν, ὃ δὲ μὴ ἐκώλυσε, παραδέχεσθαι. ἐκώλυσε δὲ ὁ μὲν παλαιότερος νόμος τὰ περιεχέστερα καὶ ἐγγύτερα.

Νόμος.

Φησὶ γὰρ, πενθερά ἐστιν ἡ μήτηρ καὶ ἡ μάμμη, καὶ ἡ προμάμμη τῆς γαμετῆς μου, καὶ οὐδεμίαν αὐτῶν λαμβάνω. καὶ νύμφη λέγεται, ἡ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἐγγόνου, καὶ ἡ τοῦ προεγγόνου γαμετή· καὶ προγόνη λέγεται, ἡ ἐξ ἄλλου θυγάτηρ, καὶ ἐγγόνη καὶ προεγγόνη τῆς γαμετῆς μου, καὶ οὐδὲ μίαν αὐτῶν λαμβάνω. οὐδὲ τὴν μητρυιάν μου, εἰ καὶ πολλὰς ἔχει ὁ πατήρ μου· ἐπειδὴ μητέρων ἔχουσι τάξιν. οὔτε μητρυιὰ τὸν γενόμενον ἄνδρα τῆς προγόνης μου. οὐδὲ τὴν θυγατέρα τῆς ἀποζευχθείσης μοι γυναικὸς, τὴν μετὰ τὴν ἀπόζευξιν τεχθεῖσαν

A etiam constitutio clari inter Imperatores Manuëlis illius in Porphyra nati. Hanc ob causam non permittitur, ut quis consobrini sui filiam ducat uxorem, quæ ipsi loco sobrinæ est. Quippe naturale jus, & honestatem, & pudorem, quasi frænum quoddam, nuptiis lex imposuit.

De gradu consanguinitatis octavo.

Nuptiæ, quæ inter consanguineos contrahuntur, si ad octavum usque gradum procedant, permissæ sunt. Quippe nati ex sobrino filiam vel neptem sobrini ducere nullo modo quis prohibetur. B Leges vero civiles legitimæ prolis procreationem subjectis dilatare volentes, eamque solâ cognatione non circumscribere, nuptias inter eos qui sunt ex transverso prohibuerunt, ut iis qui extra eorum cognationem sint, necessariò conjuncti, inter se invicem germanam benevolentiam colerent.

De vulgo quæsitis.

Vulgo quæsiti non idem omnes nomen habent, sed subdividuntur. Nam si cui mulierem in contubernio habenti, palam natus sit filius, naturalis vocatur, & C secundum locum obtinet ab eo qui natura legitimus est, & in successione præfertur etiam adscendentibus, nedum ex transverso constitutis. Sin manifestus quidem est, non tamen ex muliere natus quæ in contubernio viri sit, nothus sive spurius appellatur. Sin omninò incertus & obscurus, tenebrosus dicitur, ut cum Homerus ait:

Mater peperit tenebrosum;

Ac de hoc quidem nullus nobis est sermo. Nec enim vel ratione contractuum matrimonialium, vel successionis, ullum in talibus est dubium.

Lex.

D Etiam lex ait: Vulgo quæsitam sororem nemo ducit uxorem. Item, Qui scortatus est aliqua cum muliere, siquidem scortatio manifesta est, ut novercam ejus ducere prohibetur, ita sobrinam ejusdem ducere potest.

De Affinitate.

Hactenus dictum de consanguinitate. Affinitatis autem rationes magis sunt ad inveniendum variæ. Nam in his graduum quantitatem omnino non quærendam esse, E visum est priscis; sed nuptias, quæ confusionem introducerent in appellationem generis, quæve inhonestæ essent, disertè vetantes; reliquas minimè reprehensas reliquerunt. Recentiores vero etiam gradus in his excogitarunt, & quæ gradum sextum excederent, locum habere voluerunt. Atqui disertè invenimus gradum sextum permissum, & septimum prohibitum: illum, velut expertem confusionis, hunc tanquam confusioni obnoxium. Quo fit, ut in his gradus minimè introducendi sint; sed quod disertè lex vetuit, fugiendum, quod non vetuit admittendum. Vetuit autem prisca lex propinquiora.

F

Lex.

Sunt enim ejus hæc verba: Socrus est uxoris meæ mater, & avia, & proavia, quarum nullam duco. Nurus etiam dicitur uxor filii, & nepotis & pronepotis. Privigna quoque dicitur, ex alio nata marito uxoris meæ filia; & neptis, & proneptis, quarum nullam duco. Nec item novercam meam, licet plures pater meus habuerit, quoniam matrum loco sunt. Nec noverca nubit ei, qui privignæ meæ maritus fuit. Nec filiam mulieris duco, quæ à me divertit, ex

ex alio marito post divortium procreatam. Tomus autem Sisinnii prohibet, ne duo fratres amitam & ejusdem fratris filiam ducant uxores, ac vice versa. Præterea vetuit, ne duo fratres ducant duas consobrinas, in quorum primo quintus, in secundo sextus gradus spectatur. Igitur ad quintum usque gradum prohibitæ sunt ob affinitatem nuptiæ, siquidem in his etiam numerandi sunt gradus. Quæ vero sexti gradus sunt, si nulla interveniat confusio circa generis appellationes, non prohibentur. Sin emergat aliqua confusio, vetantur.

Gradus sextus non prohibitus.

Eas etiam nuptias, quæ contrahuntur ex uno & quinque gradibus, omnes alii prohibent. At verò Thessalonicensis antistes ille Chumnus, sua sententia pronunciavit minimè vetitas. Exempli gratia, si pater & filius, qui primo sunt gradu, copulati fuerint amitæ parvæ, ac fratris ejus filiæ, quæ gradu quinto se contingunt.

Gradus sextus prohibitus.

Sin gradus ex adfinitate sextus, de quo quæritur, ex duobus & quatuor constat; siquidem fit confusio, nuptiæ posteriores prohibentur. Nam fieri nequit, ut duo germani fratres duabus consobrinis copulentur, aut vice versa. Fiunt enim loco fratrum congeneri vel coadfines; & hoc modo nomina cognationis confunduntur. Ait autem sanctus & magnus ille Basilius. In quibus generis appellationes confunduntur, in his illicitæ sunt nuptiæ.

Sextus non prohibitus.

Sin confusio nulla fit, etiam sextus non prohibetur. Quippe non vetatur, quo minus avus & nepos copulentur cum amita magna, & ejusdem ex fratre nepte. Nam hoc quoque sexti gradus est, at confusionis expers. Rursus enim peractis nuptiis avi & nepotis loca servant. Quippe magnam amitam & patruum magnum, hoc est, avi sororem & fratrem, plerique aviam & avum nominare solent. Idcirco nec legibus hic casus est prohibitus, & à tomo Sisinnii permittitur seu minime vetitus; cum illud alterum sit prohibitum, velut obnoxium confusioni.

Sextus non prohibitus.

Sin ex tribus & tribus constat, siquidem confusionis expers est, non vetatur. Verbi gratia, cum patruus & fratris ejus filius, amitam ducunt, & ejusdem fratris filiam, nulla fit confusio. Rursus enim patrui & fratris filii locum servant. Propterea hoc plane non prohiberi, non modo legis indicatæ silentium, sed etiam principum sanctiones, & acta synodalia cunctis significarunt.

Sextus prohibitus.

At vero cum patruus jam antea fratris habet filiam, fratrisque filius cum amita coire vult in matrimonium; posteriores hæ nuptiæ confusionis causa prohibentur. Quippe velut ipso jure patruus fit fratris filius, & fratris filius fit patruus: adeoque manifesta generis appellationum hæc confusio est.

A ἐξ ἑτέρου ἀνδρός. ὁ δὲ τοῦ Σισιννίου τόμος, δύο ἀδελφοὺς ἐκώλυσε λαμβάνειν θείαν καὶ ἀνεψιάν, καὶ ἀνάπαλιν. ἔτι δὲ δύο ἀδελφοὺς λαμβάνειν δύο πρωτεξαδέλφας. εὑρίσκεται δὲ τῷ μὲν πρώτῳ, ὁ πέμπτος βαθμός, τῷ δὲ δευτέρῳ, ὁ ἕκτος. μέχρι μὲν οὖν τοῦ πέμπτου βαθμοῦ, ταῦτα δὴ ἐξ ἀγχιστείας κεκώλυται· εἰ δὴ κἀν τούτοις βαθμοὺς ἀριθμεῖν. τὰ δὲ τοῦ ϛ'. βαθμοῦ, εἰ μὲν οὐκ ἔχει σύγχυσιν περὶ τὰ τοῦ γένους ὀνόματα, οὐ κωλύεται· εἰ δέ τις ἐπάγεται σύγχυσις, εἴργεται.

B Βαθμὸς ϛ'. ἀκώλυτος.

Καὶ δὴ τὸν μὲν ἐξ ἑνὸς καὶ ε'. βαθμῶν γινόμενον γάμον, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες κωλύουσιν· ὁ δέ γε Θεσσαλονίκης Μιχαὴλ ὁ Χοῦμνος, ἐν ἰδίῳ ψηφίσματι, ἀκώλυτον ἀπεφήνατο, εἰ πατὴρ καὶ υἱὸς πρώτου ὄντες βαθμοῦ, συναφθεῖεν μικρᾷ θείᾳ καὶ ἀνεψιᾷ, πέμπτου οὔσαις βαθμοῦ.

ϛ'. κεκωλυμένος.

C Εἰ δὲ ὁ ζητούμενος ἕκτος ἐξ ἀγχιστείας βαθμὸς ἐκ δύο σύγκειται καὶ τεσσάρων, εἰ μὲν γίνεται σύγχυσις, ὁ δεύτερος κεκώλυται. οὐ γὰρ δυνατὸν δύο αὐταδέλφους, δυσὶ συναφθῆναι πρωτεξαδέλφαις, ἢ τὸ ἀνάπαλιν. γίνονται γὰρ ἀντὶ αὐταδέλφων σύγγαμβροι, καὶ συγχέονται ἐντεῦθεν τὰ τῆς συγγενείας ὀνόματα. φησὶ δὲ ὁ ἱερὸς καὶ μέγας Βασίλειος. ἐν οἷς τὰ τοῦ γένους ὀνόματα συγχέονται, ἐν τούτοις ὁ γάμος ἀθέμιτος.

ϛ'. ἀκώλυτος.

D Εἰ δὲ οὐ γίνεται σύγχυσις, καὶ ὁ ϛ'. ἀκώλυτός ἐστι. πάππον γὰρ καὶ ἔγγονον ἀκώλυτον συναφθῆναι μεγάλῃ θείᾳ καὶ ἀνεψιᾷ· ἕκτου γὰρ καὶ τοῦτο βαθμοῦ, ἀλλ' ἐστιν ἀσύγχυτος. πάλιν γὰρ μετὰ τοὺς γάμους πάππου καὶ ἐγγόνου ἀποσώζουσι τόπον. τὴν γὰρ μεγάλην θείαν, καὶ τὸν μέγαν θεῖον, ἤτοι τὴν τοῦ πάππου τὴν ἀδελφήν, καὶ τὸν ἀδελφόν, ὡς μάμμην καὶ πάππον οἱ πολλοὶ ὀνομάζουσι. διὰ τοῦτο οὔτε ἀπὸ τοῦ νόμου τὸ τοιοῦτον κεκώλυται ζήτημα, καὶ τῷ τόμῳ παρεῖται τοῦ Σισιννίου, ὡς ἀκώλυτον. ἐκεῖνο δὲ ὡς σύγχυσιν ἔχον κεκώλυται.

E ϛ'. ἀκώλυτος.

Εἰ δὲ ἐκ τριῶν ἐστι καὶ τριῶν, εἰ μὲν οὐκ ἔχει σύγχυσιν ἀκώλυτόν ἐστιν, οἷον ὅταν μὲν θεῖος καὶ ἀνεψιὸς θείαν λάβῃ καὶ ἀνεψιάν, οὐδεμία γίνεται σύγχυσις. πάλιν γὰρ θείου καὶ ἀνεψιοῦ σώζουσι τόπον. διὰ τοῦτο καὶ ἀκώλυτον εἶναι παντάπασιν, οὐ τοῦ ῥηθέντος νόμου σιωπή, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ θεσπίσματα βασιλικὰ, καὶ πράξεις συνοδικαὶ πᾶσιν ἐγνώρισαν.

ϛ'. κεκωλυμένος.

F Ὅταν δὲ ὁ μὲν θεῖος προλαβὼν ἔχῃ τὴν ἀνεψιάν, ὁ δὲ ἀνεψιὸς βούληται συνοικῆσαι τῇ θείᾳ, τὸ δευτερογάμιον διὰ τὴν σύγχυσιν κεκώλυται. γίνονται γὰρ ὡς ἀπὸ τῶν γάμων, ὁ μὲν θεῖος ἀνεψιός, ὁ δὲ ἀνεψιὸς θεῖος· καὶ ἔστι τοῦτο σαφὴς τῶν ὀνομάτων τοῦ γένους σύγχυσις.

ζ. κε

A

ζ. κεκωλυμένος.

Ἀλλὰ καὶ ὁ μέχρις ἑβδόμου βαθμοῦ θεωρούμενος τῆς ἀγχιστείας γάμος, εἰ μὲν τῆς ἑνὸς εἴη καὶ ἕξ, κεκώλυται. οὐ γὰρ οἷόν τε πατέρα καὶ υἱὸν δισεξαδέλφαις συναφθῆναι δυσί· γίνονται γὰρ ἀντὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ σύγγαμβροι.

Septimus prohibitus.

Quin etiam matrimonium inter adfines, ad septimum usque gradum sese porrigens, si constet ex uno & sex, prohibetur. Nam fieri nequit ut pater & filius duabus sobrinis copulentur. Patris enim & filii loco, fiunt congeneri vel coadfines.

ζ. ἀκώλυτος.

Εἰ δὲ ἐκ δύο καὶ ε΄. οὐδαμῶς· εἴτε γὰρ πάππος καὶ ἔγγονος, εἴτε δύο αὐτάδελφοι συναφθεῖεν, μικρᾷ θείᾳ καὶ ἀνεψιᾷ, ὁ δεύτερος γάμος ἀνέγκλητός ἐστι. B

Septimus non prohibitus.

Nequaquam hoc usu venit, si ex duobus & quinque constet. Nam sive avus & nepos, sive duo germani fratres copulati fuerint cum amita parva, & fratris ejus filia, secundæ nuptiæ vitio carent.

ζ. ἀκώλυτος.

Εἰ δὲ ἐκ τριῶν καὶ τεσσάρων, πάλιν εἰ μὲν ἔστιν ἀσύγχυτος, συγκεχώρηται. θεῖος γὰρ καὶ ἀνεψιὸς δύο πρωτεξαδέλφας ἀκωλύτως λαμβάνουσιν.

Septimus non prohibitus.

Sin ex tribus & quatuor, rursus, siquidem confusio nulla intervenit, permittitur. Patruus, enim & fratris ejus filius, duas consobrinas citra prohibitionem ducunt.

ζ. κεκωλυμένος.

Εἰ δὲ σύγχυσιν ἔχειν ὁρᾶται, οὐ δῆτα. πάππος γὰρ καὶ δισέγγονος δύο πρωτεξαδέλφας λαβεῖν εἴργονται, ἵνα μὴ καὶ οὗτοι σύγγαμβροι λογισθεῖεν. ἀλλ᾽ ὁ μὲν προλαβὼν μένει ἀκίνητος· κωλύεται δὲ ὁ ἐπιγενόμενος, ἢ προβὰς διασπᾶται. τὰ δὲ ὑπὲρ τὸν ἕβδομον τῆς ἀγχιστείας, ἀπολυπραγμόνητά εἰσι καὶ ἀκώλυτα, ὥσπερ ἐν τοῖς τῆς αἵματος τὰ ὑπὲρ τὸν ὄγδοον. οὐ καλῶς δὲ παρά τισιν εἴρηται, ὅτι τὰ διεστώμενα τῆς ἀγχιστείας ἕκτου βαθμοῦ, ὅτε μὲν τῆς ἴσοι εἰσὶν, ὡς ἐξ ἑκατέρου μέρους τρεῖς εἶναι βαθμοὺς, ἀκώλυτά εἰσι· κεκωλυμένα δὲ, ὅτε εἰσὶν ἄνισοι. ἐκ γὰρ τῶν εἰρημένων ἀνωτέρω δέδεικται, μὴ τὸ ἴσον καὶ τὸ ἄνισον, ἀλλὰ τὸ συγκεχυμένον καὶ ἀσύγχυτον, ἢ ἀφιέναι, ἢ ἀπείργειν τὸ συνάλλαγμα. C D

Septimus prohibitus.

Non item si confusio quædam emergat. Avus enim & pronepos, à matrimonio duarum consobrinarum arcentur: ne congeneri vel coadfines habeantur. Nimirum prius contractum matrimonium manet immotum: posterius prohibetur, vel si jam processerit, dirimitur. Quæ verò matrimonia gradum adfinitatis septimum excedunt, in ea curiosè non inquirendum est, nec faciundæ prohibitiones, sicuti fieri videmus & in iis, qui ratione consanguinitatis octavum excedunt. Cæterum non rectè traditum à nonnullis est, matrimonia sexti ex adfinitate gradus; quum pares utrinque gradus habent, non prohiberi, quum impares, prohiberi. Ostensum est enim ex indicatis superius, non æqualitatem & inæqualitatem; sed confusionem & confusionis absentiam vel permittere, vel impedire contractum.

Ὅτι οὐ δεῖ τὸν αὐτὸν δύο δευτέρας ἐξαδέλφας λαβεῖν.

Κεκώλυκεν ἡ ἐκκλησία καὶ τὸν αὐτὸν τὸν ἕνα δύο δευτέρας ἐξαδέλφας λαμβάνειν. οὐ γὰρ ἕβδομος ἐξ ἀγχιστείας, ὡς οἴονταί τινες, συνάγεται βαθμὸς, ἀλλὰ ς΄. διὰ τὸ ἑνὸς βαθμοῦ λογίζεσθαι τὸν ἄνδρα μετὰ τῆς γυναικός. τοῦτο γὰρ ζητηθὲν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ πατριάρχου Νικολάου, ἐκωλύθη παρὰ τῆς ἐκκλησίας. προὔβη δὲ καὶ θέσπισμα τοῦ ἐν βασιλεῦσιν ἀοιδίμου Μανουὴλ, μὴ γίνεσθαί ποτε τοῦτο διαπραττόμενον. διατί δὲ τὰ ἐξ ἀγχιστείας εἴτουν διγενείας, εἰς τὸν ζ΄. λύεται βαθμόν; τὸ ἓν ἢ φύσει ἐστὶν ἢ θέσει· καὶ φύσει μὲν, ὡς εἷς ἄνθρωπος· θέσει δὲ, ὡς ὁ ἀνὴρ μετὰ τῆς νομίμου γυναικὸς, οὓς σχέσις ἥνωσε καὶ συνάφεια σαρκικὴ, ὡς εἴρηται, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. ὅταν μὲν οὖν ἐξ αἵματος ἡ οἰκείωσις καὶ γένους ἑνὸς, τὸ οἰκεῖόν τε καὶ τὸ ἓν, φύσει ἐστίν. ὅταν δὲ ἐξ ἀγχιστείας καὶ δύο γενῶν, θέσει τὸ ἓν, καὶ ἡ οἰκειότης αὐτοῖς, οὐ μετὰ τῆς ἐξ αἵματος οἰκειότητος. διὸ καὶ τῷ ὑποβεβηκότι βαθμῷ, καὶ πρὸ τοῦ ὀγδόου, εὐθὺς ἡ τοιαύτη οἰκειότης τε καὶ ἕνωσις λύεται. τὰ γὰρ μᾶλλον τὴν ἕνωσιν ἔχοντα, πλείονος καὶ τῆς ἀποστάσεως πρὸς τὴν διάλυσιν δέονται, ὥσπερ τὰ ἡνωμένα ἐλάττονος. E F

Eundem non debere duas sobrinas ducere.

Prohibuit etiam Ecclesia, ne unus & idem duas sobrinas ducat uxores. Non enim hic septimus ex affinitate, ceu plerique putant, gradus colligitur, sed sextus: propterea quod maritus & uxor uno gradu contineri ducantur. Hoc enim cum in consultationem venisset tempore Nicolai Patriarchæ, prohibitum ab Ecclesia fuit: simulque promulgata fuit sanctio clari principis Manuelis, quæ statuit, ne tale quid unquam fiat. Sed qua de causa fit, ut inter adfines vel duo diversa genera contractæ nuptiæ, gradu septimo liberæ sint? Quod unum est, vel est natura, vel adrogatione. Natura unum est, v. g. unus homo. Unum adrogatione, ut vir & uxor legitima, quos univit affectio & conjunctio carnalis, sicuti perscriptum legimus: Et erunt hi duo in carnem unam. Itaque cum necessitudo existit ex sanguine, & ex eodem genere; naturalis est necessitudo, & unitas: quum ex adfinitate, ac duobus generibus, adrogatione fit unitas inter eos, & necessitudo à consanguinitatis necessitudine diversa. Propterea mox inferiore gradu, & ante octavum, hujusmodi necessitudo & conjunctio solvitur. Quorum enim strictior est conjunctio; ea majoris etiam indigent intervalli ad hoc, ut expiret: sicuti minoris, quæ minus unita sunt.

Περὶ τῶν ἐκ τριγενείας.

Τὰ δ᾽ ἐκ τριγενείας γαμικὰ ζητήματα, εἰσὶ μὲν καὶ

De Matrimoniis ex tribus diversis generibus.

Matrimonia ex tribus diversis generibus pertinent &

ipsa quoque ad rationes adfinitatis: sed tertii generis interventu facilius libera fiunt, quam ex duobus connexa; quippe sicut hæc gradibus duobus inferiora sunt contractis ex consanguinitate (quæ gradu octavo libera fiunt, quum per affinitatem ex duobus contracta generibus nonnunquam gradu sexto libere permittantur:) ita rursus ex tribus constituta generibus, etiam duobus gradibus inferiora, quam quæ duobus ex generibus constant, principium permissionis in quarto statim gradu consequuntur: licet in his multo magis graduum vitanda computatio, sed quærendum, an disertis verbis lege prohibita sint. Maxime vero prohibitionis expertia sequitur quartus gradus.

Quartus gradus non prohibitus.

Hujusmodi quiddam est, quod sub Patriarcha Stupa vocatum in dubium fuit, & per sententiam declaratum. Quidam enim Constantinus uxorem duxit Annam, Theodori cujusdam sororem germanam. Ea mortua, matrimonio secundo duxit Serenam, conjugis Theodori sororem, quo fiebat, ut Constantinus & adfinis esset Theodori, & coadfinis. Sunt autem in hoc gradus quatuor. Theodorus enim & Anna gradu secundo se contingunt. Item uxor Theodori & Serena, gradu secundo. Qui gradus simul sunt quatuor. Quippe lex duo duntaxat ex trium generum matrimoniis prohibuit, quæ unius duntaxat gradus sint, non plurium.

Lex.

Videlicet quod ducere non possum eam, quæ quondam privigni mei fuit uxor, nec ei noverca nubere, qui provignæ ipsius maritus fuit. Nam in his quoque trium fit generum conjunctio. Sed quia privignus & privigna filii vel filiæ loco sunt erga vitricum vel novercam; atque horum vel uxor, vel maritus, vicem nurus aut generi obtinent, illicita sunt hujusmodi matrimonia. Nam summa illa duo genera, vir & uxor, gradum nullum habent, nec inter se, nec erga genus intermedium. Quippe viri cum muliere conjunctionem ad gradum non referimus; sed unum quid esse ducimus hanc, quando secundum seipsam consideratur. (Fratris enim mei conjux, propter unionem cum eo summam, secundo à me gradu est, quocum subtilibus sanè rationibus divini mandati respectu conjungitur) quum autem ad aliam ipsi cognatam personam gradus inquiritur, non ita res habet. Nam fratriæ soror, erga ipsam quidem gradus secundi est; erga me quarti. Ejusdem amita gradu erga ipsam est tertii, erga me quinti. Consimiliter & in aliis. Quippe fieri nequit, ut quemadmodum maritus, sic etiam frater ejus pro una carne habeatur cum fratria, & per cogitationem præter mentem legis alia ratio conjungatur. Qui enim ex transverso sunt, primum gradum non habent, sed à secundo incipiunt. Lex igitur, uti diximus, matrimonia trium generum duntaxat ea prohibuit, quæ primi gradus sunt. Recepta vero consuetudo pro non vetitis habet, quæcunque præter hæc sunt, & primum gradum excedunt.

Tertius non prohibitus.

Verbi gratia, quidam uxorem habuit. Deinceps illa defuncta, conjugem patrui mulieris secundo matrimonio duxit uxorem. Alius privignam fratris uxoris suæ duxit. In his enim tres quidem gradus emergunt; sed nihilominus liberè permittuntur ratione consuetudinis. Si tamen accurate rem consideremus, gradus in his, ceu diximus, iv. requiritur.

A ταῦτα ἐξ ἀγχιστείας, ἀλλὰ τῇ τοῦ τρίτου γένους ἐπιπλοκῇ ῥᾷον ἢ τὰ ἐκ δύο συμπεπλεγμένα γενῶν λύονται. ὥσπερ γὰρ ταῦτα δυσὶ βαθμοῖς ὑποβέβηκε τῶν ἐξ αἵματος, (τὰ μὲν γὰρ εἰς τὸν ὄγδοον, τὰ δὲ ἐξ ἀγχιστείας ἐκ δυοῖν γενοῖν ἔσθ' ὅτε καὶ εἰς τὸν ἕκτον λύονται,) οὕτω πάλιν τὰ ἐκ τριγενείας δυσὶν ὑποβιβασθέντα βαθμοῖς τῶν ἐκ δύο γενῶν, τὴν ἀρχὴν τῆς λύσεως κατὰ τὸν δ΄. εὐθὺς λαμβάνει βαθμόν, εἰ καὶ πολλῷ μᾶλλον εἰς ταῦτα βαθμοὺς λαμβάνειν οὐ δεῖ, ἀλλὰ ζητεῖν, εἰ καὶ οὐκ ἐκωλύθη παρὰ τοῦ νόμου ῥητῶς. τοῖς δὲ μάλιστα ἀκωλύτοις ὁ δ΄. ἐπακολουθεῖ βαθμός.

B

Ὁ δ΄. βαθμὸς ἀκώλυτος.

Οἷον τὸ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Στυπῆ ἀπορηθέν τε ὁμοῦ καὶ λυθέν. Κωνσταντῖνος γάρ τις ἔλαβεν εἰς γυναῖκα Θεοδώρου τινὸς αὐταδέλφην Ἄνναν· θανούσης ἐκείνης, ἔλαβεν εἰς δεύτερον συνοικέσιον τὴν τοῦ Θεοδώρου γυναικαδέλφην Εἰρήνην, ὡς γενέσθαι τὸν Κωνσταντῖνον καὶ γαμβρὸν τοῦ Θεοδώρου, καὶ συγγαμβρόν. εἰσὶ δὲ ἐν τούτῳ βαθμοὶ τέσσαρες.
C ὁ Θεόδωρος γὰρ καὶ ἡ Ἄννα, βαθμοῦ δευτέρου. ἡ γυνὴ τοῦ Θεοδώρου καὶ ἡ Εἰρήνη βαθμοῦ δευτέρου. ὁμοῦ τέσσαρες. ὁ μὲν γὰρ νόμος δύο μόνα ἐκ τριγενείας ἐκώλυσεν, ἃ καὶ ἑνὸς μόνου βαθμοῦ τυγχάνουσι καὶ οὐ πλείονος.

Νόμος.

Οἷον, ὅτι οὐ δύναμαι λαβεῖν τὴν ποτὲ γυναῖκα τοῦ προγόνου μου, οὐδ' ἡ μητρυιὰ λαβεῖν τὸν ποτὲ ἄνδρα τῆς προγόνης αὐτῆς. κἀν τούτοις γὰρ τριγένειά ἐστιν. ἀλλ' ἐπεὶ ὁ πρόγονος καὶ ἡ προγόνη υἱοῦ ἢ θυγατρὸς λόγον ἐπέχουσι πρὸς τὸν πατρωὸν, ἢ τὴν μητρυιὰν, καὶ ἡ γυνὴ ἢ ὁ ἀνὴρ αὐτῶν νύμφης ἢ γαμβροῦ, ἀθέμιτα τὰ τοιαῦτα τυγχάνει συνοικέσια. τὰ γὰρ ἄκρα δύο γένη ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή, βαθμὸν οὐκ ἔχουσιν οὔτε πρὸς ἄλληλα, οὔτε πρὸς τὸ μέσον γένος. τὴν γὰρ ἀνδρὸς μετὰ γυναικὸς συνάφειαν εἰς βαθμὸν οὐκ εἰσάγομεν, ἀλλ' ἓν μέν τι ταύτην λογιζόμεθα, ὅτε καθ' ἑαυτὴν ὁρᾶται. (καὶ γὰρ ἡ τοῦ ἀδελφοῦ μου γυνή, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἄκραν ἕνωσιν, δευτέρου μου ἐστὶ βαθμοῦ, ἰσχναῖς ἐπινοίαις διὰ τὴν ἐντολὴν συνημμένη,) ὅτε δὲ πρὸς ἕτερον συγγενικὸν αὐτῆς πρόσωπον ὁ βαθμὸς ζητεῖται,
E οὐχ οὕτως. ἡ γὰρ ἀδελφὴ τῆς νύμφης, πρὸς μὲν αὐτὴν, δευτέρου ἐστὶ βαθμοῦ· πρὸς ἐμὲ δὲ τετάρτου. καὶ ἡ αὐτῆς θεία, πρὸς ἐκείνην μὲν τρίτου, πρὸς ἐμὲ δὲ, πέμπτου. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως· τῶν οὐκ ἐνδεχομένων γάρ ἐστιν, ὥσπερ τὸν ἄνδρα, οὕτω δὴ καὶ τὸν τούτου ἀδελφὸν, σάρκα λογίσασθαι μίαν μετὰ τῆς νύμφης, καὶ δι' ἐπινοίας ἐπιπλοκὴν συνάψαι παρὰ τὴν τοῦ νόμου δύναμιν. οἱ γὰρ ἐκ πλαγίου, πρῶτον βαθμὸν οὐκ ἔχουσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ δευτέρου ἄρχονται. ὁ μὲν οὖν νόμος, τὰ ἐκ τριγενείας πρώτου βαθμοῦ μόνα κεκώλυκεν, ὥσπερ εἴρηται. ἡ δὲ κρατοῦσα συνήθεια, καὶ τὰ παρὰ ταῦτα καὶ ὑπὲρ τὸν πρῶτον βαθμὸν ἐκ τριγενείας
F ὄντα, ἀκώλυτα ἔχει.

Ὁ γ΄. ἀκώλυτος.

Οἷον, ἔχει τις γυναῖκα. χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐκείνης θανούσης, τὴν γυναῖκα τοῦ θείου αὐτῆς εἰς δεύτερον ἔλαβε συνοικέσιον. ἄλλος τὴν προγόνην τοῦ γυναικαδέλφου αὐτοῦ ἔλαβεν. ἐν τούτοις γὰρ βαθμοὶ μὲν ἀναφαίνονται τρεῖς· λύονται δὲ ὅμως κατὰ τὴν συνήθειαν. ἡ μέντοι ἀκρίβεια ὥσπερ εἴπομεν τὸν τέταρτον ἐν τούτοις βαθμὸν ἀπαιτεῖ.

δεῖ

A δεῖ γὰρ τὴν οἰκειότητα τῆς ἀγχιστείας παραγαθῆναι μικρόν, καὶ τηνικαῦτα ἔσται θεμιτὸς ὁ γάμος. οἷον, ὅτι τοῦ γυναικαδέλφου μου ἡ γυνὴ προσεχῶς ᾠκείωται πρὸς τὸ μέσον γένος, ὥσπερ κἀγὼ πρὸς αὐτόν. ὁ οὖν ἡμέτερος ἀδελφὸς δύναται ταύτην ἀμέμπτως λαβεῖν θανόντος τοῦ γυναικαδέλφου μου, ἢ ἐγὼ τὴν ἐκείνης ἀδελφήν, αὐτὴν δὲ οὐ θέμις λαβεῖν. πάλιν ἔλαβον εἰς τὴν ἀδελφήν μου γαμβρὸν οὗ τὴν ἐπ᾽ ἀδελφῷ ποτε νύμφην αὐτὸς ἔλαβον εἰς γυναῖκα, καὶ ἔστιν ἀκώλυτον. ἐπεὶ καὶ τετάρτου βαθμοῦ εὑρίσκεται, καὶ μακρύνεται μικρὸν καὶ τῆς οἰκειότητος τοῦ μέσου γένους. τὸ γὰρ πρὸς αὐτὸ προσεχῶς συναπτόμενον πρόσωπον, ἡ ἀδελφή μου ἐστίν· ἐγὼ δὲ ἐκ πλαγίου, καὶ μικρὸν ἀπωτέρω τοῦ μέσου. B

Quippe necessitudinem affinitatis in transversum non nihil oportet extendi, atque ita licitum erit matrimonium. V. g. conjux fratris uxoris meæ propinqua necessitudine jungitur intermedio generi, sicut & ego ipsi. Hanc frater meus, defuncto conjugis meæ fratre, ducere citra reprehensionem potest, vel ipsius ego sororem; sed non fas est ut ipsa mihi nubat. Rursus affinem nactus sum, sororis meæ virum, cujus fratriam, fratri scilicet ipsius quondam nuptam, uxorem ipse duco citra prohibitionem. Quoniam & quarti gradus esse deprehenditur, & longius aliquanto removetur à necessitudine generis intermedii. Quæ enim persona prope cum ipso conjungitur, soror mea est: ipse vero sum ex transverso, & paulo remotior ab intermedia persona.

Πάλιν ἐπὶ τῇ θυγατρὶ ἐγένετό μοι γαμβρός· τούτου τὴν ποτὲ νύμφην ἐπ᾽ ἀδελφῷ λαβεῖν με εἰς γυναῖκα οὐ θέμις, ὡς προσεχῶς συναπτομένην πρὸς τὸ μέσον γένος· τὴν δὲ αὐτῆς ἀδελφὴν οὐκ ἀθέμιτον.

Rursus nactus sum generum, maritum filiæ: cujus fratriam, nuptam scilicet quondam ejus fratri, mihi quidem omne nefas est uxorem ducere, veluti prope conjunctam intermedio generi, sororem tamen ejus licitè duco.

Ἀλλὰ καὶ γαμβρὸς καὶ γυναικάδελφος χηρεύσαντες τὴν θείαν καὶ ἀνεψιὰν οὐδαμῶς λαμβάνουσιν. οὗ δὲ τετελεύτηκεν ἡ γυνή, λαμβάνειν τούτῳ ἐφεῖται τὴν τοῦ συγγάμβρου αὐτοῦ ἀδελφήν. C

Quin etiam gener & uxoris frater, si vidui facti sint, amitam & fratris ejus filiam nequaquam ducunt. Cujus autem defuncta est uxor, ei permittitur, ut uxorem ducat congeneri vel coadfinis sui sororem.

Ἀλλὰ δὲ καὶ τὴν θυγατέρα τῆς δισεξαδέλφης τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικός, ἔτι δὲ καὶ τὴν μικρὰν θείαν τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικός, ἤτοι τὴν προεξαδέλφην τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ.

Atque etiam filiam sobrinæ prioris uxorem, nec non prioris uxoris amitam parvam, hoc est, consobrinam socrus suæ.

Κεκώλυται δὲ λαβεῖν τὴν θυγατέρα τῆς πρώτης ἐξαδέλφης τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικός.

Verum filiam consobrinæ prioris conjugis ducere prohibetur.

Δύο δὲ ἀδελφῶν γυναικάδελφον καὶ γυναικαδέλφην συνάπτεσθαι θεμιτόν.

Fratrem & sororem duarum mulierum, quæ duobus fratribus nuptæ sunt, inter se copulari fas est.

Τὸ δὲ ψήφισμα τοῦ πατριάρχου Λέοντος τοῦ Στυππῆ, ἀφίησι λαβεῖν γαμβρὸν καὶ γυναικάδελφον δύο ἀδελφάς, οἷα πέμπτου γινομένου βαθμοῦ. D

Sententia vero Patriarchæ Leonis Stypæ concedit, ut gener & uxoris frater sorores duas ducant, quum gradus quintus constituatur.

Τὸ δὲ αὐτὸ ψήφισμα, ἔτι δὲ καὶ τὸ τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου, δύο ἀδελφοὺς νύμφην λαβεῖν καὶ ἀνδραδέλφην, ἀκώλυτον εἶναι κρίνουσιν.

Idem decretum, ac præterea decretum Arsenii Patriarchæ, statuunt minimè prohibitum esse, quo minus duo fratres ducant nurum ac sororem mariti ejus.

Ὁ θεῖος καὶ γαμβρὸς ἐπ᾽ ἀνεψιᾷ πρώτῃ δύο λαβεῖν ἀδελφὰς οὐ κωλύονται, εἰ καὶ ϛʹ. γίνεται βαθμός.

Patruus & maritus filiæ fratris ejus, sorores duas ducere non prohibentur, licet gradus sextus constituatur.

Ἀλλὰ καὶ γαμβρὸς καὶ γυναικάδελφος, δύο πρώτας ἐξαδέλφας λαβεῖν οὐ κωλύονται, εἰ καὶ ζʹ. γίνεται βαθμός. E

Quinetiam gener & frater uxoris, duas consobrinas ducere non prohibentur; licet gradus septimus emergat.

Τὸ δὲ ψήφισμα τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ, τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου τυχόν, καὶ τὴν ἀνεψιὰν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, δυσὶν ἀδελφοῖς ἐπιτρέπει συζευχθῆναι.

Michaelis autem Patriarchæ sententia permittit, ut Joannis filia, & ejusdem uxoris ex fratre neptis, fratribus duobus copulentur.

Ἀθέμιτα μέντοι τῶν εἰρημένων ἔνια τινὲς ἐψηφίσαντο. τό, τε λαβεῖν τὸν σύγγαμβρον τὴν ἀδελφὴν ὕστερον τοῦ συγγάμβρου αὐτοῦ.

Nonnulli tamen quædam ex indicatis hisce matrimoniis illicita pronunciarunt: videlicet ut congener deinceps sororem ejus ducat, qui congener ipsius fuerit.

Ἔτι δὲ καὶ τὸν γυναικάδελφον τὴν ἐπ᾽ ἀδελφῷ νύμφην τοῦ ἰδίου αὐτοῦ γαμβροῦ. ὥσπερ δὴ καὶ ἐκεῖνο, ὅπερ τὸν Χοῦμνον Θεσσαλονίκης ἰδίῳ ἔφημεν λῦσαι ψηφίσματι, τὸ πατέρα καὶ υἱὸν λαβεῖν μικρὰν θείαν καὶ ἀνεψιάν. F

Ac præterea frater uxoris, ut eam ducat, quæ generi suo fratrem in matrimonio habeat: sicut illud etiam, quod Episcopum Thessalonicæ Chumnum sententia sua solvisse diximus; videlicet ut pater & filius ducant amitam minorem, & fratris ejus filiam.

Νόμος.

Φησὶ γὰρ ὁ νόμος, ἐν τοῖς γάμοις οὐ μόνον τὸ ἐπιτετραμμένον, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπὲς ζητοῦμεν.

Lex.

Quippe legis verba sunt. In nuptiis non solum quid permissum sit, consideramus: sed & quid sit honestum.

De Adoptione.

Et hæc quidem est ratio matrimoniorum ex tribus diversis familiis. Cæterum adoptionis etiam, quæ successionis causa fit, perinde rationem habendam ac consanguinitatis, per sacros Canones, & religiosas leges edocti sumus: idque tum respectu graduum matrimonialium, tum adeundæ parentum hæreditatis.

Lex.

Legis enim hæc verba sunt. Non possum vel amitam vel materteram, uxorem ducere, licet per adoptionem mihi conjunctæ sint; quippe matrum vicem obtinent: quum ab avo sc. adoptatæ sint, & patri meo sororum loco fuerint, mihi amitarum & materterarum. Nec pater, qui filium adoptavit, filii adoptivi filiam, vel neptem ducere potest: nec filius adoptivus, adoptivi patris uxorem, vel matrem, vel sororem matris, vel neptem ex filio.

Quod si tutor, vel qui curator fuerit, adoptare voluerit maritum ejus, cujus tutelam vel curam gerit, irrita quidem est adoptio, non tamen nuptiæ solvuntur. Solvuntur autem cum quis generum suum adoptaverit.

Cæterum Novella xxiv. Principis Leonis, cognomine sapientis, quum prohibet, ne qui adoptantur, cum liberis ejus, qui adoptavit, matrimonio copulentur; hæc subjicit. Sed olim quidem non secundum rationem, nunc vero quum decenti & justa lege fiat adoptio, sacroque ritu illi parentum, hi filiorum in locum constituantur, non amplius ulla reliqua ratio est, qua filii adoptivi cum naturalibus liberis ejus, qui adopeat, matrimonio copulentur: nec ut fratrum nomen, cum nomine conjugii sic commutetur, ut fratrum loco generi vocentur.

Etiam Eunuchos adoptare.

Quum autem lex dicat adoptionem imitari naturam, ideoque prohibeat, ne quem eunuchi adoptent; ut eorum in potestate sit: ejusdem Principis Novella xxvi. statuit, ut hoc quoque citra prohibitionem ullam fiat.

Virgines etiam adoptare.

Ejusdem xxvii. Constitutio Virginibus quoque potestatem adoptandi concedit, & ut adoptati, tam filii familias, quam emancipati virginibus succedendi jus habeant; nec ad hoc indigeant Principis rescripto, vel actu judicum.

De susceptione ex sacro Baptismate.

Adoptio quæ fit per susceptionem ex sacro baptismate, non ad hæreditatem adeundam se porrigit; sed duntaxat in gradibus matrimoniorum, ut dictum est, spectatur. Quippe Canon liii. Syn. sextæ ait; Quoniam spiritualis necessitudo major est conjunctione corporum, statuimus ut qui ex sacro & salutari baptismate pueros suscipiunt, & postea cum matribus eorum viduis in matrimonium coeunt, primum à tali contubernio abstineant, deinde scortatorum quoque pœnis subjiciantur. Quippe qui ab hoc malo prompte non semet abstinet, & confitetur, tanquam incestis nuptiis pollutus damnatur.

Lex.

Legis autem hæc verba sunt. Qui è sacro baptismate aliquam suscepit, eam postea matrimonio sibi jungere non potest, utpote quæ ipsius filia facta sit. Nec item ducere potest matrem ejus, aut filiam: immo ne ipsius quidem filius id facere potest. Quippe nulla res alia

A Περὶ υἱοθεσίας.

Καὶ οὕτω μὲν τὰ ἐκ τριγενείας· τὴν γε μὴν διαδοχῆς ἕνεκα γινομένην υἱοθεσίαν διαφυλάττειν, καθὰ δὴ καὶ τὴν ἐξ αἵματος, πρός τε τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν φιλευσεβῶν δεδιδάγμεθα νόμων· κατά τε τοὺς γαμικοὺς δηλαδὴ βαθμοὺς, καὶ τὴν τῶν γονέων κληρονομίαν.

Νόμος.

Φησὶ γὰρ ὁ νόμος, οὐ δύναμαι τὴν πρὸς πατρὸς ἢ μητρὸς θείαν λαβεῖν εἰς γυναῖκα, εἰ καὶ εἰσὶ θεταὶ, ἐπεὶ μητέρων τάξιν ἔχουσιν· ὅταν τυχὸν, τῷ πάππῳ μὲν υἱοθετηθῇ, ἀδελφῆς τε τόπον ἐπεῖχε πρὸς τὸν πατέρα, πρὸς ἐμὲ δὲ θείας. Οὔτε ὁ θετὸς πατὴρ τὴν τοῦ θετοῦ υἱοῦ θυγατέρα ἢ τὴν ἐγγόνην, οὔτε ὁ θετὸς υἱὸς τὴν τοῦ θετοῦ πατρὸς γαμετὴν, ἢ τὴν μητέρα, ἢ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, ἢ τὴν ἀπὸ υἱοῦ ἐγγόνην. B

Ἐὰν δὲ ὁ ἐπίτροπος, ἢ ὁ γενόμενος κουράτωρ υἱοθετῆσαι βουληθῇ τὸν ἄνδρα τῆς ἐπιτροπευομένης ἢ κουρατορευομένης, ἢ τὸν πατέρα αὐτῆς, ἡ θέσις ἄκυρός ἐστιν, οὐ μὴν ὁ γάμος λύεται. Λύεται δὲ, ἡνίκα τις τὸν ἴδιον γαμβρὸν εἰσποιήσηται.

C Ἡ δὲ κδ'. νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ κωλύουσα τοὺς εἰσποιουμένους πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν συνάπτεσθαι τοῖς τοῦ εἰσποιησαμένου παισὶν, ἐπάγει· Ἀλλὰ πάλαι μὲν μὴ κατὰ λόγον, νῦν δὲ κατὰ τὸν πρέποντα θεσμὸν καὶ δίκαιον τῆς υἱοθεσίας γινομένης, καὶ διὰ τελετῆς ἱερᾶς, τῶν μὲν εἰς γονέων τάξιν καθισταμένων, τῶν δὲ εἰς τὴν τῶν παίδων, οὐκέτι ὑπολείπεται λόγος εἰς γάμον συνάπτεσθαι τοῖς κατὰ φύσιν τοῦ εἰσποιησαμένου τοὺς εἰσποιητοὺς παῖδας, μηδὲ τὸ τῶν ἀδελφῶν ὄνομα πρὸς τὸ τῆς συζυγίας μεθαρμόζεσθαι, ὥστε γαμβροὺς ἀντὶ ἀδελφῶν καλεῖσθαι.

D Ὅτι υἱοθετοῦσι καὶ εὐνοῦχοι.

Τοῦ δὲ νόμου λέγοντος, ὅτι ἡ θέσις μιμεῖται τὴν φύσιν, καὶ διὰ τοῦτο κωλύοντος τοὺς εὐνούχους εἰσποιεῖν τινα, καὶ ἔχειν αὐτὸν ὑπεξούσιον, ἡ κϛ'. νεαρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως ἐθέσπισε καὶ τοῦτο γίνεσθαι ἀκωλύτως.

Ὅτι υἱοθετοῦσι καὶ παρθένοι.

Ὁ δὲ κζ'. καὶ ταῖς παρθένοις εἰσποιεῖν δίδωσι, καὶ τοὺς εἰσποιηθέντας ὑπεξουσίους ἢ αὐτεξουσίους, δίκαια κληρονομίας ἔχειν ἐπ' αὐταῖς· καὶ μὴ δεῖσθαι βασιλικοῦ ἐπιτάγματος, ἢ πράξεως δικαστῶν.

E Περὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀναδοχῆς.

Ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος κατὰ ἀναδοχὴν γινομένη υἱοθεσία, οὐκ εἰς κληρονομίαν εἰσέρχεται, ἀλλ' εἰς τοὺς γαμικοὺς μόνους, ὡς εἴρηται, ζητεῖται βαθμούς. φησὶ γὰρ ὁ νγ'. κανὼν τῆς ἕκτης συνόδου, ἐπειδὴ μείζων ἐστὶν ἡ κατὰ πνεῦμα οἰκειότης τῆς τῶν σωμάτων συναφείας, τοὺς τῶν ἐκ ἁγίου καὶ σωτηριώδους βαπτίσματος παῖδας ἀναδεχομένους καὶ μετὰ τοῦτο ταῖς ἐκείνων μητράσι χηρευσάσαις γαμικῶς συναπτομένους, ὁριζόμεθα ἀφίστασθαι μὲν τοῦ τοιούτου συνοικεσίου· ἔπειτα καὶ τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις ὑποβάλλεσθαι. ὁ γὰρ μὴ ἑτοίμως τοῦ κακοῦ F ἀφιστάμενος, καὶ ἐξομολογούμενος, ὡς αἱμομίκτης κρίνεται.

Νόμος.

Ὁ δὲ νόμος φησὶν, ὁ μέντοι ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματός τινα δεξάμενος, οὐ δύναται αὐτὴν ὕστερον πρὸς γάμον ἀγαγέσθαι, ὡς ἤδη γενομένην αὐτοῦ θυγατέρα. οὐδὲ τὴν ταύτης μητέρα ἢ θυγατέρα· ἀλλ' οὐδὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. ἐπεὶ οὐδὲν ἄλλο δύναται οὕτως εἰσαγαγεῖν πατρικὴν διάθεσιν

A διάθεσιν καὶ δικαίαν γάμου κώλυσιν, ὡς ὁ τοιοῦτος δεσμὸς, δι' οὗ Θεοῦ μεσιτεύοντος αἱ ψυχαὶ αὐτῶν συνάπτονται.

Ἰσχυρίζονται τοίνυν τινὲς, ὡς ἐπεὶ ἀπὸ τοῦ κανόνος, καὶ ἀπὸ τοῦ νόμου, μείζων ἡ πνευματικὴ τῆς κατὰ σάρκα συγγενείας ὁρίζεται, χρῆναι τοὺς ταύτῃ συνδεδεμένους διατηρεῖν τοὺς κεκωλυμένους βαθμοὺς ἄχρι τοῦ ἑβδόμου, ὅσους δηλαδὴ καὶ εἰς τὴν καθ' αἷμα συγγένειαν. τοῖς δὲ πλείοσι τοῦτο οὐκ ἔδοξεν, ἀλλὰ μόνα τὰ τῷ ῥηθέντι νόμῳ περιεχόμενα κωλύεσθαι πρόσωπα.

B Οἱ μέντοι βαθμοὶ τῆς ἐξ υἱοθεσίας ἀμφοτέρας, ἐνηλλαγμένως ἀριθμοῦνται πρὸς τοὺς βαθμοὺς τοὺς ἐξ αἵματος. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ πατὴρ πρὸς πάντας τοὺς ἀδελφοὺς, πρώτου πάντως ὑπάρχει βαθμοῦ· ἐνταῦθα δὲ ὁ πνευματικὸς οὗτος πατὴρ πρὸς μὲν τὸν παῖδα ὃν εἰσεποιήσατο πρώτου ἐστὶ βαθμοῦ· πρὸς δὲ τὸν σαρκικὸν τοῦ παιδὸς πατέρα δευτέρου. ἀδελφὸς γὰρ αὐτοῦ λογίζεται. πρὸς δὲ τοὺς αὐταδέλφους τοῦ πνευματικοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τρίτου. οὐ γὰρ κἀκείνους ἔχει υἱούς· ὁ υἱὸς δὲ πρὸς τοὺς σαρκικοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, δευτέρου, καὶ πρὸς τὸν σαρκικὸν αὐτοῦ πατέρα, πρώτου· ὥσπερ καὶ πρὸς τὸν πνευματικόν.

C Διὰ τοῦτο ἔξεστι τῷ βουλομένῳ λαβεῖν εἰς γυναῖκα τὴν τοῦ συντέκνου αὐτοῦ ἀδελφήν.

Ὁ δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀναδεξάμενος, τῆς γυναικὸς αὐτοῦ διαζεύγνυται.

Περὶ τῶν κεκωλυμένων γάμων καὶ χωρὶς συγγενείας.

Ἔτι δ' ὅτι καὶ χωρὶς συγγενείας ὁποιασοῦν τῶν εἰρημένων πασῶν συγγενειῶν, κωλύεται τὸ συνάλλαγμα. οἷον ὁ κατηγορηθεὶς μοιχὸς, εἰ καὶ μὴ περιφανῶς ἀπελέγχθη, οὐ δύναται ταύτην εἰς γυναῖκα λαβεῖν. οὐδὲ ὁ ἀπελεύθερος, τὴν D γυναῖκα τοῦ πάτρωνος αὐτοῦ μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον. δίδωσι γὰρ ὑπόνοιαν ὅτι καὶ ζῶντος ἐκείνου ταύτην μοιχεύων ἦν.

Περὶ ἐπιτρόπου καὶ ἀφηλίκων.

Οὐδὲ ὁ ἐπίτροπος τὴν ὀρφανὴν ἢ ὁ υἱὸς αὐτοῦ πρὸ τοῦ λυθῆναι τὴν ἐπιτροπήν. λύεται δὲ ἡ ἐπιτροπὴ τὸν τριακοστὸν χρόνον. πέντε γὰρ καὶ εἴκοσι χρόνοι εἰσὶ τῆς ἐνηλικιώσεως, καὶ τέσσαρες τῆς ἀποκαταστάσεως, καὶ τῇ ἀρχῇ τοῦ τριακοστοῦ χρόνου αὐτίκα ἡ ἐνοχὴ τοῦ ἐπιτρόπου λύεται· καὶ ἔχει ἄδειαν ἐξ ἐκείνου συζυγῆναι τῇ ἐπιτροπευομένῃ, πρὸ E τούτου δὲ οὐδαμῶς.

Ἡ δὲ μήτηρ τῆς ἐπιτροπευθείσης δύναται καὶ πρὸ τούτου τῷ ἐπιτρόπῳ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς γαμηθῆναι.

Ἐπεὶ δὲ ἁπλῶς καὶ οἱ οἰκειακοὶ ὑποχείριοι, εἰ καὶ μὴ εἰσὶ δοῦλοι ἢ ἐγένοντό ποτε, τάξιν ἀπελευθέρου ἔχουσιν, οὐδὲ οὗτοι μετὰ θάνατον τῶν ἰδίων δεσποτῶν, καὶ τὰς ἐκείνων λαμβάνειν δύνανται γαμετάς· ἵνα μὴ δοῖεν προλαβούσης μοιχείας ὑπόνοιαν.

Οὐδὲ ὁ σκηνικὸς, ἤτοι ὁ δημόσιος παιγνιώτης, ἢ ὁ τούτου υἱὸς συγκλητικοῦ θυγατέρα δύναται λαβεῖν. F

Νόμος.

Φησὶ γὰρ ὁ νόμος, ὅτι ἐν τοῖς γάμοις, οὐ μόνον τὸ ἐπιτετραμμένον, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπὲς δεῖ ζητεῖν.

Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἐξ αἵματος, καὶ τῶν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ τῶν ἐξ υἱοθεσίας βαθμοὺς δέον ζητεῖν, καὶ τὰ ὑπὲρ τὸν ζ'. τούτοις ἀκώλυτα. ἐπὶ δὲ τῶν ἐξ ἀγχιστείας καὶ τῆς ἐκ τριγενείας τὰ ῥητῶς κωλυθέντα ἢ σύγχυσιν ἔχοντα φυλάττεσθαι χρή. ἐπὶ δὲ τῶν ἔξω συγγενείας τὸ εὐπρεπές.

sic paternam affectionem inducere potest, & justam nuptiarum prohibitionem, ut hujusmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulantur.

Affirmant igitur aliqui, quod cum tam ex Canone, quam lege, major esse illa spiritualis, quam carnalis cognatio statuatur; observare debeant hac colligati prohibitos gradus, usque ad septimum: tot scilicet numero, quot etiam in consanguinitate soleant observari. Verum pluribus hoc minimè visum est, sed ad eas duntaxat personas prohibitionem pertinere, quæ dicta lege continentur.

Cæterum gradus utriusque adoptionis diverso cum illis modo numerantur, qui sunt in consanguinitate. Nam ubi pater erga fratres universos, omnino gradu primo est: hic vero pater iste spiritualis erga filium, quem adoptavit, gradu est primo: sed erga carnalem ejus filii patrem, secundo, quippe frater ejus esse dicitur. Erga fratres autem germanos filii sui spiritualis gradu tertio censetur. Non enim illos quoque filios habuit. Filius autem erga fratres suos carnales gradu secundo est: & erga patrem suum carnalem, primo; sicut etiam erga patrem spiritualem.

Idcirco licet ei, qui vult, uxorem ducere compatris sui sororem.

Qui vero filium suum ex sacro baptismate suscipit, ab uxore sua separatur.

De Nuptiis quæ prohibentur etiam citra cognationem.

Nonnunquam etiam citra necessitudinem ullam indicatarum omnium cognationum, matrimonium prohibetur. V. g. qui accusatus est adulterii, licet manifesto non sit convictus, nequit eam mulierem uxorem ducere. Nec libertus uxorem patroni sui ducit, post ejus mortem. Præbet enim suspicionem, quod etiam illo vivo commiserit in eam adulterium.

De Tutore & Minoribus.

Nec tutor pupillam prius ducit uxorem, vel filius ejus, quam tutela sive curatio perimatur. Perimitur autem trigesimo anno. Quippe xxv. anni sunt ætatis adultæ, quatuor in integrum restitutionis, & principio trigesimi statim obligatio curatoris perimitur, ut potestatem ex eo tempore habeat cum ea se copulandi, cujus est curator; antea vero nequaquam.

Mater autem ejus, cujus negotia geruntur, potest ante hoc etiam tempus curatori filiæ suæ nubere.

Quia vero simpliciter domestici, qui sunt in potestate, licet servi non sint, nec aliquando fuerint, loco libertorum sunt: ne hi quidem post mortem dominorum suorum uxores eorum ducere possunt, ne suspicionem adulterii præbeant, quod præcesserit.

Nec Scenicus, hoc est, qui artem ludicram publicè facit, aut filius ejus, Senatoris filiam ducere potest.

Lex.

Legis enim verba sunt. In nuptiis non solum quid permissum sit, sed & quid honestum considerandum est.

Nam in consanguinitate, & susceptione ex sacro baptismate, & adoptione, gradus considerandi sunt, & matrimonia gradum in his excedentia septimum prohibitione carent. In affinitate, triumque generum copulatione, quæ disertè prohibita sunt, vel confusionem continent, caveri debent. In iis, quæ extra cognationem posita sunt, decori & honesti habenda ratio.

Leges.

Cæterum quæ nefarias contraxit nuptias, solvere matrimonium potest, & alii deinceps nubere.

Qui autem ex prohibitis nuptiis procreantur liberi, nec spuriorum appellationem consequuntur, nec ullis in bonis patri suo succedunt.

Qui cum muliere libera, quæ corpore quæstum non fecerit, consuetudinem habet; non concubinam, sed uxorem habere videtur.

Potest curator matrimonio copulare filiam suam ei cujus curator est: at filium suum cum ea copulare, cujus negotia gerit, absque jussu Principis nequit. Nam infamia notatur.

Nec pater tutoris, nec frater ejus, qui adhuc est in potestate, pupillam ducere potest.

Uxores eorum qui elugentur, intra tempus luctus nubere vetantur, nisi jussu Principis. At eorum conjuges, qui lugeri non solent, hoc est, qui majestatis damnati sunt, non prohibentur.

Quæ luctus tempore uterum gerit, adhuc prohibetur ad alias transire nuptias. Quæ verò intra tempus luctus partum edidit, non prohibetur. Nam duas ob causas legitimum luctus tempus est constitutum, ne videlicet seminis fiat confusio, ac propter honorem, qui marito debetur: quarum hæc solvitur per partum, altera non adhuc, propter reverentiam & honorem qui marito debetur. Igitur eorum uxores, qui non digni sunt, ut lugeantur, propterea quod in publica forte crimina lapsi sint, post partum etiam intra tempus luctus nubere non prohibentur.

Quæ ante finitum luctus tempus ad secundas nuptias convolat mulier, infamia notatur, & nullum ex priori matrimonio lucrum capit, nec ultra tertiam partem patrimonii sui dare secundo marito potest, quum videlicet liberos nullos habet.

Si post obitum mariti mulier undecimo mense partum ediderit, factum hoc mera scortatio est, & ipsa pœnis eisdem obnoxia est, quibus ea, quæ circa tempus luctus nuptias secundas contrahit: quod nimirum tam dotalibus, quam omnibus aliis mariti bonis excidat.

Νόμοι.

Ἡ δὲ ἀθεσμόμοις γαμηθεῖσα, δύναται διαλύειν τὸν γάμον, καὶ γαμεῖσθαι ἄλλῳ ὕστερον.

Οἱ δὲ ἀπὸ κεκωλυμένων γάμων τικτόμενοι παῖδες, οὐδὲ τῆς τῶν νόθων ἀξιοῦνται προσηγορίας, οὐδὲ διαδέχονται κατά τινα τὸν ἴδιον πατέρα.

Ὁ πρὸς ἐλευθέραν μὴ ποιησαμένην πόρον ἐκ τοῦ σώματος ἔχων συνήθειαν, οὐ παλλακὴν ἀλλὰ γαμετὴν ἔχειν δοκεῖ.

Δύναται ὁ κουράτωρ συνάψαι τὴν ἰδίαν θυγατέρα τῷ κουρατορευομένῳ ὑπ᾽ αὐτοῦ· τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ τῇ κουρατορευομένῃ οὐ δύναται χωρὶς βασιλικῆς κελεύσεως· ἐπεὶ ἀτιμοῦται.

Οὔτε ὁ πατὴρ τοῦ ἐπιτρόπου, οὔτε ὁ συνυπεξούσιος αὐτοῦ ἀδελφὸς, δύναται γαμεῖν τὴν ὀρφανήν.

Αἱ τῶν πενθουμένων γαμεταὶ, κωλύονται ἐν τῷ πενθίμῳ χρόνῳ γαμεῖσθαι, εἰ μὴ κατὰ κέλευσιν βασιλέως. αἱ δὲ τῶν μὴ πενθουμένων, ἤτοι τῶν ἐπὶ καθοσιώσει καταδικασθέντων, οὐ κωλύονται.

Ἡ ἐν τῷ πενθεῖν τὸν ἄνδρα κυήσασα, ἔτι κωλύεται γάμῳ προσελθεῖν. ἡ δὲ ἐν τῷ πενθίμῳ χρόνῳ τεκοῦσα, οὐ κωλύεται. κατὰ δύο γὰρ αἰτίας ὁ πένθιμος ὥρισται χρόνος, διὰ τὸ μὴ σύγχυσιν γενέσθαι τῆς γονῆς, καὶ διὰ τὴν ὀφειλομένην τοῖς ἀνδράσι τιμήν· ὧν ἡ μὲν μία λύεται διὰ τὸν τόκον· ἡ δὲ ἑτέρα, οὐκ ἔτι, διὰ τὴν ὀφειλομένην αἰδῶ καὶ τιμὴν τῷ ἀνδρί. αἱ δὲ γυναῖκες τῶν μὴ ἀξίων πενθεῖσθαι, διὰ τὸ εἰς δημόσια τυχὸν περιπεσεῖν ἐγκλήματα, μετὰ τὸν τόκον οὐ κωλύονται καὶ ἐν τῷ πενθίμῳ γαμεῖσθαι.

Ἡ πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου δευτερογαμοῦσα γυνὴ ἀτιμοῦται, μηδὲν ἐκ προτέρου γάμου κερδαίνουσα, καὶ μηδὲν πλέον τοῦ τρίτου μέρους τῆς ἰδίας οὐσίας δοῦναι δυναμένη τῷ δευτέρῳ ἀνδρὶ, ὅτε παῖδας δηλαδὴ οὐκ ἔχει.

Ἐὰν μετὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς τελευτὴν, περὶ τὸν ἑνδέκατον μῆνα τέκῃ ἡ γυνὴ, πορνεία ἐστὶ τὸ γεγονὸς, καὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις ἐνέχεται, οἷς ἡ περὶ τὸν πένθιμον χρόνον δευτερογαμοῦσα· ἐκπίπτουσα δηλονότι τῆς τε προικὸς καὶ πάσης ἀνδρῴας ὑποστάσεως.

CAPUT IX.

De his, qui abominantur legitimas nuptias, vinum, carnem, & alia.

Canon li. sanctorum Apost. Episcopus, inquit, aut Presbyter, aut alius quispiam ex Clero, qui non exercitationis & continentiæ causa, sed abominationis abstinet à matrimonio, & carnibus, & vino, Deum oblitus hominem fecisse masculum & fœminam, atque omnia facta esse valde bona, quique maledicendo criminatur opificium Dei, vel corrigatur, vel abdicetur, & ab Ecclesia longissimè removeatur, velut qui rectis ejus decretis adversetur. Quod si Laicus in eadem sententia sit, ab Ecclesia segregetur. Quippe nulla res divinitus facta, mala est; sed abusus rerum nocet. Quod si hæc mali causa forent, non essent à Deo condita. Quare qui Dei criminatur opera, maledicentiam suam ad ipsum creatorem extendit.

ΚΕΦ. θ΄.

Περὶ τῶν βδελυττομένων τοὺς ἐννόμους γάμους, τὸν οἶνον, τὰ κρέα, καὶ ἕτερα.

Ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων να΄. κανὼν, Ἐπίσκοπός φησιν, ἢ πρεσβύτερος, ἢ ἄλλος τοῦ κλήρου, ὁ μὴ δι᾽ ἄσκησιν καὶ ἐγκράτειαν, ἀλλ᾽ ὡς βδελυκτῶν ἀπεχόμενος, γάμου τε καὶ κρεῶν καὶ οἴνου, ἐπιλελησμένος ὅτι ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὅτι πάντα καλὰ λίαν, καὶ βλασφημῶν διαβάλλει τοῦ Θεοῦ τὴν δημιουργίαν, ἢ διορθούσθω, ἢ καθαιρείσθω, καὶ τῆς ἐκκλησίας ὡς πορρωτάτω γινέσθω, ὡς ἀπεναντίας τοῖς ὀρθοῖς ταύτης ἱστάμενος δόγμασιν· εἰ δὲ καὶ λαϊκὸς ταῦτα φρονῶν εἴη, τῆς ἐκκλησίας ἀφοριζέσθω. οὐδὲν γὰρ τῶν παρὰ θεοῦ γινομένων κακὸν, ἀλλ᾽ ἡ τούτων παράχρησις βλαβερόν. εἰ δὲ κακίας ταῦτα αἴτια ἦν, οὐκ ἂν παρήχθησαν παρὰ τοῦ θεοῦ· ὥστε ὁ τὰ τοῦ θεοῦ διαβάλλων ποιήματα, εἰς τὸν ποιήσαντα τὴν βλασφημίαν ἐκτείνει.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Γάγγρᾳ πρῶτος, τῷ ἀναθέματι περιπίπτει, ὃς ἀκάθαρτον εἶναι τὸν νόμιμον γάμον ἡγεῖται, καὶ τὴν ἀνδρὶ συνεζευγμένην κοσμίαν γυναῖκα καὶ σώφρονα βδελυσσόμενος, διὰ τὴν πρὸς τὸν σύνευνον ὁμιλίαν, ὡς μὴ δυναμένην ἐντεῦθεν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιτυχεῖν. φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος, τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. καὶ αὖθις, ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων καὶ κεκαυτηριασμένων τὴν συνείδησιν, κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι καὶ βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν.

Ταύτην καὶ ὁ τέταρτος τὴν δίκην ἐπεκτείνεται τῷ διακρινομένῳ καὶ μὴ μεταλαβεῖν ἀνεχομένῳ παρὰ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, τὴν ἱερὰν τελέσαντος λειτουργίαν, οἷα τὸν τίμιον γάμον βδελυσσομένῳ.

Τούτῳ καὶ ὁ ιδ΄. ὑποπίπτειν κελεύει τῷ ἀναθέματι τὴν τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς ἀναχωροῦσαν γυναῖκα, οἷα βδελυκτὸν τὸν γάμον νομίζουσαν. ὁ γάρ τοι ἀπόστολος, μὴ ἀποστερεῖτε, φησὶν, ἀλλήλους, εἰ μήτι ἐκ συμφώνου ἂν γίνηται. καὶ αὖθις, ἡ γυνὴ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήρ. εἰ δέ που δι' ἔρωτα τοῦ μονήρους βίου τὴν ἀναχώρησιν ἕλοιτο, ἀνεπίληπτος.

Ταύτην καὶ ὁ θ΄. τὴν δίκην δίδωσι τὸν παρθενίαν μετιόντα, καὶ τοῦ βίου ἀναχωρήσαντα, ὡς τὸν γάμον βδελυσσόμενον, καὶ μὴ δι' αὐτὸ τὸ τῆς παρθενίας καλὸν καὶ σεβάσμιον.

Ὁ δὲ νγ΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων, οὐ δεῖ, φησὶν, ἐν ταῖς τῶν ἑορτῶν ἡμέραις, σαββάτου τυχὸν, καὶ κυριακῆς, ἢ οἱασδηποτοῦν ἑτέρας, οἴνου καὶ κρεῶν, ὡς βδελυγμάτων, ἀπέχεσθαι. ὁ δὲ οὕτω καὶ φρονῶν καὶ ποιῶν, ὡς τὴν ἰδίαν κεκαυτηριασμένος συνείδησιν, καὶ σκανδάλου τοῖς πολλοῖς γενόμενος αἴτιος, εἰ μὲν τοῦ κλήρου εἴη, καθαιρείσθω, εἰ δὲ τοῦ λαοῦ, ἀφοριζέσθω. εἰ μή πού τις ἐν ἀφωρισμέναις ἡμερῶν περιόδοις ἀσκῶν, ὥσπερ ἐν ταῖς ἄλλαις, κἂν τῷ σαββάτῳ καὶ τῇ κυριακῇ τηρήσειε τὴν ἐγκράτειαν.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ ιδ΄. τοῖς τῶν κρεῶν ἀπεχομένοις δι' ἄσκησιν, γεύεσθαι μόνον ἐπὶ τῶν συνάξεων παρεγγυᾶται. καὶ οὕτως εἰ βούλοιντο τὴν τούτων ἐδωδὴν μὴ προσίεσθαι, ἀλλά γε τῶν συνεψομένων τούτοις λαχάνων, μὴ ἀπαναίνεσθαι τὴν μετάληψιν. ὡς ἂν ἐντεῦθεν πᾶσαν πρόφασιν σκανδάλου περιέλωσι τῶν οἰομένων τούτους διὰ βδελυρίαν τῶν τοιούτων ἀπέχεσθαι. καὶ οὐχ ἥκιστα τούτοις ἑστιᾶσθαι προσήκει κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς τῶν αἱρετικῶν ἔνιοι νηστείαν ἀπὸ τούτων εἰσάγουσιν, ὡς ἂν μὴ συμβαίνειν δόξαιεν τῷ ἐκείνων φρονήματι. καὶ μάλιστα εἰ τύχοιεν ἐπιχωριάζοντες πόλει, τῷ πλείστῳ γε μέρει τοιαῦτα νοσούσῃ. εἰ δὲ μὴ ὑπείκοιεν τῷ κανόνι, κληρικοὺς μὲν ὄντας, τῆς ἱερωσύνης ἀπογυμνοῖ, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζει.

Τῶν δὲ Λατίνων οἱ μοναχοὶ, τῶν μὲν κρεῶν ἀπεχόμενοι, τὸ δὲ πῖαρ τούτων μετὰ λαχάνων ἀδιαφόρως ἐσθίοντες, οὔ μοι δοκοῦσι τοῦ παρόντος μέλειν αὐτοῖς κανόνος· οὐ γὰρ ἵνα σκάνδαλον περιέλωσιν, ἀλλ' ἵνα τὴν γαστέρα ἐμπλήσωσι τοῦτο δρῶσι σαφῶς.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ κη΄. κανόνι, γελοῖον ἡγεῖται τὸ εὔξασθαι τινὰ ὑείων κρεῶν ἀπέχεσθαι· ὅθεν καὶ τὴν ἐπαγγελίαν ἀθετεῖσθαι κελεύει, καὶ τὴν χρῆσιν τῶν κρεῶν ἀδιάφορον ἔχειν (οὐδὲν γὰρ κτίσμα θεοῦ ἀπόβλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον) καὶ τοῦ λοιποῦ τῶν ἀπρεπῶν ἐπαγγελιῶν ὡς καταγελάστων ἀπέχεσθαι.

Ἐν δὲ μιᾷ τῶν πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφιλόχιον ἐπιστολῶν, φησὶ, τοῖς δὲ κομψοῖς ἐγκρατίταις, πρὸς τὸ σεμνὸν αὐτῶν πρόβλημα, διατί καὶ ἡμεῖς οὐ πάντα ἐσθίομεν, ἐκεῖνα λεγέσθω.

A Primus autem Canon Concilii Gangrensis anathemati addicit eum, qui legitimas nuptias impuras esse putat, & cum marito copulatam honestam & castam uxorem abominatur propter consuetudinem cum tori consorte, quasi quæ propterea regnum cœleste consequi nequeat. Dicit enim Apostolus, Honorabile conjugium in omnibus, & lectus impollutus. Ac rursum, Posterioribus temporibus descifcent quidam à fide per hypocrisin falsiloquorum, quorum conscientia cauterio recisa est, prohibentium contrahere matrimonium, & abstinere (jubentium) cibis, quos Deus creavit ad participandum.

B Eandem pœnam iv. etiam Canon irrogat ei, qui examinans ambigit, nec participare sustinet à Presbytero cum uxore copulato, qui ministerium sacrum obierit, quasi nuptias honorabiles abominetur.

Eidem anathemati Canon etiam xii. subjici præcipit eam mulierem, quæ à marito suo secedit, quasi quæ matrimonium putet esse rem abominabilem. Enimvero Apostolus: Ne fraudate, inquit, alius alium: nisi si quid ex consensu factum fuerit. Et rursum: Uxor proprium corpus non habet in potestate, sed vir. Quod si desiderio vitæ solitariæ secessionem amplectatur, repre-
C hendi non debet.

Eidem pœnæ ix. etiam Canon tradit eum, qui virginitatem colit, & à vitæ consortio secessit, matrimonii abominandi causa, non propter ipsum virginitatis bonum & venerationem.

Tertius autem & quinquagesimus sanct. Apost. Can. Diebus, inquit, festis, sabbato putà, & Dominica, vel alia quacunque, non abstinendum à vino & carnibus, tanquam rebus abominandis. Quod si quis ita sentit & facit, quasi cui cauterio recisa sit conscientia, & qui scandali compluribus causam præbeat, si quidem
D ex Clero fuerit, deponatur, sin ex populo, segregetur: nisi forte quispiam determinato dierum ambitu semet exercens, itidem ut aliis diebus, etiam in sabbato & Dominica servavit abstinentiam.

Canon verò xiiii. Ancyranæ Syn. præcepit iis, qui abstinent à carnibus exercitationis causa, duntaxat ut eas in conventibus publicis degustent, atque ita si manducationem eorum admittere nolunt, saltem olerum cum eis coctorum perceptionem non recusent: ut hac ratione omnem scandali occasionem adimant iis, qui putant ipsos abominationis causa carnibus abstinere. Et quidem imprimis eos vesci carnibus convenit iis diebus,
E quibus hæretici quidem per jejunium ab eis abstinere solent: ne cum eis consentire videantur. Præsertim si forte degant in urbe, cujus maxima pars hoc morbo laboret. Quod si Canoni non obtemperent, & Clerici sint, eos Sacerdotio spoliat, Laicos autem segregat.

Verum Monachi inter Latinos, à carnibus quidem abstinentes, eorum autem pinguedinem cum oleribus indiscriminatim comedentes, mihi non videntur præsentis Canonis curam gerere, id enim planè faciunt, non ut scandalum auferant, sed ut ventrem impleant.

F Magnus autem Basilius in xxviii. Canone, ridiculum ducit vovere aliquem à porcinis carnibus abstinere: unde & promissum irritum facere jubet, & carnium usum indifferentem habere (nulla enim Dei creatura rejicienda est, si cum gratiarum actione accipiatur,) & in posterum ab ineptis promissis ut ridiculosis abstinere.

In una autem ex Epist. ad S. Amphiloch. inquit, Egregiis autem Encratitis ad præclaram eorum objectionem, cur nos quoque non omnia comedimus, illud dicatur, quod

A Ἀριθμεῖ δὲ ταῦτα, καὶ ὁ κζ'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ, καὶ τῶν κανονικῶν, φησιν, ἐκτὸς τούτων γραφῶν, μηδὲν ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινωσκέσθω. προστίθησι δὲ οὗτοι, καὶ τὴν Ἰουδὶθ, τὸν Τωβίαν, καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν Ἰωάννου.

Ὁ δὲ ν'. καὶ τὰ ὑπομνήματα τῶν μαρτυρικῶν παθημάτων, ἐν ταῖς ἐτησίοις αὐτῶν ἀναγινώσκεσθαι μνήμαις διορίζεται. ταύτῃ τοι καὶ τὰ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων καὶ ὁμολογητῶν συγγραφέντα καὶ ἀναγινώσκειν δέον, καὶ κατασπάζεσθαι ἅτε πρὸς τὴν ἀληθινὴν καὶ ὀρθόδοξον πίστιν ἡμᾶς ἐνάγοντα.

B Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος, τῶν μὲν τοῖς αἱρετικοῖς συντεθέντων καὶ ὀνομαζομένων παρ' αὐτῶν ἀποκρύφων, ἀπείρηκε τὴν ἀνάγνωσιν, τῶν δὲ τέως ῥηθέντων ἱερῶν βιβλίων ὁμοίαν καὶ οὗτος ποιεῖται τὴν ἀπαρίθμησιν. ταῦτα γὰρ ἐπιπνοίᾳ φησὶ, θειοτέρᾳ γεγράφθαι πιστευόμενα. καὶ τῆς μὲν παλαιᾶς διαθήκης κβ'. εἶναι βίβλους τοῖς παρ' Ἑβραίοις ἰσαρίθμους γραμμάτων· τὰς γὰρ τέσσαρας τῶν Βασιλειῶν, δύο βίβλους εἶναι λέγει, καὶ τὰς δύο τῶν Παραλειπομένων, μίαν, καὶ τὰς τῶν ιβ'. Προφητῶν, μίαν, καὶ τῶν τεσσάρων, τέσσαρας. τῷ δὲ Ἱερεμίᾳ προστίθησι τοὺς τοῦ Βαροὺχ θρήνους, καὶ τὴν ἐπιστολήν. ἀριθμήσας δὲ καὶ τὰς τῆς καινῆς, προστίθησι ταῖς ῥηθείσαις καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν Ἰωάννου. ταύταις προστιθέναι ἢ ἀφαιρεῖν ἀνόσιον εἶναι κρίνει. ἔξωθεν δὲ τῶν κανονιζομένων εἶναι φησὶ, τὴν σοφίαν Σολομῶντος, τὴν Σιράχ, τὴν Ἐσθὴρ, τὴν Ἰουδὶθ, καὶ τὸν Τωβὶτ, τὸν ποιμένα, καὶ τὴν διδαχὴν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ταύτην δὲ καὶ ἡ ἕκτη σύνοδος ἠθέτησεν, ὡς δεδήλωται.

C Τοιαύτην τῶν ἱερῶν βιβλίων ποιεῖται τὴν ἀπαρίθμησιν δι' ἐμμέτρων ἡρωικῶν στίχων, καὶ ὁ θεολόγος μέγας Γρηγόριος, ἰσαρίθμους τὰς τῆς παλαιᾶς εἶναι λέγων τοῖς παρ' Ἑβραίοις εἴκοσι δύο γραμμάτων. στιχηρὰς δὲ λέγει τὰς ε'. Ἰὼβ, Δαβὶδ τοὺς ρν'. Ψαλμοὺς, καὶ τὰς τρεῖς Σολομώντειας. καὶ τὴν δώδεκα προφητῶν μίαν, ὧν αἱ κλήσεις Αὐσῆς. Μιχαίας. Ἰωήλ. Ἰωνᾶς. Ἀβδίας. Ναούμ. Ἀββακούμ. Σοφονίας. Ἀγγαῖος. Ζαχαρίας. Μαλαχίας. τῶν δὲ τῷ μεγάλῳ ῥηθέντων Ἀθανασίῳ ἀκανονίστων οὗτος οὐ μέμνηται. τούτοις καὶ ὁ ἅγιος ἕπεται Ἀμφιλόχιος, δι' ἰάμβων τὴν ἐκμέτρησιν ἐκποιησάμενος.

D Ὁ δὲ ξ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, τὰ ψευδεπίγραφα τῶν ἀσεβῶν βιβλία, τὸν ἀναγινώσκοντα δημοσίᾳ, ἱερατικόν φημι ἢ κληρικὸν, ἐπὶ λύμῃ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, καθαιρέσεως ἀξιοῖ. οὐ μόνον γὰρ οἱ περὶ πλείστου τὸ ψεῦδος ποιούμενοι λόγοις οἰκείοις τὸ δυσσεβὲς αὐτῶν φρόνημα κρατύνειν E πειρῶνται, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῶν εὐσεβῶν συγγράμμασι τὰ σφέτερα παρενείρουσιν, ὡς ἐν ταῖς ῥηθείσαις ἐπιστολαῖς τοῦ ἱεροῦ Κλήμεντος, καὶ ταῖς διατάξεσιν ἐσκαιώρηται· εἰσὶ δ' οἳ καὶ τὰς ἑαυτῶν ἐπιγραφὰς ἁγίων τεθείκασι, πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἁπλουστέρων ἢ εὐηθεστέρων, οἱονεὶ μέλιτι τοῦ δηλητηρίου τὴν κύλικα περιχρίσαντες.

Ὁ δὲ ξγ'. τῆς ς'. συνόδου, καὶ τὰ ψευδῶς συντεθέντα μαρτυρολόγια πρὸς τῶν μηδὲν ὑγιὲς φρονούντων, ὕβριν μὲν τοῖς ἁγίοις μάρτυσιν οἰομένων προστρίψασθαι, τοὺς δ' ἐντυγχάνοντας τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀφιστάναι τιμῆς, πυρὶ κελεύει F δίδοσθαι· τοὺς δὲ τούτοις ὡς ἀληθέσι προσέχοντας ἀναθεματίζεσθαι. τοῖς γὰρ ἁγίοις μάρτυσι τῶν ἄθλων καὶ τῆς εὐδοξίας βασκήναντες, ψευδῆ καὶ ἀλλόκοτα συντεθεικέναι βιβλία προήχθησαν, τῶν δῆθεν ὑπὸ τῶν ἁγίων μαρτύρων πραχθέντων ἢ λαληθέντων, ἐφ' ᾧ τοὺς ἐντυγχάνοντας εἰς ἀπιστίαν ἢ γέλωτα ἐνάγειν.

Πόσου τοίνυν ἄξιος ἂν εἴη μακαρισμοῦ ὁ θαυμάσιος Συμεὼν ὁ τὸ καλεῖσθαι μεταφραστὴς διαφερόντως τῶν ἄλλων ἀπενεγκάμενος, ὁ τῇ ἐπιπνοίᾳ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων ὑπὲρ ἀληθείας σκάμματα πολλοῖς ἱδρῶσι καὶ πόνοις συγγραψάμενος, καὶ δυνάμει λόγου καὶ σοφί-

Eosdem libros enumerat Can. xxvii. Syn. Carthag. & præter has, inquit, Canonicas scripturas nihil in Ecclesiâ legatur. Addit autem ille Judith, Tobiam, & Apocalypsin Joannis.

Canon autem l. commemorationes passionum martyricarum in anniversariis eorum memoriis legi decernit. Quare & quæ à sanctis Patribus & Confessoribus conscripta sunt, legere & amplecti oportet, ut quæ nos ad veram & orthodoxam fidem perducant.

Magnus autem Athanasius librorum, qui ab hæreticis conscripti & apocryphi nominati erant, lectionem prohibet, & deinde prædictos sacros libros ipse similiter enumerat. Hos enim per divinam, inquit, inspirationem conscriptos credimus. Dicit etiam libros esse Veteris Testamenti viginti duos, Hebræorum literis numero æquales: quatuor enim Regnorum libros duos facit, & duos Paralipomenon, unum, & libros xii. Prophetarum unum, & quatuor, quatuor. Ieremiæ autem lamentationes & Epistolam Baruch adjungit. Libros vero Novi Testamenti enumerans, reliquis superaddit Apocalypsin Joannis. His addere, vel ab iis quicquam detrahere netas esse judicat. Extra autem Canonicos dicit esse, Sapientiam Solomonis, Sirach, Esther, Judith, Tobiam, Pastorem, & Sanctorum Apostolorum doctrinam, hanc autem sextus Synodus rejecit, ut ostensum est.

Similem sacrorum librorum enumerationem facit magnus Theologus Gregorius, in versibus heroicis, libros Veteris Testamenti viginti duobus Hebræorum literis æquales esse dicens. Quinque ex iis metricos appellat, Job, cl. Psalmos David, tres Solomonis, & libros Prophetarum xii. unum, qui vocantur Oseas, Amos, Michæas, Joel, Jonas, Abdias, Nahum, Abbacuk, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Eorum autem quos magnus Athanasius non Canonicos vocat, mentionem nullam facit: hos sanctus Amphilochius sequitur, Iambis metricum poema contexens.

Canon autem lx. Sanct. Apost. eum qui falso inscriptos impiorum libros ad populi & Cleri perniciem publicè legit, Sacerdotem scilicet sive Clericum, depositione dignum censet. Nonnulli enim qui mendacium pluris æstimant, non solum propriis verbis impiam suam opinionem confirmare nituntur, sed & piorum scriptis sua etiam inserunt, ut in dictis S. Clementis Epistolis & Constitutionibus fraudulentèr factum. Alii autem sunt, qui scriptis suis sanctorum inscriptiones apposuerunt, in deceptionem simpliciorum, veneni calicem quasi melle circumlinentes.

Canon insuper lxiii. Syn. vi. Martyrologia ab iis qui nihil rectè sentiunt falsò conficta, ut ignominiæ notam S. Martyribus inurant, eosque, qui in ea incidunt, ab iisdem honore afficiendis abducant, igni tradi jubet, eos autem qui illis ut veris assentiunt anathematizari. Sanctis enim martyribus certamina & nominis claritatem invidentes, libros falsos & alienos conficere impulsi sunt, de iis scilicet quæ à martyribus dicta vel facta essent, ut qui in eos inciderent vel ad infidelitatem vel risum deducerentur.

Quantæ igitur beatitatis prædicatione dignus est admirandus ille Simeon, qui Metaphrastes dici egregiè præ aliis meruit, qui S. Spiritus inspiratione sanct. Martyrum pro veritate certamina non sine multis sudoribus & laboribus conscripsit, & nervosè, eloquentèr, sapientèrque

exornavit, ad laudem Domini nostri Jesu Christi, & sanctorum Martyrum, qui pro eo certamina obierunt, perennem gloriam; quique omne os impium obturavit, & piis nullum omnino dubitandi prætextum reliquit.

A καλλύνας εἰς ὕμνον τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ δόξαν διαιωνίζουσαν τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ἠγωνισμένων ἁγίων μαρτύρων· καὶ πᾶν δυσσεβὲς ἀποφράξας στόμα, καὶ μηδ᾽ ἡντιναοῦν πρόφασιν ἀμφιβολίας τοῖς εὐσεβέσι καταλιπών.

Canon autem ix. Syn. vii. Qui libros, inquit, sacras imagines insectantium, in quibus absurdæ eorum opiniones comprehenduntur, retinet absconditque, si Clericus sit, Sacerdotio exuatur; sin autem Laicus, segregetur. Ejusmodi vero libri, nihil, inquit, à ludibriis puerilibus differunt, utpote quæ insaniæ & lascivi æ bacchationes sint; in quibus venerandæ imagines (proh hominum vesaniam!) Idola nominantur. Qui autem eos invenerit, ad magnæ Ecclesiæ Palatium, mittat, ut perpetuæ obscuritati tradantur, vel, ut lex civilis jubet, statim comburat.

Ὁ δὲ θ'. τῆς ζ'. συνόδου κανὼν, τὰ συγγεγραμμένα φησὶ τοῖς κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων λυττῶσι, τὰς ἀσυλλογίστους αὐτῶν ὑπολήψεις συλλογιζόμενα, ὁ κατέχων καὶ κρύπτων, κληρικὸς ὢν, τῆς ἱερωσύνης ἀποδυέσθω, λαϊκὸς δὲ, ἀφοριζέσθω. ἀθυρμάτων δὲ, φησι, παιδικῶν, οὐδὲν ταυτὶ διενήνοχε, μανίας ὄντα καὶ ἀσελγείας βακχεύματα· εἴδωλα, φεῦ τῆς παραπληξίας, τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀποκαλοῦντα. B ἀλλ᾽ ἢ εἰς τὸ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἢ οἰκεῖον ἐπισκοπεῖον παραπεμπέτω, ἐφ᾽ ᾧ παντελεῖ τῇ ἀφανείᾳ δοθῆναι, ἢ ὡς ὁ πολιτικὸς κελεύει νόμος, εὐθὺς κατακαιέτω.

Canones autem Syn. Laodic. xv. & lix. Non sinunt ut in Ecclesia aliqui præter libros Canonicos veteris sc. & novi Testamenti legantur, nimirum qui in lxxxv. Can. Apostolico continentur: nec præter cl. Psalmos Davidicos alios privatos psallere permittunt, cujusmodi sunt, qui Salomonis & multorum aliorum dicuntur.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ιε'. καὶ ὁ νθ'. οὐκ ἐπιτρέπουσι πλὴν τῶν κανονιζομένων βιβλίων, τῆς τε παλαιᾶς καὶ καινῆς, ἐπ᾽ ἐκκλησίας ἀναγινώσκεσθαι, ἅπερ τῷ πε'. ἀποστολικῷ δηλαδὴ κανόνι διείληπται, οὐδέ γε πλὴν τῶν ρν'. ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ, ἰδιωτικοὺς ἑτέρους ᾄδειν ἐφιᾶσιν, ὡς οἱ τοῦ Σολομῶντος λεγόμενοι, καὶ πολλῶν ἑτέρων.

Porro Canon xix. Syn. vi. In diebus Dominicis quibus populus ab operibus cessans Ecclesiis interesse solet, Episcopos doctrinæ flumine eos irrigare jubet, ex prædictis Scripturæ libris verba tempori & rebus convenientia colligentes, eademque juxta sanctorum Patrum expositionem, & non secundum privatos sensus & judicium interpretari; & potius in eis celebres esse, quam in iis quæ domi inventa sunt, ne aliquando forsan hæsitantes Scripturæ scopo non inniti videantur. Ex S. autem Patrum doctrinâ cognoscent populus quænam eligere & quænam fugere oporteat; & vitam suam ad virtutis normam imminentium suppliciorum metu component, & ignorantiæ vitii non convincentur. Episcopum vero qui secus fecerit præsens Canon non punit.

C Ὁ δὲ τῆς ς'. συνόδου ιθ'. ἐν ταῖς κυριακευούσαις τῶν ἡμερῶν, ἐν αἷς εἰώθασιν ὁ λαὸς τῶν ἔργων ἀφέμενοι προσεδρεύειν ταῖς ἐκκλησίαις, τοὺς ἐπισκόπους κελεύει τοῖς τῆς διδασκαλίας νάμασι τούτους καταρδεύειν, ἐρανιζομένους ἐκ τῶν ἄνω ῥηθέντων τῆς θείας γραφῆς βιβλίων, τὰ τῷ καιρῷ προσήκοντα ῥητὰ, καὶ τοῖς πράγμασι, καὶ ταῦτα ἑρμηνεύειν, κατὰ τὴν τῶν θείων πατέρων ἐξήγησιν, ἀλλὰ μὴ ἐξ οἰκείων νοημάτων καὶ λογισμῶν· καὶ μᾶλλον ἐν τούτοις εὐδοκιμεῖν, ἢ τοῖς οἴκοθεν εὑρημένοις, ἵνα μὴ ἀπορίᾳ ἔσθ᾽ ὅτε συνεχόμενοι, δόξωσι τοῦ σκοποῦ τῆς γραφῆς μὴ ἐπιβατεύειν. ἐκ δὲ τῆς τῶν θείων πατέρων διδασκαλίας εἴσονται οἱ λαοὶ τίνα δεῖ αἱρεῖσθαι, D καὶ τίνων ἀποδιίστασθαι, καὶ τὴν οἰκείαν ζωὴν πρὸς ἀρετὴν μεθαρμόσουσι, δέει τῶν ἐπηρτημένων κολάσεων, καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας οὐχ ἁλώσονται πάθει. τὸν δὲ μὴ οὕτω δρῶντα ἐπίσκοπον, ὁ μὲν παρὼν οὐκ ἐπιπλήττει κανών.

Canon autem Apost. lviii. Episcopum vel Clericum qui Clerum suum negligit, & pietatem non docet, segregat; & in socordiâ perseverantem deponit.

Ὁ δέ γε ἀποστολικὸς νη'. τὸν ἀμελοῦντα τοῦ οἰκείου κλήρου, καὶ μὴ ἐκπαιδεύοντα τὴν εὐσέβειαν, ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν, ἀφορίζει· ἐπιμένοντα δὲ τῇ ῥαθυμίᾳ καθαιρεῖ.

Quod sacros libros conscindere non oporteat.

Ὅτι οὐ δεῖ τὰς ἱερὰς κατατέμνειν βίβλους.

Canon autem lxviii. vi. Syn. Scripturæ divinitùs inspiratæ, tùm veteris, tùm novæ, necnon Patrum & Doctorum comprobatorum præceptorumque libros conservare jubet, & non conscindere aut corrumpere; neque librorum cauponatoribus aut unguentariis perituros tradere; nisi utique omninò, à tineis, vel aquâ, vel alio modo inutiles redditi fuerint: eum autem qui ita facere deprehensus sit, in annum segregari.

E Ὁ δὲ ξη'. τὰ βιβλία τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, τῆς παλαιᾶς τε καὶ καινῆς, καὶ τῶν ἐγκριθέντων καὶ δεδοκιμασμένων πατέρων τε καὶ διδασκάλων, ἐπιτάττει φυλάττειν, καὶ μὴ κατατέμνειν ἢ διαφθείρειν, μηδὲ τοῖς βιβλιοκαπήλοις ἢ μυρεψοῖς ἀποδιδόναι πρὸς ἀφανισμόν. εἰ μή τι ἄρα πάντη ἀπὸ σητῶν ἢ ὕδατος, ἢ ἑτέρῳ τρόπῳ ἀχρειωθεῖεν· τὸν δὲ τοιοῦτόν τι ποιεῖν ἁλισκόμενον, ἐπ᾽ ἐνιαυτὸν ἀφορίζεσθαι.

Leges.

Νόμοι.

Porphyrii, aliorumque hæreticorum adversus Christianos libri comburantur; Nestorii etiam, & quicunque Nicæno Ephesinoque Conciliis, & Cyrillo Alexandrino, quorum fidem excedere non licet, non consonant. Qui autem dictos libros habent & legunt, ultimo supplicio afficiantur.

F Τὰ κατὰ χριστιανῶν συγγράμματα Πορφυρίου, καὶ ἄλλων αἱρετικῶν, καιέσθωσαν· καὶ τὰ Νεστορίου, καὶ ὅσα μὴ συμφωνεῖ ταῖς ἐν Νικαίᾳ καὶ Ἐφέσῳ συνόδοις, καὶ Κυρίλλῳ τῷ Ἀλεξανδρείας, ὧν οὐκ ἔξεστι παρεξιέναι τὴν πίστιν. οἱ δὲ τὰ λεχθέντα βιβλία ἔχοντες καὶ ἀναγινώσκοντες, ἐσχάτως τιμωρείσθωσαν.

Mathematici qui coram Episcopis libros suos non concremant, neque ad *orthodoxam* fidem accedunt, omni civitate pellantur; Inventi autem in civitatibus, deportantur sive exterminentur.

Οἱ Μαθηματικοὶ μὴ καίοντες ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων τὰς βίβλους αὐτῶν, καὶ τῇ εὐσεβείᾳ προσιόντες, πάσης ἀπελαύνονται πόλεως· εὑρισκόμενοι δὲ ἐν ταῖς πόλεσι, δηπορτεύονται ἤτοι ἐξορίζονται.

Οἱ ἐξ

Ὁ ἔχων βιβλία Μανιχαϊκὰ, καὶ μὴ φανερῶν αὐτὰ ἐπὶ τὸ καυθῆναι, τιμωρεῖται.

Οἱ ἔχοντες τὰ Σεβήρου συγγράμματα, καὶ μὴ καίοντες αὐτὰ, χειροκοποῦνται.

Qui Manichæorum libros habet, & non in propatulum profert ut concrementur, punitur.

Qui Severi libros habent, & eosdem non comburunt, manibus mutilantur.

ΚΕΦ. ιβʹ.

Περὶ τῶν βιοθανῶν, ἤτοι τῶν ἑαυτοὺς ἀναιρούντων.

Τοὺς βιοθανεῖς ὁ Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος ἐν ιδʹ. κανόνι, τῆς εἰωθυίας ὑπὲρ τῶν ἀπιόντων προσφορᾶς, καὶ εὐχῆς καὶ ψαλμῳδίας, καὶ τῆς νομιζομένης ὁσίας, στέρεσθαι ἀξιοῖ. ὅσοι δηλαδὴ τὸν λογισμὸν ὑγιᾶ κεκτημένοι, καὶ μὴ τὰς φρένας ὑπὸ νόσου παρατραπέντες, διὰ λύπην ἢ μικροψυχίαν, ἐκ φόβου ἢ ἐπηρείας ἡστινοσοῦν, ἑαυτοὺς διεχειρίσαντο.

Νόμος.

Ὁ ἑαυτὸν ἀνελὼν ἢ ἀνελεῖν ἐπιχειρήσας, διὰ φόβον ἐγκλήματος, καὶ μὴ διὰ νόσον, τιμωρεῖται ὡς ἀνελὼν ἕτερον, καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ δημεύεται.

CAPUT XII.

De iis qui vim sibi inferunt, sive Suicidis.

Eos qui vim sibi inferunt, Timotheus Alexandrinus in XIV. Can. usitatâ pro piis oblatione, & oratione, & psalmodia, & solita piatione privari jubet. Quotquot viz. sanâ ratione præditi, & non præ morbo mentis expotes facti, propter mærorem, vel timiditatem, præ metu, vel insultatione quacunque, sibi manus violentas intulerint.

Lex.

Qui sibi mortem conscivit, aut consciscere conatus est, propter criminis metum, & non propter morbum, punitur, ut qui alium interfecit, & substantia ejus publicatur.

ΚΕΦ. ιγʹ.

Περὶ βισέξτου.

Τὸ τοῦ βισέξτου ὄνομα, ῥωμαϊκόν ἐστι, δηλοῦν τὸ δὶς ἕξ, αἱ γὰρ ῥωμαϊκαὶ λέξεις, ἀντὶ τοῦ δʹ. τὸ βʹ. προσλαμβάνουσι. λέγεται δὲ οὕτω, διὰ τὸ δὶς ἓξ εἶναι τὰς ὥρας τῆς προστιθεμένης ἡμέρας τῷ Φεβρουαρίῳ, καὶ δὶς ἓξ τῆς νυκτὸς, ἥτις κατὰ τετραετίαν εἴωθεν ἀπαρτίζεσθαι, τοῦ περιττεύοντος τεταρτημορίου τῆς ἡμέρας καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν, εἰς μίαν ἡμέραν τηνικαῦτα συντιθεμένου· ἥτις καὶ προστίθεται τῷ Φεβρουαρίῳ, ὡς εἶναι τότε ἡμέρας κθʹ. τὰς δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμέρας τξϛʹ.

Συνέβη δὲ τούτῳ καὶ ἀλλαχόθεν τὴν προσηγορίαν ταύτην λαβεῖν. εἰς τρία διῄρουν οἱ Ῥωμαῖοι τῶν μηνῶν τὰς ἡμέρας, καὶ τὰς μὲν, ὠνόμαζον καλάνδας· τὰς δὲ, νόννας, τὰς δὲ, εἰδοὺς, ἀπό τινων τριῶν Ῥωμαίων ἐνταλμάτων οὕτω κληθείσας, ἐν καιροῖς λιμοῦ θρεψάντων τοὺς ἐν τῇ Ῥώμῃ. καὶ καλάνδαι μὲν ἐλέγοντο παρ᾽ αὐτοῖς, αἱ παρ᾽ Ἕλλησι νουμηνίαι ἐπὶ μὲν Μαρτίου, καὶ Μαΐου, Ἰουλίου τε, καὶ Ὀκτωβρίου, ἀπὸ τῆς αʹ. μέχρι τῆς ζʹ. αἱ δὲ μετ᾽ αὐτὰς εὐθὺς λέγονται νόνναι, μέχρι τῆς ιεʹ. αἱ δὲ λοιπαὶ, εἰδοί. ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων πάντων μηνῶν, τὰς μὲν νόννας ἀπὸ τῆς εʹ. ἔλεγον τοῦ μηνός· τὰς δὲ εἰδοὺς, ἀπὸ τῆς ιγʹ. διὰ δὴ τὴν τοιαύτην ἀνισότητα, καθ᾽ ἑκάστην νεομηνίαν ὁ ἱερεὺς ἐκάλει τὸν λαὸν, καὶ ὑπεδείκνυε τούτοις τὴν τῶν νοννῶν ἡμέραν καὶ τῶν εἰδῶν. διὸ καὶ μᾶλλον Καλάνδας οἴονταί τινες τὴν πρώτην λέγεσθαι τοῦ μηνὸς διὰ τὸ καὶ καλεῖσθαι παρὰ τοῦ ἱερέως τὸν λαόν. ὠνόμαζον τοίνυν ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων μηνῶν, αʹ. Φεβρουαρίου Καλάνδας Φεβρουαρίων. τὴν βʹ. πρὸ τεσσάρων νοννῶν Φεβρουαρίων, τὴν δὲ γʹ. πρὸ τριῶν· τὴν δὲ τετάρτην πρὸ μιᾶς νοννῶν. τὴν δυάδα γὰρ ὡς ἀποφράδα, οὐκ ἠξίουν ὅλως καλεῖν καὶ διὰ τοῦτο τῇ μονάδι μείζονα ἢ ἐλάττονα προκαταλαμβάνον ἀεὶ ἀριθμόν. τὴν δὲ πέμπτην, νόννας Φεβρουαρίας· τὴν δὲ ιγʹ. εἰδοὺς· τὴν δὲ ιδʹ. πρὸ δεκαὲξ καλανδῶν Μαρτίων. ἡνίκα τοίνυν εἶχεν ὁ Φεβρουάριος κθʹ. ἔλεγον καὶ τὴν κεʹ. πάλιν πρὸ ἓξ καλανδῶν Μαρτίων, ὥσπερ καὶ τὴν κδʹ. τὴν δὲ κϛʹ. πρὸ πέντε· τὴν δὲ κζʹ. πρὸ δʹ. τὴν δὲ κηʹ. πρὸ τριῶν, τὴν δὲ κθʹ. πρὸ μιᾶς, εἶτα καλάνδαι Μαρτίου. ἐκαλεῖτο οὖν καὶ διὰ τοῦτο Βίσεξτος, ἡνίκα εἶχεν ὁ Φεβρουάριος κθʹ. διὰ τὸ λέγεσθαι δὶς, τὸ πρὸ ἓξ καλανδῶν Μαρτίων.

CAPUT XIII.

De Anno bissextili, sive intercalari.

Βίσεξτον Latina vox est, significans bis sex: voces enim Latinæ accipiunt B. pro D. Ita autem dicitur, quod dies & nox Februario additæ, singulæ bis sex horas contineant, qui quidem dies quarto quolibet anno perfici solebat, quarta diei parte, quæ singulis annis excedebat, tunc temporis in unum diem compositâ; iste autem Februario adjicitur, & exinde fit quod dies habeat XXIX. & annus CLXVI.

Contigit præterea appellationem hanc aliunde desumi. Romani mensium dies in tria divisêrunt, alios, Calendas, alios, Nonas, alios vero Idus nominantes, à tribus Proceribus Romanis sic dictos, qui in famis temporibus Romanos nutriebant. Calendæ ab iis dictæ sunt, quas Græci Novilunia vocant, mense Martio, Maio, Julio, & Octobri, à primo die usque ad septimum, dies autem proximè sequentes ad XV. Nonæ dicebantur, reliqui vero Idus. In omnibus vero reliquis mensibus, Nonas à quinto mensis die numerabant, Idus vero à XIII. Propter hanc inæqualitatem, Sacerdos singulis noviluniis populum convocabat, iisque Nonarum & Iduum diem notum fecit. Quare potius censent nonnulli primum diem mensis Calendas vocari; quod populus à Sacerdote simul vocarentur. Porro ut in aliis mensibus, ita & primum Februarii diem Calendas Februarias nominarunt, secundum, Nonas quartas, tertium, Nonas tertias, quartum pridie Nonarum (numeri enim binarii ut inauspicati nullam mentionem fecerunt, & ob hanc causam numerum eo unitate majorem vel minorem semper præoccupabant) Quintum autem, Nonas Februarias, decimum vero tertium, Idus, decimum quartum, XVI. Calendas Martii. Quando itaque Februarius dies habuit XXIX. diem XXV. iterum sextas Calendas, quemadmodum & XXIV. vocabant; vicesimum autem sextum quintas, XXVII. quartas, XXVIII. tertias, XXIX. pridie Calendarum, deinde sunt Calendæ Martii. Bisextus itaque dicebatur, quando Februarius dies habebat XXIX. quod bis dicantur sextæ Calendæ Martii.

INITIUM LITERÆ Γ.

CAPUT I.

De gradibus qui sunt in matrimonio.

Quære caput viii. Literæ B.

CAPUT II.

De Nuptiis concessis & prohibitis.

CANON xxvi. sanctorum Apost. & sextus Synodi sextæ, & xvi. Concilii Carthaginensis permittunt iis, qui Clero continentur, & adhuc Lectores & Cantores sunt, ut legitimas nuptias contrahant. Verum non amplius, postquam provecti fuerint ad gradum Subdiaconi, vel Diaconi, vel Presbyteri. Nam initiatos Sacerdotio, qui ad matrimonium deflectunt, statim abdicant.

Etiam primus Canon Concilii Neocæsariensis Presbyterum, qui legitime copulatus uxori fuerit, Sacerdotio exuit.

Verum sexti Concilii divini Patres eam consuetudinem abolentes, quæ in Ecclesia Latinorum invaluit; videlicet ut Sacerdotes & Diaconi, qui ordinantur; prius fidem dent, quod omnino post ordinationem abstinere velint ab uxoribus, quæ ante ordinationem cum eis copulatæ fuerint: Nos, inquiunt, etiam post ordinationem manere firma volumus eorum matrimonia, qui digne Sacerdotio consequuti sunt, ne benedictas Domini præsentiâ nuptias contumelia clanculum adficiamus: qui præterea pronunciavit, hominem separare non debere, quæ Deus conjunxerit. Quin etiam Apostolus honorabile dicit esse matrimonium, & lectum impollutum. Ac rursum, alligatus es mulieri? solutionem ne quærito.

Quamobrem qui Diaconum, vel Subdiaconum, vel Presbyterum conjunctione cum uxore legitima privat, deponatur. Excepto tamen definito quodam tempore, quum sacra sunt tractaturi: ut puri purum adeuntes, preces suas obtineant.

Etiam nonnullis eorum, qui apud Nicæam primum celebrabant Concilium, videbatur invehendam rem vituperabilem, ut Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi, & subdiaconi, cum uxoribus suis omnino non cubarent, quas prius duxissent, quam sacerdotiis initiarentur. Verum Paphnutius, unius ad Thebas sitæ civitatis Episcopus, qui vir à puero educatus erat in loco piis exercitiis dicato, & omnem virtutem perfecte coluerat, ac imprimis nomine castitatis celebrabatur; immò qui confessionis etiam corona fuerat ornatus, quod alter oculus ei propter pietatem effossus esset; hanc sententiam probantibus contradixit, quum honorabiles esse diceret nuptias, & consuetudinem cum uxoribus appellaret castitatem. Adeoque Syn. auctor erat, ne legem hanc promulgarent: quod hanc rem in mundo degentibus toleratu difficilem diceret. Nam fortassis hoc tam ipsis, quam ipsorum uxoribus causam minùs castè vivendi præbiturum. Ex prisca quidem Ecclesiæ traditione quotquot expertes matrimonii Sacerdotalem in ordinem cooptati fuissent, non amplius uxores ducere: qui vero post contractum matrimonium evecti essent ad Sacerdotium, eos ab uxoribus, quas habebant, non separari. Et hæc quidem Paphnutius, quanquam ipse matrimonii expers esset. Collaudavit orationem hominis divini Syn. neque de hoc quicquam promulgavit, sed rem arbitrio cujusvis committendam, non coactioni statuit. Adeo vero religiosus erat ipse Paphnutius, ut etiam admiranda quædam prodigia per eum fierent. Et Constantinus Imperator hominem magno habebat in pretio, & frequenter ad aulam arcessebat, erutumque oculum exosculabatur.

ἈΡΧΗ ΤΟΥ Γ. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α΄.

Περὶ τῶν τοῦ γάμου βαθμῶν.

Ζήτει τὸ ὄγδοον κεφάλαιον τοῦ Β. στοιχείου.

ΚΕΦ. β΄.

Περὶ γάμων ἐπιτετραμμένων καὶ κεκωλυμένων.

Ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κϛ΄. κανὼν, καὶ ὁ ϛ΄. τῆς ϛ΄. συνόδου, καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ιϛ΄. τοῖς τῷ κλήρῳ κατειλεγμένοις, καὶ ἀναγνώσταις ἔτι καὶ ψάλταις τελοῦσι, νομίμως συγχωροῦσι γαμεῖν. μετὰ δέ γε τὸ εἰς βαθμὸν προαχθῆναι ὑποδιακόνου ἢ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου, οὐκέτι. τῶν γὰρ ἱερωμένων τοὺς πρὸς γάμον ἐκκλίνοντας, καθαιροῦσιν αὐτίκα.

Καὶ ὁ πρῶτος γὰρ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ, τὸν δὲ ἤδη νομίμως γυναικὶ συναφθέντα πρεσβύτερον, τῆς ἱερωσύνης ἀπογυμνοῖ.

Οἱ δὲ τῆς ϛ΄. συνόδου θεῖοι πατέρες ἐν ιγ΄. κανόνι ἀπαγορεύοντες τὸ ἐν τῇ τῶν Λατίνων ἐκκλησίᾳ κρατῆσαν ἔθος, τὸ τοὺς χειροτονουμένους ἱερέας τε καὶ διακόνους πίστεις πρότερον διδόναι, ἢ μὴν τελέως μετὰ τὴν χειροτονίαν ἀφέξεσθαι τῶν πρὸ ταύτης νομίμως συζευχθεισῶν αὐτοῖς γυναικῶν· ἡμεῖς, φασὶ, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν, ἐρρῶσθαι τὰ συνοικέσια βουλόμεθα, τῶν ἀξίως τῆς ἱερωσύνης ἠξιωμένων, ἵνα μὴ τὸν εὐλογηθέντα τῇ τοῦ κυρίου παρουσίᾳ γάμον λεληθότως ὑβρίζοντες, καὶ προσέτι ἀποφηναμένου, ἃ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. καὶ μὴν καὶ ὁ ἀπόστολος τίμιον εἶναι λέγει τὸν γάμον καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον. καὶ πάλιν, δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν.

Ὁ τοίνυν ἀποστερῶν διάκονον, ἢ ὑποδιάκονον, ἢ πρεσβύτερον τῆς πρὸς τὴν νόμιμον γυναῖκα συναφείας, καθαιρείσθω. ἐκτὸς ὡρισμένου δέ τινος καιροῦ, ὅτε μεταχειρίζειν τὰ ἅγια μέλλοιεν· ἵνα καθαροὶ τῷ καθαρῷ προσιόντες, τῶν αἰτημάτων μὴ διαμάρτοιεν.

Ἀλλὰ καί τισι τῶν περὶ τὴν Νίκαιαν τὴν πρώτην συγκροτουμένων σύνοδον, ἔδοξε νόμον ἐπεισάγειν, ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους διακόνους τε καὶ ὑποδιακόνους, μὴ συγκαθεύδειν ὅλως ταῖς γαμεταῖς ἃς πρὶν ἢ ἱερᾶσθαι νομίμως ἠγάγοντο. ὁ μέντοι Παφνούτιος, μιᾶς τῶν κατὰ τὰς Θήβας πόλεων ἐπίσκοπος ὢν, ἀνὴρ ἐκ παιδὸς ἐν ἀσκητηρίῳ τεθραμμένος, καὶ πᾶσαν κατωρθωκὼς ἀρετὴν, ἐπὶ σωφροσύνῃ δὲ καὶ μάλιστα γεγονὼς περιβόητος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῷ τῆς ὁμολογίας στεφάνῳ κεκοσμημένος (ἅτερος γὰρ αὐτῷ τῶν ὀφθαλμῶν διὰ εὐσέβειαν ἐξωρώρυκτο,) ἀντεῖπε τοῖς ταύτην ἔχουσι γνώμην, τίμιόν τε τὸν γάμον ἀποκαλῶν, καὶ σωφροσύνην τὴν πρὸς τὰς ἰδίας γαμετὰς ὁμιλίαν. συνεβούλευσέ τε τῇ συνόδῳ, μὴ τοιοῦτον θέσθαι νόμον, δυσχερὲς εἶναι τοῖς ἐν κόσμῳ διάγουσι τὸ πρᾶγμα φέρειν ἀποφαινόμενος· ἴσως γὰρ ἔσεσθαί γε καὶ αὐτοῖς καὶ τῶν τούτων γαμετῶν, τοῦ μὴ σωφρονεῖν αἴτια γενήσεσθαι. κατὰ δὲ τὴν ἀρχαίαν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν, τοὺς μὲν ἀγάμους τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος κοινωνήσαντας, μηκέτι γαμεῖν· τοὺς δὲ μετὰ τὸν γάμον εἰς ἱερωσύνην προβιβασθέντας, ὧν ἔχουσι γαμετῶν, μὴ χωρίζεσθαι. ταῦτα μὲν ὁ Παφνούτιος, καὶ περὶ γάμου ἄπειρος ὤν. ἐπῄνεσε δὲ τὴν τοῦ θεσπεσίου ἀνδρὸς εἰσήγησιν ἡ σύνοδος, καὶ οὐδὲν περὶ τούτου νενομοθέτηκεν, ἀλλὰ τῇ ἑκάστου γνώμῃ τὸ πρᾶγμα καὶ οὐκ ἀνάγκῃ θεῖναι νενόμικεν. οὕτω θεοφιλὴς ὁ Παφνούτιος οὗτος ἦν, ὡς καὶ σημεῖα θαυμαστὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ γίνεσθαι· σφόδρα δὲ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐτίμα τὸν ἄνδρα, καὶ συνεχῶς ἐπὶ τὰ βασίλεια μετεπέμπετο, καὶ τὸν ἐξορωρυγμένον ὀφθαλμὸν κατεφίλει.

Τῇ

A Τῷ δὲ δωδεκάτῳ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ μηδόλως προσεκτέον τὸ νῦν, δυνάμει λέγοντι γαμεῖν τὸν διάκονον, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν, τῇ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἐπιτροπῇ.

Νόμοι.

Φησὶ γὰρ ἡ νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ, ὡς εἰ καὶ ἀπὸ συνηθείας ἀγράφου ἐξῆν τοῖς ἱερωμένοις ἐντὸς δεκαετίας μετὰ τὴν χειροτονίαν ψηφιζομένης, λαμβάνειν νομίμους γυναῖκας, ἀλλὰ τοῦτο ὡς ὑπὸ τῶν κανόνων κεκωλυμένον, οὐκ ὀφείλει κρατεῖν.

B Ὁ χειροτονῶν ἄγαμον, ἐρωτάτω αὐτὸν, εἰ δύναται χωρὶς νομίμου γαμετῆς σεμνῶς βιοῦν· καὶ εἰ καθομολογοῖτο, τοῦτον χειροτονείτω. ὁ δὲ ἐπιτρέπων διακόνῳ γυναῖκα μετὰ τὴν χειροτονίαν λαβεῖν, τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβαλλέσθω. πρεσβύτερος δὲ ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος μετὰ τὴν χειροτονίαν γαμῶν ἐκβάλλεται τοῦ κλήρου.

Τοῖς κληρικοῖς ἐπιτέτραπται νομίμους ἔχειν γαμετάς.

Οἱ ψάλται καὶ οἱ ἀναγνῶσται δύνανται νομίμως γαμεῖν· οἱ δὲ ὑποδιάκονοι, καὶ διάκονοι, καὶ πρεσβύτεροι, καθάπαξ κεκώλυνται· ὅθεν τούτων οἱ γάμῳ κοινωνήσαντες, ἐκπίπτουσι τῆς ἱερωσύνης.

C

Ὅρος γάμου.

Γάμος ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια, καὶ συγκλήρωσις πάσης ζωῆς θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία, εἴτε διὰ εὐλογίας, εἴτε διὰ στεφανώματος, ἢ διὰ συμβολαίου· τὰ δὲ παρὰ ταῦτα γινόμενα ὡς μὴ γεγονότα λογίζονται.

Ἐννόμως δὲ γάμους μεταξὺ ἀλλήλων συνιστῶσι Ῥωμαῖοι, ἡνίκα τὰ περὶ τῶν γάμων τοῖς νόμοις διηγορευμένα φυλάξωσι. δεῖ δὲ τοὺς μὲν ἄρρενας, ἐφήβους εἶναι, τὰς δὲ θηλείας, ἀνδρὸς δεκτικάς, τουτέστι τοὺς μὲν ὑπερβεβηκέναι τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον χρόνον, τὰς δὲ μείζονας εἶναι τῶν δώδεκα ἐνιαυτῶν. ταῦτα δὲ λέγομεν, εἴτε αὐτεξούσιοι, εἴτε ὑπεξούσιοι εἶεν οἱ πρὸς γάμον συνιόντες. D

Οὐ γίνεται γάμος εἰ μὴ συναινέσωσιν οἱ συναπτόμενοι, καὶ οἱ ἔχοντες αὐτοὺς ὑπεξουσίους.

Τὸν γάμον, οὐ τὸ συγκαθεύδειν ἀλλήλοις τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα συνίστησιν, ἀλλ' ἡ γαμικὴ αὐτῶν συναίνεσις.

Ὁ αὐτεξούσιος πλείαν ἄγων τὴν ἡλικίαν χωρὶς τῆς τοῦ πατρὸς συναινέσεως γαμεῖ.

Τὰ πένθη τῶν ἀνιόντων, οὐκ ἐμποδίζει τοὺς γάμους τῶν πενθούντων προσώπων. E

Ὁ ἐν σωφροσύνῃ διάγων, μὴ ἀναγκαζέσθω πρὸς γάμον ἐλθεῖν παρὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς, κἂν ὑπεξούσιος ᾖ.

Μηδεὶς μυστικῶς στεφανούσθω, ἀλλὰ παρόντων πλειόνων. ὁ δὲ τοῦτο κατατολμήσας, τιμωρίᾳ σωφρονιζέσθω, δηλονότι καὶ τοῦ ἱερέως, ἐν τοῖς ἀπρεπέσιν ἑαυτὸν παρεμβάλλοντος, τὰς ἀξίας ὀδύνας εἰσπραττομένου, κατὰ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων διάταξιν.

Κωφὸς, καὶ ἄλαλος, καὶ τυφλὸς, γαμεῖν δύνανται, καὶ περὶ προικὸς ἐνέχονται. F

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῶν τοὺς ἐννόμους γάμους βδελυττομένων.

Ζήτει τὸ θ'. κεφάλαιον τοῦ Β. στοιχείου.

Cæterum Syn. Ancyr. Can. xii. non attendendum, qui posse dicit Diaconum uxorem ducere etiam post ordinationem, Episcopi sui permissu.

Leges.

Quippe Leonis, cognomine Sapientis, Novella dicit, tametsi ex consuetudine non scripta licuerit Sacerdotibus intra decennium, post ordinationem computandum, legitimas uxores ducere: tamen hoc tanquam prohibitum à Canonibus, valere non debere.

Qui expertem matrimonii ordinat, interroget eum, an absque legitima uxore vitam castam agere possit. Si hoc facturum se testetur, hominem ordinet. Qui vero Diacono permittit, ut post ordinationem ducat uxorem: Episcopatu expellitur. Presbyter aut Subdiaconus, qui post ordinationem cõtrahit nuptias è cœtu Cleri ejicitur.

Clericis est permissum, ut legitimas habeant uxores.

• Cantores & Lectores nuptias legitimas contrahere possunt, at Subdiaconi, & Presbyteri, omnino (id facere) prohibentur: quo fit ut quotquot eorum matrimonii participes fiunt, excidant Sacerdotio.

Matrimonii definitio.

Matrimonium est cõjunctio maris & feminæ, & omnis vitæ consortium, divini & humani juris communicatio: sive per benedictionem, sive per coronationem, sive per instrumentum contrahatur. Quæ autem præter hosce modos facta sunt, pro non contractis habentur.

Legitimas autem nuptias inter se Romani contrahunt, quum ea servant, quæ legibus de nuptiis præcepta sunt. Oportet autem mares quidem esse puberes, feminas vero viri potentes: hoc est, illos excedere decimum quartum annum, has majores esse duodecim annis. Hæc autem dicimus sive patresfamilias sint, sive filiifamilias ii, qui coeunt in matrimonium.

Nuptiæ non fiunt nisi consentiant tam ii qui copulantur, quam qui eos habent in potestate.

Nuptias non viri cum muliere concubitus, sed matrimonialis eorum consensus facit.

Filius emancipatus plenam agens ætatem, etiam sine consensu patris uxorem ducit.

Luctus ascendentium non impedit nuptias earum personarum quæ lugent.

Qui vivit in castitate, ne cogatur à patre suo contrahere nuptias, tametsi filiusfamilias sit.

Nemo secreto coronetur, sed pluribus præsentibus. Qui autem fuerit ausus id facere, pœna castigetur: ita scilicet ut etiam à Sacerdote, qui rebus inhonestis semet interposuerit, digna supplicia exigantur, juxta Canonum Ecclesiasticorum constitutionem.

Surdus, & mutus, & cæcus nuptias contrahere possunt, & dotis nomine tenentur.

CAPUT III.

De iis qui nuptias legitimas abominantur.

Quære cap. ix. literæ B.

CAPUT IV.

De contrahentibus secundas, tertias, plures nuptias, tam viris, quam mulieribus.

CANONIS xvii. sanctorum Apost. verba sunt. Qui geminas post baptismum contraxit nuptias, vel in scortationem lapsus est, non potest Episcopus esse, vel Presbyter, vel Diaconus, vel omnino sacri consortii. Nam postquam Spiritus sancti gratia per sacri baptismatis mysterium, quod nec verbis exprimi, nec concipi mente potest, ab omnibus sordibus eluit eum, qui baptizatur, & lucis capacem fecit: nihil amplius impedimento est, quo minus idem etiam pura Sacerdotii luce exhilaretur. Verum post sacrum illud lavacrum, nulla pro peccatis reliqua est hostia, quæ Sacerdotium largiri possit.

De Lectoribus.

Quamobrem præter Can. faciunt Lectores qui secundas nuptias contrahunt,& suum ordinem conservant.

Hujus Canonis etiam magnus ille Basilius meminit in xii. Canone suo, cum ait: Eos, qui secundas contraxêre nuptias, omnino Canon à ministerio vocationis exclusit, quibus verbis hunc innuit Canonem.

Cæterum xviii. Apost. Canon ait, Nec qui viduam duxit, vel ejectam à marito suo, vel meretricem, vel servam, vel aliquam ex iis, quæ artem ludicram exercent, ac propterea, quod parum honestè vivant, non creduntur esse castæ, potest Episcopus esse, vel Presbyter, vel omnino Clericorum in consortio.

Cum duobus hisce Canonibus Apost. etiam tertius sextæ Synodi Canon consentit.

Leges.

Nemo qui secundas adierit nuptias, ordinetur Presbyter, aut Diaconus; nec si mulierem habeat in contubernio, quæ virum suum reliquerit, nec si concubinam habeat: sed duntaxat is, qui vir est unius castæ mulieris, & quam virginem duxerit. Sin quispiam duxerit matrimonio prius copulatam, vel concubinam, sive manifestò, sive clam, confestim ordine sacro excidat, & privatam vitam agat.

Septuagesima vero & nona Novella Principis Leonis, cognomine Sapientis, Clericos secundas nuptias contrahentes nec habitum amittere debere, nec functionem sacerdotalem, præcipit. Sunt enim hæc illius verba. Non probamus legislatoris veteris institutum, qui vult, ut Presbyter, aut Diaconus, aut Subdiaconus, qui post factam manus impositionem cum muliere copulatus fuerit, prorsus ab hoc habitu recedat, & ad vitam plebeam revertatur: sed decretum hoc abrogamus, atque sancimus, uti duntaxat eis pro pœna sufficiat ejus ordinis cessio, quo in ordine ante contractas nuptias conspiciebantur. Habitum autem Clericalem, & reliquam in Ecclesiis functionem attingere nefas non est.

De Laicis ad secundas nuptias transeuntibus.

Enimvero divinus ille Apost. viduis junioribus, ut alteras ad nuptias transeant, siquidem ita velint, permisit: earum naturæ lubricitatem intelligens. Divini vero Patres etiam viros, qui secundas nuptias eligerent, minime putabant inhibendos; quandoquidem libidinis carnalis impetum non ignorabant; eos tamen non impune dimiserunt.

Quippe i. Can. Syn. Laodic. hæc verba sunt. Qui legitime secundas ad nuptias transierunt, ubi perexiguum temporis spatium intercesserit, ac precibus & jejuniis vacaverint, communione per indulgentiam fruantur. Sin prius, quam legitimas contraherent nuptias, clandestino concubitu coierint: etiam puniantur ceu scortationis rei.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ διγάμων, τριγάμων, καὶ πολυγάμων, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν.

Ο ιζ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, ὁ δυσὶ γάμοις, φησί, μετὰ τὸ βάπτισμα ὁμιλήσας, ἢ πορνείᾳ περιπεσών, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ ἱεροῦ καταλόγου. ἡ γὰρ χάρις τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, τῷ τοῦ θείου βαπτίσματος μυστηρίῳ, τῷ μήτε λόγῳ ῥητῷ, μήτε νῷ καταληπτῷ, παντὸς ῥύπου τὸν βαπτιζόμενον ἀποπλύνασα, καὶ φωτὸς δεκτικὸν ἀποφήνασα, οὐ κωλύει λοιπὸν καὶ τῷ καθαρῷ φωτὶ τῆς ἱερωσύνης τοῦτον καταφαιδρύνεσθαι. μετὰ δὲ γὰρ τὸ θεῖον λουτρόν, οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία, οἷα καὶ ἱερωσύνην χαρίσασθαι.

Περὶ ἀναγνωστῶν.

Ὡς παρὰ κανόνας δρῶσι τῶν ἀναγνωστῶν οἱ διγαμήσαντες, καὶ τὴν οἰκείαν τάξιν ἔτι διατηροῦντες.

Τοῦ κανόνος τούτου καὶ ὁ μέγας μέμνηται Βασίλειος ἐν τῷ δωδεκάτῳ αὐτοῦ κανόνι, τοὺς διγάμους, λέγων, παντελῶς ὁ κανὼν τῆς κατὰ τὴν κλῆσιν ὑπηρεσίας ἀπέκλεισε, τοῦτον δὴ λέγων.

Ὁ δὲ ἀποστολικὸς ιη'. οὐδὲ ὁ χήραν λαβών, ἢ ἐκβεβλημένην παρὰ τοῦ οἰκείου ἀνδρός, ἢ ἑταίραν, ἢ οἰκέτιν, ἢ τῶν ἐπὶ σκηνῆς, αἳ διὰ τὸ ἀσέμνως βιοῦναι οὐ πιστεύονται σωφρονεῖν, δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ ὅλως τοῦ κλήρου.

Τοῖς δυσὶ τούτοις ἀποστολικοῖς κανόσι καὶ ὁ γ'. τῆς ς'. συνόδου συνᾴδει κανών.

Νόμοι.

Μηδεὶς δευτερογαμήσας χειροτονείσθω πρεσβύτερος ἢ διάκονος, μήτε μὴν εἰ γυναικὶ συνοικεῖ τὸν οἰκεῖον ἄνδρα καταλιπούσῃ, μήτε εἰ παλλακὴν ἔχει· ἀλλ' ἢ μιᾶς ἀνὴρ γεγονὼς σώφρονος, καὶ ἐκ παρθενίας. εἰ δέ τις τοιαύτην γαμετὴν ἢ παλλακὴν εἰσαγάγοιτο φανερῶς ἢ λαθραίως, εὐθέως τῆς ἱερᾶς ἐκπιπτέτω τάξεως, καὶ ἰδιώτης ἔσω.

Ἡ δὲ οθ'. νεαρὰ τοῦ Βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ, τοὺς διγαμοῦντας τῶν κληρικῶν μήτε τοῦ σχήματος ἀλλοτριοῦσθαι κελεύει, μήτε τῆς ἐκτὸς τοῦ βήματος ὑπηρεσίας. φησὶ γάρ, οὐκ ἀποδεχόμεθα τῆς περιαιρέσεως τὸν παλαιὸν νομοθέτην, ὃς βούλεται πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ὑποδιάκονον μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ χειροθεσίαν συναφθέντα γυναικί, παντελῶς τοῦ τοιαύτου ὑπεξίστασθαι σχήματος, καὶ πρὸς τὸν λαϊκὸν βίον ἐπαναστρέφεσθαι, ἀλλὰ ἀκυροῦμεν τὸ δόγμα. θεσπίζομεν δέ, μόνην τὴν ὑποχώρησιν τῆς τάξεως, ἐφ' ἧς πρὸ τοῦ γάμου ἐξετάζοντο ἀρκεῖσθαι, τὴν δίκην αὐτοῖς. τοῦ δὲ κληρικοῦ χαρακτῆρος, καὶ τῆς ἄλλης ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπηρεσίας ἐφάπτεσθαι ἀδιάφορον.

Περὶ διγάμων λαϊκῶν.

Ἀλλ' ὁ μὲν θεῖος ἀπόστολος Παῦλος, τὰς νεωτέρας χήρας γάμοις αὖθις προσομιλεῖν, εἰ βούλοιντο, συνεχώρησε, τὸ εὐόλισθον τῆς φύσεως ὑφορώμενος. οἱ δὲ θεῖοι πατέρες, καὶ τῶν ἀνδρῶν τοὺς διγαμεῖν αἱρουμένους ᾤοντο δεῖν μὴ κωλύειν, τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος μὴ ἀγνοοῦντες τὸ ἰσχυρόν· οὐ μὴν ἀνεπιτιμήτως εἴασαν ἔχειν.

Φησὶ γὰρ ὁ πρῶτος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανών, οἱ νομίμως δευτέροις ὁμιλήσαντες γάμοις, ὀλίγου διαστήματος χρόνου, καὶ ταῖς εὐχαῖς καὶ νηστείαις σχολάσαντες, τῆς κοινωνίας κατὰ συγγνώμην ἀπολαυέσθωσαν. εἰ δὲ πρὸ τοῦ νομίμου γάμου τελέσαι, λαθραίᾳ μίξει συνῆλθον, καὶ ὡς πορνεύσαντες ἐπιτιμηθήσονται.

Οἱ

A Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν δ'. κανόνι, οἱ μὲν φησὶν, ἐπ' ἐνιαυτὸν, ἵνα· οἱ δὲ, ἐπὶ δύο, τῆς ἱερᾶς εἴργουσι κοινωνίας τὸν διγαμοῦντα.

Περὶ γυναικῶν εἰς δεύτερον ἐρχομένων γάμον.

Ἐν δὲ τῷ μα'. κανόνι αὐτοῦ, ἡ χήρα γυνὴ, φησὶν, εἰ καὶ τῶν προσηκόντων γονέων ἀφῄρηται, καὶ εἰς δεύτερον ἐλθεῖν αὐθαιρέτως οὐ κεκώλυται συνοικέσιον. φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος, ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυρίῳ, τουτέστιν ἀνδρὶ πιστῷ συναφθῆναι. ζῶντες δὲ οἱ γονεῖς, ὧν ὑπεξούσιος οὖσα τυγχάνει, καὶ μὴ συναινέσαντες, διασπᾶσθαι δύνανται τὴν τοῦ γάμου συνάφειαν.

Νόμοι. B

Φησὶ γὰρ ὁ νόμος, ἡ ἐλάττων τῶν κε'. ἐνιαυτῶν αὐτεξούσια μέλλουσα δευτερογαμεῖν, γνώμῃ τοῦ πατρὸς γαμείσθω.

Ἡ χήρα γυνὴ ἀναγκάζεται μένειν τὸν πένθιμον χρόνον διὰ τὴν σύγχυσιν τῆς γονῆς, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς οὐκ ἔστι. γαμηθεῖσα δὲ, πρὶν ἢ πληρωθῆναι τὸν μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς ἐνιαυτὸν, ἀτιμοῦται, καὶ οὐ δύναται πλέον τοῦ τρίτου τῆς οὐσίας αὐτῆς δοῦναι τῷ δευτέρῳ ἀνδρὶ, ἢ ἐν διαθήκῃ καταλιπεῖν, ὅτε παῖδας δηλαδὴ οὐκ ἔχει· καὶ αὐτὴ οὐδὲν ἕξει ἀπὸ κληρονομίας, ἢ λεγάτου, ἢ μόρτις καυσὰ, ἤγουν ἐπιθανατίου δωρεᾶς· ἀλλὰ ταῦτα λαμβάνουσιν οἱ κληρονόμοι τοῦ καταλιπόντος. C καὶ εἴ τι κατέλιπεν αὐτῇ ὁ ἀνὴρ ὁ πρῶτος, λαμβάνουσι κατὰ βαθμὸν τὰ δέκα πρόσωπα, τουτέστιν ἀνιόντες καὶ κατιόντες, καὶ ἐκ πλαγίου, μέχρι δευτέρου βαθμοῦ. ἐξ ἀδιαθέτου δὲ κληρονόμοι τῶν συγγενῶν αὐτῶν, μέχρι τρίτου μόνου βαθμοῦ. ἀλλὰ καὶ πάσης ἀξίας στερεῖται, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς εἰς αὐτὴν ἐλθόντων προφάσει μνήστρων ἢ κατὰ βούλησιν τοῦ τελευτήσαντος.

Κατὰ κέλευσιν δὲ βασιλέως δύναται γυνὴ ἐν τῷ πενθίμῳ χρόνῳ δεύτερον νυμφίον ἑαυτῇ ἐπεισάγειν. ἡ δὲ τεκοῦσα ἐν τῷ πενθίμῳ χρόνῳ παραχρῆμα δύναται γαμηθῆναι. ζήτει τὰ περὶ τούτου, καὶ ἐν τῷ η'. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου. D

Οὐδεὶς δύναται ὑπὸ τὴν πολιτείαν ὢν τῶν Ῥωμαίων, δύο γαμετὰς ἐν ταὐτῷ ἔχειν.

Ὁ δύο γαμετὰς ἐν ταὐτῷ ἔχων, τυπτέσθω· ἐκδιωκομένης τῆς ἐπεισάκτου γυναικὸς μετὰ τῶν τεχθέντων ἐξ αὐτῆς παίδων.

Περὶ τριγάμων.

Ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ δ'. κανόνι ἐπὶ τῶν τριγάμων συνήθειαν, φησὶ, παρελάβομεν, πενταετίας ἀφορισμὸν, τοῦ γάμου δηλαδὴ μὴ διασπωμένου. καλοῦσι δὲ τὸ τοιοῦτον οὐκέτι γάμον, ἀλλὰ πολυγαμίαν· μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμένην, E τουτέστι μὴ διακεχυμένην, ἀλλὰ συνεσταλμένην, καὶ ἐν μιᾷ περιγραφομένην γυναικί. διὸ καὶ ὁ κύριος τῇ Σαμαρείτιδι πέντε ἄνδρας διαμειψάσῃ, ὃν νῦν, φησὶν, ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνήρ. ὡς οὐκ ἔστιν ἄξιον ὄντων τῶν ὑπερεκπεσόντων τοῦ μέτρου τῆς διγαμίας, τῷ τοῦ ἀνδρὸς ἢ τῆς γυναικὸς καλεῖσθαι προσρήματι. δεῖ δέ φησι, μὴ πάντη τούτους ἀπείργειν τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν τοῖς τόποις μόνοις τῶν ἀκροωμένων καὶ συνισταμένων μετρεῖσθαι τούτοις τὴν καταδίκην, οὐ μὴν καὶ τῶν προσκλαιόντων.

Ἀλλὰ καὶ αὖθις ἐν τῷ ν'. τριγαμίας νόμος, φησὶν, οὐκ ἔστιν ἐκκλησιαστικὸς δηλαδή. τὰ μέντοι τοιαῦτα, οἷα ῥύπον τῆς ἐκκλησίας ὁρῶμεν. F δημοσίαις δὲ καταδίκαις οὐχ ὑποβάλλομεν, ὡς τῆς ἀνειμένης πορνείας αἱρετώτερα. οὐ γὰρ καταδικάζομεν τὴν πρᾶξιν ὥστε καὶ διασπᾶν, κατὰ δὲ τὸν αὐτίκα ῥηθησόμενον τῆς ἑνώσεως τόμον, καὶ τὴν διαστολὴν καὶ ψῆφον αὐτοῦ τούτους δεχόμεθα.

Ὁ δὲ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος ὁ μέγας Γρηγόριος, ὁ πρῶτον φησὶ συνοικέσιον, νόμος, ὁ δεύτερον, συγχώρησις, τὸ τρίτον, παρανομία. τὸ δ' ὑπὲρ τοῦτο, χοιρώδης βίος, οὐ δὲ πολλὰ ἔχων τῆς κακίας τὰ ὑποδείγματα.

Magnus autem ille Basilius in iv. Can. suo, Quidam, inquit, ad annum unum; quidam ad duos arcent eum à communione sacra, qui secundas nuptias contrahit.

De mulieribus quæ secundas nuptias contrahunt.

Ejusdem Can. xli. Vidua, inquit, si proximis parentibus careat, etiam ad secundas arbitratu suo nuptias convolare non prohibetur. Nam Apostoli verba sunt: Si vir mortuus fuerit, libera est ut ei nubat, cui vult, solum in Domino, hoc est, ut cum viro fideli jungatur. Parentes autem vivi, quorum est in potestate, si non consenserint, nuptiarum conjunctionem dirimere possunt.

Leges.

Quippe lex ait, Emancipata minor annis xxv. ad nuptias transitura, de patris sententia nubat.

Mulier vidua tempus luctus expectare cogitur, propter confusionem seminis, quod in viro locum non habet. Quæ vero nupserit antequam completus fuerit annus à morte mariti, & infamia notatur, nec ultra tertiam facultatum suarum partem alteri marito donare potest, vel in testamento relinquere, quum liberos scilicet nullos habet: nec ipsa quicquam habebit ex hæreditate, vel legato, vel mortis causa donatione: sed accipiunt hæc illius hæredes, qui ea reliquit. Si quid etiam reliquit ei prior maritus, secundum gradus decem personæ capiunt, hoc est, adscendentes & descendentes, & qui sunt ex transverso, usque ad secundum gradum. Ab intestato autem, hæredes cognatorum ipsorum usque ad iii. duntaxat gradum. Quin etiam omni dignitate privatur, & iis, quià marito priori ad eam pervenerunt ex causa sponsalium, vel secundum voluntatem defuncti.

Principis autem jussu potest mulier intra tempus luctus alterum sibi sponsum inducere. Quæ partum edidit intra tempus luctus, statim nuptum se collocare potest. Quære plura super hâc re in cap. viii. lit. B.

Nemo, qui sub Romanorum ditione sit, binas uxores eodem tempore potest habere.

Qui duas uxores eodem habet tempore, verberetur: & superinducta mulier ejiciatur una cum natis ex ea liberis.

De Trigamis.

Magnus ille Basilius in iv. Can. Consuetudinem, inquit, in contrahentibus tertias nuptias accepimus, ut quinquennio segregentur; ita tamen, ut ipsum matrimonium non dirimatur. Vocant autem has non amplius nuptias, sed nuptiarum pluralitatem: immo scortationem coercitam, hoc est, non late diffusam, sed contractam, & quæ in una muliere circumscribitur. Idcirco Dominus etiam ad mulierem illam Samaritanam, quæ viros v. unum post alium habuerat: Quem nunc habes, inquit, non tibi maritus est. Adeo non æquum est, ut qui ultra mediocritatē secundarum nuptiarum prolapsi sunt, nomine mariti vel uxoris appellentur. Oportet autem, inquit, non prorsus hos arcere ab Ecclesia, sed ita mitigari pœnam eorum, ut in locis audientium duntaxat, & unà tantum consistat; non etiam eorum, qui plorant.

Rursus, inquit, in Can. l. De tertiis nuptiis nulla lex, videlicet Ecclesiastica. Nimirum ejusmodi tanquam Ecclesiæ sordes intuemur. Publicis autem pœnis non subjicimus, veluti quæ libera scortatione magis sint optabilia. Non enim rem ita damnamus, ut matrimonium ipsum dirimamus, sed juxta tomum unionis, quem mox sumus expositurі, & distinctionem atque sententiam ejus, hasce nuptias admittimus.

Magnus autem ille Gregorius, cognomine Theologus, Primum conjugium lex, inquit, alterum permissio, tertium legis violatio. Quod ultra hoc, porcina vita est, nec multa vitii habet exempla.

De

A

De Tomo Unionis.

Enimvero priscis legibus trinæ agnoscebantur nuptiæ. Sed Imperator Leo, cognomine Sapiens, quum ad quartum quoque matrimonium progressus esset, segregationi subjectus fuit à Nicolao Patriarcha: quem deinde rogabat Princeps, ut eo vinculo se liberaret. Quum ille prorsus esset inexorabilis, hominem ejicit extra Ecclesiam, & Euthymium Syncellum, virum sanctum, Patriarcham facit: qui quum Imperator sancire vellet, ut etiam ad quartas usque nuptias extenderentur ab iis matrimonia, quibus ita B luberet, eum omni studio inhibuit, affirmans cum pluribus Pontificibus, etiam tertias nuptias, nedum quartas, illicitas esse. Quamobrem dissidium exstitit in Ecclesia, eaque seditio duravit usque ad imperium filii ejus Constantini nati in Porphyra, & Romani, hujus soceri. Quo tempore publicatus est tomus, qui unionis dicitur, anno vɪↄ. cccc. xxviii. & qui tradit, quando & quibus tertiæ nuptiæ permittendæ sint, liberioribus amantium libidinibus egregium frænum imponens. Is tomus mense Julio quotannis in ambone legitur, & ad finem hæc verba continet. Eos, qui annum quadragesimum attigerunt, & tertias ad nuptias sese projiciunt, velut qui Ecclesiæ sint inquinamenta, quinquennio communionis exsortes esse debere sancimus; eoque tempore exspirante, semel in anno ad communionem accedere venerabili salutaris Paschatis die, jejunio diem illum præcedente, quantum ejus fieri potest, semet expurgantes. Sacerdos autem, qui præter id, quod à nobis est statutum, ad sacram aliquam perceptionem eos audet admittere, de gradu suo periclitabitur. Hæc autem dicimus, cum nulli sint ejus liberi prioribus ex nuptiis. Sin autem, tertium matrimonium iis non permittetur. Quod si quis annos triginta natus, & hæredes ex prioribus conjugiis habens, nihilominus ob carnalis libidinis intemperantiam tertiæ copulatus uxori fuerit: triennio communionis exsors esto. Atque ita deinceps ter in anno percipiat, die videlicet Paschali resurrectionis, & in obdormitione immaculatæ Deiparæ, & in festo natalitiorum Domini: quum jejunia dies hosce præcedentia majorem partem extinctæ in ipso labis abstergere credantur. Sin liberis caret, veniam impetrat, quod liberorum procreandorum desiderio tertias optavit nuptias; consuetaque pœna remedium ei adhibetur, ut tribus annis à communione arceatur.

De Polygamis.

Canon iii. Syn. Neocæsar. de iis, inquit, qui in plures nuptias incidunt, ut ultra tres progrediantur, tempus quidem præstitutum manifestum est. At reverà manifestum non est, cum nemo ex antiquis Patribus illud manifestum fecerit. Sed resipiscentium, inquit, fides & conversio tempus contrahit.

Cæterum eruditus ille in omnibus Basilius, octuagesimo Canone suo: Nuptiarum pluralitatem, inquit, silentii caligine Patres obvelarunt, veluti bestialem, & alienam ab honesta consuetudine. Nobis autem ad animum accidit, hoc est, videtur & placet judicio nostro, magis hanc castigandam, quam ipsam scortationem. Et nuptiarum pluralitas est, non cum multis promiscuè rem habere, sed eundem plures uxores ducere, licet non una & eadem vice. Nam nuptiæ non tantum sunt concubitus cum muliere, sicut vulgus hominum loqui solet, sed conjunctio maris & fœminæ & omnis vitæ consortium, divini & humani juris communicatio, quemadmodum leges tradunt. Non enim ex conjunctione duntaxat agnoscuntur, verum etiam ex illorum affectione,

Περὶ τοῦ τόμου τῆς ἑνώσεως.

Ἤδη μὲν οὖν τοῖς παλαιοῖς νόμοις τρεῖς ἐπεγινώσκοντο γάμοι. ὁ δὲ βασιλεὺς Λέων ὁ Σοφὸς, καὶ εἰς τέταρτον ἐλθὼν συνοικέσιον, ἀφορισμῷ παρὰ τοῦ πατριάρχου Νικολάου καθυπεβλήθη· οὗ καὶ ἐδεῖτο ὁ βασιλεὺς λυθῆναι τοῦ δεσμοῦ. ὡς δ' ἐκεῖνος ὅλως ἦν ἀδυσώπητος, αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας τοῦτον ἐκβάλλει, καὶ τὸν Εὐθύμιον σύγκελλον ἄνδρα ἱερὸν προχειρίζεται πατριάρχην, ὃς καὶ τὸν βασιλέα θεσπίσαι βουλόμενον, καὶ μέχρι τοῦ τετάρτου γάμου παρατείνεσθαι τοῖς βουλομένοις τὰ συνοικέσια, πάσῃ σπουδῇ διεκώλυσεν, οὐχ ὅπως τὴν τετραγαμίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τριγαμίαν ἀθέμιτον εἶναι μετὰ τῶν πλειόνων ἀρχιερέων διατεινόμενος. διὰ δὲ τοῦτο καὶ σχίσμα περὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐγένετο, καὶ τὸ τῆς στάσεως μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, καὶ Ῥωμανοῦ τοῦ πενθεροῦ τούτου διήρκεσε. καὶ τηνικαῦτα ἐξεδόθη τόμος, ὁ λεγόμενος τῆς ἑνώσεως, τῷ ϛ΄. υ΄. κη΄. ἔτει, διαλαμβάνων πότε καὶ τίσι τὸν τρίτον δεῖ γάμον παραχωρεῖν, τῆς αἱμομανοῦς τῶν ἐρώντων ἐπιθυμίας ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἐπιθεὶς χαλινόν, ὃς καὶ κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα ἑκάστου ἐπ' ἄμβωνος ἀναγινώσκεται. πρὸς γοῦν τῷ τέλει ταῦτα φησί· τοὺς εἰς ἔτη ἀναβεβηκότας τεσσαρακοστόν, καὶ πρὸς τρίτον ἑαυτοὺς ἐπιρρίπτοντας γάμον, οἷα ῥύπου τῆς ἐκκλησίας τυγχάνοντας, μέχρι πενταετίας ἀκοινωνήτους εἶναι θεσπίζομεν, καὶ τοῦ τοσούτου χρόνου ἐξήκοντος, ἅπαξ τοῦ ἔτους τῇ κοινωνίᾳ προσιέναι, κατὰ τὴν σεβάσμιον τοῦ σωτηρίου πάσχα ἡμέραν, ἐν τῇ πρὸ ταύτης νηστείᾳ, καθ' ὅσον οἷόν τε ἀποκαθαίροντας ἑαυτούς. ὁ δὲ τολμῶν ἱερεὺς παρὰ τὸ διατεταγμένον ὅρον μεταλήψεως θείας τινὸς τούτους ἀξιῶσαι, περὶ τὸν ἴδιον κινδυνεύσει βαθμόν. ταῦτα δὲ φαμέν, ὅταν μὴ τέκνα τούτοις ἐκ τῶν προτέρων γάμων ᾖ· εἰ δὲ οὐ, ἀσυγχώρητος αὐτοῖς ἔσται ἡ τριγαμία. εἰ δέ τις τριακοντούτης ὤν, καὶ τοὺς παῖδας ἔχων ἐκ τῶν φθασάντων γάμων διαδοχήν, ὅμως γε μὴν διὰ τὸ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας ἀκόλαστον, τρίτῃ συναφθείη γυναικί, ἀκοινώνητος ἔστω. εἶθ' οὕτω τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ μεταλαμβανέτω, ἐν τῇ ἀναστασίμῳ τοῦ πάσχα ἡμέρᾳ, ἐν τῇ κοιμήσει τῆς ἀχράντου Θεοτόκου, καὶ ἐν τῇ γενεθλίῳ τοῦ κυρίου ἑορτῇ· τῆς πρὸ τούτων νηστείας τὸ πλεῖστον τῆς ἐγκειμένης αὐτοῖς κηλῖδος ἀποσμήχειν πιστευομένων. εἰ δὲ ἄπαις ὢν τυγχάνει, συγγνώμης ἀξιοῦται, δι' ἔφεσιν παιδοποιΐας τὸν τρίτον γάμον αἱρούμενος, καὶ τῷ συνήθει ἐπιτιμίῳ θεραπευθήσεται, ἐπὶ τρισὶ χρόνοις τῆς κοινωνίας εἰργόμενος.

Περὶ πολυγάμων.

Ὁ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου γ΄. κανών, περὶ τῶν πλείστοις φησὶ γάμοις περιπεσόντων, ὡς καὶ τῆς τριγαμίας προελθεῖν περαιτέρω, ὁ μὲν ὡρισμένος χρόνος σαφής. εἰ καὶ ἀτεχνῶς ἀσαφής, μή τινος τῶν παλαιοτέρων δηλώσαντος. ἡ δὲ πίστις καὶ ἡ ἀναστροφὴ τῶν μετανοούντων συντέμνει τὸν χρόνον φησί.

Ὁ δὲ πάντα σοφὸς Βασίλειος, ἐν τῷ π΄. κανόνι, τὴν πολυγαμίαν οἱ πατέρες, φησί, τῇ τῆς ἀφασίας συνεκάλυψαν σιγῇ, οἷα κτηνώδη καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀπεοικυῖαν διαγωγῆς. ἡμῖν δὲ παρίσταται, ἤτοι δοκεῖ καὶ κρίνεται, πλέον ἢ τὴν πορνείαν ταύτην κολάζεσθαι. πολυγαμία δέ ἐστιν, οὐ τὸ πολλαῖς ἀδιαφόρως μίγνυσθαι, ἀλλὰ τὸ πολλὰς ἄγεσθαι τὸν αὐτόν, εἰ καὶ μὴ ἀθρόον. γάμος γὰρ οὐ τὸ γυναικὶ συμφθαρῆναι μόνον ἐπὶ καταχυδαιοτέραν διάλεκτον, ἀλλ' ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια, καὶ συγκλήρωσις τοῦ διὰ παντὸς βίου, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία, ὡς οἱ νόμοι διαγορεύουσιν. οὐ γὰρ ἀπὸ μόνης τῆς συναφείας γινώσκεται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῶν συναλ-

συναλλαξάντων. ἀποσιωπῆσθαι δέ φασι τοῖς πατράσιν, ὅτι ἡ μὲν τριγαμία τῷ νόμῳ ἐπιγινώσκεται, ἡ δὲ πολυγαμία καὶ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς κανόσιν ἀπείρηται. πᾶν γὰρ συνάλλαγμα ὅρους ὑπερβαῖνον τῆς τριγαμίας, πολυγαμία σαφῶς ὀνομάζεται. καὶ τῆς πορνείας δὲ εἴρηκε χείρονα μάλα εἰκότως. ὁ μὲν γὰρ πορνεύων, εἰς ἑαυτὸν μόνον τὴν ἀδικίαν περιΐστησιν ἑκοντὶ τῷ βαράθρῳ τῆς ἀκολασίας ἑαυτὸν ἐπιρρίπτων· ὁ δὲ δ΄. ἢ ε΄. γάμον ἔκθεσμον ἑαυτῷ συναλλάξας, καταρχεῖται μὲν τῶν κωλυόντων τοῦτον θείων κανόνων, ἀδικεῖ δὲ τοὺς γνησίους αὐτοῦ παῖδας, παραποιῶν τούτοις καὶ νόθους. διὸ καὶ μετὰ τὴν παρανομίας ἀπαλλαγὴν, καὶ τὴν γνησίαν ἐξομολόγησιν, καὶ πλέον τῶν πορνευσάντων δίδοσθαι ἀξιοῖ. τοὺς μὲν γὰρ εἰς ἑπταετίαν, τοὺς δὲ παρατείνει εἰς χρόνους ὀκτὼ, εἰ ἀκριβῶς τὸν νοῦν ἐπιστήσεις τοῖς τοῦ ἁγίου διατάγμασιν. εἰ γὰρ τῶν δύο τόπων τῆς μετανοίας μόνον μνησθεὶς, τέσσαρας ἐν αὐτοῖς διελθεῖν ὥρισε χρόνους, ἔστι καὶ ἐν τοῖς δυσὶν ἑτέροις οὓς παρῆκε διὰ συντομίαν ὡς δήλους, ἑτέρους δεῖ τέσσαρας διαγαγεῖν, πρὸ τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεθέξεως.

A qui contraxerunt. Dicit autem nuptiarum pluralitatem à Patribus silentio præteritam, quia tertias quidem nuptias lex agnoscit: at eorum pluralitas tum legibus, tum Canonibus est prohibita. Omnis enim contractus matrimonialis, qui tertiarum nuptiarum fines transit, nuptiarum pluralitas haud dubio dicitur. Eandem scortatione pejorem non abs re pronunciavit. Nam qui scortatur in se solum facinus hoc admittit, dum sponte sua semet in voraginem intemperantiæ præcipitat: qui vero quartas aut quintas contraxerit nuptias, & sacros Canones, qui eas prohibent, proculcat, & germanos suos liberos afficit injuria, dum præter eos etiam spurios B procreat. Propterea post ipsius facinoris omissionem, & veram confessionem, vult etiam gravius ipsos puniri, quã qui scortati fuerint. His enim septẽnium, illis annos octo constituit, si accurate mentem in ea, quæ vir sanctus statuit, defixeris. Nam si duorum duntaxat locorum pœnitentiæ mentione facta, quatuor in eis annos præterire debere definit: omnino in duobus etiam aliis, quos compendii causa veluti manifestos omisit, alii quatuor anni erunt exigendi ante Sacramentorum perceptionem.

Νόμος.

Ὁ δὲ νόμος φησὶν, ἔστω πᾶσι τοῦτο καταδήλον, ὡς εἴ τις τολμήσειε πρὸς γάμον τέταρτον ἐλθεῖν, οὐ μόνον ἀντ' οὐδενὸς ὁ τοιοῦτος νομιζόμενος γάμος λογισθήσεται, ἀλλ' οὐδὲ οἱ ἐξ αὐτοῦ τεχθέντες γνήσιοι λογισθήσονται παῖδες, καὶ ταῖς ποιναῖς δὲ τῶν μεμολυσμένων τῇ πορνείᾳ ὑποβληθήσονται οἱ τοιοῦτοι, ἐπ' ἀλλήλων πρότερον διαιρεθέντες.

Lex.

C Legis autem hæc verba sunt. Universis manifestum esto, quod si quis ausus fuerit ad quartas convolare nuptias, quæ nuptiæ non sunt, non modo futurum, ut eæ nuptiæ pro nullis habeantur: sed ne liberi quidem ex iis procreati, pro legitimis ducantur, adeoque pœnis etiam pollutorum scortatione tales subjicientur, ubi primum à se invicem dirempti fuerint.

ΚΕΦ. ε΄.

Περὶ τῆς εἰς δεύτερον γάμον ἐλθεῖν βουλομένης γυναικὸς, ἐν ἀποδημίᾳ ἢ στρατείᾳ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀφανισθέντος.

Ὁ λα΄. τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν, ἡ ἀναχωρήσαντος, φησὶ, τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ἀφανοῦς ὄντος, μὴ ἀναμείνασα τὴν ἐπάνοδον, μήτ' αὖ πρὸς τὸ ἀκριβὲς τὰ κατ' αὐτὸν ἐγνωκότων μαθοῦσα, εἰ ἀληθῶς ἐτεθνήκει, καὶ γαμουμένη ἑτέρῳ, τῷ τῆς μοιχείας ἐνέχεται κρίματι.

Ὁ δὲ λϛ΄. καὶ αἱ τῶν ἐπὶ μακρὸν ἀποδημούντων στρατιωτῶν σύνοικοι, τῷ αὐτῷ, φησι, τῆς μοιχείας ἐγκλήματι περιπίπτουσιν. ἔχουσι δέ τινα συγγνώμην τῷ ἐν χερσὶ θανάτου ἀεὶ τοὺς στρατιώτας ὑποπτεύεσθαι, ἅτε περὶ πολέμους, καὶ κινδύνους, καὶ σφαγὰς ἀναστρεφομένους.

Τοῖς δυσὶ τούτοις τοῦ Βασιλείου κανόσι, καὶ ἡ ϛ΄. σύνοδος ἀρεσθεῖσα, ἐνενηκοστὸν τρίτον κανόνα ἑαυτῆς ἐποιήσατο, αὐτοῖς τοῖς αὐτοῦ ῥήμασι χρησαμένη, καὶ προσέθηκεν, ὡς ἐπανήκων ὁ στρατιώτης ἐκ τῆς χρονίας ἀποδημίας εἰ βουληθείη, λήψεται τὴν ἰδίαν γυναῖκα· συγγνώμη δὲ καὶ ταύτῃ, καὶ τῷ νομίμως συναφθέντι δίδοται ἀνδρί. οὐ γὰρ ἐπιτιμῶνται διὰ τὴν ἄγνοιαν. ἡ δὲ τοῦ μὴ ὄντος στρατιώτου ἀσύγγνωστος, μὴ ἀναμείνασα τὴν ἐπάνοδον. εἰ δὲ οὐχ αἱρεῖται ἡ γυνὴ μετὰ τοῦ ἐπανελθόντος στρατιώτου συμβιοῦν, οὐ δὲ μετὰ τοῦ δευτέρου ἀνδρὸς, καὶ βουλομένη συνοικεῖν ἐαθήσεται. εἰ γὰρ βουληθείη ὅλως, μετὰ τὴν ἐκείνου ἐπάνοδον, εἰ καὶ μὴ προσίεται τοῦτον, ἔτι συνοικεῖν τῷ δευτέρῳ, ὡς μοιχαλὶς τιμωρηθήσεται, καὶ ὁ γάμος αὐτίκα διασπασθήσεται. ἐκείνας γὰρ συγγνώμης ἀξιοῦσθαί φασιν οἱ πατέρες, τὰς ἑτοίμως ἀφισταμένας τοῦ δευτέρου συνοικεσίου, καὶ τῷ ἐξ ἀγνοίας μὴ συντιθεμένας ἁμαρτήματι, οὐ μὴν τὰς ἀνθισταμένας, καὶ τὴν μοιχείαν προαιρουμένας.

CAPUT V.

De muliere secundas ad nuptias transire volente, cujus maritus in peregrinatione, vel expeditione interierit.

D CANON xxxi. Basilii magni: Mulier, ait, quæ marito peregre-profecto, nec adhuc comparente, reditum ejus non expectaverit: nec ab iis, qui ejus negotia norunt accurate, verene mortuus sit, intellexerit, atque ita nupserit alteri, adulterii judicio tenetur.

E Item Can. xxxvi. Uxores militum procul aliquo proficiscentium, in idem adulterii crimen incidunt: sed veniam tamen aliquam propterea merentur, quod semper existimentur in articulo mortis esse milites, veluti qui in præliis, & periculis, & cædibus versentur.

Duobus hisce Basilii Canonibus assentiens etiam sexta Synodus, xciii. Canonem suum fecit, ipsis ejus verbis usa, & deinde adjiciens: Miles qui ex diuturna profectione revertitur, si voluerit, uxorem suam recipiet. Venia vero tam ipsi mulieri, quam viro legitimè cum ea copulato datur. Non enim puniuntur, propter ignorantiam. Ejus autem uxor, qui non est miles, si re-F ditum non expectaverit, veniam non impetrat. Quod si mulier reversi militis contubernium repudiet, nec alteri marito, licèt id expetat, cohabitare permittetur. Nam si voluerit omnino post reditum militis, licèt eam non admittat, adhuc tamen cohabitare secundo marito, tanquam adultera punietur, & matrimonium statim dirimetur. Nam illas impetrare veniam tradunt Patres, quæ prompte à secundo matrimonio discedunt, & peccatum ex ignorantia profectum non approbant: non quæ repugnant, & adulterii proposito inhærent.

A

Leges.

Si miles in expeditione degat, hoc est, in utili publice apparatu, quotcunque tandem anni fuerint, uxor ejus hominem expectet, tametsi nullas ab eo literas acceperit. Quod si etiam defunctum audiat, ne ita quidem statim nubat, nisi prius tabellarios rogaverit an revera mortuus sit, ipsique propositis sacrosanctis Evangeliis, juramento mortem ejus confirment: quin & sic uno amplius anno expectet, & tum legitimè nubat. Sin præter statutum hoc nupserit, tam ipsa, quam qui eam duxit, tanquam adulteri puniuntur. Quod si probatum fuerit eos, qui de morte deposuerint, mentitos, exauctorentur; & qui reversus est miles licentiam habet uxorem, si velit, suam recipiendi.

De captivis autem Novella Leonis, cognomine Sapientis, sancit, matrimonium ex causa captivitatis non solvi: nec ei parti, quæ libera manserit, licere, ut alterum ad matrimonium respiciat: Quod si etiam alii se conjunxerit, licentiam habere partem eam, quæ reversa sit ex captivitate, membrum suum revocandi, & secundum matrimonium dirimendi.

Νόμοι.

Ἐὰν στρατιώτης ἐν ἐξπεδίτῳ διάγῃ ἤγουν ἐν δημοσίῳ κατασκευάσματι, ὁσουσδήποτε ἐνιαυτοὺς, περιμενέτω τοῦτον ἡ αὐτοῦ γαμετὴ, κἂν εἰ μὴ γράμματα ἐδέξατο παρ' αὐτοῦ. εἰ δὲ καὶ τελευτήσαντα πύθοιτο, μηδ' οὕτως εὐθέως γαμείσθω, ἂν μὴ πρότερον τοὺς χαρτουλαρίους ἐρωτᾷ, εἰ τῇ ἀληθείᾳ ἐτελεύτησε, κἀκεῖνοι τῶν ἁγίων εὐαγγελίων προκειμένων, ὅρκῳ πιστώσονται τὴν αὐτοῦ τελευτήν. ἀλλὰ καὶ οὕτω μενέτω αὖθις ἐνιαυτὸν, καὶ τότε νομίμως γαμείσθω. εἰ δὲ παρὰ τὸν προδιωρισμένον γαμηθείη τοῦτον, καὶ αὐτὴ, καὶ B ὁ λαβὼν αὐτὴν, ὡς μοιχοὶ τιμωροῦνται. εἰ δὲ οἱ χαρτουλάριοι ἀποδειχθεῖεν ψευσάμενοι, ἀποστρατεύονται· καὶ ἔχει ἄδειαν ὁ ἐπανελθὼν στρατιώτης τὴν ἰδίαν λαβεῖν εἰ βούλοιτο γαμετήν.

Περὶ δὲ αἰχμαλώτων, ἡ νεαρὰ Λέοντος τοῦ σοφοῦ, μὴ λύεσθαι διορίζεται προφάσει τῆς αἰχμαλωσίας γάμον, μηδὲ τῷ ἐλευθέρῳ συντηρηθέντι μέρει ἐξεῖναι πρὸς ἕτερον ἀπιδεῖν συνοικέσιον. εἰ δὲ καὶ συναφθείη ἑτέρῳ, ἄδειαν ἔχει τὸ ὑποστρέψαν μέρος ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, τὸ οἰκεῖον ἀνακαλεῖσθαι μέλος, καὶ τὸν δεύτερον γάμον διασπᾶν.

C

CAPUT VI.

Quod Presbyter qui nuptiis benedixit alterum contrahentis matrimonium, cum eo convivari non debeat.

CANON Concilii Neocæsar. septimus, non putat debere Presbyterum nuptiali secundum contrahentis matrimonium convivio interesse. Quem enim objurgaturus est, & ad anni spatium sacra exclusurus perceptione, cum eo quinam fieri potest, ejusdem ut tunc mensæ sit consors, & opinionem de se præbeat, quasi particeps sit ejus quod agitur? Post nuptias tamen vesci cum eo non prohibebitur.

ΚΕΦ. ϛʹ.

Ὅτι τῷ διγαμοῦντι οὐ δεῖ συνεστιᾶσθαι τὸν ἱερολογήσαντα πρεσβύτερον.

Ὁ ζʹ. τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανὼν, πρεσβύτερον ἐν τοῖς γάμοις τοῦ δευτερογαμοῦντος ἑστιᾶσθαι οὐκ οἴεται δεῖν. ὃν γὰρ ἐπιτιμᾷν μέλλει καὶ ἐπ' ἐνιαυτὸν τῆς θείας εἴργειν μεταλήψεως, πῶς οἷόν τι κοινωνεῖν τούτῳ τραπέζης τυγχάνοντα, καὶ μετὰ τὸν δοκεῖν τοῦ γινομένου συμ- D πράττειν; μετὰ μέντοι τὸν γάμον, αὐτῷ συνεσθίειν οὐ κωλυθήσεται.

CAPUT VII.

Quod Christiani, qui ad nuptias eunt, non debent ludicris intenti esse.

CANON Laodicenæ Synodi liii. præcipit, ut Christiani, qui eunt ad nuptias, gravitatem sibi convenientem servent; & saltantibus aut ludicras res agentibus, animum non advertant. Quod præceptum Canonis hujus modo neglectum jacet. Quæras in I. cap. lit. Θ. Can. hujus Syn. liv. Et Syn. vi. Can. xxiiii.

ΚΕΦ. ζʹ.

Ὅτι τοὺς εἰς γάμον ἀπιόντας χριστιανοὺς οὐ δεῖ παιγνίοις προσέχειν.

Ὁ νγʹ. κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κελεύει, τοὺς εἰς γάμους ἀπιόντας χριστιανοὺς, τῆς προσηκούσης αὐτοῖς ἀντι- E ποιεῖσθαι σεμνότητος, καὶ μὴ τοῖς ὀρχουμένοις ἢ παίζουσι προσέχειν τὸν νοῦν. ἠμέληται δὲ πάμπαν τὰ τοῦ κανόνος τούτου. Ζήτει ἐν τῷ πρώτῳ κεφ. τοῦ θ. στοιχείου κανόνα ταύτης νδʹ. καὶ τῆς ϛʹ. συνόδου κδʹ.

CAPUT VIII.

De Virginibus præter parentum suorum voluntatem nubentibus.

CANON Basilii magni xxxviii. Puellas filiasfamiliarum, quæ præter voluntatem patrum suorum amasiis semet in matrimonii consortium tradiderint, tanquam meretrices punit. Si tamen, inquit, reconciliati cum eis parentes fuerint, & filiarum cum amasio & stupratore suo commercium probaverint: quod ab initio contra leges fiebat, deinceps parentum consensu corrigi & sanari videtur. Nihilominus etiam hoc modo propter admissum prius facinus, saltem post triennium, precibus intervenientibus, communionem impetrabunt. Enimvero tunc temporibus nuptiæ solo consensu coibant. Ac nostro tempore non contrahuntur absque sacris precibus.

ΚΕΦ. ηʹ.

Περὶ τῶν γαμουμένων ἐκδότων γυναικῶν παρὰ γνώμην τῶν οἰκείων γονέων.

Ὁ ληʹ. τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν, τὰς ὑπεξουσίας κόρας, αἳ παρὰ γνώμην τῶν ἰδίων πατέρων, τοῖς ἐρα- F σταῖς εἰς γάμου κοινωνίαν ἐκδεδώκασιν ἑαυτὰς, ὡς πόρνας καταδικάζει. εἰ μέντοι φησὶ, διαλλαγεῖεν αὐταῖς οἱ γονεῖς, καὶ τὴν μετὰ τοῦ ἐραστοῦ, καὶ φθορέως, αὐτῶν συνοικέσιον καταδέξαιντο, τὸ ἐξ ἀρχῆς παράνομον, τῇ τῶν γονέων ὕστερον συναινέσει δοκεῖ θεραπεύεσθαι. πλὴν καὶ οὕτω διὰ τὴν προτέραν παρανομίαν, μετὰ τρία ἔτη, τῆς κοινωνίας αἰτοῦντες ἀξιωθήσονται. ἀλλὰ τότε μὲν συναινέσει μόνῃ ὁ γάμος ἵστατο. ἐφ' ἡμῶν δὲ, οὐκ ἂν συσταίη χωρὶς ἱερολογίας.

ἀλλὰ δ

A Ἀλλὰ καὶ ὁ μ΄. ἔτι καὶ ὁ μβ΄. τὴν ἄνευ γνώμης τοῦ οἰκείου δεσπότου γαμουμένην δούλην, οὐδὲν ἄμεινον πόρνης ἔχειν ψηφίζονται. αἱ γὰρ συνθῆκαι τῶν ὑπεξουσίων οὐδὲν ἔχουσι βέβαιον. τοιοῦτοι καὶ οἱ παρὰ γνώμην τῶν κρατούντων γάμοι, πορνείας λογίζονται. εἰ δὲ γε μετατολμῆσαί τινα τοῦ τοιούτου παρρησιασθείη γάμου, τοῦ κυρίου αὐτῆς ἢ τῷ γάμῳ μόνῳ συγκαταθεμένου, ἢ καὶ τὴν ἐλευθερίαν χαρισαμένου, ὁ γάμος μὲν ἐστὶν ἀνεύθυνος, ἡ δὲ προτέρα ἁμαρτία, οἷα πορνεία, δικαίως ἐπιτιμηθήσεται. δούλη δὲ γαμικῶς ὁτῳδήποτε συναφθεῖσα ἐλευθέρῳ, τοῦ δεσπότου εἰδότος καὶ μὴ ἀντιλέγοντος, οὐχ ὡς πόρνη λογισθήσεται. ἡ γὰρ ἐκείνου σιγὴ τὴν ἐλευθερίαν ἐξ ἀνάγκης καὶ τὸ ἀναμάρτητον ταύτῃ χαρίζεται. B

Præterea Canon xl. & xlii. ancillam, quæ citra domini sui voluntatem nubit, nihil habere statuunt, quod in meretricem non quadret. Nam illorum pacta, qui sunt in aliorum potestate, nihil ratum habent. Quo fit, ut nuptiæ, quæ citra Dominorum voluntatem contrahuntur, pro scortationibus habeantur. Quod si qua fuerit ausa tales contrahere nuptias, cujus dominus postea vel ipsas duntaxat nuptias approbet, vel etiam libertatem largiatur: ipsæ quidem nuptiæ culpa carent, at prius tamen peccatum, puta scortatio, merito punietur. Quæ vero ancilla per matrimonium cuicunque copulata fuerit ingenuo, domino sciente, nec contradicente, non pro meretrice habebitur. Quippe silentium ejus tum libertatem necessario tribuit, tum eam à peccato liberat.

Νόμος.

Ἡ ὑπεξουσία ἢ ὑπεξούσιος, οὐ δύνανται νομίμως γαμεῖν, μὴ συναινοῦντος τοῦ ἔχοντος αὐτοὺς ὑπ' ἐξουσίᾳ, εἰ μή που ὁ πατὴρ γηρήσας αὐτοῦ τὴν θυγατέρα χρόνων κε΄. ἀνδρὶ συζεῦξαι ὑπερέθετο. τότε γὰρ ἐλευθέρῳ συζευχθῆναι μόνῃ οὐ κεκώλυται. Ζήτει καὶ τὸ λ΄. κεφάλαιον τοῦ παρόντος στοιχείου.

Lex.

Filiafamilias, vel filiusfamilias, legitime nuptias contrahere non possunt, eo non consentiente, cujus in potestate sunt: nisi pater filiam suam quæ xxv. annos impleverit, viro copulare distulerit. Tunc enim ut ingenuo duntaxat copuletur, non est prohibitum. Quæras etiam cap. xxx. præsentis Lit.

ΚΕΦ. Θ.

C

Περὶ γάμων παρανόμων καὶ ἀθεμίτων τῶν συγγενῶν.

Τῶν μὴ ἐννόμως γινομένων γάμων, οἱ μὲν λέγονται ἀθέμιτοι, ὡς οἱ μετὰ συγγενῶν, ἢ αἱρετικῶν· οἱ δὲ παράνομοι, ὡς οἱ μετὰ ἐπιτροπευομένης· οἱ δὲ κατάκριτοι, ὡς οἱ μετὰ τῆς ἀναθεμένης τῷ θεῷ· οὓς οἱ μὲν θεῖοι κανόνες διασπᾶσθαι μόνον θεσπίζουσιν, οἱ δὲ νόμοι, καὶ δημοσιεύεσθαι τοὺς συναλλάξαντας, καὶ ἐξορίζεσθαι· εὐτελεῖς δὲ ὄντας καὶ μαστίζεσθαι. λατινικῶς δὲ, ὁ μὲν παράνομος γάμος λέγεται νεφάριος, ὁ δὲ κατάκριτος, δαμνᾶτος, ἴγκεστος δὲ, ὁ ἀθέμιτος.

CAPUT IX.

De Nuptiis nefariis & illicitis cognatorum.

NUPTIÆ, quæ legitimè non contrahuntur, partim dicuntur illicitæ, quales sunt, quæ cum cognatis intercedunt, aut cum hæreticis: partim nefariæ, veluti tutoris cum ea, cujus tutelam gerit: partim damnatæ, uti quæ contrahuntur cum muliere Deo consecrata: quas sacri Canones duntaxat, dirimendas statuunt, quum leges velint eorum bona, qui eas contraxerint, publicari, atque ipsos relegari: quod si personæ sint humiles, etiam flagellis cædi. Hæ nuptiæ lingua Latina dicuntur nefariæ, damnatæ, incestæ. D

Περὶ κληρικῶν ἀθεμιτογαμούντων.

Ὁ τοίνυν ιθ΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, ὁ δύο φησὶν ἀδελφὰς ἀγόμενος, ἢ ἀδελφιδῆν, κληρικὸς εἶναι οὐ δύναται. πᾶς γὰρ ὁ ἀθέμιτος γάμος, εἴτε ἐξ αἵματος, εἴτε ἐξ ἀγχιστείας, διασπᾶται· καὶ ὁ τούτῳ ἁλοὺς, οὐχ ὅπως τοῦ κλήρου ἐξωθεῖται, ἀλλὰ καὶ ἐπιτιμίοις ὑποβάλλεται.

De Clericis incestas contrahentibus Nuptias.

Igitur Canon sanctorum Apost. xix. Qui duas, inquit, sorores ducit, aut eam, quæ uxori suæ sororis est filia, Clericus esse nequit. Nam omnes incestæ nuptiæ, sive per consanguinitatem, sive per affinitatem, dirimuntur: & qui eis se polluit, non Clero duntaxat expellitur, sed pœnis etiam subjicitur.

Ὁ γὰρ κζ΄. τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἱερέα τὸν ἀθέσμῳ γάμῳ ἐν ἀγνοίᾳ περιπαρέντα, τὴν καθ' αἷμα τυχὸν προσήκουσαν εἰσοικισάμενον, ἢ μονάστριαν τὸ ἱερὸν ἀρνησαμένην σχῆμα, ἢ τὴν τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἐπιτροπευθεῖσαν, τοῦτον τῆς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καθέδρας μόνης μετέχειν ἀξιοῖ, τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν τῆς ἱερωσύνης ἀπέχεσθαι, μετανοοῦντα διαπαντὸς θεῷ καὶ ἀνθρώποις μετὰ δακρύων· τῷ μὲν, ὡς μόνῳ δυναμένῳ τὰς ἁμαρτίας ἀφιέναι· τοῖς δὲ, ἵνα τὴν συγχώρησιν αὐτῷ παρὰ κυρίου αἰτήσωνται. εὐλογεῖν δὲ τὸν τὰ οἰκεῖα θεραπεύειν ὀφείλοντα τραύματα, οὔτε ἰδίᾳ οὔτε δημοσίᾳ προσήκει φησίν· ἡ γὰρ εὐλογία χάριτος πνευματικῆς καὶ ἁγιασμοῦ μεταδίδωσιν, ᾧ δὲ τούτων οὐ μέτεστι διὰ τὸ ἀνόμημα, εἰ καὶ κατὰ ἄγνοιαν γέγονε, πῶς ἂν ἑτέρῳ δυνηθείη μεταδοῦναι; εἰ δὲ τοῦτο, πολλῷ γ' ἂν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου διανεμεῖ. ἀπόχρη γὰρ αὐτῷ συγγνώμη διὰ τὴν ἄγνοιαν, τὸ μὴ ἐπιτιμηθῆναι, ἀλλὰ καὶ τῆς καθέδρας εἰσέτι μετέχειν.

Quippe xxvii. Basilii magni Canon Sacerdotem, qui per ignorantiam in nuptias incestas inciderit, uti qui forte sanguine sibi conjunctam in domum deduxerit, vel E solitariam, quæ habitum sacrum repudiarit, vel eam, cujus tutelam pater ipsius gesserit, hunc ergo solius inter Sacerdotes sessionis participem esse vult, & à reliquis Sacerdotii muneribus abstinere, perpetuo pœnitentiam Deo & hominibus cum lacrymis agentem, Deo quidem, uti qui peccata solus remittere possit: hominibus autem, ut ipsi condonationem & veniam à Domino petant. Verum ut benedictionem impertiatur is, qui propria sanare vulnera debet, neque privatim, neque publice convenire dicit. Benedictio enim gratiam spiritalem & sanctitatem largitur, at qui propter admissum facinus horum particeps esse nequit, licèt per ignorantiam factum sit, quo- F nam modo communicare cum alio possit? Quod sane si verum est, multo minùs corpus Domini distribuet. Satis enim magna hec ipsi venia est propter ignorantiam, quod non punitus sit, immo etiam cathedræ sit adhuc particeps.

Τὸν δὲ κανόνα τοῦτον, ὃν καλῇ μοίρᾳ τῷ πρώτῳ λεχθῆναι νομίσαντες οἱ τῆς ϛ΄. συνόδου θεῖοι πατέρες κϛ΄. κανόνα ἑαυτοῖς πεποιήκασιν, αὐταῖς τοῦ αὐτοῦ χρησάμενοι λέξεσι· προσθέντες μόνον, ὡς ὁ τοιοῦτος ἄθεσμος γάμος, προδήλως διαλυθήσεται, καὶ οὐδαμῶς ὁ ἀνὴρ μετουσίαν ἕξει πρὸς ἣν, δι' ἣν τῆς ἱερᾶς ἐνεργείας ἐστέρηται. εἰ γὰρ μὴ διασπασθείη

Hunc autem Can. optime pronuntiatum arbitrati sancti Patres Syn. vi. xxvi. sibi fecerunt, ipsismet ejus verbis usi, hoc duntaxat adjecto, quod incestum ejusmodi matrimonium haud dubie dirimendum sit, nec permittendum, ut ullo modo vir ea fruatur, propter quam functione sacra privatus sit. Quippe si matrimonium incestum

m 2 non

non fuerit diremtum, neque Cathedram habebit, atque etiam expelletur ex Ecclesia cum ea quacum nefarie concubuit; & auctoritate Magistratuum nuptiæ solventur. Nam qui post agnitionem in peccato perseverat, haud dubie tanquam proprio sanguini se miscens punietur.

De Laicis incestas contrahentibus Nuptias.

Epistola Basilii magni ad Diodorum Tarsensem Episcopum, omni sapientia plena est, & vi oratoriæ facultatis ornata. Tractat autem ea, quæ per Dei gratiam hodierno die nulli homini Christiano in mentem veniunt. Quippe Diodorus à quopiam interrogatus, possetne defuncta uxore sua, sororem ejus in matrimonium accipere, per literas responderat, id minimè prohiberi. Quum autem magnus ille Pater Basilius ejusmodi nuptias vetaret, oblata est ei scripta hæc Diodori sententia. Quam quum se graviter molesteque ferre vir sanctus ostendisset, Epistolam hanc magna refertam utilitate composuit; qua non has tantum, sed etiam omnes illicitas nuptias evertit. Quippe generali appellatione impuritatis usus, omnes hujusmodi nuptias breviter est complexus.

Cæterum in Canone xxiii. De iis, ait, qui duas sorores ducunt, quale sit nostrum judicium, ex Epistola perbrevi à nobis dicata, cujus exemplar reverentiæ tuæ misimus, recte intelliges, quibus in verbis hanc ad Diodorum Epistolam significat, quam ipsam quoque ad sanctum Amphilochium misit. Ei verò, inquit, sui qui fratris uxorem duxerit, non prius pœnitentiæ locus dabitur, quam ab ea diverterit.

Hujus Epistolæ quinquagesimus etiam quartus Syn. sextæ Canon meminit, quum ait: Tametsi paucas ex prohibitis nuptiis vir sanctus enumeraverit, & silentio complures earum præterierit, ne suam orationem profanis vocabulis sordidaret, per generalem duntaxat impuritatis appellationem nefariis omnibus nuptiis indicatis: nos tamen definimus eum, qui cum consobrina sua nuptias contrahit, vel patrem & filium cum matre ac filia, vel patrem & filium cum duabus sororibus, vel duos fratres cum duabus sororibus, sub Canonem septennii cadere; sic tamen, ut à nefario conjugio prius discedant.

Canon autem lxvii. Basilii magni, hominem, qui cum sorore sua rem habuerit, in annos viginti, sicut & homicidam, à communione rejicit.

Item lxviii. Canon, Si deprehensum fuerit, inquit, matrimonium contrahi ex cognatione prohibita, pœnæ adulterorum irrogabuntur. Quæ quidem sunt, à communione ad xv. annos exclusio, matrimonio prius diremto.

Canon verò lxxv. ait: Qui cum sorore sua, eodem nata patre vel matre, sese polluit, etiam extrà precationis ædem expellatur, inquit, donec ab incesto & nefario concubitu discesserit. Quum autem abstinuerit, & recte pœnitentiam egerit, duodecim annis exactis, communionem sacram impetret.

Canon lxxvi. Eadem, inquit, ratio sit etiam in iis qui nurus suas ducunt uxores.

Canon lxxviii. Qui duas sorores in matrimonium accipiunt, licèt diversis temporibus, postquam dirempta fuerint incestæ nuptiæ, adulterii judicio tenentur.

Canon lxxix. Etiam ii, qui cum novercis suis sese polluunt, Canone tenentur eodem, quo & illi, qui cum suis sese sororibus inquinant.

ὁ ἄθεσμον συνοικέσιον, ἔτι τῆς καθέδρας ἕξει, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξωσθήσεται μετὰ τῆς παρανόμως αὐτῷ μιγνυμένης, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀρχόντων ἐξουσίας ὁ γάμος διαλυθήσεται. ὁ γὰρ μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν ἐπιμένων τῇ ἁμαρτίᾳ, ὡς αἱμομίκτης ἀπηνῶς τιμωρηθήσεται.

Περὶ λαϊκῶν ἀθεμιτογαμούντων.

Ἡ δὲ πρὸς Διόδωρον τὸν Ἐπίσκοπον Ταρσοῦ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐπιστολή, πάσης μὲν σοφίας πεπλήρωται, καὶ ῥητορικῇ περιλάμπεται δεινότητι. ἀνασκευάζει δέ, ἅττα οὐδενὶ εἰς διάνοιαν ἀνθρώπῳ χριστιανῷ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τήμερον ἔρχεται. ἐρωτηθεὶς γὰρ παρά τινος ὁ Διόδωρος, εἰ ἔξεστι τῆς γυναικὸς αὐτῷ θανούσης τὴν ἐκείνης ἀδελφὴν ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον, ἀπεκρίνατο ἐγγράφως τοῦτο μὴ κωλύεσθαι. τῷ δὲ μεγάλῳ πατρὶ Βασιλείῳ τὸν τοιοῦτον ἀπαγορεύοντι γάμον, ἡ τοῦ Διοδώρου ἔγγραφος ἀπόφασις ἐμφανίζεται. ἐφ᾽ ᾗ καὶ δυσπαθήσας ὁ ἅγιος, τὴν πολλῆς ὠφελείας γέμουσαν συνέταξε ταύτην ἐπιστολήν· μὴ μόνον τὸν τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ πάντα ἄθεσμον ἀνατρέπουσαν γάμον. τῷ γὰρ γενικῷ χρησάμενος τῆς ἀκαθαρσίας ὀνόματι, τούτους ἅπαντας περιείληφεν ἐν βραχεῖ.

Ἐν δὲ τῷ κγ΄. κανόνι, περὶ τῶν δύο φησὶν ἀδελφὰς γαμούντων ὅπως ἔχομεν κρίσεως, ἀπὸ τοῦ ἐκπεφωνημένου ἡμῖν ἐπιστολιδίου, οὗ τὸ ἀντίγραφον ἀπεστάλκαμέν σου τῇ εὐλαβείᾳ, εὖ μάλα εἴσῃ. ταύτην δὲ λέγων τὴν πρὸς Διόδωρον ἐπιστολήν, ἣν καὶ πρὸς τὸν ἅγιον ἔπεμψεν Ἀμφιλόχιον. τῷ δὲ λαβόντι φησὶ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ τὴν γυναῖκα, οὐ πρότερον τόπος μετανοίας δοθήσεται, πρὶν ἂν ταύτης ἀποστῇ.

Ταύτης τῆς ἐπιστολῆς καὶ ὁ νδ΄. τῆς ς΄. συνόδου κανὼν μέμνηται. καί φησιν, εἰ καὶ ὀλίγους τῶν ἀπειρημένων γάμων ὁ ἅγιος ἠριθμήσατο, σιωπῇ δὲ τοὺς πλείους τούτων παρέδραμεν, ἵνα μὴ τὸν λόγον καταρρυπώσῃ τοῖς βεβήλοις ὀνόμασι, τῇ τῆς ἀκαθαρσίας μόνον γενικῇ προσηγορίᾳ τοὺς παρανόμους συμπάντας ὑποδείξας γάμους. ἀλλ᾽ ἡμεῖς ὁρίζομεν, τὸν τῇ οἰκείᾳ ἐξαδέλφῃ γαμικῶς συναπτόμενον, ἢ πατέρα καὶ υἱὸν μητρὶ καὶ θυγατρί, ἢ δύο ἀδελφαῖς πατέρα καὶ υἱόν, ἢ ἀδελφοὺς δύο δυσὶν ἀδελφαῖς, ὑπὸ τὸν τῆς ἑπταετίας πίπτειν κανόνα, ἀφισταμένους πρότερον τοῦ παρανόμου συνοικεσίου.

Ὁ δὲ τοῦ μεγάλου Βασιλείου αὖθις ξζ΄. τὴν ἀδελφομιξίαν εἰς κ΄. χρόνοις, ὡς καὶ τὸν φόνον, τῆς κοινωνίας ἐκβάλλει.

Ὁ δὲ ξη΄. τῆς ἀπειρημένης φησὶ συγγενείας πρὸς γάμον σύναψις εἰ φωραθείη, τὰ τῶν μοιχῶν ἐπιτίμια δέξεται. ἅπερ εἰσίν, ἡ εἰς ιε΄. χρόνους τῆς κοινωνίας εἶρξις, πρότερον τοῦ γάμου διασπωμένου.

Ὁ δὲ οε΄. ὁ ἀδελφῇ ἰδίᾳ ἐκ πατρὸς ἢ μητρὸς συμμιανθείς, καὶ τοῦ οἴκου τῆς προσευχῆς ἐξωθείσθω, φησίν, ἕως ἂν ἀποστῇ τῆς ἀθεμίτου καὶ παρανόμου μίξεως· ἀποστὰς μὲν καὶ ἀξίως μετανοήσας, μετὰ ιβ΄. ἔτη τῆς θείας ἀξιούσθω κοινωνίας.

Ὁ δὲ ος΄. ὁ αὐτὸς ἔστω, φησί, τύπος καὶ περὶ τῶν τὰς νύμφας αὐτῶν λαμβανόντων.

Ὁ δὲ οη΄. οἱ δύο ἀδελφὰς εἰς συνοικέσιον λαμβάνοντες, εἰ καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους, μετὰ τὸ διασπασθῆναι τὸν ἀθέμιτον γάμον, τῷ τῆς μοιχείας ὑπόκεινται κρίματι.

Ὁ δὲ οθ΄. καὶ οἱ ταῖς μητρυιαῖς αὐτῶν ἐπιμαινόμενοι, τῷ κανόνι ὑπόκεινται, ᾧ καὶ οἱ ταῖς ἑαυτῶν ἀδελφαῖς συμμιαινόμενοι.

A Ὁ δὲ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου δεύτερος, τὴν δυσὶν ἀδελφοῖς γεγαμημένην ἐξωθεῖσθαι τῆς ἐκκλησίας ἕως θανάτου κελεύει, μὴ πειθομένην λῦσαι δηλαδὴ τὸν γάμον. νόσῳ δὲ περιπεσοῦσαν, τὸν θάνατον ἀπειλοῦσαν, εἰ ἐπαγγέλλεται, ὡς ῥαΐσασα λύσει τὸν γάμον, προσδέχεσθαι εἰς μετάνοιαν. εἰ δὲ καὶ τὴν γυναῖκα τελευτῆσαι συμβαίη, ἢ καὶ τὸν ἄνδρα, ἔτι τῇ τοιαύτῃ παρανομίᾳ ἐνεχομένους, δυσχερὴς ἡ μετάνοια τῷ περιλειφθέντι. ἐλέγχεται γὰρ, ὡς οὐκ ἂν ἀπέστη τῆς ἁμαρτίας, εἰ ἔτι περιῆν τὸ ἀπειργόμενον πρόσωπον.

Concilii vero Neocæsariensis Canon secundus, mulierem cum duobus nuptam fratribus usque ad mortem expelli Ecclesia jubet, si parere scilicet nolit in dirimendo matrimonio. Si tamen in morbum inciderit, qui mortem minitetur, ac polliceatur se, postquam convaluerit, nuptias diremturam: admittendam esse ad pœnitentiam. Quod si vel mulierem, vel virum, obire mortem contingat, dum adhuc tali facinore sunt implicati: difficilis pœnitentia superstiti personæ relinquitur. Arguitur enim, quod à peccato discessura non fuerit, si adhuc superstes esset persona defuncta.

B Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ κε΄. ἰδικῶς περί τινος ἐκπεφώνηται, ὃς κόρην μέν τινα ἐμνηστεύσατο, τῇ δὲ ταύτης ἀδελφῇ συμφθαρεὶς, ἔγκυμονα πεποίηκε. μετὰ δὲ τοῦτο γήμαντος αὐτοῦ τὴν μνηστὴν, ἡ φθαρεῖσα ὑπὸ τῆς λύπης ἀπήγξατο. τοὺς οὖν συνειδότας ἐψηφίσαντο οἱ πατέρες, δέκα ἔτη μὴ κοινωνῆσαι. συνειδότες δὲ εἰσιν, οἱ συμπράξαντες, οὐ μὴν οἱ ἔχοντες ἁπλῶς εἴδησιν, καὶ κωλύσαι μὴ δυνάμενοι. ἐπὶ γὰρ τῶν ἀθεμίτων πράξεων οὐχ ἧττον οἱ συνεργοῦντες τῶν αὐτουργῶν τιμωροῦνται.

Canon autem xxv. Ancyr. Syn. de quodam peculiariter est pronunciatus, qui puellam sibi quandam desponderat, & re postea cum ejus sorore habita, prægnantem hanc fecerat. Deinde celebratis cum sponsa nuptiis, stuprata soror animi dolore mota laqueo vitam finierat. Itaque conscios in annos decem arcendos à communione, Patres statuerunt. Conscii verò sunt, facinoris participes, non qui simpliciter rei notitiam habebant, & prohibere non poterant. Nam in nefariis actionibus non minus illi qui factum adjuvant, quam qui ejus auctores sunt, puniuntur.

C Ὁ δὲ ια΄. τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, τοὺς κληρικοὺς κελεύει μὴ ἀπιέναι καλουμένους εἰς γάμον, εἰ πύθοιντο εἶναι παράνομον, εὐχῆς χάριν καὶ προσφορᾶς. πολλοῦ γὰρ δεῖ μεθ' ἱερολογίας συζυγνύναι τοὺς οὕτω γάμοις προσερχομένους, ἵνα μὴ ἀλλοτρίαις κοινωνήσωσιν ἁμαρτίαις. ζήτει καὶ ἐν τῷ ιε΄. κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου, περὶ τοῦ συμφθαρέντος τῇ ἰδίᾳ πενθερᾷ.

Canon vero xi. Timothei Alexandrini Episcopi præcipit, ut Clerici, quum invitantur, minimè nuptias adeant, si nefarias esse cognoscant, precum & oblationis causa. Tantum abest, ut votis sacris intervenientibus eos conjungere debeant, qui nuptias hujusmodi contrahere volunt; ne participes aliorum peccatorum fiant. Quæras etiam in xv. cap. Lit. præsentis de eo qui cum propriâ socru commercium habuit.

Νόμοι.

Leges.

Ὁ ἀθέμιτος οὐ βεβαιοῦται γάμος. διὰ τοῦτο ἐὰν πρὸ κατηγορίας λυθῇ, συγχωρεῖται ἡ ποινή.

Incestum matrimonium non confirmatur. Ideoque si ante accusationem solutum sit, pœna remittitur.

D Ἐπὶ τοῦ ἐν ἀγνοίᾳ γινομένου ἀθεμίτου γάμου, δίδωσι συγγνώμην καὶ ἡ ἐκκλησία, καὶ ἡ ἐπανόρθωσις τοῦ ἁμαρτήματος, καὶ μάλιστα εἰ μήπω τις αὐτοῦ κατηγόρησεν.

In nuptiis incestis per ignorantiam contractis, veniam dat tam Ecclesia, quam peccati correctio. Præsertim, si necdum quis eas accusavit.

Οἱ αἱμομῖκται εἴτε γονεῖς πρὸς τέκνα, ἢ τέκνα πρὸς γονεῖς, ἢ ἀδελφοὶ πρὸς ἀδελφὰς, ξίφει τιμωρείσθωσαν. οἱ δὲ κατ' ἄλλην συγγένειαν πρὸς ἀλλήλους συμφθειρόμενοι, τουτέστι, πατὴρ εἰς γυναῖκα υἱοῦ, ἢ υἱὸς εἰς γυναῖκα πατρὸς, ἤγουν μητρυιὰν, ἢ πατρωὸς εἰς προγονὴν, ἢ ἀδελφὸς εἰς ἀδελφοῦ γυναῖκα, ἢ θεῖος εἰς ἀνεψιὰν, ἢ ἀνεψιὸς εἰς θείαν, ἢ εἰς δύο ἀδελφὰς, ἢ εἰς μητέρα ξένην καὶ τὴν αὐτῆς θυγατέρα, καὶ ἐν εἰδήσει οὕτω μιγνύμενοι, τυπτόμενοι ῥινοκοπείσθωσαν, αὐτοί τε καὶ, αἷς συνεφθάρησαν. E

Qui se proprio sanguine miscent, sive parentes cum liberis, sive liberi cum parentibus, vel fratres cum sororibus, gladio puniantur. Qui autem ex alio cognationis gradu invicem sibi stuprum intulerint, veluti pater nurui, vel filius uxori patris, hoc est, novercæ, vel vitricus privignæ, vel frater uxori fratris, vel patruus aut avunculus filiæ fratris vel sororis, vel filius fratris aut sororis amitæ vel materteræ, vel qui duabus sororibus, aut matri externæ ac illius filiæ sciens ita se miscet, his simul, & mulieribus, quas stuprarunt, verberatis nares abscindantur.

Οἱ πρὸς γάμον συναπτόμενοι ἢ ἄλλως σαρκικῶς συμφθειρόμενοι ἐξάδελφοι, καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν τικτόμενοι παῖδες, καὶ μόνον, ἢ καὶ πατὴρ καὶ υἱὸς πρὸς μητέρα εἰσιόντες καὶ θυγατέρα, ἢ δύο ἀδελφοὶ εἰς δύο ἀδελφὰς, ἢ δύο ἀδελφοὶ πρὸς μητέρα καὶ θυγατέρα, πρὸς τῷ χωρισμῷ καὶ τυπτέσθωσαν.

Qui matrimonio conjunguntur, vel aliter complexu carnis sese stuprant patrueles, & ex eis prognati liberi duntaxat, vel pater & filius cum matre ac filia, vel duo fratres cum duabus sororibus, vel duo fratres cum matre ac filia, præter separationem etiam verberentur.

F Ὁ τῇ ἰδίᾳ συντέκνῳ ἢ ὀνόματι γάμου μιγνύμενος, ἢ ἄλλως λαθραίως συμπλεκόμενος, ἅμα τῇ αὐτῇ ῥινοκοπείσθω, εἰ δὲ ὕπανδρος εἴη, πρὸς τούτῳ καὶ τυπτέσθω.

Qui cum sua commatre vel nomine conjugii, vel etiam aliter clam rem habet, unà cum ea nares amittat. Quod si commater alteri viro nupta sit, hoc etiam amplius verberentur.

ΚΕΦ. ι΄.

Περὶ τῶν ἐπὶ γάμῳ γυναῖκας ἁρπαζόντων.

Ζήτει τὸ ιγ΄. κεφάλαιον τοῦ Α. στοιχείου.

CAPUT X.

De iis qui mulieres in matrimonium rapiunt.

Quæras caput xiii. literæ A.

A

CAPUT XI.

De his, qui matrimonio sibi copulant Deo consecratas.

Canon quartæ Syn. xvi. ait, Virginem quæ Domino Deo se dedicaverit, itidemque solitarium, non habere licentiam contrahendi nuptias. Quod si promissa violarint, à communione sacra segregandos. Tempus autem pœnitentiæ ipsorum, loci Episcopus pro cujusque dispositione constituet. Nam & Gregorius ille Theologus ait: Si sponsiones erga homines factas firmat Deus interveniens, quantum periculum fuerit, si pactorum, quæ cum ipso Deo fecimus, violatores inveniamur?

Canon autem iv. Synodi sextæ, Eum, qui cum muliere Deo consecrata coit, sive scilicet illa sit virgo, sive vidua, abdicat officio, si sit Clericus; sin Laicus, segregat. Lex autem aliam pœnam iis infligit.

Cæterum quæ nunc dicturi sumus ex sequentibus hic Canonibus, ita quidem damnavit rerum vicissitudo, non amplius ut in usu sint: sed exponantur tamen.

Canon xv. Synodi quartæ: Ne ordinetur, inquit, mulier Diaconissa prius, quam ad annum xl. pervenerit. Quæ vero post ordinationem contumelia gratiam divinam affecerit, & nuptiis sese tradiderit: tam ipsa percutitur anathemate, quam qui stupri cum ea consuetudinem habuit.

Basilius magnus in Can. xxiv. Licet, inquit, viro facto viduo nulla lex incumbit, quæ secundas ei nuptias prohibeat, excepta duntaxat pœna digamorum: tamen eam mulierem, quæ viduarum in ordinem cooptata, deinceps nupserit; vitandam Apost. statuit, nec alendam ab Ecclesia. Sexaginta vero annorum mulier, si secundas ad nuptias respiciat, excludetur à communione, donec ab hoc vitio semet abstinuerit, piaculum & impuritatem ejus exsecrata. Quod si nosmet ipsi ante annum sexagesimum inter viduas eam retulerimus; crimen nostrum est, non mulierculæ.

Leges.

Qui solitariam vitam agentibus, aut Diaconissis, aut pietatis exercitia tractantibus stuprum intulerint, velut in Ecclesiam Dei, quæ Christi sponsa est, injurii, tam naribus ipsi priventur, quam quæ stupri consuetudinem cum eis habuerint.

Diaconissæ, quæ ordinantur, si ausæ fuerint ordinationem dehonestare, vel matrimonium, vel aliud iter vitæ sectando, mortis reæ fient, & Monasteriis earum, vel earum Ecclesiis, facultates addicentur. Qui autem ipsas uxores ducere, vel stuprare fuerint ausi; gladii pœnam merentur, & facultates eorum fiscus accipiet.

De Diaconissis & Viduis.

Erat autem olim alius ordo Diaconissarum, atque alius Viduarum; illas enim Virginitatis decus eligentes, & vitæ castæ specimina ad annum xl. exhibentes, Patres Diaconissas ordinârunt; etenim earum simplicitatem, & ad malum proclivitatem suspicantes, non ante tempus illud ordinandas censebant: quæ vero in Viduarum ordinem admittendæ sunt, eas non minores esse debere lx. annis Apostolus decernit. Et meritò quidem; Illæ enim, cum voluptatem mundanam nunquam gustaverint, post tantum temporis elapsum, libidine non facilè abducentur; Viduæ autem viri commercium expertæ, majorem ad libidinem propensionem habebunt, consuetudine scil. carnalem earum appetitum irritante; ideoque Viduam sexagenariam esse debere definierunt, utpote ad senectutem jam inclinantem, quo tempore concupiscentiæ flamma marcescere solet. Erant etiam aliæ

ΚΕΦ. ιαʹ.

Περὶ τῶν ἐπὶ γάμῳ λαμβανόντων τὰς τῷ Θεῷ ἀφιερωμένας.

Ὁ ιϛʹ. τῆς τετάρτης συνόδου κανών, παρθένον φησὶν ἀναθεῖσαν ἑαυτὴν τῷ δεσπότῃ Θεῷ, ὡσαύτως καὶ μονάζοντα, μὴ ἐξεῖναι γάμῳ προσομιλεῖν. εἰ δὲ παραβαῖεν τὰ ὡμολογημένα, τῆς θείας ἀφορίζεσθαι κοινωνίας. τὸν δὲ χρόνον τῆς αὐτῶν μετανοίας, ὁ κατὰ τόπον ἐπίσκοπος πρὸς τὴν
B διάθεσιν ἑκάστου οἰκονομήσει. φησὶ γὰρ καὶ ἡ Θεολόγου Γρηγορίου φωνή, εἰ γὰρ ταῖς πρὸς ἀνθρώπους ὁμολογίαις ἐμπεδοῖ Θεὸς μέσος παραληφθείς, πόσος ὁ κίνδυνος, ὧν πρὸς αὐτὸν ἐθέμεθα τὸν Θεὸν συνθηκῶν, τούτων παραβάτας διελέγχεσθαι;

Ὁ δὲ δʹ. τῆς ϛʹ. συνόδου κανών, τὸν γυναικὶ μιγνύμενον ἀφιερωμένῃ Θεῷ, εἴτε παρθένος εἴη δηλαδή, εἴτε χήρα, κληρικὸν μὲν ὄντα, καθαιρεῖ· λαϊκὸν δὲ ἀφορίζει· ἄλλως δὲ ὁ νόμος τούτους κολάζει.

Τῶν μέντοι τοῖς ἑξῆς ῥηθησομένων κανόσιν, ἀπραξίαν μὲν ἡ τῶν πραγμάτων κατεψηφίσατο μεταβολή, λεγέσθω γε μήν.

C Ὁ δέκατος πέμπτος τῆς δʹ. συνόδου κανών, μὴ χειροτονεῖσθαί φησι γυναῖκα διάκονον, πρὶν εἰς μʹ. αὐτὴν ἥκειν χρόνον. τὴν δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν εἰς τὴν θείαν ἐνυβρίσασαν χάριν, καὶ γάμῳ ἑαυτὴν ἐπιδεδωκυῖαν, ταύτην τε ἀναθεματίζεσθαι, καὶ τὸν αὐτῇ συμφθαρέντα.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν κδʹ. κανόνι, εἰ καὶ ἀνδρί φησι χηρεύσαντι, οὐδεὶς ἐπίκειται νόμος ὁ κωλύων δευτερογαμεῖν, εἰ μὴ τὸ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον μόνον· ἀλλά γε τὴν τῷ τάγματι χηρῶν καταλεγεῖσαν γυναῖκα, ὕστερον γαμουμένην, ἐκέλευσεν ὁ ἀπόστολος παρορᾶσθαι, καὶ μὴ τρέφεσθαι παρὰ τῆς
D ἐκκλησίας. ἡ μέντοι ἑξηκοντοῦτις, εἰ πρὸς δεύτερον ἐπανέλθοι γάμον, τῆς κοινωνίας ἀποκλεισθήσεται, μέχρις ἂν τοῦ πάθους ἀποστῇ, τὸ ἐναγὲς τούτου μυσαχθεῖσα καὶ ἀκάθαρτον. εἰ μέντοι πρὸ ἑξήκοντα, φησίν, ἐτῶν ταῖς χήραις αὐτὴν ἐναριθμήσωμεν, ἡμέτερον τὸ ἔγκλημα, οὐ τῆς γυναικός.

Νόμος.

Οἱ ταῖς μοναζούσαις ἢ ταῖς διακόνοις ἢ ταῖς ἀσκητρίαις ἐνασελγαίνοντες, ὡς εἰς τὴν νύμφην Χριστοῦ τὴν ἐκκλησίαν ὑβρίζοντες, ῥινοκοπείσθωσαν αὐτοί τε καὶ αἱ ἔτι συμφθαρεῖσαι.

Αἱ χειροτονούμεναι διάκονοι, εἰ τολμήσαιεν καταισχῦναι τὴν
E χειροτονίαν, προσομιλοῦσαι γάμῳ ἢ ἄλλῃ βίου πορείᾳ, θανάτῳ ζημιωθήσονται ἔνοχοι· καὶ τοῖς αὐτῶν μοναστηρίοις ἢ ταῖς αὐτῶν ἐκκλησίαις αἱ αὐτῶν περιουσίαι προσκυρωθήσονται. οἱ δὲ γῆμαι καὶ φθεῖραι αὐτὰς τολμήσαντες, ὑπεύθυνοι εἰσὶ ξίφει, καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῶν τὸ δημόσιον λήψεται.

Περὶ γυναικῶν Διακόνων καὶ χηρῶν.

Ἕτερον δ' ἦν ποτε τὸ τῶν διακόνων γυναικῶν τάγμα, καὶ ἕτερον τὸ τῶν χηρῶν. τὰς μὲν γὰρ τὸ τῆς παρθενίας ἑλομένας σεμνόν, καὶ πεῖραν τῆς ἐν ἁγνείᾳ ζωῆς ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ χρόνῳ παρεχομένας, διακόνους οἱ πατέρες ἐχειροτόνουν. τὸ γὰρ ἀνεξαπάτητον αὐτῶν καὶ πρὸς κακίαν εὐόλισθον ὑφο-
F ρώμενοι, εἰς τοῦτο τοῦ χρόνου χειροτονεῖν αὐτὰς ᾤοντο δεῖν· τὰς δέ γε καταλεγομένας τῷ τάγματι τῶν χηρῶν, μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα εἶναι ὁ ἀπόστολος διορίζεται· καὶ εἰκότως γε. ἐκεῖναι μὲν γὰρ ἄγευσται τῆς τοῦ κόσμου τυγχάνουσαι ἡδονῆς, οὐ ῥᾳδίως τῷ πάθει μετὰ τὸν τοσοῦτον ἁλώσονται χρόνον· αἱ δὲ χῆραι ἀνδρὸς εὐνῆς πειραθεῖσαι, μᾶλλον ἂν σχοῖεν πρὸς τὸ πάθος ἐπιρρεπέστερον, τὸ σαρκικὸν αὐτῶν φρόνημα τῆς συνηθείας ἐρεθιζούσης. διὸ καὶ ἑξηκοντοῦτιν τὴν χήραν εἶναι ὥρισαν, ὡς πρὸς γῆρας κλίνασαν ἤδη, ἡνίκα καὶ ἡ τῆς ἐπιθυμίας ἀπομαραίνεσθαι φλὸξ εἴωθεν. ἦσαν μέντοι

καὶ

καὶ μήπω περὶ ἑξηκοστὸν ἀναβεβηκυῖαι χρόνον αἱρούμεναι A μετὰ λαϊκοῦ σχήματος σωφρονεῖν· ὧν καὶ πλείονας οἱ πατέρες ἐφρόντιζον, ἢ τῶν χηρωσάντων ἀνδρῶν· καὶ τὰ περὶ τροφὴν αὐταῖς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐχορήγουν, ἵνα μὴ πρόφασιν τὸ ἐνδεῶς ἔχειν, περὶ δεύτερον ἀναγκασθεῖεν γάμον ἰδεῖν· ἣν οἱ χηρεύσαντες οὐκ ἔχουσι περιβάλλεσθαι, πολυτρόπως τὰ περὶ ζωὴν πορίζομενοι. ἐκ δὲ τῆς πρὸς Τιμόθεον προτέρας τοῦ μεγάλου Παύλου ἐπιστολῆς εἴσῃ σαφῶς, ὅσης παρὰ τῆς ἐκκλησίας αἱ χῆραι φροντίδος ἠξιοῦντο.

Αἱ μέντοι διάκονοι γυναῖκες, τίνα τὴν ὑπηρεσίαν ἐν τῷ κλήρῳ τηνικαῦτα ἐξεπλήρουν τοῖς πᾶσι σχεδὸν ἠγνόηται νῦν. πλεῖστοι εἰσὶν οἱ λέγοντες, ὅτι ταῖς βαπτιζομέναις τῶν γυναικῶν ὑπηρέτουν, ἀνδρῶν ὀφθαλμοῖς οὐ θεμιτὸν ὂν γυμνουμένας ταύτας ὁρᾶσθαι ὑπερακμαίους ἤδη βαπτιζομένας. ἄλλοι δὲ φασὶν, ὅτι καὶ εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἐφεῖτο ταύταις εἰσέρχεσθαι, καὶ τῶν τῶν διακόνων ἀνδρῶν παραπλησίως αὐτοῖς μετιέναι. κεκώλυνται δὲ παρὰ τῶν ὕστερον πατέρων τούτου ἐπιβαίνειν, καὶ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην μετέρχεσθαι, διὰ τὴν τῶν ἐμμηνίων ἀπροαίρετον ῥύσιν. ἀλλὰ βατὸν μὲν εἶναι καὶ γυναιξὶ τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, ἐκ πολλῶν μὲν ἔστι καὶ ἄλλων τεκμηριοῦσθαι, καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ ἐπιταφίου λόγου, ὃν ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ θεολόγος πεποίηκε. γυναῖκα δὲ τῆς ἱερᾶς καὶ ἀναιμάκτου γίνεσθαι θυσίας διάκονον, οὔ μοι δοκεῖ τὸ πιθανὸν ἔχειν· C ὡς ἔστιν οὐ λόγον σῴζον, τὰς μὴ συγχωρουμένας δημοσίᾳ διδάσκειν, εἰς διακόνου βαθμὸν ἀνιέναι, οἷς ἔργον τὸ διὰ λόγου καθαίρειν τοὺς προσιόντας τῶν ἀπίστων ἐπὶ τὸ βάπτισμα.

Τά γε μὴν παλαιὰ βιβλία, οἷς ἡ τῶν χειροτονιῶν ἁπασῶν ἀκριβῶς ἐγγέγραπται τελετὴ, καὶ τὴν καθ' ἡλικίαν ὁποῖον εἶναι δεῖ χρόνον ὑφηγεῖται τῆς διακόνου, ὅτι τεσσαρακοστὸν καὶ τὸ σχῆμα, ὅτι μοναχικὸν, καὶ τοῦτο τέλειον· καὶ τὸν βίον, ὅτι τῶν ἀνδρῶν ἁμιλλᾶσθαι χρὴ ταύτην τοῖς ἄκροις τῆς ἀρετῆς, πλεῖστα δὲ καὶ ἐπ' αὐτῇ, πλὴν ὀλίγων, ὅσα καὶ ἐπὶ τοῖς διακόνοις. τὴν γὰρ ἱερᾷ τραπέζῃ προσαγομένην μαφορίῳ καλύπτεσθαι, τῶν ἄκρων τούτου ἔμπροσθεν ἀπῃωρημένων· καὶ μετὰ D τὸ ῥηθῆναι τὸ, ἡ θεία χάρις ἡ τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα, οὐδ' ἕτερον τῶν ποδῶν εἰς γόνυ κλίνειν, ἀλλὰ μόνην τὴν κεφαλήν· καὶ ἐπιτιθέντα ταύτῃ τὸν ἀρχιερέα τὴν χεῖρα, ἐπεύχεσθαι ἀμέμπτως αὐτὴν τὸ τῆς διακονίας ἔργον ἐπιτελέσαι, σωφροσύνην καὶ σεμνὴν πολιτείαν μετερχομένην, καὶ τοῖς ἁγίοις ναοῖς προσκαρτερεῖν· οὐ μὴν καὶ τοῖς ἀχράντοις μυστηρίοις ὑπουργεῖν ἐπιτρέπει, ἢ ῥιπίδιον ἐγχειρίζεσθαι, ὡς ἐπὶ τοῦ διακόνου. εἶτα τῷ τραχήλῳ ταύτης ὑπὸ τὸ μαφόριον ἐπιτίθεσθαι τὸν ἀρχιερέα τὸ διακονικὸν ὠράριον, φέροντα ἔμπροσθεν τὰς δύο τούτου ἀρχάς, ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς μεταλήψεως μετὰ τοὺς διακόνους τῶν θείων κοινωνεῖν αὐτὴν μυστηρίων· εἶτα E λαμβάνουσαν τὸ ποτήριον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀρχιερέως μηδενὶ μεταδιδόναι, ἀλλ' εὐθὺς ἐπιτίθεσθαι τοῦτο τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ.

quæ annum sexagesimum nondum assequutæ, cum habitu Laico vitam continentem eligebant; quarum majorem curam habebant Patres, quam virorum conjugio liberatorum: Iis enim victum ab Ecclesiâ suppeditabant, ne paupertatis prætextu ad secundas nuptias respicere necesse haberent, quem viri conjugio liberati prætendere nequeunt, pluribus modis victum sibi comparantes. Ex primâ autem Magni Pauli Epistola ad Timotheum clarius disces, quantâ curâ viduæ ab Ecclesiâ dignæ habebantur.

Quale autem ministerium Diaconissæ tunc temporis in Clero implebat, omnibus fere hodie ignotum est. Sunt qui dicunt, quod mulieribus baptizandis ministrabant; quippe quod eas virorum oculis nudas conspici, baptizatas utique cum ætate provectæ essent, nefas videbatur. Dicunt autem alii, quod ad sanctum altare ingredi iis permissum erat, & Diaconorũ officia prope illos exequi. Verum prohibuerunt postea Patres, eas illuc ascendere, & illo ministerio defungi, propter involuntarium catemeniorum fluxum. Quod autem mulieribus ad sanctum altare accedere licitum erat, ex multis aliis conjicere licet, & potissimum ex funebri oratione quam in sororem magnus Gregorius Theologus habuit: mulierem vero sacri & incruẽti sacrificii ministram fieri, mihi haud verisimile videtur; utpote quod rationi dissonum sit, eas, quæ publice docere non permittuntur, ad Diaconi gradum ascendere, quibus incumbit, doctrinâ infideles accedentes ad baptismum purgare.

Porro veteres libri, in quibus ordinationum omnium peractio accuratè inscripta est, quot annos agere debeat Diaconissa declarant, nimirum xl. & habitum, scilicet monachalem, eumq; perfectum; & vitam, quod virorum virtutem in rebus excellentissimis æmulari debeat, & ea peragere, paucis duntaxat exceptis, quæ viri exequuntur. Ea enim ad sacram mensam adducta velo tegitur, extremitatibus ejus propendentibus; & postquam dictum fuerit, *Gratia divina quæ infirmis medetur*, nec pedes movet, nec genu, sed tantum caput inclinat; & tum Antistes manum in eam imponens, precatur ut Diaconissæ officium inculpatè exequatur, castitatem & honestam vitæ rationem colens; & sic in sacris templis assidua sit: Mysteriis vero incontaminatis eam ministrare, aut flabellum tractare, more Diaconi, non permittit. Deinde collo ejus sub velo Antistes Orarium Diaconi imponit, præferens duas ejus extremitates in tempore autem participationis post Diaconos sacra mysteria participat, deinde poculum ex Antistitis manu accipiens, nemini tradit, sed in sacram mensam reponit.

ΚΕΦ. ιβ'.

Ὅτι οὐ δεῖ γάμους συναλλάττειν μετὰ αἱρετικῶν. Περὶ κληρικῶν.

Ὁ μὲν ιδ'. τῆς δ'. Συνόδου κανὼν, ὀρθοδόξους κληρικοὺς αἱρετικαῖς συνάπτεσθαι γυναιξὶ πάντῃ ἀπείρηκε. τῶν δὲ ἤδη συνῳκηκότων τοὺς παῖδας τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ F κελεύει προσάγεσθαι. καὶ εἰ μὲν ὑπὸ αἱρετικῶν ἔτυχον βαπτιζόμενοι, ὧν τὸ βάπτισμα τοῖς ὑγιῶς φρονοῦσιν ἀπόβλητον, ἄνωθεν βαπτίζεσθαι. εἰ δ' οὖν, μόνῳ χρίεσθαι μύρῳ· εἰ δὲ μὴ βαπτίσματος σφραγῖδι ἐσημειώθησαν, μηκέτι ὑπὸ αἱρετικῶν βαπτίζεσθαι. ἀλλὰ μὴν μηδὲ γαμικῶς συνάπτειν τούτους αἱρετικοῖς, μήτε μὴν Ἰουδαίοις, μήθ' Ἕλλησιν. αἱρετικοὺς μὲν τοὺς καθ' ἡμᾶς δεχομένους μυστήριον, λέγω, ἔν τισι δὲ σφαλλομένους, καὶ διαφερομένους τοῖς ὀρθοδόξοις, Ἰουδαίους δὲ τοὺς χριστοκτόνους καὶ Ἕλληνας τοὺς περιφανῶς ἀπίστους καὶ εἰδωλομανίαν νοσοῦντας. εἰ δ' ἴσως ὁ αἱρετικὸς ἢ ὁ ἄπιστος συνθέσθαι τῇ ὀρθοδόξῳ

CAPUT XII.

Quod Nuptias cum hæreticis contrahere non oporteat. De Clericis.

Canon xiv. Synodi quartæ vetat, ne Clerici orthodoxi cum mulieribus hæreticis ullo modo matrimonia contrahant. Eorum vero liberos, qui jam eodem in contubernio vixerint, ad Ecclesiam Catholicam adduci jubet. Ac si quidem ab hæreticis baptizati fuerint, quorum baptisma sanam sententiam sequentibus rejiciendum est, denuo baptizari: Sin minus, unguento sacro duntaxat ungi. Quod si necdum sigillo baptismatis signati sint, non amplius ab hæreticis eos baptizandos esse. Quinetiam ne conjugia quidem hos contrahere debere cum hæreticis, nec cum Judæis, nec cum Paganis. Hæreticos appello, qui fidei nostræ mysterium quidem amplectuntur, sed in quibusdam ab orthodoxis aberrant: Judæos, Christi parricidas: Paganos, qui manifesto sunt increduli, & insano cultu idolorum infecti. Quod si forte vel hæreticus, vel incredulus quispiam,

quispiam, ad fidem orthodoxam accessurum se polliceatur, ipse quidem, inquit, contractus procedat: sed copulatio matrimonialis tantisper extrahatur, donec promissio factis confirmata fuerit. A Latinis etiam, ut eadem hæc faciant, exigitur, si qui eorum orthodoxas uxores ducere velint. Qui autem his non obtemperant, pœnis canonicis obnoxii sunt. Nam præter solutionem matrimonii, violatores etiam puniuntur.

Laodicenæ vero Synodi decimus Canon: Ecclesiæ consortes, inquit, indifferenter liberos suos ad matrimonii societatem cum hæreticis copulare non oportet.

Canon xxi. Concilii Carthag. ne liberi Clericorum cum paganis, hoc est, infidelibus, aut hæreticis matrimonii lege conjungantur, prohibet.

Can. autem lxxii. sextæ Syn. sic ad verbum sancit. Non fas sit, ut cum hæretica muliere vir orthodoxus matrimonium coeat: nec ut hæretico viro mulier orthodoxa nubat. Immo si visum fuerit aliquid hujusmodi à quocunque factum, irritæ ducantur nuptiæ, & nefarium matrimonium distrahatur. Quippe non miscenda misceri non debent, nec lupus cum ovicula copulandus, nec cum portione Christi sors peccatorum. Si quis autem à nobis definita transgressus fuerit, segregetur. Quippe si secundum legem civilem, matrimonium definitur esse, societas & consortium divini ac humani juris, quomodo consentire queant inter se, qui de maximis animi dissident affectu? qui contraria circa fidem sentiunt? Quapropter etiam post nefarii matrimonii dissolutionem, transgressores vult pœna segregationis affici.

Et hæc quidem de iis, qui jam matrimonio copulati sunt, una parte decretis hæreticis addicta, altera rectam fidem colente. Quod si utraque pars, inquit, quum ab initio coirent in matrimonium, ab orthodoxorum aliena cœtu erat, deinde una veritatem agnovit, altera tenebris impietatis adhuc serviente: non propterea matrimonium dissolvetur, quemadmodũ in Epist. i. ad Cor. magnus ille Paulus statuit. Quippe si fidelis uxor cũ infideli marito cohabitare velit, vel è contrario, vir fidelis cum infideli muliere, ne distrahantur. Quippe sanctificatus est maritus infidelis in muliere, ac vice versa. Vide tamen, quo pacto divinus hic Apost. quasi condescensione quadam utens, si pars fidelis, inquit, infideli cohabitare velit. Quo fit, ut si cohabitare nolit, matrimonium sine dubio solvendum sit.

Persuasus autem ipse sum, hæc fuisse principii, & quasi primordiorum prædicationis. Hodiernam veró faciem rerum quod attinet, qui fieri potest, ut Judæus, vel Agarenus baptizatus, cum non baptizata uxore amplius habitet, vel baptizata cum eo, qui fidem nostram non est amplexus? Quale quiddam Patriarchæ Theodoti tempore contigit. Nam buccinator quidam imperatorius baptizatus, scripto Patriarchali separatus fuit ab uxore, quæ non volebat obtemperare marito, multum eam obsecranti, pietatis ut professionem amplecteretur.

Canon vero xxxi. Laodicenæ Syn. Non oportet, inquit, omni cum hæretico matrimonium contrahere, nec filios vel filias nuptum collocare; metuentes, ne pravam ipsorum sententiam addiscamus: sed ita potius rem agemus, si futurum polliceantur ut Christiani fiant. Quod hic dicitur non oportet omni cum hæretico, tantummodo est, ac si dicas, Nullo cum hæretico. Peculiaris enim hæc Scripturæ sacræ loquendi ratio est, velut in hoc: Absit à te metus, quum homo dives fit, quia quum moritur, non auferet omnia. Quippe fieri non potest, ut auferet aliqua. Item alibi. Non enim frustra condidisti omnes filios hominum. Quippe non etiam aliqui sunt, qui frustra sint conditi. Nam impium fuerit, hoc existimare.

Lex.

Judæus Christianam ne ducat uxorem, nec Christianus Judæam; nec hæreticus & alienus à fide cũ Christianis ex ulla occasione matrimonium contrahat.

A ἐπαγγέλλεται πίστει. τὸ μὲν συνάλλαγμα προβαινέτω, φησίν· ἡ δὲ γε συνάφεια ὑπερτιθέσθω, μέχρις ἂν ἡ τῆς ἐπαγγελίας ἔργοις βεβαιωθῇ. ταῦτα καὶ τῶν Λατίνων ποιεῖν ἐπιτάττονται, οἱ ὀρθοδόξους ἀγαγέσθαι γυναῖκας αἱρούμενοι· οἱ δὲ μὴ πειθόμενοι τούτοις, κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑπόκεινται. σὺν τῇ διαλύσει γὰρ τοῦ γάμου, καὶ ἐπιτιμῶνται οἱ παραβαίνοντες.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ δέκατος, οὐ δεῖ, φησι, τοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀδιαφόρως πρὸς κοινωνίαν γάμου τὰ ἑαυτῶν τέκνα συνάπτειν αἱρετικοῖς.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ κα΄. τὰ τέκνα τῶν κληρικῶν,
B ἐθνικοῖς ἤγουν ἀπίστοις ἢ αἱρετικοῖς, γαμικῶς ἀπαγορεύει συνάπτεσθαι.

Ὁ δὲ οβ΄. κανὼν τῆς ϛ΄. Συνόδου οὕτω κατὰ ῥῆμα διατάξει, μὴ ἐξέστω ὀρθόδοξον ἄνδρα αἱρετικῇ συνάπτεσθαι γυναικὶ, μήτε μὴν αἱρετικῷ ἀνδρὶ γυναῖκα ὀρθόδοξον συζεύγνυσθαι· ἀλλ' εἰ καὶ φανείη τι τοιοῦτον ὑπό τινος τῶν ἁπάντων γενόμενον, ἄκυρον ἡγεῖσθαι τὸν γάμον, καὶ τὸ ἄθεσμον διαλύεσθαι συνοικέσιον. οὐ γὰρ χρὴ τὰ ἄμικτα μιγνύναι, οὐδὲ τῷ προβάτῳ λύκον συμπλέκεσθαι, καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ μερίδι τὸν τῶν ἁμαρτωλῶν κλῆρον· εἰ δὲ παραβῇ τις τὰ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα, ἀφοριζέσθω. εἰ γὰρ κατὰ τὸν πολιτικὸν νόμον, γά-
C μος ὁρίζεται κοινωνία καὶ συγκληρώσις θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου, πῶς ἂν συμβαῖεν ἀλλήλοις οἱ περὶ τὰ μέγιστα διαφερόμενοι τῇ τῆς ψυχῆς διαθέσει, καὶ τἀναντία φρονοῦντες περὶ τὴν πίστιν; διὸ καὶ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ ἀθεμίτου γάμου, καὶ ἀφορίζεσθαι τοὺς παραβαίνοντας ἀξιοῖ.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τῶν γαμικῶς ἤδη συνημμένων, καὶ τοῦ μὲν ἑνὸς μέρους αἱρετικοῖς προσανέχοντος δόγμασι, θατέρου δὲ τῆς ὀρθῆς πρεσβεύοντος πίστεως. εἰ δὲ καὶ ἄμφω τὰ μέρη φησὶ, ὅτε γαμικῶς συνῆλθον τὸ ἐξ ἀρχῆς, τῆς τῶν ὀρθοδόξων ἠλλοτριοῦντο μοίρας, εἶτα τὸ μὲν ἐπέγνω τὴν ἀλήθειαν, θάτερον δὲ τῷ σκότῳ τῆς ἀσεβείας ἔτι
D δουλεύει, οὐ παρὰ τοῦτο τὸ συνοικέσιον διαλύεται. ὡς ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους προτέρᾳ ὁ μέγας διορίζεται Παῦλος. εἰ γὰρ αἱρεῖται, φησὶ τῷ ἀπίστῳ συνοικεῖν ἡ πιστὴ, ἢ τοὐναντίον, ὁ πιστὸς τῇ ἀπίστῳ, μὴ χωριζέσθω· ἡγίασται γὰρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικὶ, καὶ τὸ ἔμπαλιν. πλὴν ὅρα ὅπως καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος συγκαταβάσει χρώμενος, εἰ αἱρεῖταί φησι τὸ πιστὸν μέρος συνοικεῖν τῷ ἀπίστῳ. ὡς εἰ μὴ αἱρεῖται ἀναμφιβόλως ὁ γάμος λυθήσεται.

Πέπεισμαι δ' ὅτι τῆς ἀρχῆς ἦν ταῦτα καὶ τῶν προοιμίων τοῦ κηρύγματος. τὸ δὲ σήμερον ἔχον, πῶς οἷόν τε Ἰουδαῖον ἢ Ἀγαρηνὸν βαπτισθέντα συνοικεῖν ἔτι τῇ ἀβαπτί-
E στῳ, ἢ τὴν βαπτισαμένην τῷ μὴ πιστεύσαντι; καθὰ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ πατριάρχου γέγονε Θεοδότου. Βυκινάτωρ γὰρ βασιλικὸς βαπτισθεὶς, πατριαρχικῷ γράμματι διεζύγη τῆς γυναικὸς μὴ πειθομένης τῷ ἀνδρὶ, πολλὰ παρακαλοῦντι τὴν εὐσεβείας ἑλέσθαι.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ λα΄. οὐ δεῖ φησι, πρὸς πάντα αἱρετικὸν ἐπιγαμίαν ποιεῖν, οὐδὲ υἱοὺς διδόναι ἢ θυγατέρας, δέει τοῦ μὴ τὴν ἐκείνων κακοδοξίαν μεταμαθεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον λαμβάνειν, εἴγε ἐπαγγέλλοιντο Χριστιανοὶ γενέσθαι. τὸ δὲ οὐ δεῖ πρὸς πάντα αἱρετικὸν, ἀντὶ τοῦ πρὸς οὐδένα· ἰδίωμα γὰρ τοῦτο γραφικὸν, ὡς τὸ μὴ φοβοῦ ὅταν πλουτίσῃ ἄνθρωπος, ὅτι
F οὐκ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα. οὐ γὰρ οἷόν τε καὶ τινὰ λαβεῖν. καὶ ἀλλαχοῦ, μὴ γὰρ ματαίως ἔκτισας πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, οὐ γάρ εἰσι καὶ οἱ ματαίως κτισθέντες, ἀσεβὲς γὰρ τοῦτο νομίζειν.

Νόμος.

Μὴ λαμβανέτω Ἰουδαῖος χριστιανὴν; μήτε χριστιανὸς Ἰουδαίαν, μήτε αἱρετικὸς καὶ ἀλλότριος τῆς πίστεως κατά τινα πρόφασιν χριστιανοῖς πρὸς γάμον συναπτέσθω.

ΚΕΦ. ιγ'.

Ὁ γάμος ἐκ ποίων αἰτιῶν λύεται.

Νόμος.

ΠΕρὶ τῆς τῶν γάμων διαλύσεως ἐν πολλοῖς τόποις ὁ πολιτικὸς διέξεισι νόμος. πλειότερον δὲ ἡ Ἰουστινιανοῦ νεαρὰ, ῥητῶς τὰς αἰτίας ἐκτιθεμένη, δι' ἃς ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνὴ δύναται ῥεπούδιον πέμπειν, ἤτοι ἀποστάσιον τῷ ὁμοζύγῳ, καὶ τὴν προῖκα ἀποκερδαίνειν, φυλαττομένης τῆς ἐπ' αὐτῇ δεσποτείας τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου παισὶν, ἢ παίδων οὐκ ὄντων ἀπολαύειν καὶ τῆς δεσποτείας τὸ ἀναίτιον πρόσωπον. εἰ γὰρ καὶ πάλαι τοῖς ἀνθρώποις ἐξῆν καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν νόμων καὶ ἐξ ἔθους μακροῦ ἀνατίως λύειν τὰ συνοικέσια, ὥστε λέγειν τὸν ἄνδρα τῇ ὁμοζύγῳ· γύναι πράττε τὰ σά· καὶ ταύτην ἐκείνῳ, ἄνερ πράττε τὰ σά· καθὰ δὲ καὶ τοῖς τῶν Ἑβραίων ἀνδράσι πάλαι νενομοθέτητο, βιβλίον πέμπειν ἀποστασίου τῇ γυναικί· ἀλλὰ τὸ νῦν εἶναι τοῦτο παρὰ Χριστιανοῖς ἀνῄρηται. αἰτίαι δὲ πρὸς τῶν εὐσεβῶν ἠρίθμηνται βασιλέων ὀνομαστὶ, δι' ἃς καὶ μόνας τὸν γάμον ἔξεστι διαλύειν, καὶ μιᾶς ἄνευ ἐκείνων ἀθέμιτον διασπᾷν.

Αἱ αἰτίαι τῆς γυναικός.

Καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ πέμπει ῥεπούδιον τῇ γυναικὶ, καὶ τὴν προῖκα ταύτης ἀποκερδαίνει, ὡς εἴρηται, διὰ τὰς αἰτίας ταύτας.

α'. Εἰ συνοιδὲ εἶναι ἡ γυνὴ τῇ βασιλείᾳ ἐπιβουλεύοντας, καὶ τῷ ἰδίῳ μὴ ἐφανέρωσεν ἀνδρί.

β'. Εἰ κατηγορία μοιχείας κατὰ τῆς γυναικὸς γένοιτο, καὶ κατὰ τοὺς νόμους ἀπελεγχθείη μοιχευθῆναι αὐτήν.

γ'. Ἐὰν οἱῳδήποτε τρόπῳ τῇ ζωῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιβουλεύσῃ, ἢ ἄλλοις τοῦτο ποιοῦσι συνειδυῖα τοῦτο μὴ φανερώσῃ.

δ'. Ἐὰν ἀνδράσι ξένοις παρὰ γνώμην τοῦ ἀνδρὸς συμποσιάζει, ἢ συλλούεται.

ε'. Ἐὰν ἔξω τοῦ οἴκου μείνῃ παρὰ γνώμην τοῦ ἀνδρὸς, εἰ μὴ που τυχὸν παρὰ τοῖς ἰδίοις γονεῦσιν· ἢ αὐτὸς χωρὶς τῶν εἰρημένων αἰτιῶν ἐξωθήσῃ, καὶ γονέων αὐτῇ μὴ ὑπαρχόντων, ἔξω τὴν νύκτα διαβιβάσῃ.

ς'. Ἐὰν ἱππικοῖς, ἢ θεάτροις, ἢ κυνηγίοις παραγένηται ἐπὶ τῷ θεωρῆσαι, ἀγνοοῦντος ἢ κωλύοντος τοῦ ἀνδρός.

Τὸ μέντοι γραφικὸν τὸ λέγον, μὴ ἐπιστρέφειν τὴν μοιχευθεῖσαν πρὸς τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα, περὶ ἀνδρὸς νόει μὴ θέλοντος ἀναλαβέσθαι ταύτην. εἰ γὰρ συγχωρεῖ τὸ ἔγκλημα ὁ ἀνὴρ, ἀκωλύτως αὐτὴν ἐντὸς διετίας ἀναλαμβάνει, κατὰ τὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ νεαρὰν, καὶ Λέοντος τοῦ σοφοῦ.

Αἱ αἰτίαι τοῦ ἀνδρός.

Ἡ δὲ γυνὴ πέμπει ῥεπούδιον τῷ ἀνδρὶ, διὰ τὰς αἰτίας ταύτας, δυναμένη ἀναλαβεῖν, τήν τε ἑαυτῆς προῖκα, καὶ τὴν διὰ τοὺς γάμους δωρεὰν τοῦ ἀνδρὸς, ὁμοίως τοῖς παισὶ φυλαττομένης τῆς ἐπὶ τῇ δωρεᾷ δεσποτείας, ἢ παίδων οὐκ ὄντων ἔχειν καὶ τὴν αὐτῆς δεσποτείαν.

α'. Ἐάν τι κατὰ τῆς βασιλείας, ἢ αὐτὸς βουλεύσηται, ἢ τοῦτο τισὶ βουλευομένοις συνειδὼς, μὴ φανερώσῃ τῇ βασιλείᾳ ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἢ δι' οἱουδήποτε προσώπου.

CAPUT XIII.

Quibus ex causis matrimonium solvatur.

Lex.

DE Matrimonii solutione multis in locis multæ leges tractant. Sed perfectius Novella Justiniani, quæ diserte causas exponit, ob quas maritus aut uxor repudium conjugi mittere potest, ac dotem lucrari, proprietate tamen ejus susceptis ex eodem matrimonio liberis salva, vel liberis nullis existentibus, expers culpæ persona proprietate quoque frui potest. Nam licèt olim mortalibus permissum erat, tam ex priscis legibus, quam longa consuetudine, matrimonia impune solvere, ut scilicet vir conjugi diceret: *Uxor tuas ipsa res tibi agito:* ac vicissim hæc illi: *Tuas marite res tibi agito:* quemadmodum apud Hebræos etiam olim lege receptum erat, ut uxori libellum repudii maritus mitteret: tamen uti nunc comparatæ res sunt, apud Christianos hoc abrogatum est. Causæ verò nominatim enumeratæ sunt à religiosis Imperatoribus, ob quas solas matrimonium solvere licet; quum absque harum una, nefas sit dirimi.

Causæ Uxoris.

Ac maritus quidem uxori repudium mittit, & dotem ejus lucratur, uti dictum est, propter has causas.

1. Si quibus adversus Majestatem Principis ineuntibus consilia mulier conscia sit, idque Marito suo non patefecerit.

2. Si adulterii mulier accusata, & secundum leges adulterii convicta fuerit.

3. Si quocunque modo vitæ mariti fuerit insidiata, vel quum aliis id molientibus esset conscia, Marito non patefecerit.

4. Si contra Mariti voluntatem cum viris extraneis compotet aut lavet.

5. Si contra Mariti voluntatem extra Domum maneat, nisi forte apud suos parentes; vel ab ipsomet absque causis indicatis expulsa, parentibus ei nullis existentibus, foris noctem transegerit.

6. Si ad Circenses, vel spectacula, vel arenam accedat spectandi causa, ignorante vel prohibente marito.

Cæterum scripturæ dictum illud, quo traditur, adulterio pollutam ad maritum suum non redire; de marito intellige, qui eam non vult recipere. Quippe si maritus crimen condonat, citra prohibitionem intra biennium eam recipit, secundum Novellam Justiniani, & Leonis illius sapientis.

Causæ Mariti.

Uxor autem marito repudium mittit propter has causas, quum & dotem suam, & donationem viri propter nuptias, recipere possit, liberis consimiliter in donatione conservando dominio sive proprietate: vel liberis non exstantibus, etiam dominium ejus habere.

1. Si adversus majestatem Principis vel ipse quid molitus fuerit, vel aliquibus molientibus ipse conscius, id principi non patefecerit, vel per se, vel per quamcunque personam.

A 2. Si quocunque modo vitæ conjugis insidiatus fuerit.

3. Si pudicitiæ conjugis insidias struens, aliis eam stuprandam tradere conatus fuerit.

4. Si maritus, uxore adulterii accusata, rem non probaverit.

5. Si alia cum muliere coeat in eadem Domo, vel eadem Civitate, ac monitus ab uxore, vel parentibus ejus, vel quovis alio, non velit abstinere.

B In his non solum donationem ante nuptias maritus loco pœnæ amittit, verumetiam trientem reliquarum ipsius facultatum; præterquam quod eas quoque pœnas sustinet, quas ipsa mulier erat latura, si condemnata fuisset.

Non tamen aut mulier arbitratu suo divertere potest à marito, aut maritus ab ipsa, sine judicio & sententia judicum: quemadmodum diversæ Justiniani Novellæ statuunt. Ac propterea qui ducit uxorem non ita diremptam, adulterium committit.

C

Solutio Matrimonii citra pœnam: deque Matrimonio quod exercitationis piæ causa solvitur.

Absque pœna matrimonium solvitur, quum elapso triennio maritus cum uxore coire nequit, licèt ipse divortium fieri nolit: manente penes virum donatione ante nuptias, nec quidquam suarum rerum pœnæ loco amittente.

D Solvitur etiam Matrimonium, quum altera pars exercitio sacro se dedit, ad viam meliorem transiens, & vitam in puritate degendam eligens. Tunc enim tam virum, quam mulierem, ad præclariora se conferentem, divortendi recedendique potestatem habere jubemus; exiguo quodam desertæ parti solatio relicto. Quidquid enim contrahentes pacti sunt, ut à morte lucro alterius cederet, id habere oportet ab altero desertum, sive vir, sive mulier sit: quando & ipse, quantum quidem ad conjugem attinet, mori videtur, alterum vitæ iter cum altero commutans.

E Etenim tonsura rectè fit etiam alterutro conjugum invito. Dicimus etiam, bona gratia fieri divortium. Persona quoque derelicta potest aliud ad matrimonium accedere. Sed hoc uxori Episcopi ordinati non est datum. Ideoque cum ejus consensu fieri ordinationem oportet, atque ita sequi tonsuram ejus citrà recusationem.

Solvitur etiam matrimonium, cum maritus aut uxor in captivitatem venerit, ac per quinquennium non constat, an vivat necne.

F Si verò præter statutas, inquit, à nobis causas ausi quidam fuerint matrimonium solvere: jubemus, siquidem habeant descendentes vel ex hoc ipso, vel ex alio matrimonio, ut iis ipsorum facultates dentur, & in monasterium ipsi injiciantur omni vitæ suæ tempore, & monasterio pars ex ipsorum bonis tribuatur. Sin descendentes nullos habeant, sed ascendentes, ut ii tertiam bonorum partem consequantur, si solutioni matrimonii non consenserint. Quod si nec adscendentes, nec descendentes existent; jubemus omnia bona monasteriis, in quæ conclusi fuerint, attribui. Quinetiam hæc instrumenta

β΄. Ἐὰν οἱῳδήποτε τρόπῳ ἐπιβουλεύσῃ τῇ ζωῇ τῆς γυναικός.

γ΄. Ἐὰν τῇ τῆς γυναικὸς σωφροσύνῃ ἐπιβουλεύων ἄλλοις αὐτὴν εἰς τὸ μοιχευθῆναι ἐπιχειρήσῃ παραδοῦναι.

δ΄. Ἐὰν κατηγορήσας αὐτῆς ὁ ἀνὴρ ἐπὶ μοιχείᾳ, μὴ ἀποδείξῃ.

ε΄. Ἐὰν ἑτέρᾳ συνέρχηται γυναικὶ, ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ, ἢ τῇ αὐτῇ πόλει, καὶ ὑπομνησθεὶς παρ᾽ αὐτῆς ἢ τῶν γονέων αὐτῆς, ἢ οἱουδήτινος ἑτέρου, ἀπέχεσθαι μὴ βούληται.

Ἐπὶ τούτοις μὴ μόνον τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν ὁ ἀνὴρ ζημιοῦται, ἀλλὰ καὶ ἕτερον τρίτον ἐκ τῆς ἄλλης αὐτοῦ περιουσίας, καὶ τὰς τιμωρίας ὑφίσταται ἃς ἔμελλεν ἡ γυνὴ καταδικαζομένη.

Πλὴν οὔτε ἡ γυνὴ αὐτονόμως ἀναχωρεῖν δύναται τοῦ ἀνδρὸς, οὔτε ὁ ἀνὴρ ἐκείνης, χωρὶς κρίσεως καὶ ψήφου τῶν δικαστῶν, ὡς διάφοροι τῶν διατάζουσιν Ἰουστινιανοῦ νεαραί. Διὰ τοῦτο ὁ γαμήσας τὴν μὴ οὕτως ἀπολυθεῖσαν, μοιχᾶται.

Λύσις γάμου ἀζήμιος. καὶ περὶ τοῦ δι᾽ ἄσκησιν λυομένου γάμου.

Ἀζημίως δὲ λύεται γάμος, ὅτε τριετίας παρελθούσης, ὁ ἀνὴρ οὐχ οἷός τε ἂν συνεῖναι τῇ γαμετῇ, εἰ καὶ αὐτὸς τὸ διαζεύξειν οὐχ αἱρεῖται, μενούσης παρὰ τῷ ἀνδρὶ τῆς πρὸ τοῦ γάμου δωρεᾶς, μηδὲν οἴκοθεν ζημιουμένῳ.

Λύεται γάμος καὶ ὅταν ἄσκησιν θάτερον ἕληται τῶν μερῶν, πρὸς τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβαῖνον ὁδὸν, καὶ τὸν ἀμείνω βίον αἱρούμενον. τηνικαῦτα γὰρ κελεύομεν, ἐξουσίαν εἶναι καὶ ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ πρὸς τὰ βελτίω μετατιθεμένοις, διαλύειν τὸ συνοικέσιον καὶ ἀναχωρεῖν, μετά τινος βραχείας ἀναπληρουμένης τῷ καταλελειμμένῳ παραμυθίας· ὅσον γὰρ ἂν συμφωνήσαιεν οἱ συμβάλλοντες ἀπὸ τελευτῆς φέρεσθαι κέρδος, τοῦτο ἔχειν δεῖ τὸν καταλελειμμένον παρὰ θατέρου, εἴτε ἀνὴρ, εἴτε γυνὴ καθέστηκεν· ἐπεὶ καὶ οὗτος τέως ἐπὶ τῷ συνοικεσίῳ δοκεῖ τελευτᾶν, ἑτέραν ἀνθ᾽ ἑτέρας βίου πορείαν ἑλόμενος.

Ἡ γὰρ ἀπόκαρσις καὶ ἄκοντος θατέρου τῶν ὁμοζύγων ἐστὶν ἀσφαλής. καὶ λέγομεν ἀγαθῇ χάριτι τὴν διάζευξιν γίνεσθαι. καὶ τὸ περιλειφθὲν πρόσωπον δύναται πρὸς ἑτέραν συζυγίαν ἐλθεῖν. ἀλλὰ τῇ τοῦ χειροτονηθέντος ἐπισκόπου γυναικὶ τοῦτο οὐ δέδοται. καὶ διὰ τοῦτο μετὰ συναινέσεως αὐτῆς δεῖ γίνεσθαι τὴν χειροτονίαν, καὶ οὕτως ἐπακολουθεῖν ἀπαραιτήτως τὴν ταύτης ἀπόκαρσιν.

Λύεται γάμος, καὶ ὅταν αἰχμάλωτος γένηται ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνὴ, ἄδηλον ὂν ἐπὶ πενταετίαν εἰ ζῇ.

Εἰ δὲ παρὰ τὰς ὑφ᾽ ἡμῶν φησι διωρισμένας αἰτίας τολμήσωσί τινες διαλύειν τὸν γάμον, κελεύομεν, εἰ μὲν κατιόντας ἔχοιεν, εἴτε ἐξ αὐτοῦ, εἴτε ἐξ ἄλλου γάμου, τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐκείνοις δίδοσθαι, καὶ αὐτοὺς εἰς μοναστήριον ἐμβάλλεσθαι ἐπὶ πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνον, καὶ μέρος τῷ μοναστηρίῳ δίδοσθαι ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν. εἰ δὲ μὴ ἔχοιεν κατιόντας, ἀλλὰ ἀνιόντας, τούτους τὸ γ΄. μέρος τῆς οὐσίας αὐτῶν λαμβάνειν, εἰ μὴ τῇ λύσει τοῦ γάμου συνήνεσαν· εἰ δὲ μήτε ἀνιόντες μήτε κατιόντες εἶεν, κελεύομεν πᾶσαν τὴν οὐσίαν τοῖς μοναστηρίοις οἷς ἐνεβλήθησαν δίδοσθαι. ἀλλὰ καὶ

τὰς

ποὺς τὰ τοιαῦτα συντιθέντας ἀθέμιτα συμβόλαια, κελεύομεν ταῖς εἰς σῶμα ποιναῖς ὑποβάλλεσθαι, καὶ εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι. εἰ δὲ οἱ τὸν γάμον λύειν ἐπιχειρήσαντες, βουληθεῖεν πάλιν ἑαυτοῖς συνελθεῖν, πρὶν ἂν ἐμβληθῶσι μοναστηρίοις, ἄδεια τούτοις δίδοται παρ' ἡμῶν, καὶ τὰς προειρημένας ποινὰς συγχωροῦμεν αὐτοῖς, καὶ τὰς ἰδίας ἔχειν περιουσίας. τοῦ δὲ ἑνὸς προσώπου βουλομένου τὸν γάμον ἀνακαλέσασθαι, εἰ μὴ συναινέσειε καὶ τὸ ἕτερον, κατὰ τοῦ μὴ βουλομένου κρατεῖν τὰς ποινάς. ταῦτα δὲ κελεύομεν γίνεσθαι, καὶ κατὰ πρόνοιαν τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων.

Εἰ δὲ κατὰ συναίνεσιν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἢ κατ' ἔρωτα σωφροσύνης λυθείη ὁ γάμος, κελεύομεν εὐθὺς ἑκάτερα τὰ μέρη προσέρχεσθαι τῷ μονήρει βίῳ ἀζημίαν δηλονότι φυλαττομένων αὐτῶν. εἰ δέ τις τούτων, ἢ γάμῳ προσέλθοι, ἢ πορνείᾳ περιπέσοι, τὴν πᾶσαν αὐτοῦ περιουσίαν οἱ παῖδες λήψονται. εἰ δὲ παῖδας οὐκ ἔχει, τὸ δημόσιον αὐτὴν διαδέξεται.

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ γυναικῶν διακονισσῶν καὶ χηρῶν.

Ζήτει τὸ ια'. κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου.

ΚΕΦ. ιε'.

Περὶ γυναικῶν μεμνηστευμένων· ἐν ᾧ καὶ περὶ μνηστείας.

Ο ξθ'. τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν, εἰ ἀναγνώστης, φησὶ, τῇ αὐτοῦ μεμνηστευμένῃ πρὸ τοῦ γάμου μιχθείη, κἀκείνης τοῦτο ἑλομένης, ἐπ' ἐνιαυτοῦ ἀφοριζόμενος, εἰς τὸ ἀναγινώσκειν πάλιν ἐπάνεισιν, εἰς μείζονα μὴ προκόπτων βαθμόν. εἰ δὲ μνηστείας χωρὶς συνέλθοι γυναικὶ, καὶ εἰ λαβεῖν αὐτὴν εἰς γυναῖκα λόγοις ἴσως μετ' αὐτῆς ἐπεσφράγισε, καὶ τῆς τοῦ ἀναγνώστου ὑπηρεσίας ἐκπίπτει. εἰ δὲ ὑπηρέτης ἤτοι ὑποδιάκονος τῷ δευτέρῳ πάθει ἁλοίη, τῆς ὑπηρεσίας τελέως ἐκβάλλεται.

Ο δὲ ϟ'. τῆς ϛ'. συνόδου κανὼν, τὸν εἰς γάμου κοινωνίαν ἀγόμενον τὴν ἑτέρῳ μεμνηστευμένην, ἔτι τοῦ μνηστευσαμένου περιόντος, τοῖς τῆς μοιχείας ὑποβάλλει ἐγκλήμασιν. εἰ δὲ μὴ γαμικῶς, ἀλλὰ πορνικῶς μετὰ τοιαύτης τις συμφθαρείη, καὶ οὗτος ὡς μοιχὸς τιμωρεῖται, καὶ ἡ γυνὴ ὡς μοιχαλίς. ὁ δὲ τὴν μοιχείαν ἀγνοῶν, ὡς πόρνος.

Περὶ μνηστείας.

Τὴν γὰρ μνηστείαν οἱ νομοθέται ὁρίζονται, μνήμην καὶ ἐπαγγελίαν τῶν μελλόντων γάμων. καὶ ὁ μὲν Μωσαϊκὸς νόμος ὡς γάμον τὴν μνηστείαν ἐλογίζετο. καὶ τὴν ἄλλῳ μεμνηστευμένην φθείρων, ὡς μοιχὸς ἐκολάζετο. καὶ ἐπιδοθέντα τὰ τῆς μνηστείας αὐτοὺς συνήρμοττε σύμβολα, καὶ γυναῖκα τὴν μνηστὴν προσηγόρευεν. ἐταπείνωσε γὰρ φησὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον, ἤγουν διεπαρθένευσε τὴν τούτου μνηστήν. οὕτω καὶ ἡ ἁγία παρθένος γυνὴ τοῦ Ἰωσὴφ ἐχρημάτισε· μὴ φοβηθῇς γὰρ, φησὶ, λαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου. παρ' ἡμῖν δὲ πάλαι μὲν φιλήματι τῶν συναπτομένων, καὶ ἀῤῥαβῶνι προὔβαινεν ἡ μνηστεία. καὶ ἐξῆν ταύτην λύειν τῆς ποινῆς τοῦ προστίμου παρεχομένης. μήπω δὲ τῆς μνηστείας λυθείσης, εἰκότως ὡς μοιχὸς ὁ τὴν γυναῖκα λαμβάνων ἐκρίνετο, ὡς ὁ ῥηθεὶς κανὼν διορίζεται. ὅπου δὲ οὔτε μνηστεία προὔβη οὔτε φίλημα, οὔτε δόσις ἀῤῥαβῶνος ἐπηκολούθη-

A nefaria conficientes, subjici pœnis corporalibus, & in exilium mitti præcipimus. Sin autem ii, qui divortium facere conati fuerunt, rursus in matrimonium coire voluerint antequam in monasteria missi sint, id agendi licentiam ipsis concedimus, & prædictas pœnas eis remittimus, adeoque facultates suas retinere poterunt. At una persona matrimonium revocare volente, si altera quoque persona non consenserit, adversus eam pœnæ ratæ sint, quæ renuit. Hæc autem fieri jubemus interveniente providentia religiosissimorum Episcoporum.

B Quod si per consensum utriusque partis, vel amore pudicitiæ matrimonium solutum fuerit: jubemus, ut statim utraque pars ad vitam solitariam accedat, ita quidem, ut à pœnis immunes maneant. Quod si quis eorum vel ad alias nuptias convolaverit, vel in fornicationem inciderit: omnia ipsius bona liberi accipient. Sin liberi nulli exstent, fiscus succedet.

CAPUT XIV.

De Diaconissis & Viduis.

C Quæras cap. xi. præsentis literæ.

CAPUT XV.

De mulieribus desponsatis: in quo etiam de Sponsalibus tractatur.

CANON lxix. Basilii magni: Si Lector, inquit, cum desponsa sibi muliere ante celebratas nuptias
D coierit, etiam ipsa consentiente, ad anni spatium segregatus ad Lectoris quidem munus redit, sed majorem ad gradum non provehitur. Sin absque sponsalibus cum muliere consuetudinem habeat, tametsi forte verbis ei significarit, se illam ducturum uxorem: etiam ministerio Lectoris excidit. Quod si Minister sive Diaconus hoc altero vitio deliquerit, ministerio suo prorsus ejicitur.

Nonagesimus autem sextæ Synodi Canon eum, qui alteri desponsam in matrimonii consortium adsciscit, adhuc illo superstite qui sponsalia contraxit, crimini adul-
E terii subjicit. Quod si non matrimonii lege, sed scortando cum tali quispiam rem habuerit, tum ipse tamquam adulter, tum mulier ut adultera, punitur: qui vero sponsalia celebrata ignorabat, tanquam scortator.

De sponsalibus.

Sponsalia namque juris auctores definiunt, mentionem & promissionem futurarum nuptiarum. At lex quidem Mosaica matrimonii loco sponsalia habebat. Et qui desponsam alteri vitiabat, tanquam adulter puniebatur. Sponsalium quoque symbolis datis, sponsa nomen
F men uxoris accipiebat. Humiliavit, inquit, uxorem proximi: hoc est, sponsam ipsius devirginavit. Sic & illa sancta Virgo Josephi dicta fuit uxor. Ne verearis, inquit, accipere Mariam uxorem tuam. Cæterum apud nos olim eorum, qui coibant in matrimonium, sponsalia per osculum & arram procedebant. Ac licebat ea solvere, si adjecta pœna præstaretur. Nondum autem solutis sponsalibus, haud abs re tanquam adulter condemnabatur, qui sponsam alterius matrimonio sibi copulabat, quemadmodum canon indicatus statuit. Verum ubi nec sponsalia processerunt, nec osculum arræ-

ve datio sequuta est, sed nudorum duntaxat, ut appellari solent, verborum vincula: licèt alius eam uxorem ducat, adulterii crimine non tenetur. Cæterum ex publicata posterius Novella religiosi Principis Alexii Comneni, anno VCIↃ. IↃ. XCII. propemodum par vis est sponsalium, & plenarum nuptiarum, quum & ipsa precibus sacris intervenientibus perficiantur, nec aliis modis solvantur, quam quibus perfectum quoque matrimonium dirimitur. Sunt enim hæc ejus verba.

Novella Imperatoris Alexii Comneni de Sponsalibus, facta anno VCIↃ. IↃ. XCII.

Sponsalia vera sancita sunt à nobis, quæcunque cum benedictione sacra, & statuto à nobis tempore peracta noscuntur. Aptum vero tam sponsalibus quam nuptiis tempus fuerit, femella quidem duodecimum transgressa, masculo autem decimum & quartum annum excedente. Post sacrum vero precum carmen, & consuetam arræ atque osculi observationem, exiguo vel etiam longiusculo spatio temporis interjecto, prout ipsis contrahentibus visum fuerit, citra recusationem legitimas quoque nuptias succedere jubemus, nec simul incidere in unum sæpe diem & horam. Quod si prius, quam statutum à nobis tempus appetierit, & indictis observationibus non adhibitis, sponsalia facta fuerint, & instrumenta; nequaquam hæc vera sponsalia vel esse, vel appellari debere, tametsi pœnæ luitio sit adjecta. Nam quæ propriè sunt sponsalia, pœnarum præstationibus non solventur, quando ne quidem instrumentis in posterum adscribentur: quum per eas nullum sponsalibus robur accedat, sed per invocationem Dei: cujusmodi sponsalia indissolubilia manent, ex illis duntaxat causis dirimenda, quibus & nuptiæ solvuntur. Quia vero secundum priscam legum consuetudinem post annum puellæ septimum non rectè sponsalia procedebant, (nam libere singuli ad desponsatas accedentes, per intuitum continuum, & libertatem conversationis, ipsam amoris flammam magis accendebant) hoc quoque statuimus.

Ut quæ anno contrahentium vii. usque ad xiv. vel xii. ætatis eorum annum, quasi sub forma sponsalium fiunt instrumenta, prorsus legitimorum firmorumque sponsalium locum non obtineant: sed tamen veluti confirmatæ stipulationes habeantur, & secundum aliorum contractum consuetudinem obligent: veteri lege, quæ de sponsalibus est publicata, robur in iis habente personis, quibus cum repudiata sponsa in matrimonium coire prohibitum est, idque propter ejus status, qui apud Christianos viget, incrementum. Licet enim subtili ratione non sint hæc perfecta sponsalia, tamen quia sponsalium finem habere videntur, & nuptiarum hinc fundamentum ponitur, non abs re prohibitæ per legem personæ rursus impedimentum habebunt, nec quisquam eam uxorem ducet, quam prisca lex sponsam alicujus factam, solutis sponsalibus in matrimonium cum altero coire non permisit.

De Clericorum Sponsalibus.

Balsamon. Sanè non permittitur alicui dignitatem Ecclesiasticam gerenti, qui mortis alteriusve causæ interventu separatus sit à sponsa sua ante nuptias, ut alia cum muliere copuletur. Nam qui hoc fecisse deprehensus fuerit, tanquam secundo illigatus matrimonio, deponitur. Lector etiam, qui tale quiddam incurrit, ad alium gradum non provehitur.

Quod si constare sponsalia non possunt, siquidem ei desponsa persona, qui Sacerdos fieri vult, annum

A σι, μόνοι δὲ οἱ λεγόμενοι διὰ ψιλῶν ῥημάτων δεσμοί, κἂν ἕτερος λάβῃ τὴν γυναῖκα, τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι οὐχ ὑπόκειται. ἀπὸ δὲ τῆς ἐξενεχθείσης ὕστερον νεαρᾶς τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, κατὰ τὸ ͵ϛφϟβʹ. ἔτος, τὰ ἴσα δύναται τῷ τελείῳ γάμῳ σχεδὸν ἡ μνηστεία, ἅτε μετὰ ἱερᾶς καὶ αὐτὴ τελουμένη εὐχῆς, καὶ ἄλλως οὐ λύεται, εἰ μὴ καθ' οὓς τρόπους καὶ ὁ τέλειος διασπᾶται συνοικέσιον. φησὶ γάρ·

Νεαρὰ περὶ μνηστείας τοῦ Βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, γεγονυῖα κατὰ τὸ ͵ϛφϟβʹ. ἔτος.

B Μνηστεῖαι παρ' ἡμῶν ἐνομοθετήθησαν ἀληθεῖς, ὅσαι μετὰ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας, καὶ κατὰ τὸν ὡρισμένον ἡμῖν καιρὸν πληρωθεῖσαι γνωρίζονται. ἁρμόδιος δ' ἂν εἴη μνηστείαις καὶ γάμοις καιρός, τῆς μὲν θηλείας τὸν δωδεκαετῆ χρόνον διαπεραιούσης, τοῦ δὲ ἄρρενος τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον διαμείβοντος. μετὰ δὲ τὴν ἱερὰν τῶν εὐχῶν ἐπῳδήν, καὶ τὴν συνήθη τοῦ ἀρραβῶνος καὶ τοῦ φιλήματος παρατήρησιν, βραχέος ἢ καὶ πλείονος καιροῦ διαλείποντος, ὡς ἂν δόξειε τοῖς συναλλάττουσιν, ἀπαραιτήτως καὶ τὸν ἔννομον γάμον προβαίνειν
C κελεύομεν, καὶ μὴ κατὰ ταὐτὸ συμβαίνειν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ πολλάκις καὶ ὥρᾳ. εἰ δὲ πρὶν τὸν παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα ἐπιστῆναι καιρόν, καὶ τῶν εἰρημένων μὴ γινομένων παρατηρήσεων, μνηστεῖαι προβήσονται καὶ συμβόλαια, ταύτας μνηστείας ἀληθεῖς μηδὲ εἶναι μηδὲ ὀνομάζεσθαι, εἰ καὶ πρόστιμον ποινὴ προσκεῖται. αἱ γὰρ κυρίως μνηστεῖαι οὐ προστίμων λυθήσονται δόσεσιν, ὅταν οὐδὲ τοῖς συμβολαίοις τὸ λοιπὸν ἐγγραφήσονται. ὅτι μηδὲ παρ' αὐτῶν αἱ μνηστεῖαι κρατύνονται, ἀλλὰ διὰ τῆς τοῦ θεοῦ ἐπικλήσεως, ἅσπερ καὶ ἄλυτα τὸ παράπαν μένουσι, μόναις λυόμεναι ταῖς αἰτίαις, αἷς καὶ οἱ γάμοι. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν παλαιὰν τῶν νόμων συνήθειαν, μετὰ τὸν
D ἑπταετῆ χρόνον τῆς κόρης οὐ καλῶς αἱ μνηστεῖαι προέβαινον, (αὐθαδῶς γὰρ ἐπὶ τὰς μνηστευομένας εἰσερχόμενοι ἕκαστοι τῇ συνεχεῖ θέᾳ καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς ὁμιλίας, τὸ τοῦ ἔρωτος φλεγμαῖνον προσανέκαιον) ἡμεῖς καὶ τοῦτο θεσπίζομεν.

Τὰ μὲν κατὰ τὴν ἑπταετῆ τῶν συμβαλλόντων χρόνον, ἄχρι τοῦ ιδʹ. ἢ δωδεκάτου τῆς ἡλικίας χρόνου γινόμενα ὡς ἐν τύπῳ μνηστείας συμβόλαια, μὴ τάξιν ὅλως ἐννόμων μνηστειῶν καὶ ἀσφαλῶν ἀποφέρεσθαι· ἀλλ' ὡς ἐπερωτήσεις μόνον ἐπικεκυρωμένας κρίνεσθαί τι καὶ ἐνεργεῖν κατὰ τὸ ἔθος τῶν ἄλλων συναλλαγμάτων· ἐνεργεῖν δὲ τὸν παλαιὸν νόμον τὸν ἐπὶ τῇ μνη-
E στείᾳ ἐκφωνηθέντα, ἐν τοῖς κεκωλυμένοις προσώποις μόνον ἐπὶ τῇ ἀποζευχθείσῃ μνηστῇ, διὰ τὸ πλεῖον τῆς παρὰ χριστιανοῖς ἐμπολιτευομένης καταστάσεως. εἰ γὰρ καὶ μὴ μνηστεία ἐστὶ κατὰ τὸ ἀκριβὲς ἐντελὲς τὸ γενόμενον, ἀλλ' ὅτι σκοπὸν ἔχειν μνηστείας δοκεῖ, καὶ θεμέλιος γάμου ἐντεῦθεν προκαταβάλλεται, καλῶς ἂν ἔχοι τὰ κεκωλυμένα τῷ νόμῳ πρόσωπα καὶ αὖθις κωλύεσθαι, καὶ μηδένα εἰς γυναῖκα λαμβάνειν ἣν ὁ παλαιὸς νόμος μνηστὴν τινὸς γινομένην, καὶ τῆς μνηστείας λυομένης, οὐκ ἀφῆκεν ἑτέρῳ κατὰ γάμον συνέρχεσθαι.

F
Περὶ μνηστείας κληρικῶν.

Βαλσαμών. Ἀμέλει καὶ οὐκ ἐφεῖταί τινι τῶν τοῦ βήματος, θανάτῳ ἢ ἄλλῃ αἰτίᾳ τῆς οἰκείας διαζευχθέντι μνηστῆς πρὸ τοῦ γάμου, ἑτέρᾳ συνάπτεσθαι γυναικί. ὁ γὰρ τοιοῦτον τοῦτο φωραθείς, ὡς δευτερογαμήσας καθαιρεῖται. καὶ ὁ ἐμπεσὼν εἴς τι τοιοῦτον ἀναγνώστης, εἰς ἕτερον οὐ προαχθήσεται βαθμόν.

Εἰ δὲ ἀσύστατός ἐστιν ἡ μνηστεία, εἰ μὲν τὸ κατηγγυηθὲν πρόσωπον τῷ θέλοντι ἱερωθῆναι, τὸν ἕκτον ὑστερίζει χρό-

νον, οὐ παραχωρηθήσεται ὁ μνηστευσάμενος, ἑτέρᾳ συναφθῆναι γυναικί, καὶ οὕτως ἱερωθῆναι. δίγαμος γὰρ λογίζεται διὰ τὴν ἐπιθυμίαν, τῆς δεκτικὴν ἔρωτος εἶναι τηνικαῦτα τὴν γυναῖκα.

Εἰ δὲ ἧττων τῶν ἓξ χρόνων ἦν τὸ καταγγυηθὲν αὐτῷ πρόσωπον, ὅτε ἡ ἀθέτησις τῶν νυμφίων ἐγένετο, δύναται ὁ τοιοῦτος καὶ ἑτέρᾳ γυναικὶ συζυγηθεὶς, ἀκωλύτως εἰς ἱερωσύνην ἐλθεῖν. τοῦτο δὲ ἐπὶ λαϊκῶν οὐ κρατεῖ. μόνους γὰρ τοὺς τοῦ βήματος μιᾶς γυναικὸς καὶ ταύτης παρθένου, ἄνδρας εἶναι δεῖ, οἷα καὶ αὐτοὺς πρώτως τῇ παρθενίᾳ πρὸ γάμου σεμνυνομένους.

Τελείας δὲ τῆς μνηστείας οὔσης, καὶ εἰ πρὸ τοῦ συμμιγῆναι τῇ μεμνηστευμένῃ τὸν ἄνδρα, θανάτῳ ταύτης διεζεύχθη, οὐδὲ ὁ λαϊκὸς λαβεῖν δύναται ἢ ἐξαδέλφην ταύτης, ἢ ἕτερον πρόσωπον ἐκ τοῦ νόμου κεκωλυμένον. οὐ γὰρ ἡ συνάφεια, ἀλλ' ἡ τῆς εὐχῆς τελετὴ ποιεῖ τὴν μνηστείαν εἰς γάμον λογίζεσθαι.

Περὶ τοῦ συμφθαρέντος τῇ ἰδίᾳ πενθερᾷ.

Βαλσαμ. Εἰ μέν τοι πρὸ τελείας ἱεροτελεστίας, μόνης δὲ μνηστείας συνισταμένης, τὸν νυμφίον τῇ πενθερᾷ συμφθαρῆναι συνέβη, ἢ ἑτέρῳ συγγενικῷ προσώπῳ τῆς μνηστῆς αὐτοῦ, κωλυθήσεται ὁ γάμος. οὐ γὰρ θεμιτὸν αἱμομιξίαν ἐν αὐξήσει προβῆναι. εἰ δὲ μετὰ τὸ καλῶς συστῆναι γάμον τὸ παράνομον τοῦτο συμβαίη, ὁ γάμος οὐ λύεται, ἀλλ' ἐπιτιμῶνται οἱ τὴν αἱμομιξίαν ποιήσαντες.

Νόμος.

Φησὶ γὰρ ὁ νόμος, τὰ ἐξ ἀρχῆς βέβαια ἐκ τῶν ἐπισυμβαινόντων οὐκ ἀκυροῦται.

Ἐκ ποίων αἰτιῶν αἱ μνηστεῖαι λύονται.

Νόμοι.

Λύεται δὲ ἡ μνηστεία ὥσπερ καὶ οἱ γάμοι, δι' εὐπροσώπους ταύτας αἰτίας.

α'. Εἰ ἀνυπόστατός ἐστιν ἡ μνηστεία καὶ ἀθέμιτος διὰ τὸ ἀφήλικον τῶν παίδων.

β'. Εἰ ἐγγάστριος ἐξ ἀλλοτρίων σπερμάτων ἡ γυνὴ φωραθεῖη.

γ'. Λύεται καὶ διὰ καινοτάτην θρησκείαν ἀγνοηθεῖσαν, καὶ δογμάτων διαφοράν.

δ'. Ἢ διὰ τρόπων αἰσχρότητα.

ε'. Ἢ τύχης ἐναλλαγήν.

ς'. Ἢ διὰ γάμου ὑπέρθεσιν ὑπὲρ τετραετίαν μὴ ἐξ εὐλόγου ἐκτεθεῖσαν αἰτίας, διὰ νόσον ἴσως χρονίαν, ἢ θάνατον γονέων, ἢ κεφαλικὰ ἐγκλήματα, ἢ μακρὰν ἀποδημίαν ἐξ ἀνάγκης γινομένην.

ζ'. Ἔτι δὲ διὰ βίαν ἄρχοντος ἐπαρχίας τῆς μνηστείας γινομένης, τῆς τε κόρης καὶ τῶν γονέων αὐτῆς μὴ συναινούντων.

η'. Ἢ δι' ἀπόκαρσιν ἀληθῆ, καὶ τὴν πρὸς τὸν μονήρη βίον μετάβασιν.

θ'. Ἢ διὰ τὸ εἶναι βουλευτήν.

ι'. Ἢ διὰ τὸ ὑποκεῖσθαι τῷ δημοσίῳ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἢ ἄλλῳ λειτουργήματι ἔνοχον εὑρεθῆναι.

A num sextum ætatis excessit: non permittetur ei, qui eam sibi despondit, ut alia cum muliere copuletur, atque ita Sacerdos fiat. Nam digamus esse dicitur, ratione concupiscentiæ: quum hac ætate mulier amoris capax sit.

At vero si minor sex annis sit persona desponsa, quo tempore pacta sponsalia reddebantur irrita: potest talis etiam cum alia muliere copulatus, nemine prohibente Sacerdotio fungi. Sed hoc in Laicis locum non habet. Duntaxat enim Ecclesiastica in dignitate constitutos unius mulieris, & virginis quidem, maritos esse oportet: quin & ipsi omnino ante matrimonium contractum virginitatis laude gloriari debent.
B

Cæterum ubi perfecta sunt sponsalia, licèt ante quam cum desponsata sibi vir coeat, per mortem ab ea diremptus fuerit; ne Laicus quidem ducere potest vel consobrinam ejus, vel aliam personam lege prohibitam. Non enim ipsa conjunctio, sed quæ precum interventu fit consecratio, sponsalia pro nuptiis habere facit.

De eo qui cum socru suâ stupri consuetudinem habuit.

C *Balsamon.* Enimvero si ante perfectam nuptiarum consecrationem, sponsalibus duntaxat contractis, sponsum cum socru stupri consuetudinem habere contigerit, vel cum alia sponsæ suæ cognata persona, matrimonium vetabitur. Non enim fas est, ut incestus cognitus progrediatur. Quod si post nuptias perfectas ejusmodi quid contigerit, nuptiæ non dissolvuntur, sed qui incestus rei sunt, puniuntur.

Lex.

Legis enim verba sunt. Quæ ab initio valent ex post factis non infirmantur.
D

Causæ propter quas sponsalia solvuntur.

Leges.

Sponsalia nuptiarum more solvuntur, propter honestas hasce causas.

1. Si constare sponsalia, tamquam illicita, nequeant; propter ætatem puerorum impuberem.

E 2. Si mulier uterum ex alieno semine gerere sit deprænhensa.

3. Item propter novam quandam & incognitam religionem, ac dogmatum diversitatem.

4. Vel propter morum turpitudinem.

5. Vel propter mutationem status.

6. Vel propter dilationem nuptiarum ultra quadriennium, quæ probabili ex causa facta est, propter morbum puta diuturnum, vel mortem parentum, vel capitalia crimina, vel longinquam peregrinationem, ex
F necessitate susceptam.

7. Præterea si sponsalia facta sint per vim præsidis provinciæ, tam puella, quam parentibus ejus non consentientibus.

8. Vel propter veram tonsuram, & transitum ad vitam solitariam.

9. Vel quod aliquis fiat decurio.

10. Vel quod alicujus bona fisco sint obnoxia, vel quod ipse alii cuipiam functioni obligatus inveniatur.

Quum igitur aliquid ex hisce unà connumeratis copulationem factam non dirimit, qui desponsatam alteri ducit, adhuc eo superstite qui desponsavit, adulterio se polluit.

Leges.

Sponsalia sunt mentio & promissio nuptiarum futurarum.

Tam per scripturam, quam sine scriptura sponsalia contrahuntur; & constituuntur nudo consensu, etiam inter absentes.

Sponsam Patris mei vel Fratris mei uxorem ducere nequeo, quamvis uxores eorum non fuerint; illa enim novercæ, hæc nurus locum habet; utique nec matrem nurus meæ, mihi enim socrus evasit.

Contra voluntatem pupillæ tutor sponsalia non constituit, nec facta dissolvit.

Furor impedit sponsalia, sed si postea supervenerit, constituta non solvit.

Qui consensum præbent in nuptiis, eorum consensus in sponsalibus quoque requiritur. Consentire verò debent ipsi contrahentes, & parentes eorum. Et consentire videntur, qui evidenter sive diserte non contradicunt. Tunc autem filii & filiæfamilias contradicere duntaxat possunt, quum moribus indignos & turpes eis sponsos parentes eligunt. Si tales autem non sint, qui eis despondentur; licèt exhæredari se liberi malint, duntaxat ut non parentum, sed suæ voluntati satisfaciant, omnino non valere sancimus eorum institutum. Nam cupiditates juvenum, ad excidium & interitum proprium tendentes, omni modo coercendas esse, leges ipsæ statuunt.

Dissentientibus autem parentibus in electione, manifestum est Patris valere judicium. Filio-familias dissentiente, Sponsalia nomine ejus non fiunt.

Pater filiæfamilias sponsalia dissolvere potest, non etiam emancipatæ.

Quæ quod agitur, intelligere videtur, rectè sponsalia contrahit, hoc est, quæ non minor est septem annis. Enimvero si sponsalibus factis intra decimum tertium annum, ausi quidam fuerint desponsatis vel benedictionem, quam vocant, vel coronam impertiri: quum sacrarum legum transgressores facti sint, statim contracta sponsalia, cum ea conjunctione, quæ speciem duntaxat aliquam habet, dissolventur; & ab utraque parte collatas in sponsalibus pœnas, facinoris admissi causæ jacturam hanc sustinentes fisco inferent: ne Sacerdote quidem, qui tali ausus fuerit interesse actui, extra culpam constituto; sed legum sacrarum severitati subjiciendo.

Luctus mariti mulierem sponsalia contrahere non prohibet.

Qui puellam adultam sibi despondit, nec tempus in sponsalibus constituit: nuptias exsequi, si eadem in provincia degit, intra biennium debet: sin absens est, intra triennium. Quod si facere supersederit absque probabili causa, alteri puella conjungi potest.

Præsides in ea provincia, quam administrant, sponsalia contrahere non debent. Si vero id fecerint, licet puellæ, ac parentibus ejus, aut tutoribus, aut curatoribus detrectare matrimonium, & arras lucrari: eodem locum habituro & in filiis, & nepotibus, & propinquis, & domesticis, & assessoribus, & omnibus, qui sunt ejus apparitores, & participes: siquidem opera Præsi-

A Τούτων δὲ τῶν ἀπηριθμημένων πρὸς τὴν ἕνωσιν μὴ διαστήσαντος, ὁ τὴν ἑτέρῳ μνηστευθεῖσαν ἀγόμενος, ἔτι τοῦ μνηστευσαμένου ζῶντος, μοιχᾶται.

Νόμοι.

Μνηστεία ἐστὶ μνήμη καὶ ἐπαγγελία τῶν μελλόντων γάμων.

Καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως μνηστεία γίνεται, καὶ ψιλῇ συναινέσει συνίσταται, καὶ μεταξὺ ἀπόντων.

B Τὴν τοῦ πατρός μου ἢ τοῦ ἀδελφοῦ μου μνηστὴν οὐ δύναμαι λαβεῖν εἰς γυναῖκα, εἰ καὶ γαμεταὶ αὐτῶν οὐ γεγόνασιν· ἡ μὲν γὰρ μητρυιᾶς, ἡ δὲ νύμφης τάξιν ἐπέχει, οὐδὲ τὴν μητέρα τῆς ποτε μοῦ μνηστῆς, γέγονε γάρ μου πενθερά.

Παρὰ γνώμην τῆς ὀρφανῆς ὁ ἐπίτροπος οὐ συνίστησιν αὐτῇ μνηστείαν, οὔτε διαλύει τὴν γενομένην.

Ἡ μανία ἐμποδίζει τὴν μνηστείαν, ἐπιγενομένη δὲ, οὐ λύει τὴν οὖσαν.

Οἱ συναινοῦντες τῷ γάμῳ καὶ τῇ μνηστείᾳ συναινοῦσι. συναινοῦσι δὲ οἱ συναπτόμενοι, καὶ οἱ τούτων γονεῖς. συναινεῖν δὲ δοκοῦσιν οἱ μὴ ῥητῶς ἀντιλέγοντες. τότε δὲ μόνον ἀντιλέγειν δύνανται οἱ ὑπεξούσιοι, ὅτε τοῖς ἤθεσιν ἀναξίους καὶ αἰσχροὺς αὐτοῖς μνηστεύονται οἱ γονεῖς. τοιούτων δὲ μὴ ὄντων τῶν μνηστευομένων, κἂν οἱ ἀποκληροῦν ἑαυτοὺς αἱρῶνται τὰ τέκνα ποιεῖν, μόνον ἵνα μὴ τὴν τῶν γονέων, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν ἐκπληρώσωσι θέλησιν, ἀνίσχυρον εἶναι αὐτῶν θεσπίζομεν διαπαντὸς τὸ βούλημα. τὰ γὰρ ἐπὶ ἰδίᾳ καταστροφῇ καὶ ἀπωλείᾳ τῶν νέων ὁρμήματα, πάντῃ δεῖν κωλύειν οἱ νόμοι ἐγνώκασιν.

D Διχονοούντων δὲ τῶν γονέων περὶ τὴν ἐκλογὴν, δῆλον ὅτι ἡ τοῦ πατρὸς γνώμη κρατεῖ. διχονοοῦντος τοῦ ὑπεξουσίου, οὐ γίνεται μνηστεία ὀνόματι αὐτοῦ.

Ὁ πατὴρ τῆς ὑπεξουσίας δύναται διαλύειν τὴν μνηστείαν· οὐ μὴν καὶ τῆς αὐτεξουσίας.

Ἡ δὲ γινόμενον δυναμένη νοεῖν, καλῶς μνηστεύεται, τουτέστιν ἡ μὴ οὖσα ἧττον τῶν ἑπτὰ ἐτῶν. εἰ μέντοι μετὰ τῆς μνηστείας γεγενημένης, ἔσωθεν τοῦ τρισκαιδεκαετοῦς χρόνου, τολμήσαιεν τινὲς τοῖς μνηστευσαμένοις, ἢ τὴν λεγομένην εὐλογίαν, ἢ δὲ στεφάνωμα παρασχεῖν, ὡς τῶν θείων νόμων παραβάται γεγενημένοι, αὐτίκα τὴν μὲν προελθοῦσαν μνηστείαν, ἅμα τῇ δοκούσῃ συναφείᾳ διαλύεσθαι, καὶ τὰ παρ' ἑκατέρου τοῦ μέρους ἐν τῇ μνηστείᾳ συμβληθέντα πράγματα, τοῦ τολμήματος ζημίαν ὑπέχοντας, τῷ τοῦ δημοσίου εἰσκομίζεσθαι μέρει· μηδὲ τοῦ τολμήσαντος ἱερέως ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ παρεῖναι πράξει, ἀνευθύνου καθισταμένου, ἀλλὰ τῇ αὐστηρίᾳ τῶν ἱερῶν ὑποκειμένου κανόνων.

Τὸ πένθος τοῦ ἀνδρὸς, οὐ κωλύει τὴν γυναῖκα μνηστεύεσθαι.

Ὁ μνηστευσάμενος κόρην ἔφηβον, καὶ μὴ συμφωνήσας χρόνον ἐν τῇ μνηστείᾳ, ὀφείλει ταύτην, εἰ μὲν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ διάγει, ἔσω διετίας γαμεῖν· εἰ δὲ ἐν ἀποδημίᾳ, ἔσω τριετίας. εἰ δὲ ὑπερθῆται χωρὶς εὐλόγου αἰτίας, δύναται ἡ κόρη ἑτέρῳ συνάπτεσθαι.

Οὐ χρὴ τοὺς ἄρχοντας ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐπαρχίᾳ, ἧς ἄρχουσι, μνηστεύεσθαι. εἰ δὲ τοῦτο ποιήσουσιν, ἔξεστι τῇ κόρῃ, καὶ τοῖς γονεῦσιν αὐτῆς, ἢ ἐπιτρόποις, ἢ κουράτωρσι, παραιτεῖσθαι τὸν γάμον, καὶ κερδαίνειν τοὺς ἀρραβῶνας, τοῦ αὐτοῦ κρατοῦντος, καὶ ἐπὶ τῶν υἱῶν, καὶ ἐγγόνων, καὶ συγγενῶν καὶ συγκαθέδρων, καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἐν τῇ τάξει καὶ τῶν κοινωνῶν αὐτοῦ, ἐὰν κατὰ σπουδὴν τοῦ ἄρχοντος ἐμνηστεύθησαν

εἰ μὲν

εἰ μέντοι καὶ μετὰ τὴν ἀρχὴν βούλεται ἡ κόρη συναφθῆναι αὐτῷ, ἔρρωται ὁ γάμος. A

Σημειῶσαι δεῖ ὅτι τότε κωλύει τὸ συνάλλαγμα ὁ νόμος, ὅτε τὸ ὀφφίκιον ὁ ἄρχων διαχειρίζει, καὶ δύναται φοβερὸς εἶναι τοῖς γονεῦσι τῆς κόρης. ὥστε εἰ γὰρ ἄρχων μὲν ἦν, οὐκ ἦν δὲ ἰσχυρὸς ἐκφοβῆσαι τοὺς γονεῖς τῆς κόρης, οὐ κωλύεται ἡ μνηστεία.

ΚΕΦ. ιϛʹ.

B

Περὶ τῶν τὰς ἰδίας γυναῖκας προφάσει εὐλαβείας ἐκβαλλόντων κληρικῶν.

Ὁ εʹ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα προφάσει εὐλαβείας ἐκβάλλοντα, ἀφορίζει, μέχρις ἂν αὖθις προσλάβηται, ἐπιμένοντα δὲ καθαιρεῖ. οὕτω γὰρ καὶ ὁ Κύριος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἐθέσπιζε, μὴ ἐξεῖναί τινι τῷ παλαιῷ προσέχοντι νόμῳ, ὅτε βούλοιτο, τὴν ἰδίαν ἐκβάλλειν γυναῖκα, χωρὶς ἀπειρημένης αἰτίας. ἔοικε γὰρ τὸν γάμον διαβάλλειν, ὡς ἀκάθαρτον ὂν τὸ νομίμως μίγνυσθαι. τίμιον δὲ ἡ γραφὴ τὸν γάμον ἀπεφήνατο, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον. C

Τούτου καὶ ὁ ιγʹ. τῆς ϛʹ. συνόδου κανὼν αὐτοῖς ῥήμασι μέμνηται, ἄνευ τῆς τοῦ ἐπισκόπου προσθήκης. αὕτη γὰρ ἡ σύνοδος πρώτη ταῖς γαμεταῖς ἀποτάττεσθαι τοὺς ἐπισκόπους ἐθέσπισεν.

Περὶ τῶν τὰς ἰδίας γυναῖκας ἐκβαλλόντων λαϊκῶν.

Ὁ δὲ ἀποστολικὸς μηʹ. τὸν ἐκβάλλοντα λαϊκὸν παραλόγως τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, καὶ ἑτέραν λαμβάνοντα, καὶ τὸν ὑποποιούμενον τὴν παρ' ἄλλου ἀπολελυμένην, μὴ κατὰ νόμους δηλαδὴ, ἀφορισμῷ ὑποβάλλει. D

Ὅσα γε μὴν περὶ τούτου τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τοῦ μεγάλου πατρὸς Βασιλείου γλώττης ἐχρησμῴδησεν ἐν τῷ θʹ. αὐτοῦ κανόνι, ἄγνωμον κομιδῆ μὴ κατὰ μέρος διεξιέναι. τὴν μὲν γάρ φησιν ἀκόλουθον, κατὰ τὴν τοῦ κυρίου ἀπόφασιν, ἐξίσης καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ, τὴν τῆς πορνείας αἰτίαν λύσιν εἶναι τοῦ γάμου. ἡ δέ γε τῆς ἐκκλησίας συνήθεια οὐχ οὕτως ἔχουσα δείκνυται. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν γυναικῶν πολλὴν εὑρίσκομεν τὴν ἀκρίβειαν, τοῦ μὲν ἀποστόλου λέγοντος, ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἓν σῶμά ἐστι. τοῦ δὲ Ἱερεμίου, ὅτι ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ, οὐκ ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἀλλὰ μιαινομένη μιανθήσεται, εἰ μὴ βουληθείη δηλαδὴ ὁ ἀνὴρ αὐτὴν προσλαβέσθαι. καὶ ὁ Σολομὼν ἐν ταῖς παροιμίαις· ὁ ἔχων μοιχαλίδα, ἄφρων καὶ ἀσεβὴς τουτέστιν, ὁ μιγνύμενος ὑπάνδρῳ γυναικὶ, ἥτις δείκνυται μοιχαλίς· τοὺς δὲ μοιχεύοντας τῶν ἀνδρῶν ἢ πορνεύοντας, κατέχεσθαι ὑπὸ τῶν ἰδίων γυναικῶν ὑποτίθεται. ὥστε γὰρ καὶ ἐμπικραίνοιτό τις τῇ γυναικὶ, καὶ πληγὰς ἐντείνοι, καρτερεῖν ταύτην δεῖ· ὅτε εἰς χρήματα ζημιοῖ, κἂν εἰ ἴδοι τὴν προῖκα διαφθειρομένην ὁρᾷ, ἢ καὶ ζηλοτύπως ἔχοι, τῷ ἑτέραις τὸν ἄνδρα συμφθείρεσθαι, οὐκ ἔξεσται ταύτῃ διαζεύγνυσθαι τοῦ ἀνδρὸς διὰ ταῦτα. F εἰ γὰρ ἀπίστου θατέρου τῶν συνοικούντων τυγχάνοντος, θατέρῳ χωρισθῆναι οὐ δέδοται, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως (τί γὰρ οἶδας γύναι, φησὶν, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις) πῶς ἀνεύθυνος ἔσται, ἡ δι' ἑτέραν αἰτίαν λύουσα τὴν συζυγίαν; ὥστε ἡ τὸν ἄνδρα παραλόγως ἀπολιποῦσα, εἰ ἄλλῳ συνοικήσει, μοιχαλὶς λογίζεται. ἡ δὲ τῷ καταλειφθέντι ἀνδρὶ συναφθεῖσα νομίμως, οὔτε ὡς μοιχαλὶς οὔτε ὡς πόρνη κατακρίνεται. εἰ μέντοι ὁ ἀνὴρ ἀπαναστὰς τῆς γυναικὸς, ἐπ' ἄλλην ἦλθε, καὶ αὐτὸς μοιχὸς, ὡς ποιῶν αὐτὴν μοιχευθῆναι, καὶ ἡ συνοικοῦσα τῷ-

A dis sponsalia contraxerunt. Si tamen ei puella, postquam Magistratu abierit, nubere vult, matrimonium ratum est.

Itaque notabis, quod tunc contractum hunc lex prohibeat, quum adhuc Præses officium administrat, & parentibus puellæ formidabilis esse potest. Quo fit, ut si præses quidem erat, sed satis virium non habebat ad territandos puellæ parentes, sponsalia non fuerint prohibita.

CAPUT XVI.

De Clericis Uxores suas prætextu religionis ejicientibus.

CANON sanctorum Apostolorum quintus, Episcopum, vel Presbyterum, vel Diaconum, qui uxorem suam prætextu religionis ejicit, tantisper segregat, donec eam ad se receperit: perseverantem vero, deponit. Hoc enim Dominus etiam in Evangeliis sancivit, non licere alicui priscæ legi obtemperanti, ut pro lubitu suo Uxorem suam ejiciat, absque causa legis interdicto comprehensa. Quippe matrimonium criminari videtur, quasi coitus legitimus quædam sit impuritas. Honorabiles autem nuptias esse scriptura pronuntiat, & lectum impollutum.

Hujus etiam decimus tertius sextæ Synodi Canon ipsismet verbis meminit, absque tamen vocis Episcopi adjectione. Hæc enim Synodus prima fuit, quæ sancivit, ut uxoribus suis Episcopi renuntiarent.

De Laicis Uxores suas ejicientibus.

Canon autem Apostolorum xlviii. Laicum, qui præter rationem ejicit uxorem suam, & aliam ducit, quive pertrahit ad se divortio separatam ab alio, non secundum leges scilicet, segregationi subjicit.

Cæterum quæ hac de re Spiritus sanctus per magnum illum Patrem Basilium velut oraculo prodidit, in nono ipsius canone, periniquum fuerit non particulatim exponere. Consentaneum erat, inquit, ut secundum sententiam Domini, æquabiliter tam viris, quam mulieribus, scortationis causa matrimonium dissolveret. Verum Ecclesiæ consuetudinem ita comparatam non esse constat. Nam quod ad mulieres attinet, magnam accurationem invenimus, Apostolo dicente, Qui Meretrici adglutinatur, unum cum ea corpus est: & Hieremia, si alterius viri facta fuerit, ad maritum suum non revertetur, sed polluendo polluetur: nisi videlicet, maritus eam recipere voluerit. Et Solomon in Proverbiis: Qui adulteram habet, stultus est & impius: hoc est, qui rem habet cum muliere maritata, & quam esse constat adulteram. Verum maritos adulterium committentes, vel scortantes, retineri suis ab uxoribus monet. Nam sive quis acerbum semet erga uxorem exhibeat, eique verbera infligat, tolerantem se gerat oportet: sive pecuniarum jacturam faciat, dotemque suam absumi videat, vel etiam Zelotypa sit propterea quod cum aliis maritus stupri consuetudinem habeat, non tamen ei permittitur, ut propter has causas à marito divertat. Quippe si alterutro conjugum existente infideli, alteri divortium ab eo facere non licet, juxta Beati Pauli sententiam, propterea quod obscurum sit, quid evenire queat: (ecquid enim nosti mulier, ait, an maritum sis servatura?) quonam modo culpa carebit, quæ propter aliam causam conjugium dissolvit? Unde concluditur eam, quæ maritum absque justa causa deseruerit, si alterius in consortium sese dederit, pro adultera habendam. Quæ vero legitimè cum viro deserto in manum coit, nec ut adultera, nec ut meretrix condemnatur. Sanè si maritus

ritus ab uxore diverterit, & ad aliam sese contulerit: A tum ipse adulter est, veluti qui auctor sit, ut ea per adulterium polluatur; tum quæ in ipsius est contubernio adultera est, propterea quod maritum alienum ad sese traduxerit. Hæc Basilius. Ex publicata vero deinceps Novella Justiniani, quam de solutione matrimonii supra positum caput continet, etiam hæc inter alias causas est connumerata, propter quas uxoribus conjugia dissolvere permissum est: Si videlicet eadem in domo vel civitate, cum alia muliere stupri consuetudinem maritus habeat; & propinquis uxoris suæ increpantibus eum, ac monentibus, ut ab illius consuetudine abstineat, non obtemperet. Tunc enim mulieri per- B mittit, ut propter Zelotypiam matrimoniam solvat.

τῳ, μοιχαλὶς δ' ὅτι πρὸς ἑαυτὸν ἀλλότριον μετήγαγεν ἄνδρα. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως. ἀπὸ δὲ τῆς ὕστερον ἐκτεθείσης Ἰουστινιανοῦ νεαρᾶς, ἣν ὁ ργ'. τοῦ προειρημένου στοιχείου περιέχει κεφάλαιον, καὶ αὕτη ταῖς ἄλλαις αἰτίαις ἠρίθμηται, δι' ἃς λύειν ταῖς γυναιξὶ τὰ συνοικέσια ἔξεστιν. εἰ ἐν τῇ αὐτῇ δηλαδὴ οἰκίᾳ ἢ πόλει, ἑτέρᾳ ὁ ἀνὴρ συμφθείροιτο γυναικί, καὶ τῶν μερῶν τῆς ἰδίας γυναικὸς ἐπιτιμώντων αὐτῷ καὶ ὑποτιθεμένων, ἀποστῆναι τῆς τοιαύτης ὁμιλίας μὴ πείθοιτο. τηνικαῦτα γὰρ λύειν τοὺς γάμους διὰ τὴν ζηλοτυπίαν ἐφίησιν.

In Can. autem xxi. eum, qui cum muliere cohabitat, & propter libidinem cum aliâ polluitur, fornicationis reum esse judicat; utique & pœnis majoribus afficit, quam eum qui cum muliere non cohabitans in eodem crimine deprehensus fuerit: huic enim venia aliqua datur propter naturæ necessitatem, ille autem eam non assequitur, utpote qui legitimam conjugem habeat quæ naturæ tyrannidem demulceat, quique propter solam incontinentiam in cœno libidinis volutatur. Quin etiam canonem, inquit, non habemus, eum, si in matri- C monio solutam peccatum fiat, adulterii crimini obnoxium reddentem, vel à propriæ uxoris commercio abigentem. Porrò quidem mulier maritum à fornicatione reversum suscipiet, ille autem mulierem quæ cum alio commercium habuit, ex ædibus ejiciet; & invitus eam recipere non cogetur. Harum rerum, inquit, ratio non facilis est, verum consuetudo ita obtinuit.

Ἐν δὲ τῷ κα'. τὸν συνοικοῦντα γυναικί, δι' ἀσέλγειαν δὲ καὶ ἑτέρᾳ συμφθειρόμενον, πορνείας μὲν ὑπεύθυνον κρίνει· ἐπιπλέον δὲ τοῖς ἐπιτιμίοις καθυποβάλλει τοῦ μὴ συνοικοῦντος γυναικί, καὶ τῷ πάθει τούτῳ ἁλόντος. τῷ μὲν γὰρ συγγνώμη τις, διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως· ὁ δὲ ταύτης ἐστέρηται, ἅτε τῆς φυσικῆς τυραννίδος τὴν γαμετὴν ἔχων παραμυθίαν, διὰ δὲ μόνην ἀκρασίαν τῷ τῆς ἀσελγείας βορβόρῳ ἐγκυλινδούμενος. ἀλλὰ μέντοι καὶ κανόνα φησὶν οὐκ ἔχομεν, ἐὰν εἰς ἐλευθέραν γάμου ἡ ἁμαρτία γένηται, τῷ τῆς μοιχείας αὐτὸν ὑπάγοντα ἐγκλήματι, ἢ τῆς περὶ τὴν ὁμιλίαν γυναῖκα συνοικεσίου ἀποκλείοντα. ὥστε μὲν γυνὴ ἐκ πορνείας ἐπανιόντα τὸν ἄνδρα δέξεται, οὗτος δὲ τὴν γυναῖκα μιανθεῖσαν ἑτέρῳ, τῆς οἰκίας ἀποπέμψει, καὶ ἄκων ταύτην προσλαβέσθαι οὐκ ἀναγκασθήσεται. τούτων δὲ ὁ λόγος, φησίν, οὐ ῥᾴδιος, ἡ δὲ συνήθεια οὕτω κεκράτηκεν.

In canone vero xxxv. in iis qui matrimonium dissolvunt, causam, inquit, considerare oportet. Et siquidem mulier sine causâ à viro secesserit, illa quidem pœnâ, hic autem veniâ dignus judicatur; nimirum ut D cum Ecclesiâ communicet, non autem ut aliâ utatur.

Ἐν δὲ τῷ λε'. ἐπὶ τῶν διαλυόντων τὸν γάμον, τὴν αἰτίαν δεῖ φησι σκοπεῖν. καὶ εἰ μὲν παραλόγως τοῦ ἀνδρὸς ἀνεχώρησεν ἡ γυνή, ἡ μὲν ἐπιτιμίων, ὁ δὲ συγγνώμης ἄξιος κρίνεται· πρὸς τὸ κοινωνεῖν μέντοι τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐ μὴν καὶ ἑτέρᾳ δηλαδὴ κεχρῆσθαι.

Quin & in can. lxxvii. qui mulierem sibi legitimè conjunctam relinquit, & aliam ducit, adulterii crimini obnoxius est. Patres autem nostri, inquit, eos septennii pœnam inflixerunt, & sic communione dignos censent, si cum lachrymis pœnitentiam egerint.

Ἐν δὲ τῷ οζ'. ὁ μέντοι καταλιμπάνων τὴν νομίμως αὐτῷ συναφθεῖσαν, καὶ ἑτέραν ἀγόμενος, τῷ τῆς μοιχείας ὑπόκειται κρίματι. οἱ δὲ πατέρες ἡμῶν φησιν, εἰς ἑπταετίαν τοὺς τοιούτους ἐπετιμήσαντο, καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς ἀξιοῦσιν, ἐὰν μετὰ δακρύων μετανοήσωσιν.

Hæc vi. Syn. Patres in can. lxxxvii. ipsissimis sancti verbis usi confirmant; eamque quæ præter rationem virum suum relinquit ut adulteram condemnant, viro autem veniam dant, & cum Ecclesiâ communicare præ- E cipiunt. Eum vero qui legitimè sibi junctam relinquit, & cum aliâ exinde matrimoniale contractum facit, tanquam adulterii, ex Domini sententiâ, reum in septennium à Sacramentis arcet.

Ταῦτα καὶ οἱ τῆς ς'. συνόδου, ἐν τῷ πζ'. ἐβεβαίωσαν αὐτοῖς τοῦ ἁγίου χρησάμενοι ῥήμασι· καὶ τὴν μὲν παραλόγως ἀπολιποῦσαν τὸν ἄνδρα, ὡς μοιχαλίδα κατακρίνουσι, τὸν δὲ τῆς συγγνώμης ἀξιοῦσθαι, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ κοινωνεῖν διεγνώκασιν. τὸν γε μὴν καταλιμπάνοντα τὴν νομίμως συναφθεῖσαν, καὶ μεθ' ἑτέρας γαμικὸν ἐντεῦθεν ποιοῦντα συνάλλαγμα, ὡς τῷ κρίματι τοῦ μοιχοῦ ὑποκείμενον, κατὰ τὴν τοῦ κυρίου ἀπόφασιν, μέχρις ἑπταετίας τῶν ἁγιασμάτων ἀπείργουσιν.

Rursus sanctus Basilius in can. xlvi. quæ viro ab uxore suâ pro tempore derelicto propter mœrorem forsan vel animi demissionem, per ignorantiam nubit, postea vero uxore priori, ex aliâ forsan regione, reversâ ab eo dimissa fuerit, ex ignorantiâ quidem fornicata est', sed à matrimonio non arcebitur; non enim à legitimo mari- F to dimissa erat, cum priores nuptiæ non solutæ essent, sed à fornicatione liberata est. Melius autem erit si ita, inquit, maneat. Non enim decorum est ut quæ alicujus uxor vocata erat, cum altero cohabitet.

Καὶ αὖθις ὁ Βασίλειος ἐν τῷ μς'. τὴν προσπλακεῖσαν παρὰ τῆς ἰδίας καταλειφθέντι γυναικός, διά τινα λύπην ἴσως ἢ μικροψυχίαν, ταύτῃ ἢ κατὰ ἄγνοιαν γημαμένη, εἶτα τῆς προτέρας ἐπανελθούσης ἐξ ἀλλοδαπῆς ἴσως χώρας, παρ' αὐτοῦ ἀφεθεῖσα, ἐπόρνευσε μὲν ἐν ἀγνοίᾳ· γάμου δὲ οὐκ εἰρχθήσεται. οὐ γὰρ ἀνδρὸς ἀφεθεῖσα νομίμου, μήπω τοῦ προτέρου γάμου λυθέντος, ἀλλὰ πορνείας ἀπήλλακται. κάλλιον δέ φησιν εἰ οὕτω μένοιεν. οὐ γὰρ εὔσχημον τὴν ὀνομασθεῖσάν τινος ἑτέρῳ συμβιοῦν.

Lex.

Νόμος.

Dicit enim lex, in nuptiis non solum id quod permissum est, sed quod honestum est consideramus.

Φησὶ γὰρ ὁ νόμος, ὅτι ἐν τοῖς γάμοις, οὐ μόνον τὸ ἐπιτετραμμένον, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπὲς σκοποῦμεν.

In can. autem xlviii. quæ à marito suo præter ra-

Ἐν δὲ τῷ μη'. κανόνι, ἡ καταλειφθεῖσα παρὰ τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς

ἀνδρὸς διαζεύξεως, κατ' ἐμὴν γνώμην φησὶν, οὕτω μένειν ὀφείλει. εἰπὼν γὰρ ὁ Κύριος, ἐάν τις τὴν ἰδίαν καταλείπῃ γυναῖκα, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι, ἀπέκλεισεν αὐτὴν τῆς πρὸς ἕτερον κοινωνίας. οὐ γὰρ εἰκὸς εἶναι μὲν ἄνδρα ὑπόδικον εἶναι, ὡς μοιχείας αἴτιον, τὴν δὲ ἀνεπίληπτον, ἥτις μοιχαλὶς παρὰ τοῦ Κυρίου προσαγορεύεται, διὰ τὴν πρὸς ἕτερον κοινωνίαν. ἀλλὰ γὰρ ὅπως ταῦτα θεραπεύεται, ἀκριβέστερον ἐκ τῶν πολιτικῶν μαθήσεσθαι νόμων.

Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ρϛ'. τοὺς διαλυθέντας τῆς τοῦ γάμου συναφείας, ἢ ἀλλήλοις καταλλαττέσθαι, ἢ οὕτω μένειν διακελεύεται, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν, οὓς ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω· καὶ τὴν ἀποστόλου, δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν. ζήτει καὶ τὸ θ'. κεφάλαιον τοῦ Β'. στοιχείου, περὶ τῶν τοὺς ἐννόμους γάμους βδελυττομένων.

A tionem derelicta est, meâ quidem sententiâ, inquit, ita manere debet. Dominus enim dicens, si quis uxorem suam relinquat, eam mœchari facit, hanc ab alterius viri consortio arcet; non enim fas est maritum crimini obnoxium esse, ut qui adulterii causa sit, eam vero irreprehensam, quæ adultera à Domino vocatur, propter alterius viri commercium. Quænam autem his medicina adhibetur, ex legibus civilibus clarius disces.

Quinetiam Synodi Carthaginensis canon centesimus sextus præcipit, ut qui à conjunctione matrimoniali diverterint, vel inter se reconcilientur, vel ita cælibes
B maneant, juxta pronuntiatam hanc à Domino sententiam: quos Deus conjunxit, homo non separet: & illam Apostoli: Alligatus es uxori? ne quæras divortium. Quære etiam cap. ix. lit. B. de iis qui nuptias legitimas abominantur.

ΚΕΦ. ιζ.

Ὅτι τῶν ἰδίων γυναικῶν χωρίζεσθαι δεῖ τοὺς ἐπισκόπους.

Οἱ τῆς ϛ'. συνόδου θεῖοι πατέρες ἐν τῷ ιβ' κεφαλαίῳ ἤτοι κανόνι ἀπείργουσι τοὺς ἀρχιερεῖς μετὰ τὴν χειροτονίαν, συνοικεῖν ὅλως ταῖς πρὸ τῆς χειροτονίας θεσμοῖς γάμου συναφθείσαις αὐτοῖς γυναιξί· καί φασιν, οὐκ ἐπ' ἀθετήσει τῶν τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις ἐν τῷ πέμπτῳ νενομοθετημένων κανόνι, τοῦτο διορίζομεν, ἀλλὰ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐπιδόσεως τῆς ἐκκλησίας πραγματευόμενοι. οἱ μὲν γὰρ θεῖοι ἀπόστολοι ἄρτι τῆς ἐκκλησίας τῇ τῶν Ἰουδαίων παχύτητι, καὶ τῇ Ἑλληνικῇ δεισιδαιμονίᾳ, πολλὰ χαίρειν εἰπούσης, ἔστιν οἷς τῶν πατρῴων ἐθῶν, ἐνεδίδοσαν χρῆσθαι. οἵ τε γὰρ τῶν Ἰουδαίων, καὶ οἱ τῶν Ἑλλήνων ἀρχιερεῖς τῶν συνεύνων οὐκ ἐχωρίζοντο. τὸ δὲ τήμερον εἶναι χρεὼν φασι, τοὺς ἀρχιερεῖς τὸν βίον πρὸς ἀκριβῆ σωφροσύνην ἀπευθύνοντας, οὐχ ὅπως τῆς τῶν ἀλλοτρίων, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἰδίων γυναικῶν ὁμιλίας ἀποδύεσθαι. τοῦτο γὰρ σκανδάλου πρόφασιν οὐδ' ἡντιναοῦν τοῖς ὑπὸ χεῖρα καταλείπει, καὶ ἀποφέρουσι τὸ ἀποστολικόν. ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς. εἶτα τοῖς μὴ τὸν κανόνα περισώζουσιν ἐπιτίμιον ἐπάγουσι τὴν καθαίρεσιν.

Ὅτι δεῖ καὶ ἀποκείρεσθαι τὴν χωρισθεῖσαν τοῦ ἐπισκόπου γυναῖκα.

Ἐν δὲ τῷ μη'. κανόνι οἱ αὐτοὶ πατέρες τὴν κατὰ κοινὴν συμφωνίαν διαζευχθεῖσαν τοῦ μέλλοντος ἐπὶ τῶν τῆς ἐπισκοπῆς καθεδεῖσθαι οἰάκων, συνοικεῖν ὅλως αὐτῷ οὐ μεθιᾶσιν, ἀλλ' εἰς μοναστήριον κελεύουσιν εἰσιέναι, μὴ ἐν γειτόνων τῆς τοῦ ἐπισκόπου καταγωγῆς κείμενον. οὐ γὰρ οἷόν τι συνεχῶς εἰς ἀλλήλους ὁρῶσι, μὴ ἀνάπτεσθαί σφισι τὸν ἔρωτα τῇ μνήμῃ τῆς προτέρας διαγωγῆς. κἀκεῖ δὲ τῆς τοῦ ἐπισκόπου προνοίας ἀπολαύειν αὐτὴν ἀξιοῦσιν, εἰ ἐνδεῶς ἔχουσα εἴη. εἰ γὰρ αὐτῷ δὴ τῷ ἐπισκόπῳ, περαιτέρω τῶν ἀναγκαίων, εἰς ἑαυτὸν δαπανᾶν ἐκ τῶν τῆς ἐπισκοπῆς οὐκ ἐφεῖται, σχολῇ γ' ἂν ταύτῃ τῶν τῆς ἐκκλησίας δοθήσεται, οἴκοθεν ἐχούσῃ τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμάς. εἰ δὲ καὶ ὁ βίος αὐτῆς σεμνὸς εἴη, καὶ εἰς τὸν τῆς διακονίας βαθμὸν προβιβάζεται. εἰς μοναστήριον δὲ εἰσιέναι κελεύουσιν, ὡς ἀπαραίτητον ὂν ἀποκείρεσθαι ταύτην. ἐξῆν μὲν γὰρ αὐτῇ πρὸ τῆς χειροτονίας τοῦ ἀνδρὸς μὴ διαζυγῆναι· κἀντεῦθεν καὶ τὴν χειροτονίαν κωλυθῆναι, καὶ τὴν ἀπόκαρσιν. ἐπεὶ δέ γε τῇ τῆς χειροτονίας συνῄνεσε, δέον καὶ τῇ ἀποκάρσει τὴν διάζευξιν βεβαιώσασθαι. ἐζητήθη δὲ τὸ περὶ τούτου, καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου τῶν τριῶν πατριαρχῶν συνεδριαζόντων, τοῦ οἰκουμενικοῦ, τοῦ Ἀντιοχείας, καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ μητροπολιτῶν ἐγγὺς τεσσαράκοντα,

CAPUT XVII.

Quod Episcopi ab uxoribus suis separari debent.

C DIVINI vi. Syn. Patres in cap. sive can. xii. Pontifices post ordinationem arcent ab earum mulierum contubernio, quæ ante ordinationem matrimonii lege cum eis erant copulatæ, dicentes: Non ut abrogemus ea, quæ S. Apost. can. v. statuerunt, hoc sancimus: sed ut incrementum Ecclesiæ ad statum meliorem procuremus. Etenim illi divini Apostoli, quum recens Ecclesia Judæorum crassitiei, & superstitioni paganorum, longum vale dixisset, nonnullis ut consuetudinibus patrum uteretur, permiserunt. Quippe tam Judæorum, quam paganorum Pontifices, à tori consortibus non separabantur. Verum ut hodie comparatæ res sunt, necessarium statuunt, ut vitam suam Pontifices ad castitatem
D accuratam dirigentes, non alienarum modo, sed suarum etiam uxorum consuetudine abstineant. Hoc enim occasionem scandali nullam omnino subditis relinquit, & ipsimet Episcopi laudem illam Apostolicam auferunt: absque offendiculo sitis & Judæis, & Paganis, & Ecclesiæ Dei, &c. Deinde iis, qui hoc canone comprehensa non observant, pœnæ loco abdicationem statuunt.

Quod tonderi etiam debeat mulier ab Episcopo separata.

At in Canone xlviii. iidem Patres separatam communi consensu ab eo, qui ad Episcopatus gubernacula
E sessurus est, ut cum ipso in contubernio sit, omnino non permittunt; sed monasterium ingredi jubent, quod ejus in loci vicinia, quo loco degit Episcopus, non situm sit. Quippe fieri non potest, quum sese frequenter intueantur, quin amor in eis per consortii pristini memoriam accendatur. Eo tamen in loco volunt, ut Episcopi providentiæ fructum percipiat, si prematur inopia. Quippe si ultra res necessarias nihil ipsimet Episcopo suam in personam de bonis Episcopatus expendere permittitur; multo minus aliquid huic de bonis Ecclesiæ dabitur, si ex semetipsa victui necessaria habuerit. Quod si vita ejus honesta & gravis sit, etiam ad
F Diaconatus gradum evehitur. Cæterum ut monasterium ingrediatur, idcirco præcipiunt: quod excusatione nulla impetrare possit, quin tondeatur. Nam potestatem habebat ante viri ordinationem recusandi divortium; quo facto, tum impediri ordinatio, tum etiam tonsura poterat. Verum postquam ipsamet in ordinationem consensit, necesse est per tonsuram divortium confirmetur. Hac de re tractatum fuit tempore imperii Isaaci Angeli, tribus Patriarchis in Concilio præsentibus, nimirum Universali, & Antiocheno, & Hierosolymitano, præter Metropolitanos fere .xl.

qui decreto sanciverunt, citra recusationem tonderi debere mulierem Episcopi ordinati, synodalibus id literis complectentes & confirmantes. Hinc probatur, nec Sacerdotum uxoribus fas esse, secundas ut contrahant nuptias.

Hujus autem Syn. can. xxx. expresse, inquit, pronunciatur à sanctis Patribus, de Sacerdotibus & Diaconis barbararum Ecclesiarum, qui pietatis prætextu cum uxoribus suis consensum inierunt à mutuâ consuetudine abstinere. Statuimus, inquiunt, eos non amplius cum illis cohabitare debere; ut ex eo nobis perfectam sui promissi demonstrationem præbeant. Hoc autem illis concessimus propter externum & barbarum eorum morem; & propter eorum in fide imbecillitatem, & non satis solidam constantiam; utque in suscepto continentiæ consilio corroborentur, longè ab uxoribus suis viventes. Cum iis enim cohabitare, ad venereum congressionem forsitan incitamento erit.

CAPUT XVIII.

Quod Sacerdotes ab uxoribus suis abstinere debent, cum sacra tractaturi sunt.

CANON Synodi Carthaginensis tertius, debere dicit eos, qui munus Sacerdotale sortiti sint, & semper, & in omnibus continentiam, castitatem, omnemque aliam virtutem colere; ut puri ad purum accedentes, votorum suorum compotes fiant, ipsi mediatores inter Deum & homines sic constituti, ut dum internuntiorum erga Deum munere funguntur, mortalibus eum (quantum ejus fieri potest) propitium reddant, & mundo pacem exposcant. In primis vero invitante ipsos ratione temporis ad sacrorum tractationem & perceptionem mysteriorum, quum reapse castitatem præstare debeant, etiam ab uxorum suarum consuetudine semet abstineant.

Hujus autem Syn. can. iv. & xxviii. nec non lxxiii. obscure dicti, & sacratos, qui divina mysteria contrectant, ab uxoribus suis abstinere jubentes, prætextum Latinis dederunt exigendi ab iis qui ordinandi erant, ut à propriis uxoribus recedant. Quod si canones isti ita sentiant, ipsi potiùs digni sunt à sacris canonibus, tum Apostolicis tum Synodicis removeri, quòd iis omnino contraria doceant.

Illud enim clarè admodum evertens canon decimus tertius sextæ Synodi in capite undecimo præsentis literæ expositus, iis qui ita sentiunt & faciunt segregationem intentat. In tempore quidem quo sacra mysteria contrectantur, ut qui in clerum ascripti sunt, ab uxorum suarum commercio abstineant, conveniens & sanctum esse judicat, D. Paulo morem gerens dicenti, Ne fraudetis vos invicem, nisi ex consensu fiat, ut orationi & jejunio vacetis, in statis scilicet temporibus jejunium intelligens, quando quis Sacramenta participaturus est, & intensam cum ferventibus lachrymis precationem, non autem eam cui indesinenter incumbere jussi sumus, orate enim, inquit, sine intermissione. Quin & Judæis olim mandatum erat, sacras voces in monte audituris tribus diebus ad uxores suas non accedere.

Tertius autem canon sancti Martyris Dionysii Episcopi Alexandrini, Sacerdotes sibimetipsis idoneos dat judices, quum ad reverenda sunt accessuri mysteria, suis ut ab uxoribus abstineant, ex communi tamen consensu, secundum verbum hoc illius magni Pauli: maritus proprium corpus non habet in potestate, & quæ sequuntur.

A οἱ καὶ ἐψηφίσαντο, ἀπαραιτήτως ὀφείλειν ἀποκείρεσθαι τὴν τοῦ χειροτονηθέντος ἐπισκόπου γυναῖκα, συνοδικοῖς γράμμασι τοῦτο σημειωσάμενοι καὶ κυρώσαντες. ἐντεῦθεν δείκνυται, μηδὲ ταῖς τῶν ἱερέων γυναιξὶ θεμιτὸν εἶναι δευτερογαμεῖν.

Ὁ δὲ γε λ΄. ἰδικῶς ἐκπεφώνηται τοῖς θείοις πατράσι, περὶ τῶν ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς ἐκκλησίαις ἱερέων καὶ διακόνων, τῶν προφάσει εὐλαβείας μετὰ τῶν οἰκείων ἤδη γαμετῶν συμφωνησάντων τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας ἀπέχεσθαι. τούτους γὰρ μηκέτι ταύταις συνοικεῖν διακελευόμεθα φασὶν, ὡς ἂν ἡμῖν ἐντεῦθεν ἐντελῆ τῆς ὑποσχέσεως παράσχοιεν τὴν ἀπόδειξιν.
B καὶ τοῦτο αὐτοῖς ἐνδεδώκαμεν, διὰ τὸ ἀπεξενωμένον αὐτῶν καὶ βάρβαρον ἦθος, καὶ διὰ τὸ περὶ τὴν πίστιν ἀπαγὲς, καὶ μὴ πάνυ ἑδραῖον· καὶ ἵνα πρὸς σωφροσύνην μᾶλλον ἐπιῤῥωννύοιντο, πόῤῥω τῶν προτέρων διάγοντες γαμετῶν. τὸ γὰρ αὐταῖς συνοικεῖν εἰς παροξυσμὸν πέφυκε φέρειν τῆς πρὸς αὐτὰς ὁμιλίας.

ΚΕΦ. κ΄.

Ὅτι τῶν ἰδίων γυναικῶν δεῖ τοὺς ἱερωμένους ἐγκρατεύεσθαι, ὅτε τὰ ἅγια μεταχειρίζεσθαι μέλλουσι.
C

Ὁ τρίτος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν, τοὺς ἱερᾶσθαι λαχόντας φησὶν, ἀεὶ μὲν καὶ ἐν πᾶσιν ἐγκράτειαν καὶ σωφροσύνην, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀρετὴν μετιέναι δεῖ, ἵνα καθαροὶ τῷ καθαρῷ προσιόντες, τῶν αἰτημάτων ἐπιτύχοιεν, μεσῖται τοῦ Θεοῦ χρηματίζοντες καὶ ἀνθρώπων ὡς διαπρεσβευόμενοι πρὸς τὸν Θεὸν, τούτοις ἐκεῖνον εἰς ἔσχατον ἐξιλάσκεσθαι, καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ αἰτεῖσθαι. οὐχ ἥκιστα δὲ τοῦ καιροῦ καλοῦντος αὐτοὺς, πρὸς τὴν τῶν θείων μεταχείρησίν τε καὶ μετάληψιν μυστηρίων, ἔργῳ τὰ τῆς σωφροσύνης δεικνύναι ὀφείλοντας, καὶ τῆς τῶν ἰδίων γυναικῶν ὁμιλίας
D ἀπέχεσθαι χρή.

Ὁ γε μὲν δ΄. ταύτης, καὶ ὁ κη΄. προσέτι καὶ ὁ ογ΄. ἀσαφῶς εἰρημένοι, καὶ τοὺς τὰ θεῖα μυστήρια ψηλαφῶντας ἱερωμένους ἐκ τῆς ἰδίων ἐγκρατεύεσθαι συμβίων κελεύοντες, πρόφασιν τοῖς Λατίνοις ἐνῆκαν τοὺς ἱερωθήσεσθαι μέλλοντας ἀπαιτεῖν τῶν ἰδίων χωρίζεσθαι γυναικῶν. εἰ τοίνυν οὕτω διέξεις ἔχουσιν οἱ τοιοῦτοι κανόνες, αὐτοὶ ἂν εἶεν μᾶλλον δίκαιοι τῶν ἱερῶν κανόνων χωρίζεσθαι, τῶν τε ἀποστολικῶν καὶ συνοδικῶν, ὡς τἀναντία τούτοις ἄντικρυς δογματίζοντες.

E Τοῦτο γὰρ ἐκ πολλοῦ τοῦ κρείττονος ἀνατρέπων, ὁ ἐν τῷ δευτέρῳ κεφ. ῥηθεὶς τοῦ παρόντος στοιχείου ιγ΄. τῆς ϛ΄. συνόδου κανὼν, ἀφορισμὸν ἐπισείει τοῖς οὕτω καὶ φρονοῦσι καὶ πράττουσιν. ἐν μέντοι τῷ καιρῷ τῆς τῶν θείων μεταχειρήσεως μυστηρίων, τοὺς τῷ κλήρῳ καταλεγμένους τῆς ὁμιλίας τῶν ἰδίων ἀπέχεσθαι γυναικῶν, καὶ ἐπὶ καθήκειν εἶναι κρίνει καὶ ὅσιον, τῷ θείῳ Παύλῳ πειθόμενος, μὴ ἀποστερεῖτε λέγοντι ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου γένηται, ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ, τὴν ἐν ὡρισμένοις δηλαδὴ καιροῖς νηστείαν δηλῶν, ὅτε τις μέλλῃ τῶν ἁγιασμάτων μεθέξειν, καὶ τὴν ἐπιτεταμένην μετὰ θερμῶν δακρύων
F προσευχὴν, οὐ μὲν ἣν προσανέχειν ἀδιαλείπτως ἐπιτετάγμεθα, ἀδιαλείπτως γάρ φησι προσεύχεσθε. καὶ τοῖς Ἰουδαίοις γὰρ πάλαι ἐπιτέτακτο τῶν ἐν ὄρει μελλουσι θείων ἀκούειν φωνῶν, ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις γυναικὶ μὴ προσιέναι.

Ὁ δὲ γ΄. τοῦ ἱερομάρτυρος Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, ἀρκοῦντας ἐφίστησι σφίσιν αὐτοῖς τοὺς ἱερωμένους δικαστὰς, ἡνίκα τοῖς φρικτοῖς προσιέναι μέλλουσι μυστηρίοις ἀπέχεσθαι μὲν τῶν ἰδίων γυναικῶν, ἀλλ' ἐκ κοινῆς συμφωνίας κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Παύλου φωνὴν, ὅτι ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, καὶ τὰ ἑξῆς.

Ὁ δὲ

A Ὁ δὲ ε'. καὶ ὁ ιγ'. τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, τοὺς ἐρωτικῶς τῆς νυκτὸς συναφθέντας ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, μεθ' ἡμέραν ἀπείργει τῆς ἱερᾶς τελουμένης συνάξεως τῶν θείων κοινωνῆσαι μυστηρίων· μαρτύριον ἀσφαλὲς τὴν προρρηθεῖσαν τοῦ ἀποστόλου ῥῆσιν καὶ αὐτὸς προβαλλόμενος· μάλιστά γέ τοι τοῦ σαββάτου καὶ κυριακῆς φυλάττεσθαι χρὴ φησὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας, οἷα τηνικαῦτα τῆς ἱερᾶς θυσίας τῷ κυρίῳ ἀναφερομένης.

ΚΕΦ. ιθ'.

B

Περὶ τῶν γυναῖκας συνεισάκτους ἐχόντων Ἐπισκόπων, ἢ κληρικῶν.

Ὁ γ'. τῆς πρώτης συνόδου κανὼν, ἐπίσκοπον ἤ τινα τῶν τοῦ κλήρου, συνείσακτον ἔχειν γυναῖκα οὐκ οἴεται δεῖν, εἰ μὴ ἄρα μητέρα ἢ ἀδελφὴν ἢ θείαν, ἢ ἃ μόνα πρόσωπα πᾶσαν διαπέφευγεν ὑποψίαν. συνεισάκτους δέ φησι τὰς ἐλθούσας συνοικεῖν ἱερεῦσιν ἀζύγοις, τὰς πρὸς τὰς ἀναγκαίας χρείας αὐτοῖς διακονουμένας.

C Τούτου καὶ ὁ ε'. τῆς ς'. συνόδου μεμνημένος κανὼν τοὺς τοιούτους γυναῖκα κεκτῆσθαι ἢ θεραπαινίδα, πάντη ἀπείρηκε, πρόφασιν σκανδάλου τούτους μὴ διδόναι προνοούμενος· τῷ δὲ παραβαίνοντι ἐπαπειλεῖται τὴν καθαίρεσιν. προστάττει δὲ καὶ τοὺς εὐνούχους πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην τοῦτο διαφυλάττεσθαι, τὴν ἐντεῦθεν μέμψιν ὑφορωμένους, εἰ μὴ βούλοιντο, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεσθαι.

Ὁ δὲ ιη'. τῆς ζ'. συνόδου κανὼν, ἀπροσκόπους εἶναι κατὰ τὸν ἀπόστολον τοὺς τοῦ κλήρου ἀξιοῖ, μὴ ὅτι τοῖς πιστοῖς, ἀλλά γε καὶ οἷς οὐδὲν τῶν τῆς εὐσεβείας ἐμέλησε· διά τοι τοῦτο, καὶ τὸν D ἡντιναοῦν διακονίαν ἐπιτρέποντα γυναικὶ δούλῃ ἢ ἐλευθέρᾳ, ἐν ἐπισκοπείῳ ἢ μοναστηρίῳ, ἐπιτιμᾶσθαι παρεγγυᾶται, ἐπιμένοντα δὲ, καθαιρεῖσθαι. εἰς ἴδιον δὲ ἀπιόντα προάστειον, τὸν ἐπίσκοπον ἢ τὸν ἡγούμενον, ἔνθα γυναῖκες τοῦ τῆς ὑπηρεσίας μετίασιν, οὐχ ὑπὸ τούτων καὶ αὐτοὺς, ἀλλ' ὑπὸ ἀνδρῶν ὑπηρετεῖσθαι βούλεται, ἐκείνας δὲ ἐν ἑτέρῳ διάγειν τόπῳ, ἕως ἂν ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἡγούμενος ἐκεῖθεν ὑποχωρήσῃ. εἰ γὰρ εἰς ἀλλότριον προάστειον ἢ ξενοδοχεῖον οὗτοι καταλύσωσιν, δυσχερὲς οἶμαι τὰ τοῦ κανόνος τηρηθῆναι.

E Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ ιθ'. παρθένους γυναῖκας κωλύει συνδιάγεσθαί τισιν ὡς ἀδελφοῖς. ἐπὶ τούτοις ἡ μεγάλη τῆς ἀληθείας σάλπιγξ, ὁ μέγας Βασίλειος, ἐπιστολὴν πρός τινα Γρηγόριον πρεσβύτερον πέμψας ἐπιπληκτικώτερον τούτου καθάπτεται, τῷ τοιούτῳ προσομιλοῦντος πάθει. οὔτε πρῶτοι γάρ φησιν, οὔτε μόνοι νενομοθετήκαμεν, γυναῖκας ἀνδράσι μὴ συνοικεῖν. ἀλλ' ἀνάγνωθι τὸν ἐξενεχθέντα κανόνα παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν, ἐν τῇ συνόδῳ Νικαίας, ὃς φανερῶς ἀπηγόρευσε, συνεισάκτους μὴ εἶναι. ἀγαμία δὲ ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνὸν ἐν τῷ κεχωρίσθαι τῆς μετὰ τῶν γυναικῶν διαγωγῆς. ὡς ἐὰν ἐπαγγελλόμενός τις αὐτὴν τῷ ὀνόματι, ἔργῳ τὰ τῶν γυναιξὶ συνοικούντων ποιῇ, δῆλός ἐστι τὸ μὲν F τῆς παρθενίας σεμνὸν ἐν τῇ προσηγορίᾳ διώκων, τῆς δὲ καθ' ἡδονὴν ἀπρεπείας μὴ ἀφιστάμενος. οὔτε γὰρ τὸν ἑβδομήκοντα ἔτη γεγονότα πεπείσμεθα ἐμπαθῶς γυναικὶ συνοικεῖν, οὔτε ὡς ἐπιλογιζόμενοί τινι ἀτόπῳ πράξει, ὡρίσαμεν ἃ καὶ ὡρίσαμεν.

Ἀλλ' ἐπεὶ ἐδιδάχθημεν παρὰ τοῦ ἀποστόλου, μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ, ἢ σκάνδαλον· οἴδαμεν δὲ ὅτι παρά τισιν ὑγιῶς γινόμενον ἄλλοις ἀφορμὴ πρὸς ἁμαρτίαν ὑπάρξει, τούτου ἕνεκα προσετάξαμεν ἑπόμενοι τῇ διαταγῇ

Canon autem v. & xiii. Timothei Alexandrini, viros & mulieres qui nocte carnaliter conjuncti sunt, interdiu, dum sacra synaxis celebratur, à sacris mysteriis arcet, firmi testimonii loco prædictum Apostoli sermonem allegans; præcipuè autem Sabbato, inquit, & die Dominico, à mutuo commercio abstinendum est, utpote quod tum sacra oblatio Domino offeratur.

CAPUT XIX.

De habentibus in contubernio mulieres extraneas Episcopis, aut Clericis.

Canon primi Concilii tertius, Episcopum, vel aliquem ex clero, non debere putat in contubernio mulierem extraneam habere: nisi forte matrem, vel sororem, vel amitam, vel eas duntaxat personas, quæ ab omni suspicione liberæ sunt: vocat autem extraneas vel introductitias, quæ cohabitare cum expertibus conjugii Sacerdotibus degunt, dum in illis operam suam eis exhibent quæ necessarios ad usus spectant.

Hujus rei can. v. Syn. vi. meminit, ubi ejusmodi homines mulierem vel ancillam possidere omninò prohibet; providens nimirum ne scandali occasionem darent: eique qui transgreditur, depositionem intentat. Addit etiam maximè necessarium esse ut hoc ipsum eunuchi servent, reprehensionem exinde reformidantes, si secus voluerint; si enim Clerici fuerint, deponentur, sin Laici segregabuntur.

Canon autem xviii. Syn. vii. omnes qui ex Clero sunt, juxta Apostolum, sine offensione esse jubet, non solum fidelibus, sed & iis quibus religio curæ non est; quare qui ministerium quodcunque mulieri servæ vel liberæ in Episcopio vel monasterio commiserit, puniri jubet, & perseverantem deponi. Utique & Episcopo vel Præfecto in privato suburbano divertenti, ubi mulieres ministeria obeunt, non eas sed viros ministrare vult; & mulieres in alio loco versari donec Episcopus vel Præfectus exinde recesserit. Si enim in alieno suburbano vel publico hospitio divertant, difficile est, ut opinor, ea quæ in Canone continentur observari.

Canon vero xix. Ancyranæ Synodi, mulieres virgines ad quosdam accedere, tanquam fratres, vetat. Secundum hos, magna isthæc tuba veritatis, magnus ille Basilius, ad Gregorium Presbyterum epistola missa, majori cum increpationis vehementia tangit eum, qui huic se vitio dedit. Neque primi nos, inquit, neque soli statuimus, non debere mulieres in virorum esse contubernio: sed promulgatum à sanctis Patribus nostris in Concilio Nicæno canonem legito, qui manifesto prohibuit, ne sint mulieres introductitiæ vel extraneæ. Cælibatus autem dignitas ac veneratio in hoc consistit, ut quis à consortio muliebri separetur. Quippe si quis eum verbo tenus promittens, reapse faciat ea, quæ solent qui mulierum in consortio degunt: manifestum de se præbet indicium, quod virginitatis decus nomine tenus sectetur, verum fœditate voluptatis non abstineat. Non enim equidem septuaginta natum annos lascive mulieri cohabitare crediderim, nec velut alicujus absurdi facinoris admissi causa statuimus id, quod statuimus.

Sed propterea, quod edocti simus ab Apostolo, non esse fratri offendiculum ponendum, quod ei scandalo sit, & non ignoramus id, quod ab aliquibus rectè fiat, aliis occasionem peccandi præbiturum: idcirco præcepimus,

pimus, conversationem sanctorum Patrum sectantes, à muliercula debere te separari. Quamobrem ex ædibus tuis eam ejicito, & in monasterium abdito. Sit ipsa cum virginibus, & tu virorum utere ministerio: ne nomen Dei propter nos blasphemetur. Quamdiu vero hæc facies, nihil tibi proderunt illæ myriades, quarum in Epistolis mentionem facis; sed ut homo secors morieris, & secordiæ tuæ rationem Deo reddes. Quod si te minime corrigens, retinere tamen Sacerdotium attentaveris: eris omni populo anathema, quique te recipient, in omni Ecclesia velut abstenti publicabuntur.

Ex hac autem Epistolâ colligere licet non oportere statim segregari Presbyterum qui cum alienâ muliere cohabitat; sed si post promissum ab hac secedere recusaverit.

Leges.

Episcopum nullam omnino mulierem habere, aut cum eâ cohabitare permittimus; quod si id demonstratum fuerit, ex Episcopatu ejiciatur.

Nullus Clericus uxorem non habens, introductitiam in domo suâ habeat, præter matrem, filiam, sororem, & alias quæ suspectæ non sunt. Quod si hæc non observaverit, & bis monitus ab Episcopo vel Clericis, eam non ejecerit, aut accusatus cum eâ inhonestè versari convictus fuerit, deponatur.

Episcopus ullam mulierem in contubernio ne habeat; nec mulier, quæ Diaconatus munere fungitur, in viri contubernio sit.

CAPUT XX.

De iis qui in balneis unà cum fœminis se lavant.

CANON lxxxvii. vi. Synodi, viros in balneis unà cum fœminis se lavare, ut quod & apud gentes condemnatum sit, omnino prohibet: & Clericis quidem ita facientibus pœnam depositionis, Monachis autem vel Laicis segregationis decernit.

Hic autem canon est xxx. Syn. Laodic. sine pœnis. Si enim qui in transitu in mulierem inciderit, magnâ curâ opus habet, ne ratio ejusdem desiderio inficiatur, qui eas nudas in balneo viderit, carnalis appetitus insidias difficulter evitare poterit. Inimicus enim membris nostris tanquam jaculis adversos nos ipsos utitur. Deinde annon turpissima res esset, viros & fœminas sese nudos mutuo conspicere, & amorem sibi incendere, & carnis flammas exsuscitare? corpori enim sufficit sua malitia, & naturalis motus, & quid opus est igni plus materiæ, aut facultati brutali copiosius alimentum ex oculorum pabulo suppeditare, ut magis difficulter cohibenda, & ratione potentior evadat? Præterea plurimis occasionem scandali præberemus, qui jussi sumus fratri offendiculum non ponere, & sine offensione esse Judæis & Græcis, & Ecclesiæ Dei. Quin & conjugibus hoc facere non est permissum. Quamvis enim unum corpus sint, & sibi invicem membra, propriis tamen membris abuti non oportet.

A τῶν ἁγίων πατέρων, χωρισθῆναί σε τοῦ γυναίου. Ἔκβαλε τοίνυν αὐτὴν ἀπὸ τῆς οἰκίας σου, καὶ κατάστησον αὐτὴν ἐν μοναστηρίῳ. Ἔστω ἐκείνη μετὰ παρθένων, καὶ σὺ ὑπηρετοῦ ὑπὸ ἀνδρῶν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς βλασφημῆται. Ἕως δ' ἂν ταῦτα ποιῇς, αἱ μυριάδες ἅσπερ σὺ γράφεις διὰ τῆς ἐπιστολῆς, οὐδὲν ὠφελήσουσί σε, ἀλλὰ τελευτήσεις ἀργῶν, καὶ δώσεις τῷ Κυρίῳ λόγον τῆς σεαυτοῦ ἀργίας. Ἐὰν δὲ τολμήσῃς, μὴ διορθωσάμενος σεαυτὸν, ἀντέχεσθαι τῆς ἱερωσύνης, ἀνάθεμα ἔσῃ παντὶ τῷ λαῷ, καὶ οἱ δεχόμενοί σε ἀκοινώνητοι μετὰ πάσης ἐκκλησίας γενήσονται.

B Ἐκ δὲ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης πάρεστι γνῶναι, μὴ δεῖν εὐθὺς ἀφορίζεσθαι τὸν ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ συνοικοῦντα πρεσβύτερον, ἀλλ' εἰ μετὰ παράγγελσιν ταύτης ἀποστῆναι μὴ βουληθείη.

Νόμοι.

Ἐπίσκοπον μηδεμίαν παντελῶς γυναῖκα ἔχειν ἢ μετ' αὐτῆς συνοικεῖν συγχωροῦμεν· εἰ δ' ἀποδειχθείη τοῦτο, τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβαλλέσθω.

Μηδεὶς κληρικὸς γυναῖκα μὴ ἔχων, συνείσακτον ἐχέτω ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, πλὴν μητρὸς, καὶ θυγατρὸς, καὶ ἀδελφῆς, καὶ C τῶν ἄλλων ἀνυπόπτων. εἰ δὲ μὴ ταῦτα διαφυλάξει, καὶ δὶς ὑπομνησθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τῶν κληρικῶν, μὴ ἐκβάλοι αὐτήν· ἢ κατηγορηθεὶς ἀποδειχθείη συναναστρεφόμενος ἀσέμνως αὐτῇ, καθαιρείσθω.

Ἐπίσκοπος μὴ συνοικείτω οἱαδήποτε γυναικί· μηδὲ γυνὴ διάκονος συνοικείτω ἀνδρί.

ΚΕΦ. κ'.

D Περὶ τῶν γυναιξὶ συλλουομένων.

Ὁ ἑβδομηκοστὸς ἕβδομος κανὼν τῆς ς'. συνόδου, τὸ ἐν βαλανείοις τοὺς ἄνδρας μετὰ γυναικῶν λούεσθαι, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ὑπὸ κατάγνωσιν γενόμενον, πάντῃ ἀπείρηκε. καὶ κληρικοῖς μὲν τοῦτο ποιοῦσι, καθαίρεσιν ὁρίζει τὸ ἐπιτίμιον, ἀφορισμὸν δὲ μονάζουσιν ἢ λαϊκοῖς.

Οὗτος δὲ τριακοστός ἐστι τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, χωρὶς τῶν ἐπιτιμίων. εἰ γὰρ ὁ ἐντυχὼν κατὰ τὸ πάρεργον γυναικὶ, E πολλῆς δεῖται σπουδῆς, μὴ περισπασθῆναι τὸν λογισμὸν τῇ πρὸς ταύτην ἐπιθυμίᾳ, σχολῇ γ' ἂν ὁ γυμνουμένας ταύτας ὁρῶν ἐν βαλανείῳ, δυνηθείη φυλάξασθαι τῆς ἡδονῆς τὴν ἐπιβουλήν. τοῖς γὰρ ἀλλήλων μέλεσιν ὡς βέλεσιν ὁ ἐχθρὸς καθ' ἡμῶν χρῆται. ἔπειτα οὐκ αἰσχρόν ἐστιν ἄρρητον, τὸ γυμνοὺς ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας ὑπ' ἀλλήλων ὁρᾶσθαι, καὶ ἀναφλέγειν σφίσι τὸν ἔρωτα, καὶ τῆς σαρκὸς ἀνάπτειν τὴν πύρωσιν; ἀρκετὸν γὰρ τῷ σώματι ἡ κακία αὐτοῦ, καὶ ἡ φυσικὴ τούτου κίνησις, τί δὲ δεῖ τῇ φλογὶ πλείονος ὕλης, ἢ τῷ θηριώδει δαψιλεστέρας τροφῆς ἐκ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν ἱστορίας, ἵνα μᾶλλον δυσκάθεκτον γένηται, καὶ τοῦ λογισμοῦ F βεβαιότερον; ἄλλως τε καὶ σκανδάλου τοῖς πολλοῖς ἀφορμὴν ἂν παρεχοίμεθα, οἵ τινες ἐντεταλμένοι, μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ, καὶ ἀπρόσκοποι γίνεσθαι καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ὁμοζύγοις ἐφεῖται τοῦτο ποιεῖν. εἰ γὰρ ἓν πεφύκασι σῶμα, καὶ ἀλλήλων μέλη τυγχάνουσιν, ἀλλ' οὖν χρῆσθαι κακῶς οὐ χρὴ τοῖς οἰκείοις μέλεσιν.

A

ΚΕΦ. κα'.

Ὅτι γυναῖκας οὐ δεῖ πρεσβύτιδας γίνεσθαι.

Ὁ ια'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ κανὼν, οὐκ ἔφησε δεῖν, κατά γε τὸ παλαιὸν ἔθος, πρεσβύτιδας γίνεσθαι, καὶ τῶν ἄλλων ἐν ἐκκλησίᾳ προκαθίζεσθαι γυναικῶν, ὡς διδασκάλου τάξιν πρὸς αὐτὰς ἐπεχούσας. σιωπᾶν γὰρ ὁ λόγος καὶ διδάσκεσθαι, οὐχὶ διδάσκειν, κοινῇ συμπάσαις ἐπέταξε γυναιξίν. ἐξαιρῶ τοῦ λόγου, τὰς ἐν τοῖς τῶν γυναικῶν μοναστηρίοις τῶν λοιπῶν προϊσταμένας· ἡ γὰρ, ἑνὸς συγκείμενον, ἐκ διαφόρων μελῶν ἁρμογὴ διὰ τὴν σύμπνοιαν, καὶ κατὰ θεὸν τῶν λοιπῶν ὑποταγὴν, κεφαλῆς ταύτῃ δίδωσι χώραν. B

CAPUT XXI.

Quod mulieres seniores seu Præsidentes fieri non oporteat.

CANON xi. Syn. Laodic. non oportere censet mulieres seniores fieri, & aliis mulieribus in Ecclesia præsidere, quasi Doctoris locum obtinentes. Verbum enim sacrum, omnibus ex æquo mulieres silentium agere, & discere, non autem docere jussit. Excipio hic eas quæ in mulierum monasteriis reliquis præsunt; diversorum enim membrorum, velut unius corporis, compages, propter conspirationem mutuam, & reliquarum sub Deo subjectionem, ipsis capitis locum dat.

ΚΕΦ. κβ'.

Ὅτι γυναῖκας οὐ δεῖ εἰσέρχεσθαι εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον.

Ὁ μδ'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανὼν, εἰσιτητὸν εἶναι γυναιξὶ τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, τῶν ἀτόπων ἡγεῖται· εἰ καὶ πρώην ἦν ἀνεμπόδιστον καὶ ταύταις. εἰ γοῦν λαϊκοῖς ἀνδράσι τοῦτο ἀπείρηται, πολλοῦ γε δεῖ γυναιξίν. ἐκβέβληνται δὲ ὥς φασί τινες διὰ τὴν τῶν ἐμμηνίων ἀπροαίρετον ῥύσιν. C ζήτει καὶ τὸ ια'. κεφάλαιον τοῦ παρόντος στοιχείου, καὶ τὸ ς'. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου.

CAPUT XXII.

Quod mulieres ad sacrum altare introire non oporteat.

CANON xliv. Syn. Laodic. absurdum ducit ut mulier ad sacrum altare introeat; quamvis id olim iis permissum erat. Si enim viris Laicis hoc vetitum sit, multò magis mulieribus. Ejiciuntur autem, ut nonnulli dicunt, propter involuntarium menstruorum fluxum. Quære etiam xi. cap. præsentis literæ, & vi. cap. lit. B.

ΚΕΦ. κγ'.

Ὅτι γυναῖκας δεῖ ἐν ἐκκλησίᾳ σιγᾶν.

Ὁ ο'. τῆς ς'. συνόδου κανὼν, σιγὴν ἀσκεῖν ταῖς γυναιξὶν ἐπιτάττει, κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Παύλου φωνὴν, οὐκ ἐν τῷ τῆς λειτουργίας μόνον καιρῷ, ἀλλά γε καὶ ἐπὶ πάσης τῶν πιστῶν συνελεύσεως. εἰ δέ τι μαθεῖν ἐθέλουσι, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν. τοῦτο δὲ καὶ τοῖς θύραθεν ἁρμόδιον ἔδοξε, φησὶ γάρ τις D

Γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.

CAPUT XXIII.

Quod mulieres in Ecclesiâ silere oporteat.

CANON lxx. Syn. vi. mulieres silentium agere jubet, juxta magni Pauli vocem, non solum in ministerii tempore, sed in omni fidelium conventu. Quod si quicquam discere voluerint, maritos suos domi interrogent. Hoc etiam iis qui sunt extra Ecclesiam conveniens visum est. Dicit enim Poeta nescio quis,

Mulieres ornat silentium.

ΚΕΦ. κδ'.

Ὅτι οὐ δεῖ γυναῖκας ἀνδράσι συνομιλεῖν, οὐδὲ ἀνδρικὴν στολὴν ἐνδύεσθαι.

Ὁ ιγ'. τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου κανὼν, οὐδὲ τὰς γυναικῶν ἀνεπιτιμήτους εἴασεν, ὅσαι διὰ νομιζομένην ἄσκησιν, ἀντὶ τῆς ἐσθῆτος γυναικείας στολῆς, ἀνδρῴαν ἐνδύμα περιβέβληνται, ἀλλὰ καὶ ταύτας τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλει. E ἕκαστος γάρ φησιν, ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω. ἴσμεν δὲ τὰς δι' ἄσκησιν ἀληθῆ, καὶ οὐ καθ' ὑπόκρισιν τοῦτο ὑπελθούσας τὸ σχῆμα, ὅσαι ἀσκητικοὺς ἀγῶνας διήνυσαν, καὶ τοῦ ἄκρου τῆς ἀρετῆς ἐπελάβοντο. ζήτει καὶ ἐν τῷ γ'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου καν. ξβ'. τῆς ς'. συνόδου.

CAPUT XXIV.

Quod mulieres cum viris commercium habere, & vestes viriles induere non oportet.

CANON xiii. Syn. Gangr. mulieres non impunitas præterit, quæ propter eam, quæ existimatur, exercitationem, pro consueto muliebri indumento, vestem virilem induerunt, sed eas anathemate ferit. Unusquisque enim, inquit, in eo ordine quo vocatus est, permaneat. Scimus autem mulieres propter veram & non simulatam exercitationem vestem hujusmodi induentes, quot cursus asceticos peregerunt, virtutis fastigium assequutæ. Quære etiam in iii. cap. literæ E. can. lxii. Syn. vi.

ΚΕΦ. κε'.

Ὅτι γυναῖκα τὴν λεχὼ, οὐκ ἀνάγκη τὰς νενομισμένας νηστείας τηρεῖν. F

Ὁ η'. κανὼν τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, τὴν τεκοῦσαν γυναῖκα κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν τοῦ πάσχα μὴ φυλάττειν τὴν νενομισμένην νηστείαν κελεύει, ἀλλὰ καὶ οἴνου μεταλαμβάνειν, καὶ μετρίοις βρώμασιν ὁπόση δύναμις ἑαυτὴν ἀνακτᾶσθαι. ἡ γὰρ νηστεία διὰ καθαίρεσιν τοῦ σώματος ἐπινενόηται· τοῦτο δὲ ἀσθενοῦς ὄν, οὐ δεῖται παιδαγωγίας, ἀλλὰ βοηθείας, εἰς τὸ ῥωσθῆναί τι, καὶ τὴν προτέραν συναγαγεῖν δύναμιν.

CAPUT XXV.

Quod puerpera ad stata jejunia observanda non tenetur.

CANON viii. Timothei Alexandrini puerperam in Paschæ Quadragesima, statum jejunium non observare jubet; sed vini participem esse, & modicis cibis, quantum ferre poterit, sese reficere. Jejunium enim ad humiliationem corporis excogitatum est, quod cum infirmum est, non disciplinâ indiget, sed auxilio, ut convalescat & priores vires recuperet.

A

CAPUT XXVI.

De eo qui uxorem dæmone obsessam habet.

TIMOTHEUS Alexandrin. in can. xiv. qui inquit, uxore suâ dæmone obsessâ ita ut ferreos compedes gestet, cum continenter vivere nequeat, ab eâ solvi & aliam ducere voluerit, iste, puto, adulterii notam non effugiet. Verum circa ea, quorum certam scientiam non habeo, tacere satius duxi. B

Lex.

Ex Novellâ autem Imperatoris Leonis Philosophi marito concessum est, cum muliere, quæ perpetuâ insaniâ laborat, matrimonium solvere, & alteri conjungi: eadem vero Novella maritum per triennium expectare jubet, & intra illud cum muliere furiosâ conjugium non solvere; mulierem autem à marito suo furioso non separari, antequam quinquennium exactum sit. Idem etiam Novella Imperatoris Nicephori Botaniati statuit: quamvis insania, inquit lex, matrimonium impedit, non tamen rectè contractum dissolvit. C

CAPUT XXVII.

De mulieribus menstruatis, sive, quæ fluxum patiuntur.

Quære cap. xvi. literæ A.

D

CAPUT XXVIII.

De mulieribus pharmaca ad abortionem ciendam sumentibus.

CANON xci. Syn. vi. homicidii pœnas luere jubet mulieres quæ vel accipiunt vel aliis præbent pharmaca ad abortionem ciendam. Aliquæ enim clam cum viris coeuntes, & concipientes, metu ne fornicatio detegatur, à parentibus fortè vel Dominis, medicamenti deleterii potu fœtus corrumpere student, vel ventres suos pondere premunt, ut mortui ex matrice excidant. Et non solum illos, sed & seipsos aliquando interimunt. E

Canon autem xxi. Syn. Ancyranæ, quamvis inquit, antiqua definitio, eas quæ medicamenta fœtum necantia, usque ad obitum à communione abigit, nos tamen humanitate usi decennii tempus ad pœnitentiam iis sufficere decernimus.

Quin & ii. magni Basilii can. eandem decennii mensuram ejusmodi mulieribus decernit, & medicinam non ex tempore sed modo pœnitentiæ fidam judicat. Quoniam autem Lex Mosaica, cum fœtus nondum efformatus abortivus erat, mulctam pecuniariam imposuit, cum vero formatus excideret, vitâ mulctavit, mori jubens eum qui mulierem verberasset; factâ hujus legis mentione, nos, inquit sanctus, nullum discrimen statuimus, sive formata sint sive informia quæ ejiciuntur; non enim mulctam pecuniariam imponimus, sed homicidii eam quæ id patravit condemnamus, tùm ob fœtum corruptum, tùm ob mulierem è quâ is ejectus est; siquidem cum fœtu ipsam quoque interire aliquando F

ΚΕΦ. κϛʹ.

Περὶ τοῦ γυναῖκα ἔχοντος δαιμονῶσαν.

Ὁ μὲν Τιμόθεος Ἀλεξανδρείας, ἐν τῷ ιδʹ. κανόνι, εἴ τις φησὶ, δαιμονώσης τῆς γυναικὸς ὡς καὶ δεσμὰ περικεῖσθαι ἐκ τῶν σιδήρου πεποιημένα, σωφρόνως μὴ δυνάμενος ἔχειν, ταύτης μὲν διαζευχθῆναι, ἑτέραν δὲ ἀγαγέσθαι βουληθείη, ὡς οἶμαι γραφὴν μοιχείας οὐ διαπεφεύξεται. πλὴν ἐν οἷς οὐκ οἶδα βεβαίως εἰπεῖν, ἄμεινον ἡγοῦμαι σιωπᾶν.

Νόμος.

Ἐκ δὲ τῆς νεαρᾶς τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ, δέδοται τῷ ἀνδρὶ, διηνεκῆ μανίαν νοσούσης τῆς γυναικὸς, λύειν τὸν γάμον, καὶ ἑτέρᾳ συνάπτεσθαι· πλὴν τὸν μὲν ἄνδρα ἐπὶ τριετίαν διακαρτερεῖν αὕτη κελεύει, καὶ ἐντὸς ταύτης μὴ διαλύειν τὴν μετὰ τῆς μαινομένης γυναικὸς αὐτοῦ συζυγίαν· τὴν δὲ γυναῖκα μὴ διαζεύγνυσθαι τοῦ μαινομένου ἀνδρὸς αὐτῆς, εἰ μὴ παρέλθοι πενταετία. τοῦτο καὶ ἡ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου νομοθετεῖ νεαρά. εἰ καὶ ὁ νόμος φησὶ, μανία ἐμποδίζει τὸν γάμον, οὐ μὴν διαλύει τὸν καλῶς συστάντα.

ΚΕΦ. κζʹ.

Περὶ τῶν γυναικῶν τῶν ἐν ἀφέδρῳ, ἤτοι τῶν οὐσῶν ἐν ῥύσει.

Ζήτει τὸ ιϛʹ. κεφάλαιον τοῦ Α. στοιχείου.

ΚΕΦ. κηʹ.

Περὶ τῶν γυναικῶν πρὸς τὸ ἀμβλῶσαι φάρμακα διδουσῶν.

Ὁ ϙαʹ. τῆς ϛʹ. συνόδου κανὼν, φόνου δίκας ὑπέχειν κελεύει, ὅσαι τῶν γυναικῶν ἢ δέχονται ἢ ἄλλαις ὀρέγουσι πρὸς τὸ ἀμβλῶσαι φάρμακα. λάθρα γάρ τισιν ἀνδράσι μιγνύμεναι, καὶ συλλαμβάνουσαι, δέει τοῦ μὴ ἁλῶναι πορνείας, γονεῦσιν ἴσως ἢ δεσπόταις, τῇ τοῦ δηλητηρίου πόσει τὸ ἔμβρυον φθείρειν ἐπιτηδεύουσιν, ἢ καὶ βάρει τὰς κοιλίας πιέζουσιν, ὥστε νεκρὰ τῆς γαστρὸς ἐκπεσεῖν. καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὰς ἐνίοτε προσαπολλύουσιν.

Ὁ δὲ καʹ. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ, εἰ καὶ ὁ πρότερος, φησιν, ὅρος μέχρις ἐξόδου τῆς κοινωνίας ἐξώθει τὰς δεχομένας τὰ φθόρια, ἀλλ' ἡμεῖς φιλανθρωπότερόν τι ποιοῦντες, δεκαετῆ χρόνον ὡρίσαμεν ἀρκεῖν αὐταῖς εἰς μετάνοιαν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ βʹ. τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τὸ μέτρον τῆς δεκαετίας, ταῖς τοιαύταις ὁρίζεται· καὶ τὴν θεραπείαν οὐ τῷ χρόνῳ μᾶλλον ἢ τῷ τρόπῳ πιστεύει τῆς μετανοίας. ἐπεὶ δὲ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος, ὅτε μὲν ἀνεξεικόνιστον τὸ ἔμβρυον ἤμβλωτο, εἰς χρήματα ἐζημίου, ἐξεικονισμένου δὲ ἐκπίπτοντος, εἰς ψυχὴν κατεδίκαζε, θνήσκειν κελεύων τὸν τὴν γυναῖκα πατάξαντα· τούτου μνησθεὶς ὁ ἅγιος, διαφορὰν φησιν ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν, εἴτε μεμορφωμένα, εἴτ' οὖν ἀμόρφωτά εἰσι τὰ ἀποβαλλόμενα· οὐ γὰρ εἰς χρήματα ζημιοῦμεν, ἀλλὰ φόνου κρίνομεν τὴν τοῦτο ποιήσασαν, διά τε τὴν τοῦ ἐμβρύου φθορὰν, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς ἀποβεβληκυίας ἕνεκα· συμβαίνει γὰρ ἔσθ' ὅτε τῷ ἐμβρύῳ καὶ ταύτην συμφθείρεσθαι.

ῥεῦσαι. τὸ γοῦν σπέρμα τῇ μήτρᾳ καταβαλλόμενον πρότερον μὲν ἐξαιματοῦται, εἶτα εἰς ἀμόρφωτον πήγνυται σάρκα, εἶθ' οὕτως ἐξεικονίζεται καὶ διατυποῦται εἰς μέλη καὶ μόρια.

contingat. Semen igitur in matricem injectum primùm in sanguinem vertitur, deinde in carnem informem concrescit, cùm in membra & partes hominis effigiatur & formatur.

Ἀλλ' ἐν μὲν τῷ τέλει τοῦ ὀγδόου κανόνος, καὶ αἱ διδοῦσαι, φησί, καὶ αἱ δεχόμεναι τὰ ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια, ἐν τοῖς ἑκουσίοις φονεῦσι καταλογίζονται. ἐνταῦθα δὲ τὸ τοῦ ἀκουσίου φόνου ἐπιτίμιον τὴν δεκαετίαν ἐπιτίθησι ταύταις· οἶμαι διότι τὸ μήπω γεγονέναι τὸ κυοφορούμενον ἐν φύσει, καὶ τὸ μὴ ἐκ διαθέσεως ἀπανθρώπου μελετηθῆναι τὸν φόνον, ἀλλὰ δι' αἰσχύνην ἢ φόβον ἀγεννῆ, γονέων τυχὸν, ἢ δεσπότου, ἢ ἄλλου τινὸς κίνδυνον ἀπειλοῦντος.

In fine autem viii. can. & quæ dant, & quæ accipiunt medicamenta fœtum perimentia voluntariis homicidis adnumerantur. Hic vero pœnitentiæ decennium, pœnam nimirum cædis involuntariæ, ejusmodi mulieribus imponit. Puto, quod fœtus in utero in rerum naturâ non sit, & quod non inhumanitèr affecta mortem molita sit, sed propter pudorem vel metum non illiberalem, parentum forte, vel domini, vel alicujus alterius periculum minitantis.

Νόμοι.

Ἡ ἐπίτηδες ἐκτρώσασα προσκαίρως ἐξορίζεται.

Ἡ δὲ νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ, ἄδειαν δίδωσι τῷ ἀνδρὶ διασπᾷν τὸν μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ γάμον, ἐξεπίτηδες ἀμβλωσκούσης τὴν ἐκείνου σποράν.

Ὁ πόμα δεδωκὼς ἀμβλωθρίδιον, εὐτελὴς μὲν ὤν, μεταλλίζεται, τίμιος δὲ ἐξορίζεται μετὰ μερικῆς δημεύσεως. ἐσχάτη δὲ τιμωρία ἐπάγεται, ἐάν τις ἀπέθανεν ἐκ τούτου, καὶ εἰ χωρὶς δόλου τὸ ἀμβλωθρίδιον δέδωκεν.

Leges.

Quæ datâ operâ abortierit, in temporale exilium datur.

Novella autem Imperatoris Leonis sapientis viro facultatem dat matrimonium cum muliere divellendi, quæ datâ opera semen suum abortivum facit.

Qui abortionis poculum dederit, si vilis sit, in metallum damnatur, si honestus, amissa parte bonorum relegatur. Siquis vero inde enectus fuerit, summum supplicium infligitur, idque licet citra dolum abortionis medicamentum datum sit.

ΚΕΦ. κθ'.

Περὶ γυναικὸς τῆς ἀμελῶς ἐχούσης περὶ τὸ κύημα, ἢ ἐκτιθεμένης.

Ὁ λγ'. τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν, ἔτι δὲ καὶ ὁ νβ'. τὴν κατὰ τὴν ὁδὸν κυήσασαν, εἴ γε δυνατὸν οὖσαν καταπεφρόνηκε τοῦ κυήματος, φόνου δίκας ὑπέχειν οἴεται δεῖν, κἂν εἰ ἕτερος ἀνελόμενος, καὶ φιλανθρώπως χρησάμενος τῷ ζῆν αὐτὸ κεχάρισται, αὐτῆς θηριωδῶς καὶ ἀπανθρώπῳ λογισμῷ χρησαμένης, ἐκ πορνείας ἴσως ἢ μοιχείας τοῦτο συνειληφυίας, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ταύτῃ πειραθείσης συγκρύψαι. εἰ δὲ διὰ τὴν ἀπορίαν τῶν προσηκόντων, ἢ τὴν ἔνδειαν τῶν ἀναγκαίων, ἢ αἰχμάλωτος ἀγομένη, ἢ τῷ φεύγειν πολεμίους κρυπτομένη, καὶ τοῦ βρέφους κλαυθμυριζομένου κινδυνεύουσα μηνυθῆναι, ἑαυτὴν ἅμα καὶ τὸ τεχθὲν οὐκ ἤρκεσε περισώσασθαι, συγγνωστὴ μᾶλλον ἡ μήτηρ τῆς ἀπορίας.

Ἐκ δὲ τούτου καὶ περὶ τῶν ἐκτιθεμένων τὰ οἰκεῖα βρέφη παρὰ ταῖς εἰσόδοις τῶν ἱερῶν λόγος πολλάκις ἐπὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου γέγονε· καὶ ἤρεσεν ὡς φονείας ταύτας κολάζεσθαι, κἂν ἕτερος ἀνέληται, καὶ ἐπιμελησάμενος ζωογονήσῃ.

CAPUT XXIX.

De muliere quæ fœtum negligit, aut exponit.

Canon xxxiii. mag. Basilii necnon lii. eam quæ in viâ parit, si fœtum, cum eundem servare posset, neglexerit, homicidii pœnas luere oportere censet, quamvis alius eum sustulerit, & humaniter affectus vivum conservaverit, dum mater brutaliter [& inhumaniter affecta est, ex fornicatione forsan concipiens, & peccatum suum hoc pacto celare studens. Quod si, propter inimicorum periculum, vel necessariorum defectum, vel quod captiva ducta sit, vel, ut hostes fugiat, latuerit, & periculum sit ne infantis ejulatu prodatur, sese simul & infantem servare non potuerit, mater damni veniam consequetur.

Hinc etiam de iis qui infantes suos in templorum aditibus exponunt, in sacrâ Synodo sæpius disceptatum fuit; & placuit, eas ut homicidas puniri, etsi alius infantes suscipiat, & cum curâ educat.

Νόμος.

Φονεύει τὸ τικτόμενον, οὐ μόνον ὁ πνίγων, ἀλλὰ καὶ ὁ ῥίπτων, καὶ ὁ μὴ τρέφων, καὶ ὁ ἐν δημοσίοις τόποις ἐκτιθέμενος ἐπὶ ἐλεημοσύνῃ, ἣν αὐτὸς οὐκ ἔχει.

Lex.

Occidit fœtum, non solum qui suffocat, sed etiam qui abjicit, & non nutrit; & qui in locis publicis exponit ad misericordiam quam ipse non habet.

ΚΕΦ. λ'.

Περὶ τῶν γυναῖκας παρθένους βιαζομένων.

Ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ξζ'. κανὼν, τὸν βιασάμενον παρθένον ἀμνήστευτον, ἀφορίζεσθαι ἀξιοῖ. (τὸν γάρ τοι μεμνηστευμένην τίς ἂν εἴποι μὴ οὐχὶ καὶ ὡς μοιχὸν τιμωρεῖσθαι δεῖν;) ἔχειν δὲ ταύτην καὶ μὴ ἐκβάλλειν, εἰ καὶ τῶν πενεστάτων οὖσα τυγχάνει, καὶ τῷ ἐκείνου μὴ προσήκουσα γένει.

CAPUT XXX.

De iis qui Virgines stuprant.

Canon lxvii. S. Apost. Eum qui virginem non desponsam stuprat, segregari jubet (desponsam enim qui stuprat, quis dicet eum non ut adulterum puniendum esse?) eamque habere, & non abjicere, quamvis pauperrima sit & illius genere indigna.

Lex

A

Lex.

Dicit enim Lex, eum qui cum continente muliere rem habet, cogi oportet eam in matrimonii societatem accipere.

Canon igitur, ut videtur, propter vim quidem segregari eum qui peccavit, propter Virginis autem salutem cogi ipsum ei legitimè conjungi, decernit.

B Verum in actione de vi, legem ita statuere non ostensum est.

Νόμος.

Φησὶ γὰρ ὁ νόμος, τὸν μετὰ σώφρονος παλλακευόμενον γυναικὸς, ἀναγκάζεσθαι δεῖ καὶ εἰς γάμου κοινωνίαν λαμβάνειν αὐτήν.

Ὡς ἔοικε τοίνυν καὶ ὁ κανὼν ὑπὲρ μὲν τῆς βίας, ἀφορίζεσθαι τὸν πλημμελήσαντα ἐπιτάττει, διὰ δέ γε τὴν τῆς παρθένου σωτηρίαν, ἀναγκάζεσθαι καὶ νομίμως αὐτῇ συναφθῆναι.

Οὐ μὴν ἐν τῇ περὶ βίας ἀγωγῇ, οὕτω διορίζων ὁ νόμος δείκνυται.

Leges.

Dicit enim, qui puellæ vim affert, eamque constuprat, nares ei abscindantur, & tertiam partem suarum facultatum puellæ det.

Qui cum Virgine puellâ coiit, ipsâ quidem volente, parentibus autem ignorantibus, postquam res cognita fuerit, si eam quidem in uxorem accipere voluerit, & parentes consentiant, fiat contractus. C Quod si alterius personæ parentes id non probent, si dives sit stuprator, violatæ puellæ det unam auri libram, sin autem egentior, suarum facultatum dimidium; verum si in extremâ paupertate sit, verberatus & tonsus exterminetur.

Quinquennii tempus fornicationis crimini præfinitum, locum non habet in stupro per vim facto; indefinitè enim movetur, quando vel publicè vel per vim peccatur.

Νόμοι.

Φησὶ γὰρ ὁ βιασάμενος κόρην, καὶ φθείρας αὐτὴν, ῥινοκοπείσθω, διδοὺς αὐτῇ καὶ τὸ τρίτον τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ.

Ὁ παρθένῳ κόρῃ μιγνύμενος, ἐκείνης μὲν προαιρέσει, ἀγνοούντων δὲ τῶν γονέων, τῆς πράξεως διαγνωσθείσης, εἰ μὲν θέλει λαβεῖν αὐτὴν εἰς γυναῖκα, καὶ συναινοῦσι καὶ οἱ γονεῖς, γινέσθω τὸ συνάλλαγμα. εἰ δὲ τοῦ ἑνὸς προσώπου οἱ γονεῖς τοῦτο οὐ καταδέχονται, εἰ μὲν εὔπορός ἐστιν ὁ φθορεὺς, τῇ φθαρείσῃ κόρῃ διδότω λίτραν μίαν χρυσίου· εἰ δὲ ἐνδεὴς, τὸ ἥμισυ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ· εἰ δὲ παντελῶς ἄπορος, τυπτόμενος καὶ κουρευόμενος ἐξοριζέσθω.

Ὁ ὡρισμένος εἰς κατηγορίαν τῆς μοιχείας χρόνος τῆς πενταετίας, οὐκ ἔχει χώραν ἐπὶ τῆς κατὰ βίαν γινομένης φθορᾶς, ἀπεριορίστως γὰρ κινεῖται, ὅταν καὶ δημοσίᾳ ἢ βίᾳ πλημμελῆται.

D

CAPUT XXXI.

De Maleficiis.

Quære caput i. literæ M.

ΚΕΦ. λα'.

Περὶ γοητείας.

Ζήτει τὸ α'. κεφ. τοῦ Μ. στοιχείου.

E

A

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Δ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕφ. αʹ.

Περὶ δαιμονώντων ἢ δαιμονᾶν ὑποκρινομένων.

Ο οθʹ. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, τὸν δαιμονῶντα μή τι κληρικὸν ἐπιτάττει γίνεσθαι, μήτ' εὐχῆς τοῖς πιστοῖς κοινωνεῖν· ἀπαλλάξαντα δὲ τελέως τοῦ δαίμονος, καὶ εἰς κλῆρον προβαίνειν, εἴ γε καὶ τὰ τοῦ βίου συμβαίνει τῷ ἀξιώματι· ἐπεί τοι γε τὸν ἐκ διαλειμμάτων νοσοῦντα συγκαταλεγῆναι τῷ κλήρῳ οὐχ ὅσιον, ἵνα μὴ τῷ καιρῷ τῆς μανίας αὐτοῦ, καὶ τὰ τῆς ἱερωσύνης ὑβρίζηται, καὶ τὸ θεῖον αἰσχυνθῇ βλασφημούμενον. πῶς γὰρ οἷόν τε τὸ καθαρὸν τῆς ἱερωσύνης φῶς ψυχῇ πιστευθῆναι ἐξάγιστον εἰσοικισαμένῃ τῆς πονηρᾶς δυνάμεως σκότος, διὰ τὴν πρὸς τὰ φαῦλα ῥοπήν; καὶ σαπρῷ γὰρ δήπου δοχείῳ μύρον οὐδ' ἂν εἷς νοῦν ἔχων πιστεύσειεν. ἡ γὰρ ἐλευθέρα τῶν ἀκαθάρτων παθῶν ψυχή, καὶ τῇ ἀστειοσύνῃ τῶν ἀγαθῶν χαίρουσα πράξεων, φοβερὰ τῇ πονηρᾷ τῶν δαιμόνων εἶναι πιστεύεται φάλαγγι. ἄλλως τε, καὶ λογισμοῦ καὶ φρονήσεως ἔρημος ὢν ὁ δαιμονῶν, καὶ φαῦλά τινα καὶ ἄσεμνα διαπραττόμενος, καὶ δαιμονιώδεις φωνὰς προϊέμενος, τὸν λαὸν συνταράττειν, καὶ τὴν ἐν τῷ ναῷ ψαλμῳδίαν ἐμποδιοῦν ἔμελλεν.

Ο δὲ γʹ. τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, τὸν μὴ διόλου, ἀλλ' ἐκ διαλείμματος, τὴν μανίαν νοσοῦντα, μεταλαμβάνειν ἐφίησι τῶν ἁγιασμάτων, ὅταν ἐν τῷ σωφρονεῖν ὁρᾶται καιρῷ, μὴ διασύρῃ τὰ θεῖα, καὶ βλασφημῇ τὸ μυστήριον, μὴ δὲ κατὰ τῆς πίστεως φθέγγηται· οἷα καὶ ὁ Ἰούδας ἔδρασεν, ἐκκαλύψας ἃ ἐδιδάχθη τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς τοῖς γενομένοις διαπιστῶν, καὶ τῷ διδασκάλῳ ὡς ἀνθρώπῳ ψιλῷ προσέχων, καὶ οὐ θεῷ.

Ο δὲ ιδʹ. εἴ τις φησί, μὴ ὑγιῆ τὸν λογισμὸν ὡς ἀληθῶς κεκτημένος, ἑαυτὸν διεχειρίσατο, καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ προσφορᾶς, καὶ τῆς εἰωθυίας εὐχῆς ἀξιούσθω· στερεῖσθαι γὰρ καὶ τῆς νενομισμένης ὁσίας τόν γε τοιοῦτον οὐ χρή.

Ο δὲ ξʹ. τῆς ςʹ. συνόδου, τοὺς δαιμονᾷν ὑποκρινομένους, καὶ τρόπων φαυλότητι, διὰ τὸ πρὸς κέρδος ὁρᾷν, τὸ ἐκείνων σχηματιζομένους, ἐπιτιμᾶσθαι πάντῃ πᾶσι δικαιοῖ, καὶ πόνοις ὑποβάλλεσθαι, οἵοις ἂν ἀληθῶς δαιμονῶντες ὑποβληθεῖεν πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς τοῦ δαίμονος ἐνεργείας. τὸν γὰρ ὑπὸ θεῷ ζῆν ἑλόμενον, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἠμεληκότα πραγμάτων, τὴν ἀπλανῆ καὶ τοῖς θείοις πατράσι βάσιμον ἔδει, μὴ μήν τοι τὴν ἐπικίνδυνον καὶ πολλοῖς αἰτίαν αἱρεῖσθαι σκανδάλου. πολλῆς γὰρ νήψεως τοῖς τοιούτοις χρεία καθέστηκεν, ὥς τις φησὶ τῶν ἁγίων, μήπως ἐμπαίζειν ἐπιχειρήσαντες εἰς ἐμπαιγμὸν ἑαυτῶν καταλήξωσιν, εἴ γε καὶ ὀρθῷ λογισμῷ τὴν ὁδὸν ταύτην εἵλοντο.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ αʹ. κεφαλαίῳ τοῦ Β. στοιχείου, κανόνα μεʹ. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας βʹ. καὶ δʹ. καὶ ἐν τῷ ιβʹ. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου. καὶ ἐν τῷ ιβʹ. κεφαλαίῳ τοῦ Ε. στοιχείου, κανόνα πγʹ. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, καὶ τὸ κςʹ. κεφάλαιον τοῦ Γ. στοιχείου.

INITIUM LITERÆ Δ.

CAPUT I.

De iis qui à Dæmone corripiuntur, & qui se à Dæmone correptos esse simulant.

B CANON sanctorum Apostolorum lxxix. Eum qui dæmonem habet, neque Clericum fieri, neque cum Fidelibus unà precari jubet; (à Dæmone autem omnino liberatum etiam ad Clerum provehi, si modo vita ejus dignitati conveniat:) quippe nefas est, ut qui per dilucida intervalla insanit, clero adnumeretur, ne furoris tempore sacerdotium contumeliâ afficiatur, & numen planè blasphemetur. Quomodo enim pura sacerdotii lux homini credetur, in quo malæ potestatis tenebræ impuræ habitant, propter ejus ad malum inclinationem? Neque enim quisquam, qui sapit, putri vasi unguentum committet. Etenim anima, quæ ab impuris perturbationibus liberatur, & in ho-
C nestate bonorum operum exultat, improbo Dæmonum phalangi metuenda esse creditur. Quin & Dæmoniacus, siquidem ratione & intellectu privatur, mala aliqua & inhonesta perpetrans, & voces Dæmoniacas emittens, populum conturbabit, & divinum in templo officium impediet.

Tertius autem Theophili Alexandrini canon, eum qui non perpetuò sed per intervalla insaniâ laborat, Sacramentorum participem esse sinit, si eo tempore, quo sanæ mentis esse videtur, in sacra non invehitur, nec mysterium blasphemat, nec contra fidem loquitur;
D quemadmodum fecit Judas, qui, quæ à Domino doctus est, Judæis revelavit, iis, quæ facta erant, fidem non dans, & magistro suo ut homini vulgari & non tanquam Deo, mentem adhibens.

Ejusdem vero canon xiv. Si quis, inquit, reverà non sanæ mentis, sibi mortem suâ manu consciverit, oblatione pro se & solitâ oratione dignus habeatur; talem enim facultate legitimâ privari non oportet.

Porro lx. canon Syn. vi. Eos qui se à Dæmone cor-
E reptos esse simulant, & morum improbitate, lucro sc. inhiantes, eorum figuram & habitum simulatè præ se ferunt, omnimodo puniendos esse decernit, & ejusmodi laboribus & asperitatibus exercendos, quibus subjiciuntur ii, qui verè à Dæmone correpti sunt, ut à Dæmonis operatione liberentur. Eum enim, qui cum Deo vivere voluerit res mundanas contemptui habens, viam errori non obnoxiam, & in quâ Divini Patres institerunt, eligere oportuit, non autem eam, quæ scandali occasio evadat. Etenim multâ iis curâ opus est, uti inquit sanctus quidam, ne dum simulari aggrediuntur, in sui illusionem desinant, quamvis re-
F ctâ cum ratione hanc viam elegerint.

Quæras etiam in cap. i. lit. B can. xlv. Synodi Carthaginensis; & Timothei Alexandrini can. ii. & iv. & in xii. cap. lit. A. & in xii. cap. lit. E. can. lxxxiii. Syn. Carthaginensis; & xxv. cap. lit. Γ.

A

CAPUT II.

De Creditoribus, & Mutuo, & Pignoribus.

Leges.

UXOR circa dotem prioribus mariti Creditoribus præferatur; non autem iis præfertur circa donationem ante nuptias.

B Uxor circa dotem debito fiscali præfertur, nisi antiquius fuerit.

Vetat constitutio maritum rerum dotalium alienationem, vel hypothecam facere; immo quamvis uxor iis quæ facta sunt consentiat; ne naturæ fœmineæ debilitas rerum suarum deperditionem causet. Quod si uxor maritum res suas oppignorantem videns, statim silentium agat, tanquam eum qui cum marito contractum facit, fallere voluerit, tunc non adjuvatur. Edictum enim uxoribus deceptis opitulatur, non autem fraudulentis.

C Si propter mariti obligationem uxor se alieni contractûs vinculo injecerit, eumque per propriam substantiam obligatione liberare voluerit, & rei curam gesserit, si pollicita non solverit, depositum vindicare nequit, perfectæ scilicet ætatis existens.

Si qua uxor in cautione mutui marito suo consensum det facultates suas subscribere, vel seipsam obliget, nihil ejusmodi valet, obtinetve; sive semel, sive sæpius idem in eâ re fiat; sive privatum, sive publicum fuerit debitum; sed eodem modo se habet, acsi D nullatenus scriptum fuerit: nisi apertè probetur, quod pecuniæ in privatos uxoris usus commodatæ fuerint.

Creditor qui prolationes suas inficiatus est, summam quæ iis continetur, postquam convictus fuerit, debitori duplam rationibus initis refundat.

Fructus ex pignore percepti in sortem imputantur, & si sufficiant ad totum debitum, solvitur actio, & pignus redditur. Quod si fructus debitum superent, superflui redduntur.

E Fructus fundi computantur in sortem, non solum quos creditor percepit, verum etiam quos percipere potuit. Quod si agrum deteriorem effecerit, etiam hoc nomine convenitur.

Si Creditor non culpâ suâ pignus perdiderit, non tenetur. Sed ei incumbit necessitas probandi id se perdidisse; quippe casus fortuiti non periculo sunt creditoris, sed potest is re fortuito amissâ summam sibi debitam reposcere. Quod si contrahentibus placuerit, ut pignorum jactura debitorem liberaret, illud valet. F

ΚΕΦ. β'.

Περὶ δανειστῶν, καὶ δανείου, καὶ ἐνεχύρων.

Νόμοι.

Η γυνὴ προτιμάσθω περὶ τὴν προῖκα τῶν προτέρων δανειστῶν τοῦ ἀνδρός. οὐ προτιμᾶται δὲ τούτων περὶ τὴν πρὸ γάμου δωρεάν.

Η γυνὴ προτιμᾶται περὶ τὴν προῖκα τοῦ δημοσίου χρέους, εἰ μή που πρεσβύτερον ὑπῆρξεν.

Απαγορεύει ἡ διάταξις τῷ ἀνδρὶ ἐκποίησιν ποιεῖν, καὶ ὑποθήκην τῶν προικιμαίων πραγμάτων· εἰ καὶ τοῖς γινομένοις ἡ γυνὴ συναινέσει, ἵνα μὴ τὸ γυναικείας φύσεως σαθρὸν, ἀπώλειαν τοῖς αὐτῆς πράγμασιν ἐμποιήσῃ. εἰ δὲ ἡ γυνὴ ὁρῶσα τὸν ἄνδρα τὰ ἴδια ὑποτιθέμενον, ἐσιώπησεν ἐπιτηδὲς, ὡς ἀπατῆσαι βουλομένη τὸν συναλλάσσοντα τῷ ἀνδρὶ, τότε οὐ βοηθεῖται· ταῖς γὰρ ἀπατωμέναις γυναιξὶ βοηθεῖ τὸ διάταγμα, οὐ ταῖς ῥᾳδιουργοῖς.

Εὰν διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἐνοχὴν περιέβαλλεν ἑαυτὴν ἡ γυνὴ τῷ δεσμῷ τοῦ ἀλλοτρίου συναλλάγματος, καὶ διὰ τῆς ἰδίας ὑποστάσεως τοῦτον ἀπαλλάξαι βούλεται τῆς ἐνοχῆς, καὶ ἐμελέτησεν, εἰ μὴ ὑποσχομένη οὐ κατέβαλεν, ἐκδικεῖν τὸ καταβληθὲν οὐ δύναται, δηλονότι τῆς ἐντελοῦς οὔσης.

Εἴ τις γυνὴ ἐν δανειακῷ γραμματίῳ συναινέσῃ τῷ ἰδίῳ ἀνδρὶ ὑπογράψαι καὶ τὴν οἰκείαν περιουσίαν, ἢ καὶ ἑαυτὴν ἐνοχοποιήσει, οὐδὲν τοιοῦτον ἰσχύει ἢ κρατεῖ, κἂν ἅπαξ, κἂν πολλάκις τοιοῦτον ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ πράγματος γένηται, εἴτε ἰδικὸν εἴτε δημόσιον εἴη τὸ χρέος, ἀλλ' οὕτως ἔσται ὡς εἰ μηδὲ γεγραμμένον ἦν, εἰ μὴ φανερῶς ἀποδειχθείη, ὅτι τὰ χρήματα εἰς ἰδίας αὐτῆς τῆς γυναικὸς χρείας ἐδαπανήθη.

Ο δανειστὴς τὰς οἰκείας ἀρνησάμενος ἀποδείξεις, διπλάσιον τὸ περιεχόμενον αὐταῖς ποσὸν ἐλεγχόμενος καταβαλέτω τῷ χρεώστῃ.

Οἱ ἐκ τοῦ ἐνεχύρου ληφθέντες καρποὶ ψηφίζονται εἰς τὸ χρέος· καὶ ἐὰν ἱκανοὶ γένωνται πρὸς τὸ ὅλον χρέος, λύεται ἡ ἀγωγὴ, καὶ ἀποδίδοται τὸ ἐνέχυρον. εἰ δὲ καὶ πλείονες εἰσὶ τοῦ χρέους οἱ καρποὶ, ἀποδίδονται οἱ περιττεύοντες.

Οἱ καρποὶ τοῦ ἀγροῦ ψηφίζονται εἰς τὸ χρέος, οὐ μόνον οὓς ἔλαβεν ὁ δανειστὴς, ἀλλὰ καὶ οὓς ἠδύνατο λαβεῖν. εἰ δὲ καὶ ἔβλαψε τὸν ἀγρὸν, ἐνάγεται καὶ περὶ τούτου.

Εὰν ὁ δανειστὴς μὴ παρ' ἰδίαν αἰτίαν ἀπολέσῃ τὸ ἐνέχυρον, οὐκ ἐγκαλεῖται. χρὴ δὲ αὐτὸν ἀποδεῖξαι, ὅτι ἀπώλεσε· τὰ γὰρ τυχηρὰ οὐ κινδυνεύεται τῷ δανειστῇ, ἀλλὰ δύναται ἐκ τύχης ἀπολέσας τὸ πρᾶγμα, ἀπαιτεῖν τὸ αὐτῷ χρεωστούμενον. εἰ δὲ μεταξὺ τῶν συναλλαττόντων ἤρεσεν, ἵνα ἡ ἀπώλεια τῶν ἐνεχύρων ἐλευθερώσῃ τὸν χρεώστην, τοῦτο ἰσχύει.

ΚΕΦ.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ διαθήκης.

Ὁ μ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, τὸν ἴδια κεκτημένον πρὸ τῆς χειροτονίας ἐπίσκοπον, κελεύει δῆλα ταῦτα ποιεῖν, καὶ μὴ τοῖς τῆς ἐκκλησίας μιγνύναι, ἵν' ἐξουσίαν ἔχοι τελευτῶν, οἷς βούλεται καὶ ὡς βούλεται ταῦτα καταλιπεῖν, ὀρθοδόξοις μέντοι Χριστιανοῖς· καὶ μὴ προφάσει τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων ἀπόλλυσθαι τὰ τοῦ ἐπισκόπου, γυναῖκα καὶ παῖδας ἔσθ' ὅτε κεκτημένου ἢ συγγενεῖς ἢ οἰκέτας. δίκαιον γὰρ παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, μήτε τὴν ἐκκλησίαν ζημιοῦσθαι ἀγνοίᾳ τῶν τοῦ ἐπισκόπου πραγμάτων, μήτε τὸν ἐπίσκοπον ἢ τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς, προφάσει τῆς τῆς ἐκκλησίας, ζημίαν ὑπομένειν, βάρει χρεῶν ἴσως ὑποκειμένης, καὶ εἰς πράγματα τούτους ἐμπίπτοντας, τὴν αὐτοῦ διαλοιδορεῖσθαι θανάτῳ. εἰ μὴ γὰρ δῆλα ποιήσαιτο, τά τε πρὸ τῆς χειροτονίας, καὶ τὰ μετὰ ταύτην αὐτῷ περιελθόντα ἐξ αἰτίας εὐπρεποῦς, ὁ μετ' αὐτὸν χειροτονηθεὶς τῶν αὐτοῦ πάντων ἀνθέξεται, ἀναδεδεγμένος πάντως καὶ τὴν τῶν χρεῶν ἔκτισιν.

Ὁ δὲ λε'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, οἱ εἰς ἐπισκοπὴν φησι, προελθόντες ἢ κλῆρον, καὶ πρὸ τούτου μὲν ἀπορίᾳ καὶ πενίᾳ συζῶντες, εὐπορήσαντες δὲ μετὰ τοῦτο, ὥστε καὶ ἀγροὺς ἑαυτοῖς πρίασθαι, καὶ χωρία· ἐπεὶ δοκοῦσιν ἐκ τῶν πραγμάτων ταῦτα τῆς ἐκκλησίας κτήσασθαι, ὀφείλουσι μὴ ἑτέροις, ἀλλὰ τῇ ἐκκλησίᾳ ταῦτα καταλιπεῖν, τὸ τῆς ἱεροσυλίας ἔγκλημα φυλαττόμενοι. εἰ δὲ κατὰ δωρεὰν, ἢ συγγενῶν κληρονομίαν, καὶ μὴ καθ' ὁντιναοῦν ἕτερον τρόπον, οἷα ἀναρρύσεις τυχὸν αἰχμαλώτων, ἢ ναῶν οἰκοδομὰς, ἔστιν ἃ προσεκτήσαντο, δεῖ καὶ τούτων τὴν ἐκκλησίαν μερίτην ποιήσασθαι· εἰ δ' οὔ, οὐκ ἄξιοι τῆς ἱερατικῆς τιμῆς κριθήσονται. κατὰ τῶν ἐπισκόπων δὲ τοῦτο κρατήσει μάλιστα, ἐπεὶ οὐδὲ ὕπεστι τρόπος αὐτοῖς ἴσως ἕτερος δι' ὃν κτήσονται πράγματα, ὅτι μὴ μόνος ὁ ἀπὸ τῶν τῆς ἐπισκοπῆς δικαίων. ζήτει καὶ ἐν τῷ β'. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου τῆς συνόδου ταύτης κανόνας κβ'. καὶ πα'.

Νόμος.

Ἡ δὲ ρλα'. Ἰουστινιανοῦ νεαρὰ, Ἀπαγορεύομεν φησὶ τοῖς ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις, τὰ μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῖς οἱῳδήποτε τρόπῳ περιελθόντα πράγματα, κινητὰ, ἢ ἀκίνητα, ἢ αὐτοκίνητα, εἰς ἰδίους συγγενεῖς, ἢ εἰς ἄλλους οἱῳδήποτε τρόπῳ μεταφέρειν, ἀλλὰ δαπανᾷν αὐτὰ εἰς λύσιν αἰχμαλώτων, καὶ πτωχῶν ἀνατροφὴν, καὶ εἰς ἄλλας εὐσεβεῖς αἰτίας, ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῆς ἰδίας ἐκκλησίας· τὰ γὰρ μετὰ τὴν αὐτῶν τελευτὴν ἐκ τούτων περιττεύοντα, ἡ κατ' αὐτοὺς ἐκκλησία οἰκειοῦται. ἄδειαν δὲ ἔχουσιν διατιθέναι, ἃ πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἐσχηκότες ἀποδειχθῶσι, καὶ ὅσα μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ συγγενῶν περιελήλυθεν, οὓς ἐξ ἀδιαθέτου μέχρι τετάρτου βαθμοῦ διαδέχεσθαι δύνανται. ταῦτα δὲ κρατεῖ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων διοικητῶν τῶν σεβασμίων μονῶν. ἐὰν δὲ ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς οἱουδήποτε βαθμοῦ ἄνευ διαθήκης, ἢ νομίμων διαδόχων τελευτήσῃ, ἡ τούτων διαδοχὴ προσκυροῦται τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν ᾗ κεχειροτόνηνται.

Νόμοι περὶ διαθήκης.

Διαθήκη ἐστὶ δικαία βούλησις ὧν ἄν τις θέλῃ μετὰ θάνατον αὐτοῦ τὴν διοίκησιν γενέσθαι.

Ὁ διατιθέμενος ὀφείλει τὸν νοῦν, οὐ μὴν καὶ τὸ σῶμα ἐρρῶσθαι.

CAPUT III.

De Testamento.

Sanctorum Apostolorum xl. Canon, Episcopum, qui ante ordinationem bona privata possidet, ea palam facere jubet, & non cum bonis Ecclesiasticis commiscere; ut sit in potestate ejus morientis quibus vult, & ut vult, relinquere, orthodoxis tamen Christianis; ne rerum Ecclesiasticarum occasione res Episcopi deperdantur, qui nonnunquam uxorem habet & liberos, vel cognatos, vel famulos. Est enim justum apud Deum & homines, ut nec Ecclesia damnum patiatur, propter rerum Episcopi ignorationem, nec Episcopus, vel ejus cognati bonorum Ecclesiæ prætextu, quæ forsan debitorum ponderi subjicitur, damnum sustineant, & in negotia & lites incidentes mortem ejus contumeliâ afficiant. Nisi enim manifestas faciet res, suas quæ ante ordinationem, & quæ post ordinationem ei legitimè devenerunt, Episcopus qui proximè ordinatur, res ejus omnes apprehendet, debitorum ejus solutionem omnino suscipiens.

Canon autem xxxv. Synodi Carthaginensis, Qui ad Episcopatum, inquit, vel clerum promoti sunt, & cum antea inopes & indigentes vixerint, postea divites evadunt, ut agros & prædia sibi emant; quoniam ex bonis Ecclesiæ ea acquisivisse videntur, non aliis sed Ecclesiæ hæc relinquere debent sacrilegii crimen evitantes. Quod si ex donatione, vel cognatorum hæreditate, & non alio aliquo modo, ad captivorum scilicet redemptionem, vel templorum ædificationem, bona aliqua acquisiverint, horum etiam partem Ecclesiæ consecrare oportet; si secus fecerint, honore Ecclesiastico indigni judicabuntur. Hoc autem contra Episcopos potissimum valebit, quia nullus est iis alius forsan modus quo res acquirant, præterquam ex Juribus Episcopatûs. Quæras etiam in ii. cap. lit. A. hujus Synodi canones xxii. & lxxxi.

Lex.

Justiniani autem Novella cxxxi. Interdicimus, inquit, sanctissimis Episcopis ne res, quæ ad eos post Episcopatum quomodocunque pervenerint, mobiles, vel immobiles, vel sese moventes, in cognatos suos vel alios quoquo modo transferant; sed easdem in captivorum redemptionem, vel egentium pabulum, vel in alios pios usus pro Ecclesiæ suæ commodo expendant; quæ enim ex iis post ipsorum mortem supersunt, Ecclesia, quam tenebant, vendicat. Ea autem alienandi potestatem habent quæ ante Episcopatum probantur habuisse, & quæ post Episcopatum ad eos à cognatis devoluta sunt, quibus ab intestato usque ad quartum gradum succedere possunt. Hæc etiam valent & in aliis monasteriorum venerabilium rectoribus. Quod si Episcopus vel Clericus cujuscunque gradus sine testamento vel legitimis successoribus moriatur, eorum successio Ecclesiæ, in quâ constituti fuerint, addicitur.

Leges de Testamento.

Testamentum est justa voluntatis sententia de iis quæ quis post mortem suam fieri velit.

In eo qui testatur, integritas mentis, non corporis sanitas exigitur.

A Masculus qui annum decimum quartum complevit testamentum facere potest, fœmina vero quæ duodecimum.

Si pater vel mater in matrimonium dent filiam vel filium, & eum mori contingat, testamentum faciendi potestatem non habet, sive dos sit, sive donatio ante nuptias, dum parentes adhuc supersunt; quod si altera eorum pars moriatur, in mortui bona testatur.

Neque filius-familias testatur, nec impubes, nec furiosus, nec prodigus; mutus autem & surdus aliquando testari possunt. B

Prius testamentum à posteriori perfecto rescinditur.

Testamentum elapso decennio ne abrogetur, nisi alia perfecta facta sit, vel in scriptis vel citra scripturam, contrariam testantis voluntatem indicans, in præsentia septem vel quinque testium.

Si Testator moriens se nihil aliud possidere juraverit præter ea quæ in testamento disposuit, non licet hæredi qualicunque inquisitionem facere, & servum C per tormenta examinare, vel à testibus, qui in testamento reperiuntur, juramentum exigere; sed invitus Testatoris juramento fidem habeat, si modo non deprehensus sit circa eandem rem aliter atque aliter jurare.

Testamentum citra scripturam conditur, cum coram septem testibus unà constitutis Testator suam voluntatem declarat: quod si eo in loco, in quo quisquam citra scripturam testatur, septem testes non inveniantur, voluntatem suam coram quinque testibus & non paucioribus notam facere potest. D

Qui Testamentum scribit rectè in eo testis fit.

Testamentum septem testes habere debet, Codicillus autem quinque. Qui vero in pugnâ vulneratus est, & dum in viâ iter facit à morte non procul abest, non solum coram tribus personis testari potest, sed etiam coram duobus propter incidentem circumstantiam.

Novella autem Imperatoris Leonis sapientis, Sancimus, inquit, ut in omni regione & civitate etiam ab imperitis testamenta confirmentur, dummodo mores E testium fidem mereantur. Quin & numerum non solum ad quinque contrahimus, sed iis in locis in quibus raros fide dignos prodire constat, tres quoque admitti, & testimonium illorum non reprobari volumus. Quære etiam xxxviii. cap. lit. K. & leges in xvi. cap. lit. M.

CAPUT IV.

De Diaconis.

F CANON xiv. Syn. vi. nec non xv. Ætates ordinandorum definientes, Presbyterum annorum triginta esse decernunt, etiamsi vita ejus dignitati abundè conveniat; ad exemplar enim originale & Servatoris nostri œconomiam respicere oportet, qui tricesimo anno baptizatus, statim docere cœpit: Diaconum autem viginti quinque annorum esse, Diaconissam xl. Subdiaconum non pauciores agere quam xx. eum vero qui ante prædictos annos ordinatur, omnimode deponi jubent.

Eosdem etiam pro Diaconi ætate annos can. xvi.

Ο ἄῤῥην πληρώσας τὰ ιδʹ. ἔτη διατίθεται· ἡ δὲ θήλεια τὰ ιβʹ.

Ἐὰν πατὴρ ἢ μήτηρ, εἰς γάμον ἐκδῶσι παῖδα θήλειαν ἢ ἄῤῥενα, καὶ συμβῇ τελευτᾶν τὸν παῖδα, οὐκ ἔχει ἐξουσίαν διατίθεσθαι, εἴτε προὶξ ἦν, εἴτε ὑποβολον, ἔτι τῶν γονέων περιόντων. εἰ δὲ ἓν μέρος ἐξ αὐτῶν ἐτελεύτησεν, εἰς τὸ τοῦ θανόντος διατίθεται.

Οὔτε ὑπεξούσιος διατίθεται, οὔτε ἄνηβος, οὔτε μεμηνὼς, οὔτε ἄσωτος· ἄλαλος δὲ καὶ κωφὸς ἔστιν ὅτε διατίθενται.

Ἡ προγενεστέρα διαθήκη ἀνατρέπεται ὑπὸ τῆς μεταγενεστέρας τελείας οὔσης.

Μὴ ἀναιρείσθω τῇ τῆς δεκαετίας παραδρομῇ ἡ διαθήκη· εἰ μὴ ἄρα τελείας γενομένης ἑτέρας ἐγγράφου, ἢ ἀγράφου, ἐναντίας γνώμην τοῦ διατιθεμένου δηλούσης, ἐπὶ ἑπτὰ ἢ πέντε μαρτύρων.

Τελευτήσαντος τοῦ διατιθεμένου, καὶ ἐπομνυμένου μηδὲν ἄλλο κεκτῆσθαι, εἰ μὴ ἅπερ ἐν τῇ διαθήκῃ ἐνέταξεν, οὐκ ἔχει ἄδειαν οἱοσδήποτε κληρονόμος ἐρευνᾷν καὶ βάσανον δούλων ποιεῖσθαι, ἢ ὅρκους ἀπαιτεῖσθαι τοὺς συνδεσμεύοντας ἐν τῇ αὐτῇ καταγραφῇ μάρτυρας. ἀλλὰ καὶ μὴ βουλόμενος πειθέσθω τῇ τοῦ τελευτήσαντος ἐξωμοσίᾳ, δηλονότι μὴ φωραθέντος τοῦ διατιθεμένου ἄλλως καὶ ἄλλως ὀμνύντος ἐπὶ τῷ αὐτῷ πράγματι.

Ἄγραφος συνίσταται διαθήκη, ὅταν ἑπτὰ μαρτύρων ἐν ταὐτῷ εὑρισκομένων, τὴν αὐτοῦ ὁ διατιθέμενος φανερώσῃ βούλησιν. εἰ δὲ ἐν ᾧ τις ἀγράφως διατίθεται τόπῳ, ἑπτὰ μὴ εὑρίσκονται, δύναται καὶ ἐπὶ πέντε μαρτύρων οὐκ ἐλάττω, τὴν οἰκείαν φανερὰν ποιεῖν βούλησιν.

Ὁ γράφων τὴν διαθήκην καλῶς ἐν αὐτῇ μαρτυρεῖ.

Ἡ διαθήκη ἑπτὰ μάρτυρας ἔχειν ὀφείλει· ὁ δὲ κωδίκελλος εʹ. ὁ μέντοι ἐν πολέμῳ πληγεὶς, καὶ ἐν ὁδῷ πορευθεὶς, καὶ πρὸς τὸ θανεῖν ἐγγίσας, οὐ μόνον ἐπὶ τριῶν διαθήκην δύναται ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ δύο προσώπων διὰ τὴν συμβᾶσαν περίστασιν.

Ἡ δὲ νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ, θεσπίζομεν φησὶν, ἐν πάσῃ χώρᾳ καὶ πόλει, καὶ ὑπ' ἀμαθῶν κυροῦσθαι τὰς διαθήκας, εἰ μόνον ἐκ τοῦ τρόπου τὸ ἀξιόπιστον οἱ μάρτυρες ἀποφέρονται· καὶ τὸν ἀριθμὸν δὲ, οὐ μόνον ἄχρι τῶν πέντε περιορίζομεν, ἀλλ' ἐν τόποις ἐν οἷς ὡς εἰκὸς συμβαίνει σπάνιν ἀνδρῶν εἰς μαρτυρίαν ἄξιον εἰσιέναι, καὶ μέχρι τριῶν φθάνοντα τὸ ἀναπόδεκτον ἔχειν, καὶ μὴ ἀθετήσεσθαι μετὰ τὴν μαρτυρίαν. ζήτει καὶ τὸ ληʹ. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου, καὶ ἐν τῷ ιϛʹ. κεφ. τοῦ Μ. στοιχείου νόμους.

ΚΕΦ. Δʹ.

Περὶ διακόνων.

Ο ιδʹ. τῆς ϛʹ. συνόδου κανὼν πρὸς τούτῳ καὶ ὁ ιεʹ. τὰς ἡλικίας ὁρίζοντες τῶν χειροτονουμένων, τὸν μὲν πρεσβύτερον ἐτῶν θεσπίζουσιν εἶναι λʹ. εἰ καὶ ὁ βίος ἐκ περιουσίας συμβαίνει τῷ ἀξιώματι· πρὸς γὰρ ἀρχέτυπον παράδειγμα τὴν τοῦ σωτῆρος χρὴ βλέπειν οἰκονομίαν, ὃς τριακοστὸν βαπτισάμενος, εὐθὺς τοῦ διδάσκειν ἀπήρξατο. τὸν δὲ γε διάκονον κεʹ. εἶναι καὶ κʹ. μʹ. τὴν δὲ διάκονον. τὸν δὲ ὑποδιάκονον μὴ ἐλάττονας ἔχειν τῶν κʹ. τὸν γε μὴν πρὸ τῶν ῥηθέντων χειροτονηθέντα χρόνων, ἀφειδῶς καθαιρεῖσθαι κελεύουσι.

Τοὺς αὐτοὺς τῆς ἡλικίας τοῦ διακόνου χρόνους, καὶ ὁ ιϛʹ. κανὼν

κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ὁρίζεται· τῆς δὲ διακόνου, ὁ ιε΄. τῆς δ΄. συνόδου. ζήτει τὰ περὶ τῶν διακόνων γυναικῶν ἀκριβέστερον ἐν τῷ ια΄. κεφαλαίῳ τοῦ Γ. στοιχείου.

A Syn. Carthag. definit. Diaconissæ vero can. xv. Syn. quartæ. Quæras plenius de Diaconissis in cap. undec. literæ Γ.

Καὶ ὁ μὲν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ ιε΄. τῇ ὁμωνυμίᾳ τῶν ἐν ταῖς πράξεσιν ἑπτὰ διακόνων καθυπαχθεὶς, μὴ πλείονας εἶναι τῶν ζ΄. διακόνων ἐτύπωσεν· εἰ καὶ ταῖς μείζοσι τῶν πόλεων ἡ τὴν ἐκκλησίαν ἔχον ἄστυ συναμιλλᾶται.

Porro can. xv. Syn. Neocæsariensis homonymiâ septem in Actibus Diaconorum persuasus, non plures esse septem Diaconis decrevit, quamvis civitas quæ Ecclesiam habet maximorum urbium æmula fuerit.

Ὁ δὲ τῆς ς΄. συνόδου ις΄. τὸν παρόντα διαγράφων κανόνα, καὶ τὰ ῥητὰ τῆς βίβλου τῶν πράξεων ἐξηγούμενος, καὶ τὸν τὴν γλῶτταν παράγων χρυσοῦν, τὴν ῥητῶν τὴν διάνοιαν παντὸς μᾶλλον ἀκριβέστερον ἀναπτύσσοντα, δείκνυσι, μὴ διακόνους λέγειν ἐνταῦθα τὴν θείαν γραφὴν, τοὺς ἐν τοῖς θείοις διακονουμένους μυστηρίοις, οὔπω γὰρ ἦσαν, οὔτε ἐπίσκοποι, οὔτε πρεσβύτεροι, οὔτε μὴν διάκονοι, πλὴν μόνων τῶν ἀποστόλων· ἀλλ' οἷς ἔμελλεν, ὅπως τρέφοιντο οἱ περὶ τοὺς ἀποστόλους ἀθροιζόμενοι καὶ πιστεύοντες· οὓς καὶ εἰς τύπον ἡμῖν γεγονέναι τῆς περὶ τοὺς δεομένους σπουδῆς τε καὶ μεταδόσεως.

Canon autem xvi. Syn. vi. canonem præsentem corrigens, & quæ in libro Actuum dicta sunt interpretans, & Chrysostomum, qui verborum sensum exactissimè explicat, B adducens, ostendit sacram Scripturam illic Diaconos dicere, non eos qui divinis mysteriis ministrant, nondum enim erant Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, sed soli Apostoli, verum eos qui hominibus amplectendæ fidei studio ad Apostolos assiduè commeantibus alimenta prospicerent, à quibus exemplum quoque inegenos charitatis piæque liberalitatis ad nostra usque tempora ductum.

Ὁ τοίνυν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ κανὼν μὴ εὐστόχως ῥηθεὶς, οὐδὲ πρὸ τῆς ς΄. ἐτηρεῖτο συνόδου. ὁ μὲν γὰρ Ἰουστινιανὸς πρὸ ταύτης γεγονὼς, ἑξήκοντα πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους ἑκατὸν ἄρρενας, καὶ θηλείας μ΄. ἐν τῇ μεγάλῃ κατέστησεν ἐκκλησίᾳ. Ἡράκλειος δὲ πρὸ τῆς ς΄. ὢν καὶ αὐτὸς συνόδου, καὶ ἐπηύξησε τούτων τὸν ἀριθμόν. τοῦτο καὶ περὶ τὰς ἄλλας τῶν ἐκκλησιῶν ἐγένετο, τοῦ ἐν Νεοκαισαρείᾳ κανόνος μέχρι τοῦ γραφῆναι μόνον προκόψαντος.

Canon igitur Synodi Neocæsariensis non apte dictus ante canonem Syn. vi. non observabatur. Justinianus enim, qui ante hanc Synodum vixit, sexaginta Pres- C byteros, centum Diaconos, & xl. Diaconissas in magnâ Ecclesiâ constituit. Heraclius etiam, qui ante vi. Synodum vixit, eorum numerum adauxit. Idem etiam in aliis Ecclesiis factum est, cum canon Neocæsariensis tantùm ut scriberetur profecerit.

Ὁ δὲ τῆς πρώτης συνόδου ιη΄. κανὼν, τοὺς διακόνους ἀπείργει τῆς εὐχαριστίας μεταδίδοσθαι τοῖς πρεσβυτέροις, ὅτι μηδὲ προσφέρειν τοῖς διακόνοις τὴν ἀναίμακτον ἐφεῖται θυσίαν, μήτε μὴν πρὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς εὐχαριστίας αὐτοὺς ἅπτεσθαι. ὑπηρετῶν γὰρ τάξιν πληροῦσι πρὸς τοὺς ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους· διὸ καὶ μετὰ τούτους τοῖς θείοις δώροις δεῖ προσιέναι, ἐκείνων αὐτοῖς μεταδιδόντων. οὐ μὴν οὐδὲ τοῦ ἱεροῦ βήματος ἔνδον, μέσον τῶν ἱερέων τοὺς διακόνους ἐπιτρέπει καθίζειν· τὸν δὲ μὴ ὑπακούοντα, παύεσθαι τῆς διακονίας κελεύει. ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἔξω τοῦ βήματος συνόδων, ὁρῶμεν πολὺ πρὸ τῶν ἱερέων καθημένους τοὺς ἔχοντας ὀφφίκια διακόνους, μηδὲν ὅλως οἶμαι προσῆκον αὐτοῖς.

Porro canon xviii.i. Syn. Diaconos Eucharistiam Presbyteris tradere vetat, quia Diaconis incruentum sacrificium omnino offerre non est permissum, nec ante Episcopos Eucharistiam attingere. Ministrorum enim ordinem implent versus Episcopos & Presbyteros, ideoque post eos ad divina dona accedere oportet, ipsis utique D præbentibus. Quin & intra sacrum tribunal inter Sacerdotes Diaconos sedere non permittit; eum vero qui obedire non vult à Diaconatu desistere jubet. Verum in Synodis extra sacrum tribunal plures Diaconos qui officia habent, ante Sacerdotes sedere videmus, quod ut existimo, iis non omnino convenit;

Περὶ τῆς τοῦ χαρτοφύλακος τιμῆς.

De Chartophylacis honore.

Μόνῳ γὰρ τῷ χαρτοφύλακι δέδοται τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἐξ ἔθους μακροῦ καὶ ἐξ ἐπιτάγματος ἐγγράφου τοῦ ἀοιδίμου Βασιλέως Μανουὴλ, καὶ τῶν ἀρχιερέων, ἐν ταῖς ἔξω προκαθῆσθαι συνόδοις.

Soli enim Chartophylaci datur ex longâ magnæ Ecclesiæ consuetudine, & ex scriptâ constitutione inclyti Imperatoris Manuelis, in congregationibus quæ fiunt E extra Synodum etiam ante Antistites sedere.

Ὁ δὲ ζ΄. τῆς ς΄. συνόδου ὅστις τῶν διακόνων ἐκτὸς τοῦ βήματος μετὰ πρεσβυτέρων καθήμενος, οὐ στέργει τὴν ὑφεδρίαν, ἀλλὰ τῆς προεδρίας μεταποιεῖται, τῆς θείας φωνῆς καταλιγωρῶν, ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, οὐ καθαιρεῖσθαι, ἀλλ' ὑποβιβάζεσθαι τοῦτον τοῦ ἰδίου ὀφφικίου κελεύει τιμῆς· ἀποσταλεὶς δὲ παρὰ τοῦ οἰκείου ἀρχιερέως εἴς τινα πόλιν, τὸν ἐκείνου τόπον ἀναπληρώσων, καὶ τὴν ἐκείνου δήπου καθέξει καθέδραν. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν ταγμάτων γίνεσθαι δέον, ὥστε μή τινα κοσμικῷ θαρροῦντα ἀξιώματι ἢ ἐκκλησιαστικῷ ὀφφικίῳ τοῦ μείζονος κατεπαίρεσθαι· τὸν ὑποδιάκονον τοῦ διακόνου τυχὸν, ἢ ἐκείνου τὸν ἀναγνώστην. ὡς ἔστι δεινὸν ἐν μὲν τοῖς κοσμικοῖς ἀξιώμασι, μὴ ἐξεῖναι τῷ ἥττονα λαχόντα τιμὴν τῶν ἐν τέλει προτιμᾶσθαι, ἡμᾶς δὲ χείρους ἐκείνων ὡς ἀτάκτους ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀξιώμασι φαίνεσθαι τοῖς κρείττοσιν ἢ ἐκεῖναι;

Canon verò vii. Syn. vi. Quisquis Diaconorum extra Tribunal cum Presbyteris sedens, sede interiori contentus non est, sed præsidentiam sibi asserit, vocem divinam contemptui habens, nimirum quod *Omnis qui se se extollit, humiliabitur*, eum non deponi, sed ab officii Ecclesiastici honore deturbari jubet. Missus autem ab Antistite suo in urbem aliquam ut ejus locum impleat, ejusdem etiam cathedram habebit. Hoc etiam in aliis Ordinibus sacris fieri debet, ut nemo dignitati seculari vel officio Ecclesiastico fisus supra majorem efferatur, Hypo- F diaconus fortè supra Diaconum, vel Lector supra istum. Quam indignum enim est, ut dum in dignitatibus secularibus, qui honorem minorem sortitus est, præ iis qui principem locum obtinent, neutiquam honoratur, nos iis pejores in spiritualibus dignitatibus, quæ alios longè excedunt, moribus incompositi videamur?

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ κ΄. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ διορίζεται, ἔμπροσθεν πρεσβυτέρου διάκονον μὴ καθέζεσθαι, εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ κελευσθείη. τὴν δὲ αὐτὴν ἔχειν τιμὴν καὶ τοὺς διακόνους ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν καὶ λοιπῶν κληρικῶν. ζήτει καὶ ἐν τῷ θ΄. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου κανόνα κβ΄. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

Eadem Syn. Laodicen. can. xx. decernit, Diaconum sc. ante Presbyterum non sedere, nisi ab eo jubeatur. Utique & eundem honorem Diaconos à ministris & reliquis Clericis habere. Quæras etiam in ix. cap. lit. E. can. xxii. Syn. Laodicenæ.

A

CAPUT V.

De Digamis.

Quæras cap. iv. literæ Γ.

CAPUT VI.

Quomodo Episcopos & Presbyteros populum docere oportet.

B

CANON sanct. Apost. lviii. Episcopos & Presbyteros populum sibi subditum dogmata ad rectam fidem & honestam vitam dirigentia docere jubet. Iis clamat Deus per Prophetam Ezechiel, *Si non denunciaveris neque loquutus fueris, morietur injustus in injustitiâ suâ; ejus autem sanguis de manu tuâ requiretur.* Magnus autem Paulus non solùm Episcopum sed & Presbyterum sobrium esse jubet, vigilantem sc. & non pigrum, sermonem fidelem, prout didicit, amplectentem, & populum in salutari doctrinâ adhortare, & contradicentes refellere potentem. Episcopus enim dicitur quod ea qui sui sunt populi tanquam ex alto & excelso loco sedulò prospiciat; & ob hanc causam in templi adytis cathedra Antistitis symbolicè in sublimi loco constituitur, & Presbyteris illic ei adsistere, unàque sedere concessum est; communitur enim utrisque curæ est populi in melioribus profectus. Eos igitur, qui circa populi eruditionem negligenter affecti sunt, segregari, in negligentiâ verò perseverantes depositione puniri jubet. C

Eadem etiam can. xix. Syn. vi. jubet, quem quæras in cap. xi. lit. B. D

Canon autem cxxii. Syn. Carthag. Episcopi, inquit, qui greges suos contemnunt, & salutaria non docent, moneri debent à vicinis Episcopis ut socordiam pro curâ convenienti commutent; Tempore autem sex mensium elapso, iisque in socordiâ adhuc viventibus, vicinus Episcopus regionem & populum alteri committat, qui possit & studeat doctrinâ suâ eum ad melius dirigere. Quod si propter œconomiam se silentium egisse dicat, ut hâc ratione Hæreticos aliquos ad se pertraheret, & non ad inobedientiam irritaret, tres Episcopi ad harum rerum examinationem à Provinciæ Primate eligantur, & si hæc ita se habere ostensum sit, ab eo rursus in regionem restituatur. E

Quin & can. cxxiii. Eum qui negligenter se gerit à reliquorum communione exterminat, postquam sex menses præterierint, si non fideles immo & infideles sana dogmata edoceat, nisi morbo detineatur, vel majoribus Ecclesiæ quæstionibus vacaverit, vel Magistratus horum defensor abfuerit.

Canon autem lxiv. Syn. vi. Laico, qui fidei dogmata publicè docet, & non potiùs aures iis præbet, qui divinâ ordinatione scholam in Ecclesiâ aperiunt, quamvis omnem sapientiam in summo gradu sortitus sit, segregationem xl. dierum infligit. Privatim verò interrogantibus respondere nemo prohibebitur. F

Lex.

Nullus Clericus, vel Monachus, vel miles, vel qualiscunque turbam congregans publicè circa fidem disserat, Synodum enim Chalcedonensem contumelia afficere videtur, quæ reverâ statuit, quod si Clericus sit

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ διγάμων.

Ζήτει τὸ δ'. κεφ. τοῦ Γ. στοιχείου.

ΚΕΦ. ϛ'.

Πῶς δεῖ διδάσκειν τὸν λαὸν, τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους.

Ὁ νη'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέροις διδάσκειν ἐπισκήπτει τοὺς ὑπὸ χεῖρα, τὰ πρὸς ὀρθοδοξίαν καὶ σεμνὸν βίον ῥυθμίζοντα δόγματα. πρὸς οὓς ὁ Θεὸς διὰ Ἰεζεκιὴλ βοᾷ τοῦ προφήτου, εἰ μὴ διαστείλῃ μηδὲ λαλήσῃς, ἀποθανεῖται μὲν ὁ ἄνομος ἐν τῇ ἀνομίᾳ αὐτοῦ, τὸ δὲ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρός σου ἐκζητηθήσεται. Παῦλος δὲ ὁ μέγας, μὴ ὅτι τὸν ἐπίσκοπον, ἀλλὰ καὶ τὸν πρεσβύτερον νηφάλιον εἶναι κελεύει, ἐγρηγορότα δηλαδὴ καὶ μὴ ἀνειμένον, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, καὶ δυνατὸν παρακαλεῖν τὸν λαὸν ἐν τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. ἐπίσκοπος γὰρ ὠνόμασται, διὰ τὸ ἐφορᾷν ἀκριβῶς ὡς ἐξ ἀπόπτου καὶ μετεώρου τὰ τοῦ λαοῦ· ταύτῃ τοι καὶ ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῦ ἱεροῦ ἡ καθέδρα συμβολικῶς ἐφ' ὕψους ἵδρυται τοῦ ἀρχιερέως, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις ἐνταῦθα συνεστάναι τούτῳ καὶ συγκαθέζεσθαι δέδοται· κοινὸν γὰρ ἔργον ἀμφοῖν ἡ τοῦ δήμου πρὸς τὸ κρεῖττον ἐπίδοσις. τοὺς δὲ περὶ τὴν τοῦ λαοῦ διδασκαλίαν ὀλιγώρως διακειμένους ἀφορίζεσθαι· ἐπιμένοντας δὲ τῇ ἀμελείᾳ, καὶ καθαιρέσει κελεύει τιμωρεῖν.

Ταῦτα καὶ ὁ ιθ'. τῆς ἕκτης συνόδου κανὼν παρεγγυᾶται· ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ ια'. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ρκβ'. τοῖς καταλιγωροῦσι τῶν οἰκείων ποιμνίων ἐπισκόποις, καὶ μὴ διδάσκουσι τὰ σωτήρια, παρεγγυᾶσθαι δεῖ πρὸς τῶν πλησιοχώρων, μεταθεμένοις τὴν τῆς ῥᾳστώνης τῇ προσηκούσῃ ἐπιμελείᾳ σπουδῆς. ἐξήκοντος δὲ καιροῦ μηνῶν ἕξ, καὶ μετὰ ῥᾳστώνης ἐπιβιούντων, τῷ ἔγγιστα ἐπισκόπῳ, τὴν χώραν καὶ τὸν λαὸν παρακατατίθεσθαι, τῷ δυναμένῳ τε καὶ προθυμουμένῳ τῇ διδαχῇ τούτους πρὸς τὸ κρεῖττον ῥυθμίζειν. εἰ δὲ δι' οἰκονομίαν τινὰ τὴν σιγὴν αἱρεῖσθαι φησιν, ὡς ἂν οὕτω μᾶλλον ἐνίους τῶν αἱρετικῶν ἐφελκύσηται, καὶ μὴ πρὸς ἀπείθειαν ἐρεθίσῃ, τρεῖς τῶν ἐπισκόπων ἐκλέγεσθαι παρὰ τοῦ τῆς ἐπαρχίας πρωτεύοντος, εἰς τὴν περὶ τούτων ἐπίκρισιν· καὶ εἰ ταῦθ' οὕτως ἔχειν δειχθείη, πρὸς αὐτὸν αὖθις τὴν χώραν ἐπαναστρέφεσθαι.

Ὁ δὲ ρκγ'. καὶ τῆς τῶν λοιπῶν κοινωνίας τὸν ἀμελῶς διακείμενον ἐξοστρακίζει, μετὰ τὴν ἓξ μηνῶν παραδρομήν, εἰ μὴ πιστοῖς, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπίστοις, τὰ ὑγιᾶ τῶν δογμάτων ἐνηχοίη· εἰ μή που ἢ νόσῳ κατείληπτο, ἢ μείζοσι τῆς ἐκκλησίας ὑποθέσεσιν ἐνησχόλητο, ἢ ὁ ταῦτα διεκδικῶν ἄρχων ἀπείη.

Ὁ δὲ ξδ'. τῆς ϛ'. συνόδου, τῷ δημοσίᾳ διδάσκοντι λαϊκῷ τὰ περὶ τῆς πίστεως δόγματα, καὶ μὴ τὸ οὖς ἐπέχοντι μᾶλλον τοῖς τῇ θείᾳ ψήφῳ διδασκαλεῖον ἐν ἐκκλησίᾳ ἀνοιξαμένοις, εἰ καὶ ἐπ' ἄκρον ἁπάσης ἐληλάκει σοφίας, ἀφορισμοῦ εἰς μ'. ἡμέρας τιμᾶται. ἰδίᾳ δὲ τις ἀποκρίνασθαι τοῖς πυνθανομένοις οὐ κωλυθήσεται.

Νόμος.

Μηδεὶς κληρικὸς, ἢ μοναχὸς, ἢ στρατευόμενος, ἢ οἱοσδήποτε πλῆθος συνάγων, δημοσίᾳ περὶ τῆς πίστεως διαλεγέσθω· ὑβρίζειν γὰρ δοκεῖ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, τὴν δ' ὄντως διατυπώσασαν, ὥστε εἰ μὲν κληρικὸς εἴη

ὁ ταῦτα

ὁ ταῦτα ποιῶν, τοῦ συλλόγου τῶν κληρικῶν ἐκπεσεῖται, εἰ A δὲ στρατευόμενος τῆς στρατείας· οἱ δὲ λοιποὶ, κατὰ τὴν οἰκείαν τύχην τιμωρηθήσονται.

qui hoc fecerit, Clericorum numero excidet, si vero miles, exercitu, reliqui autem secundum suam fortunam punientur.

ΚΕΦ. ς΄.

Περὶ δικαιοσύνης.

Νόμοι.

Δικαιοσύνη ἐστὶ, σταθερὰ καὶ διηνεκὴς βούλησις ἑκάστῳ B τὸ ἴδιον ἀπονέμουσα δίκαιον.

Ἴδια δικαιοσύνης, τὸ κοσμίως ζῆν, ἄλλον μὴ βλάπτειν, ἑκάστῳ τὸ ἴδιον ἀπονέμειν.

Σοφία δικαιοσύνης, τὸ εἰδέναι τὰ θεῖα, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον.

CAPUT VI.

De Justitiâ.

Leges.

Justitia est constans & perpetua voluntas; jus suum cuique tribuens.

Justitiæ propria sunt, honestè vivere, neminem lædere, jus suum cuique tribuere.

Jurisprudentia est divinarum atque humanarum rerum, justi atque injusti scientia.

ΚΕΦ. ζ΄.

Περὶ δικαστηρίων, καὶ τῶν δίκας ἐχόντων κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν. C

Ἀλλ᾽ ὁ μὲν θεῖος ἀπόστολος Κορινθίοις ἐπιστέλλων φησὶ, ὅλως ἥττημα ὑμῖν ἐστιν ὅτι κρίματα ἔχετε μεθ᾽ ἑαυτῶν. ὁμοίως γε μὴν ὁ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου τρίτος κανὼν, εἰ δίκην ἔχοιεν πρὸς ἀλλήλους ἐπίσκοποι δύο φησὶν, οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπίσκοποι καλῶς αὐτοῖς δικαζέτωσαν· καὶ μὴ ἐξ ἑτέρας τολμάτω τις αὐτῶν ἐπίσκοπον μεταπέμπεσθαι· δόξει γὰρ ὡς ἀμαθῶν ἢ ἀδίκων τῶν ἰδίων ἐπισκόπων καταγινώσκειν. τοῦ δὲ πρὸς τούτων καταδικασθέντος, καὶ αὖθις ἀδικεῖσθαι διατεινομένου, τῷ Πάπᾳ καὶ ἀμφοτέρους οἱ τῆς ἐπαρχίας πεμπέτωσαν, γράψαντες καὶ τὰ D κατ᾽ αὐτούς· καὶ ἐπ᾽ αὐτῷ κείσεται, ἢ τὰ τῆς ὑποθέσεως αὖθις κρίσει δοθῆναι, ἢ τὰ ἐψηφισμένα βέβαια μένειν.

Ὁ δὲ ρι΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ, ἕνα ἐπίσκοπον δυσὶ δικάζειν ἐπισκόποις δίκην ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους οὐκ ἐπιτρέπει· ἀλλ᾽ οὐδὲ κληρικῷ δίκην ἔχοντι μετὰ ἐπισκόπου.

Ὁ δὲ ιζ΄. τῆς δ΄. συνόδου τὰς παροικίας ἀναφαιρέτους διαμένειν κελεύει παρὰ τοῖς ἔχουσιν αὐτὰς ἐπισκόποις· εἴτε ἀγροικικαὶ εἶεν, ἐν ἐσχατιαῖς δηλαδὴ κείμεναι, καὶ ὑπὸ ὀλίγων οἰκούμεναι, εἴτε ἐγχώριοι, ἢ ὡς ἀγροῖς καὶ κώμαις E πλησιάζουσαι, καὶ πολυανθρωπίᾳ βρίθουσαι. καὶ μάλιστα εἰ τριακονταετεῖ χρόνῳ ταύτας κατέχων καὶ ᾠκονόμησαν, μή τινας βιασάμενοι, ἢ τινων ἀφαρπάσαντες. εἰ δή που τοῦ χρόνου τούτου ἐντὸς, ἕτερος ἐπίσκοπος περί τινος παροικίας ἀμφισβητήσειε, παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας τὴν ἀμφισβήτησιν λύεσθαι. εἰ δέ τις τῶν ἐπισκόπων ἀδικεῖσθαι νομίζοι πρὸς τοῦ ἰδίου μητροπολίτου, ἐξεῖναι τούτῳ δικάζεσθαι ἢ παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως, ἢ παρὰ τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως· εἴπερ δηλαδὴ τούτῳ ὑπόκειται· οὐ γὰρ πάντων οὗτος καθίσταται δικαστής. ἐπείπερ τοὺς τῆς Συρίας, τῷ τῆς Ἀντιοχείας ὑποκεῖσθαι νενόμισται, F τοὺς δὲ τῆς Παλαιστίνης, τῷ Ἱεροσολύμων, τοὺς δὲ τῆς Αἰγύπτου, τῷ Ἀλεξανδρείας.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ κε΄. τῆς ς΄. συνόδου διέξεισιν.

Ὁ δὲ ρκα΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ, οὐ δεῖ φησιν ἐξουσίᾳ χρώμενον τὸν ἐπίσκοπον χώρας ἐπιδράττεσθαι ὑφ᾽ ἑτέρου ἐπικατεχομένης, ὡς αὐτῷ δῆθεν διαφερούσης· καὶ βουλομένου καὶ μὴ τοῦ ἐνοικοῦντος λαοῦ, τῇ δὲ τῶν ἐπισκόπων κρίσει τοῦ-

CAPUT VII.

De Iudiciis, & de Clericis & Laicis causas habentibus.

Divinus Apostolus Paulus in Epistolâ ad Corinthios, inquit, *Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos*: Similiter & tertius Synodi Sardicensis canon, si duo Episcopi litem inter se habeant, ejusdem Provinciæ Episcopi rectè causam eorum judicent, & ne quis eorum Episcopum ex aliâ Provinciâ accersat; videtur enim provinciales ignorantiæ vel injustitiæ accusare. Quod si quisquam ab iis condemnatus se injuriâ affici rursus prætendat, Episcopi Provinciæ utrumque ad Papam mittant, quæ ad eorum causam spectant in literis scribentes, & in ejus potestate erit determinare, an causa iterum judicio dabitur, an quæ decreta sunt firma manebunt.

Canon autem cx. Syn. Carthag. uni Episcopo causam duorum Episcoporum inter se litem habentium judicare non permittit; utique nec Clerici cum Episcopo litem habentis.

Porro xvii. can. Syn. iv. Parochias apud Episcopos, qui eas tenent, firmas manere jubet, sive rusticanæ sint, in locis scilicet remotis positæ, & à paucis occupatæ, sive paganæ prædiis & pagis proximæ, & hominum multitudine abundantes; præsertim vero si triginta annorum spatio eas tenuerunt & administrarunt, & nullis per vim eripuerunt; quod si intra illud tempus alter Episcopus de provinciâ aliquâ litigaverit, à Synodo Provinciæ controversia dirimatur; si vero Episcopus quisquam se à suo Metropolitano injuriâ affici putet, ei judicio contendere licet vel apud Diœcesis Exarcham, vel apud thronum Constantinopolitanum; nimirum si ei subsint; non enim omnium iste judex constituitur. Episcopos enim Syriæ Antiocheno subjici sancitum est, & Palæstinæ Hierosolymitano, Ægypti autem Alexandrino.

Eadem etiam can. xxv. Syn. vi. disserit.

Canon autem cxxi. Synod. Carthagin. Non oportet, inquit, Episcopum potestate utentem, regionem apprehendere quæ ab alio tenetur, tanquam quæ ad eum pertineat; sive hoc velit populus, sive nolit: sed

sed ad Episcoporum Concilium res deferatur, & ab eo recuperet proprium quod expectat. Sin autem sibi ipsi jus dixerit, æquum est ut jure suo excidat. Similiter qui post cæptum judicium finem sententiæ non expectans, regionem apprehendere conetur, quamvis se literas Provinciæ Metropolitani, loci possessionem ei concedentes, accepisse prætendat, jure excidit; nisi ejus, qui populum tunc tenet, literas acceperit, per quas appareat, se ex illius sententiâ eam, quæ ad ipsum pertinet, regionem pacificè obtinuisse. Judices autem erunt, vel quos Provinciæ Primas eliget, vel quos ambo adversarii ex consensu accipient; ut causas ab utrâque parte allatas cum diligenti examinatione dirimant. Si vero Episcopus quisquam Ecclesiam suam male administret, & aliis provinciæ suæ cedat, quamvis literæ præcesserint, non excludetur qui post eum ordinandus est Episcopus, quo minus jura Ecclesiæ suæ perquirere possit, etiamsi multum interea temporis præterierit. Quæras etiam in xxxii. cap. lit. E. can. x. magni Basilii.

Nonus vero iv. Syn. canon, Clericos, & Monachos, qui negotia & lites inter se habent, à proprio Episcopo judicari jubet, secularia judicia repudiantes; etenim qui ad ea excurrit, suum Pastorem parvi habere, & contumeliâ afficere videtur. Aliquando autem Episcopi voluntate apud eos judicium agitari permissum est, quos utraque pars opposita elegerit. Qui vero secus fecerit, pœnis canonicis subjiciatur. Quod si Clericus cum proprio Episcopo litem habeat, Provinciæ, inquit, Episcopi eos judicent. Sin verò Episcopus vel Clericus cum Provinciæ Metropolitano controversiam habeat, Exarchus Diœcesis, vel urbis Imperialis Patriarcha judicet. Diœcesis autem dicitur, quæ multas continet Provincias, Exarchi vero Privilegium non est hodiè in usu. Quamvis enim quidam ex Metropolitanis Exarchi dicuntur, sed tamen alios in Provinciis Metropolitanos non habent omnino sibi subjectos.

Canon autem xv. Syn. Carthaginensis, Omnibus ordinibus initiatis tam actoribus quam reis Ecclesiæ forum aperit, sive criminalis sive pecuniaria quæstio fuerit. Quod si quis eorum eo contempto forum civile elegerit, propterea, inquit, gradu suo excidet, immo licet in eo à criminibus vel actione pecuniaria absolvatur. Sin vero ab Episcopis in judicio aliquo sententiam ferentibus appellatio fiat, quæ ad judices majores fieri solet, Metropolitanos fortè vel Patriarchas, & quæstio examinetur, & priorum judicum judicium rescindatur, non oportet eos lædi qui primam sententiam tulerunt, nisi probatum fuerit, eos vel gratia corruptos fuisse, vel propter odium alterius partis sententiam tulisse, vel studio & benevolentiâ erga eum qui injuriam fecit adductos. Quod si ambæ partes judices elegerint, quamvis pauciores, quæ in aliis definitum est, fuerint, nempe in Episcoporum causâ duodenis, Presbyterorum sex, Diaconorum tribus, ab his judicibus damnato provocandi facultas non est. Clericos autem Judices civiles eligere non oportet, sed Ecclesiasticos, ne pœnis Canonicis canonicè subjiciantur.

Canon autem xxxi. Clericos qui Episcopi sui sententiæ non acquiescunt, tanquam non justè latæ, vicinos Episcopos judices constituere jubet, cum consensu Episcopi qui prius judicavit; quod si postea provocatio-

A τὸ ἐναντιωθῆναι, καὶ παρ' αὐτῆς ἀπολήψεσθαι περιβλεπόμενον τὸ οἰκεῖον. αὐτοδίκης δὲ γινόμενος, δίκαιος ἂν εἴη τοῦ νικηφόρου στερηθῆναι δικαίου. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς κρίσεως τὸ πέρας τῆς ψήφου μὴ ἀναμείνας, τὴν χώραν ἁρπάσαι πειραθεὶς, εἰ καὶ γράμματα εἰληφέναι τοῦ τῆς ἐπαρχίας μητροπολίτου προβάλλεται, τὴν τοῦ τόπου κατοχὴν ἐπιτρέποντα, τοῦ δικαίου ἐκπίπτει, εἰ μὴ ἐκεῖθεν λάβοι γράμματα τοῦ τηνικαῦτα κατέχοντος τὸν λαὸν, δι' ὧν φανήσεται εἰρηνικῶς καταλαβὼν μετὰ τὴν ἐκείνου γνώμην, τὴν ἀληθῶς αὐτῷ διαφέρουσαν χώραν. κριταὶ δὲ ἔσονται, ἢ οὓς ὁ πρωτεύων τῆς ἐπαρχίας ἐκλέξεται, ἢ οὓς ἂν ἄμφω B οἱ ἀντίδικοι συμφωνήσαντες ἕλωνται· οἳ τὰς ἐξ ἑκατέρων ἀλλήλοις ἐπαγομένας αἰτίας ἀκριβῶς βασανίσαντες, διαλύσουσι. πλημμελῶς δὲ τινὸς ἐπισκόπου τὰ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ διοικήσαντος, καὶ ἑτέροις τῆς ἰδίας ἐνορίας παραχωρήσαντος, εἰ καὶ γράμματα προὔβησαν, οὐκ ἀποκλεισθήσεται ὁ μετὰ τοῦτον χειροτονηθησόμενος, ἀναζητεῖν τὰ τῆς ἐκκλησίας τὰ δίκαια· κἂν εἰ πολὺς ὁ μεταξὺ παρελθὼν εἴη χρόνος. ζήτει καὶ ἐν τῷ λβ'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου, κανόνα ι'. τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

Ο δὲ θ'. τῆς δ'. συνόδου τοὺς κληρικοὺς ἐπιτρέπει καὶ C μοναχοὺς, πράγματα πρὸς ἀλλήλους καὶ δίκας ἔχοντας, πρὸς τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου κρίνεσθαι, χαίρειν ἐάσαντας τὰ κοσμικὰ δικαστήρια, ὡς ὅγε τούτοις προστρέχων ἐξ ὀλιγώρου τεθεῖναι καὶ ὑβρίζειν δοκεῖ τὸν ἴδιον ποιμένα. ἀλλ' ἔσθ' ὅτε τῇ ἐκείνου γνώμῃ ἐφεῖται τοῖς τοιούτοις δικάζεσθαι, καὶ παρ' οἷς ἄμφω τὰ ἀντίθετα μέρη αἱρεῖται. ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντα, ἐπιτιμίοις ὑποκεῖσθαι κελεύει. εἰ δὲ πρὸς τὸν ἴδιον ἐπίσκοπον ὁ κληρικὸς ἔχει τὴν δίκην, οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐπίσκοποι τούτους, φησὶ, δικαζέτωσαν. εἰ δὲ πρὸς τὸν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας μητροπολίτην ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ἔχει τὴν ἀμφισβήτησιν, ὁ τῆς διοικήσεως ἔξαρχος ἢ ὁ τῆς βασιλευούσης πατριάρχης δικαζέτω. διοίκησις δὲ λέ- D γεται, ἡ ἐπαρχίας πολλὰς περιέχουσα. τὸ δὲ τῶν ἐξάρχων προνόμιον, τὸ νῦν ἔχον οὐκ ἐνεργεῖ. εἰ γὰρ καὶ λέγονται τινὲς τῶν μητροπολιτῶν ἔξαρχοι, ἀλλὰ τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἑτέρους μητροπολίτας οὐκ ἔχουσιν ὅλως ὑποκειμένους αὐτοῖς.

Ο δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ιε'. ἱερωμένοις ἅπασι καὶ μοναχοῖς, ἐνάγουσι καὶ ἐναγομένοις, τὸ τῆς ἐκκλησίας ἀνοίγνυσι δικαστήριον, εἴτε ἐγκλήματα, εἴτε χρήματα τὰ ζητούμενα εἶεν. ἂν δέ τις τούτων πολιτικὸν ἕληται δικαστήριον ἐκεῖνο καταφρονήσας, παρ' αὐτό γε τοῦτο, φησὶ, τοῦ ἰδίου ἐκπιπτέτω E βαθμοῦ, καὶ εἰ αἴτιος ἐν τούτῳ ἀποδειχθείη τῆς ἐγκλήσεως ἢ τῆς χρηματικῆς ἀγωγῆς. ἐπισκόπων δὲ ἐπί τινι κρίσει ψηφιζομένων, καὶ ἐκκλήτου γινομένης, ἣ πρὸς ἐπὶ μείζονας κριτὰς εἴωθε γίνεσθαι, μητροπολίτας τυχὸν ἢ πατριάρχας, καὶ τῆς ὑποθέσεως βασάνῳ δοθείσης, καὶ τῆς τῶν προλαβόντων κριτῶν ψήφου ἀνατραπείσης, οὐ δεῖ βλαβῆναι τοὺς πρώτην ἀποφηναμένους· εἰ μή που ἢ δωροδοκηθέντες ἐλεγχθῶσιν, ἢ δι' ἔχθραν θατέρου καταψηφισάμενοι μέρους, ἢ προσπαθεῖς καὶ φιλίαν πρὸς τὸν ἀδικήσαντα διακείμενοι. εἰ δὲ ἄμφω δίκην τὰ μέρη δικαστὰς ἕλοιντο, εἰ καὶ ἐλάττονες εἶεν τῶν ἐν ἄλλοις ὁρισθέντων, δώδεκα δηλαδὴ F ἐπὶ ἐπισκόπων, καὶ ἓξ ἐπὶ πρεσβυτέρων, καὶ τριῶν ἐπὶ διακόνων, ὁ καταδικασθεὶς ὑπ' ἐκείνων οὐ δύναται ζητεῖν ἔκκλητον. οὐ δεῖ δὲ κληρικοὺς ὄντας, πολιτικοὺς αἱρεῖσθαι, ἀλλὰ τοὺς τῆς ἐκκλησίας δικαστὰς, ἵνα μὴ κανονικῶς ὑποβληθῶσιν εὐθύναις κανονικαῖς.

Ο δὲ λα'. τοὺς κληρικοὺς αἰτιωμένους τὴν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀπόφασιν, ὡς ἂν μὴ δικαίως ἐξενεχθεῖσαν, τοὺς γειτονοῦντας ἐπισκόπους κριτὰς κελεύει καθίζειν θελήσει τοῦ πρὶν κρίναντος ἐπισκόπου· εἰ δὲ καὶ μετὰ τοῦτο, ἔφεσιν αὐτοῦ

ὅσιν οἱ δικαζόμενοι, πρὸς τὸν τῆς ἐπαρχίας ἀπιέναι μητροπολίτην· οἱ δὲ πέραν τῆς θαλάσσης πρὸς ἄλλας ἐπαρχίας ἀπιόντες, ἀφορίζεσθαι, τῶν ἐν Ἀφρικῇ εἰς κοινωνίαν αὐτοὺς μὴ προσιεμένων. ἐντεῦθεν δείκνυται μὴ ἐξεῖναι τῷ Ῥώμης Πάπᾳ πάσας τὰς ἐκκλησίας ἐπιτρέχειν· εἰ γὰρ τὰς ἐν Ἀφρικῇ τρέχειν οὐ δίδωσιν ὁ κανών, πέραν τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν Ῥώμην διακειμένας, πολλῷ γ' ἂν καθ' ἑτέρων χωρῶν τὸ τοιοῦτον δίκαιον ἕξοι.

Ὁ δὲ ρζ΄. καθαιρεῖ τοὺς προσιόντας ἱερωμένους τῷ βασιλεῖ, καὶ αἰτοῦντας πολιτικοὺς δικαστὰς τὰ τῆς ὑποθέσεως αὐτῶν ἐξετάσαι, τὸ τῆς ἐκκλησίας παραιτουμένους δικαστήριον· ἐπισκοπικὸν μέντοι δικαστήριον παρὰ βασιλέως αἰτοῦντας οὐκ ἐπιπλήττει.

Ὁ δὲ λγ΄. ἐὰν δύο, φησὶ, δικάζωνται, ὧν ἕτερος, ἐν ᾧ τὸ δικαστήριον συνίσταται τόπῳ, τὴν ἐξέτασιν παραιτεῖται, ὑφορώμενος ἴσως τὴν τοῦ λαοῦ ἐπανάστασιν, τῷ ἀντιδίκῳ αὐτοῦ προσκειμένου, ὡς ἐκεῖ παραδυναστεύοντος, ἢ καὶ μάρτυρας οὐκ ἐῶντος παραγαγεῖν, ἐφεῖται τούτῳ τόπον ἐπιλέξασθαι ἕτερον, κἀκεῖ τὰ τῆς δίκης ἐξετασθῆναι· ἐγγὺς μέντοι διακείμενον, ἵνα μὴ δυσχερὴς τοῖς κριταῖς ἡ ἐκεῖσε εἴη ἀποδημία, τῷ τε ἀντιδίκῳ καὶ ἡ τῶν μαρτύρων ῥᾴστη παραγωγή.

Nem sibi dari postulent ii qui judicantur, ad Provinciæ Metropolitanum abire; sin vero trans mare ad alias Provincias proficiscantur, segregari, iis qui sunt in Africâ eos ad communionem non admittentibus. Hinc ostenditur, non licere Papæ Romano omnium Ecclesiarum appellationes examinare: si enim appellationes in Africâ examinare, quæ respectu Romæ trans mare sita est, canon non concedit, multo minus in alias regiones hoc jus habebit.

Canon insuper cvii. Sacris ordinibus initiatos, qui ad Regem abeunt, & petunt ut Judices civiles causam suam examinent, Judicium sc. Ecclesiasticum repudiantes, deponit; eos vero Episcopale judicium à Rege postulantes, non punit.

Canon vero xxxiii. Si duo, inquit, litigent, quorum alter, in loco in quo tribunal erigitur, examinationem recuset, metuens forte ne populus propenso in adversarium ejus animo impetum in illum facturus sit, (utpote qui illic potentiam habeat,) vel testes producere eum non sinat, illi permissum est alium locum eligere, ibique causam examinandam sistere; vicinum tamen, ne difficilis sit Judicibus peregrinatio, & adversario testium productio.

Νόμοι.

Leges.

Ἡ ρκγ΄. Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, εἰ δέ τινες, φησὶ, ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς συνόδου, ἀμφισβήτησίν τινα πρὸς ἀλλήλους ἔχοιεν, εἴτε ὑπὲρ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, εἴτε ὑπὲρ ἄλλων τινῶν πραγμάτων, πρότερον ὁ μητροπολίτης αὐτῶν μεθ' ἑτέρων δύο ἐκ τῶν τῆς αὐτῆς συνόδου ἐπισκόπων, τὸ πρᾶγμα κρινέτω, κἂν μὴ ἐμμείνῃ ἑκάτερον μέρος τοῖς κεκριμένοις, τηνικαῦτα ὁ μακαριώτατος πατριάρχης τῆς διοικήσεως ἐκείνης, μεταξὺ αὐτῶν ἀκροάσθω, κἀκεῖνα ὁριζέτω, ἅπερ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσι καὶ νόμοις συνᾴδει, οὐδενὸς μέρους κατὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ ἀντιλέγειν δυναμένου· οὐ γὰρ ἐκκλήτῳ αἱ τῶν πατριαρχῶν ὑπόκεινται ψῆφοι.

Justiniani Novella cxxiii. Si qui, inquit, ejusdem Synodi sanctissimi Episcopi, controversiam aliquam inter se habeant, sive de jure Ecclesiastico, sive de aliis quibusdam negotiis, primum Metropolitanus eorum cum duobus aliis ejusdem Synodi Episcopis, causam judicet; quod si utraque pars iis quæ judicata sunt non acquiescat, tunc beatissimus ejus diœceseos Patriarcha, inter eos audiat, eaque definiat, quæ canonibus Ecclesiasticis & legibus consentanea sunt, neutrâ parte sententiæ ejus contradicere valente: Patriarchæ enim sententiæ appellationi non subjacent.

Εἰ δέ τις τῶν παρὰ τοῖς ἐπισκόποις δικαζομένων, ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀντείποι τοῖς κεκριμένοις, τηνικαῦτα ὁ τῶν τόπων ἄρχων τὸ πρᾶγμα ἐξεταζέτω, καὶ ἢ βεβαιούτω τὴν ψῆφον, ἢ ἐκβιβαζέτω, καὶ μὴ ἐξέστω τῷ δεύτερον ἐν τῷ αὐτῷ πράγματι ἡττηθέντι ἐκκαλέσασθαι· ἐναντίως δὲ τοῦ ἄρχοντος τῷ ἐπισκόπῳ ψηφιζομένου, ἡ τοῦ ἄρχοντος ψῆφος ὑπόκειται τῷ ἐκκλήτῳ, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀναφέρεται καὶ γυμνάζεται. εἰ μέντοι γε ἐκ βασιλικῆς κελεύσεως ἢ δικαστικῆς προστάξεως ἐπίσκοπος κρίνει, ἡ ἔκκλητος ἐπὶ τὸν παραπέμψαντα τὴν ὑπόθεσιν ἀναφερέσθω. εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ πρᾶγμα, μηδεμίαν κοινωνίαν ἐχέτωσαν οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες πρὸς τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν, ἀλλ' οἱ ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῷ πράγματι πέρας ἐπιτιθέτωσαν.

Si quis vero, ab Episcopis judicatus intra decem dies judicatis contradixerit, tum locorum præfectus negotium examinet, & vel sententiam confirmet, vel ejiciat; & ne liceat ei qui secundo in eâdem re victus est, provocare; si vero judex contrariam Episcopo sententiam ferat, ejus sententia appellationi obnoxia est, & secundum legem refertur, & examinatur. Quod si Regis mandato, vel jussu judiciario, Episcopus judicat, ad eum qui causam misit, appellatio referatur. Si vero res Ecclesiastica fuerit, civiles Magistratus cum hac causâ nihil habeant commune, sed sanctissimi Episcopi juxta divinos canones controversiæ finem imponant.

Τὸ αὐτοκρατορικὸν καὶ βασιλικὸν κριτήριον ἐκκλήτῳ οὐχ ὑπόκειται, οὐδὲ ἀναψηλαφᾶται ὑφ' ἑτέρου, ἀλλ' ὑφ' ἑαυτοῦ ἀεὶ ἐπανακρίνεται· καθὰ καὶ ὁ θεόπτης Μωσῆς νομοθετῶν, ἐπανακρινεῖς τὰς κρίσεις σου διορθῶν.

Imperialis & principalis sententia appellationi non subjacet, neque ab alio retractatur nisi à seipso; quemadmodum & Moses qui Deum vidit, lege latâ dixit, retractabis judicia tua.

Τὸ τοῦ πατριάρχου κριτήριον ἐκκλήτῳ οὐχ ὑπόκειται, οὐδὲ ἀναψηλαφᾶται ὑφ' ἑτέρου, ὡς ἀρχὴ καὶ αὐτὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κριτηρίων, ἐξ αὐτοῦ γὰρ πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ κριτήρια, καὶ εἰς αὐτὸ ἀναλύει καὶ ἀναστρέφεται· αὐτὸ δὲ οὔτε ἔκ τινος, οὔτε πρὸς ἕτερον, τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρχή· ἐπανακρίνεται δὲ πνευματικῶς καὶ αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ. ζήτει καὶ τὸ η΄. κεφάλαιον τοῦ Π στοιχείου.

Patriarchæ sententia appellationi non subjacet, neque retractatur ab alio, utpote Ecclesiastici judicii Princeps: ex eâ enim omnia Ecclesiastica judicia, & in ipsam resolvuntur, & revertuntur; ipsa vero neque ab aliquo, neque ad aliquem refertur, Princeps enim est, retractatur vero spiritualiter ipsa à seipsâ. Quære etiam cap. viii. lit. Π.

A

Neminem in Ecclesiastico aliquo gradu constitutum, vel Episcopum, vel Presbyterum, vel Diaconum, vel quemvis alium ex catalogo Sacerdotali, volentem vel invitum secularibus Judiciis sisti sustinemus. Si quis enim aliquem Ecclesiasticorum invitum ad seculare judicium trahat, à nostra serenitate competentem coercitionem accipiet. Si vero aliquis Sacerdotum seculari judicio se volens stiterit, aut etiam prior ipse sententiam illic latam Ecclesiastico auditorio prætulerit, tametsi sibi jus inde reddi putet, à sacris canonibus condemnatur: ubi enim dignus est consequi quæ desiderat, qui ab initio controversiæ ob injuriam à divinis decretis oblatam, deponitur?

Οὐδένα τῶν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πλείοσι βαθμοῖς ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ἁπλῶς τινα τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, ἄκοντα ἢ ἑκόντα, κριτηρίοις κοσμικοῖς παρίστασθαι ἀνεχόμεθα. εἰ γὰρ ἄκοντά τις ἀπαγαγεῖν τινα τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοσμικῷ κριτηρίῳ παραστῆναι βιάσεται, παρὰ τῆς ἡμετέρας γαληνότητος τὴν πρέπουσαν [illegible] δέξεται. εἰ δὲ ἑκὼν ὁ ἱερατικὸς τῷ κοσμικῷ κριτηρίῳ παραστῇ, ἢ καὶ αὐτὸς πρῶτος τὴν ἐκεῖθεν κρίσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κριτηρίου προτιμήσειε, κἂν ἐκεῖθεν νομίσῃ τὸ δίκαιον λαβεῖν, ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων καταδικάζεται. πῶς γὰρ ἄξιος τυχεῖν ὧν ζητεῖ ὁ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τῆς τῶν θείων θεσμῶν καταβαλλόμενος ὕβρεως;

B

Quin & Imperatorum Heraclii & Constantini Novella, neque Episcopum, nec Clericum, nec Monachum pro causâ pecuniariâ vel criminali coram civili vel militari judice afferri decernit, sed tantùm coram propriis Episcopis, vel Metropolitanis, vel Patriarchis.

Ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν Βασιλέων Ἡρακλείου καὶ Κωνσταντίνου νεαρὰ, μήτε ἐπίσκοπον [illegible], μήτε κληρικὸν, μήτε μοναχὸν, χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς χάριν αἰτίας παρὰ πολιτικῷ ἢ στρατιωτικῷ ἀνάγεσθαι ἄρχοντι, ἀλλὰ παρὰ μόνοις τοῖς ἰδίοις ἐπισκόποις ἢ μητροπολίταις ἢ πατριάρχαις.

Porro Novella Imperatoris Alexii, si divisio, inquit, inter litigantes fuerit, eorumque alter è statu seculari sit, alter vero sacro clero annumeretur, actor in eo casu rei foro omnino subjicietur. Et unusquisque ad judicium conveniens accedet.

Ἡ δὲ νεαρὰ τοῦ Βασιλέως Ἀλεξίου, εἰ μερισμός φησιν, ἐν τοῖς διαφερομένοις ἐστὶ, καὶ ὁ μὲν τοῦ κοσμικοῦ φαίνεται καταστήματος, ὁ δὲ τῷ θείῳ κλήρῳ ἐγκαταλέγεται, ὁ ἐνάγων πάντως αὐτὸ τῷ φόρῳ τοῦ ἐναγομένου ἐκ παντὸς ὑποκείσεται. καὶ ἕκαστος εἰς τὸ προσῆκον ἀπελεύσεται δικαστήριον.

C

Judices ad quos datur appellatio majores esse oportet iis qui ab initio judicabant.

Τοὺς ἐκκλήτων ἔχοντας δικαστὰς μείζονας εἶναι δεῖ τῶν ἐξ ἀρχῆς δικασάντων.

Omnis actio quæ domui venerabili convenit in quadraginta annos extenditur. Etenim pro diuturnis præscriptionibus x. & xx. & xxx. annorum, sanctis Ecclesiis, & aliis omnibus venerandis locis, solam xl. annorum præscriptionem dari concedimus: idem observatur & in Legatorum exactione, & hæreditatum in pios usus relictarum.

Πᾶσα ἀγωγὴ ἁρμόζουσα σεπτῷ οἴκῳ εἰς τεσσαρακονταετίαν ἐκτείνεται. ἀντὶ γὰρ χρονίων παραγραφῶν τῶν ι΄. καὶ κ΄. καὶ λ΄. ἐνιαυτῶν, ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι σεβασμίοις τόποις μόνην τὴν τῶν μ΄. ἐτῶν παραγραφὴν ἀντιτίθεσθαι προστάττομεν· τούτου αὐτοῦ φυλαττομένου, καὶ ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει τῶν ληγάτων, καὶ τῶν κληρονομιῶν, τῶν εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας καταλελειμμένων.

D

Monialem vel Asceticam ob nullam actionem ex monasteriis suis extrahi permittimus.

Μονάστριαν ἢ ἀσκήτριαν δι' οὐδεμίαν ἀγωγὴν συγχωροῦμεν ἀφέλκεσθαι ἐκ τῶν ἰδίων μοναστηρίων.

Omnis causa, exceptis iis quæ dilationem non admittunt, appellationi subjacet, non semel, sed bis.

Πᾶσα ὑπόθεσις χωρὶς τῶν μὴ ἐνδεχομένων ὑπέρθεσιν, ἐκκλήτῳ ὑπόκειται, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δίς.

Judicis jussu justè possidemus quæ nobis ex partitione eveniunt, qui vero sine veniâ judicis quod suum est aufert, eo excidit.

Κελεύοντος ἄρχοντος, δικαίως νεμόμεθα, ὁ δὲ ἀνάρχως τὸ ἴδιον ἀφελόμενος, ἐκπίπτει αὐτοῦ.

Quæ male judicata, & ordinata sunt, neque tempus, nec lex, nec consuetudo confirmat.

Τὰ κακῶς κριθέντα καὶ τυπωθέντα, οὔτε χρόνος, οὔτε νόμος, οὔτε συνήθεια βεβαιοῖ.

E

Sancimus nulli licere mortui filios, vel uxorem, vel hæredes, vel sponsores, antequam novem luctus definiti dies lapsi fuerint, accusare, aut vexare, vel ad judicium trahere, sive nomine debiti à mortuo facti, sive ob aliam aliquam causam ad prædictas personas propriè spectantem. Si quis vero intra novem dies sponsionem aliquam, vel promissum, vel fidejussionem accipere ausus fuerit, hæc omnia irrita esse decernimus; insuper & actores debito, & actione prorsus alienari. Quod si quisquam mortuum calumniare convictus fuerit, quantum ab eo postulavit, tantum hæredibus ejus solvat; post dies vero novem elapsos, si quis contra has personas actiones aliquas habeat, eas secundum leges producat.

Θεσπίζομεν μηδενὶ ἐξεῖναι, τοῦ τελευτήσαντος τοὺς υἱοὺς, ἢ τὴν γυναῖκα, ἢ τοὺς κληρονόμους, ἢ τοὺς ἐγγυητὰς πρὸ τοῦ τῶν ἐννέα ἡμερῶν προθεσμίαν τοῦ πένθους ἀπαιτεῖσθαι, ἢ παρενοχλεῖν, ἢ εἰς δικαστήριον ἕλκειν, εἴτε ὀνόματι χρέους παρὰ τοῦ τελευτήσαντος καταγομένου, εἴτε ἄλλης οἱασοῦν αἰτίας χάριν εἰς τὰ μνημονευθέντα ἰδικῶς ὁρώσης πρόσωπα. εἰ δέ τις ἐντὸς τῶν ἐννέα ἡμερῶν τολμήσει τινὰ ὁμολογίαν, ἢ ὑπόσχεσιν, ἢ ἐγγύην παρ' αὐτοῦ κομίσασθαι, ταῦτα πάντα ἄκυρα εἶναι θεσπίζομεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ χρέους καὶ τῆς ἀγωγῆς παντελῶς τοὺς ἐνάγοντας ἀλλοτριοῦσθαι. εἰ δέ τις συκοφαντῶν ἐλεγχθῇ τὸν ἀποιχόμενον, ὅσον παρ' ἐκείνου αἰτήσει, τοσοῦτον καταβάλλεσθαι τοῖς κληρονόμοις ἐκείνου. μετὰ δὲ τὴν τῶν ἐννέα παρέλευσιν ἡμερῶν, εἴ τις κατὰ τῶν τοιούτων προσώπων τινὰς ἔχειν νομίσειεν ἀγωγὰς, ταύτας κατὰ τοὺς νόμους ἐπιγυμναζέτω.

F

De Judicibus compromissariis.

Περὶ δικαστῶν αἱρετῶν.

Canon xcix. Carthag. Si qui appellavit, inquit, Judices elegerit, & cum illo is quoque adversus quem appellavit, ab his deinceps nulli appellare liceat. Si e-

Ο ϟθ΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανών, ἐὰν ἐπιλέξηταί φησιν, ὁ ἐκκαλεσάμενος δικαστάς, καὶ μετ' αὐτοῦ κἀκεῖνος καθ' οὗ ἐξεκαλέσατο, τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τούτων μηδενὶ ἐξεῖναι

ἐκκαλέσασ-

ἐκκαλεῖσθαι. ἐὰν γὰρ κατὰ κοινὴν γνώμην οἱ δίκην ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους ἕλωνται δικαστήν, οὐκ ἐξέσται τούτοις κατὰ τῆς ἐξενεχθείσης παρ' αὐτοῦ ἐκκαλεῖσθαι ψήφου.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ ρκγʹ. ψηφίζεται, καὶ τοὺς μὴ πειθομένους ἀφορίζεσθαι ἀξιοῖ.

Νόμοι.

Ὁ αἱρετὸς δικαστὴς τὸ δοκοῦν αὐτῷ ψηφίζεται, καὶ οὐ πολυπραγμονεῖ τὴν ψῆφον ὁ Πραίτωρ.

Εἴτε δικαία, εἴτε ἄδικός ἐστιν ἡ τοῦ αἱρετοῦ δικαστοῦ ψῆφος, βεβαία μένει καθόλου.

Μὴ χρείαν ἐχέτω ἐκκλήτου ἡ τοῦ αἱρετοῦ δικαστοῦ ἀπόφασις.

Τὸ αἱρετὸν δικαστήριον ἔοικε κυρίῳ δικαστηρίῳ, καὶ ἀνήκει πρὸς τὸ περατοῦσθαι τὰς δίκας.

Οὐχ ἁρμόζει δὲ ἐξ αὐτοῦ παραγραφή, ἀλλὰ ποινῆς ἀπαίτησις.

Ἐὰν δὲ δύο ὦσιν οἱ αἱρετοὶ δικασταί, καὶ διχονοοῦσιν, ἀναγκάζονται καὶ τρίτον τινὰ ἐπιλέξασθαι, καὶ τῇ αὐτοῦ ἐπιστῆναι δοκιμασίᾳ.

Οὐ γίνεται αἱρετὸς δικαστὴς μετὰ τῆς ἐξ ὅρκων ἀσφαλείας· ἀλλὰ μετὰ ποινῆς αὐτοὺς οἱ δικαζόμενοι ἐπιλεγέσθωσαν, καὶ ἀνάγκην ἐχέτωσαν ἢ ἐμμένειν τῇ ψήφῳ ἢ τὸ πρόστιμον διδόναι, ὁπόσον ἂν τὰ μέρη ἀμφότερα συμφωνήσωσιν.

Εἰ μὴ ἔγκειται ποινὴ τῷ αἱρετῷ δικαστηρίῳ, ὁμολογήσει δέ τις ἐμμένειν τῇ ψήφῳ, ἐνάγεται ἀορίστως· πληρέστατον δέ ἐστι τὸ μεμνημένον τοῦ κεφαλαίου τοῦ δόλου.

A nim ex communi consensu, qui controversiam inter se habent, Judices eligant, à sententiâ ab iis latâ provocare non licebit.

Eadem can. cxxiii. decernit, eosque qui non parent, segregari jubet.

Leges.

Arbiter prout sibi videtur sententiam dicit; qualem autem dicat Prætori curæ non est.

B Sive æqua, sive iniqua sit arbitri sententiâ, omnino firma manet.

A sententiâ arbitri appellandi necessitas remittatur.

Compromissum judicio ordinario proximum est, & ad finiendas lites pertinet.

Ex compromisso autem exceptio non competit, sed pœnæ petitio.

C Si duo sint arbitri, & dissentiant, coguntur tertium quendam eligere, & arbitrio ejus stare.

Non fit arbiter cum juramenti cautione; sed litigantes eos cum pœnâ eligant, & necesse habeant, vel sententiæ acquiescere, vel mulctam dare de quâ ambæ partes inter se consenserint.

Licet pœna compromisso adjecta non fuerit, promiserit autem quis sententiæ stare, incerti tenetur. Validissimum autem est, quod meminit capitis de dolo.

ΚΕΦ. ηʹ.

Περὶ τῶν δικαζομένων δι' οἰκεῖα ἐγκλήματα ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

Ὁ οδʹ. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, τὸν κατηγορηθέντα ἐπίσκοπον πρὸς ἀνθρώπων ἀξιοπίστων, ἐπὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας ἀναγκαίως χρῆναι μετακαλεῖσθαί φησι δικαστήριον, δύο ἐπισκόπων ἐπ' αὐτὸν στελλομένων· κἂν μὲν εὐθὺς ὑπακούσας παραγένηται, καὶ μὴ οἷός τε ὢν ἀποδύσασθαι τὰ ἐγκλήματα, ὁμολογήσῃ ἢ ἐλεγχθῇ, ὁρίζεσθαι τὸ προσῆκον ἐπ' αὐτῷ ἐπιτίμιον· μὴ ἀποκρινόμενος δὲ παραυτίκα, ἐκ τρίτου τὴν αὐτοῦ μετάκλησιν γίνεσθαι· εἰ δὲ καὶ οὕτως ἐπιμένει τῇ ἀπειθείᾳ, τὴν σύνοδον τὰ δόξαντα κατ' αὐτοῦ ὁρίζεσθαι κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ ἐγκλήματος, μηδὲν τῆς ἀπειθείας ἀπονάμενον.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ιβʹ. τὸν ἐγκλήματι φησὶ περιπεσόντα ἐπίσκοπον, ὑπὸ πάσης προσήκει κρίνεσθαι τῆς συνόδου, εἰς ἣν ὁ τοιοῦτος ἀνήκει δηλαδή· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τοὺς πάντας ἢ τοὺς πλείους συνελθεῖν, μὴ ἐλάττονας γοῦν εἶναι τῶν ιβʹ. οὕτω γὰρ πάσης περιαιρεθείσης ἀμφιβολίας, οὐ περιοπτέος ἔσται τοῖς ὑπὸ χεῖρα· τὸν δέ γε πρεσβύτερον ἓξ κρινοῦσιν ἐπίσκοποι, καὶ τρεῖς τὸν διάκονον· ἀσφαλέστερόν πως τὰς τῶν ἱερέων κρίσεις τῆς συνόδου ταύτης γίνεσθαι προμηθουμένης, ὡς ὑστεριζούσης τῷ χρόνῳ πρὸς τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἥπερ ἐν τῷ τετάρτῳ κανόνι τὰς τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καθαιρέσεις ὑφ' ἑνὸς ἐπισκόπου γίνεσθαι διορίζεται, ὑπὸ τῆς συνόδου δὲ τὰς τῶν ἐπισκόπων.

Πρᾶξις συνοδική.

Ταῦτά τοι καὶ ὁ ἁγιώτατος Πατριάρχης Λουκᾶς, ἄκυρον

D

CAPUT VIII.

De Episcopis & Clericis ob crimina sua judicatis.

CANON lxxiv. sanct. Apost. Episcopus à viris fide dignis accusatus ad Ecclesiæ, inquit, tribunal necessariò vocari debet, duobus Episcopis ad eum missis; & si statim paruerit, & crimina sibi objecta diluere non valens, confiteatur, vel convictus sit; debita ei pœna infligatur: si vero statim non paruerit, ter vocetur; sin autem in inobedientiâ perseveret, Synodus E juxta criminis qualitatem quæ sibi videtur contra eum definiat, contumaciâ suâ nihil adjutum.

Canon autem xii. Syn. Carthag. Episcopum, inquit, in crimina incidentem, à totâ Synodo, ad quam nempe pertinet, judicari oportet. Quod si difficile sit ut omnes vel plurimi conveniant, ne pauciores sint duodecim: sic enim omni controversiâ sublatâ à populo suo non contemnetur. Presbyterum autem sex E-F piscopi judicant, & Diaconum tres. Hæc scilicet Synodus judicia Sacerdotum cautiùs fieri procuravit, longo nempe tempore post Antiochenam habita, quæ in can. iv. Presbyterorum & Diaconorum depositiones, ab uno Episcopo, Episcoporum verò à Syn. fieri decrevit.

Actio Synodica.

Quapropter sanctissimus Patriarcha Lucas Johannis

Neminem in Ecclesiastico aliquo gradu constitutum, vel Episcopum, vel Presbyterum, vel Diaconum, vel quemvis alium ex catalogo Sacerdotali, volentem vel invitum secularibus Judiciis sisti sustinemus. Si quis enim aliquem Ecclesiasticorum invitum ad seculare judicium trahat, à nostra serenitate competentem coercitionem accipiet. Si vero aliquis Sacerdotum seculari judicio se volens stiterit, aut etiam prior ipse sententiam illic latam Ecclesiastico auditorio prætulerit, tametsi sibi jus inde reddi putet, à sacris canonibus condemnatur: ubi enim dignus est consequi quæ desiderat, qui ab initio controversiæ ob injuriam à divinis decretis oblatam, deponitur?

Quin & Imperatorum Heraclii & Constantini Novella, neque Episcopum, nec Clericum, nec Monachum pro causâ pecuniariâ vel criminali coram civili vel militari judice afferri decernit, sed tantùm coram propriis Episcopis, vel Metropolitanis, vel Patriarchis.

Porro Novella Imperatoris Alexii, si divisio, inquit, inter litigantes fuerit, eorumque alter è statu seculari sit, alter vero sacro clero annumeretur, actor in eo casu rei foro omnino subjicietur. Et unusquisque ad judicium conveniens accedet.

Judices ad quos datur appellatio majores esse oportet iis qui ab initio judicabant.

Omnis actio quæ domui venerabili convenit in quadraginta annos extenditur. Etenim pro diuturnis præscriptionibus x. & xx. & xxx. annorum, sanctis Ecclesiis, & aliis omnibus venerandis locis, solam xl. annorum præscriptionem dari concedimus: idem observatur & in Legatorum exactione, & hæreditatum in pios usus relictarum.

Monialem vel Asceticam ob nullam actionem ex monasteriis suis extrahi permittimus.

Omnis causa, exceptis iis quæ dilationem non admittunt, appellationi subjacet, non semel, sed bis.

Judicis jussu justè possidemus quæ nobis ex partitione eveniunt, qui vero sine veniâ judicis quod suum est aufert, eo excidit.

Quæ male judicata, & ordinata sunt, neque tempus, nec lex, nec consuetudo confirmat.

Sancimus nulli licere mortui filios, vel uxorem, vel hæredes, vel sponsores, antequam novem luctus definiti dies lapsi fuerint, accusare, aut vexare, vel ad judicium trahere, sive nomine debiti à mortuo facti, sive ob aliam aliquam causam ad prædictas personas propriè spectantem. Si quis vero intra novem dies sponsionem aliquam, vel promissum, vel fidejussionem accipere ausus fuerit, hæc omnia irrita esse decernimus; insuper & actores debito, & actione prorsus alienari. Quod si quisquam mortuum calumniare convictus fuerit, quantum ab eo postulavit, tantum hæredibus ejus solvat; post dies vero novem elapsos, si quis contra has personas actiones aliquas habeat, eas secundum leges producat.

De Judicibus compromissariis.

Canon xcix. Carthag. Si qui appellavit, inquit, Judices elegerit, & cum illo is quoque adversus quem appellavit, ab his deinceps nulli appellare liceat. Si e-

A Οὐδένα τῶν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πλείστων βαθμοῖς ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ἁπλῶς τινὰ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, ἄκοντα ἢ ἑκόντα, κριτηρίοις κοσμικοῖς παρίστασθαι ἀνεχόμεθα. εἰ γὰρ ἄκοντά τις ἀπαγάγοι τινὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοσμικῷ κριτηρίῳ παραστῆναι βιάσηται, παρὰ τῆς ἡμετέρας γαληνότητος τὴν πρέπουσαν παίδευσιν δέξεται. εἰ δὲ ἑκὼν ὁ ἱερατικὸς τῷ κοσμικῷ κριτηρίῳ παραστῇ, ἢ καὶ αὐτὸς πρῶτος τὴν ἐκεῖθεν κρίσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κριτηρίου προτιμήσειεν, εἰ καὶ ἐκεῖθεν νομίσῃ τὸ δίκαιον λαβεῖν, ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων καταδικάζεται. πῶς γὰρ ἄξιος τυχεῖν ὧν ζητεῖ ὁ τὴν ἀρχὴν τοῦ B ἀγῶνος ἀπὸ τῶν θείων θεσμῶν καταβαλλόμενος ὕβρεις;

Ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν Βασιλέων Ἡρακλείου καὶ Κωνσταντίνου νεαρὰ, μήτε ἐπίσκοπον διορίζεται, μήτε κληρικὸν, μήτε μοναχὸν, χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς χάριν αἰτίας παρὰ πολιτικῷ ἢ στρατιωτικῷ ἀνάγεσθαι ἄρχοντι, ἀλλὰ παρὰ μόνοις τοῖς ἰδίοις ἐπισκόποις ἢ μητροπολίταις ἢ πατριάρχαις.

Ἡ δὲ νεαρὰ τοῦ Βασιλέως Ἀλεξίου, εἰ μερισμοὶ ἔχοιεν, ἐν τοῖς διαμαχομένοις ἐστὶ, καὶ ὁ μὲν τοῦ κοσμικοῦ φαίνεται καταστήματος, ὁ δὲ τῷ θείῳ κλήρῳ ἐγκαταλέλεκται, ὁ ἐνάγων C τηνικαῦτα τῷ φόρῳ τοῦ ἐναγομένου ἐκ παντὸς ὑποκείσεται. καὶ ἕκαστος εἰς τὸ πρόσφορον ἀπελεύσεται δικαστήριον.

Τοὺς ἐκκλήτου ἔχοντας δικαστὰς μείζονας εἶναι δεῖ τῶν ἐξ ἀρχῆς δικασάντων.

Πᾶσα ἀγωγὴ ἁρμόζουσα τῷ σεπτῷ οἴκῳ εἰς τεσσαρακονταετίαν ἐκτείνεται. ἀντὶ γὰρ χρονίων παραγραφῶν τῶν ι΄. καὶ κ΄. καὶ λ΄. ἐνιαυτῶν, ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι σεβασμίοις τόποις μόνην τὴν τῶν μ΄. ἐτῶν παραγραφὴν ἀντιτίθεσθαι προστάττομεν· τούτου αὐτοῦ φυλαττομένου, καὶ ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει τῶν λεγάτων, καὶ τῶν κληρο- D νομιῶν, τῶν εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας καταλελειμμένων.

Μονάστριαν ἢ ἀσκήτριαν δι' οὐδεμίαν ἀγωγὴν συγχωροῦμεν ἀφέλκεσθαι ἐκ τῶν ἰδίων μοναστηρίων.

Πᾶσα ὑπόθεσις χωρὶς τῶν μὴ ἐνδεχομένων ὑπέρθεσιν, ἐκκλήτῳ ὑπόκειται, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δίς.

Κελεύοντος ἄρχοντος, δικαίως νεμόμεθα, ὁ δὲ ἀνάρχως τὸ ἴδιον ἀφελόμενος, ἐκπίπτει αὐτοῦ.

Τὰ κακῶς κριθέντα καὶ τυπωθέντα, οὔτε χρόνος, οὔτε E νόμος, οὔτε συνήθεια βεβαιοῖ.

Θεσπίζομεν μηδενὶ ἐξεῖναι, τοῦ τελευτήσαντος τοὺς παῖδας, ἢ τὴν γυναῖκα, ἢ τοὺς κληρονόμους, ἢ τοὺς ἐγγυητὰς πρὸ τῆς τῶν ἐννέα ἡμερῶν προθεσμίας τοῦ πένθους αἰτιᾶσθαι, ἢ παρενοχλεῖν, ἢ εἰς δικαστήριον ἕλκειν, εἴτε ὀνόματι χρέους παρὰ τοῦ τελευτήσαντος καταγομένου, εἴτε ἄλλης οἱασοῦν αἰτίας χάριν εἰς τὰ μνημονευθέντα ἰδικῶς ὁρῶσι πρόσωπα. εἰ δὲ ἐντὸς τῶν ἐννέα ἡμερῶν τολμήσει τινὰ ὁμολογίαν, ἢ ὑπόσχεσιν, ἢ ἐγγύην παρ' αὐτῶν κομίσασθαι, ταῦτα πάντα ἄκυρα εἶναι θεσπίζομεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ χρέους καὶ τῆς ἀγωγῆς παντελῶς τοὺς ἐνάγοντας ἀλλοτριοῦσθαι. εἰ δέ τις συκοφαντῶν ἐλεγχθείη F τὸν ἀποιχόμενον, ὅσον παρ' ἐκείνου ἀπῄτει, τοσοῦτον καταβαλλέσθω τοῖς κληρονόμοις ἐκείνου. μετὰ δὲ τὴν τῶν ἐννέα παρελθοῦσαν ἡμερῶν, εἴ τις κατὰ τῶν τοιούτων προσώπων τινὰς ἔχειν νομίσειεν ἀγωγὰς, ταύτας κατὰ τοὺς νόμους ἐγυμναζέτω.

Περὶ δικαστῶν αἱρετῶν.

Ὁ ϙθ΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανών, ἐὰν ἐπιλέξηταί φησιν, ὁ ἐκκαλεσάμενος δικαστὰς, καὶ μετ' αὐτοῦ κἀκεῖνος καθ' οὗ ἐξελέξατο, τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τούτων μηδενὶ ἐξεῖναι ἐκκαλέσασθαι.

ἐκκαλεῖσθαι. ἐὰν γὰρ κατὰ κοινὴν γνώμην οἱ δίκην ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους ἕλωνται δικαστὰς, οὐκ ἐξέσται τούτοις κατὰ τῆς ἐξενεχθείσης παρ' αὐτῶν ἐκκαλεῖσθαι ψήφου.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ ρκγ'. ψηφίζεται, καὶ τοὺς μὴ πειθομένους ἀφορίζεσθαι ἀξιοῖ.

Νόμοι.

Ὁ αἱρετὸς δικαστὴς τὸ δοκοῦν αὐτῷ ψηφίζεται, καὶ οὐ πολυπραγμονεῖ τὴν ψῆφον ὁ Πραίτωρ.

Εἴτε δικαία, εἴτε ἄδικός ἐστιν ἡ τοῦ αἱρετοῦ δικαστοῦ ψῆφος, βεβαία μένει καθόλου.

Μὴ χρείαν ἐχέτω ἐκκλήτου ἡ τοῦ αἱρετοῦ δικαστοῦ ἀπόφασις.

Τὸ αἱρετὸν δικαστήριον ἔοικε κυρίῳ δικαστηρίῳ, καὶ ἀνήκει πρὸς τὸ περατοῦσθαι τὰς δίκας.

Οὐχ ἁρμόζει δὲ ἐξ αὐτοῦ παραγραφὴ, ἀλλὰ ποινῆς ἀπαίτησις.

Ἐὰν δὲ δύο ὦσιν οἱ αἱρετοὶ δικασταὶ, καὶ διχονοῶσιν, ἀναγκάζονται καὶ τρίτον τινὰ ἐπιλέξασθαι, καὶ τῇ αὐτοῦ ἐπιστῆναι δοκιμασίᾳ.

Οὐ γίνεται αἱρετὸς δικαστὴς μετὰ τῆς ἐξ ὅρκων ἀσφαλείας· ἀλλὰ μετὰ ποινῆς αὐτοὺς οἱ δικαζόμενοι ἐπιλεγέσθωσαν, καὶ ἀνάγκην ἐχέτωσαν ἢ ἐμμένειν τῇ ψήφῳ ἢ τὸ πρόστιμον διδόναι, ὁπόσον ἂν τὰ μέρη ἀμφότερα συμφωνήσωσιν.

Εἰ μὴ ἔγκειται ποινὴ τῷ αἱρετῷ δικαστηρίῳ, ὁμολογήσει δέ τις ἐμμένειν τῇ ψήφῳ, ἐνάγεται ἀορίστως· πληρέστατον δὲ ἔχει τὸ μνημονεῦον τοῦ κεφαλαίου τοῦ δόλου.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τῶν δικαζομένων δι' οἰκεῖα ἐγκλήματα ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

Ὁ οδ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, τὸν κατηγορηθέντα ἐπίσκοπον πρὸς ἀνθρώπων ἀξιοπίστων, ἐπὶ τοῦ τῆς ἐκκλησίας ἀναγκαίως χρῆναι μετακαλεῖσθαί φησι δικαστήριον, δύο ἐπισκόπων ἐπ' αὐτὸν σταλομένων· κἂν μὲν εὐθὺς ὑπακούσας παραγένηται, καὶ μὴ οἷός τε ὢν ἀποδύσασθαι τὰ ἐγκλήματα, ὁμολογήσῃ ἢ ἐλεγχθῇ, ὁρίζεσθαι τὸ προσῆκον ἐπ' αὐτῷ ἐπιτίμιον· μὴ ἀπαντήσαντος δὲ παραυτίκα, ἐκ τρίτου τὴν αὐτοῦ μετάκλησιν γίνεσθαι· εἰ δὲ καὶ οὕτως ἐπιμένει τῇ ἀπειθείᾳ, τὴν σύνοδον τὰ δόξαντα κατ' αὐτοῦ ὁρίζεσθαι κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ ἐγκλήματος, μηδὲν τῆς ἀπειθείας ἀποκερδαίνοντος.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ιβ'. τὸν ἐγκλήμασί φησι περιπεσόντα ἐπίσκοπον, ὑπὸ πάσης προσήκει κρίνεσθαι τῆς συνόδου, εἰς ἣν ὁ τοιοῦτος τελεῖ διαγνωσθῆναι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τοὺς πάντας ἢ τοὺς πλείους συνελθεῖν, μὴ ἐλάττονας γοῦν εἶναι τῶν ιβ'. οὕτω γὰρ πάσης περιαιρεθείσης ἀμφιβολίας, οὐ περιφρονητέοι ἔσονται τοῖς ὑπὸ χεῖρα· τὸν δέ γε πρεσβύτερον ἓξ κρινοῦσιν ἐπίσκοποι, καὶ τρεῖς τὸν διάκονον· ἀσφαλέστερόν πως τὰς τῶν ἱερέων κρίσεις τῆς συνόδου ταύτης γίνεσθαι προμηθουμένης, ὡς ὑστεριζούσης τῷ χρόνῳ πρὸς τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ, παρ' ᾗ ἐν τῷ τετάρτῳ κανόνι τὰς τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καθαιρέσεις ὑφ' ἑνὸς ἐπισκόπου γίνεσθαι διορίζεται, ὑπὸ τῆς συνόδου δὲ τὰς τῶν ἐπισκόπων.

Πρᾶξις συνοδική.

Ταύτῃ τοι καὶ ὁ ἁγιώτατος Πατριάρχης Λουκᾶς, ἄκυρον

A nim ex communi consensu, qui controversiam inter se habent, Judices eligant, à sententiâ ab iis latâ provocare non licebit.

Eadem can. cxxiii. decernit, eosque qui non parent, segregari jubet.

Leges.

Arbiter prout sibi videtur sententiam dicit; qualem autem dicat Prætori curæ non est.

B Sive æqua, sive iniqua sit arbitri sententiâ, omnino firma manet.

A sententiâ arbitri appellandi necessitas remittatur.

Compromissum judicio ordinario proximum est, & ad finiendas lites pertinet.

Ex compromisso autem exceptio non competit, sed pœnæ petitio.

Si duo sint arbitri, & dissentiant, coguntur tertium quendam eligere, & arbitrio ejus stare.

C Non fit arbiter cum juramenti cautione; sed litigantes eos cum pœnâ eligant, & necesse habeant, vel sententiæ acquiescere, vel mulctam dare de quâ ambæ partes inter se consenserint.

Licet pœna compromisso adjecta non fuerit, promiserit autem quis sententiæ stare, incerti tenetur. Validissimum autem est, quod meminit capitis de dolo.

D

CAPUT VIII.

De Episcopis & Clericis ob crimina sua judicatis.

CANON lxxiv. sanct. Apost. Episcopus à viris fide dignis accusatus ad Ecclesiæ, inquit, tribunal necessariò vocari debet, duobus Episcopis ad eum missis; & si statim paruerit, & crimina sibi objecta diluere non valens, confiteatur, vel convictus sit, debita ei pœna infligatur: si vero statim non paruerit, ter vo-
E cetur; sin autem in inobedientiâ perseveret, Synodus juxta criminis qualitatem quæ sibi videtur contra eum definiat, contumaciâ suâ nihil adjutum.

Canon autem xii. Syn. Carthag. Episcopum, inquit, in crimina incidentem, à totâ Synodo, ad quam nempe pertinet, judicari oportet. Quod si difficile sit ut omnes vel plurimi conveniant, ne pauciores sint duodecim: sic enim omni controversiâ sublatâ à populo suo non contemnetur. Presbyterum autem sex E-
F piscopi judicant, & Diaconum tres. Hæc scilicet Synodus judicia Sacerdotum cautiùs fieri procuravit, longo nempe tempore post Antiochenam habita, quæ in can. iv. Presbyterorum & Diaconorum depositiones, ab uno Episcopo, Episcoporum verò à Syn. fieri decrevit.

Actio Synodica.

Quapropter sanctissimus Patriarcha Lucas Johannis Amathuntis

Amathuntis Episcopi depositionem irritam duxit, quam Cypri Archiepiscopus fecit, quod cum undecim Episcopis conveniens, ipse non ultra esset duodecim.

Quemadmodum & xiv. ejusdem Syn. decernit: propter paucitatem, inquit, Episcoporum, Presbyter aliquando à quinque, & Diaconus à tribus judicatur, proprio eorum Episcopo ultra eos præsidente. Adeo ut qui sub se habent litigatores, extra definitum judicum numerum esse debent.

Canon autem xiv. Syn. Antioch. Si Episcopus, inquit, ob aliqua crimina à Provinciæ Episcopis judicetur, iique inter se dissentiant, aliis innocentem, aliis vero reum pronunciantibus, Metropolitanum illius Provinciæ alios ex vicinâ Provinciâ evocare oportet, & per illos controversiam dirimere, plurimorum suffragio confirmato.

Porro can. xv. Si vero omnes, inquit, unam adversus eum sententiam tulerint, is ne amplius ab aliis judicetur, sed Episcoporum provincialium firma maneat sententia.

Verum canon hic à iv. Syn. Sardic. sublatus est, qui sic statuit; qui communi Episcoporum provincialium sententiâ depositus fuerit, & sententiæ non submittat, sed se crimina diluere posse affirmet, alter in thronum ejus ne ordinetur, priusquam Papa Romanus causâ cognitâ rem definiverit, eamque damnationem auctoritate suâ confirmandam aut rescindendam declaraverit, si scilicet provincia Episcopi Occidentalis sit, quæ sola Romæ subjecta est, ubi & Synodus hæc congregabatur; judicato enim bis appellare permissum est.

Insuper quintus canon, si Episcopus, inquit, communi Episcoporum Provincialium sententiâ depositus fuerit, & ad Papam appellationem fecerit, isque aliis vicinis Episcopis causam examinare per scripta mandaverit, Episcopus vero ab iis etiam damnatus rursus examinationem quæsiverit, si quæ prius judicata sunt Papæ sufficere videantur, Episcoporum sententia rata sit; si vero ei Episcopum rursus judicari visum fuerit, damnatus ad Romam abire ne cogatur, sed Papa Presbyteris sibi conjunctis suam potestatem dans, eosque illic cum Regionis Episcopis mittens, controversiam examinari mandet, & sic perfecta fiat sententia.

Porro canon. xxii. Syn. Carthag. qui Episcopum, inquit, accusat, coram regionis Primate actionem instituere debet; is vero qui accusatur ante plenam sententiam à dignitate suâ non excludetur. Si vero literis ad judicium vocetur, & unius mensis intervallo, ex quo literas acceperit, non adfuerit, in pœnam inobedientiæ segregatur, nec ei ministerium aliquod sacrum attingere licebit. Quod si eum à causis necessariis reverà impediri ostensum fuerit, alius ei mensis dilationis datur; quo elapso si non venerit, à fidelium communione ejicitur, donec quæ ipsi objecta sunt, terminabuntur. Sin autem se nec coram Provinciæ Exarcho, nec coram Synodo anniversariâ sistere curaverit, ipse adversus se sententiam tulit, depositioni subjectus. Accusator vero si in judicio præsto fuerit, communione non interdicitur, sin vero sub prætextu se subduxerit, ipse quidem segregatur, & Episcopum segregatione solvitur. Ostendens autem se non ex prætextu sed rationabili de causâ abiisse, actionem movere non prohibebitur. Quod si moribus suspectus sit, accusatio-

A ἠκύρωσε τὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἀμαθοῦντος Ἰωάννου καθαίρεσιν, ἣν ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐποιήσατο Κύπρου, ἐπὶ ια΄. μόνοις συνὼν ἐπισκόποις, μὴ ἐπέκεινα ἦν αὐτὸς τῆς τῶν λοιπῶν δωδεκάδος.

Καθὰ δὲ καὶ ὁ ιδ΄. τῆς αὐτῆς ἐν Καρθαγένῃ διορίζεται. ἐνδείας γὰρ οὔσης φησὶν, ἐπισκόπων ἐὰν ὅτι καὶ ὑπὸ ε΄. κρίνεται ὁ πρεσβύτερος, καὶ ὑπὸ τριῶν διάκονος, τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἐπισκόπου ἐπέκεινα τούτων προκαθεζομένου. ὥστε οἱ ὑφ' ἑαυτοὺς ἔχοντες τοὺς δικαζομένους, ἐκτὸς ὀφείλουσι τοῦ συντεταγμένου ἀριθμοῦ τῶν συνδικαστῶν.

B **Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ιδ΄. ἐπισκόπου, φησὶν, ἐπί τισιν ἐγκλήμασι κρινομένου πρὸς τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων, τῶν πρὸς ἀλλήλους τούτων διαφωνούντων, τῶν μὲν ἀθῷον, τῶν δὲ ἔνοχον ἀποφαινομένων· δεῖ τὸν μητροπολίτην τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης καὶ ἑτέρους ἐκ τῆς ὁμόρου μεταπέμψασθαι χώρας, καὶ τὴν ἀμφισβήτησιν δι' ἐκείνων λύεσθαι, τῆς τῶν πλειόνων ψήφου βεβαιωθείσης.**

Ὁ δὲ ιε΄. εἰ δὲ πάντες, φησὶ, μίαν κατ' αὐτοῦ ψῆφον ἐξενέγκοιεν, μηκέτι παρ' ἑτέροις τοῦτον δικάζεσθαι, ἀλλὰ μένειν βεβαίαν τὴν σύμφωνον ψῆφον τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων.

C Οὗτος δὲ ἀνήρηται παρὰ τοῦ δ΄. τῆς ἐν Σαρδικῇ, οὕτω διεξιόντος, τοῦ κοινῇ ψήφῳ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων καθαιρεθέντος, καὶ τῇ ψήφῳ μὴ ὑποκύπτοντος, ἀλλ' ἔτι ἀπολογήσασθαι λέγοντος δύνασθαι τὰ ἐγκλήματα, μὴ πρότερον εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ χειροτονεῖσθαι ἕτερον, πρὶν ἂν ὁ Πάπας Ῥώμης μαθὼν τὰ τῆς ὑποθέσεως, ὅρον ἐξενέγκῃ, καὶ ἀποφήνηται ἢ κυρῶσαι, ἢ ἀνατρέψαι τὴν καταδίκην, τῆς δυτικῆς οὔσης ἐπαρχίας τοῦ ἐπισκόπου δηλαδὴ, ἥτις καὶ μόνη τῷ Ῥώμης ἀνεῖται, ἔνθα καὶ ἡ σύνοδος αὕτη συνήθροιστο· καὶ δὶς γὰρ ἐκκαλέσασθαι τῷ κρινομένῳ ἐξεῖναι.

D Ὁ δὲ πέμπτος καθαιρεθέντος, φησὶ, τοῦ ἐπισκόπου ὑπὸ κοινῇ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων, καὶ ἔκκλητον ἐπὶ τὸν Πάπαν ποιησαμένου, κἀκείνου ἑτέροις τῶν ἀγχιτέρμων ἐπισκόποις τὴν ἐξέτασιν τῆς δίκης διὰ γραφῆς ἐπιτρέψαντος, τοῦ δὲ καὶ ὑπὸ τούτων καταδικασθέντος, αὖθις γε μὴν ἐπιζητοῦντος ἐξέτασιν, εἰ μὲν τὰ ἤδη κριθέντα ἀρκεῖν ὁ Πάπας νομίσει, τὸ κῦρος ἡ τῶν ἐπισκόπων ἐχέτω ἀπόφασις, εἰ δὲ καὶ αὖθις κριθῆναι τὸν ἐπίσκοπον δοκιμάσει, μὴ καταναγκάζεσθαι καὶ ὁ καταδικασθεὶς εἰς Ῥώμην ἀπιέναι, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν ὁ Πάπας ἐξουσίαν πρεσβυτέροις τῶν οἰκειοτάτων αὐτῷ δεδωκὼς, καὶ πέμψας ἐκεῖσε μετὰ τῶν ἐγχωρίων ἐπισκόπων, τὰ τῆς ὑποθέσεως ἐξετασθῆναι κελευσάτω, καὶ οὕτω τελεία
E ἡ ἀπόφασις γενέσθω.

Ὁ δὲ κβ΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ, τὸν κατηγοροῦντα ἐπίσκοπον παρὰ τῷ τῆς χώρας τὰ πρωτεῖα φέροντι τὴν κατηγορίαν δεῖ φησιν ἐνιστᾶν, ὁ δέ γε κατηγορούμενος πρὸ τῆς τελείας ἀποφάσεως τῆς ἰδίας τιμῆς οὐκ ἀποκλείεται. γράμμασι μέντοι κληθεὶς ἐπὶ τὸ δικαστήριον, εἰ μὴ ἀπαντήσειεν, ἐντὸς παραῤῥυέντος μηνὸς, ἐξ ὅτου τὰ γράμματα ἐδέξατο, ὡς ποινὴν τῆς ἀπειθείας ἀφορίζεται, μὴ ἐξὸν αὐτῷ ἱερουργίας ἅψασθαι οὑτινοσοῦν. εἰ δὲ ἀληθῶς ὑπὸ ἀναγκαίων αἰτιῶν δειχθείη κωλυόμενος, ἕτερος μὴν εἰς προθεσμίαν αὐτῷ δοθήσεται·
F ἐξήκοντος δὲ καὶ τούτου ἂν μὴ ἀφίκηται, τῆς τῶν πιστῶν κοινωνίας ἐκβάλλεται, μέχρις ἂν τὰ κατ' αὐτὸν λαληθέντα δέξηται πέρας. μήτε δὲ πρὸς τὸν τῆς ἐπαρχίας ἔξαρχον, μήτε μὴν πρὸς τὴν ἐτησίως ἀγομένην σύνοδον ἀφικέσθαι φροντίσας, αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ τὴν δίκην ἐξήνεγκεν, ὑποβληθεὶς καθαιρέσει. ὁ μέντοι κατήγορος τῷ δικαστηρίῳ ἐνδιατρίβων, τῆς κοινωνίας οὐκ εἴργεται· ὑποχωρήσας δὲ κατά τινα σκῆψιν, αὐτὸς μὲν ἀφορίζεται, ὁ γε μὴν ἐπίσκοπος τοῦ ἀφορισμοῦ ἀπολύεται. δείξας δὲ μὴ κατὰ σκῆψιν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας εὐπροσώπου γενομένην τὴν ὑποχώρησιν, καὶ αὖθις

τὴν

τὴν ὑπόθεσιν κινεῖν οὐ κωλύεται· εἰ δὲ διαβεβλημένος εἴη τινὸς ζητοῦντος, κατηγορεῖν μὲν τῆς ἱερωσύνης τοῦ ἐπισκόπου καθαπτομένην λέγειν οὐ συγχωρεῖται· ἰδίας δὲ καὶ χρηματικὰς κατ' αὐτοῦ κινεῖν ἀγωγὰς οὐ κωλύεται. Ἀλλ' οὐχ οὕτω τανῦν αἱ προθεσμίαι τῆς κλήσεως τῶν ἡμερῶν γίνονται.

Νόμος.

Κατὰ δὲ γε τὴν Νεαρὰν τοῦ ἀοιδίμου Βασιλέως Μανουὴλ, διὰ τριῶν προσταγμάτων τριακονθημέρων μετακαλοῦνται πάντες ἐνάγοντές τε καὶ ἐναγόμενοι, κἂν οἵας εἶεν καταστάσεως, κἂν οἵας ᾖ τὸ ἔγκλημα ὑποθέσεως.

Ἀλλ' οὐδ' ὁ πη'. ἐπιτρέπει τὸν ὑπὸ κατηγορίαν ἢ ἀφορισμὸν γενόμενον ἐπίσκοπον, τῆς ἐπισκοπῆς ἐξωθεῖσθαι, ἕως ἂν τὸ κατ' αὐτοῦ λυθῇ δικαστήριον.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ ιϛ'. τῆς λεγομένης πρώτης καὶ β'. συνόδου κανὼν σαφῶς διατάττεται, μὴ χειροτονεῖσθαί τινα κελεύων εἰς ἐκκλησίαν, ἧς ὁ ἐπίσκοπος ἔτι περιὼν, οὔπω τῆς ἰδίας τελείως ἀπεκινήθη τιμῆς, εἰ καὶ πρός τινων ἐπ' ἐγκλήμασιν ᾐτιᾶτο, καὶ μικροψυχήσας ἴσως παραίτησιν ἐποιήσατο. στάσεως γὰρ καὶ ταραχῆς αἴτιον τοῦτό γε, δεῖ δὲ τοὺς τῆς ἐκκλησίας, πάσῃ γε φιλαπεχθημοσύνῃ μάλιστα περιίστασθαι, ἀλλὰ κανονικῶς τὰ κατ' αὐτὸν ἐξετάζεσθαι· καὶ εἰ κατὰ λόγον ἡ παραίτησις ἐγένετο, ἢ κανονικῶς διὰ τὰ ἐγκλήματα καθῃρέθη, τηνικαῦτα ἕτερον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προχειρίζεσθαι· ἀλλὰ εἴ τις ἐν τῇ ἰδίᾳ τιμῇ καλῶς ἱδρυμένος, μὴ τὸν οἰκεῖον ἐθέλοι ποιμαίνειν λαὸν, ἀλλὰ τῆς οἰκείας ἀποστὰς ποίμνης, ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον ἐν ἑτέρῳ διατρίβοι τόπῳ, μή τινος ἀναγκαίου κατεπείγοντος, τὴν τοῦ ἐπισκόπου τιμὴν καὶ καθέδραν δικαίως ἀφαιρεθήσεται.

Ὁ δὲ κγ'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ πρεσβυτέροις ἢ διακόνοις, περί τινων ἐγκαλουμένοις, τὸν ἴδιον αὐτῶν ἐπίσκοπον ἀφίστησι δικαστὴν, σύν γε ἑτέροις ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, οὓς ἂν ἐκλέξονται οἱ κατηγορούμενοι, ἓξ μὲν ἐπὶ πρεσβυτέρων, καὶ τρεῖς ἐπὶ διακόνων· προθεσμίας δὲ καὶ ἐπιτιμήσεις τὰς αὐτὰς εἶναι καὶ τούτοις σαφῶς καὶ οὗτος διέξεισιν, οἵας δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων ὁ προλαβών. τὰ δὲ γε τῶν λοιπῶν κληρικῶν αἰτιάματα, μόνος ὁ αὐτῶν ἐπίσκοπος ἐξετάσει, καὶ πέρατι δώσει φησίν.

Ὁ δὲ πβ'. ἀποκλείεσθαι λέγων τὸν κληρικὸν, ἑνὸς διελθόντος ἔτους, καὶ μὴ δεξαμένης πέρας τῆς αὐτοῦ ὑποθέσεως, ὃ νῦν ἔχει οὐκ ἐνεργεῖ.

Νόμος.

Κατηγορίαν ἱερέως οὐδεὶς τῶν λαϊκῶν ἀρχόντων δικάζει, πλὴν εἰ μὴ καθοσιώσεως ἔγκλημα ἡ κατηγορία περιέχει. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ιϛ'. κεφ. τοῦ Π. στοιχείου κανόνας τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου θ'. καὶ ι'. καὶ Θεοφίλου ε'.

Περὶ τῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις κατηγόρων.

Ζήτει ἐν τῷ ιη'. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ρλα'. ρλζ'. καὶ ρε'.

Ὁ ϛ'. τῆς β'. συνόδου κανὼν, εἰς κατηγορίαν φησὶν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, οὔτε πάντας ἀνεξετάστως προσίεσθαι δεῖ, οὔτε μὴν πάντας ἀποκλείειν, εἰ μὲν γὰρ ἰδιωτικήν τις ἐνίστησι κατ' αὐτῶν δίκην, ἠδικεῖσθαι λέγων αὐτὸς ἐπὶ πράγμασι κινουμένοις ἢ ἀκινήτοις, ἢ ὑβρίζεσθαι, ἢ τι τοιοῦτο παθεῖν, μήτε πρόσωπον τοῦ κατηγοροῦντος, μήτε θρησκείαν σκοπεῖν, μηδένα γὰρ τῶν δικαίων ἀποτυγχάνειν δίκαιον, ἀλλ' ἴσην ἅπασιν ἡμᾶς ἐπιφέρειν τὴν ἀδέκαστον ψῆφον, ἐλεύθερον καὶ τῆς οἱασοῦν ἀδικίας τὸν ἐπίσκοπον μάλιστα ἢ

A nem quæ Episcopi dignitatem attingit, instituere ei permissum non erit, actiones vero privatas & pecuniarias contra ipsum movere non prohibebitur. Verum hodie præstitutæ vocationis dies locum non habent.

Lex.

Secundùm vero Novellam clarissimi Imperatoris Manuelis, per tria triginta dierum edicta, omnes actores & rei accersuntur, cujuscunque sint status, & cujusmodicunque causa fuerit.

B Porro nec canon. lxxxviii. permittit, ut Episcopus qui accusatus vel segregatus fuerit, ab Episcopatu expellatur, donec quæ ei objecta sunt judicio soluta fuerint.

Eadem can. xvi. Syn. quæ prima & secunda dicitur, aperte statuit, Jubens neminem ordinari in Ecclesiam, cujus Episcopus adhuc vivens nondum proprio honore plenè motus fuerit, quamvis nonnulli crimina ei intentant, & ipse animo abjecto forte renunciationem fecerit. Hoc enim seditionis & tumultus causa est; debent autem Clerici improbitatem in omnium odium incurrentem evitare, & canonicè quæ ei objecta sunt
C examinare, & si renunciatio justa sit, aut canonicè propter crimina depositus fuerit, tum alium in Episcopatum ordinare. Si quis vero in honore suo rectè constitutus, populum suum pascere recusaverit, & à grege suo discedens in alio loco ultra sex menses commoratus fuerit, nullâ necessitate coactus, Episcopi honore & cathedrâ juste privabitur.

Insuper can. xxiii. Syn. Carthag. Presbyterorum & Diaconorum qui quorundam criminum accusati fuerint, Episcopum proprium judicem constituit, unà cum aliis
D ejusdem Provinciæ quos accusati elegerint, sex scilicet contra Presbyteros, & tribus contra Diaconos. Præstitutas vero dies & pœnas easdem esse vult hic canon ac quæ contra Episcopos in priori decernuntur. Reliquorum autem Clericorum causas solus, inquit, eorum Episcopus examinabit, & finiet.

Canon vero lxxxii. excludi dicens Clericum, cujus causa uno anno elapso non finitur, hodie non est in usu.

E Lex.

Accusationem Sacerdotis nemo Laicus Magistratus judicat, nisi læsæ Majestatis crimen accusatio contineat. Quære etiam in cap. xvi. lit. Π. canones ix. & x. Syn. Neocæsariensis, & Theophili quintum.

De iis qui in Judiciis accusant.

Quære in cap. xviii. lit. A. canones Syn. Carthag. cxxxi. cxxxvii. & cv.

F Canon vi. Syn. ii. ad accusationem, inquit, Episcoporum vel Clericorum non omnes sine examinatione admittere oportet, nec omnes excludere; siquis enim causam privatam contra eos instituit, se injuriâ rerum mobilium vel immobilium ablatione affici dicens, aut contumeliâ, aut aliud aliquid ejusmodi pati, nec persona accusatoris aut religio examinetur; justum enim est, ut nemo juribus suis fraudetur, & ut nos sententiam incorruptam omnibus æqualiter pronunciemus, Episcopum præcipuè & Clericum ab omni injustitiâ

liberum constituentes. Si vero crimen Ecclesiasticum A sit, Episcopo a Sacerdotio depositionem intentans, (quod à privato contradistinctum, publicum vocatur, quoniam ab omni populo agitari solebat,) nec Hæreticos quoscunque admittere oportet, nec Schismaticos, & conventicula facientes, nec alios qui aliâ de causâ ex Ecclesiâ ejecti fuerint: utique nec qui parvo tempore ab Ecclesiâ segregantur, sive Clerici, sive Laici fuerint, nisi prius crimina sibi objecta diluerint; neque eos qui accusati sunt, donec criminibus immunes appareant. Quod si nullis istiusmodi causis obnoxii sint accusatores, tunc, quæcunque crimina Episcopo intentant, ejusdem, inquit, Provinciæ E- B piscopi eadem examinabunt, & si illi ea decidere non possint, major Diœceseos Synodus ea definiet. Clerici autem causas Episcopus proprius examinabit, quas si solvere nequit, ad majorem Synodum transmittentur; Accusationem vero prius (inquit) non instituant, quam accusatores per scripturam deposuerint, se eidem periculo obnoxios futuros, si in rerum examinatione Episcopum calumniari convincantur. Qui vero præter hæc facit, & vel ad Imperatorem, vel Principes seculares, vel ad universalem Synodum accedit, non omnino ad accusationem admittatur, ut qui in Diœceseos Episcopos injurius, & in canones contumeliosus, & Eccle- C siasticæ tranquillitatis eversor fuerit.

A ἢ κληρικὸν καθιστάντες. εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ ἔγκλημα, ἔκπτωσιν τῆς ἱερωσύνης ἐπιφέρον τῷ ἐπισκόπῳ, ὅπερ καὶ δημόσιον λέγεται, τῷ ἰδιωτικοῦ ἀντιδιαστελλόμενον, καθ' ὅτι πρὸς τοῦ δήμου παντὸς εἰώθει γυμνάζεσθαι, οὔτε αἱρετικοὺς οἱουσδήποτε προσίεσθαι δεῖ, οὔτε μὴν σχισματικοὺς καὶ παρασυνάγοντας, οὐδὲ τοὺς κατ' ἄλλας αἰτίας πρότερον ἐκβεβλημένους τῆς ἐκκλησίας· οὐ μὴν οὐδὲ τοὺς πρὸς ὀλίγον τῆς ἐκκλησίας ἀφορισθέντας, εἴ τε τῶν τοῦ κλήρου εἶεν, εἴ τε τῶν τοῦ λαοῦ, ἂν μὴ πρότερον τὰς κατ' αὐτῶν αἰτίας ἀποσκευάσωνται· οὐδὲ τοὺς ὑπὸ κατηγορίαν ὄντας, πρὶν ἂν τῶν ἐγκλημάτων ἀθῷοι φανῶσιν. εἰ δὲ τούτων ἁπάντων ἐλεύ- B θεροι εἶεν οἱ κατήγοροι, τότε δή, ἅττα ἂν ἐπάγωσι τῷ ἐπισκόπῳ ἐγκλήματα, οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπίσκοποί φασιν, ἐξετάσουσιν, εἰ δὲ οὗτοι μὴ οἷοί τε εἶεν ταῦτα διαλύσασθαι, ἡ τῆς διοικήσεως μείζων σύνοδος δοκιμάσασα πέρας θήσει. τὰ δέ γε τοῦ κληρικοῦ ὁ ἴδιος ἐπίσκοπος ἐξετάσει· ἀπορήσαντος δὲ πρὸς τὴν διάλυσιν, τῇ μείζονι καὶ ταῦτα συνόδῳ παραπεμφθήσεται, μὴ μέντοι πρότερον φησὶ τὴν κατηγορίαν ἐνίστασθαι, πρὶν ἂν ἐγγράφως οἱ κατήγοροι τὸ ἴσον ὑποσχεῖν ἀσφαλίσωνται κίνδυνον, εἴπερ ἐν τῇ τῶν πραγμάτων ἐξετάσει συκοφαντοῦντες τὸν ἐπίσκοπον ἐλεγχθεῖεν. τὸν δὲ μὴ οὕτω δρᾶν ἀνεχόμενον, ἀλλὰ τῇ βα- C σιλείᾳ προσιόντα, ἢ κοσμικοῖς ἄρχουσιν, ἢ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, μὴ δεκτὸν εἶναι παντάπασιν εἰς κατηγορίαν, ὡς ἀτιμάσαντα τοὺς τῆς διοικήσεως ἐπισκόπους, καὶ εἰς τοὺς θείους κανόνας ὑβρίσαντα, καὶ τὴν τῆς ἐκκλησίας εὐταξίαν συγχέοντα.

Huic etiam consonus est can. xxi. Syn. iv. non sine examinatione admittendos esse dicens, Episcoporum vel Clericorum accusatores, sive Clerici, sive Laici fuerint, nisi prius vita & mores eorum probentur.

Τούτῳ συνᾴδει καὶ ὁ κα'. τῆς δ'. συνόδου, μὴ ἀδοκιμάστως λέγων προσίεσθαι τοὺς κατηγοροῦντας ἐπισκόπους ἢ κληρικούς, εἴ τε τῶν τοῦ κλήρου, εἴ τε τῶν τοῦ λαοῦ εἶεν, εἰ μὴ πρότερον αὐτῶν ὁ βίος δοκιμασθείη, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα.

Quin & can. viii. Syn. Carthag. non permittit D eum qui moribus infamis est, Episcopum accusare.

Ἀλλὰ καὶ ὁ η'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ οὐκ ἐφίησιν ἐπισκόπου D κατηγορεῖν τὸν διαβεβλημένον τοὺς τρόπους.

Utique & cxxviii. Nec segregatum, & excommunicatum, donec à segregatione solutus fuerit.

Ὁ δὲ ρκη'. οὐδὲ τὸν ἀφωρισμένον καὶ ἀκοινώνητον, μέχρις ἂν λυθῇ τοῦ ἀφορισμοῦ.

Porro & can. cxxix. Nec servos accusare permittit, nec libertos Clericos qui eos manumiserunt, vel eorum filios, aut hæredes, alios autem accusare sinit, exceptis infamiâ laborantibus, cujusmodi sunt mimi, & qui cum bestiis pugnant, & gladiatores. Atqui mimi scenici, qui in foro & conventibus publicis ludunt, infames sunt, qui vero coram Imperatore ad delectandum urbanitèr se exercent, honesti sunt. Ii etjam qui E cum bestiis pugnant, & qui gladiaturam exercent, si fortitudinis ostentandæ & gloriæ comparandæ studio se spectandos præbent, fortes merito habendi sunt, si vero mercedis gratia, infames sunt; qui enim vitæ suæ haud parcunt, sed eam venalem habent, vix laudandæ existimationis esse possunt. Porro nec Judæos vel Hæreticos accusare permittit, nisi omnes in propriis causis actionem intentant.

Ὁ δὲ ρκθ'. οὐδὲ δούλοις κατηγορεῖν δίδωσιν, οὐδὲ ἀπελευθέροις τῶν αὐτοὺς ἐλευθερωσάντων κληρικῶν, ἢ τῶν παίδων αὐτῶν, ἢ τῶν κληρονόμων, ἑτέρων μέντοι κατηγορεῖν ἐφίησιν· ἀλλ' οὐδὲ ἀτίμοις, οἷον τοῖς μίμοις καὶ θηριομάχοις, καὶ μονομάχοις. ἀλλ' οἱ μὲν ἐπὶ σκηνῆς μῖμοι, οἱ ἐν πανηγύρεσι καὶ δημοσίοις παίζοντες συνελεύσεσιν, ἄτιμοι· οἱ δὲ παρὰ βασιλεῖ ἀστεῖα πρὸς μετρίαν τέρψιν ἐπιτηδεύοντες, ἔν- E τιμοι. θηριομάχοι δὲ καὶ μονομάχοι, εἰ μὲν πρὸς ἐπίδειξιν ἀνδρίας ὁρῶεν καὶ δόξης ἔρωτα, ἄριστοι ἂν λογίζοιντο· εἰ δὲ πρὸς μισθόν, ἄτιμοι. οἱ γὰρ τῆς οἰκείας ζωῆς μὴ φειδόμενοι, ἀλλὰ μισθοῦ ταύτην προϊέμενοι, χαλεπῇ γ' ἂν αὐτοῖς μετρίας ἐπαινουμένης ὑπολήψεως. ἀλλ' οὐδὲ Ἰουδαίοις ἢ αἱρετικοῖς κατηγορεῖν ἐπιτρέπει, εἰ μή που περὶ ἰδίων οὗτοι πάντες ἐνάγουσιν ὑποθέσεων.

Insuper can. cxxxi. Eum qui multa crimina Episcopo vel Clerico objecerit, & unum ex iis post disquisitionem factam probare non potuerit, ei neque de F reliquis fides habenda est.

Ὁ δὲ ρλα'. τὸν ἐν πολλοῖς φησιν ἐγκλήμασιν, ἐπισκόπου κατηγοροῦντα ἢ κληρικοῦ, καὶ τούτων ἑνὸς ἐξετασθέντος ἀποδεῖξαι μὴ δυνηθέντα, οὐδὲ περὶ τῶν λοιπῶν αὐτὸν F πιστεύεσθαι.

Leges.

Νόμοι.

Præstat crimina injudicata relinquere, quàm aliquos innocentes punire.

Κρεῖσσον τὰ ἁμαρτήματα καταλιμπάνειν ἀνεκδίκητα ἢ τινας ἀναιτίους κολάζεσθαι.

Non oportet fidem habere judicatorum depositionibus, nisi probatio judicem certiorem fecerit.

Οὐ δεῖ πιστεύειν ταῖς καταθέσεσι τῶν κρινομένων, εἰ μὴ καὶ ἀπόδειξις διδάσκοι τὸν δικαστήν.

Οὐ μὴν

Τῶν ψυχικῶν ἁμαρτημάτων τῶν ὑπεξουσίων παίδων, ἴσως οἱ πατέρες δίκην ὑπέχουσιν, οὐ μὴν καὶ τῶν ἐγκληματικῶν. οὐ γὰρ κολάζονται πατέρες ὑπὲρ τέκνων, φησὶ γὰρ ὁ νόμος, τὰ ἁμαρτήματα τῇ κεφαλῇ ἕπονται.

Περὶ τῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις μαρτύρων.

Ο οε΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, οὐδὲ εἰς μαρτυρίαν αἱρετικὸν προσίεσθαι διορίζεται· ὅπου γε οὐδὲ πιστὸν ἕνα μόνον, ἐπὶ στόματος γάρ φησι δύο μαρτύρων ἢ τριῶν, σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. καὶ ὁ ἀπόστολος, κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων.

Ο δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ρλβ΄. ἀρχὴν φησὶ τοὺς κεκωλυμένους ἐγκληματικοὺς ἐνάγειν, οὐδὲ εἰς μαρτυρίαν προσίεσθαι χρή, τοὺς δ' αὖ τὸν βίον ἀστείους, ὧν μαρτυρίαν ἀληθῆ ποιήσει τὰ προβεβιωμένα, μὴ ἀνήβους εἶναι, ἐντὸς δηλαδὴ ιδ΄. ἐτῶν, τῷ μήπω τούτοις ἐντελῆ εἶναι τὸ φρόνημα. ἀλλ' οὐδὲ οἰκιακοὺς τὸν κατηγοροῦντα παράγειν δεῖ μάρτυρας, καὶ ὑπεξουσίους αὐτοῦ ἢ ὑποχειρίους, οὓς εἰ μὴ πείθοιντο τὰ κατὰ νοῦν αὐτῷ λέγειν, ἐξέσται οἱ κολάζειν. σεμνῆς δὲ μεταποιούμενοι πολιτείας οἱ ὑποχείριοι, ἱερεῖς φημι καὶ διάκονοι, καὶ κληρικοὶ ἐπιστήμονες μαθημάτων, οὐκ ἀπόβλητοι πρὸς μαρτυρίαν ἔσονται.

Ο δὲ ξγ΄. εἰ κληρικοί φησι, παρὰ τῷ τῆς ἐκκλησίας κριθεῖεν δικαστηρίῳ, ὡς ὁ ἀπόστολος παραγγέλλει, τολμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων, κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων; εἰ θάτερον μέρος τὴν ἐξενεχθεῖσαν καταγνοίη ψῆφον, μὴ ἐξεῖναι θατέρῳ μέρει εἰς τὸ τῆς ἐκκλησίας δικαστήριον ἕλκειν πρὸς μαρτυρίαν τὸν πρότερον τὴν ὑπόθεσιν δοκιμάσαντα, ἢ καὶ κρινομένης παρατυχόντα, μηδὲ τοὺς γένει προσήκοντας προβάλλεσθαι μάρτυρας.

Νόμοι.

Αξιοπίστους εἶναι δεῖ τοὺς μάρτυρας.

Καὶ παράγονται καὶ ἐπὶ χρηματικῶν καὶ ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων, οἱ μὴ κεκωλυμένοι ἀπὸ τοῦ νόμου ἢ ἐξκουσευόμενοι.

Απόβλητος εἰς μαρτυρίαν γίνεται ὁ καταδικασθεὶς διὰ τὸ ποιῆσαι παρῳδὴν φλυαρίαν.

Δεῖ τοὺς μάρτυρας πρότερον ὀμνύειν, πρὶν ἢ μαρτυρήσειν, τοῖς τιμιωτέροις δὲ μᾶλλον πιστεύειν. ἑνὸς δὲ μαρτυρία οὐκ ἔστι δεκτὴ ἐν οἱᾳδήποτε δίκῃ, κἂν συγκλητικὸς ᾖ.

Τῇ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου ἀγωγῇ, εἰ μὲν χρηματικὴ εἴη μέχρι λίτρας μιᾶς, δύο πιστοὶ ἔντιμοι μάρτυρες μαρτυρήσουσιν, εἰ δὲ μέχρι ν΄. λιτρῶν, τρεῖς· εἰ δὲ ἐπέκεινα, ε΄. εἰ δὲ ἐγκληματικὸν εἴη τὸ αἴτιαμα, διὰ ε΄. μαρτύρων πιστῶν καὶ ἐντίμων ὀμνυόντων ἀποδείκνυται.

Οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστος μάρτυς, ὁ κελεύεσθαι δυνάμενος παρ' ἐμοῦ ἐπὶ τὸ μαρτυρῆσαι.

Ο κατήγορος οἰκιακοὺς μάρτυρας οὐ δύναται παράγειν.

Ο κατὰ συκοφαντίαν ἐπὶ παραστάσει παρὰ δικαστῇ προσφόρῳ αἰτιώμενος ἐπίσκοπον, λ΄. δίδωσι λίτρας.

Κατὰ τρεῖς τρόπους ἡ συκοφαντία γίνεται, καὶ τριπλῶς ἐπεξέρχεται· ἢ γὰρ συκοφαντεῖ τις πλαστῶς κατηγορῶν, ἢ προδότης τῆς ἰδίας ὑποθέσεως γίνεται, τἀληθῆ ἐγκλήματα κρύπτων, ἢ φυγοδικεῖ, παντελῶς ἀναχωρῶν τῆς κατηγορίας. οὐ πάντως δὲ συκοφάντης ἐστὶν ὁ μὴ ἀποδεικνὺς ὃ κατηγόρησεν· ἀλλ' ἐν τῇ κρίσει τοῦ δικαστοῦ ἐστι μετὰ τὸ ἐλευθερωθῆναι τὸν κατηγορούμενον, ζητῆσαι περὶ τούτου. κἂν μὲν εἴπῃ οὐκ ἀπέδειξας, ἐφείσατο αὐτοῦ· ἂν δὲ εἴπῃ ἐσυκοφάντησας, κατα-

A In peccatis spiritualibus Patres forsan pro liberis qui sub potestate sunt pœnas dant, non autem in criminalibus: non enim patres pro filiis puniuntur, nam dicit Lex, peccata caput sequuntur.

De Testibus in Judiciis.

Canon sanct. Apost. lxxv. Hæreticum ad testimonium dicendum non admittendum esse decernit: similiter nec unum fidelem; ex ore enim, inquit, testium duorum vel trium omne verbum stabilietur. Et Apostolus, contra Presbyterum accusationem ne admittas, nisi coram duobus vel tribus testibus.

B Canon verò cxxxii. Syn. Carthag. Qui priùs, inquit, accusare prohibentur, eos nec ad testimonium admittere oportet: Eos verò qui quoad vitam honesti sunt, quorum testimonium vita anteacta comprobaverit, non impuberes esse, annis scilicet quatuordecim minores, quod eorum judicium firmum non sit. Insuper nec accusatorem producere oportet testes domesticos, & qui sub potestate sunt vel subjecti, quos, nisi quod ipse probet, dixerint, puniendi potestatem habet. Qui verò honestiorem in familia locum obtinent, Sacerdotes scilicet, & Diaconi, & Clerici, qui mathemata callent, à testimonio dicendo nequaquam rejicientur.

C Insuper canon lxiii. Si Clerici, inquit, in foro Ecclesiastico judicati fuerint, dicto Apostolico consequenter, Audet quis vestrum habens negotium sub iniquis judicio contendere, & non sub Sanctis? & una pars sententiam prolatam damnaverit, ne liceat alteri parti eum qui causam priùs examinavit, vel examinationi interfuit, ad forum Ecclesiasticum testimonii dicendi causa trahere, neque propinquitate conjunctos testes producere.

Leges.

D Testes fide dignos esse oportet.

Adhiberique possunt tam in pecuniariis quam criminalibus causis hi, quibus lege non interdicitur testimonium, vel qui non excusantur.

Ejus testimonium qui ob editum carmen famosum condemnatus est, non admittitur.

Testes priusquam testimonium perhibeant, jusjurandum præstare debent; & honestioribus fides potius adhibenda est: unius vero testimonium in quacunque causâ admitti non debet, quamvis Senator sit.

E In actione contra Episcopum, si pecuniaria fit, ad unam libram duo fideles honesti testes testimonium dicent; sin ad l. libras tres; si vero deinceps, quinque. Quod si causa criminalis fuerit, per quinque fidos & honestos testes juramentum suscipientes probatur.

Non est idoneus testis cui imperare possum ut testimonium dicat.

Accusator testes de domo suâ producere non potest.

F Qui per calumniam in exhibitione coram judice qui jurisdictionem habet Episcopum accusat, triginta auri libras pendat.

Calumnia tribus modis fit, & tripliciter punitur; vel enim calumniatur quis accusans falsò, vel prodit propriam causam vera crimina occultans; vel tergiversatur, in universum ab accusatione desistens. Non omnino vero calumniator est, qui non probat quod intendit, sed in arbitrio judicis est reo absoluto hâc de re inquirere; Et siquidem dixerit, non probasti, pepercit ei; si vero dixerit, calumniatus est, calumniæ eum condemnavit

demnavit, etiamsi de pœnâ nihil dixerit. Si vero dixerit, temerè accusasti, non tacit illum calumniatorem, nec pœnæ subjicitur.

Mulier viri officium non obit; nec in testamento testis esse potest, nisi in quibus viri non advocantur. Porro nec iis publicè causam agere permissum est, sed tantum pro seipsis causam agunt mulier, & cæcus, ille vero & jus dicere potest.

Quia & Novella xlviii. Imperatoris Leonis, mulieres in conventionibus & contractibus testimonium dicere vetat: in partu autem, & in iis quæ fœminis solis videre permittitur, testimonium dicere possunt.

Ex Novellâ Justiniani CXXIII.

Sanctissimis Presbyteris & Diaconis, si pro causâ pecuniariâ falsum testimonium dixisse deprehensi sint, non autem juramento mendacium confirmaverint, iis pro pœnâ sufficiet, tribus annis à ministerio separari, & monasteriis tradi: si vero mendacio juramentum adjecerint, canon eos à Sacerdotio præscindit. Quod si in causâ criminali falsum testimonium dixerint, mulctati, prout à sacris Canonibus definitur, Clero denudantur, & pœnis præterea legitimis subjiciuntur.

Sufficiunt ad probationem quinque testes, si scripta non sint, si vero scripta sint, sive instrumenta, tres tantum sufficiunt.

Testes ex auditu testimonium ne dicant, dicentes, ab aliquo audivimus, hunc debere, vel illum solvisse, quamvis tabellarii sint qui hæc testantur; in rebus enim criminalibus necesse est ipsos testes produci, & non eorum voces.

Testibus & non testimoniis credendum est: nam de criminibus ipsimet interrogantur à Judicibus, & qui non probat quod intenderat, relegatur.

Pauperes testes non sunt; Pauper vero est, qui non habet substantiam L. solidorum.

Testimonium non dicit libertus in Patronum, ejusve filium.

Minor viginti annis testis esse non potest; neque qui in publico judicio damnatus est, & non in integrum restituitur, nec qui in vinculis custodiâve publicâ est. Nec qui ob testimonium dicendum aut non dicendum pecunias accepisse convictus fuerit, neque qui in adulterii judicio damnatur.

Filius Patri, aut Pater filio testis non est.

Nec quisquam in re suâ.

Servus testis non est; servis enim contra Dominos dicentibus non temerè fidem adhibere oportet, quippe quod servus à naturâ domino inimicus sit.

Qui in aliquem testimonium dixit, rursus in eum produci non potest.

Testimonium dare prohibentur, impubes, surdus, mutus, insanus, prodigus, & Filius-familias, cum Pater ejus ab alio hæres in testamento scriptus fuerit.

Exceptio secundùm leges multiplex est, secundum vero Rhetoras quadruplex: ab absente, velut prodigi pater non apparet, & filius homicidii accusatur; ab excessu, ut decem juvenes jurarunt se non uxorem ducturos, & malæ vitæ accusantur; vel ab eo, quod quis de iis quæ alii fecerunt non teneatur, ut fortissimus, cujus imaginem inimici erexerunt, proditionis accusatur; vel juxta tempus, ut timidi filius dux fortissimus evasit, & uxorem suam adulterii accusat.

A δικάσαι αὐτὸν εἰς συκοφαντίαν, κἂν μηδὲν εἴπῃ περὶ τῆς ποινῆς. ἂν δὲ εἴπῃ προπετῶς ἐκίνησας, ἤγουν οὐκ ἀπέδειξας, οὐ ποιεῖ αὐτὸν συκοφάντην· οὐδὲ ποινῇ ὁ τοιοῦτος ἐφίσταται.

Η γυνὴ οὐ μετέρχεται ἀνδρῷον ὀφφίκιον· οὐδὲ ἐν διαθήκῃ μαρτυρεῖ, εἰ μὴ ἐν οἷς ἄνδρες οὐ προσκαλοῦνται. ἀλλ' οὐδὲ συνηγορεῖν ταύταις ἔξεστι δημοσίᾳ, ἑαυτῇ δὲ μόνον συνηγορεῖ ἡ γυνὴ καὶ τυφλός, οὗτος δὲ καὶ δικάζειν δύναται.

Η δὲ τεσσαρακοστὴ ὀγδόη νεαρὰ τοῦ Βασιλέως Λέοντος, κωλύει τὰς γυναῖκας ἐπὶ συμφώνοις καὶ συναλλάγμασι μαρτυρεῖν, ἐπὶ δὲ τοκετῶν, καὶ ἐφ' ὧν μόνῃ θηλειῶν ὄψις ὁρᾶν συγκεχώρηται, ἐπιτρέπονται μαρτυρεῖν. B

Εκ τῆς ρκγ'. Ιουστινιανείου νεαρᾶς.

Τοῖς εὐλαβεστάτοις πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, εἰ ἁλωθεῖεν ὑπὲρ χρηματικῆς αἰτίας ψευδομαρτυρήσαντες, μὴ μέντοι ὅρκῳ τὸ ψεῦδος βεβαιωσάμενοι, τούτοις ἀρκέσει ἀντὶ βασάνων, ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς χωρίζεσθαι τῆς θείας ὑπηρεσίας, καὶ μοναστηρίοις παραδίδοσθαι. εἰ δὲ καὶ τῷ ψεύδει τὸν ὅρκον προσεθήκασιν, ὁ κανὼν αὐτοὺς περιέκοψε τῆς ἱερωσύνης. ὑπὲρ δὲ ἐγκληματικῶν αἰτιῶν εἰ ψευδομαρτυρίαν εἴπωσιν, ἐξελεγχθέντες δηλονότι ὡς τοῖς θείοις ὥρισται κανόσι, τοῦ C κλήρου ἀπογυμνοῦνται, καὶ ταῖς νομίμοις ποιναῖς ὑποβάλλονται.

Αρκοῦσι πρὸς ἀπόδειξιν ε'. μάρτυρες, ἐγγράφων μὴ ὄντων· εἰ δὲ εἰσὶν ἔγγραφα ἤτοι συμβόλαια, τρεῖς μόνοι ἀρκοῦσιν.

Οἱ μάρτυρες ἀκοῇ μὴ μαρτυρείτωσαν, λέγοντες ὡς ἠκούσαμεν ἔκ τινος τόνδε χρεωστεῖν, ἢ τόνδε καταβαλεῖν· κἂν οἱ ταβουλλάριοι ὦσιν οἱ ταῦτα μαρτυροῦντες. ἐπὶ γὰρ τῶν ἐγκληματικῶν ἀνάγκη παρεῖναι τοὺς μάρτυρας, καὶ μὴ τὰς φωνὰς αὐτῶν.

Τοῖς μάρτυσι καὶ οὐ τοῖς μαρτυρίοις πιστευτέον. αὐτοπροσ-D ώπως γὰρ ἐρωτῶνται παρὰ τῶν δικαστῶν ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων, καὶ ὁ μὴ δείξας τὸ παρ' αὐτοῦ προτεθὲν ἐξορίζεται.

Οἱ πένητες οὐ μαρτυροῦσι. πένης δέ ἐστιν ὁ μὴ ἔχων ν'. νομισμάτων περιουσίαν.

Οὐ μαρτυρεῖ ἀπελεύθερος κατὰ πάτρωνος ἢ παιδὸς αὐτοῦ.

Οὐ μαρτυρεῖ ὁ ἥττων τῶν κ'. ἐτῶν, οὔτε ὁ ἐν δημοσίῳ δικαστηρίῳ καταδικασθεὶς, καὶ μὴ ἀποκαταστάς· ἢ ἐν δεσμοῖς, ἢ ἐν δημοσίᾳ φρουρᾷ βληθείς· οὔτε ὁ ἐλεγχθεὶς λαβεῖν χρήματα ἐπὶ τῷ μαρτυρῆσαι, ἢ μὴ μαρτυρῆσαι· οὔτε ὁ καταδικασθεὶς ἐπὶ μοιχείᾳ. E

Υἱὸς πατρὶ, ἢ πατὴρ υἱῷ, οὐ μαρτυρεῖ.

Οὔτε οἱοσδήποτε ἐν ἰδίῳ πράγματι.

Ο δοῦλος οὐ μαρτυρεῖ, οὐ γὰρ χρὴ πιστεύειν προπετῶς τοῖς οἰκέταις λέγουσι κατὰ τῶν δεσποτῶν. φύσει γὰρ ὁ δοῦλος τῷ δεσπότῃ πολέμιος.

Ο κατά τινος ἤδη μαρτυρήσας, οὐ μαρτυρεῖ πάλιν κατ' αὐτοῦ.

Κωλύεται μαρτυρεῖν ἄνηβος, κωφὸς, ἄλαλος, μαινόμε-F νος, ἄσωτος, ὁ υἱὸς ὑπεξούσιος, ὅταν ὁ πατὴρ αὐτοῦ τοῦ ἄλλου γραφῇ κληρονόμος ἐν διαθήκῃ.

Η παραγραφὴ, κατὰ μὲν τοὺς νόμους πολλαχῶς, κατὰ δὲ τοὺς ῥήτορας τετραχῶς γίνεται. ἀπὸ τοῦ λείποντος, οἷον ἀσώτου πατὴρ ἀφανὴς ἐγένετο, καὶ φόνου ὁ υἱὸς φεύγει. ἀπὸ τοῦ ὑπερβάλλοντος, οἱ δέκα νέοι ὤμοσαν μὴ γῆμαι, καὶ φεύγουσι κακοῦ βίου. ἢ ἀφ' ὧν ἕτεροι πεποιήκασιν οὐ δεῖ κρίνεσθαι, ὡς ὁ τρισαριστεύς, οὗ εἰκόνα ἔστησαν οἱ πολέμιοι, καὶ προδοσίας φεύγων. ἢ κατὰ χρόνον, οἷον δειλοῦ παῖς ἠρίστευσε, καὶ μοιχείας κρίνει τὴν γυναῖκα.

Επ

A

Ἔτι περὶ τῶν ἐνδίκως καθαιρεθέντων.

Ὁ τέταρτος κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, ὁ ὑπὸ συνόδου καθαιρεθείς φησιν, ἐπίσκοπος, ἔτι δὲ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦτο παθὼν ἐπισκόπου, εἰ μεταχειρίσαιτο ὁτιοῦν βουληθείη, ἃ τοῖς ἱερεῦσιν ἔθος, μὴ ἐξεῖναι τούτῳ, ἀδίκως ἔτι διατεινομένῳ παθεῖν, ἑτέρᾳ προσιέναι συνόδῳ, καὶ ζητεῖν ἐξέτασιν. τὸ κατ' αὐτὸν δοθῆναι, μηδὲ χώραν ἀπολογίας αὐτῷ μετεῖναι. τοὺς δέ γε συνειδότας τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν, καὶ κοινωνεῖν αὐτῷ τολμήσαντας, καὶ τούτους τῆς ἐκκλησίας ἐκκόπτεσθαι. B

Ὁ δὲ ιβ΄. τὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἐπισκόπου καθαιρεθέντα πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ὑπὸ συνόδου ἐπίσκοπον, ἀπαγορεύει προσιέναι τῷ βασιλεῖ, καὶ παρ' αὐτοῦ ζητεῖν τὴν ἐξέτασιν, ἀλλὰ μείζονι ἐπισκόπων συνόδῳ, καὶ ἃ νομίζει δίκαια ἔχειν, τούτοις προσαναφέρειν, καὶ τὴν παρ' αὐτῶν ἐξέτασιν ἐκδέχεσθαι καὶ ἐπίκρισιν. εἰ δέ τις τούτων ὀλιγωρήσας ἐνοχλῆσαι τολμήσει τῷ βασιλεῖ, μηκέτι χώραν ἔχειν ἀπολογίας, μηδὲ ἐλπίδα μελλούσης ἀποκαταστάσεως. εἰ γὰρ καὶ παντὶ καταδικαζομένῳ καὶ ἀδικεῖσθαι οἰομένῳ ἡ τῆς ἐκκλησίας βοήθεια δέδοται, ἀλλ' ἐπεί τοι γε τῶν πατριαρχῶν αἱ ψῆφοι ἔφεσιν οὐχ ὑπόκεινται, ὁ πειρώμενος ἔκκλητον εἰς βασιλέα ποιήσασθαι, μετὰ τὴν τοῦ πατριάρχου ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν, τιμωρεῖται κατὰ τὸν παρόντα κανόνα. C

Ὁ δὲ κη΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, τὸν καθαιρεθέντα δικαίως ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἐπὶ ἐγκλήμασι φανεροῖς, καὶ ἅψασθαι τολμήσαντα τῆς ἀφαιρεθείσης αὐτῷ λειτουργίας, ἐκκόπτεσθαι παντάπασι κελεύει τῆς ἐκκλησίας, διά τε τυχὸν τῆς αὐθαδείας τὸ περιττόν, καὶ ὅτι ἄλλως κολασθῆναι κανονικῶς οὐκ ἔνι τὸν ἤδη καθαιρεθέντα.

Ὁ δὲ ξε΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ δικαίως κληρικοῦ καταδικασθέντος φησὶ παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, μηκέτι ἐκκλήτῳ D βοηθουμένου, τοῦ κληρικοῦ δηλαδή, τοὺς χειρὶ χρωμένους, καὶ κωλύοντας τὴν ἐξενεχθεῖσαν κατ' αὐτοῦ ψῆφον τὸν ἐπίσκοπον ἐπιτελεῖν, αἰτεῖσθαι χρὴ τὴν σύνοδον παρὰ τοῦ βασιλέως ποινῇ τούτους χρηματικῇ, καὶ ἀφαιρέσει τῆς τιμῆς ὑποβάλλεσθαι, εἴ τε τῆς ἐκκλησίας εἶεν οἱ τοιοῦτοι ὄντες, εἴ τε τοῦ λαοῦ, κἂν ὁποίας ὦσι καὶ ἡλικίας καὶ φύσεως.

Ὁ δὲ πεντηκοστός, καὶ τῶν ἐπισκόπων τοὺς μὴ ταῖς ψήφοις ὑποπίπτοντας τῆς συνόδου, τῇ τῶν ἀρχόντων ἐξουσίᾳ κελεύει δίδοσθαι· πλὴν οὐκ ἔννομον τοὺς ἱερωμένους εἰς κόλασιν κοσμικοῖς ἄρχουσι παραδίδοσθαι, εἰ μὴ πρότερον καθαιρεθεῖεν. τοῦτο δὲ γίνεται, ἢ ὅταν μὴ δύναιτο ἡ σύνοδος ἢ τὴν οἰκείαν E ἀπόφασιν εἰς ἔργον ἐξενεγκεῖν, ἢ ὅταν μέγα ᾖ τὸ ἁμάρτημα, καὶ δεῖ τῇ παρὰ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὴν παρὰ τῶν ἀρχόντων ἐπακολουθῆσαι κόλασιν· εἰ γὰρ εὑρεθείη τυχὸν ἱερωμένος ἐπιβουλεύων τῷ βασιλεῖ, πρὸς τῇ καθαιρέσει, καὶ τοῖς ἄρχουσι πρὸς ἐξέτασιν ἐκδοθήσεται, ὥστε καὶ κατειπεῖν τοὺς συνίστορας, ὥσπερ δὴ καὶ ἡ ῥηθεῖσα ρκγ΄. Ἰουστινιάνειος νεαρὰ περὶ τῶν τοιούτων διακελεύεται.

Νόμοι.

Ἐπίσκοπος κανονικῶς τῆς ἱερωσύνης ἐκπεσὼν, καὶ ἐπιβαίνων τῇ πόλει ἀφ' ἧς ἐξεβλήθη, ἢ καταλιμπάνων τὸν τόπον ἐν ᾧ διάγειν ἐκελεύσθη, μοναστηρίῳ ἄλλης ἐπαρχίας ἐμβάλλεται. F

Ἐπίσκοπος ἀπὸ συνόδου καθαιρεθεὶς, καὶ ποιήσας τι στασιῶδες, πρὸς τὸ αὖθις ἀναλαβεῖν τὴν ἐπισκοπὴν, ἀπὸ ἑκατὸν μιλίων ἧς ἐξεβλήθη πόλεως οἰκείτω, μηδὲ βασιλεῖ προσιὼν ἔστω· εἰ δὲ καὶ προσιὼν ἀντίγραφα λήψεται, ἄκυρα ἔστω· καὶ ὁ ἐκδικῶν αὐτὸν, ἀγανακτείσθω.

Adhuc de iis qui justè depositi fuerint.

Canon iv. Syn. Antioch. Episcopus, inquit, qui à Synodo depositus fuerit, nec non Presbyter, vel Diaconus idem à proprio Episcopo passus, si aliquid eorum operari voluerit, quæ Sacerdotibus facere mos est, ne liceat ei, quamvis se injustè pati prætendat, alteram Synodum adire, & petere, ut quæ ei objecta sunt examinentur, aut defensionis locum habere. Ii autem, qui sententiam adversus eum latam scientes, cum ipso communicare ausi fuerit, ex Ecclesiâ abdicentur.

Insuper can. xii. Presbyterum vel Diaconum à proprio Episcopo depositum, vel Episcopum à Synodo, Regem adire vetat, & examinationem ab eo petere, sed ad majorem Episcoporum Synodum ire, & jus, quod se habere putat, ad eos referre, eorumque examinationem & judicium suscipere. Si itaque quisquam his contemptis, Imperatori molestus esse ausus fuerit, is defensionis locum nullum habeat, aut spem futuræ restitutionis. Quamvis enim omni damnato, & se injuriâ affici credenti, Ecclesiæ auxilium conceditur, quoniam vero Patriarcharum sententiæ appellationi non subjiciuntur, qui post latam Patriarchi sententiam ad Regem appellationem facere conatur, juxta præsentem canonem punitur.

Porro sanct. Apostol. can. xxviii. Episcopum, vel Presbyterum, vel Diaconum, qui justè ob manifesta crimina depositus, ministerium sibi ablatum attingere audeat, ab Ecclesiâ omninò abscindi jubet; tum ob summam fortè impudentiam, tum quod jam depositus aliter canonicè puniri nequeat.

Canon etiam lxv. Syn. Carth. Si Clericus, inquit, à proprio Episcopo justè depositus fuerit, nec appellationis auxilium habeat iste Clericus, Synodum à Rege petere oportet, ut qui potentiâ utuntur, & Episcopum prolatam contra eum sententiam infligere non sinunt, pœnæ pecuniariæ, & honoris privationi subjiciantur, sive sint Ecclesiastici, sive Laici, & cujuscumque ætatis vel conditionis fuerint.

Insuper can. l. Episcopos, qui Synodi sententiis non submittunt, in Magistratuum potestatem tradere jubet; verum justum non est, ut sacrati secularibus magistratibus puniendi tradantur, nisi prius depositi fuerint. Hoc autem fit, vel cum Synodus sententiam suam in actum redigere non possit, vel cum magnum fuerit peccatum, & censuram Ecclesiasticam Magistratuum etiam pœnam sequi oporteat. Etenim si sacratus fortè inventus sit Imperatori insidias struere; præter depositionem, Magistratui tradetur, ut examinationem subeat, & conscios detegat: Quemadmodum & prædicta Justiniani Novella cxxiii. de iis qui sunt ejusmodi statuit.

Leges.

Episcopus Sacerdotio canonicè excidens, si ad urbem ex qua ejectus erat proficiscatur, vel locum, in quo morari jussus erat, relinquat, alius Provinciæ monasterio injicitur.

Episcopus à Synodo depositus, & tumultum excitans, ut Episcopatum recuperet, centum milliaribus longè à civitate ex quâ ejectus est habitet, nec ad Imperatorem adeat. Sin autem profectus literas rescriptas habeat, eæ sint inutiles, & qui eum defenderit, indignationem incurrat.

A

CAPUT IX.

Quod ob id ipsum bis vindicare non oporteat.

CANON Apost. xxv. Episcopus, inquit, vel Presbyter, vel Diaconus, fornicationis vel perjurii, vel furti convictus, deponatur, & non segregetur; non enim vindicabis bis in id ipsum: quare qui Sacerdotium assequuti sunt, quamvis deponuntur, à fidelium tamen communione non segregantur, cujuscunque criminis rei fuerint. Soli autem utráque poenâ afficiuntur, propter sceleris magnitudinem, qui pecuniis vel magistratuum potentiâ Sacerdotium, vel aliter populi præsidentiam assequuti sunt: hos enim xxix. can. Apost. nec non xxx. eosque qui iis communicant, non solum depositioni, sed etiam segregationi subjiciunt.

Porro magnus Basilius in can. xxxii. dictum in prima Epistolâ Catholicâ Evangelistæ & Theologi Joannis exponens, quod ita se habet; *est peccatum ad mortem, & est peccatum non ad mortem*, ait Clericos, qui peccatum ad mortem admittunt, quod scilicet ad actum progreditur, Sacerdotii gradu excidere, verum à Laicorum communione, quo minus cum iis precentur, non arceri, in nullo enim ex tribus poenitentiæ locis stabunt, nam non vindicabis bis in idipsum. Quemadmodum enim peccatum actu admissum ad mortem animæ ferre dicit, fornicationem scilicet, vel invidiam, vel similia, sic quòd ad consultationem tantum & consensum progreditur, non quidem irreprehensibile esse, sed tamen mortem omnino animæ non conciliare, adeo ut depositionem inducat, juxta iv. can. Syn. Neocæsar. quem quæras in cap. xv. lit. Π. Neque enim fornicator judicabitur, qui fornicari proposuit, opus vero non perfecit. Similiter de cæde censendum est, ut dicit magnus Theologus Gregorius, si cædis damnas homicidam ex eo solo quod cogitavit, & quæ sequuntur. Dicunt autem nonnulli peccatum ad mortem esse, quod capitis ablationem & mortem peccatori inducit, & Sanctum existimare Sacerdotem nihil præter depositionem subire debere, licet maxima peccata perpetraverit, quæ mortem secundum leges, & poenam quæ capitalis dicitur inferunt.

Insuper in can. li. Unum, inquit supplicium in eos qui lapsi sunt Patres decreverunt, à ministerio scilicet amotionem, sive in gradu fuerint, & ordinationem Presbyteri vel Diaconi acceperunt, sive in Lectoris charactere, vel Cantoris, vel Ostiarii: non enim eos qui in majori gradu sunt, gravius puniunt, levius vero eos qui in minori sunt, sed sicut ii à Sacerdotio arcentur, sic & Lectores ad altare ingredi, vel in ambone legere, vel ad majorem gradum promoveri prohibentur.

His consona statuens can. xxx. Syn. Carthag. Clerici, inquit, gravissimorum criminum convicti, & propterea gradibus suis excidentes, à fidelium cœtu non segregantur, sola enim depositio iis in poenam sufficit; Manuum vero impositionem aliquam, ut extra tribunal ministerio fungantur, suscipere nequeunt; neque rebaptizantur, ut exinde à crimine purgati, sicut nonnulli putant, ad cleri gradum rursus promoveantur: unus enim est salutaris Baptismus: Ideoque qui post depositionem in ambone legunt, vel preces, vel benedictionem dicunt, non sacra faciunt. Quæras etiam in ix. cap. præsentis literæ, can. l. Syn. Carthag. Quæras etiam in xv. cap. lit. Π. can. iii. mag. Basilii.

ΚΕΦ. θʹ.

Ὅτι δὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐκδικεῖν οὐ χρή.

Ὁ κεʹ. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ἐπίσκοπος φησὶ, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ἐπὶ πορνείᾳ ἁλοὺς, ἢ ἐπιορκίᾳ, ἢ κλοπῇ, καθαιρείσθω, καὶ μὴ ἀφοριζέσθω· οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό, οἱ γὰρ ἱερᾶσθαι λαχόντες, εἰ καθαιρεθεῖεν, ἀλλά γε τῆς τῶν πιστῶν κοινωνίας οὐκ ἀφορίζονται, κἂν οἱαδήποτε ταύτῃ περιπέσωσι. μόνοι γε μὴν τῶν
B ἐνδίκως ἀμφοτέρων τιμῶνται διὰ τὸ τέλειον τῆς κακίας, οἱ διὰ χρημάτων ἢ δυναστείας ἀρχόντων, ἱερωσύνην ἢ προστασίαν ἄλλως λαοῦ δεξάμενοι· τούτους γὰρ ὁ κθʹ. ἀποστολικὸς κανὼν, ἔτι καὶ ὁ λʹ. καὶ τοὺς αὐτοῖς κοινωνοῦντας, οὐ μόνον καθαιρέσει, ἀλλὰ καὶ ἀφορισμῷ ὑποτίθησιν.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ λβʹ. κανόνι, τὴν ἐν τῇ πρώτῃ τῶν καθολικῶν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου καὶ θεολόγου ἐκλέξας φωνὴν τὴν οὑτωσί πως διεξιοῦσαν, ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον, καὶ ἔστιν ἁμαρτία οὐ πρὸς θάνατον, τοὺς τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν φησὶν ἁμαρτάνοντας κληρι-
C κοὺς, τὴν μέχρι πράξεως δηλαδὴ προχωροῦσαν, ἐκπίπτειν μὲν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης, τῆς ἐν τῇ εὐχῇ δὲ κοινωνίας τῶν λαϊκῶν μὴ εἴργεσθαι· ἐν οὐδενὶ γὰρ τῶν παραδεδομένων τῆς μετανοίας στάσεων τάττονται, οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό. ὥσπερ δὲ τὴν ἔμπρακτον ἁμαρτίαν, πρὸς θάνατον λέγει φέρειν τῆς ψυχῆς, πορνείαν τυχὸν ἢ φθόνον ἤ τι τῶν τοιούτων, οὕτω τὴν ἄχρι βουλῆς καὶ συγκαταθέσεως προϊοῦσαν, οὐκ ἀνεπιτίμητον μὲν εἶναι, οὐ μὴν καὶ τὴν παντελῆ τῆς ψυχῆς μνηστεύεσθαι θάνατον, ὥστε καὶ καθαίρεσιν ἐπάγειν, κατὰ τὸν δʹ. τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανόνα, ὃν ζήτει ἐν τῷ ιεʹ. κεφαλαίῳ τοῦ Π. στοιχείου. οὐδὲ γὰρ ἂν
D πόρνος κριθείη, ὁ πορνεῦσαι μὲν προθέμενος, τὴν πρᾶξιν δὲ μὴ τελέσας. ὡς δὲ ἐπὶ τοῦ φονέως λογιστέον, ὥς φησιν ὁ μέγας θεολόγος Γρηγόριος, εἰ κρίνεις φόνου τὸν φονικὸν ἐκ μόνου τοῦ βούλεσθαι, καὶ τὰ ἑξῆς. τινὲς δέ φασι πρὸς θάνατον εἶναι ἁμάρτημα τὸ κεφαλῆς ἀφαίρεσιν, καὶ θάνατον ἐπάγον τῷ ἁμαρτάνοντι· καὶ κρίνειν τὸν ἅγιον μηδὲν πλέον τῆς καθαιρέσεως τὸν ἱερέα ὑφίστασθαι, κἂν μεγάλων αὐτουργὸς γένοιτο ἐγκλημάτων, ἃ δὴ καὶ θάνατον κατὰ τοὺς νόμους, καὶ κεφαλικὴν τὴν δὴ λεγομένην ἐφέλκονται κόλασιν.

Ἐν δὲ τῷ ναʹ. μίαν ἐπὶ τοῖς παραπεσοῦσι τῶν κληρικῶν πάντων τὴν τιμωρίαν ὡρίσαντο, φησὶν, οἱ πατέρες, τὴν
E ἔκπτωσιν τῆς ὑπηρεσίας, εἴτε ἐν βαθμῷ τυγχάνοιεν ὄντες, τὴν χειροτονίαν πρεσβυτέρου ἢ διακόνου ἢ ὑποδιακόνου δεξάμενοι, εἴτε ἐν ἀναγνώστου σφραγῖδι, ἢ ψάλτου, ἢ θυρωροῦ· οὐ γὰρ τοὺς μείζονος ὄντας βαθμοῦ, μᾶλλον κολάζουσι, κουφότερον δὲ τοὺς ἐλάττονι· ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖνοι τῆς ἱερωσύνης εἴργονται, οὕτως οἱ ἀναγνῶσται τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὸ βῆμα, ἢ ἐπὶ ἄμβωνος ἀναγνῶναι, ἢ εἰς μείζονα προκόψαι βαθμόν.

Τούτοις συνᾴδει καὶ ὁ λʹ. τῆς ἐν Καρθαγένῃ· οἱ ἐπὶ αἰτιωτάτοις φησὶν ἁμαρτήμασιν ἐληλεγμένοι κληρικοὶ, καὶ παρὰ τοῦτο τῶν οἰκείων βαθμῶν ἐκπίπτοντες, οὐκ ἀφορίζονται μὲν τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως· ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς εἰς κόλασιν τὴν
F καθαίρεσιν μόνην. ἀλλ' οὐδ' ἡντινοῦν χειροτονίαν, τῆς ἐκτὸς τοῦ βήματος ὑπηρεσίας οἷοί τε δέξασθαι· οὐδὲ ἀναβαπτίζονται, ὡς δῆθεν τῶν ἐγκλημάτων ἐκπλυθῆναι, ὥς τινες κακῶς οἴονται, καὶ εἰς βαθμὸν αὖθις κλήρου προκόψαι. ἓν γὰρ τὸ σωτήριον βάπτισμα. διὰ δὲ τοῦτο καὶ οἱ μετὰ τὴν καθαίρεσιν ἐπ' ἄμβωνος ἀναγινώσκοντες, ἢ εὐχὰς, ἢ εὐλογητὸν λέγοντες, οὐχ ὅσια δρῶσι. ζήτει καὶ ἐν τῷ θʹ. κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου, κανόνα νʹ. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. ζήτει καὶ ἐν τῷ ιεʹ. κεφ. τοῦ Π στοιχείου, κανόνα γʹ. τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

ΚΕΦ

A

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ τῶν διωκόντων τινὰς διὰ εὐσέβειαν.

Ζήτει ἐν τῷ α'. κεφ. τοῦ Α στοιχείου, κανόνα θ'. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, καὶ τὴν πρὸς Ῥουφινιανὸν τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐπιστολήν.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ δούλων ἐλευθερίας, καὶ κληρώσεως.

Ο πε'. τῆς ς'. συνόδου κανὼν, ἐπὶ τῆς τῶν δούλων ἐλευθερίας μὴ πλείους τῶν τριῶν μαρτύρων παραλαμβάνεσθαι ἀξιοῖ. ἐπὶ δύο γὰρ ὥς φησιν ἡ γραφὴ ἢ τριῶν μαρτύρων πᾶν ῥῆμα βεβαιούμενον ἴσμεν.

Ο δὲ γ'. τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου ἄγνωμον οἴεται κομιδῆ, δοῦλον ἀναπείθειν προφάσει θεοσεβείας, καὶ ἀσκήσεως, δεσπότου καταφρονεῖν, καὶ μὴ μετ' εὐνοίας καὶ τιμῆς ὑπείκειν τούτῳ καὶ διακονεῖσθαι. διόπερ καὶ τὴν δικαίαν ἐνδεικνύμενος ἀγανάκτησιν, τῷ ἀναθέματι τὸν τῆς ἀγνωμοσύνης παραπέμπει διδάσκαλον. ὁ γάρ τοι θεῖος ἀπόστολος, τοῖς τὸν ζυγὸν ἕλκουσι τῆς δουλείας, διὰ Τιμοθέου παρεγγύαται τοῦ πάνυ πάσης τιμῆς ἀξίους τοὺς δεσπότας ἡγεῖσθαι. εἰ δὲ καὶ πιστοὶ εἶεν οἱ δεσπόται φησὶ, μὴ καταφρονείτωσαν αὐτοὺς, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν, ἀλλὰ μᾶλλον δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εἰσιν οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀντιλαμβανόμενοι. καὶ πρὸς τὸν θεῖον αὖθις Τίτον διδάσκεις δούλους οἰκείοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι, καὶ ἐν πᾶσιν εὐαρέστους εἶναι· μὴ ἀντιλέγοντας, μὴ νοσφιζομένους, ἀλλὰ πίστιν πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθήν.

Ο δὲ πβ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων, πᾶσαν πρόφασιν σκανδάλου περιαιρῶν, οὐκ ἐπιτρέπει δοῦλον ἀλλότριον, παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου κληροῦσθαι· ὅλου γὰρ οἴκου ἀνατροπὴ ἔσθ' ὅτε γίνεται τοῦτο, καὶ λύπης καὶ ἀθυμίας αἴτιον τῷ δεσπότῃ· ἢ γὰρ τοῦ οἴκου τοῦτον εἶχε διοικητὴν, ἢ ἐργαστηρίου προεστάμενον, ἢ χρήματα εἰς ἐμπορίαν πεπίστευται. εἰ δὲ ἄξιος ὁ οἰκέτης ἱερατικοῦ κριθείη βαθμοῦ, κοινοῦσθαι χρὴ τὸν ἐπίσκοπον τὰ περὶ αὐτοῦ τῷ δεσπότῃ· καὶ εἰ κἀκεῖνον εὕροι πειθόμενον, χειροτονεῖν ἀδεῶς τὸν οἰκέτην. καὶ ὁ μέγας γὰρ Παῦλος τὸν Ὀνήσιμον δοῦλον ὄντα Φιλήμονος, καί τοι εὔχρηστον αὐτῷ κριθέντα εἰς διακονίαν, ὅμως ἄνευ γνώμης τοῦ δεσπότου κατέχειν οὐκ ᾤετο δεῖν, ἀλλ' ἔπεμψεν αὐτὸν πρὸς Φιλήμονα.

Ο δὲ δ'. τῆς δ'. συνόδου, καὶ ἀκοινώνητον εἶναι κελεύει, τὸν δεχόμενον εἰς μοναστήριον δοῦλον ἐπὶ τῷ μονάσαι παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου δεσπότου.

Νόμοι.

Ο δὲ νόμος ἀρκεῖν εἰς ἐλευθερίαν φησὶ τοῦ δούλου τὸ, εἰδέναι τὸν δεσπότην καὶ μὴ ἀντιλέγοντος τῷ κλήρῳ αὐτὸν καταλεγῆναι.

Η δὲ νεαρὰ τοῦ σοφοῦ Λέοντος, τὸν κληρωθέντα δοῦλον, φησὶν, ἀγνοοῦντος τοῦ δεσπότου, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν μονάσαντα, καὶ τὸν γεγονότα ἐπίσκοπον, τῷ προτέρῳ δεσπότῃ καὶ ἄκοντα ἀποκαθίστασθαι, μηδὲν τῆς χειροτονίας ὀνάμενον. οὐ μὴν ἀορίστως δύναται ὁ δεσπότης ἀνακαλεῖσθαι τοῦτον, ἀλλ' ἐντὸς τριετίας μετὰ τὸ λαβεῖν αὐτὸν εἴδησιν τοῦ γεγονότος ἀριθμουμένης.

Η τῶν προσώπων ἄκρα διαίρεσις αὕτη ἐστίν· ὅτι τῶν ἀνθρώπων, οἱ μέν εἰσιν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι· καὶ ἐλευθερία

CAPUT X.

De iis qui aliquos propter religionem persequuntur.

Quæras in i. cap. lit. A. can. ix. Syn. Ancyr. & Epist. magni Athanasii ad Ruffinianum.

B

CAPUT XI.

De servorum manumissione, & ad Clerum admissione.

CAN. lxxxv. Syn. vi. ad servorum manumissionem non plures tribus testibus sumere jubet; in duobus enim vel tribus testibus, ut inquit scriptura, omne verbum stabiliri novimus.

C

Tertius autem Syn. Gangrenæ, Nullâ veniâ dignum existimat, ut servus pietatis vel exercitationis prætextu dominum contemnat, & non cum benevolentiâ & honore ipsi cedat, & serviat; quapropter justam indignationem exprimens, improbitatis magistrum anathemate ferit. Divinus enim Apostolus, eos qui servitutis jugum trahunt per magnum Timotheum dominos suos omni honore dignos existimare jubet: quod si Domini, inquit, fideles sint, ne contemnant eos, quòd fratres sint, sed magis serviant, quoniam sunt fideles qui bono eorum opere fruuntur. Et rursus ad Titum scribens, doceas servos suis Dominis subjici, & in omnibus bene placentes esse, non contradicentes, non arrogantes, sed fidem omnem bonam ostendentes.

D

Canon vero lxxxii. sanct. Apost. omnem scandali occasionem tollens, non permittit servum sine Domini veniâ in Clerum provehi, hoc enim totius aliquando domus eversio fit, & molestiam & tristitiam domino dat: vel enim servus iste domus procurator erat, vel tabernæ præpositus, & cujus fidei creditæ erant pecuniæ ad negotiationem. Quod si servus gradu sacro dignus existimetur, Episcopum de eo negotio cum Domino communicare oportet, & si is consenserit, servum securè ordinare. Magnus etenim Paulus, Onesimum Philemonis servum, cujus ministerium sibi utile judicabat, sine domini voluntate detinere noluit, sed ipsum ad Philemonem remisit.

E

Insuper iv. can. iv. Syn. excommunicari jubet eum, qui servum in monasterium recipit, ut monachus fiat, sine proprii domini veniâ.

Leges.

Lex ad servi libertatem sufficere dicit, quod sciat Dominus eum in Clerum cooptari, & non contradicat.

F

Novella autem Leonis sapientis, servus, inquit, qui in clerum promotus est, nesciente Domino, & qui Monachus, vel Episcopus fit, ad priorem dominum invitus revertatur, nihil ab ordinatione adjutus. Dominus autem indefinitè eum revocare nequit, sed intra triennium, à tempore quo factum resciverit, numerandum.

Personarum prima divisio hæc est, Homines alii sunt liberi, alii autem servi; & libertas quidem est, facilitas

facultas naturalis cuilibet concessa agendi quæ velit, nisi lex vel vis impediat. Servitus autem est Juris gentium constitutio, & hostile commentum, per quod aliquis alterius potestati subjicitur; quod legi naturali contrarium est. Natura enim omnes liberos produxit.

A μὲν ἐστιν, συγχώρησις φυσική, ἑκάστῳ συγχωροῦσα πράττειν ἃ βούλεται, εἰ μὴ νόμος ἢ βία κωλύει. δουλεία δὲ ἐστιν, ἐθνικοῦ νόμου διατύπωσις, καὶ πολεμία ἐπίνοια, δι' ἧς τίς τινι ὑποβάλλεται τῇ ἑτέρου δεσποτείᾳ, ὑπεναντίως τοῦ φυσικοῦ νόμου. ἡ γὰρ φύσις πάντας ἐλευθέρους παρήγαγεν.

Rursus liberi dividuntur dupliciter, in ingenuos, & libertos. Et ingenuus quidem est, qui statim ac natus est, liber existit, & servitutis jugum nunquam gustavit: libertus vero, qui ex servo manumisso natus est.

Πάλιν οἱ ἐλεύθεροι διαιροῦνται εἰς δύο, εἰς εὐγενεῖς καὶ ἀπελευθέρους. καὶ εὐγενὴς μὲν ἐστιν, ὁ εὐθέως ἅμα τῷ τεχθῆναι ἐλεύθερος ὤν, καὶ μήπω τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας γευσάμενος· ἀπελεύθερος δέ, ὁ ἐκ δούλου ἐλευθερωθέντος γεννηθείς.

Potest aliquis servum suum manumittere, vel in sanctissimis Ecclesiis, vel coram Præside, vel coram amicis quinque ad hoc vocatis, vel tribus subscribentibus, vel per literas, vel in testamento, vel quâcunque extremâ voluntate. Et si servum suum personæ liberæ junxit, vel eum præter voluntatem suam junctum audiens, id patiatur.

B Δύναταί τις ἐλευθεροῦν τὸν ἑαυτοῦ δοῦλον, ἢ ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, ἢ ἐπὶ ἄρχοντος, ἢ ἐπὶ φίλων πέντε ἐπὶ τοῦτο προσκληθέντων, ἢ καὶ μέχρι τριῶν ἀπογραφομένων, ἢ δι' ἐπιστολῆς, ἢ ἐν διαθήκῃ, ἢ ἐν οἱαδήποτε τελευταίᾳ βουλήσει. καὶ ἐὰν τὸν ἴδιον δοῦλον ἐλευθέρῳ προσώπῳ ζεύξῃ, ἢ παρὰ γνώμην αὐτοῦ ζευγνύμενον ἀκούσας, ἀνέχηται.

Servus qui sciente domino in militiam abit, manumittitur.

Δοῦλος στρατευόμενος εἰδήσει τοῦ οἰκείου δεσπότου ἐλευθεροῦται.

Qui cædem domini sui indicat, manumissionem habeat pro præmio.

Ὁ μηνύων τὸν φόνον τοῦ οἰκείου δεσπότου, τὴν ἐλευθερίαν ἐχέτω εἰς ἔπαθλον.

Pœnas dat libertus qui patroni sui filios non honorat. Qui vero eos contumeliæ afficit, ut ingratus in servitutem ab eo reducitur.

Ποινὰς ὑφίσταται ὁ ἀπελεύθερος μὴ τιμῶν τοὺς παῖδας C τοῦ ἰδίου πάτρωνος. ὁ δὲ ὑβρίζων, καταδουλοῦται ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἀχάριστος.

Libertus Patronum pauperem enutrire cogitur.

Τὸν πενόμενον πάτρωνα ἀναγκάζεται τρέφειν ὁ ἀπελεύθερος.

CAPUT XII.

De Donationibus.

Leges.

OMNIS donatio, si perfecta fuerit, non revocatur, nisi ingratitudinis causâ.

Si qui donum acceperit, erga donantem ingratus videatur, atroces in eum injurias effundens, vel manus injustas ei intulerit, aut damnum maximum inflixerit, vel vitæ insidiatus fuerit, vel omnia, quæ in donatione in scriptis vel sine scriptis pacta sunt, non fecerit, si una ex his causis in judicio per assertionem apertè probetur, factæ donationes revocentur.

Neque Impubes, nec insanus donare possunt, in neutro enim eorum voluntas est.

Si minor aliquid ex rebus suis alicui donaverit, post lapsos XXV. annos, intra quadriennium actionem movere, & rem suam recuperare potest.

Si quis donationem sine mensurâ alicui vel aliquibus ex filiis fecerit, necesse habet in sortis distributione, tantam partem pro quolibet filio ex distributione conservare, quanta erat, antequam pater donationem filiis eâ donatis fecerat.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ δωρεῶν.

Νόμοι.

D ΠΑσα δωρεὰ τελεία γενομένη οὐκ ἀνατρέπεται, εἰ μὴ ἐξ ἀχαριστίας.

Ἐὰν ὁ τὴν δωρεὰν εἰληφὼς, ἀχάριστος ὀφθῇ περὶ τὸν δωρησάμενον, σκαιὰς κατ' αὐτοῦ χεάμενος ὕβρεις, ἢ χεῖρας ἀδίκους ἐπαγάγῃ, ἢ ζημίαν μεγίστην ἐπενέγκῃ, ἢ εἰς τὴν ζωὴν ἐπιβουλεύσῃ, ἢ τὰ ἐν τῇ δωρεᾷ πάντα, εἴτε ἐγγράφως ἢ ἀγράφως γεγονότα μὴ πληρώσῃ, μιᾶς γὰρ ἐκ τούτων τῶν αἰτιῶν, ἐὰν ἐν δικαστηρίῳ κατ' ἔνστασιν φανερῶς ἀποδειχθῇ, ἀνατρεπέσθωσαν αἱ γενόμεναι δωρεαί.

E Οὔτε ἄνηβος, οὔτε ἄνους δύναται δωρεῖσθαι, ἐν οὐδετέρῳ γὰρ τούτων ἐστὶ βούλησις.

Ἐὰν χαρίσηταί τι ἀφῆλιξ τινὶ πρᾶγμα αὐτοῦ, δύναται μετὰ τὸ παρελθεῖν τὰ κε΄. ἔτη, ἐντὸς τετραετίας ἀγωγὴν κινῆσαι, καὶ τὸ οἰκεῖον ἐπαναλαμβάνειν πρᾶγμα.

Εἴ τις δωρεὰν ἄμετρον εἰς τινα, ἢ τινας τῶν παίδων ποιήσαιτο, ἀνάγκην ἔχει ἐν τῇ διαιρέσει τοῦ κλήρου, τοσοῦτον ἑκάστῳ τῶν παίδων φυλάττειν τὸ ἐκ τοῦ νόμου μέρος, ὅσον ἦν πρὶν ἂν τὴν δωρεὰν ὁ πατὴρ εἰς τοὺς παῖδας τοὺς ταύτῃ τετιμημένους ποιήσαιτο.

F

ΑΡΧΗ

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Ε ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ἐγγύης.

Ο μὲν κ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, μηδὲν περὶ διαφορᾶς ἐγγύης διαστειλάμενος, ἀπροσδιορίστως κελεύει τὸν ἐγγύας διδόντα κληρικὸν, καὶ καθαιρεῖσθαι. δίδωσι δὲ τις ἐγγύας ἢ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἢ ὑπὲρ ἄλλου. καὶ εἰ μὲν εἰς δικαστήριον ἀχθεὶς ὁ κληρικὸς, καὶ ἐγγύας ἀναγκαζόμενος δοίη, τοῦ μὴ ἀποδρᾶναι τυχὸν, οὐδὲν περὶ τὸ οἰκεῖον ἀξίωμα ζημιωθήσεται.

Ἐπεὶ καὶ οἱ ἐν τῇ οἰκουμενικῇ τετάρτῃ συνόδῳ θεῖοι πατέρες, ὡς ὁ λ'. αὐτῆς διέξεισι κανὼν, καὶ οἱ συνιόντες τούτοις ἐκ τῆς συγκλήτου, ἐγγύας ἀπῄτουν τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου ἐπισκόπους προσεδρίας χάριν, ἢ τούτων ἀπορουμένους ἐξωμοσίαν ποιήσασθαι, ὑπερθέσιν ζητοῦντας χρόνου· καὶ οὐδὲν τι βλάβος ἐκ τούτου γεγένηται. τεσσαρεσκαίδεκα γὰρ ὄντες οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἀρχιερεῖς, γράμμασιν οὐκ ἐπείθοντο τοῖς τῇ ἁγίᾳ δογματισθεῖσι συνόδῳ ὑποσημήνασθαι, εἰ καὶ τοὺς περὶ Διόσκορον καὶ Εὐτυχέα, σὺν ἅμα τοῖς ἄλλοις, τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλλον. ᾐτιῶντο γὰρ, οὐχ ὡς ἀνθιστάμενοι τοῖς δρωμένοις, ἀλλὰ τὸ ἔθος ἔχειν ὡς ἔλεγον μηδέν τι πράττειν ἐκκλησιαστικὸν δίχα γνώμης τοῦ σφῶν αὐτῶν Πατριάρχου, τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας δηλαδὴ, οὗ τηνικαῦτα ὁ θρόνος ἐκεῖνος χηρεύων ἦν. καὶ ἀμέλει χρόνον ᾐτοῦντο σφίσι ἐνδοθῆναι, μέχρις ἂν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος γένηται. καὶ οἱ μὲν τῆς συνόδου θεῖοι πατέρες τὴν ἀναβολὴν ὑποπτεύοντες, δεῖν τε καθαίρεσιν ἐκείνων καταψηφίζεσθαι· οἱ δὲ τῆς συγκλήτου, μένειν αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος ᾤοντο δεῖν, εἰ δοῖεν ἐγγύας μὴ ἀποδρᾶναι, ἢ τούτων ἀπορουμένους, ἐξωμοσίαν ποιήσαιντο· ὅπερ ἤρεσε καὶ τῇ τῶν πατέρων συνόδῳ. ἐξωμοσία δέ ἐστι, τὸ ἔξω τῶν ε'. ὅρκων ὀμόσαι, τῶν ἐμπεριειλημμένων τῷ νόμῳ, ἢ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως τυχὸν, ἢ εἰς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ταύτῃ συμβέβηκεν. εἰ μέν τοι τὰς ἐγγύας ὑπὲρ ἑτέρου τις δοίη· εἰ μὲν αἰσχροῦ κέρδους χάριν, τοῦτο καὶ τοῖς θείοις κανόσι καὶ τοῖς νόμοις ἀπείρηται. καὶ δείκνυται ἐκ τῆς ρκγ'. Ἰουστινιανείου νεαρᾶς οὕτω διαταζούσης.

Νόμος.

Ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἀπαιτητὴν δημοσίων συντελειῶν, ἢ ἐκλήπτορα, ἢ μισθωτὴν τελῶν, ἢ ἀλλοτρίων κτήσεων, ἢ κουράτορα οἴκου, ἢ ἐκβολέα δίκης, ἢ ἐγγυητὴν ὑπὲρ τούτων τῶν αἰτιῶν, ἐπίσκοπον ἢ οἰκονόμον ἢ ἄλλον κληρικὸν οἱουδήποτε βαθμοῦ, ἢ μοναχὸν ἰδίῳ ὀνόματι, ἢ τῆς ἐκκλησίας, ἢ τοῦ μοναστηρίου ὑπεισιέναι συγχωροῦμεν· ἵνα μὴ διὰ τῆς προφάσεως ταύτης, καὶ ἁγίοις οἴκοις ζημία γίνηται, καὶ αἱ θεῖαι ὑπηρεσίαι ἐμποδίζωνται. καὶ ταῦτα μὲν ἡ νεαρά.

Εἰ δὲ ἀγάπη τὸ κινοῦν εἴη, δι' ἣν καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν τιθέναι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ἐντεταλμεθα, οἷον εἰ ἑλκόμενόν τινα, καὶ ἐγγύας ἀπαιτούμενον ὑπέρ τινος προφάσεως, καὶ τῷ μὴ δύνασθαι δοῦναι εἰς εἱρκτὴν ἀπαγόμενον, τῶν τις κληρικῶν ἐλεήσας, ἐγγύας ὑπὲρ αὐτοῦ δοίη, μὴ ὅτι καθαιρεθήσεται, ἀλλὰ καὶ λαμπρῶν ἀξιωθήσεται τῶν γερῶν, οἶμαι, παρὰ τῷ δικαίῳ κριτῇ, ὡς εὐαγγελικὴν πεπληρωκὼς ἐντολήν.

Νόμος.

Ὁ δὲ νόμος τοὺς κληρικοὺς δικαζομένους, ἐγγύας κελεύει διδόναι.

INITIUM LITERÆ E.

CAPUT I.

De Fidejussione.

CANON xx. sanct. Apostolorum inter diversas fidejussiones nihil distinguens, indefinitè jubet, Clericum fidejubentem deponi. Fidejubet autem aliquis vel pro se, vel pro alio; & Clericus si ad judi- B cium tractus, satisdationem coactus, præstet, forte quod non aufugiet, de dignitate suâ in periculum non veniet.

Quandoquidem in œcumenicâ quartâ Synodo divini Patres, & qui unà ex Senatu convenerant, ab Ægyptiis Episcopis fidejussiones judicio sistendi causâ exigebant, vel ab iis, qui satisdationibus destituebantur, juramenti susceptionem, dum tempus dilationis quærunt, nullus exinde damnum aliquod sustinuit. Cum enim tredecem essent ex Ægypto Antistites, noluerunt quæ à sanctâ Synodo definiebantur, scriptis con- C firmare, quamvis Dioscorum & Eutychetem cum aliis anathemati subjicerent. Id enim recusarunt, non quod ea quæ facta erant minus probarent, sed quod consuetudinem ut aiebant, haberent, nihil de rebus Ecclesiasticis constituere inconsulto Patriarchâ suo, Alexandrino scilicet, cujus tunc temporis thronus vacuus erat. Tempus itaque sibi dari postulabant, donec Episcopus Alexandrinus factus esset. Verum Synodi divini Patres cunctationem suspicantes, depositionem eorum statuerunt; sed Senatores, eos in proprio habitu manere oportere censebant, si satisdationes darent se non aufugituros, vel si iis destituerentur, juramentum susci- D perent; quod Patrum Synodo placuit. Ἐξωμοσία autem dicitur, cum quis extra quinque jurisjurandi species lege statutas, juramentum suscipit, per caput forte Imperatoris, vel per suam salutem. Atque hæc quidem ita contigerunt. Si vero quisquam pro alio fidejubeat, turpis scilicet lucri gratiâ, id à sanctis canonibus & legibus vetatur. Ostenditur autem ex Novella Justiniani cxiii. quæ sic statuit.

Lex.

Sed nec publicorum tributorum exactorem, vel re- E ceptorem, vel vectigalium aut possessionum alienarum receptorem, vel curatorem domus, vel causæ procuratorem, vel pro his causis fidejussorem, Episcopum, vel Oeconomum, vel alium Clericum cujuscunque gradus, vel Monachum proprio nomine, vel Ecclesiæ, aut Monasterii esse permittimus; ne hòc prætextu sanctis quoque domibus detrimentum afferatur, & divina ministeria impediantur. Et hæc quidem Novella.

Quod si ex charitate moveatur, propter quam animas nostras pro fratribus nostris deponere jubemur, ut si quis trahatur, & ab eo de causâ aliquâ fidejus- F siones exigantur, & quod non dederit, in carcerem abiturus sit, ejus autem Clericus misertus fidejussiones pro eo det, non tantum non deponetur, sed pulcherrima præmia accipiet, à judice scil. justo, ut qui mandatum Evangelicum impleverit.

Lex.

Jus autem civile Clericos in jus vocatos satisdare jubet.

Prædicta autem Justiniani Novella Clericos in jus vocatos fidejussiones non dare jubet, sed promissionem pignoratitiam facere sine juramento, Episcopos vero in jus vocatos, nec fidejussiones dare, nec promissionem facere.

CAPUT II.

De consuetudinibus Ecclesiæ non scriptis.

MAGNUS Basilius in Epistola ad Diodorum, consuetudinem non scriptam legis vim habere ait, quod à sanctis viris ritus nobis traditi fuerint.

In capite autem xxvii. eorum quæ ad beatum Amphilochium de sancto Spiritu scripta sunt, dogmatum, inquit, & prædicationum quæ in Ecclesiâ servantur, alia quidem ex doctrinâ scriptâ habemus, alia vero ex traditione Apostolorum nobis data in mysterio suscipimus; quæ utraque easdem ad pietatem vires habent. His autem nemo contradicet, qui rituum Ecclesiasticorum vel minimam experientiam habuerit, si enim non scriptas consuetudines, tanquam magnam potestatem non habentes, recusare voluerimus, in rebus principalibus ipsum Evangelium imprudentes damno afficiemus, vel potius id quod enunciatum est ad nudum nomen redigemus. Velut figurâ crucis signari, aut ad orientem verti inter orandum, quis per literas docuit? pauci enim scimus, quod antiquam patriam quærimus, Paradisum quem Deus plantavit in Eden ab Oriente. Et preces quidem stantes peragimus in primâ Sabbatorum, rationem autem non omnes scimus: non solum enim, ut qui cum Christo consurreximus, quæ supra sunt quærere debemus, sed quod videatur esse quodammodo seculi quod expectatur imago, cum ipsa circulariter vertens prima sit & octava. Necessariò igitur orationes in eâ stantes peragimus, ut assiduâ commonitione vitæ nunquam desituræ, viaticum ad eam transmigrationem non negligemus.

De Pentecoste.

Porro tota quoque Pentecoste est resurrectionis, quæ in seculo expectatur, monumentum. Unus enim ille & primus dies septies septuplicatus, septem sacræ Pentecostes hebdomadas efficit. Et propterea magnus iste Basilius preces propitiatorias de Spiritus sancti adventu optimè omnium, prout Theologum decet, componens, & dum istæ pronunciantur, populum gestu servili genuflectere jubens, divinæque naturæ potestatem spiritui competentem exinde attestans, non censebat eas legendas esse horâ tertiâ diei Dominicæ à Paschate Quinquagesimæ, quâ horâ & die Spiritus sanctus in Apostolos descendit. Absurdum enim est existimare, quod qui Spiritus mysteria interpretatus est, & in Ecclesiâ leges dat, prædictæ Dominicæ & Pentecostes privilegia magnis mysteriis annexa destrueret. Idcirco ad vesperam ejusdem diei harum precum lectionem reservabat, quo tempore præcipua dierum, scilicet Pentecoste finitur, & secunda dies initium sumit, etenim à septimâ horâ initium uniuscunque diei sequentis numerari solet, ita enim non solum Ecclesiæ, & legibus civilibus, sed & Astronomiæ quoque peritis visum est: quamvis lectio istarum precum in vesperâ plurimos in errorem induxit, ut diei secundo Spiritus descensum ascriberent, qui est dies post festum, sicut & reliqui istius septimanæ. Insuper in quo die vetus lex tradebatur (erat autem iste Pentecoste) in eo Paracleti descensus contigit, unde unum & eundem fuisse legis veteris & novæ

A Ἡ δὲ ῥηθεῖσα Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, τοὺς κληρικοὺς δικαζομένους κελεύει μὴ διδόναι ἐγγύας, ἀλλ' ὁμολογίαν ποιεῖν, ἐνυπόθηκον ἄνευ ὅρκου· τοὺς δὲ ἐπισκόπους δικαζομένους, μήτε ἐγγύας διδόναι, μήτε ὁμολογίαν ποιεῖν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ ἐθῶν τῆς ἐκκλησίας ἀγράφων.

B Ὁ μέγας Βασίλειος, ἐν μὲν τῇ πρὸς Διόδωρον ἐπιστολῇ, τὸ ἄγραφον ἔθος, νόμου δύναμιν ἔχειν φησὶ, διὰ τὸ ὑπὸ ἁγίων ἀνδρῶν τοὺς θεσμοὺς ἡμῖν παραδοθῆναι.

Ἐν δὲ τῷ κζ'. τῶν πρὸς τὸν μακάριον Ἀμφιλόχιον περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος γεγραμμένων κεφαλαίων, τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ φησὶ φυλαττομένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα, ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς εὐσέβειαν. καὶ τούτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, ὅστις κατὰ μικρόν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπείραται. εἰ γὰρ ἐπιχειρήσαιμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθῶν, ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν C παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιοῦντες τὸ εὐαγγέλιον, μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιϊστάντες τὸ κήρυγμα. οἷον τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ κατασημαίνεσθαι, τίς ὁ διὰ γράμματος διδάξας; ἢ τὸ πρὸς ἀνατολὰς ἐστράφθαι κατὰ τὴν προσευχήν; ὀλίγοι γὰρ ἴσμεν, ὅτι τὴν ἀρχαίαν ζητοῦμεν πατρίδα, τὸν παράδεισον ὃν ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς. καὶ ὀρθοὶ πληροῦμεν τὰς εὐχὰς τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, τὸν δὲ λόγον οὐ πάντες οἴδαμεν. οὐ γὰρ μόνον ὡς συναναστάντες Χριστῷ, καὶ τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφείλομεν, ἀλλ' ὅτι καὶ δοκεῖ πως αὕτη τοῦ προσδοκωμένου αἰῶνος εἶναι εἰκὼν, μία οὖσα ἡ αὐτὴ ἀνακυκλουμένη καὶ ὀγδόη. D ἀναγκαίως τὰς ἐν αὐτῇ προσευχὰς ἑστῶτες ἀποπληροῦμεν, ἵνα τῇ συνεχεῖ ὑπομνήσει τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς, τῶν πρὸς τὴν ἀνάστασιν ἐκείνην ἐφοδίων μὴ ἀμελῶμεν.

Περὶ τῆς Πεντηκοστῆς.

Καὶ πᾶσα δὲ ἡ πεντηκοστὴ, τῆς ἐν τῷ αἰῶνι προσδοκωμένης ἀναστάσεώς ἐστιν ὑπόμνημα· ἡ γὰρ μία ἐκείνη καὶ πρώτη ἡμέρα, ἑπτάκις ἑπταπλασιασθεῖσα τὰς ἑπτὰ τῆς ἱερᾶς πεντηκοστῆς ἑβδομάδας ἀποτελεῖ. διὰ δὲ τοῦτο, καὶ ὁ μέγας οὗτος Βασίλειος, τὰς ἱλαστηρίους εὐχὰς, ἐπὶ τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιδημίᾳ, ἄριστα πάντων θεολογήσας τε καὶ συνθέμενος, καὶ δουλικῷ E τῷ σχήματι κλίνειν γόνυ προσεγκελεύσας τῷ λαῷ, τούτων ἐπ' ἐκκλησίας ἐκφωνουμένων, τὴν αὐθεντίαν τῆς φυσικῆς θεότητος προσμαρτυρῶν κἀντεῦθεν τῷ πνεύματι, οὐκ ᾤετο δεῖν ταύτας ὑπαναγινώσκεσθαι τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τῆς κυριωνύμου καὶ Πεντηκοστῆς τοῦ Πάσχα ἡμέρας, καθ' ἣν ὥραν τε καὶ ἡμέραν τὸ πανάγιον πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις ἐπεδήμησεν. οὐ γὰρ ἦν σῶζον λόγον, τὸν ὑποφήτην τῶν ὀργίων τοῦ πνεύματος, καὶ τῆς ἐκκλησίας τὸν νομοθέτην, τῆς κυριακῆς ὁμοῦ καὶ Πεντηκοστῆς τὰ ῥηθέντα λύειν πρεσβεῖα, μεγάλων μυστηρίων ἐξηρτημένα. ταύτας τοίνυν τῇ ἑσπέρᾳ τῆς αὐτῆς ἡμέρας, τούτων ἐταμιεύσατο τὴν ἀνάγνωσιν, καθ' ἣν ἥ τε κυρία τῶν ἡμερῶν, καὶ ἡ F Πεντηκοστὴ, τέλος ἤδη λαμβάνει, αἱ δὲ τῆς δευτέρας ἡμέρας ἀρχαὶ καταβάλλονται· ἀπὸ ἑβδόμης ὥρας τὰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας ἑκάστης εἰωθὸς ἤπου λογίζεσθαι. τοῦτο γὰρ οὐχ ὅπως τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἤδη καὶ τοῖς πολιτικοῖς δοκεῖ νόμοις, καὶ τοῖς τῇ ἀστρολογίᾳ ὡμολόγηκεν. εἰ καὶ πλάνον τοῖς πολλοῖς ἐνῆκεν ἡ τῶν εὐχῶν ἀνάγνωσις ἐπὶ τῆς ἑσπέρας, τῇ δευτέρᾳ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφοίτησιν ἐπιγράφεσθαι, ἣ δὲ ἐστι μεθέορτος, ὥς γε δὴ καὶ αἱ καθεξῆς ἡμέραι τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος. καθ' ἣν τὴν ἡμέραν ὁ παλαιὸς ἐδίδοτο νόμος, πεντηκοστὴ δὲ ἦν αὐτὴ, κατ' ἐκείνην καὶ ἡ τοῦ Παρακλήτου ἐπιφοίτησις, καὶ ἵνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐνδείξηται τῆς

παλαιᾶς

παλαιᾶς καὶ τῆς νέας νομοθέτην γνωρίζεσθαι. καὶ αὖθίς φησι, καὶ καθ' ἑκάστην δὲ γονυκλισίαν καὶ διανάστασιν, ἔργῳ δείκνυμεν, ὅτι διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰς γῆν κατερρύημεν, καὶ διὰ τῆς φιλανθρωπίας αὖθις τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς, εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθημεν. τὰ δὲ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῆς ἄρτου τῆς εὐχαριστίας, καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας, τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλέλοιπεν; οὐ γὰρ τούτοις ἀρκούμεθα ὧν ὁ ἀπόστολος, ἢ τὸ εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ προλέγομεν, καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον ἰσχὺν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες. τὸ, εὐλογεῖν τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον, ἀλλὰ αὐτὴν τὴν τοῦ ἐλαίου χρίσιν, καὶ τὰ ὅσα περὶ τὸ βάπτισμα, τὸ ἀποτάσσεσθαι τῷ σατανᾷ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποίας ἐστὶ γραφῆς; οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας, ἣν ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ καὶ ἀπεριέργῳ σιγῇ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν, καλῶς ἐκεῖνοι δεδιδαγμένοι τῶν μυστηρίων τὸ σεμνὸν σιωπῇ διασώζεσθαι; ἃ γὰρ οὐδὲ ἐποπτεύειν ἔξεστι τοῖς ἀμυήτοις, τούτων πῶς ἦν εἰκὸς τὴν διδασκαλίαν θριαμβεύειν ἐν γράμμασι; τοῦτο ὁ λόγος τῆς τῶν ἀγράφων ἐθῶν παραδόσεως, ὡς μὴ καταμεληθεῖσαν τῶν δογμάτων τὴν γνῶσιν, εὐκαταφρόνητον τοῖς πολλοῖς γενέσθαι διὰ συνήθειαν. ἄλλο μὲν γὰρ δόγμα, καὶ ἄλλο κήρυγμα· τὰ μὲν γὰρ δόγματα σιωπᾶται, τὰ δὲ κηρύγματα δημοσιεύεται. σιωπῆς δὲ εἶδος καὶ ἡ ἀσάφεια, ᾗ κέχρηται ἡ γραφὴ, δυσθεώρητον κατασκευάζουσα τῶν δογμάτων τὸν νοῦν, πρὸς τὸ τῶν ἐντυγχανόντων λυσιτελές. καὶ ἀποστολικὸν δὲ οἶμαι, τὸ ταῖς ἀγράφοις παραδόσεσι παραμένειν· ἐν γοῦν τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς α'. ἄρα οὖν ἀδελφοὶ στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῶν. τοῦτο πάλιν ὁ θεῖος ἐξηγούμενος Χρυσόστομος, ἐντεῦθεν, φησὶ, δῆλον, ὅτι οὐ πάντα δι' ἐπιστολῆς παρεδίδοσαν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἀγράφως. ὁμοίως δὲ κἀκεῖνα καὶ ταῦτά ἐστιν ἀξιόπιστα, ὥστε καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας ἀξιόπιστον ἡγούμεθα· παράδοσίς ἐστι, μηδὲν πλέον ζήτει.

A legislatorem indicatur. Et rursus dicit, In unaquaque genuflexione & assurrectione reipsâ ostendimus, quod propter peccatum in terram delapsi sumus, & per ejus qui nos creavit clementiam in cœlum revocati sumus. Porro invocationis verba quæ in ostensione panis Eucharistiæ, & calicis benedictionis dicuntur, quis ex Sanctis nobis scripta reliquit? Non enim iis utique contenti sumus, quorum Apostolus vel Evangelium meminit, sed & præfamur, & alia subjungimus, ut quæ magnam vim habeant ad mysterium, ex non scriptâ doctrinâ id accipientes. Aquam Baptismi benedicere, & unctionis oleum, ipsum etiam qui bapti- B zatur, ipsamque insuper olei unctionem, & alia quoque quæ circa Baptismum fiunt; renunciare Satanæ & Angelis ejus, ex quânam sunt scripturâ? Nonne ex hâc non publicatâ & arcanâ doctrinâ, quam in minimè curioso & nequaquam plus quam oportet investigante silentio Patres custodierunt; rectè illi edocti quæ sunt in mysteriis præclara & veneranda silentio servare? Quæ enim ne suspicari quidem licet iis, qui non sunt mysteriis initiati, quomodo consentaneum est eorum doctrinam in scriptis triumphare? Hæc est eorum quæ non scripta sunt traditionis ratio, ut ne sæpius agitata dogmata cognitio multis vilis & conte- C mnenda reddatur propter consuetudinem. Aliud est enim dogma, & aliud prædicatio; dogmata enim tacentur, prædicationes vero publicantur. Est autem etiam silentii species obscuritas, quâ utitur scripturâ, quæ reddit dogmatum sententiam contemplatu difficilem, ad eorum utilitatem qui in ea incidunt. Quin & Apostolicum esse existimo, in traditionibus non scriptis permanere; In primâ enim Epist. ad Thessalonicenses, State igitur fratres, & traditiones servate, quas didicistis, sive per sermones, sive per Epistolas. Hoc insuper D. Chrysostomus explicans, Exinde, inquit, manifestum est, quod non omnia per Epistolas tradi- D derunt, sed multa sine scriptis. Similiter tam hæc quam illa fide digna sunt, ut traditionem Ecclesiasticam fide dignam censeamus; Traditio est, nihil amplius quæras.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ ἐθῶν Ἑλληνικῶν.

Ὁ ξβ'. τῆς ς'. συνόδου κανὼν, τὸ ἑλληνικοῖς ἔθεσι τοὺς πιστοὺς προσανέχειν, τῶν ὀλεθρίων ἡγεῖται. καλάνδας γοῦν, καὶ βοτὰ, καὶ βρουμάλια, καὶ τὰ τοιαῦτα μέμνηται, ἅτινα ἐν οἷς τελετὰς ἦγον τοῖς Ἕλλησιν εἴθιστο. καὶ ἡ μὲν τῶν καλανδῶν ἑορτὴ ἐτησίως ἐν τῇ α'. τοῦ Ἰανουαρίου ἐτελεῖτο μηνὸς, τῷ τηνικαῦτα τὴν σελήνην ἀνακαινίζεσθαι, καὶ τὸν θεμέλιον ταύτης αὐτόθεν ψηφίζεσθαι, οἰομένοις μετ' εὐθυμίας τὸν ὅλον διάγειν χρόνον. εἰς τρία δὲ διῄρουν οἱ Ῥωμαῖοι τῶν μηνῶν τὰς ἡμέρας· καὶ τὰς μὲν ὠνόμαζον καλάνδας· τὰς δὲ, νόννας· τὰς δὲ, εἰδοὺς. τὰ δέ γε βοτὰ τῷ Πανὶ, ὡς ὁ λῆρος ἔχει, ἀνεῖντο, οἷα τῶν βοτῶν, ἤτοι τῶν προβάτων ἐφόρῳ. τὰ μέν τοι βρουμάλια, ἢ ῥουσάλια, καὶ τὸ τήμερον ἔτι μετὰ τὸ ἅγιον Πάσχα ἐν τοῖς ἀγροίκοις γινόμενα ἴδοι τις ἂν, ἅπερ ἐπιλογοῦνται τῷ Διονύσῳ παρὰ τοῖς Ἕλλησι. βρόμιος γὰρ παρ' αὐτοῖς οὗτος ἐπίθετον. περιαιρεθῆναι δὲ βούλεται ὁ κανὼν, καὶ τὴν ἐν τῇ α'. τοῦ Μαρτίου τελουμένην ἑορτὴν, ἑλληνικὴ δὲ ἦν καὶ αὕτη, ὑπὲρ τῆς τῶν ὡρῶν τάχα καὶ τοῦ ἀέρος εὐκρασίας. κωλύει καὶ τὰς τῶν γυναικῶν δημοσίας ὀρχήσεις, αἳ πρὸς ἀκολασίαν ἐρεθίζουσι· καὶ τὸ γυναικείαν στολὴν τοὺς ἄνδρας ἐνδύεσθαι, ἢ γυναῖκας τὴν ἀνδράσιν ἁρμόδιον, ὅ γε δὴ ἔδρων οἱ τῷ Διονύσῳ βακχεύοντες. ἔτι τε προσ-

CAPUT III.

De Moribus Græcanicis.

SEXAGESIMUS secundus vi. Syn. can. Fideles E Græcanicis moribus inniti, perniciosum ducit. Calendas itaque, & Bota, & Brumalia, & hujusmodi alia meminit, in quibus Græci mysteria celebrare solebant. Et festum quidem Calendarum in prima Januarii mensis die quotannis celebrabatur, eò quòd tunc temporis Luna renovetur, & ejus fundamentum abhinc statuitur, quod totum tempus se jucundè transacturos existimabant. In tria verò mensium dies diviserunt Romani: alias quidem Calendas nominarunt, alias verò Nonas; alias autem Idus. Bota equidem Pani, ut habet fabula, dedicarunt, tanquam pecoribus & ovibus prospicienti. Brumalia autem vel Rusa- F lia, etiam hodie à Rusticis post sanctum Pascha celebrari videantur, quæ Baccho à Græcis celebrata fuerunt. Bromius enim apud illos est illi epithetum. Tolli etiam vult can. & festum in prima Martis die celebratum, pro anni forsan tempestatum & aeris temperie, nam Græcum erat & hoc. Et publicas mulierum saltationes, tanquam ad libidinem excitantes, prohibet; & muliebrem vestem viros, vel vestem viro convenientem mulierem induere, ut quidem fecerunt, qui Baccho festum agebant. Porro & personas comicas induere, quæ ad quosdam scommate perstringendos

dos exercentur : vel tragicas, quæ movent affectus & A
inferunt luctus : vel ſatyricas, quæ in Bacchi honorem à Satyris & Bacchis celebrantur. Bacchi verò nomen in torcularibus invocare, & vino doliis infuſo cachinnari, quomodo non eſt vehementer impium ? Canon quidem eos, qui ſcienter hoc faciunt, ſi ſint quidem Clerici, deponi; ſi vero Laïci, ſegregari jubet.

σκευασία κωμικὰ ὑποδύεσθαι, εἰς σκώμματά ἐστιν ὧν ἐπιτηδευόμενα· ἢ τραγικὰ, τὰ περιπαθῆ καὶ θρήνους ἐμποιοῦντα· ἢ σατυρικὰ, τὰ εἰς τιμὴν τοῦ Διονύσου πληρούμενα παρὰ Σατύρων καὶ Βακχῶν. τὸ δὲ ἐν ταῖς ληνοῖς τὸ τοῦ Διονύσου ἐπιλέγειν ὄνομα, καὶ τοῖς πίθοις ἐγχεομένου τοῦ οἴνου ἐπικαγχάζειν, πῶς οὐκ ἄντικρυς δυσσεβές; ὁ τοίνυν κανὼν τοὺς ἐν γνώσει τοιοῦτό τι ποιοῦντας, ἱερωμένους μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι προστάττει· λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεσθαι.

Sexageſimus vero quintus can. illud, quod fit circa novilunia, hoc eſt, rogos in plateis accendere, & ſupra illos ſaltare, ut Græcam impietatem exhibentes, omnino tolli jubet. B Qui verò hoc facere deprehenditur, ſi Clericus quidem ſit, deponatur : ſin vero Laicus, ſegregetur. Et hoc veteri lege eſſe vetitum ex quarto Regum oſtenditur; illic dicitur. Et ædificavit Manaſſes altare univerſæ cœli militiæ, & filios ſuos per ignem traduxit, & auguriis auſpiciiſque uſus eſt, & fecit ventriloquos, & divinatores multiplicavit, & fecit malum coram Domino, ut illum ad iram provocaret. In noviluniis igitur, mos erat & Judæis & Græcis feſtum celebrare & genuflectere, ut totum menſis reſiduum feliciter tranſigerent; de quibus & Deus aliquando locutus eſt per Prophetam, Novilunia veſtra & Sabbata odio habet anima mea : C ut igitur & in eorum loco per Dei gratiam, preces propitiatoriæ & ſanctificationes à fideli populo Deo peraguntur, & aquâ benedictionis inungimur. Qui verò rogos accendebant, ſuper illos ſaltabant, exiſtimantes forſan, quòd, quæ prius illis accidiſſent mala, quaſi combuſta evanida fieri, poſtea verò in meliora inciderent. Per militiam quidem cœli intelligenda ſunt aſtra : & divini quoque illi Patres, illud, traduxit per ignem, pro hoc, juſſit filiis tranſilire, acceperunt. Sanctus verò Cyrillus Alexandriæ Epiſcop. Prophetam Eſaiam explicans, interpretatus eſt illud, pro hoc, Dæmonibus ſuis holocauſtum obtulit. D Sors autem eſt per ſigna quædam divinatio, quando quis vult propriam addiſcere fortunam. Auſpicium verò eſt, cum volatus avium & clangor obſerventur : quæ obſervatio à Græcis οἰωνοσκοπία dicebatur. Ventriloqui autem, Aruſpiceſque dicuntur, qui Satanicè afflati, prædicunt ea, quæ cognoſci non poſſunt, quales ſunt Athingarum mulieres, & quæ per hordea auſpicantur. Si igitur ab iis, qui minùs perfectam vivendi legem acceperunt, hæc iniqua eſſe, & iram Domini provocare, exiſtimantur : quanto magis nobis, qui magis perfectam magiſque ſpiritualem accepimus legem, ut iniqua & E impia omnino averti debent ?

Ο δὲ ξε΄. καὶ τὸ κατὰ τὰς νουμηνίας, πυρκαϊὰς ἐν ταῖς πλατείαις ἀνάπτειν, καὶ ὑπεράλλεσθαι τούτων, ὡς ἀσεβείας ἠρτημένον ἑλληνικῆς, ἐξαιρεθῆναι τελέως κελεύει. εἰ δὲ τις τοιοῦν φωραθείη, τοῦτον μὲν κληρικὸν ὄντα, καθαιρεῖσθαι· λαϊκὸν δὲ, ἀφορίζεσθαι. ἐν δὲ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν ἀπειρημένον εἶναι τοῦτο καὶ τῷ παλαιῷ δείκνυσι νόμῳ, ἔνθα φησί, καὶ ᾠκοδόμησε Μανασσῆς θυσιαστήριον πάσῃ τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ διήγαγε τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐν πυρὶ, καὶ ἐκληδονίζετο, καὶ οἰωνίζετο, καὶ ἐποίησεν ἐγγαστριμύθους, καὶ γνώστας ἐπλήθυνε, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τοῦ παροργίσαι αὐτόν. ἐν μὲν οὖν ταῖς νουμηνίαις, ἔθος καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησιν ἑορτάζειν καὶ γονυκλινεῖν, ὡς τὸ μηνιαῖον διάστημα διέλθοιεν εὐτυχῶς, περὶ ὧν καὶ ὁ Θεός εἴρηκέ που διὰ τοῦ Προφήτου, τὰς νεομηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα μισεῖ ἡ ψυχή μου· ὥσπερ δὲ νῦν καὶ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, εὐχαὶ πρὸς Θεὸν ἱλαστήριοι παρὰ τοῦ πιστοῦ λαοῦ γίνονται, καὶ ἁγιασμοὶ, καὶ τῷ ὕδατι τῆς εὐλογίας χριόμεθα. πυρκαϊὰς δὲ ἀνάπτοντες ὑπερήλλοντο, ἴσως οἰόμενοι, τὰ μὲν φθάσαντα δήπουθεν δυσχερῆ, ὥσπερεὶ κατακαιόμενα φροῦδα γίνεσθαι, αὖθις δὲ ἀνακόπτειν εἰσέπειτα. στρατιὰν μὲν τοῦ οὐρανοῦ τοὺς ἀστέρας νοητέον. καὶ οἱ μὲν θεῖοι οὗτοι πατέρες, τὸ, διήγαγεν ἐν πυρὶ, ἀντὶ τοῦ ὑπερπηδᾶν τοῖς τέκνοις ὑπέταξεν, ἐξελάβοντο. ὁ δὲ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας τὸν προφήτην ἐξηγούμενος Ἡσαΐαν, ἀντὶ τοῦ, ὡλοκαύτωσεν αὐτοῦ τοῖς δαίμοσιν, ἡρμήνευσε. κληδὼν δέ ἐστιν ἡ διά τινων σημείων μαντεία, εὐπροσώπως ἐθέλοντος τὴν ἰδίαν τύχην καταμαθεῖν. οἰωνισμὸς δέ ἐστι τὸ, ἐπιτηρεῖν τὰς τῶν ὀρνίθων πτήσεις τε καὶ κλαγγάς· ὃ καὶ οἰωνοσκοπία παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὀνομάζεται. ἐγγαστρίμυθοι δὲ, καὶ γνῶσται λέγονται, οἱ Σατανικῶς ἐνθουσιῶντες, καὶ προλέγοντες δῆθεν τὰ ἄγνωστα, οἷαί εἰσιν αἱ τῶν Ἀθιγγάνων γυναῖκες, καὶ αἱ διὰ τῶν κριθῶν μαντευόμεναι. εἰ τοίνυν παρὰ τοῖς δεξαμένοις τὸν ἀτελέστερον νόμον, πονηρὰ ταῦτα ἐδόκει, καὶ τὴν ὀργὴν Κυρίου ἠρέθιζε· πόσῳ μᾶλλον τοῖς τὸν τελεώτερον καὶ πνευματικώτερον νόμον παραλαβοῦσιν ἡμῖν, ὡς ἄθεσμα καὶ ἀσεβῆ ταῦτα παντάπασιν ἀποστραφῆναι προσήκει;

Lxxi. canon eis, qui docentur Leges civiles, ſegregationem intendit, ſi amplius Græcis moribus uſi, ſtolas induent (peculiari quidem utuntur qui ſtudiorum curriculum ingrederentur, & peculiari etiam cum eorum metam attigiſſent) cum in Theatrum ingrederentur : ſed quidem Cyliſtras dictas peragebant, quæcunque fuerunt. Hæc enim omnia votis divinorum illorum legiſlatorum hodie eſſe ſilentur.

Ο δὲ οα΄. καὶ τοῖς διδασκομένοις τοὺς πολιτικοὺς νόμους, ἀφορισμὸν ἐπανατείνεται, εἰ ἔτι τοῖς ἑλληνικοῖς ἔθεσι κεχρημένοι, στολὰς ἐνδύσονται· ἰδίας μὲν οἱ τῶν μαθημάτων ἀρχόμενοι, ἰδίας δὲ οἱ τῶν τελεωτέρων ἀφικόμενοι· καὶ ἐπὶ θεάτρων ἀνιοῦσιν· ἀλλὰ δὲ καὶ τὰς λεγομένας κυλίστρας παίζουσιν ὁποῖαί ποτ' ἦσαν. ταῦτα γὰρ ἅπαντα εὐχαῖς τῶν θεσπεσίων τούτων νομοθετῶν τὴν σήμερον σεσίγηται.

F

A

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ ἐθῶν πολιτικῶν.

Νόμος.

ΠΕρὶ ὧν ἔγγραφος οὐ κεῖται νόμος, παραφυλάττειν δεῖ τὸ ἔθος καὶ τὴν συνήθειαν· εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἐκλείπει, ἀκολουθεῖν δεῖ τοῖς μᾶλλον πλησιάζουσι, καὶ ἐοικόσι τῷ ζητουμένῳ· ἂν δὲ μηδὲ τοῦτο ᾖ, τῶν συνετωτέρων ἅμα καὶ πλειόνων ἡ γνώμη κρατείτω. τότε κεχρήμεθα τῇ συνηθείᾳ τῆς πόλεως ἢ ἐπαρχίας, ὅτε ἀμφισβητηθεῖσα ἡ τοιαύτη ἐβεβαιώθη. διὸ καὶ τὰ μακρᾷ συνηθείᾳ δοκιμασθέντα, καὶ ἐπὶ πολλοὺς ἐνιαυτοὺς φυλαχθέντα, οὐχ ἧττον τῶν ἐγγράφων κρατεῖν εἴωθεν.

CAPUT IV.

De Moribus Politicis.

Lex.

DE iis, quorum non extat lex scripta, morem & consuetudinem observare oportet: sin autem & hoc deficiat, ea quæ magis accedunt, & ei quod quæritur sunt similia sequi oportet: si vero illud non fiat,
B prudentiorum simul & plurium valeat sententia. Tunc civitatis alicujus aut Provinciæ utimur consuetudine, quando controversia de ea re mota, confirmata fuerit. Quæ igitur longa consuetudine approbata, & multis annis observata sunt, non minùs, quàm quæ scripta sunt, solent valere.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ εἰρηνικῶν γραμμάτων.

Ζήτει τὸ θ'. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου.

CAPUT V.

De pacificis literis.

Quære cap. ix. literæ A.

C

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ εἰκόνων ἁγίων.

Ὁ πβ'. τῆς ς'. συνόδου κανὼν, τοὺς τύπους φησὶ τοῖς χρώμασι γράφειν, παρόντων ἤδη τῶν πρωτοτύπων, ἀπειρόκαλον ἂν εἴη καὶ περιττόν· ἔνθεν τοι καὶ τὸν ἐν τοῖς τύποις ἀμνὸν, θεσπίζει μὴ ζωογραφεῖσθαι, οὗ τῷ αἵματι ὁ μέγας πάλαι Μωσῆς, τὰς φλιὰς χρίων, ἀνεπιβάτους ἐτίθει τὰς ἔνδον τῷ ὀλεθρίῳ δαίμονι· μηδὲ τὸν Βαπτιστὴν δακτύλῳ τοῦτον ὑποδεικνύοντα, καὶ φωνοῦντα τοῖς λαοῖς, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ τὰς μὲν γραφὰς γράφειν τῶν τύπων. τὸν δὲ ἀνθρώπινον χαρακτῆρα τοῦ Θεοῦ λόγου, ἀναστηλοῦν ἐν εἰκόσι· τοῦτον γὰρ ὁρῶντες καὶ προσκυνοῦντες, τῆς αὐτοῦ συγκαταβάσεως τὸ ἀπόρρητον ἐκ τῶν δυνατῶν λογιζόμεθα, καὶ τὸ ὑπὲρ ἔννοιαν τῆς ταπεινότητος, τά τε ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ πολιτεύματα, τὰ πάθη, καὶ τὸν ζωηφόρον θάνατον, καὶ ὅσοις σεσώσμεθα. σεπτοὶ μὲν γὰρ καὶ οἱ τύποι, τιμητέον δὲ μάλιστα τὴν ἀλήθειαν, καὶ ταῦτα ἡμῖν ἐπιχωριάζουσιν. ἐντεῦθεν δείκνυται μὴ εἶναι προσῆκον, περιστερὰς ἐν ἐκκλησίαις ἀντὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀπολύειν· ἢ ἀντὶ τοῦ ἀστέρος κηρὸν ἀνάπτειν, καὶ ἀντὶ τῆς ἀπορρήτου γεννήσεως, παῖδα καὶ στρωμνὴν ὑποτιθέναι.

Φωτίου πατριάρχου καὶ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου.

Εἰκὼν λέγεται παρὰ τὸ ἐοικέναι. ἄλλο, φυσικὴ εἰκὼν, καὶ ἄλλο, μιμητική· ἡ μὲν οὐ φυσικὴν διαφορὰν ἔχουσα πρὸς τὸ αἴτιον, ἀλλ' ὑποστατικὴν, ὡς υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα· μία μὲν γὰρ τούτων φύσις, δύο δὲ ὑποστάσεις· ἡ δὲ, τοὐναντίον οὐχ ὑποστατικὴν διαφορὰν ἔχουσα πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, ἀλλὰ φυσικὴν, ὡς ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Χριστόν· μία μὲν γὰρ ἡ ὑπόστασις τούτων, δύο δὲ φύσεις. ἄλλη γὰρ φύσις ὑλογραφίας, καὶ ἄλλη Χριστοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καθὸ καὶ περιγράφεται, καὶ ἀρχέτυπον εἰκόνος καθίσταται. προσκυνουμένης τῆς εἰκόνος ὁ Χριστὸς προσκυνεῖται, οὗ ἐστιν ὁμοίωσις, καὶ οὐχὶ ἡ ὑποδεξαμένη τὴν ὁμοίωσιν ὕλη· ὡς ἐπὶ τῆς φαινομένης ἐν τῷ κατόπτρῳ εἰκόνος· ταύτῃ γὰρ προσφυόμενοι, οὐ τὴν ὕλην, τὴν δὲ εἰκόνα περιπτυσσόμεθα· καὶ ἀφανισθέντος τοῦ ἐκτυπώματος, ἐφ' ᾧ ἡ προσκύνησις, ἡ ὕλη μεμένηκεν ἀπροσκύνητος, μηδέν τι κεκοινωνηκυῖα τῷ ὁμοιώματι. ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῷ δακτυλίῳ σφραγὶς τῇ ἐπινοίᾳ οὖσα τῆς ὕλης κεχωρισμένη, οὐδὲν πρὸς

CAPUT VI.

De sacris imaginibus.

OCtogesimus secundus vi. Syn. canon, Picturas, ait, coloribus describere, manentibus adhuc prototypis, ineptum esset ac superfluum: exinde igitur agnum in pictura non depingi decernit; cujus sanguine magnus olim Moses limina consignans, destruenti Angelo inaccessas fecit domos: nec Baptistam digito illum
D monstrantem, & populo clamantem, *Ecce Agnus Dei*; sed picturas quidem typorum delineare. Et humanum Dei Verbi habitum in imaginibus pingebant: illum enim videntes & adorantes, in quantum possibile est, ineffabilem ejus abjectionem & supra mentis cogitationem humilitatem intelligamus, atque ejus in carne conversationes, passiones, mortem vitæ authorem, & quibuscunque servamur. Venerandi enim sunt typi, honoranda verò maxime est veritas, quæ hæc nobis facit assueta. Exinde ostenditur non esse conveniens, columbas in Ecclesia pro Spiritu sancto emittere, vel pro stella cereos accendere; & pro ineffabili generatione,
E puerum & stratum thorum exprimere.

Photii Patriarchæ & Theodori Studiti.

Dicitur imago, eò quòd imitetur. Aliud est naturalis imago, & aliud imitatoria, illa enim ab origine naturâ non differt, sed personâ, ut filius à patre: una etenim est utriusque natura, duæ autem personæ: hæc verò, è contrario, ab archetypo personâ non differt, sed naturâ, ut imago Christi à Christo; una etenim est horum persona, duæ verò naturæ: nam alia est
F materiæ pictæ natura, alia Christi, quatenus est homo, & ut circumscribitur, & imaginis archetypum existit. Cum adoratur imago, Christus adoratur, cujus similitudinem refert, non autem materia quæ similitudinem accepit: ut cum in speculo apparet imago: huic enim admoti, non materiam, at imaginem osculantur. Et deletâ figurâ, cujus gratiâ erat adoratio, manet materia à nemine adorata, utpote quæ cum simulachro nihil habeat commune. Porro & si in annulo sit signum, quod cogitatione à materiâ separatur, nihil omnino cum materiâ habet

communè, licèt per materiam imaginis signum exstitit.

A τὴν ὕλην ταῖς ἀληθείαις ἔχει κοινὸν, εἰ καὶ περὶ τὴν ὕλην ἡ σφραγὶς τῆς εἰκόνος ὑφέστηκεν.

Quicquid imitatione figuratur, non ejus natura, sed persona figuratur: & ob id, idem quod archetypus ejus, est imago, non naturâ, sed personâ, sive imitatione personæ.

Παντὸς μιμητικῶς εἰκονιζομένου, οὐχ ἡ φύσις, ἀλλ' ἡ ὑπόστασις εἰκονίζεται· καὶ διὰ τοῦτο, ταὐτὸν τῷ ἀρχετύπῳ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ὑποστάσει, ἤγουν τῇ μιμήσει τῆς ὑποστάσεως.

Sacras imagines pingimus, ut eas videntes, per eas videre illarum archetypos videamur, & in nobis memoriam, & desiderium archetyporum excitent: nam quamdiu imagines crebrò videntur, tamdiu qui eas vident, ad archetyporum recordationem & desiderium excitantur.

Τὰς ἱερὰς εἰκόνας ἀναστηλοῦμεν, ἵνα ταύτας ὁρῶντες, δι' αὐτῶν δοκῶμεν ὁρᾶν τὰ τούτων ἀρχέτυπα· καὶ γίνονται ἡμῖν ὑπομνήματα καὶ παρηγορία τοῦ πόθου, τοῦ πρὸς τὰ τούτων πρωτότυπα· ὅσον γὰρ συνεχῶς αἱ εἰκόνες ὁρῶνται,
B τοσοῦτον οἱ ταύτας ὁρῶντες διανίστανται πρὸς τὴν τῶν ἀρχετύπων μνήμην καὶ ἐπιπόθησιν.

Cultus quidem in spiritu & veritate, quæ latria dicitur, beatæ Trinitati ab orthodoxis tribuitur: sanctis autem imaginibus non omnino latria, sed adoratio, salutatio & honor. Licèt enim imaginis honor ad prototypum transit, latria tamen est solius beatæ Trinitatis, non etiam venerandarum imaginum, ne creaturarum & materiarum cultores esse videamur.

Ἡ μὲν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρεία, τῇ μακαρίᾳ τριάδι παρὰ τῶν ὀρθοδόξων ἀπονενέμηται, ταῖς δὲ ἁγίαις εἰκόσιν, οὐ λατρεία πάντως, ἀλλὰ προσκύνησις, καὶ ἀσπασμὸς, καὶ τιμή. εἰ γὰρ καὶ ἡ τιμὴ τῆς εἰκόνος ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, ἀλλ' ἡ λατρεία τῆς μακαρίας ἐστὶ μόνης τριάδος, καὶ οὐ τῶν σεπτῶν εἰκόνων, ἵνα μὴ κτισματολάτραι, καὶ ὑλολάτραι δόξωμεν.

Soli quidem Christo per latriam & naturalis adoratio convenit: nam qui eum adorat, simul adorat & Filium & Patrem & Spiritum Sanctum, unam in Trinitate naturam, & hæc est Trinitatis adoratio & latria. Imagini verò Christi fit adoratio relativa & æquivoca: qui enim eam adorat, non simul adorat Patrem & filium, sed solum in eâ Christum, eo quòd carnem assumpserit, expressum secundùm corporalem ejus aspectum, quæ est adoratio relativa & hypostatica.

C Ἐπ' αὐτοῦ μὲν τοῦ Χριστοῦ λατρευτικὴ ἡ προσκύνησις καὶ φυσική· ὁ προσκυνῶν γὰρ αὐτὸν, συμπροσκυνεῖ καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὴν ἐν τριάδι μίαν φύσιν, ὅπερ ἐστὶν ἡ τριαδικὴ προσκύνησις, καὶ λατρεία. ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ σχετικὴ ἡ προσκύνησις καὶ ὁμώνυμος· ὁ προσκυνῶν γὰρ αὐτὴν, οὐ συμπροσκυνεῖ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, ἀλλὰ μόνον τὸν ἐν αὐτῇ Χριστὸν, τὸν διὰ τὸ σαρκωθῆναι εἰκονιζόμενον, κατὰ τὴν σωματικὴν θέαν αὐτοῦ, ὅπερ ἐστὶ σχετικὴ προσκύνησις καὶ ὑποστατική.

Christus quidem in suâ imagine cernitur, quæ & in ipso subsistit ut umbra in corpore, à quo & illam separari impossibile est, licèt illa semper non apparet. Sed quemadmodum umbra splendore solis apparet, ad eundem modum & Christi imago materiæ figuratione.

Ὁ μὲν Χριστὸς ὁρᾶται ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ, αὕτη δὲ ὑφί-
D σταται ἐν αὐτῷ ὥσπερ ἡ σκιὰ τῷ σώματι, ἧς καὶ μερισθῆναι ταύτην ἀμήχανον, κἂν μὴ διὰ παντὸς αὕτη φαίνηται. ἀλλ' ὥσπερ ἡ σκιὰ τῇ ἐπιλάμψει δείκνυται τοῦ ἡλίου, οὕτω καὶ ἡ Χριστοῦ εἰκὼν τῇ διατυπώσει τῆς ὕλης.

Non ut Deos imagines adoramus, neque in iis spem salutis habemus, neque cultum divinum illis præbemus, ut Gentilium filii: sed solum animi nostri affectum & charitatem, quâ prototypos prosequimur, hujusmodi adoratione ostendimus. Unde charactere soluto, ut lignum otiosum, talem, si quando fuerit, comburimus imaginem.

Οὐχ ὡς Θεοὺς τὰς εἰκόνας προσκυνοῦμεν, οὐδὲ τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἐν αὐταῖς ἔχομεν, οὐδὲ τὸ θεῖον σέβας αὐταῖς ἀπονέμομεν, ὡς οἱ Ἑλλήνων παῖδες· ἀλλὰ μόνον τὴν σχέσιν καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ἡμῶν ψυχῆς, ἣν ἔχομεν πρὸς τὰ πρωτότυπα, διὰ τῆς τοιαύτης προσκυνήσεως ἐμφανίζομεν. ὅθεν τοῦ χαρακτῆρος λυθέντος, ὡς ξύλον ἀργὸν, τὴν τοιαύτην κατακαίομεν εἰκόνα ποτὲ οὖσαν.

E

De Cruce.

Περὶ σταυροῦ.

Crucis figuram ex duobus lignis componentes, si quando infidelium aliquis nos reprehendat, quod lignum adoremus, possumus, duobus lignis separatis, & crucis figurâ dissolutâ, ea inutilia ligna censere, & infidelis os obstruere, quod non lignum, sed crucis figuram veneremur.

Τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ ἅπαν ἐκ δύο ξύλων συναπτόντες, ἡνίκα τις ἡμῖν τῶν ἀπίστων ἐγκαλέσειεν, ὡς ξύλον προσκυνοῦσι, δυνάμεθα τὰ δύο ξύλα χωρίσαντες, καὶ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ διαλύσαντες, ταῦτα νομίζειν ἀργὰ ξύλα, καὶ τὸν ἄπιστον ἐπιστομίζειν, ὅτι οὐ τὸ ξύλον, ἀλλὰ τὸν τοῦ σταυροῦ τύπον σεβόμεθα.

In timore & veritate sacras imagines accedere & adorare oportet, & credere divinam gratiam illis inesse, quæ sanctificationem impertitur.

Σὺν φόβῳ καὶ ἀληθείᾳ προσιτέον, καὶ προσκυνητέον τὰς ἁγίας εἰκόνας, καὶ πιστευτέον χάριν θείαν ἐπιφοιτᾶν ἐν
F αὐταῖς, ἁγιασμοῦ μεταδοτικήν.

Veneranda imago ab abominabili idolo hanc habet differentiam, quod quidem Idolorum prototypa sunt falsa, Deorum enim effigies dicta sunt: at non Deorum sunt, sed dæmonum, ut dicit Propheta, Quod omnes gentium Dei sunt dæmonia: honorandarum autem imaginum vera sunt omnia archetypa. Unius enim est Christus, alterius Dei mater, alterius Præcursor, & uniuscujusque Sanctorum aliorum aliquis. Quorum vero prototypa sunt falsa, eorum neque imagines neque idola

Ἡ σεβασμία εἰκὼν πρὸς τὸ βδελυκτὸν εἴδωλον ταύτην ἔχει τὴν διαφορὰν, ὅτι τῶν μὲν εἰδώλων τὰ πρωτότυπα ψευδῆ τυγχάνει, Θεῶν γὰρ ἐκτυπώματα εἶναι λεγόμενα, οὐ θεῶν, ἀλλὰ δαιμόνων εἰσὶν, ὥς φησιν ὁ προφήτης, ὅτι πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια· τῶν δὲ τιμίων εἰκόνων ἀληθῆ τὰ ἀρχέτυπα πάντα. τῆς μὲν γὰρ, ὁ Χριστός· τῆς δὲ, ἡ θεομήτωρ· τῆς δὲ, ὁ πρόδρομος· καὶ ἑκάστης, ἕκαστος τῶν ἄλλων ἁγίων. ὧν δὲ τὰ πρωτότυπα ψευδῆ, τούτων οὐδὲ

εἰκὼν

A ἀνάγκη οὐδὲ εἴδωλα λέγοιντ' ἂν δικαίως, ἀλλ' ἁπλῶς ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων μάταια καὶ ἄχρηστα, καὶ γῆς ὕλη κωφή. καὶ ταῖς μὲν εἰκόσιν, αἱ μορφαὶ τῶν πρωτοτύπων ἐμφαίνονται· τοῖς εἰδώλοις δὲ, οὐδαμῶς. τοῦ μὲν γὰρ εἰδώλου τοῦ Διὸς πρωτότυπον ὁ αἰθήρ· τῆς δὲ Ἥρας ὁ ἀήρ· τοῦ Ποσειδῶνος, τὸ ὕδωρ· τῆς Δήμητρος, ἡ γῆ· τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ ἥλιος· τῆς Ἀρτέμιδος, ἡ σελήνη· τοῦ Ἄρεως, ὁ θυμός· τοῦ Διονύσου, ἡ μέθη· τῆς Ἀφροδίτης, ἡ λαγνεία· καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως· καὶ μᾶλλον τῶν δώδεκα τῶν παλαιτέρων. τὰ μὲν οὖν εἴδωλα τούτων πάντων ἀνθρωπόμορφα. τὰ δὲ λεγόμενα πρωτότυπα τῶν τοιούτων εἰδώλων, τὰ μὲν ἑτερόμορφα, λέγω δὲ τὰ στοιχεῖα· τὰ δὲ παντελῶς ἄμορφα, φημὶ δὲ τὰ πάθη. πάντα B δὲ ἄζωα καὶ ἀναίσθητα.

juste dicantur esse, sed simpliciter manuum hominum opera vana & inutilia, & terræ surda materia. Et in imaginibus quidem prototyporum formæ ostenduntur: in Idolis verò nequaquam. Nam idoli Jovis prototypum est æther; Junonis verò, aër; Neptuni, aqua; Cereris, Terra; Apollinis, Sol; Dianæ, Luna; Martis, Animus; Bacchi, Ebrietas; Veneris, Lascivia; & similiter de aliis: & maxime de duodecim antiquioribus. Idola igitur horum omnium humanam referunt speciem. Quæ vero dicuntur prototypa talium imaginum, partim quidem habent diversas formas, ut elementa; partim sunt omnino absque forma, ut passiones; omnia verò vitâ carentia & insensibilia.

ΚΕΦ. ζ.

Περὶ ἐμπρησμοῦ.

Νόμοι.

Εἴ τις καλάμην τοῦ ἰδίου χωραφίου βουλόμενος καῦσαι, ἐνέβαλε κατ' αὐτοῦ πῦρ· τὸ δὲ πῦρ καὶ περαιτέρω προελθὸν τὰ ἀλλότρια κατέκαυσε χωράφια, ἢ τὸν ἀλλότριον ἀμπελῶνα, δεῖ τὸν ἀκροατὴν ἐξετάζειν· καὶ εἰ μὲν κατὰ ῥᾳθυμίαν ἢ ἀπειρίαν τοῦ ἀνάψαντος τὸ πῦρ τοῦτο γέγονεν· ἢ εἰ μὴ παρεφυλάξατο πάσῃ δυνάμει τοῦ μὴ προελθεῖν τὴν φλόγα περαιτέρω, ὡς ἀμελήσας ὁ τοιοῦτος καὶ ῥᾳθυμήσας καταδικάζεται. εἰ δὲ πάντα μὲν ἐκεῖνος παρεφυλάξατο, ἄθροον δὲ πνεῦμα προελθὸν, τὴν τοῦ πυρὸς φλόγα ἐπὶ τὸν βλαφθέντα μετήνεγκεν, ἀνεύθυνος ὁ τὸ πῦρ ἀνάψας διαμένει.

Ἐὰν ἀπό τινος τύχης, οἶκός τινος ἐμπρησθῇ, κἀκεῖθεν τὸ πῦρ ἐκδραμὸν, τὰ συμπαρακείμενα ἐμπρήσῃ, οὐδενὶ ὑπόκειται ὁ κατ' ἀρχὰς ἐμπρησθείς. ὁ κατὰ τύχην γινόμενος ἐμπρησμὸς συγγινώσκεται.

Ὁ οἰκίαν ἢ σωρὸν σίτου καύσας ἐν εἰδήσει, τυφθεὶς πρότερον, πυρίκαυστος γίνεται.

Ὁ κατὰ δόλον καύσας οἶκόν τινος, κεφαλικῶς τιμωρεῖται.

Εἴ τις ἐμπρησμοῦ γενομένου, διὰ τὸ σῶσαι τὸν ἴδιον οἶκον, καταστρέψει τὸν τοῦ γείτονος, ἀργεῖ ὁ ἀκουΐλιος ἤτοι ἡ ζημία, εἴτε τὸ πῦρ ἔφθασεν, εἴτε προεσβέσθη.

CAPUT VII.

De Incendio.

Leges.

SI QUIS, stipulæ sui prædii comburendæ causa, illi ignem immiserit, at ignis ulterius progressus alie- C na exusserit prædia, vel alienum vinetum, oportet audientem examinare, & si per negligentiam vel imperitiam accendentis iste ignis contigerit; vel si non totis viribus cavebat, ne flamma ulterius progrederetur, ut negligens & ignavus talis condemnatur. Si vero omnia ille observabat, repentè autem ventus proveniens & ignis flammam in combustibile immiserit, sine culpâ qui ignem extruxit judicatur.

Si casu aliquo domus alicujus incendatur, & exinde ignis excurrens, adjacentia incendat, nemini subjicitur qui primo incendium passus est. Quod fit ex ca- D su incendium, condonatur.

Qui domum vel thesaurum tritici scienter incendit, primo verberatus, deinde comburatur.

Qui domum alicujus per dolum incendit, capite puniatur.

Si quis, incendio facto, ut propriam conservet, vicini domum subverterit, cessat lex Aquilia aut damnum, sive ignem prævenerunt, sive prius extingueretur.

ΚΕΦ. η.

Περὶ ἐμφυτεύσεως.

Ζήτει ἐν τῷ ις'. κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου, κανόνα ιβ. τῆς ζ. συνόδου.

Νόμος.

Ἡ δὲ ρκ', Ἰουστινιανοῦ νεαρὰ, ἀπαγορεύομεν, φησι, τοῖς οἰκονόμοις, καὶ διοικηταῖς, καὶ χαρτουλαρίοις τῶν εὐαγῶν οἴκων καὶ τοῖς αὐτῶν γονεῦσί τε καὶ παισὶν, ἢ κατὰ γένος ἄλλως προσήκουσιν, ἐμφυτεύσεις τε καὶ μισθώσεις, ἤγουν ὑποθήκας ἀκινήτων πραγμάτων, τοῖς αὐτοῖς εὐαγέσιν οἴκοις προσηκόντων, ὑπεισιέναι, ἢ δι' ἑαυτῶν, ἢ διὰ παρενθέτων προσώπων, ἐπεὶ ἄκυρον εἶναι κελεύομεν τὸ συνάλλαγμα· καὶ ἐκπίπτειν μὲν τὸν ἐμφυτευσάμενον καὶ ἐκμισθωσάμενον τοῦ ἐμφυτευθέντος πράγματος, ζημιοῦσθαι καὶ τὴν καταβληθεῖσαν εἰς αὐτὸ τιμήν· τοὺς δὲ τὴν τοιαύτην ἐμφύτευσιν διαπραξαμένους οἰκονόμους, τοσοῦτον ζημιοῦσθαι καὶ προσκυροῦσθαι τῷ οἴκῳ, ὅσον καὶ ὁ ἐμφυτευσάμενος τῆς καταβληθείσης τιμῆς ὑπέστη ζημίαν. εἰ δὲ ἐμφύτευσις κατὰ λόγον προαχθείη, τὸν ἐμφυτευτὴν τὸ πάκτον πλὴν κατὰ

E

CAPUT VIII.

De Emphyteusi.

Quære in xvi. cap. præsentis literæ, Can. xii. vii. Synodi.

Lex.

CENTESIMA verò & vicesima Justiniani novella ait, Prohibemus Oeconomis, & Administratoribus, & Chartulariis venerabilium domorum, & eorum parentibus & liberis, vel aliis affinitatis jure F aliter conjunctis, emphyteuses & locationes vel hypothecas rerum immobilium, quæ ad illas venerabiles domos pertinent, subire, vel per se, vel per interpositas personas, quia irritam esse permutationem jubemus: & quidem Emphyteutam & conductorem rem in emphyteusin datam amittere, & pretio in eam imposito mulctari: illos autem qui talem faciunt Emphyteusim Oeconomos, tantum pati damnum quod domo adjudicetur, quantum etiam qui ad Emphyteusin concessit impositi pretii damnum subivit. Si vero juxta rationem fit emphyteusis, emphyteuta pactum præster,

A

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ ἐνεχύρων.

Ζήτει τὸ β'. κεφάλαιον τοῦ Δ. στοιχείου.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ ὧν ἔχουσιν αἱ ἐκκλησίαι καὶ ἐπίσκοποι πρεσβείων καὶ προνομίων.

B

Ὁ λδ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους προστάττει μετὰ ἰδίας κελεύει, τὰς τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς ἐκκλησιῶν, καὶ λοιπῶν χωρῶν διοικήσεις· μεγίστης δὲ ζητήσεως ἀναφυούσης, τῆς σπανίως μὲν κινεῖσθαι συμβαινούσης δηλαδή, εἰς κοινὴν δὲ τῆς ἐκκλησίας ἀφορώσης κατάστασιν, εἴτε περὶ δογμάτων δέησιν ἐξητακέναι τυχόν, εἴτε ἀρχιερέα χειροτονῆσαι, ἔνθα οὔπω πρότερον ἦν, εἴτε κοινὸν διορθώσασθαι σφάλμα, εἴτε τι τοιοῦτον, εἰδέναι χρὴ τοὺς ἐπισκόπους τὸν παρ' αὐτοῖς τὰ πρῶτα φέροντα μητροπολίτην, καὶ ὡς κεφαλὴν τοῦ τῆς ἐκκλησίας σώματος τοῦτον ἡγεῖσθαι, καὶ συνιόντας περὶ τῶν ἐμπιπτουσῶν ὑποθέσεων συνδιασκέπτεσθαι, καὶ τὸ πᾶσιν ἄριστον δόξαν ψηφίζεσθαι. οὐ μὴν οὐδὲ τὸν μητροπολίτην δέον τῇ τιμῇ καταχρώμενον, εἰς δυναστείαν ταύτην ἀμείβειν, καὶ γνώμης ἄνευ κοινῆς τῶν οἰκείων συλλειτουργῶν, ἔνια πράττειν τῶν εἰρημένων, ἀλλὰ τῇ ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ συνδεδεμένους περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων σκοπεῖν· οὕτω γὰρ κοινὸν παράδειγμα τοῖς ὑπ' αὐτοὺς ἔσονται πλήθεσι, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ τοῦ υἱοῦ ἐν ἁγίῳ πνεύματι· ὡς τοῦ υἱοῦ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς φανερώσαντος, καὶ τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἀγάπην νομοθετήσαντος, τοῦ δὲ πνεύματος διὰ τῶν ἀποστόλων τὰ ἔθνη φωτίσαντος.

C

D

Τούτῳ συμφωνεῖ ἐν ἅπασιν, εἰ καὶ μὴ τοῖς ῥήμασιν, ἀλλά γε τῇ διανοίᾳ, καὶ ὁ θ'. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. ζήτει καὶ ἐν τῷ ε'. κεφαλαίῳ τοῦ Δ. στοιχείου, κανόνα ιη'. τῆς α'. συνόδου.

Ἐντεῦθεν ποῖαι τῶν ἐκκλησιῶν ἰδίοις πρεσβείοις ἠξίωνται.

E

Καὶ ὁ μὲν ς'. τῆς πρώτης συνόδου κανών, τοὺς ἀρχαίους θεσμοὺς τῶν πατέρων στέργειν οἴεται δεῖν, οἳ τῷ μὲν Ἀλεξανδρείας, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει ἐνειμάν· τῷ δὲ γε Ἀντιοχείας, τά τε τῆς Συρίας, καὶ τῆς κοίλης Συρίας, καὶ τῆς Κιλικίας ἑκατέρας, καὶ Μεσοποταμίας· τῷ δὲ Ῥώμης, νόμῳ ἀρχαίῳ τῶν ἑσπερίων κρατεῖν· καὶ γνώμης ἄνευ τῶν εἰρημένων, μηδένα τῶν τῆς ἐκκλησίας θεσμῶν καθίστησιν ἐκλογή. τοῖς πατριάρχαις καὶ γὰρ τοὺς ὑπ' αὐτοὺς μητροπολίτας· ὁ κανὼν ὑπείκειν νομοθετεῖ, καὶ τούτοις αὖθις τοὺς ἐπισκόπους. εἰ τοίνυν γνώμης ἄνευ τοῦ μητροπολίτου καταστῇ τις ἐπίσκοπος, τοῦτον μὴ εἶναι ἐπίσκοπον διατάττεται. εἰ γὰρ καὶ ἦν ὅτε ἦν, τὰ πλήθη τῶν πόλεων τὰς τῶν ἐπισκόπων ποιεῖσθαι ψήφους· ἀλλά γε καὶ τότε ὃν ὁ μητροπολίτης ἐδοκίμασε τῶν ἄλλων ἀπολεξάμενον, τῆς χειροτονίας ἐκεῖνος ἠξιοῦτο. ψήφου δέ, φησι, γενομένης, ὡς οἱ θεσμοὶ τῆς ἐκκλησίας διαγορεύουσι, καὶ τῶν μὲν πλειόνων συμφωνούντων, δύο δὲ ἢ τριῶν φιλονείκως ἀντιλεγόντων, ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος κρατείτω.

F

Ὁ δὲ ζ'. τὸν Αἰλίας θεσπίζει ἐπίσκοπον τῶν ἐν Παλαιστίνῃ, Ἀῤῥαβίᾳ τε, καὶ Φοινίκῃ κατάρχειν πόλεων, μὴ δι'

CAPUT X.

De Pignoribus.

Quære ii. cap. literæ Δ.

CAPUT XI.

De Privilegiis & præeminentiis quas habent Ecclesiæ & Episcopi.

TRIGESIMUS quartus sanctorum Apostolorum Canon, Episcopos uniuscujusque gentis, quæ ad se pertinent, nempe Ecclesiarum sibi subjectarum & reliquorum locorum administrationem, gerere jubet: magni autem momenti quæstione exorta, quæ raro quidem moveri solet, & quæ ad communem Ecclesiæ statum spectat, sive quid de dogmatis forsan inquirere oporteat, sive Antistitem ordinare, ubi non prius erat, vel communem errorem corrigere, vel aliquid simile, Episcopos oportet Metropolitanum agnoscere, qui primum apud illos occupat locum, & tanquam Ecclesiæ corporis caput existimare, & qui ad eum conveniunt de incidentibus quæstionibus consultare, & quod omnibus optimum videtur determinare. Non autem convenit, ut Metropolitanus honore abutens, hunc in ditionem mutet, & sine suorum Consacerdotum communi sententia ulla dictorum agat, sed concordiâ & charitate vincti de publicis negotiis prospiciant: sic enim erunt populo sibi subjecto commune exemplum, & glorificabitur Deus per Filium in Spiritu sancto, cum Filius manifestat Patris nomen, & hominibus lege latâ charitatem præcipit, & Spiritus per Apostolos gentes illuminat.

Huic in omnibus convenit, licèt non verbis, sententia tamen, nonus Antiochenæ Synodi canon. Quære & in quinto capite literæ Δ. canonem decimum octavum primæ Synodi.

Hinc, quænam Ecclesiæ propriis Privilegiis gaudent, intelligas.

Sextus quidem primæ Synodi canon antiquis Patrum decretis acquiescere oportere existimat, quibus Ægyptus, & Libya, & Pentapolis Alexandrino Episcopo sunt ascriptæ; Antiocheno verò & Syria, & Cœlesyria, & Ciliciæ utræque, & Mesopotamia; Romanus etiam secundum antiquam legem occidentalibus præerat, & sine dictorum sententia nullam Ecclesiasticam constitutionem ab his, qui illis subjecti sunt exerceri, quarum præcipua est Episcopi electio. Patriarchis enim, qui eis subjiciuntur, Metropolitanos obedire canon præcipit; & his itidem Episcopos. Siquis proinde absque Metropolitani sententia creatus sit Episcopus, eum non esse Episcopum decernit. Nam etsi olim populi suffragiis Episcopi in urbibus eligerentur: adhuc tamen quem approbasset Metropolitanus inter alios eligendum, is manuum impositione dignus habebatur. Si vero, inquit, cum facta sit electio, ut leges Ecclesiasticæ edicunt, consentiant inter se plurium suffragia, & duobus tribusve contentionis studio contradicentibus, vincant plurium suffragia.

Septimus verò Æliæ Episcopum Palæstinæ, Arabiæ, & Phœnicæ urbibus præesse decernit, non quod suis

privilegiis & prærogativis Metropolin Palæstinæ Cæsaream celebritate vincat, quæ & Stratonis nomine dicta, cui Ælia aliquando fuit subjecta, at antiquis temporibus abstracta. Honoratur propter salutiferas Christi passiones in ea peractas. Olim equidem & nunc etiam, Ælia, & universa circa illam regio, Palæstinæ nomen obtinuit: urbs vero ipsa ab antiquo tempore Solyma & Jebus appellata fuit. Ex quo autem per Salomonem celeberrimum illud templum fuit extructum, & sacra veteris Testamenti in eo fuerunt reposita, Hierosolymorum nomine fuit celebrata. A Romanis autem postquam fuit eversa, Adrianus Imp. qui & Ælius appellatus, rursus instauravit, & Æliam eam nuncupavit.

A ὁποίου προσδεδοκημένης περὶ τὰ οἰκεῖα πρεσβεῖά τε καὶ προνόμια τῆς κατὰ τὴν Παλαιστίνην μητροπόλεως Καισαρείας, ἥπερ καὶ τοῦ Στράτωνος ὀνομάζεται, ταύτῃ γάρ ποτε ἡ Αἰλία ὑπέκειτο, χρόνοις δὲ ὕστερον ἀπεσπάσθη. τετίμηται αὖθις διὰ τῶν ἐν αὐτῇ τελεσθέντων σωτηρίων τοῦ Χριστοῦ παθημάτων. καὶ ἐκ παλαιοῦ μὲν ἄχρι τοῦ δεῦρο, ἥτε Αἰλία, καὶ συμπᾶσα ἡ περὶ αὐτὴν χώρα Παλαιστίνη ἐπεφημίζετο· ἡ δέ γε πόλις τὸ μὲν ἀρχαῖον Σόλυμα καὶ Ἰεβοὺς ἐκαλεῖτο. ἀφ' οὗ δὲ παρὰ τοῦ Σολομῶντος ὁ περιφανὴς ἐκεῖνος ἠγέρθη ναός, καὶ τὰ ἱερὰ τῆς παλαιᾶς ἐν αὐτῷ εἰσῳκίσθη, τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἀπειλήφει προσωνυμίαν. ἀναστάτου δὲ γενομένης ὑπὸ B Ῥωμαίων, ὁ βασιλεὺς Ἀδριανὸς ὁ καὶ Αἴλιος, αὖθις ἀνεγείρας, Αἰλίαν αὐτὴν ἐπωνόμασεν.

Secundus Syn. ii. Can. ab Alexandrino Episcopo quæ sunt in Ægypto administrari decernit; aliarum autem Provinciarum Episcopos à propriis Synodis secundùm legem antiquam ordinari; hoc vero posterioribus divinorum Canonum constitutionibus fuit omnino sublatum.

Ὁ δὲ δεύτερος κανὼν τῆς δευτέρας συνόδου, τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ διέπειν θεσπίζει· τοὺς δὲ ἐπισκόπους τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, πρὸς τῶν ἰδίων συνόδων κατά γε τὸ παλαιὸν ἔθος χειροτονεῖσθαι· τοῦτο δὲ νῦν ἐν ταῖς τῶν θείων κανόνων θεσμοῖς τελέως ἀνῄρηται.

De Ecclesiæ Constantinopolitanæ prærogativis.

Περὶ τῶν πρεσβείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησίας.

Tertius verò inquit, ut habeat Constantinopolitanus C Episcopus honoris privilegia post Romanum Episcopum, eo quòd ipsa sit nova Roma, decernimus. Antiqua siquidem urbs fuit Byzantium, quæ propriis regebatur legibus. Sub Severo autem Romanorum Imp. per triennium à Romanis obsessa, tandem, civibus in eâ rerum necessariarum inopiâ laborantibus capta fuit, & eversa sunt ejus mœnia, ac ablata jura civilia, & ipsa fuit Perinthiis subjecta; Perinthus autem est Heraclea.

Ὁ δὲ γ'. τὸν μέντοι, φησί, Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν θεσπίζομεν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην. ἀρχαία μὲν γὰρ πόλις ἦν τὸ Βυζάντιον, καθ' ἑαυτὸ διοικούμενον. ἐπὶ δὲ Σεβήρου βασιλέως Ῥωμαίων, εἰς τρεῖς ἐνιαυτοὺς ὑπὸ Ῥωμαίων πολιορκηθὲν, ὕστερον ἑάλω, τῶν ἀναγκαίων ἐπιλιπόντων τοῖς ἐν αὐτῷ, καὶ καθῄρηται μὲν αὐτοῦ τὰ τείχη, ἀφῃρέθη δὲ τὰ πολιτικὰ δίκαια, καὶ ὑπετέθη Περινθίοις· Πέρινθος δὲ ἐστὶν ἡ Ἡράκλεια.

Quare ab Heracliensi Episcopo Patriarcha ordinatur?

Διὰ τί ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείας ὁ πατριάρχης D χειροτονεῖται.

Et hinc quidem Heracliensi Antistiti Patriarchæ ordinatio tribuitur; quippe obtinuit antiqua consuetudo, ut per illum Byzantii Episcopus ordinaretur. Magnus verò Constantinus hanc in amœnissimo mundi loco sitam urbem, magnitudini & pulchritudini ad quam pervenit adaugens, sumptius donavit nomine, & novæ Romæ titulo insignivit.

Παρὰ δὲ καὶ τῷ Ἡρακλείας ἡ χειροτονία τοῦ πατριάρχου ἀπονενέμηται· ἐπεὶ πρότερον ἔθος ἦν παρὰ αὐτοῦ χειροτονεῖσθαι τὸν ἐπίσκοπον Βυζαντίου. ὁ μέγας δὲ Κωνσταντῖνος τὴν ἐν καλλίστῳ τοῦ κόσμου κειμένην ταύτην πόλιν, καὶ μεγέθει καὶ κάλλους εἰς ἥκουσαν ἀνεγείρας, τὴν ἰδίαν αὐτῇ κλῆσιν ἀπεχαρίσατο, καὶ νέαν προσεπωνόμασε Ῥώμην.

Vigesimus octavus iv. Syn. ait, eadem, quæ iii. canon secundæ Synodi, nos quoque decernimus, & statuimus, ut sanctissimæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ E thronus æqualibus cum antiquiori Roma privilegiis fruatur; quippe quæ Imperio & Senatu honorata. Unde etiam non secus ac illam Ecclesiasticis privilegiis honestari oportet, ac primum quidem inter alias Ecclesias, secundum verò post illam locum obtinere, nam omnibus modis æqualem intelligere non possumus: licèt quidam præpositionem, post, omnino affirmativè, maximè vero indoctè & imperitè, interpretantes, non inferiorem loci & dignitatis gradum, sed temporis ordinem significare existimavêre: nam in nominibus recitandis, necesse est ut unum prius, alterum verò posterius proferatur; ut & in concessu, & etiam in subscriptionibus accidere solet. F

Ὁ δὲ κη'. τῆς τετάρτης συνόδου, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομεν, φησί, τῷ γ'. τῆς β'. συνόδου κανόνι, καὶ ψηφιζόμεθα τὸν θρόνον τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ἴσα φέρειν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πρεσβεῖα, ἅτε βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν· ταύτῃ τοι καὶ οἷα περ ἐκείνην ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δεῖ μεγαλύνεσθαι προνομίοις, πασῶν μὲν ἄλλων προτιμωμένην, δευτέραν δὲ μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν, τὴν ἴσην καὶ ἐν ἅπασιν ἀξιοῦσθαι ταύτην ἀμήχανον· εἰ καί τινες τὴν, μετὰ, πρόθεσιν πάνυ βεβαιωμένως, μᾶλλον δὲ ἀπαιδεύτως καὶ ἀμαθῶς, ἑρμηνεύοντες, οὐχ ὑφέσεως καὶ ὑποβιβασμοῦ, χρόνου δὲ εἶναι δηλωτικὴν ἀξιοῦσιν· ἐν γὰρ ταῖς τῶν ὀνομάτων ἀναφοραῖς, ἀνάγκη, τὸ μὲν, πρότερον, τὸ δὲ, ὕστερον ἐκφωνεῖσθαι· ὡς δὲ κἀν ταῖς καθέδραις, καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς συμβαίνεται.

Insignis hoc dicit Zonaras, ne forte dixerit quispiam, quoniam divini Patres, futurum tanquam præsens prævidentes, Romanam nempe Ecclesiam propter errores suos ab orthodoxorum cœtu segregandam, atque ab omni fidelium consortio eliminandam fore, primas huic detulerunt, atque ita iisdem privilegiis eam decorârunt, quæ ut illa aliquando, principatû in omnibus olim obtinebit. De Constantinopol. porro Ecclesiæ privilegiis abundè differens canon, de diœcesibus etiam illi subjectis constituit:

Εἰ μήπου τις εἴποι, ὁ ὑπερφυὴς δὲ τοῦτό φησι Ζωναρᾶς, ὅτι τὸ μέλλον ὡς παρὸν οἱ θεῖοι πατέρες ἐνοπτριζόμενοι, ὡς ἀπομηθήσεται τῆς τῶν ὀρθοδόξων ὁμηγύρεως ἡ τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησία, καὶ τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως ἐξοστρακισθήσεται, δόγμασιν ἑτεροδόξοις καθυπαχθεῖσα, πρώτην ἐλογίσαντο ταύτην, καὶ οὕτω τῶν αὐτῶν ἐκείνῃ πρεσβείων ἠξίωσαν, πρεσβεύσειν ἐν ἅπασι μέλλουσαν, οἷα περ ἐκείνην ποτε. περὶ μὲν δὴ τῶν πρεσβείων τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἅλις διαπραξάμενος ὁ κανὼν καὶ περὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ διοικήσεων διέξεισι διακελεύων.

τρεῖς δὲ εἶναί φησι, τὰς τῆς Ἀσίας, τοῦ Πόντου, καὶ Θρᾴκης. καὶ Ἀσιαναὶ μὲν εἰσι διοικήσεις, αἱ μέχρι τοῦ Ταυρικοῦ ὄρους διήκουσαι· Ποντικαὶ δὲ, αἱ τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ παρακείμεναι, Τραπεζοῦντος ἄχρι καὶ ἐνδοτέρω· Θρᾳκικαὶ δὲ, αἱ μέχρις αὐτοῦ Δυρραχίου.

A illas vero dicit esse Dioecesis Asiæ, Ponti, & Thraciæ. Et Asianæ quidem dioeceses sunt, quæ ad Taurum usque montem extenduntur; Ponticæ vero, quæ Ponto Euxino adjacent, Trapezuntem usquè & interius; Thracicæ autem, quæ sunt usque ad ipsum Dirrhachium.

Διὰ τί ἦν ὁ Θεσσαλονίκης λεγάτος τοῦ Πάπα.

Εἰ γὰρ καὶ πάλαι τόν τε Θεσσαλονίκης, καὶ ἑτέρους δυτικοὺς ἐπισκόπους, τὸν Ἀθηνῶν, φημὶ, τὸν Κορίνθου, τὸν Πατρῶν, τὸν Ῥαβέννης, λεγάτους εἶχεν ὁ πάπας, οἱονεὶ ἐκ προσώπου αὐτοῦ, τοῦτο γὰρ καθ' Ἕλληνας ἡ λέξις δηλοῖ, ἵν' ἐπὰν δέοι παρεῖναί τινας τῶν τοῦ πάπα ταῖς κοιναῖς συνελεύσεσιν, ἀναπληρῶσιν οὗτοι τὸν ἐκείνου τόπον, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας ἐτύγχανον ὄντες ἀγέλης. οὐ γὰρ τοσούτους εἶχεν ὑπερορίους ἐπισκόπους ὑφ' ἑαυτὸν, ὥστε καὶ χειροτονεῖν αὐτοὺς, ὥς τινες οἴονται. ἐπινενόηται δὲ τοῦτο, διὰ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος, ἵνα μὴ ἀποκναίωσιν οἱ πρὸς ἡμᾶς ἐκεῖθεν στελλόμενοι διαπόντιοι. καὶ δῆλον ἐκ τοῦ, μὴ τούτους ἀεὶ ἐκ προσώπου τοῦ πάπα καθίζεσθαι, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἑτέρους, οὓς ὁ κατὰ καιροὺς τῆς Ῥώμης ἕλοιτο πάπας.

Quare Thessalonicensis Episcopus fuit Papæ legatus.

Quanquam olim Episc. Thessalonicensem & alios Occidentales Episcopos, Athenarum, dico, Corinthi, B Patrarum, & Ravennæ, legatos habuit Papa, tanquam ab ejus facie (illud enim apud Græcos significat vocabulum) ut, quando publicis adesse quosdam è partibus Papæ opus esset conventibus, illius locum supplerent; è nostro tamen grege fuere. Non enim tot extra suos fines Episcopos sibi subjectos habuit, ut illos ordinaret; ut quidam existimarunt. Excogitatum est autem hoc propter viæ longitudinem, ne tædio afficerentur ii, qui illinc nobis per Maria missi fuerint. Quod & hinc manifestum est, quod non semper illi à facie Papæ constituti sunt, sed aliquando & alii, quos pro tempore Papa Romæ elegit.

Περὶ ψήφου καὶ χειροτονίας ἐπισκόπων.

Τούτων τοιγαροῦν τῶν διοικήσεων τοὺς μητροπολίτας μόνους χειροτονεῖν δίδωσι τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως· καὶ τούτων οὐχ ὥσπερ αὐτὸς κατ' ἐξουσίαν βεβούληται, ἀλλ' οὓς ἂν ἡ ὑπ' αὐτὸν συμφωνήσασα ψηφίσηται σύνοδος· εἶθ' οὕτω τὴν ψῆφον ἐμφανιζομένην αὐτῷ, ἕνα ἐκ τῶν ψηφισθέντων τριῶν ὄντων ἐκλέξηται χειροτονεῖν. οὐ γὰρ ἐφεῖται τῷ πατριάρχῃ ταῖς τῶν μητροπολιτῶν παρεῖναι ψήφοις, οὔτε μὴν τῷ μητροπολίτῃ ταῖς τῶν ἐπισκόπων. πρὸ δὲ τοῦ κανόνος τούτου, οὐχ οἱ πατριάρχαι τοὺς μητροπολίτας ἐχειροτόνουν, ἀλλ' οἱ ἑκάστης ἐπαρχίας ἐπίσκοποι. χειροτονεῖν δὲ ἐφεῖται τῷ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσιν ἐπισκόπους, τοῖς ὁμόροις τῶν ἀφωρισμένων αὐτῷ διοικήσεων, ὥσπερ εἰσὶν, οἱ Ἀλανοὶ, καὶ οἱ Ῥῶς. οἱ μὲν γὰρ, τῇ Ποντικῇ, οἱ δὲ τῇ Θρᾳκικῇ παράκεινται διοικήσει. ἑκάστῳ δὲ μητροπολίτῃ χειροτονεῖν ἐπισκήπτει τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους, τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων παραπλησίως ποιουμένων τὰς ψήφους, ὡς καὶ τοῖς θείοις κανόσι τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων, φησὶ, διηγόρευται.

C *De electione & ordinatione Episcoporum.*

Harum siquidem dioecesium Metropolitanos solos Constantinopolis Patriarchæ ordinare conceditur; & ex illis non quos ipse pro potestate voluit, sed quos sub eo consentiens Synodus elegerit; deinde delatis illi suffragiis, quem ex tribus nominatis elegerit, hunc ordinari: Non enim Patriarchæ Metropolitanorum electionibus interesse conceditur, neque quidem Metropolitano Episcoporum. Ante hunc autem Canonem, Metropolitanos Patriarchæ non ordinabant, sed cujuslibet Provinciæ Episcopi. Constantinopolitano vero D fuit concessum in barbaricis gentibus, quæ dioecesibus sibi propinquis sunt conterminæ, Episcopos ordinare; ut sunt Alani, & Russi. Hi quidem Ponticæ, illi vero Thracicæ adjacent dioecesi. Unicuique vero Metropolitano Episcopos sibi subjectos ordinare incumbit; Provinciæ Episcopis electiones similiter facientibus; ut & antiquorum Patrum divinis Canonibus, ait, cautum est.

Τὰ αὐτὰ καὶ λϛʹ. τῆς ϛʹ. συνόδου διέξεισι περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως τῷ τῆς δευτέρας συνόδου βʹ. κανόνι περὶ τοῦ γʹ, καὶ δʹ, τῷ τῆς δʹ. ἐπιψηφιζόμενος, καὶ τοῖς σφῶν ῥήμασι χρώμενος, ὥστε τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τῷ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα. μεθ' ὃν ἀριθμεῖται ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας, εἶτα ὁ τῆς Ἀντιοχείας, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ τῶν Ἱεροσολύμων.

Eadem cum secundo canone secundæ Synodi trigesimus sextus sextæ Synodi, de Ecclesiæ Constantinopolitanæ privilegiis edisserit; adhæc & idem cum E quarto decernens, & illorum verbis utens; ut thronus Constantinopolitanus æqualibus cum veteri Roma privilegiis fruatur, cum sit post illum secundus: post quem numeretur Alexandrinus, deinde Antiochenus, & post hos Hierosolymitanus.

Διὰ τί ὁ πατριάρχης εἰς τὰς τῶν μητροπόλεων ἐνορίας πέμπει σταυροπήγια.

Βαλσαμών. Ἐπειδὴ τοίνυν τοῖς πέντε πατριάρχαις ἀπονενεμήθησαν αἱ ἐνορίαι τῶν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης κλιμάτων, πλὴν ὀλίγων ἐκκλησιῶν, καὶ μητροπολίτας ἐφεῖται τούτοις χειροτονεῖν, εἰς τὰς ἀφορισθείσας αὐτοῖς διοικήσεις ἀνακρίνειν τε αὐτοὺς, καὶ κατὰ τοὺς θείους εὐθύνειν κανόνας, καὶ τὴν ἐκφώνησιν καὶ μνήμην ἔχειν τῶν οἰκείων ὀνομάτων, παρὰ πάντων τῶν ἐν ταῖς διοικήσεσι μητροπολιτῶν· ταύτῃ τοι καὶ σταυροπήγια πέμπουσιν εἰς τὰς αὐτῶν ἐνορίας, καὶ κληρικοὺς ἐξ αὐτῶν λαμβάνουσιν, οὓς αἱροῦνται· οὐ μὴν ἐφεῖταί τινι τούτων καὶ εἰς χώραν πέμπειν σταυροπήγιον, ἥτις ἑτέρῳ ὑπόκειται πατριάρχῃ, οὔτε κληρικὸν λαβεῖν ἐξ αὐτῆς, ἵνα μὴ συγχέωνται τὰ δίκαια τῶν ἐκκλησιῶν.

Quare in Metropolitani Provincias Stauropegia mittit Patriarcha.

Balsam. Quoniam equidem quinque Patriarchis regiones totius Orbis distributæ sunt, præter paucas Ec- F clesias, & illis etiam Metropolitanos ordinare conceditur, & in assignatas ipsis Dioeceses illos constituere, & secundum divinos Canones corrigere, & pronunciationem & memoriam suorum nominum habere, ab omnibus qui in Dioecesibus sunt Metropolitanis: porro & stauropegia in illorum Provincias mittunt, & Clericos quos volunt ab eis subducunt: nulli equidem illorum licet in Provinciam, quæ alteri subjecta est Patriarchæ, stauropegium mittere, nec Clericum exinde subducere, ne Ecclesiarum jura confundantur.

De

De Bulgaria, Cypro & Iberia.

Quæ nulli subjiciuntur Patriarchæ, sunt Bulgariæ Ecclesia, quam honoravit Imp. Justinianus, ut ex citandâ ejus Novella notum erit; Cypri, quam honorarunt tertia & sexta Synodus, ut statim quidem dicetur; Iberiæ, quam honoravit Antiochenæ Synodi dijudicatio, cum illi anteà fuit subjecta: horum enim Antistites à propriis Episcopis ordinari solebant.

Περὶ τῆς Βουλγαρίας, τῆς Κύπρου, καὶ τῶν Ἰβήρων.

Αἱ δὲ μὴ ὑποκείμεναι πατριάρχῃ τινὶ, ἡ τῆς Βουλγαρίας ἐστὶν ἐκκλησία, ἣν ἐτίμησεν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς, ὡς ἐκ τῆς ῥηθησομένης νεαρᾶς αὐτοῦ γνώριμον ἔσται· ἡ τῆς Κύπρου, ἣν ἡ τρίτη σύνοδος καὶ ἡ ς΄. τετιμήκασιν, ὡς αὐτίκα δὴ μάλα ῥηθήσεται· ἡ τῶν Ἰβήρων, ἣν ἐτίμησε διάγνωσις τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, ὑποκειμένην πρότερον αὐτῇ· τούτων γὰρ οἱ ἀρχιερεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι εἰώθασιν.

Octavus quidem tertiæ Synodi canon, ut non sibi Cypri Episcopos creandi jus Antiochenus vendicet, jubet, eò quòd olim à Duce Antiocheno Præfectus illic mittebatur; sed secundùm antiquam consuetudinem ab insulæ Episcopis in ea ordinationes fiunt; & nullus alius religiosissimorum Episcoporum provinciam, quæ non erat multis retro annis & ab initio suæ ditionis, invadat. Sed si sibi per vim submiserit, eam restituat, ne Patrum Canones transgrediantur; nec sub Sacerdotalis muneris prætextu secularis potestatis fastus subeat, nec libertatem paulatim imprudentes amittamus, quam nobis proprio sanguine dedit Christus. Siquis verò typum aliquem his, quæ nunc decernuntur, repugnantem attulerit, nempe constitutionem regiam, invalidam omnino illam esse jubet.

Ὁ μέντοι ὄγδοος τῆς τρίτης συνόδου κανὼν, μὴ ἐφ᾽ ἑαυτὸν ἕλκειν τὸν τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον τὰς τῶν Κυπρίων ἐπισκόπων χειροτονίας διακελεύεται, διὰ τὸ πάλαι στρατηγὸν ἐκεῖθεν ἐκεῖσε παρὰ τοῦ Δουκὸς Ἀντιοχείας πέμπεσθαι· ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος διὰ τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐπισκόπων τὰς ἐν ταύτῃ χειροτονίας γίνεσθαι· μηδὲ τινα ἕτερον τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἐπαρχίας καταλαμβάνειν τὴν μὴ αὐτῷ ἀνήκουσαν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς. ἀλλ᾽ εἰ καὶ ὑφ᾽ ἑαυτὸν πεποίηκε βιασάμενος, ταύτην ἀποδιδόναι, ἵνα μὴ τῶν πατέρων οἱ κανόνες παραβαίνωνται· μηδὲ ἐν ἱερουργίας προσχήματι ἐξουσίας τῦφος κοσμικῆς παρεισδύηται, μηδὲ λάθωμεν τὴν ἐλευθερίαν κατὰ μικρὸν ἀπολέσαντες, ἣν ἡμῖν ὁ Χριστὸς τῷ οἰκείῳ ἐδωρήσατο αἵματι. εἰ δέ τις μαχόμενον τύπον τοῖς νῦν ὡρισμένοις κομίσοι, πρόσταγμα Βασιλικὸν δηλαδὴ, ἄκυρον εἶναι τοῦτον κελεύει παντάπασιν.

Xxxix. sextæ Syn. canon novam Justinianopolin Cypriorum Ecclesiam nominat, & jura Constantinopolis habere statuit, & Hellesponti & Cyzici Episcopum ab eo ordinari: utrum autem executioni unquam demandatus sit canon, difficile admodum est invenire.

Ὁ δὲ λθ΄. τῆς ς΄. συνόδου, νέαν Ἰουστινιανούπολιν τὴν Κυπρίων ἐκκλησίαν ἐπονομάζει, καὶ τὸ δίκαιον ἔχειν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δίδωσι, καὶ τὸν τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ Κυζίκου ἐπίσκοπον ὑπ᾽ αὐτοῦ χειροτονεῖσθαι· εἰ δὲ καὶ εἰς ἔργον ὁ κανὼν ποτὲ παρελήλυθεν, ἔργον εὑρεῖν ἀπηχοῦς.

Quadragesimus vero secundus Carthag. Syn. ut primæ sedis Episcopus Sacerdotum Exarchus, vel summus, vel aliquid ejusmodi appelletur, vetat, sed tantum Episcopus; eum, qui in honore & imperio esse solet, fastum in potestatem redigens, & humilem & mediocrem esse statuens: ideoque & plures Patriarchæ & Antistites alii seipsos viles humilesque in suis subscriptionibus appellant. Hoc autem, ut videtur, quarta œcumenica Synodus non admittens, quæ hac multo posterior fuit, Provinciarum Exarchos Metropolitanos nominat, in nono suo canone, quem etiam quære in nono capite literæ Δ. Eodem modo etiam & aliæ Synodi eos appellant. Quære & in nono capite literæ Δ. canonem Synodi Sardicensis duodecimum: & in nono capite literæ A. canonem Synodi Carthaginensis quinquagesimum quintum.

Ὁ δὲ μβ΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ κωλύει τὸν τῆς πρώτης καθέδρας ἐπίσκοπον, ἔξαρχον λέγεσθαι τῶν ἱερέων, ἢ ἄκρον, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἢ μόνον ἐπίσκοπον, τὸν ἐπιφυόμενον τῇ τιμῇ, καὶ τῇ ἀρχῇ τῦφον, εἰς δυνάμεως καθαιρῶν, καὶ νομοθετῶν τὸ ταπεινόν τε καὶ μέτριον· ταύτῃ τοι καὶ οἱ πλείους τῶν πατριαρχῶν καὶ λοιπῶν ἀρχιερέων, ταπεινοὺς ἑαυτοὺς καὶ εὐτελεῖς ἐν ταῖς οἰκείαις ὑπογραφαῖς ὀνομάζουσι. τοῦτο δὲ ἡ οἰκουμενικὴ δ΄. σύνοδος, ὡς ἔοικεν, οὐκ ἀποδεξαμένη, οὐκ ὀλίγον ἐκείνης ὑστερίζουσα, ἐξάρχους τῶν ἐπαρχιῶν τοὺς μητροπολίτας καλεῖ, ἐν τῷ θ΄. ταύτης κανόνι, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ θ΄. κεφ. τοῦ Δ. στοιχείου. οὕτω δὲ καὶ ἕτεραι σύνοδοι τούτους ὀνομάζουσι. ζήτει καὶ ἐν τῷ θ΄. κεφ. τοῦ Δ. στοιχείου κανόνα τὸν ἐν Σαρδικῇ ιβ΄. καὶ ἐν τῷ θ΄. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου κανόνα τὸν ἐν Καρθαγένῃ συνόδου νε΄.

Leges.

Cxxxi. Justiniani novella, decernimus, ait, secundum sanctarum Synodorum definitiones sanctissimum veteris Romæ Papam, primum omnium Sacerdotum esse; Beatissimum vero Constantinopolis novæ Romæ Episcopum, secundum post Apostolicum thronum veteris Romæ locum obtinere, omnibus autem aliis præponi; Beatissimum vero primæ Justinianæ, patriæ nostræ, Archiepiscopum semper sub sua jurisdictione habere Episcopos provinciarum, Daciæ Mediterraneæ, & Daciæ Ripensis, Prævalensis, & Dardaniæ, & Mysiæ superioris, & ab eo illos ordinari; ipsum autem à Syn. ordinari, & in subjectis sibi provinciis Apostolicæ sedis locum obtinere, juxta ea, quæ sanctus Papa Vigilius constituit. Simile etiam jus Episcopo Carthaginensi in Africa concessimus, ex quo nobis hanc Deus restituit.

Νόμοι.

Ἡ δὲ ρλα΄. Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, θεσπίζομεν, φησὶ, κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων συνόδων ὅρους, τὸν ἁγιώτατον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Πάπαν πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων· τὸν δὲ μακαριώτατον ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης δευτέραν τάξιν ἐπέχειν μετὰ τὸν ἀποστολικὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῶν δὲ ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι· τὸν δὲ μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἔχειν ἀεὶ ὑφ᾽ ἑαυτὸν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας μεδιτερρανίας, καὶ Δακίας Ριπενσίας, Πραβαλίας, καὶ Δαρδανίας, καὶ Μυσίας τῆς ἀνωτέρας, καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ τούτους χειροτονεῖσθαι, αὐτὸν δὲ ὑπὸ συνόδου χειροτονεῖσθαι, καὶ ἐν ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ ἐπαρχίαις τὸν τόπον ἐπέχειν αὐτὸν τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου, κατὰ τὰ ὁρισθέντα ὑπὸ τοῦ Πάπα Βιγιλίου. τὸ αὐτὸ δίκαιον καὶ τῷ ἐπισκόπῳ Καρθαγένης τῆς Ἀφρικῆς δεδώκαμεν, ἐξ οὗπερ ὁ Θεὸς ταύτην ἡμῖν ἀποκατέστησε.

Exorientes in omni Illyrico canonicas dubitationes absque Archiepiscopi Constantinopolitani sententia ab-

Τὰς ἀναφυομένας κανονικὰς ἀμφισβητήσεις, ἐν ὅλῳ τῷ Ἰλλυρικῷ οὐ δεῖ πέρατος τυχεῖν ἄνευ γνώμης τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως,

A

Θέσπισμα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ἀλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, τὸ τοῦ μεγάλου θέσπισμα σιωπήσομαι Κωνσταντίνου; καὶ πῶς οὐκ ἂν ἀπειροκαλίας μέμψιν ὀφλήσαιμι, ὡς ἔγωγε τῆς ἴσης τίθεμαι ἀτοπίας, τό, τε φθέγγεσθαι τὰ μὴ δέοντα, καὶ τὸ, τὰ καλὰ διδόναι σιγῇ. τούτου γὰρ οὔτε θεοσεβέστερον ἴδοι τις ἄν, οὔτε δημοσίᾳ, ὥς γε οἶμαι, κηρύττεσθαι ἀξιώτερον. συμπάντων γὰρ τῶν ὑπερφυῶς κατορθωθέντων τῷ βασιλεῖ, περιφανέστερον ἀπηχοῦς πεφυκὸς καὶ ὁμόλογον, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος, τόν τε θερμὸν περὶ τὴν εὐσέβειαν ἔρωτα δείκνυσι τοῦ ἀνδρὸς, καὶ B
παντὸς ἄμεινον στήλης βοᾷ, οἵοις πρεσβείοις δίκαιοι ἂν εἶεν, εἰ μὴ ἐν παρέργῳ τὰ τῆς εὐσεβείας τιθέμενοι βασιλεῖς, τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν δωρεῖσθαι. ὁ γὰρ βασιλεὺς οὗτος μηδεμιᾶς λειπόμενος ἀρετῆς, εὐσεβὴς μὲν, τὰ πρὸς θεὸν, δίκαιος δὲ, τὰ πρὸς ἀνθρώπους ὑπῆρχεν· ὡς καὶ τῷ ἐκτὸς εἴδει, τὴν ἔνδον τῆς ψυχῆς ὑπογράφεσθαι ὡραιότητα. καὶ γὰρ ἀξιέπαινον εἶχε τὸ τοῦ σώματος μέγεθος, ὡς ἡ περὶ αὐτὸν ἱστορία διέξεισιν, ἀξιάγαστον δὲ τὴν ὥραν, θαυμασιωτέραν δὲ τὴν τοῖς μετώποις ἐπικαθημένην αἰδῶ. πέφυκε γὰρ, ὡς ἐπίπαν τοῖς τῆς ψυχῆς ἐπιτηδεύμασι τὸ τοῦ σώματος ἦθος ἐξεικονίζεσθαι. οὐχ ἥκιστα δὲ τῷ ὑπὲρ εὐσεβείας ζήλῳ πυρούμενος, ἔργῳ C
πᾶσιν ἐδείκνυ, οἵοις ἱμέροις κατάκρας ἡλίσκετο τοῦ Χριστοῦ, ἀμέλει καὶ μὴ οἷός τε ὢν, ἀξίως τὸν ἐρώμενον ἀξιοῦσθαι· εἰ γὰρ καὶ πᾶσαν τὴν ἐν ἀνθρώποις εὐπορίαν, εἰς ἕν τι συντελέσαν, τιμῆσαι θελήσειε, τῆς ἀξίας ἀνάγκη διαμαρτεῖν. ὁ δεύτερον ἦν, τὴν νύμφην αὐτοῦ ἐκκλησίαν, ἣν τῷ ἰδίῳ ἐπρίατο αἵματι, ἐκ τῶν ἐνόντων κοσμεῖν ἔσπευδε, καλὸν ἑαυτὸν εὐσεβείας παράδειγμα τοῖς πᾶσι δημοσίᾳ προθείς·

Φησὶ γοῦν,

Θεσπίζομεν σὺν πᾶσι τοῖς σατράπαις καὶ τῇ συγκλήτῳ τῆς ἡμῶν βασιλείας, τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, καὶ διάδοχον τοῦ πρώ- D
του τῶν ἀποστόλων καὶ κορυφαίου Πέτρου, πλείονα τῆς βασιλείας ἔχειν ἐξουσίαν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, καὶ παρὰ πάντων πολλῷ πλέον ἢ τὸν βασιλέα τιμᾶσθαι καὶ σέβεσθαι, κεφαλήν τε εἶναι τῶν τεσσάρων πατριαρχικῶν θρόνων, κρίνεσθαί τε πρὸς αὐτοῦ καὶ ψηφίζεσθαι τὰ τῇ ὀρθοδόξῳ συμβαίνοντα πίστει. δωρούμεθα γὰρ τῷ πατρί μου τῷ μακαρίῳ Σιλβέστρῳ, καὶ τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις τὸ ἡμέτερον παλάτιον, τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διάδημα ἐκ λίθων τιμίων καὶ μαργάρων συγκείμενον, τὸ κυκλοῦν τὸν τράχηλον ὠμοφόριον, τὴν πορφυρᾶν χλαμύδα, τὸν κόκκινον χιτῶνα, καὶ πάντα τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα, τὰ τῶν βασιλικῶν ἵππων ἀξιώματα, E
τὰ σκῆπτρα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς βασιλείας κοσμήματα, καὶ τὴν δόξαν ἅπασαν τῆς ἡμῶν ἐξουσίας. τοὺς δὲ τῷ κλήρῳ τῆς ἁγιωτάτης Ῥώμης καταλεγομένους κοσμεῖσθαι κελεύομεν παραπλησίοις τῇ συγκλήτῳ ἡμῶν ἐνδύμασιν· ἵπποις ἐποχουμένους ὀθόναις περικειμένοις λευκαῖς, ὡς δὲ καὶ τὰ ὑποδήματα τούτων ὀθονίων εἶναι πεποιημένα λευκῶν· καὶ ὃς ἂν αἱροῖτο κληρικὸς ἐκ τῆς ἡμῶν συγκλήτου, τοῦτον πρός τινος μηδαμῶς εἴργεσθαι. ὅτι γε μὴν τὴν ἐκ χρυσίου στεφάνην φρονήματος μετριότητι, ὁ πατήρ μου ὁ ἁγιώτατος Σιλβέστρος παραιτεῖται, ταῦτά τοι τὸν ὑπέρλαμπρον λῶρον σημαίνοντα τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν, τῇ ἁγίᾳ κεφαλῇ αὐτοῦ F
ἰδίαις χερσὶν ἐπεθήκαμεν. ἡμεῖς δὲ στράτορος ὀφφίκιον ὑπελθόντες, καὶ τὰ χαλινὰ τοῦ ἵππου αὐτοῦ κατέχοντες, τῆς αὐλῆς τῶν ἱερῶν αὐτοῦ ἐξῄειμεν ἀνακτόρων, αἰδοῖ καὶ φόβῳ τοῦ κυρίου μου τοῦ ἁγίου συνεχόμενοι Πέτρου· τῶν χρησίμων δὲ κομιδῇ καὶ θεοφιλῶν νενομίκαμεν, ἐκστῆναι μὲν τῆς πόλεως Ῥώμης καὶ τῶν δυτικῶν ἁπάντων χωρῶν τε καὶ πόλεων, τῷ ἁγιωτάτῳ πάπᾳ. τὸ δὲ τῆς βασιλείας κράτος πρὸς τὰ τῆς ἑῴας μέρη μετενεγκεῖν, καὶ τὴν ἐν καλλίστῳ κειμένην τῆς ὑφ' ἡλίῳ τοῦ Βυζαντίου πόλιν καταλαβεῖν, καὶ ἐν αὐ-

Constantini magni Edictum.

Sed dum in hac parte sermonis sim, num Constantini magni Edictum silentio præteribo? & quomodo inscitiæ reprehensionem non incurram, cum æque absurdum existimo, quæ non decet enarrare, & pulchra silentio dare? illo enim nec religiosius quidquam videat aliquis, nec quod publice, ut credo, prædicari dignius sit. Omnium enim mirificè felici successu ab Imperatore gestorum cum præco sit & testis luculentus, ex valde abundanti, tum fervidum viri erga pietatem amorem ostendit, tum omni monumento meliùs declarat, quantis privilegiis æquum esset Imperatores, non perfunctoriè ea quæ ad religionem spectant agentes, Christi Ecclesiam donare. Hic etenim Imperator, nulla destitutus virtute in iis, quæ ad Deum spectant, religiosus fuit, in iis, quæ ad homines, justus, ut externa specie internus animæ splendor pulchrè describatur. Laudabilem enim habuit corporis magnitudinem, quemadmodum de eo narrat Historia, admirandam etiam venustatem, & valde mirificam in vultu positam verecundiam. Corporis mores animæ studiis maxima ex parte similare solebat; maximè vero propter religionem zelo exardens, ipso opere omnibus ostendit, quantis Christi desideriis prorsùs captus fuit, nimirum cum non posset dilectum dignè amplecti: etsi enim totis viribus humanis simul collectis honorare vellet, dignitatem ejus assequi nullo modo potuit. Secundum erat, quod sponsam ejus Ecclesiam, quam proprio redemit sanguine, totis viribus adornare studuerit, se pulchrum pietatis exemplum omnibus exhibens;

Dixit igitur,

Decernimus cum omnibus regni nostri Satrapis & Senatu, Episcopum Romanum & successorem primi & Principis Apostolorum Petri regiâ majorem in universam terram habere potestatem, & ab omnibus, multò magis quam si Rex esset, honorari, & extolli, & esse quatuor Patriarchicarum sedium caput, & judicari & decerni ab eo quæ ad fidem orthodoxam pertinent. Tradimus enim patri nostro beato Silvestro & ejus successoribus nostrum Palatium, diadema super caput ex pretiosis lapidibus & margaritis factum, & superhumerale quod collum circundat, & purpuream chlamydem, tunicam coccineam, & omnia indumenta regia, & imperialium equorum authoritatem, & sceptra, & reliqua imperii ornamenta, & omnem nostræ potestatis gloriam. Et illos etiam, qui in sanctissimæ Romanæ Ecclesiæ clerum sunt relati, similibus Senatui nostro indumentis exornari decernimus, & equos albis linteis circumdatos equitare, ut & eorum calceos ex albis linteis esse elaboratos, & si quis ex Senatu nostro Clericus fieri velit, à nullo impediri. Quoniam autem coronam auream propter animi humilitatem sanctissimus pater noster Silvester recusabat, idcirco splendidissimum lorum, quod sanctam resurrectionem significat sancto capiti ejus propriis manibus imposuimus. Stratoris vero officium subeuntes, & frœnum equi ejus tenentes, à sancti ejus Palatii areâ, Domini nostri Petri reverentia & veneratione pleni, exivimus. Æquum vero & omnino Deo gratum judicavimus, ut sanctissimus Papa ab urbe Roma & Occidentalibus omnibus provinciis & urbibus exiret, & imperii potentiam in Orientales partes transferret, & in amœnissimo loco sub sole sitam Byzantii urbem occuparet, & in illa imperialia

imperialia exerceret; iniquum existimantes terrenum Imperatorem illic potestatem habere, ubi Christianæ religionis initium è cœlo nobis datum est. Hæc propriis manibus scribentes, & Domini nostri Petri tumulo imponentes, sacra facimus juramenta, hæc omnia non omnino transgredi; sed etiam illis, qui nostrum imperium acceperint, illabefactata servanda mandamus, erga Patrem nostrum Papam & successores ejus.

A τῇ ἱδρύσασθαι τὰ βασίλεια, ἄδικον οἰηθέντες ἐξουσίαν ἔχειν τὸν ἐπὶ γῆς βασιλέα, ἔνθα ἡ ἀρχὴ τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας ἐκ τῶν οὐρανῶν ὑπῆρξεν ἡμῖν. Ταῦτα ταῖς ἰδίαις χερσὶ γράψαντες, καὶ τῷ νεκρῷ τοῦ κυρίου μου ἐπιθέμενοι Πέτρου, πίστεις ἐνόρκους ποιούμεθα, ἢ μὴν ὅλως πάντα ταῦτα μὴ παραβῆναι. ἀλλὰ καὶ τοῖς τὸ ἡμέτερον διαδεξαμένοις κράτος, φυλάττειν ἀσφαλῶς ταῦτα παρεγγυώμεθα, πρὸς τὸν πατέρα ἡμῶν πάπαν, καὶ τοὺς αὐτοῦ διαδόχους.

CAPUT XII.

De Ecclesiarum ædificatione & consecratione.

ΚΕΦ. ιβʹ.

Περὶ ἐκκλησιῶν οἰκοδομῆς καὶ καθιερώσεως.

B

SEPTIMUS vii. Synodi Canon, illum, qui absque sanctis reliquiis Ecclesiam consecrat, à Sacerdotio alienat, & hoc aliquando, inquit, aliis impiis, Iconomachis, & Christianorum accusatoribus, contigit, qui Christianis venerandarum imaginum cultum, tanquam idololatriam, vitio vertebant. Templi autem consecratio hoc modo fieri solebat. Primo quidem per Provinciæ Episcopum ejus fundamentum cum prece & crucis fixione positum fuit; & quando structura erat absoluta, consecratio & dedicatio & inthronizatio sequebantur, & antiminsii super sacram mensam impositio.

Ο ζʹ. τῆς ζʹ. συνόδου κανών, τὸν χωρὶς ἁγίων λειψάνων ἐκκλησίαν καθιερώσαντα, τῆς ἱερωσύνης ἀλλοτριοῖ· καὶ τοῦτο γάρ, φησί, ποτὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις κακοῖς, τοῖς εἰκονομάχοις ἐπράττετο καὶ Χριστιανοκατηγόροις, οἳ τοῖς Χριστιανοῖς τὴν τῶν σεπτῶν εἰκόνων, ὡς εἰδωλολατρείαν ἐπικαλοῦντες προσκύνησιν. ἀλλ' ἡ τοῦ ναοῦ καθιέρωσις οὕτως εἰώθει γίνεσθαι· πρῶτον μὲν δι' εὐχῆς καὶ σταυροπηγίου
C τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου, ὁ τούτου θεμέλιος πήγνυται· τελεσθείσης δὲ τῆς οἰκοδομίας, ἡ καθιέρωσις γίνεται καὶ τὰ ἐγκαίνια, καὶ ὁ ἐνθρονισμός, καὶ ἡ τῶν ἀντιμηνσίων ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης ἐπίθεσις.

De Antiminsiis.

Περὶ Ἀντιμηνσίων.

Appellantur ἀντιμήνσια, quod exprimant & referant multas ejusmodi mensas, quæ sanctam Dominicam mensam perficiunt; deinde sacro unguento, & templum, & hæc omnia inuncta sunt; & ita sanctorum Martyrum reliquiæ sub sancta mensa reconduntur.

Λέγονται δὲ ἀντιμήνσια, ὡς ἀντιπροσωποῦντα καὶ ἀντίτυπα τῶν πολλῶν τοιούτων μήνσων, τῶν καταρτιζόντων ἁγίαν δεσποτικὴν τράπεζαν, ὑπὸ τοῦ ἁγίου μύρου, ὅτι ναὸς καὶ ταῦτα χρίεται πάντα, καὶ οὕτω τὰ λείψανα τῶν ἁγίων
D μαρτύρων ὑπὸ τὴν ἁγίαν ἀποθησαυρίζεται τράπεζαν.

Decimus septimus vero, Monachos, qui imperandi studio moti obedientiæ jugum excusserunt, & oratoria ædificare aggressi, quæ ad eorum perfectionem sufficiant non habent, ab illius loci Episcopo prohiberi vult. Hoc ipsum autem & in Clericis vel in Laicis fieri. Si vero, quæ ad perfectionem sufficiant, habeant, quæ ab ipsis deliberata sunt, aggrediantur, & ad finem deducant.

Ο δὲ ιζʹ. τῶν μοναχῶν τοὺς φιλαρχίας πάθει τὸν τῆς ὑπακοῆς ἀποσεισαμένους ζυγόν, καὶ εὐκτηρίους οἴκους κτίζειν ἐπιχειροῦντας, καὶ ταῦτα πρὸς ἀπαρτισμὸν οὐδαμῶς ἔχοντας, εἴργεσθαι πρὸς τοῦ κατὰ χώραν ἀξιοῖ ἐπισκόπου. τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ κληρικῶν ἢ λαϊκῶν γίνεσθαι. εἰ δὲ τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν εὐποροῖεν, τὰ αὐτοῖς βεβουλευμένα εἰς ἔργον καὶ πέρας ἄγεσθαι.

Carthaginensis Synodi lxxxiii. quæ per somnia & inanes revelationes in agris constituta oratoria, à loci Episcopis everti jubet, nisi illic reposita habeantur Martyrum corpora, vel quædam eorum reliquiæ, vel ab antiquo tempore ibi extructum fuit altare: nec ibi congregari populos, nec Martyrum memorias celebrare. Et propter hæc mulieres, per dæmonis fraudem & dolum inflatas, & exinde futura prædicentes, vel viros, qui se à dæmone possessos simulant, & talia nugantur, omni modo abigere & os obstruere oportet. Quære & in viii. cap. literæ A. canonem xxxiv. Laodicenæ Synodi.

Ο δὲ πγʹ. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, τὰ δι' ὀνειράτων
E καὶ ματαίων ἀποκαλύψεων γινόμενα ἐν τοῖς ἀγροῖς εὐκτήρια, καταστρέφεσθαι πρὸς τῶν ἐγχωρίων ἐπισκόπων προστάττει, εἰ μήπου σώματα μαρτύρων ἐν αὐτοῖς ἔχοιεν ἀποκείμενα, ἢ τινὰ τούτων λείψανα, ἢ ἐξ ἀρχαίων χρόνων ᾠκοδομημένον ἦν τὸ ἐνταῦθα θυσιαστήριον, μηδὲ τοὺς ὄχλους ἐκεῖσε συνέρχεσθαι, καὶ μνήμας μαρτύρων ἐπιτελεῖν. διὰ τοῦτο καὶ τὰς ἐνθουσιώσας τῶν γυναικῶν κατὰ δαιμονικὴν ἐνέργειαν καὶ ἀπάτην, καὶ προφοιβαζούσας δῆθεν τὰ μέλλοντα, ἢ τῶν ἀνδρῶν τοὺς προσποιουμένους δαιμονᾶν, καὶ τοιαῦτα ληροῦντας, ἀπελαύνειν παντὶ τρόπῳ καὶ ἐπιστομίζειν χρή. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ηʹ. κεφ. τοῦ αʹ. στοιχείου καν. λδʹ.
F τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

Leges.

Νόμοι.

Qui domum oratoriam vel Ecclesiam ædificare voluerit, de illo cum civitatis Episcopo disserere oportet, &, quod ad luminum accensionem & sacram administrationem sufficiat, donare, & commodam loci conservationem, & Præfectorum alimentum; & tunc Episcopum rem omnibus notam facientem publicè il-

Τὸν θέλοντα εὐκτήριον ἢ ἐκκλησίαν κτίσαι διαλέγεσθαι δεῖ περὶ τούτου τῷ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ, καὶ δωρεῖσθαι τὰ ἀρκοῦντα πρὸς λυχνοκαΐαν καὶ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν, καὶ τὴν ἀδιάφορον τοῦ τόπου τήρησιν, καὶ τὴν ἀποτροφὴν τῶν προσεδρευόντων· καὶ τότε τὸν ἐπίσκοπον τὸ πρᾶγμα τοῖς φανερώσαντα δημοσίᾳ ἐκεῖσε παρεῖναι καὶ σὺν εὐχῇ πηγνύναι σταυρόν,

σταυρὸν, καὶ τότε τοῦ ἔργου ἄρχεσθαι, τοῦ οἰκοδομεῖν εἰρημένον. Καὶ ὅτι ὁ ἀρξάμενος νέον κτίζειν, ἢ παλαιὸν ἀνανεοῦν ἀναγκάζεται μετὰ τῶν αὐτοῦ κληρονόμων παρὰ τῶν οἰκονόμων, καὶ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τοῦ ἄρχοντος, ὃ ἤρξατο πληρῶσαι· εἶτα καὶ τὰς ὑπεσχημένας ἀποδοῦναι τῷ ναῷ δωρεάς.

Πᾶσα ἀγωγὴ προσήκουσα σεπτῷ οἴκῳ, εἴτε προσωπική, εἴτε καθ' ὑπόθεσιν ἐστὶν, οὐχ ὑπερβαίνει τὰ μ'. ἔτη.

ΚΕΦ. ιγ'.

Περὶ τῶν ἐν ἐκκλησίᾳ προσφυγόντων.

Νόμοι.

Θεσπίζομεν μὴ ἐξεῖναί τινι τοὺς ἀφ' οἱασδήποτε τύχης προσφυγόντας ἐκ τῆς ἁγίας ἐξωθεῖν ἐκκλησίας· τοὺς δὲ τοῦτο τολμήσοντας τῷ τῆς ἱεροσυλίας ἐγκλήματι ὑποβάλλεσθαι.

Ὁ τὸν προσφυγόντα εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, ἰδίᾳ αὐθεντίᾳ ἀποσπάσας, τυπτόμενος καὶ κουρευόμενος ἐξοριζέσθω.

Μέχρι τῶν περὶ τῆς δημοσίας ἀγορᾶς τῆς ἐκκλησίας ὅρων τὸ ἀσφαλὲς ἐχέτωσαν οἱ προσφυγόντες, τοῖς ἐνδοτέροις λουτροῖς, ἢ κήποις, ἢ οἰκήμασιν, ἢ στοαῖς, ἢ αὐλαῖς χρώμενοι· καὶ κωλυέσθωσαν ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπνοῦν ἢ ἐσθίειν. ὅπλοις δὲ μὴ ἀσφαλιζέσθωσαν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ ἀποτιθέσθωσαν ταῦτα παρὰ τοῖς ἐπισκόποις.

Μεθ' ὅπλων ὁ οἰκέτης προσφυγὼν, εὐθὺς ἐκβαλλέσθω· ἀνθιστάμενος δὲ, μείζονι βιαζέσθω δυνάμει· κἂν μαχόμενος τελευτήσῃ, ἀνεύθυνος ἔστω ὁ ἐπελθὼν αὐτῷ καὶ κτείνας, δεσπότης.

Οὔτε ἀνδροφόνοις δὲ, οὔτε μοιχοῖς, οὔτε παρθένων ἁρπαξι, τὴν ἐκ τῶν ἱερῶν φυλάξεις ἀσφάλειαν, ἀλλὰ κἀκεῖθεν ἐξελκύσεις, καὶ τιμωρίαν ἐπάξεις· οὐ γὰρ τῶν τοιαῦτα ἁμαρτανόντων φείδεσθαι προσήκει, ἀλλὰ τῶν ἀδικούντων, ἵνα μὴ τοιαῦτα ὑπὸ τῶν τολμηροτέρων πάθοιεν. ἄλλως τε καὶ ἡ ἐκ τῶν ἱερῶν ἀσφάλεια, οὐ τοῖς ἀδικοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀδικουμένοις δίδοται παρὰ τοῦ νόμου· καὶ οὐκ ἂν εἴη δυνατὸν, ἑκάτερον ἰσχυρίζεσθαι τῇ περὶ τῶν ἀσύλων τόπων ἀσφαλείᾳ, καὶ τὸν ἀδικοῦντα, καὶ τὸν ἀδικούμενον.

Μηδεὶς τὸν εἰς ἐκκλησίας προσφεύγοντα βίᾳ ἀφαιρείσθω· ἀλλὰ τὴν αἰτίαν τοῦ προσφύγου δήλην ποιείτω τῷ ἱερεῖ, καὶ παρ' αὐτοῦ ἀσφαλῶς λαμβανέτω τὸν προσφυγόντα, τοῦ νομίμως ζητηθῆναι καὶ διοικηθῆναι τὸ κατ' αὐτὸν κεφάλαιον.

Εἰ δέ τις δοκιμάσει χειρὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀποσπᾶσαι τὸν πρόσφυγον, ὁ τοιοῦτος δώδεκα ἀλλακτὰ λαμβανέτω· καὶ τότε κατὰ τὸ πρέπον τὸ τοῦ πρόσφυγος ζητείσθω κεφάλαιον.

Δεῖ δὲ παρὰ τοῖς προσφόροις δικάζεσθαι δικασταῖς τοὺς προσφυγόντας, καὶ οὐχὶ παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ τοὺς ἀντιδίκους αὐτῶν μετακαλεῖσθαι.

Τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ἢ ἐκδίκοις ἐπιμελὲς ἔστω τῶν προσφευγόντων τὰ ὀνόματα καὶ τὰς αἰτίας ἀπογράφειν, καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐμφανίζειν, κἀκεῖνοι τὴν ἐπιτήδειον δίκην αὐτοῖς ἐπιγνώτωσαν· ὅσοι οἱ μὴ ἀπογραφόμενοι, οὐκ εἰσὶ πρόσφυγες. ζήτει καὶ ἐν τῷ ζ'. κεφ. τοῦ Π. στοιχείου.

A luc procedente, & cum precibus crucem figere: & tum demum opus adgrediatur, & destinata ædificet. Et quòd, qui novam ædificare incepit, vel veterem renovare, ipse cum suis hæredibus ab œconomis, & Episcopo, & Magistratu, opus inchoatum consummare compellitur, tum & promissas donationes templo dare.

Omnis actio, quæ ad venerabilem domum pertinet, sive sit personalis, sive sub pacto, quadraginta annos non excedit.

B

CAPUT XIII.

De iis qui in Ecclesiam confugiunt.

Leges.

Decernimus nulli propter quemcunque prætextum confugas ex sancta Ecclesia amovere licere, qui vero illud audent, sacrilegii pœnæ subjici.

Qui in sanctam Dei Ecclesiam confugientem propria authoritate abstrahit, verberatus & tonsus exilio mulctetur.

C Usque ad Ecclesiæ terminos ad forum publicum, tutò se habeant confugientes, interioribus balneis, vel hortulis, vel cubiculis, vel porticibus, vel areis utentes: & intra Templum comedere vel dormire prohibeantur. Non autem armis seipsos securent, sed illa ante Episcopos exuant.

Si servus armatus confugerit, statim ejiciatur, si verò resistit, majori potestate cogatur: & si pugnando interemptus fuerit, pœnæ non obnoxius sit dominus, qui illum aggressus est, & occidit.

D Neque homicidis, neque adulteris, neque virginum raptoribus, in Ecclesia securitatem concedes, sed exinde abstrahes, & supplicium exiges: non enim iis, qui talia peccant, remitti convenit, sed qui antecellunt, ne talia à temerariis patiantur. Aliter in sacris etiam securitas, non illis, qui injuriâ afficiunt, sed qui afficiuntur, à lege conceditur: impossibile enim esset, utrumque ex sacrosanctis locis securitate firmari, & injuria afficientem & affectum.

E In Ecclesiam confugientem nemo vi abstrahat, sed confugæ causam manifestam faciat Sacerdoti, & ab eo confugientem tutò accipiat, ut secundum leges inquiratur & administretur contra eum caput.

Siquis confugientem ab Ecclesia vi abstrahi existimabit, duodecim flagella accipiat, & tunc juxta quod decet, confugientis caput requiratur.

Oportet verò confugientes à Judicibus competentibus judicari, & non ab Ecclesia adversarios suos ac-
F cersi.

Sanctissimis Episcopis vel vindicibus curæ sit confugientium nomina & accusationes describere, & Magistratibus ostendere, & illi aptum eis judicium statuant: quamobrem, qui non describuntur, non sunt profugæ. Quære etiam in cap. VII. lit. Π.

A

*CAPUT XIV.

Quod non oportet in duarum civitatum Ecclesiis unum esse Clericum.

DECIMUS iv. Synodi Canon, ut & xx. in duarum civitatum Ecclesiis unum Clericum conscribi oportere non existimat, nempe in eâ, in quâ à principio ordinatus fuit, & in eâ, ad quam tanquam ad majorem postea confugit propter inanis gloriæ cupiditatem, ex Episcopatu forsan in Metropolin, vel ex illa in Patriarchatum: sed eum illic restitui in quâ priùs ordinationem acceperit. Siquis autem, inquit, ante hunc canonem translatus fuit, illum non oportet Ecclesiæ negotia ex quâ translatus fuit sibi vendicare. Quicunque enim hoc faciunt, suo gradu deponentur. Hoc autem non impedit Clericos, qui in parva civitate in duas Ecclesias sunt ordinati.

Quamvis vii. Syn. xv. Can. in illustribus civitatibus unum Clericum duabus Ecclesiis collocari turpis lucri gratiâ prohibet; hoc autem solum permittit in regionibus externis fieri, eo quod hominum inopia laborant. Si enim, inquit, unius Ecclesiæ reditus ad vitæ necessitatem alicui non sufficit, alia ergo aliqua studia quærat, ex quibus quæ sibi & aliis sunt necessaria comparet. Nam dicit Apostolus, usibus meis & eis qui mecum sunt, manus istæ subministrârunt. Omnia autem hæc commutavit temporis & rerum vicissitudo.

CAPUT XV.

Quod intra Ecclesias non oportet Agapas, ut vocant, vel convivia facere, vel intra sanctos ejus ambitus camponam habere, vel aliquid ad mercaturam exponere, vel jumentum absque necessitate introducere, vel aliquem cum muliere manere.

Quære iii. cap. literæ A.

Septuagesimus sextus sextæ Synodi Canon, intra sanctos Ecclesiæ ambitus cauponatoriam officinam esse, vel esculenta venalia proponere, vel alia quæcunque ad mercaturam, omnino illicitum esse judicans, segregationi illum, qui ita facit, subjicit. Non dixit verò intra Ecclesiam, nam illud nemini, qui pietate est imbutus, vel modica mente præditus, in mentem venit; sed sacros ambitus, omne Ecclesiæ septum & areas & vestibula significans. Hoc enim ægre ferens Dominus, flagello sacrilegos nundinatores à templo expulit, & nummulariorum æs vel numisma effudit, eorum nempe, qui exigua numismata vendebant.

Illos vero, qui nulla necessitate urgente, intra sacras Ædes jumentum quodvis introducunt, si sint quidem Clerici, deponit; sin autem Laici, segregat octogesimus octavus canon. Si quis autem, inquit, tempestate forte iter faciens, & domo ad hospitandum indigens, in templum diverterit, & jumentum secum introduxerit, non omnino reprehensionem incurrit; ut qui non ex sententia, sed necessitate hoc fecit in periculo constitutus. Nonne enim, pereunte propter fri-

ΚΕΦ. ιδ'.

Ὅτι οὐ δεῖ ἐν ἐκκλησίαις δύο πόλεων ἕνα εἶναι κληρικόν.

Ὁ δέκατος τῆς δ'. συνόδου κανών, ἔτι δὲ καὶ ὁ κ'. ἐν δύο πόλεων ἐκκλησίαις ἕνα κληρικὸν καταλέγεσθαι οὐκ οἴεται δεῖν· εἰς ἣν δηλαδὴ τὴν ἀρχὴν κεχειροτόνηται, καὶ πρὸς ἣν ἔπειτα καταπέφευγεν οἷα μείζονα δόξης ἐφιέμενος,
B ἐξ ἐπισκοπῆς τυχὸν εἰς μητρόπολιν, ἢ ἐκ ταύτης εἰς πατριαρχεῖον· ἀλλ' ἀποκαθίστασθαι τοῦτον ἔνθα πρότερον τὴν χειροτονίαν ἐδέξατο. εἰ δέ τις, φησί, μετατεθεὶς πρὸ τοῦ κανόνος ἔφθασε τούτου, οὐ δεῖ καὶ τῶν πραγμάτων μεταποιεῖσθαι τῆς ἐκκλησίας, ἐξ ἧς μετετέθη. τοὺς δὲ τοῦτο ποιοῦντας ἐκπεσόντας τοῦ οἰκείου τιμᾶσθαι βαθμοῦ. τοῦτο δὲ οὐκ ἐμποδίζει τοὺς ἐν μιᾷ πόλει εἰς δύο ἐκκλησίας τεταγμένους κληρικούς.

Εἰ καὶ ὁ ιε'. τῆς ζ'. συνόδου ἐν μὲν ταῖς περιφανέσι τῶν πόλεων ἕνα κληρικὸν κατατάττεσθαι δυσὶν ἐκκλησίαις
C αἰσχροῦ κέρδους χάριν ἀπαγορεύει· συγχωρεῖ δὲ τοῦτο μόνον ἐν ταῖς ἔξω γίνεσθαι χώραις, διὰ τὸ σπανίζειν ταύτας ἀνθρώπων. εἰ γὰρ τὸ ἀπαρκοῦν, φησίν, ἐκείνῳ τοῦ βίου ἡ τῆς μιᾶς ἐκκλησίας μὴ παρέξει καρποφορία, ἀλλ' ἕνεκα καὶ τῶν ἑτέρων μετιὼν ἐπιτηδευμάτων καὶ ἑαυτῷ καὶ ἄλλοις ἐπαρκείτω. ταῖς χρείαις μου γάρ, φησὶν ὁ ἀπόστολος, καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ, ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. ταῦτα δὲ πάντα μεταποιεῖ ἡ τοῦ χρόνου καὶ τῶν πραγμάτων μεταβολή.

ΚΕΦ. ιε'.

D Ὅτι οὐ δεῖ τῆς ἐκκλησίας ἔνδον τὰς λεγομένας ἀγάπας, ἢ συμπόσια γίνεσθαι, ἢ τῶν ἱερῶν ταύτης ἔνδον περιβόλων καπηλεῖον εἶναι, ἢ τι κατ' ἐμπορίαν προτιθέναι, ἢ κτῆνος χωρὶς ἀνάγκης εἰσάγειν, ἢ τινα μετὰ γυναικὸς καταμένειν.

Ζήτει τὸ γ'. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου.

Ὁ δὲ οϛ'. τῆς ϛ'. συνόδου κανών, ἔνδον τῶν τῆς ἐκκλησίας
E ἱερῶν περιβόλων καπηλεῖον εἶναι, ἢ ἐδώδιμα προτίθεσθαι εἰς πρᾶσιν, ἢ ἕτερα ἄττα κατ' ἐμπορίαν, τῶν χρεῶν δὴ ἀθέσμων ἡγούμενος, ἀφορισμῷ τὸν οὕτω ποιοῦντα καθυποβάλλει. οὐκ εἴρηκε δὲ τῆς ἐκκλησίας ἔνδον, τοῦτο γὰρ οὐδ' ἂν εἷς τῶν εὐσεβεῖν αἱρουμένων, καὶ φρενὸς μετρίας μετειληφὼς ἐνενόησεν· ἀλλὰ τῶν ἱερῶν περιβόλων, ἅπαντα τὸν τῆς ἐκκλησίας δηλῶν περίοχον, τοῦτ' ἔστι περιτειχίσματα καὶ τὰ προαύλια. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Κύριος ἀγανακτήσας, φραγελλίῳ τοὺς ἱεροκαπήλους τοῦ ἱεροῦ ἀπήλασε, καὶ τὸ κέρμα ἤτοι τὸ νόμισμα ἐξέχεε τῶν κολλυβιστῶν, τῶν τὰ λεπτὰ νομίσματα δηλαδὴ πωλούντων.

F

Ὁ δὲ πη'. τοὺς χωρὶς ἀνάγκης κτῆνος οἱονδήποτοῦν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εἰσάγοντας, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖ, λαϊκοὺς δέ, ἀφορίζει. εἰ δέ τις φησί, χειμῶνος τυχὸν ὁδοιπορῶν, καὶ ἀπορῶν εἰς καταγωγὴν οἰκίσκου, ἐν ναῷ τὴν εἴσοδον, καὶ τὸ κτῆνος ἑαυτῷ συνεισαγάγῃ, οὐκ ἂν ὀφλήσειε μέμψιν, οὐκ ἐκ γνώμης, ἀλλ' ἀνάγκῃ τοῦτο πεποιηκὼς ἀγωνιῶν. μὴ ἄρα τοῦ κτήνους διαφθαρέντος τῷ κρύει, καὶ αὐτὸς κινδυνεύσειε, μὴ οἷός τε ὢν χωρὶς ἐκείνου βαίνειν ἐπὶ τὰ πρόσω,

ζυγίου, εἰ καὶ τὸν ἐκ τοῦ ψύχους θάνατον κατά γε τὸ παρὸν ἔδοξε διαπεφευγέναι; τὸ σάββατον γάρ, φησι, διὰ τὸν ἄνθρωπον γεγένηται, ἵνα ἀναπαύσηται ὁ δοῦλός σου, καὶ τὸ ὑποζύγιον· ὥστε ἡ τοῦ ὑποζυγίου ἀνάπαυσις οὐ δι' αὐτό, ἀλλὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον νενομοθέτηται, ἵνα ἀναπαυσάμενον ἔχῃ τοῦτο ἐντεῦθεν ἀκμαιότατον· ὡς καὶ ὁ μέγας φησὶ Παῦλος, μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ; ἀλλ' οὐδὲ τῶν πετεινῶν ἔνια προσῆκον εἰσάγεσθαι, ἵνα μὴ τῇ ἐκκρίσει τούτων τὰ θεῖα καθυβρίζηται ἀχρειούμενα.

Ὁ δὲ ϟζ΄. τοὺς γυναιξὶ συνοικοῦντας, καὶ περὶ ἀπρεπῶς καὶ μὴ εἰς τὰ θεῖα τιθεμένους αἰδῶ, ἐν τοῖς περὶ τὴν ἐκκλησίαν ἱεροῖς τόποις ἐναυλίζεσθαι τολμῶντας, καὶ μὴ διαστέλλοντας ἀνὰ μέσον ἁγίου καὶ βεβήλου κατὰ τὸ λόγιον, τούτων ἁπάντων καὶ τῶν λεγομένων κατηχουμενείων ἐξωθεῖσθαι προστάττει· τοὺς δὲ μὴ πειθομένους, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρέσει, λαϊκοὺς δὲ ἀφορισμῷ ὑποτίθησι.

Νόμος.

Καὶ γὰρ καὶ ὁ ἀνωτέρω ῥηθεὶς νόμος, οὐδὲ τοὺς πρόσφυγας ἐπιτρέπει ἔνδον τοῦ ναοῦ ὑπνοῦν ἢ ἐσθίειν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ογ΄. νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ, τιμωρεῖσθαι κελεύει τοὺς ἐπιτρέποντας ἄλλοις ἐν τοῖς κατηχουμενείοις οἰκεῖν.

ΚΕΦ. ιϛ΄.

Ὅτι τὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα ἀνεκποίητα εἶναι δεῖ, καὶ ὅπως δεῖ τοὺς ἐπισκόπους ταῦτα διοικεῖν.

Ὁ λη΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, πάντων μὲν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων, τὸν ἐπίσκοπον ἔχειν τὴν φροντίδα κελεύει, καὶ ὡς ὑπὸ Θεοῦ μάρτυρος διοικεῖν ταῦτα· μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ, ὁτιοῦν ἐξ αὐτῶν σφετερίζεσθαι, ἢ συγγενέσιν ἰδίοις τὰ τοῦ Θεοῦ χαρίζεσθαι. εἰ δὲ πένητες εἶεν, ἐπιχορηγεῖν καὶ τούτοις ἐξίσης τοῖς λοιποῖς πένησι· μὴ μέντοι προφάσει τῶν ἐνδεῶν, τὰ τῆς ἐκκλησίας ἀπεμπολεῖν· ἐκ δέ γε τῶν προσόδων, ἑαυτῷ τε κἀκείνοις ἐπαρκεῖν. τὰ γὰρ τῷ Θεῷ καθιερωθέντα, οὐχ ὅσιον ἐκποιεῖν.

Τούτων κατὰ ῥῆμα ἐπεξιὼν ὁ τῆς ζ΄. συνόδου ιβ΄. προστάττει, ἐπίσκοπος ἢ ἡγούμενος εἴπερ ἁλῷ τῶν τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τοῦ μοναστηρίου κτημάτων ἐκποιούμενος, καὶ ἄρχοντι ἢ ἑτέρῳ τινὶ ἐκδιδούς, ἄκυρον εἶναι τὴν ἔκδοσιν. εἰ δὲ προφασίζοιτο πρὸς ζημίας μᾶλλον ἢ ὀνῆσαι τὸν ἀγρόν, μηδ' οὕτως ἄρχουσι, κληρικοῖς δὲ ἢ γεωργοῖς αὐτὸν ἐκδιδότω. εἰ δὲ πανουργίᾳ χρήσαιτο, καὶ ἐκ τοῦ κληρικοῦ ἢ τοῦ γεωργοῦ ὁ ἄρχων αὖθις ὠνήσαιτο τὸν ἀγρόν, καὶ οὕτως ἄκυρον εἶναι τὴν πρᾶξιν, εἴτε πρᾶσις, εἴτε συνάλλαγμα εἴη, καὶ τὸν ἀγρὸν τῷ ἐπισκοπείῳ ἢ τῷ μοναστηρίῳ ἀποκαθίστασθαι. καὶ ὁ τοῦτο ἐργασάμενος ἐπίσκοπος ἢ ἡγούμενος, ὁ μὲν, τοῦ ἐπισκοπείου, ὁ δὲ, τοῦ μοναστηρίου, ἐκβεβλήσθω, ὡς διασκορπίζοντες κακῶς ἃ οὐ συνήγαγον. τῇ ἐκβολῇ δὲ πάντως συνεξακούεται καὶ ἡ καθαίρεσις.

Τούτοις καὶ ὁ κθ΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ ἐπιψηφίζεται, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀνεκποίητα εἶναι τὰ κτήματα βούλεται, εἰ καὶ μηδόλως τινὰ φέροι πρόσοδον. εἰ δὲ πολλή τις ἀνάγκη ἐπείγει, τοῖς ὡρισμένοις δώδεκα ἐπισκόποις, καὶ πρὸ τούτων τῷ τῶν ἄλλων προεστῶτι ἀναθεῖναι τὰ περὶ τούτου. εἰ δὲ τοῦτο οὐχ οἷόν τε διὰ τὸ ἀπαραίτητον τῆς ἀνάγκης, τοὺς ὁμόρους γοῦν τῶν ἐπισκόπων διαμαρτύρεσθαι, προνοίᾳ τοῦ, μὴ ἀγνοῆσαι τὴν σύνοδον, τὰς ἐπισυμβάσας τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ περιστάσεις· ὅπερ εἰ μὴ δρᾶσαι προθυμηθείη, ὡς ὑπεύθυνος τῷ Θεῷ καὶ τῇ συνόδῳ τῆς ἰδίας τιμῆς ἀλλοτριωθήσεται.

A gus jumento, ipse etiam periclitatur, ut qui absque illo non potest ulteriùs progredi, licèt mortem ex frigore provenientem hoc tempore fugisse videtur? Sabbatum enim, ait, propter hominem factum est, ut quiescat servus tuus, & jumentum tuum. Quare jumenti quies, non ipsius jumenti, sed hominis gratia præcepta est, ut illo post quietem vegetiore mox utatur. Quod magnus quoque Paulus asserit, nunquid de bobus cura est Deo? Sed neque volucres ullas introducere convenit, ne illarum excrementis inutilia reddantur & injuria afficiantur divina.

Qui cum mulieribus cohabitant, & indecorè & irreverenter erga sacra loca se gerentes, in locis circa Ecclesiam sacratis habitare audent, nullum omnino inter
B sacratum & prophanum discrimen facientes juxta oraculum, ab omnibus his, & ab eis quæ dicuntur catechumeniis, ejiciendos esse decernit xcvii. canon: quique non paruerint, si sint quidem Clerici, depositionis si vero Laici, segregationi subjicit.

Lex.

Etenim superius etiam citata Lex, ut profugæ intra templum obdormiant vel comedant, non permittit. Sed & lxxiii. Imperatoris Leonis sapientis Novella, puniri jubet illos, qui in catechumeniis habitare
C alius permittunt.

CAPUT XVI.

Quod Ecclesiæ bona inalienabilia esse oportet, & quomodo debent Episcopi illa administrare.

SANCTORUM Apostolorum Canon xxxviii. omnium rerum Ecclesiasticarum Episcopum curam
D gerere, & tanquam Deo intuente illa administrare jubet: Non licet autem illi ex eis sibi aliquid vendicare, vel propriis cognatis, quæ Dei sunt, largiri. Si vero sint pauperes, illis eodem modo ac aliis pauperibus, suppeditet: At non pauperum prætextu, quæ sunt Ecclesiæ, vendat: sed ex reditibus sibiipsi & illis suppeditet. Quæcunque enim Deo sunt consecrata, ne faciat profana.

Hunc verbatim commemorans vii. Synodi xii. Can. adducit; Si Episcopus vel Monasterii Præfectus Episcopii vel Monasterii quascunque possessiones alienat, & Principi vel alteri tradat, irrita sit traditio. Quòd
E si detrimentum potiùs, quam utilitatem afferre agrum causetur, ne sic etiam eum Magistratibus, sed Clericis vel agricolis addicat. Sin autem calliditate aliqua utatur, & ex Clerico vel agricola agrum Magistratus rursum emerit, sic quoque irrita sit actio, sive sit venditio sive permutatio; & Episcopio vel Monasterio ager restituatur. Qui autem hoc fecerit Episcopus vel Præfectus, ille quidem ab Episcopio, hic vero à Monasterio amoveatur, ut qui male dissipent quæ non congregavêre. Amotione autem depositio omnino intelligitur.

F His etiam consentit Carthaginensis Syn. Can. xxix. qui Ecclesiasticas possessiones alienari noluit, licèt nullum omnino afferant reditum. Sin magna urgeat necessitas, ad præfinitos duodecim Episcopos, & imprimis ad aliorum Antistitem, rem deferatur. Si hoc autem propter inevitabilem necessitatem fieri nequeat, vicinos quoque Episcopos testes adhiberi oportet, ut cura habeatur, ne urgentes necessitates, quæ Ecclesiæ illius contigerunt, ignoret Synodus: quod nisi efficere promptus sit, tanquam Deo & Synodo rationi reddendæ obnoxius, à proprio honore alienabitur.

A Trigesimus sextus autem Presbyteris & aliis Clericis res ullas Ecclesiæ, sive mobiles sive immobiles, vendere prohibet; nisi sua sententia illud approbet Episcopus. Imo nec ipsi quidem hoc facere concessum est; Synodo, cui subest, id ignorante, ut & Presbyteris sibi subjectis. Ipsos enim ad rerum Ecclesiasticarum administrationem oportet sufficientes testes habere, ne offensiones in eum exoriantur. Mobilia autem vendere, vasa forsan sacra, omnino interdictum est: Episcopo autem, qui absque Cleri sententia, quæ ad victum sunt idonea, frumentum nempe, vel varia fructuum genera, vendit, succensere non oportet.

B De eisdem mentionem faciens xv. Ancyranæ Syn. dicit, Quod si, tempore quo Ecclesia suo Episcopo destituta fuit, contigit, ut ab aliquo Clerico ex ejus bonis quidquam fuerit venditum, ille, qui postea ordinandus erit, quod fuit venditum revocet: illius vero judicio relinquitur, an oportet pretium emptori reddere, an non: fieri enim potest, ut ager admodum fertilis majorem pretio ab emptore dato fructum fecerit.

C Magnus vero Cyrillus in secundo ad Domnum Epistolæ capite; vasa pretiosa & possessiones immobiles inalienabilia Ecclesiis servari jubet: incidentium verò sumptuum dispensationem, illos, qui divinum Sacerdotium administrant, subire. Quòd enim sumptuum, qui illis eveniunt, dispensationis ratio ab Episcopo exigatur, sive ex Ecclesiasticis reditibus fuit, sive ex fructu aliunde percepto, magna tristitia afficiet sanctissimos Episcopos, qui sunt ubique terrarum, quod nihil ultimæ injustitiæ deest. Unusquisque enim nostrûm justo judici temporum nostrorum rationem reddet.

Leges.

D Possessionum, quæ ad sacrosanctas domos pertinent, alienationes, experientiâ didicimus ad extremum damnum & Dei Ecclesiæ subversionem fieri: exinde enim propriâ facultate privantur, ut non amplius existere possunt; quapropter optimum abhinc erit, ut illæ procedant, nisi gravis urgeat necessitas, non consentire.

E Qui à sacrosanctis Monasteriis vel simpliciter Ecclesiis Emphyteusin faciunt vel conducunt, vel emunt, vel aliquo modo immobilem possessionem excipiunt, debent multam curam adhibere, ut quæ ab illis solvuntur, ad dictarum Ecclesiarum usus necessarios, vel aliarum possessionum, quibus opus habent, introductiones, impendantur. Sin autem, quæ ab illis solutæ sunt, dicto modo non administrentur, sed fortasse in alias quasdam privatas necessitates vel simpliciter extra sacrosanctarum domorum emolumenta, qui hæc tractant vel aliter quocunque modo elocant, etiam soluta impenderint: Sacrosanctæ quidem domi & Ecclesiæ antedictæ, si intra quadraginta annos actionem instituant, sua sine pretio omnino recipient; qui autem convenientem non habent curam, de eis quæ ab illis excipiuntur, à sacrosancta quidem domo non amplius, ut ante dictum est, excipient: sufficit enim illis nullam F aliam subire pœnam, quòd suâ negligentiâ id egerunt, ut Ecclesiæ Dei in corruptionem venirent. Adversus eos vero, qui in proprium usum illa converterant, vel simpliciter extra sacrosanctarum domorum utilitatem, actionem habere possunt.

Si præter ea quæ à nobis sancita sunt, de diversis rebus, mobilibus & immobilibus, fit alicui sanctarum domorum aliquis contractus, reddatur quidem ipsi Ecclesiæ

Ὁ δὲ λϛʹ. πρεσβυτέροις καὶ λοιποῖς κληρικοῖς ἀπείρηταί ἐστιν ἃ τῆς ἐκκλησίας πωλεῖν, κινητά τε καὶ ἀκίνητα, εἰ μὴ ἄρα καὶ ὁ ἐπίσκοπος συναινέσειεν· ἀλλὰ μὴν οὐδ' αὐτῷ τοῦτο ποιεῖν ἐφεῖται, τῆς ἐφ' ἣν τελεῖ ἀγνοούσης συνόδου, ἔτι καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν πρεσβυτέρων. δεῖ γὰρ ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων μάρτυρας αὐτοὺς ἀξιοχρέους ἔχειν, ὡς μὴ σκάνδαλα κατ' αὐτοῦ φύοιντο. κινητὰ μέντοι πωλεῖν, σκεύη τυχὸν ἱερά, πάντη ἀπείρηται· τὰ δέ γε πρὸς ζωὴν ἐπιτήδεια, σῖτον δήπου, ἢ ἀλλοῖα σπερμάτων εἴδη νεμεσᾶν οὐ δεῖ τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ δίχα γνώμης τῆς τοῦ κλήρου πεπρακότι.

Ταῦτα καὶ ὁ ιεʹ. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ διεξιὼν ἐπάγει, ὡς εἴγε μὴ συμβαίη περὶ τῶν κληρικῶν πεπρᾶσθαί τι τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου χηρευούσης, τὸ τηνικαῦτα ἀνακαλέσασθαι τὸν μετὰ ταῦτα χειροτονηθησόμενον τὸ πραθέν· τῇ δὲ τούτου κρίσει ἀνεῖται, εἴτε χρὴ ἀναδοῦναι τὸ τίμημα τῷ πριαμένῳ, εἴτε καὶ μή· συμβαίνει γὰρ ἴσως τοῦ χωρίου τυχόντος, πλείω τῆς καταβληθείσης τιμῆς ἐκκαρπώσασθαι.

Ὁ δὲ μέγας Κύριλλος, ἐν κεφαλαίῳ δευτέρῳ τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς, κειμήλια καὶ κτήσεις ἀκινήτους ἀνεκποίητα ταῖς ἐκκλησίαις σώζεσθαι κελεύει· τὴν δὲ τῶν συμπιπτόντων ἀναλωμάτων οἰκονομίαν, τοὺς τὴν θείαν διέποντας ἱερωσύνην ἔχειν. τὸ γὰρ ἀπαιτεῖσθαι λόγον παρὰ ἐπισκόπου τῆς διοικήσεως τῶν ἐπισυμβαινόντων ἀναλωμάτων, εἴτε ἐκ προσόδων εἶεν τῆς ἐκκλησίας, εἴτ' ἄλλως καὶ ἀπό τινων καρποφορίας, λυπήσει σφόδρα, ὡς μηδὲν ἐσχάτης ἀδικίας ἔλαττον, τοὺς ἁπανταχοῦ γῆς ὄντας θεοσεβεστάτους ἐπισκόπους. ἕκαστος γὰρ ἡμῶν τῶν ἰδίων καιρῶν δώσει λόγον τῷ δικαίῳ κριτῇ.

Νόμοι.

Τὰς ἐκποιήσεις τῶν κτημάτων, ἃ τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις ἀνήκει, ἴσμεν τῇ πείρᾳ, εἰς ἐσχάτην βλάβην καὶ παντελῆ καταστροφὴν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ γινομένας· ψιλούμεναι γὰρ ἐκ τούτου τῆς οἰκείας περιουσίας, εἰς τὸ μηκέτι εἶναι ἐκπίπτουσι· διὸ ἄμεινον ἀπὸ τοῦ νῦν μὴ συγχωρεῖν προέρχεσθαι ταύτας, εἰ μήπου ἀπαραίτητος κατεπείγει χρεία.

Οἱ ἀπὸ τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων ἢ ἁπλῶς ἐκκλησιῶν ἐμφυτευόμενοι, ἢ μισθούμενοι, ἢ ἀγοράζοντες, ἢ κατά τινα τρόπον ἐκλαμβανόμενοι κτῆσιν ἀκίνητον, πολλὴν ὀφείλουσι καταβάλλεσθαι φροντίδα, ἵνα τὰ παρ' αὐτῶν καταβαλλόμενα, εἰς ἀναγκαίας χρείας τῶν εἰρημένων ἐκκλησιῶν, ἢ ἀντιπαροχὰς ἑτέρων κτημάτων χρησιμευόντων αὐταῖς, δαπανηθῶσιν. ἐὰν δὲ τὰ παρ' αὐτῶν καταβληθέντα μὴ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον διοικηθῶσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ τυχὸν εἰς ἄλλας τινὰς ἰδίας χρείας ἢ ἁπλῶς ἔξωθεν τῆς ὠφελείας τῶν εὐαγῶν οἴκων, οἱ ταῦτα πεπραχότες ἢ ἄλλως ὁπωσδήποτε ἐκδεδωκότες, καὶ τὰ καταβληθέντα καταδαπανήσαντες· οἱ μὲν περιαιρεθέντες εὐαγεῖς οἶκοι καὶ ἐκκλησίαι, ἐντὸς τῆς τεσσαρακονταετίας ἀγωγὴν ποιούμενοι, ἀναργυρὶ τὰ οἰκεῖα παντὶ τρόπῳ ἀναλήψονται· οἱ δὲ τὴν δέουσαν φροντίδα, περὶ τῶν παρ' αὐτῶν ἐκληφθέντων, μὴ ποιησάμενοι, ἀπὸ μὲν τοῦ εὐαγοῦς οἴκου οὐδ' ὅλως, ὡς προείρηται, λήψονται· ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς, τὸ καὶ μή τινα ἑτέραν ὑποσχεῖν τιμωρίαν, ὅτι τὰς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ὅσον τῇ αὐτῶν ἀμελείᾳ, εἰς διαφθορὰν ἐλθεῖν συγκατειργάσαντο· κατὰ μέντοι γε τῶν καταναλωσάντων αὐτὰ εἰς οἰκείαν δαπάνην, ἢ ἁπλῶς ἔξωθεν τῆς τῶν εὐαγῶν οἴκων ὠφελείας, ἀγωγὴν ἔχειν δύνανται.

Ἂν δὲ παρὰ τὰ διηγορευμένα ἡμῖν συνάλλαγμά τι γίνηται ἐπὶ τοῖς διαφέρουσι πράγμασι, κινητοῖς τε καὶ ἀκινήτοις, ἐπὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων, ἀναδίδοσθαι μὲν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ

A τὸ πρᾶγμα, ἐφ' ᾧ τοιοῦτόν τι παρηκολούθησε, μετὰ τῶν τοῦ μέσου χρόνου καρπῶν· μενέτω δὲ παρ' αὐτῇ τὸ τίμημα, ἢ τὸ ἀντίφωνον, ἢ τὸ ὑπὲρ ἀμείψεως ἢ ἄλλης οἱασοῦν αἰτίας αὐτῇ δεδομένον. εἰ δὲ δωρηθείη πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν, καὶ αὐτὸ ἀναδίδοσθαι τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν τοῦ μέσου χρόνου καρπῶν· εἰ δὲ ὑποθήκη παρὰ ταῦτα δοθείη, ὁ δανειστὴς τὸ ὀφειλόμενον ἀπολλύτω, καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ ἀποδιδότω. οἱ δὲ τὰ συμβόλαια γράφοντες ἐπὶ τοιούτοις ταβουλλάριοι, παρὰ τόνδε ἡμῶν τὸν νόμον, διηνεκεῖ ἐξορίᾳ καταδικαζέσθωσαν.

res, super qua tale quid consecutum est, cum intermedii temporis fructibus: maneat autem apud illum pretium vel antidorum, aut quod pro permutatione vel quacunque aliâ causâ datum est. Si verò donetur res Ecclesiastica, ea quoque cum intermedii temporis fructibus sanctissimæ Ecclesiæ reddatur: Si vero, præter hæc, pignori data fuerit, debitum perdat fœnerator, & eandem rem sacrosanctæ Domui reddat. Qui autem, præter hanc nostram legem, hujusmodi contractus scriptis consignant tabelliones, perpetuo exilio damnentur.

B Ἡ μέντοι ταῦτα νομοθετοῦσα ρκ΄. Ἰουστινιάνειος νεαρὰ θεσπίζει, μὴ μόνον ἀπρόσοδα ἀλλὰ καὶ εὐπρόσοδα πολλάκις ἀκίνητα ἐκκλησιῶν, ἢ μοναστηρίων, καὶ αὐτῆς τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐμπιπράσκεσθαι καὶ ἐκδίδοσθαι, δι' αἰτίας τὰς ἐν αὐτῇ δηλουμένας. πρὸς δὲ καὶ ἱερὰ σκεύη ἐν τῷ καλοῦντι τοῦ καιροῦ ἐκποιεῖσθαι ἢ ὑποτίθεσθαι, εἰς ἀνάρρυσιν τυχὸν αἰχμαλώτων· εἰ δὲ πλείονα εἶεν σκεύη, μηδεμίαν ἐμποιοῦντα χρῆσιν ἀναγκαίαν, συμβαίνει δέ τινα τῶν εὐαγῶν οἴκων βαρύνεσθαι πλήθει χρεῶν, καὶ μὴ ὕπεστιν ἕτερα κινητὰ πράγματα, ἐξ ὧν ἐπιδοθῆναι τὰ χρέα, ἄδεια ἔσται συνισταμένης προφάσεως ἀζημίας, ἐπισκόπου μὲν ἐκποιοῦντος παρὰ τῷ μητροπολίτῃ, τούτου δὲ παρὰ τῷ ἰδίῳ πατριάρχῃ, τὰ περιττὰ σκεύη ἄλλοις εὐαγέσιν οἴκοις χρείαν ἔχουσι πωλεῖν, ἢ χωνεύειν καὶ πιπράσκειν, καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς τὸ χρέος παρέχειν, ὥστε μὴ τὰ ἀκίνητα αὐτῶν ἐκποιεῖσθαι.

Hæc equidem sanciens cxx. Justiniani Novella statuit, non solum infructuosa & nihil reditus afferentia immobilia Ecclesiarum aut Monasteriorum, & ipsius etiam magnæ Ecclesiæ, verum etiam ea ex quibus fructus & reditus percipitur, vendi & alienari, ob rationes quæ in ea declarantur. Porro & sacra vasa tempore suadente alienari & exponi ad redemptionem fortasse captivorum: si verò plura sint vasa, quæ nulli necessario usui inserviunt, & accidit aliquam sacrosanctarum domorum debitorum multitudine gravari, & non suppetunt aliæ res mobiles, unde debita retribuere possit, liberum erit, venditione sine damno constituta (Episcopo quidem apud Metropolitanum alienante, illo vero apud suum Patriarcham) supervacanea vasa aliis sanctis domibus vendere, quibus opus est illis, vel conflare & vendere, & pretium eorum pro debito dare, ut eorum immobilia non elocentur.

C Οἱ εὐαγεῖς οἶκοι, μὴ εὐποροῦντες ἀλλαχόθεν πληροῦν τὰ δημόσια, καλῶς πωλοῦσι καὶ κτήσεις ὑπ' ὄψιν τοῦ μητροπολίτου, συναινούντων αὐτῷ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν κληρικῶν· τότε δὲ καὶ τὰ ἀκίνητα ἐκκλησιαστικὰ ἐκποιεῖται, ὅταν μὴ ᾖ παντελῶς κινητά.

Sacrosanctæ domus non habentes aliunde, quo publica impleant, commodè sub conspectu Metropolitani possessiones vendunt, consentientibus illi Episcopis & Clericis: tunc vero immobilia Ecclesiastica alienantur, cum omnino mobilia non habent.

D Παρὰ δὲ τοῖς νόμοις, ἐκποίησις μὲν λέγεται κυρίως ἡ μετάθεσις τῆς δεσποτείας, ἤγουν ἡ δωρεὰ, ἡ πρᾶσις, ἡ ἐμφύτευσις, ἡ ἀνταλλαγὴ, καὶ τὰ ὅμοια· ἔκδοσις δὲ, ἡ ἐπὶ χρόνοις ὡρισμένοις πρός τινας παραπομπή. καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἡ ἔκδοσις, ἐκποίησις λέγεται, καὶ ἡ ἐκποίησις, ἔκδοσις.

A legibus vero ἐκποίησις (id est, alienatio) propriè dicitur dominii translatio, viz. donatio, venditio, emphyteusis, permutatio, & similia: ἔκδοσις autem (id est, elocatio) est pro tempore definito ad quasdam transmissio. Abusivè vero & ἔκδοσις dicitur ἐκποίησις, & ἐκποίησις, ἔκδοσις.

Ὁ ἐπὶ παρανόμῳ συναλλάγματι διδοὺς, ἀγωγὴν οὐκ ἔχει εἰς τὸ ἀναλαβεῖν τὸ δοθέν.

Qui aliquid per illegitimam mutationem dedit, actionem non habet, qua illud quod datum est recuperet.

ΚΕΦ. ζ.

E

Περὶ Ἐπισκόπων.

Ζήτει ἐν τῷ ζ΄. κεφ. τοῦ Δ. στοιχείου κανόνα νη΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

Νόμοι.

Ἐπίσκοπός ἐστι θεατὴς, καὶ κηδεμὼν πασῶν τῶν ἐγκεχειρισμένων ψυχῶν, τῶν ἐν τῇ αὐτοῦ ἐπαρχίᾳ, δύναμιν ἔχων πλήρη, πρεσβυτέρου καὶ διακόνου, ἀναγνώστου, ψάλτου, καὶ μοναχοῦ.

F Ἴδιον ἐπισκόπου, τοῖς μὲν ταπεινοῖς συγκατέρχεσθαι, καταφρονεῖν δὲ τῶν ἐπηρμένων, καὶ πρὸς ταπείνωσιν ἔργῳ καὶ λόγῳ τῶν ὑπερηφάνων τὸ φρόνημα καθέλκειν, καὶ προκινδυνεύειν τοῦ ποιμνίου, καὶ τὴν ἐκείνου στενοχωρίαν οἰκείαν θλίψιν ποιεῖσθαι.

Ὅτι τοῖς ἐπισκόποις ἐντέταλται, καταμηνύειν τοῖς ἐν τῇ χώρᾳ πρωτεύουσι, τὰς ἀδικίας τῶν ἀδικούντων.

CAPUT XVII.

De Episcopis.

Quære in vii. capite literæ Δ. canonem lviii. sanctorum Apostolorum.

Leges.

Episcopus est omnium animarum, quæ illi concreditæ sunt, curator & conservator, in suo Episcopatu absolutam habens potentiam, in Presbyteros & Diaconos, Hypodiaconos, Lectores, Psaltas & Monachos.

Proprium est Episcopi cum humilibus quidem conversari, despicere autem eos qui animo sunt elato; tum etiam verbis tactisque arrogantium superbiam ad humilitatem trahere, & pericula pro grege suo subire, & illius angustias propriis doloribus deputare.

Quod Episcopis injungitur regionis Primatibus eorum injustitiam, qui injuria afficiunt, indicare.

Eos,

A

Eos, qui in carcerem conjiciuntur, Episcopi quarta feria & in Parasceve visitent, sive sint liberi, sive servi, & efficiant ut legibus consentanea illis agant Præsides: sin autem non obtemperant Præsides, de illis Imperatori indicent.

Episcopi debent efficere, ut intra viginti dies servos, qui in carcerem conjiciuntur, liberent Præsides, licèt intra xx. dies eorum Domini non appareant, ut illos liberent. Quære & viii. cap. lit. Π.

Οἱ ἐπίσκοποι ἐπισκεπτέσθωσαν τοὺς ἐν φυλακῇ, κατὰ τετράδα καὶ παρασκευὴν, εἴτε οἰκέται, εἴτε ἐλεύθεροι εἶεν, καὶ παρασκευαζέτωσαν τοὺς ἄρχοντας ποιεῖν ἐν αὐτοῖς ὅσα οἱ νόμοι κελεύουσι· μὴ πειθομένων δὲ τῶν ἀρχόντων, μηνυέτωσαν τῷ βασιλεῖ περὶ αὐτῶν.

Οἱ ἐπίσκοποι ὀφείλουσι παρασκευάζειν τοὺς ἄρχοντας ἐντὸς ἡμερῶν εἴκοσιν ἐκβάλλειν τοὺς ἐμβεβλημένους ἐν τῇ φυλακῇ οἰκέτας, κἂν μὴ φαίνονται οἱ δεσπόται εἴσω τῶν εἴκοσιν ἡμερῶν, ἀπολύειν αὐτούς. ζήτει καὶ τὸ η΄. κεφ. τοῦ Π. στοιχείου.

B

CAPUT XVIII.

Quòd Episcopos à propriis uxoribus separari decet.

Quære xvii. cap. literæ Γ.

ΚΕΦ. ιη΄.

Ὅτι τοὺς ἐπισκόπους χωρίζεσθαι δεῖ τῶν ἰδίων γυναικῶν.

Ζήτει τὸ ιζ΄. κεφ. τοῦ Γ. στοιχείου.

CAPUT XIX.

C

De Episcopis qui Ecclesias per Principum potentiam consequuti sunt.

SANCTORUM Apostolorum xxx. canon, sic verbatim dicit; Siquis Episcopus secularibus principibus usus, per eos Ecclesiam adeptus sit, deponatur, & segregetur, & omnes qui illi communicant. Episcopi vero nominis mentionem faciens, ex circumstantia & omnes qui illi subjiciuntur Clericos comprehendit. Licet etiam in xxv. canone dicitur; Non oportet in idipsum bis vindicare; quem quære in x. capite literæ Δ. Propter sceleris autem magnitudinem, D & peccati manifestam immanitatem, duplicem inducit pœnam, segregationem & depositionem, & his, & illis, qui pecuniis ordinare non timuerunt.

Hujus etiam & iii. canon vii. Synodi ad verbum meminit, & subjungit, omnem electionem quorundam Episcoporum vel Presbyterorum vel Diaconorum à Principibus factam, irritam manere. Et de Episcopis quidem, electionem dicit, quæ Principum fit authoritate: de Presbyteris autem & Diaconis abusive electio pro ordinatione accipitur. Episcopi verò ordinationem secundum quartum canonem primæ Synodi fieri jubet; quem etiam quære in primo capite literæ X. E

ΚΕΦ. ιθ΄.

Περὶ ἐπισκόπων ἐκκλησίας λαμβανόντων διὰ προστασίας ἀρχόντων.

Ο λ΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, οὕτω φησὶ κατὰ ῥῆμα· εἴτις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατὴς ἐκκλησίας γένοιτο, καθαιρείσθω, καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. ὁ, τοῦ ἐπισκόπου δὲ μνημονεύσας ὄνομα, ἐκ τοῦ παρεπομένου, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν συμπεριέλαβε κληρικούς. εἰ δὲ καὶ ἐν τῷ κε΄. κανόνι λέλεκται, μὴ δεῖν δὶς ἐκδικεῖν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ ι΄. κεφαλαίῳ τοῦ Δ΄. στοιχείου· ἀλλὰ διὰ τὸ περιττὸν τῆς κακίας, καὶ τὸ τοῦ ἁμαρτήματος περιφανὲς ἔξαισιον, διπλῆν ἐπάγει τὴν τιμωρίαν, ἀφορισμὸν πρὸς τῇ καθαιρέσει, καὶ τούτοις, καὶ τοῖς ἐπὶ χρήμασι μὴ δεδοικόσι χειροτονεῖν.

Τούτου καὶ ὁ γ΄. κανὼν τῆς ζ΄. συνόδου, ὡς ἔχει λέξεων μέμνηται καὶ ἐπιφέρει, πᾶσαν ψῆφον παρὰ ἀρχόντων γενομένην, ἢ τινων ἐπισκόπων, ἢ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων ἄκυρον μένειν. καὶ ἐπὶ μὲν ἐπισκόπων, ψῆφον φησι, τὴν κατ' ἐξουσίαν τῶν ἀρχόντων εἰς ἔργον προβαίνουσαν· ἐπὶ δὲ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, καταχρηστικῶς ἡ ψῆφος ἀντὶ χειροτονίας εἰλήφθη· γίνεσθαι δὲ τοῦ ἐπισκόπου κελεύει χειροτονίαν κατὰ τὸν δ΄. κανόνα τῆς πρώτης συνόδου, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ α΄. κεφαλαίῳ τοῦ Χ. στοιχείου.

CAP. XX.

De Episcopo, qui ordinatus est, & non statuit ad Ecclesiam, quæ illum sortita est, adire, vel profectus & non susceptus est, vel qui non potest accedere, eo quod ab Ethnicis Ecclesia detinetur.

F

SANCTORUM Apostolorum canon xxxvi. Episcopum, qui ordinatus est, & non statuit Ecclesiam sibi concreditam adire, & populi curam suscipere, segregari jubet, donec eam susceperit. Sin autem profectus, non susceptus fuerit, non sua voluntate, sed propter populi improbitatem, ipse quidem ita maneat Episcopus; Clerus autem illius civitatis segregetur, quòd populum non bene corrigebat.

ΚΕΦ. κ΄.

Περὶ ἐπισκόπου χειροτονηθέντος, καὶ μὴ καταδεχομένου ἀπελθεῖν εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἐκκλησίαν, ἢ ἀπελθόντος καὶ μὴ δεχθέντος, ἢ μὴ δυνηθέντος ἀπελθεῖν, διὰ τὸ, ὑπὸ ἐθνῶν τὴν ἐκκλησίαν κατέχεσθαι.

Ο λς΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, τὸν χειροτονηθέντα ἐπίσκοπον, καὶ ἀφικέσθαι μὴ καταδεχόμενον εἰς τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ, καὶ τὴν φροντίδα τοῦ λαοῦ ἀναδέξασθαι, ἀφορίζεσθαι κελεύει, μέχρις ἂν καταδέξηται. εἰ δ' ἀπελθὼν ἀποπεμφθείη, οὐ παρὰ αὐτοῦ γνώμην, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ λαοῦ μοχθηρίαν, αὐτὸν μὲν ἐπίσκοπον καὶ εἶναι μένειν· τὸν δὲ κλῆρον ἐκείνης τῆς πόλεως ἀφορίζεσθαι, ὡς καλῶς τὸν λαὸν μὴ παιδεύοντα.

Ταῦτα

A Ταῦτα καὶ ὁ ιζ΄. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ διέξεισιν, ἔτι δὲ καὶ ιη΄. ἀλλὰ τὸν μὲν ἀπειθοῦντα τῇ ἐπικελεύσει, ἐκβάλλεσθαι κελεύει ἡ τελείας συνόδου, δι᾽ εὐπρόσωπον αἰτίαν τυχὸν προβαλλόμενον. τὸν δὲ πρὸς τοῦ λαοῦ ἀποπεμφθέντα, μετέχειν μὲν τῆς τιμῆς καὶ τῆς λειτουργίας, μηδὲν δὲ παρενοχλεῖν τοῖς πράγμασι τῆς ἐκκλησίας ἐν ᾗ διάγων τυγχάνει. ὡς γὰρ οὐκ ἔξεστι τούτῳ διδάσκειν ἢ λειτουργεῖν ἢ χειροτονεῖν, ἢ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, εἰ μὴ πρὸς τοῦ ἐγχωρίου ἐπιτραπείη, οὕτως οὐδέ τινα τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων ἔξεστι σφετερίζεσθαι· ἐκδέχεσθαι δὲ τὸν τύπον τῆς γνώμης τῆς τελείας συνόδου.

B Ὁ δὲ τῆς ς΄. συνόδου κανὼν λζ΄. τὸν εἰς ἐκκλησίαν χειροτονηθέντα βαρβάροις ὑποφόρον, καὶ τὴν ἐκεῖσε ἄφιξιν ἀπεγνωκότα, τὸν προὖπτον φυλαττόμενον κίνδυνον, μηδενὸς τῶν τοῖς ἀρχιερεῦσι πρεσβείων παρὰ τοῦτο στέρεσθαι ἀξιοῖ· μηδὲ γὰρ τὴν ἐθνικὴν εἰς τοσοῦτον ἐνδυναστεύειν ἐπήρειαν, ὡς καὶ τὰ τῆς ἱερωσύνης λυμαίνεσθαι δίκαια· μηδὲ τῇ βαρβαρικῇ περιστάσει τὴν τοῦ ἀπεριγράπτου γράφεσθαι ἐργασίαν. καὶ χειροτονεῖν γὰρ ἐφεῖται τούτῳ κληρικοὺς οἱουσδήποτε, καὶ τοῦ τῆς προεδρείας βαθμοῦ κατὰ τὸν ἴδιον ὅρον ἔχεσθαι, καὶ πάντα δὲ βέβαιον ἔχειν, ὅσα δή που κανονικῶς διαπράξεται, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ κατὰ τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἐκκλησίαν ἐτύγχανεν ὤν.

Νόμος.

C Ὁ δὲ ἀοίδιμος βασιλεὺς Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, ἐγγράφῳ ἐπιτάγματι, μεγάλαις εἰσφορῶν δόσεσι δεξιοῦσθαι κελεύει τοὺς χειροτονίαν ἐπισκοπῆς τινος δεξαμένους, τῶν κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐκκλησιῶν, τῶν ὑπὸ βαρβάροις ἔτι κατεχομένων· μοναστηρίων τε γὰρ προστασίας, ἐπετείους ἐπισιτίσεις, καὶ ἕτερα ἄττα τοιαῦτα, τούτοις ἐπιβραβεύει.

ΚΕΦ. κα΄.

Περὶ ἐπισκοπῶν Μητροπόλεων γινομένων, καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἐν μιᾷ ἐπαρχίᾳ δύο εἶναι Μητροπολίτας.

D Ὁ ιβ΄. τῆς δ΄. συνόδου κανών, τὰ δεινότατα ἐπανατείνεται τοῖς ἐπισκόποις τοῖς διὰ γραμμάτων ἐπιχειροῦσι βασιλικῶν εἰς δύο τὴν μίαν διαιρεῖν ἐπαρχίαν, καὶ τὴν οἰκείαν ἐπισκοπὴν νέαν πραγματευομένοις καλεῖσθαι Μητρόπολιν. τοῦτο δὲ ἄρα πράγματά ποτε παρέσχε καὶ τῷ μεγάλῳ πατρὶ Βασιλείῳ, τῆς Καππαδοκίας διαιρεθείσης, διὰ τὴν νέαν τῶν Τυάνων Μητρόπολιν. τοὺς δὲ τοιοῦτό τι τοῦ λοιποῦ τολμήσαντας τῆς ἱερωσύνης ἐξοστρακίζει. ὅσαι γε μὴν ἐπισκοπαὶ γράμμασι βασιλικοῖς ὀνόμασι πρὸ τούτου τετίμηνται Μητροπόλεων, ταύτης μόνης τῆς τιμῆς ἀπολαύειν προστάττει, καὶ τοὺς τούτων προέδρους μητροπολίτας καὶ μόνον καλεῖσθαι· τῇ δὲ E ἀληθεῖ Μητροπόλει οὐδὲν ἧττον ἀναλλοίωτα τὰ πρὸ τοῦ δίκαια φυλάττεσθαι. ἀλλ᾽ ἠμέληται πάντα τὰ τοῦ κανόνος φυλάττεσθαι τούτου. ὁρῶμεν γὰρ τῶν ἐπισκοπῶν καὶ ἐφ᾽ ἡμῶν οὐκ ὀλίγας βασιλικοῖς ἐπιτάγμασιν εἰς τὴν τῆς Μητροπόλεως προεδρίαν ἀναγομένας.

Ὁ δὲ ιζ΄. εἴ τις ἐκ βασιλικῆς, φησίν, ἐξουσίας καινισθείη πόλις, καὶ ἐκ βάθρων ἀνεγείρηται, ἢ καὶ αὖθις καινισθείη καὶ ἀνεγερθείη, καὶ βασιλικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις τιμηθείη, ἐγγράφοις δηλαδὴ προστάγμασι, πρεσβεῖα πολιτικά, ἢ τιμὴν ἐπισκοπῆς, ἢ Μητροπόλεως ταύτῃ χαριζομένοις· δέον καὶ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν τε καὶ πραγμάτων τάξιν τοῖς F βασιλικοῖς τύποις ἀκολουθεῖν, καὶ ἐπισκοπὴν ταύτην ἢ Μητρόπολιν καταλογίζεσθαι· μονονουχὶ τῶν πατέρων λεγόντων, ἐπεὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἀντιπίπτειν οὐ δεδυνήμεθα, τοῖς παρ᾽ αὐτῶν ψηφιζομένοις καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις ἀκολουθείτω.

Περὶ προνομίων Βασιλικῶν.

Ἔξεστι γὰρ τῷ βασιλεῖ ἐνορίας ἐκκλησιαστικῶν διατάττεσθαι, καὶ προνόμια τινῶν ἀφαιρεῖσθαι, καὶ ἐπισκοπὰς αὖθις εἰς Μητροπόλεις τιμᾶν, καὶ ἡγουμένους προχειρίζεσθαι, καὶ ἕτερά τινα τοιαῦτα ποιεῖν.

A Eadem & Antioch. Syn. xvii. statuit, ut & xviii. præterea eum, qui non obtemperat, à perfecta Syn. deponi jubent, licet forte probabilem afferat rationem. Qui autem à populo ejicitur, is sit & honoris & muneris particeps, dummodo nullam rebus Ecclesiæ, in qua vivere contingit, molestiam afferat. Ut enim docendi, vel sacra faciendi, vel ordinis conferendi in aliena regione illi non est potestas, nisi ejus rei à loci Episcopo concessa facultate, ita neque aliquid ex Ecclesiæ bonis in proprios usus transferendi: illum autem perfectæ Synodi sententiam suscipere.

B Sextæ Syn. Canon xxxvii. Eum, qui in Ecclesia Barbaris subjecta ordinatur, & illuc ire abnuit, manifestum vitans periculum, nullis Antistitum privilegiis ab hoc privari judicat: Neque enim gentilem injuriam adeo valere, ut Sacerdotii juribus perniciem afferat: neque à circumstanti Barbarorum violentiâ illius, qui circumscriptus non est, describi cultum. Et illi quoque quoslibet Clericos ordinare permittitur, & præsulatûs authoritatem secundum proprios fines habere, & omnia rata erunt, quæcunque scilicet Canonicè faciet, perinde ac si esset in Ecclesia, quæ illum sortita est.

Lex.

C Illustris etiam Imp. Alexius Comnenus scriptâ constitutione jubet, magnis tributorum donis illos excipi, qui Episcopatûs cujusdam administrationem, Orientalium scilicet Ecclesiarum, quæ à Barbaris adhuc detineantur, susceperint: nam Monasteriorum præfecturas, & quæ ad annuum victum sunt necessaria, & alia quæcunque hujusmodi sunt, illis confirmat.

CAPUT XXI.

De Episcopatibus quæ fiunt Metropoles, & quod non oportet in una Provincia duos esse Metropolitanos.

D QUARTÆ Synodi xii. Canon gravissima intendit Episcopis, qui imperialibus mandatis unam Provinciam in duas dividere aggressi sunt, & proprium Episcopatum typis pragmaticis novam Metropolim vocari satagunt. Hoc vero magno Patri Basilio, Cappadociâ divisâ, molestiam aliquando creavit, propter novam Tyanæ Metropolim. Illos autem, qui posthac tale quid audent, Sacerdotio privat. Quicunque autem Episcopatus ante hanc constitutionem Imperiali jussu Metropolium titulo insigniti fuerant, ut solo isto honore fruantur, decernit, & eorum Antistites Metropolitani etiam E solùm nominentur: Metropoli autem veræ non minùs, quàm ante hanc constitutionem, immutabilia serventur jura. Sed nunc temporis omnia istius Canonis non observantur decreta. Nam imperialibus mandatis non paucas apud nos Episcopales Ecclesias in Metropolitani fastigii culmen evectas esse videmus.

Decimus septimus verò, Siqua, inquit, ab Imper. authoritate innovata sit civitas, & ex fundamento ædificata, vel deinceps innovata fuerit, & extructa, & imperialibus ac publicis typis honorata, scriptis nempe mandatis, quæ privilegia civilia vel Episcopatûs aut Metropolis honorem illi concedunt, eam oportet per imperialia F decreta paroeciarum & rerum Ecclesiasticarum administrationem consequi, & in Episcopalium urbium, vel Metropolium catalogum referri. Dicentibus fermè Patribus, quoniam Imper. contradicere non potuimus, eos, qui ab illis sunt electi, Ecclesiasticus ordo consequatur.

De Privilegiis Imperialibus.

Licitum est Imper. de Ecclesiasticarum Provinciarum finibus definire, & aliquarum privilegia auferre, & Episcopales urbes iterum Metropolium honore donare, & Antistites designare, & alia ejusmodi facere.

A Hæc etiam & vi. Synodi xxxviii. narrat, eisdem ac ille verbis & sententia usus.

Ταῦτα καὶ ὁ τῆς ϛ'. συνόδου λη'. διέξεισι, ταῖς αὐταῖς αὐτῷ χρησάμενος καὶ λέξεσι καὶ ἐννοίαις.

Imperator Alexius Comnenus, simul qui à Canonibus intentatur, metum observans, ut & Ecclesias quasdam honorare volens, Aurea-Bulla statuit, Episcopatum non aliter in sublimiorem thronum erigendum, quam si qui tunc est Imper. proprio motu impulsus, nulla humana indecora gratia intercedente, voluerit illam; quæ superior est ac eminentior, dignitatem ei præbere, vel propter civitatis magnitudinem ad id persuasus, vel propter ejus in sanctam Ecclesiam fidem motus, vel ejus, qui illi præest virtutem, honorans. **B** Si enim ex hujusmodi aliquo specioso prætextu Imper. Ecclesiæ alicui Præfecturam largiatur; est etiam verisimile, quòd Patriarcha illius Antistiti convenientem gradum in Synodo ab eo congregata tribuet, in Metropolitani forsitan vel Archiepiscopi locum relato.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, ἅμα μὲν τὸ ἐκ τῶν κανόνων φυλαττόμενος δέος, ἅμα δὲ καὶ τινὰς τῶν ἐκκλησιῶν τιμᾶσθαι βουλόμενος, χρυσοβούλλῳ γράμματι διορίζεται, μὴ ἄλλως ἐπισκοπὴν εἰς ὑψηλότερον θρόνον ἀνάγεσθαι, εἰ μὴ ὁ κατὰ καιροὺς βασιλεὺς οἴκοθεν ὁρμηθείς, χάριτος ἀνθρωπίνης οὐκ εὐπρεποῦς μὴ μεσολαβούσης, βουληθείη ταύτῃ τὸ ἐπιφανέστερον ἀξίωμα παρασχεῖν, ἢ τὸ τῆς πόλεως δυσωπηθεὶς μέγεθος, ἢ πίστει τῇ πρὸς τὴν εὐαγῆ κινηθεὶς ἐκκλησίαν, ἢ τὸν προεστῶτος αὐτῆς τὴν ἀρετὴν αἰδεσθείς. εἰ γὰρ ἐξ εὐπροσώπου τοιαύτης αἰτίας ὁ βασιλεὺς προεδρίαν ἐκκλησίᾳ τινὶ χαρίσαιτο, καὶ τὸν πατριάρχην εἰκὸς τῷ ταύτης ἀρχιερεῖ τὸν προσήκοντα βαθμὸν ἐν τῇ ὑπ' αὐτὸν ἀπονέμειν συνόδῳ, εἰς Μητροπολίτου τυχὸν ἢ ἀρχιεπισκόπου τόπον ἀμειβομένῳ.

CAPUT XXII.

C *Quod Episcopatus & Monasteria revocare, si communia facta sint diversoria, Episcopos oportet.*

Septimæ Synodi xiii. Canon, illos, qui Ecclesias aliquas vel Episcopatus vel Monasteria fecerunt communia diversoria, jubet ea immutare, ut iterum in pristinum statum restituantur: si verò ea reddere nolint, si sint quidem Clerici, deponantur; sin Laici verò, segregentur; & vermi, qui non moritur, & igni, qui non extinguitur, deputentur, ut qui domum Dei, domum negotiationis fecerunt. Neque quidem multi temporis lapsum proferent, qui Episcopatus in secularia converterunt diversoria. **D** Non enim intermedium tempus illos, qui hæc revocare volunt, prohibet. Monasteria verò post quadraginta annorum spatium non facile ad possessores revertuntur, licèt per priorum possessorum socordiam ad illos venerunt.

ΚΕΦ. κβ'.

Ὅτι δεῖ τοὺς ἐπισκόπους τὰς ἐπισκοπὰς καὶ τὰ μοναστήρια ἀνακαλεῖσθαι, εἰ κοινὰ γένοιτο καταγώγια.

Ὁ τῆς ζ'. συνόδου ιγ'. κανών, τοὺς κοινὰ καταγώγια πεποιηκότας ἐκκλησίας τινὰς ἢ ἐπισκοπὰς ἢ μοναστήρια, ἐξίστασθαι τούτων κελεύει, ὡς ἂν αὖθις τὸ ἀρχαῖον λάβοιεν σχῆμα· εἰ δὲ μὴ βούλοιντο, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δέ, ἀφορίζεσθαι καὶ τῷ ἀτελευτήτῳ σκώληκι καὶ τῷ μὴ σβεννυμένῳ πυρὶ παραπέμπεσθαι, ὡς τὸν τοῦ Θεοῦ οἶκον ἐμπορίου ποιοῦντας οἶκον. οὐ μὴν τὸ τοῦ χρόνου προβαλοῦνται μῆκος, οἱ τὰς ἐπισκοπὰς εἰς κοσμικὰ μεταθέντες καταγώγια. οὐ γὰρ ἀποκλείει τοὺς ἀνακαλουμένους ταῦτα ὁ μεταξὺ χρόνος. τὰ δέ γε μοναστήρια μετὰ τεσσαράκοντα ἔτη οὐκ εὐχερῶς ἀποκαθίστανται τοῖς αἰτοῦσιν, εἰ καὶ διὰ ῥαθυμίαν τῶν προκατεχόντων εἰς αὐτοὺς περιῆλθον.

Quod Monasteria accipere seculares non prohibentur.

E Hic Canon equidem secularibus Monasteria accipere non prohibet, si ad meliorem Monasterii bonorum constitutionem & majorem accessionem ab eis hæc facienda sint. Hoc etiam Patriarchæ Sergii decisio permisit: at eos, qui illa secularia faciunt diversoria, ab eorum possessione expellit.

Ὅτι οὐ κωλύονται οἱ κοσμικοὶ μοναστήρια λαμβάνειν.

Τὰ τοῦ κανόνος μέντοι οὐκ ἐμποδὼν ἔσται τοῖς ἐκλαμβάνουσι κοσμικοῖς μοναστήρια, εἴγε πρὸς βέλτιον καταστάσει, καὶ πρὸς ἐπίδοσιν κρείττω τὰ τῆς μονῆς ἀγαγεῖν τούτοις μελήσειε. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ τόμος τοῦ πατριάρχου Σεργίου ἐφῆκεν· ἀλλὰ τοὺς ποιοῦντας αὐτὰ κοσμικὰ καταγώγια τῆς κατοχῆς αὐτῶν ἐξωθεῖ.

CAPUT XXIII.

De privatis Episcopi bonis, & quomodo Ecclesiæ negotia illum administrare oportet.

F Quadragesimus sanctorum Apostolorum Canon, Episcopum, qui res proprias antequam ordinatus fuit, possidebat, illas manifestas facere jubet, & non Ecclesiæ rebus immiscere, ut sit in ejus potestate cum moritur, quibus vult, & ut vult, illa relinquere, modò sint orthodoxi Christiani; & non rerum Ecclesiasticarum occasione res Episcopi intercidant, qui nonnunquam uxorem & liberos habet, vel cognatos, aut famulos. Justum enim est apud Deum & homines, ut nec Ecclesia damnum percipiat propter Episcopi bonorum ignorationem; nec Episcopus, vel ejus

ΚΕΦ. κγ'.

Περὶ τῶν τοῦ ἐπισκόπου ἰδίων πραγμάτων, καὶ ὅπως δεῖ τὰ τῆς ἐκκλησίας διοικεῖν αὐτόν.

Ὁ μ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, τὸν ἴδια κεκτημένον πρὸ τῆς χειροτονίας ἐπίσκοπον κελεύει δῆλα ταῦτα ποιεῖν, καὶ μὴ τοῖς τῆς ἐκκλησίας μιγνύειν, ἵν' ἐξουσίαν ἔχῃ τελευτῶν οἷς βούλεται καὶ ὡς βούλεται ταῦτα καταλιπεῖν, ὀρθοδόξοις μέντοι χριστιανοῖς, καὶ μὴ προφάσει τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων ἀπόλλυσθαι τὰ τοῦ ἐπισκόπου, γυναῖκα καὶ παῖδας ἔσθ' ὅτε κεκτημένου, ἢ συγγενεῖς, ἢ οἰκέτας. δίκαιον γὰρ παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, μήτε τὴν ἐκκλησίαν ζημιοῦσθαι ἀγνοίᾳ τῶν ἐπισκόπου πραγμάτων, μήτε τὸν ἐπίσκοπον, ἢ τοὺς

αὐτοῦ συγγενεῖς, προφάσει τῶν τῆς ἐκκλησίας ζημίαν ὑπομένειν, βάρει χρεῶν ἴσως ὑποκειμένης, καὶ εἰς πράγματα τινὰ ἐμπίπτοντας τῇ αὐτοῦ διαλοιδορεῖσθαι τελευτῇ. εἰ μὴ γὰρ δῆλα, τά τε πρὸ τῆς χειροτονίας, καὶ τὰ μετὰ ταύτην αὐτῷ προσελθόντα, ἐξ αἰτίας εὐπροσώπου φαίνοιτο, τῶν αὐτοῦ πάντων ὁ μετ' αὐτὸν χειροτονηθεὶς ἀντιλήψεται, ἀναδεδεγμένος πάντως καὶ τὴν τῶν χρεῶν ἔκτισιν. A

Ὁ δὲ μα΄. τὸν ἐπίσκοπον τὴν ἐξουσίαν ἔχειν τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐπιτάττει πραγμάτων, καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ ταῦτα διοικεῖσθαι γνώμην, διακόνοις χρωμένου τῶν κληρικῶν τοῖς ἐγκεκριμένοις ἐπ' ἀρετῇ καὶ ὑπολήψει χρηστῇ. εἰ γὰρ τῶν τιμίων καὶ ἀκηράτων ψυχῶν ἐπιτετράπται τὴν διοίκησιν, πολλῷ γε δὴ πρέπον αὐτῷ τὸ τῶν ὑλικῶν τε καὶ φθειρομένων, ὥστε χορηγεῖν ταῦτα τοῖς δεομένοις, καὶ τοῖς ἐπιξενουμένοις τῶν ἀδελφῶν, καὶ μηδενὸς ἐνδεεῖς ἔχοντας παριστᾷν. ἐπεί τοί γε καὶ φιλόξενον εἶναι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον πρὸς τοῖς ἄλλοις· χρῆσθαι δὲ τισὶ τούτων, καὶ εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτοῦ χρείας, διατροφάς τε φημὶ καὶ σκεπάσματα, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον· οὐ μὴν εἰς τρυφὰς καὶ βλακείας καὶ περιττὰς ὀρέξεις καὶ ἀνονήτους. καὶ γὰρ ὁ νόμος διετάξατο, τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου τρέφεσθαι· ἐπείπερ οὐδὲ στρατιώτης οἴκοθεν ἰδίοις ὀψωνίοις ὅπλα κατὰ τῶν πολεμίων ἄρασθαι προθυμηθείη. B C

Τοῖς δυσὶ τούτοις ἀποστολικοῖς κανόσιν ἑπόμενοι, ὁ κδ΄. καὶ ὁ κε΄. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ἐκείνοις ἐπιψηφίζονται, καὶ ἐπάγουσιν, ἂν δὲ τοῖς ἀρκοῦσιν ὁ ἐπίσκοπος μὴ αἱρεῖται βιοῦν, μήτε μὴν εἰδήσει τῶν ἐν τῷ κλήρῳ τὰς προσόδους τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων διοικεῖται, καὶ τὴν χορηγίαν αὐτῶν ᾗ δέον ποιεῖται· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς γένει προσήκουσι διαδίδωσι τούτων χρώμενος, εἰς οἰκείας ἐκφέρει τὰς πλείω χρείας, ὡς λεληθότως βλάπτεσθαι τοὺς λογισμοὺς τῶν πραγμάτων τῆς ἐκκλησίας, εὐθύνας ἂν εἴη δίκαιος ὑπέχειν, οἷα λογιστὴς ἀπαραλογίστοις, τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας. εἰ δ' αὖθις ἂν ὁ ἐπίσκοπος διαβάλλοιτο, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρεσβύτεροι, ὡς ἂν τὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς ἑαυτοὺς καὶ οὐκ εἰς τὸ δέον δαπανῶντες, ὡς θλίβεσθαι μὲν τοὺς πένητας μὴ τὰ πρὸς χρείαν πορίζομένους, βλασφημίαν δὲ τῷ τε λογισμῷ τῶν πραγμάτων, καὶ τοῖς ταῦτα διοικοῦσι προστρίβεσθαι, καὶ ταῦτα διορθώσεως τυγχανέτω, τὸ πρέπον τῆς ἁγίας δοκιμαζούσης συνόδου. ζήτει καὶ τὸ δ΄. κεφ. τοῦ Δ. στοιχείου. D E

ΚΕΦ. κδ΄.

Ὅτι τὸν ἐπίσκοπον καὶ οἰκονόμον ἔχειν δεῖ τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων.

Ὁ κς΄. τῆς δ΄. συνόδου κανὼν, δεῖ, φησι, τὸν ἐκκλησίαν λαχόντα διοικεῖν ἐπίσκοπον, καὶ οἰκονόμον ἔχειν ἐκ τοῦ κλήρου, τοὺς τρόπους ἐπιεικῆ, καὶ παντὸς κέρδους καὶ λήμματος ὑπέρτερον ὑψηλότερον· οὐ μὴν ἐκ τοῦ λαοῦ, οὐδέ τινα τῶν αὐτῷ προσηκόντων, ὥστε μετὰ τῆς αὐτοῦ γνώμης τὰς προσόδους τῶν ταύτης πραγμάτων εὖ μάλα διέπειν, καὶ μὴ καπηλεύειν τὸν ἔρανον τῆς χρηστότητος. εἰ γὰρ καὶ ἀνεῖται τῷ ἐπισκόπῳ πάντων ἡ ἐξουσία, ἀλλ' οὖν τοῦ ἐπιμαρτυροῦντος χωρὶς, ἅμα τὸν τούτων οἰκονομοῦντα γίνεσθαι δεῖ, ἵνα μὴ μάτην καὶ εἰκῇ τὰ τῶν πενήτων σκεδαννύμενα ὑποπτεύηται, ὥστε καὶ λοιδορίαν ἐντεῦθεν τῇ ἱερωσύνῃ προστρίβεσθαι, ὡς ἐνθένδε ἀθέσμως τούτοις τοῦ ἐπισκόπου χρωμένου· τὸν δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντα τοῖς ἐπιτιμίοις ὑπεύθυνον τῶν θείων κανόνων. F

cognati rerum Ecclesiæ occasione damno afficiantur, quæ forsan debitorum gravitati subjecta est, & in negotia & lites incidant, & ejus mortem maledictis prosequantur. Nisi enim, & quæ ante ordinationem, & quæ post eam ad illum legitime pertinebant, ratione probabili manifesta faciat; qui post eum ordinatus est Episcopus omnia ejus bona apprehendat, debitorum solutionem omnino in se suscipiens.

Quadragesimus primus ait, Episcopum bona Ecclesiastica administrandi potestatem habere, & ejus arbitratu illa dispensari, Diaconis Ecclesiarum in virtute & existimatione bona electis utentem. Si enim pretiosarum & immortalium animarum administrationem consequatur, multò magis rerum materialium & corruptibilium dispensatio illi concedenda est, ut illis, qui egent, & fratribus, qui peregrinantur, in omnibus suis necessitatibus subministret. Porro & erga alios hospitalem oportet esse Episcopum; & eorum quibusdam uti ad necessarios ejus usus, alimenta scilicet & tegumenta secundum divinum Apostolum; non equidem ad delicias, vitæ & mollitiem & supervacaneos & inutiles appetitus. Statuit etenim lex, ut qui altari assident, ex altari alantur; quandoquidem nec miles unquam suo viatico adversus hostes arma tollere promptus sit.

Hos duos Apostolicos Canones Antiochenæ Synodi vigesimus quartus & quintus, eadem cum his decernunt, & adjiciunt, Si eis quidem, quæ sufficiunt, Episcopus vivere non persuadeatur, neque ex eorum sententia, qui in Clero constituti sunt, rerum Ecclesiasticarum reditus administrare, & sumptus denique qua ratione oportet facere; sed quidem cognatis suis illorum administrationem relinquens in proprios usus majorem partem convertit; adeo ut clam detrimentum capiant rerum Ecclesiasticarum rationes: justum esset, ut ille Provinciæ Synodo, tanquam calculatori, qui decipi nequit, administrationis rationem reddat. Si verò rursus Episcopus insimuletur, & qui cum illo sunt Presbyteri, quod bona Ecclesiastica sibiipsis, & non ubi decet, erogant; ex quo pauperes necessariis destituti subsidiis deficiant, infamia vero male gestæ rerum administrationi, & illis, qui eas administrant, adhæreat: hæc etiam corrigantur Synodo quod æquum est explorante. Quære & iv. caput literæ Δ.

CAPUT. XXIV.

Quod Episcopum bonorum Ecclesiæ œconomum habere oportet.

QUARTÆ Synodi vicesimus sextus Canon, Oportet, inquit, Episcopum, qui Ecclesiam sortitus est, dirigere, & ex Clero œconomum habere, qui honesto animo est imbutus, & omni lucro & emolumento superior; non autem ex populo, nec ullum sibi affinem; ut adhibita ejus sententia reditus Ecclesiæ bene administret, & non cauponetur benignitatis collectam. Licet enim omnium potestas Episcopo conceditur, non tamen sine aliquo teste illorum administratio fieri oportet, ne temerè & inconsultò pauperum res esse dissipatas in suspicionem veniat; ut probrum exinde Sacerdotio inuratur, quòd scilicet Episcopus illegitimè effundat: illum autem, qui hoc fecerit, divinorum Canonum correctionibus subjicit.

Eadem etiam decernit undecimus septimæ Synodi, A & addit, quod si Metropolitanus, qui sui juris est, œconomum è Clero rebus præficere nolit, tum Constantinopolitanus Patriarcha, sub illo existente Metropoli, ex abundante, qua pollet, potestate, œconomum in ea constituat. Hoc etiam Metropolitano in Episcopos, qui sibi subjiciuntur, conceditur, idem & in Monasteriis observabitur.

Theophilus verò Alexandriæ Episcopus in nono & decimo ejus Canone, Episcopatûs œconomum omnis Sacerdotalis ordinis judicio designare decernit, si etiam Episcopi sententiam consentientem habeat, ut ejus cu- B ra bona Ecclesiastica, prout decet, insumantur, viduis & pauperibus & peregrinis indigentibus distribuat; nec ulla eorum ipse sibi arripiat: nam avaritiæ alienum esse oportet Dei ministrum, & eorum, quæ sibi committuntur, œconomum. Quære leges in viii. capite Literæ E.

Lex.

Justiniani verò liii. Novella, Convenit, inquit, ut sanctissimus pro tempore Patriarcha, & reverendissimi œconomi, sumptus, qui ex Ecclesiasticis reditibus fiunt, in pias & Deo placitas causas insumant, & in illos con- C ferant, qui & revera egent, nec aliunde habent, unde vivant; (Hæc enim Dominum Deum conciliare solent) non verò in homines locupletes, ut exinde egentes vitæ necessariis defraudentur. Noverint enim reverendissimi œconomi, quod, si quid præter hæc fecerint, pœnis cœlestibus erunt obnoxii, & de substantia suæ sacrosanctæ Ecclesiæ damnum retribuent. Quæ itaque fraternitatum & reliquarum frumentariarum pensionum nomine ad divites & potentes mittuntur, à legibus non sunt confirmata: quæ autem ad egenos mittuntur, omnino rata sunt.

Ταῦτα διαγορεύεται καὶ ὁ ια΄. κανὼν τῆς ζ΄. συνόδου, καὶ προστίθησιν, ὡς εἰ μὴ βούλοιτό τις τῶν Μητροπολιτῶν, αὐτοδίκαστος ὤν, οἰκονόμον ἐκ κλήρου τοῖς πράγμασιν ἐπιστῆσαι, ἀλλ' ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης, ὑπ' ἐκεῖνον τελούσης τῆς Μητροπόλεως, τῷ προσόντι τῆς ἐξουσίας, καὶ οἰκονόμον ἐπ' αὐτῇ προχειρίσεται. Ταὐτὰ δὲ καὶ τῷ Μητροπολίτῃ παρατηρεῖν ἐφεῖται, κατὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ ἐπισκόπων, ὃ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν μοναστηρίων φυλαχθήσεται.

Ὁ δὲ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας ἐν γε τῷ θ΄. καὶ ι΄. κανόνι αὐτοῦ, κελεύει πᾶσι τοῖς ἱερατεύουσι τῆς ἐπισκοπῆς οἰκονόμον ἐπισκοπῆς προβάλλεσθαι, εἰ καὶ τὴν γνώμην ἔχουσι τοῦ ἐπισκόπου σύμψηφον, ἵνα τὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς δέον δαπανᾶται τῇ ἐκείνου φροντίδι, χήραις καὶ πένησι καὶ τοῖς ἐπιδημοῦσι ξένοις διανεμόμενα· καὶ μηδὲν τούτων αὐτὸν ἐξιδιοῦσθαι· ἀφιλάργυρον γὰρ εἶναι δεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ λειτουργόν, καὶ οἰκονόμον τῶν αὐτῷ διαπιστευομένων. Ζήτει νόμους ἐν τῷ η΄. κεφαλαίῳ τοῦ Ε. στοιχείου.

Νόμος.

Ἡ δὲ νγ΄. Ἰουστινιανοῦ νεαρά, προσήκει, φησί, τὸν κατὰ καιροὺς ἁγιώτατον πατριάρχην, καὶ τοὺς εὐλαβεστάτους οἰκονόμους, τὰς γενομένας δαπάνας ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσόδων, περὶ εὐσεβεῖς δαπανᾶν πράξεις, καὶ Θεῷ ἀρεσκούσας, καὶ τοῖς ἐκείνοις ταῦτα χορηγεῖν, τοὺς τῷ ἀληθείᾳ δεομένους, καὶ οὐκ ἔχοντας ἑτέρωθεν τροφῆς ἀφορμήν· ταῦτα γὰρ τὸν δεσπότην Θεὸν θεραπεύειν πέφυκεν· ἀλλὰ μὴ εἰς εὐπόρους ἀναλίσκοντας, ὡς ἐντεῦθεν τοὺς ἀπορουμένους μὴ τυγχάνειν τῶν ἀναγκαίων. ἴστωσαν γὰρ οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, ὡς εἰ παρὰ ταῦτα πράξαιεν, ταῖς ἐκ Θεοῦ ποιναῖς ὑποκείσονται, καὶ ἐκ τῆς αὐτῶν οὐσίας τὸ ἀζήμιον τῇ ἁγιωτάτῃ περιποιήσουσιν ἐκκλησίᾳ· ὥστε καὶ τὰ διδόμενα ἀδελφάτα καὶ τὰ λοιπὰ σιτηρέσια πρὸς εὐποροῦντας καὶ περιδυναστεύοντας, οὐκ ἔχειν τὴν ἐκ τῶν νόμων ἰσχύν, τὰ πρὸς ἐνδεεῖς δὲ πάντως βέβαια. D

CAPUT XXV.

Quod Monasterium ædificare in Ecclesiæ suæ bonorum damnum Episcopum non oportet.

SEPTIMUS primæ & secundæ Synodi Canon, Nulli licere Episcopo privatum Monasterium ad proprii Episcopatûs perniciem de novo extruere, decernit. Si quis autem hoc audere deprehensus fuerit, ipsum quidem convenienti pœnæ subjici: quod verò E ab ipso recens extructum est, Episcopatui adscribi, & privatam ejus censeri possessionem, ac si ab initio non fuisset Monasterium. Quæ enim præter leges facta sunt, ea, quæ Canonicè constituuntur, evertere non est fas. Atque si, quod recens extructum est; intra limites quidem ejusdem Episcopatûs consistat, nulla est dubitatio: Sin autem in alia diœcesi sit, Monasterium, & quæ ad illud pertinent, ad Episcopatum redibunt; regionis verò Episcopus jura solùm Episcopalia in eo habebit. Si porro Episcopatui nullum afferat detrimentum, vel qui ex fundamentis extruit Monasterium, vel qui illud, quod tempore corruerat, re- F novat; non minus laudis quàm vituperii est dignus.

ΚΕΦ. κε΄.

Ὅτι οὐ δεῖ τὸν ἐπίσκοπον μοναστήρια κτίζειν ἐπὶ λύμῃ τῶν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ πραγμάτων.

Ὁ ζ΄. τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου κανών, μηδενὶ τῶν ἐπισκόπων ἐξεῖναι διορίζεται, μοναστήριον ἴδιον ἐπὶ καταλύσει τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς νεουργεῖν. εἰ δέ τις τοῦτο τολμῶν φωραθείη, αὐτὸν μὲν τῷ προσήκοντι ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι· τὸ δὲ νεουργηθὲν ὑπ' αὐτοῦ τῇ ἐπισκοπῇ προσκυροῦσθαι, ἴδιον ἐσόμενον αὐτῆς κτῆμα, ὥσπερ εἰ μὴ δὲ τὴν ἀρχὴν ὑπῆρξε μοναστήριον. τὰ γὰρ παρὰ νόμους πραττόμενα, οὐκ εἰς ἀνατροπὴν τῶν κανονικῶς πραττομένων εἶναι δεῖ. καὶ εἰ μὲν τῶν ὁρίων ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς τὸ νεουργηθὲν καθέστηκε, λόγος οὐδείς· εἰ δ' ὑπερόριον εἴη, τοῦ μὲν μοναστηρίου καὶ τῶν αὐτῷ προσόντων ἡ ἐπισκοπὴ ἐκείνη ἔσται κυρία· ὁ δὲ ἐγχώριος ἐπίσκοπος τὰ ἀρχιερατικὰ καὶ μόνα δίκαια ἕξει. εἰ μέντοι τὰ τῆς ἐπισκοπῆς οὐ λυμαίνεται, εἴτε ὁ ἐκ βάθρων μοναστήριον ἀνεγείρων, εἴτε ὁ τῷ χρόνῳ παλαιωθὲν ἀνακαινίζων, ἐπαίνων οὐχ ἧττον ἢ μέμψεως ἄξιος.

A

ΚΕΦ. κϛ'.

Ὅτι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον χορηγεῖν τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσι τῶν κληρικῶν ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων.

Ὁ νθ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, τὸν μὴ ἐπιχορηγοῦντα ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων κληρικῷ ἐνδεεῖ, ἀλλ' ὑπεροφθέντα πενίᾳ πιεζόμενον, ἀφορίζεσθαι κελεύει· ἐπιμένοντα δὲ, καθαιρεῖσθαι, οἷα τὸν ἀδελφὸν φονεύσαντα, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, B εἰ καὶ ἄλλοθεν ἐκεῖνος προνοίᾳ θειοτέρᾳ τὰ πρὸς τροφὴν ἐπορίσατο.

CAPUT XXVI.

Quod Episcopus ex bonis Ecclesiasticis indigentibus Clericis suppeditare debet.

QUINQUAGESIMUS nonus sanctorum Apost. Canon, Episcopum vel Presbyterum, qui ex Ecclesiasticis bonis indigenti Clerico non suppeditat, sed inopia laborantem contemnit, segregari jubet: si verò perseverat, deponi; ut qui, quantum in se est, fratris sui occisor sit; licèt ipsi res ad vitam sustentandam divinâ providentiâ aliunde suppetant.

ΚΕΦ. κζ'.

Ὅτι τοῦ ἐπισκόπου τελευτήσαντος, οὐ χρὴ τὰ τούτου πράγματα ὑπὸ τῶν κληρικῶν αὐτοῦ ἢ τοῦ Μητροπολίτου ἁρπάζεσθαι, ἀλλὰ φυλάττεσθαι τῷ χειροτονηθήσεσθαι μέλλοντι. C

Ὁ λε'. τῆς ϛ'. συνόδου κανὼν, μὴ ἐξεῖναι, φησὶ, τινὶ τῶν ἁπάντων Μητροπολιτῶν, τελευτήσαντος τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπου, τὰ ἐκείνου πράγματα, ἢ τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, ἀφαιρεῖσθαι καὶ σφετερίζεσθαι· ἀλλ' ἢ παρὰ τῷ κλήρῳ τῆς ἐκκλησίας ἐκείνου ταῦτα φυλάττεσθαι, ἢ, κληρικὸν ἐνδεῶς ταύτης ἐχούσης, τὸν Μητροπολίτην ταῦτα τηρεῖν, τῷ χειροτονηθήσεσθαι μέλλοντι ἐπισκόπῳ ἀμείωτα [illegible] ἀποδώσοντα.

Τοῦτο καὶ ὁ κβ'. τῆς δ'. ἐπιτάττει συνόδου, μὴ ἐξεῖναι, μήτε D κληρικοῖς μετὰ θάνατον τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἁρπάζειν τὰ ἐκείνῳ διαφέροντα πράγματα; μήτε τοῖς ταῦτα παραλαβοῦσιν, ἀλλὰ τῷ χειροτονηθησομένῳ ταῦτα τηρεῖν, ἐλλείποντος μηδενός, ἢ τοὺς ἐκ τούτων νοσφιζομένους, περὶ τοὺς ἰδίους κινδυνεύειν βαθμούς.

Νόμος.

Τούτοις καὶ ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Μανουὴλ τοὺς κανόνας ἐπικυρῶν, νόμον βασιλικοῖς ἐξέθετο γράμμασι, μὴ ἁρπάζεσθαι πρὸς τῶν δημόσια διενεργούντων τὰ τοῖς ἐπισκόποις προσόντα θανάτῳ τὸν βίον μεταλλάξασι. ζήτει καὶ τὸ γ'. E κεφ. τοῦ Χ. στοιχείου.

CAPUT XXVII.

Quod, moriente Episcopo, à Clericis suis & Metropolitanis illius bona diripi non oportet; sed ei, qui pòst ordinandus est, reservari.

SEXTÆ Synodi xxxv. Canon, Nulli omnium Metropolitanorum, inquit, licet, mortuo, qui illi subest, Episcopo, bona ejus vel ipsius Ecclesiæ auferre & sibi vendicare, sed, vel apud Clerum ejusdem Ecclesiæ reservari, vel, si non habeat Clericum, apud Metropolitanum custodiri, qui futuro Episcopo omnia imminuta reddet.

Idem & xxii. quartæ Synodi decernit, Non licere, neque Clericis post proprii Episcopi mortem, bona, quæ ad ipsum pertinent, rapere, neque eis qui illa adsumerent, sed ordinando Episcopo illa servari, nullo deficiente, vel qui aliquid eorum alienant, de suis gradibus in periculum venire.

[illegible]x.

Hos etiam Canones religiosissimus Imperator Emanuel confirmans, imperialibus decretis legem edidit, ut ab eis qui fiscos publicos administrant, non rapiantur ea, quæ ad Episcopos vitâ functos pertinebant. Quære & tertium caput literæ X.

ΚΕΦ. κη'.

Ὅτι οὐ δεῖ ἐπίσκοπον εἰς πρεσβυτέρου καθιέναι βαθμόν.

Ὁ κθ'. τῆς τετάρτης συνόδου κανὼν, ἐπίσκοπον εἰς πρεσβυτέρου κατάγειν βαθμὸν οὐκ οἴεται δεῖν, ἱεροσυλία γὰρ ἄντικρυς φησὶ τοῦτό γε, οἷα τὴν ἱερωσύνην, ὁ ταύτης οὐκ ἐνδίκως στερούμενος, ὥσπερ συληθείς. τὸν μέντοι F προφανῶς ἐγκλήμασι περιπεπτωκότα, τῆς ἱερωσύνης αὐτὸν ἀφαιρεῖσθαι, οὐ δὲ ἱερέως ἀξιοῦσθαι τόπου· ἐγκλημάτων δὲ ὄντα ἀθῷον, οὔτε τῆς ἐπισκοπῆς, οὔτε τῆς ἱερωσύνης δίκαιος ἂν εἴη στερεῖσθαι· ἑκατέρου γὰρ θάτερον ἔχεται.

Περὶ παραιτήσεως ἐπισκόπου.

Τούτοις καὶ ὁ ἅγιος ψηφίζεται Κύριλλος ἐν τῷ γ'. κεφ. τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς, τό, παραιτεῖσθαι, γάρ, φησι,

CAPUT XXVIII.

Quod non oportet Episcopum ad Presbyteri gradum deducere.

QUARTÆ Synodi xxix. Canon, Episcopum in Presbyteri gradum reducere oportere non existimat; illud enim sacrilegium esse palam dicit; quippe, tanquam raptus, ipse per injuriam Sacerdotio privatur. Illi quidem, qui apertè in crimina incidit, Sacerdotio illum exuentia, neque Sacerdotis dabitur locus: sin autem sit criminum insons, neque Episcopatu neque Sacerdotio justum esset illum privari; nam unum alterum sequitur.

De Episcopi renunciatione.

His etiam consentit sanctus Cyrillus in tertio ad Domnum Epistolæ capite, Sacerdotes enim, inquit, suis

suis Ecclesiis renunciare, Ecclesiasticis consuetudinibus non placet. Si enim digni sunt, qui sacra mysteria obeant, non debent renunciationem facere: si autem indigni, nec per renunciationem exeant, sed per criminationes adversus eos allatas.

A τοὺς ἱερουργοῦντας ταῖς ἑαυτῶν ἐκκλησίαις τοῖς τῆς ἐκκλησίας οὐκ ἀρέσκει θεσμοῖς. ἄξιοι μὲν γὰρ ὄντες λειτουργεῖν, οὐ δεῖ ποιεῖσθαι παραίτησιν· εἰ δὲ ἀνάξιοι, μὴ διὰ παραιτήσεως ἐξιέτωσαν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀποδειχθέντων κατ' αὐτῶν ἐγκλημάτων.

Si autem contingat, ut Episcopatui renunciet, & gregem sibi commissum derelinquat aliquis, administrationem rursus assumere injustum erit. Iniquum est enim Episcopum quod molestum & laboriosum est in præsulatu detrectare, institutionem dico, & populi ad melius profectum, ejusque in pejora impetum pro viribus cohibere: quæ autem honorem adferunt venerationemque complecti & sibi vendicare, otium ipsâ animarum curâ pluris facientem.

Εἰ δὲ καὶ παραιτεῖσθαί τινα τὴν ἐπισκοπὴν συμβαίη, καὶ τὴν ἐπιτεθεῖσαν ποίμνην καταλιπεῖν, ἀντιποιεῖσθαι τῆς λειτουργίας εἰσαῦθις, οὐκ ἂν εἴη δίκαιον. ἄγνωμον γὰρ τὸ μὲν μοχθηρὸν καὶ ἐπίπονον ἐπισκοπὸν παραιτεῖσθαι τῆς προεδρίας, τὴν διδασκαλίαν φημὶ, καὶ τὴν τοῦ λαοῦ πρὸς τὸ κρεῖττον ἐπίδοσιν, B καὶ τὸ εἰς δύναμιν εἴργειν τὴν πρὸς τὰ χείρω τούτου φοράν. ὅσα δὲ τιμὴν φέρει καὶ σέβας περικατέχειν καὶ οἰκειοῦσθαι, τὴν ῥᾳστώνην περὶ πλείονος τῆς τῶν ψυχῶν ἐπιμελείας πεποιημένον.

Ostenditur etiam ex xvi. Canone Synodi primæ & secundæ dictæ, quòd egregia est eorum dementia, qui sentiunt, posse quidem Antistites Episcopatibus renunciare, Sacerdotium autem iterum assumere. Hic enim Canon, eum, qui plusquam sex mensibus ab Episcopatu, nullo necessario prætextu detentus, abfuerit, & Episcopatu & Sacerdotio excidere jubet. Si verò, qui paululum offendit, hoc modo condemnatur: quomodo, qui prorsus Episcopatui renunciavit, & gregis curam per totam vitam neglexit, non multo magis punietur? qui, quantum in se erat, gregem sibi à summo pastore Jesu Christo commissum lupis reliquit, ut non amplius Sacerdotii privilegia tanquam præmia illi attribuantur? De quo & decimus sancti Dionysii Canon disserit, si equidem eos, qui ab initio ad populi præfecturam vocantur, & non obtemperant, Canones segregari censent; quis mentis compos, eorum, qui constituuntur, renunciationem facilè acciperet, & non potiùs pro viribus illos summopere prohiberet? aliter enim Episcopatûs nomen negotium quoddam & muneris functionem significat. Qui verò sponte sua muneris functionem deposuit, etiam vocatione excidit. Qui autem non potest Episcopus vocari, quomodo Sacerdotium retinebit? quomodo etiam Antistes vocabitur, qui non habet Clerum sibi subjectum, nec etiam præest Sacerdotibus? Cui vero non competit hierarchiæ nomen, ab illo longè abest muneris ejus functio; qui enim de nomine non participat, nequaquam etiam de re. Renunciatio igitur non est simpliciter accipienda, nisi aliquis se indignum Sacerdotio profiteatur: hoc vero ostenso, simul cum renunciatione, ab omni Sacerdotali dignitate renuncians excidet.

Δείκνυται δὲ καὶ ἐκ τοῦ ιϛ΄. κανόνος τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, ἡ περὶ τῶν οὕτω ψηφιζομένων ἄνοια, τὸ δύνασθαι δηλαδὴ τοὺς ἀρχιερεῖς, τὰς μὲν ἐπισκοπὰς παραιτεῖσθαι, τὴν ἱερωσύνην δὲ καὶ αὖθις περικατέχειν. οὗτος γὰρ ὁ κανὼν, τὸν πλέον τῶν ἓξ μηνῶν ἀποδημήσαντα ἐπίσκοπον, ἀναγκαίας οἱασδήτινος προφάσεως μὴ C κωλυόμενον, ἐκπίπτειν κελεύει καὶ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῆς ἱερωσύνης. εἰ δὲ ὁ τὸ ἔλαττον ἁμαρτὼν, οὕτω καταδικάζεται, πῶς ὁ καθάπαξ παραιτησάμενος τὴν ἐπισκοπὴν, καὶ τῆς τοῦ ποιμνίου φροντίδος διὰ βίου καταφρονήσας, οὐκ ἐπὶ πλέον τιμωρηθήσεται, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτὸν ἦκεν τοῖς λύκοις ἀνεὶς τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ πρώτου ποιμένος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἱερὸν ποίμνιον, μὴ ὅτι γε καὶ ὥσπερ γέρας αὐτῷ νέμειν τὰ τῆς ἱερωσύνης πρεσβεῖα; περὶ οὗ καὶ ὁ ι΄. κανὼν τοῦ ἁγίου Διονυσίου διέξεισιν, εἰ γοῦν τοὺς τὴν ἀρχὴν εἰς προστασίαν λαοῦ καλουμένους, οἱ κανόνες ἀφορίζεσθαι, εἰ μὴ πείθοιντο, ἀξιοῦσι· τίς ἂν τῶν νοῦν ἐχόντων, D ἀπραγμόνως τὴν καθισταμένων δέξαιτο τὴν παραίτησιν, ἀλλ' οὐκ ἐρρωμένως, ὡς ἂν οἷός τε ᾖ, τούτους κωλύσειεν; ἄλλως τε τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὄνομα, πράγματός ἐστι καὶ ἐνεργείας δηλωτικόν· ὁ δ' ἀποσεισάμενος ἑκοντὶ τὴν ἐνέργειαν, ἐκπίπτει νῦν δηλαδὴ καὶ τῆς κλήσεως. ἐπίσκοπος δὲ καλεῖσθαι μὴ δυνάμενος, πῶς τῆς ἱερωσύνης ἀνθέξεται; πῶς δὲ καὶ ἱεράρχης κληθήσεται, ὁ κλῆρον μὴ κεκτημένος ὑφ' ἑαυτὸν, μήτε μὴν ἄρχων ἱερωμένων; ᾧ δὲ μὴ πρόσεστιν ἱεραρχίας ὄνομα, πολλοῦ γε δεῖ ταύτης ἡ ἐνέργεια· ὁ γὰρ τοῦ ὀνόματος μὴ μετέχων, σχολῇ γε τοῦ πράγματος. οὐ δεκτέον τοίνυν ἁπλῶς τὴν παραίτησιν, εἰ μὴ ἀνάξιόν τις ἑαυτὸν τῆς ἱερωσύνης ὁμολο- E γήσοι· τούτου δὲ ἀποδεδειγμένου, ἅμα τῇ παραιτήσει, καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀξίας ὁ παραιτούμενος ἐκπεσεῖται.

Tertiæ Synodi ad eos qui sunt in Pamphylia Epistola.

Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐν Παμφυλίᾳ τῆς γ΄. συνόδου.

Verùm etiam ex sanctæ & œcumenicæ tertiæ Synodi Epistola, ad eos qui sunt in Pamphylia de quodam Eustathio, ostenditur illis, qui rectè adjiciunt, Ecclesiis renunciantes utroque simul & Episcopatu & Sacerdotio excidere, præterea & Episcopatibus omnino renunciare Antistites, reprehensione non vacare. Hic enim Eustathius fuit Pamphyliæ Episcopus, & cum in difficiliora tempora incidisset, & præ pusillanimitate & negotiorum fuga animum despondisset, Episcopatui scriptis renunciavit, & in ejus locum alius quidem ordinatus est. Ille autem multis cum lachrymis in Synodum hanc sanctam postea venit, non Ecclesiam sibi rursum vendicans, nec cum eo qui illam possidebat contendens; sed Episcopi nomen & honorem solummodo petens. Illi reverentia quadam Eustathii lachrymarum & penè jam confectæ senectutis adducti,

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἐν Παμφυλίᾳ ἐπιστολῆς τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τρίτης συνόδου περί τινος Εὐσταθίου δείκνυται τοῖς ὀρθῶς ἐπιβάλλουσι, τοὺς παραιτουμένους τὰς ἐκκλησίας ἀμφοτέρων ἅμα ἐκπίπτειν, καὶ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῆς ἱερωσύνης· προσέτι γε μὴν, καὶ τὸ ὅλως F παραιτεῖσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς τὰς ἐπισκοπὰς, καὶ οὐκ ἀνέγκλητον. οὗτος γὰρ ὁ Εὐστάθιος ἐπίσκοπος ἦν Παμφυλίας, καὶ περιστάσεσιν ἐμπεπτωκὼς, καὶ ἀτονήσας ἀπὸ μικροψυχίας καὶ ἀπραγμοσύνης, ἐγγράφως παρῃτήσατο τὴν ἐπισκοπὴν, κἀκεῖ μὲν, ἄλλος κεχειροτόνητο· ὁ δὲ κλαίων τῇ ἱερᾷ προσῆλθε μετὰ ταῦτα συνόδῳ, οὐ τὴν ἐκκλησίαν ἀνακαλούμενος, οὐδὲ τῷ κεκτημένῳ ταύτην ἀμφισβητῶν· ὄνομα δὲ καὶ τιμὴν ἔχειν ἐπισκόπου μόνον ἐπιζητῶν. οἱ δὲ τὰ δάκρυα καὶ τὸ βαθὺ γῆρας δυσωπηθέντες τοῦ Εὐσταθίου,

καὶ μή τι αὐτῷ συμβαίη ἐκ τῆς ἀμέτρου λύπης εὐλαβηθέντες, τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου ἔχειν αὐτὸν ἐδικαίωσαν, καὶ τὴν τιμὴν, καὶ τὴν κοινωνίαν· ὥστε ἐντὸς τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου εἰσιόντα μεταλαμβάνειν, μήτε δὲ ἱερουργεῖν αὐτὸν μήτε χειροτονεῖν, εἰ μὴ ἐπιτραπείη παρὰ τοῦ οἰκείου τοῦ τόπου ἤγουν τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου. ταῦτα δὲ οὐ κανονικῶς εἴρηται τοῖς ἁγίοις, ἀλλ' οἰκονομίᾳ κεχρημένοις καὶ ἀσυνήθει συγκαταβάσει, ὡς ὁ τὴν ἐπιστολὴν ἀκριβῶς μετιὼν, σαφῶς εἴσεται.

A ac ne quid illi ex nimio dolore gravius accideret veriti, Episcopi nomen, & dignitatem, & communionem ab illo retineri æquum censebant: ita scilicet, ut intra sacrum altare communicare liceret; non tamen sacra celebrare, aut ordinibus quempiam insignire, nisi à proprio illius loci vel regionis Episcopo ei permissum sit. Hæc verò non canonicè à sanctis dicuntur, sed œconomiâ & inassuetâ demissione usis; ut, qui epistolam diligenter examinabit, manifestè inveniet.

B

ΚΕΦ. κθ'.

Ὅτι ὁ ἐπίσκοπος κατὰ μοναχοὺς ἀποκαρεὶς τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτει.

Ὁ β'. κανὼν, ἧς ὁ πατριάρχης Φώτιος ἦρχε, συνόδου, οὐκ ἐφίησι τοῖς ἀρχιερεῦσι, μοναδικὴν ἐνδεδυμένοις στολὴν, τῆς ἀρχιερωσύνης αὖθις μεταποιεῖσθαι· μετανοίας γὰρ ὁ τῶν μοναχῶν βίος ἐπαγγελία, καὶ κατανύξεως διηνεκοῦς ὑπόθεσις. οἱ τοίνυν περὶ ἐλαχίστου τὴν τῶν ἀρχιερέων περιωπὴν τῆς τῶν μοναχῶν δεύτερον ταπεινότητος, καὶ τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος τὴν τῶν μετανοούντων καὶ μαθητευομένων τάξιν προκρίναντες, πῶς ἂν εἶεν δίκαιοι, πρὸς ἐκεῖνο αὖθις ἐπαναστρέφειν, ὅπερ ἔργοις ἠθέτησαν; ἀλλ' οὐδὲ ὁ μοναχικὸν ἔσθημα ἐνδεδυμένος ἀρχιερεὺς, εἶτα τὸ μέγα καὶ ἀγγελικὸν ὑπεισελθὼν σχῆμα, ἔτι τῆς ἱερωσύνης μεταποιηθήσεται· εἰ γὰρ τὸ μικρὸν σχῆμα, ὅπερ ἀῤῥαβὼν τοῦ τελείου τυγχάνει, ἀρχιερωσύνην δύναται παῦσαι, πολλῷ μᾶλλον ἡ τελεία ἀπόκαρσις. τοῦτο δὲ ἱερεῦσιν οὐκ ἐμποδὼν ἔσται, οὐ γὰρ διδασκάλου τόπον ἐπέχουσι· διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν ἱερουργεῖν οὐ κωλύονται, οἷα τοῦ κανόνος χώραν ἐπὶ τούτοις μὴ ἔχοντος.

CAPUT XXIX.

Quòd Episcopus Monachorum more detonsus Sacerdotio excidit.

SYNODI, cui præfuit Photius Patriarcha, secundus Canon, Antistitibus, qui Monasticum induerunt habitum summum, Sacerdotium rursus sibi vendicare non permittit: Monachorum enim vita est pœnitentiæ promissio, & continuum compunctionis argumentum. C Qui proinde parvi æstimant Antistitum curam præ Monachorum humilitate, & magistrali dignitati eorum qui pœnitentiam agunt & discunt ordinem anteponunt; quomodo jure fiat, ut ad illud, quod palam rejiciebant, iterum revertantur? Sed neque Antistes, qui Monachicum induit habitum, deinde magnum & Angelicum exuit ornamentum, ampliùs sibi Sacerdotium vindicabit: namque si parvus habitus, qui perfecti est arrhabo, summo Sacerdotio potest privare; multo magis perfecta tonsura. Hoc verò Sacerdotibus non erit impedimento, nam magistratûs locum non habent; quapropter etiam post tonsuram sacra celebrare non prohibentur; D quia Canon in his locum non habet.

ΚΕΦ. λ'.

Ὅτι οὐ δεῖ γίνεσθαι ἐπίσκοπον ἐν κώμῃ ἢ πόλει μικρᾷ.

Ὁ ϛ'. τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου κανὼν, οὐκ οἴεται δεῖν ἐπίσκοπον ἐν κώμῃ προχειρίζεσθαι, ἢ ἐλαχίστῃ πόλει, ᾗ δὴ καὶ ἀρκέσει εἷς πρεσβύτερος, ἵνα μὴ τὸ τοῦ ἐπισκόπου ἀξίωμα εὐτελές τι χρῆμα, καὶ ἀδιάφορον λογίζηται τοῖς πολλοῖς· ἀλλὰ χειροτονεῖσθαι ἔνθα καὶ μόνον πάλαι ἔθος ἦν. εἰ δέ τις τῶν πόλεων ἀριθμοῖς μὴ πλήθουσα πρότερον, πολλοὺς ἔπειτα τοὺς οἰκήτορας σχοίη, καὶ ἀξία ἐπισκόπου κριθείη, λαμβανέτω ἐπίσκοπον, μετὰ γνώμης ὅμως συνοδικῆς, κατὰ τὸν λέγοντα ἀποστολικὸν κανόνα, μηδέν τι πλέον ἤγουν περιττὸν γίνεσθαι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἄνευ γνώμης συνοδικῆς, ὃν καὶ κατὰ τὸ ια'. ζήτει κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου. τό γε μὴν ψηφίζεσθαι τοὺς ἐπισκόπους παρὰ τοῦ πλήθους τῆς πόλεως, καὶ παρὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι, εἴρηται μὲν καὶ ἐν ἑτέροις διαφόροις κανόσιν· ἀλλὰ τὸ σήμερον ἔχον οὐ γίνεται· οἱ γὰρ τούτους χειροτονοῦντες καὶ τὰς ἐκείνων ψήφους διὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων ποιοῦνται.

Ταῦτα καὶ ὁ νζ'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου διορίζεται, ἐν ταῖς κώμαις καὶ ταῖς χώραις ἐπισκόπους μὴ καθίστασθαι, ἀλλὰ περιοδευτὰς, οὓς ἡμεῖς ἐξάρχους φαμὲν, ὡς περιϊόντας, καὶ τοὺς πιστοὺς καταρτίζοντας, καθέδραν δὲ οἰκείαν μὴ κεκτημένους. εἰ δὲ τινὲς, φησι, πρόγε τουτὶ

CAPUT XXX.

Quòd non oportet in pago vel parva aliqua civitate Episcopum constitui.

SEXTUS Sardicensis Synodi Canon, in pago aliquo Episcopum constitui oportere non existimat, vel in parva civitate, cui vel unus Presbyter sufficiet; E ne Episcopi dignitas vilipendatur, vel multis neglectui habeatur: sed in eis locis solum esse constituendos, ubi ex antiqua consuetudine fuerant. Si qua autem civitas, incolarum numero antea non celebris, multos postea consequatur, & Episcopo digna judicetur, Episcopum accipiat, at cum Synodali sententia, juxta Canonem Apostolicum, qui dicit, Nihil magnum vel momenti alicujus ab Episcopo absque Synodali sententia fieri, quem etiam quære in capite undecimo hujus literæ. Episcopos etiam à civitatum populo eligi, & à Provinciæ Episcopis ordinari, in diversis aliis Canonibus dictum est: sed hodie non observatur. F Nam qui eos ordinant, per regionis etiam Episcopos illos eligunt.

Eadem & lvii. Laodicenæ Synodi decernit, quòd in vicis & pagis Episcopi non constituantur; sed Periodeutæ seu Circitores, quos nos Exarchos vocamus, qui fidelibus in officio continendis componendisque huc & illuc vagantur, propriam sedem nullam habentes. Quod si qui, inquit, ante hunc

hunc Canonem in ejusmodi locis Episcopi constituti fuerant, nihil absque ejus civitatis Episcopi sententia exequantur, à quo ejusmodi gradu honorati fuerant; neque etiam vel Presbyteri.

His etiam consentanea lviii. porro & xcviii. Synodi Carthaginensis decernunt; in vilibus nempe & parvis parœciis Episcopos non fieri: sin autem fieri contigerit, non tamen absque Episcoporum, qui illas tenent, sententia; & illum, qui in ea ordinandus est, illâ solâ contentum esse, nec ultra illam progredi, & alias velle sibi vendicare, illis scilicet invitis. Sed Episcoporum terminos immutabiliter habere, adhuc observatur, juxta Canonum rigorem. Episcopatus autem de novo in parœciis aliis Episcopis subjectis fieri non solent, nisi Imperator illud literis concesserit: sed nec magnæ Synodo sine Imperiali decreto Episcopatum renovare permittitur.

CAPUT XXXI.

De Chorepiscopis.

QUONIAM itaque in vili & parvo vico Episcopum constitui divini Patres non dignum esse censebant, Chorepiscopos in illis ordinari debere judicarunt. Non inopportunum autem fore existimo, pauca quædam huc pertinentia hoc in loco de eis disserere; etsi gradui isti omnino silentium imposuit temporis lapsus.

Decimus quartus igitur Synodi Neocæsarianæ Canon, Chorepiscopi, inquit, septuaginta Apostolorum imitatione sunt, ut etiam Episcopi duodecim Apostolorum: quibus cùm sufflâsset Dominus, Accipite, inquit, Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, eis remittuntur, & cætera; qui quidem & aliis Spiritus sancti gratiam impertiendi facultatem suppeditabant. Hæc autem septuaginta non erant concessa, ut vel ex hoc manifestum est, quòd Actorum liber commemorat, Philippum unum ex septem Diaconis in Samariam descendisse, & quamplurimos ibi baptizasse; non autem illis Spiritum sanctum communicasse: quapropter miserunt Apostoli Petrum & Joannem, qui baptizatis manus imponentes, Spiritum donarent, qui in nullum eorum adhuc descenderat. Cum ergo in septuaginta locum Chorepiscopi successerint, neque Presbyteros, neque Diaconos ordinarunt, quippe qui Spiritûs sancti gratiam largiri non possent. Hunc autem solum, inquit, honorem consequuti sunt, scilicet divinas oblationes offerre, ob eam curam quam in pauperibus juvandis impendebant, illis quæ in templum congregata sunt distribuendo.

De Sacerdotibus spiritualibus.

Si igitur Chorepiscopi, neque peccatorum remissionem, neque Spiritum sanctum largiri potuerunt, qui majora, quam Presbyteri, obtinuerunt privilegia, nequaquam hi rationes accipere potuerint, & peccata vel solvere ac ligare, nisi ab Episcopo hanc potestatem accipiant.

Decimus vero Antiochenæ Synodi, ab urbis quidem Episcopo in regione illi subjectâ, Chorepiscopos ordinari jubet; ab illis autem neque Presbyterum, neque Diaconum, sed solos Lectores & Subdiaconos & Exorcistas: qui vero hæc transgrediuntur, illos Sacerdotio segregat.

A τοῦ κλήρου ἐνταῦθα κατέστησαν ἐπίσκοποι, μηδὲν δίχα γνώμης τοῦ τῆς πόλεως ἐνεργείτωσαν ἐπισκόπου, δι' οὗ καὶ τοῦ τοιούτου βαθμοῦ ἠξίωνται, μήτε μὴν οἱ πρεσβύτεροι.

Τούτοις ἀκόλουθα καὶ ὁ νη'. πρὸς δὲ καὶ ὁ ϟη'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου διατάττουσιν, ἐν ταῖς φαύλαις καὶ μικραῖς παροικίαις ἐπισκόπους μὴ γίνεσθαι· εἰ δὲ καὶ γενέσθαι συμβαίη, ἀλλὰ μὴ ἄνευ γνώμης τῶν ἐχόντων αὐτὰς ἐπισκόπων· καὶ τὸν γενόμενον ἐν αὐτῇ καὶ μόνῃ ἀρκεῖσθαι, καὶ μὴ περαιτέρω ταύτης προβαίνειν, καὶ ἑτέρας ἐθέλειν ἰδιοποιεῖσθαι, ὡς ἀκόντων δῆθεν αὐτῶν. Ἀλλὰ τὸ ἀμετακινήτως μὲν ἔχειν τὰ τῶν B ἐπισκόπων ὅρια, εἰσέτι διατηρεῖται, κατὰ τὴν τῶν κανόνων ἀκρίβειαν· ἐπισκοπαὶ δὲ ἐκ νέου ἐν παροικίαις ἑτέροις ἐπισκόποις ὑποκειμέναις οὐκ εἰώθε γίνεσθαι, ἢν μὴ βασιλεὺς γράμμασι τοῦτο ἐφῇ· ἀλλ' οὐδὲ τῇ μεγάλῃ συνόδῳ καινίζειν ἐπισκοπὴν ἐφεῖται, χωρὶς βασιλικοῦ ἐπιτάγματος.

ΚΕΦ. λα'.

Περὶ Χωρεπισκόπων.

C Ἐπειδὴ τοίνυν οὐκ ἠξίουν οἱ θεῖοι πατέρες ἐπίσκοπον ἐν εὐτελεῖ καὶ μικρᾷ κώμῃ καθίστασθαι, δεῖν ἔκριναν χωρεπισκόπους ἐν ταύταις χειροτονεῖσθαι. οὐκ ἄκαιρον δὲ οἶμαι βραχέα ἄττα περὶ τούτων κατὰ τὸ προσῆκον ἐνταῦθα διεξελθεῖν, καὶ εἰ τῷ βαθμῷ τούτῳ σιγὴν ὁ χρόνος ἅπασαν ἐπέταξε.

Ὁ μὲν ιδ'. τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανών, οἱ χωρεπίσκοποι, φησί, τύπον τῶν ἑβδομήκοντα φέρουσιν ἀποστόλων, ὥσπερ ἄρα οἱ ἐπίσκοποι τῶν δώδεκα· εἰς οὓς ἐμ- D φυσήσας ὁ Κύριος ἔφησε, λάβετε πνεῦμα ἅγιον, ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, καὶ τὰ ἑξῆς· οἳ δὴ καὶ ἄλλοις διανέμειν τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπορίζοντο χάριν. Ταῦτα δὲ καὶ τοῖς ἑβδομήκοντα οὐκ ἦν δεδομένα, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ, τὴν βίβλον ἱστορεῖν τῶν πράξεων, τὸν Φίλιππον τῶν ἑπτὰ τυγχάνοντα διακόνων, εἰς Σαμάρειάν τε κατελθεῖν, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ βαπτίσαι, πνεύματος δὲ ἁγίου τούτοις μὴ κοινωνῆσαι· διὸ τούτοις ἀποσταλῆναι τοὺς ἀποστόλους Πέτρον καὶ Ἰωάννην, οἳ καὶ τὰς χεῖρας ἐπιθέντες τοῖς βαπτιζομένοις, τὸ πνεῦμα ἐχαρίσαντο, μήπω αὐτοῖς ἐπιπεφοιτηκός. Τὸν τύπον οὖν οἱ E χωρεπίσκοποι πληροῦντες τῶν ἑβδομήκοντα, οὐ δὲ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους ἐχειροτόνουν, οἷα μηδὲ τὴν χάριν τοῦ πνεύματος παρέχειν δυνάμενοι. Τούτῳ δὲ μόνον, φησί, τετίμηνται, τὸ τὰ θεῖα δῶρα προσφέρειν, διὰ τὸ σπουδάζειν τοῖς πένησι διανέμειν τὰ εἰς τὸ κυριακὸν συναγόμενα.

Περὶ ἱερέων πνευματικῶν.

Εἰ οὖν χωρεπίσκοποι, οὔτε ἁμαρτιῶν ἄφεσιν, οὔτε F πνεύματος ἁγίου ἐδύναντο χορηγεῖν, οἱ πλείω τῶν πρεσβυτέρων τὰ προνόμια κεκτημένοι, σχολῇ γ' ἂν οὗτοι λογισμοὺς δέξασθαι δυνηθεῖεν, καὶ ἁμαρτήματα λύειν τε καὶ δεσμεῖν, ἂν μὴ παρὰ ἐπισκόπου τὴν ἐξουσίαν λάβοιεν ταύτην.

Ὁ δὲ ι'. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὑπὸ μὲν τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου, ἐν τῇ ὑποκειμένῃ τούτῳ χώρᾳ, τοὺς χωρεπισκόπους χειροτονεῖσθαι κελεύει, ὑπὸ δὲ τούτων μήτε πρεσβύτερον μήτε διάκονον, εἰ μὴ μόνον ἀναγνώστας, καὶ ὑποδιακόνους, καὶ ἐφορκιστάς· τοὺς δὲ ταῦτα παραβαίνοντας ἀφαιρεῖ τῆς ἱερωσύνης.

A Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ ιγ'. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ διέξεισι, πρεσβυτέρους ἢ διακόνους τὸν χωρεπίσκοπον μὴ χειροτονεῖν· εἰ δὲ μετὰ γραμμάτων τοῦ ἐπισκόπου ἐπιτραπείη, πρεσβύτερον καὶ ἐν ἑτέρᾳ χειροτονήσει κώμῃ.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐπιστέλλει χωρεπισκόποις, γνώμης αὐτοῦ χωρὶς μὴ χειροτονεῖν ὑπηρέτας, ἤτοι ὑποδιακόνους, ὅτι πολλοῖς καὶ τῶν ἀναξίων ἀνεξετάστως ἐπιτεθείκασι τὰς χεῖρας· ἢ γινωσκέτω, φησίν, ὅτι λαϊκὸς ἔσται ὁ ἄνευ γνώμης ἡμετέρας εἰς ὑπηρεσίαν καταλεγείς. τῶν δὲ ἄλλων τῆς τοῦ ἁγίου ἐπιστολῆς, τίς ἂν ἀξίως ἀγάσαιτο; B

Eadem & decimus tertius Ancyranæ Synodi recitat, Chorepiſcopo non licere Presbyteros vel Diaconos ordinare: ſin autem per Epiſcopi literas illi permiſſum fuerit, Presbyterum vel in alieno vico ordinabit.

Magnus item Baſilius Chorepiſcopis ſibi ſubjectis mittit, ut nec miniſtros nec Subdiaconos ſine illius ſententia ordinarent; quia quamplurimis etiam indignis ſine examinatione manus impoſuerunt: vel cognoſcite, inquit, quòd, qui ſine ſententia noſtra in miniſterium electus eſt, Laicus erit. Alia vero, quæ in iſtius ſancti Epiſtola habentur, quis ſatis admirare poteſt?

ΚΕΦ. λς'.

Περὶ ἐπιορκίας.

Ὁ κε'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, τὸν ἐπὶ ἐπιορκίας ἁλόντα, ἢ πορνείας, ἢ κλοπῆς, ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον καθαιρεῖσθαι, καὶ μὴ ἀφορίζεσθαι ἀξιοῖ· οὐ γὰρ πρέπει ἡμῖν ἐστι δὶς ἐκδικεῖν ἐπὶ τὸ αὐτό.

C Ὁ δὲ ι'. τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν, οἱ ἐξομνύμενοι, φασὶ, τὴν χειροτονίαν μὴ καταδέχεσθαι, μὴ ἀναγκαζέσθωσαν ἐπιορκεῖν. εἰ γὰρ καὶ δοκεῖ τις εἶναι κανὼν ὁ συγχωρῶν ἐξεῖναι λύειν αὖθις ἑαυτοὺς τοῦ δεσμοῦ, ὃν σφίσιν αὐτοῖς ἀνοήτως ἐπέβαλον· ἀλλὰ πείρᾳ ἐγνώκαμεν, ἥκιστα τοὺς ἐπιορκήσαντας εὐδοκιμεῖσθαι, καὶ ἀρεστοὺς εἶναι θεῷ. σκοπεῖν γε μὴν δεῖ καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὅρκου, καὶ τὰ ῥήματα, καὶ τὴν διάθεσιν, ἀφ' ἧς ὀμωμόκασι, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας, μὴ ἄρα ἐκ μικροψυχίας τυχὸν, καὶ οὐκ ἐξ ἀμεταθέτου γνώμης, ὀμόσαι προσηναγκάσθησαν· μηδεμιᾶς δὲ παραμυθίας φαινομένης, ἐατέον αὐτούς. τὰ δὲ ἑξῆς, D Λογγίνῳ τινὶ ἀγρὸς ἦν, καλούμενος Μίνδανα, τῇ ἐπισκοπῇ Μισθίας ὑποκείμενος. Σεβῆρος δέ τις Μασάδων ἐπίσκοπος Κυριακόν τινα εἰς τὸν ἐν ἀγρῷ ναὸν πρεσβύτερον κεχειροτόνηκεν, ὀμόσαντα παραμένειν τε τῷ ναῷ καὶ τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ ὑποκεῖσθαι. ἀλλ' ὁ τῆς χώρας ἐκείνης ἐπίσκοπος ἱερουργεῖν ἐκώλυε τὸν Κυριακόν, οἷα παρ' ἑτέρου χειροτονηθέντα ἐν ἐκκλησίᾳ διαφερούσῃ αὐτῷ. τοιγαροῦν καὶ καταλιπὼν αὐτὴν ὁ Κυριακὸς ᾤχετο· ὁ δὲ Λογγῖνος λυπούμενος, ἠπείλει τὸν ναὸν ἐρημώσειν, καὶ εἰς ἔδαφος καθαιρήσειν. ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ ἅγιος, ἀξιοῖ τὸν ἀγρὸν, ἐν ᾧ ἐπεκηρύχθη ὁ Κυριακὸς, τῇ ἐπισκοπῇ Μασάδων ὑποτελέσαι, E εἰ καὶ ἑτέρας ἦν ἐνορίας, καὶ τὸν Κυριακὸν ἐκεῖσε αὖθις ἐπαναστρέψαι. οὕτω γάρ, φησι, καὶ ἡμεῖς οὐ δόξομεν παρὰ κανόνας ποιεῖν τῷ Κυριακῷ συμπεριφερόμενοι, καὶ ἐκεῖνος τὸν ὅρκον οὐ παραβήσεται· οὐδὲ πρόσκειται τῷ ὅρκῳ, ὡς οὐδὲ βραχὺ τοῦ ἀγροῦ ἀναχωρήσει, καὶ ὁ Λογγῖνος τὴν ἐκκλησίαν οὐκ ἐρημώσει, καὶ τὴν ἑαυτοῦ οὐ βλάψει ψυχήν. ὅρα πῶς ἐκ τῆς τῶν ῥημάτων ἐξετάσεως τὸν νοῦν ἐθηρεύσατο ὁ ἅγιος, ὥστε μὴ δοκεῖν ἐπιορκεῖν τὸν ὀμόσαντα. τοῦ δὲ Σεβήρου ἐγκαλουμένου τὸ, παρ' ἐνορίαν χειροτονῆσαι, καὶ λήθην προβαλλομένου, τῷ θεῷ μέν φησιν ὁ ἅγιος τὴν ἐκδίκησιν ἀνατίθεμεν, τῷ τὰ κρυπτὰ γινώσκοντι καὶ ἐξετάζοντι, F ἡμεῖς δὲ ἀδιακρίτως τοῦτον δεχόμεθα, συγγνώμην διδόντες ἀνθρωπίνῳ πάθει τῇ λήθῃ· οὐ γὰρ ἐσμὲν τῶν καρδιῶν κριταί, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀκούομεν, κρίνομεν. εἰ καὶ τὴν ἐκκλησίαν πολυτρόπως ἐλυμήνατο, χειροτονήσας μὲν παρ' ἐνορίαν ἀκανονίστως, ὅρκῳ δὲ καταδεσμεύσας παρὰ τὰ εὐαγγέλια· ἐπιορκεῖν δὲ διδάξας δι' ὧν μετετέθη ὁ πρεσβύτερος, ψευδόμενος δὲ νῦν δι' ὧν τὴν λήθην σχηματίζεται.

Ἐν δὲ τῷ ιζ'. κανόνι ταῦτα διείληπται, ἄπιστός τις λαχὼν

CAPUT XXXII.

De Perjurio.

Sanctorum Apoſtolorum xxv. Canon, Epiſcopum perjuri, vel fornicationis, vel furti convictum, vel Presbyterum vel Diaconum, deponi, non autem ſegregari vult: noſtrum enim non eſt bis in idipſum vindicare.

Decimus verò Magni Baſilii Canon, Qui jurant, inquit, ſe ordinationem non admittere, ne cogantur pejerare. Etſi enim cenſeat aliquis eſſe Canonem, qui eis, ut rurſum à vinculo ſe ſolvant, concedit, quem ſibiipſis inconſultò injecerunt: experientia tamen comperimus, quòd, qui pejerarunt, minimè accepti ſunt, nec Deo amici judicantur. Oportet quidem juramenti ſpeciem, & verba, animique affectum, quo jurarunt, proſpicere, ac minutas quaſque in verbis additiones; ne fortè ex puſillanimitate, & non ex mutabili propoſito, jurare coacti ſint: cum nulla verò appareat excuſatio, eos eſſe admittendos. Quæ vero deinceps, Longinus quidam agrum habuit, cui Mindana nomen erat, Miſthiæ Epiſcopatui ſubjectum. Severus quidam Maſadarum Epiſcopus Cyriacum quendam templi, quod in agro poſitum erat, Presbyterum conſtituit, qui juravit ſe in templo permanſurum, & illius Epiſcopatui fore ſubjectum. Verùm illius regionis Epiſcopus Cyriacum miniſtrare prohibuit, quippe qui, in Eccleſia, quæ ſui juris erat, ab alio ordinatus eſt. Quapropter, eâ derelictâ, Cyriacus diſcedebat: tum Longinus mœrens, deſertum ſe templum redditurum minabatur, & ad ſolum everſurum. Interrogatus igitur ſanctus, æquum eſſe cenſebat, agrum, cui ſubſtitutus erat Cyriacus, Maſadarum Epiſcopatui ſubjici, etiamſi alterius eſſet regionis, ac rurſum illuc redire Cyriacum. Ita namque, ait, & nos non videbimur adverſus Canones agere, morigeros nos erga Cyriacum præbentes, neque ille jusjurandum violabit, quoniam nec juramento additum eſt, quòd non ad breve tempus ſecedet agro; & Longinus Eccleſiam non deſertam relinquet, neque ſuammet animam damnabit. Videas quomodo ex verborum diſquiſitione ſententiam ſanctus indagavit, ut qui jurejurando ſe obſtrinxerat pejerare non videatur. Severo autem accuſato, quòd ultro ordinabat in ſuam diœceſin, & oblivionem prætexente, Deo inquit ſanctus ultionem relinquimus, qui occulta cognoſcit & ſcrutatur; nos verò indiſcriminatim illum recipimus, quæ humanus eſt lapſus, oblivioni ignoſcentes; quandoquidem non ſimus cordium cognitores, ſed, prout audimus, judicamus. Licet Eccleſiam multifariàm damno affecit, qui ultra ſuam diœceſin contra Canones ordinavit, & juramento præter Evangelia adſtrinxit: pejerare verò docuit eo quod tranſlatus eſt Presbyter; nunc autem mentitus eſt quoniã oblivionem præ ſe fert.

In Can. decimo ſeptimo hæc diſceptantur, Infidelis quidam

A

Eos, qui in carcerem conjiciuntur, Episcopi quarta feria & in Parasceve visitent, sive sint liberi, sive servi, & efficiant ut legibus consentanea illis agant Præsides: sin autem non obtemperant Præsides, de illis Imperatori indicent.

Episcopi debent efficere, ut intra viginti dies servos, qui in carcerem conjiciuntur, liberent Præsides, licèt intra xx. dies eorum Domini non appareant, ut illos liberent. Quære & viii. cap. lit. Π.

Οἱ ἐπίσκοποι ἐπισκεπτέσθωσαν τοὺς ἐν φυλακῇ, κατὰ τετράδα καὶ παρασκευήν, εἴτε οἰκέται, εἴτε ἐλεύθεροι εἶεν, καὶ παρασκευαζέτωσαν τοὺς ἄρχοντας ποιεῖν ἐν αὐτοῖς ὅσα οἱ νόμοι κελεύουσι· μὴ πειθομένων δὲ τῶν ἀρχόντων, μηνυέτωσαν τῷ βασιλεῖ περὶ αὐτῶν.

Οἱ ἐπίσκοποι ὀφείλουσι παρασκευάζειν τοὺς ἄρχοντας ἐντὸς ἡμερῶν εἴκοσιν ἐκβάλλειν τοὺς ἐμβεβλημένους ἐν τῇ φυλακῇ οἰκέτας, κἂν μὴ φαίνωνται οἱ δεσπόται εἴσω τῶν εἴκοσιν ἡμερῶν, ἀπολύειν αὐτούς. Ζήτει καὶ τὸ η΄. κεφ. τοῦ Π. στοιχείου.

B

CAPUT XVIII.

Quòd Episcopos à propriis uxoribus separari decet.

Quære xvii. cap. literæ Γ.

ΚΕΦ. ιη΄.

Οὐ τοὺς ἐπισκόπους χωρίζεσθαι δεῖ τῆς ἰδίας γυναικός.

Ζήτει τὸ ιζ΄. κεφ. τοῦ Γ. στοιχείου.

CAPUT XIX.

C

De Episcopis qui Ecclesias per Principum potentiam consequuti sunt.

SANCTORUM Apostolorum xxx. canon, sic verbatim dicit; Siquis Episcopus secularibus principibus usus, per eos Ecclesiam adeptus sit, deponatur, & segregetur, & omnes qui illi communicant. Episcopi vero nominis mentionem faciens, ex circumstantia & omnes qui illi subjiciuntur Clericos comprehendit. Licet etiam in xxv. canone dicitur; Non oportet in idipsum bis vindicare; quem quære in x. capite literæ Δ. Propter sceleris autem magnitudinem, D & peccati manifestam immanitatem, duplicem inducit pœnam, segregationem & depositionem, & his, & illis, qui pecuniis ordinare non timuerunt.

Hujus etiam & iii. canon vii. Synodi ad verbum meminit, & subjungit, omnem electionem quorundam Episcoporum vel Presbyterorum vel Diaconorum à Principibus factam, irritam manere. Et de Episcopis quidem, electionem dicit, quæ Principum fit authoritate: de Presbyteris autem & Diaconis abusive electio pro ordinatione accipitur. Episcopi verò ordinationem secundum quartum canonem primæ Synodi fieri jubet; quem etiam quære in primo capite literæ X. E

ΚΕΦ. ιθ΄.

Περὶ ἐπισκόπων ἐκκλησίας λαμβανόντων διὰ προστασίας ἀρχόντων.

Ὁ λ΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, οὕτω φησὶ κατὰ ῥῆμα· εἴτις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατὴς ἐκκλησίας γένοιτο, καθαιρείσθω, καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. ὁ, τοῦ ἐπισκόπου δὲ μνημονεύσας ὄνομα, ἐκ τοῦ περιέχοντος, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν συμπεριέλαβε κληρικούς. εἰ δὲ καὶ ἐν τῷ κε΄. κανόνι λέλεκται, μὴ δεῖν δὶς ἐκδικεῖν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ ι΄. κεφαλαίῳ τοῦ Δ. στοιχείου· ἀλλὰ διὰ τὸ περιττὸν τῆς κακίας, καὶ τὸ τοῦ ἁμαρτήματος περιφανῶς ἐξάγιστον, διπλῆν ἐπάγει τὴν τιμωρίαν, ἀφορισμὸν πρὸς τῇ καθαιρέσει, καὶ τούτοις, καὶ τοῖς ἐπὶ χρήμασι μὴ δεδιόσι χειροτονεῖν.

Τούτου καὶ ὁ γ΄. κανὼν τῆς ζ΄. συνόδου, ὡς ἔχει λέξεως μέμνηται καὶ ἐπιφέρει, πᾶσαν ψῆφον παρὰ ἀρχόντων γινομένην, ἢ ἐπισκόπων, ἢ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων ἄκυρον μένειν. καὶ ἐπὶ μὲν ἐπισκόπων, ψῆφόν φησι, τὴν κατ' ἐξουσίαν τῶν ἀρχόντων εἰς ἔργον προβαίνουσαν· ἐπὶ δὲ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, καταχρηστικῶς ἡ ψῆφος ἀντὶ χειροτονίας εἰλήφθη. γίνεσθαι δὲ τοῦ ἐπισκόπου κελεύει χειροτονίαν κατὰ τὸν δ΄. κανόνα τῆς πρώτης συνόδου, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ α΄. κεφαλαίῳ τοῦ Χ. στοιχείου.

CAP. XX.

De Episcopo, qui ordinatus est, & non statuit ad Ecclesiam, quæ illum sortita est, adire, vel profectus & non susceptus est, vel qui non potest accedere, eo quod ab Ethnicis Ecclesia detinetur.

F

SANCTORUM Apostolorum canon xxxvi. Episcopum, qui ordinatus est, & non statuit Ecclesiam sibi concreditam adire, & populi curam suscipere, segregari jubet, donec eam susceperit. Sin autem profectus, non susceptus fuerit, non sua voluntate, sed propter populi improbitatem, ipse quidem ita maneat Episcopus; Clerus autem illius civitatis segregetur, quòd populum non bene corrigebat.

ΚΕΦ. κ΄.

Περὶ ἐπισκόπου χειροτονηθέντος, καὶ μὴ καταδεχομένου ἀπελθεῖν εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἐκκλησίαν, ἢ ἀπελθόντος καὶ μὴ δεχθέντος, ἢ μὴ δυναθέντος ἀπελθεῖν, διὰ τό, ὑπὸ ἐθνικῶν τὴν ἐκκλησίαν κατέχεσθαι.

Ὁ λϛ΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, τὸν χειροτονηθέντα ἐπίσκοπον, καὶ ἀφικέσθαι μὴ καταδεχόμενον εἰς τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ, καὶ τὴν φροντίδα τοῦ λαοῦ ἀναδέξασθαι, ἀφορίζεσθαι κελεύει, μέχρις ἂν καταδέξηται. εἰ δ' ἀπελθὼν ἀποπεμφθείη, οὐ παρὰ αὐτοῦ γνώμην, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ λαοῦ μοχθηρίαν, αὐτὸν μὲν ἐπίσκοπον καὶ οὕτω μένειν, τὸν δὲ κλῆρον ἐκείνης τῆς πόλεως ἀφορίζεσθαι, ὡς καλῶς τὸν λαὸν μὴ παιδεύοντα.

Ταῦτα

A Ταῦτα καὶ ὁ ιζ΄. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ διέξεισιν, ἔτι δὲ καὶ ιη΄. ἀλλὰ τὸν μὲν ἀπειθοῦντα τὴν ἐπίκρισιν, ἐκβάλλεσθαι κελεύει τῆς τελείας συνόδου, δι' εὐπρόσωπον αἰτίαν τυχὸν προβαλλόμενον. τὸν δὲ πρὸς τοῦ λαοῦ ἀποπεμφθέντα, μετέχειν μὲν τῆς τιμῆς καὶ τῆς λειτουργίας, μηδὲν δὲ παρενοχλεῖν τοῖς πράγμασι τῆς ἐκκλησίας ἐν ᾗ διάγων τυγχάνει. ὡς γὰρ οὐκ ἔξεστι τούτῳ διδάσκειν ἢ λειτουργεῖν ἢ χειροτονεῖν, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, εἰ μὴ πρὸς τοῦ ἐγχωρίου ἐπιτραπείη, οὕτως οὐδέ τινα τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων ἔξεστι σφετερίζεσθαι· ἐκδέχεσθαι δὲ τοῦτον τὴν γνώμην τῆς τελείας συνόδου.

B Ὁ δὲ τῆς ϛ΄. συνόδου κανὼν λζ΄. τὸν εἰς ἐκκλησίαν χειροτονηθέντα βαρβάροις ὑπόφορον, καὶ τὴν ἐκεῖσε ἄφιξιν ἀπεγνωκότα, τὸν προὖπτον φυλαττόμενον κίνδυνον, μηδενὸς τῶν τοῖς ἀρχιερεῦσι πρεσβείων παρὰ τοῦτο στερεῖσθαι ἀξιοῖ· μηδὲ γὰρ τὴν ἐθνικὴν εἰς τοσοῦτον ἐνδυναστεύειν ἐπήρειαν, ὡς καὶ τὰ τῆς ἱερωσύνης λυμαίνεσθαι δίκαια· μηδὲ τῷ βαρβαρικῷ περιστάτῃ τὴν τοῦ ἀπεριγράπτου γράφεσθαι ἀπραξίαν. καὶ χειροτονεῖν γὰρ ἐφεῖται τούτῳ κληρικοὺς οἱουσδήποτε, καὶ τοῦ τῆς προεδρίας βαθμοῦ κατὰ τὸν ἴδιον ὅρον ἔχεσθαι, καὶ πάντα δὲ βέβαιον εἶναι, ὅσα δήπου κανονικῶς διαπράξεται, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ κατὰ τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἐκκλησίαν ἐτύγχανεν ὤν.

Νόμος.

C Ὁ δὲ ἀοίδιμος βασιλεὺς Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς, ἐγγράφῳ ἐπιτάγματι, μεγάλαις εἰσφορῶν δόσεσιν δεξιοῦσθαι κελεύει τοὺς χειροτονίαν ἐπισκοπῆς τινος δεξαμένους, τῶν κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐκκλησιῶν, τῶν ὑπὸ βαρβάροις ἔτι κατεχομένων· μοναστηρίων τε γὰρ προστασίας, ἐτησίους ἐπισιτίσεις, καὶ ἕτερα ἄττα τοιαῦτα, τούτοις ἐπιβραβεύει.

ΚΕΦ. κα΄.

Περὶ ἐπισκοπῶν Μητροπόλεων γενομένων, καὶ ὅτι οὐ δεῖ ἐν μιᾷ ἐπαρχίᾳ δύο εἶναι Μητροπολίτας.

D Ὁ ιβ΄. τῆς δ΄. συνόδου κανὼν, τὰ δεινότατα ἐπανατείνεται τῶν ἐπισκόπων τοῖς διὰ γραμμάτων ἐπιχειροῦσι βασιλικῶν εἰς δύο τὴν μίαν διαιρεῖν ἐπαρχίαν, καὶ τὴν οἰκείαν ἐπισκοπὴν νέαν πραγματευομένοις καλεῖσθαι Μητρόπολιν. τὸν δὲ ἄρα πράγματά ποτε παρέσχε καὶ τῷ μεγάλῳ πατρὶ Βασιλείῳ, τῆς Καππαδοκίας διαιρεθείσης, διὰ τὴν νέαν τῶν Τυάνων Μητρόπολιν. τοὺς δὲ τοιοῦτό τι τοῦ λοιποῦ τολμήσοντας τῆς ἱερωσύνης ἐξοστρακίζει. ὅσαι γε μὴν ἐπισκοπαὶ γράμμασι βασιλικοῖς ὀνόμασι πρὸ τούτου τετίμηνται Μητροπόλεων, ταύτας μόνης τῆς τιμῆς ἀπολαύειν παρεγγυᾷ, καὶ τοὺς τούτων προέδρους μητροπολίτας καὶ μόνον καλεῖσθαι· τῇ δὲ ἀληθεῖ Μητροπόλει οὐδὲν ἧττον ἀναλλοίωτα τὰ περὶ τοῦ δίκαια περισώζεσθαι. ἀλλὰ ἠμέληται πάντα τὰ τοῦ κανόνος φυλάττεσθαι τούτου. ὁρῶμεν γὰρ τῶν ἐπισκοπῶν καὶ ἐφ' ἡμῶν οὐκ ὀλίγας βασιλικοῖς ἐπιτάγμασιν εἰς τὴν τῆς Μητροπόλεως προεδρίαν ἀναγομένας.

E Ὁ δὲ ιζ΄. εἴ τις ἐκ βασιλικῆς, φησὶ, ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις, καὶ ἐκ βάθρων ἐνηγέρθη, ἢ καὶ αὖθις καινισθείη καὶ ἀνεγερθείη, καὶ βασιλικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις τιμηθείη, ἐγγράφοις δηλαδὴ προστάγμασι, πρεσβεῖα πολιτικὰ, ἢ τιμὴν ἐπισκοπῆς, ἢ Μητροπόλεως ταύτῃ χαριζομένοις· δεῖν καὶ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν τε καὶ πραγμάτων τάξιν τοῖς

F βασιλικοῖς τύποις ἀκολουθεῖν, καὶ ἐπισκοπὴν τὴν αὐτὴν ἢ Μητρόπολιν καταλογίζεσθαι· μονονουχὶ τῶν πατέρων λεγόντων, ἐπεὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἀντιπίπτειν οὐ δεδυνήμεθα, τοῖς παρ' αὐτῶν ψηφιζομένοις καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις ἀκολουθείτω.

Περὶ προνομίων Βασιλέων.

Ἔξεστι γὰρ τῷ βασιλεῖ ἐνοριῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάττεσθαι, καὶ προνόμιά τινων ἀφαιρεῖσθαι, καὶ ἐπισκοπὰς αὖθις εἰς Μητροπόλεις τιμᾶν, καὶ ἡγουμένους προχειρίζεσθαι, καὶ ἕτερά τινα τοιαῦτα ποιεῖν.

A Eadem & Antioch. Syn. xvii. statuit, ut & xviii. præterea eum, qui non obtemperat, à perfecta Syn. deponi jubent, licet forte probabilem afferat rationem. Qui autem à populo ejicitur, is sit & honoris & muneris particeps, dummodo nullam rebus Ecclesiæ, in qua vivere contingit, molestiam afferat. Ut enim docendi, vel sacra faciendi, vel ordinis conferendi in aliena regione illi non est potestas, nisi ejus rei à loci Episcopo concessa facultate, ita neque aliquid ex Ecclesiæ bonis in proprios usus transferendi: illum autem perfectæ Synodi sententiam suscipere.

B Sextæ Syn. Canon xxxvii. Eum, qui in Ecclesia Barbaris subjecta ordinatur, & illuc ire abnuit, manifestum vitans periculum, nullis Antistitum privilegiis ab hoc privari judicat: Neque enim gentilem injuriam adeo valere, ut Sacerdotii juribus perniciem afferat: neque à circumstanti Barbarorum violentiâ illius, qui circumscriptus non est, describi cultum. Et illi quoque quoslibet Clericos ordinare permittitur, & præsulatûs authoritatem secundum proprios fines habere; & omnia rata erunt, quæcunque scilicet Canonicè faciet, perinde ac si esset in Ecclesia, quæ illum sortita est.

Lex.

C Illustris etiam Imp. Alexius Comnenus scriptâ constitutione jubet, magnis tributorum donis illos excipi, qui Episcopatûs cujusdam administrationem, Orientalium scilicet Ecclesiarum, quæ à Barbaris adhuc detineantur, susceperint: nam Monasteriorum præfecturas, & quæ ad annuum victum sunt necessaria, & alia quæcunque hujusmodi sunt, illis confirmat.

CAPUT XXI.

De Episcopatibus quæ fiunt Metropoles, & quod non oportet in una Provincia duos esse Metropolitanos.

D Quartæ Synodi xii. Canon gravissima intendit Episcopis, qui imperialibus mandatis unam Provinciam in duas dividere aggressi sunt, & proprium Episcopatum typis pragmaticis novam Metropolim vocari satagunt. Hoc vero magno Patri Basilio, Cappadociâ divisâ, molestiam aliquando creavit, propter novam Tyanæ Metropolim. Illos autem, qui posthac tale quid audent, Sacerdotio privat. Quicunque autem Episcopatus ante hanc constitutionem Imperiali jussu Metropolium titulo insigniti fuerant, ut solo isto honore fruantur, decernit, & eorum Antistites Metropolitani etiam

E solùm nominentur: Metropoli autem veræ non minùs, quàm ante hanc constitutionem, immutabilia serventur jura. Sed nunc temporis omnia istius Canonis non observantur decreta. Nam imperialibus mandatis non paucas apud nos Episcopales Ecclesias in Metropolitani fastigii culmen evectas esse videmus.

Decimus septimus verò, Siqua, inquit, ab Imper. authoritate innovata sit civitas, & ex fundamento ædificata, vel deinceps innovata fuerit, & extructa, & imperialibus ac publicis typis honorata, scriptis nempe mandatis, quæ privilegia civilia vel Episcopatûs aut Metropolis honorem illi concedunt; eam oportet per imperialia

F decreta parœciarum & rerum Ecclesiasticarum administrationem consequi, & in Episcopalium urbium, vel Metropolium catalogum referri. Dicentibus fermè Patribus, quoniam Imper. contradicere non potuimus, eos, qui ab illis sunt electi, Ecclesiasticus ordo consequatur.

De Privilegiis Imperialibus.

Licitum est Imper. de Ecclesiasticarum Provinciarum finibus definire, & aliquarum privilegia auferre, & Episcopales urbes iterum Metropolium honore donare, & Antistites designare, & alia ejusmodi facere.

Hæc etiam & vi. Synodi xxxviii. narrat, eisdem ac A ille verbis & sententia usus.

Imperator Alexius Comnenus, simul qui à Canonibus intentatur, metum observans, ut & Ecclesias quasdam honorare volens, Aurea-Bulla statuit, Episcopatum non aliter in sublimiorem thronum erigendum, quam si qui tunc est Imper. proprio motu impulsus, nulla humana indecora gratia intercedente, voluerit illam; quæ superior est ac eminentior, dignitatem ei præbere, vel propter civitatis magnitudinem ad id persuasus, vel propter ejus in sanctam Ecclesiam fidem motus, vel ejus, qui illi præest virtutem, honorans. B Si enim ex hujusmodi aliquo specioso prætextu Imper. Ecclesiæ alicui Præfecturam largiatur; est etiam verisimile, quòd Patriarcha illius Antistiti convenientem gradum in Synodo ab eo congregata tribuet, in Metropolitani forsitan vel Archiepiscopi locum relato.

CAPUT XXII.

Quod Episcopatus & Monasteria revocare, si communia facta sint diversoria, Episcopos oportet. C

SEPTIMÆ Synodi xiii. Canon, illos, qui Ecclesias aliquas vel Episcopatus vel Monasteria fecerunt communia diversoria, jubet ea immutare, ut iterum in pristinum statum restituantur: si verò ea reddere nolint, si sint quidem Clerici, deponantur; sin Laici verò, segregentur; & vermi, qui non moritur, & igni, qui non extinguitur, deputentur, ut qui domum Dei, domum negotiationis fecerunt. Neque quidem multi temporis lapsum proferent, qui Episcopatus in secularia converterunt diversoria. D Non enim intermedium tempus illos, qui hæc revocare volunt, prohibet. Monasteria verò post quadraginta annorum spatium non facile ad possessores revertuntur, licèt per priorum possessorum socordiam ad illos venerunt.

Quod Monasteria accipere seculares non prohibentur.

Hic Canon equidem secularibus Monasteria accipere non prohibet, si ad meliorem Monasterii bonorum constitutionem & majorem accessionem ab eis hæc E facienda sint. Hoc etiam Patriarchæ Sergii decisio permisit: at eos, qui illa secularia faciunt diversoria, ab eorum possessione expellit.

CAPUT XXIII.

De privatis Episcopi bonis, & quomodo Ecclesiæ negotia illum administrare oportet.

F QUADRAGESIMUS sanctorum Apostolorum Canon, Episcopum, qui res proprias antequam ordinatus fuit, possidebat, illas manifestas facere jubet, & non Ecclesiæ rebus immiscere, ut sit in ejus potestate cum moritur, quibus vult, & ut vult, illa relinquere, modò sint orthodoxi Christiani; & non rerum Ecclesiasticarum occasione res Episcopi intercidant, qui nonnunquam uxorem & liberos habet, vel cognatos, aut famulos. Justum enim est apud Deum & homines, ut nec Ecclesia damnum percipiat propter Episcopi bonorum ignorationem; nec Episcopus, vel ejus

A Ταῦτα καὶ ὁ τῆς ϛʹ. συνόδου ληʹ. δίεισι, ταῖς αὐταῖς αὐτῷ χρησάμενος καὶ λέξεσι καὶ ἐννοίαις.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς, ἅμα μὲν τὸ ἐκ τῶν κανόνων φυλαττόμενος δέος, ἅμα δὲ καὶ τινὰς τῶν ἐκκλησιῶν τιμῆσαι βουλόμενος, χρυσοβούλλῳ γράμματι διορίζεται, μὴ ἄλλως ἐπισκοπὴν εἰς ὑψηλότερον θρόνον ἀνάγεσθαι, εἰ μὴ ὁ κατὰ καιροὺς βασιλεὺς οἴκοθεν ὁρμηθεὶς, χάριτος ἀνθρωπίνης οὐκ εὐπρεποῦς μὴ μεσολαβούσης, βουληθείη ταύτῃ τὸ ὑπερβεβηκὸς ἀξίωμα παρέχειν, ἢ τὸ τῆς πόλεως δυσωπηθεὶς μέγεθος, ἢ πίστει τῇ πρὸς τὴν ἁγίαν B κινηθεὶς ἐκκλησίαν, ἢ τὸ προεστῶτος αὐτῆς τὴν ἀρετὴν αἰδεσθείς. εἰ γὰρ ἐξ εὐπροσώπου τοιαύτης αἰτίας ὁ βασιλεὺς προεδρίαν ἐκκλησίᾳ τινὶ χαρίσαιτο, καὶ τὸν πατριάρχην εἰκὸς τῷ ταύτης ἀρχιερεῖ τὸν προσήκοντα βαθμὸν ἐν τῇ ὑπ᾽ αὐτὸν ἀπονέμειν συνόδῳ, εἰς μητροπολίτου τυχὸν, ἢ ἀρχιεπισκόπου τόπον ἀνηνεγμένῳ.

ΚΕΦ. κβʹ.

C Ὅτι δεῖ τοὺς ἐπισκόπους τὰς ἐπισκοπὰς καὶ τὰ μοναστήρια ἀνακαλεῖσθαι, εἰ κοινὰ γένοιτο καταγώγια.

Ὁ τῆς ζʹ. συνόδου ιγʹ. κανὼν, τοὺς κοινὰ καταγώγια πεποιηκότας ἐκκλησίας τινὰς ἢ ἐπισκοπεῖα ἢ μοναστήρια, ἐξίστασθαι τούτων κελεύει, ὡς ἂν αὖθις τὸ ἀρχαῖον λάβοιεν σχῆμα· εἰ δὲ μὴ βούλοιντο, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρεῖσθαι, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεσθαι· καὶ τῷ ἀτελευτήτῳ σκώληκι καὶ τῷ μὴ σβεννυμένῳ πυρὶ παραπέμπεσθαι, ὡς τὸν τοῦ Θεοῦ οἶκον ἐμπορίου ποιοῦντας οἶκον. οὐ μὴν δὲ τὸ τοῦ χρόνου προβαλοῦνται μῆκος, οἱ τὰς ἐπισκοπὰς εἰς κοσμι-D κὰ μεταθέντες καταγώγια. οὐ γὰρ ἀποκλείει τοὺς ἀνακαλουμένους ταῦτα ὁ μεταξὺ χρόνος. τὰ δέ γε μοναστήρια μετὰ τεσσαράκοντα ἔτη οὐκ εὐχερῶς ἀποκαθίστανται τοῖς ἀπαιτοῦσιν, εἰ καὶ διὰ ῥᾳθυμίαν τῶν προκατεχόντων εἰς αὐτοὺς περιῆλθον.

Ὅτι οὐ κωλύονται οἱ κοσμικοὶ μοναστήρια λαμβάνειν.

Τὰ τοῦ κανόνος μέντοι οὐκ ἐμποδὼν ἵσταται τοῖς ἐκλαμβάνουσι κοσμικοῖς μοναστήρια, εἴγε πρὸς βελτίω κατάστασιν, E καὶ πρὸς ἐπίδοσιν κρείττω τὰ τῆς μονῆς ἀχθῆναι τούτοις μελήσειε. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ τόμος τοῦ πατριάρχου Σεργίου ἐφίησιν· ἀλλὰ τοὺς ποιοῦντας αὐτὰ κοσμικὰ καταγώγια τῆς κατοχῆς αὐτῶν ἐξωθεῖ.

ΚΕΦ. κγʹ.

Περὶ τῶν τοῦ ἐπισκόπου ἰδίων πραγμάτων, καὶ ὅπως δεῖ τὰ τῆς ἐκκλησίας διοικεῖν αὐτόν.

F Ὁ μʹ. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, τὸν ἴδια κεκτημένον πρὸ τῆς χειροτονίας ἐπίσκοπον κελεύει δῆλα ταῦτα ποιεῖν, καὶ μὴ τοῖς τῆς ἐκκλησίας μιγνύειν, ἵν᾽ ἐξουσίαν ἔχῃ τελευτῶν οἷς βούλεται καὶ ὡς βούλεται ταῦτα καταλιπεῖν, ὀρθοδόξοις μέντοι χριστιανοῖς, καὶ μὴ προφάσει τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων ἀπόλλυσθαι τὰ τοῦ ἐπισκόπου, γυναῖκα καὶ παῖδας ἔσθ᾽ ὅτε κεκτημένου, ἢ συγγενεῖς, ἢ οἰκέτας. δίκαιον γὰρ παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, μήτε τὴν ἐκκλησίαν ζημιοῦσθαι ἀγνοίᾳ τῶν τοῦ ἐπισκόπου πραγμάτων, μήτε τὸν ἐπίσκοπον, ἢ τοὺς

αὐτοῦ συγγενεῖς, προφάσει τῶν τῆς ἐκκλησίας ζημίαν ὑπομένειν, βαρεῖ χρέων ἴσως ὑποκειμένης, καὶ εἰς πράγματα ἴσως ἐμπίπτοντας τοὺς αὐτοῦ διαλοιδορεῖσθαι θανάτου. εἰ μὴ γὰρ δῆλα, τά τε πρὸ τῆς χειροτονίας, καὶ τὰ μετὰ ταύτην αὐτῷ περιελθόντα, ἐξ αἰτίας εὐπροσώπου συστάντων, τὰ αὐτοῦ πάντων ὁ μετ' αὐτὸν χειροτονηθεὶς ἐμπλέξεται, ἀναδεδεγμένος πάντως καὶ τὴν τῶν χρεῶν ἔκτισιν. A

Ὁ δὲ μα΄. τὸν ἐπίσκοπον τὴν ἐξουσίαν ἔχειν τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐπιτάττειν πραγμάτων, καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ ταῦτα διοικεῖσθαι γνώμην, διακόνοις χρώμενον τῶν κληρικῶν τοῖς ἐξειλεγμένοις ἐπ' ἀρετῇ καὶ ὑπολήψει χρηστῇ. εἰ γὰρ τῶν τιμίων καὶ ἀθανάτων ψυχῶν ἐπιτετράπται τὴν διοίκησιν, πολλῷ γε δὴ πρότερον αὐτῷ τὴν τῶν ὑλικῶν τε καὶ φθειρομένων, ὥστε χορηγεῖν ταῦτα τοῖς δεομένοις, καὶ τοῖς ἐπιξενουμένοις τῶν ἀδελφῶν, καὶ μηδενὸς ἐνδεῶς ἔχοντας καθιστᾶν. ἐπεί τοι γε καὶ φιλόξενον εἶναι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον πρὸς τοὺς ἄλλοις· χρῆσθαι δὲ τισι τούτων, καὶ εἰς τὰς ἀναγκαίας αὐτοῦ χρείας, διατροφάς τε φημὶ καὶ σκεπάσματα, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον· οὐ μὴν εἰς τρυφὰς καὶ βλακείας καὶ περιττὰς ὀρέξεις καὶ ἀνονήτους. καὶ γὰρ ὁ νόμος διετάξατο, τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου τρέφεσθαι· ἐπειδὰν οὐδὲ στρατιώτης δήπουθεν ἰδίοις ὀψωνίοις ὅπλα κατὰ τῶν πολεμίων ἀνταίρειν προθυμηθείη ποτε. B C

Τοῖς δυσὶ τούτοις ἀποστολικοῖς κανόσιν ἑπόμενοι, ὅ, τε κδ΄. καὶ ὁ κε΄. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ἐκείνοις ἐπιψηφίζουσι, καὶ ἐπάγουσιν, ἂν δὲ τοῖς ἀπαρκοῦσιν ὁ ἐπίσκοπος μὴ αἱρεῖται βιοῦν, μήτε μὴν εἰδήσει τῶν ἐν τῷ κλήρῳ τὰς προσόδους τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων ἐνδέχεσθαι, καὶ τὴν χορηγίαν αὐτῆς ᾗ δέον ποιεῖσθαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς γένει προσήκουσι διανέμοι τούτων χρώμενος, εἰς οἰκείας ἐκφέρει τὰς πλείω χρείας, ὡς λεληθότως βλάπτεσθαι τοὺς λογισμοὺς τῶν πραγμάτων τῆς ἐκκλησίας, εὐθύνας ἂν εἴη δίκαιος ὑπέχειν, οἷα λογισταῖς ἀπαραλογίστοις, τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας. εἰ δ' αὖθις ἂν ὁ ἐπίσκοπος διαβάλλοιτο, ἢ οἱ σὺν αὐτῷ πρεσβύτεροι, ὡς ἂν τὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς ἑαυτοὺς καὶ οὐκ εἰς ὃ δέον δαπανῶντες, ὡς θλίβεσθαι μὲν τοὺς πένητας μὴ τὰ πρὸς χρείαν πορίζομένους, βλασφημίαν δὲ ὅ, τε λογισμὸς τῶν πραγμάτων, καὶ τοῖς ταῦτα διοικοῦσι προστρίβεσθαι, καὶ ταῦτα διορθώσεως τυγχανέτω, ὃ πρέπον τῆς ἁγίας δοκιμαζούσης συνόδου. ζήτει καὶ τὸ δ΄. κεφ. τοῦ Δ. στοιχείου. D E

ΚΕΦ. κδ΄.

Ὅτι τὸν ἐπίσκοπον καὶ οἰκονόμον ἔχειν δεῖ τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων.

Ὁ κς΄. τῆς δ΄. συνόδου κανών, δεῖ, φησι, τὸν ἐκκλησίαν λαχόντα διέπειν ἐπίσκοπον, καὶ οἰκονόμον ἔχειν ἐκ τοῦ κλήρου, τοὺς τρόπους ἐπιεικῆ, καὶ παντὸς κέρδους καὶ λήμματος ὑπέρτερον ὑψηλότερον· οὐ μὴν ἐκ τοῦ λαοῦ, οὐδέ τινα τῶν αὐτῷ προσηκόντων, ὥστε μετὰ τῆς αὐτοῦ γνώμης τὰς προσόδους τῶν ταύτης πραγμάτων εὖ μάλα διέπειν, καὶ μὴ καπηλεύειν τὸν ἔρανον τῆς χρηστότητος. εἰ γὰρ καὶ ἀνεῖται τῷ ἐπισκόπῳ πάντων ἡ ἐξουσία, ἀλλ' οὖν οὐ τοῦ ἐπιμαρτυροῦντος χωρίς, ἥκιστα τὴν τούτων οἰκονομίαν γίνεσθαι δεῖ, ἵνα μὴ μάτην καὶ εἰκῆ τὰ τῶν πενήτων σκεδαννύμενα ὑποπτεύηται, ὥστε καὶ λοιδορίαν ἐντεῦθεν τῇ ἱερωσύνῃ προστρίβεσθαι, ὡς δῆθεν ἀθέσμως τούτοις τοῦ ἐπισκόπου χρωμένου· τὸν δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντα ταῖς εὐθύναις ὑποβάλλει τῶν θείων κανόνων. F

cognati rerum Ecclesiæ occasione damno afficiantur, quæ forsan debitorum gravitati subjecta est, & in negotia & lites incidant, & ejus mortem maledictis prosequantur. Nisi enim, & quæ ante ordinationem, & quæ post eam ad illum legitime pertinebant, ratione probabili manifesta faciat; qui post eum ordinatus est Episcopus omnia ejus bona apprehendat, debitorum solutionem omnino in se suscipiens.

Quadragesimus primus ait, Episcopum bona Ecclesiastica administrandi potestatem habere, & ejus arbitratu illa dispensari, Diaconis Ecclesiarum in virtute & existimatione bona electis utentem. Si enim pretiosarum & immortalium animarum administrationem consequatur, multò magis rerum materialium & corruptibilium dispensatio illi concredenda est, ut illis, qui egent, & fratribus, qui peregrinantur, in omnibus suis necessitatibus subministret. Porro & erga alios hospitalem oportet esse Episcopum; & eorum quibusdam uti ad necessarios ejus usus, alimenta scilicet & tegumenta secundum divinum Apostolum; non equidem ad delicias, vitæ & mollitiem & supervacaneos & inutiles appetitus. Statuit etenim lex, ut qui altari assident, ex altari alantur; quandoquidem nec miles unquam suo viatico adversus hostes arma tollere promptus sit.

Hos duos Apostolicos Canones Antiochenæ Synodi vigesimus quartus & quintus, eadem cum his decernunt, & adjiciunt, Si eis quidem, quæ sufficiunt, Episcopus vivere non persuadeatur, neque ex eorum sententia, qui in Clero constituti sunt, rerum Ecclesiasticarum reditus administrare, & sumptus denique qua ratione oportet facere; sed quidem cognatis suis illorum administrationem relinquens in proprios usus majorem partem convertit; adeo ut clam detrimentum capiant rerum Ecclesiasticarum rationes: justum esset, ut ille Provinciæ Synodo, tanquam calculatori, qui decipi nequit, administrationis rationem reddat. Si verò rursus Episcopus insimuletur, & qui cum illo sunt Presbyteri, quòd bona Ecclesiastica sibiipsis, & non ubi decet, erogant; ex quo pauperes necessariis destituti subsidiis deficiant, infamia vero male gestæ rerum administrationi, & illis, qui eas administrant, adhæreat: hæc etiam corrigantur Synodo quod æquum est explorante. Quære & IV. caput literæ Δ.

CAPUT XXIV.

Quod Episcopum bonorum Ecclesiæ œconomum habere oportet.

QUARTÆ Synodi vicesimus sextus Canon, Oportet, inquit, Episcopum, qui Ecclesiam sortitus est, dirigere, & ex Clero œconomum habere, qui honesto animo est imbutus, & omni lucro & emolumento superior; non autem ex populo, nec ullum sibi affinem; ut adhibita ejus sententia reditus Ecclesiæ bene administret, & non cauponetur benignitatis collectam. Licet enim omnium potestas Episcopo conceditur, non tamen sine aliquo teste illorum administratio fieri oportet, ne temerè & inconsultò pauperum res esse dissipatas in suspicionem veniat; ut probrum exinde Sacerdotio inuratur, quòd scilicet Episcopus illegitimè effundat: illum autem, qui hoc fecerit, divinorum Canonum correctionibus subjicit.

ſ 2 Eodem

Eadem etiam decernit undecimus ſeptimæ Synodi, A & addit, quod ſi Metropolitanus, qui ſui juris eſt, œconomum è Clero rebus præficere nolit, tum Conſtantinopolitanus Patriarcha, ſub illo exiſtente Metropoli, ex abundante, qua pollet, poteſtate, œconomum in ea conſtituat. Hoc etiam Metropolitano in Epiſcopos, qui ſibi ſubjiciuntur, conceditur, idem & in Monaſteriis obſervabitur.

Ταῦτα παρεγγυᾶται καὶ ὁ ια΄. κανὼν τῆς ζ΄. συνόδου, καὶ προστίθησιν, ὡς εἰ μὴ βούλοιτό τις τῶν Μητροπολιτῶν, αὐθέκαστος ὤν, οἰκονόμον ἐκ κλήρου τοῖς πράγμασιν ἐπιστῆσαι, ἀλλ' ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης, ὑπ' αὐτὸν τελούσης τῆς Μητροπόλεως, τῇ περιουσίᾳ τῆς ἐξουσίας, καὶ οἰκονόμον ἐπ' αὐτῇ προχειρίσεται. ταῦτα δὲ καὶ τῷ Μητροπολίτῃ πράττειν ἐφεῖται, κατὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ ἐπισκόπων, ὃ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν μοναστηρίων φυλαχθήσεται.

Theophilus verò Alexandriæ Epiſcopus in nono & decimo ejus Canone, Epiſcopatûs œconomum omnis Sacerdotalis ordinis judicio deſignare decernit, ſi etiam Epiſcopi ſententiam conſentientem habeat, ut ejus cura bona Eccleſiaſtica, prout decet, inſumantur, viduis & pauperibus & peregrinis indigentibus diſtribuat; nec ulla eorum ipſe ſibi arripiat: nam avaritiæ alienum eſſe oportet Dei miniſtrum, & eorum, quæ ſibi committuntur, œconomum. Quære leges in viii. capite Literæ E. B

Ὁ δὲ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας ἔν γε τῷ θ΄. καὶ ι΄. κανόνι αὐτοῦ, κρίσει πάσης τῆς ἱερατείας τὸν τῆς ἐπισκοπῆς οἰκονόμον ἐπισκοπῆς προβάλλεσθαι, εἰ καὶ τὴν γνώμην ἔχουσι τοῦ ἐπισκόπου σύμψηφον, ἵνα τὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς δέον δαπανῶνται τῇ ἐκείνου φροντίδι, χήραις καὶ πένησι καὶ τοῖς ἐπιδημοῦσι ξένοις διανεμόμενα· καὶ μηδὲν τούτων αὐτὸν ἐξιδιάζεσθαι· ἀφιλάργυρον γὰρ εἶναι δεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ λειτουργόν, καὶ οἰκονόμον τῶν αὐτῷ διαπιστευμένων. ζήτει νόμους ἐν τῷ η΄. κεφαλαίῳ τοῦ Β. στοιχείου.

Lex.

Juſtiniani verò liii. Novella, Convenit, inquit, ut ſanctiſſimus pro tempore Patriarcha, & reverendiſſimi œconomi, ſumptus, qui ex Eccleſiaſticis reditibus fiunt, in pias & Deo placitas cauſas inſumant, & in illos conferant, qui & revera egent, nec aliunde habent, unde vivant; (Hæc enim Dominum Deum conciliare ſolent) non verò in homines locupletes, ut exinde egentes vitæ neceſſariis defraudentur. Noverint enim reverendiſſimi œconomi, quod, ſi quid præter hæc fecerint, pœnis cœleſtibus erunt obnoxii, & de ſubſtantia ſua ſacroſanctæ Eccleſiæ damnum retribuent. Quæ itaque ſ. aternitatum & reliquarum frumentariarum penſionum nomine ad divites & potentes mittuntur, à legibus non ſunt confirmata: quæ autem ad egenos mittuntur, omnino rata ſunt. C D

Νόμος.

Ἡ δὲ ργ΄. Ἰουστινιανοῦ νεαρά, προσήκει, φησί, τὸν κατὰ καιροὺς ἁγιώτατον πατριάρχην, καὶ τοὺς εὐλαβεστάτους οἰκονόμους, τὰς γινομένας δαπάνας ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσόδων, περὶ εὐσεβεῖς δαπανᾶν πράξεις, καὶ Θεῷ ἀρεσκούσας, καὶ εἰς ἐκείνους ταῦτα χορηγεῖν, τοὺς τῇ ἀληθείᾳ δεομένους, καὶ οὐκ ἔχοντας ἑτέρωθεν τροφῆς ἀφορμήν· ταῦτα γὰρ τὸν δεσπότην Θεὸν θεραπεύειν πέφυκεν· ἀλλὰ μὴ εἰς ἀνθρώπους εὐποροῦντας, ὡς ἐντεῦθεν τοὺς ἀπορουμένους μὴ τυγχάνειν τῶν ἀναγκαίων. ἴστωσαν γὰρ οἱ θεοφιλέστατοι οἰκονόμοι, ὡς εἰ παρὰ ταῦτα πράξαιεν, ταῖς ἐκ Θεοῦ ποιναῖς ὑποκείσονται, καὶ ἐκ τῆς αὐτῶν οὐσίας τὸ ἀζήμιον τῇ ἁγιωτάτῃ ἀποκαταστήσουσιν ἐκκλησίᾳ· ὥστε καὶ τὰ διδόμενα ἀδελφάτα καὶ τὰ λοιπὰ σιτηρέσια πρὸς εὐποροῦντας καὶ παραδυναστεύοντας, οὐκ ἔχειν τὴν ἐκ τῶν νόμων ἰσχύν, τὰ πρὸς ἐνδεεῖς δὲ πάντως βέβαια.

CAPUT XXV.

Quod Monaſterium ædificare in Eccleſiæ ſuæ bonorum damnum Epiſcopum non oportet.

SEPTIMUS primæ & ſecundæ Synodi Canon, Nulli licere Epiſcopo privatum Monaſterium ad proprii Epiſcopatûs perniciem de novo extruere, decernit. Si quis autem hoc audere deprehenſus fuerit, ipſum quidem convenienti pœnæ ſubjici: quod verò ab ipſo recens extructum eſt, Epiſcopatui adſcribi, & privatam ejus cenſeri poſſeſſionem, ac ſi ab initio non fuiſſet Monaſterium. Quæ enim præter leges facta ſunt, ea, quæ Canonicè conſtituuntur, evertere non eſt fas. Atque ſi, quod recens extructum eſt; intra limites quidem ejuſdem Epiſcopatûs conſiſtat, nulla eſt dubitatio: Sin autem in alia diœceſi ſit, Monaſterium, & quæ ad illud pertinent, ad Epiſcopatum redibunt; regionis vero Epiſcopus jura ſolùm Epiſcopalia in eo habebit. Si porro Epiſcopatui nullum afferat detrimentum, vel qui ex fundamentis extruit Monaſterium, vel qui illud, quod tempore corruerat, renovat; non minus laudis quàm vituperii eſt dignus. E F

ΚΕΦ. κε΄.

Ὅτι οὐ δεῖ τὸν ἐπίσκοπον μοναστήριον κτίζειν ἐπὶ λύμῃ τῶν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ πραγμάτων.

Ὁ ζ΄. τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου κανών, μηδενὶ τῶν ἐπισκόπων ἐξεῖναι διορίζεται, μοναστήριον ἴδιον ἐπὶ καταλύσει τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς νεουργεῖν. εἰ δέ τις τοῦτο τολμῶν φωραθείη, αὐτὸν μὲν τῇ προσηκούσῃ ἐπιτιμίᾳ καθυποβάλλεσθαι· τὸ δὲ νεουργηθὲν ὑπ' αὐτοῦ τῇ ἐπισκοπῇ προσκυρωθῆναι, ἴδιον ἐσόμενον αὐτῇ κτῆμα, ὥσπερ εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ὑπῆρξε μοναστήριον. τὰ γὰρ παρανόμως πραττόμενα, οὐκ εἰς ἀνατροπὴν τῶν κανονικῶς πραττομένων εἶναι δεῖ. καὶ εἰ μὲν τῶν ὁρίων ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς τὸ νεουργηθὲν καθέστηκε, λόγος οὐδείς· εἰ δ' ὑπερόριον εἴη, τοῦ μὲν μοναστηρίου καὶ τῶν αὐτοῦ προσόντων ἡ ἐπισκοπὴ ἐκείνη ἔσται κυρία· ὁ δὲ ἐγχώριος ἐπίσκοπος τὰ ἀρχιερατικὰ καὶ μόνα δίκαια ἕξει. εἰ μέντοι τὰ τῆς ἐπισκοπῆς οὐ λυμαίνεται, εἴτε ὁ ἐκ βάθρων μοναστήριον ἀνεγείρων, εἴτε ὁ τῷ χρόνῳ παλαιωθὲν ἀνακαινίζων, ἐπαίνων οὐχ ἧττον ἢ μέμψεως ἄξιος.

ΚΕΦ. κϛʹ.

Ὅτι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον χορηγεῖν τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσι τῶν κληρικῶν ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων.

Ὁ νθʹ. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, τὸν μὴ ἐπιχορηγοῦντα ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων κληρικῷ ἐνδεεῖ, ἀλλ' ὑπερορῶντα πενίᾳ πιεζόμενον, ἀφορίζεσθαι κελεύει· ἐπιμένοντα δὲ, καθαιρεῖσθαι, οἷα τὸν ἀδελφὸν φονεύσαντα, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, εἰ καὶ ἄλλοθεν ἐκεῖνος προνοίᾳ θειοτέρᾳ τὰ πρὸς τροφὴν ἐπορίσατο. B

ΚΕΦ. κζʹ.

Ὅτι τοῦ ἐπισκόπου τελευτήσαντος, οὐ χρὴ τὰ τούτου πράγματα ὑπὸ τῶν κληρικῶν αὐτοῦ ἢ τοῦ Μητροπολίτου ἁρπάζεσθαι, ἀλλὰ φυλάττεσθαι τῷ χειροτονηθησομένῳ μέλλοντι. C

Ὁ λεʹ. τῆς ϛʹ. συνόδου κανὼν, μὴ ἐξεῖναί, φησι, τινὶ τῶν ἁπάντων Μητροπολιτῶν, τελευτήσαντος τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπου, τὰ ἐκείνου πράγματα, ἢ τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, ἀφαιρεῖσθαι καὶ σφετερίζεσθαι· ἀλλ' ἢ παρὰ τῷ κλήρῳ τῆς ἐκκλησίας ἐκείνου ταῦτα φυλάττεσθαι, ἢ, κληρικὸν ἐνδεῶς ταύτης ἐχούσης, τὸν Μητροπολίτην ταῦτα τηρεῖν, τῷ χειροτονηθησομένῳ μέλλοντι ἐπισκόπῳ ἀμείωτα παρέξοντα ἀποδώσοντα.

Τοῦτο καὶ ὁ κβʹ. τῆς δʹ. ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, μὴ ἐξεῖναι, μήτε κληρικοῖς μετὰ θάνατον τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἁρπάζειν τὰ ἐκείνου διαφέροντα πράγματα· μήτε τοῖς ταῦτα παραλαβοῦσι, ἀλλὰ τῷ χειροτονηθησομένῳ ταῦτα τηρεῖν, ἐλλείποντος μηδενός, ἢ τοὺς ἐκ τούτων νοσφισαμένους, περὶ τοὺς ἰδίους κινδυνεύειν βαθμούς. D

Νόμος.

Τούτους καὶ ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Μανουὴλ τοὺς κανόνας ἐπικυρῶν, νόμον βασιλικοῖς ἐξέθετο γράμμασι, μὴ ἁρπάζεσθαι παρὰ τῶν δημόσια διοικούντων τὰ τοῖς ἐπισκόποις προσόντα θανάτῳ τὸν βίον μεταλλάττουσι. ζήτει καὶ τὸ γʹ. κεφ. τοῦ Χ. στοιχείου. E

ΚΕΦ. κηʹ.

Ὅτι οὐ δεῖ ἐπίσκοπον εἰς πρεσβυτέρου κλίνεσθαι βαθμόν.

Ὁ κθʹ. τῆς τετάρτης συνόδου κανὼν, ἐπίσκοπον εἰς πρεσβυτέρου κατάγειν βαθμὸν οὐκ οἴεται δεῖν, ἱεροσυλίαν γὰρ ἄντικρυς φησι τοῦτό γε, οἷα τὴν ἱερωσύνην, ὁ ταύτης οὐκ ἐνδίκως στερούμενος, ὁσφρεῖ συληθείς. τοῦ μέντοι φανεροῖς ἐγκλήμασι περιπεπτωκότι, τῆς ἱερωσύνης αὐτὸν ἀφαιρεθέντα, οὐ δὲ ἱερέως δοθήσεται τόπος· ἐγκλημάτων δὲ ὢν ἀθῷος, οὔτε τῆς ἐπισκοπῆς, οὔτε τῆς ἱερωσύνης δίκαιος ἂν εἴη στερεῖσθαι· ἑκατέρου γὰρ ἑκάτερον ἔχεται. F

Περὶ παραιτήσεως ἐπισκόπου.

Τούτοις καὶ ὁ ἅγιος ψηφίζεται Κύριλλος ἐν τῷ γʹ. κεφ. τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς, οἱ, παραιτεῖσθαι, γάρ, φησι,

CAPUT XXVI.

Quod Episcopus ex bonis Ecclesiasticis indigentibus Clericis suppeditare debet.

QUINQUAGESIMUS nonus sanctorum Apost. Canon, Episcopum vel Presbyterum, qui ex Ecclesiasticis bonis indigenti Clerico non suppeditat, sed inopia laborantem contemnit, segregari jubet: si verò perseverat, deponi; ut qui, quantum in se est, fratris sui occisor sit; licèt ipsi res ad vitam sustentandam divinâ providentiâ aliunde suppetant.

CAPUT XXVII.

Quod, moriente Episcopo, à Clericis suis & Metropolitanis illius bona diripi non oportet; sed ei, qui pòst ordinandus est, reservari.

SEXTÆ Synodi xxxv. Canon, Nulli omnium Metropolitanorum, inquit, licet, mortuo, qui illi subest, Episcopo, bona ejus vel ipsius Ecclesiæ auferre & sibi vendicare; sed, vel apud Clerum ejusdem Ecclesiæ reservari, vel, si non habeat Clericum, apud Metropolitanum custodiri, qui futuro Episcopo omnia imminuta reddet.

Idem & xxii. quartæ Synodi decernit, Non licere, neque Clericis post proprii Episcopi mortem, bona, quæ ad ipsum pertinent, rapere, neque eis qui illa adsumerent, sed ordinando Episcopo illa servari, nullo deficiente; vel qui aliquid eorum alienant, de suis gradibus in periculum venire.

Lex.

Hos etiam Canones religiosissimus Imperator Emanuel confirmans, imperialibus decretis legem edidit, ut ab eis qui fiscos publicos administrant, non rapiantur ea, quæ ad Episcopos vitâ functos pertinebant. Quære & tertium caput literæ X.

CAPUT XXVIII.

Quod non oportet Episcopum ad Presbyteri gradum deducere.

QUARTÆ Synodi xxix. Canon, Episcopum in Presbyteri gradum reducere oportere non existimat; illud enim sacrilegium esse palam dicit; quippe, tanquam raptus, ipse per injuriam Sacerdotio privatur. Illi quidem, qui apertè in crimina incidit, Sacerdotio illum exuentia, neque Sacerdotis dabitur locus: sin autem sit criminum insons, neque Episcopatu neque Sacerdotio justum esset illum privari; nam unum alterum sequitur.

De Episcopi renunciatione.

His etiam consentit sanctus Cyrillus in tertio ad Domnum Epistolæ capite, Sacerdotes enim, inquit, suis

suis Ecclesiis renunciare, Ecclesiasticis consuetudinibus non placet. Si enim digni sunt, qui sacra mysteria obeant, non debent renunciationem facere: si autem indigni, nec per renunciationem exeant, sed per criminationes adversus eos allatas.

A τοὺς ἱερουργοῦντας ταῖς ἑαυτῶν ἐκκλησίαις ταῖς τῆς ἐκκλησίας οὐκ ἀρέσκει θεσμοῖς. ἄξιοι μὲν γὰρ ὄντες λειτουργεῖν, οὐ δεῖ ποιεῖσθαι παραίτησιν· εἰ δὲ ἀνάξιοι, μὴ ἀπὸ παραιτήσεως ἐξιέτωσαν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀποδειχθέντων κατ' αὐτῶν ἐγκλημάτων.

Si autem contingat, ut Episcopatui renunciet, & gregem sibi commissum derelinquat aliquis, administrationem rursus assumere injustum erit. Iniquum est enim Episcopum quod molestum & laboriosum est in præsulatu detrectare, institutionem dico, & populi ad melius profectum, ejusque in pejora impetum pro viribus cohibere: quæ autem honorem adferunt venerationemque complecti & sibi vendicare, otium ipsâ animarum curâ pluris facientem.

Εἰ δὲ καὶ παραιτήσαιτό τινα τὴν ἐπισκοπὴν συμβαίη, καὶ τὴν ἐπιτραπεῖσαν ποίμνην καταλιπεῖν, ἀντιποιεῖσθαι τῆς λειτουργίας εἰσαῦθις, οὐκ ἂν εἴη δίκαιον. ἄγνωμον γὰρ τὸ μὲν μοχθηρὸν καὶ ἐπίπονον ἐπισκόπου παραιτεῖσθαι τῆς προεδρίας, τὴν διδασκαλίαν φημὶ, καὶ τὴν τοῦ λαοῦ περὶ τὸ κρεῖττον ἐπίδοσιν, B καὶ τὸ εἰς δύναμιν εἴργειν τὴν πρὸς τὰ χείρω ταύτου φοράν. ὅσα δὲ τιμὴν φέρει καὶ σέβας περιέχειν καὶ οἰκειοῦσθαι, τὴν ῥᾳστώνην περὶ πλείονος τῆς τῶν ψυχῶν ἐπιμελείας πεποιημένον.

Ostenditur etiam ex xvi. Canone Synodi primæ & secundæ dictæ, quòd egregia est eorum dementia, qui sentiunt, posse quidem Antistites Episcopatibus renunciare, Sacerdotium autem iterum assumere. Hic enim Canon, eum, qui plusquam sex mensibus ab Episcopatu, nullo necessario prætextu detentus, abfuerit, & Episcopatu & Sacerdotio excidere jubet. Si verò, qui paululum offendit, hoc modo condemnatur: quomodo, qui prorsus Episcopatui renunciavit, & gregis curam per totam vitam neglexit, non multo magis punietur? qui, quantum in se erat, gregem sibi à summo pastore JESU CHRISTO commissum lupis reliquit; ut non amplius Sacerdotii privilegia tanquam præmia illi attribuantur? De quo & decimus sancti Dionysii Canon disserit, si equidem eos, qui ab initio ad populi præfecturam vocantur, & non obtemperant, Canones segregari censent; quis mentis compos, eorum, qui constituuntur, renunciationem facile acciperet, & non potiùs pro viribus illos summopere prohiberet? aliter enim Episcopatûs nomen negotium quoddam & muneris functionem significat. Qui verò sponte sua muneris functionem deposuit, etiam vocatione excidit. Qui autem non potest Episcopus vocari, quomodo Sacerdotium retinebit? quomodo etiam Antistes vocabitur, qui non habet Clerum sibi subjectum, nec etiam præest Sacerdotibus? Cui vero non competit hierarchiæ nomen, ab illo longè abest muneris ejus functio; qui enim de nomine non participat, nequaquam etiam de re. Renunciatio igitur non est simpliciter accipienda, nisi aliquis se indignum Sacerdotio profiteatur: hoc vero ostenso, simul cum renunciatione, ab omni Sacerdotali dignitate renuncians excidet.

Δείκνυται δὲ καὶ ἐκ τοῦ ιϛ΄. κανόνος τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, ἡ περιττὴ τῶν οὕτω φρονούντων ἄνοια, τὸ δύνασθαι δηλαδὴ τοὺς ἀρχιερεῖς, ταῖς μὲν ἐπισκοπαῖς παραιτεῖσθαι, τὴν ἱερωσύνην δὲ καὶ αὖθις περικατέχειν. οὗτος γὰρ ὁ κανὼν, τὸν πλέον τῶν ἓξ μηνῶν ἀποδημήσαντα ἐπισκοπῆς, ἀναγκαίᾳ οἱαδήτινι προφάσει μὴ C κωλυόμενον, ἐκπίπτειν κελεύει καὶ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῆς ἱερωσύνης. εἰ δὲ ὁ τὸ ἔλαττον ἁμαρτὼν, οὕτω καταδικάζεται, πῶς ὁ καθάπαξ παραιτησάμενος τὴν ἐπισκοπὴν, καὶ τῆς τοῦ ποιμνίου φροντίδος διὰ βίου καταφρονήσας, οὐκ ἐπὶ πλέον τιμωρηθήσεται, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτὸν ἦκεν τοῖς λύκοις ἀνεὶς τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ πρώτου ποιμένος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἱερὸν ποίμνιον, μὴ ὅτι γε καὶ ὥσπερ γέρας αὐτῷ νέμειν τὰ τῆς ἱερωσύνης πρεσβεῖα; περὶ οὗ καὶ ὁ ι. κανὼν τοῦ ἁγίου Διονυσίου διέξεισιν, εἰ γοῦν τοὺς τὴν ἀρχὴν εἰς προστασίαν λαοῦ καλουμένους, οἱ κανόνες ἀφορίζεσθαι, εἰ μὴ πείθοιντο, ἀξιοῦσι· τίς ἂν τῶν νοῦν ἐχόντων, D ἀπραγμόνως τῶν καθισταμένων δέξαιτο τὴν παραίτησιν, ἀλλ' οὐκ ἐρρωμένως, ὡς ἂν οἷός τε ᾖ, τούτους κωλύσειεν; ἄλλως τε τὸ ἐπισκοπῆς ὄνομα, πράγματός ἐστι καὶ ἐνεργείας δηλωτικόν· ὁ δ' ἀποβαλόμενος ἑκοντὶ τὴν ἐνέργειαν, ἐκπίπτει δηλαδὴ καὶ τῆς κλήσεως. ἐπίσκοπος δὲ καλεῖσθαι μὴ δυνάμενος, πῶς τῆς ἱερωσύνης ἀνθέξεται; πῶς δὲ καὶ ἱεράρχης κληθήσεται, ὁ κλῆρον μὴ κεκτημένος ὑφ' ἑαυτὸν, μήτε μὴν ἄρχων ἱερωμένων; ᾧ δὲ μὴ πρόσεστιν ἱεραρχίας ὄνομα, πολλοῦ γε δεῖ ταύτης ἡ ἐνέργεια· ὁ γὰρ τοῦ ὀνόματος μὴ μετέχων, οὐδ' ἄλλη γε τοῦ πράγματος. οὐ δεκτέον τοίνυν ἁπλῶς τὴν παραίτησιν, εἰ μὴ ἀνάξιον τις ἑαυτὸν τῆς ἱερωσύνης ὁμολο- E γήσοι· τούτου δὲ ἀποδεδειγμένου, ἅμα τῇ παραιτήσει, καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀξίας ὁ παραιτούμενος ἐκπεσεῖται.

Tertiæ Synodi ad eos qui sunt in Pamphylia Epistola.

Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐν Παμφυλίᾳ τῆς γ΄. συνόδου.

Verùm etiam ex sanctæ & œcumenicæ tertiæ Synodi Epistola, ad eos qui sunt in Pamphylia de quodam Eustathio, ostenditur illis, qui rectè adjiciunt, Ecclesiis renunciantes utroque simul & Episcopatu & Sacerdotio excidere; præterea & Episcopatibus omnino renunciare Antistites, reprehensione non vacare. Hic enim Eustathius fuit Pamphyliæ Episcopus, & cum in difficiliora tempora incidisset, & præ pusillanimitate & negotiorum fuga animum despondisset, Episcopatui scriptis renunciavit, & in ejus locum alius quidem ordinatus est. Ille autem multis cum lachrymis in Synodum hanc sanctam postea venit, non Ecclesiam sibi rursum vendicans, nec cum eo qui illam possidebat contendens; sed Episcopi nomen & honorem solummodo petens. Illi reverentia quadam Eustathii lachrymarum & penè jam confectæ senectutis adducti,

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἐν Παμφυλίᾳ ἐπιστολῆς τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τρίτης συνόδου περί τινος Εὐσταθίου δείκνυται τοῖς ὀρθῶς ἐπιβάλλουσι, τοὺς παραιτουμένους ταῖς ἐκκλησίαις ἀμφοτέρων ἅμα ἐκπίπτειν, καὶ τῆς F ἐπισκοπῆς καὶ τῆς ἱερωσύνης· πρὸς δέ τι γε μὴν, καὶ τὸ ὅλως παραιτεῖσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς τὰς ἐπισκοπὰς, καὶ εἶναι ἀνεπίληπτον. οὗτος γὰρ ὁ Εὐστάθιος ἐπίσκοπος ὢν Παμφυλίας, καὶ περιστάσεσιν ἐμπεπτωκὼς, καὶ ἀπειρηκὼς ἀπὸ μικροψυχίας καὶ ἀπραγμοσύνης, ἐγγράφως παρῃτήσατο τὴν ἐπισκοπὴν, κἀκεῖ μὲν, ἄλλος κεχειροτόνητο· ὁ δὲ κλαίων τῇ ἱερᾷ προσῆλθε μετὰ ταῦτα συνόδῳ, οὐ τὴν ἐκκλησίαν ἀνακαλούμενος, οὐδὲ τῷ κεκτημένῳ ταύτην ἀμφισβητῶν· ὄνομα δὲ καὶ τιμὴν ἔχειν ἐπισκόπου μόνον ἐπιζητῶν. οἱ καὶ τὰ δάκρυα καὶ τὸ βαθὺ γῆρας δυσωπηθέντες τοῦ Εὐσταθίου

καὶ μή τι αὐτῷ συμβαίη ἐκ τῆς ἀμέτρου λύπης εὐλαβηθέντες, τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου ἔχειν αὐτὸν ἐδικαίωσαν, καὶ τὴν τιμὴν, καὶ τὴν κοινωνίαν· ὥστε ἐντὸς τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου εἰσιόντα μεταλαμβάνειν, μήτε δὲ ἱερουργεῖν αὐτὸν μήτε χειροτονεῖν, εἰ μὴ ἐπιτραπείη παρὰ τοῦ οἰκείου τοῦ τόπου ἤγουν τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου. ταῦτα δὲ οὐ κανονικῶς εἴρηται τοῖς ἁγίοις, ἀλλ' οἰκονομίᾳ κεχρημένοις καὶ ἀσυνήθει συγκαταβάσει, ὡς ὁ τὴν ἐπιστολὴν ἀκριβῶς μετιὼν, σαφῶς εἴσεται.

A ac ne quid illi ex nimio dolore gravius accideret veriti, Episcopi nomen, & dignitatem, & communionem ab illo retineri æquum censebant: ita scilicet, ut intra sacrum altare communicare liceret; non tamen sacra celebrare, aut ordinibus quempiam insignire, nisi a proprio illius loci vel regionis Episcopo ei permissum sit. Hæc verò non canonicè à sanctis dicuntur, sed œconomiâ & inassuetâ demissione usis; ut, qui epistolam diligenter examinabit, manifeste inveniet.

B

ΚΕΦ. ΚΘ'.

Ὅτι ὁ ἐπίσκοπος κατὰ μοναχοὺς ἀποκαρεὶς τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτει.

Ὁ β'. κανὼν, ἧς ὁ πατριάρχης Φώτιος ἦρχε, συνόδου, οὐκ ἐφίησι τοῖς ἀρχιερεῦσι, μοναδικὴν περιθεμένοις στολὴν, τῆς ἀρχιερωσύνης αὖθις μεταποιεῖσθαι· μετανοίας γὰρ ὁ τῶν μοναχῶν βίος ἐπαγγελία, καὶ κατανύξεως διηνεκοῦς ὑπόθεσις. οἱ τοίνυν περὶ ἐλαχίστου τὴν τῶν ἀρχιερέων περιωπὴν τῆς τῶν μοναχῶν θέμενοι ταπεινότητος, καὶ τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος τὴν τῶν μετανοούντων καὶ μαθητευομένων τάξιν προκρίναντες, πῶς ἂν εἶεν δίκαιοι, πρὸς ἐκεῖνο αὖθις ἐπαναστρέφειν, ὅπερ ἔργοις ἠθέτησαν; ἀλλ' οὐδὲ ὁ μοναχικὸν ἔνδυμα ἐνδεδυμένος ἀρχιερεὺς, εἶτα τὸ μέγα καὶ ἀγγελικὸν ἀποδὺς σχῆμα, ἔτι τῆς ἱερωσύνης μεταποιηθήσεται· εἰ γὰρ τὸ μικρὸν σχῆμα, ὅπερ ἀῤῥαβὼν τοῦ τελείου τυγχάνει, ἀρχιερωσύνην δύναται παύειν, πολλῷ μᾶλλον ἡ τελεία ἀπόκαρσις. τοῦτο δὲ ἱερεῦσιν οὐκ ἐμποδὼν ἔσται, οὐ γὰρ διδασκάλου τόπον ἐπέχουσι· διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν ἱερουργεῖν οὐ κωλύονται, οἷα τοῦ κανόνος χώραν ἐπὶ τούτοις μὴ ἔχοντος.

CAPUT XXIX.

Quòd Episcopus Monachorum more detonsus Sacerdotio excidit.

Synodi, cui præfuit Photius Patriarcha, secundus Canon, Antistitibus, qui Monasticum induerunt habitum summum, Sacerdotium rursus sibi vendicare non permittit: Monachorum enim vita est pœnitentiæ promissio, & continuum compunctionis argumentum. C Qui proinde parvi æstimant Antistitum curam præ Monachorum humilitate, & magistrali dignitati eorum qui pœnitentiam agunt & discunt ordinem anteponunt, quomodo jure fiat, ut ad illud, quod palam rejiciebant, iterum revertantur? Sed neque Antistes, qui Monachicum induit habitum, deinde magnum & Angelicum exuit ornamentum, amplius sibi Sacerdotium vindicabit: namque si parvus habitus, qui perfecti est arrhabo, summo Sacerdotio potest privare; multo magis perfecta tonsura. Hoc verò Sacerdotibus non erit impedimento, nam magistratûs locum non habent; quapropter etiam post tonsuram sacra celebrare non prohibentur; D quia Canon in his locum non habet.

ΚΕΦ. Λ'.

Ὅτι οὐ δεῖ γίνεσθαι ἐπισκόπους ἐν κώμῃ ἢ πόλει μικρᾷ.

Ὁ ϛ'. τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου κανὼν, οὐκ οἴεται δεῖν ἐπίσκοπον ἐν κώμῃ προχειρίζεσθαι, ἢ ἐλαχίστῃ πόλει, ᾗ δὴ καὶ ἀρκέσει εἷς πρεσβύτερος, ἵνα μὴ τὸ τοῦ ἐπισκόπου ἀξίωμα εὐτελές τι χρῆμα, καὶ εὐκαταφρόνητον λογίζεται τοῖς πολλοῖς· ἀλλὰ χειροτονεῖσθαι ἔνθα καὶ μόνον παλαιὸν ἔθος ἦν. εἰ δέ τις τῶν πόλεων ἀστοῖς μὴ πλήθουσα πρότερον, πολλοὺς ἔπειτα τοὺς οἰκήτορας σχοίη, καὶ ἀξία ἐπισκόπου κριθείη, λαμβανέτω ἐπίσκοπον, μετὰ γνώμης ὅμως συνοδικῆς, κατὰ τὸν λέγοντα ἀποστολικὸν κανόνα, μηδέν τι πλέον ἔργα περιττὸν γίνεσθαι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἄνευ γνώμης συνοδικῆς, ὃν καὶ κατὰ τὸ ια'. ζήτει κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου. τό γε μὴν ψηφίζεσθαι τοὺς ἐπισκόπους παρὰ τοῦ πλήθους τῶν πόλεων, καὶ παρὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι, εἴρηται μὲν καὶ ἐν ἑτέροις διαφόροις κανόσιν· ἀλλὰ τὸ τήμερον ἔχον οὐ γίνεται· οἱ γὰρ τούτους χειροτονοῦντες καὶ τὰς ἐκείνων ψήφους διὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων ποιοῦνται.

Ταῦτα καὶ ὁ νζ'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου διορίζεται, ἐν ταῖς κώμαις καὶ ταῖς χώραις ἐπισκόπους μὴ καθίστασθαι, ἀλλὰ περιοδευτὰς, οὓς ἡμεῖς ἐξάρχους φαμὲν, ὡς περιϊόντας, καὶ τοὺς πιστοὺς καταρτίζοντας, καθέδραν δὲ οἰκείαν μὴ κεκτημένους. εἰ δέ τινες, φησι, πρόγε τουτὶ

CAPUT XXX.

Quòd non oportet in pago vel parva aliqua civitate Episcopum constitui.

Sextus Sardicensis Synodi Canon, in pago aliquo Episcopum constitui oportere non existimat, vel in parva civitate, cui vel unus Presbyter sufficiet; E ne Episcopi dignitas vilipendatur, vel multis neglectui habeatur: sed in eis locis solum esse constituendos, ubi ex antiqua consuetudine fuerant. Si qua autem civitas, incolarum numero antea non celebris, multos postea consequatur, & Episcopo digna judicetur, Episcopum accipiat, at cum Synodali sententia, juxta Canonem Apostolicum, qui dicit, Nihil magnum vel momenti alicujus ab Episcopo absque Synodali sententia fieri, quem etiam quære in capite undecimo hujus literæ. Episcopos etiam à civitatum populo eligi, & à Provinciæ Episcopis ordinari, in diversis aliis Canonibus dictum est: F sed hodie non observatur. Nam qui eos ordinant, per regionis etiam Episcopos illos eligunt.

Eadem & lvii. Laodicenæ Synodi decernit, quòd in vicis & pagis Episcopi non constituantur, sed Periodeutæ seu Circitores, quos nos Exarchos vocamus, qui fidelibus in officio continendis componendisque huc & illuc vagantur, propriam sedem nullam habentes. Quod si qui, inquit, ante hunc

A Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ ιγ΄. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ διέξεισι· πρεσβυτέρους ἢ διακόνους τὸν χωρεπίσκοπον μὴ χειροτονεῖν· εἰ δὲ διὰ γραμμάτων τοῦ ἐπισκόπου ἐπιτραπείη, πρεσβύτερον καὶ ἐν ἑτέρᾳ χειροτονήσει κώμῃ.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐπιστέλλει χωρεπισκόποις, γνώμης αὐτοῦ χωρὶς μὴ χειροτονεῖν ὑπηρέτας, ἤτοι ὑποδιακόνους, ὅτι πολλοῖς καὶ τῶν ἀναξίων ἀνεξετάστως ἐπιτεθείκασι τὰς χεῖρας· ἢ γινωσκέτω, φησὶν, ὅτι λαϊκὸς ἔσται ὁ ἄνευ γνώμης ἡμετέρας εἰς ὑπηρεσίαν καταλεγείς. τῶν δὲ ἄλλων τῆς τοῦ ἁγίου ἐπιστολῆς, τίς ἂν ἀξίως ἀγάσαιτο; B

A Eadem & decimus tertius Ancyranæ Synodi recitat, Chorepiscopo non licere Presbyteros vel Diaconos ordinare: sin autem per Episcopi literas illi permissum fuerit, Presbyterum vel in alieno vico ordinabit.

Magnus item Basilius Chorepiscopis sibi subjectis mittit, ut nec ministros nec Subdiaconos sine illius sententia ordinarent; quia quamplurimis etiam indignis sine examinatione manus imposuerunt: vel cognoscite, inquit, quòd, qui sine sententia nostra in ministerium electus est, Laicus erit. Alia vero, quæ in istius sancti Epistola habentur, quis satis admirare potest? B

ΚΕΦ. λβ΄.

Περὶ ἐπιορκίας.

Ὁ κε΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, τὸν ἐπὶ ἐπιορκίας ἁλόντα, ἢ πορνείας, ἢ κλοπῆς, ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον καθαιρεῖσθαι, καὶ μὴ ἀφορίζεσθαι ἀξιοῖ· οὐ γὰρ θέμις ἡμῖν ἐστι δὶς ἐκδικεῖν ἐπὶ τὸ αὐτό. C

Ὁ δὲ ι΄. τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν, οἱ ἐξομνύμενοι, φησὶ, τὴν χειροτονίαν μὴ καταδέχεσθαι, μὴ ἀναγκαζέσθωσαν ἐπιορκεῖν. εἰ γὰρ καὶ δοκεῖ τις εἶναι κανὼν ὁ συγχωρῶν ἐξεῖναι λύειν αὖθις ἑαυτοὺς τοῦ δεσμοῦ, ὃν σφίσιν αὐτοῖς ἀνοήτως ἐπέβαλον· ἀλλὰ πείρᾳ ἐγνώκαμεν, ἥκιστα τοὺς ἐπιορκήσαντας ἀποδεχθῆναι, καὶ ἀπαρέστους εἶναι Θεῷ. σκοπεῖν γε μὴν δεῖ καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὅρκου, καὶ τὰ ῥήματα, καὶ τὴν διάθεσιν, ἀφ' ἧς ὀμωμόκασι, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας, μὴ ἄρα ἐκ μικροψυχίας τυχὸν, καὶ οὐκ ἐξ ἀμεταθέτου γνώμης, ὀμόσαι προήχθησαν· μηδεμιᾶς δὲ παραμυθίας φαινομένης, ἐατέον αὐτούς. Τὰ δὲ ἑξῆς, D Λογγίνῳ τινὶ ἀγρὸς ἦν, καλούμενος Μίνδανα, τῇ ἐπισκοπῇ Μισθίας ὑποκείμενος. Σεβῆρος δέ τις Μασάδων ἐπίσκοπος Κυριακόν τινα εἰς τὸν ἐν ἀγρῷ ναὸν πρεσβύτερον κεχειροτόνηκεν, ὀμόσαντα παραμένειν τε τῷ ναῷ καὶ τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ ὑποκεῖσθαι. ἀλλ' ὁ τῆς χώρας ἐκείνης ἐπίσκοπος ἱερουργεῖν ἐκώλυε τὸν Κυριακὸν, οἷα παρ' ἑτέρου χειροτονηθέντα ἐν ἐκκλησίᾳ διαφερούσῃ αὐτῷ. τοιγαροῦν καὶ καταλιπὼν αὐτὴν ὁ Κυριακὸς ᾤχετο· ὁ δὲ Λογγῖνος λυπούμενος, ἠπείλει τὸν ναὸν ἐρημώσειν, καὶ εἰς ἔδαφος καθαιρήσειν. ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ ἅγιος, ἀξιοῖ τὸν ἀγρὸν, ἐν ᾧ ἐπικηρύχθη ὁ Κυριακὸς, τῇ ἐπισκοπῇ Μασάδων ὑποτεθῆναι, E εἰ καὶ ἑτέρας ἦν ἐνορίας, καὶ τὸν Κυριακὸν ἐκεῖσε αὖθις ἐπαναστρέψαι. οὕτω γάρ, φησι, καὶ ἡμεῖς οὐ δόξομεν παρὰ κανόνας ποιεῖν τῷ Κυριακῷ συμπεριφερόμενοι, καὶ ἐκεῖνος τὸν ὅρκον οὐ παραβήσεται· οὐδὲ πρόσκειται τῷ ὅρκῳ, ὡς οὐδὲ βραχὺ τοῦ ἀγροῦ ἀναχωρήσει, καὶ ὁ Λογγῖνος τὴν ἐκκλησίαν οὐκ ἐρημώσει, καὶ τὴν ἑαυτοῦ οὐ βλάψει ψυχήν. ὅρα πῶς ἐκ τῆς τῶν ῥημάτων ἐξετάσεως τὸν νοῦν ἐθήρασεν ὁ ἅγιος, ὥστε μὴ δοκεῖν ἐπιορκεῖν τὸν ὀμόσαντα. τοῦ δὲ Σεβήρου ἐγκαλουμένου τὸ, παρ' ἐνορίαν χειροτονῆσαι, καὶ λήθην προβαλλομένου, τῷ Θεῷ μὲν φησὶν ὁ ἅγιος τὴν ἐκδίκησιν ἀνατίθεμεν, τῷ τῶν κρυπτῶν γνώστῃ καὶ ἐξεταστῇ, F ἡμεῖς δὲ ἀδιακρίτως τοῦτον δεχόμεθα, συγγνώμην διδόντες ἀνθρωπίνῳ πάθει τῇ λήθῃ· οὐ γὰρ ἐσμὲν τῶν καρδιῶν κριταὶ, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀκούομεν, κρίνομεν. εἰ καὶ τὴν ἐκκλησίαν πολυτρόπως ἐλυμήνατο, χειροτονήσας μὲν παρ' ἐνορίαν ἀκανονίστως, ὅρκῳ δὲ καταδεσμήσας παρὰ τὰ εὐαγγέλια· ἐπιορκεῖν δὲ διδάξας δι' ὧν μετετέθη ὁ πρεσβύτερος, ψευδόμενος δὲ νῦν δι' ὧν τὴν λήθην σχηματίζεται.

Ἐν δὲ τῷ ιζ΄. κανόνι ταῦτα διείληπται, ἄπιστός τις λαχὼν

CAPUT XXXII.

De Perjurio.

Sanctorum Apostolorum xxv. Canon, Episcopum perjuri, vel fornicationis, vel furti convictum, vel Presbyterum vel Diaconum, deponi, non autem segregari vult: nostrum enim non est bis in idipsum C vindicare.

Decimus verò Magni Basilii Canon, Qui jurant, inquit, se ordinationem non admittere, ne cogantur pejerare. Etsi enim censeat aliquis esse Canonem, qui eis, ut rursum à vinculo se solvant, concedit, quem sibiipsis inconsultò injecerunt: experientia tamen comperimus, quòd, qui pejerarunt, minimè accepti sunt, nec Deo amici judicantur. Oportet quidem juramenti speciem, & verba, animique affectum, quo jurarunt, prospicere, ac minutas quasque in verbis additiones; ne fortè ex pusillanimitate, & non ex mutabili proposito, jurare coacti sint: cum nulla verò appareat D excusatio, eos esse admittendos. Quæ vero deinceps, Longinus quidam agrum habuit, cui Mindana nomen erat, Misthiæ Episcopatui subjectum. Severus quidam Masadarum Episcopus Cyriacum quendam templi, quod in agro positum erat, Presbyterum constituit, qui juravit se in templo permansurum, & illius Episcopatui fore subjectum. Verùm illius regionis Episcopus Cyriacum ministrare prohibuit, quippe qui, in Ecclesia, quæ sui juris erat, ab alio ordinatus est. Quapropter, eâ derelictâ, Cyriacus discedebat: tum Longinus mœrens, desertum se templum redditurum minabatur, & ad solum eversurum. Interrogatus igitur E sanctus, æquum esse censebat, agrum, cui substitutus erat Cyriacus, Masadarum Episcopatui subjici, etiamsi alterius esset regionis, ac rursum illuc redire Cyriacum. Ita namque, ait, & nos non videbimur adversus Canones agere, morigeros nos erga Cyriacum præbentes, neque ille jusjurandum violabit, quoniam nec juramento additum est, quòd non ad breve tempus secedet agro; & Longinus Ecclesiam non desertam relinquet, neque suammet animam damnabit. Videas quomodo ex verborum disquisitione sententiam sanctus indagavit, ut qui jurejurando se obstrinxerat pejerare non videatur. Severo autem accusato, quòd ultro ordinabat in suam diœcesin, & oblivionem prætexente, Deo F inquit sanctus ultionem relinquimus, qui occulta cognoscit & scrutatur; nos verò indiscriminatim illum recipimus, quæ humanus est lapsus, oblivioni ignoscentes; quandoquidem non simus cordium cognitores, sed, prout audimus, judicamus. Licet Ecclesiam multifariàm damno affecit, qui ultra suam diœcesin contra Canones ordinavit, & juramento præter Evangelia adstrinxit: pejerare verò docuit eo quod translatus est Presbyter; nunc autem mentitus est quoniã oblivionem præ se fert.

In Can. decimo septimo hæc disceptantur; Infidelis quidam

A quidam Antiochiæ Imperium ſortitus, nonnullos ibi Presbyteros nimis percellens tanta vi & neceſſitate conſtringebat, ut ſe à Sacerdotio ceſſaturos juràrint. Horum unus, Bianor nomine, in Iconium migravit, de quo Magnus Baſilius, à ſancto Amphilochio interrogatus, dixit, commune decretum & Canonem de Presbyteris, qui Antiochiæ jurarunt, edidimus, ut ii à publicis conventibus abſtineant, privatim tamen Presbyterorum munera obeant; ne illis, qui eos ſacra ejuraſſe ſciunt, ſcandali cauſam præbeant. Eo magis autem Bianor miniſterium obire licentiam obtinet, quòd non Antiochiæ, ſed Iconii ſacra celebraturus ſit. Suſcipiendus eſt ergo, à tuâ pietate admonitus, ut ob juramenti facilitatem, quod ſub infideli viro juravit, eum pœniteat, cum parvi illius periculi moleſtiam ferre non potuerit. Verùm in lxiv. indeterminatè Laicos, qui pejerarunt, per decennium à ſacris percipiendis arcet. Veruntamen in lxxxii. diſtinctione uſus, eos, qui ex neceſſitate & vi pejerarunt, poſt ſexennii ſpatium ſuſcipi ſtatuit: qui autem ſine neceſſitate fidem ſuam prodiderunt (nam perjurium eſt Dei negatio) poſt undecim annos ſacrâ communione digni cenſentur, poſtquam ſufficientem adhibuerunt pœnitentiam. His verò pœnis ſubjiciuntur, qui ſuâ ſponte per confeſſionem de peccato triumpharunt, & medelam petiverunt; non autem ii qui ex aliorum accuſationibus perjurii rei inveniuntur. Illi enim ſimul & pœnâ pecuniariâ & magis ab Eccleſia puniuntur: quia, ut ſæpiùs dictum eſt, criminatio duplicat peccati delictum; quemadmodum & pœnitentia trutinam elevat. Multiplex eſt perjurii peccatum, & propterea difficile eſt curatu. Nam aliter pœnas dat, qui per injuriam juravit & pejeravit; aliter qui per vim; & qui pœnitentiam agit, aliter quàm iſti; alias qui ob alicujus defenſionem & vindictam; at eum, qui dolo malo hoc fecerit, ubi pones? Qui autem rei alicujus ludicræ & contemnendæ gratia juramentum aſpernatus fuerit, ubi collocabitur? præterea qui corporale jusjurandum tranſgreſſus eſt, quique ſcriptis mandatum, de his quid ſtatuendum eſt? Hujuſmodi igitur diligenter examinanda ſunt, & pro viribus corrigenda.

ἄρχων Ἀντιοχέων, ἀπειλαῖς καταπλήξας τοὺς ἐνταῦθα ἱερέων ὁσίως, εἰς τοῦτο βίας ἤγαγε καὶ ἀνάγκης, ὥστε ὀμόσαι τῆς ἱερωσύνης ἀποπαύσασθαι. Τούτων εἷς τις, Βιάνωρ ὄνομα, εἰς τὸ Ἰκόνιον μετῳκίσθη, περὶ οὗ τὸν μέγαν Βασίλειον, τοῦ θείου ἐρωτηθέντα Ἀμφιλοχίου, φάναι, ὅτι κοινὸν ἐξέθεμεν ὅρον καὶ κανόνα περὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀμωμοκότων πρεσβυτέρων, ἵνα τῶν μὲν κοινῶν συλλόγων ἀπέχωνται, ἰδίᾳ δὲ τὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐνεργῶσιν, ὅπως μὴ τοῖς εἰδόσιν αὐτοὺς τὰ τῆς ἱερουργίας ἐξομοσαμένους αἴτιοι σκανδάλου γένοιντο. Τοῦτο δὲ τῷ Βιάνορι μᾶλλον ἄδειαν παρέχει πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν, ὅτι οὐκ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀλλ' ἐν B Ἰκονίῳ τὰ τῆς ἱερουργίας μέλλει πράττειν. Δεκτέος οὖν ἐστιν ἀπαιτούμενος παρὰ τῆς εὐλαβείας σου μεταμελέσθαι ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὅρκου, ὃν ἐπὶ τοῦ ἀπίστου ἀνδρὸς ἐξωμόσατο, βαστάσαι τὴν ὄχλησιν τοῦ μικροῦ ἐκείνου κινδύνου μὴ δυνηθείς. Ἀλλ' ἐν μὲν τῷ ξδ΄. τοὺς ἐπιόρκους τῶν λαϊκῶν ἀδιορίστως ἐπὶ δεκαετίαν τῶν ἁγιασμάτων ἀπείργει. ἐν δέ γε τῷ πβ΄. διαιρέσει χρησάμενος, τοὺς μὲν ἐξ ἀνάγκης καὶ βίας ἐπιορκήσαντας, μετὰ ἑξαετῆ χρόνον δέχεσθαι διωρίσατο· τοὺς δὲ χωρὶς ἀνάγκης τὴν ἑαυτῶν πίστιν προδόντας, ἐπιορκία γάρ ἐστι Θεοῦ ἄρνησις, μετὰ ἑνδέκατον ἔτος τῆς θείας ἀξιοῖ κοινωνίας, μετάνοιαν ἀξιόλογον ἐπιδειξαμένους. C Τούτοις δὲ τοῖς ἐπιτιμίοις ὑπόκεινται οἱ ἑκοντὶ τὸ ἁμάρτημα τῇ ἐξομολογήσει θριαμβεύσαντες, καὶ τὴν θεραπείαν ἐπιζητήσαντες· οὐ μὴν οἱ τοῖς ἑτέρων ἐλέγχοις φωραθέντες ἐπίορκοι. ἐκεῖνοι γὰρ ἅμα τῇ εἰς χρήματα ποινῇ, καὶ πλείοσιν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπιτιμῶνται· ὁ γὰρ ἔλεγχος, ὡς πολλάκις εἴρηται, διπλασιάζει τὸ τοῦ ἁμαρτήματος ὄφλημα, ὥσπερ οὖν ἡ μετάνοια κουφίζει τῆς τιμωρίας τὴν πλάστιγγα. πολυειδὲς δέ ἐστι τὸ τῆς ἐπιορκίας ἁμάρτημα, διὸ καὶ δυσχερῶς θεραπεύεται. ἄλλως γὰρ ἐπιτιμᾶται ὁ κατ' ὀλιγωρίαν ὀμόσας καὶ ἐπιορκήσας· ἄλλο τρόπον ὁ κατὰ βίαν· ὁ μεταμέλῳ D χρησάμενος, ἄλλως ἢ οὗτοι· ἑτέρως ὁ τινὶ ἀμυνόμενος· τὸν δὲ κατὰ δόλον τοῦτο πεποιηκότα, ποῦ θήσεις; ὁ δὲ καί τι παιγνιῶδες καὶ ἀπόβλητον τὸν ὅρκον ἠθετηκώς, ποῦ τάξεται; ὁ δὲ σωματικὸν ὅρκον παραβεβηκώς, ὁ δὲ ἔγγραφον, περὶ τούτων τί χρὴ προσδοκᾶν; ἐξεταστέον τοίνυν ἀκριβῶς τὰ τοιαῦτα, καὶ εἰς δύναμιν διορθωτέον.

In vigeſimo nono verò, Principes, qui jurant ſe è ſubjectis ſuis quoſdam plecturos, dupliciter ſanari jubet; uno modo quidem, ut ipſi doceantur, non facilè jurare; altero autem, ne malum & inhumanum judicium ad effectum producant; ſed pœnitentiam propter jurisjurandi facilitatem oſtendant: non autem pietatis prætextu, circa jusjurandum nempe, improbitatem ſuam confirment. Neque enim Herodi bene juraſſe profuit, qui, ut perjurii ſcilicet laqueum evitaret, alio homicidii captus eſt, maximi faciendum Prophetam gladio occidendum tradens. Omnis enim jusjurandum prorſus prohibitum eſt & condemnatum: multò quidem magis conſentaneum eſt illud, quod propter quoſdam malefaciendos ſuſcipitur; quare eum, qui juravit, pœnitere, non autem ſuam impietatem confirmare ſtudere, oportet. Et ſi quis ſe cujuſdam oculos effoſſurum juraverit, vel interfecturum, vel mandatum aliquod violaturum, inquirendum eſt, quid ſit melius, jusjurandum nihili facere, aut malum perficere & præceptum violare. Juravi ſiquidem, inquit David, & juſtitiæ tuæ judicia cuſtodire ſtatui, non autem peccatum. Quemadmodum enim præceptum immutabilibus judiciis firmandum eſt; ita peccatum omnino infirmare & delere oportet. Sed, qui legitimum jusjurandum ſine ulla neceſſitate violaverit, magis punietur, quàm qui vim paſſus eſt: ſin autem non erat legitimum juramentum,

Ἐν δὲ τῷ κθ΄. τοὺς ὀμνύοντας τῶν ἀρχόντων, εἰς κακόν τι τοὺς ὑπὸ χεῖρα τιμωρίας ὑποβαλεῖν, διττῶς ἰᾶσθαι κελεύει· τῇ μὲν, μὴ προχείρως ὀμνύναι διδάσκεσθαι· τῇ δὲ, μὴ E εἰς ἔργον τὴν πονηρὰν καὶ ἀπάνθρωπον κρίσιν ἐκφέρειν, ἀλλὰ τὴν μὲν ἐπὶ τῇ προπετείᾳ τοῦ ὅρκου μετάνοιαν ἐπιδείκνυσθαι· μὴ μέντοι προσχήματι εὐλαβείας, τῆς περὶ τὸν ὅρκον δηλαδὴ, τὴν πονηρίαν ἑαυτῶν βεβαιοῦν. οὐδὲ γὰρ τῷ Ἡρώδῃ συνήνεγκεν εὐορκῆσαι, ὃς, τὴν παγίδα δῆθεν τῆς ἐπιορκίας φυλαττόμενος, τῇ τοῦ φόνου ἑάλω, ἔργον μαχαίρας τὸν τοῦ παντὸς ἄξιον προφήτην θέμενος. καθάπαξ μὲν γὰρ, ἅπας ὅρκος ἀπείρηται καὶ καταχέκριται· πολλῷ δὲ δήπου πλέον εἰκὸς, ὁ ἐπὶ κακώσει τινῶν παραχθείς, ὥστε μεταγινώσκειν χρὴ τὸν ὀμνύοντα, οὐχὶ σπουδάζειν βεβαιοῦν τὸ ἀνόσιον. καὶ γὰρ εἴ τις F ὀφθαλμούς τινος ἐξορύξειν ὀμόσει, ἢ φονεύσειν, ἢ τῶν ἐντολῶν τινα ἀθετήσειν, ἐξεταστέον, τί ἄρα βέλτιον, παρ' οὐδὲν θέσθαι τὸν ὅρκον, ἢ εἰς ἔργον τὸ κακὸν ἀγαγεῖν, καὶ τὴν ἐντολὴν παραβῆναι. ὤμοσα γάρ, φησὶν ὁ Δαυΐδ, καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου, οὐχὶ τὴν ἁμαρτίαν. ὥσπερ γὰρ τὴν ἐντολὴν ἀμεταθέτοις κρίμασι προσήκει βεβαιοῦσθαι, οὕτω τὴν ἁμαρτίαν παντοίως ἀκυροῦσθαι δίκαιον καὶ ἀφανίζεσθαι. ἀλλ' ὁ μὲν χωρὶς ἀνάγκης ἔννομον ἀθετήσας ὅρκον, πλέον εὐθύνεται, ἢ ὁ βίαν παθών· εἰ δὲ μὴ ἔννομος εἴη ὁ ὅρκος, ἀλλ'

ἀλλ' ἐφ' ᾧ τινα δρᾶσαί τι κακὸν, ἢ στερῆσαί τινος ἀγαθοῦ, ἢ πάλιν, εἴ τις ὀμόσῃ πρᾶγμα μὴ ὂν ἄξιον εἰς ὅρκον ἄγεσθαι, ζητεῖ ἡ ἀθέτησις κολάσει μὲν οὐχ ὑπόκειται, μετρίαν δὲ πρὸς τὸ ἐπισκόπου τὴν ἐπιτίμησιν δέχεται.

Ἀντίθεσις.

Ἀλλ' ἐπείπερ εὐθύνονται μὲν οἱ ἐπίορκοι, οἱ δὲ εὐορκοῦντες ἀφίενται, καὶ τὸ ὀμνύναι ἄρα δέδοται, εἴποι τις ἄν, καὶ ποῦ τὴν Εὐαγγελικὴν θήσομεν ἐντολὴν, τὴν μὴ ὀμνύναι ὅλως διακελευομένην; ἀλλ' οἶμαι τὸ Εὐαγγέλιον, ὥσπερ τῶν ἁμαρτημάτων τὴν πρώτην, ὡς εἰπεῖν, βλάστην ἐσπούδακεν ἐκριζοῦν, οὕτω δὴ καὶ τὸν ὅρκον, ὡς τῆς ἐπιορκίας ὄντα θύραν, ἀπείρηκεν. ἄλλως τε, ἐκεῖνο μὲν τῶν εἰς τὸ τέλειον ἐφιεμένων ἂν εἴη, ὥσπερ τὸ πωλῆσαι τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δοῦναι πτωχοῖς· εἰ γὰρ πάντες πωλεῖν ἀνάγκην ἔχουσι, τίνες ἂν εἶεν οἱ ὠνούμενοι; πρὸς δὲ καὶ τὸ, τὴν σιαγόνα τυπτομένους, τῆς ἑτέρας μὴ φείδεσθαι· καὶ τὸν χιτῶνα τῷ ἱματίῳ προσαποδύεσθαι, καὶ ὅσα τῆς Εὐαγγελικῆς νομοθεσίας ἕτερα, ἅπερ οὐκ ἀνάγκην ἔχει τοῖς ἐπιταττομένοις, αἵρεσιν δέ· καὶ φυλάττουσι μὲν τιμὴν καὶ ἀντίδοσιν, μὴ φυλάττουσι δὲ οὐδ' ὁντινοῦν κίνδυνον. ὁ δὲ ἔννομος ὅρκος, δεύτερον ἐκείνου, καὶ οὐκ ἀπόβλητος. ἔνθεν τοι καὶ τῶν βασιλέων οἱ τὴν τῆς εὐσεβείας πορφύραν ἠμφιεσμένοι, τοῦτο μὲν ἄχρι οὗ προβαίνειν ἐπέτρεψαν· τὸν δὲ παράνομον καὶ ἀπειρόκαλον παντάπασι κεκωλύκασι. τῶν δ' εὐπατριδῶν δέ τινος ὀμωμοκότος τὴν τρίτην τῆς ἑβδομάδος καθάπαξ τοῦ κρέως ἀπέχεσθαι, τιμᾷν ἐντεῦθεν ἐγνωκότος τὸν τίμιον πρόδρομον, καὶ τῇ συνόδῳ προσαναθεμένου, εἰ ἀνάγκην ἔχει κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως τρίτην τυχοῦσαν αὐτὰ τελουμένην ἡμέραν τὸν ὅρκον τῆς νηστείας τηρῆσαι· ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης ἐκεῖνος Λουκᾶς, μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν συνόδου ἀπεκρίνατο, ὅτι εἰ καὶ εἰς πάντα καιρὸν ἡ νηστεία ἀγαθὸν, ἀλλ' οὐ χρὴ τὸν τοιοῦτον ὅρκον προκρίνεσθαι τῆς δεσποτικῆς ἑορτῆς. εἰ γὰρ οἱ ἀπόστολοι κολάζουσι τὸν ἐν σαββάτῳ ἢ κυριακῇ νηστεύοντα ἢ γόνυ κλίνοντα, τίς ἀνάσχοιτο ἂν τοῦ προτιμῶντος τὸν ἰδίᾳ γεγονότα καὶ αὐθαίρετον τῆς νηστείας ὅρκον τῆς δεσποτικῆς ἑορτῆς καὶ πνευματικῆς εὐφροσύνης; ζήτει καὶ ἐν τῷ θ'. κεφαλαίῳ τοῦ Β. στοιχείου κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου κη'. καὶ ἐν τῷ α'. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου κανόνα πα'.

Οὗ δὴ καὶ μεμνημένος ὁ ϟδ'. τῆς ϛ'. συνόδου κανὼν, ἐπειδὴ, φησὶ, τοὺς ὀμνύοντας ὅρκους ἑλληνικοὺς, οἷον μὰ τὸν ἥλιον, καὶ τοὺς τοιούτους, ὁ τοῦ μεγάλου Βασιλείου πα'. κανὼν ἐπιτιμίοις καθυποβάλλει, καὶ ἡμεῖς τούτοις ἀφορισμὸν ὁρίζομεν.

Νόμοι.

Ἐπισκόποις καὶ κληρικοῖς μέχρι καὶ ἀναγνωστῶν, τὸ ὀμνύναι ὅλως κεκώλυται· διὰ δὲ τῆς ἐγγράφου ὁμολογίας τὰ τοῦ ὅρκου τούτοις πληροῦται.

Ἐν ταῖς ψήφοις δὲ τῶν ἀρχιερέων καὶ μόνον, ὁ ἐπίσκοπος καθαιρεῖται ἀρνούμενος τὴν ἰδίαν ὑπογραφήν· ἐν ἑτέραις δὲ ὑποθέσεσιν οὐ καθαιρεῖται, ἀλλὰ ζημιοῦται κατὰ τοὺς νόμους.

Λέγει ἔτι δὲ καὶ ἡ οβ'. νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ, πᾶν ἔγγραφον, ᾧ ἐπιγέγραπται ὁ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ τύπος διὰ χειρὸς τοῦ συνθεμένου αὐτὸ, ἔχειν ὀφείλει τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἀμετάπτωτον, εἰ καὶ κατησφαλισμένον οὐκ ἔστι διὰ προστίμου.

Οὐδεὶς κατὰ Θεοῦ ὀμόσας κινδυνεύει, ἱκανὸν γὰρ ὁ ὅρκος τιμωρὸν ἔχει τὸ θεῖον· ὁ δὲ κατὰ βασιλέως ὀμόσας κατά τινα θερμότητα, συγχωρεῖται· πλὴν, ὁ ἐν διαλύσει ἐπιορκῶν κατὰ τοῦ βασιλέως, τὸ πρόστιμον δίδωσι, καὶ ἐκπίπτει τῆς ἰδίας ἀγωγῆς, καὶ ἀτιμοῦται.

Ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις εἴωθεν ὁ δικαστὴς ἐπιφέρειν ὅρκον, καὶ οὕτω ψηφίζεσθαι.

A sed ad aliquem malefaciendum, vel aliquo bono privandum, suscipitur; vel si rursum juravit aliquis, se aliquid facturum, quod non debet in jusjurandum deduci, tum violatio illum pœnæ non subjicit; sed Episcopi arbitratu modicè punietur.

Objectio.

Sed quoniam puniuntur, qui pejerant, qui autem bene jurant, remittuntur; dicat ergo aliquis, quòd jurare permittitur; ubi ergo statuemus Evangelicum præceptum, quod omnino jurare prohibet? Credo autem, quod Evangelium, quemadmodum primum peccatorum B germen, ut ita dicam, eradicare studuerit; ita etiam jusjurandum, tanquam perjurii ostium, prohibuit. Aliter illud quidem sit eorum, qui perfectionem attigerunt, sicut omnia quæ habent vendere, & pauperibus dare: si enim omnes vendere necesse habuerint, quinam emerent? Porro & illud, qui maxillam unam percutiunt, alteri non parcere: & pallium cum tunica insuper exuere, & quæcunque alia sunt Evangelicæ constitutionis, quæ non sunt necessaria, bene tamen utilia & eligenda iis, quibus mandantur; ac honorem quidem remunerationemque, nullum autem periculum secum afferunt. Legitimum verò juramentum illi secundum C est & non rejiciendum. Hinc Imperatores illi, qui pietatis purpura induti sunt, hucusque progredi permiserunt: at quod illegitimum est, & ineptum omnino prohibuere. Cùm verò nobilis quidam tertio hebdomadis die omnino se à carne abstinere juravit, exinde venerabilem Præcursorem honorare existimans, & Syn. interrogavit, an necesse erat in festo Natalitii Christi, tertio die jejunii jusjurandum observare: sanctissimus ille Patriarcha Lucas, unà cum Synodo sub eo congregatâ, respondit, quòd licet bonum sit omni tempore jejunare; non tamen oportere tale jusjurandum Dominico festo præferri. Si enim Apostoli illum, qui in Sabbato vel die D Dominico jejunat vel genu flectit, puniunt; quis ferat eum, qui privatim factum voluntarium jejunii jusjurandum Dominico festo & spirituali lætitiæ præfert? Quære etiam in nono capite literæ B. hujus sancti Canonem vicesimum octavum, & in primo capite literæ A. Canonem octogesimum primum.

Cujus etiam meminit nonagesimus quartus sextæ Synodi Canon, Quandoquidem, inquit, eos, qui Gentilium Sacramenta jurant, ut per Solem, & talia, lxxxi. magni Basilii Canon pœnis subjicit, & nos eis quoque E segregationem decernimus.

Leges.

Omnibus ab Episcopis & Clericis usque ad Lectores jurare omnino est prohibitum: per pactum verò literis mandatum quæ sunt juramenti illis adimplentur.

In Antistitum electionibus & solùm, Episcopus, qui suam negat subscriptionem, deponitur; in aliis autem causis non deponitur, sed juxta leges mulctatur.

Dicit insuper & lxxii. Imperatoris Leonis sapientis Novella, Omne pactum scriptum quod pretiosæ & vivificæ F crucis figurâ, per manus ejus qui pactum init, signatur, debet firmum & immutabile esse, licet constituta pœna non sit firmatum.

Nemo per Deum jurans periclitatur; nam satis Deum ultorem habet jusjurandum: qui verò calore quodam per Imperatorem juraverit, veniam consequitur; sed qui in persolutione per Imperatorem pejerat, pœnas dat, & propria actione excidit, & infamia notatur.

In dubiis rebus solet judex jusjurandum allegare, & ita judicare.

Bene allegent, per salutem tuam jurasse. Omne enim legitimum ex inductione jusjurandum servatur, & quod quis juravit secundum propriam religionem: quod autem fit per insinceram religionem jusjurandum, non servatur.

Qui ex judiciali electione, vel adversarii postulatione jusjurandum in Ecclesia subit, sacro-sanctis tactis Evangeliis, si posthac pejerare convictus fuerit, lingua privetur. Idem & de Martyribus. Jusjurandum est oratio propter suam veritatem fidem faciens.

CAPUT XXXIII.

De Tutoribus & Curatoribus.

TERTIUS quartæ Synodi Canon Clericos vel Monachos propter turpe lucrum alienas possessiones conducere prohibuit, quod est, res seculares tractare, divina mysteria neglectui habentes: nisi ad inexcusabilem impuberum tutelam à legibus vocetur aliquis; Impuberibus enim Tutores dantur; minoribus autem Curatores. Impuberes quidem sunt masculi, qui sunt quatuordecim annis minores: impuberes vero fœminæ, quæ duodecim annis minores sunt. Minores verò sunt, qui pubertatem prætericrunt, minores tamen sunt xxv. annis, sive sint mares sive fœminæ. Episcopus civitatis etiam istis permittere potest, ut Ecclesiasticarum rerum curam gerant, vel orphanorum & viduarum, quibus non providetur, & quæ Ecclesiastico auxilio maxime indigent, propter Dei timorem, ut in Actibus memoratur, Apostolos septem Diaconos elegisse, ne in ministerio quotidiano viduæ despicerentur: lucri autem aut gloriæ cupiditate illis hujusmodi administrationibus seipsos injicere non permittitur. Qui verò auxilio indigent sunt tales, qui in Ecclesias profugerunt, ut Dynastarum injuriam vitarent, vel qui aliquid forsan offenderint, vel qui injustè in servitutem rediguntur, & suppetias postulant, propter quos etiam defensores fiunt. Si quis verò transgreditur, convenientibus suppliciis eum subjici vult. Omnes igitur Clerici & Monachi Episcopi sui permissione, non modo Ecclesiastica, verum etiam secularia negotia administrare possunt: ut & tutelam & curatelam suscipere. Absque externa autem permissione Episcopis & Monachis nec tutelam nec curatelam gerere permittitur, licet à legibus vocentur: sed Clerici, quando à legibus vocantur, utraque subire non prohibentur. Omnes verò communiter Ecclesiastica negotia administrare non impediuntur, vel sine Episcopali permissione.

Leges.

Religiosissimos Episcopos vel Monachos ex nulla lege Tutores vel Curatores cujuscunque personæ fieri concedimus: sed eorum, quæ ad animam pertinent, tutelam suscipere, & vocatos administrare non prohibemus. Etenim Antistitibus maxime pro delinquentibus placatio dedicatur.

Presbyteros & Diaconos & Subdiaconos solo cognationis jure ad tutelam vel ad curatelam vocatos, administrationem suscipere concedimus.

Tutores habeant liberti secundum leges civiles, qui propter ætatem seipsos vendicare nequeunt. Alienus ex pacto servus, frustra fit curator.

Neque tutelam neque curatelam gerat, qui septuaginta annis est major, neque qui viginti quinque est minor: nam quomodo curam gerat, qui alterius cura indiget?

Decoctores & amentes, licet pubertatem egressi sint, à propriis cognatis in tutelam suscipiuntur.

Καλῶς ἐπιφέρουσι κατὰ τῆς σωτηρίας σου ὀμόσαι. πᾶς γὰρ θεμιτὸς διὰ ἐπαγωγῆς ὅρκος φυλάττεται, καὶ ὃν τις ὀμόσῃ κατὰ τὴν ἰδίαν θρησκείαν· ὁ δὲ κατὰ ἀδοκίμου θρησκείας γεγονὼς ὅρκος οὐ φυλάττεται.

Ὁ ἐκ δικαστικῆς ψήφου, ἢ διὰ αἰτήσεως τοῦ ἀντιδίκου, ὅρκον ὑπέχων ἐν ἐκκλησίᾳ, τῶν ἀχράντων ὑφαπτόμενος εὐαγγελίων, ἐπιορκῶν δὲ μετὰ ταῦτα ἐλεγχθεὶς, γλωσσοκοπείσθω. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ μαρτύρων. ὅρκος ἐστὶ λόγος πιστούμενος δι' ἑαυτοῦ τὴν ἀλήθειαν.

ΚΕΦ. λγ'.

Περὶ ἐπιτρόπων καὶ κουρατώρων.

Ὁ γ'. τῆς δ'. συνόδου κανὼν, κληρικοὺς ἢ μονάζοντας ἀπείρηκεν ἀλλότρια κτήματα μισθοῦσθαι δι' αἰσχροκέρδειαν, ὅπερ ἐστὶ, πράγματα ἐργολαβεῖν κοσμικὰ, τῆς θείας λειτουργίας καταμελοῦντας· εἰ μήπου ἐκ τῶν νόμων καλοῖτό τις εἰς ἀφηλίκων ἀπαραίτητον ἐπιτροπήν· τοῖς μὲν γὰρ ἀνήβοις ἐπίτροποι δίδονται, τοῖς δὲ ἀφήλιξι κουράτορες. καὶ ἄνηβοι μὲν εἰσὶν ἄρρενες, οἱ τῶν ιδ'. ἥττους ἐτῶν· ἄνηβοι δὲ θήλειαι, αἱ ἥττους τῶν ιβ'. ἐτῶν. ἀφήλικες δὲ, οἱ τὴν ἥβην ὑπερβάντες, ἥττους δὲ τῶν κε'. ἐνιαυτῶν, κἂν ἄρρενες ὦσι, κἂν θήλειαι. δύναται καὶ ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος ἐπιτρέπειν τοῖς τοιούτοις ἐκκλησιαστικῶν φροντίζειν πραγμάτων, ἢ ὀρφανῶν καὶ χηρῶν ἀπρονοήτων, καὶ τῶν μάλιστα ἐκκλησιαστικῆς δεομένων βοηθείας, διὰ τὸν φόβον τοῦ κυρίου, ὡς ἐν ταῖς πράξεσιν ἱστόρηται, προχειρισαμένων τῶν ἀποστόλων τοὺς ἑπτὰ διακόνους, ἵνα μὴ ἐν τῇ καθημερινῇ διακονίᾳ αἱ χῆραι παραθεωρῶνται· οὐ μὴν ἑαυτοὺς ταῖς τοιαύταις ἐπιρρίπτειν διοικήσεσι τούτοις ἐφεῖται κέρδους χάριν ἢ δόξης. οἱ δὲ βοηθείας δεόμενοι, οὗτοι ἂν εἶεν, οἱ τῇ ἐκκλησίᾳ προσπεφευγότες, ἐπηρείας δυναστῶν ἐκτρεπόμενοι, ἢ οἱ περί τι πταίσαντες, ἢ οἱ εἰς δουλείαν ἀδίκως ἑλκόμενοι, καὶ ζητοῦντες ἐπικουρίαν, δι' οὓς καὶ οἱ ἔκδικοι γίνονται. τὸν δὲ παραβαίνοντα τοῖς προσήκουσιν ἐπιτιμίοις καθυποβάλλεσθαι βούλεται. πάντες τοίνυν κληρικοί τε καὶ μοναχοὶ κατ' ἐπιτροπὴν τοῦ σφῶν ἐπισκόπου, οὐ μόνον ἐκκλησιαστικὰ, ἀλλὰ καὶ πολιτικὰ ἐνεργῆσαι δύνανται πράγματα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπιτροπὴν ὑπελθεῖν καὶ κουρατορείαν. ἐπισκόποις δὲ τῆς ἔξωθεν δίχα ἐπιτροπῆς καὶ μοναχοῖς οὔτε ἐπιτροπὴν, οὔτε κουρατορείαν ἔξεστι δέξασθαι, κἂν ἐκ τῶν νόμων καλῶνται· οἱ δὲ κληρικοὶ, ὅτε καλοῦνται παρὰ τῶν νόμων, καὶ τὰ ἀμφότερα ὑπελθεῖν οὐ κωλύονται. πάντες δὲ κοινῇ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἐνεργεῖν οὐκ ἐμποδίζονται, καὶ δίχα προτροπῆς ἐπισκόπου.

Νόμοι.

Τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἢ μοναχοὺς ἐκ μηδενὸς νόμου ἐπιτρόπους ἢ κουράτορας οἱουδήποτε προσώπου γίνεσθαι συγχωροῦμεν· ἐπιτροπεύειν δὲ τῶν ὑπὲρ ψυχῆς ὠφελούντων διδόναι, καὶ διοικεῖν προσκαλουμένους, οὐ κωλύομεν. καὶ γὰρ τοῖς ἀρχιερεῦσι μᾶλλον ὁ ὑπὲρ τῶν πλημμελούντων ἱλασμὸς ἀφιέρωται.

Τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ ὑποδιακόνους, τῷ δικαίῳ μόνῳ τῆς συγγενείας, εἰς ἐπιτροπὴν, ἢ εἰς κουρατορείαν ἀνακαλουμένους, τὴν λειτουργίαν ὑποδέξασθαι συγχωροῦμεν.

Ἐπιτροπεύονται δὲ κατὰ τὸν πολιτικὸν νόμον ἐλεύθεροι οἱ διὰ τὴν ἡλικίαν ἐκδικεῖν αὐτοὺς μὴ δυνάμενοι. ἀλλότριος οἰκέτης ἐν διαθήκῃ, ἀχρήστως ἐπίτροπος δίδοται.

Οὐκ ἐπιτροπεύει, οὐδὲ κουρατορεύει ὁ μείζων τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν, οὐδὲ ὁ ἐλάττων τῶν εἰκοσιπέντε ἐτῶν· πῶς γὰρ ὁ δεόμενος ἄλλου κηδεμονίας;

Ἄσωτοι καὶ μαινόμενοι, κἂν μείζονες ὦσι τῇ ἡλικίᾳ, κουρατορεύονται ὑπὸ τῶν ἰδίων συγγενῶν.

Οἱ

Οὐδεὶς ἐγχειρίζεται πλέον τῶν τριῶν ἐπιτρόπων.

Τῷ υἱῷ τοῦ αἰχμαλώτου ἐπίτροπος οὐ δίδοται, ἀλλὰ τῇ οὐσίᾳ κουράτωρ· ὑποστρέφοντος γὰρ τοῦ πατρὸς, γίνεται αὐτοῦ ὑπεξούσιος, ὡς εἰ μηδέποτε ᾐχμαλωτίσθη.

Τῷ ἔχοντι ἐπίτροπον νοσοῦντα ἢ γέροντα δίδοται κουράτωρ παρὰ τοῦ ἄρχοντος.

Ἐὰν κλέψωσιν οἱ ἐπίτροποι πράγματα ἀφηλίκων, ἕκαστοι αὐτῶν εἰς τὸ διπλοῦν ἐνέχεται.

Προτιμῶνται τῶν θηλειῶν οἱ ἄρρενες, τελείας ἡλικίας ὑπάρχοντες. γυνὴ γὰρ οὐ κουρατορεύει, οὐδὲ τὰ τῆς ἐπιτροπῆς ὑπέρχεται λειτουργήματα, εἰ μή που μήτηρ ἢ μάμμη εἴη.

Ὁ πλησιέστερος συγγενὴς ἐπιτροπευέτω· εἰ δὲ πολλοὶ τὸν αὐτὸν ἐπέχουσι βαθμὸν, πάντες ἐπιτροπεύουσιν.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ ιε΄. κεφ. τοῦ Μ. στοιχείου.

A Nemo plusquam tres tutores constituit.

Captivi filio tutor non datur; sed substantiæ curator: nam reverso patre, illius juris erit, ac si nunquam in captivitatem fuerat redactus.

Illi, cujus tutor vel morbo laborat, vel senio confectus est, à Magistratu datur curator.

Si impuberum facultates tutores surripiant, unusquisque eorum in duplum tenetur.

B Præferuntur fœminis masculi, cum sint perfectæ ætatis. Mulier enim curatelam non gerat, neque tutelæ administrationem subeat, nisi vel mater vel avia sit.

Proximus cognatus tutorem agat: sin verò sint plures ejusdem gradus, tum omnes curatelam gerant.

Quæras etiam in xv. cap. literæ M.

C

ΚΕΦ. λδ΄.

Περὶ Εὐνούχων.

Ὁ μὲν κα΄. τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κανὼν, εὐνοῦχος, φησὶν, εἰ μὲν ἐξ ἐπηρείας ἀνθρώπων τις ἐγένετο, ἢ ἐν διωγμῷ τὰ τῆς ἀνδρείας ἀφῃρέθη· ἢ οὕτως ἔφυ, εἰ καὶ ὁ βίος αὐτοῦ σεμνὸς εἴη καὶ ἄμεμπτος, εἰς ἱερωσύνην προβιβαζέσθω.

Ὁ δὲ κβ΄. ὁ ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσας, κληρικὸς μὴ γινέσθω· αὐτόχειρ γὰρ ἑαυτοῦ γέγονε τῷ παραβόλῳ τοῦ πράγματος, ἑαυτῷ τὸν θάνατον ὥσπερ προμνώμενος, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ δημιουργίᾳ πολεμῶν ἄντικρυς.

Ὁ δὲ κγ΄. εἴ τις κληρικὸς ὢν ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσειεν, ὡς προδηλότατα θανατῶν, καθαιρείσθω.

Ὁ δὲ κδ΄. λαϊκὸς ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσας εἰς ἔτη ἀφοριζέσθω τρία, ὡς ἐπίβουλος τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς. ἄλλως τε καὶ τὴν ἀνδρῶν φύσιν τοῦ Θεοῦ τούτους δημιουργήσαντος, εἰς ἑτέραν ἀλλόκοτον αὐτοὶ ἑαυτοὺς μεταπλάττουσιν, ὥστε μήτε ἄνδρες εἶναι, τὴν σπερματικὴν καὶ τὴν ὁμοῦ γεννητικὴν δύναμιν ἀποβεβληκότες, μήτε γυναῖκες, οὐ γὰρ τίκτειν ἔχουσι φύσιν.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ α΄. τῆς πρώτης συνόδου κανὼν διορίζεται, τὸν ἐν νόσῳ ὑπὸ ἰατρῶν χειρουργηθέντα, ἢ ὑπὸ βαρβάρων τῶν γεννητικῶν μορίων ἀφαιρεθέντα, τοῦ κλήρου μὴ ἀποπίπτειν· εἰ τις δὲ μὴν ὑγιαίνων ἐπίτηδες ἐξέτεμεν ἑαυτὸν, τοῦτον, μὴ ὅτι κληροῦσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενον, ἐξωθεῖσθαι προσήκει· δεκτοὺς δὲ εἰς κλῆρον τοὺς ὑπὸ βαρβάρων ἢ δεσποτῶν εὐνουχισθέντας, εἰ συμβαίνοντα τῇ ἱερωσύνῃ, καὶ τὸν βίον μετιόντες εἶεν.

Ὁ δὲ τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου κανὼν η΄. καὶ τὸν ἑτέρους ἐκτέμνοντα, ὡς τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ὑβριστὴν, εἴτε αὐτοχειρίᾳ, εἴτε ἐξ ἐπιτάγματος, κληρικὸν μὲν ὄντα, καθαιρεῖσθαι κελεύει, λαϊκὸν δὲ ἀφορίζεσθαι· εἰ μήπου νοσήματί τινι περιπεσὼν πρὸς τὴν ἐκτομὴν τὸν πεπονθότα ἠνάγκασεν. οὔτε γὰρ ἱερέας αἰτιατέον, τοὺς νοσοῦσιν ἐξ ἐπιτάγματος ἐφιέντας τὸ εὐνουχίζοντα, οὔτε μὴν λαϊκοὺς αὐτοχειρίᾳ χρωμένους. τοῦτο γὰρ ἰατρείαν τοῦ νοσήματος, ἀλλ' οὐκ ἐπιβουλὴν τοῦ πλάσματος, ἢ τῆς πλάσεως ὕβριν λογιζόμεθα.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ ιβ΄. κεφ. τοῦ Γ. στοιχείου, καν. ε΄. τῆς ϛ΄. συνόδου.

CAPUT XXXIV.

De Eunuchis.

SANCTORUM Apostolorum vicesimus primus Canon, Eunuchus, inquit, si ex injuria quidem hominum factus sit, vel in persecutione virilibus privatus sit, vel sic natus fuerit, si etiam ejus vita sit sancta & irreprehensibilis, in Sacerdotium promoveatur.

D Vicesimus secundus verò, Qui seipsum mutilavit, ne sit Clericus: ipse enim suspsius est homicida propter facti audaciam, mortem sibi quasi ambiens, & Dei opificii hostis palam factus.

Et xxiii. Si quis, cum sit Clericus, seipsum mutilaverit, tanquam sibi manifestò mortem optans, deponatur.

Xxiv. item, Laicus, qui seipsum mutilavit, tribus annis segregetur, quia est suspsius vitæ insidiator. Præterea, cum in virorum naturam Deus ipsos formavit, in aliam ab ea prorsus diversam sese transformarunt: ita ut, neque viri sint, quia seminalem pariter ac generatricem facultatem abjecerunt; neque fœminæ, quia non habent E parturiendi naturam.

Eadem etiam constituit i. Syn. i. Can. Nimirum, ut qui à Medicis in morbo excisus, vel à barbaris genitalibus membris privatur, è Clero non excidat: quicunque autem, cum esset sanus, ex industriâ seipsum execuit, non modò in Sacerdotium non cooptetur, sed etiam in Clero recensitus, ejiciatur: illi autem in Clerum admittuntur, qui à Barbaris vel Dominis sunt castrati, si ea, quæ ad Sacerdotium & vitam spectant, prosequuti sint.

F Synodi verò i. & ii. dictæ viii. Canon, Eum, qui alios execat (tanquam Dei opificio injuriam faciens) sive propriis manibus, sive jussu, si sit quidem Clericus, deponi jubet; sin verò Laicus, segregari; nisi morbus alicui incidens, eum ad execandum ægrotantem coëgerit. Neque enim condemnandi sunt Sacerdotes, qui morbo laborantes castrari jubent: neque Laici, qui propriis manibus ad castrationem utuntur. Hoc enim morbi esse medelam, non autem creaturæ insidias fieri, vel opificium injuria affici existimamus.

Vide etiam in xix. cap. literæ Γ. Synodi. vi. Can. v.

A

Leges.

Jubemus ut nullus Romanus castretur, ne quidem extra Romanum solum, & ut nullus Romanum castratum emat: sed & eum, qui castravit, & eum qui emit, & tabellionem, & publicanum, qui vectigalis aliquid pro eo accepit, puniendos esse. Barbara autem mancipia, quæ extra Romanum solum castrantur, liceat omnibus mercatoribus & emere & vendere.

Si quis servus à nobis sit castratus, statim illi libertatem dari, licèt ob morbum castratus fuit.

B

Qui ob voluptatem vel mercaturam aliquos castrat, si sit quidem Nobilis, publicatur: plebeius vero, gladio & bestiis objicitur.

Imperatoris verò Leonis Sapientis Novella, Eunuchum, qui legitimè mulieri matrimonio conjungitur, scortationis pœnæ subjici jubet; & Sacerdotem, qui prophanè illum copulavit, Sacerdotali dignitate privari: permittit autem eunuchis, quoscunque volunt adoptare & in filiorum sortem eligere.

Νόμοι.

Κελεύομεν μηδένα Ῥωμαίων εὐνουχίζεσθαι, μηδὲ ἔξω τῆς Ῥωμαίων γῆς, μηδὲ ἀγοράζειν μηδένα τὸν εὐνουχισθέντα Ῥωμαῖον· ἀλλὰ καὶ τὸν εὐνουχίσαντα, καὶ τὸν ἀγοράσαντα, καὶ τὸν συμβολαιογράφον, καὶ τὸν τελώνην τὸν κομισάμενον τέλος τι ὑπὲρ τούτου, τιμωρεῖσθαι. τοὺς δὲ ἔξω τῆς Ῥωμαίων ἰδιόφυεῖς εὐνουχιζομένους ἀνδράποδα βάρβαρα ἐξεῖναι πᾶσιν ἐμπόροις ἀγοράζειν τε καὶ πωλεῖν.

Ἂν δέ τις παρ' ἡμῶν εὐνουχισθῇ δοῦλος, εὐθὺς τύχῃ τῆς ἐλευθερίας διδόσθω, κἂν διὰ νόσον εὐνουχισθῇ.

Ὁ δὲ ἡδονῇ ἢ ἐμπορίας εὐνουχίζων τινὰς, ἐὰν ἐπίσημος μὲν ᾖ, δημεύεται· εὐτελὴς δὲ, ξίφει καὶ θηρίοις ὑποβάλλεται.

Ἡ δὲ νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ, τὸν γυναικὶ κατὰ νόμον γάμου συναφθέντα εὐνοῦχον τῇ τῆς πορνείας ὑποκεῖσθαι κολάσει κελεύει, καὶ τὸν ἀθέσμως συναρμόσαντα ἱερέα, τῆς ἱερατικῆς ἀξίας ἀπογυμνοῦσθαι· ἐφίησι δὲ τοῖς εὐνούχοις, οὓς βούλονται εἰσποιεῖν καὶ εἰς μοῖραν τίθεσθαι υἱῶν.

C

CAPUT XXXV.

De precum ordine.

SEPTUAGESIMUS quintus sextæ Synodi Canon, ut qui in Ecclesiâ precantur & psallunt, non inordinati accedant, neque intentas urgeant vociferationes; sed cum contrito corde, & moribus convenientibus, & mentis attentione, preces & psalmodias peragant: unde & internis moribus & externâ specie, Dei misericordia in peccatores trahitur. Pios enim, inquit Levitici liber, facite filios Israël; neque infractis & irreverendis utantur cantilenis, & supervacaneâ canticorum varietate, & cantibus lascivis; quæ thymelicis scenicisque magis quàm Ecclesiæ Dei conveniunt. A quamplurimis verò Patriarchis cum gravissimis etiam pœnis hæc sæpiùs fuerunt prohibita. Permissum est autem simplicem & invariatam psalmodiæ modulationem usurpare, & in vigiliis & pro defunctis peragendis ceremoniis; ut obtinuit antiqua & venerabilis consuetudo: sed nihil amplius fieret.

D

ΚΕΦ. λέ.

Περὶ εὐχῶν εὐταξίας.

Ὁ οέ. τῆς ϛ'. συνόδου κανὼν, τοὺς εὐχομένους ἐν ἐκκλησίᾳ καὶ ψάλλοντας, μὴ ἀτάκτως προσιέναι, καὶ ἐπιτεταμένας ἐπικράζειν φωνάς, ἀλλ' ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ, καὶ ἤθει κατεσταλμένῳ, καὶ νοὸς προσοχῇ τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι καὶ ψαλμῳδίας, ἐφ' ᾧ τῷ τε ἔσωθεν ἤθει, καὶ τῷ ἔξωθεν εἴδει, τοῦ Θεοῦ τὸ ἔλεος ἐπὶ τοὺς ἡμαρτηκότας ἑλκύσαι. εὐλαβεῖς γάρ, φησὶν ἡ τοῦ Λευιτικοῦ βίβλος, ποιήσατε τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ, μηδὲ τοῖς κεκλασμένοις καὶ ἀσέμνοις μέλεσι χρῆσθαι, καὶ τῇ περιττῇ τῶν ᾀσμάτων ποικιλίᾳ, καὶ ᾠδαῖς πρεπούσαις, ἃ θυμελικοῖς οὐχ ἧττον καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἢ ἐκκλησίᾳ πρέπουσι Θεοῦ. πολλάκις δὲ ταῦτα καὶ παρὰ πολλῶν κεκώλυται πατριαρχῶν, μετὰ σφοδρῶν τῶν ἐπιτιμιῶν. παρήγγελται δὲ τὸ ἁπλοῦν καὶ ἀποίκιλον τῆς ψαλμῳδίας ἀσπάζεσθαι, ἔν γε ταῖς παννυχίσι καὶ ταῖς τελεταῖς τῶν ἀπελθόντων, ὡς τὸ ἀρχαῖον ἔθος καὶ θεοφιλὲς εἶχεν· ἀλλ' οὐδὲν γίγνεσθαι πλέον.

E

De Sacrosancto Hymno.

Octogesimus primus, Illos, qui in sanctissimo hymno Petri Fullonis vocem inserere audent, quæ huic, sanctus immortalis, hoc, qui crucifixus es pro nobis miserere nostri, addidit, exitiali anathematis judicio subjicit. Vel enim quartam personam inducit ista vox, & Dei filium, Servatoris scilicet consistentē facultatem, seorsum ponit, & Christum crucifixum tanquam alium à forti, vel affectionibus subjectam Trinitatem glorificat, & Patrem & Spiritum sanctum unà cum Filio crucifigit. Scimus vero quomodo Ecclesiastica historia loquitur, cum, Proclo Archiepiscopo, populus, quâdam divinitùs intentatâ oppressus plagâ, Constantinopoli supplicaret, in æthera raptum fuisse puerum, & hymnum hunc fuisse edoctum, & rursus demissum præsentibus illud, quod institutum erat, renunciasse; quod populo sine additamento canente, divinitùs intentatam cessasse plagam. Sed & sancta & œcumenica quarta Synodus ita sacrosanctum hymnum canendum esse decernit: licèt obscurum Armeniorum genus & subdolū abominabilem

F

Περὶ τοῦ τρισαγίου ὕμνου.

Ὁ δὲ πα'. τοὺς ἐν τῷ τρισαγίῳ ὕμνῳ παρὰ τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέως φωνὴν παρεντείρειν μὴ αἰδουμένους, παρὰ τοῦ, ἅγιος ἀθάνατος, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς ἐλέησον ἡμᾶς, προσθέντος, τῇ ὀλεθρίᾳ τοῦ ἀναθέματος ἐφίησι καταδίκῃ. ἢ γὰρ τέταρτον ἡ τοιαύτη πρόσωπον εἰσάγει φωνή, ἀνὰ μέρος τιθεῖσα τὸν τοῦ Θεοῦ υἱὸν τὴν ἐνυπόστατον τοῦ πατρὸς δύναμιν, καὶ ἀνὰ μέρος τὸν ἐσταυρωμένον Χριστόν, ὡς ἄλλον ὄντα παρὰ τὸν ἰσχυρόν, ἢ παθητὴν τὴν τριάδα δοξάζει, συσταυροῦσα τῷ υἱῷ τὸν πατέρα καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. ἴσμεν δὲ ὡς ἡ ἐκκλησιαστικὴ διέξεισιν ἱστορία, ὅπως λιτανεύοντος τοῦ λαοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπί τινι θεηλάτῳ πιεζομένου πληγῇ, Πρόκλου ἀρχιερατεύοντος, αἰθέριον ἁρπαγῆναι παιδίον, καὶ τὸν ὕμνον τοῦτον μυηθῆναι, καὶ κατελθόν, τοῖς παροῦσι τὸ μυηθὲν ἀπαγγεῖλαι· ᾀδομένου δὲ τοῦ λαοῦ, τῆς προσθήκης χωρίς, ἡ θεήλατος παύσασθαι πληγή. ἀλλὰ καὶ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ τετάρτη σύνοδος οὕτως ᾄδεσθαι τὸν τρισάγιον ὕμνον ἐθέσπισεν· εἰ καὶ τὸ κρυπτὸν φῦλον τῶν Ἀρμενίων καὶ ὕφαλον τῆς βδελυκ-

ταυτης

ταύτης εἰσέτι καὶ νῦν οὐ μεθίενται πλάνης. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ια΄. κεφαλαίῳ τοῦ Β. στοιχείου κανόνα ιε΄. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

A illum errorem nondum deposuerunt. Vide etiam in undecimo capite literæ B. Canonem xv. Laodicenæ Synodi.

Ὁ δὲ ιϛ΄. ταύτης, ἐν τοῖς σάββασι μετὰ τῶν ἑτέρων γραφῶν καὶ εὐαγγέλιον κελεύει ἀναγινώσκεσθαι. πρὸ γὰρ τῆς γενομένης τῆς νῦν τηρουμένης τάξεως ἐν ταῖς εὐχαῖς τε καὶ ψαλμῳδίαις, εὐχαὶ μόνον ἐγίνοντο ἐν σαββάτῳ, καὶ οὕτω τὴν ἀναίμακτον προσέφερον οἱ ἱερεῖς θυσίαν. εὐαγγέλιον δὲ ἢ ἄλλη τις γραφὴ ὑπ' ἐκκλησίας οὐκ ἀνεγινώσκετο· οἷα τηνικαῦτα πανηγυρίζειν εἰωθότες κατὰ τοὺς λέγοντας κανόνας, μήτε νηστεύειν, μήτε γονυκάμπτειν ἐν σαββάτῳ.

Ejusdem verò Synodi xvi. In Sabbatis unà cum aliis Scripturis etiam Evangelia legi jubet. Nam antequam ordo, qui hodie in precibus & psalmodiis observatur, institutus fuit, solummodo preces in Sabbato fuerunt, & sic sacrificium incruentum offerebant Sacerdotes. Evangelium verò, vel alia Scriptura, in Ecclesia non legebatur; quippe tunc festum celebrare solebant juxta Canones, qui dicunt, neque jejunare, neque genufle- B ctere in Sabbato oportet.

Ὁ δὲ ιζ΄. κηδεμονικώτερόν τι ποιῶν, καὶ εἰς καθίσματα μερισθῆναι τοὺς Δαυιδικοὺς Ψαλμοὺς ἐπέταξε, καὶ ἀναγνώσεις μεταξὺ γίνεσθαι, ἵνα μὴ ἀηδιῶν ὁ λαὸς διὰ τὸ συνεχὲς τῆς ψαλμῳδίας τῆς ἐκκλησίας ἀποπηδῶσιν.

Decimus septimus autem accuratiùs quiddam faciens, etiam in sessiones partiri Davidicos Psalmos jussit, & interjecto spatio lectionem fieri, ne populus psalmodiæ continuatione mœrore affectus ab Ecclesia discederet.

Ὁ δὲ ιη΄. τὰς παραδεδομένας εὐχὰς λέγειν ἐν ταῖς ἐννάταις τε καὶ ἑσπέραις, καὶ μὴ τὸν βουλόμενον ἰδίας εὐχὰς συντίθεσθαι, καὶ ταύτας λέγειν ἐν τῇ συνάξει.

Decimus verò octavus, ut in nonis & vesperis recitentur traditæ preces, & ne quis pro arbitrio preces contexat, & illas in publicis conventibus recitet.

Τούτοις ἐπιψηφίζεται καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ρϛ΄. τὰς ὑπὸ τῶν συνετωτέρων συντεταγμένας καὶ ὑπὸ τῆς συνόδου κεκυρωμένας εὐχὰς λέγεσθαι μόνας, ἐν τῇ λιτῇ φημὶ τῆς λειτουργίας ἁπάσης, ἐν τοῖς προοιμίοις, ἄχρι δηλαδὴ τῶν θείων εὐαγγελίων, ἐν τῇ τῶν κατηχουμένων παραθέσει, δι' ὧν τῷ Θεῷ τούτους οἱ ἱερεῖς παρατίθενται, καὶ ἐν τῇ ἐπιθέσει τῶν χειρῶν, ἐπί τε τῶν χειροτονουμένων καὶ τῶν ἐν μετανοίᾳ γινομένων. τὰς δὲ παρ' ἑτέρων εἰσαγομένας νέας εὐχὰς μὴ προσίεσθαι· ἅπερ γὰρ οἱ πατέρες οὐκ ἐδοκίμασαν, τὸ ἀμφίβολον ἐντεῦθεν ἔχει· καὶ δέος ὑποτρέχει, μὴ ἄρα τὰ τῇ ὀρθῇ μὴ συμβαίνοντα παρενείρωσι πίστει.

His etiam consentit Carthaginensis Syn. centesimus sextus, ut in supplicationibus universæ administratio- C nis, solæ legantur preces, quæ à sapientioribus ordinantur, & à Synodo confirmantur, in præfationibus, nimirum usque ad sacra Evangelia, in catechumenorum commendationibus, per quas eos Deo commendant Sacerdotes; & in manuum impositionibus, tam in eos qui ordinati sunt, quam qui pœnitentiam agunt: novæ autem preces, quæ ab aliquibus introducuntur, non admittantur. Quæcunque enim Patrum judicio non sunt approbata, dubium certè habent: itaque metuendum est, ne, quæ ad rectam fidem minus spectant, intromittant.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ιθ΄. κανών, τὰς ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων φησὶν εὐχὰς πρῶτον, καὶ τῶν ἐν μετανοίᾳ, εἶτα τῶν πιστῶν γίνεσθαι δεῖ· εἶτα μόνοις ἐξεῖναι θεσπίζει τοῖς ἱερατικοῖς εἰς τὸ ἅγιον εἰσιέναι θυσιαστήριον καὶ κοινωνεῖν. Ζήτει καὶ ἐν τῷ θ΄. κεφαλαίῳ τοῦ Β. στοιχείου κανόνας ε΄. καὶ κ΄. τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου.

D Decimus nonus verò Synodi Laodicenæ Canon, Catechumenorum, inquit, preces, primùm, & eorum, qui pœnitentiam agunt, deinde fidelium, fieri oportet: postea solis sacratis licere decernit ad altare accedere & communicare. Quære & in ix. cap. literæ B. Canones v. & xx. Synodi in Gangrâ.

Ὁ καὶ ριε΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ ἀναθέματος ἀξιοῖ τὸν οἰόμενον μὴ ἀληθῶς, ἀλλὰ ταπεινοφροσύνης χάριν παραινοῦντα ἡμᾶς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Ἰωάννην λέγειν, ἐὰν εἴπωμεν, ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐν ἡμῖν οὐκ ἔστιν. ἐκ γὰρ τῶν ἑξῆς ῥημάτων τῆς ἐπιστολῆς δείκνυται προδήλως τοῦ ἀποστόλου ἡ ἔννοια, ἐπάγοντος, ἐὰν δὲ ὁμολογήσωμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστι καὶ δίκαιος, ὅστις ἀφήσει ταύτας ἡμῖν, καὶ καθαρίσει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας.

Centesimus decimus quintus Carthaginensis Synodi, Illum anathemate dignum censet, qui existimat, non verè, sed humilitatis gratiâ, nos adhortantem sanctum Apostolum Joannem dixisse, Si dixerimus, quòd peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, nec ve- E ritas in nobis est. Nam ex proximè sequentibus Epistolæ verbis manifestè ostenditur Apostoli sententia, qui subjungit, sin autem peccata nostra confessi fuerimus, fidelis est & justus, qui illa nobis remittet, & purgabit nos ab omni injustitia.

Ὁ δὲ ριϛ΄. καὶ ριζ΄. τοὺς ὑπολαμβάνοντας τοὺς ἁγίους λέγειν μὲν τό, ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ἑαυτοὺς δὲ τῶν ὀφλημάτων ἐξαίρειν, οὐ δὲ γὰρ αὐτοῖς εἶναι ταύτην τὴν παραίτησιν πάντη ἀναγκαίαν, ἀλλὰ τοῖς ἐν τῷ λαῷ ἁμαρτάνουσι, τῷ ἀναθέματι παραπέμπουσιν. ὅτι γὰρ οὐκ εὐχῆς πρόσχημα, οὐδ' ὑπόκρισις ταπεινότητος τοῖς ἁγίοις ὑπῆρξέ ποτε, ἀλλ' ἀληθὴς καρδίας συντριβή, δηλοῖ ὁ μέγας Ἰάκωβος, ὅδε ποτὲ λέγων, ἐν πολλοῖς ἁμαρτάνομεν πάντες, καὶ ὁ Δαυίδ, μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν· καὶ ἐν τῇ εὐχῇ ὁ Σολομών, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὃς οὐχ ἥμαρτεν· καὶ ὁ Ἰώβ, ὥστε εἰδέναι πάντα ἄνθρωπον τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ· καὶ ὁ Δανιήλ, ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, καὶ τὰ ἑξῆς. τίς γὰρ τῆς εἰρωνείας ἀνάσχοιτο τῶν τἀναντία τοῖς σφῶν λόγοις φρονούντων· οἵπερ χείλεσι μὲν ἄφεσιν αἰτοῦσιν ἁμαρτιῶν, ὡς ἀθῷοι δὲ τούτων τῇ καρδίᾳ διάκεινται, καὶ μὴ

Cxvi. verò & cxvii. Illum quidem, qui existimat Sanctos dicere, Demitte nobis debita nostra, at seipsos debitis eximere, nec illis enim omnino necessariam esse talem petitionem, sed aliis qui sunt in populo peccatoribus, anathemate prosequuntur. Quod enim nec precationis prætextus, nec humilitatis hypocrisis un- F quam sanctis inerat, sed vera cordis contritio, ostendit magnus Jacobus, qui hoc modo aliquando dicit, In multis offendimus omnes; & David, Ne introeas in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens; & in oratione Salomon, Non est homo, qui non peccaverit; & Job, Ut omnis homo sciat imbecillitatem suam; & Daniel, Peccavimus, iniquè egimus, & cætera. Quis enim eorum simulationem ferat, qui verbis suis contraria cogitant; qui labris quidem remissionem peccatorum petunt, corde autem se esse insontes existimant, & non hominibus,

hominibus, sed Deo ipsi mentiuntur? Quære etiam in xxxvii. cap. literæ K. Can. xc. vi. Syn.

A ἀνθρώποις, ἀλλ' αὐτῷ ψευδόμενοι τῷ Θεῷ. ζήτει καὶ ἐν λζ. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου κανόνα ϛ'. τῆς ϛ'. συνόδου.

Lex.

Jubemus omnes Episcopos & Presbyteros, ut non tacitè, sed voce à fidelissimo populo exaudiendâ, faciam oblationem, & super sanctum baptisma precationem celebrent; ut exinde auditorum animæ in majorem compunctionem & Domini Dei glorificationem excitentur.

Νόμος.

Κελεύομεν πάντας ἐπισκόπους τε καὶ πρεσβυτέρους, μὴ κατὰ τὸ σιωπώμενον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ λαῷ ἐξακουομένης, τὴν θείαν προσκομιδὴν, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι προσευχὴν ποιεῖσθαι, πρὸς τὸ, κἀντεῦθεν τῶν ἀκουόντων τὰς ψυχὰς εἰς πλείονα κατάνυξιν καὶ τὴν πρὸς τὸν δεσπότην Θεὸν ἐξανίστασθαι δοξολογίαν.

B

CAPUT XXXVI.

De Exorcistis.

VIGESIMUS sextus Laodic. Syn. Canon, exorcizare eos, inquit, non oportet, vel erudire, qui ab Episcopo non sunt ad id ordinati.

Decimus verò Antiochenæ, etiam Chorepiscopis Exorcistas ordinare permittit; quem etiam vide in xxxi. capite literæ E.

ΚΕΦ. λϛ'.

Περὶ ἐφορκιστῶν.

Ο κϛ'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανὼν, ἐφορκίζειν οὐ δεῖ, φησὶ, ἤγουν κατηχεῖν, τοὺς ὑπὸ ἐπισκόπων εἰς τοῦτο μὴ χειροτονηθέντας.

C Ο δὲ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ δέκατος, καὶ χωρεπισκόποις ἐφορκιστὰς χειροτονεῖν· ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ λα'. κεφαλαίῳ τοῦ Ε. στοιχείου.

INITIUM LITERÆ Z.

CAPUT I.

De fervente aquâ sacris mysteriis injiciendâ.

Vide in viii. capite literæ K. Canonem trigesimum sextum sextæ Synodi.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Ζ. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τοῦ ζέοντος ὕδατος τοῖς θείοις μυστηρίοις ἐμβαλλομένου.

D Ζήτει ἐν τῷ η'. κεφαλαίῳ τοῦ Κ. στοιχείου κανόνα λϛ'. τῆς ϛ'. συνόδου.

CAPUT II.

De picturis per voluptatem animam corrumpentibus.

SEXTÆ Synodi centesimus Canon, Picturas inverecundo habitu, quarum aspectu ad obscœnas libidines excitantur animæ, in parietibus efformari omnino prohibuit: quoniam sensus, tam quæ ab iis videntur, quam quæ audiuntur, incautis facilè in animum transfundunt & immittunt. Quapropter recta aspiciant oculi tui, & omni circumspectu cor tuum custodito, inquit Sapientia.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ ζωγραφίας δι' ἡδονῆς τὰς ψυχὰς λυμαινομένης.

E Ο ρ'. τῆς ϛ'. συνόδου κανὼν, ζωγραφίας ἀσέμνους αἳ τῶν ὁρώντων τὰς ψυχὰς πρὸς ἀτόπους ἐρεθίζουσιν ἡδονὰς, ἐν τοίχοις χαράττειν ἀπαγορεύει παντάπασι· καθότι ῥᾳδίως αἱ αἰσθήσεις τοῖς μὴ περιέχουσι, τὰ δι' αὐτῶν ὁρώμενα, ὥς γε δὲ καὶ τὰ ἀκουόμενα, ἐπὶ τὴν ψυχὴν εἰσκρίνουσι καὶ εἰσωθοῦσι. ταύτῃ τοι καὶ οἱ ὀφθαλμοί σου ὀρθὰ βλεπέτωσαν, ἡ σοφία φησὶν, καὶ πάσῃ φυλακῇ τήρει σὴν καρδίαν.

CAPUT III.

De iis, qui cum bestiis rem habuerunt, vel cum jumentis coiverunt, vel rationis expertia animalia inierunt.

Vide v. caput literæ A.

ΚΕΦ. γ'.

F Περὶ ζωοφθόρων, ἤτοι κτηνοβατῶν, καὶ ἀλογευσαμένων.

Ζήτει τὸ ε'. κεφάλαιον τοῦ Α. στοιχείου.

A

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Η. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ἡγουμένων.

Ζήτει τὸ ς'. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου.

INITIUM LITERÆ H.

CAPUT I.

De Præfectis.

Consule sextum caput literæ A.

B

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῆς ἡλικίας τῶν χειροτονουμένων κληρικῶν.

Ζήτει ἐν τῷ ε'. κεφαλαίῳ τοῦ Δ. στοιχείου κανόνας τῆς μὲν ἕκτης συνόδου ιδ'. ιε'. καὶ τῆς δ'. ιε'. καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ις'. οἳ καὶ διατάττονται τὸν μὲν πρεσβύτερον τριάκοντα ἐτῶν χειροτονεῖσθαι· πέντε δὲ καὶ εἴκοσι τὸν διάκονον· τὴν διάκονον δὲ μ'. καὶ τὸν ὑποδιάκονον κ'. οἱ δὲ ῥηθέντες τῆς ς'. συνόδου καὶ καθαιρεῖσθαι κελεύουσι τοὺς ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας χειροτονεῖσθαι μὴ ἀναμένοντας.

C

Τὰ αὐτὰ περὶ τῆς τῶν πρεσβυτέρων ἡλικίας, καὶ ὁ ιά. τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ φησίν· ὃν καὶ ὁ ῥηθεὶς τῆς ς'. συνόδου ιδ'. ἐπὶ λέξεως λαβὼν διέξεισιν.

Νόμος.

Ἡ δὲ ρκγ'. Ἰουστινιανοῦ νεαρά, πρεσβύτερον, φησίν, ἐλάττονα τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν γίνεσθαι οὐκ ἐπιτρέπομεν. οὐδὲ διάκονον τῶν κε'. καὶ ὑποδιάκονον τῶν κ'. οὔτε ἀναγνώστην τῶν ιη'. διάκονον δὲ γυναῖκα μὴ χειροτονεῖσθαι, ἥτις ἐλάττων ἐστὶ τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν· ἢ εἰς δεύτερον ἦλθε γάμον. D

CAPUT II.

De eorum ætate, qui Clerici sunt ordinandi.

Vide in quinto capite literæ Δ. Canones sextæ Synodi xiv. & xv. & quartæ xv. & Carthaginensis Synodi xvi. qui quidem decernunt, ut Presbyter triginta annos natus ordinetur; Diaconus verò viginti quinque, Diaconissa quadraginta, & Subdiaconus viginti. Dicti autem vi. Synodi Canones eos deponi jubent, qui ad istam ætatem ordinari non expectant.

Eadem de Presbyterorum ætate etiam Neocæsariensis Synodi undecimus dicit; quem etiam dictus vi. Synodi xiv. verbatim accipiens, recitat.

Lex.

Cxxiii. Justiniani Novella, Presbyterum, inquit, triginta annis minorem fieri non permittimus; neque Diaconum xxv. nec Subdiaconum xx. nec Lectorem xviii. Diaconissam etiam mulierem, quæ quadraginta annis est minor, non ordinari, nec si in secundum venerit matrimonium.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τοῦ τῆς ἡμέρας διαστήματος.

Νόμος.

Ἡ ἡμέρα ἀπὸ ἑβδόμης ὥρας τῆς νυκτὸς ὁρίζεται, μέχρι τῆς ς'. ὥρας τῆς ἑπομένης νυκτός· καὶ τὸ γενόμενον ἐν οἱαδήποτε ὥρᾳ τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν, ἐν ἡμέρᾳ δοκεῖ γίνεσθαι. E

CAPUT III.

De diei spatio.

Lex.

Dies à septimâ noctis horâ usque ad subsequentis noctis sextam horam extenditur: & quicquid in aliquâ ex viginti quatuor horis factum fuerit, in die fieri existimatur.

F

INITIUM

A

INITIUM LITERÆ Θ.

CAPUT I.

De Theatris & diversis scenicis ludis.

Quinquagesimus quartus Laodicenæ Synodi Canon, Sacratos vel Clericos in B nuptiis vel in aliis festis convivio exceptos, ad ridicula, quæ in his fieri solent ad risum excitandum, spectacula omnino oculos non convertere, nec iis mentem adhibere jubet; sed antequam ingrediantur histriones, discedere. Huic etiam congrua xxiv. sextæ Synodi decernens, Sacratos & Monachos in equorum curriculis subsistere, & scenicos ludos sustinere prohibet: nam verbatim dictum Canonem Patrum in Laodiceâ exponit. Qui autem his rebus se applicare deprehenduntur, vel cessare jubet, vel, si permaneant, deponi.

C Consule etiam vii. caput literæ Γ.

Quinquagesimus primus ejusdem vi. Synodi, Mimos dictos, & eorum Theatra, & venationum spectacula, & quæ fiunt in scenis saltationes, penitùs cessare statuit. Nam fideles vitam dissolutè instituere non vult Evangelicæ disciplinæ præscriptum, neque, quæ animi contentionem dissolvunt, studiosè prosequi; sed quæ sanctos decet. Mimos verò vocat eos, qui quorundam voces & mores imitantur, ut ad inconditum risum adstantes excitent. Venationum verò spectaculum, D non cum canibus venari dicit, vel alio modo; nam spectaculum illud non est; sed actio: verum in magnis urbibus feræ bestiæ, putà Leones & Ursi, alebantur, quæ quidem statis temporibus in Theatra educerentur, & nunc quidem cum Tauris colluctari permittebantur, nunc verò cum hominibus, vel captivis vel rei capitalis damnatis; ut illos ad spectantium oblectationem dilaniarent. Hic verò Canon multam eorum sævitiam prohibet, qui ad proprias voluptates aliorum abutuntur clade, & consimilis sibi naturæ hominum sanguine delectantur. Scena porro est assimulata imitatio; unde & Scenici dicuntur histriones, qui aliquando servo- E rum, aliquando dominorum, vel exercituum ductorum & Principum personas induunt. Scenicas igitur saltationes virorum & mulierum inverecundè lascivientium & turpiter agentium, & ad libidinem spectatores provocantium, & in maxillam ictus & strepitus, prohibens Canon, iis, qui sese ad aliquid horum applicant, Clericis quidem, depositionem; Laicis verò segregationem intendit.

Vide etiam ejusdem Synodi Canones lxii. lxv. in tertio capite literæ E.

F Carthagin. verò Syn. Can. xv. Sacerdotum filiis spectacula peragere prohibuit; à quibusdam enim civibus, quibus circa Theatra insania, alebantur equi, ad cursuum certamina exercitati, & ad pugnam bestiæ. Hæc autem non solùm quò minùs à Sacerdotum filiis peragantur, verumetiam ut illic ad videndum non accedant, prohibentur: illos enim in doctrinâ & lege Domini institui oportet; sicut etiam magnus Paulus ad Titum scribens, de Sacerdotibus dicit, Si quis filios habet fideles, non in luxuriæ accusatione, aut non subditos:

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Θ. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν Θεάτρων καὶ θυμελικῶν διαφόρων παιγνίων.

Ο νδ'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανὼν, ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς εἰς γάμους ἢ εἰς ἑορτὰς ἑτέρας ἑστιωμένους, κελεύει ὅλως μὴ ἐπιστρέφεσθαι καὶ τὸν νοῦν προσέχειν τοῖς εἰωθόσιν ἐν τούτοις γίνεσθαι καταγελάστοις πρὸς γέλωτα θεωρίαις· ἀλλὰ πρὶν τοὺς ἐκ τῆς θυμέλης εἰσιέναι, τούτους ἀναχωρεῖν. συνῳδὰ τούτῳ καὶ εἰκοστὸς τέταρτος τῆς ς'. συνόδου διατεταγμένος, κωλύει τοὺς ἱερωμένους καὶ μοναχοὺς εἰς ἱπποδρομίας ἀπιέναι, καὶ θυμελικῶν παιγνίων ἀνέχεσθαι. ἐκτίθησι δὲ καὶ τὸν ῥηθέντα κατὰ ῥῆμα κανόνα τῶν ἐν Λαοδικείᾳ πατέρων. τοὺς δὲ τούτοις προσανέχειν ἁλόντας, ἢ παύεσθαι διαγγέλλει, ἢ ἐπιμένοντας καθαιρεῖσθαι.

Ζήτει καὶ τὸ ζ'. κεφάλαιον τοῦ Γ. στοιχείου.

Ὁ δὲ να'. τῆς αὐτῆς ς'. συνόδου, τοὺς λεγομένους μίμους, καὶ τὰ τούτων θέατρα, καὶ τὰ τῶν κυνηγίων θεωρεῖα, καὶ τὰς ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεις, παντελῶς ἀργεῖσθαι νομοθετεῖ. τοὺς γὰρ πιστοὺς ἡ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἀκρίβεια μὴ ἀνειμένως βιοῦν βούλεται, μηδὲ τὰ χαυνοῦντα τὸν τῆς ψυχῆς τόνον ἐπιτηδεύειν, ἀλλ' ἃ πρέπει ἁγίοις. μίμους δέ φησι, τοὺς ἐνίων ἀπομεμιμημένους φωνὰς καὶ ἤθη, πρὸς τὸ γελᾶν ἀκρατῶς τοὺς παρόντας παρασκευάσαι. κυνηγίων δὲ θεωρίαν, οὐ τὸ θηρᾶν λέγει διὰ κυνῶν, ἢ ἑτέρως πως, τοῦτο γὰρ ἔργον, οὐ θεωρία ἐστίν· ἀλλ' ἐν ταῖς μεγίσταις τῶν πόλεων θηρία ἔτρεφον, λέοντάς τε καὶ ἄρκτους, ἃ δὴ καὶ κατά τινας ἐξῆγον καιροὺς ἐπὶ τὰ θέατρα, καὶ νῦν μὲν ταύροις προσπαλαίειν ἐφίεσαν, νῦν δὲ ἀνθρώποις δορυαλώτοις ἢ κατακρίτοις, ὥστε τούτους διασπαράττειν πρὸς ἡδονὴν τῶν θεωμένων. ὅθεν καὶ πολλὴν ὠμότητα κατηγορεῖ τῶν οἰκείαν χαρμονὴν τὰς ἑτέρων συμφορὰς ποιουμένων, καὶ ὁμοφυῶν ἀνθρώπων αἵμασιν ἡδομένων. σκηνὴ δέ ἐστιν ἡ προσποιητὸς ὑπόκρισις, ὅθεν καὶ σκηνικοὶ λέγονται οἱ ὑποκρινόμενοι, καὶ ἀπεικάζοντες ἑαυτοὺς, ποτὲ μὲν δούλοις, ποτὲ δὲ δεσπόταις ἢ στρατηγοῖς καὶ ἄρχουσι. τὰς οὖν ἐπὶ σκηνῆς ὀρχήσεις ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἀναιδῶς λυγιζομένων καὶ ἀσχημονούντων, καὶ εἰς ἀκολασίαν τοὺς ὁρῶντας ἐκκαλουμένων, καὶ τὰ ἐπὶ κόρρης ῥαπίσματα καὶ ψοφήματα ἀπαγορεύων ὁ κανὼν, τοῖς πρός τι τούτων ἑαυτοὺς ἐκδεδωκόσι, κληρικοῖς μὲν οὖν καθαίρεσιν ἐπάγει, λαϊκοῖς δὲ ἀφορισμόν.

Ζήτει καὶ τὸν τῆς συνόδου ταύτης ξβ'. κανόνα, καὶ ξε'. ἐν τῷ γ'. κεφαλαίῳ τοῦ Ε. στοιχείου.

Ὁ δὲ ιε'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν, τοῖς παισὶ τῶν ἱερέων ἀπείρηκε θεώρια ἐκτελεῖν, ἐνίοις γὰρ τῶν πολιτῶν οἷς ἦν μᾶλλον ἡ περὶ τὰ θέατρα μανία, ἵπποι ἐτρέφοντο εἰς ἅμιλλαν ἠσκημένοι δρόμων, καὶ θηρία εἰς θηριομαχίαν. ταῦτα οὖν τοὺς παῖδας τῶν ἱερέων μὴ ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ καὶ μηδὲ ἀφικνουμένους ἐκεῖσε θεωρεῖν. δεῖ γὰρ αὐτοὺς ἐν παιδείᾳ τρέφεσθαι καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου· καθὰ δὴ καὶ Παῦλος ὁ μέγας πρὸς Τίτον γράφων, περὶ πρεσβυτέρων φησὶν, εἴ τις τέκνα ἔχει πιστὰ, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας, ἢ ἀνυπότακτα·

καὶ

καὶ πρὸς Τιμόθεον, Τὸν ὀρεγόμενον ἐπισκοπῆς τέκνα δεῖ ἔχειν ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος. τὰ δὲ θεάτροις σχολάζοντα, ἀσωτίας ὑπόληψιν οὐ διαπέφευγεν· ἀλλὰ καὶ πᾶσι χριστιανοῖς κεκήρυκται παντελῶς τούτων ἀπέχεσθαι, καὶ τοὺς βλασφημεῖν αἱρουμένους ἐκτρέπεσθαι, ἀσέμνοις χρωμένους ῥήμασί τε καὶ πράγμασι. A

Et ad Timotheum, Eum, qui Episcopatum desiderat, filios habere subditos oportet, cum omni castitate. Qui verò spectaculis vacant, intemperantiæ crimen non effugerunt: nam omnibus Christianis ne ad ea accedant, omnino interdictum est; & ut eos, qui blasphemiis dediti sunt, avertant, quia inverecundis verbis & rebus utuntur.

Ὁ δὲ ξγ'. καὶ τὰ ἐν ταῖς μνήμαις τῶν ἁγίων μαρτύρων κωλύει συμπόσια γίνεσθαι, καὶ τὰς ἐν τούτοις μυσαρὰς ὀρχήσεις. συμβαίνει γὰρ, καὶ τὰς αἰδήμονας τῶν γυναικῶν παρὰ τοῦτο εἰς τὰς ἐκκλησίας μὴ ἀφικνεῖσθαι, διὰ τὸ λάγνως κατ' αὐτῶν ὁρμᾶν τοὺς τὰ αἰσχρὰ μὴ αἰσχυνομένους ἐπιτελεῖν. B

Sexagesimus vero tertius in sanctorum Martyrum memorias convivia fieri prohibet, & execrandas in iis saltationes. Evenit enim, ut verecundæ mulieres ob id in Ecclesias non accedant, eò quod illas lascivè ii aggrediantur, quos inverecunde agere non pudet.

Ὁ δὲ ξδ'. θεώρια καὶ ἱπποδρομίας, ἐν κυριακαῖς ἢ ἑτέραις ἑορτασίμοις ἡμέραις, ἢ τῇ ἑβδομάδι τοῦ πάσχα, κωλύει γίνεσθαι, ἵνα μὴ τούτοις σχολάζοντες οἱ χριστιανοὶ, τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὀλιγωρῶσι συνάξεων. κελεύει δὲ μὴ ἀναγκάζεσθαί τινα τῶν πιστῶν ἀπιέναι εἰς θέατρα.

Lxiv. verò, spectacula & equiria in Dominicis vel reliquis festis diebus, vel in Paschatis hebdomade, fieri prohibet; ne his occupati homines Christiani, quæ sunt in Ecclesiis congregationes parvi faciant. Jubet verò, ut ne quis fidelium spectaculis adesse cogatur.

Ὁ δὲ ξϛ'. τῆς ϛ'. συνόδου κανὼν, τὴν ὅλην ἑβδομάδα τοῦ πάσχα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σχολάζειν ἀπαιτεῖ τοὺς πιστοὺς, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις εὐφραινομένους. τὰ δὲ θέατρα καὶ τὰς ἱπποδρομίας τὸ τηνικαῦτα κεκώλυκεν· ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ ζ. κεφαλαίῳ τοῦ Π. στοιχείου. ζήτει καὶ ἐν τῷ θ'. κεφαλαίῳ τοῦ Δ. στοιχείου κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ρκθ'. C

Sexagesimus sextus sextæ Synodi, totâ Paschatis septimanâ in sanctis Ecclesiis fideles vacare exigit, Psalmis & hymnis gaudentes: spectacula vero & equorum cursus tunc temporis prohibuit; quem etiam consule in vii. cap. literæ Π. consule item in nono capite literæ Δ. Synodi Carthaginensis Canonem centesimum vigesimum nonum.

Νόμος.

Lex.

Ὁ δὲ νόμος ἀτίμους ἡγεῖται πάντας τοὺς διὰ κέρδος εἰς ἀγῶνα κατιόντας, καὶ τοὺς διὰ φιλοτιμίαν ἐπὶ σκηνῆς προϊόντας. ὁ δὲ μισθώσας ἑαυτὸν εἰς παίγνιον τέχνην, καὶ μὴ ἐπιδειξάμενος, οὐκ ἀτιμοῦται· ὁ δὲ μισθώσας ἑαυτὸν εἰς τὸ θηριομαχῆσαι, κἂν μὴ θηριομαχήσῃ, ἄτιμος γίνεται, ὡς αἰσχροῦ κέρδους τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν προϊέμενος. D

Lex omnes eos, qui in certamen ob quæstum descendunt, & qui in scenam ob pretium prodeunt, infames esse decernit. Qui vero operam suam artem ludicram mercede locat, si non specimen præbet, nulla ignominia afficitur. Qui verò se cum bestiis pugnari pacta mercede condixit, licèt non pugnet, nullo gaudet honore; quippe qui turpis lucri gratiâ propriam vitam projicit.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ Θεολογίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως.

CAPUT II.

De Theologia & orthodoxa Fide.

Ζήτει τὸ περὶ πίστεως κεφάλαιον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου. E

Vide cap. de Fide sub initio libri.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῶν ἁγίων Θεοφανίων.

CAPUT III.

De sanctis Theophaniis.

Ζήτει ἐν τῷ λζ'. κεφαλαίῳ τοῦ Κ. στοιχείου κανόνα τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας.

Vide in trigesimo septimo cap. lit. K. Canonem Theophili Alexandrini.

F

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τῶν θυσιαστήρια ἱστώντων κληρικῶν παρὰ γνώμην τῶν οἰκείων ἐπισκόπων.

CAPUT IIII.

De Clericis, qui præter suorum Episcoporum sententiam altaria statuunt.

Ζήτει τὸ ιβ'. κεφάλαιον τοῦ Σ. στοιχείου.

Vide xii. caput literæ Σ.

A

CAPUT V.

Quòd ad sacrum altare sacratis solis ascendere permittitur: Ingrediuntur verò Imperatores, quando ad sacram mensam dona oblaturi sunt; Laicis autem vel mulieribus ingredi prohibetur.

B Vide sextum caput literæ B. & literæ Γ. vicesimum secundum caput: & in tricesimo quinto capite literæ E. Can. xix. Laodicenæ Synodi.

ΚΕΦ. έ.

Οὐκ εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἱερωμένους μόνους ἐπιβαίνειν ἀσφαλές· εἰσέρχονται δὲ βασιλεῖς, ὅτε τὰ δῶρα τῇ θείᾳ τραπέζῃ προσάγειν μέλλουσι· λαϊκοῖς δὲ ἢ γυναιξὶν εἰσιέναι ἀπείρηται.

Ζήτει τὸ ϛ'. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου, καὶ τοῦ Γ. στοιχείου τὸ κβ'. κεφ. καὶ ἐν τῷ λε'. κεφαλαίῳ τοῦ Ε. στοιχείου κανόνα ιθ'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

INITIUM LITERÆ I.

CAPUT I.

De Sacris vasis & sacrilegio.

C SEPTUAGESIMUS secundus sanctorum Apostolorum, ut & lxxiii. Eum, qui ab Ecclesia ceram vel oleum aufert, porro & qui vas sanctificatum ex auro vel argento factum, vel linteum in proprium usum convertit, & commune facit; si non sacrilegii, tanquam sceleris autem præmium reportantem, segregationi subjiciunt. Nam Achar, quæ Deo nec oblata erant, nec sanctificata, sed solùm promissa, subtrahens, extremas dedit pœnas ab universo populo obrutus.

D Decimus vero primæ & secundæ dictæ Synodi, dilucidiorem horum Canonum interpretatus mentem, Eos, inquit, qui vasa vel vestes extra altare ad proprium usum convertunt, quæ ad templi ornatum sanctificata fuerunt, lucernas forsan vel aulæa, & ad usum profanum sibiipsis vel aliis accommodaverint, Apostolicus Canon segregat, & nos unà segregamus: Eos autem, qui sanctum calicem, vel discum, vel forcipem, vel venerandum indumentum, vel aërem dictum (id est, sudarium) vel, ut summatim dicam, unum aliquod ex sacris vasis & intra altaria sacra sanctificatis, vel vestimenta in proprium lucrum diripiunt, vel in usum profanum convertunt (Hoc enim est prophanare, illud E verò surripere sacra) absolutæ depositioni subjicimus, ut qui irreligiosum opus fecerunt.

Et magnus Gregorius Nyssenus in octavo suo Canone, Sacrilegium, ait, in antiqua Scriptura, cædis quidem condemnatione non visum est tolerabilius. Similiter enim, & qui cædis convictus erat, & qui res Deo dedicatas abstulerat, lapidationis supplicium subibat. Ecclesiastica autem consuetudo lenitate, nescio quomodo, utens, tolerabilius illius morbi piaculum existimavit. Nam breviori tempore sacrilegos quàm adulteros punivit: adulteros igitur xviii. annos à commu- F nione expellit. Consule in xvi. capite literæ E. Can. ii. sancti Cyrilli, & quæ ibi positæ sunt legum caput iv.

Leges.

Sacrilegii crimen simile est crimini læsæ majestatis.

Contra illum sacrilegii actio movetur, qui ex rebus sacris aliquid abstulerit, & in proprium usum converterit, vel qui horum aliquid dolo malo facere aggressus est.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Ι. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. ά.

Περὶ ἱερῶν σκευῶν, καὶ ἱεροσυλίας.

Ὁ οβ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ογ'. τὸν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀφελόμενον κηρὸν, ἢ ἔλαιον, ἔτι δὲ σκεῦος ἡγιασμένον, χρυσοῦ ἢ ἀργύρου πεποιημένον, ἢ ὀθόνην εἰς οἰκείαν χρῆσιν σφετεριζόμενον, καὶ κοινοῦντα, εἰ γε μὴ ἱεροσυλίας, ὡς δ' οὖν παρανομίας δίκας ὑπέχοντα, ἀφορισμῷ ὑποβάλλουσιν. ὁ Ἄχαρ δὲ καὶ ἃ μηδὲ οὕτω Θεῷ προσενήνεκτο, οὔτε μὴν ἡγίαστο, ἀλλὰ μόνον ἐπήγγελτο ὑφελόμενος, τὴν ἐσχάτην ἔδωκε δίκην, καταλευσθεὶς πανδημεί.

Ὁ δὲ ι'. τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, ἐκδηλότερον τῶν κανόνων τούτων τὸν νοῦν ἑρμηνεύων, τοὺς σφετεριζομένους τὰ ἐκτός, φησι, τοῦ θυσιαστηρίου σκεύη ἢ ἄμφια, ἃ δὲ πρὸς κόσμον τοῦ ναοῦ καθιέρωται, λυχνίας τυχὸν, ἢ ἐπιπλέα, καὶ εἰς χρῆσιν ἀνίερον ἑαυτοῖς ἢ ἑτέροις παρέχοντας, ὁ ἀποστολικὸς ἀφορίζει κανών, καὶ ἡμεῖς συναφορίζομεν· τοὺς μὲν τι ἢ τὸ ἅγιον ποτήριον, ἢ τὸν δίσκον, ἢ τὴν λαβίδα, ἢ τὴν σεβασμίαν ἐνδυτὴν, ἢ τὸν λεγόμενον ἀέρα, ἢ ἁπλῶς ἕν τι ἐντὸς τῶν ἁγίων θυσιαστηρίων ἱερῶν καὶ ἁγίων σκευῶν, ἢ ἀμφιεσμάτων εἰς ἴδιον κέρδος ὑφαρπάζοντας, ἢ εἰς χρῆσιν χρωμένους ἀνίερον (τὸ μὲν γάρ ἐστι βεβηλῶσαι, τὸ δὲ συλῆσαι τὰ ἅγια) τελείᾳ καθαιρέσει καθυποβάλλομεν, ὡς δυσσεβὲς ἔργον ἐργασαμένους.

Ὁ δὲ Νύσσης μέγας Γρηγόριος ἐν τῷ η'. κανόνι, ἡ ἱεροσυλία, φησί, παρὰ μὲν τῇ ἀρχαίᾳ γραφῇ οὐδὲ ὀνομάσθη τῆς φονικῆς καταγνώσεως ἀνεκτοτέρα. ὁμοίως γὰρ, ὅ, τι φόνῳ ἁλοὺς, καὶ ὁ τὸ ἀνατεθειμένον τῷ Θεῷ ὑφελόμενος, τὴν διὰ τῶν λίθων τιμωρίαν ὑπεῖχον. ἡ δὲ τῆς ἐκκλησίας συνήθεια συγκαταβατικῇ, οὐκ οἶδ' ὅπως, χρησαμένη, ἀνεκτότερον τὸ τῆς τοιαύτης νόσου καθάρσιον ἐλογίσατο. ἐλάττονι γὰρ χρόνῳ τοὺς ἱεροσύλους ἢ τοὺς μοιχοὺς ἐκόλασεν· τοὺς δὲ μοιχοὺς εἰς ιη'. ἔτη τῆς κοινωνίας ἀπείργει. ζήτει καὶ ἐν τῷ ιϛ'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου κανόνα β'. τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, καὶ τὸ ἐκεῖσε κειμένων νόμων τὸ δ'. κεφάλαιον.

Νόμοι.

Τὸ περὶ ἱεροσυλίας ἔγκλημα ὅμοιόν ἐστι καθοσιώσει.

Ὁ δὲ περὶ τῆς ἱεροσυλίας κινεῖται νόμος κατὰ τοῦ ὑφελομένου ἐκ τῶν ἱερῶν χρημάτων, ἢ χρησαμένου τούτοις εἰς ἰδίας χρείας, ἢ παρασκευάσαντος κατὰ δόλον γενέσθαι τι τούτων.

O

A Ο κλέπτων τὸ μήπω θεῷ καθιερωθὲν, ὡς κλέπτης ἐνέχεται· τὸ γὰρ ὑφελέσθαι ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ χρήματα ἰδιωτικὰ, οὐκ ἔστιν ἱεροσυλία, ἀλλὰ κλοπή. ὁ δὲ, τὰ ἀνατεθειμένα τῷ θεῷ κλέπτων, κἂν ἐξ ἰδιωτικοῦ τόπου κλέψῃ, ὡς ἱερόσυλος ἐνέχεται· ἐπεὶ δὲ εἰσί τινα ἱερὰ μὴ ἀνατεθειμένα τῷ θεῷ, ὡς τὰ ἰδικῶς ἡμῖν διαφέροντα εἰκονίσματα, μήπω ναοῖς ἢ μοναστηρίοις ἀνατεθέντα, κατὰ τοῦτό φησιν ὁ νόμος, τὸν τόπον ποιεῖν τὴν κλοπὴν ἢ τὴν ἱεροσυλίαν. ὁ γὰρ τὴν ἐν τῷ οἰκίσκῳ ἡμῶν οὖσαν ἁγίαν εἰκόνα κλέπτων, οὐκ ἔστιν ἱερόσυλος, ἀλλὰ κλέπτης· εἰ δὲ μὴ εἴπωμεν ἂν καὶ τὸν νομίσματα κλέπτοντα εἰκόνα ἔχοντα τοῦ Χριστοῦ ἢ τῆς Θεοτόκου, ὡς ἱερόσυλον ἐνάγεσθαι, ὅπερ ἄτοπον καὶ B ψευδές.

Qui aliquid Deo nondum dedicatum furatur, tanquam fur actione tenetur: nam res privatas à templo surripere, sacrilegium non est, sed furtum. Qui autem Deo consecrata furatur, licèt ex privato loco furatus est, sacrilegii tenetur. Quoniam enim sunt quædam sacra Deo non consecrata, ut sunt imagines, quæ ad nos privatum pertinent, nondum templis vel Monasteriis dedicatæ, ideo dicit Lex, furtum vel sacrilegium locum facere: nam qui sanctam imaginem, quæ in nostra cellula est, suffuratur, non est sacrilegus, sed fur; nisi diceremus, eum, qui suffuratur numismata, Christi vel Dei-paræ Virginis imaginem habentia, ut sacrilegum teneri; quod absurdum est & falsum.

Ὁ ἱερόσυλος ἐν νυκτὶ τῷ θυσιαστηρίῳ ἐπεμβαίνων, καὶ ἀνατεθειμένα τῷ θεῷ ἱερὰ μολύνων ἢ ἀφαιρούμενος, ξίφει τιμωρείσθω· ἐν ἡμέρᾳ δὲ μέτριόν τι ἀφαιρούμενος ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας διὰ πτωχείαν, τυπτόμενος ἐξοριζέσθω.

Sacrilegus nocte altare ascendens, & Deo dicata sacra contaminans vel suffuratus, gladio puniatur: interdiu autem mediocre quid ab Ecclesia propter paupertatem auferens, verberatus exilio mittatur.

ΚΕΦ. β'.

C Ὅτι οὐ δεῖ ἔνδον τῶν τοῦ ἱεροῦ περιβόλων τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν, ἢ καπηλεῖα εἶναι, ἢ τι καὶ ἐμπορείας προτιθέναι, ἢ κτῆνος χωρὶς ἀνάγκης εἰσάγειν, ἢ ἵνα μετὰ γυναικὸς παραμένειν.

Ζήτει τὸ ιε'. κεφάλαιον τοῦ Ε. στοιχείου.

CAPUT II.

Quòd non oportet intra templi ambitus Agapas dictas celebrare, vel cauponas esse, vel aliquid ad mercaturam exponere, vel jumentum absque necessitate introducere, vel aliquem cum muliere remanere.

Vide xv. cap. literæ E.

ΚΕΦ. γ'.

D Περὶ τῆς θείας ἱερουργίας.

Ζήτει ἐν τῷ ε'. κεφ. τοῦ Τ. στοιχείου.

CAPUT III.

De sacro Ministerio.

Vide in v. capite literæ T.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ Ἰουδαίων, καὶ ὅτι μετ' αὐτῶν κοινωνίαν ὅλως ἔχειν οὐ δεῖ τοὺς πιστούς.

E Ζήτει ἐν τῷ β'. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου κανόνα ξδ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

Ὁ δὲ ο'. τὸν μετὰ Ἰουδαίων νηστεύοντα, ἢ συνεορτάζοντα, ἢ παρ' αὐτῶν τὰ τῆς ἑορτῆς δεχόμενον ξένια, ἢ ἄζυμα, ἢ τι τῶν τοιούτων, κληρικὸν μὲν ὄντα, καθαιρεῖ· λαϊκὸν δὲ, ἀφορίζει. κἂν γὰρ μὴ τὰ ἐκείνων, εἰ καὶ οὕτω δρᾷ, φρονεῖν ἰσχυρίζεται, ἀλλὰ πολλοῖς σκανδάλου δίδωσιν ἀφορμὴν, καὶ ὑπόνοιαν καθ' ἑαυτοῦ, ὡς τὰς Ἰουδαϊκὰς τιμᾷ τελετὰς, ἃς πρὸ τῆς χριστοκτονίας ὁ θεὸς φαίνεται βδελυττόμενος, νηστείας, λέγων, καὶ ἀργίας, καὶ τὰς ἑορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχή μου. οὐ γὰρ τοὺς Ἰουδαϊκῶς ζῶντας ἐπιτιμᾷ ὁ κανὼν, ἀλλ' οἷς οὐ περὶ πλείστου γίνεται F τῷ ἀδιαφόρως βιῶναι τῆς ἐκείνων ἀποδιίστασθαι κοινωνίας.

CAPUT IIII.

De Judæis, & quòd non oportet fideles cum iis omnino communionem habere.

Quære in ii. capite literæ A. sanctorum Apostolorum Canonem lxiv.

SEPTUAGESIMUS verò, Illum, qui cum Judæis jejunat, vel unà festum agit, vel ab ipsis festi Xenia accipit, vel Azyma, vel aliquid tale, si sit quidem Clericus, deponit; sin autem Laicus, segregat. Nam, etsi se non idem quod illi, licèt ita faciat, sentire contendit; multis tamen scandali occasionem præbet, & in seipsum suspicionem, quòd judaicos honorat ritus, quos vel ante Christum trucidatum abominâsse Deus invenitur, dicens, Jejunia, & ferias, & festa vestra odio habet anima mea. Non enim eos, qui Judaicè vivunt, punit Canon; sed qui indiscriminatim vivendo ab eorum communione maxima ex parte non abscedunt.

Περὶ ἀζύμων κατὰ Λατίνων.

Ἐκ τούτου πάρεστι γνῶναι, μὴ κατὰ μικρὸν παραχρωμένους τοὺς δι' ἀζύμων τὴν μυστικὴν ἐπιτελοῦντας θυσίαν. εἰ γὰρ τοῖς ἁπλῶς ἐσθίουσιν ἄζυμα ἐξ Ἰουδαϊκῆς ἑορτῆς καθαίρεσιν ἐπάγει καὶ ἀφορισμόν· τὸ μεταλαμβάνειν τούτων εἰς κυριακοῦ σώματος, δι' αὐτῶν τι τὸ πάσχα ἐπιτελεῖν,

De Azymis; contra Latinos.

Ex hoc innotescere potest, eos non parum transgredi, qui per Azyma mysticum sacrificiũ celebrãt. Nam si eis, qui simpliciter ex festis Judaicis Azyma comedũt, depositionem & segregationem inducit: eorum, tanquam Dominici corporis, esse participes, & cum illis Pascha celebrare, qualem

A qualem habet excusationem speciosam? Non enim absolutè azyma comedere prohibuit; sed per azyma more Judaico festa celebrare. Quodnam autem est incruento sacrificio majus festum, quod Dominus, cum mysterium salutare, mortem scilicet voluntariam, subiturus erat, ante Paschatis festum tradidit? Quòd autem ne sanctis Patribus in mentem quidem venit, nos per azyma festum celebrare, ex eo manifestum est, quòd omne festum Judaicum abolere nitebantur, & eorum ritibus & legibus contraria instituere: quemadmodum etiam jejunium & ferias in Sabbatis solverunt; porro & quod in Ninivitarum jejunii memoriam celebrant, & alia, quæ hic particulariter enumerare non est præsentis B instituti.

ποίαν ἔχει παραίτησιν εὐπρεπῆ; οὐ γὰρ τὸ ἁπλῶς ἐσθίειν ἄζυμα κεκώλυκεν, ἀλλὰ τὸ δι' ἀζύμων κατὰ Ἰουδαίους ἑορτάζειν. τίς δὲ μείζων τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ἑορτή, ἣν ὁ Κύριος ἡμῶν, τὸ μυστήριον τὸ σωτήριον μέλλων ὑπέρχεσθαι, ἤγουν ἑκούσιον θάνατον, πρὸ τῆς τοῦ πάσχα ἑορτῆς παραδέδωκεν; ὅτι γε μὴν οὐδ' εἰς νοῦν τοῖς θείοις ἐπῆλθε πατράσι, τὸ, δι' ἀζύμων ἑορτάζειν ἡμᾶς, δῆλον ἐκ τοῦ, πάσας σπουδάσαι τούτους Ἰουδαϊκὴν ἀνελεῖν ἑορτήν, καὶ τἀναντία τοῖς αὐτῶν ἔθεσιν ἐπιτάξαι καὶ νόμοις· ὥσπερ δὴ τὴν ἐν τοῖς σάββασι νηστείαν καὶ ἀργίαν λελύκασι· προσέτι καὶ τὴν εἰς ἀνάμνησιν τῆς τῶν Νινευιτῶν τελουμένην νηστείας, καὶ τ' ἄλλα, ἃ κατὰ μέρος διεξιέναι οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ.

Lxxi. verò Christianum in Gentilium templa oleum deferentem, vel in Judæorum Synagogam, vel lucernam accendentem, segregationis supplicio tradit: exinde enim eorum festa honorare censebitur.

Ὁ δὲ οα'. καὶ τὸν κομίζοντα Χριστιανὸν ἔλαιον εἰς τὰ τῶν ἐθνῶν ἱερά, ἢ εἰς τὴν τῶν Ἰουδαίων συναγωγήν, ἢ λύχνους ἅπτοντα, τῇ τοῦ ἀφορισμοῦ δίδωσι δίκῃ· τιμᾶν γὰρ ἐκ τούτου τὰ ἐκείνων ὄργια λογισθήσεται.

Ab omnibus his discedere jubent etiam Laodicenæ Synodi Canones xxxvii. & xxxviii. & xxxix. qui de utroque Canone Apostolico mentionem injiciunt iisdem verbis & nominibus.

Τούτων ἀφίστασθαι πάντων παρεγγυῶσι καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ λζ'. κανὼν καὶ ὁ λη'. καὶ λθ'. ἀμφοτέρων τῶν ἀποστολικῶν μεμνημένοι κεχρημένοι αὐτοῖς ῥήμασι καὶ ὀνόμασι.

C

Undecimus verò vi. Synodi, Qui cum Judæis comedere non recusat, vel eorum familiaritatem non aspernatur, vel in morbis eos ad medelam accersit, vel unà cum iis in balneo lavatur, si sit quidem Clericus, depositioni: sin autem Laicus, segregationi subjicit. Vide etiam caput iv. literæ B.

Ὁ δὲ ια'. τῆς ς'. συνόδου, τὸν τὰ τῶν Ἰουδαίων ἄζυμα ἐσθίειν μὴ παραιτούμενον, ἢ τὴν τούτων φιλίαν οὐκ ἀπα[illegible]ζοντα, ἢ ἐν νόσοις πρὸς ἰατρείαν αὐτοὺς προσκαλούμενον, ἢ ἐν βαλανείῳ τούτοις συλλουόμενον, κληρικὸν μὲν ὄντα, καθαιρεῖσθαι· λαϊκὸν δέ, ἀφορισμῷ ὑποτίθησι. ζήτει καὶ τὸ δ'. κεφάλαιον τοῦ Β'. στοιχείου.

Xxix. verò Laodicenæ Synodi, non decet, inquit, Christianos, qui legem Evangelicam sunt amplexi, & eis, qui adhuc umbraticam & imperfectam colunt, perfectiorem, Judæis adhærere, & Sabbatum, ut illi, honorantes, ociosè in illo omne opus condemnare: sed D in eo quidem operari; diem verò Dominicum præferentes, ociari, si possint, ut Christiani, opera missa facientes, ut Ecclesiis assideant. Qui enim ob paupertatem, vel aliam quandam necessitatem etiam die Dominico inexorabile opus subivit, ut improbus, veniam non consequitur. Eos autem, qui Judaicos non repudiant mores, manifestè anathematis supplicio subjicit.

Ὁ δὲ κθ'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, οὐ δεῖ, φησι, τοὺς Χριστιανούς, τοὺς τὸν εὐαγγελικὸν νόμον δεξαμένους, καὶ τελεώτερον τοῖς ἔτι τὸν σκιώδη καὶ ἀτελῆ διώκουσι, προσέχειν Ἰουδαίοις, καὶ τὸ σάββατον ὡς ἐκεῖνοι τιμῶντας, ἀπραξίας ἐν τούτῳ παντὸς ἔργου καταψηφίζεσθαι· ἀλλ' ἐν τούτῳ μὲν ἐργάζεσθαι, τὴν δὲ κυριακὴν τῶν ἡμερῶν προτιμῶντας, εἴγε δύναιντο σχολάζειν ὡς Χριστιανοί, τῶν ἔργων ἀφεμένους, προσεδρεύειν ταῖς ἐκκλησίαις. τὸν γὰρ ἐκ πενίας ἢ ἑτέρας τινὸς ἄλλης ἀνάγκης καὶ κατὰ τὴν κυριώνυμον ἔργον ἀπαραίτητον ὑπελθόντα, ὡς ἀγνώμονα, μὴ συγγνώμης τυγχάνειν. τοῖς δὲ τὰ Ἰουδαϊκὰ μὴ παραιτουμένοις ἔθη φανερῶς τιμᾶται τὸ ἀνάθεμα.

Leges.

Νόμοι.

E Judæi in Sabbato, & aliis eorum festis, neque ministerium corporaliter obeunt, neque aliquid faciunt, neque publicè aut privati criminis accusantur, nec Christianos accusant.

Si Judæus Christianum vel catechumenum mancipium possideat, & circumciderit, vel ausus fuerit Christianam alicujus persuasionem pervertere, capitali supplicio plectatur.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἐν σαββάτῳ, καὶ ταῖς ἄλλαις αὐτῶν ἑορταῖς, οὔτε σωματικῶς λειτουργοῦσιν, οὔτε τι ποιοῦσιν, οὔτε διὰ δημοσίαν ἢ ἰδιωτικὴν αἰτίαν ἐνάγονται, ἢ Χριστιανοὺς ἐνάγουσιν.

Ἐὰν Ἰουδαῖος Χριστιανὸν ἢ κατηχούμενον ἀνδράποδον κτήσηται, καὶ περιτέμῃ, ἢ τολμήσῃ πρὸς διαστρέψαι Χριστιανικὸν λογισμόν, κεφαλικῶς τιμωρείσθω.

INITIUM LITERÆ K.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Κ. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

CAPUT I.

F

ΚΕΦ. α'.

De depositis Episcopis & Clericis, & à quot Episcopis deponuntur.

Περὶ τῶν καθαιρεθέντων ἢ δι' ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, καὶ ὑπὸ πόσων ἐπισκόπων καθαιροῦνται.

Vide in nono capite literæ Δ. de eis, qui jure deponuntur.

Ζήτει ἐν τῷ θ'. κεφαλαίῳ τοῦ Δ στοιχείου, περὶ τῶν ἐνδίκως καθαιρεθέντων.

UT & xii. & xv. Carthaginensis Synodi Canones, quos invenies Episcopum à xii. Episcopis

ἈΛΛΑ δὴ καὶ ὁ ιβ'. κανὼν, καὶ ὁ ιε'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, ὃν εὑρήσεις ὑπὸ δώδεκα μὲν ἐπισκόπων

χρῆναι

χρῆναι τελείοντας καθαιρεῖσθαι τὸν ἐπίσκοπον· ὑπὸ ἓξ δὲ τὸν πρεσβύτερον, καὶ τριῶν τὸν διάκονον. καὶ ἐν τῷ ιη΄. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου κανόνα ια΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων. καὶ ἐν τῷ θ΄. κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ στοιχείου κανόνα κζ΄. τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

A deponi oportere decernentes: Presbyterum verò, à sex; & Diaconum, à tribus. Et in decimo octavo cap. literæ A. Canonem undecimum sanctorum Apostolorum. Et in nono cap. ejusdem literæ Canonem vigesimum septimum magni Basilii.

Ο δὲ κα΄. τῆς ς΄. συνόδου οὕτω κατὰ λέξιν φησὶν, οἱ ἐπ' ἐγκλήμασι κανονικοῖς ὑπεύθυνοι γενόμενοι κληρικοὶ, καὶ διὰ τοῦτο παντελεῖ τε καὶ διηνεκεῖ ὑποβαλλόμενοι καθαιρέσει, καὶ εἰς τὸν τῶν λαϊκῶν τόπον ἀπωθούμενοι, εἰ μὲν ἑκουσίως πρὸς ἐπιστροφὴν ὁρῶντες, ἀθετοῦσι τὴν ἁμαρτίαν, δι' ἣν τῆς χάριτος ἐκπεπτώκασι, καὶ ταύτης πλέον ἀλλοτρίους ἑαυτοὺς καθιστῶσι, τὴν τοῦ κληρικοῦ κειρέσθωσαν κουράν· εἰ δὲ μὴ τοῦτο αὐθαιρέτως αἱρήσονται, καθάπερ οἱ λαϊκοὶ, τὴν κόμην ἐπιτρεφέτωσαν, ὡς τὴν ἐν κόσμῳ ἀναστροφὴν τῆς οὐρανίου προτιμήσαντες ζωῆς· φιλανθρωπότερον γὰρ ὁ κανὼν τοῖς ἀληθῶς μεταμελομένοις διατίθεται. οἱ μὲν γὰρ διά τινα περιφανῆ ἐγκλήματα καθαιρούμενοι, μοιχείᾳ τυχὸν ἢ ἱεροσυλίᾳ περιπεσόντες, εἰς τὴν τῶν λαϊκῶν ἐκβάλλονται χώραν, καὶ ἐνεργεῖν οὐδ' ὅτι οὖν αὐτοῖς ἔξεστι τῶν τοῖς κληρικοῖς ἀνηκόντων. οἱ μέντοι δευτέροις γάμοις προσομιλήσαντες συγγινώσκονται διὰ τὸν γάμον, καὶ τὰ ἔξω μετιέναι τοῦ βήματος οὐκ ἀπείργονται, ὡς ἡ οθ΄. παρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος διορίζεται, ἣν καὶ ζήτει ἐν τῷ δ΄. κεφαλαίῳ τοῦ Γ. στοιχείου. ζήτει καὶ ἐν τῷ ις΄. κεφαλαίῳ τοῦ Π. στοιχείου κανόνας θ΄. καὶ ι΄. τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, καὶ ἐν τῷ ζ΄. κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ στοιχείου κανόνα α΄. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου.

Vigesimus primus sextæ Syn. Can. hoc modo verbatim dicit; Clerici, qui Canonicorum criminum rei facti, & propterea perfectæ ac perpetuæ depositioni subjecti, & in Laicorum locum detrusi sunt; si quidem ad conversionem sua sponte respicientes peccatum de-
B leant, propter quod à gratia exciderunt, & ab eo se penitus alienos efficiant, cleri habitu tondeantur: Sin autem non sua sponte hoc elegerint, comam sicut Laici nutriant; utpote qui secularem conversationem vitæ cœlesti præposuerint. Nam in eos, qui verâ utuntur pœnitentiâ, clementior est Canon. Qui etenim propter manifesta quædam crimina segregantur, in adulterium putà, vel sacrilegium incidentes, in Laicorum locum dejiciuntur, nec eis, quæ ad Sacerdotes pertinent, administrare liceat. Qui porrò secundò uxorem duxerint, illi propter matrimonium ignoscuntur, & quominùs ea, quæ extra sacrum tribunal
C fiunt, exerceant, non prohibentur, ut lxxix. Imperatoris Leonis Novella statuit; quam etiam vide in iv. capite literæ Γ. Consule etiam in decimo sexto cap. literæ Π. Canones ix. & x. Synodi Neocæsariensis, & in septimo cap. ejusdem literæ Canonem primum Antiochenæ Synodi.

ΚΕΦ. β΄.

Περὶ τῶν κτιζομένων ἐκ βασιλέων ἐκκλησιῶν ἢ πόλεων.

Ζήτει τὸ κα΄. κεφάλαιον τοῦ Ε. στοιχείου.

CAPUT II.

De Ecclesiis vel urbibus ab Imperatoribus de D *novo extructis.*

Vide xxi. cap. literæ E.

ΚΕΦ. γ΄.

Περὶ καινοτομιῶν.

Νόμοι.

ΚΑΙΝΟΝ ἔργον ποιεῖ τις, ἢ οἰκοδομῶν, ἢ καταλύων ὁποῖον καὶ τὴν προτέραν ὄψιν ἐναλλάσσειν.

Ο τὸν παλαιὸν οἶκον ἀνανεῶν, τὸ ἀρχαῖον σχῆμα μὴ ὑπεξίτω, μηδὲ ἀφαιρείσθω τὰ φῶτα ἢ τὴν ἄποψιν τῶν γειτόνων, εἰ μὴ ἄρα δουλείαν ἔχει κατὰ συμφωνίαν, ἢ ἐπ' ἐρώτησιν παραχωρηθεῖσαν αὐτῷ, ἢ ἐπιτρέπουσαν, ὡς βούλεται, τὸ παλαιὸν ἀμείβειν σχῆμα. ἡνίκα δὲ δύο οἶκοι ἀντικρὺ ἀλλήλων εἰσὶ, χρὴ μεταξὺ αὐτῶν δώδεκα πόδας εἶναι, ἀρχομένους ἀπὸ τῶν θεμελίων μέχρι παντὸς τοῦ ὕψους· τούτου γὰρ φυλαττομένου τοῦ διαστήματος, ἔξεστιν ἑκάστῳ εἰς ἄπειρον ὕψος τὸν ἴδιον ἐγείρειν οἶκον, καὶ θυρίδας ἐν αὐτῷ προκυπτικὰς κατασκευάζειν. ὁ δὲ νέον οἶκον οἰκοδομῶν, μὴ ἀφαιρείσθω τὴν ἄποψιν τοῦ γείτονος, ἐὰν ἐξ εὐθείας ὁρᾷ τὴν θάλασσαν ἑστὼς ἐν τοῖς ἰδίοις οἴκοις ἢ καθεζόμενος ἐν αὐτοῖς καὶ μὴ ἀναγκάζηται περιτρέπειν ἑαυτὸν εἰς πλάγιον, ἐφ' ᾧ ἰδεῖν θάλασσαν· ἐὰν δὲ ρ΄. ποδῶν ἐν μέσῳ τῶν δύο οἴκων ὑπάρχει διάστημα, ἐξέστω ἀκωλύτως κτίζειν τῷ βουλομένῳ, καὶ τὴν ἐπὶ θάλασσαν ἄποψιν ἀφαιρεῖσθαι τοῦ γείτονος. εἰ δὲ σύμφωνόν ἐστιν ἐπιτρέπον τινὶ τὴν οἰκοδομήν, κρατείτω τὸ σύμφωνον, εἰ καὶ βλάπτει τὸν γείτονα περὶ τὴν τῆς θαλάσσης ἄποψιν· οὐ δὲ γὰρ προσήκει τὰς ὑπαρχούσας τινὶ δουλείας διὰ τῶν γενικῶν νόμων ἀφαιρεῖσθαι.

CAPUT III.

De Innovationibus.

Leges.

E NOVUM opus facit aliquis, aut ædificando, aut quippiam diruendo, ita ut pristinam faciem mutet.

Qui antiquam domum renovat, pristinam formam ne excedat, neque luminibus aut prospectui vicinorum officiat, nisi servitutem habeat per pactum vel per interrogationem sibi concessam, aut permittentem, ut vult, pristinam formam immutare. Quando vero duæ domus sibi invicem oppositæ sunt, inter eas duodecim pedes esse oportet, à fundamentis incipiendo usque ad summam altitudinem: nam hoc observato spatio, unicuique licet ad immensam altitudinem domum suam extruere, & in ea prospectivas facere fenestras.
F Qui autem novam ædificat domum, ne vicini prospectui officiat, dum in suâ domo stat vel in ea sedet, directè mare prospiciat, & non cogatur seipsum ad latus convertere, ut mare videat: sin autem inter utramque domum centum pedum observetur intervallum, cuilibet sine impedimento ædificare liceat, & vicini in mare prospectui officere. Si verò ædificandi pactum conventum alicui fuerit, valeat pactum, quamvis vicini in mare prospectui offendat: non enim convenit, ut servitutes, quas habeat aliquis, per leges generales eximantur.

Quando

Quando in angiporto vel platea domum suam ædificat aliquis, licet etiam latior duodecim pedibus sit angiporti vel plateæ mensura, ne adimat quod redundat, & propriæ domui addat: nam in publici damnum duodecim pedes non decrevit constitutio, sed ne angustior duodecim pedibus intra domos esset aër. Quando verò his plures inveniuntur, nemo ex iis auferat; sed civitati propria serventur. Si quidem medio sint pedes decem & non pauciores, tunc prospectivas fenestras ne faciat ædificator, nisi priùs eas habuit: fenestras autem lumen immittentes faciat, sex pedibus à pavimento aperiendas.

Communibus domibus servitutem imponere dominorum vicinorum unus absque alterius sententia non potest; neque communem demoliri parietem aut reficere præter vicini sententiam, quandoquidem non est solus Dominus.

In arboribus autem vel hortulis prospectûs servitus non observatur.

Si vicini arbor in media area consita, magnas extendens radices, nostræ domûs fundamentis offenderit, Magistratus providentiâ vicinus exscindere cogatur.

Non rectè prohibet aliquis vicinum suum sub tignorum ejus stillicidio portam versus viam publicam aperire, cùm aditum non lædit.

Si fons ex quo aquam haurit quidam, pro tempore exsiccetur, & rursus ad suas venas redierit, renovatur in eo, ut priùs, aquæductus haustus.

Neque furnum neque focum in communi pariete quis facere potest.

Furnum ædificantem, qui in superioribus domi partibus habitant, à fumo offensi, prohibere possunt: nisi jus habeat, illic fumum intromittere. Et è contrario, Qui in superioribus tectis habitant, aquam vel stercus præcipitare prohibentur, & illis, qui in inferioribus degunt, nocere. In propriis enim domibus tantum cuilibet facere licet, in quantum alius non offenditur.

Si paries tuus semipedem in ædes meas sese inclinaverit, possum tecum agere, ut eum erigas.

Nemo potest stercus prope alterius ædes projicere, nisi talem habeat servitutem.

Quicunque absque Imperatoris mandato civitatis vicum suis ædibus obstruet, citra controversiam antiqua jura civitati reddat.

Secundum legem viæ latitudo in porrectum quidem octo pedes habet, in anfractum verò sexdecim.

CAPUT IIII.

De Calendis & divinationibus.

Vide xiii. caput literæ B. & iii. caput literæ E.

A Ὅτι δὲ, μέσου στενωποῦ ἢ πλατείας, οἰκοδομεῖ τις τὸν ἑαυτοῦ οἶκον, εἰ καὶ πλέον ἔχει τῶν δώδεκα ποδῶν ὁ τοῦ στενωποῦ ἢ τῆς πλατείας μέτρον, μὴ ἀφαιρείσθω τὸ περιττὸν, καὶ τῷ ἰδίῳ οἴκῳ προστιθέτω· οὐ γὰρ ἐπὶ βλάβῃ τοῦ δημοσίου, τοὺς δώδεκα πόδας ὥρισεν ἡ διάταξις, ἀλλ' ὥστε μὴ στενότερον τῶν δώδεκα ποδῶν εἶναι τὸν μεταξὺ τῶν οἴκων ἀέρα. ὅτε δὲ πλέον τούτων εὑρίσκεται, μηδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀφαιρείσθω, ἀλλὰ τῇ πόλει φυλαττέσθω τὰ οἰκεῖα. εἰ μέντοι πόδες δέκα εἰσὶν ἐν μέσῳ καὶ μὴ ἐλάττονες, τότε προσκυπτικὰς μὲν μὴ ποιείτω ὁ κτίζων, εἰ μὴ πρότερον εἶχεν αὐτάς, φωταγωγὰς δὲ ποιείτω, ἀπὸ ἓξ ποδῶν τοῦ ἐδάφους ἀνοιγομένας. B

Δουλείαν ἐπιθεῖναι τοῖς ἐπικοίνοις οἰκήμασιν ὁ εἷς τῶν κοινωνῶν παρὰ γνώμην τοῦ ἑτέρου οὐ δύναται· οὔτε τὸν ἐπίκοινον καταλύειν τοῖχον, ἢ ἀνανεοῦν παρὰ γνώμην τοῦ κοινωνοῦ, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι μόνος δεσπότης.

Κατὰ δένδρων μέντοι ἢ κήπων δουλεία ἀπόψεως οὐ φυλάττεται.

Ἐὰν δένδρον τοῦ γείτονος ἐν τῷ μεσαυλίῳ ἱδρυμένον, C μεγάλας ἐκτεῖνον ῥίζας, τοὺς θεμελίους τῆς ἐμῆς οἰκίας βλάπτῃ, προνοίᾳ τοῦ ἄρχοντος, ἀναγκαζέσθω ὁ γείτων ἀποτέμνειν.

Οὐ καλῶς κωλύει τις τὸν γείτονα αὐτοῦ ἀνοῖξαι πυλεῶνα κατὰ τῆς δημοσίας ὑποκάτω τοῦ σταλαγμοῦ τῶν κεράμων αὐτοῦ, ἐν ᾧ μὴ βλάπτῃ τὴν πάροδον.

Ἐὰν ἡ πηγὴ, ἀφ' ἧς ἕλκει τις ὕδωρ, ξηρανθῇ ἐπί τισι χρόνοις, αὖθις πρὸς τὰς ἑαυτῆς ἐπανέλθῃ φλέβας, ἀνανεοῦται αὐτῷ πάλιν ὁ τοῦ ὕδατος ἀντλισμὸς καθὰ καὶ πρότερον.

D Οὔτε φοῦρνον οὔτε ἑστίαν ἐν τῷ ἐπικοίνῳ τοίχῳ δύναταί τις ποιεῖν.

Τὸν κτίζοντα φοῦρνον, δύνανται οἱ ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις οἴκοις, ὑπὸ τοῦ καπνοῦ βλαπτόμενοι, κωλύειν αὐτὸν, εἰ μὴ ἄρα δίκαιον εἶχεν, ἐκεῖσε τὸν καπνὸν εἰσπέμπειν. καὶ τὸ ἀνάπαλιν, οἱ ἐν ταῖς ὑψηλοτέραις στέγαις οἰκοῦντες, κωλύονται ὕδωρ ῥίπτειν ἢ κόπρον, καὶ καταβλάπτειν τοὺς ἐν τοῖς χθαμαλωτέροις οἰκοῦντας. ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἔξεστί τινι ποιεῖν τι ἐν τοῖς ἑαυτοῦ, ἐφ' ὅσον ἕτερον μὴ καταβλάπτει.

E Ἐὰν ὁ τοῖχός σου κατὰ τοῦ οἴκου μου ἐκκλίνῃ ἥμισυ ποδὸς, ἀναγκάζω σε ἀνορθῶσαι αὐτόν.

Οὐδεὶς δύναται κόπρον πλησίον τοῦ ἀλλοτρίου τοίχου ῥίπτειν, εἰ μὴ τοιαύτην ἔχει δουλείαν.

Ὅστις χωρὶς κελεύσεως βασιλικῆς ῥύμην πόλεως τοῖς ἰδίοις ἀναφράξει οἴκοις, ἀναμφισβητήτως τὰ ἀρχαῖα δίκαια τῇ πόλει ἀποδότω.

Κατὰ νόμον ἡ πλατεῖα ὁδὸς εἰς μὲν ὀρθὸν ὀκτὼ ποδῶν ἐστιν, εἰς δὲ κάμψιν ἑκκαίδεκα. F

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ καλανδῶν καὶ κληδονισμῶν.

Ζήτει τὸ ιγ'. κεφάλαιον τοῦ Β. στοιχείου. καὶ τὸ γ'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

A

ΚΕΦ. ε΄.

Περὶ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν, καὶ πόσους δεῖ κανόνας κρατεῖν.

Ὁ α΄. τῆς δ΄. συνόδου κανών, τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων, φησί, καθ' ἑκάστην σύνοδον, οἰκουμενικήν τε δηλονότι καὶ τοπικήν, ἄχρι καὶ νῦν ἐκτεθέντας κανόνας, εἰς τε δογμάτων συνταλευμένους ἀκρίβειαν, καὶ τὴν τῆς ἐκκλησίας κατάστασιν, κρατεῖν δικαιοῦμεν.

B

Ὁ δὲ δεύτερος τῆς ϛ΄. συνόδου κανών, καὶ κατὰ μέρος τοὺς συντεταχότας τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ θείους πατέρας ἀπαριθμεῖται, καὶ βεβαίους μένειν θεσπίζει, οὓς αὐτοί τε τῇ ἐπιπνοίᾳ τοῦ ἁγίου ἐχρηματοδότησαν πνεύματος, καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν ἅγιοι πατέρες ἐδέξαντο καὶ ἐκύρωσαν, καὶ ἡμῖν παραδεδώκασι πρός τε ψυχῶν θεραπείαν, καὶ ἰατρείαν παθῶν, τοὺς τε πέντε καὶ ὀγδοήκοντα τῶν ἁγίων ἀποστόλων φημί, πλὴν τῶν διὰ Κλήμεντος διατάξεων, αὗται γὰρ πολὺ τὸ νόθον παρὰ τῶν κακοδόξων δίκην ζιζανίων εἰσδέξαντο, ὃ κῦρος ἔχειν κελεύει, καὶ οὓς οἱ ἐν Νικαίᾳ τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόροι πατέρες ἐξεφωνήκασιν, ἀλλὰ δὴ καὶ οὓς ἡ ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων δευτέρα καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος τῶν ρν΄. πατέρων ἐξέθετο, καὶ ἡ τρίτη τῶν ἐν Ἐφέσῳ διακοσίων πατέρων, καὶ ἡ τετάρτη τῶν ἐν Χαλκηδόνι ἑξακοσίων τριάκοντα πατέρων, καὶ οὓς ἡ ἁγία ἐν Ἀγκύρᾳ σύνοδος διετάξατο, πρὸς δὲ καὶ ἡ ἐν Νεοκαισαρείᾳ, καὶ ἡ ἐν Γάγγραις, καὶ ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας, καὶ ἡ ἐν Λαοδικείᾳ Φρυγίας, καὶ ἡ ἐν Σαρδικῇ, καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ. δεκτέοι δὲ μὴν καὶ οἱ παρὰ Νεκταρίου, καὶ Γενναδίου τῶν Κωνσταντινουπόλεως γραφέντες προέδρων, προσέτι Διονυσίου, καὶ Πέτρου τῶν ἱερομαρτύρων, Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου, καὶ Κυρίλλου, καὶ Τιμοθέου, καὶ Θεοφίλου· οἳ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως γεγόνασι πρόεδροι. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Γρηγορίου Νεοκαισαρείας τοῦ Θαυματουργοῦ, Βασιλείου Καισαρείας τοῦ μεγάλου, Γρηγορίου Νύσσης, Γρηγορίου τοῦ θεολόγου, καὶ Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου· ὁ μέντοι πρὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀφρῶν χώρας ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου ἐκδοθεὶς κανὼν ἐν τοῖς αὐτῶν τόποις καὶ μόνον ἐκράτησε. τῶν τοίνυν συμπάντων κανόνων τούτων ὅστις τινὰ παραχαράττειν, ἢ ἀνατρέπειν, ἢ ἀθετεῖν τολμῴη, ἢ καινοτομεῖν, ἢ ἑτέρους ψευδῶς πρός τινων συντεθέντας παραδέχεσθαι, τῶν ἐπιχειρησάντων τὴν ἀλήθειαν καπηλεύειν, ὁ τοιοῦτος ἔστω, φησίν, ἀνάθεμα, καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ καταλόγου ἀλλότριος.

Ὁ α΄. τῆς ζ΄. συνόδου κανών, τοὺς θείους, φησί, κανόνας, ἔργον νομίζοντες ἀπεχθοῦς περιμάχητον, ἀσπασίως ἐνστερνιζόμεθα, οὕς τε πρῶτον οἱ θεῖοι ἀπόστολοι σαφῶς διεχάραξαν, καὶ οὓς αὖθις αἱ ἓξ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, πέρι δὲ, καὶ αἱ τοπικαὶ συνετάξαντο ἔτι γε μὴν καὶ οὓς ἰδίᾳ τινὲς τῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ διενεγκόντων καὶ ἀρετῇ, σοφοὶ πατέρες ἐξεφωνήκασι, καὶ ὁλόκληρον καὶ ἀσάλευτον τὴν σφῶν διάταξιν τηρεῖσθαι θεσπίζομεν, ὡς ἂν γε δήπου τῆς αἰωνίου μακαριότητος πρόξενον. ἐξ ἑνὸς γοῦν ἅπαντες καὶ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος αὐγασθέντες τοῦ νοῦ, τὰς τῶν κανόνων διατάξεις ὑποτυπώσαντες ἐκδεδώκασιν· ἃς δὴ καὶ ὡς μαρτύριά τι κατορθώματα, αἰδοῖ τῇ πάσῃ τιμᾶν χρή. διαμαρτύρονται γὰρ σαφῶς καὶ ὑποδεικνύουσι, πῶς δεῖ βιοῦντας ἡμᾶς τὴν ἀρετὴν κατορθοῦν καὶ τοῖς παραβεβηκόσι, τὴν μεταλαμβάνουσαν αὐτοὺς προζωγραφοῦσιν ἀπαραίτητον κόλασιν. ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοῦ θεόπτου Μωσέως ὑποκρινόμενοι λέγομεν, ἐν αὐτοῖς οὐκ ἔστι προσθεῖναι, καὶ ἀπ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν· καὶ τὰ τοῦ ἀποστόλου, εἰ ἄγγελος εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ'

CAPUT V.

De Canonibus Ecclesiasticis, & quot Canones valere oportet.

PRIMUS iv. Synodi Canon, Qui à sanctis Patribus, inquit, in unaquâque Synodo, œcumenica nempe & provinciali, hucusque expositi sunt canones, ad fidei dogmata stabilienda, & Ecclesiasticam disciplinam, observari æquum censemus.

Secundus vi. Synodi Canon etiam particulariter enumerat sanctos Patres, qui & privatim & publicè sanctos & divinos Canones composuerunt, & firmiter manere decernit, quos illi Spiritus Sancti inspiratione ediderunt, & sancti Patres, qui nos præcessêre, susceperunt & confirmârunt, & nobis ad animarum medelam & perturbationum curationem tradiderunt, sanctorum Apostolorum, dico, octoginta quinque Canones (præter constitutiones per Clementem; nam illis adulterina quamplurima ab Hæreticis zizaniorum more introducta sunt) authoritatem habere jubet, & quos trecenti decem & octo divinitùs inspirati Patres Nicææ emiserunt; ut & quos in Imperiali civitate secunda & œcumenica Synodus centum & quinquaginta Patrum exposuit; & tertia in Epheso ducentorum Patrum; & quarta in Chalcedone sexcentorum & triginta Patrum; & quos sancta in Ancyrâ Synodus ordinavit; porro & quos illa in Neocæsareâ, & in Gangris, & in Antiochia Syriæ, & in Laodiceâ Phrygiæ, & in Sardica, & in Carthagine. Accipiendi etiam sunt canones à Nectario & Gennadio, qui ante Dionysium Constantinopoli præsidebant, scripti, & Petri sancti martyris, magni Athanasii, & Cyrilli, & Timothei, & Theophili, qui Alexandriæ magnæ civitatis fuerant Præsides: ut & etiam Gregorii Neocæsareæ, qui Thaumaturgus dictus est, magni Basilii Cæsareæ, Gregorii Nysseni, Gregorii Theologi, & Amphilochii Iconii: qui vero à Cypriano, Aphrorum regionis Archiepiscopo & Martyre, & à Synodo, quæ sub eo fuit, emissus est Canon, in eis locis & solùm obtinuit. Quicunque igitur horum omnium Canonum aliquem vel adulterare, vel subvertere, vel abolere audet, vel innovare, vel alios à quibusdam falsè compositos admittere, qui veritatem cauponari conati sunt, talis, inquit, sit anathema, & à Christiano catalogo alienus.

C

D

E

Primus vii. Synodi Canon, Divinos, inquit, canones, opus prorsus controversiâ dignum judicantes, lubenter amplectimur, tam quos primùm divini Apostoli manifesto formârunt, quam quos rursum sex sanctæ & œcumenicæ Synodi, porro etiam & provinciales ediderunt; adhuc etiam & quos privatim quidam pietate & virtute excellentium, sapientes Patres ediderunt: eorúmque constitutionem integram & illabefactam observari decernimus, tanquam quidem æternæ felicitatis authorem. Ex uno igitur eodemque Spiritu omnes mente illuminati, Canonum constitutiones composuerunt & ediderunt: quas quidem, ut testimonia & ad rectè se gerendum instituta, omni verecundiâ honorare oportet. Manifestò quidem testantur, atque ab oculos ponunt, quo pacto vita nobis instituenda est, & in eâ virtus efformanda: & transgressoribus inevitabile designant supplicium in illos vindicaturum. Verba itaque Mosis, qui Deum vidit, mutuantes dicimus, eis non licet addere, nec ab eis licet detrahere: Et Apostoli, Si Angelus vobis evangelizaverit, præter id quod accepistis,

F

sit

sit anathema. Et nos etiam anathema denunciamus in eos, qui à sanctis Canonibus illi subjiciuntur, depositos etiam deponimus, & segregatos segregamus: etenim eis, quos pœnæ subjecerunt, eandem pœnam decernimus.

ὁ παραγράφει, ἀνάθεμα ἔστω. ἀνάθεμα τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἀποφαινόμεθα τοὺς παρὰ τῶν θείων κανόνων τούτῳ παραπεμφθέντας, καθαιροῦμεν τε τοὺς καθαιρεθέντας, καὶ τοὺς ἀφορισθέντας συναφορίζομεν· ἀλλὰ γὰρ τοῖς ἐπιτιμηθεῖσι, τὴν αὐτὴν ἐπιτιμίαν ὁρίζομεν.

Sectio Unitionis.

Unitionis verò sectio, omnibus, inquit, contemptui habentibus sanctorum nostrorum Patrum sacros & divinos Canones, qui & sanctam Ecclesiam suffulciunt, & completam Christianismi summam adornantes ad divinam pietatem viam ducunt, Anathema.

Τόμος ἑνώσεως.

Ὁ δὲ τῆς ἑνώσεως τόμος, τοῖς ἐν καταφρονήσει, φησί, τιθεμένοις τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας τῶν μακαρίων πατέρων ἡμῶν, οἳ καὶ τὴν ἁγίαν ὑπερείδουσιν ἐκκλησίαν, καὶ ὅλον τὸ Χριστιανικὸν πλήρωμα κοσμοῦντες, πρὸς θείαν ὁδηγοῦσιν εὐλάβειαν, ἀνάθεμα.

Lex.

Cxxxi. Justiniani Novella, Sancimus, inquit, ut sancti Ecclesiastici Canones, qui à septem sanctis Conciliis promulgati aut confirmati sunt, vicem legum obtineant; nempe à Nicæno trecentorum duodeviginti (Patrum) Concilio, in quo Arius, cui à furore cognomen inditum est, anathemate est percussus; à Constantinopolitano sanctorum Patrum centum quinquaginta, à quibus Spiritus Sancti oppugnator Macedonius infamiâ notatus est; ab Ephesino primo, in quo Nestorius condemnatus est; à Chalcedonensi, in quo Eutyches cum Dioscoro anathemate percussus est; adhæc qui à Constantinopolitano secundo, à quo Origenes unà cum operibus suis, & alii quidam impii, ignominiâ affecti sunt; præterea qui à Constantinopolitano tertio, quod de multis hæresibus triumphans, vetustiorum sanctorum Conciliorum placita sancta confirmavit; & super omnes, qui à Nicæno secundo, in quo illi, qui adversus sacras imagines insaniebant, pariter cum primitivis hæreticis Catholicâ Dei Ecclesiâ abdicati sunt: prædictorum enim sanctorum Conciliorum decreta, perinde ac sacras scripturas suscipimus, & Canones ut leges custodimus. Quotquot verò sanctorum Conciliorum post Justinianum meminit Novella, cum legum repetitam prælectionem emisit Imperator, illa addidit, necesse est verò Canones majoris esse authoritatis, quam leges; hæ enim ab Imperatoribus solùm conditæ fuerunt, & à successoribus eorum bene se habere judicabantur: Canones autem à sanctis Patribus, sententiâ & consilio & consensu tunc temporis Imperatorum, fuerunt conscripti & confirmati. Attamen venerandæ leges magnum momentum divinis Canonibus admininistrant: partim quidem illis convenientes; partim verò, quæcunque in illis desunt, supplentes, ubi opus habet.

Νόμος.

Ἡ δὲ ρλα΄. Ἰουστινιανείου νεαρά, θεσπίζομεν, φησί, νόμων τάξιν ἐπέχειν τοὺς ἁγίους καὶ ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων ἑπτὰ συνόδων ἐκτεθέντας ἢ βεβαιωθέντας, τουτέστι τοὺς ἐν Νικαίᾳ τῶν τιη. καθ' ἣν Ἄρειος ὁ τῆς μανίας ἐπώνυμος ἀνεθεματίσθη· καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ἁγίων ρν΄. πατέρων, ὑφ' ὧν ὁ πνευματομάχος Μακεδόνιος ἐστηλιτεύθη· καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ α΄. ἐν ᾗ ὁ Νεστόριος κατεκρίθη· καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι, καθ' ἣν ὁ Εὐτυχὴς μετὰ Διοσκόρου ἀνεθεματίσθη· πρὸς δὲ ταύταις, τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῆς δευτέρας, δι' ἧς Ὠριγένης μετὰ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, καὶ ἕτεροί τινες δυσσεβεῖς, παρεδειγματίσθησαν· καὶ ἔτι τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῆς τρίτης, ἥτις διαφόροις αἱρέσεσι θριαμβεύσασα, τὰ τῶν πρεσβυτέρων ἁγίων συνόδων θεῖα δόγματα ἐπεκύρωσε, καὶ ἐπὶ πᾶσι τῆς ἐν Νικαίᾳ τῆς δευτέρας, ἐξ ἧς οἱ κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων λυττήσαντες, ἐξίσου τοῖς προλαβοῦσιν αἱρετικοῖς τῆς καθολικῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἀπεκηρύχθησαν· τῶν γὰρ προειρημένων ἁγίων συνόδων τὰ δόγματα, καθάπερ τὰς θείας γραφάς, δεχόμεθα, καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν. ὅσων δὲ ἁγίων συνόδων μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἡ νεαρὰ μέμνηται, ὁ τὴν τῶν νόμων ἀνακάθαρσιν ποιήσας βασιλεὺς προσέθετο, πλείονα τοίνυν τῶν νόμων τοὺς κανόνας ἰσχύειν ἀνάγκη. οἱ μὲν γὰρ παρὰ τῶν εἰσέπειτα καλῶς ἔχειν ὠνομάσθησαν· οἱ δέ γε κανόνες παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων, γνώμῃ καὶ σπουδῇ καὶ ψήφῳ τῶν τηνικαῦτα βασιλέων, συνεγράφησάν τε καὶ ἐπεκυρώθησαν. ὅμως γε μὴν μεγάλην ῥοπὴν τοῖς θείοις κανόσιν οἱ φιλευσεβεῖς ἐκπορίζουσι νόμοι· τὰ μὲν ἐκείνοις συντρέχοντες, τὰ δὲ καὶ ἀναπληροῦντες, ὅσα ἐκείνοις ἔσθ' ὅπῃ παρεῖται.

CAPUT VI.

De Canonico.

Vide leges in xxviii. capite literæ X. positas.

ΚΕΦ. ϛ΄.

Περὶ κανονικοῦ.

Ζήτει τοὺς κειμένους νόμους ἐν τῷ κη΄. κεφαλαίῳ τοῦ Χ. στοιχείου.

CAPUT VII.

Quòd Clericum in cauponam ingredi non decet.

SANCTORUM Apostolorum liv. Canon, Si Clericus in caupona comedere deprehensus fuerit, nisi propter necessitatem in publicum diversorium diverterit, segregari jubet. Nam Clericos, cum vitæ sanctæ

ΚΕΦ. ζ΄.

Ὅτι εἰς καπηλεῖον οὐ δεῖ τοὺς κληρικοὺς εἰσιέναι.

Ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων νδ΄. κανών, τὸν ἐσθίειν ἐν καπηλείῳ φωραθέντα κληρικόν, εἰ μήπου δι' ἀνάγκην ἐν πανδοχείῳ, ἀφορίζεσθαι κελεύει. βίου γὰρ σεμνοῦ τοῖς λαϊκοῖς παραδείγματα τυγχάνοντας τοὺς κληρικούς, ἀντι-

λέγουσι

λήπτους ἐν ἅπασιν εἶναι δεῖ, ἵνα μὴ δι' αὐτοὺς τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα βλασφημεῖται. ὁ δὲ καπηλείοις ὡς τὰ πολλὰ χαίρων, ἀλλ' οὖν τῶν ἐκεῖ προσεδρευόντων καὶ ἀσέμνως βιούντων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν οὐκ ἂν εἴη κακίας. τὰ αὐτὰ καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ μγ΄. διαγορεύεται.

Ὁ δὲ θ΄. τῆς ς΄. συνόδου, μηδενὶ ἐξεῖναι, φησι, κληρικῷ καπηλικὸν ἐργαστήριον ἔχειν. εἰ γὰρ τῷ τοιούτῳ εἰς καπηλεῖον εἰσιέναι οὐκ ἐπιτέτραπται, πολλῷ γ' ἂν ἄλλοις ἐν τούτῳ διακονεῖσθαι, καὶ ἃ μὴ θέμις αὐτῷ ἐγχειρεῖν. εἰ δέ τις τοῦτο διαπράξαιτο, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω· καὶ δεινὸν μὲν ἂν εἴη, τό, προΐστασθαι τούτου, καὶ δι' ἑαυτοὺς εἰσιόντας ὑποδέχεσθαι· εἰ δέ τις κληρικὸς τοιοῦτον ἐργαστήριον ἔχων, ἑτέρῳ δοίη μισθοῦ, τοῖς τοῦ κανόνος ἐπιτιμίοις οὐχ ὑπόκειται· τοῦτο γὰρ ἔσθ' ὅτε καὶ περὶ μοναστηρίοις καὶ ἐκκλησίαις συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ κδ΄. πρεσβυτέρους, διακόνους, ὑπηρέτας, ἀναγνώστας, ψάλτας, ἐφορκιστάς, θυρωρούς, καὶ τοὺς ὅσοι τοῦ τῶν ἀσκητῶν τάγματος, εἰς καπηλεῖον εἰσιέναι, τῶν ἀθεμίτων ἡγεῖται, καὶ κομιδῇ βδελυρῶν.

Νόμιμον.

Ἡ δὲ ρλγ΄. Ἰουστινιάνειος νεαρά, τὸν ἀναστρεφόμενον ἐν καπηλείῳ μοναχὸν σωφρονίζεσθαι κελεύει παρὰ τοῦ ἐπάρχου, καὶ ἐξωθεῖσθαι τοῦ μοναστηρίου παρὰ τοῦ ἡγουμένου, ὡς τὸν ἐν αἰσχύνῃ βίον τῆς ἀγγελικῆς καταστάσεως ἀλλαξάμενον.

A exemplo sunt Laicis, in omnibus inculpatos esse oportet; ne propter ipsos Dei nomen blasphemetur. Qui verò quamplurimùm cauponis delectatur, virorum & mulierum ibi confluentium & inhonestè viventium non est turpitudinis expers. Eadem etiam Carthaginensis xliii. statuit.

Nonus sextæ Synodi, Nulli Clerico, inquit, licere cauponiam habere tabernam. Si enim ei in cauponam ingredi non est permissum, nequaquam etiam aliis in eâ ministrare, & ea, quæ ipsi non licet, tractare. Si quis autem hoc fecerit, vel cesset, vel de-
B ponatur: & grave quidem esset, illi præesse, & eos, qui ingrediuntur per seipsos suscipere. Siquis autem Clericus talem habeat tabernam, & alteri elocet, canonis pœnis non subjicitur: hoc enim etiam apud monasteria & Ecclesias aliquando accedere quis videat.

Xxiv. Laodicenæ, Presbyteros, Diaconos, Ministros, Lectores, Cantores, Exorcistas, Ostiarios, & eos qui sunt monachorum ordinis, in cauponam ingredi, iniquum & omninò impium judicat.

C

Lex.

Cxxxiii. Justiniani Novella, Monachum in caupona conversantem castigari jubet à Præfecto, & monasterio per Antistitem expelli, quippe qui vitam ignominiosam Evangelicæ institutioni prætulerit.

ΚΕΦ. η΄.

Περὶ καρποφορίας τῆς εἰς τοὺς θείους ναούς.

CAPUT VIII.

De fructibus in divina Templa offerendis.

D

Ὁ γ΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, ἔτι δὲ καὶ ὁ δ΄. ἐπὶ τῇ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ οἴνῳ μόνῳ κεχρῆσθαι καὶ ἄρτῳ κελεύει· καὶ τοὺς εἰς τοὺς ναοὺς καρποφοροῦντας ταῦτα μόνον εἰσφέρειν· ἔτι δὲ καὶ ἔλαιον, ὥστε φῶς δι' αὐτοῦ τῷ ἀληθινῷ φωτὶ ἀνάπτεσθαι, καὶ θυμίαμα τῷ καιρῷ τῆς ἁγίας προσφορᾶς· μήτε δὲ μέλι, μήτε γάλα, μὴ ἀντὶ οἴνου τὰ ἐξεπίτηδες σκευαζόμενα σίκερα, ἃ καὶ μέθην ὥσπερ οἶνος ἐμποιεῖν πέφυκε· μὴ ὄρνεις, ἢ ἕτερα ζῷα, ἢ ὄσπρια· τὸν δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντα κληρικὸν εὐθὺς καθαιρεῖ. τὰ μέντοι, ὡς ἀπαρχὰς τῶν ὡραίων καρπῶν, ἐν γε τῷ δέοντι καιρῷ εἰσφερόμενα, τοὺς πεπείρους φημί, βότρυς, καὶ νέα χίδρα, τὰ πρὸς βρῶσιν ἐπιτήδεια δηλαδὴ τῶν ὀσπρίων, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ὀπώραν, ἐπ' οἶκον πέμπει τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις· εἰς δέ γε τὸ θυσιαστήριον μὴ δ' ὁπουοῦν τούτων εἰσάγειν· κἀκείνους ταῦτα δεχομένους, μὴ εἰς οἰκείαν μόνην ἔχειν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ καὶ τῷ κλήρῳ διανέμειν πάντι.

Ὁ δὲ κη΄. τῆς ς΄. συνόδου καθαιρεῖ τοὺς εἰς τὸ θυσιαστήριον σταφυλὰς δεχομένους κληρικούς, καὶ τῇ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ τῆς προσφορᾶς συνάπτοντας, καὶ οὕτως ἑνωμένως ἀμφότερα διανέμοντας τῷ λαῷ· ἀλλὰ τὴν μὲν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν πληρουμένην ζωοποιὸν προσφορὰν ἰδίᾳ τῷ λαῷ μεταδιδόναι κελεύει. ἰδίᾳ δὲ τὰς σταφυλάς, μετ' εὐλογίας, ὡς ἀπαρχὰς διανέμειν, πρὸς τὸ χάριν εἰδέναι τοὺς μεταλαμβάνοντας τῷ δοτῆρι τῶν ὀπωρινῶν καρπῶν, δι' ὧν τὰ σώματα ἡμῶν κατὰ τὸν θεῖον ὅρον τρέφεταί τε καὶ αὔξεται· ὁ δὲ παρὰ τὰ διατεταγμένα ποιῶν κληρικὸς καθαιρείσθω.

Tertius sanctorum Apostolorum canon, ut & etiam quartus, in incruento sacrificio vino solo & pane uti jubet; & qui fructus in templa adducunt, illa sola afferre; præterea & oleum, ut lumen per hoc vero lumini accendatur, & incensum tempore sanctæ oblationis; sed neque mel, neque lac, neque pro vino siceram factitiam, quæ, ut vinum, ebrietatem faciunt; neque aves, vel alia animalia, vel legumina: eum verò, qui præter hæc facit, Clericum statim deponit. Hæc quidem, tanquam tempestivorum fructuum
E primitias, in tempore opportuno oblata, maturas dico uvas, & novas spicas, cibo nempe idonea legumina, & omnem alium fructum autumnalem, donum Episcopo & Presbyteris mittere; ad altare verò nullum eorum offerre: qui cùm eos susceperint, in domesticam suam utilitatem solam non habeant; sed universo clero distribuant.

Xxviii. sextæ Synodi, Clericos, qui uvas ad altare oblatas recipiunt, & cum incruento oblationis sacrificio conjungunt, & ita simul utraque populo distribuunt,
F deponit: sed vivificam quidem solummodo oblationem ad peccatorum remissionem celebratam populo impertire jubet; seorsim vero uvas, ut primitias, cum benedictione distribuere, ut qui ex iis participant annuorum fructuum datori gratias agant, per quos corpora nostra divina dispositione aluntur & augentur. Qui itaque præter hæc decreta fecerit, Clericus deponitur.

A Septimus, porro & viii. Synodi in Gangra, Illum qui per se dat vel accipit fructus Ecclesiæ oblatos, præter Episcopi vel Oeconomi sententiam, quippe quòd illos parvi facit, anathemati subjicit.

Ὁ δὲ ἕβδομος τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου, ἔτι δὲ καὶ ὁ η΄. τὸν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ διδόντα ἢ λαμβάνοντα τὰς τῇ ἐκκλησίᾳ προσαγομένας καρποφορίας, παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ οἰκονόμου, ἅτε παρ᾽ ἐλάχιστον τούτους τιθέμενον, τῷ ἀναθέματι ἀνατίθησιν.

Carthaginensis Synodi xl. Nihil præter panem & vinum in sanctis jubet offerri: panem quidem, in Domini corporis typum; vinum verò, sanguinis. Ita enim cum Dominus propriis Discipulis dedit, dixit, *Hoc est Corpus meum*: & poculum rursum, *Bibite ex eo omnes, hoc est Sanguis meus.* Quoniam autem non solùm sanguis, sed etiam aqua ex latere Domini in cruce hastâ penetrato effluxit; idcirco Ecclesiæ necessariò usu receptum est, in sacris mysteriis aquam cum vino admiscere. Mel autem & lac ad infantium mysterium offerri, à sextâ Synodo vetitum est.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ μ΄. μηδὲν πλέον ἄρτου καὶ οἴνου κελεύει προσφέρεσθαι εἰς τὰ ἅγια· τὸν μὲν ἄρτον εἰς τύπον τοῦ σώματος τοῦ κυρίου, τὸν δὲ οἶνον, τοῦ αἵματος. οὕτω γὰρ ὁ κύριος τοῖς οἰκείοις διδοὺς μαθηταῖς, ἔφη, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου· καὶ τὸ ποτήριον αὖθις, πίετε ἐξ αὐτοῦ B πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου. ἐπεὶ δὲ οὐχ αἷμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ κυρίου ἐῤῥύη, νυγέντος ἐν τῷ σταυρῷ τῇ λόγχῃ, ἀναγκαίως τῇ ἐκκλησίᾳ νενόμισται, ἐν τοῖς ἱεροῖς μυστηρίοις ὕδωρ τῷ οἴνῳ παρακιρνᾶν. τὸ δὲ μέλι καὶ γάλα εἰς τὸ μυστήριον τῶν νηπίων προσφέρεσθαι, παρὰ τῆς ς΄. συνόδου κεκώλυται.

Dicit enim lvii. ejus Synodi canon, ad altare lac vel mel offerri non oportet.

Φησὶ γὰρ ὁ νζ. ταύτης κανὼν, ἐν τοῖς θυσιαστηρίοις οὐ χρὴ γάλα καὶ μέλι προσφέρεσθαι.

De Hydroparastatis & Armeniis.

Περὶ ὑδροπαραστατῶν καὶ ἀρμενίων.

C Quinetiam xxxii. hujus sextæ Synodi, duas hæreses ex diametro oppositas, æquè verò impias, describens, illorum nempe, qui ad sancti calicis administrationem aquâ solùm utuntur (qui quidem Hydroparastatæ à facto nominantur;) & Armeniorum, qui cum vino solo administrationem rursus faciunt: propter hæc equidem, aquam vino admisceri jubet, & ita incruentum sacrificium offerre, & illa quidem antiqua fuit: Armeniorum verò ex divi Chrysostomi verbis occasionem seu initium sumpsit. Nam magnus ille Pater dictam Hydroparastatarum hæresin evertens, dicit, D in Evangelii secundùm Matthæum interpretatione, pro dignitate spiritus qui in eo est sententiam explicans, quæ dicit, Nequaquam ex vitis fructu bibam; Quamobrem, cùm resurrexit, non aquam bibit, sed vinum? aliam improbam hæresin radicitùs extirpans. Quoniam enim nonnulli in sacris mysteriis solùm aquâ usi sunt, ostendens quòd, & quando mysteria tradidit, vinum tradidit, & quando, postquam surrexisset, absque mysteriis nudam mensam apposuit, vino usus est, ex fructu, inquit, vitis: vitis autem non aquam, sed vinum generat. Hic error pervenit ad Armenios, qui magnum Patrem in sancto Sacrificio aquæ adjunctionem improbare existimabant. Has igitur hæreses expu- E gnans canon, Domini frater, magnus Jacobus, inquit, cui Hierosolymitanæ Ecclesiæ thronus primùm concreditus est; & Cæsariensium Ecclesiæ Episcopus magnus Basilius, cujus gloria totum terrarum orbem pervasit; ut & aureum Ecclesiæ os, mystico nobis in scriptis tradito sacrificio, ex aqua & vino sanctum calicem conficiendum ediderunt, & Ecclesiis circa se illic pastoralem tradiderunt præfecturam, quippe clerum aliquem supra allatum reliquerunt.

Ἀλλὰ καὶ ὁ λβ΄. ταύτης τῆς ς΄. συνόδου, δύο διαγράφων αἱρέσεις, ἐκ διαμέτρου μὲν ἱσταμένας, ἐπίσης δὲ νοσούσας τὸ ἀθέσμως, τήν τε ὕδατι μόνον εἰς τὴν τοῦ ἁγίου ποτηρίου χρωμένων ἱερουργίαν, οἳ δὴ καὶ ὑδροπαραστάται προσηγορεύθησαν ἐκ τῆς πράξεως, καὶ τὴν δι᾽ οἴνου μόνου τὴν ἱερουργίαν αὖθις ποιουμένων Ἀρμενίων· διὰ δὴ ταῦτα, ὕδωρ οἴνῳ μιγνύναι κελεύει, καὶ οὕτω τὴν ἀναίμακτον προσάγειν θυσίαν, καὶ ἡ μὲν παλαιά τις ἦν· ἡ δὲ τῶν Ἀρμενίων ἐκ τῶν τοῦ θείου Χρυσοστόμου ῥημάτων ἔσχε τὰς ἀρχὰς εἴτ᾽ οὖν ἀφορμάς. ὁ γὰρ μέγας οὗτος πατὴρ τὴν ῥηθεῖ- D σαν τῶν ὑδροπαραστατῶν αἵρεσιν ἀνατρέπων, φησὶν, ἐν τῇ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἐξηγήσει, τὸ ῥητὸν ἀξίως τοῦ ἐν αὐτῷ πνεύματος ἀναπτύσσων, τὸ λέγον, οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου· τίνος ἕνεκεν οὐχ ὕδωρ ἔπιεν ἀναστὰς, ἀλλ᾽ οἶνον; ἄλλην αἵρεσιν πονηρὰν πρόῤῥιζον περιαιρῶν. ἐπειδὴ γάρ εἰσί τινες ἐν τοῖς μυστηρίοις ὕδατι μόνον κεχρημένοι, δεικνὺς ὅτι, καὶ ἡνίκα τὰ μυστήρια παρεδίδου, οἶνον παρεδίδου, καὶ ἡνίκα ἀναστὰς χωρὶς μυστηρίων ψιλὴν τράπεζαν παρετίθετο, οἴνῳ ἐκέχρητο, ἐκ τοῦ γεννήματος, φησι, τῆς ἀμπέλου· ἄμπελος δὲ οὐχ ὕδωρ, ἀλλ᾽ οἶνον γεννᾷ. τοῦτο πλάνον ἐνέθηκε τοῖς Ἀρμενίοις, οἰηθεῖσι τὸν μέγαν E ἀθετεῖν τὴν τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἱερᾷ θυσίᾳ προσαγωγήν. ταύταις οὖν ἀπομαχόμενος ὁ κανὼν ταῖς αἱρέσεσιν, ὁ τοῦ κυρίου, φησὶν, ἀδελφὸς, ὁ μέγας Ἰάκωβος, ὁ τῆς Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας πρῶτος τὸν θρόνον πιστευθεὶς, καὶ ὁ τῆς Καισαρέων ἐπίσκοπος μέγας Βασίλειος, οὗ τὸ κλέος πᾶσαν ἐπέδραμε τὴν ὑφ᾽ ἥλιον, ὡς δὲ τὸ χρυσοῦν στόμα τῆς ἐκκλησίας, ἐγγράφως τὴν μυστικὴν ἡμῖν παραδεδωκότες ἱερουργίαν, ἐξ ὕδατος καὶ οἴνου τὸ ἱερὸν ποτήριον, πληροῦν ἐκδεδώκασι, καὶ ταῖς κατ᾽ αὐτοὺς ἐκκλησίαις ἐνταῦθα τὴν ποιμαντικὴν ἐγχειρισθεῖσαν ἡγεμονίαν, οἷά τινα κλῆρον ἄνωθεν ἡμῖν καταλιπόντες.

F Prædicti etiam xxxvii. Carthaginensis canonis meminit. Qui verò non ita facit; sed ut imperfectum mysterium enunciat, & quæ tradita sunt innovat, Sacerdotium, inquit, exuat.

Μέμνηται δὲ καὶ τοῦ προῤῥηθέντος λζ΄. τοῦ ἐν Καρθαγένῃ κανόνος. ὁ τοίνυν μὴ οὕτω ποιῶν, ἀλλ᾽ ὡς ἀτελὲς τὸ μυστήριον ἐξαγγέλλων, καὶ καινοτομῶν τὰ παραδεδομένα, τῆς ἱερωσύνης περιαιρείσθω, φησίν.

A

Περὶ τοῦ ζέοντος ὕδατος ἐν τοῖς θείοις μυστηρίοις ἐμβαλλομένου.

Οὐ δεῖ δὲ τοὺς Λατίνους ἡμᾶς αἰτιᾶσθαι, εἰ πρὸς τῷ τέλει τῆς ἱερουργίας ζέον ὕδωρ τῷ ποτηρίῳ ἐκχέομεν. οὐ γὰρ μεταβάλλει τοῦτο τὴν διὰ οἴνου καὶ ὕδατος τοῦ ποτηρίου ἕνωσιν, ἐπεὶ μὴ ἔστιν ἕτερόν τι τὴν φύσιν τοῦ πρὶν ἐμβληθέντος ὕδατος. πιστοῦται δὲ μόνον τὸ τοῦ θαύματος μέγεθος, τὸ καὶ τῇ γεύσει πεισθῆναι ἡμᾶς, μὴ ἐκ νεκροῦ, ἀλλ' ἐκ ζῶντος σώματος τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ ῥυῆναι. ἐκ νεκροῦ γὰρ ἀτμίζον αἷμα οὐ πέφυκε καταρρεῖν· ἐκ δὲ τοῦ κυριακοῦ σώματος, ὡς ζῶντος καὶ ζωοποιοῦ, τὰ ζωοποιὰ ἐρρύη, τὸ αἷμα, φημί, καὶ τὸ ὕδωρ. οὐκ εἰσάγεται δὲ τὸ ζέον κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἑνώσεως, ἵνα μὴ ψυχρὸν αὖθις ἐν τῷ καιρῷ τῆς μεταλήψεως γενόμενον, εἰς τὸν πρότερον ἐπανέλθῃ λόγον. οἱ δὲ Ἴβηρες, καίπερ ὀρθοδοξίας ἄκρους μεταποιούμενοι, ζέον τῷ ἁγίῳ οὐκ ἐμβάλλουσι ποτηρίῳ· τῷ ἐν ἔθει, ὥς φασι, γεγονέναι, μὴ οἶνον πίνειν μετὰ θερμοῦ ὕδατος· ἀλλὰ τὴν τοῦ μυστηρίου διδαχθέντες δύναμιν, τοῦτο καὶ αὐτοὶ ποιεῖν ἐπεπείσθησαν.

B

Ὁ δὲ ϟθʹ. τῆς ϛʹ. συνόδου ἀνατρέπει καὶ ἕτερόν τι τῶν ἀθεμίτων ἐν τῇ τῶν Ἀρμενίων χώρᾳ γινόμενον· μέλη γὰρ τοῦ θυομένου ἕψοντες ζώου ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου, ἐκ τούτων ἀφωρισμένα τοῖς ἱερεῦσιν Ἰουδαϊκῶς ἀπένεμον, τούτοις ἀφωρισμένα καὶ ἀποτεταγμένα, κεφαλὴν τυχὸν ἢ ἄλλο τι μέρος ἀφαιρεθὲν ἐκ τοῦ σώματος, ἅπερ τοῖς Ἰουδαίοις λόγους εἶχον ἀναγωγῆς. τοῦτο οὖν ἀπαγορεύει, ἐφίησι δὲ προσάγειν αὐτοῖς, οἷα καὶ ὅσα οἱ προσάγοντες βούλονται, ἔξω τῆς ἐκκλησίας, συγκαταβάσει χρώμενος διὰ τὴν κρατήσασαν παρ' ἐκείνοις συνήθειαν. τὸν δὲ ἔτι τοῦτο ποιοῦντα, ἀφορίζεσθαι παρηγγύησεν.

C

Περὶ τῆς λοχείας τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου.

D

Ὁ δὲ οθʹ. ἀπαγορεύων τὸ σεμίδαλιν ἕψειν, καὶ ἀλλήλοις μεταδιδόναι τῇ ἐπιούσῃ μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, εἰς τιμὴν δῆθεν τῆς λοχείας τῆς ἀχράντου παρθενομήτορος, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν λοχευομένων ἔθος γίνεσθαι γυναικῶν· κληρικῶν μὲν τοῦτο ποιούντων, καθαιρέσει, λαϊκῶν δέ, ἀφορισμῷ καθυποβάλλει, ἀλόχευτον εἶναι λέγων τὸν τόκον τῆς ἁγίας παρθένου, ἅτε καὶ ἄσπορον τὴν σύστασιν ἐσχηκότα. λοχεία δέ ἐστιν ἡ μετὰ ὠδίνων τοῦ βρέφους ἀπότεξις, καὶ ἡ τῶν αἱμάτων ἀκόλουθος ῥύσις, ὧν ἥκιστα ὑποκεῖσθαι τὴν θεοτόκον νομίζομεν, μᾶλλον δὲ βεβαίως πιστεύομεν. ταῦτα γὰρ τῆς φυσικῶς συλλαβούσης παρομαρτεῖ· τῇ δὲ παρθένῳ, ἐπείπερ ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ ὑπὲρ φύσιν ἡ σύλληψις ἦν, καὶ ὁ τόκος δήπου τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων ὑπέρτερος. ὕβρις τοίνυν τῇ θεοτόκῳ, καὶ οὐ τιμή, τὸ γίνεσθαί τι ἐπὶ τῷ ἀνεκφράστῳ τόκῳ, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τικτουσῶν εἴωθε γυναικῶν.

E

Ὁ δὲ τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας ζʹ. τὰ προσφερόμενα εἰς λόγον θυσίας, μετὰ τὸ ἀναλωθῆναι ὅσα νόμος εἰς τὴν τῶν μυστηρίων χρείαν, τοὺς κληρικοὺς ἐπιτάττει διανεμομένους ἐσθίειν ταῦτα καὶ πίνειν, κοινωνεῖν δὲ τούτων καὶ τοῖς πιστοῖς ἀδελφοῖς, τῶν κατηχουμένων δὲ μηδενί.

F

Ζήτει τὸν νόμον ἐν τῷ ιηʹ. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου.

De ferventi Aquâ sacris mysteriis injiciendâ.

Nos equidem Latinos reprehendere non oportet, quòd circa administrationis finem aquam ferventem in calicem injicimus. Illud enim, quæ fit per vinum & aquam, calicis unionem non mutat; quoniam non est aliud naturâ ab aquâ priùs injectâ. Solùm autem miraculi magnitudo ostenditur, ut nos ex gustu credamus, non ex mortuo sed vivente corpore, sanguinem & aquam fluxisse. Nam ex mortuo sanguis fumans effluere non potest; ex Dominico autem corpore, tanquam ex vivo & vivifico, effluxerunt vivifica, sanguis scilicet & aqua. At fervens aqua circa unionis initium non injicitur, ne rursus tempore participationis refrigescens, in priorem statum redeat. Iberes verò, qui sunt summe orthodoxi, ferventem in sanctum calicem non injiciunt; quoniam, ut aiunt, obtinuit consuetudo, ut vinum cum ferventi aqua non biberent: sed mysterii facultatem edocti, & hoc facere persuasi fuerunt.

Xcix. sextæ Synodi, improbum quoddam aliud in Armeniorum regione factum evertit: membra enim immolati animalis coquentes intùs in sacro altari, eorum frusta Sacerdotibus, ipsis segregata & destinata, Judaicè distribuebant, caput fortasse vel aliquam ejusmodi partem à corpore separatam; quæ quidem Judæis mysterii rationem obtinuerant. Hoc igitur vetat; at verò illis, quæcunque & quantacunque offerentes voluerint, extra Ecclesiæ septum offerendi, ob inveteratam apud eos habitam consuetudinem, potestatem facit. Quicunque vero amplius hoc fecerit, segregari jubet.

De sanctissimæ Deiparæ puerperio.

Lxxix. prohibens similam coquere, & sibi invicem impertiri, sequenti post sanctæ Christi nativitatis festum die, in honorem scilicet puerperii impollutæ Virginis matris; quippe in aliarum mulierum puerperio hoc fieri obtinuit consuetudo: si Clerici hoc faciunt, depositione; sin autem Laici, segregatione prosequitur, sanctæ Virginis partum absque ullo puerperio fuisse dicens, ut sine semine constitutum. Est vero puerperium cum doloris sensu emissio fœtûs, & consequens sanguinis profluvium, quibus nullatenus obnoxiam fuisse Deiparam judicamus, imò verò firmiter credimus. Ista enim partus naturales sequuntur: Virgini verò, cùm ex Spiritu sancto & supra naturam fuit conceptio, etiam ejusdem partus iis, quæ naturalem partum consequuntur, non obnoxius fuit. Contumelia igitur Deiparæ est, & non honor, eorum aliquid in eximio ejus partu fieri, quæ in aliarum mulierum partu fieri solent.

Theophili Alexandrini septimus, Quæ sacrificii ratione offeruntur, postquam ea, quæ ad mysteria peragenda lex requirit, absumuntur, Clericos inter se distribuentes comedere & bibere injungit, & fratribus fidelibus, nulli autem catechumenorum, communicare.

Consule legem in capite decimo octavo literæ A.

CAPUT IX.

De Episcoporum & Clericorum accusatione; & quinam ad accusationem admittendi sunt, & quinam non admittendi.

Vide in ix. capite literæ Δ.

De Testibus ad Tribunale.

SI ob sui filii cædem Pater aliquem accusat, & per calumniam motus id facere convincatur, nullâ ignominiâ afficitur. Frater item contra fratrem magnum crimen movere non potest: quoniam non exaudietur, sed exilio subjicietur.

ΚΕΦ. θ'.

Περὶ κατηγορίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, καὶ τίνες εἰς κατηγορίαν δεκτέοι, καὶ τίνες ἄδεκτοι.

Ζήτει ἐν τῷ θ'. κεφ. τοῦ Δ. στοιχείου.

Περὶ τῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις μαρτύρων.

ΕΑΝ πατὴρ κατηγορήσας τινὸς περὶ φόνου τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, καὶ ἀποφανθῇ κατὰ συκοφαντίαν κινεῖσθαι, οὐκ ἀτιμοῦται. ἀδελφὸς δὲ κατὰ ἀδελφοῦ μέγα ἔγκλημα κινεῖν οὐ δύναται· ἐπεί τοι γε, καὶ οὐκ εἰσακουσθήσεται, καὶ ἐξορίᾳ ὑποβληθήσεται.

CAPUT X.

De Catechumenis.

Vide in primo capite literæ A.

NEOCÆSARIENSIS verò v. Si è perfectioribus Catechumenis quispiam peccaverit, inquit, & peccare cesset, inter Audientes stet; sin verò inter Audientes fuerit, & à peccato non abstinuerit, extra Ecclesiam in Deflentium locum extrudatur.

In duos enim ordines Catechumeni olim dividebantur; in eos qui perfectiorem jamjam amplexi sunt fidem, sed Baptismum differunt; qui usque ad Catechumenorum preces in templo expectabant, & illis mysticè peractis, genua flectebant; quando autem pronunciatum fuit, Quotquot Catechumeni egredimini, exibant: & in eos, qui nuper accesserunt, quique ut imperfectiores, post divinorum Evangeliorum auditionem exibant. Vide & in primo capit. lit. B. canones magni Basilii xx. & Theophili iv. Cyrilli iv.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ κατηχουμένων.

Ζήτει ἐν τῷ α'. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου.

Ὁ δὲ ε'. τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ, τῶν τελειοτέρων τις κατηχουμένων ἁμαρτάνων, φησὶ, καὶ παυόμενος τοῦ ἁμαρτάνειν, μετὰ τῶν ἀκροωμένων ἔστω· εἰ δὲ τῶν ἀκροωμένων ὢν, καὶ τῆς ἁμαρτίας οὐκ ἀφίσταται, εἰς τὴν τῶν προσκλαιόντων χώραν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐξωθείσθω.

Εἰς δύο γὰρ τάξεις οἱ κατηχούμενοι πάλαι διῃροῦντο, εἴς τε τοὺς ἤδη τελεώτερον τὴν πίστιν εἰσδεξαμένους, ὑπερτιθεμένους δὲ τὸ βάπτισμα, οἳ καὶ μέχρι τῆς τῶν κατηχουμένων εὐχῆς ἐν τῷ κυριακῷ παρέμενον, καὶ ταύτης μυστικῶς λεγομένης, τὸ γόνυ ἔκλινον· ἐκφωνηθέντος δὲ τοῦ, ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε, ἐξήρχοντο· εἴς τε τοὺς ἄρτι προσελθόντας, οἳ καὶ, ὡς ἀτελέστεροι, μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων εὐαγγελίων ἐξῄεσαν. Ζήτει καὶ ἐν τῷ α'. κεφαλαίῳ τοῦ Β. στοιχείου, κανόνας τοῦ μεγάλου Βασιλείου κ'. καὶ Θεοφίλου δ'. Κυρίλλου δ'.

CAPUT XI.

Quinam debent rerum Episcopi hæredes constitui.

Vide quartum caput literæ Δ.

ΚΕΦ. ια'.

Τίνας δεῖ κληρονομεῖν τὰ ἴδια τοῦ Ἐπισκόπου.

Ζήτει τὸ δ'. κεφάλαιον τοῦ Δ. στοιχείου.

CAPUT XII.

De hæreditate, & exhæredibus filiis aut parentibus.

Leges.

QUI descendunt, sive mares, sive fœminæ sint, adscendentibus, & iis qui ex transverso sunt, præponuntur.

Si cum filio & posteris ab altero filio moriatur avus, posteri personam sui patris subeunt, & simul cum filio, hoc est, patruo suo, avi facultatum hæredes fiunt, accipiendo, quicquid accepturus erat, si vixisset, ipsorum pater, sive masculi sint sive fœminæ, sive sub potestate sive sui juris.

Cum descendentes non supersint, advocantur adscendentes, qui omnibus ex transverso præponuntur, præter fratres & fratrum filios ex eisdem parentibus natos: inter ascendentes verò, qui gradu proximus est, præponitur; eodem modo etiam ex iis, qui ex transverso sunt:

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ κληρονομίας, καὶ ἀποκλήρων υἱῶν ἢ γονέων.

Νόμος.

ΟΙ κατιόντες, κἂν ἄρρενες, κἂν θήλειαι ὦσι, προτιμῶνται τῶν ἀνιόντων, καὶ τῶν ἐκ πλαγίου.

Ἐὰν πάππος τελευτήσῃ ἐπὶ υἱῷ καὶ ἐκγόνοις ἀπὸ ἄλλου παιδὸς, οἱ ἔκγονοι ὑπεισέρχονται τὸ πρόσωπον τοῦ ἰδίου πατρὸς, καὶ ἅμα τῷ υἱῷ, τουτέστι τῷ ἰδίῳ θείῳ, κληρονομοῦσι τὰ τοῦ πάππου, λαμβάνοντες εἴ τι ἔμελλε λαμβάνειν, εἰ ἔζη, ὁ πατὴρ αὐτῶν, κἂν ἄρρενες, κἂν θήλειαι ὦσιν, εἴτε ὑπεξούσιοι, εἴτε αὐτεξούσιοι.

Κατιόντων μὴ ὄντων, προσκαλοῦνται οἱ ἀνιόντες, προτιμώμενοι τῶν ἐκ πλαγίου πάντων, χωρὶς τῶν ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων φύντων ἀδελφῶν καὶ ἀδελφοπαίδων· τῶν δὲ ἀνιόντων ὁ ἐγγύτερος τῷ βαθμῷ προτιμᾶται. ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ πλαγίου.

A εἰ δὲ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ εἰσι πάντες, ὁμοῦ καλοῦνται εἰς τὴν κληρονομίαν.

Ἀνιόντων ὑπόντων τοῦ τελευτήσαντος, καὶ ἀδελφῶν γνησίων, καὶ παίδων ἀδελφοῦ ἀμφιθαλοῦς προτελευτήσαντος, πάντες καλοῦνται εἰς τὴν αὐτοῦ διαδοχὴν, κἂν θήλειαι, κἂν ἄρρενες ὦσιν· οἱ γὰρ ἀδελφόπαιδες ὑπεισέρχονται εἰς τὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς πρόσωπον, καὶ λαμβάνουσιν ὅ τι ἔμελλε λαμβάνειν, εἰ περιοῦν ὁ πατὴρ αὐτῶν.

B Οἱ ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων φύντες ἀδελφοὶ πρώτην ἔχουσι τάξιν εἰς τὸ κληρονομῆσαι τὸν ἴδιον ἀδελφόν· ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ παῖδες τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφοῦ, μὴ μόνον ὁμομητρίου καὶ ὁμοπατρίου, ἀλλὰ καὶ ἀμφιθαλοῦς· εἰ δὲ μὴ ὑπεῖσιν ἀδελφοὶ, ἢ παῖδες ἀδελφῶν τοιούτων, τότε οἱ ἐκ διαφόρων γονέων φύντες ἀδελφοὶ κληρονομοῦσι τὸν ἀποθανόντα ἀδελφόν.

Ἐάν τις τελευτήσῃ ἐπὶ ἀδελφῷ ἐκ διαφόρων γονέων ὑπάρχοντι, καὶ ἐπὶ υἱοῖς ἀδελφοῦ ὁμοπατρίου καὶ ὁμομητρίου, οἱ πατράδελφοι προτιμῶνται τοῦ ἀδελφοῦ, εἰς τὴν ἐκείνου κληρονομίαν.

C Ἡ μήτηρ συγκληρονομεῖ τοῖς ἰδίοις τέκνοις, τῶν τελευτησάντων αὐτῆς μὲν παίδων ἐκείνων ἀδελφῶν, ἑνὸς ἀδελφοῦ μέρος λαμβάνουσα.

Ὅτι δεῖ τὸν μὴ δευτερογαμήσαντα ἄνδρα λαμβάνειν ἐκ τῆς προικὸς παιδὸς ἑνὸς μοῖραν κατὰ δεσποτείαν.

Ἀδελφοῦ μὴ ὑπόντος ἢ ἀδελφόπαιδος, οἱ λοιποὶ ἐκ πλαγίου συγγενεῖς καλοῦνται, οἱ τῷ βαθμῷ μὲν τοι γε ὄντες ἐγγύτεροι· καὶ εἰ εὑρεθῶσι πολλοὶ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, ἐπίσης κληρονομοῦσιν.

D Οἱ ἐκ διαφόρων παλλακῶν παῖδες οὐ κληρονομοῦσιν ὑπόντων φυσικῶν, ἢ γαμετῆς, ἢ ἄλλων διαδόχων αὐτῶν.

Νόθος παῖς γενόμενος γνήσιος, μόνου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐστὶ γνήσιος, οὐκέτι δὲ καὶ τῶν κατιόντων ἢ τῶν ἀνιόντων, ἢ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν τοῦ πατρὸς, οὐδὲ κληρονομεῖ αὐτοὺς, οὐδὲ κληρονομεῖται ὑπ' αὐτῶν χωρὶς διαθήκης.

E Εἰ πατὴρ προικίζων τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα, συνεφώνησεν ἀρκεῖσθαι αὐτὴν τῇ δοθείσῃ ὑπὲρ αὐτῆς προικὶ, καὶ μὴ ἐπέχειν μέρους ἐκ τῆς αὐτοῦ κληρονομίας, οὐκ ἔρρωται τὸ σύμφωνον τοῦτο, οὐδὲ κωλύεται κληρονομεῖν ἀδιάθετον αὐτὸν τελευτῶντα ἡ θυγάτηρ, τὴν προῖκα τοῖς ὑπεξουσίοις μείνασιν αὐτῆς ἀδελφοῖς συνεισφέρουσα· ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν, ὥσπερ τὴν προῖκα, δεῖ συνεισφέρεσθαι, ἀδιαθέτου τελευτῶντος τοῦ ταύτην ἐπιδεδωκότος, εἴ τε μήτηρ ἐστὶν, εἴ τε πατὴρ, ἤ τις τῶν ἀνιόντων, ἢ πρὸς πατρὸς ἢ πρὸς μητρός.

F Ἡνίκα τελευτήσειεν ἀνὴρ, ἢ γαμετὴ ἀδιάθετοι, καὶ μηδένα ἐκ τῶν ἀνιόντων, ἢ τῶν κατιόντων, ἢ τῶν ἐκ πλαγίου ἔχοιμεν ἢ φυσικὸν γνήσιον διάδοχον, τότε ὁ ἀνὴρ εἰς τὴν τῆς γυναικὸς καλείσθω ὁλοκλήρου κληρονομίαν, καὶ ἡ γυνὴ διαδεχέσθω τὸν ἄνδρα.

Ἐὰν ὁ ἀνὴρ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν γυναῖκα, ἵνα τελευτῶν αὐτὴν κληρονομήσῃ, τὸ σύμφωνον ἄχρηστόν ἐστιν.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ ιζ΄. κεφαλαίῳ τοῦ Π. στοιχείου. ζήτει καὶ τὸ ε΄. κεφάλαιον τοῦ Υ. στοιχείου.

A si vero omnes ejusdem gradus sint, simul ad hæreditatem vocantur.

Si defuncto ascendentes supersint, & fratres germani, & filii fratris, cujus pater & mater vivit, ante mortui, omnes ad ejus successionem vocantur, sive fœminæ sint, sive mares: nam fratrum filii patris sui personam subeunt, & quicquid, modo vixisset, eorum pater accepturus esset, accipiunt.

B Fratres ex iisdem parentibus nati, ut fratris sui fiant hæredes, primum habent ordinem: verùm etiam & defuncti fratris filii, non modò ejusdem matris & patris, sed etiam cujus pater & mater adhuc superstites sunt: si vero non supersint fratres vel filii talium fratrum, tunc ex diversis parentibus nati fratres defuncti fratris fiant hæredes.

Siquis cum fratre ex diversis parentibus nato moriatur, & cum filiis fratris ejusdem patris & matris, fratris filii ipsi fratri præponuntur ad ejus hæreditatem.

C Mater unà cum filiis suis hæreditatem sortitur, & defunctis quidem ejus filiis ipsorum fratribus, unius fratris portionem accipiens.

Quòd oportet virum, qui secundam non ducit uxorem, pro dominio pueri unius portionem ex dote accipere.

Cùm non supersit frater vel fratris filius, reliqui à latere cognati vocantur, qui sunt gradu propinquiores: & si ejusdem gradus plurimi inveniantur, æqualiter sortiantur.

D Filii ex diversis scortis non sunt hæredes, cùm supersint naturales, vel conjux, vel alii ipsorum successores.

Nothus legitimus factus, solius patris sui fit legitimus, nequaquam verò & descendentium vel ascendentium, vel eorum qui ex transverso sunt patris cognati, neque illorum hæres ipse fit, neque absque pacto illi ejus fiunt hæredes.

E Si pater filiæ suæ dotem tribuit, & convenit illam dote ipsi datâ acquiescere, & nullam ipsius hæreditatis partem detrahere, non valet istud pactum, neque quò minùs illius hæres fiat, si intestatus moriatur, ejus filia prohibetur, dotem suis fratribus, qui sub potestate manent, afferens: sed & donum ante matrimonium datum, tanquam dotem, oportet inferri, si intestatus moriatur qui illud dedit, sive mater sit, sive pater, vel ascendentium aliquis, aut à patre aut à matre.

F Quandocunque maritus vel conjux intestati moriantur, & nullum ex ascendentibus, vel descendentibus, vel qui ex transverso sunt, legitimum & naturalem habeant successorem, tunc vir ad mulieris universam hæreditatem vocetur, & mulier succedat viro.

Si vir cum fœmina pactus fuerit, ut, eâ moriente, ipse fieret hæres, pactum est inutile.

Vide & in decimo septimo capite literæ Π. Vide etiam in quinto capite literæ Υ.

Decretum

A

Decretum Novellum.

Decretum sanctissimi Patriarchæ Athanasii, Synodique sub eo habitæ, quod venerandi Imperatoris Andronici Palæologi determinatione factum fuerit. Jubemus, inquit, ut vidui viri & fœminæ, qui sine liberis sunt, nullam bonorum direptionem sustineant, neque ab iis, qui fiscos administrant, neque ab iis, in quorum vicinio degunt: sed tertiam suarum facultatum partem dominium sortiatur, & tertia in defuncti memoriam impendatur, & superstes aliam partem accipiat. Sin & persona relicta discedat, cognati ejus ex lege hæredes constituantur: si verò nullus sit defuncti cognatus, fisco debetur semissis, & memoriæ ejus semissis.

B

Invalidam verò illam legem esse jubemus, quæ decernit, viros vel fœminas, qui à filio derelicti sunt, cùm è vestigio defunctus est filius, superstitem scilicet partem omnia filii paterna & materna bona possidere. Defuncti verò parentes, præter filii abjectionem, injustum est etiam facultate privari; sed tertia dotis pars in defuncti memoriam conservetur, & tertia parentibus, & tertia personæ superstiti.

C

Si substantiæ pars legata sit, eligat hæres, vel bonorum partem dare, vel eorum pretium: omnium quidem indivisibilium & difficulter divisibilium pretium det.

Adhuc de filiòrum exhæredationibus.

Propter subjectas causas filium paternæ substantiæ exhæredem esse decernimus.

I. Si parentibus suis manus intulerit.

D

II. Si gravem & inhonestam injuriam iis intulerit.

III. Si eos in causis criminalibus accusaverit, quæ non sunt adversus Principem vel Rempublicam.

IV. Si cum veneficis hominibus ut veneficus versetur.

V. Si vitæ parentum suorum per venenum vel alio quodam modo insidiari tentaverit.

VI. Si cum noverca sua vel patris concubina corpus miscuerit.

E

VII. Si contra parentes delator extiterit, & per suam delationem gravia eos dispendia sustinere fecerit.

VIII. Si in longa infirmitate jacentium, vel senectute, aut imbecillitate laborantium, nullam eorum habuit curam: & vocatus à parentibus noluit eis curam præbere.

IX. Si masculi pueri noluerint pro parentibus fidejussiones suscipere, in quantum possunt, debiti convicti.

F

X. Si convictus fuerit liberorum aliquis, quòd parentes suos testamentum condere prohibuit; ut si post hæc illud facere potuerint, sit illis licentia talem filium exhæredem facere.

XI. Si præter parentum voluntatem mimis sese sociaverit, & in ista professione permanserit.

XII. Si, cùm aliquis parens furore correptus est, liberi, vel qui ab intestato ad hæreditatem ejus judicantur, nolint ei dignam curam præbere, ipsi ergo, si à morbo

Ψήφισμα Νεαρόν.

Τὸ δὲ ψήφισμα τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἀθανασίου, καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν συνόδου ὃ γέγονεν ὁρισμῷ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου. κελεύομεν, φησὶ, τοὺς ἀτέκνους χηρευθέντας ἄνδρας καὶ γυναῖκας, μὴ ἁρπαγὴν ὑπέχειν τῶν ὑπαρχόντων, μήτε παρὰ τῶν τὰ δημόσια διενεργούντων, μήτε τῶν εἰς γειτονίαν τούτοις ἐχόντων· ἀλλὰ τὸ τρίτον τῆς οὐσίας ἐκείνων, τὴν δεσποτείαν ἀπολαμβάνειν· τὸ τρίτον εἰς μνημόσυνα τοῦ ἀπελθόντος ἀναλίσκεσθαι· καὶ τὸ ζῶν μέρος ἀπολαμβάνειν τὸ ἕτερον. εἰ δὲ καὶ τὸ ἐπιζῆσαν ἀπέλθοι μέρος, τοὺς τούτῳ προσήκοντας τὸ ἀπὸ νόμου κληρονομεῖν· ἂν δὲ μηδεὶς συγγενὴς παρῇ τῷ ἀποιχομένῳ, τῷ δημοσίῳ εἶναι τὸ ἥμισυ, καὶ τοῖς ἐκείνου μνημοσύνοις τὸ ἥμισυ.

Ἀκυρωθῆναι δὲ καὶ τὸν νόμον κελεύομεν, ὃς διορίζεται, τοὺς ἐπὶ τέκνῳ χηρευθέντας ἄνδρας τε ἢ γυναῖκας, ἅτε καὶ τοῦ τέκνου κατὰ πόδας ἀποιχομένου, κληρονομεῖν τὸ ζῶν μέρος, καὶ τὰ τοῦ παιδὸς πατρῷα πάντα καὶ μητρῷα. τοὺς δὲ τοῦ τεθνεῶτος γονεῖς, πρὸς τῇ τοῦ τέκνου ἀποβολῇ, ἀδίκως ἔτι καὶ τῆς περιουσίας στερίσκεσθαι, ἀλλὰ τηρεῖσθαι μὲν τὸ τρίτον τῆς προικὸς εἰς μνημόσυνον τοῦ ἀποιχομένου, τὸ δὲ τρίτον τοῖς γονεῦσι, καὶ τρίτον τῷ καταλειφθέντι μέρει.

Ἐὰν μέρος οὐσίας ληγατευθῇ, ἐπιλογὴν ὁ κληρονόμος ἔχει, ἢ τὸ μέρος τῶν πραγμάτων δοῦναι, ἢ τὴν αὐτῶν ἐπιτίμησιν· τῶν μέντοι ἀδιαιρέτων καὶ δυσδιαιρέτων πάντων, τὴν ἀποτίμησιν δίδωσιν.

Ἔτι περὶ ἀποκληρώσεως υἱῶν.

Διὰ τὰς ὑποτεταγμένας αἰτίας, τὸν υἱὸν ἀπόκληρον εἶναι τῆς πατρικῆς οὐσίας θεσπίζομεν.

α'. Εἰ τοῖς ἰδίοις γονεῦσι χεῖρας ἐπιβάλλοι.

β'. Εἰ βαρεῖαν καὶ ἀπρεπῆ ὕβριν αὐτοῖς ἐπάγοι.

γ'. Εἰ ἐπὶ ἐγκληματικαῖς αἰτίαις αὐτῶν κατηγορήσῃ, ταῖς μὴ οὔσαις κατὰ βασιλέως ἢ πολιτείας.

δ'. Εἰ μετὰ φαρμακῶν ὡς φαρμακὸς συναναστρέφοιτο.

ε'. Εἰ τῇ ζωῇ τῶν ἰδίων γονέων διὰ φαρμακείας, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ, ἐπιβουλεῦσαι πειραθείη.

ς'. Εἰ τῇ ἰδίᾳ μητρυιᾷ, ἢ τῇ τοῦ πατρὸς παλλακῇ μιχθείη.

ζ'. Εἰ συκοφάντης κατὰ τῶν γονέων γένοιτο, καὶ διὰ τῆς ἰδίας καταμηνύσεως βαρείας αὐτοὺς ζημίας ὑπομεῖναι παρασκευάσειεν.

η'. Εἰ ἐν ἀσθενείᾳ χρονίᾳ κατακειμένων, ἢ ἐν γήρᾳ καὶ ἀδυναμίᾳ καταπεπτωκότων ἀμελήσειε τῆς τούτων φροντίδος· καὶ μετακαλούμενος παρὰ τῶν γονέων, μὴ βουληθείη ἐπιμελείας αὐτοὺς ἀξιῶσαι.

θ'. Εἰ μὴ βουληθεῖεν οἱ ἄῤῥενες τῶν παίδων τοὺς γονεῖς ἐγγυήσασθαι, εἰς ὅσον δύνανται, ὑπὲρ χρέους ἐγκαλουμένους.

ι'. Εἰ ἐλεγχθείη τις τῶν παίδων, κωλύσας τοὺς γονεῖς διαθήκας γράψαι, ὥστε εἰ μετὰ ταῦτα τοῦτο πρᾶξαι δυνηθεῖεν, ἄδειαν αὐτοῖς εἶναι τὸν τοιοῦτον παῖδα ποιεῖν ἀπόκληρον.

ια'. Εἰ παρὰ γνώμην τῶν γονέων μίμοις ἑαυτὸν ἐγκαταλέξοι, καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἐπιτηδεύματι διαμείνῃ.

ιβ'. Εἰ τινὰ τῶν γονέων μανέντα, οἱ παῖδες, ἢ οἱ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖν αὐτοὺς δικαιούμενοι, μὴ βουληθεῖεν ἐπιμελείας αὐτὸν ἀξιῶσαι, ἀπαλλαγέντι γὰρ τῆς μανίας,

ἔξεστι

ἔξεστι ποιεῖν αὐτοὺς ἀποκλήρους· εἰ δὲ ἐν τῇ νόσῳ μέχρι θανάτου κατεχόμενον, ἀλλότριός τις συμπαθήσας, ἰδίοις ἀναλώμασιν ἐπιμεληθείη, καὶ διὰ γραμμάτων τοὺς κληρονόμους καλῶν, μὴ βουληθεῖεν ἀπαντῆσαι, καὶ πρὸς τὴν τοῦ μαινομένου ἐπιμέλειαν διεγερθῆναι, ἄδειαν ἕξει ὁ ὑποδεξάμενος καὶ εἰς τέλος φροντίσας εἰς τὴν αὐτοῦ κληρονομίαν εἰσελθεῖν, ἀνατρεπομένης τῆς ἐκείνων διαδοχῆς.

A sanatus fuerit, licet illos, exhæredes facere: si verò eo in morbo usque ad mortem detenti extraneus quidam misertus propriis impensis curam ejus gerat, & per literas hæredes vocans, ipsi advenire neglexerint, & ad furiosi curam excitari; licentiam habebit, qui suscepit & ad finem illi procuravit, in ejus hæreditatem venire, evacuatâ illorum successione.

ιγ'. Εἴ τινα τῶν γονέων δορυαλώτων γεγονότα, μὴ σπουδάσαιεν οἱ παῖδες εἰς τὴν ἐκείνου ἀνάῤῥυσιν, ἐπανασωθέντι γὰρ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, ἔξεστιν ἀχαριστίας αὐτοὺς γράψασθαι καὶ ἀποκλήρους ποιῆσαι· εἰ δὲ καὶ ἀποθανεῖν ἐν αἰχμαλωσίᾳ συμβαίη τῇ ἀμελείᾳ τῶν παίδων, ἢ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου εἰς τὴν αὐτοῦ καλουμένων κληρονομίαν, τούτους ἅπαντας εἰς τὴν αὐτοῦ διαδοχὴν ἐλθεῖν οὐκ ἀνεχόμεθα, ἀλλὰ τὰ ἐκείνου πράγματα τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ὁρμᾶται, προσανατίθεσθαι, καὶ μὴ ἐν ἄλλαις αἰτίαις, ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν αἰχμαλώτων ἀναῤῥύσεσι τὰ αὐτῶν δαπανᾶσθαι. εἰ δὲ καὶ πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας διαθήκην ἐκθέμενος, ἔγραψεν αὐτοὺς κληρονόμους, ἀκυροῦμεν εἰσάπαν τὴν τοιαύτην διαθήκην. ταύτην δὲ τὴν ποινὴν κατ' ἐκείνων κρατεῖν θεσπίζομεν, οἵτινες τὸν ιη'. τῆς ἑαυτῶν ἡλικίας ἐπλήρωσαν ἐνιαυτόν.

XIII. Si quis parens captivus factus, & ejus liberi ad suam redemptionem non festinarint, si ex captivitate evadat, licet ei ingratitudinis illos accusare & B exhæredes facere: sin autem in captivitate decesserit, liberorum vel eorum qui ex intestato ad ejus hæreditatem vocantur negligentiâ, illos omnes ad ejus successionem venire non patimur, sed ejus facultates civitatis, unde ortus est, Ecclesiæ addicari, & nullis aliis causis, quam captivorum redemptionibus ab illis expendi. Si vero & ante captivitatem testamentum faciens, eos hæredes scripserit, tale testamentum omnino infirmatum reddimus. Hanc autem pœnam contra illos valere jubemus, qui decimum octavum suæ ætatis annum compleverint.

ιδ'. Εἰ ὀρθόδοξοι ὄντες οἱ γονεῖς, τινὰ τῶν παίδων αἴσθοιντο αἱρετικοῖς προσανέχοντα δόγμασιν, εἶθ' αὖθις ἐπὶ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν σωφρονίσας ὁ παῖς ἐπανήξει, ἀπολαμβάνειν μὲν τὸν ἴδιον κλῆρον, τοὺς δὲ καρποὺς τοῦ μέσου χρόνου μὴ ἐπιζητεῖν.

C XIV. Si parentes orthodoxi liberorum aliquem hæreticis dogmatibus adhærentem senserint, si rursus verò ad Ecclesiam Catholicam resipiscens puer converterit, prædium suum recipiat, nullos autem intermedii temporis fructus exigat.

ιε'. Ἂν τοίνυν μίαν τῶν εἰρημένων αἰτιῶν κατά τινος τῶν παίδων οἱ γονεῖς ταῖς ἰδίαις ἐγγράψωσι διαθήκαις, καὶ οἱ γραφέντες κληρονόμοι ἀληθῆ εἶναι ταύτην ἀποδείξωσι, τὴν διαθήκην τὴν ἰδίαν ἔχειν ἰσχὺν προσκελευόμεθα.

XV. Si quamlibet igitur memoratarum causarum contra filiorum aliquem parentes in testamentis suis inseruerint, & scripti hæredes veram eam esse monstraverint, testamentum suam vim habere decernimus.

D

Περὶ τῶν ἀποκλήρων γονέων.

De Parentibus exhæredibus.

Θεσπίζομεν αὖθις, μὴ ἐξεῖναι τοῖς παισὶ τοὺς ἰδίους γονεῖς ἀποκλήρους ἐν ταῖς αὐτῶν διαθήκαις ποιεῖν, ἂν μὴ τὰς ἀπηριθμημένας αἰτίας ἐν αὐταῖς καταγράψωσιν.

Sancimus iterum, non licere liberis parentes suos exhæredes in suis testamentis facere, nisi causas enumeratas in illis testamentis describant.

Εἰ οἱ γονεῖς τὸν ἴδιον παῖδα εἰς ἀναίρεσιν δοῖεν, δίχα τῆς εἰς καθοσίωσιν ἀναφερομένης αἰτίας.

Si parentes ad interitum suos liberos tradiderint, citra causam quæ ad majestatem pertinet.

Εἰ φαρμακείαις, ἢ γοητείαις, ἢ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ τῷ υἱῷ ἀποδειχθεῖεν ὡς ἐπιβουλεύσαντες.

E Si venenis, aut præstigiis, aut alio modo filio insidiari inveniantur.

Εἰ ὁ πατὴρ τῇ ἰδίᾳ νύμφῃ ἢ παλλακῇ τοῦ ἰδίου παιδὸς συμμιγείη.

Si pater cum nuru sua aut concubina filii sui corpus miscuerit.

Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῇ κωλύσει τῆς διαθήκης, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς μανίας, καὶ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ κακοδοξίας, ταῦτα καὶ ἐνταῦθα διαφυλαχθήσονται, ὥσπερ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποκλήρων υἱῶν ἐθεσπίσαμεν. ἀλλὰ καὶ ὁ συγγενῆ κεκτημένος κωφόν, ἢ ἄλαλον, ἢ ἄφρονα, ἢ μαινόμενον, εἰ μὴ παραμυθούμενος ἐκδικεῖ τὰ αὐτῶν πράγματα, οὐ δύναται αὐτοὺς κληρονομεῖν. τὸ αὐτὸ καὶ περὶ αἰχμαλώτων.

F Similiter etiam in prohibitione testamenti, nec non etiam in furore, & captivitate, & perversa opinione, quæ omnia & hic etiam observentur, quemadmodum in filiorum exhæredationibus sanximus. Quin & qui cognatum possidet surdum, vel mutum, vel insipientem, vel furentem, nisi adhortatus eorum facultates vendicet, non potest illorum hæres fieri. Eadem etiam de captivis.

aa CAPUT

CAPUT XIII.

Quod in Clerum ordinari oportet eos, qui etiam ad genus Sacerdotale non referuntur, si digni sint.

TRIGESIMUS tertius vi. Synodi Canon, Inter Judæos quidem Levitica, inquit, sola tribus Sacerdotium sortita est, ex quâ qui sacra celebrarent eligebantur, & Clerici nominabantur: eo quod in Deuteronomio scriptum est, Leviticis non erit sors inter filios Israëlis; nam Dominus est ipsorum portio & sors. Nobis verò non convenit in illorum genus prospicere, qui in Clerum promovendi sunt; sed si dignus sit, secundum Canonum divinorum præscripta, in Clerum referatur, sive majores habuit Sacerdotes, sive non: sed nullus divinas scripturas in suggestu legat, nisi tonsuram cum benedictione à suo Episcopo susceperit. Qui verò præter hæc facit, segregetur.

ΚΕΦ. ιγ'.

Ὅτι κληροῦσθαι δεῖ καὶ τοὺς μὴ καταγομένους ἐκ γένους ἱερατικοῦ, εἰ ἄξιοι εἶεν.

Ὁ λγ'. τῆς ς'. συνόδου κανὼν, ἐπὶ μὲν τῶν Ἰουδαίων ἡ Λευϊτικὴ, φησι, μόνη φυλὴ τὴν ἱερωσύνην ἐκληροῦτο, ἐξ ἧς οἱ ἱερατεύειν μέλλοντες ἐλαμβάνοντο, καὶ κληρικοὶ ὠνομάζοντο· διὰ τὸ γεγράφθαι ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, οὐκ ἔσται τοῖς Λευΐταις κλῆρος ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ, ὁ γὰρ κύριος μερὶς αὐτῶν καὶ κλῆρος. ἡμῖν δὲ, οὐκ εἰς τὸ γένος τοῦ εἰς κλῆρον προχειρισθῆναι μέλλοντος ἀποβλέπειν προσήκει· ἀλλ' εἰ ἄξιος εἴη κατὰ τοὺς ὅρους τῶν θείων κανόνων, εἰς κλῆρον καταλέγεσθαι, εἴτε προγόνους ἔχει ἱερέας, εἴτε καὶ μή. μὴ δὲ ἐπ' ἄμβωνός τις ἐξ θείας ἀναγινωσκέτω βίβλου, εἰ μὴ κουρὰν μετ' εὐλογίας παρὰ τοῦ ἰδίου δέξαιτο ἐπισκόπου. ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, ἀφοριζέσθω.

CAPUT XIV.

Quòd non oportet Clericos transponi.

Consule in nono capite literæ A. Can. iv. quartæ Synodi, & alios.

ΚΕΦ. ιδ'.

Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς κληρικοὺς μετατίθεσθαι.

Ζήτει ἐν τῷ θ'. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου κανόνα δ'. τῆς δ'. συνόδου, καὶ ἑτέρους.

CAPUT XV.

Quòd Clericis indigentibus ex Ecclesiæ facultatibus suppeditare oportet.

Vide vigesimum sextum cap. literæ E.

ΚΕΦ. ιε'.

Ὅτι τοῖς κληρικοῖς τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσιν ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας δεῖ χορηγεῖν.

Ζήτει τὸ κς'. κεφάλαιον τοῦ Ε. στοιχείου.

CAPUT XVI.

Quòd non oportet Clericos Episcopi defuncti bona surripere.

Vide xxvii. cap. literæ E.

ΚΕΦ. ις'.

Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς κληρικοὺς ἁρπάζειν τὰ τοῦ τελευτήσαντος ἐπισκόπου πράγματα.

Ζήτει τὸ κζ'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

CAPUT XVII.

Quòd non oportet Clericum unum in duabus esse civitatibus, vel in unâ civitate duabus Ecclesiis administrare.

Vide xiv. cap. literæ E.

ΚΕΦ. ιζ'.

Ὅτι οὐ δεῖ κληρικὸν ἕνα ἐν δυσὶν εἶναι πόλεσιν, ἢ ἐν μιᾷ πόλει δύο ἐκκλησίαις ὑπηρετεῖν.

Ζήτει τὸ ιδ'. κεφάλαιον τοῦ Ε. στοιχείου.

A

ΚΕΦ. ιη'.

Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς κληρικοὺς πράττειν τι, ἄνευ τῆς τοῦ ἐπισκόπου γνώμης.

Ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων λθ'. κανὼν, πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, μὴ ἐξεῖναι κελεύει, δίχα γνώμης τοῦ ἐπισκόπου, πράττειν ἅπερ αὐτῷ ἀνεῖται καὶ μόνῳ, τῷ τὴν προστασίαν τοῦ λαοῦ ἐπιτετραμμένῳ, καὶ λόγον ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν καὶ εὐθύνας μέλλοντι δώσειν· λέγω δὴ τὸ, λύειν καὶ δεσμεῖν τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἢ μειοῦν ἢ ἐπιτείνειν τὰ ἐπιτίμια.

CAPUT XVIII.

Quòd non oportet Clericum aliquid facere absque Episcopi sententia.

SANCTORUM Apostolorum xxxix. Canon, Presbyteris & Diaconis non licere jubet, sine Episcopi sententia ea facere, quæ illi permittuntur, & soli, qui sortitus est populi tutelam, & à quo pro animabus eorum ratio exigenda est; dico quidem solvere & vincire peccata, & vel minuere vel intendere pœnas.

B

ΚΕΦ. ιθ'.

Ὅτι οὐ δεῖ οἱ κληρικοὶ ἀπολελυμένως χειροτονοῦνται.

Ὁ ϛ'. τῆς δ'. συνόδου κανὼν, οὐκ οἴεται δεῖν, ἱερέας, καὶ διακόνους, καὶ λοιποὺς τοὺς ἐν κλήρῳ κατειλεγμένους ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι, ὡς ἔνθ' ὅπη βούλονται εἰσιέναι, καὶ ἀπιέναι, καὶ ἱερατικόν τι πράττειν, ἀλλ' ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως ἢ κώμης, ἢ ἐν τῷ δεῖνα μαρτυρείῳ ἢ τῷ μοναστηρίῳ· ὥσπερ ἄρα καὶ οἱ ἐπίσκοποι εἰς τὴν δεῖνα τὴν ἐκκλησίαν ἤδη χειροτονοῦνται. τοῦ δὲ μὴ οὕτω χειροτονηθέντος, ἄκυρον εἶναι τὴν χειροτονίαν· ἀλλὰ τανῦν τοῦτο καταπεφρόνηται.

CAPUT XIX.

Quòd Clerici non absolutè ordinentur.

SEXTUS iv. Synodi Canon, non existimat oportere, Sacerdotes, & Diaconos, & alios, qui in Clerum relati sunt, absolutè ordinari, ut ubicunque voluerint, proficiscantur, & revertantur, & Sacerdotale aliquid exerceant; sed privatim in Ecclesiâ civitatis, vel pagi, vel in martyrio aut monasterio: ut etiam Episcopi in Ecclesiam nunc ordinantur. Qui autem non hoc modo ordinantur, invalidam esse manuum impositionem: licèt nunc hoc negligatur.

C

ΚΕΦ. κ'.

Ὅτι τοὺς κληρικοὺς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν εἶναι δεῖ τοῦ ἐπισκόπου.

Ὁ ὄγδοος κανὼν τῆς δ'. συνόδου, τοὺς κληρικοὺς τῶν πτωχείων, καὶ μοναστηρίων, καὶ μαρτυρείων, τοῖς ἐπισκόποις τῶν πόλεων ὑπείκειν κελεύει, πτωχεῖα καλῶν τὰ εἰς πτωχῶν ἀποτεταγμένα πρόνοιαν καὶ διοίκησιν, γηροκομεῖα φημὶ, καὶ ὀρφανοτροφεῖα· μαρτύρια δὲ, τοὺς εἰς ὄνομα μάρτυρος ἀνεγερθέντας σηκούς. τοὺς δὲ κατ' αὐθάδειαν τοῦ ἐπισκόπου ἀφηνιάζοντας μοναχούς τε, καὶ κληρικοὺς, καὶ τοὺς θάρρος τούτοις παρέχοντας λαϊκοὺς, τῆς τῶν πιστῶν κοινωνίας ἀλλοτρίοι.

CAPUT XX.

D

Quòd Ecclesiarum & Monasteriorum Clericos sub Episcopi potestatem esse oportet.

OCTAVUS Canon iv. Synodi, Clericos Procheiorum & Monasteriorum & templorum martyrum, civitatum Episcopis se submittere jubet: Procheia verò vocat ea, quæ ad mendicorum provisionem & habitationem designantur, Gerocomia scilicet, & orphanotrophia: martyria verò, templa martyris cujusdam nomini dedicata. Qui verò per arrogantiam se à proprio Episcopo subducunt, Monachos, & Clericos, & Laicos, qui illos excitare audent, à fidelium communione segregat.

E

ΚΕΦ. κα'.

Ὅτι ὁ κληρικὸς, ἐφ' ᾧ ἂν περιπέσῃ ἁμαρτήματι, καθαιρεῖται, οὐ μὴν καὶ ἀφορίζεται.

Ζήτει τὸ ι'. κεφάλαιον τοῦ Δ στοιχείου.

CAPUT XXI.

Quòd Clericus, ex quo in aliquod peccatum inciderit, deponitur; non autem segregatur.

Quære x. cap. literæ Δ.

F

ΚΕΦ. κβ'.

Ὅτι τῶν κληρικῶν οἱ πρὸς μείζονα βαθμὸν ἀνιέναι μὴ πειθόμενοι, ἐκπίπτουσι καὶ οὗ νῦν εἰσι.

Ὁ τριακοστὸς τέταρτος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν, τὸν ἐν οἱῳδήποτε κατειλεγμένον τῆς ἐκκλησίας

CAPUT XXII.

Quòd Clerici, qui ad altiorem gradum ascendere nolunt, eo, quem nunc habent, excidunt.

TRIGESIMUS quartus Carthag. Syn. Canon, eum, qui ad quemcunque gradum Ecclesiasticum

promotus, si proprio Episcopo, ad majorem provehere volenti, non paruerit, laborem in eo fortan detrectans, etiam gradu, quem is deferere noluit, excidere dignum censet.

CAPUT XXIII.

De furto.

Consule in xxxii. capite literæ E. Can. xxv. sanctorum Apostolorum.

SEXAGESIMUS primus magni Basilii Canon, Qui furatus est, si ex se quidem, inquit, pœnitentia ductus, peccatum fassus fuerit, anno à solâ Sacramentorum communione arcebitur: Sin autem convictus fuerit, duobus annis; nam illi ad substrationem & consistentiam solam dividetur tempus, non autem inter deflentes aut audientes erit.

Sextus magni Gregorii Nysseni, Qui latenter, inquit, alienum aufert, si non gladio armatus sit, ut resistentem interficere possit, & per enunciationem peccatum suum aperuerit, per eleëmosynam morbum curabit; sin autem nihil aliud præter corpus habeat, per laborem morbum medebitur, ut dicit Apostolus, Qui furatur, non amplius furetur, sed potiùs laboret, operans suis manibus, ut ei, qui indiget, largiri possit.

Sanctus Gregorius Thaumaturgus in ix. Canone, Qui res aliquas in campo invenerunt, inquit, vel in suis ædibus alienas, ab inimicis projectas, si accusati quidem convicti fuerint, substernantur: sin autem seipsos enunciaverint, etiam cum fidelibus preces celebrent. Debent verò mandata observare, omne turpe lucrum amoventes, & neque indicationis, neque quidem custodiæ, vel quibus aliis nominibus illa solent appellare, omnino pretium accipientes.

Leges.

Qui in quacunque civitate furantur, si sint quidem liberi, & pauperes, & semel hæc fecerint, verberentur: sin autem sint locupletes, præter furto ablati restitutionem, duplicem ejus quantitatem ei qui furtum passus est, reddant; bis autem deprehensi, exilio mittantur; si verò ter hoc audere inveniantur, manus illis abscindatur.

Quod inconsideratè abripitur, vel ineptè suffuratur, si venditur, constituto pretio pro illo nondum soluto, vindicatur.

Qui furtiva reddit, pretium, quod pro illis dedit, non exigit.

Qui rem alienam projectam tulit lucrifaciendi causâ, licèt cujus sit ignoret, furti tenetur, nisi dominus eam pro derelicto habuerit: tunc enim quamvis fur eam tulerit, non tenetur, quia domini desiit esse. Nam furtum non fit, nisi sit cui fiat. Sed si quod non erat derelictum, derelictum existimaverit, non est fur. Si vero tulerit id ea mente ut domino redderet, non tenetur furti, etiamsi restitutionis pretium acceperit.

Qui in fossato furatur, si quidem arma, verberetur: si vero equum, manus abscidatur.

A βαθμῷ, καὶ τῷ ἰδίῳ μὴ πειθόμενον ἐπισκόπῳ, εἰς μείζονα προβιβάζειν παρακαλοῦντι, ὡς μόχθον ἴσως τὸν ἐν αὐτῷ παραιτούμενον, καὶ τοῦ βαθμοῦ ἐκπεσεῖν ἀξιοῖ, οὗ ἀπολαύειν οὐκ ἠθέλησεν.

ΚΕΦ. κγ΄.

Περὶ κλοπῆς.

Ζήτει ἐν τῷ λβ΄. κεφαλαίῳ τοῦ Ε. στοιχείου κανόνα κε΄.
B τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

Ὁ δὲ ξα΄. τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν, ὁ κλέψας, εἰ μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ, φησὶ, μεταμεληθεὶς δημοσιεύσει τὴν ἁμαρτίαν, ἐνιαυτὸν τῆς τῶν ἁγιασμάτων κοινωνίας κωλυθήσεται μόνης· εἰ δὲ ἐλεγχθείη, εἰς ἔτη δύο· μερισθήσεται δὲ αὐτῷ ὁ χρόνος, εἰς ὑπόπτωσιν καὶ μόνην σύστασιν, οὐ μὲν καὶ τοῖς προσκλαίουσιν ἔσται ἢ ἀκροωμένοις.

Ὁ δὲ ς΄. τοῦ Νύσσης μεγάλου Γρηγορίου, ὁ λάθρα, φησὶν, ἀφαιρούμενος τὸ ἀλλότριον, εἰ μὴ ξίφει καθοπλίσαι, ὡς ἂν οἷός
C τε ᾖ τὸν ἀνθιστάμενον διαχειρίσασθαι, καὶ δι' ἐξαγορεύσεως τὸ πλημμέλημα φανερώσαι, δι' ἐλεημοσύνης τὴν νόσον θεραπεύσει· εἰ δὲ μηδὲν πλέον τοῦ σώματος κέκτηται, κόπῳ τὸ πάθος ἐξιάσεται, ἥ φησιν ὁ ἀπόστολος, ὁ κλέπτης, μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιάτω, ἐργαζόμενος ταῖς ἰδίαις χερσὶν, ἵνα μεταδιδῷ τῷ χρείαν ἔχοντι.

Ὁ δὲ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θαυματουργὸς, ἐν τῷ θ΄. κανόνι, οἱ πράγματά τινα ἐν τῷ πεδίῳ, φησὶν, εὑρόντες, ἢ ἐν ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις ἀλλότρια, παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐῤ-
D ῥιμμένα, ἂν μὲν κατηγορηθέντες ἐλεγχθῶσιν, ὑποπιπτέτωσαν· ἑαυτοὺς δὲ ἐξειπόντες, καὶ τοῖς πιστοῖς συνευχέσθωσαν. πληρούντων δὲ τὴν ἐντολὴν, αἰσχρὸν ἅπαν λῆμμα παραιτουμένους, καὶ μήτε μηνύτρα, μήτε μὴν σῶστρα, ἢ οἷς εἰώθασιν ἐπιφημίζειν ἑτέροις τοῦτο ὀνόμασι, προφάσει εἰσπράττοντας.

Νόμοι.

Οἱ ἐν οἱαδήποτε πόλει κλέπτοντες, ἐλεύθεροι μὲν ὄντες, ἄποροι δὲ, ἅπαξ τοῦτο ποιήσαντες, τυπτέσθωσαν· εἰ δὲ εὔποροι εἶεν, πρὸς τῇ ἀποκαταστάσει τοῦ κλαπέν-
E τος καὶ διπλῆν τὴν ποσότητα διδότωσαν τῷ τὴν κλοπὴν ὑποστάντι· δὶς δὲ ἁλόντες, ἐξοριζέσθωσαν· εἰ δὲ τρὶς φωραθεῖεν τοῦτο τολμήσαντες, χειροκοπείσθωσαν.

Τὸ προπετῶς ληφθὲν, ἢ ἀτόπως κλαπὲν, εἰ πραθείη, ἐκδικεῖται, μὴ καταβαλλομένου τοῦ δοθέντος ὑπὲρ αὐτοῦ τιμήματος.

Ὁ ἀναδιδοὺς τὰ κλαπέντα, οὐκ ἀπαιτεῖ ἃ ἔδωκεν ὑπὲρ αὐτῶν τιμήματα.

Ὁ τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ἐῤῥιμμένον λαμβάνων ἐπὶ τῷ
F κερδῆσαι, κἂν ἀγνοεῖ τίνος ἐστὶν, ὑπόκειται τῇ περὶ κλοπῆς ἀγωγῇ, εἰ μὴ ἄρα ὁ δεσπότης ἀπεῤῥόντιστον εἴασεν αὐτό· τότε γὰρ κἂν ὁ κλέπτων αὐτὸ λάβοι, οὐχ ὑπόκειται, ἐπεὶ ἐπαύσατο ὂν τοῦ δεσπότου. κλοπὴ γὰρ οὐ γίνεται, μὴ ὄντος τοῦ κλοπὴν ὑφισταμένου. εἰ δὲ καὶ τὸ μὴ ὂν ἀπεῤῥοντισμένον ἐνόμισεν ἀπεῤῥοντισμένον, οὐκ ἔστι κλέπτης. εἰ δὲ ἔλαβεν ἐπὶ τῷ δοῦναι τῷ δεσπότῃ, οὐχ ὑπόκειται τῇ περὶ κλοπῆς ἀγωγῇ, κἂν εὕρετρα λάβῃ.

Ὁ κλέπτων ἐν φοσσάτῳ, εἰ μὲν ὅπλα, τυπτέσθω· εἰ δὲ ἵππον, χειροκοπείσθω.

Ὁ τ

Ὁ τοῦ κλέπτου δούλου κύριος, εἰ μὲν βούλεται ἔχειν τὸν οἰκέτην, τὸ ἀζήμιον ποιείτω τῷ τὴν κλοπὴν ὑποστάντι· μὴ βουλόμενος δὲ, τοῦτον αὐτῷ ἀποδιδότω εἰς τελείαν δεσποτείαν.

A Furacis servi dominus, si servum quidem habere vult, ei, qui furtum subivit, detrimentum reddat; si vero non vult, illum in perfectam proprietatem ei det.

Τὰς ἀλλοτρίας ἀγέλας οἱ ἀπελαύνοντες, ἅπαξ τοῦτο πεποιηκότες, τυπτέσθωσαν· ἐκ δευτέρου δὲ, ἐξοριζέσθωσαν· εἰ δὲ καὶ τρίτον φωραθεῖεν τὸ τοιοῦτον τολμήσαντες, χειροκοπείσθωσαν, τῆς ἀπελαθείσης ἀγέλης δηλονότι τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ ἀποκαθισταμένης.

Qui aliena armenta abigunt, si semel hoc fecerunt, verberentur; secundo autem, exilio mittantur; si verò tertiò hoc audere inveniantur, abducto scilicet armento proprio domino restituto, manus eis abscindantur.

Περὶ λῃστῶν.

B *De Latronibus.*

Οἱ ἐπίσημοι λῃσταὶ ἐν τοῖς τόποις, ἐν οἷς ἐπλημμέλησαν, ἀνασκολοπιζέσθωσαν, ἵνα διὰ τῆς θέας πτοῶνται οἱ τοῖς τοιούτοις ἐγχειροῦντες, καὶ ἵνα γένηται παραμυθία τοῖς συγγενέσι τῶν ἀναιρεθέντων.

Insignes Latrones, iis locis, in quibus delictum commiserunt, suspenduntur, ut per spectaculum terreantur, qui talia aggrediuntur; & ut eorum cognatis, qui sunt occisi, fiat solamen.

Οἱ δένδρα καὶ μάλιστα ἀμπέλους τέμνοντες, ὡς λῃσταὶ κολάζονται· κἂν πολλοὶ τὸ αὐτὸ τέμωσι δένδρον, ἕκαστος αὐτῶν εἰς ὁλόκληρον ἐνέχεται, ἤτοι ἐξ ἀρνήσεως μὲν, τὸ διπλοῦν τοῦ τιμήματος, ἐξ ὁμολογίας δὲ, τὸ ἁπλοῦν.

Qui arbores & maxime vites cædunt, etiam tanquam Latrones puniuntur: licèt plures eandem arborem cædant; singuli in solidum tenentur; videlicet ex infitiatione duplum pretii, ex confessione simplum.

Ὁ ἐν εἰδήσει ὑποδεχόμενος τὸ κλοπιμαῖον πρᾶγμα, καὶ ὁ συνειδὼς, τῷ ἁμαρτάνοντι ἐν ἴσῳ αὐτῷ τιμωροῦνται.

C Qui scienter accepit rem furtivam, & furti conscius, cum ipso peccatore æqualiter puniuntur.

Κλέπτης ἐστὶν, ὁ λάθρα καὶ χωρὶς ὅπλων ἁμαρτάνων, ὃς οὔτε μέλους ἐκκοπὴν, οὔτε θάνατον ὑπομένει· ὁ δὲ βίᾳ πλημμελῶν μεθ' ὅπλων ἢ χωρὶς ὅπλων ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ, τὰς ἀπὸ τῶν νόμων ποινὰς ὑφίσταται. ζήτει καὶ ἑτέρους νόμους ἐν τῷ ιβ΄. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου.

Fur est, qui clam & fine armis peccat; qui neque membri abscissionem, neque mortem sustinet: qui autem vi in quocunque loco, vel cum armis vel fine armis delinquit, pœnas secundùm leges luat. Consule & alias leges in xii. cap. literæ A.

ΚΕΦ. κδ΄.

Ὅτι οὐ δεῖ κοινωνεῖν τοῖς ἀκοινωνήτοις.

CAPUT XXIV.

D *Quòd non oportet cum excommunicato communicare.*

Ὁ β΄. κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, τῆς κοινωνίας τῶν ἀκοινωνήτων ἀποδιίστασθαι παντάπασιν ἡμῖν ἐγκελεύεται, καὶ μήτε ἐν οἴκῳ τούτοις συνεύχεσθαι, μήτε ἐν ἐκκλησίᾳ, εἰ καὶ ἑτέρας ἐνδημίας τύχοιεν ὄντες· εἰ γὰρ καὶ τῷ τόπῳ διεστάμεθα, ἀλλά γε τῇ πίστει ἀλλήλων οὐκ ἀφιστάμεθα, οἱ ἁπανταχοῦ γῆς χριστιανοὶ, καὶ μία πάντες καθολικὴ ἐκκλησία λεγόμεθά τε καὶ ἐσμέν. ὅστις γε μὴν τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου τοῖς ἀκοινωνήτοις ἁλοίη κοινωνῶν, καὶ αὐτὸν ἀκοινώνητον εἶναι, ὡς τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα συγχέοντα. ζήτει καὶ τὸ ιη΄. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου, καὶ ἐν τῷ β΄. κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ στοιχείου κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων μέ. καὶ μς΄. καὶ ξδ΄. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου λγ΄. καὶ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας θ΄. καὶ ἐν τῷ ιε΄. κεφαλαίῳ τοῦ Π. στοιχείου κανόνα α΄. τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ.

SYNODI Antiochenæ ii. Canon, à communione cum excommunicatis discedere omnino nos hortatur, & neque in domibus, neque in Ecclesiis, cum iis orare, etiamsi sint ex alia regione: nam licèt loco distemus, non autem fide à nobis invicem discedimus omnes ubique terrarum Christiani, & omnes una Catholica Ecclesia & vocamur & sumus. Quisquis igitur ex Sacerdotii catalogo excommunicatis communicare deprehensus fuerit, etiam ipse excommunicatur, ut qui Can.
E Ecclesiæ confundat. Vide & xviii. cap. literæ A. & in ii. cap. ejusdem literæ Can. sanctorum Apostolorum xlv. & xlvi. & lxiv. & Syn. Laodicenæ xxxiii. & Timothei Alexandrini ix. & in xv. cap. literæ Π. Canonem primum sancti Gregorii Thaumaturgi.

ΚΕΦ. κε΄.

Περὶ τῶν μὴ κοινωνούντων τῆς ἱερᾶς τελουμένης λειτουργίας, ἢ τὴν κοινωνίαν ἐπὶ τρεῖς κυριακὰς ἀναβαλλομένων.

CAPUT XXV.

De eis, qui non communicant, sacrâ administratione factâ, vel per tres Dominicos
F *communionem procrastinant.*

Ὁ η΄. καὶ ὁ θ΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνες, ἑτοίμους ἀεὶ πάντας βουλόμενοι εἶναι καὶ ἀξίους τῆς τῶν θείων μυστηρίων κοινωνίας, ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, τῆς ἱερᾶς τῶν θείων μυστηρίων λειτουργίας προσφερομένης, τῶν ἁγιασμάτων τοῖς ἄλλοις μὴ κοινωνήσαντα, τὴν αἰτίαν κελεύουσιν ἀνειπεῖν· καὶ εἰ μὲν εὐπρόσωπος εἴη, συγγνώμης τυγχάνειν, εἰ δ' οὖν, ἀφορίζεσθαι. χώραν γὰρ σκανδάλου καὶ ὑπονοίας δίδωσι τῷ λαῷ, κατὰ τοῦ προσενεγκόντος

OCTAVUS & nonus sanctorum Apostolorum Canones præparatos semper omnes & divinorum mysteriorum participatione dignos esse volentes, Episcopum, vel Presbyterum, vel Diaconum, sacrâ divinorum mysteriorum oblatione celebratâ, qui sacramenta aliis non communicat, causam dicere jubent: & si rationabilis fuerit, veniam consequantur; sin minùs, segregentur. Scandali enim & suspicionis adversus Sacerdotem, qui sacrificia obtulit incruenta populo, dat apprehensionem, quippe

qui impedimentum aliquod ei sciret inesse ad sacrificium. Sed omnes populi fideles, qui ingrediuntur, & sacras scripturas audiunt, in precatione autem & sacra communione non permanent, tanquam petulantes participatione segregentur.

A τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἱερέως, οἷά τι συνειδὼς αὐτῷ κώλυμα πρὸς τὴν ἱερουργίαν. ἀλλὰ καὶ εἰσιόντας τοῦ λαοῦ πιστοὺς, καὶ τῶν ἁγίων γραφῶν ἀκούοντας, καὶ μὴ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ παραμένοντας μεταλήψει, ἀφορίζεσθαι ὡς ἀτάκτους.

Huic consona decernit etiam ii. Antiochenæ Synodi, Omnes enim, qui in Ecclesiam ingrediuntur, & sacras scripturas audiunt, oratione autem unà cum populo non communicant, vel sanctam Eucharistiæ participationem aversantur, ex arrogantiâ scilicet, vel perversitate, vel contemptu, ab Ecclesia expelli dignum judicat; donec pœnitentiæ fructus ostendentes per confessionem, veniam consequantur. Dicunt verò quidam, Canones de Sacerdotibus, qui tunc in suggestu administrabant, hæc ordinare, ut & de Laicis, qui non perseverabant, donec dignis fieret communicatio. Grave etenim admodum est, & violentum compellere omnes cujuslibet participes fieri vel segregari. Quomodo enim possibile est, ut qui in medio versatus est, & secularibus contaminatus negotiis, purum semper habeat animæ receptaculum ad spiritualis unguenti receptionem? Amabile autem foret, si quis omnia alia negligeret, & procul amoveret, ac hunc unum scopum sibi proponeret, & nulli alii iniquæ inserviret cupiditati, ut posset, Deo auxilium præbente, illud consequi. Ego quidem existimo, quod fideles olim non minus rectè credere, quàm rectè vivere, studebant: nam apparet, quam plurima, quæ tunc Canonibus edita fuerunt, aliter se habere, quàm nunc. Vita autem negligens & stolida ita nos disposuit, ut neque credamus, aliquos fideles ad tantum virtutis unquam pervenisse. At præter has divinorum Canonum minas existimo antidori distributionem habitam fuisse; ut omnino necesse fuerit iis, qui vivificorum mysteriorum participes esse non potuerint, ad divinæ administrationis finem manere, ut ex manu Sacerdotis illud ad sanctificationem acciperent. Vide & in septimo capite literæ Π. Canonem lxvi. vi. Synodi.

Συνῳδὰ τούτῳ καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ β΄. διορίζεται, πάντας γὰρ τοὺς εἰσιόντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τῶν ἱερῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ κοινωνοῦντας δὲ τῆς εὐχῆς ἅμα τῷ λαῷ, ἢ τὴν ἁγίαν μετάληψιν τῆς εὐχαριστίας ἀποστρεφομένους, ἐξ αὐθαδείας ἴσως ἢ ἀταξίας ἢ περιφρονήσεως, ἀποβλήτους τῆς ἐκκλησίας γίνεσθαι ἀξιοῖ, ἕως ἂν B καρποὺς μετανοίας δι᾽ ἐξομολογήσεως ἐπιδειξάμενοι, συγγνώμης τύχωσι. φασὶ δέ τινες περὶ τῶν ἱερατικῶν τῶν ἐν τῷ βήματι τηνικαῦτα ἱερουργούντων, τοὺς κανόνας ταῦτα νομοθετεῖν, καὶ μὴν τοι λαϊκῶν τῶν μὴ παραμενόντων ἄχρις ἂν ἡ μετάληψις πρὸς τῶν ἀξίων γένηται. ἐπαχθὲς γὰρ σφόδρα καὶ βίαιον, ἀναγκάζεσθαι πάντας ἑκάστοτε μεταλαμβάνειν, ἢ ἀφορίζεσθαι. πῶς γὰρ οἷόν τέ ἐστιν ἐν μέσῳ στρεφόμενον, καὶ τοῖς τοῦ κόσμου πράγμασι μολυνόμενον, καθαρὸν ἀεὶ τῆς ψυχῆς δοχεῖον παρέχειν ἑκάστοτε, πρὸς τὴν τοῦ πνευματικοῦ μύρου ἀποδοχήν; ἀγαπητὸν γὰρ, εἰ πάντα τἄλλα παριδών τις καὶ πόῤῥω θέμενος, καὶ ἵνα τοῦτον σκοπὸν C συνθέμενος, μηδεμιᾷ δ᾽ ἑτέρᾳ κακίστῃ δουλεύσας ἐπιθυμίᾳ, εἶτα δύναιτο, σὺν Θεῷ βοηθῷ, τούτου κατατυχεῖν. ἀλλ᾽ ἐγώ γε οἶμαι τοὺς πάλαι πιστοὺς οὐχ ἧττον τοῦ πιστεύειν ὀρθῶς, τὸ βιῶναι ὀρθῶς ἐσπουδακέναι· τὰ γάρ τοι καὶ πολλὰ τῶν τηνικαῦτα τοῖς κανόσιν ἐκφωνηθέντων, ἑτέρως ἢ τανῦν ἔχοντα φαίνεται. οὕτως δὲ ἡμᾶς τὸ ἠμελημένον καὶ σκαιὸν τοῦ βίου διέθηκεν, ὡς μὴ δὲ πιστεύειν, εἴ ποτέ τινες εἰς τοῦτ᾽ ἦλθον ἀρετῆς τῶν πιστῶν. ἀμέλει καὶ παρὰ ταύτην οἶμαι τὴν ἀπειλὴν τῶν θείων κανόνων ἡ τοῦ ἀντιδώρου ἐπενοήθη διανομή· ὥστε πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην καὶ τοὺς μὴ δυναμένους τῶν ζωοποιῶν μυστηρίων μετέχειν, περιμένειν D τὸ τέλος τῆς θείας ἱερουργίας, ὡς ἂν ἐκ χειρὸς τοῦ ἱερέως πρὸς ἁγιασμὸν αὐτὸ λάβοιεν. ζήτει καὶ ἐν τῷ ζ. κεφαλαίῳ τοῦ Π. στοιχείου κανόνα ξς΄. τῆς ς΄. συνόδου.

Lxxx. verò ejusdem, Episcopos in civitate degentes, & Presbyteros, si tribus diebus Dominicis in tribus septimanis ab Ecclesia sua absuerint absque gravi necessitate; porro & Laicos, qui in Ecclesiam cum fidelibus non convenerint, & precibus non communicaverint; sed tribus diebus Dominicis defecerint; illos quidem deponit, hos vero segregat. Consule & in nono capite literæ A. Can. Sardic. Synodi xi. & xii.

Ὁ δὲ π΄. ταύτης, τοὺς ἐν τῇ πόλει διάγοντας ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ εἰς τρεῖς κυριακὰς ἐν τρισὶν ἑβδομάσιν τῆς αὐτῶν ἐκκλησίας ἀπολειφθέντας βαρείας ἄνευ ἀνάγκης, ἔτι δὲ καὶ τοὺς μὴ συνερχομένους τοῖς πιστοῖς λαϊκοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τῆς εὐχῆς μὴ κοινωνοῦντας, ἀλλ᾽ εἰς τρεῖς κυριακὰς καὶ τοὺς ὑστερήσαντας, ἐκείνους μὲν καθαιρεῖ, τούτους δὲ ἀφορίζει. Ζήτει καὶ ἐν τῷ θ΄. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου κανόνας τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου ια΄. καὶ ιβ΄. E

CAPUT XXVI.

Quòd non oportet jamjam mortuorum corporibus communionem dare.

Octogesimus verò sextæ Synodi Canon, ut corporibus jamjam mortuorum Eucharistia communicetur, oportere non existimet. Scriptum enim est, inquit, Accipite, comedite. Mortua autem copora neque accipere neque comedere possunt. Vide & in i. capite literæ B. Canonem xviii. Carthaginensis Synodi.

ΚΕΦ. κϛ΄.

Ὅτι οὐ δεῖ κοινωνίαν διδόναι τοῖς σώμασι τῶν ἤδη τελευτησάντων.

Ὁ δὲ πγ΄. τῆς ς΄. συνόδου κανὼν, τοῖς σώμασι τῶν ἤδη τελευτησάντων τῆς εὐχαριστίας μεταδιδόναι, οὐκ οἴεται δεῖν. γέγραπται γάρ, φησι, λάβετε, φάγετε. τὰ δὲ νεκρὰ σώματα οὔτε μεταλαβεῖν, οὔτε φαγεῖν δύναται. ζήτει καὶ ἐν τῷ α΄. κεφαλαίῳ τοῦ Β. στοιχείου κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ ιη΄. F

CAPUT XXVII.

Quòd non oportet eum qui communicaturus est, cum uxore sua consuetudinem habere.

Vide xviii. caput literæ Γ.

ΚΕΦ. κζ΄.

Ὅτι τὸν κοινωνῆσαι μέλλοντα οὐ δεῖ προσομιλεῖν τῇ ἰδίᾳ γυναικί.

Ζήτει τὸ ιη΄. κεφάλαιον τοῦ Γ. στοιχείου.

Κεφ. κη'.

Πότε κοινωνεῖ ὁ ὀνειρωχθείς.

Ἐν τῷ δ'. κανόνι, ὁ ἅγιος Διονύσιος Ἀλεξανδρείας τοῖς ἐν ἀπροαιρέτῳ ῥύσει νύκτωρ γεγονόσι, δικαστὴν ἀδέκαστον τοῦ πράγματος τὸ ἴδιον ἐφίστησι συνειδός. εἰ μὲν γὰρ μὴ προηγησαμένης ἤ τινος οὖν ἐμπαθείας, αὐτομάτως ἡ τῆς γονῆς συμβέβηκεν ἐκροὴ, τῆς φύσεως αὐτὴν ὡς B περίττωμα ἐκκρινάσης, ἀνεμποδίστως ὅγε τοῦτο παθὼν, φησὶ, τῇ θείᾳ κοινωνίᾳ προσίτω. εἰ δέ τις ἐμπαθὴς λογισμὸς προϋπῆρξε, καὶ οὕτως ἐμφιλοχωρήσας τῇ αὐτοῦ διανοίᾳ, νυκτερινὴν ἐπανέστησε φαντασίαν, καὶ ταύτῃ ἐπηκολούθησεν ἡ τῆς γονῆς ἐκροὴ, ἢ ἐκ πολυοινίας, καὶ ἀδηφαγίας τοῦτο συνέβη, ὁ τοιοῦτος οὐ καθαρός ἐστιν, οὐ διὰ τὴν ῥύσιν τοῦ σπέρματος, οὐ γὰρ ἀκάθαρτον τοῦτό γε, ἐπεὶ μηδὲ ἡ σάρξ, ἧς ἐκεῖνο περίττωμα, ἀλλὰ διὰ τὸ πονηρὸν ἐνθύμιον, ὅπερ ἐμόλυνε τὴν διάνοιαν. ὁ τοίνυν τῇ συνειδήσει περὶ τούτου διακρινόμενος, παρρησίας ἐστέρηται, πῶς οὖν προσελεύσεται τῷ Θεῷ οὕτω διακείμενος; κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Παῦ- C λον, ὁ διακρινόμενος, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, πρὸς Ἀμμοῦν τινα ἐπιστέλλων, δι' ἐπιχειρημάτων πλειόνων διέξεισι κατασκευάζων, μηδὲν τῶν ὑπὸ Θεοῦ κτισθέντων ἀκάθαρτον εἶναι τῇ ἑαυτοῦ φύσει. ἔργον δὲ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος, ταῖς φυσικαῖς ἐκκρίσεσιν ὑποκείμενος. τῷ γὰρ ζώῳ δέδονται πόροι, ἵνα διὰ τούτων ἕκαστον μέλος ἀποπέμπῃ τὸ περιττόν. τῆς μὲν οὖν κεφαλῆς αἱ τρίχες περίττωμα, καὶ τὰ διὰ ῥινῶν καὶ στόματος ὑγρά· καὶ γαστρὸς τὰ διαχω- D ρήματα· τοῦ δὲ ὅλου σώματος, οἱ ἱδρῶτες, τῶν δὲ σπερματικῶν πόρων, τὸ σπέρμα· ταῦτα δὲ ἐκκρινόμενα καὶ κινούμενα λυσιτελεῖ τῷ ζώῳ, κατεχόμενα δὲ φθείρειν εἴωθε. καὶ τοῖς μὲν εὐγνώμοσιν, οὐδὲν ἀκάθαρτον τῇ ἑαυτοῦ φύσει· τοῖς δὲ μεμιασμένοις, οὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν, καὶ ὁ νοῦς, καὶ ἡ συνείδησις, τῇ ἁμαρτίᾳ δηλαδὴ, καὶ τῷ μὴ λογίζεσθαι περὶ αὐτῶν τὰ πρέποντα. ἴσασι δὲ καὶ ἰατρῶν παῖδες, ὅπως ἡ φύσις ὡς περιττὸν διΐησι τὸ σπέρμα· ἁμαρτία δὲ οὐδεμία κενουμένου τοῦ περιττώματος.

E

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς ἐρωτηθεὶς, εἰ τολμητέον προσιέναι τῇ κοινωνίᾳ τὸν ὀνειρωχθέντα, ἀπεκρίνατο, τὸ, ἐν ἀκαθαρσίᾳ ὄντα τινὰ ἐγγίζειν τοῖς ἁγίοις, καὶ ἐκ τῆς παλαιᾶς διαθήκης, φοβερὸν διδασκόμεθα τὸ κρίμα, εἰ δὲ πλεῖον τοῦ ἱεροῦ ὧδε, φοβερώτερον δηλονότι παιδεύει ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος, εἰπὼν, ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρίμα ἐσθίει καὶ πίνει. ἀκαθαρσίαν δὲ ὀνόμασεν ὁ ἅγιος, οὐ τὴν σπερματικὴν ἔκκρισιν, ἣν οὐκ ἄν τις οἶμαι διὰ τέλους ἐκφεύξεται, εἰ μήπου δεινῶς ἐγκρατὴς εἴη, ἀλλὰ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν, περὶ ἧς ὁ Κύριος ἔφησεν, ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ, καὶ τὰ ἑξῆς· ἧς ἡγου- F μένης, ὅτι κατὰ διάνοιαν ἁμαρτία διὰ συγκαταθέσεως τελεῖται, ᾗ ἡ καθ' ὕπνους ἕπεται φαντασία, καὶ ἡ ῥύσις τοῦ σπέρματος.

Περὶ μαλακίας.

Εἰ δὲ οὕτως εὐθύνεται ἡ ἀπὸ συγκαταθέσεως διὰ νυκτερινῆς φαντασίας τοῦ σπέρματος ἐκροὴ, πολλῷ γε μᾶλλον ἡ διὰ μαλακίας ἔκρυσις ἐπιτιμηθήσεται, ὑφ' ἧς γε πάντως,

CAPUT XXVIII.

Quando communicat somnio pollutus.

IN iv. Canone sanctus Dionysius Alexandrinus iis, qui in involuntario seminis fluxu nocturno fuerint, judicem rei indemnatum propriam constituit conscientiam: siquidem enim nulla praecedente animi perturbatione, sponte sua iis haec fluxio acciderit, natura illam tanquam excrementum excernente, sine impedimento qui hoc passus est, inquit, ad sacram communionem admittatur. Siqua autem rationis perturbatio praecesserit, & ita in ejus cogitatione commorata nocturnam intulit phantasiam, eamque consecuta est seminis effluxio, vel ex potu & cibo hoc evenerit, talis non est purus, non propter seminis fluxum (hoc enim non est immundum, sicut nec caro cujus est excrementum) sed propter malam cogitationem, quae mentem polluit. Qui proinde praeter hoc in conscientia dubitat, quo minus libere loquatur facultate privatur, quomodo igitur ad Deum accedet, qui ita affectus est? nam secundum magnum Paulum, Qui dubitat, si comederit, condemnatus est.

Eadem etiam magnus Athanasius ad Ammum quendam mittens epistolam, multis argumentis probans, nihil eorum, quae a Deo creantur, sua natura impurum esse. Opus vero ejus manuum est homo naturalibus excretionibus subjectus. Animali enim dantur pori, ut per illos quodque membrum, quod supervacaneum est, emittat. Capitis igitur excrementa sunt crines, & quae per nares & os emittuntur sputa, & ventris, excrementa; totius vero corporis, sudor; seminalium etiam pororum, semina: haec enim emissa & emota animali prosunt; detenta autem destruere solent. Et eis quidem, qui bene sentiunt, nihil in sua natura est immundum: pollutis autem, nihil purum; sed contaminantur & eorum mens & conscientia, peccato scilicet, & quae non decent iis tribuendo. Norunt enim Medicorum filii, quod natura, ut superfluum, emittit semen: nullum autem est peccatum, si emittatur superfluum.

Magnus vero Basilius in asceticis interrogatus, an oporteat somnio pollutum in communionem admittere, respondit, Ejus, qui, cum in immunditie sit, appropinquat sanctis, etiam ex veteri testamento terribile docemur judicium; quod si est hic plus sacro, terribilius videlicet nos docebit Apostolus, dicens, Qui comederit & biberit indigne, judicium sibi comedit & bibit. Immunditiem vero nominavit sanctus, non seminis excretionem, quam nullus, suspicor, abso ute evitaverit, nisi maxime continens sit; sed pravam concupiscentiam (de qua dixit Dominus, Qui mulierem aspicit; & caetera) qua praeeunte, mentis etiam peccatum per assensum perficitur, vel imaginatio in somnis consequitur, & seminis effluxio.

De Mollitie.

SI vero ita corrigitur, qui a consensu fit per nocturnam imaginationem seminis fluxus, multo magis punietur per mollitiem effluxio, omnino visione,

&

& non ex somnio polluto facta. Dicit enim Nesteutes Johannes, Clericus mollitiei morbo laborans ante Sacerdotium, non existimans forsan, quod ob hoc solum Sacerdotio expelleretur, satis antea punitus, sic Sacerdotio dignus habeatur. Si verò post Sacerdotium in hoc inciderit, per annum unum à Sacerdotio expulsus, & debitis pœnis ad sanam mentem redactus, ad Sacerdotium revertatur: si verò post peccati agnitionem bis vel ter hoc fecerit, Sacerdotio cessans, in Lectoris ordinem veniat. Laicus autem mollitiei turpe malum peragens, quadraginta dies à communione arceatur, in illis aridis vescens, & in unaquaque genuflectiones peragens xlix. Quæ propter mutuum coitum fit mollities, duplex efficit malum, quippe duas corrumpit animas, ideoque & duplum ejus author supplicium sustinet, ad lxxx. dies à communione arcendus, & ad centum pœnitentiæ mensuram extendens cum conveniente jejunio. Sed de illo hucusque. Quæ autem ob renum morbum facta sit genitalis seminis effluxio, veluti gonorrhæa, & quæ ob calculum in vesica fit, nulli omnino reprehensioni est obnoxia. Licet enim per Mosis legem qui gonorrhæa laborabant impuri habebantur: ille tamen alio modo per corporales passiones animæ ostendit morbos, & per involuntaria voluntaria reprehendit. Si enim naturalia impura quodammodo esse existimat, multò magis ex proposito salacitas. Umbram enim continens Lex, in corporalibus, tanquam pueros, exercuit Judæos, ut ad spiritualium & perfectiorum mandatorum receptionem magis idoneos redderet. Ex his etenim docet, & nos eorum conversationes fugere debere, ne sermonum impuritate ex eorum ore procedente polluti simus. Hi vero sunt, qui morbum suum pestiferæ instar infectionis in omnes inducere summopere conantur, & quamplurimos habere sibi similes, ut in malorum communione, criminum etiam convitia, prout soliti sunt, aufugiant. At nostra lex, non minùs illos, quàm sanos admittit, quoniam qui vel lepra laborabant, ob illam tanquam impuri à castris amovebantur: nobis autem, & concioni simul intersunt & simul precantur, ex morbo nihil impediti.

Vigesimus secundus verò Timothei Alexandrini Canon, Si cogitatio, inquit, desiderium, in eo qui somniat, accenderit, & ipso in cogitatione suâ persistente, fluxio seminis consecuta fuerit, differenda est communio: Assensio enim mentem inquinavit. Si verò nihil horum præcesserit, tentationem esse Diaboli, à divina communione illum abducere molientis, manifestum fit, sed is nihil dubitans ad communionem accedat. Si enim in eo, ne sacramenti posthac sic particeps, felici successu utatur ille Malus, non cessabit homini insidiari, quotiescunque eum ad divinam communionem se parare cognoverit.

CAPUT XXIX.

Quòd divinæ communionis gratiâ nihil accipere oportet.

VIGESIMUS tertius vi. Syn. Can. Immaculatam præbentibus populo communionem omnino prohibet, ne ab iis, qui communicant, obolos, vel quamvis aliam speciem exigant. Nam gratia non est venalis, inquit,

A καὶ οὐκ ἐξ ὀνειρώξεως γενομένη· φησὶ γὰρ ὁ Νηστευτὴς Ἰωάννης, ὁ μαλακίας πάθει ἁλοὺς πρὸ τῆς ἱερωσύνης κληρικὸς, μὴ θαρρῶν ἴσως, ὡς διὰ τοῦτο μόνον τῆς ἱερωσύνης εἰρχθήσεται, ἱκανῶς πρότερον ἐπιτιμηθεὶς, οὕτω τῆς ἱερωσύνης ἀξιούσθω. εἰ δὲ μετὰ τὴν ἱερωσύνην τούτῳ περιπέπτωκεν, εἰς ἐνιαυτὸν ἕνα τῆς ἱερωσύνης ἀργήσας, καὶ τοῖς εἰωθόσιν ἐπιτιμίοις σωφρονισθεὶς, πρὸς τὴν ἱερωσύνην ἐπανίτω· εἰ δὲ μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἁμαρτίας, δὶς ἢ τρὶς τοῦτο ἐργάσαιτο, τῆς ἱερωσύνης παυσάμενος, εἰς ἀναγνώστου τάξιν ἐρχέσθω. λαϊκὸς δὲ τὸ τῆς μαλακίας αἶσχος κατεργασάμενος πάθος, εἰς B μ΄. ἡμέρας τῆς κοινωνίας εἴργεται, ξηροφαγῶν ἐν αὐταῖς, καὶ γονυκλισίας ἑκάστης ποιῶν μθ΄. ἡ δὲ διὰ τῆς ἀλλήλων μίξεως γενομένη μαλακία, διπλοῦν ἐργάζεται τὸ κακὸν, ἅτε δύο μολυνομένων ψυχῶν, διὸ καὶ διπλάσιον ὁ ταύτης ἐργάτης τὸ ἐπιτίμιον δέχεται, εἰς π΄. ἡμέρας τῆς κοινωνίας εἰργόμενος, καὶ εἰς ρ΄. τὸ τῆς μετανοίας μέτρον ἐκτείνων, μετὰ τῆς προσηκούσης νηστείας. ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τούτου. ἡ δὲ ἀπὸ νόσου τῶν νεφρῶν γενομένη ῥοὴ τοῦ σπόρου, οἷα ἡ τῶν γονορρυῶν καὶ τῶν λιθιώντων, ταῖς κύστεσιν ἀνεπίληπτος. εἰ γὰρ καὶ τῷ Μωσέως νόμῳ οἱ γονορρυεῖς ἀκάθαρτοι ἐλογίζοντο, ἀλλ' ἐκεῖνος καθ' ἕτερον λόγον C τούτων διὰ τῶν σωματικῶν παθημάτων τὰ τῆς ψυχῆς παρεδείκνυ νοσήματα, καὶ διὰ τῶν ἀκουσίων τῶν ἑκουσίων κατέτρεχεν· εἰ γὰρ τὰ φυσικὰ δοκεῖ πως εἶναι ἀκάθαρτα, πολλῷ μᾶλλόν τι ἡ κατὰ γνώμην λαγνεία. σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος, ἐν τοῖς σωματικοῖς προεγύμναζεν, οἷα παῖδας, τοὺς Ἰουδαίους, ἵν' ἐπιτηδειοτέρους πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῶν πνευματικῶν καὶ τελειοτέρων ἐντολῶν ἀπεργάσηται. διδάσκει δὲ διὰ τούτων, καὶ τὰς συνουσίας τῶν τοιούτων ἐκφεύγειν ἡμᾶς, ὡς μὴ προσαναχρωννύωμεθα τῇ ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν προερχομένῃ τῶν λόγων ἀκαθαρσίᾳ. οὗτοι δέ εἰσιν οἱ τὸ ἴδιον πάθος λοιμικοῦ δίκην νοσήματος ἐπὶ πάντας ἄγειν D φιλοτιμούμενοι, καὶ πολλοὺς ἑαυτοῖς ἔχειν παραπλησίους, ἵν' ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν κακῶν, τὸ τῶν ἐλέγχων ὄνειδος, ὡς ἂν οἰηθεῖεν, διαδιδράσκωσιν. ἀλλ' ὁ ἡμέτερος νόμος οὐδὲν ἔλαττον τούτους τῶν ὑγιαινόντων προσίεται, ἐπεὶ καὶ οἱ λέπραν νοσοῦντες, παρ' ἐκείνοις μὲν καὶ τῆς παρεμβολῆς ἠλαύνοντο, ὡς ἀκάθαρτοι· ἡμῖν δὲ καὶ συνεκκλησιάζουσι καὶ συνεύχονται, μηδὲν ἐκ τῆς νόσου ἐμποδιζόμενοι.

Ὁ δὲ ιϐ΄. κανὼν τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, εἰ μὲν λογισμὸς, φησὶν, ἐπιθυμίας προσέβαλε τῷ ὀνειρώττοντι, καὶ τούτου ἐμφιλοχωρήσαντος τῇ ἐκείνου διανοίᾳ, ἡ τῆς γονῆς E ῥύσις ἐπηκολούθησε, τὴν κοινωνίαν ἀναβλητέον· ἡ γὰρ συγκατάθεσις τὸν λογισμὸν ἐμόλυνεν. εἰ δὲ οὐδὲν τούτων προηγήσατο, δείκνυται πεῖραν εἶναι τοῦ διαβόλου, τῆς θείας αὐτὸν ἀπάγειν κοινωνίας μηχανωμένου, ἀλλὰ μηδὲν ὁ τοιοῦτος ἐνδοιάζων τῇ κοινωνίᾳ προσίτω· εἰ γὰρ καὶ κατορθωθείη τῷ πονηρῷ, τὸ μὴ μετέχειν αὐτὸν ἐντεῦθεν τῶν ἁγιασμάτων, ἐπιβουλεύων οὐ παύσεται, ὁσάκις ἂν αὐτὸν γνῷ πρὸς τὴν θείαν ἑτοιμαζόμενον κοινωνίαν.

F

ΚΕΦ. κθ΄.

Ὅτι τῆς θείας κοινωνίας χάριν οὐ δεῖ τι λαμβάνειν.

Ὁ κγ΄. τῆς ϛ΄. συνόδου κανὼν, τοῖς μεταδιδοῦσι τῷ λαῷ τῆς ἀχειράντου κοινωνίας, ἀπαγορεύει παρὰ τοὺς μεταλαμβάνοντας εἰσπράττειν ὀβολὸν, ἢ εἶτε ὁποῖον εἶδος· ἡ γὰρ χάρις, φησὶν, οὐ πιπράσκεται,

μὴ

μὴ τιμῇ διὰ χρημάτων, ἀλλὰ δωρεὰν, τοῦ ἁγιασμοῦ τοῖς ἁγίοις μεταδοτέον· εἰ δὲ φωραθείη τις τῶν ἐν τῷ κλήρῳ καταλεγμένων τοιοῦτον προστάττων εἶδος, ὧν τῆς ἀχράντου μεταδίδωσι κοινωνίας, καθαιρείσθω, οἷα ζηλωτὴς τῆς τοῦ Σίμωνος πλάνης καὶ κακουργίας. ἐκεῖνος γὰρ χρημάτων πρίασθαι τὴν χάριν ᾔτει τοῦ πνεύματος.

ΚΕΦ. λ'.

Περὶ τῶν κοινωνεῖν διακρινομένων ἀπὸ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος.

Ζήτει ἐν τῷ θ'. κεφαλαίῳ τοῦ Β. στοιχείου κανόνα δ'. τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου.

ΚΕΦ. λα'.

Περὶ τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ διατάξεως πρεσβυτέρων καὶ λαϊκῶν.

Ὁ τῆς ϛ'. συνόδου νη'. κανὼν, οὐκ ἐπιτρέπει λαϊκῷ τῶν θείων μυστηρίων ἑαυτῷ μεταδιδόναι, ἐπισκόπου παρόντος ἢ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου. τὸν δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντα, εἰς ἑβδομάδα μίαν ἀφορίζεσθαι ἀξιοῖ, ἵνα μάθοι ταπεινοῦσθαι, καὶ μὴ τοῖς ὑπὲρ ἑαυτὸν ἐγχειρεῖν.

Ὁ δὲ ρα'. πάντων ἥκιστα προσίεται τοὺς δι' εὐλάβειαν δῆθεν καὶ τῶν θείων δώρων τιμὴν, σκεύεσι χρυσοῦ ἢ ἀργύρου ἢ πολυτελοῦς ἄλλης ὕλης πεποιημένοις, τὰ θεῖα δεχομένους δῶρα, καὶ οὕτω μεταλαμβάνοντας· ἀλλὰ τὰς χεῖρας εἰς τύπον σταυροῦ σχηματίζειν, καὶ ταύταις τὸ θεῖον ὑποδεχομένους δῶρον, μεταλαμβάνειν. μακρῷ γὰρ αἰσθητοῦ παντὸς προτετίμηται ἡ χειρὶ Θεοῦ πλασθεῖσα χεὶρ ἀνθρώπου, τῇ εἰκόνι θείᾳ τετιμημένου, καὶ σῶμα Χριστοῦ χρηματίσαντος καὶ ναὸς Θεοῦ κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον. τῇ χειρὶ οὖν ἕκαστος τὴν κοινωνίαν δεχέσθω, φησὶ, τῆς χάριτος, ἀληθῶς γὰρ οὐδεὶς τῆς θείας μεταλήψεως ἄξιος, ἀλλὰ χάριτι πάντες αὐτῆς ἀξιούμεθα, καθὰ καὶ χάριτι ἐσμὲν σεσωσμένοι, ὥς πού φησιν ὁ ἀπόστολος. τοὺς δὲ προτιμῶντας τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνος τὴν ἄψυχον ὕλην, καὶ διὰ σκευῶν τοιούτων κοινωνεῖν πειρωμένους, ἀφορίζεσθαι διορίζεται. ζήτει καὶ ἐν τῷ ε'. κεφαλαίῳ τοῦ Δ. στοιχείου κανόνα τῆς α'. συνόδου ιη'. καὶ τὸ δ'. κεφάλαιον τοῦ Τ. στοιχείου.

ΚΕΦ. λβ'.

Ὅτι κοσμικὰς φροντίδας οὐ δεῖ μετιέναι κληρικοὺς ἢ μονάζοντας, εἰ μήπου κατ' ἐπιτροπὴν βασιλέως.

Ὁ ϛ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβάνειν ἀπαγορεύει· εἰ δὲ μὴ, καθαιρεῖσθαι. βούλεται γὰρ ὁ κανὼν τοὺς ἀπηριθμημένους ἔξω συγχύσεως καὶ θορύβου δημώδους τηρεῖν ἑαυτοὺς, καὶ ἀπερισπάστως τῆς θείας ὑπηρεσίας μεταποιεῖσθαι.

Ὁ δὲ πα'. τοῦτον ἐξεπίτηδες σαφηνίζων, εἰ μὴ πείθοιντο, φησι, τῶν κοσμικῶν ἀποστῆναι φροντίδων, τότε καὶ καθαιρεθήσονται· εἰ δὲ ἀποσταῖεν, ὥστε μηκέτι δημοσίας μετιέναι διοικήσεις, ἐπὶ τοῖς φθάσασι συγγνωσθήσονται.

A neque quidem pretio, sed sanctitas gratis sanctis communicanda est. Siquis autem eorum, qui sunt in cleri catalogo, talem speciem exigere deprehensus fuerit, quibus immaculatam impertiuntur communionem, deponatur, ut Simoniaci erroris & malefici æmulator: ille enim ut pretio emeret Spiritûs gratiam postulabat.

CAPUT XXX.

De iis, qui cum Presbytero uxorem habente
B *communicare ambigunt.*

Vide in ix. capite literæ B. canonem iv. Synodi Gangrenæ.

CAPUT XXXI.

De Presbyterorum & Laicorum ordine in communione.

CANON lviii. sextæ Synodi, non permittit Laico, ut divina mysteria sibi impertiat, præ-
C sente Episcopo vel Presbytero vel Diacono. Qui verò præter hæc facit, unâ septimanâ segregari dignum judicat, ut discat humilis fieri, & non majora suis meritis aggredi.

Centesimus primus verò nequaquam admittit eos, qui propter religionem fortè & sacrorum donorum venerationem, receptaculis ex auro vel argento aliave pretiosa materia comparatis, divina excipiunt dona, & ità communicant: sed qui manus in crucis modum conformant, & illis divinum donum excipientes communicant. Longè enim rei cuilibet sensibili præponi-
D tur Dei manu efformata manus hominis, divina imagine nobilitati, & Corpus Christi nominati, & templum Dei secundùm divinum Apostolum. Manu igitur, inquit, gratiæ communionem quilibet accipiat; nemo enim revera divinæ communionis dignus est, sed ea digni per gratiam omnes efficimur, quemadmodum & gratia salvati sumus; ut alicubi dicit Apostolus. Qui verò inanimatam materiam Dei imagini anteponunt, & hujusmodi receptaculis communicare conati sunt, segregari decernit. Vide & in quinto capite literæ Δ. canonem xviii. primæ Synodi, & iv. cap. literæ Υ.

E

CAPUT XXXII.

Quòd non decet Clericos vel Monachos seculares curas suscipere, nisi ex consensu Imperatoris.

SEXTUS Sanctorum Apostolorum Canon, Episcopum vel Presbyterum vel Diaconum seculares curas non suscipere jubet; alioqui deponi. Vult enim
F canon modo enumeratos se ab omni confusione populárique tumultu asservare, ac quietè sacræ ministrationi vacare.

Lxxxi. etiam hunc ex industria explicans, Nisi persuadeantur, inquit, à secularibus curis abstinere, tunc etiam deponentur. Si vero abstinuerint, ut non ampliùs publicas aggrediantur administrationes, eorum quibus fuerunt occupati venia dabitur.

Lxxxiii. verò, Episcopum vel Presbyterum vel Diaconum (qui adhuc Sacerdotali induitur habitu) exercitui vacantem, militarium scilicet rerum administrationi, (non enim quæ armis fit hîc dicit tractationem) depositioni subjicit: nemo enim, juxta sacrum oraculum, duobus dominis potest inservire.

Quartæ Synodi vii. canon, eos, qui in Clero semel ordinati sunt, & itidem Monachos, nec ad militarem expeditionem, nec ad secularem dignitatem venire jubet, sacrum rejicientes habitum, & qui pro more ad illos pertinebat induentes; qui hoc audent & non convertuntur, neque rursus ad habitum illum, quem propter Deum prius elegerant, mutato consilio revertuntur, anathematizari dignos judicat: Non enim depositioni is, qui tale quid audet, subjicitur; quandoquidem ipse illius in se sententiam tulit, etiam ante condemnationem, qui se sacra veste exuit, & Laicus factus est. Vide & xiii. caput literæ E.

Undecimus primæ & secundæ dictæ Synodi canon, dictos canones confirmans, & quæ in iis sunt persequens addit, Quòd siquis Sacerdotum vel Diaconorum vel omnino eorum qui in Clero numerati sunt, secularia officia vel curas assumat, vel curationes suscipiat, is ex suo clero expellatur: non enim possibile est duobus adhærere dominis, ut diximus.

Carthaginensis xvi. Episcopos, vel Presbyteros, vel Diaconos, Conductores alienæ possessionis, vel Procuratores, vel Administratores, vel Curatores non fieri injungit, neque ex turpi aliquo & sordido negotio victum sibi parare. Nemo etenim, inquit, militans, negotiis quæ ad vitam spectant implicatur, & quæ sequuntur. Turpe equidem fuerit, exempli causâ, lenoniam exercere: sordidum verò cauponari.

Sanctissimus vero Patriarcha Lucas, unguentarias officinas vel lavacra à Clericis excitari prohibuit, tanquam turpis lucri & falsitatis causæ.

De Medicis.

Neque enim Diaconos medicos fieri concessit, medicinæ operam dantes; non convenire dicens, ut qui cum casulis sancta tractant, secularibus vestibus induantur, & cum Laïcis viris, Medicis scilicet, incedant. Fuit etiam ejusdem Imperatoris declaratio, quæ depositioni subjecit Clericos, qui secularia & publica administrant negotia; & alia Patriarchæ Joannis, quæ Diaconos & alios Clericos publicis negotiis versari non permittit; porro & Patriarchæ Michaëlis Anchiali, secularia officia vel exactorum potestates vel curationes Clericos non suscipere injungit.

Cum vero iv. canon Syn. quartæ, nec non etiam iv. primæ & secundæ Synodi, quos & consule in xv. capite literæ M. non prohibent Episcopos, aliquando sibi subjectis Monachis, non solum rerum Ecclesiasticarum administrationem concedere, sed ea etiam quæ ad vitam pertinent vel secularia & civilia; id multò magis Imperatoribus concedetur, qui solent sanctos Canones religioso & divino consilio mutare. Cùm canones enim Episcoporum electiones Episcopis Provinciæ commiserunt, nullique Principum licere his communicare jubeant; Imperatores etiam sine Episcoporum suffragiis Patriarchas & Episcopos creant. Propterea igitur, ut videtur, sub Imperatore Michaele Duca, Metropolitanus ille Sides imperii negotia administrabat,

A Ὁ δὲ πγ'. ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ἔτι τὸ ἱερατικὸν περικείμενον σχῆμα, στρατείᾳ σχολάζοντα, στρατιωτικῶν πραγμάτων δηλαδὴ διοικήσει, οὐ γὰρ τὴν τῶν ὅπλων ἐνταῦθα φησὶ μεταχείρησιν, ὑπὸ καθαίρεσιν τίθησιν· οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν κατὰ τὸ λόγιον.

Ὁ δὲ τῆς δ'. συνόδου ζ'. τοὺς καθάπαξ ἐν τῷ κλήρῳ κατειλεγμένους ἢ μοναχούς, μήτε ἐπὶ στρατείαν, μήτε ἐπὶ κοσμικὴν ἀξίαν ἔρχεσθαι κελεύει, τὸ ἱερὸν ἀπορριψαμένους σχῆμα, καὶ μετενδυσαμένους, ὅσα πρὸς ἔθους ἐκείνοις, ἢ τοὺς τοῦτο τολμήσαντας, B καὶ μὴ μεταμελομένους, μηδὲ τὸ καταλιπὲν αὖθις τῷ ἱερῷ βίῳ σχῆμα μεταλαβόντας, ὃ πρὶν διὰ Θεὸν εἵλοντο, ἀναθεματίζεσθαι ἀξιοῖ. οὐκ ἔτι γὰρ καθαιρέσει ὁ τοιοῦτό τι τολμήσας ὑποβάλλεται· ἐπεί τοι γε ταύτην αὐτὸς ἑαυτοῦ, καὶ πρὸ καταδίκης, κατεψηφίσατο, ἀπογυμνώσας αὐτὸν τῆς ἱερατικῆς ἀμπεχόνης, καὶ λαϊκὸς γεγονώς. ζήτει καὶ τὸ ιγ'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

Ὁ δὲ τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου κανὼν ἑνδέκατος, τοὺς ῥηθέντας κανόνας ἐπικυρῶν, καὶ τὰ ἐκείνων ἐπεξιὼν ἐπάγει, ὡς εἴ τις τῶν ἱερέων ἢ διακόνων ἢ C ὅλως τῶν ἐν κλήρῳ κατηριθμημένων, κοσμικὰς ἀρχὰς ἢ φροντίδας μεταχειρίζοιτο, ἢ κουρατωρείας ἀντέχοιτο, τοῦτον τοῦ οἰκείου κλήρου διωκέσθω. οὐ γάρ ἐστί τι δυσὶ προσανέχειν κυρίοις, ὡς ἔφημεν.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ιϛ'. ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους, ἐκλήπτορας ἀλλοτρίων κτημάτων, ἢ κουράτωρας, ἤγουν φροντιστὰς, καὶ διοικητὰς ἐπιτρέπει μὴ γίνεσθαι, μηδὲ ἔκ τινος αἰσχροῦ καὶ ἀτίμου πράγματος τροφὴν πορίζεσθαι· καὶ οὐδεὶς γάρ, φησι, στρατευόμενος, ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, καὶ τὰ ἑξῆς. αἰσχρὸν μὲν οὖν ἂν εἴη, τυχὸν, τὸ πορνοβοσκεῖν· ἄτιμον δὲ, D τὸ καπηλείου προΐστασθαι.

Ὁ δὲ ἁγιώτατος πατριάρχης Λουκᾶς, καὶ μυρεψικὰ ἐργαστήρια ἢ λουτρὰ πρὸς τῶν κληρικῶν ἐγείρεσθαι ἀπείρηκεν, ὡς αἰσχροῦ κέρδους καὶ ψεύδους αἴτια.

Περὶ ἰατρῶν.

Οὔτε μὴν ἰατροὺς ἐξηγεῖσθαι τοὺς διακόνους συγχωρεῖ, ἰατρικῆς καὶ αὐτοὺς μεταποιουμένους, μὴ ἐοικέναι λέγων, τοὺς μετὰ στιχαρίων τὰ ἅγια μεταχειριζομένους, κοσμικὰς στολὰς ἐνδύεσθαι, καὶ μετὰ λαϊκῶν ἀνδρῶν, τῶν ἰατρῶν, φημὶ, E προπομπεύειν. γέγονε δὲ καὶ σημείωμα τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος, ἀφορισμῷ καθυποβάλλον τοὺς κοσμικὰ καὶ δημόσια πράγματα διενεργοῦντας κληρικούς· καὶ ἕτερον τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, μὴ συγχωροῦν διακόνους ἢ ἑτέρους κληρικοὺς δημόσια συνηγορεῖν· ἔτι δὲ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ Ἀγχιάλου κοσμικὰ ὀφφίκια ἢ πρακτορικὰς ἐνεργείας, ἢ κουρατωρείας τοὺς κληρικοὺς ἐπισκῆπτον μὴ ἀναδέχεσθαι.

Ἐπεὶ δὲ ὁ δ'. κανὼν τῆς δ'. συνόδου, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ δ'. τῆς α'. καὶ β'. συνόδου, οὓς καὶ ζήτει κατὰ τὸ ιε'. κεφάλαιον τοῦ Μ. στοιχείου, οὐ κωλύουσι τοὺς ἐπισκόπους, ἔσθ' ὅτε τοῖς ὑπ' F αὐτοὺς ἀνατιθέναι μοναχοῖς, οὐ μόνον ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων διοίκησιν, ἀλλὰ καὶ βιωτικῶν, ἤγουν πολυπλόκων καὶ πολιτικῶν, πολλῷ πλέον βασιλεῦσι τοῦτο δέδοται, οἷς ἔθος ἐστὶ τὰ τῶν ἱερῶν μετατιθέναι κανόνων, εὐσεβεῖ μὲν τῇ γνώμῃ καὶ φιλοθέῳ· τῶν γὰρ κανόνων ταῖς τῶν ἐπισκόπων ψήφοις τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας ἀνατιθέντων, ἀρχόντων δὲ μηδενὶ τούτων ἐξεῖναι κελευόντων κοινωνεῖν, οἱ βασιλεῖς, καὶ τῆς ψήφου τῶν ἐπισκόπων χωρὶς, καὶ πατριάρχας καὶ ἐπισκόπους προβάλλονται. διὰ γοῦν τοῦτο, ὡς ἔοικεν, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Δούκα, ὁ μητροπολίτης ἐκεῖνος Σίδης

τὰ

τῆς βασιλείας ἐγχειρόμενος, καὶ ὁ Νεοκαισαρείας τὰ τῆς πόλεως ἀπεγράψατο, καὶ ἐφ' ἡμῶν ὁ Κυζίκου νήφων, τήν τε ἀπογραφὴν, καὶ τὰς τῆς δημοσίου ἁπάσας ἐνήργησε δουλείας.

Νόμοι.

Ἡ δὲ πϛ'. νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος θεσπίζει, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε τινὰ τῶν τοῦ κλήρου συνηγορίαις, ἢ μισθώσεσιν, ἢ ἐγγύαις ἀσχολεῖσθαι· τὸν δὲ τοιοῦτόν τι ποιοῦντα, ἐπὶ χρόνον μέν τινα ἀφορίζεσθαι· ἐπιμένοντα δὲ, καθαιρεῖσθαι. συνηγόρους δέ φησι τοὺς ἐν τοῖς πολιτικοῖς τεταγμένους δικαστηρίοις, καὶ βασιλικὰ λαμβάνοντας σιτηρέσια, καὶ ὑπὸ πριμμικηρίους ὄντας, καὶ ὑπὸ κοσμικῶν ἀρχόντων σφραγιζομένους, οἷς οἱ κληρικοὶ συντάττεσθαι ἐκωλύοντο· ὑπὲρ φίλων μέντοι ἢ ἄλλων οἰκείων, ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ κατ' ἐλευθερίαν συνηγορεῖν, οὐ κωλυθήσονται.

Ἡ δὲ ρκγ'. Ἰουστινιανοῦ νεαρὰ, μηδεὶς, φησὶ, τὸν οἰκεῖον κλῆρον ἐῶν, γινέσθω κοσμικός· ἐπεὶ καὶ τῆς προηγουμένης αὐτοῦ ἀξίας ἢ στρατείας ἀποστερηθήσεται, καὶ τῇ βουλῇ τῆς ἰδίας ἀποδοθήσεται πόλεως.

Ἡ δὲ ζ'. καὶ η'. νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος, τοὺς κληρικοὺς καὶ μοναχοὺς μετασχηματισθέντας, καὶ λαϊκοὺς γενομένους, καὶ ἄκοντας πρὸς τὸ πρότερον ἀποκαθίστασθαι σχῆμα κελεύουσιν.

ΚΕΦ. λγ'.

Περὶ κουρατόρων.

Ζήτει τὸ λγ'. κεφάλαιον τοῦ Ε. στοιχείου.

ΚΕΦ. λδ'.

Περὶ κριτηρίων, ἔνθα δεῖ κρίνεσθαι κληρικούς τε καὶ μοναχοὺς, καὶ περὶ κριτῶν αἱρετικῶν.

Ζήτει τὸ θ'. κεφ. τοῦ Δ. στοιχείου.

ΚΕΦ. λε'.

Περὶ τῶν κύβοις καὶ μέθαις σχολαζόντων.

Ὁ μβ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, καὶ μγ'. ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ν'. τῆς ϛ'. συνόδου, ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, κύβοις καὶ μέθαις σχολάζοντας, ἢ παύσασθαι, ἢ καθαιρεῖσθαι κελεύουσιν· ὑποδιάκονον δὲ, ἢ ψάλτην, ἢ ἀναγνώστην, ἢ λαϊκὸν ἀφορίζεσθαι, εἰ τὰ ὅμοια δρῶεν. οἱ μὲν γὰρ τοῦ κλήρου, πάσης ἀρετῆς ἀρχέτυπον τῷ δήμῳ προκείμενοι, μὴ ὅτι διδαχῇ καὶ νουθεσίᾳ, ἀλλὰ τῷ ἀνεπιλήπτῳ τῆς ἀγωγῆς μάλιστα εἰς ἀρετῆς ἄσκησιν προσκαλεῖν αὐτοὺς ὑπόχρεω καθεστήκασιν, οὐ μὴν ἐπαλείφειν πρὸς ἁμαρτίαν τῷ ἠμελημένως βιοῦν· οἵ γε μὴν τοῦ λαοῦ τῆς γραφῆς ἀκουέτωσαν, μὴ πίνειν οἶνον κελευούσης εἰς μέθην, μηδὲ μεθύσκεσθαι οἴνῳ ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία. ἀλλὰ καὶ εἰς καπηλεῖον εἰσιέναι, ἢ καπηλικοῦ ἐργαστηρίου τοὺς κληρικοὺς προΐστασθαι, διάφοροι κανόνες κεκωλύκασιν· οὓς καὶ ἐν τῷ ζ'. ζήτει κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος στοιχείου.

Νόμος.

Ἡ δὲ ρκγ'. νεαρὰ Ἰουστινιανοῦ, ἐπίσκοπος, φησὶν, ἢ κληρικὸς, κυβεύων ἢ κοινωνῶν τοῖς κυβεύουσιν, ἢ παρακαθήμενος, ἢ θέατρον, ἢ κυνήγιον θεωρῶν, ἀφορίζεται πάσης

& Neocæsariensis Metropolitanus civitatis negotia in acta retulit, & apud nos Cyzici vigilans, & rescriptionem, & omnia publica ministeria exercuit.

Leges.

Lxxxvi. verò Novella Imp. Leonis decernit, ut neque Episcopus, neque ullus Clericus advocationibus, vel conductionibus, vel fidejussionibus vacet: quicunque verò tale quid facit, in aliquod tempus segregetur; sin autem perseveret, deponatur. Advocatos vero eos vocat, qui in civilibus judiciis ordinati sunt, & Imperatorias accipiebant frumentarias tesseras, & erant sub Primmiceriis, & à secularibus Magistratibus characterem accipiebant, quæ officia Clerici prohibebantur exercere. Pro amicis siquidem & aliis familiaribus, causam libere agere Episcopis & Clericis non prohibebitur.

Cxxiii. Justiniani Novella, Nullus, inquit, proprium Clerum relinquens, fiat Laicus: quandoquidem à priori dignitate vel militia privabitur, & suæ civitatis voluntati subjicietur.

Septima vero & octava Novella Imp. Leonis, Clericos & Monachos transformatos, & Laicos factos, vel invitos ad priorem habitum retrahi jubent.

CAPUT XXXIII.

De Curatoribus.

Vide cap. xxxiii. literæ E.

CAPUT XXXIV.

De Judiciis, quibus Clericos & Monachos judicari oportet, & de Judicibus electitiis.

Consule ix. cap. lit. Δ.

CAPUT XXXV.

De eis, qui aleis & ebrietatibus vacant.

Sanctorum Apostolorum xlii. & xliii. Can. ut & l. sextæ Synodi, ut Episcopus, sive Presbyter, sive Diaconus, qui alea ludit, vel cesset vel deponatur, jubent; Hypodiaconus verò vel Psaltes vel Lector vel Laicus, segregetur, si similia fecerit. Clerici enim, ut omnis virtutis exemplar populo propositi, non solùm doctrina & admonitione, sed inculpata vita maximè ad virtutis exercitationem illos adhortari obstricti sunt; non autem negligenter vivendo ad peccatum excitare: populus verò scripturam audiat, quæ non ad ebrietatem vinum bibere jubet, neque vino inebriari, in quo inest luxuria. Quin & cauponam ingredi, vel cauponariæ tabernæ præesse Clericos, diversi canones prohibuerunt; quos etiam vide in septimo capite hujus literæ.

Lex.

Cxxiii. Justiniani Novella, Episcopus, inquit, vel Clericus, qui aleis ludit, vel cum iis, qui ludunt, init familiaritatem, vel iis assidet, vel theatrum, vel venationem

venationem spectat, ab omni sacra celebrandi ministerio per triennium suspenditur & monasterio includitur; dignam vero pœnitentiam ostendens, Sacerdoti tempus supplicii diminuendi facultas conceditur. Lege & lxxxvii. Imp. Leonis sapientis Novellam.

CAPUT XXXVI.

Quòd in Dominico præcipuè oportet Episcopos populum docere.

Consule in xi. cap. literæ B. canonem xix. Syn. vi. & in ix. cap. ejusdem lit. can. sanct. Apostolorum liii. & in xviii. cap. literæ Γ. canonem v. Timothei.

CAPUT XXXVII.

Quòd die Dominico non oportet jejunare, vel genuflectere, vel operari, vel spectacula fieri.

SANCTORUM Apostolorum lxvi. Canon, Illum, qui die Dominico jejunat vel Sabbato, nisi uno solo, si sit quidem Clericus, Sacerdotio privat; Laicus autem segregationi subjicit. Qui quidem exercitii causa per determinatas dierum periodos comedunt, decem forsan vel octo, omnino culpa vacant: quamplurimi enim Dei gratia jejunii dierum numerum ad quadrigenarium usque extenderunt. In solo autem magno Sabbato jejunare jubet, quò dvivificum Domini corpus exanime in sepulchro tunc jacebat.

Lv. verò sextæ Syn. canon hunc Apostolicum canonem recitat, & cavet, ne qui sunt in Romanorum civitate transgrediantur, neque in sanctæ Quadragesimæ Sabbatis jejunent, propter oblationem omni Sabbato ab omnibus sanctis factam, in quo fortem ligavit Dominus, & omnia ejus vasa diripuit; licet pro nihilo illis habeantur quæ sunt in canone. Magis equidem malum extendentes, totius etiam temporis Sabbata jejunare non recusant.

Xvii. verò Synodi in Gangra, illos, qui propter eam, quæ existimatur, exercitationem in Dominico jejunant, anathemati subjicit. Tunc enim maximè hilares & lætos esse oportet, propter Domini resurrectionem, & humanæ naturæ à peccati lapsu excitationem: non equidem præ jejunio demisso vultu esse & tristitiam præ nobis ferre.

Xv. verò sancti Petri Alexandrini, Quarto die, inquit, jejunandum esse accepimus, eò quòd factum erat Concilium à Judæis ad Dominum prodendum: in Parasceve verò, eò quòd in illa pro nobis ipse passus est. Dominicam autem exultationis diem existimamus, in qua ne genua quidem flectenda esse accepimus. Consule de die Dominicâ etiam in ix. capite literæ B. canonem sanctorum Apostolorum liii. & in xviii. cap. literæ Γ. can. v. Timothei.

De sanctis Theophaniis.

Theophilus Alexandrinus, sanctorum Theophaniorum festo, in quo usque ad vesperam jejunare soliti sumus, in diem Dominicum incidente, convenienter utrumque distribuere jubet. Dicit enim, & mos & honestas à nobis exigit, ut omnem diem Dominicum honoremus, in eoque festos conventus celebremus, quoniam Dominus noster Jesus Christus præclarum suæ resurrectionis munus in eo obiit: Et ideo in sacris scripturis ipse & primus appellatur, ut qui sit nobis vitæ principium, & octavus, ut qui Judæorum Sabbatismum exu-

A ἱερᾶς λειτουργίας ἐπὶ τριετίαν, καὶ μοναστηρίῳ ἐμβάλλεται· ἀξίαν δὲ τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξάμενοι, ἔξεστι τῷ ἱερεῖ τὸν χρόνον ἐλαττῶσαι τῆς ἐπιτιμίας. ἀναγνώσθητι καὶ τὴν πζ΄. νεαρὰν τοῦ Βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ.

ΚΕΦ. λϛ΄.

Ὅτι ἐν κυριακῇ κατεξαίρετον τοὺς ἐπισκόπους διδάσκειν δεῖ τὸν λαόν.

Ζήτει ἐν τῷ ια΄. κεφαλαίῳ τοῦ Β. στοιχείου κανόνα ιθ΄. τῆς

B ϛ΄. συνόδου, καὶ ἐν τῷ θ΄. κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ στοιχείου κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων νγ΄. καὶ ἐν τῷ ιη΄. κεφαλαίῳ τοῦ Γ. στοιχείου κανόνα ε΄. τοῦ Τιμοθέου.

ΚΕΦ. λζ΄.

Ὅτι ἐν κυριακῇ οὐ δεῖ νηστεύειν, ἢ γονυκλίνειν, ἢ ἐργάζεσθαι, ἢ θεωρία γίνεσθαι.

Ὁ ξϛ΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, τὸν ἐν κυριακῇ ἢ σαββάτῳ νηστεύοντα, πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου, κληρικὸν

C μὲν ὄντα, τῆς ἱερωσύνης ἀπογυμνοῖ· ἀφορισμῷ δὲ τὸν λαϊκὸν δίδωσιν. οἱ μέν τοι δι᾽ ἄσκησιν ἐν ὡρισμέναις ἡμερῶν περιόδοις ἐσθίοντες, δέκα τυχὸν ἢ ὀκτὼ, παντάπασιν ἀνεπίληπτοι. πλεῖστοι γὰρ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τὸν τῆς νηστείας τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸν καὶ μέχρι τεσσαρακοντάδος ἐξέτειναν. ἐν μόνῳ δὲ τῷ μεγάλῳ νηστεύειν ἐπιτάττει σαββάτῳ, καθότι τὸ ζωοποιὸν τοῦ κυρίου σῶμα ἄπνουν ἐν τῷ τάφῳ τηνικαῦτα κατέκειτο.

Ὁ δὲ νε΄. τῆς ϛ΄. συνόδου κανὼν, τὸν ἀποστολικὸν τουτονὶ κανόνα διέξεισι, καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει Ῥωμαίων ἐπισκήπτει μὴ παραβαίνειν, μηδὲ νηστεύειν τοῖς σάββασι τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, διὰ τὴν γινομένην κατὰ πᾶν σάββατον ὑπὲρ πάντων

D τῶν ἁγίων προσφοράν, ἐν ᾧ τὸν ἰσχυρὸν ὁ κύριος ἔδησε, καὶ τὰ σκεύη τούτου διήρπασεν, εἰ καὶ εἰς οὐδέν τι τὰ τοῦ κανόνος αὐτοῖς ἐλογίσθησαν. μᾶλλον μὲν οὖν ἐπιτείνοντες τὸ κακὸν, καὶ τὰ τοῦ ὅλου χρόνου σάββατα νηστεύειν οὐ παραιτοῦνται.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Γάγγρᾳ ιζ΄. τοὺς διὰ νομιζομένην ἄσκησιν ἐν τῇ κυριακῇ νηστεύοντας τῷ ἀναθέματι ἐπιτιμᾷ. τηνικαῦτα γὰρ φαιδροὺς εἶναι δεῖ μᾶλλον καὶ γεγηθότας διὰ τὴν ἔγερσιν τοῦ κυρίου, καὶ τὴν τῆς βροτείας φύσεως ἐκ τοῦ πτώματος τῆς ἁμαρτίας ἀνάστασιν· οὐ μὴν κατηφιᾷν τῇ νηστείᾳ καὶ σκυθρωπάζειν.

E Ὁ δὲ ιε΄. τοῦ ἁγίου Πέτρου Ἀλεξανδρείας, τὴν μὲν τετράδα παρειλήφαμεν, φησὶν, νηστεύειν, διὰ τὸ γενόμενον συμβούλιον ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ τοῦ κυρίου παρὰ τῶν Ἰουδαίων· τὴν δὲ γε παρασκευὴν, διὰ τὸ αὐτὸν ἐν ταύτῃ πεπονθέναι ὑπὲρ ἡμῶν. τὴν μέν τοι κυριακὴν χαρμοσύνης ἡμέραν ἡγούμεθα, ἐν ᾗ οὐδὲ γόνατα παρειλήφαμεν κλίνειν. Ζήτει περὶ κυριακῆς καὶ ἐν τῷ θ΄. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων νγ΄. καὶ ἐν τῷ ιη΄. κεφ. τοῦ Γ. στοιχείου καν. ε΄. τοῦ Τιμοθέου.

Περὶ τῶν ἁγίων Θεοφανίων.

F Ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, τῆς τῶν ἁγίων Θεοφανίων ἑορτῆς, ἐν ᾗ μέχρις ἑσπέρας νηστεύειν εἰώθαμεν, ἡμέρᾳ κυριακῇ συνδραμούσης, τὸ προσῆκον ἀπονέμειν ἑκατέρᾳ κελεύει· φησὶ γάρ, καὶ τὸ ἔθος καὶ τὸ πρέπον ἡμᾶς ἀπαιτεῖ, πᾶσαν κυριακὴν τιμᾶν, καὶ ἐν ταύτῃ πανηγυρίζειν, ἐπειδήπερ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν αὐτῇ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἡμῖν ἐπρυτάνευσε· διὸ καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς καὶ πρώτη κέκληται, ὡς ἀρχὴ ἡμῖν ζωῆς ὑπάρχουσα, καὶ ὀγδόη, ἅτε δὴ ὑπεραναβεβηκυῖα τὸν τῶν Ἰουδαίων σαββατισμ-

ὸν

ἐπεὶ δὲ συνέβη τὴν τῶν Θεοφανείων ζητεῖν ἡμέραν νηστείμην εἶναι, ὀψιμώτερον χωρήσωμεν πρὸς ἑκάτερον, καὶ μεταλαβόντες ὀλίγων φοινίκων ἐκκλίνωμεν ἅμα καὶ τὰς αἱρέσεις, τὰς μὴ τιμώσας τὴν ἀνάστασιν τῆς κυρίου ἡμέρας, καὶ τὸ ὀφειλόμενον τῇ νηστείμῳ ἀποδῶμεν ἡμέρᾳ, τὴν ἑσπερινὴν περιμένοντες σύναξιν, ἥτις ἀπὸ ἐνάτης ὥρας ἐνταῦθα τελεῖται.

Ὅτι ἐν κυριακῇ κλίνειν γόνυ εὐχομένους οὐ δεῖ.

Ὁ δὲ κʹ. τῆς πρώτης συνόδου κανὼν, οὐδὲ γόνυ κλίνειν ἐν κυριακῇ οἴεται δεῖν, οὔτε μὴν ἐν ταῖς τῆς Πεντηκοστῆς ἁπάσαις ἡμέραις. τὰς δὲ αἰτίας ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ λζʹ. τῶν πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφιλόχιον κεφαλαίων σαφῶς ἀνατίθησι, ὅπερ καὶ ζήτει ἐν τῷ βʹ. κεφαλ. τοῦ Β. στοιχείου.

Ὁ δὲ ϟʹ. τῆς ϛʹ. συνόδου, ἐπεὶ, φησὶ, παρὰ τῶν θείων πατέρων γόνυ μὴ κλίνειν ἐν ταῖς κυριακαῖς προσταττόμεθα, τὴν τοῦ Χριστοῦ τιμῶντες ἀνάστασιν, δέον μετὰ τὴν τοῦ σαββάτου ἑσπερινὴν τῶν ἱερέων εἰς τὸ θυσιαστήριον εἴσοδον, μηδένα κλίνειν τὸ γόνυ μέχρις τῆς ἑσπέρας τῆς κυριακῆς, ὅτε αὖθις ἡ εἴσοδος τῶν ἱερωμένων γίνεται. ἐξ ἐκείνου γὰρ τὰ γόνατα κάμπτοντες, τὰς εὐχὰς τῷ κυρίῳ προσάγομεν. τῆς γὰρ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐγέρσεως πρόδρομον τὴν μετὰ τὸ σάββατον νύκτα παραλαμβάνοντες, τῶν ὕμνων ἐντεῦθεν πνευματικῶς ἀρχόμεθα, εἰς φῶς ἐκ σκότους τὴν ἑορτὴν καταλήγοντες, ὡς ἐν ὁλοκλήρῳ νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ πανηγυρίζειν ἡμᾶς.

Ὅτι δὲ ἐν κυριακῇ οὐ δεῖ ἐργάζεσθαι.

Ζήτει εἰς τὸ γʹ. κεφάλαιον τοῦ Ι. στοιχείου κανόνα κθʹ. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

Νόμοι.

Ἡ κυριακὴ ἄπρακτος ἔστω· ἐν αὐτῇ γὰρ, οὐχ ὑπομιμνήσκεταί τις, ἢ ἐγγύαι ἀπαιτοῦνται, ἢ δημόσιον, ἢ ἰδιωτικὸν χρέος, οὔτε δικάζεται, οὔτε σκηνικὰ θέατρα, ἢ κυνήγιον, ἢ ἱπποδρόμιον τελεῖται. ἀλλ' εἰ καὶ φθάσει Βασιλέως Νατάλιον ἐν τῇ κυριακῇ, ἀποστρατεύεται καὶ δημεύεται· ἔξεστι δὲ πακτεύειν, καὶ σύμφωνα ποιεῖν καὶ διαλύεσθαι ἐν κυριακῇ.

Ἀλλαχοῦ δὲ ὁ νόμος ἀπαραίτητον μὲν τὴν ἀργίαν ἐν τῇ κυριακῇ ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ἄνευ τῶν γεωργῶν· ἴσως γὰρ τῶν ἔργων κατεπειγόντων, ἄλλην οὐχ οἷόν τε ἡμέραν εὑρεῖν, οὕτως αὐτοῖς πρὸς τὰ ἔργα συμβαλλομένην.

Ἡ δὲ νδʹ. νεαρὰ τοῦ Βασιλέως Λέοντος, σχολάζειν κατὰ τὴν κυριώνυμον καὶ τοὺς γεωργοὺς διορίζεται.

ΚΕΦ. ληʹ.

Περὶ Κωδικέλλου.

Κωδίκελλός ἐστι, τὸ ἐν διαθήκῃ ἐλλειπούσης γνώμης τοῦ διαθεμένου ἀναπλήρωσις, καὶ ἔγγραφος τελευταία βούλησις ἐπί τισι προσώποις καὶ γράμμασι, τοῖς καὶ ἐν διαθήκῃ ἢ μνημονευθεῖσιν, ἢ μνημονευθῆναι δυναμένοις, πλὴν κληρονόμου καὶ κληρονομίας.

Διαφέρει δὲ διαθήκη κωδικέλλου· ὅτι ἐν μὲν τῇ διαθήκῃ, καὶ κληρονόμον καὶ ἀποκληρονόμον ἔξεστι γράφειν, καὶ λεγάτα, καὶ ἐλευθερίας, καὶ ἴνστιτον, καὶ ὑποκατάστατον· ἐν δὲ τῷ κωδικέλλῳ, οὐδὲν τοιοῦτον.

Ἴνστιτις ἐστὶν ἡ πρώτη θέσις τῆς κληρονομίας, τουτέστιν ὁ πρῶτος βαθμὸς τῶν κληρονόμων.

Ὑποκατάστασίς ἐστιν ἡ ἐξ ἀτυχίας τοῦ πρώτου κληρονόμου ἐφ' ἕτερον τῆς κληρονομίας μετάθεσις, οἷόν τις εἴπῃ, ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος, εἰ δὲ μὴ, ἔστω ὁ δεῖνα.

Ἐν κωδικέλλῳ φιδεϊκόμμισσον γράφεται, καὶ λεγατάριον.

Συνίσταται δὲ ὁ Κωδίκελλος διὰ πέντε μαρτύρων.

A peraverit. Quia ergo accidit, ut sanctorum Theophaniorum hic esset dies jejunandorum, ad utrumque scienter accedamus, & pauculos dactylos sumentes, simul & hæreses vitemus, quæ Dominicæ resurrectionis diem non honorant, & diei jejunii quod debetur reddamus, vespertinum conventum expectantes, quæ ab hora nona hic peragitur.

Quòd in Dominico precantes genuflectere non oportet.

Vigesimus vero primæ Synodi canon, Neque genu B flectere in die Dominico oportere existimat, neque in omnibus Pentecostes diebus. Causas verò magnus Basilius in xxxvii. ad sanctum Amphilochium capite perspicuè reddit, quod etiam quære in ii. cap. literæ E.

Nonagesimus etiam sextæ Synodi, Cum, inquit, Dominicis non genu flectere à divinis Patribus jubemur, Christi resurrectionem honorantes, oportet post vespertinum Sacerdotum ad Altare in Sabbato ingressum, ut nemo genu flectat usque ad Dominici vesperam, quando rursus Sacerdotum ingressus fit: ex illo enim tempore genua flectentes preces Domino offerimus. Servatoris enim nostri resurrectionis veluti præ- C cursorem noctem, quæ post Sabbatum est, accipientes, hymnos ab ea spiritualiter incipimus, festum ex tenebris in lucem transmittentes, ut in integra nocte ac die nos celebremus.

Quòd etiam in Dominico non oportet operari.

Consule in tertio capite literæ I. canonem xxix. Laodicenæ Synodi.

Leges.

Dies Dominicus sit dies feriatus; in eo enim nullius memoria celebrabitur, vel fidejussiones requiruntur, vel vectigal, vel privatum debitum, neque judi- D catur, neque scenica spectacula vel ferarum venatio vel equorum cursus perficitur. Sed etsi Imperatoris natalitium in diem Dominicum inciderit, exauctoratur & confiscatur; licet autem pacisci, & contractus facere & solvere in Dominico.

Alibi verò Lex inexcusabile otium in Dominico exigit, exceptis agricolis, qui forsan, instante opere, aliam diem invenire non possunt, illis ad opera peragenda adeò convenientem.

Imp. Leonis liv. Novella decernit, ipsos quoque agricolas die Dominico debere otiari.

E

CAPUT XXXVIII.

De Codicillo.

Codicillus est imperfectæ in Testamento voluntatis testatoris impletio, & scripta postrema voluntas de quibusdam personis & literis, quæ etiam in testamento vel recordatæ sunt, vel quæ possunt recordari, præter hæredem & hæreditatem.

Differt verò Testamentum à Codicillo; quoniam F in Testamento licet hæredem & exhæredem describere, & legata, & libertates, & institutum, & substitutum hæredem; in Codicillo vero nihil hujusmodi.

Institutio est prima positio hæreditatis, hoc est, primus gradus hæredum.

Substitutio est ob primi hæredis defectum ad alium hæreditatis translatio, ac si diceret aliquis, sit mihi quidam hæres, si verò non, sit quidam alius.

In Codicillo fideicommissum scribitur, & legatarium.

Codicillus quinque testibus confirmatur.

INITIUM LITERÆ Λ.

CAPUT I.

De Episcopis à Laïcis factis.

SANCTORUM Apostolorum lxxx. Canon, eum, qui ex gentili, inquit, vitâ vel ex improbâ vivendi ratione ad fidem accesserit, non oportet protinus fieri Episcopum. Est enim iniquum, eùm, qui nondum sui specimen ediderit, num sit circa fidem integer, & circa vitæ suæ institutionem irreprehensus, aliorum magistrum constitui; nisi forte divinâ revelatione, gratia illi Episcopatum designavit; quemadmodum equidem de magno Paulo Ananiæ sapienti revelavit, vas electionis eum esse illi per visionem dicens. B

Hæc etiam jubet ii. primæ Synodi, gentilem nuper credentem, neque statim ad spirituale lavacrum deducere, neque quidem simul baptizatum in Episcopi vel Presbyteri dignitatem constituere. Nam & catechumeno tempore opus est, & post baptismum probatione majore. C Quoniam divus Paulus Timotheo scribens, & oratione depingens Episcopatui præponendum, hoc etiam dicit, non Neophytum, ne in superbiam elatus, in judicium & laqueum diaboli incidat, eum qui recèns in fide est plantatus subindicans, non qui juvenilem agit ætatem: etsi urgente necessitate, sunt & ex illis non rejiciendi. Si autem, inquit, procedente tempore à duobus vel tribus testibus convincatur animale peccatum habere, illum à clero cessare. Qui autem præter hæc facit, illum de proprio gradu in periculum venire.

D

Xvii. primæ & secundæ dictæ Synodi canon, Laicum vel Monachum repentè in Episcopalem evehere dignitatem oportere non existimat; nisi prius per Sacerdotales processerit gradus, & constitutum in unaquaque tempus implens, probatus in omnibus appareat. Licèt enim & qui non ita promoti quidam virtute præluxerunt, & Ecclesias suas illustrârunt: quod tamen raro contingit, inquit, Ecclesiæ legem non statuimus: in Ecclesiæ quidem ordine vocatus Monachus nihil Laici administret.

E Decimus verò Synodi Sardicensis canon, illum qui ex foro vel publica sit confusione, licet divitiis glorietur, & Scholasticus sit, & dicendi arti incumbat, non subitò Episcopum ordinari (jubet) nisi in unoquoque sacerdotali ordine idoneum tempus administraret, & rectam ejus fidem, & morum candorem, & rationis firmitatem ostenderit: tum enim meritò ex subjectionis gradibus in præfecturæ altitudinem provehitur.

Tertius Syn. Laodic. Non oportet, inquit, eum, qui recèns baptizatus est, statim in ordinem sacerdotalem promoveri. Magnum autem illum lumen Nectarius, à Catechumenorum grege nuper separatus, & F cum divino lavacro divini desiderii metum amplexus esset, & vitæ sordes abluisset, ut jam purus purissimam Episcopatûs dignitatem induit, & simul fit reginæ urbis Episcopus, & sanctæ & universalis secundæ Synodi Præses.

Lex.

Cxxiii. vero Justiniani Novella non existimat oportere statim ex Laicis Episcopum aliquem ordinari; sed ut primò fiat Clericus, & per tres menses maneat scri-

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Λ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α΄.

Περὶ τῶν ἀπὸ λαϊκῶν χειροθεσίαν ἐπισκόπων.

Ὁ π΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, τὸν ἐξ ἐθνικοῦ, φησί, βίου, ἢ καὶ ἐκ φαύλης ἀγωγῆς προσελθόντα τῇ πίστει, οὐ δεῖ, φησίν, εὐθέως ἐπίσκοπον προχειρίζεσθαι. οὐδὲ γὰρ ἂν B εἴη δίκαιον τὸν μηδέπω πεῖραν δεδωκότα, εἴ γε περὶ τὴν πίστιν ἔχει τὸ ὑγιὲς, καὶ περὶ τὸν βίον τὸ ἀνεπίληπτον, ἑτέροις καθίστασθαι διδάσκαλον· εἰ μὴ ἄρα κατὰ θείαν ἀποκάλυψιν, ἡ χάρις ἐπιψηφίσει τούτῳ τὴν ἐπισκοπὴν ἐγχειρίσασα· οἷα δὴ καὶ τῷ σοφῷ Ἀνανίᾳ περὶ τοῦ μεγάλου ἀπεκάλυψε Παύλου, σκεῦος ἐκλογῆς τοῦτον εἶναι αὐτῷ χρηματίσας.

Ταῦτα καὶ ὁ β΄. τῆς ἁγίας α΄. συνόδου παρεγγυᾷ, τὸν ἄρτι προσελθόντα ἐθνικὸν, μήτε ἐπὶ τὸ πνευματικὸν ἄγειν παραχρῆμα λουτρὸν, μήτε μὴν ἅμα βαπτιζόμενον εἰς ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου καθίζειν ἀξίωμα. καὶ γὰρ καὶ χρόνου δεῖ τῷ C κατηχουμένῳ, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμασίας πλείονος. ἐπεὶ καὶ Παῦλος ὁ θεῖος Τιμοθέῳ ἐπιστέλλων, καὶ ὑπογράφων τῷ λόγῳ τὸν ἐπισκοπῆς προστησόμενον, καὶ τοῦτό φησι, μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶς, εἰς κρίμα ἐμπέσῃ καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου, τὸν ἐν τῇ πίστει νεωστὶ φυτευθέντα δηλῶν, οὐ τὸν νεανίαν ἄγοντα τὴν ἡλικίαν· εἰ καὶ ἀνάγκης κατεπειγούσης, εἰσὶν οἱ καὶ τῶν τοιούτων γεγόνασιν οὐκ ἀπόβλητοι. εἰ δὲ τοῦ χρόνου, φησὶ, προϊόντος ὑπὸ δύο μαρτύρων ἢ τριῶν ἐλεγχθείη, ψυχικὸν ἔχων σφάλμα, πεπαῦσθαι τοῦτον τοῦ κλήρου· τὸν δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντα, περὶ τὸν ἴδιον κινδυνεύειν βαθμόν.

D

Ὁ δὲ ιζ΄. τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου κανὼν, λαϊκὸν ἢ μοναχὸν ἀθρόον ἐπὶ τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀνάγειν ἀξίωμα, οὐκ οἴεται δεῖν, εἰ μὴ πρότερον τοὺς ἱερατικοὺς διέλθοι βαθμοὺς, καὶ τὸν νενομισμένον ἐφ' ἑκάστῳ χρόνον πληρώσας, δόκιμος δειχθείη ἐν ἅπασιν. εἰ γὰρ καὶ μὴ οὕτω προβιβασθέντες ἔνιοι διέλαμψαν ἀρετῇ, καὶ τὰς κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίας κατηύγασαν· ἀλλ' οὐ νόμον ἐκκλησίας, φησὶ, τὸ σπάνιον τιθέμεθα· ἐν μέντοι τῷ τῆς ἐκκλησίας ὁ μοναχὸς τελούμενος τάγματι τὸ μηδὲν τοῦ λαϊκοῦ διενεργείτω.

E Ὁ δὲ τῆς ἐν Σαρδικῇ δέκατος κανὼν, τὸν ἐξ ἀγορᾶς ἢ δημοσίας ὄντα συγχύσεως, κἂν πλούτῳ κομᾷ, κἂν σχολαστικὸς ᾖ, ἔτι περὶ λόγους σχολάζων, ἐπιτρέπει μὴ ἀθρόον ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαι, εἰ μὴ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν ἱκανὸν ὑπηρετήσας καιρὸν, τήν τε ὀρθὴν αὐτοῦ πίστιν, καὶ τὴν τῶν τρόπων ἐπιείκειαν, καὶ τὸ στερρὸν ἐπιδείξει τοῦ φρονήματος. τηνικαῦτα γὰρ εἰκότως ἐκ τῶν τῆς ὑφεδρίας βαθμῶν εἰς τὸ τῆς προεδρίας ὕψος ἀναδραμεῖται.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ τρίτος, οὐ δεῖ, φησὶ, τὸν προσφάτως φωτισθέντα εἰς ἱερατικὸν κατὰ πόδας τάγμα προσάγεσθαι. ὁ μέντοι μέγας ἐκεῖνος φωστὴρ Νεκτάριος, ἄρτι τῆς F τῶν κατηχουμένων ἀγέλης ἀφορισθεὶς, καὶ τῷ θείῳ λουτρῷ τὸν τοῦ θείου πόθου φόβον ἐνστερνισάμενος, ἀποπλυνάμενος δὲ τὸν τοῦ βίου ῥύπον, καθαρὸς εἰς ἤδη τὸ καθαρώτατον τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα περιβάλλεται, καὶ ἅμα τῆς τε βασιλευούσης ἐπίσκοπος γίνεται, καὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἔξαρχος δευτέρας συνόδου.

Νόμος.

Ἡ δὲ ἑκατοστὴ εἰκοστὴ τρίτη Ἰουστινιανείου νεαρὰ, οὐκ οἴεται δεῖν ἐκ τῶν λαϊκῶν εὐθέως ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαί τινα, ἀλλὰ πρότερον γίνεσθαι κληρικὸν, καὶ μένειν ἐπὶ τρι-

μήνας

μένειν τὰς γραφὰς διδασκόμενον, καὶ τοὺς θείους κανόνας· τὸ δὲ τοιοῦτον μὴ οὕτω γινόμενον, τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβάλλεσθαι, καὶ τὸν χειροτονήσαντα ἐπὶ ἔτος ἓν τῆς λειτουργίας χωρίζεσθαι. αἰσχρὸν γάρ, φησι, καὶ ἱκανῶς ἄλογον ὁ τοὺς ἄλλους ὀφείλων διδάσκειν παρ' ἑτέρων μετὰ τὴν χειροτονίαν διδάσκεσθαι. εἰ μέντοι γε διδακτικὸς εἴη, καὶ ἐν τῷ λαϊκῷ τάγματι ἀριθμούμενος, καὶ μηδὲν ἐλλείπων τῶν ὅσα γε εἰς ὠφέλειαν ἑτέρων φέρει καὶ καταρτισμόν, ἐπ' αὐτοῦ τὸ τοιοῦτον μὴ παρατηρεῖσθαι χρόνον, ἡ πεῖρα παρέχει ἀκίνδυνον.

A pturas docens, & sanctos Canones; illum verò, qui non ita fit, Episcopatu ejici, & qui eum ordinavit, per unum annum administratione amoveri. Nam turpe, inquit, & valde absurdum est, illum, qui alios docere oportet, ab aliis post ordinationem doceri. Si vero sit aptus ad docendum, & in Laico ordine numeratus, & nihil eorum relinquat, quæ ad utilitatem aliorum & instaurationem conducunt, ab illo tantum temporis non exigi, sed conatus citra periculum effecit.

ΚΕΦ. β'.

B

Περὶ τῶν εἰς λαϊκοῦ τάξιν ἐρχομένων ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν ἢ μοναχῶν.

Ζήτει τὸ λβ'. κεφάλαιον τοῦ Κ. στοιχείου.

CAPUT II.

De Episcopis vel Clericis vel Monachis qui in Laici ordinem veniunt.

Quære xxxii. caput literæ K.

ΚΕΦ. γ'.

Ὅτι τοὺς λαϊκοὺς ἐπὶ ἐκκλησίας διδάσκειν οὐ δεῖ.

Ζήτει ἐν τῷ ζ'. κεφαλαίῳ τοῦ Δ. στοιχείου κανόνα ξδ'. τῆς ς'. συνόδου.

CAPUT III.

Quòd Laicos in Ecclesia docere non oportet.

C

Quære in vii. cap. lit. Δ. can. lxiv. Syn. vi.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τῆς θείας λειτουργίας.

Ζήτει ἐν τῷ ε'. κεφαλαίῳ τοῦ Τ. στοιχείου.

CAPUT IV.

De sanctâ Administratione.

Quære in quinto capite literæ T.

ΚΕΦ. ε'.

D

Περὶ Λατίνων.

Ζήτει ἐν τῷ λζ'. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου κανόνα νε'. τῆς ς'. συνόδου. καὶ ἐν τῷ ι'. κεφ. τοῦ Σ. καν. ιε'. τῆς α'. καὶ β'. συνόδου. καὶ ἐν τῷ ε'. κεφ. τοῦ Τ. στοιχείου καν. νς'. τῆς ς'. συνόδου. καὶ ἐν τῷ ια'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου καν. γ'. τῆς β'. συνόδου. καὶ ἐν τῷ δ'. κεφ. τοῦ Ι. στοιχείου καν. ο'. ἀποστολ.

CAPUT V.

De Latinis.

Quære in xxxvii. cap. literæ K. can. lv. Syn. vi. & in x. cap. literæ Σ. can. xv. primæ & secundæ Synodi, & in v. cap. lit. T. can. lvi. Syn. vi. & in xi. cap. lit. E. can. iii. Syn. ii. & in quart. cap. lit. I. can. lxx. Apostolorum.

ΚΕΦ. ς'.

E

Περὶ λῃστῶν μετανοούντων.

Ὁ μέγας τῆς Νύσσης Γρηγόριος ἐν τῷ ς'. κανόνι τὸν λῃστὴν μεταμελείᾳ χρησάμενον καὶ διὰ μετανοίας τῇ ἐκκλησίᾳ προσφεύγοντα, τῷ τῶν ἀνδροφόνων ὑπάγεσθαι κελεύει κρίματι· καὶ γὰρ τὴν μιαιφονίαν εἰς συμμαχίαν, φησί, τοῦ σπουδαζομένου παραλαμβάνει, πρὸς αὐτὸ τοῦτο παρασκευαζόμενος, καὶ ὅπλοις καὶ πολυχειρίᾳ, καὶ τοῖς ἐπικαίροις τῶν τόπων.

CAPUT VI.

De Latronibus pœnitentiam agentibus.

MAGNUS Gregorius Nyssenus in sexto ejus canone, Latronem pœnitentiâ utentem, & per pœnitentiam ad Ecclesiam reversum, homicidarum judicio subjici jubet: etenim ad id quod assequi studet, inquit, homicidium assumit, ad id paratus & armis, & copiis, & opportunitate loci.

ΚΕΦ. ζ'.

F

Περὶ τῶν λῃστὰς ἀναιρούντων.

Ὁ νε'. τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανών, τοὺς λῃσταῖς ἀντεπεξιόντας, λαϊκοὺς μὲν ὄντας, εἰς τριετίαν τῆς κοινωνίας ἀπείργει, ὥς γε δὴ καὶ τοὺς ἐν πολέμοις φονεύσαντας· κληρικοὺς δέ, καθαιρεῖ. πᾶς γάρ, φησιν, ὁ λαβὼν μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται. μάχαιραν καὶ θάνατον τὴν καθαίρεσιν ἀποκαλῶν, καὶ τὴν στέρησιν τῶν ἁγιασμάτων. τοῖς γὰρ εὖ φρονοῦσι, θανατηφόροι ταῦτα λογίζεται τιμωρ.

CAPUT VII.

De iis qui Latrones interficiunt.

MAGNI Basilii lv. canon, Qui se latronibus adversos objiciunt, si sint quidem Laici, per triennium à communione arcet, ut etiam & qui in bello interfecissent: si sint autem Clerici, deponit. Quicunque enim, inquit, gladium accepit, gladio peribit: gladium & mortem vocans depositionem & Sacramentorum privationem. Ab iis enim, qui sapiunt, hæc mortiferum

tiferum supplicium existimantur. Hoc autem quibusdam asperum videtur, & recti judicii non particeps, loco præmiorum, quæ consequi debent illi, qui ob aliorum salutem in periculum veniunt, & locos latronibus infestatos diligenter expurgare student, illos pœnis subjici; nec illud solum, verumetiam & ii, qui illis ingruentibus, ne interficerentur, sese contra objiciunt: illud enim, Quicunque gladium acceperit, maximè latronibus convenit, vel interficientibus illos. Tempore autem Patriarchæ Constantinopolis Chliareni quæsitum fuit de hac re, & Synodo decretum, quòd si quis potens quidem sit latronis insidias effugere, ipse verò, hoc non contentus, deditâ operâ illum invadens interfecit, tanquam homicida punietur, & graviùs quàm præsenti videtur canoni. Fortasse enim, si vixisset latro, pœnitentia usus fuisset & latrocinio cessans Deo adhæsisset. Si qui primus gladium strinxit fuit latro contra sui interfectorem, tum locum habebit præsens canon. Qui quidem ob communem utilitatem vehementer impulsus, deque illo quærendo sollicitus, industriâ tandem illum invenit & interfecit, & ex politicis & ex Ecclesiasticis legibus, non supplicio, sed præmiis dignus habebitur, ut qui multos homines à morte liberavit, & regionem composuit. Ob majorem verò securitatem in triennium illos condemnari placuit, quemadmodum & qui in bello occiderunt. Clerici quidem, quomodocunque occidunt, statim deponuntur, nullâ habitâ differentiâ hostis vel latronis vel alicujus alius: ut etiam ex Patriarchæ ipsius decreto manifestum fecimus.

Leges.

Qui invadentem occidit, cum de vitâ periclitetur, impunis fit: in periculis enim quemlibet oportet seipsum vindicare, & non legum auxilium expectare.

Aggredientem latronem licet sine periculo occidere.

Antistes verò Agarenum contra se gladium trahentem occidens tempore belli, à Synodo depositus fuit. Quære & in xxiii. cap. literæ K.

CAPUT VIII.

De iis qui furtim aliena surripiunt.

Quære in xii. capite literæ A.

CAPUT IX.

Quòd viros simul cum mulieribus lavare non oportet.

Quære xx. capite literæ Γ.

CAPUT X.

De puerperio impollutæ virginis.

Quære in viii. cap. lit. K. canonem lxxix. Syn. vi.

CAPUT XI.

De Matrimonii solutione.

Quære cap. xiii. lit. Γ.

A εἶναι. ἀλλά γε τοῦτο φορτικόν τισιν ἔδοξε, καὶ κρίσεως ὀρθῆς οὐ μέτοχον, ἀντὶ τῶν ἐπάθλων, ὧν ἔδει τυγχάνειν τοὺς διὰ τὴν ἑτέρων προκινδυνεύοντας σωτηρίαν, καὶ διὰ σπουδῆς τεθεμένους ἐκκαθαίρειν τοὺς τόπους τῆς τῶν λῃστῶν ἐπηρείας, τούτους ἐπιτιμίοις καθυποβάλλεσθαι· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνθισταμένους, ἵνα μὴ ἀποθάνωσιν, ἐκείνων ἐπιτιθεμένων. τὸ γὰρ, πᾶς ὁ λαβὼν μάχαιραν, οὐχ ἥκιστα τοῖς λῃσταῖς ἁρμόσειεν ἂν, ἢ τοῖς αὐτοὺς διαχειριζομένοις. ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χλιαρηνοῦ, ἐζητήθη τὰ περὶ τούτου, καὶ διέγνωστο τῇ συνόδῳ, ὅτι, εἰ μὲν δυνάμενός τις διαδρᾶναι τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ λῃστοῦ, ὁ δὲ τούτῳ
B μὲν οὐκ ἠρκέσθη, ἀλλ' ἐκ μελέτης αὐτοῦ ἐπιθέμενος ἀνεῖλεν, οἷα φονεὺς ἐπιτιμηθήσεται, καὶ πλέον ἢ ὡς τῷ παρόντι δοκεῖ κανόνι. ἴσως γὰρ, εἰ περιῆν ὁ λῃστὴς, μεταμελείᾳ ἂν ἐχρήσατο, καὶ τῆς λῃστείας ἀποσχόμενος τῷ κυρίῳ προσεκολλήθη. εἰ δὲ πρῶτος τὸ ξίφος ἠρκὼς ἦν ὁ λῃστὴς κατὰ τοῦ αὐτὸν ἀνελόντος, τότε τὰ τοῦ παρόντος χώραν ἕξει κανόνος. ὁ μέντοι διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον πολλὰ παρακληθεὶς τὴν τούτου ζήτησιν ἐν φροντίδι θέμενος καὶ μελέτῃ τοῦτον εὗρε καὶ διεχρήσατο, καὶ ἐκ τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας νόμων, μὴ ὅτι τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ ἐπάθλων ἀξιωθήσεται, ἅτε πολλοὺς τῶν ὁμοφύλων ἐκ θανάτου ῥυσάμενος, καὶ τὴν χώ-
C ραν ἐξημερώσας. ἀσφαλείας δ' ἕνεκεν πλείστοις ἐπὶ τριετίαν ἤρεσε καὶ τούτους καταδικάζεσθαι, ὡς καὶ τοὺς ἐν πολέμῳ φονεύσαντας. τοὺς γε μὴν κληρικοὺς οἱονδήποτε φόνον πεποιηκότας, εὐθὺς καθαιρεῖσθαι, μηδεμιᾶς οὔσης διαφορᾶς πολεμίου, ἢ λῃστοῦ, ἢ ὁποιουδήποτε ἑτέρου· ὡς καὶ ἐκ τοῦ σημειώματος τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου δῆλον καθίσταμεν.

Νόμοι.

Ὁ τὸν ἐπελθόντα φονεύσας, ἐὰν περὶ τὴν ζωὴν ἐκινδύνευσεν, ἀνεύθυνός ἐστιν· ἐν γὰρ τοῖς κινδύνοις ὀφείλει ἕκαστον ἑαυτὸν ἐκδικεῖν, καὶ μὴ τὴν τῶν νόμων ἀναμένειν βο-
D ήθειαν.

Τὸν λῃστὴν ἐπιόντα ἀκινδύνως ἔξεστι φονεύειν.

Ἀρχιερεὺς δὲ Ἀγαρηνὸν φονεύσας κατ' αὐτοῦ ξίφος ἀνατείναντα ἐν καιρῷ πολέμου, καθῃρέθη ὑπὸ τῆς συνόδου. ζήτει καὶ ἐν τῷ κγ'. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τῶν λῃστρικῶς ἁρπαζόντων τὰ ἀλλότρια.

E Ζήτει ἐν τῷ ιβ'. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου.

ΚΕΦ. θ'.

Ὅτι λούεσθαι οὐ δεῖ τοὺς ἄνδρας ὁμοῦ ταῖς γυναιξίν.

Ζήτει τὸ κ'. κεφάλαιον τοῦ Γ. στοιχείου.

ΚΕΦ. ι'.

F Περὶ τῆς λοχείας τῆς ἀλοχεύτου θεοτόκου.

Ζήτει ἐν τῷ η'. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου καν. οθ'. τῆς ς'. συνόδου.

ΚΕΦ. ια'.

Περὶ λύσεως γάμου.

Ζήτει τὸ ιγ'. κεφ. τοῦ Γ. στοιχείου.

ΑΡΧΗ

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Μ. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ μάγων, μαθηματικῶν, καὶ μάντεων, ἔτι δὲ καὶ ἀστρολόγων, ἐπαοιδῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ γοητικῶν, φαρμακικῶν, καὶ περιάπτων.

B

Ὁ ξα'. τῆς ς'. συνόδου κανὼν, τοὺς μάντεσιν ἑαυτοὺς ἐπιδεδωκότας, ἢ γόησιν, ἢ τοῖς λεγομένοις ἑκατοντάρχαις, ἢ τοῖς τὰς ἄρκτους ἐπισυρομένοις, ἢ ἕτερα θηρία πρὸς παίγνιον καὶ βλάβην τῶν ἁπλουστέρων, ἢ τοῖς νεφοδιώκταις, ἢ τοῖς γόησιν, ἢ τοῖς παρέχουσι τὰ φυλακτήρια, ἢ τοῖς τύχην καὶ εἱμαρμένην, καὶ γενεαλογίαν, καὶ τοιούτων ῥημάτων ὄχλον φωνοῦσι, κατὰ τοὺς τῆς πλάνης λόγους, οἳ τὸν μὲν εἰς ἡμέραν φασὶ γεννηθῆναι κακοποιόν, τὸν δ' αὖ εἰς ἀστέρα ἀγαθόν· τοὺς οὖν προσανέχοντας τούτοις, ἐπὶ ἑξαετίαν καταδικάζει. ἐπιμένοντας δὲ τῷ κακῷ τελέως ἐκκηρύττει τῆς C ἐκκλησίας, λαϊκοὺς ὄντας δηλαδὴ, ἱερωμένους γὰρ, οὐδεμία παραίτησις, τὸ, μὴ οὐ καθαιρεθῆναι. ὡς γὰρ τῷ ἀποστόλῳ εἴρηται, τίς συγκατάθεσις ναῷ θεοῦ μετὰ εἰδώλων, καὶ τὰ ἑξῆς. μάντεις μὲν οὖν λέγονται, οἱ τοῖς δαίμοσιν ἑαυτοὺς προσαναθέμενοι, καὶ τῇ αὐτῶν ὑποθήκῃ διά τινων σημείων προσποιούμενοι βλέπειν τὰ μέλλοντα. ἑκατοντάρχαι δὲ, οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα σοφώτερόν τι ποιοῦντες, καὶ ταύτῃ ἀξιοῦντες ἐπίπροσθεν τῶν πολλῶν εἶναι. οἱ δὲ τὰς ἄρκτους ἐπισυρόμενοι, βάμματα ἐξαρτῶντες αὐτῶν, καὶ τὰς τρίχας κείροντες, ταῖς γυναιξὶν ἀμφότερα ἐπορέγουσιν, ὡς νόσους ἐλαύνειν καὶ βασκανίαν ἔχοντα φύσεως. ἄλλοι δὲ ὄφεις περι- D φέρουσιν ἐγκολπίους, γοητείαν δι' αὐτῶν μετιόντες. νεφοδιῶκται δὲ, οἱ διὰ τῶν ἐν τοῖς νέφεσι σχημάτων τινὰ προσεικάζοντες. Γόητες δὲ, οἱ Δαυϊδικοὺς ἔνθεν Ψαλμοὺς ᾄδοντες, καὶ ὀνομάτων μαρτυρικῶν μεμνημένοι, καὶ αὐτῆς τῆς ἁγίας θεοτόκου, καὶ τούτοις τὴν ἐκ τῶν δαιμόνων παρεπισύροντες γοητείαν. ἕτεροι δὲ τοῖς τραχήλοις τῶν παίδων συνεπτυγμένους χάρτας ἀπηώρουν, ταῖς περιτυχούσαις ἐπῳδαῖς γεγραμμένους, ἐρυθροῖς ὑφάσμασιν αὐτοὺς ἐνειλίσσοντες, εἰς ἀποτροπὴν δῆθεν παντὸς ἀνιαροῦ, ἃ καὶ φυλακτήρια λέγονται καὶ περίαπτα. καθῄρηνται δὲ πολλάκις καὶ ἱερεῖς ἐπὶ τῆς συνόδου, ἄρτον τῆς μεγάλης πέμπτης τισὶ φαγεῖν ἐπιρρίξαντες, ἐφ' ᾧ τὰ συλληφθέντα εὑρεθῆναι, ἐκ τοῦ μὴ E ῥᾳδίως τοῦτον καταπιεῖν· ἄλλος δέ τις ἱερεὺς μετὰ εὐαγγελίου ξύλῳ συνδεδεμένου καὶ κυκλικῶς περιστρεφομένου, ἐρωτήσεις περί τινων ποιούμενος ὑποθέσεων διὰ ψαλμῶν Δαβιτικῶν εὐθέως καθῄρηται. τοιαῦταί εἰσι καὶ αἱ ταῖς ἐκκλησίαις ἢ ταῖς ἁγίαις εἰκόσι προσεδρεύουσαι γυναῖκες, κἀκ τούτων ἰσχυριζόμεναι γινώσκειν δῆθεν τὰ μέλλοντα καὶ προλέγειν, κατὰ τὰς πάλαι πνεῦμα πύθωνος ἐχούσας. περὶ τούτων πάντων φησὶν ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ὅτι κἂν τῆς ἁγίας τριάδος ὄνομα ἐπιλέγηται τοῖς τοιούτοις, κἂν ἁγίων γίνωνται ἐπικλήσεις, κἂν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπάγηται, φεύγειν δεῖ τὰ τοιαῦτα καὶ ἀποστρέφεσθαι· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ F εἰκοστῷ πρώτῳ λόγῳ τοῦ βιβλίου τῶν ἀνδριάντων, ὅτι δὲ κἀν τῷ ς'. τῶν πρὸς Ἰουδαίους λόγων, οὐ παρέργως θριαμβεύει τὰ τοιαῦτα.

Ὁ δὲ κδ'. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου ἐπὶ πενταετίαν ἐπιτιμᾷ, οἳ δὴ ταῖς τῶν ἐθνῶν συνηθείαις ἀλογίστως ἀκολουθοῦντες,

INITIUM LITERÆ M.

CAPUT I.

De Magis, Mathematicis, & Vatibus, ut & Astrologis, Incantationibus, Præstigiis, Veneficiis, & Amuletis.

SEXAGESIMUS primus sextæ Synodi Canon, Eos, qui vatibus sese dediderunt, vel Præstigiatoribus, vel iis qui Centuriones dicuntur, vel iis qui ursas circumferunt, vel id genus animalia ad imperitorum oblectamentum & noxam, vel nubium persecutoribus, vel Incantatoribus, vel iis qui præbent amuleta, vel qui fortunam, ac fatum, ac genealogiam, & ejusmodi verborum multitudinem proferunt ex imposturæ nugis, qui dicunt hunc quidem die maligno, illum vero felici sydere natum esse; eos igitur, qui his confidunt, sexennio segregat; & perseverantes malo ab Ecclesia omnino ejicit, si sint scilicet Laici; nam quominus Sacerdotes deponantur, nulla est excusatio. Ut enim inquit Apostolus, Quænam templo Dei cum Idolis consensio? & cætera. Vates equidem dicuntur, qui dæmonibus sese addicunt, & ex illorum suggestionibus per quædam signa futura scire profitentur. Centuriones verò, qui de his aliquantulum sapientiores sunt, & ideò existimantes se aliis anteferri. Qui vero Ursas circumferunt, tincturas illis appendentes, & pilos tondentes, mulieribus ambo præbent, tanquam quæ morbos & fascinationem propellere vim habent. Alii vero serpentes in sinu gestant, præstigias per eos perficientes. Nubium persecutores verò sunt, qui ex figuris in nubibus aliqua vaticinantur. Incantatores verò, qui Davidicos Psalmos subinde canunt, & nominum Martyrum meminerunt, etiam ipsius sanctæ Virginis Dei-paræ; & horum quidam præstigias ex dæmonibus somniantes. Alii verò, puerorum collis chartas complicatas pendebant incantamentis quibusdam, inscriptas, rubris texturis illas involventes, ad evertendum scilicet omne perniciosum, quæ etiam Amuleta dicuntur & περίαπτα. A Synodo etiam sæpe depositi fuerunt Sacerdotes, quòd magnæ quintæ feriæ panem quibusdam comedere dederunt, ut surrepta invenirentur, eo quod hunc non facile devorant. Alius verò quidam Sacerdos, cum Evangelio ligno ligato, & in orbem circumacto, interrogationes de quibusdam rebus per Psalmos Davidis faciens, statim depositus fuit. Tales etiam sunt & quæ Ecclesiis vel sacris imaginibus assidentes mulieres, & ex his se futura cognoscere æquè ac prædicere affirmant, non secus ac quæ olim Pythonis spiritum habuerunt. De his omnibus dicit divinus Chrysostomus, Etiamsi sanctæ Trinitatis nomen ejusmodi actionibus admisceatur, & si sancti etiam invocentur, & signum crucis insuper interponatur, fugere tamen ea nos debere & aversari: & in xxi. homilia libri de simulachris, ut & in vi. contra Judæos homilia, non obiter de his triumphum facit.

Vigesimus quartus Ancyranæ Synodi quinquennii pœnæ subjicit eos, qui Gentium consuetudines sine ratione

ratione sequentes, & in suas ædes vates ad magicas artes & medicamenta invenienda introducunt, quod à tali abominatione domum se expiaturos promittunt: quia decumbentes ex his se fieri suspicantur, & morbo diuturno subjici, vel amissa quædam indicare posse. Iisdem pœnis subjiciuntur, qui cantatricibus fidem adhibent, & iis qui cum hordeo divinant. Hunc Can. verbatim recitat etiam lxxxiii. magni Basilii Canon; ille autem ad sexennium usque tali malo deprehensos extendit; ut qui semel errarunt, postea verò malo desistentes, minus puniantur.

Trigesimus sextus Laodic. Syn. Sacerdotes, qui sunt Magi, & Incantatores, aut Mathematici, aut Astrologi, aut quæ dicuntur Phylacteria faciunt, omnino ex Ecclesia ejici decernit. Et Magi quidem sunt, qui dæmones, beneficos scilicet, invocant ad boni alicujus constitutionem, cum omnes sint homicidæ & ἀλάστορες proposito. Incantatores autem sunt præstigiatores, qui per incantationes dæmones ad suam voluntatem trahunt; ac feras etiam & reptilia devinciunt, adeo ut jumento extrà forsan relicto perniciem afferre non possunt. Porro & alii serpentes incantant, quos etiam manibus tractantes sine morsu ab illis & malis impatibiles remanent. Mathematici verò, qui opinantur corpora cœlestia habere universi dominationem, omniaque nostra ab eorum motu administrari. Mathematica scientia in hæc duo dividitur, Astronomiam scilicet & Astrologiam. Et illa quidem, cum ea sancta consentit, quæ cœlestium omnium positionem & motum docet, & etiam ordinatum eorum contextum & distantiam. Astrologia autem, hoc est, exinde prædictio, quæ impetum cœli scilicet excipiens & futurum cognoscens, nequaquam à sanctis Patribus conceditur, quia simpliciores maximè errare facit, & nativitati & fato confidere illos compellit. Quatuor autem sunt libri Mathematici nuncupati, Arithmetica, Musica, Geometria, & Astronomia. Non illos igitur legere vetat Canon, sed nimium in iis studium adhibere; & cum cœlestium motibus nostra quoque circumagi credere, & futura quædam præcognoscere existimare, quod necessariò futura sint ex illo Astrorum motu.

Lex.

Quapropter lex dicit, Geometria quidem publicè docetur; Mathematica verò condemnatur, ut prohibita.

Magnus Basilius etiam in vii. Canone, Veneficos & Idolatras, & homicidas in viginti annos condemnat; adulteros verò & masculorum & animalium initores in quindecim, Idololatras vocans, non manifestò impios: sed eos, qui post baptismum præstigias exercent & vaticinia. Nam aliquo modo Idola colunt illi, dæmonum invocationibus utentes, & eorum auxilium quærentes. Qui quidem ab initio fuerunt Idololatræ, & pœnitentia ducuntur & baptizantur, statim ad sanctam communionem accedant: qui autem post baptismum Idolis sacrificarunt, per totam vitam pœnitentiam agant, & in ejus extremo divinum donum accipiant. Quemadmodum & in lxv. Illum, qui præstigias vel veneficium profitetur, voluntarii homicidæ judicio subjicit,

A εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους μάντεις εἰσάγουσιν ἐπὶ ἀνδρείᾳ δῆθεν μαγειῶν, καὶ φαρμακειῶν, ὡς ἂν τοῦ τοιούτου μύσους ἐκκαθᾶραι τὸν οἶκον ὑπισχνουμένους· οἷα κλινοπετεῖς ἑαυτοὺς ἐκ τούτων ὑποπτεύοντες γεγονέναι, καὶ ἰσχυρῶς χρονίᾳ καταπονεῖσθαι, ἢ καὶ τινὰ τῶν ἀπολλυμένων δυναμένους καταμηνύειν. τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις ὑπόκεινται, καὶ οἱ γοητευτρίαις προσεχόμενοι, καὶ οἱ μετὰ κριθῶν μαντευόμενοι. τοῦτον κατὰ ῥῆμα τὸν κανόνα διέξεισι καὶ ὁ τοῦ μεγάλου Βασιλείου πγ΄. πλὴν οὗτος καὶ μέχρις ἑξαετίας τοὺς καταγινωσκομένους τῷ τοιούτῳ κακῷ παρατείνει, ὥστε οἱ ἅπαξ πλημμελήσαντες, εἶτα τοῦ κακοῦ ἀποστάντες, ἐλάττοσιν

B ἐπιτιμηθήσονται.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ λϛ΄. κληρικοὺς, μάγους ὄντας, καὶ ἐπαοιδοὺς, ἢ μαθηματικοὺς, ἢ ἀστρολογικοὺς, ἢ τὰ λεγόμενα ποιοῦντας φυλακτήρια, παντάπασι τῆς ἐκκλησίας ἀπορρίπτεσθαι διορίζεται· καὶ μάγοι μέν εἰσιν οἱ δαίμονας ἀγαθοποιοὺς δῆθεν, ἐπικαλούμενοι πρὸς ἀγαθοῦ τινος σύστασιν, καίτοι μιαιφόνους πάντας καὶ ἀλάστορας ὄντας τῇ προαιρέσει. ἐπαοιδοὶ δὲ, οἱ γόητες, οἱ δι᾽ ἐπῳδῶν τοὺς δαίμονας ἐφελκόμενοι πρὸς τὰ οἰκεῖα θελήματα, καὶ θηρία καταδεσμοῦντες καὶ ἑρπετὰ περὶ τὸ μὴ λυμαίνεσθαι τὸ κτῆνος τυχὸν, ἔξω που τοῦ τοίχου αὐλιζόμενον. ἀλλὰ καὶ ὄφεις ἕτεροι

C καταγοητεύουσιν, οὕσπερ δὴ καὶ μεταχειριζόμενοι, ἄδηκτοι ἐξ αὐτῶν καὶ ἀπαθεῖς κακῶν διαμένουσι. μαθηματικοὶ δὲ, οἱ τὰ οὐράνια σώματα δοξάζοντες ἔχειν τὴν τοῦ παντὸς κυριότητα, καὶ κατὰ τὴν κίνησιν τούτων διοικεῖσθαι τὰ καθ᾽ ἡμᾶς. τὰ δὲ τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, εἰς β. ταύτης διῄρηται· ἀστρονομίαν δὲ, καὶ ἀστρολογίαν. καὶ ἡ μὲν καὶ τοῖς ἁγίοις αὐτοῖς συγκεχώρηται, ἅτε τὴν τῶν οὐρανίων ἁπάντων διδάσκουσα θέσιν τε καὶ κίνησιν, καὶ τὴν εὔτακτον αὖθις αὐτῶν συμπλοκὴν καὶ διάστασιν· ἡ δὲ ἀστρολογία, τουτέστιν ἡ ἐκεῖθεν προμάντευσις, καὶ καθ᾽ ὁρμὴν ἐκεῖθεν τῶν οὐρανίων ἐκβαίνουσα καὶ τὸ μέλλον γνωρίζουσα, οὐ-

D δαμοῦ τοῖς πατράσιν ἐνδέδοται, ἅτε τοὺς ἁπλουστέρους καὶ μᾶλλον ἀποπλανῶσα, γενέσει τε καὶ εἱμαρμένῃ προσέχειν καταναγκάζουσα. τέσσαρα δέ εἰσι τὰ λεγόμενα μαθηματικὰ βιβλία, ἀριθμητικὴ, μουσικὴ, γεωμετρία, καὶ ἀστρονομία. οὐ ταῦτα τοίνυν ὁ κανὼν ἀναγινώσκειν ἀπείργει, ἀλλὰ τὸ περιέργως αὐτοῖς κεχρῆσθαι, καὶ ταῖς τῶν οὐρανίων κινήσεσι πιστεύειν συμπεριφέρεσθαι τὰ ἡμέτερα, καί τινα τῶν ἐσομένων οἴεσθαι προγινώσκειν, ὡς ἐξ ἀνάγκης συμβησομένων, διὰ τὴν τοιάνδε κίνησιν τῶν ἄστρων.

Νόμος.

E

Ταύτητοι καὶ ὁ νόμος φησὶν, ἡ μὲν γεωμετρία δημοσίᾳ διδάσκεται· ἡ δὲ μαθηματικὴ καταχρίνεται, ὡς ἀπηγορευμένη.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ζ΄. κανόνι, φαρμακοὺς, καὶ εἰδωλολάτρας, καὶ φονεῖς, εἰς εἴκοσιν ἔτη καταδικάζει. μοιχοὺς δὲ καὶ ἀρρενοφθόρους, καὶ ζωοφθόρους, εἰς ιε΄. εἰδωλολάτρας λέγων, οὐ τοὺς προδήλως ἀσεβεῖς, ἀλλὰ τοὺς μετὰ τὸ βάπτισμα γοητείας μετιόντας, καὶ μαντείας. τρόπον γάρ τινα, εἰ-

F δωλολατροῦσι καὶ οὗτοι, ἐπικλήσεσι χρώμενοι δαιμονίων, καὶ τὴν ἐκείνων ζητοῦντες ἐπικουρίαν. οἱ μὲν γὰρ, οἱ ἀπ᾽ ἀρχῆς εἰδωλολάτραι, μετανοοῦντες καὶ βαπτιζόμενοι, εὐθέως τῇ θείᾳ κοινωνίᾳ προσίασιν· οἱ δὲ μετὰ τὸ βάπτισμα τεθυκότες εἰδώλοις, συνοικεῖν διὰ βίου τὴν μετάνοιαν κελεύονται, καὶ περὶ τὰς τούτου δυσμὰς τὸ θεῖον δῶρον λαμβάνουσιν. ὥσπερ ἄρα καὶ ἐν τῷ ξε΄. τὸν γοητείαν ἢ φαρμακείαν ἐξαγορεύοντα, τῷ τοῦ ἑκουσίως φονεύσαντος ὑπόκειται κρίματι,

μι

εἰς κʹ. αὐτοὺς ἔτη τῆς κοινωνίας ἀπείργων. καὶ μάλα εἰκότως, αἱ μὲν καὶ γοητεῖαι δαιμόνων ἔχουσιν ἐπικλήσεις κακοποιῶν, περὶ τοὺς τάφους ἐπᾳδόμεναι, ὥστε τινὰ παραθλίβαι τὰ μέλη τυχὸν, καὶ διὰ βίου κατακλιθῆναι, καὶ ἀβίωτον αὐτῷ τὸν βίον γενέσθαι. ταύτῃ τοι καὶ γοητεῖαι προσωνομάσθησαν ἀπὸ τῶν περὶ τοὺς τάφους γόων καὶ θρήνων.

per xx. annos eos à communione arcens; & non immeritò, cùm præstigiæ invocationes dæmonum maleficorum contineant, circa tumulos incantatas, ut alicujus membra forsan dissolvantur, & dum luce fruitur ægrotet, & inops sit illi vita. Quapropter & incantationes denominatæ sunt à gemitibus & lamentationibus circa tumulos.

Εἰ δὲ φαρμακεῖαι ἢ ἀναιροῦσιν, ἢ τῶν φρενῶν ἐξιστῶσι, καὶ ἐπίκλαιον τὸν θάνατον ποιοῦσι τῷ πάσχοντι, εἴποτε ἀνανήψειεν, ἢ τοῖς γε προσήκουσι τοῦ ἀνθρώπου, ἢ φίλτρου χάριν ἐνίοτε γινόμεναι, παραπαίειν καὶ οὕτω παρασκευάζουσιν.

Si verò veneficia, aut interficiunt, aut de mentis sede dejiciunt, mortémque illi, qui hæc patitur, optabilem faciunt, si quando resipiscat, vel hominis cognatis saltem, aut amoris gratiâ quandoque facta, delirium inducunt.

Ἐν δὲ τῷ οβʹ. καὶ τὸν μάντεσιν ἑαυτὸν ἐπιδεδωκότα, ἢ τοῖς τοιούτοις, καὶ τὰ ἐκείνων φρονεῖν προαιρούμενον, τῷ τῶν φονέων οἰκονομεῖσθαι χρόνῳ κελεύει. εἰ γὰρ καὶ τὰ χρηστήρια μετὰ τὴν τοῦ κυρίου σάρκωσιν ἐκλελοίπασι, καὶ αἱ τῶν ψευδωνύμων προρρήσεις θεῶν· ἀλλά γε καὶ τήμερον δι' ἐπῳδῶν καὶ ἐνεργείας δαιμόνων ἔσθ' ὅτε συμβαίνουσι γίνεσθαι· εἰ καὶ ψευδεῖς αἱ πλείους ἐλέγχονται. ἀλλ' οἱ μὲν τοὺς δαίμονας ἀναιδῶς ἐπικαλούμενοι, οὐκ ἀπεικότως τῷ τῶν φονέων ὑποβάλλονται κρίματι. οἱ δὲ ἁγιασμὸν καὶ ἀρετὴν ὑποκρινόμενοι κέρδους εἵνεκα, μετριωτέρων οἶμαι, καὶ οὐ κατ' ἐκείνους τὰς εὐθύνας ὑφέξουσιν.

In lxxii. Eum, qui se vatibus vel aliis ejusmodi tradidit, & his sapere contendit, homicidarum tempore puniri jubet. Quamvis oracula post assumptam à Domino carnem defecerint, & à falsis deis prædictiones: his tamen temporibus per incantationes & dæmonum ministeria aliquando fieri contingunt, etsi mendacii pleraque convincantur. Qui tamen impudenter dæmones invocant, non immeritò homicidarum judicio subjiciuntur. Qui verò sanctificationem & virtutem simulantes lucri gratia, mitiorem credo pœnam, & non easdem correctiones subibunt.

Ὁ δὲ μέγας Γρηγόριος Νύσσης, ἐν τῷ βʹ. κανόνι, ταῦτα διεῖτο κατὰ ῥῆμα, οἱ πρὸς γόητας ἀπιόντες ἢ μάντεις, ἢ τοὺς διὰ δαιμόνων καθαρσιά τινα καὶ ἀποτροπιασμοὺς ἐνεργεῖν ὑπισχνουμένους, ἐρωτῶνται δι' ἀκριβείας καὶ ἀνακρίνονται, πότερον ἐπιμένοντες τῇ εἰς Χριστὸν πίστει, ὑπ' ἀνάγκης τινὸς συνωνεχθησόμενοι ἐκείνῃ τῇ ἁμαρτίᾳ, κακώσεως τινὸς ἢ ἀφορήτου ζημίας, ταύτην αὐτοῖς τὴν ὁρμὴν ἐμποιησάσης, ἢ καθόλου καταφρονήσαντες, τῆς πεπιστευμένης παρ' ἡμῶν μαρτυρίας, τῇ τῶν δαιμόνων συμμαχίᾳ προσέδραμον. εἰ μὲν γὰρ ἐπ' ἀθετήσει τῆς πίστεως, καὶ πρὸς τὸ, μὴ πιστεύειν εἶναι θεὸν, τὸν παρὰ τῶν χριστιανῶν προσκυνούμενον, ἐκεῖνο πεποιήκασι, τῷ κρίματι τῶν ἑκουσίως ἀρνησαμένων ὑπαχθήσονται. ὁποῖον δὲ τὸ τούτων κρῖμα, ἐν τῷ αʹ. αὐτοῦ κανόνι ὁ ἅγιος οὗτος διαλαμβάνει· ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ αʹ. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου. εἰ δέ τις, φησὶν, ἀβάστακτος ἀνάγκη, κατακρατήσασα τῆς μικροψυχίας αὐτῶν, εἰς τοῦτο προήγαγε, τὸ μέτρον τῶν ἐν πορνείᾳ πλημμελησάντων, καὶ αὐτοὶ φυλάξουσιν, ὅπερ καὶ εἰς ἔτη παρατείνει ἐννέα. ζήτει δὲ γʹ. κεφάλαιον τοῦ Ε. στοιχείου.

Magnus vero Gregorius Nyssenus in ii. Canone, hæc verbatim profert, Qui ad præstigiatores, vel vates, vel eos qui per dæmones se piacula quædam & aversiones operaturos pollicentur, abeunt, exactè interrogantur & examinantur, utrum in fide in Christum permanentes, à necessitate aliqua ad illud peccatum impulsi sunt, cum afflictio aliqua vel intolerabilis jactura hunc illi animum indidisset, an omnino neglecto quod à nobis creditum est testimonio, ad dæmonum societatem se contulerunt. Si enim ad fidem infirmandam, & quod Deum esse non crederent, qui à Christianis creditur, illud fecerunt, erunt scilicet voluntariò negantium judicio obnoxii. Quale vero sit horum supplicium, in primo ejus Canone hic sanctus decernit; quem quæras in i. cap. lit. A. Sin autem, inquit, non ferenda necessitas aliqua, pusillum eorum animum superans, eo diduxit, mensuram eorum, qui in fornicatione peccarunt, ipsi etiam observabunt, quod in novem annos extendit. Quære iii. cap. literæ E.

Νόμοι.

Leges.

Ὁ διὰ θυσιῶν μαντευόμενος, ξίφει τιμωρείσθω· ὁ δὲ τοῦτο προτρεψάμενος, παρακλήσει ἢ μισθῷ, ἐξορίᾳ καὶ δημεύσει ὑποκείσθω.

Qui per sacrificia vaticinatur, gladio puniatur: qui vero illum vel suasione vel præmio ad id hortatur, exilio & bonorum confiscationi subjiciatur.

Οἱ φαρμακοὶ, ἀξιωματικοὶ ὄντες, δεπορτεύονται· οἱ δὲ λοιποὶ, εἰς κεφαλὴν τιμωροῦνται.

Veneficii, si in dignitate positi sint, exportantur; reliqui vero capite puniuntur.

Ὁ ἐπιτηδευσάμενος γοητείαν ἕλκουσαν εἰς ἔρωτα τοὺς σώφρονας λογισμοὺς, ἢ κατὰ σωτηρίας ἀνθρώπων μηχανησάμενος, δημεύσει καὶ ἐξορίᾳ τιμωρεῖται.

Qui præparat magicam ad libidinem trahentem pudicos mores, vel contra hominum salutem molitur, publicatione & exilio punitur.

Μηδεὶς ἐπερωτάτω τινὰ μαντικὴν ἐπαγγελλόμενον· οἱ γὰρ μάγοι κεφαλικῶς τιμωροῦνται.

Ne quis divinatorem consulat: Magi enim capitali pœna puniuntur.

Οἱ εἰς βλάβην ἀνθρώπων δαίμονας ἐπικαλούμενοι, ξίφει τιμωρείσθωσαν.

Qui in necem hominum dæmones invocant, gladio puniuntur.

Idem est docere & discere prohibita.

A Ὅμοιόν ἐστι τὸ, ἀπηγορευμένα μαθεῖν, καὶ τὸ, διδάσκειν.

Maritus uxorem suam veneficam inveniens, matrimonium rectè repudio solvat; similiter & mulier virum.

Εὐλόγως ὁ ἀνὴρ εὑρίσκων τὴν αὐτοῦ γαμετὴν φαρμακὸν ῥεπουδίῳ λύει τὸν γάμον, ὡσαύτως καὶ ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα.

Qui venenum pro medicamento servo dedit, eidem pœnæ subjicitur, ac qui mortis causam præbuit; similiter & qui inconsideratè dat venenum.

Ὁ φάρμακον ἀντὶ ἰατρείας δούλῳ δεδωκὼς, ὑπόκειται τῇ αὐτῇ ποινῇ, ὡς αἰτίαν θανάτου παρασχὼν, ὡσαύτως καὶ ὁ προπετῶς διδοὺς φάρμακον.

Qui insanire aliquem veneno faciunt, lege de injuriis tenentur.

Οἱ παραφρενῶσαί τινα φαρμάκῳ ποιοῦντες, ἐνέχονται τῷ περὶ ὕβρεως νόμῳ.

Lege de homicidis tenetur, qui hominis necandi causâ venenum facit, vel vendit, vel habet.

B Τῷ περὶ φονέων νόμῳ ὑπόκειται, ὁ διὰ τὸ φονεῦσαι ἄνθρωπον ποιῶν φάρμακον, ἢ πιπράσκων, ἢ ἔχων.

Si quis non malo animo mulieri paraverit medicamentum ad conceptionem, & ipsa accipiens, decesserit, relegatur qui paravit.

Εἰ καὶ μὴ κακῷ τις λογισμῷ παράσχοι γυναικὶ συλληπτικὸν, καὶ τελευτήσῃ ἡ λαβοῦσα, ἐξορίζεται ὁ παρασχών.

Si quis liber aut servus quacunque occasione potionem dederit, sive viro, sive mulieri, sive ancillæ, sive dominæ, & ex hoc infirmi facti moriantur qui acceperunt, qui paravit gladio puniatur.

Εἴ τις ἐλεύθερος ἢ δοῦλος, ἐπὶ οἱαδήποτε προφάσει δοίη πόμα, εἴτε ἀνδρὶ, εἴτε γυναικὶ, εἴτε δούλῃ, εἴτε δεσποίνῃ, καὶ ἐκ τούτου ἀσθενήσαντες ἀποθάνοιεν οἱ δεξάμενοι,
C ξίφει ὁ παρασχὼν τιμωρείσθω.

Qui, quæ φυλακτὰ dicuntur, præparant, & amatoria ad capiendos homines, publicati deportentur.

Οἱ τὰ λεγόμενα ποιοῦντες φυλακτὰ, καὶ ἐπιφίλια τὸ δοκεῖν ἀνθρώπων, δημευόμενοι ἐξοριζέσθωσαν.

Lx. Novella Imperatoris Leonis, Si quis, inquit, omnino has magicas artes adhibere inveniatur, sive corporis medelæ prætextu, sive ad avertendum fructuum damnum, is apostatarum pœnam subiens, ultimo afficiatur supplicio.

Ἡ δὲ ξ΄. νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος, εἴ τις, φησὶν, ὅλως τὰ τοιαῦτα φωραθείη μαγγανευόμενος, εἴτε προφάσει σωμάτων θεραπείας, εἴτε ἀποτροπῆς τῆς τῶν καρπῶν βλάβης, τὴν ἐσχάτην εἰσπραττέσθω ποινὴν, τὴν τῶν ἀποστατῶν κόλασιν ὑφιστάμενος.

CAPUT II.

D

De Mollitie.

Consulas xxv. cap. literæ K.

ΚΕΦ. β΄.

Περὶ μαλακίας.

Ζήτει ἐν τῷ κε΄. κεφαλαίῳ τοῦ Κ. στοιχείου.

CAPUT III.

De Ebriis.

Quæras xxxv. cap. literæ K.

ΚΕΦ. γ΄.

Περὶ μεθυόντων.

E Ζήτει τὸ λε΄. κεφάλαιον τοῦ Κ. στοιχείου.

CAPUT IV.

De transpositione & translatione Episcoporum & Clericorum.

Quæras ix. cap. literæ A.

ΚΕΦ. δ΄.

Περὶ μεταθέσεως καὶ μεταβάσεως ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

Ζήτει τὸ θ΄. κεφάλαιον τοῦ Α. στοιχείου.

CAPUT V.

F

Quòd Pœnitentes non oportet rejici.

QUINQUAGESIMUS secundus sanctorum Apostolorum Canon, Si quis Episcopus, inquit, vel Presbyter, eum, qui à peccatis convertitur, non recipit, sed abhorrens ejicit veteris instar Navati illius, deponatur; quia Christum molestia afficit (dicentem, Gaudium est in cœlo propter unum peccatorem

ΚΕΦ. ε΄.

Ὅτι τοὺς μετανοοῦντας οὐ δεῖ ἀποβάλλεσθαι.

Ὁ δὲ νβ΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, εἴ τις ἐπίσκοπος, φησὶν, ἢ πρεσβύτερος, τὸν ἀπὸ ἁμαρτίας ἐπιστρέφοντα οὐ προσδέχεται, ἀλλὰ μισαττόμενος ἀποβάλλεται κατὰ τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον δήπου Ναυάτον, καθαιρείσθω, οἷα λυπῶν τὸν Χριστὸν, εἰρηκότα, χαρὰ γίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ

μετανοοῦντι, ὡς διὰ τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν σωτηρίαν κλίνας τοὺς οὐρανοὺς καταβέβηκεν· ὅς ἔφη, μὴ ἐλθεῖν καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, οὗ τῆς φιλανθρωπίας οὐδεμία τῶν ἡμερῶν κρείττων ὤφθη τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ προφήτου βοᾷ λέγοντος, λέγε σὺ πρῶτος τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῇς. ζήτει ἐν τῷ ἑξῆς ζ'. κεφ. κανόνα μϛ'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. A

pœnitentiam agentem) qui propter peccatorum salutem inclinavit cœlos & descendit; qui dixit, Se non venire vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam; cujus misericordiæ nulla dies major apparuit peccatis, quam cum per Prophetam dixit, Dic tu primus peccata tua, ut justificeris. Quæras in sequenti vii. cap. xlvi. Canonem Synodi Carthag.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου β'. κανὼν, ἐν διαφόροις ἐξετασθέντας πταίσμασι, καὶ δι' ἐξομολογήσεως, καὶ μετανοίας τοῖς κακοῖς ἀντιθέτου, καὶ ὅ φασιν ἐκ διαμέτρου ἐναντίον βίον πρὸς τὸν πρότερον ἐπιδειξαμένους, τῆς θείας ἀξιοῖ μεταλήψεως ἀξιοῦσθαι, οὐ διὰ τὴν αὐτῶν σπουδὴν, ἀλλὰ μέν τοι τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἄφατον ἀγαθότητα. B

Secundus Syn. Laodic. Canon; in diversis deprehensos delictis, & per confessionem, ac pœnitentiam malis oppositam, vitam futuram priori ex diametro, ut aiunt, contrariam ostendentes, sancta communione dignos haberi judicat; non propter eorum virtutis studium, sed propter Dei miserationes, & inenarrabilem bonitatem.

ΚΕΦ. ϛ'.

Περὶ τῶν τῆς μετανοίας τόπων.

ΕΙΣ τέσσαρας δὲ τάξεις οἱ μετανοοῦντες διῄρηνται· εἰς τοὺς προσκλαίοντας, εἰς τοὺς ἀκροωμένους, τοὺς ὑποπίπτοντας, καὶ τοὺς συνισταμένους. καὶ προσκλαίοντες μέν εἰσιν, οἱ ἔξω τῆς θύρας τοῦ εὐκτηρίου ἱστάμενοι· καὶ πρὸς τῶν εἰσιόντων τε καὶ ἐξιόντων πιστῶν εὐχάς τε αἰτούμενοι, καὶ τὴν τῆς ἁμαρτίας συγχώρησιν. ἀκροώμενοι δὲ, οἱ ἔνδον τῆς θύρας ἱστάμενοι ἐν τῷ λεγομένῳ νάρθηκι, καὶ τῶν θείων γραφῶν, καὶ τῆς κοινῆς ἐπακούοντες διδασκαλίας, εἶθ' οὕτω μετὰ κατηχουμένων ἐξερχόμενοι. ὑποπίπτοντες δέ εἰσιν, οἱ ἔνδον τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενοι, κατόπιν δὲ τοῦ ἄμβωνος, καὶ μετὰ τῶν κατηχουμένων καὶ αὐτοὶ ἐξιόντες, ἡνίκα τό, ὅσοι κατηχούμενοι, ἐκφωνηθείη παρὰ τοῦ διακόνου. Συνιστάμενοι δὲ, οἱ τοῖς πιστοῖς μὲν συνευχόμενοι, καὶ συμψάλλοντες, τῆς δὲ τῶν ἁγιασμάτων ἀπεχόμενοι μεταλήψεως, μέχρις ἂν ἐξήκοντος τοῦ νενομισμένου χρόνου, ὃ πλεῖον αὐτοὺς τῆς θείας ἐνδέξηται κοινωνίας. C D

CAPUT VI.

De Pœnitentiæ locis.

POENITENTES in quatuor ordines distribuuntur: In Deflentes, Audientes, Substratos, & Consistentes. Et Deflentes quidem sunt, qui extra sacrarii ostiũ stant, & ingredientium & egredientium fidelium precationem rogant, & peccati remissionem. Audientes verò, qui intra ostium stantes in loco Narthece dicto, sacras Scripturas & communem disciplinam audiunt, deinde cũ Catechumenis egrediuntur. Substrati autem sunt, qui intra Ecclesiam stant, verum post ambonem, & cum Catechumenis & ipsi egrediuntur, quando à Diacono pronunciatur; Quotcunque Catechumeni. Consistentes verò, qui cum fidelibus simul precantur, & canunt, at à sanctorum communione abstinent, donec, definito tempore adimpleto, ad sanctam communionem tandem plenè admittantur.

ΚΕΦ. ζ'.

Ὅτι κατὰ τὴν τῶν μετανοούντων διάθεσιν ἔξεστι τῷ ἐπισκόπῳ ἢ ἀνεῖναι ἢ ἐπιτεῖναι τούτοις τὰ ἐπιτίμια.

Ο ιβ'. τῆς πρώτης συνόδου κανὼν, κύριον ἐφίστησιν ἀπαραλόγιστον τὸν ἐπίσκοπον, ἢ μειοῦν τὰ ἐπιτίμια, καὶ φιλανθρωπότερόν τι βουλεύεσθαι, τοῖς ἐξ εἰλικρινοῦς διανοίας μετανοοῦσι, καὶ τῷ τοῦ Θεοῦ φόβῳ καλῶς στοιχουμένοις, καὶ δάκρυσιν αὐτὸν ἱλεουμένοις, καὶ τὴν ἐκ τῶν ἐπιτιμίων κάκωσιν εὐχαρίστως ὑπομένουσι, καὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἄσκησιν περὶ πρώτου ποιουμένοις, κοινωνοῦσι δὲ τῶν ὄντων τοῖς δεομένοις, καὶ ἔργῳ καὶ σχήματι τὴν ἐπιστροφὴν ἐπιδεικνυμένοις· ἢ τῆς ἀκριβείας αὖθις μὴ δι' ὅλου ὑφίεσθαι, εἰ ἀδιαφόρως ὁρῴη καὶ ἀνειμένως τὸν ἐπιτιμηθέντα πρὸς τὴν ἐπιτίμησιν διακείμενον, καὶ τῷ σχήματι μόνῳ τῆς εἰς τὸν Ναὸν εἰσόδου ἀρκούμενον, καὶ οὐκ ἀνιώμενον, καὶ ἀναξιοπαθοῦντα, ὅτι τῶν μὲν πιστῶν ἀποδιαστέλλεται, τοῖς δὲ κατηχουμένοις τῆς τε στάσεως κοινωνεῖ, καὶ τῆς ἐκ τοῦ ναοῦ ἀποφοιτήσεως. E F

CAPUT VII.

Quòd juxta pœnitentium dispositionem, Episcopo supplicium illis vel remittere vel extendere liceat.

DUODECIMUS primæ Syn. Canon, arbitrum infallibilem Episcopum constituit, vel pœnas diminuere, & humanius aliquid statuere de iis, qui syncæris cogitationibus pœnitentiam agunt, & in timore Dei rectè incedunt, & lachrymis eum propitium faciunt, & suppliciorum afflictionem patienter subeunt, & bonorum operum exercitationi ante omnia operam dant, de bonis autem indigentibus communicant, & conversionem tam re quam specie ostendunt: vel de rigore rursus non omnino remittere, si castigatum indifferenter & remissè per correctionem dispositum esse animadverteret, & sola specie in Templum ingressûs contentum, non ascendere, & indignè fore, quòd à fidelibus quidem separetur, cum Catechumenis verò & stationem, & è Templo abitionem communem habeat.

Ταῦτα καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ δεύτερος διορίζεται, τὴν ἐξουσίαν τοῖς ἐπισκόποις ἀνατιθεὶς, κατά γε τὸν κάματον, καὶ τὸ ταπεινὸν τοῦ μετανοοῦντος, καὶ πρᾶον, ἢ προστιθέναι ἢ ἀφαιρεῖν τῶν ἐπιτιμίων. ἀλλὰ καὶ ὁ ε'. ἔτι καὶ ὁ ζ'. τοῖς ἐπισκόποις ἐπιτρέπει τὴν ἐξουσίαν, ἢ ἀνεῖναι ἢ ἐπιτεῖναι τοῖς μετανοοῦσι τὰ ἐπιτίμια, θερμοτέραν δηλαδὴ

Eadem etiam ii. Ancyr. Syn. Canon decernit, potestatem Episcopis concedens, juxta afflictionem, & humilitatem, & mansuetudinem pœnitentiam agentis, vel pœnis addere vel auferre. Porro & quintus ut & septimus Episcopis potestatem concedit, pœnitentibus supplicia vel remittere vel extendere, ardentiorem videlicet

vel remissiorem pœnitentiam ostendentibus; anteactam quoque eorum, & quæ postea consecuta est, vivendi rationem inspicere; num castè, vel remissè & laxè vitam egerint, & sic clementiam erga illos adhibere.

Cii. sextæ Syn. Canon, Eum, inquit, qui solvendi & ligandi potestatem à Deo accepit, peccati qualitatem considerare oportet, & ejus qui peccavit ad conversionem studium, sive vergat ad sanitatem, sive contrà propriis moribus in se provocet morbum; & sic vulneri convenientem afferre medicinam; ne si in utroque immoderatione utatur, ab ejus qui laborat salute excidat: varius enim & multiformis est peccati morbus. Omnem enim rationem init Deus, isque cui pastoralis traditus est principatus, ut errantem ovem reducat, & ei, quæ est à serpente vulnerata, medeatur, & neque per desperationis præcipitia impellat, nec ad vitæ dissolutionem & contemptum fræna relaxet: sed uno modo, sive per acriora & astringentia, sive per molliora & leniora medicamenta, affectioni resistat, & ad ulceris obductionem adnitatur, fructus pœnitentiæ examinans, & sapienter dispensans & gubernans hominem, qui ad superiorem illuminationem vocatur. Utraque igitur scire oportet, & quæ sunt summi juris, & quæ sunt consuetudinis vel affectionis; & in iis, quæ extrema non admittunt, affectionis modo uti, sicut sanctus & magnus docet Basilius. In tertio enim ejus Canone, In summa, inquit, verior est lapsûs medela à peccato recessus, & per temperantiam & afflictionem carnem in servitutem redigere & spiritui subjicere: ita enim qui pœnitentiam agit, perfectam curationis suæ demonstrationem nobis efficiet. Debent verò animarum curatores utraque nosse, & quæ sunt summi juris, & quæ sunt consuetudinis. Et si quidem, quæ sunt summi juris, admittant illi qui confessi sunt, ex ejus præscripto cum ipsis agere: sin autem obluctentur, sequi demissionis consuetudinem.

In lxxiv. verò Can. ejus, Qui ligandi & solvendi potestatem à Deo acceperunt, non sunt conviciis exprobrandi, si confitentibus seriam & ardentiorem pœnitentiam ostendentibus, illis placet definitum supplicii tempus diminuere; scripturæ historiâ nobis manifestum faciente, quòd qui majori labore confitentur, eos Dei misericordiam citiùs apprehendere. In tempore verò sanctissimi Patriarchæ Lucæ, milite quodam cædem voluntariam committente, Episcopus quidam post valde modicum tempus datis scriptis absolutionem illi concessit, & à Synodo condemnatus, præsentem Canonem in medium attulit: sed responsum accepit, quod Antistitibus concessum fuit Canonum pœnas vel augere vel diminuere, non autem inexploratâ & arrogante demissione uti; unde militem quidem suppliciis, quæ Canones exigunt, Synodus subjecit: ab Antistite etiam jus exigebat, nempe ad statutum tempus ab administratione suspensionem.

Magnus Gregorius Nyssenus in tertio Canone, Iis, qui diligentiori conversione usi fuerint, inquit, & vitâ ad id quod bonum est reditum ostenderint, licet ei, qui dispensat, pro utilitate tempus contrahere, & celeriùs illis communionem reddere, prout ejus, cui medela adhibetur, constitutionem approbârit. Quemadmodum enim porcis margaritas projicere vetitum est, ita & pretiosâ margaritâ privare eum, qui jam per purgationem à vitio & alienationem factus est homo, absurdum est. Ubique enim in peccati specie hoc perspicere ante omnia convenit, qualis est illius, cui medela adhibetur, dispositio, & non ad medelam sufficere tempus existimare. (Nam quænam medela à

ἢ ῥᾳθυμότερον τὴν μετάνοιαν ἐπιδεικνυμένοις· σκοπεῖν δὲ καὶ τὸν πρὸ τοῦ, βίον τούτων, καὶ τὸν εἰσέπειτα, εἴτε σωφρόνως, εἴτε ἀνειμένως ζῶσι καὶ χαύνως, καὶ οὕτω τὴν φιλανθρωπίαν ἐπιμετρεῖν.

Ὁ δὲ ρβ΄. τῆς ἕκτης συνόδου κανών, τὸν ἐξουσίαν, φησίν, εἰληφότα παρὰ Θεοῦ λύειν τε καὶ δεσμεῖν, σκοπεῖν τε τὴν τῆς ἁμαρτίας ποιότητα δεῖ, καὶ τὴν τοῦ ἡμαρτηκότος πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν διάθεσιν, εἴτε πρὸς τὴν ὑγείαν αἴρεται, ἢ τοὐναντίον διὰ τῶν οἰκείων τρόπων προσκαλεῖται καθ' ἑαυτοῦ τὸ ἀρρώστημα, καὶ οὕτω κατάλληλον ἐπάγειν τὴν θεραπείαν τῷ τραύματι· ἵνα μὴ τῇ ἀμετρίᾳ καθ' ἑκάτερον χρώμενος, ἀποσφαλῇ πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ κάμνοντος· πολυειδὴς γὰρ καὶ ποικίλη τῆς ἁμαρτίας ἡ νόσος. πάντα μὲν γὰρ λόγον ὁ Θεός, καὶ τῷ τὴν ποιμαντικὴν ἡγεμονίαν ἐγχειρισθέντι, τό, πλανώμενον πρόβατον ἐπαναγαγεῖν, καὶ τό, τρωθὲν ὑπὸ τοῦ ὄφεως ἐξιάσασθαι, καὶ μήτε κατὰ κρημνῶν ὠθῆσαι τῆς ἀπογνώσεως, μήτε τὰ χαλινὰ ἐπιδοῦναι πρὸς τὴν τοῦ βίου ἔκλυσίν τε καὶ καταφρόνησιν. ἀλλ' ἑνί γε τῷ τρόπῳ, εἴτε διὰ τῶν αὐστηροτέρων καὶ στυφόντων, εἴτε διὰ τῶν ἁπαλωτέρων τε καὶ πρᾳοτέρων φαρμάκων, κατὰ τοῦ πάθους στῆναι, καὶ πρὸς τὴν σύνουλωσιν τοῦ ἕλκους ἀνταγωνίσασθαι, τοὺς τῆς μετανοίας καρποὺς δοκιμάζοντα, καὶ οἰκονομοῦντα καλῶς τὸν πρὸς τὴν ἄνω λαμπρότητα καλούμενον ἄνθρωπον. ἀμφότερα τοίνυν εἰδέναι δεῖ, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας, καὶ τὰ τῆς συνηθείας καὶ συμπαθείας· καὶ ἐπὶ τῶν μὴ καταδεχομένων τὴν ἀκρότητα, τῷ τῆς συμπαθείας τύπῳ κεχρῆσθαι, ὡς ἱερὸς καὶ μέγας διδάσκει Βασίλειος. ἐν γὰρ τῷ γ΄. αὐτοῦ κανόνι, καθόλου, φησί, ἀληθεστέρα ἴασις τοῦ σφάλματος ἡ τῆς ἁμαρτίας ἀναχώρησις· καὶ τό, δι' ἐγκρατείας καὶ κακοπαθείας τὴν σάρκα δουλαγωγῆσαι καὶ ὑποτάξαι τῷ πνεύματι· οὕτω γὰρ τελείαν ἡμῖν ὁ μετανοῶν παρέξει τῆς ἰατρείας αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν. δεῖ δὲ τοὺς τῶν ψυχῶν οἰκονόμους ἀμφότερα εἰδέναι, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας καὶ τὰ τῆς συνηθείας· καὶ εἰ μὲν καταδέχονται τὴν ἀκρίβειαν οἱ ἐξομολογούμενοι, κατ' ἐκείνην οἰκονομεῖν αὐτούς· εἰ δὲ σκληρύνοιντο, ἕπεσθαι τῇ συνηθείᾳ τῆς συγκαταβάσεως.

Ἐν δὲ τῷ οδ΄. οἱ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐξουσίαν εἰληφότες παρὰ Θεοῦ, μεμπτέοι οὐκ ἂν εἶεν, εἰ τῶν ἐξομολογουμένων σπουδαίαν καὶ θερμοτέραν τὴν μετάνοιαν ἐπιδεικνυμένων, αὐτοῖς ἀρέσειεν ἐλαττῶσαι τοὺς ὁρισθέντας τῶν ἐπιτιμίων χρόνους· τῆς ἐ[illegible]ραφοῦς ἱστορίας ἐγνωσμένης ἡμῖν, τοὺς μετὰ μείζονος ἐξ[illegible]μένους πόνου, θᾶττον τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καταλαμβάνειν. ἐπὶ δὲ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Λουκᾶ, στρατιώτῃ τινὶ φόνον ἑκούσιον δράσαντι, ἐπίσκοπός τις ἐπὶ μικρῷ πάνυ καιρῷ ἐγγράφως αὐτῷ τὴν αἴδεσιν δέδωκε, καὶ ἐγκαλούμενος παρὰ τῆς συνόδου, τὸν παρόντα κανόνα προέτεινεν· ἀλλ' ἤκουσεν, ὅτι τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐδόθη μὲν αὔξειν τι καὶ μειοῦν τὰ ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτίμια, οὐ μὴν ἀνεξετάστῳ καὶ ὑπερβαλλούσῃ χρῆσθαι συγκαταβάσει· ὅθεν τὸν μὲν στρατιώτην τοῖς ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτιμίοις ἡ σύνοδος καθυπέβαλε· τὸν δὲ ἀρχιερέα δίκας ἀπῄτησε, τὴν ἐν ὡρισμένῳ καιρῷ τῆς λειτουργίας ἐποχήν.

Ὁ δὲ Νύσσης μέγας Γρηγόριος ἐν τῷ τρίτῳ κανόνι, ἐπὶ τῶν σπουδαιοτέρᾳ κεχρημένων, φησί, τῇ ἐπιστροφῇ, καὶ τῷ βίῳ δεικνυόντων τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐπάνοδον, ἔξεστι τῷ οἰκονομοῦντι πρὸς τὸ συμφέρον συντεμεῖν τὸν χρόνον, καὶ τάχιον ἀποδοῦναι τούτοις τὴν κοινωνίαν, ὅπως ἂν τὴν τοῦ θεραπευομένου κατάστασιν δοκιμάσειεν. ὥσπερ γὰρ τό, τοῖς χοίροις ῥίπτειν τοὺς μαργαρίτας ἀπείρηται, οὕτω τό, ἀποστερεῖν τοῦ τιμίου μαργαρίτου τὸν ἤδη ἄνθρωπον διὰ τῆς καθαρότητός τε καὶ τῆς ἀπαθείας γενόμενον, τῶν ἀτόπων ἐστί· πανταχοῦ γὰρ ἐν πλημμελήματος εἴδει τοῦτο καθορᾶν προσήκει πρὸ πάντων, οἵα ἐστὶν ἡ τοῦ θεραπευομένου διάθεσις, καὶ μὴ τὸν χρόνον οἴεσθαι πρὸς θεραπείαν ἀρκεῖν· τίς γὰρ ἂν ἐκ τοῦ χρόνου

ἴασις

ἰᾶσθαι γένοιτο· ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἑαυτὸν δι' ἐπιστροφῆς θεραπεύοντος. ἔστι δέ, φησι, διαφορά τις ἐν τῷ λόγῳ τῆς μετανοίας, τοιαύτη· ὁ μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν ἐξαγόρευσιν τῶν ἁμαρτιῶν ὁρμήσας, αὐτὸ τὸ καταδέξασθαι δι' οἰκείας ὁρμῆς γενέσθαι τῶν κρυφίων κατήγορος, ὡς ἤδη τῆς θεραπείας ἀρξάμενος, ἐν φιλανθρωποτέροις γίνεται τοῖς ἐπιτιμίοις· ὁ δὲ φωραθεὶς ἐπὶ τῷ κακῷ, ἢ διά τινος ὑποψίας ἢ κατηγορίας ἀπελεγχθεὶς ἀκουσίως, ἐν ἐπιτεταμένῃ γίνεται τῇ ἐπιστροφῇ, ὥστε καθαρισθέντας δι' ἀκριβείας αὐτούς, οὕτως ἐπὶ τὴν τῶν ἁγιασμάτων ἐλθεῖν κοινωνίαν. ζήτει καὶ ἐν τῷ λβ´. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου κανόνι τοῦ μεγάλου Βασιλείου πβ´. καὶ ἐν τῷ κγ´. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου κανόνα τοῦ αὐτοῦ ξα´. καὶ ἐν τῷ η´. κεφ. τοῦ Σ. στοιχείου, κανόνα τοῦ αὐτοῦ ο´. καὶ ἐν τῷ κγ´. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου, Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ κανόνα ια´.

A tempore fit) sed illius affectionem, qui per conversionem sese medetur. Est vero, inquit, quædam differentia in pœnitentiæ ratione, ejusmodi; Qui enim ex seipso ad suorum peccatorum confessionem impulsus est, eo quòd sua sponte occultorum accusator esse voluerit, ut qui jam medicinam adhibere cœperit, in mitioribus pœnis versatur: qui autem in malo deprehensus est, vel propter aliquam suspicionem vel accusationem ingratiis convictus est, longius illi conversionis tempus datur, ut ipse perfecte purgatus, sic ad sacramentorum communionem admittatur. Quæras in xxxii. cap. literæ E. Canone lxxxii. magni Basilii, B & in xxiii. cap. literæ K. ejusdem sancti Canonem lxi. & in viii. cap. literæ Σ. ejusdem Canonem lxx. & in xxiii. cap. literæ K. Gregorii Thaumaturgi Can. xi.

Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν περὶ ἱερωσύνης λόγῳ, οὐχ ἁπλῶς, φησι, πρὸς τὸ τῶν ἁμαρτημάτων μέτρον δεῖ τὴν ἐπιτιμίαν ἐπάγειν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἁμαρτανόντων στοχάζεσθαι προαιρέσεως· μή ποτε ῥάψαι τὸ διερρωγὸς βουλόμενος, χεῖρον τὸ σχίσμα ποιήσῃς, καὶ ἀνορθῶσαι τὸ καταπεπτωκὸς σπουδάζων, μείζονα ἐργάσῃ τὴν πτῶσιν. οἱ γὰρ ἀσθενεῖς καὶ διακεχυμένοι, καὶ τὸ πλέον τῇ τοῦ κόσμου δεδεμένοι τρυφῇ, ἔτι καὶ ἐπὶ γένει καὶ δυναστείᾳ μέγα φρονεῖν ἔχοντες, ἠρέμα μὲν καὶ κατὰ μικρὸν ἐν οἷς ἁμαρτάνουσιν ἐπιστρεφόμενοι, δύναιντ' ἄν, εἰ καὶ μὴ τέλεον, ἀλλ' οὖν ἐκ μέρους τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἀπαλλαγῆναι κακῶν. ἐὰν δὲ ἀθρόον τις ἐπαγάγῃ τὴν κόλασιν, ἤτοι τὴν παίδευσιν, καὶ τῆς ἐλάττονος αὐτοὺς ἀποστερήσῃ ἐπιδόσεως καὶ διορθώσεως. ψυχὴ γάρ, ἐπειδὰν ἀπερυθριᾶσαι βιασθῇ, εἰς ἀναλγησίαν ἐμπίπτει, καὶ οὔτε προσηνέσι λόγοις εἴκει λοιπόν, οὔτε ἀπειλαῖς κάμπτεται, οὔτε εὐεργεσίαις προτρέπεται· ἀλλὰ γίνεται πολὺ χείρων τῆς πόλεως ἐκείνης, ἣν ὁ προφήτης ὀνειδίζων ἔλεγεν, ὄψις πόρνης ἐγένετό σοι, ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντας. διὰ τοῦτο, πολλῆς δεῖ συνέσεως τῷ ποιμένι, καὶ μυρίων ὀφθαλμῶν, πρὸς τὸ περισκοπεῖν πάντοθεν τὴν τῆς ψυχῆς ἕξιν. ὥσπερ γὰρ εἰς ἀπόνοιαν αἴρονται πολλοί, καὶ εἰς ἀπόγνωσιν τῆς αὐτῶν καταπίπτουσι σωτηρίας, ἀπὸ τοῦ μὴ δυνηθῆναι πικρῶν ἀνασχέσθαι φαρμάκων, οὕτως εἰσί τινες, οἳ διὰ τὸ μὴ δοῦναι τιμωρίαν τῶν ἁμαρτημάτων ἀντίρροπον, εἰς ὀλιγωρίας ἐκτρέπονται, καὶ πολλῷ γίνονται χείρους, καὶ πρὸς τὸ μεῖζον ἁμαρτάνειν προάγονται. χρὴ τοίνυν μηδὲν τούτων ἀνεξέταστον ἀφεῖναι, ἀλλὰ πάντα διερευνησάμενον ἀκριβῶς, καταλλήλως τὰ παρ' ἑαυτοῦ προσάγειν τῷ προσερχομένῳ, ἵνα μὴ μάταιος αὐτῷ γένηται ἡ σπουδή.

Divus etiam Chrysostomus in ii. de Sacerdotio Sermone, Non simpliciter, inquit, ad delictorum modum mulctam oportet adhibere, sed exploranda est peccantium dispositio: ne dum consuere vis quod ruptum est, scissuram deteriorem facias; ac dum, quod lapsum est, erigere ac emendare studes, casum ipsum majorem reddas. Nam qui infirmi sunt ac remissi, & magnâ ex parte mundi deliciis illaqueati, quique à C generis claritate & potentiâ, unde animos magnopere tollant, habent: sensim & paulatim à peccatis, quibus occupantur, pedem referentes, licet non penitus, attamen parte aliqua se à malis liberare possunt. Si verò justam animadversionem adducat aliquis vel correctionem, etiam minori correctione & animadversione illos privet. Humanus enim animus, postquam verecundiæ limites transilire coactus sit, in desperationem dilabitur; & neque blandis verbis pavet, neque minis flectitur, neque beneficiis movetur: sed ista civitate multo pejor fit, quam exprobrans Propheta dixit, D Facta est tibi meretricia facies, depuduit te adversus omnes. Quocirca multâ pastori opus est prudentiâ, & mille oculis, ut animæ habitum undique circumspiciat. Quemadmodum enim animum despondent multi, & in suæ salutis desperationem proruunt, eò quòd non possunt acerba medicamenta sustinere; ita sunt nonnulli, qui, quòd pœnas peccatis pares non luerint, in contemptum dilabuntur, & multo deteriores facti sunt, & majorem peccandi licentiam sibi vendicant. Itaque nihil horum sine examine prætereundum est, quin omnia studiosè perscrutatum, tum demum oportet sua ipsius remedia accedenti congruè afferre, ne frustranea sit ejus opera. E

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν πδ´. κανόνι, πάντα δὲ ταῦτα γράφομεν, φησιν, ὥστε τοὺς καρποὺς δοκιμάζεσθαι τῆς μετανοίας. οὐ γὰρ πάντως τῷ χρόνῳ κρίνομεν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τῷ τρόπῳ τῆς μετανοίας προσέχομεν. ἐὰν δὲ δυσαποσπάστως ἔχωσι τῶν ἰδίων ἐθῶν, καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῆς σαρκὸς μᾶλλον δουλεύειν ἐθέλωσιν, ἢ τῷ Κυρίῳ, καὶ τὴν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ζωὴν μὴ παραδέχωνται, οὐδεὶς ἡμῖν κοινὸς πρὸς αὐτοὺς λόγος. ἡμεῖς γὰρ ἐν λαῷ ἀπειθεῖ καὶ ἀντιλέγοντι δεδιδάγμεθα ἀκούειν, ὅτι σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχήν.

Magnus verò Basilius in lxxxiv. Canon, Hæc autem omnia, inquit, scribimus, ut pœnitentiæ fructus probetur. Non enim hæc omnia tempore judicamus; sed modum pœnitentiæ attendimus. Quòd si à propriis moribus non facilè avellantur, & carnis voluptatibus potiùs, quam Domino, servire voluerint, vitamque ex Evangelio institutam non admittant, nulla est nobis cum iis communis ratio. Nos enim in inobediente & contradicente populo audire docti sumus, Servans serva animam tuam. F

Ἐν δὲ τῷ πε´. παραινεῖ τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ πᾶσι τοῖς δεσμεῖν καὶ λύειν ἔχουσιν ἐξουσίαν, μὴ συναινεῖν τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐν τῷ τῆς κοινωνίας ἀνέχεσθαι τῶν ἐπιμενόντων τῇ ἁμαρτίᾳ, κἀντεῦθεν τούτοις συναπόλλυσθαι· ἀλλὰ διαμαρτύρεσθαι μὲν αὐτοῖς, νύκτας καὶ ἡμέρας, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, μὴ συναπάγεσθαι δὲ τούτων τῇ πονηρίᾳ, καὶ εὔχεσθαι μὲν τούτους κερδᾶναι, καὶ τῆς παγίδος ἐξελέσθαι τοῦ πονηροῦ. εἰ δὲ μὴ οἷοί τε, φησί, γενοίμεθα, τὰς γοῦν ἑαυτῶν ψυχὰς τῆς αἰωνίου κατακρίσεως σπουδάσωμεν περισώσασθαι.

In lxxxv. verò, Antistites, & omnes, qui habent ligandi & solvendi potestatem, hortatur, ne peccantibus perferant communionem sustinendo, & ideò cum illis pereant. Sed & noctu & interdiu, & publicè & privatim ipsis testificari: cum eorum autem improbitatibus non abire; & eos quidem lucrifacere optare, & à Mali laqueo eripere. Sin autem, inquit, hoc facere non possumus, nostras saltem animas ab æternâ condemnatione servare studeamus.

Xlix. Carthaginensis Synodi, Mimos & Scenicos & omnes qui incompositè vivunt, & aliis dissolutè vivendi causam præbentes, præstigiatores & saltatores, quin & apostatas, qui Christianismum scilicet abnegârunt, per pœnitentiam se ad Deum convertentes, non esse amandandos jubet: sed iis potiùs dandam esse gratiam seu peccatorum remissionem (quemadmodum Divus Paulus ait, Gratiâ salvi facti estis;) & conciliationem sive absolutionem à pœna.

CAPUT VIII.

Quòd oportet pœnitentiam adhuc agentes, instante morte, sanctâ communione participare: si recuperaverint, illa rursum abstinere.

PRIMÆ Syn. Canon xiii. Qui pœnitentiæ suppliciis adhuc obnoxii sunt, & in gravem morbum inciderunt, qui è vita excessum minitari videatur, ut ultimo & maximè necessario viatico, sacrorum mysteriorum dico participatione, non priventur, jubet; sed in extremo spiritu cum Episcopi examinatione illis digni judicentur. Morbum autem, si ita contingit, profligantes, & ad salutem revertentes, divina quidem communione arceri, in loco verò iterum constitui priorum suppliciorum, donec præstitutum illis tempus impletum fuerit.

Eadem etiam vi. in Ancyrâ Synodi Canon decernit, Si, jam pœnitentiam agenti, vel periculum vel mortis expectatio ex morbo, vel aliqua alia occasione evenerit, is ad communionem quidem, sed sub definitione recipiatur: ei autem, qui mortem evaserit, communicare non licebit, præstituto suppliciorum tempore non peracto.

Quintus etiam magni Gregorii Nysseni, Siquis, inquit, tempus à Canonibus decretum non peragens, è vita excesserit, jubet patrum humanitas illum sacrorum mysteriorum participem factum, viatici ad ultimum illum & longum discessum vacuum non emitti: Si verò postquam sacrorum illorum particeps fuit in vitam revertatur, ordinatum tempus maneat, in eodem gradu constitutus, in quo erat antequam ei ex necessitate data fuit communicatio.

Hæc Patrum humana vult sententia si mors appropinquaverit illi, qui pœnitentiæ medicamentis adhuc purgatur, & supremus dies instare videatur, Presbyteris concedi communionem illi dare, ut nullus ab eis ligatus discedat: si verò rursus convaluerit, temporis spacio nondum peracto, prioribus suppliciis obnoxium esse, à Presbyteris verò remissionis promissum expectare, temporis scilicet pœnitentiæ, cum peccati sordes dissipatur.

A Ο δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ μϛʹ. μίμους, καὶ σκηνικοὺς, καὶ πάντας τοὺς πλημμελῶς βιοῦντας, καὶ τοῖς ἄλλοις αἰτίους τῆς διακεχυμένης ζωῆς, περατοποιούς τε καὶ ὀρχηστὰς, ἔτι γε μὴν ἀποστάτας, τοὺς τὸν χριστιανισμὸν ἐξομοσαμένους δηλαδὴ, διὰ μετανοίας πρὸς Θεὸν ἐπιστρέφοντας, μὴ ἀποκρούεσθαι κελεύει, ἀλλὰ μᾶλλον διδόναι τούτοις χάριν, ἤτοι ἄφεσιν τῶν ἡμαρτημένων (ὥσπερ τῷ μακαρίῳ εἴρηται Παύλῳ, χάριτί ἐστε σεσωσμένοι) καὶ καταλλαγὴν, ἤτοι λύσιν τῶν ἐπιτιμίων.

B ## ΚΕΦ. ηʹ.

Ὅτι δεῖ τοὺς ἔτι μετανοοῦντας, τῆς τελευτῆς ἐφισταμένης, τῆς θείας ἀξιοῦσθαι κοινωνίας. Εἰ δὲ ἀνακληθεῖεν, ταύτης πάλιν ἀπέχεσθαι.

Ο ιγʹ. τῆς πρώτης συνόδου κανὼν, τοὺς ἔτι τοῖς μετανοίας ἐπιτιμίοις ἐνεχομένους, καὶ νόσῳ δεινῇ περιπεπτω-
C κότας, ὅσον εἰκάσαι τὴν ἐκδημίαν ἐπαπειλοῦσαν, τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου, τῆς τῶν ἁγίων μυστηρίων φημὶ μεταλήψεως, κελεύει μὴ στερεῖσθαι· ἀλλὰ μετὰ δοκιμασίας τοῦ ἐπισκόπου ἐν ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς ταύτης ἀξιοῦσθαι. τῆς νόσου δὲ, εἰ οὕτω συμβαίη, ῥαΐσαντας, καὶ πρὸς τὴν ὑγείαν ἐπανιόντας, τῆς μὲν θείας εἴργεσθαι κοινωνίας, ἐν τῇ χώρᾳ δὲ αὖθις εἶναι τῶν προτέρων ἐπιτιμίων, ἕως ἂν ὁ νενομισμένος αὐτῶν χρόνος ἐμπληρωθῇ.

Ταῦτα καὶ ὁ ϛʹ. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ διορίζεται κανὼν, τῷ ἔτι μετανοοῦντι, εἰ κίνδυνος ἐπισυμβαίη, καὶ προσδοκία
D θανάτου ἐκ νόσου, ἢ ἄλλης οἱασοῦν προφάσεως, τοῦτον εἰς κοινωνίαν μὲν, ἀλλ' ἐπὶ ὅρῳ δεχθῆναι. τὸν θάνατον γὰρ ἐκφυγόντι κοινωνεῖν οὐκ ἔξεσται, τοῦ ὡρισμένου μὴ ἐξήκοντος χρόνου καὶ τῶν ἐπιτιμίων.

Ὁ δὲ πέμπτος τοῦ μεγάλου Γρηγορίου Νύσσης, εἰ δέ τις, φησὶ, μὴ πληρώσας τὸν χρόνον τὸν ἐκ τῶν κανόνων ἀφωρισμένον, ἐξοδεύει τοῦ βίου, κελεύει ἡ τῶν πατέρων φιλανθρωπία, μεταλαβόντα τῶν ἁγιασμάτων, μὴ κενὸν τοῦ ἐφοδίου πρὸς τὴν ἐσχάτην ἐκείνην καὶ μακρὰν ἀποδημίαν ἐκπεμφθῆναι· εἰ δὲ μεταλαβὼν τοῦ ἁγιάσματος πάλιν
E ἐπανέλθοι εἰς τὴν ζωὴν, ἀναμένειν τὸν τεταγμένον χρόνον, ἐν ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ γινόμενον, ἐν ᾧ ἦν πρὸ τῆς κατ' ἀνάγκην δοθείσης αὐτῷ κοινωνίας.

Ταῦτα ἡ τῶν πατέρων φιλάνθρωπος βούλεται γνώμη, εἰ προσπελάσειε τὸ χρεὼν τῷ ἔτι καθαιρομένῳ τοῖς φαρμάκοις τῆς μετανοίας, καὶ ἡ κυρία παρεῖναι δοκῇ, ἐφεῖσθαι τοῖς πρεσβυτέροις κοινωνίας αὐτῷ μεταδοῦναι, ὡς μὴ ἀποβιῶναι μηδένα ὑπ' αὐτοῖς δεδεμένον· ἀναρρωσθέντα δὲ πάλιν, τὸν μήπω τοῦ καιροῦ πεπληρωκότα διάστημα, τοῖς προτέροις ὑπόδικον εἶναι, παρὰ τῶν πρεσβυτέρων δὲ περι-
F μένειν τῆς συγγνώμης τὸ σύνθημα, τοῦ χρόνου δηλαδὴ τῆς μετανοίας, μετὰ τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας διασκεδασθέντος.

ΚΕΦ

A

ΚΕΦ. θʹ.

Ὅτι τῶν μετανοούντων τοὺς λογισμοὺς δέχεσθαι, καὶ λύειν, καὶ δεσμεῖν τὰ ἁμαρτήματα, τοῖς ἐπισκόποις ἐδόθη· κατ' ἐπιτροπὴν δὲ τούτων καὶ τοῖς πρεσβυτέροις.

Ὁ ἕκτος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανών, τὴν τοῦ χρίσματος ποίησιν, τὴν τοῦ ἁγίου μύρου τελετήν, καὶ τὴν τῶν κορῶν ἀφιέρωσιν, κατὰ τὸ παλαιὸν γενομένην ἔθος, καὶ τὴν τῶν μετανοούντων καταλλαγήν, ὅπερ ἐστὶν ἡ τῶν λογισμῶν ἐξαγγελία, καὶ ἡ τῶν ψυχικῶν ἰατρεία σφαλμάτων, διὰ τῶν τῆς μετανοίας ἐπιτιμιῶν, καὶ τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἐπιστροφῆς· οὕτω γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῷ θεῷ καταλλάττεται· ταῦτα πάντα παρὰ πρεσβυτέροις ἀπείρηκε γίνεσθαι· τοῖς γὰρ ἀρχιερεῦσιν ἡ τούτων ἀνεῖται διοίκησις, ἅτε δεσμεῖν καὶ λύειν δεδυνημένοις, τύπον φέρουσι τῶν ἀποστόλων, οἷς τὴν ἐξουσίαν ταύτην ὁ Χριστὸς ἐνεχείρισεν. ὥστε οἱ χωρὶς ἐπιτροπῆς ἐπισκόπου δεχόμενοι λογισμοὺς ἀνθρώπων ἱερομόναχοι κακῶς ποιοῦσι, καὶ λίαν ἐπικινδύνως· οὔτε γὰρ λύειν οὔτε δεσμεῖν ἔχουσιν ἐξουσίαν· πολλῷ δὲ μᾶλλον οἱ ἀνίεροι μοναχοί· τούτοις γὰρ καὶ τὸ, ἐπιτρέψαι ὅλως λογισμοὺς ἀνθρώπων ἀναδέχεσθαι, καὶ κρίνειν, ἥκιστα θεμιτόν. ἀλλὰ καὶ ὁ ἕβδομος τὴν καταλλαγὴν τῶν μετανοούντων, εἰ περὶ τὴν ζωὴν κινδυνεύοιεν, οὐκ οἴεται δεῖν τοὺς πρεσβυτέρους ποιεῖν, ἐπιτροπῆς ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου.

Ταῦτα καὶ ὁ μϛʹ. διοριζόμενος, εἰ δὲ ἄπεστι, φησίν, ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ὁ ἐν μετανοίᾳ ὢν ἐν χρείᾳ κινδύνου γεγένηται, καταλλαττέτω τοῦτον καὶ ὁ πρεσβύτερος. ζήτει καὶ τὸ ηʹ. κεφάλαιον τοῦ Κ. στοιχείου. καὶ ἐν τῷ λαʹ. κεφαλαίῳ τοῦ Ε. στοιχείου κανόνα τεσσαρεσκαιδέκατον τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου.

Ὅτι καὶ τοῖς πολιτικοῖς ὕστερον νόμοις φιλανθρωπότερον ἔδοξε ταῖς τιμωρίαις χρῆσθαι.

Ἀλλὰ καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν νόμων ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον, καὶ οὐχ ὡς εἶχον πρότερον κρίσεως, ἐν τῇ λεγομένῃ τῶν νόμων ἀνακαθάρσει μεταβέβληνται. ἀναιρεῖ γὰρ αὕτη τὸ, εὐθὺς ἀναιρεῖσθαι τοὺς μεγάλοις ἁλωκότας ἐγκλήμασιν. ὁ γὰρ τὴν ἀνακάθαρσιν ταύτην συνθέμενος βασιλεύς, οὐδεμίαν τῶν ἐν τοῖς διγέστοις ἢ ταῖς διατάξεσιν ἀπανθρώπων ποινὴν προσήκατο, οὔτε γὰρ κεφαλῆς ἀφαιρεῖν ἐδικαίωσεν, οὔτε καταλύειν, ἢ καίειν, ἢ βρόχους ἐξάπτειν, ἀπείρηκε δὲ τὴν ἐν τῷ τῆς θαλάττης βυθῷ πνιγμονήν. εἰ δὲ καὶ ὑπέχειν τινὰς κεφαλικὰς ἐᾷ ἔστιν ὅτε κελεύει ποινάς, ἀλλ' οὐ τὰς θανατηφόρους ἐκείνας φησί, τὸ δὲ ὑπερορίζεσθαι, ἢ ἐν εἱρκτῇ περιορίζεσθαι, τὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἐκκοπήν, τὴν ἀφαίρεσιν τῆς χειρός, καὶ τὴν ἄλλην περὶ τὸ σῶμα λώβην, ἃ δοῖεν ἂν καὶ ἐπιστροφῆς καιρὸν παρέχειν τῷ τιμωρουμένῳ, τῇ τοῦ χρόνου παρατάσει, καὶ τῶν ἐπταισμένων μετάνοιαν. πᾶσι γὰρ τοῖς νόμοις τῶν νεαρῶν ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον δοκεῖ τοὺς προλαβόντας ἑρμηνεύεσθαι νόμους, καὶ οὕτω τὰς ἀποφάσεις γίνεσθαι. εἰ δὲ οἱ πολιτικοὶ νόμοι, οὕτω μεταποιοῦνται φιλανθρωπίας, πολλῷ μᾶλλον οἱ τῆς ἐκκλησίας. ἐκκόπτειν γὰρ τοῦ σώματος τῶν χριστιανῶν τοὺς αἱρετικοὺς δεδιδάγμεθα, πρὸς δὲ καὶ τοὺς ἀτόποις ἀνεχομένους ἐγκλήμασι, τιμωρεῖσθαι δὲ οὐ μεμαθήκαμεν, ἀλλ' ἀμεταθέτως ἔχοντας τῷ πολιτικῷ νόμῳ παραδιδόναι, ὡς πρὸς τῶν ἀρχόντων τὰς κατ' αὐτῶν ἀποφάσεις ἐκφέρεσθαι.

CAPUT IX.

Quòd pœnitentium confessiones accipere, & solvere, & ligare peccatores Episcopis conceditur; illorum verò consensu etiam Presbyteris.

SExtus Carthaginensis Synodi canon, Chrismatis confectionem, nempe sancti unguenti peractionem, & puellarum consecrationem, juxta morem an- B tiquum factam, & pœnitentium reconciliationem, quæ est confessionum denunciatio, & animæ vulnerum, per pœnitentiæ supplicia, & ad id quod melius est conversionem medela: (Ita enim Deo reconciliatur homo;) omnia hæc à Presbyteris fieri prohibuit: horum etenim administratio Antistitibus conceditur; quippe qui ligandi & solvendi potestatem habentes, Apostolorum typum ferunt, quibus talem potestatem concessit Christus. Quare qui sine Episcopi consensu confessiones hominum excipiunt sacrati monachi, malè faciunt, & valdè periculosè; neque enim solvendi neque ligandi facultatem habent; multò magis verò profani monachi; C illis enim omnino permittere, ut confessiones hominum excipiant, & judicent, nequaquam licitum est. Sed & vii. pœnitentium reconciliationem, si de vitâ periclitentur, sine Episcopi permissu Presbyteros facere oportere non existimat.

Eadem etiam xlvi. decernens, Si verò absit, inquit, Episcopus, & is qui pœnitentiam agit in periculum adductus sit, illum conciliet Presbyter. Quære & viii. cap. literæ K: & in xxxi. cap. lit. E. can. xiv. Syn. Neocæsariensis.

D

Quòd politicis postea legibus humaniùs visum suppliciis uti.

Quin etiam vetustiores leges in humanius, & non quale priùs habuerunt, judicium, in dicta legum repetita prælectione commutantur; ipsa enim abrogat illud, nempe statim interfici, qui in magnis criminibus deprehensi sunt. Imperator enim, qui istam repetitam prælectionem fecit, nullum eorum, quæ sunt in E digestis vel institutionibus, crudele supplicium protulit, neque enim capite plectere decrevit, neque destruere, vel comburere; vel laqueos intendere; prohibuit etiam in maris profunditate suffocationem. Licet autem quasdam capitales dare pœnas aliquando jubet, non tamen, inquit, mortiferas, sed solùm relegari, vel in carcerem includi, oculorum effossionem, manûs ablationem, & aliam corporis injuriam pati, quæ conversionis opportunitatem illi, qui puniendus est, temporis extensione præbeat, & illis qui lapsi sunt resipiscentiam. Omnibus enim Novellarum legibus humaniùs videtur præcedentes leges interpretari, & sic probationes fieri. Si verò leges politicæ humanitatem a- F deo exerceant; multò magis Ecclesiasticæ. Docemur enim à Christianorum corpore excindere hæreticos, ut & eos, qui absurdis tenentur criminibus; punire verò non didicimus, sed immutabiliter se habentes legi politicæ tradere, ut ad Magistratus illatæ adversus eos probationes deferantur.

A

CAPUT X.

De iis, qui impuris cibis vescuntur.

SANCTUS Gregorius Thaumaturgus in primo ejus canone, Non grave, inquit, affert damnum, si prohibitos in barbaris cibos, vel etiam quæ idolis sacrificantur, degustarent captivi, propter necessitatem & vim corporalem naturâ cibum necessariò exigente. Ipse enim inquit Servator, Non quæ in alvum intrant coinquinant hominem, sed quæ egrediuntur. Siquidem qui cibos impuros comederint minùs puniuntur, si servitutis jugo laborantes & legitimi alimenti inopiâ vetitos cibos tetigerunt: sin verò luxui maximè dediti sint & edacitati, neque ab impuris abstinuerunt, pœnis obnoxii sunt, quapropter & graviori supplicio puniuntur. Quære etiam in i. capite literæ A. canonem vii. Ancyranæ Synodi.

ΚΕΦ. ι'.

Περὶ μιαροφαγησάντων.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θαυματουργὸς, ἐν τῷ πρώτῳ κανόνι, οὐ βαρεῖαν ἐμποιεῖ, φησι, τὴν βλάβην, εἰ τῶν ἐν τοῖς βαρβάροις ἀπηγορευμένων βρωμάτων, ἢ καὶ εἰδωλοθύτων ἐγεύσαντο οἱ αἰχμάλωτοι, δι' ἀνάγκην καὶ βίαν συναγκαστικὴν τῆς φύσεως τραφῆναι βιαζομένης. αὐτὸς γὰρ εἴρηκεν
B ὁ σωτὴρ, ὅτι οὐ τὰ εἰσπορευόμενα εἰς τὴν κοιλίαν κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα. διά γε μὴν τὴν μιαροφαγίαν ἥττονας ἐπιτιμηθήσονται, εἰ καὶ τῆς νενομισμένης τροφῆς ἀπορίᾳ τῶν ἀπειρημένων ἥψαντο, δουλείας ζυγῷ πιεζόμενοι. εἰ δὲ τρυφὴν ὑπὲρ πλείονας ποιούμενοι καὶ ἀδηφαγίαν, οὐ δὲ τῶν μεμολυσμένων ἀπέσχοντο, διαβέβληνται, διὸ δὲ καὶ σφοδρότερον ἐπιτιμηθήσονται. ζήτει καὶ ἐν τῷ α'. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου κανόνα ζ. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.

CAPUT XI.

De Mimis & Scenicis.

CARTHAGINENSIS Syn. lxvi. canon, Mimos & Scenicos ex Græcorum superstitione conversos & baptizatos, à populo antiquam malitiam rursus exhibere non cogi jubet; licet tanquam officium aliquod & inexcusabile debitum etiam inviti ad ea munia juxta antiquam quandam consuetudinem trahebantur, in maximis præsertim civitatibus, ubi theatra fuerunt. Mimorum porro & Scenicorum, qui diversas scilicet personas imitantur & simulant (scenam enim simulationem vocant) eos quidem, qui in Imperatoris conspectu hæc simulant, honorabiles judicant leges politicæ; qui verò in congregationibus & aliis populorum conventibus in maxillam ictibus & strepitu, risum spectatoribus movent, à legibus infames judicantur.

Quære in ix. capite literæ Δ. can. cxxix. Carthagin. Syn. & in primo capite literæ Θ. can. li. sext. Synodi.

ΚΕΦ. ια'.

C
Περὶ Μίμων καὶ Σκηνικῶν.

Ὁ ξϛ'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν, τοὺς μίμους καὶ σκηνικοὺς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ὁρμωμένους θρησκείας, καὶ βαπτιζομένους, μὴ ἀναγκάζεσθαι αὖθις πρόσχημα ὑπὸ τοῦ δήμου τὰ τῆς παλαιᾶς μετιέναι κακίας, εἰ καὶ ὥσπερ τι λειτούργημα καὶ ἀπαραίτητον χρέος καὶ ἄκοντες εἵλκοντο ταῦτα ἐπιδείκνυσθαι κατά τι παλαιὸν ἔθος, ἐν ταῖς μεγίσταις καὶ μάλιστα τῶν πόλεων, ἔνθα καὶ τὰ θέατρα ἦν τῶν δημοσίων καὶ σκηνικῶν, τῶν διάφορα πρόσωπα δηλαδὴ μιμουμένων καὶ ὑποκρινομένων, σκηνὴν γὰρ λέγουσι τὴν ὑπόκρισιν,
D τοὺς μὲν ὑπ' ὄψιν τῶν Βασιλέων ταῦτα ὑποκρινομένους, ἐντίμους ἔχουσι τῆς πολιτείας οἱ νόμοι· οἵ γε μὴν ἐν πανηγύρεσι καὶ δήμων ἄλλαις συνάξεσι γέλωτα τοῖς ὁρῶσι κινοῦντες, τοῖς ἐπὶ κόρρης ῥαπίσμασι καὶ ψοφίσμασιν, ἄτιμοι τοῖς νόμοις λογίζονται.

Ζήτει ἐν τῷ θ'. κεφαλαίῳ τοῦ Δ. στοιχείου κανόνα ρκθ'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, καὶ ἐν τῷ α'. κεφ. τοῦ Θ. στοιχείου κανόνα να'. τῆς ϛ'. συνόδου.

CAPUT XII.

De Elocatione.

Leges.

SI conductor ante tempus conductionis expletum sine causa fundum deseruerit, totius temporis reditum persolvit.

Si quis equum conduxerit ad certum onus portandum, eumque graviori onere imposito læserit, ex damno tenetur.

Si quis ad locum usque designatum commodatò acceperit equum; ultra autem illum vel egerit vel miserit, de damno vel morte, quæ illi contingere possint, viderit ipse, qui mutuò accepit; &, ut equi dominus indemnis sit, curare tenetur.

Locator ante constitutum tempus conductorem invitum ejicere non potest; licet alius majores illo dederit pensiones; si libenter etiam pensionem, de qua pacti sunt, dederit. Quære & xv. caput literæ Γ.

ΚΕΦ. ιβ'.

E
Περὶ μισθώσεως.

Νόμοι.

ΕΑΝ χωρὶς αἰτίας καταλείψῃ τὸν ἀγρὸν ὁ μισθωσάμενος πρὸ συμπληρώσεως τοῦ χρόνου, δίδωσιν ὅλου τοῦ χρόνου τὸν μισθόν.

Ὁ μισθωσάμενος ἵππον ἐπὶ τῷ βαστάσαι τὸ ἄχθος, καὶ βαρύτερον ἐπιθεὶς βλάψῃ, ἐνέχεται ὑπὲρ τῆς βλάβης.

F

Ἐὰν χρήσηταί τις ἵππον ἕως ὡρισμένου τόπου, ὑπὲρ δὲ τοῦτον ἀπενέγκῃ ἢ πέμψῃ, τὴν συμβᾶσαν ἐπ' αὐτοῦ βλάβην ἢ θάνατον τὸν χρησάμενον ὁρᾷν, καὶ τὸ ἀζήμιον φυλάξαι τῷ κυρίῳ τοῦ ἵππου.

Οὐ δύναται ἐκβαλεῖν ἄκοντα τὸν μισθωσάμενον ὁ μισθώσας, πρὸ τοῦ ὡρισμένου χρόνου, κἂν ἄλλος αὐτῷ πλείονα ἐπαγάγῃ μισθώματα, καὶ ἐὰν εὐγνωμόνως ἕτοιμος ᾖ ὃ ὡμολόγησε δοῦναι μίσθωμα. ζήτει καὶ τὸ ιε'. κεφάλ. τοῦ Γ. στοιχείου.

ΚΕΦ

A

ΚΕΦ. ιγ΄.

Περὶ μνηστείας.

Νόμος.

Ὁ τὴν ἰδίαν μνηστὴν πρὸ τῆς ἥβης, ἤτοι τοῦ ιγ΄. χρόνου φθείρας, εἰ μὲν οἱ τῆς κόρης γονεῖς οὐ βούλονται τὴν τοιαύτην διαλῦσαι μνηστείαν, ἀναμενέτω τὸν τοῦ γάμου χρόνον· εἰ δὲ διὰ τὴν φθορὰν διαλῦσαι βούλονται, ἀνεμποδίστως ἡ τοιαύτη λυέσθω μνηστεία, καὶ ὁ φθορεὺς τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑποστάσεως τρίτον μέρος τῷ μέρει διδότω τῆς κόρης.

CAPUT XIII.

De Sponsalibus.

Lex.

Qui suam sponsam ante ætatem, scil. xiii. annorum vitiat; si quidem virginis parentes hæc sponsalia dissolvere nolunt, matrimonii tempus expectet: sin verò propter corruptionem volunt dissolvere, sine impedimento ejusmodi sponsalia dissolvantur, & corruptor suiipsius substantiæ tertiam partem virginis parti det.

B

ΚΕΦ. ιδ΄.

Περὶ μοιχείας.

Ὁ Νύσσης μέγας Γρηγόριος ἐν τῷ γ΄. κανόνι, ἤρεσε, φησι, τισὶ τῶν ἀκριβεστέρων καὶ τὸ κατὰ τὴν πορνείαν πλημμέλημα μοιχείαν εἶναι νομίζειν, διότι μία ἐστὶν ἡ νόμιμος συζυγία, καὶ γυναικὶ πρὸς ἄνδρα, καὶ ἀνδρὶ πρὸς γυναῖκα. πᾶν οὖν τὸ μὴ νόμιμον, παράνομον πάντως, καὶ ὁ μὴ τὸ ἴδιον ἔχων, δηλαδὴ τὸ ἀλλότριον ἔχει. τῷ γὰρ ἀνθρώπῳ μία δέδοται παρὰ τοῦ Θεοῦ βοηθὸς, καὶ τῇ γυναικὶ μία ἐφήρμοσται κεφαλή. οὐκοῦν ἐάν τις τὸ ἴδιον αὐτοῦ σκεῦος, καθὼς ὀνομάζει ὁ θεῖος ἀπόστολος, ἑαυτῷ κτήσαιτο, συγχωρεῖ ὁ νόμος τῆς φύσεως τὴν δικαίαν χρῆσιν· εἰ δέ τις ἔξω τοῦ ἰδίου γένοιτο, ἐν ἀλλοτρίῳ πάντως γενήσεται. ἀλλότριον δὲ ἑκάστῳ, πᾶν τὸ μὴ ἴδιον, κἂν μὴ ὁμολογούμενον ἔχῃ τὸν κυριεύοντα. οὐκοῦν οὐ πόρρω τοῦ κατὰ τὴν μοιχείαν πλημμελήματος καὶ ἡ πορνεία, τοῖς τὸν ἀκριβέστερον ἐξετάζουσι λογισμὸν, ἐδείχθη, λεγούσης καὶ τῆς θείας γραφῆς, μὴ πολὺς ἴσθι πρὸς ἀλλοτρίαν. πλὴν ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῖς ἀσθενεστέροις ἐχαρίσθη τις παρὰ τῶν πατέρων συμπεριφορὰ, ἤγουν οἰκονομία καὶ συγκατάβασις, διεκρίθη τὸ πλημμέλημα τῇ γενικῇ διαιρέσει ταύτῃ, ὡς πορνείαν μὲν λέγεσθαι τὴν χωρὶς ἀδικίας ἑτέρου γινομένην τινὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐκπλήρωσιν· μοιχείαν δὲ τὴν ἐπιβουλήν τε καὶ ἀδικίαν τοῦ ἀλλοτρίου. καὶ καθολικὴ μὲν ἐστι ταύτης θεραπεία, τὸ τῆς ἐμπαθοῦς λύσσης τῆς περὶ τὰς τοιαύτας ἡδονὰς καθαρὸν ἐκ μεταμελείας γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον. ἐπεὶ δὲ τῶν ἐν πορνείᾳ μολυνθέντων ἀδικία τις τῇ ἁμαρτίᾳ ταύτῃ οὐ καταμέμικται, διὰ τοῦτο διπλασίων ὡρίσθη τῆς ἐπιστροφῆς ὁ χρόνος τοῖς ἐν μοιχείᾳ μιανθεῖσιν, ἐπεὶ καὶ διπλῆ τούτοις ἡ ἁμαρτία, μία μὲν, ἡ κατὰ τὴν ἀθέσμον ἡδονὴν, ἑτέρα δὲ, ἡ κατὰ τὴν τοῦ ἀλλοτρίου ἀδικίαν συνισταμένη. ἐπεὶ τοίνυν οἱ ἐν πορνείᾳ μολυνθέντες δι᾽ ἐτῶν θ΄. τῆς κοινωνίας ἀξιοῦνται· ἡ κατὰ τὴν μοιχείαν ἁμαρτία τῷ χρόνῳ διπλασιάζεται, εἰς ιη΄. χρόνους ἐκτεινομένη, πρὸς δὲ τὴν τοῦ μολυνθέντος διάθεσιν, ἢ θᾶττον, ἢ βραδύτερον ἡ τοῦ ἀγαθοῦ μετουσία συγχωρεῖται. ζήτει καὶ τὸν α΄. τούτου κανόνα, ἐν τῷ α΄. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ νη΄. κανόνι, τὸν μοιχὸν εἰς δεκαπέντε ἔτη τῆς κοινωνίας ἐκβάλλει.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ κ΄. κανὼν, τοῦ μοιχοῦ καὶ τῆς μοιχαλίδος τὸ ἐπιτίμιον μέχρις ζ΄. συστείλας ἐτῶν, μετὰ τὴν τούτων ἐκμέτρησιν, καὶ τοῦ τελείου τυχεῖν αὐτοὺς ἀξιοῖ.

Ὁ γε μὴν ξα΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τὸν ἐπὶ μοιχείᾳ ἢ πορνείᾳ ἢ οἱαδήτινι ἀπειρημένῃ πράξει φανερῶς ἐλεγχθέντα, μὴ ὅτι γε εἰς ἱερωσύνην, ἀλλ᾽ οὐδὲ εἰς κλῆρον ἔρχεσθαι τὸ σύνολον συγχωρεῖ.

Ὁ δὲ ὄγδοος τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανὼν, τὸν τῆς μοιχευθείσης γυναικὸς ἄνδρα, οὐ θεμιτὸν εἶναι θεσπίζει,

CAPUT XIV.

De Adulterio.

Magnus Gregorius Nyssenus in tertio ejus canone, Placuit, inquit, subtiliorum nonnullis etiam fornicationis peccatum adulterium esse existimare, quoniam una est legitima conjunctio, & mulieris cum viro, & viri cum muliere. Quicquid ergo non

C

est legitimum, est omnino legi contrarium; & qui non habet proprium, habet omnino alienum. Homini enim una à Deo data est auxiliatrix, & mulieri unum appositum est caput. Ergo si quis quidem proprium vas suum (ut divinus Apostolus nominat) sibiipsi possederit, ei lex naturæ justum usum concedit: siquis autem extra proprium conversus fuerit, erit omnino in alieno; Id autem unicuique alienum est, quod non est proprium; etiamsi nullum dominum in confesso habeat. Non longè ergo à peccato adulterii, fornicationem distare ab iis, qui rem paulo diligentiùs examinant, o-

D

stensum est, cum dicat etiam sacra scriptura, ne multus sis cum aliena. Sed quia à Patribus indulgentia quædam concessa fuit imbecillioribus, vel administratio & demissio, distinctum est peccatum hac generali divisione, quòd fornicatio quidem dicitur libidinis expletio, quæ fit sine ulla alicujus viri injuria: Adulterium verò, insidiæ & injuria, quæ alteri viro inferuntur. Universale etiam est ejus remedium, ut à concitata in ejusmodi voluptates rabie per pœnitentiam homo purus efficiatur. Quoniam autem ab iis, qui fornicatione polluti sunt, injuria aliqua cum hoc peccato non est commissa, propterea duplum conversionis tempus iis præscriptum est, qui adulterio inquinati sunt, quoniam

E

duplum est eorum peccatum; unum quidem in illicita voluptate; alterum autem, quod in injuria, quæ alteri fit, consistit. Quia igitur qui fornicatione polluti sunt, post novem annos communione digni judicantur: adulterii peccatum tempore duplicatur, ad xviii. annos protractum; secundùm inquinati autem dispositionem, vel citiùs vel tardiùs sancti participatio conceditur. Quære etiam primum ejus canonem in primo capite literæ A.

Magnus Basilius in lviii. can. Adulterum per quindecim annos à communione ejicit.

F

Vicesimus Ancyranæ Syn. can. Adulteri & adulteræ pœnam ad vii. contrahens, post horum enumerationem quod perfectum est illos assequi dignum censet.

Lxi. verò sanctorum Apostolorum, qui fornicationis, vel adulterii, vel alicujus alius prohibitæ actionis manifestò convictus fuerit, non solùm in Sacerdotium, sed neque in Clerum omninò promoveri concedit.

Octavus Neocæsariensis Syn. canon, Adulteratæ uxoris maritum, in cujuscunque gradus ministerium

constituere, non esse legitimum constituit: sacro verò A ordine initiatum, si uxor ejus adulterata sit, vel illius consuetudine sejungi jubet, vel separari non volentem Sacerdotio amoveri. Nam pollutæ conjunctione contaminatus non est dignus, impurus cum sit, pura & sancta mysteria contrectare. Etsi enim viro licet sine discrimine adulteratam accipere, & peccatum condonare: sacratis autem hoc non conceditur, juxta xviii. Apostolicum can. qui jubet, cum ejectâ muliere matrimonio conjunctum non fieri Sacerdotem, quem etiam quæras in iv. cap. lit. Γ.

εἰς ὑπηρεσίαν οἱουδήποτε ἱερατικοῦ βαθμοῦ. Τὸν δὲ ἱερωμένον, τῆς γυναικὸς αὐτοῦ μοιχευθείσης, ἢ διαζευχθῆναι ταύτης κελεύει, ἢ μὴ βουλόμενον ἀποστῆναι τῆς ἱερωσύνης ἀφίστασθαι. μεμολυσμένος γὰρ τῇ τῆς μεμιασμένης ὁμιλίᾳ, οὐκ ἂν ἄξιος εἴη, ἀκάθαρτος ὤν, τῶν καθαρῶν καὶ ἁγίων μυστηρίων ἐφάπτεσθαι. εἰ γὰρ καὶ ἔξεστι τῷ ἀνδρὶ ἀκινδύνως λαμβάνειν τὴν μοιχευθεῖσαν, καὶ συγχωρεῖν τὸ ἁμάρτημα· ἀλλὰ τοῖς ἱερωμένοις τοῦτο οὐ δίδοται, κατὰ τὸν κελεύοντα ιη'. ἀποστολικὸν κανόνα, μὴ ἱερᾶσθαι τὸν διαβεβλημένῃ γυναικὶ συνοικοῦντα, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ δ'. κεφαλαίῳ τοῦ Γ. στοιχείου.

B Magnus Basilius in xxxiv. can. Adulterio pollutas, inquit, & ob pietatem & futuri judicii metum peccatum confitentes, vel quomodocunque convictas, veluti ab uteri tumore, vel etiam ab edito partu, dum mariti earum longè peregrinantur, publicare non siverunt Patres nostri, pœnarum locos illas ingredi cogendo, flentis videlicet, audientis, & substrati, ne convictis mortis causam præbeamus. Illius enim maritus, ipsam extra Ecclesiæ ambitum exeuntem videns, cum iis qui pœnis subjiciuntur, & manifestioribus testimoniis non egens, quòd matrimonii leges violavit, statim illam interficiet: plenus enim zelo, juxta Salomonem, animus viri ipsius. Ideoque consistere quidem cum fidelibus ordinarunt, & unà precari absque communione, quoad expletum fuerit pœnitentiæ tempus. C

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ λδ'. κανόνι, τὰς μοιχευθείσας, φησί, καὶ δι' εὐλάβειαν καὶ τὸν τῆς μελλούσης κρίσεως φόβον τὴν ἁμαρτίαν ἐξομολογουμένας, ἢ καὶ ἑτέρως ἐλεγχομένας, ὑπό τε τοῦ ὄγκου τυχὸν τῆς γαστρός, ἢ καὶ ἀπὸ τοῦ τὸ βρέφος ἀποτεκεῖν, ἀποδημοῦντος τοῦ ἰδίου ὄντος ἀνδρός, οὐκ ἔφασκον δεῖν οἱ πατέρες ταύτας δημοσιεύειν, ἐκ τοῦ, τοῖς τόποις τῶν ἐπιτιμίων ἀναγκάζειν αὐτὰς εἰσιέναι, τὸν τοῦ προσκλαίοντος, φημί, τοῦ ἀκροωμένου, καὶ τοῦ ὑποπίπτοντος, ἵνα μὴ θανάτου αἰτίαν παράσχωμεν ἐλεγχθείσαις. ὁ γὰρ τῆς τοιαύτης ἀνήρ, ἐξιοῦσαν τῆς ἐκκλησίας ὁρῶν, μετὰ τῶν ἐν ἐπιτιμίοις ὄντων, καὶ περιφανεστέρας οὐ δεηθεὶς μαρτυρίας τοῦ τὸν γάμον αὐτοῦ διαφθαρῆναι, αὐτίκα διαχρήσεται ταύτην· μεστὸς γὰρ ζήλου, κατὰ τὸν Σολομῶντα, θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς. ταύτας τοίνυν καὶ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς ἐπέταξαν, καὶ συνεύχεσθαι χωρὶς κοινωνίας, ἄχρις ἂν ὁ τῆς μετανοίας χρόνος ἐκμετρηθῇ.

In xxxvii. verò, Qui alienam uxorem vel alicui desponsatam corrumpit, & postquam ea ablata fuerit, uxorem ducit; in primâ quidem adulterii accusabitur: in secundâ autem, reus non agetur, uxore à viro liberâ.

Ἐν δὲ τῷ λζ'. ὁ ἀλλοτρίᾳ γαμετῇ ἢ μεμνηστευμένῃ ἑτέρῳ συμφθειρόμενος, καὶ μετὰ τὸ ἀφαιρεθῆναι ταύτην, γαμετῇ συνοικήσας· ἐπὶ μὲν τῇ πρώτῃ μοιχείᾳ ἐγκληθήσεται· ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ, ἀνέγκλητος ἔσται, ἐλευθέρας οὔσης ἀνδρός.

In xxxix. etiam, Quæ vivit, inquit, cum adultero, D adultera est; id est, quæ cum aliquo adulterata est, & post legitimi sui mariti mortem adultero, matrimonii scilicet lege, conjuncta est. Non enim illa unà cum eo vivere permittitur, neque ab Ecclesiasticis neque à civilibus legibus, & nisi desistat, ejus peccatum non solvitur, licet pœnarum tempus perfecerit. Quære & v. cap. lit. Γ. quin & xvi.

Ἐν δὲ τῷ λθ'. ἡ τῷ μοιχῷ συζῶσα, μοιχαλίς ἐστι, φησί, τουτέστιν ἡ μοιχευθεῖσά τινι, καὶ μετὰ θάνατον τοῦ νομίμου ἀνδρὸς τῷ μοιχῷ, νόμῳ δῆθεν γάμου, μιγεῖσα. οὐ γὰρ συγχωρεῖται τούτῳ συνοικεῖν ἡ τοιαύτη, οὔτε παρὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας, οὔτε παρὰ τῶν πολιτικῶν νόμων· καὶ εἰ μὴ ἀποστείη, οὐ λύεται ταύτης ἡ ἁμαρτία, κἂν τὸν χρόνον ἐκπλήσειε τῶν ἐπιτιμίων. ζήτει καὶ τὸ ε'. κεφάλαιον τοῦ Γ. στοιχείου, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ ιϛ'.

Leges.

Νόμοι.

Qui adulterii cum muliere commissi accusatur, illam uxorem ducere non potest. E

Ὁ ἐπὶ μοιχείᾳ γυναικὸς κατηγορηθείς, οὐ δύναται ταύτην γαμετὴν ἀγαγέσθαι.

Quicunque uxores suas adulterare inveniunt, & non dimittunt, puniri eos jubemus: leno enim est, qui propriam suam uxorem adulteratam non dimittit, non quidem qui tantum suspectam habet.

Πάντας, ὅσοι τὰς γυναῖκας αὐτῶν μοιχευομένας εὑρίσκοντες μὴ ἀπολύουσι, τιμωρεῖσθαι κελεύομεν· προαγωγὸς γάρ ἐστιν, ὁ τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν μοιχευθεῖσαν μὴ ἀπολύσας, οὐ μὴν ὁ ψιλῶς ὑποπτεύσας.

Nunc autem, & post condemnationem, vir uxorem suam adulteram ex monasterio accipere potest, juxta cxvii. Justiniani Novellam, quæ dicit, Jubemus mulierem adulteram competentibus pœnis subditam in monasterium conjici: & si intra biennium maritus velit eam reducere, damus ei potestatem hoc faciendi, & F unà cum ea habitandi, nullo exinde imminente illi periculo; nullum enim præjudicium accipit matrimonium ex his, quæ medio tempore facta sunt. Sin autem prædictum tempus præterierit, aut maritus, priusquam illam receperit, obierit, jubemus ut tondeatur mulier, & habitum monasticum accipiat.

Ἀλλὰ τανῦν, καὶ μετὰ τὴν καταδίκην, δύναται ὁ ἀνὴρ ἀναλαβεῖν ἐκ τοῦ μοναστηρίου τὴν μοιχευθεῖσαν αὐτοῦ γυναῖκα, κατὰ τὴν ριζ'. Ἰουστινιανείου νεαράν, κελεύομεν, λέγουσαν, γυναῖκα τὴν μοιχευθεῖσαν ταῖς προσηκούσαις ὑποβαλλομένην ποιναῖς μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι· καὶ εἰ μὲν ἐντὸς διετίας ὁ ἀνὴρ αὐτὴν ἀναλαβεῖν βουληθείη, ἐξουσίαν αὐτῷ δίδομεν τοῦτο ποιεῖν, καὶ συνοικεῖν αὐτῇ, μηδένα κίνδυνον ἐντεῦθεν εὐλαβούμενον. οὐ γὰρ καταβλάπτεται ὁ γάμος διὰ τὰ ἐν τῷ μεταξὺ γεγονότα. εἰ δὲ ὁ προειρημένος χρόνος παρέλθοι, ἢ ὁ ἀνήρ, πρὶν ἀναλαβεῖν αὐτήν, τελευτήσῃ, κελεύομεν ἀποκείρεσθαι τὴν γυναῖκα, καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνειν.

A

Εἰ περὶ μοιχείας ὁ ἀνὴρ κατηγορήσας τῆς γυναικὸς ἀποδείξει, τηνικαῦτα χωρισμοῦ γινομένου, ἔχειν τὸν ἄνδρα κελεύομεν πρὸς τῇ πρὸ γάμου δωρεᾷ, καὶ τὴν προῖκα. καὶ πρὸς τούτοις, εἰ παῖδας μὴ ἔχοι, τοσοῦτον λαμβάνειν ἐκ τῆς ἄλλης τῆς γυναικὸς περιουσίας, ὅσον τῆς προικὸς τὸ γ΄. μέρος εἶναι γινώσκεται· ὥστε τῇ αὐτοῦ δεσποτείᾳ, καὶ τὴν προῖκα, καὶ τὴν παρ᾽ ἡμῶν ὁρισθεῖσαν ποινὴν προσκυροῦσθαι. εἰ γὰρ παῖδας ἔχοι ἐκ τοῦ αὐτῆς συνοικεσίου, καὶ τὴν προῖκα καὶ τὴν ἄλλην τῆς γυναικὸς περιουσίαν τοῖς παισὶ φυλάττεσθαι· καὶ οὕτω τὸν μοιχὸν νομίμως ἐλεγχόμενον ἅμα τῇ γυναικὶ τιμωρεῖσθαι. καὶ εἰ μὲν ἔχοι ὁ μοιχὸς γαμετήν, τὴν προῖκα καὶ τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν αὐτῇ περιποιεῖσθαι· τὴν δὲ ἄλλην τοῦ ἀνδρὸς περιουσίαν, εἰ μὲν εἰσὶν ἀνιόντες ἢ κατιόντες, ἕως τρίτου βαθμοῦ, ταύτην λαμβάνειν αὐτούς· εἰ δὲ μή, προσκυροῦσθαι ταύτην τῷ δημοσίῳ.

Si adulterii vir uxorem suam damnans convicerit, tum separatione factâ jubemus virum præter donationem ante nuptias factam etiam dotem habere: & ad hoc, si filios non habeat, tantum accipere ex alia uxoris substantia, quantum dotis tertia pars esse cognoscitur; ut ejus proprietati & dos & à nobis definita pœna applicetur. Si enim filios habuerit ex ejus matrimonio, & dotem aliamque mulieris substantiam filiis conservari; & ita adulterum legitimè convictum unà cum uxore puniri. Et si quidem uxorem habeat adulter, eam & dotem & ante nuptias donationem accipere: aliam verò mariti substantiam, si sint quidem ascendentes vel descendentes usque ad tertium gradum eam illos accipere; sin autem non sint, eam fisco adjudicari.

B

Οἱ μοιχοὶ τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι, ῥινοκοπείσθωσαν. οἱ δὲ μεσῖται καὶ ὑπουργοὶ τοῦ τοιούτου ἀσεβήματος γεγονότες, τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι, διηνεκεῖ παραπεμφθήτωσαν ἐξορίᾳ.

Adulteris verberatis & tonsis, nares abscinduntur. Internuncii verò & impii hujusce facinoris administri, verberati & tonsi in perpetuum mittantur exilium.

C

Ἀλλὰ καὶ ἡ λβ΄. παρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος, τὰς προσηκούσας ποινὰς διορίζεται τοῖς μοιχοῖς καὶ ταῖς μοιχαλίσιν.

Quinetiam & xxxii. Novella Imperatoris Leonis convenientes pœnas adulteris viris & adulteris fœminis statuit.

Ἡ δὲ λη΄. νεαρὰ ῥινοτομῇ τὸν μοιχὸν καὶ τὴν μοιχαλίδα κολάζει, καὶ διορίζεται, τὸν μὲν ἄνδρα τῆς μοιχευθείσης κερδαίνειν τὴν προῖκα· αὐτὴν δὲ ἐν μοναστηρίῳ περιορίζεσθαι, καὶ ἄκουσαν μὴ ἀποκείρεσθαι· τὰ δὲ τῆς προικὸς ἐπέκεινα πράγματα τοὺς παῖδας αὐτῆς καὶ τὸ μοναστήριον διανέμεσθαι· τῶν παίδων μὴ ὄντων, τοὺς γονέας αὐτῆς ἢ μετ᾽ ἐκείνους ἄλλους προσήκοντας.

Xxxviii. verò Novella adulterum & adulteram narium abscissione punit, & decernit, quòd maritus adulteræ dotem lucretur; illam autem in monasterio includi, & non involuntariè tondi; quæ verò ultra dotem sunt facultates ejus filios & monasterium dividere: sin autem non habet liberos, ejus parentes vel alios ex ejus cognatione.

D

Ἡ μοιχεία οὐ μόνον ἐπὶ φθορᾷ νομίμου γαμετῆς κρίνεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀσυστάτου, καὶ ἀθεμίτου γάμου, καὶ μνηστείας, καὶ παλλακισμοῦ.

Actio adulterii intenditur, non solùm ob legitimæ uxoris stuprum, sed etiam super matrimonium, quod consistere non potest, & illegitimum, & sponsalia, & concubinatum.

Ὁ τὸν μοιχὸν μετὰ τῆς ἰδίας γυναικὸς ἐν συμπλοκῇ καταλαβών, ἐὰν συμβῇ αὐτὸν ἀνελεῖν, οὐκ εὐθύνεται ὡς ἀνδροφόνος· ἐν μόνῳ γὰρ τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ δύναται φονεύειν τὸν μοιχὸν ὁ ἀνήρ, καὶ τοῦτον σκηνικόν, ἢ ἄτιμον ὄντα. οὐ δέδοται δὲ τοῖς ἀνδράσι φονεύειν τὰς μοιχαλίδας αὐτῶν γυναῖκας.

Qui adulterum cum propriâ uxore in ipso actu deprehendit, si contingat eum occidere, non ut homicida punitur: in sola enim propria domo in ipso actu maritus adulterum interficere potest, & illum scenicum vel infamem. Maritis autem non conceditur adulteras suas uxores interficere.

E

Διάφοροι δὲ νόμοι θεσπίζουσι, μὴ ἄλλως τὴν γυναῖκα μοιχευθεῖσαν κατακρίνεσθαι, εἰ μὴ διὰ φανερῶν ἀποδείξεων, τουτέστι διὰ πέντε μαρτύρων ὀμνυόντων ἰδεῖν ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ τὴν μοιχείαν πληρουμένην. κατὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ πάντες δύνανται κινεῖν τὸ τῆς μοιχείας ἔγκλημα, ἀλλὰ πρόσωπα πέντε, ἀνήρ, πατὴρ αὐτῆς, ἀδελφός, θεῖος πρὸς πατρός, θεῖος πρὸς μητρός, οὕτω γὰρ ἀξιοπιστοτέρα ἡ πρόφασις τῆς ζητήσεως γίνεται. εἰ δὲ ξένοι εἶεν οἱ κατηγοροῦντες, εἰ μὲν ἀποδείξουσιν, ἐκτομῇ τῆς ῥινὸς οἱ μοιχοὶ τιμωροῦνται· ἂν δὲ ἀπελεγχθῶσι δι᾽ ἔχθραν τὴν κατηγορίαν πεποιηκότες, οὗτοι τὴν τοιαύτην ποινὴν ὑπομένουσιν. ἀλλ᾽ οὐδὲ αὐτὴ ἡ γυνὴ ὁμολογοῦσα μοιχευθῆναι καταδικάζεται, ὅπερ καὶ ἔστι καινόν.

Diversæ quidem leges jubent, mulierem non aliter condemnari ut adulteram, quàm per apertas probationes, id est, per quinque testes jurantes se vidisse in ipso actu fieri adulterium. Hac ratione nec omnes possunt adulterii actionem intendere, sed quinque solùm personæ, Maritus, Pater ejus, Frater, Patruus, Avunculus, ita enim magis credibilis fit quæstionis prætextus. Si verò sint peregrini qui accusant, si quidem demonstrationem adferant, narium abscissione puniuntur adulteri: sin autem propter inimicitias accusationem detulisse convincantur; ipsi eandem pœnam subeunt. Mulier autem, quæ se adulterari ipsa fatetur, non condemnatur; quod etiam novum est.

F

Ὁ δύο γαμετὰς ἔχων, τυπτέσθω· ἐκδιωκομένης παρ᾽ αὐτῆς τῆς ἐπεισάκτου γυναικός, μετὰ τῶν τεχθέντων ἐξ αὐτῆς παίδων.

Qui duas uxores habet, verberetur: ab ipsa uxore expulsâ superinductâ, & liberis ex eâ natis.

Ὁ δύο γαμετὰς ἔχειν πειραθείς, οὐ νόμῳ, ἀλλὰ φαύλῳ προαιρέσει, ὑπόκειται τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι. ὁ μὲν γὰρ μετὰ ἐλευθέρας συμπλακείς, ζώσης τῆς αὐτοῦ γυναικός, ὡς πόρνος κατακρίνεται.

Qui duas habere uxores conatus est, non lege, sed facto consilii, adulterii supplicio subjicitur: qui enim cum libertâ, vivente ipsius uxore, rem habet, ut fornicator condemnatur.

Ὁ δὲ τοῦ γάμου κοινωνίαν δευτέραν ἀγόμενος, ὡς μοιχὸς τιμωρεῖται.

Qui in matrimonio secundam communionem accipit, ut adulter punitur.

Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι εἰσὶ πρόσωπα ἁμαρτάνοντα, καὶ οὐκ

Scire autem oportet, quòd sunt personæ, quæ pec-

cant, & non corriguntur, nempe, qui servi sui uxorem adulterio vitiat, & qui fœminam viro subjectam, quæ non paucos ad impudicitiam allexit, & cum multis concubuit, stuprat, adulterii crimini non subjicitur, sed fornicationis tantum. Et vir quidem tanquam adulter punitur, mulier verò non corrigitur; quando invitam & impulsam illam vi vicerit, licèt illa erubescens, marito suo quod factum est, statim non annunciaverit.

CAPUT XV.

De Monasteriis & Monachis.

PRIMÆ & secundæ dictæ Synodi canon primus, Non licere jubet Monasterium ædificare absque Episcopi sententiâ, debitam primò orationem peragentis; in Brevi autem, & ipsum Monasterium inscribi, & quæcunque à conditore illi dedicantur; & Breve in ædibus Episcopalibus reponi, ut non possit ille qui dedicavit, illa in proprium usum iterum convertere. Quæ enim sibi quis abjudicavit per Monasterium Deo addicens, quomodo potest, ac si adhuc esset Dominus, illa administrare, & aliis divendere? Nec etiam Monasterii Præfectum absque Episcopi sententia illum seipsum constituere, nec alium ejus loco deligere patitur. Etenim, si quæ homini quispiam largitus est, ampliùs auferre sine causa, qui donavit, haud potest; quo jure, quæ Deo dedicata sunt, in suam possessionem, qui donavit, rapiat, tanquam nomine tantum, non re fuisset dedicatio?

Xxiv. Syn. iv. canon, porro & sextæ Synodi xlix. Quæ semel juxta Episcopi voluntatem consecrata sunt Monasteria, cum esset consuetudo precationem præjicere extructioni, tanquam quoddam fundamentum infragile, perpetuò manere Monasteria ordinant, & res, quæ ad ea pertinent, non alienandas servari, eaque non ampliùs fieri secularia habitacula: Eos autem, qui hoc non observant, canonice puniri; sacratos quidem depositioni subjiciendos esse; Laicos verò segregationi. Quære etiam in xii. cap. lit. E. canonem xvii. septimæ Synodi.

Hujus verò xx. can. Dehinc non existimat duplicia Monasteria fieri debere; & prope Monachos Monachas habitare: illud enim scandali & offensionis causam multis præbet. Sed quibuscunque placuit cum propriis cognatis mundo renunciare; viri quidem in virorum, fœminæ verò in fœminarum, inquit, Monasteria ingrediantur. Quæ autem hucusque permanent duplicia Monasteria, divini nostri Patris Basilii hæc ita se habere ordinantis reverentia, administrentur, prout ipse instituit. Simul verò degere & versari Monachos & Monachas non oportet: quippe periculosum & illicitum illud est. Neque illis concedatur licentia, ut simul colloqui queant, neque seorsum cum illis cibum capere: & quæ vitæ necessaria à viris ad regulares fœminas deferuntur, extra portam hæc accipiat Præfecta cum alia anu Monacha. Siquis etiam Monachus necessario negotio cognatam suam visere vehementer desiderat, præsente Præfecta cum ea colloquatur exiguo & brevi sermone, & statim ab ea recedat.

Quartus iv. Synodi canon, Monasterium ædificare vel oratoriam domum, præter civitatis Episcopi sententiam, inhonestum ducit: Monachos autem, qui syncerè & non prætextu Monasticam elegêre vitam,

A εὐθύνονται. ὁ μοιχεύων τὴν γυναῖκα τοῦ ἀπεδούλου αὐτοῦ, καὶ ὁ μοιχεύων πολυφθόρον καὶ πολύχρηστον ὕπανδρον, τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι οὐχ ὑπόκειται, εἰ μὴ τῷ τῆς πορνείας. καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ τιμωρεῖται ὡς μοιχὸς, ἡ δὲ γυνὴ οὐκ εὐθύνεται, ὅτι ἄκουσαν καὶ βεβιασμένην αὐτὴν χειρὶ κρατήσῃ, εἰ καὶ αὐτὴ ἐρυθριῶσα, τὸ γεγονὸς εὐθὺς οὐκ ἀπήγγειλε τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς.

ΚΕΦ. κ΄.

B Περὶ μοναστηρίων καὶ μοναχῶν.

Ὁ τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου κανὼν πρῶτος, μὴ ἐξεῖναι κελεύει μοναστήριον οἰκοδομεῖν, ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου, τὴν εἰωθυῖαν πρότερον ἐπιτελοῦντος εὐχὴν, ἐν βρεβίῳ δὲ αὐτὸ τὸ μοναστήριον ἐγγράφεσθαι, καὶ ὅσα παρὰ τοῦ δειμαμένου αὐτῷ ἀφιέρωνται, καὶ τὸ βρέβιον τῷ ἐπισκοπείῳ προσαποτίθεσθαι, ὡς μηκέτι δύνασθαι τὸν ἀφιερώσαντα ἐξὸν ἃ τούτων αὖθις ἐξιδιοῦσθαι. ὧν γὰρ ἀπεξένωσεν ἑαυτὸν διὰ τῆς μονῆς ἀναθεὶς τῷ Θεῷ, πῶς οἷός τε, οἷα δεσπότης ταῦτα διέπειν, οὐχ ὅπως καὶ ἄλλοις διαπιπράσκειν; οὐ μὴν οὐ δὲ ἡγούμενον ἑαυτὸν ταύτης ἐξὸν καθιστᾶναι παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, οὐδ᾽ ἕτερον ἀνθ᾽ ἑαυτοῦ προχειρίζεσθαι. εἰ γὰρ τὰ ἀνθρώποις διδορημένα οὐκ ἔτι χωρεῖ συμφέροντος αἰτίας τὸν δωρησάμενον ἀναλαβεῖν, πῶς γε τῶν ἀνατεθειμένων Θεῷ τὴν κυριότητα ὁ αναθεὶς ἰδιοποιήσεται, ὡς προσηγορίᾳ μόνῃ, καὶ μὴ πράγματι τὴν ἀφοσίωσιν εἶναι;

C

Ὁ δὲ κδ΄. τῆς δ΄. συνόδου κανὼν, ἔτι δὲ καὶ τῆς ς΄. ὁ μθ΄. τὰ ἅπαξ καθιερωθέντα μοναστήρια, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ὡς ἔθος εὐχὴν προκαταβάλλεσθαι τῆς οἰκοδομίας, ὥσπερ τινὰ θεμέλιον ἄρραγῆ, ἐπιτάττουσι μένειν

D εἰς τὸ διηνεκὲς μοναστήρια, καὶ τὰ προσήκοντα τούτοις πράγματα φυλάττεσθαι ἀνεκποίητα, καὶ μηκέτι γίνεσθαι ταῦτα κοσμικὰ καταγώγια· τοὺς δὲ τοῦτο μὴ τηροῦντας κανονικῶς εὐθύνεσθαι· ἱερωμένους μὲν δηλαδὴ καθαιρέσει, λαϊκοὺς δὲ ὑποβαλλομένους ἀφορισμῷ. ζήτει καὶ ἐν τῷ .ιβ. κεφαλαίῳ τοῦ Ε. στοιχείου κανόνα ιζ. τῆς ζ. συνόδου.

Ὁ δὲ ταύτης κ΄. οὐκ οἴεται δεῖν ἀπὸ γε τοῦ νῦν διπλᾶ γίνεσθαι μοναστήρια, καὶ τοῖς μοναχοῖς ἐγγὺς τὰς μοναζούσας οἰκεῖν· σκανδάλου γὰρ καὶ προσκόμματος τοῖς πολλοῖς αἴτιον

E τοῦτό γε. ἀλλ᾽ ὅσοις ἀρέσει μετὰ τῶν ἰδίων ἀποτάξασθαι συγγενῶν, οἱ μὲν ἄνδρες, εἰς ἀνδρῶν· αἱ δὲ γυναῖκες, εἰς γυναικῶν εἰσίτωσαν, φησὶ, μοναστήρια. τὰ δὲ ἄχρι καὶ τήμερον διαφυλάσσομενα διπλᾶ μοναστήρια, αἰδοῖ τοῦ ταῦθ᾽ οὕτως ἔχειν τυπώσαντος θείου πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου, οἰκονομείσθωσαν, ὡς ἐκεῖνος γε διατάττεται· συνδιαιτᾶσθαι δὲ καὶ συναναστρέφεσθαι μοναχοὺς μοναστρίαις οὐ δεῖ· ἐπισφαλὲς γὰρ καὶ ἀθέμιτον· οὔτε παρρησίαν πρὸς αὐτοὺς ἔχειν, οὔτε ἰδίᾳ προσομιλεῖν, μὴ ὅτι καταμόνας αὐταῖς συνεσθίειν, τὰ δὲ γε κομιζόμενα ταῖς κανονικαῖς ἀναγκαῖα τοῦ βίου πρὸς τῶν ἀνδρῶν, ἔξωθεν τῆς θύρας ἡ ἡγουμένη ταῦτα προσλαμβανέτω μεθ᾽ ἑτέρας μοναστρίας γραός. εἰ δὲ

F καὶ τῶν μοναχῶν τις τινὰ καθ᾽ αἷμα προσήκουσαν ἰδεῖν περὶ πλείστου διὰ ἀναγκαίου ποιεῖται πράγματος, τῆς ἡγουμένης ὄψιν ταύτῃ προσομιλείτω δι᾽ ὀλίγων καὶ σμικρῶν λόγων, καὶ ταχέως ὑποχωρείτω.

Ὁ δὲ δ΄. τῆς δ΄. συνόδου κανὼν, μοναστήριον οἰκοδομεῖν ἢ εὐκτήριον, οὐκ ἐν καλῷ τίθεται, παρὰ γνώμην τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου· τῶν μὲν τοι μοναχῶν τοὺς εἰλικρινῶς καὶ μὴ προφάσει τὸν μονήρη μετιόντας βίον, τὴν ἡσυχίαν

ἡσυχίαν μὴ ἐν παρέργῳ τίθεσθαι κελεύει, μόνῃ τε προσανέχειν τῇ νηστείᾳ καὶ προσευχῇ, καὶ ἐν οἷς ἀπετάξαντο τόποις προσκαρτερεῖν. οἱ γοῦν οὕτω βιοῦντες, δίκαιοι ἂν εἶεν τὰ πρεσβεῖα κατὰ τῶν ἄλλων φέρεσθαι μοναχῶν· ὑπείκειν μέντοι καὶ τούτους τῷ ἐγχωρίῳ ἐπισκόπῳ, ὥσπερ νόμος τοῖς κληρικοῖς, καὶ μηδὲν ἱερατικὸν πράττειν, πρὸς ἑτέραν ἀπαίροντας ἐπαρχίαν, χωρὶς ἀπολυτικῆς ἢ συστατικῆς τοῦ ἐπισκόπου γραφῆς. τούς γε μὴν τὰ ἴδια καταλιμπάνοντας μοναστήρια, καὶ τὰς πόλεις ἀδιαφόρως καὶ ἀτάκτως περιιόντας, καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας, πρὸς δὲ καὶ τὰ πολιτικὰ διαταράσσοντας πράγματα, ὡς μήτε τὰ θεῖα μέρη τῆς ἑαυτῶν, μήτε τὰ ἀνθρώπινα κατά γε τὴν προσήκουσαν τάξιν ἐᾶν τινας διενεργεῖσθαι, ὑπὸ λαϊκῶν μὲν τὰ βιωτικά, ὑπὸ δὲ μοναχῶν καὶ κληρικῶν τὰ τῷ Θεῷ ἀνατεθειμένα· τούτους καὶ ἄκοντας τοῖς μοναστηρίοις εἰσελαύνειν κελεύει, εἰ μή τινες ἄρα εἰς πολιτικῶν πραγμάτων ἀναγκαίας διοίκησιν ἐπιτραπεῖεν πρὸς τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου, ἅτε τῶν τηνικαῦτα κληρικῶν ἢ λαϊκῶν ἀσφαλέστερον ταῦτα διαθεῖναι μὴ ἀμαθῶς ἐχόντων. ἐπιτάττει δὲ καὶ μηδένα δοῦλον τὸν τῶν μοναστηρίων προεστῶτα εἰσδέχεσθαι ἐπὶ τὸ μονάσαι, παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου δεσπότου, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημῆται· τὸν δὲ τὸν ὅρον τουτονὶ παραβαίνοντα ἀκοινώνητον εἶναι. τόν γε δὴ τῆς πόλεως ἐπίσκοπον, χρῆναι τὴν δέουσαν ποιεῖσθαι πρόνοιαν τῶν μοναστηρίων, ἵνα μὴ τῇ τῶν προσηκόντων αὐτοῖς ὀχλήσει πραγμάτων συνταράττηται τοῖς μοναχοῖς τὸ φιλήσυχον. ζήτει τὸ κβ΄. καὶ τὸ κε΄. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

quietem non obiter habere jubet, & soli jejunio & orationi vacare, & in quibus ordinati sunt locis fortiter perseverare. Qui igitur ita vivunt, æquum esset, ut præ aliis monachis privilegia sortiantur: cedant nihilominus & illi regionis Episcopo, quemadmodum Clericis jubet lex, & nihil Sacerdotale exequantur, in aliam regionem discedentes, absque Episcopi pacificis & commendatitiis literis. Qui propria relinquunt monasteria, & civitates negligenter & inordinatè circumcursant, & Ecclesiastica & civilia negotia perturbant; ut neque divina à suis, neque humana secundum convenientem ordinem administrari sinant; quæ ad vitam scilicet spectant à Laicis; à Monachis autem & Clericis ea quæ sunt dedicata; hos vel invitos monasteriis includi jubet; nisi quidam ad necessariam forsan civilium negotiorum administrationem à civitatis Episcopo veniam consequuti sint, qui scilicet è Clericis & Laicis tunc existentibus hæc melius administrare norunt. Decernit etiam, ut nullus servus à monasteriorum Præfectis ad monasticam vitam admittatur, præter domini sui voluntatem, ne nomen Dei blasphemetur; Eum verò, qui hanc definitionem transgreditur, excommunicatum esse: civitatis porrò Episcopum eam oportere, quàm par est, monasteriorum curam gerere, ne rerum ad illos pertinentium molestiâ monachorum perturbent quietem. Quære xxii. & xxv. caput literæ E.

Περὶ τοῦ πῶς χρὴ δέχεσθαι τοὺς θέλοντας ἀποκαρῆναι.

De modo, quo accipi debent illi, qui tonderi volunt.

Ὁ δὲ μγ΄. τῆς ς΄. συνόδου κανών, οὐκ ἀπείρηταί φησι παντὶ Χριστιανῷ, καὶ μεγάλα ἡμαρτηκότι, τὴν μοναδικὴν μετελθεῖν πολιτείαν· ἥτις ἡμῖν τὴν ἐν μετανοίᾳ ζωὴν σὺν ἀκριβείᾳ παραγράφει. οἷά τις γὰρ στήλη τὴν μετάνοιαν ἡμῖν τῷ ἔξωθεν σχήματι καὶ τῷ βίῳ, καὶ τοῖς ἤθεσιν ὑπογράφει· καὶ ταύτης ἀεὶ μεμνῆσθαι παρασκευάζει· μὴ δῆτα ἡ τῶν πταισμάτων πληθὺς καὶ τὸ βάρος ἀπόγνωσιν ἡμῖν ἐμποιείτω. μηδὲ τις τρόπος ἐμποδὼν γινέσθω τινί, πρὸς τὴν τοῦ θεοφιλοῦς τοῦδε σκοποῦ ἀποπλήρωσιν. ὁ γὰρ Σωτὴρ ἡμῶν εἴρηκε, τὸν ἐρχόμενον πρός με, οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω.

Canon autem xliii. Concilii sexti, Conceditur, inquit, cuivis Christiano, etiamsi graviter deliquerit, statum Monasticum ingredi: qui vitam quidem pœnitentialem accuratè nobis repræsentat: nam velut columna quidam pœnitentiam externo habitu, victu, moribusque exprimit, atque nosmet ejus semper memores præstat. Neque verò aut delictorum multitudo aut etiam magnitudo desperationem nobis creet: neque modus vivendi cuiquam obstet, quominus hunc tam gratum Deo scopum attingat: Dixit enim Servator noster, *Illum, qui ad me venit, neutiquam ejiciam foràs.*

Ὁ δὲ μ΄. εἰ καὶ τῷ κολλᾶσθαι Θεῷ φησι, πολλὰ χαίρειν εἰρηκότας τοῖς τοῦ βίου φροντίζονται πράγμασι, τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος καθίσταται πρόξενον, ἀλλ᾽ ἀνεξετάστως οὐ δεῖ· οὐδὲ πρὸ τοῦ προσήκοντος δήπου τῆς ἡλικίας καιροῦ, τοὺς τὸν μονήρη βίον αἱρουμένους, τοῖς τῆς μονῆς προεστῶσι προσίεσθαι δεῖ. τοῦ δὲ πλατυνθῆναι περιφανῶς τὴν εὐσέβειαν, τῷ περιόντι τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, καὶ δεκαέτης ἄν τις μὴ ἀποβεβλήσθω, μόνον εἰ τοὺς τρόπους συμβαίνοντας ἔχοι τῷ ἐπαγγέλματι. μὴ ὅτι καὶ ὁ δέκατον περιτρέχων ἔτος.

Canon verò xl. Quamvis, inquit, hosce qui ut Deo jungerentur, jam rebus secularibus longum valedixerunt, istius felicitatis heic participes facere æquum sit: at verò absque examine minimè oportet: Imò nec citra debitum ætatis tempus illos, qui vitam solitariam agere cupiunt, à Præfecto Monasterii admitti fas est. Veruntamen ut præclarè augeatur pietas, superabundanti gratiâ Dei etiam decimum ætatis annum agens ne rejiciatur, dummodo pares professioni mores adferat. Imò nec is, qui decimum adhuc currentem habet.

Ὁ δὲ ε΄. τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου κανών, τοὺς τῷ μονήρει προσιόντας βίῳ, ἐπὶ τριετίαν ἐν τῇ μονῇ δοκιμάζεσθαι διωρίσατο, τὴν κοσμικὴν περικειμένους ἔτι στολήν. ἀξιόχρεω δέ, τοὺς ἐν τούτῳ τοῦ χρόνου περὶ τὸ ἐπάγγελμα πρόθεσιν ἐπιδειξαμένους, τηνικαῦτα τὸ μοναδικὸν ἀμφιέννυσθαι σχῆμα. τὰς γὰρ ἀκρίτους καὶ ἀδοκιμάστους ἀποταγάς, ὡς ἐπίπαν ἴσμεν τῇ τῶν μοναχῶν συντάξει λυμηναμένας. οἱ γοῦν προπετῶς ἑαυτοὺς τῷ μονήρει ἐπιρρίπτοντες βίῳ, καὶ πρὸς τὸ βραχὺ μετέπειτα καὶ ἐπίπονον τῆς ἀσκήσεως ἀπειπόντες, ἐπὶ τὸν φιλόσαρκον, καὶ ὑλικὸν βίον, ἀθλίως πάλιν ἐπαναστρέφουσιν. εἰ δέ τις περὶ

Synodi verò primæ & secundæ dictæ canon v. Eos qui ad monachatum accedunt, per triennium in Monasterio, stolâ quidem seculari adhuc amictos, probandos decrevit: æquum tamen esse judicavit, ut qui per id temporis animi sui propositum de Professione demonstraverint, tum demum habitum Monasticum adsumerent. Indiscretas enim & citra probationem factas Renunciationes ut plurimum ordini monastico perniciosas esse comperimus. Idcirco qui temerè in statum Monachorum sese ingerunt, paulò post ipsum piæ exercitationis laborem recusantes, rursum ad gratam carni ac secularem vitam miserè reverti solent. Siquis verò

A verò summopere in his quæ ad Religionem ac virtutem pertinent, semet exercuerit, adeò ut vita anteacta futuræ non vana sponsio fuerit, vel semestre tempus sufficiet. Cæterùm nec iis, qui adhuc probationem agentes in gravem morbum inciderint, ordinis consummatio differenda est: Qui verò secus fecerint, puta vel Præfectum monasterii, vel Candidatum, illum quidem regimine excidere statuit, & subditi conditionem subire, hunc autem in aliud monasterium abduci, ubi nihil rigoris monastici remittitur.

De iis qui absque precibus monasticum habitum induunt.

B Quicunque verò intra triennium monasticum habitum & quidem absque precibus induit, prægraves pœnas luet, si modo illam rursus exuere velit, tanquam cum rebus ludens minimè ludicris: cogetur enim ad habitum istum vel nolens induendum.

Cavet quidem illius Synodi canon ii. Nè tonsus quilibet amictu monachali utatur, nisi priùs adsit qui illum in subjectione habere debet, atque salutis animæ ejus curam: ipse quidem jam ante in operibus bonis C præclarè exercitatus, discipulosque suos ad virtutem incitandi peritus. Qui verò vel morbi vel luctûs causâ detondentur, (quatenus famam solùm pietatis acquirant;) & in propriis ædibus rursus mansitant, religiosæ exercitationis sudores & labores nihil curantes, hosce sub disciplinâ constituendos decernit in monasterio, in quo Episcopus voluerit: illum autem qui sine causâ semet tondet, tanquam violatorem sacrorum Canonum & ordinis monastici conturbatorem, communione privandum. Nam propter promiscuas illas & incertas tonsuras ignominia vitæ monasticæ affricatur, imò & Deum blasphemari contingit: At verò nec ille D qui in extremo halitu, ut monachis mos est, rasuram patitur, licet ex respiratione solâ nondum vitâ functus esse credatur, & quæ fiunt minimè sentit, dignus est qui veste monachali amiciatur: sed habitum secularem resumere, aut vitam rursus publicam agere ipsi concedetur, nisi malit injunctionum vinculis subjici. Veruntamen iis, qui temerè habitum Monachorum arripiunt, hoc non permittitur.

E Canon autem xix. Synodi septimæ, Omnibus qui solitariam vitam in æde aliquâ sacrâ agere cupiunt, ut per pecuniæ largitionem admissionem in eam impetrent, prorsus interdicit. Sed nec fas est quamvis rem sacram eâ ratione conquirere: quippe haud licet Deo servire & mammonæ. Imò cujus principium probum non est, secundùm magnum Basilium, etiam ipsum totum repudiandum. Episcopum verò vel Abbatem, qui istud perpetraverit, jubet aut cessare aut excommunicari. Cæterum, si Abbas Sacerdotii expers fuerit, (obtentum enim est tales nonnullos reperiri,) è monasterio expelli, & in aliud deduci receptandi atque subjectionis causâ. Easdem pœnas dabit & Abbatissa, quæ talia ausa fuerit.

F Quæcunque autem parentes ex liberorum hæreditate Monasterio dedicant, adimere rursus haud licet: consecrantur enim Deo, sive is qui obtulit, in monasterio maneat, sive inde discedat: nisi fortè ejus qui monasterio præsidet culpa fuerit, quod iste recesserit.

πλείστου ποιοῖντο τὰ τῆς εὐλαβείας καὶ ἀρετῆς, ὡς τὸ φθάσαν τοῦ βίου τοῦ μέλλοντος ὑπάρχειν ἐχέγγυον, καὶ ὁ ἑξαμηνιαῖος ἀπαρκέσει χρόνος. ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ἀσκητεύουσιν ἔτι τὸ δόκιμον, τοῖς νόσῳ περιπεσοῦσι βαρείᾳ, τὴν πλείονα ὑπερθετέον τοῦ χρόνου. τοὺς δὲ παρὰ ταῦτα δρῶντας, τόν τε τῆς μονῆς ἐξηγούμενον, φημὶ, καὶ τὸν εἰσαγόμενον, τὸν μὲν, τῆς ἀρχῆς ἐκπίπτειν, καὶ τὴν ὑποταγὴν ὑπεισελθεῖν· τὸν δὲ εἰς ἑτέραν μονὴν ἀπάγεσθαι, μηδὲν τῆς ἀκριβείας ὑφειμένην.

Περὶ τῶν χωρὶς εὐχῆς τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα περιβεβλημένων.

Εἰ δέ τις καὶ τῆς τριετίας ἐντὸς, τὸ μοναχικὸν, καὶ χωρὶς εὐχῶν ἔνδυμα περιβάλλοιτο, μεγάλαις ὑφέξει δίκαις, εἰ ἀπεκδύσασθαι τοῦτο βουληθείη ὡς παίζων ἐν ἀπαίκτοις. καὶ ἄκων γὰρ τοῦτο περιβεβλῆσθαι ἀναγκασθήσεται.

Ὁ δὲ β΄. ταύτης κανὼν, μὴ ἀποκείρεσθαι ἐπιτρέπει, καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα περιτίθεσθαι, ἂν μὴ πρότερον ὁ μέλλων αὐτὸν εἰς ὑποταγὴν ἔχειν παρῇ, ᾧ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας μελήσει, καλῶς αὐτὸς πρότερον ἐν τῇ ἀρετῇ ἀσκηθεὶς, καὶ οἷος πρὸς ταύτην καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα ἐνάγειν. τοὺς μέντοι διὰ νόσον ἢ λύπην ἀποκειρομένους, ἐφ' ᾧ δόξαν μόνον εὐλαβείας ἐντεῦθεν κτήσασθαι, καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις αὖθις περιφέροντας οἴκοις, μηδὲν μᾶλλον αὐτοὺς τῶν ἀσκητικῶν ἱδρώτων, καὶ πόνων, τούτους μὲν εἰς ὑποταγὴν ἐν μοναστηρίῳ καθιστᾶν, ἐν ᾧ ἂν ἐπίσκοπος δοκιμάσοι· τὸν δὲ παραλόγως αὐτὸν ἀποκείραντα καθαιρεῖσθαι, οἷα τῶν θείων παραβάτην κανόνων, καὶ τὴν μοναχικὴν εὐταξίαν συγχέοντα. διὰ γὰρ τὰς ἀκρίτους ταύτας καὶ ἐπισφαλεῖς ἀποκάρσεις, ὑβρίζεσθαι μὲν τὸν μοναχικὸν περιγίνεται βίον, Θεὸν δὲ βλασφημεῖσθαι συμβαίνει. ἀλλ' οὐδὲ ὁ [illegible] πρὸς ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς, εἴ γε δὴ μοναχοῖς ἔθος, ἀποκαρείς· εἰ καὶ μήπω τοῦ ζῆν ἀπέστη, ὃ μὴ νεκρὸς εἶναι πιστεύεται, καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ τελούμενα μηδόλως αἰσθάνεται, οἷός τε ἔσται τὴν μοναχικὴν περιβαλέσθαι στολήν· καὶ τὴν κοσμικὴν αὖθις ἐνδύσασθαι, ἢ ἐν τῷ κόσμῳ διάγειν συγχωρηθήσεται, εἰ μὴ βούλοιτο δεσμοῖς ἐπιτιμίων ὑποβληθῆναι. οὐ μὴν οὐδὲ τοῖς ἐκ προπετείας, τὸ μοναχικὸν σχῆμα περιθεμένοις, τοῦτο δοθήσεται.

Ὁ δὲ ιθ΄. τῆς ζ΄. συνόδου, ἀπαγορεύει τοῖς [illegible] μονήρη βίον ἐν σεμνείῳ μετελθεῖν προαιρουμένοις, διὰ χρημάτων τὴν εἰς αὐτὸ ποιεῖσθαι εἴσοδον, ἀλλ' οὐδὲ ἕτερον ἱερατικόν τι πρᾶγμα, οὐ γὰρ οἷόν τε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ. καὶ οὗ ἡ ἀρχὴ αἰδέσιμος οὐκ ἔστι κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, καὶ τὸ πᾶν ἀπόβλητον. τὸν δὲ τοῦτο διαπραττόμενον ἐπίσκοπον ἢ ἡγούμενον, ἢ παύσασθαι κελεύει, ἢ καθαιρεῖσθαι. εἰ δὲ ἱερωσύνης ὁ ἡγούμενος ἄμοιρος, περιβέβληνται γὰρ [illegible] καὶ ἐκ τοιούτων τοῦ μοναστηρίου ἐκβάλλεσθαι· καὶ ἑτέρῳ πρὸς ὑποδοχὴν καὶ ὑποταγὴν παραδίδοσθαι. τοῦτο δὲ καὶ ἡγουμένη τὰ τοιαῦτα τολμησάσῃ ἐφέξει τὸ ἐπιτίμιον.

Ἅπερ δὲ οἱ γονεῖς ἐκ τοῦ κλήρου τῶν παίδων τῇ μονῇ ἀφορίζουσιν, ἀφαιρεῖν αὖθις οὐκ ἔξεστιν· ἀφιέρωνται γὰρ τῷ Θεῷ, κἄν τε μένῃ ἐν τῷ μοναστηρίῳ, κἄν τε ἐξίῃ ὁ ταῦτα προσενεγκών· εἰ μὴ ἄρα πρὸς τοῦ ἡγουμένου αἰτία συμβαίη τῆς μονῆς τοῦτον ὑποχωρῆσαι.

Ο δ'

Ὁ δὲ ϛ΄. τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, A οἱ μοναχοί, φησιν, οὐδὲν ἴδιον ἔχειν ὀφείλουσιν, ἅτε νενεκρωμένοι τῷ κόσμῳ διὰ τὴν ἐν Χριστῷ κεκρυμμένην ζωήν. οὕτω γὰρ ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς τοὺς τὴν μοναδικὴν πολιτείαν τυπώσαντας, δήλους ἡμῖν πόῤῥωθεν καθιστάς, τῶν πιστευσάντων ἔφησεν· οὐδεὶς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ᾽ ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. ἔνθεν τοι καὶ τοῖς μονάζειν ἐθέλουσιν, ἔξεστι περὶ τῶν ὑπαρχόντων διατίθεσθαι πρότερον, καὶ οἷς ἂν βούλοιντο ταῦτα παραπέμπεσθαι προσώποις, μὴ κεκωλυμένοις παρὰ τοῦ νόμου, οἷον αἱρετικοῖς ἢ νόθοις παισί. μετὰ γάρ τοι τὸ μονάσαι, τῶν προσόντων αὐτοῖς πάντων τὸ μοναστήριον ἔχει τὴν κυριότητα, B καὶ οὐδὲν περὶ τῶν οἰκείων φροντίζειν ἢ διατίθεσθαι τούτοις παρακεχώρηται· εἰ δέ τις φωραθείη κτῆσιν τινα αὐτῷ ἰδιοποιησάμενος, ταύτην μὲν ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς, ἢ ὁ τῆς χώρας ἐπίσκοπος, λαβὼν καὶ πωλήσας, πολλῶν μαρτύρων ὑπ᾽ ὄψει, τὴν ἐντεῦθεν διαβολὴν φυλαττόμενος, πτωχοῖς καὶ ἀπόροις διανεμέτω· τὸν δὲ τὴν τοιαύτην κτῆσιν κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν Ἀνανίαν ὑποσυλᾶν μελετήσαντα, τῇ πρεπούσῃ ἐπιτιμίᾳ σωφρονισάτω. τούτοις πᾶσιν ὑπεύθυνος καὶ ἡ τῶν μοναζουσῶν ἔστω φατρία.

Ὁ δὲ μα΄. τῆς ϛ΄. συνόδου, σφαλερὸν ἡγήσατο πάντη τοὺς ἐρημικῆς ἀνακεχωρηκότας ἄρτι διαίτης ἑαυτοὺς εὐθὺς ἐν οἰκίσκῳ βραχυτάτῳ ἐγκλείειν, καὶ σφίσιν αὐτοῖς γίνεσθαι τοῦ μονήρους βίου καθηγητάς. δεῖ γὰρ πρότερον ἐν ἀδελφῶν πλειόνων συνεδρίῳ τὸ τῆς ὑποταγῆς γεγυμνασμένον ἐπὶ τριετίαν ἐνδείξασθαι· εἶτα ἐφ᾽ ἕτερον ἕνα προσμείναντας χρόνον, ἔνθα δὴ καὶ ἐπικλείσασθαι εἵλοντο, καὶ τῆς σφῶν γνώμης ἀμεταθέτως ἔχειν ἄντικρυς ἐλέγξαντας, ὡς οὐ κενῆς ἄρα δόξης, ἀλλ᾽ ἀρετῆς ἐφίεσθαι ταύτῃ διάγειν οἱ τοιοῦτοι προῃρῆσθαι, μετ᾽ ἐπιτροπῆς τοῦ κατὰ τὴν χώραν ἐπισκόπου, ἐπικλεισαμένους μένειν· καὶ μηκέτι τοῦ οἰκίσκου τὸ παράπαν ἐξιέναι· εἰ μήπου κατ᾽ ἀνάγκην ἐκβιασθεῖέν τινα, ἤτοι διὰ κοινὴν τοῦ λαοῦ λυσιτέλειαν, ἢ διὰ νόσον ὅσον οὐκ ἤδη τὴν τοῦ θανάτου ψῆφον μηνύουσαν ἐπιστάσης· ἀλλὰ καὶ τότε μὴ ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου. εἰ γὰρ δὴ ἄλλως ἐξελθεῖν βουληθεῖεν, καὶ ἄκοντας εἰσωθεῖν εἰς τὸν ἐκεῖνον οἰκίσκον χρή, καὶ ἀσφαλῶς καθειργνύειν, ὡς μηκέτι ῥᾳδίαν εἶναι σφίσι τὴν ἔξοδον· πρὸς τούτῳ καὶ νηστείαις αὐτοὺς ὑποβάλλειν, καὶ σκληραγωγίαις κατατρύχειν, ὡς ἂν οὕτω θεραπευθείη τὸ τῆς γνώμης αὐτῶν εὐμετάβολον. οὐδεὶς γάρ φησιν ὁ Σωτὴρ βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ᾽ ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Ὁ δὲ μβ΄. τοὺς λεγομένους ἐρημίτας, καὶ μέλανα περικειμένους ἱμάτια, τάς τε κόμας ἐπιπολὺ καθειμένους, καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν μεταξὺ ἀναστρεφομένους, καὶ τὸ οἰκεῖον ἐπάγγελμα καθυβρίζοντας τούτους, ἤτοι τὰς κόμας κελεύει περιελᾶν, καὶ σχῆμα μοναχικὸν ἀνειλῆφθαι, καὶ ἐν φροντιστηρίῳ μοναχοῖς συγκαταλέγεσθαι, ἢ μὴ αἱρουμένους πόλεων ἀπελαύνεσθαι, καὶ πρὸς τὰς ἐρημίας ἀποπέμπεσθαι, ἐξ ὧν καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἑαυτοῖς ψευδῶς ἀνεπλάσαντο.

Ὁ δὲ μζ΄. μήτε ἐν ἀνδρῴῳ μοναστηρίῳ γυναῖκα, μήτε μὴν ἄνδρα ἐν γυναικείῳ, κελεύει καθεύδειν· παντὸς γὰρ σκανδάλου καὶ προσκόμματος ἀνωτέρους εἶναι δεῖ τοὺς πιστούς, F καὶ μάλιστά γε τοὺς μοναχούς, καὶ πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον τῷ κυρίῳ, τὸν ἑαυτῶν βίον ῥυθμίζειν, καὶ διευθύνειν· τοῖς δὲ εἰς τοῦτο τόλμης ἰοῦσι κληρικοῖς τε καὶ λαϊκοῖς, ἀφορισμοῦ καὶ ἀμφοῖν τιμᾶται.

Ὁ δὲ κβ΄. τῆς ἑβδόμης συνόδου, ἱερωμένοις, καὶ οἷς ὁ βίος μονότροπος ἐπιπλήττει, κατ᾽ ἰδίαν γυναιξὶν συνεσθίουσιν, εἰ καὶ καθ᾽ αἷμα τούτοις αὗται προσήκουσιν. εἰ δὲ ταύτας συνδειπνούσας δέῃ λαβεῖν, μὴ ἄλλως· ἢ θεοφόρων συμπαρόντων ἀνδρῶν· ἢ καὶ τιμίων καὶ εὐλαβῶν γυναικῶν ἵνα

Concilii verò, quod primum & secundum vocatur, Canon numero sextus, Monachi, inquit, nihil proprium habere debent, utpote qui propter vitam in Christo absconditam mortui facti sunt mundo. Sic enim B. Lucas eos, qui vitæ monasticæ formam dederunt, eminùs nobis repræsentans, Fidelium, ait, nemo eorum qui possidebat quicquam suum esse dicebat, sed omnia illis erant communia. Unde qui vitam solitariam agere volunt, priùs bona sua disponere, & quibus velint personis transmittere licet, modò non sint jure civili prohibitæ, ut hæretici, & nati spurii. Postquam enim professi fuerint, bonorum omnium ad Monasterium dominium transit: neque ullam de rebus propriis curam gerere vel disponere eis permissum est. Si quis verò possessionem quampiam in proprios usus vertens deprehendatur, eam Monasterii Præfectus aut istius loci Episcopus capiat, & coram multis testibus divendens, ut ea ratione calumniæ causam evitet, & pauperibus ac mendicis distribuat. Atque insuper eum, qui talem possessionem, uti Ananias iste, surripere meditatus est, debitâ correctione castiget. Hisce autem omnibus & Monialium societas obnoxia erit.

Porro autem Concilii sexti Canon xli. omninò periculosum esse censuit & temerarium à vitâ victúque C communi recedere, ac statim semet in angustâ cellulâ includere, sibique adeò ipsis vitæ solitariæ authores esse. Oportet enim in Monasterio, ubi magna est fratrum frequentia, animum ad obediendum comparatum per triennium ostendere: deinde annum alium in mansiuncula, in quâ includi cupiunt, degentes, & firmum animi sui propositum plenè demonstrantes, adeò ut jam non vanæ gloriæ sed virtutis gratiâ vitam illam profiteri præsumantur, cum consensu istius loci Episcopi inclusos manere: neque dein ex illâ mansione ampliùs egredi; nisi fortè urgeat necessitas, vel propter com- D munem populi utilitatem, vel ejusmodi morbum, qui mortem tantum non instare indicat; sed & tunc quidem non sine consensu Episcopi. Qui verò alias ob causas exire volunt, vel invitos dictâ mansione coerceri oportet, ne unquam facilis sit exitus; atque præterea jejuniis affligere, & correctionibus macerare, ita ut hac ratione curetur animi eorum inconstantia. Nemo enim, inquit Servator noster, qui manum aratro immisit, & retrò conversus est, aptus est regno cœlorum.

E Tum Canon xlii. Eremitas qui vocantur, quotquot nigris vestibus induti, & dimisse, ut solet, comati cum viris & mulieribus versantur, eoque professionem suam dehonestant, hosce aut positis comis jubet habitum Monasticum sumere, & in mansione aliquâ inter Monachos referri, aut, si hoc recusaverint, ex urbibus pelli, & ad eremos ablegari, unde falsò sibi denominationem assinxerunt.

Adhæc Canon xlvii. Neque mulierem permittit in virorum Monasterio, neque in muliebri virum dormire. Citra scandalum enim omne & offendiculum Fideles esse decet, maximè verò Monachos; atque ad id quod condecens est & Domino gratum, vitam suam componere ac dirigere. Illos autem, qui eo audaciæ usque processerint, tam Clericos quàm Laicos, excommunicatione utrosque ferit.

Veruntamen Synodi septimæ Canon xxii. Sacerdotes, & illos qui vitam agũt Monasticam percellit, quicunque privatim cum mulieribus convivantur, quamvis cum ipsis sanguine junctæ fuerint: si vero hasce convivio excipere opus, ne hoc quidem fiat, nisi præsentibus viris Divinis

ac matronis venerandis ac Religiosis; adeò ut ejusdem mensæ ac salis communicatio, illis in utilitatem spiritualem cedat. Sive enim comedatis, inquit, sive bibatis, seu faciatis aliquid, omnia ad Dei gloriam facite. Et, Omnia mihi licent, at non omnia expediunt. Imo & ipsas cogitationes purgare jubemur, scilicet aut eluere, aut purgare, seu prosternere, neque permittere ut denuò in nos assurgant. Sin verò horum aliquis iter faciat, nesciátque ubinam hospitio excipiatur, ei haud interdictum est in publicam domum divertere, necessitate eum urgente, modò sobriè, & cum circumspectione sese gerat. Cæterum ii, qui cum uxoribus ac liberis suis unà habitant, secularem vitam trahentes, cum uxoribus convesci minimè prohibentur. Hoc enim culpa vacat, dummodo fiat cum gratiarum erga Deum actione, & non cum gesticulationibus scenicis, aut Satanicis canticis, & modulationibus meretriciis, quæ maledictio isthæc Prophetica intentat, Væ illis qui ad citharam & psalterium vinum bibunt, & quæ sequuntur.

καὶ αὐτὸ δὲ τραπέζης αὐταῖς καὶ ἁλῶν κοινωνεῖν, πρὸς ὠφέλειαν εἴη πνευματικήν. εἴτε γὰρ ἐσθίετε φησὶν, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ ποιεῖτε. καὶ, πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. ἀλλὰ καὶ λογισμοὺς καθαίρειν κελευόμεθα, ἤγουν ἐκπλύνειν, ἢ καθαίρειν, ἤτοι καταβάλλειν· ἢ μὴ ἐᾶν αὐτοὺς ἡμῶν κατεξανίστασθαι. ἀποδημοῦντι δέ τινι τόπον, καὶ μὴ εὐποροῦντι ὅπη καταχθῇ, καὶ ἐν πανδοχείῳ καταλύειν οὐκ ἀπείρηται, τῆς χρείας αὐτὸν κατεπειγούσης· μόνον σωφρόνως καὶ μετ' εὐλαβείας. οἱ μέντοι γυναιξὶ καὶ τέκνοις συζῶντες, καὶ κατὰ κόσμον βιοῦντες, οὐ κωλύονται γυναιξὶ συνεσθίειν. οὐ γὰρ διαβέβληται τοῦτο, εἰ μετ' εὐχαριστίας τῆς πρὸς Θεὸν γένοιτο, καὶ οὐ μετὰ θυμελικῶν ἐπιτηδευμάτων, καὶ σατανικῶν ᾀσμάτων, καὶ πορνικῶν λογισμάτων, οἷς ἐπέρχεται ἡ προφητικὴ ἀρά· οὐαὶ οἱ μετὰ κιθάρας καὶ ψαλτηρίου τὸν οἶνον πίνοντες, καὶ τὰ ἑξῆς.

Quinimò neque permittit Concilii Carthaginensis Can. xxxviii. Monachos aut Clericos audacter ad Virgines vel Viduas Deo consecratas accedere, absque consensu Episcopi, aut, eo absente, Presbyteri alicujus: nec tunc quidem solos cum solis versari, sed vel Clericis aliis, vel Christianis honestis ac religiosis præsentibus, ut tollatur omnis suspicio. Inoffensi enim, ait Apostolus, estote & Judæis & Græcis & Ecclesiæ Dei. Jubemur adeò suspiciones malas evitare, talsæ licet fuerint.

Οὐδὲ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου λη'. κανὼν, ἐφίησι μοναχοῖς ἢ κληρικοῖς ἀδεῶς εἰσιέναι πρὸς παρθένους, ἢ χήρας, αἳ δὴ τῷ Θεῷ καθιέρωνται, τοῦ ἐπισκόπου μὴ ἐπιτετραφότος ἢ τοῦ πρεσβυτέρου, εἰ ἐκεῖνος ἀπείη· ἀλλὰ καὶ τότε μὴ μόνους μόναις ἐντυγχάνειν, ἀλλὰ παρόντων ἢ κληρικῶν ἑτέρων, ἢ χριστιανῶν ἐντίμων, καὶ εὐλαβῶν, ὥστε πᾶσαν ὑποψίαν περιαιρεῖσθαι. ἀπρόσκοποι γάρ φησιν ὁ Ἀπόστολος, γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. ἐπεὶ φεύγειν τὰς πονηρὰς ὑπολήψεις προστετάγμεθα, κἂν ὦσι ψευδεῖς.

Canon autem vigesimi primi Synodi septimæ haud permittit Monachum aut Monialem propriam deserere mansionem, & in aliam se conferre: sin verò hoc fieri contingat, laudabile esse existimat & quidem necessarium hosce hospitio excipi, nè forte secularibus & promiscuè viventibus se immiscere cogantur; haud tamen recipi sine consensu suorum Præfectorum.

Ὁ δὲ κα'. τῆς ζ'. συνόδου, οὐκ ἐπιτρέπει μοναχὸν ἢ μονάστριαν, τὴν οἰκείαν καταλιμπάνοντα μονὴν, καὶ εἰς ἑτέραν ἀπιέναι· συμβὰν δὲ οὕτω, ξενοδοχεῖσθαι μὲν ἀναγκαῖον δι' ἐπαίνου τίθεται, ἵνα μὴ κοσμικοῖς καὶ ἀδιαφόρως βιοῦσιν ἐκβιασθεῖεν συμμίξαι· προσλαμβάνεσθαι δὲ οὐ δῆτα ἄνευ γνώμης τῶν σφῶν ἡγουμένων.

Tum Canon iii. Synodi primæ & secundæ, quæ vocatur, Excommunicationi Præfectum subjicit, nisi aufugientes Monachos, qui ad ovile suum pertinent, cum diligentiâ requisiverit, & ovem morbidam convenienti medicinâ recuperans ad sacrum claustrum reduxerit. Nam si animantium ratione carentium pastor, qui erga gregem negligenter sese gerit, certò luat; Quisquis ovium Christi salutem præ socordiâ vilipendit, quidni indeprecabiles pœnas dabit? Monachus verò ita revocatus, si eo redire recusaverit, unde discessit, si ita Episcopo visum fuerit, segregabitur.

Ὁ δὲ γ'. τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, ἀφορισμῷ τὸν ἡγούμενον ὑποτίθησιν, εἰ μὴ ἐπιμελῶς ἀναζητοίη, τοὺς τῆς ἑαυτοῦ ποίμνης ἀποδιδράσκοντας μοναχοὺς, καὶ πρὸς τὸν ἱερὸν ἐπανάγειν σηκὸν, τῇ καταλλήλῳ θεραπείᾳ τὸ νοσοῦν ἐπιρρωννὺς πρόβατον. εἰ γὰρ ὁ ζώων ἀλόγων ποιμὴν, ἀμελῶς περὶ τὸ ποίμνιον διακείμενος τιμωρίαν ἀναγκαίως ὑπέχει, ὁ τῶν τοῦ Χριστοῦ θρεμμάτων τὴν σωτηρίαν περὶ ἐλαχίστου δι' οἰκείαν ῥᾳστώνην τιθέμενος, πῶς οὐκ ἀπαραίτητον εἰσπραχθήσεται δίκην; ἀπειθῶν δὲ ὁ ἀνακαλούμενος μοναχὸς ἐπανιέναι ὅθεν δῆτα καὶ ἐξελήλυθεν, πρὸς τοῦ ἐπισκόπου ἀφορισθήσεται.

Dein Canon quartus, Monachum, qui propriâ mansione relictâ in aliam se confert, vel in habitaculo seculari turpiter comessatur, ipsum illum, & qui susceperit, utrosque communione privandos decernit, donec is qui recesserit, in monasterium, quod improbè deseruit, fuerit reversus. Sin verò istius loci Episcopus Monachos quosdam pietate (ut licet) percelebres de mansione propriâ eximens, in aliis constituerit, ut mansioni præsint, (modò utræque illi Episcopo subjectæ fuerint) vel domûs tutelam eis commiserit: Isthoc quidem cùm eos qui suscipiunt, tum Monachos ipsos culpâ omni vacuos præstat.

Ὁ δὲ δ'. τὸν ἀποδράντα τῆς ἰδίας μονῆς μοναχὸν, καὶ πρὸς ἑτέραν μεταχωρήσαντα, ἢ εἰς κοσμικὸν ἀσώτως εἰσκωμάσαντα καταγώγιον, αὐτόν τε καὶ τὸν τοῦτον ὑποδεξάμενον, ἀφωρισμένους εἶναι κελεύει, ἕως ἂν ὁ ἀποφοιτήσας πρὸς τὴν μονὴν, ἧς κακῶς ἐξελήλυθεν, ἐπανήκῃ. εἰ μέντοι ὁ τῆς χώρας ἐπίσκοπος, ἔστιν οὓς τῶν ἐπ' εὐλαβείᾳ συνεγνωσμένων μοναχῶν, ἐκ τῆς ἑαυτῶν εἰληφὼς, εἰς ἑτέραν ἐγκαταστήσειε προστασίαν μονῆς, ἀμφοτέρων αὐτῷ ὑποκειμένων δηλαδὴ τῶν μονῶν· ἢ καὶ κοσμικὴν οἰκίαν ἐπιτροπῇ διορίσαιτο, τοῦτο καὶ τοὺς ὑποδεχομένους, καὶ τοὺς μοναχοὺς ἀνευθύνους εἶναι ποιεῖ.

Quinimò Canon lxxx. Synodi Carthaginensis Episcopum puniri vult, qui Monachum alienum suscipit,

Ὁ δὲ π'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ἐπιτιμᾶσθαι τὸν ἐπίσκοπον ἀξιοῖ, ὃς τὸν ἀλλότριον ὑποδεχόμενος μοναχὸν, εἰς βαθμὸν [illegible] καθιστᾷ

καθίστασι κλήρου, ἢ καὶ ἡγουμένης οἰκείου μοναστηρίου, ἄνευ ἀπολυτικῆς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου γραφῆς. καὶ τὸν μὲν ἐπίσκοπον τῇ τοῦ ἰδίου λαοῦ ἐφεὶς κοινωνίᾳ, καὶ μόνον ἑτέρους αὐτῷ κωλύει μὴ κοινωνεῖν· τὸν δὲ μοναχὸν τοῦ κλήρου ἢ τῆς ἡγουμενίας ἐκπίπτειν. ζήτει καὶ τὸ ϛʹ. κεφάλαιον, τοῦ Α. στοιχείου. καὶ ἐν τῷ θʹ. κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ στοιχείου, κανόνα κγʹ. τῆς δʹ. συνόδου. καὶ ἐν τῷ ιθʹ. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου. ἔτι δὲ καὶ τὸ λγʹ. καὶ τὸ κʹ. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου. καὶ ἐν τῷ λβʹ. κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ στοιχείου, κανόνα ζʹ. τῆς δʹ. συνόδου.

A atque ad gradum Clericalem promoverit, aut alicujus ex propriis Monasteriis Præfecturam, absque literis dimissionis Episcopi regionis alterius. Et Episcopo quidem cum plebe suâ communicare permittit, & solummodo vetat nè alii cum ipso unà communicent: Monachum verò Clero aut Præfecturâ excidere vult. Quære cap. vi. Literæ A. & in cap. ix. ejusdem elementi, Canonem xxiii. Synodi quartæ, & in cap. xix. Literæ E. Insuper vide cap. xxxiii. & xx. Lit. K. & in cap. xxxii. ejusdem Lit. Can. vii. Concilii quarti.

Ο δὲ ιγʹ. τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου, τῷ ἀναθέματι παραπέμπει τοὺς τέκνα ἔχοντας, καὶ προφάσει ἀσκήσεως αὐτὰ χαίρειν ἐῶντας, καὶ μὴ τὰ τῆς θεοσεβείας καὶ λοιπῆς ἀρετῆς ἐξασκοῦντας, πρὸς δὲ καὶ τὰ τῷ βίῳ αὐτάρκη πορίζοντας, οἷα περὶ πλείστου δῆθεν τὴν εὐλάβειαν ποιουμένους καὶ ἄσκησιν καὶ μὴ ἄλλως σωτηρίας αὐτοὺς ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιτυχεῖν. φησὶ γὰρ ὁ μέγας Παῦλος, εἴ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων, οὐ προνοεῖ, οὗτος τὴν πίστιν ἤρνηται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων. καὶ περὶ τῶν χηρῶν διαταττόμενος, εἰ ἐτεκνοτρόφησαν, προστίθησι· καὶ τὰς ἀφηλικεστέρας τὰς νέας σωφρονίζειν παρεγγυᾷ, φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους, καὶ ἐν ἄλλοις τοῖς πατράσι τρέφειν ἐπισκήπτει τὰ τέκνα ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου. ὡς ἔστι δεινὸν θῆρας μὲν τοὺς σφετέρους σκύμνους τρέφειν τε καὶ θάλπειν, καὶ μέχρι θανάτου τούτων προκινδυνεύειν, ἀνθρώπους δὲ καὶ τὴν τῶν θηρίων ἐν τούτῳ παρελαύνειν ὠμότητα. ἀλλὰ τῷ ἤδη ἀποκειραμένῳ οὐκ ἐφεῖται τῆς τέκνων χάριν ἐπιμελείας, τὴν μονὴν ἐᾶν, καὶ ἐπιχωριάζειν τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ· μελήσει γὰρ τῷ θεῷ πατρὶ τῶν ὀρφανῶν, καὶ κριτῇ τῶν χηρῶν, καὶ τῆς τούτων προνοίας.

Concilii Gangrensis Canon xiii. hosce anathemate B percellit, qui liberos suos piæ exercitationis prætextu nulli curant, & in iis quæ ad Religionem reliquásque virtutes pertinent, minimè erudiunt; imò neque vitæ necessaria illis præbent: quasi maximi fecerint pietatem atque exercitationem, & haud poterant in seculo salutem indipisci. Dicit enim Magnus Paulus, Si quis suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem iste negavit, & infideli deterior est. Tum de viduis præcipiens, Si liberos, adjicit, educaverunt; matronásque jubet juniores instituere, ad maritos liberósque suos diligendos: atque alibi patres adhortatur filios suos in disciplinâ & admonitione Domini e- C nutrire. Quam mira res est feras suos catulos alere, fovere, & ad mortem usque propugnare; homines verò feras ipsas hâc suâ feritate vincere. Haudquaquam tamen inde detonso concessum est liberorum curandorum causâ mansionem suam deserere, & cum secularibus conversari; Deo enim curæ erit, qui pater est orphanorum & judex viduarum, istorum educatio.

Ο δὲ, ιδʹ. τοῦ ἀναθέματος ἀξιοῖ καὶ τοὺς παῖδας, ὅσοι προφάσει τῆς ἀσκήσεως, μὴ διὰ τιμῆς τοὺς οἰκείους πατέρας ἄγουσι, μὴ δὲ γηροβοσκεῖν αἱροῦνται· ἀλλ' ἀπορουμένους ἐῶσι, πιστούς τε ὄντας ἢ καὶ ἀπίστους. προτιμητέον μέντοι φησὶ [illegible] τὴν εὐσέβειαν, ὅταν οἱ ἄπιστοι γονεῖς δηλαδὴ, πρὸς τὴν οἰκείαν δυσσέβειαν τοὺς παῖδας ἕλκειν πειρῶνται. ὁ δὲ ιθʹ. εἴ τις φησὶ, τῶν παρθενευόντων δῆθεν διὰ τὸν κύριον κατεπαίροιτο τῶν γεγαμηκότων, ἀνάθεμα ἔστω.

Cæterum Canon ejusdem Synodi xiv. liberos anathemate condignos censet, quotquot exercitationis prætextu parentes suos honore non prosequuntur, ne- D que in senectute alere volunt; sed inopes ipsos deserunt, sint fideles, sintve infideles. Pietatem tamen erga Deum omnino esse præferendam, siquando parentes, infideles scilicet, ad suam infidelitatem filios pertrahere conentur. Porrò autem x. Canon, Si quis, ait, eorum qui propter Dominum virginitatem servant, adversus conjugatos sese extollat, anathema esto.

Περὶ μοναζουσῶν.

De Monialibus.

Ο δὲ μεʹ. τῆς ϛʹ. συνόδου, κωλύει τὰς κείρεσθαι μελλούσας τῶν γυναικῶν, λαμπροτέραις κοσμουμένας στολαῖς, τῷ θυσιαστηρίῳ προσάγεσθαι, κἀκεῖ μὲν τὴν φλυαρίαν ἐκείνην περιδύεσθαι, ἐνδιδύσκεσθαι δὲ τὰ τῶν μοναχῶν ἄμφια. ταραχὴν γὰρ ἐπεγείρει τῇ ψυχῇ, ὡς ἀποσπωμένῃ τῆς τοῦ κόσμου ἡδέων.

Synodi quidem sextæ Canon xlv. vetat, nè mulie- E res, antequam tondeantur, splendidis vestibus ornatæ ad altare sistantur, ibique superfluitate istâ depositâ indumenta Monachalia assumant. Hoc enim turbas in animo ciet, tanquam à deliciis hujus mundi ægrè avulso.

Ο δὲ μϛʹ. τὰς τὸν ἀσκητικὸν αἱρουμένας βίον, ἀπροΐτους βούλεται μένειν ἐν τῇ μονῇ, ἀπαραιτήτου δὲ χρείας κατεπειγούσης, μετ' εὐλογίας καὶ ἐπιτροπῆς τῆς προεστώσης ἐξιέναι· καὶ τότε μέντοι μὴ μόνας, ἀλλὰ συμπαρομαρτουσῶν αὐταῖς πρεσβυτίδων, ἢ τὰ πρῶτα τῶν ἐν τῇ μονῇ φερουσῶν· καὶ μάλιστα, εἰ νέαν ἄγουσιν ἐκεῖναι τὴν ἡλικίαν, ἥ τις καὶ ἀφυλάκτοις ὀφθαλμοῖς παγὶς ἐστὶν οὐχ ὑπερβῆναι ῥᾳδία· καὶ αὐταῖς ταύταις πρὸς τῷ φύσει ὀλισθηρῷ τοῦ γυναικείου φρονήματος μέγα μέρος εἰς κακίαν καὶ νεότης συμβάλλεται. ἀλλ' οὐδὲ νυκτὸς ἔξω μεῖναι τῆς μονῆς, συγχωρεῖται παντάπασιν. οἵ γε μὴν μοναχοὶ χρείας κατεπειγούσης, μετ' εὐλογίας τοῦ ἡγουμένου καὶ καθ' ἑαυτοὺς προϊέναι οὐκ εἴργονται· προσέτι καὶ τῆς μονῆς ἐκτὸς ἔστιν ὅτε διανυκτερεύειν. ταῦτα δὲ εἴρηται περὶ τῶν ὑπόπτων διὰ τὴν νεότητα γυναικῶν, οὐ μὴν ἀνυπόπτων διὰ γῆρας καὶ ἀρετήν.

Dein Canon xlvi. Fœminas quæ vitam eligunt Asceticam in Monasterio mansitare jubet, neque unquam inde exire. Siqua tamen urgeat necessitas inexcusabilis, cum benedictione ac permissione Abbatissæ egredi: & tum quidem non per se solas, sed cum ætate grandioribus aut præcipuis Monialium, qui de ipsis F contestentur. Maximè verò si adhuc teneræ ætatis fuerint, quæ oculis non observatis laqueus quidem est haud facilè prætereundus. Nam hisce illis præter innatam animi fœminei lubricitatem multum ad pravitatem confert ipsa juventus. Sed nec ullatenus extra Monasterium pernoctare eis permissum. Monachis vero urgente necessitate cum benedictione Præfecti etiam per se solis egredi licet: quinimò est ubi & extra mansionem pernoctare. Hæc autem de fœminis dicta puta ob ætatem teneram suspectis, non de iis, quarum nulla est vel ob ætatem vel probitatem suspicio.

A Præcipit autem Concilii Carthaginensis Canon xliv. Sacras Virgines à parentibus separatas, à quibus secure servabantur, Episcopi, vel, illo absente, Presbyteri providentiâ venerabilioribus fœminis cohabitationis gratia commendari, aut etiam juniores simul habitare: adeo ut simul viventes, seipsas invicem observent continuò ac custodiant: neque huc illúcque devagando existimationem ac honestatem Ecclesiæ lædant. Veruntamen apud nos jam exolevit promiscua virorum fœminarúmque juvenum habitatio, quamvis adhuc in Ecclesiâ Latinâ servetur.

B Posthæc Canon cxxvi. Episcopo, & quidem soli, id muneris committit Virgines velare, haud tamen ante xxv. ætatis annum, nisi fortè urgeat necessitas. Abrogatum autem est isthoc dicto Canone xl. Concilii sexti: quo decernitur etiam decem annorum pueros puellásque comam detonderi.

Anathemati autem subdit Concilii Gangrensis Canon xv. mulieres illas, quæ propter pietatem, quam putant, comam tondent; quatenus subjectionis symbolum dissolvant. Quemadmodum alicubi dicit Apostolus, Mulierem oportet potestatem habere super caput, signum scilicet subjectionis suæ erga virum, seu C crines. Et rursus, Si mulieri turpe sit tonderi vel radi, veletur. Et, Mulier, si comam alat, gloria ipsi est: Coma enim ei data est pro velamine. Imò natura adeò novit comam mulieribus peculiariùs competere, ut nunquam eis calvitium ferat. Nihilo tamen seciùs mulier quæ vitam monasticam elegit, etiam nolente viro, tondebitur.

De Monachis ac Monialibus lapsis.

D Canon Gangrensis Concilii numero xix. Viros fœminásque, qui Virginitatem professi, quamvis stolâ Laicâ adhuc induti fuerint, nedum inter Inclusos relati, aut habitu monastico amicti, si votum suum irritum fecerint, & ad nuptias legitimas deflexerint: digamorum definitioni sive pœnæ subjici decernit.

Magnus etiam Basilius Canone sexto, Canonicorum, ait, Fornicationes, nempe Clericorum & Monachorum & earum quæ ex fœmineo sexu exercitationi se dedunt, pro matrimonio minimè reputari oportet. Non enim id apud nos obtinebit, quod in jure Civili habetur, Qui ad liberam ingreditur, quæ corporis sui quæstum non fecit, haud concubinam iste, sed uxorem E habere videtur. Verum omnimodo potiùs dirimere ipsorum conjunctionem, etiamsi velint voluptate istâ frui, quoniam honori suo exciderunt. Hoc enim Ecclesiæ utile fuerit, dum cæteri nè talia audeant, hoc pacto inhibeantur: neque dabitur hæreticis adversum nos ansa, quasi per licentiam peccandi alterius sectæ homines ad nosmet traheremus, permittendo quidem ipsos in delictis perseverare, & illegitimas nuptias minimè prohibendo.

F Insuper in Canone xviii. Quamvis Patres, ait, Ancyrani Virgines post votum castitatis lapsas cum digamis juxtà puniendas decreverint; quia tamen Dei gratia jam crevit Ecclesia, hasce adulterarum pœnis subjici æquum; ibique variis argumentis hanc sententiam suam confirmat. Eas autem intelligimus, qui cùm sextum aut septimum post ætatis annum decimum transegissent, matrimonio prorsus renunciantes sponte suâ castitatem professæ sunt: non verò istas, quas parentes vel affines offerunt, seculare quidpiam exinde sibimet procurantes, cùm ipsi fortè non habeant

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ μδ΄. τὰς ἱερὰς ἐπισκόπῳ παρθένους, τῶν πατέρων χωριζομένας, ὑφ' ὧν ἐν ἀσφαλείᾳ διετηροῦντο τῇ τοῦ ἐπισκόπου προνοίᾳ ἢ τοῦ πρεσβυτέρου, ἀποδημοῦντος ἐκείνου, ταῖς τιμιωτέραις γυναιξὶ παρατίθεσθαι εἰς συνοίκησιν, ἢ πάσας τὰς νεωτέρας ὁμοῦ συνοικεῖν· ἵνα συζῶσαι διηνεκῶς ἔχωσιν ἀλλήλας ὁρᾶν καὶ διατηρεῖν. καὶ μὴ τῇδε κἀκεῖσε περιϊοῦσαι τὴν ὑπόληψιν βλάπτοιεν, καὶ δυσφημίαν τῆς ἐκκλησίας. ἀλλ' ἡ τῶν νεωτέρων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐφ' ἑνὶ συνοίκησις οἴκῳ παρ' ἡμῖν μὲν ἐκ τοῦ πάνυ ἠμέληται· παρὰ δὲ τοῖς Λατίνοις εἰσέτι φυλάττεται.

Ὁ δὲ ρκϛ΄. τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ μόνῳ, τὰς κόρας μὲν σχηματίζειν ἀνατίθησι· πλὴν μὴ πρὸ τῶν κε΄. ἐτῶν, εἰ μήπου δὴ ἀνάγκη. τοῦτο δὲ ἀνῄρηται παρὰ τοῦ εἰρημένου μ΄. κανόνος τῆς ϛ΄. συνόδου, δεκαετεῖς διοριζομένου ἀποκείρεσθαι καὶ ἄρρενας καὶ θηλείας.

Ὁ δὲ ιε΄. τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου, τὰς διὰ νομιζομένην θεοσέβειαν ἀποκειρομένας τῶν γυναικῶν, ὑποβάλλει τῷ ἀναθέματι, ἀνθ' ὧν παραλύουσι τὸ σύμβολον τῆς ὑποταγῆς. ὥς που φησὶν ὁ ἀπόστολος, ὅτι ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, τὸ σημεῖον δηλαδὴ τῆς πρὸς τὸν ἄνδρα ὑποταγῆς, ἤτοι τὰς τρίχας· καὶ αὖθις εἰ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι καὶ ξύρασθαι, καὶ καλυπτέσθω. καὶ γυνὴ ἐὰν κομᾷ, δόξα αὐτῇ ἐστιν, ὅτι ἡ κόμη ἀντὶ περιβολαίου δέδοται αὐτῇ. καὶ ἡ φύσις γὰρ οἰκεῖον εἰδυῖα τὴν κόμην ταῖς γυναιξὶν, οὐδὲ φαλάκρωμα ταύταις ἐπάγεται· ἡ μέντοι μοναδικὴν ἑλομένη πολιτείαν, καὶ ἄκοντος τοῦ ἀνδρὸς, ἀποκαρήσεται.

Περὶ μοναχῶν ἀρρένων καὶ θηλειῶν ἐκπιπτόντων.

Ὁ δὲ ιθ΄. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, τοὺς παρθενίαν ἐπαγγελλομένους ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, λαϊκὴν ἀμπεχόνην ἔτι περικειμένους, μὴ μήν τοι ἀνταλλαξαμένους καὶ μοναχικὸν ἐστεμμένους ἔνδυμα, τούτους τὴν ἐπαγγελίαν ἀθετήσαντας, καὶ πρὸς γάμον ἐκκλίνοντας νόμιμον, τῷ τῶν διγάμων ὅρῳ καὶ ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλεσθαι διορίζεται.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ϛ΄. κανόνι, τὰς τῶν κανονικῶν πορνείας, φησὶ, κληρικῶν δηλαδὴ καὶ μοναχῶν, καὶ τῶν ἀσκουμένων τοῦ θήλεος γένους, εἰς γάμον οὐ χρὴ καταλογίζεσθαι. οὐ γὰρ κατὰ τὸν λεγόμενον πολιτικὸν καὶ ἐφ' ἡμῶν ἔσται νόμον, ὅτι ὁ πρὸς ἐλευθέραν εἰσελθὼν, μὴ πεποιημένην πόρον ἐκ τοῦ ἰδίου σώματος, οὐ παλλακὴν, ἀλλὰ γαμετὴν ἔχειν δοκεῖ. ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ διασπᾷν αὐτῶν τὴν συνάφειαν, εἰ καὶ αἱροῦνται τῆς ἡδονῆς ἀπόλαυσιν, ἐπειδή γε τῆς τιμῆς ἐκπεπτώκασι. τοῦτο γὰρ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ λυσιτελὲς, ἀναχαιτιζομένων καὶ τῶν λοιπῶν μὴ τοιαῦτα τολμᾷν· καὶ τοῖς αἱρετικοῖς καθ' ἡμῶν οὐ δώσει λαβὴν, ὡς διὰ τοῦ ἁμαρτάνειν ἄδειαν, ἐπισπωμένων πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς ἐξ ἑτέρας θρησκείας, ἐφιέντων αὐτοῖς ἐμμένειν τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ τοὺς ἀθέσμους γάμους μὴ κωλυόντων.

Ἐν δὲ τῷ ιη΄. εἰ καὶ οἱ ἐν Ἀγκύρᾳ πατέρες, φησὶ, τὰς ἐκπεπτωκυίας μετὰ τὸ ἐπαγγείλασθαι παρθενεύειν, κατὰ τοὺς διγάμους ἐπιτιμᾶσθαι κεκρίκασιν· ἀλλ' ἐπειδή γε τὰ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ χάριτι ἐπιδέδωκεν, οἷα μοιχαλίδας δίκαιον ταύτας κολάζεσθαι, ἐκ διαφόρων ἐπιχειρημάτων τὸν οἰκεῖον κατασκευάζων λόγον. ἐκείνας δέ φαμεν, αἳ τὸν ιϛ΄. ἢ ιζ΄. χρόνον ἀμείψασαι, τὴν ἀγαμίαν ἰσχυρίσαντο ἑκουσίοις λογισμοῖς, πολλὰ χαίρειν εἰποῦσαι τῷ γάμῳ· οὐ μὴν ἃς προσάγουσιν οἱ γονεῖς, ἢ καὶ οἱ ἄλλως προσήκοντες, βιωτικόν τι ἐντεῦθεν σφίσιν αὐτοῖς διωκόμενοι, μὴ εὐποροῦντες

τυχὸν

τυχὸν τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἀποτίσῃ προῖκα. ταύτας δὴ τὰς μὴ ὁρμηθείσας οἴκοθεν, οὐ δεῖ ῥᾳδίως προσδέχεσθαι, ἕως ἂν φανερῶς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐρευνήσωμεν γνώμην. ἀλλ' ἐπὶ τῶν μοναζουσῶν καὶ ἀσκουμένων, τοῦτο οὐκ εἴωθε γίνεσθαι· κἂν γὰρ ἐν ἥττονι τῆς ὁρισθείσης τῷ ἁγίῳ καὶ ἁπαλῇ πάνυ τῇ ἡλικίᾳ, τὴν κοσμικὴν ἀποθῶνται τρίχα, βεβαία ἔσται καὶ εἰς τὸ ἑξῆς αὐτῶν ἡ ὁμολογία.

A unde pro iis elocandis dotem persolvant. Hasce igitur, quæ motu proprio non feruntur, facilè admittere haud decet, donec apertè propriam ipsarum sententiam perscrutati fuerimus. De Monialibus tamen & Virginibus, quæ Asceticam vitam profitentur, id non obtinet: quamvis enim in minori adhuc quam sanctus ille vir definivit, & admodum tenellâ ætate crinem secularem deposuerint; in posterum usque firma erit ipsarum professio.

Ἐν δὲ τῷ ιθ΄. ἀνδρῶν δέ φησιν ὁμολογίαν οὐκ ἔγνωμεν, πλὴν εἰ μή τινες ἑαυτοὺς τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων ἐγκατηρίθμησαν, οἵ τινες κατὰ τὸ σιωπώμενον, δοκοῦσι τὴν ἀγαμίαν παραδέχεσθαι· ἀλλὰ καὶ τούτους ἐρωτᾶσθαι προσήκει, καὶ φανερῶς τὴν ἀγαμίαν ὁμολογεῖν· ἵνα ἐὰν ψεύσωνται τὴν ὁμολογίαν, ὡς πορνεύοντες ἐπιτιμηθῶσιν. ἀλλά γε καὶ οἱ μὴ ποιησάμενοι μοναχοὶ τοιαύτην ὁμολογίαν, ῥασενδῦται μόνον γεγονότες μεταμφιάσασθαι, καὶ εἰς γάμον ἐλθεῖν οὐ δύνανται.

Canone autem xix. Virorum, inquit, professionem non novimus, nisi quatenus Monachorum ordini semet annumerarunt, qui quidem tacitè videntur cœlibatum B suscipere: sed tamen & hosce interrogari oportet, & apertè cœlibatum profiteri, ut, si quando professionem fallant, tanquã fornicationis puniantur. Imò verò Monachi, qui, rasis adhuc induti, talem professionem nondum fecerint, neque mutare habitum possunt, neque ad nuptias abire.

Ἐν δὲ τῷ ξ΄. τὴν παρθενίαν ὁμολογήσασαν, καὶ ἀθετήσασαν τὴν ἐπαγγελίαν, τὸν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῆς μοιχείας ἁμαρτήματος ἐκπληροῦν ἀξιοῖ, ἔτη δηλαδὴ ιε΄. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν μοναζόντων, φησί, γίνεσθαι.

In lx. verò, Eam, quæ virginitatem professa est, & à promissione lapsa, adulterii peccati tempus adimplere æquum esse censet, annos scil. xv. Idem etiam in iis, qui Monasticam vitam professi sunt, inquit, fiat.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐν τῇ πρὸς Θεόδωρον β΄. ἐπιστολῇ, τὸν γὰρ τῷ ἐπουρανίῳ, φησί, συναφθέντα νυμφίῳ, τοῦτον μὲν ἀφεῖναι, γυναικὶ δὲ ἑαυτὸν συνάψαι, μοιχείας ἐστὶ πρᾶγμα, κἂν μυριάκις αὐτὸ σὺ γάμον καλῇς· μᾶλλον δὲ καὶ μοιχείας τοῦτο χαλεπώτερον ὅσῳ κρείττων ἀνθρώπων ὁ Θεός. εἰ γὰρ ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήρ· πολλῷ μᾶλλον οἱ ἐν Χριστῷ ζῶντες, οὐκ ἂν εἶεν αὐτοὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν κύριοι.

C Porrò & sanctus Chrysostomus in ii. ad Theodorum Epistolâ, Cœlesti sponso, inquit, junctum, illum quidem relinquere; mulieri enim sese conjungere adulterium est, licet millies matrimonium tu ipse hoc voces. Illud quidem est adulterio tantò gravius, quanto hominibus melior est Deus. Si enim mulier proprii corporis non habet potestatem, sed vir; multò magis ipsi, qui in Christo vivunt, non sunt proprii corporis domini.

Ὁ δὲ μδ΄. τῆς ς΄. συνόδου, τὸν ἁλόντα πορνείᾳ μοναχὸν καὶ μεταμελείᾳ μετὰ τοῦτο χρησάμενον καὶ ἐξομολογήσει, φιλανθρωπότερόν τι ποιῶν, μηδὲν πλέον τῶν πορνευόντων ἐπιτιμᾶσθαι κελεύει. οἶμαι τοίνυν τουτονὶ τὸν κανόνα δέοντος κρατεῖν, οἷα τῶν ἄλλων μεταγενέστερον. ζήτει καὶ τὸ ια΄. κεφάλαιον τοῦ Γ. στοιχείου, καὶ ἐν τῷ ιβ΄. κεφαλαίῳ τοῦ Δ. στοιχείου. κανόνα δ΄. τῆς δ΄. συνόδου, καὶ ἐν τῷ ιβ΄. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου κανόνα ιζ΄. τῆς ζ΄. συνόδου.

Sextæ Syn. xliv. Monachum fornicationis convictum, & pœnitentiâ posteà & confessione usum, clementiùs D aliquid agens, non magis fornicantibus puniri jubet. Atque hunc quidem Canonem, quippe post alios editum, ex omnibus arbitror retinendum. Quære & xi. caput lit. Γ. & in xii. capite literæ Δ. Canonem iv. Synodi quartæ, & in xii. capite literæ E. Can. xviii. Synodi vii.

Νόμοι.

Leges.

Ἐκποιήσεις μοναστηρίων μὴ γινέσθω, ἐφ' ᾧ τὸ ἱερατικὸν σχῆμα εἰς ἰδιωτικὴν μετασχηματίζεσθαι διαγωγήν, ἐπεὶ ἄδειαν ἔχουσιν οἱ ἐπίσκοποι ἐκδικεῖν καὶ εἰς τὸ πρότερον ἐπανάγειν σχῆμα.

Monasteria non ita alienentur, ut sacrata forma in privatum statum transformetur, alioquin potestatem habent Episcopi vindicandi & in pristinam for- E mam reducendi.

Ἀπὸ δὲ τῆς ρλα΄. Ἰουστινιανείου νεαρᾶς, γνοίης ἄν, ὅτι τὰ γινόμενα παρὰ τῶν κτητόρων ἐν τοῖς μοναστηρίοις τυπικά, στέργειν ὀφείλουσιν, εἰ μήπω τοῖς κανόσιν ἐναντιοῦνται. οὐ γὰρ ἔξεστιν αὐτοῖς ἀπείργειν τοὺς ἐγχωρίους ἐπισκόπους τῶν κανονικῶν δικαίων, ἐν τοῖς παρ' αὐτῶν κτιζομένοις μοναστηρίοις. οὐ δὲ οἱ ἀνεγείροντες ἀρχιερεῖς μοναστήρια, ἐπισκήπτειν μετ' ἐπιτιμίου δύνανται τοῖς μετ' αὐτοὺς ἀρχιερεῦσι, μηδ' ὁποιονοῦν εἰς ταῦτα δίκαιον ἔχειν· στρέφεται γὰρ ὁ παράλογος ἀφορισμὸς εἰς τὰς ἐκείνων κεφαλάς.

Ex cxxxi. Justiniani Novellâ discas quidem, quòd regulas quæ à Fundatoribus in Monasteriis fiunt, piè suscipere debent, nisi Canonibus contrariantur: illis enim non licet locorum Episcopos Canonico jure privare in Monasteriis, quæ ab iis ædificantur. Neque Antistites Monasteria ædificantes succedentes Antistites sub pœna obligare possunt, neque ullum circa res ejusmodi jus habere; convertitur enim iniqua segregatio in illorum capita.

F

Ὁ ἐπίσκοπος τὸν ἀββᾶν ἢ τὸν ἀρχιμανδρίτην ἑκάστου μοναστηρίου μὴ πάντως κατὰ τὸν βαθμὸν προβαλλέσθω. ἀλλ' ὃν οἱ μοναχοὶ πάντες, ἢ οἱ εὐυπόληπτοι ἐπιλέξονται, ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων λέγοντες, ὡς οὐ διὰ φιλίαν ἢ χάριν αὐτὸν ἐπελέξαντο· ἀλλὰ γινώσκοντες αὐτὸν ὀρθόδοξον, καὶ σώφρονα, καὶ τῆς διοικήσεως ἄξιον, καὶ δυνάμενον φυλάξαι τὴν ἐπιστήμην τῶν μοναχῶν, καὶ τὴν τοῦ μοναστηρίου κατάστασιν. τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν γυναικείων μοναστηρίων καὶ ἀσκητηρίων.

Episcopus Abbatem vel Archimandritam uniuscujusque Monasterii non omnino secundum gradus promoveat; sed quem vel omnes Monachi, vel qui melioris existimationis elegerint, super Evangelio dicentes, quod non per amicitiam vel gratiam illum elegerunt; sed quòd norunt illum esse fidei rectæ, & vitæ castæ, & administratione dignum, & qui Monachorum disciplinam & omnem Monasterii statum custodire possit. Eadem etiam de mulierum Monasteriis & Asceteriis.

A Cxxiii. verò, In omnibus, inquit, Monasteriis, quæ cœnobia vocantur, juxta regulas Monasticas jubemus, ut in unâ domo omnes habitent, & communiter comedant, & in unâ domo omnes separatim dormiant, ut vicissim sibiipsis castæ vitæ testimonium exhibeant. Hæc etiam omnia & de mulierum Monasteriis observentur.

Secundum caput ejus, Non ingredietur, inquit, omnino, neque mulier in virorum Monasterium, neque vir in mulierum, vel prætextu memoriæ alicujus mortui, qui illic positus est, vel aliam ob causam: neque siquis fratrem fortè, vel sororem, vel aliquem ex suo genere in Monasterio se habere dixerit: B non est enim in terris cognatio Monachis, utpote qui cœlestem vitam æmulati sunt. Et neque viri in mulierum Monasteriorum sepulchris reponantur, neque mulieres in virorum Monasteriis inhumentur: ne ex eo naturæ ad seipsam detur regressus, ut quæ non fas est agat, & delicatè se gerat, & ludat, & res divinas injuria afficiat.

Siqua mulier autem in mulierum Monasterium sepelienda sit (virum enim non fas esse judicamus) illos solùm qui lectum ferunt, & qui fodiunt, ad illud ac- C cedere, & mulieres quidem Monachas in proprio manere habitaculo, solam autem ostiariam & Abbatissam rectricem, si velit, interesse iis quæ fiunt: & illos, cùm primùm exequias quàm celerrimè perfecerint, statim recedere, nec ullis à se visis Monialium, neque iis ab earum ullis conspectis. Tertio verò & nono die convenientes, prout in mortuorum exequiis mos obtinuit, porrò & post quadraginta dies, memorias eorum ad statutum tempus celebrant. Si mulierum sit Monasterium, omnia facere mulieres, sin autem virorum, viri.

D

Non plurimos esse in Monasterium aditus, sed unum aut alterum forsan, & adstare januæ viros senes & castos, qui quidem neque Monachos absque Præfecti voluntate egredi permittant, neque impunè sit extra Monasterium pernoctare & permanere.

Qui Monachus esse velit, si quidem de eo constet, quod nulli conditioni subjectus sit, illum quando examinaverit Præfectus, Monasticum habitum induat: sin autem non constet, per triennium probetur, & si dignus censeatur, tondeatur, nihil grave pati suspectus, si post hæc negotium aliquod inciderit. Quære legem in xii. capite literæ Δ.

E

Episcopi providentiâ, neque Monachi neque Monachæ per civitates oberrent, sed per Apocrisiarios responsiones suas dent, in Monasteriis suis permanentes. Quære etiam in vii. capite literæ K.

Si quis Monachus Monasterium reliquerit, & in secularem vitam transierit, iste militiâ & honore (si quem habuerit) spoliatus primò à loci Episcopo & Præfecto, deinde cum iis quas possidet rebus, in Monasterio vel invitus includatur.

F Qui Monasticam susceperunt vitam, neque Curatores fiant, neque Tutores, neque aliorum causas agant, non si cognati sint, qui litem habent, nisi pro suo solo Monasterio, & tunc quoque Præfecti consensu.

Si Monachus proprium Monasterium reliquerit, & in aliud transierit, quascunque res per id tempus, quo Monasterium reliquerit, habere videbitur, ad Monasterium, in quod ab initio ingressus est, eas pertinere jubemus.

Ὁ δὲ ρκγ'. ἐν ἅπασι δὲ τοῖς μοναστηρίοις, φησὶν, ἃ καλοῦνται κοινόβια, κελεύομεν κατὰ τοὺς μοναχικοὺς κανόνας, ἐν ἑνὶ οἴκῳ πάντας οἰκεῖν, καὶ κοινῶς τρέφεσθαι καὶ ἐν ἑνὶ οἴκῳ πάντας κεχωρισμένως καθεύδειν. ὥστε ἀντιδιδόναι ἀλλήλοις μαρτυρίαν τῆς σώφρονος διαγωγῆς πρὸς ἑαυτούς. ταῦτα δὲ πάντα καὶ περὶ τὰ τῶν γυναικῶν φυλαττέσθαι μοναστήρια.

Τὸ δὲ β'. ταύτης κεφάλαιον, οὐκ εἰσελεύσεται φησὶν, οὔτε γυνὴ παντάπασιν εἰς ἀνδρῶν μοναστήριον, οὔτε ἀνὴρ εἰς γυναικεῖον, ἢ προφάσει μνήμης τινὸς τελευτήσαντος, ἐνταῦθα κειμένου· ἢ διά τινα ἑτέραν αἰτίαν· οὐδὲ εἰ τις ἀδελφὸν τυχὸν, ἢ ἀδελφὴν, ἤ τινα τῶν ἐκ τοῦ γένους ἔχειν ἐν τῷ μοναστηρίῳ φήσειε. συγγένεια γὰρ τοῖς μοναχοῖς ἐπὶ γῆς οὐκ ἔστι, τοῖς γε τὸν ἐν οὐρανοῖς ζηλώσασι βίον. καὶ μήτε ἄνδρες ἐν γυναικείῳ μοναστηρίῳ τάφοις κατατιθέσθωσαν, μήτε γυναῖκες ἐν ἀνδρῴοις μοναστηρίοις καθορυττέσθωσαν, ἵνα μὴ πρόφασις ἐντεῦθεν γένοιτο τῇ φύσει πρὸς ἑαυτὴν, ἃ μὴ θέμις δρᾷν, τρυφᾷν τε καὶ παίζειν, καὶ τὰ θεῖα πράγματα καθυβρίζειν.

Ἀλλ' εἰ καὶ γυνή τις ἐν γυναικείῳ θάπτεσθαι μέλλοι μοναστηρίῳ· ἄνδρα γὰρ οὐκ ἐναγὲς εἶναι κρίνομεν· τοὺς τὴν κλίνην φέροντας μόνους, καὶ τοὺς ὀρύξοντας εἰσφοιτᾷν ἐπ' αὐτὸ, καὶ τὰς μὲν μοναχὰς ἐν τῷ ἰδίῳ μένειν καταγωγίῳ· μόνην δὲ τὴν θυρωρὸν καὶ τὴν ἡγουμένην, εἴ γε βούλοιτο, παρεῖναι τοῖς γινομένοις. καὶ θᾶττον ἐκείνους τελέσαντας τὴν ὁσίαν, εὐθὺς ἀπιέναι, μήτε θεασαμένους τινὰς τῶν μοναζουσῶν, μήτε ὑπ' αὐτῶν θεαθέντας. τρίτα δὲ τελοῦντας καὶ ἔνατα, ὥς γε δὴ νόμος ἐπιχωριάζων ἐστὶ, καὶ ἀνὰ τεσσαρακοστὴν, καὶ λοιπὰ κατὰ τοὺς τεταγμένους καιροὺς μνημόσυνα. εἰ μὲν γυναικεῖον εἴη τὸ μοναστήριον, γυναῖκας ἅπαντα πράττειν, εἰ δὲ ἀνδρῷον, ἄνδρας.

Μὴ πολλὰς δὲ εἶναι τὰς εἰς τὸ μοναστήριον εἰσόδους, ἀλλὰ μίαν ἢ δύο τυχὸν, ἐφεστάναι τε τῇ πύλῃ ἄνδρας γεγηρακότας καὶ σώφρονας· οἵπερ οὔτε τοῖς μοναχοῖς συγχωρήσουσιν ἐκφοιτᾷν τοῦ μοναστηρίου χωρὶς γνώμης τοῦ ἡγουμένου· οὔτε τοῖς ἔξωθεν ἀδεὲς γένεσθαι κατὰ τὸ μοναστήριον νυκτερεύειν τε καὶ μεθ' ἡμέραν.

Ὁ εἰς τὸν μοναχικόν τι ἐρχόμενος βίον, εἰ μὲν γνώριμος εἴη, ὅτι οὐδεμιᾷ ὑπόκειται τύχῃ, τοῦτον ὁπόταν δοκιμάσῃ ὁ ἡγούμενος, τὸ μοναχικὸν σχῆμα περιβαλλέτω· εἰ δ' ἀγνώριστος, εἰς τριετίαν δοκιμαζέσθω, καὶ εἰ ἄξιος κριθείη, ἀποκειρέσθω, μηδὲν δεινὸν παθεῖν ὑφορώμενος, εἰ ὄχλησις μετὰ ταῦτα συμβαίη. ζήτει νόμον καὶ ἐν τῷ ιβ'. κεφ. τοῦ Δ στοιχείου.

Προνοίᾳ τοῦ ἐπισκόπου, μήτε μοναχοὶ, μήτε μονάστριαι κατὰ τὰς πόλεις περιερχέσθωσαν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων τὰς ἀποκρίσεις αὐτῶν ποιείτωσαν, ἐν τοῖς μοναστηρίοις μένοντες. ζήτει καὶ ἐν τῷ ζ'. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου.

Εἴ τις τῶν μοναχῶν τὸ μοναστήριον καταλιπὼν, εἰς κοσμικὸν μετέλθοι βίον, οὗτος τῆς στρατείας καὶ τῆς τιμῆς, εἴ τινα ἐκέκτητο, γυμνωθεὶς πρότερον παρὰ τοῦ ἐγχωρίου ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἄρχοντος, αὖθις μεθ' ὧν ἐκέκτητο πραγμάτων ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ ἄκων ἐμβαλλέσθω.

Οἱ τὸν μονήρη βίον ἐπανῃρημένοι, οὔτε κουράτορες, οὔτε ἐπίτροποι γίνονται, οὔτε δίκας ἑτέρων λέγουσιν, οὐδ' ἂν συγγενεῖς ὦσιν οἱ τὰς δίκας ἔχοντες, πλὴν ὑπὲρ τῆς ἰδίας καὶ μόνης μονῆς καὶ τότε συναινέσει τοῦ ἡγουμένου.

Ἐὰν μοναχὸς καταλίπῃ τὸ ἴδιον μοναστήριον, καὶ εἰς ἕτερον ἔλθῃ, εἴ τινα πράγματα ἐν τῷ καιρῷ, καθ' ὃν τὸ μοναστήριον καταλέλοιπεν, ἔχειν φανείη, τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ εἰς ὃ εἰσῆλθε, ταῦτα διαφέρειν κελεύομεν.

Ἀπαγ-

Ἀπαγορεύομεν τοῖς γονεῦσι τοὺς παῖδας μοναχικὸν ἐπιλεγομένους βίον, ἐκ τῶν σεπτῶν ἀφέλκειν μοναστηρίων· ἢ τῆς ἰδίας αὐτοὺς ἀποκλείειν κληρονομίας· εἰ καὶ αἰτία τις πρὸ τοῦ μοναχικοῦ προηγήσατο βίου.

Ὁ μέλλων εἰσιέναι εἰς μοναστήριον, διατιθέσθω τὰ κατ' αὐτὸν πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ· ἐπεὶ προσκυροῦται τῷ μοναστηρίῳ τὰ αὐτοῦ πάντα· εἰ καὶ μὴ ῥητῶς φήσειεν εἰσαγαγεῖν αὐτά, καὶ ἔτι ἔσται κατ' οὐδένα τρόπον κύριος αὐτῶν.

Ὁ ἐπὶ παισὶ μονάσας, δύναται καὶ μετὰ τὸ μονάσαι, διελεῖν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τοῖς ἰδίοις παισί, φυλάττων ἑαυτῷ μερίδα μίαν, ὃ καὶ τῷ μοναστηρίῳ ἁρμόζει.

Ἐὰν ἀδιάθετος ὁ μονάσας τελευτήσῃ, τότε οἱ παῖδες αὐτοῦ λήψονται τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίαν, τουτέστι τὸ φαλκίδιον, καὶ τὰ λοιπὰ δίδοται τῷ μοναστηρίῳ.

Ἡ δὲ νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος, δεκαετῆ μὲν εἰσιέναι τὸ μοναστήριον τὸν παῖδα κελεύει, κατὰ τὸν ῥηθέντα τῆς ϛ'. συνόδου κανόνα, καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνειν, μὴ μέντοι διατίθεσθαι περὶ τῶν οἰκείων, μέχρις ἂν ὁ ιϛ'. ἢ ιζ'. ἐπιστῇ χρόνος· οἶμαι γάρ, φησι, διὰ τοῦτο καὶ τὸν μέγαν Βασίλειον τοῦτον τὸν χρόνον ὁρίσαι, ἐν τῇ ἀσκητικῇ αὐτοῦ βίβλῳ, ὡς μηδὲν ἐμποδὼν ὄντος τηλικαύτης τῆς ἡλικίας, εἰς τὸ περὶ τῶν οἰκείων βουλεύσασθαι.

Διπλοῦν δὲ τὸ ἔργον τοῖς μοναχοῖς εἶναι δεῖ, ἢ τὰς θείας ἐγκολπώσασθαι γραφάς, καὶ ταύτας ἀεὶ μελετᾶν· ἢ τὰ μοναχοῖς πρέποντα ἐργόχειρα μετιέναι· διάνοια γὰρ ματαιάζουσα οὐδὲν ἂν τῶν ἀγαθῶν ἀποτέκοι.

Λαϊκὸς καὶ μάλιστα σκηνικός, ἢ πορνός, κεχρημένος ἢ μιμούμενος τὸ μοναχικὸν καὶ ἅγιον σχῆμα, σωματικῶς τιμωρεῖται, καὶ ἐξορίζεται παρὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἀρχόντων· ὡσαύτως καὶ ὁ ἐμπαῖξαι βουληθεὶς οἱανδήποτε ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν. Ζήτει καὶ ἐν τῷ λγ'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου. Ζήτει καὶ ἐν τῷ δεκάτῳ τρίτῳ κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

ΚΕΦ. ιϛ'.

Περὶ τοῦ ἁγίου μύρου.

Ζήτει ἐν τῷ θ'. κεφ. τοῦ παρόντος στοιχείου κανόνα ϛ'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, καὶ ἐν τῷ α'. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου κανόνα ιη'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

A Interdicimus parentibus, ne filios suos vitam monasticam eligentes à sanctis monasteriis abstrahant, vel hæreditate suâ illos summoveant, licèt ante vitam monasticam causa aliqua accesserat.

Qui Monasterium ingressurus est, quæ sua sunt ante ingressum ejus testetur: quoniam omnes ejus facultates ad Monasterium adjudicantur, si non expresse affirmet se illas introduxisse, nec ampliùs ullo modo erit illarum dominus.

B Qui, cùm habeat liberos, Monachus fit, ei licet, vel postquam Monasterium ingressus est, bona sua inter filios suos dividere, unam partem sibi retinens, quam etiam Monasterio despondet.

Si Monachus intestatus moriatur, tum liberi eius ex intestato hæreditatem accipient, hoc est, per Falcidiam legem, reliqua verò Monasterio donantur.

C Imperatoris Leonis Novella, secundùm dictum vi. Synodi Canonem, filium quidem decem annos natum in Monasterium ingredi jubet, & monasticum habitum induere; non autem de bonis suis testari, donec xvi. vel xvii. annos egerit. Arbitror enim, inquit, quod vel ob hanc rationem magnus Basilius in suo Asceticо libro hoc ipsum tempus statuerit, quòd nihil vetat, quin hâc ætate de suis bonis possint deliberare.

Monachis duplex opus esse oportet, vel sacris Scripturis occupari, & in iis semper meditari, vel quæ Monachos decent manuum operationes subire: nam cogitatio vanè otiosa nihil boni producit.

D Laicus, & maximè Scenicus, vel Fornicator, utens vel imitans monasticum & sanctum habitum, corporaliter punitur, & ab Episcopis & Magistratibus relegatur; ut qui alicui Ecclesiasticæ constitutioni illudere omninò meditatur. Quære & in xxxiii. cap. literæ E. Quære etiam in xiii. cap. literæ E.

E

CAPUT XVI.

De sancto Unguento.

Quære in ix. capite hujus literæ Canonem sextum Synodi Carthagin. & in i. capite literæ B. Can. xviii. Synodi Laodicenæ.

F

INITIUM

A

INITIUM LITERÆ N.

CAPUT I.

De Templorum ædificatione, & Consecratione.

Quære xii. caput literæ E.

B

CAPUT II.

Quod non oportet intra Templi ambitus convivia fieri, vel cauponas esse, vel aliquid venum exponi, vel jumentum absque necessitate introducere, vel aliquem cum muliere permanere.

C

Quære xv. caput literæ E.

CAPUT III.

De Infantibus expositis, vel de quibus dubitatur, an baptizati fuerint.

Quære xxix. caput literæ Γ. & in secundo capite literæ B.

D

CAPUT IV.

De Jejunio.

SANCTORUM Apostolorum lxix. Canon, Fideles Quadragesimale tempus ante sanctum Pascha nihil quicquam studii remittentes jejunio incumbere jubet & continentiæ, in memoriam quidem revocans dies illos, in quibus Dominus jejunio instructus quoad humanitatem, hostem nostrum cepit: porro & in quovis quarto die & Parasceve uniuscujusque cæterarum anni septimanarum, similiter jejunare & aridis vesci. Illis autem, qui in his omnibus jejunium non tolerant, Clericis quidem, depositionem; Laicis verò, segregationem infligit, Nisi quis, inquit, imbecillitate detentus, impediatur. Jejunium enim introductum fuit propter libidinosæ carnis humiliationem: eam verò per morbum jam subjectam, non omninò necesse erit jejunio affligere. Eos autem qui malè se habent, sed tamen piscium esum admittunt, iniquum est veniam non consequi: carnibus verò ullatenus vesci nihil planè minus quàm impium; imò quamvis aliquis lethali morbo laborans illo victu semet convaliturum speraverit. In Sabbatis quidem & diebus Dominicis per Quadragesimam paulo largiori cibo uti indultum fuit, juxta Can. Apostolicum lxvi. quem vide in cap. xxxvii. literæ K. Strictè autem loquendo sanciebatur Quadraginta dierum jejunium ante sacrum Pascha, idque solum. Quippe si tum alia obtinuissent, neutiquam tacuisset Canon.

E

F

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Ν. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ναῶν οἰκοδομῆς, καὶ καθιερώσεως.

Ζήτει τὸ ιβ'. κεφάλαιον τοῦ Ε. στοιχείου.

ΚΕΦ. β'.

Ὅτι οὐ δεῖ ἔνδον τῶν τοῦ ναοῦ περιβόλων συμπόσια γίνεσθαι, ἢ καπηλεῖα εἶναι, ἢ τι κατ' ἐμπορίαν προτίθεσθαι, ἢ κτῆνος χωρὶς ἀνάγκης εἰσάγειν, ἢ μετὰ γυναικὸς καθεύδειν.

Ζήτει τὸ ιε'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ παίδων ἐκτιθεμένων ἢ ἀμφιβαλλομένων εἰ ἐβαπτίσθησαν.

Ζήτει τὸ κθ'. κεφ. τοῦ Γ. στοιχείου. καὶ ἐν τῷ β'. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ νηστείας.

Ὁ ξθ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, ὁ περὶ τῆς ἁγίας τεσσαρακονθημέρου κελεύων μηδὲν σπουδῆς τοὺς πιστοὺς ἀνιέντας, νηστείᾳ προσκαρτερεῖν καὶ ἐγκρατείᾳ, εἰς μνήμην ἄγων τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ἐν αἷς ὁ κύριος νηστείᾳ φραξάμενος κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, τὸν ἡμέτερον εἷλε πολέμιον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τετράδα καὶ παρασκευὴν ἑκάστης τῶν ἄλλων τοῦ ἐνιαυτοῦ ἑβδομάδων, ὁμοίως ἐκείναις ἐν νηστείᾳ διάγειν καὶ ξηροφαγίᾳ. τοῖς γὰρ μὴ ἀνεχομένοις ἐν ταύταις ἁπάσαις νηστεύειν, κληρικοῖς μὲν καθαίρεσιν· λαϊκοῖς δὲ ἀφορισμὸν ἐπιτίθησιν, εἰ μή τις, φησίν, ἀσθενείᾳ κάτοχος ὤν, εἴργεται. ἡ γὰρ νηστεία πρὸς ταπείνωσιν ἐπινενόηται τῆς σφριγώσης σαρκός· ταύτης δὲ νόσῳ καταπαλαισθείσης, οὐ πάνυ τι ἀναγκαῖον, διὰ νηστείας ταύτην δαμάζειν. τοὺς γοῦν ἀσθενῶς ἔχοντας, ἐπὶ τὴν τῶν ἰχθύων ἐδωδὴν προσιεμένους, ἔννομον μὴ συγγνώμης τυγχάνειν· κρεῶν δὲ ὅλως ἅψασθαι, οὐδὲν διενήνοχε παραβάσεως, εἰ καὶ τὰ λοίσθιά τις πνέων, τῇ μεταλήψει τούτων ἀναῤῥωσθήσεσθαι ἐλπίζει. ἐν μέν τοι τοῖς σάββασι, καὶ ταῖς κυριακαῖς τῆς τεσσαρακονθημέρου, ἀφθονωτέρᾳ κεχρῆσθαι τῇ τροφῇ συγκεχώρηται, κατὰ τὸν ξς'. ἀποστολικὸν κανόνα, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ λζ. κεφαλαίῳ τοῦ Κ. στοιχείου. κυρίως δὲ ἡ πρὸ τοῦ ἁγίου πάσχα καὶ μόνη τεσσαρακονθήμερος νηστεία νενομοθέτηται. εἰ γὰρ ἦσαν καὶ ἕτεραι, ἐμνήσθη ἂν καὶ ταύτης ὁ κανών.

πλὴν καὶ κατὰ τὰς ἄλλας νηστείας, τῶν ἁγίων ἀποστόλων φημὶ τῆς κοιμήσεως τῆς ἁγίας θεοτόκου, καὶ τῆς χριστοῦ γεννήσεως, οὐδεὶς ὁ φρονῶν οἶμαι τοὺς ἀσθενοῦντας ἐγκαλέσειεν.

A

Ζήτει καὶ ἐν τῷ λζ΄. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου τὸν ιε΄. κανόνα τοῦ ἁγίου Πέτρου Ἀλεξανδρείας.

Ὁ δέκατος Τιμοθέου ἀλεξανδρείας, ἐν ταῖς πρὸ τοῦ πάσχα νηστίμοις ἡμέραις, καὶ οἴνου μεταλαμβάνειν, καὶ ἐλαίου δικαιοῖ τὸν ὑπὸ νόσου καταπονηθέντα, καὶ μὴ παραπλησίως τοῖς ἄλλοις, τὴν νενομισμένην ἔχειν ξηροφαγίαν· ἀλλ' ὡς ὑπομένειν δύναται, ἢ ἑκάστης χαλᾷν ἢ παρ' ἡμέραν, κατὰ τὴν B ἐπίκρισιν ᾧ πεπίστευται τὴν οἰκονομίαν τῶν οἰκείων λογισμῶν.

Ζήτει καὶ τὸ κε΄. κεφάλαιον τοῦ Γ. στοιχείου.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου ιη΄. κανὼν, εἴ τις τῶν ἀσκουμένων φησὶ, χωρὶς ἀνάγκης σωματικῆς, ὑπερηφανεύοιτο, καὶ τὰς παραδεδομένας νηστείας εἰς τὸ κοινὸν, καὶ φυλαττομένας ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, παραλύῃ, ὑποικουροῦντος αὐτῷ τελείου λογισμοῦ, ἀνάθεμα ἔστω. καὶ ὁ μὲν μ΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν, νήστεις εἶναι κελεύει τοὺς πληροῦντας τὰ τοῦ θυσιαστηρίου ἅγια διακόνους καὶ ἱερέας, C μιᾶς ἐξῃρημένης ἐτησίως ἡμέρας, καθ' ἣν τὸ κυριακὸν ἐπιτελεῖται δεῖπνον, μεγάλης δηλαδὴ πέμπτης· μετὰ γὰρ τὴν σωματικὴν τὰ τῆς πνευματικῆς ὡς ἔοικε τροφῆς ἐπετέλουν· ἀλλὰ καὶ δείλης ὀψίας ὑπεξιοῦσί τινος πλεονεκτήματος, εἰ μὲν εἶεν οἱ τὰ ἅγια συμπληροῦντες νήστεις φησὶ, μόναις εὐχαῖς ἐκπληρούσθω ταῦτα· τοῦτο δὲ τανῦν οὐκ ἔχει παρὰ τοῦτον οὐ πράττεται, παρέχει καὶ ἡμῖν, ὅτι καὶ λέγειν ἠγνόηται. ἀλλὰ δύο κανόνες δίκην ὡς εἰπεῖν τούτῳ ἀρχόντες, πολλὴν ἄγαν ἐπιτιμώμενοι.

Ὁ μὲν γὰρ ν΄. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, μὴ δεῖν φησὶ, ἐν τῇ D ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστεραίᾳ ἑβδομάδι τὴν πέμπτην λύειν, πολυτελεστέροις δηλαδὴ βρώμασι κεχρημένους, καὶ ὅλην ἀτιμάζειν τὴν τεσσαρακοστὴν ἀτιμάζειν· ἀλλὰ πᾶσαν ἐν νηστείᾳ διάγειν καὶ ξηροφαγίᾳ, ἐκτὸς δηλαδὴ τῶν ἐν ταύτῃ σαββάτων καὶ κυριακῶν.

Ὁ δὲ κθ΄. τῆς ς΄. συνόδου, ταῦτά τε ὡς ἔχει λέξεως διεισιν καὶ προστίθησιν, ὡς οἱ θεῖοι πατέρες δι' αἰτίας τινὰς λυσιτελεῖς τῷ τότε καιρῷ τῇ οἰκονομίᾳ ταύτῃ ἐχρήσαντο. ἡμῖν δὲ οὐκ ἀναγκαῖον τὰς ἀποστολικὰς, καὶ πατρικὰς ἀθετεῖν παραδόσεις, τὸν ῥηθέντα αἰνιττόμενος E ξθ΄. ἀποστολικὸν κανόνα, καὶ τὸν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου τουτονί.

Veruntamen eos qui in aliis jejunandi temporibus, putà Vigilus Sanct. Apost. Sepulturæ B. Dei-paræ, & Nativitatis Christi abstinent, prudens nemo, quod reor, redarguet.

Quære etiam in xxxvii. cap. literæ K. Canonem xv. S. Petri Episcopi Alexandriæ.

Decimus Timothei Alexandrini Canon in diebus jejunii ante Pascha morbo laboranti vini atque olei usum indulget, neque hosce sicut alios ad zerophagiam id est cibum aridum tenuémque obligat: sed potius, ut tolerare queant, vel cujusque diei jejunium solvere, vel alterni cujusque juxta discretionem ejus, cui consiliorum suorum regimen committit.

Vide & xxv. cap. literæ Γ.

Canon autem xviii. Concilii Gangrensis hæc habet: Siquis eorum qui pietatis exercitationi student, absque corporis exigentiâ insolescat, & jejunia in commune tradita & ab Ecclesia observata dissolvat, idque maturo consilio interveniente fecerit, anathema esto. Insuper Canon xl. Synodi Carthaginensis, Diaconos & Sacerdotes Sacramenta altaris jejunos celebrare præcipit, excepto uno anni die, quo Cœna Dominica celebratur, nimirum magnâ feriâ quartâ. Nam post cibum corporalem quæ ad spiritualem pertinent, ut videtur, ministrabant. Imò quando quis tempore post. meridiano è vivis discedit, nisi hi qui ministrant impransi fuerint, sacra, inquit, orationibus solis faciant. Hoc autem hodiè eam ob causam non obtinet, quod quid sibi velit ignoramus. Verùm duo Canones & propè dixerim meritò jejunii intermissionem taxarunt.

Nam Concilii Laodiceni Canon l. Non oportet, inquit, in ultimâ Quadragesimæ septimanâ feriæ quartæ jejunium solvere, utendo scilicet cibis delicatioribus, adeóque totam Quadragesimam dehonestare, sed potius tempus Quadragesimale in iejunio victúque arido integrum transigere, Sabbatis tamen & Dominicis diebus exceptis.

Canon verò undetrigesimus Concilii sexti eadem usque recenset, & superaddit, quemadmodum sancti Patres graves ob causas eo temporis dispensatione istâ usi sunt: nos tamen haudquaquam oportet Apostolorum & Patrum traditiones abrogare: innuit verò dictum Apostolicum Canonem lxix. & hunc ipsum l. Concilii Laodiceni.

ΚΕΦ. ε΄.

Ὅτι οὐ δεῖ νηστεύειν ἐν τοῖς σάββασι καὶ ταῖς κυριακαῖς.

Ζήτει τὸ λζ΄. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου.

CAPUT V.

Quod non deceat in Sabbatis aut Dominicis jejunare.

F Quære cap. xxxvii. literæ K.

ΚΕΦ. ς΄.

Ὅτι τοὺς νηστεύοντας οὐχ ὡς βδελυκτῶν τῶν βρωμάτων ἀπέχεσθαι δεῖ.

Ζήτει τὸ θ΄. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου. καὶ ἐν τῷ λβ΄. κεφαλαίῳ τοῦ Ε. στοιχείου τὸν πγ΄. κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

CAPUT VI.

Quòd jejunantes à cibis abstinere debent, haud tamen quasi in se execrabilibus.

Vide ix. cap. literæ B. & etiam in xxxii. cap. literæ E. Canonem magni Basilii.

A

CAPUT VII.

De Jure.

LEx est commune præceptum: virorum prudentium placitum; delictorum cum voluntariorum tum involuntariorum correctio, civitatis commune pactum: est & Divinum Inventum. Virtus legis est jubere, prohibere, permittere, punire.

B

Leges non de singularibus feruntur, sed communiter.

Jurisprudentia à Justitiâ nomen habet; est enim ars boni & æqui.

De iis, quæ frequentiùs obtingunt, non quæ perrarò, leges inferri oportet: minimè de iis rebus, quibus uno tantùm in casu accidere datur. Nam Legislatores haud attendunt semel & bis.

C

Leges primigeniæ in sequiores deducuntur; Constitutiones vero recentiores majorem vim obtinent priùs latis.

De quibus lex nulla conscripta est, longa consuetudo per complures annos comprobata, vicem legis subit, ejusque vim obtinet.

Perperam judicata aut expressa neque lex, neque tempus, neque consuetudo rata facit.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ νόμου.

ΝΟΜΟΣ ἐστὶ, κοινὸν παράγγελμα· φρονίμων ἀνδρῶν δόγμα· ἑκουσίων, καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων ἐπιστροφὴ, ἤτοι σωφρονισμός· πόλεως συνθήκη κοινή. ἔστι δὲ καὶ θεῖον εὕρημα. ἀρετὴ νόμου τὸ κελεύειν, τὸ κωλύειν, τὸ ἐπιτρέπειν, τὸ τιμωρεῖσθαι.

Οὐ περὶ τοῦ καθ' ἕκαστον, ἀλλὰ κοινῶς οἱ νόμοι τίθενται.

Ο Νόμος ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης ὠνόμασται, ἔστι δὲ τέχνη τοῦ καλοῦ καὶ ἴσου.

Τοὺς νόμους ἀπὸ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαινόντων, οὐ μὴν τῶν σπανίων, εἰσάγεσθαι δεῖ· οὐ δὲ ἀπὸ τῶν ἐνδεχομένων ἐν ἑνὶ συμβῆναι θέματι. ἀφορῶσι γὰρ οἱ νομοθέται τὸ ἅπαξ ἢ δίς.

Οἱ πρωτογενέστεροι νόμοι εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἕλκονται· αἱ δὲ μεταγενέστεραι διατάξεις ἰσχυρότεραι τῶν πρὸ αὐτῶν εἰσιν.

Εν οἷς οὐκ ἔστιν ἄγραφος νόμος, ἡ μακρὰ συνήθεια ἐπὶ πολλοὺς ἐνιαυτοὺς δοκιμασθεῖσα, ἀντὶ νόμου κρατεῖ, τάξιν ἔχουσα νόμου.

Τὰ κακῶς κριθέντα καὶ τυπωθέντα, οὔτε νόμος, οὔτε χρόνος, οὔτε συνήθεια βεβαιοῖ.

D

CAPUT VIII.

De Possessione.

Jus Civile.

DEcem vel etiam viginti annorum præscriptio ei, qui mala fide possederit, haud prodest: imo nec tricennalis, nisi quietè possederit, nullámque in foro litem sustinuerit. Vide etiam in capite IX. literæ Δ.

E

Omne servitium & ususfructus eis, qui non usurpant, propter ipsum temporis decursum, præsentibus quidem decennali, absentibus præscriptione vicennali amittitur.

Qui servitium jure obtinet pecora in agro alieno adaquandi ac pascendi, servitium etiam usurpare potest inibi tugurium excitandi.

F

Qui ex alieno agro, sciente domino, aquam traxerit, servitium sibi in agro illo vendicat usucapione triennali, domino interim non prohibente.

Bona mobilia siquis per triennium absque querelâ possederit, ipsi cedunt occupanti.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ νομῆς.

Νόμοι.

ΟΤΙ δεκαετία ἢ εἰκοσαετία, οὐ βοηθεῖ τῷ κακῇ πίστει νεμομένῳ, εἰ μὴ ἡ τριακονταετία ἢ μόνον εἰ ἀδιασείστως ἐνέμετο, καὶ ὄχλησιν ἐν δικαστηρίῳ μὴ ὑπέμεινεν. ζήτει καὶ ἐν τῷ θ'. κεφ. τοῦ Δ. στοιχείου.

Πᾶσα δουλεία καὶ χρῆσις, ἐπὶ τῶν μὴ κεχρημένων διὰ τῆς τοῦ χρόνου παραδρομῆς, ἐπὶ μὲν παρόντων δεκαετίᾳ, ἐπὶ δὲ ἀπόντων εἰκοσαετίᾳ ἀπόλλυται.

Ο ἔχων δουλείαν τοῦ ποτίζειν καὶ βόσκειν ἐν τῷ ἀγρῷ σου θρέμματα, δύναται κτήσασθαι δουλείαν τοῦ ἐν αὐτῷ ποιεῖν καλύβην.

Ο δὲ ἀλλοτρίου ἀγροῦ ἕλκων ὕδωρ, εἰδότος τοῦ δεσπότου τοῦ ἀγροῦ, κτᾶται κατὰ τοῦ ἀγροῦ δουλείαν, ἐν τῷ νενομισμένῳ τριετίας χρόνῳ, μὴ κωλυόμενος αὐτοῦ τοῦ δεσπότου τοῦ ἀγροῦ.

Τὰ κινητὰ πράγματα ἐπὶ τριετίαν ἀνεπηρεάστως κατεχόμενα, δεσπόζονται.

A

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Ξ. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ξοάνων καθαιρέσεως.

Ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν, μη'. καὶ μέντοι καὶ πδ'. τὰ ξόανα πάντα κελεύουσι καθαιρεῖν, καὶ τὰ τῶν εἰδώλων ἐγκαταλείμματα ῥίζαις αὐταῖς ἐξελεῖν.

INITIUM LITERÆ Ξ.

CAPUT I.

De tollendis simulacbris.

SYNODI Carthaginensis Canon xlviii. atque etiam lxxxiv. simulachra omnia tolli è medio, & ipsius Idolorum reliquias radicitùs extirpari jubent.

B

ΚΕΦ. β'.

Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς ξένους τῶν κληρικῶν ὑποδέχεσθαι.

Ζήτει τὸ θ'. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου.

CAPUT II.

QuòdClericos deceat hospites meritorio sucipere.

Vide cap. ix. literæ A.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Ο. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

C

ΚΕΦ. α'.

Ὅτι οἰκονόμον ἔχειν δεῖ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸν ἡγούμενον.

Ζήτει τὸ κδ'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

INITIUM LITERÆ O.

CAPUT I.

Quòd Episcopum apud se Oeconomum ac Præfectum habere oporteat.

Quære cap. xxiv. literæ E.

D

ΚΕΦ. β'.

Περὶ οἰωνισμῶν.

Ζήτει τὸ γ'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

CAPUT II.

De Auguriis.

Vide caput iii. literæ E.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ ὀνειρωττόντων.

Ζήτει τὸ λη'. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου.

CAPUT III.

De iis qui se noctu polluunt.

E

Consule caput xxxviii. literæ K.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ ὅρκων.

Ζήτει τὸ λβ'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

CAPUT IV.

De Juramentis.

Vide caput xxxii. literæ E.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Π. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

F

ΚΕΦ. α'.

Περὶ παιγνίων θυμελικῶν.

Ζήτει τὸ α'. κεφ. τοῦ Θ. στοιχείου. καὶ ἐν τῷ ιε'. κεφ. τοῦ Μ. στοιχείου κανόνα κζ'. τῆς ζ'. συνόδου. καὶ τὸ ζ'. κεφ. τοῦ Γ. στοιχείου.

INITIUM LITERÆ Π.

CAPUT I.

De gesticulationibus Thymelicis.

Quære caput i. literæ Θ. & in cap. xv. literæ M. Synodi septimæ Canonem xxvii. & caput septimum literæ Γ.

A

CAPUT II.

De Clericis in Tabernâ comedentibus.

Vide cap. vii. literæ K.

ΚΕΦ. βʹ.

Περὶ τῶν ἐν πανδοχείῳ ἐσθιόντων κληρικῶν.

Ζήτει τὸ ζʹ. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου.

CAPUT III.

De Episcopali Audientiâ. B

Pete caput xxviii. literæ E.

ΚΕΦ. γʹ.

Περὶ προστάσεως ἐπισκόπων.

Ζήτει τὸ κηʹ. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

CAPUT IV.

De fœminis quæ votum castitatis suscipiunt.

Vide cap. xv. literæ M.

ΚΕΦ. δʹ.

Περὶ τῶν παρθενίαν ἑλομένων γυναικῶν.

Ζήτει τὸ ιεʹ. κεφ. τοῦ Μ. στοιχείου.

C

CAPUT V.

De jejunio in Parasceve.

Consule cap. iv. literæ N.

ΚΕΦ. εʹ.

Περὶ τῆς ἐν τῇ παρασκευῇ νηστείας.

Ζήτει τὸ δʹ. κεφ. τοῦ νʹ. στοιχείου.

CAPUT VI.

De Deposito sive Fideicommisso. D

Lex.

DEPOSITUM est quod custodiendum alicui datur. Si ille, qui rem servandam suscepit, latronibus incursantibus perdiderit, hæredes amissionem depositi actione non experientur. Nam qui depositum accepit, solum dolum & negligentiam atque inertiam præstat, nisi fortè aliud aliquid disertis verbis conventum fuerat.

ΚΕΦ. ϛʹ.

Περὶ καταθήκης ἢ παρακαταθήκης.

Νόμος.

ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ ἐστὶ τὸ ἐπὶ παραφυλακῇ τινὶ δεδομένον. ἐὰν δὲ ἐπιδρομαῖς λῃστῶν ὁ παρακαταθήκην λαβὼν, ἀπώλεσε ταύτην, οὐ κινδυνεύεται τοῖς κληρονόμοις αὐτῆς ἡ ἀπώλεια. ὁ γὰρ παρακαταθήκην λαμβάνων, δόλον μόνον καὶ ῥᾳθυμίαν καὶ ἀμέλειαν ἀπαιτεῖται, εἰ μὴ ῥητῶς καὶ ἕτερόν τι συνεφωνήθη.

E

CAPUT VII.

De sacro Paschate.

POSTQUAM alia quidem argumenta, quæ hoc opus expetere videbatur, ne deesset quidpiam eorum quæ huc spectant, quantum nobis licuit magni nihil vel cogitantibus vel facientibus, haud indiligenter tractavimus, adeone venerandum Pascha, in quo summum dominicæ dispensationis peractum est, neglectui habebimus, ut methodos ipsius atque earum causas, ut licet, harum rerum ignaris exponere supersedeamus? F Quis enim nobis hoc vitio merito vertat? Quo circa ante divina oracula breviter de iis disserere lubet, quæ circa sacrum Pascha scire quam maximè refert; legali illo non penitus neglecto. Typi enim, ut par est, ad veritatis consummationem nos deducunt. Jussit igitur Moyses vir summus primi mensis Lunaris quarto & decimo die Pascha legale celebrari. Mensium autem primus is est, quem Ægyptii Phamenoth, Dystrum

ΚΕΦ. ζʹ.

Περὶ τοῦ ἁγίου πάσχα.

ΕΙΤΑ τὰς μὲν ἄλλας περὶ ὑποθέσεων, ὡς τὸ προκείμενον ἀπαιτεῖ σύνταγμα, τοῦ μηδὲν ἐλλείπειν τῶν πάντων εἰς δύναμιν, τοῖς μικρὰ καὶ φρονοῦσι καὶ δρῶσιν ἡμῖν ἐμέλησεν, τὸ δὲ σεβάσμιον τουτονὶ καταλιγωρήσομεν πάσχα, ἐν ᾧ τὸ κεφάλαιον τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ κυρίου οἰκονομίας διείργασται, ὡς μὴ τὰς μεθόδους αὐτοῦ, καὶ τὰς τούτων αἰτίας, ὡς οἷόν τε δῆλα θεῖναι τοῖς ἀγνοοῦσι, καὶ τίς ἂν ἡμᾶς δικαίως οὕτως παραλειπόντας μέμψαιτο; τοι γάρ τοι καὶ πρό γε τῶν θείων χρησμῶν μικρά μοι δοκεῖ διαλαβεῖν, ἅττα τοῦ πάσχα τοῦ ἱεροῦ πολλοῦ δέομεν ἐν περινοίᾳ γενέσθαι, μηδὲ πάντη καταλελοιπότες τὸ νομικόν. δεῖ γὰρ τοὺς τύπους ἡγεῖσθαι πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας συντέλειαν. τὸ πάσχα τοίνυν τὸ νομικὸν Μωσῆς ἐκεῖνος ὁ πάνυ, κατά γε τὴν ιδʹ. τοῦ αʹ. σεληνιακοῦ μηνὸς, τελεῖσθαι νενομοθέτηκε. πρῶτος δὲ μήν ἐστιν, ὁ παρ' Αἰγυπτίοις φαμενὼθ, δύστρος δὲ,

δὲ παρ' Ἕλλησι, Νισὰν δὲ παρ' Ἑβραίοις, παρὰ δὲ Ῥωμαίοις ὀνομαζόμενος Μάρτιος· ἐν ᾧ τὴν ἐναντίαν τοῦ παντὸς διαπορευόμενος ὁ ἥλιος, τὸ πρῶτον ἄρχεται τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου δωδεκατημόριον εἰσιέναι, ὃ δὴ καὶ ἰσημερινὸν, καὶ μηνῶν ἀρχὴν, καὶ κεφαλὴν τοῦ κύκλου, καὶ ἄφεσιν τοῦ δρόμου τῶν πλανητῶν, οἱ περὶ ταῦτα ἐσχολακότες φιλοῦσι καλεῖν· τὸ δὲ πρὸ τούτου, μηνῶν ἔσχατον καὶ τελευταῖον δωδεκατημόριον, καὶ τέλος τῆς τῶν πλανητῶν περιόδου. τὸν γὰρ μάρτιον δὲ πρῶτον εἶναι πιστεύομεν, ἐξ ὧν ὁ Μωσῆς εἴρηκεν ὡς ἐκέλευσεν ὁ θεὸς κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ τά τε δένδρα, καὶ τὰ ἄνθη, καὶ τὰς πόας ἀναβλαστῆσαι· ὁρῶμεν δὲ οὐκ ἐν ἑτέρῳ, ἀλλ' ἐν τούτῳ νόμῳ φύσεως, τὸ θεῖον πληρούμενον τὸ ἐπίταγμα. ὁ μὲν οὖν εἰρημένος μὴν, ὥσπερ ἄρα καὶ οἱ λοιποὶ πάντες, οὐχ ἧττον τοῖς ὀνόμασιν ἢ τῷ ἀριθμῷ τῶν ἡμερῶν διαφέρουσι παρ' ἑκάστοις τῶν εἰρημένων ἐθνῶν. τήν γε μὴν ἰσημερίαν, ἡ μὲν τοῦ παντὸς φύσις κατὰ τὸν αὐτὸν ἀεὶ χρόνον καθ' ἕκαστον ἔτος ποιεῖ, τὸ πολλὴν φέρειν ἀεὶ πρὸς ἑαυτὸ τὴν ἰσότητα τὸ τοῦ ἐνιαυσίου χρόνου διάστημα. ὁ ἀριθμὸς μέντοι τῶν ἡμερῶν τε, καὶ μηνῶν, ὅτε τοῖς ἄλλοις εἰωθὸς ἔθνεσι, καὶ ᾧ κατὰ Ῥωμαίους ἡμεῖς χρώμεθα, οὔτε τὴν αὐτὴν ὥραν, οὔτε τὴν αὐτὴν ἡμέραν συγχωρεῖ γίνεσθαι. ἐπεὶ γὰρ τὸ ἐνιαύσιον μέγεθος, πρὸς ταῖς τξε' ἡμέραις, καὶ τέταρτον ἔγγιστα προσλαμβάνει, ὅταν ᾖ ἡ ἰσημερία περὶ μεσημβρίαν, τὸ μὲν ἑξῆς ἔτος ἔσται περὶ δύσιν ἡλίου, τὸ δὲ ἑξῆς περὶ μέσας νύκτας· καὶ οὕτω μέχρι παντός. ἐπεὶ δ' αὖθις ἡ ἐπὶ τξε' ἡμέρας ἐπουσία, οὐχ ὅλον τέταρτον ἡμέρας περιέχει, ἀλλὰ παρὰ τριακοσιοστὸν, ὡς προϊόντες ἀκριβέστερον δείξομεν, ἡμεῖς δὲ τῷ τῶν ἡμερῶν καὶ μηνῶν ἀριθμῷ κατὰ Ῥωμαίους χρώμεθα, ὡς τοῦ τετάρτου ἀεὶ τελείου προσγινομένου, καὶ παρὰ τὴν κατὰ τέσσαρας ἐνιαυτοὺς μίαν ἡμέραν ταῖς τξε' προστιθέμενοι, ἐξ ἀνάγκης τὴν ἰσημερίαν συμβαίνει ἐν τοῖς τριακοσίοις ἐνιαυτοῖς πρὸ μιᾶς ἡμέρας γίνεσθαι, οἷον ἐπεὶ κατὰ τὸ παρὸν ἡ ἰσημερία ἐπιλελόγισται ἡμῖν γινομένη τῇ ὀκτωκαιδεκάτῃ τοῦ Μαρτίου μηνός· μετὰ τριακόσια ἔτη, ἔσται τῇ ἑπτακαιδεκάτῃ· εἶτα μετὰ ἕτερα τοσαῦτα, τῇ ιϛ'. καὶ οὕτως ἀεί. καὶ γὰρ κατὰ τοὺς χρόνους Ναβονασάρου περὶ λῆξιν ἑσπερίαν ἐτύγχανεν εἶναι τῆς τοῦ μαρτίου ε'. καὶ κ'. ἐν δὲ τοῖς Φιλίππου τοῦ Ἀριδαίου, περὶ μεσημβρίαν τῆς τετάρτης καὶ εἰκοστῆς αὐτοῦ. ἡνίκα δὲ ὁ Χριστὸς τὸ σωτήριον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπήρχετο θάνατον, περὶ μέσας νύκτας τῆς κγ'. τοῦ αὐτοῦ μηνός.

Οἱ μὲν οὖν λογιώτατοι τῶν Ἑβραίων, καὶ μάλιστα οἱ τὴν Ἰουδαίαν οἰκοῦντες, οἷος ἦν Ἰώσηπος καὶ Φίλων, ἄνδρε φιλοσοφίας ἁπάσης ἐπ' ἄκρον ἐληλακότε, οὐκ ᾤοντο δεῖν πρὸ τῆς ἰσημερίας τὸ νομικὸν ἄγειν πάσχα. αὐτοὶ γὰρ ἐπεί φασι δεῖν τὰ διαβατήρια θύειν ἐπίσης ἅπαντας μετὰ ἰσημερίαν ἐαρινὴν, μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός· οἱ δὲ ἀγροικότερον διακείμενοι, καὶ πανταχῇ τῆς οἰκουμένης διεσπαρμένοι, πρῶτον ἐξ ἀμαθίας μῆνα ὑπολαμβάνοντες, ἐν ᾧ τὴν ἐαρινὴν γίνεσθαι συμβαίνει μόνον ἰσημερίαν· εἴτε δὲ πρὸ ταύτης, εἴτε μετὰ ταύτην, ὁ πλησιφαὴς ἀπαντᾷ τῆς σελήνης σχηματισμὸς, οὐδ' ὁπωσοῦν, μᾶλλον αὐτοῖς· οὔτε μὲν εἰ μήπω καθαρῶς τοῦ τῆς ἰσημερίας σημείου ἐπέβη ὁ ἥλιος, ἐν τούτῳ ἀσυντηρήτως καὶ πρὸ τῆς ἰσημερίας ἐπιτελοῦσι τὸ πάσχα. περὶ ὧν μοι δοκεῖ, καὶ ὁ ζ'. τῶν θείων ἀποστόλων κανὼν διορίζεσθαι, ἀφορισμὸν καταψηφιζόμενος, εἴ τις τῶν τοῦ κλήρου, τὴν ἁγίαν τοῦ πάσχα ἡμέραν μετὰ Ἰουδαίων πρὸ τῆς ἐαρινῆς τελέσειεν ἰσημερίας. ἐπεὶ γὰρ οὐ διεζευγμένως ὁ κανὼν ἐπιτιμᾶσθαι διορίζει, τὸν μετὰ Ἰουδαίων, ἢ πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας ἑορτάζοντα, ἀλλὰ μετὰ Ἰουδαίων πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας ἑορτάζοντα, τὸ εἰρημένον ἄνωθεν νοεῖν ὑποτίθησιν. συμβαίνει δὲ, πέμπτον τῆς σελήνης κύκλον διερχομένης, ᾧ τινι ἐξ ἀνάγκης ὁ εἰκοστὸς ὄγδοος θεμέλιος ἕπεται· οὕτω γὰρ τοῖς πολλοῖς ὁ

A Græci, Hebræi Nisan, & Romani Martium vocant: quo quidem mense Sol latione Universo contrariâ decurrens Zodiaci circuli signum primum intrat, quod Æquinoctiale punctum, & mensium principium, & circuli caput, & carceres cursûs Planetarum harum rerum studiosi nuncupare solent, atque adeò signum proximè præcedens, seu Pisces, mensem ultimum, signum postremum, & periodi Planetariæ exitum sive metam. Martium enim mensium primum esse credimus, quoniam Moyses ait eo temporis jussisse Deum, ut arbores & flores & gramina revirescerent. Videmus sanè hâc Naturæ conditione, non quâvis aliâ ordina-
B tionem divinam adimpleri. Veruntamen mensis ille Martius, sicuti cæteri omnes tam nominibus quàm numero dierum apud gentes illas, quas supra dixi, invicem distinguuntur. Æquinoctium insuper ipsa universi natura quotannis eodem tempore restituit: eo quod quantitas annua eximiam æquabilitatem præ se ferat. At verò numerus dierum & mensium, quo unà cum Romanis utimur, (quod & aliæ gentes solent) neque horâ eâdem nec die quidem eodem Æquinoctium accidere patitur. Quoniam enim tempus Annuum præter dies ccclxv. etiam quartam fermè diei partem adsciscit, si quan-
C do Æquinoctium circa Meridiem contingat, anno sequente circa occasum Solis fiet, annóque huic proximo circa noctem mediam: atque ità porrò. Rursus, quia id quod ultra dies ccclxv. superest, quartam diei partem exactè haud contineat, sed trecentesimâ ferè particulâ deficiat, ut in sequentibus luculentiùs demonstrabimus; nobis tamen in usu sit numerus tam dierum quàm mensium Romanorum, adeóque quolibet quadriennio unum diem adjiciamus, ut annus quartus semper sit completus: necesse est in annis ccc. Æquinoctium uno die anticipet: ut exempli gratia, quoniam hoc ipso tempo-
D re æquinoctium die octavo ac decimo Martii mensis obtingere computatur: post annos abhinc trecentos in septimum & decimum diem incidet, dein post alios trecentos in diem decimum sextum, pariterque in perpetuum. Accidit enim æquinoctium tempore Nabonassari Martii die quinto & vicesimo circa vesperam, & tempore Philippi Aridæi circa meridiem quarti & vicesimi diei mensis ejusdem. Anno autem, quo Christus pro nobis redimendis passus est, istius die vicesimo tertio circa noctem mediam.

Hebræorum igitur doctissimi, illique præcipuè qui Judæam incoluere, ut Josephus atque Philo, sum-
E mi uterque Philosophi, legale Pascha ante æquinoctium haudquaquam celebrandum esse judicabant. Aiunt enim isti post æquinoctium vernum circa medium primi mensis ab omnibus pariter mactanda esse διαβατήρια sive sacrificia Paschalia. Qui verò in hac re imperitè ac rusticè versantur, passim per terrarum orbem dispersi, mensem primum eum esse ex inscitiâ suspicantur, in quo æquinoctium vernum solùm fieri contingit; an quidem ante æquinoctium, anne post illud Luna lumine pleno fulgeat, parum solliciti; parum etiam, an Sol ipsum solstitii punctum planè attigerit nécne: adeóque temerè etiam ante æquinoctium
F Pascha concelebrant. De hisce illis septimus quidem Canon sanctorum Apostolorum, ut mihi videtur, decernit, excommunicationem denuncians, siquis ex ordine Clericali sacrum Paschatis diem ante vernum æquinoctium cum Judæis unà celebraverit. Quandoquidem enim Canon eum censurâ feriendum esse statuat, non quidem disjunctim qui festum cunque vel cum Judæis egerit, vel ante æquinoctium vernum; sed (connectendo) cum Judæis ante æquinoctium vernum, id quod supra diximus ipsos intellexisse arguit. Quando verò ad cyclum suum quintum Luna pervenit, cui necessariò respondet

respondet vicesimum octavum fundamentum, seu θεμέλιος, (sic enim plerique dierum numerum appellant, qui ex cyclis Lunæ superfluus est,) atque circa diem septimum ac decimum Martii pleno certè vultu candet, Judæos inscitè admodum & temerè festum tum peragere contingit. Quinimò hodiéque id facere perperàm illos videmus, qui in nostris civitatibus degunt. Nos autem quod tutum indubiúmque est nobis adserentes, & Judæis hisce qui haud piè faciunt, longùm valere jubentes, ad proximè sequentem mensem Lunarem contendimus, (quem dies Aprilis exhaurire solent) quando longo quidem dierum intervallo Pascha nostrum à Judaico distare contingit. Prudenter adeò ac diligenter sancti Patres sacrosanctorum Apostolorum decreta observabant, ut hoc præ cæteris ratum firmúmque esse statuerent, ne quis cum Judæis quamvis post æquinoctium vernum Paschale festum agentibus unà celebret. Quippe hoc primus vetat Synodi Antiochenæ Canon, consultò ut videtur sensum explicans Canonis ipsius Apostolici, eo quòd duas definitiones de Paschate statuat, etiamsi hunc in modum proponat, Nosmet cum Judæis unà festum nullos agere, & æquinoctium vernale expectare oportet. Ex quibus duæ aliæ definitiones necessariò sequebantur, viz. celebrandum esse festum primo statim plenilunio post æquinoctium, & quidem post illud non simpliciter die quovis, sed die septimanæ primo plenilunium proximè sequente. Cætera quidem decreta etiam hodiéque constanter observantur, Diem verò Dominicam plenilunium proximè sequentem sæpè differre solemus, eò quod duos dies quotannis Paschati legali adjicimus, & post illos ad Dominicum accedimus. Contigit tamen istud haud ex inscitiâ & ignorantia Patrum, qui hoc modo de Paschate decernebant, sed potius hoc quicquid est culpæ in lunæ cursus referendum est. Quoniam enim motus annuus diebus centum sexaginta quinque, & quarta ferè diei parte, uti dictum est, perficitur, Lunæ autem motus medii in longitudinem non restituantur exactè in novendecim annis completis juxta quadrantis additionem supputandis, quin desint (ad cyclum complendum) unius diei tres sexagesimæ primæ, & triginta septem partes secundæ: idcirco in annis ccciv. non completis quidem illis, sed deficientibus unius diei sexagesimis primis lvii. & sexagesimis secundis lii. sive fermè die uno, dicta revolutio peragitur. Quamobrem aptè post plenilunium duo dies additi sunt in legalis Paschatis investigatione, cùm non poterat plenilunium exactè attingere diem mẽsis à Patribus definitam; quippe, ut diximus, in annis ccciv. die uno proximè deficit. Istam varietatem status Paschatis dies, & motus luminarium creavit: quæ tamen Religioni minime nocet, imò potiùs multum juvat: inde enim temporis intervallum evidentiùs apparet, inter legalis & nostri Paschatis celebrationem, sumptis non uno, quod tum factum, sed tribus ad minimum diebus intermediis. Quam ob causam Patres diem Paschalem omninò in Dominicam transtulerunt, atque cùm in Dominicam incidat Pascha legale, nostrum in Dominicam proximè sequentem removendum esse sanxerunt, æquum bonumque esse judicantes, ut invisum Deo infaustúmque festum aversaremur, atque longo intervallo Pascha nostrum ab isto modis omnibus distingueremus. Hæc autem in sequentibus fusiùs ostendemus. (ubi & Tabulas dabimus æquinoctium ac plenilunia crasso modo indicantes.) Tum etiam docebimus quibusnam in annis admodum manifesta sit conjunctionum differentia.

Cæterùm & utile fuerit disquirere, quam ob causam post vernum æquinoctium Pascha celebrare jubeamur.

A περιττεύων ἀπὸ τῶν αὐτῆς κύκλων τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸς ὀνομάζεται· καὶ περί που τὴν τοῦ Μαρτίου ἑπτακαιδεκάτην τὸ πλησιφαὲς ἀκριβῶς ὑπολαμβανούσης, ἐκεῖνοι μὲν ἀνεπιστημόνως πάνυ καὶ προπετῶς τηνικαῦτα τὴν ἑορτὴν ἄγουσι. τοῦτο γὰρ ἔτι καὶ νῦν ὁρῶμεν ἡμαρτημένως ποιοῦντας, τοὺς ταῖς ἡμετέραις πόλεσιν ἐπιχωριάζοντας. ἡμεῖς δὲ τὸ ἀσφαλὲς ἡμῖν αὐτοῖς περιποιούμενοι, καὶ οὐχ ὅσια δρῶσι πολλὰ χαίρειν αὐτοῖς φάσκοντες, ἐπὶ τὸν ἑξῆς σεληνιακὸν ἐπειγόμεθα μῆνα, ὃν αἱ τοῦ Ἀπριλλίου ἀριθμεῖν ἡμέραι πεφύκασιν· ἡνίκα καὶ μακρῷ τῷ τῶν ἡμερῶν διαστήματι διέχειν συμβαίνει τὸ παρ' Ἰουδαίοις τὸ ἡμέτερον πάσχα. B οὕτω γὰρ οἱ θεῖοι πατέρες σαφῶς ἄγαν καὶ ἠκριβωμένως ἐφύλαττον τὰς τῶν θείων ἀποστόλων διατάξεις, παντὸς μᾶλλον οἰκονομούμενοι τὸ βέβαιον ἔχειν, ὡς μὴ εἰ μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἐκεῖνοι τὸ πάσχα τελοῦσιν ἰσημερίαν συνεορτάζοιεν αὐτοῖς. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ἀπαγορεύει κανών, ἐξεπίτηδες ὡς ἔοικεν ὢν τὸν ἑρμηνεύων τοῦ ἀποστολικοῦ τοῦδε κανόνος· ὅτι δύο τινὰς ἐπὶ τοῦ πάσχα διορισμοὺς ὁ κανών, εἰ καὶ οὕτω τὸν λόγον προήγαγε, τοῖς Ἰουδαίοις ἡμᾶς μὴ συνεορτάζειν, καὶ τὴν ἐαρινὴν περιμένειν ἰσημερίαν. οἷς ἕτεροι δύο ἐξ ἀνάγκης ἐπηκολούθησαν, ἄγειν τε τὴν ἑορτὴν εὐθὺς τῇ πρώτῃ μετὰ C τὴν ἰσημερίαν πανσελήνῳ, καὶ μετὰ ταύτην μὴ ἐν οἱᾳδήποτε τῶν ἡμερῶν ἁπλῶς, ἀλλ' ἐν τῇ πρώτῃ μετὰ τὴν πανσέληνον εὐθὺς τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι τῶν διορισμῶν ἔτι καὶ νῦν βεβαίως διατηροῦνται· ἡ δὲ μετὰ τὴν πανσέληνον πολλάκις ἡμῖν ὑπερτίθεται κυριακή· τὰς δύο προστίθεσθαι ἡμέρας ἑκάστου ἔτους τῷ πάσχα τῷ νομικῷ, καὶ μετ' ἐκείνας ἐπὶ τὴν κυριακὴν ἔρχεσθαι. συμβαίνει δὲ τοῦτο, οὐκ ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀπειρίας τῶν διατυπωσάντων πατέρων περὶ τοῦ πάσχα τουτονὶ νόμον, ἀλλὰ τῷ δρόμῳ τῆς σελήνης τὸ τῆς αἰτίας ἀναφέρεται ταύτης. ἐπειδὴ γὰρ ἀνῆλθε τὸ ἐνιαύσιον κίνημα δι' ἡμερῶν ἀποπληροῦται ἑξη- D κονταπέντε καὶ τεταρτημορίου τῆς ἡμέρας ἔγγιστα, ὡς εἴρηται· αἱ δὲ μέσαι κατὰ μῆκος τῆς σελήνης περίοδοι, ἀποκαθίστανται ἐν ὅλοις ἔτεσι δεκαεννέα, τοῖς κατὰ προσθήκην τοῦ τετάρτου ἀριθμουμένοις, ἀλλὰ παρὰ μιᾶς ἡμέρας ἑξηκοστὰ πρῶτα τρία, καὶ δεύτερα τεσσαράκοντα ἑπτά, τούτου χάριν ἐν τδ΄. ἐνιαυτοῖς, οὐχ ὅλοις πάλιν, ἀλλ' ἐλαττουμένοις ἡμέρας ἑξηκοστὰ πρῶτα νζ΄. καὶ δεύτερα νβ΄. ἤτοι μίαν ἡμέραν ἔγγιστα, ἡ εἰρημένη γίνεται ἀποκατάστασις. διὰ τοῦτο ἀρτίως δύο μετὰ τὴν πανσέληνον ἡμέραι δοκοῦσι προστεθεῖμεναι, ἐν τῇ τοῦ νομικοῦ πάσχα εὑρέσει, τῆς πανσελήνου μὴ δυναμένης καταλαβεῖν ἀρτίως τὴν ὡρισμένην E τοῖς πατράσιν ἀρχὴν τοῦ μηνός ἐλαττουμένης ὡς εἴρηται, ἐν τδ΄. ἔτεσι, μίαν ἡμέραν ἔγγιστα. ταυτὴν μὲν ὁ χρόνος περὶ τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα, καὶ ἡ τῶν φωστήρων κίνησις, τὴν ἀνωμαλίαν πεποίηκε· τῇ εὐσεβείᾳ γὰρ ἡμῶν οὐδ' ὁπωσοῦν τοῦτο λυμαίνεται· ὅτι καὶ μὴ καὶ τὰ μεγάλα συμβάλλεται. περιφανεστέρα γὰρ ἐντεῦθεν ἡ διάστασις δείκνυται, τοῦ τε τοῦ νομικοῦ καὶ τοῦ ἡμετέρου πάσχα· οὐ μιᾶς ἡμέρας ὡς τότε, ἀλλὰ τριῶν μεταλαβουσῶν τὸ ἐλάχιστον. διὰ γὰρ τοῦτο πάντως καὶ τὴν ἡμέραν οἱ πατέρες μετενηνόχασιν ἐπὶ τὴν κυριακήν· εἰ δ' ἐν κυριακῇ τὸ νομικὸν τύχοι πάσχα, ἐπὶ τὴν ἑξῆς μεταβαίνειν διω- F ρίσαντο· τὴν θεομισῆ καὶ ἀνέορτον αὐτῶν ἑορτὴν, ἡμᾶς ἐκτρέπεσθαι, καὶ μακρῷ τῷ διαστήματι τὸ ἡμέτερον ἐκείνης πᾶσι τρόποις ἀποδιίστασθαι, ἐν καλῷ κεῖσθαι προσθέμενοι. ταῦτα δὲ πλατυκώτερον ἡμῖν προϊοῦσι δειχθήσεται· ἔνθα καὶ τὰ κανόνια ἐκτίθενται, τὴν τε ἰσημερίαν, καὶ τὰς πανσελήνους ὁλοσχερέστερον ἑρμηνεύοντα· καὶ ἐν ποίοις ἔτεσι φανερῶς ἡ τῶν συζυγιῶν διαφορὰ δείκνυται.

Ἀλλὰ γὰρ καλὸν ἂν εἴη προσθεῖναι, καὶ τίνος ἕνεκεν μετ' ἰσημερίαν ἐαρινὴν τὸ πάσχα τελεῖν προστεταγμέθα·

ὅτι

ὅτε τοίνυν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὸν κόσμον παρήγαγεν ὁ Θεὸς, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἄχρι καὶ τῆς ϛ. ἀκριβὴς ὑπῆρχεν ἰσημερία, μήτε τῆς ἡμέρας, μήτε μὴν τῆς νυκτὸς, τὴν ἑτέραν, μηδὲ τὸ ἀκαριαῖον πλεονεκτούσης. εἰ γὰρ καὶ ἡ τετάρτη τῶν ἡμερῶν, τῶν φωστήρων ἤνεγκε δημιουργίαν, ἀλλ' οὐκ ἦν αὐτοῖς ἐπιτετραμμένον, καὶ τὸ ἐτήσιον ἰέναι, ὡς γε δὴ ταυτῷ τοῦ παντός. ὁ μὲν γὰρ ἥλιος τὸ πρῶτον ἰσημερινὸν εὐθὺς τμῆμα τοῦ ζωδιακοῦ ὑπελθὼν, ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ κριοῦ ἵδρυτο μοίρᾳ. ἡ δέ γε σελήνη ἐν τῷ κατὰ διάμετρον τούτου χώρῳ παρακεχώρηται δίκαιον, τὸ φθινοπωρινὸν μὲν, ἰσημερινὸν δὲ καὶ αὐτὴ τὸ ζυγὸν διιππεύουσα, μηδὲ βραχὺ τοῦ ἡλίου προεκπηδῶσα, ὡς νῦν πέφυκε προέχειν τὸν πυρσόν. οὐ γὰρ ἦν ἄλλως τὸ πλησιφαὲς, ἀκριβῶς αὐτῇ διασώζεσθαι, μηδὲν ἀτελὲς ἐξ ἀρχῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ὑποδεικνύντος πεποιηκέναι. εἰ καὶ τὸ τετραμμένον, πρὸς τὸν ἥλιον αὐτῆς ἅπαν μέρος, δηλοῦ πεφωτισμένον τυγχάνον, τῇ διαφορᾷ τῆς κινήσεως ποικίλα ταῖς τῶν φωτισμῶν ἡμῖν ὑποφαίνει σχήματα. ὁμαλῶς τοίνυν καὶ ἄμφω τὰ φῶτα, μᾶλλον δὲ ἀκινήτως ὁμοῦ τῷ παντὶ συγκινούμενα, τὸ πλῆρες οἱονεὶ τῆς τοῦ παντὸς δημιουργίας ἀνέμενον. τῇ γε μὴν ἕκτῃ, χειρὶ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος πλάττεται, ἰσημερίας ἔτι καλῶς ἐπανθούσης, καὶ τῆς σελήνης τῷ ἐναφελεῖ τῆς αἴγλης πρὸς τὸν ἥλιον ἰσαζούσης ἐξ ἀμίλλης λάμπειν. οὐ γὰρ ἦν εἰκὸς, τὸν πρῶτον ἄνθρωπον πρὸ τῆς ἰσημερίας πλασθῆναι, ἡνίκα σκότῳ τὰ πάντα ἐκρύπτετο, ὃς διὰ τὴν πολλὴν πρὸς τὸ φῶς οἰκειότητα, καὶ τοῖς ἀπηλλοτριωμένοις τοῦ τῆς εὐσεβείας φωτὸς φῶς κατὰ λόγον προσείρηται, ἢ τοὺς φωστῆρας τοῦ προσήκοντος καθυφεῖναι χρόνου, τῷ πρῶτον ἀρυσομένῳ τὴν βασιλείαν τῆς κτίσεως μέλλοντι, ἄλλως τε καὶ τοῦ χρόνου μέλλοντος δημιουργεῖσθαι, ἔδει τὴν ἡμέραν δή που καὶ τὴν νύκτα ἄρτι παραγομένας, ἐκ τῆς ἰσότητος ἄρξασθαι· ἐπεὶ καὶ προτέρα κατὰ φύσιν αὕτη τῆς ἀνισότητος, ὡς αἱ ἕξεις τῶν στερήσεων, τοῦ Θεοῦ ἡμᾶς ἐντεῦθεν διδάσκοντος, τὸν τῆς ἰσότητος νόμον, ἐν ᾧ τὸ τῆς ἀρετῆς ἕστηκεν, ἐπιπρεσβεύειν πάσης πλεονεξίας καὶ ἀνισότητος. εἶθ' οὕτω τῶν φωστήρων μετὰ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, ὡς ἐξ ἀφετηρίας τρέχειν ὑπαρξαμένων, καὶ μὴ ἰσοταχῶς πεφυκότων κινεῖσθαι, τὴν ἀνωμαλίαν ἐπεισελθεῖν. ἐπεὶ γοῦν τὴν ἐξ ἁμαρτίας τοῦ ἀνθρώπου πτῶσιν, ηὐδόκησεν ὁ κύριος ἐπανορθῶσαι, προσῆκον ἦν ἐν τῇ τοῦ χρόνου ἰσημερινῇ ἀρχῇ, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἔσχε τὴν πρώτην πλάσιν, καὶ τὴν αὐτοῦ οἰκοδομηθῆναι ἀνάπλασιν· καὶ ὅτι ἔδει τὸ φῶς ἔμελλεν αὔξειν τῆς εὐσεβείας, καὶ τὸ σκότος τῆς ἀσεβείας μειοῦσθαι, μετ' ἰσημερίαν τὸ σωτήριον πάσχα, οὐκ ἔξω λόγου τελεῖται, ἡνίκα τὸ μὲν τῆς ἡμέρας φῶς ἐπιδίδωσι, τῆς νυκτὸς δὲ τὸ σκότος ἐλαττοῦται. οὐκ ἀεὶ δὲ κύριον γίνεται τὸ πάσχα, δέον ἐπὶ τούτου χρὴ πολλὰ συνδραμεῖν. οὐ μόνον γὰρ τὸ κατ' ἔτος ἐπιζητούμενον τῆς σελήνης πλῆρες, ὅπερ ἡ τῶν ἡμερῶν τεσσαρεσκαιδεκάτη ταύτῃ χαρίζεται, τῇ ἰσημερίᾳ δεῖ συνελθεῖν· ἀλλὰ καὶ τὴν ἕκτην τῶν ἡμερῶν, καὶ τὴν τοῦ Μαρτίου τρίτην καὶ εἰκοστὴν, ὅπερ καὶ ὅτε ὁ πρῶτος Ἀδὰμ ἐπλάττετο. καὶ ὅτι περὶ τοῦ δευτέρου Ἀδὰμ αὐτὸς οὗτος ἀνεπλάττετο, συνημμένα ἦν· ταῦτα δὲ σπανίως εἴωθε συμπίπτειν. διὸ καὶ οἱ λεγόμενοι ἐμβόλιμοι μῆνες εἰσαγόμενοι τὴν περὶ τὸν καιρὸν τοῦ πάσχα ποιοῦσιν ἀνωμαλίαν· ἐπιζητοῦμεν γὰρ ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ πάσχα, προηγουμένως μὲν ὡς δεδήλωται, τὴν σελήνης ιδʹ. μετ' ἰσημερίαν εἶναι· εἰ γὰρ μικρὸν ἂν φθάσειε ταύτην, νόμοι παρ' ἡμῖν θεῖοι τὸν μὲν σεληνιακὸν ἐκεῖνον μῆνα παντάπασιν ἀθετεῖν, πρὸς δὲ τὴν ιδʹ. τοῦ ἑξῆς ἀπαντᾶν, ἔπειτα κυριακῇ τὸ πάσχα τελεῖν, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις μὴ συνεορτάζειν, οὗ χάριν καὶ εἴγε κυριακῇ τὸ Ἰουδαϊκὸν πάσχα συνέλθοι εἰς τὴν ἑξῆς, ἡμεῖς ὑπερτιθέμεθα τὸ ἡμέτερον. ἥτις καθαρὰ δήπου καὶ ἐλευθέρα τῆς τῶν Ἰουδαίων ἐστὶ τελετῆς.

A Fuit igitur, quando Deus ex non esse ad esse mundum eduxit, à die primo usque ad sextum justum æquinoctium, die, atque etiam nocte nè minimum quidem aliâ aliam superante. Quamvis enim dies quartus luminarium creationem lætus videret, nondum tamen illis datum erat annuam revolutionem, quod nunc in naturâ fit, peragere. Namque Sol primum statum cardinem æquinoctialem subiens, in gradu primo Arietis substitit, Luna verò in parte per diametrum oppositâ illicò distabat, cardinem autumnalem, æquinoctialem quidem, sive Libram intrans, neque omninò ante Solem prosiliens, quantum die illo moveri licuit. B Quippe haud aliter fieri potuit, ut plenum jubar exactè servaret, (quatenus Deus nobis ostendit semet à principio imperfectum nihil fecisse,) ista licet portio quæ ad nos convertitur, in totum quidem illuminata, propter motûs varietatem varias etiam phases nobis exhibeat. Ideirco ambo luminaria æquabiliter, seu potiùs invariatè una cum universo circumacta, quasi rerum creandarum finem ac consummationem expectabant. Die autem sexto manu divinâ formatur homo, æquinoctio adhuc pulchre effulgente, lunâque splendoris copiâ fere pari Solem contra enitente. C Haud enim æquum erat, primum hominem ante æquinoctium creari, (cum jam tenebris obscurerentur omnia) qui propter magnam sui cum luce cognationem, etiam ob istis qui alieni fuerunt à pietatis luce, φῶς non sine ratione appellatus est: sed luminaria mundi, (qui mox subjici debuit,) jam primum stipantia in ætate sua hunc qui statim creationis imperium suscepturus fuit, (quandoquidem & mox tempus aliter ordinari oportuit,) diem ac noctem, quæ tum acciderunt, ex paritate inchoare opus fuit: quoniam hæc naturâ prior est inæqualitate, sicuti habitus privationibus: Ita quidem Deus nosmet docuit æqualitatis D legem, in quâ ipsa virtutis ratio consistit, omni nimietate & inæqualitate antiquiorem esse. Dein verò post septimum diem luminaribus quasi à carceribus excurrere incipientibus, nec tamen ita à naturâ comparatis, ut æquali celeritate moverentur, anomalia quædam irrepit. Quia tamen hominis lapsum per peccatum Deus ex gratiâ suâ correctum ac emendatum voluit, æquum erat in æquinoctiali anni principio, circa quod primùm homo lapsus est, etiam restitutionem ejus parari: imò verò, quoniam tum lucem pietatis auctam ire oportebat, tenebrásque adeò impietatis imminutas, salutare Pascha non E sine ratione ante æquinoctium celebratur, quando crescit lux diurna, noctis decrescunt tenebræ. Non accidit autem quotannis propriè-dictum Pascha: nam ut hoc fiat, multa unà concurrere debent. Non solùm enim requisitum quotannis plenilunium, quod dies decimus quartus præbet, cum æquinoctio concurrere opus; sed & feriam sextam & diem Martii tertium post vicesimum coincidere, ut conjuncta sint adeò tempora cùm primus Adam lapsus erat, atque cùm idem ille per secundum Adamum restitutus. Hæc autem perrarò uno eodémque tempore obtingere solent. F Quare & menses adjectitii, quos introducunt, vocantque, circa tempus Paschatis anomaliam pariunt. Imprimis enim requirimus ad salutare Pascha, ut Luna decima quarta post æquinoctium contingat: nam si vel minimùm præcesserit, volunt leges sacræ apud nos mensem illum Lunarem penitùs rejicere, at ad diem decimum quartum mensis sequentis procedere, atque demum Dominicâ proximâ Pascha celebrare, at vero unà cum Judæis nullo modo festum agere. Quamobrem etiamsi Judaicum Pascha in diem Dominicam incidat, nosmet in proxime sequentem nostrum differimus, quæ quidem pura sit ac Judaicæ observationis libera.

Quoniam

A Quoniam igitur his de causis anomalia oritur, circa festum Paschale à proprio mensis die ut plurimùm aberramus. Sustinuit enim Dominus passionem salutarem anno 5539. currente, Sole tum xxiii. cyclum transeunte, Luna verò decimum: atque Judæi quidem Pascha Judaicum agebant septimanæ die ultima, ut testantur Evangelistæ, qui magnam vocant diem illam Sabbati; die verò Martii vigesima quarta. Dein postridie succedente Dominicâ, quæ Soli eximiè tribuebatur, & in vigesimum quintum Martii consequenter desinebat, intelligens ille Justitiæ Sol Christus de sepulchro exoriebatur. Quoniam igitur Pascha
B legale, quod, ut dictum est, decima quartâ Lunâ post æquinoctium celebratur, à die xxi. Martii usque ad xxviii. Aprilis divagari solet: nostrum verò Dominicâ proxime sequente obtinet, atque etiam Sol cùm dierum tum septimanarum arbiter sit, utriusque adeò luminaris cyclos supputantes propositum facillimè indagamus. Idpropter cycli constituebantur Lunæ quidem xix. Solis verò xxviii. Cycli autem Lunæ à Januario, quasi juxta naturæ legem initium sumunt, ita & fundamentum ejus. Solis vero cycli à principio Octobris incipiunt.

A ἀνωμαλίας οὔσης διὰ ταῦτα περὶ τὴν ἑορτὴν γινομένης τοῦ πάσχα, τῆς κυρίας τοῦ μηνὸς ἡμέρας ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαμαρτανόμεθα. ὁ γὰρ κύριος τὸ σωτήριον ὑπέστη πάθος, ͵εφλθ΄. ἔτους ἐνισταμένου, τρίτον δὲ καὶ εἰκοστὸν τοῦ ἡλίου κύκλον διανύοντος, δέκατον δὲ τῆς σελήνης. καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι τὸ Ἰουδαϊκὸν εἶχον πάσχα τελευταίᾳ μὲν τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ, ὥς φασιν οἱ εὐαγγελισταί, μεγάλην ἀποκαλοῦντες τὴν ἡμέραν ἐκείνην τοῦ σαββάτου, τετάρτῃ δὲ τοῦ Μαρτίου καὶ εἰκοστῇ· τῆς δὲ ἐπιούσης κυριακῆς, ὅτι τῷ ἡλίῳ ἀφιέρωται κατεξαίρετον, καὶ εἰς τὴν κε΄. ἀκολούθως τοῦ Μαρτίου ἐπιλ. ὁ νοητὸς τῆς δικαιοσύνης ἥλιος Χριστὸς ἐκ
B τοῦ τάφου ἀνέτειλεν. ἐπεὶ τοίνυν τὸ νομικὸν ὡς εἴρηται πάσχα, ιδ΄. τῆς σελήνης μετ' ἰσημερίαν τελεῖται ἀπὸ τῆς κα΄. τοῦ Μαρτίου μέχρι τῆς κη΄. τοῦ Ἀπριλλίου εἴωθεν ἐκπίπτειν· τὸ δὲ ἡμέτερον, τῇ μετὰ τοῦτο κυριακῇ· δημιουργὸς δὲ τῶν ἡμερῶν καὶ ἑβδομάδων ὁ ἥλιος, ἀμφοτέρων τῶν φωστήρων τοὺς κύκλους διαμετρούμενοι, τὸ προκείμενον ἐκ τοῦ ῥᾴστου θηρώμεθα. κύκλοι τοίνυν ἐπενοήθησαν, τῆς μὲν σελήνης, ιθ΄. καὶ ὀκτὼ καὶ εἴκοσι τοῦ ἡλίου. κἀκεῖνοι ἀπὸ τοῦ Ἰαννουαρίου κατὰ φύσιν ἄρχονται· ὡς ἐπὶ δὴ καὶ ὁ ταύτης θεμέλιος. οἱ δέ γε τοῦ ἡλίου τὴν ἀρχὴν τοῦ Ὀκτωβρίου ἔσχον ἀρχήν.

C Non autem inopportunum reor etiam istarum rerum causas enarrare.

C Οὐδέπερ ἄλογον οἶμαι, εἰ καὶ τὰς αἰτίας τούτων ἔργον διεξελθεῖν.

Quare Cycli Lunares sint numero xix.

Διατί ιθ΄. τῆς σελήνης εἰσὶ κύκλοι.

Ad xix. igitur cycli Lunæ usque ascendunt, atque hâc ratione mensis Lunaris juxta rotundum calculum est dierum xxix. cum semisse: adeóque in spatio annuo duodecim menses Lunares conficiunt dies ccclıv. quæ à ccclxv. diebus cum quadrante, quos Sol motu suo annuo peragit, diebus undecim cum quadrante
D differunt. Novemdecim autem revolutionum Solarium tempus, quod dies quidem efficit 6939. unà cum semisse & quadrante, menses duodecim Lunares in ccxxviii. explicat, sive dies 6726. atque insuper dies quos diximus superfluos sive xi. cum quadrante in alios menses Lunares septem, sive dies ccvi. cum semisse. Dies verò septem cum quadrante, qui adhuc redundant, in integro cyclo Enneacaidecaeteridis supputantur, ut mox ostendetur. Quoniam enim juxta Ptolemæum mensis Lunaris non tantum diebus xxix. constat, atque xxx. minutis primis, sive diei dimidio, sed insuper minuto uno cum semisse ac parte tertiâ unius minuti, hoc est, minuto uno, & secundis l. Quod ille quidem ostendit per menses qui integri decurrunt inter binas Ecclipses: Isthæc nim. minu-
E tum unum, & semissis & parte tertiâ unius in jam dictis ccxxxv. revolutionibus Lunæ ascendunt ad minuta prima ccccxxx. & secunda l. quibus ordine divisis ccccxx. reddunt dies vii. at residua minuta prima x. & secunda l. efficere nequeunt diei quadrantem, desunt enim minuta prima quatuor, & x. secunda; quod & ratio exigit, quatenus cuilibet Enneacaidecaeteridi desunt, sicuti Ptolemæus demonstravit, minuta prima iii. & secunda xxxvii. Quod verò adhuc desiderantur unum primum minutum, & secunda xxvii. neque hoc ratione caret. Non enim exactè congruit cum cyclo annuo quadrans iste diei, sed parte trecen-
F tessimâ discrepat, uti alibi diximus. Idcirco cyclus Lunaris ex necessario tantùm in xix. annis quantus sit innotescit: quippe excessus ille qui in annis Lunaribus reperitur, spatio xix. annorum ad easdem completas revolutiones redit, efficítque dictas periodos ccxxxv. prorsus completas nihílque superflui habentes, prout cyclus ille requirit. Hoc vocarunt autem temporis periodum, quatenus ad unam revolutionem redigat differentias, quę in motibus luminarium observantur.

Μέχρι μὲν οὖν ιθ΄. οἱ τῆς σελήνης ἀναβιβάζονται κύκλοι· διὰ τοῦτον τὸν τρόπον ὁ σεληνιακὸς μὴν τίνα κατὰ τὸ παχύτερον, δι' ἡμερῶν γίνεται κθ΄. καὶ ἡμισείας, ὥστε καὶ κατ' ἐνιαυτὸν οἱ τῆς σελήνης ιβ΄. μῆνες, εἰς ἡμέρας ποσοῦνται τνδ΄. ἐνδέουσαι πρὸς τὰς τξε΄. καὶ τὸ τεταρτημόριον τῆς ἡμέρας, ἃς ὁ ἥλιος κατ' ἐνιαυτὸν ποιεῖται ἡμε-
D ρῶν ια΄. καὶ δ΄. ἐννεακαιδεκάκις δὲ τῇ ἡλιακῇ κινήσει γινόμενος ὁ ἐνιαυτὸς καὶ ποιῶν ἡμέρας ͵ϛϡλθ΄. μετὰ ἡμισείας καὶ τετάρτου· τοὺς μὲν ιβ΄. σεληνιακοὺς μῆνας εἰς σκη΄. περιέπεσεν ἐν ἡμέραις ͵ϛψκϛ΄. τὰς δὲ εἰρημένας περιττὰς ἡμέρας, ἤτοι τὰς ια΄. καὶ τὸ δ΄. εἰς ἑτέρους σεληνιακοὺς μῆνας ἑπτά, ἔχοντας ἡμέρας, σϛ΄. καὶ ἡμίσειαν. ἔτι δὲ διαιροῦνται περιττεύουσαι ἡμέραι ζ΄. καὶ δ΄. ἀλλὰ καὶ αὗται τῇ τοῦ κύκλου τῆς ἐννεακαιδεκαετηρίδος ὁλότητι συντάττονται, ὡς δειχθήσεται. ἐπεὶ γὰρ κατὰ τὸν Πτολεμαῖον οὐχὶ κθ΄. ἡμερῶν, καὶ λ΄. πρώτων λεπτῶν μόνον, ἤτοι ἡμισείας ἡμέρας, ὁ σεληνιακὸς γίνεται μήν, ἀλλὰ καὶ ἑνὸς λεπτοῦ ἡμίσεος καὶ γ΄. ἤγουν ἑνὸς α΄. καὶ ν΄. δευτέρων, καὶ τοῦτο ἀποδείκνυσι διὰ τῶν γινομένων ὅλων μηνῶν ἀπὸ ἐκλείψεως
E εἰς ἔκλειψιν· ταῦτα τὸ ἓν λεπτὸν καὶ τὸ ἥμισυ καὶ τὸ γ΄. ἐν ταῖς εἰρημέναις σλε΄. τῆς σελήνης περιόδοις ἀναβιβαζόμενα, ποιοῦσι λεπτὰ πρῶτα υλ΄. καὶ β΄. ν΄. ἅπερ ἅπαντα ἐπὶ τάξιν μεριζόμενα, τὰ μὲν υκ΄. ποιοῦσιν ἡμέρας ἑπτά, τὰ δὲ ὑπολειπόμενα πρῶτα ι΄. καὶ ν΄. δεύτερα οὐ δύνανται δ΄. ἡμέρας ποιῆσαι, λείπουσι γὰρ λεπτὰ πρῶτα δ΄. καὶ δεύτερα ι΄. καὶ τὸν κατὰ λόγον, διὰ τὸ ἀπολείπειν ἑκάστῃ ἐννεακαιδεκαετηρίδι, ὡς ἀποδέδεικται τῷ Πτολεμαίῳ, λεπτῶν πρώτων τριῶν, καὶ δευτέρων, λζ΄. εἰσὶ καὶ ἔτι λείποντα λεπτὸν πρῶτον ἓν καὶ κζ΄. δεύτερα, οὐκ ἔξω λόγου καὶ τοῦτο· ἐπειδὴ οὐχὶ τέταρτον ἡμέρας ὁλόκληρον συναπαρτίζεται τὸν ἐνιαύσιον
F κύκλον, ἀλλὰ παρὰ τριακοσιοστὸν ἡμέρας, ὡς ἐν ἄλλοις εἴρηται· καὶ οὕτω μὲν ὁ σεληνιακὸς κύκλος ἐξ ἀνάγκης γνωρίζεται ιθ΄. ἐτῶν, ὡς καὶ τὸ περιττεῦον τῶν κατ' ἔτος σεληνιακῶν περιόδων, διὰ ιθ΄. μόνων ἐτῶν εἰς τὰς τοιαύτας ἐντελεῖς περιόδους ἀναβιβαζομένων, καὶ ταύτας τὰς εἰρημένας σλε΄. τοιούτως πάντη ἀνελλιπεῖς καὶ μηδέν τι λοιπὸν ἐχούσας περιττόν· ὡς ὁ δὴ ἐν τῷ κύκλῳ ζητεῖται σκοπός. ἐκάλεσαν δὲ τὸν χρόνον τοῦτον περιοδικόν, ὡς εἰς μίαν ἀποκαθίστασιν ἄγοντα τὰς διαφοράς, τῶν κινήσεων τῶν φωστήρων ἀμφοῖν.

διὰ

A

Διὰ τί εἰσὶ κη'. οἱ τοῦ ἡλίου κύκλοι.

Εἰς κη'. δὲ κύκλους ἄνεισιν ὁ τοῦ ἡλίου δρόμος· ὅτι αἱ τξε'. ἡμέραι δ'. τοῦ χρόνου ποιοῦσιν ἑβδομάδας νβ'. καὶ περιττεύει καθ' ἕκαστον χρόνον ἡμέρα μία, καὶ μετὰ δ'. αὖθις ἡμέρα μία· ὅθεν καὶ ζητοῦντες εὑρεῖν ἀπὸ τῆς τοῦ ἡλίου κινήσεως τὴν τῆς ἑβδομάδος ἡμέραν, καθ' ἕκαστον κύκλον αὐτοῦ, ἡμέραν μίαν προσλαμβανόμεθα, καὶ μετὰ δ'. χρόνους χάριν τοῦ βισέξτου ἑτέραν μίαν· καὶ συμπεσοῦντες τὴν ζητουμένην ἡμέραν εὑρίσκομεν. αἱ δὲ περιττεύουσαι αὗται, ἐν οὐδενὶ ἑτέρῳ χρόνῳ, ὁλοκλήρους ἑβδομάδας ἀπαρτίσαι δύνανται· ὡς ἐν B τῷ τέλει τοῦ χρόνου καὶ τέλος ἑβδομάδος περατωθῆναι εἰ μὴ ἐν τῷ κη'. κύκλῳ· αἱ γὰρ κη'. ἡμέραι, ἑβδομάδες γίνονται δ'. καὶ κη'. τέταρτα τῶν ἡμερῶν, ἑβδομὰς αὖθις μία, ὅπερ ἐν ἑτέρῳ οὐχ οἷόν τε συμβῆναι κύκλῳ, εἰ μὴ ἐν τῷ κη'. ἢ ἐν τῷ δὶς κη'. ἢ τρὶς κη'. καὶ ἑξῆς. ἐὰν δὲ ἐπέκεινα τῶν ιθ'. τῆς σελήνης κύκλων ἢ τῶν κη'. τοῦ ἡλίου ἐθελήσωμεν ἐκτεῖναι τὸν ἀριθμὸν, εὑρεθήσεται τὸ ζητούμενον ἐν τοῖς ἐπέκεινα κύκλοις, ὡς καὶ ἐν τῷ α'. ἢ δευτέρῳ, ἢ τρίτῳ κύκλῳ ἐπεγινώσκετο.

Quare Cycli Solis sunt xxviii.

Solis autem cursus in cyclos xxviii. porrigitur, quoniam anni dies ccclxv. cum quadrante colligunt septimanas lii. & redundat quotannis dies una: & post alios deinceps quatuor, unus dies: unde cum indagare lubet ex motu Solis diem septimanæ, pro quovis cyclo Solari, diem unam addimus, & post quatuor annos propter bissextum aliam: atque ita (cycli) currentis quæsitum diem invenimus. Dies autem redundantes in nullo alio anno integras septimanas explere queunt, ita ut in finem anni septimanæ etiam finis incidat, præterquam in illo xxviii. cyclo. Nam dies xxviii. conflant septimanæ quatuor, atque ex xxviii. quadrantibus dierum oritur septimanæ una. Quod in alio cyclo contingere nequit, quam in xxviii. aut in bis xxviii. vel ter xxviii. & sic deinceps. Sin verò placeat vel cyclum Lunæ xix. vel xxviii. Solis ultrà extendere, reperietur quæsitum in cyclis sequentibus quâ ratione, in primo, aut secundo aut tertio cyclo innotuit.

Διατί ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου οἱ τῆς σελήνης κύκλοι, καὶ θεμέλιοι ἄρχονται.

Ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς τόν τε κύκλον τῆς σελήνης καὶ τὸν θεμέλιον ψηφίζειν ἀρχόμεθα, ὅτι τῇ μὲν δ'. τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ ὅ, τε ἥλιος καὶ ἡ σελήνη τῷ δημιουργῷ λόγῳ εἰς τὸ εἶναι παρήχθησαν, τῇ δὲ ιε'. δρόμῳ τοῦ κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα σεληνιακοῦ μηνὸς, ἄρτι πρῶτον ἀνατετάλκασιν, ἅτε τῆς σελήνης πεντεκαιδεκαταίας οὔσης καὶ πλείας ἀναφανείσης· μηδὲν ἀτελὲς ἐξ ἀρχῆς τοῦ θεοῦ πεποιηκέναι θελήσαντος· ἵνα μετὰ τὸ δῦναι τὸν ἥλιον πρωῒ D ἀνατείλαντα, καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἐξουσίαν δοθεῖσαν ἡμέραν ὅλην καταφωτίσαντα· ὅλην καὶ αὐτὴ καταυγάσῃ τὴν ὑπεξούσιον νύκτα. ἀπὸ τῆς ιε'. οὖν τοῦ Μαρτίου ἄχρις ὅλου τοῦ Δεκεμβρίου, μῆνες εὑρίσκονται ἡλιακοὶ μὲν θ'. καὶ ἥμισυς, διαφόρους ἡμερῶν ἕκαστοι ποσότητας ἔχοντες. οἱ δὲ τῆς σελήνης δι' ἡμερῶν ἀεὶ γινόμενοι κθ'. καὶ ἡμισείας, οὐ μόνον μῆνες ὁρῶνται τοσοῦτοι, ἀλλὰ πρός τισι καὶ ἡμέραι περιττεύουσι ια'. ὁ γὰρ Ἰαννουάριος καὶ ὁ Φεβρουάριος συντεθειμένοι, οὐδὲν πλέον φέρουσι σεληνιακῶν δύο μηνῶν. ἐπεὶ οὖν τῇ τοῦ Ἰανουαρίου α'. ὁ περιττεύων τῶν ια'. ἡμερῶν ἀριθμὸς, σαφῶς ἀνεφάνη, μετὰ τὸν ἀπαρτισμὸν τοῦ τε- E λείου τῆς σελήνης κύκλου, ἀναγκαίως ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου ὅ τε κύκλος αὐτῆς, καὶ ὁ περιττεύων ἀριθμὸς ἄρχεται, θεμέλιος τῶν ἡμερῶν τοῦ ἑξῆς αὐτῆς κύκλου, καὶ ὢν, καὶ καλούμενος.

C

Quare Lunæ Cycli & Fundamenta à mense Januario incipiant.

A Januario autem cyclum & fundamentum etiam Lunæ computando incipimus, quoniam quartâ septimanæ die, primum summi opificis verbo creati fuerunt Sol & Luna, die verò xv. mensis Martii (mensem intellige Lunarem) primùm exoriebantur. Luna scilicet cum decimaquinta ac plena effulsit: (ita Deus nihil quicquam à principio imperfectum creari voluit) ut post Solis occasum qui mane ortus fuerat, & totum diem D sibi commissum illustraverat, Luna noctem sibi demandatam totam illuminaret. Idpropter à xv. Martii usque ad Decembrem completum, reperiuntur menses Solares ix. cum dimidio, qui quidem quoad numerum dierum inter se variant: menses verò Lunares, qui perpetuò sunt dierum xxix. cum semisse, non solùm sunt numero totidem menses, sed accedunt insuper dies xi. Nam Januarius & Februarius simul sumpti constituunt exactè duos menses Lunares. Quoniam igitur primo die Januarii undecim iste dierum excessus evidenter apparet, qui post exactum totum cyclum Lunæ, necessariò à Januario, & cy- E clus ejus & numerus redundans incipiunt, qui fundamentum dierum reliqui cycli Lunæ & est & appellatur.

Διά τι ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου οἱ κύκλοι τοῦ ἡλίου ἄρχονται.

Ἀπὸ δὲ τοῦ Ὀκτωβρίου τὰς τῶν κύκλων τοῦ ἡλίου φαμὲν ἄρχεσθαι περιόδους, ὅτι τῷ ιε'. δρόμῳ τοῦ Μαρτίου μηνὸς, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου F μηνὸς ἐναλλαγμένως αἱ τῶν μηνῶν ἡμέραι πρὸς τὰς τῆς ἑβδομάδος ἐφέροντο· τῇ δὲ α'. τοῦ Ὀκτωβρίου εὑρεθείσης καὶ τῆς ἑβδομάδος, ἐν τῇ α'. τῶν αὐτῆς ἡμερῶν, ἐκεῖθεν καὶ ἀρχόμεθα. οὐδεὶς γὰρ τῶν μηνῶν ἕτερος ὅτι μὴ μόνος ὁ Ὀκτώβριος, κατὰ τὴν α'. περίοδον ἡμερῶν, τῇ α'. τοῦ ἡλίου περιόδου τὴν α'. τῆς ἑβδομάδος ἔχει συμπίπτουσαν, ὅθεν τούτῳ τοίνυν ἀρχόμενοι, ἑκάστου τῶν ἑξῆς μηνῶν τὰς κη'.

Quam ob causam Cycli Solis ab Octobri incipiant.

Ab Octobri autem cyclorum Solarium Revolu- F tiones inchoari dicimus, quia à die decimo quinto Martii exoriente Sole, usque ad Octobrem mensem dies mensium cum diebus septimanæ permutatim decurrunt: die autem primo Octobris, repertâ etiam septimanâ in primo istius die, inde & exordimur. Nam præter Octobrem nullus alius mensis in primâ Solis periodo primam sui diem cum primo die septimanæ coincidentem habet. Ab isto igitur mense incipientes, reliquorum ordine mensium dies xxviii. omittimus,

omittimus, utpote integros menses constituentes; dies verò qui supersunt, accipimus, donec ad illum, quem quærimus, perveniatur. Quod autem hoc contingat in primo cyclo revolutionis Solaris, facile ex eo intelligitur, quod à die xv. Martii, quo Sol quidem creatus est, usque ad Septembrem exactum, numerentur cum tribus illis, qui Solem natum præcesserant, dies cciii. Isti constituunt septimanas ix. post viginti; quippe septies xx. dant cxl. & septies ix. lxiii. adeòque primus dies Octobris in primum septimanæ diem incidit.

A ἡμέρας ἐάσομεν, ὡς ὁλοκλήρους ἑβδομάδας ἀναπληρούσας, τὰς δὲ ἐπέκεινα τούτων λαμβάνομεν, ἕως ἂν εἰς τὴν ἡμέραν ἔλθωμεν περὶ ἧς τὴν ζήτησιν ἔχομεν. ὅτι δὲ κατὰ τὸν πρῶτον τῆς δημιουργίας τοῦ ἡλίου κύκλον οὕτω συμβαίνει, καταμαθεῖν εὐπετὲς ἀπὸ τῆς ιε΄. τοῦ Μαρτίου, ἣν καὶ τὴν γένεσιν ἔσχεν ὁ ἥλιος, μέχρις ὅλου τοῦ Σεπτεμβρίου, μετὰ τῶν πρὸ τοῦ ἡλίου τριῶν ἡμερῶν ἡμέραι γίνονται σγ΄. αἵτινες ποιοῦσιν ἑβδομάδας θ΄. καὶ εἴκοσιν. ἑπτάκις γὰρ τὰ κ΄. ρμ΄. καὶ ἑπτάκις τὰ θ΄. ξγ΄. λοιπὸν ἡ πρώτη τοῦ Ὀκτωβρίου ἐγένετο καὶ α΄. τῆς ἑβδομάδος.

B

Quomodo reperitur Cyclus Lunæ.

Quando tamen Lunæ cyclum invenire volueris, datum annum manuum digitis cape, & supputa. Statuatur autem, exempli gratia, præsens hic annus 6843. Quoniam respectu xix. cyclorum Lunæ pariter sese habent numeri 190. & 1800. subtrahe ter 190. ex 6843. dein ex residuo 1143. demesexies 190. relinquentur 3. pro cynorem, seu cyclo Lunæ. Vel, si placet, serva solùm numerum mixliii. quibus adjice xvii. quæ quidem supersunt post proximè lapsam Hecatontaeteridem: & hanc summam, puta lx. divide per xix. residua iii. ostendunt planè cyclum Lunæ.

Πῶς ὁ τῆς σελήνης εὑρίσκεται κύκλος.

Ἀλλ' ἡνίκα τὸν τῆς σελήνης κύκλον εὑρεῖν ἐθελήσεις, τοῖς δακτύλοις τῶν χειρῶν τὸ ἐνιστάμενον ἔτος λάμβανε. κείσθω δὴ τὸ ἐφ' ἡμῶν ,ςωμγ΄. καὶ ἐπεὶ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἔχουσι τῷ ιθ΄. ἀριθμῷ τῶν τῆς σελήνης κύκλων, ὅ τε ρϟ΄. καὶ ὁ ,αω΄. ἄφελε πρῶτον ἐκ τρίτου τὸν ,αω΄. εἶτα τῶν μεινάντων ,αρμγ΄. ἀφελὼν ἑξάκις τὸν ρϟ΄. ἕξεις τὰ περιλειπόμενα γ΄. ἅπερ εἰσὶν ὁ κύκλος τῆς σελήνης. εἰ δὲ C βούλει, κράτησον τὸ μικρὸν ἔτος μόνον, ἤτοι τὰ μγ΄. προσθεὶς καὶ τὰ ιζ΄. τὰ περισσεύοντα ἀπὸ τῆς ἀρτίως ἑκατονταετηρίδος, καὶ τὰ ὁμοῦ γινόμενα ξ΄. ὕφελε ἐπὶ τῶν ιθ΄. καὶ τὰ καταλειφθέντα τρία δηλοῦσι τρανῶς τὸν τῆς σελήνης κύκλον.

Quomodo invenitur Fundamentum Lunæ.

Hujus autem fundamentum accuratè tenebis, si modo undecuplaveris jam inventum Lunæ cyclum, & tum dies tres producto isti adjiciens, illam summam diviseris per xxx. Servabitur enim numerus residuus pro fundamento Lunæ. Ideò autem adjiciuntur tres isti dies, quoniam in xix. annis completis, ut dictum est, non reverà restituuntur motus Lunæ in longitudinem, sed desunt unius diei minuta prima 3'. & secunda 37''. adeò ut in spatio annorum ccciv. cyclus Lunæ ferè die uno deficiat. Hanc ob causam anno mundi 5929. nullus dies accessit cycli Lunaris undecuplatione: inde verò ad annum 6233. dies unus adjiciebatur: & hinc porrò anno 6537. duo, indéque ad annum 6841. tres: atque deinceps juxta compar dicti temporis intervallum, quatuor dies accedent: Veruntamen præsente hoc tempore, si cyclum Lunæ xvii. & xviii. & xix. undecuplaveris & quatuor dies adjeceris, quem velis mensis Lunaris diem hoc pacto reperire poteris.

Πῶς ὁ τῆς σελήνης εὑρίσκεται θεμέλιος.

Τὸν δὲ ταύτης θεμέλιον ἀκριβῶς εἴσῃ, ἐὰν τὸν ὃν D εὗρες αὐτῆς κύκλον ἑνδεκαπλασιάσας, καὶ τρεῖς ἡμέρας τούτοις προσθεὶς, ὑφέλῃς ἐπὶ τῶν λ΄. καὶ τὸν καταλειφθέντα ἀριθμὸν, ὡς θεμέλιον τῆς σελήνης κρατήσεις. αἱ δὲ τρεῖς αὗται ἡμέραι προστίθενται, διὰ τὸ μὴ ἀποκαθίστασθαι τὰς τῆς σελήνης κατὰ μῆκος παρόδους ἐν ὅλοις ιθ΄. ἔτεσιν, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ παρὰ μιᾶς ἡμέρας ἑξηκοστὰ α΄. γ΄. καὶ β΄. λζ΄. ὥστε εἰς τδ΄. ἐνιαυτοὺς μίαν ἡμέραν ἔγγιστα τὸν κύκλον ἐλαττοῦσθαι τῆς σελήνης. διὰ δὲ τοῦτο ἐπὶ μὲν τοῦ ,εϡκθ΄. ἔτους τοῦ κόσμου, οὐδεμία ἡμέρα τῷ ἑνδεκαπλασιασμῷ τοῦ κύκλου τῆς σελήνης προσετίθετο, τὸ ἀπ' ἐκείνου δὲ ἄχρι τοῦ ,ςσλγ΄. μία προσετίθετο, ἐντεῦθεν δὲ μέχρι τοῦ ,ςφλζ΄. ἔτους, β΄. αὖθις δὲ ἄχρι τοῦ ,ςωμα΄. τρεῖς· εἰσέπειτα δὲ κατὰ τὸ ἴσον τοῦ εἰρημένου χρόνου διαστήματος, E τέσσαρες προστεθήσονται. πλὴν καὶ κατὰ τὸ παρὸν τὸν ιζ΄. τὸν ιη΄. καὶ τὸν ιθ΄. κύκλον τῆς σελήνης ἑνδεκαπλασιάζων δ΄. ἡμέρας προσθήσεις· καὶ οὕτω τὴν τοῦ σεληνιακοῦ εὑρεῖν ἂν δυνηθείης μηνός.

De Cyclo Solis inveniendo.

Similiter & de Sole; annum jam currentem digitis accuratè computa, *viz.* 6843. & quoniam numerus xxviii. cyclorum Solis respondet & numero 280. & numero 2800. aufer bis 280. ex 6843. & ex manentibus 1243. rursus deme quater 280. tum à residuis numeris 123. si auferas quater 28. manebit numerus

Πῶς ὁ τοῦ ἡλίου κύκλος εὑρίσκεται.

F

Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τοῦ ἡλίου, κράτησον ταῖς χερσὶ τὸ τρέχον ἀρτίως ,ςωμγ΄. ἔτος. καὶ ἐπεὶ ὁ εἰκοστόογδοος τῶν κύκλων τοῦ ἡλίου ἀριθμὸς, ἀναλογεῖ τῷ σπ΄. καὶ τῷ ,βω΄. ἄφελε ἐκ β΄. τὸν ,βω΄. καὶ τῶν ἀπολειπομένων ,ασμγ΄. αὖθις ἄφελε τετράκις τὸν σπ΄. εἶτα τῶν μεινάντων ρκγ΄. τετράκις ἀφελόντος σου, τὸν κη΄.

αἱ ξαι

ἀνεξάντλητος μὲν, ὁ ια'. ὅς ἐστιν ὁ τοῦ ἡλίου κύκλος. A inexhaustus undecimus, qui Solis cyclus erit.

Ἄλλως.

Ἢ καὶ οὕτω, κράτησον τὰ μικρὰ ἔτη τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, ἤτοι τὰ μγ'. πρόσθες καὶ τὰ καταλειφθέντα τῆς παρελθούσης κδ'. καὶ τὰ ὁμοῦ γενόμενα ξζ'. μέρισον ἐπὶ τὰ κη'. καὶ τὰ τούτων ἐλάττονα, ια'. ὁ κύκλος ἐστὶ τοῦ ἡλίου. ἀλλὰ γὰρ μηδὲ ταύτην ἀπαξιώσῃς τὴν μέθοδον, καὶ ῥᾷστα τὸν ἐπιζητούμενον κύκλον, καὶ ἀμφοτέρων συνήσεις τῶν φωστήρων. ὁ ιθ'. κύκλος τῆς σελήνης, καὶ ὁ κη'. κύκλος τοῦ ἡλίου, ἀλλήλοις πολυπλασιαζόμενοι, τὸν φ'. καὶ λβ'. συνάγουσιν ἀριθμὸν, ἄλφα πως ὀνομαζόμενον, παρὰ τὸ συνάγεσθαι τὴν αὐτὴν ποσότητα τοῖς ἐξ ὧν τὸ α. στοιχεῖον συνίσταται. τούτῳ τοίνυν καὶ τὸ πλήρωμα τῶν κύκλων ἀπαραλλάκτως συνέρχεται, ὁ μὲν γὰρ εὐθὺς ιθ'. ὁ τῆς σελήνης, ἤδη καὶ κη'. ὁ τοῦ ἡλίου γίνεται. ἐκάλεσαν δὲ τοῦτον τὸν χρόνον περιοδικὸν ὡς εἰς μίαν ἀποκατάστασιν ἄγοντα τὰς διαφορὰς ἀμφοτέρων τῶν φωστήρων. μέριζε οὖν μέλλων τὰ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτη ἐπὶ τὰ φλβ'. οὕτως. ιβ'. τὰ πεντακόσια ,ϛ'. ιβ'. τὰ λ'. τξ'. ιβ'. τὰ β'. κδ'. ὁμοῦ ,ϛτπδ'. λοιπὰ υξα'. πρὸς τὸ σήμερον τυχὸν ,ϛψμε'. ἔτος, καὶ ἂν μὲν τὸν κύκλον τῆς σελήνης ἐθέλῃς εὑρεῖν, μέρισον τὰ υξα'. ἐπὶ τὰ ιθ'. οὕτως. κ'. τὰ ι'. σ'. κ. τὰ θ'. ρπ'. δ'. τὰ ι'. μ'. τετράκις τὰ θ'. λϛ'. ὁμοῦ υνϛ'. λοιπὰ ε'. ταῦτα πέφυκεν ὁ τῆς σελήνης κύκλος. ἂν δὲ τὸν τοῦ ἡλίου ζητῇς οὕτως· δεκάκις τὰ κ'. σ'. δεκάκις τὰ κ'. π'. ϛ'. τὰ κ'. ρκ'. ἑξάκις τὰ ὀκτὼ, μη'. ὁμοῦ υμη'. λοιπὰ ιγ'. ἃ δὴ πέφυκεν ὁ κύκλος τοῦ ἡλίου.

Aliter.

Vel etiam hoc modo, serva numerum minorem annorum currentis hecatontaeteridos, sive xliii. & adjice annos, qui supersunt de praeteritâ, xxiv, summámque inde collectam lxvii. partire per xxviii. numerus post divisionem residuus nempe undecimus, erit ipse cyclus Solis. Sed nec ista methodus respuenda est, quâ nullo negotio utriusque
B luminaris cyclum captes. Cyclus xix. Lunae & cyclus xxviii. Solis in se mutuò ducti numerum 532. producunt, quem nonnulli Alpha appellant, quia eadem summa ex illius vocis elementis conflatur. Cum illo igitur & complementum cyclorum perpetuò concurrit: nam xix. protinus Lunae cyclus fit, & xxviii. cyclus Solis. Tempus autem illud periodicum vocabant, quia ad unam originem utriusque luminaris motus diversos restituit. Dividantur ideò anni ab orbe condito per 532. in hunc modum: duodecim ducta in 500. faciunt 6000. & in 30.
C 360. & in 2. 24. ex quibus confit summa 6384. Residua post divisionem sunt, 461. Jam si cupias pro praesenti anno 6745. Lunae cyclum adinvenire, divide 461. per xix. in hunc modum, xx. ducta in x. producunt cc. & in ix. clxxx. itemque iv. in x. xl. & in ix. xxxvi. hoc est, simul 456. Residua post divisionem, num. v. sunt ipse Lunae cyclus. Cyclum autem Solis hoc modo indagabis, x. in xx. efficiunt cc. in viii. lxxx. atque vi. in xx. cxx. & vi. in viii. xlviii. Quorum summa 448. Residua verò xiii. cyclum Solis monstrant.

Πῶς εὑρίσκεται ἡ ἰνδικτιών.

Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἰνδίκτου ποίει· τὰ μὲν ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτη ἀνάλυσον ἐπὶ τὰ ιε'. τὰ δὲ μικρὰ μετὰ προσθήκης ἐτῶν ε'. μέριζον αὖθις ἐπὶ τὰ ιε'. εἰ γὰρ καὶ τοῖς τὰ Ἑλλήνων φρονοῦσι ῥωμαίοις, ἐξεύρηται τὸ τῆς ἰνδίκτου καὶ ἐπινεμήσεως εἶδος, διὰ τὸ φανερῶς ἐπὶ τοιούτοις ἐναλλάττειν χρόνοις τὰς τῶν ἀνθρώπων ἡλικίας, ἀλλ' ἔλαθον ἑαυτοὺς καὶ οὕτω τῇ ἀληθείᾳ συνενεχθέντες, καὶ τοῖς τῷ μεγάλῳ Μωσῇ ἀναγεγραμμένοις ἀπὸ κτίσεως κόσμου συμφθεγγόμενοι χρόνοις.

D *Quomodo invenitur Indictio.*

Pro indictione etiam captandâ hoc modo operare. Annos ab orbe condito divide per xv. & annos minores additis quinque rursus partire per xv. Etsi enim apud Romanos, qui Gentilem superstitionem sapiebant, obtinuit indictionis & ἐπινεμήσεως ritus, quoniam juxta id temporis intervallum insigniter immutantur hominum aetates, nesciebant tamen ipsi semet ad veritatem accedere, & quoad annos ab orbe condito cum magno Mose consentire.

Πῶς τὸ νομικὸν εὑρίσκεται πάσχα.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν εὕρεσιν ἤδη τοῦ νομικοῦ ἴωμεν πάσχα. ἑνδεκαπλασίασον τὸν τηνικαῦτα διατρέχοντα τῆς σελήνης κύκλον, πρόσθες τούτοις, ἡμέρας ἕξ, τὰς συνισταμένας ἐκ τοῦ εἰρημένου λεπτοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως, καὶ γ'. ἀφ' ὧν κατ' ὑπέρκειται τῶν κθ'. καὶ ἡμίσεως ἡμερῶν ἔχων, δέδεικται ὁ τῆς σελήνης μηνιαῖος κύκλος. τὰς δὲ ἑτέρας τρεῖς εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ ν'. ἀριθμοῦ. ἀπὸ δὲ τοῦ ιζ'. κύκλου μέχρι τοῦ ιθ'. ἡμέρας προσθήσεις ἑπτά· πλείων γὰρ ἡ ἐκείνων ποσότης ἐν τούτοις συνάγεται. καὶ ἑνώσας ἁπάσας, ἔκβαλε τὰς λ'. καὶ τὰ περιλειφθέντα ἥττονα τῶν λ'. κάτασχε μόνα· καὶ τούτοις πρόσθες τὰς τοῦ Μαρτίου ἡμέρας, μέχρις ἂν εἰς τὸν ν'. ἔλθῃς ἀριθμόν. εἰ δὲ οὐκ ἀρκέσουσιν αἱ τοῦ Μαρτίου πᾶσαι, πρόσθες καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλλίου, καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τοῦ μηνὸς, ἥτις ἀνεπλήρωσε τὸν ἀριθμὸν, ἴσθι τὸ νομικὸν γενόμενον πάσχα.

E *Quomodo reperitur Pascha legale.*

Pergamus autem ad Pascha legale inveniendum. Cyclum Lunae jam currentem undecuplato: quibus addantur dies sex, qui ex dicto minuto uno cum semisse ac parte tertiâ confiunt, quas particulas menstruum Lunae cyclum ultra xxviii. dies cum semisse habere jam ostensum est. Alios autem tres dies ad complendum numerum l. adjicies, imò à cyclo xvii. ad xix, septem dies: nam in illis cyclis plures requiruntur.
F Dein ex omnium aggregato abjice dies xxx. & duntaxat reservato residua minora quàm xxx. quibus addantur cum dies Martii, donec ad numerum l. perveneris. Sin verò omnes Martii dies minimè sufficiant, adde & ex Aprili usque ad illum diem, qui numerum istum adimpleverit, ita dabitur Pascha legale.

A Aliter. Uti poteris, ut placet, & hâc methodo. Adde fundamento Lunæ in die primo die Januarii reperto Epactas tres: (at si Luna cyclum xvii. attigerit, inde ad xix. usque Epactas quatuor fundamento adjicies.) Et si numerus fuerit major xxx. detrahe xxx. & appone residuis porrò à primo die Januarii, dum numerus l. compleatur. Si verò dies Martii numero complendo non fuerint: cæteros ex Aprili adjunge, usque illum diem qui l. numerum perfecerit: sciásque hoc ipsum esse Pascha secundùm legem celebrandum.

Ἄλλως. Εἰ δὲ δοκεῖ σοι καὶ ἑτέρως, προστίθει τῷ ἐν τῇ α΄. τοῦ Ἰαννουαρίου εὑρεθέντι θεμελίῳ τῆς σελήνης ἐπακτὰς γ΄. τῆς δὲ σελήνης εἰς τὸν ιζ΄. ἀφικομένης κύκλον, καὶ ἀπ᾽ ἐκεῖ μέχρι τοῦ ιθ΄. δ΄. ἐπακτὰς τῷ θεμελίῳ προστίθει· καὶ εἰ πλείων τῶν λ΄. ὁ ἀριθμὸς γένηται, ὕφελε τὰ λ΄. καὶ τοῖς περιλειφθεῖσι προστίθει ἀπὸ τῆς α΄. τοῦ Μαρτίου, μέχρις ἂν ὁ ν΄. ἀριθμὸς πληρωθῇ· εἰ δὲ τοῦ Μαρτίου ταῦτα οὐκ ἀναπληρώσειεν τὸν ν΄. προσθήσεις τὰς λοιπὰς ἀπὸ τοῦ Ἀπριλλίου, καὶ κατ᾽ ἐκείνην τὴν ποσὴν τοῦ μηνὸς, ἥτις ἀναπληρώσει τὸν ν΄. πλήρωμα γίνωσκε πάσχα τὸ νόμιμον.

B Adhuc aliter. Hoc etiam modo, si velis, Lunæ fundamentum in primo die Januarii mensis repertum servato; huic adde ex diebus Martii, usque dum fiant dies xlvii. vel si illi soli haud faciant satis, adnecte ex diebus Aprilibus: atque etiam cùm Luna in cyclo xvii. procurreret, numerato dies xlviii: sciásque id tempus Paschati legali debitum. Quando autem cunque Lunæ fundamentum plus quam xxvi. dies habuerit, ne capias omnes dies Martii, sed unum solùm atque ex Aprili xlvii. dies perficito.

Ἄλλως. Εἰ δὲ βούλει καὶ οὕτως, κράτησον τὸ ἐν τῇ α΄. τοῦ Ἰαννουαρίου μηνὸς εὑρεθὲν τῆς σελήνης θεμέλιον, τούτῳ προστίθει ἐκ τῶν τοῦ Μαρτίου ἡμερῶν ἕως ἂν γένωνται ἡμέραι μζ΄. ἢ ἐκείνων μόνων μὴ ἐξαρκούντων, προστίθει καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ Ἀπριλλίου, πλὴν τὸν ιζ΄. κύκλον τῆς σελήνης θεὶς, μέχρι τοῦ ιθ΄. ἡμέρας ἀρίθμει μη΄. καὶ τὸ νομικὸν πλήρωμα γίνωσκε πάσχα. πλείω δὲ τῶν κϛ΄. ἡμερῶν ἐχόντων τοῦ θεμελίου τῆς σελήνης, μὴ λάμβανε πάσας τοῦ Μαρτίου τὰς ἡμέρας, ἀλλὰ μίαν μόνην ἐκ τοῦ Ἀπριλλίου ἀναπλήρωσον τὰς μζ΄. ἡμέρας.

C Hoc præterea te scire expedit, puta plenilunium circa Pascha legale in numero xlv. reperiri: Sic enim completur unus mensis Lunaris cum semisse. Similiter & in reliquis methodis prædictis, quæ conficiunt numerum l. non die l. sed xlviii. Luna decrescere incipit. Hujus autem anomalia, ut dictum est, etiam duos alios dies poscit, adeoque colligitur hinc xlviii. inde numerus l.

Δεῖ δέ σε καὶ τοῦτο εἰδέναι ὡς ἡ κατὰ τὸ νομικὸν πάσχα κυρίως πανσέληνος ἐν τῷ με΄. εὑρίσκεται ἀριθμῷ, οὕτω γὰρ ἀναπληροῦται εἷς καὶ ἥμισυ σεληνιακὸς μήν. ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν ῥηθεισῶν ἑτέρων μεθόδων, αἳ συνάγουσι τὸν ν΄. οὐκ ἐπὶ τούτου, ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῦ μη΄. ἀριθμοῦ, ἡ σελήνη φθίνειν ὑπάρχεται· ἡ δὲ ἀνωμαλία ταύτης ὡς εἴρηται, καὶ τὰς ἑτέρας δύο προστίθησιν ἡμέρας· καὶ ἐντεῦθεν μὲν τὸν μζ΄. συνάγουσιν ἀριθμὸν, ἐκεῖ δὲ τὸν ν΄.

De Paschate Christiano adinveniendo.

D Sic quidem reperire licet, quonam mensis die legale Pascha contingat: opus autem est ut intelligas quinam etiam septimanæ dies cum isto concurrat, adeò ut exinde procedens ad diem Dominicum & diem illum mensis hæc rursus accipiens, tempus Paschatis Christiani celebrandi dignoscas. Sume igitur cyclum Solis, eique Epactas quas diximus adjice, nim. pro quovis quadriennio unam, quæ sint Epactæ bissextiles, tum etiam xi. illas mensium quatuor, viz. ab Octobri usque ad Januarium, ubi mensis xxx. diebus constat, duas: tres autem à mense dierum xxxi. sed à Februario nè accipias; hic enim penitùs absorbetur: & semper in Martio reperitur Pascha legale. Cape & dies usque ad illud Pascha. Si verò in Aprili, accipe & ex Martio solùm tres dies; & ex Aprili quot eousque haberi contingat; & collige in summam omnes, quam divide per vii. tum si una dies remanserit, Dominica erit, si duo, feria secunda, si tres, tertia, & sic deinceps per septem: & oportet à singulis ad Dominicam procedere. Illo autem die mensis, in quo Dominica incidit, dico Christianum Pascha contingere.

Ὅπως τὸ Χριστιανικὸν εὑρίσκεται Πάσχα.

E Καὶ οὕτω μὲν ἡ ἐν τῷ νομικῷ πάσχα ποσὴ τοῦ μηνὸς ἡμέρα εὑρίσκεται. δεῖ σε εἰδέναι, καὶ ποία ταύτῃ συντρέχεται τῆς ἑβδομάδος ἡμέρα, ὡς ἂν ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν κυριακὴν ἐρχόμενος, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ τοῦ μηνὸς αὖθις καταλαμβάνων ποσὴν, ἐκεῖ τὸ χριστιανικὸν τελούμενον πάσχα γινώσκῃς. κράτησον οὖν τὸν κύκλον τοῦ ἡλίου, προστίθει τούτῳ τὰς λεγομένας ἐπακτὰς, ἤτοι κατὰ δ΄. χρόνους μίαν, αἵτινές εἰσι τοῦ βισέξτου· εἶτα τὰς ια΄. τῶν τεσσάρων μηνῶν, ἤγουν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Ἰαννουαρίου ἀπὸ τοῦ ἔχοντος μηνὸς ἡμέρας λ΄, δύο λαμβάνων, τρεῖς δὲ ἀπὸ τοῦ ἔχοντος λα΄. ἀπὸ δὲ τοῦ Φεβρουαρίου μὴ λάμβανε, διὰ τὸ ἐσχάτως αὐτὸν κολοβοῦσθαι· καὶ μὲν εἰ ἐν τῷ Μαρτίῳ εὑρίσκεται τὸ πάσχα τὸ νομικὸν, λάβε καὶ τὰς μέχρι τοῦ πάσχα τούτου ἡμέρας. εἰ δὲ ἐν τῷ Ἀπριλλίῳ, λάβε καὶ ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μόνας τρεῖς, καὶ τὰς ἀπὸ α΄. τοῦ Ἀπριλλίου ὅσαι μέχρις εὑρίσκονται, καὶ ἑνώσας ἁπάσας ἀνάλυσον ἐπὶ τὰ ζ΄. καὶ εἰ μὲν μία περιληφθείη ἡμέρα ὑπάρχει κυριακή, εἰ δὲ β΄. δευτέρα, εἰ δὲ γ΄. τρίτη, καὶ ἑξῆς μέχρι τῶν ἑπτά· καὶ ἀφ᾽ ἑκάστης ἐπὶ τὴν κυριακὴν ἀπαιτεῖν, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς, ἐφ᾽ ἣν ἡ κυριακὴ εὑρίσκεται, λέγε τὸ Χριστιανικὸν εἶναι πάσχα.

Quonam pacto reperiatur Carnisprivium.

F Postquam diem mensis adinveneris, quo Pascha Christianum contingit, illi adjice alios tres dies: imò quatuor, si annus fuerit bissextilis: & si illorum simul sumptorum numerus in Martium cadat, exquire carnisprivium ad eundem numero diem Januarii: sin verò ille in Aprili mense reperiatur, quære in Februario. Quod facies hoc modo: Fundamentum præsens Lunæ usque ad pentecontadem extendes, eique addes dies

Ὅπως εὑρίσκεται ἡ ἀπόκρεως.

Μετὰ δὲ τὸ τὴν εὑρεῖν τὴν ἡμέραν τοῦ μηνὸς, καθ᾽ ἣν τὸ τῶν χριστιανῶν πάσχα γίνεται, προστίθει ταύτῃ τρεῖς ἡμέρας ἑτέρας, τέσσαρας δὲ, εἰ ὁ χρόνος βισέξτος εἴη, καὶ ἑνώσας ἁπάσας, εἰ μὲν ὁ ἀριθμὸς τούτων εἰς τὸν Μάρτιον πέσῃ, ζήτει τὴν ἀπόκρεω ἐν τῇ ἰσαρίθμῳ τοῦ Ἰαννουαρίου ἡμέρᾳ. εἰ δὲ ἐκεῖνος ἐν τῷ Ἀπριλλίῳ εὑρίσκεται, ζήτει ταύτην ἐν τῷ Φεβρουαρίῳ. ζητεῖ δὲ καὶ οὕτω, τὸ ἐνεστηκὸς τῆς σελήνης θεμέλιον, ἄχρι καὶ πεντηκοντάδος ἐκτείνεις, προστιθεὶς αὐτῷ τὰς

ἀπ᾽

ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ Ἰανουαρίου καὶ πρόσω ἡμέρας, καὶ τοῦ ν. τελευτήσαντος ἀριθμοῦ, εἰς οἱανδήποτε ἑβδομάδος ἡμέραν, τῇ ἑξῆς κυριακῇ τὴν ἀπόκρεω βεβαίως ἐπιτελεῖ. ἀλλὰ τῆς σελήνης εἰς τὸ κϛ. καὶ ἀνωτέρω θεμέλιον προβάσης, μίαν μόνην ἐκ τοῦ Ἰανουαρίου λήψῃ, τὰς δέ γε λοιπὰς ἐκ τοῦ Φεβρουαρίου, οὕτω δὲ τὴν ἀπόκρεω ᾗ πίπτει γνωριεῖς. εἰ μὲν εἰς τὸν Ἰανουάριον, τὸ πάσχα πάντως ἔσται τὸν Μάρτιον, (τὸ τῶν χριστιανῶν φημὶ) εἰ δὲ εἰς τὸν Φεβρουάριον αὕτη, ἐκεῖνο τὸν Ἀπρίλλιον· ἀφαιρεῖν μόνον τοσούτων ἐνταῦθα ποιῶν ἡμερῶν, ὅσον ἐκεῖ προσέθηκας, τριῶν δηλαδὴ· εἰ δὲ βίσεξτον εἴη, τεσσάρων. ἀλλὰ καὶ τὸ νομικὸν ἐντεῦθεν πάσχα γινώσκεται· τῇ αὐτῇ μὲν ἀεὶ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ συμπίπτον, ἣν ὁ πεντηκοστὸς ἀριθμὸς, ἐπὶ τῆς ἀπόκρεω δείκνυσι, εἰ μὴ βίσεξτον εἴη, μετ' ἀφαίρεσιν δὲ κἀνταῦθα τριῶν ἢ τεσσάρων τοῦ μηνὸς ἡμερῶν.

A

à primo Januarii & porrò, atque tunc in quamcunque septimanæ diem desinat numerus l. Dominicâ proximè sequente carnisprivium securè celebrato. Veruntamen si Luna ad fundamentum xxvi. vel ulterius procedat, unum solùm diem ex Januario eximes, cæterósque de Februario; atque ita quonam die carnisprivium obtingat, nescius haud fueris. Si quidem in Januarium ascendat carnisprivium, Pascha (Christianum puta) in mense Martio celebrabitur, si in Februarium, hoc mense Aprili: modò hic tot dies subtraxeris, quot illic addidisti, scilicet tres, vel, si bissextum fuerit, quatuor. Sed & legale Pascha exinde innotescit, quatenus semper eodem septimanæ die incidit, quem numerus l. à carnisprivio signat; ablatis & hic (nisi bissextum fuerit) tribus, vel quatuor mensis diebus.

B

C

D

E

F

ΚΑΝΟΝΙΟΝ ΕΝ ΠΟΙΟΙΣ ΕΤΕΣΙΝ Η

ΚΑΤΑ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟΝ ΠΑΣΧΑ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ,

ποία συνέρχεται, ποσὴ τοῦ μηνὸς καὶ ποίαν ἀπὸ μεσημβρίας ἐλογαρίστερον

ὥρᾳ τοι ἡ δεύτερα τῆς ἡμέρας λεπτῶν.

Α.	ϛ. σ. λγ.		ϛ. φ. λζ.		ϛ. ω. κα.	
Β.	ϛ. σ. λδ.	Μαρ. κϐ. κγ′ μθ″	ϛ. φ. λη′		ϛ. ω. κϐ.	Μαρ.···· λδ′.
Γ.	ϛ. σ. λε.	Ἀπρ. ι. κγ′ μ″	ϛ. φ. λθ.	Ἀπρ. θ. κε′ κε	ϛ. ω. μγ.	Ἀπρ. η. κζ ιϛ′.
Δ.	ϛ. σ. λϛ.	Μαρ. κθ. με′ μα″	ϛ. φ. ν.	Μαρ. κη. μζ ν″	ϛ. ω. μδ.	Μαρ. κζ. μϐ η
Ε.	ϛ. σ. λζ.	Ἀπρ. ιζ. λθ′ λδ″	ϛ. φ. να.	Ἀπρ. ιϛ. μα′ μϐ	ϛ. ω. με.	Ἀπρ. ιε. μγ′
Ϛ.	ϛ. σ. λη.	Ἀπρ. ζ. α′ λϛ″	ϛ. φ. νϐ.	Ἀπρ. ϛ. γ′ μδ″	ϛ. ω. μϛ.	Ἀπρ. ε. ε′ ιϐ.
Ζ.	ϛ. σ. λθ.	Μαρ. κζ. κγ′ λη″	ϛ. φ. νγ′.	Μαρ. κϛ. κε′ μϛ″	ϛ ω. μζ.	Μαρ. κε. κϛ′ μδ′
Η.	ϛ. σ. μ.	Ἀπρ. ιδ. ιζ′ κθ″	ϛ. φ. νγ.	Ἀπρ. ιγ. ιθ′ λζ″	ϛ. ω. μη.	Ἀπρ. ιϐ. κ′ μϛ″
Θ.	ϛ. σ. μα.	Ἀπρ. γ. λθ′ λα″	ϛ. φ. νδ.	Ἀπρ. ϐ. μα′ λθ″	ϛ. ω. μθ.	Ἀπρ. α. κγ′ κζ
Ι.	ϛ. σ. μϐ.	Μαρ. κδ. α′ λγ″	ϛ. φ. νε.	Μαρ. κγ. γ′ μα″	ϛ. ω. ν.	Μαρ. κϐ. ε′ μα′
ΙΑ.	ϛ. σ. μγ.	Ἀπρ. ια. νε′ κε′	ϛ. φ. νϛ.	Ἀπρ. ι. νζ λγ″	ϛ. ω. να.	Ἀπρ. θ. νθ′ κα′
ΙΒ.	ϛ. σ. μδ.	Μαρ. λα. ιζ′ κζ″	ϛ. φ. νζ.	Μαρ. λ. ιθ′ λε″	ϛ. ω. νϐ.	Μαρ. κθ. κα′ μγ′
ΙΓ.	ϛ. σ. με.	Μαρ. κ. λθ′. κθ′.	ϛ. φ. νη.	Μαρ. ιθ. μα′ λξ″	ϛ. ω. νγ.	Μαρ. ιη. μγ′ με′
ΙΔ.	ϛ. σ. μϛ.	Ἀπρ. η. λγ′ κα″	ϛ. φ. νθ.	Ἀπρ. ζ. λε′ κϐ″	ϛ. ω. νδ.	Ἀπρ. ϛ. λζ λζ′
ΙΕ.	ϛ. σ. μζ.	Μαρ. κη. νε′ κγ″	ϛ. φ. ξ.	Μαρ. κζ. νε′ λα″	ϛ. ω. νε.	Μαρ. κϛ. νθ′ λϐ
ΙϚ.	ϛ. σ. μη.	Ἀπρ. ιε. μθ′ ιε″	ϛ. φ. ξα′.	Ἀπρ. ιδ. να′ γ″	ϛ. ω. νϛ.	Ἀπρ. ιγ. νγ′ λα″
ΙΖ.	ϛ. σ. μθ.	Ἀπρ. ε. ια′ ιζ′	ϛ. φ. ξϐ′.	Ἀπρ. δ. ιγ′ κε″	ϛ. ω. νζ.	Ἀπρ. γ. ιε′ γ
ΙΗ.	ϛ. σ. ν.	Μαρ. κε. λγ′ ιθ″	ϛ. φ. ξγ′.	Μαρ. κδ. λε′ κζ″	ϛ. ω. νη.	Μαρ. κγ. λζ λε
ΙΘ.	ϛ. σ. να.	Ἀπρ. ιγ. κζ′ ια″	ϛ. φ. ξδ.	Ἀπρ. ιϐ. κθ′ ιθ″	ϛ. ω. νθ.	Ἀπρ. ια. λα′ κζ″
Σελήνης κύκλος.						

TABULA INDICANS IN QUIBUS ANNIS
PLENILUNIUM JUXTA PASCHA LEGALE,
quonam mensis die contingat, & ferè quibus diei minutis primis et secundis à meridie numerandis.

I.	6000. 200. 33.		6000. 500. 3[illegible].		6000. 800. 21.	
II.	6000. 200. 34.	Mar. 22. 23′ 49″	6000. 500. 38.		6000. 800. 22.	Mar.----- 34
III.	6000. 200. 35.	Apr. 10. 23′ 40″	6000. 500. 39.	Apr. 9. 25′ 25″	6000. 800. 43.	Apr. 8. 27′ 56″
IV.	6000. 200. 36.	Mar, 29. 45′ 41″	6000. 500. 50.	Mar. 28. 47′ 50″	6000. 800. 44.	Mar. 27. 49. 58.
V.	6000. 200. 37.	Apr. 17. 39′ 34″	6000. 500. 51.	Apr. 16. 41′ 42″	6000. 800. 45.	Apr. 15. 43′ 50″
VI.	6000. 200. 38.	Apr. 7. 1′ 36″	6000. 500. 52.	Apr. 6. 3′ 44″	6000. 800. 46.	Apr. 5. 5′ 52″
VII.	6000. 200. 39.	Mar. 27. 23′ 38″	6000. 500. 53.	Mar. 26. 25′ 46″	6000. 800. 47.	Mar. 35. 26′ 44″
VIII.	6000. 200. 40.	Apr. 14. 17′ 29″	6000. 500. 53.	Apr. 13. 19′ 37″	6000. 800. 48.	Apr. 1. 23′ 27″
IX.	6000. 200. 41.	Apr. 3. 39′ 31″	6000. 500. 54.	Apr. 2. 41′ 39″	6000. 800. 49.	Mar. 22. 23′ 27″
X.	6000. 200. 42.	Mar. 24. 1′ 33″	6000. 500. 55.	Mar. 23. 3′ 41″	6000. 800. 50.	Mar. 22. 5′ 1″
XI.	6000. 200. 43.	Apr. 11. 55′ 25″	6000. 500. 56.	Apr. 10. 57′ 33″	6000. 800. 51.	Apr. 9. 59′ 21″
XII.	6000. 200. 44.	Mar. 31. 17′ 27″	6000. 500. 57.	Mar. 30. 19′ 35″	6000. 800. 52.	Mar. 29. 21′ 4″
XIII.	6000. 200. 45.	Mar. 20. 39′ 29″	6000. 500. 58.	Mar. 19. 41′ 37″	6000. 800. 53.	Mar. 18. 43′ 45′
XIV.	6000. 200. 46.	Apr. 8. 33′ 21″	6000. 500. 59.	Apr. 7. 35′ 29″	6000. 800. 54.	Apr. 6. 37′ 37″
XV.	6000. 200. 47.	Mar. 28. 55′ 23″	6000. 500. 60.	Mar. 27. 55′ 31″	6000. 800. 55.	Mar. 26. 59′ 39″
XVI.	6000. 200. 48.	April. 15. 49′ 15″	6000. 500. 61.	Apr. 14. 51′ 23″	6000. 800. 56.	Apr. 13. 53′ 31″
XVII.	6000. 200. 49.	April. 5. 11′ 17″	6000, 500. 62.	Apr. 4. 13′ 25″	6000. 800. 57.	Apr. 3. 15′ 33″
XVIII.	6000. 200. 50.	Mar. 25. 33′ 19″	6000. 500. 63.	Mar. 24. 35′ 27″	6000. 800. 58.	Mar. 23. 37′ 35″
XIX.	6000. 200. 51.	Apr. 13. 27′ 11″	6000. 500. 64.	Apr. 12. 29′ 19″	6000. 800. 59.	Apr. 11. 31′ 27″
Cyclus Lunæ.						

Θεμέλιον τῆς Σελήνης	Οἱ κύκλοι τῆς Σελήνης	Τὸ νομικὸν φάσκα	α'.	β'.	γ'.	δ'.	κϛ'.	ε'.	ϛ'.
			ζ'.	κ'.	κδ'.	θ'.	ι'.	ια'.	κγ'.
			ιβ'.	ιγ'.	ιδ'.	ιε'.	κζ'.	ιϛ'.	ιζ'.
			ιη'.	ιθ'.	κε'.	κ'.	κα'.	κβ'.	κη'.
ιδ'.	α'.	Απρ. β'.	Απρ. ζ'. γ'.	Απρ. ϛ'. δ'.	Απρ. ε'. ε'.	Απρ. δ'. ϛ'.	Απρ. γ'. ζ'.	Απρ. β'. α'.	Απρ. α'. β'.
κε'.	β'.	Μαρ. κβ'.	Μαρ. κδ'. ϛ'.	Μαρ. κγ'. ζ'.	Μαρ. κε'. α'.	Μαρ. κθ'. β'.	Μαρ. κζ'. γ'.	Μαρ. κϛ'. δ'.	Μαρ. κε'. ε'.
ϛ'.	γ'.	Απρ. ι'.	Απρ. ιδ'. δ'.	Απρ. ιγ'. ε'.	Απρ. ιβ'. ϛ'.	Απρ. ια'. ζ'.	Απρ. ιζ'. α'.	Απρ. ιϛ'. β'.	Απρ. ιε'. γ'.
ιζ'.	δ'.	Μαρ. λ'.	Μαρ. λα'. ζ'.	Απρ. ϛ'. α'.	Απρ. ε'. β'.	Απρ. δ'. γ'.	Απρ. γ'. δ'.	Απρ. β'. ε'.	Απρ. α'. ϛ'.
κη'.	ε'.	Απρ. ιη'.	Απρ. κ'. ε'.	Απρ. κ'. ϛ'.	Απρ. ιθ'. ζ'.	Απρ. κε'. α'.	Απρ. κδ'. β'.	Απρ. κγ'. γ'.	Απρ. κβ'. δ'.
θ'.	ϛ'.	Απρ. ζ'.	Απρ. ιδ'. α'.	Απρ. ιγ'. β'.	Απρ. ιβ'. γ'.	Απρ. ια'. δ'.	Απρ. ι'. ε'.	Απρ. θ'. ϛ'.	Απρ. η'. ζ'.
κ'.	ζ'.	Μαρ. κζ'.	Μαρ. λα'. δ'.	Μαρ. λ'. ε'.	Μαρ. κθ'. ϛ'.	Απρ. ιη'. ζ'.	Απρ. ιζ'. α'.	Απρ. ιϛ'. β'.	Απρ. κβ'. γ'.
α'.	η'.	Απρ. ιε'.	Απρ. κα'. β'.	Απρ. κ'. γ'.	Απρ. ιθ'. δ'.	Απρ. ιη'. ε'.	Απρ. ιζ'. ϛ'.	Απρ. ιϛ'. ζ'.	Απρ. κβ'. α'.
ιβ'.	θ'.	Απρ. δ'.	Απρ. ζ'. ε'.	Απρ. ϛ'. ϛ'.	Απρ. ε'. ζ'.	Απρ. ιδ'. α'.	Απρ. ι'. β'.	Απρ. θ'. γ'.	Απρ. η'. δ'.
κγ'.	ι'.	Μαρ. κδ'.	Μαρ. λα'. α'.	Μαρ. λθ'. β'.	Μαρ. κθ'. γ'.	Μαρ. κη'. δ'.	Μαρ. κζ'. ε'.	Μαρ. κϛ'. ϛ'.	Μαρ. κε'. ζ'.
δ'.	ια'.	Απρ. ιβ'.	Απρ. ιδ'. ϛ'.	Απρ. ιγ'. ζ'.	Απρ. ιθ'. α'.	Απρ. ιη'. β'.	Απρ. ιζ'. γ'.	Απρ. ιϛ'. δ'.	Απρ. ιε'. ε'.
ιε'.	ιβ'.	Απρ. α'.	Απρ. ζ'. β'.	Απρ. ϛ'. γ'.	Απρ. ε'. δ'.	Απρ. δ'. ε'.	Απρ. γ'. ϛ'.	Απρ. β'. ζ'.	Απρ. [illegible] α'.
κϛ'.	ιγ'.	Μαρ. κα'.	Απρ. κδ'. ε'.	Απρ. κγ'.	Απρ. κβ'.	Μαρ. κη'.	Μαρ. κζ'.	Μαρ. κϛ'.	Μαρ. κε'.
ζ'.	ιδ'.	Απρ. θ'.	Απρ. ιδ'. γ'.	Απρ. ιγ'. δ'.	Απρ. ιβ'. ε'.	Απρ. ια'. ϛ'.	Απρ. ι'. ζ'.	Απρ. ιϛ'. α'.	Απρ. ιε'. β'.
ιη'.	ιε'.	Μαρ. κθ'.	Μαρ. λα'. ϛ'.	Μαρ. λ'. ζ'.	Απρ. ε'. α'.	Απρ. δ'. β'.	Απρ. γ'. γ'.	Απρ. β'. δ'.	Απρ. α'. ε'.
κθ'.	ιϛ'.	Απρ. ιζ'.	Απρ. κα'. δ'.	Απρ. κ'. ε'.	Απρ. ιθ'. ϛ'.	Απρ. ιη'. ζ'.	Απρ. κδ'. α'.	Απρ. κγ'. β'.	Απρ. κβ'. γ'.
ια'.	ιζ'.	Απρ. ε'.	Απρ. ζ'. ϛ'.	Απρ. ϛ'. ζ'.	Απρ. ιβ'. α'.	Απρ. ια'. β'.	Απρ. ι'. γ'.	Απρ. θ'. δ'.	Απρ. η'. ε'.
κβ'.	ιη'.	Μαρ. κε'.	Μαρ. λα'. β'.	Μαρ. λ'. γ'.	Μαρ. κθ'. δ'.	Μαρ. κη'. ε'.	Μαρ. κζ'. ϛ'.	Μαρ. κϛ'. ζ'.	Απρ. α'. α'.
γ'.	ιθ'.	Απρ. ιγ'.	Απρ. ιδ'. ζ'.	Απρ. κ'. α'.	Απρ. ιθ'. β'.	Απρ. ιη'. γ'.	Απρ. ιζ'. δ'.	Απρ. ιζ'. δ'.	Απρ. ιϛ'. ϛ'.

Οἱ κύκλοι τοῦ ἡλίου [illegible]

Τὰ [illegible] δείκνυσι τὴν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, ἐν ᾗ [illegible] τὸ νομικὸν πάσχα.

Radix sive Fundamentum Lunæ.	*Cycli Lunæ.*	*Pascha Legale.*	1. 7. 12. 18.	2. 8. 13. 19.	3. 24. 14. 25.	4. 9. 15. 20.	26. 10. 27. 21.	5. 11. 16. 22.	6. 23. 17. 28.
14.	1.	Apr. 2.	Apr. 7. 3.	Apr. 6. 4	Apr. 5. 5.	Apr. 4. 6.	Apr. 3. 7.	Apr. 2. 1.	Apr. 1. 2.
25.	2.	Mar. 22.	Mar. 24. 6.	Mar. 23. 7.	Mar. 25. 1.	Mar. 29. 2.	Mar. 27. 3.	Mar. 26. 4.	Mar. 25. 5.
6.	3.	Apr. 10.	Apr. 14. 4.	Apr. 13. 5.	Apr. 12. 6.	Apr. 11. 7.	Apr. 17. 1.	Apr. 16. 2.	Apr. 15. 3.
17.	4.	Mar. 30.	Mar. 31. 7.	Apr. 6. 1.	Apr. 5. 2.	Apr. 4. 3.	Apr. 3. 4.	Apr. 2. 5.	Apr. 1. 6.
28.	5.	Apr. 18.	Apr. 21. 5.	Apr. 20. 6.	Apr. 19. 7.	Apr. 25. 1.	Apr. 24. 2.	Apr. 23. 3.	Apr. 22. 4.
9.	6.	Apr. 7.	Apr. 14. 1.	Apr. 13. 2.	Apr. 12. 3.	Apr. 11. 4.	Apr. 10. 5.	Apr. 9. 6.	Apr. 8. 7.
20.	7.	Mar. 27.	Mar. 31. 4.	Mar. 30. 5.	Mar. 29. 6.	Apr. 18. 7.	Apr. 17. 1.	Apr. 16. 2.	Apr. 22. 3.
1.	8.	Apr. 15.	Apr. 21. 2.	Apr. 20. 3.	Apr. 19. 4.	Apr. 18. 5.	Apr. 17. 6.	Apr. 16. 7.	Apr. 22. 1.
12.	9.	Apr. 4.	Apr. 7. 5.	Apr. 6. 6.	Apr. 5. 7.	Apr. 14. 1.	Apr. 10. 2.	Apr. 9. 3.	Apr. 8. 4.
23.	10.	Mar. 24.	Mar. 31. 1.	Mar. 39. 2.	Mar. 29. 3.	Mar. 28. 4.	Mar. 27. 5.	Mar. 26. 6.	Mar. 25. 7.
4.	11.	Apr. 12.	Apr. 14. 6.	Apr. 13. 7.	Apr. 19. 1.	Apr. 18. 2.	Apr. 17. 3.	Apr. 16. 4.	Apr. 15. 5.
15.	12.	Apr. 1.	Apr. 7. 2.	Apr. 6. 3.	Apr. 5. 4.	Apr. 4. 5.	Apr. 3. 6.	Apr. 2. 7.	Apr. 8. 1.
26.	13.	Mar. 21.	Apr. 24. 5.	Apr. 23.	Apr. 22.	Mar. 28.	Mar. 27.	Mar. 26.	Mar. 25.
7.	14.	Apr. 9.	Apr. 14. 3.	Apr. 13. 4.	Apr. 12. 5.	Apr. 11. 6.	Apr. 10. 7.	Apr. 16. 1.	Apr. 15. 2.
18.	15.	Mar. 29.	Mar. 31. 6.	Mar. 30. 7.	Apr. 5. 1.	Apr. 4. 2.	Apr. 3. 3.	Apr. 2. 4.	Apr. 1. 5.
29.	16.	Apr. 17.	Apr. 21. 4	Apr. 20. 5.	Apr. 19. 6.	Apr. 18. 7.	Apr. 24. 1.	Apr. 23. 2.	Apr. 22. 3.
11.	17.	Apr. 5.	Apr. 7. 6.	Apr. 6. 7.	Apr. 12. 1.	Apr. 11. 2.	Apr. 10. 3.	Apr. 9. 4.	Apr. 8. 5.
22.	18.	Mar. 25.	Mar. 31. 2.	Mar. 30. 3.	Mar. 29. 4.	Mar. 28. 5.	Mar. 27. 6.	Mar. 26. 7.	Apr. 1. 1.
3.	19.	Apr. 13.	Apr. 14. 7.	Apr. 20. 1.	Apr. 19. 2.	Apr. 18. 3.	Apr. 17. 4.	Apr. 17. 5.	Apr. 15. 7.

Cyclus Solis duodetricennalis.

Numeri inferiores ostendunt Feriam, in quam incidit Pascha legale.

DE PASCHATE LEGALI ET *Authorum dissensu circa plenilunium.*

OPTIME sanè & quàm quis existimet pulchriùs hanc Tabulam Patres olim condiderunt: quæ utriusque luminaris cyclos, Solis dico ac Lunæ, extremis sui columnis exhibet, & cyclo quidem Lunæ legale Pascha prope verum ostendit, altero autem Solis Christianum, quod in eâdem rectâ lineâ legali adjacet. Annon igitur literæ istæ sunt illustres ipsarum rerum imagines? annon utriusque testamenti differentiam egregiè exponunt? Luna enim adscititiam legem repræsentans, quæ in nocte Polytheismi illustravit, haud clarissimè tamen, veram Dei notitiam, ineffabile plerisque mysterium, & quidem perfectum triplexque Deitatis jubar quasi tenebris obvolutum, non sine ratione legale Pascha ostendit. Sol autem omnibus aspectu gratus qui prælargam gratiæ dispensationem imagine quâdam præfert, & clarum & apertum, tanquam in meridie veritatis radium, & Trinitatis agnitionem, quam Sol Justitiæ explicuit, pariter & veri Paschatis præmonstrator ostendit. Quoniam verò Lex integram Lunæ periodum, mensem vocare solet, diéque xv. primi hujusce mensis Pascha celebrandum decernit, atque nobismet moris est secundùm computum Romanum menses illos metiri, commodè reperta est præsens Tabula, quâ ostenditur, quonam die mensis alicujus Romani contingat primi mensis Lunaris plenilunium: itemque in quam septimanæ diem seu feriam iste dies cadat. Ita ut nos inde ad feriam primam pergentes, haud ignari quinam mensis dies idem ille sit, Pascha nostrum certâ ratione celebremus.

Cæterum circa Pascha nostrum quatuor sunt determinationes necessariò exquirendæ. Duas quidem statuit Canon Apostolicus, ut supra in capite de Paschate Literæ Π. diximus: quibus accedunt duæ aliæ ex traditione non scriptâ: Prima igitur est quòd Pascha post Æquinoctium vernum celebrare oportet; secunda, quòd non eodem die, qui Judaicæ observationi destinatur: tertia, quòd non simpliciter post Æquinoctium, sed & post 1. plenilunium, quod Æquinoctium sequitur. Dein quarta limitatio est isthæc, quòd primo statim septimanæ die post plenilunium. Ideirco ut quatuor istæ limitationes ab omnibus pariter, sapientibus & idiotis observarentur, & Christiani per totum terrarum orbem, eodem tempore una feriarentur, neque passim Astronomis opus haberent, Patres nostri Tabulam illam fabricarunt, & Ecclesiæ tradiderunt, existimantes per illam quæ ad debitam limitationem requiri jam diximus, omnia inviolata servari. Condiderunt autem Tabulam illam hoc modo, Acceptis xix. ordine annos ab anno orbis conditi sexies millesimo ducentesimo tricesimo tertio, usque ad annum 6251. supputarunt primum plenilunium in quolibet ipsorum post æquinoctium vernum. Ingressus autem est Sol, quando Patres de hâc re deliberabant, punctum Æquinoctii die vigesimo primo Martii mensis, sicut Tabulæ quas nosmet privatim construximus, liquidò monstrant. Adnotabant autem illi quonam die Martii vel Aprilis plenilunium quodlibet contingeret: adeóque in unam Tabulam bicolumnarem conjicientes enneacaidecadem

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ ΠΑΣΧΑ καὶ τῆς περὶ τὴν πανσέληνον διαφωνίας.

ΑΡΙΣΤΑ μὲν πάντων, καὶ ὡς οὐκ ἄν τις φαίη κάλλιον, τὸ παρὸν κανόνιον τοῖς πατράσι συντέθειται, τοὺς γὰρ κύκλους ἀμφοτέρων τῶν φώτων, ἡλίου τε φημὶ καὶ σελήνης, τοῖς ἔξω σελιδίοις ἔχον παρακειμένους· τῷ μὲν τῆς σελήνης κύκλῳ, τὸ νομικὸν ἐγγὺς ὂν δείκνυσι πάσχα, τῷ δὲ τοῦ ἡλίου, τὸ Χριστιανικὸν, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἰδίᾳ καὶ τὸ νομικὸν κείμενον εὐθείας. ἆρ' οὖν οὐκ ἐναργεῖς τὰ στοιχεῖα ταυτὶ τῶν πραγμάτων εἰκόνες; ἆρ' οὐκ ἀμφοτέρων κηρύττει τῶν διαθηκῶν ἐπιφανῶς τὸ διάφορον; ἡ γὰρ σελήνη τὸν ἐπείσακτον εἰκονίζουσα νόμον, ὃς ἐν τῇ νυκτὶ τῆς πολυθέου πλάνης, ἀμυδρῶς ἀνηύγαζε τὴν τῆς θεογνωσίας ἀλήθειαν ἀπόρρητον ὂν τοῖς πλείστοις οἷα μυστήριον, καὶ ὥσπερ ἐν σκότει καλυπτόμενον τὸ τέλειον τῆς τρισηλίου θεότητος φῶς, οὐκ ἔξω λόγου καὶ τὸ τοῦ νόμου δείκνυσι πάσχα. τὴν δὲ πλουσίαν εἰκονίζων τῆς χάριτος οἰκονομίαν, ὁ πᾶσιν ἡδὺς ἰδεῖν ἥλιος, καὶ τὴν τρανὴν καὶ ἀνακεκαλυμμένην ὡς ἐν μεσημβρίᾳ τῆς ἀληθείας ἀκτῖνα, καὶ τὴν τῆς τριάδος ἐπίγνωσιν, ἣν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἐξήπλωσεν ἥλιος, ὑφηγητὴς εἰκότως καὶ τὸ ἀληθινὸν πάσχα δείκνυται. ἀλλ' ἐπειδὴ γὰρ ὁ νόμος τὴν τῆς σελήνης ὁλόκληρον περίοδον μῆνα καλεῖν εἴωθε, καὶ τῇ ιε΄. τοῦ πρώτου ταύτης μηνὸς, τὸ πάσχα διατάττει τελεῖν, ἡμῖν δὲ τούτους κατὰ Ῥωμαίους ἔθος μετρεῖν, χρησίμως τὸ παρὸν εὕρηται κανόνιον, ὑποδεικνύον τὸν πλησιφαῆ τοῦ πρώτου μηνὸς τῆς σελήνης σχηματισμὸν, ἐν ποίᾳ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ μηνὸς ποσῇ γίνεται· καὶ αὕτη πάλιν ποίᾳ τυγχάνει τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ· ἵν' ἡμεῖς ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν πρώτην τῆς ἑβδομάδος ἐλθόντες, καὶ τὴν κατ' αὐτὴν αὖθις τοῦ μηνὸς γνόντες ποσὴν, τὸ ἡμέτερον πάσχα βεβαίως πανηγυρίζωμεν.

Τέσσαρες δὲ εἰσὶν οἱ ἀναγκαίως ζητούμενοι περὶ τὸ ἡμέτερον τοῦτο πάσχα διορισμοί. δύο μὲν, οὓς ὁ ἀποστολικὸς θεσπίζει κανὼν, ὡς ἐν τῷ τοῦ πάσχα κεφαλαίῳ τοῦ Π. στοιχείου εἰρήκαμεν, καὶ δύο οὓς ἐξ ἀγράφου ἐσχήκαμεν παραδόσεως. α΄. ὅτι δεῖ μετὰ ἰσημερίαν ἐαρινὴν τὸ πάσχα ἐπιτελεῖν· β΄. ὅτι οὐ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς Ἰουδαϊκῆς τελετῆς· γ΄. ὅτι οὐχ ἁπλῶς μετ' ἰσημερίαν, ἀλλὰ μετὰ τὴν πρώτην μετ' ἰσημερίαν πανσέληνον. καὶ τέταρτον, ὅτι καὶ μετὰ τὴν πανσέληνον, εὐθὺς τῆς ἑβδομάδος πρώτην. ἵν' οὖν καὶ οἱ τέσσαρες οὗτοι διορισμοὶ πᾶσιν ἐπίσης διατηρῶνται σοφοῖς τε καὶ ἰδιώταις· καὶ οἱ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην χριστιανοὶ τὸν αὐτὸν ἑορτάζωσι χρόνον, καὶ μὴ ἀστρονόμων ἑκάστοτε δέωνται· τὸ παρὸν οἱ πατέρες ἡμῶν κανόνιον συντεθείκασι, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδώκασιν· οἰηθέντες δι' αὐτοῦ μηδένα τῶν ῥηθέντων προσδιορισμῶν καταλυθήσεσθαι. εἰργάσαντο δὲ αὐτὸν ὁ κανὼν οὕτως· λαβόντες, ιθ΄. ἐφεξῆς ἐνιαυτοὺς, τοὺς ἀπὸ τοῦ ,ςσλγ΄. ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου, μέχρι τοῦ ,ςσνα΄. καὶ ἐπιλογισάμενοι τὴν ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν πρώτην πανσέληνον. ἐπέβαινε δὲ τοῦ τῆς ἰσημερίας σημείου τηνικαῦτα ὁ ἥλιος, ὅτε τοῖς πατράσι ταῦτα ἐσκέπτετο, τὴν πρώτην καὶ εἰκοστὴν τοῦ Μαρτίου μηνὸς, ὡς τὰ ἰδίως ἡμῖν ἐκτεθέντα σαφῶς δηλοῖ κανόνια· ἐσημειώσαντο καὶ ποίαν ἡμέραν τοῦ Μαρτίου ἢ τοῦ Ἀπριλλίου συμβαίνει τῶν πανσελήνων ἑκάστην γίνεσθαι· συλλαβόντες οὖν τὴν ἐννεακαιδεκαετηρίδα ταύτην

ταύτην τῶν ἐτῶν τε καὶ πανσελήνων, ἑνὶ κανονίῳ δύο περιέχοντι σελίδας· καὶ μέχρι τριακοσίων ἐτῶν τὰς μετ' ἰσημερίαν ἐαρινὴν τοῦ πρώτου μηνὸς πανσελήνους τῶν αὐτῶν τῶν μηνῶν συμπίπτειν ἡμέραις συνιδόντες, τῇ ἐφ' ἑξῆς ἀνακυκλήσει τῶν ἐννεακαιδεκαετηρίδων, τοῦτο ἡμῖν χρῆσθαι τῷ κανόνι παρέδωσαν, καίτοι γε τὰ ἑξῆς ἅπαντα ἔτη, ὡς οὐκ ἄτοπον ὄν, οὐδὲ τῇ εὐσεβείᾳ λυμαινόμενον, εἰ παρὰ τὴν ἀνώμαλον τῆς σελήνης κίνησιν, μετὰ τὴν ἐξαρίθμησιν τῶν ῥηθέντων τ'. ἐτῶν, ὁ κανὼν οὑτοσί, μὴ κατὰ τὴν πανσέληνον τοῦ α'. μηνός, ἀλλὰ μετὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας, τὸ νομικὸν δείξει πάσχα, καὶ παρὰ τοῦτο συμβήσεται τὸν δ'. ἐνίοτε μὴ τηρεῖσθαι. ὃ πάσχα διορισμόν, ὅτι τοῦ προστάττεις τῶν δύο ἡμερῶν ὑπερβαίνειν ἕως ὅτι ποιήσεις τὴν πανσέληνον πρώτην κυριακήν, κἀκείνην μὲν τῇ τῶν βαΐων ἀφοσιοῦν ἑορτῇ, τῇ γε μὴν ἑξῆς τὸ σωτήριον πάσχα ἐπιτελεῖν. τοῦτο δὲ ἐφ' ἡμῶν ἀρτίως συμβαῖνον καὶ τοὺς πολλοὺς ἐξετάραττον, ὡς ἀναγκαίου τινὸς καταλυομένου δόγματος, καὶ ἀξίου μὴ παροραθῆναι· τοῦτο δὲ ὥσπερ πάλαι ἐπιτυγχάνον οὐκ ἄχρηστον, οὕτω νῦν διαμαρτάνον ἀκίνδυνον ὡς δειχθήσεται. οὐ γὰρ λέληθε τοῦτο τοὺς πάντ' ἀρίστους ἐκείνους πατέρας, οὐδὲ παρὰ τὸ ἀνεπιστήμονας ἔχειν αὐτοὺς περὶ τὴν ἀστρονομίαν τέχνην, τοῦτο συμβέβηκεν· ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν φωστήρων ὡς εἴρηται κίνησιν. τὸ δ' ὅπως, αὐτίκα ῥηθήσεται· τὸ ἐνιαύσιον κίνημα διὰ ἡμερῶν ἀποκαθίσταται τῶν τξε'. καὶ τεταρτημορίου ἡμέρας ἔγγιστα. αἱ δὲ μέσαι τῆς σελήνης κατὰ μῆκος περίοδοι, οὐκ ἀποκαθίστανται ἐν ὅλοις ἔτεσι ιθ'. τῶν κατὰ προσθήκην τοῦ τεταρτημορίου ἀριθμουμένοις. ἀλλὰ παρὰ μιᾶς ἡμέρας ἑξηκοστὰ πρῶτα τρία καὶ β'. λζ'. καὶ διὰ τοῦτο ἐν τδ'. ἐνιαυτοῖς οὐχ ὅλοις πάλιν, ἀλλ' ἐλαττουμένης ἡμέρας οὐδὲν, λεπτοῖς πρώτοις νζ'. καὶ β'. νβ'. ἤτοι μίαν ἡμέραν ἔγγιστα, ἡ εἰρημένη γίνεται ἀποκατάστασις. λαβόντες γὰρ ἀρτίως ἡμεῖς τὴν μετὰ τδ'. ἔτη ἀπὸ τῶν πατέρων, ἐννεακαιδεκαετηρίδα ζ'. οὖσαν τῆς ὑπ' ἐκείνων τοτὲ ληφθείσης, ἥτις ἄρχεται δηλονότι ἀπὸ τοῦ ,ςφλζ'. ἔτους· καὶ ἐπιλογισάμενοι τὰς ἐν αὐτῇ μετ' ἰσημερίαν ἐαρινὴν πανσελήνους, εὕρομεν ἑκάστην γινομένην πανσέληνον, πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῶν ἐν τῇ α'. ἐννεακαιδεκαετηρίδι, ὡς προτέτακται ἐν τῷ παρ' ἡμῶν ἐκτεθέντι περὶ τούτων κανονίῳ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰς ὁμοίας ἐπιλογισάμενοι συζυγίας τῆς ἐννεακαιδεκαετηρίδος, ἥτις ἀπὸ ταύτης ἐν ἴσῳ διαστήματι ἄρχεται, ἀπὸ τοῦ ,ςωμα'. δηλονότι ἔτους, πρὸ μιᾶς πάλιν ἡμέρας τῶν πρὸ αὐτῶν, ταύτας εὕρομεν· καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς δὲ τῶν ἐτῶν, τοῖς τῷ ἴσῳ ἀεὶ διέχουσι διαστήματι, μίαν ὁμοίως ἡμέραν ἔγγιστα εὑρήσει τις τὴν τῶν συζυγιῶν διαφοράν. διὰ δὴ τοῦτο, ἀρτίως δύο μετὰ τὴν πανσέληνον ἡμέραι διεισάγονται, προστιθέμεναι ἐν τῇ τοῦ νομικοῦ πάσχα εὑρέσει τῆς πανσελήνου, μὴ δυναμένης καταλαβεῖν τὴν ὁρισθεῖσαν τοῖς πατράσι ποσὴν τοῦ μηνός, ὀπισθοδρομικῶς γινομένης ὡς εἴρηται, ἐν τδ'. ἔτεσι, μιᾶς ἡμέρας ἔγγιστα διαστήματι, τηλικαύτην χρόνος περὶ τὸν κανόνα τοῦτον πεποίηκε τὴν πλημμέλειαν.

illam annorum & pleniluniorum; atque porrò deprehendentes spatio annorum ccc. plenilunia primi mensis proximè sequentia æquinoctium vernum in eosdem mensium dies incidere, propter revolutionem enneacaidecaeteridum, hunc Canonem nobis utendum tradiderunt, etiam pro omnibus annis sequentibus; quasi haud absurdum foret, neque religioni noxium, si propter motûs Lunaris anomaliam, post revolutionem dictorum ccc. annorum Canon iste non ad plenilunium primi mensis, sed post diem unum aut alterum legale Pascha ostenderet; & hanc ob causam nonnunquam accideret, quartam Paschatis limitationem minimè observari, nempe quòd dierum duorum accessio promoveat, ut fit, Dominicam quæ primum plenilunium sequitur, faciátque ut hanc festo Palmarum dicemus, atque Dominicâ proximè sequente salutare Pascha celebremus. Illud autem nuperrimè apud nos contigit, & non paucos turbavit, quasi præceptum aliquod necessarium & minimè negligendum dissolveretur: cùm tamen sicut haud inutile erat hoc Canonion, quando olim ritè se habuit, ita hodie sine gravi aliquo periculo à vero abit, ut mox demonstrabitur. Neque enim hoc præclarissimos Patres latuit, vel sic fieri contigit præ ipsorum in Astronomiâ imperitiâ, sed propter luminarium, ut dictum est, motum. Tempus verò annuum, quod statim pluribus dicetur, diebus ccclxv. cum quadrante fermè diei restituitur. Medii autem motus Lunæ in longitudinem non redeunt, in annis integris xix. secundùm quadrantis additamentum computatis: sed desiderantur unius diei sexagesimæ primæ tres, & secundæ xxxvii. Atque hanc ob causam in ccciv. annis non integris quidem, sed minus unius diei minutis primis lvii. & secundis lii. hoc est, ferè die uno, dicta revolutio peragitur. Nam si nosmet nunc sumamus enneacaidecaeterida post ccciv. annos à Patribus Nicænis, quæ septima est ab illâ quam ii sumpsêre, (incepit autem hæc ab anno 6537.) & computemus plenilunia ipsius post æquinoctium vernum, reperiemus quodlibet plenilunium uno die prævertere illa quæ ad primum enneacaidecaeterida pertinent, ut jam constitutum est in Tabulâ, quam de istis construximus. Atque pariter si similes enneacaidecaeteridos conjugationes calculo exponamus, quæ ab isthâc in pari intervallo incipit, ut à sexies millesimo nongentesimo quadragesimo primo anno, hasce die uno illis priores deprehendemus. Tum etiam in annis sequentibus, qui pari intervallo distant, reperire est inter conjugationes unius diei differentiam. Quapropter hodiè duo dies post plenilunium adjiciuntur ad Pascha legale adinveniendum; quoniam plenilunium nequit attingere diem mensis à Patribus definitum, propter retrocessionem ejus in annis ccciv. quantum fermè est spatium unius diei. Hoc errati in Canone isto tempus annuum creavit.

Περὶ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας.

Ἀλλ' οὐδὲ τὰ τῆς ἰσημερίας ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἵσταται ἡμέρας ἀεί· ἐπεὶ γὰρ τὴν ἐπὶ τοῦ λοξοῦ, διὰ μέσου τῶν ζωδίων ἰδίαν κίνησιν βραδέως ποιεῖται ὁ ἥλιος, ὡς εἶναι τὴν μίαν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν, τὸν ὅλον ἐνιαυτόν· τῷ δὲ παντὶ ἰσοταχῶς σχεδὸν συμπεριπολεῖ, ὥστ' ἐν μιᾷ περιστροφῇ τὸ νυχθήμερον ἔγγιστα ποιεῖν, ὅταν ἄρα ἐπὶ τῶν κοινῶν τομῶν γένηται, τοῦ τε οἰκείου καὶ τοῦ μεγίστου τῶν παραλλήλων, ἴσην ἐξ ἀνάγκης πανταχοῦ κατ' ἐκείνην περιστροφὴν,

De Æquinoctio verno.

Sed nec momenta æquinoctii in eodem die steterunt. Quoniam enim Sol in medio Zodiaco motum proprium tardè peragit, ita ut unica istiusmodi revolutio annum reddat integrum, circumfertur tamen pari fermè velocitate cum motu universi, quatenus unicâ circumactione diem naturalem quam proximè faciat, quando itaque reperitur in communi intersectione circuli proprii (seu eclipticæ) & maximi paralleli (hoc est Æquinoctialis) latione illâ diurnâ parem ubique efficit,

quod opus, diem nocti. Nam, quia maximus parallelorum æqualia segmenta habet supra & intra terram, quando Sol circumactus in eo cum universo unà decurrit, necessariò moras sub & supra terram pares facit. Nam quæ æquabiliter moventur, in æquali tempore æqualia pertranseunt spatia. Imò propter æqualitatem noctis ac diei, quæ in illo contingit, æquinoctialis vocatur ille circulus: & puncta huic & Zodiaco communia, in quibus diebus ac noctibus æqualibus esse accidit, æquinoctialia; æquinoctium denique temporis momentum, quo centrum Solis communem dictorum circulorum intersectionem subit. Bina verò sunt puncta æquinoctialia, Autumnale scilicet, quod in principio Libræ jacet, ubi Sol versatur cùm relicto Aquilone ad Austrum tendit, & vernum in initio Arietis, cui subest centrum Solis à partibus Australibus ad Septentrionales vergentis: & momentum illud appellatur æquinoctium vernum: post quod Lex divina Pascha celebrari præcipit. Quapropter respectu Naturæ ipsius in eodem tempore semper æquinoctia fiunt, propter quantitatem annuam semper unam & eandem; at verò respectu dispositionis corporum cœlestium quoad terram, & mensuræ etiam dierum ac noctium, quâ juxta ritum Latinorum nos ipsi utimur, neque eâdem horâ, neque vel eodem die accidit æquinoctium fieri. Quoniam enim tempus annuum præter dies ccclxv. etiam prope quartam partem diei requirit: si nunc fuerit æquinoctium circa meridiem, anno sequente erit circa occasum Solis, & anno tertio, circa noctem mediam, & sic in infinitum. Hinc enim quatuor annis completur dies bissextilis. Deinde verò, quoniam appendicula quæ ad dies ccclxv. accedit, non continet integrum diei quadrantem; sed deficit parte trecentesima, & nos quidem numero dierum ac mensium à Latinis accepto utimur, quasi quadrans diei perfectè semper expleretur, adeóque quolibet quadriennio diem unum ipsis ccclxv. adjicimus, contingit necessariò post annos ccc. æquinoctium unico die præverti. Ut exempli gratiâ hoc ipso tempore, æquinoctium accidit die xviii. Martii, post annos ccc. illud incidit in xvii. tum post alios ccc. in xvi. atque ità perpetuò. Æquinoctium itaque pro anno ab orbe condito 4156. calculo nobis comprobatur incidisse in Martii xxvii. circa meridiem; meridiem, inquam, juxta meridianum Alexandriæ. Cæterorum verò æquinoctiorum, quæ invicem distant ccc. annis, unumquodque circa eandem horam at uno die citiùs obvenit, ut in laterculo apposito constitutum est. Æquinoctia autem intermedia etiam intermediis diei spatiis, sive horis fiunt. Si tamen lubet paulò accuratiùs temporis momenta scire. Primo quidem anno Nabonasaris circa vesperam exeuntem, æquinoctium erat Martii die xxv. sed tempore Philippi Aridæi circa meridiem diei xxiv. ejusdem

Anni ab Orbe condito.	*Æquinoctia circa Meridiem.*
4156.	27.
4456.	26.
4756.	25.
5056.	24.
5356.	23.
5 56.	22.
5956.	21.
6256.	20.
6556.	19.
6856.	18.

A τὴν ἡμέραν ποιεῖ τῇ νυκτί. τοῦ γὰρ μεγίστου τῶν παραλλήλων κύκλου ἴσα τὰ τμήματα ἔχοντος, τό, τε ὑπὲρ γῆν, καὶ τὸ ὑπὸ γῆν, ὅταν ἐπ' αὐτοῦ ὢν ὁ ἥλιος, τὴν μετὰ τοῦ παντὸς ποιεῖται περιστροφήν, τῷ ὑπὸ γῆν χρόνῳ, ἴσον ποιεῖ τὸν ὑπὲρ γῆν ἐξ ἀνάγκης. τὰ γὰρ ὁμαλῶς κινούμενα ἐν ἴσῳ χρόνῳ, τὰ ἴσα διεξέρχεται διαστήματα. διὰ ταύτην γοῦν τὴν γινομένην ἐπ' αὐτοῦ ἰσότητα τῆς νυκτὸς πρὸς τὴν ἡμέραν, αὐτὸν μὲν ἰσημερινὸν ὀνομάζουσι κύκλον. τὰ δὲ κοινὰ σημεῖα αὐτοῦ τε καὶ τοῦ λοξοῦ, καθ' ἃ αἱ τῶν νυχθημέρων ἰσότητες γίνονται, ἰσημερινά, ἰσημερίαν δὲ τὴν ὥραν, καθ' ἣν τὸ κέντρον τοῦ ἡλίου ὑπὸ τὸ κέντρον τῆς κοινῆς τομῆς γίνεται τῶν εἰρημένων
B δύο κύκλων. δύο δὲ εἰσι τὰ ἰσημερινὰ ταῦτα σημεῖα, τό, τε φθινοπωρινόν, ὃ κατ' ἀρχὴν τοῦ ζυγοῦ κείμενον, ἐν ᾧ γίνεται ὁ ἥλιος ἀπὸ τῶν βορείων ἐπὶ τὰ νότια διερχόμενος, καὶ τὸ ἐαρινόν, τὸ κατ' ἀρχὴν τοῦ κριοῦ θεωρούμενον, ᾧ περ τὸ τοῦ ἡλίου κέντρον συνέρχεται, ἀπὸ τῶν νοτιωτέρων ἐπὶ τὰ βόρεια κινούμενον· καὶ ἡ ὥρα ἐκείνη, ἐαρινὴ καλεῖται ἰσημερία μεθ' ἣν ὁ θεῖος νόμος τὸ πάσχα ἐπιτελεῖσθαι κελεύει. κατὰ μὲν οὖν τὴν τοῦ παντὸς φύσιν, ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ τὰ τῆς ἰσημερίας ἀεὶ γίνεται, διὰ τὸ ἴσον εἶναι ἀεὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἐνιαυσίου χρόνου· κατὰ δὲ τὸν ἑκάστοτε γινόμενον πρὸς τὴν γῆν τῶν οὐρανίων σχη-
C ματισμόν, καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἡμερῶν τε καὶ νυκτῶν, ᾧ κατὰ Ῥωμαίους ἡμεῖς χρώμεθα, ὅτε κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν, ὅ τε κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν συμβαίνει, ἀεὶ τὴν ἰσημερίαν γίνεσθαι. ἐπεὶ γὰρ ὁ ἐνιαυτὸς πρὸς ταῖς τξε΄. ἡμέραις καὶ δ΄. ἔγγιστα περιλαμβάνει, ὅταν ᾖ ἡ ἰσημερία περὶ μεσημβρίαν, τὸ μὲν ἑξῆς ἔτος ἔσται περὶ δύσιν ἡλίου, τὸ δὲ ἑξῆς ἔσται περὶ μέσας νύκτας, καὶ οὕτω μέχρι παντός. ἐντεῦθεν γὰρ καὶ ἡ τοῦ βισέκτου ἡμέρα εἰς δ΄. ἐνιαυτοὺς συναθροίζεται. ἐπεὶ δ' αὖθις ἡ ἐπὶ τξε΄. ἡμέραις ἐτησία οὐχ ὅλον δ΄. ἡμέρας περιέχει, ἀλλὰ παρὰ τριακοστόν, ἡμεῖς δὲ τὸν τῶν ἡμερῶν καὶ μηνῶν ἀριθμὸν κατὰ Ῥω-
D μαίους χρώμεθα, ὡς τοῦ τετάρτου ἀεὶ τελείου περιγινομένου, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ δ΄. ἐνιαυτοὺς μίαν ἡμέραν ταῖς τξε΄. προστιθέμεν, συμβαίνει ἐξ ἀνάγκης μετὰ τ΄. ἐνιαυτοὺς πρὸ μιᾶς ἡμέρας γίνεσθαι τὴν ἰσημερίαν. οἷον, ἐπεὶ κατὰ τὸ παρὸν ἡ ἰσημερία γέγονε τῇ ιη΄. Μαρτίου, μετὰ τ΄. ἔτη ἔσται τῇ ιζ΄. εἶτα μετὰ τὰ ἕτερα τοσαῦτα τῇ ιϛ΄. καὶ οὕτως ἀεί. ἡ μὲν οὖν κατὰ τὸ ͵δρνϛ΄. ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἐαρινὴ ἰσημερία ἀπολελόγισται ἡμῖν γεγονυῖα, Μαρτίου κζ΄. κατὰ μεσημβρίαν· λέγω δὲ μεσημβρίαν κατὰ τὸν δι' Ἀλεξανδρείας μεσημβρινόν. τῶν δ' ἑξῆς, ὅσαι μὲν τοῖς τ΄. ἔτεσιν ἀλλήλων διαφέρουσιν, ἑκάστη πρὸ μιᾶς τῆς πρὸ αὐτῆς κεῖται
E κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν γεγονυῖα, ὡς προτέτακται ἐν τῷ διαγράμματι. αἱ δὲ μεταξὺ τούτων ἰσημερίαι, τοῖς μεταξὺ διαστήμασι δηλονότι γίνονται. εἰ δὲ καὶ ἀκριβέστερα βούλει γνῶναι τὰ τοῦ χρόνου σημεῖα, ἐν μὲν τοῖς χρόνοις Ναβονασάρου, περὶ λῆξιν ἑσπέρας, ἡ ἰσημερία τῇ τοῦ Μαρτίου κε΄. ἐν δὲ τοῖς Φιλίππου τοῦ Ἀριδαίου, περὶ μεσημβρίαν τῆς κδ΄. αὐτοῦ,

F

Ἔτη ἀπὸ κτίσεως κόσμου.	Ἰσημερίαι κατὰ μεσημβρίαν.
͵δρνϛ.	κζ΄.
͵δυνϛ.	κϛ΄.
͵δψνϛ.	κε΄.
͵ενϛ.	κδ΄.
͵ετνϛ.	κγ΄.
͵εχνϛ.	κβ΄.
͵εϡνϛ.	κα΄.
͵ϛσνϛ.	κ΄.
͵ϛφνϛ.	ιθ΄.
͵ϛωνϛ.	ιη΄.

ἐν αἷς δὲ ἡμέραις ὁ Χριστὸς τῷ οἰκείῳ θανάτῳ τὸν θάνατον ἐθανάτωσε, τετάρτην καὶ κ΄. καταλαμβανόντος αὐτοῦ, περὶ μέσην ἐκείνην τὴν νύκτα· ὅτε δὲ τῶν ὅ τῶν πατέρων τουτὶ κανόνιον ἐγηγέρτο, τῇ α΄. τούτου καὶ εἰκοστῇ ἡ τῆς ἰσημερίας ἀπήντα· νῦν δ' ἐφ' ἡμῶν ὡς δεδήλωται, ἡ ιη΄. ταύτην ὁλοσχερῶς ὁρᾷ γενομένην. τοιαύτην ἀνωμαλίαν ἡ ἐπὶ τῇ τῶν φωστήρων κινήσει βραχυτάτη ἔλλειψις, καίτοι μακρὸν περιγενομένη, ἀπέτεκε, καὶ τὰ φῶτα ὀπισθόρμητα γενέσθαι παρεσκεύασεν· οὐ μὴν παρὰ τοῦτο μεταποιεῖν τὸν τῶν πατέρων προσήκει κανόνα· ὅτι γὰρ οἷόν τε συντεθῆναι ἕτερον, οὕτω σαφῶς δεικνῦντα τοῖς πᾶσι τοὺς εἰρημένους περὶ τὸ πάσχα διορισμούς. ἀλλὰ καὶ ἣν ἐθελήσαιμεν, ὥς τινες, μεταθεῖναι, δυσὶν αὐτὸν ἡμέραις ὑποβιβάσοντες, ἀρξάμενοι δηλονότι ἀπὸ ,ςωμα΄. ἔτους, πρὸς τῷ μὴ δὲ πάντας δυνατὸν εἶναι τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τῶν Χριστιανῶν προεδρεύοντας πεῖσαι μεταμαθεῖν αὐτόν· ἔτι καὶ μετὰ τδ΄. πάλιν ἔτη, καὶ αὖθις μετὰ τοσαῦτα, καὶ ἀεὶ οὕτως ἡ αὐτὴ παρακολουθήσει ἁμαρτία, καὶ δεήσει πολλάκις τοῦτον μεταποιεῖν. ὥστε βέλτιον μὴ καινοτομεῖν, ἡ γὰρ τοιαύτη καινοτομία, οὐ μόνον οὐ δυνήσεται μὴ τῇ αὐτῇ πάλιν περιπεσεῖν ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ καὶ στάσεως οὐ μετρίας τῇ ἐκκλησίᾳ γενήσεται πρόξενος. νῦν δὲ καὶ οὕτως ἔχοντος τοῦ κανόνος τὰ καιριώτερα τῶν ὀφειλομένων περὶ πάσχα τηρεῖσθαι, δι' αὐτοῦ βεβαίως τηροῦνται, τὸ μετ' ἰσημερίαν δηλονότι καὶ τὸ μετὰ τὴν σελήνην τὴν μετ' ἰσημερίαν τὰ τῆς ἑορτῆς ὑπὸ πάντων καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τελεῖσθαι ἀστασιάστως. ἔτι δὲ εἰ ὀρθῶς εἶχεν ὁ περιοδικὸς οὗτος κατὰ πάντα κανών, πολλάκις ἂν συνέβαινε, τὴν ἑξῆς δευτέραν ἡμέραν τῆς ἐκείνων ἑορτῆς ἡμῖν τὸ πάσχα τελεῖσθαι· νῦν δὲ μετὰ τρεῖς τοὐλάχιστον ἡμέρας τῆς ἐκείνων ἑορτῆς, ἡ ἡμετέρα τελεῖται. ὅπερ ἔτι μᾶλλον τῷ ἀποστολικῷ κανόνι συμβαίνει τῷ διαγορευομένῳ, μὴ δεῖν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ τοῖς Ἰουδαίοις τὸ πάσχα τελεῖν. καὶ ἡ συμβεβηκυῖα περὶ τὸ πάσχα διαμαρτία, ὥσπερ ἐξ ἐπιτηδὲς ποιεῖ τὸν τοιοῦτον ἐπὶ πλέον νόμον φυλάττεσθαι. ἀλλ' οὐκ ἄκαιρον οἶμαι καὶ τῶν ἐπικαίρων ἤδη μνησθῆναι χρησμῶν.

A mensis: tempore verò quando Christus morte suâ mortem ipsam enecavit, die Martii vergentis xxiii. ad noctem mediam; dein quando hanc Tabulam Patres construxerunt, Martii xxi. die aderat momentum Æquinoctiale. Nunc autem apud nos, ut supra monstratum est, dies xviii. istius mensis æquinoctium crassiori modo captum videt. Ejusmodi anomaliam vel minimus circa motum luminarium defectus, quamvis non diu sit quod contigerit, creavit, fecitque Luminaria retro cedere. Non tamen eam ob causam Canonem illum Patrum immutare oportet: neque enim alium condere licet, qui tam evidenter commonstret etiam omnibus dictas B Paschatis determinationes. Veruntamen etsi velimus, quod faciunt nonnulli, hunc immutare, atque initium sumentes ab anno 6841. dies adeò duos demere: Præterquam quod nè vix possibile est omnibus per totum terrarum orbem rerum sacrarum moderatoribus persuadere ut methodum novam addiscant, alterâ rejectâ; etiam hic post annos ccciv. rursusque post alios ccciv. atque porro in infinitum idem error sequetur, atque opus erit Tabulam sæpius immutare. Quapropter multò melius fuerit, nullatenus innovare: nam istiusmodi innovatio non solùm non potest eundem errorem devitare, sed & turbarum non minimarum in Ecclesiâ causa C erit. Ut verò Canon ille nunc se habet, ea quæ præcipuè circa Pascha obtinere oportet, in illo firmiter observantur, scilicet quod post æquinoctium, imò etiam post Lunam æquinoctium sequentem, festi istius solennia ab omnibus & eodem tempore eodémque die sine dissidio peragantur. Præterea, si rectè quoad omnia se haberet Periodicus ille Can. sæpenumero tamen contingeret Pascha à nobis postridie festi Judæorum observari. Nunc autem post tres dies ad minimum ab ipsorum festo nostrum celebratur. Quod etiam magis convenit Canoni Apostolico, qui statuit Pascha eodem tempore cum Judæis minimè celebrandum esse: D & sane error iste circa Pascha, quasi ex consulto, facit ut præceptum illud magis observetur. Jam verò opportunum esse reor sanctiones etiam necessarias commemorare.

Ὁ α΄. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανών, ὅρον φησὶν ἐξενήνοχεν ἡ ἐν Νικαίᾳ πρώτη σύνοδος, ὑπ' ὄψιν τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου, τὴν τοῦ ἁγίου πάσχα τελετήν, μὴ συνάμα τοῖς Ἰουδαίοις τοὺς χριστιανοὺς ἄγειν, ἀλλ' ὥσπερ τοῖς νόμοις καὶ τῷ φρονήματι, οὕτω καὶ τῷ διαλλάττοντι τῶν ἡμερῶν τούτων ἀποδιΐστασθαι· τοὺς δὲ τὸν ὅρον ἐκεῖνον παραλύειν τολμήσαντας κληρικούς, καὶ οὕτω τὸν λαὸν παρανόμως διδάσκειν, τῇ ἀφαιρέσει ζημιοῖ τῆς ἱερωσύνης. πρὸς δὲ τοὺς τολμήσαντας τούτοις μετὰ τὴν καθαίρεσιν κοινωνεῖν οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἔξω τοῦ βήματος ἀλλοτριοῦσι τιμῆς, τῆς ἐν τῇ καθέδρᾳ δηλαδὴ καὶ τοῖς ἄλλοις. οἱ γὰρ διὰ μέτριον πταῖσμα τῆς ἱερωσύνης ἀφῃρημένοι, τῆς περὶ τὸ ἔξω τιμῆς οὐκ εἴργονται.

Primus itaque Concilii Antiocheni Canon, hoc decreti, ait, Synodus Nicæna edidit, Constantino piissimo Imperatore præsente, nè Christiani unà cum Judæis sacri Paschatis solennia celebrarent, sed potius uti legibus ac sententia, ita & dierum discrimine ab istis distinguerentur: Clericos verò qui definitionem illam violare ausi fuerint, atque ita populum docere præsumpserint, Sacerdotis jacturâ mulctat: tum etiam qui cum hisce communicaverint, post depositionem honore E qui extra sacrum Tribunal ad ipsos pertinet, Cathedrâ puta aliisque privilegiis exuit. Nam qui ob delictum non prægrave Sacerdotio suo excidunt, non statim honore illo circa externa privantur.

Ὁ δὲ ξς΄. τῆς ς΄. συνόδου, τῆς ἀναστασίμου ἡμέρας ἄχρι τῆς καινῆς κυριακῆς, ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἑορτάζειν διακελεύεται τοὺς πιστούς· καὶ ἐρρῶσθαι φράσαντας ταῖς ἱπποδρομίαις καὶ ταῖς δημώδεσι θέαις, θαμινὰ τοῖς ἱεροῖς ἐπιχωριάζειν· ἀνθ' ὧν τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας ἠλευθερώμεθα. τὸν γὰρ ἀληθῆ χριστιανόν, ἕτοιμον εἶναι δεῖ σχεδὸν ἑκάστοτε, πρὸς τὴν τῶν θείων μυστηρίων ὑποδοχήν. οὕτω γὰρ ἐσόμεθα συναναστάντες Χριστῷ, τῆς χαμαιζήλου καὶ γηΐνης ζωῆς, καὶ συνυψωθέντες πρὸς ὑπερκόσμιον καὶ πνευματικὴν ταύτην διαγωγήν.

Canon autem Synodi sexti lxvi. à die resurrectionis usque ad Dominicam sequentem Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus vacare fideles admonet, & hippodromiis spectaculisque publicis prætermissis, in sacris frequentius versari, quâ de causâ à servitute F diaboli liberati sumus. Verum enim vero Christianum oportet nunquam non paratum esse ad suscipienda sacra mysteria: ita quidem fiet, ut unà cum Christo resurgamus, atque de vitâ vili & terrenâ ad ultramundanam & spiritualem conversationem attollamur.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ α΄. κεφαλαίῳ τοῦ Θ. στοιχείου κανόνα ξα΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου.

Vide etiam in cap. i. literæ Θ. Canonem lxi. Concilii Carthaginensis.

A Canon autem lxxxix. Synodi sextæ fidelibus præcipit, ut salutaris Passionis diem in jejunio & oratione & compunctione cordis peragant, atque tum circa noctem mediam Sabbati jejunium solvere; cùm sancti Evangelistæ Matthæus, ac Lucas, ille quidem dicendo vespere Sabbati, hic verò valdè diluculo, nobis noctis tarditatem descripserint. Usque enim ad sextam horam nocturnam Sabbati jejunare fas est: non tamen post septimam; quia Dominus circa illam horam resurrexisse creditur: diebus autem Dominicis jejunare vetitum est.

B Convenit cum illis etiam B. Dionysius Alexandriæ Patriarcha, atque eodem tempore jejunium solvere jubet, qui ante Pascha abstinuerant; quorum alii totam septimanam absque cibo transegère, alii duos solùm, aut tres, aut etiam quatuor dies. Nam vespere Sabbati quod apud sanctum Matthæum legitur, non vesperam denotat, sed profundam noctem; tarditas adeò ac longa noctis mora *vespere* significatur; ideòque addit ille, *quod lucescit prima Sabbati.* Joannes autem sic habet; *Mane, cùm adhuc tenebræ essent.* Et Lucas, *valde diluculo.* Marcus denique, *Valde mane una Sabbatorum, mulieres venerunt ad monumentum, orto jam Sole.* Idem verò est *valde mane*, quòd βαθέως ὄρθρου, id est, *valde diluculo.* Nam mulieres noctu intempesta monumentum adibant, atque sepulchrum C assidebant usque ad ortum Solis: siquidem ab ortu Solis dies, & ab occasu ejus nox incipiat. Jus autem civile, & Astronomi horam noctis septimam principium diei statuunt, & pro noctis initio horam septimam diurnam. Quam ob causam & in sacrâ nocte resurrectionis Christi, quando sc. contigit Æquinoctium vernum, profundum diluculum, & valdè mane Sole jam oriente; & tenebræ, & vespera Sabbati in primum post Sabbatum diem allucescens, qui Dominicus quidem fuit, sacrâ Evangelistarum phrasi vocatur tempus noctis immediatè sequens horam vi. quod principium D quidem erat diei Dominicæ. Unde triduanam esse dicimus Domini Resurrectionem juxta infallibilem ipsius prædictionem. Quoniam enim in Parasceve mortem dormivit, vitæ parentem, quæ prima fuit: & secunda, quæ erat Sabbatum, septimum noctis horam, hoc est, principium diei Dominicæ, ut jam diximus, pertigit; tertia igitur numero fuit dies Dominica. Dicit autem murus ille septumque Ecclesiæ, atque doctrinæ Evangelicæ pandectes, sanctus inquam Chrysostomus, citius si resurrexisset Dominus, incusatione fore vacuum; sin verò tardius, valdè suspectum. Nam si quis debitum ante præstitutum tempus persolverit, prudens E nemo vitio vertat. Sancti autem Evangelistæ accessus agilium illarum mulierum, variásque quas de resurrectione viderunt visiones, ut quisque ex memoriâ potuit, aut potius ex divinâ revelatione, clarè descripserunt. Ipsissimam autem resurrectionis horam, sive septima fuerit, sive octava, solus Deus novit, qui resurrexit.

Canones autem Concilii Carthaginensis, xxxiv. & lxxiii. diem sacri Paschatis in Synodis anniversariis declarari jubent, Synodi autem habendæ diem indi- F cunt decimum Kalendas Septembris, vel quod idem est, xxi. die Augusti. Calendæ enim vocantur primi mensium dies: demptis igitur decem diebus qui præcedunt, relinquitur Augusti, (qui mensis dies xxxi. numerat) dies vicesimus primus.

Porrò autem Canon xiv. Concilii Laodiceni illicitum judicat sacra mysteria benedictionis quidem impertiendæ causâ, tempore Paschatis ab unâ parœciâ in aliam mittere: Hoc enim tanquam moris indecentis & minus convenientis meritò à Patribus prohibitum fuit.

Ὁ δὲ πθʹ. τῆς ϛʹ. συνόδου, τοὺς τὴν σωτήριον πάθους ἡμέραν ἐν νηστείᾳ εἰσηγεῖται καὶ προσευχῇ καὶ συντριβῇ καρδίας ἐπιτελεῖν τοὺς πιστοὺς, μέσων δὲ νυκτῶν μετὰ τὸ σάββατον ἀπονηστίζεσθαι· τῶν θείων εὐαγγελιστῶν Ματθαίου καὶ Λουκᾶ, τοῦ μὲν, διὰ τοῦ ὀψὲ σαββάτου ῥήματος· τοῦ δὲ διὰ τοῦ βαθέως ὄρθρου, τὸ βραδύτατον τῆς νυκτὸς ἡμῖν ὑπογραφόντων. μέχρι μὲν γὰρ τῆς τοῦ σαββάτου νυκτερινῆς ϛʹ. ὥρας, θέμις νηστεύειν· μετὰ δέ γε τὴν ζʹ. οὐκ ἔτι· ἅτε καὶ τοῦ κυρίου ἐγηγέρθαι πιστευομένου περὶ ταύτην, καὶ μὴ νηστεύειν ταῖς κυριωνύμοις προστεταγμένον.

Τούτοις συνᾴδει καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Διονύσιος Ἀλεξανδρείας κατ' ἐκεῖνο τῆς ὥρας κελεύει ἀπονηστίζεσθαι τοὺς περὶ τὸ πάσχα νενηστευκότας· ὧν οἱ μὲν ἄσιτοι πᾶσαν τὴν πρὸ τοῦ πάσχα ἑβδομάδα διατελοῦσιν, ἄλλοι δὲ, δύο ἡμέρας, ἢ τρεῖς, ἢ τέσσαρας. τὸ γὰρ ὀψὲ σαββάτου εἰρημένον τῷ θείῳ Ματθαίῳ, οὐ τὴν ἑσπέραν δηλοῖ φησι, ἀλλὰ νύκτα βαθεῖαν, βραδύτητα καὶ μακρὸν χρόνον τοῦ ὀψὲ δηλοῦντος· ταύτῃ τοι καὶ ἐπήγαγε, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων. ὁ δὲ Ἰωάννης πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης φησίν. ὁ δὲ Λουκᾶς τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ὄρθρου βαθέως. ὁ δὲ Μάρκος, λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σαββάτων, αἱ γυναῖκες ἦλθον ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. ταὐτὸν δέ ἐστι τὸ λίαν πρωῒ τῷ βαθέως ὄρθρου. ἀωρὶ μὲν γὰρ τῶν νυκτῶν περὶ τὸ μνημεῖον αἱ γυναῖκες ἀπῄεσαν· προσεδρεύειν δὲ τῷ τάφῳ μέχρις ἀνατολῆς ἡλίου· εἰ γὰρ καὶ ἀρχὴ τῆς ἡμέρας ἡ τοῦ ἡλίου ἀνατολὴ γίνεται, καὶ ἀρχὴ τῆς νυκτὸς ἡ δύσις αὐτοῦ. ἀλλ' ὁ πολιτικὸς νόμος καὶ οἱ περὶ τὰ ἀστρονομικὰ τὴν τέχνην ἐσχολακότες ἀρχὴν τῆς ἡμέρας τὴν νυκτερινὴν ἑβδόμην τίθενται ὥραν, καὶ ἀρχὴν τῆς νυκτὸς τὴν ἑβδόμην ἡμερινήν. διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἱερᾷ νυκτὶ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως, ἅτε τηνικαῦτα ἰσημερίας οὔσης ἐαρινῆς, ὄρθρος βαθὺς, καὶ λίαν πρωῒ ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, καὶ σκοτία, καὶ ὀψὲ σαββάτου εἰς μίαν σαββάτων τὸ τῆς κυριακῆς ἐπιφωσκούσης, ὁ μετὰ ἕκτην ὥραν καιρὸς τῆς νυκτὸς, τῇ θείᾳ τῶν εὐαγγελιστῶν προσηγορεύεται λογάδι, ὃς ἦν ἀρχὴ τῆς κυριακῆς. διὸ δὴ καὶ τριήμερον λέγομεν τὴν ἀνάστασιν τοῦ κυρίου κατὰ τὴν ἀψευδῆ αὐτοῦ ἐπαγγελίαν· ἐπεὶ γὰρ τῇ παρασκευῇ τὸν ζωοποιὸν ὕπνωσε θάνατον, ἥτις ἦν πρώτη, δευτέρα δὲ τὸ σάββατον, ἥψατο δὲ καὶ τῆς ἑβδόμης ὥρας τῆς νυκτὸς, ἥτις ἦν ἀρχὴ τῆς κυριακῆς ὡς εἴρηται· τρίτη ἄρα λογίζεται ἡ κυριακή. φησὶ δὲ ὁ τῆς ἐκκλησίας περίβολος ἡ τῆς εὐαγγελικῆς ἐμπειρίας βίβλος, ὁ θεῖος φημὶ Χρυσόστομος, ὅτι τὸ μὲν θᾶττον ἀναστῆναι, ἔγκλημα οὐκ ἦν, τὸ δὲ βράδιον ὑποψίας ἔγεμεν. οὐ γὰρ ἄν τις καὶ τὸ χρέος καταβάλλοντα πρὸ τῆς ὡρισμένης προθεσμίας, νοῦν ἔχων ἄνθρωπος αἰτιάσαιτο. οἱ μὲν οὖν θεῖοι εὐαγγελισταὶ, τὰς τῶν ἁγίων γυναικῶν προσελεύσεις καὶ ἃς κατεῖδον αὐταὶ διαφόρους περὶ τὴν ἀνάστασιν ὀπτασίας, ὡς εἶχεν ἕκαστος διὰ μνήμης, ἢ θειοτέρας μᾶλλον ἐκ τῆς ἐμπνεύσεως, σαφῶς ἀνεγράψαντο. ἡ μέντοι ἀληθὴς τῆς ἀναστάσεως ὥρα, εἴτε ἑβδόμη τυγχάνουσα ἦν, εἴτε μὲν ὀγδόη, μόνῳ τῷ ἀναστάντι θεῷ γνώριμος.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου λδʹ. καὶ ογʹ. τὴν τοῦ ἁγίου πάσχα ἡμέραν προμηνύονται γίνεσθαι δῆλον, ἐν ταῖς ἐτησίοις γενομέναις συνόδοις, ἡμέραν δὲ τῆς συνόδου ὁρίζονται, τὴν πρὸ δέκα καλανδῶν Σεπτεμβρίων, ὅ ἐστι ταυτὸν καʹ. τοῦ Αὐγούστου. καλάνδαι γὰρ αἱ πρῶται ἡμέραι τοῦ μηνὸς λέγονται· εἰ οὖν τὰς πρὸ τούτων ἀφέλοις δέκα, ἡ καʹ. λείπεται τοῦ Αὐγούστου λʹ. καὶ αʹ. ἡμέρας ἔχοντος.

Ὁ δὲ ιδʹ. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανὼν, οὐκ οἴεται δεῖν τὰ ἅγια δῶρα εὐλογίας ἕνεκεν χάριν, ἐν τῷ πάσχα καιρῷ, ἀπὸ παροικίας πέμπειν εἰς παροικίαν. ὡς ἀσεμνὲς γὰρ, καὶ οὐκ εὔσχημον ἔδοξε δικαίως πρὸς τῶν πατέρων κεκωλῦσθαι.

ζειν

πλὴν δὲ νῦν οἱ Λατῖνοι ποιοῦσιν, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάσχα, ἐπιμερίζοντες τὰ ἄζυμα, μετὰ τὸ ἁγιασθῆναι, ὡς κοινὰ τῷ δήμῳ παντί. A

Latini autem hodiéque id faciunt, nimirum tempore Paschali Azyma jam consecrata, tanquam communia, populo distribuunt.

Νόμος.

Τῇ πρώτῃ τῶν πασχαλίων ἡμερῶν, καὶ βασιλικῆς ἐπὶ τούτῳ μὴ καταλαβούσης κελεύσεως, πάντες οἱ ἐν φυλακαῖς ἀπολυέσθωσαν· εἰ μὴ ἄρα ἱερόσυλός τις ἐστιν, ἢ μοιχὸς, ἢ παρθένων ἅρπαξ, ἢ τυμβώρυχος, ἢ γόης, ἢ φαρμακὸς, ἢ φονεὺς, ἢ πατροκτόνος, ἢ κατὰ βασιλέως ἢ πόλεως εὑρέθη μηχανησάμενος. B

Lex.

Primo Paschalium dierum incarcerati, nisi Imperatoris jussu aliter cautum fuerit, liberentur: præcluduntur tamen sacrilegus, Adulter, Virginum Raptor, sepulchri violator, Magus, Veneficus, Homicida, Parricida, tum quisquis deprehensus fuit adversus Imperatorem aut statum civilem novi aliquid moliens.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ πατριάρχου.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ἐστὶν εἰκὼν ζῶσα Χριστοῦ, καὶ ἔμψυχος, δι' ἔργων καὶ λόγων ἐν ἑαυτῷ ζωγραφῶν τὴν ἀλήθειαν. Ὁ σκοπὸς τοῦ πατριάρχου, πρῶτον μὲν, οὓς ἐκ Θεοῦ παρέλαβεν, ἐν εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι βίου διαφυλάξαι, ἔπειτα δὲ καὶ πάντας τοὺς αἱρετικοὺς κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτοῦ, πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας ἐπιστρέψαι. αἱρετικοὶ δὲ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς κανόσι καλοῦνται, καὶ οἱ τῇ καθολικῇ μὴ κοινωνοῦντες ἐκκλησίᾳ. ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἀπίστους διὰ τῆς λαμπρᾶς καὶ θαυμαστῆς αὐτοῦ πράξεως ἐκπλήττοντα, μιμητὰς ποιῆσαι τῆς πίστεως, καὶ τοὺς ἐφόρους τὰ ἔργα αὐτοῦ λατρευτὰς τῆς παναγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, ὃ ὅσον ἐπ' αὐτῷ ἀπεργάσασθαι. C

CAPUT VIII.

De Patriarchâ.

PATRIARCHA est viva Christi imago spiransque, operibus & sermonibus in semetipso ad vivum depingens veritatem. Opus autem Patriarchæ primum quidem est, illos, quos suscepit à Deo, in pietate moribusque bonis conservare, tum verò & hæreticos omnes, quantum potest, ad orthodoxam Fidem, & Ecclesiæ unitatem convertere. (Hæreticos autem vocant & jus civile & Canones sacri eos quidem omnes, qui cum Ecclesiâ Catholicâ non communicant.) Tertio autem in loco ita infideles præclarâ & admirandâ suâ Conversatione percellere, ut imitatores æmulique Fidei evadant, atque operum suorum inspectores; quatenus hoc liceat, sanctissimæ & consubstantialis Trinitatis adoratores reddere.

Τέλος τοῦ πατριάρχου ἡ τῶν καταπιστευθεισῶν αὐτῷ ψυχῶν σωτηρία καὶ τὸ ζῆν μὲν ἐν Χριστῷ, ἐσταυρῶσθαι δὲ τῷ κόσμῳ. D

Scopus Patriarchæ est animarum sibi creditarum salus, atque in Christo vivere, ac mundo crucifigi.

Ἴδια πατριάρχου, τὸ εἶναι διδακτικόν· τὸ πρὸς πάντας ὑψηλούς τε καὶ ταπεινοὺς, ἀπροσωπολήπτως ἐξισοῦσθαι· καὶ πρᾶον μὲν εἶναι πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐντυγχάνοντας ταῖς διδασκαλίαις, ἐλεγκτικὸν δὲ πρὸς τοὺς ἀπειθοῦντας. ὑπὲρ δὲ τῆς ἀληθείας, καὶ τῆς ἐκδικήσεως τῶν δογμάτων καὶ τῆς συντηρήσεως τοῦ δικαίου καὶ τῆς εὐσεβείας λαλεῖν ἐναντίον βασιλέων καὶ μὴ αἰσχύνεσθαι.

Dein eximia sunt isthæc, aptum esse ad docendum, erga omnes tum sublimis tum vilioris sortis homines animo liberali se gerere, insuper mitem esse in admonitionibus erga eos omnes, quibuscum rem habet, at verò quoad contumaces facultate reprehendendi pollere: pro veritate denique & dogmatum vindiciis, & pro justitiâ ac pietate conservandis apud Imperatores verba facere, neque erubescere.

Τῆς πολιτείας ἐκ μερῶν καὶ μορίων ἀναλόγως τῷ ἀνθρώπῳ συνισταμένης, τὰ μέγιστα καὶ ἀναγκαιότατα μέρη, βασιλεύς ἐστι καὶ πατριάρχης. διὸ καὶ ἡ κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα τῶν ὑπηκόων εἰρήνη καὶ εὐδαιμονία, βασιλείας ἐστὶ καὶ ἀρχιερωσύνης ἐν πᾶσιν ὁμοφροσύνη καὶ συμφωνία. E

Cùm autem Politia Ecclesiastica, instar hominis, ex partibus ac particulis constet: membra omnium maxima maximéque necessaria sunt Imperator & Patriarcha. Quocirca pax & felicitas subditorum, tam quoad animam, quam corpus, est Imperii ac Sacerdotii in omnibus concordia & consensus.

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως θρόνος βασιλείᾳ ἐπικοσμηθεὶς ταῖς συνοδικαῖς ψήφοις πρῶτος ἀνηγορεύθη· οἷς οἱ θεῖοι κατακολουθοῦντες νόμοι, καὶ τὰς ὑπὸ τοὺς ἑτέρους θρόνους γινομένας ἀμφισβητήσεις, ὑπὸ τὴν ἐκείνου προστάττουσιν ἀναφέρεσθαι διάγνωσίν τε καὶ κρίσιν.

Sedes Constantinopolitana, quæ Imperio cohonestatur, decretis synodalibus omnium prima declarata fuit: unde Imperatorum sanctiones, quæ isthæc sequuntur lites in aliis sedibus si quæ oriantur, ad hujusce throni cognitionem ac judicium referri jubent.

Πάντων τῶν μητροπόλεων, καὶ ἐπισκοπείων, καὶ μοναστηρίων τε καὶ ἐκκλησιῶν, ἡ πρόνοια καὶ φροντὶς, ἔτι δὲ καὶ κρίσις καὶ κατάκρισις καὶ ἀθώωσις, τῷ οἰκείῳ πατριάρχῃ ἀνάκειται. τῷ δὲ Κωνσταντινουπόλεως προέδρῳ, ἔξεστι καὶ ἐν ταῖς τῶν ἄλλων θρόνων ἐνορίαις, ἐν οἷς οὐκ ἔστι προκαθιερωθεὶς ναὸς, σταυροπήγια διδόναι, οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τοῖς ἄλλοις θρόνοις γινομένας ἀμφισβητήσεις ἐπιτηρεῖν καὶ διορθοῦσθαι, καὶ πέρας ἐπιτιθέναι τῇ κρίσει· οὗτος καὶ μετανοίας καὶ ἐπιστροφῆς ἁμαρτημάτων καὶ αἱρέσεων, αὐτὸς καὶ μόνος καθίσταται ἐξεταστής τε καὶ γνώμων. F

Omnium planè Ecclesiarum Metropolitanarum, & Episcopatuum, & Monasteriorum, atque Ecclesiarum providentia & cura, imò etiam recognitio ac censura, atque absolutio ad proprium Patriarcham pertinet: Præsuli verò Constantinopolitano licet etiam in aliorum thronorum districtu largiri: neque id solum, sed & lites, quæ in aliis provinciis moventur, observare & moderari, & penitùs determinare, Ipse pariter & pœnitentiæ atque conversionis à delictis ac hæresibus & quidem solus constituitur exactor & explorator.

CAPUT

A

CAPUT IX.

De Visitatoribus, sive Exarchis.

Quære in capite xxx. Literæ E. Canonem Synodi Laodicenæ lvii.

ΚΕΦ. θ΄.

Περὶ περιοδευτῶν, ἤτοι ἐξάρχων.

Ζήτει ἐν τῷ λ΄. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου νζ΄.

B

CAPUT X.

De Fide orthodoxa.

Vide cap. Præfationis, quæ immediatè præcedit Lit. A.

ΚΕΦ. ι΄.

Περὶ πίστεως ὀρθοδόξου.

Ζήτει δὲ κεφάλαιον τοῦτο περὶ τοῦ Α. στοιχείου.

CAPUT XI.

De Avaritiâ & Rapina.

Consule cap. xii. Lit. A.

MAGNUS autem Gregorius Nyssenus in Canone vi. Species ista Idololatriæ, inquit, (ita enim sanctus Apostolus Avaritiam vocavit,) Patribus nostris nescio an tanquam insanabilis penitus neglecta fuit. Siquidem videtur malum illud tertiæ cujusdam facultatis animæ passionem esse. Ratio enim, quæ de bono judicium ferre debet, aberrat, atque in materie bonum situm esse arbitratur, nihil ad decus immateriale respiciens. Et concupiscentia, à vero appetibili divertens, ad ea quæ sunt intra delabitur: appetitus verò irascibilis atque animosus plerumque ex illo errrore occasionem sumit. Atque, ut summatim loquar, convenit ejusmodi morbus Apostolicæ definitioni Avaritiæ. Sanctus enim Apostolus eam non solùm Idololatriam esse asseruit, sed & malorum omnium radicem. Quare etiam neglectum fuit illud morbi genus nullâ adhibitâ curâ aut medelâ: unde per Ecclesiam grassatur hoc vitium, & nemo quisquam hos qui ad Clericatum accedunt, diligenter observat, ne fortè hoc Idololatriæ genere inquinati fuerint. Sed quoad ista, quia Patres nostri ea prætermiserunt, communem disciplinæ rationem sufficere arbitramur, quâ curandum sit, ut licet, &, quod in plethora fieri solet, purgandum Avaritiæ vitium.

ΚΕΦ. ια΄.

Περὶ πλεονεξίας καὶ ἁρπαγῆς.

C

Ζήτει δὲ ιβ΄. κεφάλαιον τοῦ Α. στοιχείου.

ΟΔὲ μέγας Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐν τῷ ϛ΄. κανόνι, τὸ τῆς εἰδωλολατρείας φησὶ εἶδος, οὕτω γὰρ ὠνόμασε τὴν πλεονεξίαν ὁ μέγας ἀπόστολος, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως ἀθεράπευτον ὑπὸ τῶν πατέρων ἡμῶν παρεώραται. καίτοι δοκεῖ δὲ τοῦτο τὸ κακὸν τῆς τρίτης ἐν τῇ ψυχῇ διαιρέσεως πάθος εἶναι· καὶ γὰρ ὁ λογισμὸς τῆς τοῦ καλοῦ κρίσεως ἁμαρτάνων ἐν τῇ ὕλῃ τὸ καλὸν εἶναι φαντάζεται, οὐ πρὸς τὸ ἄϋλον ἀναβλέπων κάλλος· καὶ ἡ ἐπιθυμία, πρὸς τὰ κάτω ἐκ τοῦ ἀληθοῦς ὀρεκτοῦ ἀπορρυεῖσα· καὶ

D

ἡ φιλόνεικός τε καὶ θυμώδης διάθεσις, πολλὰ ἐκ τῆς τοιαύτης ἁμαρτίας τὰς ἀφορμὰς λαμβάνει· καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν, συμφωνεῖ ἡ τοιαύτη νόσος τῷ ἀποστολικῷ τῆς πλεονεξίας ὅρῳ· ὁ γὰρ θεῖος ἀπόστολος, οὐ μόνον αὐτὴν εἰδωλολατρείαν, ἀλλὰ καὶ ῥίζαν πάντων τῶν κακῶν ἀπεφήνατο· καὶ ὅμως τὸ τοιοῦτον εἶδος παρεώραται τῆς νόσου, ἀνεπίσκεπτον καὶ ἀτημέλητον· διὸ καὶ πλεονάζει κατὰ τῆς ἐκκλησίας τὸ τοιοῦτον ἀρρώστημα· καὶ οὐδεὶς τοὺς ἐπὶ τὸν κλῆρον ἀγομένους περιεργάζεται, μήπως τῷ τοιούτῳ εἴδει τῆς εἰδωλολατρείας κατεμιάνθησαν. ἀλλὰ περὶ τούτου διὰ τὸ παρεῖσθαι τοῖς πατράσιν ἡμῶν, ἀρκεῖν ἡγούμεθα τῷ δημοσίῳ τῆς διδασκαλίας λόγῳ, ὅπως ἂν οἷόν τε ᾖ θεραπεύειν, καὶ ὥσπερ τινὰ πληθωρικὸν, τὰς πλεονεκτικὰς ἀρρωστίας καθαίρειν.

E

CAPUT XII.

Quonam modo oporteat Patres spirituales se gerere erga Confitentes.

Vide Lit. M. cap. v. vi. vii. viii. & ix.

ΚΕΦ. ιβ΄.

Πῶς δεῖ πνευματικοὺς πατέρας οἰκονομεῖν τοὺς αὐτοῖς ἐξομολογουμένους.

Ζήτει τὸ Μ. στοιχεῖον κεφ. ϛ΄. ζ΄. η΄. καὶ θ΄.

F

CAPUT XIII.

Quod animalibus suffocatis vesci haud liceat.

EX Canone lxiii. sanctorum Apostolorum, atque etiam lxvii. Synodi sextæ, sævum esse videtur & valdè absurdum, hosce brutorum animalium jugulatione sanguinem non priùs evacuare qui illorum carnes

ΚΕΦ. ιγ΄.

Ὅτι οὐ δεῖ πνικτὰ ζῶα ἐσθίειν.

ΤΩ ξγ΄. κανόνι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, περὶ δὲ καὶ τῷ ξζ΄. τῆς ϛ΄. συνόδου, ἀπηνὲς εἶναι δοκεῖ καὶ ἀπηχοῦς ἄλογον, τὸ μὴ πρότερον ἐκκενοῦν τῇ σφαγῇ τῶν ἀλόγων ζώων τὸ αἷμα, τοὺς τῶν κρεῶν αὐτῶν ἀπτομ

ἀπέχεσθαι μέλλοντας. ἀπείρηται δὲ καὶ θηριάλωτον ἐσθίειν A ἢ πνικτόν, ὅτι δὲ καὶ διὰ τὴν λίχνον γαστέρα αἷμα οἱουδήποτε ζώου τέχνῃ τινὶ κατασκευάζειν ἐδώδιμον· εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ὁ Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις ἐπέτρεψε τῶν λαχάνων οὐχ ἧττον, τὰ ἄλογα τῶν ζώων σιτεῖσθαι ἐξεῖναι, ἀλλὰ κρέα ἐν αἵματι ψυχῆς ἐσθίειν ἀπείρηκε. τὸ γὰρ αἷμα ψυχῆς ἐν τοῖς ἀλόγοις ἐπέχει δύναμιν. διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐν ταῖς πράξεσι, μετὰ τοῦ εἰδωλοθύτου καὶ τῆς πορνείας, καὶ ἀπὸ τοῦ πνικτοῦ διαφυλάττεσθαι νενομοθετήκασι τοὺς πιστούς· τοῖς δὲ ταύτην περὶ ἐλαχίστου τιθεμένοις τὴν ἐντολήν, εἰς κληρικοὺς μὲν B πάνυ δικαίαν ἐπάγουσι τὴν καθαίρεσιν, ἀφορισμὸν δὲ τοῖς λαϊκοῖς. οἱ γὰρ μὲν Λατῖνοι, καὶ τῶν ἱερῶν τούτων καταλιγωροῦντες κανόνων, ἀδεῶς ἐσθίουσι τὰ πνικτά.

commesturi sunt. Vetitum est à belluâ captum esse, vel emortuum, atque etiam ob ventrem voracem cujusvis animalis sanguinem arte aliqua esculentum dare. Quippe etiam si Deus post diluvium homini concessit non minus quàm de oleribus ex brutis animantibus cibum capere, vetuit tamen carnes unà cum sanguine animæ edere. Sanguis enim in brutis animæ rationem obtinet. Quamobrem etiam Apostoli in Actibus decreverunt, ut fideles sicuti ab Idolothytis & fornicatione, ita & à suffocato abstinerent: Qui verò cunque hanc injunctionem parvipendent, si sint ex ordine Clericali depositione percellunt; Laicos autem excommucatione. Latini tamen sacros hosce Canones nihil morantes, temerè suffocata devorant.

Νόμος.

Ἡ δὲ ιζ΄. νεαρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος διορίζεται, τοὺς μὲν πωλοῦντας ἢ ἐσθίοντας εἶδος οἱονδήποτοῦν μετέχον αἵματος, αἰκιζομένους δημοσίᾳ· καὶ διὰ τῆς ἐν χρῷ κουρᾶς ἀτιμοῦσθαι, καὶ ἀειφυγίᾳ κατακρίνεσθαι. τοὺς δὲ μὴ τὰ τοιαῦτα ἐκδικοῦντας ἄρχοντας, δέκα λίτρας ζημιοῦσθαι χρυσοῦ. C

Lex.

Sancit constitutio Novella lvii. Leonis Imperatoris tam eos qui vendunt quàm qui comedunt quodcunque in se sanguinem, flagris cæsos bonorum publicationem subtinere, & cute tenus tonsione deformari, & perpetuo exilio multari. Et magistratus qui illæc non vindicaverint, decem librarum auri mulctam subire.

ΚΕΦ. ιδ΄.

Περὶ ποινῶν.

Ζήτει ἐν τῷ ιβ΄. κεφαλαίῳ τοῦ Σ. στοιχείου κανόνα ε΄. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου.

CAPUT XIV.

De Pœnis.

Quære in xii. capite Lit. Σ. Canonem v. Synodi Antiochenæ.

Νόμοι.

D Οὐδεμίαν γυναῖκα ὑπὲρ χρηματικῆς αἰτίας, δημοσίας ἢ ἰδιωτικῆς ἢ ὑπὲρ ἐγκλήματος οἱουδήποτε, ἢ εἰς φρουρὰν βάλλεσθαι συγχωροῦμεν, ἢ δι' ἀνδρῶν φυλάττεσθαι· ἵνα μὴ διὰ τὴν τοιαύτην ἀφορμὴν εὑρεθῶσι περὶ τὴν σωφροσύνην ἀτιμαζόμεναι. εἰ δὲ βαρύτατον εἴη τὸ ἔγκλημα, ἐφ' ᾧ κατηγορεῖται, εἰς μοναστήριον ἐμβαλλέσθω, ἢ γυναιξὶ παραδιδόσθω, ὥστε ἀσφαλῶς τηρεῖσθαι, ἕως οὗ τὸ ἔγκλημα φανερωθῇ.

Ἐὰν ἐπαγάγῃ ὁ βασιλεὺς τιμωρίαν τινί, μὴ παραχρῆμα κολαζέσθω ὁ καταδικασθείς, ἀλλ' ὑπερτιθέσθω λ΄. E ἡμέρας ἡ κατ' αὐτοῦ τιμωρία· ἴσως γὰρ τεύξεται φιλανθρωπίας.

Τοὺς μηδὲν ἡμαρτηκότας, τὰ τῶν πατέρων ἁμαρτήματα, οὐ καταβλάπτει· οὐδὲ τοὺς πατέρας τὰ τῶν τέκνων. τὰ γὰρ ἁμαρτήματα τῇ κεφαλῇ ἕπονται.

Ἀπαγορεύει ἡ διάταξις ἀμφοτέρας τέμνεσθαι τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας.

Ποινὴ μετάλλου ἐστί, τὸ καταδικασθῆναι τινὰ ἄσβεστον F ποιεῖν ἢ θεῖον ὀρύττειν.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ θ΄. κεφαλαίῳ τοῦ Μ. στοιχείου. καὶ ἐν θ΄. κεφ. τοῦ Δ. στοιχείου κανόνα ν΄. τῆς Καρθαγένης συνόδου.

Leges.

Nullam mulierem propter actionem pecuniariam, sive publica fuerit, sive privata, vel causam quamcunque, aut in custodiam conjici volumus, aut à viris custodiri, nè forte eâ occasione inveniantur quoad pudicitiam infames: sin verò gravissimum sit crimen, quod objicitur, trudatur in Monasterium, vel mulieribus tradatur, ut tuto servetur, donec res fiat manifesta.

Si Imperator pœnam alicui denunciet, damnatus nè statim puniatur, sed differatur in dies xxx. pœnæ inflictio: quippe forte an veniam obtinuerit.

Liberis, qui nihil patrârunt, Patrum delicta haud nocent, neque liberorum Patribus. Caput enim crimina sequuntur.

Vetat constitutio vel manus ambas vel pedes abscindi.

Pœna metalli est quempiam damnari ad asbestum præparandum, aut sulphur effodiendum.

Vide & in capite xiv. Lit. M. & in ix. capite Literæ Δ. Can. l. Concilii Carthaginensis.

A

CAPUT XV.

De Fornicatione.

Quære in xiv. cap. Lit. M. Canonem iii. Magni Gregorii Nysseni, qui in novennium fornicatores castigari jubet.

MAGNUS autem Basilius in Canone nono, Fornicatorem per septennium communione privat. Quamvis enim Canone xxii. (quem vide sis in capite xiii. Lit. A.) videatur post quadriennium B hisce correctionem solvere, non tamen ibi propriam sententiam, sed Patrum præcedentium attulit. Ex propriâ autem sententiâ eos in septennium damnavit, graviusque adeò quàm qui præcesserunt fornicationem punivit, sicuti & pleraque alia vitia.

At verò de eo qui legitimè cum uxore suâ cohabitat, quamvis fornicetur, vide in capite xxi. Lit. Γ. Can. Magni Basilii numero xxi.

De eo qui Virginem per vim stupraverit, consule cap. xxx. Lit. Γ. Tum verò Magnus Basilius in Ca- C none xxv. Qui Virginem nondum desponsatam, inquit, corruperit, eâque post stuprum tanquam conjuge usus fuerit, constuprationis pœnas dabit. Fœminam vero, si cum illo unà vivere velit, non repudiabit: nimirum dummodò parentes puellæ, quæ adhuc sub potestate illorum sit, id fieri permiserint. Nam, si illi recusaverint, stuprator secundum Jus civile punietur: quod disces etiam ex dicto cap. xxx. Lit. Γ.

Pœnam autem triennalem luit tam stuprator quàm stuprata, juxta Canonas hujus sancti Patris in cap. viii. Lit. Γ. Et in eo quidem convenit Basilius cum vii. Ca- D none Apostolorum, quem consule in eodem xxx. cap. Lit. ejusdem, quòd stupratorem Virginis legitime cum eâ conjungi (tanquam maritum) decernat. Nisi enim illi juncta fuerit, fortean infamis relinquetur, quia nemo illam ducere velit.

Canone autem xxvi. Fornicatio ait ille, matrimonium non est, imò nec initium matrimonii. Idcirco si fieri possit, ut qui per fornicationem conjuncti sunt, separentur, hoc multò melius. Putre enim est, uti & illegitimum talis matrimonii fundamentum. Sin verò ambo omni modò cupiant cohabitationem, fornicationis quidem pœnam sentiant, permittantur tamen unà E habitare, nè quid deterius contingat: quippe aut alteri juncta mulier in adulterium prolabetur, cum altero clanculùm congressa, aut, quùm ardenter se depereant invicem, & tamen à connubio prohibeantur, sibi manus violentas inferent, præ summo amore quo capiuntur, separationem àb invicem minimè tolerantes. Quære & Can. lxxx. ejusdem Basilii cap. iv. Lit. Γ.

Lex.

Vult autem Jus Civile virum qui concubinâ pudicâ utitur, cogi ut illam tanquam uxorem tractet, eam verò quæ cum aliis se commiscet, neque uno viro con- F tenta est, etiam è domo fornicantis pelli.

Quod autem mulieres attinet, quæ per vim fornicantur: Magnus Basilius in Can. xlix. Stupra, ait, quæ per vim inferuntur, culpâ vacant. Ita si ancilla à proprio Domino vim passa fuerit, constuprationis quidem gratiâ, mulctari eam minimè oportet: si tamen fuerit Diaconissa, abstinebit à munere Diaconico. Imo verò fœmina quæ vel à domino suo vel alio quovis corrupta fuerit, viro qui sacros ordines suscepturus est, nequaquam matrimonio jungetur.

ΚΕΦ. ιε'.

Περὶ πορνείας.

Ζήτει ἐν τῷ ιδ'. κεφαλαίῳ τοῦ Μ. στοιχείου κανόνα γ'. τοῦ μεγάλου Γρηγορίου Νύσσης, ὅστις εἰς θ'. χρόνους τοὺς πόρνους ἐπιτιμᾶσθαι κελεύει.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ θ'. κανόνι ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἀπείργει τῆς κοινωνίας αὐτόν. εἰ γὰρ καὶ ἐν τῷ κβ'. κανόνι, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ ιγ'. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου μετὰ τετραετίαν δοκεῖ λύειν τοῖς τοιούτοις τὸ ἐπιτίμιον, ἀλλ' οὐχὶ γνώμην οἰκείαν, ἀλλὰ τὴν πρὸ αὐτοῦ πατέρων ἐκτίθησιν. τὴν γε μὴν ἑπταετίαν, τῇ ἰδίᾳ κρίσει τούτοις ἐψηφίσατο, βαρύτερον, οἱ πρὸ αὐτοῦ τὴν πορνείαν κολάζων. ὥσπερ ἄρα καὶ ἕτερα τῶν παθῶν οὐκ ὀλίγα.

Περὶ δὲ τοῦ γυναικὶ συνοικοῦντος νομίμως καὶ πορνεύοντος, ζήτει ἐν τῷ ιϛ'. κεφαλαίῳ τοῦ γ'. στοιχείου κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου κα'.

Περὶ δὲ τοῦ γυναῖκα παρθένον φθείραντος βίᾳ, ζήτει τὸ λ'. κεφ. τοῦ Γ. στοιχείου. ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν κε'. κανόνι, ὁ τὴν ἀμνήστευτον φθείρας παρθένον, φησί, καὶ μετὰ τὴν φθορὰν οἷα συζύγῳ χρώμενος, τὸ μὲν ἐπὶ τῇ φθορᾷ ἐπιτίμιον ὑποστήσεται. τὴν δὲ γυναῖκα, τὴν μετ' αὐτοῦ συνοικεῖν αἱρουμένην, οὐκ ἀφαιρεθήσεται. εἴ γε οἱ γονεῖς τῆς κόρης δηλαδὴ καταδέχοιντο, ὅτι ἔτι ὑπεξούσιοι. ἐκείνων γὰρ μὴ ἀνεχομένων, ὁ φθείρας κατὰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους τιμωρηθήσεται, ὡς καὶ ζήτει κατὰ τὸ ῥηθὲν λ'. κεφάλαιον τοῦ Γ. στοιχείου.

Ἐπὶ τριετίαν δὲ καὶ ὁ φθείρας ἐπιτιμᾶται, καὶ ἡ φθαρεῖσα, κατὰ τοὺς κειμένους τοῦ ἁγίου τούτου κανόνας, ἐν τῷ η'. κεφαλαίῳ τοῦ Γ. στοιχείου. ἀκολούθως δὲ ἐν τούτῳ τῷ ἀποστολικῷ ζ'. κανόνι, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ αὐτῷ λ'. κεφ. τοῦ Γ. στοιχείου, τὸν τὴν παρθένον φθείραντα, νομίμως ταύτῃ συναπτεσθαι διορίζεται· ἴσως γὰρ εἰ μὴ τούτῳ συναφθείη, ἄτιμος καταλειφθήσεται, οὐδενὸς ταύτην αἱρουμένου πρὸς γάμον λαβεῖν.

Ἐν δὲ τῷ κϛ'. ἡ πορνεία γάμος οὐκ ἔστι φησίν, ἀλλ' οὐδὲ γάμου ἀρχή. εἰ μὲν οὖν οἷόν τε τοὺς κατὰ πορνείαν συναπτομένους χωρίζεσθαι, τοῦτο κράτιστον. σαθρὸς γὰρ εἰ ἄθεσμος ὁ τοῦ τοιούτου γάμου θεμέλιος. εἰ δὲ στέργοιεν παντὸς τρόπου καὶ ἄμφω τὸ συνοικέσιον, τὸ μὲν τῆς πορνείας ἐπιτίμιον γνωριζέτωσαν· ἀφιέσθωσαν δὲ συνεῖναι, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται. εἰ γὰρ ἑτέρῳ συζυγεῖσα ἡ γυνή, εἰς μοιχείαν ἐκκυλισθήσεται· τῷ ἑτέρῳ λάθρα συμφθειρομένη· ἢ στέργοντες ἀλλήλους διαπύρως, καὶ συνεῖναι κωλυόμενοι, ἑαυτοὺς διαχειρίσονται, τῷ κατ' ἄκρας εἶναι τὸ ἔρωτι τὴν ἀπ' ἀλλήλων μὴ ἀνεχόμενοι διάζευξιν. ζήτει δὲ καὶ τὸν π'. τούτου κανόνα ἐν τῷ δ'. κεφαλαίῳ τοῦ Γ. στοιχείου.

Νόμος.

Ἀλλ' ὁ νόμος τὸν παλλακῇ σώφρονι χρώμενον, ἀναγκάζεσθαι κελεύει ταύτην καὶ νόμῳ γάμου λαβεῖν, τὴν δὲ καὶ ἑτέροις μιγνυμένην, καὶ μὴ τῷ ἑνὶ ἀρκουμένην πορνεύοντα, καὶ τῆς οἰκίας τοῦ πορνεύοντος ἐξωθεῖσθαι.

Περὶ δὲ τῶν πορνευομένων ἐξ ἀνάγκης γυναικῶν, ὁ μέγας Βασίλειος ἐν μθ'. κανόνι, αἱ περὶ ἀνάγκην φησὶ γινόμεναι φθοραί, ἀνεύθυνοι ἔστωσαν. ὥστε καὶ ἡ δούλη, εἰ οὖν τοῦ ἰδίου δεσπότου βεβίασται, ἀλλὰ τῆς μὲν φθορᾶς ἕνεκεν, ἐπιτιμᾶσθαι ταύτην οὐ δίον· εἰ διάκονος ἐτύγχανεν οὖσα, τὸ διακονεῖν παύσεται· ἀλλ' οὐδὲ τῷ ἱερᾶσθαι μέλλοντι, ἡ ὑπὸ δεσπότου ἐφθαρμένη ἢ οἱουδήτινος ἄλλου, συναφθήσεται.

Ὁ δὲ α΄. κανὼν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ A ἐπὶ τῆς ὑπὸ βαρβάρων φθαρείσης φησὶ, εἰ μὲν καὶ ὁ πρότερος βίος κατέγνωστο, οὐδὲ δορυαλώτου γενομένης ἡ πορνικὴ ἕξις ἀνύποπτος, ταύτῃ καὶ προχείρως οὐ δεῖ τῆς τοιαύτης εὐχῆς κοινωνεῖν. εἰ δέ τις ἐν ἄκρᾳ ζήσασα σωφροσύνῃ, καὶ ὑπονοίας πάσης ἐλεύθερον τὸν πρότερον ἐπιδεδειγμένη βίον, νῦν ἐκ βίας καὶ ἀνάγκης περιπέπτωκεν ὕβρει, ἐλεεῖσθαι μᾶλλον, ἢ ἐγκαλεῖσθαι δίκαια, κατὰ τὸ ἐν Δευτερονομίῳ παράδειγμα ἐπὶ τῇ νεάνιδι, ἣν ἐν τῷ πεδίῳ εὑρὼν ἄνθρωπος ἐβιάσατο. τῇ νεάνιδι γάρ φησιν, οὐ ποιήσετε οὐδέν· οὐκ ἔστι τῇ νεάνιδι ἁμάρτημα θανάτου, ὅτι ὡς εἴ τις ἀναστῇ ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ θανατώσῃ B αὐτόν· οὕτω καὶ τὸ πρᾶγμα τοῦτο. ἐβόησεν ἡ νεᾶνις, καὶ ὁ βοηθῶν οὐκ ἦν αὐτῇ· πλὴν καὶ αὗται μετρίως ἐπιτιμηθήσονται, ὥς γε δὴ καὶ οἱ βρωμάτων ἀπειρημένων κατ' ἀνάγκην ἀπογευσάμενοι.

Primus autem Canon S. Gregorii Thaumaturgi; Si fœminæ, inquit, à Barbaris corruptæ vita prior damnata fuerit, neque status fornicarius, captivæ licet, suspicione vacat: quare cum ejusmodi facilè orationibus communicare non oportet. Sin verò aliqua in summâ continentiâ vixerit, & priorem vitam commonstraverit omnis suspicionis liberam, jam vero ex vi allata ac necessitate in contumeliam lapsa fuerit, miseranda magis quàm incusanda; juxta exemplum illud in Deuteronomio de adolescentula, quam homo in agro reperit, & per vim corrupit: Adolescentulæ, inquit, nihil facietis: Adolescentula delicti capitalis non est rea. Quia quemadmodum siquis homo adversus proximum suum insurrexerit, & ipsum occiderit: sic & res ista sese habet. Exclamavit adolescentula, sed non erat qui ei opem ferret. Veruntamen & illæ mediocriter punientur, sicuti ii qui cibos prohibitos invite licet degustant.

Περὶ δὲ τῶν πορνείᾳ περιπεπτωκότων κληρικῶν, ταῦτα τοῖς κανόσι διείληπται.

De Clericis autem qui in fornicationem prolapsi sint, ita in Canonibus constitutum est.

Ὁ μὲν γὰρ πρῶτος κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, τὸν μετὰ τὴν ἱερωσύνην, νομίμως δῆθεν γυναικὶ συναφθέντα, τῆς ἱερωσύνης ἀπογυμνοῖ· πορνεύσαντα δὲ ἢ μοιχεύσαντα, πλέον τῆς ἐκκλησίας ἐξοστρακίζει, καὶ εἰς τοὺς C τόπους ἄγει τῶν μετανοούντων. ἀλλὰ τὸ ἐπιτιμᾶσθαι ταύτῃ τὸν πορνεύσαντα ἱερέα, οὔτε τοῖς ἀποστολικοῖς οὔτε πατρικοῖς κανόσι δοκεῖ· οὓς καὶ ζήτει ἐν τῷ ι΄. κεφαλαίῳ τοῦ Δ στοιχείου.

Primus quidem Canon Concilii Neocæsariensis, eum qui post susceptum Sacerdotium matrimonio legitimo licet mulieri jungitur, munere illo privat: fornicantem vero aut adulterio prehensum ex Ecclesiâ prorsus pellit, & in loca pœnitentium rejicit, sed istis pœnis plecti, Sacerdotem fornicantem, neque Canonibus Apostolorum neque Patrum sancitum: quos vide sis in cap. x. Literæ Δ.

Ὥσπερ δὴ καὶ ὁ γ΄. τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν, τὸν πορνεύσαντα διάκονον, τῆς μὲν διακονίας ἐκβάλλει, καὶ εἰς τὸν τῶν λαϊκῶν ἀποτίθεται τόπον, τῆς δὲ κοινωνίας οὐκ ἀπείργει τῶν ἁγιασμάτων. τοῦτο μὲν φησι, διὰ τὸ, οὐκ ἐκδικήσεις λέγοντα δὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ παλαιὸν νόμον· νῦν δὲ, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἔτι ἐλπίδα πρὸς τὸν πρότερον ἐπανιέναι βαθμόν. ὁ μὲν γὰρ λαϊκὸς ἐκπεσὼν μετὰ τὴν ἐντυπωμένην ἐν τῇ μετανοίᾳ τοῦ χρόνου περίοδον, ἐπάνεισιν ὅθεν ἐξελήλυθεν· οὗτος δὲ ἅπαξ ἔχει διαρκῆ τὴν καταδίκην τῆς καθαιρέσεως. καθόλου γε μὴν ἀληθὲς αὐτῷ ἴαμα πρὸς τὴν μέθεξιν τῶν ἁγιασμάτων, ἡ τῆς ἁμαρτίας ἀναχώρησις, διά τε συντετριμμένης καρδίας, καὶ δουλαγωγίας τῆς σαρκός. εἰ γὰρ ἔτι πορνεύων οὐ πέπαυται, μὴ ὅτι τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ τῆς μετὰ τῶν πιστῶν εἰς τὰς εὐχὰς συνελεύσεως ἐκβληθήσεται, καὶ ἐπιτιμίοις ὥσπερ οἱ τοῦ λαοῦ καθυποβληθήσεται.

Pariterque tertius Canon Magni Basilii, Diaconum fornicantem Diaconatu quidem depellit, & in Laicorum locum trudit, sed tamen à communione sacra haud excludit. Illud quidem factum, ait, propter legem veterem, quæ dicit, Non vindicabis bis in idipsum: hoc autem, quia spes omnis præciditur ad pristinum D gradum redeundi. Quippe Laicus, qui lapsus fuerit, post temporis cursum in pœnitentiæ formâ expressum, redit unde discesserat: Clericus autem semel luit permanens depositionis supplicium. Porrò autem in genere verum remedium & præparatio ejus ad mysteriorum participationem est recessio à peccato, per cordis contritionem & carnis subjectionem. Nam si adhuc persistat fornicando, non solum communione, sed & conventu fidelium orandi causâ excludetur, & correctionibus, prout solent Laici, subjicietur.

Ὁ δὲ μδ΄. γυναῖκα διάκονον Ἕλληνι συμπορνεύσασαν, τῆς μὲν ἀξίας καθαιρεῖ, κοινωνεῖν δὲ τοῦ λαοῦ στάσεως καὶ εὐχῶν οὐκ ἀπείργει· τῷ δὲ ζ΄. ἔτει τῆς τῶν ἁγιασμάτων κοινωνίας ἀξιοῦσθαι κελεύει, εἴ γε ἐν ἁγνείᾳ βιώη καὶ σωφροσύνῃ. τῇ πίστει δὲ προσιόντι τὸν Ἕλληνα, καὶ ταύτην εἰς γάμου συνάφειαν αἰτουμένῳ, οὐκ οἴεται δεῖν ἐκδίδοσθαι· ἱεροσυλίαν σαφῆ λογιζόμενος, τὸ ἅπαξ ἀφιερωθὲν τῷ θεῷ σῶμα, εἰς χρῆσιν σαρκικῆς ὑπάρχειν ἐπιθυμίας. ἐντεῦθεν τοῖς ὀρθῶς συνιοῦσιν οὐκ ἄδηλον, ὡς οὐδὲ κληρικοῖς μετασχηματιζομένοις ἢ μοναχοῖς γυναιξὶ συνάπτεσθαι θεμιτόν. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ταῖς τῶν ἱερέων γυναιξὶν ὅσιον, δευτέροις γάμοις συνομιλεῖν, ἓν σῶμα τῇ πρὸς τοὺς ἱερέας F συναφείᾳ γεγενημέναις.

E Deinde Canon xliv. Diaconissam quæ cum Græco fornicata fuerit, dignitate suâ abdicat, non vetat tamen quin illa statione ac precibus cum Laicis unà communicet: anno dein septimo ad sacram communionem admitti jubet, si in castitate ac pudicitia vixerit. Græco verò isti, si ad fidem conversus fœminam illam in matrimonium petierit, minimè tradendam esse judicat, reputans manifestum esse sacrilegium corpus semel Deo consecratum in usum carnalis concupiscentiæ cedere. Hinc patet ista ritè pensitantibus, quòd neque Clericos qui habitum mutant, sive Monachos uxores ducere fas sit: imò neque pium uxores Sacerdotum secundas nuptias contrahere, cùm per conjugium cum Sacerdotibus factæ fuerint unum corpus.

Ζήτει καὶ τὸ κε΄. κεφ. τοῦ Χ. στοιχείου· καὶ ἐν τῷ δ΄. κεφ. τοῦ Γ. στοιχείου κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων ιζ΄. καὶ ιη΄. καὶ τὸν ξα΄. ἐν τῷ ιδ΄. κεφ. τοῦ Μ. στοιχείου. καὶ ἐν τῷ θ΄. κεφ. τοῦ Γ. στοιχείου κανόνα κζ΄. τοῦ μεγάλου Βασιλείου. καὶ τῆς ϛ΄. συνόδου κϛ΄. καὶ ἐν τῷ ιε΄. κεφ. τοῦ αὐτοῦ στοιχείου καν. τοῦ μεγάλου Βασιλείου ξθ΄.

Quære etiam cap. xxv. Lit. X. & in cap. iv. Lit. Γ. sanctorum Apost. Canones xvii. & xviii. atque lxi. Canonem: in cap. xiv. Lit. M. & in cap. ix. Literæ Γ. Canonem xxvii. Magni Basilii. & Syn. vi. Can. xxvi. & in xv. cap. ejusdem Lit. Can. lxix. Magni Basilii.

Περὶ δὲ τῶν πορνευσάντων μοναχῶν, ζήτει κατὰ τὸ ιε΄. κεφ. τοῦ Μ. στοιχείου.

At de Monachis fornicantibus, consule cap. xv. Literæ M.

A Ἕπεται τούτοις, καὶ ὁ θ΄. πρὸς δὲ καὶ ὁ ι΄. τῆς αὐτῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, τὰ μὲν πρὸ τῆς πορνείας λέγοντες ἁμαρτήματα, ἅπερ ἐν ἐπαφαῖς καὶ φιλήμασι, καὶ ἑτέροις δή τισι θεωροῦνται τοιούτοις, λόγος αἱρεῖ παρὰ τοῖς πολλοῖς διαλύεσθαι τῇ χειροθεσίᾳ· εἰ μέντοι πρὸ τῆς χειροτονίας πορνείας ἥλω πρεσβύτερος ἢ διάκονος, καὶ τῷ συνειδότι ἀγχόμενος ὁμολογήσειε τὸ πρὸ τῆς χειροτονίας ἁμάρτημα, τοῦ μὲν ἱερουργεῖν εἰρχθήσεται, ἀρετῆς δὲ μεταποιούμενος τῶν λοιπῶν τῆς ἱερωσύνης πρεσβείων οὐκ ἐκβληθήσεται· μήτε δὲ αὐτὸς ὁμολογῶν, μήτε μὴν προφανῶς ἐλεγχόμενος, ἐπ' ἐκείνῳ δέον τὴν ἐξουσίαν ποιεῖσθαι, ἢ παύεσθαι, εἴγε ἥμαρτεν, ἢ ἐνεργεῖν εἰ μηδὲν ἑαυτῷ B συνοίδεν. ἐλεγχθεὶς δὲ ὑπὸ πέντε μαρτύρων, ὅρκῳ τὴν κατηγορίαν βεβαιωσαμένων, πρὸς τῇ καθαιρέσει καὶ τῶν γερῶν τῆς ἱερωσύνης ζημιωθήσεται, εἰς λαϊκοῦ διωθούμενος τόπον.

Convenit cum istis & nonus etiam atque decimus ejusdem Concilii Neocæsariensis Canones, Dicentes, peccata quæ fornicationem antecedere solent, nimirum quæ spectant ad tactus, & alia hujusmodi, sermo obtinet apud complures ordinatione solvi. Si tamen ante ordinationem fornicationis teneatur vel Presbyter, vel Diaconus, & conscientia compulsus delictum ante ordinationem commissum confessus fuerit, à consecratione Eucharistiæ prohibebitur, sed tamen ad virtutem conversus à cæteris Sacerdotii privilegiis non rejicietur. At verò si nec ipse confiteatur, neque manifeste convincatur, oportet penes ipsummet potestatem esse vel cessandi si peccaverit, vel sacra obeundi, si nihil sibi conscius fuerit. Quinimò si à quinque testibus, qui juramento accusationem confirmaverint, convictus fuerit, præter depositionem etiam privilegiis Sacerdotii mulctabitur, & in Laicorum locum retrudetur.

Ὁ δὲ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας ἐν τῷ ε΄. κανόνι, ἀναγνώστην πορνείας φυγόντα, εἰ γινομένης ἀκριβοῦς ἐξετάσεως φανερῶς ἐλεγχθείη, τοῦ κλήρου φησὶν ἐκβάλλεσθαι χρή· ἐν τῷ κλήρῳ δὲ μένειν, μὴ ἐλεγχθέντα· οὐ γὰρ δεῖ ταῖς ματαίαις προσέχειν διαβολαῖς.

Theophilus autem Alexandrinus in Canone v. ait, Lectorem fornicationis reum, si accuratâ examinatione factâ apertè convincatur, à Clero ejici oportet: & in Clero quidem permanere, si non fuerit convictus. Minimè enim decet futilibus incusationibus intendere.

C

Νόμος.

Φησὶ καὶ ὁ νόμος, κρεῖσσον τὰ ἁμαρτήματα καταλιμπάνειν ἀνεκδίκητα, ἢ τινας ἀναιτίως κολάζεσθαι.

Lex.

Dicit etiam jus civile meliùs esse delicta inulta relinquere, quàm quempiam nullo merito puniri.

ΚΕΦ. ζ.

Περὶ πορνοβοσκῶν.

D Ὁ πς΄. τῆς ϛ΄. συνόδου κανών, τοὺς ἐπ' ὀλέθρῳ ψυχῶν πόρνας συνάγοντας, καὶ ἐκτρέφοντας, κληρικοὺς μὲν ὄντας καθαιρεῖ, πρὸς τούτῳ κελεύει καὶ ἀφορίζεσθαι, διπλῆν καὶ τούτοις ἐπάγων ἐπεξέλευσιν, λαϊκοὺς δὲ ἀφορίζεσθαι.

CAPUT XVII.

De iis qui meretrices alunt.

Canon lxxxvi. Synodi sextæ, Qui in animarum perniciem scorta & cogunt & alunt, Clericos quidem deponit, imò & excommunicandos decernit, geminum eis inferens supplicium: Laicos verò segregari vult.

Νόμοι.

Ὁ εἰδὼς πορνεύουσαν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, καὶ σιωπῶν, πορνοβοσκός ἐστιν.

Leges.

Qui, cùm sciat uxorem suam fornicatam fuisse, tacuerit tamen, ipse leno est.

E Οἱ ἐκ πορνείας γεγεννημένοι, οὐ μόνον τῆς μητρός, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ μητρὸς συγγενῶν κληρονομοῦσι, καὶ ὑπ' αὐτῶν κληρονομοῦνται. ἡ δὲ ἰλλουστρία νομίμους ἔχουσα παῖδας, καὶ φυσικούς, οὐδὲν δύναται καταλιπεῖν τοῖς πορνογενέσιν, οὔτε ζῶσα, οὔτε τελευτῶσα.

Ex fornicatione nati hæreditatem non matris solum sed & cognatorum ejus adeunt, & hæredes ab illis inscribuntur: fœmina autem illustris quæ legitimos & naturales filios habet, nihil conferre potest naturalibus, neque viva neque moriens.

Ἡ τοῦ πορνογενοῦς κληρονομία οὐκ ἀνήκει τοῖς πρὸς πατρὸς συγγενέσιν· οὐ γὰρ λέγεται ἔχειν πατέρα· τῇ μητρὶ δὲ αὐτοῦ καὶ τοῖς ὁμομητρίοις ἀδελφοῖς. οἱ δὲ περὶ γάμων νόμοι, καὶ οἱ κανόνες ἐπιγινώσκουσι καὶ τὴν ἐκ πορνείας συγγένειαν, καὶ συναπτομένους, ὡς τοὺς ἐξ ἐννόμων γάμων αἱμομιξίᾳ περιπεσόντας, κολάζουσιν.

Hæreditas spurii non pertinet ad patris cognatos; non enim is patrem habere agnoscitur: pervenit autem ad matrem & fratres suos ex eâdem parente. Leges autem circa nuptias atque Canones agnoscunt etiam ortam ex fornicatione cognationem, & cognatos ex fornicatione, qui matrimonium invicem trahunt, tanquam qui nuptiis legitimis propter consanguinitatem exciderant, plectunt. F

Ὁ μέντοι παλλακισμὸς νόμιμός ἐστιν, ὁ γὰρ γυναῖκα σεμνὴν παλλακευόμενος, καὶ ποιῶν ἐν ἐκμαρτυρίᾳ τὴν κατάδηλον, ὡς γαμετὴν αὐτὴν ἔχειν δοκεῖ· εἰ δ' οὔ, ἀσέλγειαν πρὸς αὐτὴν πλημμελεῖ.

Concubinatus autem licitus est. Nam qui mulierem gravem & ingenuam in concubinam sumpserit, idque testibus adhibitis palàm professus fuerit, existimatur eam velut uxorem habere; secus verò, stuprum cum illâ committere.

A

CAPUT XVIII.

De Privilegiis & immunitatibus Prælatorum ac Ecclesiarum, atque etiam de Provinciis istorum.

Quære cap. xi. Literæ E.

CAPUT XIX.

De jure Presbyterorum.

Vide cap. ix. Literæ M.

B

CAPUT XX.

De re dotali.

Leges.

C DOs æstimata viri periculo est: licet animalia intermoriantur, aut mulier vestem adtriverit, ipse æstimationem eorum præstat. Inæstimatæ autem dotis cùm incrementum tum diminutio mulierem respicit. Ista quoque servorum sobolem accipit, fructus verò ac pecorum fœtum vir percipit.

Promissa nomine dotis nisi intra biennium solvantur, exiguntur eorum usuræ ad trientem centesimæ partis.

D Si constante matrimonio vir inopiâ laboret, potest mulier res suas pro dote ipsius retinere, ante omnem creditorem & hypothecarium: veruntamen quæ retinet, abalienare nequit; quoniam ex istis seipsam & maritum & liberos suos alere debet.

Mulier non tenetur contractibus viri, licet ipsi desponsata fuerit: neque etiam marito proscripto, bona mulieris publicantur. Sed nec extra-dotalia viri servitio sunt.

Maritus, inops licet, integram dotem debet.

E Si socer à genero & uxor à marito dotem quam stipulabantur, exposcant, ad facultatum mensuram evincunt.

Si maritus cum uxore contrahat, ut ipse emortuæ hæreditatem adeat, irritus est is contractus. Si autem ab initio pactum fuerit, ut ante mulieris obitum apud maritum dos maneat, atque pater dotem adeò reddiderit, pactum valet, & excluditur pater.

Si modò pater turpis adeo fuerit, ut metus sit nè dotem concreditam absumat, hunc prohibet actio: Et Judex tum isti prospicit tum filiæ.

F Si, filiis adhuc superstitibus, opus fuerit virum qui post obitum conjugis suæ viduus manserit, neque ad secundas nuptias accesserit, à liberorum suorum convictu separari, debet is præter integras res suas, etiam unius filii sortem capere pro numero liberorum, non tantum educationis gratiâ, sed conservatæ ipsi erga primas nuptias reverentiæ & honoris.

Si propter sponsam suam ægrotantem vir sumptus

ΚΕΦ. ιη'.

Περὶ πρεσβειῶν, καὶ προνομιῶν ὧν ἔχουσι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ αἱ ἐκκλησίαι, καὶ περὶ τῆς προνοίας αὐτῶν.

Ζήτει τὸ ια'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

ΚΕΦ. ιθ'.

Περὶ ὧν ἔχουσι οἱ πρεσβύτεροι δικαίων.

Ζήτει τὸ θ'. κεφ. τοῦ Μ. στοιχείου.

ΚΕΦ. κ'.

Περὶ προικώων πραγμάτων.

Νόμοι.

Ἡ διατετιμημένη προὶξ τῷ ἀνδρὶ κινδυνεύεται, κἂν ἀποθάνωσι τὰ ζῶα, κἂν τὴν ἐσθῆτα ἡ γυνὴ κατατρίψῃ, τὴν ἀποτίμησιν αὐτῶν δίδωσι. τῆς δὲ ἀδιατιμήτου, καὶ ἡ αὔξησις καὶ ἡ μείωσις, τὴν γυναῖκα ὁρᾷ. καὶ αὕτη λαμβάνει τοὺς τόκους τῶν δούλων· τοὺς δὲ καρποὺς καὶ τὴν γονὴν τῶν θρεμμάτων, ὁ ἀνὴρ λαμβάνει.

Τὰ ἐπαγγελθέντα χάριν προικὸς, εἰ μὴ ἐντὸς δυοῖν ἐτῶν καταβληθεῖεν, ἀπαιτοῦνται οἱ τόκοι αὐτῶν ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς.

Ἀπορουμένου τοῦ ἀνδρὸς ἐν συνεστῶτι γάμῳ, δύναται ἡ γυνὴ παρακρατεῖν τὰ πράγματα αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδίαν προῖκα, προτιμωμένη παντὸς δανειστοῦ, καὶ ὑποθήκην ἔχοντος, πλὴν οὐ δύναται ἐκποιεῖν ἃ παρακρατεῖ. ἐπειδὴ ὀφείλει ἐξ αὐτῶν ἀποτρέφειν ἑαυτὴν καὶ τὸν ἄνδρα καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς.

Οὐ κατέχεται ἡ γυνὴ ἐκ τῶν τοῦ ἀνδρὸς συναλλαγμάτων, κἂν ἐγγυήσηται αὐτόν· καὶ οὐ δὲ δημευομένου τοῦ ἀνδρὸς συναπάγονται τὰ πράγματα τῆς γυναικὸς, οὐ δὲ τὰ ἐξώπροικα ὑπόκειται τῇ τοῦ ἀνδρὸς λειτουργίᾳ.

Ὁ ἀνὴρ καὶ ἄπορος ὢν πᾶσαν τὴν προῖκα χρεωστεῖ.

Ὁ πενθερὸς ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ, καὶ ἡ γυνὴ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἀπαιτούμενοι τὴν ἐπερωτηθεῖσαν προῖκα, πρὸς τὸ μέτρον τῆς οὐσίας αὐτῶν καταδικάζονται.

Ἐὰν ὁ ἀνὴρ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν γυναῖκα, ἵνα τελευτησάσης αὐτὴν κληρονομήσῃ, τὸ σύμφωνον ἄκυρόν ἐστιν. ἐὰν δὲ γένηται σύμφωνον ἐξ ἀρχῆς, ἵνα πρὸ τελευτῆς τῆς γυναικὸς ἡ προὶξ ἀπομείνῃ παρὰ τῷ ἀνδρὶ, καὶ εἰ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐπιδεδομένη ἐστὶν ἡ προὶξ, ἔρρωται τὸ σύμφωνον, καὶ ἀποκλείεται ὁ πατήρ.

Ἐὰν ὁ πατὴρ οὕτως ἐστὶν αἰσχρὸς, ὥστε δέος εἶναι, μὴ ἐπιλαβὼν τὴν προῖκα ἐκδαπανήσῃ, ἀφαιρεῖται αὐτὸν ἡ ἀγωγή, καὶ ὁ δικαστὴς προνοεῖ αὐτοῦ καὶ τῆς θυγατρός.

Εἰ παίδων ὑπόντων, δέησοι τὸν ἐμμένοντα μετὰ τὴν τελευτὴν τῆς συζύγου αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ προσελθεῖν εἰς ἑτέρον συνοικέσιον τῆς τῶν οἰκείων τέκνων συνδιαγωγῆς χωρισθῆναι, μετὰ τὸ ἀπολαβεῖν ὁλόκληρα τὰ ἴδια πράγματα, δεῖ λαμβάνειν αὐτὸν καὶ ἑνὸς παιδὸς μοῖραν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν τέκνων· παιδοτροφίας τι ἕνεκα, καὶ τῆς διασωζομένης αὐτῷ πρὸς τὸν πρότερον γάμον αἰδοῦς καὶ τιμῆς.

Εἴ τι ὁ ἀνὴρ ἐδαπάνησε περὶ τὴν γαμετὴν ἀρρωστοῦσαν

μὴ

A

μετὰ τὸν αὐτῆς θάνατον, οὐ δύναται ἀπαιτεῖν τὸν πενθερὸν αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡ προὶξ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἐπανῆλθεν, ἀλλὰ τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ ὀφείλει ἀρκεῖσθαι· ὅσα δὲ εἰς τὴν ταφὴν ἀνήλωσεν, ὁ πατὴρ δίδωσι πρὸς ὃν ἡ προὶξ ἐπανῆλθεν.

Ὁ τοῦ γεγαμηκότος ὑπεξουσίου πατὴρ, καὶ αὐτὸν ἀναγκάζεται τρέφειν, καὶ τὴν γαμετὴν αὐτοῦ. αὐτὸς γὰρ ὑπόκειται τοῖς βάρεσι τοῦ γάμου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

Ζήτει τὸ β'. κεφάλαιον τοῦ Δ. στοιχείου.

aliquos feceris, non potest post obitum sponsæ à socero repetere, ad quem dos filiæ suæ redierit, sed in ipsius beneplacito acquiescere debet. Sepulturæ autem sumptus reddit pater, cujus in manus dos redierit.

Si filius familias uxorem duxerit, pater tenetur & ipsum & conjugem alere. Is enim onera sustinet nuptiarum filii sui.

Quære caput ii. Litteræ Δ.

B

ΚΕΦ. κα'.

Περὶ προδοτῶν.

Ὁ θ'. κανὼν τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ, ὅσοι φησὶ αἰχμάλωτοι παρὰ βαρβάροις γεγόνασι, καὶ τῇ σφῶν δυσσεβείᾳ συναχθέντες, τοσοῦτον ταύτης μετέσχον ὥστε καὶ λήθην λαβόντες τοῦ εἶναι χριστιανοὶ, ἐνίους τῶν ὁμοφύλων, ξύλῳ, ἢ ἀγχόνῃ ἐφόνευσαν, καὶ ὁδοὺς ἢ οἰκίας ἀγνοοῦσι τοῖς βαρβάροις ὑπέδειξαν, καὶ τῆς ἀκροάσεως ἐκβληθήτωσαν, μέχρις ἂν συνελθοῦσι τοῖς ἁγίοις, κοινῇ περὶ αὐτῶν τι δόξῃ, καὶ πρὸ αὐτῶν τῷ ἁγίῳ πνεύματι. C

Νόμοι.

Ὁ ἐρεθίζων πολεμίους, ἢ προδιδοὺς πολεμίοις Ῥωμαίους, κεφαλικῶς τιμωρεῖται. οἱ δὲ κατὰ χέρσον, ἢ θάλασσαν, τοῖς λῃσταῖς συλλαμβανόμενοι, τῶν φανερῶν πολεμίων, μᾶλλον κολάζονται, ὅσῳ καὶ τοῦ φανεροῦ πολέμου ἡ ἀφανὴς ἐπιβουλὴ χαλεπωτέρα καθέστηκεν.

Τοὺς ἐκ τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς πολεμίους ἀποφεύγοντας, ὡς πολεμίους ἔξεστιν ἀκινδύνως φονεύειν. D

Ὁ κατὰ τῆς σωτηρίας τοῦ βασιλέως ἢ τῆς πολιτείας μηχανησάμενος ἢ μελετήσας, φονεύεται καὶ δημεύεται.

Οἱ πρὸς τοὺς πολεμίους αὐτομολοῦντες, καὶ τὰς ἡμετέρας βουλὰς ἐπαγγέλλοντες, ἀγχονίζονται.

Ζήτει τὸ ια'. κεφάλαιον τοῦ Σ. στοιχείου.

CAPUT XXI.

De Proditoribus.

CANON nonus Gregorii Thaumaturgi, Quicunque, inquit, cùm captivi fuerint apud Barbaros, & eorum impietate constricti, in tantum ipsius fiant participes ut Christianæ suæ professionis obliti nonnullos suorum contribulium ligno aut laqueo interficiant, & vias ac domos Barbaris istarum ignaris commonstrent, ex Auditorum statione ejiciantur, usquedum sanctis simul congregatis aliquod de iis communitèr visum sit, & prius Spiritui sancto.

Lex.

Qui instigat hostes, aut in horum manus prodit Romanos, capite plectitur. Qui verò in desertis locis, aut propter mare latronibus opitulantur, quàm hostes aperti eo graviùs puniuntur, quo clandestinæ insidiæ plus periculi ferunt quàm apertum bellum.

Qui à castris Romanis ad hostes transeunt, tanquam hostes absque ullo discrimine occidere licet.

Qui adversus salutem Imperatoris aut Imperii quicquam molitur, aut meditatur, summum supplicium ipse luit, & bona cedunt fisco.

Qui ad hostem transfugiunt, & consilia nostra produnt, aut strangulatione aut flammis pereunt.

Quære cap. xi. Lit. Σ.

E

F

INITIUM

A

INITIUM LITERÆ P.

CAPUT I.

De viris ac mulieribus, qui involuntario profluvio laborant.

Vide cap. xvi. Lit. A. & cap. xxviii. Lit. K.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Ρ. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. αʹ.

Περὶ τῶν ἐν ῥύσει ἀπροαιρέτῳ γινομένων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν.

Ζήτει τὸ ιϛʹ. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου. καὶ τὸ κηʹ. τοῦ Κ. στοιχείου.

B

INITIUM LITERÆ Σ.

CAPUT I.

Quod in Sabbatis minimè jejunare oporteat.

Consule in cap. iv. Lit. K. Canonem xxix. Synodi Laodicenæ, & in cap. xxxvii. Lit. K. Canonem sanctorum Apostolorum lxvi. & Synodi sextæ Can. xvi. atque etiam in cap. v. Lit. T. Canonem lv. Concilii sexti.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Σ. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. αʹ.

Ὅτι τοῖς σάββασιν οὐ δεῖ νηστεύειν.

Ζήτει ἐν τῷ λζʹ. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου, κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων ξϛʹ. καὶ τῆς ϛʹ. συνόδου ιεʹ. καὶ τῷ λεʹ. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου, τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου καν. ιϛʹ. καὶ ἐν τῷ ε. κεφ. τοῦ Τ. στοιχείου κανόνα νεʹ. τῆς ϛʹ. συνόδου. C

CAPUT II.

De Ludis Scenicis.

Quære in cap. i. Lit. Θ. Canonem primum Synodi sextæ, & in vii. cap. Lit. M. Canonem xlvi. Synodi Carthaginensis. Quære & cap. xi. Lit. M.

ΚΕΦ. βʹ.

Περὶ σκηνικῶν.

Ζήτει ἐν τῷ πρώτῳ κεφ. τοῦ Θ. στοιχείου, κανόνα τῆς ϛʹ. συνόδου. καὶ ἐν τῷ ζʹ. κεφ. τοῦ Μ. στοιχείου κανόνα μϛʹ. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. ζήτει καὶ τὸ ιαʹ. κεφ. τοῦ Μ. στοιχείου.

D

CAPUT III.

Quod non oportet in pavimento Crucem scribere, sed & ita expressas delere.

CANON lxiii. Concilii vi. figuram pretiosæ Crucis in pavimento describere vetat, neque hoc solùm, sed & jam efformatas deformandas indubiè statuit & abolendas: nè forte pedibus conculcatum, vilescat salutare victoriæ nostræ trophæum, quod & mente omni cum reverentiâ colitur, & sermone eximiè celebratur, & quoad sensum reapse adoratur.

Lex.

Nemo in pavimento aut marmore quod in pavimento jacet, aut lapide molari Crucem insculpat; si quæ autem jam scriptæ fuerint, eradantur. Qui verò cunque legem transgreditur, gravissimam pœnam luat.

ΚΕΦ. γʹ.

Ὅτι τὸν σταυρὸν ἐν ἐδάφει γράφειν οὐ δεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὄντας ἀπαλείφειν.

Ὁ ξγʹ. τῆς ϛʹ. συνόδου κανὼν, τὸν τοῦ τιμίου σταυροῦ τύπον ἐν ἐδάφει γράφειν ἀπείρηκεν, οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ τοὺς ἤδη γραφέντας, διαχαράττειν ἀνενδοιάστως ἐπισκήπτει, καὶ ἐξαλείφειν, ὡς ἂν μὴ συμπατούμενον τοῖς βαδίζουσιν, ὑβρίζοιτο τὸ σωτήριον τῆς ἡμῶν νίκης τρόπαιον. ὃ καὶ διανοίᾳ αἰδοῖ τῇ πάσῃ τιμώμενον, καὶ λόγῳ διαφερόντως θαυμαζόμενον· καὶ αἰσθήσει πραγματικῶς προσκυνούμενον. E

Νόμος.

Μηδεὶς ἐν ἐδάφει ἢ ἐν μαρμάρῳ, ἐπὶ ἐδάφους κειμένῳ, ἢ ἐν μυλίτῃ λίθῳ σταυρὸν ἐγγλυφέτω· καὶ οἱ ὄντες ἐν τούτοις περιαιρείσθωσαν. ὁ δὲ παραβαίνων τὸν νόμον, τὴν βαρυτάτην ὑπομενέτω ποινήν.

F

CAPUT IV.

De Pactis & Contractibus.

Lex.

PERDITIO rerum, de quibus conventum fuit, non tollit actiones, in quantum licet veritatem alio modo patefieri.

Citra dolum malum pacta, & legibus quidem minimè contraria, valent.

ΚΕΦ. δʹ.

Περὶ συμβολαίων, καὶ συμφώνων.

Νόμοι.

Ἡ τῶν συμβολαίων ἀπώλεια, οὐκ ἀναιρεῖ τὰς ἀγωγὰς, ἐν ᾧ δυνατόν ἐστιν ἑτέρως ἀποδειχθῆναι τὸ ἀληθές.

Τὰ χωρὶς δόλου σύμφωνα, καὶ μὴ τοῖς νόμοις ἐναντιούμενα, ἔρρωται.

A

ΚΕΦ. ε.

Περὶ Συμποσίων.

Τῷ νε. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου κανόνι, κληρικοὺς ἢ λαϊκοὺς συμπόσια ποιεῖν ἐξ ἐράνου καὶ συμβολῆς ἀπείρηται. ταῦτα γὰρ ὡς ἐπίπαν οὐδενός εἰσιν ἀγαθοῦ, ὅτι πάσης αἰσχρότητος πλέα.

B

Ὁ δὲ κζ. τοῖς ἐν ταῖς λεγομέναις ἀγάπαις τῶν συμποσίων, μέρη οἴκαδε κομίζειν τοὺς τοῦ κλήρου ἀπείρηκε· λιχνείαν γὰρ τοῦτο καὶ μοχθηρίαν τῶν δρώντων κατηγορεῖ, ὡς ἐντεῦθεν τὴν τῆς ἐκκλησίας καταστάσιν ἐξυβρίζεσθαι. ζήτει καὶ τὸ γ. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου.

CAPUT V.

De Conviviis.

INTERDICITUR cùm Clericis tùm Laicis, Canone lv. Concilii Laodiceni, convivia ex collatione celebrare. Ista enim utplurimum nihil prosunt, imò aliquando omni turpitudine referta sunt.

Canon autem xxvii. ejusdem Synodi vetuit in Agapis, quæ vocantur, conviviorum portiones Clericos tollere, & domum referre. Hoc enim arguit gulositatem & improbitatem illorum, qui ita fecerint; adeò ut contumelia exinde affricetur ordini Ecclesiastico. Quære etiam cap. iii. Lit. A.

ΚΕΦ. ς.

Περὶ τῶν τὰς συνάξεις τὰς ἱερὰς ἀποστρεφομένων.

C

Ζήτει ἐν τῷ θ. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου κανόνας ε. καὶ ς. τῆς ἐν Γάγγρᾳ Συνόδου.

CAPUT VI.

De iis qui sacras Synaxes vitant.

Consule in cap. ix. Lit. B. Can. quintum & sextum Synodi Gangrensis.

ΚΕΦ. ζ.

Περὶ τῶν συνεισάκτους γυναῖκας ἐχόντων κληρικῶν.

Ζήτει τὸ ιβ. κεφ. τοῦ Γ. στοιχείου.

CAPUT VII.

De Clericis qui extraneas mulieres alunt.

Quære cap. ix. Lit. Γ.

D

ΚΕΦ. η.

Περὶ τῶν συνεπισταμένων κληρικοῖς ἁμαρτήματα, καὶ μὴ ὁμολογησάντων.

Ὁ οα. τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν, ὁ ἁμαρτήματι συνεγνωκώς φησί τινι, καὶ μὴ ὁμολογήσας, ἀλλ᾽ ἐλεγχθεὶς, ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ὃν ὁ ἐργάτης τῶν κακῶν ἐπιτιμᾶται, καὶ αὐτὸς ἔσται ἐν ἐπιτιμίῳ. οὐχ ἧττον δὲ ἄρα τοῦ ἁγίου πρὸς τρόπου, τὸν μόνην εἴδησιν ἔχοντα καὶ μὴ ἀρκοῦντα κωλῦσαι, τιμωρεῖσθαι, τὸν δὲ γε συναράμενον καὶ συμβουλεύσαντα, καὶ δυνάμενον ἐπισχεῖν εἴπερ ἐβούλετο. καὶ ὁ προφήτης γὰρ οὐχ ἁπλῶς κολάζεσθαι ἀξιοῖ, τὸν θεωροῦντα κλέπτην ἢ μοιχὸν, ἀλλὰ τὸν συντρέχοντα τῷ κλέπτῃ, καὶ συναιρόμενον, καὶ τὸν συμμεριζόμενον τῇ κοινωνίᾳ τοῦ μοιχοῦ ἐν τῷ ἁμαρτάνειν. πανταχοῦ δὲ ἡ μὲν ἐξομολόγησις τῆς κολάσεως ἀφαιρεῖται τὸ πλεῖστον· ὁ δὲ ἔλεγχος χαλεπωτέραν ταύτην ἐργάζεται.

E

Ζήτει καὶ ἐν τῷ θ. κεφ. τοῦ Γ. στοιχείου κανόνα κε. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ Συνόδου.

CAPUT VIII.

De iis, qui aliis conscii sunt, nec tamen delicta illorum Clericis confitentur.

CANON lxxi. Magni Basilii, Qui delicti alicujus cum alio conscius minimè confessus fuerit, is convictus tamdiu pœnas dabit, quàm ipsum malorum patratorem plecti oportuit. Non erat igitur ex mente Viri sancti, ut ille puniretur, qui scientiam meram facti habet, impedire verò nequit; sed qui opem ac consilium fert, & inhibere possit, si velit. Propheta enim non vult simpliciter eum puniri, qui furem aut adulterum videt, sed qui concurrit cum fure, & opitulatur, & in delinquendo cum adultero particeps est. Universim verò confessio pœnam maximâ ex parte minuit, convictio autem graviorem trahit.

Quære & in ix. cap. Lit. Γ. Canonem xxv. Synodi Ancyranæ.

F

Νόμος.

Ὁ ὑποδεξάμενός τινα ἐνεχόμενον ἐγκλήματι ἐν εἰδήσει, τὴν αὐτὴν ὑφίσταται τιμωρίαν. ὁ δὲ λῃστὰς ὑποδεξάμενος, καὶ μὴ προσαγαγὼν αὐτοὺς τῷ δικαστηρίῳ, δημεύεται, ἢ τιμωρεῖται, κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ προσώπου, ὡς ἂν ὁ δικαστὴς δοκιμάσῃ.

Lex.

Qui criminis alicujus reum sciens suscipit, eandem pœnam subit: Qui verò latrones recipit, neque in jus adducit, proscribitur, aut punitur juxta conditionem personæ, prout Judici visum fuerit.

A

CAPUT IX.

De Synodis quotannis habendis.

SANCTORUM Apostolorum Canon xxxvii. imperat, ut quovis anno bis congregent Concilium cujusvis Provinciæ Episcopi, ad suum Metropolitanum confluentes, semel quidem quartâ septimanâ Pentecostes, iterum verò Autumno exeunte, scilicet duodecimo die Hyperberetæi sive Octobris: ut dirimantur B omnes controversiæ, quæ circa dogmata & quæstiones scriptas, & argumenta Ecclesiastica oriuntur, imò & dissensiones, quæ inter ipsos contingant, & causas, atque lites.

Convenit cum isto fermè quoad verba & vigesimus Canon Synodi Antiochenæ: adjicit tamen minimè licere quosvis per seipsos Synodos habere haud præsente Metropolitano Provinciæ: tunc enim perfectum Concilium habetur, cùm adest Primas unà cum cæteris.

C

Quinimò Canon quintus Synodi primæ, Autumno lapso ad Octobrem mensem alterum Concilium convocari jubet, alterum verò non in Pentecoste, sed ante Quadragesimam celebrari; ut posita omni morositate ac illiberalitate animi, puri ipsi naturâ ex suapte puro jejunii donum offerant.

Canon autem xix. Synodi quartæ, æquum bonúmque judicat, ut Episcopi bis quotannis Concilia celebrent: ubi, si Provinciæ Metropolitano ita placuerit, de rebus Ecclesiasticis reformandis decernant: Episcopos autem, qui cùm corpore benè valeant, & in Ur- D bibus suis versentur, neque ulla alia causa impediat, non conveniunt tamen, fraterno more increpari.

Dein Canon sextus Synodi sextæ hunc verbatim repetit, sancit autem semel quidem in anno, non bis Concilium haberi, atque tempus præscribit, à Paschate puta usque ad Octobrem completum, cùm propter barbarorum incursus, tum causas alias, quæ obtingunt, & frequentes peregrinationes Episcopis permolestas reddunt.

E

Hunc Canonem confirmat etiam sextus Synodi septimæ, atque magistratum excommunicari vult, qui Episcoporum ad Synodum properantium quempiam impediens deprehendatur. Cùm autem congregati fuerint, præcipua, inquit, cura esto subditos suos summoperè docere præcepta Evangelica & Canonica. Sin verò Metropolita jumentum, vel rem quamvis aliam, quæ ad Episcopos confluentes pertineat, sibi vendicet, & convincatur, reddet quadruplum.

Imò & xl. Canon Concilii Laodiceni sollicitè admo- F dum studet, ut in qualibet Provinciâ Synodus quotannis convocetur: adeoque Episcopos, qui ad eam citantur, haud detrectare, sed protinus adire jubet, atque sapientiores si sint, docere quæ norunt, vel simpliciores ea addiscere, quæ nesciunt; ita enim fit, ut reformetur Ecclesia, & circa recta dogmata fidei, & mandata vitæ bene ordinandæ inservientia, profectus fiat: Qui verò contempserit, quòd reprehendatur, seipsum culpet, nisi forte aliquo discrimine, quod ad corpus vel facultates spectet, impediatur.

ΚΕΦ. Θ'.

Περὶ Συνόδων τῶν ἐτησίως γινομένων.

Ο λζ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, δὶς τοῦ ἔτους σύνοδον κελεύει ποιεῖν τοὺς ἑκάστης ἐπαρχίας ἐπισκόπους, τῷ οἰκείῳ συνιόντας μητροπολίτῃ, ἅπαξ μὲν τῇ τετάρτῃ τῆς Πεντηκοστῆς ἑβδομάδος, δεύτερον δὲ φθινούσης ἤδη τῆς ὥρας, τῇ ιβ'. τοῦ ὑπερβερεταίου, ἤτοι τοῦ Ὀκτωβρίου· ἐφ' ᾧ τὴν ἀμφιβολίαν περί τε δογμάτων καὶ γραπτῶν ζητημάτων, καὶ ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων λύεσθαι, καὶ μέν τοι καὶ διαφορὰς ἐξ ὧν πρὸς ἀλλήλους, καὶ δίκας, καὶ ἔριδας.

Τούτῳ καὶ ὁ κ'. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου πρὸς λέξιν σχεδὸν ἕπεται, μὴ ἐξεῖναι δὲ προστίθησιν, ἐνίοις καθ' ἑαυτοὺς συνόδους ποιεῖν, μὴ παρόντος τοῦ τῆς ἐπαρχίας μητροπολίτου· τότε γὰρ τελεία γίνεται σύνοδος, ὅτε καὶ ὁ μητροπολίτης σύνεστι τοῖς λοιποῖς.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ε'. τῆς πρώτης συνόδου κανὼν, φθινούσης μὲν ὥρας κατὰ τὸν Ὀκτώβριον κελεύει τὴν μίαν τῶν συνόδων ἀθροίζεσθαι, τὴν δὲ ἑτέραν οὐκ ἐν τῇ Πεντηκοστῇ, ἀλλὰ πρὸ τῆς τεσσαρακοστῆς συνίστασθαι· ὡς ἂν πάσης ἀηδίας καὶ μικροψυχίας τῆς πρὸς ἀλλήλους περιαιρεθείσης, καθαροὶ τῷ φύσει καθαρῷ τὸ τῆς νηστείας προσενέγκωσιν δῶρον.

Ὁ δὲ ιθ'. τῆς δ'. συνόδου, ἐν καλῷ οἴεται κεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους δὶς τοῦ ἔτους συνόδους ποιεῖν, ἔνθα ἂν ὁ τῆς ἐπαρχίας δοκιμάσῃ μητροπολίτης, ἐπὶ διορθώσει ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. τοὺς δὲ μὴ συνιόντας τῶν ἐπισκόπων ὑγιῶς τὸ σῶμα ἔχοντας, καὶ ταῖς αὐτῶν ἐπιδημιάζοντας πόλεσι, μηδενὸς ἑτέρου ἀναγκαίου πράγματος εἴργοντος, ἀδελφικῶς ἐπιπλήττεσθαι.

Ὁ δὲ τῆς ϛ'. συνόδου η'. τοῦτον μὲν ὡς ἔχει λέξεως δίεισι, νομοθετεῖ δὲ, ἅπαξ τοῦ ἔτους καὶ μὴ δὶς τοῦ ἔτους σύνοδον γίνεσθαι· χρόνον ὁρίζων τὸν ἀπὸ τοῦ πάσχα, μέχρι ὅλου τοῦ Ὀκτωβρίου, διά τε τὰς τῶν βαρβάρων ἐφόδους, καὶ τὰς προσπιπτούσας ἑτέρας αἰτίας, αἳ δυσχερεῖς ποιοῦσι τοῖς ἐπισκόποις τὰς συνεχεῖς ἀποδημίας.

Τοῦτον αὖθις ὁ ϛ'. ἐπικυροῖ. καὶ τῆς ζ'. συνόδου ἀφορίζεσθαι ἀξιοῖ, εἴ τις ἄρχων εὑρεθείη, εἴργων τινὰ τῶν εἰς τὴν σύνοδον ἀπιόντων ἐπισκόπων. συνιοῦσι δὲ τούτοις, προὔργου φησὶ μελέτω, ὥστε τὰς τοῦ εὐαγγελίου ἐντολὰς καὶ τὰς τῶν κανόνων μετιέναι διδάσκειν τοὺς ὑπὸ χεῖρα. εἰ τινὰ δὲ τῶν συνεληλυθότων ἐπισκόπων, κτῆνος, ἢ ἕτερον εἶδος ὁ μητροπολίτης ἀπαιτήσας ἀχθείη ἐλεγχθεὶς, τετραπλάσιον ἀποτιέτω.

Καὶ ὁ μ'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ πολλῆς ἀξιοῖ φροντίδος, τὸ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐτησίως σύνοδον γίνεσθαι· διὸ καὶ τοὺς ἐπισκόπους εἰς ταύτην καλουμένους, οὐκ ἀναδύεσθαι, ἀλλ' ἀμελλητὶ ἀπιέναι προστάττει, καὶ ἢ τοὺς σοφωτέρους αὐτοὺς ἴσασι διδάσκειν, ἢ τοὺς ἁπλουστέρους ἃ περ ἀγνοοῦσι μανθάνειν· οὕτως γὰρ κατορθοῦσθαι τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐπίδοσιν συμβαίνει, περί τε τὰ ὀρθὰ τῆς πίστεως δόγματα, καὶ τὸν τοῦ βίου ῥυθμίζοντας ἐντολάς. ὁ δὲ καταφρονῶν, ἑαυτὸν ἐπιτιμηθεὶς αἰτιάσθω, εἰ μή τινι ἀνωμαλίᾳ, ἢ τοῦ σώματος ἢ τῶν πραγμάτων ἐμποδίζοιτο.

Καὶ

Καὶ ὁ ιθ΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ, σύνοδον τοῖς ἐπισκόποις κατ' ἐνιαυτὸν ἐπισυνάγειν ποιεῖν. ἀλλὰ δὲ καὶ ὁ ογ΄. ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ ζ. κεφ. τοῦ Π. στοιχείου. A

Insuper Canon xix. Syn. Carthaginensis, Episcopos monet Concilium quotannis habere. Ita & Canon lxxiii. quem vide in cap. vii. Lit. Π.

Τούτοις δὲ καὶ ὁ ος΄. ἐπιψηφίζεται τὰς αὐτὰς τοῖς ῥηθεῖσι κανόσιν αἰτίας ἐπεξιών, τὸν δὲ μὴ πειθόμενον, τῆς μὲν τῶν ἄλλων ἀφίστασθαι κοινωνίας κελεύει, μόνῃ δὲ τῇ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ἀρκεῖσθαι.

Cum istis consentit & Canon lxxvi. easdémque rationes pariter affert: Illum tamen qui recusaverit, cæterorum Episcoporum communione abstinere jubet, illâ Ecclesiæ suæ solâ contentum.

Ἀλλὰ τῷ ϟζ΄. κανόνι, οὐ τῶν ἀναγκαίων ἔδοξε, κατ' ἐνιαυτὸν σύνοδον γίνεσθαι τῶν ἐπισκόπων εἰς Καρχηδόνα, ἵνα μὴ συντρίβωνται οἱ ἀδελφοί· ἀλλ' εἰ μὲν αἰτίαι κοιναὶ ἀνακύψαιεν, περὶ δογμάτων τυχόν, γράμμασι καλεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους, καὶ κοινῆς γενομένης συνόδου λύεσθαι τὸ ἀμφίβολον. εἰ δὲ ἰδικαὶ εἶεν, ἐν ἐπαρχίᾳ ἑκάστῃ τὴν λύσιν αὐτὰς λαμβάνειν. B

At verò Canoni xcvii. haud necessarium videtur, quotannis Concilium Carthagine celebrari, nè fatigentur fratres. Sed quotiescunque causæ communes contingant, de dogmatis puta, literis convocari Episcopos, & Synodo communi habitâ, dubium solvi: Sin verò privatæ causæ fuerint, ipsas in propriâ provinciâ determinari.

Νόμος.

Ἡ δὲ ρλζ΄. Ἰουστινιανείου νεαρά, ἅπαξ ἢ δὶς τοῦ ἔτους τῷ Ἰουνίῳ ἢ τῷ Σεπτεμβρίῳ συνόδους γίνεσθαι βούλεται, τῶν μητροπολιτῶν παρὰ τοῖς πατριάρχαις, καὶ τῶν ἐπισκόπων παρὰ τοῖς μητροπολίταις, καὶ ἐξετάζεσθαι τὰς αἰτίας ἃς οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοὶ πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι, περί τε πίστεως καὶ κανόνων, καὶ πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν· καὶ τὰ παρὰ τοὺς κανόνας ἁμαρτανόμενα διορθοῦσθαι. τοὺς δὲ ἄρχοντας μὴ ἐπιτιθεμένους τοῖς μητροπολίταις καὶ τοῖς ἐπισκόποις, ὑπερτιθεμένοις τὰς τεταγμένας συνόδους ποιεῖν, ἢ τοὺς μὴ πειθομένους, ὡς μηνύοντας τῷ βασιλεῖ, ἐσχάτως τιμωρεῖσθαι. ἀλλὰ τῶν συνόδων τούτων πάντη τὸ νῦν ἔργον καταπεφρόνηται. C

Lex.

Justiniani Novella cxxxvii. semel aut bis in anno, mense nimirum Junio, aut Septembri, Synodos celebrari jubet, Metropolitarum quidem apud Patriarchas, & Episcoporum apud Metropolitas, causásque examinari, quas Episcopi & Clerici & Monachi invicem sustinent circa fidem & Canones & res Ecclesiasticas, & quæ facta sunt contra Canones corrigi. Magistratus verò qui non cogunt Metropolitas & Episcopos moras trahentes statuta Concilia celebrare; aut non indicant Imperatori inobedientes, extremis suppliciis subjici. At verò hæc quæ ad Concilia celebranda pertinent hodiè prorsus negliguntur.

D

ΚΕΦ. ι΄.

Περὶ συστατικῶν γραμμάτων.

Ζήτει τὸ θ΄. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου.

CAPUT X.

De Literis commendatitiis.

Quære cap. ix. Lit. A.

ΚΕΦ. ια΄.

Περὶ τῶν συνωμοσίας ἢ φρατρίας ἢ στάσεις ποιούντων. E

CAPUT XI.

De his qui Conjurationes & Fraternitates, aut seditiones struunt.

Ο ιη΄. τῆς δ΄. συνόδου κανών, καὶ ὁ λδ΄. τῆς ς΄. συνόδου, ἐν τοῖς πολιτικοῖς φασι νόμοις, ὧν οἱ πλείους πρὸς τῶν ἔξω σοφῶν συνετέθησαν, τὸ τῆς συνωμοσίας ἢ φρατρίας ἀπείρηται τόλμημα, πολλῷ γε δήπου τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ· ὅστις οὖν τῶν μοναζόντων ἢ κληρικῶν τοιούτῳ ἁλοίη ἐγκλήματι, ἢ συνωμοσίας ἐλεγχθείη τυρεύων ἤτοι σκευωρῶν ἐπισκόποις ἢ κληρικοῖς, τοῦ οἰκείου ἐκπιπτέτω βαθμοῦ. Συνωμοσία δέ ἐστι, τὸ τινὰς κατά τινων βουλεύεσθαι, καὶ ἀλλήλους ὅρκοις συνδῆσαι, ἢ μὴν μὴ ἀποστῆναι τοῦ βουλεύματος, μέχρις ἂν τοῦτο πληρωθείη. ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς πράξεσι τῷ θείῳ Λουκᾷ ἱστόρηται, ὅτι ποιήσαντες τινὲς τῶν Ἰουδαίων συστροφὰς ἀνεθεμάτισαν ἑαυτούς, μὴ φαγεῖν μήτε πιεῖν ἕως ἂν ἀποκτείνωσι τὸν Παῦλον. φρατρία δέ ἐστι κυρίως ἡ τῶν συγγενῶν ἢ τῶν ἄλλως ἡνωμένων σύστασις. ἐνταῦθα δὲ, κακοθελὲς δηλοῖ συνέδριον, καὶ συμφωνίαν τινὰ ἐπὶ πράξεσι φαύλαις. τυρεύειν δὲ τὸ σκληρὰ καὶ πονηρὰ κατασκευάζειν καὶ μηχανᾶσθαι· ὡς τὸ, ἐτυρώθη ἡ καρδία αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ ἐσκληρύνθη. F

CANON xviii. Synodi quartæ, & xxxiv. Synodi sextæ, Legibus, inquit, Civilibus, quarum plerique à Sapientibus extraneis seu Gentilibus latæ sunt, crimen conjurationis vel Fraternitatis prohibetur, multò verò magis in Ecclesiâ Dei: quisquis igitur vel Clericus vel Monachus hujusmodi facinoris reus deprehensus, aut convictus fuerit, conspirationes coagulans quasi, sive moliens adversus Episcopos aut Clericos, gradu suo excidat. Conjuratio autem est aliquos contra aliquos consilium inire, & se invicem juramentis obligare à proposito non desistere, usquedum ad exitum perduxerint: Sicuti alicubi in Actibus B. Lucas memorat, *viz.* Judæorum nonnulli conspiratione factâ, sua capita devoverunt, se neque cibum neque potum sumpturos, donec Paulum interfecerant. Fraternitas autem propriè est cognatorum aut alio modo conjunctorum compages. Hic autem malignantium innuit conventiculum, & ad facinora perpetranda consensionem. Coagulare verò sive *τυρεύειν* est perversa & improba struere & moliri. Uti in illo loco, *Coagulatum* est cor eorum, pro, *induruit.*

A

Leges.

Qui conjurationis adversus Rempublicam author extiterit, aut castris insidiatus fuerit, aut illa hosti prodiderit; quive dolo malo impediverit, quo minùs hostes in potestatem populi Romani venirent, aut curaverit eos adjuvari copiis, vel armis, vel pecuniâ, vel alio modo quocunque, lege Majestatis tenetur. Imo verò turbam cogere præter mandatum Imperatoris, gravi supplicio condignum lex decernit. Quære & cap. xxi. Lit. Π.

B

Novella autem Constitutio Constantini Porphyrogennetæ, cum scientiâ Alexii Patriarchæ & Synodi, anathemati subjicit eos qui machinantur insidias aut tumultus, atque etiam eos qui istis opem ferunt, & in defectione sunt socii, aut illis consulunt, & ad ejusmodi facinora incitant, aut commilitant; illos denique qui ipsos ad pœnitentiam suscipiunt, quum defectionis pœnitentiam nedum agant, aut eam relinquant. Quære de hâc Novellâ in Inscriptione Syn. Gangrensis, quæ circa principium libri occurrit.

Νόμοι.

Ὁ συνωμοσίαν κατὰ τῆς πολιτείας παρασκευάσας φωραθείς, καὶ ὁ ἐπιβουλεύσας τῷ στρατοπέδῳ, ἢ τοῖς πολεμίοις αὐτὸ προδούς, ἢ ὁ κατὰ δόλον ἐμποδίσας ὑπὸ Ῥωμαίους γενέσθαι τοὺς πολεμίους, ἢ παρασκευάσας αὐτοὺς βοηθηθῆναι παρ' ἑαυτοῦ ὅπλοις ἢ χρήμασιν, ἢ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ, τῷ τῆς καθοσιώσεως ὑπόκειται ἐγκλήματι. Ἀλλὰ καὶ ὁ συνάγων ὄχλον χωρὶς βασιλικοῦ ἐπιτάγματος, πολλῆς ἄξιος τιμωρίας κρίνεται πρὸς τοῦ νόμου. Ζήτει καὶ τὸ κα'. τοῦ Π. στοιχείου.

Ἡ δὲ νεαρὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, εἰδήσει καὶ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου, καὶ τῆς συνόδου, ἀναθέματι καθυποβάλλει τοὺς μέλλοντας ἢ ἐπιβουλαῖς ἐπιχειρεῖν, ἢ [illegible]· ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς συμπράττοντας, καὶ συναγωνιζομένους τῇ αὐτῶν ἀποστασίᾳ, καὶ τοὺς συμβουλεύοντας ἢ παρορμῶντας εἰς τὰ τοιαῦτα, καὶ τοὺς συνεκστρατεύοντας, καὶ τοὺς δεχομένους αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν μὴ μεταμελομένους ἐπὶ τῆς ἀποστασίας, καταλιμπάνοντας αὐτήν. Ζήτει περὶ ταύτης νεαρᾶς ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου, ἥτις ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ βιβλίου κεῖται.

C

CAPUT XII.

De Schismaticis.

Quære in cap. ii. Lit. A. Canonem primum Magni Basilii, sapienter ibi definientis ac distinguentis Schismata atque hæreses juxta suas quamlibet proprietates.

D

Canon autem xxxi. sanctorum Apostolorum, Siquis, ait, Presbyter, quum Episcopum suum nequaquam incusare ac damnare queat, utpote nihil contra pietatem peccantem, neque improbitati indulgentem, sed e contra quoad homines justum, piùmque erga Deum, ambitione tactus privatim altare fixerit, & conventus colligens super illud celebret, atque post unam ac alteram, atque dein tertiam admonitionem & cohortationem ad priorem conformitatem, in sententiâ suâ obstinatè perseveret, tanquam ambitiosus & affectum Tyrannicum prodens, deponatur; qui autem conveniunt & congregantur ad illum, si Clerici fuerint, etiam & illi ordine semoveantur: sin autem Laici, excommunicentur. Exinde autem manifestum nihil impedire quominus à suis Episcopis faciant divortia, & secedant Clerici, si ipsos tanquam improbos aut injustos coarguant, & damnent. Alioqui, quamvis pessima perhibeantur de Episcopo & Presbytero, non licet à communione ipsius secedere, antequam judicium post accuratam examinationem latum istum semoverit. Non enim hominum ea gratia est, sed Spiritus sancti, qui pro meritis eam solet viris ardore fidei præcellentibus conferre. Omnes enim, inquit, (*scilicet D. Chrysostomus*) non ordinat Deus, sed per omnes operatur.

E

F

Eadem etiam percenset Concilii Antiocheni Canon quintus, atque addit, At verò, si post depositionem permanserit turbas & seditionem commovens in Ecclesiâ, per externam ac politicam potestatem castigetur, si fortè illum ad pœnitentiam convertere queat. Quippe conceditur Episcopis duntaxat increpare delinquentes, non etiam punire, sed verò inobedientes magistratui castigandos tradere.

Quære & Can. xxxi. & lix. Synodi sextæ in cap. i. Literæ B.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ σχισματικῶν.

Ζήτει ἐν τῷ β'. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου κανόνα α'. τοῦ μεγάλου Βασιλείου, σοφῶς ὁριζομένου, καὶ διαιροῦντος τὰ σχίσματα, καὶ τὰς αἱρέσεις τῇ ἑκατέρων ἰδιότητι.

Ὁ δὲ λα'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, εἴ τις φησί, πρεσβύτερος μηδὲν τοῦ ἰδίου καταγνοὺς ἐπισκόπου, μήτε περὶ τὴν εὐσέβειαν σφαλλομένου, μήτε ταῖς χείροσι τῶν ἀδικιῶν, ἀλλ' εὐσεβοῦς μὲν τὰ πρὸς Θεόν, δικαίου δὲ τὰ πρὸς ἀνθρώπους ὑπάρχοντος, πάθει φιλαρχίας κατασχεθεὶς ἴδιον πήξει θυσιαστήριον, καὶ συναθροίζει τινὰς ἐν τούτῳ ἱερουργῶν, μετὰ μίαν, καὶ δευτέραν, καὶ τρίτην παραίνεσιν, καὶ παράκλησιν ἐπὶ τὴν προτέραν ὁμόνοιαν, ἔτι γνώμης χρώμενος ἀμεταθέτου, αὐτὸς μὲν ὡς φίλαρχος, καὶ τυραννικὸν ἔργον ἐπιδεικνύμενος, καθαιρείσθω· οἱ δὲ παραμένοντες αὐτῷ, καὶ συνεκκλησιάζοντες, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, καὶ αὐτοὶ καθαιρείσθωσαν, εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφορισμῷ ὑποβεβλήσθωσαν. Ἐναργῶς τοίνυν ἐκ τούτου παρίσταται, μὴ ἀνεύθυνον ὀφλεῖν δίκην, τοὺς τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ἀποσχιζομένους, καὶ ἀποφοιτῶντας κληρικούς, καταγινώσκοντας ὡς ἀσεβούντων, ἢ ἀδικούντων· τῶν δὲ [illegible] μέντοι γε πρότερον κἂν τὰ χείριστα λέγηται περὶ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου, οὐ δίκαιον τῆς ἐκείνου κοινωνίας ἀφίστασθαι, πρὶν ἂν ἡ δι' ἀκριβοῦς ἐξετάσεως κρίσις τοῦτον καθέλῃ· οὐ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἡ χάρις, ἀλλὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὃ καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν παρέχειν ταύτην εἴωθε τοῖς θερμοτέροις τὴν πίστιν· πάντας γάρ φησιν, ὁ Θεὸς οὐ χειροτονεῖ, διὰ πάντων δὲ ἐνεργεῖ.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ε'. διέξεισι, προσθείς, εἰ δὲ μετὰ τὸ καθαιρεθῆναι θορυβῶν ἐπιμένοι, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἀναστατοῖ, διὰ τῆς ἔξωθεν καὶ πολιτικῆς ἐξουσίας σωφρονίζεσθαι, εἴπως τοῦτον γοῦν πρὸς μετάνοιαν ἐπιστρέψειεν· ἐπιτιμᾶν γὰρ μόνον ἐφεῖται τοῖς ἐπισκόποις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τιμωρεῖσθαι τοὺς πλημμελοῦντας, μὴ πειθομένους δὲ τοῖς ἄρχουσι πρὸς σωφρονισμὸν ἐκδιδόναι.

Ζήτει καὶ τὸν λα'. καὶ τὸν νθ'. τῆς ς'. συνόδου ἐν τῷ α'. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου.

Οἱ

Ὁ δὲ ιβʹ. κανὼν τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου τὸν λαʹ. φησὶ τῆς ϛʹ. συνόδου κανόνι γενόμενοι σύμψηφοι, ἀποκεκληρωμένους εἶναι, καὶ ὑποτεταγμένους κελεύομεν παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου, τοὺς ἐν εὐκτηρίοις οἴκοις, ἔνδον οἰκιῶν ὄντων λειτουργοῦντας ἱερέας· εἰ δέ τινες παρὰ τούτους δίχα γνώμης τοῦ ἐπισκόπου εἰς τὰς οἰκίας ἐμπίπτοντες ἅψασθαι λειτουργίας τολμήσειεν, ἐκείνους μὲν καθαιρεῖσθαι, τοὺς δὲ συγκοινωνοῦντας αὐτοῖς ἀφορίζεσθαι.

Ὁ δὲ ιγʹ. ὥσπερ αἱ τῶν αἱρετικῶν ζιζανίων ἐκφύσεις φησὶ, τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος ῥίζαις αὐταῖς ἐξεκόπησαν, οὕτω καὶ τὴν τῶν σχισματικῶν μανίαν, ὃ τοῦ Χριστοῦ μερίζειν ἐπιχειροῦσιν, ἡμεῖς ἀνατέλλοντες ὁρίζομεν· ὡς εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἐπί τισι δῆθεν ἐγκλήμασιν, ἃ τῆς σαρκικῆς ἐξῆπται παθῶν, τοῦ οἰκείου καταγνοὺς ἐπισκόπου, πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ ἀδίκου πράξεως ἐκτὸς τὸν βίον, πρώτως ἐκ διαμέτρου ὡς τῷ ἀποστολικῷ καὶ θείῳ κανόνι διείληπται, ἀποστῆναι τῆς αὐτοῦ κοινωνίας τολμήσειε πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως, καὶ τὸ δὲ ὄνομα τὴν θείαν ἐπιτελῶν ἱεροτελεστίαν μὴ ἀναφέρει, τοῦτον ὑποκεῖσθαι καθαιρέσει κελεύομεν, καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀποστερεῖσθαι τιμῆς. ἀθέμιτον γὰρ τὸν τὴν μητροπολιτῶν κρίσιν ἁρπάζοντα, προκρίσεως ὅσον τὸ ἐπ᾽ αὐτῷ τοῦ οἰκείου πατρὸς καὶ ἐπισκόπου καταψηφίζεσθαι· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑπομένους αὐτῷ κληρικοὺς μὲν τυγχάνοντας τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις ὑποβάλλεσθαι, μοναχοὺς δὲ ἢ λαϊκοὺς, μὴ ὅτι τῆς ἱερᾶς ἀφορίζεσθαι κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκκλησίας παντάπασιν ἐξωθεῖσθαι, μέχρις ἂν τὴν πρὸς τοὺς σχισματικοὺς συνάφειαν διαπτυσάμενοι, πρὸς τὸν οἰκεῖον ἐπιστραφῶσιν ἐπίσκοπον.

Ὁ δὲ ιδʹ. καθαίρεσιν καὶ τοῦ ἐπισκόπου καταψηφίζεται, εἰ τῆς κοινωνίας τοῦ ἰδίου ἀποσχοίη μητροπολίτου· μὴ δὲ ἀναφέρειν ἀνέχοιτο ἐν τῇ ἱερᾷ τελετῇ τὸ αὐτοῦ ὄνομα.

Ὁ δὲ ιεʹ. τὴν αὐτὴν δίκην καὶ τοῖς μητροπολίταις τιμᾶται, τοῖς ἀποσχιζομένοις τοῦ σφῶν πατριάρχου, εἰδ᾽ ὁ πατριάρχης τυχόν φησιν, ἢ ὁ μητροπολίτης, ἢ ὁ ἐπίσκοπος, οἱανδήτινα αἵρεσιν, παρὰ τῶν θείων καταγνωσμένην πατέρων, δημοσίᾳ, καὶ γυμνῇ φανερᾷ κηρύττῃ τῇ κεφαλῇ, οἱ τῆς αὐτοῦ κοινωνίας ἀποδιαστελλόμενοι καὶ ἀποτειχίζοντες ἑαυτοὺς, μὴ ὅτι κολάσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς προσηκούσης τοῖς ὀρθοδόξοις ἀξιοῦσθαι τιμῆς· οὐ γὰρ ἐπισκόπων, ἀλλὰ ψευδεπισκόπων καὶ ψευδοδιδασκάλων κατέγνωσαν, καὶ οὐκ εἰς σχίσματα τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας κατέτεμον, ἀλλὰ σχισμάτων καὶ μερισμῶν τὴν ἐκκλησίαν ἐσπούδασαν λύσασθαι, τό γε εἰς αὐτοὺς ἧκον. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὖ ποιοῦντες, τὴν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ἀπειπάμεθα κοινωνίαν, καὶ πρό γε συνοδικῆς διαγνώσεως καὶ κρίσεως.

Ὁ δὲ ϛʹ. τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου τῷ περὶ ἐλαχίστου τιθεμένῳ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἰδίᾳ ἐκκλησιάζοντι, καὶ παρὰ γνώμην ἱερουργοῦντι τοῦ ἐπισκόπου, τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν ἀξιοῖ· τί γὰρ τοῦ ἀναθέματος ἐσχατώτερόν τι καὶ φρικωδέστερον; ἐκκλησίαν δὲ, οὐ τὸν ναὸν, ἀλλὰ τὸ τῶν πιστῶν φησι πλήρωμα· ὁ γὰρ ναὸς κατὰ τὸν Πηλουσιώτην ἅγιον Θεόδωρον ἐκκλησιαστήριον ἂν κυρίως λέγοιτο, ὡς θυμίαμα θυμιατήριον, καὶ θυσία θυσιαστήριον.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ιʹ. τῆς ἐν Καρθαγένῃ τὸν ἀφορισμῷ ἐπιτιμηθέντα πρεσβύτερον, εἰ ἐξ ἀπονοίας νέον πήξαι θυσιαστήριον, ἰδίᾳ τῷ Θεῷ ἱερουργίαν προσφέρῃ, τῷ ἀναθέματι παραπέμπει, οἷα τὴν τῆς ἐκκλησίας πίστιν καὶ κατάστασιν λυμαινόμενον, καὶ βλασφημεῖσθαι ταύτην παρασκευάζοντα παρὰ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν· πρῶτον μὲν γὰρ παραγγελίαις πειρᾶσθαι δεῖ τοὺς τὰ σχίσματα ποιοῦντας ἐπανάγειν

A Canon autem xii. Concilii, quod primum ac secundum appellatur, Canoni, inquit, xxxi. Concilii sexti consentientes, Clericatu privandos decernimus, & Episcopo illius loci subjiciendos Sacerdotes, qui in oratoriis, quæ intra ædes privatas habentur, sacra celebrant. Quicunque vero præter hosce, citra Episcopi sententiam in ædes incidentes ausi fuerint sacra facere, ipsos quidem deponi, communicantes verò segregari.

Canon verò xiii. Ut hæreticorum zizaniorum germina, inquit, ense Sancti Spiritus radicitùs exscindebantur, B ita Schismaticorum insaniam, quæ corpus Christi dividere studet, nosmet reprimentes statuimus, Quod siquis Presbyter aut Diaconus ob crimina quædam, quæ ad carnales affectus pertinent, suum Episcopum damnans, qui cum omni pietate ac innocentiá vixerit, directe contra Apostolico ac sacro Canone definitum, ausus fuerit à communione ejus secedere, ante cognitionem Synodicam, ejúsque nomen, quando sacra peragit, non referat, hunc depositioni subjici volumus, & omni Sacerdotali honore privari. Illicitum enim est eum qui judicium Metropolitanorum præripit, ante judicium, quantum ad illum C spectat, adversus Patrem suum atque Episcopum decernere: sed & qui eum sequuntur, si Clerici fuerint easdem pœnas subire, sin verò Monachi, aut Laici, non tantum communione privari, sed etiam Ecclesiá penitus expelli, donec conspirationem cum Schismaticis respuentes, ad proprium Episcopum reversi fuerint.

Canon verò xiv. depositionem etiam Episcopi decernit, si à communione sui Metropolitani defecerit, aut recusaverit in officio sacro nomen ejus referre. D

Tum Canon lxv. paris criminis arguit etiam Metropolitas qui à suo Patriarchá recedunt: veruntamen, si Patriarcha fortassean aut Metropolita, ait, aut Episcopus hæresin aliquam à sanctis Patribus damnatam publicè, & ut ita dicam nudo capite prædicaverit, qui communioni ejus abrenunciant, & seipsos communiunt adversus eum, non pœná dignus, sed potius honore, qui orthodoxis competit, habeatur. Non enim Episcopos sed Pseudepiscopos & Pseudodidascalos damnarunt, neque in Schismata unitatem Ecclesiæ consciderunt, sed à Schismatis & divisionibus Eccle- E siam liberare studuerunt, quantum in eis erat. Quamobrem & nos rectè facimus quòd communionem veteris Romæ abnuimus, etiam ante Synodalem cognitionem ac judicium.

Canon autem sextus Synodi Gangrensis, ei, qui Ecclesiam contemnens privatas conciones habet, atque sine licentiá Episcopi sacra celebrat; ultimum supplicium denunciat: quid enim uspiam anathemate gravius & terribilius? Ecclesiam autem vocat, non templum, sed cœtum fidelium. Templum enim secundùm S. Isidorum Pelusiotam propriè Ecclesiasterium appella- F re licet, sicuti θυμίαμα θυμιατήριον, & θυσία θυσιαστήριον.

Imo etiam Canone x. Concilii Carthaginensis, Presbyterum depositione percussum, si ex insolentiá novum altare fixerit, & privatim Deo sacra fecerit, anathemate ferit, tanquam corruptorem fidei atque constitutionis Ecclesiasticæ, & studentem illam contemptui exponere hostium veritatis. Primùm quidem exhortationibus opus est, ut conemur hosce qui

Schismata, faciunt, reducere ad conformitatem, inobedientes tamen aut deponere, aut excommunicare. Sin verò adhuc permanserint obstinati, ac seditionem moventes, anathemati ipsos subjicere, & tanquam membra corrupta è corpore Ecclesiæ rescindere.

Eadem etiam adserit & xi. Canon, Presbyterum à suo Episcopo damnatum, tanquam malè viventem, id denunciare oportet Episcopis vicinis, ut eorum gratiâ suo Episcopo reconcilietur. Sin verò superbiâ elatus sese separet ab Episcopo, & privatim celebrare velit, non solùm gradum suum amittet, sed etiam anathema erit. Oportet autem dispicere, ait, num meritò Episcopum suum Clericus accuset, videlicet aut eum injustè facientem, aut contra rectam doctrinam viderit, & non sine ratione communionem ejus declinet.

Quære in cap. ii. Lit. A. Can. xxxiii. Synodi Laodicenæ, & cap. xx. Lit. K.

Multisona autem Ecclesiæ tuba & verè Chrysostomus, Epistolam ad Ephesios explicans, & in xi. Expositionis suæ sermone de iis qui schismata faciunt differens, Vir quidam sanctus, inquit, neque Martyrii sanguinem peccatum illud diluere posse dixit. Et in capite lxv. ejusdem Expositionis, Ecclesiam scindere nihil minus malum præstat quàm in hæresin labi. Nihil etiam vetat quominus præcedentibus adjiciamus Epistolam beati Dionysii Episcopi Alexandrini ac Martyris, quam ad Novatum Romæ Presbyterum misit.

Epistola Dionysii ad Novatum Presbyterum Romanum.

DIONYSIUS Novato fratri salutem. Si modò ægrè tulisti, ut dicis, sponte recedendo id ipsum ostendes. Oportuit enim & quodvis potiùs perpeti, quàm discindere Ecclesiam Dei: neque minus gloriosum fuit Martyrium propter evitandum schisma, quàm cultum Idolorum, imò meo quidem judicio magis. Illic enim propter suipsius animam solam, hic propter totam Ecclesiam Martyrium obit. Jam verò si persuaseris aut coëgeris fratres in concordiam conspirare, insignis erit delicti emendatio: Atque illud quidem minime imputabitur, hoc autem laudem merebitur. Si tamen inobsequentes servando nihil valeas, tuam animam serva. Bene Te ut pacem retines valere expto in Christo.

A πρὸς τὴν ὁμόνοιαν, μὴ πειθομένους δὲ, καθαιρεῖν ἢ ἀφορίζειν. εἰ δὲ καὶ οὕτω μένοιεν ἀπαιδαγώγητοι καὶ στασιάζοντες, ὑποπίπτειν τούτους τῷ ἀναθέματι, καὶ ὡς σεσηπότα μέλη τοῦ ὑγιαίνοντος σώματος τῆς ἐκκλησίας ἐκτέμνειν.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ ια΄. ἀποφαίνεται, τὸν καταγνωσθέντα παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου πρεσβύτερον, ὡς μὴ καλῶς βιοῦντα, προσαγγεῖλαι δεῖ τοῖς γειτνιῶσι τῶν ἐπισκόπων, ὡς ἂν δι' ἐκείνων, τῷ ἰδίῳ διαλλαγείη. εἰ δὲ φυσιωθεὶς ἀποσχισθείη μὲν τοῦ ἐπισκόπου, ἰδίᾳ δὲ ἱερουργεῖν βουλήσεται, οὐ B μόνον τὸν ἴδιον ἀπολέσει βαθμὸν, ἀλλὰ καὶ ἀνάθεμα ἔσται. χρὴ δέ φησι σκοπεῖν, μὴ ἄρα δικαίως τὸν ἴδιον ἐπίσκοπον ὁ κληρικὸς αἰτιῷτο, ἢ ἀδικοῦντα βλέπων αὐτὸν, ἢ τῷ ὀρθῷ ἐναντιούμενον δόγματι, καὶ οὐκ ἔξω λόγου τὴν αὐτοῦ κοινωνίαν ἐκκλίνοι.

Ζήτει ἐν τῷ β΄. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου κανόν. λγ΄. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ τὸ κ. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου.

Ἡ δὲ πολύφθογγος τῆς ἐκκλησίας σάλπιγξ τῷ ὄντι Χρυσόστομος, τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἑρμηνεύων ἐπιστολὴν, κατὰ C τὸν ια΄. τῆς ἑρμηνείας λόγον, περὶ τῶν τὰ σχίσματα ποιούντων διαλεγόμενος, ἀνήρ τις ἅγιος, φησὶ, εἴρηκεν, ὅτι οὐδὲ μαρτυρίου αἷμα ἐξαλείφειν δύναται τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. ἐν δὲ τῷ ξε΄. τῷ αὐτῆς κεφαλαίῳ τοῦ εἰς αἵρεσιν ἐμπεσεῖν, τὸ τὴν ἐκκλησίαν σχίσαι, οὐδὲν ἔλαττον κακὸν δείκνυσιν. οὐδὲν δὲ ἀπᾴδει καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἐναρμόσαι τοῖς φθάσασι, τοῦ ἐν ἁγίοις Διονυσίου Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρος, ἣν πρὸς Ναυάτον πέπομφεν Ῥώμης ὄντα πρεσβύτερον.

Ἐπιστολὴ Διονυσίου πρὸς Ναυάτον Ῥώμης πρεσβύτερον.

D

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ναυάτῳ ἀδελφῷ χαίρειν. εἰ ἄκων ὡς φὴς ἤχθης, δείξεις ἐὰν ἀναχωρήσῃς ἑκών. ἔδει μὲν γὰρ καὶ πᾶν ὁτιοῦν παθεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ διακόψαι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἦν οὐκ ἀδοξοτέρα τῆς ἕνεκεν τοῦ μὴ εἰδωλολατρῆσαι γινομένης, ἡ ἕνεκεν τοῦ μὴ σχίσαι μαρτυρία, κατ' ἐμὲ δὲ καὶ μείζων· ἐκεῖ μὲν γὰρ, ὑπὲρ μιᾶς τις τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, ἐνταῦθα δὲ, ὑπὲρ ὅλης τῆς ἐκκλησίας μαρτυρεῖ. καὶ νῦν δὲ εἰ πείσαιο ἢ βιάσαιο τοὺς ἀδελφοὺς εἰς ὁμόνοιαν εἰσελθεῖν, μεῖζον ἔσται σοι τοῦ σφάλματος τὸ κατόρθωμα· καὶ τὸ μὲν, οὐ λογισθήσεται, τὸ δὲ, ἐπαινεσθήσεται. εἰ E δὲ ἀπειθούντων ἀδυνατοίης, σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχήν, ἐρρῶσθαί σε εὐχόμενον τῆς εἰρήνης ἐν κυρίῳ ἀντέχεσθαι.

F

A

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Τ. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α΄.

Περὶ τῆς τάξεως τῶν κληρικῶν.

Ζήτει τὸ ϛ΄. κεφ. τοῦ Δ. στοιχείου.

Ὁ δὲ νϛ΄. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανὼν, τοῦ ἐπισκόπου τὴν εἴσοδον ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ποιουμένου, μὴ B ἐξεῖναι κελεύει τοῖς πρεσβυτέροις προλαμβάνειν καὶ εἰσερχομένους καθέζεσθαι, καὶ μόνον ἐᾶν τὸν ἐπίσκοπον. οὐχ ὅπως γὰρ ἀξίας ἀλλὰ καὶ τῆς καταφρονήσεως τοῦ ἐπισκόπου τοῦτο σημεῖον· ἀλλὰ σὺν αὐτῷ συνεισιέναι, εἰ μή πού τις ἀνωμάλως ἔχει τὸ σῶμα, καὶ τὴν στάσιν ἥκιστα δύναται φέρειν.

ΚΕΦ. β΄.

Περὶ ταφῆς.

C

Νόμοι.

Οὐκ ἔξεστι θάπτειν, ἔνθα δῆλόν ἐστιν, ὅτι μάρτυρος σῶμα ἀπόκειται. οὐδεὶς ἀπὸ τῶν τάφων ὕλην τινὰ εἰς ἕτερον οἰκοδόμημα μεταφερέτω. μηδεὶς σῶμα ἀνθρώπινον χωρὶς κελεύσεως βασιλικῆς εἰς ἕτερον τόπον μεταφερέτω. ζήτει καὶ ἐν τῷ ιε΄. κεφ. τοῦ Μ. στοιχείου.

ΚΕΦ. γ΄.

D

Οὔτε τοὺς τελευτήσαντας, οὔτε βαπτίζειν θεμιτὸν, οὔτε κοινωνεῖν τὸ ἱερὸν σῶμα.

Ζήτει τὸ κϛ΄. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου.

ΚΕΦ. δ΄.

Περὶ τῶν τέκνων τῶν κληρικῶν.

Ὁ λε΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν, οὐκ οἴεται δεῖν E ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς, ἀρχεῖν τοῖς τέκνοις αὐτῶν δίδοσθαι τὸ αὐτεξούσιον, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς ἡλικίας καὶ τῶν ἀγαθῶν τρόπων δοῖεν πληροφορίαν, ὅτι δυνήσονται δεόντως καὶ εὐλαβῶς τὰ καθ᾽ ἑαυτοὺς οἰκονομεῖν. εἰ δ᾽ οὖν τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῶν καὶ αὐτοὶ ἔσονται κοινωνοί.

Νόμοι.

Οἱ δὲ νόμοι κελεύουσι, μὴ παρὰ μόνου τοῦ πατρὸς, εἴτε κληρικοῦ, εἴτε λαϊκοῦ, τὴν τῶν τέκνων αὐτεξουσιότητα γίνεσθαι, εἰ μὴ καὶ δικαστικὴ διάγνωσις τοῦτο ἐπιψηφίσειε. φασὶ γὰρ, F ἡ ψιλὴ συναίνεσις τοῦ πατρὸς ἐλευθεροῖ τῆς ὑπεξουσιότητος τὸν παῖδα, ἀλλὰ νόμιμος πρᾶξις.

Οἱ δὲ ὀφφικίῳ τιμηθέντες παῖδες τῶν ἐπισκόπων, αὐτεξούσιοι παρὰ τὸν νόμον γίνονται, καὶ λόγον ὑπὲρ αὐτῶν οἱ πατέρες οὐ διδόασι. φησὶ γὰρ ἡ πα΄. Ἰουστινιάνειος νεαρὰ, ὅτι πάντες οἱ ἀξιωματικοὶ, καὶ ἔχοντες ὀφφίκια ἄρχοντες αὐτεξούσιοι εἰσὶν, καὶ εἰ τῆς πατρικῆς χειρὸς οὐκ ἔφθασαν ἀπολυθῆναι.

INITIUM LITERÆ T.

CAPUT I.

De Ordine Clericorum.

Quære cap. v. Lit. Δ.

CANON autem lvi. Synodi Laodicenæ, quando Episcopus ad altare accedere vult, minime licere judicat Presbyteris præoccupare, atque introeuntes sedes capescere, & Episcopum solum relinquere. Illud enim non tantum decoris violati, sed & contemptûs Episcopi argumentum est: sed potius unà cum Episcopo ingredi vult, nisi quis corpore minus valeat, & standi moram perferre neutiquam possit.

CAPUT II.

De Sepulturâ.

Leges.

SEPELIRE haud fas est, ubi constat corpus Martyris jacere. Nemo quisquam de sepulchris materiem quamcunque ad aliam domum extruendam auferat. Cadaver hominis citra mandatum Imp. nemo in locum alium transferat. Quære & in cap. xv. Lit. M.

CAPUT III.

Quòd mortuos baptizare minimè liceat, neque horum cadaveribus sacra mysteria præbere.

Quære cap. xxvi. Lit. K.

CAPUT IV.

De Clericorum filiis.

CANON xxxv. Concilii Carthaginensis minimè oportere existimat Episcopos ac Clericos facile liberis suis potestatem sui concedere, nisi per ætatem aut morum probitatem fidem certam fecerint, posse se convenienter ac providè res suas administrare. Secùs enim & ipsi liberorum suorum criminibus obnoxii erunt.

Leges.

Leges autem statuunt libertatem filiis non à patre solo, sive Clericus sit, sive Laicus, donari, nisi cognitio auctoritativa ita decernat. Non enim consensus merus patris natum patriâ potestate liberat, sed legitima actio.

Liberi autem Episcoporum, qui dignitate aliquâ cohonestantur, sui juris juxta Leges evadunt, neque pro illis Patres rationem reddunt. Dicit enim Novella Justiniani lxxxi. Qui dignitatem indepti sunt, ac officia publica sustinent, suæ potestatis sunt, quamvis per ætatem non oporteat ipsos de manu patriâ liberari.

Delicta

Delicta circa damnum quæ perpetrant filii sub patriâ potestate, ipsi Patres meritò luunt, non ita & crimina. Neque enim puniuntur Patres propter filios: cùm lex diserte dicat, delicta caput sequuntur.

CAPUT V.

De sacrâ Quadragesimâ, & ritibus qui in eâ observantur.

Quære cap. iv. Lit. N.

CANON autem lv. Synodi sextæ, eos qui veterem Romam incolunt, monet nè in Sabbatis sacræ Quadragesimæ jejunent, præterquam in uno tantum, eóque magno Sabbato. Sed arrogantes illi incorrigibiles perseverarunt, neque Canonibus Apostolicis, neque huic obsequentes, adeóque nec Clerici depositionem metuunt, neque Laici excommunicationem. Tanto autem turpiores evaserunt, ut non solùm in istis, sed & aliis anni Sabbatis illicitè jejunent. Imò quod adhuc magis Canonibus repugnat, solutionem Sabbati in feriam quartam & Parasceven referunt, atque istorum dierum jejunium in Sabbatum, quasi sollicitè studentes omnem legem sacram eversam dare.

Canon verò lvi. contrarium planè Armenorum errorem corrigens, in Sabbatis & Dominicis Quadragesimalibus à caseo & ovis abstinere ipsos præcipit; quod quidem præceptum in universâ Dei Ecclesiâ obtinet. Nam sicuti ab omnibus mutis animalibus temperamus, ita & opus fructus ipsorum in cibum minimè adhiberi. Hoc etiam in feriis quartis & sextis per totum annum observare oportet. Qui secus fecerint, depositionis aut excommunicationis pœnam iis intentat, prout Clerici fuerint, aut Laici. Sed vel hinc videas Latinos ad summam insolentiam pervenisse, tanquam de industriâ sacris Canonibus resistentes, scilicet in Sabbatis & diebus Dominicis per Quadragesimam, non solum caseum & ova, sed etiam carnes comedunt, neque plebeii duntaxat hoc faciunt, sed Monachi etiam minus bene valentes.

Quære & in cap. i. Lit. B. Syn. Laodiceni Can. xlii. & in cap. vii. Lit. Π. Concilii sexti Can. lxxxix.

Rursus Canon lii. Synodi sextæ, in cæteris quidem Quadragesimæ diebus, scilicet luctui, jejuniis, ac compunctioni destinatis in expiationem unius cujusque perperam commissorum, officium præsanctificatorum celebrari jubet: Attamen in Sabbatis & Dominicis Quadragesimæ, & die sacro Annunciationis, jejunare haud licet, licet tamen & sacrificium offerre, & perfectam Liturgiam peragere. Celebramus enim Annunciationis diem feriando in ipso, tanquam principium ac caput salutis nostræ. Videtur igitur unicum esse ac simplex Quadragesimale isthoc jejunium. Nam si aliud in Canonibus agnosceretur, constitutum esset & in illo non plenarium officium sed præsanctificatorum obire.

Quam ob causam ut plurimum tertiâ horâ diei sacra Liturgia peragatur: nonnunquam tamen, in maximis puta festis, tempore vespertino.

Jam verò disquirendum est quâ causâ, quum in aliis anni diebus circa horam tertiam à solis ortu lex

A Τῶν ψυχικῶν μέντοι σφαλμάτων, ἅπερ οἱ ὑπεξούσιοι ἁμαρτάνουσι παῖδες, ἴσως οἱ πατέρες δίκην ὑπέχουσιν, οὐ μὴν καὶ τῶν ἐγκληματικῶν· οὐ γὰρ κολάζονται πατέρες ὑπὲρ τέκνων. φησὶ γὰρ ὁ νόμος, τὰ ἁμαρτήματα τῇ κεφαλῇ ἕπεται.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων ἐθῶν.

B Ζήτει τὸ δ'. κεφ. τοῦ Ν. στοιχείου.

Ὁ δὲ νε'. τῆς ς'. συνόδου κανὼν, τοῖς τὴν παλαιὰν οἰκοῦσι Ῥώμην παρεγγυᾶται, μὴ νηστεύειν τὰ σάββατα τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἐκτὸς μόνου τοῦ ἑνὸς καὶ μεγάλου σαββάτου. ἀλλ' ἀδιόρθωτοι μεμενήκασιν οἱ ἀλαζόνες, μήτε τῶν ἀποστολικῶν κανόνων, μήτε τούτου ἐπιστρεφόμενοι, μήτε τὴν καθαίρεσιν οἱ ἱερωμένοι, μήθ' οἱ τοῦ δήμου τὸν ἀφορισμὸν εὐλαβούμενοι. μᾶλλον δὲ τοσοῦτον χείρους γεγόνασιν, ὡς μὴ μόνον ἐν τούτοις, ἀλλὰ κἂν τοῖς ἄλλοις τοῦ χρόνου σάββασι παρανόμως νηστεύειν. ὃ δ' ἔτι τούτων παρανομώτερον, C ὅτι τὴν τοῦ σαββάτου καταλύσιν, ἐπὶ τὴν τετράδα μετενηνόχασι, καὶ παρασκευήν, τὴν δ' ἐν ταύταις νηστείαν ἐπὶ τὸ σάββατον, ἔργον ὥσπερ ποιούμενοι, πάντα νόμον ἱερὸν τιθέναι ἀνάστατον.

Ὁ δὲ νς'. τὴν αὖθις ἐκ διαμέτρου τῶν Ἀρμενίων διορθούμενος πλάνην, ἐν τοῖς σάββασι καὶ ταῖς κυριακαῖς τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, τυροῦ καὶ ᾠῶν ἀπέχεσθαι καὶ τούτους κελεύει· οἷα δὴ νόμος πάσῃ τῇ ὑφ' ἡλίῳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ. ὥσπερ γὰρ πάντων τῶν φυομένων ἀπεχόμεθα ζώων, οὕτω δέον καὶ ὅσα τούτων καρποὺς εἰς τροφὴν μὴ προσίεσθαι. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς τετράδος παρατηρητέον καὶ παρασκευῆς τοῦ D ὅλου ἐνιαυτοῦ· τοῖς δὲ παραβαίνουσι, καθαιρέσεως ἢ ἀφορισμοῦ τιμωρία, κληρικοῖς οὖσιν, ἢ δημόταις τυχόν. ἀλλὰ κἂν τούτῳ Λατίνους μᾶλλον ἂν ἴδοις εἰς ἔσχατον ἀσυμμέτρους παρανομίας, ὥσπερ ἐξεπίτηδες ὁμόσε χωροῦντας τοῖς θείοις κανόσιν. ἐν γὰρ τοῖς σάββασι καὶ ταῖς κυριακαῖς τῆς τεσσαρακοστῆς, οὐ μόνον τυροῦ καὶ ᾠῶν, ἀλλά γε κρεῶν ἅπτονται, οὐχ ὁ δῆμος μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν μοναχῶν οἱ ἀσθενεῖς δῆθεν τὸ σῶμα ἔχοντες.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ α'. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου, τὸν ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου καν. μβ'. καὶ ἐν τῷ ζ'. κεφ. τοῦ Π. στοιχείου κανόνα πθ'. E τῆς ς'. συνόδου.

Ὁ δὲ τῆς ς'. συνόδου νβ'. καν. ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἡμέραις οἷα πένθους ἀφωρισμέναις καὶ νηστείας καὶ κατανύσσεσθαι, εἰς ἐξίλασμα τῶν οὐ καλῶς ἑκάστῳ δεδρασμένων, τὴν τῶν προηγιασμένων λειτουργίαν κελεύει τελεῖσθαι· ἐν δέ γε τοῖς σάββασι καὶ ταῖς κυριακαῖς αὐτῆς, καὶ τῇ ἁγίᾳ τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἡμέρᾳ, ἐπείπερ ἐν ταύταις νηστεύειν οὐκ ἔννομον, καὶ θυσίαν προσφέρειν καὶ τελείαν γίνεσθαι λειτουργίαν. τιμῶμεν γὰρ τὴν τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἡμέραν πανηγυρίζοντες ἐν αὐτῇ, ὡς ἀρχὴν καὶ κεφάλαιον τῆς ἡμῶν σωτηρίας. ἔοικεν οὖν μίαν εἶναι τὴν τεσσαρακοστήμερον νηστείαν. εἰ γὰρ καὶ F ἑτέρα τοῖς κανόσιν ἐπεγινώσκετο, ὤφειλεν ἂν καὶ ἐν ταύτῃ, μὴ τελείαν ἱεροτελεστίαν, ἀλλὰ προηγιασμένων τελεῖσθαι.

Διὰ τί ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν, τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας ἡ θεία τελεῖται λειτουργία· ἔστι δὲ ὅτε πρὸς ἑσπέραν ἐν ταῖς μεγίσταις τῶν ἑορτῶν.

Ἀλλὰ ζητητέον ἐνταῦθα, τίνος χάριν ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ἡμερῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, περί που τρίτην ὥραν ἀπὸ τοῦ ἡλίου

τὴν θείαν τελεῖσθαι μυσταγωγίαν. τῶν δὲ προειρημένων ἐστὶν ἃς ἑορτὰς κοινότερον τρόπον, οἱονεὶ πρεσβεύειν οἰόμενοι, τούτων τὴν τελετὴν εἰς τὴν ἑσπέραν ταμιευόμεθα, καὶ μετὰ τὰς ἑσπερινὰς εὐθὺς ἐπιτελουμένας ᾠδάς. τουτὶ γοῦν τὸ ἔθος, καὶ ἐξαίρετον καὶ ἰδίᾳ τετήρηται, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ, τῷ τε ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ καὶ σεβασμίῳ σαββάτῳ, πρὸς δὲ τῇ περιφανεῖ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἡμέρᾳ, καί γε τῇ λαμπρᾷ καὶ φερωνύμῳ τοῦ θείου φωτός, εἴ γε μὴ συνέλθοιεν ἡμέραις, τῶν οἰκείων οὐκ ἀνεχομένας διὰ ταύτας ἐκστῆναι πρεσβείων. ταύταις εἰ βούλει προσθήσεις, καὶ τὴν σωτήριον τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἡμέραν· καὶ ἡ μὲν ἐκ τῶν εἰκότων τοῦ προτέρου αἰτία, ὅτι ταῖς ἐν τούτῳ τῆς ἡμέρας ὁ παράκλητος ἐναργῶς τοῖς ἀποστόλοις ἐπιφοιτήσας, καὶ τὸ τριττὸν φῶς ἤδη καὶ τέλειον τελέως τούτοις μυσταγωγήσας καὶ ἡμᾶς τῇ ἐπωνύμῳ τῆς θείας τριάδος ὥρᾳ τὴν τελείαν καθιεροῦν ἱερουργίαν τῇ τρισυποστάτῳ θεότητι, δι' αὐτῶν σαφῶς ἐδίδαξεν. εἰ γὰρ καὶ τῆς θείας ἱερουργίας ἡ τελετὴ τὸ τῆς ἀρρήτου οἰκονομίας ὑπογραφὴ τοῦ λόγου μυστήριον, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον τὴν χάριν ἴσμεν, τῷ τε εὐδοκήσαντι ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρί, καὶ τῷ συνεργήσαντι ζωοποιῷ πνεύματι. ἐν γε μὴν ταῖς εἰρημέναις ἐπισήμοις ἡμέραις, ὅσπερ ἅττα ἐν βάθει κεκαλυμμένα, καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας μυστήρια, ἀμυδρῶς πως ἡμῖν παραγυμνοῦται σκιαγραφούμενα, ὡς ἂν καὶ ἐκ τῆς τούτων καθόσον ἐφικτὸν μυήσεως, πρὸς τὸν θεῖον ἡμῖν ὑπάρξῃ πόθον, ἐπιπλέον πτεροῦσθαι καὶ ἀνατείνεσθαι. τοῦ γοῦν τελείου καὶ ἄκρου φωτός, ἐπὶ γῆς ὡς ἐν ἑσπέρᾳ τῷ τέλει τῶν αἰώνων τῷ κόσμῳ φανέντος, πάλαι μὲν ὁ δρόμος τῆς τοῦ νόμου ὡς εἰπεῖν ἡμέρας ἐληλύθει· ἡ δὲ τῆς καινῆς διαθήκης αὐγὴ τὸ τῆς πολυθεΐας σκότος κακίας καταλύειν ἀπήρχετο, ὃν ὁ σκιώδης νόμος πολλῷ γε ἄρα ἔδει προελεῖν. ταύτῃτοι καὶ τοῦ μυστηρίου τούτου τοῖς συλληψομένοις ἤδη καὶ ὑπουργήσουσι μαθηταῖς κοινωνεῖ ὁ σωτήρ, οὐ μεθ' ἡμέραν, ἀλλ' ἐν ἑσπέρᾳ βαθείᾳ τῆς μεγάλης πέμπτης φημί, καὶ πρὸς θείους ἐπαλείφων ἀγῶνας, καὶ ὁμοῦ παρακαλῶν τῇ πλάνῃ χωρεῖν, ἀτρεμιζούσῃ καθαρῶς τῇ ψυχῇ καὶ τοῖς λογισμοῖς ἑστῶσιν, οὐχ ὅπως τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὡς ἐντεῦθεν μελλόντων ἔργων ἔσεσθαι κρειττόνων, ἢ κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον· τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινή φησι, κίρνησι διαθήκη, τοῖς ὑπερμαχοῦσι ταύτης καὶ προαγωνίζουσιν, ὑπεμφαίνων διὰ τοῦ ποτηρίου, μὴ ἄν ποτε τούτους ὑπάρξαι, κινδύνων ἄνευ καὶ πειρασμῶν τῆς πλάνης περιγενέσθαι. καὶ εἰς τέλος ταύτην καταγωνίζεσθαι· ἧς τὸ ἐνεστηκὸς τηνικαῦτα σκότος, σημεῖον περιφανὲς ἦν. διὰ δὲ ταῦτα ὅσα ἡμᾶς εἰδέναι καὶ τὸ εἰκὸς ἀπαιτεῖ, ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ἡμερῶν τοῦ χρόνου, ὥρᾳ τρίτῃ ταῖς τῆς θείας τελεῖται ἱερουργίας, κατὰ μέντοι τὰς δηλωθείσας ἐπισήμους, καὶ μόνον, ἑσπέρα θεσμοῖς πατέρων τετήρηται. εἰώθασι γὰρ οἱ θεῖοι πατέρες ταῖς τῆς ἱερᾶς ὑπαλλάττειν μυσταγωγίας, καὶ διὰ τῆς ποικιλίας, ἐστὶν ἃ τῶν ὑπὲρ ἔννοιαν μυστηρίων, φιλανθρώπως ἡμῖν ὑπεμφαίνειν, καὶ πρὸς τὴν μίαν ἀπόρρητον καὶ ὑπέρσοφον ἐντεῦθεν γνῶσιν, οὐχ ἧττον θαυμασίως χειραγωγεῖν. καὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν δέ, νυκτὸς ἡ παρθένος τὸν κύριον τέτοκεν, καὶ δῆλον ἐξ ὧν ὁ εὐαγγελιστής φησιν, ὡς καὶ ποιμένες ἦσαν, καὶ τὰ ἑξῆς. νυκτὸς δὲ ὁ κύριος πρὸς τοῦ Ἰωάννου ἐβαπτίσατο, ἵνα τὸ πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενον, δαψιλεῖ τῷ φωτὶ τὴν νύκτα περιαυγάσαν, καὶ τὸν λαὸν ἐκπλῆξαν τῷ ἀσυνήθει τῆς θέας, οἷα θεῷ τῷ σωτῆρι προσέχειν τούτοις διαμαρτύρηται. νυκτὸς δὲ τοῦ μυστικοῦ δείπνου τοῖς μαθηταῖς ὁ κύριος κεκοινώνηκε· νυκτὸς δὲ καὶ ἡ σωτήριος ἀνάστασις γεγένηται· νυκτὸς καὶ ἡ παρθένος πρὸς τοῦ Γαβριὴλ τὸν ἀσπασμὸν τὸν ξένον ἐδέξατο.

A vult sacrum officium celebrari, festorum quorundam ex usu moderno, quasi peculiari honore digna illa existimantes, officia in vesperam reservamus, & post hymnos vespertinos statim celebramus. Hic autem usus peculiariter ac specialiter observatur in sacrâ & magnâ feriâ quintâ, & in sacro magno & venerando Sabbato, tum etiam illustri Nativitatis Christi die, atque etiam in sacro & celeberrimo Divini luminis, nisi fortè diebus coincidant, qui cum minimè patiuntur istorum causâ officia sibi eximia intermitti. Hisce etiam adde, si placet, & felicem Annunciationis diem. Quippe consimilis est ratio
B atque ejus qui præcessit, quianam hoc ipso Paracletus ad Apostolos illustri modo adveniens, & triplex lumen perfectumque perfectè illis demonstrans, nosmet cognomini sacrosanctæ Trinitati horâ perfectum ministerium Tripersonali Deitati consecrare, per ipsos perspicuè docuit. Quamvis enim officii sacri administratio ineffabilis Verbi dispensationem mysterio plenam ostendat: nihilo tamen minus gratiam habemus complacenti æterno ejus Patri, & cooperanti Spiritui vivificanti. Verum in dictis insignibus festis, ea mysteria in profundo abscondita, & conceptum sapientiæ divinæ
C superantia, subobscurè quidem, quasi sciagraphiâ quâdam deteguntur & adumbrantur, ita ut ex ejusmodi, quantum licet, initiatione, nobis detur ad divinum amorem magis erigi & attolli. Quamprimum autem perfecta & summa lux in terris apparuit hominibus tanquam in vespere, fine nimirum seculorum, diei legis, ut loqui licet, curriculum exitum vidit: novi verò Testamenti splendor, Polytheismi tenebras dissipare primùm potuit, quas umbratilis lex multo antè tollere debuerat. Quapropter & Servator noster cum Discipulis suis, qui tum quidem accipie-
D bant, & postea ministrabant illud mysterium, communicans, non interdiu, sed in profundo vespere magnæ puta feriæ quintæ, & ad sacra certamina perungens, atque pariter admonens ab errore recedere animo planè tranquillo, & firmis cogitationibus, minimè quidem instar oculorum, quatenus oportuit opera fore meliora, quàm secundùm veterem legem. Hoc poculum, inquit, novum miscet Testamentum iis, qui pro illo contendunt & dimicant: subinnuens adeo per poculum, nunquam fore ut ipsi periculorum & tentationum ad errorem immunes consisterent, vel eum penitus debel-
E larent, cujus instantes eo temporis tenebræ illustre signum erant. Id propter, quantum nobis scire licet, cùm in aliis anni diebus, horâ tertiâ Eucharistia peragatur, in dictis tamen eximiis diebus, iisque solis vespertinum tempus ex decreto Patrum observatur. Solebant enim Patres officium Eucharisticum identidem submutare, & per varietatem hanc mysteriorum incomprehensibilitatem perhumaniter nobis ostendere, atque ad unicam, ineffabilem, & supremam cognitionem etiam mirificè manuducere. Imò quidem juxta Historiam, noctu Virgo Dominum peperit, quod etiam liquet ex illo Evan-
F gelistæ, Erant autem pastores, &c. Noctu etiam Dominus à Johanne baptizatus est, ut spiritus in forma columbæ ad illum accedens, & copioso lumine noctem illustrans, populúmque percellens insolito spectaculo, ipsos Deo Servatori attendere moneret & obtestaretur. Præterea noctu Dominus de Cœna mystica cum Discipulis communicabat; noctu etiam Resurrectio salutaris contigit: noctu denique Virgo à Gabriele miram illam salutationem retulit.

A Atque Canon xlix. Concilii Laodiceni haud æquum existimat tempore quadragesimali aut panem offerre, aut perfectam Liturgiam peragere, præterquam in Sabbatis & Dominicis.

Canon etiam li. neque in memoriis, neque natalitiis sanctorum Martyrum, per totam quadragesimam, perfectum sacrificium celebrare præcipit: nisi fortè cum Sabbato aut die Dominico coincidant. Haudquaquam verò licet in diebus jejunii vel Martyrum memorias celebrare, vel gratiâ aliter è vitâ discedentium feriari, nisi die Sabbati, eóque solo.

B Proximus autem Canon neque nuptias neque natalitia in Quadragesimâ celebrare permittit.

Quanam ratione Quadragesima decima pars totius anni appellatur, & quas ob causas ea peraguntur, quæ in ipsâ observari solent.

Veruntamen haud injucundum fuerit & istarum rerum causas, his qui ignorant, quantum licet patefacere. Inscitum enim est ea invidere profundiori C scientiâ imbutos, quæ plerósque præ suâ ignaviâ fugiunt. Universa lex vetus visibilibus solita est rerum invisibilium naturam edocere, & corporeis spiritualium constitutionem præstare & exhibere. Inter alia decimas facultatum Deo consecrare quotannis priscis imperatum. Quæ vero ab illis typicè peracta erant, nobis mysticè accipiuntur. Quocirca divinum decus Apostoli non dissolvere quidem, sed supplere hoc ipso volentes defectum legis, decreverunt non cujusvis tempestatis fructus, sed vitæ nostræ cujuslibet annui decursus decimas Deo consecrare; D adeò ut per exercitationem in istis & pœnitentiam acriorem, infirmitates animæ per totum annum, adjuvante Deo, sanare possimus. Decimam autem anni partem hosce jejunii dies conficere asserimus. Quippe septem horum septimanæ, omissis Sabbatis & Dominicis, confiunt dies xxxv. addito vero magno Sabbato, & dimidiâ parte insignis & splendidæ noctis, colliguntur dies xxxvi. cum semisse; qui exactè constituunt decimam partem ccclxv. dierum unius anni. Nam decima pars ccc. est xxx. atque lx. vi. & v. semissis. E Quinimò & aliam mysticam notionem innuit numerus iste xxxvi. Triangularem enim numerum esse dicunt, harum rerum periti, & transmutari in quadratum & in circulum. Nam senarius, qui solus inter numeros monadicos perfectus est, in sese ductus procreat dictum numerum xxxvi. Quare per triangulum Divina essentia sub tribus personis ostenditur, per quadratum recta in Trinitatem fides & firma. Stabilis enim est & eodem modo semper consistens figura quadrata, paribus laterum angulis fulta. Circulus verò indicat virtutum inter se circularem nexum. Quoniam enim hæc ad Deum pertinent, recta scilicet circa Deitatem notio, & mandatorum observatio, monet F te numerus ille etiam in fide sanctæ Trinitatis firmum & stabilem esse, & virtutum circulum haud obiter ponere: verùm etiam utraque tanquam primitias totius anni Deo offerre, præsertim tempore jejunii. Hostis igitur & adversarius qui salutem cœlitùs concessam nobis invidet, videns nos pluris facientes virtutem, quàm valde varias vitii species, & instrumenta ipsius quæ in nobis sunt, tanquam animæ pestem ejicere conantes, arma adversum nos sumit cum insolenti præparatione, & tanquam defectores reducere tentat, & quasi fugitivos persuadere cupit ipsi nos

A Καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ μθʹ. τὴν τεσσαρακονθήμερον ζωτικὸν ἄρτον προσφέρειν, ἤτοι τελείαν ποιεῖν ἱεροτελεστίαν, οὐκ οἴεται δεῖν, εἰ μὴ ἐν τοῖς ταύτης σάββασι καὶ κυριακαῖς.

Ὁ δὲ ναʹ. μήτε ἐν ταῖς μνήμαις, μήτε ἐν τοῖς γενεθλίοις τῶν ἁγίων μαρτύρων, καθ᾽ ὅλην τὴν τεσσαρακοστὴν, διὰ τελείας θυσίας ἐπιτάττει πανηγυρίζειν· εἰ μή που συνέλθοιεν ἡμέρᾳ σαββάτου ἢ κυριακῆς. καὶ τῶν μαρτύρων τὰς μνήμας ἀθέμιτον ἐν ἡμέραις νηστειῶν ἐπιτελεῖν· σχολῇ γε δή που τῶν ἄλλως ἀποιχομένων, εἰ μὴ ἐν σαββάτῳ καὶ μόνῳ.

B Ὁ δὲ νβʹ. οὐδὲ γάμους, οὐδὲ γενέθλια τελεῖν ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ συγχωρεῖ.

Ὅπως ἀποδεκάτωσις τοῦ ὅλου χρόνου ἡ τεσσαρακοστὴ λέγεται· καὶ διὰ ποίας αἰτίας τελεῖται ἃ ἐν αὐτῇ τελεῖται.

Ἀλλὰ γὰρ καλὸν ἂν εἴη καὶ τὰς τούτων αἰτίας ὡς οἷόν τε δήλας θεῖναι τοῖς ἀγνοοῦσιν· ἀγνῶμον γὰρ ἐκείνων φθονῆσαι τοῖς βαθυτέρας ἐφιεμένοις γνώσεως, ἃ τὴν τῶν πολλῶν C ῥᾳθυμίαν διαπέφευγε γνώμας. ἅπας ὁ παλαιὸς νόμος τοῖς ὁρατοῖς ἐκπαιδεύειν εἰώθει τὴν τῶν ἀοράτων κατάστασιν, καὶ τοῖς σωματικοῖς τῶν πνευματικῶν πραγματεύεσθαι τὴν διόρθωσιν. πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις, καὶ τὰς τῶν ὑπαρχόντων δεκάτας τῷ θεῷ καθιεροῦν ἐτησίως τοῖς παλαιοῖς προστέτακτο. τὰ δὲ τυπικῶς παρ᾽ ἐκείνοις πληρούμενα, μυστικῶς ἡμῖν ἐκλαμβάνεται. ἡ οὖν θεία τῶν ἀποστόλων λογὰς, μὴ καταλύειν, ἀλλ᾽ ἀναπληροῦν κἂν τούτῳ τὸ ἐνδέον ἐγνωκότες τοῦ νόμου, οὐ τῶν ἐπετείων πραγμάτων, ἀλλὰ τῶν ἡμερῶν τῆς ζωῆς ἡμῶν ἑκάστης D τοῦ ἐνιαυτοῦ περιτροπῆς, τὰς δεκάτας καθιεροῦν τῷ θεῷ τεθεσπίκασιν, ὡς ἂν διὰ τῆς ἐν αὐταῖς σπουδῆς καὶ θερμοτέρας μετανοίας, τὰ παρ᾽ ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν τῆς ψυχῆς ἀρρωστήματα, σὺν θεῷ βοηθῷ δυνηθείημεν ἐξιάσασθαι. τὸ δέκατον δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ τὰς τῶν νηστειῶν ταύτας ἡμέρας εἶναι φαμέν· αἱ γὰρ ἑπτὰ τούτων ἑβδομάδες, χωρὶς τῶν σαββάτων, καὶ κυριακῶν, ἡμέραι γίνονται πέντε πρὸς τὰ τριάκοντα, προστιθεμένου δὲ καὶ τοῦ μεγάλου σαββάτου, καὶ τοῦ ἡμίσεως τῆς λαμπρᾶς καὶ φωτοειδοῦς νυκτὸς, ἡμέραι γίνονται λϛʹ. καὶ ἡμίσεια· τὸ ιʹ. ἀκριβῶς ὄντα τῶν τξεʹ. τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμερῶν· τῶν γὰρ τʹ. τὸ ιʹ. τὰ λʹ. καὶ τῶν ξʹ. τὰ ϛʹ. E καὶ τῶν εʹ. τὸ ἥμισυ. ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι μυστικὸν ἐμφαίνει θεώρημα, ὁ τριακοστὸς ἕκτος ἀριθμός· τρίγωνον γὰρ ὄντα φασὶν οἱ περὶ ταῦτα ἐσχολακότες, καὶ εἰς σχῆμα τετραγώνου καὶ κύκλου μεταβάλλειν. ὁ γὰρ μόνος τέλειος ἐν μονάσιν ἓξ ἀριθμὸς, πρὸς αὑτὸν αὐτὸς πολυπλασιαζόμενος τοῦτον τοίνυν ἀπογεννᾷ· διὰ μὲν οὖν τοῦ τριγώνου, ἡ τρισυπόστατος θεαρχία δηλοῦται· διὰ δὲ τοῦ τετραγώνου, ἡ πρὸς αὐτὴν πίστις, καὶ πάγιος· ἑδραῖον γὰρ ἀεὶ ὡσαύτως ἐστὶ τὸ σχῆμα τοῦ τετραγώνου ταῖς ἰσομέτροις γωνίαις τῶν πλευρῶν ἐρειδόμενον. ὁ δὲ κύκλος τῶν ἀρετῶν ἐμφαίνει τὴν πρὸς ἑαυτὰς κυκλικὴν περίοδον· ἐπεὶ δὲ γὰρ ταῦτα προσοικειοῖ τῷ θεῷ, ἥ τε F ὀρθὴ περὶ τὸ θεῖον ὑπόληψις, καὶ ἡ τῶν ἐντολῶν τήρησις, διδάσκει σε ὁ ἀριθμὸς καὶ ἐν τῇ πίστει τῆς ἁγίας τριάδος ἑδραῖον εἶναι, καὶ ἀμετάθετον, καὶ τὸν κύκλον τῶν ἀρετῶν μὴ ἐν παρέργῳ τιθέναι, ἀλλὰ καὶ ἀμφότερα ὡς ἀπαρχὰς τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ προσκομίζειν θεῷ, ἐν τῷ τῆς νηστείας μάλιστα καιρῷ. ὁ τοίνυν τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἄνωθεν βασκαίνων ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, ὁρῶν ἡμᾶς περὶ πλείονος τὴν ἀρετὴν ποιουμένους, ἢ τῆς κακίας εἴδη ἐν τῶν πλειόνων, καὶ τὰ ἐν ἡμῖν αὐτοῦ σκεύη ὡς λοιμὸν ψυχῆς ἄντικρυς ἐκβάλλειν διεγερθέντας, τὰ ὅπλα

καὶ

καθ' ἡμῶν ὥσπερ μετ' ὑπερηφανίας ἐπέρχεσθαι· καὶ A εἰς φυγὰς ἐπαναγαγεῖν πειρᾶται, καὶ ὡς ἀφραντιζόντων ἀμπλακήματα καὶ ὑπείκειν αὐτῷ καλοῦσι καὶ μὴ ἀφηνιάζειν, μηδὲ ταῖς πονηραῖς ἀποτάττεσθαι συνηθείαις, ἀλλὰ τοῖς εἰωθόσιν ἐγκαλινδεῖσθαι πάθεσι. φιλεῖ γὰρ ὡς ἐπίπαν ὁ πονηρὸς τοῖς ἐπειγομένοις τῶν παθῶν ἐλευθερωθῆναι, μᾶλλον ἐπιτίθεσθαι, καὶ σφοδροτέραν τὴν τῶν παθῶν ὑπαναπτεῖν τὴν φλόγα, ἑαυτὸν τοῖς ὅλοις ἀντιτιθείς, ἵνα ψυχῆς ἀνδρείαν, πειρασμῶν κρατήσῃ ἐπίνοια, τοῦ Θεοῦ τοῦτο συγχωροῦντος, ὅπως οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται, καὶ δείξῃ τοὺς ἀρίστους, ὅτι ταπεινὴ καὶ ταπεινοφρονεῖν διδάσκωμεν, καὶ ἡμᾶς αὐτοῖς μὴ θαρρεῖν, καὶ τὴν κακίαν πλέον μισοῦντες, ἐναργέστερον B καταγνόντες αὐτῆς τὸ φονικὸν ὁμοῦ καὶ ἀπατηλόν, καὶ ἐξάγριον. ἐναργὴς δὲ τῆς τοῦ πονηροῦ σκαιότητος εἰκών, καὶ ὁ πάλαι τὸν Ἰσραὴλ ὑποχείριον ἔχων Φαραώ· τοῦτον γὰρ κἀκεῖνος παραπλησίως τῇ χρονίᾳ δυσχεραίνοντα δουλείᾳ, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ποθοῦντα, τοῖς χαλεπωτέροις τῶν ἔργων τηνικαῦτα μᾶλλον ἐξέθλιβε, καὶ τῇ πλινθουργίᾳ συγκύπτοντα, τὸ τῆς δουλείας εἰσαυτὸν ἀπεσκίαζε σχῆμα δείκνυσθαι. ὡς δὲ καὶ οὗτος, πρὸς τὴν γῆν ἡμᾶς καὶ τὰ γήϊνα συννεύειν καταναγκάζει, καὶ πάντως ὅλον προσέχειν τὸν νοῦν· σὺν ταῖς ἀμφοῖν τῶν ἀσωμάτων, καὶ νοουμέναις αἰσθήσεσι καὶ πρὸς τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν ὅλως μὴ ἀνανεύειν. ὑπόφορον ἐκεῖνος C εἶχε τὴν Αἴγυπτον, ἥτις ἑρμηνεύεται σκότος· ἄρχων καὶ οὗτος τοῦ νοητοῦ προσαγορεύεται σκότους. ἐκείνῳ σπουδὴ ἦν τῶν παίδων φθείρειν τὰ ἄρρενα, καὶ τούτῳ τοὺς ἐρρωμένους τῶν λογισμῶν, ταύτῃ τοι καὶ ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν Χριστὸς πρὸς αὐτὸν πολεμεῖν ἡμᾶς ἐκπαιδεύων, καὶ τὴν ἀγωνίαν εὖ μάλα διατιθέμενος, νηστείᾳ καθοπλίζει καὶ προσευχῇ, καὶ κατανύξει καρδίας· τὰ γὰρ ἐναντία τούτων ἐξάπτειν καθ' ἡμῶν τὴν τῶν δαιμόνων πέφυκε λύτταν, οὐχ ἧττον ἢ τὸ ἔλαιον τὸ πῦρ, καὶ οὕτω τοῖς πολεμίοις ὁμόσε χωρεῖν διεγείρει αὐτὸς στρατηγῶν, αὐτὸς ὑπερασπίζων, συμπολεμῶν τοῖς ἀντιπάλοις, αὐτὸς νικῶν καὶ τὸ βραβεῖον D ἡμῖν χαριζόμενος. οἷά σου τῶν κριμάτων ἡ ἄβυσσος! μειζόνων ἢ καθ' ἡμᾶς θαυμάτων πραγμάτων, δημιουργὲ κύριε. καθάπερ οὖν οἱ στρατιῶται, διημερεύοντες ἐν τῇ μάχῃ, μόλις πρὸς ἑσπέραν διασκεδασθέντες, τροφῆς μέμνηνται, χύδην ἐξ ἑτοίμων βρωμάτων ἐπιτηδευμένοι τράπεζαν, πρὸς τὸ μὴ παντάπασιν τὰς αὐτῶν ἐκλελύσθαι δυνάμεις, ἐπεὶ καὶ μέλλουσιν αὖθις τῆς ὑστεραίας ὁμόσε τοῖς βαρβάροις ἰέναι. βουθυτεῖν γὰρ ἢ σφαγιάζειν τοῖς πολεμοῦσιν οὐκ ἔξεστιν, ὅπερ τοῖς ἐπ' ἀδείας πανηγυρίζουσιν ἴδιον. οὕτω καὶ ἡμᾶς τὸ καινὸν ἡμῶν σφάγιον θύοντας σαββάτῳ καὶ κυριακῇ, ἡνίκα τὸν τόνον τῆς πολλῆς ὑποχαλῶμεν ἀσκήσεως, E ἐξ ἐκείνων τῶν προτεθυμένων καὶ προηγιασμένων μερίδων, ὅσον ἀποζῆν πρὸς ἑσπέραν ἐσθίειν, νόμος πενθούντων, καὶ πολεμούντων ὁμοῦ. μᾶλλον γε μὴν τῶν ἁγίων ἐκείνων μεταλαμβάνοντες σαρκῶν, νευρούμεθα, πρὸς τὸ τοῖς ἐχθροῖς αὖθις εἰς χεῖρας ἐρρωμένως ἰέναι. πνευματικῷ γὰρ ὁπλίτῃ, πνευματικὴ τροφὴ σύστασις. διὰ δὴ τοῦτο μυστικώτερον πρὸς ἑσπέραν, τὴν τῶν προηγιασμένων τελεῖν ἐπιτετάγμεθα λειτουργίαν.

subm ittere, atque fraena non excutere, neque pravis moribus abrenunciare, sed assuetis affectibus indulgere. Solet enim ut plurimùm iniquus ille, eos qui à passionibus liberari summopere student, ferociùs aggredi, & vehementiorem affectuum flammam accendere, seipsum contra eos totis viribus opponens, ut animae fortitudinem tentationum copiâ vincat; quod & Deus fieri permittit, ut probi fiant manifesti, & fortissimos ipsa colluctatio ostendat, atque etiam humiles nos gerere discamus, neque in nobismet fiduciam ponere, maluinque penitus aversemur, quando compertam valde habeamus naturam ejus perniciosam & fallacem & impetuosam. Est autem insigne malignitatis iniqui exemplum etiam Pharao ille, qui olim Israelem subditum tenuit; Iste enim Israelem suam diuturnam servitutem aegre tolerantem, & liberari cupientem, eo gravioribus laboribus afflixit, & lateribus parandis incurvum fecit imaginem praeferre servitutis Satanicae. Et iste pariter nos in terram & terrena inhiare cogit, & totum animum istis adjungere, cum omnibus unà sensibus tam exteriis quàm internis, & ad res insensibiles minimè eum erigere. Pharao quidem tributariam sibi ac subjectam habuit Aegyptum, quae interpretanti est tenebrae: Ita & hic intellectualium Princeps appellatur tenebrarum. Illi curae erat filios masculos perdere, & huic etiam potiores cogitationes: quare & Rex noster Christus, ubi nos erudit ad bellum cum eo gerendum, & concertandi rationem bene disponit, jejunio nos armat, & oratione, & cordis compunctione. Nam istorum contraria accendere solent daemonum rabiem non minus quàm oleosa ignem; & sic ille nos jubet adversus hostes contendere, qui ipse est dux, & defensor protegens, & cum luctantibus unà pugnans, ipse vincens, & praemium tamen nobis donans. Quanta est judiciorum tuorum abyssus omnem admirationem nostram superans, Domine Creator! Sicut igitur milites diem praeliando insumentes, circa vesperam dispersi cibum quaerunt, parantes ex spoliis tumultuariam mensam, ne vires eorum penitus deficiant, quoniam postmodò alterum impetum in Barbaros facere cupiunt. Nam boves genio sacrificare, & se saginare milites non decet, quod solenne eis qui ex voluptate feriantur, ita & nos novum nostrum sacrificium mactantes Sabbato & Dominicâ, quando laxamus paululum nervos severae exercitationis, ex illis praemactatis & praesanctificatis partibus, quantum parcè victitantibus satis, circa vesperam sumimus, pro conditione lugentium atque simul pugnantium: seu potius sacras illas carnes accipientes, corroboramur ad validum impetum in hostes faciendum. Militi enim spirituali victus etiam spiritualis convenit, (putà tolerantia.) Quamobrem nobis mysticè quidem tempore vespertino praesanctificatorum officium celebrare imperatum.

Ὅπως οὐ τελεῖται μνημόσυνα τῶν ἀποιχομένων ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ, εἰ μὴ τὸ σάββατον. F

Quod non celebranda sit defunctorum memoria in tempore Quadragesimali, nisi diebus Sabbatinis.

Πάλιν οἱ πρὸς μάχαις ἔχοντες περὶ τῇ ψυχῇ δεδιότες, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς θέοντες ὁσίως εὐτυχῶς τιμᾶν εἴργονται, τοὺς ἔργον μαχαίρας γεγενημένους, καὶ εἰ τῶν τιμιωτάτων ἢ φιλτάτων αὐτοῖς ὄντες τυγχάνοιεν, τοῦ πάθους κρείττονος ὄντος ἢ κατ' ἀναίρεσιν τῶν νεκρῶν, μὴ ἄρα τοῦ πολέμου συνεχῶς προσρέοντες, καὶ τοῦ κινδύνου ἐπικειμένου, τῇ περὶ τὸν κείμενον ἀσχολίᾳ, καιρίως βληθῶσι, καὶ τῷ νεκρῷ συνεκκομισθῶσιν. ἁρμόττει νοητὸν οὖν καὶ ἡμᾶς τὸν

Rursus, Ii qui in acie versantur, animae timentes, & pro ipsâ contendentes, à justis illorum celebrandis prohibentur qui ad ensem vibrandum nati erant, quamvis optimis & fuerint ex charissimis ipsorum amicis; cùm hoc melius ferri queat, quàm si in efferendo jacentes necdum bello undique ingruente & imminente periculo, propter cadaverum curam lethaliter feriantur, & cum jam defuncto unà efferantur. Paritérque nosmet oportet, qui aciem

A

CAPUT IX.

De Synodis quotannis habendis.

SANCTORUM Apoſtolorum Canon xxxvii. imperat, ut quovis anno bis congregent Concilium cujuſvis Provinciæ Epiſcopi, ad ſuum Metropolitanum confluentes, ſemel quidem quartâ ſeptimanâ Pentecoſtes, iterum verò Autumno exeunte, ſcilicet duodecimo die Hyperberetæi ſive Octobris: ut dirimantur B omnes controverſiæ, quæ circa dogmata & quæſtiones ſcriptas, & argumenta Eccleſiaſtica oriuntur, imò & diſſenſiones, quæ inter ipſos contingant, & cauſas, atque lites.

Convenit cum iſto fermè quoad verba & vigeſimus Canon Synodi Antiochenæ: adjicit tamen minimè licere quoſvis per ſeipſos Synodos habere haud præſente Metropolitano Provinciæ: tunc enim perfectum Concilium habetur, cùm adeſt Primas unà cum cæteris.

C

Quinimò Canon quintus Synodi primæ, Autumno lapſo ad Octobrem menſem alterum Concilium convocari jubet, alterum verò non in Pentecoſte, ſed ante Quadrageſimam celebrari; ut poſita omni moroſitate ac illiberalitate animi, puri ipſi naturâ ex ſuapte puro jejunii donum offerant.

Canon autem xix. Synodi quartæ, æquum bonúmque judicat, ut Epiſcopi bis quotannis Concilia celebrent: ubi, ſi Provinciæ Metropolitano ita placuerit, de rebus Eccleſiaſticis reformandis decernant: Epiſcopos D autem, qui cùm corpore benè valeant, & in Urbibus ſuis verſentur, neque ulla alia cauſa impediat, non conveniunt tamen, fraterno more increpari.

Dein Canon ſextus Synodi ſextæ hunc verbatim repetit, ſancit autem ſemel quidem in anno, non bis Concilium haberi, atque tempus præſcribit, à Paſchate puta uſque ad Octobrem completum, cùm propter barbarorum incurſus, tum cauſas alias, quæ obtingunt, & frequentes peregrinationes Epiſcopis permoleſtas reddunt.

E

Hunc Canonem confirmat etiam ſextus Synodi ſeptimæ, atque magiſtratum excommunicari vult, qui Epiſcoporum ad Synodum properantium quempiam impediens deprehendatur. Cùm autem congregati fuerint, præcipua, inquit, cura eſto ſubditos ſuos ſummoperè docere præcepta Evangelica & Canonica. Sin verò Metropolita jumentum, vel rem quamvis aliam, quæ ad Epiſcopos confluentes pertineat, ſibi vendicet, & convincatur, reddet quadruplum.

Imò & xl. Canon Concilii Laodiceni ſollicitè admodum F ſtudet, ut in qualibet Provinciâ Synodus quotannis convocetur: adeóque Epiſcopos, qui ad eam citantur, haud detrectare, ſed protinus adire jubet, atque ſapientiores ſi ſint, docere quæ norunt, vel ſimpliciores ea addiſcere, quæ neſciunt; ita enim fit, ut reformetur Eccleſia, & circa recta dogmata fidei, & mandata vitæ bene ordinandæ inſervientia, profectus faciat: Qui verò contempſerit, quòd reprehendatur, ſeipſum culpet, niſi forte aliquo diſcrimine, quod ad corpus vel facultates ſpectet, impediatur.

ΚΕΦ. Θ'.

Περὶ Συνόδων τῶν ἐτησίως γινομένων.

Ὁ λζ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, δὶς τοῦ ἔτους σύνοδον κελεύει ποιεῖν τοὺς ἑκάστης ἐπαρχίας ἐπισκόπους τῷ οἰκείῳ συνιόντας μητροπολίτῃ, ἅπαξ μὲν τῇ τετάρτῃ τῆς Πεντηκοστῆς ἑβδομάδι, δεύτερον δὲ φθινούσης ἤδη τῆς ὥρας, τῇ ιβ'. τοῦ ὑπερβερεταίου, ἤτοι τοῦ Ὀκτωβρίου· ἐφ' ᾧ πᾶσαν ἀμφιβολίαν περί τε δογμάτων καὶ γραπτῶν ζητημάτων, καὶ ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων λύεσθαι, καὶ μέντοι καὶ διαφορὰς ἅς ἔχοιεν ἂν πρὸς ἀλλήλους, καὶ δίκας, καὶ ἔριδας.

Τούτῳ καὶ ὁ κ'. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου πρὸς λέξιν σχεδὸν ἕπεται, μὴ ἐξεῖναι δὲ προστίθησιν, ἐνίοις καθ' ἑαυτοὺς συνόδους ποιεῖν, μὴ παρόντος τοῦ τῆς ἐπαρχίας μητροπολίτου· τότε γὰρ τελεία γίνεται σύνοδος, ὅτε καὶ ὁ μητροπολίτης σύνεστι τοῖς λοιποῖς.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ε'. τῆς πρώτης συνόδου κανών, φθινούσης μὲν ὥρας περὶ τὸν Ὀκτώβριον κελεύει τὴν μίαν τῶν συνόδων ἀθροίζεσθαι, τὴν δὲ ἑτέραν οὐκ ἐν τῇ Πεντηκοστῇ, ἀλλὰ πρὸ τῆς τεσσαρακοστῆς συνιστᾶναι· ὡς ἂν πάσης ἀηδίας καὶ μικροψυχίας τῆς πρὸς ἀλλήλους περιαιρεθείσης, καθαροὶ τῇ φύσει καθαρῷ τὸ τῆς νηστείας προσκομίζωσι δῶρον.

Ὁ δὲ ιθ'. τῆς δ'. συνόδου, ἐν καλῷ οἴεται καὶ τοὺς ἐπισκόπους δὶς τοῦ ἔτους συνόδους ποιεῖν, ἔνθα ἂν ὁ τῆς ἐπαρχίας δοκιμάσῃ μητροπολίτης, ἐπ' ἐνίων ἐκκλησιαστικῶν διορθώσει πραγμάτων. τοὺς δὲ μὴ συνιόντας τῶν ἐπισκόπων ὑγιῶς τοῦ σώματος ἔχοντας, καὶ ταῖς αὐτῶν ἐπιχωριάζοντας πόλεσι, μηδενὸς ἑτέρου ἀναγκαίου πράγματος εἴργοντος, ἀδελφικῶς ἐπιπλήττεσθαι.

Ὁ δὲ τῆς ς'. συνόδου η'. τοῦτον μὲν ὡς ἔχει λέξεως δίεισι, νομοθετεῖ δὲ, ἅπαξ τοῦ ἔτους καὶ μὴ δὶς τοῦ ἔτους σύνοδον γίνεσθαι· καιρὸν ὁρίζει τὸν ἀπὸ τοῦ πάσχα, μέχρι ὅλου τοῦ Ὀκτωβρίου, διά τε τὰς τῶν βαρβάρων ἐφόδους, καὶ τὰς παρεμπιπτούσας ἑτέρας αἰτίας, αἳ δυσχερεῖς ποιοῦσι τοῖς ἐπισκόποις τὰς συνεχεῖς ἀποδημίας.

Τοῦτον αὖθις ὁ ς'. ἐπικυροῖ καὶ τῆς ζ'. συνόδου, ἀφορίζεσθαι ἀξιοῖ, εἴ τις ἄρχων εὑρεθείη, εἴργων τινὰ τῶν εἰς τὴν σύνοδον ἀπιόντων ἐπισκόπων. συνιοῦσι δὲ τούτοις, φρόντου φησὶ μελέτω, ὥστε τὰς τοῦ εὐαγγελίου ἐντολὰς καὶ τὰς τῶν κανόνων μαθεῖν διδάσκειν τοὺς ὑπὸ χεῖρα. εἰ τινὰ δὲ τῶν συνεληλυθότων ἐπισκόπων, κτῆνος, ἢ ἕτερον αὐτὸς ὁ μητροπολίτης ἀπαιτήσας ἄχρι τοῦ ἐλεγχθείη, τετραπλάσιον ἀποτισάτω.

Καὶ ὁ μ'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ πολλῆς ἀξιοῖ φροντίδος, τὸ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐτησίως σύνοδον γίνεσθαι· διὸ καὶ τοὺς ἐπισκόπους εἰς ταύτην καλουμένους, οὐκ ἀναδύεσθαι, ἀλλ' ἀμελλητὶ ἀπιέναι προστάττει, καὶ ἢ τοὺς σοφωτέρους ἃ ἴσασι διδάσκειν, ἢ τοὺς ἁπλουστέρους ἅπερ ἀγνοοῦσι μανθάνειν· οὕτως γὰρ κατορθοῦσθαι τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐπίδοσιν συμβαίνει, περί τε τὰ ὀρθὰ τῆς πίστεως δόγματα, καὶ τὸν βίον ῥυθμίζοντα εὐλόγως. ὁ δὲ καταφρονῶν, ἑαυτὸν ἐπιτιμηθεὶς αἰτιάσθω, εἰ μὴ τινι ἀνωμαλίᾳ, ἢ τοῦ σώματος ἢ τῶν πραγμάτων ἐμποδισθείη.

Εἰ

A Καὶ ὁ ιθ΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ, συνόδους τοῖς ἐπισκόποις κατ' ἐνιαυτὸν ἐπισκήπτει ποιεῖν. Ἀλλὰ δὲ καὶ ὁ ογ΄. ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ ζ. κεφ. τοῦ Π. στοιχείου.

Τούτοις δὲ καὶ ὁ ος΄. ἐπιψηφίζεται τὰς αὐτὰς τοῖς ῥηθεῖσι κινῶν αἰτίας ὑπεξιών, τὸν δὲ μὴ πειθόμενον, τῆς μὲν τῶν ἄλλων ἀφίστασθαι κοινωνίας κελεύει, μόνῃ δὲ τῇ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ἀρκεῖσθαι.

B Ἀλλὰ τῷ ϞΖ΄. κανόνι, οὐκ ἀναγκαῖον εἶναι δοκεῖ, κατ' ἐνιαυτὸν συνόδον γίνεσθαι τῶν ἐπισκόπων εἰς Καρχηδόνα, ἵνα μὴ συντρίβωνται οἱ ἀδελφοί· ἀλλ' εἰ μὲν αἰτίαι κοιναὶ ἀνακινήσειεν, περὶ δογμάτων τυχὸν, γράμμασι καλεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους, καὶ κοινῆς γενομένης συνόδου λύεσθαι τὸ ἀμφίβολον. εἰ δὲ ἰδικαὶ εἶεν, ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ τὴν λύσιν αὐτὰς λαμβάνειν.

Νόμος.

C Η δὲ ρλζ΄. Ἰουστινιανείου νεαρά, ἅπαξ ἢ δὶς τοῦ ἔτους τῷ Ἰουνίῳ ἢ τῷ Σεπτεμβρίῳ συνόδους γίνεσθαι βούλεται, τῶν μητροπολιτῶν παρὰ τοῖς πατριάρχαις, καὶ τῶν ἐπισκόπων παρὰ τοῖς μητροπολίταις, καὶ ἐξετάζεσθαι τὰς αἰτίας, ἃς οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοὶ πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι, περὶ τε πίστεως καὶ κανόνων, καὶ πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν καὶ τὰ παρὰ τοὺς κανόνας ἁμαρτανόμενα διορθοῦσθαι. τοὺς δὲ ἄρχοντας μὴ ἐπαναγκάζοντας τοῖς μητροπολίταις καὶ τοῖς ἐπισκόποις, ὑπερτιθεμένοις τὰς εἰρημένας συνόδους ποιεῖν, ἢ τοὺς μὴ πειθομένους, ὡς μηνύοντας τῷ βασιλεῖ, ἐσχάτως τιμωρεῖσθαι. Ἀλλὰ τῶν συνόδων τούτων ταύτῃ τὸ νῦν ἔργον καταπεφρόνηται.

D ## ΚΕΦ. ι΄.

Περὶ συστατικῶν γραμμάτων.

Ζήτει τὸ θ΄. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου.

ΚΕΦ. ια΄.

E ### Περὶ τῶν συνωμοσίας ἢ φρατρίας ἢ στάσεις ποιούντων.

Ο ιη΄. τῆς δ΄. συνόδου κανών, καὶ ὁ λδ΄. τῆς ς΄. συνόδου, ἐν τοῖς πολιτικοῖς φησι νόμοις, ὧν οἱ πλείους παρὰ τῶν ἔξω σοφῶν συνετέθησαν, τὸ τῆς συνωμοσίας ἢ φρατρίας ἀπείρηται τόλμημα, πολλῷ γὰρ δήπου τῷ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ. ὅστις οὖν τῶν μοναζόντων ἢ κληρικῶν τοιούτῳ ἁλοίη ἐγκλήματι, ἢ συνωμοσίας ἐλεγχθείη τυρεύων ἤτοι τεκταίνων ἐπισκόποις ἢ κληρικοῖς τοῦ οἰκείου ἐκπιπτέτω βαθμοῦ. Συνωμοσία δὲ ἐστι, τὸ τινὰς κατά τινων βουλεύσασθαι, καὶ
F ἀλλήλους ὅρκοις συνδῆσαι, ἦ μὴν μὴ ἀποστῆναι τοῦ βουλεύματος, μέχρις ἂν τοῦτο πληρωθείη. ὥς που καὶ ἐν τῇ πράξεσι τῶν θείων Λουκᾶς ἱστόρηται, ὅτι ποιήσαντές τινες τῶν Ἰουδαίων συστροφὰς ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς, μὴ φαγεῖν μήτε πιεῖν ἕως ἂν ἀποκτείνωσι τὸν Παῦλον. φρατρία δὲ ἐστι κυρίως τὸ τῶν συγγενῶν ἢ τῶν ἄλλως ἑνουμένων σύστημα. ἐνταῦθα δὲ, κακοθελὲς δηλοῖ συνέδριον, καὶ συμφωνίαν πρὸς ἐπὶ πράξεσι φαύλαις. τυρεύειν δὲ τὸ σκολιὰ καὶ πονηρὰ κατασκευάζειν καὶ μηχανᾶσθαι· ὡς τὸ, ἐτυρώθη ἡ καρδία αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ ἐσκληρύνθη.

Insuper Canon xix. Syn. Carthaginensis, Episcopos monet Concilium quotannis habere. Ita & Canon lxxiii. quem vide in cap. vii. Lit. Π.

Cum istis consentit & Canon lxxvi. easdémque rationes pariter affert: Illum tamen qui recusaverit, cæterorum Episcoporum communione abstinere jubet, illa Ecclesiæ suæ solâ contentum.

At verò Canoni xcvii. haud necessarium videtur, quotannis Concilium Carthagine celebrari, nè fatigentur fratres. Sed quotiescunque causæ communes contingant, de dogmatis puta, literis convocari Episcopos, & Synodo communi habitâ, dubium solvi: Sin verò privatæ causæ fuerint, ipsas in propriâ provinciâ determinari.

Lex.

Justiniani Novella cxxxvii. semel aut bis in anno, mense nimirum Junio, aut Septembri, Synodos celebrari jubet, Metropolitarum quidem apud Patriarchas, & Episcoporum apud Metropolitas, causásque examinari, quas Episcopi & Clerici & Monachi invicem sustinent circa fidem & Canones & res Ecclesiasticas, & quæ facta sunt contra Canones corrigi. Magistratus verò qui non cogunt Metropolitas & Episcopos moras trahentes statuta Concilia celebrare; aut non indicant Imperatori inobedientes, extremis suppliciis subjici. At verò hæc quæ ad Concilia celebranda pertinent hodiè prorsus negliguntur.

CAPUT X.

De Literis commendatitiis.

Quære cap. ix. Lit. A.

CAPUT XI.

De his qui Conjurationes & Fraternitates, aut seditiones struunt.

CANON xviii. Synodi quartæ, & xxxiv. Synodi sextæ, Legibus, inquit, Civilibus, quarum pleriquе à Sapientibus extraneis seu Gentilibus latæ sunt, crimen conjurationis vel Fraternitatis prohibetur, multò verò magis in Ecclesiâ Dei: quisquis igitur vel Clericus vel Monachus hujusmodi facinoris reus deprehensus, aut convictus fuerit, conspirationes coagulans quasi, sive moliens adversus Episcopos aut Clericos, gradu suo excidat. Conjuratio autem est aliquos contra aliquos consilium inire, & se invicem juramentis obligare à proposito non desistere, usquedum ad exitum perduxerint: Sicuti alicubi in Actibus B. Lucas memorat; *viz.* Judæorum nonnulli conspiratione factâ, sua capita devoverunt, se neque cibum neque potum sumpturos, donec Paulum interfecerant. Fraternitas autem propriè est cognatorum aut alio modo conjunctorum compages. Hic autem malignantium innuit conventiculum, & ad facinora perpetranda consensionem. Coagulare verò sive τυρεύειν est perversa & improba struere & moliri. Uti in illo loco, *Coagulatum* est cor eorum, pro, *induruit.*

Leges.

A Qui conjurationis adversus Rempublicam author extiterit, aut castris insidiatus fuerit, aut illa hosti prodiderit, quive dolo malo impediverit, quo minùs hostes in potestatem populi Romani venirent, aut curaverit eos adjuvari copiis, vel armis, vel pecuniâ, vel alio modo quocunque, lege Majestatis tenetur. Imo verò turbam cogere præter mandatum Imperatoris, gravi supplicio condignum lex decernit. Quære & cap. xxi. Lit. Π.

B Novella autem Constitutio Constantini Porphyrogennetæ, cum scientiâ Alexii Patriarchæ & Synodi, anathemati subjicit eos qui machinantur insidias aut tumultus, atque etiam eos qui istis opem ferunt, & in defectione sunt socii, aut illis consulunt, & ad ejusmodi facinora incitant, aut commilitant; illos denique qui ipsos ad pœnitentiam suscipiunt, quum defectionis pœnitentiam nedum agant, aut eam relinquant. Quære de hâc Novellâ in Inscriptione Syn. Gangrensis, quæ circa principium libri occurrit.

Νόμοι.

Ὁ συνωμοσίαν κατὰ τῆς πολιτείας παρασκευάσας φανείς, καὶ ὁ ἐπιβουλεύσας τῷ στρατοπέδῳ, ἢ τοῖς πολεμίοις αὐτὸ προδούς, ἢ ὁ κατὰ δόλον ἐμποδίσας ὑπὸ Ῥωμαίοις γενέσθαι τοὺς πολεμίους, ἢ παρασκευάσας αὐτοὺς βοηθηθῆναι πλήθει ἢ ὅπλοις ἢ χρήμασιν, ἢ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ, τῷ τῆς καθοσιώσεως ὑπόκειται ἐγκλήματι. Ἀλλὰ καὶ ὁ συναγαγὼν ὄχλον χωρὶς βασιλικοῦ ἐπιτάγματος, πολλῆς ἄξιον τιμωρίας κρίνεται πρὸς τὸν νόμον. Ζήτει καὶ τὸ κα'. τοῦ Π. στοιχείου.

Ἡ δὲ νεαρὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, εἰδήσει καὶ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου, καὶ τῆς συνόδου, ἀναθέματι καθυποβάλλει τοὺς μέλλοντας ἢ ἐπιβουλαῖς ἐπιχειρεῖν, ἢ μουρτᾷν· ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς συμπράττοντας, καὶ συγκοινωνοῦντας τῇ αὐτῶν ἀποστασίᾳ, καὶ τοὺς συμβουλεύοντας ἢ παρορμῶντας εἰς τὰ τοιαῦτα, καὶ τοὺς συνεκστρατεύοντας, καὶ τοὺς δεχομένους αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν μὴ μεταμελομένους ἐπὶ τῆς ἀποστασίας, καταλιμπάνοντας αὐτήν. Ζήτει περὶ ταύτης νεαρᾶς ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου, ἥτις ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ βιβλίου κεῖται.

C

CAPUT XII.

De Schismaticis.

Quære in cap. ii. Lit. A. Canonem primum Magni Basilii, sapienter ibi definientis ac distinguentis Schismata atque hæreses juxta suas quamlibet proprietates.

D Canon autem xxxi. sanctorum Apostolorum, Siquis, ait, Presbyter, quum Episcopum suum nequaquam incusare ac damnare queat, utpote nihil contra pietatem peccantem, neque improbitati indulgentem, sed e contra quoad homines justum, plúmque erga Deum, ambitione tactus privatim altare fixerit, & conventus colligens super illud celebret, atque post unam ac alteram, atque dein tertiam admonitionem & cohortationem ad priorem conformitatem, in sententiâ suâ obstinate perseveret, tanquam ambitiosus & affectum Tyrannicum prodens, deponatur; qui autem conveniunt & congregantur ad illum, si Clerici fuerint, etiam & illi ordine semoveantur: sin autem Laici, excommunicentur. Exinde autem manifestum nihil impedire quominus à suis Episcopis faciant divortia, & secedant Clerici, si ipsos tanquam improbos aut injustos coarguant, & damnent. Alioqui, quamvis pessima perhibeantur de Episcopo & Presbytero, non licet à communione ipsius secedere, antequam judicium post accuratam examinationem latum illum semoverit. Non enim hominum ea gratia est, sed Spiritus sancti, qui pro meritis eam solet viris ardore fidei præcellentibus conferre. Omnes enim, inquit, (*scilicet D. Chrysostomus*) non ordinat Deus, sed per omnes operatur.

F Eadem etiam percenset Concilii Antiocheni Canon quintus, atque addit, At verò, si post depositionem permanserit turbas & seditionem commovens in Ecclesiâ, per externam ac politicam potestatem castigetur, si fortè illum ad pœnitentiam convertere queat. Quippe conceditur Episcopis duntaxat increpare delinquentes, non etiam punire, sed vero inobedientes magistratui castigandos tradere.

Quære & Can. xxxi, & lix. Synodi sextæ in cap. i. Literæ B.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ σχισματικῶν.

Ζήτει ἐν τῷ β'. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου κανόνα α'. τοῦ μεγάλου Βασιλείου, σοφῶς ὁριζομένου, καὶ διαιροῦντος τὰ σχίσματα, καὶ τὰς αἱρέσεις τοῖς ἑκατέρων ἰδιώμασιν.

Ὁ λα'. τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κανών, ἐάν τις, φησί, πρεσβύτερος μηδὲν τοῦ ἰδίου καταγνοὺς ἐπισκόπου, μήτε περὶ τὴν εὐσέβειαν σφαλλομένου, μὴ ταῖς χείροσιν ἀδικίαις, ἀλλ' εὐσεβοῦς μὲν τὰ πρὸς Θεόν, δικαίου δὲ τὰ πρὸς ἀνθρώπους ὑπάρχοντος, πάθει φιλαρχίας κινηθεὶς ἰδίᾳ πήξει θυσιαστήριον, καὶ παρασυνάξεις ποιῶν ἐν τούτῳ ἱερουργῇ, μετὰ μίαν, καὶ δευτέραν, καὶ τρίτην παραίνεσιν, καὶ παράκλησιν ἐπὶ τὴν προτέραν ὁμόνοιαν, ἔτι γνώμῃ χρώμενος αὐθεκάστῳ, αὐτὸς μὲν ὡς φίλαρχος, καὶ τυραννικὸν ἔργον ἐπιδεικνύμενος, καθαιρείσθω· οἱ δὲ συναχθέντες αὐτῷ, καὶ συνεκκλησιάζοντες, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, καὶ αὐτοὶ καθαιρείσθωσαν, εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφορισμῷ ὑποβεβλήσθωσαν. Ἐναργῶς τοίνυν ἐκ τούτου δείκνυται, μηδ' ἡντιναοῦν ὀφλεῖν δίκην, τοὺς τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ἀποσχιζομένους, καὶ ἀποφοιτῶντας κληρικούς, καταγινώσκοντας ὡς ἀσεβούντων, ἢ ἀδικούντων· τῶν δὲ ἑτέρων μέντοι γε τρόπον κἂν τὰ χείριστα λέγηται περὶ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου, οὐ δίκαιον τῆς ἐκείνου κοινωνίας ἀφίστασθαι, πρὶν ἂν ἡ δι' ἀκριβοῦς ἐξετάσεως κρίσις τοῦτον καθέλῃ· οὐ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἡ χάρις, ἀλλὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὃ καὶ διὰ τῶν ἀξίων πορίζειν ταύτην εἴωθε τοῖς θερμοτάτοις πίστει ἀνδράσιν· πάντας γάρ φησιν, ὁ Θεὸς οὐ χειροτονεῖ, διὰ πάντων δὲ ἐνεργεῖ.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ε'. διέξεισι, προσθείς, εἰ μετὰ τὸ καθαιρεθῆναι θορυβῶν ἐπιμένοι, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἀναστατῶν, διὰ τῆς ἔξωθεν καὶ πολιτικῆς ἐξουσίας σωφρονίζεσθαι, εἴπως τοῦτον γοῦν πρὸς μετάνοιαν ἐπιστρέψειεν· ἐπιτιμᾶν γὰρ μόνον ἐφεῖται τοῖς ἐπισκόποις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τιμωρεῖσθαι τοὺς πλημμελοῦντας, μὴ πειθομένους δὲ τοῖς ἄρχουσι πρὸς σωφρονισμὸν ἐκδιδόναι.

Ζήτει καὶ τὸν λα'. καὶ τὸν νθ'. τῆς ς'. συνόδου ἐν τῷ α'. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου.

Ο δὲ ιβ΄. κανὼν τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας A συνόδου· τὸν λα΄. φησὶ τῆς ϛ΄. συνόδου κανόνι γενόμενοι σύμψηφοι, ἀποκεκληρωμένους εἶναι, καὶ ἐπιτεταγμένους κελεύομεν παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου, τοὺς ἐν εὐκτηρίοις οἴκοις, ἔνδον οἰκιῶν ὄντα λειτουργοῦντας ἱερέας· εἰ δέ τινες παρὰ τούτους δίχα γνώμης τοῦ ἐπισκόπου εἰς τὰς οἰκίας ἐμπίπτοντες ἅψασθαι λειτουργίας τολμήσειαν, ἐκείνους μὲν καθαιρεῖσθαι, τοὺς δὲ συγκοινωνοῦντας αὐτοῖς ἀφορίζεσθαι.

Ὁ δὲ ιγ΄. ὥσπερ αἱ τῶν αἱρετικῶν ζιζανίων ἐκφύσεις φησὶ, τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος ῥίζαις αὐτῶν ἐξεκόπησαν, οὕτω καὶ τὴν τῶν σχισματικῶν μανίαν, ὃ τοῦ χριστοῦ με- B ρίζειν ἐπιχειροῦσι σῶμα, ἡμεῖς ἀναστέλλοντες ὁριζόμεθα· εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἐπί τισι δῆθεν ἐγκλήμασιν, ἃ τῶν σαρκικῶν ἐξῆπται παθῶν τοῦ οἰκείου καταγνοὺς ἐπισκόπου, πάσης εὐσεβείας καὶ ἀδίκου πράξεως ἐκτὸς τὸν βίον, πάντως ἐκ διαμέτρου ὡς τῷ ἀποστολικῷ καὶ θείῳ κανόνι διειλῆφθαι, ἀποστῆναι τῆς αὐτοῦ κοινωνίας τολμήσειε πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως, καὶ τὸ δὲ ὄνομα τὴν θείαν ἐπιτελῶν ἱεροτελεστίαν μὴ ἀναφέροι, τοῦτον ὑποκεῖσθαι καθαιρέσει κελεύομεν, καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀποστερεῖσθαι τιμῆς. ἀθέμιτον γὰρ τὸ τῶν μητροπολιτῶν κρίσιν ἁρπάζοντα, προκρίνειν ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ τοῦ οἰκείου πα- C τρὸς καὶ ἐπισκόπου καταψηφίζεσθαι· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑπομένους αὐτῷ κληρικοὺς μὲν τυγχάνοντας τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις ὑποβάλλεσθαι, μοναχοὺς δὲ ἢ λαϊκοὺς, μὴ ὅτι τῆς ἱερᾶς ἀφορίζεσθαι κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκκλησίας παντάπασιν ἐξωθεῖσθαι, μέχρις ἂν τῆς πρὸς τοὺς σχισματικοὺς συναφείας διαπτυσάμενοι, πρὸς τὸν οἰκεῖον ἐπιστραφῶσιν ἐπίσκοπον.

Ὁ δὲ ιδ΄. καθαίρεσιν καὶ τοῦ ἐπισκόπου καταψηφίζεται, εἰ τῆς κοινωνίας τοῦ ἰδίου ἀποσχοίη μητροπολίτου· μὴ δὲ ἀναφέρειν ἀνέχοιτο ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς τὸ αὐτοῦ ὄνομα. D

Ὁ δὲ μέ. τῆς αὐτῆς αἰτίας καὶ τοῖς μητροπολίταις τιμωρεῖται, τοῖς ἀποσχιζομένοις τοῦ σφῶν πατριάρχου, εἴθ' ὁ πατριάρχης τυχὸν φησὶν, ἢ ὁ μητροπολίτης, ἢ ὁ ἐπίσκοπος, οἱανδήτινα αἵρεσιν, πρὸς τῶν θείων κατεγνωσμένην πατέρων, δημοσίᾳ, καὶ γυμνῇ φασὶ κηρύττει τῇ κεφαλῇ, οἱ τῆς αὐτοῦ κοινωνίας ἀποδιαστελλόμενοι καὶ ἀποσχίζοντες ἑαυτοὺς, μὴ ὅτι κολάσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς προσηκούσης τοῖς ὀρθοδόξοις ἀξιοῦσθαι τιμῆς· οὐ γὰρ ἐπισκόπων, ἀλλὰ ψευδεπισκόπων καὶ ψευδοδιδασκάλων κατέγνωσαν, καὶ οὐκ εἰς σχίσματα τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας κατέτεμον, ἀλλὰ σχισμάτων καὶ μερισμῶν τὴν ἐκκλησίαν ἐσπούδασαν λυτρώσασθαι, E τό γε εἰς αὐτοὺς ἧκον. διὸ νῦν καὶ ἡμεῖς εὖ ποιοῦντες, τὴν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ἀπεστράμεθα κοινωνίαν, καὶ πρό γε συνοδικῆς διαγνώσεως καὶ κρίσεως.

Ὁ δὲ ϛ΄. τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου τῷ παρ' ἑαυτῷ ἐλαχίστου τιθεμένῳ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἰδίᾳ ἐκκλησιάζοντι, καὶ παρὰ γνώμην ἱερουργοῦντι τοῦ ἐπισκόπου, τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν ἀξιοῖ· τί γὰρ τοῦ ἀναθέματος ἐσχατώτερόν τι καὶ φρικωδέστερον, ἐκκλησίαν δὲ, οὐ τὸν ναὸν, ἀλλὰ τὸ τῶν πιστῶν φησι πλήρωμα· ὁ γὰρ ναὸς κατὰ τὸν Πηλουσιώτην ἅγιον Θεόδωρον F ἐκκλησιαστήριον ἂν κυρίως λέγοιτο, ὡς θυμίαμα θυμιατήριον, καὶ θυσία θυσιαστήριον.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ι΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ τὸν ἀφορισμῷ ἐπιτιμηθέντα πρεσβύτερον, εἰ ἐξ ἀπονοίας νέον πήξαι θυσιαστήριον, ἰδίᾳ τῷ θεῷ ἱερουργίαν προσφέροι, τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλει, οἷα τὴν τῆς ἐκκλησίας πίστιν καὶ κατάστασιν λυμαινόμενον, καὶ βλασφημεῖσθαι ταύτην παρασκευάζοντα παρὰ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν· πρῶτον μὲν γὰρ παραινέσεσι πειρᾶσθαι δεῖ τοὺς τὰ σχίσματα ποιοῦντας ἐπανάγειν

Canon autem xii. Concilii, quod primum ac secundum appellatur, Canoni, inquit, xxxi. Concilii sexti consentientes, Clericatu privandos decernimus, & Episcopo illius loci subjiciendos Sacerdotes, qui in oratoriis, quæ intra ædes privatas habentur, sacra celebrant. Quicunque vero præter hosce, citra Episcopi sententiam in ædes incidentes ausi fuerint sacra facere, ipsos quidem deponi, communicantes verò segregari.

Canon verò xiii. Ut hæreticorum zizaniorum germina, inquit, ense Sancti Spiritus radicitùs exscindebantur, ita Schismaticorum insaniam, quæ corpus Christi dividere studet, nosmet reprimentes statuimus, Quod siquis Presbyter aut Diaconus ob crimina quædam, quæ ad carnales affectus pertinent, suum Episcopum damnans, qui cum omni pietate ac innocentiâ vixerit, directe contra Apostolico ac sacro Canone definitum, ausus fuerit à communione ejus secedere, ante cognitionem Synodicam, ejúsque nomen, quando sacra peragit, non referat, hunc depositioni subrici volumus, & omni Sacerdotali honore privari. Illicitum enim est eum qui judicium Metropolitanorum præripit, ante judicium, quantum ad illum spectat, adversus Patrem suum atque Episcopum decernere: sed & qui eum sequuntur, si Clerici fuerint easdem pœnas subire; sin verò Monachi, aut Laici, non tantum communione privari, sed etiam Ecclesiâ penitus expelli, donec conspirationem cum Schismaticis respuentes, ad proprium Episcopum reversi fuerint.

Canon verò xiv. depositionem etiam Episcopi decernit, si à communione sui Metropolitani defecerit, aut recusaverit in officio sacro nomen ejus referre.

Tum Canon lxv. paris criminis arguit etiam Metropolitas qui à suo Patriarchâ recedunt: veruntamen, si Patriarcha fortassean aut Metropolita, ait, aut Episcopus hæresin aliquam à sanctis Patribus damnatam publicè, & ut ita dicam nudo capite prædicaverit, qui communioni ejus abrenunciant, & se ipsos communiunt adversus eum, non pœnâ dignus, sed potius honore, qui orthodoxis competit, habeatur. Non enim Episcopos sed Pseudepiscopos & Pseudodidascalos damnarunt, neque in Schismata unitatem Ecclesiæ consciderunt, sed à Schismatis & divisionibus Ecclesiam liberare studuerunt, quantum in eis erat. Quamobrem & nos rectè facimus quòd communionem veteris Romæ abnuimus, etiam ante Synodalem cognitionem ac judicium.

Canon autem sextus Synodi Gangrensis, ei, qui Ecclesiam contemnens privatas conciones habet, atque sine licentiâ Episcopi sacra celebrat; ultimum supplicium denunciat: quid enim uspiam anathemate gravius & terribilius? Ecclesiam autem vocat, non templum, sed cœtum fidelium. Templum enim secundùm S. Isidorum Pelusiotam propriè Ecclesiasterium appellare licet, sicuti θυμίαμα θυμιατήριον, & θυσία θυσιαστήριον.

Imo etiam Canone x. Concilii Carthaginensis, Presbyterum depositione perculsum, si ex insolentiâ novum altare fixerit, & privatim Deo sacra fecerit, anathemate ferit, tanquam corruptorem fidei atque constitutionis Ecclesiasticæ, & studentem illam contemptui exponere hostium veritatis. Primùm quidem exhortationibus opus est, ut conemur hosce qui

Schismata, faciunt, reducere ad conformitatem, inobedientes tamen aut deponere, aut excommunicare. Sin verò adhuc permanserint obstinati, ac seditionem moventes, anathemati ipsos subjicere, & tanquam membra corrupta è corpore Ecclesiæ rescindere.

Eadem etiam adserit & xi. Canon, Presbyterum à suo Episcopo damnatum, tanquam malè viventem, id denunciare oportet Episcopis vicinis, ut eorum gratiâ suo Episcopo reconcilietur. Sin verò superbiâ elatus sese separet ab Episcopo, & privatim celebrare velit, non solùm gradum suum amittet, sed etiam anathema erit. Oportet autem dispicere, ait, num meritò Episcopum suum Clericus accuset, videlicet aut eum injuste facientem, aut contra rectam doctrinam viderit, & non sine ratione communionem ejus declinet.

Quære in cap. ii. Lit. A. Can. xxxiii. Synodi Laodicenæ, & cap. xx. Lit. K.

Multisona autem Ecclesiæ tuba & verè Chrysostomus, Epistolam ad Ephesios explicans, & in xi. Expositionis suæ sermone de iis qui schismata faciunt differens, Vir quidam sanctus, inquit, neque Martyrii sanguinem peccatum illud diluere posse dixit. Et in capite lxv. ejusdem Expositionis, Ecclesiam scindere nihil minus malum præstat quàm in hæresin labi. Nihil etiam vetat quominus præcedentibus adjiciamus Epistolam beati Dionysii Episcopi Alexandrini ac Martyris, quam ad Novatum Romæ Presbyterum misit.

Epistola Dionysii ad Novatum Presbyterum Romanum.

DIONYSIUS Novato fratri salutem. Si modò ægrè tulisti, ut dicis, sponte recedendo id ipsum ostendes. Oportuit enim & quodvis potiùs perpeti, quàm discindere Ecclesiam Dei: neque minus gloriosum fuit Martyrium propter evitandum schisma, quàm cultum Idolorum, imò meo quidem judicio magis. Illic enim propter suipsius animam solam, hic propter totam Ecclesiam Martyrium obit. Jam verò si persuaseris aut coëgeris fratres in concordiam conspirare, insignis erit delicti emendatio: Atque illud quidem minime imputabitur, hoc autem laudem merebitur. Si tamen inobsequentes servando nihil valeas, tuam animam serva. Bene Te ut pacem retines valere exopto in Christo.

A πρὸς τὴν ὁμόνοιαν, μὴ πειθομένους δὲ, καθαιρεῖν ἢ ἀφορίζειν. εἰ δὲ καὶ οὕτω μένοιεν ἀποσχιζόμενοι καὶ στασιάζοντες, ὑποτίθεσθαι τούτους τῷ ἀναθέματι, καὶ ὡς σεσηπότα μέλη τοῦ ὑγιαίνοντος σώματος τῆς ἐκκλησίας ἐκτέμνειν.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ ια´. ἀποφαίνεται, τὸν καταγνωσθέντα παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου πρεσβύτερον, ὡς μὴ καλῶς βιοῦντα, προσαγγεῖλαι δεῖ τοῖς γειτνιῶσι τῶν ἐπισκόπων, ἵν᾽ ἂν δι᾽ ἐκείνων, τῷ ἰδίῳ διαλλαγείη. εἰ δὲ φυσιωθεὶς ἀναχωρήσειν μὲν τοῦ ἐπισκόπου, ἰδίᾳ δὲ ἱερουργεῖν βουλήσαιτο, οὐ μόνον τὸν ἴδιον ἀπολέσει βαθμὸν, ἀλλὰ καὶ ἀνάθεμα ἔσται.
B χρὴ δὲ φησὶ σκοπεῖν, μὴ ἄρα δικαίως τὸν ἴδιον ἐπίσκοπον ὁ κληρικὸς αἰτιᾶται, ἢ ἀδικοῦντα βλέπων αὐτὸν, ἢ τῷ ὀρθῷ ἐναντιούμενον δόγματι, καὶ οὐκ ἔξω λόγου τὴν αὐτοῦ κοινωνίαν ἐκκλίνοι.

Ζήτει ἐν τῷ β´. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου καν. λγ´. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ τὸ κ. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου.

Ἡ δὲ πολύφωνος τῆς ἐκκλησίας σάλπιγξ τῷ ὄντι Χρυσόστομος, τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἑρμηνεύων ἐπιστολὴν, κἀν
C τῷ ια´. τῆς ἑρμηνείας λόγῳ, περὶ τῶν τὰ σχίσματα ποιούντων διαλεγόμενος, ἀνήρ τις ἅγιος, φησὶ, εἴρηκεν, ὅτι οὐδὲ μαρτυρίου αἷμα τ᾽ ἐξαλεῖφειν δύναται τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. ἐν δὲ τῷ ξε´. τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου τοῦ εἰς αἵρεσιν ἐμπεσεῖν, τὸ τὴν ἐκκλησίαν σχίσαι, οὐδὲν ἔλαττον κακὸν ἀποκεῖσθαι. οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἐνταῦθα προσθεῖναι τοῖς φθάσασι, τοῦ ἐν ἁγίοις Διονυσίου Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρος, ἣν πρὸς Ναυάτον πέπομφεν Ῥώμης ὄντα πρεσβύτερον.

Ἐπιστολὴ Διονυσίου πρὸς Ναυάτον Ῥώμης πρεσβύτερον.

D
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ναυάτῳ ἀδελφῷ χαίρειν. εἰ ἄκων ὡς φῂς ἤχθης, δείξεις ἐὰν ἀναχωρήσῃς ἑκών. ἔδει μὲν γὰρ καὶ πᾶν ὁτιοῦν παθεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ διακόψαι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ· καὶ ἦν οὐκ ἀδοξοτέρα τῆς ἕνεκεν τοῦ μὴ εἰδωλολατρῆσαι γινομένης, ἡ ἕνεκεν τοῦ μὴ σχίσαι μαρτυρία, κατ᾽ ἐμὲ δὲ καὶ μείζων· ἐκεῖ μὲν γὰρ, ὑπὲρ μιᾶς τις τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, ἐνταῦθα δὲ, ὑπὲρ ὅλης τῆς ἐκκλησίας μαρτυρεῖ. καὶ νῦν δὲ εἰ πείσαις ἢ βιάσαιο τοὺς ἀδελφοὺς εἰς ὁμόνοιαν εἰσελθεῖν, μεῖζον ἔσται σοι τοῦ σφάλματος τὸ κατόρθωμα· καὶ τὸ μὲν, οὐ λογισθήσεται, τὸ δὲ, ἐπαινεθήσεται. εἰ
E δὲ ἀπειθούντων ἀδυνατοίης, σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν, ἐρρῶσθαί σε εὐχόμενος τῆς εἰρήνης ἐν Χριστῷ ἀντέχου.

F

A

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Τ. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῆς τάξεως τῶν κληρικῶν.

Ζήτει τὸ ε'. κεφ. τοῦ Δ. στοιχείου.

Ο Δὲ νϛ'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανὼν, τοῦ ἐπισκόπου τὴν εἴσοδον ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ποιουμένου, μὴ ἐξεῖναι κελεύει τοῖς πρεσβυτέροις προλαμβάνειν καὶ εἰσερχομένους καθίζειν, καὶ μόνον ἐᾶν τὸν ἐπίσκοπον. οὐχ ὅπως γὰρ ἀπαξίας ἀλλὰ καὶ τῆς καταφρονήσεως τοῦ ἐπισκόπου τοῦτο σημεῖον· ἀλλὰ τούτῳ συνεισιέναι, εἰ μή πού τις ἀνωμάλως ἔχει τὸ σῶμα, καὶ τὴν στάσιν ἥκιστα δύναται φέρειν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ ταφῆς.

Νόμοι.

ΟΥΚ ἔξεστι θάπτειν, ἔνθα δῆλόν ἐστιν, ὅτι μάρτυρος σῶμα ἀπόκειται. οὐδεὶς ἀπὸ τῶν τάφων ὕλην τινὰ εἰς ἕτερον οἰκοδόμημα μεταφέρῃ. μηδεὶς σῶμα ἀνθρώπινον χωρὶς κελεύσεως βασιλικῆς εἰς ἕτερον τόπον μεταφερέτω. ζήτει καὶ ἐν τῷ ιε'. κεφ. τοῦ Μ. στοιχείου.

ΚΕΦ. γ'.

Οὐ τοὺς τελευτήσαντας, οὔτε βαπτίζειν θεμιτὸν, οὔτε κοινωνεῖν τὰ νεκρὰ σώματα.

Ζήτει τὸ κϛ'. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τῶν τέκνων τῶν κληρικῶν.

Ο λε'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν, οὐκ οἴεται δεῖν ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς, διχερῶς τοῖς τέκνοις αὐτῶν διδόναι τὸ αὐτεξούσιον, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς ἡλικίας καὶ τῶν ἀγαθῶν τρόπων δοῖεν πληροφορίαν, ὅτι δυνήσονται δεόντως καὶ εὐλαβῶς τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομεῖν. εἰ δ' οὖν τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῶν καὶ αὐτοὶ ἔσονται κοινωνοί.

Νόμοι.

Οἱ δὲ νόμοι κελεύουσι, μὴ παρὰ μόνου τοῦ πατρὸς, εἴτε κληρικοῦ, εἴτε λαϊκοῦ, τὴν τῶν τέκνων αὐτεξουσιότητα γίνεσθαι, εἰ μὴ καὶ δικαστικὴ διάγνωσις τοῦτο ἐπιψηφίσειε. φασὶ γὰρ, ἡ γυμνὴ συναίνεσις τοῦ πατρὸς ἐλευθεροῖ τῆς ὑπεξουσιότητος τὸν παῖδα, ἀλλὰ νόμιμος πρᾶξις.

Οἱ δὲ ὀφφικίῳ τιμηθέντες παῖδες τῶν ἐπισκόπων, αὐτεξούσιοι παρὰ τοῦ νόμου γίνονται, καὶ λόγον ὑπὲρ αὐτῶν οἱ πατέρες οὐ διδόασι. φησὶ γὰρ ἡ πα'. Ἰουστινιανείου νεαρὰ, ὅτι πάντες οἱ ἀξιωματικοὶ, καὶ ἔχοντες ὀφφίκια ἄρχοντες αὐτεξούσιοι ἔσονται, κἂν εἰ τῆς πατρικῆς χειρὸς οὐκ ἔφθασαν ἀπολυθῆναι.

INITIUM LITERÆ T.

CAPUT I.

De Ordine Clericorum.

Quære cap. v. Lit. Δ.

B CANON autem lvi. Synodi Laodicenæ, quando Episcopus ad altare accedere vult, minime licere judicat Presbyteris præoccupare, atque introeuntes sedes capescere, & Episcopum solum relinquere. Illud enim non tantum decoris violati, sed & contemptus Episcopi argumentum est: sed potius una cum Episcopo ingredi vult, nisi quis corpore minus valeat, & standi moram perferre neutiquam possit.

CAPUT II.

De Sepultura.

C

Leges.

SEPELIRE haud fas est, ubi constat corpus Martyris jacere. Nemo quisquam de sepulchris materiem quamcunque ad aliam domum extruendam auferat. Cadaver hominis citra mandatum Imp. nemo in locum alium transferat. Quære & in cap. xv. Lit. M.

CAPUT III.

D *Quod mortuos baptizare minime liceat, neque eorum cadaveribus sacra mysteria præbere.*

Quære cap. xxvi. Lit. K.

CAPUT IV.

De Clericorum filiis.

E CANON xxxv. Concilii Carthaginensis minime oportere existimat Episcopos ac Clericos facile liberis suis potestatem sui concedere, nisi per ætatem aut morum probitatem fidem certam fecerint, posse se convenienter ac provide res suas administrare. Secus enim & ipsi liberorum suorum criminibus obnoxii erunt.

Leges.

F Leges autem statuunt libertatem filiis non a patre solo, sive Clericus sit, sive Laicus, donari, nisi cognitio auctoritativa ita decernat. Non enim consensus merus patris natum patria potestate liberat, sed legitima actio.

Liberi autem Episcoporum, qui dignitate aliqua cohonestantur, sui juris juxta Leges evadunt, neque pro illis Patres rationem reddunt. Dicit enim Novella Justiniani lxxxi. Qui dignitatem indepti sunt, ac officia publica sustinent, suæ potestatis sunt, quamvis per ætatem non oporteat ipsos de manu patria liberari.

Delicta

Delicta circa damnum quæ perpetrant filii sub patriâ potestate, ipsi Patres meritò luunt, non ita & crimina. Neque enim puniuntur Patres propter filios: cùm lex disertè dicat, delicta caput sequuntur.

A Τῶν ψυχικῶν μέντοι σφαλμάτων, ἅπερ οἱ ὑπεξούσιοι ἁμαρτάνουσι παῖδες, ἴσως οἱ πατέρες δίκην ὑπέχουσιν, οὐ μὴν καὶ τῶν ἐγκληματικῶν· οὐ γὰρ κολάζονται πατέρες ὑπὲρ τέκνων. φησὶ γὰρ ὁ νόμος, τὰ ἁμαρτήματα τῇ κεφαλῇ ἕπεται.

CAPUT V.

De sacrâ Quadragesimâ, & ritibus qui in eâ observantur.

ΚΕΦ. ε΄.

Περὶ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων ἐθῶν.

Quære cap. iv. Lit. N.

B Ζήτει τὸ δ΄. κεφ. τοῦ Ν. στοιχείου.

CANON autem lv. Synodi sextæ, eos qui veterem Romam incolunt, monet nè in Sabbatis sacræ Quadragesimæ jejunent, præterquam in uno tantum, eoque magno Sabbato. Sed arrogantes illi incorrigibiles perseverarunt, neque Canonibus Apostolicis, neque huic obsequentes, adeóque nec Clerici depositionem metuunt, neque Laici excommunicationem. Tanto autem tui piores evaserunt, ut non solùm in istis, sed & aliis anni Sabbatis illicitè jejunent. Imò quod adhuc magis Canonibus repugnat, solutionem Sabbati in feriam quartam & Parasceven referunt, atque istorum dierum jejunium in Sabbatum, quasi sollicitè studentes omnem legem faciam everlam dare.

Ὁ δὲ νε΄. τῆς ς΄. συνόδου κανὼν, τοῖς τὴν παλαιτέραν Ῥώμην παρεγγυᾶται, μὴ νηστεύειν τὰ σάββατα τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἐκτὸς μόνου τοῦ ἑνὸς καὶ μεγάλου σαββάτου. ἀλλ' ἀδιόρθωτοι μεμενήκασιν οἱ ἀλαζόνες, μήτε τῶν ἀποστολικῶν κανόνων, μήτε τούτου ἐπιστρεφόμενοι, μήτε τὴν καθαίρεσιν οἱ ἱερωμένοι, μήθ' οἱ τοῦ δήμου τὸν ἀφορισμὸν εὐλαβούμενοι. μᾶλλον δὲ τοσοῦτον χείρους γεγόνασιν, ὡς μὴ μόνον ἐν τούτοις, ἀλλὰ κἂν τοῖς ἄλλοις τοῦ χρόνου σάββασι παρανόμως νηστεύειν. τὸ δ' ἔτι τούτου παρανομώτερον, ὅτι τὴν τοῦ σαββάτου κατάλυσιν, ἐπὶ τὴν τετράδα μετενηνόχασι, καὶ παρασκευὴν, τὴν δ' ἐν ταύταις νηστείαν ἐπὶ τὸ σάββατον, ἔργον ὥσπερ ποιούμενοι, πάντα νόμον ἱερὸν τεθεῖναι ἀνάστατον.

C

Canon verò lvi. contrarium planè Armenorum errorem corrigens, in Sabbatis & Dominicis Quadragesimalibus à caseo & ovis abstinere ipsos præcipit; quod quidem præceptum in universâ Dei Ecclesiâ obtinet. Nam sicuti ab omnibus mutis animalibus temperamus, ita & opus fructus ipsorum in cibum minimè adhiberi. Hoc etiam in feriis quartis & sextis per totum annum observare oportet. Qui secus fecerint, depositionis aut excommunicationis pœnam iis intentat, prout Clerici fuerint, aut Laici. Sed vel hinc videas Latinos ad summam insolentiam pervenisse, tanquam de industriâ sacris Canonibus resistentes, scilicet in Sabbatis & diebus Dominicis per Quadragesimam, non solum caseum & ova, sed etiam carnes comedunt, neque plebeii duntaxat hoc faciunt, sed Monachi etiam minus bene valentes.

Ὁ δὲ νς΄. τὴν αὖθις ἐκ διαμέτρου τῶν Ἀρμενίων διορθούμενος πλάνην, ἐν τοῖς σάββασι καὶ ταῖς κυριακαῖς τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, τυροῦ καὶ ᾠῶν ἀπέχεσθαι καὶ τούτους κελεύει· οἷα δὴ νόμος πάσῃ τῇ ὑφ' ἡλίῳ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ. ὥσπερ γὰρ πάντων τῶν φυομένων ἀπεχόμεθα ζώων, οὕτω δέον καὶ ὅσα τούτων καρπὸς εἰς τροφὴν μὴ προσιέσθαι τούτων· καὶ ἐπὶ τῶν τετράδων παρατηρητέον καὶ παρασκευῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ. τοῖς δὲ παραβαίνουσι, καθαιρέσεως ἢ ἀφορισμοῦ τιμᾶται, κληρικοῖς οὖσιν, ἢ δημόταις τυχόν. ἀλλὰ κἂν τούτῳ Λατίνους μᾶλλον ἂν ἴδοις εἰς ἔσχατον ἀφιγμένους παρανομίας, ὥσπερ ἐξεπίτηδες ὁμόσε χωροῦντας τοῖς θείοις κανόσιν. ἐν γὰρ τοῖς σάββασι καὶ ταῖς κυριακαῖς τῆς τεσσαρακοστῆς, οὐ μόνον τυροῦ καὶ ᾠῶν, ἀλλά γε κρεῶν ἅπτονται, οὐχ ὁ δῆμος μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν μοναχῶν οἱ ἀσθενεῖς δῆθεν τὸ σῶμα ἔχοντες.

D

Quære & in cap. i. Lit. B. Syn. Laodiceni Can. xlii. & in cap. vii. Lit. Π. Concilii sexti Can. lxxxix.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ α΄. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου, τὸν ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου καν. μβ΄. καὶ ἐν τῷ ζ. κεφ. τοῦ Π. στοιχείου κανόνα π θ΄. τῆς ς΄. συνόδου.

E

Rursus Canon lii. Synodi sextæ, in cæteris quidem Quadragesimæ diebus, scilicet luctui, jejunus, ac compunctioni destinatis in expiationem uniuscujusque perperam commissorum, officium præsanctificatorum celebrari jubet: Attamen in Sabbatis & Dominicis Quadragesimæ, & die sacro Annunciationis, jejunare haud licet, licet tamen & sacrificium offerre, & perfectam Liturgiam peragere. Celebramus enim Annunciationis diem teriando in ipso, tanquam principium ac caput salutis nostræ. Videtur igitur unicum esse ac simplex Quadragesimale isthoc jejunium. Nam si aliud in Canonibus agnosceretur, constitutum esset & in illo non plenarium officium sed præsanctificatorum obire.

Ὁ δὲ τῆς ς΄. συνόδου νβ΄. καν. ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἡμέραις οἷα πενθεῖν προστεταγμέναις καὶ νηστεύειν καὶ κατανύσσεσθαι, εἰς ἐξίλασμα τῶν οὐ καλῶς ἑκάστῳ διαπεπραγμένων, τὴν τῶν προηγιασμένων λειτουργίαν κελεύει τελεῖσθαι· ἐν δέ γε τοῖς σάββασι καὶ ταῖς κυριακαῖς αὐτῆς, καὶ τῇ ἁγίᾳ τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἡμέρᾳ, ἐπείπερ ἐν ταύταις νηστεύειν οὐκ ἔννομον, καὶ θυσίαν προσφέρειν καὶ τελείαν γίνεσθαι λειτουργίαν. τιμῶμεν γὰρ τὴν τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἡμέραν πανηγυρίζοντες ἐν αὐτῇ, ὡς ἀρχὴν καὶ κεφάλαιον τῆς ἡμῶν σωτηρίας. ἔοικεν οὖν μίαν εἶναι τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν. εἰ γὰρ καὶ ἑτέρα τοῖς κανόσιν ἐπεγινώσκετο, ὥριστο ἂν καὶ ἐν ἐκείνῃ, μὴ τελείαν ἱεροτελεστίαν, ἀλλὰ προηγιασμένην τελεῖσθαι.

F

Quam ob causam ut plurimum tertiâ horâ diei sacra Liturgia peragatur: nonnunquam tamen, in maximis puta festis, tempore vespertino.

Διά τι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν, τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας ἡ θεία τελεῖται λειτουργία· ἔστι δὲ ὅτι πρὸς ἑσπέραν ἐν ταῖς μεγίσταις τῶν ἑορτῶν.

Jam verò disquirendum est quâ causâ, quum in aliis anni diebus circa horam tertiam à solis ortu lex

Ἀλλὰ ζητητέον ἐνταῦθα, τίνος χάριν ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ἡμερῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, περί που τρίτην ὥραν ἀπὸ τῆς ἡλιακῆς

A τῆς θείας τελεῖσθαι μυσταγωγίαν. τῶν δὲ περιφανῶν ἐστιν ἃς ἑορτὰς λαμπρότερον ἄγοντες, οἱονεὶ πρεσβεῖον οἰόμενοι, ταύτην τὴν τελετὴν εἰς τὴν ἑσπέραν ταμιευόμεθα, καὶ μετὰ τοὺς ἑσπερινοὺς εὐθὺς ἐπιτελοῦμεν ᾠδάς. τουτὶ γοῦν τὸ ἔθος, καὶ ἐξαίρετον καὶ ἰδίᾳ τετίμηται, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ, τῷ τε ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ καὶ σεβασμίῳ σαββάτῳ, πρὸς δὲ τῇ περιφανεῖ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἡμέρᾳ, καί γε τῇ λαμπρᾷ καὶ φερωνύμῳ τοῦ θείου φωτὸς, εἴ γε μὴ συνέλθοιεν ἡμέραις, τῶν οἰκείων οὐκ ἀνεχομέναις διὰ ταύτας ὑστερῆσαι πρεσβείων. ταύταις εἰ βούλει προσθήσεις, καὶ τὴν σωτήριον τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἡμέραν· καὶ ἡ μὲν ἐκ τοῦ εἰκότος τοῦ προτέρου αἰτία, ὅτι δὴ ἐν τούτῳ τῆς ἡμέρας ὁ παράκλητος B ἐναργῶς τοῖς ἀποστόλοις ἐπιφοιτήσας, καὶ τὸ τριττὸν φῶς ἤδη καὶ τέλειον τελέως τούτοις μυσταγωγήσας· καὶ ἡμᾶς τῇ ἐπωνύμῳ τῆς θείας τριάδος ὥρᾳ τὴν τελείαν καθιεροῦν ἱερουργίαν τῇ τρισυποστάτῳ θεότητι, δι' αὐτῶν σαφῶς ἐδίδαξεν. εἰ γὰρ καὶ τῆς θείας ἱερουργίας ἡ τελετὴ τῆς ἀρρήτου οἰκονομίας ὑπογραφὴ τοῦ λόγου μυστήριον, ἀλλ' οὐδὲν ἧττόν τιν χάριν ἴσμεν, τῷ τε εὐδοκήσαντι ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ, καὶ τῷ συνεργήσαντι ζωοποιῷ πνεύματι. ἐν γε μὴν ταῖς εἰρημέναις ἐπισήμοις ἡμέραις, ὅσπερ ἄττα ἐν βάθει κεκαλυμμένα, καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας μυστήρια, ἀμυδρῶς πως ἡμῖν παραγυμνοῦται σκιαγραφούμενα, C ὡς ἂν καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης καθόσον ἐφικτὸν μυήσεως, πρὸς τὸν θεῖον ἡμῖν ὑπάρξῃ πόθον, ἐπιπλέον πτεροῦσθαι καὶ ἀνατείνεσθαι τοῦ γοῦν τελείου καὶ ἄκρου φωτὸς, ἐπὶ γῆς ὡς ἐν ἑσπέρᾳ τῷ τέλει τῶν αἰώνων τῷ κόσμῳ φανέντος, πάλαι μὲν ὁ δρόμος τῆς τοῦ νόμου ὡς εἰπεῖν ἡμέρας ἐλάμβανεν· ἡ δὲ τῆς καινῆς διαθήκης αὐγὴ τὸ τῆς πολυθεΐας σκότος καταλύειν ἀπήρξατο, ὃν ὁ σκιώδης νόμος πολλῷ γε ἄρα ἔδει προελάσαι. ταύτῃ τοι καὶ τοῦ μυστηρίου τούτου τοῖς συλληψομένοις ἤδη καὶ ὑπουργήσουσι μαθηταῖς κοινωνῶν ὁ σωτὴρ, οὐ μεθ' ἡμέραν, ἀλλ' ἐν ἑσπέρᾳ βαθείᾳ τῆς μεγάλης πέμπτης φημὶ, καὶ πρὸς θείους ἐπαλείφων ἀγῶνας, καὶ ὁμοῦ πα- D ρακαλῶν τῆς πλάνης χωρεῖν, ἀτρεμιζούσῃ καθαρῶς τῇ ψυχῇ καὶ τοῖς λογισμοῖς ἑστῶσιν, οὐχ' ὅπως τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὡς ἐντεῦθεν μελλόντων ἔργων ἔσεσθαι κρειττόνων, ἢ κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον· τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινή φησι, κιρνᾷ διαθήκη, τοῖς ὑπερμαχοῦσι ταύτης καὶ προαγωνίζουσιν, ὑπεμφαίνων διὰ τοῦ ποτηρίου, μὴ ἄν ποτε τούτοις ὑπάρξαι, κινδύνων ἄνευ καὶ πειρασμῶν τῆς πλάνης περιγενέσθαι· καὶ εἰς τέλος ταύτην καταγωνίσασθαι· ἧς τὸ ἐνεστηκὸς τηνικαῦτα σκότος, σημεῖον περιφανὲς ἦν. διὰ δὲ ταῦτα ὅσα ἡμᾶς εἰδέναι καὶ τὸ εἰκὸς ἀπαιτεῖ, ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ἡμερῶν τοῦ χρόνου, ὥρᾳ τρίτῃ τὰ τῆς θείας τελεῖται ἱε- E ρουργίας, κατὰ μέντοι τὰς δηλωθείσας ἐπισήμους, καὶ μόνον, ἑσπέρας θεσμοῖς πατέρων πληροῦται. εἰώθασι γὰρ οἱ θεῖοι πατέρες τὰ τῆς ἱερᾶς ὑπαλλάττειν μυσταγωγίας, καὶ διὰ τῆς ποικιλίας, ἐστὶν ἃ τῶν ὑπὲρ ἔννοιαν μυστηρίων, φιλανθρώπως ἡμῖν ὑπεμφαίνειν, καὶ πρὸς τὴν ἑνιαίαν ἀπόρρητον καὶ ὑπέρσοφον ἐντεῦθεν γνῶσιν, οὐχ ἧττον θαυμασίως χειραγωγεῖν. καὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν δὲ, νυκτὸς ἡ παρθένος τὸν κύριον τέτοκεν, καὶ δῆλον ἐξ ὧν ὁ εὐαγγελιστὴς φησιν, ὡς καὶ ποιμένες ἦσαν, καὶ τὰ ἑξῆς. νυκτὸς δὲ ὁ κύριος πρὸς τοῦ Ἰωάννου ἐβαπτίσατο, ἵνα τὸ πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενον, δαψιλεῖ τῷ φωτὶ τὴν νύ- F κτα περιαυγάσαν· καὶ τὸν λαὸν ἐκπλῆξαν τῷ ἀσυνήθει τῆς θέας, οἷα θεῷ τῷ σωτῆρι προσέχειν τούτους διαμαρτύρηται. νυκτὸς δὲ τοῦ μυστικοῦ δείπνου τοῖς μαθηταῖς ὁ κύριος κεκοινώνηκε· νυκτὸς δὲ καὶ ἡ σωτήριος ἀνάστασις γεγένηται· νυκτὸς καὶ ἡ παρθένος πρὸς τοῦ Γαβριὴλ τὸν ἀσπασμὸν τὸν ξένον ἐδέξατο.

A vult sacrum officium celebrari, festorum quorundam ex usu moderno, quasi peculiari honore digna illa existimantes; officia in vesperam reservamus, & post hymnos vespertinos statim celebramus. Hic autem usus peculiariter ac specialiter observatur in sacrâ & magnâ feriâ quintâ, & in sacro magno & venerando Sabbato, tum etiam illustri Nativitatis Christi die, atque etiam in sacro & celeberrimo Divini luminis, nisi fortè diebus coincidant, qui cum minimè patiuntur istorum causâ officia sibi eximia intermitti. Hisce etiam adde, si placet, & felicem Annunciationis diem. Quippe consimilis est ratio B atque ejus qui præcessit; quianam hoc ipso Paracletus ad Apostolos illustri modo adveniens, & triplex lumen perfectumque perfectè illis demonstrans, nosmet cognomini sacrosanctæ Trinitati horâ perfectum ministerium Tripersonali Deitati consecrare, per ipsos perspicuè docuit. Quamvis enim officii sacri administratio ineffabilis Verbi dispensationem mysterio plenam ostendat: nihilo tamen minus gratiam habemus complacenti æterno ejus Patri, & cooperanti Spiritui vivificanti. Verum in dictis insignibus festis, ea mysteria in profundo abscondita, & conceptum sapientiæ di- C vinæ superantia, subobscurè quidem, quasi sciagraphiâ quâdam deteguntur & adumbrantur, ita ut ex ejusmodi, quantum licet, initiatione, nobis detur ad divinum amorem magis erigi & attolli. Quamprimum autem perfecta & summa lux in terris apparuit hominibus tanquam in vespere, fine nimirum seculorum, diei legis, ut loqui licet, curriculum exitum vidit: novi verò Testamenti splendor, Polytheismi tenebras dissipare primùm potuit, quas umbratilis lex multo antè tollere debuerat. Quapropter & Servator noster cum Discipulis suis, qui tum quidem accipie- D bant, & postea ministrabant illud mysterium, communicans, non interdiu, sed in profundo vespere magnæ puta feriæ quintæ; & ad sacra certamina perungens, atque pariter admonens ab errore recedere animo planè tranquillo, & firmis cogitationibus, minimè quidem instar oculorum, quatenus oportuit opera fore meliora, quàm secundùm veterem legem. Hoc poculum, inquit, novum miscet Testamentum iis, qui pro illo contendunt & dimicant: subinnuens adeo per poculum, nunquam fore ut ipsi periculorum & tentationum ad errorem immunes consisterent, vel eum penitus debel- E larent, cujus instantes eo temporis tenebræ illustre signum erant. Id propter, quantum nobis scire licet, cùm in aliis anni diebus, horâ tertiâ Eucharistia peragatur, in dictis tamen eximiis diebus, iisque solis vespertinum tempus ex decreto Patrum observatur. Solebant enim Patres officium Eucharisticum identidem submutare, & per varietatem hanc mysteriorum incomprehensibilitatem perhumaniter nobis ostendere, atque ad unicam, ineffabilem, & supremam cognitionem etiam mirificè manuducere. Imò quidem juxta Historiam, noctu Virgo Dominum peperit, quod etiam liquet ex illo Evan- F gelistæ, *Erant autem pastores*, *&c.* Noctu etiam Dominus à Johanne baptizatus est, ut spiritus in forma columbæ ad illum accedens, & copioso lumine noctem illustrans, populúmque percellens insolito spectaculo, ipsos Deo Servatori attendere moneret & obtestaretur. Præterea noctu Dominus de Cœna mystica cum Discipulis communicabat; noctu etiam Resurrectio salutaris contigit: noctu denique Virgo à Gabriele miram illam salutationem retulit.

καθ' ἡμῶν ἄρα μετ' ὑπερηφάνου προσπελάζει· καὶ τὰς ψυχὰς ἐπαναγαγεῖν πειρᾶται, καὶ ὡς ἀφηνιαζόντων ἀντιλαμβάνεται, καὶ ὑπείκειν αὐτῷ καλεῖ καὶ μὴ ἀφηνιάζειν, μηδὲ ταῖς πονηραῖς ἀποτάττεσθαι συνηθείαις, ἀλλὰ τοῖς εἰωθόσιν ἐξακολουθεῖν πάθεσι. φιλεῖ γὰρ ὡς ἐπίπαν ὁ πονηρὸς τοῖς ἐπειγομένοις τῶν παθῶν ἐλευθερωθῆναι, μᾶλλον ἐπιτίθεσθαι, καὶ σφοδροτέραν τὴν τῶν παθῶν ὑπεκκαίειν τὴν φλόγα, ἑαυτὸν τοῖς ὅλοις ἀντιτιθεὶς, ἵνα ψυχῆς ἀνδρείαν, πειρασμῶν κρατήσῃ περιουσία, τοῦ θεοῦ τοῦτο συγχωροῦντος, ὅπως οἱ δόκιμοι φανεροὶ γίνωνται, καὶ δείξῃ τὴν ἀρετὴν, ἡ πάλη καὶ ταπεινοφρονεῖν διδασκώμεθα, καὶ μηδὲν αὐτοῖς μὴ θαρρεῖν, καὶ τὴν κακίαν τελέως μισῶμεν, ἐναργέστερον καταγνόντες αὐτῆς τὸ φονικὸν ὁμοῦ καὶ ἀπατηλὸν, καὶ ἐξάγιστον. ὑπογραφὴ δὲ τῆς τοῦ πονηροῦ σκαιότητος εἰκὼν, καὶ ὁ πάλαι τὸν Ἰσραὴλ ὑποχείριον ἔχων Φαραώ· τοῦτον γὰρ κἀκεῖνος παραπλησίως τῇ χρονίῳ δυσχεραίνοντα δουλείᾳ, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ποθοῦντα, τοῖς χαλεπωτέροις τῶν ἔργων τηνικαῦτα μᾶλλον ἐξέθλιβε, καὶ τῇ πλινθουργίᾳ συνεκύρτου, ὃ τῆς δουλείας εἰκόνα προεσκίαζε σχῆμα δαιμονιώδους. ὡς δὲ καὶ οὗτος, πρὸς τὴν γῆν ἡμᾶς καὶ τὰ γήινα συγκύπτειν ἀναγκάζει, καὶ τούτοις ὅλον προσέχειν τὸν νοῦν, σὺν ταῖς ἀμφοῖν τῶν αἰσθήσεων φαινομέναις, καὶ νοουμέναις αἰσθήσεσι· καὶ πρὸς τὰ ὑπὲρ αἴσθησιν ὅλως μὴ ἀνανεύειν. ὑπόφορον ἐκεῖνος εἶχε τὴν Αἴγυπτον, ἥτις ἑρμηνεύεται σκότος· ἄρχων καὶ οὗτος τοῦ νοητοῦ προσαγορεύεται σκότους. ἐκείνῳ σπουδὴ ἦν τῶν παίδων φθείρειν τὰ ἄρρενα, καὶ τούτῳ τοὺς ἐρρωμένους τῶν λογισμῶν, ταῦτα τοι καὶ ὁ βασιλεὺς ἡμῶν Χριστὸς, ὁ πρὸς αὐτὸν πόλεμον ἡμᾶς ἐκπαιδεύων, καὶ τὴν ἀγωνίαν τὰ μάλα διατιθέμενος, νηστείᾳ καθοπλίζει καὶ προσευχῇ, καὶ κατανύξει καρδίας· τὰ γὰρ ἐναντία τούτων ἐξάπτειν καθ' ἡμῶν τῶν δαιμόνων πέφυκε λύτταν, οὐχ ἧττον ἢ τὸ ἔλαιον τὸ πῦρ, καὶ οὕτως τοῖς πολεμίοις ὁμόσε χωρεῖν διεγείρει, αὐτὸς στρατηγῶν, αὐτὸς ὑπερμαχῶν, ὑπερασπίζων, συμπολεμῶν τοῖς ἀντιπάλοις, αὐτὸς νικῶν καὶ τὸ βραβεῖον ἡμῖν χαριζόμενος. οἵα σου τῶν κριμάτων ἡ ἄβυσσος! μείζων ἢ καθ' ἡμᾶς θαυμάζεσθαι πραγμάτων, δημιουργὲ κύριε. καθάπερ οὖν οἱ στρατιῶται, διημερεύοντες ἐν τῇ μάχῃ, μόλις πρὸς ἑσπέραν διαχεθέντες, τροφῆς μέμνηνται, καὶ τὴν ἐξ ἑώλων βρωμάτων παρατιθέμενοι τράπεζαν, πρὸς τὸ μὴ παραλύεσθαι, τὰς αὐτῶν ἐξασθενῆσαι δυνάμεις, ἐπεὶ καὶ μέλλουσιν αὖθις τῆς ὑστεραίας ὁμόσε τοῖς βαρβάροις ἰέναι. βουθυτεῖν γὰρ ἢ σφαγιάζειν τοῖς πολεμοῦσιν οὐκ ἔξεστιν, ὅσα τοῖς ἐπ' ἀδείας πανηγυρίζουσιν ἴδιον. οὕτω καὶ ἡμεῖς τὸ καινὸν ἡμῶν σφάγιον θύοντες σαββάτῳ καὶ κυριακῇ, ἡνίκα τὸν τόνον τῆς πολλῆς ὑποχαλῶμεν ἀσκήσεως· ἐξ ἐκείνων τῶν προτεθυμένων καὶ προηγιασμένων μερίδων, ὅσον ἀποζῆν πρὸς ἑσπέραν σιτούμεθα, νόμῳ πενθούντων, καὶ πολεμούντων ὁμοῦ. μᾶλλον γὰρ μὲν τῶν ἁγίων ἐκείνων μεταλαμβάνοντες σαρκῶν, νευρούμεθα, πρὸς τὸ τοῖς ἐχθροῖς αὖθις εἰς χεῖρας ἐρρωμένως ἰέναι. πνευματικῷ γὰρ ὁπλίτῃ, πνευματικὴ τροφὴ σύστασις. διὸ δὴ τοῦτο μυστικώτερον πρὸς ἑσπέραν, τὴν τῶν προηγιασμένων τελεῖν ἐπιτετάγμεθα λειτουργίαν.

Ὅπως οὐ τελεῖται μνημόσυνον τῶν ἀποιχομένων ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ, εἰ μὴ τὸ σάββατον.

Πάλιν οἱ πρὸς μάχαις ἔχοντες περὶ τῇ ψυχῇ δεδιότες, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς θέοντες, ὁσίας ἐκτίνειν τιμὰς εἴργονται, τοὺς ἔργον μαχαίρας γεγενημένους, καὶ εἰ τῶν τιμιωτάτων καὶ φιλτάτων αὐτοῖς ὄντες τυγχάνοιεν, τοῦ πάθους κρείττονος ὄντος καὶ κατ' ἀναίρεσιν τῶν νεκρῶν, μὴ ἄρα τοῦ πολέμου πανταχῇ περιρρέοντος, καὶ τοῦ κινδύνου ἐπικειμένου, τῇ περὶ τὸν κείμενον ἀσχολίᾳ, καιρίας βληθῶσι, καὶ τῷ νεκρῷ συνεξενεχθῶσι· προσῆκον τὴν νοητὴν οὖν καὶ ἡμᾶς τὴν

A submittere, atque fræna non excutere, neque pravis moribus abrenunciare, sed assuetis affectibus indulgere. Solet enim ut plurimùm iniquus ille, eos qui à passionibus liberari summopere student, ferociùs aggredi, & vehementiorem affectuum flammam accendere, seipsum contra eos totis viribus opponens, ut animæ fortitudinem tentationum copiâ vincat; quod & Deus fieri permittit, ut probi fiant manifesti, & fortissimos ipsa colluctatio ostendat, atque etiam humiles nos gerere discamus, neque in nobismet fiduciam ponere, malumque penitus aversemur, quando compertam valdè habeamus
B naturam ejus perniciosam & fallacem & impetuosam. Est autem insigne malignitatis iniqui exemplum etiam Pharao ille, qui olim Israelem subditum tenuit; Ille enim Israelem suam diuturnam servitutem ægre tolerantem, & liberari cupientem, eo gravioribus, laboribus afflixit, & lateribus parandis incurvum fecit imaginem præferre servitutis Satanicæ. Et iste pariter nos in terram & terrena inhiare cogit, & totum animum illis adjungere, cum omnibus unà sensibus tam externis quàm internis, & ad res insensibiles minimè eum erigere. Pharao quidem tributariam sibi ac subjectam habuit Ægyptum,
C quæ interpretanti est tenebræ: Ita & hic intellectualium Princeps appellatur tenebrarum. Illi curæ erat filios masculos perdere, & huic etiam potiores cogitationes: quare & Rex noster Christus, ubi nos erudit ad bellum cum eo gerendum, & concertandi rationem bene disponit, jejunio nos armat, & oratione, & cordis compunctione. Nam istorum contraria accendere solent dæmonum rabiem non minus quàm oleosa ignem; & sic ille nos jubet adversus hostes contendere, qui ipse est dux, & defensor protegens, & cum luctantibus unà pugnans, ipse vincens, & præmium tamen nobis donans. Quan-
D ta est judiciorum tuorum abyssus omnem admirationem nostram superans, Domine Creator! Sicut igitur milites diem prœliando insumentes, circa vesperam dispersi cibum quærunt, parantes ex spoliis tumultuariam mensam, ne vires eorum penitùs deficiant, quoniam postmodo alterum impetum in Barbaros facere cupiunt. Nam boves genio sacrificare, & se saginare milites non decet, quod solenne eis qui ex voluptate feriantur, ita & nos novum nostrum sacrificium mactantes Sabbato & Dominicâ, quando laxamus paululum nervos severæ exercitationis, ex illis præmactatis & præsanctificatis partibus, quantum par-
E cè victitantibus satis, circa vesperam sumimus, pro conditione lugentium atque simul pugnantium: seu potius sacras illas carnes accipientes, corroboramur ad validum impetum in hostes faciendum. Militi enim spirituali victus etiam spiritualis convenit, (putà tolerantia.) Quamobrem nobis mysticè quidem tempore vespertino præsanctificatorum officium celebrare imperatum.

Quod non celebranda sit defunctorum memoria in tempore Quadragesimali, nisi diebus Sabbatinis.

F Rursus, Ii qui in acie versantur, animæ timentes, & pro ipsâ contendentes, à justis illorum celebrandis prohibentur qui ad ensem vibrandum nati erant, quamvis optimis & fuerint ex charissimis ipsorum amicis; cùm hoc melius ferri queat, quàm si in efferendo jacentes necdum bello undique ingruente & imminente periculo, propter cadaverum curam lethaliter feriantur, & cum jam defuncto unà efferantur. Paritérque nosmet oportet, qui aciem

A τοῖς μὲν γὰρ δουλικοῖς ἀναμεμίχθαι τὰ τοῦ δεσπότου, τῶν ὄντων μεγίστων τε καὶ δικαιοτάτων, ἀθλοθετοῦντός τε καὶ στεφανοῦντος νικηφόρους· τὰ δουλικὰ δὲ τοῖς δεσποτικοῖς ἐπισυνάπτειν, τολμηρὸν καὶ ἀδόκιμον, εἰ μή τινα τινὲς ἔχοιεν διὰ τὸ ὑπερφυὲς τῆς ἀθλήσεως.

Nam quæ sunt Domini (ejus scilicet qui præmia dispensat, & vincentes coronat,) cum servilibus permisceri justissimum & æquissimum; servilia autem Dominicis adjungere, audax & insulsum, nisi forte nonnullorum Sanctorum propter eximiam incertando virtutem.

Αὖθις γε μὴν καὶ καθ᾽ ἕτερον τρόπον τὰ τῆς νηστείας ταύτης θεωρητέον, ἡμέρας τὸ σύμπαν ὀκτὼ πρὸς ταῖς τεσσαράκοντα καὶ ἐκείνην νηστείαν ἄγειν ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ προστεταγμένοι· τὰς μὲν τεσσαράκοντα εἰς τύπον τῆς τοῦ Κυρίου νηστείας, ᾗ φραξάμενος κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, τὸν ἡμέτερον εἷλε πολέμιον. τὰς δ᾽ ἑπομένας ταύτας ὀκτὼ κατ᾽ B εὐλάβειαν εἰς τύπον τῶν σωτηρίων ἀγώνων αὐτοῦ παθῶν. ἀλλ᾽ αἱ μὲν τὸ θεωρητικὸν ἡμῶν ἀνάπτουσι, καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν ὀγδόην καὶ ἀκατάλυτον ἀναπτεροῦσιν ἡμέραν, φωτὸς υἱοὺς καθιστῶσαι, καὶ τὴν υἱοῖς πρέπουσαν ἀγάπην σὺν εὐλαβείᾳ προξενοῦσαι. αἱ δὲ τῶν παθῶν ἡμᾶς κρείττους ποιοῦσι, καὶ τὸ σῶμα καὶ τῶν γηΐνων κουφίζουσι, καὶ ἀνακινοῦσι τὸν στοιχειωτικὸν ἐντιθεῖσαι φόβον, δημίου δίκην τὸ συνειδὸς ἡμῶν νύττοντα, τῇ μνήμῃ τῶν ἐπταισμένων, καὶ τῶν ἐπηρτημένων τοῖς οὕτω βιοῦσι κολάσεων. κατὰ τὸ φάσκον λόγιον, τῷ φόβῳ Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ. ἐπεὶ δὲ ἡ τεσσαρακοστὴ ἐκ δεκάδων σύγκειται τεττάρων, ὡς C ἔχει, ἤδη τὴν τετράδα θεωρητέον· ὅτι καὶ ἐν μονάσιν, εἴτε δεκάσιν διέξεισιν· ἐπὶ κακώσεως μὲν ὡς ἐπίπαν καὶ τιμωρίας λαμβάνεται παρὰ τῇ γραφῇ· ἐνιαχοῦ δὲ καὶ θείων ἐκβάσεις ὑπογράφει πραγμάτων. καὶ γὰρ ἡμέρας μ΄ καὶ νύκτας ἴσας ὕοντος τοῦ θεοῦ ὁ μέγας τῇ γῇ κλύδων ἐπέκλυσε. πρὸς ὃ καὶ ἡμεῖς ἀφορῶντες παράδειγμα τῷ ἴσῳ τῶν κατακλυσμοῦ τῶν ἡμερῶν ἀριθμῷ καταδυσωπούμενοι καὶ πενθοῦντες, τοῖς ὕδασι τῶν δακρύων, τὸ τῆς ἁμαρτίας ἀποκαθαιρόμενοι ἄγος. τετρακόσια ἔτη τῷ Ἀβραὰμ ὁ θεὸς προηγόρευσε, τὸ ἴδιον αὐτοῦ γένος δουλωθήσεσθαι πρὸς τῶν Αἰγυπτίων, καὶ κακωθῆναι, καὶ μυρίας αἰκίας ὑποστῆναι, D ὃ δὴ καὶ εἰς ἔργον ἐκβέβηκεν, ἐν ἡμέραις οὐ πλείοσι τῶν μ΄. ταῖς θεηλάτοις ἐκείναις πληγαῖς ὁ μέγας Μωσῆς τὴν Αἴγυπτον μαστίξας τῆς τοῦ Φαραὼ δουλείας τὸν Ἰσραὴλ ἠλευθέρωσε. ὁ μυρία εὐεργετηθεὶς κατὰ τὴν ἔρημον λαός, καὶ διὰ μυρίων ἐπιδειξάμενος τὸ ἀχάριστον, τῷ τεσσαρακοστῷ ἔτει διὰ τὸ ἀνίκεστον αὐτόθι πᾶς κατέστρωται. ἀκράτως γὰρ ἦν μεθύων τὸ τῆς Αἰγύπτου πολύθεον, εἰς κόρον τότε πιών, καὶ διὰ πολλοῦ εἰς τὸν εὐεργέτην θεὸν ἐξυβρίζοιτο.

Rursus & alio modo considerare licet ritum hunc Quadragesimalem, nimirum totas xlviii. dies jejunii agere illo tempore jubemur. Quadraginta quidem ad exemplum jejunii Christi, quo instructus, quoad naturam humanam, nostrum hostem subegit. Sequentes autem octo, ad imitationem salutarium ejus passionum. Atque hi quidem contemplationem, animúmque nostrum accendunt, & ad octavum & interminabilem diem erigunt, nos reddentes filios lucis, & amorem filialibus convenientem cum pietate ferentes. Illi verò nos passionibus nostris superiores præstant, & corpore atque terrenis nos levant, & timorem originalem cientes accedunt, qui carnificis adinstar conscientiam nostram delictorum recordatione, & pœnarum taliter vitam trahentibus debitarum compungit. Quoniam verò Quadragesima quatuor decadibus constat, jam consideranda venit pars quarta, seu tetras, ut sese habet, tam in monadibus quam in decadibus. Sumitur quidem ut plurimùm in sacro codice pro malo & pœna; & aliquando rerum divinarum exitus ostendit. Nam Deo quidem per quadraginta dies ac noctes depluente, diluvium terram superabat. Quod exemplum & nosmet respicientes pari numero dierum cum illis diluvii, compuncti ac fundentes lacrymarum undas, peccati execrationem ostendimus. Deus Abraamum edmonuit fore ut prosapia ejus per quadringentos annos Ægyptiis serviret, & male è tractarentur, & infinita mala paterentur, quod etiam factum est in diebus non pluribus quàm xl. cùm magnus Moses plagis illis à Deo missis Ægyptum percutiens, Israelem à servitute Pharaonis liberavit. Infinita progenies in eremo copiosè benedicta, & infinitis modis ingratitudinem suam demonstrans, anno quadragesimo propter pervicaciam ibi tota deleta est. Maduit enim Polytheismo Ægypti, ad satietatem illum imbibens, & tandem insolenter sese contra Deum benefactorem efferens.

E Ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ὁ μέγας ἐν τῇ Δευτερονομίᾳ Μωσῆς ἀξιοῖ πλείους τῶν τεσσαράκοντα παίειν τὸν πλημμελήσαντα. προσθήκην γὰρ ὕβρεως τὴν προσθήκην τῶν μαστίγων, τῷ πάσχοντι ἐλογίζετο. ταύτητοι καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἤρεσε μιᾶς δεούσης ταύτας ἐπάγειν, ἵνα μὴ τὸν τεσσαρακοστὸν θελήσαντες πληρῶσαι ἀριθμόν, καὶ τῇ ῥύμῃ τῆς χειρὸς πλείονας ἐπενεγκόντες πληγάς, καὶ ἄκοντες τὸν τυπτόμενον ἀτιμάσωσι. διὸ καὶ ὁ μέγας Παῦλος, πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, φάσκει.

Sed nec magnus Moses in Deuteronomio delinquentem pluribus quàm quadraginta plagis luere vult; reputabat accessionem plagarum ignominiam etiam perpetienti addere. Quare & Judæis placuit hasce unicâ demptâ inferre, ne numerum quadragenarium adimplere studentes, propter ipsum manûs impetum pluribus illatis plagis, etiam inviti vapulantem lacerarent. De quo & magnus Paulus, septies quadraginta præter unam accepi, ait.

Ἠνίττετο δὲ ὁ νόμος, ὡς αἱ μάστιγες ἁμαρτανόντων ἄχρι τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν F αὐτοῦ ἀναστάσεως τὸ ἐνεργὸν εἶχον, περαιτέρω δὲ οὐ προέβησαν, δωρησαμένου πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐλευθερίαν τῶν ἐπὶ τοῖς πεπλημμελημένοις κολάσεων. τὸν γὰρ καθ᾽ ἡμᾶς τοῦτον αἰῶνα εἰς ε΄ διαιροῦντες χρόνους οἱ τὰ πνευματικοί, α΄ μὲν εἶναί φασι καθ᾽ ὃν ἐν τῷ Παραδείσῳ διῆγεν ὁ Ἀδάμ· β΄ τὸν ἐπὶ Νῶε· γ΄ ὃν ὁ μέγας Ἀβραὰμ τῇ τῆς εὐσεβείας περιήγαγεν αἴγλῃ· τὸν δ΄ ὃν τοῖς λοιποῖς προφήταις ὁ μέγας ἐπλήρωσε Μωσῆς· ε΄ μέντοι καὶ τελευταῖον, ἡνίκα ἡ τῶν ἀγαθῶν τελευταία φορά,

Innuit autem Lex quòd plagæ peccantium usque ad incarnationem Christi & resurrectionem ipsius è mortuis obtinebant, ulteriùs tamen non procedebant, concedente Christo omnibus in ipsum credentibus per baptismum debitarum pœnarum delictis suis remissionem. Nam viri spirituales mundi ætates in quinque distribuentes, primam esse asserunt, quam in paradiso egit Ada, secundam quæ ad Noachum pertigit, tertiam quam magnus Abrahamus illustri pietate transegit, quartam Moses ille magnus & Prophetarum cæteri complebant: Quintam verò ac ultimam, quando ultima bonorum accessio, incarnatio, inquam,

Servatoris toti mundo renovationem attulit. Cuilibet. A enim horum temporum etiam Lex conveniens data est; Adæ quidem naturalis, sive conscientiæ, quam ille posthabens crimen Apostasiæ incurrit; lex carnis comedendæ ac vinum potandi Noacho; Abrahamo, illa Circumcisionis; Lex autem scripta ex divinâ providentiâ per Mosem omnibus ex illâ pietati operam navantibus. Servator demum noster Evangelium gratiæ & copiosam spiritûs largitionem concessit. Novissimum hoc tempus significat & ascensus filiorum Israel generatione septimâ ex Ægypto: in isto enim à servitute Dæmonum & vitiorum liberati salute per magnum sacrificium acquisitâ perfruimur. B

Tum etiam hæc septem tempora, quòd puto, subinnuit & parabola Domini, qui in vineam suam operarios conduxit, atque exivit, & mane circa horam tertiam, & etiam sextâ, & nonâ, & undecimâ; quâ quidem horâ & Christus conduxit gentes ad opera spiritualium mandatorum vocatas. Ita etiam laborum præmium, primum posterioribus datur. Nam nos regenerationem primi obtinemus, apud quos Spiritum sanctum in nostri renovationem insufflavit. Quoniam verò ætate mundi quintâ carnem assumpsit Servator, resurrexit autem die octavo: (quippè post septimam, sive Sabbatum, sequitur dies octava, quæ est Dominica) si ducas octo in quinque, habebis xl. quem numerum delinquentium plagæ haud exuperant: nam si excesserint, inquit, vapulans infamis redditur: turpis enim revera est & infamis qui jam amplius vapulat; dico autem post gratiam dictæ remissionis. Nam aut tanquam infidelis castigatur, aut tanquam remissionem in priora delicta post prolapsus. C

Quid autem dixeris de muliere quæ legi naturæ indulget, atque propter carnalem voluptatem in utero gestat, & postmodum in lucem fœtum suum edit, an ad minus quàm xl. dies & fidelium communione atque sacris mysteriis excluditur? minimè sanè: tot enim diebus & originali labe & priore voluptate illam purgari jubet lex Mosaica. Anne etiam Magnus ille Moses istius numeri oblitus erat cùm occasio ferebat? Minimè quidem; nam per quadraginta dies carnem macerans, & nubis instar attenuans, liberum animum attulit ad suscipiendum manifestationes divinas, & multò quidem meliora lapideis illis tabulis, quas à Deo accipiens, non multo post præ fervido zelo confregit. Ideóque secunda leges rogans, irámque Dei à populo deprecatus, totidem dies ac priùs jejunabat. Paritérque nos tabulas peccati fraude in cordibus nostris concretas, dum legis præcepta rejicimus, rursus puras reddi, & legem Dei ipsis insculpi disciplinam per Quadragesimalem curamus. Neque isthoc multum à viri proposito abludere reor. Nam Moses iste vir summus ad tres annorum tessaracontades vitam traxit, atque earum primam toleravit in Ægypto scientiæ acquirendæ gratiâ: altera ipsum vidit, de rerum naturis sub formâ pastoris, multo cum sudore philosophantem: ultimâ autem populum infinitis cum laboribus rexit. Quid verò admiratione dignius quàm illud Prophetæ Thesbitæ à Jezabel aufugientis, quid enim in hoc casu optimum & Prophetæ maximè conveniens visum fuit, annon præsentissimum jejunii remedium? Sed nec æquum existimabat numerum illum præterire, quo in gravi istâ contemplatione usus est: quia & nos oportet ambobus, quoddicitur, à Jezabel aufugere. Nam illa, quæ interpretando vis luctûs est, peccatum significat, quod nobis causa est validi gravisque mœroris, minatúrque animam morti tradere. Occurrunt igitur D E F

A ἡ τοῦ σωτῆρός φημι ἐνανθρώπησις ὥσπερ παντὶ τῷ κόσμῳ τὴν ἀνακαίνισιν. ἐφ' ἑκάστῳ γὰρ τουτωνὶ τῶν καιρῶν καὶ νόμος ὁ πρέπων ἐδίδοτο· τῷ μὲν Ἀδὰμ ὁ φυσικὸς, ὁ τῆς συνειδήσεως, ὃν ἠθετηκὼς ἐκεῖνος εἰς παράβασιν τῆς ἀποστασίας· ὁ τῆς κρεωφαγίας καὶ οἰνοποσίας τῷ Νῶε. τῷ Ἀβραὰμ, ὁ τῆς περιτομῆς· ὁ γραπτὸς νόμος ἐκ θείας ἐπιφροσύνης διὰ Μωσέως πᾶσι τοῖς ἐξ ἐκείνου τὴν εὐσέβειαν προῃρημένοις τὸ συμφέρον. ὕστερον μὲν ὁ σωτὴρ πλουσίαν δὲ τῆς χάριτος εὐαγγέλιον, καὶ τὴν δαψιλῆ χορηγίαν τοῦ πνεύματος ἡμῖν ἐδωρήσατο. τὸν δὲ τελευταῖον τοῦτον καιρὸν αἰνίττεται, καὶ ἡ ἑβδόμῃ γενεᾷ ἀνέβησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου, ἐν τούτῳ γὰρ τῆς τῶν δαιμόνων καὶ τῶν παθῶν ἐλευθερωθέντες δουλείας, τῆς διὰ τοῦ μεγάλου θύματος ἀπολαύσαμεν σωτηρίας. B

Τούτους οἶμαι τοὺς ζ΄. καιροὺς ὑποσημαίνει καὶ ἡ παραβολὴ τοῦ μισθωσαμένου τοὺς ἐργάτας εἰς τὸν αὐτοῦ ἀμπελῶνα, ὃς ἐξῆλθεν, ἅμα πρωῒ περὶ γ΄. ὥραν, καὶ ϛ΄. καὶ θ΄. καὶ ια΄. καθ' ἣν ἐμισθώσατο καὶ ἔθνη ὁ Χριστὸς κεκλημένα πρὸς ἐργασίαν τῶν πνευματικῶν ἐντολῶν. ὅτι καὶ τῶν ἔργων ὁ μισθὸς πρῶτον τοῖς ὑστέροις ἀποδίδοται. πρῶτοι γὰρ ἡμεῖς τὴν ἀναγέννησιν κομιζόμεθα, οἷς ἐπιδημήσας Χριστὸς, καὶ ἀναστὰς τὸ ἅγιον πνεῦμα εἰς ἀνακαίνισιν ἡμῶν ἐνεφύσησεν. ἐπεὶ τοίνυν ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν αἰώνων ἐσαρκώθη καιρῷ ὁ σωτὴρ, ἀνέστη δὲ τῇ η΄. ἡμέρᾳ, μετὰ γὰρ τὸ ζ΄. ἤτοι τὸ σάββατον η΄. πάντως ἡ μετ' ἐκείνην κυριακὴ, εἰ πολλαπλασιάσεις τὸν η΄. μετὰ τοῦ ε΄, εὑρήσεις τὸν μ΄. ὃν οὐχ ὑπερβαίνουσαι αἱ μάστιγες τῶν ἁμαρτανόντων· εἰ δ' ὑπερβῶσι, φησὶν, ἀσχημονήσει ὁ μαστιζόμενος, ἀσχήμων γὰρ ὄντως καὶ ἄτιμος ὁ μαστιζόμενος ἔτι· λέγω δὴ μετὰ τὴν χάριν τῆς εἰρημένης ἀφέσεως. ἢ γὰρ ὡς μὴ πιστεύσας μαστίζεται, ἢ ὡς μετὰ τὴν ἄφεσιν τοῖς προτέροις περιπεσὼν ἁμαρτήμασι. C

Τί δ' ἂν εἴποις περὶ τῆς δουλευούσης νόμῳ φύσεως γυναικὸς, καὶ καθ' ἡδονὴν ἐπιθυμίαις σαρκὸς κυούσης, καὶ εἰς φῶς προαγούσης τὸ κύημα; ἆρ' εἰς ἐλάττους τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, καὶ τῆς τῶν πιστῶν κοινωνίας καὶ τῶν ἁγιασμάτων ἐκβάλλεται; οὐ δῆτα, ἀλλὰ τοσούτων γὰρ ἡμερῶν καὶ τοῦ προγονικοῦ μιάσματος, καὶ τῆς πρὶν ἡδονῆς ταύτην ἐκκαθαίρεσθαι ὁ τοῦ Μωσέως νόμος διακελεύεται. ἀλλὰ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου, καὶ ἐν τῷ καλοῦντι τοῦ καιροῦ ὁ μέγας ἐκεῖνος Μωσῆς ἐπιλέλησται; οὐ δῆτα, δι' ἡμερῶν γὰρ τεσσαράκοντα, νηστείᾳ τὴν σάρκα ἐκτήξας, καὶ ὥσπερ τι νέφος λεπτύνας, ἐλευθερίως τῷ νῷ πρὸς τὰς θείας ἐμφάσεις εἰσδέξασθαι, καὶ πολλῷ γε βελτίω τῶν λιθίνων πλακῶν, ἃς θεόθεν λαβὼν μετ' οὐ πολὺ θερμῷ δικαίῳ συνέτριψε. διὸ καὶ δευτέρας δεηθεὶς νομοθεσίας, καὶ τὸν λαὸν τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ παραιτούμενος, οὐκ ἐλάττω τῶν προτέρων ἡμέρας νενήστευκεν. ὡς δὲ καὶ ἡμεῖς τὰς συντριβείσας τῇ τῆς ἁμαρτίας ἐπιβουλῇ τῆς καρδίας ἡμῶν πλάκας, τῷ ἐντολὰς ἀποπεμπομένων τοῦ νόμου, ἀνακαινουμένας αὖθις κτισθῆναι, καὶ τὸν τοῦ θεοῦ νόμον αὐταῖς ἐγχαραχθῆναι σπουδάζομεν, διὰ τῆς τεσσαρακονθημέρου νηστείας. οὐ δὲ τοῦτ' οἶμαι τοῦ ἀνδρὸς πόῤῥω βάλλειν τῆς ὑποθέσεως. εἰς τρεῖς γὰρ τῶν τεσσαρακοντάδων Μωσῆς οὗτος ὁ πάνυ βεβιωκὼς, τὴν μὲν περὶ τὴν ἀνάληψιν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μαθημάτων κατηναλωκὼς διετέλεσεν· ἡ δ' αὐτὸν εἶχε περὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων ἐν σχήματι ποιμένος, πολλοῖς ἱδρῶσι φιλοσοφοῦντα· τὴν δὲ ἑξῆς, τὸ τῶν πλήθους ἡγούμενον μυρίοις διεχείριζε πόνοις. τὸ δὲ ἐκ Θεσβῆς προφήτου, ὃ τί ἄν τις θαυμασιώτερον τὴν Ἰεζάβελ ἀποδιδράσκοντος, τί ἄλλο κράτιστον ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ προφήτῃ μάλα πρέπον ἔγνω νομίσαι, ἢ τὸ ἀνυσιμώτατον τῆς νηστείας φάρμακον; ἀλλὰ τὸν ἀριθμὸν οὐκ ἐδικαίου τοῦτον παριέναι, μεθ' ὃν καὶ τῆς μεγάλης ἐκείνης θεωρίας ἠξιώθη· ἀνθ' ὧν καὶ ἡμᾶς τὴν Ἰεζάβελ ἐκ ποδῶν, τὸ δὴ λεγόμενον ὡς εἰπεῖν, ἀποδιδράσκειν προσήκει. αὕτη γὰρ πένθους ἰσχὺς ἑρμηνευομένη, τὸ ἰσχυρὸν ἡμῖν πένθος προξενοῦσαν αἰνίττεται ἁμαρτίαν, καὶ τὴν ψυχὴν ἀπειλοῦσαν παραδοῦναι θανάτῳ D E F

καὶ τῇ

καὶ τῆς ἱστορίας ἐστὶν ὡς ὁ πνευματικῶς ἀναπτύσσων, οὐκ ἀμοιρήσει παιδείας, ἦθος ἀποχρώσης ῥυθμίσαι. πολλὰ καὶ τῷ Σωτῆρι τοῦ ἀριθμοῦ τοῦδε ἐμέλησε· τὴν γὰρ τριττὴν ἡμῶν γέννησιν, τὴν ἐκ σωμάτων, φημὶ, τὴν ἐκ βαπτίσματος, τὴν ἐξ ἀναστάσεως, καὶ αὐτὸς οἰκονομίᾳ μείζονι μετιὼν, δι' ἡμερῶν ἑκάστην τεσσαράκοντα ὤφθη τελειῶν. μετὰ γοῦν τὸν ἀπόρρητον ἐν σαρκὶ τόκον, ἡμέρᾳ τεσσαρακοστῇ τῷ ναῷ προσενήνεκται, τὴν ἡμῶν ἀφοσιούμενος κάθαρσιν· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ταύτης ἐδεῖτο ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα τεσσαράκοντα ἡμέραις νηστείᾳ καθοπλισάμενος, τοῦ πολεμίου κατεστρατήγησεν· οὐ γὰρ ἠξίου νηστεύων ὑπερβάλλειν τὰ ἐσταμμένα, καὶ τοῖς θείοις ἐκείνοις ἀνδράσι πάλαι διηνυσμένα, ἵνα μὴ τὸν ἄνθρωπον ὑποκεκρίσθαι νομισθείη. διὰ τοσούτων δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἰς τὸ ὑπερουράνιον ἄνεισιν ἱερὸν, καθαρὰν τὴν ἡμῶν φύσιν ἐν ἑαυτῷ παριστὰς τῷ Θεῷ καὶ πατρί. ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς Αἴγυπτον φυγάδα, τὴν νοητὴν φημὶ κακοπάθειαν, ὡς κάλλιστα διαθέμενος, τετραετὴς ἐκεῖθεν τὸ κατὰ σάρκα ἐπάνεισιν. ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ εἰπεῖν, συμβολικοῖς τούτοις πᾶσιν ἄν τις ἀποχρώντως τεκμήραιτο, ὡς συμπάσης τῆς ὑπ' οὐρανὸν, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ζώων τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἡγεμονίαν ὁ Θεὸς ἐγχειρίσας, οὐκ ἠξίου τὴν τοῖς ἀλόγοις βάσιμον ταύτην μόνην οἴκησιν ἔχειν καὶ τὸν κατ' εἰκόνα ἐκείνου γενόμενον· ἀλλὰ καὶ ἰδίᾳ πήγνυσιν αὐτῷ, πάντων ὕστερον ὥσπερ βασίλεια, τὸν θεῖον παράδεισον, τρυφῆς ὄντως χωρίον, καὶ ψυχαῖς φιλοθέοις κατάλληλον ἐνδιαίτημα, ἵν' ὁ ἄνθρωπος ἐν τούτῳ διαιτώμενος, ἐκεῖθεν οἷά τις θεὸς τοῖς ὑπὸ χεῖρα τὰ προσήκοντα χρηματίζῃ. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐκ δύο πολὺ τῇ φύσει διεστηκότων, ἀλόγου καὶ λογικῆς οὐσίας, συντίθεται· ἵνα λόγῳ κατακοσμῆται τὰ ἐπίγεια, ὥσπερ δὴ ταῖς ἀγγελικαῖς δυνάμεσι τὰ οὐράνια. ἀλλὰ τῆς μὲν δοθείσης ἐντολῆς πρὸς τὸ παρεωραμένον αὐτῷ μᾶλλον ἀντὶ τοῦ ποθεῖσθαι καταστρέψας, τῆς δὲ κακίας ἐπιφυείσης, καὶ ταύτῃ τὴν φύσιν ἀλλοιωθεὶς, εἰς φθοράν τε καὶ τὸν κτηνώδη βίον ἀθλίως μεταπεσὼν, τὸ κοινὸν καὶ τοῖς ἀλόγοις ἠλλάξατο καταγώγιον ὑπερόριος τῆς αὐτῷ δωρηθείσης ἁβρᾶς ἑστίας γενόμενος· οὐ γὰρ ἦν θέμις τὸ τὴν φθορὰν μὴ προσιέμενον χωρίον οἰκεῖν τὸν μετενδύντα τὸ φαιδρὸν τῆς ἀφθαρσίας ἱμάτιον, πρὸς τὸν σύνθετον τουτονὶ καὶ ὁμοφυῆ κόσμον εἰκότως ἀπωθεῖν, ὅθεν δὲ καὶ προσείληπτο· ᾧ οἷα συγγενεῖ τῆς οἰκείας σκαιότητος μεταδοὺς, ματαιότητι ὑποχείριον, καὶ φθορᾶς, καὶ κακώσεως τόπον εἰργάσατο· τοιοῦτος δὲ πάλιν καὶ οὗτος γεγονὼς, δίκην ἐνδίκως ὥσπερ λαχὼν πρώτῳ τῷ τὴν φθορὰν αὐτῷ προξενήσαντι, φροντίσι καὶ λύπαις καὶ μερίμναις βιωτικαῖς, οἷον τισὶ τριβόλοις, σκύτους πικρότερον αὐτὸν αἰκιζόμενος. ὡς γὰρ πῦρ, καὶ σκώληξ, καὶ ἰὸς εἰς φῶς προϊόντα, τοῖς γεννησαμένοις πρώτοις ἐπιβουλεύει, οὕτω καὶ ἡ κακία τῷ κόσμῳ ἐπεισελθοῦσα, ἀνθρώπῳ πρώτῳ διὰ τούτου λωβᾶται, τῷ ταύτης δημιουργῷ. διὰ πάντων τοίνυν ἡμῖν ἐπιβαίνοντα τὸν ἐκ τεσσάρων στοιχείων συγκείμενον τουτονὶ, καὶ τὴν φθορὰν ἡμῖν κοινωνήσαντα κόσμον, ἡ θεωρία τῶν ἱστοριῶν ἐλέγχουσα, διὰ πράξεως ὑπογράφει τῇ τετραπλῇ τῶν ἡμερῶν δεκάδι, κακοπαθεῖν ἡμᾶς, ὑφηγουμένη τε καὶ νομοθετοῦσα, ὡς ἂν τοῦτον καὶ ἄκοντες ὡς ἀτεχνῶς μάστιγα φύγωμεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ψυχῆς ἄντικρυς θάνατον, τοῖς πρὸς αὐτὸν ἀεὶ κεχηνόσι· πρὸς δὲ τὴν ἀληθινὴν ἡμῶν σπεύδωμεν ἐπανελθεῖν πατρίδα, φημὶ δὴ τὸν παράδεισον, τοῦ μὲν ἑβδόμου, τοῦ δὲ καὶ φθαρτοῦ αἰῶνος πολὺ τῇ φύσει διεστηκότα, προσήκοντα δὲ κατ' ἄκρας τῇ μετὰ τοῦτον ἡμᾶς ἐκδεξαμένῃ τοῦ ὀγδόου μακαριότητι· φυτοῖς γὰρ ἐπηνθεῖ θαυμαστῆς φύσεως, καρπὸν βελτίω περιεχομένοις, ἢ τὰ πρότερα, καλὸν μὲν ἰδεῖν, κάλλιον δὲ γεύσασθαι· ἄρρητον γὰρ αὐτῷ τὸ τῆς ὥρας καὶ ἡδονῆς περιόν.

Ἐνταῦθα πάλαι καθάπερ ἔφην ὁ Ἀδὰμ ἐπιχωριάζων, ἐπιδέξιος ἦν, εἰ τὴν ἐντολὴν διὰ τέλους τηρήσας,

A historiæ, quas si quis spiritualiter explicet, non destituetur doctrina quæ ad vitam benè ordinandam sufficiat. Multùm etiam placuit Servatori hic numerus. Nam triplicem nostram generationem, corporalem, & baptismalem, & illam resurrectionis, ipse etiam præstantiori dispensatione sustinens, quamlibet, inquam, quadraginta diebus perfecisse visus est. Die enim post ineffabilem suam in carne nativitatem quadragesima in templo offertur, nostram purificationem consecrans; neque enim ipse eâ opus habuit, qui tollit peccatum mundi. Post baptismum
B quadraginta dierum jejunio armatus hostem debellavit. Noluit enim jejunando limites excedere, eave quæ sancti illi viri olim peregerunt, nè humanitatem tantùm simulare videretur. Post totidem etiam dies à resurrectione ad cœleste templum ascendit, naturam nostram in seipso coram Deo Patre præsentem sistens. Cæterum & fugam suam in Ægyptum, intellectualem nempe afflictionem, quam optimè disponens, post quatuor annos inde quoad carnem reversus est. Atque ut summatim dicam, typis hisce omnibus sufficienter ostendit, quòd Deus, quando in manus tradidit homini totius sub cœlo regionis,
C & omnium in illâ animantium regimen, noluit illum, qui factus est juxta imaginem suam, duntaxat hac habitatione frui, quæ & brutis patet: quare & privatim ipsi struxit, novissimè omnium, tanquam palatium, cœlestem paradisum, locum deliciis affluentem, & animis Deum amantibus conveniens hospitium, ut homo, qui ibi versatur, tanquam Deus aliquis, subditis suis idonea dispensaret. Nam hanc ob causam ex duabus rebus valdè in se discrepantibus, irrationali atque rationali naturâ conflatur, ut ratione ritè administrentur terrestria, sicuti potentiis Angelicis cœlestia. At verò cùm mandatum, quod
D illi datum est, in contemptum potius quàm desiderium traxerat, atque malo accedente, hoc ipso mutatus erat quoad naturam, atque in corruptionem vitámque bestialem prolapsus, commune etiam brutis sortitus est hospitium. Exulans quidem felici lare ipsi dudum concesso, (neque enim fas erat eum qui jam abjecerat splendidam mortalitatis vestem, locum istum habitare, qui corruptionem ac mortalitatem novit,) in confusum hunc & cognatum mundum meritò trudebatur, unde etiam assumptus fuerat; cui, tanquam comparilis naturæ de suâ infelicitate impertiens, vanitati eum subjecit, atque mortalitatis & miseriæ
E locum reddidit. Hic autem istiusmodi factus meritò paria rependit ei, qui primùm ipsi corruptionem intulit, curis & ærumnis, & sollicitudine, tanquam sentibus, graviùs quàm flagello ipsum affligens. Nam ut ignis, & vermis, & virus in lucem emissa parentibus suis primùm insidiantur, ita & malum intrans in mundum hominem primum sui authorem per ipsum lædit. Hunc igitur mundum ex quatuor elementis compositum, qui undique nos premit, atque mortalitatem nobis affert, historiarum consideratio arguens ex opere describit per iv. dierum decades nosmet mala pati; subinnuens atq; etiam adhortans, ut hunc vel inviti tanquam reverà flagellum refu-
F giamus, imò maxime ceu animæ mortem, quæ iis supervenit qui semper in mundum inhiant, atque ad veram nostri patriam ascendere studeamus, paradisum, inquam, à septimo hoc & pereunte seculo valdè discrepantem, sed summè convenientem felicitati octavi seculi, quæ post hoc nos manet. Plantis enim miræ naturæ scatebat meliores fructus reddentibus, quàm priores, eósque pulchros visu, gustu autem pulchriores: non enim verbis exprimi potest formæ ac dulcedinis præstantia.

Hoc in loco Ada olim commorans, si mandatum perpetuò servâsset, idoneus esset hæreditatem suscipere regni

regni ipsi apparati ante mundum conditum. Paradisus enim isthus quasi prævium gymnasium fuit. At verò ille voluptatem corruptionis parentem mandato præferens, non solùm regnum illud perdidit, sed & jussu Dei paradiso pulsus erat; (Corruptio enim incorruptionem non hæreditat:) & in mundum cognominem septimæ ætati relegatus est. Non tamen ita spe penitùs excidit: reservatur enim in octavam illorum bonorum fruitio his, qui piam ac sobriam vitam agunt. Quare & nostrum corpus concretum ex materiali hoc quaternione, cujus brutis desideriis ratio nostra demulsa, & nobis & omni creaturæ mortalitatis labem affricuit, ab elementis omnibus ipsi unitis, per disciplinam duram completo decadis dierum numero perfectè purgari oportet, & hàc ratione grave onus peccati excutiens iter ad cœlestia animæ quidem facile capessere. Nam quantum externus noster homo corrumpitur, eo & internus homo renovatur, juxta dictum Apostolicum. Sicut è contra Herodes, (interpretanti quidem Coriaceus,) per quem affectus carnis repræsentatur, tetrarchiâ inflatus, concretione inquam carnis nostræ, quam posteà filiis suis distribuit, cùm non potuit rectum doctrinæ verbum nobis auferre, infantibus tamen masculis, puta mentis primis & generosis ad virtutem motionibus parcere non novit. Annon verò filius hujusce Tetrarchæ quid vis facere studet, quàm ut videatur convenire cum Patre, tam quoad mores quàm genus & nomen? minimè quidem: & ille sanè veri verbi præconem, cùm occasio fert, decollat.

Cæterum & decas isthæc, cùm nata sit ex tetrade, est & ipsa tetras; nam cum sequentibus numeris composita decadem producit; & propterea puto & hanc in malam partem sumi. Decimâ igitur generatione universale diluvium ingruebat. Et decem etiam plagis Ægyptum afflixit Moses. Quapropter Dominus & nos & naturam universam corruptione elementorum inveterascentem, in pristinum statum restituere volens, & immortalitatem rursus benignè largiri, æquum existimabat curationem inchoare à nobis, per quos olim in universum corruptio grassata est, numero paribus mediis in hanc rem utendo. Opportunum enim existimans primò quatuor virtutes naturales in nobis corroborare, magna quidem elementa novæ nostræ creationis quatuor inquam Evangelia substituit, quæ stupidis nostris cogitationibus æquiponderarent; isthæc quatuor cùm sint, eadem tamen complectuntur, doctrinas, præcepta, promissiones, & comminationes, ita ut illis, qui doctrinæ fidem habent, & mandata maximi faciunt, felicitatem adoptionis, quam præferunt promissiones, indipisci detur, atque etiam creaturæ unà cum ipsis in splendorem immortalitatis transmutari. Iis verò qui horum nihil præstare student, spem omnem secundæ reformationis præcidi, atque comminatas pœnas protinùs subituros commonet. Quoniam verò jejunium, ut cum sancto Cyrillo loquar, purgatio est quinque sensuum, quibus animam vel nitidam dari vel pollutam contingit: hæc autem purgatio istam quam in octavâ ætate expectamus beatitudinem spondet, certámque facit ex quinque ductis in octo, emergit numerus quadragenarius. Propter ista omnia ut ostensum est, quadraginta dierum jejunio animas nostras labe peccati debilitatas, renovare monemur hoc ipso tempore, quando etiam mundus universus in melius quotannis restauratur.

Leges.

Septem diebus ante Pascha, & totidem post illud, atque illo nativitatis Christi, & Baptismi ipsius, &

A καὶ τὴν κληρονομίαν ἐκδέξασθαι, τῆς ἑτοιμασθείσης αὐτοῖς βασιλείας, πρὸ καταβολῆς κόσμου· ταύτης γὰρ οἱονεὶ γυμνάσιον ὁ παράδεισος. ὁ πρόξενος δὲ τῆς φθορᾶς ἡδονὴν πρὸ τῆς ἐντολῆς ποιησάμενος, οὐχ ὅπως ἐκείνης διήμαρτεν, ἀλλὰ καὶ τούτου θείᾳ ψήφῳ ἐκβέβληται· ἡ γὰρ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν οὐ κληρονομεῖ· καὶ πρὸς τὸν τῆς ἑβδόμης ἐπώνυμον ἐξωστράκισται τουτονὶ κόσμον. ἀλλ' οὐδ' οὕτως ἐλπίδος εἰσάπαν διέψευσται· εἰς γὰρ τὴν ὀγδόην ἡ ἐκείνων ἀπόλαυσις τῶν ἀγαθῶν τετήρηται τοῖς θεοφιλῶς καὶ σωφρόνως βεβιωκόσι. διὸ δὴ καὶ τὸ συγκραθὲν ἡμέτερον σῶμα ἐκ τῆς ὑλικῆς ταυτησὶ τετρακτύος, οὗ ταῖς ἀλόγοις ὀρέξεσι τὸ τῆς
B ψυχῆς καταγοητευθὲν λογιζόμενον, ἡμῖν καὶ πάσῃ τῇ κτίσει τὴν τῆς φθορᾶς ἐμμόρξατο λώβην, ἐφ' ἑκάστου δὴ τῶν κεκραμένων αὐτῷ στοιχείων, διὰ σκληρᾶς ἐπιπόνου ἀγωγῆς τελείαν τὴν κάθαρσιν δέξασθαι, τῷ τελείῳ τῆς δεκάδος τῶν ἡμερῶν ἀριθμῷ· καὶ ταύτῃ τὸ βαρὺ φορτίον τῆς ἁμαρτίας ἀποσεισάμενον, ῥᾳδίαν τῇ ψυχῇ τὴν πρὸς τὰ ἄνω παρασχεῖν πορείαν· καὶ γὰρ ὅσον ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος φθείρεται, τοσοῦτον καὶ ὁ ἔσω ἄνθρωπος ἀνακαινοῦται τῇ τοῦ ἀποστόλου φωνῇ· ὥσπερ τοὐναντίον Ἡρώδης, ἑρμηνεύεται δὲ ὁ δερμάτινος, δι' οὗ τὸ τῆς σαρκὸς εἰκονίζεται φρόνημα, τῇ τετραρχίᾳ φυσώμενος, τῇ συμπλοκῇ φημὶ τῆς ἡμετέρου σαρκὸς, ἣν ὕστερον τοῖς υἱοῖς διεῖλε, μὴ οἷός τε ὢν τὸν ἀφ' ἡμῶν ὀρθὸν τῶν δογμάτων
C λόγον ἑλεῖν, τῶν γοῦν ἀρρένων βρεφῶν, τῶν πρώτων, φημὶ τοῦ νοῦ, καὶ γενναίων πρὸς ἀρετὴν κινημάτων, οὐ πέφυκε φείδεσθαι. ὁ δὲ τούτου τετράρχης υἱὸς εἰκός τι νομίζει ποιεῖν, εἰ μὴ τοῖς τρόποις οὐχ ἧττον ἢ τῷ γένει καὶ τῇ κλήσει τῷ πατρὶ συμβαίνων ὀφθείη, ὁμώνυμος, ἀμέλει τὸν κήρυκα τοῦ ὀρθοῦ λόγου, εἰ καιροῦ λάβοιτο, καὶ οὗτος ἐκτέμνει.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ δεκὰς αὕτη γέννημα τῆς τετράδος οὖσα, τετράς ἐστι καὶ αὐτή, συντιθεμένη γὰρ τοῖς κατόπιν αὐτῆς ἀριθμοῖς, τὴν δεκάδα γεννᾷ· καὶ διὰ τοῦτ' εἰς κακὸν οἶμαι, καὶ ταύτην παραλαμβάνεσθαι. δεκάτῃ γοῦν γενεᾷ ὁ
D οἰκουμενικὸς ἐπεισέφρησε κλύδων. δέκα δὲ πληγαῖς ὁ Μωσῆς τὴν Αἴγυπτον ἐβασάνισε. τοιγαροῦν ὁ κύριος ἡμῶν καὶ ἡμᾶς, καὶ τὴν παλαιωθεῖσαν τῇ φθορᾷ τῶν στοιχείων σύμπασαν κτίσιν, εἰς τὸ ἀρχαῖον βουληθεὶς ἀναπλάσαι· καὶ τὴν ἀφθαρσίαν αὖθις φιλανθρώπως χαρίσασθαι, ἀφ' ἡμῶν δι' ὧν ἡ φθορὰ πάλαι τῷ παντὶ ἐπεκώμασεν, ᾠήθη δεῖν τῆς ἰατρείας ἀπάρξασθαι, ἰσαρίθμοις ὀργάνοις πρὸς τοῦτο χρησάμενος· τὰς γὰρ ἐν ἡμῖν ἐπιρρῶσαι πρότερον φυσικὰς τέσσαρας ἀρετὰς ἐν καλῷ κεῖσθαι νομίσας, τὰ μεγάλα στοιχεῖα τῆς ἐν αὐτῷ καινῆς κτίσεως, τὰ τέσσαρα φημὶ εὐαγγέλια, ἐξ ἀντιρρόπου τοῖς ἀψύχοις ἐν ἡμῖν τοῖς λογικοῖς ὑπεστήσατο,
E τέσσαρα ὄντα, καὶ ταυτὶ περιέχοντα, δόγματα, ἐντολάς, ἐπαγγελίας, καὶ ἀπειλάς· ὡς ἂν τοῖς πιστεύουσι μὲν τοῖς δόγμασι, καὶ περὶ πλείστου τὰς ἐντολὰς ποιουμένοις, τὴν ἐν ἐπαγγελίαις κομίσασθαι τῆς υἱοθεσίας, ὑπάρξῃ μακαριότητα· τῇ κτίσει δὲ σὺν αὐτοῖς, εἰς τὴν τῆς ἀφθαρσίας μεταστοιχειωθῆναι λαμπρότητα. τοῖς δὲ μὴ οὕτω ποιητικοῖς εἶναι προῃρηκόσι, πᾶσαν μὲν ἐλπίδα δευτέρας ἀναπλάσεως περικοπτομένην, τὰς δὲ ἐπηπειλημένας κολάσεις αὐτίκα μάλα κληρονομεῖν. ἀλλ' ἐπειδήπερ ἡ νηστεία κατὰ τὸν ἅγιον εἰπεῖν Κύριλλον κάθαρσις πέφυκε τῶν πέντε αἰσθητηρίων, δι' ὧν ἀστράπτειν, ἢ μολύνεσθαι τῇ ψυχῇ περιγίνεται· ἡ δὲ κάθαρσις αὕτη τὴν ἐν τῇ
F ὀγδόῃ ἐλπιζομένην ἐγγυᾶται μακαριότητα· πολυπλασιασθέντων τῶν πέντε πρὸς τὰ ὀκτὼ, ὁ τεσσαρακοστὸς γεννᾶται ἀριθμός. διὰ δὴ ταῦτα πάντα ὡς δέδεικται τῇ τεσσαρακονθημέρῳ νηστείᾳ τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀχρειουμένας τῇ λύμῃ τῆς ἁμαρτίας, ἐγκαινίζειν ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ παρεγγυώμεθα, ἐν ᾧ καὶ ξύμπας ὁ κόσμος τῇ πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολῇ κατ' ἐνιαυτὸν ἐγκαινίζεται.

Νόμοι.

Ὅτι αἱ πρὸ τοῦ πάσχα ζ. ἡμέραι καὶ μετὰ τὸ πάσχα τοσαῦται καὶ ἡ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἡμέρα, καὶ τῶν ἁγίων θεοφανείων,

ἡ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἡμέρα, καὶ ἡ τῶν ἁγίων θεοφανίων, καὶ ἡ τοῦ πάθους, τῶν ἀποστόλων, καὶ ἡ κυριακὴ, ἀπράκτοι εἰσί. καὶ οὔτε θέατρα ἐν αὐταῖς τελεῖται, οὔτε λέγεται.

Ἐν δὲ ταῖς προλαβούσαις τὸ πάσχα τεσσαράκοντα ἡμέραις πᾶσα ζήτησις τῶν ἐγκληματικῶν βασάνων σχολάζει.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τῆς ἐν τῇ τετράδι νηστείας.

Ζήτει ἐν τῷ λζ'. κεφαλαίῳ τοῦ Κ. στοιχείου κανόνα, ιε'. τοῦ ἁγίου Πέτρου Ἀλεξανδρείας. καὶ ἐν τῷ ιδ'. κεφαλαίῳ τοῦ Ν. στοιχείου, κανόνα ξθ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

ΚΕΦ ζ'.

Ὅτι τόκους λαμβάνειν ἀπείρηται παντὶ κληρικῷ.

Ὁ μδ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, τόκους εἰσπράττοντας τοὺς δανειζομένους, ἢ παύεσθαι ἢ καθαιρεῖσθαι κελεύει· ὡς ἐνὶ μάλιστα τοῦτο δίκαιον, μή ποτε κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἐπαγγελλόμενοι ζῆν, διπλῆν ὑπέχωμεν δίκην, παραβάται γινόμενοι, καὶ οἷς ὁ παλαιὸς ἀπαγορεύει νόμος. ὁ μὲν γὰρ οὐκ ἐκτοκιεῖς φησι, τὸ ἀργύριόν σου τῷ ἀδελφῷ σου. ὁ δὲ Ἰεζεκιὴλ, ἐν τοῖς μεγίστοις τῶν κακῶν τίθεται, τόκον λαβεῖν καὶ πλεονασμόν. ὀδύρεται δὲ καὶ ὁ Ἡσαΐας, δόλον ἐπὶ δόλῳ, καὶ τόκον ὁρῶν ἐπὶ τόκῳ. καὶ ὁ Ψαλμῳδὸς περὶ πόλεως ἐν πλήθει κακῶν συνεχομένης φησὶ, οὐκ ἐξέλιπεν ἐκ τῶν πλατειῶν αὐτῆς τόκος καὶ δόλος. ὁ δὲ κύριος, τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι, μὴ ἀποστραφῇς, δανείζετε δὲ παρ᾽ ὧν οὐκ ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν· ὁ γὰρ ἐλεῶν πτωχῷ δανείζει θεῷ· τὸ γὰρ αὐτὸ καὶ δῶρον μέν ἐστι διὰ τὴν ἀνελπιστίαν τῆς ἀπολήψεως. δάνεισμα δὲ, διὰ τὸ τοῦ δεσπότου φιλότιμον, δαψιλῆς ἀποτιννύντος ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ πολλαπλασίους τὰς ἀμοιβάς.

Ὁ δὲ ιζ'. τῆς πρώτης συνόδου κανὼν, πάντα κληρικὸν καὶ τῷ κανόνι ἐξεταζόμενον, καθῃρῆσθαι κελεύει, περὶ ἐλαχίστου τιθέμενον, τὸ φάσκον ἱερὸν λόγιον, τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ. καὶ τὴν πλεονεξίαν καὶ τὸ αἰσχρὸν διώκοντα κέρδος, καὶ τόκους ἀπαιτοῦντα τοὺς δανειστὰς, ἢ ἑκατοστιαίους ἢ ἡμιολίους, πολυειδεῖς γὰρ ὄντες οἱ τόκοι βαρύτεροι τῶν λοιπῶν οἱ ἑκατοστιαῖοι, ἤγουν τὰ ιβ'. ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν νομίσμασιν· ἅ τινα τοῖς τοκογλύφοις ἐπιτρέπει νόμος, οἱ γὰρ παλαιοὶ τῇ ἑκατοντάδι ἐχρῶντο, ὡς ἐπὶ ταῖς λίτραις ἡμεῖς τῶν οβ'. ἑξαγίων· ἡμιόλιοι δὲ εἰσιν οἱ ἡμίσεις τοῦ ὅλου τόκου τῶν ιβ'. νομισμάτων, ἤγουν τὰ ς'. οὐ μὴν ὡς ἔθος τοῖς ἀριθμητικοῖς καλεῖν τὰς τῶν ἀριθμῶν ὑπὸ τὸ πρός τι ποσότητας· ὅτι ὁ μὲν ἕκτος τυχὸν, ἡμιόλιός ἐστι τοῦ δ'. οὗτος δὲ ἐκείνου ὑφημιόλιος. ἀλλὰ καὶ τοῖς μὲν μὴ ἀναφανδὸν τοῦτο μετιοῦσι, σοφιζομένοις δὲ τι τοῦ πράγματος, τῷ μὴ ἁλῶναι παρανομίας, οἵ τισι καὶ ἑτέροις ἐγχειρίζοντες χρήματα, τὸ μὲν κέρδος, ἐξ ἴσης συμφωνοῦσι μερίζειν· τῆς δὲ ζημίας μὴ κοινωνεῖν· τοῖς δὲ τοιαῦτα τεχνάζουσιν, ἢ ἕτερόν τι κέρδος ἐπινοοῦσιν αἰσχρὸν, καθαιρέσεως δεῖν οἴεται δίκην λαγχάνειν· καὶ τοῦ κλήρου ἀλλοτριοῦσθαι. φιλανθρωπότερον δ᾽ ἂν εἴη, τὸ μετὰ παραγγελίαν, κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα.

A passionis, & dies festi Apostolorum, & Dominici, sunt opere vacui, neque spectacula tum habentur, neque jus dicitur.

Per quadraginta dies Pascha immediatè præcedentes quæstionum criminalium agitatio omnis cessat.

CAPUT VI.

B

De jejunio Feriæ quartæ.

Quære in cap. xxxvii. Lit. K. Canonem xv. S. Petri Alexandrini, & in xiv. cap. Lit. N. Canonem lxix. Sanctorum Apostolorum.

CAPUT VII.

Quòd interdictum sit Clericis usuras accipere.

C

CANON xliv. Sanctorum Apostolorum, Episcopum aut Presbyterum aut Diaconum, qui à debitore usuras exigit, aut cessare præcipit, aut deponi: tanquam plane metus esset, nè cùm juxta Evangelium vivere profitemur, duplas pœnas demus, incurrentes in ea quæ Lege veteri prohibita sunt. Dicit enim illa, Non mutuo dabis in usuram argentum tuum fratri tuo. Ezechiel etiam inter maxima mala censet, usuram, & augmentum accipere. Deinde plorat Isaias, Dolum super dolo ac usuram super usura videns. Et Psalmista de civitate quæ multitudine delictorum tenetur, Neque usurà, inquit, aut dolus plateas ejus dereliquit. Dominus autem ipse, Qui mutuò te accipere vult, ne dimittas: Mutuò date eis à quibus neutiquam accipere speratis. Nam qui miseretur pauperis, mutuò dat Deo. Idem enim illud & donum est, quia citra spem ullam recuperationis: & creditum propter Domini munificentiam, qui pro eo copiosas ac multiplices retributiones facit.

Canon autem xvii. Synodi primæ, quemlibet Clericorum, atque eorum qui in Canone recensentur, deponi jubet, si insuper habeant oraculum illud sacrum, quod dicit: Pecuniam suam non dedit in usuram, & avaritiam ac turpe lucrum sectentur, atque à debitoribus usuras centesimas exigant, aut hemiolias. Nam ex variis usurarum speciebus gravissimæ sunt centesimæ, sive duodecim pro centum nummis, quæ quidem Jure Civili nummulariis conceduntur Veteres enim librâ centum partium utebantur, sicuti nos illâ hexagiorum lxxii. ἡμιόλια autem sunt semisses totius usuræ duodecim nummûm, sive sex. Neutiquam verò, ut mos est, Arithmeticorum quantitates numerorum inter se comparatorum indigitantium, quibus numerus putà senarius quaternarii, est hemiolius, & hic istius hyphemiolius. Hosce tamen qui non apertè quidem ea faciunt, sed dolo malo cavent nè legis violatæ teneantur, scilicet pecuniam aliis mutuò dant, & paciscuntur lucrum æqualiter partiri, damni verò prorsus immunes esse; hos, inquam, qui talia comminiscuntur, aut quodvis turpe lucrum quærant, depositionis pœnam incurrere æquum judicat, atque à Clero abalienari. Benignus fuerit post admonitionem juxta Canonem Apostolicum supra laudatum illud fieri.

Eadem

Eadem reperit decimus Canon Synodi sextæ, atque Clericos fœneratores aut cessare præcipit aut deponi.

Convenit cum istis & Canon iv. Concilii Laodiceni.

Quintus autem Concilii Carthaginensis, avaritiam malorum omnium esse matrem nemo, inquit, est qui nesciat. Hanc igitur modis omnibus tollere studendum est, atque turpis lucri causâ Patrum definitiones nentiquam transgredi; vetat adeò Clerico quavis de re usuram sumere. Datur enim in usuram non solum argentum, sed & frumentum & vinum & oleum, paciscente debitore se post statutum tempus aliquid ultra reddere. Nam circa ea, de quibus sancti Patres decreverunt, suffragia rursus date, & deliberare minimè decet: at potius absque contradictione ac disquisitione curiosâ sequi. Quocirca si istud Laicis quidem opprobrium atque culpam affricet, multò sanè magis Clericis.

Magnus autem Basilius in Canone xiv. Clericus qui usuram accepit, si, inquit, injustum lucrum in pauperes expendere destinaverit, & deinceps avaritiæ morbum devitare, ad Sacerdotium admittendus est. Quoniam & alibi dicit, agricola aristam accipit, neque rursum semen subter radicem exquirit: fœnerator autem fructus percipit, neque principale remittit; adeóque sine solo plantat, & sine semento metit. Propterea, cùm æs & aurum, & cætera quæ nihil producere solent, contra naturam pariunt, illa quæ naturaliter parit sterilis evadit.

Leges.

Etsi majorum nostrorum plerisque visum est admittendam esse usurarum pensionem, forte propter fœneratorum duritiem & crudelitatem, nos tamen ut Christianorum sanctiori conversatione planè indignam abominandam censuimus, tanquam jure divino interdictam. Ideóque nostra vetat tranquillitas, nè cuiquam penitus ullâ in causâ liceat usuras accipere, ut ne dum jus servare studemus, legem Dei violemus. Sed si quis tantulumcunque acceperit, forti imputabitur. Lex autem vetus expresse statuit usurarum quantitatem, videlicet, juxta conditionem personarum aliam atque aliam. Quippe jubet eos qui ex viris illustribus aut superioribus, solummodò trientem sumere, argentarios autem & negotiatores, usque ad bessem centesimæ; cæteros autem omnes, ad semissem centesimæ. Sin religiosæ domui mutuum detur, usque ad quadrantem centesimæ. At verò in fœnore nautico, cùm creditor periculum maris suscipit, potest accipere ultra legitimam usuram. Quando autem fructus mutuò dantur, pro quibus olim licuit majus fœnus stipulari propter proventûs tempus incertum, non permittit hodiéque constitutio graviorem usuram stipulari, quàm adusque centesimam tantùm, neque etiam vult propter retenta pignora majus fœnus accipi, neque judices unquam majus decernere sub prætextu consuetudinis loci. Siquis autem uberiorem usuram capit, tantum principali detrahitur. Usura autem centesimalis vocatur, cùm duodecim nummi pro centum quotannis redduntur. Ea verò quæ libra apud nos æstimatur, juxta proportionem nummos continet octo cum besse. Usuræ usque ad valorem principalis mutuò dati extendantur: Sin tamen contingat ultra principalem summam expendi, ad principalem imputetur.

A Τὰ αὐτὰ γὰρ καὶ ὁ ι'. τῆς ἕκτης λέγει συνόδου, ἢ παύεσθαι ἢ καθαιρεῖσθαι τῶν κληρικῶν τοὺς τοκογλυφεῖν κελεύει.

Τούτοις ἕπεται καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ δ'. κανών.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ, ε'. τὴν ἀπληστίαν πάντων τῶν κακῶν εἶναι μητέρα, οὐδεὶς φησὶν ἀγνοεῖ. ταύτην οὖν περιαιρετέον παντάπασι, καὶ μὴ κέρδους αἰσχροῦ χάριν τοὺς τῶν πατέρων ὅρους παραβαίνειν, καὶ μὴ ἐξεῖναι κληρικῷ ἀφ' οἱουδήποτε πράγματος τόκον λαβεῖν. δανείζει γάρ τις οὐκ ἀργύριον μόνον, ἀλλὰ καὶ σῖτον, καὶ οἶνον, καὶ ἔλαιον, B συμφωνοῦντος τοῦ δανειστοῦ μετὰ τὸν ὡρισμένον καιρὸν τὸ δὲ τι ἐπέκεινα δοῦναι. περὶ γὰρ ὧν οἱ θεῖοι πατέρες ἐθέσπισαν, οὐ δεῖ ψηφίζεσθαι, καὶ βουλεύεσθαι· ἀλλ' ἕπεσθαι μηδὲν ἀντιλέγοντας ἢ περιεργαζομένους. εἰ γοῦν τὸ τοιοῦτον λαϊκοῖς ὄνειδος φέρει καὶ μέμψιν, πολλῷ δήπου κληρικοῖς.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν ιδ'. κανόνι, ὁ τόκους λαμβάνων κληρικός φησιν, ἐὰν καταδέξηται τὸ ἄδικον κέρδος πτωχοῖς ἀναλῶσαι, καὶ εἰσέπειτα τὸ τῆς φιλαργυρίας C φυλάξασθαι νόσημα, δεκτός ἐστιν εἰς ἱερωσύνην. ἐπειδὴ καὶ ἑτέρωθί φησιν, ὁ μὲν γεωργὸς τὸν στάχυν λαβὼν, τὸ σπέρμα πάλιν ὑπὸ τὴν ῥίζαν οὐκ ἐρευνᾷ· ὁ δὲ δανειστὴς, καὶ τοὺς καρποὺς ἔχει, καὶ οὐκ ἀφίσταται τῶν ἀρχαίων· ἄνευ γῆς φυτεύει, καὶ θερίζει ἄνευ σπορᾶς. διὰ τοῦ χαλκοῦ καὶ χρυσοῦ, καὶ τῶν ἀγόνων παρὰ φύσιν γεννώντων, ἡ κατὰ φύσιν τίκτουσα γίνεται στεῖρα.

Νόμοι.

Εἰ πολλοῖς τῶν πρὸ ἡμῶν ἔδοξε δίκαιον εἶναι τὴν τῶν τόκων ἔκτισιν, ἴσως διὰ τὴν τῶν δανειστῶν δυσχέρειαν τε D καὶ ὠμότητα. ἀλλ' οὖν ὡς ἀναξίαν τῆς ἡμῶν τῶν χριστιανῶν πολιτείας, ἀπόβλητον εἶναι καὶ κεκρίκαμεν, ἅτε παρὰ τῆς θείας νομοθεσίας κεκωλυμένην. διὸ κελεύει ἡ ἡμετέρα γαληνότης, μηδενὶ μηδαμῶς ἐξεῖναι, ἐν μηδεμιᾷ ὑποθέσει τόκον λαμβάνειν, ἵνα μὴ νόμους φυλάττειν οἰόμενοι, νόμον θεοῦ παραβαινόμεθα. ἀλλὰ κἂν εἴ τις τόκον ὁπόσον λάβοι εἰς τὸ κεφάλαιον λογισθήσεται. ὁ δὲ παλαιὸς νόμος ῥητῶς ὁρίζει τοῖς τόκοις ποσότητα, τὰ πρόσωπα μέντοι τῶν προσώπων διαλλάττεσθαι· τοὺς μὲν γὰρ δανείζοντας τοῖς ἀπὸ ἰλλουστρίων καὶ ἀνωτέρων, ἄχρι τρίτου ἑκατοστῆς καὶ μόνον κελεύει λαμβάνειν· ἀργυροπράτας δὲ E καὶ ἐμπόρους ἄχρι διμοίρου ἑκατοστῆς· τοὺς δὲ λοιποὺς πάντας ἄχρι ἡμίσεος ἑκατοστῆς. εἰ δὲ πρὸς οἶκον θεῖον τὸ δάνειον εἴη, ἄχρι τετάρτου ἑκατοστῆς· ἐπεὶ δὲ τῶν ναυτικῶν χρειῶν, ἔνθα ὁ δανειστὴς τὸν ἐκ τῆς θαλάσσης εἰσδέχεται κίνδυνον, οὐ λαμβάνει ὁ δανείζων πλέον τοῦ νομίμου τόκου, ἤγουν τῆς ἑκατοστῆς. εἰ γὰρ ἀναδέχεται ὁ δανειστὴς τὸν κατὰ θάλατταν κίνδυνον δύναται, λαβεῖν καὶ ὑπὲρ τὸν ἔννομον τόκον· ἐπεὶ δὲ τῶν ἀμειβομένων καρπῶν, ἐφ' οἷς τὰ παλαιὰ ἐξῆν πλείονα τόκον ἐπερωτᾶν διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως, οὐκ ἐπιτρέπει σήμερον ἡ διάταξις πλείονα τοῦ κατὰ ἐπερωτᾶν, εἰ μὴ ἕως ἑκατοστῆς μόνον, μὴ βουλομένη μηδὲ F διὰ παρακαταθήκας ἐνεχύρων μείζονα τόκον λαμβάνειν· μήτε τοὺς δικαστὰς ποτὲ καταδικάζειν πλείονα τόκον προφάσει τῆς τοῦ τόπου συνηθείας. εἰ δέ τις μείζονα τόκον λάβοι, εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτῶν καταλογίζεσθαι. ἑκατοστιαῖος δὲ λέγεται τόκος, τὰ διδόμενα δώδεκα νομίσματα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ὑπὲρ ἑκάστου. ἡ δὲ παρ' ἡμῖν νομιζομένη λίτρα, κατὰ ἀναλογίαν νομίσματα ἔχει ὀκτὼ καὶ δίμοιρον. οἱ τόκοι μέχρι τῆς ποσότητος τοῦ ἐκ δανεισθέντος κεφαλαίου ἐκτεινέσθωσαν. εἰ δὲ συμβαίη ἐπέκεινα τοῦ μέτρου τοῦ κεφαλαίου καταβληθῆναι, εἰς τὸ κεφάλαιον λογιζέσθωσαν.

Ὁ τίκτ

Ὁ τόκον τόκου μεταδιώκων, ἀτιμοῦται· οὐδεὶς γὰρ τόκον τόκου ἀπαιτεῖ κἂν κατὰ μικρὸν καταβάλληται. A

Qui usuram usuræ quærit, infamis fit. Nemo enim usuræ usuram poscit, saltem si paulatim persolvatur.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τοῦ τρισαγίου ὕμνου.

Ζήτει ἐν τῷ λε'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου, κανόνα πα'. τῆς ς'. συνόδου. B

CAPUT VIII.

De Hymno trisagio.

Quære in xxxv. cap. Lit. E. Canonem lxxxi. Synodi sextæ.

ΚΕΦ. θ'.

Ὅτι τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς οὐ δεῖ καλλωπίζειν.

Ὁ ϟϛ'. τῆς ς'. συνόδου κανών, οἱ τὸν Χριστόν φησι διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐνδυσάμενοι, τὴν ἐν σαρκὶ αὐτοῦ πολιτείαν μιμεῖσθαι καθωμολογήκασι, πᾶσάν τε ἁγνείαν μετιέναι καὶ σωφροσύνην, καὶ μὴ τῇ τῆς ὕλης προσπεπηγότας ματαιότητι, C τὸ σῶμα κοσμεῖν περιττῶς τε καὶ περιέργως. τί δ' ἂν γένοιτο ματαιότερον, ἢ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ πώγωνος, περὶ πλείστου ποιεῖσθαι κοσμεῖν, διά τε διατιθέναι, καὶ δέλεαρ καθιέναι ταῖς εὐολίσθοις πρὸς ἀκολασίαν ψυχαῖς, ἀφέντας τὸ διὰ πάσης ἀρετῆς τὸν ἔνδον κοσμεῖν ἄνθρωπον; φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος, ἀνὴρ ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι. καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, οὐ ποιήσετε σισόην ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν, οὐδὲ φθερεῖτε τὴν ὄψιν τοῦ πώγωνος ὑμῶν· τοὺς οὖν τοιοῦτόν τι ποιοῦντας, πατρικῶς πρότερον ἐπιτιμᾶσθαι κελεύει· ἐπιμένοντας μὲν, ἀφορίζεσθαι. τούτοις ὑπόκεινται τοῖς ἐπιτιμίοις καὶ οἱ τὰς τρίχας κλώθοντες, D ὥστε οὔλας γενέσθαι, ἢ βάπτοντες, ἢ ὕδατι διαβρόχους ποιοῦντες, καὶ τῷ ἡλίῳ θέροντες, ἵν' εἰς ξανθὰς μεταβάλλοιεν, ἢ χρυσίζειν ἢ δασείας ἐπιμελούμενοι γενέσθαι· ἢ νόθους πλοκάμους περιτιθέμενοι, ἢ τὸ γένειον ξυρῶντες, ἢ κεράμῳ πεπυρωμένῳ τὸ πλέον τούτου ἀποτεφροῦντες, καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν ἑαυτοῖς ἀποκαθηράντες, ὡς δοκεῖν ἄρτι φῦναι αὐτοῖς τὸν ἴουλον. τοῦτο γὰρ νῦν καὶ μάλιστα, ὥσπερ τι νόσημα ἐπιδήμιον, τοῖς χριστιανοῖς ἀνέσκηψεν.

CAPUT IX.

Quod capillos capitis delicatiùs ornare haud liceat.

CANON autem xcvi. Syn. sextæ: Qui Christum, inquit, per baptismum induerunt, ejus in carne vitæ agendæ rationem imitari professi sunt, & omnem omninò castitatem ac temperantiam exercere, neque terrenarum rerum vanitati adhærentes corpus superfluo ac nimis curioso cultu ornare. Quid verò vanius quàm plurimam curam capillis capitis ac barbæ impendere adornandis, & juxta artem disponendis, adeòque escam proponere animabus ad intemperantiam pronis, cùm interim insuper habent interioris hominis per virtutes cultum? Dicit enim Apostolus, Si vir comam alat, dedecus ipsi est. Et Moses in Deuteronomio: Non facietis cincinnos in capite vestro; neque corrumpetis formam barbæ vestræ. Eos qui ista fecerint primùm paternè increpari jubet: perseverantes tamen, excommunicari. Easdem pœnas incurrunt etiam hi qui crines plicant, ut crispi fiant, aut tingunt, aut aquâ primum irrigantes in sole arefaciunt, ut flavedinem acquirant, vel student ut aurei evadant, vel densi, aut cincinnos spurios gestant, aut mentum rasum habent, aut maximam ejus partem testâ ignitâ exurunt, semet nitidulos, ut sibi videntur, reddentes, quasi lanugo ipsis jam primum excreverit. Hoc enim hodiè potissimùm, tanquam morbus epidemius, apud Christianos increbuit.

ΚΕΦ. ι'. E

Περὶ τυμβωρύχων.

Ὁ ξϛ'. τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανὼν τοὺς τυμβωρύχους οἳ τοὺς τάφους ἀνοίγουσι, καὶ συλῶσι τὰ τοῖς νεκροῖς συνθαπτόμενα, εἰς ί. ἔτη τῆς θείας κοινωνίας ἀπείργει.

Ὁ δὲ μέγας Γρηγόριος Νύσσης ἐν τῷ ζ'. κανόνι ἡ τυμβωρυχία φησὶ, διῄρηται εἰς τὸ συγγνωστόν τι καὶ ἀσύγγνωστον. εἰ μὲν γάρ τις φειδόμενος τῆς ὁσίας, καὶ ἄσυλον ἀφεὶς τὸ κεκρυμμένον σῶμα, ὡς μὴ ἀναδειχθῆναι τῷ ἡλίῳ τὴν ἀσχημοσύνην τῆς φύσεως, F λίθοις τισὶ τῶν τῷ τάφῳ προσβεβλημένων, συγχρήσηται εἰς ἔργου τινὸς κατασκευὴν, ἐπαινετὸν μὲν οὐδὲ τοῦτό ἐστι, πλὴν ἀλλὰ συγγνωστὸν ἐποίησεν ἡ συνήθεια, ὅταν εἰς τιμιώτερόν τι καὶ κοινωφελέστερον ἡ τῆς ὕλης μετάθεσις γίνηται. τὸ δὲ ἀνερευνᾶσθαι τὴν κόνιν ἀπὸ τῆς γεωθείσης σαρκὸς, καὶ ἀνακινεῖν τὰ ὀστᾶ, ἐλπίδι τοῦ κόσμον τινὰ τῶν συγκατορυχθέντων κερδῆσαι, τοῦτο τῷ αὐτῷ κρίματι καταδικάζεται, ᾧ καὶ ἡ ψιλὴ πορνεία, εἰς ἐννέα δηλαδὴ χρόνους· εἰ δὲ σπουδαίαν ὁ θεραπευόμενος

CAPUT X.

De Sepulchrorum Violatoribus.

CANON lxvi. Magni Basilii effossorem busti, qui ruptis sepulchris expilat ea quæ cum mortuo consepulta fuêre, in decennium sacrâ communione privat.

Magnus autem Gregorius Nyssenus in Canone vii. Sepulchrorum violatio, inquit, dividitur in remissibilem & irremissibilem. Si quis enim religione tactus, inviolatum reliquit corpus conditum, ne fortè soli exponeretur naturæ deformitas, lapidibus tamen quibusdam, qui circa bustum erant, utatur ad ædificium aliquod, hoc quidem haudquaquam laudabile est, sed tamen veniâ dignum usus fecit, quando materiei translatio conducit ad aliquid pulchrius, & utilius: atqui sollicitare cineres inhumatæ carnis, & commovere ossa, spe ornamentum aliquod in tumulum conjectum nanciscendi, pari supplicio plectitur, atque simplex fornicatio, scilicet in annos novem. Sin verò corrigendus demonstret conversionem laudabilem, fas est correctio

correctionis moderatori contrahere tempus ex Canonibus punitioni ejus præstitutum.

Leges.

Qui à sepulchris materiam quamvis auferunt, crimine sacrilegii teneantur.

Si quis à sepulchro abstulerit lapides aut columnas aut marmora, vel aliam materiem quamcunque, viginti libras auri fisco solvat.

Qui sepulchra effodiunt, & denudant mortuorum corpora, si quidem cum armis patraverint, capite plectuntur: sin absque armis, ad metalla.

Qui in sepulchris mortuos indumentis spoliant, abscissis manibus luant.

Qui reliquias vel ossa transferunt, plebeii quidem extremum supplicium dant; ingenui vero exulant, vel mittuntur ad metalla.

A ἐπιδείξαιτο τὴν ἐπιστροφὴν, ἔξεστι τῷ οἰκονομοῦντι τὴν αὐτοῦ θεραπείαν, συντεμεῖν τὴν ἐκ τῶν κανόνων ὁρισθεῖσαν τῇ ἐπιτιμίᾳ προθεσμίαν.

Νόμοι.

Οἱ ἀπὸ τῶν τάφων ὕλας ἀφαιροῦντες, ὑπευθύνοι τῷ τῆς ἱεροσυλίας ἐγκλήματι.

Ἐάν τις ἀπὸ τοῦ τάφου ἀφέληται λίθους ἢ κίονας ἢ μάρμαρα, ἢ ἄλλην οἱανδήτινα ὕλην κ'. λίτρας χρυσοῦ τῷ δημοσίῳ καταβαλέτω.

B Οἱ τυμβωρυχοῦντες, καὶ γυμνοῦντες τὰ τῶν τεθνεώτων σώματα, εἰ μὲν μετὰ ὅπλων, κεφαλικῶς τιμωροῦνται· εἰ δὲ χωρὶς ὅπλων, μέχρι μετάλλων.

Οἱ τοὺς νεκροὺς ἐν τοῖς τάφοις ἐκδύοντες, χειροκοπείσθωσαν.

Οἱ λείψανα, ἢ ὀστᾶ μετακινήσαντες, ἁπλοῖ μὲν ὄντες, ἄκρως τιμωρούντων· ἔντιμοι δὲ, περιορίζονται, ἢ εἰς μέταλλα πέμπονται.

C

CAPUT XI.

Quod Clericis verberare quempiam non permittitur.

Canon xxvii. sanctorum Apostolorum, Episcopum, ait, aut Presbyterum, aut Diaconum qui verberat fideles delinquentes, aut infideles malè ipsis facientes, atque hoc modo ipsos deterrere studet, deponi mandamus. Nullibi enim Dominus hoc nos docuit: verùm è contra ipse vapulans, non reverberabat, & conviciis oneratus, non pariter conviciabatur, D passus est, neque minitabatur. Jussit autem sinistram genam præbere ei qui minimè parcit dexteræ. Nam aliis increpare licet malefacientes, & hos qui injuriam patiuntur defendere, quantum possumus. Sicuti & magnum Paulum scimus Timotheo præcipere, delinquentes in conspectu omnium reprehendere, ut metus etiam reliquos percellat. Clericis vero haud licet seipsos vindicare. Suos quidem discipulos castigare concessum est, cùm delinquunt, & post admonitionem non convertuntur: Quia etiam Dominus eos qui in templo negotiabantur, tanquam in Deum peccantes, flagello verberans abegit. Si quis tamen Magister iræ E impatiens instrumento lethifero verberaverit, haud impunè fecerit.

Canon etiam ix. Synodi, quæ prima & secunda nuncupatur, huncce Apostolicum recensens redarguit eos, qui ipsum conantur eludere, atque prætendunt, eos tantùm teneri, qui ex motu proprio percutiunt, non etiam qui ex jussu. Vanum enim hoc, inquit, & à mente Canonis Apostolici alienum, eum qui ter vel quater percutit, deponi, hunc autem qui ad mortem usque plectit ex præcepto, etiam innocentem abire. Oportet enim Sacerdotem Dei, doctrinâ & adhortatione, imo & quandoque correctionibus Ecclesiasticis eum, F qui se inordinatè gerit, moderari; haud tamen verberibus ac plagis in humana corpora indecorè insultare, eáque lacerare. Sin verò aliqui fuerint penitùs incorrigibiles, eos per magistratum illius loci nemo vetat castigari, sicuti etiam Canon v. Concilii Antiocheni statuit, quem vide in cap. xii. Lit. Σ.

Tertius autem Canon Concilii, cui præfuit Photius, anathemati subjicit illum qui ausus fuerit vel verberare

ΚΕΦ. ια'.

Ὅτι τύπτειν κληρικοῖς οὐκ ἐφεῖται.

Ὁ κζ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, ἐπίσκοπον φησὶ ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, τύπτοντα πιστοὺς ἁμαρτάνοντας, ἢ ἀπίστους ἀδικήσαντας, καὶ διὰ τούτου φοβεῖν ἐθέλοντα, καθαιρεῖσθαι προστάττομεν, οὐδαμοῦ γὰρ ὁ Κύριος τοῦτο ἡμᾶς ἐδίδαξεν· τουναντίον δὲ αὐτὸς τυπτόμενος, οὐκ ἀντέτυπτε, λοιδορούμενος, οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων, οὐκ ἠπείλει· ἐκέλευε δὲ καὶ τὴν ἀριστερὰν ἐμπαρέχειν τῷ μὴ φειδομένῳ τῆς δεξιᾶς· ἐλέγχειν μὲν γὰρ τοὺς ἀδικοῦντας ἄλλοις ἔξεστι· καὶ τοῖς ἀδικουμένοις ἐπικουρεῖν ὅπως δυνατόν. Καθὰ δὴ καὶ Παῦλον ἴσμεν τὸν μέγαν, Τιμοθέῳ ἐπιτελλόμενον, τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων ἐλέγχειν, ἵνα καὶ τοῖς λοιποῖς φόβος ἐγγένηται. Κληρικοῖς δὲ οὐ δυνατὸν ἑαυτοὺς ἐκδικεῖν· σωφρονίζειν μέντοι μετρίως τοὺς ἰδίους ἔξεστι μαθητὰς ἁμαρτάνοντας, καὶ μετὰ παραγγελίαν μὴ ἐπιστρέφοντας συγκεχώρηται· ὅτι καὶ ὁ Κύριος τοὺς ἐν τῷ ἱερῷ ἐμπορευομένους, ὡς εἰς τὸ θεῖον ἁμαρτάνοντας, τῷ φραγελλίῳ τύπτων ἀπήλασε. Εἰ δέ τις καὶ διδάσκαλος ὢν, θυμῷ εἴξας φονευτηρίῳ τύψειεν ὀργάνῳ, οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται.

Ὁ δὲ θ'. τῆς λεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, τὸν ἀποστολικὸν τοῦτον κανόνα διεξιὼν, ἐπιτιμᾷ τοῖς τοῦτον πειρωμένοις παραχαράττειν, καὶ οἰομένοις τοὺς αὐτοχειρὶ τύπτοντας, μόνους αἰτιᾶσθαι, οὐ μὴν καὶ τοὺς ἐξ ἐπιτάγματος. Μάταιον γὰρ τοῦτο φησὶ, καὶ τῆς διανοίας τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος ἀλλότριον, τὸν μὲν τρὶς ἢ τετράκις πλήξαντα καθαιρεῖσθαι· τὸν δὲ ἐξ ἐπιτάγματος εἰς θάνατον τύπτοντα, εἶναι καὶ ἀθῶον. Χρὴ γὰρ τὸν τοῦ Θεοῦ ἱερέα, διδαχῇ καὶ νουθεσίᾳ, ἔσθ' ὅτε καὶ ἐκκλησιαστικοῖς ἐπιτιμίοις, τὸν ἀτακτοῦντα παιδαγωγεῖν· ἀλλὰ καὶ μὴ μάστιξι καὶ πληγαῖς εἰς τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπιπηδᾶν ἀσχημόνως καὶ ἐνυβρίζειν σώματα. Εἰ δὲ τινες εἶεν παντάπασιν ἀσωφρόνιστοι, τούτους διὰ τοῦ ἐγχωρίου ἄρχοντος οὐδεὶς ὁ κωλύων σωφρονίζειν, ὡς καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ε'. κανὼν διορίζεται. Ἐν καὶ ζήτει ἐν τῷ ιβ'. κεφαλαίῳ τοῦ Σ. στοιχείου.

Ὁ δὲ γ' τῆς συνόδου ἧς ἐξῆρχεν ὁ Φώτιος, ὑπ' ἀναθέματι τίθησι τὸν ὅλως τύψαι ἢ φυλακῇ καθεῖρξαι τολμῶν

[illegible] τῶν ἐπισκόπων τινὰ, εἴτε χωρὶς αἰτίας, εἴτε καὶ αἰτίαν τινὰ προϊσχόμενον. εἰ δὲ καὶ πάνυ εἴη εὐπρόσωπος ἡ αἰτία, οὐδ᾽ ὁ τὴν μεγίστην ἀρχὴν διέπων, ἐκδικεῖν ταύτην δύναται. ἀλλὰ δεῖ τῇ συνόδῳ ἀναθεῖναι· ἣ μόνη κρίνειν ἐφεῖται καὶ κολάζειν τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ἁμαρτάνοντας.

A vel in custodia detinere Episcopum aliquem, sive citra causam hoc faciat, sive causam obtendat. Imò verò & si causa valdè probabilis fuerit, haud tamen penes est summum Magistratum, eam vindicare: sed oportet ad Synodum referre, quæ sola jure potest judicare & punire Episcopos delinquentes.

Νόμοι.

Ὁ δὲ νόμος ἀπαγορεύει μὲν τοῖς ἐπισκόποις πλήττειν χερσὶν οἰκείαις, οὐχ ὁρίζει δὲ ποινήν· γενικῶς δὲ περὶ παντὸς τύπτοντος ἢ ὑβρίζοντος διορίζεται. διδοὺς κατ᾽ αὐτῶν τὴν περὶ ὕβρεως ἀγωγήν, ἥτις καὶ χρηματικῶς κινεῖται B καὶ ἐγκληματικῶς· καὶ διορίζεται ποία ἐστὶ τραχεῖα ὕβρις, ποία δὲ ἐλαφρά.

Ὁ ἱερέα, εἴτε ἐν ἐκκλησίᾳ, εἴτε ἐν λιτῇ ἐπιχειρῶν τύπτειν, ἐξοριζέσθω.

Ἐὰν βλαβῇ σῶμα ἐλεύθερον, ἡ καταδίκη γίνεται εἰς τὴν δαπάνην τῆς ἰατρείας, καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐργασίας, οὐ μὴν τῆς ἀμορφίας· σῶμα γὰρ ἐλεύθερον οὐ διατιμᾶται. ὁ δὲ σῶμα δουλικὸν βλάψας, ἀπαιτεῖται πρὸς τοῖς εἰρημένοις, καὶ τὴν ἐλάττωσιν τῆς διατιμήσεως αὐτοῦ.

Leges.

Jus autem Civile vetat Episcopos manibus suis plectere, pœnam tamen non constituit; in genere autem de quovis verberante aut injuriam inferente decernit, concedens adversus ipsos injuriarum actionem, quæ transigitur & pecuniarie & criminaliter, imò etiam definit, quænam æstimari debet gravis injuria, quænam levis.

Is qui Sacerdotem vel in Ecclesiâ, vel in processione percutere attentat, relegatur.

Si læsum fuerit corpus liberum, res judicata erit ad sumptus curationis, & quæstûs jacturam, non verò ad deformitatem. Corpus enim liberum non infame redditur. Qui verò corpus servile lædit, postulatur C præter jam dicta, etiam honestatis ejus diminutæ.

D

E

F

A

INITIUM LITERÆ Y.

CAPUT I.

De Injuriis.

Quære cap. vii. Lit. B.

CANON autem lv. sanctorum Apostolorum, atque etiam lvi. Clericus, inquiunt, qui Episcopum suum contumelia afficit, deponatur. Præfecto enim populi tui non maledices. Quæ vox est Mosis viri summi. Qui verò Presbyterum vel Diaconum contumeliâ afficit, excommunicatur. Nam injuria erga majorem, pœnam etiam majorem postulat, atque erga minores, minorem. Quippe hic capitis locum obtinet in corpore Ecclesiæ, illi verò manuum & reliquorum subservientium membrorum.

Canon autem lvii. ait, Et qui claudum, vel cæcum, vel cui vitiosus est incessus irridet, communione privetur, sit Clericus sitve Laicus. Tales enim potius miseratione prosequi oportet manum adjutricem porrigentes, quàm scommatis ac derisionis argumentum dare.

Leges.

Atrox injuria vel ex personâ, vel ex ipsâ re, vel à loco definitur. Ex personâ, quum magistratui vel patrono facto fuerit. Ex loco, quum in theatro cunctis videntibus. Ex re, quando vulnus inflictum fuerit, aut facies cæsa. Tales vel ad tempus relegantur, vel aliquâ re interdicuntur, si spectabiles fuerint: Sin verò liberi fuerint, sed ex plebe, fustibus verberantur, servi autem flagellis cæsi dominis suis traduntur.

Si quis, dum sacra mysteria, vel aliud quodvis sacrorum officiorum peragatur, in sanctam Ecclesiam ingressus, Episcopum, aut Clericos, aliosque Ecclesiæ ministros injuriâ aliquâ affecerit, jubemus eum torqueri, & in exilium relegari: atque si sacra mysteria & liturgias turbaverit, aut celebrari prohibuerit, capite plecti. Idem observetur etiam in processionibus, in quibus Episcopi vel Clerici reperiuntur, nempe si quis solùm contumeliâ affecerit, tormentis & exilio luet, sin vero processionem dissipaverit, capite punietur.

CAPUT II.

De Hydroparastatis hæreticis.

Quære in cap. 2. Lit. A. & in cap. viii. Lit. K. Canonem xxxii. Synodi sextæ.

CAPUT III.

De Adoptione.

Vide in cap. viii. Lit. B.

QUI adoptat adoptato major xviii. annis esse debet. Nam adoptio naturam sequitur.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Υ. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ ὕβρεων.

Ζήτει τὸ ζ'. κεφάλαιον τοῦ Β. στοιχείου.

B Ὁ δὲ νε'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, καὶ ἔτι ὁ νς'. ὁ τὸν ἴδιον ἐπίσκοπον ὑβρίσας κληρικός, καθαιρείσθω φησί· ἄρχοντα γὰρ τοῦ λαοῦ σου, οὐκ ἐρεῖς κακῶς. Μωσέως δὲ τοῦτο τοῦ πάνυ φωνή· πρεσβύτερον δὲ ἢ διάκονον ὁ ὑβρίσας ἀφοριζέσθω· ἡ γὰρ πρὸς τὸν μείζονα ὕβρις, καὶ μείζονος ἀξία τῆς τιμωρίας, ἐλάττονος δὲ ἡ πρὸς τοὺς ἐλάττονας. ὁ μὲν γὰρ κεφαλῆς ἐπέχει τόπον τῷ σώματι τῆς ἐκκλησίας· οἱ δὲ χειρῶν, καὶ τῶν διακονικῶν ἑτέρων μελῶν.

Ὁ δὲ νζ'. καὶ ὁ χωλὸν ἢ τυφλὸν ἢ τὰς βάσεις πεπληγμένον C χλευάσας, ἀφοριζέσθω φησί, εἴτε κληρικὸς εἴη, εἴτε τῶν τοῦ λαοῦ. τοὺς τοιούτους γὰρ ἐλεεῖν μᾶλλον δεῖ χεῖρα βοηθὸν ὀρέγοντας, ἢ χλεύης καὶ γέλωτος ποιεῖσθαι ὑπόθεσιν.

Νόμοι.

Ἡ τραχεῖα ὕβρις ἢ ἀπὸ τοῦ προσώπου, ἢ ἀπὸ τοῦ πράγματος, ἢ ἀπὸ τοῦ τόπου γνωρίζεται· ἀπὸ προσώπου, ὅταν ἄρχοντι ἢ πάτρωνι γένηται, ἀπὸ τόπου, ὅταν ἐν θεάτρῳ πάντων ὁρώντων, ἀπὸ τοῦ πράγματος, ὅτε καὶ τραῦμα γένηται, D ἢ ὄψις πληγῇ· οἱ τοιοῦτοι, ἢ πρὸς καιρὸν ἐξορίζονται, ἢ τινὸς κωλύονται πράγματος, ἔντιμοι ὄντες· εἰ δὲ ἐλεύθεροι μὲν εἶεν, εὐτελεῖς δέ, ῥοπαλίζονται· οἱ δὲ δοῦλοι φραγγελιζόμενοι τῷ δεσπότῃ ἀποδίδονται.

Εἴ τις τῶν θείων μυστηρίων ἢ τῶν ἄλλων ἁγίων λειτουργιῶν ἐπιτελουμένων, εἰς ἁγίαν ἐλθὼν ἐκκλησίαν, τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς κληρικοῖς ἢ τοῖς ἄλλοις ὑπηρέταις τῆς ἐκκλησίας, ὕβρεις τι ἐπαγάγοι, κελεύομεν τοῦτον βασάνοις ὑπομεῖναι, καὶ εἰς ἐξορίαν πεμφθῆναι· εἰ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ θεῖα μυστήρια, καὶ τὰς θείας λειτουργίας ταράξει, ἢ ἐπιτελεῖσθαι κωλύσει, κεφαλικῶς τιμωρεῖσθαι· τοῦτο αὐτὸ καὶ E ἐπὶ τῶν λιτῶν ἐν αἷς ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ εὑρίσκονται φυλαττόμενον· ἵνα εἰ μὲν ὕβριν τις μόνον ποιήσει, βασάνοις καὶ ἐξορίᾳ παραδοθῇ, εἰ δὲ τὴν λιτὴν διασκεδάσει, κεφαλικῶς τιμωρηθήσεται.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ ὑδροπαραστατῶν αἱρετικῶν.

Ζήτει ἐν τῷ β'. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου· καὶ ἐν τῷ ι'. F κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου, κανόνα λβ'. τῆς ς'. συνόδου.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ υἱοθεσίας.

Ζήτει ἐν τῷ η'. κεφαλαίῳ τοῦ Β. στοιχείου.

Ὁ υἱοθετῶν ὀφείλει μείζων εἶναι κατὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ υἱοθετουμένου, χρόνοις ιη'. ἡ γὰρ θέσις μιμεῖται τὴν φύσιν.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ ὑπηρετῶν ἤτοι ὑποδιακόνων.

Ὁ κα'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανών, οὐκ ἔξεστί φησι τοῖς ὑπηρέταις ἐν τῷ οὕτω πως ὀνομαζομένῳ διακονικῷ τῶν ἱερῶν ἅπτεσθαι σκευῶν, πρὸς ὃ δι' αὐτῶν ἱερουργεῖται δηλονότι, τὰ εἰς θυσίαν προσφερόμενα, τὸν ἄρτον φημὶ καὶ τὸν οἶνον, ἐκ τῶν περιεχόντων ὑποδηλῶν τὰ περιεχόμενα· οὐ γὰρ ἐφεῖται τούτοις τὰ διακόνων μετιέναι. κενῶν δὲ τῶν ἱερῶν σκευῶν ἅπτεσθαι, καὶ πρὸς τὴν ἱερουργίαν ἑτοιμάζειν, καὶ μετὰ τοῦτο περιστέλλειν, καὶ ἐν καλῷ τοῦ ναοῦ τιθέναι, τοῖς ὑποδιακόνοις παντὸς μᾶλλον προσήκει· τοῦτο γὰρ καὶ αὐτοῖς ἡ διακονία.

Ὁ δὲ κε'. οὐδὲ ἄρτον διδόναι ἢ ποτήριον εὐλογεῖν, ἐφίησι τὸν ὑπηρέτην ἤτοι τὸν ὑποδιάκονον.

Ὁ δὲ μγ'. ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ὑπερεύχεσθαι τοὺς ὑποδιακόνους κωλύει ἐν τῷ τῆς θείας λειτουργίας καιρῷ, οὔτε τὰ θεῖα μεταχειρίζειν μυστήρια, τοῦτο γὰρ ἔργον μόνοις τοῖς ἱερεῦσιν. ἀλλὰ ταῖς θύραις ἐφεστάναι τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν· καὶ μηδὲ πρὸς βραχὺ τούτων ἀφίστασθαι, ὥστε ἐξάγειν τε καὶ εἰσάγειν τοὺς κατηχουμένους, τοὺς ἐν μετανοίᾳ, καὶ τοὺς λοιπούς. ἓν δὲ καὶ τοῦτο τῶν τῆς ἐκκλησίας ταγμάτων, ὃ τῶν ὑπηρετῶν φημι, τῶν καὶ θεραπόντων λεγομένων καὶ ὑποδιακόνων, τοσοῦτον τοῦ λαοῦ πληρώματος ὑψηλότερον, ὅσον τῶν τοῦ βήματος ταπεινότερον.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ θ'. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου, κανόνα τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, ιε'. καὶ ἐν τῷ θ'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου, κανόνας τῆς ἐν Λαοδικείᾳ κβ'. καὶ κγ'. ζήτει καὶ τὸ λ'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

CAPUT IV.

De Ministris sive Hypodiaconis.

CANON xxi. Synodi Laodicenæ, Non licet, inquit, Ministris in loco, qui vocatur Diaconicum, sacra vasa attingere, nempe ad ministrandum ea quæ in sacrificium offeruntur, panem, inquam, & vinum, per continens quidem id quod continetur subinnuens. Non enim istis permittitur diaconorum munus obire. Vasa autem vacua tangere, & ad sacrum officium præparare, & postea deponere, & in loco templi commodo collocare, hypodiaconis maximè convenit. Hoc enim eorum ministerium est.

Canon verò xxv. Neque panem distribuere neque poculum benedicere permittit ministrum sive hypodiaconum.

Atque xliii. jubet hypodiaconos, neque pro populo orare, quo tempore sacra mysteria peraguntur, neque sacra illa manibus suis contrectare, quod peculiare munus est Sacerdotum, sed ad fores adstare sacrorum Ecclesiarum, & nè minimum illas relinquere, ut possint educere & introducere Catechumenos pœnitentiam agentes, atque etiam reliquos. Hic autem ipse ex ordinibus Ecclesiasticis, scilicet ministrorum & servorum, ut vocantur, seu hypodiaconorum tanto Laicorum superior, quanto gradibus Ecclesiasticis inferior.

Quære & in nono capite Lit. A. Can. Syn. Sardicensis xv. & in ix. cap. Lit. E. Can. xxii. & xxiii. Syn. Laodicenæ. Vide etiam cap. xxx. Lit. E.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ ὑποβόλου.

Ἡ τοῦ σοφοῦ Λέοντος νεαρά, πλείονα δεῖ εἶναί φησι, τῆς προικὸς τὸ ὑπόβολον. τοῦ δὲ ἀνδρὸς ἀπαίδος τελευτήσαντος, ἂν μὴ παρῇ σύμφωνον, ἀνακομίζεται ἡ γυνὴ τήν τε προῖκα καὶ τὸ ὑπόβολον, καὶ πλέον οὐδέν· εἰ δὲ τὴν γυναῖκα ὁ θάνατος διασπάσει, τῆς μὲν οἱ κληρονόμοι τὴν προῖκα λαμβανέτωσαν· ὁ δὲ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου μὴ ἀποστερείσθω ὑποβόλου.

CAPUT V.

De Donatione ante Nuptias.

LEONIS Sapientis Constitutio Novella, dotem, inquit, oportet majorem esse donatione. Si vir tamen sine liberis moriatur, & contractus non intercesserit, repetit mulier dotem & donationem ante Nuptias, & nihil præter. At si mors corripiat mulierem, hæredes ipsius dotem recipiant: sed vir suam donationem minimè amittat.

INITIUM

A

INITIUM LITERÆ Φ.

CAPUT I.

De Lege Falcidiâ.

FALCIDIA est Lex quæ à Legatis eximit tertiam partem patrimonii, eamque hæredi concedit. Lata autem est liberorum causâ, ut naturalibus hæredibus primò prospiceretur. Sic autem Lex se habet: Si pater vel unum vel duos vel tres & usque ad quatuor filios habuerit, subductis priùs debitis, atque sumptibus in luctu factis, & iis quæ in pios usus erogantur, tum etiam pretio servorum libertate donandorum, accipiunt liberi tertiam partem bonorum paternorum: sin verò quinque fuerint liberi, aut ultra, atque insuper possident dimidium facultatum, reliquum verò pater largitur, ut ipsi lubet, vel uni vel pluribus filiorum suorum, aut extraneo cuilibet. Si tamen in profundum fortè projicere velit pater, nemo ei criminari potest. Dicit autem Lex; Legata, quæ in pios usus relinquuntur, ante Legem Falcidiam obtinere volumus.

CAPUT II.

De Veneficis & Magis.

Quære cap. i. Lit. M.

CAPUT III.

De Stupro.

Quære in cap. xv. Lit. M. Canonem xvii. & lx. Magni Basilii, & cap. xiii. Lit. A. Et cap. viii. & xxx. Lit. Γ.

CAPUT IV.

De Φιλαργυρίας.

Vide cap. xi. Lit. Π.

CAPUT V.

De homicidio voluntario & involuntario.

CANON lxv. Sanctorum Apostolorum, qui in pugnâ, inquit, & jurgio percutiens aliquem interfecerit, quamvis unicum ictum intulerit, si Clericus fuerit deponatur, propter animi sui temeritatem: at si Laicus, excommunicetur. Nam propterea etiam Dominus jubet oppressum non solùm non obsistere, sed dexteram præbere ferienti; quia nam sæpe pugna in cædem definit.

Magnus autem Gregorius Nyssenus in Can. iv. Crimen, inquit, homicidii in voluntarium & involuntarium distinguitur. Et homicidium quidem voluntarium est, quod ex deliberatione perpetratur: deinde est illud inter

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Φ. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ φαλκιδίου.

ΦΑλκίδιός ἐστι νόμος ἀφαιρῶν ἀπὸ τῶν λεγαταρίων τὸ τρίτον μέρος τῆς πατρικῆς οὐσίας, καὶ προστιθεὶς τῷ κληρονόμῳ. ἐπενοήθη δὲ προνοίᾳ τῶν παίδων, ἵνα οἱ φυσικοὶ κληρονόμοι πρότερον διαπλουτῶσιν. ἔστι δὲ τοιοῦτος· εἰ μὲν εἷς ὢν τυγχάνει τῷ πατρὶ παῖς, ἢ δύο, ἢ τρεῖς, ἄχρι καὶ τῶν τεσσάρων, ὑπεξαιρουμένων πρότερον τῶν χρεῶν, καὶ τῶν ἐν τῇ κηδείᾳ ἀναλωμάτων, καὶ τῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ διδομένων, ἔτι δὲ καὶ τῶν τιμημάτων τῶν ἐλευθερωθησομένων οἰκετῶν, λαμβάνουσιν οἱ παῖδες τὸ γ'. τῆς καθαρᾶς περιουσίας τοῦ πατρός, εἰ δὲ ε'. εἰσὶν οἱ παῖδες καὶ ἐπέκεινα, τὸ ἥμισυ κτῶνται τῆς ὑποστάσεως, τὸ δὲ λοιπὸν φιλοτιμεῖται ὁ πατὴρ ἔνθα ἂν αἱρῆται, ἢ ἑνὶ τῶν αὐτοῦ παίδων ἢ πλείοσιν, ἢ ξένῳ οἱῳ δή τινι. εἰ δὲ κατὰ βυθοῦ ῥῖψαι βουληθείη τυχὸν ὁ πατήρ, οὐκ ἔχει τὸν ἀνακρινοῦντα. φησὶ δὲ ὁ νόμος, τὰ ἐπ' εὐσεβείᾳ καταλιμπανόμενα λεγάτα, καὶ τοῦ φαλκιδίου αὐτοῦ κατὰ προτίμησιν ἀνώτερα εἶναι θεσπίζομεν.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ φαρμακῶν καὶ μάγων.

Ζήτει τὸ α'. κεφάλαιον τοῦ Μ. στοιχείου.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ φθορᾶς παρθένων.

Ζήτει τὸ ιε'. κεφάλαιον τοῦ Μ. στοιχείου, κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου ιη'. καὶ ξ'. καὶ τὸ ιγ'. κεφάλαιον τοῦ Α. στοιχείου. καὶ τοῦ Γ'. στοιχείου τὸ η'. καὶ λ'. κεφ.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ Φιλαργυρίας.

Ζήτει τὸ ια'. κεφ. τοῦ Π. στοιχείου.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ φόνων ἑκουσίων, καὶ ἀκουσίων.

Ο ξε'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, ὅς τις ἐν μάχῃ φησί, καὶ φιλονεικίᾳ, πλήξας ἀποκτείνῃ τινά, εἰ καὶ μίαν ἐπιτύχῃ καταφέρων τὴν πληγήν· εἰ μὲν κληρικὸς εἴη καθαιρείσθω διὰ τὴν προπέτειαν αὐτοῦ· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω. διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ ὁ κύριος, οὐχ ὅπως μὴ ἀμύνεσθαι τὸν λελυπηκότα, ἀλλὰ τὴν δεξιὰν ἐμπαρέχειν κελεύει τῷ τύπτοντι· οἷα τῆς μάχης ἔσθ' ὅτε τελευτώσης εἰς φόνον.

Ο δὲ μέγας Γρηγόριος Νύσσης ἐν τῷ Δ. κανόνι τὸ τοῦ φόνου φησίν, ἄγος, τῇ διαφορᾷ τοῦ ἑκουσίου, καὶ ἀκουσίου διῄρηται· καὶ ἑκούσιος μὲν ἐστι φόνος, ὁ ἐκ παρασκευῆς τετολμημένος, ἔπειτα κρίνεται ἐν τοῖς

ἑκουσίοις

ἑκουσίοις ὀνομάζειν. ὅταν τις ἐν συμπλοκῇ καὶ μάχῃ τύπτων καὶ τυπτόμενος, ἐπέτυχε καιρίαν τινὸς καιρίως τὴν διὰ χειρὸς πληγήν. ὁ γὰρ ἅπαξ τοῦ θυμοῦ κρατηθεὶς, καὶ τῇ ὁρμῇ τῆς ὀργῆς χαριζόμενος, οὐδὲν ἂν παρὰ τὸ κρατεῖν τοῦ πάθους τῶν ἀνακόψαι τὸ κακὸν δυναμένων, ἐπὶ νοῦν λάβοι ποτὲ, ὥστε καὶ τὸ ἐκ συμπλοκῆς ἀποτέλεσμα τοῦ φόνου εἰς ἔργον προαιρέσεως, καὶ οὐκ εἰς ἀτυχίαν ἀνάγεται.

A voluntaria recensetur, quando quis in congressu & pugnâ verberans & verberatus, inferat arreptâ opportunitate manu suâ ictum lethalem. Nam qui animi impotens iræ suæ impetui locum dederit, jam nihil eorum in mentem inducit quæ malum præcidere poterant, dum viget passio; adeò ut homicidium ex congressu referatur inter deliberationis opera, & neutiquam inter fortuita.

Οἱ δὲ ἀκούσιοι φόνοι φανερὰ ἔχουσι τὰ γνωρίσματα, ὅταν τις πρὸς ἕτερόν τι τὴν σπουδὴν ἔχων, ἐξ ἀποτυχίας τῶν ἀβουλήτων τι δράσῃ. τὸ μὲν οὖν ἑκουσίου φόνου εἰς ἔτη εἴκοσι χρόνους παρατείνεται τὸ ἐπιτίμιον, εἰς τρεῖς ἐννεαετίας διαιρουμένους· ὡς ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς παντελῶς εἶναι ἀφωρισμένον τὸν ἐπιτιμηθέντα, ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενον καὶ προσκλαίοντα· τὰς δὲ λοιπὰς δύο, τὰς τε τὴν τῶν ἀκροωμένων προτέραν· εἶτα τὴν τῶν ὑποπιπτόντων διελθόμενον τάξιν, οὕτως ἐπὶ τὴν ἁγιασμάτων μετουσίαν ἐλθεῖν. εἰ δὲ τὸ μέγεθος τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἐπιτιμηθέντος, καὶ ἡ τῆς μετανοίας θερμότης, ὑπερνικῷτο τὴν ἐν τῇ μακρᾷ προθεσμίᾳ ῥαθυμότερον ἑαυτοὺς ἐκκαθαιρόντων, συντμηθήσεται αὐτῷ καὶ ἡ τῆς ἐπιτιμίας παράτασις· ὥστε ἀντὶ τῶν ἐφ᾽ ἑκάστῳ βαθμῷ ἐννέα ἐτῶν, ὀκτὼ ἢ ἑπτὰ, ἢ ἓξ, ἢ πέντε μόνα πληροῦσθαι κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ τὴν ἐκκλησίαν οἰκονομοῦντος.

Involuntaria autem homicidia indicia manifesta habent, Cùm quis, dum aliud prorsus intendit, fortuitò aliquid eorum quæ facta nolit, fecerit. Homicidii autem voluntarii pœna ad xxvii. annos extenditur, B qui in tria novennia distinguitur: ita ut per primum novennium pœnitens penitus segregetur, & extra Ecclesiam subsistens ploret. Reliqua autem duo transigat partim, & quidem primùm in statione audientium, partim in illâ procidentium, atque ita ad participationem mysteriorum accedat. At verò si insignis puniti conversio, & pœnitentiæ vehementia vincat eam in longiori tempore seipsos pigriùs purgantium, contrahetur ipsi & pœnæ mora, ut pro annis novem, qui singulis gradibus competit, octo aut septem aut sex vel solùm v. annos agat, juxta discretionem C ejus qui Ecclesiam regit.

Ὁ δὲ ἀκούσιος φόνος συγγνωστὸς μὲν, οὐ μὴν ἐπαινετὸς ἐκρίθη. ἔστι γὰρ ἀλόγιστα τῷ μιάσματι, τοῦτο ὡς ἐξάγιστον ἤδη γενόμενον, ἀπόβλητον ἱερατικῆς χάριτος ὁ κανὼν ἀπεφήνατο. ὅσος δὲ ἐστιν ἐπὶ τῇ ψιλῇ πορνείᾳ τοῦ καθάρσιον ὁ χρόνος τῶν ἐννέα ἐτῶν, τοσοῦτος καὶ ἐπὶ τῶν ἀκουσίως πεφονευκότων, καλῶς ἔχειν ἐδοκιμάσθη. δηλαδὴ καὶ ἐν τούτῳ, τῆς προαιρέσεως τοῦ μετανοοῦντος δοκιμαζομένης, εἰ δέον ἐστὶ ὁρισθέντα χρόνον αὐτῷ ἐξήκειν ἢ ἐλάττω γενέσθαι.

Cædes autem involuntaria, veniâ quidem, non tamen laude digna æstimata est. Nam qui eâ culpâ tenetur, tanquam impurum ac piaculum, à gratiâ Sacerdotali rejiciendum decernit Canon. Quantum autem temporis simplici fornicationi expurgandæ statuitur, tantum etiam convenire existimatum est, scilicet spatium novem annorum, reconciliandis homicidis involuntariis; hic etiam probato pœnitentis proposito, an opus sit tempus definitum ipsi integrum D transigi, an verò contrahi.

Οὕτω καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ η΄. κανόνι τὸν ἑκούσιον φόνον καὶ ἀκούσιον ὁριζόμενος, ἀκούσιος μὲν ἐστι φησὶν, ὅταν τις ἀκοντίσας λίθον, ἐφ᾽ ᾧ θηρίον ἀμύνασθαι, ἢ καταστῆσαι δένδρου καρπὸν, ἄνθρωπον παριόντα μὴ περιϊδὼν, εἰς θάνατον πλήξῃ. οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἐπιστρέψαι τινὰ βουλόμενος ἱμάντι, ἢ ῥάβδῳ μὴ πάνυ παχείᾳ τύψῃ, ἀποθάνοι δὲ ὁ τυπτόμενος· ἡ γὰρ πρόθεσις ἐξετάζεσθαι ὀφείλεται, ὅτι βελτιῶσαι ἐβούλετο τὸν ἁμαρτάνοντα οὐκ ἀνελεῖν.

Sic etiam Magnus Basilius in viii. Canone cædem voluntariam & involuntariam definit, aitque, Involuntaria quidem est, quando quis lapidem projicit, ut bestiam propulset, aut arboris fructum excutiat, atque minimè prævidens hominem prætereuntem lethaliter percutit. Imò & si quis cupiens aliquem convertere in melius loro vel virgâ non admodum durâ, eum verberet, & intermoriatur is qui vapulat. Propositum enim tum consideratur, quòd corrigere delinquentem voluit non interimere.

Ἐν τοῖς ἑκουσίοις ἐστὶ κἀκεῖνο· ὅταν τις ἀμυνόμενος ἐν μάχῃ τινὰ ξύλῳ ἢ χειρὶ, ἀφειδῶς ἐπὶ τὰ καίρια τὴν πληγὴν ἐπάγῃ, ἐφ᾽ ᾧ κακῶσαι τοῦτον, οὐχ ὥστε παντελῶς ἀνελεῖν. ἀλλὰ τοῦτο ἤδη προσεγγίζει τῷ ἑκουσίῳ. ὁ γὰρ τοιούτῳ χρησάμενος ὀργάνῳ πρὸς ἄμυναν, καὶ μὴ φεισάμενος τὴν πληγὴν ἐπαγαγὼν, δῆλός ἐστι τῷ κεκρατῆσθαι ὑπὸ τοῦ πάθους ἀφειδῶς τοῦ ἀνθρώπου.

E Illud etiam est homicidiis voluntariis, ut quis in pugnâ acriter aliquem propulsans ligno aut manu ut opportunè plagam incutiat, quâ eum lædere possit, non verò penitus interficere: sed hoc quidem proximè ad voluntarium accedit. Qui enim tali instrumento usus fuerit ad se defendendum, & ictum inflixerit nihil parcens, impotentis animi manifestus est in hominem sæviens.

Ὁμοίως καὶ ὁ ξύλῳ βαρεῖ ἢ λίθῳ μείζονι τῆς δυνάμεως τῆς ἀνθρωπίνης χρησάμενος, τοῖς ἀκουσίοις φονεῦσι συγκαταριθμεῖται· ἄλλο μέντοι προελόμενος, ἄλλο δὲ ποιήσας· ὑπὸ γὰρ τοῦ θυμοῦ τοιαύτην ἐνέβαλε τὴν πληγὴν, ὥστε καὶ ἀνελεῖν τὸν πληγέντα· καί τι ἡ σπουδὴ ἦν αὐτῷ συντρῖψαι τυχὸν, οὐχὶ καὶ παντελῶς θανατῶσαι.

Similiter & qui ligno gravi aut lapide majore quàm pro viribus humanis usus est, involuntariis homicidis annumeratur, tanquam qui aliud voluerit, aliud F verò fecerit. Illum enim ictum irâ commotus intulit, quo percussum interfecit: quanquam ei forte in animo erat eum conterere, non tamen penitus enecare.

Ὁ μέντοι ξίφει χρησάμενος οὐδεμίαν οὐδαμῶς ἔχει παραίτησιν. καὶ μάλιστα ὁ τὴν ἀξίνην ἀκοντίσας, καὶ γὰρ οὐδὲ ἀπὸ χειρὸς φαίνεται πλήξας, ὥστε τὸ μέτρον τῆς πληγῆς ἐπ᾽ αὐτῷ εἶναι· ἀλλ᾽ ἠκόντισεν, ὡς τῷ βάρει τοῦ σιδήρου, καὶ τῇ ἀκμῇ καὶ τῇ διὰ πλείστου φορᾷ ἀνελεῖν τὴν πληγὴν ἀναγκαίως γενέσθαι.

Qui autem ense aliquo usus est, nullam habet excusationem, præsertim qui securim jaculatur: non enim manu percussisse videtur, ut sit aliqua moderatio ictûs penes illum: sed projecit, ut & gravitate ferri, & acie & motu per bene magnum spatium, ictus necessariò sit perniciosus.

A Cæterùm voluntarium simpliciter dicitur, & nullam omninò dubitationem trahit, quale est quod à latronibus fit & hoste. Isti enim propter pecuniam interimunt, judicium refugientes. Et qui bella gerunt ad cædes patrandas accedunt, neque terrere studentes, neque castigare, sed ex professo adversarios interficere. Imo etiam si propter aliquam aliam causam curiosum medicamentum aliquis misceat, atque ita interficiat, voluntariam esse istam cædem judicamus, sicut sæpe faciunt mulieres, quæ quibusdam incantationibus ac amuletis, ad sui amorem aliquos attrahere conantur, & dant iis medicamenta quæ mentibus tenebras offundunt. Hæ ergo, si enecent, quamvis aliud voluerint, aliud fecerint, propter quidem curiosum & prohibitum exercitium, inter voluntarios homicidas reputabuntur. Imò & quæ abortum cientia medicamenta præbent, vel quæ recipiunt venena fœtus necantia aut immature præcipitantia, nihil plane à voluntariis homicidis differunt.

In Canone autem xliii. Quisquis ictum lethalem vicino inflixerit, sive prior percussit, sive se defenderit, homicida est.

C Atque Canone lvi. Qui sua sponte interfecit, & postea pœnitentiâ ductus fuerit, per xxv. annos sacrâ communione privabitur; scilicet annis quatuor extra fores Oratorii stans & flens, & palam denuncians crimen suum, atque rogans fideles intrantes, ut pro ipso Deum precari velint; tum per quinquennium unà cum Audientibus egredietur: dein septem annis simul cum Substratis ante finitam liturgiam exibit. In reliquis quatuor, Consistet: et hoc faciet continuò in celebratione Eucharistiæ.

D A sacramento autem Eucharistiæ per decennium excludit homicidam involuntarium Canone lvii. Verùm in Canone liv. pro ratione circumstantiarum pœnas homicidæ involuntarii remitti vel intendi jubet.

Atque in Can. xi. sufficere affirmat id supplicii involuntariè interficienti, quod undecim annos à communione abstineat. Excedit enim istud etiam præscriptum sacris Canonibus tempus. Quoad illos, qui percussi sunt, legem Mosaicam observare oportet: Et hunc quidem, qui propter plagas decubuit, rursus tamen baculo suo innixus ambulat, occisum esse minimè existimare: Sin autem post ictus non surrexit, quia cum nollet interficere qui verberavit, homicida quidem est, sed involuntarius propter propositum.

Canon autem xxii. Synodi Neocæsariensis, qui in homicidium involuntarium incidunt, ait, prior constitutio per septennium communicare vetat, posterior autem quinquennium solum adimplere.

F Canone verò xxiii. Homicidas voluntarios in exitu vitæ ad communionem admitti jubet. Tu tamen potius sequere Canones Magni Basilii.

Ἑκούσιον φόνον δὲ τὸν ἁπλῶς, καὶ οὐδεμίαν ἔχοντα ἀμφιβολίαν, οἷόν ἐστι τὸ τῶν λῃστῶν, καὶ τῶν πολεμικῶν. οἱ μὲν γὰρ χρημάτων ἕνεκεν ἀναιροῦσι, τὸν ἔλεγχον ἀποφεύγοντες. οἱ δὲ ἐν τοῖς πολέμοις ἐπὶ φόνους ἔρχονται, οὐ πτοῆσαι, οὐ σωφρονίσαι, ἀλλ' ἀναιρεῖν τοὺς ἀνθισταμένους ἐκ τοῦ φανεροῦ προαιρούμενοι. καὶ μέντοι κἂν δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν περίεργον φάρμακόν τις ἐγκεράσῃ, ἀνέλῃ δὲ, ἑκούσιον τιθέμεθα τὸ τοιοῦτον· οἷα ποιοῦσιν αἱ γυναῖκες πολλάκις, ἐπαοιδίαις τισὶ καὶ καταδέσμοις πρὸς τὸ ἑαυτῶν φίλτρον ἐπάγεσθαι τοὺς ἄνδρας πειρώμεναι. καὶ περιδιδοῦσαι φάρμακα σκότωσιν ἐμποιοῦντα ταῖς αὐτῶν διανοίαις. αἱ τοιαῦται ἀπολέσασαι, εἰ καὶ ἄλλο προελόμεναι ἄλλο ἐποίησαν, ὅμως διὰ τὸ περίεργον καὶ ἀπηγορευμένον τῆς ἐπιτηδεύσεως, ἐν τοῖς ἑκουσίοις φονεῦσι καταλογίζονται. καὶ τὰ ἐμβρυοκτόνα τινὶ ἐπορέγουσαι, ἢ δεχόμεναι φάρμακα, ὡς ἀμβλωθρίδια προσενεγκεῖν καὶ ἄωρα τὰ γεννήματα, οὐδὲν τοῖς ἑκουσίοις φονεῦσιν ἀποικοῦσιν.

Ἐν δὲ τῷ μγ΄. ὅστις φησὶ θανάτου πληγὴν τῷ πλησίον δέδωκε, φονεύς ἐστιν, εἴτε ἦρξε τῆς πληγῆς, εἴτε ἠμύνατο.

Ἐν δὲ τῷ νς΄. ὁ ἑκοντὶ φονεύσας ἔπειτα μεταμεληθεὶς, εἰς κε΄ ἔτη τῆς κοινωνίας ἐκτὸς ἔσται τῶν ἁγιασμάτων· ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ἔξω τῆς θύρας τοῦ εὐκτηρίου ἑστὼς καὶ προσκλαίων, καὶ τὴν ἰδίαν ἐξαγορεύων ἁμαρτίαν, τῶν εἰσιόντων τε πιστῶν δεόμενος εὐχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιεῖσθαι· ἐν πέντε ἔτεσι μετὰ τῶν ἀκροωμένων ἐξελεύσεται· καὶ αὖθις ἐν ἑπτὰ μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων, ἕως οὗ εἰς τέλος, ἐν τοῖς λοιποῖς τέσσαρσι συστήσεται καὶ οὕτω διηνεκῶς ἐν μεθέξει τῶν ἁγιασμάτων γενήσεται.

Τὸν δὲ ἀκουσίως πεφονευκότα ἐν τῷ νζ΄. εἰς δέκα ἔτη τῆς τῶν ἁγιασμάτων κοινωνίας ἀπείργει. ἐν δὲ τῷ νδ΄. κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιστάσεως, τοῦ ἀκουσίως φονευτοῦ ἢ ὑφεῖναι ἢ ἐπιτεῖναι κελεύει τὰ ἐπιτίμια.

Ἐν δέ γε τῷ ια΄. ἀποχρῶσαν εἶναι φησὶ κατάκρισιν τῷ ἀκουσίως φονεύσαντι, τὸ ἐπὶ ἕνδεκα ἔτη μὴ κοινωνῆσαι. ὑπερβέβηκε γὰρ καὶ τὸν τυπούμενον τοῖς κανόσι χρόνον. ἐπὶ δὲ τῶν πληγέντων τὸ Μωσέως παρατηρητέον, καὶ τὸν κατακλιθέντα μὲν ὑπὸ τῶν πληγῶν, ἃς ἔλαβε, βαδίζοντα δὲ πάλιν ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ ῥάβδῳ, οὐ λογιστέον πεφονεῦσθαι. εἰ δὲ οὐκ ἐξανέστη μετὰ τὰς πληγὰς, ἀλλὰ οὖν τῷ μὴ προελέσθαι αὐτὸν ἀνελεῖν ὁ τυπτήσας, φονεὺς μὲν, ἀλλ' ἀκούσιος διὰ τὴν πρόθεσιν.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανὼν κβ΄. τοὺς ἀκουσίῳ φόνῳ περιπεσόντας φησὶν, ὁ μὲν πρότερος ὅρος ἐν ἑπταετίᾳ κελεύει τοῦ τελείου μεταλαχεῖν· ὁ δεύτερος τὸν πενταετῆ χρόνον πληρῶσαι.

Ὁ δὲ κγ΄. τοὺς ἑκουσίως φονεύσαντας ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου τῆς κοινωνίας ἀξιοῦσθαι κελεύει. σὺ δὲ τοῖς τοῦ μεγάλου Βασιλείου μᾶλλον πείθου κανόσιν.

CAPUT VI.

De Suicidis.

Vide xii. cap. Lit. B.

ΚΕΦ. ς΄.

Περὶ τῶν φονευόντων ἑαυτούς.

Ζήτει τὸ ιβ΄. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου.

A

ΚΕΦ. ζ.

Περὶ τῶν φόνων τῶν ἐν πολέμοις, καὶ τῶν φονευόντων λῃστάς.

Ὁ μὲν μέγας Ἀθανάσιος, ἐν τῇ πρὸς Ἀμμοῦν ἐπιστολῇ, φονεύειν οὐκ ἔξεστι φησὶν, ἀλλ' ἐν πολέμῳ ἀναιρεῖν τοὺς ἀντιπάλους, καὶ ἔννομον καὶ ἐπαίνου ἄξιον.

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ιγ΄. κανόνι, τοὺς ἐν πολέμοις φόνους οἱ πατέρες ἡμῶν, φησὶν, ἐν τοῖς φόνοις οὐκ ἐλογίσαντο, ἐμοὶ δοκεῖν, συγγνώμην δόντες τοῖς ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας ἀμυνομένοις. τάχα δὲ καλῶς ἔχοι συμβουλεύειν, ὡς τὰς χεῖρας μὴ καθαροὺς τριῶν ἐτῶν τῆς κοινωνίας ἀπέχεσθαι. δι' ἐπαίνου γὰρ τίθεται καὶ ὁ θεσπέσιος οὗτος πατὴρ, τοὺς ὁρμῶντας τοῖς ἀντιπάλοις εὐψύχως ἰόντας, καὶ τὸ τῶν χριστιανῶν γένος ὑπερασπίζοντας. τί γὰρ τι ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας ἀμυνομένων, εἰς ἐπαίνου λόγον γένοιτ' ἂν ἀξιώτερον; ὅτι γε μὴν αὐτῷ προὔκειτο σκοπὸς, τὰς συνεζευγμένας ἔσθ' ὅτε καὶ ταῖς ἀγαθαῖς τῶν πράξεων καθαίρειν κηλῖδας, μετρίως καὶ τούτοις ἐπιτιμᾷ, ὥσπερ οἶμαι καὶ ὁ μέγας ἂν ἐποίησεν Ἀθανάσιος, εἰ ταύτην προτεθειμένος καὶ οὗτος ἐτύγχανε τὴν ὑπόθεσιν, καὶ μὴ ἑτέρωσε βλέπων, τούτων ἀπεμνημόνευσεν. ἀλλ' οἱ τῇ μεγαλονοίᾳ τοῦ νομοθέτου μὴ ἐφικνούμενοι, μηδὲ τὴν ἀνθρωπίνην κατανενοηκότες τὸ πρὸς κακίαν ἀλισθηρὸν στοχαζόμενοι, μέμψιν αὐτῷ περιάπτειν τολμῶσιν, οἷα φορτικῷ ἐν τῷ τῆς συμβουλῆς, καὶ τῆς ὀρθῆς ἐστερημένῳ κρίσεως. συμβήσεται γάρ φησι παρὰ τοῦτο τῶν στρατιωτῶν τοὺς εὐδοκιμωτάτους, καὶ μάλα οἷς ἔργον ξίφει καὶ φόνῳ τὰς τῶν ἀλλοφύλων ἀνακόπτειν ὁρμὰς, διὰ βίου τῆς τῶν ἀγαθῶν στέρεσθαι μεταλήψεως, ὅπερ Χριστιανοῖς ἀφόρητος κόλασις. διατί γάρ φασιν, οὐ καθαροὶ τὰς χεῖρας, οὓς σὺ σωφροσύνης πέρι καὶ εὐσεβείας ὁπλίζεσθαι πολεμεῖν μαρτυρεῖς, ἄριστα πάντων τὸν σκοπὸν, καὶ γὰρ εἰ μὴ οὕτω προεθυμοῦντο εἰς χεῖρας τοῖς βαρβάροις ἰέναι, καὶ τὰ ξίφη ἐπιστομίζειν πείθεσθαι, οὐχ ὅπως τῶν ἀλλοτρίων ἐφίεσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν σφετέρων δεδιότες, οὐκ ἂν φανεῖεν τὰ τῆς εὐσεβείας οἰχόμενα, τῶν βαρβάρων ὑφ' ἑαυτοὺς τὰ πάντα ποιουμένων διὰ τὴν πολλὴν τῶν κωλυόντων ἐρημίαν, καὶ τὸ οἰκεῖον σέβας ἐπὶ σπουδῆς τιθεμένων κρατύνειν; σωφροσύνη δὲ τίς ἔσται, ὁ μὴ τῶν ἀναγκαζομένων τὸ λοιπὸν ζῇν κατ' ἐκείνους, ἀλλοκότοις ἤδη γεγυμνασμένοις; τούτοις τηλικαῦτα ἄν φαίη τις γλώττῃ τολμῶσῃ περιβομβεῖν τὴν πολύφωνον τοῦ πνεύματος σάλπιγγα, καὶ τὴν εὐαγγελικῆς ἐμπειρίας βίβλον. πρὸς οὓς ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι· ὅτι τῶν ἐν ἡμῖν φυσικῶν παθῶν συνελόντα εἰπεῖν ὁ ἑσμὸς, μετὰ τὴν τοῦ Ἀδὰμ ὡς ἴσμεν παράβασιν, τῷ τῶν ἀνθρώπων εἰσεκώμασε γένει, ὥσπερ ἀρρωστημάτων κοινῶν τῇ κακίᾳ συνεισπεσόντων. τούτων τὰ μὲν φύσει συνέζευκται, καὶ ἀνάγκῃ, τὰ δὲ φύσει δέχεται καὶ προαιρέσει. καὶ τὰ μὲν ἔχει τὸ ἀνέγκλητον, τὸ ἀπολογίας ἱκανῆς προβάλλεσθαι τὴν ἄλογον ἀνάγκην τῆς φύσεως, ἂν μὴ τῇ χρείᾳ μέτρον ἡ ἀμετρία λυμαίνηται. ἐφ' ἃ δὲ ἡ προαίρεσις ἄγει, ἣ τῇ λογικῇ καὶ αὐτεξουσίῳ συνεισέρχεται φύσει, ὑποκλίνεσθαι ταύτην πείθουσα τοῖς τῆς ἀλόγου φύσεως πάθεσιν· ἐξὸν εἴπερ ἐβούλετο μὴ ἐνδοῦναι, οὐ πάντη τὸ ἄμεμπτον εἰ καὶ συγκεχώρηται διαπέφευγε. ταῦτα τοίνυν καὶ καθάρσεως δεῖται, οἷα τῆς προγονικῆς ἥττης κατ' ἴχνος ἑπόμενα. καὶ γὰρ ὁ γάμος εἰ καὶ τῆς ἀθανασίας ἧς ἐκπεπτώκαμεν, δοκεῖ γε δήπου φέρειν τὸ ἀπεικόνισμα τῇ τοῦ γένους διαδοχῇ· ἀλλ' οὖν εἰ μὴ ἐπίκυρον σχοίη τὸν νόμον, καὶ τῇ ἱερᾷ τελετῇ τὴν παλαιὰν προσφορὰν ἀπολύοιτο, τῶν ἐξαγίστων εἶναι δοκεῖ. ὥσπερ δὴ καὶ τὰ τικτόμενα βρέφη, εἰ μὴ τῷ θείῳ καθαρθείη λουτρῷ, ἐκτὸς τῆς ἱερᾶς ἔσται κοινωνίας· κἂν τι μὴ ἐκ προαιρέσεως, φυσικῶς δὲ τοῦ προγονικοῦ μετεσχηκέναι μιάσματος πιστεύωνται·

CAPUT VII.

De cædibus bellicis, & latronum interfectoribus.

MAGNUS sanè Athanasius in Epistolâ ad Ammum, Hominem occidere, inquit, non licet, sed tamen hostes in bello interficere, & licet, & laude etiam dignum est.

B Magnus autem Basilius in Can. XIII. Cædes, inquit, bellicas, Patres nostri homicidia esse minime reputabant, ignoscentes, ut mihi videtur, iis qui pro pudicitiâ & pietate decertant. Rectè tamen habet hoc consilii dare, ut à communione per triennium tanquam manibus impuros abstineant. Laude enim dignos existimat etiam sanctus hic Pater, qui in hostes impetum faciunt, & genus Christianum defendunt; quid enim illo in laudem præclarius dici potuit, quàm quod pugnent pro pudicitiâ & pietate? Quia vero ipsi propositum fuit, maculas quæ nonnunquam præclaris actionibus adhærent eluere, moderatè etiam istos punit: sicuti & magnus Athanasius, quod reor,

C fecisset, si ipsi contigisset hunc casum tractare, neque aliò respiciens istos præteriisset: verùm illi, (Zonaram innuit) qui magnanimitatem spiritualis hujus legislatoris non assequuntur, neque naturæ humanæ ad vitium pronitatem considerant, ipsum reprehendere non verentur, quasi esset insulsum consilium, & recto judicio vacuum. Hoc pacto enim, ait ille, continget milites spectatissimos, & quorum studium est ense ac cæde exterorum incursus præcidere, per totam vitam boni communione privari, quod viris Christianis intolerabilis pœna est. Quippe cur non illi manibus puri esse debent, quos tu ipse lateris pro pudicitiâ & pietate pugnare, ut ille optimè animadvertit? non enim illi gestiebant Barbaros aggredi, & ob

D vibratis gladiis flectere? non quidem cupidos bonorum alienorum, sed tamen de suis sollicitos esse anne adversus pietatem peccare videatur, cùm aliàs Barbari omnia sibi subjicerent propter nimiam adversarii ignaviam, & suam superstitionem stabilire magnopere anniterentur? Quis autem honestati locus erit cùm omnes arrepto semel imperio ad eorum mores vitam agere coguntur? Hæc quidem audent puerili balbutie adversus multisonam Spiritus buccinam & Evangelicæ scientiæ syntagma obmurmurare. Quibus sic respondere licet: Quod naturalium nostrorum affectuum, ut summatim dicam, examen post

E lapsum Adæ, quod scimus, universum genus humanum invasit, tanquam sartago infirmitatum communium in malum conspirantium. Quorum alia ex naturâ & necessitate adhærent: alia autem secundùm naturam & electionem nobis insunt. Et illa quidem nullam culpam trahunt, quia obtendunt tanquam sufficientem excusationem irrationalem necessitatem naturæ, modo excessus usum non vitiet: sed quoad illa ad quæ electio incitat, (quæ quidem naturæ rationali liberè agenti convenit) persuadens eam irrationalis naturæ passionibus se submittere, ut par est, quamvis sese dedere recusaverit, haud penitus tamen reprehensionem, condonatus licet,

F evaserit. Quapropter hæc etiam expiatione opus habent, tanquam pressè originale vitium consequentia. Namque matrimonium, quamvis vel immortalitatis, quâ excidimus, imaginem quandam præ se ferre videatur generis successione, nihilominus, nisi quis legitimam potestatem habuerit, & sacro ritu veterem statum eluerit, inter res execrabiles censetur. Ideirco & infantes nisi sacro purgentur lavacro, à communione nostrâ excluduntur: quamvis non ex electione, sed naturaliter labis originalis participes fieri credantur: quatenus carnis concupiscentiam tanquam naturæ culpam ferunt.

Unde dicit sanctus David, Ecce enim in iniquitatibus A conceptus sum, &c. Quare si bella, & quæ inde sequuntur hominum cædes, passionum post lapsum voluntariarum soboles sint, opus est ut ii qui in castris vivere, & dextram sanguine exterorum imbuere student, repurgentur prius pœnitentiæ medicina, atque hujusce igne sordes illi vitæ generi adhærescentes abluant, atque ita ad mysteria Novi Adæ accedant. Quoniam etiam tota Evangelica institutio, nos ad pristinum statum reducens, & ad spiritualem, ut licet, & meliorem vitam instituens, nullo in loco vel bella laudat, aut per cædes malitiæ impetum sistit, prout se res habuit sub veteri lege: sed maxime huic adversatur, & prorsus contraria docet. Nam Dominus aliquando discipulos suos, qui rogaverant eum zelo Thesbytæ commoti, ut vellet fulmina in Samaritanos immittere, qui ipsos non receperant, semet ad ipsos convertens increpavit hisce verbis, Non nostis quo spiritu sitis. Veruntamen si veterem etiam legem diligenter consideraveris, paria cum Evangelica quoad ista sentientem reperies: tametsi alius naturæ humanæ status, aliam providentiam legésque postulare videbatur. Quam ob causam Deus Davidem extruendi templi cupidum non permisit? annon quod dextra ejus infinita cæde exterorum fuit polluta? Josephus etiam hic meritò fidem faciat. Quare etiam Deus, quando ostentis de cœlo, & voce tenuissimæ auræ in Horeb ad dictum Thisbitem allocutus est, Dominum in istis non esse, in hac verò adesse dixit? Nonne inde planè demonstravit, quod sola longanimitas & misericordia Deo placeat, quodlibet autem cæterorum hominum malitia inducit? Quænam illa administrationis Mosis præstantia, annon quod impietatem è medio tollere potuit, quæ dominari solet in vitam humanam? & conterere omnes qui ipsi renituntur, & omnibus modis recusantes reformationem in melius? Quare igitur eos, qui etiam ex mandato Dei cum corporibus humanis impietatem unà demetunt, per certos dies ingredi in castra alicubi vetuit? Nuncios enim Bileamum infestissimum cum diris oraculis à se missos, qui civitates ei tributarias expugnaverant, & cives omnes præter infantes nihil parcentes interfecerant, Rege etiam ipso mactato, qui prius infinita mala meditatus fuit contra Judæos, fecerátque: quippe offerens ipsis mulieres impudicas, lasciviâ corpora & impietate animas eorum qui cum ipsis corrupit, Hos, inquam, qui tam præclarè hostem devicerant, extra campum manere jussit usque ad diem septimum, præcepitque magnum Sacerdotem Eleazarum ipsos purgare: ostendens, uti puto, quod licet legitimæ fuerint inimicorum cædes, nihilominus tamen qui hominem occidit, justè licet se defendendo, & invitè fecerit, ad sacrificium obnoxius esse videtur propter summam cognationem & communionem, cujus ergo etiam viros minimè improbos, quibus cæde pollui contigerat, purgari voluit ad delendum illum reatum. Quare ad legem spiritualem animum suum totum intendens vir sanctus (& Mosem sibi tanquam exemplar ante oculos proponens, qui æquitatem legis expressit, neque tamen ausus est plenè ipsi concedere temporis & rerum arbitrium) cædes quæ in bello fiunt, non extra pœnam esse voluit, pro discretione ejus qui miscet medicamentum, & dispositione recipientis, quamvis ad certum tempus videtur culpæ remissionem limitare, sicuti etiam in aliis delictis præcipere solet.

Præterea sub Imperatore Nicephoro filio Phocæ, utilis erat Ecclesiæ hujusce Canonis institutio. Illo enim urgente Ecclesiam ut decernerent iis qui in bello

ἀπὸ τῆς γενέσεως αἰτίαν, τὸ σαρκὸς ἴσχυε, τὴν ἐπισυμβαίνουσαν ὥσπερ φησὶν ὁ θεῖος Δαβίδ, ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ τὰ ἑξῆς. εἰ οὖν τῶν τῆς παραβάσεως προαιρετικῶν παθῶν ἔγγονα καὶ οἱ πόλεμοι, καὶ οἱ τούτοις ἑπόμενοι φόνοι, ἀνάγκη δήπου καὶ τοὺς ἐν ὅπλοις ζῆν ᾑρημένους, καὶ τὴν δεξιὰν τοῖς τῶν ἀλλοφύλων αἵμασι βάπτειν, καθαρθῆναι πρότερον τοῖς τῆς μετανοίας φαρμάκοις, καὶ τῷ ζωτικῷ πυρὶ τὰ προσφυόμενα τῷ ἐπιτηδεύματι ῥύπα ἐκνίψαι, καὶ οὕτω τοῖς μυστηρίοις τοῦ νέου προσιέναι Ἀδάμ. ἐπεὶ καὶ πᾶσα ἡ εὐαγγελικὴ νομοθεσία, ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον ἡμᾶς ἐπανάγουσα, καὶ πρὸς τὴν πνευματικὴν ὡς οἷόν τε καὶ κρείττω B προσκαλοῦσα ζωήν, οὐδαμοῦ δείκνυται, ἢ πολέμους ἐν καλῷ τιθεμένη, ἢ φόνοις τὴν τῆς κακίας ἀνείργουσα ῥύμην, ὡς ἡ τῆς παλαιᾶς εἶχε νομοθεσίας, ἀλλ' ἐκ διαμέτρου ἱσταμένη, καὶ τἀναντία διδάσκουσα. καὶ γάρ ποτε τοῖς μαθηταῖς ἐρωτήσασι τὸν κύριον εἰ ἐπιτρέψειεν αὐτοῖς ἐπαφεῖναι τοῖς Σαμαρείταις μὴ δεξαμένοις αὐτούς, ζήλῳ τοῦ Θεσβίτου τὸ ἐξ οὐρανοῦ πῦρ, στραφεὶς ἐπετίμησεν, οὐκ οἴδατε εἰπών, οἵου πνεύματός ἐστε ὑμεῖς. ἀλλ' εἰ καὶ τὴν παλαιὰν ἀκριβῶς ἐξετάσαις, ἀδελφὰ ταύτῃ φρονοῦσαν ἔν γε τοῖς τοιούτοις εὑρήσεις, εἰ καὶ τὰ ἑτέρας τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ὁ τῆς προνοίας ἀπῄτει διαφορὰν ἐπιτήδευσιν. μηδὲν ὁ θεὸς τὸν θεῖον Δαβὶδ ἢ προσεκώλυσε ναὸν αὐτῷ προθυμούμενον ἐγεῖραι; ἢ διὰ τὸ μεμιάνθαι τούτου τὴν δεξιὰν C τῷ μυρίῳ φόνῳ τῶν ἀλλοφύλων; εἶτα χρὴ τούτοις πιστεύειν Ἰώσηππος ἀξιόχρεως. τί δὲ ἡνίκα τοῖς ἐξ οὐρανοῦ δείγμασι, καὶ τῇ λεπτοτάτῃ φωνῇ τῆς αὔρας, ὁ θεὸς ἐν Χωρὴβ ἐχρημάτισεν αὐτῷ τούτῳ τῷ δηλωθέντι Θεσβίτῃ, καὶ τῷ μὲν ἀπεῖναι, τῷ δὲ παρεῖναι κύριον ἔλεγεν; οὐκ ἐναργῶς ἐπέδειξεν, ὅτι μακροθυμία καὶ φιλανθρωπία μόνον εὐδοκεῖται, ἐχθρὸν δὲ τῶν ἄλλων, ἡ πονηρία τῶν ἀνθρώπων ἐπεισάγει; τί τῆς Μωσέως ὑπουργίας τὸ κάλλιστον, ἢ τὸ μὲν ἀσέβειαν ἐκ μέσου γενέσθαι παρασκευάσαι, τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων ἐπικρατοῦσαν, καὶ ἀπειθείας ἐκτρίψαι τοὺς ταύτῃ κατέχοντας, καὶ ἀπεγνωσμένους πάντῃ τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον D μεταβολήν; τί οὖν δὴ τοὺς ἐκθερίζοντας, καὶ ἐξ ἐπιτάγματος θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων καὶ τὴν ἀσέβειαν ἐφ' ὅσον τὰς εἰς τὴν παρεμβολὴν, ἐπί τινας ἡμέρας ἀπεῖργει εἰσόδου. τοὺς γὰρ ἐπὶ τὸν ἔχθιστον Βαλαὰμ πρὸς αὐτοῦ μετὰ χρησμῶν ἐκπεμφθέντας αἰσίων, καὶ τὰς ὑποτελεῖς ἐκείνῳ πόλεις ἄρδην δῃώσαντας, τοὺς ἐν αὐταῖς πάντας, πλὴν ὅσον ἐν νηπίοις ἀφειδῶς κατασφάξαντας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἱερεύσαντας βασιλέα, ἄνδρα μυρία καὶ διαβουλευσάμενον καὶ διαπραξάμενον πρότερον τοὺς Ἰουδαίους κακά· γυναῖκας γὰρ ἀσελγεῖς προτεινάμενος, λαγνείαις μὲν τὰ σώματα, τὰς ψυχὰς ἀσεβείᾳ τῶν αὐτῶν συνεφθαρέντων διέφθειρεν. τοὺς οὖν οὕτω κατὰ τῶν πολεμίων τροπωσαμένους, E ἔξω μεῖναι τοῦ στρατοπέδου εἰς ἑβδόμην ἡμέραν ἐπέταξε, τῷ δὲ μεγάλῳ ἱερεῖ Ἐλεαζάρῳ, καθαίρειν αὐτοὺς παρεγγύησε, δεῖξαι οἶμαι, ὡς εἰ καὶ νόμιμοι αἱ κατ' ἐχθρῶν σφαγαί, ἀλλ' ὅγε κτείνων ἄνθρωπον, εἰ καὶ δικαίως ἀμυνόμενος, καὶ βιασθεὶς κἂν ὁποιασοῦν ἂν τυγχάνῃ θρησκείας, ὑπαίτιος εἶναι δοκεῖ διὰ τὴν ἀνωτάτω συγγένειαν, καὶ κοινωνίαν, οὗ χάριν καθάρσεως ἔδει καὶ τοῖς κτείνασι, καὶ τοὺς πόρρω ἀτόπων ἐληλακότας πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ νομισθέντος ἄγους. πρὸς τοίνυν τὸν νόμον τοῦ πνεύματος τὸν νοῦν ὅλον τείνων ὁ ἅγιος, καὶ πρὸς παράδειγμα Μωσέα βλέπων, ἐνδείξαντα μὲν τοῦ πνευματικοῦ νόμου τὸ δίκαιον, μὴ τελέως δὲ θαρρήσαντα F τούτῳ τὴν παρρησίαν, τοῦ καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων, οὐδὲ τὸν ἐν πολέμοις φόνον, ἔξω δίκης εἶναι κελεύει, ὡς ἡ ἐπικρίσει τοῦ κεραννύντος τὸ φάρμακον, καὶ ἡ διαθέσει τοῦ ταῦτα προσιεμένου, εἰ καὶ ῥητοῖς δοκεῖ χρόνοις, τὴν τοῦ πταίσματος ἐπιμετρεῖν ἄφεσιν, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἁμαρτήμασιν εἴωθε διατάττεσθαι.

Καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλέως δὲ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, ὃν χρειώδης τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ τοῦ κανόνος γέγονε τύπος. ἐκείνου γὰρ ἀναγκάζοντος νόμον θέσθαι τὴν ἐκκλησίαν, τοὺς πίπτοντας ἐν πολέμοις ἐξ ἴσου

τοῖς

τοῖς ἁγίοις προσβάλλειν μάρτυσι καὶ ὥσπερ ἐκείνους ὕμνοις γεραίρειν καὶ πανηγύρεσιν, οἱ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας προβεβλημένοι, ἐπεὶ πολλὰ λέγοντες τὸν βασιλέα οὐκ ἔπειθον, μὴ ὅσιον εἶναι τὸ ἐπιχείρημα, πλὴν ἐχρήσαντο τῷ κανόνι τούτῳ· τίνας οἷόν τε φάμενοι τοὺς ἐν πολέμοις πεσόντας συναριθμεῖσθαι τοῖς μάρτυσιν, οὓς ὁ μέγας Βασίλειος, ὡς τὰς χεῖρας μὴ καθαρούς, τῶν ἁγιασμάτων ἐπὶ τριετίαν ἀπεῖρξε; καὶ οὕτω τὴν τοῦ βασιλέως βίαν ἀπεσκεδάσαντο. Διαφόρων δὲ ἱερέων καὶ ἐπισκόπων ἐπὶ τῆς συνόδου ἐξομολογησαμένων, πολεμίοις συμπλακῆναι, καὶ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἀνελεῖν, ἡ ἱερὰ καὶ θεία σύνοδος τῷ τοῦ ἁγίου τούτου κανόνι, καὶ τῷ νε'. ἑπόμενοι, ὃν καὶ ζήτει ἐν τῷ ε'. κεφαλαίῳ τοῦ Λ. στοιχείου, ἀναλεγόμενοι, καὶ ὅσα τῇ θείᾳ γραφῇ διείληπται· εἰ καὶ ὅσοι τοῦ στρατιωτικοῦ καταλόγου μάλιστα τούτοις οὐκ ἐπιτέθειντο. ζήτει καὶ τὸ ϛ'. κεφ. τοῦ Λ. στοιχείου.

perierint pares honores cum sanctis Martyribus, ipsosque tanquam memorias Martyrum, hymnis & solennitatibus celebrare; Illi qui eo tempore Ecclesiæ præfuerunt, cum multo sermone Imperatori minimè persuadere poterant justum ipsius haud pium fuisse, tandem hoc Canone usi sunt, æquumne esse possit, dicentes, eos qui in bello ceciderint, cum Martyribus unà recensere, quos magnus Basilius, tanquam manibus impuros, à sacris mysteriis per triennium exclusit? atque hoc modo Imperatoris ferociam amoliti sunt. Cùm autem multi Sacerdotes & Episcopi, confitebantur apud Synodum se cum hoste congressos fuisse, & multos ex illis interfecisse, sancta & veneranda Syn. procedentes juxta hujusce viri sancti Can. istum, atque etiam lv. quem vide in cap. v. Lit. Λ. & recitantes quæcunque in sacrâ scripturâ hac de re continentur, eos ab officio desistere jussit: præsertim si aliqui ex ordine militari hoc ipsis haud posuerant. Vide & vi. cap. v. Lit. Λ.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τῶν φονευουσῶν γυναικῶν διὰ φαρμάκων τὰ ἔμβρυα.

Ζήτει τὸ κη'. καὶ τὸ κθ'. κεφάλαιον τοῦ Γ. στοιχείου. καὶ ἐν τῷ θ'. κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ στοιχείου κανόνα κε'. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου. ἔτι περὶ φόνων ἀκουσίων, καὶ περὶ τῶν ἀποπνιγομένων νηπίων παρακειμένων τοῖς γονεῦσιν αὐτῶν.

Ἐν τοῖς ἀκουσίοις δὲ φόνοις ἐκεῖνο κρίνεται, ἡνίκα τῶν βρεφῶν ἔνια, μέσον κείμενα τυχὸν τῶν γονέων, ἐκ ῥαθυμίας αὐτῶν, ἢ μέθῃ, ἢ γαστρὸς κόρῳ βαρυνομένων, καὶ ἐμπεσόντων αὐτοῖς ἀποπνιγῇ. οἱ καὶ τὴν ἑπταετίαν φυλάξουσι, ξηροφαγίᾳ δὲ καὶ γονάτων κλίσεσι τὸ θεῖον ἐξιλεούμενοι, κλαυθμῷ καὶ τῇ κατὰ δύναμιν ἐλεημοσύνῃ ὑποτεμοῦσι καὶ τοὺς ὡρισμένους χρόνους, συγγνώμην ἔχοντες καὶ τῇ ἀνηκέστῳ ληφθῆναι συμφορᾷ.

Εἰ δὲ ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ ἀντικειμένου σαφῶς τοῦτο συνέβη, μηδὲν τῶν γονέων ἐπταικότων, εἰ καὶ συγγνώμης τὸ συμβὰν ἄξιον, ἀλλ' οὖν μετρίων δεῖ τῶν ἐπιτιμίων· ἔοικε γὰρ δι' ἕτερά τινα ἀμελούμενα πταίσματα, τὴν ἐγκατάλειψιν ταύτην γεγονέναι, παρὰ τοῦ φυλάσσοντος κυρίου τὰ νήπια. μὴ δῴης γάρ φησιν, εἰς σάλον τὸν πόδα σου, μὴ δὲ νυστάξει ὁ φυλάσσων σε ἄγγελος.

Εἰ δὲ καὶ ἀφώτιστον ὂν τὸ βρέφος ἀποπνιγῇ, ἐπιτείνεσθαι δεῖ τοῖς γονεῦσι μετὰ τῶν ἐπιτιμίων, καὶ τὸ περὶ τὴν ἐλεημοσύνην φιλότιμον.

Νόμοι.

Ὁ φόνος ἀπὸ διαθέσεως κρίνεται, εἰ σκοπὸν εἶχε φονεῦσαι, ἢ οὔ. ὅθεν ἔστιν εὑρεῖν, ὅτι καὶ ὁ πλήξας, μὴ φονεύσας δὲ, ὡς φονεὺς τιμωρεῖται· καὶ ὁ φονεύσας, εἰ μόνον ἠθέλησε πλῆξαι, οὐ τιμωρεῖται ὡς φονεύς. ἡ δὲ τοιαύτη διάθεσις ἀπὸ τοῦ πλήξαντος ὀργάνου σκοπεῖται. καὶ ἔστι τῶν μὲν ἑκουσίων φόνων τιμωρία, ἐπὶ μὲν ἐντίμου φονεύσαντος, δεπορτατίων, ἤτοι τελεία δήμευσις· ἐπὶ δὲ τῶν εὐτελῶν, τῷ ξίφει καὶ θηρίοις ὑποβληθῆναι· ἐπὶ δὲ τοῦ κατὰ βλακείαν ἢ ἀμέλειαν φονεύσαντος, πενταετὴς ἐξορία. ἐπὶ δὲ τοῦ ἀκουσίου συγγνώμη δίδοται.

Ὁ περὶ ἀνδροφόνων νόμος δόλον ἐπιζητεῖ, καὶ οὐ μεγάλην ἀμέλειαν. ὅθεν ἐάν τις αὐτῶν, ἐξ ὕψους ῥίψας λίθον ἢ κλάδον ἀπὸ δένδρου, φονεύσῃ τινά; οὐχ ὑπόκειται τῷ παρόντι νόμῳ.

CAPUT VIII.

De mulieribus quæ medicamentis fœtus suos enecant.

VIDE capita xxviii. & xxix. Lit. Γ. & in cap. ix. ejusdem Elementi, Canonem xxv. Synodi Ancyr. Insuper de cædibus involuntariis, & de infantibus qui juxta parentes suos accubantes suffocantur.

Involuntariis etiam homicidiis illud recensetur, cùm infantes ab qui noctu inter parentes suos jacentes, præ negligentiâ illorum aut crapulâ aut impleto ventre gravatorum, & in ipsos incidentium, suffocantur. Hi quidem septennium observabunt, cibis aridis & genuflectione Deum placantes, & luctu, & pro facultatibus eleëmosynâ præcidant præstitutos annos veniam consequentes quia irremediabili malo tenetur.

Sin verò ex insidiis adversarii hoc contigisse constet, parentibus nihil peccantibus, quamvis casus iste veniam mereatur, mediocris tamen pœna intercedere debet. Nam probabile est propter alia, quorum nondum egerunt pœnitentiam, hanc derelictionem à Domino qui custodit infantes immissam. Dicit enim, Non det in commotionem pedem tuum, neque dormitet Angelus qui te custodit.

Si verò suffocetur fœtus antequam lucem videat, præter pœnas etiam exigi oportet à parentibus studium eleemosynæ.

Leges.

Homicidium à voluntate æstimatur, an propositum ipsi fuerit hominem occidere, an non. Unde fit, ut is qui hominem percutit, non tamen occidit, nonnunquam tanquam homicida puniatur. Et ille qui occidit, cùm verberare solùm voluit, non punietur ut homicida. Intentio autem animi ex instrumento verberantis spectatur. Pœna in sicarium honestiorem est deportatio, sive plena bonorum publicatio. In viliores verò, gladio & bestiis subjici: & in eos qui ex lasciviâ & incuriâ occîdunt, quinquennalis relegatio. Involuntario autem venia conceditur.

Lex de sicariis dolum malum requirit, & non magnam negligentiam: unde si quis ipsorum ex sublimi lapidem projecerit, aut ramum arboris, atque quempiam occiderit, non tenetur lege contra sicarios.

A Nec infans, hoc est, septem annorum puer, nec furiosus cædis reus lege de homicidis tenetur.

Qui alicui mandat ut interficiat, tanquam homicida damnatur.

In omnibus criminibus inquirere oportet, an ex proposito, an fortuitò quis patraverit, adeoque vel juxta rigorem legis, vel mitiùs eum plectere.

Qui aliquem suorum cognatorum vel ascendentium vel descendentium sustulerit, igni traditur. B

Qui aggressorem de vitâ suâ periclitans interfecerit, extra noxam est.

Si quis noctu furantem interfecerit, impunis evadit, si modo citra suum periculum ipsi parcere haud poterat. Quære in cap. v. Lit. Γ.

Novella autem sancti Patriarchæ Athanasii, & venerabilis Imperatoris Andronici, statuit eum solum, qui in homicidio deprehensus est, juxta leges puniri: Liberos autem ejus non publicari, modò haud fuerint C cædis socii: sed bonis ejus juxta numerum filiorum distributis, partem unam etiam occiso assignat, maximè si dum vixerit, pauperie laborabat, & uxorem ac liberos habuit: & duntaxat portionem homicidæ fisco cedere.

Qui infantem enecat, homicidii pœnâ tenetur. Vide & duas Novellas Imperatoris Constantini Porphyrogennetæ, pro qualitate cædis, alias atque alias pœnas decernentes, & quosnam homicidas haud rejicere oportet, dum ad Ecclesiam confugiunt, quos verò minimè parcentes inde avellere. D

Οὔτε ἔνφρων, τουτέστιν ὁ ἑπταετής, οὔτε ὁ μεμηνὼς φονεύων ὑπόκειται τῷ περὶ ἀνδροφόνων νόμῳ.

Ὁ ἐντειλάμενός τινι φονεῦσαι, ὡς φονεὺς κρίνεται.

Ἐν πᾶσι τοῖς ἐγκλήμασι δεῖ ζητεῖν, εἰ ἐκ προαιρέσεως, ἢ κατὰ τύχην ἥμαρτέ τις· καὶ οὕτως ἢ κατὰ νόμον, ἢ πρᾳοτέραν τὴν τιμωρίαν ἐπιφέρειν.

Ὁ ἀνελὼν ἀνιόντα ἢ κατιόντα συγγενῆ, πυρὶ παραδίδοται.

Ὁ τὸν ἐπελθόντα φονεύσας, ἐν ᾧ περὶ τῆς ζωῆς ἐκινδύνευεν, ἀνεύθυνός ἐστι.

Ἐὰν τὸν ἐν νυκτὶ κλέπτοντα φονεύσῃ τις, τότε ἀπαρήγορος μένει, ὅτε μὴ ἠδύνατο δίχα τοῦ ἰδίου κινδύνου φείσασθαι αὐτοῦ. Ζήτει καὶ ἐν τῷ ε΄. κεφ. τοῦ Λ. στοιχείου, τὸ κβ΄. κεφάλαιον τοῦ Γ. στοιχείου.

Ἡ δὲ νεαρὰ τοῦ ἁγίου πατριάρχου Ἀθανασίου, καὶ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως Ἀνδρονίκου, διορίζεται τὸν φονεύσαντα ἁλόντα, αὐτὸν μόνον τιμωρεῖσθαι κατὰ τοὺς νόμους, τοὺς δὲ παῖδας αὐτοῦ μὴ δημεύεσθαι τῇ μιαιφονίᾳ μὴ συμπράξαντας· μερίζεσθαι δὲ τῆς αὐτοῦ περιουσίας κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκείων παίδων, ἀπονέμεσθαι μίαν καὶ τῷ φονευθέντι μερίδα, καὶ μάλιστα εἰ πενίᾳ συζῶν ἦν, καὶ ἐπὶ γυναικὶ καὶ παισὶν ἀπῄει· μόνην δὲ τὴν τοῦ φονέως μερίδα προσκληροῦσθαι τῷ δημοσίῳ.

Καὶ ὁ τὸν νήπιον φονεύσας, τιμωρίᾳ νόμου ὑπόκειται φόνου. Ζήτει καὶ τὰς δύο νεαρὰς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, κατὰ τὴν τοῦ φόνου ποιότητα, διαφόρους ἐπιτιμίας νομοθετούσας· καὶ τίνας δεῖ τῶν φονέων προσφεύγοντας τῇ ἐκκλησίᾳ μὴ ἐκβάλλειν, καὶ τίνας ἀφειδῶς ἀποσπᾷν.

CAPUT IX.

Quod Phylacteria facere minime oportet.

Consule cap. i. Lit. M.

ΚΕΦ. θ΄.

Ὅτι οὐ δεῖ φυλακτήρια ποιεῖν.

Ζήτει τὸ α΄. κεφ. τοῦ Μ. στοιχείου.

CAPUT X.

E *De damnatis qui in carcere servantur.*

Vide in cap. xi. Lit. T. Canonem iii. Photii Patriarchæ Constantinopolitani, & xvii. cap. Lit. E.

Lex.

Oportat Magistratus diebus Dominicis visitare incarceratos, & jubere custodes humaniter ipsos tractare, & curare ut victus iis indigentibus subministretur. F

ΚΕΦ. ι΄.

Περὶ τῶν ἐν φυλακῇ κατεχομένων.

Ζήτει ἐν τῷ ια΄. κεφ. τοῦ Τ. στοιχείου, κανόνα γ΄. τοῦ Φωτίου Κωνσταντινουπόλεως· καὶ τὸ ιζ΄. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

Νόμος.

Χρὴ τοὺς ἄρχοντας κατὰ κυριακὴν ἐπισκέπτεσθαι τοὺς ἐν φυλακῇ· καὶ ὁρίζειν ἵνα φιλανθρώπως αὐτοῖς οἱ φύλακες χρῶνται, καὶ τροφὰς αὐτοῖς ἀπορουμένοις ἐπιδιδόναι.

A

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Χ. ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α'.

Ὅπως αἱ τῶν χειροτονουμένων ἐπισκόπων αἱ ψῆφοι γίνονται. καὶ περὶ τῆς γινομένης ἐν ταύταις ἀντιλογίας.

Ὁ δ'. κανὼν τῆς πρώτης συνόδου κατὰ ῥῆμα φησὶ, ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτον, ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξάπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμψήφων γενομένων καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι· τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων, δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ. ἐπικυροῖ γὰρ οὗτος τὰς ψήφους, ἕνα τῶν ψηφισθέντων ἐκλεγόμενος, καὶ χειροτονῶν μεθ' ἑτέρων δύο ἢ τριῶν ἐπισκόπων. εἰ δὲ ἡ τοῦ μητροπολίτου ἐπαρχία σπάνιν ἐπισκόπων ἐνδεῶς ἔχοι, καὶ ἐξ ἀλλοδαπῆς προσλαμβάνειν χρεὼν, εἰς τε τὰς ψήφους καὶ τὴν χειροτονίαν.

Τούτοις καὶ ὁ ιγ'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ ἐπιψηφίζεται· εἰ δέ τις φησὶ τῇ ἰδίᾳ ὁμολογίᾳ ἢ τῇ ὑπογραφῇ ἐναντιωθείη· κατ' αὐτὸν αὐτὸς τὴν δίκην ἐκφέρει, στερούμενος τῆς ἰδίας τιμῆς· δείκνυται δὲ ἐκ τῶν κανόνων, μὴ νόμιμον εἶναι τὸν μητροπολίτην ταῖς ψήφοις τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀρχιερέων παρεῖναι, ἀλλὰ μόνους τοὺς ἐπισκόπους.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ε'. κανὼν, μὴ ἐξεῖναι φησὶ τῷ βουλομένῳ παντὶ ψήφῳ τοῦ μέλλοντος χειροτονεῖσθαι παρεῖναι. ἐγκλήματα γὰρ ἔσθ' ὅτε κατά τινων ἐν τῷ μέσῳ συμβαίνει κινεῖσθαι, καὶ τῆς χειροτονίας ἴσως αὐτοὺς ἀπείργοντα· καὶ εἰ μὴ ἀνέκφορα τοῖς πολλοῖς εἴη ταῦτα, αὐτοὺς μὲν αἰσχύνην αὐτοῖς ὀφλήσει καὶ γέλωτα, καὶ ἅμα προτροπὴ πρὸς κακίαν τοῦτο γενήσεται· βλασφημηθήσεται δὲ τὸ θεῖον πρὸς τῶν μὴ καλῶς ἐνιδρυμένων τῇ πίστει, ὥσπερ ἄρα διὰ τῶν ἀρετῆς μεταποιουμένων δοξάζεται.

Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ιθ'. κανὼν διορίζεται· παρεῖναι δεῖν προηγουμένως λέγων τὸν μητροπολίτην τῆς ἐπαρχίας τῇ ψήφῳ τοῦ μέλλοντος χειροτονεῖσθαι, οὐχὶ τῷ συμπαρεῖναι τοῖς ἐπισκόποις, ἀλλὰ τῷ ἐπικρίνειν· χωρὶς γὰρ τῆς αὐτοῦ ἐπιγνώμης ψήφους γενέσθαι ἀδύνατον. εἶτα πάντας τοὺς τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους μετακλήτους γινομένους δι' ἐπιστολῶν τοῦ μητροπολίτου· καὶ βέλτιον μὲν τοὺς πάντας συνεῖναι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τοῦτο, τοὺς γοῦν πλείους παρεῖναι δεῖ, τοὺς μέντοι δι' ἀναγκαίας μὴ ἀπαντήσαντας διὰ γραμμάτων τοῖς πεπραγμένοις ἐπιψηφίζειν, καὶ οὕτω γίνεσθαι τὴν τῆς ψήφου κατάστασιν· ἂν δὲ μὴ οὕτω γένηται, ἀνίσχυρον εἶναι τὴν χειροτονίαν. εἰ δὲ κανονικῶς ὡς εἰρήκαμεν τὰ τοῦ πράγματος πληρωθείη, ἔνιοι δὲ τῶν ἐπισκόπων ἴσως ἀντιλέγοιεν φιλονεικοῦντες, μὴ τὰ τῆς ψήφου ἐμποδίζεσθαι, ἀλλ' ἡ τῶν πλειόνων ψῆφος κρατείτω.

Ὁ δὲ μθ'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ, τοῦ ἐπισκόπου φησὶν ἐκλεγομένου, καὶ παρὰ τριῶν ἐπισκόπων, ἐὰν ἀναφυῇ τις ἐκ τῶν τοῦ δήμου ἀντιλογία, οὐκ ἐναργεῖς εἰσαγόντων τινῶν αἰτίας, δεῖ προσθεῖναι τῷ ἀριθμῷ τῶν τριῶν καὶ ἑτέρους δύο, ὥστε ὁμοῦ πάντας ἐξετάσαι τὰ κατὰ τοῦ ψηφιζομένου λεγόμενα, καὶ καθαρὸν αὐτὸν ἀποφῆναι.

INITIUM LITERÆ X.

CAPUT I.

Quanam ratione ordinandorum Episcoporum fiant Electiones, & de litibus quæ circa illas oboriuntur.

B CONCILII primi Canon quartus disertè dicit, Episcopum oportet maximè quidem ab omnibus qui sunt in Provinciâ constitui: Si autem hoc difficile sit, vel propter urgentem necessitatem, vel propter viæ longitudinem, tres omnino eundem in locum congregatos, absentibus quoque suffragium ferentibus, scriptisque assentientibus, tunc ordinationem facere: eorum autem quæ aguntur confirmationem, in unaquâque Provinciâ à Metropolitano fieri. Confirmat enim iste suffragia, seligens ex electis aliquem, eumque cum quatuor aliis aut tribus Episcopis consecrans. Veruntamen si Provincia Metropolitani eâ Episcoporum
C penuriâ laboret, opus est etiam ex alienâ accipere tam ad electionem quam ordinationem peragendas.

Hæc etiam comprobat Can. xiii. Concilii Carthaginensis: Si quis, inquit, propriam confessionem vel subscriptionem contra fecerit, adversus semetipsum judicium fert, cùm honore suo privatur. Ostenditur autem ex Canonibus, haud licere ut Metropolitanus electionibus Archiepiscoporum sibi subjectorum intersit, sed Episcopi soli.

D Canon verò quintus Synodi Laodicenæ, non licere, inquit, cuivis volenti electioni ordinandi adesse: Contingit enim nonnunquam criminationes adversus aliquos in medium proferri, quæ ipsos forte ab ordinatione prohibere debent, adeò ut nisi ea plebem lateant, ipse contumeliam risumque apud illos movebit, atque hæc res fiet incitamentum in malum; atque à non bene firmatis in fide blasphemabitur nomen Dei, sicut per eos qui secundum virtutem vivunt, glorificatur.

E Eadem & Canon xix. Concilii Antiocheni constituit; præcipuè adesse oportet, dicens, Metropolitanum Provinciæ electioni Episcopi ordinandi, non quidem ad suffragandum unà cum Episcopis, sed ad moderandum, nam sine ejus permissione electiones fieri nequeunt. Tum omnes ipsius Provinciæ Episcopos literis Metropolitani convocatos: & quidem melius est si omnes conveniunt; sin verò hoc difficile fuerit, plures tamen adesse opus, vel demum hos qui ob causas necessarias non adeunt, per literas eis quæ decreta sunt consentire, & sic perfici electionem: sin verò secus fiat, invalidam planè esse ordinationem. Atqui si Canonicè, ut diximus, res peragatur, & nonnulli Episcoporum fortè ex contentionis studio con-
F tradicant, nè inhibeatur Electio, verum suffragia majoris partis obtineant.

Cæterum Canon xlix. Concilii Carthaginensis, si de Episcopo etiam à tribus Episcopis electo, controversia aliqua oboriatur, à quibusdam ex plebe causas non satis manifestas afferentibus commota, numero trium Episcoporum alios duos adjicere oportet, ut omnes simul examinent ea quæ adversus electum objiciuntur, et ipsum purgent.

Quære

Quære etiam in cap. xi. Lit. E. Canon. primum Syn. sextæ, & xxvii. Synodi quartæ.

Ζήτει καὶ ἐν τῷ ια'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου κανόνα ς'. τῆς α'. συνόδου. καὶ κη'. τῆς τετάρτης συνόδου.

Novella autem Justiniani cxxxvii. à tribus personis electionem Episcoporum fieri jubet, videlicet à Clericis, & à primoribus civitatis, cui eligendus est Episcopus, quolibet horum super Sacro-sancta Evangelia hoc juramenti præstante, neque per datam aut promissam pecuniam, neque amicitiam, neque gratiam, aut aliam quamcunque affectionem istum eligere, sed scientes ipsum esse orthodoxum, & honestæ vitæ, & habere uxorem, & quidem unicam, neque viduam vel repudiatam, sed nec concubinam alere; & ex tribus Electis digniorem ordinari juxta electionem & discretionem ordinantis. Ita vitam instituere jubet etiam omnes Clericos, qui ordinantur. Sed tamen maxima pars horum rituum sunt præter sacros Canones, qui neque necessarium judicant super sacro-sancta Evangelia jurare, neque electiones fieri à Clericis, vel Primoribus civitatis, sed ab Episcopis solis, qui & rationem pro illis coram Judice omnium reddituri sunt. At si accusationem, inquit, aliquis moverit contra Episcopum vel Clericum, qui ordinandus est, super quavis causâ, differatur ordinatio illa, & accurata examinatio habeatur intra tres menses, & si obnoxium invenerint eum qui ordinandus est, etiam prohibeatur ordinatio: sin verò insons, ordinetur. At si accusator non possit probare, si Clericus sit, suo gradu excidat: sin verò Laicus competentem coercitionem sustineat. Si autem quis ante examinationem causæ illum ordinaverit, Sacerdotio exuatur unà cum ordinato. Qui etiam contra suam subscriptionem iverit, dicens postea aliquid sibi innotuisse, quo minus electus ordinetur, non deponetur, nisi in probationibus vacillet.

Ἡ δὲ νεαρὰ ρλζ'. Ἰουστινιανοῦ, ὑπὸ τριῶν προσώπων τὸ ψήφισμα γίνεσθαι τῶν ἐπισκόπων κελεύει, παρά τε τῶν κληρικῶν, καὶ τῶν τῆς πόλεως τὰ πρῶτα φερόντων, ἐφ' ᾗ ψηφίζεται ὁ ἐπίσκοπος, ἑκάστου τούτων κατὰ τῶν θείων ἐπομνυμένων εὐαγγελίων, μήτε δόσει χρυσίου, ἢ ὑποσχέσει, ἢ φιλίᾳ, ἢ χάριτι, ἢ ἄλλῃ τινὶ προσπαθείᾳ τοῦτον ἐκλέγεσθαι, ἀλλ' εἰδότας τήν τε πίστιν ὀρθὸν καὶ τὸν βίον σεμνὸν καὶ εἰ ἔχει γαμετὴν, καὶ αὐτὴν μίαν, καὶ οὔτε χήραν, οὔτε ἐκβεβλημένην, ἀλλ' οὐδὲ παλλακὴν ἐκτήσατο, καὶ ἐκ τῶν ψηφιζομένων τριῶν τὸν βελτίονα χειροτονεῖσθαι τῇ ἐκλογῇ, καὶ τῇ ἐπικρίσει τοῦ χειροτονοῦντος. τοιοῦτον ἔχειν βίον ἀπαιτεῖ καὶ τοὺς χειροτονουμένους κληρικούς. ἀλλὰ τὰ πλείω τούτων τοῖς ἱεροῖς παρεῖται κανόσι, μήτε κατὰ τῶν θείων εὐαγγελίων ὀμνύναι τοὺς ψηφιζομένους δεῖν οἰομένοις, μήτε παρὰ τῶν κληρικῶν, ἢ τῶν πρώτων τῆς πόλεως τὰς ψήφους γίνεσθαι· ἀλλὰ μόνων τῶν ἐπισκόπων, οἳ καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων λόγον πρὸς τὸν κοινὸν κριτὴν ὑφέξουσι. κατηγορίας δέ φησι πρός τινος κινηθείσης, τοῦ μέλλοντος χειροτονεῖσθαι ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ, ἐφ' οἱαδήποτε αἰτίᾳ ἀναβαλλέσθω ἡ τοιαύτη χειροτονία, καὶ ζήτησις ἀκριβεστάτη γινέσθω τριῶν εἴσω μηνῶν, καὶ εἰ μὲν ὑπεύθυνος ὁ μέλλων χειροτονηθήσεσθαι, κωλυέσθω ἡ χειροτονία· εἰ δὲ ἀνεύθυνος, χειροτονείσθω. ὁ δὲ μὴ ἰσχύσας ἀποδεῖξαι κατήγορος, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, τοῦ οἰκείου ἐξωθείσθω βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς, προσηκόντως σωφρονιζέσθω. εἰ δέ τις πρὸ ἐξετάσεως τοῦτον χειροτονήσειε, καθαιρείσθω σὺν αὐτῷ τῷ χειροτονηθέντι. ὁ δὲ τῇ οἰκείᾳ ἐναντιούμενος πρὸς τὰς ψήφους ὑπογραφῇ, λέγων μετὰ ταῦτα μεμαθηκέναι τι δῆθεν, τὸ κωλῦον τὸν ψηφισθέντα χειροτονηθῆναι, οὐκ ἄλλως καθαιρεθήσεται, εἰ μὴ πρὸς τὰς ἀποδείξεις ἀπορήσειεν.

CAPUT II.

Quod minimè oporteat ordinandorum electiones vel à Magistratu, vel à populo fieri.

Quære cap. ix. Lit. E.

CANONES quidem xii. & xiii. Concilii Laodiceni plebi non permittunt aut Episcopos aut Presbyteros eligere, sed hoc fieri volunt secundum judicium Metropolitani & Provinciæ istius Episcoporum: esse etiam Electum diu probatum & in sermone, & in operibus, ita ut possit omnes qui ipsi subjiciuntur in fide sanâ adhortari, & doctrinæ rectæ contradicentes arguere, & vitâ talem se præstare ut queat ad amorem virtutis illos trahere qui ad ipsum accedunt, nimirum rectam, inculpatam, & honestam vitam agere.

ΚΕΦ. ς'.

Ὅτι τὰς τῶν χειροτονουμένων ψήφους οὔτε παρὰ ἀρχόντων, οὔτε παρὰ τοῦ δήμου γίνεσθαι χρή.

Ζήτει τὸ ιθ'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

Ὅ γε μὴν ιβ'. καὶ ὁ ιγ'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανὼν, οὐ τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπουσιν, ἢ ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους ἐκλέγεσθαι· ἀλλὰ τῇ κρίσει τοῦ μητροπολίτου, καὶ τῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ἐπισκόπων. εἶναι δὲ καὶ τὸν ἐκλεγόμενον ἐκ πολλοῦ δεδοκιμασμένον, ἔν τε λόγῳ καὶ πράξει, ὡς τοὺς μὲν δύνασθαι τοὺς ὑπ' αὐτὸν πρὸς τὴν ὑγιαίνουσαν πίστιν παρακαλεῖν, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας τοῖς ὀρθοῖς δόγμασιν ἐλέγχειν. τῷ δὲ βίῳ οὕτω τι εἶναι, πρὸς καὶ τὸν ἀρετῆς ζῆλον ἕλκειν τοὺς πρὸς αὐτὸν βλέποντας, ὀρθόν τε ὄντα καὶ ἀνεπίληπτον, καὶ ἤθεσι χρηστοῖς εὐθυνόμενον.

CAPUT III.

De tempore, intra quod Episcopos ordinari oportet.

CANON xxv. Concilii quarti, Episcoporum ordinationes, intra tres menses ab illis fieri jubet, ad quos res ista pertinet. Non enim decet Ecclesiarum cœtus diu Providentiâ pastorum carere, & incertos vagari, nisi forte ex causâ prorsus necessaria contingat tempus prorogari, & differri ordinationem,

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ τοῦ χρόνου ἐν ᾧ δεῖ τοὺς ἐπισκόπους χειροτονεῖσθαι.

Ὁ κε'. τῆς δ'. συνόδου κανὼν, τὰς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίας, ἐντὸς τριῶν μηνῶν γενέσθαι διαγορεύει παρ' ὧν ἡ ἐκείνων ἀνήκει προχείρησις· οὐ γὰρ ἐπὶ πολὺ χρὴ τὰς τῶν ἐκκλησιῶν λαοὺς ἐρήμους εἶναι τῆς τῶν ποιμένων προνοίας, καὶ ὡς ἔτυχε φέρεσθαι, εἰ μήπου διὰ αἰτίας ἀπαραιτήτου συμβαίη ἐπιταθῆναι τὸν χρόνον, καὶ ὑπερτεθῆναι τὴν χειροτονίαν

ἐν

ὑπὸ βαρβάρων ἴσως ἁλωσκομένης τῆς πόλεως· τοὺς δὲ μὴ οὕτω ποιοῦντας, ἐκκλησιαστικοῖς ἐπιτιμίοις ὑποβάλλεσθαι· τὸν μέντοι πρόσοδον τῆς χηρευούσης ἐκκλησίας, τὸν χρόνον τῶν τριῶν μηνῶν ἢ πλειόνος, σῶαν παρὰ τῷ οἰκονόμῳ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, ἐπιτάττει φυλάττεσθαι τῷ χειροτονηθησομένῳ μέλλοντι. ζήτει τὸ κζ΄. κεφάλαιον τοῦ Ε. στοιχείου.

A civitate puta à Barbaris captâ. Qui aliter fecerint, pœnis Ecclesiasticis subjici. Proventus tamen Ecclesiæ vacantis per spatium trium mensium aut ultra ab istius Ecclesiæ Oeconomo receptum, Episcopo qui ordinandus est reservari jubet. Quære cap. xxvii. Lit. E.

ΚΕΦ. δ΄.

Ὁποίους εἶναι τοὺς χειροτονουμένους ἐπισκόπους, καὶ τίνα πρὸ πάντων γινώσκειν χρή.

B

Ὁ ϛ΄. τῆς ζ΄. συνόδου κανὼν, τῷ μέλλοντι προχειρίζεσθαι, καὶ εἰς τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἀνιέναι βαθμὸν, τοῦτον εἶναί φησι πρόνοιαν παρεγγυᾶται, τὸ ψαλτήριον παντὸς μᾶλλον ἐπίστασθαι, ὑποτιθέναι τι τὸν οἰκεῖον λαὸν, τὸ τούτου πρὸ τῶν ἄλλων ᾄδειν τι καὶ μανθάνειν· ἀνακρίνεσθαι δὲ ἀσφαλῶς παρὰ τοῦ οἰκείου μητροπολίτου, εἰ προθύμως ἔχει ἐρευνητικῶς, καὶ οὐ κατὰ τὸ παρῆκον, τοὺς ἱεροὺς ἀναγινώσκειν κανόνας, καὶ τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, καὶ τὴν τοῦ θείου ἀποστόλου βίβλον, καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην γραφὴν, καὶ τὸν νοῦν αὐτῆς σπουδαίως ἐκλέγεσθαι· καὶ κατὰ τὰ θεῖα ταύτης ἐντάλματα, αὐτόν τε βιοῦν, καὶ τοὺς ἄλλους ὅτι μάλιστα περὶ πλείστου ταῦτα τίθεσθαι, ἕτοιμόν τε εἶναι πρὸς ἀπολογίαν, παντὶ τῷ αἰτοῦντι λόγον περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος· καὶ τοὺς ὑπ᾽ αὐτὸν διεγερτέους εἶναι πρὸς τοῦτο παρασκευάζειν. οὐσία γὰρ καὶ σύστασις τῆς καθ᾽ ἡμᾶς ἱεραρχίας, τὰ θεοπαράδοτα λόγια, ὡς ὁ μέγας ἀπεφήνατο Διονύσιος· καὶ εἰ μὲν ἀσμένως ταῦτα ποιεῖν ὑπισχνεῖται, τὴν χειροτονίαν λαμβανέτω. εἰ δὲ ἀμφιβάλλων εἴη καὶ ἀνεχόμενος, ἀπαράκλητον ἀποπέμπεσθαι· φησὶ γὰρ ὁ θεὸς διὰ προφήτου· σὺ ἐπίγνωσιν ἀπώσω, κἀγὼ ἀπώσομαί σε τοῦ μὴ ἱερατεύειν μοι. εἰ γὰρ πάντες οἱ πιστοὶ ψάλλοντες συνταξόμεθα, ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω, οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου, ἦ που τοῖς τὴν ἱερὰν ἐνδεδυμένοις στολὴν, πολλῷ γε μᾶλλον τοῦτο προσήκει ποιεῖν.

Ὁ δὲ ιη΄. καὶ ιθ΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, τὸν χειροτονούμενον ὑπομιμνήσκεσθαι κελεύει, τοὺς ὅρους τῶν πατέρων φυλάττειν, ὅσα τε περὶ δογμάτων, καὶ ὅσα περὶ τῶν ἱερῶν κανόνων ἐθέσπισαν· ἵνα μὴ τοὺς ὅρους τούτων παρεξιόντες, ἐπ᾽ ἐσχάτων ἀνόητα μεταμεληθῶσιν, ἢ ἐν τῷ παρόντι καθαιρεθέντες, ἢ ἀτελευτήτους δίκας ὑπέχοντες ἐν τῷ μέλλοντι.

CAPUT IV.

Quales esse eos oportet qui Episcopi ordinandi sunt, & quænam præ cæteris scire.

CANON ii. Synodi septimæ, qui ad gradum Episcopatus promovendus & attollendus est, summam curam adhibere mandat, ut maximè Psalterium intelligat, moneátque populum hymnos illos præ cæteris canere & callere: accuratè etiam à Metropolitano suo examinari, an paratus sit legere diligenter & non obiter sacros Canones, & sanctum Evangelium, & librum sacri Apostoli, & reliquam Scripturam sacram, & sensum ejus sedulò elicere; &
C juxta ejus divina præcepta & vitam suam agere, & alios suadere hæc maximi facere, & promptum esse ad respondendum omni qui rationem spei nostræ exquirit, & curare ut omnes, qui ipsi subjiciuntur, ad idem etiam parati sint. Essentia enim & constitutio nostræ Hierarchiæ sunt eloquia divinitùs tradita, uti ait Magnus Dionysius, & si lubenter polliceatur se hæc præstiturum, ordinationes obtinere; sin verò sit dubius animi & conditiones recuset, re infectâ dimittatur. Dicit enim Deus per Prophetam: Tu repulisti scientiam, & ego repellam te, ne sis mihi Sacerdos. Nam si omnes Christiani consistentes unà psallimus, In judiciis tuis meditabor, non obliviscar
D sermonis tui; certè illos qui sacram infulam induti sunt, multò magis hoc facere decet.

Canon autem xviii. & xix. Synodi Carthaginensis admoneri ordinandum præcipit, ut patrum decreta servet, tam quæ circa fidem, quàm mores per sacros Canones sanxerunt, ne horum sanctiones prætergredientes tandem stultitiæ ipsos pœniteat, videlicet vel in hac vitâ Sacerdotio exutos, vel pœnas perpetuas in futurâ dantes.

E

ΚΕΦ. ε΄.

Ὑπὸ πόσων ἐπισκόπων χειροτονοῦνται οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί.

Ὁ μὲν α΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, ἐπίσκοπον ὑπὸ δύο ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι κελεύει, καθιερωμένον πρὸς αὐτῶν τῇ ἐπικλήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ τῇ ἱερᾷ τῶν εὐχῶν τελετῇ. ὁ δὲ δεύτερος, πρεσβύτερον καὶ διάκονον, καὶ τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς, ὑφ᾽ ἑνὸς ἐπισκόπου χειροτονεῖσθαι παρεγγυᾶται.

F

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ μη΄. τρεῖς ἐπισκόπους εἰς ἐπισκόπου χειροτονίαν ἀρκεῖν ἀπεφήνατο, ἵνα μὴ πλείους ἐπιζητούντων, τῷ χρησίμῳ καὶ ἀναγκαίῳ τῆς ἐκκλησίας ἐμποδὼν τοῦτο γένηται. οὐκ ἀνάγκη δὲ τοὺς τρεῖς τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας εἶναι, ἀλλ᾽ εἰ μὴ τοσούτους ἔχει ὁ μητροπολίτης, καὶ ἐξ ἑτέρας ἐπαρχίας δύο προσλαμβάνει, καὶ οὕτω τὸν ψηφισθέντα χειροτονεῖ.

CAPUT V.

Quot Episcopi ad ordinationem Episcopi & reliquorum Clericorum requiruntur.

CANON primus sanctorum Apost. Episcopum jubet à duobus Episcopis ordinari, ab illis scilicet consecratum invocatione Spiritûs sancti, & sacro orationum ritu. Secundus autem, Presbyterum, & Diaconum, & reliquos Clericos ab uno Episcopo ordinari vult.

Canon autem Concilii Carthaginensis xlviii. Tres Episcopos ad ordinationem Episcopi sufficere affirmat, ne si plures requirantur, hoc impedimento sit utilitati ac exigentiæ Ecclesiæ. Non autem necessarium est ut tres illi sint unius & ejusdem Provinciæ, verùm si tot non habeat sub se Metropolitanus, etiam ex aliâ Provinciâ duos adsumit, atque ita electum ordinat.

A

CAPUT VI.

Quòd eum qui in Episcopum ordinandus est, oporteat ab uxore suâ separari.

Quære cap. xvii. Lit. Γ.

ΚΕΦ. ϛ΄.

Ὅτι τὸν χειροτονηθήσεσθαι μέλλοντα ἐπίσκοπον, δεῖ πρότερον τῆς ἰδίας χωρίζεσθαι γυναικός.

Ζήτει τὸ ιζ΄. τοῦ Γ. στοιχείου.

B

CAPUT VII.

De ætate ordinandorum.

Quære cap. ii. Lit. H.

ΚΕΦ. ζ΄.

Περὶ τῆς τῶν χειροτονουμένων ἡλικίας.

Ζήτει τὸ β΄. κεφ. τοῦ Η. στοιχείου.

CAPUT VIII.

Quòd non oporteat Episcopum morientem alium in locum suum sufficere ac ordinare.

C CANON lxxvi. sanct. Apost. Non oportet, ait, Episcopum, ab Ecclesiâ quam regit, quovis modo secedentem, ut vel alicui consanguineorum, aut alii gratificetur, illum ad Sedem suam ordinare. Non enim æquum est vel cognatos hæredes Episcopatûs constituere, aut quæ Dei sunt, aliis more humano largiri. Sin verò hoc contingat fieri, & ordinationem invalidam esse, & ordinantem segregari. Nam Episcopos sub concilio esse constitutum est. Imò verò unumquemque in suum locum præficere quemcunque vellet, videtur etiam Israelitis esse interdictum. Ita sanè divinum illum Mosem incusabant, quòd fratrem suum Aaronem filiósque ejus in Sacerdotium pro- D movit: Et nisi per miracula Sacerdotium ipsis confirmâsset, non diu esset quin illo depulsi fuissent.

Canon autem xxiii. Syn. Antiochenæ admonet non licere Episcopo ordinare cupienti quem vellet, sui successorem, quamvis in exitu vitæ fuerit: & quidem si fecerit, irritam esse ordinationem: hi autem qui ritus Ecclesiæ observant post obitum Episcopi, virum judicio Episcoporum Provinciæ dignum promovebunt.

ΚΕΦ. η΄.

Ὅτι οὐ δεῖ χειροτονεῖν ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ τὸν τελευτῶντα ἐπίσκοπον.

Ὁ οϛ΄. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, οὐ χρή φησι, τὸν ἐπίσκοπον, ὁποιωδήποτε μεθιστάμενον τρόπῳ ἧς εἴληχεν ἐκκλησίας, ἤ τινι τῶν ἀφ' αἵματος, ἢ ἑτέρῳ χαριζόμενον, εἰς τὸν τούτου θρόνον τοῦτον χειροτονεῖν. οὐ γὰρ δίκαιον ἢ τοὺς τῶν προσηκόντας, κληρονόμους τῆς ἐπισκοπῆς ποιεῖσθαι, ἢ ἑτέροις τὰ τοῦ Θεοῦ πάθει ἀνθρωπίνῳ χαρίζεσθαι. εἰ δὲ συμβαίη γίνεσθαι, καὶ τὴν χειροτονίαν ἄκυρον μένειν, καὶ τὸν χειροτονήσαντα ἀφορίζεσθαι· ὑπὸ γὰρ συνόδου τοὺς ἐπισκόπους γίνεσθαι διατέτακται, οὐ μὴν ἕκαστον ἀνθ' ἑαυτοῦ προΐστασθαι ὃν ἂν βουληθείη, τοῦτο δὲ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τῶν ἀπειρημένων ἐδόκει· ἀμέλει καὶ τῷ θεσπεσίῳ ἐπεκάλουν Μωσῇ, ὡς ἄρα τὸν ἀδελφὸν Ἀαρὼν καὶ τοὺς ἐκείνου υἱεῖς ἱερᾶσθαι προεχειρίσατο· καὶ εἰ μὴ σημείοις ὁ θεὸς τὴν ἱερωσύνην αὐτοῖς ἐπεψήφισεν, οὐκ ἂν ἐπιφθάνοντες ταύτης ὡς ἐξωσμένοι.

Ὁ δὲ κγ΄. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, μὴ ἐξεῖναι λέγει τῷ βουλομένῳ χειροτονεῖν ὃν βούλεται διάδοχον ἑαυτοῦ κἂν πρὸς τῇ τελευτῇ τοῦ βίου τυγχάνει ὤν· εἰ δὲ μή, ἄκυρον εἶναι τὴν κατάστασιν. τοὺς δὲ θεσμοὺς τῆς ἐκκλησίας φυλάττοντας, μετὰ τὸ μηκέτ' εἶναι τὸν ἐπίσκοπον, κρίσει τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων, τὸν ἄξιον προχειρίζεσθαι.

E

CAPUT IX.

Quòd Episcopum aut Presbyterum aut Diaconum ordinari non oporteat, priusquam omnes suos domesticos Christianos fecerit.

CANON xxxvi. Synodi Carthaginensis, non ordinari præcipit vel Episcopum vel Presbyterum vel Diaconum, nisi priùs domesticos suos ad Christianismum adduxerint. Nam qui suos ad pietatem convertere nescit, quomodo aptus esse queat alios docere? Sicut & magnus Paulus dicit, Si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Dei Ecclesiam regere poterit? F

ΚΕΦ. θ΄.

Ὅτι οὐ δεῖ χειροτονεῖσθαί τινα ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἐὰν μὴ πρότερον τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ πάντας ποιήσῃ χριστιανούς.

Ὁ δὲ λϛ΄. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανών, μὴ χειροτονεῖσθαι κελεύει, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον, ἂν μὴ πρότερον τοὺς οἴκοι πάντας χριστιανοὺς ἤδη κατασκευάσωσιν. ὁ γὰρ τοὺς οἰκείους ἐπιστρέψαι πρὸς εὐσέβειαν μὴ δεξιῶς ἔχων, πῶς ἑτέρους ἱκανὸς ἔσται διδάσκειν; ὡς καὶ ὁ μέγας φησὶ Παῦλος, εἴ τις ἰδίου οἴκου προστῆναι οὐκ οἶδε, πῶς ἐκκλησίας Θεοῦ προστήσεται;

CAPUT X.

Quòd non oporteat Laicum statim Episcopum creari, neque illum qui nuperrimè baptizatus fuit: & quibus de causis Clericus Sacerdotio excidit.

Quære cap. i. Lit. Λ.

ΚΕΦ. ι΄.

Ὅτι οὐ δεῖ χειροτονεῖσθαι ἀθρόον τὸν λαϊκὸν ἐπίσκοπον, οὐδὲ τὸν ἄρτι φωτισθέντα· καὶ διὰ ποίας αἰτίας ὁ κληρικὸς τῆς ἱερωσύνης ἀφαιρεῖται.

Ζήτει τὸ α΄. κεφ. τοῦ Λ. στοιχείου.

ΚΕ

A

ΚΕΦ. ια΄.

Πότε χειροτονεῖται εὐνοῦχος ἐπίσκοπος, ἢ κληρικὸς, ἢ ἄλλως τὸ σῶμα λελωβημένος.

Ζήτει τὸ λδ΄. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

Οἱ δὲ οζ΄. καὶ ὁ οη΄. κανόνες τῶν ἁγίων ἀποστόλων, οὐκ ἀποδοκιμάζουσι τῆς ἱερωσύνης τὸν ἑτερόφθαλμον, ἢ τὸ σκέλος ὑποσκάζοντα. οὐ γὰρ λώβη φησὶ σώματος, οἷά τι τῶν μιαίνει, ἀλλὰ ψυχῆς μολυσμός· ἐπεὶ γὰρ τῷ σκιώδει παρατετήρητο νόμῳ, ὁλόκληρον ἐπιζητοῦντι τὸ σῶμα, τοῖς ὁρωμένοις ἐκπαιδεύειν τὰ πνευματικὰ εἰωθότι. ἀλλ᾽ ὁ μὲν τῆς ἱερωσύνης τοιοῦτόν τι πεπονθὼς ταύτης ἀπεκινεῖτο· παρ᾽ ἡμῖν δὲ καὶ ὁ τὰς ὄψεις μετὰ τὴν ἱερωσύνην ἐκκοπεὶς, ἢ ἕτερον τι πάθος σωματικὸν ἀνιάτως ἔχων, τῆς ἱερωσύνης οὐ μετατίθεται. εἰ γάρ τις φησὶ, καὶ ἄμφω τὼ ὀφθαλμὼ ἐκκέκοπται, ἢ τὰ ὦτα κεκώφωται, ἢ τὴν δεξιὰν ἀργὴν ἔχει χεῖρα, ἢ ἄλλην τινὰ τῶν αἰσθήσεων ἀφῄρηται, προσισταμένης αὐτοῦ τῆς πηρώσεως πρὸς τὴν τῆς ἱερωσύνης ἐνέργειαν, εἰς ἱερωσύνην οὐ προβιβασθήσεται· οὐ τῷ βεβλάφθαι τὰ μέλη, ἀλλὰ τῷ ἀδυνάτως ἔχειν πρὸς τὴν τῶν θείων μεταχείρησιν. ὁ δὲ μετὰ τὴν ἱερωσύνην ἐκεῖνα παθὼν, ταύτης οὐκ ἀφαιρεῖται.

CAPUT XI.

Quando ordinetur Eunuchus Episcopus aut Clericus, aut aliter corpore mancus.

Quære cap. xxxiv. Lit. E.

B

CANONES lxxvii. & lxxviii. sanctorum Apostolorum non rejiciunt à Sacerdotio monoculum, aut claudicantem. Non enim labes corporalis quoad hoc polluit, sed animæ vitium. Istud enim sub lege umbratili observatum est, quæ integrum corpus exegit, atque solet ex visibilibus spiritualia edocere. Is quidem qui tale quid passus fuerat munere suo movebatur: veruntamen apud nos, qui vel oculos post Sacerdotium exectos habet, vel incidit in aliud vitium corporale, quod sanari nequit, Sacerdotio non removetur. Nam si quis, inquit, oculis ambobus orbatus fuerit, aut utrisque aurium obsurduerit, aut dexteram inutilem gestaverit, aut alio aliquo sensu privatus fuerit, ita ut mutulatio ejus impediat, quin Sacerdotale munus exerceat, ad Episcopatum non promovebitur, non quòd læsa sunt membra, sed quia sacra mysteria tractare haud possit. Qui tamen post Sacerdotium collatum istiusmodi labe laborat, Sacerdotio non excidet. C

ΚΕΦ. ιβ΄.

Ὅτι οὐ δεῖ χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον ἐν ἐκκλησίᾳ ἧς ὁ ἐπίσκοπος ἔτι περίεστι.

Ζήτει ἐν τῷ θ΄. κεφαλαίῳ τοῦ Δ. στοιχείου κανόνα ιϛ΄. τῆς α΄. καὶ β΄. συνόδου.

CAPUT XII.

Quod Episcopum in Ecclesiâ, cujus Episcopus adhuc in vivis est, non ordinari oporteat.

D

Quære in cap. ix. Lit. Δ. Canonem xvi. primæ & secundæ Synodi.

ΚΕΦ. ιγ΄.

Ὅτι οὐ δεῖ χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον, ἐν πόλει μικρᾷ ἢ κώμῃ.

Ζήτει τὸ λ΄. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

CAPUT XIII.

Quòd non oporteat Episcopum in civitate parva aut vico ordinari.

Vide cap. xxx. Lit. E.

E

ΚΕΦ. ιδ΄.

Περὶ χειροτονίας χωρεπισκόπων.

Ζήτει λα΄. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

CAPUT XIV.

De ordinatione Chorepiscoporum.

Consule cap. xxxi. Lit. E.

ΚΕΦ. ιε΄.

F

Περὶ τοῦ χειροτονηθέντος ἐπισκόπου καὶ μὴ καταδεχομένου ἀπελθεῖν εἰς τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν.

Ζήτει τὸ κ΄. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

CAPUT XV.

De Episcopo ordinato qui ad Ecclesiam suam abire recusat.

Vide cap. xx. Lit. E.

A

CAPUT XVI.

Quòd non licet Episcopo ordinationes facere in districtu ipsi non subjecto.

CANON XXXV. sanctorum Apostolorum Episcopum mandat non præsumere extra suos limites ordinationes facere in Urbibus & Pagis sibi non subjectis: sin autem aliquis hoc fecisse convictus fuerit, præter illorum qui loca illa occupant sententiam, &
B ipse deponatur, & illi quos ordinavit. Sed nec Metropolitano licet ad alicujus Episcoporum, qui sub ipso sunt, Diœcesin proficisci, & munus aliquod Hierarchicum peragere, absque consensu Episcopi.

Vide in cap. ix. Lit. A. Synodi Antiochenæ Canonem xiii. & xxii. & Synodi secundæ, secundum.

CAPUT XVII.

C *Quod non permittitur Episcopo Clericum alius Provinciæ ordinare.*

CANON liv. Synodi Carthaginensis, Episcopos qui alienum Clericum suscipientes in suis Ecclesiis ordinant, communione reliquarum privat.

Constitutio autem Synodica, quæ facta est sub Patriarchâ Michaele, cui cognomen Princeps Philosophorum, Concessum est, inquit, Pontificibus omnes, qui nondum sacris initiantur, fidei verbum docere, & erudire, & baptizare undecunque sint, & sacra mysteria impertiri
D fidelibus cujuscunque diœceseos, haud tamen iis qui undequaque adveniunt, sacros ordines conferre: sed his tantùm qui ad suam ditionem pertinent, uti sacri Canones decernunt. Durum enim reputatum est & inhumanum eos qui hoc facere attentant, Episcopos scilicet excommunicare, ordinatos verò Sacerdotio privare, nisi fortè post unam & alteram admonitionem obtemperare recusaverint, verum & tunc quidem Episcopi socordiam damnat, addito certo tempore: Ordinatos autem in illâ diœcesi Sacerdotale suum munus exercere vult in quâ ordinati sunt. Dare etiam jubet ministris
E Episcoparûs & Chartophylaci seu Registrario quæ ex veteri consuetudine ordinandis sunt præscripta. Ista autem disces ex cap. xxviii. instantis Elementi.

CAPUT XVIII.

Quòd quibusdam Episcopis concessum est alienos Clericos recipere, & ordinare in suis Ecclesiis.

F Vide in cap. ix. Lit. A. Canonem lv. Synodi Carthaginensis.

CAPUT XIX.

Quod ordinatur Clericus, etiam ille qui non est ex genere Sacerdotali.

Quære xiii. cap. Lit. K.

ΚΕΦ. ις'.

Οὐκ ἐξὸν χειροτονίας ποιεῖν ἐπίσκοπον εἰς τὴν μὴ ὑποκειμένην αὐτῷ ἐνορίαν.

Ὁ λε'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, ἐπίσκοπον μὴ τολμᾶν διορίζεται, ἔξω τῶν αὐτοῦ ὅρων χειροτονίας ποιεῖσθαι ἐν ταῖς μὴ ὑποκειμέναις αὐτῷ πόλεσι καὶ χώραις· εἰ δέ τι τοιοῦτο πεποιηκὼς ἐλεγχθείη, παρὰ γνώμην τῶν αὐτὰ κατεχόντων, καθαιρεῖσθαι καὶ αὐτὸν, καὶ οὓς ἐχειροτόνησεν. Ἀλλ' οὐδὲ αὐτῷ τῷ μητροπολίτῃ ἔξεστιν εἰς ἐνορίαν τινὸς τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων ἀπιέναι, καὶ ἱεραρχικόν τι τελεῖν γνώμης ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου.

Ζήτει ἐν τῷ θ'. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα ιγ'. καὶ κβ'. καὶ τῆς β'. συνόδου β'. κανόνα.

ΚΕΦ. ιζ'.

Οὐ χειροτονεῖν ἐπισκόπῳ ἐφεῖται κληρικὸν ἑτέρας ἐπαρχίας.

Ὁ νδ'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν, τοὺς ἀλλότριον δεχομένους κληρικὸν ἐπισκόπους, χειροτονοῦντας ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐκκλησίαις, τῆς τῶν λοιπῶν κοινωνίας ἀφορίζει.

Τὸ μέντοι συνοδικὸν σημείωμα, ὃ γέγονεν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ, τοῦ καὶ χρηματίσαντος ὑπάτου τῶν φιλοσόφων, συγκεχώρηται μέν φησι, τοῖς ἀρχιερεῦσι τοὺς ἀμυήτους ἁπανταχοῦ τὸν περὶ πίστεως λόγον διδάσκειν, καὶ κατηχεῖν καὶ βαπτίζειν ὅθεν δήποτε ὄντας, τῶν θείων τε μυστηρίων μεταδιδόναι τοῖς ἐξ οἱασοῦν ἐνορίας πιστοῖς· χειροτονίας δὲ ἀξιοῦν τοὺς ἁπανταχόθεν ἐρχομένους, οὐδαμῶς· ἀλλ' ἢ μόνους τοὺς ἐκ τῆς οἰκείας ἐνορίας, ὡς οἱ θεῖοι κανόνες διορίζονται. σκληρὸν μέντοι καὶ ἀπηνὲς ἔλεγεν, τοὺς οὕτω φθάσαντας πρᾶξαι, τοὺς μὲν ἐπισκόπους ἀφορίζειν, τοὺς δὲ χειροτονηθέντας γυμνοῦν τῆς ἱερωσύνης, εἰ μὴ μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν παραίνεσιν πείθεσθαι οὐκ ἐθελήσοιεν, ἀλλὰ καὶ τότε τοῦ μὲν ἐπισκόπου ἀργίαν ἐπὶ ῥητοῦ κατεψηφίσατο χρόνου. τοὺς δὲ χειροτονηθέντας ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐνορίᾳ ἱερατεύειν ἐν ᾗ κεχειροτόνηνται. δίδοσθαι δὲ κελεύει τοῖς τῆς ἐπισκοπῆς ὑπηρέταις, καὶ τῷ χαρτοφύλακι παρὰ τῶν χειροτονουμένων, τὰ ἐξ ἔθους ἀρχαίου τετυπωμένα. καὶ ζήτει ταῦτα ἐν τῷ κη'. κεφ. τοῦ παρόντος στοιχ.

ΚΕΦ. ιη'.

Ὅτι τισὶ τῶν ἐπισκόπων δέδοται ἀλλοτρίους λαμβάνειν κληρικοὺς, καὶ χειροτονεῖν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐκκλησίαις.

Ζήτει ἐν τῷ θ'. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου κανόνα νε'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου.

ΚΕΦ. ιθ'.

Ὅτι χειροτονεῖται κληρικὸς, καὶ ὁ μὴ ἐκ γένους ἱερατικοῦ καταγόμενος.

Ζήτει τὸ ιγ'. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου.

A

ΚΕΦ. κ'.

Πότε χειροτονοῦνται καὶ οἱ δοῦλοι.

Ζήτει τὸ ιβ'. κεφ. τοῦ Δ. στοιχείου.

CAPUT XX.

Quando ordinantur & servi.

Consule cap. xii. Lit. Δ.

ΚΕΦ. κα'.

Περὶ χειροτονίας ἀναγνωστῶν.

Ζήτει τὸ ϛ'. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου.

B

Ἀναγνώστης χειροτονείσθω ἀφ' ὅπου χρόνου δύναται, καὶ ἐπιτρεπέσθω ἀναγινώσκειν. ἂν δὲ δευτέραν γαμετὴν ἀγάγηται, ἢ μίαν μὲν, χήραν δὲ, ἢ διαζευχθεῖσαν ἀνδρός, ἢ τοῖς νόμοις, ἢ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπηγορευμένην, μηκέτι εἰς ἄλλον ἐκκλησιαστικὸν προβαινέτω βαθμόν.

CAPUT XXI.

De Ordinatione Lectorum.

Quære cap. vi. Lit. A.

Lector ordinatur quamprimum poterit legere: at si secundam uxorem duxerit, vel primam ex viduis aut repudiatis, aut interdictis vel per jus civile vel sacros Canones, neutiquam ad alium gradum Ecclesiasticum promoveatur.

C

ΚΕΦ. κβ'.

Ὅτι οὐκ ἐχειροτονοῦντο ἀπολελυμένως οἱ κληρικοί.

Ζήτει ιθ'. κεφ. τοῦ Κ. στοιχείου.

CAPUT XXII.

Quod Clerici non ordinabantur simpliciter.

Vide cap. xix. Lit. K.

ΚΕΦ. κγ'.

Ὅτι χειροτονεῖται ὁ πρὸ τοῦ βαπτίσματος θύσας κατηχούμενος.

D

Ζήτει ἐν τῷ α'. κεφ. τοῦ Α. στοιχείου κανόνα ιβ'. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.

CAPUT XXIII.

Quando ordinetur Catechumenus qui ante baptismum immolavit.

Quære in cap. i. Lit. A. Canonem xii. Synodi Ancyranæ.

ΚΕΦ. κδ'.

Ὅτι ἀναχειροτονήσεις οὐ δεῖ γίνεσθαι.

E

Ὁ ξη'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, τὸν δευτέραν παρά τινος χειροτονίαν δεξάμενον ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν καθαιρεῖσθαι κελεύει, καὶ αὐτὸν καὶ τὸν χειροτονήσαντα, εἰ τὸ συνειδὸς αὐτῷ· εἰ μὴ ἄρα παρὰ αἱρετικῶν τὴν χειροτονίαν δεξάμενος ἔτυχεν. ἀθετοῦμεν γὰρ τῶν τοιούτων ὥσπερ τὸ βάπτισμα, οὕτω δὴ καὶ τὴν χειροτονίαν, οὐ γὰρ ἁγιασμὸν ταῦτα, ἀλλὰ μολυσμὸν πεπείσμεθα προξενεῖν. ὁ δὲ δευτέραν πειρώμενος δέξασθαι χειροτονίαν, ἢ ὡς τοῦ προτέρου χειροτονήσαντος καταγινώσκων τοῦτο ποιεῖ· ἢ ὡς ἐλπίζων πλείονος ἀπολαύσεσθαι παρὰ τοῦ δευτέρου χάριτος· ἢ ὡς ἀποπεσὼν τυχὸν τῆς ἱερωσύνης, καὶ ἐξ ὑπαρχῆς χειροτονεῖσθαι διανοούμενος, ὅπερ ἀθέσμιον.

F

Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου μ'. κανών, μήτε ἀναβαπτίζειν, μήτε δέχεσθαι τινὰ δευτέραν χειροτονίαν διορίζεται· ἀλλὰ δευτέραν ὄντως χειροτονίαν φησί, τὸ ἐᾶσαι τινὰ τὴν ἰδίαν ἐπισκοπήν, καὶ πρὸς ἑτέραν μεταπεσεῖν, ὃς καὶ μετὰ πραότητος ὑπομιμνησκόμενος, εἰ μὴ πεισθείη πρὸς τὴν ἰδίαν ἐπανιέναι, τῇ τῶν ἀρχόντων ἐκδοθήσεται ἐξουσίᾳ.

CAPUT XXIV.

Quod reordinationes fieri minimè oporteat.

Canon lxviii. Sanctorum Apostolorum Episcopum aut Clericum qui secundam ordinationem acceperit, deponi jubet unà cum ordinante, si ipse hujus rei conscius fuerit: nisi fortè ab hæreticis ordinationem susceperit. Nullam enim facimus illorum, ut baptisma, ita & ordinationem: non enim sanctificationem, sed contaminationem credimus inferre. Qui autem secundam ordinationem suscipere cupit, hoc facit vel quia damnat priorem ordinantem, vel quia sperat plus gratiæ accipere à secundo, vel quia Sacerdotio excidit atque denuò ordinari studet, quod est nefarium.

Canon verò l. Concilii Carthaginensis neque quempiam rebaptizare, vel iteratum ordinationem accipere decernit, imò hanc esse secundam ordinationem ait, permittere aliquem propriam Diœcesin deserere & in aliam transilire; atque etiam clementer submonet, nisi velit ad propriam ditionem redire, tradatur potestati magistratus.

A

CAPUT XXV.

De illo qui crimini alicui obnoxius ordinatur tamen.

CANON ix. Synodi primæ, Presbyterum qui citra examinationem ordinatur, aut examinatus quidem confiteatur quòd ante ordinationem in fornicationem prolapsus, sed tamen præter Canones ordinatus est, jubet nihil ex illegitimâ ordinatione adjuvari, sed re compertâ deponi. Non enim ut sacrum lavacrum novum reddit hominem, qui baptizatur, ita & Sacerdotium delicta quæ ipsum antecesserunt solvit, ut nonnulli putant. Hunc enim casum Canon non attingit. Cæterum innocentiam in omnibus requirit Ecclesia, & ubi non invenit, sententiâ tamen suâ vindicat.

Canon etiam quintus Theophili Alexandrini tales ab Ecclesiâ pellit, non solùm Sacerdotio. Illi autem qui ex ignorantiâ ordinavit, veniam concedit.

Quære hunc Can. in xvi. cap. Lit. Π. atque etiam Can. ix. & x. Synodi Neocæsariensis.

ΚΕΦ. κε'.

Περὶ τοῦ ὑποκειμένου ἁμαρτήμασι, καὶ χειροτονηθέντος.

Ὁ θ'. τῆς α'. συνόδου κανών, τὸν ἀνεξετάστως χειροτονηθέντα πρεσβύτερον, ἢ ἀνακριθέντα μέν, καὶ ἐξομολογησάμενον πρὸ τῆς χειροτονίας, πορνείᾳ τυχὸν περιπεπτωκέναι, παρὰ κανόνας δὲ χειροτονηθέντα, μηδὲν ἀπόνασθαι τοῦτον ἐκ τῆς ἀθέσμου χειροτονίας κελεύει· μετὰ γὰρ τὴν διάγνωσιν καθαιρεῖσθαι. οὐ γὰρ ὥσπερ τὸ θεῖον λουτρὸν νέον ἄνθρωπον τὸν βαπτιζόμενον ἀποτελεῖ, οὕτω καὶ ἡ ἱερωσύνη τὰ πρὸ αὐτῆς ἁμαρτήματα λύει, ὥς τινες οἴονται· τοῦτο γὰρ ὁ κανὼν οὐ περιέχει. τὸ γὰρ ἀνεπίληπτον ἐν πᾶσιν ἡ ἐκκλησία ζητεῖ, καὶ μὴ εὑροῦσα ἐκδικεῖ.

B

Ὁ δὲ ε'. τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, τοὺς μὲν τοιούτους καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξωθεῖ, μὴ τοίγε τῆς ἱερωσύνης. τῷ δὲ ἐξ ἀγνοίας χειροτονήσαντι, συγγνώμην δίδωσι.

C

Ζήτει τὸν κανόνα τοῦτον, καὶ ἐν τῷ ις'. κεφ. τοῦ Π. στοιχείου, καὶ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, θ'. καὶ ι'.

CAPUT XXVI.

Quod is non debet ordinari, qui ægrotus baptizabatur.

Quære in cap. i. Lit. B. Can. xii. Synodi Neocæsariensis.

ΚΕΦ. κς'.

Ὅτι οὐ δεῖ χειροτονεῖσθαι τὸν ἐν νόσῳ φωτισθέντα.

D

Ζήτει ἐν τῷ α'. κεφ. τοῦ Β. στοιχείου καν. ιβ'. τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου.

CAPUT XXVII.

De iis qui jurant se sacros ordines nondum suscepisse.

Quære in cap. xxxii. Lit. E. Canonem decimum Magni Basilii.

ΚΕΦ. κζ'.

Περὶ τοῦ τὴν χειροτονίαν ὀμνύοντος μὴ καταδέξασθαι.

Ζήτει ἐν τῷ λβ'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου κανόνα ι'. τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

E

CAPUT XXVIII.

De his qui propter pecuniam ordinantur.

CANON xxix. Sanctorum Apostolorum, sic expressè sese habet: Si quis Episcopus per pecuniam dignitatis hujus particeps fiat, aut Presbyter, aut Diaconus, deponatur & ipse, & qui ordinat, & penitus à communione abscindatur, ut Simon Magus à me Petro.

Quære & xxx. Canonem illorum in capite. xix. Lit. E. & quæ ibi dicuntur de utrisque horum Canonum.

Canon autem secundus Synodi quartæ, Si quis, inquit, Episcopus venum dat non vendibilem Spiritûs sancti gratiam, nimirum quæ nullo pretio æstimari potest, & venditioni non obnoxiam, ob eximiam suam naturam & omni æstimatione superiorem, & propter

ΚΕΦ. κη'.

Περὶ τῶν κεχειροτονημένων ἐπὶ χρήμασι.

Ὁ κθ'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, οὕτω δὲ λέξιν ἔχει· εἴ τις ἐπίσκοπος διὰ χρημάτων τῆς ἀξίας ταύτης ἐγκρατὴς γένοιτο, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, καθαιρείσθω καὶ αὐτός, καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ἐκκοπτέσθω τῆς κοινωνίας παντάπασιν, ὡς Σίμων ὁ μάγος ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου.

F

Ζήτει καὶ λ'. τούτων κανόνα ἐν τῷ ιθ'. κεφαλαίῳ τοῦ Ε. στοιχείου, καὶ τὰ ἐκεῖσε περὶ ἀμφοτέρων τῶν κανόνων ῥηθέντα.

Ὁ δὲ β'. κανὼν τῆς δ'. συνόδου, εἴ τις φησὶν ἐπίσκοπος εἰς πρᾶσιν κατάγει τὴν ἄπρατον χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὴν ἀτίμητον δηλαδὴ καὶ πράσει μὴ ὑποπίπτουσαν, τῷ ὑπερφυεῖ ταύτης εἶναι, καὶ τιμῆς πάσης ἐπέκεινα, ἐπὶ χειροτονήσειε

χρήμα-

χρήμασιν ἐπίσκοπον, ἢ χωρεπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ὑποδιάκονον· οὗτοι γὰρ οἱ χειροτονούμενοι· ἤ τινα τῶν ἐν τῷ κλήρῳ οἰκονόμον, ἢ ἔκδικον, νεωκόρον· οὗτοι γὰρ οἱ προβαλλόμενοι ὥσπερ ἄρα οἱ ἀναγνῶσται καὶ ψάλται σφραγίζονται), ἤ τινα ὅλως τοῦ κανόνος ἕτερον, ὁ τούτους ἐπιχειρήσας δι' οἰκείαν αἰσχροκέρδειαν καὶ ἐλεγχθεὶς, κινδυνευέτω περὶ τὸν οἰκεῖον βαθμόν· καὶ ὁ χειροτονούμενος μηδὲν ἐκ τῆς κατ' ἐμπορείαν χειροτονίας ὠφελείσθω ἢ προβολῆς, ἀλλ' ἔστω ἀλλότριος τῆς ἀξίας ἢ τοῦ φροντίσματος, οὗ διὰ χρημάτων τετύχηκεν. εἰ δέ τις καὶ μεσιτεύων φαίνοιτο τοῖς οὕτως αἰσχροῖς καὶ ἀθεμίτοις λήμμασι, καὶ οὗτος, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, τοῦ οἰκείου ἐκπιπτέτω βαθμοῦ, εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μονάζων ἀναθεματιζέσθω. ἐνταῦθα καλὸν ἂν εἴη τὸ στῆθος πλήξαντας πεπονθότως ἀναβοῆσαι· ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς Κύριε, τίς ὑποστήσεται; τίς γάρ ἐστιν ὁ διοίκησιν εὐαγοῦς οἴκου, ἢ διακονίαν οἱανδήτινα τῆς ἐκκλησίας ἀναδεχόμενος· ἢ κληρικὸς γινόμενος, ἢ μοναστήριον λαμβάνων, ἄνευ τινὸς δόσεως; εἰ δὴ πᾶσι τούτοις τοῖς τε πορίζουσι, καὶ πορίζομένοις ἀτίμως, τῶν ἐσχάτων οἱ ἱεροὶ τιμῶνται κανόνες· ποία ἡμῖν σωτηρίας ἐλπὶς μὴ ἀφισταμένοις καὶ τῆς αὐτῶν κοινωνίας παντάπασιν;

A pecuniam ordinaverit Episcopum, vel Chorepiscopum, aut Presbyterum, vel Diaconum, aut Hypodiaconum: (Hi enim sunt qui sacros ordines suscipiunt:) Aut aliquem in Clero œconomum, aut Patronum, aut Curatorem: (Hi enim primores, sicut & Lectores & Psaltæ consignantur) vel summatim alium aliquem qui ad statum Ecclesiasticum pertinet; qui hisce manus imponit propter suam avaritiam, & convictus fuerit, cum discrimine sui gradûs faciet, & is qui ordinatur nihil emolumenti capiet ex ordinatione suâ empta aut promotione, sed vacabit etiam dignitate sive munere, quam per pecuniam nactus erat. Si quis vero mediator accedat turpibus illis & nefariis muneri-
B bus; & ille si Clericus fuerit, suo gradu excidet, at si Laicus aut Monachus, anathemate ferietur. Hic autem æquum fuerit pectus pulsantes gravissimè exclamare, Si iniquitates observaveris Domine, Domine quis sustinebit? Qui enim est qui administrationem domûs Religiosæ vel Ministerium aliquod Ecclesiasticum suscipit, aut Clericus fit, aut Monasterium regit, sine munere aliquo, At si omnibus illis tam qui conferunt quàm qui accipiunt per nefas, sacri Can. summum supplicium intentant, quæ nobis spes salutis qui nullatenus ab eorum communione abstinemus?

C

Ὁ δὲ κβʹ. τῆς ϛʹ. συνόδου κανὼν, τοὺς ἐπὶ χρήμασι χειροτονουμένους φησί, εἴτε ἐπισκόπους, εἴτε οἱουσδήποτε κληρικοὺς, καὶ οὐ κατὰ δοκιμασίαν καὶ τὴν τοῦ βίου αἵρεσιν, αὐτούς τε καὶ τοὺς χειροτονήσαντας, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν.

Canon autem xxii. Synodi sextæ, qui propter pecuniam ordinantur, ait, Sive Episcopi, sive Clerici quicunque, & non secundùm probationem & vitæ probitatem, & ipsos & ordinantes deponi jubemus.

Ὁ δὲ εʹ. κανὼν, τῆς ζʹ. συνόδου, σύμπαντας τοὺς ῥηθέντας κανόνας δεξιῶν, καὶ ἐν καλοῦ μοίρᾳ τῇ περιττῇ τῷ κοινῷ τῆς ἐκκλησίας δεδόσθαι νομίσας, τῇ ἐκείνων κρίσει καὶ οὗτος ἐπιψηφίζεται.

Canon autem quintus Synodi septimæ omnes dictos Canones recensens, & in summum Ecclesiæ commodum latos esse reputans, illorum sententiam ipse etiam confirmat.

D

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος πρὸς τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν ἐπισκόπους γράφων, ὥστε μὴ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασιν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταῦτά φησιν· νομίζουσί τινες μὴ ἁμαρτάνειν τῷ μὴ ἅμα λαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν· λαβεῖν δέ ἐστι τὸ, ὅτε δήποτε λαβεῖν. παρακαλῶ οὖν ταύτην τὴν προσαγωγὴν τὴν ἐπὶ γέενναν ἀπόθεσθε καὶ μὴ τὰς χεῖρας μολύνοντες τοῖς τοιούτοις λήμμασιν ἑαυτοὺς ἀναξίους ποιήσητε τοῦ ἐπιτελεῖν ἅγια μυστήρια.

Magnus autem Basilius ad Episcopos, qui sub ipso erant, scribens, nè ordinarent propter pecuniam, inter alia, hæc habet; Existimant nonnulli se nihil peccare, si tum quando sacros ordines conferunt nihil accipiant, sed post ordinationem. Accipere autem est, quovis tempore accipere. Adhortor igitur hunc morem seu potius viam ducentem ad gehennam repudiare, neque contaminantes manus vestras hujusmodi muneribus vos sacra mysteria celebrando indignos præstare.

Ἡ δὲ ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ Γενναδίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως πρός γε τοῖς ἄλλοις, καὶ ταῦτα περιέχει. ἔστω τοίνυν καὶ ἔστιν ἀποκήρυκτος, καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀξίας, καὶ λειτουργίας ἀλλότριος, καὶ τῇ κατάρᾳ τοῦ ἀναθέματος ὑποκείμενος, ὅ, τι κτᾶσθαι τὴν ἱερωσύνην διὰ χρημάτων οἰόμενος, καὶ ὁ ταύτην παρέχειν ἐπὶ χρήμασιν ὑπισχνούμενος, εἴτε κληρικὸς, εἴτε λαϊκὸς εἴη· κἂν ἐλέγχηται, κἂν μὴ ἐλέγχηται τοῦτο ποιήσας· οὐ γὰρ οἷόν τε συμβῆναι ποτὲ τὰ ἀσύμβατα, οὐδὲ θεῷ συμφωνῆσαι τὸν μαμωνᾶν, ἢ τοὺς τούτῳ δουλεύοντας, δουλεῦσαι θεῷ. δεσποτικὴ καὶ αὕτη ἀπόφασις ἀναμφίλεκτος, οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ.

Epistola autem encyclica Gennadii Patriarchæ Con-
E stantinopolitani præter alia hæc habet, Sit ergo & est ab omni Sacerdotali dignitate & ministerio alienus, & anathematis execrationi subjectus, qui se per pecunias Sacerdotium acquirere existimat, atque qui id pecuniis præbere pollicetur, sive Clericus, sive Laicus fuerit, sive hoc facere convincatur, sive non. Quia fieri non potest, ut inconvenientia conveniant, vel mammona Deo consentiat, vel qui ei serviunt, Deo serviant. Domini est sententia, cui contradici non potest: *Non potestis servire Deo & mammonæ.*

F

Ἡ δὲ τοῦ ἐν ἁγίοις Ταρασίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς Ἀδριανὸν Πάπαν Ῥώμης σταλεῖσα. φορητότερος μᾶλλον ἐστί φησι Μακεδόνιος, καὶ ἡ τῶν ἀμφ' αὐτὸν πνευματομάχων δυσσεβὴς αἵρεσις, ἢ πιπράσκειν τολμῶντας τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ κτίσμα καὶ δοῦλον τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα ληρῳδοῦσι, οὗτοι δὲ ἑαυτῶν, ὡς δοκοῦσι, δοῦλον αὐτὸ ποιοῦσιν. ὁ γάρ τι πιπράσκων ὡς δεσπότης αὐτοῦ πιπράσκει· καὶ ὁ ἀγοράζων δεσπότης εἶναι βουλόμενος τοῦ ἐξωνηθέντος ἀργυρίου τοῦτο κτᾶται

Epistola verò sancti Tarasii Patriarchæ Constantinopolitani ad Adrianum Papam missa; Multò, inquit, tolerabilior est Macedonius, & impia hostium sancti Spiritûs hæresis, quam illi qui vendere audent gratiam Spiritûs sancti. Illi enim in creaturam, & servum Dei & Patris sanctum Spiritum contumeliam faciunt; hi autem servum suum, ut videtur, ipsum faciunt. Omnis enim qui aliquid vendit, tanquam Dominus istius vendit, & qui emit cupiens Dominus esse rei venditæ, argenti pretio id acquirit.
Addit

Addit etiam, quod hoc crimen consimile sit illi Judæ proditoris, hunc in modum disserens, Nam si consubstantialis sit Filio Spiritus sanctus, & ejusdem dignitatis, & damnetur Judas, quod propter pecuniam prodidit Filium, necesse etiam est illos qui Spiritum vendunt, haud leviores quàm ille pœnas subire. Sed verò adsit jam Ecclesiæ suada, lyráque quæ per totum terrarum orbem sonat, is qui spiritualia medicamenta peritè magis quam Medicorum quispiam, & sapienter miscet, sanctus, inquam, Chrysostomus. Quàm nos etiam hac in re docuit, ut severitatem Canonum nonnunquam commiseratione permiscentes paululum mitigare oportet. Scimus enim quòd eos qui auro ordinationes redemerunt, Sacerdotio privare, aurum tamen ab hæredibus ejus qui ordinabat repetere voluit; quoniam vitâ jam emensâ, iste præiverat. Antoninus autem erat Ecclesiæ Ephesinæ Antistes, qui Spiritûs sancti gratiam venum dare nullus dubitabant, vide autem eximiam viri sancti clementiam. Juraverant enim jam ante se nunquam tale quid perpetrasse. Argumentis autem evidentibus convicti, indicatis & tempore & auri quantitate, postmodum rem se ita habere fassi sunt, obtendentes se non animi malitiâ, sed simplicitate potius ferri, quatenus ex more esse existimabant, & à tribunali, (quod aiebant) cui obnoxii fuimus, liberaremur. Ad hæc amplissima, ut cœlum patet, illa anima & miserationum Dei, siquis alius, maximè genuinus explanator, non excommunicationem depositioni superinduxit, uti sacri Canones decernunt, neque Ecclesiâ penitus exclusit: (licet voluntaria confessio de quovis crimine multum detrahat, sicut convictio è contra valde aggravat) sed cum misericordiâ rigorem Canonum commiscens, intra altare ipsis de sacris mysteriis communicare permisit, eâ ratione satis, ut videbatur, eorum animas consolans, quæ Sacerdotii amissione depressæ erant.

A τιμῆς. Προστίθησι δὲ καὶ ὡς ἐφάμιλλον τὸ τούτων ἁμάρτημα τῷ τοῦ προδότου Ἰούδα, οὑτωσὶ συλλογιζόμενος, εἰ γὰρ ὁμοούσιον τῷ υἱῷ τὸ πνεῦμά ἐστι, καὶ ὁμότιμον, κατακρίνεται δὲ ὁ Ἰούδας, τὸν υἱὸν ἀποδόμενος ἀργυρίου, ἀνάγκη ἐστὶ καὶ τοὺς τὸ πνεῦμα πιπράσκοντας, μὴ ἐλάττονας ἢ ἐκεῖνος τιμωρίας ὑπέχειν. ἀλλὰ γὰρ πάρεστω καὶ ἡ τῆς ἐκκλησίας σειρὴν, ἡ διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης ἄδουσα λύρα, ὁ τὰ πνευματικὰ φάρμακα παντὸς ἰατροῦ μᾶλλον εἰδότως καὶ σοφῶς κεραννὺς, ὁ θεῖος φημὶ Χρυσόστομος· ὡς ἂν ἡμᾶς κἀν τούτῳ διδάξῃ, ὅπως χρὴ τὸ αὐστηρὸν τῶν θείων κανόνων ἔσθ' ὅτε τῇ συμπαθείᾳ παρακιρνῶντας ὑποχαλᾶν.
B ἴσμεν γὰρ ὅπως τοὺς χρυσίῳ τὰς χειροτονίας ὠνησαμένους, τῆς μὲν ἱερωσύνης γυμνῶσαι, τὸ δὲ χρυσίον παρὰ τῶν τοῦ χειροτονήσαντος κληρονόμων ἠξίωσεν ἀπολαβεῖν, ἐπεὶ τὸ ζῆν ἐκμετρήσας ἐκεῖνος ἔφθασεν ἤδη. Ἀντωνῖνος οὗτος ἦν ὁ τῆς Ἐφέσου πρόεδρος, ὁ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος δωρεὰν ὤνιον ἀποδόσθαι μὴ καταπτήξας, ἀλλ' ὅρα μοι τὸ τῆς τοῦ ἁγίου συμπαθείας τὸ περιόν. ἐξωμνύοντο μὲν γὰρ ὅτι πολὺ πρότερον ἐκεῖνοι, ἢ μὴν τοιοῦτον πεποιηκέναι μηδέποτε. τοῖς δὲ φανεροῖς ἐλέγχοις ἁλόντες, τόν τε χρόνον ὑπομιμνησκόμενοι καὶ τοῦ χρυσίου τὴν ποσότητα, οὕτως ἔχειν ὡμολόγησαν ὕστερον, διατεινόμενοι ὡς οὐ σκαιότητι γνώμης, ἀλλ' ἀκεραιότητι μᾶλλον καὶ τοῦ τοιοῦτον
C τοιαύτην ὑπειληφότες τὴν συνήθειαν εἶναι· καὶ ἵνα τοῦ βουλευτηρίου, ᾧπερ ἦμεν ὑποτελεῖς, ἀπαλλαγείημεν φάμενοι. πρὸς ταῦτα ἡ οὐρανομήκης ἐκείνη ψυχὴ, καὶ τῶν τοῦ θεοῦ οἰκτιρμῶν, εἴπερ τις ὑφηγητὴς γνησιώτατος, οὐκ ἀφορισμὸν περὶ τῇ καθαιρέσει ἐπήνεγκεν, ὡς οἱ θεῖοι κανόνες κελεύουσιν ἔχειν, ἢ τῆς ἐκκλησίας ἀπώσατο· καίτοι τὸ μὲν ἑκουσίως ἐξομολογήσασθαι, ἑκάστης ἁμαρτίας τὸ πλεῖστον ἀφαιρουμένου, τοῦ δ' ἐλέγχου χαλεπωτέρας ταύτας ἐργαζομένου. ἀλλ' ἡμερώτερόν τι τὸ τῶν κανόνων κεράσας ἀπότομον, εἴσω τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ἁγιασμάτων αὐτοῖς μετέχειν ἐπέτρεψεν, ἱκανῶς ταύτῃ γε αὐτῶν οἰόμενος παρακαλέσαι ψυχὰς, τῇ τῆς ἱερωσύνης ὀδυνωμένας ἐκπτώσει.

D

In libro autem Actuum hæc occurrunt: Ubi autem vidit Simon, quòd per impositionem manuum Apost. datus fuit Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens, Date mihi facultatem istam, ut cuicunque manus imposuero, recipiet Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ei, Argentum tuum tecum sit in perditionem, quia putasti donum Dei per pecuniam acquiri posse, *&c.*

Ἐν δὲ τῇ βίβλῳ τῶν πράξεων ταῦτα γέγραπται· θεασάμενος δὲ ὁ Σίμων, ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδοται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα, λέγων, δότε μοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα ᾧ ἐπιθῶ τὰς χεῖρας λαμβάνῃ πνεῦμα ἅγιον. Πέτρος δὲ εἶπε πρὸς αὐτὸν, τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι, καὶ τὰ ἑξῆς.

Tertius autem Liber Regum, Et non conversus est Hieroboamus, inquit, ab iniquitate ejus, & reversus est, & fecit ex parte populi Sacerdotes Excelsorum, quicunque voluit, ejus manum adimplebat. Et hæc res contigit in malum domui Hieroboami, & in perniciem & ad delendum eum à facie terræ. Quis etiam non novit veterem illum Gieze, ut Prophetæ Elisæo ministrabat, uti narrat liber quartus Regum. Ille enim luit ea quæ patravit. Vix enim minus ille ob nequitiam innotescit, quàm magister ejus ob virtutem. Cùm igitur Neeman munera Prophetæ dare decreverat, quia liberatus erat per illum à leprâ, ille autem largitionem nullus acceperat, Gieze Neeman abeuntem excipiens, & avaritiam suam mendacio tegens, quasi magister ejus in mandatis dederat recipere, adeóque de bonis ejus non pauca accipiens, statim lepræ quam ille deposuerat, hæres factus est, Prophetâ hoc maledicti ipsi denunciante.

E Ἡ δὲ τρίτη τῶν Βασιλειῶν, καὶ οὐκ ἐπέστρεψεν ὁ Ἱεροβοὰμ, φησιν, ἀπὸ τῆς κακίας αὐτοῦ, καὶ ἐπέστρεψε καὶ ἐποίησεν ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ ἱερεῖς ὑψηλῶν, ὁ βουλόμενος ἐπλήρου τὴν χεῖρα αὐτοῦ· καὶ ἐγένετο τοῦτο τὸ ῥῆμα εἰς ἁμαρτίαν τῷ οἴκῳ Ἱεροβοὰμ, καὶ εἰς ὄλεθρον, καὶ εἰς ἀφανισμὸν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. τίς οὖν οὐκ οἶδε τὸν πάλαι Γιεζῆ, ὅπως τῷ προφήτῃ μὲν Ἐλισσαίῳ διακονούμενος ἦν, ὡς ἡ τῶν βασιλειῶν τετάρτη διέξεισιν, ὃ δὲ πέπονθεν ἀνθ' ὧν ἔδρασεν· οὐχ ἧττον γὰρ διὰ κακίαν ἐκεῖνος, ἢ δι' ἀρετὴν ὁ διδάσκαλος, μετὰ τοῖς πᾶσι γνωρίζεται. χρήματα γοῦν τοῦ Νεεμὰν τῷ προφήτῃ προσενεγκεῖν προθυμουμένου, ἀνθ' ὧν τῆς λέπρας ἐξάντης δι' αὐτοῦ γεγένητο, κἀκείνου τὴν εἰσφορὰν μὴ προσιεμένου,
F ὁ Γιεζῆ καταλαβὼν ἀπιόντα τὸν Νεεμὰν, καὶ τὴν φιλοχρηματίαν τῷ ψεύδει συγκαλύψας, ὡς ἄρα ὁ διδάσκαλος αὐτῷ λαβεῖν ἐπιτάξειε, καὶ ταύτῃ παρ' ἐκείνου εἰληφὼς οὐκ ὀλίγα, κληρονόμος εὐθὺς καὶ ἧς ἐκεῖνος ἀπηλλάχθη λέπρας γεγένηται, αὐτῷ τοῦ προφήτου ἐπαρασαμένου.

Magnus autem Basilius in Expositione suâ in Prophetam Esaiam, locum illum explicans, Legem dedit in auxilium: ut dicant, non tanquam verbum hoc, pro quo non licet munus dare, quoniam ventriloqui, inquit,

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος, ἐν τῇ εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν ἑρμηνείᾳ ἐξηγούμενος τὸ, νόμον ἔδωκεν εἰς βοήθειαν· ἵνα εἴπωσιν, οὐχ ὡς τὸ ῥῆμα τοῦτο περὶ οὗ οὐκ ἔστι δῶρα δοῦναι περὶ αὐτοῦ, ὅτι οἱ ἐγγαστρίμυθοι φησὶν
ἐν

ἐπ' ἀργυρίῳ μαντεύονται· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ καταγέλαστον, ὅτι καὶ ἀργύριον αὐτοῖς τελοῦσι, μισθὸν τοῦ ψεύδους οἱ ἀπατώμενοι. τὸ δὲ ῥῆμα τοῦ νόμου οὐκ ἔστι τοιοῦτον, ὥστε δῶρα δοῦναι περὶ αὐτοῦ, ὅτι τὴν χάριν οὐδεὶς ἀποδίδοται· δωρεὰν γάρ φησιν, ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. ὁρᾷς ὅπως ἠγανάκτησε Πέτρος ἐπὶ τῷ Σίμωνι, ἀργύριον ὑπὲρ τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος προσκομίσαντι; τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη, φησί, εἰς ἀπώλειαν, ὅτι ἐνόμισας τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ διὰ χρημάτων κτᾶσθαι. οὐκ ἔστιν οὖν ὁ τοῦ εὐαγγελίου λόγος, ὡς τὰ πωλούμενα ῥήματα τῶν ἐγγαστριμύθων; τί γὰρ ἄν τις δοίη ἄξιον αὐτοῦ ἀντάλλαγμα; ἄκουε τοῦ Δαβὶδ διαπορουμένου καὶ λέγοντος· τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκέ μοι; οὐκ ἔστιν οὖν δῶρα δοῦναι περὶ τούτου ἀντάξια τῆς αὐτοῦ χάριτος; ἓν δῶρον ἄξιον, ἡ φυλακὴ τοῦ δωρηθέντος. ὁ δούς σοι θησαυρόν, οὐχὶ τιμὴν ἀπαιτεῖ τοῦ δοθέντος, ἀλλὰ φυλακὴν ἀξίαν τοῦ δεδομένου.

propter pecuniam divinantur. Hoc enim ridiculum est, quod qui decipiuntur, mercedem mendacii argentum ipsis dant. Verbum autem Legis non est tale, ut pro illo donum aliquod detur, quoniam nemo gratiam dat. Gratis enim, ait, accepistis, gratis date. Vides quomodo Petrus succensuit adversus Simonem, qui argentum pro gratiâ sancti Spiritûs attulerat, Argentum tuum sit tecum, inquit, in perditionem, quoniam existimasti donum Dei per pecuniam comparare. Non est igitur sermo Dei ut venalia verba ventriloquorum. Quodnam enim pretium aliquis det illo condignum? Audi Davidem quæritantem & dicentem, Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Non igitur licet dare donum gratiâ ejus condignum? Unicum est donum dignum, conservatio rei donatæ. Qui dat tibi thesaurum, non pretium requirit rei datæ, sed custodiam debitam tanto dono.

Νόμοι.

Ἐάν τις διὰ δόσεως χρυσίου ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς γένηται ἢ ξενοδόχος, ἢ πτωχοτρόφος ἢ νοσοκόμος ἢ διοικητὴς οἱουδήποτε οἴκου ἢ ἑτέρου τινὸς ἐκκλησιαστικοῦ φροντίσματος διαχειριστής, καὶ ὁ δούς, καὶ ὁ λαβών, καὶ ὁ μέσος γενόμενος τῆς ἱερωσύνης καὶ τοῦ κλήρου, ἢ τῆς ἐμπιστευθείσης διοικήσεως, ἀπογυμνούσθωσαν.

Εἰ δέ τις τῶν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν πρὸ τῆς χειροτονίας εἴτε μετὰ ταῦτα ἐκ τῶν ἰδίων πραγμάτων δοῦναι βουληθείη τῇ ἐκκλησίᾳ εἰς ἣν ἐπεκηρύχθη, οὐ μόνον οὐ κωλύομεν, ἀλλὰ καὶ πάντως ἐπαίνου ἄξιον κρίνομεν.

Leges.

Si quis propter pecuniam solutam Episcopus aut Clericus fiat, aut hospitii, vel peregrinorum, vel pauperum, vel ægrotantium præfectus, aut administrator cujuscunque domus Deo consecratæ, vel alius Ecclesiastici operis curator, & is qui dat, & qui accipit, & mediator Sacerdotio suo & Clero, vel concreditâ administratione privabuntur.

Si quis tamen Episcopus vel Clericus ante ordinationem suam, vel post illam, de bonis suis largiri velit Ecclesiæ, ad quam vocatus est, non solum non prohibemus, sed etiam omni laude dignum decernimus.

Περὶ κανονικοῦ, καὶ τῶν ὑπὲρ χειροτονίας διδομένων.

Ἐξ αὐτῆς τῆς κώμης ἐν ᾗ ἐστιν ἡ ἐκκλησία, κατὰ ἀναλογίαν τῶν τόπων, κρίσει τοῦ ἐπισκόπου οἱ κληρικοὶ χειροτονείσθωσαν, καὶ τὴν οἰκείαν ἐπιγινωσκέτωσαν κεφαλιτεῦναν. χάριν δὲ τοῦ τοιούτου κανονικοῦ, καὶ τῶν ὑπὲρ χειροτονίας διδομένων συνηθῶς, διορίζεται τὸ χρυσόβουλλον τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα· τυποῖ γάρ φησιν ἡ βασιλεία μου, ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τῶν ἱερέων, καὶ ἐπὶ τῷ κανονικῷ τὸν παλαιὸν ἐνεργεῖν τύπον, καὶ μηδὲν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ λαμβάνειν πλέον τὸν χειροτονοῦντα τούτους ἐπίσκοπον, ἀλλ' ἢ μόνα τὰ ἑπτὰ χρυσᾶ νομίσματα, ἤγουν ἓν μὲν ὅτε ποιεῖ αὐτὸν ἀναγνώστην, τρία δὲ ὅτε χειροτονεῖ αὐτὸν διάκονον, καὶ ἕτερα τρία ὅτε τελειοῖ αὐτὸν ἱερέα. καὶ τὸ συνοδικὸν ψήφισμα τὸ γεγονὸς ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Μιχαήλ, ὃ καὶ ζήτει κατὰ τὸ ιζ. κεφάλαιον τοῦ παρόντος στοιχείου· ἐκτίθεται καὶ ὑπὲρ τοῦ κανονικοῦ, ἀπὸ τοῦ ἔχοντος χωρίου τριάκοντα καπνούς, νόμισμα χρυσοῦν ἕν, ἀργυρᾶ δύο, κριὸν ἕνα, κριθῆς μοδίους ἕξ, οἴνου μέτρα ἕξ, ἀλεύρου μοδίους ἕξ, καὶ ὄρνεις τριάκοντα. ἀλλὰ καὶ ἕτερον συνοδικὸν σημείωμα γέγονεν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Νικολάου, κελεῦον κατὰ τὸ τοῦτον χρυσόβουλλον δίδοσθαι κανονικά, καὶ τὰ ὑπὲρ χειροτονίας.

De Canonico, & iis quæ pro Ordinatione solvuntur.

Ex eodem vico, ubi est Ecclesia, pro ratione locorum, & discretione Episcopi Clerici ordinentur, & proprium agnoscant Capitulum. Hujusce autem Canonici causâ, & eorum quæ pro ordinatione ex consuetudine data erant, Aurea Bulla venerabilis Imperatoris Isaacii Comneni, inter alia, hæc decernit. Statuit verò Imperatoria mea Majestas, ut pro ordinatione Sacerdotum, & Canonico vetus formâ obtineat, & nihil amplius pro ordinatione alicujus Episcopus qui ordinat, recipiat, quàm solùm septem aureos nummos, videlicet unum, quando eum Lectorem creat, tres verò cùm Diaconatum confert, & alios tres, quando Sacerdotem perficit. Et similiter Decretum Synodicum, quod sancitum est sub Michaele Patriarcha, (quod vide ad cap. xvii. hujusce Elementi) pro Canonico à loco, qui xxx. caminos habet, unum nummum aureum, argenteos duos, arietem unum, hordei modios sex, vini mensuras sex, tritici modios sex, & aves triginta. Sed & aliud edictum Synodicum factum est sub Patriarcha Nicolao, quod secundum hanc Auream-Bullam solvi jubet Canonica & quæ pro ordinatione solent.

ΚΕΦ. κθ'.

Περὶ χηρῶν γυναικῶν.

Ζήτει τὸ ι'. κεφάλαιον τοῦ Γ. στοιχείου.

CAPUT XXIX.

De Viduis.

Vide cap. x. Lit. Γ.

ΚΕΦ. λ'.

Περὶ τῶν χλευαζόντων τοὺς ἀσθενῶς τὸ σῶμα ἔχοντας.

Ζήτει τὸ α'. κεφάλαιον τοῦ Υ. στοιχείου.

CAPUT XXX.

De his qui infirmitate aliquâ corporali laborantes derident.

Quære cap. i. Lit. Y.

A

CAPUT XXXI.

De sacro Chrismate: & quinam ex hæreticis, qui ad Ecclesiam revertuntur, per solam Unctionem recipiuntur.

Consule in cap. ix. Lit. M. Canonem sextum Synodi Carthaginensis, & in cap. i. Lit. B. Canonem xlviii. Concilii Laodicenæ, & in cap. ii. Lit. A. Canonem vii. Synodi secundæ.

ΚΕΦ. λα'.

Περὶ τοῦ ἁγίου χρίσματος, καὶ τίνες χριόμενοι τῶν προσερχομένων τῇ ἐκκλησίᾳ αἱρετικῶν.

Ζήτει ἐν τῷ θ'. κεφαλαίῳ τοῦ Μ. στοιχείου κανόνα ς'. τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. καὶ ἐν τῷ α'. κεφαλαίῳ τοῦ Β. στοιχείου κανόνα μη'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου. καὶ ἐν τῷ β'. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου κανόνα ζ'. τῆς β'. συνόδου.

B

CAPUT XXXII.

De Christianismo.

CANON xxxviii. Concilii Carthaginensis qui professionem sive exercitium Christianorum suscipiunt, ex voluntate liberâ, & suâ sponte ad fidem accedere ordinat, non autem per vim atque ex necessitate; ista enim neque firma sunt neque diuturna. Nam virtutem ex electione esse oportet, non coactam & invitam. Exercitationem verò nuncupans innuit, quod quemvis Christianum oportet virtutem exercere, ac continentiam & pudicitiam, & præ cæteris charitatem erga omnes. Ita ut qui non hoc modo vivat, nomine tenus Christianus sit, non reverâ.

Magnus autem Basilius in Canone xlv. Qui nomen Christiani adsumit, & mandatorum transgressione Christum contumelia afficit, nihil illi conducit mera appellatio. Paria scilicet dicens cum magno Jacobo, Quid juvat, rogante, fratres mei, si quis fidem se habere dicat, opera verò non habeat, num fides illum queat servare? Nam ut splendore virtutum in nobis relucente glorificatur Deus, juxta illud, Splendeat lux vestra coram hominibus, &c. ita tenebris vitiorum nosmet obfuscantibus contingit Deum blasphemari proscindi inter gentes.

ΚΕΦ. λβ'.

Περὶ χριστιανισμοῦ.

Ὁ λη'. κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, τοὺς τὴν ἄσκησιν εἰσδεχομένους τῶν χριστιανῶν, ἐλευθέρᾳ προαιρέσει καὶ αὐτεξουσίῳ, νομοθετεῖ προσιέναι τῇ πίστει, ἀλλὰ μὴ βίᾳ καὶ μετ' ἀνάγκης· τὰ γὰρ τοιαῦτα οὐ βέβαια, οὐδὲ μόνιμα. καὶ αἱρετὴν γὰρ εἶναι δεῖ τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' οὐ βεβιασμένην καὶ ἄκουσαν. ἄσκησιν δὲ εἰπὼν ᾐνίξατο, ὅτι πᾶσαν δεῖ τὸν χριστιανὸν ἀρετὴν ἀσκεῖν, ἐγκράτειαν καὶ σωφροσύνην· καὶ πρό γε τῶν ἄλλων τὴν εἰς πάντας ἀγάπην· ὡς ὅγε μὴ οὕτω ζῶν, ὀνόματι μόνον χριστιανὸς, ἀλλ' οὐ πράγματι λέγεται.

C

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ με'. κανόνι, ὁ τὴν τοῦ χριστιανοῦ φησι προσηγορίαν εἰληφὼς, καὶ διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν παραβάσεως τὸν Χριστὸν ἐνυβρίζων, οὐδὲν ἐκ τῆς ἐπωνυμίας μόνης ἀπώνατο. ἀδελφὰ τῷ μεγάλῳ φθεγγόμενος Ἰακώβῳ, τί τὸ ὄφελος ἀδελφοί μου φάσκοντι, ἐὰν πίστιν τις λέγῃ ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ, δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν; ὥσπερ γὰρ ταῖς αὐγαῖς τῶν ἀρετῶν ἐν ἡμῖν ἐξαστράπτουσι δοξάζεται ὁ θεός κατὰ τὸ, λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ ἑξῆς· οὕτω τῷ ζόφῳ προσαναχρωννυμένων ἡμῶν τῶν παθῶν, βλασφημεῖσθαι τὸν θεὸν συμβαίνει παρὰ τοῖς ἔθνεσιν.

D

CAPUT XXXIII.

De Chorepiscopis.

Quære cap. xxxi. Lit. E.

ΚΕΦ. λγ'.

Περὶ χωρεπισκόπων.

Ζήτει λα'. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

E

F

ΑΡΧΗ

A

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Ψ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

INITIUM LITERÆ Ψ.

ΚΕΦ. α΄.

Πῶς δεῖ ψάλλειν καὶ εὔχεσθαι.

Ζήτει λε΄. κεφ. τοῦ Ε. στοιχείου.

CAPUT I.

Quomodo psallere & orare oportet.

Vide xxxv. cap. Lit. B.

B

ΚΕΦ. β΄.

Περὶ ψαλτῶν καὶ ἀναγνωστῶν.

Ζήτει ἐν τῷ θ΄. κεφαλαίῳ τοῦ Ε. στοιχείου κανόνα κγ΄. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

CAPUT II.

De Cantoribus & Lectoribus.

Vide in cap. ix. Lit. E. Canonem xxiii. Synodi Laodicenæ.

C

ΚΕΦ. γ΄.

Ὅτι πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας τῶν αἱρετικῶν οὐ δεῖ ἀπιέναι.

Ζήτει ἐν τῷ β΄. κεφαλαίῳ τοῦ Α. στοιχείου κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου θ΄. καὶ λ΄.

CAPUT III.

Quòd hæreticorum Pseudomartyres adire non licet.

Quære in ii. cap. Lit. A. Canonem ix. & xxx. Synodi Laodicenæ.

D

ΚΕΦ. δ΄.

Ὅπως αἱ ψῆφοι γίνονται τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι.

Ζήτει τοῦ Χ. στοιχείου α΄. καὶ β΄. κεφάλαιον.

CAPUT IV.

Quomodo in ordinationibus fiant suffragia.

Quære in Lit. X. cap. i. & ii.

E

F

A

INITIUM LITERÆ Ω.

CAPUT I.

Quibusnam licet horarium gestare.

Vide in nono capite Lit. E. Canones xxii. & xxiii. Concilii Laodiceni.

MAGNÆ ECCLESIÆ OFFICIA.

MAGNUS Oeconomus, seu Dispensator.
Magnus Sacellanus.
Magnus Sceuophylax, seu Custos Vasorum.
Chartophylax, seu Rotulorum custos.
Sacellanus, & Protecdicus.
Protonotarius.
Logotheta, sive Judex.
Castrensis.
Referendarius, & Registrarius.
Hieromnemo.
Magister memoriæ.
Doctor Evangelii.
Doctor Apostoli.
Doctor Psalterii.
Qui à genubus.
Qui à judiciis.
Qui à supplicationibus.
Qui à Sacris Ordinationibus.
Secretarius.
Monasteriorum Præfectus, seu Visitator.
Ecclesiarum Præfectus.
Evangelii Procurator.
Antiminsii Procurator.
Luminarium Procurator.
Orator.
Primus Ostiarius.
Secundus Ostiarius.
Eleëmosynarius, & Primicerius Notariorum Patriarchalium.

FINIS.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ Ω ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ.

ΚΕΦ. α'.

Τίνα δεῖ ὡράριον φέρειν.

Ζήτει ἐν τῷ θ'. κεφαλαίῳ τοῦ Ε. στοιχείου, κανόνας τοὺς ἐν B Λαοδικείᾳ συνόδου κβ'. καὶ κγ'.

ΤΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΟΦΦΙΚΙΑ.

Ο Μέγας οἰκονόμος.
Ο μέγας σακελλάριος.
Ο μέγας σκευοφύλαξ.
Ο χαρτοφύλαξ.
Ο σακελλίου, καὶ Ο πρωτέκδικος.
C Ο πρωτονοτάριος.
Ο λογοθέτης.
Ο καστρήσιος.
Ο ῥαιφερενδάριος· καὶ Ο ὑπομνηματογράφος.
Ιερομνήμων.
Ο ὑπομιμνήσκων.
Ο διδάσκαλος τοῦ εὐαγγελίου.
Ο διδάσκαλος τοῦ ἀποστόλου.
Ο διδάσκαλος τοῦ ψαλτῆρος.
Ο ἐπὶ τῶν γονάτων.
Ο ἐπὶ τῶν κρίσεων.
D Ο ἐπὶ τῶν δεήσεων.
Ο ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως.
Ο ἐπὶ τῶν σεκρέτων.
Ο ἄρχων τῶν μοναστηρίων.
Ο ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν.
Ο ἄρχων τοῦ εὐαγγελίου.
Ο ἄρχων τοῦ ἀντιμινσίου.
Ο ἄρχων τῶν φώτων.
Ο ῥήτωρ.
Ο πρῶτος ὀστιάριος.
Ο δεύτερος ὀστιάριος.
E Ο νομοδότης· καὶ ὁ πριμμικήριος τῶν πατριαρχικῶν νοταρίων.

ΤΕΛΟΣ.

F

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ
καὶ
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ,
ΗΤΙΣ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΣΕ ΦΩΤΙΟΝ ΤΟΝ ΑΓΙΩΤΑΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ
εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, καὶ διέλυσε τὰ σκάνδαλα τῶν δύο ἐκκλησιῶν, τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Ῥώμης, ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Βέκκου, οὗ ἡ ἀρχή,

DE SANCTA
ET
ŒCUMENICA SYNODO,
QUÆ PHOTIUM SANCTISSIMUM PATRIARCHAM IN SEDEM CONSTANTINOPOLITANAM
restituit, & duarum Ecclesiarum, veteris scilicet & novæ Romæ, scandala dissolvit:

Ex Becci Oratione; cujus initium est,

Ἦν ἂν μακάριον ἀληθῶς, εἴγε τὸ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἁπλοῦν τι καὶ ἀνεξέταστον τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ διέλαμπεν εἰς ἀεί. ἐπεὶ γὰρ παρῆλθε μὲν ὁ ὧδε Νικόλαος, ἀπῆλθε δ' ἐπ' αὐτῷ Ἀδριανός· καὶ Πάπας Ἰωάννης τὸν ἀποστολικὸν διαδεξάμενος θρόνον, οὐ συνδιεδέξατο καὶ τὴν κατὰ Φωτίου δυσμένειαν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐπανόδῳ αὐτοῦ, δεξιῶς αὐτὸν ἀπεδέξατο, σύνοδόν τε Φώτιος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀθροίζει ὑπὸ πλειόνων ἢ τριακοσίων ἀρχιερέων συγκεκροτημένην, καὶ κανόνας ἐκτίθησι, καὶ πᾶν εἴ τι κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ τῆς διαφορᾶς χρόνῳ εἰργάσθη καὶ ἐλαλήθη, ἀναθέματι παραδίδωσι. καὶ διὰ μέσου τῶν, ὧν ἡ τοιαύτη τῆς ἑνώσεως σύνοδος ἐξέδωκε, πρακτικῶν, τοιαῦτα ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου, τοῦ ὑβρισμένου τε παρ' αὐτοῦ δυσφημουμένης τῆς περὶ ἐκκλησίας, ἐν τοῖς αὐτοῦ ἀνακηρύττει διαλαλιαῖς.

Ἐν γὰρ ταῖς πρὸς τὴν σύνοδον πρώταις εἰσόδοις τῶν καρδηναλίων καὶ τοποτηρητῶν τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἰωάννου, εὑρίσκεται Φώτιος, μετὰ τὸ αὐτοὺς ἐναγκαλίσασθαι καὶ ἀσπάσασθαι, καὶ ταῦτα ἐπὶ λέξεως λέγων,

Λόγοι Φωτίου πατριάρχου πρὸς τοὺς ἀπὸ Ῥώμης ἀποσταλέντας.

Ἀποδέξαιτο κύριος τὸν κόπον ὑμῶν, εὐλογήσαι καὶ ἁγιάσαι τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα ὑμῶν· ἀποδέξαιτο δὲ καὶ τὴν φροντίδα καὶ τὴν μέριμναν τοῦ ἁγιωτάτου ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ καὶ πνευματικοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ μακαριωτάτου πάπα Ἰωάννου.

Καὶ μετὰ τὸ τοὺς καρδηναλίους καὶ τοποτηρητὰς τὴν παρὰ τοῦ πάπα προσκύνησιν πρὸς Φώτιον ποιήσασθαι, Φώτιος οὕτως ἔφη,

FELIX proculdubiò fuisset, si simplex & plana Evangelii prædicatio in Ecclesiâ Christi semper viguisset. Postquam enim excesserat Nicolaus, & post illum vero Adrianus, atque Papa quidem Joannes, cùm Apostolicam consecutus fuisset Sedem, in Photium simultatem neutiquam concepisset; sed post illius in Sedem Patriarchicam restitutionem, eum prompte excepisset; ex pluribus quàm trecentis Antistitibus in unum convenientibus, Constantinopoli Synodum celebrat Photius, & Canones edit; & quicquid contra Ecclesiam Romanam intra dissensionis tempus vel factum vel dictum fuit, anathemati tradit. Etiam inter Actiones quas unionis hæc Synodus edidit, hæc, de ipso Joanne ejus Ecclesiæ, quæ ab eo anteà probris & conviciis fuisset impetita, Prætecto, in suis sermonibus promulgat.

In primis enim sanctissimi Papæ Joannis Cardinalium & Legatorum ingressu in Synodum, invenitur Photius postquam ipsos amplexus esset & salutâsset, etiam hæc ad verbum dixisse,

Photii Patriarchæ eis qui Româ missi fuêre verba.

Laborem vestrum Dominus gratiosè accipiat, animas & corpora vestra benedicat & sanctificet: accipiat etiam & curam & solicitudinem sanctissimi fratris & comministri & spiritualis Patris nostri beatissimi Papæ Joannis.

Et postquam Card. & Legati Papæ nomine Photio salutem dixissent, Photius ad hunc modum locutus est,

A

Photii Oratio.

Sincero invicem affectu prosequimur sanctissimum & oecumenicum Papam Joannem, & Deum precamur, sanctas preces & pretiosum illius amorem nobis concedere: & fiat illi à communi Domino Christo Deo nostro vero genuinæ erga nos charitatis & sinceri propositi compensatio.

Λόγος Φωτίου.

Ἀντιπροσκυνῶντες τὸν ἡμῶν ὁ ἁγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς πάπας Ἰωάννης ἐγκαρδίῳ πόθῳ, καὶ αἰτούμεθα Θεὸν, χαρίσασθαι ἡμῖν τὰς ἁγίας εὐχὰς καὶ τὴν τιμίαν ἀγάπην αὐτοῦ· καὶ γένοιτο αὐτῷ τῆς πρὸς ἡμᾶς γνησίας ἀγάπης καὶ εἰλικρινοῦς διαθέσεως παρὰ τοῦ κοινοῦ δεσπότου Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀντάμειψις.

Alia Photii Patriarchæ verba.

B

In quartæ Concionis decursu hæc dicit, Ut enim primus & magnus Pontifex, Christus verus Deus noster, non contentus erat, quod cœlestes ordines ipsum adorabant, & puram & illibatam charitatem conservabant; sed tamen ipsum exinaniens, ac diminutionem suam usque ad servi formam deprimens, ad semet traxit erraticum & abalienatum genus humanum. Ita quidem ad ejus imitationem, spiritualis noster Pater haudquaquam in eo acquievit, quod suiipsius Ecclesia pacem obtinuerat, sed per venerabiles suos legatos nos etiam visitavit.

Ἕτεροι λόγοι Φωτίου πατριάρχου.

Τῆς δ΄ ὁμιλίας μεταξὺ φησὶν, ὥσπερ γὰρ ὁ πρῶτος καὶ μέγας ἀρχιερεὺς, Χριστὸς ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, οὐχ οἷς αὐτὸν τὰ οὐράνια ἐθεράπευε τάγματα, καὶ τὴν ἀγάπην καθαρὰν καὶ ἀνεπιθόλωτον διεφύλαττεν, τούτοις ἠρκέσθη· ἀλλ᾽ ἑαυτὸν κενώσας, καὶ μέχρι δούλου μορφῆς τὴν κένωσιν ὑποστὰς, πρὸς ἑαυτὸν εἵλκυσε τὸ πεπλανημένον ἡμῶν, καὶ ἠλλοτριωμένον τῶν ἀνθρώπων γένος. οὕτω καὶ ὁ μιμητὴς ἐκείνου, ὁ πνευματικὸς ἡμῶν πατὴρ οὐχ οἷς ἡ καθ᾽ ἑαυτὸν ἐκκλησία τὸ εἰρηναῖον εἶχεν ἠσμένισεν, ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτοῦ τιμίων τοποτηρητῶν διαγνῶναι καὶ ἡμᾶς ἐπισκέψασθαι.

C

Becci.

Et post quoddam colloquium, cum Petrus Cardinalis in medio istius sancti consessûs, quæ sanctissimus Papa Joannes ad Photium miserat, ostendit, sacerdotalem scilicet Stolam, Humerale, Sticharium, Penulam & Sandalia, Photius hisce verbis, dixit,

Τοῦ Βέκκου.

Καὶ μετά τινα τῆς ὁμιλίας, ὡς ὁ καρδηνάλιος Πέτρος ἐν μέσῳ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου συλλόγου ἐπεδείκνυε τὰ παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἰωάννου τῷ Φωτίῳ σταλέντα, τὴν ἀρχιερατικὴν, φημὶ, στολὴν, τὸ ὠμόφορον, τὸ στιχάριον, τὸ φελώνιον καὶ τὰ σανδάλια, Φώτιος ἐπὶ λέξεως εἶπε,

Alia Photii Patriarchæ verba.

D

Christus Deus noster, qui cœlum nubibus circumducit, & naturam nostram ad eam restaurandam & repurgandam indutus est, ipsum fratrem & comministrum & spiritualem Patrem nostrum, & in præsenti vitâ præsidio certo & incolumitate amiciat, atque in futuro seculo nuptiali veste condecorans, beato illo sponso dignum præstet.

Ἕτεροι λόγοι Φωτίου πατριάρχου.

Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ νεφέλαις τὸν οὐρανὸν περιβάλλων, καὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἀναχωνεύσων καὶ καθάραι στολισάμενος, αὐτὸν τὸν ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν καὶ πνευματικὸν πατέρα ἡμῶν, καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ φρουρὰν ἄσυλον καὶ σωτηρίαν ἀσφαλῆ στολίσαι, κἀν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τὸν νυμφικὸν περιβαλὼν χιτῶνα, ἄξιον τοῦ μακαρίου ἐκείνου νυμφῶνος ἀναδεῖξαι.

Insuper in ista Oratione recitat Beccus magnam partem Epistolæ Photii Patriarchæ ad Marinum Castellæ Episcopum.

Ἔτι οὖν τῷ λόγῳ τούτῳ γράφει ὁ Βέκκος πολὺ μέρος ἐπιστολῆς Φωτίου πατριάρχου πρὸς Μαρῖνον Καστέλλης ἐπίσκοπον.

E

Itidem producitur & alia ejusdem Photii Patriarchæ ad Gauderichum Beliternes Episcopum Epistolæ portio: insuper & profert aliam Epistolæ partem ad Zachariam utriusque Ecclesiæ Anagninorum, quas vide ad finem Commentariorum qui supersunt: Commentarii autem, qui supersunt, sunt isti.

Ὡσαύτως ἐκτίθεται καὶ ἕτερον ἐπιστολῆς τμῆμα τοῦ αὐτοῦ Φωτίου πατριάρχου πρὸς Γαυδέριχον Βελιτέρνας ἐπίσκοπον· ἔτι ἐκτίθησι καὶ ἕτερον ἐπιστολῆς μέρος πρὸς Ζαχαρίαν Ἀναγνίνων τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἃ καὶ ζήτει περὶ τὸ τέλος τῶν εὑρεθέντων ὑπομνημάτων· εἰσὶ δὲ τὰ εὑρεθέντα ὑπομνήματα ταῦτα.

Excerpta ex iis quæ de Photio dicta sunt.

In Antistitum recensione inveniebantur gemini Heracleæ Joannes; Zacharias Antiochiæ, Georgius Antiochiæ; Paulus Laodiceæ, Symeon Laodiceæ; Theodorus Nicææ; Gregorius Heracleæ; Latri........ Basilius Arcadiopolis, Symeon Arcadiopolis. A Papâ Joanne venit Petrus Cardinalis religiosissimus Presbyter & Legatus ipsius Papæ. (Ante verò dimissionem istam Paulum, & Eugenium misisset Papa;) & etiam unà cum Petro venit Zacharias Chalcedònis, qui etiam dixit,

F

Τὰ παρεκβληθέντα ἀπὸ τῶν περὶ τοῦ Φωτίου.

Εὑρέθησαν ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν ἀρχιερέων διπλοῖ οἱ τῆς Ἡρακλείας Ἰωάννης· Ζαχαρίας Ἀντιοχείας, Γεώργιος Ἀντιοχείας· Παῦλος Λαοδικείας, Συμεὼν Λαοδικείας· Θεόδωρος Νικαίας· Γρηγόριος Ἡρακλείας· Λάτρ...... Βασίλειος Ἀρκαδιουπόλεως, Συμεὼν Ἀρκαδιουπόλεως. Ἀπὸ πάπα Ἰωάννου ἦλθε καρδηνάλιος Πέτρος ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τοῦ αὐτοῦ πάπα. πρὸ δὲ τῆς ἀποστολῆς ταύτης Παῦλον καὶ Εὐγένιον ὁ πάπας ἀπέστειλεν· ἦλθεν δὲ καὶ σὺν τῷ Πέτρῳ πάλιν Ζαχαρίας Χαλκηδόνος, ὃς καὶ εἶπε,

Adeo venerabilis res est pax, ut Deus ipse eo nomine vocetur, imò & ista appellatio aliis rebus tribuatur,

Τὸ τῆς εἰρήνης πρᾶγμα ἐπὶ τοσοῦτον ἐστι σεπτὸν, ὥστε καὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν εἰρήνην καλεῖσθαί τε καὶ ὀνομάζεσθαι, τοῖς ἄλλοις

ὁμοίως

A ὁμοίως, ἃ καλεῖν οὐκ ἢ ὑπολαμβάνειν θεῖα εἰώθασιν ἄνθρωποι· ἀλλὰ τοῦτο τὸ πρᾶγμα, καίτοι ὂν ἐπὶ τοσοῦτον σεμνὸν, χρόνος ἐστὶν οὐ πάνυ πολὺς, ἀφ' οὗ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ λώβην ὑπέστη. οὐδὲ πρότερον ἀσπασμένως ἔχοντος ὄντος τῇ τοῦ κρατοῦντος ἁπλότητι, [ἕως] ἐπὶ Φωτίου καὶ ἐκ τῶν δ΄. θρόνων τῶν μεγάλων ἦλθον τοποτηρηταὶ ἐν τῇ ἀποκαταστάσει αὐτοῦ.

quas & vocare & existimare divinas homines solent: Hæc autem res, quamvis adeò venerabilis, non diu est, quin in Ecclesiâ nostrâ injuriam passa erat. Neque anteà sedata est Ecclesia per simplicitatem Imperatoris, [donec] sub Photio venerunt etiam ex quatuor magnis Sedibus Legati ad ejus restitutionem.

Ηλίας πρότερον τοποτηρητὴς Ἱεροσολύμων.

Elias priùs Episcopi Hierosolymorum Legatus.

Τίτος Θεοδοσίου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, πρὸς ὃν ἀπέστειλε λίβελλον πίστεως ὁ Φώτιος.

B Titus Theodosii Patriarchæ Hierosolymorum, ad quem fidei libellum misit Photius.

Τοῦ πάπα λέγει καρδινάλιος οὕτως, ὁ κύριος ἡμῶν ὁ ἀποστολικὸς πάπας ἔστειλε τῷ Φωτίῳ ὠμοφόριον, στιχάριον, φελώνιον, καὶ σανδάλια.

Papæ Cardinalis sic dixit, Dominus noster Apostolicus Papa Photio misit Humerale, Sticharium, Penulam & Sandalia.

Εὐγένιος εἷς τῶν τοποτηρητῶν τοῦ πάπα ἐπίσκοπος ἦν.

Eugenius unus ex Papæ Legatis Episcopus fuit.

Καὶ ὁ Παῦλος ἐπίσκοπος.

Et Paulus etiam Episcopus.

Οἱ τρεῖς πατριάρχαι τῶν ἀνατολικῶν θρόνων ἦσαν, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, καὶ Ἱεροσολύμων.

Tres Orientalium Sedium Patriarchæ erant, Alexandrinus, Antiochenus & Hierosolymitanus.

C Βασιλείου, Λέοντος, καὶ Ἀλεξάνδρου μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων, πολλὰ τὰ ἔτη.

Basilio, Leoni, & Alexandro magnis regibus & Imperatoribus multos annos.

Εὐδοκίας τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγούστης, πολλὰ τὰ ἔτη.

Eudociæ religiosissimæ Augustæ multos annos.

Στεφάνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Θεοπροβλήτου συγκέλλου, πολλὰ τὰ ἔτη.

Stephano Porphyrogennetæ & Adeodato Syncello multos annos.

Φωτίου καὶ Ἰωάννου τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, πολλὰ τὰ ἔτη.

Photio & Joanni sanctissimis Patriarchis multos annos.

Γράφει οὕτως ἐν τῇ πρώτῃ πράξει ῥητῶς, τοῦ τε ἁγιωτάτου πάπα Ἰωάννου, καὶ τῶν λοιπῶν τῆς ἀνατολῆς τριῶν μεγάλων ἀρχιερέων.

Sic expressè scribit in primâ Actione sanctissimi Papæ Joannis, & reliquorum Orientalium trium magnorum Antistitum.

D

Πρᾶξις β΄. ἑβδόμη τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς, ἰνδικτιῶνος ιγ΄. ἡμέρᾳ γ΄.

Actio secunda mensis Novembris septimâ, Indictione xiii. die tertiâ.

Προκαθεσθέντος Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῶν κατηχουμένων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας· προτεθέντος δὴ καὶ τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου ἐν τῷ μέσῳ συγκαθεσθέντων αὐτῷ Εὐγενίου καὶ Παύλου, τῶν τοποτηρητῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, Πέτρου τοῦ θεοσεβεστάτου πρεσβυτέρου καὶ καρδιναλίου, καὶ Ἠλιοῦ τοῦ θεοσεβεστάτου πρεσβυτέρου καὶ ἀποκρισιαρίου Ἀλεξανδρείας, συγκαθεσθέντων καὶ τῶν θεοσεβεστάτων μητροπολιτῶν, Προκοπίου Καισαρείας καὶ τῶν λοιπῶν.

E Præsidente Photio sanctissimo Patriarchâ in dextrâ Catechumenorum magnæ Ecclesiæ; & in medium etiam proposito sancto Evangelio, atque considentibus illi Eugenio & Paulo, veteris Romæ Legatis, Petro religiosissimo Presbytero atque Cardinali, & Eliâ religiosissimo Presbytero & Apocrisiario Alexandriæ, considentibus etiam religiosissimis Metropolitis, Procopio Cæsareæ & reliquis.

Οὐδὲν γὰρ ἄλλο πέφυκε προσφυέστερον ἢ οἰκειότερον εἶναι τοῖς ἐν ἐξουσίᾳ καὶ μεγίσταις ἀρχαῖς καθεστηκόσι, ἢ τῇ καλλονῇ καὶ ὡραιότητι τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ τῇ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ, σπουδάζειν τε, σεμνύνεσθαι, καὶ τὸ, πάντας ὁρᾷν τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ πίστει τῷ Θεῷ λατρεύοντας, τῷ τῆς ἀγάπης συνδέσμῳ συμπλεκομένους τε καὶ συσφιγγομένους.

Nihil enim aliud dignius vel aptius contingere potest illis, qui in maximis dignitatibus & imperiis constituti sunt, quàm rectæ fidei pulchritudine & venustate, nec non erga Deum pietate, præstare contendere, & prospicere, ut omnes, qui in eadem fide Deum venerantur, charitatis etiam vinculo uniantur & constringantur.

Ἐπιστολὴ τοῦ πάπα πρὸς τοὺς τρεῖς βασιλεῖς, Βασίλειον, Λέοντα, καὶ Ἀλέξανδρον.

F *Epistola Papæ ad Imperatores tres, Basilium, Leonem, & Alexandrum.*

Ἀρχὴ τῆς ἐπιστολῆς οὕτως κεῖται ἐν τῷ Λατινικῷ, ἑρμηνευθεῖσα παρὰ τοῦ Κυδώνου, μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν, Ἐγράψατε ἡμῖν, φίλτατοι υἱοὶ, ἵνα τῆς ἀποστολικῆς συμπαθείας σπλάγχνα ἀνοίξαντες, πάντας τοὺς ἐν τῇ καθ' ὑμᾶς ἐκκλησίᾳ ἐπιτιμίοις ὑποκειμένους ἀναλαβώμεθα, καὶ τῆς ἑνότητος, καὶ εἰρήνης φροντίζοντες τοῦτο τὸ δῶρον παρασχώμεθα· καὶ τὸν ἡμῖν κοινωνοῦντα ἀρχιερέα, εἰς τὴν ἄκραν τῶν

Epistolæ, quæ à Cydoniorum Episcopo versa est, initium in exemplari Latino post inscriptionem sic se habet, Scripsistis nobis, amicissimi filii, ut Apostolicæ misericordiæ viscera aperientes, omnes quotquot in vestrâ Ecclesiâ censuris obnoxii sunt reciperemus, & unionis ac pacis curam habentes, hoc munus præstaremus: & summum Sacerdotem nostræ communionis participem, & in summam

summam Sacerdotii dignitatem & in Patriarchatûs honorem iterum restitueremus; ne Ecclesia Dei multo tempore schismate & scandalo commota permaneat. Nos itaque vestras preces, ut justas & Deo acceptas, admittentes [ex Latino Exemplari hoc: quæ verò sequuntur ex Græco transcripta fuerunt] & rationi congruum esse censentes, Dei Ecclesiam tranquillam reddere, Legatos nostros misimus, qui voluntatem vestram perficerent. Et licèt vestra pietas viro vim inferendo nos prævenit, in illo scilicet restituendo, antequam nostri Legati illuc venissent: nos tamen huic remedium adhibemus, non ex authoritate nostrâ (licèt hoc etiam facere possimus) sed ex Apostolicis constitutionibus, & sanctorum Patrum decretis demonstrationem afferentes: non Ecclesiæ regulas olim traditas solventes, sed in quibus exacta harum observantia immutabiliter servata divellit & destruit totam corporis Ecclesiæ compagem, ad id quod convenit omnia, quæ ad eam pertinent, trahendo. Etenim secundus Nicæni Concilii Canon sic ait; Quoniam sæpiùs, sive per necessitatem, sive urgentibus alioqui hominibus, Canones Ecclesiasticos transgredi nonnullos contingit. Hinc & Gelasius Papa de eodem inquit, Quòd, ubi nulla vis perurget, constituta sanctorum Patrum inviolata serventur. Similiter etiam & sanctissimus Papa Leo eodem Spiritu præcipit, dicens, Ubi non urget necessitas, immutabilia maneant sanctorum Patrum constituta; ubi verò necessitas aut vis reperitur, ibi in Ecclesiæ Dei commodum, qui potestatem habet, administret: ex necessitate enim, secundum divinum Apostolum, etiam legis mutatio fit. Et Felix Papa his consona dixit, Et de hoc prospicere oportet, ut ubi urget necessitas, sæpe Patrum constitutiones transgrediantur. Inde etiam sancta Synodus Carthaginensis in Sermone quinto, capitulo trigesimo quinto, Jubemus, ut Donatistarum Clerici rursus in Ecclesiam admittantur, licèt à Synodo priùs fuerint depositi. Et Synodus videtur Synodum abrogare, propter unionem & consensum Ecclesiæ. Et Innocentius etiam Papa in quinto capitulo dicit, Quòd ii, qui à Binosso hæretico ordinati sunt, recipiantur, ne iterum in Ecclesia scandala renascantur; & non solùm iis, licèt tales sint, & ex eâdem fuissent hæresi, depositis, Apostolica ista Sedes, Ecclesiasticæ pacis curam gerens, manus adjutrices porrexit; verùm etiam orthodoxis Antistitibus & Patriarchis ad ipsam confugientibus, sicut nunc religiosissimus Photius rursus implorans auxilium expectavit. Nostis omnes magnum Athanasium, Episcopum Alexandrinum, & Cyrillum & Polychronium Hierosolymitanum, Joannem, quem dilectio vestra Chrysostomum appellat, & Flavianum etiam Constantinopolitanum. Hos enim à Synodo depositos & ejectos, & ad sanctam Romanam Ecclesiam confugientes, Apostolica hæc Sedes confirmavit, & ad priorem dignitatem restituit. Si igitur, qui à Donatistis, & qui à Binosso ordinationem exceperunt, & ab Ecclesiæ orthodoxæ limitibus Synodo numerosâ fuerunt ejecti, iterum ab aliâ Synodo recipiantur, & in Sacerdotum numero collocentur, ut Ecclesia Dei indivulsa & à schismatibus integra & libera maneat (nihil enim oculis Dei adeo execrandum & abominabile conspicitur, ac is qui in Ecclesia Dei schismatum author est; & nihil jucundius vel charius ejus bonitati, quàm ut Ecclesia suam integritatem in amore Dei & erga proximum concordiâ conservet) multò magis viros orthodoxa fide delectatos, & vitæ sanctimonia & accurata conversatione conspicuos, in tantum fere contemnere vix oportet, ut reprehendantur, & pœnæ obnoxii fiant, pœnitentiæ jugo gravati, sed ad priorem dignitatem eos restituere. Cùm enim semel Apostolica hæc Sedes

A ἱερέων ἀξίαν, καὶ τὴν τοῦ πατριάρχου τιμὴν ἀποκαταστήσωμεν, ἵνα μὴ ἐπὶ πολὺ τῷ σχίσματι, καὶ τῷ σκανδάλῳ ταραττομένη διαμένῃ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία. ἡμεῖς τοίνυν τὴν ὑμετέραν ζήτησιν, ὡς δικαίαν καὶ Θεῷ ἀρέσκουσαν, προσδεξάμενοι [ἀπὸ τοῦ Λατινικοῦ ἀντιγράφου ταῦτα· τὰ δὲ ἑξῆς ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ μεταγραφήσεται.] καὶ νομίσαντες ἁρμόζειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ εἰρηνοποιῆσαι, ἀπεστάλκαμεν ἀποκρισιαρίους ἡμῶν, ἐκπληρώσοντας τὸ θέλημα ὑμῶν. εἰ καὶ ἡ ὑμετέρα εὐσέβεια τὸν ἄνδρα βιασαμένη, ἔφθασεν ἡμῶν ἀποκαταστῆσαι, πρὸ τοῦ παραγενέσθαι τοὺς ἡμετέρους τοποτηρητὰς ἐν τοῖς αὐτόθι· ὅμως ἡμεῖς τοῦτο θεραπεύομεν, οὐκ ἐκ τῆς ἡμετέρας αὐθεντίας, καὶ περιέχοντες ἐξουσίαν τοῦ ποιεῖν,
B ἀλλ' ἐκ τῶν ἀποστολικῶν διατάξεων, καὶ πατρικῶν θεσπισμάτων, τὰς ἀποδείξεις φέροντες. οὐ τοὺς θεσμοὺς τῆς ἐκκλησίας τοὺς ἀνέκαθεν παραδεδομένους λύοντες, ἀλλ' ἐν οἷς ἡ τούτων ἀκρίβεια ἀπαρατρέπτως συντηρουμένη διασπᾷ καὶ λυμαίνεται τὴν ὁλοκληρίαν τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας, πρὸς τὸ συμφέρον ἄγειν πάντα τὰ περὶ αὐτῆς. καὶ γὰρ ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ δεύτερος κανὼν οὕτω λέγει, ἐπειδὴ πολλάκις, εἴτε ὑπὸ ἀνάγκης, εἴτε ἄλλως πως ἐπειγομένων τῶν ἀνθρώπων, παραβαίνεσθαι τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας συμβαίνει. ἔτι δὲ καὶ ὁ πάπας Γελάσιος περὶ τοῦ αὐτοῦ λέγει, ὅτι, ὅπου βία οὐ τρέπεται, ἀμετάτρεπτοι μενέτωσαν οἱ τῶν ἁγίων πατέρων θεσμοί.
C αὐτὸς δὴ καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Λέων, ἐν τῷ αὐτῷ διακελεύεται πνεύματι, λέγων, ὅπου οὐ προσκεῖται βία, ἀπαράτρεπτοι διαμενέτωσαν οἱ θεσμοὶ τῶν ἁγίων πατέρων· ὅπου δὲ ἀνάγκη καὶ βία εὑρίσκεται, ἐκεῖ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, ὁ τὴν ἐξουσίαν ἔχων οἰκονομείτω· ἐξ ἀνάγκης γὰρ, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται. καὶ Φῆλιξ δὲ ὁ πάπας τούτοις συνηγορεῖ λέγων, καὶ περὶ τούτου χρὴ σκέπτεσθαι, ἵνα ὅπου ἀπαντήσῃ ἀνάγκη, πολλάκις αἱ συστάσεις τῶν πατέρων παραβαίνωνται. οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἁγία σύνοδος ἡ ἐν Καρθαγένῃ, ἐν τῷ λόγῳ ε'. κεφαλαίῳ λε'. κελεύομεν, ἵνα οἱ κληρικοὶ πάλιν τῶν Δονατιστῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀναχωρῶσιν,
D καίπερ πρώην ὑπὸ συνόδου καθαιρεθέντες. καὶ συνόδους ὁρᾶται σύνοδον λύουσα, διὰ τὴν ἕνωσιν καὶ ὁμόνοιαν τῆς ἐκκλησίας. καὶ Ἰννοκέντιος δὲ ὁ πάπας λέγει ἐν τῷ ε'. κεφαλαίῳ, ὅτι οἱ χειροτονηθέντες ὑπὸ Βινόσου τοῦ αἱρετικοῦ δεχθῶσιν, ἵνα μὴ πάλιν σκάνδαλα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναφυῇ· καὶ οὐ μόνον τούτοις, καίπερ οὖσι τοιούτοις, καὶ ἐξ αὐτῶν οὖσιν αἱρέσεως, ἡ ἀποστολικὴ αὕτη καθέδρα καθαιρεθεῖσι, τῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης φροντίδα ποιουμένη χεῖρα βοηθείας ὤρεξεν, ἀλλὰ καὶ ὀρθοδόξοις ἱεράρχαις καὶ πατριάρχαις εἰς αὐτὴν καταφυγοῦσιν, ὥσπερ καὶ νῦν ὁ εὐλαβέστατος Φώτιος καὶ τὴν βοήθειαν αὖθις ἐπικαλεσάμενος ἐπιμένει. οἴδατε πάντες τὸν μέγαν Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον Ἀλε-
E ξανδρείας, Κύριλλόν τε καὶ Πολυχρόνιον Ἱεροσολύμων, Ἰωάννην, ὃν ἡ ἀγάπη ὑμῶν Χρυσόστομον ὀνομάζει, καὶ Φλαβιανὸν τὸν Κωνσταντινουπόλεως· τούτους γὰρ ὑπὸ συνόδου καθαιρεθέντας καὶ ἀποκηρυχθέντας, καὶ τὴν ἁγίαν Ῥωμαίων ἐκκλησίαν ὑποδραμόντας, ὁ ἀποστολικὸς οὗτος θρόνος ἐβεβαίωσε, καὶ πρὸς τὴν προτέραν τιμὴν ἐπανήγαγεν. εἰ οὖν οἱ ἐκ Δονατιστῶν, καὶ οἱ ἐκ Βινόσου τὴν χειροτονίαν δεξάμενοι, καὶ τῶν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας περιβόλων ἀπελαθέντες ὑπὸ συνόδου πολυπληθοῦς, πάλιν ὑπὸ ἑτέρας συνόδου δέχονται, καὶ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἱερέων τάττονται, διὰ τὸ, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἀδιάσπαστον καὶ σχισμάτων καθαρὰν καὶ ἐλευθέραν διαμένειν· οὐδὲν γὰρ οὕτω
F βδελυκτὸν καὶ μεμισημένον τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶται τοῦ Θεοῦ, ὡς σχισμάτων ἑσμὸς περιφυτευσάμενος ἐν ἐκκλησίᾳ Θεοῦ· καὶ οὐδὲν προσηνέστερον ἢ προσφιλέστερον τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι, ὡς ἐκκλησίας τὴν αὐτῆς ὁλοκληρίαν, ἔν τε τῇ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ, καὶ τῇ πρὸς τὸν πλησίον ὁμοφροσύνῃ διασώζουσα· πολλῷ μᾶλλον ἄνδρας τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει διαπρέποντας, βίου τε σεμνότητι καὶ ἀκριβεῖ πολιτείᾳ περιφανομένους, καὶ σχεδὸν μὴ δεῖ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ ἐπιτιμίας ἔργα διαπράξασθαι, οὐ χρὴ περιορᾶσθαι, καὶ ὑπὸ δίκην ἐπιτιμίου βαρυνομένους ζυγῷ, ἀλλ' ἐπὶ τὴν προτέραν αὐτοὺς ἐπανάγειν τιμήν· καθάπαξ γὰρ ὁ ἀποστολικὸς οὗτος θρόνος

λαβὼν

A λαβὼν τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν παρὰ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, εἰπόντος πρὸς αὐτὸν, Σοὶ δώσω τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὃ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἔχει καὶ ἐξουσίαν καθόλου δεσμεῖν τε καὶ λύειν, καὶ κατὰ τὸν προφήτην Ἱερεμίαν, ἐκριζοῦν καὶ καταφυτεύειν· διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τῇ αὐθεντίᾳ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου χρώμενοι, μετὰ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, παραγγελλόμεθα ὑμῖν δι' ἡμῶν, τοῖς τε ἁγιωτάτοις ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς ἡμῶν πατριάρχαις, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ τοῖς λοιποῖς ἀρχιερεῦσί τε καὶ ἱερεῦσι, καὶ παντὶ τῷ πληρώματι τῆς ἐκκλησίας B Κωνσταντινουπόλεως, ὁμονοῆσαι καὶ ὁμοφρονῆσαι ἡμῖν, μᾶλλον δὲ τῷ Θεῷ ἐν πᾶσιν οἷς ὑμεῖς ἐξητήσασθε· καὶ πρῶτον μὲν ἀποδέξασθαι Φώτιον τὸν θαυμασιώτατον καὶ εὐλαβέστατον ἀρχιερέα Θεοῦ, καὶ πατριάρχην ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸν, καὶ τῆς πρὸς τὴν ἁγίαν τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίαν κοινωνίας συμμέτοχόν τε καὶ κληρονόμον, διά τε τὴν ἄλλην ἀρετὴν τὴν προσοῦσαν αὐτῷ, καὶ διὰ τὸ, τὰ σκάνδαλα ἐκ ποδῶν ἀρθῆναι, καὶ διὰ τὸ, τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγάπην τὴν εἰς ἀλλήλους ἐν ἡμῖν φυτευθῆναι· δέξασθαι δὲ αὐτὸν, ἀδιστάκτῳ καὶ ἀμφιβόλῳ γνώμῃ καὶ ἀγάπῃ καὶ πίστει, πάντα κακίας καὶ δολιότητος ἰὸν καὶ διψυχίας καὶ ἀμφιβολίας καὶ ἐκ τῶν καρδιῶν ἡμῶν C ἐκβαλόντες, καθὼς αὐτὸν ἀπεδέξατο καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησία. ἀναμεμαθήκαμεν γὰρ σχεδὸν παρὰ πάντων πρὸς ἡμᾶς ἐκ τῶν αὐτόθι φοιτώντων, ἄνδρα παλαιοῖς προτερήμασι τοῖς κατὰ Θεὸν κοσμεῖν, τοῦτο μὲν καὶ σοφίᾳ καὶ συνέσει τῇ περὶ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάντων διαφέρειν· τοῦτο δὲ περὶ τὴν τῶν ἄλλων πρακτικὴν ἀρετὴν, καὶ ἐπιμέλειαν τῶν θείων ἐνταλμάτων ἀνεπίληπτον ἐργάτην διαβοώμενον. καὶ οὐ δίκαιον ἐκρίναμεν εἶναι, τοιοῦτον καὶ τηλικοῦτον ἄνδρα ἀργὸν καὶ ἄπρακτον διαμένειν, ἀλλ' ἐφ' ὑψηλοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας πάλιν ἀνατεθέντα καὶ ἀναλάμψαντα, τά τε αὐτῷ συνήθη καὶ Θεῷ φίλα ἱερεῦσί τε καὶ ἀρχιερεῦσιν ἔργα D διαπράττεσθαι· διὸ πάλιν τὸν αὐτὸν ἐπαναλαμβάνοντες λόγον, πρὸς ὑμᾶς ἅπαντας λέγομεν, δέξασθε τὸν ἄνδρα ἀπροφασίστως.

claves cœlorum regni à primo & magno Pontifice Jesu Christo per Principem Apostolorum Petrum accepisset, cùm illi dixit, Tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis, habet etiam potestatem perfectam ligandi & solvendi, & juxta Prophetam Hieremiam, evellendi & plantandi: quapropter & nos Principis Apostolorum Petri authoritate usi, cum universâ nostrâ Ecclesiâ sanctissimâ, nobismetipsis injungimus, & sanctissimis fratribus & comministris nostris Patriarchis, Alexandrino, Antiocheno, & Hierosolymitano, & reliquis Antistitibus & Sacerdotibus, & universæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, convenire & consentire nobis, potiùs verò Deo in omnibus quæ vos petiistis; Et primùm quidem recipere Photium, maximè admirabilem & religiosissimum Dei Antistitem, & Patriarcham fratrem nostrum & comministrum, & communionis cum sanctâ Romanorum Ecclesiâ consortem & participem, & hæredem, & propter alias virtutes quibus præstat ille, & propter scandala è medio tollenda, & pacem Dei & mutuam charitatem inter nos firmandam; recipere verò ipsum certo & firmo animo, & charitate, & fide, omne iniquitatis & malitiæ venenum, & duplicitatem & ambiguitatem è cordibus nostris avellentes, sicut ipsum recepit Romana Ecclesia. Didicimus enim fere ab omnibus qui apud vos sunt, ex illis qui isthic versantur, virum veteribus prærogativis coram Deo præstare, tum sapientiâ scilicet & prudentiâ circa res divinas & humanas omnes antecellere, tùm etiam circa alias virtutes morales & curam divinorum præceptorum irreprehensibilem operarium celebrari. Neque justum esse duximus, talem tantumque virum ociosum & inutilem permanere; sed in altum in nostrâ Ecclesiâ iterum elatum & lucentem, consueta sibi & Deo dilecta, tum erga Sacerdotes, tum erga Pontifices, opera exercere: idcirco eundem resumentes sermonem, vobis omnibus dicimus, recipite virum absque illa dubitatione.

Μηδεὶς προφασιζέσθω τὰς κατ' αὐτοῦ γεγενημένας ἀδίκους συνόδους, μηδεὶς, ὡς τοῖς λοιποῖς τῶν ἀγελαιοτέρων δοκεῖ, τὰς τῶν πρὸ ἡμῶν μακαρίων ἀρχιερέων, Νικολάου τέ φημι καὶ Ἀδριανοῦ, καταψηφίσεις αἰτιάσθω· οὐ γὰρ ἀπεδέχθησαν παρ' αὐτῶν τὰ κατὰ τοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου πραχθέντα. μηδεὶς τὰς κατ' αὐτοῦ χειρογραφίας ὑμῶν, ἀφορμὴν τῶν πρὸς αὐτόν τε καὶ πρὸς ἀλλήλους σχισμάτων ποιείτω· πάντα γὰρ πέπαυται καὶ ἐξοστράκισται· E πάντα τὰ κατ' αὐτοῦ ἠκύρωται καὶ ἠθέτηται· πάντα δι' ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων τέθειται, καὶ δι' αὐτοῦ ἐν τοῖς ὤμοις Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. δέξασθαι οὖν αὐτὸν ὑπτίαις χερσὶν, ἀδελφὸν ἡμέτερον καὶ συλλειτουργόν. δέξασθαι ἀρχιερέα Θεοῦ ἄμεμπτον. δέξασθε πατριάρχην τῆς καθ' ὑμᾶς ἐκκλησίας. κυρώσατε πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, πίστιν, καὶ τὴν μετ' εὐλαβείας ὑπακοὴν, καὶ εὐλαβῶς εἰς αὐτοὺς διακείμενοι, οὐκ αὐτοὺς τιμᾶτε καὶ σέβεσθε, ἀλλὰ τὸν ταῖς ἐκείνων χερσὶν ἱερουργούμενον, καὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ παντὸς ἁμαρτίας προσφερόμενον, τῷ Θεῷ καὶ πατρί· ὁ γὰρ F ἐκείνους τιμῶν, τὸν Θεὸν τιμᾷ, καὶ ὁ ἐκείνους ἀποστρεφόμενος, τὸν Θεὸν ἀποστρέφεται.

Nec aliquis injustas Syn. adversus ipsum habitas pro excusatione adducat, neque aliquis (ut alii stupidiores opinantur) prædecessorum nostrorum beatorum Antistitum, Nicolai videlicet & Adriani, decreta causetur, non enim ab ipsis recepta fuerunt, quæ contra sanctissimum Photium gesta sunt. Nullus chirographa vestra contra ipsum tanquam Schismatum cum illo & ad invicem occasionem faciat; Omnia enim jam sedata sunt & damnata; omnia, quæ contra illum fuerunt gesta, abrogata & irrita sunt; omnia per nos minimos in manibus Principis Apostolorum reposita sunt, & per eum in humeros Jesu Christi Agni Dei qui tollit peccata mundi. Recipite igitur ipsum apertis ulnis, fratrem nostrum & comministrum. Recipite Dei Antistitem irreprehensibilem. Recipite nostræ Ecclesiæ Patriarcham. Confirmate erga illum amorem, fidem, & cum pietate obedientiam, & piè erga eos affecti, non illos honorate, & reveremini, sed qui suis manibus sanctificatus est, & pro cujuslibet peccato oblatus Deo & Patri: qui enim illos honorat, Deum honorat, & qui illos fastidit, Deum fastidit.

Περὶ χειροτονίας πατριάρχου.

De Patriarchæ Ordinatione.

Προέρχεσθαι δὲ τὸν τοιοῦτον βουλόμεθα καθ' ἕκαστον βαθμὸν τῆς ἐκκλησίας δοκιμαζόμενον, πρῶτον ἀναγνώστην, εἶτα ἀκόλουθον, εἶτα διάκονον, αὖθις πρεσβύτερον, μετὰ ταῦτα ἐπίσκοπον, δηλονότι μεμαρτυρημένον ἐπ' εὐλαβείᾳ καὶ λόγων μελέτῃ.

PROCEDERE verò talem volumus per singulos gradus Ecclesiæ satis probatum, primùm Lectorem, deinde Acoluthum, postea Diaconum, deinde Presbyterum, & tandem Episcopum, scilicet, si bonum habuerit testimonium de pietate & scientiâ. Quoniam

Quoniam dum in inferioribus gradibus aliquod temporis spacium immoratur, probatur ejus virtus & alia ejus probitas; & hoc pacto oportet nostros Patriarchas progredi, & non ex tempore singulos gradus arripere, ut in domo Domini nihil incompositum, nihil inordinatum inveniatur. Exprobrat, non esse Ecclesiasticam regulam, quod à secularibus Magistratibus ad Sacerdotium fiat promotio, cum dicit, Et non quia nos, vestræ Ecclesiæ pacificæ constitutionis curam & solicitudinem gerentes, Photium Religiosissimum fratrem nostrum recepimus, sicut & olim [Papa] Adrianus Tarasium ejus avunculum; hoc jam nobis pro consuetâ regulâ usurpetur: quæ enim rarò bona sunt, non possunt lex fieri multis. Rogamus etiam & hoc pietatem vestram, ut neque frater noster & comminister sanctissimus Photius, neque alius quispiam Successorum ejus in futurum in Bulgariam ordinationes habeat, neque per Chirographum, neque per pallium illuc missum; neque verò prædictam Provinciam Bulgariorum, ut propriam vendicet: vel in alienâ regione fundamentum ædificet alius. Prædecessor enim noster Nicolaus beatæ memoriæ, tempore Michaëlis Principis Bulgariæ, Apostolicis doctrinis gentem illam educavit, & per religiosissimos suos Episcopos baptizavit, & omnes Ecclesiasticas Regulas & Canones, & quæcunque ad Christianam Religionem pertinent illis tradens, perfecit: licèt nonnulli audacter surripuerint nobis Provinciam, quæ ad eos non attinebat, ordinationes etiam & consecrationes Ecclesiarum, &, ut summatim dicam, omnia, quæcunque non oportebat, peregerint.

Procopius religiosissimus Antistes Cæsareæ Cappadociæ dixit, cùm antea alia dixisset, etiam hoc.

Cæterùm quandoquidem sint quidam, iique multi, extra Ecclesiam, vestram pietatem decet illos adhortari, & admonere; qui etiam Medico indigent, tanquam circa fidei rationem infirmi: nisi enim chirographum dissidii sui occasionem habuissent & ii, qui desciverunt, nullus omnino, neque parvus neque magnus, consensum cum sanctissimo Photio deseruisset. Sed ita effecit Malus iste, ut pacis & communis salutis Symbolum Crux, nunc insipientibus scandali prætextus fiat. Hæc superiùs scripta Cæsariensis Episcopus Papæ & Hierosolymorum legatis dixit. Lector in Synodo contra Photium fuit Petrus Diaconus & Protonotarius.

Papæ Joannis ad Photium de schismaticis [Epistola.]

Illos verò ad te, & per te ad Deum, accedentes, ut Sacerdotales suas dignitates & Ecclesias accipiant, digneris. Et quemadmodum Patriarchalis noster filius & Christianissimus Imperator Basilius pro te nos rogavit, & nos ejus petitioni rationabili & justæ & Deo acceptæ obsequentes, fecimus cum pietate tuâ [quod Imperator petierat] eodem modo etiam te rogamus, ne injuriarum recorderis eorum, qui à te beneficiis cumulati sunt; sed si revertantur ex toto corde, tua pietas honore insignita apertis ulnis illos recipere dignetur, ut omnes feliciter consentientes & concordantes ad tuam conversionem & restitutionem Sedis, & simul convenientes & concurrentes, & commune gaudium & diem festum & lætitiæ conventum peragamus.

ὅτι ἐν τοῖς ὑποδεεστέροις τάγμασι τοῦ ἱερατικοῦ χρονίζοντος, δοκιμάζεται ἥ τε ἀρετὴ αὐτοῦ, καὶ ἡ λοιπὴ καλοκαγαθία, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ δεῖ τοὺς καθ' ἡμᾶς πατριάρχας προϊέναι, καὶ μὴ αἰφνιδίως προαρπάζειν ἕκαστον βαθμὸν, ἵνα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ κυρίου μηδὲν εὑρεθῇ, μήτε ἀσύνθετον, μήτε ἄτακτον. ὀνειδίζει, ὡς μὴ εἶναι κανόνα ἐκκλησιαστικὸν, τὸ ἀπὸ κοσμικῶν ἀρχόντων προάγεσθαι εἰς ἀρχιερωσύνην, ἐν τῷ λέγειν· καὶ μὴ διότι ἡμεῖς, πρόνοιαν καὶ φροντίδα ποιούμενοι τῆς ἐν τῇ καθ' ὑμᾶς ἐκκλησίᾳ εἰρηνικῆς καταστάσεως, Φώτιον τὸν θεοσεβέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν ἀπεδεξάμεθα, ὥσπερ καὶ ὁ πάλαι Ἀδριανὸς Ταράσιον τὸν αὐτοῦ θεῖον, ἤδη τοῦτο ἡμῖν εἰς συνήθη κανόνα λογιζέσθω· τὰ γὰρ σπάνια ἀγαθὰ, οὐ δύναται νόμος εἶναι τοῖς πολλοῖς. ἀξιοῦμεν δὲ καὶ τοῦτο τὴν ὑμῶν εὐσέβειαν, ἵνα μήτε ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸς Φώτιος ὁ ἁγιώτατος, μήτε τις τῶν αὐτοῦ διαδόχων ἀπὸ τοῦ νῦν χειροτονίας εἰς Βουλγαρίαν, μήτε αὐτοχειρόγραφον, μήτε ὠμοφόριον ἀποστελλόμενον, μήτε δὲ ἐκδικεῖ τὴν προειρημένην ἐπαρχίαν τῶν Βουλγαρίων, ὡς ἰδίαν αὐτοῦ· ἢ ἐπ' ἀλλοτρίᾳ γῇ θεμέλιον ἐποικοδομείτω ἄλλος· ὁ γὰρ ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ Νικόλαος ὁ προηγησάμενος ἡμῶν, τοῦ ἄρχοντος Βουλγαρίας Μιχαὴλ, ἀποστολικαῖς διδαχαῖς τὸ τοιοῦτον ἐξέθρεψεν ἔθνος, καὶ διὰ τῶν εὐλαβεστάτων αὐτοῦ ἐπισκόπων ἐβάπτισε, καὶ πάντας τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς τύπους τε καὶ κανόνας, καὶ ὅσα εἰς τὴν τῶν Χριστιανῶν θρησκείαν συντελεῖ παραδέδωκεν, ἐτελείωσεν· εἰ καί τινες τολμηρῶς ἀφήρπασαν ἀφ' ἡμῶν τὴν μὴ προσήκουσαν αὐτοῖς ἐπαρχίαν, καὶ χειροτονίας καὶ καθιερώσεις ἐκκλησιῶν, καὶ ἁπλῶς πάντα, ὅσα μὴ ἐχρῆν ἐποίησαν.

Προκόπιος ὁ θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας Καππαδοκίας εἶπε, προειπὼν καὶ ἄλλα, καὶ τοῦτο.

Πλὴν ἐπειδή τινες, καὶ οὗτοι ἀναρίθμητοι, ἔξω τῆς ἐκκλησίας εἰσὶ, χρὴ τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν ἐκείνους νουθετῆσαι καὶ παραινέσαι, οἳ καὶ χρῄζουσιν ἰατροῦ ὡς ἀσθενοῦντες περὶ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον· καὶ γὰρ εἰ μὴ τὴν χειρόγραφον εἶχον καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπολειπόμενοι ἀφορμὴν τῆς διαστάσεως αὐτῶν, οὐκ ἂν οὐδεὶς, οὐ μικρὸς οὐ μέγας, τῆς πρὸς τὸν ἁγιώτατον Φώτιον συμφωνίας ἀπελείπετο. ἀλλ' οὕτω παρεσκεύασεν ὁ πονηρὸς, ἵνα τὸ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας σύμβολον ὁ σταυρὸς, νῦν τοῖς ἀφρονεστέροις σκανδάλου πρόφασις γένηται. ταῦτα τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα εἶπεν ὁ Καισαρείας πρὸς τοὺς τοποτηρητὰς τοῦ πάπα καὶ Ἱεροσολύμων. ὁ ἀναγινώσκων ἐν τῇ κατὰ Φωτίου συνόδῳ ἦν Πέτρος διάκονος καὶ πρωτονοτάριος.

Τοῦ πάπα Ἰωάννου πρὸς Φώτιον περὶ τῶν ἀποσχισάντων.

Ἐρχομένων δὲ αὐτῶν πρός σε, καὶ διά σου πρὸς θεὸν, λαμβάνειν αὐτοὺς ἀξίωσον τάς τε ἱερατικὰς τιμὰς καὶ τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν. καὶ καθ' ὃν τρόπον ὁ πατριαρχικὸς ἡμῶν υἱὸς καὶ Χριστιανικώτατος βασιλεὺς Βασίλειος περὶ σοῦ ἠξίωσεν ἡμᾶς, καὶ εἴξαντες τῇ εὐλόγῳ καὶ δικαίᾳ ἐν Θεῷ ἀρεσκούσῃ ἀξιώσει αὐτοῦ, πεποιήκαμεν μετὰ τῆς εὐλαβείας σου, τὸν αὐτὸν τρόπον καί σε παρακαλέσαμεν, μὴ μνησικακῆσαι εἰς τοὺς μακαρισθέντας ἀπό σου, ἀλλ' ὑποστρέφοντας ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἡ σὴ ἐν τιμῇ γνωριζομένη εὐλάβεια ἡπλωμέναις χερσὶν ὑποδέξασθαι καταξιωσάτω, ἵνα πάντες αἰσίως ὁμολογοῦντες καὶ ὁμοψυχήσαντες εἰς τὴν σὴν ἐπιστροφὴν καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ θρόνου, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελθόντες καὶ συνδραμόντες, καὶ κοινὴν εὐφροσύνην καὶ ἑορτῆς ἡμέραν ἀγαλλιάσεως τελέσωμεν.

Καὶ

A Καὶ τοῦτο δὲ ἀξιοῦμεν τὴν σὴν ἀδελφότητα σὺν ἡμῖν θεσπίσαι, ἵνα ἀπὸ τοῦ τάγματος ἐκ λαϊκῶν μηδεὶς ἀθρόον ἐπὶ τὸν μέγαν τὸν ἀρχιερωσύνης θρόνον, ὃς ἐστι φοβερὸς καὶ θεοῦ μεσιτείαν ἐπέχων, ἀναβιβάζηται· ἀλλὰ κατὰ βαθμὸν καὶ τάξιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν προβαίνων, καὶ τὴν οἰκείαν καθ' ἕκαστον βαθμὸν ἀνάβασιν ἐπιδεικνύμενος εἰς ἀρετὴν, οὕτω τὴν ἀρχιερατικοῦ θρόνου τὴν καθίδρυσιν λάβῃ. ὁ γὰρ ἑτέρως ἀγόμενος, ἐναντία τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ποιεῖ. καὶ βουλόμεθα τοῦτο τὸ ἔθος, ὅπερ οὐκ ἔστιν αἴσιον, ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ εὑρεμένον, ἀπὸ τοῦ νῦν ἀκατάκλιτον διαμένειν. τοῦτο δὲ λέγομεν κατὰ τὸν κανόνα τὸν ἐκτεθέντα συνόδῳ ἐν τοῖς καιροῖς Ἀδριανοῦ τοῦ ἁγιωτάτου, καὶ Ταρασίου τοῦ ἐν τῇ (B) μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. τὴν δὲ γενομένην κατὰ τῆς εὐλαβείας σύνοδον ἐν τοῖς αὐτόθι ἠκυρώσαμεν, ἐξουδενίσαμεν παντελῶς, καὶ ἀποβαλλόμεθα, διά τε τὰ ἄλλα, καὶ ὅτι ὁ πρὸ ἡμῶν μακάριος πάπας Ἀδριανὸς οὐχ ὑπέγραψεν ἐν αὐτῇ.

Πέτρος ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ καρδινάλιος εἶπε καὶ ἄλλα καὶ τοῦτο,

Καὶ οἱ μὲν προχειροτονηθέντες ἀπολάβωσι τοὺς οἰκείους θρόνους, σχολαζόντων δηλονότι τῶν εὐλαβεστάτων χειροτονηθέντων, καὶ λαμβανόντων ἐκ τῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν διατροφὰς (C) καὶ σκεπάσματα, ἕως ἂν ἢ εἰς τοὺς αὐτοὺς θρόνους, ἢ εἰς ἑτέρους διακινηθῶσι καὶ ὅσοι εἰσὶν ἐν ἐξορίᾳ, πάντῃ τρόπῳ ἵνα ἐπανέλθωσι, καὶ κυβερνηθῶσιν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας.

Τὰ δὲ ἄλλα τὰ περὶ τούτου εἶχεν οὕτως, θεωρεῖς, ἁγιώτατε πατριάρχα, ὅτι ἡ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἰωάννου ἐπιστολὴ παραινεῖ, ἵνα πάντες οἱ διασπαρέντες ἐπίσκοποι συναχθῶσι, καὶ τύχωσιν ἐλέους καὶ συμπαθείας παρὰ τῆς σῆς ἁγιωσύνης καὶ οἱ μὲν προχειροτονηθέντες ἀπολάβωσι τοὺς οἰκείους θρόνους.

Ὅτι ἐξωρίσθη ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ τὸν πάπα ὑβρισαθείς.

(D) Πέτρος ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ καρδινάλιος εἶπε, Φλαβιανὸν τὸν Κωνσταντινουπόλεως, Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, Κύριλλόν τε τὸν Ἱεροσολύμων, καὶ Πολυχρόνιον ὁμοίως, ὡς καὶ ἡ ὑμετέρα ἐπίσταται ἁγιωσύνη, καὶ ἡ ἁγία τῆς Ῥώμης ἐκκλησία, τῶν οἰκείων θρόνων ἀποδιωχθέντας, εἰς τὰς ἰδίας ἐξουσίας πάλιν ἀποκατέστησεν. καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ διάλογος τὸν Δαλματίων ἀποδιώξας ἐπίσκοπον διά συκοφαντίαν τινὰ, πάλιν εἰς τὸν ἴδιον θρόνον ἀποκατέστησε. καὶ τοῦ πάπα Νικολάου τὸν εὐλαβέστατον Ζαχαρίαν καθελόντος, πάλιν ὁ πάπας Ἀδριανὸς τὸν οἰκεῖον θρόνον ἀπέδωκεν. ὁ δὲ νῦν ἁγιώτατος πάπας βιβλιοθήκην ἐποίησεν, οὐκ ἔστιν οὖν οὗτος κατώτερος, ἢ τοῦ (E) πάπα Ἀδριανοῦ, ἢ τοῦ πάπα Νικολάου, εἰς τὸ τὰ συμφέροντα τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας οἰκονομεῖν.

Ἐπέτρεψεν ἡ ἁγία σύνοδος καὶ τὰς τῶν ἀνατολικῶν μεγάλων θρόνων ἀναγνωσθῆναι ἐπιστολάς· φησὶ γὰρ ἡ ἁγία σύνοδος, ἀναγνωσθήτωσαν. καὶ δὴ εἰσελθὼν Κοσμᾶς ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος, καὶ ἀποκρισιάριος Μιχαὴλ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἀλεξανδρείας, ἐπιφερόμενοι καὶ τὰς δι' αὐτῶν κομισθείσας ἐπιστολὰς, ἐπέδωκαν Φωτίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, ἐξ ὧν μίαν λαβὼν Φωτεινὸς ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ, τὴν πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα ἀνέγνω. (F)

Ἐπιγραφὴ τῆς ἐπιστολῆς.

Τοῖς θεοπροβλήτοις βασιλεῦσι, Βασιλείῳ, Λέοντι καὶ Ἀλεξάνδρῳ, Μιχαὴλ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας. ἐν τῇ πρὸς τὸν βασιλέα ἐπιστολῇ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐν τῷ τέλει, πρεσβείαις τῆς ὑπεραγίας θεομήτορος, τῶν θεοειδῶν ἀγγέλων, καὶ πάντων τῶν ἁγίων. ἀμήν.

Ἐν τῇ ἄνω ἐπιστολῇ τοῦ πάπα Ῥώμης, τῇ πρὸς τοὺς βασιλεῖς περὶ τῶν μὴ θελόντων ἑνωθῆναι ἐν τῇ ἀποκαταστάσει Φωτίου.

A Hoc etiam rogamus fraternitatem tuam, ut nobiscum decernat, ut in posterum nullus secularis confestim ad magnam Pontificalem Sedem (quæ est terribilis & Dei mediationem expectat) promoveatur; sed secundum gradum & ordinem ad ministerium procedens, & proprium in unoquoque gradu progressum virtutis esse ostendens, ita Pontificalis Sedis dignitatem obtineat. Qui enim aliter ascendit, Ecclesiasticis Canonibus contraria facit. Et volumus hunc morem, qui non est probandus, ab initio in nostrâ Ecclesia inventum, in posterum irritum manere. Hoc autem dicimus juxta Canonem editum (B) in Synodo Adriani sanctissimi Papæ, & Tarasii beatæ memoriæ Patriarchæ Constantinopolitani temporibus. Synodum verò contra pietatem ibidem habitam irritavimus, annihilavimus omnino, & abjicimus, tum propter alia, tum quòd prædecessor noster beatus Adrianus illi non subscripsit.

Petrus religiosissimus Presbyter & Cardinalis dixit cum alia, tum hoc,

Qui anteà fuerunt ordinati proprias Sedes recipiant, vacantibus, scil. religiosissimis ordinatis, & victum & tectum à suis Ecclesiis accipientibus, usque dum vel (C) in eas Sedes, vel in alias instituantur: & ut, quicunque in exilio sunt, omnino revertantur, & intra Ecclesiam nutriantur.

Alia verò ante hoc sic se habuerunt, vides, sanctissime Patriarcha, quòd sanctissimi Papæ Joannis Epistola admoneat, ut omnes Episcopi dispersi congregentur, & misericordiam & commiserationem à tuâ sanctitate consequantur: & qui quidem antea ordinati fuerunt proprias suas Sedes accipiant.

Quòd expulsus fuit Antistes, qui Papam injuriâ affecit.

(D) Petrus religiosissimus Presbyter & Cardinalis dixit; Flavianum Constantinopolitanum, Joannem Chrysostomum, & Cyrillum Hierosolymitanum, & Polychronium etiam, prout & novit sanctitas vestra, & sancta Romana Ecclesia, à propriis Sedibus expulsos, potius, ad sua jura iterum restituit. Et S. Gregorius Dialogista Dalmaticum Episcopum ob calumniam quandam expellens, rursus in suam Sedem restituit. Et cùm Papa Nicolaus religiosissimum Zachariam deposuit, Papa Adrianus ei rursus propriam Sedem reddidit. Sanctissimus verò, qui (E) nunc est, Papa bibliothecam construxit; non est igitur ille, vel Papâ Adriano, vel Papâ Nicolao, inferior, in iis, quæ ad Ecclesiæ Dei utilitatem spectant, administrandis.

Permisit sancta Synodus, ut Orientalium magnarum Sedium Epistolæ legerentur; dixit enim sancta Synodus, legantur. Et cùm ingressus est Cosmas religiosissimus Presbyter & Apocrisiarius Michaelis sanctissimi Papæ Alexandrini, Epistolas, quas secum attulerunt, proferentes, sanctissimo Patriarchæ Photio tradiderunt, è quibus unam accipiens Photinus Deo dilectissimus Diaconus & Chartophylax, illam, quæ religiosissimo Imperatori missa fuit, legit. (F)

Epistolæ inscriptio.

A Deo delectis Imperatoribus, Basilio, Leoni & Alexandro, Michael Archiepiscopus Alexandrinus. In Alexandrini [Episcopi] ad Imperatorem Epistolâ, sub fine, Intercedente sanctissimæ Dei matre, & divinis Angelis, & omnibus sanctis. Amen.

In Epistolâ Papæ Romani supra memorata, quam Imperatoribus miserat de iis, qui de Photii restitutione consentire noluerint.

Ex Papæ Epistolâ.

Si verò, nobis illos congregantibus, & monentibus, & adhortantibus, & orantibus, non semel atque iterum, sed sæpiùs, ut in Ecclesiæ unione unà vobiscum conveniant, vobis obedire noluerint, neque literis nostris obtemperare, & suammet lucrari salutem, sed in priori suâ pertinaciâ & temeritate permanserint, illos præcipimus ab immaculati corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi participatione alienos fore.

In eâdem Epistolâ & hoc scribitur.

Oramus præterea majestatem vestram Christi studiosissimam, ut congregetis Episcopos & Presbyteros, & omnes cujuscunque ordinis, sive Ecclesiasticos, sive Civiles, qui à nobis dissentire videntur, ubicunque fuerint, intra terminos vestros, & eos ad vos ducatis, & moneatis, ut ipsi Ecclesiæ Dei & Photio sanctissimo Patriarchæ, fratri & comministro nostro, uniantur: & cùm uniantur illi, proprios Pontificales & sacros honores & gradus illis restituite, viscera misericordiæ illis aperientes.

Photinus Chartophylax legit pœnitentiam ad Photium Patriarcham factam, in [Episcopi] Alexandrini Epistolâ memoratam, per aliam Thomæ Tyri Metropolitani Epistolam: fuit verò pœnitentia tanquam à Patriarchâ Alexandrino propter veniam: & Photium literas adhortantes à sanctissimo Patriarchâ Hierosolymitano missas per Andream religiosissimum Monachum, & germanum fratrem Eliam sanctissimum Patriarcham & Legatum.

Photinus Chartophylax Epistolam, quam Photio misit Hierosolymitanus Episcopus, legit.

A Deo dilecto sancto & venerando comministro nostro Domino Photio Patriarchæ Constantinopolitano, Theodosius minimus Patriarcha Hierosolymorum, salutem.

Photinus Chartophylax Epistolam, quam Photio misit Hierosolymitanus, legit.

Epistolæ inscriptio.

Sanctissimo Patriarchæ Constantinopolitano Theodosius peccator Antiochiæ.

Sanctissimi Legati veteris Romæ, postquam lecta fuit Epistola, quam à Spiritu sancto illuminato Patrum Patri, Domino Photio Patriarchæ Constantinopolitano misisset.

Abramius peccator, discipulus Metropolitani Amydorum & Amysatorum Armeniæ per Photinum Chartophylacem dixit, Gratias habeo Deo & magno & insigni Imperatori, & Domino nostro sanctissimo & œcumenico Papæ Joanni, quòd per illos Dei Ecclesia pacem & concordiam obtinuerit.

Actio tertia xvii. mensis Novembris, feria v. Indictione xiii.

Petrus dilectissimus Diaconus & Protonotarius legit,

A

Ἐκ τῆς τοῦ πάπα ἐπιστολῆς.

Ἐὰν δὲ ἡμῶν συναγαγόντων αὐτοὺς καὶ προσκαλουμένων, προτρεπομένων τε καὶ παρακαλούντων εἰς τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας συμβιβασθῆναι ὑμῖν, οὐχ ἅπαξ καὶ δίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, μὴ βουληθῶσιν ὑμῖν ὑπακοῦσαι, μήτε τοῖς ἡμετέροις γράμμασι πειθαρχῆσαι, καὶ τὴν οἰκείαν κερδῆσαι σωτηρίαν, ἀλλ' ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτῶν αὐθαδείᾳ καὶ ἀλαζονείᾳ διαμένωσιν, τούτους κελεύομεν τῆς ἀχράντου μεταλήψεως τοῦ σώ-

B ματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀλλοτρίους εἶναι.

Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ γέγραπται καὶ τοῦτο.

Ἔτι δὲ παρακαλοῦμεν τὴν φιλόχριστον ὑμῶν βασιλείαν, ἵνα συνάξητε τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, καὶ τοὺς οἱουσδήποτε, εἴτε ἐκκλησιαστικούς, εἴτε πολιτικοὺς τοὺς δοκοῦντας ἀφ' ἡμῶν ἀποδιΐστασθαι, ὅπου δ' ἂν εἰσὶν ἐντὸς τῶν ὑμετέρων ὅρων, καὶ ἀγάγητε αὐτοὺς πρὸς ὑμᾶς, καὶ παραινέσατε ἑνωθῆναι αὐτοὺς τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καὶ Φωτίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ ἡμῶν· καὶ ἑνωθέντων αὐτῶν, τὰς οἰκείας ἀρ-

C χιερατικὰς καὶ ἱερατικὰς τιμὰς καὶ τοὺς βαθμοὺς ἀπόδοτε, σπλάγχνα οἰκτιρμῶν εἰς αὐτοὺς διανοίγοντες.

Φωτεινὸς ὁ χαρτοφύλαξ ἔγνω τὴν ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ἀλεξανδρείας μνημονευθεῖσαν, δι' ἐπιστολῆς ἑτέρας τοῦ μητροπολίτου Τύρου Θωμᾶ, μετάνοιαν πρὸς τὸν πατριάρχην γενομένην Φώτιον· ἦν δὲ ὡς ἀπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ἡ μετάνοια πρὸς συγχώρησιν, καὶ τὸν Φώτιον προτρέποντα τὰ ἀπὸ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων σταλέντα γράμματα, δι' Ἀνδρέου τοῦ εὐλαβεστάτου μοναχοῦ, καὶ γνησίου ἀδελφοῦ, Ἠλία τοῦ ἁγιωτάτου

D πατριάρχου καὶ τοποτηρητοῦ.

Φωτεινὸς ὁ Χαρτοφύλαξ ἀνέγνω τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἐπέστειλεν ὁ Ἱεροσολύμων πρὸς Φώτιον.

Θεοφιλεστάτῳ ὁσίῳ καὶ ἀοιδίμῳ συλλειτουργῷ ἡμῶν κυρίῳ Φωτίῳ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως, Θεοδόσιος ἐλάχιστος πατριάρχης Ἱεροσολύμων, χαίρειν.

Φωτεινὸς ὁ Χαρτοφύλαξ ἀνέγνω τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἐπέστειλεν ὁ Ἱεροσολύμων πρὸς Φώτιον.

E

Ἡ τῆς ἐπιστολῆς ἐπιγραφή.

Τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Θεοδόσιος ἁμαρτωλὸς Ἀντιοχείας.

Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, μετὰ τὸ ἀναγνωσθῆναι τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἔστειλε τῷ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐλλαμφθέντι πατρὶ πατέρων, κυρίῳ Φωτίῳ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως.

F Ἀβραάμιος ἁμαρτωλός, μαθητὴς τοῦ μητροπολίτου Ἀμιδῶν τε καὶ Ἀμυσάτων Ἀρμενίας διὰ Φωτεινοῦ Χαρτοφύλακος εἶπεν, εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ καὶ τῷ μεγάλῳ καὶ ὑψηλῷ βασιλεῖ, καὶ τῷ κυρίῳ ἡμῶν τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ οἰκουμενικῷ πάπᾳ Ἰωάννῃ, ὅτι δι' αὐτῶν ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν ἀπέλαβεν.

Πρᾶξις γ'. τῇ ιζ'. τοῦ Νοεμβρίου μηνός. ἡμέρᾳ ε'. ἰνδικτιῶνος ιγ'.

Πέτρος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ πρωτονοτάριος ἀνέγνω, Ἰωάννου

Ἰωάννης δοῦλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, τοῖς εὐλαβεστάτοις καὶ ἁγιωτάτοις πᾶσιν ἐπισκόποις, ἀδελφοῖς, καὶ συλλειτουργοῖς ἡμῶν τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πᾶσι τοῖς αὐτῶν ἀποδεχομένοις, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἄλλαις πρώταις ἐκκλησίαις, Ἱεροσολυμίταις, Ἀντιοχεῦσιν, Ἀλεξανδρεῦσι, καὶ τοῖς αὐτῶν τῶν ἀρχιερατικῶν θρόνων προεστῶσιν.

Εκειτο ἐν τῇ ἐπιστολῇ.

Ὅτι οὐκ ἀπεδέξατο ἡ τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησία τὴν τοῦ ἁγίου Ταρασίου προχείρησιν, εἰ καὶ οὐκ ἀλύπως ὑπέστημεν, οὐδὲ ἀταράχως, ὅτι ἀπὸ κοσμικοῦ τάγματος καὶ βασιλικῆς ὑπηρεσίας ἀπὸ καλίγων εἰς τὸν μέγαν θρόνον ἀνῆλθε, καὶ οὐ κατὰ τοὺς παρ' ἡμῖν κανόνας κατέστη πατριάρχης, καὶ τὸ μὲν λαλῆσαι ἦν χαλεπὸν, τὸ δὲ σιωπῆσαι πάλιν ἐπικίνδυνον. δεῖ γὰρ εἰδέναι ὅσον αὔθαδες καὶ φοβερὸν, ἀμαθῆ τῶν θείων ὄντα καὶ ἀνεπιστήμονα ἐν κοσμικῇ πραγματείᾳ καὶ ἀγελαίᾳ συναναστροφῇ εἰς διδασκάλου ἀναβαίνειν βαθμόν.

Ζαχαρίας ὁ θεοφιλέστατος μητροπολίτης Χαλκηδόνος, μετὰ τῶν ἄλλων εἶπε καὶ τοῦτο, περὶ τοῦ, ὅτι καὶ ἔθος πολλάκις ἀντιμάχεται κανόνι, ὥστε τινὰς καὶ ἀπὸ λαϊκῶν ἔρχεσθαι εἰς ἱερωσύνην· φησὶ γὰρ, μάρτυς τῶν λεγομένων ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ β'. σύνοδος, οὐ λόγοις, πράγμασι δὲ μᾶλλον, μαρτυροῦσα τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις· τὸν γὰρ Νεκτάριον ἄρτι τῷ θείῳ λουτρῷ προσελθόντα, πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ἀπέδειξεν. ἔχετε τοῦτο παραδείγματα Ἀμβρόσιον τὸν μέγαν· Ἐφραὶμ τὸν Ἀντιοχείας· Εὐσέβιον τὸν Καισαρείας· καὶ πολλοὺς οὓς οὐκ ἐξαριθμῆσαι διὰ τὸ πλῆθος δυνάμεθα· εἰ βούλεσθε καὶ γνώμην ἀνδρὸς ἁγίου διηγήσομαι, ὃν καὶ πατέρα καὶ καθηγητὴν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία ἐπιγράφεται, καὶ τοὺς ἐκείνου λόγους κανόνας ὀνομάζει καὶ ἀποδέχεται, ἕνα τῶν ἐκείνου διηγήσομαι. περὶ γὰρ καταστάσεως ἐπισκόπων ἐπιστέλλων Ἀμφιλοχίῳ ἐπισκόπῳ Ἰκονίου, οὕτω πως φησίν.

Εἰ δὲ ἐστί τις τῶν νεοφύτων, κἂν δοκῇ τῷ κανόνι, κἂν μὴ, ἐκεῖνος προβληθήσεται εἰς ἐπισκοπὸν· τυπώσεις δὲ αὐτὸν πρὸς τὸ δέον ἐν πᾶσι, συνεργοῦντος τοῦ κυρίου, καὶ τὴν εἰς τοῦτο χάριν παρεχομένου. λέγει καὶ τοῦτο περὶ τῆς ῥηθείσης ὑποθέσεως, ἤτοι τοῦ, ἀπὸ λαϊκῶν εἰς ἱερωσύνην ἀναβαίνειν· ἀλλὰ καὶ τὸ ἔθος αὐτὸ ἱκανόν ἐστι νικᾶν τὸν κανόνα· τοιαῦτα πολλὰ ὁρῶμεν σήμερον. ὑμεῖς οἱ φωστῆρες τῆς ἐκκλησίας, οἱ τὰς οἰκείας αὐγὰς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πέμποντες, εὑρεῖν ἔχετε, ἑαυτοὺς ψηλαφῶντες καὶ ἐρευνῶντες, πολλὰ ποιοῦντες παρὰ τὸν κανόνα, τοῖς ἔθεσιν ἑπόμενοι· ἀλλὰ καὶ τὸ ἔθος αὐτὸ ἱκανόν ἐστι πολλάκις νικᾶν τὸ ἔθος. εἰς τὴν ἀνατολὴν, εἰ μὴ ἔστι τις κεκαρμένος ἐν Χριστῷ, ἐπίσκοπος ἢ πατριάρχης οὐ γίνεται· ἡ δὲ δύσις, καὶ τοὺς ὄντας μοναχοὺς, κληρικοὺς ποιεῖ· τοῦτο δὲ ἡμεῖς οὐ γνωρίζομεν, ἔτι Φώτιος τὴν χώραν τῶν Ἀρμενίων καὶ τὴν Μεσοποταμίας ἐπέτρεψε. καὶ δὴ προτραπεὶς Πέτρος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ πρωτονοτάριος ἀνέγνω.

Τῷ ἀπὸ τῆς ἄνωθεν θείας προνοίας ἐστεμμένῳ ὁδηγουμένῳ καὶ κυβερνωμένῳ δεσπότῃ, ἀγαθοποιῷ, εἰρηνικῷ, νικοποιῷ, θεοσυμμάχῳ, σεβαστῷ, φιλοχρίστῳ, χριστιανικωτάτῳ, ἐπιεικεῖ τῆς πρᾳότητος, βασιλεῖ Ῥωμαίων, Θεοδόσιος ἐλάχιστος, ἐλέῳ Θεοῦ πατριάρχης Ἱεροσολύμων, τολμηρῶς γράφω.

Γράφεται ἐν τῇ ἐπιστολῇ.

Τοῦτο δὲ θεσπίζομεν, μᾶλλον δὲ συνοδικῶς ἐθεσπίσαμεν, διὰ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀποστολικῶν θρόνων, καὶ πᾶσι διαγγέλλομεν καὶ κηρύττομεν, ὡς κανόνα ἀπαράτρεπτον, εἴ τις οὐκ ἀποδέχεται ἀσμένως τὸν ὅσιον καὶ περιβόητον συλλειτουργὸν ἡμῶν ἀδελφὸν κύριον Φώτιον, τὸν τῆς βασιλίδος πατριάρχην,

A Joannes servus servorum Dei, Reverendissimis & sanctissimis omnibus Episcopis, fratribus & comministris nostris Ecclesiæ Constantinopolitanæ, & omnibus eorum successoribus, & reliquis aliis principalibus Ecclesiis, Hierosolymitanæ, Antiochenæ, Alexandrinæ, & illarum Pontificalium Sedium Præsidibus.

In Epistola fuit,

Quoniam non admisit Romana Ecclesia sancti Tarasii electionem, licèt non sine molestia & perturbatione illud tulimus, quod à seculari ordine & regali B ministerio à caligis ad magnam Sedem ascenderit, & non secundum Canones nostros Patriarcha factus est: & loqui quidem erat difficile, tacere verò periculosum. Scire enim oportet, quàm absurdum ac terribile sit, divinarum rerum imperitum & inscium, à secularibus negotiis & mundanâ conversatione in Doctoris gradum ascendere.

Zacharias dilectissimus Chalcedonis Metropolita, præter alia etiam hoc dixit, quòd sæpiùs consuetudo est Canoni contraria, adeo ut quidam vel ex Laicis C in Sacerdotium promoveantur: dicit enim, dicti testis est sancta & œcumenica Synodus secunda, non verbis, sed re potiùs ea, quæ à me dicta fuerunt, testificans: Nectarium enim recens ad sacrum lavacrum accedentem Patriarcham Constantinopolitanum constituit. Habete pro exemplis Ambrosium illum magnum, Ephraim Antiochenum, Eusebium Cæsariensem, & multos alios, quos ob multitudinem enumerare non potis sum. Si vultis etiam sancti viri sententiam narrabo, quem & Patrem & Magistrum Dei Ecclesia inscribit, & illius sermones Canones nominat & suscipit, quorum unum exponam. De Episcoporum restitutione Amphi- D lochio Iconii Episcopo scribens, sic quodammodo dicit,

Si quis sit Neophytus, sive Canoni ita visum fuerit, sive non, & ille in Episcopum promoveatur, eum verò in omnibus commodè formabis, cooperante Domino & gratiam ad hoc efficiendum præbente. Hoc etiam dicit de dicta suppositione, scil. de eo qui à Laicis in Sacerdotium promovetur: sed & ipsa consuetudo sufficit Canonem abrogare. Hujusmodi multa videmus hodie. Vos Ecclesiæ lumina, qui in omnem terram splendorem vestrum mittitis, invenietis, quòd, vosmetipsos perscrutantes & inquirentes, multa præ- E ter Canonem efficitis, dum consuetudines sequimini. Verùm etiam ipsa consuetudo sæpe sufficit consuetudinem abrogare. In Oriente, nisi quis sit in Christo detonsus, Episcopus vel Patriarcha non fit: Occidens verò eos, qui Monachi sunt, Clericos facit. Hoc verò nos non agnoscimus, etsi Photius Armeniorum regioni & Mesopotamiæ id permisit. Porro admonitus Petrus dilectissimus Diaconus & Protonotarius legit.

A divinâ desuper providentiâ coronato, duci & gubernatori Domino, benefacienti, pacifico, victori, Dei commilitoni, venerando, Christi amatori, Christianissimo, serenissimo Romanorum Imperatori, Theodosius F minimus, divinâ misericordiâ Hierosolymorum Patriarcha, audacter scribo.

In Epistolâ scribitur.

Hoc verò decernimus, magis autem Synodicè decrevimus, per omnes nostras Apostolicas Sedes, & omnibus denunciamus & prædicamus tanquam Canonem firmum, Si quis non libenter suscipiat sanctum & illustrem comministrum nostrum Fratrem Dominum Photium, Reginæ urbis Patriarcham,

& illo communicat, sit anathema, & ex sanctarum A Apostolicarum Sedium authoritate exauctoratus.

Sancta Synodus respondit,

Quæ Synodicè à Theodosio sanctissimo Patriarchâ decreta sunt etiam nostra mediocritas accipiens, eos, qui non ita sentiunt, anathemati subjicimus.

Quòd Elias religiosissimus Presbyter, Orientalis Legatus, rescribat.

B *De Epistolâ hæc dicit.*

Postea verò, cùm opportunitas se offerebat, illam per Andream religiosissimum Monachum, & fratrem meum germanum misit, non solùm Hierosolymorum, verùm etiam Antiochiæ Præsule, in hâc Synodicâ disceptatione suffragium ferente.

In istâ dissertatione inquit,

Itidem & Dominus noster oecumenicus Papa proloquens, aliorum magnorum Antistitum in Epistulâ dimissionem adducit; & Epistolam, quam su- C pra audivistis, misit.

Scribitur, veritas diligenter examinata purior evadit. Elias religiosissimus Presbyter & Orientis Legatus dixit, Novit Dei bonitas, quòd neque Patriarcham dominum Photium antea vidi, nec literas ab eo accepi, nec in illis diebus cum illo commercium habui: Sed propter res Ecclesiasticas & virtutem ipsam & illegitimam illam contra eum factam amentiam, & impios illos Pseudolegatos, propter hæc factum fuit Commonitorium, vel præceptum.

D Hoc Commonitorium sanctissimus & oecumenicus Papa misit, ut dixit Cardinalis Petrus, in quo omnes nostri Episcopi subscripserunt.

Istiusmodi Commonitorium postquam datum fuit, sancta Synodus inquit, legatur. Et exurgens Petrus religiosissimus Presbyter & Cardinalis, per Leonem Protospatharium & interpretem lectum fuit septimum caput Commonitorii.

Sancta Synodus dixit, Quæcunque sunt ad pacem & concordiam Ecclesiæ, & honesta & bona, etiam E accipienda judicamus: eos autem, qui in eadem arrogantia & perturbatione manent, & in Ecclesiæ & fratrum unitatem convenire nolunt, nec charitatis vinculum observare, post secundam & tertiam admonitionem & vestram & sanctæ Synodi, illos excommunicate, & ab omni dignitate, Ecclesiastici cùm sint, segregate, donec proprio Patriarchæ & suæ Ecclesiæ uniantur.

Caput VIII.

Ut confirmetur Synodus contra Photium habita F sub Papâ Adriano; potiùs autem, ut scribit, in posterum sit damnata & irrita & infirma, neque inter alias Synodos annumeretur. In hoc Commonitorio sedecim Episcopi, septem Presbyteri, & duo Diaconi subscripserunt.

Actio iv. mense Decembri, xxiv. fer. v. vigiliâ Christi natalitiorum.

Basilius Martyropolis Metropolita Patriarchæ

καὶ αὐτῷ συνιερατεύῃ, ἤτω ἀνάθεμα, καὶ καθῃρημένος ἐκ αὐθεντίας τῶν ἁγίων ἀποστολικῶν θρόνων.

Ἡ ἁγία σύνοδος ἀπεκρίθη,

Τὰ συνοδικῶς παρὰ Θεοδοσίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου θεσπισθέντα καὶ ἡ ἡμετέρα μετριότης ἀποδεχομένη, τοὺς μὴ οὕτω φρονοῦντας τῷ ἀναθέματι περιτίθημεν.

Ὅτι Ἠλίας ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος, τοποτηρητὴς τῆς ἀνατολῆς, ἀναγράφεται.

Περὶ τῆς ἐπιστολῆς ταῦτα λέγει.

Μετέπειτα δὲ, ἡνίκα καὶ καιρὸς ἦν, ἀπέστειλε ταύτην διὰ Ἀνδρέου τοῦ εὐλαβεστάτου μοναχοῦ καὶ ἐμοῦ γνησίου ἀδελφοῦ, οὐ μόνον τοῦ Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ καὶ τοῦ τῆς Ἀντιοχείας προέδρου, συμψήφου γενομένου τῇ συνοδικῇ ταύτῃ διακρίσει.

Ἐν ταύτῃ τῇ διαλέξει λέγει.

Ὡσαύτως καὶ ὁ δεσπότης ἡμῶν ὁ οἰκουμενικὸς πάπας προφητικῶς, τὴν τῶν ἄλλων μεγάλων ἀρχιερέων ἐν ἐπιστολῇ ἀποστολὴν ἐπάγει· ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν, ἣν καὶ προηκούσατε.

Γέγραπται, ἀλήθεια ἐξεταζομένη καθαρωτέρα γίνεται. Ἠλίας ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τῆς ἀνατολῆς εἶπε· γινώσκει ἡ ἀγαθότης τοῦ θεοῦ, ὅτι οὔτε τὸν πατριάρχην κύριον Φώτιον πρότερον, οὔτε γράμμα παρ᾽ αὐτοῦ ἐδεξάμην, οὔτε συνέτυχον αὐτῷ ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις· ἀλλὰ διὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ, καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀθέμιτον εἰς αὐτὸν γεγενημένην ἀπόνοιαν, καὶ τοὺς ψευδοτοποτηρητὰς τοὺς ἀθέους ἐκείνους, διὰ ταῦτα παραγέγονε κομμονιτ. ἤτοι ἔνταλμα.

Τοῦτο τὸ κομμονιτ. ὁ ἁγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς πάπας ἀπέστειλε, ὡς καὶ ὁ καρδηνάλιος εἶπε Πέτρος, ἐν ᾧ πάντες οἱ καθ᾽ ἡμᾶς καὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν.

Τὸ τοιοῦτον κομμονιτ. μετὰ τὸ δοθῆναι, ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, ἀναγνωσθήτω. καὶ διαναστὰς Πέτρος θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ καρδηνάλιος, διὰ Λέοντος πρωτοσπαθαρίου καὶ ἑρμηνέως ἀνέγνω ζ. κεφ. τοῦ κομμονιτ.

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, Ὅσα πρὸς εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν τῆς ἐκκλησίας εἰσὶ, καὶ καλὰ καὶ ἀγαθὰ, καὶ ἀποδεκτὰ κρίνομεν· τοὺς δὲ διαμένοντας ἐν τῇ αὐτῇ αὐθαδείᾳ καὶ ταραχῇ, καὶ εἰς τὴν ἑνότητα τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀδελφῶν μὴ θέλοντες συνελθεῖν, μηδὲ τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης διαφυλάξαι, μετὰ δευτέραν καὶ τρίτην νουθεσίαν, ὑμῶν τε καὶ ἁγίας συνόδου, ποιήσατε αὐτοὺς ἀκοινωνήτους, καὶ παντὸς τάγματος ἐκκλησιαστικοῦ ἀφορίσατε, ἕως ἂν ἑνωθῶσι τῷ οἰκείῳ πατριάρχῃ, καὶ τῇ κατ᾽ αὐτὸν ἐκκλησίᾳ.

Κεφ. η´.

Ἵνα κυρωθῇ ἡ γενομένη σύνοδος κατὰ Φωτίου ἐπὶ πάπα Ἀδριανοῦ, μᾶλλον δὲ, ὡς γράφει, ἀπὸ τοῦ ὑστέρου ἵνα ᾖ κατεγνωσμένη καὶ ἄκυρος καὶ ἀβέβαιος, καὶ μὴ συναριθμῆται αὕτη μεθ᾽ ἑτέρας συνόδους. ἐν τούτῳ τῷ κομμονιτορίῳ ὑπέγραψαν δεκαὲξ ἐπίσκοποι, ἑπτὰ πρεσβύτεροι, καὶ δύο διάκονοι.

Πρᾶξις δ´. μηνὶ δεκεμβρίῳ κδ´. ἡμέρᾳ ε´. τῇ παραμονῇ τῶν Χριστοῦ γενεθλίων.

Βασίλειος ὁ μητροπολίτης Μαρτυροπόλεως ἐπέχων τὸν τόπον τοῦ

τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας, ἤτοι τῆς Θεουπόλεως, ἐπιφερόμενος καὶ τῆς Ἱεροσολύμων γράμματα, ὡς Πέτρος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ πρωτονοτάριος εἶπεν, ὅτι, ὅτε πρὸ θρόνων ὁ προῤῥηθεὶς Βασίλειος ὁ Μαρτυροπόλεως τῆς συνόδου ἔστη, Θεόδοτος ἦν τότε Ἀντιοχείας, Ἠλίας δὲ ὁ Ἱεροσολύμων, νεωστὶ τότε καταστάς.

Ἐπιστολὴ Ἠλία πατριάρχου Ἱεροσολύμων εἶχεν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἄνωθεν οὕτως.

Τῷ τρισμακαρίστῳ συλλειτουργῷ ἡμῶν κυρίῳ Φωτίῳ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως, Ἠλίας Ἱεροσολύμων.

Περὶ τῶν δύο πατρικίων τῶν ἀποσχισθέντων Φωτίου πάλιν προσελθόντων, ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, εἴδομεν αὐτοὺς καὶ ἀπεδεξάμεθα· καὶ ἄλλην αἰτίαν οὐδεμίαν προεφασίζοντο, ὡς παρ' αὐτῶν ἐκείνων ἠκούσαμεν, εἰ μὴ, ὅτι συνηρπάγημεν καὶ ἠπατήθημεν, ποιήσαντες ἰδιόχειρον ἐκ τῶν ψευδοαποκρισιαρίων καὶ ἄλλων τινῶν προσώπων· καὶ εἰ μὴ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἡγούμεθα ποιήσαντες ἰδιόχειρον, ἐξ αὐτοῦ μόνου τὴν λύσιν εἴχομεν δέξασθαι. ἐπειδὴ δὲ ἡ γενομένη κατ' αὐτοῦ ἦν, ἐξεδεχόμεθα ἕτερον θρόνον, ἵνα ἐκεῖνοι λύσωσι τὸ κατάκριμα, καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν ἀκατάκριτοι, ἐπεὶ ἄλλο τι ποτὲ οὐκ εἴχομεν. ἐπεὶ οὖν αὐτοὶ τὴν λύσιν ἐδώκατε, ὡς φασὶ, μετὰ πάσης χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, καὶ ἀποδεχόμεθα καὶ συγγνώμην αἰτούμεθα, καὶ τοὺς μὴ ἀποδεχομένους ἀποβαλλόμεθα. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς διεδεξάμεθα αὐτοὺς, ὡς οἰκεῖα τέκνα καὶ μέλη. ἐν τῇ τοιαύτῃ δὲ πράξει φαίνεται παραχωρήσασα ἡ σύνοδος τινὰς εἰς ἀρχιερωσύνην προάγεσθαι, ἀπὸ τῶν δεδοκιμασμένων ἐν ἀρετῇ, κἂν μὴ ὦσι κληρικοὶ, πλὴν ἐὰν οὐχ εὑρίσκωνται τοιοῦτοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

Κεφ. δ'. τῆς δ'. πράξεως.

Τὴν γενομένην σύνοδον κατὰ Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ Ἀδριανοῦ τοῦ μακαριωτάτου πάπα, καὶ τὴν γενομένην σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου, ὁρίζομεν παντελῶς ἐξωστρακισμένην καὶ ἀποκεκηρυγμένην εἶναι, καὶ μήτε μετὰ ἁγίας συνόδου συναριθμεῖσθαι ἢ συγκαταλέγεσθαι, μήτε μὴν σύνοδον καλεῖσθαι, μὴ γένοιτο.

Ἡ ἁγία σύνοδος τοὺς ἀπατήσαντας τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, καὶ Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου, ἀκοινωνησίας ἐπιτιμίῳ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς τῶν πιστῶν συνάξεώς τε καὶ συναυλίας καθυποβάλλει, ἕως ἂν ἐπιμένωσι τῇ ἀποστασίᾳ.

Πρᾶξις ε'. μηνὶ Μαρτίῳ, κϛ'. ἡμέρᾳ γ'. ἰνδικτιῶνος ιγ'.

Προκαθεσθέντος Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῶν κατηχουμένων τῆς ἐκκλησίας, καὶ συγκαθεσθέντων αὐτῷ Παύλου καὶ Εὐγενίου τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ τοποτηρητῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ἔτι δὲ Πέτρου τοῦ θεοσεβεστάτου πρεσβυτέρου καὶ καρδηναλίου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Βασιλείου τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μαρτυροπόλεως καὶ τοποτηρητοῦ τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας, καὶ Ἠλίου τοῦ θεοσεβεστάτου πρεσβυτέρου καὶ τοποτηρητοῦ Ἱεροσολύμων, Κοσμᾶ τοῦ θεοσεβεστάτου πρεσβυτέρου καὶ ἀποκρισιαρίου Ἀλεξανδρείας, καὶ τῶν θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν.

Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ κυροῦται τὴν ζ'. σύνοδον μετὰ τῶν ἓξ ἁγίων οἰκουμενικῶν συναριθμεῖσθαι, καὶ ζ'. ὀνομάζεσθαι, ἐν ταύτῃ πρὸς τὸν Μητροφάνην οἶμαι τὸν Σμύρνης τὰς ἐπιφωνήσεις γίνεσθαι παρὰ τῆς συνόδου, περὶ τοῦ ἑνωθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

A Antiochiæ seu Theopolis locum supplevit, & Hierosolymitani Episcopi literas proferens, ut dixit Petrus religiosissimus Diaconus & Protonotarius; quoniam, cùm præ foribus Synodi prædictus Basilius Martyropolis stetit, Theodosius tunc erat Antiochiæ, Elias verò Hierosolymorum, tum recens constitutus.

Eliæ Hierosolymitani Patriarchæ Epistola in inscriptione supra memorata sic se habuit.

B *Sanctissimo comministro nostro Domino Photio Patriarchæ Constantinopolitano, Elias Hierosolymitanus.*

De duobus Patriciis, qui à Photio dissidentes iterum accedebant, sancta Synodus dixit, Cognovimus eos & accepimus; & nullam aliam causam prætendebant, ut ab ipsis audivimus, nisi quòd, correpti fuerimus & decepti, fingentes ex pseudoapocrisiariis & aliis quibusdam personis propriâ manu scriptum: & nisi contra ipsum sanctissimum Patriarcham scriptum finxisse judicemur, ab ipso solam solutionem exspectare debuimus. Quoniam verò contra illum factum fuit, aliam Sedem exspectavimus, ut illi condemnationem solvant, & nos simus sine condemnatione, quia nihil aliud unquam habuimus. Cùm igitur vos absolutionem, ut aiunt, concessistis, cum omni gaudio & lætitiâ, etiam nos accipimus & veniam rogamus, & non acceptos rejicimus. Idcirco & illos nos tanquam proprios filios & membra accepimus. In hac quidem actione Synodus videtur concedere, quòd quidam in summum Sacerdotium promoveantur, ex iis scilicet, qui sunt probatæ virtutis, licèt Clerici non sint, si modò non reperiantur tales in Ecclesiâ.

Caput iv. quartæ Actionis.

D Synodum contra Photium sanctissimum Patriarcham Romæ habitam sub Adriano beatissimo Papâ, & Synodum Constantinopoli habitam contra sanctissimum Photium omnino damnatam & abdicatam esse decernimus, & ut cum sanctis Synodis unà numeretur vel recenseatur, aut quidem Synodum vocetur, minimè fiat.

Sancta Synodus eos, qui sanctam Dei Ecclesiam decipiunt, & Photium sanctissimum Patriarcham, supplicio, quo minùs fiant participes corporis & sanguinis Christi & fidelium conventùs & concentùs, subjicit, E quamdiu in apostasia permanserint.

Actio v. mense Martio, xxv. die, iii. feria, Indictionis xiii.

Præsidente Photio sanctissimo & œcumenico Patriarchâ in dextrâ Patre Catechumenorum magnæ Ecclesiæ, & considentibus illi Paulo & Eugenio religiosissimis Episcopis & Legatis veteris Romæ; insuper & Petro religiosissimo Presbytero & Cardinali; quin & Basilio religiosissimo Episcopo Martyropolis, & Le-F gato Ecclesiæ Antiochenæ, & Eliâ religiosissimo Presbytero & Legato Hierosolymitano, Cosmâ religiosissimo Presbytero & Apocrisiario Alexandrino, & sanctissimis Metropolitis.

In hâc Synodo, Synodum vii. unà cum sex sanctis œcumenicis connumerari, & septimam vocari, ut in hâc, ad Metrophanem, Smyrnæ scilicet, acclamationes fiant à Synodo, ut ille in Ecclesiam uniatur, decernitur.

In

A In hâc Petrus religiosissimus Presbyter & Cardinalis dixit,

Oecumenicus & Apostolicus Papa Joannes, hanc potestatem à Principe Apostolorum Petro accipiens, dedit etiam sanctissimo Patriarchæ Photio eandem ligandi & solvendi potestatem. Metrophanes verò per hujusmodi prætextus imminentem sibi condemnationem fugere vult; sed ad illud perficiendum haud valebit. Cùm enim potestatem à sanctissimo Papa Joanne sibi traditam habeat sanctissimus Patriarcha Photius, vel sine nostrâ præsentiâ convenientem illi condemnationem inferet. B

Legati propter Photium etiam hoc dixerunt; potestatem enim, quam antequam huc accessimus à Deo obtinuit, illam per sanctissimi Papæ mandatum duplicavit. Photius de Legatis dicit, quod & nos in Patrum sortem vos recipimus, tanquam quidem Apostolos & Legatos sanctissimo Papæ Joanni spirituali Fratri & Patri nostri operam præbentes.

Paulus Legatus Romanus fuit Anconitarum Ecclesiæ Episcopus. Eugenius alter Legatus fuit Episcopus Ecclesiæ Ostiensis. Paulus in membranis subscripsit C Photii receptioni, & Synodi contra eum sub Adriano Papâ reprobationi, ac dissidentium supplicio, ut non possint communicare, donec consenserint, ut post sex sit septima œcumenica Synodus.

Eadem etiam Eugenii, duo Legati & Apocrisiarii Episcopi Romani, & Legatus & Cardinalis Petrus religiosissimus Presbyter, deinde Basilius Martyropolis Episcopus, Antiochiæ Legatus, Elias Hierosolymitani Legatus, insuper & Cosmas Monachus, religiosissimus Presbyter & Apocrisiarius Alexandriæ, propriâ manu quilibet eorum subscripsit. Hunc Eliam D Theodosius Hierosolymitanus misit; fuit autem statim post illum & alius Patriarcha Elias præter istum Eliam qui Legatus missus fuit.

In istâ subscriptione post Cæsareæ Procopium & Ephesi Procopium, duo Joannes Heracleæ Metropolitæ subscripserunt, & duo Antiocheni Metropolitæ, Zacharias & Georgius.

In istâ venerandus Nicetas Smyrnæ, & Theodorus Nicetas Antistites, à Cæsareæ Episcopo usque ad Joannem reverendum Patrarum Antistitem, qui E priùs ab initio unà cum Photii Patriarchæ Legatis præsidebant, simul subscripserunt; & post subscriptionem sancta Synodus, multis gratiis pro iis, quæ facta fuerunt, Deo bonorum authori & Imperatoribus datis, exclamavit,

Stephano Porphyrogenneto multos annos, & Theoprobleto Syncello multos annos.

Photio & Joanni sanctissimis Patriarchis multos annos.

F Prope finem v. Actionis palam edicit Photius, quæ facta fuerant in hac œcumenicâ Synodo, & Dei benevolentiâ, & magnarum & illustrium nostrorum Imperatorum auxilio, assensu & consensu sanctissimi Papæ Romani, spiritualis nostri fratris & Patris, per sanctissimos illorum Legatos hîc præsentes, fieri.

Ἐν ταύτῃ Πέτρος ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ καρδηνάλιος εἶπεν,

Ὁ οἰκουμενικὸς καὶ ἀποστολικὸς πάπας Ἰωάννης, ταύτην τὴν ἐξουσίαν ἐκ τοῦ κορυφαίου ἀποστόλου Πέτρου εἰληφὼς, δέδωκε καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ Φωτίῳ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν τε καὶ λύειν. ὁ δέ γε Μητροφάνης βούλεται διὰ τῶν τοιούτων προφάσεων διαφυγεῖν ἐπηρτημένην αὐτοῦ καταδίκην, καὶ εἰς μάτην ἰσχύσει ταύτην διαδρᾶναι. ἔχων γὰρ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐξουσίαν παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἰωάννου ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης Φώτιος, καὶ ἄνευ τῆς ἡμετέρας παρουσίας τὴν ἁρμόζουσαν αὐτῷ καταδίκην ἐπάξει.

Οἱ τοποτηρηταὶ εἶπον περὶ Φωτίου καὶ τοῦτο, ἣν γὰρ ἐξουσίαν καὶ πρὸ τῆς ἡμῶν ἐλεύσεως παρὰ Θεοῦ λαβὼν εἶχε, ταύτην διὰ τῆς ἐντολῆς τοῦ ἁγιωτάτου πάπα ἐδιπλασίασε. λέγει ὁ Φώτιος περὶ τῶν τοποτηρητῶν, ὅτι καὶ ἡμεῖς εἰς πατέρων ὑμᾶς ἀποδεχόμεθα μοῖραν, ἅτε δὴ ἀποστόλους καὶ τοποτηρητὰς χρηματίζοντας τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἰωάννου τοῦ πνευματικοῦ ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν.

Ὁ Παῦλος ὁ τοποτηρητὴς τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος ἦν τῆς Ἀγκωνιτῶν ἐκκλησίας. ὁ δὲ Εὐγένιος ὁ ἄλλος τοποτηρητὴς ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας Ὀστίων. ὁ Παῦλος ὑπέγραψεν ἐν βεμβράναις ἐπὶ τῇ ἀποδοχῇ Φωτίου, ἀποβολῇ δὲ τῆς κατ' αὐτοῦ συνόδου ἐπὶ Ἀδριανοῦ τοῦ πάπα, καὶ ἐπιτιμίῳ ἀκοινωνησίας τῶν ἀπειθούντων, ἕως ἂν ὁμογνωμονήσωσιν, ἐπὶ τὸ εἶναι ζ. μετὰ τὰς ἓξ τὴν οἰκουμενικὴν ζ. σύνοδον.

Τὰ αὐτὰ καὶ Εὐγένιος, οἱ δύο τοποτηρηταὶ καὶ ἀποκρισιάριοι τῆς Ῥώμης, καὶ ὁ τοποτηρητὴς καὶ καρδηνάλιος Πέτρος ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος, εἶτα Βασίλειος ὁ Μαρτυρουπόλεως, ὁ τῆς Ἀντιοχείας τοποτηρητής, Ἠλίας ὁ τῆς Ἱεροσολύμων τοποτηρητής, ἔτι δὲ Κοσμᾶς μοναχὸς, ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ ἀποκρισιάριος Ἀλεξανδρείας, ἰδιοχείρως ἕκαστος αὐτῶν ὑπέγραψεν. τοῦτον τὸν Ἠλίαν ὁ Θεοδόσιος Ἱεροσολύμων ἀπέστειλε· γέγονε δὲ εὐθὺς μετὰ τοῦτον ἕτερος πατριάρχης Ἠλίας ἄλλος παρὰ τὸν ἀποσταλέντα τοποτηρητὴν Ἠλίαν.

Ἐν ταύτῃ τῇ ὑπογραφῇ μετὰ τὸν Καισαρείας Προκόπιον καὶ τὸν Ἐφέσου Προκόπιον, δύο Ἰωάννης Ἡρακλείας μητροπολῖται ὑπέγραψαν, καὶ δύο Ἀντιοχείας μητροπολῖται, Ζαχαρίας καὶ Γεώργιος.

Ἐν ταύτῃ ὑπέρτιμος Νικήτας Σμύρνης, καὶ Θεόδωρος Νικαίας, οἱ ὑπογράψαντες ἀρχιερεῖς ἅμα ἀπὸ τοῦ Καισαρείας μέχρι Ἰωάννου τοῦ δοκίμου ἀρχιερέως τῶν Πατάρων, οἱ πρὶν ἀρχῆθεν ἐν τῇ ἀρχῇ προκαθεσθέντες μετὰ τῶν τοποτηρητῶν καὶ τοῦ πατριάρχου Φωτίου· καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν ἡ ἁγία σύνοδος, πολλὰς εὐχαριστίας ὑπὲρ τῶν γενομένων Θεῷ τῷ τῶν ἀγαθῶν αἰτίῳ καὶ βασιλεῦσιν ἀναπέμψασα, ἐπεφήμησεν,

Πολλὰ τὰ ἔτη Στεφάνου Πορφυρογεννήτου, καὶ Θεοπροβλήτου συγκέλλου πολλὰ τὰ ἔτη.

Φωτίου καὶ Ἰωάννου τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν πολλὰ τὰ ἔτη.

Ἐγγὺς τοῦ τέλους τῆς ε΄. πράξεως δημηγορεῖ ὁ Φώτιος, γενέσθαι τὰ πραχθέντα ἐν τῇ οἰκουμενικῇ ταύτῃ συνόδῳ, εὐδοκίᾳ μὲν Θεοῦ, συνεργείᾳ δὲ τῶν μεγάλων καὶ ὑψηλῶν βασιλέων ἡμῶν, ἐπινεύσει δὲ καὶ συναινέσει τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ῥώμης τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς, διὰ τῆς παρουσίας τῶν αὐτοῦ ἁγιωτάτων τοποτηρητῶν·

Πρᾶξις ϛ΄. μηνὶ Μαρτίῳ γ΄. ἰνδικτιῶνος ιγ΄.

Αἱ μὲν ἄλλαι πράξεις ἐν τοῖς δεξιοῖς κατηχουμένοις ἐγένοντο τῆς μεγάλης ἐκκλησίας· ἐπὶ δὲ τῇ παρούσῃ πράξει ἔχει οὕτως.

Προκαθεσθέντων τῶν θεοσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων, Βασιλείου, Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ περιωνύμῳ παλατίῳ τοῦ χρυσοτρικλινίου, καὶ συγκαθεσθέντων αὐτοῖς Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου, ἔτι δὲ Παύλου καὶ Εὐγενίου τῶν ἁγιωτάτων ἐπισκόπων καὶ τοποτηρητῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ Πέτρου τοῦ θεοφιλεστάτου πρεσβυτέρου καὶ καρδηναλίου, ἅμα Βασιλείῳ μητροπολίτῃ Μαρτυροπόλεως καὶ τοποτηρητῇ τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας, καὶ Ἠλίᾳ τοῦ θεοσεβεστάτου πρεσβυτέρου καὶ τοποτηρητοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ Κοσμᾶ τοῦ θεοσεβεστάτου πρεσβυτέρου καὶ ἀποκρισιαρίου Ἀλεξανδρείας, Ἰωάννου Ἡρακλείας, Θεοδούλου Ἀγκύρας, Γεωργίου Νικομηδείας, Ζαχαρίου Χαλκηδόνος, Κυπριανοῦ Κλαυδιουπόλεως, Νικηφόρου Καρίας, Παύλου Θεσσαλονίκης, Θεοφίλου Ἰκονίου, Συμεὼν Λαοδικείας, Νικολάου Φιλίππων, Ἰγνατίου Ἱεραπόλεως, Γρηγορίου Σέλγης, Σάββα Ἄπρου, Στεφάνου Κυψέλλων, Νικήτα Σμύρνης, Λουκᾶ Βοσπόρου, Παύλου Χερσῶνος· τούτων ἁπάντων συγκαθεσθέντων, Βασίλειος ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς εἶπε, δι' ὧν ἐδημηγόρησεν, ὅτι διὰ τοῦτο ὕστερον οἱ βασιλεῖς μέλλουσι τὰ πρότερον ἐλευθερίως παρὰ τῆς συνόδου γενόμενα ἐπικυροῦν, ἵνα μὴ ὕβριν τινές τινα τῇ συνόδῳ ταύτῃ ἐπινοήσωσιν, ὅτι εὐλαβείᾳ τοῦ βασιλικοῦ προσώπου καὶ βίας ἐλπίδι πρὸς ὁμόνοιαν ἦλθεν ἡ σύνοδος, ἀλλ' αὐτοβούλως καὶ αὐτοκινήτως ποιήσασα, οὕτως ἕξει καὶ βασιλέως κράτος ἐπιβεβαιοῦν τὰ γεγενημένα.

Ἐν οἷς ζητεῖ καὶ ὁ βασιλεὺς ὅρον κοινὸν ἐκφωνηθῆναι παρὰ τῆς συνόδου, τὸν αὐτὸν ὄντα ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.

Λόγος Βασιλείου βασιλέως.

Πλὴν ἄμεινον ἡγοῦμαι, εἰ καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ, πάντων ἐν ὁμονοίᾳ τε καὶ βαθείᾳ εἰρήνῃ ἑνωθέντων, καὶ Χριστῷ τῇ πάντων κεφαλῇ συναφθέντων, καὶ ὅρον τινὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος ἀναφωνηθῆναι, οὐ καινόν τινα καὶ παρείσακτον, ἀλλ' ὃν ἡ ἁγία σύνοδος ἡ ἐν Νικαίᾳ ἐθεμελίωσε, καὶ αἱ λοιπαὶ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι συνεκρότησάν τε καὶ συνεπῳκοδόμησαν.

Ἐν τῇ παρούσῃ ἕκτῃ πράξει ἐξεφωνήθη ὁ κοινὸς ὅρος, ἤτοι τὸ ἅγιον τῆς πίστεως σύμβολον, καὶ ἔχει οὕτως ὡς ἔχει σήμερον, καὶ παρόντων τῶν ἀπὸ Ῥώμης καὶ τῶν λοιπῶν μεγάλων θρόνων οὐδαμῶς παραβλαβέντων εἰς τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον.

Ἐν ταύτῃ τῇ πράξει ὑπέγραψεν ὁ βασιλεὺς Βασίλειος, ἐπικυρῶν τὰ ἐν τῇ συνόδῳ πάντα πραχθέντα, καὶ ὑπερεύξαντο αὐτοῦ, ἐζήτησάν τε ὑπογράψαι καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Λέοντα, Ἀλέξανδρον καὶ Στέφανον τὸν εὐλαβέστατον ὑποδιάκονον καὶ Πορφυρογέννητον.

Μετὰ γοῦν τὸ ὑπογράψαι πάντας, λαβὼν ὁ θεοφιλέστατος καὶ θεοσεβέστατος διάκονος καὶ ἐπισκεπτίτης ἀνέγνω.

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, Βασίλειος αὐτοκράτωρ ἐν Χριστῷ πιστὸς βασιλεὺς Ῥωμαίων ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ κατὰ πάντα συμφωνῶν ἐπί τε τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπισφραγίσει τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑβδόμης συνόδου, καὶ ἐπὶ τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπιβεβαιώσει Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ πνευματικοῦ

Actio vi. mense Martio iii. Indictione decimatertiâ.

Aliæ quidem Actiones in dextris catechumenis magnæ Ecclesiæ factæ fuerunt; in præsenti autem Actione sic se habet.

Præsidentibus religiosissimis & Christi amantissimis nostris Imperatoribus, Basilio, Leone & Alexandro, in celebri Chrysotriclinii Palatio, & considentibus illis Photio sanctissimo Patriarchâ, ut & Paulo & Eugenio sanctissimis Episcopis & Legatis veteris Romæ, & Petro religiosissimo Presbytero & Cardinali, simul & Basilio Martyropolis Metropolitâ & Ecclesiæ Antiochenæ Legato, & Eliâ religiosissimo Presbytero & Legato Hierosolymorum, & Cosmâ religiosissimo Presbytero & Alexandriæ Apocrisiario, Joanne Heracleæ, Theodolo Ancyræ, Georgio Nicomedeæ, Zachariâ Chalcedonis, Cypriano Claudiopolis, Nicephoro Cariæ, Paulo Thessalonicæ, Theophilo Iconii, Symeone Laodiceæ, Nicolao Philipporum, Ignatio Hierapolis, Gregorio Selgæ, Sabbâ Aprûs, Stephano Cypsellarum, Nicetâ Smyrnæ, Lucâ Bospori, Paulo Chersonesi; omnibus his considentibus, Basilius Christi amantissimus Imperator loquutus est, quibus edixit, quòd ob hoc Imperatores posthac ea, quæ à Synodo primùm liberè facta fuerunt, confirmare volunt, ne injuriam aliquam contra hanc Synodum aliqui cogitent, quòd Imperatoris circumspectione & roboris spe ad consensum venit Synodus, sed suâ sponte & proprio impulsu faciens, ita habebit Imperatoris potentiam ea, quæ facta sunt, confirmare.

In quibus quærit Imperator, commune decretum à Synodo edi, quod sit idem per totum terrarum orbem.

Imperatoris Basilii Oratio.

Attamen optimum duco, si vobis etiam arrideat, omnibus in concordiâ & perfectâ pace unitis, & Christo omnium capiti conjunctis, ut decretum aliquod Ecclesiastici sensûs emittatur, non novum quoddam & irreptitium, sed quod sancta Nicææ Synodus statuit, & reliquæ sanctæ & œcumenicæ Synodi confirmârunt, & perfecerunt.

In hâc sextâ Actione editum fuit commune decretum, vel sanctum fidei Symbolum, quod sic se habet, ut hodie, & iis, qui à Româ & reliquis magnis Sedibus ibi aderant, nullum omnino impedimentum ei, quod à Patre editum fuit, afferentibus.

In hac Actione subscripsit Basilius Imperator, omnia, quæ in Synodo gesta sunt, confirmans, & preces pro illo fundebant, quærebant etiam ut subscriberent filii ejus, Leo, Alexander & Stephanus religiosissimus Hypodiaconus & Porphyrogennetus.

Postquam igitur omnes subscripserant, Deo dilectissimus & religiosissimus Diaconus & Episceptites acceptum legit.

In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, Ego Basilius, Imperator in Christo, fidelis Rex Romanorum, huic sanctæ & œcumenicæ Synodo in omnibus consentiens de confirmatione & ratificatione sanctæ & œcumenicæ vii. Syn. & de approbatione & confirmatione Photii sanctissimi Patriarchæ Constantinopolitani & spiritualis nostri

nostri Patris, & de renunciatione omnium, quæ contra eum vel scripta sunt vel dicta, propriâ manu subscripsi.

Et post lectionem Daniel dilectissimus Ancyranus Metropolita dixit, conservet Deus sanctum vestrum imperium, conservet Deus sanctam vestram potentiam, vitam vestram sanctam pluribus diebus donet Deus, quoniam orthodoxæ [fidei] dogmata confirmâstis, Ecclesiæ scandala è medio abstulistis, & per vos in Ecclesiâ Dei pax stabilita est, conservet Deus sanctum nostrum Imperatorem.

Sanctæ Synodi ad Imperatorem oratio.

Insuper & hic sanctus consessus exclamavit, ut Dei Ecclesiam unione confirmes, omnia scandala ex eadem ejicias, præpotenti magnæ manui tuæ omnes Barbaras gentes subjiciat Deus, antiquos Romanæ potentiæ terminos præpotenti & pacifico tuo imperio restituat Dominus Deus noster, cùm sit peropportunum de Te illud Davidicum dicere, Quòd justitiam dilexisti & odio habuisti injustitiam, idcirco Deus Deus tuus exultationis oleo præ tuis sociis Te inunxit: omnis etenim Christiana tribus ob tua contra inimicos tuos trophæa & victorias exultat, & Ecclesia hodie suum ornamentum perfectè consecuta, celebrat & glorificat & preces fundit pro potenti & illustri imperio vestro, & acclamatione faustâ approbarunt.

Actio vii. mense Martio, xiii. Indictionis xiii. die Dominicâ.

Præsidente sanctissimo Photio Domino nostro in parte Catechumenorum magnæ Ecclesiæ, & considentibus illi Paulo & Eugenio sanctissimis Episcopis, & Petro religiosissimo Presbytero Romæ, & sanctissimis orientis Legatis, unà cum dilectissimis Metropolitis & Episcopis, lecto eo quod & heri in sexta Actione perlegebatur, Petro dilectissimo Diacono & Protonotario, Imperatoris subscriptionem Actione legente, omnibus deponentibus & consentientibus, ac insuper Procopio Cæsareæ, & Romæ Legatis perorantibus. Rursus verò Procopio Cæsareæ assentiente & deponente de Photii Sacerdotii receptione, similiter etiam & Legatis, & rursus proclamante & prædicante Procopio, quòd etiam Imperatoris Patriarchæ Photio fidem adhibeant, & Legatis idem ac Cæsareæ Procopio, quòd & Imperatores talem scientes esse Antistitem nostrum, fervens desiderium & fidem illi adhibent, nec solùm illi, sed & omnis Antistes & Sacerdos, Monachi etiam & seculares, ejus sectatores & discipuli omnes sumus, & ex ejus plenitudine omnes accepimus.

Ante hanc solutionem de Photio illud Apostoli dixit Procopius, quod etiam præoccupans beatus Paulus depinxit, dicens, Habentes ergo Pontificem, qui transivit cœlos: audebit enim oratio mea vel ad illum usque procedere. Et paulo superiùs in eâdem dissertatione dixit, talem ante docuit illum esse, qui totius mundi imperium nactus est, ad summi Pastoris Christi Dei nostri exemplar, quod etiam prehendens beatus Paulus depinxit, & quæ sequuntur.

Posthac sancta Synodus prædictæ encomiasticæ orationi Cæsareæ Episcopi, Paulus [nempe] & Eugenius, & Petrus Cardinalis Episcopus Romanus subjunxerunt,

A μου πατρὸς, καὶ ἀποβολῇ πάντων τῶν κατ' αὐτοῦ γραφέντων ἢ λαληθέντων, ἰδιοχείρως ὑπέγραψα.

Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν Δανιὴλ ὁ θεοφιλέστατος μητροπολίτης Ἀγκύρας ἔφη, ὁ Θεὸς φυλάξαι τὴν ἁγίαν βασιλείαν ὑμῶν, ὁ Θεὸς διαφυλάξαι τὸ εὐσεβὲς κράτος, καταπληθύναι ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν ζωὴν ὑμῶν, ὅτι ἐκρατύνατε τῆς ὀρθοδοξίας τὰ δόγματα, τὰ σκάνδαλα τῆς ἐκκλησίας ἐκ μέσου ἐποιήσατε, καὶ εἰρήνη τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ δι' ὑμῶν ἐβραβεύθη, ὁ Θεὸς φυλάξαι τὸν ἅγιον βασιλέα ἡμῶν.

B

Λόγος τῆς ἁγίας συνόδου πρὸς τὸν βασιλέα.

Ἔτι δὲ καὶ ὁ ἀθρόος ἱερὸς σύλλογος ἐπεβόησεν, ὡς ἑνώσας τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ πάντα τὰ σκάνδαλα ἐξώσας ἐξ αὐτῆς, ὑποτάξαι ὁ Θεὸς πάντα τὰ βάρβαρα ἔθνη ὑπὸ τὴν κραταιὰν μεγάλην χεῖρά σου, ἀποδοίη Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν τὰ ἀρχῆθεν ὅρια τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας τῷ σῷ κραταιῷ καὶ εἰρηνοποιῷ βασιλείᾳ, ὄντως δικαίως εἰπεῖν τὸ Δαβιτικὸν ἐπὶ σοί, ὅτι ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου ἔλαιον
C ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου· καὶ γὰρ ἅπαν Χριστιανικὸν ἀγαλλιᾶται φῦλον ἐπὶ τοῖς κατ' ἐχθρῶν σου τροπαίοις καὶ ἀνδραγαθήμασι, καὶ ἡ ἐκκλησία σήμερον τὸν οἰκεῖον ἀπολαβοῦσα τέλειον κόσμον, εὐφημεῖ καὶ δοξάζει καὶ ὑπερεύχεται τῆς κραταιᾶς καὶ ὑψηλῆς βασιλείας ὑμῶν, καὶ ἐπευφήμησαν.

Πρᾶξις ζ΄. μηνὶ Μαρτίῳ ιγ΄. ἰνδικτιῶνος ιγ΄. ἡμέρᾳ κυριακῇ.

Προκαθεσθέντος τοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου τοῦ δεσπότου ἡμῶν, ἐν
D τῷ μέρει τῶν κατηχουμενείων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ συγκαθεσθέντων αὐτῷ Παύλου καὶ Εὐγενίου τῶν ἁγιωτάτων ἐπισκόπων, καὶ Πέτρου τοῦ θεοφιλεστάτου πρεσβυτέρου Ῥώμης, καὶ τῶν τῆς ἀνατολῆς ἁγιωτάτων τοποτηρητῶν, ἅμα τοῖς θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις καὶ ἐπισκόποις, καὶ ἀναγνωσθείσης τῆς καὶ χθὲς ἀναγνωσθείσης ἐν τῇ ἕκτῃ πράξει, Πέτρου τοῦ θεοφιλεστάτου διακόνου καὶ πρωτονοταρίου ἀναγνόντος καὶ τὴν τοῦ βασιλέως ὑπογραφὴν πράξεως, καὶ πάντων κατατιθεμένων καὶ συναινούντων, καὶ ἐπὶ τούτοις Προκοπίου τοῦ Καισαρείας καὶ τῶν τοποτηρητῶν Ῥώμης δημηγορησάντων. Προκοπίου δὲ αὖθις τοῦ Καισαρείας ἐπιτρέψαντος καὶ κατατιθεμένου περὶ τὴν καταδοχὴν τῆς
E ἱερατείας Φωτίου, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν τοποτηρητῶν, καὶ πάλιν ἀνευφημήσαντος καὶ ἀνακηρύξαντος Προκοπίου, ὅτι καὶ οἱ βασιλεῖς εἰς τὸν πατριάρχην Φώτιον πίστιν ἔχουσι, καὶ τῶν τοποτηρητῶν ταὐτὸ τῷ τῆς Καισαρείας Προκοπίῳ, ὅτι καὶ οἱ βασιλεῖς τοιοῦτον εἰδότες τὸν ἀρχιερέα ἡμῶν, διάπυρον πόθον καὶ πίστιν ἔχουσιν εἰς αὐτόν, οὐ μόνον δὲ αὐτοί, ἀλλὰ καὶ πᾶς ἀρχιερεὺς καὶ ἱερεύς, μοναχοί τε καὶ οἱ ἐν λαϊκῷ καταστάσει, ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἐσμὲν καὶ μαθηταί, καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἐλάβομεν.

Εἶπε καὶ περὶ ταύτης τῆς διαλύσεως ὁ Προκόπιος ἐπὶ Φωτίου τὸ ἀποστολικόν, ὃ καὶ προλαβὼν ὁ μακάριος Παῦλος ὑπε-
F ζωγράφησεν εἰπών, ἔχοντες οὖν ἀρχιερέα διεληλυθότα τοὺς οὐρανούς· τολμήσει γάρ μοι καὶ ὁ λόγος καὶ μέχρις τούτου προβῆναι· καὶ μικρὸν ἄνω δὲ λέγει ἐπὶ τῇ αὐτῇ διαλέξει εἶπε, τοιοῦτον προέφη εἶναι ἐπ' ἀληθείας εἰς αὐτὸν τὸν σύμπαντος κόσμου τὴν ἐξουσίαν λαχόντα, εἰς τύπον τοῦ ἀρχιποιμένος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὃ καὶ λαβὼν ὁ μακάριος Παῦλος ὑπεζωγράφησε, καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἐπὶ τούτοις ἡ ἁγία σύνοδος ἐπὶ τῇ προγραφείσῃ ἐγκωμιαστικῇ ὁμιλίᾳ τοῦ Καισαρείας, Παῦλος καὶ Εὐγένιος καὶ ὁ καρδινάλιος Πέτρος τοῦ Ῥώμης ἐπήγαγον

εἰπ

εἴ τις αὐτὸν δηλονότι τὸν Φώτιον οὐκ ἔχει πατριάρχην ἅγιον, καὶ τὴν μετ᾽ αὐτοῦ κοινωνίαν οὐκ ἀσπάζεται, ἔστω ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰούδα, καὶ μὴ συγκαταλεγείη ὅλως μετὰ τῶν Χριστιανῶν. καὶ ἡ ἁγία σύνοδος ἐξεβόησε, πάντες τὸ αὐτὸ φρονοῦμεν καὶ δοξάζομεν, καὶ εἴ τις αὐτὸν οὐκ ἔχει ἀρχιερέα Θεοῦ, μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ· καὶ ταῦτα εἰπόντες ἐπευφήμησαν,

Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων.

Βασιλείου, Λέοντος, καὶ Ἀλεξάνδρου, μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη.

Εὐδοκίας τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγούστης πολλὰ τὰ ἔτη.

Στεφάνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ θεοπροβλήτου συγκέλλου πολλὰ τὰ ἔτη.

Φωτίου καὶ Ἰωάννου τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν πολλὰ τὰ ἔτη.

Ἐν τῷ τοιούτῳ συνοδικῷ τῷ ἀναγνωσθέντι παρ᾽ ἡμῶν διαλυτῶν γραμμάτων ἀρχαιοτέρου βιβλίου μέσον εὑρέθησαν ἐν τῷ τέλει διὰ ἐρυθρῶν αἱ ὑπογραφαὶ αὗται.

Αἱ ὑπογραφαὶ τῶν βασιλέων.

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, Βασίλειος αὐτοκράτωρ ἐν Χριστῷ πιστὸς βασιλεὺς Ῥωμαίων, ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ κατὰ πάντα συμφωνῶν, ἐπί τε τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπισφραγίσει τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ζ΄. συνόδου, καὶ ἐπὶ τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπιβεβαιώσει Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀποβολῇ πάντων τῶν κατ᾽ αὐτοῦ λαληθέντων ἢ γραφέντων, ἰδιοχείρως ὑπέγραψα.

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, Λέων ἐν Χριστῷ πιστὸς βασιλεὺς Ῥωμαίων, ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ κατὰ πάντα συμφωνῶν, ἐπί τε τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπισφραγίσει τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ζ΄. συνόδου, καὶ ἐπὶ τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπιβεβαιώσει Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀποβολῇ πάντων τῶν κατ᾽ αὐτοῦ λαληθέντων ἢ γραφέντων, ἰδιοχείρως ὑπέγραψα.

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, Στέφανος ἐλέῳ Θεοῦ ὑποδιάκονος καὶ Πορφυρογέννητος κατὰ πάντα συμφωνῶν, ἐπί τε τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπισφραγίσει τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ζ΄. συνόδου, καὶ ἐπὶ τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπιβεβαιώσει Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀποβολῇ πάντων τῶν κατ᾽ αὐτοῦ λαληθέντων ἢ γραφέντων, ἰδιοχείρως ὑπέγραψα.

Πρᾶξις ἀπὸ τῆς τοιαύτης πρακτικῶν ἐντελής.

Προκαθεσθέντων τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων, Βασιλείου, Λέοντος, καὶ Ἀλεξάνδρου, καὶ τοῦ πατριάρχου Φωτίου, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἐκ Ῥώμης πρεσβειῶν Παύλου καὶ Εὐγενίου, ἐπισκόπων καὶ τοποτηρητῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ Πέτρου πρεσβυτέρου καὶ καρδηναλίου, ἀλλὰ δὴ καὶ Βασιλείου μητροπολίτου Μαρτυροπόλεως καὶ τοποτηρητοῦ τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας, καὶ Ἠλία πρεσβυτέρου καὶ τοποτηρητοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ Κοσμᾶ πρεσβυτέρου καὶ πρέσβεως Ἀλεξανδρείας, καὶ πάσης τῆς ἁγίας συνόδου.

A Si quis illum, scilicet Photium, sanctum Patriarcham non existimat, nec cum eo communionem amplectitur, sit ejus portio cum Judâ, neque in numero Christianorum omnino referatur. Et sancta Synodus exclamavit, Omnes idem sentimus & arbitramur, & siquis eum Dei Pontificem non existimat, Dei gloriam ne videat; & cùm hæc dixissent, conclamârunt,

Multos annos Imperatoribus.

Basilio, Leoni & Alexandro, magnis Regibus & Imperatoribus multos annos.

B Eudociæ religiosissimæ Augustæ multos annos.

Stephano Porphyrogenneto & Theoprobleto Syncello multos annos.

Photio & Joanni sanctissimis Patriarchis multos annos.

In hoc Synodico à nobis lecto solutis literis in antiqui libri medio hæ subscriptiones rubris characteri-
C bus in fine inventæ fuerunt.

Imperatorum subscriptiones.

In nomine Patris & Filii & Spiritûs sancti, Ego Basilius in Christo Imperator, fidelis Romanorum rex, huic sanctæ & œcumenicæ Synodo in omnibus consentiens, & de confirmatione & ratificationes sanctæ & œcumenicæ vii. Synodi, & de approbatione & confirmatione sanctissimi Photii Patriarchæ Constantinopolitani, & de renunciatione omnium quæ contra
D eum dicta vel scripta fuerunt, propriâ manu subscripsi.

In nomine Patris & Filii & Spiritûs sancti, Ego Leo in Christo fidelis Romanorum Imperator, huic sanctæ & œcumenicæ Synodo in omnibus consentiens, & de confirmatione & ratificatione sanctæ & œcumenicæ septimi Synodi, & de approbatione & confirmatione Photii sanctissimi Patriarchæ Constantinopolitani, & de renunciatione omnium quæ contra eum dicta vel scripta fuerunt, propriâ manu subscripsi.

B In nomine Patris & Filii & Spiritûs sancti, Ego Stephanus Dei misericordiâ Subdiaconus & Porphyrogennetus in omnibus consentiens, & de confirmatione & ratificatione sanctæ & œcumenicæ vii. Synodi, & de approbatione & confirmatione Photii sanctissimi Patriarchæ Constantinopolitani, & renunciatione omnium quæ contra illum dicta vel scripta fuerunt, propriâ manu subscripsi.

Ex hujusmodi practicis Actio perfecta.

F Præsidentibus religiosissimis Imperatoribus, Basilio, Leone & Alexandro, & Patriarchâ Photio; itidem & ex Româ senioribus, Paulo & Eugenio, Episcopis & Legatis veteris Romæ, & Petro Presbytero & Cardinale; quin & Basilio Metropolitâ Martyropolis & Legato Ecclesiæ Antiochenæ, & Eliâ Presbytero & Legato Hierosolymorum, & Cosmâ Presbytero & Seniore Alexandrino, & totâ sanctâ Synodo.

A

Romanorum orationes.

Sanctissimi Seniores & Legati veteris Romæ clamârunt, Decorum est nullam aliam regulam renovari, sed illam antiquam, & toto orbe obtinentem & celebrem, legi & confirmari; unde & Photius sanctissimus Patriarcha dixit, secundùm judicium fratrum & consacerdotum nostrorum legatur. Et adhortatus Petrus Diaconus & Protonotarius legit.

B

Ex exhortatione sanctæ Synodi legentis Petri Oratio.

Domini & Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi venerabilem & divinam doctrinam mentis sinu, certâ sententiâ & fidei firmatâ puritate, & sanctorum ejus discipulorum & Apostolorum sacros ordinationes & canonicos regulas firmissimo judicio & coæquantes & observantes, imo & sanctarum & œcumenicarum vii. Synodorum, tanquam ejusdem & unici Spiritûs sancti instinctu directarum actarumque, & edictum & canonica decreta illæsa & sincera & purâ & inconcussâ mente honorantes & conservantes, ejicimus quos ejecerunt; amplectimur autem & acceptione dignos judicamus, quos utpote ejusdem quidem opinionis, vel pietatis magistros honorem & sanctam venerationem benè meritos judicarunt. Ita de his sentientes & prædicantes, definitionem puræ Christianorum fidei antiquitùs à Patribus & ad nostra usque tempora descendentem & mente & linguâ comprobamus, & omnibus constanter alta voce annunciamus, nihil auferentes, nihil addentes, nihil mutantes, nihil corrumpentes. Ablatio etenim & additio, nullâ à Mali machinamentis commotâ hæresi, ex industriâ illorum qui irreprehensibiles sunt, & Patrum injuriam inexcusabilem inducit; definitiones verò Patrum corruptis verbis mutare illo multò perniciosius est. Idcirco fidei definitionem, quæ ab initio fuit, divino affectu & mente rectâ sancta & œcumenica hæc Synodus amplectens & divino studio colens, & salutis firmamen in eâ ponens & superstruens, ita sentit, & omnibus prædicare inclamat.

Credo in unum Deum, & quæ sequuntur in sacro symbolo ad finem usque; sic sentimus, in hâc fidei confessione baptizati fuimus, per hanc omnem hæresin fractam ac dissolutam ostendit veritatis sermo: Eos, qui ita sentiunt, fratres & patres & cohæredes supremæ civitatis adscribimus. Si quis autem aliam expositionem præter istud sacrum symbolum à beatis & sanctis Patribus nostris nobis traditum, edere ausus fuerit, & fidei definitionem nominare, ut divinorum illorum virorum confessionis dignitatem surripiat, & suis illis loquacibus nugis illud imponat, & commune documentum illud fidelibus proponat, vel iis qui ab hæresi aliquâ reversi sunt, & verbis spuriis vel additamentis vel ablationibus sacri illius & venerabilis definitionis vetustatem corrumpere præsumpserit, juxta sententiam sanctarum & œcumenicarum Synodorum jam jam ante nostra tempora editam, si sit quidem ex sacratis aliquis, illum perfectæ depositioni subjicimus; sin autem Laicus sit, anathemati submittimus.

Sanctæ Synodi Oratio.

Et post lectionem hic Sacer consessus exclamavit,

Omnes ita sentimus, ita credimus, in hac confessione & baptizati sumus, & Sacerdotali gradu digni habiti fuimus.

Λόγοι Ῥωμαίων.

Οἱ ἁγιώτατοι πρέσβεις καὶ τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐβόησαν, πρέπον ἐστὶ μὴ ἕτερον ὅρον καινουργεῖσθαι, ἀλλ' αὐτὸν τὸν ἀρχαῖον, καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κρατοῦντά τι καὶ δοξαζόμενον ἀναγνωσθῆναί τε καὶ βεβαιωθῆναι, ὅθεν καὶ Φώτιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης ἔφη, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν ἡμῶν ἀναγινωσκέσθω. καὶ δὴ προτραπεὶς Πέτρος διάκονος καὶ πρωτονοτάριος ἀνέγνω.

Λόγοι Πέτρου ἐκ προτροπῆς τῆς ἁγίας συνόδου ἀναγινώσκοντος.

Τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν σεπτὴν καὶ θείαν διδασκαλίαν τοῖς τῆς διανοίας κόλποις ἀδιασείστῳ γνώμῃ καὶ πίστει τεθεμελιωμένῃ καθαρότητι, καὶ τὰς αὐτοῦ ἁγίων μαθητῶν καὶ ἀποστόλων τὰς ἱερὰς διατάξεις καὶ τοὺς κανονικοὺς τύπους ἀπλανεστάτῃ κρίσει συνεξισοῦντές τε καὶ συνδιασώζοντες, ναὶ δὲ καὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἑπτὰ συνόδων, ὡς τῷ αὐτῷ καὶ ἑνὶ ἁγίῳ πνεύματι τῇ ἐπιπνοίᾳ ἰθυνομένων καὶ ἐνεργουμένων, τὸ κήρυγμα καὶ τοὺς κανονικοὺς θεσμοὺς ἀσφαλῆ τε καὶ ἀκαπήλευτον εἰλικρινεστάτῃ τε καὶ ἀκλονήτῳ διανοίᾳ τιμῶντές τε καὶ συνδιαφυλάττοντες, ἀποβαλλόμεθα, οὓς ἐξεβάλοσαν, στέργομεν δὲ καὶ ἀποδοχῆς ἀξίους ἔχομεν, οὕς, οἷα ὁμοδόξους, ἢ καὶ τῆς εὐσεβείας καθηγητάς, τιμῆς καὶ σεβασμοῦ ὀφειλομένους ἀπέφηναν. οὕτω περὶ τούτων φρονοῦντες, καὶ κηρύττοντες, τὸν ἄνωθεν ἐκ πατέρων καὶ μέχρις ἡμῶν καταληλυθότα τῆς ἀκραιφνεστάτης τῶν Χριστιανῶν πίστεως ὅρον καὶ διανοίᾳ καὶ γλώσσῃ στέργομέν τε καὶ πᾶσι διαπρυσίως τῇ φωνῇ περιαγγέλλομεν, οὐδὲν ἀφαιροῦντες, οὐδὲν προστιθέντες, οὐδὲν ἀμείβοντες, οὐδὲν κιβδηλεύοντες. ἡ μὲν γὰρ ἀφαίρεσις καὶ ἡ προσθήκη, μηδεμιᾶς ὑπὸ τῶν τοῦ πονηροῦ τεχνασμάτων ἀνακινουμένης αἱρέσεως, κατάγνωσιν εἰσάγει τῶν ἀκαταγνώστων καὶ ὕβριν τῶν πατέρων ἀναπολόγητον· τὸ δὲ κιβδήλοις ἀμείβειν ῥήμασιν ὅρους πατέρων, πολὺ τούτου χαλεπώτερον, διὸ τὸν ἐξ ἀρχῆς τῆς πίστεως ὅρον πόθῳ θείῳ καὶ διανοίᾳ ὀρθῇ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος ἐνστερνιζομένη τε καὶ θρησκεύουσα, καὶ τὸ τῆς σωτηρίας στερέωμα ἐν αὐτῷ θεμελιοῦσά τε καὶ ἀνοικοδομοῦσα, οὕτω φρονεῖ καὶ κηρύσσειν πᾶσιν ἐμβοᾷ.

Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν, καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ θείου συμβόλου ἄχρι τέλους· οὕτω φρονοῦμεν, ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως βεβαπτίσμεθα, δι' αὐτῆς πᾶσαν αἵρεσιν θραυομένην τε καὶ καταλυομένην ὁ τῆς ἀληθείας λόγος ἀπέδειξε· τοὺς οὕτω φρονοῦντας ἀδελφοὺς καὶ πατέρας καὶ συγκληρονόμους τῆς ἄνω πολιτογραφίας ἐπιγραφόμεθα. εἰ δέ τις ἑτέραν ἔκθεσιν, παρὰ τοῦτο τὸ ἱερὸν σύμβολον τὸ ἄνωθεν ἐκ τῶν μακαρίων καὶ ἱερῶν πατέρων ἡμῶν μέχρις ἡμῶν διαφοιτῆσαν, τολμήσειεν ἀναγράψασθαι, καὶ ὅρον πίστεως ὀνομάσαι, συλῆσαί τε τὸ ἀξίωμα τῆς τῶν θεσπεσίων ἐκείνων ἀνδρῶν ὁμολογίας, καὶ ταῖς αὐτοῦ εὑρεσιλογίαις τοῦτο περιάψαι, κοινόν τε μάθημα τοῖς πιστοῖς προθεῖναι ἢ καὶ τοῖς ἀπὸ αἱρέσεως τινὸς ἐπιστρέφουσιν, καὶ ῥήμασι νόθοις ἢ προσθήκαις ἢ ἀφαιρέσεσιν τὴν ἀρχαιότητα τοῦ ἱεροῦ τούτου καὶ σεβασμίου ὅρου κατακιβδηλεῦσαι ἀποθρασυνθείη, κατὰ τὴν ἤδη πρὸ ἡμῶν ἐκφωνηθεῖσαν ψῆφον ὑπὸ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων, εἰ μὲν τῶν ἱερωμένων εἴη τις, παντελεῖ καθαιρέσει τοῦτον καθυποβάλλομεν· εἰ δὲ τῶν λαϊκῶν, τῷ ἀναθέματι παραπέμπομεν.

Λόγος τῆς ἁγίας συνόδου.

Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὁ περιὼν ἱερὸς σύλλογος ἐξεβόησε,

Πάντες οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω πιστεύομεν, ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ ἐβαπτίσθημέν τε καὶ τοῦ ἱερατικοῦ βαθμοῦ ἠξιώθημεν.

Τῆ

Τοὺς ἑτέρως παρὰ ταῦτα φρονοῦντας, ὡς ἐχθροὺς Θεοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἡγούμεθα. A

Eos, qui ab his diversa sentiunt, tanquam Dei & veritatis hostes ducimus.

Εἴ τις παρὰ τοῦτο τὸ ἱερὸν σύμβολον τολμήσει ἕτερον ἀναγράψασθαι, ἢ προσθεῖναι, ἢ ὑφελεῖν, καὶ ὅρον ὀνομάσαι ἀποθρασυνθείη, κατάκριτος καὶ πάσης Χριστιανικῆς ὁμολογίας ἀπόβλητος· τὸ γὰρ ἀφαιρεῖν ἢ προστιθέναι, ἀτελῆ τὴν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον τριάδα μέχρι σήμερον ἄνωθεν κατιοῦσαν ὁμολογίαν ἡμῶν δείκνυσι, καὶ τῆς τε ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ τῆς τῶν πατέρων διδασκαλίας καταγινώσκει.

Siquis præter hoc sacrum Symbolum aliud edere ausus fuerit, vel addere, aut auferre, & definitionem [fidei] nominare præsumpserit, damnandus & omni Christianâ confessione abjiciendus est: auferre enim vel addere, nostram in sanctam & consubstantialem Trinitatem desuper in hunc usque diem descendentem confessionem imperfectam esse, ostendit, & Apostolicam traditionem & Patrum doctrinam condemnat.

Εἴ τις τοίνυν εἰς τοῦτο ἀπονοίας ἐλάσας τολμήσει, ὡς ἀνώτερον λέλεκται, ἕτερον ἐκθέσθαι σύμβολον, καὶ ὅρον ὀνομάσαι, ἢ προσθήκην ἢ ὑφαίρεσιν ἐν τῷ παραδεδομένῳ ἡμῖν παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς μεγάλης συνόδου ποιῆσαι, ἀνάθεμα ἔστω. B

Si quis igitur in tantam dementiam incitatus audeat (prout suprà dictum est) aliud Symbolum edere, & definitionem nominare, vel additionem aut ablationem illi, quod à sanctâ & œcumenicâ magnâ Synodo nobis traditum fuit, facere, sit anathema.

Ἠλίας ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς Ἱεροσολύμων καὶ Κοσμᾶς ὁ πρέσβυς Ἀλεξανδρείας εἶπον, ἀνάθεμα τοὺς ἄλλο τι παρὰ τοῦτο φρονοῦντας, ἀνάθεμα τοὺς μὴ τοῦτο κοινὸν σύμβολον ὁμολογοῦντας τῆς πίστεως.

Elias religiosissimus Presbyter & Legatus Hierosolymitanus & Cosmas Senior Alexandriæ dixerunt, sint anathema qui ab hoc diversum sentiunt, anathema qui hoc commune fidei Symbolum non confitentur.

Ἐκ τῶν κανόνων τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ταύτης συνόδου, ἀπὸ τοῦ νομοκανόνου ληφθέντες, ὧν ἡ ἐπιγραφὴ ἐν τῷ νομοκανόνῳ ἔχει οὕτως, C

E Canonibus sanctæ & œcumenicæ istius Synodi, qui ex Nomocanone sumpti fuerunt, quorum inscriptio in Nomocanone sic se habet,

Κανόνες ἐκτεθέντες παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου τῆς ἐν τῷ περιωνύμῳ καὶ ἐπωνύμῳ ναῷ τῆς τοῦ θεοῦ λόγου σοφίας συστάσης, καὶ τὴν ζ. καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐπιβεβαιωσάσης, πᾶσαν δὲ σχισματικὴν καὶ αἱρετικὴν πλάνην ἀπελασάσης.

Canones à sanctâ Synodo in celebri templo idem cum Deo verbo Sapientiæ cognomen sortito congregatâ, quæ septimam œcumenicam Synodum confirmavit, omnem autem Schismaticum & hæreticum errorem proscripsit.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΑΥΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ. D

CANONES ISTIUS SANCTÆ SYNODI.

Κανὼν α'.

ΩΡΙΣΕΝ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος αὕτη, ὥστε εἴ τινες τῶν ἐξ Ἰταλίας κληρικῶν ἢ λαϊκῶν ἢ ἐπισκόπων τῇ Ἀσίᾳ ἢ τῇ Εὐρώπῃ ἢ τῇ Λιβύῃ διατρίβοντες, ὑπὸ δεσμὸν ἢ καθαίρεσιν ἢ ἀναθεματισμὸν παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἰωάννου ἐγένοντο, ἵνα ὦσιν οἱ τοιοῦτοι καὶ παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας ὅρῳ· τουτέστιν, ἢ καθῃρημένοι ἢ ἀναθεματισμένοι ἢ ἀφωρισμένοι· οὓς δὲ μέντοι Φώτιος ὁ ἁγιώτατος ἡμῶν πατριάρχης, κληρικοὺς ἢ λαϊκοὺς ἢ τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ ἱερατικοῦ τάγματος, ἐν οἱᾳδήποτε παροικίᾳ, ὑπὸ ἀφορισμὸν ἢ καθαίρεσιν ἢ ἀναθεματισμὸν ποιήσει, ἵνα ἔχῃ αὐτοὺς καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Ἰωάννης, καὶ ἡ κατ' αὐτὸν ἁγία τοῦ θεοῦ Ῥωμαίων ἐκκλησία ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας κρίματι, μηδὲν τῶν προσόντων πρεσβείων τῷ ἁγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας, μηδὲ τῇ ταύτης προεδρίᾳ, τὸ σύνολον καινοτομουμένων, μηδὲ νῦν μηδὲ εἰς τὸν μετέπειτα. E

Canon I.

STATUIT hæc sancta & œcumenica Synodus, ut si qui ex Italiæ Clericis vel Laicis vel Episcopis, in Asiâ vel Europâ vel Libyâ versantes, sub vinculo vel depositione vel anathematizatione apud sanctissimum Papam Joannem fuerint, ut ii quoque apud Photium sanctissimum Patriarcham Constantinopolitanum in eadem sint pœnæ definitione, id est, vel depositi vel anathematizati vel segregati; & quos etiam Photius sanctissimus noster Patriarcha, Clericos vel Laicos vel Episcopalis aut Sacerdotalis ordinis, in quacunque Parœciâ, segregationi vel depositioni vel anathematizationi subjecerit, sanctissimus quoque Papa Joannes & sub illo sancta Dei Romanorum Ecclesia eos in eodem pœnæ judicio habeat, privilegiis, quæ sanctissimæ Romanorum Ecclesiæ Sedi & ejus Antistiti conveniunt, nihil penitus innovatis, neque nunc neque in posterum.

Κανὼν β'. F

Εἰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἔνιοι τῶν ἀρχιερέων, εἰς τὸ τῶν μοναχῶν κατιόντες σχῆμα, ἐπὶ τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐβιάζοντο διαμένειν ὕψει, καὶ τοῦτο πράττοντες παρεωρῶντο· ἀλλ' οὖν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος, καὶ τοῦτο ῥυθμίζουσα τὸ παρόραμα, καὶ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς τὴν ἄτακτον ταύτην ἐπανάγουσα πρᾶξιν, ὥρισεν, ἵνα εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ εἴ τις ἄλλος τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος πρὸς τὸν μοναδικὸν θελήσει κατελθεῖν βίον, καὶ τὸν τῆς μετανοίας τόπον ἀναπληρῶσαι, καὶ μηκέτι τοῦτον τῆς ἀρχιερατικῆς ἀντιποιεῖσθαι ἀξίας·

Canon II.

Licèt hucusque Antistites nonnulli ad Monachorum habitum descendentes, in summi Sacerdotii altitudine permanere vi nitebantur, cum hoc facerent neglecti sunt; sancta igitur & œcumenica hæc Synodus, & istam negligentiam corrigens, & ad Ecclesiasticas regulas inordinatam istam Actionem redigens, statuit, ut siquis Episcopus, vel aliquis alius ex Pontificali dignitate ad Monasticam vitam descendere in animo habuerit, & pœnitentiæ locum implere, ut non ampliùs ille Pontificalem dignitatem usurpet.

(Monachorum enim professiones subjectionis rationem habent, non autem disciplinæ vel primatûs; non alios pascere, sed ipsos pasci profitentur) non amplius quisquam in Pontificalem vel Pastorum catalogum recensitus, ad eorum, qui pascuntur & pœnitentiam agunt, locum seipsum demittat. Si quis igitur post enunciationem & declarationem hujus sententiæ editæ tale quoddam facere ausus fuerit, ipse Pontificali gradu sese privans, nequaquam amplius ad priorem dignitatem, quam factis improbavit, revertetur.

A αἱ γὰρ τῶν μοναχῶν συνθῆκαι ὑποταγῆς ὑπέχουσι λόγον, ἀλλ' οὐχὶ διδασκαλίας, ἢ προεδρείας· οὐδὲ ποιμαίνειν ἄλλους, ἀλλὰ ποιμαίνεσθαι ἐπαγγέλλονται. μηκέτι τινὰ τῶν ἐν ἀρχιερατικῷ καταλόγῳ καὶ ποιμένων ἐξεταζομένων, εἰς τὴν τῶν ποιμαινομένων καὶ μετανοούντων χώραν ἑαυτὸν καταβιβάζειν. εἰ δέ τις τῶν τολμήσειε πρᾶξαι μετὰ τὴν ἐκφώνησιν καὶ διάγνωσιν καὶ τῆς νῦν ἐκπεφωνημένης ψήφου, αὐτὸς ἑαυτὸν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀποστερήσας βαθμοῦ, οὐκέτι πρὸς ὃ πρότερον, ὅπερ διὰ τῶν ἔργων ἠθέτησεν, ἀξίωμα ἐπαναστρέψει.

Canon III.

B Κανὼν γ'.

Siquis Laicus authoritate usus, divinis quidem & regiis jussis contemptis, & reverendis Ecclesiæ ritibus & legibus irrisis, Episcopum aliquem verberare ausus fuerit, vel in carcerem conjicere, vel absque causâ, vel causâ aliquâ confictâ, is sit anathema.

Εἴ τις τῶν λαϊκῶν αὐθεντήσας, καὶ καταφρονήσας μὲν τῶν θείων καὶ βασιλικῶν προσταγμάτων, καταγελάσας δὲ καὶ τῶν φρικτῶν τῆς ἐκκλησίας θεσμῶν τε καὶ νόμων, τολμήσῃ ἐπίσκοπόν τινα τύψαι ἢ φυλακίσαι, χωρὶς αἰτίας ἢ ἐσυμπλασμένην αἰτίαν, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

Ex Epistola Photii ad Marinum Castellensem Episcopum.

Ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς Φωτίου πρὸς Μαρῖνον Καστέλλης ἐπίσκοπον.

Hæc verò excerpta sunt ex Becci oratione, cujus initium est, Felix quidem proculdubiò fuisset, si simplex & plana Evangelii prædicatio in Christi Ecclesiâ in perpetuum emicuisset.

C Ταῦτα δὲ παρεξεβλήθησαν ἀπὸ λόγου τοῦ Βέκκου, οὗ ἡ ἀρχή, Ἦν ἂν μακάριον ἀληθῶς, εἴγε τὸ τοῦ εὐαγγελικοῦ ἁπλοῦν τε καὶ ἀνεξέταστον τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ διέλαμπεν εἰς ἀεί.

Hæ Epistolæ ad Antistites Romanos per sanctissimum Patriarcham Photium scriptæ fuerunt post Synodum, inter duas Ecclesias ratâ unione.

Αὗται αἱ ἐπιστολαὶ ἐγράφησαν παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Φωτίου πρὸς Ῥωμαίους ἀρχιερεῖς μετὰ τὴν σύνοδον, τελεσθείσης τῆς ἑνώσεως τῶν β'. ἐκκλησιῶν.

Læsis nobis, quando judicum subsellia occupabam, forsan tentabaris, injuriam verò inferentibus resistere, à Deo nobis potestate datâ, periculum facere noluisti: sin verò coràm sistere, tunc autem juvante Deo loqui, fiduciam habuisses, & vetus suffragium & præsentem ignaviam, non ex quibus pœnas dabas, sed unde amicitiam percepisti, multùm condemnâsses. Et ne inanes sermones tibi videantur, quæ dicta sunt, pretiosorum lignorum particulas auro inclusas, retributionis primitias, sanctitati tuæ misimus. Tu autem vale, & ne ignores veræ amicitiæ leges, quæ non [tantum] ex rebus prosperis, sed & adversis non minus, ut Dominica mihi testantur oracula, optima illa & Deo dignissima, nascitur. Gratiam verò petimus (& vide in quantam confidentiam statum prosilui) at quam mihi inverecundum esset accipere, & tibi optimum præbere; ut si quis virtutem tuam, sive sponte sive invitus, contristare unquam permotus fuerit (& hujusmodi plena sint humana) mediocritatis nostræ erga te affectum in exemplum adversus delinquentem producas, & pœnas ab illo exigere iis æquales, quas ipse à nostra mediocritate exegisti.

Ἀδικουμένων ἡμῶν, ὅτε κριτῶν καθέδρας ἐπεῖχον, ἴσως ἐπειράσθης, ἀμύνασθαι δὲ τοὺς ἠδικηκότας, λαβόντων ἡμῶν D θεόθεν ἐξουσίαν, εἰς πεῖραν ἐλθεῖν οὐκ ἠβουλήθης· εἰ δὲ ἐθάρρησας εἰς ὄψιν καταστῆναι, τότε ἂν σὺν θεῷ δὲ φάναι, καὶ τὴν πάλαι ψῆφον καὶ τὴν νῦν ὄκνον, οὐκ ἐξ ὧν ἐδίδους δίκας, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀπέλαβες φιλίας, πολλὴν ἂν τὴν καταγνωσιν κατεψηφίζου. καὶ ἵνα μὴ κενότητος σοι λόγων δέξῃ τὰ εἰρημένα, ἀντιμισθίας ἀπαρχὴν ἀμοιβῆς, τιμίων ξύλων μερίδας χρυσῷ κατακεκλεισμένας, τῇ σῇ πεπόμφαμεν ἱερότητι. σὺ δέ μοι ἔρρωσο, καὶ μὴ ἀγνόει θεσμοὺς ἀληθοῦς φιλίας, ἥτις οὐκ ἐξ ὧν ἄν τις εὖ πάθῃ, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν κακῶς οὐδὲν ἔλαττον, ὥς γέ μοι τὰ κυριακὰ βούλεται λόγια, ἄριστά τε καὶ θεοπρεπέστατα, φύεται. αἰτοῦμεν δὲ χάριν καὶ ὅρα οὕτως εἰς ὅσον παρρησίας ἀνέδραμον· ἀλλ' E οἵαν ἐμοί τε λαβεῖν ἀνεπαίσχυντον, σοί τε παρέχειν ἄριστον, ὡς εἴ τις ποτε λυπῆσαι τὴν σὴν ἀρετὴν, εἴτε ἑκὼν εἴτε ἄκων προαχθείη· γέμει καὶ τῶν τοιούτων τὰ ἀνθρώπινα· τὴν τῆς ἡμετέρας μετριότητος περί σε διάθεσιν πρὸς τὸν ἐξημαρτηκότα ποιεῖσθαι παράδειγμα, καὶ δίκην τὴν ἴσην ἀπαιτεῖν παρ' αὐτοῦ, ἣν αὐτὸς παρὰ τῆς ἡμῶν εἰσεπράξω μετριότητος.

Ex Epistola Photii ad Gauderichum Veletriæ Episcopum: & hoc ex Becci Oratione exscriptum fuit.

Ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Φωτίου πρὸς Γαυδέριχον Βελιτρείας ἐπίσκοπον· καὶ τοῦτο ἀπὸ λόγου τοῦ Βέκκου ἀνεγράφθη.

F

Qui sine ulla prævia pugna seu contentione se invicem amicitia conjungunt, mutuam benevolentiam utplurimùm certa mensura distribuentes, & immaturam solutionem timentes, amorem plerumque ad invicem negligentiùs servant: quibus verò contigit, ex præexercitato odio aut dissidio in charitatem redire, eo, qui injuriâ affectus est, ad pulchram hanc

Οἱ χωρὶς τινος ἡγησαμένης μάχης ἢ τῆς ἔριδος εἰς φιλίαν ἀλλήλοις συνάπτοντες, τὴν πρὸς ἀλλήλους εἰς ἔτι τὸ πολὺ διαμετρούμενοι εὔνοιαν, καὶ τὴν προκαταβολὴν ἀναμένοντες, ῥᾳθυμότερον τὸ φίλτρον πρὸς ἀλλήλους ὡς τὰ πολλὰ διασώζουσιν· οἷς δὲ συνέπεσεν ἐκ προκατασκευασθείσης ἀπεχθείας ἢ διαστάσεως εἰς ἀγάπην διαλύσασθαι, τοῦ ἠδικημένου μάλιστα τῆς καλῆς ταύτης κατάρξαντος διαθέσεως, ὑπὸ τὸ

ῥώμῃ

φιλίας τὴν αἰσχύνην, ὃ καὶ πρέπον, ποιούμενοι, αὐτὸ τοῦτο προθυμίαν σπουδαιοτέραν εἰς τοὺς τῆς ἀληθοῦς φιλίας νόμους ἀνεγείρουσι· σπουδάζουσι γοῦν διὰ ταῦτα οἱ, ἐξ ὧν τῶν παλαιῶν σκανδάλων ἡ αἰτία μάλιστα διελήλυθεν, οὐ μόνον μηδεμίαν τοῦ λοιποῦ τοιαύτῃ προφάσει χώραν ἐμπαρέχειν, ἀλλὰ καὶ τὰ φθάσαντα τῇ φιλοτίμῳ τῆς στοργῆς καὶ εὐθυμίας εἰς λήθην βαθεῖαν ἀπελαύνειν. ἡμεῖς μὲν οὖν, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ἐνατενίζων τῇ ἀληθείᾳ βοήσῃς, πρὸς οὐ φίλην πάλαι διάθεσιν ἐν ἁγίῳ πνεύματι καθαρὰν φιλίαν προσκαλούμεθα· σὸν δ' ἂν εἴη συνεγείρειν καὶ αὔξειν ταύτην, καὶ μὴ τῷ ῥεύσει τῆς στοργῆς σβέσαι μετὰ ἀναῤῥιπισθεῖσαν φλόγα τηλικαύτην θείου φίλτρου, ἀναθάλλειν δὲ παρασκευάσαι, ἣν ὁ τῆς ἀγάπης νόμος ἐξ αὐτῆς ῥίζης ἀπέτεμε πονηρίαν, καὶ πάσης μνήμης ἡμῶν ὑπερώρισε καὶ διανοίας. διὸ καὶ ταύταις ταῖς συλλαβαῖς, οἷα δὴ χείλεσι διαθέσεως εἰλικρινοῦς, περιπτυσσόμεθά σου τὴν ἱερότητα, καὶ τῷ πεμφθέντι δώρῳ, σύμβολον ἐπέχοντι δεξιώσεως, τὴν σὴν ἐξοικειούμεθα μακαριότητα.

A dispositionem maximè provocante, ii, quod infamiam præveniat, ut par est, facientes, illud ipsum ad veræ amicitiæ leges diligentiorem incitationem esse inveniunt. Propter hæc igitur connituntur ii, qui scandalis olim occasionem maximè dederunt, non solum ut nullum in posterum huic prætextui locum præbeant, sed etiam profundæ oblivioni darent, quæ ante amoris & redintegrationis desiderium acciderunt. Nos igitur, quemadmodum & tu intentis oculis veritatem aspiciens diceres, cum non amica olim fuerit dispositio, ad puram in Spiritu B sancto amicitiam adhortamur. Tuum quidem sit illam invitare & augere, & non affectûs inconstantiâ, tantam quidem divini amoris accensam flammam extinguere, malitia verò germinet efficere, quam amicitiæ lex ab ipsis radicibus evulsit, & ab omni nostra memoria & cogitatione exterminavit. Ideoque & his literis, tanquam sinceri affectûs labiis sanctitatem tuam deosculamur, &, misso dono, Symbolum amicitiæ præ se ferente beatitudinem tuam conciliamus.

Ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς Φωτίου πατριάρχου πρὸς Ζαχαρίαν Ἀναγνίων ἐπίσκοπον· καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ λόγου τοῦ Βέκκου μετεγράφη.

C *Ex Epistolâ Photii Patriarchæ ad Zachariam Anagninorum Episcopum; & hoc ex eâdem Becci Oratione transcriptum fuit.*

Τῶν παλαιῶν τινα φασὶ, Θεοδέκτην οἶμαι τῷ ἀνδρὶ τοὔνομα, αἰτησάμενον ὧν ἐν χρείᾳ καθεστήκει, μὴ μόνον εὑρεῖν τὸν φίλον πρὸς τὸ μέτρον τῆς αἰτήσεως διαναστάντα, ἀλλὰ καὶ φιλοτιμότερον διαπραχθέντα οὐκ ἐλάττοσι προσθήκαις τὴν αἴτησιν ἐκπληρῶσαι· τοῦτο μὲν ἴσως ἔργον ἦν τῆς Ἰσιδώρου φιλοτιμίας, οὕτω γὰρ ὠνομάζετο, οὐκ εὐστοχία δὲ τῆς τοῦ φίλου διανοίας. ὁ γὰρ τὴν αἴτησιν ὑποτείνων, ὡς ὕβριν λαβὼν τὴν προσθήκην, ἀπέπεμψε καὶ τὰ αἰτηθέντα, οὐ κρίνας ἀληθοῦς καὶ γνησίας ἀγάπης, ὅτι τὸν δεόμενον τινὸς παρὰ φίλου ὑπ' αἰσχύνης τῆς χρείας ἐπιζητεῖν τὸ ἐλάττον, μάλιστα δυνατοῦ παρέχειν καθεστηκότος, οὔτε μὴν τὸν παρέχοντα αἰσχύνην ἐπιτιθέντα τῷ φίλῳ προσθήκῃ δωρεῶν τὴν ὕβριν διορθοῦσαι νομίζειν· ποῦ γὰρ ἔστιν ὁ καθαρὸς τῆς φιλίας νόμος, ὅταν ὁ μὲν βαρύνῃ, ὁ δὲ μὴ θαῤῥῇ, καὶ τότε μὴ ψιλοῖς λόγοις, ἀλλ' ἔργοις ἐνδείξῃ καταγινώσκειν τοῦ φίλου; ἵν' οὖν, ὦ φίλων ἄριστε, μὴ αὐτὸ τοῦτο καὶ ἡμῖν ἀπαντήσῃ, ἐκεῖνα μόνον ἅπερ ᾔτησας τῆς παλαιᾶς καὶ νέας φιλίας πεπόμφαμεν σύμβολα· εἰ δέ του καὶ ἑτέρων τινῶν δεήσῃ, ἀλλ' ἴσως δόξω κἀγὼ τούτῳ γοῦν τῷ ῥήματι τῆς ἀληθοῦς φιλίας ἐκφέρεσθαι, πάλιν ὁμοίως ἡμᾶς ὥσπερ νῦν εὑρήσεις· τὴν δ' ὑπὲρ ὑμῶν σπουδὴν, εἰ καὶ μὴ τῆς σπουδῆς ἄξιον ἐκληρώθη τὸ τέλος, ὡς εἰς τὸ μεῖζον ἀπέβη, οὕτως αὐτὴν ἀποδεχόμεθα· ἴσμεν γὰρ, ἴσμεν ὡς ἐπίπαν, ὅτι τὰ τέλη τῶν καιρῶν ὑποβάλλεται κρίσιν, καὶ τῇ τῶν πραγμάτων φορᾷ φιλεῖ πως συμπεριάγεσθαι· τῶν ἀγαθῶν δὲ καὶ τὴν σπουδὴν ὁ τῆς ἀληθοῦς ἀγάπης θεσμὸς οἶδε δοκιμάζειν, καὶ τὴν χάριν, οὐ πρὸς ἄλλο τι τῶν ἔξωθεν συμπιπτόντων, ἀλλὰ πρὸς αὐτὴν ἀναφέρει τὴν ὁρμὴν τῆς γνώμης. ὅτι δὲ τὰ ἔργα πολὺ τῆς ἡμετέρας ἐπιμελείας οὐ μόνον κατόπιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου συμπέπτωκεν, οἶμαι τὴν σὴν σύνεσιν καὶ χωρὶς ἡμῶν ἀκριβέστερον γινώσκειν· καὶ οὐκ ἂν ἀπεμνημόνευσα, εἰ μὴ κἀγὼ μὴ θαῤῥεῖν πάντα τοῖς φίλοις ὑπ' ἀληθείᾳ δικαζούσῃ ψῆφον ὑφορῴμην. τὰ δ' ἄλλα, ἐῤῥῶσθαί σε τὴν ἱερὰν εὐχόμεθα κεφαλὴν, καὶ πάντων ἐχθρῶν περιβολαῖς καὶ ἐπηρείαις, ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων, κρείττονα διατηρεῖσθαι, πρεσβευούσης τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

Ex veteribus quendam dicunt, viro nomen Theodecten puto, quibus opus habuit rogantem, non solùm amicum invenisse, qui ad petitionis ejus modum exsurrexit, sed etiam magnificentiùs constituit non exiguis additionibus ejus petitionem explere. Hoc quidem opus fortasse fuit Isidori magnificentiæ (ita enim nominabatur) non verò amici sententiæ scopus. Qui enim petitionem exhibuit, accessionem pro opprobrio habens, petita etiam remisit; non veræ genuinæque D charitatis indicium existimans, aut qui ut aliquid ab amico rogat, præ verecundia minus, quàm sibi opus sit, requirat, maximè si possit necessaria præbere; aut quidem, ut qui beneficium præstat amicum dedecore afficiens, donorum additione contumeliam diminuere existimet. Ubi enim est pura amicitiæ lex, quando hic quidem donis opprimendo, ille vero minus fidendo, idque non verbis, sed ipso opere amicum condemnaret? Ut igitur, ô amicorum optime, hoc ipsum nobis non contingat, illa solùm, quæ petiisti, veteris & novæ amicitiæ symbola misimus; si forsan & aliis quibusdam opus sit, (at ego quidem existimo ab E isto veræ amicitiæ vocabulo impræsentiarum efferri) certe eodem modo nos ac nunc invenies: studium verò erga vos, licet finem amore dignum non fuerit assecutum, nos illud, ac si majus fuisset, approbamus. Scimus enim, scimus omnino, quod eventus temporum judicium supponunt, & rerum motione quodammodo circumduci solent. Bonorum autem studium probare novit veri lex amoris, & gratiam, non ad ea quæ ab extra contingunt, sed ad ipsum refert mentis impetum. Quod verò sæpe opera nostræ diligentiæ non solùm à tergo, sed etiam ex adverso contigerint, credo prudentiam tuam vel absque nobis accuratè cognoscere; & non comme- F morâssem, nisi & ego omnia amicis concredere sub veritate calculum discernente non reformidarem. Cætera, Te sacrum caput valere iubemus, & omnium inimicorum visibilium & invisibilium offensionibus & damnis superiorem conservari, intercedente gloriosissimâ dominâ nostrâ Deiparâ, & omnibus sanctis. Amen.

A

Ex Actibus sanctæ Synodi, quæ unionis causa fuit, tempore sanctissimi Patriarchæ Photii.

Siquis verò aliam expositionem, præter hoc sacrum symbolum, quod desuper à beatis & sanctis Patribus nostris ad nostra usque tempora descendit, componere ausus fuerit, & fidei definitionem nominare, & à divinorum illorum virorum confessionis dignitate detrahere, & illam propriis suis inventionibus tribuere, & tanquam commune documentum fidelibus illud proponere, vel B iis etiam qui ex hæresi quadam reversi sunt, & spuriis verbis, vel additione, vel subductione sancti illius & venerabilis [dogmatis] antiquitatem adulterare audax præsumpserit, juxta præsentem & antiquam fidem à sanctis & oecumenicis Synodis editam, si quis equidem ex sacratis sit, depositioni omnino subjicimus; si verò sit Laicus, anathemate damnamus.

Et post lectionem sacer iste consessus, qui præsens erat, exclamavit, omnes ita sentimus, ita credimus, in ista confessione & baptizati fuimus & sacerdotali gradu dignati. Qui aliter sentiunt, illos tanquam Dei inimicos & veritatis existimamus. C

Siquis præter hoc sanctum Symbolum aliud præscribere ausus fuerit, vel addere, vel diminuere, & definitionem nominare audax præsumpserit, condemnatus & omni Christiana societate abjectus sit. Auferre autem vel addere imperfectam erga sanctam & consubstantialem Trinitatem ad hunc usque diem desuper descendentem nostram confessionem esse ostendit, & apostolicam traditionem & Patrum doctrinam condemnat.

D

A Synodico [consessu.]

Ignatii, Photii, Stephani, Antonii, & Nicolai sanctissimorum & orthodoxorum Patriarcharum æterna sit memoria.

Omnia, quæcunque contra sanctos Patriarchas, Germanum, Tarasium, Nicephorum, & Methodium, Ignatium, Photium, Stephanum, Antonium, & Nicolaum, scripta vel dicta sunt, anathema.

E

FINIS.

F

Ἀπὸ τῶν πρακτικῶν τῆς ἁγίας συνόδου τῆς γεγονυίας ἑνωτικῆς, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Φωτίου.

Εἰ δέ τις ἑτέραν ἔκθεσιν παρὰ τοῦτο τὸ ἱερὸν σύμβολον, τὸ ἄνωθεν ἐκ τῶν μακαρίων καὶ ἱερῶν πατέρων ἡμῶν μέχρι καὶ ἡμῶν διαφοιτῆσαν, τολμήσειεν ἀναγράψασθαι, καὶ ὅρον πίστεως ὀνομάσαι, συλῆσαί τε τὸ ἀξίωμα τῆς τῶν θεσπεσίων ἀνδρῶν ὁμολογίας, καὶ ταῖς αὐτοῦ εὑρεσιλογίαις τοῦτο περιάψαι, κοινόν τε μάθημα τοῦτο προθεῖναι πιστοῖς, ἢ καὶ τοῖς ἐξ αἱρέσεως ἐπιστρέφουσι, καὶ ῥήμασι νόθοις, ἢ προσθήκαις, ἢ ἀφαιρέσεσι, τὴν ἀρχαιότητα τοῦ ἱεροῦ τούτου καὶ σεβασμίου κατακιβδηλεῦσαι ἀποθρασυνθείη, κατὰ τὴν ἤδη καὶ πρὸ ἡμῶν ἐξενεχθεῖσαν ψῆφον ὑπὸ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων, εἰ μὲν τῶν ἱερωμένων εἴη τις, παντελεῖ καθαιρέσει καθυποβάλλομεν, εἰ δὲ τῶν λαϊκῶν, τῷ ἀναθέματι παραπέμπομεν.

Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὁ παρὼν ἱερὸς σύλλογος ἐξεβόησε, πάντες οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω πιστεύομεν, ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ ἐβαπτίσθημέν τε καὶ τοῦ ἱερατικοῦ βαθμοῦ ἠξιώμεθα. τοὺς ἑτέρως παρὰ ταῦτα φρονοῦντας ὡς ἐχθροὺς Θεοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἡγέμεθα.

Εἴ τις παρὰ τοῦτο τὸ ἱερὸν σύμβολον τολμήσει ἕτερον ἀναγράψασθαι, ἢ προσθεῖναι, ἢ ὑφελεῖν, καὶ ὅρον ὀνομάζειν ἀποθρασυνθείη, κατάκριτος, καὶ πάσης Χριστιανικῆς πολιτείας ἀπόβλητος. τὸ γὰρ ἀφαιρεῖν ἢ προσθεῖναι ἀτελῆ τὴν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον τριάδα μέχρι σήμερον κατιοῦσαν ἄνωθεν ἡμῶν ὁμολογίαν δείκνυσι, καὶ τῆς τε ἀποστολικῆς παραδόσεως, καὶ τῆς τῶν πατέρων διδασκαλίας καταγνώσεως.

Ἀπὸ τοῦ Συνοδικοῦ.

Ἰγνατίου, Φωτίου, Στεφάνου, Ἀντωνίου, καὶ Νικολάου τῶν ἁγιωτάτων καὶ ὀρθοδόξων πατριαρχῶν αἰωνία ἡ μνήμη.

Ἅπαντα τὰ κατὰ τῶν ἁγίων πατριαρχῶν, Γερμανοῦ, Ταρασίου, Νικηφόρου καὶ Μεθοδίου, Ἰγνατίου, Φωτίου, Στεφάνου, Ἀντωνίου καὶ Νικολάου, γραφέντα ἢ λαληθέντα, ἀνάθεμα.

ΤΕΛΟΣ.

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΟΜΕΝΗΣ

ἐν

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΟΓΔΟΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ,

ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΛΕΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ,

κυροῦσα καὶ βεβαιοῦσα τὰ ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ πραχθέντα ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον.

ACTA OCTAVÆ SYNODI,

Quæ

CONSTANTINOPOLI CELEBRATA FUIT,

SUB IMPERIUM BASILII, LEONIS ET ALEXANDRI,

ad ea, quæ in sanctâ & œcumenicâ Synodo Nicææ secundò habitâ acta fuerunt, confirmanda & stabilienda.

A ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΝΤΕΣ οἱ εὐσεβέστατοι βασιλεῖς, Βασίλειος, Λέων καὶ Ἀλέξανδρος, καὶ ὁρῶντες τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης λυμαινομένην παρὰ τῶν αἱρετικῶν, καὶ τὴν ἑβδόμην οἰκουμενικὴν σύνοδον μὴ παραδεχομένην συναριθμεῖσθαι ταῖς ἑτέραις ἁγίαις ἓξ καὶ οἰκουμενικαῖς συνόδοις, προσκαλεσάμενοι δι' ἐπιστολῆς τὸν ἁγιώτατον πάπαν κύριον Ἰωάννην, τὸν Ἀλεξανδρείας κύριον Μιχαήλ, καὶ τοὺς ἁγιωτάτους πατριάρχας, τὸν Ἀντιοχείας κύριον Θεοδόσιον, καὶ τὸν Ἱεροσολύμων κύριον Θεοδόσιον καὶ αὐτόν, καὶ τοὺς ἁπανταχοῦ ἀρχιερεῖς καὶ ἐλλογίμους ἄνδρας, εἰς ἐπιστηριγμὸν καὶ βεβαίωσιν τῆς εὐσεβείας τῶν ὀρθῶν δογμάτων τῆς τοῦ B Θεοῦ ἁγίας ἐκκλησίας, καὶ πέμψαντες οἱ ἁγιώτατοι πατριάρχαι καὶ ὁ πάπας τοὺς αὐτῶν τοποτηρητὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει.

CUM Imperium tenebant religiosissimi Imperatores, Basilius, Leo & Alexander, & cùm advertissent sanctam Dei Ecclesiam veteris Romæ ab hæreticis corruptam fuisse, septimamque œcumenicam Synodum inter alias sanctas sex & œcumenicas Synodos connumerari minimè admisissent, per literas convocârunt sanctissimum Papam Dominum Joannem, Dominum Michaëlem Alexandrinum, & sanctissimos Patriarchas, Dominum Theodosium Antiochiæ, & alterum Dominum Theodosium Hierosolymitanum, & omnes ubique Antistites & celebres viros, ad pia & recta dogmata sanctæ Dei Ecclesiæ stabilienda & confirmanda; atque adeò sanctissimi Patriarchæ & Papa suos Legatos Constantinopolin miserunt.

Πρᾶξις α'. ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἡμέρᾳ κδ'. ἐν τῇ παραμονῇ τῆς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν γεννήσεως.

Προκαθεσθέντος Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ μεγάλῳ καὶ ἁγίῳ Σεκρέτῳ, καὶ συγκαθεσθέντων αὐτῷ τῶν ἁγιωτάτων τοποτηρητῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καὶ τῶν ἀνατολικῶν θρόνων, ἔτι δὲ καὶ C πάντων τῶν θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων, Πέτρος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ πρωτονοτάριος εἶπεν, ὁ μητροπολίτης Μαρτυροπόλεως ἄρτι παραγενόμενος ἀπὸ τοῦ Θεουπόλεως ἤτοι Ἀντιοχείας πατριάρχου, τόν τε τόπον ἐπέχων αὐτοῦ, συνεπιφερόμενος δὲ καὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων γράμματα, πρὸ τῶν πυλῶν ἵσταται, καὶ εἰ κελεύει ἡ ἁγιότης ὑμῶν εἰσελθεῖν αὐτόν;

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, Εἰσίτω.

Actio i. mense Decembri die xxiv. in Vigiliâ Nativitatis Christi Dei nostri.

Præsidente Photio sanctissimo Patriarchâ Constantinopolitano in magno & sancto Secretario, & considentibus illi sanctissimis Legatis veteris Romæ & orientalium Sedium, insuper & omnibus Deo amabilibus Metropolitis & Episcopis, Petrus Deo amabilis Diaconus & Protonotarius dixit, Metropolita Martyropolis nuper à Theophilis sive Antiochiæ Patriarchâ adveniens, ejusque locum tenens, qui etiam sanctissimi Patriarchæ Hierosolymitani literas adfert, præ foribus stat; num jubet vestra sanctitas ut is ingrediatur?

Sancta Synodus dixit, Ingrediatur.

Postquam igitur ingressus erat, & ex more Photio sanctissimo Patriarchæ venerationem & honorem exhibuerat, compositâ iterum sanctâ Synodo, tandem Petrus religiosissimus Presbyter & Cardinalis dixit, Quoniam Dei gratiâ omnia scandala de medio sublata sunt, & veritas ex inquisitione illustrior evasit, & lumine Dei Ecclesia illuminata sit, jam pacem & concordiam consecuta, atque instat nunc Eucharistiæ celebrandæ tempus, & sacra mysteria peragi debent; si vestræ sanctitati visum fuerit, Totus qui huc confluxit sanctissimus conventus unà cùm nostrâ mediocritate, sancti & divini ministerii cum Photio sanctissimo Patriarchâ mysteria peragamus.

Sancta Synodus dixit, Istud bonum & Deo gratum fiat secundum verbum vestrum. Conservet Deus sanctum Dominum nostrum, & multos annos ei largiatur in Ecclesiæ suæ salutem.

Actio ii. mense Januario xxvi. feriâ tertiâ, Indictionis xiii.

Præsidente Photio sanctissimo & œcumenico Patriarchâ in dextra parte Catechumenorum magnæ Ecclesiæ, & considentibus illi Paulo & Eugenio Deo amabilibus Episcopis & Legatis veteris Romæ, insuper & Petro religiosissimo Presbytero & Cardinali; porro & Basilio Deo amabili Martyropolis Episcopo & Ecclesiæ Antiochenæ Legato, & Eliâ religiosissimo Presbytero & Legato Hierosolymitano, & Cosmâ religiosissimo Presbytero & Apocrisiario Alexandriæ, & Deo amabilibus Metropolitis; Photius sanctissimus Patriarcha dixit, Sanctam & œcumenicam Syn. quæ in Nicæâ Bithyniæ secundò celebrata fuit, & sub Adriano sanctissimo Papâ Romano, & Tarasio beatæ memoriæ Patriarchâ Constantinopolitano, nostra Ecclesia vii. quidem vocat & prædicat, & iisdem cum reliquis sanctis & œcumenicis sex Synodis privilegiis eam donat: Ecclesia verò Romana, sicut etiam & orientales Sedes, ejus quidem dogmata similiter approbant & observant; de eâ autem inter reliquas sanctas & œcumenicas sex Synodos connumerandâ, & septimâ illâ prædicandâ, inter quosdam forsan controversia est, (talis enim fama circumfertur) at revera ita esse, hucusque cognovimus. Nunc verò ô sanctorum Fratrum dilecte consessus, cùm adjuvante sanctissimo Papâ Joanne spirituali Fratre & Patre nostro, omnia honesta ad indubitatum finem perducta sint, honoratissimis suis Legatis Sedem ejus implentibus, assidentibus etiam aliis Sacerdotalibus Sedibus, si vobis omnibus videtur, non solùm confirmentur & rata habeantur, apud omnes ejus dogmata & decreta, verùm etiam ut inter alias sanctas & œcumenicas sex Synodos connumeretur, & septima post illas vocetur, & æqualia cum illis sortiatur privilegia.

Petrus religiosissimus Presbyter & Cardinalis dixit, Volumus, ut vestra sanctitas in memoriam revocet sanctam Synodum sub sanctissimo Adriano Papâ & Tarasio beatæ memoriæ Patriarchâ Constantinopolitano habitam, de sanctis & venerandis imaginibus, quod sic ut ex antiquis temporibus sanctis, ubique Ecclesiis consentientibus, sancta Romana Ecclesia ejus dogmata & decreta amplexa est & accepit; ita & nunc illam septimam vocare, & una cum reliquis sex sanctis & œcumenicis Synodis annumerare æquum censet. Et qui non ita existimat & nominat sanctam & œcumenicam Nicææ secundò septimam Synodum, esto anathema.

Εἰσελθόντος οὖν, καὶ τὴν ἐξ ἔθους προσκύνησιν καὶ τὸ σέβας ποιησαμένου πρὸς Φώτιον, καὶ αὖθις τὰ συνήθη, καὶ συγκροτηθείσης τῆς ἁγίας συνόδου, ὕστερον πάντων Πέτρος ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ καρδινάλιος εἶπεν, ἐπειδὴ χάριτι θεοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα ἐκ μέσου γέγονε, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐξετασθεῖσα λαμπροτέρα γέγονε, καὶ τῷ φωτὶ τοῦ θεοῦ ἡ ἐκκλησία πεφώτισται, τὴν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν ἀπέλαβε, ἐπεὶ δὲ τανῦν καὶ ὁ καιρὸς τῆς συνάξεως, καὶ τὰ τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας ὀφείλει πληρωθῆναι, εἰ δοκεῖ τῇ ὑμῶν ἁγιωσύνῃ, ἅπαν τὸ συνειλεγμένον ἱερώτατον ἄθροισμα σὺν τῇ ἡμετέρᾳ μετριότητι τὰ τῆς ἱερᾶς καὶ θείας λειτουργίας μετὰ Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἀποπλέσωμεν μυστήρια.

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπε, Τοῦτο ἀγαθὸν καὶ Θεῷ ἀπόδεκτον γενέσθω κατὰ τὸ ῥῆμα ὑμῶν. ὁ Θεὸς φυλάξαι τὸν δεσπότην ἡμῶν τὸν ἅγιον, καὶ μακροημερεύσοι τοὺς χρόνους αὐτοῦ εἰς σωτηρίαν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ.

Πρᾶξις δευτέρα, μηνὶ Ἰανουαρίῳ κς'. ἡμέρα τρίτῃ, ἰνδικτιῶνος ιγ'.

Προκαθεσθέντος Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῶν κατηχουμένων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ συγκαθεσθέντων αὐτῷ Παύλου καὶ Εὐγενίου τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ τοποτηρητῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ἔτι δὲ Πέτρου τοῦ θεοσεβεστάτου πρεσβυτέρου καὶ καρδιναλίου, ὡσαύτως καὶ Βασιλείου τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μαρτυροπόλεως καὶ τοποτηρητοῦ τῆς Ἀντιοχείας ἐκκλησίας, καὶ Ἠλιοῦ τοῦ θεοσεβεστάτου πρεσβυτέρου καὶ τοποτηρητοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ Κοσμᾶ τοῦ θεοσεβεστάτου πρεσβυτέρου καὶ ἀποκρισιαρίου Ἀλεξανδρείας, καὶ τῶν θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν, Φώτιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπε, τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἥτις ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν Βιθυνίας τὸ δεύτερον συνεκροτεῖτο ἐπὶ Ἀδριανοῦ τοῦ μακαριωτάτου πάπα Ῥώμης, καὶ Ταρασίου τοῦ ἐν ἁγίοις πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἡ μὲν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησία ἑβδόμην ὀνομάζει τε καὶ ἀνακηρύττει, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἁγίαις τε καὶ οἰκουμενικαῖς ἓξ συνόδοις τοῖς ἴσοις αὐτὴν πρεσβείοις γεραίρει. ἡ δέ γε τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησία, ὥσπερ καὶ οἱ τῆς ἀνατολῆς θρόνοι, τὰ μὲν δόγματα αὐτῆς ὁμοίως ἀποδέχονται καὶ τηροῦσι, περὶ δὲ τὴν συναρίθμησιν αὐτῆς ταῖς λοιπαῖς ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς ἓξ συνόδοις, καὶ ἑβδόμην αὐτὴν ἀνακηρύττειν, ἴσως παρά τισιν ἀμφίβολα ἦν· ἡμῖν γὰρ τοιαύτη περιαγγέλλεται· τὸ δὲ ἀληθὲς οὕτω καὶ μέχρι νῦν ἐπιστάμεθα. νῦν δὲ ὦ ἱερὸς χορὸς ἀδελφῶν ἀγαπητῶν, ἐπειδὴ πάντα τὰ καλὰ συνεφαπτομένου τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἰωάννου τοῦ πνευματικοῦ ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν εἰς ἀναμφίβολον πέρας κατέστη, τῶν αὐτοῦ τιμιωτάτων τοποτηρητῶν τὸν ἐκείνου πληρούντων θρόνον, καὶ τῶν ἄλλων ἱερατικῶν συνεδρευόντων θρόνων, εἰ δοκεῖ καὶ ὑμῖν ἅπασι, κρατυνέσθω καὶ κυρούσθω οὐ μόνον αὐτῆς ὡς παρὰ πᾶσι τὰ δόγματα καὶ θεσπίσματα, ἀλλὰ καὶ τὸ συναριθμεῖσθαι αὐτὴν ταῖς ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς ἓξ συνόδοις, ἑβδόμην μετ' ἐκείνας καὶ λεγομένην, καὶ τὰ ἴσα ταύταις ἐπιφέρεσθαι πρεσβεῖα.

Πέτρος ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ καρδινάλιος εἶπε, βουλόμεθα τὴν ὑμετέραν ἁγιωσύνην ὑπομνῆσαι περὶ τῆς ἁγίας συνόδου τῆς γενομένης ἐπὶ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἀδριανοῦ καὶ Ταρασίου τοῦ ἐν ἁγίοις πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τῶν ἁγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων, ὅτι ὥσπερ ἐξ ἀρχαίων τῶν χρόνων ὁμοφρονουσῶν τῶν ἁπανταχοῦ ἁγίων ἐκκλησιῶν, καὶ ἡ ἁγία τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησία τότε δόγματα αὐτῆς καὶ τὰ θεσπίσματα ἠσπάζετο καὶ ἀπεδέχετο, οὕτω καὶ νῦν ἑβδόμην αὐτὴν καλεῖν, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἓξ ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς συνόδοις συναριθμεῖν δικαιοῖ. καὶ ὁ μὴ οὕτως ἔχων καὶ ὀνομάζων τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἑβδόμην σύνοδον, ἔστω ἀνάθεμα.

Ἡ ἁγία

A Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπε, πρέπον ἐστὶ, μετὰ πᾶσαν τὴν γενομένην ἀποδοχὴν καὶ ἕνωσιν τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίας, διὰ μεσιτείας τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου Φωτίου, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ταύτῃ συμφωνῆσαι ἡμῖν, ὡς ἂν μηδὲ ἐν τούτῳ εἴη ἐν ἡμῖν διαφωνία, καὶ ὁ μὴ οὕτω φρονῶν καὶ ὀνομάζων τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν ἐν Νικαίᾳ δευτέραν ἑβδόμην σύνοδον, ὡς καὶ ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος Πέτρος καὶ καρδινάλιος προεῖπεν, ἔστω ἀνάθεμα.

Εὐγένιος ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος καὶ τοποτηρητὴς τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπεν, ὁ μὴ ἔχων τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐν Νικαίᾳ δευτέραν ἐπὶ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἀδριανοῦ B καὶ Ταρασίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον, καὶ μὴ τιμῶν αὐτὴν ὡς καὶ τὰς λοιπὰς οἰκουμενικὰς ἓξ συνόδους, ἔστω ἀνάθεμα.

Βασίλειος ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Μαρτυροπόλεως καὶ τοποτηρητὴς τῆς Ἀντιοχείας εἶπεν, ἡμεῖς καὶ πρότερον ἀπεδεξάμεθα, καὶ νῦν συμφωνοῦντες τῇ ὑμετέρᾳ ἁγιωσύνῃ ἀποδεχόμεθα τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν ἐν Νικαίᾳ δευτέραν σύνοδον, ἑβδόμην αὐτὴν ἀποκαλοῦντες, καὶ ταῖς πρὸ αὐτῆς ἓξ οἰκουμενικαῖς ἁγίαις συνόδοις συναριθμοῦντές τε καὶ συνανακηρύττοντες, καὶ τοὺς μὴ οὕτω φρονοῦντας τῷ ἀναθέματι C παραπέμπομεν.

Ἠλίας ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς Ἱεροσολύμων εἶπεν, ὅστις τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον τὴν ἐν Νικαίᾳ δευτέραν συναχθεῖσαν οὐκ ἀποδέχεται, οὗτος οὐδὲ τὰς ἄλλας ἓξ συνόδους ἀποδέχεται. ὥσπερ γὰρ ἐν ἐκείναις οἱ ἀρχιερατικοὶ πάντες συνδεδραμηκότες θρόνοι, οἱ μὲν δι' ἑαυτῶν, οἱ δὲ διὰ τοποτηρητῶν, τὸ πιστὸν καὶ βέβαιον τῶν δογμάτων παρέσχοντο· οὕτω καὶ αὐτὴ καὶ ἐκ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ῥώμης τοποτηρητὰς εἶχεν, ὁμοίως δὲ καὶ ἐκ τῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνατολῆς θρόνων, καὶ τὰ δόγματα αὐτῆς συγγενῆ καὶ οἰκεῖα καὶ ὁμόδοξα D τῶν οἰκουμενικῶν ἓξ συνόδων ὑπῆρχεν· ὁ οὖν ταύτην μὴ δεχόμενος καὶ ὀνομάζων οἰκουμενικὴν καὶ ζʹ. σύνοδον, καὶ τὰς ἄλλας κἂν μὴ τολμᾷ λέγειν ἀπογράφεται. διὸ εἴ τις ταύτην οὐ δέχεται ὡς ἐκείνας τὰς ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς ἓξ συνόδους, ἀνάθεμα ἔστω.

Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον, παρακαλοῦμεν τὴν ὑμετέραν ἁγιωσύνην ἀπελθεῖν πρὸς τὸν Μητροφάνην, καὶ εἰπεῖν αὐτῷ, προσκαλεῖταί σε παρὰ τῶν ἁγιωτάτων τοποτηρητῶν ἡ προκαθεζομένη ἅπασα ἁγία σύνοδος, ἀναμαθεῖν βουλομένη τὸν σκοπὸν καὶ τὴν βούλησιν, ἣν E περὶ τῆς ἑνώσεως τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἔχεις. καὶ δὴ προσκληθέντες Βασίλειος ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Κρήτης, καὶ Νικήτας ὁ θεοφιλέστατος μητροπολίτης Σμύρνης, καὶ Γρηγόριος ὁ θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος Πέργης ἀπεστάλησαν· οἱ καὶ παραγενόμενοι πρὸς Μητροφάνην τὸν εὐλαβέστατον εἶπον αὐτῷ, οἱ ἁγιώτατοι ἐπίσκοποι καὶ τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ἅμα τῇ προκαθεζομένῃ συνόδῳ, τάδε δι' ἡμῶν δηλοποιοῦσί σοι· καταφανοποίησον ἡμῖν τὴν γνώμην σου, καὶ πρὸς τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν ταύτην σύνοδον ἀπολόγησαι, δι' ἣν αἰτίαν σεαυτὸν τῆς ἐκκλησίας διΐστᾷς. Μητροφάνης ὁ εὐλαβέστατος εἶπεν, ἀσθενῶ, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι F πολλὰ λέγειν, τοῦτο δὲ λέγω συντόμως τὴν αἰτίαν, καθ' ἣν διΐσταμαι ἐξ ὑμῶν· προθύμως ἂν ἦλθον καὶ ἀπελογισάμην, ὥσπερ δίκαιον ἦν· ἀλλὰ μαρτυρεῖ μοι τὸ συνειδὸς, ὅτι ἀσθενῶ σφόδρα, καὶ οὐ δύναμαι, οὔτε περιπατῆσαι, οὔτε στῆναι κατενώπιον ὑμῶν, τούτου ἕνεκεν, εἰ δυνατόν ἐστι, παρακαλῶ, ἵνα ἐάσητέ με ἕως ἂν γένηται ῥῶσις ἐν ἐμοὶ τῆς φύσεως· εἶθ' οὕτως ἀπολογοῦμαι. οἱ μὲν οὖν ἀποσταλμένοι τὰς τοιαύτας αὐτοῦ φωνὰς πρὸς τὴν σύνοδον ἀπεκόμισαν· οἱ δὲ τοποτηρηταὶ τῆς Ῥώμης ἀπεκρίθησαν, ἡμεῖς, κατὰ τὴν ἐντολὴν ἣν ἐλάβομεν

Sancta Synodus dixit, Decorum est, post omnem, quæ facta fuit, receptionem & unionem Romanæ Ecclesiæ per sanctissimi nostri Patriarchæ Photii mediationem, de hac quæstione nobis consentire, ut nulla inter nos de ea sit dissentio; & qui non ita sentit, & vocat sanctam & œcumenicam Nicææ secundò septimam Synodum, quemadmodum & religiosissimus Presbyter Petrus & Cardinalis antea dixit, sit anathema.

Eugenius Deo amabilis Episcopus & Legatus veteris Romæ dixit, Qui non existimat œcumenicam Nicææ secundò sub sanctissimo Papâ Adriano & Tarasio sanctissimo Patriarchâ Constantinopolitano sanctam & œcumenicam Synodum esse, & illam non honorat ut reliquas œcumenicas sex Synodos, sit anathema.

Basilius Deo amabilis Episcopus Martyropolis & Legatus Antiochenus dixit, Nos & antea recepimus, & nunc vestræ sanctitati consentientes recipimus sanctam & œcumenicam Nicææ secundò Synodum, septimam illam vocantes, & sex œcumenicis ante illam sanctis Synodis connumerantes & unà denunciantes; & eos, qui non ita sentiunt, anathemati submittimus.

Elias religiosissimus Presbyter & Legatus Hierosolymitanus dixit, Quicunque sanctam & œcumenicam Synodum Nicææ secundò celebratam non recipit, ille nec alias sex Synodos recipit. Ut enim in illis omnes Pontificales Sedes adjuvantes, quædam per se, & quædam per Legatos, fidelia & firma dogmata, exhibuerunt: ita & ipsa à sanctissimo Papâ Romano Legatos habuit, ut & ex nostris Orientalibus Sedibus, & ejus dogmata fuerunt cognata & similia ac ejusdem sententiæ cum œcumenicis sex Synodis. Qui igitur eam non recipit & nominat œcumenicam & septimam Synodum neque velle se alias ita vocare profitetur. Idcirco siquis eam non recipiat tanquam illas sanctas & œcumenicas sex Synodos, sit anathema.

Sanctissimi Legati veteris Romæ dixerunt, vestram sanctitatem rogamus Metrophanem adire, & illi dicere, Mentem & sententiam, quam de sanctæ Dei Ecclesiæ unione habes, ediscere cupiens, tota sancta Synodus primum locum tenens per sanctissimos Legatos te adsciscit. Et protinus adsciti, Basilius Deo amabilis Episcopus Cretæ, & Nicetas Deo amabilis Metropolita Smyrnæ, & Gregorius Deo amabilis Archiepiscopus Pergæ missi fuerunt: Qui ad religiosissimum Metrophanem accedentes dixerunt ei, sanctissimi Episcopi & Legati veteris Romæ, unà cum præsidente Synodo, hæc tibi per nos manifesta faciunt; sententiam tuam nobis declara, & huic sanctæ & œcumenicæ Synodo, defensionem institue, quare ab Ecclesia te separes. Metrophanes religiosissimus dixit, Infirmâ sum valetudine, quapropter multa proferre non possum; hoc autem summatim dico fuisse causam ob quam à vobis separatus sum; libenter accedens rationem reddidissem, ut æquum fuit: at mihi testificatur conscientia, quòd valde imbecillis sum, ut non possum aut ambulare aut stare coram vobis; quapropter, si possibile est, rogo, ut me quietum relinquatis, usque dum natura in me corroboretur, ita quidem me excuso. Qui igitur missi fuerunt ejusmodi ejus responsiones ad Synodum retulerunt. Legati verò Romæ responderunt, Nos, juxta mandatum quod

A à sanctissimo Papâ Joanne accepimus, non semel, sed iterum atque sæpius illum ab errore discedere adhortati sumus, & ad Dei Ecclesiam redire; Postquam autem & nunc etiam mittentibus nobis excusationes ille in peccatis prætendit, & vanas nugas & defectiones dicere potest, nempe, Ecce ego Ecclesiæ unitus sum; sed longas quidem nugas proferre morbus non omnino impedit, salutiferam verò professionem dicere nolens morbum prætendit: Ecce juxta regulas Ecclesiasticas nobis traditas illum ab omni Ecclesiasticâ communione segregamus, donec ad proprium gregem revertatur. Vos enim scire volumus, quòd Apostoli- B cus Papa Joannes nobis hæc, quæ protulimus & prædicavimus, injunxerit, nempe & quoscunque sanctissimus & œcumenicus Papa Joannes tanquam canonicè segregatos existimat in quocunque ordine vel loco, illos etiam segregatos existimet Photius Constantinopolitanus [& quos Photius condemnatos habeat] vel insontes, illos habeat sanctissimus & œcumenicus Papa Joannes tanquam condemnatos vel insontes. Cæterùm si vestræ sanctitati videatur, etiam in Canonis locum recipiatur prædicta hæc hypothesis.

Sancta Synodus respondit, recipiatur.

C Et Canone edito, acceptum Petrus Deo amabilis Diaconus & Protonotarius legit.

Canon I.

Statuit sancta & œcumenica Synodus, ut quicunque ex Italia Clericis vel Laicis vel Episcopis, in Asia vel Europa vel Libya versantes, sub vinculo vel depositione vel anathematizatione apud sanctissimum Papam Joannem fuerunt, ii quoque apud Photium sanctissimum Patriarcham Constantinopolitanum sint in eadem pœna definitione, id est, vel depositi vel anathematizati vel segre- D *gati: & quos Photius sanctissimus Patriarcha Clericos vel Laicos, vel Episcopalis vel Sacerdotalis ordinis, in quacunque Parœcia, segregationi vel depositioni vel anathematizationi subjecerit, sanctissimus quoque Papa Joannes, & sancta Dei Romanorum Ecclesia, eosdem in eodem pœna judicio habeat; privilegiis, quæ sanctissimæ Romanorum Ecclesiæ Sedi ejusque Antistiti conveniunt, nihil penitus innovatis, nec nunc, nec in posterum.*

E Sanctissimi Legati veteris Romæ dixerunt, an placet?

Sancta Synodus dixit, Placet.

Elias religiosissimus Presbyter & Legatus Hierosolymitanus dixit, Deus ita fecit, ut & Orientales Sedes & sanctissimus Papa Joannes cum sanctissimo Patriarchâ nostro Photio una anima essent & una conspiratio, & eorum voluntas communis & non divisa.

F Sancta Synodus dixit, Quoniam bonum finem consecuta sunt quæ à nobis facta fuerunt, ut tacentibus nobis vel lapides clamabunt; etiam qui non incedit juxta ea quæ à sanctâ hâc & œcumenicâ Synodo acta sunt, separatus erit à sanctâ & consubstantiali Trinitate. Vestram verò charitatem rogamus de iis, qui sese ab Ecclesiâ separant, si postquam finita est Synodus resipiscentes convertantur, quid de his vobis videtur?

Sanctissimi Legati veteris Romæ dixerunt, Et jam diximus, quod hanc potestatem sanctissimus Papa

A παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἰωάννου, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ πολλάκις παρῃνέσαμεν αὐτὸν ἀποστῆναι πλάνης, καὶ προσελθεῖν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ· ἐπεὶ δὲ καὶ νῦν ἀποστέλλοντος ἡμῶν προφάσεις ἐκεῖνος ἐν ἁμαρτίαις προφασίζεται, καὶ ματαίας μὲν φλυαρίας καὶ ἀποστασίας δύναται εἰπεῖν, τὸ, ἰδοὺ ἐγὼ ἑνοῦμαι τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ τὰς μακρὰς μὲν φλυαρίας λέγειν νόσος αὐτὸν οὐδὲν ἐμποδίζει, τὴν δὲ σωτήριον ὁμολογίαν μὴ βουλόμενος εἰπεῖν αἰτιᾶται τὴν νόσον· ἰδοὺ κατὰ τοὺς παραδεδομένους ἡμῖν ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς χωρίζομεν αὐτὸν ἀπὸ πάσης ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ἕως ἂν ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ ἴδιον ποίμνιον. Θέλομεν γὰρ ὑμᾶς εἰδέναι, ὡς ὁ ἀποστολικὸς πά- B πας Ἰωάννης προσέταξεν ἡμῖν ταῦτα ἃ προεθέμεθα καὶ ἀνεκηρύξαμεν, δηλονότι ἵνα ἂν ἔχῃ ὁ ἁγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς πάπας Ἰωάννης κανονικῶς καθῃρημένους ἐν οἱῳδήποτε τάγματι ἢ τόπῳ, ἵνα ἔχῃ αὐτοὺς καὶ Φώτιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως καθῃρημένους, [καὶ οὓς ὁ Φώτιος ἔχει καταπεκριμένους] ἢ ἠθῳωμένους, ἔχει αὐτοὺς καὶ ὁ ἁγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς πάπας Ἰωάννης καταπεκριμένους ἢ ἠθῳωμένους· πλὴν εἰ δοκεῖ τῇ ἁγιωσύνῃ ὑμῶν, καὶ εἰς κανόνος τάξιν ἡ προειρημένη αὕτη ὑπόθεσις ἀναληφθήτω.

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, ἀναληφθήτω.

C Καὶ τοῦ κανόνος ἐκδοθέντος, λαβὼν Πέτρος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ πρωτονοτάριος ἀνέγνω.

ΚΑΝΩΝ α'.

ΩΡΙΣΕΝ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἵνα ὅσοι τῶν ἐξ Ἰταλίας κληρικῶν ἢ λαϊκῶν ἢ ἐπισκόπων, ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἢ τῇ Εὐρώπῃ ἢ Λιβύῃ διατρίβοντες, ὑπὸ δεσμὸν ἢ καθαίρεσιν ἢ ἀναθεματισμὸν παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἰωάννου ἐγένοντο, ὦσιν οἱ τοιοῦτοι καὶ παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας D ὅρῳ, τουτέστιν, ἢ καθῃρημένοι ἢ ἀναθεματισμένοι ἢ ἀφωρισμένοι· οὓς μέντοι Φώτιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης, κληρικοὺς, ἢ λαϊκοὺς, ἢ τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ ἱερατικοῦ τάγματος, ἐν οἱᾳδήποτε παροικίᾳ, ὑπὸ ἀφορισμῷ ἢ καθαιρέσει ἢ ἀναθεματισμῷ ποιήσῃ, ἵνα ἔχῃ αὐτοὺς καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Ἰωάννης, καὶ ἡ κατ᾽ αὐτὸν ἁγία τοῦ Θεοῦ Ῥωμαίων ἐκκλησία ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας κρίματι, μηδὲν τῶν πρεπόντων πρεσβείων τῷ ἁγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας, μηδὲ τῷ ταύτης προέδρῳ, τὸ σύνολον καινοτομουμένων, μήτε νῦν, μήτε εἰς τὸ μετέπειτα.

E Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον, ἀρέσκει;

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, ἀρέσκει.

Ἠλίας ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς Ἱεροσολύμων εἶπεν, ὁ Θεὸς οὕτως ἐποίησεν, ἵνα καὶ οἱ τῆς ἀνατολῆς θρόνοι καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Ἰωάννης μετὰ τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου Φωτίου μία ψυχὴ ὦσι καὶ μία σύμπνοια, καὶ τὸ θέλημα αὐτῶν κοινὸν καὶ ἀδιάσπαστον.

F Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, ὅτι μὲν ἀγαθὸν τέλος τὰ ὑφ᾽ ἡμῶν πραχθέντα ἐδέξατο, κἂν ἡμεῖς σιωπήσωμεν οἱ λίθοι κεκράξονται· καὶ ὁ μὴ στοιχῶν παρὰ τοῖς τῆς ἁγίας ταύτης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου πραχθεῖσι κεχωρισμένος ἔσται τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος. Ἐρωτῶμεν δὲ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην περὶ τῶν ἑαυτοὺς ἀποδιϊστώντων τῆς ἐκκλησίας, ἐὰν μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὴν σύνοδον ἐπιστρέψωσι μετανοοῦντες, τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τούτων;

Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον, καὶ ἤδη εἴπομεν, ὅτι ταύτην τὴν ἐξουσίαν ὁ ἁγιώτατος πάπας Ἰωάννης

A Ἰωάννης Φωτίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ [illegible], ὥστε ἔχειν αὐτὸν ἐξουσίαν, καὶ ἐπιστρέφοντας δέχεσθαι, καὶ μὴ μετανοοῦντας ἀφορισμῷ κατακρίνειν. πλὴν ἀπελθέτωσαν οἱ ὁρισθέντες πρὸς Μητροφάνην τὸν εὐλαβέστατον, ἀποκομίζοντες τὰς ἡμῶν ἀποκρίσεις, καὶ τὸν πρὸς αὐτὸν γινόμενον δεσμόν.

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν.

Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον, ὁρισθέντωσαν οἱ μέλλοντες ἀπέρχεσθαι.

B Ἀπῆλθον οὖν Ἰωάννης ὁ θεοφιλέστατος μητροπολίτης Ἡρακλείας, Δανιὴλ Ἀγκύρας, καὶ Γεώργιος Νικομηδείας, καὶ ἀπήγγειλαν Μητροφάνει τὰ ἀνωτέρω περὶ αὐτοῦ εἰρημένα. καὶ ὑποστρέψαντες ἔδωκαν ἀπόκρισιν τοιαύτην, ὥσπερ δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται κατὰ τὸν ἀπόστολον, οὕτως οὐδὲ νοσοῦντι καὶ χαλεπῶς ἀσθενοῦντι. ἅτινα προβάλλεται ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη, ὡς μετ' ἐξουσίας τοῦ πάπα, τῇ ἡμῶν ταπεινώσει νῦν οὐχ ἁρμόττουσι· νοσηλευόμεθα γὰρ, ὡς προείπομεν, καὶ οὐχ οἷοί τε ἐσμὲν ἐλθεῖν· ἐὰν δὲ θελήσητε τελείαν ἀπόκρισιν λαβεῖν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνώσεως, ἀπαντᾶτε μόνοι οἱ τρεῖς πρὸς τὴν ἡμετέραν ταπείνωσιν, ἵνα λαλήσω ὑμῖν, καὶ τηνικαῦτα τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιον θεοῦ γενήσεται.

C Ταύτης οὖν τῆς φωνῆς ἀποκομισθείσης καὶ ἀναγνωσθείσης, οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ εἶπον, ἡ ἀσθένεια οὐδὲν αὐτὸν ἐνεπόδιζεν, ἵνα ἀντὶ τῶν πολλῶν λόγων ἓν ἐλλαμφθῇ ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ δηλώσῃ ἡμῖν, ὅτι κοινωνικός εἰμι τῆς ἐκκλησίας· διὸ οὐδὲν αὐτὸν ὠφελήσει τὸ ἀναλαβέσθαι, οὐδὲ δύναται αὐτὸν ἐξελέσθαι τῆς ἐπενεχθείσης αὐτῷ ἐπιτιμίας.

D Φώτιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπε, πῶς ὑμῖν δοκεῖ περὶ τῶν ἀπὸ ἀρχιερατικοῦ τάγματος ἑαυτοὺς εἰς τὴν τῶν μοναχῶν καταγόντων χώραν; ἆρα εἰς ὑποταγὴν ἑαυτοὺς παραδόντες, δύνανται ἔτι οἱ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς ποιμενιαρχίας ἔχεσθαι;

Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ εἶπον, τοῦτο παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ σώζεται. ὅταν γάρ τις ἀπὸ ἀρχιερατικοῦ τάγματος εἰς τὴν τῶν μοναχῶν, τουτέστι, τῶν μετανοούντων, καταριθμηθῇ χώραν, οὐ δύναται ἔτι τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἑαυτῷ διεκδικεῖν ἀξίωμα.

E Βασίλειος καὶ Ἠλίας οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τοῦ τῆς ἀνατολῆς θρόνου εἶπον, οὐδὲ παρ' ἡμῖν ἑωράθη τοῦτό ποτε γινόμενον· τοὐναντίον μὲν οὖν μονάζοντες προήχθησαν εἰς ἀρχιερείας· ἀπὸ δὲ ἀρχιερείας εἰς μοναχοῦ σχῆμα κατερχόμενοι, ἀρχιερεῖς μένειν οὐ δύνανται.

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, ὁρισθήτω καὶ περὶ τούτου κανών. πολλάκις γὰρ ἐν ἡμῖν ἀμφιβολίαι γίνονται περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, τῶν μὲν λεγόντων, μὴ κωλύεσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς, μοναχοὺς γεγενημένους, τὰ τῶν ἀρχιερέων τελεῖν, τῶν δὲ οὐ συνδοκούντων περὶ τούτου.

F Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ εἶπον, ἐκτεθήτω κανών.

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, ἔτι δὲ ἀξιοῦμεν ἐκτεθῆναι κανόνα καὶ περὶ τῶν εἰς τοῦτο τόλμης καὶ μανίας καὶ ἀπονοίας ἐλθόντων λαϊκῶν, ὥστε ἀρχιερεῖς ἢ ἱερεῖς θεοῦ τύπτειν ἢ φυλακίζειν. εἰ γὰρ καὶ σπανιάκις τοῦτο γέγονεν, ἀλλ' οὖν ἴσμεν αὐτὸ οὐχ πρὸ πολλῶν χρόνων τούτων γεγενημένον. μὴ γὰρ ὄντος ὡρισμένης καὶ ἐμφανοῦς τῆς τιμωρίας τῶν τοῦτο τολμώντων, μᾶλλον ὁ πονηρὸς κατισχύει εἰς τοῦτο τὸ ἄθεον ὑποσύρειν ἔργον.

Joannes Photio sanctissimo Patriarchæ concessit, ut is habeat potestatem, & convertentes se recipere, & eos qui non agunt pœnitentiam segregatione damnare. Cæterùm qui ad id delegati sunt, ad religiosissimum Metrophanem abeant, nostras responsiones, & quod ei paratum sit vinculum, referentes.

Sancta Synodus dixit.

Sanctissimi Legati veteris Romæ dixerunt, Deputentur ii qui ituri sunt.

Profecti sunt igitur Joannes Dei amabilis Heracleæ Metropolitanus, Daniel Ancyræ, & Georgius Nicomedeæ, & Metrophani quæ superiùs de eo dicta fuerunt annunciarunt. Et cum reversi sunt hujusmodi responsionem dederunt, Quemadmodum justo, secundùm Apostolum, nulla datur Lex, ita nec morbo laboranti, & valde infirmo. Quæ igitur profert vestra sanctitas, quasi ex Papæ authoritate, nostræ humilitati nunc non conveniunt: nam, ut antea diximus, ægrotamus, nec adesse possumus. Si verò perfectam responsionem de Ecclesiasticâ unione recipere velitis, accedite solummodo tres ad nostram humilitatem, ut vobis loquar, & tum quod optimum est in conspectu Dei fiat.

Hac igitur responsione allatâ & lectâ, sanctissimi Legati dixerunt, Infirmitas ei impedimento non fuit, ut pro multis verbis unum coram Deo elucesceret & nobis declararet, Quod Ecclesiasticæ communionis sim particeps: ideoque iterum recipi nihil illi proderit; nec à supplicio ipsi illato illum eximere potest.

Photius sanctissimus Patriarcha dixit, Quid vobis videtur de iis, qui à Pontificali ordine in Monachorum locum sese detrudunt? num seipsos in subjectionem tradentes illi possunt adhuc eandem pastoralem authoritatem obtinere?

Sanctissimi Legati dixerunt, Ista consuetudo apud nos non est, nec observatur. Quando enim aliquis ex Pontificali ordine in Monachorum, id est, eorum qui pœnitentiam agunt, loco connumeratur, Pontificalem dignitatem sibi ampliùs vendicare nullo modo potest.

Basilius & Elias sanctissimi Orientalis Sedis Legati dixerunt, Nec hoc factum fuisse unquam visum est apud nos. E contrario quidem Monachi in Pontificalem dignitatem ascendunt: qui verò ex Pontificali in Monachicum habitum descenderunt, Pontifices manere non possunt.

Sancta Syn. dixit, De hoc etiam statuatur Canon. Nam de hâc quæstione sæpius inter nos controversiæ oriuntur; aliis quidem asserentibus, non prohiberi Pontifices, qui Monachi facti sunt, ea quæ ad Pontifices pertinent peragere; aliis autem de hâc re non consentientibus.

Sanctissimi Legati dixerunt, Edatur Canon.

Sancta Synodus dixit, Insuper æquum esse judicamus, ut edatur Canon etiam de Laicis, qui ad istam audaciam & amentiam & insipientiam deventi sunt, ut Dei Pontifices & Sacerdotes verberent, & in carcerem conjiciant. Licèt enim hoc rarò admodum fuerit, scimus tamen illud non multis retrò seculis factum fuisse. Cùm enim nullum sit definitum & manifestum supplicium iis, qui hoc audent, ad impium hoc opus allicere ille Malus magis prævalet.

A Basilius & Elias sanctissimi Legati Orientis dixerunt, Dignum est etiam ut de hoc Canon emittatur.

Editis verò statim Canonibus, Photius sanctissimus Patriarcha dixit; Si jubet vestra sanctitas, legantur Canones.

Et acceptos Petrus Deo amabilis Diaconus & Protonotarius legit.

Canon II.

B *Licèt hucusque Antistites nonnulli, ad Monachorum habitum descendentes, in summi Sacerdotis altitudine permanere vi nitebantur, cùm hoc facerent, neglecti sunt: sancta igitur & œcumenica hac Synodus, & istam negligentiam corrigens, & ad Ecclesiasticum ordinem inordinatam istam actionem redigens, statuit, Siquis Episcopus vel aliquis alius ex Sacerdotali dignitate ad Monasticam vitam descendere voluerit, illum etiam Pontificali dignitate abdicari. Monachorum enim professiones subjectionis rationem habent, & disciplinæ, non autem instructionis vel primatus; neque alios pascere, sed ipsos pasci profitentur. Ideoque, prout ante dictum est, decernimus, ne quis in Pontificalem & Pastoralem catalogum recensitus, ad eorum qui pascuntur locum seipsum demittat. Si quis autem hoc audeat; Pontificali gradu sese privans, nequaquam amplius ad priorem dignitatem, quam factis improbabat, revertetur.* C

Canon III.

Siquis Laicorum authoritate usus, divinis quidem & Regiis jussis contemptis, & reverendis item Ecclesiæ ritibus & legibus irrisis, Episcopum aliquem verberare ausus fuerit, vel in carcerem conjicere, vel absque causa, vel causa aliqua conficta, iste sit anathema. D

Sancta Synodus dixit, anathema.

Photius sanctissimus & œcumenicus Patriarcha dixit, Cùm omnia, quæ in hac sancta & œcumenicâ Synodo fieri debent .... magnorum & illustrium Imperatorum nostrorum, consensu item & approbatione sanctissimi Papæ Romani spiritualis nostri Fratris & Patris in præsentiâ sanctissimorum ejus Legatorum & trium aliarum Orientalium Sedium. Cùm hæc finem felicem, & qualis optari posset, habuerunt, optimo & benignissimo Deo gratias agamus, qui scandala è medio sustulit, & schismaticum errorem abolevit, qui dissidentia reconciliavit, & concordiam Ecclesiis iterum restituit. Si quid verò eorum, quæ fieri debent, desit, & vester Deo amabilis consessus id animadvertit, æquum est, ut etiam illud per omnium preces & cooperationem proprium finem consequatur. E

F Sanctissimi Legati veteris Romæ dixerunt, Vestrum sanctum consessum rogamus, cum omnium consensu & sententiâ, ut quæ ab hac sanctâ & œcumenicâ Synodo communi suffragio facta vel dicta fuerunt, quilibet vestrûm subscriptione propriâ manu factâ confirmet, & corroboret. Quicquid enim in nostrâ fuit potestate, secundùm magni Pontificis Joannis sanctissimi Papæ Romani mandatum, multum cum labore effecimus; ut omnia scandala & zizania, quæ in Ecclesiâ Constantinopolitanâ exorta fuerunt, amoverentur, &, Deo adjuvante, pacem illi restituere.

Βασίλειος καὶ Ἠλίας οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς ἀνατολῆς εἶπον, ἄξιόν ἐστι τεθῆναι καὶ περὶ αὐτοῦ κανόνα.

Ἐκδοθέντων δὲ παραυτίκα τῶν κανόνων, Φώτιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπεν, εἰ κελεύει ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη, ἀναγνωσθήτωσαν οἱ κανόνες.

Καὶ λαβὼν Πέτρος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ πρωτονοτάριος ἀνέγνω.

ΚΑΝΩΝ β'.

Εἰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἔνιοι τῶν ἀρχιερέων, εἰς τὸ τῶν μοναχῶν κατιόντες σχῆμα, ἐπὶ τοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐβιάζοντο διαμένειν ὕψους, καὶ τοῦτο πράττοντες παρεωρῶντο· ἀλλ' οὖν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος, καὶ τοῦτο ῥυθμίζουσα τὸ παρόραμα, καὶ πρὸς τοὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως θεσμοὺς τὴν ἄτακτον ταύτην ἐπανάγουσα πρᾶξιν, ὥρισεν, εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ ἕτερός τις ἄλλος τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος πρὸς τὸν μοναδικὸν θελήσει κατελθεῖν βίον, καὶ τῆς ἀρχιερατικῆς ἀπανίστασθαι ἀξίας. αἱ γὰρ τῶν μοναχῶν συνθῆκαι ὑποταγῆς ἐνέχουσι λόγον καὶ μαθητείας, ἀλλ' οὐχὶ διδασκαλίας ἢ προεδρείας, οὐδὲ ποιμαίνειν ἄλλους, ἀλλὰ ποιμαίνεσθαι ἐπαγγέλλονται. διὸ καθὼς προείρηται θεσπίζομεν, μηκέτι τινὰ τῶν ἐν ἀρχιερατικῷ καταλόγῳ καὶ ποιμένων ἐξεταζομένων, εἰς τὴν τῶν ποιμαινομένων χώραν ἑαυτὸν καταβιβάζειν. εἰ δέ τις τοῦτο τολμήσῃ, ἑαυτὸν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀποστήσας βαθμοῦ, οὐκέτι πρὸς τὸ πρότερον, ὅπερ διὰ τῶν ἔργων ἠθέτησεν, ἀξίωμα ἐπαναστρέψει.

ΚΑΝΩΝ γ'.

Εἴ τις τῶν λαϊκῶν αὐθεντήσας, καὶ καταφρονήσας μὲν τῶν θείων καὶ βασιλικῶν προσταγμάτων, καταγελάσας δὲ τῶν φρικτῶν τῆς ἐκκλησίας θεσμῶν τε καὶ νόμων, τολμήσει ἐπίσκοπόν τινα τύψαι ἢ φυλακίσαι, ἢ χωρὶς αἰτίας, ἢ καὶ συμπλασάμενος αἰτίαν, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, ἀνάθεμα.

Φώτιος ὁ ἁγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης εἶπεν, ἐπειδὴ πάντα, ὅσα ἔδει πραχθῆναι ἐν ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ .... τῶν μεγάλων καὶ ὑψηλῶν βασιλέων ἡμῶν, ἐπινεύσει τε καὶ συναινέσει τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ῥώμης τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ πατρός, διὰ τῆς παρουσίας τῶν ἁγιωτάτων αὐτοῦ τοποτηρητῶν, καὶ τῶν τριῶν λοιπῶν ἀνατολικῶν θρόνων, ἐπεὶ ταῦτα πέρας αἴσιον καὶ τῆς εὐχῆς ἔργον συμπεριείληφεν, εὐχαριστοῦμεν τῷ ὑπεραγάθῳ καὶ φιλανθρωποτάτῳ θεῷ, τῷ τὰ σκάνδαλα ἐκ μέσου ποιήσαντι, καὶ τὴν σχισματικὴν καταργήσαντι πλάνην, τὰ διεστῶτα συνάψαντι, τὴν ὁμόνοιαν τῆς ἐκκλησίας βεβαιώσαντι. εἰ δέ τι ἐνδεῖ τῶν ὀφειλόντων συγκαταπραχθῆναι, καὶ τοῦτο ἡ ὑμετέρα φιλόχριστος ὁμήγυρις συνορᾷ, χρεὼν ἐστὶ καὶ τοῦτο διὰ τῆς πάντων εὐχῆς καὶ συνεργίας τὸ οἰκεῖον τέλος ἀπολαβεῖν.

Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον, παρακαλοῦμεν τὴν ὑμῶν ἁγίαν σύνοδον, μετὰ συναινέσεως καὶ βουλῆς ἁπάντων, ὥστε διὰ τῆς οἰκείας ἰδιοχείρου γραφῆς ἕκαστον ὑμῶν ἐπικυρῶσαι καὶ ἐπιβεβαιῶσαι τὰ παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου ταύτης κοινῇ ψήφῳ πραχθέντα ἢ λαληθέντα. ὅσον γὰρ ἦν εἰς δύναμιν ἡμῶν διὰ πολλῆς σπουδῆς ἐθέμεθα, κατὰ τὴν πρόσταξιν τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως Ἰωάννου τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ῥώμης, πάντα τὰ πρώην ἀνατεθέντα ἐν τῇ Κωνσταντινουπολιτῶν ἐκκλησίᾳ σκάνδαλα καὶ ζιζάνια ἐκ μέσου ποιῆσαι, καὶ εἰρήνην ταύτῃ, θεοῦ συνεργίᾳ, βραβεῦσαι.

Ἡ ἁγία

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, ὅτι τοιοῦτον ἡμῖν ἀρχιερέα καὶ ἀρχιποίμενα, διὰ μεσιτείας τῶν εὐσεβῶν καὶ μεγάλων βασιλέων ἡμῶν, καὶ συνεργίας τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἰωάννου καὶ τῆς ὑμετέρας ἁγιωσύνης, ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο.

Εἶτα λαβόντες Παῦλος καὶ Εὐγένιος καὶ Πέτρος, οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τὰς μεμβράνας, ὑπέγραψεν ἕκαστος αὐτῶν.

Ἔπειτα μετὰ τὸ ὑπογράψαι, δι' ἑρμηνέως εἰς ἐπήκοον πάντων τὰς ὑπογραφὰς ἀνέγνωσαν, περιεχούσας οὕτως.

Ὑπογραφαί.

Παῦλος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας τῶν Ἀγκωνιτῶν ἐκκλησίας, καὶ πρέσβυς τοῦ ἁγίου ἀποστολικοῦ θρόνου καὶ τοῦ δεσπότου μου Ἰωάννου τοῦ τρισμακαριωτάτου τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἄκρου ἀρχιερέως καὶ οἰκουμενικοῦ πάπα, ἐν ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, μετὰ τὴν ἐντολὴν πρόσταξίν τε καὶ συναίνεσιν τοῦ ἁγιωτάτου ἀποστολικοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ ἡμῶν πάπα Ἰωάννου, καὶ συναίνεσιν τῆς ἁγίας τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν ἐκκλησίας, καὶ συμφωνίαν τῶν τοποτηρητῶν τῶν ἱερῶν πατριαρχικῶν θρόνων, καὶ συνεπιψήφισιν ταύτης τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, ἀποδέχομαι τοῦτον τὸν σεβασμιώτατον Φώτιον, ἔννομον καὶ κεκανονισμένον πατριάρχην, εἰς τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, καὶ συγκοινωνῶ αὐτῷ κατὰ τὴν τῶν ἐπιστολῶν ὑφήν· ἀλλὰ μὴν καὶ κατὰ τὴν τοῦ κομμονιτωρίου ῥῆσιν ἀποβάλλομαι καὶ ἀναθεματίζω τὴν κατ' αὐτοῦ συγκροτηθεῖσαν σύνοδον ἐν τῇ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ, ὡσαύτως καὶ τὰ πάντα τὰ πραχθέντα κατ' αὐτοῦ ἐν τοῖς καιροῖς τοῦ ἐν ὁσίᾳ τῇ μνήμῃ Ἀδριανοῦ τοῦ πάπα Ῥώμης, κατὰ τὸ κεφάλαιον τοῦ κομμονιτωρίου, καταργῶ καὶ ἀναθεματίζω καὶ ἀποβάλλομαι, καὶ ἐν ἀριθμῷ συνόδων οὐδαμῶς ταύτην καταψηφίζω. ἔτι δὲ εἰ συμβῇ τινας διασχίζειν τὴν ἁγίαν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν, καὶ ἀποστρέφεσθαι τὸν ἴδιον ποιμένα, ἀλλ' οἰκουμενικὸν πατριάρχην τὸν ἁγιώτατον Φώτιον, εἶναι κεχωρισμένους ἀπὸ τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, καὶ ἀκοινωνήτους διαμένειν, μέχρις ἂν ὑποστρέψωσιν ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ, καὶ συγκοινωνήσωσι τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, ὁμονοοῦσί τε καὶ ὁμόφρονες γένωνται τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου. ἔτι δὲ τὴν γενομένην ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον περὶ τῶν ἁγίων καὶ σεβασμίων εἰκόνων, ἐν τοῖς καιροῖς τοῦ ἐν ὁσίᾳ τῇ μνήμῃ Ἀδριανοῦ τοῦ προτέρου πάπα Ῥώμης, καὶ ἐπὶ Ταρασίου τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν ἐκκλησίας ἁγιωτάτου πατριάρχου, ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν ζ. σύνοδον ἀποκαλῶν, καὶ ταῖς ἁγίαις ἓξ συνόδοις συναριθμῶν, ἰδιοχείρως ὑπέγραψα.

Τὰ αὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ Εὐγένιος ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ὀστίων, καὶ Πέτρος ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ καρδινάλιος, ἰδιοχείρως ὑπέγραψα.

Ἐπειδὴ εἰς βεβαίωσιν καὶ γνῶσιν τῶν γεγραμμένων, ὡς ἀνωτέρω λέλεκται, τὰ τῆς ὑπογραφῆς τῶν ἁγιωτάτων τοποτηρητῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἀνεγνώσθη, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἡ ἁγία σύνοδος ἀπεκρίθη, εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὁ συνεργίᾳ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ἰωάννου δι' ἡμῶν ἑνώσας τὴν ἁγίαν αὐτοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν.

Εἶτα λαβόντες καὶ οἱ τῶν ἀνατολικῶν θρόνων ἁγιώτατοι τοποτηρηταί, ἰδιοχείρως ἕκαστος αὐτῶν ὑπέγραψεν οὕτως.

A Sancta Synodus dixit, Deo gratias agimus, quòd talem Pontificem & summum Pastorem, per illustrissimorum & magnorum nostrorum Imperatorum mediationem, & sanctissimi Papæ Joannis & vestræ sanctitatis auxilium, Deus nobis gratiosè concessit.

Tum acceptis membranis, Paulus & Eugenius & Petrus, sanctissimi veteris Romæ Legati, quilibet eorum subscripsit.

Deinde postquam subscripserunt, in omnium auditione legebantur subscriptiones ab interprete, quæ B hæc continent.

Subscriptiones.

Ego Paulus minimus Episcopus sanctæ Anconitarum Ecclesiæ, & sanctæ Apostolicæ Sedis ac Domini mei ter beatissimi Joannis sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Romanorum Ecclesiæ summi Pontificis & œcumenici Papæ Legatus, in hâc sanctâ & œcumenicâ Synodo, juxta præceptum, mandatum & consensum sanctissimi Apostolici Papæ Joannis, & consensum sanctæ C Constantinopolitanæ Ecclesiæ, & comprobationem Legatorum aliarum Patriarchalium Sedium, & hujus sanctæ & œcumenicæ Synodi suffragium, hunc reverendissimum Photium, legitimum & jure constitutum Patriarcham, in summi Sacerdotii dignitatem recipio, & juxta textum Epistolarum illi communico: cæterum quidem juxta Commonitorii sententiam rejicio & anathematizo Synodum, quæ in sanctâ Constantinopolitanâ Ecclesiâ contra eum celebrata fuit; similiter & omnia, quæ contra eum tempore Adriani Papæ Romani beatæ memoriæ facta fuerunt, juxta Commonitorii caput aboleo, & anathematizo & rejicio, nec in Synodorum numero illam omnino refero. Insuper si con- D tingat nonnullos Ecclesiam Dei scindere, & pastorem proprium, at œcumenicum Patriarcham sanctissimum Photium, deserere, sint ab Ecclesiâ Dei sanctâ separati, & excommunicati maneant, usque dum ad sanctam Dei Ecclesiam revertantur, & cum sanctissimo & œcumenico Patriarchâ communicent, & cum Apostolicâ etiam Sede consentient & unanimes fient. Porro sanctam & œcumenicam Synodum, quæ Nicææ secundò celebrata fuit, de sanctis & venerandis imaginibus, tempore Adriani primi Papæ Romani felicis memoriæ, & sub Tarasio Constantinopolitanæ Ec- E clesiæ sanctissimo Patriarchâ, sanctam & œcumenicam septimam Synodum vocans, & unà cum sanctis sex Synodis connumerans, propriâ manu subscripsi.

Hæc eadem etiam & Eugenius Deo amabilis sanctæ Ecclesiæ Ostiensis Episcopus, & Petrus religiosissimus Presbyter & Cardinalis, propriâ manu subscripsi.

Quoniam ad confirmationem & cognitionem eorum quæ scripta fuerunt, ut superiùs dictum est, F sanctissimorum Legatorum veteris Romæ subscriptiones legebantur, post lectionem sancta Synodus respondit, Benedictus sit Deus, qui, adjuvante sanctissimo Papâ Joanne, sanctam ejus catholicam & Apostolicam Ecclesiam per nos adunivit.

Tum accipientes etiam sanctissimi orientalium Sedium Legati, quilibet eorum propriâ manu hoc modo subscripsit.

Subscriptio

Subscriptio Antiocheni Legati.

Ego Basilius Dei misericordiâ Martyropolis Metropolita & Antiochiæ Legatus, huic sanctæ & œcumenicæ Synodo consentiens, vel potius ante eam ita sentiens, sanctissimum Dei Pontificem Photium, Patriarcham legitimum & jure constitutum recipio, quemadmodum Theodosius sanctissimus Patriarcha Antiochiæ, à quo missus sum, illum recepit, & reliquæ Pontificales Sedes; eos verò, qui illum non recipiunt eodem modo ac nos, vel qui ab illo separare audent, anathematizans & rejiciens, & quæcunque contra eum in quocunque loco vel à quâcunque personâ constituta sunt, eidem anathemati subjiciens; porro & Synodum, quæ Nicææ secundò celebrata fuit contra iconomachos, sanctam & œcumenicam Synodum prædicans, propriâ manu subscripsi.

Ὑπογραφὴ τοῦ τῆς Ἀντιοχείας τοποτηρητοῦ.

Βασίλειος ἐλέῳ θεοῦ μητροπολίτης Μαρτυροπόλεως, καὶ τοποτηρητὴς τῆς Ἀντιοχείας, τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ συμφωνῶν, ἢ μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ ταύτης οὕτω φρονῶν, ἀποδέχομαι Φώτιον τὸν ἁγιώτατον ἀρχιερέα θεοῦ, πατριάρχην ἔννομον καὶ κανονισμένον, καθὼς ἀπεδέξατο αὐτὸν Θεοδόσιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης Ἀντιοχείας, ὑφ' οὗ καὶ ἀπεστάλην, καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχιερατικοὶ θρόνοι· τοὺς δὲ μὴ ἐπιδεχομένους αὐτὸν παραπλησίως ἡμῖν, ἢ τολμῶντας ἐξ αὐτοῦ ἀποσχίζειν, ἀναθεματίζων καὶ ἀποστρεφόμενος, καὶ πάντα τὰ κατ' αὐτοῦ συστάντα ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ καὶ παρὰ οἱουδήποτε προσώπου, τῷ αὐτῷ καθυποβάλλων ἀναθέματι· ἔτι δὲ καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον κατὰ τῶν εἰκονομάχων συναχθεῖσαν σύνοδον, ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν ἑβδόμην σύνοδον ἀνακηρύττων, ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

Subscriptio Hierosolymitani Legati.

Elias misericordiâ Dei Monachus & Presbyter & Legatus S. Dei Hierosolymitanæ Ecclesiæ eodem modo.

Ὑπογραφὴ τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων τοποτηρητοῦ.

Ἠλίας ἐλέῳ θεοῦ μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἁγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας ὁμοίως.

Subscriptio Alexandrini Legati.

Cosmas Dei misericordiâ Monachus & Presbyter & Apocrisiarius Alexandrinus eodem modo.

Ὑπογραφὴ τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας τοποτηρητοῦ.

Κοσμᾶς ἐλέῳ θεοῦ μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος καὶ ἀποκρισιάριος Ἀλεξανδρείας ὁμοίως.

Itidem & omnes deinceps Metropolitani & Episcopi propiâ manu ita significârunt.

Ὡσαύτως καὶ οἱ καθεξῆς ἅπαντες μητροπολῖται καὶ ἐπίσκοποι, οἰκείᾳ χειρὶ ὑποσημηνάμενοι οὕτως.

Cæsareæ.

Ego Procopius Dei misericordiâ Cæsareæ Cappadociæ Episcopus, huic sanctæ & œcumenicæ Synodo in omnibus consentiens, & de Photii sanctissimi Patriarchæ restitutione, & omnium quæ contra eum vel dicta vel scripta fuerunt rejectione, & sanctam & œcumenicam Synodum septimam, quæ Nicææ secundò celebrata fuit, confirmans, propriâ manu subscripsi.

Gregorius misericordiâ Dei Ephesi Episcopus eodem modo.

Joannes Heracleæ eodem modo.

Daniel Ancyræ eodem modo.

Theophylactus Sardicensis eodem modo.

Georgius Nicomedeæ eodem modo.

Et reliqui omnes Pontifices, qui numero fuerunt omnes ccclxxx.

Καισαρείας.

Προκόπιος ἐλέῳ θεοῦ ἐπίσκοπος Καισαρείας Καππαδοκίας, κατὰ πάντα συμφωνῶν τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, ἐπί τε τῇ ἀποδοχῇ Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου, καὶ ἀποβολῇ πάντων τῶν κατ' αὐτοῦ γραφέντων ἢ λαληθέντων, ἐπικυρῶν τε καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον γενομένην ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν ἑβδόμην σύνοδον, οἰκειοχείρως ὑπέγραψα.

Γρηγόριος ἐλέῳ θεοῦ ἐπίσκοπος Ἐφέσου ὁμοίως.

Ἰωάννης Ἡρακλείας ὁμοίως.

Δανιὴλ Ἀγκύρας ὁμοίως.

Θεοφύλακτος Σάρδεων ὁμοίως.

Γεώργιος Νικομηδείας ὁμοίως.

Καὶ οἱ λοιποὶ πάντες ἀρχιερεῖς, τὸν ἀριθμὸν ὄντες οἱ συνελθόντες τπ'.

Actio iii. mense Martio x. feria iii. Indictione decimatertiâ.

Præsidentibus religiosissimis & Deo amantissimis nostris Imperatoribus, Basilio, Leone & Alexandro, in celebri Palatio aurei Triclinii, & considentibus illis Photio sanctissimo Patriarchâ, ut & Paulo & Eugenio sanctissimis Episcopis & Legatis veteris Romæ, & Petro religiosissimo Presbytero & Cardinali, simul & Basilio Martyropolis Metropolitâ & Ecclesiæ Antiochenæ Legato, & Eliâ religiosissimo Presbytero & Legato Hierosolymorum, & Cosmâ religiosissimo

Πρᾶξις γ'. μηνὶ Μαρτίῳ ι'. ἡμέρᾳ γ'. ἰνδικτιῶνος ιγ'.

Προκαθεσθέντων τῶν εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων, Βασιλείου, Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, ἐν τῷ περιωνύμῳ παλατίῳ τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ συγκαθεσθέντος αὐτοῖς Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου, ἔτι δὲ Παύλου καὶ Εὐγενίου τῶν ἁγιωτάτων ἐπισκόπων καὶ τοποτηρητῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ Πέτρου τοῦ θεοσεβεστάτου πρεσβυτέρου καὶ καρδηνάλη, ἅμα Βασιλείου μητροπολίτου Μαρτυροπόλεως καὶ τοποτηρητοῦ τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας, καὶ Ἠλία τοῦ θεοσεβεστάτου πρεσβυτέρου καὶ τοποτηρητοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ Κοσμᾶ τοῦ θεοσεβεστάτου

πρεσβ-

πρεσβυτέρου καὶ Ἀποκρισιαρίου Ἀλεξανδρείας, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῶν θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων συνεδρευόντων, Προκοπίου Καισαρείας Καππαδοκίας, Γρηγορίου Ἐφέσου, Ἰωάννου Ἡρακλείας, Θεοδούλου Ἀγκύρας, Δανιὴλ ὁμοίως, Θεοφυλάκτου Σάρδεων, Γεωργίου Νικομηδείας, Ζαχαρίου Χαλκηδόνος, Κυπριανοῦ Κλαυδιουπόλεως, Νικηφόρου Καρίας, Παύλου Θεσσαλονίκης, Θεοφίλου Ἰκονίου, Συμεὼν Λαοδικείας, Νικολάου Φιλίππων, Ἰγνατίου Ἱεραπόλεως, Γρηγορίου Πέργης, Σάββα Ἀπροῦ, Στεφάνου Κυψέλλων, Νικήτα Σμύρνης, Λουκᾶ Βοσπόρου, Παύλου Χερσῶνος, Σάββα Πατρῶν, καὶ τῶν λοιπῶν εἰς τὸν ἀριθμὸν ὄντων τπ΄.

A Presbytero & Apocrisiario Alexandrino; porro etiam & Deo amabilibus Metropolitanis & Archiepiscopis considentibus, Procopio Cæsareæ Cappadociæ, Gregorio Ephesi, Joanne Heracleæ, Theodulo Ancyræ, Daniele similiter, Theophylacto Sardicensi, Georgio Nicomedeæ, Zacharia Chalcedonis, Cypriano Claudiopolis, Nicephoro Cariæ, Paulo Thessalonicæ, Theophilo Iconii, Symeone Laodiceæ, Nicolao Philippensi, Ignatio Hierapolis, Gregorio Pergæ, Sabba Aprûs, Stephano Cupiellensi, Nicetâ Smyrnæ, Lucâ Bosporì, Paulo Chersonesi, Sabba Patrarum, & reliquis qui numero fuerunt ccclxxx. B

Τούτων ἁπάντων συγκαθεσθέντων, Βασίλειος ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς εἶπεν, ἔδει μὲν ἡμᾶς ἴσως τῇ συγκροτηθείσῃ ἁγίᾳ συνόδῳ παρεστάναι, καὶ μεθ' ὑμῶν τὰ τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας τῶν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν συγκαταπράττεσθαι καὶ συνδιεξάγειν, κατενώπιόν τε παντὸς τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ ἱερατικοῦ πληρώματος δι' οἰκείας ὑπογραφῆς τὰ δεδογμένα ταύτῃ τῇ ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ σφραγίσαι τε καὶ ἐπιβεβαιῶσαι· πλὴν ἵνα μή τινες τῶν πρὸς μώμους καὶ λοιδορίας τὰς γλώττας ἑτοίμους ἐχόντων τῆς ἡμετέρας βασιλείας τὴν παρουσίαν εἰς ὕβριν τινὰ περινοήσωσι τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, ὡς δὴ εὐλαβείᾳ τινὶ τοῦ ἡμετέρου προσώπου ἢ καὶ βίας ἐλπίδι πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν πάντων συνδεδραμηκότων, διὰ τοῦτο ἐκρίναμεν, ἵνα πρῶτον καθ' ἑαυτοὺς ὑμῶν τε καὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερατικῶν θρόνων, καὶ παντὸς τοῦ πληρώματος τῆς ἐκκλησίας, τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς ὑμῖν συνεφαπτομένης, ἅπαντα κατὰ τὸ θεῖον βούλημα καὶ τὴν ὑμετέραν ἑκούσιόν τε καὶ αὐτοκίνητον γνώμην συμπληρώσητε, οὕτω τὸ ἡμέτερον θεοπρόβλητον κράτος τὰ παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου ὁρισθέντα τε καὶ βεβαιωθέντα συναποδεχόμενόν τε καὶ συνεπικυροῦν, οἰκείᾳ χειρὶ ἐπισφραγίσειε. πλὴν ἄμεινον ἡγοῦμαι εἰ καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ, πάντων ἐν ὁμονοίᾳ τε καὶ βεβαίᾳ εἰρήνῃ ἑνωθέντων, καὶ Χριστῷ τῇ πάντων κεφαλῇ συναφθέντων, καὶ ὅρον τινὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος ἀναφωνηθῆναι, οὐ καινόν τινα καὶ παρέγγραπτον, ἀλλ' ὃν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη ἐν Νικαίᾳ σύνοδος τὸ πρότερον ἐθεμελίωσε, καὶ αἱ λοιπαὶ ἅγιαι οἰκουμενικαὶ σύνοδοι συνεκρότησάν τε καὶ συνεπῳκοδόμησαν.

His omnibus considentibus, Basilius Christi amantissimus Imperator dixit, Nos quidem forsan decebat congregatæ sanctæ Synodo adesse, & unà vobiscum pacem & concordiam Dei Ecclesiarum efficere easque componere, & coram toto Pontificali & Sacerdotali consessu per propriam subscriptionem quæcunque ab istâ sanctâ & magnâ Synodo statuta sunt confirmare & corroborare: veruntamen ne aliqui, qui linguas ad reprehensiones & convitia paratas habent, nostri imperii præsentiam sanctæ isti & œcumenicæ Synodo contumeliæ alicui esse C commiscerentur, ac si omnes quidem nostræ præsentiæ reverentiâ quâdam vel violentiæ timore ad pacem & concordiam concurrerent, ideo æquum judicavimus, ut primò sponte vestrâ & vos & aliæ Pontificales Sedes & omnis plenitudo Ecclesiæ, auxilio divino vos adjuvante, omnia juxta divinam voluntatem & voluntariam & spontaneam vestram sententiam perficiatis, & ita nostrum à Deo jactum imperium, ea quæ à sanctâ & œcumenicâ Synodo decreta & stabilita sunt recipiens & confirmans, propriâ manu subscribat. Cæterùm meliùs existimo, si vobis etiam vi- D deatur, omnibus in concordiâ & perfectâ pace unitis, & Christo omnium capiti conjunctis, etiam definitionem quandam Ecclesiastici sensûs emitti; non novam aliquam & irreptitiam, sed quam sancta & œcumenica Nicææ Synodus primùm edidit, & reliquæ sanctæ œcumenicæ Synodi confirmârunt, eique superstruxerunt.

Βασίλειος ὁ θεοφιλέστατος μητροπολίτης Μαρτυροπόλεως καὶ τοποτηρητὴς Ἀντιοχείας εἶπεν, ἄξιον καὶ δίκαιόν ἐστι, τῶν σχισμάτων καὶ σκανδάλων ἀπὸ πάσης τῆς ἐκκλησίας ἀνῃρημένων, προνοίᾳ μὲν καὶ σπουδῇ, ὦ φιλόχριστε ἡμῶν βασιλεῦ, τῇ σῇ, εὐχαῖς δὲ καὶ δεήσεσι πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ πνευματικοῦ σου πατρὸς καὶ ἡμῶν ἁγιωτάτου πατριάρχου Φωτίου, καὶ τὸν ὅρον καὶ τὸν αὐτὸν ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην εἶναι, ὥσπερ καὶ μέχρι νῦν ἐστι, καὶ διὰ τῆς παρουσίας ταύτης ἐπικυρωθῆναι συνόδου.

Basilius à Deo dilectissimus Metropolita Martyropolis & Legatus Antiochenus dixit, Dignum & æquum est, ut, Schismatibus & scandalis à totâ Eccle- E siâ sublatis, tuâ quidem prudentiâ & diligentiâ, ô amantissime Christi Imperator noster, precibus verò & ad Deum intercessionibus spiritualis tui Patris & sanctissimi nostri Patriarchæ Photii eadem hæc definitio per totum terrarum orbem sit, prout hucusque fuit, & in præsentia Synodus illam confirmet.

Οἱ παρόντες ἀρχιερεῖς τοῦ Θεοῦ εἶπον, ἐξ ἅπαντος ὀφείλει ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ὅρος, ὃν καὶ αἱ λοιπαὶ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐπεκύρωσάν τε καὶ ἐπῳκοδόμησαν, οὗτος καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἀναγνωσθῆναι.

Præsentes Dei Pontifices dixerunt, Nicænæ Synodi definitio, quam reliquæ sanctæ & œcumenicæ Synodi confirmârunt eique superstruxerunt, ea etiam in hâc sanctâ & œcumenicâ Synodo legi debet. F

Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον, ὡς ἐκέλευσεν ὁ ἐκ Θεοῦ μέγας βασιλεὺς ἡμῶν, καὶ ἤρεσε καὶ τοῖς ἀδελφοῖς καὶ συνιερεῦσιν ἡμῶν, πρέπον ἐστὶ μὴ ἕτερον ὅρον καινουργηθῆναι, ἀλλ' αὐτὸν τὸν ἀρχαῖον καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κρατούμενόν τε καὶ δοξαζόμενον ἀναγνωσθῆναί τε καὶ ἐπιβεβαιωθῆναι.

Sanctissimi Legati veteris Romæ dixerunt, Prout mandavit magnus à Deo delectus noster Imperator, & fratribus & consacerdotibus nostris placuit, æquum est, ut nulla alia definitio de novo fiat, sed ut antiqua illa & per totum orbem obtinens ac celebrata legatur & confirmetur.

Φώτιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπε, κατὰ τὴν κρίσιν πάντων τῶν ἀδελφῶν καὶ συνιερέων ἡμῶν ἀναγινωσκέσθω.

Photius sanctissimus Patriarcha dixit, Secundum omnium nostrum fratrum & consacerdotum judicium legatur.

A Et admonitus Petrus Deo amabilis Protonotarius & Diaconus legit.

Καὶ δὴ προτραπεὶς Πέτρος ὁ θεοφιλέστατος πρωτονοτάριος καὶ διάκονος ἀνέγνω.

Domini & Servatoris nostri JESU CHRISTI venerabilem & divinam doctrinam affectu, firmâ sententiâ & fidei stabilitâ puritate, & ejus sanctorum Discipulorum & Apostolorum sacras constitutiones & canonicos typos firmissimo judicio coæquantes & conservantes; imò verò & sanctarum & œcumenicarum septem Synodorum tanquam ejusdem unius S. Spiritûs inspiratione directarum & actarum, decreta & regulas illæsas & non adulteratas syncerâ & inconcussâ sententiâ honorantes & observantes, rejicimus quidem B quos excommunicârunt, amore etiam prosequimur & receptione dignos judicamus eos, quos tanquam ejusdem opinionis vel etiam pietatis magistros honore & sancta veneratione dignos pronunciârunt. Hoc modò de his sentientes & prædicantes, purissimæ Christianorum fidei definitionem ex Majoribus ad nostra usque tempora descendentem tam mente quam linguâ & amplectimur & omnibus altâ voce ubique annunciamus, nihil auferentes, nihil addentes, nihil mutantes, nihil adulterantes. Ablatio enim & additio, licèt Mali commentorum insidiis nulla hæresis excitata sit, ex industriâ eorum, qui irreprehensibiles sunt, Patrum C inexcusabilem injuriam introducit: adulterinis verò verbis Patrum definitiones immutare, multò priori perniciosius est. Idcirco fidei definitionem, quæ ab initio fuit, divino affectu & mente rectâ sancta & œcumenica hæc Synodus amplectens simul & pie colens, & salutis stabilimentum in ea ponens & excitans, sic & sentire & prædicare omnibus proclamat.

Τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν σεπτὴν καὶ θείαν διδασκαλίαν ἐν τοῖς τῆς διανοίας κόλποις, ἀδιστάκτῳ γνώμῃ, καὶ πίστεως τεθεμελιωμένην καθαρότητι, καὶ τῶν αὐτοῦ ἁγίων μαθητῶν καὶ ἀποστόλων τὰς ἱερὰς διατάξεις καὶ τοὺς κανονικοὺς τύπους ἀπαρασαλευτάτῃ κρίσει συνεξισοῦντές τε καὶ συντηροῦντες, ναὶ δὴ καὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἑπτὰ συνόδων, ὡς τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς ἁγίου πνεύματος ταῖς ἐπιπνοίαις ἰθυνομένων τε καὶ ἐνεργουμένων, τὸ κήρυγμα καὶ τοὺς θεσμοὺς ἀσύλους τε καὶ ἀκαπηλεύτους εἰλικρινεστάτῃ καὶ ἀκλονήτῳ δόξῃ τιμῶντές τε καὶ συνδιαφυλάττοντες, ἀποβαλλόμεθα μὲν οὓς ἐξεκκλησίασαν, στεργόμενοι δὲ καὶ ἀποδοχῆς ἀξίους ἔχομεν, οὓς ὡς ὁμοδόξους ἢ καὶ τῆς εὐσεβείας καθηγητὰς, τιμῆς καὶ σεβασμοῦ ὀφειλομένους ἀπεφήναντο. οὕτω περὶ τούτων φρονοῦντές τε καὶ κηρύττοντες, τὸν ἄνωθεν ἐκ πατέρων καὶ μέχρις ἡμῶν καθήκοντα τῆς ἀκραιφνεστάτης τῶν Χριστιανῶν πίστεως ὅρον, καὶ διανοίᾳ καὶ γλώσσῃ στεργόμενόν τε καὶ πᾶσι διαπρυσίᾳ τῇ φωνῇ ἐξαγγελλόμενον, οὐδὲν ἀφαιροῦντες, οὐδὲν προστιθέντες, οὐδὲν ἀμείβοντες, οὐδὲν κιβδηλεύοντες. ἡ μὲν γὰρ ἀφαίρεσις καὶ ἡ πρόσθεσις, μηδεμιᾶς ὑποστάσεως τῆς τοῦ πονηροῦ πραγματείᾳ ἀνακινουμένης αἱρέσεως, κατὰ γνῶσιν εἰσάγει τῶν ἀνεγκλήτων καὶ ὕβριν τῶν πατέρων ἀναπολόγητον· τὸ δὲ κιβδήλοις ἀμείβειν ῥήμασιν ὅρους πατέρων, πολὺ τοῦ προτέρου χαλεπώτερον. διὸ τὸν ἐξ ἀρχῆς τῆς πίστεως ὅρον πόθῳ θείῳ καὶ διανοίας ὀρθότητι ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος ἐνστερνιζομένη τε καὶ ἀσπαζομένη, καὶ τὸ τῆς σωτηρίας στήριγμα ἐν αὐτῷ θεμελιοῦσά τε καὶ ἀναγορεύουσα, οὕτω καὶ φρονεῖν καὶ κηρύττειν πᾶσιν ἐμβοᾷ.

Sanctum Symbolum.

Τὸ ἅγιον σύμβολον.

D Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, cœli & terræ, omnium tam visibilium quàm invisibilium, factorem; & in unum Dominum Jesum Christum, filium Dei unigenitum, natum ex Patre ante omnia secula, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit è cœlo, & incarnatus est ex Spiritu sancto & virgine Mariâ, & homo factus est, & crucifixus est pro nobis sub Pontio Pilato, & passus est, & sepultus, & tertia die resurrexit juxta Scripturas, & ascendit in cœlos, & sedet à dextrâ Patris, & rursus venturus est cum gloria judicaturus E. vivos & mortuos, cujus regni ipsius non erit finis. Et in Spiritum sanctum, Dominum vitæ authorem, qui ex Patre procedit, qui una cum Patre & Filio adoratur, & glorificatur, qui locutus est per Prophetas; In unam sanctam & Apostolicam Ecclesiam. Unum Baptisma in remissionem peccatorum confiteor; mortuorum resurrectionem, & futuri seculi vitam. Amen.

Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὸν δι᾽ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφὰς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, οὗ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος· καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν· εἰς μίαν ἁγίαν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

Omnes sic sentimus, in hâc fidei confessione baptizati fuimus, per eam omnem hæresim debilitatam & irritam reddit veritatis sermo. Qui sic sentiunt, F Fratres & Patres & Cohæredes superioris politiæ inscribimus. Si quis autem aliam expositionem, præter hoc sacrum Symbolum, quod desuper ex beatis & sanctis Patribus nostris ad nos usque descendit, perscribere ausus fuerit, & fidei definitionem nominare, & divinorum illorum virorum confessionis dignitatem præripere, & propriis suis adinventis collectis illam tribuere, & tanquam commune documentum fidelibus illam proponere, vel iis etiam, qui ex hæresi aliquâ reversi sunt, & spuriis verbis vel additionibus

Πάντες οὕτω φρονοῦμεν, ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως ἐβαπτίσθημεν, δι᾽ αὐτῆς πᾶσαν αἵρεσιν θραυομένην τε καὶ λυομένην ὁ τῆς ἀληθείας λόγος ἀπέδειξεν. τοὺς οὕτω φρονοῦντας ἀδελφοὺς καὶ πατέρας καὶ συγκληρόνους τῆς ἄνω πολιτείας ἐπιγραφόμεθα. εἰ δέ τις ἑτέραν ἔκθεσιν παρὰ τοῦτο δὴ τὸ ἱερὸν σύμβολον, τὸ ἄνωθεν ἐκ τῶν μακαρίων καὶ ἁγίων πατέρων ἡμῶν μέχρις ἡμῶν διαφοιτῆσαν, τολμήσειεν ἀναγράψαι, καὶ ὅρον πίστεως ὀνομάσαι, συλῆσαί τε τὸ ἀξίωμα τῆς τῶν θεσπεσίων ἀνδρῶν ἐκείνων ὁμολογίας, καὶ ταῖς ἰδίαις εὑρεσιλογίαις τοῦτο περιάψαι, κοινόν τε μάθημα τοῖς πιστοῖς, ἢ καὶ τοῖς ἐξ αἱρέσεως τινὸς ἐπιστρέφουσι, καὶ ῥήμασι νόθοις ἢ προσθήκαις ἢ ἀφαιρέσ-

τὴν ἀρχαιότητα τοῦ ἱεροῦ τούτου καὶ σεβασμίου ὅρου καταπεβδηλεῦσαι ἀποθρασυνθείη, κατὰ τὴν ἤδη καὶ πρὸ ἡμῶν ἐκφωνηθεῖσαν ψῆφον ὑπὸ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων, εἰ μὲν τῶν ἱερωμένων εἴη τις, παντελεῖ καθαιρέσει τοῦτον καθυποβάλλομεν· εἰ δὲ τῶν λαϊκῶν, τῷ ἀναθέματι παραπέμπομεν.

Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὁ πᾶς ὁ ἱερὸς σύλλογος ἐξεβόησε, πάντες οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω πιστεύομεν, ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ ἐβαπτίσθημέν τε καὶ τοῦ ἱερατικοῦ βαθμοῦ ἠξιώθημεν, τοὺς ἑτέρως παρὰ ταῦτα φρονοῦντας τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν.

Ηλίας ὁ θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς Ἱεροσολύμων, καὶ Κοσμᾶς ὁ ἀποκρισιάριος Ἀλεξανδρείας, εἶπον, ἀνάθεμα τοῖς μὴ τὸ κοινὸν σύμβολον ὁμολογοῦσι τῆς πίστεως.

Φώτιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπεν, εἰ συνδοκεῖ ὑμῖν, ὁ ἱερὸς καὶ ἅγιος σύλλογος, καθὼς καὶ κατ' ἀρχὰς ὁ ὑψηλὸς καὶ μέγας ἡμῶν βασιλεὺς ἐπένευσε δι' οἰκείας ὑπογραφῆς ἐπισφραγίσαι τε καὶ ἐπικυρῶσαι τὰ παρὰ τῆς συνόδου πραχθέντα καὶ ὁρισθέντα, νῦν ἐπιτελείσθω τοῦτο.

Οἱ ἁγιώτατοι μητροπολῖται εἶπον, οὐ μόνον συνδοκοῦμεν, ἀλλὰ καὶ δεόμεθα καὶ παρακαλοῦμεν τὴν ἁγίαν αὐτοῦ καὶ ὑψηλὴν βασιλείαν, ὅπως διὰ τῆς οἰκείας αὐτοῦ ὑπογραφῆς ἀποδέξηται καὶ ἐπισφραγίσῃ πάντα ἐν τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ τελεσθέντα.

Καὶ λαβὼν Βασίλειος ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς οἰκείᾳ χειρὶ ὑπεσημήνατο.

Καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν ἐπηύξατο αὐτῷ τὸ συμπαρὸν ἱερὸν ἄθροισμα.

Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἡ ἁγία σύνοδος πάλιν εἶπε, δεόμεθα μὴ μόνον τὸν ὑψηλὸν καὶ μέγαν βασιλέα ἡμῶν δι' ὑπογραφῆς τὰ τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ συνόδῳ δόξαντα βεβαιῶσαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς θεοστεφεῖς καὶ θεοφρουρήτους κλάδους αὐτοῦ, τοὺς μεγάλους καὶ ἁγίους βασιλεῖς ἡμῶν, καὶ δὴ καὶ τὸν πορφυρογέννητον Στέφανον τὸ πνευματικὸν τέκνον τῆς ἐκκλησίας ὁμοίως ὑποσημήνασθαι.

Βασίλειος ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς εἶπε, κατὰ τὸ αἴτημα ὑμῶν γενέσθω.

Καὶ λαβὼν Λέων ὑπέγραψεν, εἶτα Ἀλέξανδρος, οἱ βασιλεῖς, μετ' αὐτοὺς Στέφανος ὁ εὐσεβέστατος ὑποδιάκονος καὶ πορφυρογέννητος.

Μετὰ οὖν τὸ ὑπογράψαι πάντας, λαβὼν Θεοφάνης ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ ἐπισκεπτίτης ἀνέγνω.

Ὑπογραφὴ τοῦ Βασιλέως.

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, Βασίλειος αὐτοκράτωρ ἐν Χριστῷ, πιστὸς βασιλεὺς Ῥωμαίων, ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ κατὰ πάντα συμφωνῶν, ἐπὶ τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπισφραγίσει τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑβδόμης συνόδου, καὶ ἐπὶ τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπιβεβαιώσει Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ πνευματικοῦ μου πατρὸς, καὶ ἀποβολῇ πάντων τῶν κατ' αὐτοῦ λαληθέντων ἢ γραφέντων, ἰδιοχείρως ὑπέγραψα.

A aut subtractionibus sanctæ illius & venerabilis definitionis antiquitatem adulterare audax tentaverit, juxta quod nunc & ante nos editum est à sanctis & œcumenicis Synodis suffragium, si sit quidem sacratus aliquis, omnimodæ depositioni eum subjicimus; sin autem sit Laicus, anathemati submittimus.

Et post lectionem hic sacer consessus exclamavit, Omnes ita sentimus, ita credimus, in istâ confessione & baptizati & Sacerdotali gradu digni habiti fuimus; qui præter hæc aliter sentiunt, anathemati subjicimus.

B Elias religiosissimus Presbyter & Legatus Hierosolymitanus; & Cosmas Apocrisiarius Alexandrinus, dixerunt, Anathema sit iis, qui hoc commune fidei symbolum non confitentur.

Photius sanctissimus Patriarcha dixit, Si vobis, ô Sacer & sancte consessus, videatur, sicut & ab initio illustris & magnus Imperator noster annuit per propriam subscriptionem, quæ à Synodo acta vel decreta sunt, stabilire & confirmare, id nunc fiat.

C Sanctissimi Metropolitani dixerunt, Non solùm nobis placet, sed etiam rogamus & obsecramus sanctum ejus & illustre imperium, ut per propriam suam subscriptionem omnia, quæ in sanctâ istâ & œcumenicâ Synodo acta fuerunt, approbet & confirmet.

Et accipiens Basilius Christi amantissimus Imperator propriâ manu confirmavit.

Et post subscriptionem illi vota nuncupavit iste Sacer consessus.

D Et finitis precibus sancta Synodus iterum dixit, Illustrem & magnum Imperatorem nostrum non solùm precamur per propriam subscriptionem, quæ huic sanctæ Synodo videntur, confirmare; sed etiam à Deo firmatos atque à Deo custoditos ejus ramos, magnos & sanctos Imperatores nostros, porro & Porphyrogennetum Stephanum spiritualem Ecclesiæ filium, similiter subsignare.

Basilius Christi amantissimus Imperator dixit, Juxta

E petitionem vestram fiat.

Et accipiens Leo subscripsit, tum Alexander; Imperatores; post illum Stephanus religiosissimus Hypodiaconus & Porphyrogennetus.

Postquam igitur omnes subscripsissent, accipiens Theophanes Deo amantissimus Diaconus & Episceptites, legit.

Subscriptio Imperatoris.

F In nomine Patris & Filii & Spiritûs sancti, Ego Basilius, Imperator in Christo, fidelis Romanorum Rex, huic sanctæ & œcumenicæ Synodo in omnibus consentiens, ad confirmandam & stabiliendam sanctam & œcumenicam septimam Synodum, & ad confirmandum & stabiliendum Photium sanctissimum Constantinopolitanum Patriarcham, & spiritualem meum Patrem, & ad abjicienda omnia quæcunque contra eum vel dicta vel scripta fuerunt, propriâ manu subscripsi.

A

Subscriptio Imperatoris filii.

In nomine Patris & Filii & Spiritûs sancti, Ego Leo in Christo fidelis Romanorum Imperator, huic sanctæ & œcumenicæ Synodo in omnibus consentiens, & ad confirmandam & stabiliendam sanctam & œcumenicam septimam Synodum, & ad confirmandum & stabiliendum Photium sanctissimum Patriarcham Constantinopolitanum, & ad abjicienda omnia quæ adversus eum dicta vel scripta fuerunt, propriâ manu subscripsi.

B

Subscriptio Imperatoris filii.

In nomine Patris & Filii & Spiritûs sancti, Ego Alexander fidelis Romanorum Imperator, eodem modo ac reliqui, propriâ manu subscripsi.

Subscriptio Imperatoris filii.

In nomine Patris & Filii & Spiritûs sancti, Ego Stephanus Dei misericordiâ Hypodiaconus & Porphyrogennetus in omnibus consentiens, & ad confirmandam & stabiliendam sanctam & œcumenicam vii. Synodum & ad confirmandum & stabiliendum Photium sanctissimum Patriarcham Constantinopolitanum, & ad abjicienda ea, quæcunque contra eum aut scripta aut dicta fuêre, propriâ manu subscripsi. C

Et post lectionem, Daniel Deo amabilis Ancyræ Metropolitanus dixit, Conservet Deus sanctum vestrum Imperium, conservet Deus venerandam vestram potentiam, sanctam vitam vestram multis diebus prolonget Deus, orthodoxæ fidei dogmata confirmâstis, Ecclesiæ scandala è medio sustulistis, & Dei Ecclesiæ pax per vos restituta est. Conservet Deus sanctum vestrum Imperium. D

Insuper & hic consessus exclamavit, Quandoquidem Dei Ecclesiam adunâsti, & omnia scandala ab eâ ejecisti, subjiciat Deus omnes barbaras nationes potenti & magnæ manui tuæ, antiquos terminos Romanæ potentiæ restituat Deus noster valido & pacifico tuo Imperio. Itaque opportunum est de te Davidicum illud dicere, *Quòd justitiam dilexisti, & peccatum odio habuisti, id propter præ sociis tuis unxit te Deus, Deus tuus, exultationis oleo.* Etenim exultat omne Christianum genus ob trophæa & res fortiter gestas contra inimicos tuos: & Ecclesia suum ornatum hodiè perfectè consecuta, celebrat & laudat & preces fundit pro potenti & magno & excelso vestro Imperio. E

Et acclamârunt, Multos annos Imperatoribus, Basilio, Leoni & Alexandro, magnis Regibus & Imperatoribus multos annos.

Eudociæ religiosissimæ Augustæ multos annos.

Stephano Porphyrogenneto & à Deo facto Syncello multos annos. F

Photio & Joanni sanctissimis Patriarchis multos annos.

Actio iv. mense Martio xiii. Indictione xiii. die Dominica.

Præsidente Photio Domino nostro in dextra

Ὑπογραφὴ τοῦ βασιλέως υἱοῦ.

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, Λέων ἐν Χριστῷ πιστὸς βασιλεὺς Ῥωμαίων, ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ κατὰ πάντα συμφωνῶν, ἐπί τε τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπισφραγίσει τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ζ΄. συνόδου, καὶ ἐπὶ τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπιβεβαιώσει Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀποβολῇ πάντων τῶν κατ᾽ αὐτοῦ λαληθέντων ἢ γραφέντων, ἰδιοχείρως ὑπέγραψα.

Ὑπογραφὴ τοῦ βασιλέως υἱοῦ.

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, Ἀλέξανδρος πιστὸς βασιλεὺς Ῥωμαίων, ὁμοίως τοῖς ἑτέροις, ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

Ὑπογραφὴ τοῦ βασιλέως υἱοῦ.

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, Στέφανος ἐλέει θεοῦ ὑποδιάκονος καὶ Πορφυρογέννητος κατὰ πάντα σύμφωνος, ἐπί τε τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπισφραγίσει τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ζ΄. συνόδου, καὶ ἐπὶ τῇ ἐπικυρώσει καὶ ἐπιβεβαιώσει Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀποβολῇ πάντων τῶν κατ᾽ αὐτοῦ γραφέντων ἢ λαληθέντων, ἰδιοχείρως ὑπέγραψα.

Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν, Δανιὴλ ὁ θεοφιλέστατος μητροπολίτης Ἀγκύρας ἔφη, ὁ θεὸς φυλάξοι τὴν ἁγίαν βασιλείαν ὑμῶν, ὁ θεὸς φυλάξοι τὸ κράτος τὸ εὐσεβὲς ὑμῶν, μακρημερεύσοι ὁ θεὸς τὴν ἁγίαν ζωὴν ὑμῶν, ἐκρατύνατε τῆς ὀρθοδοξίας τὰ δόγματα, τὰ σκάνδαλα τῆς ἐκκλησίας ἐκ μέσου ἐποιήσατε, καὶ εἰρήνη τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ δι᾽ ὑμῶν ἐβραβεύθη. ὁ θεὸς φυλάξοιτο τὴν ἁγίαν βασιλείαν ὑμῶν.

Ἔτι δὲ ὁ αὐτὸς σύλλογος ἐξεβόησεν, οἱ ἥνωσας τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ πάντα τὰ σκάνδαλα ἐξέωσας ἐξ αὐτῆς, ὑποτάξοι ὁ θεὸς πάντα τὰ βάρβαρα ἔθνη ὑπὸ τὴν κραταιὰν καὶ μεγάλην χεῖρά σου, ἀποδώσοι κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν τὰ ἀρχαῖα ὅρια τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας τῇ σῇ κραταιᾷ καὶ εἰρηνοποιῷ βασιλείᾳ. ὥστε εὔκαιρον εἰπεῖν τὸ Δαυϊδικὸν καὶ ἐπὶ σοῦ, ὅτι ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς, ὁ θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. καὶ γὰρ ἅπαν τὸ Χριστιανικὸν ἀγαλλιᾶται φῦλον ἐπὶ τοῖς κατ᾽ ἐχθρῶν σου τροπαίοις καὶ ἀνδραγαθήμασι· καὶ ἡ ἐκκλησία σήμερον τὸν οἰκεῖον ἀπολαβοῦσα πλήρως κόσμον, εὐφημεῖ καὶ δοξάζει καὶ ὑπερεύχεται τῆς κραταιᾶς καὶ μεγάλης καὶ ὑψηλῆς βασιλείας ὑμῶν.

Καὶ ἐπευφήμησαν, πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων, Βασιλείου, Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη.

Εὐδοκίας τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγούστης πολλὰ τὰ ἔτη.

Στεφάνου τοῦ πορφυρογεννήτου καὶ θεοπροβλήτου συγκέλλου πολλὰ τὰ ἔτη.

Φωτίου καὶ Ἰωάννου τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν πολλὰ τὰ ἔτη.

Πρᾶξις δ΄. μηνὶ Μαρτίῳ ιγ΄. ἰνδικτιῶνος ιγ΄. ἡμέρᾳ κυριακῇ.

Προκαθεσθέντος Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου ἐν τῷ

δεξι

δεξιῷ μέρει τῶν κατηχουμενείων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ συγκαθεσθέντων αὐτῷ Παύλου καὶ Εὐγενίου τῶν ἁγιωτάτων ἐπισκόπων, καὶ Πέτρου τοῦ θεοσεβεστάτου πρεσβυτέρου καὶ καρδιναλίου, τοποτηρητῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ τῶν τῆς ἀνατολῆς τοποτηρητῶν, ἅμα τοῖς θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις καὶ ἐπισκόποις.

A Catechumeniorum magnæ Ecclesiæ parte, & considentibus ipsi Paulo & Eugenio sanctissimis Episcopis, & Petro religiosissimo Presbytero & Cardinale, veteris Romæ Legatis, & orientalibus Legatis, unà cum Deo amabilibus Metropolitanis & Episcopis.

Φώτιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπε, τῆς παλαιᾶς ἔριδος καὶ φιλονεικίας, λέγω, τῆς σχισματικῆς πλάνης, ἐκ ποδῶν γενομένης, πρῶτα μὲν θεοῦ νεύσει καὶ φιλανθρωπίᾳ, ἔπειτα σπουδῇ καὶ ἀγῶνι τοῦ ὑψηλοῦ καὶ μεγάλου βασιλέως ἡμῶν, συνεργίᾳ τε καὶ ἐπικουρίᾳ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς Ἰωάννου, καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχιερατικῶν θρόνων· εἰρήνης δὲ βαθείας, ὡς ὁρᾶτε πάντες, ταῖς ἁπανταχοῦ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις βραβευθείσης, χαρᾶς δὲ ἀγαλλιάσεως τῷ τῆς ἐκκλησίας ἐμπλατυνομένης πληρώματι, δίκαιόν ἐστιν, ὡς οἶμαι, καὶ τὸν χθὲς ἐκπεφωνημένον ὅρον παρὰ τῆς ἁγίας ταύτης καὶ οἰκουμενικῆς [συνόδου] ὡς συνοδικὰς ἐπικυρῶσαι πράξεις, εἰς μέσον προαχθῆναι, καὶ εἰς τὰς ἁπάντων ἀκοὰς ἀναγνωσθῆναι, ἵνα ὅσης χαρᾶς καὶ εὐθυμίας οἱ παρόντες καὶ ἀκηκοότες τῇ παρελθούσῃ ἡμέρᾳ ἐπλήσθησαν, καὶ οἱ τότε μὲν μὴ παρόντες, νῦν δὲ συνόντες ἐν ἀπολαύσει γένωνται.

Photius sanctissimus Patriarcha dixit, Veteri contentione & altercatione, schismatico nempe errore, prorsus amotâ; primò quidem Dei nutu & erga homines benevolentiâ, deinde studio & conatu illustris & B magni nostri Imperatoris, adjumento item & auxilio sanctissimi Papæ spiritualis nostri Fratris & Patris Joannis, & reliquarum Patriarchalium Sedium: Perfectâ autem pace, ut videtis omnes, cunctis Dei ubique Ecclesiis restitutâ, gaudio vero & lætitiâ Ecclesiæ plenitudini dilatatâ; æquum est, uti credo, ut definitio quæ à sanctâ hâc & œcumenicâ Synodo heri edita fuit ad Synodicas Actiones confirmandas in medium proferatur, & omnium auditu legatur; ut quanto gaudio & animi lætitiâ qui die præterito adfuerunt & audiverunt impleti sunt, & qui tunc non adfuerunt, nunc verò præsentes sunt, fruantur.

C

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπε, δίκαιόν ἐστι καὶ δι' αὐτοὺς ἀπολειφθέντας ἀδελφοὺς ἡμῶν ἀκροατὰς τούτων γενέσθαι, ἵνα καὶ τῆς εὐφροσύνης κοινωνοὶ γένωνται.

Sancta Synodus dixit, Æquum est absentes fratres nostros per seipsos hæc audire, ut etiam lætitiæ participes sint.

Καὶ λαβὼν Πέτρος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ πρωτονοτάριος τὸν ἐκφωνηθέντα ὅρον παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ταύτης συνόδου ἀνέγνω, καθὼς καὶ πρότερον ἐν τῇ τρίτῃ πράξει.

Et accipiens Petrus Deo amabilis Diaconus & Protonotarius definitionem à sanctâ & œcumenicâ hâc Synodo editam legit, ut antea in tertiâ Actione.

Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν, ἡ ἁγία σύνοδος ἐβόησεν, οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω πιστεύομεν, ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως κραταιούμεθα· τοὺς οὕτω φρονοῦντας, διδασκάλους καὶ πατέρας ἀνακηρύττομεν· τοὺς παρὰ ταῦτά τι φρονοῦντας, ὡς ἐχθροὺς θεοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἡγούμεθα.

Et post lectionem, sancta Synodus exclamavit, D Sic sentimus, sic credimus, in hac fidei confessione confirmamur. Qui sic sentiunt, Doctores & Patres prædicamus: qui verò præter hæc aliud sentiunt, tanquam Dei & veritatis inimicos judicamus.

Εἴ τις παρὰ τοῦτο τὸ ἱερὸν σύμβολον τολμήσειε ἕτερον ἀναγράψασθαι, ἢ προσθεῖναι, ἢ ὑφελεῖν, καὶ ὅρον ὀνομάζειν ἀποθρασύνεσθαι, κατάκριτος καὶ πάσης Χριστιανικῆς ὁμολογίας ἀπόβλητος. τὸ γὰρ ἀφαιρεῖν ἢ προστιθέναι, ἀτελῆ τὴν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον τριάδα μέχρι σήμερον ἄνωθεν κατιοῦσαν ὁμολογίαν ἡμῶν δείκνυσι, καὶ τῆς τε ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ τῆς τῶν πατέρων διδασκαλίας καταγινώσκει. εἴ τις τοίνυν εἰς τοῦτο ἀνοίας ἐλάσαι τολμήσειε, ὡς ἀνωτέρω λέλεκται, καὶ ἕτερον ἐκθέσθαι σύμβολον καὶ ὅρον ὀνομάσαι, ἢ προσθήκην ἢ ὑφαίρεσιν ἐν τῷ παραδεδομένῳ ἡμῖν παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης μεγάλης συνόδου ποιῆσαι, ἀνάθεμα ἔστω.

Siquis præter hoc sacrum Symbolum aliud edere ausus fuerit, vel addere, aut auferre, & definitionem nominare audax præsumpserit, condemnandus est, & omni Christianâ confessione abjiciendus. Ablatio enim vel additio imperfectam esse nostram in hunc usque diem desuper descendentem in sanctam & consubstantialem Trinitatem ostendit confessionem, & Apostolicam E traditionem, & Patrum disciplinam condemnat. Siquis igitur in hanc dementiam pervenire ausus fuerit, ut superiùs dictum est, & aliud Symbolum edere & definitionem nominare, vel additionem aut ablationem in istâ, quæ à sanctâ & œcumenicâ Nicææ primùm magnâ Synodo nobis tradita fuit, facere, sit anathema.

Ἐν τούτοις ἔληξε καὶ τὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ὀγδόης συνόδου πεπραγμένα καὶ ὡρισμένα, εἰς καταρτισμὸν μὲν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ ἀμωμήτου τῶν Χριστιανῶν καὶ τῆς ἐκκλησίας σταθερὰν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν, δόξαν δὲ καὶ ἔπαινον τοῦ φιλανθρώπου καὶ εἰρηνοποιοῦ θεοῦ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα τιμὴ καὶ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

In his finem habuerunt quæ à sanctâ & œcumenicâ octavâ Synodo acta sunt & decreta, ad orthodoxam quidem fidem instaurandam & irreprehensibilis Christianorum Ecclesiæ pacem & concordiam stabiliendam, ad gloriam verò & laudem benigni & F pacifici nostri Dei, cui convenit omnis gloria, & adoratio, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

ΤΕΛΟΣ ΣΥΝ ΘΕΩ ΑΓΙΩ.

SANCTO DEO PROPITIO FINIS.

A

EPISTOLA SANCTI JOANNIS PAPÆ ROMANI

AD SANCTISSIMUM PHOTIUM Archiepiscopum Constantinopolitanum.

B

Joannes Episcopus, servus servorum Dei, Photio reverendissimo & Catholico Fratri Patriarchæ Constantinopolitano gratiam desuper ad opera salutaria.

NON ignoramus nos, quòd nonnulli eorum, qui apud vos sunt pacis minùs studiosi, de nostrâ Ecclesiâ, & ipsi, veritate neglectâ, mala quædam loquuntur, & res eo progressa est; ut parum absit, quin tua fraternitas de nobis & iis, qui nobis sunt subditi, non benè sentias. Et illi quidem nacti sunt occasionem, prout ipse ego affirmaverim, huic proposito minimè fictitiam, uti etiam præcedens sermo manifestum faciet, & Deus desuper nobis testimonio confirmabit. Verùm instar eorum, qui vinum aquâ adulterantur, quædam etiam miscent à seipsis falsa fingentes. Et nil mirum; Oportet enim, qui ab initio mali opifex fuit, & contra Deum inimicitias statuit, ac deinde nostrum primum parentem à creatoris amore separavit, etiam nunc habere aliquos sui ministros, & hos ipsos impellere; ut inter Ecclesias scandalum concitent. Ego verò ad Christum veritatis authorem oculos dirigens, qui inimicitias carni suæ abstulit, illorum hominum, qui malis gaudent, ora obstruere pro viribus contendam. Et hâc de causâ etiam antequam fraternitas tua mihi aliquid significet, de his te certiorem facere ipse decrevi; ut de rebus nostris satis edoctus, aures iis, qui conviciari student, ne præbeas; sed illos potiùs rejicias, &, ut alii eorum verba minùs audiant, efficias. Novit etiam tua fraternitas, quòd quando ad nos accessit qui nuper ab eâ missus est, de sancto Symbolo nos consuluit, & invenit nos inviolatum, sicut ab initio nobis traditum est, illud conservare, neque aliquid addidisse, vel detraxisse; cùm rectè novimus, quòd eos, qui talia facere audent, gravis condemnatio expectat. Et reverentiæ tuæ iterum significamus, ut de articulo illo, ex quo orta sunt scandala inter Dei Ecclesias, fiduciam in nobis reponas, quòd non solùm hoc non dicimus, sed etiam quòd eos, qui insaniâ suâ principio hoc facere ausi sunt, ut divini verbi transgressores condemnamus, & Theologiæ Christi Domini eversores, & Apostolorum, & reliquorum Patrum, qui Synodicè convenientes sanctum Symbolum tradiderunt, & unà cum Juda illos collocamus, quòd eadem, quæ ille, patrare ausi sunt; non quòd Dominicum corpus morti tradiderunt, sed quia Dei fideles, qui sunt quasi membra ejus corporis, Schismate diviserunt & ab invicem separârunt; & ita æternæ morti illos præcipites dantes, & multo magis seipsos, ut fecit prædictus indignus discipulus, suffocantes. Arbitramur autem tuam sanctitatem non ignorare cùm sit cordata & sapientia repleta, quòd, reliquis Episcopis nostris persuadere ita sentire, non mediocrem nobis molestiam affert, quoniam rem adeo gravem

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΠΑ ΡΩΜΗΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΓΙΩΤΑΤΟΝ ΦΩΤΙΟΝ ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως.

Ἰωάννης ἐπίσκοπος, δοῦλος τῶν δούλων τοῦ θεοῦ, Φωτίῳ τῷ αἰδεσίμῳ καὶ καθολικῷ ἀδελφῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως χάριν ἄνωθεν πρὸς ἔργα σωτήρια.

ΟΥΚ ἀγνοεῖν συμβαίνει ἡμᾶς, ὡς τινες τῶν αὐτόθι οὐκ εἰρήνης ἀντεχόμενοι περὶ τῆς ἐνταῦθα ἐκκλησίας, καὶ αὐτοὶ, οὐ πρὸς ἀλήθειαν ὁρῶντες, κακά τινα λέγουσι, καὶ τοῦτον, ὅτι καὶ τὴν σὴν ἀδελφότητα μικροῦ δεῖν, οὐκ ἀγαθὴν C ὑπόληψιν ἔχειν εἰς ἡμᾶς καὶ τοὺς ὑφ' ἡμᾶς παρεσκεύασαν. καὶ ἔσχον τούτοις οὐ μὲν ἀφορμὴν τοῦ αὐτοῦ τούτου οὐ ψόγου, καὶ αὐτὸς εἴποιμι ἂν ἐγὼ, ὡς καὶ ὁ λόγος προϊὼν δηλώσει, καὶ ὁ θεὸς ἄνωθεν ἡμῖν ἐπιμαρτυρήσει. ἀλλὰ κατὰ τοὺς τὸν οἶνον καπηλεύοντας ὕδατι, συμμιγνύουσι καί τινα ἀφ' ἑαυτῶν ψευδοπληρώσαντες. καὶ θαυμαστὸν οὐδέν· δεῖ γὰρ τὸν ἀπ' ἀρχῆς δημιουργὸν τῆς κακίας, καὶ πρὸς τὸν θεὸν στήσαντα ἔχθραν, εἶτα καὶ τὸν ἡμῶν προπάτορα τῆς τοῦ κτίσαντος ἀγάπης χωρίσαντα, καὶ νῦν τινας ἔχειν πρὸς ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, καὶ διεγείρειν τοὺς τοιούτους, ὅπως ἐμβάλωσι μέσον τῆς ἐκκλησίας σκάνδαλον. ἀλλ' ἐγὼ πρὸς τὸν τῆς ἀληθείας D δότην Χριστὸν ἀφορῶν, ὃς καὶ τὴν ἔχθραν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ ἔλυσεν, ὡς ἔχω δυνατὸν σπουδάζω τὸ στόμα τῶν χαιρεκάκων ἀνδρῶν ἀποφράττειν. καὶ διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τοῦ ὅλως τὴν σὴν ἀδελφότητα δηλῶσαί μοί τι, προέφθασα αὐτὸς περὶ τῶν τοιούτων γνωρίζειν σοι, ἵν' εἰδὼς ὅπως ἔχει τὰ καθ' ἡμᾶς, μὴ παρέχοις ὦτα τοῖς θέλουσι λοιδορεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποσοβεῖν αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἄλλους ποιεῖς μὴ ἀκούειν τοὺς λόγους αὐτῶν. καὶ γὰρ ἡ σὴ ἀδελφότης ἐπίσταται, ὡς ὅτε παρεγένετο πρὸς ἡμᾶς ὁ μικρῷ πρόσθεν ἀποσταλεὶς παρ' αὐτῆς, περὶ τοῦ ἁγίου συμβόλου ἡμᾶς ἐπηρώτησεν, εὗρεν ἀπαράτρεπτον, καθὼς ἀρχῆθεν παρεδόθη E ἡμῖν, διατηροῦντας, καὶ μήτε προστιθέντας τι ἢ ἀφαιροῦντας, ἀκριβῶς εἰδότας, ὡς τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσι, βαρεῖα καταδίκη ἀναμένουσα ἀπόκειται. καὶ πάλιν οὖν προσδηλοῦμεν τῇ αἰδεσιμότητί σου, ἵνα περὶ τοῦ ἄρθρου τούτου, δι' ὃ συνέβη τὰ σκάνδαλα μέσον τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ, ἔχεις πληροφορίαν εἰς ἡμᾶς, ὅτι οὐ μόνον οὐ λέγομεν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρῶτον θαρρήσαντας τῇ ἑαυτῶν ἀπονοίᾳ τοῦτο ποιῆσαι παραβάτας τῶν θείων λόγων κρίνομεν, καὶ μεταποιητὰς τῆς θεολογίας τοῦ δεσπότου Χριστοῦ, καὶ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν λοιπῶν πατέρων, οἱ συνελθόντες συνοδικῶς παρέδωκαν τὸ ἅγιον σύμβολον, καὶ μετὰ F τοῦ Ἰούδα αὐτοὺς τάττομεν, ὅτι καὶ ταὐτὰ ἐκείνῳ τετολμήκασιν, οὐ παραδόντες εἰς θάνατον τὸ κυριακὸν σῶμα, ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς, οἳ εἰσὶν ὡς μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ, διαχωρίσαντες καὶ διατεμόντες ἀλλήλων, καὶ οὕτως αὐτοὺς παραπέμψαντες θανάτῳ, καὶ μᾶλλον ἑαυτοὺς, ὡς ἐκεῖνος ὁ ῥηθεὶς οὐκ ὀρθὸς μαθητὴς, ἀποπνίξαντες. οἰόμεθα δὲ μηδὲ τὴν σὴν ἱερότητα ἀγνοεῖν, ὡς οὖσα συνετή τε καὶ πλήρης σοφίας, ὅτι τὸ καὶ τοὺς λοιποὺς ἡμῶν ἐπισκόπους πεπεῖσαι οὕτω φρονεῖν, εἰς δυσχέρειαν ἡμῖν οὐ μικρὰν ἐμπίπτει ὅτι πρᾶγμά τι θειότερον οὕτω ταχὺ

μῶν

μεταλαβεῖν οὐδεὶς ἂν δυσκόλως δυνηθείη, καὶ βραχεῖ χρόνῳ τὴν ἔναρξιν εἴληφε, καὶ οὐκ ἔστι παγιωθὲν ἐκ πολλῶν ἐνιαυτῶν. καὶ διὰ ταῦτα καλῶς ἔχειν ἔδοξεν ἡμῖν, ἵνα μὴ μετὰ βίας ἀναγκασθῇ τις παρ' ἡμῶν ἐᾶσαι τὴν προσθήκην, ἣν ἔρρηξεν ἐν τῷ συμβόλῳ προστεθεῖσαν, ἀλλὰ μᾶλλον μετὰ ἐπιεικείας καὶ οἰκονομίας παρασκευάσαι τούτους, κατὰ βραχὺ παραινοῦντας ἀποστῆναι τῆς βλασφημίας. ποιμάνατε γὰρ τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον, οὐκ ἀναγκαστῶς, ἀλλ' ἑκουσίως, οὐδ' ὡς κατακυριεύοντες τοῦ κλήρου, ἀλλ' ὡς τύποι γινόμενοι, ὁ ἄκρος τῶν ἀποστόλων Πέτρος ἔφη. οἱ τοίνυν οὕτως ἡμῶν κατηγοροῦντες, ὡς τοῦτο φρονούντων, οὐκ ἀληθείᾳ πρὸς τὴν κατηγορίαν ταύτην κέχρηνται. ὅσοι δὲ περὶ μὲν τῆς ἡμῶν γνώμης τοῦτο οὐκ ἀμφιβάλλουσι, ἄλλοις δέ τισι τετολμημένον καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς καταγγέλλουσιν, οἱ τοιοῦτοι οὐ ψευδῶς λέγουσι. τῇ σῇ τοίνυν ἀδελφότητι ἁρμόζει, μηδέν τι ἔχειν καθ' ἡμῶν σκάνδαλον, μηδὲ ἐκκόπτειν τοῦ λοιποῦ τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν σώματος, ἀλλὰ μᾶλλον συναγωνίζεσθαι ἡμῖν μετ' οἰκονομίας καὶ ἐπιεικείας καὶ τοὺς λοιποὺς, ὅσοι τῆς ἀληθείας ἐξέκλινον, πρὸς αὐτὴν ἐπιστρέφειν, ἵνα δὴ καὶ τὸν ὑπὲρ τούτου μισθὸν σὺν ἡμῖν ἡ αὐτὴ ἀπολήψεται. ἔρρωσο ἐν κυρίῳ αἰδεσιμώτατε καὶ καθολικὲ ἀδελφέ.

Τέλος τῶν πράξεων τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ὀγδόης συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ ὡς α΄. καὶ β΄. γέγονεν αὐτὴ μετὰ τὴν ζ΄. ἔτη οε΄.

A tam citò commutare nemo facilè posset, licèt brevi tempore ortum habuerit, nec per multos annos confirmata fuerit. Et hâc de causâ rationi congruum nobis visum est, ne violenter aliquis cogatur à nobis additionem illam omittere, quam Symbolo adjectam noverit; sed potiùs mansuetudine & prudentia parare illos, paulatim admonentes, ut a blasphemiâ recedant. *Pascite*, Apostolorum summus inquit Petrus, *qui in vobis est, gregem, non coactè, sed spontaneè; neque ut dominantes in Clerum, sed tanquam exemplaria facti.* Qui igitur nos ita accusant, ac si tale B quid sentiamus, non jure talem instituunt accusationem. Quicunque verò de nostrâ sententiâ hoc non dubitant, & aliis nonnullis etiam, qui nunc apud nos sunt, audacter commissum annunciant, ii non falsò dicunt. Tuam itaque decet fraternitatem, neque scandalum aliquod adversus nos pati, neque à reliquo Ecclesiæ nostræ corpore abscindere; sed potiùs nobiscum cum prudentiâ & mansuetudine agones sustinere, & alios, qui à veritate declinârunt, ad illam revocare, ut hujus quidem mercedem nobiscum etiam ipsa recipiat. Vale in Domino reverendissime & Catholice C Frater.

Finis Actionum sanctæ & œcumenicæ octavæ Synodi, Constantinopoli celebratæ, quæ ut i. & ii. habita fuit post vii. annos lxxv.

INDEX ACCURATUS OMNIUM RERUM

ET

VERBORUM NOTATU DIGNIORUM

Quæ in utroque Tomo continentur.

Literæ t. 1. *indicant Tomum primum.* t. 2. *tomum secundum : in quo litera minuscula* c. *Canonicas Epistolas*, b. *Blastaris Syntagma* : p. *Synodum, quæ Photium restituit.*

Literæ majusculæ locum in paginâ denotant.

A

Anim

B

C.

Χειροτονία

D

Anima

B

An

Χειροτονία.

E.

Ecclesia

Circa

Eudocia

F.

G.

H.

Hære-

I.

Intero-

K.

L.

M.

Ordina-

P.

Q.

R.

S.

T.

V.

X.

Z.

GUILIELMI

GUILIELMI BEVEREGII
ANNOTATIONES
IN
SS. APOSTOLORUM,
CONCILIORUM,
PATRUMQUE CANONES:
NEC NON
IN SCHOLIA IIS ANNEXA.

GUILIELMI BEVEREGII
ANNOTATIONES
IN
CANONES APOSTOLICOS.
PRÆFATIO
De Numero ac Authoritate Canonum Apostolicorum.

I. NOtas ac observationes in hosce, qui sub Apostolorum nomine multis retro seculis in Ecclesiâ Christianâ militarunt, non minus quam in Synodorum Patrumque Canones à Græcis receptos, eorumque interpretes, edituri; prius de omnibus quam de singulis disserere, & quo tandem jure Veteres hi Canones gloriosum illum titulum, *Κανόνες τῶν Ἀποστόλων*, meruisse censeantur, explicare necessarium duximus. Hoc ut effectum demus, duas præcipue quæstiones discutiamus oportet, quarum prima est de canonum horum numero, de authoritate & antiquitate altera: quas ambas paucis expedire molimur.

II. Quod ad numerum attinet, primò tenendum est, quod etiamsi complures antiquiorum Patrum de Canonibus hisce sæpius meminerint, nihil tamen certi de antiquitus recepto eorum numero è quopiam elicere possumus, usque ad quingentesimum plus minus à Christo nato annum. Inter decretales, fateor, Romanorum Pontificum Epistolas una circumfertur Zepherini (qui ad sedem Romanam provectus est anno Chr. 198.) ad Episcopos omnes Sicilienses, in quâ dictum est, *Septuaginta enim Apostoli sententias præfixerunt*; quomodo etiam Hincm. Rhemensis legit in l. de var. c. Eccl. c. 18. At Ivo Carnotensis in decret. part. 4. c. 107. & autor Panormiæ sive Panomiæ l. 2. c. 105. & Gratianus distinct. 16. c. 2. pro *septuaginta* legunt *sexaginta*. Gregorius Presbyter autem in Polycarpi sui l. 3. tit. 20. *quinquaginta* citat, ut observant Romani quoque juris Canonici correctores sub Gregorio XIII. ad distinct. 16. c. 2. Et Severinus Binius, qui hanc inter alias epistolas decretales Concil. tom. 1. part. 1. edidit, ad *septuaginta* in margine notat, *alias sexaginta, alias quinquaginta*: ut ex tanta lectionum varietate, nihil certi concludi possit. Et præterea, nec multum refert, quot Canones sive sententiæ in dicta Epistola recenseantur ut ab Apostolis præfixæ, cùm hæc una sit ex iis epistolis, de quibus ipse Bellarminus ait, *Aliquos errores in has epistolas irrepsisse non negaverim, nec indubitatas esse affirmare audeam*. Bellarm. de Rom. Pontif. l. 2. c. 14. Et Baronius, ex multis eas suspectas reddi epistolas affirmat, ad an. 865. & aciem argumentorum quæ ex hisce epistolis petuntur, aliorum objectionibus retusam videri posse, ad an. 102. unde doctissimus ille Petrus de Marca liberum esse venerandos Pontificum titulos epistolis istis detrahere affirmat, & supposititias esse probat, de concord. sacerd. & imp. l. 3. c. 5. & idcirco ab earum citatione cautus abstinet. Cæterum quod non prætereundum est, idem ille Petrus de Marca l. 3. cap. 2. ad numerum Canonum horum adstruendum, alium laudat librum *συναγωγὴ τῶν κανόνων* appellatum, sub nomine Theodoreti Cyrensis, qui ante tempus à nobis præstitutum claruit. Sed eruditissimo viro imposuit codex MS. in Bibliothecâ Regiâ, quem solum, ni fallor, viderat, titulum præ se ferens *Θεοδωρήτου ἐπισκόπου Κύῤῥου*. Verum Christophorus Justellus alios codices MS. citat, unum qui *Ἰωάννου πρεσβυτέρου Ἀντιοχείας*, alterum qui *Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως* nomen præfert, Joh. videlicet Scholastici, qui primò Presbyter Antiochenus, & deinde Episcopus Constantinopolitanus fuit: & codicem præterea nostrum Oxoniensem, cujus titulus est *Συναγωγὴ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν* &c. & postea *Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ σχολαστικοῦ εἰς ν΄ τετμημένον τίτλον*. E quibus satis, ut opinor, patet Theodoretum non fuisse collectionis istius auctorem, sed Joh. Scholasticum sive Antiochenum, qui post annum prædictum floruit, uti mox ostendemus. Hoc autem lectorem obiter admonendum duxi, ut si forsitan inter doctissimum illud Petri de Marca opus legendum, in collectionem hanc ab eo laudatam inciderit, eandem esse sciat, quam Christophorus Justellus sub Johannis Antiocheni nomine edidit.

III. At quingentesimo circiter æræ Christianæ anno, ipse primus æræ istius conditor Dionysius Exiguus codicem Canonum Ecclesiæ Orientalis è Græcâ in Latinam Linguam quam accuratissimè transferebat, cui etiam Latinam suam Canonum quinquaginta sub Apostolorum nomine versionem præfigebat. Tempus quo antiqua hæc Canonum interpretatio in lucem prodiit, ex duabus ipsius Dionysii epistolis erui poterit; quarum una est ad Petronium Episcopum, quam Dionysius Petavius è MSS. edidit ad calcem operis de doctrinâ temporum. In uno exemplari quo usus est Petavius, hæc scripta sunt, *In præsenti namque tertia indictio est, consulatu Probi junioris tertius decimus circulus decemnovalis decimus lunaris est*: è quibus constat annum quo & paschalem suum cyclum instituit, & hanc epistolam conscripsit, fuisse annum æræ vulgaris DXXV. utpote Philoxeno & Probo Coss. indict. III. aureo numero XIII. In hâc autem Epistola Dionysius Exiguus citat Canonem, LXXIX. totius codicis, *qui primus est Antiocheni Concilii* ut ipsius verbis utar & quidem juxta suam ipsius interpretationem: unde liquet versionem hanc elaboratam esse, ac proinde quinquaginta Apostolorum Canones editos ante an. DXXV. Sed accuratius adhuc tempus colligere licebit ex Epistola ipsius ad Julianum Presbyterum tituli sanctæ Anastasiæ, Pontificum Romanorum decretis ab eo collectis præfixâ, & ex MSS. Christophori Justelli editâ. In hâc enim Epistola Dionysius se in decretorum collectione eodem modo processisse scribit, *quo dudum de Græco sermone Patrum transferens Canones ordinarat*. Ergo Canonum versio prius facta est, quam hæc Epistola scripta, quæ tamen data est ad Julianum Presbyterum tituli S. Anastasiæ, qui interfuit Synodis Rom. primæ & quartæ sub Symmacho habitis, quarum illa Kal. Mart. anno 499. post consulatum Paulini; hæc sub VIII. Id. Novemb. anno 502. Avieno juniore Consulatum gerente celebrata est: nulla vero postea illius occurrit mentio. Unde plusquam verisimile cuipiam videatur, hanc Apostolicorum aliorumque Canonum versionem quinto exeunte seculo, vel saltem ineunte sexto, hoc est, anno circiter quingentesimo divulgatam esse.

IV. Non citius autem edita est hæc Dionysiana Canonum interpretatio, quam ab Ecclesiâ Romanâ recepta, quod Cassiodorus ejusdem ætatis scriptor abunde testatur, de Dionysio hæc scribens, *Qui petitus à Stephano Episcopo Salonitano, ex Græcis exemplaribus Canones Ecclesiasticos, moribus suis ut erat planus atque disertus, magna eloquentia luce composuit: quos hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur*. Cassiod. divin. lect. c. 23. Et ab eo usque tempore per totum propemodum Occidentem hi quinquaginta canones, iique soli, Apostolorum titulo, dignati sunt, & inter reliquos conciliorum canones à Dionysio versos observati. Hinc est quod Johannes secundus sede Romanâ potitus anno 532. in causâ Contumeliosi Regensis Episcopi inter alios citat Can. Apost. xxv. & xxix. idque ex interpretatione Dionysianâ, in epistolâ ad Cæsarium Arelatensem datâ, Concil. Gall. tom. 1. Et Zacharias Papa dignitatem istam affecutus anno 741. plures Canones ex eadem versione laudat, in epistolâ ad Pipinum Regem, & Episcopos Francorum, in Binii Concil. tom. 3. part. 1. pag. 367. & 368. edit. Colon. an. 1618. Et Leo iv. Papa an. 847. *Quibus autem, inquit, in omnibus Ecclesiasticis utimur judiciis, sunt canones Apostolorum, Nicænorum &c.* Gratian. distinct. 20. cap. 1. viz. juxta Dionysianam versionem, quâ Apostolici 50. soli numerantur. Anastasius Bibliothecarius in præfatione ad 7. Synodum ad Johannem viii. Papam Romanum an. 872. scribit Stephanum prædecessorem ejus L. solos Apostolorum canones recipiendos synodicè promulgâsse, verba ejus sunt, *Et certe de Apostolorum Canonibus liquido novimus, quoniam hos* quidam

quidam facile non præbuère consensum. Sed & prædecessor vester beatissimus papa Stephanus non ex his plusquam quinquaginta synodice promulgavit. Et Humbertus Sylvæ candidæ episcopus in disputatione de jejunio sabbati contra Nicetam Pectoratum an. 1054. hæc habet, *Et hoc asserere conaris ex apocryphis libris & canonibus pari sententia sanctorum patrum repudiatis; nam Clementis librum, id est, Petri Apostoli itinerarium, & canones Apostolorum numeraverunt inter Apocrypha, exceptis capitulis quinquaginta, quæ decreverunt orthodoxæ fidei adjungenda.* Gratian dist. 16. c. 3. Unde liquet quinquaginta Apostolorum canones approbatos, reliquos tunc temporis repudiatos esse. Hinc Urbanus secundus iisdem fere temporibus, in epistola præposito S. Juventii destinata, *sciendum vero*, inquit, *quod canones Apostolorum quorum authoritate orientalis, & ex parte Romana utitur Ecclesia &c.* apud Grat. dist. 32. cap. 6. nimirum illa plures, hæc L. solos admittit. Et Gratianus anno 1145. *Apostolorum vero canones qui per Clementem Pontificem Romanum, sicut quidam asserunt, dicuntur esse translati, sunt quinquaginta*, distinct. 16. præf. Etiam in veteri canonum codice quem Wigorniensi Ecclesiæ Dunstanus Archiepiscopus Cantuariensis contulit, L. soli Apostolorum canones describuntur, ut observat Jacob. Armachanus in proleg. ad Polyc. & Ignat. epist. Nec omittendum est Cresconium, sive Crisconium, Episcopum Africanum tam in breviario canonico quam in collectione canonum L. solos sub Apostolorum nomine laudare, idque ex interpretatione Dionysiana; & Isidorum quoque sive Hispalensem, sive Mercatorem, Setubensem Episcopum, juxta Chronicon Juliani Toletani (incertum enim est quisnam istius collectionis auctor fuit, quæ sub Isidori nomine circumfertur) de L. solis Apostolicis meminisse, quos etiam ut à Dionysio translatos citat, etiamsi in reliquis conciliorum canonibus antiquam versionem retineat. E quibus omnibus inter se collatis probe constat, L. solos sub Apostolorum nomine per multa secula in Ecclesia Romana receptos esse, eosque ex Dionysiana versione. Hinc est quod Codex canonum Ecclesiæ Romanæ anno 1525. à Joh. Wendelstino editus L. solos Apostolorum canones exhibeat; & quod in primo conciliorum tomo impres. Coloniæ anno 1530. L. soli Apostolorum canones recenseantur, etiamsi in editione Petri Crabbe, & aliis posterioribus plures numerentur.

V. Dionysius igitur Exiguus L. solos Apostolorum canones è Græco transtulit; utrum autem plures in codice quo usus est, extiterint necne, incertum est. Petrus de Marca cæteros ab eo consulto omissos opinatur, *præsertim cum can. lxvi. ingratus Romanis auribus esset.* de Concord. l. 3. c. 2. Sed vero nobis dissimile videtur, ut partem tantam codicis transferret, reliquamq; omitteret, ne Romanis displiceret, cum ipse in præfatione etiam L. à se versis *plurimos consensum non præbuisse facilem* affirmet, & propterea Romanis æque ac aliis liberum esset eos vel admittere vel repudiare. Utrum autem in exemplari quod transtulit Dionysius, plures quam quinquaginta fuerunt canones necne, non tanti est momenti, ut litem moveret, præcipue cum, etiamsi codex quem ipse vertit, plures non habuerit, ejus tamen æqualis exemplar nactus est quod lxxxv. canones Apostolicos continuit: Johannes viz. scholasticus, primo Antiochiæ presbyter, (unde & Antiochenus dicitur) postea vero ad thronum Constantinopolitanum à Justiniano (sub quo & Dionysius claruit) imperatore promotus. Hic enim in præfatione ad canonum collectionem quam, ut antea notatum est, Marca sub Theodoreti nomine laudat, disertis verbis ait, Οἱ τῷ ἄγιοι τῷ κυρίῳ μαθηταὶ ϰ̀ ἀπόστολοι ὀγδοήκοντα πέντε διὰ Κλήμεντ☉ κανόνας ἐξέθεντο. unde constat canones Apostolorum lxxxv. in Oriente iisdem etiam temporibus obtinuisse, quibus Dionysius L. solos latinè vertebat. Hanc suam canonum collectionem Joh. Antiochenus (sub isto enim nomine editus est) in L. titulos distribuit, quibus canones hosce Apost. LXXXV. inter alios conciliorum commiscet; adeo ut hi LXXXV. Apostolici una cum synodalibus ab eo commemoratis codicem canonum Ecclesiæ orientalis tunc etiam dierum constituerent. Et hinc est quod in Concilio Trullano anno 681. celebrato can. 2. canones LXXXV. τῶν ἁγίων ϰ̀ ἐνδόξων ἀποστόλων synodali authoritate confirmentur. Et ab hoc demum tempore Ecclesia Orientalis religiosissime, si quos alios, hos LXXXV. Apostolorum canones observarunt. Et quicunque ex iis jus canonicum tractarunt, nec plures nec pauciores recensent. Photius Patriarcha C P. in nomocanone, Alexius Aristenus, Joh. Zonaras, Theodorus Balsamon, Simeon magister & Logotheta, Arsenius Monachus, Constantinus Harmenopulus in epitome canonum, & Matthæus Blastares in syntagmate, & quotquot præterea Græci juri canonico operam dederunt, in prædicto LXXXV. canonum Apostolicorum numero unanimes consentiunt. At in Arabica canonum collectione numerus ad LXXXI. reducitur, ut ex ipso etiam titulo patet, quem ex Ms. bibliothecæ Bodleianæ transcriptum huc transferre non pigebit هذه القوانين التي وضعها الرسل القديسين والتلاميذ الطهار التي تدعي القلنسات التي اجتمعت عليها الحواريون ورسموها بتاييد الروح القدس بعلية صهيون التي اخبر بها اكليمنطس تلميذ بطروس الرسول وعدتها احد وثمانون قانونا *Hi sunt Canones quos sancti Apostoli, purique discipuli composuerunt, quique Tituli cognominantur, ad quos constituendos congregati sunt Apostoli, eosque Spiritus Sancti ope in summo Sionis cœnaculo, uti Clemens Petri Apostoli discipulus enunciavit. Et numerus eorum est octoginta unus.* Eodem quoque modo in plerisque Latinis horum canonum editionibus non LXXXV. sed LXXXIV. numerantur, duodecimo nimirum & decimo tertio in unum conjunctis.

VI. Ut de numero sic & de authoritate horum canonum in varias abitur partes. Nam Johannes Damascenus non referre videatur solum, ut Alphonsus de Castro adv. hær. l. 2. c. 20. modeste nimis loquitur, sed revera in canonicorum sacræ scripturæ librorum numerum eos refert: recensitum enim à se canonicorum librorum catalogum, nulla facta distinctione, sic claudit, Παῦλος Ἀποστόλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες· Ἀποκάλυψις Ἰωάννου εὐαγγελιστοῦ· κανόνες τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντ☉, Damasc. de fide orthod. l. 4. c. 18. quod tamen inconsulte nimis ab eo factum recte monet Baronius ad an. 102. Sixtus Senensis S. Athanasium quoque eos inter hagiographa recensuisse scribit, *Canonum Apostolicorum*, inquit, *autoritas est recepta & indubitata, Athanasius enim inter hagiographa eos numerat.* Sixt. Sen. bibl. sanctæ l. 2. in Clemente. Sixtum fide implicita sequuntur Bellarminus l. de scriptorib. Eccles. in Clemente, & Possevinus in apparatu sacro. At in synopsi, quam citant, Athanasii, nulla occurrit canonum Apostolicorum mentio, nisi forsitan sub generali Κλημεντίνων nomine, quæ tamen Athanasius non inter hagiographa, sed apocrypha recenset: & Eusebius nihil è Clementinis a veteribus approbatum asserit præter Epistolam primam ad Corinthios, Euseb. hist. Eccl. l. 3. κεφ. λζ'. Porro concilium Trullanum hosce canones non quidem inter canonicos scripturæ libros, sed tamen inter reliquos ab Ecclesia recipiendos canones confirmat, idque sub ipsorum Apostolorum nomine concil. Trull. can. 2. Et hinc est quod Græcorum plurimi synodi istius autoritate inducti, non L. solos priores, sed & universos LXXXV. ab ipsis Apostolis vel compositos vel saltem Clementi dictatos asserant. Unde Balsamon in alterum canonem eos qui L. solos recipiunt, perstringens, ait, ὁ παρὼν κανὼν μέμφεται ἐκείνους, ὅτι τινὲς γὰρ δὲ ἀπόστολος λέγοντας μὴ ἐκτεθεῖσθαι παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνας τι. Eadem propemodum habes in Matthæi Blastaris præf. ad syntagma. Nec defuerunt è Latinis qui hosce canones ut à Apostolis acceptos retulerunt: *Apostolorum canones et in vita Apostolorum*, inquit Lindanus in Chron. præf. panopl. *illos canones ab Apostolis constitutos, à beatoque Clemente conscriptos esse, multis & certis argumentis adducor ut credam*, inquit Lambertus Gruterus in præf. oper. Clement. Salmeron *dicit in concilio Hierosolymitano Act. 15. ab Apostolis conditos esse, ac proinde immerito pro apocryphis à quibusdam censeri affirmat*, tom. 2. tract. 44. Franciscus Turrianus peculiarem edidit tractatum, quo probare nititur, omnes hosce canones ab Apostolis compositos esse, idque in concilio Hierosolymitano. Cui subscribit & Lorinus in Act. Apost. cap. 15. necnon Onuphrius in catalogo Platinæ præfixo. Hanc denique & Josephi Ægyptii Arabici canonum collectoris sententiam fuisse, titulus ante citatus indicat.

VII. Alii è contra hosce canones dubios & suppositios esse, & Apostolis falso adscriptos prodiderunt, iique è Græcis pariter ac è Latinis. Photius enim in præfatione ad nomocanonem à Christophoro Justello ex MS. bibliothecæ Oxoniensis edita, olim observavit, ὁ μὲν ἀλλὰ κ̀ τὰς λεγομένας τῶν ἁγίων ἀποστόλων, οἱ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ἀμφιβόλως διὰ τινας αἰτίας ἐγένοντο. Et post eum Matthæus Blastares, ἐν ἀγνοίᾳ ὅτι πρὸς τῶν ἀρχαίων ἀμφιβόλως τοὺς κανόνας τούτους ἐγένοντο. Et ipse quidem Photius unus ex iis fuisse videtur: utpote qui Canones etiam à se collectos recensens, non dicit οἱ τῶν ἀγίων ἀποστ.

ἀνεστάλησαν κανόνες, sed οἱ λεγόμενοι τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος κανόνες πε'. Sic etiam Dionysius Exiguus in præfatione ad codicem canonum Ecclesiasticorum, *In principio itaque canones*, inquit, *qui dicuntur Apostolorum, de Græco transtulimus, quibus quia plurimi consensum non præbuere facilem, hoc ipsum vestram noluimus ignorare sanctitatem.* Et Isidorus in suâ præfatione, *Propter eorum auctoritatem cæteris conciliis præposuimus canones qui dicuntur Apostolorum, licet à quibusdam Apocryphi dicantur, quoniam plures eos recipiunt*, ita quidem citatur à Gratiano dist. 16. c. 4. at capite primo ejusdem distinctionis hæc etiam ex Isidoro laudantur, *Canones qui dicuntur Apostolorum, seu quia eosdem nec sedes Apostolica recepit, nec sancti patres illis assensum præbuerunt, pro eo quod ab hæreticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur, quamvis in eis utilia inveniantur, tamen ab auctoritate canonica atque Apostolica eorum gesta constat esse remota atque inter Apocrypha deputata.* In utroque fortasse loco respectum habuit ad Gelasium papam, & 70. episcopos in synodo sub eo celebrata congregatos, an. 494. qui authenticos ab apocryphis libros discernentes, dicunt, *Liber canonum Apostolorum Apocryphus* apud Grat. distinct. 15. c. 3. At Hincmarus Rhemensis, *B. Gelasium in catalogo qui libri in Ecclesiâ recipiantur, de his Apostolorum canonibus penitus tacuisse, nec inter Apocrypha eos misisse*, scribit in opus c. cap. 24. adeo ut in codice quo Hincmarus anno circiter 860. usus est, verba ante citata omissa videantur. Ipse autem Hincmarus eodem in loco præmiserat, *Cæterum iidem canones, qui vocantur Apostolorum, non ab ipsis Apostolis conscripti esse creduntur.* In eadem sententiâ Fulgentius quoque Ferrandus, & Martinus Bracharensis fuisse videntur, ex eo quod nec ille in breviatione, nec hic in collectione canonum, hosce laudare dignentur.

VIII. Ut nos inter duas has extremas latitantem opiniones ipsam investigemus veritatem, & summam, quoad ejus fieri potest, canonum horum antiquitatem iisque debitam exinde pendentem autoritatem inveniamus, antiquiora S. Patrum qui annum prædictum quingentesimum præcesserunt, volumina consulamus, & quæ ex iis in adversaria nostra de canonibus hisce congessimus testimonia, depromamus necesse est. Telam autem à Chalcedonensi sive quartâ generali Synodo exorsi, usque ad ipsa tempora quibus hi canones nobis constituti videntur, hoc est, ad prima propemodum Ecclesiæ recens natæ incunabula eam gradatim ascendendo protrahere moliemur. Patres igitur in prædictâ synodo Chalcedone celebratâ anno Dom. 451. congregati can. 22. decernunt, *non licere Clericis post mortem Episcopi res quæ ad ipsum pertinent diripere*, καθὼς καὶ τοῖς πάλαι κανόσιν ἀπηγόρευται. At vero nullos alios hâc synodo vetustiores canones invenire est hoc prohibentes, præter Apostolicos, quorum quadragesimo cautum est ne mortuo Episcopo rerum Ecclesiasticarum occasione quæ propria fuerant Episcopi intercciderent, sive diriperentur: videsis notas in dictum 40. can. Apost. Synodus porro Ephesina sive Oecumenica tertia anno 431. habita, decretum edidit quo asseruit, episcopum Antiochenum in Cypro ordinare, quæ extra suos esset limites, esse πρᾶγμα παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων καινοτομούμενον, viz. præter can. Apost 34. & 35. Extat hoc decretum in Actis Concil. Ephes. part. 2. Act. 7. in nonnullis fateor editionibus pro ἀποστόλων legitur πατέρων quod tamen tantidem est. Quinetiam in isto quoque libello quem Rheginus tunc temporis synodo offerebat, hoc *contra Apostolicos canones* esse traditur ibid. Ad hæc Arcadio tertiùm, & Honorio secundùm Coss. hoc est anno 394. celebratum est concilium provinciale Constantinopoli de Agapio & Bagadio, utroque Episcopatum Bostræ sibi vendicante, in quo Nectarius Constantinopolitanus & reliqui patres decernebant, Episcopum accusatum non nisi synodi & provinciæ Episcoporum sententiâ deponendum esse, καθὼς καὶ οἱ Ἀποστολικοὶ κανόνες διωρίσαντο. viz. can. Apost. 74. Hæc extant ad calcem primi tomi hujusce operis. Hisce temporibus celebrata est synodus Carthaginensis, cujus can. 53. Aurelius Episcopus dixit, ὁ ἀρχαῖος τύπος φυλαχθήσεται *ut tres Episcopi Episcopum ordinent*, viz. can. Apost. 1. & Balsamon quidem τύπον per κανόνα interpretatur, & dictum Apost. can. ita antiquitùs intellectum esse; ut tres ad minimum Episcopi ordinent Episcopum, in notis ad Aristeni istius canonis interpretationem ostendimus. Hinc ad secundam universalem transeamus synodum Constantinopoli habitam anno 381. Patres in hâc synodo convocati ad Damasum, Ambrosium, aliosque Romæ tunc temporis congregatos epistolam mittebant, quâ inter alia dicunt, παλαιός τε ὡς ἴστε θεσμὸς κεκράτηκε, καὶ τῶν ἁγίων ἐν Νικαίᾳ πατέρων ὅρος, nimirum ut Antistites unà cum finitimis (modo ipsis visum fuerit) episcopis ministros ad Ecclesiarum commodum in suis ipsorum provinciis ordinent; at nulla synodo Nicænâ antiquior lex extitit quæ hoc constituit, præter can. Apost. 14. & 15. Extat hæc Epistola ad finem Actorum Concilii C. P. & apud Theodoretum hist. Eccl. l. 5. cap. 9. Hisce diebus Evagrius sedem Antiochenam occupabat, à Paulino decessore solo, & jam decedente ordinatus quod παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεσμόν, imo παρὰ πολλοὺς κανόνας factum observat Theodoretus hist. Eccles. l. 5. c. 23. viz. Contra can. Apost. 1. & 76. quorum ille non nisi à duobus vel tribus Episcopum ordinari mandat, hic Episcopum quem vult sui loco ordinare prohibet. Hisce etiam temporibus Basilius ille Magnus clarebat, qui in primâ Epistolâ ad Amphilochium can. 3. ait, ὅτι ἀρχαῖος ὁ κανὼν, ut qui gradu exciderunt huic soli punitionis modo subjiciantur, viz. can. Apost. 25. Idem quoque canone 12. dicit, τοὺς διγάμους παντελῶς ὁ κανὼν τῆς ὑπηρεσίας ἀπέκλεισε, ubi Balsamon observat per κανόνα indigitari can. Apost. 17. Idem observatur & à Matthæo Monacho in matrimonialibus cap. περὶ διγάμων. & recte quidem, siquidem nullus alius de ea re canon extabat. Præterea anno Dom. 341. habita est synodus Antiochiæ: Plerique autem canonum ab hâc synodo editorum eadem quæ Apostolici & nonnunquam iisdem verbis decernunt, ut nihil certius esse potest, quam vel Antiochenos ex Apostolicis vel Apostolicos ex Antiochenis transcriptos esse, ut cuivis conferenti patebit. At vero Antiochenos ex Apostolicis, non è contra, traductos esse probe constat ex can. Antioch. 9. quo statutum est, reliquos Episcopos nihil magni momenti facere, sine primo sive Metropolitano κατὰ τὸν ἀρχαῖον κρατήσαντα ἐκ τῶν πατέρων ἡμῶν κανόνα, viz. juxta Apost. can 34. eadem omnino decernentem, unde patres Antiochenos canones Apost. vidisse, omnesq; suos qui cum Apostolicis conveniunt, ex iisdem transtulisse, eosque suâ demum autoritate confirmasse luculenter patet. Hisce diebus celebratissimus ille Athanasius ad ubique orthodoxos epistolam conscripsit, in quâ conqueritur Georgium natione Cappadocem, per vim, judicumque extraneorum opem, thronum Alexandrinum invasisse; & protinus subjungit, ὧν ὁ ἐκκλησιαστικὸς θεσμὸς παρελύθη viz. can. Apost. 29. & 30. ut vero Imperiali quoque autoritate veteres hi canones corroborentur, iisdem diebus Eusebius Cæsareæ Episcopus ad thronum Antiochenum cleri populique suffragiis electus est, ille autem antiquis hisce canonibus religiose insistens, suam relinquere, & ad aliam sedem migrare renuit, quam ob rem Constantinus Magnus Imperator literas ad eum dabat, quibus eum commendat, quod πάσαις ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα καὶ τῆς ἐκκλησίας φυλάττειν ἐγνωκώς, Euseb. de vitâ Constant. l. 3. cap. 61. & aliam epistolam ad synodum Antiochiæ tunc temporis habitam mittebat, quâ Episcopos in eâ congregatos certiores facit, literas Eusebii de eâ re ad se missas τῷ ἐκκλησιαστικῷ θεσμῷ consentire; & in prædictis itidem literis ad Eusebium datis, hæc ab eo gesta, τῇ ἀποστολικῇ παραδόσει σύμφωνα esse scribit: Hunc autem Apostolicum canonem, hanc Ecclesiasticam legem, hanc denique Apostolicam traditionem nihil aliud esse quam can. Apost. 14. extra dubium est. Quinetiam Alexander Episcopus Alexandrinus ad Alexandrinum Episcopum C P. scribens, Episcopos aliquos, qui eos, quos ipse excommunicaverat, in communionem recepissent, criminatur, τῷ μήτε ἀποστολικὸν κανόνα τούτων συγχωρεῖν viz. can. Apost. 12. 13. & 16. Theodoret. hist. Eccles. l. 1. cap. 3. Hæc Epistola scripta est ante synodum primam Oecumenicam Nicææ habitam, cui postea idem Alexander interfuit: quapropter nec totam synodum hi canones latuisse censeantur, nec quidem latebant, ut ex ipsis canonibus ab eâ constitutis palam est: enimvero in secundo canone sancti patres affirmant, ut, qui à vitâ Gentili ad fidem nuper accesserunt, baptizentur, & ad episcopatum protinus promoveantur, esse παρὰ τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικόν, viz. contra can. Apost. 80. & canone quinto de excommunicatis decernunt, ut valeat sententia κατὰ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα, *juxta canonem qui pronunciat eos qui ab aliis excommunicantur, ab aliis non recipiendos esse*; hic autem est can. Apost. 12. Et quidem, ut semel dicam, sacratissimum hoc Concilium in plerisque statutis suis ad canones Apostolicos respexisse, & non tam novos procudisse, quam antiquos hosce confirmâsse videntur, vel etiam & explicâsse: quod egregiè probetur ex can. 10. quo decernitur ut quicunque lapsi sunt, & postea vel per ignorantiam vel scientibus iis qui promoverunt, promoti sunt, hoc non præjudicat τῷ κανόνι τῷ ἐκκλησιαστικῷ, nam cogniti deponentur. Nimirum canon Apostol. 62. præcipit, ut Clericus qui lapsus est deponatur, sed de iis qui post lapsum ordinati sunt, nihil expresse statuit: Patres itaque Nicæni canonem istum ita intelligendum consentiunt, ut ii etiam qui prius lapsi sunt, & deinde ordinati de-

ponantur, ut pœnam ab Ecclesiastico isto canone constitutam non effugiant, etiamsi lapsus ordinationem præcesserit. Si altius adhuc ascendamus ipse quoque Cyprianus, (Si modo tractatus de ablutione pedum ei recte adscribatur) anno circiter 250. *non baptismum*, inquit, *repeti Ecclesiasticæ prohibent regulæ*, Cyprian. de ablut. ped. viz. can. Apost. 47. Ipse denique Tertullianus ad canones hosce respectum habuisse videtur, ubi ait, *Aguntur* præcepta (sic enim Pamelius legendum censet non *præterea* quod aliis visum) *per Græcias illas certis in locis concilia, ex universis Ecclesiis, per quæ & altiora quoque in commune tractantur*. Tertul. de jejun. adv. psych. cap. 13. Ut talia enim Concilia haberentur nusquam tunc temporis *præceptum* legimus præterquam canone Apost. 37. Ubi etiam dicit, *Ad hæreticos vetamur accedere* Tertul. de præscript. adv. hæret. cap. 12. canonem Apost. 45. quo cum hæreticis comprecari, vel 65. quo hæreticorum synagogam ingredi vetitum est, indigitasse videtur.

IX. Priusquam ulterius progrediamur non abs re erit ex prædictis veterum testimoniis hæc duo observare, 1. Hosce canones sub variis nominibus antiquitus cognitos fuisse, ut qui à synodo Chalcedonensi appellantur οἱ πάλαι κανόνες, à Constantinopolitâ synodo οἱ παλαιοὶ θεσμοί, à syn. Antiochenâ, & S. Basilio ἀρχαῖοι κανόνες, à syn. Nicænâ, Ephesinâ, Antiochenâ, & ab Athanasio ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες, à Constantino & Theodoreto ἐκκλησιαστικοὶ θεσμοί, à Cypriano, *Ecclesiastica regula*, à synodo C P. à Constantino & Alexandro ἀποστολικοὶ κανόνες, nunquam tamen κανόνες τῶν ἀποστόλων præterquam in decreto Ephesino, ubi etiam pro ἀποστόλων nonnunquam πατέρων & fortasse rectiùs legitur. A Constantino vocantur & ἀποστολικαὶ παραδόσεις, & à concilio Nicæno simpliciter κανόνες. (2.) non. L. solos sed plures antiquis hisce patribus innotuisse, utpote quod synodus C P. provincialis canonem 74. Nicæna 62. & 80. & Theodoretus can. 76. laudet: adeo ut XXXV. posteriores ejusdem antiquitatis ac L. priores non immerito censeantur.

X. Hisce sic præmissis, nostram de canonum horum antiquitate ac origine sententiam paucis aperiamus. Quanquam enim eos vel ab ipsis Apostolis conscriptos esse, vel Clementi tanquam amanuensi dictatos affirmare non ausim, ne cum Damasceno eos inter canonicos sacrarum scripturarum libros recensendos judicarem; nullus tamen dubito quin à viris Apostolicis, hoc est, secundo labente & ineunte tertio à Christi nativitate seculo constituti passim deinceps innotuerint. Hoc enim non ex eo tantùm liquet, quod quarto demum currente seculo pro antiquis habiti fuerunt, sed exinde præcipuè quod secundâ tertiâq; fluente à verbo incarnato centuriâ, omnes, vel plerosque saltem (à quibus & de cæteris facile est conjecturam facere) in Ecclesiâ Christianâ obtinuisse, ex Clemente Alexandrino, Origene, Tertulliano, aliisque ejusdem ætatis scriptoribus & Ecclesiasticis historiis abundè constet: ex. gr. can. 7. de die celebrandi paschatis, can. 17. de digamis non ordinandis, can. 31. de Clericis seorsim collectas agentibus, can. 47. de baptismo non repetendo & de hæreticorum baptismate non admittendo, can. 50. de trinâ in baptismo immersione, can. 61. de fidelibus lapsis non ordinandis can. 6. & 81. de clericis seculares curas suscipientibus; sic etiam canones de conciliis habendis, de quadragesimâ, feriâ quartâ & parasceve jejunando, &c. ut in canonibus explicandis fusius ostensuri sumus. Hæc enim & hujusmodi quæ sacris in scripturis expresse non præcipiuntur, in Ecclesiam primitivam & tantum non Apostolicam furtim & fortuito irrepsisse non censenda sunt, sed è prævus potius decretis sive canonibus, usque non à privato quopiam homine, sed a multis qui in unum congregati in utramq; partem deliberârunt, constitutis, vulgares in usus primo recepta fuisse.

XI. Et quidem nonnullos ex hisce canonibus à conciliis tunc dierum celebratis editos fuisse, nemo inficias eat. Septimus enim canon de paschalis celebritatis tempore à Conciliis Romano, Palæstino, Pontico, Gallico, Osroeno, aliisq; constitutus est, anno circiter 198. Euseb. hist. Eccles. l. 5. cap. 22. Sic Cyprianus asserit antecessores suos de clericis seculares curas suscipientibus decretum edidisse, juxta can. 6. & 81. Cyprian. in Epist. ad Presbyt. & diac. & plebem Furnis consistentes. Sed summâ observatione dignum est quod illi ipsi canones de quibus tot motæ sunt controversiæ, viz. 46. de hæreticorum baptismo non approbando, & 47. de baptizandis iis qui ab hæreticis impuro baptismo polluti sunt, longe ante Cypriani tempora in synodo sub Agrippino habitâ statuti sunt, ut ex ipso Cypriano patet, dicente, *Apud nos autem non nova aut repentina res est, ut baptizandos censeamus eos qui ab hæreticis ad Ecclesiam veniunt, quando multi jam anni sunt, & longa ætas, ex quo sub Agrippino bonæ memoriæ viro convenientes in unum Episcopi plurimi hoc statuerint*, Cyprian. epist. ad Jubaian. Hujus Concilii meminit & in Epistolâ ad Quintum. Quo quidem anno celebratum est hoc Concilium nondum constat. Baronius conjicit in annum 217. At siquidem *multis annis & longâ ætate* ante Cyprianum habitum fuerit, anterius nostro fuisse videtur, præsertim cum & ipsum Tertullianum eadem sensisse, ex libro de præscript. adv. hæret. conjicet. Cum pro comperto autem habeamus tres hosce canones qui inter Apostolicos numerantur, à primitivis, ut ita loquar, Conciliis constitutos esse, idem & de reliquis statuendum censeo: nimirum quod à synodis quæ variis & temporibus & locis convenerant, editi sunt hi canones, & tertio demum currente seculo in unum corpus collecti. Hoc & Hincmarus Rhemensis olim sensisse videtur, *Canones* inquit, *qui vocantur Apostolorum, antequam Episcopi concilia libere inciperent celebrare, à devotis quibusque collecti*. Hincm. Rhem. opusc. c. 24 Prius itaque quam concilia libere celebrata sunt, hi canones & editi fuerunt, & collecti. Quemadmodum autem nihil certi de primis Canonum Ecclesiæ universæ collectoribus, nec de priscæ istius latinæ editionis à Justello editæ auctore constat; sic etiam nec certi aliquid vel de tempore vel loco quo collecti sunt hi Canones Apostolici, determinare possumus.

XII. Petrus de Marca, ex eo quod Firmilianus & Cyprianus cum Stephano Romano de hæreticorum Baptismo disputantes de hisce Canonibus non meminerunt, de utroque tam tempore quam loco conjecturam facit; collectos videlicet & Apostolorum titulo cohonestatos fuisse anno 258. idque in concilio quodam Iconiensi. Verum è prædictis patet Cyprianum, etiamsi non sub Apostolorum nomine, antiquum tamen laudasse Canonem, ad suam de Baptismo adstruendam sententiam: & ipse quoque Firmilianus istud decretum non constitutum sed confirmatum fuisse in dicto concilio Iconii celebrato affirmat; Firmilian. Epist. ad Cyprian. Quis autem sibi persuadeat, Cyprianum, Firmilianum, aliosque Ecclesiæ primitivæ præsules Apostolorum nomen hisce Canonibus imponere voluisse, quorum aliquos saltem à decessoribus suis constitutos agnoscunt? Cæterum & aliud quoque occurrit quod hanc conjecturam veri quam dissimilimam esse arguit. Firmilianus nimirum in dictâ Epistolâ ad Cyprianum Romanos *circa celebrandos dies paschæ* errare affirmat. At Romani celebritatem istam, ut cuique notum est, juxta Can. Apost. 7. perpetuo peregerunt. Quocirca Firmilianus haud dubie hosce Canones tanquam Apostolicos Romanis obtrudere non velit, utpote quibus Romanorum de paschâ sententiam confirmari, suam autem condemnari novit. Quinetiam nec huic sententiæ suffragatur, sed refragatur potius Can. 37. quo mentio fit mensis Hyperberetæi. Cum enim Hyperberetæus unus sit ex Asianorum mensibus, quos pascha secus ac Canone 7 statutum est, celebrasse neminem latet, idem contra istam conjecturam recurrit argumentum, nec Iconii videlicet, nec alibi in Asiâ propriè sic dictâ collectos esse. Quin potius ex duobus hisce canonibus viz. 7. & 37. nostra sententia, quod diversis in locis constituti sunt hi canones, egregie confirmatur. Enimvero canonem 37. à conciliis Asianis decretum esse dictum mensis Hyperberetæi nomen apertissime demonstrat, at canonem 7. ab iisdem statutum non fuisse, perpetua eorum a Polycarpo, imo quidem ab ipso, ut asseruerunt, Johanne recepta paschatis celebratio, luculenter arguit.

XIII. Ut autem à variis conciliis editi sunt hi canones, sic & à diversis quoque viris nobis collecti videntur, quorum hi plures, illi pauciores collegerunt: unde prædicta in numero discrepantia orta est: non secus ac in conciliorum postea canonibus accidisse patet. Antiquus enim canonum conciliorum codex Chalcedonensibus terminatus fuit, quibus postea Trullani, Carthaginenses, aliique quamplurimi sunt adjecti: & ipse codex canonum à Dionysio exiguo latine versus longe plures continet quam à primo interprete translati sunt, Apostolicos viz. & Africanos, ut non mirum compertum videatur, primitivarum synodorum canones ab his 50. ab aliis 85. collectos esse. Canones autem sic à se collectos, alii Ecclesiasticos, Apostolicos alii nominarunt: non quos ab ipsis Apostolis conscriptos crederent quos ipsi à conciliis decretos colligerant, sed quod doctrinæ & traditionibus Apostolicis consonos, & à viris saltem Apostolicis constitutos esse persuasum habuerint. Sic enim & Tertullianus eos qui proximo post apostolos claruerunt seculo, *Apostolicos* appellat, de præscript. adv. hær. cap. 32. Hinc evenit ut in citatis veterum de hisce canonibus testimoniis, nunc *Ecclesiastici*, nunc *Apostolici* nuncupentur: & quod alii postea Apostolicorum nomine decepti ab ipsis Apostolis definitos arbitrarentur.

XIV. Ut ut est, ex prædictis facile adducor ut crederem universam propemodum Ecclesiæ primitivæ disciplinam per hosce

hosce canones administratam fuisse. Quapropter quemadmodum canones Nicæni, Ancyrani, Neocæsarienses, &c. *codex canonum Ecclesiæ universæ*, & canones Carthaginenses, *Codex canonum Ecclesiæ Africanæ* vocitantur: sic & hi, qui Apostolorum dicuntur canones, ut ab Ecclesiâ primitiva constituti & collecti, *Codex canonum Ecclesiæ primitivæ* meritissimo jure nuncupantur.

X V. Ad hanc nostram de Canonibus Apostolicis vulgo dictis sententiam quam proximè accedit doctissimus ille Episcopus Aurelianensis Albaspinæus, præsertim ubi vetustam hanc canonum collectionem nihil aliud esse contendit, quam *Breviarium & Epitomen privatorum conciliorum & rerum ab Episcopis privatis sancitarum, qui Ecclesias Græcas ante concilium Nicænum administrarunt.* Albasp. observ. l. 1. c. 13. Sed Johannes Dallæus in tertio libro de Pseudepigraphis Apostolicis, postquam deliram Turriani, hos canones ab ipsis Apostolis constitutos fuisse asserentis, opinionem viginti capitulis non minus eruditè quam fusè everterat, vicesimo primo tandem capite dictam etiam Albaspinæi sententiam refellere conatur. Quoniam autem nonnulla ex iis quæ contra Albaspinæum profert argumentis, nostræ etiam sententiæ repugnare videntur, ea paucis, ut loci ratio postulat, discutiemus.

X V I. Primo itaq; Dallæus hos canones non ante synodum Nicænam sancitos esse, ex ipsâ eorum materiâ probare nititur, nimirum quod can. 85. tres Maccabaici, & octo Constitutionum Apostolicarum libri inter canonicos recenseantur. Sic enim argumentatur, *Quis enim quæso vetustiorum, non dico Latinorum, sed & Græcorum Patrum tertium librum Maccabaicum in sacrum veteris testamenti, vel Clementinarum constitutionum octo volumina, in novi canonem ante hujus sylloges patrem retulerat?* Respondeo, primo quod ad libros Maccabaicos spectat, in antiquissimâ Græcâ canonum collectione à Joh. Antiocheno elaborata tit. 50. ubi hic canon extat, nulla omnino librorum Maccabaicorum mentio occurrit, ut etiam in annotationibus ad dictum canonem 85. observamus: ac proinde isti in recentioribus horum canonum editionibus aliâ quam primorum conditorum manu inserti videntur. Quid autem si concedamus tres Maccabaicos libros dicto canoni ab initio insertos fuisse? Hoccine probando esset, hos canones nec ante concilium Nicænum constitutos esse? nihil minus. Verumenimvero in antiquo illo Romano versionis τῶν ό. MS. ante mille ducentos annos exarato, tres Maccabaici, ut cuique notum est, inter reliquos veteris testamenti libros recensentur. Nec in eo solo, sed & in alio illo dictum Vaticanum codicem annis æquante saltem si non superante MS. per Cyrillum Lucarem Alexandriâ Constantinopolim translatum ad Carolum I. p. m. misso, & in Regiâ Bibliotheca adhuc asservato, tertius Maccabaicorum reliquis veteris testamenti libris subnectitur, & quidem sub hoc titulo, iisdem quibus totus liber literis, hoc est, uncialibus sic scripto ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ ΛΟΓΟΣ Γ'. quibus etiam suffragantur, non tantum editiones Veneta & Complutensis, sed & versio antiqua Syriaca, quâ sic inscribitur, תוב ספרא דתלתא דמקביא *Item liber tertius Maccabæorum.* Cum autem multa sint quæ evincunt dictos codices proximo saltem alterove post consessum Nicænum, si non eodem, seculo exaratos esse, veri prorsus dissimillimum est, ut dicti tres Maccabaici inter canonicos V. T. libros in iisdem recenserentur, nisi ante illam synodum in eorum censum alicubi relati fuissent. Quinetiam ipse Origenes, qui non tantum ante Concilium Nicænum, sed & iisdem, quibus nos canones hosce collectos fuisse contendimus, diebus claruit, tres Maccabæorum reliquis sacræ scripturæ libris non obscure subjungere videtur. Is enim in expositione primi psalmi apud Euseb. hist. Eccles. lib. 6. c. 25. postquam viginti duos V. T. libros juxta Hebræos recensuisset, protinus hæc addit, ἔξω δὲ τούτων ἐστὶ τὰ Μακκαβαϊκά, ἅπερ ἐπιγέγραπται Σαρβὴθ σαρβανὲ ἔλ, quæ Valesius sic vertit: *extra horum censum sunt libri Maccabæorum qui inscribuntur Sarbeth sarbane el* (hoc est, שרבים כרבני אל *Sceptrum rebellium Dei* vel etiam שרבים שר בני אל *Sceptrum principis filiorum Dei.*) Hic enim cum juxta Valesianam etiam versionem vox βιβλία intelligatur, τὰ Μακκαβαϊκά, ut pluralis, non dualis numeri, tres minimum Maccabæorum libros designare necesse est. Verum & quomodocunque ista Origenis verba intelligantur, aperte saltem ex iis, ut etiam ex Tertulliani, Clementis Alexandrini, aliorumque ejusdem ætatis eos passim laudantium, scriptis conficitur, aliquot Maccabæorum libros viginti duobus Hebraicis tunc temporis subjunctos esse, & nonnullis quidem in locis duos, in aliis tres: nam canon scripturæ nondum exactè determinatus erat, sed hi plures, illi pauciores libros canonicos numerabant; adeo ut inter omnes vetustiores rerum Ecclesiasticarum scriptores, vix duos in eodem canonicorum librorum numero consentientes reperias. Quocirca hoc argumentum contra Dallæum potius retorqueri possit. Hinc enim constat hos canones prius conditos fuisse, quam exactus canonicorum librorum numerus constitutus est; imo priusquam Maccabaicorum errores detecti fuerant; hoc est ante synodum Nicænam. Omnes enim Græci Patres qui post istam synodum claruerunt, Athanasius, Amphilochius, Gregorius Nazianzenus, Epiphanius, concilii Laodiceni Antistites &c. canonicos S. scripturæ libros censentes, Maccabaicos prorsus omittunt, ut quos, revera Apocryphos esse, istis temporibus clarissimè constabat. Adeo ut extra dubium sit, hunc canonem quo tres libri Maccabaici inter canonicos referuntur, ante dictos patres, ac idcirco ante Nicænam quoque synodum constitutum fuisse, siquidem deinceps tanquam Apocryphi a Græcis patribus rejecti sunt.

X V I I. Deinde quod ad octo Clementinarum constitutionum volumina spectat, Dallæus ex iis contra antiquitatem horum canonum perinde disputat, ac si quæ hodie sub Apostolicarum constitutionum nomine circumferuntur, eædem cum illis essent, quibus istud nomen hoc Apostolico canone scriptum est. Verum luce clarius est, & ipse etiam Dallæus agnoscit probatque (de Pseudepigr. Apost. l. 1. c. 2.) hodiernas constitutiones à Turriano editas longe alias esse, ac diversas ab iis quæ Epiphanii temporibus extabant; nam plurima loca ab Epiphanio ex Apostolorum constitutionibus laudata, in vulgatis nullibi inveniuntur: & sæpe etiam Epiphanianæ contraria ac Turrianicæ constitutiones præcipiunt, ut, ante Dallæum, clarissimi viri Dionysius Petavius & Jacobus Armachanus observarunt. Ultimus autem Apostolicorum canon haud dubie non de hodiernis sed antiquissimis illis constitutionibus intelligendus est, quæ ab Epiphanio citantur, hær. 45. 70. 75. 80. & passim alibi. Has autem ipso etiam Epiphanio longe vetustiores esse, exinde patet, quod etiamsi ab hæreticis ad suas adstruendas opiniones sæpe productæ fuerint, Epiphanius tamen eas nullibi novitatis, aut imposturæ arguit, sed è contra librum istum οὐκ ἀδόκιμον *non improbandum* esse agnoscit, mox etiam in ejus laudes hæc subjiciens, πᾶσα γὰρ ἐν αὐτῇ κανονικὴ τάξις ἐμφέρεται, καὶ οὐδὲν παραχαραγμένον τῆς πίστεως, οὐδὲ τῆς ὁμολογίας, οὐδὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, καὶ κανόνος καὶ πίστεως. Epiph. hær. 70. Et propterea testimonia ab Audianis ex dicto constitutionum libro citata, non rejicit protinus, ut invalida, sed verba aliter interpretatur. *ibid.* Quod nimirum nobis est argumento Constitutiones illas ab Epiphanio laudatas, summæ tunc temporis in Ecclesiâ autoritatis fuisse; usque adeo ut non mirum cuiquam videatur, quod canone ante dicto canonicis scripturis adjectæ sint. Quod & plenius adhuc ex eodem Epiphanii loco confirmatur, ut quo hæc etiam occurrunt, Εἰς τοῦτο δὲ οἱ αὐτοὶ Αὐδιανοὶ παραφέρουσι τὴν τῶν Ἀποστόλων διάταξιν, ἔστιν μὲν τοῖς πολλοῖς ἐν ἀμφιλέκτῳ, ἀλλ' οὐκ ἀδόκιμον, *Audiani vero ad institutum suum quandam ex Apostolorum constitutione autoritatem accommodant: qui liber tametsi dubiæ apud multos fidei sit, non est tamen improbandus.* Apud multos itaque dubiæ erat fidei, non apud omnes: & idcirco nec Epiphanii temporibus deerant, qui has Constitutiones verè Apostolicas, uti vocabantur, esse credebant. Hoc autem à majoribus suis traditum proculdubio acceperant, quos idem sensisse nemo inficias eat. At Epiphanius eodem scripsit seculo quo celebrata est Nicææ synodus: unde necessario consequitur, aliquos etiam ante istam synodum has Constitutiones ipsis Apostolis, quorum nomen præ se ferebant, acceptas retulisse: à quibus propterea non mirum est si inter reliqua Apostolorum scripta recensitæ sunt: quo quidem jure, non opus est hic disputemus; satis enim causæ nostræ consulitur, si Constitutiones dicto canone inter canonicos libros numeratæ, ante synodum Nicænam Apostolicæ autoritatis ullibi habitæ fuerint. Hinc enim clarissimè colligitur, nihil ponderis argumento ex Constitutionibus petito inesse, siquidem ante dictum concilium hæ Constitutiones non extiterunt tantummodo, sed ipsis etiam Apostolis à nonnullis adscriptæ sunt, à quibus in Novi Testamenti canonem referri poterant, & quidem longe facilius quam postea, cum earum autoritas paulatim decrescere cœpit.

X V I I I. Hic autem mirari subit, quâ tandem ratione Dallæus Clementinarum tantum Constitutionum hic meminit, non item duarum Clementis Epistolarum ad Corinthios, quippe quæ in N. T. canonem hic referuntur, æque ac

Constitutiones Apostolicæ. Sed caute sibi causæque à se susceptæ hic egit doctissimus vir, quem latere non potuit sententiam suam ex dictis Epistolis everti potius quam confirmari. Eusebius enim testatur primam Clementis Epistolam ad Corinthios, non suis tantum temporibus, sed & diu antea in plerisque Ecclesiis publicè lectam fuisse, ταύτην δὲ καὶ ἐν πλείσταις ἐκκλησίαις ἐπὶ τοῦ κοινοῦ δεδημοσιευμένην πάλαι τε καὶ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἔγνωμεν, Euseb. hist. Eccles. l. 3. c. 16. Is autem ipsis concilii Niceni temporibus claruit. Quocirca ante dictum concilium hæc Epistola non secus ac canonici libri in plerisque Ecclesiis publicè lecta est, à quibus propterea inter canonicos libros facile numerari potuit. Ut autem quinto demum eoque adulto post Christum incarnatum seculo, quo Dallæus hos canones confictos asserit, cum omnes Ecclesiæ publicâ hujus Epistolæ lectione diu supersederant, & canon scripturæ sine illâ ubique constitutus est, ut istis, inquam, diebus hæc Epistola in canonicorum librorum censum relatus esset, omnem nobis fidem superare videtur. Adhæc altera Clementis ad Corinthios Epistola ipsis etiam Eusebii & D. Hieronymi temporibus, non perinde recepta est, ac prior, sed reprobata, Euseb. hist. Eccles. lib. 3. c. 38. Hieron. in catalog. Et idcirco ineptissimus sit impostor necesse est, & immane hominis monstrum, qui postea librum ab omnibus reprobatum in canonicorum numerum obtrudere ausus esset. Sanè qui mentis compos est, & nullo partium studio distractus, vix citius hanc Epistolam in sacrum scripturæ canonem hic relatam legat, quam exinde protinus concludet, hos canones istis diebus collectos esse, quibus hæc Epistola nondum spuria & supposititia esse deprehenderetur, sed genuinus & legitimus haberetur viri illius Apostolici Clementis Romani partus: hoc est, longe antequam Patres Nicææ convocati sunt: nimirum secundo tertiove currente seculo, quo canonici N. T. libri nondum ubique determinati erant, sed à nonnullis Ecclesiis plures, ab aliis pauciores sub isto nomine recepti sunt: quo factum est, ut in dicto canone, nonnulli libri pro canonicis habeantur, qui ab aliis rejecti sunt, viz. Tres Maccabaici, Constitutiones Apostolicæ, & duæ Clementis Epistolæ; & è contra, alii hic rejiciuntur, qui ab aliis pro canonicis habiti fuerunt, viz. Epistola S. Judæ, & Apocalypsis D. Johannis: quod tamen antiquitati horum canonum nequaquam adversatur, sed eam potius egregiè confirmat. Cæterum nec tacendum est, dictas Clementis Epistolas in vetustissimo illo codice Regio supra commemorato, ex quo Græcè primum editæ sunt, ambas una cum novi fœderis libris eadem perantiqua manu exaratas & compactas esse. Hinc enim clarè saltem elucescit, olim non defuisse, qui has Epistolas canonicis N. T. libris subjunxerunt, juxta quod supradicto canone constitutum est.

XIX. Hactenus expendimus quæ Dallæus ex ipsâ horum canonum materiâ contra veram ipsorum antiquitatem à nobis assertam opposuit. Superest ut ea etiam discutiamus quæ ex eorum formâ objecit; juxta quam Albaspinæus hunc codicem dicit *Breviarium esse ac Epitomen Ecclesiasticorum ante Nicænam synodum apud Græcos decretorum*: Nos eundem *Codicem canonum Ecclesiæ primitivæ jure merito nuncupari posse affirmamus*. Contra hanc sententiam Dallæus sic disputat. *Si res ita se haberet, omnino hanc syllogen codici canonum Ecclesiæ universalis ejus auctores inseruissent, imo primo codicis loco posuissent, velut a viris Apostolicis exortum, & ipsa antiquissimi temporis vetustate venerabile monumentum.* Verum hanc objectionem æque facile est refellere ac recitare. Primo enim Codex canonum Ecclesiæ universæ à canonibus Nicænis incipit, nec quoslibet antea constitutos canones complectitur, præter Ancyranos & Neocæsarienses, quos etiam à concilio Nicæno confirmatos fuisse Acta Concilii Florentini sessione septimâ testantur. Cum autori itaque dicti codicis propositum fuerit eos solos canones colligere, qui vel à Nicænâ synodo confirmati sunt, vel post eam constituti, limites sibi præscriptos transiliisset, si vetustiores hosce Canones multis antea annis sancitos interseruisset. Et præterea, hic Codex canonum Ecclesiæ primitivæ diu in Ecclesiâ seorsim jam obtinuerat, ac proinde non opus erat, ut canones in eo comprehensi de novo colligerentur, multo minus ut antiquus iste Codex novo conjungeretur, qui non eo nomine compositus fuit ut antiquum, sed tantum ut præsentem Ecclesiæ disciplinam exhiberet, eam nimirum quæ à conciliis nuper celebratis constituta est. Quod etiam in Codice canonum Ecclesiæ Africanæ observare licet, ut quo nec unum è decretis, quæ sub Cypriano aliisque vetustioribus Africæ conciliis divulgata fuerant, continetur, (etiamsi juxta Dallæi argumentum, ea omnia primo in loco ob venerabilem antiquitatem poni debuissent) sed ea tantum quibus Ecclesiastica disciplina iis quibus conscriptus est iste Codex diebus administrabatur. E quibus patet quam frustra interrogat Dallæus quare Apostolici æque ac Antiocheni canones, codici canonum Ecclesiæ universæ non inserti sunt. Antiocheni enim ad præsentem Ecclesiæ statum pertinebant; non item Apostolici, qui Ecclesiæ continuis fere persecutionum procellis jactatæ, & Ecclesiasticis quæ iis temporibus emergebant negotiis accommodati sunt.

XX. His itaque missis ad alia doctissimi viri argumenta properemus: *Tum si quis*, inquit, *extitisset hujusmodi Codex cur nunquam eum diserte ac nominatim memorant Arausi, Nicæni, Neocæsarienses, Antiocheni, aliique patres?* Respondeo: Primus codex canonum Ecclesiæ universæ collectus fuit, ut cuique notum est, ante Concilium Ephesinum, à quo tamen nusquam memoratur: & dic, sodes, hincce sequitur dictum codicem tunc temporis non extitisse, quod ab eo concilio non laudatur? Deinde palam est ex iis quæ supra diximus concilium provinciale C. P. anno D. 394 habitum τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας diserte ac nominatim memorare. Quin etiam Constantinus magnus, & Alexander Alexandrinus, & Rheginus Episcopus Cypri in concilio Ephesino, eos nominatim memorant, ut & alii etiam sub aliis nominibus, ut ante observatum est, quos inter Patres Nicæni & Antiocheni recenseantur: nam hos ipse etiam Dallæus alibi confitetur, antiquas quasdam regulas sive canones commemorâsse à vetustioribus Synodis vel Episcopis constitutas, quæque *vel in unâ provinciâ vel in pluribus vel in omnibus observabantur*, ut ipse ait, de pseudepig. l. 3. c. 6. p. 517. Sed contendit, fateor, ibidem has regulas a Patribus Nicænis & Antiochenis commemoratas, non nostros esse canones Apostolicos, sed alios, nescio quos, nec ipse quidem statuit, sed tantum ait, *Facile enim, ut quivis videt, fieri potest, ut his idem quod illis aliis quas ex Nicæno, Antiocheno & Neocæsariensi conciliis attulimus, acciderit, ut interierint, vel synodorum vel patrum Acta atque Codices ex quibus a veteribus citabantur.* Quidni autem nos dicamus, fieri potest ut non perierint? Vel potius quidni vix fieri potest ut perierint? Sanè vix veri cuivis simile videatur, ut antiqui adeo ac venerandi Ecclesiæ canones à tantis patribus toties citati perirent, præcipue si verum est quod ipse fatetur, eos viz. vel in unâ provinciâ vel in pluribus vel in omnibus observatos fuisse. Cum autem Dallæus nihil aliud habuerit quo hos canones à Patribus Nicænis & Antiochenis commemoratos non fuisse probaret, nisi quod *fieri potest* ut alii essent canones, sed perierint, & iidem quæ ab illis citantur, in hisce Apostolicis canonibus & in nullis aliis, disertè continentur, nos pro concesso & comperto assumamus, hos eosdem esse canones qui à dictis patribus commemorantur. Nec video quidem qua tandem ratione quispiam in re tam antiquâ pariter ac obscurâ majorem certitudinem, aut dilucidiora requirat argumenta.

XXI. Sed audiamus Dallæum interrogativum hoc argumentum ulterius sic prosequentem. *Cur*, inquit, *nemo interdum aliquem ex istius codicis canonibus indicato ac nominato numero, sub quo in eo positus extat, citarunt ac laudarunt, verbi gratiâ, hoc modo, Decernit canon Apostolorum vigesimus, vel tricesimus, vel quinquagesimus &c. plane a patribus Chalcedonensibus in codice Ecclesiæ universalis usurpatum est, quo scilicet ejus codicis canonem quartum, octogesimum tertium, quartumque, & nonagesimum quintum, sextumque, his ipsis numeris laudâsse ac descripsisse nuper demonstravimus?* Interrogativo huic argumento, nos id genus responsum reddemus. Dic enim, Si codex canonum Ecclesiæ universæ ante concilium Ephesinum collectus fuit (quod omnes fatentur) cur nec ab isto concilio nec ab alio quovis ante Chalcedonense aliqui ex eo canones indicato ac nominato numero citantur? Quid etiam si Patres Chalcedonenses dictum codicem nuspiam ita laudâssent, hocce argumento etiam eum tunc temporis non extitisse? Quid etiam si Acta Concilii Chalcedonensis periissent, istum quoque codicem una periisse necesse est? Sane nec concilium Chalcedonense supradictum codicem canonum Ecclesiæ universæ in canonibus suis, sed tantum in Actis citat. Nihil autem e conciliis Ancyrano, Neocæsariensi, Antiocheno &c. hodie fere extat præter canones, in quibus canones *Ecclesiæ primitivæ* æque disertè citantur, ac *Ecclesiæ Universæ* in Chalcedonensibus. Quod si Acta dictorum conciliorum non minus quam

quam Chalcedonensis etiamnum extarent, in iis forsitan antiquissimum hunc codicem indicato ac nominato canonum numero laudatum inveniremus, non secus ac canones Ecclesiæ universæ in Actis Chalcedonensibus.

XXII. Ultimum suum Argumentum, sed ejusdem generis, Dallæus his verbis exprimit, *Denique hunc Apostolicum codicem (si is verè tum fuisset habitus pro breviario) quis Gelasium sapientissimum, ut ferunt, Antistitem, quis Episcopos Romani concilii septuaginta, inter Apocrypha procul ab Ecclesiasticis libris rejecturos fuisse crediderit.* Respondeo primo incertum est, utrum hæc verba *Liber canonum Apostolorum Apocryphus*, in Gelasii decreto, ut ab ipso & 70. Episcopis edito, lecta fuerunt necne. Namque Hincmarus Rhemensis Gelasium in dicto decreto *de his Apostolorum canonibus penitus tacuisse, nec inter Apocrypha eos misisse* scribit, opusc. c. 24. quod & antea observatum est. Sed deinde si concedamus hunc librum inter Apocryphos à Gelasio rejectum esse, nihil exinde conficietur, præterquam eundem à Romana Ecclesiâ tunc temporis non receptum fuisse, & Apostolorum nomen ei falso impositum. Ut recte enim observat vir cl. Petrus de Marca, *Varia sunt classes Apocryphorum in notitiâ Gelasii, ut observarunt viri eruditi, cum non tantùm figmenta hæreticorum veniant in hunc censum, sed etiam opuscula tractatorum in quibus sunt nævi quidam. Apocryphus ergo auctor juxta mentem Gelasii, liber horum canonum quod in judiciis non obtineat autoritatem, & Apostolorum nomen falso præferat.* Marc. de concord. l. 3. cap. 2. *sect.* 7. Et ipse quidem nullus dubito, nec cuivis, ut opinor, dubium esse potest, quin si Apostolorum nomen hisce canonibus nunquam inscriptum fuisset, sed *Ecclesiastici* tantum *Canones*, ut olim sic perpetuo appellati essent, nec Gelasius eos inter Apocryphos recensuisset, nec Dallæus venerandam eorum antiquitatem tot verbis unquam oppugnasset. Quam invalidis autem hac in re, argumentis dicam an interrogatiunculis usus est, abunde ni fallor e præmissis patet: usque adeo ut satis mirari nequeam, quo tandem fato talia tanto viro exciderunt.

XXIII. Alia, fateor, nonnulla Dallæus eodem in capite de hisce canonibus congessit, quæ tamen non ad nostram sed Albaspinæi sententiam spectant: quibus itaque jure prætermissis, unum adhuc superesse videtur, ut ipsius videlicet Dallæi de tempore quo collecti sunt hi canones, sententiam paucis expendamus: Hanc ipse profert eodem capite, pag. 685. his verbis conceptam. *Denique si de tempore quæratur quo pseudapostolica illa & Apocrypha canonum conflatio facta ac edita primùm fuerit, apparet ex iis quæ hactenus disputata sunt, eam neque ante quintum seculum adultum innotuisse, & quinto exeunte jam extitisse publicarique cœptam esse.* Priorem hujus sententiæ suæ partem, quâ hanc collectionem non ante quintum seculum adultum innotuisse statuit, non probare tantum sed & demonstrare posse sibi videtur. Dicit enim *Primo demonstrat universale omnium qui ante A. D. 451. vixerunt de eâ silentium, quod abunde supra demonstratum est. Neque enim credibile est nullam ejus mentionem, si extitisset, facturos fuisse Eusebium, Hieronymum, & alios illorum temporum eruditissimos scriptores, qui etiam ea quæ Apocrypha judicabant, præcipuè quæ Apostolis afficta erant, diligenter persequi, & refellere solent.* Huic demonstrationi, ut vocat, multa occurrunt quæ opponi possunt. Summatim dicimus; primò falsum esse quod hic pro concesso assumit, omnes nimirum qui ante an. D. 451. vixerunt, de hâc collectione siluisse, multo magis eum hoc abunde demonstrâsse, ut ex iis, quæ superiùs disputavimus, apparet. Deinde si illud verum esset, minime probaret, nedum demonstraret hos canones ante annum 451. non extitisse. Neque enim Eusebius nec Hieronymus nec alii, quos scimus, ejusdem ætatis cum utrovis scriptores, canones Ancyranos aut Neocæsarienses commemorarunt, quos tamen ante dictum annum constitutos esse ac divulgatos, inter omnes convenit. Ultimò, etiamsi Eusebius, Hieronymus, aliique eruditissimi scriptores ea quæ Apocrypha judicabant, præcipuè quæ Apostolis afficta erant, diligenter persequi ac refellere consueti sunt, non tamen necesse est, ut de his etiam canonibus meminerint; nam nullus Turrianus, nullus Bovius adhuc exortus erat, qui eos ipsis Apostolis affingebat. Et quid illis opus erat opinionem oppugnare quæ nullos adhuc propugnatores habebat? vel probare hos canones Apostolis falso adscriptos esse, cum nemo illud assereret? Vel de iis omnino meminisse, cum jam in desuetudinem abiissent, & alii eorum loco generalium synodorum autoritate substituti fuissent?

XXIV. Posteriorem sententiæ suæ partem, videlicet quod quinto demum exeunte seculo extabat & publicari cœpit, Dallæus sic probat, *Posterius vero ex Gelasii decreto A. D. 494. facto patet, in quo scilicet ea collectio damnata est: Ergo paucis ante illud tempus annis, ab homine hæretico græci generis consarcinatam fuisse probabile est.* En hominis astutiam? qui ut hos canones una cum genuinis etiam Ignatii Epistolis, piperi & scombris devoveret, eos vix citius collectos esse quam damnatos asserit. Si idem autem Gelasii decretum quod hic citat, debitâ, cum hæc scriberet, diligentia consuluisset, etiam Arnobii, Africani, Lactantii, & ipsius quoque Tertulliani opuscula in eo damnata invenisset; Ergone autem ea etiam paucis tantum ante illud tempus annis consarcinata fuisse probabile est? Sane si ingenue, & omni, ut par est, amoto præjudicio hos canones tractâsset, eos potius ex hoc ipso Gelasii decreto multis ante illud tempus annis collectos fuisse asseruisset, utpote qui istis etiam diebus adeo vetusti erant, ut *canones Apostolorum* appellati essent. Neque enim credibile est, ut quingentis propemodum post Apostolos annis ipsum eorum nomen libro alicui inscriberetur, qui non multis saltem ante illud tempus annis conscriptus fuerat.

XXV. Nec tantum infirma sunt quibus suam hanc tueri sententiam Dallæus nititur argumenta, verum & firmissimis refellitur. Enimvero hos canones non ante quintum seculum idque adultum confictos fuisse sentit. At primò eos a Patribus qui ante illud tempus, sive ante A. D. 450. claruerunt, sæpius commemoratos esse superius ostendimus. Deinde quingentesimo plus minus anno Dionysius Exiguus eos è Græco in Latinum sermonem vertit, & quidem sub Apostolorum nomine; unde non conjicitur tantum sed palam efficitur, Dionysium Exiguum à Dallæi opinione quam plurimum abhorruisse; canonesque à se Latino idiomate donatos non nuper consarcinatos cum Dallæo censuisse, sed multis retro seculis constitutos. Si eos enim paucis tantum ante suam ætatem annis confictos fuisse judicasset, nec generalium à se collectis synodorum canonibus præponere, nedum Apostolorum nomen iis inscribere ausus esset. Ex eo autem quod & hos aliis quibuscunque canonibus præfigit, eosque Apostolicos etiam vocat, quid apertius esse potest, quam ipsum Dionysium aliosque ejusdem ætatis in eâ fuisse sententiâ, quod hi canones non ab recenti memoriâ vel quinquaginta tantum ante illud tempus annis, sed aliquot potius seculis antea collecti fuerant: usque adeo ut nondum pro certo habebant, utrum ipsis Apostolis merito non adscriberentur. Sed regerat forsitan nonnemo, ipsum etiam Dionysium Exiguum in præfatione suâ ad Stephanum dixisse, *plurimos hisce canonibus consensum non præbuisse facilem,* Fateor equidem, sed ex eo quod *plurimos* dixit satis apparet nonnullos etiam istis temporibus facilem iis consensum præbuisse: quibus itaque persuasum erat eos ab ipsis etiam Apostolis, ut quorum nomen præ se ferebant, decretos esse. Quam facile autem fuisset hanc ipsorum animis opinionem eradicare, si juxta Dallæi hariolationem, etiam hominum tunc viventium memoriâ à nescio quo impostore consarcinati fuissent? Sed digna sunt quæ etiam observentur proxima in eâdem præfatione ejusdem Dionysii verba, *Quamvis* inquit, *postea quædam Constituta Pontificum ex ipsis canonibus adsumpta esse videantur.* Quin quod ad eos Pontifices hic respexit Dionysius, quorum ipse decreta collegerat, nemo ambigat: Hi erant Siricius, Innocentius, Zosimus, Bonifacius, Celestinus, Leo, Gelasius, Anastasius: qui omnes præter duos ultimos ante tempus à Dallæo hisce canonibus colligendis præstitutum ad sedem Romanam provecti sunt. Cum & hos igitur quædam è constitutis suis ex hisce canonibus assumpsisse Dionysio visum est, necessario conficitur Dionysium saltem eos credidisse non tantum dictis Pontificibus vetustiores fuisse, sed & adeo authenticos ab iis habitos, ut sua etiam decreta ex iisdem assumerent.

XXVI. Adhæc anno 527. Augustissimus ille Justinianus imperare cœpit; hic autem novellâ 6. hos canones laudare videtur, *Quod quidem*, inquit, *certe futurum credimus si sacri illi canones diligenter observentur, quos nunquam satis laudati, adoratione que digni, & qui ipsum filium Dei conspexerunt, illique ministrarunt Apostoli nobis reliquerunt, ac sancti patres custodierunt, & interpretati sunt.* Hic enim ipsos 85. canones Apostolicos quos hodie habemus, intelligendos esse ipse etiam Dallæus fatetur, de pseudep. l 3. c. 2. p. 424. Si autem hi canones præcedente tantum seculo eoque adulto ab hæretico aliquo conficti fuissent, miror nullum tunc temporis Dallæum extitisse, qui Imperatori aurem velleret,

eumque certiorem faceret, canones ab ipso laudatos, non inter antiqua nedum Apostolica decreta, sed inter nuperrime consarcinata recentiorum hæreticorum figmenta recensendos esse. Nemo quidem hoc Imperatori suggessit; sed omnes contrarium, hos scilicet canones adeo antiquos fuisse ut ipsis etiam Apostolis attribuantur, vel saltem tantæ antiquitatis pariter ac autoritatis, ut eos ipsi etiam *sancti patres custodierint, ac interpretati fuerint*. Ubi obiter observare licet quantum hæc à Dallæi sententiâ distent. Justinianus enim hos canones *à sanctis patribus* custoditos fuisse tradit; Dallæus autem eos consarcinatos asserit ab hæreticis proximè antecedentis seculi, & quidem adulti, qui proinde nec *Sancti*, nec Justiniani diebus *Patres*, multo minus *sancti patres* dici meruerint. Ex eo autem quod Justinianus hos canones à sanctis patribus custoditos fuisse scribit, necessario consequitur communem fuisse istius seculi sententiam, eos nonnullis retro seculis custoditos fuisse, atque idcirco pluribus constitutos. Hæc autem sententia adeo firma fixaque Imperatoris præcordiis hæsit, ut hos etiam canones in nomocanonem à se confirmatum, & Epiphanio Patriarchæ CP. commendatum retulerit, ut clarissimè constat, non tantum ex Arabico istius codicis interprete in Bodleianâ nostrâ bibliothecâ asservato, sed etiam ex ipsâ ejusdem Imperatoris epistolâ (ex variis ipsius novellis efformatâ) ad dictum Epiphanium quæ in primo nomocanonis à Joh. Antiocheno elaborati titulo extat, & ad quam supradictus Interpres respexisse videtur. In istâ enim Epistola Imperator nomocanonem constituens, omnes à quatuor primis œcumenicis conciliis vel constitutos vel confirmatos canones obtinere jubet. Priusquam autem synodales canones confirmat, de Apostolicis eadem quæ antea ex Nov. 6. citavimus dixerat, viz. τοῦτο δὲ ἔσεσθαι πιστεύομεν, εἴπερ ἡ τῶν ἱερῶν κανόνων παρατήρησις φυλάττοιτο, ἣν οἱ δίκαιοι ἐπαινετοὶ καὶ προσκυνητοὶ καὶ αὐτόπται τοῦ Θεοῦ λόγου παρέδωσαν ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ἐφύλαξάν τε καὶ ἡρμήνευσαν. Ubi etiam observetur velim Imperatorem canones Apostolicos commemorare quidem non item confirmare, propterea forsitan quod istis temporibus pro certo habebatur, eos ab ipsis Apostolis constitutos fuisse, proinde Imperiali confirmatione non indigere.

Eos autem tunc dierum in nomocanonem relatos esse, exinde etiam liquet quod Johannes Presbyter Antiochenus, ab eodem Justiniano ad thronum CP. promotus, qui totum nomocanonem in quinquaginta titulos congessit, hos Apostolicos, & quidem 85. reliquis synodalibus interserit, quod proculdubio nunquam fecisset, nisi pars nomocanonis prius constituti essent. Quis autem Justinianum illustrissimum Imperatorem, quis doctissimos illos viros quos ille ad Ecclesiasticas pariter ac civiles colligendas leges undique convocaverat, quis denique Johannem Constantinopolitanum reliquosque omnes eruditissimos Græcarum Ecclesiarum Antistites, adeo vecordes, deliros, insulsos, omnium rerum Ecclesiasticarum imperitos, ac negligentes fuisse, (nisi unicus forsitan Dallæus) opinetur, ut canones hosce, & quidem sub Apostolorum titulo in Ecclesiasticum suum nomocanonem referri & ab omnibus observari, non permitterent tantum sed etiam præciperent, nisi certissimum illis constitisset, eos non nudiustertius, aut præcedente tantum seculo, ut hariolatur Dallæus, consarcinatos fuisse, sed tantâ antiquitate venerabiles, ut si non ab ipsis Apostolis, quorum iis nomen inscriptum est, à viris saltem Apostolicis in secundo tertiove post Christum incarnatum seculo constituti summo jure censerentur.

XXVII. Re igitur in utramque partem perpensâ firma manet constansque illa sententia, quæ hos canones nec ipsis cum Turriano Apostolis adscribit, nec cum Dallæo quinto demum eoque adulto post Christum natum seculo ab impostore nescio quo consarcinatos hariolatur, sed medium duas inter istas extremas tenens opiniones, eos secundo exeunte tertiove nondum adulto seculo à primitivis synodis constitutos, & mox etiam in corpus illud, quod jam sub manibus habemus, collectos (etiamsi nonnullis in locis postea interpolatos) fuisse statuit. Quisnam autem eos primus collegit, nihil statuere, nihil definire audeo. Si quis tamen conjecturis locus concedatur, suspicor quidem Clementem Alexandrinum tam canonibus hisce quam Constitutionibus, Apostolicis vulgo dictis, colligendis operam dedisse. Quibus autem conjecturis ad hoc suspicandum ductus fui, in annotationibus ad ultimum horum canonum indicatur.

ANNO-

ANNOTATIONES

In Canonem Primum.

Επίσκοπος. Quandoquidem in hoc codice Canonum Ecclesiæ primitivæ, non minus quam universæ, frequens occurrat Episcoporum mentio, non abs re erit, originem eorum ac officium in primitivâ Ecclesiâ paucis explicare. Vox *Episcopus* ab ipsis etiam Ethnicis sæpiùs usurpatur, & primo quidem de Diis: ut, θεοὶ γονέων ἐπίσκοποι καὶ πατρῴων ἔργων, Plut. in Camil. pag. 131. lit. E. Tom. 1. edit. Francof. 1599. ὑπὸ μάρτυσι τῷ Διῒ καὶ σωτῆρι ἐπόπτῃ τε τῶν πραττομένων. Herodian. l. 7. pag. 529. edit. Politian. Basil. 1594. Et ipse Homerus Iliad. X. vers. 255.

Μάρτυροι ἔσσονται καὶ ἐπίσκοποι ἁρμονιάων.

De Viris etiam, qui rebus administrandis præficiuntur, ut, Πάντα δ' ἦν καὶ πάντων ἐπίσκοπος ἦν αὐτῷ Φειδίας. Plutarc. in Peric. p. 159. lit. E. Apud Athenienses, Magistratus, qui per urbes mittebantur ad jus dicendum, ἐπίσκοποι καὶ φύλακες ἐκαλοῦντο, Schol. Aristoph. in Avib. pag. 409. edit. Froben. Et summum quoque Pontificem apud Romanos τῶν ἱερῶν παρθένων ἐπίσκοπον vocat Plutarchus in Numa. p. 66. lit. B. Et ipse Cicero pro Præfecto utitur, *Ego negotii præsum non turbulento. Vult enim me Pompeius esse, quem tota Campania & maritima ora habeat* ἐπίσκοπον, *ad quem delectus & summa negotii referatur*, Cic. ad Attic. l. 7. epist. 11. Clemens Romanus in Epistolâ ad Corinthios pag 55. edit. Patric. Junii, Episcoporum & Diaconorum nomen, non novum esse institutum, sed multis retro seculis de iis scriptum fuisse, observat; sic enim inquit, Alicubi scriptura dicit, καταστήσω τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς διακόνους αὐτῶν ἐν πίστει. Locus ad quem respexit est Isa. 60. v. 17. ubi tamen hodie tam in Romano quam in Alexandrino exemplari, verba aliter redduntur, sed retento utrobique Episcopi vocabulo, καὶ δώσω τοὺς ἄρχοντάς σου ἐν εἰρήνῃ, καὶ τοὺς ἐπισκόπους σου ἐν δικαιοσύνῃ. Et sic quidem legit Origenes comment. in Johan. pag. 210. lib. κ'. part. 2. oper. edit. Par. Et Hieronymus quoque, utpote qui LXX. versionem latinè sic reddit, *Et dabo principes tuos in pace, & Episcopos tuos in justitia*, Hieron. in Isa. c. 60. Verba Hebraica sunt ושמתי פקדתך שלום ונגשיך צדקה In Clementis ergo versione vox ἐπισκόπους respondet Hebraicæ פקדה, in alterâ τῷ נגשים, & פקדה per ἐπισκοπὴν vertitur etiam Job. 10. 12. & Psal. 109. 8. Et ita citatur Act. 1. 20. & ἐπίσκοπος verbo פקיד respondet Jud. 9. 28. Neh. 11. 9. 14. & τῇ פקדה Num. 4. 16. & פקיד הלוים ἐπίσκοπος Λευιτῶν, Neh. 11. 12. פקיד autem *Præfectus* est, idem ergo & ἐπίσκοπος, qui etiam non rebus solis, sed & personis præfectus est, ut è loco ultimo nobis laudato patet. In antiquis istius notionibus nomen hoc Christo tandem aliquando σωτῆρι omnium meritissimè attribuitur: utpote quem ipse Spiritus Sanctus ἐπίσκοπον ψυχῶν appellat, 1. Pet. 2. 25. In Ecclesiâ igitur ab ipso denominatâ Christus ipse primus, &, quamdiu inter vivos numeratus est, solus fuit Episcopus. Apostoli autem, quos elegerat, Christo adhuc superstite, nondum Episcopi erant, nec Episcopalibus fungebantur officiis: nondum enim quempiam ordinabant, nec Ecclesiasticam exercebant autoritatem & jurisdictionem: hæc Præfecto, sive Episcopo suo nostroque Christo peragenda relinquebant, dum ipsi interim baptizando & evangelium prædicando operam dàrent, quæ sunt propria Presbyterorum munia. Christus autem mortuus & suscitatus, & ad cœlum jam ascensurus, ut loci sui conservatores post se relinqueret, Apostolos suos in Episcopos promovebat. Primæ hujus Episcopalis consecrationis forma traditur Joh. 20. 21. 22. ubi Apostolis in unum congregatis, dicit iis Jesus, εἰρήνη ὑμῖν, καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατὴρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς· καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς, λάβετε πνεῦμα ἅγιον. &c. Antehac, fateor, Dominus Apostolos suos ordinârat; sed ad Evangelium tantummodo prædicandum, illudque miraculis confirmandum, Marc. 3. 13, 14. Mat. 10. 1. Nunc autem primò post resurrectionem dicit iis, *ut Pater me misit, sic & ego mitto vos*; nunc primùm in eos sufflat, dicens, λάβετε πνεῦμα ἅγιον. Unde clarissimè elucescit, per hanc secundam ultimamque ordinationem, ut plurimis celebratam cæremoniis, Apostolos ad majorem, quàm antea, gradum provectos esse: imò quidem ad eundem, quantum ad ordinandi & Ecclesiasticam disciplinam exercendi facultatem, ad quem ipse Christus à Patre consecratus est. Primæ igitur ordinationis virtute Evangelium prædicabant: hàc autem ultimâ Episcopi jam creati, Christique absentis vices in terris supplentes, & ipsi alios procrearunt; vel, si unius ex iis, qui ab ipsis ordinati sunt, Clementis viz. Romani, verbis utar, κατὰ χώρας καὶ πόλεις κηρύσσοντες καθίστανον τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν, δοκιμάσαντες τῷ πνεύματι εἰς Ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν. Clemen. Epist. 1. ad Cor. pag. 54. edit. Junii. Episcopi autem ab Apostolis ordinati eandem ab iis Episcopalem accipiebant autoritatem, quam ipsi à Christo: siquidem Spiritus in eos à Christo sufflatus per manuum eorum impositionem in alios quoque diffusus est. Et sic perpetuâ successione Episcopi ritè ordinati, quantum ad Episcopalem attinet dignitatem, ipsius Christi in terris locum tenent, & Presbyteri Apostolorum, ut, Christo adhuc superstite, constituti sunt. Hæc nostra de Episcoporum origine ac institutione, ut verissima, sic & antiquissima est sententia. Ipse enim Ignatius, qui cum Apostolis diu versatus est, eamque haud dubiè ab iis didicit, eandem jamdudum protulit; idque non in suppositiius & falso ei adscriptis, sed indubitatis & summæ fidei Epistolis, προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου εἰς τόπον θεοῦ, καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τόπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων, Ignat. Epist. ad Magnes. p. 33. edit. Voss. ὡς καὶ ὁ ἐπίσκοπος τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων τύπος ὑπάρχει, οἱ δὲ πρεσβύτεροι ὡς συνέδριον θεοῦ καὶ σύνδεσμος ἀποστόλων Χριστοῦ. Idem epist. ad Trall. p. 66. edit. Usser. (confer. etiam edit. Voss. p. 48.) Antiquissimus igitur hic pater, & verè Apostolicus, Presbyteros quidem Apostolorum, Episcopos autem Christi, ac proinde Dei quoque locum tenere asseruit: unde & ibidem non immerito præcipit, αἰδεῖσθε δὲ καὶ τὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν ὡς Χριστὸν, καθ' ὃ ὑμῖν οἱ μακάριοι διετάξαντο ἀπόστολοι, Ignat. ibid. pag. 70.

Χειροτονείσθω. Apud Athenienses (à quibus in Ecclesiam Christianam traductum est hoc vocabulum) duobus præcipuè modis constituti sunt Magistratus; primo, per κλῆρον, *fortem*; unde qui sic creati sunt κληρωταὶ ἀρχαὶ nuncupantur, quales erant ἄρχων, θεσμοθέται, βασιλεὺς, & πολέμαρχος, ut docet Plutarch. in Pericle, p. 157. lit. A. alii χειροτονίᾳ, *manuum extensione* sive *porrectione*; unde dicti sunt χειροτονητοὶ, inter quos Demosthenes ταξιάρχους, στρατηγοὺς, φυλάρχους, καὶ ἱππάρχους recenset, orat. 1. in Philip. pag. 50. lit. F. edit. Francof. Hoc modo illi demum constituti sunt, quibus plures porriguntur manus, vel si cum Platone loquar, οἷς ἂν πλείστη χειροτονία γίγνηται. Plut. de legib. lib. 6. pag. 756. lit. B. vol. 2. edit. Steph. De hoc eligendi sive suffragii ferundi modo loquitur & ipse Cicero, *Sic sunt*, inquit, *expressa ista præclara, quæ recitantur psephismata, non sententiis neque autoritatibus declarata, nec jurejurando constricta, sed porrigendâ manu profundendoque clamore multitudinis concitatæ*. Cicer. orat. pro L. Flacco. Num. 6. & mox, *Porrexerunt manus, psephisma natum est*, ibid. num. 7. Hinc χειροτονεῖν *magistratum creare* sæpe denotat: ut, κἂν ἐννέα χειροτονήσητε στρατηγὸν, Demosth. orat. 1. in Philip. p. 50. lit. A. οὐ γὰρ ἐχρῆν χειροτονεῖτε τοὺς ταξιάρχους καὶ τοὺς φυλάρχους, ibid. p. 51. lit. A. χειροτονουμένων τῶν δέκα πρέσβεων, Æschines orat. de fals. legat. p. 398. l. B. edit. Francofurt. Et hoc tandem sensu ab ipsis Apostolis usurpatur, χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους, Act. 14. 23. quo factum est, ut χειροτονία, non *electionem* propriè, sed *ordinationem* apud Ecclesiasticos scriptores perpetuò significet; ut rectè notat Fr. Ducæus in not. ad 1. Tom. oper. Chrysost. p. 1. lit. B. cui adstipulatur & Marca de concord. l. 6. cap. 2. par. 7. Unde per *ordinationem* hic & alibi semper à Dionysio Exiguo transfertur. Et hâc quidem notione vocem χειροτονεῖσθαι Balsamon hoc loco rectè interpretatur. Zonaras autem & Aristenus χειροτονεῖσθαι per ψηφίζεσθαι exponunt. Verum inter χειροτονίαν & ψῆφον semper distinguendum est, ut & inter χειροτονίαν & χειροθεσίαν, quæ à nonnullis malè confunduntur.

χειροτονία enim χειροθεσίαν sub se comprehendit, & totam præterea λειτουργίαν, sive τελετουργίαν in Episcopi, Presbyteri, & Diaconi ordinatione celebrari solitam. Et hic quidem in hoc canone intelligitur, χειροτονία ἡ αὐτῆς ἀρχιερατικῆς τελουμένη ἐπὶ ἐκκλησίας, ut observat Balsamon; qui & hujusmodi χειροτονίαν, non autem ψῆφον, hic intelligendam esse duobus præcipue argumentis probat; primo, quod quarto canone Nicænæ synodi τὴν ψῆφον ὀφείλειν, ab omnibus fieri provinciæ Episcopis, vel tribus saltem, reliquis per scripta assentientibus, præcipitur: adeo ut hi duo canones sibi invicem contradicerent, si χειροτονία in hoc canone idem quod ψῆφος significaret. Alterum argumentum in proximi canonis interpretatione profert, ubi Presbyteros, etiam & Diaconos, χειροτονεῖσθαι dicuntur, quos tamen antea ψηφίζεσθαι nunquam legimus. Huic Balsamonis hujus canonis interpretationi Scholiastes in Harmenopuli epitomen suffragatur, qui in can. Apost. & I. Nic. 4. hæc observat, ὁ μὲν ἀποστολικὸς κανὼν περὶ τῆς χειροτονίας φησὶ, ὁ δὲ τῆς ἐν Νικαίᾳ, περὶ ψήφου καὶ ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας καλεῖ. Harmenop. epit. can. sect. 1. tit. 1.

Ὑπὸ ἐπισκόπων δύο ἢ τριῶν. Ut Episcopus à duobus vel tribus Episcopis ordinetur, duobus præcipuè S. scripturæ locis innititur, quorum unus est 1. Tim. 4. 14. μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας, μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου, hoc est, τῶν ἐπισκόπων, ut recte observat Chrysostomus, οὐ περὶ πρεσβυτέρων φησὶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ περὶ ἐπισκόπων· οὐ γὰρ δὴ πρεσβύτεροι τὸν ἐπίσκοπον ἐχειροτόνουν. Chrys. in loc. & ex eo Theophylactus & Oecumenius. Theodoretus etiam πρεσβυτέριον ἐνταῦθα τοὺς τὴν ἀποστολικὴν χάριν πεπιστευμένους, Theodoret. in loc. Πρεσβυτέριον ergo hoc in loco, non Presbyteros propriè sic dictos, sed Apostolos, qui & Episcopi erant, ut ante ostensum est, significat. Hoc sensu & Æthiopes locum interpretantur, nam μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου vertunt per ውሥራት: እደው: ለጳጳሳት: & cum impositione manuum Episcoporum; nam vox ጳጳሳት: quæ τοὺς ἐπισκόπους etiam Act. 20. 28. significat est, à singulari ጳጳስ: Papas sive Papa, Episcopus 1. Tim. 3. 1, 2. item Archiepiscopus, Metropolita: & ሊቀ: ጳጳስ: Patriarcha est, ut observant viri doctissimi, Jobus Ludolphus in Lexico suo Æthiopico, & Edmundus Castellus in Heptaglotto. Ordinatus est ergo Timotheus ab Episcopis, & consequenter à duobus minimum è quibus & ipsum D. Paulum unum, & quidem præcipuum, fuisse constat ex 2. Tim. 1. 6. Alter S. scripturæ locus, è quo petitus videtur hic canon, est Act. XIII. 1, 2, 3. Hic enim quinque doctores & prophetas Antiochiæ congregatos esse traditur, viz. Barnabam, Symeonem Nigrum, Lucium Cyrenæum, Manahen, & Saulum. His quinque sacra celebrantibus & jejunantibus dicebat Sp. Sanctus, Ἀφορίσατε δή μοι τόν τε Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον, εἰς τὸ ἔργον εἰς ὃ προσκέκλημαι αὐτούς, & protinus subjungitur, τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἀπέλυσαν. E quinque igitur hic congregatis duo, Barnabas & Saulus, Spiritûs S. jussu ordinati sunt: reliqui sunt ergo tres soli qui ordinarent. Chrysostomus autem in locum ait, ὅρα πάλιν ὑπὸ τινων χειροτονεῖται, ὑπὸ Λουκίου τοῦ Κυρηναίου καὶ Μαναῆ, ac si Symeon ordinationi non interesset: sed intererat haud dubiè; quòd etiam exinde constat, quod non in duali sed plurali numero dicitur, νηστεύσαντες, προσευξάμενοι, ἐπιθέντες, &c. adeo ut tres tunc temporis, non plures, nec pauciores, ordines conferebant. Posthæc autem Paulus à Petro, Jacoboque, & Johanne *Gentium Apostolus ordinatus est*, ut scribit Hieronym. in Catalogo N. 15. Et ab iisdem itidem tribus Apostolis Jacobum Justum in Episcopatum Hierosolymitanum ordinatum fuisse, ex sexto ὑποτυπώσεων Clementi Alexandrino adscriptarum libro refert Eusebius hist. Eccl. l. 2 c. 1. Porro utrum manuum impositio Act. XIII. celebrata, consecrativa fuit an deprecativa, ut opinatur Suarez, tom. 3. q. 72. disp. 34. sect. 1. non multum interest. Hinc enim satis utcunque patet, ipsos etiam Apostolos huic canoni condendo viam stravisse, si non præcepto, saltem exemplo; eò quod & ipsi, cum quempiam ad majus aliquod munus obeundum ordinarent, tres illi manus imponebant. Quorum igitur exemplo moti, non mirum est, quòd Patres primitivi, nec plures quam tres Episcopos ad Episcopum ordinandum hoc canone requirunt: quem omnes Ecclesiæ ubicunque constitutæ strictè observarunt. Nec Syri ordinationem pro validâ admittunt, nisi à duobus vel tribus celebratam. Gregorius Barhebræus

ܘܠܐ ܢܬܬܣܝܡ ܐܦܝܣܩܘܦܐ ܕܠܐ ܬܪܝܢ ܐܘ ܬܠܬܐ ܐܦܝܣܩܘܦܐ

Quod sine duobus vel tribus Episcopis non ordinatur (Episcopus) Greg. Barheb. de fundam. Eccles. l. 7. cap. 2. apud Ecchel. de Eccles. Alex. orig. cap. 10. Bennasalus Alexandrinus in collectione canonum c. 5.

ولا يقسم اسقف الا بحضور المطران او بامره وبحضور ثلاثة اساقفة

Et ne ordinetur Episcopus sine Metropolita; sed ut ille ibi sit, ut etiam eo duo alii Episcopi, ut constituatur a tribus Episcopis. ibid. Si quis autem, contra ac hic decernitur, ab uno solo Episcopo ordinatus fuerit, pro non ordinato habendus est, (nisi urgente necessitate, uti mox ostendemus;) & sic Michael Oxita Patriarcha C. P. in synodo sub se anno circiter 1170. celebratâ, Clementem & Balbiniæ Leontium, ab uno solo Episcopo ordinatos, καθ' ἑαυτοὺς μηδὲ ὅλως ἀξίους, ὡς καὶ ἀχειροτονήτους ὄντας, διὰ τὸ ἐπ' αὐτῶν ἀκυρόνειν judicabat, hunc etiam canonem prætendens, ὡς τῷ μὲν ἀποστολικῷ καὶ πρώτῳ κανόνι ἐπισκόπους ὑπὸ δύο ἢ τριῶν χειροτονεῖσθαι ὑπὸ ἐπισκόπων ἢ δύο ἢ τριῶν διατείνοντος. Hæc narrat Joh. Cinnamus hist. l. 2. cujus Fragmentum edidit Allatius. Theodoretus autem refert Evagrium etiam à solo Paulino ordinatum esse, quod tamen contra canonum decreta factum monet Theodoret. hist. Eccles l. 5. c. 23. Hunc tamen Evagrium Romani Pontifices Siricius & Innocentius primus, & universi propemodum occidentales pro vero Episcopo habuerunt. ibid. Socrates autem & Sozomenus tradunt, quod post Paulinum vitâ functum populus Antiochenus Evagrium χειροτονῆσαι constituit, Socrat. hist Eccles. l. 5. cap. 15. Sozom. l. 7. cap. 15. adeo ut non temere dubium eum à Paulino solo ordinatum fuisse. Hoc tamen certum est, quòd si a solo Paulino ordines acceperit, canonice non ordinatus est. Quod enim nec à duobus quispiam, nisi ex necessitate, rite ordinetur Episcopus, selectis minimum, in notis ad Aristeni canonis hujus interpretationem palam faciemus.

Bals. αὐτῆς ἀρχιερατικῆς τελουμένης. Quænam sit hæc ordinatio ab Antistite celebrata, de quâ intelligendum esse hunc canonem, Balsamon rectè monet, ut a Græcis usurpata, ex Euchologio patet. Summa huc redit. Completo hymno trisagio Pontifex crepidinem conscendit, quæ est ante sacram mensam, & ab astantibus tribus Episcopis à dextro latere ordinandus ei offertur. Chartophylax ei à sinistro chartam tradit eligentium suffragia continentem: quâ lectâ, capiens Evangelium Pontifex, & manum admoventibus etiam aliis Episcopis, capiti & cervicibus ordinati imponit, mox tres cruces in ejus capite exprimens, & manum ei impositam tenens, precatur: precibus his ab eo, & aliis ab astantibus Episcopis absolutis, elevat Evangelii codicem, & sanctæ mensæ imponit, atque ita ordinato pallium impendit, dicens, ἄξιος, clero idem repetente. Et deinde Pontifex ordinans & reliqui Episcopi ordinatum exosculantur, qui postea communionem iis destribuit. In aliis exemplaribus professio fidei ab ordinando recitatur, quâ finitâ benedicit ei Pontifex, dicens, ἡ χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος διὰ τῆς ἐμῆς μετριότητος προβάλλεταί σε τὸν θεοφιλέστατον ἱερέα καὶ ἐπίσκοπον, ὁ, δεῖνα, ἐκ τοῦ θεοσώστου πόλεως, &c. Tum unus ex Episcopis τὴν ἐκφώνησιν, & pontifex τὴν ἀρχιερατικὴν βακτηρίαν ei tradit. Deinde unus ex Episcopis, nimirum Primus, accepto S. Evangelio, illud aperit, & super caput ordinandi coram sancta mensa genuflectentis confestim inversum ponit, reliquis hinc inde illud tenentibus, & mox dicit Pontifex, ἡ θεία χάρις, ἡ πάντοτε τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα, καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα, προχειρίζεται σε τὸν θεοφιλέστατον ἱερέα καὶ ὑποψήφιον, ὁ, δεῖνα, εἰς ἐπίσκοπον τῆς θεοσώστου πόλεως, ὁ, εὐξώμεθα οὖν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα ἔλθῃ ἐπ' αὐτὸν ἡ χάρις τοῦ παναγίου πνεύματος. Precibus deinde completis, Pontifex super caput ordinati tres cruces facit, eique benedicit in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, nunc, & semper, & in secula seculorum, vid. Euchol. sive Rituale Græcorum edit. Jac. Goar. Paris 1647. tit. de ordinatione Episcopi p. 302. &c. Hæc illa est χειροτονία, quam a duobus vel tribus Episcopis celebrari canon hic juxta Balsamonem præcipit. Ritus evangelium super ordinati caput & cervicem tenendi ex Concilio Carthaginensi acceptus videtur, hæc statuente; *Episcopus cum ordinatur, duo Episcopi ponant ac teneant Evangeliorum codicem super caput & cervicem ejus, & uno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes Episcopi, qui adsunt, manibus suis caput ejus tangant.* Concil. Carthag. 4. can. 2.

Χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει. Deus Mosi in mandatis dedit Joshuam filium Nun accipere, eiq; manus imponere, Num. 27. 18. viz. ut ipsi in docendo populo & regendo succederet. Moses juxta mandatum accepit Joshuam, eumque coram Eleazare Sacer-

sacerdote & toto cœtu statuit ויסמך את ידיו עליו *Et manus suas ei imposuit*, v. 23. Hoc moti exemplo ab eo usque, ut aiunt, tempore, Judæi Judicibus & postea Rabbinis suis promovendis ac ordinandis manus imponere soliti fuerunt. Hunc ordinandi ritum à Judæis usque ad Benjaminis Tudelensis tempora, hoc est, ad annum Christi 1170. observatum esse, testis est ipse Benjamin, qui in itinerario suo hæc habet, ראש הגולה נותן להם רשות בכל הקהלות האלו לשים על כל קהל וקהל רב וחזן כי הם באים אליו לקחת הסמיכה והרשות *Caput exulum dat iis potestatem in omnibus istis congregationibus, Rabbinum sive professorem, & concionatorem sive magistrum, synagogæ in singulis congregationibus præficiendi; nam ad ipsum veniunt, ut manuum impositionem & potestatem ab eo accipiant.* Benjamin itiner. pag. 73. Quum quis autem apud eos ordinatur, duo alii præter ipsum ordinantem adhibere & manus simul imponere debent, juxta quod in Talmude dicitur סמיכת זקנים בשלשה *Impositio manuum sive ordinatio Seniorum à tribus peragitur*, Sanhedr. cap. 1. Idem docet & Maimonides in statutis de Sanhed. cap. 4. Per hanc denique manuum impositionem Spiritum Sanctum conferri colligunt ex Deut. XXXIV. 9. *Et Josua filius Nun repletus erat Spiritu.* כי סמך משה ידיו עליו *Quoniam Moses ei manus suas imposuerat.* Hinc est, quod de iis omnibus, qui rite ordinantur, dicunt, שרתה שכינה עליהם *Habitat super eos majestas divina, id est,* רוח הקדוש *Spiritus Sanctus, nam* שכינה & רוח הקדוש promiscuè nonnunquam à Rabbinis usurpantur. Ex his inter se collatis liquet, ordinandi ritus ab ipsis Apostolis usitatos à Judæis acceptos, sive è synagogâ in Ecclesiam traductos esse. Primo enim, ut Judæi, sic & Apostoli, manus ordinatis imponebant; septem Diaconis, Act. VI. 6. Saulo & Barnabæ, cap. XIII. 3. & alibi. Et loco hîc citato χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, 1. Tim. v. 22. Paulus ordinationis formulam à Timotheo observandam perspicuè satis indicat, nimirum per χειροθεσίαν, sed non temere, peragendam. Deinde ut in Judaicis, sic & in Apostolicis ordinationibus, tres manus suas imponere solebant, ut antea ostensum est. Juxta Judæorum denique sententiam, Spiritus Sanctus per Apostolicam etiam χειροθεσίαν collatus est, Act. VIII. 17. & cap. XIX. 6. Et ipse quidem Sospitator noster Jesus Christus, cum ad patrem jam ascensurus Apostolos suos in Episcopos consecraret, ut sui absentis vices in terris supplerent, & Ecclesiasticam exercerent disciplinam, etiamsi manus eis non imponebat, in eos tamen sufflabat, dicens, λάβετε πνεῦμα ἅγιον. Quem quidem Spiritum à Christo in ipsos sufflatum, Apostoli in alios, eodem quo Christus modo, sufflare non ausi sunt: sed juxta ritum conferendi Spiritum in lege Mosaicâ institutum, & hucusque à Judæis observatum, per manuum viz. impositionem, eundem communicarunt aliis, quos ipsi ordinarunt; qui eundem quoque modo deinde eundem contulerunt, & sic successivè non ad nostra tantum tempora, sed usque ad finem seculi. Quo fit, ut qui etiamnum ritè ordinentur, & manuum impositionem ab ipsis Apostolis successivè continuatam accipiunt, Spiritus à Christo sufflati æque sunt participes, ac quibus ipsi Apostoli manus imposuerunt, in quos sufflatus est. Qui autem hanc χειροθεσίαν non habent, quomodo legitimam veramque χειροτονίαν habere censeantur, me prorsus latet.

Καθὼς προεῖπον. Quin Aristenum & Zonaram inter alios hic indigitet Theodorus Balsamon, nullus dubito. Ut ille enim pro χειροτονεῖσθαι in textu, ὀφείλουσι ψηφίζεσθαι in interpretatione suâ substituit, sic & Zonaras per totam suam hujus canonis interpretationem χειροτονεῖσθαι in canone, idem esse ac ψηφίζεσθαι probare nititur, ac si Episcopum à duobus vel tribus non ordinari, sed eligi hic præcipiatur. Ad hanc suam confirmandam opinionem, argumentum petit è Can. 5. Syn. Laodic. cui respondet Balsamon. Ut satis mirari nequeo, quid *Christophoro Justello* in mentem venit, ut in notis ad dictum canonem Syn. Laodic. Balsamonem, æque ac Zonaram præsentem hunc primum Apost. Canonem de populi suffragiis ac electione interpretari assereret, cum Balsamon apertè dicat, hunc Canonem περὶ χειροτονίας οὐχὶ ἀρχιερατικῆς τελειώσεως, ἀλλ' οὐ μὲν περὶ ψήφου intelligendum esse, & Zonaræ aliorumque, qui aliter interpretati sunt, sententiam sibi displicere affirmet.

Zon. τοὺς δὲ ἄλλους παρεῖναι ἐξῆν. Auctor Constitutionum Apostolicarum, Πρῶτον μὲν ἐγώ φημι Πέτρος Ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαι, ὡς ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἅμα πάντες διετάξαμεν, ἐν πᾶσιν ἄμεμπτον ἀριστίνδην ὑπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐκλελεγμένον. Constit. Apost. l. 8. cap. 4. Cyprianus, *Propter quod diligenter de traditione divinâ & Apostolicâ observatione servandum est & tenendum, quod apud nos quoque & fere per provincias universas tenetur, ut ad ordinationes ritè celebrandas ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, Episcopi ejusdem provinciæ proximi quique conveniant, & Episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissimè novit, & uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit.* Cyprian. epist. lib. 1. epist. 4. Edit. Manut. Romæ 1563. De Episcopo autem a plebe olim eligendo videtis plura in can. 4. Syn. Nic. 1.

Τῶν ἐπιλογῶν πασῶν. Sic legit MS. Bodleianus, cui suffragantur Henrici 2. & Gallandi, sed in impressis est τῶν ἐπιλόγων πασῶν, perperam; ἐπίλογος enim isto sensu nusquam usurpatur.

Arist. Τριῶν ἐξάμηνος. Veteres canonem hunc, Episcopum à duobus vel tribus Episcopis ordinari, statuentem, ita interpretati videntur, ut perpetuo, si fieri potest, à tribus, à duobus autem non nisi necessitate id cogente, ordinetur. Et hinc est, ni fallor, quòd Aristenus trium tantum, non item duorum, hic mentionem facit. Et quidem, ut ordinatio hæc à tribus celebretur, a Conciliis, Patribus omnibusque Ecclesiis ubicunque constitutis, exigitur, nec admissa est ordinatio à paucioribus, nisi necessitate id exigente, celebrata. Concilium Arelatense primum, *De his, qui usurpant sibi, quod soli debeant Episcopum ordinare, placuit, ut nullus hoc sibi præsumat, nisi assumptis secum aliis septem Episcopis. Si tamen non potuerint septem, sine tribus fratribus non audeant ordinare*, Concil. Arel. 1. can. 21. Arelatense secundum, *Nullus Episcopus sine Metropolitani permissu, nec Episcopus Metropolitanus sine tribus Episcopis comprovincialibus, præsumat Episcopum ordinare*, Concil. Arel. 2. can. 5. Carthaginense secundum, *Si autem necessitas fuerit, tres Episcopi, in quocunque loco sint, cum Primatis præcepto ordinare debent Episcopum*, Carthag. 2. can. 12. Idem statuerunt Syn. Nic. can. 4. Carthag. can. 53. Arausic. 1. can. 21. Gratian. distinct. 64. Concil. Hippon. c. 39. Regiens. c. 1. Anacletus, *Ut non minus quam à tribus Episcopus, reliquis omnibus assensum præbentibus, ullatenus Episcopus ordinetur*, apud Gratian. distinct. 66. cap. 2. Hinc Theodoretus de canonibus ait, quòd, δίχα τριῶν ἐπισκόπων ἐπισκόπου χειροτονίαν ἀπαγορεύειν γίνεσθαι. Theodoret. hist. Eccles. l. 5. c. 23. Synesius de Siderio Palæbiscæ Episcopo, ἀλλ' οὐδὲ τοῦτον ἐνδέχεται, ἐνδέχεται μὲν ἐν, ὅταν γε δὴ γειτόνων ἀνάγκῃ, οἱ μέντι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοποι, μήτε τριῶν ἐνδάδε, καὶ οἱ τὸ ζώπυρον τῆς χειροτονίας ἐκεῖθεν ἐλάβον. Synes. epist. 67. p. 210. edit. Petav. Egbertus Episcopus Eboracensis, *ut Episcopus, si fieri potest, à totius provinciæ Episcopis ordinetur, & si hoc sit difficile, non minus certè à tribus*, Egbert. in excerpt. c. 96. Daniel Syrus Jacobita in canonum breviario الاسقف تكون قسمته من جهة ثلاثة اساقفة شمعون قننيا وان قسمه اسقف واحد ولمقطع *Episcopi ordinatio à tribus Episcopis peragatur (Simeon Cananæus) sin unus Episcopus eum ordinaverit, deponatur*, apud Ecchel. de Eccles. Alex. orig. cap. 10. Hunc porro ternarium Episcoporum ad Episcopum constituendum confluentium numerum à Græcis observari Euchologium docet, tit. de ordin. Episc. p. 302. & eundem a nostrâ quoque Ecclesiâ religiosè retineri, ex Ordinalis nostri rubricâ satis patet, quâ ex Græcâ Jacobi Duporti versione, ὁ ὑποψήφιος δεικνύμενος τὸ ψήφισμα αὐτοῦ ἐνδεδυμένος ὑπὸ δὲ δύο ἐπισκόπων προσαγέσθω τῷ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, ἢ ἄλλῳ τινὶ ἐπισκόπῳ τῶν ἀρχιερατευόντων. Hunc itaque ritum ab ipsis Apostolis usitatum, & à viris Apostolicis præceptum, nostra quoque Ecclesia religiosè admodum observat; qui, quoad fieri potest, ubique proculdubiò observandus est. At necessitate, durissimâ illâ dominâ, id postulante, canonis rigor nonnunquam relaxari potest, ut Episcopus à duobus ordinetur, juxta quod sub Apostolorum nomine in Constitutionibus Ecclesiæ Alexandrinæ præcipitur, ان يقسم الاسقف من ثلاثة اساقفة وان كان من ضرورة فمن اسقفان *Ut ordinetur Episcopus à tribus Episcopis; necessitate verò cogente, à duobus.* Constit. Alex. c. 5. apud Ecchel. Eadem & in constitutionibus Apostolicis, è quibus Alexandrinæ traductæ videntur, Ἐπίσκοπον δὲ προστάσσομεν χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τριῶν ἐπισκόπων, ἢ τὸ γοῦν ἐλάχιστον ὑπὸ δύο. Constit. Apost. l. 3. cap. 20. Sic ordinatus est Pelagius primus Episcopus Romanus, à duobus Episcopis & uno Presbytero, viz. *Dum non essent Episcopi, qui eum ordinarent, inventi sunt duo Episcopi, Johannes de Perusio, & Bonus de Ferentino, & Andreas Presbyter de Ostia, & ordinaverunt eum Pontificem; tunc enim non erant in Clero qui possent eum promovere*, ut ait Anastatius Bibliothecarius in ejus vitâ. Quinetiam Dioscorus Patriarcha Alexandrinus, à Concilio Chalcedonensi postea depositus, à duo-

bus solis ordinatus est, ut testantur Episcopi provinciæ Ponti in Epistolâ ad Leonem Imperatorem apud Bin. Concil. tom. 2. pag. 400. edit. an 1618. & nihilominus à patribus Chalcedone congregatis pro ritè ordinato habitus est, & *Reverendissimus Episcopus* sæpe vocatus. Cæterum nec defuerunt, qui, eodem necessitatis telo cogente, ab uno etiam Episcopo ordinati sunt. Ut taceamus enim in præsenti Clementem, Leontium, & Evagrium, ut de quibus supra meminimus; Synesius Siderium Palæbiscæ Episcopum à Philone Cyrenensi solo ordinatum fuisse refert; addit autem, *ἀλλ' ἀνάγκη γὰρ ἐν καιροῖς ἀναμφηρίστοις τὴν ἀκρίβειαν παραλύεσθαι*, *verum in temporibus formidolosis summum jus prætermitti necesse est.* Synes. epist. 67. p. 210. edit. Pet. Dignissima est, quæ observetur, Gregorii magni ad Augustinum, quem in Britanniam miserat, responsio. Interrogavit eum Augustinus, *Si longinquitas itineris magna interjaceat, ut Episcopi non facile valeant convenire, an debeat sine aliorum Episcoporum præsentia Episcopus ordinari?* Respondet Gregorius; *Et quidem in Anglorum Ecclesiâ, in quâ adhuc solus tu Episcopus inveniris, ordinare Episcopum non aliter nisi sine Episcopis potes.* Apud Bed. hist. Eccl. Angl. l. 1. c. 27. non me fugit in Parisiensi operum S. Gregorii editione anno 1586. pro *non aliter nisi sine Episcopis*, legi *non aliter nisi cum Episcopis.* At nostræ lectioni suffragantur Epistolæ S. Gregorii Romæ editæ, item quæ à Binio in primis Conciliorum editionibus interseruntur: item Bedæ editiones Antuerpiæ, an. 1550. Basileæ an. 1563. & Coloniæ an. 1612. Et præter omnes Bedæ codices MSS. tam Oxoniæ quam Ætoniæ reservatos, ipsa quoque editio Latino-saxonica, & versio etiam Saxonica ab Aluredo sive Alfredo Rege (ut testatur Willielmus Malmesburiensis in gestis regum Angl. l. 2. c. 4.) elaborata, ut quæ verba laudata sic reddit, Soþlice in Ongel cyricean on ðære ðu ana nu gyt eart biscop gemeted. ne miht ðu on ðære wisan biscop halgian butan oþrum biscopum, i. e. *Et quidem in Anglia Ecclesiâ, ubi tu tunc solus adhuc inventus es Episcopus, non potes tu alio modo Episcopum consecrare, quam sine Episcopis.* Ut nihil apertius esse potest, quàm Gregorium hic concedere, ut Augustinus solus Episcopum crearet, necessitate viz. id postulante, proptérea quod solus tunc inventus est hic Episcopus. Et Augustinus quidem hoc Gregorii responso fretus, Anno Dom. 604. *ordinavit duos Episcopos*, Saxonicè, gehalgode II biscopas, *Consecravit duos Episcopos*, viz. Mellitum Londinensem, & Justum Roffensem, Bed. hist. l. 2. c. 3. è quibus Mellitum solus ordinavit; alterum fortasse, Mellito jam ordinato adsistente. Alios postea omnes tres ordinasse videntur, utpote quod Gregorius eum monuerat, in eodem responso hæc subjiciens, *Cum igitur, auctore Deo, ita fuerint Episcopi in propinquis sibi locis ordinati per omnia, Episcoporum ordinatio sine aggregatis tribus vel quatuor Episcopis fieri non debet.* Et hinc est, quod cum Ceadda postea ad Wine Occidentalium Saxonum Episcopum profectus est, ut Episcopalem ordinationem ab eo susciperet, duo de Britonum gente Episcopi in societatem ordinationis assumpti sunt, quoniam nullus tunc erat, excepto Wine, in totâ Britanniâ canonicè ordinatus Episcopus; ut refert Beda, hist. Eccl. Angl. l. 3. cap. 28. At cum Theodorus, post defunctum Deusdedit, ad sedem Dorovernensem promotus est, prædictum Ceadda arguebat non fuisse ritè ordinatum, ibid. l. 4 cap. 2. idcirco nimirum, quod ab uno solo orthodoxo Episcopo, viz. Wine, ordinatus est; nam duo reliqui, de Britonum gente assumpti, pro hæreticis habiti fuerunt, utpote qui Dominicum Paschæ diem canonicè non celebrabant. Et propterea Theodorus *ejus ordinationem denuò Catholicâ ratione consummabat*, ibid. E quibus palam fit, tres minimum, si tot convenire possint, ad canonicam Episcopi ordinationem requiri; sed nihilo secius veram esse ac legitimam ordinationem, si, necessitate id exigente, à duobus, vel etiam ab uno, celebretur.

In Can. II.

Ἐπίσκοπος. In Ecclesiâ Judaicâ tres consecratarum personarum ordines ab ipso Deo constituti sunt. Primus erat כהן הגדול Ἀρχιερεὺς, *Pontifex maximus*: Deinde כהנים *Sacerdotes*; *& tertiò* לוים *Levitæ.* Consimiliter & in Ecclesiâ Christianâ, ut Christo adhuc superstite constitutâ, primus erat ipse Christus, qui & Ἀρχιερεὺς vocatur Heb. iv. 14, 15. Deinde xii. *Apostoli*, & ultimò LXX. *Discipuli*; quos etiamsi Apostoli nec ordinabant, nec regebant, Apostolis tamen eos inferiores fuisse, è scripturis luculenter patet. Quinetiam ipsos Apostolos à Christo è mortuis suscitato, ut ante notatum est, loci sui conservatores creatos, eundem ordinem in Ecclesiasticorum numerum observâsse pariter ac instituisse, colligimus ex Epistolâ D. Pauli ad Philippenses, utpote quæ sic incipit, Παῦλος καὶ Τιμόθεος, *Paulus & Timotheus servi Jesu Christi, omnibus sanctis in Jesu Christo, qui sunt Philippis, σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις cum Episcopis & Diaconis.* Integrum hunc locum paucis ut explicemus, primo in memoriam revocentur quæ de Episcopis antea dicta sunt, viz. quod primus Ecclesiæ Christianæ Episcopus idem atque fundator Jesus Christus, ad Patrem jam ascensurus, suam a Patre acceptam ordinandi, & personas, resque Ecclesiasticas administrandi potestatem apud undecim Apostolos relinquebat, idque per Spiritum in eos sufflatum: per eundem autem Spiritum tres alii postea Apostolorum numero adjecti sunt, Matthias, Saulus, & Barnabas: Matthias quidem per Spiritum sortes disponentem, Act. 1. 26. Saulus autem & Barnabas per eundem Spiritum dicentem, Ἀφορίσατε δή μοι τόν τε Σαῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν. Act. xiii. 2. qui igitur ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἁγίου dicuntur v. 4. Et hinc Paulus, etiamsi homines manus ei imposuissent, se tamen Apostolum esse dicit, *οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ πατρὸς τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν*, Gal. 1. 1. Hi quatuordecim Apostoli autoritate prædictâ præditi, Presbyteros & Diaconos ordinabant, Act. xiv. 23. c. vi. 6. quoniam ii, penes quos hæc potestas fuit, *Episcopi* postea nuncupati sunt; hinc & Apostoli etiam *Episcopi* à Patribus appellantur, Cyprian. epist. ad Rogatian. 9. l. 3. edit Manut. Ambros. in Ephes. cap. iv. 11. Πέτρος καὶ Παῦλος οἱ ἀπόστολοι αὐτοὶ καὶ ἐπίσκοποι, Epiphan. hær. 27. par. 6. Et quidem Apostolatus ἐπισκοπὴ vocatur, Act. 1. 20. Cum igitur Apostoli hanc Episcopalem autoritatem aliquamdiu soli exercuissent, quoniam fidelium numerus augesceret, ipsique hinc discessuri essent, ne, ipsis defunctis, Ecclesia eâdem autoritate destitueretur, eandem aliis communicarunt, quos singulis Ecclesiis ubicunque collectis præfecerunt, ut ordinationes aliasque res Ecclesiasticas administrarent. Sic Evodium hâc potestate indutum præficiebant Antiochiæ, Linum, vel Clementem Romæ, &, ut alios taceam, Titum Cretæ, & Timotheum Epheso. Titum enim Cretæ hanc potestatem exercuisse, non tantùm antiqui Patres, Eusebius, Theodoretus, Ambrosius, Hieronymus, aliique; sed & ipse D. Paulus testatur in Epistolâ ad eundem scriptâ, cap. 1. v. 5. Timotheum autem eandem accepisse potestatem exinde liquet, quod D. Paulus eum doceat, quomodo acceptam exercere debet, viz. ut neminem cito ordinaret; ut contra Presbyterum accusationem non admitteret, nisi sub duobus vel tribus testibus, 1. Tim. v. 19, 22. quæ quidem admonitiones supervacaneæ prorsus essent, nisi Timotheus ordinandi, ac accusationes contra Presbyteros prolatas audiendi, & proinde in ipsos etiam Presbyteros potestatem accepisset. Et hinc est quod loco prædicto, Philip. 1. 1. D. Paulus Timotheum, ut eâdem jam Episcopali autoritate præditum, tanquam socium secum conjungit, dicens Παῦλος καὶ Τιμόθεος, & utriusque nomine hæc Epistola ad Philippenses mittitur. Ex primo igitur personarum Ecclesiasticarum ordine, duo in hoc versiculo commemorantur, *Paulus & Timotheus*: Reliquos duos ordines, in ultimis verbis prædicti commatis videre est, σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις, hos enim distinctos esse ipsa verba docent. Sub Episcoporum autem nomine *Presbyteros* indigitari, rectè observant probantque Chrysostomus, Theodoretus, & Hieronymus in locum, ἀμφότερα γὰρ εἶχον κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τὰ ὀνόματα. Theodoret. nimirum istis temporibus, ii, quibus ordinandi & res Ecclesiasticas administrandi potestas commissa est, vixdum *Episcopi*, sed *Angeli* nominabantur. Apoc. 1. 20. cap. 2. 1. &c. & *Apostoli*, ut sentit Theodoretus, dicens, quòd non soli duodecim a Christo electi, sed septuaginta, ac ipse etiam Saulus & Barnabas, καὶ ἕτεροι πρὸς τούτοις μόνοι, vocati sunt *Apostoli.* Theodor. in 1. Cor. xii. 28. & alibi, τοὺς δὲ νῦν καλουμένους ἐπισκόπους ἀποστόλους ὠνόμαζον. Idem in 1. Tim. iii. 1. Et hinc est quod asserit, Epaphroditum, per quem Epistola hæc ad Philippenses missa est, Episcopalem autoritatem sibi commissam habuisse, eo quod ἀπόστολος vocetur, Phil. xi. 25. ἀποῦσι τοίνυν ἐκεῖνο τὴν ἐπισκοπικὴν οἰκονομίαν αὐτὸς ἐπεπίστευτο, ἔχων ἀποστόλου προσηγορίαν, Theodoret. in epist. ad Philip. cap. 1. v. 1, 2. Et quidem plusquam verisimile cuipiam videatur, Philippenses nondum singulari alicui Episcopo subjectos fuisse; & idcirco Pa-

Paulum & Timotheum Epaphroditum, à Philippensibus ad ipsos missum, ordinatum, & Apostolicâ sive Episcopali autoritate donatum ad eos remisisse; & Philippenses propterea admonuisse, ut eum cum omni gaudio in Domino exciperent, cap. 11. 29. præcipue cum eum ἀδελφὸν, καὶ συνεργὸν, καὶ συστρατιώτην appellent, ibid. v. 25. Verum ut ut est, inter omnes convenit *Presbyteros* tunc temporis etiam *Episcopos* nuncupatos esse, ac proinde per verba ista, σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις, iidem Ecclesiastici ministri intelligantur, quos Polycarpus in Epistola ad eosdem Philippenses πρεσβυτέρους καὶ διακόνους vocat, ubi ait, δεῖ ὑμᾶς ἀπέχεσθαι ἀπὸ πάντων τούτων, ὑποτασσομένους τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, Polyc. epist. ad Philip. p. 18. Et hinc est, quod pro σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις, versio Syriaca habeat ܥܡ ܩܫܝܫܐ ܘܡܫܡܫܢܐ *Cum Presbyteris & Diaconis*; & quod imprimis observari dignum est, ubicunque propemodum in novo fœdere occurrat vox ἐπίσκοπος, Syriace per ܩܫܝܫܐ *Presbyter* vertitur 1. Tim. III. 2. Tit. 1. 7. & ἐπισκοπὴ per ܩܫܝܫܘܬܐ *Presbyteratus*, 1. Tim. III. 1. At hujus versionis nullam aliam excogitare possum rationem, præterquam quod hæc versio istis temporibus elaborata est, quibus nihil inter nomina ἐπίσκοπος & πρεσβύτερος intererat. At si non ad temporum Apostolicorum finem, statim tamen postea distinctionem introductam esse, Ecclesiasticæ historiæ fidem faciant; ut ii videlicet, qui Apostolicâ autoritate dignati sunt, & in locum eorum substituti, vel quos Apostoli successores suos relinquebant, ut cum Irenæo loquar l. 3. c. 3. *Episcopi* nomen, ut officio suo maximè congruum, sibi vendicarent, & alterum *Presbyteri* proximo ministrorum sibi subjectorum ordini relinquerent. Si igitur ad Apostolica trium horum Ecclesiasticorum ordinum nomina respiciamus, in hoc primo Epistolæ ad Philippenses commate, primò dantur *Apostoli*, deinde *Episcopi*, & ultimò *Diaconi*: Sin ad hodierna, vel etiam ea, quæ in præcedenti & hoc canone usurpantur, primo *Episcopi*, deinde *Presbyteri*, & ultimo itidem *Diaconi*, de quibus mox agemus.

Ὑπὸ ἑνὸς ἐπισκόπου. Hic duo observare est; primò quòd Presbyteri ordinatio ab Episcopo necessario celebranda est, & deinde, quod si ab uno solo celebretur, satis firma est. Quantum ad primum attinet, Ante delirum hoc nostrum & præcedens seculum, Apostolicum hoc institutum ab universâ Ecclesiâ religiosissimè observatum est: ut nec inter inferiores Clericos, nedum inter Presbyteros, quispiam recenseretur, nisi ab Episcopo ordinatus. Hinc est, quod cum Synodus Constantinopolitana sive Occumenica secunda Maximum Cynicum Episcopum non fuisse declarasset, protinus subjicit, μήτε τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας ἐν οἱῳδήποτε βαθμῷ κλήρου. Syn. C P. can. 4. Et cum vitio verteretur Athanasio, quòd Macarius, unus ex ipsius Diaconis, mysticum poculum fregerat, Synodus quædam Alexandriæ tunc temporis celebrata, accusationem istam examinans, inveniebat loco, ubi confractum poculum jecissent, nullum adfuisse Presbyterum, nec Ecclesiasticum, præter quendam Ischyram, qui se fingebat à Colutho quodam ordinatum: at Coluthum istum Presbyterum solum, non Episcopum fuisse, ac proinde Ischyram ab eo ordinatum, nec Presbyterum, nec in quovis Ecclesiastico gradu constitutum, sed purum putum Laicum esse. Dignissima sunt, quæ observentur, Synodi ipsius Verba, Πόθεν οὖν πρεσβύτερος Ἰσχύρας; τίνος καταστήσαντος; ἆρα Κολλούθου; τοῦτο γὰρ λοιπόν· ἀλλ' ὅτι Κόλλουθος πρεσβύτερος ὢν ἐτελεύτησε, καὶ πᾶσα χεὶρ αὐτοῦ γέγονεν ἄκυρος, καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ κατασταθέντες ἐν τῷ σχίσματι λαϊκοὶ γεγόνασι, καὶ οὕτως συνάγονται δῆλον, καὶ οὐδενὶ καθέστηκεν ἀμφίβολον. Apud Athanas. in Apolog 2. de fuga sua p. 570. l. A. edit. Commelin. Quinetiam Synodus Sardicensis Ischyram hunc nec Presbyterum fuisse dicit, ἀμέλει τῆς συκοφαντίας αὐτῶν μηδὲν τῷ Ἰσχύρᾳ δεδώκασιν ἐπισκοπῆς ὄνομα, τῷ μηδὲ πρεσβυτέρου τετυχηκότι, apud Theodoret. hist. Eccles. l. 2. c. 6. Ut non mirum sit, quod ipse quoque Hieronymus ordinandi potestatem penes Episcopos solos esse, denegare non potuit; ubi ait, *Quid facit, exceptâ ordinatione, Episcopus, quod Presbyter non faciat?* Hieron. ad Evagrium. Hinc etiam est, quòd si dubium sit, an Episcopus fuerit, necne, qui Presbyterum ordinavit, ab Episcopo suo benedictionem Presbyteratus accipere, & consecrari, & sic ministerio sacro fungi debere, asserat Greg. III. ad Bonifac. epist. 2. apud Gratian. distinct. 68. cap. 2. Imò quidem usque adeo tenaces hujus (ut par est) instituti veteres fuerunt Patres, ut Concilium Hispalense secundum, cum intellexisset, quòd in Egabrensis Ecclesiæ Clericis, dum unus ad Presbyterium, duo ad Levitarum ministerium sacrarentur, Episcopus eorum oculorum dolore detentus manum suam super eos tantum posuerat, & Presbyter quidam illis benedictionem dederat, protinus decernebat, *ut hi, qui ab eo non consecrationis titulum, sed ignominiæ potius elogium perceperunt, de gradu sacerdotalis vel Levitici ordinis, quem perversè adepti sunt, depositi, æquo judicio abjiciantur.* Concil. Hispal. 2. C. 5. Quod autem unus solus Episcopus Presbyterum ordinare potest, idem quoque Concilium Hispalense docuit, dicens, *Episcopus enim sacerdotibus & ministris solus honorem dare potest, auferre solus non potest*, ibid. Ca. 6. Et Aurelius in Concilio Carthaginensi dixit, κατ' οὐδένα τρόπον δύναται ὁ εἷς ἐπίσκοπος πολλοὺς χειροτονεῖν πρεσβυτέρους, Can. Gr. 59. vel Carthag. 3. can. 45. A quarto autem Concilio Carthaginensi constitutum est, *ut Presbyter cùm ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput ejus tenente, etiam omnes Presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas juxta manus Episcopi super caput illius teneant*, Concil. Carth. 4. can. 3. Idem & in Ecclesiæ Alexandrinæ Constitutionibus decernitur,

اذا اراد الاسقف ان يقسم القسيس ويجعل يده علي راسه والقسا كلهم يلمسوه, *Cum vult Episcopus ordinare Presbyterum, manum suam capiti ejus imponat, simulque omnes Presbyteri illud tangant.* Eccl. Alex. constit. cap. 6. Quod quidem à nostrâ etiam Ecclesiâ hucusque observatur. Sed interim non tacendum est, hodiernos nostros Presbyterianos, Aërii veteris hæretici vestigiis hac in re insistentes, supra dictum primum Epistolæ ad Philippenses versiculum sæpius citasse ad probandum, duos tantum Ecclesiasticarum personarum ordines, Presbyteros & diaconos, Apostolorum diebus constitutos esse: nimirum idcirco quod nullus ibidem inter Episcopos & diaconos ordo interponatur. Quam perperam autem hanc suam ipsorum sententiam dictis Apostoli verbis fundare nituntur, nullo negotio ostenditur. Primo enim Epaphroditus, qui Philippensium Episcopus ab ipsis Apostolis constitutus traditur, cum hæc Epistola scriberetur, cum D. Paulo Romæ aderat, & ab eo ad Philippenses mittebatur, cap. 2. 25. hanc etiam Epistolam secum ad eos referens, atque ideo non potuit unà cum Episcopis ibi consistentibus commemorari. Deinde si demus Epaphroditum iis tunc temporis non præpositum fuisse, sub nomine tamen Episcoporum superiores æque ac inferiores Episcopi, sive Episcopus propriè sic dictus non minus quam Presbyteri, comprehenditur ac salutatur. Adhæc quid si concedamus nullum singularem Episcopum Philippis adhuc ordinatum esse? hinc nequaquam consequetur duos tantum ordines ibidem inveniri. Quid enim, nullusne Apostolus Episcopis & Diaconis ibi constitutis præerat? Neque enim quispiam sibi persuadeat Apostolos omnem Ecclesiarum, simul ac fundatæ sunt, curam sibi protinus excussisse, vel iis ἐπισκοπεῖν desiisse, usque dum Episcopum singulis Ecclesiis præfecissent. Et quidem aliquem ex Apostolis cathedram suam Philippis aliquando habuisse, ipsumque non tantum Ecclesiæ ibi congregatæ præfuisse, sed & alium sibi decedenti successorem constituisse, omni exceptione majorem habemus testem Tertullianum, qui adversus hæreticos disputans, *Age jam*, inquit, *qui voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuæ, Percurre Ecclesias Apostolicas apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsidentur, apud quas ipsæ authenticæ literæ eorum recitantur, sonantes vocem & repræsentantes faciem uniuscujusque. Proximè est tibi Achaia? habes Corinthum: si non longe es à Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiæ adjaces, habes Romam, unde nobis quoque autoritas præsto est.* Tertul. de præscr. adv. hær. c. 36. Hic enim Philippos inter ista recensitos loca videmus, quibus ipsæ Apostolorum cathedræ constitutæ sunt: quas etiam ibidem continuatâ Episcoporum successione usque ad Tertulliani tempora occupatas esse & summo honore habitas, ex verbis istis, *apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum præsidentur*, clarissimè constat. Ex eo autem quod Philippenses S. Pauli necessitatibus toties subministrarunt, & ipse ad eos præ aliis divinam hanc Epistolam mittere dignatus est, præcipuè autem quod Ecclesia Philippis ab eo primo fundata est, Act. 16. D. Paulum iis peculiari modo aliquandiu, hoc est, usque dum alium sui decessuri loco substituisset, præfuisse, non inepte conjicitur. Sed quid pluribus in re tam apertâ opus est? D. Paulum enim & Timotheum etiam, non puros putos Presbyteros fuisse aut diaconos, sed ordinis iis superioris ipsi etiam adversarii agnoscunt. Affirmant itidem Episcopos in supra dicto commate de presbyteris intelligendos esse, Quid autem apertius, quid cer-

eosdem conspirarent, nisi ab ipsis eos Apostolis, à quibus & fidem, traditos accepissent. Denique non mirum esse quod Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum mentio in his canonibus, etiamsi secundo ut nobis visum est, exeunte, tertiove ineunte seculo divulgaris, toties occurrit, siquidem longe ante, & ab ipsa origine ubique terrarum obtinuerant: idque, quod imprimis observandum est, etiamsi nullus unquam canon, nulla lex, nullum decretum, à Concilio quovis aut antiquo Patre editum est, quo vel unus quivis è tribus hisce ordinibus, constitutus legitur, aut confirmatus. In hisce, fateor, canonibus multa de celebrandis Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum ordinationibus occurrunt, ut & quibus quisque muneribus fungi, & intra quos se limites continere debet: sed nec in iis, nec in omnibus Conciliorum tomis, nec in ullis aliis è venerabilibus antiquorum patrum monumentis, vel verbum de primâ ipsorum sive in universâ, sive in singulari aliquâ Ecclesiâ, institutione, Præterquam Apostolicâ extat. Neque enim in potestate cujusvis, non viri dico sed Concilii situm erat, alios consecratorum ministrorum ordines per totum terrarum orbem introducere, quam qui ab ipsis Apostolis instituti sunt; ut penes quos solos erat, disciplinam Ecclesiæ unà cum fide ubique gentium stabilire: ac proinde tres supradictos ordines, hoc & præcedenti canone disertè commemoratos, Apostolicæ institutioni acceptos referamus, necesse est.

Καὶ διάκονος. Prima Diaconorum ordinatio ab Apostolis instituitur Act. 6. Hi enim septem ab Apostolis ordinati dicuntur, ut mensis ministrarent, quos omnes è LXX. discipulis, quos Christus elegerat, fuisse, Epiphanius testatur dicens, *ἀνέστησαν δὲ καὶ ἄλλους ἑβδομήκοντα δύο μαθητὰς, ἐξ ὧν ἦσαν οἱ ἑπτὰ οἱ ἐπὶ τῶν χηρῶν τεταγμένοι*, Epiph. adv. hær. part. 2. par. 42 Per Apostolicam autem *χειροτονίαν*, non mensarum tantummodò, sed totius Ecclesiæ ministros constitutos esse, ex eo liquet, quod Stephanus, unus ex iis, statim prædicâsse dicitur, Act. VII. Et Philippus, alius, non prædicâsse solum Act. VIII. 5. sed & baptizâsse ibid 12. 38. Hinc est, quòd ab ipsis Ecclesiæ primordiis Diaconi inter Ecclesiæ ministros recensiti sunt. Ignatius, *Δεῖ δὲ καὶ τοὺς διακόνους ὄντας μυστηρίων Χριστοῦ Ἰησοῦ κατὰ πάντα τρόπον ἀρέσκειν, οὐ γὰρ βρωμάτων καὶ ποτῶν εἰσὶ διάκονοι, ἀλλ᾽ ἐκκλησίας Θεοῦ ὑπηρέται*. Ignat. epist. ad Trull. p. 48. edit Voss. Cyprianus, *Diaconos autem post ascensum Domini in cælos Apostoli sibi constituerunt, Episcopatus sui & Ecclesiæ ministros.* Cyprian. ad Rogat. epist. 9. l. 34. lib. 3. Clemens Alexandrinus, *ἐπεὶ καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν, τὴν μὲν βελτιωτικὴν οἱ πρεσβύτεροι σώζουσιν εἰκόνα, τὴν ὑπηρετικὴν δὲ οἱ διάκονοι.* Clem. Alex. Strom. l. 7. statim ab initio. Origines Diaconorum, ut mihi videtur, ordinem memorat astantium divino ministerio. Orig. Hom. 2. in Cant. p. 323. l. A. oper. edit. Par. 1619. Et ut alios è recentioribus taceam, Ælfricus, diaconus is ðen ðe þenað ðam mæsse preoste. ⁊ ðam offrunge set uppan þ weofod. ⁊ godspel eac ræt æt godes ðenungum he mot fullian cild. *Diaconus est, qui missali sacerdoti ministrat, & oblationes super altare ponit, & in divinorum celebratione Evangelium legit: is potest baptizare &c.* Ælfric. can. ad Walfin. Quòd autem Diaconus ab Episcopo, eoque solo ordinandus est, Concilium etiam Carthaginense quartum olim decrevit, his verbis, *Diaconus cum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat; quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur*, Concil. Carthag. 4. can. 4.

Καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί. Frequens *Cleri* & *Clericorum* occurrit mentio in secundi etiam & tertii seculi scriptoribus, v. Tertull. de Monogam. cap. 12. Origen. hom. 7. in Jer. Cyprian. epist. lib. 3. epist. 5. 10. &c. epist. ad Presbyter. &c. Quinam autem λοιποὶ κληρικοὶ hic vocentur, ex Justiniano discamus, qui præter *Presbyteros* & *Diaconos*, etiam *Subdiaconos*, *Lectores*, & *Cantores* in Clericorum numerum refert, dicens, *τοὺς δὲ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ ὑποδιακόνους, καὶ ἀναγνώστας, καὶ ψάλτας, οὓς πάντας κληρικοὺς καλοῦμεν*, Justinian. Novel. 123. c. 19. quæ & sita est Basilic. l. 3. c. 33. Eosdem autem & in hoc canone intelligendos esse, ex can. Apost. 26. satis patet, quo constituitur, ex iis, qui non ductâ uxore *εἰς κλῆρον* promoti sunt, uxorem si velint, ducere, *ἀναγνώστας καὶ ψάλτας μόνον*. Hinc enim constat iis, quibus definiti sunt hi canones, temporibus, *Lectores* & *Cantores* Clericorum infimos fuisse. Quod denique ad horum vocabulorum etymologiam spectat, ipsum audiamus Hieronymum, *si enim*, inquit, *κλῆρος græcè, sors Latinè appellatur, propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars Clericorum est*. Hieronym. ad Nepotian. de vitâ Clericorum.

In Can. III.

Εἴ τις ἐπίσκοπος. In primitivâ Ecclesiâ, juxta præceptum 1. Cor. XVI. 2. ab iis qui Ecclesiam ingrediebantur, singulis diebus dominicis fiebant oblationes, ut ex Justino Martyre colligimus, dicente, *οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ οἱ βουλόμενοι κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ, ὃ βούλεται δίδωσι, καὶ τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ προεστῶτι ἀποτίθεται*. Justin. Martyr. Apol. 2. p. 77. l. 36. edit. Commelin. Eadem pene habes & apud Tertullian. Apol. cap. 39. Hinc D. Cyprianus divites matronas increpat, quod nihil contribuerant. *Locuples, & dives es, & dominicum celebrare te credis, quæ Corbonam omnino non respicis, quæ in dominicum sine sacrificio venis, quæ partem de sacrificio quod pauper obtulit, sumis?* Cyprian. de opere & eleemosyna p. 155. l. 4. edit Manut. Et Augustinus, sive auctor sermonum de tempore, *secundum vires vestras eleemosynas pauperibus exhibete, oblationes, quæ in altario consecrentur, offerte; erubescere debet homo idoneus, si de alienâ oblatione communicaverit.* Serm. de tempore 215. Ex oblatis igitur alia in Ecclesiæ ministrorum sustentationem in gazophylacio, vel, ut loquitur Tertullianus, in arcâ custodiebantur; alia verò ad altare oblata consecrabantur. Hoc itaque tertio canone cautum est, ne quis aliud quippiam in sacrificio incruento sive cæna Dominicâ ad altare offerat, præter panem & vinum ab ipso Christo instituta, uti Balsamon & Zonaras canonem hunc interpretantur: Quibus suffragatur Josephus Ægyptius in Arabica canonum collectione, quâ hæc prima pars hujus canonis sic explicatur, ايما اسقف او قس تعدا سنة

ربنا يسوع المسيح في القربان وقرب على المذبح
عسلا او لبنا وقدم ايضا عوض الخمر النقي الخالص
شراب سكرا او شي من الا الابنة الغريبة المعمولة
بالنار او غيرها او شي من الطير او من الحيوان
اوغير ذلك من الذبايح ما خلا القربان الذي
امر به السيد المسيح من الخبز السميذ النقي
الجديد والخمر المعصور من العنب الماخوذ من
الكرم فمن تعدى ذلك فليطرح من الكهنوت

Quicunque Episcopus vel Presbyter legem Domini nostri Jesu Christi de oblatione transgressus fuerit, & super altare obtulerit Mel, aut Lac, vel etiam puri puti vini loco adduxerit potum inebriantem, vel quippiam ex vino inusitato, igne aut aliter parato, aut avem aliquam, aut animal, aut aliam hostiam, præter oblationem quam Dominus Jesus præcepit ex pane similagineo puro, novoque, & vino ex uvis vite ortis presso; qui nimirum hoc transilierit, sacerdotio ejiciatur. Per vinum igne paratum istud fortassis hic indigitatur, quod Avicenna المغسول *ablutum* vocat, & sic definit, والشراب الجين المعروف بالمغسول وهو ان تتخذ ثلثة اجزا من العصير وجزا من الما ويغلي حتي تذهب ثلثة *Et bonum vinum est, quod ablutum dicitur, fitque hoc modo; Sumantur tres partes musti, & una aquæ, & coquantur quousque tertia pars absumatur.* Avicen. l. 1. fen. 3. p. 85. Cùm vinum autem hujusmodi, non merum sit, sed mistum, ebrietatem citiùs producet, ut idem asserit, probatque dicens الممزوج يسكر اسرع لتنعيم المائية *Mistum citius inebriat, eo quod aquitas penetrat.* Avicen. ibid. Et idcirco id genus vini in hoc canone sub generali etiam nomine شراب سكرا *potûs inebriantis* prohibetur, juxta paraphrasin Arabicam, & juxta ipsum quoque canonem, ἄλλα ἐπιτελεῖν offerre prohibentem. uti mox patebit.

Πλὴν νέων χίδρων. Interpretes hic consentiunt, quòd hoc canone præcipitur, ut novæ spicæ, tempore opportuno, id est, cùm primò maturescant, non ut sacrificia Deo, sed ut primitiæ sacerdoti offerantur. Sic etiam Scholiastes in Harmenopuli epitomen, *οὐχ ὡς θυσία ταῦτα, ἀλλ᾽ ὡς ἀπαρχὴ καρπῶν νέων*. Harmenop. epit. can. sect. 2. tit. 2. Hinc hæc canonis pars in Arabicâ collectione vocatur سنة اول الغلات *lex de primitiis frugum*, viz. ut فريك السنبل *Spica fricabilis*, & حب العنب *bacca uvæ* cum primo ma-

 turef-

mento confecta, sic Plinius, *Est & occidentis populis sua ebrietas fruge madidâ: pluribus modis per Gallias Hispaniasque nominibus aliis, sed eadem ratione* Plin. l. 14. cap. 22. *Ægyptus quoque è fruge sibi potus similes excogitavit, nullaque in parte mundi cessat ebrietas*, ibid. & alibi. *Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex iisdem fiunt & potus, Zythum in Ægypto, Cælia, & Ceria in Hispaniâ, cervisia & plura genera in Galliâ, aliisque provinciis*, Id. lib. 22. cap. ult. a fine. Ægyptiorum autem Zythus ex hordeo præcipuè & aqua confectus est. Ζύθος σκευάζε) ἐκ τῶν κριθῶν. Dioscorid. l. 2. c. 109. Ζύθος, οἶνΘ ἀπὸ κριθῶν γινόμενΘ. Hesych. & Suid. ὡς οἱ τοὺς οἴνους τοιοῦτοις ἐκ τῶν κριθῶν καὶ τῶν πυρῶν καὶ τὸ ἐν Αἰγύπτῳ καλούμενον ζῦθΘ, Theophr. de causis plant. l. 6. c. 15. Sic & Herodotus scribit Ægyptios οἴνῳ ἐκ κριθέων πεποιημένῳ διαχρέωνται, Herod. l. 2. Hoc potionis genus in Dalmatiæ etiam & Pannoniæ provinciis usitatum & *Sabaium* dictum esse, observat Hieronymus in Isa. c. 19. Et Ammianus Marcellinus, *Est autem Sabaia ex ordeo vel frumento in liquorem conversus paupertinus in Illyrico potus.* Am. Marcel. l. 26. *At Sabaia* haud dubie ab Heb. סבא *potare* ducitur. A Pæonibus etiam usurpatur, & παραβίη dicitur, ut & βρῦτον, Hecatæus enim Pæonas πίνειν βρῦτον ἀπὸ κριθῶν tradit apud Athen. l. 10. quinetiam, Βρυτίον, πόμα ἐκ κριθῶν, Hesych. scribitur & βρύτιον Gaz. grammat. l. 3. Athenæus loco citato hunc κρίθινον οἶνον etiam πῖνον vocari dicit, unde & πίνῳ μεθυσθέντας apud Aristotel. l. de ebriet. Adhæc appellatur & βοῦζα, Hesychius, βοῦζα, σκλασμένον κρίθινον. At *Bira* apud Aetium l. 10. c. 29. idem est quod Matthæus Parisiensis, Tho. Walsingam, aliique *Brasinum* vocant, nos *Malt* nuncupamus, à Saxonico Mealt q. *liquefactum*, ut observat Henricus Spelmannus in Glossario Præterea Dioscorides potum hunc hordeaceum κοῦρμι appellatum & Iberis occidentalibus & Britannis usitatum scribit l. 2. c. 110. at apud Athenæum l. 4. scribitur κόρμα, & apud Priscum Sophistam in excerptis historiæ Gothicæ κάμον, ubi ait, καὶ τὸ ἐκ κριθῶν χορηγούμενον πόμα, κάμον οἱ βάρβαροι καλοῦσιν αὐτό. Nos *Alam* & *Biram*, sive *Ale* & *Beere* nuncupamus. *Alam* quidem non ab Alica, ut opinatur Ruellius de nat. Stirp. l. 2. c. 18 sed detorta potius nonnihil voce Danica quæ *Oeld* appellatur, ut sentit Hadrianus Junius, animadv. l. 2. c. 12. *Biriam* autem, sive *Beere*, à *bibere* deduci suspicatur Gerh. Joh. Vossius de vit. serm. l. 1. c. 4. Veteres viz. pro *bibere* nonnunquam *biber* dixerunt, ut idem Vossius probat, de analog. l. 1. c. 26. ex *biber* autem contractum esse Germanicum *bier* arbitratur, unde Angl. *Beere*: quod ipse tamen mallem à Saxonico Bere derivare, quod *hordeum* significat, ut ex quo conficitur. A Medis etiam idem potionis genus usurpari, & Hebraico שכר respondere scribunt Rabbini, שכר המרי ודמו ביה מי שעורי *Sicera Medorum in quam projiciunt aquas hordei.* Pesach. Fol. 42. 2. & Glossa מדי עושין שכר ממי שעורים כעין אירזן שלנו *Medi faciunt Siceram ex aquis hordei, ut est Sicera nostra.* Proximum Siceræ genus ab Hieronymo recensitum ex pomorum succo fit. Sic Plinius *vinum fit & à siliquâ Syriacâ & è pyris malorumque omnibus generibus. Sed è punicis, quod rhoiten vocant, & è cornis, mespilis, sorbis, moris siccis, nucleis pineis.* Plin. l. 14. c. 16. Hinc virgilius Georg. l. 3.

——— *Et pocula læti*
Fermento, atque acidis imitantur vitea sorbis.

Hoc Siceræ genus D. Hieronymus *Pomatium* vocat, ut quod è pyris fit, *Piratium.* Deinde Sicera è favis decoctis facta, & χυμίου comprehendit, & ὑδρόμελι, de quo vid. Columel. l. 12. cap. 12. & Plin l. 14. cap. 17. Fit hoc ex aqua & melle tantum, nusquam laudatius, quàm in Phrygia, ut docet Plinius, ibid. Hujus etiam in Æthiopia frequens ob mellis copiam usus, ut observat Job. Ludolphus: vocatur ab iis ሜስ: Mes. eodem autem nomine & *Sicera* in genere nuncupatur. Unde οἶνον καὶ σίκερα Æthiopice per ወይን : ወሜስ : *Waina Wames*, i. e. *vinum & Mes*, vertitur Luc. 1. 15. Hoc Siceræ genus, ut solum fortasse iis notum, publicè venditur: locus quo venale proponitur ቤተ : ወሜስ : *Beta majasi, Domus Mes*, sive *taberna qua Sicera venditur*, appellatur. Quod denique ad Siceram spectat è Palmarum fructibus, sive Dactylis expressam, Plinius ex iis etiam vina in oriente facta asserit lib. 13. cap. 4. Hujusmodi verò potum revera *Siceram* esse Avicenna testatur, dicens, البسر مصدع وسكر كثيرا *Dactyli cephalalgiam sive sodam inducunt, & plurimum inebriant*, Avic. l. 2. p. 143. (in impressis pro وسكر perperam legitur مصدع) Vinum hoc ex dactylis confectum Arabes نبيذ *Anbidha* vocant. Omnia ergo hæc vina fictitia ad altare offerri sub Siceræ nomine, hoc Canone prohibentur. Qui plura eorum genera noscere cupit, consulat Plin. l. 14. c. 16.

Arist. Ἱερεὺς ὁ γαλα ἢ μέλι. Primam hujus epitomes partem Harmenopulus sic legit, ὁ γάλα ἢ μέλι τῷ θυσιαστηρίῳ προσάγων ἱερεὺς, ὁ ἀντὶ οἴνου σίκερα, ἢ ὄρνις, ἢ ζῶα, ὄσπρια, καὶ &c. in altera pro ἐλαίῳ καὶ θυμιάματος Simeon Logotheta legit ἐλαίῳ καὶ κηρῷ καὶ θυμιάματΘ. In Aristeni Epitome ut à Justello editâ pro σταχύων legitur σταχύων, sed non tantum in nostro MS, sed & in Harmenopuli & Logothetæ Epitomis est σταχύας.

In Can. IV.

Ἡ ἄλλη πᾶσα ὀπώρα. In Ecclesiæ primordiis, priusquam annui reditus & stipendia iis constituta essent, Ecclesiastici ministri ex libera fidelium contributione (nam modicam unusquisque stipem menstruâ die, vel cum velit, apponebat, Tertull. apol. c. 39.) & etiam è primitiis lege debitis alebantur. Unde πάσας ἀπαρχὰς προσκομίζεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τοῖς διακόνοις εἰς διατροφὴν αὐτῶν præcipitur Const. Apostol. l. 8. c. 30. Quæ oblata sunt, Episcopus reliquis, prout opus visum est, distribuebat, & quisque è ministris, juxta gradum quo constitutus est, menstruam suam sportulam accipiebat, ut patet ex istis Cypriani verbis, *Cæterum Presbyteri honorem designâsse nos illis jam sciatis, ut & sportulis iisdem cum Presbyteris honorentur, & divisiones mensurnas æquatis quantitatibus partiantur*, Cyprian. Epist. 5 lib. 4. prope finem. Edit. Manut. Hinc qui hujusmodi stipendio dignati sunt, *Sportulantes fratres* ab eodem vocantur Epist. 9. l. 1. Hoc ergo canone decretum est, ut quæ sic oblata sunt, ad altare non offerantur, sed ad domum Episcopi mittantur, & ut ille fideliter eadem distribuat. Ut nemo autem præter Episcopi sententiam ea vel accipiat, vel distribuat, cautum est Syn. Gangr. Can. 7. & 8. Episcopus autem ea non in Clericos solos, sed & in pauperes distribuere potuit, ut ex hoc Apost. Canone probat Balsamon in responsis ad Marcum Patriarcham Alexandriæ, verba ejus, ut quæ Can. huic lucem ferant, afferre non pigebit, Τὰ μὲν τῷ θεῷ προσαγόμενα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη καὶ ἔπιπλα ἀδιάπρατά εἰσι, κἂν διὰ τῶν ἐπισκόπων προσφέρωνται· τὰ δὲ πρᾶγμα τὰ καὶ ποτὰ σωμάτων ἐν μνήμαις ἄλλων καὶ ὅπῃ μνημοσύνῳ κατεχόμενα οἰκονομεῖσθαι τῷ θεῷ, καὶ τὰ ὑπὲρ ψυχῶν διαθέσεως τῶν ἐκκλησιῶν [illegible] προσφερόμενα, τοῖς ὁσιωτάτοις διδόναι κληρικοῖς, καὶ κατὰ τοῦτον ὅρον τὸ τοῖς κληρικοῖς καὶ τοῖς ξενιζομένοις καὶ ἄλλως πενομένοις ἀδελφοῖς διανέμεσθαι κατὰ τὸν τύπον διάκρισιν. ὅπερ καὶ ὁ γ΄. κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὁ περὶ τούτου, &c. Balsam. in resp. ad interrog. 57. Et deinde sub tertii Canonis nomine hunc etiam quartum, tanquam ejus appendicem, citat Dionysius exiguus in codice canonum à Justello edito, hunc sic vertit, *Reliqua poma omnia ad domum primitiæ Episcopo & Presbyteris dirigantur, nec offerantur in altari. Certum est autem quod Episcopo & Presbyteris dividant, & Diaconis & reliquis Clericis.* Ubi pro *Episcopo & Presbyteris* alii codices legunt *Episcopus & Presbyteri*; quæ lectio proculdubio præferenda est, ut Græco textui magis congrua & Canonis sensum dilucidiùs exprimens.

Bals. Κανίσκια. In codicibus antehac impressis est κανίσκια, Gentianus Hervetus legit Κανίσκια, transfert enim *Canistra*. Nos veram lectionem Κανίσκια ex MS. Bodleiano restituimus, Sic etiam Joh. Meursius legit in Glossario, in voce κανίσκιον. Nec κανίσκια autem nec κανίσκιον, ni fallor, uspiam occurrit. Κανίσκιον verò idem est quod κάνεον *Canistrum.* Suidas, κάνεον, κανίσκιον. Hesychius, κανίσκια, κανοῦς, μαγίς, κανισκίοις, & mox, κανοῦν, κανίσκιον. Hinc pro *Sportula*, de qua ante dictum est, sive dono, quod in canistris deferri solet, accipitur. Ὅτε δὲ λαμβάνει δῶρα, ὅτε δὲ ἔχουσι κανίσκια, Gloss. Gr. Barb. διὰ τὸ ἓν φορεῖν ἀνθρώπων ἀποστέλλει μετὰ μεγάλου κανισκίου ἢ [illegible], Constantin. de administr. imp. Scribitur & κανίσκιον apud. Nicet. Coniat. in Alexio Angelo, l. 3. Quænam autem hoc Balsamonis loco κανίσκια essent τὰ διὰ τὰς μνήμας τῶν ἄλλων καὶ κατεχόμενα προσφερόμενα, certiores fieremus, si oratio illa S. Athanasii εἰς τὰς κανισκίους, ad quam nos remittit, ullibi extaret. Videntur tamen ejusdem naturæ esse ac quæ à Græcis Κόλυβα etiamnum vocitantur, Κόλυβα autem Suidas σῖτος ἑφθὸς exponit. Enimvero Græci ex frumento leviter excocto & frugibus variis, ut pisis, tusis avellanis, amygdalis, nucibus, uva Corinthiaca, malogranatis, aliisque edulium quoddam conficiunt, quod Κόλυβα vocant;

hoc in sanctorum & defunctorum commemorationibus & quadragesimæ initio propinquorum sepulchris impositum offerunt; postea vero in sacerdotis & ministrorum usum cedit. Hunc τῶν κολύβων ritum Theodori martyris monitu introductum esse scribunt Niceph. Callist. l. 10. c. 12. & Nectarius in Synaxario Græco ad Feb. 17. Hujus autem generis fuisse Κολύβα à Balsamone hic commemorata, exinde liquet, quod hæc quoque διὰ πολυειδῶν ὀπωρῶν κεκομισμένα τῷ θυσιαστηρίῳ προσφέρονται, ut proximis verbis docet.

Arist. Οἴκοι πεμπέσθωσαν. In Simeonis Logothetæ epitome post πεμπέσθωσαν sic legitur, ἀπαρχὴ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ὡς οἱ πρῶτοι τοῖς ἑξῆς διανέμωσιν.

In Can. V.

Τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα. Ex hisce verbis nihil certius, nihil apertius esse potest, quam temporibus, quibus conditi sunt hi Canones, Episcopos, Presbyteros, & Diaconos conjugatos esse. Nec mirum, cùm Petrum & reliquos Apostolos uxores habuisse affirmet Basilius, de abdicat. ser. statim ab initio. Et ipse quoque Ignatius, ὡς Πέτρου, καὶ Παύλου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων τῶν γάμοις προσομιλησάντων. Ignat. Epist. ad Philadelph. p. 98. edit. Usser. Hunc, fateor, Ignatii locum corruptum esse, ac nomen Pauli ab hæreticis intersertum, è MSS. nescio quibus acriter contendunt Pontificii; sed incassum, ut probat Jac. Armachanus in prolegomenis ad Ignat cap. 17. Ambrosius autem Paulum cum Johanne, eosque solos, excipit, *Omnes*, inquit, *Apostoli, exceptis Johanne & Paulo, uxores habuerunt*, Ambrof. in epist. secundâ ad Corinth. c. 11. vers. 2. At Clemens Alexandrinus Paulum etiam uxorem habuisse scribit, stromat. l. 3. p. 448. lit. B. edit. Parif. 1629. ubi & Philippum addit, Πέτρος καὶ Φίλιππος ἐπαιδοποιήσαντο. Φίλιππος δὲ καὶ τὰς θυγατέρας ἀνδράσιν ἐξέδωκεν, ibid. De Philippo idem asserit & D. Chrysostomus, εἰς τὴν Ὀζίαν λόγ. δ'. tom. 5. p. 147. edit. Savil. Et ante eum Polycrates Ephesinorum Episcopus in epistola ad victorem Romanum, apud Euseb. hist. Eccles. l. 3. c. 31. At Philippum illum, qui quatuor habuisse filias dicitur Act. 21. 9. non Apostolum, sed Diaconum fuisse probat Isidorus Pelusiota l. 1. epist. 147. Proximis autem post Apostolica temporibus Valentem Presbyterum uxorem habuisse testis est Polycarpus in epistolâ ad Philippenses p. 22. edit. Usser. & Diaconum quendam anonymum, Irenæus l. 1. c. 9. Idem de Chæremone Nili Episcopo scribit Eusebius hist. Eccles. l. 6. cap. 42 & de Philea Thmuitarum Episcopo, ibid. l. 8. c. 9. Tertullianus Presbyter ad uxorem duos libellos conscripsit. Novati Presbyteri uxoris mentionem facit Cyprianus, Epist. 8. l. 2. edit. Manut. Adeo ut Said Ibn Batrik sive Eutychius Patriarcha Alexandrinus, Episcopos ad ipsa etiam Concilii Nicæni primi tempora uxores habuisse, non immeritò asseruisse videatur, ubi ait.

وذلك ان الاساقفة منذ وقت الحواريين الى مجمع الثلثماة والثمانية عشر كان لهم نسا لانه كان اذا اصير احد اسقفا وكانت له زوجة بقيت معه ولم تتنحا عنه *Propterea quod Episcopi à tempore Apostolorum usque ad synodum 318 patrum uxores habebant, adeo ut si quis qui uxorem duxerat Episcopus constitutus est, manebat & ipsa cum illo, nec ab eo recederet.* Alexandrin. annal. tom. 1. p. 449. 450. Quinetiam in celeberrimâ hâc Synodo Nicææ habitâ quæstio mota est, utrum sacris initiati cum uxoribus suis dormirent, necne? Unde uxores tunc temporis eos habuisse satis constat. Cùm Paphnutius autem sententiam suam protulisset, rem totam in medio relinquebant, vel, ut cum Socrate loquar, τὴν περὶ τούτου ζήτησιν ἀπεσίγησαν, τῇ γνώμῃ τῶν βουλομένων ἀπέχεσθαι τῆς ὁμιλίας τῶν γαμετῶν καταλείψαντες. Socrat. hist. l. 1. κεφ. ια'. Vide & Gelasium Cyzicenum Act. Concil. Nic. l. 2. cap. 32. & Matthæum Monachum sive Blastarem in Matrimonial. cap. περὶ γάμου τῶν κληρικῶν. Et quidem post hoc Concilium Spiridionem, Gregorium Nyssenum, ut & Nazianzenum, tam patrem quam Filium Theologum, matrimonio copulatos fuisse nemo in antiquitate versatus nescit. De Hilario Pictaviensi Episcopo Mantuanus Carmelita Fast. l. 1. sic cecinit.

Non nocuit tibi progenies, non obstitit uxor,
Legitimo conjuncta toro, Non horruit illâ
Tempestate Deus thalamos, cunabula, tædas.

Sed infinitus essem si omnia hujusmodi exempla recenserem. Hæc ad illud confirmandum sufficiant, nempe, non iis tantum diebus quibus editi sunt hi Canones, verum & usque ad Trullanam Synodum Episcopos, Presbyteros & Diaconos uxores habuisse, ut Balsamon in interpretationis suæ in hunc Canonem initio affirmat.

Ἐκβαλλέτω. Bellarminus, Binius, aliique Pontificii hanc vocem eo detorquent, ut nihil magis per eam hic significetur, quàm ut Clerici uxoribus suis providere debeant, quæ ad victum sunt necessaria, ac si μὴ ἐκβαλλέτω, non exponeretur, *ne dimittat uxorem*, vel *à toro aut domo ne ejiciat*, sed tantum, *à curâ suâ ne abjiciat*. Sed hæc mera est ac futulis impostura. Illo enim sensu nusquam à Græcis scriptoribus usurpatur: sed ubicunque apud eos de mulieribus agitur, ἐκβάλλειν idem est, quod ἀπολύειν *dimittere*, vel ἀποστέλλειν τῇ γυναικὶ διαζύγιον *Libellum repudii uxori mittere*, ut Balsamon & Zonaras hic interpretantur. Hoc sensu & D. Chrysostomus verbo ἐκβάλλειν utitur, ut in verba Christi ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Mat. 5. 31. Ille inter alia dicit, νόμος ἦν παλαιὸς τὸν μισοῦντα τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας, μὴ κωλύεσθαι ἐκβάλλειν. Et mox, ἀλλ' ἐξὸν ἐκβάλλειν τι αὐτὴν καὶ ἑτέραν λαμβάνειν, Chrysost. in Mat. ὁμιλ. ιζ'. tom. 2. p. 121. edit. Savil. Ubi hoc sæpius, quam aliud quodvis vocabulum, eo sensu usurpatur. Quinetiam Origenes iisdem ferè temporibus, quibus constituti sunt hi Canones, ἐκβάλλειν eodem sensu usurpabat, ubi eadem Christi verba interpretans, ait, καὶ τὴν αὐτὴν γε φύσις εἶναι τοῦ λόγου τῆς πορνείας, δι' ὃν εὐλόγως ἂν γυνὴ ἐκβληθείη Orig. in Mat. eodem sensu & verbo ἀποβάλλειν utitur infra. ζητήσεις τις ἂν εἰ εὐλόγως τὴν τοιαύτην ἀποβαλλεῖ, ibid. Hinc Josephus Ægyptius in Arabicâ Canonum collectione, hæc verba τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβαλλέτω vertit يخرج امراته من منزله *Uxorem suam domo suâ ejiciat.* Mulier enim dimissa sive repudiata domo simul ejecta est, juxta Deut. XXIV. 1. ושלחה מביתו *Et mittet eam è domo suâ*, unde Philo Judæus mulierem *cohabitantem* opponit *dimissæ*, ζώσης γὰρ συνοικούσης, εἴτε καὶ ἀπηλλαγμένης, Phil. Jud. de special. leg. Et ipsum conjugium συνοικέσιον appellatur, Concil. Chalced. can. 27. Et idcirco Rabbini repudiatam vocant נרושה & מגורשת *ejectam, expulsam*, & repudium גירוש *ejectionem*. Et in Justiniani Novellis τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν τῆς οἰκίας ἐξωθεῖσθαι pro *mulierem suam repudiare*. Novel. 117. cap. 8. l. 7. Hoc denique sensu vocem hanc ἐκβαλλέτω hoc Canone accipiendam esse, testis est Matthæus Monachus, cujus verba, ut veram canonis hujus interpretationem exhibeam, apponi dignissima sunt, ὁ ε'. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα προφάσει εὐλαβείας ἐκβάλλοντα ἀφορίζει, μέχρις ἂν αὖθις προσλάβηται, ἐπιμένοντα δὲ καθαιρεῖ. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ κύριος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εἴρηκεν, ἐπερωτήσασί τινι τῷ παλαιῷ προσέχοντι νόμῳ, ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, χωρὶς αἰτίας πορνείας ἔοικε γὰρ τὸ γάμου διαζευγνὺς, ὡς ἀνθρώπος ὃν τὸ νομίμως μίγνυσθαι, Matt. Monach. sive Blast. in Matrimonial.

Προφάσει εὐλαβείας. Non defuerunt, qui in discutiendis de Clericorum cœlibatu controversiis, εὐλάβειαν hic non *pietatem* aut *religionem*, sed *cautionem* in genere designare acriter contenderint, & hoc, fateor, sensu apud Ethnicos scriptores vox εὐλάβεια sæpius usurpatur: Apud Ecclesiasticos autem, nec semel, ut opinor, *cautionem* in genere, sed *pietatem erga Deum*, sive *timorem illius*, *justamque cautionem in divino cultu adhibendam* perpetuò significat. Et eodem quidem sensu hoc Canone intelligendam esse non tantùm ex Dionysio Exiguo, qui προφάσει εὐλαβείας *sub obtentu religionis* vertit; sed præcipue ex can. 14. patet; ubi hæc vox iterum non usurpatur tantummodo, sed & explicatur, ut quo dicitur μετὰ φόβου θεοῦ καὶ πάσης εὐλαβείας. Hic enim εὐλάβειαν & φόβον θεοῦ synonyma esse clarissimè constat. At timor Dei universam erga eum pietatem sub se continet, unde & εὐσέβεια Syriacè vertitur ܕܚܠܬ ܐܠܗܐ *Timor Dei* 1. Tim. 3. 5. &c. Sic etiam Arabicè *Pietas* sæpissimè exprimitur per تقوى & تقوة *Timor Dei*, & pius vocatur تقي *Timens Deum*, quo verbo & εὐλαβὴς redditur Luc. 2. 25. Quinetiam ipsa quoque ratio sive occasio condendi hujus canonis hunc vocis εὐλαβείας sensum postulat. Cum enim secundo etiam post Christum natum seculo, atque ac postea, nonnulli Clerici, (inter quos & Tertullianus fuisse videtur) uxores suas dimitterent, sive repudiarent, hoc nimirum prætextu, ut se totos precibus, jejuniis, divinoque cultui ac ministerio devoverent; ac si sacra conjugatorum ministeria ac exercitia impura essent, Deoque minùs grata: ne quis in posterum veram pietatem cum mi-

trimonio consistere non posse arbitraretur, eo præsertim, quòd ipsi quoque Clerici uxores suas pietatis ac continentiæ obtentu ejicerent; Canone hoc cautum est, ne quis Clericus hoc prætextu uxorem suam dimitteret; quem proinde Josephus Ægyptius ἀρχαιρεσιῶν sic exponit, لا يحل للاسقف ولا للقسيس ولا للشماس ان يخرج امرته من منزله بعلة الرهبنة بقدران ملامسته لها نجاسة بهذه العلة لا يخرجها من منزله *Non licebit Episcopo & Presbytero, nec Diacono uxorem suam domo suâ ejicere sub prætextu abstinentiæ sive devotionis, ac si existimaret matrimonialem cum eâ coitum impurum esse; hoc prætextu eam domo suâ nequaquam ejiciet*, viz. *Continentiæ prætextu.* Et sic quidem Harmenopulus in hujus canonis Epitome pro εὐλαβείας substituit ἐγκρατείας προφάσει. Harmenop. epit. can. sect. 2. tit. 3. Supradictam autem canonis rationem Matthæus Monachus etiam observavit, ἔοικε γὰρ τὸν γάμον διαβάλλειν, ὡς ἀνάξιον δὲ τὸ νομίμως μίγνυσθαι τιμιον δὲ τὸν γάμον ὁ γραφὴ ἀποδίδωσι καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον, Matt. Monac. in Matrimon. l. 8. juris Græco Rom. p. 514. edit. Marquardi Freheri. Eadem ferè habes & in Zonaræ hujus canonis interpretatione.

Bals. ἐν βιβλίῳ τῶν βασιλικῶν. Liber constitutionum Imperialium è Justiniani codice, digestis, novellis, institutionibus & edictis; item è Justini Junioris, Tiberii, Zenonis aliorumque Imperatorum, atque ipsius Basilii Macedonis novellis, è Constitutionibus etiam βασιλικαῖς, ἐπαρχικαῖς, Πραιτωρικαῖς; necnon ex paratitlis, glossis, παραγραφαῖς, παραπομπαῖς, seu interpretationibus, quas varii jurisconsulti conscribebant, è ποιναῖς etiam seu ἀγωγαῖς περὶ τῶν νόμων Ῥούφου, Γεωργικῶν, de pœnis militaribus, &c. ex Rufi libris, & è Patrum præterea sententiis, & Conciliorum Canonibus, primò à Basilio Macedone, & deinde ab ipsius filio Leone philosopho collectus, βασιλικὰ (viz. διατάξεις) & nonnunquam βασιλικὴ nuncupatur. Egregium hoc opus in libros LX. distributum, aliquando à Zonarâ, & Aristeno, à Balsamone sæpissimè laudatur. Cæterum exemplar à Balsamone reliquisque usitatum ab eo, quod impressum est Parisiis anno 1647. quamplurimum discrepat, in titulis præsertim & capitibus recensendis. Nonnunquam, fateor, non capita tantùm, sed & tituli à Balsamone citati in impressis desiderantur: plerumque tamen locum citatum, si non in ipso capite, in eodem saltem titulo, ad quem te remittit invenies.

Συνοικέσιον. Sic in MS. Bodleiano, at in impressis est γυναικέσιον, quod nuspiam occurrit: συνοικέσιον autem eodem, quo à Balsamone, sensu, viz. pro *Matrimonio*, etiam à Concil. Chalced. can. 27. usurpatur.

Καὶ ἄλλας τινάς. Præter eas, quæ à Balsamone memorantur, divortiorum causas, duæ præcipuè in dictâ Novellâ, & laudato βασιλικῶν titulo, traduntur; nimirum ὅταν τις ἐκ εἴδοι τι δυνηθεῖη συμβῆναι τῇ γυναικὶ, καὶ τὸ ἔργον τὸ φύσεως ἀνδράσι δεδομένα πράττειν ἄχρι τριῶν τελείων ἐνιαυτῶν, ἐκ τοῦ τῶν γάμων καιροῦ. Et deinde, Ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦτο ὅσον, ὁμοίαν ἀγαθῇ χάριν διαλύειν τὸν γάμον. V. Basilic. tom. 4. p. 321. 322.

Arist. Τὴν ἑαυτοῦ ἱερεὺς. In hujus Canonis epitome, tam Simeon Logotheta, quàm ipse etiam Aristenus, apud Justellum pro ἀποβαλλέσθω legit ἀφοριζέσθω. Harmenopulus totum aliter contrahit, ἱερεὺς ἢ διάκονος ἐγκρατείας προφάσει τὴν ἰδίαν ἐκβάλλων γυναῖκα, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ καθαιρείσθω. Harmenop. epit. can. sect. 2. tit. 3.

In Can. VI.

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος. Cyprianus, *Cùm jam pridem in Concilio Episcoporum statutum sit, ne quis de Clericis & Dei ministris tutorem & curatorem testamento suo constituat, quando singuli divino sacerdotio honorati & in Clerico ministerio constituti, non nisi altari & sacrificiis deservire, & precibus & orationibus vacare debeant. Scriptum est enim nemo militans Deo obligat se molestiis secularibus, ut possit placere ei cui se probavit. Quod cum de omnibus dictum sit, quanto magis molestiis & laqueis secularibus obligari non debent, qui divinis rebus & spiritualibus occupati, ab Ecclesiâ recedere, & ad terrenos & seculares actus vacare non possunt?* Cyprian. Epist. 9. l. 1. edit. Manut. Ex his Cypriani verbis colligimus, hoc ante ejus tempora statutum esse, & quidem ab Episcoporum concilio. Cujus decreti hic Canon epitome quædam & compendium esse videtur. Idem autem repetitur can. Apost. 81. Ex hujus Canonis præscripto idem Cyprianus Episcopos sui temporis arguit, *divinâ procuratione contemptâ, procuratores rerum secularium fieri, derelictâ Cathedrâ, plebe desertâ per alienas provincias oberrantes negotiationis quæstuosæ nundinas aucupari* p. 180. l. 30. edit. Manut. Cyprian. de lapsis. Eadem autem, quæ hoc canone, etiam à Concilio Moguntino anno 813. habito, constituta sunt, *Ministri autem altaris Domini vel Monachi, nobis placuit, ut à negotiis secularibus omnino abstineant.* Concil. Magunt. c. 14. tom. 3. p. 464. Bin. edit. Colon. 1606. Quæ autem pro secularibus negotiis, à Clericis vitandis, habenda sint, protinus recensentur: viz. Turpe lucrum munera injusta accipere, vel etiam dare, pro aliquo seculari quæstu pretio aliquem conducere, contentiones & lites vel rixas amare, in placitis secularibus disputare, exceptâ defensione orphanorum aut viduarum; conductores aut procuratores esse Secularium rerum, turpis verbi vel facti joculatorem esse, vel jocum secularem diligere, aleas amare, ornamentum inconveniens proposito suo generi, in deliciis vivere velle, gulam & ebrietatem sequi, pondera injusta vel mensuras habere, negotium injustum exercere. Hæc omnia repetuntur ab alio etiam Concilio ibidem celebrato Anno Dom. 847. c. 13. tom. 3. p. 634. Bin. Nonnulla horum, quibus Clerico interdicitur, recensentur etiam ab Ælfrico ad Wulfin. Episcopum can. 30. vide & συνοδικὸν Συνοδικὸν sub Lucâ Patriarchâ C. P. editum, parte secunda, in Juris Græco Rom. l. 3. p. 220. edit. Francof. 1596. & responsa Balsamonis ad Marcum Alexandrinum, ad interrog. 24. ibid. l. 5. 374 Josephus Ægyptius in paraphrasi Arabicâ κοσμικὰς φροντίδας vertit صناعة من صنايع الدنيا *quamlibet ex artibus mundi.* Dionysius Exiguus, ut nos, *seculares curas* vertit, & Egbertus Eboracensis in excerptionibus, *secularia negotia*, can. 57. vid. & Concil. Chalced. can. 3. & Carthag. can. 16.

In Can. VII.

Τὴν ἁγίαν τοῦ πάσχα ἡμέραν. Etiamsi de ipsâ paschali Festivitate quotannis celebrandâ, nulla unquam inter Christianos mota est controversia; de die tamen, quo celebranda est, in Ecclesiâ etiam recèns natâ multas gravesque ortas fuisse dissensiones, neminem latet. Alii enim certum fixumque diem in anno Juliano paschali celebrando statuerunt: nimirum cum ex Actis Pilati, ut scribit Epiphanius, Christum VIII. Kal. April. alii denique X. Kal. April. huic celebritati præfixerunt: quos tamen omnes Epiphanius inter τεσσαρεσκαιδεκατίτας recenset hær. 50. par. 1. edit. Petav. Longe autem plures XIV. lunâ primi mensis, quamcunque demum in feriam inciderit, hanc solennitatem cum Judæis quotannis obeundam contenderunt. Et quidem Josephus Scaliger, tum Apostolos, tum qui eos centum annis postea secuti sunt, pascha semper Judaicè celebrâsse, ex Eusebio, historiâ veteri Ecclesiastica, & Nicephoro Callisto affirmare non veretur, de emendat. temp. l. 2. p. 150. edit. Genev. 1629. Verum hanc Scaligeri doctrinam auctoribus istis falso adscriptam, & ab omnibus detestandam esse Dionysius Petavius fusè probat, de doctrina temp. l. 2. cap. 57. Qui hac opinione imbuti sunt τεσσαρεσκαιδεκατῖται sive Quartadecimani propriè nominati sunt, e quorum numero olim Audiani erant & omnes in Asia minori Christiani. Audiani sententiam suam Constitutionum Apostolicarum autoritate confirmare conati sunt; utpote quibus de paschate præceptum fuit, ὑμεῖς μὴ ψηφίζετε, ἀλλὰ ποιεῖτε ὅταν οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν οἱ ἐκ περιτομῆς, μετ' αὐτῶν ἅμα ποιεῖτε. At hæc verba Audianos perperam interpretatos esse scribit Epiphanius hær. 70. par. 10. E quibus tamen patet hujusmodi constitutionem inter Apostolicas tunc dierum extitisse, ac proinde librum, qui hodie sub Ἀποστολικῶν διατάξεων nomine circumfertur, à pristinis illis constitutionibus quamplurimum discrepare, ut quo contrarium prorsus constituitur, μηκέτι δὲ φροντίζειν μετὰ Ἰουδαίων ἑορτάζειν Constit. Apost. l. 5. c. 16. Asiani hunc pascha XIV. luna celebrandi ritum à Johanne & Philippo Apostolis traditum asseverarunt, Euseb. Hist. Eccles. l. 5. c. 24. p. 191. l. c. edit. Vales. Europæi omnesque alii præter Asianos Christiani ab aliis Apostolis sibi traditum consenserunt pascha non σταυρώσιμον, sed ἀναστάσιμον, illudque non alio, quam dominico XIV. lunam subsequente peragendum esse: plura coacta sunt Concilia, anno circiter 198. viz. Romanum, Palæstinum, Ponticum, Gallicum, Osroenum, aliaque, à quibus omnibus statutum est, id quod

in hoc Canone continetur, & à quibus propterea hic Canon in Apostolicorum numerum collectus videtur. In quo constituitur primo ne Christiani eodem, quo Judæi, die, viz. XIV. luna primi mensis Nisan, & deinde, ut nec ante æquinoctium vernum, paschalem festivitatem celebrarent. Et secundum quidem à primo necessariò consequitur. Verum enimverò, etiamsi XIV. Nisan, quo Judæi pascha suum peragebant, in ipsum æquinoctii vernalis diem incidere debuerit, ob vitiosas tamen & erroneas annorum periodos, quibus ad annum suum lunarem intra limites solares coercendum usi sunt, sæpe contigit, ut XIV. Nisan biduo vel etiam triduo æquinoctium antecederet; & sic pascha biduo quoque ante legitimum diem celebrarent: quod Epiphanius ipso etiam, quo Christus passus est anno accidisse refert, dicens, ἔφαγον ἓν πάσχα πρὸ δύο ἡμερῶν τοῦ φαγεῖν, Epiphan. hær. 51. par. 26. quæ est Alog. Quomodo hoc fieri potuit, quandoquidem ad Canonis hujus dilucidationem quam plurimùm confert, paucis explicare moliemur. Ex eodem igitur Epiphanii loco constat, Judæis duplicem olim annorum cyclum in usu fuisse, minorem & majorem: minor erat Tessaradecaeteris, sive annorum 14. major autem, ogdoecontatessaraeteris sive annorum 84. verùm Juliani 84. anni dies colligunt 30681. Judæi autem juxta Epiphanium, annum suum lunarem d. 354. h. 8. constituebant. Annorum igitur ὑπερημερῶν & ἐμβολιμαίων, juxta eorum calculum, habitâ ratione, anni Judaici 84. dies conficiunt 30649. quibus ex 30681. subductis, reliqui fiunt dies 32. Hinc mensem ἐμβολιμαῖον, eundemque plenum sive τριακονθήμερον ad finem majoris hujus periodi sive annorum 84. extra ordinem adjiciebant: post quem tamen adjectum restabat adhuc biduum, quo anni Judaici 84. totidem Julianis superantur; ex quo fit neomeniarum προλήψεις & μεταβάσεις εἰς τὰ προηγούμενα; ut in quavis videlicet ogdoecontatessaraeteride vertente neomeniæ versus mensium initia biduo retrovertantur. Ex. gr. Si neomenia Nisan hoc anno in VI. Id. Martias inciderit post omnes 84. elapsos eadem neomenia in VIII. Idus Martias retrocedet, ac proinde XIV. luna, quæ hoc anno die Martii 23. accidit, post dictam ogdoecontatessaraeteridem in Martii 21. retrovertetur. Quapropter si XIV. luna Nisan in initio majoris istius periodi unà cum æquinoctio in Martii 23. inciderit, elapsâ istâ periodo, eadem XIV. luna Nisan æquinoctium biduo anticipabit; & sic Pascha πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας celebrabitur, quod hoc canone vetitum est. Qui has periodos fusiùs explicatas desiderat, consulat Kepleri Eclogas Chronologicas, & Dionysii Petavii animadversiones in Epiphanium, ad hær. 51. Ubi tamen observet velim pro 30681. quandoque scribi 40681. ut & 40679. pro 30679. quod tanto viro excidisse vix credam; sed vel amanuensi, vel typographo, vel saltem doctissimo illius calamo nimis festinanti attribuendum censeo.

Bals. Ἀλλ' ὅπη τύχῃ. Si Balsamon per hæc sibi verba velit æquinoctia, non minus quam neomenias, sedem suam in anno Juliano quotannis commutare, nihil magis ridiculum, magis puerile, effingi potest. Quapropter respicere potius videtur ad æquinoctiorum in anno Juliano retrocessionem. Cum nonnulli enim æquinoctium vernum Martii 25. alii Martii 20. fixum perpetuo asseruerint: ille, deprehenso istorum errore, nec in Mart. 25. nec 20. nec in alium quemcunque præstitutum diem semper incidere affirmat; sed ὅπη τύχῃ, hoc est, prout προήγησις ἰσημερινὴ in anno Juliano postulat. Nam annis quibuslibet 131. vertentibus, æquinoctia uno die versus mensium initia retroaguntur; ut idem æquinoctium, quod olim Martii 25. & postea Martii 20. accidit, nostris diebus ad Mart. 10. retrovertatur.

Ἡ πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας. Ex eo quod hoc Canone dictum est, ne pascha cum Judæis πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας peragatur, Balsamon conjecisse videtur, Judæos perpetuò, Idque ex Mosis instituto, pascha suum πρὸ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας celebrâsse. At Anatolius ex antiquioribus Judæorum magistris, duobus Agathobulis & Aristobulo (qui unus fuit ex LXX. senioribus, qui Biblia Græcè verterant) asserit δεῖν τὰ διαβατήρια θύειν ἐπίσης ἅπαντας μετὰ ἰσημερίαν ἐαρινήν, μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός. apud Euseb. hist. Eccles. l. 7. c. 32. p. 287. l. B. edit. Vales. Addit insuper ibidem Aristobulus in celebrando paschate requiri, μὴ μόνον τὸν ἥλιον τὸ ἰσημερινὸν διαπορεύεσθαι τμῆμα, καὶ τὴν σελήνην δέ, nimirum, ut cùm pascha peragatur, sol vernum æquinoctiale segmentum obtineat, & luna autumnale ei oppositum, sive hæc initium Libræ, ille Arietis. Idem docet Josephus, τῷ δὲ μηνὶ τῷ Ξανθικῷ, ὃς Νισὰν παρ' ἡμῖν καλεῖται, καὶ τοῦ ἔτους ἐστὶν ἀρχή, τεσσαρεσκαιδεκάτῃ κατὰ σελήνην, ἐν κριῷ τοῦ ἡλίου καθεστῶτος. Joseph. antiq. Jud. l. 3. c. 10. p. 93. l. A edit. Rovier. 1611. unde patet annum Judaicum ita tunc temporis ordinatum fuisse, ut XIV. luna mensis Nisan celebraretur, cùm sol arietem ingressus est. Hisce suffragatur & Philo Judæus ἐπείπερ γὰρ τῶν ἰσημεριῶν ἑκατέρα γίνεται μηνί, καθ' ἃς ἑορτάζειν διείρηται νόμῳ τὰς μεγίστας καὶ δημοτελεστάτας ἑορτάς. Phil. Jud. de mundi opific. p. 27. l. B. edit. Paris. 1640. Ex his enim Philonis verbis liquidissimè constat, pascha celebrari κατ' ἰσημερίαν ἐαρινήν, non minus quam festum Tabernaculorum κατὰ μετοπωρινήν. Quapropter etiamsi Judæi nonnunquam pascha suum ante vernum æquinoctium obierint; hoc tamen non ex majorum, nedum Mosis, ut asserit Balsamon, instituto; sed potius ex periodorum, quibus usi sunt, labe ac vitio accidit; ut ante notatum est.

Ἀλλ' ὡς ὄντα Josephus Ægyptius etiam in Arabicâ Canonum paraphrasi hunc ita interpretatur, ut per eum non tantum cautum sit, ne pascha cum Judæis, sed & ut postea peragatur, & quidem die dominico. Sic enim exponit اي اسقف او قسيس او شماس او واحد من خدم الكنيسة عمل عيد الفصح قبل استوي الليل والنهار ويطلب بذلك ان يتشبه باليهود او يعمل معهم الفصح في يوم واحد غير يوم الاحد الذي يكون بعد فصح اليهود اي الاحد الذي يليه لا غيره قبله ولا بعده بل الاحد الذي يتلوا عيد فصح اليهود فليقطع من درجته ويطرح من رتبته *Quicunque Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, vel alius è ministris Ecclesiæ, festum paschatis ante æquinoctium celebraverit, cupiens in illo Judæos imitari, aut cum iis pascha peregerit, aliâ quàvis quàm primâ feria quæ est post pascha Judæorum, sive dominicâ quæ sequitur, non aliâ sive ante sive post eam die, sed ipsâ dominicâ, quæ pascha Judæorum excipit, gradu suo exuatur & ordine suo deponatur.* In ipso, fateor, Canone de die dominicâ nihil expressè traditur; ex eo tamen, quod pascha cum Judæis celebrare hic prohibetur, necessariò sequitur, pascha Christianum alio, quam Judaicum, die celebrandum esse. At qui Judæos in paschali celebritate non imitati sunt, dominicâ illum die perpetuò peregerunt, etiam ante definitionem Nicænam; adeo ut Synodus Nicæna, in gravissima hac controversia discutienda, nihil novi determinâsse, sed antiquum hunc Apostolicum canonem suâ tandem autoritate confirmâsse videatur. Ac proinde Josephus Ægyptius hunc Canonem non ineptè sic interpretatur, ut non tantum post æquinoctium, sed etiam die dominicâ paschalem festivitatem celebrari præcipiat.

Ζήτει καὶ τὸν ή. λόγον. Extat etiamnum hæc oratio tomo quinto operum D. Chrysostomi, inter panegyricas dubiæ fidei, pag. 940. edit. Savil. Octo, fateor, sermones ejus in pascha nondum inventi sunt, sed septem tantùm; ultimus autem octavi titulum præ se fert, tam in MS. quo usus est D. Henricus Savilius, quam in Bodleiano: ut extra dubium sit eandem esse D. Chrysostomi εἰς τὸ πάσχα orationem quam sub octavæ titulo Balsamon hic laudat; præcipuè cum idem argumentum in ea, quod hic à Balsamone tractetur.

In Can. VIII.

Εἴ τις Ἐπίσκοπος. Marco Alexandrino hanc quæstionem proponenti, εἰ μετὰ τοῦ ἀρχιερέως ἢ μετὰ τοῦ ἱερέως συλλειτουργοῦντες διάκονοι ἀπαραιτήτως μεταλαμβάνειν ὀφείλουσιν, ἢ οὔ; Theodorus Balsamon respondens hunc Canonem recitat, additque ἀπαραίτητον ἦν, τοὺς ὑποδιακόνους καὶ τοὺς διακόνους, καὶ μᾶλλον τοὺς χωρεπισκοπεύοντας μεταλαμβάνειν τῶν θείων ἁγιασμάτων· ὁ μὴ ἐκεῖ ὅτι λέγειν, δι' ἣν οὐ ἀγαθοῦ τούτου ἀπέσχοντο. οὗτοι γὰρ μὴ ποιοῦντες ἀφορισθήσονται κατὰ τὴν τοῦ ῥηθέντος κανόνος περίληψιν, Bals. respons. ad Marc. Alex. interrog. 17. lib. 5. Juris Græco-Rom. p. 371. edit. Franc. 1596.

Ὡς μὴ ὑγιῶς ἀποσχόμενος. Hæc verba in impressis desiderantur; nos ea ex MS. Bodleiano restituimus, cui consentiunt Joh. Antiochenus collect. can. tit. 47. & Balsamon in responsis ad Marci Alexandrini interrog. 17. ibid. nisi quod pro ἀποσχόμενος, ille προσποιησάμενος, hic προσποιησάμενος legat: item exemplaria à Dionysio Exiguo & Gentiano Herveto usurpata; nam ille vertit, *quod rectè non obtulerit*; hic, *tanquam non dignè obtulerit.*

In

In Can. IX.

Πάντας τοὺς εἰσιόντας. Balsamon in responsis ad Marcum Alexandriæ Patriarcham, nonnullos observat hoc Canone fretos asseruisse, eos omnes, qui Ecclesiam ingrediuntur, etiam invitos cogendos esse divina assumere sacramenta, addit autem, Ἀλλ' ἡμῖν ὅτι τὰ τοῦ κυρίου ἐκ ἀναλαμβάνοντες ἐκκλησιάζονται μὲν γὰρ τοὺς πιστοὺς μέχρι τέλους τῆς θείας ἱεροτελεστίας, καὶ τῆς τελευταίας τοῦ ἱερουργοῦντος εὐχῆς, καὶ τοῦ ἀπαιτεῖν τῆς μεταλήψεως ψυχῆς ζώνειδα, καὶ τοὺς ἅπαξ μὴ τυχόντας τῆς ἐκ τοῦ κυρίου ἐπιούσιον ἀγανάκτησιν μεταλαμβάνειν δὲ αὐτοὺς ἐκ ἀναγκάζεσθαι, διὰ τὸ τῆς συνειδήσεως ἀδιάφορον. προσεκτέον ἐν καὶ τὴν τοῦ φοβοῦντος κυρίου πείσαντες, μὴ ἀπονεύσαντας ἐκ τῆς ἱερουργίας ὑποχωρεῖν τοὺς ἐκκλησιάζοντας. Balsam. ad interrog. 16. l. 5. Jur. Græco-Rom. Daniel Chamierus hunc Canonem contra missas privatas nec immeritò profert, videsis eum tom. 4. l. 7. cap. 18. par. 2. vide & Concilii Antiocheni can. 2.

Bals. Μεταλαμβάνοντας ἀφορίζεσθαι. Post ista verba in MS. nostro Bodleiano hæc occurrunt. Ἑτέρα ἑρμηνεία. τὰ περὶ τοῦ η'. κανόνος καὶ θ'. ἄλλοι μὲν ἄλλως ἑρμηνεύσιν, οὕτως δὲ ἄλλως. ὅτι συνάπτοντες τὰ περὶ τούτων λέγομεν. ζήτει ἄνωθεν. Unde nobis visum est ἑτέραν ἑρμηνείαν, quæ ad can. 8. pertinet, in codice, è quo transcriptus est Bodleianus, bis scriptam fuisse, primo post can. 8. & denuo post hunc 9. At ubi Amanuensis observâsset eadem verba, quæ ad præcedentem Canonem transcripsisset, iterum hic occurrere, primis secundæ hujus interpretationis verbis repetitis, statim addit, ζήτει ἄνωθεν, viz. ad interpretationem præcedentis Canonis. Et in impressis quidem codicibus, atque eo quoque, quem transtulit Gentianus Hervetus, non minus quam in Bodleiano jam edito, hæc ἑτέρα ἑρμηνεία post primam octavi Canonis interpretationem collocatur; his tamen ad marginem adnotatis, ταύτην ἑρμηνείαν, οἶομαι χάρασσαι δεῖν μετὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ θ'. κανόνος.

In Can. X.

Εἴ τις ἀκοινωνήτῳ. Excommunicationis pœna delinquentibus inflicta, non est Christianis propria; sed iis cum gentibus pariter ac Judæis communis. Et ipsi enim Druides eos, qui statutis suis morem non gererent, ab aliorum commercio, tam sacro quam profano, arcebant: ut testatur Julius Cæsar, qui de iis hæc habet. *Si quis aut privatus, aut populus eorum decreto non stetit, sacrificiis interdicunt. Hæc pœna apud eos est gravissima: quibus ita est interdictum, ii numero impiorum & sceleratorum habentur: ab iis omnes decedunt, aditum eorum, sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque iis petentibus jus redditur, neque honos ullus communicatur. His autem omnibus Druidibus præest unus, qui summam inter eos habet autoritatem.* Cæsar de bello Gall. l. 6. cap. 4. Ad hanc etiam pœnam Euripides respexisse videtur, ubi ait in Oreste,

> Ἔδοξε δ' Ἄργει τῷδε τὸν μὲν ἡμᾶς τάλανας
> Μὴ περὶ δέχεσθαι, μήτε προσφωνεῖν τινα
> Μητροκτονοῦντας.

Judæis tres excommunicationis species in usu fuerunt. Prima & levissima est נדוי *Niddui*, qua quispiam ab aliorum consortio ad quatuor saltem cubitos, & xxx. dies segregatus est. Secunda, חרם *Herem*, quæ cum diris & horrendis maledictionibus inflicta est. Cum eo, qui sic excommunicatus est, nec edere, nec bibere licuit: quo respicere videtur Apostolus, dicens, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν 1. Cor. v. 11. Tertia est שמתא *Shammatta*, quâ mulctatus à reipublicæ pariter ac Ecclesiæ communione sine spe unquam redeundi separatus est, ut Elias in Tisbi notat. Cum Gentes autem & Judæi hanc autoritatem exercuerint, multò minus Christianæ Ecclesiæ deneganda est; præsertim cum ipse fundator & caput Ecclesiæ in mandatis dederit, ut qui Ecclesiam audire neglexerit, sit ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης. Mat. xviii. 17. hoc est, *Ecclesiâ ejiciatur*, sive excommunicetur. Quod D. Paulus postea expressit per παραδοῦναι τῷ Σατανᾷ 1. Cor. v. 5. 1. Tim. 1. 20. Ut non mirum sit, Ecclesiæ præsules, ex Domini & Apostolorum præceptis, Ecclesiasticam hanc autoritatem in scelerum conscios perpetuò exercuisse; ut ex hoc Canone ab Ecclesiâ recens natâ decreto patet; quo cautum est, ne quis cum excommunicato vel comprecetur. Et iisdem quidem diebus, quibus constitutus, & observatum fuisse testis est Tertullianus, dicens, *Ibidem etiam exhortationes, castigationes, & censura divina. Nam & judicatur magno cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu, summumque futuri judicii præ[illegible]um est; si quis ita deliquerit, ut à communicatione orationis, & conventus, & omnis sancti commercii relegetur.* Tertull. Apol. c. 39. Cyprianus etiam hujus censuræ frequentissimè meminit: qui tamen pro *excommunicare* usurpat *arcere à communione*, & *non communicare*, epist. 28. edit. Rigalt. & nonnunquam, *de Ecclesiâ pellere*, *ejicere*, *condemnare*, *sacerdotum voce damnare*, epist. 55. *spiritali gladio necare* epist. 62. sic etiam & *abstinere* utitur pro *excommunicare*, & *abstento* pro *excommunicato*: ut *Abstentum à nobis sciat* epist. 38. *Et idcirco consultè & cum vigore fecisti, frater Charissime, abstinendo Diaconum, qui cum virgine sæpe mansit*, epist. 62 Et sic quidem *Abstineo* cum accusativo usurpatur a Terentio, *gemitus, screatus, tusses, risus abstine*, Terent. Heautont. Act. 2. scen. 2. & ab Horatio, *Abstinuit vim uxore & gnato.* Horat. l. 2. Sat. 3. & ab ipso Cicerone, *Quale autem beneficium est, quod te abstinueris nefario scelere?* Cicer. Philip. 2. n. 3. adeo ut Cyprianus non primus sit, qui hoc verbo tanquam transitivo usus est, nec quidem ultimus. Nam Concilium Toletanum dicit, *Clericus si abstinetur, à Clericis devitetur, si quis cum illo colloqui aut convivari fuerit deprehensus, etiam ipse abstineatur.* Concil. Tol 1. c. 15. apud Bin. tom. 1. p. 562. item Concil. Eliberitanum c. 54. ibid. p. 242. Epaun. can. 3. idem tom. 2. p. 312. Optatus Milevitanus, *ut diceris Macharium post illa facta communioni non debuisse misceri, sed magis à Catholicis Episcopis abstineri.* Opta. Milev. in append. l. 7. ad. tertium pertinente, adv. Donat. p. 111. edit. Albaspin. Paris. 1631.

In Can. XI.

Εἴ τις καθῃρημένῳ. Ut Laici scelerum convicti excommunicantur, sic Clerici delinquentes per Canones *deponuntur*; hoc est à sacris fungendis ministeriis arcentur, & in Laicorum ordinem rediguntur. Hanc pœnam Clericis inflictam veteres hi Canones καθαίρεσιν vocant, & quibus infligitur, καθῃρημένους. Nonnunquam περιφραστικῶς exprimitur, per τοῦ βαθμοῦ καθαιρεῖσθαι, Basil. can. 55. ἐκπίπτειν τῆς ὑπηρεσίας, Id. can. 51. τοῦ βαθμοῦ κατάγεσθαι, Id can. 32. ἐκπεπτωκότα γίνεσθαι. Concil. Ancyr. c. 18. ἐκπίπτειν τοῦ ἰδίου βαθμοῦ, Chalced. can. 27. κινδυνεύειν περὶ τοῦ ἰδίου βαθμοῦ, Chalced. c. 2. hoc est, *jacturam Clericatus sustinebit*, τῆς ἱερωσύνης ἀπογυμνοῦσθαι, Trull. can. 81. καθαιρεῖσθαι τῆς λειτουργίας, Antioch. can. 3. ut μηκέτι λειτουργεῖν ei fas sit, Apost. can. 15. Et sic quidem in Ecclesiâ primitivâ qui semel depositus fuit, amplius celebrare non potuit, nec in Clerum rursus admitti; sed inter Laicos perpetuo recensitus fuit. Postea autem partialis quædam aut temporalis introducta est depositio, ad certum tantummodo tempus Clericis inflicta; quam tamen non *depositionem* propriè, sed *suspensionem* vocitari usu venit. Concilium Aurelianense, *Memorata persona ab honore vel officio suscepto juxta arbitrium sui pontificis suspendantur*, Concil. Aurel. 5. c. 5. p. 515. tom. 2. Bin. *Anni spatio à communione Ecclesiasticâ suspendatur*, ibid. c. 17. & Concil. 4. c. 19. *A communione catholicâ pro emendatione sacrilegii suspendatur.* Concil. Aurel. 4. c. 15. ibid. p. 512. Cum vox *suspensio* non usurpatur, tempus determinatur, quo ab officio cessare debent: ut, *Tribus mensibus sit à suo officio sequestratus*, Conc. Aurel. 3. c. 2. ibid. p. 505. *Anni spatio missas facere non præsumat.* ibid. c. 25. *Anno integro pacem Ecclesiæ non habebit.* ibid. c. 16. *Tamdiu a sacrificando cessabit, quamdiu legitimâ pœnitentiæ satisfactione correptus ad gradus sive officium redeat, quod amisit*, Concil. Brachar. III: cap. 1. p. 1204. tom. 2. Bin. *Quamdiu in hoc vitio fuerit, à sacrificando cessabit*, ibid. cap. 5. ἐνιαυτὸν ἀργεῖν, Basil can. 69. Cæterum Concilium Lateranense statuit, nec suspensionem fieri *nisi Canonicâ commonitione præmissâ*, Concil. Later. III. c. 6. p. 1346. tom. 3. Bin.

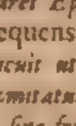
Ὡς κληρικῷ συνεύξηται. In impressis est ἂν ὡς κληρικῷ, quomodo legunt Joh. Antiochenus, & Dionysius Exiguus, qui totum hunc Canonem sic transtulit, *si quis cum damnato Clerico veluti cum Clerico simul oraverit, iste damnetur.* Et paraphrastes Arabicus, qui verba, ὡς κληρικῷ συνεύξηται, vertit

او صلا معه كمثل يصلي مع الكهنة المعقبين

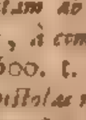
aut precatur cum eo, ut precatur cum ceteris sacerdotibus. Balsamon per συνδιάγειν hic συνιερουργεῖν a nonnullis intelligi observat: inter quos Zonaram & Aristenum fuisse interpretationes eorum palam faciunt.

In Can. XII.

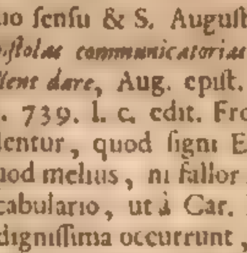
Ἄνευ γραμμάτων συστατικῶν. Canonicarum Epistolarum tres olim species numeratæ sunt; nam aliæ συστατικαὶ, aliæ εἰρηνικαὶ, & aliæ denique ἀπολυτικαὶ dicuntur. συστατικῶν quarum hic fit mentio, meminit & D. Paulus 2. Cor. III. 1. Sunt autem propriè, quæ Clericis vel laicis (olim excommunicatis) dantur, vel etiam ignotis ad aliam civitatem proficiscentibus, ipsos tanquam jam absolutos, & fideles, loci, quo abeunt, Episcopo commendantes, ut testantur Zonaras in hunc Canonem, Balsamon in Concilii Chalced. can. 11. & Matthæus Blastares in syntagmate. Scholiastes Harmenopuli, Συστατικαὶ δέ εἰσιν ἐπιστολαὶ αἱ διδόμεναι παρ' ἐπισκόπου ἀκοινωνήτοις ἢ ἱερωμένοις εἰς ἑτέραν πόλιν ἀπιοῦσιν, ἢ συνιστῶσι τούτους τῷ ἐκεῖ ἐπισκόπῳ, ὡς ἀκοινωνήτους ἀνατεθέντας. Harmenop. epit. can. sect. 2. tit. 3. vide & Gratian. distinct. 71. cap. 8. Hujusmodi epistolæ commendatitiæ datæ sunt à Paulino Episcopo Nolano ad Amandum, dicente, *Marium portitorem hujus Epistolæ commendatum specialiter unanimitati tuæ, ut sicut rogavimus sanctum Episcopum & patrem nostrum, ita ordinetur à vobis.* Paul, Episc. Nol. epist. 21. p. 203. edit. Front. Ducæ Antwerp. 1622. sic & Wolfeon. Constantiensis ad Bernaltum Argentariensem scribit, *Commendatum ergo eum curæ vestræ suscipite, & ex nostris partibus absolutum in vestrarum ovium numero custodite.* Latini recentiores Epistolas has *Formatas* nuncuparunt; quamadmodum & *formalium Epistolarum* usus apud Imperatores Romanos viguit, *cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret Epistolam*, Sueton. in Domitian. cap. 13. Formatarum frequens apud Latinos mentio. Concilium Milevitanum, *Placuit ut quicunque Clericus propter necessitatem suam alicubi ad comitatum ire voluerit, formatam ab Episcopo suo accipiat, quod si sine formatâ voluerit pergere, à communione removeatur*, Conc. Milevit. II. can. 20. p. 600. t. I. Bin. Hispalense secundum, *nec formatas cuilibet epistolas mittere.* cap. 7. p. 983. tom. 2. Vigilius Papa *Ne quis sine formatâ tuæ fraternitatis ad longinquiora loca audeat proficisci*, Vigil. epist. x. ad Aurel. Arelat. sic & ἄνευ εἰρηνικῶν Concil. Antioch. can. 7. apud Gratian. vertitur *absque formatâ* distinct. 71. cap. 9. Quo sensu & S. Augustinus forsitan dixit, *Quærebam utrum Epistolas communicatorias, quas Formatas dicimus, possent quo vellent dare*, Aug. epist. 163. ad Eleusium &c. tom. 2. oper. col. 739. l. c. edit. Froben. Formatæ vero propterea dictæ videntur, quod signi Episcopalis forma in eis impressa fuit. Quod melius, ni fallor, intelligi non potest, quam è Papiæ vocabulario, ut à Car. Labbeo emendato, in quo hæc notatu dignissima occurrunt, *Formatæ Epistolæ à sanctis CCCXVIII. patribus in Nicæno Concilio constitutæ feruntur, ne videlicet quicunque Clericorum in transferendo se qualescunque literas confingeret, à proprio Episcopo commeandi licentiam accepisse. Oportebit igitur in Epistolis literas has ex earum supputatione exprimi; primas literas Græcas, patris, filii, & spiritus sancti, quæ viz. sunt* Π. Υ. Α. & subinde *Anathema ponatur in calce Epistolæ, & monogramma in fine ejusmodi B. T. E. id est, Bene valete. Signum autem in Privilegii exordio, vel Chrismon, vel crux Dominica cum Chrismone erat. Chrismon autem hujusmodi effigiebatur specie.*

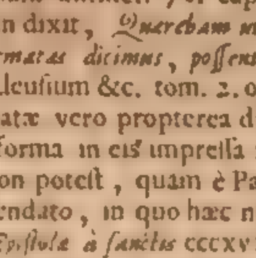

Ut autem plenius, tali mea sententiâ Effigiabitur specie.

Consueverunt præterea in extremo margine privilegii quosdam insignire orbiculos, Antistitis nomen, & pauca qualibet verba continentes in hunc modum.

Verba, quibus Græci commendatitias hasce sive *formatas* literas exprimunt, videsis ad ipsam Euchologii calcem descripta. Datæ sunt & Clericis imperium adeuntibus, necessitati præsentiæ ipsorum ibidem testimonium præbentes. Justinianus, Γράμματα λαβόντας παρὰ τοῦ οἰκείου μητροπολίτου πρὸς τὴν βασιλείαν, μάλιστα κατὰ τοὺς θείους κανόνας συστατικὰ καλούμενα τὰ μαρτυροῦντα τῆς αὐτῶν ἀπὸ παρουσίας. Justin. novel. 6. c. 3. Conjunctum literæ, quæ à Patriarchâ Constantinopolitano, recens creato, fidei suæ confessionem continentes mitti solent, Συστατικαὶ vocantur; quarum exemplar edidit Leunclavius in Jure Græco-Romano l. 6. p. 439. edit. Francof. 1596.

In Can. XIII.

Ἐπιγνώτω αὐτὸν ὁ δεχόμενος. Post ista verba in impressis hæc leguntur, ὡς ἀδικοῦντα καὶ ἀπατῶντα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Legit etiam Joh. Antiochenus in coll. can. tit. 18. & Dionysius Exiguus vertit, *Ut qui mentitus est, & Ecclesiam Dei seduxerit.* Et Josephus Ægyptius, لان كذاب مطغي لكنيسة الله *Propterea quod mendax Ecclesiam Dei seducit*, item Aristenus, ut ex ejus interpretatione patet. Utrum Balsamon & Zonaras legerint, incertum est; cum neuter eorum istiusmodi clausulæ meminit: unde potius non legisse videntur. Certè in MS. Bodleiano desiderantur, & in Codice, quem transtulit Gentianus Hervetus, necnon in Harmenopuli epitome sect. 2. tit. 3.

Zon. περὶ ἀδήλου πιστεύειν. Eodem quo Balsamon & Zonaras sensu Scholiastes etiam Harmenopuli vocem ἄδηλον interpretatur, Ἀδήλου δέ ἐστιν, ὁ μὴ ἀγνωστὸς εἰς μέσον ἀλλ' ὁ μὴ βαστάζων γράμματα ἐπισκόπου, διὰ τοῦτο ἐπισυστατικάς. Harmenop. epit. sect. 2. tit. 3. Et eodem quoque quo dicimodo can. XII. de *non recipiendo*, & XIII. de *erratis* Harmenopulus & Aristenus exponunt: quibus suffragatur & Josephus Ægyptius, لما كاهن سافر من بلد الى بلد ولم يكن معه كتاب سلطانيكن من اسقفه الذي صيره كاهن فلا يقبل في عداد الكهنة فان هو قبل فلينفا هو والذي قبله

Quicunque sacerdos migrat è provinciâ in provinciam, & non secum affert γράμμα *συστατικὸν ab Episcopo suo, qui eum ordinavit: sacerdotem, ne recipiatur in numerum sacerdotum, & si receptus fuerit, segregetur & ipse, & qui eum recepit.* Hic enim nulla, ut videmus, præviæ segregationis occurrit mentio: sed de segregato, quem منفيا او محروما *Expulsum sive Anathemate percussum* vocat, in posteriore Canonis parte agit: nam hos duos Canones in unum contrahit hæc Arabica, non secus ac Latina Canonum editio.

Ἢ ἀναγνώσεις. Christophorus Justellus in notis ad can. ρπβ'. Ecclesiæ universæ, hunc Zonaræ locum citans, pro ἀναγνώσεις legit ἀγνῶσι, quæ verior videtur lectio; idcirco quod ἢ κληρικοῖς præcessit, sub quibus & ἀναγνῶσαι continentur, & quod in his verbis Zonaras ad Concil. Chalced. can. 13. respexisse videtur, quo ξένοις κληρικοῖς καὶ ἀγνώστοις in aliena civitate sine literis commendatitiis sacra non obire constituitur.

Ἀναγνωσθεὶς ἐν Ἀντιοχ. Hæc usque ad finem in impressis desiderata, ex MS. Bodleiano nunc primùm in lucem prodeunt.

In Can. XIV.

Ἐπίσκοπον μὴ ἐξεῖναι. Anno Domini 673. celebrata est Synodus Anglicana ad locum Herudford, sub Theodoro Archiepiscopo Dorovernensi, qui librum Canonum protulit, ex quo decem capitula notaverat, quæ à Synodo suscepta sunt: Horum secundum, tunc temporis in Anglia constitutum, sic se habet Saxonicè, Se æftera is þ nanig biscop oþres biscopes scire ongrape ac þ he forcerd si scyre him þær beboden folces. Latine, *secundum, ut nullus Episcopus alterius parœciam invadat; sed contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis.* Bed. hist. Eccles. l. 4. cap. 5. p. 273. Qui idem videtur Canon ac præsens XIV. Apud quo ἁρπάζειν vertitur *Invadere*, & quidem Dionysius Exiguus transfert *Pervadere.* Ut verisimile videatur, codicem hunc à Theodoro prolatum, eundem esse, quem Dionysius Exiguus

Exiguus collectum latinè verterat, & canones hosce Apostolicos, saltem 50. priores, in eodem descriptos fuisse. Quod etiam exinde magis elucescit, quod ex eodem codice de tempore celebrandi paschatis, ex can. Apost. 7. de Clericis non recipiendis sine literis commendatitiis juxta præcedentem; ut Concilia bis in anno habeantur juxta can. 37. & de aliis juxta hos Apostolicos Canones statutum est, ut patet ex ante laudato bcii loco.

Ei μή τις εὔλογος αἰτία 𝔗. Ex his & sequentibus verbis apparet, quamlibet Episcoporum *μετάθεσιν* hîc non prohiberi, sed eam solum, quâ quispiam per avaritiam & ambitionem, sine majorum autoritate, multorumque suasu & judicio, aliâve justâ causâ in aliam se transfert parœciam. Verum enimvero, si comprovincialibus visum fuerit Episcopis majorem exinde utilitatem Ecclesiæ emersuram, liberè transferatur. Concilium Carthag. 4. *Episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis, Clericus; sane si id utilitas Ecclesiæ fiendum poposcerit, decreto pro eo Clericorum & Laicorum Episcopis porrecto, in præsentiâ Synodi transferatur; nihilominus alio in loco ejus Episcopo subrogato*, Conc. Carthag. 4. can. 27. p. 554. tom. 1. Bin. Pelagius secundus papa Romanus, *Quod enim in Canonibus legitur non debere Episcopum de civitate in civitatem transire vel transferri, non de his dicitur, qui aut vi expulsi, aut necessitate coacti, aut autoritate majorum hoc agunt: sed de his, qui avaritiæ ardore inflammati sponte suâ prosiliunt, & potius ambitioni, quàm utilitati Ecclesiæ servire, & ut dominationem agant, insistere cupiunt*. Pelag. 2. epist. 10. ad Benignum apud Bin. tom. 2. p. 695. Socrates ἕτοι μὲν ὅτι ... τὰς παλαιστέρους ... ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς πόλιν μετῆγε ... Socrat. l. 7. cap. 35. Porro hujus Apostolici Canonis patres Constantinopoli primo congregati meminerunt, ut in præfatione dictum est.

Balf. Ἐπεχε ἱερωσύνη. Totam hanc alteram hujus Canonis interpretationem in impressis antehac desideratam, MS. Bodleiano acceptam ferimus. In codice autem, quem Gentian s Hervetus transtulit, partim descripta fuit; unde & latina ejus versio inter supplementa ad priores codices extat.

Καὶ ἑτέρων πολλῶν. Sic Germanus Cyzico & Anthimus Trapezunte Constantinopolim translati sunt; Eustathius Berrhææ (Aleppo vulgo vocant) & Melitius Cappadociâ Hierosolymam, & Rebenus Phœniciâ Tyrum migrarunt: vide quæ de hâc re scripta sunt in tractatu Manuelis περὶ μεταθέσεων in Juris Græco Romani lib. 3. p. 240. Francof. 1596. vide & Demetrii Chomateni Archiepiscopi Bulgariæ ad Constantinum Cabasilam responsa, ibid. l. 5. p. 317.

In Can. XV.

Εἴ τις πρεσβύτερος. Josephus Ægyptius in Arabicâ Canonum collectione hunc sic interpretatur, ايما قسيس او شماس ترك موضعه وكنيسته التي نصب عليها وخرج بامر نفسه ولم يوذن له بذلك بطريركه اومطرانه او اسقفه لطلب منفوع او اكتساب جاه من اهل تلك المواضع فالحط عن درجته ولا يحسب في عدان الكهنة بل يكون موقفه في الكنيسة مع المومنين وخاصة ان دعا به الاسقف بالرجوع الى موضعه وسامحه ولم يجيبه الى الرجوع الى موضعه فليفرز من الكهنة ومن مجمعهم لانه لحب ان يقطع نظام الكهنوت ويفسده ويكون مثل المومنين *Quicumque Presbyter aut Diaconus locum suum & Ecclesiam super quam constitutus est reliquerit, & sponte suâ discesserit neque Patriarcha suo, nec Metropolitâ, nec Episcopo id ei permittente, ad emolumentum lucrumque sibi acquirendum, quod ex populo istius loci ei obveniat, gradu suo dejiciatur, & sacerdotum numero ne habeatur; sed istius statio in Ecclesiâ sit una cum fidelibus: & præcipuè, si Episcopus suus eum ad locum suum redire hortatus fuerit, & benignè cum eo egerit, & iste ei haud morem gesserit, redeundo ad suum locum, à sacerdotibus eorumque commercio segregetur, propterea quod sacerdotii ordinem dissecare eumque corrumpere velit, sitque instar fidelium.* Hic observetur λαϊκὸς transferri مومنين *Fideles*; & sic sæpe alibi in hac paraphrasi: sed plerunque vocat *Laicum* علمانيا *Almaniya, quasi mundanum*, & nonnunquam utrumque conjungit, ut علمانيا مومنا *Laicum fidelem* Conc. Nic. c. 1. Inter hæc autem duo vocabula seorsim usitata sic distinguendum est, quod علماني *Laicum* in genere significet, مومن *Laicum fidelem*, hoc est qui nulli è pœnitentiæ gradibus subjectus sacra mysteria participare potest, quem Græci quoq; vocant πιστὸν, ac proinde hac phrasis ويكون مثل المومنين *Et sit sicut fideles*, seu *instar fidelium*, tandem est, ac Græca, ὡς λαϊκὸς κοινωνείτω. Porro juxta hujus Canonis præscriptum, in Canonibus sub Edgaro Saxonum rege hæc habentur, Ænð pe lænaþ ꝥ ænig preoſt ꝼiſ ꝼilleſ ne ꝼorlæte ða cincan. ðe he to geblectod ſeſ ac habbe him þa to riht æpe *Docemus etiam, ut nullus sacerdos è propriâ suâ voluntate Ecclesiam deserat, cui consecratus est; sed eam habeat pro legitimâ uxore.* Vide Concilii Herudfordensis sub Theodoro habiti can. 5. apud Bed. hist. Eccles. l. 4. c. 5.

In Can. XVI.

Εἰ δὲ ἐπίσκοπος. Cùm Alexander Episcopus Alexandrinus quosdam Clericos, divinam Christi naturam negantes, excommunicâsset, isti ab aliis in Clerum rursus cooptati sunt; quod eorum factum Alexander reprehendens, ait, μηδένα, ὡς οἶμαι, ἀπαθεῖς ... τοὺς ὑπὸ τῶν ... ἀφορισθέντας ..., apud Theodoret. hist. Eccles. l. 1. c. 3. p. 526. l. D. tom. 3. edit. par. 1642 quibus verbis apertè laudat præsentem canonem, quo ab aliis depositos ab aliis non recipiendos esse constituitur. Unde hos Canones cognitos fuisse patet.

Balf. τὸ ζ'. καὶ τὸ δ'. κτλ. Verba hîc citata in impressis Balsamonis codicibus non extant: totus autem laudatus titulus est περὶ κληρικῶν ἀπαιτούντων ... ἐκκλησίας, καὶ περὶ ... Quod cum idem sit argumentum, propter quod Balsamon titulum hunc laudat, suspicor nonnulla in impressis desiderari, quæ olim inserta fuerunt.

In Can. XVII.

Ὁ δυσὶ γάμοις. D. Paulus Episcopum unius uxoris virum esse præcipit. 1. Tim. III. 2. item Presbyterum, Tit. I. 6. & Diaconum 1. Tim. III. 12. Unde Origenes *Nec Episcopus, nec Presbyter, nec Diaconus, nec vidua possunt esse digami*, Orig. hom. 17. in Lucam p. 145. l. D. tom. 2. oper. Par. 1619. *Unius matrimonii esse oportere, qui allèguntur in ordinem sacerdotalem, usque adeo quosdam memini digamos loco dejectos.* Tert llian. de exhort. castit. c. 7. *Presbyter esse non alius potest, quàm laicus, qui semel fuerit maritatus* ibid. *Quantum detrahant fidei, quantum obstrepant sanctitati nuptiæ secundæ, disciplina Ecclesiæ & præscriptio Apostoli declarat, cum digamos non sinit præsidere.* Id. ad uxor. l. 1. c. 7. Δεδιγαμηκότων δὲ οὐκ ἔξεστιν ... εἰς ἱερωσύνην. Epiphan. expos. fid. *Quam sancta sit digamia hinc ostenditur, quod digamus in Clerum eligi non potest.* Hieronym. l. 1. adv. Jovinian. p. 10. l. K. tom. 2. oper. *Quamquam lege Sacerdotali teneatur & laicus, qui talem prabere se debet, ut possit eligi in sacerdotium: non enim eligitur si digamus fuerit.* Id epist. ad Geront. de Monog. pag. 31. l. A. tom. 1. oper. *Ut dispensatorem Ecclesiæ non liceat ordinari, nisi unius uxoris virum,* Augustin. de bono conjug. cap. 18. p. 803. l. B. tom. 6. oper. V. Theodoret. & Ambros. in 1. Tim. cap. 3. Leonis 1. Epist. 87. c. 1. ad Episcopos Cæsar. Maurit. p. 989. tom. 1. Bin. Justiniani novel. 6. c. 1. & Egbert. Excerpt. can. 32.

Μετὰ τὸ βάπτισμα. Ante baptismum igitur, si quamdiu Gentilis, duobus quispiam implicitus est conjugiis, ad sacerdotium nihilo secius eligatur; propterea quod baptismus præcedentia peccata diluit; ut observant Balsamon & Zonaras; quibus adstipulatur Matthæus Monachus Ἡ χάρις τὰ πάντα ..., καὶ τὸ θεῖον βάπτισμα ..., καὶ αὐτὸ λόγῳ ... μετὰ τὸ βάπτισμα ..., ... ἱερωσύνης ... Matt. Mon. in

ma

matrimon. cap. περὶ διγάμων. Jur. Græco-Rom. l. 8. p. 494. Francof. 1596. &c. At Concilium Valentinum sub Damaso habitum eos etiam, qui ante baptismum digami fuerunt, à sacerdotio obeundo arcet, dicens, *Sedit ergo neminem post hanc synodum, quâ ejusmodi illicitis vel serò occurritur, de digamis aut internuptarum maritis ordinari Clericos posse; nec requirendum, utrumne initiati sacramentis divinis, anne Gentiles hâc se infelicis sortis necessitate maculârint, cum divini præcepti casta sit forma.* Conc. Val. c. 1. p. 508. tom. 1. Bin. Et D. Augustinus, *Ut dispensatorem Ecclesiæ non liceat ordinari, nisi unius uxoris virum. Quod acutius intellexerunt, qui nec eum, qui catechumenus, vel paganus habuerit alteram, ordinandum esse censuerunt.* August. de bono conjug. cap. 18. p. 803. l. B. tom 6. oper.

Balf. Διὰ πιτλακίου. Vox Πιτλάκιον etiam à Diogene Laertio usurpatur, προσδοὺς ἓν πιττάκιον τῷ μετώπῳ ἐπιγράψε, Νικόδρομος ἐποίει. Laert. l. 6. in Crat. In quem locum Isaacus Casaubonus observat πιττάκιον idem esse ac λέκωμα. Et quidem Lampridius *Pittacium* pro *Albo Prætoris*, quod *Matriculam* vulgò appellant, usurpat; quo fit ut tabulam etiam, quâ quippiam exaratur, significet; & nonnunquam idem est, quod ξυλοχάρτιον, ut ex cortice arboris Ægyptiacæ scripturæ capace factum: nonnunquam è fusili pice fit: vel etiam e pellibus pecorum; Unde Moschopulus, apud Jac. Goar in notis ad ordinem servari solitum, si mota sit sacra Mensa Euchologii p. 618. Πιττάκια λέγουσι τὰ λεπτὰ πεποιημένα ἐκ δερμάτων (σημαίνει) ἀφ᾽ οὗ ἡμεῖς τὰ πιττάκια λέγομεν. Et in prædicto ordine Euchologii p. 614. dicitur χαρτία ἀπὸ πιττακίων. Designat igitur & *Pergamenum*, & metonymicè, *instrumentum quodlibet*, *Diploma*, *breve regium* vel ἀρχιεραπικὸν, ut hoc loco. Sic & Lexicon vetus Græco Latinum à Bonaventurâ Vulcano editum Πιττάκιον, *Pittacium*, *brevis*. Glossæ Isidori, *Pittatium*, *Epistola brevis*, *&* *modica*: item *Pictatiuncula*, *membrana*. Hujusmodi Pittacia, qui ordinati sunt, ab ordinatoribus accipiebant, mensem & diem quo ordinati sunt declarantia; ut patet è Scholiis Balsam. in Concil. Carthag. can. 92. Et cum Patriarcha Αρχιδιάκονον, λαοσυνάκτην, δομεστικὸν, & alios ejusmodi officiales constitueret, πιττάκιον, mandatum ipsius continens, iis tradebat; unde πιττακίῳ μόνῳ καὶ προστάγματι οὐδὲ ὑπογραφὴν λαβεῖν dicuntur in Constantini Cabasilæ ad Johannem Citri Episcopum, interrog. 9. Juris græco-Roman. l. 5. p. 328. edit. Marq. Freher. Francof. 1596.

Ἑτέρα ἑρμηνεία. Hanc alteram hujus Canonis interpretationem ex MS. Bodleiano nunc primum edimus: quam revera Balsamonis esse extra dubium est; cum istius initio, prioris interpretationis, quam ediderat, mentio fiat. Unde & conjecturam faciamus, reliquas ἑτέρας ἑρμηνείας, per totum opus interseritas, eidem jure referendas esse; nisi aliquid in iis occurrat, quod contrarium evincat.

Δομεστικάτα. Hoc est officium *Domesticorum*, quod etiam Gregorius Turonensis vocat *Domesticatum* l. 2. cap. 8. Domesticus autem vel Ecclesiasticus fuit vel politicus, Ecclesiasticus, de cujus officio hic fit mentio, quisnam fuit & quonam in Ecclesiâ munere functus est, optimè discantus ex Johannis Episcopi Citri ad Constantinum Cabasilam responsis, in quibus hæc legimus. Ἀναγνωστῶν ἡ δεύτερα ταῦτα. ὁ δομέστικος τοῦ δεξιοῦ χοροῦ, ὁ δομέστικος τοῦ ἀριστεροῦ, & mox, ὁ δομέστικος ὃς ψάλλει, ὁ πρῶτος τῶν λεγομένων πρωτοψαλτης. ad interrog. 8. Juris Græco-Rom. l. 5. p. 328 Et postea ad aliam interrogationem κατὰ τὸ αὐτὸν δὲ λόγον καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς τάξεων δομέστικος λέγω, εἴτ᾽ οὖν ἄρχοντας, καὶ ἐπειδὴ τῶν μελωδῶν τε καὶ τῶν μελωδῶν, εἰς ῥυθμὸν καὶ τάξιν κινοῦσιν αὐτοὺς τε καὶ τὰ μελῳδήματα. ad interrog. 10. ibid. p. 330. E quibus liquet Δομέστικον unum è lectoribus fuisse, cantoribus autem præfectum, sive πρωτοψάλτην καὶ ἄρχοντα. Aliquid tamen discriminis fuisse inter Δομέστικον & πρωτοψάλτην propriè sic dictum, ex Euchologio colligimus, ubi inter officiales magnæ Ecclesiæ, οἱ δομέστικοι ἀμφοτέρων τῶν χορῶν & πρωτοψάλτης distinctè recensentur p. 268. 273. 278. Et propterea, οἱ δύο δομέστικοι ἴσταντο μετὰ τοῦ πρωτοψάλτου, καὶ ψάλλοντες φωνῇ σημαίνουσι, ὡς πρωτοψάλτης. p. 272. Et in hoc quidem Domestici officium à πρωτοψάλτου discrepat, quod in solennioribus vigiliis penes eum erat auspicari, ad antistitem aut præsentem sacerdotem dicendo, εὐλόγησον δέσποτα. Nonnulli eorum etiam πατριαρχικοὶ δομέστικοι dicti sunt, quorum erat ἐν προόδοις τοῦ πατριάρχου dicere, εἰς πολλὰ ἔτη δέσποτα. Ut è citato Episcopi Citri ad Constant. Cabasilæ interrog. 8. responso liquet. Hoc igitur officium est, quod hoc loco Balsamon Δομεστικάτα appellat.

Λαοσυνακτάτα. Duo etiam λαοσυνάκται sive λαοσυνάκτες ambo lectores inter officiales Ecclesiæ C P. recensentur, Euchologii p. 268. 273. 278. quorum officium hîc λαοσυνακτάτα dictum, ex ipsâ nominis notatione satis constat.

In Can. XVIII.

Ο χήραν κακῶν. Hic canon lège Mosaicâ fundatur, quâ sacerdotibus præcipitur, nec viduam, nec dimissam, nec profanam, nec meretricem ducere; sed puram virginem, Levit. xxi. 13. 14. v. Ælfrici ad Wulfinum Episcopum can. 7. & 9.

Balf. Καὶ τότε ἀπεχρμένοι. Idem constituitur à Nichaele Patriarchâ C P. Ἱερεὺς γυναῖκα μὴ λαμβανέτω μοιχαλίδα, ἐκβεβλημένην, ἑταίραν, δούλην, πορνεύσασαν ἢ ἄπιστον. Michael. cpist. de matrimonio prohibito. Jur. Græco-Rom. lib. 4. p. 261.

In Can. XX.

Κληρικοὺς ἐγγύας διδόναι. Interpretes consentiunt, quod Clericis hic interdicatur, non alios pro se, sed se pro aliis, idque turpis lucri gratiâ fidejussores constituere. Adstipulatur & Scholiastes Harmenopuli, Εἰ δὲ αἰσχροκερδείας χάριν δὲ τοῦτο ποιεῖ, εἰ δὲ δι᾽ ἀνάγκην ἢ διὰ ἀγάπην, οὐκ ἐπιτιμᾶται. Harmenop. epit. can. sect. 3. tit. 2. Egbertus Eboracensis, *Ut nulli sacerdotum liceat fidejussorem esse, neque relictâ propriâ lege ad secularia judicia accedere*, Egbert. in excerpt. Idem innuere videtur & Dionysius Exiguus, qui Canonem hunc sic transfert, *Clericus fidejussionibus inserviens abjiciatur*. Sed Josephus Ægyptius Canonem aliter interpretatur, viz. ايما رجل من الكهنة اعطا ابسان كفيلا عن نفسة او اعطا هو نفسة كفيلا عن غيره او ارتهن انسان كما تفعل البراذيون فليمنعا من الكنيسة *Quicunque è sacerdotibus hominem pro se fidejussorem dederit, aut ipse se dederit fidejussorem pro alio, vel hominem pignori acceperit, quemadmodum exteri faciunt, Ecclesiâ expellatur.* Adeo ut de Clericis, qui alios pro se, æque ac iis qui se pro aliis sponsores dederint, Canonem hunc exponat.

In Can. XXI. XXII. XXIII. XXIV.

Εὐνοῦχος. Secundo à Christi natalitiis fluente seculo, orta est Valesiorum hæresis, qui varia scripturæ loca, præsertim Matt. xix. 12. perperam interpretati, exectis virilibus, Eunuchos se faciebant: ut testantur Epiphan. hær. 58. par. 1. Et August. hær. 37. Eodem protinus errore imbutus Origines suum etiam corpus evirare ausus est: ut docent Euseb. hist. Eccles. l. 6. c. 8. Niceph. l. 5. c 8. Epiphan. hær. 64. par. 3. Quod Origenis facinus, Demetrius Ecclesiæ Alexandrinæ Episcopus primo admiratus, deinde scriptis ad omnes ubique terrarum Episcopos, tanquam absurdissimum proscindebat; ut tradit Eusebius loco citato. Hinc veri nobis haud dissimile videtur, aliquos saltem eorum, si non omnes, ad quos Demetrius scripserat, Episcopos, in unum congregatos, hâc de re deliberationem iniisse, & quatuor hos de Eunuchis Canones vel primò constituisse, vel ante constitutos renovâsse; quod ultimum mihi magis arridet, propterea quod Demetrius Cæsariensem & Hierosolymitanum Episcopos criminatus est, quod Origenem in Presbyterii gradum promovissent, viz. contra can. 22, quo constituitur, ut ὁ ἀκρωτηριάσας ἑαυτὸν μὴ γινέσθω κληρικός. Nisi enim hujusmodi decretum antea editum fuisset, non video quare Demetrius hoc iis vitio verteret. Henricus Valesius, fateor, in annotationibus ad dictum Eusebii locum, scribit; Demetrio illatam fuisse injuriam, quod commemorati Episcopi Origenem, ditionis non suæ, sed Alexandrinæ, cui præerat Demetrius, ordinâssent. Verum Hieronymus Origenem Athenas per Palæstinam, ubi ordinatus est, proficiscentem, Ecclesiasticam secum Epistolam attulisse refert, Hieronym. in catal. voce Orig. tom. 1. fol. 96. 2. Et ipse etiam Alexander Hierosolymitanus, qui eum ordinaverat, epistolam scripsit pro Origene adversus Demetrium, eo quòd juxta testimonium Demetrii eum Presbyterum constituerat, ut scribit Idem Hieron. in Alexandro. ibid. fol. 98. 1. Et idcirco ipsi quoque Ægypti & Alexandriæ Episcopi in Epistolâ Synodicâ adversus Origenis doctrinam, χλευασθῆναι αὐτὸν φασὶν ὡς [illegible] γυναι-

γυναικὸς τι ἢ μικρὰ χάριν ἐκλαβοῦσι agnoscunt. Sed quid pluribus opus est, cum ipse etiam Eusebius dicto loco fateatur, Demetrium nihil aliud habuisse, quod Origeni objiceret, præter facinus istud, quod adolescens olim patraverat, cum se viz. execuerit. At si Origenes invito Episcopo suo ordinatus fuisset, hoc ei non minus quam ordinatoribus, vitio vertere- tur. Ut nihil apertius esse possit, quam Demetrium hoc tantum Origeni objectâsse, quod cum se emasculasset, ordinaretur, & commemoratis Episcopis, quod Eunuchum à se factum ordinarent, contra prius laudatum Canonem. Hæc nostra sententia aliquam etiam exinde lucem mutuatur, quod Origenes ab unâ quidem Synodo Episcoporum Alexandriâ, ab aliâ demum etiam sacerdotio pulsus est, ut refert Pamphilus in Photii bibliothecâ, cod. 118. At quo tandem pacto hoc fieri potuit, si nullus adhuc Canon contra eos qui se Eunuchos faciunt, editus fuisset? Et quidem etiamsi Demetrius istiusmodi Canonis expressè non meminit, non obscure tamen innuere videtur, cum de spontaneâ Origenis exectione certior factus, primò eum θαρρεῖν αὐτὸν παρακαλέσας bono animo esse jubet, Euseb. hist. l. 6. c. 8. his enim verbis clarè satis innuit, Origenem Ecclesiasticam aliquam transiliisse regulam; se autem eum propter ingenii promptitudinem & fidei sinceritatem defensurum, ne pœna Canonica ei infligeretur; à quâ & ipsum sibi timuisse Origenem manifestum est, eo quod pro virili conatus sit, ut id quod fecerat, alios omnino lateret; prout e dicto Eusebii loco constat. Quibus omnibus inter se collatis adducor ut credam, primitivæ Ecclesiæ præsules etiam ante Origenem hosce de Eunuchis Canones edidisse (fortasse contra hæreticam Valesiorum opinionem) eorumque autoritate Origenem primum Sacerdotio expulsum, postea vero ob summam ejus in scripturis interpretandis, omnibusque artibus & scientiis famam, iterum receptum fuisse: præcipuè postquam inconsulti sui & temerarii facti, juvenilis ætatis fervore perpetrati, eum pœnituisset: pœnituisse autem ex ipsius verbis patet, ubi ait, Ἡμεῖς δὲ Χριστὸν τὸν λόγον θεοῦ κατὰ σάρκα καὶ κατὰ τὸ γράμμα ποτὲ νοήσαντες, νῦν οὐκέτι γινώσκοντες, εἰ συνεπαύσθη ὡς καλῶς ἐξειλήφαμεν τοὺς καὶ τὸν τρίτον εὐνουχισμὸν ἐαυτοὺς ἀφορίζ. βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀπάγειν. Origen. in Mat. XIX. 12.

Bals. Καστρέψας. Hic inauditam antehac latinæ hujus vocis etymologiam profert Balsamon, viz. καστρεύεται *Castrati* à κάστρον *Castrum ferrum.* Sed undenam miram hanc *Castri* significationem hauserit, hariolari nequeo; nisi pro *Cestrum* Græ. κέστρον sumpserit, quod instrumentum, quo cavatur ebur, significatur. Quinetiam nec omnis Eunuchismus ferro fit, sed & aliis nonnunquam modis; ut medicamentis exiccativis: quemodo & Origenem se Eunuchum fecisse nonnulli suspicati sunt; ut tradit Epiphanius, Ἄλλοι δὲ λέγουσιν, ὅτι νεῦρον ἀποκόψαι ... φάρμακον ἐπιθεῖναι τοῖς μορίοις καὶ ἀποξηρᾶναι. Epiphan. hær. 64. par. 3. Sic Athenienses Hierophantas ad compescendum libidinis œstrum cicutam genitalibus illinere solitos ipse Origenes docet, contra Cels. lib. 7. & Plinius de cicutâ ait, *quod certum est, lac puerperarum mammis imposita extinguit, veneremque testibus circa pubertatem illita.* Plin. l. 25. c. 13. Idem tradit & Dioscorides, l. 4. c. 77.

Ἐρμηνεία τῶν ποιάνων. In impressis pariter ac MSS. Balsamonis codicibus hi quatuor Canones viz. 21. 22. 23. 24. simul collocantur. At in uno è MSS. Bodleianis, quo Zonaræ & Balsamonis scholia in Apostolicos hosce Canones colliguntur, Balsamonis interpretatio Canonem 21. sequitur, & hæc cum sequentibus verbis nunc primò editis ad can. 24. referuntur: ac proinde hic imprimenda censuimus.

In Can. XXV.

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος. Hunc Canonem Basilius Magnus sub ἀρχαίου κανόνος nomine laudat, can. 3. ad Amphiloch. Quinetiam rex Chilpericus eundem contra Prætextatum Rotomagensem Episcopum citat, in codice Canonum, quem ad Episcopos Galliæ transmittebat anno 577. de quo sic Gregorius Turinensis, *Ipse vero ad Metatum discessit, transmittens librum Canonum in quo erat quaternio novus adnexus, habens Canones quasi Apostolicos continentes hæc; Episcopus in homicidio, adulterio, & perjurio deprehensus a Sacerdotio divellatur.* Greg. Turon. l. 5. c. 18. Per quaternionem pristino codici adnexum, nihil aliud, quàm hic Codex Canonum Ecclesiæ primitivæ, qui *quasi Apostolici* hic appellantur, indigitari potest, nec Canon laudatus est alius à præsenti 25. At in ipso Canone fit mentio *furti*; quod hic omittitur, & nulla *homicidii*, quod *furti* loco hic substituitur. Verùm hæc Canonis corruptio propterea tunc temporis excogitata videtur, ut Prætextatus, qui spe veniæ se homicidii reum professus est, eo perspicuè magis damnaretur. Et hinc, ni fallor, evenit, ut in Egberti excerptionibus, homicidii pariter ac furti mentio fiat: sic enim hunc Canonem legit, *Episcopus aut Presbyter, aut Diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furtis, aut homicidio captus est, deponatur.* Egbert. excerpt. can. 33. Unde facile est, conjicere, Egbertum primo Dionysianum habuisse codicem, cujus versionem exactè recitat, quæ sic se habet, *Episcopus aut Presbyter, aut Diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus est, deponatur:* Cum autem in Gallicanum postea codicem inciderit, ex eo novum hoc additamentum, *aut homicidio* Dionysianæ versioni adjunxisse. Cæterum non Dionysianus solus, sed omnes, tam impressi quam manu exarati, quos nobis videre contigit, codices, fornicationis, perjurii, & furti meminerunt, non item homicidii. Sic etiam paraphrasis Arabica, اسقف اسما او شماس اسا دونهم في درجات الكهنوت وجد في زناء او حلف كاذب او في سرقة فليقطع من كهنوته ودرجته *Quicumque Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, vel qui est infra eos in sacerdotii gradibus, in fornicatione, aut falso juramento, aut furto deprehensus fuerit, sacerdotio graduque suo excidat.* Porro quæ hoc Canone continentur, Leo Apostolicæ traditioni accepta refert, dicens, *Alienum est à consuetudine Ecclesiasticâ, ut qui in Presbyterali honore, aut Diaconii gradu fuerint consecrati, ii pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant pœnitendi, quod sine dubio ex Apostolicâ traditione descendit.* Leo. 1. epist. 92. ad Rustic. c. 2. Concil. tom. 1. p. 994. Bin.

Λέγει γὰρ ἡ γραφή. viz. Nahum. 1. 9. ubi verba Hebraica לא תקום פעמים צרה *non consurget bis angustia*, LXX. seniores vertunt, οὐκ ἐκδικήσει δὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν θλίψει. ac si pro תקום legissent יקם vel quid simile à radici נקם *Vindicavit, ultus est.* At in codice, quo usi sunt Canonum horum conditores, pro ἐκδικήσει lectum fuisse videtur ἐκδικήσεις prout ipsi citant; quod exactiùs respondet verbo Hebraico תקום, quod sine punctis scriptum *Vindicabis* significare potest, æque ac *Consurget.* De deposito autem à communione simul non segregando, consulas Concil. Aurel. 3. c. 7. & 26. Aurel. 5. c. 4. Petri Alexandr. c. 10.

In Can. XXVI.

Ἀνεγνώστας, καὶ ψάλτας μόνους. Hunc Canonem diu in Ecclesiâ observatum fuisse liquet ex Concil. Chalced. can. 14. sic incipiente, Ἐπειδὴ ἔν τισιν ἐπαρχίαις συγκεχώρηται τοῖς ἀναγνώσταις, καὶ ψάλταις γαμεῖν. In iis viz. provinciis obtinuit, à quorum Præfectis editus fuerat. Unde simul evinci potest, hosce Canones à provincialibus Ecclesiæ primitivæ Synodis constitutos esse: quod in præfatione ad hos Canones ante notavimus.

In Can. XXVII.

Ἐπίσκοπον. Justinianus, ἀλλ᾽ οὐδὲ οἰκείαις χερσὶν ἔξεστι ἐπισκόπῳ τινὰ τύπτειν, τοῦτο γὰρ ἀλλότριον ἐστὶ ἱερέων. Justinian. Novel. 123. c. 11. Vide Joh. Antioch. nomoc. tit. 25.

In Can. XXVIII.

Bals. Ἐπίσκοπος ἀπὸ ... Rectè citatur hic locus etiam juxta impressos τῶν βασιλικῶν Codices. Idem autem statuit & Justinianus, dicens, ὁ κατὰ νόμον ἱερέων ἀπελευθερωθεὶς ... καὶ ὑπὲρ τῶν ... ἐξεῖναι, οὐκ ἐξέσται, ἐξελαυνέσθω τῆς τάξεως, ... καὶ ὑπὲρ ἑκάστου μίαν αὐτῆς ... καὶ μὴ προσίτω βασιλεῖ, ... ἀντιχειρίσασθαι ... καὶ οἱ ... αὐτὸν ὑπεστάλησαν τῇ ἀγανακτήσει. apud Joh. Antioch. nomoc. tit. 17.

In Can. XXIX.

Εἴ τις ἐπίσκοπος διὰ χρημάτων. Hic Canon ipsis Tertulliani diebus observatus est, ut ex his ipsius verbis patet, *Præsident probati quique seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti.; neque enim pretio ulla res Dei constat.* Tertull. apol. c. 39. Cum autem atrocissimum hoc scelus, Sacerdotium videlicet pretio mercandi, in Ecclesiam irrepserat, S. Patres in istud acerrime invehebantur. vide D. Hieron. in Mat. XXI. v. 32. Greg. Mag. epist. l. 4. ep. 50. ad Virgil. edit. Romæ 1591. Genadii epist. Encycl. de Simonia, ad Metropolitanos & papam Romanum. Tarasii epist. ad Adrianum de ordinationibus simoniacè non conferendis, apud Bin. tom. 3. Concil. p. 262. edit Col. 2606. Concil. Aurelian. 2. c. 4. Hincm. Remens. epist. ad Episcopos Franciæ cap. 5. edit. Mogunt. 1602. Concil. Paris. VI. l. 1. c. XI. Concil. Gall. tom 2. pag. 489. Concil. vern. c. XXIV. ibid. p. 33. Isid. Pelusiot. epist. l. 1. ep. 315. ubi simoniacum Καίδεμον χειροτόνον vocat. Ut alia quam plurima, quæ adduci possunt, cautus omittant testimonia, nostra etiam Ecclesia religiosè, si quæ alia, perpetuò hunc Canonem observavit: usque adeo, ut non nunc solum dierum, sed antiquitus etiam, Episcopus ab eo, qui illi præsentatus est, juramentum accepit, se nihil pro præsentatione vel dedisse, vel promisisse; ut è veteri Willelmi Lyndwodi provinciali patet, ubi hoc Stephani Archiepiscopi decretum in Concilio Oxoniensi editum extat, *Præsenti statuto diffinimus, ut Episcopus ab eo qui præsentatus sibi fuerit, recipiat juramentum, quod propter præsentationem illam nec promiserit, nec dederit aliquid præsentanti, nec aliquam propter hoc inierit pactionem; maxime si præsentatus ipse super hoc suspectus fore verisimiliter videatur.* Lyndwod. provinc. l. 2. de jurejurando fol. 55. col. 2. edit. Paris. 1506.

Ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου. Antiquitus ita legebatur, ὡς Σίμων ὁ μάγος ὑπὸ τοῦ Πέτρου. Unde Dionysius Exiguus vertit, *sicut Simon Magus à Petro*; & ex eo Egbertus Eboracensis in excerpt. at postea, a nescio quo Canonum horum interpolatore, nova hæc lectio introducta est, ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου. Quomodo legit & Joh. Antiochenus. Collect. can. tit. 11. ut & Concilium Nicænum secundum can. 5. & omnes Græcorum tam impressi, quam MSS. codices, quibus adhuc gavisi sumus: & Josephus Ægyptius, qui sic interpretatur, كما تجنبت انا بطرس خلطة سيمن الساحر ونفيته من كنيسة الله بامر من الروح القدس *Quemadmodum ego Petrus devitavi societatem Simonis incantatoris, eumque Spiritus Sancti jussu Ecclesiâ Dei expuli.* Hæc autem corruptio ab aliquo videtur excogitata, cui persuasum fuit hos Canones verè Apostolicos esse, quod ut alii quoque crederent, pro ὑπὸ τοῦ substituit ὑπ' ἐμοῦ.

In Can. XXXI.

Εἴ τις πρεσβύτερος. Cyprianus *Et cùm ad nos in Africam legatos misisset* Novatianus, *optans ad Communicationem nostram admitti, hanc à Concilio plurimorum sacerdotum, qui præsentes eramus, sententiam retulerit, se foris esse cœpisse, nec posse à quoquam nostrum sibi communicari, qui, Episcopo Cornelio in catholicâ Ecclesiâ de Dei judicio & Cleri ac plebis suffragio ordinato, profanum altare erigere, & adulteram cathedram collocare, & sacrilega contra verum Sacerdotem sacrificia offerre tentaverat.* Cyprian. epist. 13. ad Stephanum. de Marciano Arelatense p. 69. l. 25. lib. 3. epist. edit Manut. v. Concil. Antioch. c. 5.

Balf. συνεγομένα. De his vide Concil. Nic. 2. can. 17.

Σημείωσαι τὸ παρὸν. Hæc usque ad finem τῆς ἑτέρας ἑρμηνείας in impressis desiderata, è MS. Bodleiano restituimus: quæ revera Balsamonis esse ex initio τῆς ἑτέρας ἑρμηνείας probè constat.

Γράφ φησι. In hujus loci interpretatione latina nos παρενθετικῶς interseruimus, *Chrysostomus*, cujus sunt verba hic citata in epist. 2. ad Timotheum λογ. β'. ad quem etiam Sermonem Balsamon in ultimis primæ hujus interpretationis verbis lectorem remittit, v. Chrysost. op. tom. 4. p. 338. edit Savil.

Arist. Μετὰ τῶν ἀξιῶν. Christophorus Justellus legit μετ' αὐτοῦ, ac si altare unà cum Episcopo, qui istud fecerat, dejiceretur. At nostra lectio Canonis mentem melius exhibet.

In Can. XXXII.

Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος. Scholiastes Harmenopuli in hunc Canonem hæc observat, οὐ περὶ ἄλλης τινὸς ἐνταῦθα φησὶν, ἀλλὰ περὶ τοῦ διαδέξασθαι τὴν ἐγχειρισθεῖσαν ἀρχὴν τοῦ ἀφορισμοῦ, μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν. καὶ ζῶντος δὲ τοῦ ἐπισκόπου συνοδικῶς ἀφορισμὸς λύεται, εἰ μὴ δικαίως φαίνοιτο γενόμενος. Harmenop. sect. 2. tit 3. Quæ Zonaræ præsertim hujus Canonis interpretationi suffragantur.

In Can. XXXIII.

Μηδένα τῶν ξένων. Concilium Heortfordense sub Theodoro Archiepiscopo celebratum can. 6. *Ut Episcopi atque Clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato, nullique eorum liceat ullum officium sacerdotale, absque permissu Episcopi, in cujus parœciâ esse cognoscitur, agere.* Beda hist. Eccles. l. 4. c. 5. Ex eo quod hoc statutum ex præsenti Canone sumptum sit, Codicem à Theodoro tunc temporis oblatum, Apostolicos etiam Canones adnexos habuisse, abundè constat.

Arist. Ξένος ἱερεὺς. In Aristeni epitome Canonum à Justello editâ, hic ita legitur, ξένος ἱερεὺς ἄνευ συστατικῶν οὐ προσδέχεται, καὶ ἵνα μὴ ἱερατεύσῃ, καὶ εἰ τοὺς ὀρθοδοξοῦντας ὁμολογεῖ, εἰ δ' οὖν ἀνεξεταζόμενος ἀκοινώνητος. Hic pro nostro ὤν, legitur & quidem rectius, ἔχων, viz. συστατικά. Et ubi in nostro codice legitur τῶν ὀρθοδοξούντων, & in Simeonis Logothetæ epitome τῶν ὀρθοδοξούντων προσίεται, hic habetur καὶ τοὺς ὀρθοδόξους προσίεται, *Si eos qui rectè sentiunt, admittet*; ut transfert Justellus. At nostra lectio præferenda est, καὶ τῶν ὀρθοδόξων προσίεται, quæ melius fortasse transferatur, *Et si sit ex orthodoxis, admittetur.* Cæterum pro εἰ δ' οὖ, Justellus pessime legit, εἰ δ' οὖν tam hic, quam in Logothetæ epitome: nec melius ἀνεξεταζόμενος, pro ἐνδιαζόμενος, quomodo legit & Logotheta; ubi tamen à Justello male vertitur, *Segregatur*, ac si ἀποζόμενος esset.

In Can XXXIV.

Τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον. Insignis locus ad evincendam Archiepiscoporum, Metropolitarum, & Patriarcharum antiquitatem, & primitivarum Ecclesiarum in provincias distributionem: quam ab ipsis etiam Apostolis institutam esse, eruditissimus ille Petrus de Marca probat, de Concord. Sacerd. & Imp. l. 6. c. 1. Et quidem ipsis quibus conditi sunt hi Canones diebus, provinciarum metropoles, ac proinde singularum provinciarum metropolitanos, constitutos fuisse, ex Tertulliano colligimus, dicente, *Proxima est tibi Achaia? Habes Corinthum. Si non longè es à Macedoniâ, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiæ adjaces, habes Romam, unde nobis quoque autoritas præsto est.* Tertul. de præscript. hær. c. 36. His enim verbis haud obscurè indigitat, suis etiam temporibus Corinthum Achaiæ metropolim fuisse, Philippos & Thessalonicam in Macedoniâ, Ephesum Asiæ, & Romam Italiæ. Sic etiam Cyprianus Carthaginem alias sibi subjectas habuisse provincias docet, *sed quoniam latius,* inquit, *fusa est nostra provincia; habet etiam Numidiam & Mauritaniam sibi cohærentes.* Cyprian. ep. 8. ad Cornel. de Polycarpo Hadrumetino. l. 45. p. 103. lib. 4. epist edit Manut. Rationem, quare primò instituti sunt Metropolitani, Concilium Antiochenum reddit can. 9.

Ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης. Vox γνώμη in hoc & similibus canonum Antiquorum locis non nudum suffragium, sed autoritatem cum suffragio conjunctam significat; ut observat etiam Petr. de Marca de concord. l. 5. c. 7. Paraphrastes Arabicus فلا يعمل الشيا بهواه بل يعرف حق الرئيس الذي هو عليه من مطران او بطريرك ولا يعمل شي الا بهواه *Et nihil faciet ex propriâ voluntate; sed agnoscet jus præpositi*

qui ei praeest à Metropolitano aut patriarchâ; & nihil faciet, nisi ex ipsius voluntate: viz. Nihil magni momenti, & quod ad suæ provinciæ administrationem non pertinet; ut recte enim observat Scholiastes Harmenopuli in hunc Canonem Περὶ ἀγωνισμῶν λέγει ζητήσεων, συζητημάτων κοινῶν, καταστάσεως ἀρχιερέων, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Harmen. epit. can. sect. 1. tit. 4. (Hæc autem ex Zonaræ interpretatione hujus Canonis desumpta videntur.) Illustre hujus rei exemplum habemus in Actione quarta Concilii Chalcedonensis; ubi decem Episcopi diœceseos Ægyptiacæ, cum Patriarcha ipsorum Dioscorus Alexandrinus damnatus fuisset, à Synodo invitati, ut Leonis papæ Romani Epistolæ subscriberent, & Eutychem anathematizarent, responderunt per Hieraeum, sibi non fas esse aliquid tale facere, usque dum alius in locum Dioscori Alexandriæ Patriarcha constitueretur, cujus sententiam se, ut sequantur, expectare oportet. Ipsorum verba sunt, Περὶ [illegible] Concil. Chalced. Act 4. p. 585. tom 8. Conc. edit. Par. 1644. Quod etiam ex antiqua consuetudine sibi incumbere paucis interjectis adducit, p. 591. [illegible]. Verum antiqua hæc consuetudo præsenti procul dubio Canone primo fundata est. Notandum præterea, Judices & Senatum indictâ Synodo protinus subjungere, Ægyptiacos Episcopos dixisse, [illegible] ibid p. 593. Hic enim Alexandrini Archiepiscopi γνώμην ab Episcopis expectatam, etiam διατύπωσιν *definitionem* interpretantur: quæ etiam in hoc Canone recta vocis illius notio videtur, ubi ad Primatem refertur; etiamsi omnium etiam Episcoporum sententia γνώμη dicatur.

Ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος. Hanc Canonis partem Cyprianus Episcopus Carthaginensis observavit. Nam de lapsis ad pœnitentiam componendis, ait, *Quæ res cum omnium nostrum consilium & sententiam spectet, prejudicare ego & solus mihi rem communem vindicare non audeo: & ideo insistetur interim Epistolis, quas ad vos proxime feceram, quarum exemplum collegis quoque multis jam misi, qui rescripserunt, placere sibi quod statuimus, nec ab eo recedendum esse, donec pace nobis à Domino reddita in unum convenire & singulorum causas examinare possimus.* Cyprian. epist. 19. Clerum, de non danda lapsis pace ante pœnitentiam. lib. 3. epist. edit. Manut.

Καὶ δοξασθήσεται. Eodem modo, quo codex Bodleianus, hîc impressius, etiam Johannes Antiochenus hæc verba usque ad finem Canonis legit, nisi quod διὰ Χριστοῦ omittat. Joh. Ant. collect. can. tit. 2. At in codicibus antehac editis & iis, qui à Gentiano Herveto versi sunt, ita legebantur, Καὶ δοξασθήσεται ὁ θεὸς διὰ κυρίου ἐν ἁγίῳ πνεύματι ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. Dionysius Exiguus, *Et glorificabitur Deus per Christum in Spiritu Sancto*. Ultima ergo verba ὁ πατὴρ &c. non legit. At in Arabicâ paraphrasi, ab ἵνα γὰρ inclusivè, usque ad Canonis finem omnia omittuntur.

In Can. XXXV.

Ἐπίσκοπον μὴ τολμᾶν. Cum Episcopus Antiochenus in insulâ Cypro ordinationes facere & autoritatem exercere conaretur, Rheginus Constantiensis reliquorum insulæ Episcoporum nomine libellum tertiæ œcumenicæ Synodo, tunc temporis Ephesi celebratæ, obtulit, quo Episcopum Antiochenum hoc *contra Apostolicos Canones & definitiones sanctissimæ Nicænæ Synodi* tentâsse asseruit. Synodus re perpensâ decretum edidit, quo Episcopum Antiochenum in dictâ insulâ ordinationes peragere vetuit; idque ne patrum Canones transiliantur. Incipit hoc decretum his verbis, Πρᾶγμα παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων (al. πατέρων) καινοτομούμενον, καὶ τῆς πάντων ἐλευθερίας ἁπτόμενον, προσήγγειλεν ὁ θεοφιλέστατος συνεπίσκοπος Ῥηγῖνος Concil. Ephes. act. sept. tom. 5. Conc. p. 782. edit. paris. 1644. Ubi per ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων, præsens inter alios haud dubiè Canon indigitatur; etiamsi τῶν ἁγίων πατέρων verior sit lectio, quàm ἀποστόλων. Enimvero *per leges Ecclesiasticas*, Canones Apostolici, per *patrum Canones*, Nicæni, quorum etiam ibidem fit mentio, intelligendi sunt. Porro Scholiastes Harmenopuli in hunc Canonem hæc observat. Τὸ δὲ [illegible] σημείωμα τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ τὸ καὶ ὕπατον χημα-τισθέντος τῶν φιλοσόφων, τὸ μὲν ἐπισκοπεῖν ἐπὶ ξένης παροικίζεσθαι, εἰ μάπου μὴ πρώτην καὶ ἐλάττω [illegible] ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐνορίᾳ λειτουργεῖν, ἐν ὅ [illegible]. [illegible] καὶ κηρύττειν, καὶ βαπτίζειν τοὺς ἀπιστοῦντας [illegible], καὶ δεῖν αὐτοῖς μυστηρίων μεταδιδόναι. Harmen. epit. can. sect. 1. tit. 4. Totum hoc Michaelis σημείωμα extat in Juris Gr. Rom. l. 3. p. 227. edit. Francof. 1596.

Arist. Μετὰ τοῦ πλουσίου. Hæc verba in Aristeni Synopsi à Justello editâ desiderantur. At in Simeonis Logothetæ epitome rectiùs leguntur, μετὰ τοῦ πλουσίου. Nec sine illis plenus Canonis sensus exprimitur.

In Can. XXXVI.

Ἀντὶ μισῶν. Sic præter MS. Bodleianum Gentianus Hervetus, & ante eum Dionysius Exiguus legit, uterque enim vertit, *Ipse quidem maneat Episcopus*. Quinetiam in Zonaræ Scholiis locus hic ita explicatur, ὁ μὲν ἐπίσκοπος εἶναι, ὅτι τὸ ἀξίας ἐστερείας, ut ipse eodem modo legisse videatur. Verum in impressis legitur, αὐτὸς μὲν ἔστω ἐπίσκοπος. Johannes Antiochenus, Αὐτὸς μὲν ὅμως χειροτονηθεὶς ἔστω ἐπίσκοπος. Joh. Ant. coll. can. tit. 10.

Arist. ἀποστατοῦντι. In Henrici Stephani thesauro, ἀποστατεῖν πρὸς τὴν θάλασσαν, ex Philarcho affertur, pro *A mari abhorreo*, Stephanus autem scribendum putat potius ἀποσκαιτεῖν, vel ἀποστατεῖν. Hoc autem in loco ἀποστατοῦντι potius legendum suspicor. Sic enim Justellus, tam in Aristeni quam Logothetæ epitome, legit; ut & pro ἀφορίζηται, utrobique legit ἀφορισθήσεται.

In Can. XXXVII.

Δεύτερον τοῦ ἔτους. Concilia frequenter in Ecclesiâ quoque primitivâ juxta hunc Canonem celebrata fuisse ex Tertulliano patet dicente, *Aguntur præterea per Græcias illa certis in locis Concilia, ex universis Ecclesiis, per quæ & altiora quæque in commune tractantur, & ipsa repræsentatio totius nominis Christiani magnâ veneratione celebratur*. Tertul. de jejun. cap. 13. Iisdem etiam diebus plurima de paschate habita fuisse Concilia testis est Eusebius, hist. Eccles. l. 5. c. 23. 24. De variis autem Conciliorum generibus, & tempestatibus quibus celebranda sunt alibi convenientior agendi locus occurret.

Τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς πεντηκοστῆς. Hic sub Pentecostes nomine totum istud intervallum, quod a paschatis die ad Festum Pentecostes intercedit, comprehenditur: quo sensu vox *Pentecoste* a patribus sæpius usurpatur. Tertullianus, *Excerpe singulas solennitates nationum, & in ordinem exsere, Pentecosten implere non poterunt*. Tertul. de idololatria c. 14. in fine. Concilium Nicænum 1. καὶ ἐν ταῖς τῆς πεντηκοστῆς ἡμέραις. can. 20. Hieronymus, *Die Dominico, & per omnem Pentecosten*. Hieron. Dialog. adv. Lucifer. tom 2. oper. fol. 47. H. edit. Erasm. Sic Ambros. serm. 61. initio Augustin. Epist. 119. ad. Jan. cap. 15. p. 573. tom. 2. oper. Concil. Antioch. can. 20. Epiphanius, ἐν δὲ ταῖς ν΄. ἡμέραις, ὅλης τῆς πεντηκοστῆς. Epiphan. expos. fid. Basilius τὰς ἑπτὰ ἱερὰς πεντηκοστῆς ἑβδομάδας. Basil. de spiritu S. cap. 27. circa medium. Quecirca quarta pentecostes hebdomas, quâ primum quotannis conventum haberi hic præcipitur, quartam denotat septimanam post Festum paschatis, unde Josephus Ægyptius recte exponit, في اجمع الرابعة بعد الفصح *quartâ septimanâ post pascha*. Et Zonaras in Canonem, τὴν τετάρτην ἑβδομάδα τὴν μετὰ τὸ πάσχα.

Ὑπερβερεταίου δωδεκάτῃ. Hyperberetæus unus est è mensibus, quibus Syromacedones & Asiani propriè sic dicti, usi sunt. Hic autem octobri Juliano exacte respondet, ut colligimus, nec tantum ex Balsamonis & Zonaræ in hunc Canonem scholiis, sed & è Dionysio Exiguo hæc verba sic interpretante, *Secundo verò XII. die mensis Hyperberetei, id est juxta Romanos quarto Idus Octobris*, sive Octobris duodecimo. Ut idem sit initium Hyperberetæi in anno Asiano & macedonico, quod Octobris in Juliano. Quod etiam ex Arabicâ paraphrasi probe constat, sic vertente, وامرنا ان يكون اجتماعهم الاول في الجمعة الرابعة بعد الفصح واجتماعهم الثاني في الثاني عشر من تشرين الاول

Et præcipimus, ut primus conventus habeatur quartâ septimanâ post pascha, & secundus conventus duodecimo die Tisrin prioris. Nam etiam Tishrin prior in anno Syriacorum Octobri Juliano coincidit. Quæ ut magis perspicua fiant, non abs re erit mensium Syriacorum & Macedonicorum seriem, post receptam anni Juliani formam, iis usitatam, hoc laterculo describere: ut primo intuitu videre liceat, quomodo cum Julianis mensibus concurrunt.

Menses

Juliani	*Macedonici*	*Syriaci*	
Januarius.	Αὐδυναῖος.	ܟܢܘܢ ܐܚܪܝ	*Canun posterior.*
Februarius.	Περίτιος.	ܫܒܛ	*Shebat.*
Martius.	Δύστρος.	ܐܕܪ	*Adar.*
Aprilis.	Ξάνθικος.	ܢܝܣܢ	*Nisan.*
Maius.	Ἀρτεμίσιος.	ܐܝܪ	*Aijar.*
Junius.	Δαίσιος.	ܚܙܝܪܢ	*Haziran.*
Julius.	Πάνεμος.	ܬܡܘܙ	*Tamuz.*
Augustus.	Λῷος.	ܐܒ	*Ab.*
September.	Γορπιαῖος.	ܐܝܠܘܠ	*Elul.*
October.	Ὑπερβερεταῖος	ܬܫܪܝܢ ܩܕܝܡ	*Tishrin prior.*
November.	Δῖος.	ܬܫܪܝܢ ܐܚܪܝ	*Tishrin posterior.*
December.	Ἀπελλαῖος.	ܟܢܘܢ ܩܕܝܡ	*Canun prior.*

In Hoc laterculo mensium in anno Juliano consequentiam observavimus, quo fit ut in Syriacis Canun posterior prius collocetur, quod Januario respondeat. At Syri initium anni à Tishrin priori deducunt, hoc est, ex Octobri Juliano. Et hæc quidem Syriaca mensium nomina anno Juliano accommodata, non ipsis solummodo Syris, sed & Alexandrinis aliisque usitata sunt, ut non tantum ex paraphrasi jam laudatâ, sed & Eutychio annalium Alexandrinorum conditore patet, qui sæpius iis utitur. In hoc porro Laterculo videre est, ut Hyperberetæi & Tishrin prioris duodecimus, idem sit ac duodecimus Octobris in anno Juliano, nam omnes hi menses eodem die ineunt. De his annis & mensibus videsis institutionum nostrarum Chronolog. l. 1. c. 12. 13. vide & notas in Concil. Antioch. can. 12.

In Can. XXXIX.

Μηδὲν ἐπιτελείτωσαν. Eadem, quæ hoc Canone constituuntur, Ignatius etiam docebat, ὥσπερ οὖν ὁ κύριος ἄνευ τοῦ πατρὸς οὐδὲν ποιεῖ, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου, μηδὲ πρεσβύτερος, μηδὲ διάκονος, μηδὲ λαϊκός, μηδέ τι φαινέσθω εὔλογον παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην, Ignat. epist. ad Magnes. p. 55. edit. Usser. Oxonii. Paulo tamen aliter apud Vossium hæc leguntur pag. 33. Quæ autem sine Episcopi sententia non sunt peragenda, idem tradit, dicens μηδεὶς χωρὶς ἐπισκόπου τι πρασσέτω τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Id. epist. ad Smyrnenses p. 117. Sic & Josephus Ægyptius hunc Canonem παραφραστικῶς interpretatur, ولا يعمل احد من القسوس والشمامسة شيئا في الكنيسة الا بهوا الاسقف *Et nullus ex Presbyteris & Diaconis aliquid in Ecclesiâ faciet sine Episcopi sententiâ.* Ignatius autem in dictâ Epistolâ ad Smyrnenses, nonnulla sigillatim recenset, quæ citra Episcopi sententiam in Ecclesiâ non sunt peragenda, οὐκ ἐξὸν ἐστι χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου, οὔτε βαπτίζειν, οὔτε προσφέρειν, οὔτε θυσίαν προσκομίζειν, οὔτε δοχὴν ἐπιτελεῖν· ἀλλ' ὃ ἂν ἐκείνῳ δοκῇ κατ' εὐαρέστησιν Θεοῦ, ἵνα ἀσφαλὲς ᾖ καὶ βέβαιον πᾶν ὃ ἂν πράττητε. Hanc quidem disciplinam, quantum saltem ad baptismum, ab Ecclesiâ primitivâ religiosè observatam fuisse, locupletem habemus testem ipsum Tertullianum, dicentem, *Superest ad concludendam materiolam, de observatione quoque dandi & accipiendi baptismum commonefacere. Dandi quidem habet jus summus Sacerdos, qui est Episcopus: dehinc Presbyteri & Diaconi; non tamen sine Episcopi autoritate, propter Ecclesiæ honorem.* Tertul. de baptismo cap. 17. Idem docuerunt B. Ambrosius de sacrament. l. 3. c. 1. Et Hieronymus, *Sine Episcopi jussione, neque Presbyter, neque Diaconus jus habeant baptizandi,* Hieron. dial. adv. Lucifer. tom. 2. oper. p. 47. 1. Denique Scholiastes Harmenopuli de Ecclesiasticis præcipuè censuris hunc Canonem interpretatur, ad μηδὲν ἐπιτελείτω in Canone hæc observans, ἐπιτιμᾶν λαϊκοῖς, ἀφορίζειν, ἢ λύειν ἀφορισμὸν, ἢ μεῖον, ἢ ἐπιτίμιον. Harmenop. epit. can. sect. 2. tit. 3. Quæ ex Balsamonis & Zonaræ scholiis desumpta videntur.

In Can. XL.

Ἔστω φανερά. Ex eo, quòd hoc Canone cautum sit, ne quæ propria sunt Episcopi post ipsius mortem ullo modo intercidant, etiam nec sub rerum Ecclesiasticarum obtentu, aperte satis laudari videtur idem Canon à Concil. Chalced. can. 22. dicente, *Non licere Clericis post mortem proprii Episcopi res, quæ ad ipsum pertinent, rapere,* [illegible]. etiamsi non tantum codex Bodleianus & Genianus Hervetus, sed & ipse Balsamon, in Scholiis ad dictum Canonem, legat, [illegible]. In Græcâ tamen Balsamonis editione prior lectio retinetur, quam etiam veriorem esse ex antiquioribus interpretibus liquet, unde constat. Nam Dionysius Exiguus vertit, *Sicut antiquis quoque est Canonibus constitutum,* Et eo longè vetustior Latinus Canonum translator à Justel'o editus, *Sicut & anterioribus Canonibus cautum est*: quibus suffragatur & Joh. Antiochenus, collect. can. tit. 4.

In Can. XLI.

Καὶ τοῖς δεομένοις. In Ecclesiâ recens natâ usus ex D. Pauli instituto 1. Cor. XVI. 2. obtinuit, ut qui ad tempus accedebant, stipem aliquam in *arca genus* (ut cum Tertulliano loquar) pro libitu apponerent. Quodcunque apponebatur, apud præsidem sive Episcopum depositum, ab eodem in pauperes distributum fuit, ut ex insigni isto Justini Martyris loco discimus, οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι, κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ, ὃ βούλεται δίδωσι· καὶ τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ προεστῶτι ἀποτίθεται, καὶ αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὀρφανοῖς τε καὶ χήραις, καὶ τοῖς διὰ νόσον ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς οὖσι, καὶ τοῖς παρεπιδήμοις οὖσι ξένοις, καὶ ἁπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρείᾳ οὖσι κηδεμὼν γίνεται, Justin. Apol. p. 77. l. 36 edit. Sylburg. Eadem habe. & apud Tertul. apol. c. 39. & Constit. Apostol. l. 2. c. 25. Episcopos autem per Presbyteros & Diaconos, ut hoc Canone cautum est, egenis subministrâsse ex Cypriano perspicue satis colligimus, utpote qui ad clerum suum scribens, hæc habet, *Et quoniam mihi interesse nunc non permittit loci conditio, peto vos pro fide & religione vestrâ, fungamini illic & vestris partibus & meis, ut nihil vel ad disciplinam vel ad diligentiam desit. Quantum autem ad sumptus suggerendos, sive illis, qui gloriosâ voce Deum confessi, in carcere sunt constituti, sive iis, qui pauperes & indigentes laborant, & tamen in Domino perseverant, peto nihil desit; cùm summa omnis, quæ redacta est, illic sit apud Clericos distributa, propter ejusmodi casus, ut haberent plures, unde ad necessitates & pressuras singulorum operari possent.* Cyprian. epist. 2. l. 5. ad Clerum, de cura pauperum, & quiete plebis, edit. Manut.

In Can. XLII.

Καὶ μέθαις. Egbertus Eboracensis, *ut nullus ex sacerdotum numero ebrietatis vitium nutriat, nec alios cogat per suam jussionem inebriari,* Egbert. in excerpt. Edgarus rex Saxonum And we lærað þ preostas beorgan wiþ ofer druncen ⁊ hit georne belean oþrum mannum. *Docemus etiam, ut sacerdotes ipsi ebrietatem caveant, aliis perhibeant similiter cavendam.* Eadem constituunt & Canones Ælfrici ad Wulfinum Episcopum. Scholiastes Harmenopuli ad hunc Canonem hæc notat, Ἡ δὲ ργ΄. νεαρὰ Ἰουστινιανοῦ ἀφορίζειν τοὺς [illegible] ἐμβάλλεις. Harmenop. sect. 3. tit. 2.

In Can. XLIV.

Τόκους ἀπαιτῶν. Hoc crimen sui temporis Episcopis objectat Cyprianus, eos arguens, *Esurientibus in Ecclesiâ fratribus (non subvenire) habere argentum largiter velle, fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus fœnus augere*, Cypr. de lapsis p. 180. l. 33. edit. Manut. Concilium Iliberitanum, *Si quis Clericorum detectus fuerit usuras accipere, placuit eum degradari, & abstineri.* Concil. Eliber. can. 20. v. Concil. Nic. 1. can. 17.

In Can. XLV.

Αἱρετικοῖς προσδεξάμενος. Eousque hæreticos primitivi vitarunt Christiani, ut iis ad istos vel accedere religioni esset & omnino prohibitum. Tertullianus, *Apud hæreticos, ubi omnia extranea & adversaria nostra veritati, ad quos vetamur accedere.* Tertullian. de præscr. hær. c. 12. Cyprianus, *Procul ab hujusmodi hominum contagione discedite, & sermones eorum velut cancrum & pestem fugiendo vitate.* Cyprian. epist. 8. ad plebem de quinque Presbyteris Schismaticis l. 1. epist. p. 26. l. 8 edit. Manut. Et S. Johannes Apostolus cum Cerintho Apostolo nec unà lavari voluit; Cum enim Ephesi lotum se contulisset, videns intus Cerinthum, de balneo protinus exiluit non lotus, dicens, *quod timeat, ne balneum concidat, cum intus esset Cerinthus inimicus veritatis*: ut tradit Irenæus. l. 3. c. 3.

In Can. XLVII.

Ἐὰν μὴ βαπτίσῃ. Hoc loco observatu dignissima sunt D. Cypriani verba; *Apud nos autem*, inquit, *non nova aut repentina res est, ut baptizandos censeamus eos, qui ab hæreticis ad Ecclesiam veniunt, quando multi jam anni sunt & longa ætas, ex quo sub Agrippino, bonæ memoriæ viro, convenientes in unum Episcopi plurimi hoc statuerint, atque exinde in hodiernum tot millia hæreticorum in provinciis nostris ad Ecclesiam conversi, non aspernati sint, neque cunctati, imo & rationabiliter & libenter amplexi sint, ut lavacri vitalis & salutaris baptismi gratiam consequerentur.* Cyprian. ad Jubaian. de hæreticis baptizandis. p. 259. l. 39. edit. Manut. Ex his verbis abunde constat in Concilio sub Agrippino multis annis longa ante Cyprianum ætate, celebrato, si non verba, sensum tamen præsentis Canonis constitutum esse, & ab omnibus Carthaginensis Ecclesiæ filiis libenter admissum. Quod etiam ex Tertulliano patet, qui hæreticos ad Ecclesiam conversos suis etiam diebus baptizatos asserit, de baptismo cap. 15. & de pudicitiâ c. 12. & de præscript. hæret. c. 12. rationem reddit, *Nemo inde strui potest, unde destruitur; nemo ab eo illuminatur, à quo contenebratur.* Et hanc constantem fuisse Cypriani sententiam ex Epistolis ipsius ad Januarium, Quintum, Stephanum, Jubaianum, aliosque, luculenter patet. Hic autem videndum est, quales pro hæreticis, in Ecclesiam Catholicam per baptismum admittendis, antiquitus habiti fuerant: quibus viz *omnia sunt extranea & adversaria nostra veritati*, ut loquitur Tertullianus de præscr. hær. c. 12. *& quibus non idem est ac nobis Deus, nec unus Christus*, Id. de baptismo cap. 15. quique proinde non eandem fidei regulam nec præscriptam baptismi formam amplexi sunt. Cujusmodi fuerunt Hermogeniani, Praxeani, Cataphrygæ, Valentiniani, Marcionistæ, Quintilianistæ & Apelletiani, contra quos Tertullianus scripsit; item qui, teste Irenæo in nomen ignoti patris universorum, in veritatem omnium matrem, in eum qui in Jesum descendit, in unionem & redemptionem & communicationem virtutum baptizarunt; item qui inter baptizandum horrenda nescio quæ nomina Βασυμὰ, χαμοσσὴ, βααιανορὰ, μισταδία ῥουαδὰ, κουστὰ, βαβοφὸρ, καλαχθεῖ pronunciabant, Iren. l. 1. c. 18. Cùm hi enim & hujusmodi *baptismum ritè non habeant, sine dubio non habent*, ut rectè Tertullianus de baptismo cap. 15. Quocirca doctissimi Ecclesiæ primitivæ præsules prudenter hoc Canone constituerunt, hæreticos ad Ecclesiam accedentes baptizandos esse, utpote quos utcunque ablutos, nullo tamen modo juxta Christi præscriptum baptizatos, nec in Ecclesiâ adhuc constitutos judicabant. Qui autem ritè semel baptizati sunt, denuo baptizari præsenti quoque Canone prohibentur. Siquidem *denuo alicui non licet.* Tertul. de pudicitiâ c. 16. p. 734. l. A. edit. Rigalt. *Semel ergo lavacrum inimus, delicta diluuntur, quia ea iterari non oportet.* Id. de baptismo cap. 15. *quo & ipso baptisma salutaris aquæ significatur, quod semel scilicet sumitur, nec rursus iteratur*, Cyprian. epist. 3. l. 2. ad Cæcilium p. 41. l. 8. edit. Manut.

In Can. XLIX.

Εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα. Ab ipsis etiam Ecclesiæ primordiis baptismum juxta Domini præceptum Mat. XXVIII. 19. nomine patris & filii & Spiritus S. celebratum fuisse, ex Justino Martyre liquet, dicente ἐπ' ὀνόματος γὰρ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων καὶ δεσπότου Θεοῦ καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πνεύματος ἁγίου τὸ ἐν τῷ ὕδατι τότε λουτρὸν ποιοῦνται. Justin. Apol. 2. p. 73. l. 35. edit. Sylbur. v. & Tertul. adv. Praxean. c. 26. in fine, & constit. Apostol. l. 3. c. 16. & notas ad proximum Canonem.

IN Can. L.

Μὴ τρία βαπτίσματα. Trinam in baptismo peragendo immersionem antiquitùs usitatam fuisse, locupletes habemus testes. Tertullianus enim *Nec semel*, inquit, *sed ter ad singula nomina in singulas personas tingimur*, Tertul. adv. Prax. c. 26. ult. verbis. *Dehinc ter mergitamur.* Id de coronâ milit. c. 3. Athanasius, ἐν γὰρ τῷ καταδῦσαι τὸ παιδίον ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τρίτον, καὶ ἀναδῦσαι, τοῦτο δηλοῖ τὸν θάνατον καὶ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, Athan. quæst 94. de parabolis Evang. p. 345. t. 2. edit. commel. Cyrillus Hierosolymitanus, καὶ κατεδύετε τρίτον εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀνεδύετε, Cyril. Catech. Mystag. c. 2. p. 232. B. edit. Prevot. paris. 1631. S. Basilius, τὸ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον ad Apostolicam traditionem refert, lib. de Spiritu S. c. 27. mox ab initio Ἐν τρισὶ ταῖς καταδύσεσι καὶ ταῖς ἰσαρίθμοις ταῖς ἐπικλήσεσι τὸ μέγα μυστήριον τοῦ βαπτίσματος τελειοῦται, ibid. c. 15. circa medium. Sozomenus scribit nonnullos dixisse, πρῶτον τοῦτον Εὐνόμιον τολμῆσαι εἰσηγήσασθαι ἐν μιᾷ καταδύσει χρῆναι ἐπιτελεῖν τὴν θείαν βάπτισιν, καὶ παραχαράξαι τὴν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων εἰσέτι νῦν ἐν πᾶσι φυλαττομένην παράδοσιν. Sozom. hist. Eccles. l. 6. c. 26. Et propter hunc quidem errorem Eunomiani à Concilio primo C P. can. 7. ut alii hæretici & Ethnici in Ecclesiam recepti sunt. v. Dionys. Areopag. de Eccles. Hier. c. 2. sect. 2. Ambros. de Sacrament. l. 2. c. 5. & 7. tom. 4 p 433. 434. oper. Bas 1567. Isidor Hispal. de offic. Eccles. l. 2. c. 25. Didymum de Spiritu. S. l. 2. Bibl. patrum lat. tom. 8. p. 106 &c. Porro Severus Patriarcha Alexandrinus in rituum baptismi rubricâ hæc literis, ut par est, Estrangelis habet ܘܡܚܬ ܠܗ ܒܡܥܡܘܕܝܬܐ ܟܕ ܚܐܪ ܠܡܕܢܚܐ ܘܣܐܡ ܐܝܕܗ ܕܝܡܝܢܐ ܥܠ ܪܫܗ ܕܗܘ ܕܡܥܡܕ ܘܒܣܡܠܐ ܬܠܬ ܙܒܢܝܢ ܡܪܝܡ ܡ̈ܝܐ ܡܢ ܩܕܡܘܗܝ ܘܡܢ ܒܣܬܪܗ ܘܡܢ ܬܪܝܢ ܓܒܘܗܝ ܘܗܟܢܐ ܐܡܪ *Et dimittit eum in baptisterium, respiciens ad orientem, & ponit dextram suam super caput ejus, qui baptizatur, & sinistrâ suâ ter attollit aquas, ex aquis à fronte, à tergo, & ab altero laterum ejus, atque in hunc modum ait* (tunc protinus occurrunt ipsa verba, quæ ab eo, qui baptizat, pronunciantur) ܡܥܡܕ ܦܠܢ ܒܫܡ ܐܒܐ ܐܡܝܢ ܘܒܪܐ ܐܡܝܢ ܘܪܘܚܐ ܩܕܝܫܐ ܠܚܝܐ ܕܠܥܠܡ ܥܠܡܝܢ *Baptizatur N. in nomine patris, Amen, & filii Amen, & Spiritus Sancti ad vitam seculi seculorum.* Idem baptizandi ritus à Græcis etiamnum observatur, apud quos qui baptizat, hæc verba pronunciat, Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ δεῖνα, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, Ἀμήν, καὶ τοῦ υἱοῦ, Ἀμήν, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, Ἀμήν, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Euchollog. p. 355, edit. Jac. Goar. v. & notas ad edit. loc. p. 365. Et in rubricâ, ἑκάστῃ προσρήσει κατάγων αὐτὸν καὶ ἀνάγων. Sic habetur in quibusdam impressis codicibus; in quibus tamen non desunt è Græcis, qui mirati sunt, quo tandem pacto τὸ Ἀμήν post cujusque trinitatis personæ pronunciationem interseratur, ac proinde in plurimis omittitur. Sed fortasse ex prædicto Severi rituali in græcum

amanuensis alicujus incuriâ translatum est, vel potius, siquidem Diaconi adstantes post singulas Trinitatis personas enunciatas, dicere soliti fuerunt, Ἀμὴν, hinc tandem evenit, ut ipsis à sacerdote pronunciatis verbis insereretur. v. notas ad dict. loc. Euchologii p. 365. Hic autem non omittendum est mersionis in baptismo antiquitùs usurpari solitæ loco, aspersionem sive profusionem aquæ, in occidentali præsertim Ecclesiâ, plusquam mille abhinc annis, Gregorii viz. primi ætate, substitutam esse, per quam baptismum legitime perfici, ipse quoque Cyprianus, non agnovit tantummodo, sed & multis comprobavit; idque ex ipsis etiam scripturis; è quibus colligit, *Aspersionem quoque aquæ instar salutaris lavacri obtinere, & quando hæc in Ecclesia fiunt, ubi sit & dantis & accipientis fides integra, stare omnia & consummari ac perfici posse majestate Domini & fidei veritate*, Cyprian. epist. 76. ad Magnum de iis qui in lecto gratiam consequuntur, p. 101. l. 49. ib. 4. ep. edit. Manut. Quinetiam ipse quoque Tertullianus huc alludere videtur, ubi ait, *Quis enim tibi tam infidæ pœnitentiæ viro asperginem unam cujuslibet aquæ commodabit?* Tertul. de pœnitentiâ cap. 6. p. 144. A. edit. Rigalt.

Οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος. Sic præter MS. Bodleianum hîc impressum, etiam vulgati Balsamonis, Zonaræ, aliique Canonum Græcorum Codices legunt, ut & Ivo Carnutensis decret. part. 1. c. 128. At in Johannis Antiocheni collectione, ut à Justello editâ tit. 136. legitur οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος ἡμῖν, In eadem autem collectione manuscriptâ in Bibliothecâ Bodleianâ est, οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος ἡμῶν, quomodo legit & codex Seignierii à Justello citatus, & Dionysius etiam Exiguus, qui vertit, *Non enim dixit nobis Dominus*: quam lectionem retinet & Cresconius Episcopus Africanus in collect. ca. tit. 52. E tribus hisce lectionibus quænam sit præferenda, non adeo facile est conjecturâ persequi, nobis autem pronomen ἡμῖν vel loco ἡμῶν substitutum videtur, vel de novo interjectum, idque ab interpolatore aliquo, qui vel ipse credidit, vel aliis credendum obtruderet, antiquos hosce Canones ab ipsis etiam Apostolis constitutos esse.

Καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ad calcem quinquagesimi hujusce Canonis, ubi Dionysiana versio definit, in Joh. Antiocheni collectione hæc sine interstitio adjiciuntur. Διδασκέτω γὰρ ὁ βαπτιζόμενος, ὅτι ὁ πατὴρ οὐκ ἐσταυρώθη, ὅτι πρῶτον ἀνθρώπινον ὑπέμεινεν, ὅτι δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἄνθρωπος ἐγένετο, ἀλλ' ὅτι τὸ πάθος ὑπέστη, ὁ γὰρ ἐνανθρωπήσας [illegible] Postea in editâ ejusdem Johannis collectione alius sub Canonis 51 nomine hisce verbis exprimitur, ... Joh. Antioch. coll. can. tit. 36. Verùm in codice nostro Oxoniensi & Græcâ Turriani editione hæc etiam appendix est ad Canonem 50. quamvis revera nec ad Canonem 50. nec ad 51. pertinet: non ad 51. ut ex ipsâ Johannis Antiocheni collectione patet, apud quam in tit. 29. alius, isque idem qui hîc ordine suo imprimitur, quinquagesimus primus Canon laudatur; nec ad 50. idcirco quòd nec Balsamon, nec Zonaras, in codicibus vel impressis vel MSS. nec Dionysius exiguus, nec Cresconius Afer talem ad dictum Canonem appendicem agnoscit; & quòd hæc appendix, non disciplinam, quæ his Canonibus sola traditur, sed Ecclesiæ doctrinam contineat, eamque quæ longe post hos Canones Synodicè constituta est; quod tres viz. trinitatis personæ sunt ὁμοούσιοι; ut Christophoro Justello, ex epistolâ ad Philippenses B. Ignatio falso attributâ, desumpta non immeritò videatur.

In Can. LI.

Καὶ κρεῶν καὶ οἴνου. In Johannis Antiocheni collectione tit. 29. καὶ οἴνου omittitur. Sed Josephus Ægyptius in Arabicâ paraphrasi legit, vertit enim من التزويج واكل اللحم وشرب الخمر *A nuptiis, & esu carnis, & potu vini*, Balsamonem quoque, Zonaram & Aristenum legisse, ex eorum scholiis & hujus epitome constat.

Bals. Βογόμιλοι. Anno circiter 1099. Alexio Comneno imperante, orta est Bogomilorum hæresis; de quâ sic Harmenopulus, Ἡ τῶν Βογομίλων αἵρεσις ἡ κατὰ πολλὰ συνάπτεται τῇ τῶν Μασσαλιανῶν, μᾶλλον δὲ ἐκ τῆς τῶν Μασσαλιανῶν καὶ Μανιχαίων συμπεφυρμένη τὰ πολλὰ τῆς ἐκείνων δόγματα. Harmenop. de sectis c. 19. l. 9. Jur. Græco-Rom. Hujus hæreseos convicti sunt & condemnati Leontius Balbissæ, & Clemens Sosandrorum Monachus, in Synodo sub Michaele Patriarchâ CP. habitâ. In Synodali decreto inter alia, quorum accusati sunt, eos docuisse tradit, ... ἄνευ ... γάμου ... κρέατα ... καὶ ἰχθύος, καὶ οἴνου, ἄχρι χρόνων ... Editum est hoc synodale decretum a Leone Allatio, in Eccl. Orient. & occident. perp. consens. l. 2. c. 12. p. 674. Unde colligimus, Bogomilos rectè hîc à Balsamone citatos esse tanquam à nuptiis carne & vino διὰ βδελυγμὸν abstinentes. Primarius hujus hæreseos præco fuit Basilius quidam medicus, qui propterea in theatro exustus est; ut refert Zonaras in Alexio Hist. tom. 3. p. 238. l. 35 &c. edit. Wolf. Basil. 1557. Quo Balsamonem quoque respexisse videtur, ubi ait, μὴ γὰρ δοκιμάσεις, ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῷ ἁγιωτάτου Πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Ὀξείτου ἤγετο, καὶ ἐπιτίμια ... Βογομίλους. Bals. in Phot. nomoc. tit. 8. c. 25. p. 979. Biblioth. Juris-Canonici Justel.

In Can. LII.

Οὐ προσδέχεται. Cyprianus, *Quos utique ad pœnitentiam Dominus non hortaretur, nisi quia pœnitentibus indulgentiam repromitteret: Et in evangelio, Dico, inquit, vobis, sic erit gaudium in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis quibus non opus est pœnitentia*. Cyprian. epist. ad Anton. l. 4. ep. 2. p. 89. l. 31. edit. Manut. v. ejusdem librum de lapsis p. 179. &c. Hanc & ante Cyprianum ab Ecclesia exercitam fuisse disciplinam, viz. ut a Peccatis conversi in Ecclesiæ sinum reciperentur, ex Origene constat, dicente, ὅτι δὲ, ὡς ὑπολαβόντας καὶ τὸν βίον ... τοὺς ὑπ' ἀσελγείας ἤ τινος ἀτόπου πεπτωκότας, ὡς ἀπολωλότας καὶ ὡς τεθνηκότας τῷ θεῷ ... ὡς ἐκ νεκρῶν ἀναστάντας, ... χρόνῳ πλείονι τῶν κατ' ἀρχὰς εἰσαγομένων, ... Orig. contra Cels. l. 3. p. 147 edit. Hoeschel. 1605.

In Can. LIII.

Bals. Νηστείων χάριν. Reliqua, usque ad ἀμελήσας inclusive, ex MS. Bodleiano restituimus. Marcionistas autem hîc citatos, etiam Sabbato jejunasse, testis est Epiphanius hær. 42. Par. 3. tom. 1. pag. 304. oper. edit. Petav.

In Can. LIV.

Εἰς καπηλεῖον ἐν πανδοχείῳ. Hoc etiam Julianus sacrificulis suis in Gentilium religione prohibuit, in Epistola ad Arsacium pontificem Galatiæ scripta, ubi inter alia ait, ... Julian. apud Sozom. hist. Eccles. l. 5. c. 15.

In Can. LVIII.

Ἀμελῶν τοῦ κλήρου. Cùm ordinatur Metropolitanus, vel Archiepiscopus, ut hujus perpetuò Canonis, officiique sui in eo constituti, memor sit, hæc inter alia in mandatis ei, apud Græcos præsertim, dari solent, ...

Σωφρόνως διάκειται, ἀλλὰ διαρκῶς τῇ ἰσχυρισμένῃ σοι λαὸν τῷ ... εὐσεβείας ... &c. usque ad finem hujus Canonis nihil immutato: nisi quòd pro ἐνισχύσαι substituitur ἐνισχύσει, quomodo legit & Joh. Antiochenus in collect. can. tit. 10. & quod verba τῷ ἀμεμπ. ἢ omittuntur. Extat hoc mandatum in Juris Græco-Romani l. 6. p. 427.

Τῷ ἀμεμπ. ἢ. Hæc verba in MS. Bodleiano desiderantur, nec extant in mandato, quod Metropolitano & Archiepiscopo, cum ordinatur, dari solet, ut ante notatum est; nec legit Gentianus Hervetus, nec Josephus Ægyptius, qui in paraphrasi Arabicâ vertit وان هو اقام علي ذلك التواني فليقطع من درجته *Et si ille perseveraverit in istâ ignaviâ, gradu suo dejiciatur.* Quoniam verò extant, tam in Græcis impressis, quam in Joh. Antiocheni collectione, tit. 10. nos etiam ea retinere satiùs duximus.

Bals. Οἱ πρεσβύτεροι δέ. Hæc usque ad hujus interpretationis exitum in impressis omissa, ex MS. Bodleiano nunc primum edimus.

Τὸν καθέδραν ἐφ' ὕψους ἵδρυται. In antiquis Latinorum & recentioribus etiam Græcorum Ecclesiis, juxta altare sedes sacerdotibus, Episcopo adsistentibus, simulque celebrantibus, extrui solitæ fuerunt, in quarum medio thronus eminentior ipsi Episcopo sive Patriarchæ, si adesset, erectus est, qui in Chrysostomi lyturgiâ ἡ ἄνω καθέδρα nuncupatur, ubi viz. dicitur à Diacono, εὐλόγησον δέσποτα τὴν ἄνω καθέδραν. p. 69. E. tom. 2. Patr. Græc. Sublimioris hujusce throni, quo Episcopus, ut & alterius, quo sacerdotes consedebant, Gregorius Nazianzenus meminit in insomnio de Anastasiæ templo oper. tom. 2. p. 78. hisce carminibus.

Εζόμενος δοκέεσκον ὑπέρθρονος, οὐχ ὑπέροφρυς
Οὐδὲ γὰρ οὐδ' ὄναρ τοῦτον ἀγηνορίῃ,
Οἱ δὲ μοὶ ἀμφοτέρωθεν ὑφεδριόωντο γεραιοὶ
Ποίμνης ἡγεμόνες, ἐκκριτοι ἡλικίῃ.
Οἱ δ' ἄρ ὑποδρηστῆρες ἐν εἵμασι παμφανόωσιν
Εστασαν Αγγελικῆς εἰκόνες ἀγλαΐης.

Ubi videre licet, ut ipse sedebat ὑπέρθρονος *throno sublimis*, presbyteri verò ei ὑφεδριόωντο *subsidebant*, Diaconi autem, hic ὑποδρηστῆρες vocati stabant. Hujusmodi quoque throni in panegyricâ oratione, de Ecclesiarum ædificatione, Paulino Tyriorum Episcopo, dicta, hisce verbis commemorantur, Αλλὰ γὰρ ὧδέ ἢ τὸν νεὼν ἀποπλήσας, θρόνοις τε τοῖς ἀνωτάτω εἰς τὴν τῶν προέδρων τιμὴν, ἢ προσέτι βάθροις ἐν τάξει τοῖς καθ' ὅλου κατὰ τὸ πρέπον κοσμήσας, Euseb. hist. Eccles. l. 10. c. 4. p. 381. C. edit. Valef. De hisce thronis ita præterea Symeon Thessalonicensis, Η ἄνω καθέδρα τὴν ὑπερουράνιον δηλοῖ καθέδραν τῷ Ιησοῦ ... ἢ ἱερέων τάξιν ... Sym. Thessal. de sacram. Hujusmodi quoque thronum Jacobum Apostolum Hierosolymis habuisse, eundemque usque ad Gallieni tempora conservatum, & summo honore habitum fuisse, testatur Eusebius hist. Eccles. l. 7. c. 19. In hujusmodi throno Episcopus quivis post consecrationem collocatur, ut ex Euchologio patet p. 304. Hinc ἐνθρονίζεσθαι, ἐνθρονισμὸς, τὸ θρόνον ἰσχυρίζεσθαι, ὁπόσοι τῷ θρόνῳ. &c. Hinc etiam summa in Ecclesia dignitas *Thronus* appellatur: ut Thronus Hierosolymitanus, Thronus Alexandrinus &c. vocatur autem & σύνθρονος à sacerdotum consessis, qui & ipsi σύνθρονοι nonnunquam audiunt.

In Can. LIX.

T Ινὸς τῶν κληρικῶν. Joh. Antiochenus legit, τινὸς τῶν ἐν κλήρῳ κατειλεγμένων, ἤγουν κληρικοῦ ἐνδεοῦς ὄντος, μὴ ἐπιχορηγήσας, Joh. Ant. collect. can. tit. 5.

Bals. Η πρωτοπαπᾶς. Πρωτοπαπᾶς Idem est ac qui vocatur πρωτοπρεσβύτερος, & subinde πρωθιερεύς: hic primus est tribunalis, & ubi plures sacerdotes concelebrant, ipse primas tenet, & à Pontifice secundas; ut ait Codinus πρῶτος ἐστὶ τοῦ βήματος, φέρων τὰ δευτερεῖα τοῦ ἀρχιερέως, Codin. de offic. Constantin. c. 1. n. 30. In Euchologio officium ejus sic describitur, Ο πρωτοπαπᾶς ἵσταται ἐμπρὸς τῆς ἱερατείας τῷ ... χορῷ, ... λειτουργεῖ ὁ ἀρχιερεὺς, μεταδίδει αὐτοῖς τὴν θείαν μετάληψιν ... ὁ ἀρχιερεὺς τὸν πρωτοπαπᾶν, ... ἐκκλησίᾳ τὰ ... ταῦτα, Euchol. in official. Eccles. CP. p. 271. edit. Jac. Goar. Paris. 1647. De Chorepiscopis quorum hic quoque fit mentio alibi agemus.

Arist. Ασιλος. Tam in Aristeni, quàm Logothetæ synopsi, ut à Justello editâ, perperam scribitur ἀσιλος.

In. Can. LX.

Bals. T Ου χρυσομάλλου. Johanne Comneno Alexii successore imperante, Constantinus Crysomallus scripta quædam hæresibus scatentia edebat, quorum tria exemplaria à Synodo sub Leone Constantinopolitano tunc temporis coacta, comperta sunt, unum apud Petrum Monachum S. Athenogenis monasterii præsidem, alterum apud Georgium Pamphilum, & tertium apud quosdam Monachos in Nicholai monasterio, qui de eo etiam Synodum certiorem fecerant. Georgius iste Pamphilus, apud quem unum exemplar inventum est, non tantum hæresibus in eo traditis ipse seducebatur, verum & ut alios quoque seduceret, hæreticas istius nugas, θεολογικὰ ἔπη χρυσᾶ appellabat, ut ex hoc Balsamonis loco constat. Synodus autem prædicta Constantinopoli celebrata, cum scripta hæc inter se contulisset, non ineptiarum modo, sed & hæreseon plena esse, ac ipsis Enthusiastarum & Bogomilorum dictis absurdiora continere, pro comperto habebat, ac proinde adversus eadem scripta eorumque assertores, decretum Synodale edebat, quod extat apud Leo. Allat. de occident & orient. Eccles. perpet. consens. l. 2. c. 11. in initio.

Ο ἅγιος Αμφιλόχιος. Hæc usque ad hujus interpretationis finem in impressis desiderantur, extant autem in MS. Bodleiano, & quidem in ipso textu, in quem tamen è margine traducta videntur. Cæterum S. Amphilochius in Iambis ad Seleucum, S. Athanasius in sacræ scripturæ synopsi, & Synodus Carthaginensis can. 27. docuerunt, quinam libri pro verè Canonicis in Ecclesiâ legendi sunt.

In Can. LXI.

E Ις κλῆρον μὴ προσάγεσθαι. Hanc ab Ecclesiâ primitivâ strictè observatam fuisse disciplinam, ut qui graviori aliquo crimine convictus est, in Clerum non admittatur, ex Origene discimus, dicente, quod præpositi Ecclesiæ eos, qui libidine aliove simili malo victi sunt, si sinceram egerint pœnitentiam, tanquam redivivos recipiunt, verum εἰς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἢ προστασίαν τῆς λεγομένης ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταλέγοντες τοὺς ὀλισθήσαντας, μετὰ τὸ προτετυλευκέναι τῷ λόγῳ ἐπιλεξάμενοι, Orig. contra Cels. l. 3. p. 147. edit. Hoeschel. 1605. Item ex Cypriano, cujus verba observatu sunt dignissima. *Cumque alia multa sint*, inquit, *& gravia delicta, quibus Basilides & Martialis implicati tenentur, frustra tales Episcopatum sibi usurpare conantur, cùm manifestum sit ejusmodi homines, nec Ecclesiæ Christi posse præesse, nec Deo sacrificia offerre debere. Maximè cum jam pridem nobiscum & cum omnibus omnino Episcopis in toto mundo constitutis, etiam Cornelius collega noster, sacerdos pacificus & justus, & martyrio quoque dignatione Domini honoratus, decreverit, ejusmodi homines ad pœnitentiam quidem agendam posse admitti, ab ordinatione autem Cleri atque Sacerdotali honore prohiberi.* Cyprian. epist. ad Clerum & plebes in Hispaniâ lib. 1. epist. p. 16. l. 9. edit. Manut. E quibus certè verbis apparet, vel hunc ipsum Canonem, vel ei simillimum in synodo sub Cornelio Episcopo Romano celebratâ constitutum esse; saltem confirmatum: quod mihi propterea magis arridet, quod antea observatum fuisse ex antea laudatis Origenis verbis abunde constat.

In Can. LXII.

Ω Σ λαϊκὸς ἀχθήτω. In Johannis Antiocheni collectione legitur, λαϊκὸς ἀχθήτω. tit. 39. Pœna autem hac ph a-si Clericis delinquentibus intentata, nihil minus est, nec aliud quam Depositio, sive à fungendis Clericorum muneribus prohibitio, & in pristinum Laicorum ordinem reductio,

ctio. Hoc ex Canone Apost. 15. patet, quo Clericus in alia parochiâ præter sui Episcopi sententiam manens, sacra in posterum celebrare prohibetur; hoc tamen adjecto, *ὡς λαϊκὸς μέντοι ἐκεῖσε κοινωνείτω*. hoc est non amplius inter Clericos recensitus, sed inter Laicos, cum iis communicet. Sic Josephus Ægyptius dicta præsentis Canonis verba explicat, فليقبل مع المؤمنين *una cum fidelibus recipiatur*, viz. ad communionem. Eodem sensu Cyprianus dixit, *ut communicent Laici, & satis habeant, quod admittantur ad pacem, qui hostes pacis extiterint, nec debere eos revertentes ea apud nos ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverint.* Cyprian. epist. 1. lib. 2. ad Steph. & alibi, *Sic tamen admissus est Trophimus, ut laicus communicet, non secundum quod ad te malignorum litera pertulerunt, quasi locum sacerdotis usurpet.* Id. epist. 2. ad Antonian. lib. 4 epist. p. 86. l. 44. Ubi *ut Laicum communicare, & sacerdotis locum usurpare*, sibi invicem opponi videmus. Sic & Concilium Toletanum primum, de subdiacono loquens, ait *Abstentus*, inquit, *biennio, postea inter Laicos, reconciliatus per pœnitentiam, communicet*, Concil. Tolet. 1. can. 4. Et Aimonius refert Carlomannum Caroli Calvi filium, Senonensisque Ecclesiæ Diaconum, perduellionis in patrem convictum, *secundum sacras regulas ab omni gradu Ecclesiastico, laicâ sibi communione servatâ, depositum esse*. Aimon. de gest. Franc. l. 5. cap. 29. E quibus omnibus veterum testimoniis luce meridiana clarius est, hanc phrasin, *ὡς λαϊκὸν δεχθῆναι*, sive *ut Laicum communicare*, depositionem perpetuò indigitare, sine excommunicatione inflictam: ac proinde qui huic pœnæ subjicitur, ut *tanquam laicus recipiatur*, deponitur quidem, sed communionis nihilo secius particeps erit, æque ac fidelis laicus. v. S. Basil. epist. ad Amphiloch. can. 3. Et hinc est, quòd hanc pœnam Clericis solis inflictam legimus, non item laicis; nec ob alia unquam crimina, quam quibus depositio aliis Canonibus inuritur, & talis quidem depositio quam excommunicatio non concomitatur.

In Can. LXIII.

Φ*Αγῃ κρέα ἐν αἵματι.* Ut veteri lege Judæis, sic & ab ipsis Apostolis, Judæorum infirmitati tunc temporis consulentibus, Act. 15. Gentilibus conversis præcipitur, ut ab immolatis, suffocatis, & sanguine abstinerent: quod Apostolorum decretum hoc Canone renovatum videtur, adjecta insuper certa transgressoribus pœna, Clericis quidem depositione; excommunicatione Laicis. Et Ecclesiam quidem primitivam, tam Occidentalem, quam Orientalem, hoc inviolatum diu observasse, è veterum testimoniis luculenter patet. Tertullianus *Erubescat*, inquit, *error vester Christianis, qui ne animalium quidem sanguinem in epulis esculentis habemus, qui propterea quoque suffocatis & morticinis abstinemus, ne quo modo sanguine contaminemur vel intra viscera sepulto.* Tertul. Apol. c. 9. Origenes, *τὸ δὲ πνικτὸν, τὸ αἷμά τε μὴ ἐκχεθὲν* (ὅπερ φασὶν εἶναι τροφὴν δαιμόνων τρεφομένων ταῖς ἀπ' αὐτοῦ ἀναθυμιάσεσιν) *ἀπαγορεύει ὁ λόγος, ἵνα μὴ τραφῶμεν τροφῇ δαιμόνων, τάχα τινῶν τοιούτων πνευμάτων συντραφησομένων ἡμῖν, ἐὰν μεταλαμβάνωμεν τῶν πνικτῶν. ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων περὶ τῶν πνικτῶν σαφὲς εἶναι δοκεῖ τὸ περὶ τοῦ αἵματος.* Orig. cont. Cels. l. 8. circa medium. Minutius Felix, *Nobis homicidium nec videre fas est, nec audire, tantumque ab humano sanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem noverimus.* Minut. Fel. Octav. p. 55. E. tom. 8. Biblioth. patr. lat. Clemens Alexandrinus, *Οὐδὲ γὰρ θιγεῖν αἵματος τοὺς ἀνθρώπους θέμις, οἷς τὸ σῶμα ἐστὶν αἷμα ζωῆς κεκοινωνηκός*. Clem. Alex. pedag. l. 3. c. 3. prope finem. Sic Biblias Martyr, Antonio vero imperante, inter cruciatus dicebat, *πῶς ἂν παιδία φάγοιεν οἱ τοιοῦτοι, οἷς μηδὲ ἀλόγων ζώων αἷμα φαγεῖν ἐξόν;* Euseb. hist. Eccles. l. 5. c. 1. p. 159. A. edit. Vales. Ut alia verò taceam veterum testimonia, Ecclesia Orientalis (non ipsis exceptis Æthiopibus, ut testatur Jos. Scaliger. de emend. temp. l. 7.) ut est horum Canonum tenacissima, quòd hîc constituitur perpetuò observavit, & etiamnum observat: usque adeò ut in publico eorum Euchologio p. 670. oratio extet, *ἐπὶ τῶν μιαροφαγησάντων*, ab iis viz. repetenda qui vetitos cibos comederunt. Hinc Balsamon in suâ hujus Canonis interpretatione, vitio latinis vertit, quod suffocata indiscriminatim edant. Et quidem non adeo diu est, quod Ecclesia Occidentalis cibis hîc prohibitis vesci ubique permisit. Nam Gregorius tertius, qui sedem Romanam anno circiter 731. occupabat, inter Canones pœnitentiales constituit, *ut qui morticinia comederit tribus* [?] *dies pœniteat, sciens* 40. Greg. 3. can. pœnit. c. 30. Quinetiam Beda Presbyter, & Rabanus in pœnitentiario, & quotquot de eodem argumento plusquam 400. abhinc annis scripserunt, certum pœnitentiæ tempus hujus Canonis transgressoribus decernunt. D. Augustinum, aliosque ejusdem ætatis Christianos, in contrariâ fuisse opinione, ex ipsius verbis palam est, *Et ubi Ecclesia gentium talis effecta est, ut in eâ nullus Israelita carnalis appareat, quis jam hoc Christianus observat, ut turdos vel minutiores aviculas non attingat, nisi quarum sanguis effusus est? Aut leporem non edat, si manu à cervice percussus, nullo cruento vulnere occisus est? Et qui fortè pauci adhuc tangere ista formidant, à cæteris irridentur*, Aug. contra Faust. Manich. l. 32. c. 13.

In Can. LXIV.

K*Αὶ καθαιρείσθω, καὶ ἀφοριζέσθω.* Prius καὶ tam in impressis antehac Balsamonis codicibus, quam in Joh. Antiocheni collectione Canonum tit. 37. desideratur; nec immeritò. Juxta hanc enim lectionem *καὶ καθαιρείσθω, καὶ ἀφοριζέσθω*, utraque pœna tam Clerico quam Laico intentata videtur, at Laico depositio infligi nequit, ut rectè observat Balsamon, qui proinde pœnam partitur, *καθαιρείσθω* ad Clericos, & *ἀφοριζέσθω* ad Laicos referens. Zonaras suam non profert sententiam, sed tantum aliorum, quorum, ut ait, nonnulli Canonis transgressores duplici pœnæ subjiciunt, depositioni (cui tamen Laici subesse nequeunt) & excommunicationi: Alii pœnas inter Clericos & Laicos partiuntur; & sic quidem non Balsamon solus postea, sed & Aristenus ante Zonaram Canonem hunc interpretatus est: quibus adstipulatur & Josephus Ægyptius, Canonem hunc Arabicè sic explicans, ايما رجل من الكهنة او من العلمانيين دخل الي كنيسة اليهود او كنيسة الاراطيكس الصلاة والاستماع بها ان كان كاهنا فيلقطع من درجة وان كان علماني ينفا من الكنيسة المقدسة

Quicunque è sacerdotibus aut Laicis ingreditur Ecclesiam Judæorum, aut Ecclesiam hæreticorum, ad orandum in ea vel auscultandum, si sit sacerdos, gradu suo deponatur, sin laicus, sanctâ Ecclesiâ expellatur. Cæterum Balsamon præterea notat, quod qui Clericum ex Canonis præscripto prius deponi censent, & postea segregari, non aberrabit; & sic quidem Harmenopulus in titulo, quo docet, quænam Sacerdoti facienda sint, & quæ non facienda, hunc Canonem, ac si de Clericis solis intelligendus esset, his verbis citat, *ὁ συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν εἰσελθών* [?] *καθαιρείσθω τε καὶ ἀφοριζέσθω*. Harmenop. epit. can sect. 2. tit. 3. ubi utramque pœnam Clericis, de quibus solis hîc loquitur, intentatam videmus.

Zon. ἔξω τῆς Ἱερουσαλήμ. Justinus Martyr ad Tryphonem, *καὶ ὅτι ἐκ τῶν δύο τράγων, τῶν νηστείᾳ κελευσθέντων προσφέρεσθαι, ὑπὸ τοῦ ἱερέως ὁμοίως ἐπιτέλεσθαι γίνεσθαι, εἰ μὴ ἐν Ἱερουσαλὴμ* [?], Justin. Dial. cum Tryph. p. 201. l. 18. edit. Sylburg. & ipse Trypho, *γνωρίζομεν γὰρ ἔτι, ὡς ἔφης, ὅτι πάσχα ἄλλοθι θύειν οὐκ ἔξεστιν, ὅτι τὰς τοῦ πάσχα μαθητεύοντες ... ἔθνεσιν ...* [?] Id. p. 265. l. 16. Hinc cum Julianus Judæos cohortabatur, ut Mosen audirent, & pristinum Dei colendi ritum iis in memoriam revocabat, ab ipsis responsum est, *... ἐν Ἱεροσολύμοις ναῷ, μὴ θεμιτὸν μηδὲ πάτριον εἶναι ... ἑτέρωθι τοῦτο ποιεῖν.* Sozom. hist. Eccles. l. 5. c. 21. At D. Chrysostomus eos respondisse refert, *ἐν τῇ πόλει ἔξω θύειν οὐκ ἔνι, ἀλλὰ ... ἐπὶ γῆς ...* [?] Chrysost. κατ' Ἰουδαίων λογ'. ε'. tom. 6. p. 334. l. 8. edit. Savil.

In Can. LXV.

E*Ι τις κληρικός.* In Joh. Antiocheni collectione Canonum tit. 40. hîc ita legitur, *Εἴ τις κληρικὸς ἐν μάχῃ τινὰ κρούσας καὶ ἀπὸ ... φονεύσῃ, καθαιρείσθω*, ubi ut videmus, nec Laici homicidæ excommunicandi mentio occurrit. At Balsamonem & Zonaram utrumque legisse ex ipsorum scholiis eliciscit, Et tam Harmenopuli quam Aristeni Epitome ac Josephi paraphrasis Arabica de utroque meminit.

In Can. LXVI.

Κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων. Joh. Antiochenus legit τὴν ἁγίαν κυριακὴν, Coll. can. tit. 32. Veteres autem à jejuniis die Dominico peragendis religiosè admodum abstinuisse, Tertullianus testatur, dicens, *Die dominico jejunium nefas ducimus*. Tertul. de corona milit. c. 3. Et Epiphanius, τὰς δὲ κυριακὰς ἁπάσας τερπνὰς ἡγεῖται ἡ ἁγία αὕτη καθολικὴ ἐκκλησία, καὶ συνάξεις ἀφ' ἑωθινοῦ ἐπιτελεῖ, οὐ νηστεύει· ἀνακόλουθον γάρ ἐστιν ἐν κυριακῇ νηστεύειν. Epiph. expos. fidei. v. & Hieron. advers. Lucifer.

Ἢ τὸ σάββατον. Hisce simillima habes in Epistolâ ad Philippenses B. Ignatio adscriptâ, Εἴ τις κυριακὴν ἢ σάββατον νηστεύει (πλὴν ἑνὸς σαββάτου τοῦ πάσχα) οὗτος χριστοκτόνος ἐστίν. Ignat. epist. p. 186. edit. Usser. Et hæc inter Constitutiones Apostolicas recensetur, τὸ σάββατον μέντοι καὶ τὴν κυριακὴν ἑορτάζετε. Constit. Apost. l. 7. c. 24. Tertullianus, *Quanquam vos etiam Sabbatum, si quando continuatis, nunquam nisi in pascha jejunandum secundum rationem alibi redditam*, Tertul. de jejun. adv. psych. c. 14 & mox, *Duas in anno hebdomadas Xerophagiarum, nec totas, exceptis scilicet Sabbatis & dominicis, offerimus Deo, abstinentes ab iis quæ non rejicimus, sed differimus*, ibid. c. 15. ubi Sabbata, ut videmus, non minus quam Dominici, à jejuniis excipiuntur. Hoc propter Marcionitarum aliorumque tunc temporis exortas hæreses institutum videtur, utpote qui Sabbato jejunium propterea sanxerant, ne Deo à Judæis culto, qui eo die requievit, honorem exhibere, vel ritibus illius uti viderentur; ut observat Epiphan. hær. 42. par. 3. p. 304. B. tom. 1. edit. Petav. Hinc Ecclesia Orientalis à jejuniis Sabbato, nisi magno, celebrandis perpetuò abhorruit. Post extinctam autem prædictorum hæresin, sabbatum etiam jejuniis, ab Occidentalibus præsertim Ecclesiis, dedicatum est. Socrates enim suis temporibus observabat, quod ἐν Ῥώμῃ πᾶν σάββατον νηστεύουσι, hist. Eccl. l. 5. cap. 21. Et concilio Eliberitano anno Domini 305. habito, *Errorem placuit corrigi, ut omni Sabbati die jejuniorum superpositionem celebremus*, Concil. Eliber. can. 26. & Concil. Agath. c. 12. D. autem Augustinus optimè monet de hujusmodi rebus nihil vel scripturæ autoritate vel universalis Ecclesiæ traditione determinatum esse, ac proinde nec disciplinam ullam esse in his meliorem gravi prudentique Christiano, quàm ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcunque forte devenerit. Aug. epist. 118. ad Jan. cap. 2. p. 556. tom. 2. oper. Cumque idem Augustinus D. Ambrosium Mediolensem de hâc re consuluisset, tanto viro dignum hoc responsum accipiebat, cui, faxit Deus, omnes ubique terrarum Christiani, ut par est, auscultarent, *Cum Romam venio, jejuno Sabbato, cùm hic sum, non jejuno. Sic etiam tu, ad quam fortè Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quenquam tibi*, ibid. p. 557. & epist. 86. ad Casulanum p. 393. B.

Πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου. Unum hic à reliquis exceptum Sabbatum Balsamon & Aristenus τὸ μέγα σάββατον appellant, & sic Josephus Ægyptius السبت الكبير *Magnum Sabbatum*.

Sic à Judæis olim denominatum est Sabbatum, quod paschalem celebritatem proximè antecedit; ut observat, & rationem ejus reddit Joh. Buxtorfius Synag. Jud. c. 12. Et in libro שלחן ארוך inscripto dicitur שבת מלפני הפסח קורים אותו שבת הגדול *Sabbatum ante pascha vocant magnum sabbatum*. Hinc eidem Sabbato Christiani quoque eandem appellationem attribuerunt, ut tam ii, qui pascha juxta patrum Nicenorum decretum dominico die semper agerent, diem immediatè præcedentem *Sabbatum magnum* nuncupaverint; quàm qui cum Judæis pascha celebrarent, in quamcunque hebdomadis feriam inciderit, Sabbatum proximè præcedens, etiamsi diebus aliquot nonnunquam interjectis, *magni* titulo cohonestârint. Sic in Smyrnensis Ecclesiæ de Polycarpi martyrio epistolâ, ille comprehensus & in civitatem ductus dicitur ὄντος σαββάτου μεγάλου. Euseb. hist. Eccles. l. 4. c. 15. p. 131. A. edit. Vales. Hic enim τὸ μέγα σάββατον istud fuisse sabbatum, quod paschalem isto anno festivitatem proximè antecedebat, doctissimus Jac. Usserius non sine summa ratione asseruit, de anno Maced. cap. 3. At Henricus Valesius in annot. ad prædictum Eusebii locum, alium aliquem diem per *magnum sabbatum* ibi indigitari contendit; quisnam autem iste esset dies ipse nondum determinavit, sed potius obscurum sibi esse atque incompertum, quodnam fuerit magnum illud Sabbatum, cujus à Smyrnensibus facta est mentio; tum in Epistola ad Philomelienses de Martyrio Polycarpi, tum in Actis Pionii, confessus est. Verum etiamsi non necessarium, nobis tamen plusquam verisimile videtur, Smyrnenses, qui pascha cum Judæis celebrabant, eundem etiam titulum præcedenti sabbato cum iis attribuisse. Quinetiam ii, qui pascha aliter ac Judæi, viz. ex patrum Nicenorum decreto celebrarunt, Sabbatum immediate præcedens *magnum* denominasse, ex hoc ipso Canone in Scholiis in eundem perspicuè satis colligatur. Istud enim sabbatum, quo Canon jejunare permittit, Balsamon, ut supra dictum est, & Aristenus τὸ μέγα σάββατον appellant; at hoc idem esse Sabbatum, quod Paschalem celebritatem immediate præcedit, Balsamon ipse docet his verbis, πλὴν μόνου τὸ μέγα σάββατον, καθ' ὃ τὸ κυριακὸν σῶμα ἐν τῷ τάφῳ ἄπνουν ἔκειτο. Nec ille solus, sed ipsæ etiam Constitutiones Apostolicæ, quarum appendices habiti sunt hi Canones, idem confirmant, dicentes, ἓν δὲ μόνον σάββατον ὑμῖν φυλακτέον, ἐν ὅλῳ τῷ ἐνιαυτῷ, τὸ τῆς κυρίου ταφῆς, ὅπερ νηστεύειν προσήκει, ἀλλ' οὐχ ἑορτάζειν, Constit. Apost. l. 7. c. 24. & alibi, Αὐτὸ δὲ τιμῶμεν τὸ σάββατον, οὐχ ὅτι δεῖ τὸ σάββατον νηστεύειν, κατάπαυσιν δημιουργίας ὑπάρχον, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνο μόνον χρὴ νηστεύειν, τοῦ δημιουργοῦ ἐν αὐτῷ ἔτι ὑπὸ γῆν ὄντος. ibid. l. 5. c. 14. Concludimus igitur, per Sabbatum istud, quod à reliquis hoc Canone eximitur, & quod τὸ μέγα σάββατον à Scholiastis nuncupatur, indigitari illud Sabbatum, quod paschalem festivitatem proximè antecedit, jejuniis idcirco consecratum, quod servator noster eo labente in sepulchro sub terra manebat.

Εἰ δὲ λαϊκὸς ἀφοριζέσθω. Hæc verba in Joh. Antiocheni collectione tit. 32. omittuntur; leguntur autem in omnibus aliis, quos videre contigit, tam MSS. quam impressis Canonum codicibus, ut & ab Harmenopulo in epitome, & à Josepho in Arabica paraphrasi; Balsamonem autem, Zonaram, & Aristenum eadem legisse e Scholiis ipsorum patet.

Bals. Καὶ ἔτι τὸ τῆς δημιουργίας. Hæc usque ad διατάξεως inclusivè, ex MS. Bodleiano restituimus. In Græcis enim editis desiderantur; sed Gentianus Hervetus legit, & latinè vertit.

Νηστεύειν κατὰ τὴν. In impressis antehac libris hæc & sequentia sic leguntur, νηστεύειν προστεταγμένων, περὶ γὰρ τούτου φησὶ κύριος, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, τότε νηστεύσουσιν. οὐ γὰρ &c.

Ζήτει καὶ τὸν usque ad finem hujus interpretationis è MS. Bodleiano nunc primum edimus.

Zon. Εἰ μήτοι δι' ἀσθένειαν. Eandem exceptionem admittit & Scholiastes Harmenopuli, his verbis, εἰ μήτοι τινὲς δι' ἀσθένειαν ἐκτὸς τυχὸν ἡμέρας ἢ δύο νηστεύοντος συνεπιχθῇ ταύτας ἐξ ἀνάγκης καὶ σάββατον καὶ κυριακήν. Harmen. epit. can. sect. 3. tit. 3.

In Can. LXVIII.

Δευτέραν χειροτονίαν δέξηται. Cyprianus, *Nam baptismum repeti Ecclesiastica prohibent regulæ, & semel sanctificatis nulli deinceps manus iterum consecrans præsumit accedere. Nemo sacros ordines semel datos iterum renovat*. Cyprian. de ablut. ped. p. 350. l. 27. edit. Manut. *Sicut semel baptizatus iterum baptizari non debet, sic & semel consecratus iterum consecrari non potest*. Greg. apud Gratian. distinct. 68. cap. 1. Hæc autem ita intelligenda sunt, ut is denuo ad eundem ordinem consecrari non debet, qui ab aliquo consecratus est, quem jus consecrandi habuisse certum est; qui autem ab illo consecratur, quem non constat jus consecrandi habuisse, iterum consecrandus est, juxta Glos. ad Gratian. distinct. 68. cap. 2.

Βαπτίσαντες. Hæc vox in Joh. Antiocheni collect. tit. 25. omittitur. At Balsamonem legisse, ipsius Scholia palam faciunt. Legit & Josephus Ægyptius in paraphrasi Arabicâ, utpote qui hunc Canonem sic vertit, من قبل الشرطونية مرتين فليقطع من درجته الا ان يخبر ان الذي صيره كاهنا اولا كان مخالفا لان من قبل الكهنوت او المعمودية من الا راذنة فليس هو كاهن ولا مومن وان ليس كهنوت الاراذنة عندنا بكهنوت *Qui ordinationem bis accipit, gradu suo dejiciatur, nisi manifestum fuerit, quòd, qui eum primo constituit sacerdotem, hæreticus erat. Qui enim sacerdotium aut baptismum accipit ab hæreticis,*

nec sacerdos est, nec fidelis. Nam hæreticorum sacerdotium nobis sacerdotium non reputatur. Quinetiam sequentia verba, ὅτι πιστὸς, hanc vocem βαπτισθέντας necessariò requirunt, ad quam solam referri possunt.

In Can. LXIX.

Τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν. Quam antiqua sit jejunii quadragesimalis observatio, & quam religiose à proximis post ipsos Apostolos Christianis celebratum fuit, ex hoc Canone contra Schismaticos nostros palam fiat. Hic enim non primò præcipitur quadragesimam jejunare, sed antea præceptum indicatur, & pœna solummodo, tam Clericis quam Laicis, qui eam jejunii non peregerint, determinatur. Solennem enim ante paschalem celebritatem jejunandi ritum, quibus conditi sunt hi Canones diebus, ubicunque propemodum exculta est Christiana religio, quotannis observatum fuisse, locupletes ejusdem ætatis scriptores testes habemus. Enimvero anno Domini 198. plus minus, ortâ de Paschate celebrando controversiâ, Asiani contendebant pascha Christianum eodem quo Judaicum die peragendum esse, & in quamcunque hebdomadis feriam inciderit, τὰς τῶν ἀσιτιῶν δέον λύσεις ποιεῖσθαι. Reliqui omnes Episcopi variis in locis congregati, pascha non nisi dominico die celebrandum, καὶ ὅπως ἐν ταύτῃ μόνῃ τῶν κατὰ τὸ πάσχα νηστειῶν φυλαττοίμεθα τὰς ἐπιλύσεις, censebant, Euseb. hist. Eccles. l. 5. c. 23. Ubi observes licet, tam Asianos quam reliquos omnes ubicunque constitutos Christianos in hoc saltem consensisse, jejunia ante pascha celebrari solita fuisse, & ante ipsam paschalem diem ineuntem non solvenda: quibus alludit & Tertullianus, dicens, *Ecce enim convenio vos & præter pascha jejunantes, citra illos dies quibus ablatus est sponsus.* Tertul. de jejun. adv. psych. c. 13. Quot autem dies hisce jejuniis ante pascha dicati erant, Origenes docet, *habemus* inquit, *quadragesima dies jejuniis consecratos.* Orig. in Lev. hom. 10 p. 99. E. edit. paris. De numero autem dierum quibus peragendum erat ante-paschale hoc jejunium, inter omnes non conveniebat: Alii enim plures, alii pauciores ante pascha septimanas jejunabant: at omnes nihilominus jejunium istud τεσσαρακοστὴν appellabant, ut tradit Socrates hist. Eccles. l. 5. cap. 21. prope medium. Et Irenæus in Epistola ad victorem hæc habet, οἱ μὲν γὰρ οἴονται μίαν ἡμέραν δεῖν αὐτοὺς νηστεύειν, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ καὶ πλείονας, οἱ δὲ τεσσαράκοντα ὥρας ἡμερινάς τε καὶ νυκτερινὰς συμμετροῦσι τὴν ἡμέραν αὐτῶν. apud Euseb. hist. Eccles. l. 5. c. 24. Hic est insignis ille locus, de cujus verâ lectione, vel distinctione potius, à doctis diu disceptatum est. Codices quibus usus est Henricus Valesius, eodem modo, quo nos jam transcripsimus, legunt, atque interpungunt. Unde & Valesius ita legendum esse ac distinguendum contendit: ac proinde vertit, *Quidam enim existimant unico die sibi esse jejunandum, alii duobus, alii pluribus, nonnulli etiam quadraginta horis diurnis ac nocturnis computatis diem suum metiuntur.* Et huic quidem lectioni favet αὐτόγραφος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, in quam Beatus Rhenanus in præf. ad Ruffinum se incidisse refert, ubi hæc Irenæi verba sic citantur, vel potius explicantur, οἱ μὲν γὰρ μίαν μόνον ἡμέραν ᾤοντο δεῖν, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ πλείονας, οἱ δὲ μ΄. ὥρας μόνας ἡμερινὰς καὶ νυκτερινὰς, ὥσπερ ἀντὶ ἡμέρας, νηστεύοντες. Quod etiam observatum est à doctissimo nostro Petro Gunning jam Episcopo Cicestriensi in appendice ad tractatum de paschali jejunio. Verum multa sunt quæ huic lectioni refragantur. Ut alia omittam, quis miri hujus jejunii quadraginta horis commensurati, è veteribus præsertim meminit? Quadraginta dierum jejunio nihil in antiquis scriptoribus frequentius occurrit; at de quadraginta horarum jejunio altum iis silentium. Porro aliud quoque in his verbis, sic interpunctis, æque si non magis inauditum observare licet, *diem* viz. *quadraginta horis diurnis ac nocturnis commensuratum.* Quo nihil absurdius excogitari potest: ac proinde Valesius pro ἡμέραν substituendum putat νηστείαν, ut non dies, sed jejunium, quadraginta horis commensuretur. Hanc autem violenter introductam verborum commutationem contra unanimem omnium codicum consensum docti nunquam admittent; præcipuè cùm è verbis ipsis, ut in omnibus codicibus leguntur, & in nonnullis distinguuntur, verior & Ecclesiæ primitivæ ritibus magis consonus sensus elucescat: nimirum Johannes Christophorsonus, & Henricus Savilius hunc Irenæi locum sic distinxerunt, οἱ μὲν γὰρ οἴονται μίαν ἡμέραν δεῖν αὐτοὺς νηστεύειν, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ πλείονας· οἱ δὲ τεσσαράκοντα· ὥρας τε ἡμερινὰς καὶ νυκτερινὰς συμμετροῦσι τὴν ἡμέραν αὐτῶν. Sic etiam legit & distinxit olim Ruffinus, qui sic vertit, *Quidam enim putant uno tantum die observari debere jejunium, alii duobus, alii verò pluribus, nonnulli etiam quadraginta; ita ut horas diurnas nocturnasque computantes, diem statuant.* Quibus verbis nihil aliud indigitatur, quam quod hi uno, illi duobus, alii pluribus, nonnulli etiam quadraginta diebus jejunârunt; omnes autem unamquámque diem, quam jejunii peregerunt, per nocturnas æque ac diurnas horas emensi sunt; ut nullâ horâ vel diei, vel noctis, usque ad numeri dierum, quos sibi constituerant, exitum, jejunium solverent. Contra hanc expositionem H. Valesius duo objicit, primò quod hinc necessario consequetur, eos, qui XL. dies jejunabant, toto illo tempore nihil prorsus comedisse, quandoquidem horas tam nocturnas quam diurnas jejunio deputabant; Respondeo, nihil minus quam hoc ex dictâ expositione consequi: In jejuniis enim celebrandis, præsertim hoc paschali, non ab omni prorsus alimento, ut cuique notum est, sed à carnibus tantum, vel aliis fortasse nonnullis ciborum generibus, abstinebant; at reliquis vesci licebat. Hoc egregie confirmatur ex Concil. Laod. can. 50. quo dicitur δεῖ πᾶσαν τὴν τεσσαρακοστὴν νηστεύειν ξηροφαγοῦντας. Hic enim per totam quadragesimam, & proinde nocturnas æque ac diurnas horas, jejunare præcipitur; & tamen aridis vesci permittitur; vel potius per istiusmodi ξηροφαγίαν, sive *aridorum esum*, totum hoc quadragesimale jejunium celebrari constituitur. Alterum, quod objicit, est, quod cum Irenæus dixerit, alios uno die, alios biduo, alios vero pluribus diebus jejunare, quid necesse est addere alios 40. dies jejunare, cum in eo quod plures dies dixit, quadraginta ista comprehendantur. Respondeo, quod etiamsi nonnullos plures quam duos dies jejunare dixerat, non tamen superfluum erat, eorum etiam, qui XL. dies jejunabant, mentionem facere. Cùm enim à minimo jejunio, viz. unius diei, inceperit, quidni in maximum quoque expresse desineret, ut maximus viz. dierum numerus, quem quispiam in jejuniis observabat, æque ac minimus innotesceret? Cum autem agitur alios uno die jejunare, alios biduo, addit, non deesse qui pluribus quam duobus jejunant, sex fortasse diebus, vel etiam quindecim (quot nonnullos jejunasse tradit Socrates hist. Eccles. l. 5. κεφ. κϛ΄.) usque adeo ut nonnulli etiam XL. dies jejunium suum protrahant. Et mirum sanè esset, si cum de aliis dierum jejuniis antepaschalibus devotorum numeris meminerit, de quadragesimali taceret, cum τεσσαρακοστὴν tot diebus observatam fuisse ex præsenti Canone & ab Apostolicâ quoque traditione acceptam esse ex veterum testimoniis patet. Vide Hieron. epist. ad Marcell. Cyrill. Alexandr. de Festis paschal. hom 7. & 20. Leon. serm. 6. in Quadrag. Porro Eutychius quoque Patriarcha Alexandrinus, ubi prædictam de paschate controversiam inter Asianos & Victorem Romanum agitatum tradit, hæc habet وذلك ان النصارى كانوا من بعد صعود سيدنا المسيح الى السما اذا عيدوا عيد الفصح من الغد يبدوا يصومون اربعين يوما ويفطرون كما فعل سيدنا المسيح لان سيدنا المسيح لما اعتمد في الاردن خرج الى البرية فاقام بها صايم اربعين يوما *Idque quia Christiani, post ascensum Domini nostri Christi in cœlos, ubi festum paschatis celebrâssent, die crastino jejunium quadraginta dierum incipiebant, quod deinde solvebant, sicut fecit Dominus noster Christus; utpote qui postquam baptizatus in Jordane fuisset, in desertum abibat, ubi quadraginta dies jejunus manebat.* Et paucis interjectis فوضعوا هولى البطارقة حسابا للفصح ليصوموا النصارى اربعين يوما ويكون فطرهم في يوم الفصح *Et statuebant patriarchæ isti* (Demetrius Alexandrinus, victor Romanus, &c.) *paschatis computum, ut jejunarent Christiani quadraginta dies, & die paschatis jejunium solverent.* Eutych. Alexand. Annal. tom. 1. p. 362. 363. E quibus omnibus manifestum evadit, quadragesimale jejunium secundo post Christum natum labente seculo & notum fuisse ac observatum. Qui plura veterum testimonia de eodem desiderat, consulat velim, Euseb. vit. Constant. l. 3. c. 18. Greg. Naz. orat. 4. & 42. S. Basilii de jejunio hom. 1. 2. Epiph. expos. fid. & ad hær. 75. par. 3546. Ambros. in Luc. l. 4. velut semel dicam, consulat patres. Vix enim in quempiam eorum incidat qui hujus jejunii non meminit, ut suis diebus religiose observati.

Ἡ τετράδα καὶ παρασκευή. Quarta & sexta (hic παρασκευὴ vocata) cujusque per totum annum hebdomadis feria, non minori quam ipsa quadragesima religione, jejuniis antiquitùs dicata est. Gratianus ex dictis Apollonii *Jejunia sane legitima, id est, quarta & sexta feria, non sunt solvenda, nisi grandis aliqua necessitas adfuerit, quia quartâ feriâ Judas de traditione Domini cogitavit, & sextâ feriâ crucifixus est salvator.* Gratian. de consecrat. dist. 3. c. 16. v. & cap. 11. Clemens Alexandrinus, Οἶδεν αὐτὸς καὶ τῆς νηστείας τὰ αἰνίγματα, τῶν ἡμερῶν τούτων, τῆς τετράδος, καὶ τῆς παρασκευῆς λέγω. ἐπιφημίζονται γὰρ, ἡ μὲν Ἑρμοῦ, ἡ δὲ Ἀφροδίτης. Clem. Alex. Strom. l. 7. Epiphanius inter hæreticas Aerii opiniones hanc recenset, quod statuerit τετράδα καὶ προσάββατον νηστεύειν. Epiph. hær. 75. par. 2. ubi sextam feriam & προσάββατον dictam observes. Petrus Alexandrinus ἐκ ἐγκαλεῖ τις ἡμῖν παρατηρουμένοις τετράδα καὶ παρασκευήν, Petr. Alex. can. 15. Eutychius quoque Alexandrinus لان الروم الملكية انما متركون إكل السمك في اليومين الشرفين اعني الاربعا والجمعة علي مدار السنة *Græci enim Melchitæ piscium esu duobus diebus insignibus, viz. quartâ & sextâ feriâ, per totum anni decursum abstinent.* Eutych. Alex. annal. tom. 1. p. 522. Ut alia taceam, restat adhuc non minus insignis iste quam obscurus Tertulliani locus, *Cur stationibus quartam & sextam sabbati dicamus, & jejuniis parasceven.* Tertul. de Jejun. adv. psych. cap. 14. Verum ut genuinum horum verborum sensum assequamur, tenendum est, duplex antiquis jejuniorum genus in usu fuisse, unum longius usque ad vesperam productum, alterum brevius, quod horâ nonâ, hoc est tertiâ pomeridiana terminatum est. Quartam autem & sextam feriam breviori huic jejunio dedicabant. Epiphanius, τετράδι δὲ καὶ ἐν προσαββάτῳ ἐν νηστείᾳ ἕως ὥρας ἐννάτης, Epiph. expos. fidei. Eutychius Alexandrinus, وكذلك من احب ان يصوم الاربعا والجمعة في السنة كلها فله ان يصوم للتاسعة ولا ياكل سمكا *Eodem modo si cui visum fuerit feriâ quartâ & sextâ per totum annum jejunare, illi permissum est etiam ad nonam jejunare & piscibus abstinere.* Eutych. Alex. annal. tom. 1. p. 522. Huc respicit & Socrates ubi ait, ἄλλοι δὲ ἄχρις ἐννάτης ὥρας νηστεύοντες, διδόασιν ἔχειν τὴν ἑστίασιν, Socrat. hist. Eccles. l. 5. κεφ. κβ'. Et ipse quoque Tertullianus verbis disertis ait, *non quasi respuamus nonam, qui & quartâ Sabbati & sextâ plurimum fungimur.* Tertul. de jejun. adv. psych. cap. 10. Hujusmodi porro jejunia, quæ ultra horam nonam non extendebantur, Tertullianus *Stationes* appellat, & has enim horâ nonâ terminatas esse, ex his ipsius verbis constat, *Æque stationes nostras ut indignas, quasdam vero & in serum constitutas, novitatis nomine incusant, hoc quoque munus & ex arbitrio obeundum esse dicentes, & non ultra nonam detinendum, de suo scilicet more.* Tertull. ibid. Ubi dicit itaque loco supra laudato, *Quartam & sextam sabbati stationibus dicatam esse*, nihil aliud velit, quam istis diebus jejunia usque ad nonam horam prorogata esse, quæ propterea, & *Stationum semijejunia* vocat ibid. cap. 13. Quòd etiam, postquam dixerit, *cur stationibus quartam & sextam sabbati dicamus*, addit protinus, *& jejuniis parasceven*, clarè satis ostendit, aliquid discriminis inter *stationes* & alia jejunia interesse. Quid autem sibi velit per *parasceven* hoc in loco non adeo promptum est definire. Jacobus Pamelius in notis ad hunc Tertulliani locum sabbatum hîc parasceven novè nuncupari scribit. Cùm Tertullianus autem proximis etiam verbis, non minus quam alibi, sabbatis non jejunandum esse, præterquam unico, dicat, nihil à mente illius magis alienum effingi potuit, quàm *parasceven*, quam hîc jejuniis dicatam asserit, *Sabbatum* interpretari. Dionysius Petavius in animadvers. ad Epiphan. expos. fid. hoc Tertulliani loco sextam feriam per parasceven indigitari putat. Nimirum, inquit, Tertulliani tempore, cum stationes feriâ quartâ & sextâ fierent, ambæ quidem ad nonam duntaxat horam prorogatæ sunt, sed feriâ quartâ statim post stationis exitum, horamque nonam jejunium solvere licitum fuit; sextâ verò feriâ expleto stationis tempore non statim fas erat vesci, sed ad vesperam tantum: ac proinde hîc sextam feriam Tertullianus non stationibus tantum sed & jejuniis dicatam asserit. Quandoquidem autem nulla jejunii, sextâ magis quam quartâ feriâ, usque ad vesperam antiquitùs producti vestigia extant, & nihil apertius esse potest, quam ex Tertulliani mente *parasceven* hîc à sexta feria distingui, cùm hanc stationibus, illam jejuniis dicatam distinctè scribat, hoc loco parasceve propriè sic dicta, sive παρασκευὴ τοῦ πάσχα ut vocatur Joh. 19. 14. ea nimirum quæ paschalem solennitatem proxima antecedit, intelligenda videtur, quam S. Chrysostomus τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην παρασκευὴν appellat λογ'. ϛμϛ'. tom. 5. p. 906. edit. Savil. Hæc enim ut Dominicæ passioni commemorandæ peculiariter consecrata, arctioribus perpetuò, quam reliquæ sextæ, vel etiam quartæ feriæ jejuniis celebrata est.

Τηρεῖσθαι τὴν τετράδα. Hæc usque ad κυριακὴ λογίζεται inclusive ex MS. Bodleiano restituimus: ut & ea, quæ nonnullis interjectis sequuntur, viz. ἀπὸ ὧν εἰρήκαμεν, usque ad καὶ τῆς διακαινησίμου. Porro hîc tres quotannis excipiuntur septimanæ, quibus feriæ quartæ & sextæ jejunia prætermittere licet, vel potius, quibus jejunare Græcis non licet. Dictæ tres septimanæ sunt, primo quæ Apocrèon præcedit, deinde quæ τυροφάγος, & tertio quæ διακαινήσιμος appellatur. Primo autem, Græcorum κυριακὴ ἀπόκρεως nostræ dominicæ sexagesimæ respondet; Septimana, quæ dictam dominicam antecedit, ἑβδομὰς τῆς ἀπόκρεω nuncupatur. Hebdomadis igitur, quæ hanc præcedit, & προσφωνήσιμος dicitur, feria quarta & sexta non jejunandum esse, Balsamon hîc tradit, idque propterea, quod Armenii tunc temporis propter Ninevitas jejunent. Alii autem tradunt, Armenios dictam hebdomadem προσφωνήσιμον, sive προσφωνήσιμον (ut nonnunquam scribitur,) jejunus deputasse propter Artziburium: (unde & ipsa hebdomas Ἀρτζιβούριος etiam appellatur) Nimirum Sergius Armeniorum hæresεos autor Canem habuit Ἀρτζιβούριον vocatum, quem à feris devoratum Armenii cum Sergio lugebant, διὰ τὴν καὶ νηστείαν τῷ πένθει προσθεῖναι, ut in Typico sabæ traditur: ubi etiam aliæ hujus jejunii causæ commemorantur, inter quas & hæc à Balsamone tradita, nimirum propter Ninevitas, recensetur. At idem Balsamon in responsis ad Marcum Alexandrinum, Armenios hebdomadem πρὸ τῆς ἀπόκρεω propter Ninevitas, & διηγούμενοι propter Artziburium, jejunasse scribit, ὅτι καὶ τὸ διηγούμενον νηστεύουσιν οἱ Ἀρμένιοι διὰ τὸ Ἀρτζιβούριον, Bals. ad interrog. 52. Ut ut est, cum Armenii hæretici ridiculum hoc & ridiculum hebdomadæ πρὸ τῆς ἀπόκρεω instituissent jejunium, Græcis orthodoxis visum est, nec quarta nec sexta ejusdem septimanæ feria jejunare, ne cum Armeniis consentire viderentur. De his jejuniis à Græcis prætermissis, sic Nicolaus Patriarcha ad Anastasium Abbatem scribit,

Τὴν ἑβδομάδα ἣν λαλῶ τὴν πρὸ τῆς ἀπόκρεω,
Ἣν καὶ ἐπονομάζομεν τὴν τοῦ Ἀρτζιβουρίου,
Οἱ πλεῖστοι ἔθος ἔλαβον αὐτῶς καταλύειν,
Τετράδα καὶ παρασκευήν, οἱ κοσμικοὶ τὰ κρέας,
Ὡσαύτως καὶ οἱ μοναχοὶ τυρὸν μεταλαμβάνειν,
Καλῶς νοοῦντες, ἀληθῶς καὶ πράττοντες ὁμοίως,
Εἰ μὴ φυλάξει κατέχονται διὰ τῆς τῶν Ἀρμενίων,
Καὶ ἄχρι καὶ τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρτζιβουρίου,
Καλῶς ποιοῦσι λύοντες ἅπασαν ὑποψίαν·
Εἰ δὲ τινὲς ὀρθόδοξοί εἰσι καὶ διὰ προσηνεῖς
Εἰς μάτην προφασίζονται λύοντες τὴν νηστείαν.

Proxima hebdomas, cujus quarta sextaque feriæ jejuniis hîc eximuntur, est ἡ τῆς τυροφάγου. At dominica τῆς τυροφάγου eadem est ac nostra quinquagesima, ac proinde septimana præcedens, quæ ab eâ ἑβδομὰς τῆς τυροφάγου denominatur, hîc intelligenda est. Hujus enim hebdomadis quartâ & sextâ feriâ non jejunant. Nicephorus quidem Patriarcha, qui & ὁμολογητὴς dicitur, Monachis solis, non item aliis istis diebus jejunare præcepit: & ipsis quoque Monachis post missam præsanctificatam, caseum & ova comedere permisit, ὅτι δεῖ, inquit, νηστεύειν τὰς μοναχὰς τῇ τετράδι τῆς τυροφάγου, καὶ τῇ παρασκευῇ, καὶ μετὰ τὴν τῶν προηγιασμένων ἀπόλυσιν ἐσθίειν τυρὸν καὶ ὠά. Ἀναιρεῖται δὲ ὁ τρόπος οὗτος τὸ τῶν Ἰακωβιτῶν τὸ δόγμα καὶ τὴν τῶν Τετραδιτῶν αἵρεσιν. Extat hic Nicephori Canon in Juris Græco-Romani l. 3. ubi tamen pro καὶ ὠὰ legitur, ἕως ὧν ἀριστῶσιν. Sed Anastasius Cæsariensis Canonem hunc citans καὶ ὠὰ legit: quæ etiam verior haud dubiè est lectio. Johannes Leunclavius loco citato τῆς τυροφάγου *Septuagesimæ* malè vertit, pro *quinquagesimæ*. Nam Dominica septuagesimæ Græcis

cis κυριακὴ τῶ ἀντίπα vocatur. Ultima hebdomas, cujus hic fit mentio, est διακαινήσιμος vel ut nonnunquam scribitur, διακαινήσιμος & διακαινίσιμος. Sic vocatur tota illa septimana, quæ festum paschatis sequitur. Hujus autem quartam sextamque ferias jejuniis exceptas esse, Typicum quoque docet, ἐξαιρέιται δὲ ἡ τετάρτη αὐτῆς καὶ παρασκευὴ, ἀπὸ ἀυτῆς τῆς διακαινησίμου. At quare hac quoque septimanâ non sit jejunandum? Respondet Balsamon hoc loco, propterea quod tota hæc septimana ὡς μεγάλη κυριακὴ, hoc est, *tanquam magna dies paschatis*, reputatur. Consentit Typicum, Η γὰρ διακαινήσιμος πᾶσα, ὡς μία ἡμέρα λογίζεται, ἢ ὡς αὕτη ἡ μεγάλη κυριακή. Et ipse rursus Balsamon in responsis ad Marcum Alexandrinum, κατὰ δὲ τὴν ἑβδομάδα τῆς διακαινησίμου ἀναιδῶς κρεοφαγοῦσιν κατὰ τὴν αὐτῆς τετράδα καὶ παρασκευήν· ὡς μία γὰρ λογίζεται κυριακὴ τὸ ὀκταήμερον τοῦτο διάστημα. Balf. ad Marc. interrog. 52.

Ἀναγνωστὴν καὶ τὰ. Hæc usque ad finem hujus interpretationis ex MS. Bodleiano nunc primum edimus. Extant autem, quæ hic Balsamone commemorantur, ad calcem scholiorum ipsius in nomocanonem Photii in editione Gentiani Herveti.

In Can. LXX.

Ει τις ἐπίσκοπος. Johannes Antiochenus hunc Canonem sic legit, Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς νηστείαν μετὰ Ἰουδαίων, ἢ συνεορτάζει μετ' αὐτῶν, ἢ δέχεται παρ' αὐτῶν τὰ τῆς ἑορτῆς ξένια, οἷα ἄζυμα ἢ τοιαῦτα, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. Joh. Antioch. collect. can. tit. 37.

Τὰ τῆς ἑορτῆς ξένια. Cum solenne Purim celebrarent Judæi, sibi invicem partes de convivio mittere solebant, Esth. IX. 19. Et sic in aliis quoque Festivitatibus, Christianos olim inter Judæos versantes, hujusmodi ab iis portiones accipere non puduit. De hoc Ecclesiæ primitivæ præsules certiores facti, hoc Canone id interdicunt: & pœnas ab accipientibus exigunt, idque ne Christiani cum Judæis jejunia vel festa peragere viderentur.

Λέγουσιν οἱ πολλοὶ ἀλίσκεσθαι. Demetrius Chomatenus Archiepiscopus Bulgariæ ad hanc Constantini Cabasilæ interrogationem, Πῶς λογίζονται τὰ παρὰ τῶν Λατίνων ἱερουργούμενα ἄζυμα κοινὰ, ἢ ἅγια; respondit Λατινικῶν δὲ ἀζύμων ἰδίως οὐδαμοῦ κανὼν μέμνηται, οἷα δηλονότι, ὡς ἔοικε, τοῦ τῶν ἀζύμων ἔθους ἐν τῇ τῶν Ρωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐπισημαινόμενος· ἐξ οὗ ἄρα τὸ τοιοῦτον ἔθος ἀνέκυψε, πολλοὶ τῶν ἡμετέρων κατὰ ζῆλον ὑπερβάλλοντα παρέχομεν ἰδίοις καθ' ἑαυτοὺς, ὡς ὑπόλογον, τοῦτο ἀπεσιωπήσαμεν. Juris Græco-Rom. l. 5.

Arist. Λαϊκὸν ἀφορίσεις. In Aristeni epitome à Justello editâ nihil de iis, qui gentilia sapiunt, exprimitur, nec quicquam aliud loco Canonis LXX. & LXXI. occurrit quàm Λαϊκὸς ἀφορίσεις τὸν ἰουδαΐζοντα· τὸν δὲ κληρικὸν καθαιρήσεις.

In Can. LXXII.

Η Ελαιον ἀφοριζέσθω. Post ista verba in Joh. Antiocheni collectione tit. 46. hæc adduntur, καὶ τὸ ἐπίπεμπτον προστιθέτω μεθ' οὗ ἔλαβεν. Quæ etiam in Græcis Balsamonis codicibus antehac editis leguntur. Legit & Aristenus, ut tam ex epitome, quam interpretatione ipsius patet; uti & Josephus Ægyptius in paraphrasi Arabicâ qui hunc Canonem sic interpretatur, ايما كاهن او علماني اخذ من الكنيسة زيتا او شمعا سرقة فلينفا من الكنيسة او يرده عوض ما اخذه خمسة اضعاف ويوبخ على ذلك بما يراه رييسه ويقبله وان هو خالف فلموبخ بتلك الغرامة وليحرم البتة *Quicunque Sacerdos aut Laicus oleum vel ceram ex Ecclesiâ furtim acceperit, expellatur Ecclesiâ; vel loco ejus rei, quam accepit, quintuplum restituat, & puniatur insuper, prout præfecto ipsius visum fuerit, & eum recipiat: sin contradixerit, eadem pœnâ mulctetur, & prorsus excommunicetur.* At in codice Bodleiano, quem nunc edimus, hæc verba non habentur; uti nec in Harmenopuli Canonum epitome sect. 5. tit. 2. omittuntur & in Latinâ Gentiani Herveti translatione: & quod præcipuum est, nec Balsamon in hujus, ut nec Zonaras in proximi Canonis (quo hunc etiam tractat) interpretatione, horum verborum meminit; Et idcirco nec eos in suis Codicibus ista legisse non immeritò suspicemur.

Οὐ πενταπλᾶν βάλε). Ad finem integri præsentis Canonis, ut ante observatum est, in nonnullis codicibus additur, καὶ τὸ ἐπίπεμπτον προστιθέτω μεθ' οὗ ἔλαβεν. Qui epitomen Canonis fecit, ἐπίπεμπτον per πενταπλᾶν interpretatus est, ut & Josephus Ægyptius per خمسة اضعاف *Quintuplum*, sic enim & חמש ידות חמש LXX. πενταπλασίως, Arabicè vertitur, Gen. XLIII. 34. quomodo & Avicenna ait, بدل فلفلة اضعافه البنج بزر *Loco ejus (viz. opii) triplum seminis hyoscyami usurpatur.* Avicen. p. 133. Verum rectè hic notat Aristenus, ἐπίπεμπτον non tantundem esse ac πενταπλᾶν, nec Canonem velle πενταπλᾶν ἀποδίδοσθαι, sed αὐτό τε ἀποδοθῆν, ἤτοι quam quod aufertur, & insuper τὸ τε ἐπίπεμπτον. Quid autem per ἐπίπεμπτον intelligendum sit, ex Macrobii definitione τῶ ἐπιτρίτου (nam eadem est utriusque ratio) optime dignoscamus. *Et est ἐπίτριτος inquit, cùm de duobus numeris major habet totum minorem, & insuper ejus tertiam partem; ut sunt quatuor ad tria; nam in quatuor sunt tria, & tertia pars trium, id est, unum; & is numerus vocatur ἐπίτριτος, deque eo nascitur symphonia, quæ appellatur διὰ τεσσάρων.* Macrob. in somn. Scipion. l. 2. c. 1. Eâdem itaque ratione ἐπίπεμπτον hoc in loco quiquintum, hoc est, semel rei ablatæ pretium & quintam insuper ipsius partem continet; adeo ut Canon latissimo sensu τὸ πενταπλᾶν non exigat, quemadmodum Aristenus rectè monet.

In Can. LXXIII.

Σκεῦος χρυσοῦν. Basilica, ὁ δὲ παυλάτος ἀπέτιμε τὸ ἱεροσυλεῖν τὰ τῶν ἱερῶν ἢ μοναστηρίων ἢ θείων χρήματα ἰδιώτῃ ἐν ταῖς ἰδίαις χερσίν. Basil. l. 60. tit. 45. cap. 2. καὶ δὲ παυλάτος ὁπότε καὶ ὁ ἱερεὺς ὁ ἐκ μοναστηρίων χρήματα ποιήσας, ὁ τὸ ἀφιερωθὲν τῷ Θεῷ, ibid. cap. 5. Johannes Antiochenus ex primâ constitutione tit. 29. IX. libri Codicis, Εἴ τις ἀγνοεῖ τὸ ἱερὸν πράγματα, ἀπὸ οἰκίας καὶ περιεχομένων ὑπαχθῇ αὐτὰ, ὡς ἱερόσυλος τιμωρείσθω. Joh. Antioch. nomocan. tit. 46. Egbertus Archiepiscopus Eboracensis, *Si quis Episcoporum, vel Presbyterorum, vel ministrorum ex rebus Ecclesiæ, quæ in cunctis quibuscunque locis à fidelibus largiuntur, aliquid auferat, & male rapta cum confusione restituat, & excommunicatorum etiam sententiam subibit.* Egbert. in excerpt. can. 71. vide & Alexii Comneni novellam περὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν, καὶ περὶ τῶν μὴ δύνασθαι ταῦτα κινεῖσθαι. in Juris Græco-Rom. l. 2. p. 124.

In Can. LXXIV.

Ε Πίσκοπον κατηγορηθέντα. Anno æræ Dionysianæ 394. Arcadio tertium & Honorio secundùm Coss. tertio Kalendarum Octobris, provinciale Concilium Constantinopoli celebratum, Agapii & Bagadii causam examinabat, quorum uterque tunc temporis Episcopatum Bostræ sibi vendicabat. Bagadius nimirum depositus fuerat, & Agapius in locum ipsius electus: synodo vero congregatæ constabat, Bagadii depositionem à duobus solis Episcopis factam fuisse. Quocirca à Nectario reliquisque ei consentientibus Episcopis decernebatur, non licere in posterum eum qui reus examinatur à tribus, nedum à duobus, deponi, sed majoris Synodi & provinciæ Episcoporum sententiâ, καθὼς καὶ οἱ Ἀποστολικοὶ κανόνες διωρίσαντο. Quibus verbis præsens haud dubie Canon indigitatur, utpote quo solo ex Apostolicis Episcopi accusatum causam à Synodo dijudicandam esse constituitur.

Τὸ γὰρ παρανόμως. Hæc usque ad absoluta in hunc Canonem Balsamonis Scholia in impressis antehac codicibus Græcis desiderantur. Sed Gentianus Hervetus legit, & latinè vertit. Nos Græcum textum ex MS. Bodleiano nunc primùm in lucem proferimus.

IN

IN CAN. LXXV.

Αἱρετικὸν μὴ προσδέχεσθαι. Cùm Athanasio à Meletianis vitio verteretur, quod Macarius unus ex ipsius Diaconis mysticum poculum fregerat, ille tanquam ex hujus Canonis præscripto respondebat, Meletianos, qui hoc ei objecerant, hæreticos esse, ac proinde ad testimonium contra ipsum ferendum non admittendos, ut qui fide prorsus sint indigni. Verba ejus sunt, *Μελετιανοὶ γάρ εἰσιν οἱ κατηγοροῦντες, καθόλου ἐκβληθέντες καὶ σχίσαντες, χριστιανοὶ γὰρ καὶ ἐχθροὶ τῆς ἐκκλησίας γεγόνασιν, οὐ νῦν ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μακαρίου Πέτρου καὶ μάρτυρος γενομένου* &c. Athanas. ad Imper. Constant. Apol. Idem postea constitutum fuit à secundâ quoque Synodo Oecumenicâ Constantinopoli celebratâ, decernente, *ἵνα μήτε τοὺς αἱρετικοὺς εἶναι ἐξὸν κατηγορίας κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων ὑπὲρ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ποιεῖσθαι*, Synod. C P. can. 6 Vide & Concil. Chalced. can. 21. S. Augustinus hæreticos etiam à Presbyteri accusatione rejicit, *Nam hæreticorum*, inquit, *accusationes contra Catholicum Presbyterum admittere nec possumus nec debemus*, Aug. in append. epist. 10. Concilium vero Toletanum quartum hæreticorum testimonium nullâ in re nedum contra orthodoxum quemlibet, admittendum esse censet, dicens, *Infirmari ergo oportet eorum testimonium, qui in fide falsi accedunt, nec eis est credendum, qui veritatis à se fidem abjecerunt*, Concil. Tolet. 4. c. 63. apud Gratian. decret. part. 2. caus. 2. quæst. 7. cap. 24. v. & cap. 25. Justinianus, *Sancimus contra orthodoxos quidem litigantes nemini heretico, vel his etiam qui Judaicum superstitionem colunt, esse in testimonio communionem, sive utraque pars orthodoxa sit, sive altera*. l. 21. Cod. de hæreticis. Et in Basilicis, *Τῶν αἱρετικῶν οἱ μὲν Μανιχαῖοι, καὶ οἱ Βορβορῖται, ἢ Ἕλληνες, ἢ ὀφῖται, ἢ οἱ τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν σέβοντες ἐν μηδενὶ μαρτυρείτωσαν. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἐν δίκαις μὲν ὀρθοδόξων ἔχειν ἀπαιτεῖν μὴ δεχέσθωσαν*. Basilic. l. 21. tit. 1. c. 44. Hinc Photius Patriarcha C P. *Αἱρετικὸς δὲ οὐδόλως κατηγορεῖ ὀρθοδόξου, εἰ μὴ περὶ βουλευτικῶν καταστάσεων ὁ ὀρθόδοξος ἐνάγεται*, Phot. nomoc. tit. 9. cap. 2.

Ἀλλὰ μηδὲ πιστὸν ἕνα μόνον. *Accusatio Episcoporum non est facilè recipienda, dicente Domino, non suscipies vocem mendacii; & Apostolus inquit, adversus Presbyterum inscriptionem non recipiendam absque duobus vel tribus idoneis testibus. Si hæc de Presbyteris vel cæteris fidelibus sunt præcavenda, quanto magis de Episcopis?* Sixtus pap. 2. apud Gratian. decret. part 2. caus. 2. quæst. 7. c. 19. *Ἑνὸς δὲ μαρτυρία οὐκ ἔστι δεκτὴ ἐν οἱᾳδήποτε δίκῃ, κἂν συγκλητικὸς εἴη*. Basil. l. 21. tit. 1. c. 32 *Εἷς μόνος μάρτυς οὐ πιστεύεται κἂν ἀξιωματικὸς εἴη*. Glos. ibid.

IN CAN. LXXVI.

Ὅτι οὐ χρὴ ἐπίσκοπον. Paulinus Episcopus Antiochiæ, è vitâ jam decessurus, Evagrium sui loco ordinabat Hinc Theodoretus observat, *πρὸς τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον* provectum fuisse Evagrium, & multos simul Canones violatos, *ὅτι γὰρ ἀνθ' ἑαυτοῦ τὸν τελευτῶντα χειροτονεῖν ἀπείρηται*. Theodoret. hist. Eccles. l. 5. c. 23. quibus verbis ad hunc Canonem respexisse videtur, quo cautum est, ne quis alium sui loco ordinaret. Etiamsi enim ipse Canon cognatorum solummodo mentionem faciat, & Evagrium Paulini cognatum fuisse non constet; Canon tamen violatus est, eo quòd Paulinus decessurus alium sui loco constituerit: de alienis enim æque ac cognatis illum intelligendum esse, rectè observat Balsamon.

Χειροτονεῖν ὃν βούλεται. Johannes Antiochenus legit *χειροτονεῖν οὓς ἂν αὐτὸς βούληται.* Coll. Can. tit. 6. M S. Bodl. *ὃν βούλεται χειροτονεῖν*. At hæc verbis, *εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς ὃν βούλεται χειροτονεῖν*, in Holoandri exemplari desiderantur.

Τοῦ κληρονόμου. Joh. Antiochenus collect. can. tit. 6. & impressi Codices legunt *ὑπὸ κληρονόμων*. Aristenus *ὑπὸ κληρονόμων*. At omnia hæc *κλῆρον ἀνθρώπινον· οὐ γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ὑπὸ κληρονόμους ὀφείλει τιθέναι*. Gentianus Hervetus non legit, vel saltem latine non vertit: legenda verò esse, ex scholiis non minus, quàm ex Joh. Antiocheni collectione patet.

IN CAN. LXXVII. ET LXXVIII.

Ἀνάπηρος δὲ εἰ μὲν τὴν ἱερωσύνην. Similem huic quæstionem Marcus Alexandrinus Theodoro Balsamoni proposuit, his verbis conceptam, *Λελωβημένος ἢ ὕστερον μετὰ ἀξιωθῆναι βαθμοῦ ἀρχιερατικοῦ, ἢ ὁ μετὰ τὴν ἱερωσύνην κοπτόμενος, χρηστὸς εἴη τοῦ τοιούτου καὶ μετὰ τὸ πάθος ἱερουργεῖν ἢ οὔ*; i. e. *Marcus aut Mancus num habebiturne gradu sacerdotali dignus? aut qui post sacerdotium mutilatus est, permittetur ne post vitium sacra facere, an non?* Ad hanc solvendam quæstionem Balsamon præsentes duos Canones citat, & mox hæc subjungit; (quæ, ad pleniorem hujus quæstionis solutionem & Canonum horum interpretationem conducentia, digna sunt tam Græce quam Latine apponi) *ὅσοι πάντως τὰ τοιαῦτα νοσήματα πρὸ ἱερατικῶν βαθμῶν κεκώλυνται δέχεσθαι, χειροτονίας οὐκ ἀξιωθήσονται· οἱ δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν οὕτω πάθοντες, οὐκ ἐμποδίζονται διὰ τὴν νόσον ἱερουργεῖν, καὶ οὕτως ἀσθενῶς ἔχοντες ἀκωλύτως ἱερουργήσουσι. τοῖς γὰρ θεσπίσμασι δοκεῖ διὰ λώβην σώματος τῆς ἱερουργίας τινὰ μὴ κωλύεσθαι. εἰ δὲ τῆς ἱερατείας τὸ ἐπιτήδευμα ἐμποδίζει τὸ τῆς νόσου βάρος, τῆς ἱερουργίας παύσεται ὁ νοσῶν, τοῦ δὲ ἀξιώματος οὐκ ἀλλοτριωθήσεται· ἀλλὰ μᾶλλον ἐλεηθήσεται, καὶ ἀπολαύσει τῆς προτέρας τιμῆς, ἕξει δὲ καὶ τὰ πρὸς ζωαρκίαν, καὶ τὰ λοιπὰ, κατὰ τὴν προτέραν συνήθειαν.* *Quicunque igitur morborum aliquorum vitio prohibiti fuerint sacerdotalium graduum jura exequi, ordinatione digni non habebuntur. Qui autem post ordinationem sic male affecti, sacra facere morbo non impediuntur, & sic etiam imbecillâ constituti valetudine, sacra libere celebrabunt. Nam Dei oraculis planè neminem à sacrorum celebratione propter corporis mutilationem prohiberi. Quod si morbi devitum officio sacerdotis sit impedimento, sacra exercere desinet ægrotus, à dignitate autem non alienabitur: quin potiùs miserandus erit, & priore quidem honore fruetur, quin & quæ ad vitam sustentandam sufficiunt, habebit, & reliqua, juxta priorem consuetudinem.* Balsam. ad Marci Alexand. interrog. 23.

IN CAN. LXXIX.

Εἴ τις δαίμονα ἔχῃ. Qui à Dæmone corripiuntur & vexantur, non tantum *Dæmoniaci*, sed & *arreptitii* vocantur, & nonnunquam *Energumeni*; unde & *energema* pro vi dæmonum in malam partem usurpatur à Tertulliano, adv. hæret. c. 30. Hos ab officio quocunque sacerdotali obeundo alii quoque Canones arcendos jubent. Concilium Eliberitanum, *Energumenum, qui ab erratico spiritu exagitatur, hujus nomen neque ad altare cum oblatione esse recitandum, neque permittendum, ut cum sua manu in Ecclesiâ ministret.* Concil. Elib. Can. 29. Arausicanum 1. *Energumeni non solum non assumendi sunt ad ullum ordinem Clericatus, sed & illi, qui ordinati jam sunt, ab imposito officio sunt repellendi.* Concil. Arausic. c. 16. Gelasius papa. 1. *Usque adeo sane comperimus illicita quæque prorumpere, ut dæmonibus, similibusque passionibus irretitis ministeria sacrosancta tractare tribuitur, quibus si in hoc opere positis, aliquid propriæ necessitatis occurrat, quis fidelium de suâ salute confidat, ubi ministros ipsos curationis humanæ tantâ prospexerit calamitate vexari? Atque ideo necessario removendi sunt, ne quibuslibet, pro quibus Christus est mortuus, scandalum generetur infirmis. Postremo, si corpore sauciatum fortassis aut debilem nequaquam sancta contingere lex divina permisit, quanto magis doni cœlestis dispensatores esse non convenit (quod est deterius) mente perculsos.* Gelas. Papa epist. ad episc. Lucaniæ. c. 21. Concilium Toletanum XI. *Benè siquidem majorum regulis definitum est, ut dæmonicis, aliisque similibus passionibus irretitis ministeria sacra tractare non liceat: Cui præcepto consensu rationis adhibito, id communiter definimus, ut nullus de his, qui aut in terram arrepti à dæmonibus elidantur, aut qualibet modo vexationis incursibus efferuntur, vel sacris audeant ministrare altaribus, vel indiscussi se divinis ingerant sacramentis: exceptis illis, qui variis corporum incommoditatibus dediti, in ejusmodi passionibus in terram appellantur elisi: qui tamen & ipsi tam diu erunt, ab officii sui & ordine & loco suspensi, quousque unius anni spatio per discretionem Episcopi inveniantur ab incursu dæmonum alieni.* Concil. tol. XI. can. 13. vide & Gratian. distinct. 33. c. 3. 4.

In Can. LXXX.

Τὸν ἐξ ἐθνικοῦ βίου. Joh. Antiochenus legit τὸν ἐξ ἐθνῶν Collect. can. tit. 36. At Synodus Nicæna prima Canonem hunc citans ἀπ' ἐθνικοῦ βίου legit. Enimvero secundus istius Synodi Canon sic incipit, Ἐπειδὴ πολλὰ ἤτοι ὑπὸ ἀνάγκης, ἢ ἄλλως ἐπειγομένων τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο παρὰ τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικὸν, ὥστε ἀνθρώπους ἀπὸ ἐθνικοῦ βίου ἄρτι προσελθόντας τῇ πίστει &c. è quibus etiam verbis clarissimè elucescit κανόνα ἐκκλησιαστικὸν ante hanc synodum extitisse, eos, qui à vitâ gentili ad Christianam fidem nuper conversi sunt, Episcopos protinus fieri prohibentem: qui alius haud dubie non fuit, quam præsens Apostolicus, quem sæpe neglectum & violatum, Synodus Nicæna dicto Canone reparat, & suâ tandem autoritate confirmat. Josephus Ægyptius in Arabicâ Canon. collectione hæc verba τὸν ἐξ ἐθνικοῦ βίου vertit, ايما رجل كان حنيفيا او وثنيا *Quicunque vir fuit Ethnicus vel Idololatra*: non me fugit حنيفيا *hanifia* posse nonnunquam significare, *Muslimum*, sive *muhammedicæ religionis sectatorem*. Sic enim حنيف *haniph* sæpe significat ab ابو حنيفة *Abu hanifa*, qui autor fuit unius è quatuor muslimismi sectis, circa religionis istius ramos versatis, quas Abulpharagius sic enumerat مذهب مالك بن انس ومذهب محمد بن ادريس الشافعي ومذهب احمد بن حنبل ومذهب ابي حنيفة النعمان بن ثابت *Secta maleci Ebn Anasi, secta muhammedis Ebn Edris Asshafiensis, secta Ahmedis Ebn Hanbeli, & secta Hanifa Alnoman Ebn Thabet*. Abulph. Dynast. 9. At Abu hanifæ præ cæteris extructum est oratorium, vocatum مشهد للامام ابو حنيفة *Oratorium antistitis Abu hanifæ*, cujus meminerunt Abulpharagius dynast. 1 x. p. 366. & Elmacinus hist. Saracen. l. 3. p. 287. De eodem Abu hanifâ vide plura in doctissimi nostri Edvardi Pocockii notis in specimen historiæ Arabum, p. 297. & Henrici Hottingeri hist. orient. l. 2. cap. 7. Ab hoc *Abu hanifa* non sua tantū ipsius secta, sed totus muslimismus vocatur الحنيفية *Alhanifiah* & muslimus حنيفي *Hanifi*. Et hæc quidem ordinaria est hujus vocabuli significatio; quæ huic tamen loco quadrare non videatur, siquidem Canones hi longè ante Muslimiticæ religionis exortum conscripti sunt. Quapropter aliunde petatur vera ipsius significatio: e linguâ nimirum Syriacâ, cujus vocabula in hâc præcipuè Canonum collectione sæpissime Arabica fiunt, ut alibi ostensuri sumus. At vox Syriaca ܚܢܦܐ *hanpho*, ut & ܚܢܦܝܐ *hanphoio*, est *Gentilis Ethnicus*. Unde vocabulum hoc Arabicum حنيفي formatum videtur; quod propterea *Ethnicus* transtuli. Sed non diffiteor alterum etiam sensum admitti posse, modo dicamus Christianos orientales, qui inter Muslimos sive Muhammedanos versantur, hunc Canonem de iis (ut par est) æque ac de Ethnicis interpretatos esse, ut Muhammedanus etiam pariter ac Ethnicus ad Christianam conversus fidem, illico non fiat Episcopus. Quod autem nec Laicus quispiam Christianus protinus evadat Episcopus, nisi inferioribus prius susceptis gradibus, à Concilio Sardicensi cautum est, can. 10.

Εἰ μὴ πω κατὰ θείαν χάριν. Auxentio Ecclesiæ Mediolensis Episcopo vitâ defuncto, orta gravissima inter cives controversia de futuro Episcopo eligendo, usque adeo ut tumultuari cœperint. Sed commodè accidit, ut vir pietate ac doctrinâ insignis, nomine Ambrosius, urbi tunc temporis præfectus esset. Hic veritus, ne mali aliquid ex tanto tumultu nasceretur, pro loco atque officio suo (ut cum Ruffino loquar) ad Ecclesiam illic contendit, seditionem populi repressurus. Cùm autem longâ ac eleganti oratione vesanos multitudinis tumultus compescuisset, omnes in unam protinus sententiam conspirantes, ipsum Ambrosium sibi Episcopum ordinari uno ore flagitabant. Hic autem adhuc catechumenus erat, ac proinde nondum baptizatus. Valentinianus verò Imperator, de populi consensu certior factus, Ambrosium etiamsi reluctantem, baptizari simul, ac Episcopum protinus ordinari jubet, vel, ut ait Theodoretus, Ταῦτα μαθὼν ὁ βασιλεὺς προσέταξε φωτισθέντα καὶ μυηθέντα καὶ χειροτονηθῆναι τὸν ἀξιάγαστον ἄνδρα. hist. Eccles. l. 4. cap. 6. atque *Dei gratiam consecutus, & initiatus sacris, & sacerdos effectus est*; ut scribit Ruffinus hist. Eccles. l. 2. c. 11. Hac tumultuariâ Ambrosii ordinatione, quâ è Catechumeno ad Episcopum illico provectus est, seriò perpensa, dicat aliquis eandem minime Canonicam fuisse, nec à præsenti Canone Apostolico admissam; utpote quo eum, qui à gentili vitâ nuper accessit, & baptizatus est, Episcopum protinus fieri prohibetur. Sed absit ut tanti Patris ordinationem irregularem fuisse suspicemur. Etiamsi enim à primâ Canonis hujus parte condemnari videatur, ultimis tamen hisce verbis, εἰ μή πω κατὰ θείαν χάριν τοῦτο γίνεται, necessariò non minus, quam prudenter annexis, planè admittitur. Enimvero repentina D. Ambrosii electio, & consequenter ordinatio, Deo potius quam hominibus adscribenda est; Deo, inquam, qui dissidentem inter sese multitudinem primo tam [illegible] intuitu in unam sententiam revocabat. Unde & ipse quoque Imperator D. Ambrosium divinitùs electum agnoscebat: ut antiqui Ecclesiasticæ historiæ scriptores tradiderunt Socrates, Ὁ δὲ βασιλεὺς θαυμάσας τὴν τοῦ λαοῦ ὁμόνοιαν, θεῖον τε [illegible] τὸ γινόμενον, ἐδήλου τοῖς ἐπισκόποις ὑπουργῆσαι τῷ θεῷ χειροτονίαν, Θεοῦ γὰρ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπων εἶναι τὴν ψῆφον ταύτην, *Imperator consensionem populi admiratus, Deique opus esse agnoscens quod evenerat, rescripsit Episcopis, ut obsequerentur Deo qui illum ordinari jusserat. Dei namque potius quam hominum suffragio illum esse designatum*, Socrat. hist. Eccles. l. 4. c. 30. Val. Theodoretus, ὑπέλαβε δὲ καὶ θεῖον εἶναι τὴν ψῆφον, ἐκ τῆς τῶν ἐναντία φρονούντων τεθαυμασμένης συμφωνίας. Theodor. hist. Eccles. l. 4. c. 6. Ruffinus, *Dei enim ait (Imperator) esse, quod discordantem populi fidem & animos dissidentes tam repente subita in unum consensum atque in unam sententiam revocaret*. Ruffin. hist. lib. 2. c. 11. Sozomenus, εὐχαριστῶν ὁ [illegible] ὅτι ἐν μεγαλοπόλει ἐκκλησίας ταῦτα ἐψηφίσθη τῷ θεῷ. Sozom. l. 6. c. 24. Et hinc est quòd Imperator Deo gratias agebat, quòd eum ad Sacerdotii munus obeundum elegerat, quem ipse regendis provinciis præfecerat; ut ibidem docet Sozomenus. Ex eo autem quòd Imperator, & ipse illum ordinari jussit, & ad Episcopos rescripsit, ut illi obsequerentur, propterea quòd divinitùs electus fuisset, facile est conjicere, tam Imperatori quam Episcopis probè satis constitisse, repentinam D. Ambrosii post baptismum ordinationem nequaquam admittendam fuisse ut Canonicam, nisi ab ipso Deo instituta esset. Sed simulac hoc iis ex subitaneo populi consensu innotuit, divino non ausi refragari suffragio, eum protinus ordinârunt, idque ex hujus Canonis præscripto, quo talis ordinatio sub hâc cautione prohibetur, εἰ μή πω κατὰ θείαν χάριν γίνεται. Et quamvis hæc conditio in secundo Concilii Nicæni Canone non exprimitur, necessario tamen supponenda est. Canones enim hominibus observandi sunt, non Deo, qui iis obligari non potest. Et idcirco ubicunque Deus suam interponit autoritatem, ut in hâc D. Ambrosii electione, universi Canones silere debent, vel saltem hanc admittere exceptionem, εἰ μή πω κατὰ θείαν χάριν τοῦτο γίνεται.

Ἢ πραγματευτήν. Glossæ Græco-Latinæ, πραγματευτὴς *Apparitor officialis*. Macarius, οἱ διάκονοι τοῦ ἄρχοντος, ὁ πραγματευταί. Macar. hom. 15. Hujusmodi viros Episcopos protinus fieri leges quoque civiles vetant. Βουλευτὴς ἢ πραγματευτὴς οὐ γίνεται ἐπίσκοπος, μὴ πρότερον ιε'. ἔτη μονάσας. ἀλλ' εἰ παρὰ ταῦτα γένηται τῇ ἰδίᾳ ἀποδίδοται τύχῃ. Eccles. constit. l. 3. tit. 1. par. 2 sed alibi, ὁ βουλευτὴς καὶ ὁ πραγματευτὴς, ἐὰν ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος γίνηται, ἐκπίπτει, ἐὰν ἦν πρὸ τούτου κληρικός. ibid. l. 1. tit. 3. const. 53. Ἀλλὰ μηδὲ πραγματευτὰς κληρικοὺς γίνεσθαι, ἵνα μὴ [illegible] τῷ δημοσίῳ οἴκῳ ὕβρεις προσγίνηται. Basilic. l. 3. tit. 1. c. 27.

In Can. LXXXI.

Προδεδραμεῖν. Joh. Antiochenus προεκτρέχειν. collect. can. tit. 14.

Ἢ πειθέσθω ἐν τούτῳ μὴ ποιεῖν, ἢ καθαιρείσθω. Joh. Antiochenus εἰ δὲ μὴ βούλεται, καθαιρείσθω, *Si autem non velit, deponatur*. Sic enim vertenda sunt hæc verba, non ut in impressis Justelli codicibus, *vel ergo ita facere persuadeatur, vel deponatur*: hæc enim versio nostræ lectioni, non illi convenit. Sed observandum est, dictæ Canonum collectioni Græcæ nunquam Gentiani Herveti versionem appositam esse, quo fit, ut

ut propter varias lectiones translatio textui sæpe non accommodetur: quod satis mirari nequeo: præcipue cum à tam eruditis viris Bibliotheca ista in lucem emissa fuerit.

χειροτονείσθω. In Simeonis Logothetæ Epitome legitur μεταχειριζέσθω.

IN CAN. LXXXII.

Οἰκέτας εἰς κλῆρον. Pronomen ἡμέτερος hic, non secus ac ἡμῖν in Canone XXIX. ab interpolatore, nescio quo, adjectum videtur, ut Canones hi ab Apostolis conditi fuisse crederentur. Nec Balsamon autem nec Zonaras istius mentionem faciunt, etiamsi de Onesimo loquantur. Johannes Antiochenus in suâ collectione totum hunc Canonem omisit, ut de verâ istius lectione nihil ex eo constet; uti nec ex Harmenopuli epitome, quæ ipsius Onesimi etiam non meminit, sed totum Canonem breviter sic exprimit, οἰκέτης ὁ κληροῦται ἄνευ γνώμης τοῦ δεσπότου. Harmen. can. epit. sect. 3. tit. 1. Sed in Arabica collectione, & omisso pronomine, & nomine corrupto legitur مثل اونسيفورس

sicut Onesiphorus; hujusmodi autem propriorum præcipuè nominum è Græcis deductorum corruptionibus nihil in linguâ Arabicâ frequentius occurrit: hinc nihilominus planè satis apparet, pronomen ἡμέτερος in codice, quo usus est Josephus Ægyptius, desideratum fuisse. Et quidem non immeritò, cùm nihil enim certius esse potest, quàm hosce Canones ab ipsis Apostolis non constitutos esse, vel tota sententia ὡς καὶ ὁ ἡμέτερος Ὀνήσιμος ἐφάνη, vel saltem pronomen ἡμέτερος expungatur necesse est.

Ὁ δὲ τέλειος νόμος. Basilica. Ἐὰν δοῦλος εἰδότος καὶ μὴ ἀντιλέγοντος τοῦ δεσπότου ἐν κλήρῳ καταλεγῇ, ἐξ αὐτοῦ τοῦ καταλεγῆναι, ἐλεύθερος καὶ εὐγενὴς ἔστω, Basil. l. 3. tit. 1. c. 31. Δοῦλος εἰδότος καὶ μὴ ἀντιλέγοντος τοῦ δεσπότου εἰς κλῆρον καταλεγεὶς, ἐλευθεροῦται. constit. Eccles. coll. l. 3. tit. 1. par. 2. Michael Attaliata, Δοῦλος γινώσκοντος τοῦ δεσπότου, καὶ ἀντιποιουμένου χειροτονούμενος κληρικὸς, ἐλευθεροῦται. Attal. Synop. tit. 3.

ἐλευθερωθεὶς προβιβαζέσθω. Quòd servus prius libertate donandus est, quam in Clerum cooptatur, Concilium quoque Aurelianense quintum decrevit, dicens, *Ut servum qui libertatem à dominis propriis non acceperit, aut etiam jam libertum, nullus Episcoporum, ab ejus tantum voluntate, cujus servus est, & eum absolvisse dignoscitur, Clericum audeat ordinare.* Concil. Aurel. 5. c. 6. Et Balsamon in constitutionum Ecclesiasticarum collectione ex codice ait, Δοῦλος δὲ ἄνευ γνώμης δεσπότου κληροῦται, εἰ μὴ πρῶτον ἐλευθερωθῇ. Constit. Eccles. coll. l. 1. tit. 3. c. 36.

IN CAN. LXXXIII.

Στρατείᾳ σχολάζων. Balsamon & Zonaras per στρατείᾳ σχολάζοντας hic intelligendos contendunt, non eos qui arma gestant, sed τοὺς φροντίδας πραγμάτων διοικοῦντας, qui quovis nimirum modo res militares administrant. Sic & Harmenopulus, qui sensum Canonis sic breviter exprimit. καὶ σχολάζων ἱερεὺς καθαιρείσθω, & ad σχολάζων in margine notat, ἀντὶ τοῦ φροντίζων πράγματα διοικῶν. Nobis autem στρατεία civilem quamlibet administrationem, magistratum, aut dignitatem, hic indigitare videtur; propterea quòd per Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν proximis verbis explicatur, & τῇ ἱερατικῇ διοικήσει opponitur: unde & in epitome tam Logothetæ quam Aristeni, pro στρατείᾳ σχολάζων, nihil substituitur præter ἄρχων, vis enim Canonis in eâ his solis verbis exhibetur, ἱερεὺς ἄρχων ἀνήρ. Quinetiam ipsa Canonis ratio ultimis hisce verbis reddita, τὰ γὰρ Καίσαρος, Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, τῷ Θεῷ, eundem hunc sensum exigit: ut sacerdotes nimirum, qui Deo toti consecrantur, politicis administrationibus nequaquam vacent. Sacerdotales enim & civiles administrationes tanto à se invicem interstitio distant, ut idem utrisque deservire nequeat: vel ut Nicephorus Gregoras ait, ὁ γὰρ ἱερατικὴ πολιτικὴ καὶ πρᾶξις πολιτικὰ ὡς τὰ πολλὰ συνιέναι πεφύκασιν, ἐναντίον δ' ἄν εἰ μὴ μαχόμενα τὰ πλεῖον πρὸς ἄλληλα φαίνονται, καθάπερ σῶμα καὶ ψυχὴ καὶ αὖ ἕνα τῶν αἰσθητῶν πρὸς γε τὰ νοητά. Niceph. Greg. hist. Rom. l. 3. Et hoc quidem inter alios Canone fretus Constantinus Mesopotamitanus, qui res publicas sub Alexio Comneno aliquamdiu administraverat, cum ab imperatore obtinuisset, ut Diaconus crearetur, se relicturum palatium, & Imperatori non amplius operam navaturum simulabat, propterea quod Canones hoc ei interdicerent, vel, ut verba ejus refert Nicetas Choniates, τοὺς γὰρ κανόνας μὴ ἐνδίδοσθαι εἰς συναφὴν καὶ Θεῷ ἱερᾶσθαι, καὶ πολιτικαῖς προσανέχειν πραγματείαις. ὑπεδείκνυε γὰρ ἅμα καὶ μὴ καλῶς συναρμόζεσθαι, ὥσπερ καὶ δουλεύειν Θεῷ τε καὶ μαμωνᾷ καὶ διαμάχεσθαι αὐτὰ ἀντικείμενα. Nicet. chroniat. in Alex. Comn. l. 2. Postea autem Imperatoris jussu privilegium ei à Patriarchâ Xiphilino concessum est, ut Deo simul & Imperatori, templo & palatio, inserviret, idque despectui habitis Canonibus, qui, ut subjungit Nicetas, τοῖς ἀμφιβίοις τούτοις ἐπιμήχανοι ἐπιχαλεπαίνοντες, *acerbas pœnas in istiusmodi ambidextros statuunt*, Nicet. ibid.

Τὰ γὰρ Καίσαρος. Hæc verba, τὰ γὰρ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ, in Aristeni, necnon in Logothetæ epitome à Justello editâ, omittuntur.

IN CAN. LXXXIV.

Ὅστις ὑβρίζει βασιλέα. Rectè hic observat Harmenopulus, quod hoc Canone, Βασιλέα μὲν ὑβρίζειν κεκώλυται, ἐλέγχειν δὲ οὐδαμῶς. *contumeliâ quidem afficere Imperatorem prohibitum est, reprehendere autem nequaquam.* Harmen. epit. can. sect. 3. tit. 3. cui suffragatur & Zonaras. Et sic quidem D. Ambrosius Imperatorem Valentinianum reprehendit, Theodoret. hist. Eccles. l. 4. c. 7. & Theodosium, ibid. l. 5. c. 17. Joh. Chrysostomus multos optimatum & magistratuum, Socrat. l. 6. c. 5. Arsenius Palæologum reprehendit simul & sacris interdixit, Niceph. Greg. hist. Rom. l. 4. alii alios, ut Ecclesiasticæ historiæ scriptores abunde testantur. Ut extra dubium sit hunc Canonem, non de justâ Imperatorum reprehensione, si deliquerint, sed de contumeliâ intelligendum esse.

IN CAN. LXXXV.

Μακκαβαίων τρία. Hi tres Maccabæorum libri in Joh. Antiocheni collectione omittuntur, in Græco nimirum textu, etiamsi in latinam versionem summâ editorum incuriâ irrepserint. vid. Joh. Antioch. Collect. can. tit. 50. Omittuntur etiam omnes omnino Maccabæorum libri in Canonicorum veteres testamenti librorum catalogo Melitonis, Euseb. hist. Eccl. l. 4. c. 25. In Gregorii Nazianzeni, Amphilochii, Epiphanii, Athanasii, Concilii Laodiceni, & Joh. Damasceni catalogis desiderantur: adeo ut hariolari nequeo, quo tandem jure vel duo eorum in Canonem admissi sunt, posteaquam antiquiores illi Ecclesiæ Christianæ præsules, eos tanquam apocryphos rejecerint.

Ἔξωθεν δὲ ὑμῖν προσιστορείσθω. Ex hisce verbis apertè colligatur librum sapientiæ Sirach, ut hic vocatur, extra Canonem esse, & tamen dignum reputari qui ab adolescentibus legatur. Et sic quidem Ecclesia primitiva, non minus quam nostra vestigiis ipsius religiosissimè insistens, non hunc solum sapientiæ librum, sed & alios nonnullos in Canonicorum numerum nunquam admisit, populo nihilosecius, & præsertim Catechumenis legendos esse statuit. Athanasius, Ἐστὶ δὲ πλὴν τούτων καὶ ἕτερα βιβλία τῆς αὐτῆς παλαιᾶς διαθήκης, οὐ κανονιζόμενα μὲν, ἀναγινωσκόμενα δὲ μόνον τοῖς κατηχουμένοις. *Præter istos*, (viz. viginti duos veteris testamenti libros) *sunt alii veteris testamenti libri, non quidem Canonici, sed qui Catechumenis solum leguntur.* Athanas. in synopsi, cujus generis ibidem enumerat, sapientiam Solomonis, sapientiam Jesu filii Sirach, libros Esther (apocryphum) Judith, & Tobiæ. Sic & Epiphanius de sapientiâ Solomonis, sapientiâ filii Sirach, ait καὶ αὗται χρήσιμοι μέν εἰσι καὶ ὠφέλιμοι, ἀλλ' εἰς ἀριθμὸν ῥητῶν οὐκ ἀναφέρονται. Epiphan. de ponderib. & mens. Johannes Damascenus de iisdem, ἐνάρετοι μὲν καὶ καλαὶ, ἀλλ' οὐκ ἀριθμοῦνται, οὐδ' ἔκειντο ἐν τῇ κιβωτῷ. Damascen. de orthod. fid. lib. 4. c. 18. Hieronymus autem, *Sicut ergo Judith & Maccabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter canonicas scripturas non recipit, sic & hæc duo volumina* (v.z. prædicta utriusque sapientiæ) *legat ad ædificationem plebis, non ad autoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam.* Hieron. præf. in proverb. Salom. Ruffinus denique de omnibus à S. Hieronymo enumeratis, *Quæ omnia*, inquit, *legi quidem in Ecclesiis voluerunt, non tamen proferri ad autoritatem ex his fidei confirmandam.* Ruffin. expos. sid.

Κλήμεντος ἐπιστολαὶ δύο. Clementem primum Episcopum Romanum duas scripsisse Epistolas, utramque ad Corinthios, traditur. Harum prior summâ laude ac approbatione à primitivis Christianis excepta fuit, usque adeo ut in Ecclesiis etiam non secus ac Canonici libri publicè legeretur, Euseb. hist. Eccles. l. 3. c. 14. Hieron. in catalog. script. Eccles. quod idem & de Polycarpi epistola ad Philippenses & Hermæ pastore affirmatur, Hieron. ibid. in Polyc. Euseb. hist. Eccles. l. 3. c. 3. Ruffin. in expos. fid. Alteram autem Clementis Epistolam cujus etiam fragmentum Patricius Junius ad calcem prioris edidit, non perinde receptam olim ac approbatam fuisse, ipse quoque Eusebius refert hist. Eccles. l. 3. c. 38. Et Photius, Patriarcha C P. ἡ δὲ δευτέρα ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς αὐτοὺς, ὡς νόθος ἀποδοκιμάζεται. Phot. biblioth. c. 112. Ambæ autem hæ Epistolæ in vetustissimo illo veteris ac novi testamenti codice M S. in Regia bibliothecâ reservato (e quo & in lucem emissæ sunt) ad calcem nimirum, eâdem quâ totus liber manu, & iisdem grandioribus characteribus exarantur. Unde non ineptam facere conjecturam liceat, has Epistolas, tempore & loco quo transcriptus est dictus codex, in Canonicorum etiam librorum censum, juxta hujus Canonis præscriptum relatas esse: alioquin enim difficillimum esset rationem reddere, quamobrem uno compingerentur.

αἱ ἐμοῦ Κλήμεντος. Cum hæc constans ac perpetua sit in omnibus M S S. loci hujusce lectio, etiamsi exinde affirmare non ausim, conjicere tamen liceat, eundem fuisse, qui Canones hosce, ac qui Constitutiones Apostolicas collegit, & quidem eum Clementem nuncupatum fuisse; quem tamen alium esse ab Episcopo Romano, qui ad Corinthios scripsit, exinde liquet, quod verbis proximè antecedentibus, ubi, Clementis Epistolæ commemorantur, non dicitur ἐμοῦ Κλήμεντος, sed in genere, sine adjecto pronomine, Κλήμεντος ἐπιστολαὶ δύο. At hîc ubi de constitutionibus agitur, pronomen etiam præficitur, καὶ αἱ διαταγαὶ ὑμῖν τοῖς ἐπισκόποις δι' ἐμοῦ Κλήμεντος. Si idem enim fuisset Clemens, qui constitutiones composuit, ac qui Epistolas, his proculdubiò, non minus quam illis pronomen istud ἐμοῦ adjectum fuisset: Adeo ut, quicunque demum ille fuit, qui Canones hosce collegit, Constitutiones quidem à se, Epistolas autem ab alio Clemente conscriptas fuisse perspicuè satis hîc ostendat. Quisnam hic Clemens alius à Romano fuerit, non facilè est definire, ac proinde hoc aliis in medio relinquendum censeo. Ipse autem conjecturâ interim ad suspicandum ducor, Clementem Alexandrinum tam Canonibus hisce, quam constitutionibus, Apostolicis vulgò dictis, colligendis operam dedisse. Hæc conjectura, ut probabilis saltem & veri non dissimilis cuiquam videatur, rationes, quibus fundatur, paucis aperiemus. Quod primò itaque ad Canones spectat, Eusebius dictum Clementem Alexandrinum, librum scripsisse testatur, cui titulus fuit, κανὼν ἐκκλησιαστικὸς, ἢ πρὸς τοὺς Ἰουδαΐζοντας. Euseb. hist. Eccles. l. 6. c. 13. Sic & D. Hieronymus eundem scripsisse refert, *De Canonibus Ecclesiasticis, & adversum eos, qui Judæorum sequuntur errorem.* Hieron. in catal. Adhæc Photius inter libros ejusdem Clementis, unum recenset, περὶ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν. Phot. biblioth. cap. cxi. At Canones hosce, qui jam *Apostolici* vocantur, *Ecclesiasticos* olim dictos fuisse, in præfatione ex veterum scriptorum monumentis palam fecimus: & in iis etiam quamplurima contra Judæos decernuntur. Ut credibilis saltem sit conjectura in dicto Clementis libro Ecclesiasticos hosce Canones primò collectos fuisse & divulgatos. Porro Eusebius quoque refert eundem Clementem Alexandrinum in libro, quem de Paschâ composuit, asseruisse, se à familiaribus suis coactum fuisse, ut traditiones, quas ab antiquioribus Presbyteris acceperat, scriptas posteris mandaret, καὶ ἐν τῷ λόγῳ δὲ αὐτοῦ τῷ περὶ τοῦ πάσχα ἐκβιασθῆναι ὁμολογεῖ πρὸς τῶν ἑταίρων, ἃς ἔτυχε παρὰ τῶν ἀρχαίων πρεσβυτέρων ἀκηκοὼς παραδόσεις, γραφῇ τοῖς μετὰ ταῦτα παραδοῦναι. Euseb. hist. Eccles. l. 6. c. 13. Has traditiones à Clemente collectas, easdem esse suspicor, quæ διαταγαὶ sive διατάξεις nuncupatæ sunt; quas quidem nihil aliud esse quam certam traditionum collectionem, totus earum contextus arguit: & Epiphanius asserere videtur, hær. 75. Num. 6. Apostolorum autem titulo propterea insignitæ videntur, quòd ipsis Apostolis per continuam traditionem acceptæ referantur. Clemens porro eas, non tantum ore tenus, sed etiam ex antiquiorum, qui propriùs ad Apostolorum tempora vixerunt, scriptis excerpsit, viz. ex Clementis Polycarpi, & Ignatii epistolis. Et quidem tanta est affinitas inter constitutiones hasce & dictas Ignatii Epistolas, ut Franciscus Turrianus & Carolus Bovius in proœmiis suis ad dictas constitutiones à se editas, exinde contendant, Constitutiones Apostolicas ab ipso Ignatio lectas fuisse. Cum ex ipsis autem constitutionibus constet, eas post Ignatii tempora fuisse scriptas, earum potius consarcinatorem Ignatii Epistolas legisse merito pronunciemus. Et quidem si ipsæ Constitutiones, quas à Clemente Alexandrino ex traditionibus tam ἀγράφως quam ἐγγράφως collectas fuisse conjicimus, hodiè extarent, nullus dubito quin hæc nostra conjectura vero adhuc similior videretur. Enimvero quæ nunc dierum in octo libros distinctæ circumferuntur, adeo sunt corruptæ & interpolatæ, ut ab iis, quæ olim extiterunt, quasque Epiphanius sæpe laudat, omninodo diversæ videantur; sententiæ enim, quas Epiphanius ex Apostolorum Constitutionibus citat, in vulgatis vel nusquam reperiuntur, vel aliter quam ab eo citantur: nonnunquam etiam & contrariæ leguntur; ut Clarissimus noster Jacobus Armachanus sæpe probavit, in dissertatione de Ignatii & Polycarpi epistolis, cap. vii, viii. ix. Et propterea Dionysius Petavius etiam confidenter asserit, *aliud fuisse Constitutionum genus, quam quibus hodiè Clementis nomen inscribitur.* Petav. in animad. ad Epiphan. hær. 70. p. 291. Verum, ut ad alia properemus, tota hæc nostra conjectura huc summatim redit; Clemens Alexandrinus amicorum precibus impulsus, traditiones hac & illuc dispersas, ex antiquorum Presbyterorum sive Episcoporum, defunctorum quidem scriptis, & adhuc viventium sermonibus, collegit, & in unum corpus congessit, & διαταγὰς sive διατάξεις τῶν ἀποστόλων idcirco cognominavit, quod ab ipsis Apostolis primo traditas fuisse crederentur; quo factum est, ut posteri ambiguo Clementis nomine decepti, Clementi Romano eas attribuerent: illi nimirum, cujus & Epistolæ ad Corinthios istis diebus, nonnullis præsertim in locis, publicè lectæ, & inter Canonicas scripturas recensitæ videntur. Cum autem Clemens Alexandrinus Ecclesiasticos etiam Canones in variis Conciliis antea celebratis constitutos collegisset, ultimo eorum, sive præsenti, non tantum duas illas Epistolas a Clemente Romano conscriptas, sed & has constitutiones à se congestas, & pro Apostolicis vulgo habitas, Concilii forsitan alicujus consensu præterea Canonicorum librorum catalogo subjungebat. Ut autem sese ab altero Clemente distingueret, hâc loquendi forma usus est, Κλήμεντος ἐπιστολαὶ δύο καὶ αἱ διαταγαὶ ὑμῖν τοῖς ἐπισκόποις δι' ἐμοῦ Κλήμεντος. Et quidem, etiamsi hujus conjecturæ veritatem aliis relinquo examinandam, ipse nihilominus fateor, quòd omnibus in utramque partem perpensis, nihil adhuc inveniri potui, quod eam incredibilem facit: sed potius stylus, quo scripsit, ætas quâ claruit, & argumenta, quæ in aliis ipsius operibus, in pædagogo præsertim Clemens Alexandrinus tractavit, me tantum non inducunt, ut credam, eum tam Canonum horum, quam constitutionum, quæ Apostolicæ vulgo dicuntur, collectorem fuisse; & ut in eâdem persistam opinione, usque dum alii veritatem protulerint.

Ἡμῶν τῶν ἀποστόλων. Post hæc ultima ultimi Canonis hujus verba, in Græcis plerisque codicibus, quibus præsertim Canones sine Scholiis continentur, hujusmodi appendix subjecta est, idque sub nomine Apostolorum, Ταῦτα μὲν οὖν περὶ κανόνων διατετάχθω ὑμῖν παρ' ἡμῶν, ὦ ἐπίσκοποι, ὑμεῖς δὲ ἐμμένοντες αὐτοῖς σωθήσεσθε, καὶ εἰρήνην ἕξετε· ἀπειθοῦντες δὲ κολασθήσεσθε, καὶ πόλεμον μετ' ἀλλήλων αἰώνιον ἕξετε, δίκην τῆς ἀνηκοΐας τὴν ἀξίαν τιννύντες. ὁ Θεὸς δὲ, ὁ μόνος ἀγέννητος, καὶ τῶν ὅλων ποιητὴς, ἅπαντας ὑμᾶς διὰ τῆς εἰρήνης ἐν Πνεύματι ἁγίῳ ἑνώσει, καταρτίσει εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν, ἀτρέπτους, ἀμέμπτους, ἀνεγκλήτους, καταξιώσει τε τῆς αἰωνίου ζωῆς μεθ' ἡμῶν, διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ ἠγαπημένου παιδὸς αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, μεθ' οὗ ἡ δόξα αὐτῷ τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ καὶ Πατρὶ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι τῷ παρακλήτῳ, νῦν τε καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. *Hæc verò vobis, O Episcopi, à nobis constituta sunt. Vos autem in iis permanentes, salvi eritis, & pace fruemini: Inobedientes autem si fueritis, puniemini, & bellum perpetuum vobiscum invicem geretis, debitas contumaciæ pœnas solventes. Deus autem, qui solus est ingenitus, universorum creator, vos omnes vinculo pacis in Spiritu Sancto conjunget, consummabit in omne opus bonum immutabiles, a querela & crimine liberos, & vitâ æternâ nobiscum dignabitur, per mediationem dilecti sui filii Jesu Christi, Dei, & servatoris nostri cum quo gloria ipsi super omnia & Deo patri in Spiritu Sancto paracleto, nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.* In Joh. Antiocheni collectione à Justello editâ loco horum verborum μεθ' οὗ ἡ δόξα &c. usque ad finem, hæc substituuntur, [illegible] ἀγέννητον [illegible] πνεῦμα τὸ ἅγιον, Ἀμήν. Verum prior lectio in aliis omnibus codicibus tam M S S. quam impressis retinetur, qui

que etiam in Arabicâ paraphrasi, quâ totus hic Canonum Epilogus vocatur وصية الرسل القديسين الاطهار *Mandatum Sanctorum purorumque Apostolorum*: ac ultima istius pars, viz. à verbis, ὁ δὲ ϑεὸς ὁ μόνος &c. usque ad finem, ac si ipsorum esset Apostolorum oratio pro iis, quibus data sunt hæc præcepta, ὀρϑοδοξως explicatur, فنسال الله الاب الذي هو وحده غير مولود خالق الكل بكلمته المولودة منه قبل كل الدهور التي هي المسيح المتجسد ان يقويكم كلكم طاعته بروح قدسه الرب المحيي الحي الطاهر الذي بدوه منه قبل كل الدهور وكل الخليقة وكل الزمان الذي هو الروح القدس البارقليط الذي احلها على تلاميذه في علية صهيون والهمهم تلك الحكمة الروحانية كذلك يحلها عليكم دايما وان يعينكم على اعمال الخير وان يجعلكم بلا عيب ويرزقكم الحياة الابدية التي هي الى دهر الدهور التي لا تنقضي ولا تزول بوساطة ربنا ايسوع المسيح الابن الحبيب الاله المخلص الذي تجسد من روح القدس ومن مريم العذاري وتانس وصلب وقام في اليوم الثالث كما تنبت عليه الانبيا الذي له التسبيح والعظمة والمجد والوقار مع الاب الحكيم العليم والروح القدس الحي المحيي الان ودايما والي ابد الدهور كلها امين *Et oremus Deum patrem, qui solus est ingenitus, universorum creator per verbum suum ab ipso ante omnia secula genitum, qui est Christus incarnatus, ut confirmet vos præstandâ ipsi obedientiâ per sanctum ipsius Spiritum, Dominum vivificantem, vivum, & purum; cujus processio ab ipso fuit ante omnia secula, & omnes creaturas, ac omnia tempora; qui est Spiritus sanctus Paracletus, quem demisit super discipulos suos in summo Sionis, eosque spirituali istâ sapientiâ inspiravit; eodem quoque modo super vos eam perpetuò demittit, & ut adjuvet vos ad bona opera perficienda, atque vos immaculatos reddat, vobisque largiatur sempiternam vitam, quæ usque ad secula seculorum manet, quæque nunquam finietur nec desinet, per mediationem Domini nostri Jesu Christi dilecti filii Dei servatoris, qui a spiritu sancto & Mariâ virgine incarnatus est, & homo factus, & crucifixus, & die tertio resurrexit, quemadmodum prophetæ de eo prædixerant, cui sit laus & majestas, & gloria; & reverentia unà cum sapiente & omnisciente patre, & spiritu sancto vivo & vivificante, nunc & perpetuo, & in secula omnium seculorum, Amen.* Hic, ut videre est, nulla posterioris lectionis vestigia extant: sed omnia priori sive communi respondent. Verum non omittendum est, hanc non propriam esse canonum horum appendicem, sed iis cum Constitutionibus Apostolicis vulgo dictis communem; his enim non minus quam iis epilogi loco adjicitur. Enimvero non in vulgatis tantum Constitutionum editionibus, sed & iis etiam Codicibus, qui Photii diebus extabant, Canones eodem, quo Constitutiones volumine compingebantur, ut ex ipso Photio constat, dicente, Ἀνεγνώσθη Κλήμεντος τοῦ Ῥώμης τεύχη βιβλίων δύο, ὧν τὸ μὲν ἐπιγράφεται, διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος, ἐν ᾧ καὶ οἱ τῶν συνοδικῶν ὀνομαζόμενοι τῶν ἀποστόλων κανόνες ἐμπεριέχονται. *Lecta sunt Clementis Romani duo librorum volumina, quorum alteri hic est titulus, Constitutiones Apostolorum per Clementem, in quo etiam illi è Synodicis Canonibus continentur, qui Apostolorum etiam adscribuntur.* Phot. bibl. num. CXII. (In quibus verbis obiter observetur velim, Photium nostræ in Præfatione expositæ de Apostolicis Canonibus sententiæ suffragari, utpote qui eos e Synodicis fuisse Canonibus nobiscum asserat.) Et hinc, ni fallor, evenit, quod διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων etiam *Canones Apostolorum* appellentur, ab authore operis imperfecti in Matthæum, in homil. 53. dicente, *Quomodo autem quidam Sacerdotes ex hominibus ordinantur, manifestè in libro octavo Canonum Apostolorum dicitur.* His enim verbis liber octavus Constitutionum aperte indicatur. Utrum ipse Canonum & constitutionum collector, quicunque demum ille fuit, eos hisce primus adjecit, necne, alii viderint. Nobis quidem nefarius aliquis βιβλιοκάπηλος Canones hosce Constitutionum calci primo subjunxisse, & sic hanc appendicem, sive Epilogum utrisque communem, quæstus gratia, effecisse videtur: & eidem forsitan non immeritò adscribantur, quæcunque corruptiones in iisdem nunc dierum inveniuntur.

11 ἑξηκοντάβιβλος. Josephus Ægyptius in Arabicâ Canonum collectione non tantum eundem Canonicorum librorum numerum exhibet, sed & eodem vocabulo Arabicis characteribus vestito utitur. Ultimus enim hic canon ab eo التطلس الحادي والثمانون *Titulus primus & octogesimus* vocatur, sic incipit, هذه اسما كتب الكنيسة التي دونها للمومنين بالمسيح من العتيقة والحديثة وهو مصحف الاكسيكنطابيبلس اعني الستين كتاب *Hæc sunt nomina librorum Ecclesiæ, quos iis, qui in Christum credunt, ex veteri & novo testamento collegimus: estque codex ἑξηκοντάβιβλος, sive sexaginta librorum.* In dinumerandis autem hisce sexaginta libris hâc orientales methodo procedunt. viz. Libros Judicum & Ruth uno volumine comprehendunt, unde Aristenus, κριτῶν καὶ Ῥούθ, ἕν. Quatuor etiam Regum pro uno reputant; & sic quoque Paralipomenon duos; Esdræ duos; & Maccabæorum tres. Reliquos veteris testamenti libros, nimirum, quinque Mosis: Jesu filii Nave; Esther; Job; Psalterium; Proverbia; Ecclesiastes, Canticum Canticorum; quatuor prophetas majores (qui in hoc Aristeni, catalogo librarii negligentiâ desiderantur) & duodecim minores, sigillatim recensent: ut omnes veteris testamenti libri sint XXXIII. Nam libri sapientiæ est ἔξωθεν, hoc est, extra Canonicarum scripturarum numerum. In novo fœdere singulos numerant, præter duas Clementis Epistolas (hic in Canonem perperam relatas) ut in unam contractas. At quatuor Evangelia; Epistolæ Pauli XIV. catholicæ VII. Clementis una, & Acta Apostolorum, collecta, & prædicto librorum veteris testamenti numero addita, supradictum sexaginta Canonicorum librorum numerum præcisè constituunt. Apocalypsis hic idcirco omittitur, quòd iis diebus, quibus collecti sunt hi Canones, à pluribus disceptabatur, Euseb. hist. Eccles. l. 7. c. 25. ed. Vales. Et ob eandem etiam rationem Epistola S. Judæ prætermissa videtur.

GUILIELMI BEVEREGII
Annotationes in Canones Concilii
Nicæni Primi.

KΑνόνες τῆς ἐν Νικαίᾳ. Oecumenicarum prima, omnium post Apostolicas celebratissima Synodus, Nicææ habita fuit, quæ Bithyniæ Metropolis est (quod propterea addendum est, ut ab aliis ejusdem nominis civitatibus distinguatur) de quâ Plinius, *Deinde Nicæa in ultimo Ascanio sinu, quæ prius Olbia*. Plin. hist. nat. l. 5. c. 32. At Scholiastes in Leonis Philosophi διατύπωσιν de ordine Ecclesiarum, quæ Patriarchæ C P. subjectæ sunt, eam Ἑλικώρην prius dictam asserit; additque, quod cum a Mysis capta fuisset, ac eversa, Lysimachus post Alexandri obitum, eam instauravit, & de filiæ Antipatri nomine, *Nicæam* vocavit, Μετὰ δὲ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν ἐκτίσθη ὑπὸ Λυσιμάχου, καὶ ὠνομάσθη Νίκαια, ἀπὸ τῆς Ἀντιπάτρου θυγατρός. Jur. Græc. Rom. l. 2. p. 29. Strabo autem eam ab Antigono conditam, & *Antigoniam* primò nominatam esse, & postea à Lysimacho instauratam scribit, his verbis, καὶ Νίκαια ἡ μητρόπολις τῆς Βιθυνίας ἐπὶ τῇ Ἀσκανίᾳ λίμνῃ. περίκειται δὲ κύκλῳ πεδίον μέγα, καὶ σφόδρα εὔδαιμον, οὐ πάνυ δὲ ὑγιεινὸν τοῦ θέρους, κτίσμα Ἀντιγόνου μὲν πρῶτον τοῦ Φιλίππου, ὃς αὐτὴν Ἀντιγονίαν προσεῖπεν, εἶτα Λυσιμάχου, ὃς αὐτὴν ἀπὸ τῆς γυναικὸς ὠνόμασε Νίκαιαν. ἦν δὲ αὕτη θυγάτηρ Ἀντιπάτρου. Strab. Geogr. l. 12. Sic & Suidas eam Ἀντιγονίαν dictam fuisse observat, mox subjiciens, μετονόμασεν δὲ Νίκαια τῇ τοῦ Λυσιμάχου γυναικί. Suid. in Νίκαια. Memnon autem de urbis hujus origine & nominis ratione longè aliter disserit: affirmat enim, nomen eam habuisse ἀπὸ Ναΐδος νύμφης, ὄνομα λαχούσης τὴν Νίκαιαν. reliqua ejus verba, quam plurimis referta fabulis, ac proinde indigna prorsus quæ recitentur, videsis apud Phot. biblioth. tinem. ccxxiv. cap. 43. Hanc urbem Nicetas Choniates προκαθημένην τῶν Βιθυνῶν μεγίστην πόλιν appellat, in Alex. Manuelis filio. Et alibi mœnia ejus ex cocto latere extructa fuisse tradit, ut nunquam, vel saltem difficulter capi potuit, Νίκαια αὐχεῖ μὲν καὶ τὸ ἐκ κεραμεῶν τειχῶν ἀσφαλὲς τε ἀνάλωτον γοῦν, πλίνθῳ φκοδομημένη πᾶσα ὀπτῇ. Id. in Andronico. l. 1. Et hinc est, quod post captum à Latinis Byzantium, hæc urbs Romanorum sive Græcorum regni sedes fuit, sic Nicephorus Gregoras, ἐντεῦθεν ἐς Νίκαιαν αὖθις ὑποστρέψας· αὕτη γὰρ ἐγεγόνει Ῥωμαίων βασίλειον μετὰ τὴν τοῦ Βυζαντίου παρῶσιν. Niceph. Greg. l. 4. Et Laonicus Chalcocondula, Ἀρμενιάδας δὲ ὑπεξιοῦσαι φασὶν Νίκαιαν τὴν Ἑλληνίδα πόλιν, τὰ βασίλεια ἐν αὐτῇ ποιουμένους, Chalco. de reb. Turc. l. 1. Verum nihil est, quod hujus urbis memoriam ad immortalitatem magis consecravit, quam celeberrimus ille omnium piissimorum Ecclesiæ Christianæ præsulum in eâ conventus. Enimvero ad dirimendas gravissimas istas, quæ Constantini verè Magni temporibus Ecclesiam miserrimè dilacerabant, controversias, omnes ubique constituti Episcopi, dicti Imperatoris jussu, in hâc urbe, eo nomine celeberrimâ, conveniebant; (vel saltem convenire poterant:) Congregati autem non tantum dictas controversias determinabant, verùm & sacros nonnullos ad Ecclesiasticam disciplinam pertinentes constituebant Canones numero viginti; quos antiquitas usque adeo venerata est, ut eos à nullâ aliâ synodo, etiamsi plurium Episcoporum conventu celebratâ violandos censeret, aut infringendos: ut cum Leone Papa Romano jure merito loquamur, *Nulla sibimet de multiplicatione congregationis synodalia Concilia blandiantur, neque trecentis illis decem & octo, quantumlibet copiosior numerus sacerdotum, vel comparare se audeat, vel præferre, cùm tanto divinitùs privilegio Nicæna sit synodus consecrata, ut sive per pauciores sive plures Ecclesiastica judicia celebrentur, omni penitùs autoritate sit vacuum, quicquid ab illorum fuerit constitutione diversum. Nimis ergo hæc improba, nimis sunt prava, quæ sacratissimis Canonibus inveniuntur esse contraria.* Leo. epist. ad Anatol. ep. C P. vide & ejusdem epistolam ad Marcianum August.

Τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Constantius Chlorus Constantini magni pater, diem obiit in Britanniâ VIII. Kal. Aug. anno primo Olympiad. 271. qui iniit ab æstivis Solstitiis anno Christi 305. ut tradit Socrates, hist. Eccles. l. 1. c. 1. rectè quidem de die, sed non item de anno. Idem enim Constantius anno sequenti, sive Christi 306. Consul sextum fuit cum Maximiano Armentario collega, ut omnes Fasti constanter affirmant. Quapropter Idacio potius credendum est, qui in fastis scribit, dictum Constantium in Gallias rum obiisse ipso & Maximiano Armentario Coss. VIII Kal. Aug. hoc est, anno Christi incarnati 306. cui adstipulatur & Eusebius in Chronico à B. Hieronymo latinè verso, quo ad secundum annum Olymp. 271. hæc notantur, *Constantius sexto decimo imperii anno diem obiit in Britanniâ Eboraci. Post quem filius ejus Constantinus ex Concubina Helenâ procreatus regnum invadit. Quarto autem Persecutionis anno Constantinus regnare orsus.* Quinetiam Constantinum eodem tempore viz. VIII. Kal. Aug. an. 306. imperium invasisse, ex ipsius obitu clarissimè evincitur. Regnavit enim, ut in eodem Eusebii loco traditur, annos XXX. menses 10. mortuus est autem Feliciano & Titiano Coss. hoc est, anno Christi 337. XI. Kal. Jun. ipso die Pentecostes; ut Socrates & Eusebius testantur, Socrat. l. 1. cap. ult. Euseb. de vitâ Constant. l. 4. c. 64. & nemo unquam contradixit. Sane ab octavo Kalendas August. anno 306. ad XI. Kal. Jun. anno 337. elapsi sunt præcise XXX. anni & 10. menses, tribus fere diebus demptis; ut extra dubium sit Constantium Chlorum obiisse, ac proinde Constantini imperium cœpisse, non anno Dom. 305. ut suspicatus est Petavius, de doctr. temp. l. XI. c. 35. nec anno 307. ut affirmat Scaliger de emend. temp. l. 5. sed anno intermedio, sive 306. VIII Kal. Aug. Hujus imperii anno decimo, qui in annum Christi 315. incidit, Balsamon his verbis, è M S. Bodleiano restitutis, Concilium hoc Nicænum habitum fuisse refert, cui suffragatur & Anonymus autor Ordinis Imperatorum C P. in Jur. Græc. Rom. l. 2. p. 181. utpote qui sic inquit, Κωνσταντῖνος ὁ μέγας ἔτη λβ΄. ὃς τῷ δεκάτῳ τῆς βασιλείας ἔτει γέγονεν ἡ ἐν Νικαίᾳ πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδος, κατὰ Ἀρείου τοῦ δυσσεβοῦς τιν΄. ἁγίων θεοφόρων πατέρων συνελθόντων. Sed alii aliter sentiunt. Nam Auctor Chronici, à Petro Stevartio editi, conventus hujus initium collocat in anno Christi 314. Dorotheus Mosembasiensis, Nilus Metropolita Rhodi, Lambertus Schaffnaburgensis, & Beda, anno 318. Palladius Florosempronienfis, Johannes Stæflexus, & alii nonnulli anno 322. quos inter & Gelasius Cyzicenus forsitan habetur, qui Synodum initiisse statuit anno Constantini XVI. Act. Concil. Nic. l. 2. c. 5. His autem explosis, communis & omnium receptissima est opinio, celebratum fuisse hoc Concilium anno Constantini 20. Christi 325. quæ quibus fulciatur argumentis, paucis ostendemus. Socrates itaque in notationibus temporis huic Synodo præfixis, se invenisse refert, eam congregatam fuisse Paulino & Juliano Coss. vicesimâ die Mensis Maii, anno Alexandri 636. Καὶ ὁ χρόνος δὲ ἐνταῦθα, ὡς ἐν τῷ σημειώσασθαι εὕρομεν, ὑπατείας Παυλίνου καὶ Ἰουλιανοῦ, τῇ εἰκάδι τοῦ Μαΐου μηνός. τοῦτο δὲ ἦν ἑξακοσιοστὸν τριακοστὸν ἕκτον ἀπὸ τῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος βασιλείας. Socrat. hist. Eccles. l. 1. c. 13. Idem etiam annus, sed alius dies, in Actione secundâ Concilii Chalcedonensis, fidei à Concilio Nicæno expositæ præstituitur: his verbis, Ἐν ὑπατείᾳ Παυλίνου καὶ Ἰουλιανοῦ τῶν λαμπροτάτων ἔτους ἀπὸ Ἀλεξάνδρου χλϛ΄. ἐν μηνὶ Δαισίῳ ιθ΄. τῇ πρὸ ιγ΄. καλανδῶν Ἰουλίων ἐν Νικαίᾳ τῇ μητροπόλει Βιθυνίας. Eadem ferè & Canonibus Græcis hujus Concilii præfigitur, viz. Κανόνες τῶν τριακοσίων δεκαοκτὼ ἁγίων πατέρων, τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων, ἐν ὑπατείᾳ Παυλίνου καὶ Ἰουλιανοῦ τῶν λαμπροτάτων ὑπάρχων, ἔτους ἑξακοσιοστοῦ τριακοστοῦ ἕκτου ἀπὸ Ἀλεξάνδρου, ἐν μηνὶ Δαισίῳ ἐννεακαιδεκάτῃ, πρὸ δεκατριῶν καλανδῶν Ἰουλίων. Sic etiam in Chronico Alexandrino iisdem Coss. dicitur quod Constantinus κατὰ τὸ κοινὸν ἔτος τῆς αὐτοῦ βασιλείας μηνὶ Δαισίῳ ιθ΄. τῶν ἁγίων πατέρων σύνοδον ἐν Νικαίᾳ ἐποιήσατο. nec abludit vetustissima illa canonum editio à Justello edita, quæ in præfatione ad hoc concilium, eundem ab Alexandro annum concilii initio assignat, sed alios coss. his verbis, *Facta est autem Synodus consulatu Constantini Aug. & Licinii*

XIII. *Kal. Jul. qui est apud Græcos* XVIII. *dies mensis eorum secundus, Anno ab Alexandro* DCXXXVI. Consentit & Abulpharagius, وكان اجتماعهم سنة ستماية وستة وثلثين للاسكندر *Et fuit congregatio eorum anno sexcentesimo sexto Alexandri*, Abulph. dynast. 7. p. 137. & Josephus Ægyptius in præfatione ad hoc concilium وكان اجتماعهم في سنة ستماية وستة وثلثون سني الاسكندر في شهر حزيران *Et congregabantur anno sexcentesimo trigesimo sexto annorum Alexandri, mense Haziran.* Æra ab Alexandro denominata cœpit Kal. Octob. anno periodi Julianæ 4402. ut docuimus, Instit. chronolog. l. 2. c. 16. Synodus hæc, ut ex prædictis constat testimoniis, iniit anno Alexandreo 636. Adde igitur 636. ad 4401, & colligetur annus per Jul. 5037. aufer. 4713. & reliqui fient 324. Ergo annus 636. Alexandreus inibat anno Christi 324. currente, viz. Kal. Octob. ac proinde desinit anno sequenti, sive 325. ante Kal. Octob. quo etiam Paulinum & Julianum consules fuisse ex fastis patet. Hoc igitur anno Christi 325. fluente, habitum fuisse Nicææ concilium omnes prædicti testes consentiunt. De die autem, quo coactum est, inter eos non convenit. Socrates enim initio asserit τῇ εἰκάδι τοῦ μαΐου μηνός, id est, *vicesimâ die mensis maii*, sive XIII. Kal. Jun. (non XI. Kal. Jun. ut Valesius pariter ac Christophorsonus interpretantur) At cronicon Alexandrinum, titulus canonum, & concilium Chalcedonense, Synodi hujus initium collocant, in XIX. die mensis Macedonici Desii, qui respondet tertio decimo Kalendas Julias, sive undecimo diei Junii in anno Juliano, quibus etiam suffragatur prisca canonum editio. Quinetiam Josephus Ægyptius patres convenisse tradit mense Haziran. At mensis Haziran in anno Syriaco, non minus quam Desius in Macedonico, unà cum Junio Juliano labitur. His igitur veterum testimoniis, ut quibus fides habeatur dignissimis inductus, ipse etiam celeberrimi hujus conventus initium in dicto XIX. die Junii anno Dom. 325. figendum censeo. Verum etiam in fine, non minus quam in initio, hujus concilii statuendo in varias abitur partes. Nimirum Gelasius Cyzicenus concilium hoc sex annos durasse tradit, ἓξ ἐνιαυτοῖς ὅλοις συγκροτηθεῖσαν. apud Phot. biblioth. cod. 88. Acta metrophanis & Alexandri, triennio & sex mensibus finitum esse referunt, ibid. cod. 256. & sic fere Scaliger, qui triennium circiter continuatum fuisse existimat, viz. ab anno Christi 325. ad 327. Scalig. de emend. temp. l. 5. Wilhelmus Langius de annis Christi l. 1. c. 8. patres Nicænos integrum annum & duos menses consedisse opinatur: & Eutychium Patriarcham Alexandrinum etiam volentem nolentem in partes suas trahit. Enimvero Eutychius in annalibus tom. 1. p. 441. hæc habet, فاجتمع في مدينة نيقية بعد سنة وشهرين الفين وثمانية واربعون اسقفا Quæ verba Langius sic latinè vertit, *Et congregati sunt in urbe Nicæâ intra annum & duos menses Episcopi* 2048. ac si بعد unquam significaret, *intra*, quod *post* perpetuo denotare nemo, qui vel primoribus labris Arabica tetigit elementa, nescit; ac proinde doctissimus noster Edv. Pocockius ista verba longè aliter ac rectius interpretatur, *Adeò ut post annum & duos menses Nicææ convenirent bis mille quadraginta octo Episcopi.* Quam interpretationem ipse quoque verborum contextus exigit. Loquitur enim ibi Eutychius, non de duratione, sed congregatione Nicæni concilii, dicitque, quòd cùm Constantinus edictum suum ad omnes passim Episcopos misisset, ut Nicææ convenirent, post annum & duos menses, ab edicto emisso numeratos, Episcopi 2048. Nicææ congregati sunt. His ergo rejectis, alia adhuc de Concilii hujus exitu ac duratione restat sententia, quæ nobis etiam verisimillima videtur: viz. quod hæc Synodus eodem terminata est anno, quo cœpta, & Episcopi in eâ congregati post duos circiter menses dimissi sunt. Hoc ex Cresconiana canonum collectione satis constat, quâ dicitur, *Factum est concilium apud Nicæam metropolim Bithyniæ à die* XVIII. *Kal. Jul. quod tenuit usque ad diem* VIII. *Kalend. Septemb. Paulino & Juliano Coss.* Tenuit ergo menses duos & dies insuper XI. vel potiùs, siquidem conveniebant, non XVIII. sed XIII. Kal. Jul. ut antè ostensum est, duos menses & sex tantùm dies consedebant. Eundem enim annum initio & fini conventus hic assignari, exinde liquet, quod duo tantum Consules notantur, Paulinus & Julianus, quorum etiam consulatu congregatum fuisse concilium ex antedictis patet. Hoc autem ut magis adhuc manifestum fiat, imprimis tenendum est, Romanis olim Imperatoribus in more positum fuisse, in quavis annorum Imperii decade, sive decimo quovis imperii anno fluente, publicam quandam festivitatem celebrare. Sozomenus, ἔθος δὲ Ῥωμαίοις δημοτελῆ πανήγυριν ἄγειν καθ' ἑκάστην δεκάδα ἐτῶν τῆς τοῦ κρατοῦντος ἀρχῆς. Sozom. hist. Eccles. l. 1. c. ult. Hanc celebritatem, si decimo peracta fuerit anno, *δεκαετηρίδα decennalia*, si vicesimo *εἰκοσαετηρίδα vicennalia* nuncupârunt. Porro Eusebius, Socrates, & Sozomenus uno ore affirmant, Constantinum proxime post dimissam Synodum, priusquam Episcopi domum redirent, vicennalia sua dedisse; propterea quod tunc temporis vicesimum Imperii annum attigisset, Euseb. de vitâ Constant. l. 3. c. 22, & l. 4. c. 47. Socrat. hist. Eccles. l. 1. c. 16 Sozom. l. 1. c. ult. Hoc etiam Chronici Alexandrini suffragio confirmatur, quod eodem anno, quo Paulinus & Julianus Consules erant, & Synodus Nicææ congregata, hæc adnotat, Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβέστατος Καῖσαρ τὸν εἰκοστὸν αὐτοῦ χρόνον ἐπιτελῶν ἀναγορευθεὶς Νικομήδειᾳ ἐν τῷ ἰδίῳ παλατίῳ, καὶ εἰκοσαετηρίδα τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἦγεν καὶ ἔδωκεν ἐν τῷ ἔτει δωνατίβα. Vicennalia ergo data sunt, ac proinde ad vicesimum imperii annum Constantinus pervenerat, cum synodus hæc Nicæna dimittebatur. Cæterum Constantinus imperare cœpit, ut ante diximus, VIII. Kal. Aug. anno Christi 306. ac consequenter vicesimus imperii ipsius annus, quo currente vicennalia dari solebant, inchoatus est anno Dom. 325. VIII Kal. Aug. Et quidem eodem anno in Bithyniæ civitatibus, ut Nicomediâ & Nicæâ, data sunt vicennalia, & sequenti Romæ; ut ex Chronico Eusebiano discimus, quo ad annum secundum Olymp. 276. hæc leguntur, *Vicennalia Constantini Nicomediæ facta; & sequenti anno Romæ edita.* Secundus, fateor, annus Olymp. 276. exortus est ab æstivis horis anno Dom. 326. quo Wilhelmus Langius in errorem ductus existimavit Concilium Nicænum ad annum 326. propagatum esse, nimirum propterea quod vicennalia hic edita dicuntur secundo anno Olymp. 276. Verum, quod imprimis observandum est, in Chronico Eusebiano, ut res à Græcis, qui per Olympiades numerare consueti sunt, gestæ juxta dictarum Olympiadum progressum describuntur, sic quæ à Romanis Imperatoribus acta notantur, ab eorum initiis recensentur, ut quæ singuli Imperatores primo, secundo, tertio, & sic deinceps imperii anno memoratu digna commiserant, posteritati traderentur. Vicesimus itaque Constantini annus, etiamsi hic cum secundo Olymp. 276. conjungatur, non tamen ab eodem initio ducendus est, sed ab VIII. Kal Aug. præcedentis anni, quo revera iniit. Verùm secundus annus Olymp. 276. cœpit à solstitio æstivo anno Dom. 326. VIII. Kal. Aug. Cœptus est autem anno 325. VIII. Kal. Aug. Post integrum ergo mensem Synodo dimissâ, viz. VIII. Kal. Septemb. commodùm accidit, ut vicesimo Imperii anno jam labente Constantinus ad majorem rei celebritatem vicennalia daret, Nicomediæ præsertim & Nicææ, ubi habita est hæc Synodus: Post Kalendas autem Januarias alterâ vicesimi ejus anni parte in alium annum Julianum, sive Christi 326. currente, Vicennalia & Romæ edita sunt. Et hoc modo ni fallor, ultima illa Eusebiani Chronici verba intelligenda sunt. Vicennalia enim haud dubiè vicesimo Imperii anno fluente, & Nicomediæ, & Romæ juxta morem celebrata sunt: Nicomediæ nimirum anno Dom. 325. post Kal. Aug. & Romæ sequenti, sive 326. ante Kal. Aug. quo vicesimus iste annus exiit. E præmissis itaque concludimus, celeberrimum hoc Concilium Nicææ congregatum esse XIII. Kal. Jul. & dimissam VIII. Kal. Septemb. anno æræ vulgaris sive Dionysianæ 325. Paulino & Juliano Coss. cyclo Solis XXVI. Lunæ III. Indict. XIII.

Τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτώ. De Episcoporum, qui Nicææ congregati sunt, numero inter antiquos scriptores non convenit. Eusebius plures quam 250. convenisse scribit, ἐπισκόπων μὲν οὖν ὁ ἀριθμὸς πεντήκοντα καὶ διακοσίων ἀριθμὸν ὑπερακοντίζουσα. Euseb. de vitâ Constanti. l. 3. c. 8. At Socrates & Gelasius Cyzicenus dictum Eusebii locum citantes, pro πεντήκοντα καὶ διακοσίων, legunt τριακοσίων. Socrates, ἐπισκόπων μὲν οὖν τριακοσίων ἀριθμὸν ὑπερακοντίζουσαν ἦν. Socrat. l. 1. c. 8. Gelasius Cyzicenus, ἐπισκόπων μὲν οὖν ἦν τριακοσίων ἀριθμὸν ὑπερακοντίζουσα. Gel. Cyz. Act. Concil. Nic. l. 2. c. 5. Eustathius Antiochenus in Homiliâ de verbis illis *Dominus creavit me*, ducentos circiter ac septuaginta Episcopos adfuisse dicit, neque tamen se accuratè eorum numerum subduxisse. Sozomenus autem trecentos circiter ac viginti

conveniſſe teſtatur, ἦσαν δὲ ἐπίσκοποι ὑπὲρ ἀμφὶ τριακοσίους εἴκοσι. Sozom. l. 1. c. 17. Eutychius Patriarcha Alexandrinus Epiſcopos 2048. Nicææ tunc temporis congregatos fuiſſe ſcribit, dicens وبعث قسطنطين الملك الى جميع البلدان فجمع البطاركة والاساقفة فاجتمع في مدينة نيقية بعد سنة وشهرين العين وثمانية واربعون اسقفا وكانوا مختلفين الاراء والاديان *Miſit ergo Conſtantinus Rex in omnes paſſim regiones Patriarchas & Epiſcopos convocavit: adeo ut poſt annum & duos menſes Nicææ convenirent bis mille quadraginta octo Epiſcopi, ſententiis & religionibus inter ſe diſcrepantes.* Eutych. Annal. tom. 1. p. 439. 441. & Iſmael Ibn Ali, ſcriptor Muhammedanus, à Seldeno citatus ولعشرين سنة مضت من ملك قسطنطين المذكور اجتمع الفان وثمان واربعون اسقفا ثم اختار منهم ثلثمائة عشر اسقفا *Exeunte autem viceſimo memorati Imperatoris Conſtantini anno congregati ſunt Epiſcopi 2048. tunc ſelegit ex iis 318.* Quinetiam præfationes ad varias Orientales Concilii Nicæni editiones in eodem Epiſcoporum numero conſentiunt, ut obſervat Abrahamus Ecchelenſis, de Ecclef. Alex. orig. c. 13. quibus ſuffragatur & Abu Iſaac Beneſſalus in præfatione ad collectionem Conſtitutionum Alexandrinarum. ibid. Communis autem & recentiorum omnium conſenſu firmata eſt opinio, in celeberrimo hoc conventu Epiſcopos 318. congregatos fuiſſe. Nec defuerunt vetuſti ac ſummâ fide digni ſcriptores, qui eandem ſententiam ſuis etiam teſtimoniis confirmarunt. Epiphanius, ὡς ἐν ταύτῃ ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς (Κωνσταντῖνος) ἐθεάσατο συνταρασσομένην τῇ ἐκκλησίᾳ, διὰ τὸ ἤδη πολλοὺς πολλοὺς εἰς ἀλλήλους διαφέρεσθαι τε καὶ σχίσματα πολλὰ εἶναι, συνεκρότησεν οἰκουμενικὴν σύνοδον, ὧν καὶ τὰ ὀνόματα εἰς ἔτι δεῦρο σώζεται, τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἐπισκόπων, καὶ ἀναθεματίζουσι τὴν Ἀρείου πίστιν ἐν τῇ Νικαέων πόλει. Epiphan. hær. 69. Theodoretus ὀκτωκαίδεκα δὲ καὶ τριακόσιοι συνῆλθον ἀρχιερεῖς. Theodor. Hiſt. Eccleſ. l. 1. c. 7. D. Hilarius, *Anathema tibi trecenti decem & octo convenientes apud Nicæam Epiſcopi ſunt.* Hilar. lib. contra Conſtantium. Euſebius ſive Hieronymus in Chronico ad ann. primum Olymp. 275. *Alexandriæ decimus octavus Epiſcopus ordinatur Alexander, à quo Arrius Presbyter de Eccleſiâ dejectus multos ſuæ impietati ſociat: ad quorum perfidiam coarguendam Synodus trecentorum decem octo Epiſcoporum in Nicæam urbem Bithyniæ congregata omnes Hæreticorum machinas homouſii oppoſitione dejecit.* Sic etiam Johannes Antiochenus in præfatione ad ſuam canonum collectionem. Juſtinianus Novellâ 131. c. 1. Ruffinus, l. 1. c. 1. & Epiſcopi Ægyptiaci in Concil. Chalced. Act. IV. & Leo. prim. Ep. ad Anatol. Sed omni exceptione major eſt magnus ille Athanaſius, qui Archidiaconus tunc temporis Alexandrinæ Eccleſiæ, cum Patriarcha ſuo Alexandro, cui proximus in Patriarchatu Alexandrino ſucceſſit, ipſi Synodo intererat. Is in Epiſtolâ, quam ad Africanos Epiſcopos ſcripſit, hæc poſteritati reliquit, διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ οἰκουμενικὴ γέγονεν ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος, τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ συνελθόντων ἐπισκόπων περὶ τῆς πίστεως διὰ τὴν Ἀρειανὴν αἵρεσιν. Athan. epiſt. ad Afric. Epiſc. Nec ipſi quidem Arabici ſcriptores refragantur. Joſephus enim Ægyptius paraphraſticam ſuam canonum hujus Synodi collectionem vocat كتاب قوانين المجمع الثلثمائة وثمانية عشر *Librum Canonum Concilii 318. Epiſcoporum.* Et ipſe quoque Eutychius etiamſi 2048. conveniſſe aſſirmet, alibi tamen ait, فلم يزل رسم القسا بالاسكندرية يصلحوا البطاركة من القسا الاثني عشر الى زمان الاسكندرس بطريرك الاسكندرية الذي كان في جملة الثلثمائة والثمانية عشر *Neque deſiit Alexandriæ inſtitutum hoc de Presbyteris, ut ſcilicet Patriarchas crearent ex Presbyteris duodecim, uſque ad tempora Alexandri Patriarchæ Alexandrini, qui fuit ex numero trecentorum & octodecim.* Eutych. Annal. Alexand. tom. 1. p. 330. Et ſic ſæpius 318. Epiſcoporum, qui dictâ Synodo congregati ſunt, mentionem facit: quos etiam ex prædicto 2048. numero ſelectos cum ſcriptore Muhammedico ante citato aſſerit; nimirum propterea quod hi 318. in unam fidem unamque ſententiam conſentiebant, reliqui autem nec inter ſeſe convenire poterant. Et quidem plures quam 318. Eccleſiaſticos miniſtros Nicæam tunc temporis ſe contuliſſe teſtatur Euſebius, qui eos vix numerari poſſe tradidit, ἦν καὶ πολὺς πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἀκολούθων τε πλείστων ἑτέρων, οὐδ᾽ ἦν ἀριθμὸς εἰς κατάληψιν, Euſeb. de vitâ Conſtant. l. 3. c. 8. E quibus etiam verbis conficitur, nec Diaconos, nec Presbyteros, ſed Epiſcopos ſolos ad ferendam in Synodo ſententiam admiſſos fuiſſe, ac proinde veriſimile eſſe è numero iſto 2048. ſolos 318. Epiſcopos fuiſſe, reliquos autem Clericos, quibus propterea Synodo intereſſe licere dictum fuit. Cæterum anonymus autor libri inſcripti, ἀρχὴ καὶ ἔκθεσις τῶν ἁγίων πασῶν συνόδων, à Joh. Seldeno in Eutychii origines, citatus, ex dictis 318. ſolos 232 Epiſcopos, reliquos 86 Sacerdotes, Diaconos, & Monachos fuiſſe ſcribit his verbis, ἐκέλευσε (Κωνσταντῖνος) κοινῷ προστάγματι τοὺς ἐπισκόπους ἅπαντας ἐπὶ τὴν Βιθυνίας Νίκαιαν συνελθεῖν διὰ δημοσίων ἐξόδων, καὶ ἀναλωμάτων· καὶ συνῆλθον ἀρχιερεῖς σλβ´. ἱερεῖς δὲ καὶ διάκονοι καὶ μονάζοντες πς´. οἱ σύμπαντες τιη´. θεοφόροι πατέρες, *Publico juſſit Conſtantinus edicto omnes Epiſcopos Nicææ, quæ Bithyniæ urbs eſt, convenire, ut ſint ſumptu publico & commeatu. Et convenere Pontifices ſive Epiſcopi 232, Sacerdotes autem, Diaconi & Monachi 86. omnes ſimul ſumuntur 318. divini Patres.* Cui ſuffragatur & Dorotheus Metropolita Monembaſiæ ibidem laudatus. Hiſce autem quilibet præbere aſſenſum, vetuſtioribus rerum Fidei veterum ſcriptoribus, & ipſis etiam oculatis teſtibus fidem denegare eſſet. Quocirca juxta traditam hoc loco Balſamonis ſententiam nos etiam in Concilio anno Dom. 325. cumprimis te Nicææ celebrato 318. Epiſcopos congregatos fuiſſe merito pronunciemus.

κατὰ Ἀρείου. Alia etiam fuit Concilii hujus convocandi ratio. Enimvero non ad Arrianam tantummodo ſupprimendam hæreſim, verum & ad graviſſimam illam, quæ Eccleſias perdiu divexaverat, de Paſchatis celebrandi tempore, controverſiam dirimendam, indictum eſt, ut teſtantur Athanaſius, Epiſt. de Synod. Arim. & Seleuc. Euſebius, de vitâ Conſtantini l. 3. c. 5. & 14. Epiphanius, hær. 70. Socrates, Hiſt. Eccleſ. l. 1. c. 8. Et ſiquidem ob duas haſce cauſas coacta eſt Synodus, hinc, ni fallor, evenit, ut quæ de iſtis, viz. Arrianâ hæreſi, & Paſchate ſtatuerunt, inter Canones non referuntur, ſed in Epiſtolâ Synodicâ ſeorſim promulgantur, quæ etiamnum extat, Socrat. Hiſt. Eccleſ. l. 1. c. 9. & Theodoret. Hiſt. Eccleſ. l. 1. c. 2.

In Can. I.

Εἴ τις ἐν νόσῳ. Nihil hoc canone continetur, quod non prius in Apoſtolicis 21. 22. 23. 24. conſtitutum fuerit, ac proinde Patres Nicæni hic dictos Apoſtolicos canones, plus nimio violatos forſitan ac neglectos, renovaſſe tantùm & ſuâ denuò autoritate confirmaſſe videntur. Quænam hujus canonis de novo conſtituendi ratio huic Synodo ſe obtulerit, non facile eſt conjecturis aſſequi. Ipſum tamen Leontium inter alios cauſam dediſſe ſuſpicor. Hic enim iiſdem, quibus conditi ſunt hi canones, temporibus cum Presbyter eſſet, & crimini ei verteretur, quod cum adoleſcentulâ quâdam, nomine Euſtolia (alias Euſtochio) verſaretur, genitalia ſibi membra præcidebat, quo circa juvenculæ conſortio liberius uteretur, ut ex ipſo Athanaſio diſcimus, dicente, ὁ μὲν γὰρ Λεόντιος διαβαλλόμενος ἐπὶ γυναικός τινος νεωτέρας, λεγομένης Εὐστολίας, καὶ κωλυόμενος συνεῖναι αὐτῇ, δι᾽ αὐτὴν ἑαυτὸν ἀπέκοψεν, ἵν᾽ ἐπ᾽ ἀδείας ἐξῇ διατρίβειν μετ᾽ αὐτῆς. Athanaſ. Ad Imper. Conſtant. Apol. non procul à fine. vide & Theodoret. Hiſt. Eccleſ. l. 2. c. 24. Poſt conſtitutum hunc canonem Leontius tale in ſe facinus perpetrare proculdubio non auſus eſſet, & propterea ante coactam hanc Synodum nobis perpetraſſe videtur, & Patribus in eâ convocatis hujus canonis de novo faciendi occaſionem præbuiſſe; ex cujus etiam inſtituto Leontius illico deponebatur; ut teſtatur Athanaſius, qui poſt verba ante laudata immediatè ſubjungit hæc, καὶ τὴν μὲν ὑποψίαν οὐκ ἀπέθετο, διὰ δὲ τοῦτο μᾶλλον πρεσβύτερος ὢν καθῃρέθη. Athan. ibid. Et Socrates, de eodem Leontio loquens, ὃς ἔτι πρεσβύτερος ὢν, ἀφῃρέθη τῆς ἀξίας, ὅτι γυναῖκα συνείσακτον ἔχων, Εὐστολίαν ὄνομα, καὶ τὴν εἰς αὐτὴν αἰσχρὰν ὑπόνοιαν ἀποκρύψαι βουλόμενος, ἐξέτεμεν ἑαυτόν. Socrat. Hiſt. Eccleſ.

Eccleſ. l. 2. c. 26. Idem autem Leontius ad Antiochenum thronum poſtea promotus eſt, ſed contra Concilii hujus Nicæni decreta, ut ipſe quoque Theodoretus obſervat, dicens, ἐν Ἀντιοχείᾳ μετὰ Στέφανον Λεόντιος τὴν προεδρίαν ἐνέλαβε, παρὰ τοὺς ἐν Νικαίᾳ κειμένους ὅρους ταύτην λαβών, ἐκτομίας γὰρ ὤν, συνοικοῦσαν ἔχων ... Theodor. Hiſt. Eccleſ. l. 2. c. 24. Nimirum hoc canone cautum eſt, ut qui, cum ſanus eſſet, ſeipſum exceuit, Clericus deponatur; ac proinde Leontius Sacerdotio merito deponebatur. Et decretum eſt præterea, ut talis non promoveretur; ſed promotus eſt Leontius, atque ideo canon violatus. Poſt ſancitum autem hunc canonem vix quempiam, noſtris præſertim temporibus, invenire eſt Sacerdotem, qui ſeipſum emaſculare auſus fuit, præter unicum iſtum, quem Felix Platerus Archiatros Baſileæ ſe noſſe affirmat, qui teſticulos ſibi excidendos curavit, propterea quod ſæpe propter laſciviam mulctatus fuerat. Plater. de motûs debilitate cap. 18.

Εἴ τις ὑπὸ βαρβάρων ἢ δεσποτῶν ἐξετμήθη. Sic Tigrius natione barbarus, etiamſi Eunuchus eſſet, Presbyter nihilominus ordinatus fuit, Sozom. Hiſt. Eccleſ. l. 8. c. 24. Et Nicetas Choniates tradit Eunuchum quendam, nomine Nicetam, Chonarum Archiepiſcopum fuiſſe, ὑφ' οὗ τις εὐνοῦχος ἀρχιερατικῶς προεδρεύων τῆς χωνῶν πόλεως, Νικήτας τὄνομα, πάσης ἀρετῆς ... Nicet. Choniat. in Alexio Man. Comnen. filio. Necnon in ſerie Epiſcoporum Byzantii legimus, Nicetam quendam Eunuchum, Slavorum gente natum, primo Presbyterum, & deinde Epiſcopum dicti throni C. P. creatum fuiſſe, Νικήτας ὁ ἀπὸ Σθλάβων εὐνοῦχος, πρεσβύτερος τῆς ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ ἄρχων τῆς μοναστηρίου, ἐπὶ τῆς αὐτοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἐπὶ τῆς υἱοῦ αὐτοῦ Λέοντος, τῶ ἐκ τ Χαζάρας, ἔτη ιγ'. μῆνας δ'. His adjungi poſſunt & ii, qui nativitate Eunuchi ſunt, quibus ſalvo canone ordines conferantur: qualis fuit Dorotheus Presbyter Antiochenus; de quo Euſebius, τοῦτον φύσει δὲ ἄλλως εὐνοῦχος, οὕτω πεφυκὼς ἐξ αὐτῆς γενέσεως. Euſeb. Hiſt. Eccleſ. l. 7. c. 32.

Εἰς κλῆρον προσίεσθαι ὁ κανών. Quod ante notavimus, Nicænos videlicet Patres hoc canone nihil de novo conſtituiſſe, ſed Apoſtolicos tantum canones œcumenicæ Synodi auctoritate confirmaſſe, ex hiſce verbis manifeſtum evadit. Nemini enim dubium eſſe poteſt, quin ad antiquiorem aliquem canonem hic reſpectum habuerunt, eumque citarunt, dicentes, τοὺς τοιούτους εἰς κλῆρον προσίεσθαι ὁ κανών. Non, ὅτι ὁ κανών, ſed, ὁ κανών, ac ſi dixiſſent, canon antehac editus, & cuique notus, tales in Clerum admittit. Nullus autem alius tunc temporis extabat canon, quo hoc conſtitutum fuerat, præter Apoſtolicum XXI. quem igitur hic laudari jure merito judicamus.

Ἐνέργειν. Hanc veram eſſe hujus loci lectionem ex antecedente verbo εἶδος, patet ut ex Gentiani Herveti verſione, quæ codicem, quo ille uſus eſt, eodem modo, quo noſter Bodleianus, legiſſe oſtendit: & ipſe enim vertit *exercerem*. At codices antehac impreſſi perperam legunt ἐνέργειν πατριαρχεύειν. Hanc etiam veram haud dubie hujus verbi lectionem è MS. Bodleiano reſtituimus. Impreſſi enim legunt, πατριαρχεῦσαι, quod, ni fallor, nuſpiam occurrit, πατριαρχεῦσαι ubique. In impreſſis etiam, poſt dictum πατριαρχεῖν, hæc adduntur, διὰ τὴν ὑπόληψιν τῆς ἐπακολουθήσαντος τῆς ἰατρείας. *Propter periculoſam eventum medicinæ ſuſpicionem*. Sed in MS. noſtro Bodleiano non extant.

Καὶ οἱ τῆς πολιτείας δὲ νόμοι. Juſtinianus Imperator, θεσπίζομεν τοὺς ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ τῆς ἡμετέρας πολιτείας εὐνουχίζοντας ... Juſtin. Novel. 142. c. 1. Baſilic. l. 60. tit. 51. cap. ult. Juxta hanc ſuam conſtitutionem idem Imperator ad Abaſgos fidem Chriſtianam amplexos miſit Euphratam, qui vetaret, ne cuiquam in eâ gente teſticuli in poſterum excarentur, μηδένα τῷ λοιπῷ ἐν τῷ ἔθνει τῆς ἄρρενος φύσεως ... Evagr. Hiſt. Eccleſ. l. 4. c. 21. Quinetiam ipſius Hadriani edicto tam medico excidenti, quam viro exciſo capitale erat, l. 4. ſect. 2. F. ad leg. Corneliam de Sicariis. Et utrumque, tum eum, qui deteſtandæ hujus artis artificem advocavit, tum ipſum artificem, in decennium relegatione mulctavit eo Imperator. Novel. 60. Et Domitianus, teſte Suetonio, *Caſtrari mares vetuit*, Sueton. In Domit. c. 6. Hinc juvenis ille apud Juſtinum martyrem teſtes ſibi excindi cupiens, Alexandriæ Felici præſidi libellum obtulit, poſtulans ut medico hoc permitteretur; nam ſine permiſſu præſidis ipſi loci ejus medici hoc facere ſibi interdictum dicebant, ἄνευ γὰρ τῆς ἡγεμόνος ἐπιτροπῆς τοῦτο πράττειν ἀπειρῆσθαι οἱ ἐνταῦθα ἰατροὶ ἔλεγον. Juſtin. mart. apol. 2.

IN CAN. II.

Παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικόν. Ex his verbis apertè ſatis evincitur, Eccleſiaſticum canonem ante hoc Concilium conſtitutum fuiſſe, & hic confirmari; quo eadem, quæ hoc, decreta fuerant; iſte autem fuit octogeſimus Apoſtolorum, ut ibidem etiam obſervatum eſt.

Πρεσβυτεῖον. Joh. Antiochenus, in coll. can. tit. 36. & codices antehac impreſſi rectiùs legunt, πρεσβυτέριον.

Μηδὲ νεόφυτον. Chryſoſtomus in locum Apoſtoli hic laudatum, viz. 1. Tim. 3. 6. rectè obſervat, Apoſtolum non dixiſſe, νεώτερον, ſed νεόφυτον, id eſt, νεοκατήχητον. Suidas, νεόφυτον τὸ νεωστὶ φυτευθέν. Sic & Syriaca verſio νεόφυτον dicto loco exponit *qui recens eſt diſcipulus*, & Arabica ذا غرسة جديدة في الامانة *cujus recens eſt plantatio in fide*, & Joſephus Ægyptius hoc loco vertit من كان حديثا في ديانة او في سنة *Qui recens eſt in religione, ſive in lege*. Et hanc quidem veriſſimam eſſe hujus vocabuli interpretationem ipſorum etiam Nicænorum Patrum ſuffragio hic comprobatur, utpote qui hunc Apoſtoli locum producunt ad præſentem confirmandum canonem, quo eos, qui à gentili vitâ ad fidem nuper acceſſerunt, & exiguo tantum tempore initiati fuerunt, ad Epiſcopatum vel Presbyteratum illicò promoveri vetant. Cui quidem decreto adverſari videatur D. Ambroſii ordinatio, qui mox poſt Baptiſmum ad Epiſcopalem gradum provectus eſt. Ejus autem ordinatione, ut extraordinariâ, nec hunc nec alium quemlibet canonem violatum eſſe, in annotationibus ad can. Apoſt. 80. perſpicue ſatis, ut opinor, oſtendimus. Et quæ ibi protulimus, ad approbandam etiam Nectarii Conſtantinopolitani ordinationem referantur. Nam hic electus fuit, priuſquam baptizatus: & illico poſt Baptiſmum ordinatus; adeo ut Neophyti veſtem indutus, contra ac hoc canone decernitur, communi totius ſecundi univerſalis Concilii calculo Epiſcopus Conſtantinopolis renunciatus eſt. Sic Sozomenus, καὶ τὴν μυστικὴν ἐσθῆτα ἔτι ἠμφιεσμένος κατὰ ψῆφον τῆς συνόδου ἀναγορεύεται Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος. Sozom. Hiſt. Eccl. l. 7. c. 8. Verum & hujus ordinationem idem Sozomenus divinitùs inſtitutam judicat, dicens, οὐκ ἀθεεὶ δὲ ταῦτα συνέβαινεν. ibid. & paucis interjectis alios etiam ita crediſſe ſcribit, ταῦτα ὑπὸ θείας πολλοῖς πεπεῖσθαι τῷ Θεῷ χρηματίσαντος τῷ βασιλεῖ. Vide plura ibidem. Vel utcunque ſatis canonica fuit haud dubiè ejus ordinatio, eò quod ab œcumenicâ Synodo confirmata eſt.

Πρότερον, ὕστερον. In Simeonis Logothetæ epitome legitur, ἢ πρότερον, ἢ ὕστερον. Sed noſtra lectio genuinum canonis ſenſum meliùs exprimit.

IN CAN. III.

Ἀπηγόρευσεν ἡ μεγάλη σύνοδος. Idem Leontius qui primo, hunc etiam conſtituendo canoni materiam præbuiſſe videtur. Iſte enim Presbyter, ut ad primum canonem prænotavimus, Concilii hujus diebus cum Euſtol à quadam adoleſcentulâ cohabitat, quam etiam virginem eſſe prædicabat, Athanaſius de eodem loquens, διὰ τὸ ἐκεῖνον ἀποκοψάμενον, ὑπὲρ τοῦ μετ' ἐξουσίας λοιπὸν κοιμᾶσθαι μετ' Εὐστολίου ... Athanaſ. epiſt. ad ſolitar. vit. agentes. Cum in hoc autem multum ſuſpicionis reſideret, Patres Nicæni hoc canone, iſtiuſmodi συνεισάκτους habere mulieres, Clericis quibuſlibet æque ac Epiſcopis interdicunt.

Συνείσακτον. Priuſquam de genuinâ hujus vocis notione diſſeramus, de variâ ejus lectione nonnihil præmittamus oportet. Nam Johannes Antiochenus in collect. can. tit 28. pro συνείσακτον legit ἐπείσακτον γυναῖκα. Sic etiam & Juſtinianus Novella 123. c. 29. quâ hunc canonem imperiali ſuâ autoritate confirmat, dicens, τοῖς δὲ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, καὶ ὑποδιακόνοις, καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν κλήρῳ τεταγμένοις, μὴ ἔχουσι γαμετὰς κατὰ τοὺς θείους κανόνας, ἀπαγορεύομεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὴν αὐτῶν κανόνων δύναμιν, γυναῖκά τινα ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἐπείσακτον ἔχειν, δίχα μητρός, καὶ θυγατρός, καὶ ἀδελφῆς, καὶ τῶν ἄλλων προσώπων, ἃ πᾶσαν ὑποψίαν ἐκφεύγει. Baſilic. l. 3. tit. 1. cap. 43. Sic legit & Simeon Logotheta, necnon ipſe Alexius Ariſtenus in Epi-

tome à Justello editâ, ut & interpretatione can. 5. Concilii Trullani. Balsamon etiam in nonnullis codicibus ita legisse videtur, eo quod in hujus canonis expositione, ἐπείσακτον, ἢ συνείσακτον conjungat. ἐπείσακτος autem *Alienum, peregrinum, extraneum* significat. Hesychius, Ἐπεισάκτω, ἀλλοτρίω. Suidas, Ἐπεισάκτως, ἀλλοτρίως. Demosthenes, ἐπεισάκτῳ σίτῳ χρῆσθαι, *frumento peregrino, aliunde importato uti more*, Hinc, ni fallor, evenit, ut quamplurimi, hic legentes ἐπείσακτον γυναῖκα, canonem hunc de *extraneis mulieribus* interpretati sunt. Ruffinus enim sic Latine vertit, *Et ne quis Episcoporum, caeterorumque Clericorum, cum extraneis mulieribus habitet, praeterquam cum matre, vel sorore, vel amita, vel si quae sunt hujusmodi necessitudinum personae*. Ruffin. Hist. Eccles. l. 1. c. 6. Sic etiam Fulgentius Ferrandus in breviatione can. cap. 122. Martinus Bracharensis, in collect. can. c. 32. Isidorus Mercator, & Josephus Ægyptius, qui vertit امرأة غريبة *Mulierem peregrinam sive extraneam*. Concilium Turonense secundum, canonem hunc renovans, *Nullus ergo Clericorum, non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus, non Subdiaconus, quasi sanctimonialem, aut viduam, vel ancillam propriam pro confirmatione rerum in domo suâ stabilire praesumat, quae & ipsa extranea est, dum non est mater, aut soror, aut filia*. Concil. Turon. 2. can. 11. Concilium Toletanum IV. *Cum Clericis extranea foemina nullatenus habitent, id enim & constitutio antiquorum Patrum decrevit*. Conc. Tol IV. c. 42. Concilium Ilerdense, *Familiaritatem extranearum mulierum licet ex toto sancti Patres antiquis monitionibus praeceperint Ecclesiasticis evitandam*. Concil. Ilerd. can. 15. v. & Concil. Carthag. 1. can. 3. Bracharens. III. can. 5. Turonens. 1. can. 3. Hos igitur omnes, qui extranearum foeminarum consortium hoc canone clericis interdictum esse statuerunt, cum Joh. Antiocheno ἐπείσακτον legisse suspicor. Si ad etymologiam enim & communem verborum usum spectemus, non συνείσακτος, sed ἐπείσακτος *extraneam* significat. Altera autem lectio, viz. συνείσακτον ἔχειν, plurium Graecorum tam manuscriptorum quam impressorum codicum consensu firmata est, ac proinde priori praeferenda. Sic legit S. Basilius in Epistolâ ad Gregorium Presbyterum, quae ad calcem canonicarum illius Epistolarum hic imprimitur, dicens, Ἀλλ' ἀνάγνωθι τὸν κανόνα τὸν ἐξενεχθέντα παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν ἐν τῇ συνόδῳ Νικαίας, ὃς φανερῶς ἀπηγόρευσε συνεισάκτους μὴ εἶναι. Sic etiam legit Dionysius Exiguus, utpote qui *subintroductam mulierem* vertit: quem & innumeri alii sequuntur. Hanc autem veriorem esse lectionem exinde imprimis evincitur, quod hujus Concilii temporibus & antea, nonnulli, haeretici praesertim, hujusmodi mulieres συνεισάκτους dictas secum habitantes retinere consueti sunt. Epiphanius de Origenianis loquens ait, παρεισῆχθαι δὲ ὥσπερ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὰς ἀγαπητὰς, λεγομένας συνεισάκτους, γυναῖκας κατηγοροῦσιν. Epiph. haer. 63. ubi etiam observes velim συνεισάκτους dictas esse & ἀγαπητάς. Et paucis interjectis de quodam in Palaestinâ Episcopo, quem se novisse è Confessorum fuisse numero scribit, ἐσχηκότα δὲ τοιαύτας γυναῖκας ἐξυπηρετουμένας αὐτῷ, αὐτὰς δὲ συνεισάκτους. Epiphan. haer. 63. & alibi de Hieracitis ait, χλευάζονται δέ τι λαθραίως, οἱ δὲ πλεῖστοι ἔχοντες συνεισάκτους γυναῖκας, οἱ δὲ εἰς ἀδελφοὺς φιλοπαιδίας ἔχειν εἰς ὑπηρεσίαν. Id. haer. 67. Adhaec de Antidicomarianitis loquens, Ἀλλὰ μὴ οὕτω φασὶ εἶς βδελύσσω τινὶ, καὶ δέξασθαι ἐν τούτῳ λαμβάνειν πρόφασιν, συνεισάκτους καὶ ἀγαπητὰς ἐπιγαλουμένας ἑαυτοῖς ἐπινοῶν. Id. haer 78. Synodus Antiochena in Synodicâ epistolâ contra Paulum Samosatenum, τὰς δὲ συνεισάκτους αὐτοῦ γυναῖκας, ὡς Ἀντιοχεῖς ὀνομάζουσιν, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν πρεσβυτέρων, καὶ διακόνων. Euseb. Eccles. Hist. l. 7. c. 30. E quibus etiam verbis patet, hoc nomen istiusmodi mulieribus ab Antiochenis praesertim impositum esse. Quaenam autem fuerint hae συνείσακτοι γυναῖκες, quarum consortium Clericis hoc canone prohibetur, inter doctos non convenit. Vetustissimus canonum interpres in priscâ illâ Latinâ editione in Justelli Bibliothecâ editâ, συνεισάκτους *Commanentes* vertit; inscribit enim canonem, *de commanentibus*, & sic interpretatur, *De mulieribus, quae cum Episcopis, vel Presbyteris, vel Diaconibus commorantur, sive viduae, sive virgines, interdixit omnimodo sanctum & magnum Concilium, neque Episcopo, neque Presbytero, neque Diacono, neque ex his, qui in Clero sunt, licere secum commanere, praeter fortè sororem, aut Tiam, aut solas personas, quae refugiunt omnem suspicionem*. Sic etiam Ælfricus, in Saxonicis Canonibus ad Wulfinum Episcopum, hunc canonem de quibuscunque mulieribus, praeter diserte numeratas, intellexit, de Nicaenis enim Patribus loquens, ait, Ƿi ᵹecneðon ealle mid ānrædnesse. þ naþer ne biſceop, ne mæſſe preoſt, ne diacon, ne nan nihte canonic, ſy nædde on his hure nænne piſ man, buton hit ſy his moðor, oþþe ſweoſtor, faðu, oþþe moðriᵹe, ſre þe eller tō, ƿolde his hader. *Decernebant tunc omnes unanimi opinione, ut neque Episcopus, neque Sacerdos Missalis, neque Diaconus, nec aliquis clericus canonicus, in domo suâ secum aliquam mulierem habeat, nisi matrem, vel sororem, amitam, vel materteram suam. Et qui aliter fecerit, gradu suo privetur*. Ælfric. can. 5. His adjungi possint Bellarminus, aliique Sacerdotum coelibatus propugnatores, qui sub συνεισάκτων nomine uxores etiam prohibitas esse contendunt. Ex hoc autem dato necessario consequetur, quod ipsi hujus opinionis assertores negant, etiam minoribus videlicet Clericorum gradibus, ut Lectoribus & Cantoribus, legitimas uxores hic interdictas esse. Nam συνείσακτον habere μηδ' ὅλως τινὶ τῶν ἐν κλήρῳ, nemini eorum qui sunt in Clero hoc canone permittitur. Quin etiam nec vis verbi hujus συνείσακτος, hanc canonis interpretationem admittet. Ut autem veram verbo huic subjectam paucis explicem notionem: primo tenendum est, ut rectè Budaeus notat in Comment. p. 213. συνείσακτοι dici socium sociamve coelibatus, sive virgo contubernalem habeat virum, sive monachus foeminam. De viris quidem συνεισάκτοις sic Gregorius Nazianzenus ibidem laudatus canit,

> Τοὺς δὲ συνεισάκτους ὡς δὴ φάσκουσιν ἀτίμως,
>
> Οὐκ οἶδ' εἴτε γάμῳ δώσομεν, εἴτ' ἀγάμοις
>
> Θήσομεν, εἴτε μέσον τι φυλάξομεν, ὡς γὰρ ἔγωγε
>
> Κἂν με λέγητε κακῶς, στέργω ταῦτ' ἐπαινῶν.

Et inter praecepta ad virgines data, ait,

> Ἄρσενα πάντ' ἀλέεινε, συνείσακτον δὲ μάλιστα

unde conficitur, virgines olim suos habuisse συνεισάκτους, quos tamen vitandos hic monet Gregorius. Et sic è contra, coelibes nonnulli suas συνεισάκτους habuerunt, quae nec uxores erant, nec concubinae; sed puellae quaedam, vel etiam mulieres innuptae, quas non sobolis procreandae gratiâ, nec libidinis causâ, sed ministerii domestici vel pietatis praetextu; Laici pariter ac Clerici, domi fovere consueti sunt. Maxima pars hujus τῶν συνεισάκτων descriptionis D. Chrysostomi suffragio confirmatur. Hic enim elegantem composuit orationem πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους, et quo etiam titulo probè constat τὰς συνεισάκτους fuisse παρθένους, *virgines*. Porro in ipso orationis exordio observat, majoribus nostris duas tantum cognitas fuisse causas, propter quas viri mulieribus cohabitarent: quarum unam dixit vetustiorem fuisse ac justam, viz. matrimonium: alteram posteriorem & legibus prorsus contrariam, nempe stuprum, & protinus haec addit, Ἐπὶ δὲ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας καὶ τρίτος τις ἐπινοήθη τρόπος, καινὸς καὶ παράδοξος, καὶ πολλὴν ἀπορίαν ἔχων ... τὴν αἰτίαν ... εἰσὶ γάρ τινες οἳ γάμου καὶ συνουσίας χωρὶς κόρας ἀπειρογάμους ἀγόμενοι ... *Verum nostrâ hâc aetate tertium novum, isque novus ac insolitus mos excogitatus est: cujus causam difficillimum est volentibus invenire. Sunt enim nonnulli, qui sine matrimonio & concubitu puellas innuptas domi suae collocant, & usque ad extremam senectutem ... nec procreandorum liberorum gratiâ; neque enim ... cum illis rem habere; neque libidinis causâ, ... illas incorruptas servare*. Chrysost. λογ. εἰς τοὺς ἔχοντας &c. tom. 6. p. 214. edit. Savil. Ubi observes, primo ... συνεισάκτους innuptos fuisse, viros viz. γάμου καὶ συνουσίας χωρὶς *sine matrimonio & concubitu*, puellas ἀπειρογάμους, *virorum inexpertes* habuisse; & deinde nec procreandi nec libidinis causâ hanc inter eos consortium intercessisse; & denique D. Chrysostomum de Laicis aeque ac de Clericis συνεισάκτους habentibus loqui. Non dicit enim, ... κληρικοί, sed in genere, εἰσὶ γάρ τινες. Quinetiam ... per totum orationis contextum hoc Clericis peculiariter ... qui tamen soli culpandi essent, si συνεισάκτους ad eos solos pertinerent. De Laicis etiam συνεισάκτους habentibus ... est quaestio a Dionysio Monacho, cui respondet Elias Metropolitanus

tropolitanus Cretæ, in Juris Græco-Romani libro 5. Præter hæc Balsamon, in scholiis ad ante laudatam S. Basilii ad Gregorium Presbyterum Epistolam, *συνεισάκτους*, hoc canone Clericis prohibitas, mulieres esse, quæ cum sacratis personis uxores non habentibus cohabitant, testatur, dicens; *συνεισάκτους δὲ λέγει ὁ κανὼν, ὡς τινὰς* [illegible] *γυναῖκας ἐπεισάκτους ἀζύγοις* [illegible] *αὐτοῖς*. Sic & Matthæus Monachus sive Blastares, in quæstionibus matrimonialibus, de Episcopis aut Clericis *συνεισάκτους* habentibus loquens, post citatum hunc canonem hæc mox subjungit, *συνεισάκτους δέ φησι τὰς ἐκκλησιαστικαῖς ἱερέων ἀζύγοις, τὰς πρὸς τὰς ἀναγκαίας χρείας αὐτοῖς διακονουμένας*. Unde simul constat has *συνεισάκτους* rebus domesticis nonnunquam operam dedisse: quod etiam ex Concilio Turonensi secundo, & Epiphanii verbis ante laudatis evincitur. Verum Epiphanius eas & *ἀγαπητὰς* dictas suisse tradit, ut ante notavimus. Sic eas vocat etiam D. Hieronymus, dicens, *Quod si post monita nostra aliquis Clericum Agapetas amplius quæsieris amare quam Christum, secundum Synodalem regulam contemnatur, & præcepta Patrum in Nicæa definita ei legantur.* Hieron. ad Ocean. de vita Cleric. Et alibi, *Pudet dicere, proh nefas: Triste, sed verum est: unde in Ecclesias Agapetarum pestis introiit? unde sine nuptiis aliud nomen uxorum? imò unde novum concubinarum genus?* Id. ad Eustoch. de custod. Virgin. Dictæ sunt etiam *sorores*; ac proinde hujusmodi τῶν *συνεισάκτων* commercium *ἀδελφότητα* nominatum Gregorius Nyssenus tradit, qui de iisdem loquens, ait, *οὐ μόνον τῷ γάμῳ τὰ πρὸς ἡδονὴν χαρίζονται, ἀλλὰ γυναιξὶ κατὰ τὸ φανερὸν συνοικοῦντες, καὶ ἀδελφότητα τὴν τοιαύτην συμβίωσιν ὀνομάζοντες.* Greg. Nyssen. de virginitate cap. 23. unde lucem mutuatur lex illa Honorii & Theodosii Imperatorum, l. 19. C. de Episcopis & Clericis, *Eum qui probabilem seculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiæ appellationis non decet.* Adhæc Henricus Valesius in doctissimis ejus annotationibus ad Euseb. Hist. Eccles. l. 7. c. 30. scribit præsentem canonem Concilii Nicæni in vetustissimo codice Corbeiensi, hanc habere inscriptionem, *De subintroductis, id est, adoptivis sororibus.* E prædictis itaque necessario consequitur, *συνεισάκτους*, Clericis hic prohibitas, nec uxores fuisse, nec propriè concubinas, sed virgines, vel saltem innuptas quasdam mulieres, *ἀγαπητὰς* dilectas, etiam & *sorores* dictas; quales & nonnulli Clerici domi fovere soliti sunt, inter quos & Leontius, de quo notis proximè antecedentibus verba fecimus, meritò recensetur. At siquidem quotidianum cum hujusmodi mulieribus commercium à suspicione non immune esset, id Episcopis & Clericis cujuscunque gradûs hoc canone Patres Nicæni interdicunt.

μητέρα, ἢ ἀδελφὴν, ἢ θείαν. Hujusmodi personas cum Clericis *συνεισάκτων* more cohabitare licet. Idque non ex hoc tantùm canone, sed & ex lege civili, Justin. Novel. 123. c. 29. *In his enim nihil sævi criminis existimari fœdus naturale permittit*, L. 19. C. de Episcop. & Cler. post ἢ *θείαν* in Joh. Antiocheni collectione, canon hic sic legitur, *ἢ ἃ μόνα πρόσωπα καὶ τὰ τοιαῦτα* [illegible]*, διαπέφευγε ὑποψίαν.*

In Can. IV.

Ἐπίσκοπον προσήκει. Concilium Nicænum 2. præsentem canonem de Episcopi electione interpretatur, ut ad vacantem nimirum sedem Episcopus à provincialibus Episcopis eligatur, seclusis, non populis tantum, sed & ipsis quoque magistratibus, *δεῖ γὰρ τὸν μέλλοντα προβιβάζεσθαι εἰς ἐπισκοπὴν ὑπὸ ἐπισκόπων ψηφίζεσθαι, καθὼς ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ὅρισται, ἐν τῷ κανόνι τῷ λέγοντι, Ἐπίσκοπον προσήκει*, &c. Conc. Nic. 2, can. 3. Hujus Concilii autoritate inducti Balsamon, Blastares, & omnes propemodum Græci canonum interpretes, plebis suffragia, in electione Episcopi antiquitus usitata, hoc canone dempta, & omnia electionum jura ad Episcopos translata esse contendunt. At eruditissimus ille Petrus de Marca contrarium affirmat, viz. *Canonem quartum Concilii Nicæni primi non tribuere Episcopis jus electionis, sed consensûs tantùm aut confirmationis, & autoritatem ordinationis.* Marc. de concord. sac. & imp. l. 6. cap. 2. sect. 10. Sed in hoc, fateor, argumento vix sibi constare videtur: alibi enim ait, *Cæterùm si negotium istud referatur ad primam originem, morumque vetustæ Ecclesiæ & antiquorum canonum ratio habeatur, constans est illa sententia, quæ solum testimonium & consensum designandi Episcopi clero & populo tribuit, ipsam verò designationem sive electionem & judicium Metropolitano, una cum Synodo provincialium Episcoporum.* ibid. l. VIII. cap. 2. sect. 2. & capitis sequentis initio hanc sententiam & consuetudinem præsenti canone sancitam esse affirmat. Juxta priorem itaque sententiam, electio plebi tribuitur, & Episcopis consensus: juxta posteriorem, electio Episcopis tribuitur, & plebi consensus; quæ sunt *ἀσύστατα*. Ut relictis igitur aliorum opinionibus, genuinum canonis hujus sensum assequamur, ad tempora celeberrimum hoc Concilium præcedentia retrospiciamus necesse est. Clemens itaque Romanus in Epistola 1. ad Corinthios pag. 57. Episcopos ab Apostolis constitutos esse, & deinceps ab aliis celebribus viris, universâ Ecclesiâ consentiente, *Τοὺς οὖν κατασταθέντας ὑπ' ἐκείνων, ἢ μεταξὺ ὑφ' ἑτέρων ἐλλογίμων ἀνδρῶν, συνευδοκησάσης τῆς ἐκκλησίας πάσης.* Unde constat, illis etiam temporibus Episcopos ab ipsis Apostolis & eorum successoribus constitutos fuisse; sed tamen universâ Ecclesiâ, ac proinde populo æque ac clero, consentiente, vel constitutum ab iis sibi gratum esse testante. Sed ad antiquam hanc consuetudinem magis adhuc dilucidandam, observatu dignissima sunt D. Cypriani verba: *Propter quod*, inquit, *diligenter de traditione divina & Apostolicâ observatione observandum est & tenendum, quod apud nos quoque, & ferè per Provincias universas tenetur, ut ad ordinationes ritè celebrandas, ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, Episcopi ejusdem Provinciæ proximi quique conveniant, & Episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissime novit, & uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit. Quod & apud vos factum videmus in Sabini collegæ nostri ordinatione, ut de universæ fraternitatis suffragio, & de Episcoporum, qui in præsentiâ convenerant, quique de eo ad vos literas fecerant, judicio, Episcopatus ei deferretur, & manus ei in locum Basilidis imponeretur.* Cyprian. Epist. 68. ad clerum & plebes in Hispan. Ex hisce D. Cypriani verbis apertè conficitur, quæcunque propemodum hoc canone constituuntur, illis etiam temporibus, & quidem ex *traditione Apostolicâ & per universas ferè Provincias*, obtinuisse: nimirum, ut ad celebrandas Episcoporum ordinationes proximi quique Provinciæ Episcopi convenirent, & qui convenire non poterant, literas suas de constituendo mitterent, assensum haud dubiè vel dissensum suum declarantes: & insuper, ut congregati Episcopum deligerent, sed *præsente plebe, de universæ fraternitatis suffragio*, & *de ipsorum Episcoporum judicio.* Plebs igitur intererat, & universa fraternitas, Clerus viz. & populus suffragabatur; sed judicium penes Episcopos erat: à quibus solis delectus est Episcopus ordinandus, plebe quidem præsente, sed non simul deligente, nec præsens, ut deligeret, sed quod proximis verbis insinuatur, quoniam *singulorum vitam novissime novit.* Præsens igitur erat ut suum de ordinandi vitâ testimonium daret: Et hoc, ni fallor, totum erat suffragii, quod fraternitas in Episcopi electione ferebat, nimirum Episcopi congregati virum deligebant, & delectum proponebant populo, cui præficiendus erat, si populus nihil haberet quod delecto objiceret, Episcoporum electioni suffragabatur; ac proinde, qui ab Episcopis electus est, ab iisdem protinus ordinabatur, idque per manuum impositionem; ut ex ultimis D. Cypriani verbis patet: Sin populo non placeret electio, quam fecissent Episcopi, argumenta sua contra personam delectam proferebant, quæ publicè discutiebantur; ita tamen, ut ultimum *judicium* ferendi potestas in Episcopis esset. Et quandoquidem ex populi testimonio ab Episcopis examinato stabant electi vel cadebant; hinc Cyprianus ibidem plebem etiam affirmat, *potestatem habuisse vel eligendi dignos Sacerdotes, vel indignos recusandi.* Et mox addit, *Quod & ipsum videmus de divinâ autoritate descendere, ut Sacerdos plebe præsente sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico judicio & testimonio comprobetur.* Ibid. Ab Episcopis igitur dignus electus est, & à populo tantum comprobatus. Et paucis interjectis, *Coram omni Synagogâ jubet Deus constitui Sacerdotem, id est, instruit, & ostendit ordinationes Sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientiâ fieri oportere, ut plebe præsente detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur; & sit ordinatio justa & legitima, quæ omnium suffragio & judicio fuerit examinata.* ibid. Hinc etenim colligitur, plebem idcirco tantum præsentem fuisse, *ut detegantur malorum crimina & bonorum merita prædicentur*, & sic Episcoporum electio ejus testimonio comprobetur.

Jus igitur electionis ad Episcopos præsentes, testimonium autem, consensus, & electionis comprobatio, ad plebem pertinuit. Et nihil quidem interest, utrum plebis testimo-

nium Episcoporum electionem sequatur aut præcedat. Si plebs enim dignum aliquem virum sibi præponendum postularet, & sic prævium electioni ejus testimonium daret, eundem Episcopis eligendum proponebant, ac si ipsi prius elegissent: de hoc tantum certiores facti, quod si propositum à plebe virum ipsis eligere visum fuerit, plebs electionem utique suo testimonio & suffragio comprobarit, utpote quæ eundem postulaverat. Plebs igitur Episcopis eligendum nonnunquam proponebat; sed Episcopi à plebe propositum non semper eligebant, ac proinde totum electionis arbitrium penes Episcopos erat, usq; adeo ut multas legere sit Episcopales ordinationes & electiones etiam celebratas ab Episcopis sine plebe; à plebe autem sine Episcopis nullas. Porro hanc antiquam & ubique fere receptam Episcoporum ordinandi consuetudinem, quâ nimirum omnes provinciæ Episcopi ad sedem vacantem convenientes plebe præsente successorem eligere ac ordinare consueti sunt, Melitius in Thebaide Episcopus paulo ante Nicænum conventum violabat. Hic enim, non Presbyteros tantùm, & Diaconos, ut nonnullis visum; sed Episcopos etiam, idque sine comprovincialibus suis & ipso Metropolitano, ordinare ausus est. Episcopos quidem, & longè plures, quam Presbyteros & diaconos, cum ordinasse ex indiculo sive breviario constat, quod Alexander post dimissum concilium Nicænum ab eo exegisse traditur, quodque extat in Athanas. Apol. 2. contra Arianos. Quinetiam Epiphanius scribit, dictum Melitium, quamcunque cum confessoribus suis regionem locumve peragrârit, ibi Clericos, Episcopos, Presbyteros, & diaconos instituisse, ac privatas fundâsse Ecclesias, cum interim, nec hi cum illis, nec illi cum his commune aliquid haberent, καθ' ἑκάστην πόλιν διερχόμενος, καθίστα κληρικούς, ἐπισκόπους τε, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ ᾠκοδόμει ἐκκλησίας ἰδίας, καὶ οὔτε οὗτοι τούτοις ἐκοινώνουν οὔτε ἐκεῖνοι τούτοις. Epiphan. hæres. 68. Eadem fere tradit & Theodoret. hæret. fab. l. 4 c. 7. Has autem omnes Episcoporum ordinationes sine Episcopo Alexandrino, qui totius provinciæ Metropolitanus erat, celebratas fuisse, exinde constat, quod ab eo scismaticè discesserat: ac præterea nec Episcopos comprovinciales ad eas peragendas accersitos esse ipsa Epiphanii verba docent; nam in transitu erat ac itinere, ab unâ civitate ad aliam propriè contendens: ac proinde tempus ei minimè suppetebat ad convocandos provinciales, si aliquam habuisset potestatem: sed & hâc etiam destitutus erat, utpote quæ ad Metropolitam Alexandrinum jure pertinebat. E quibus omnibus, Melitium antiquam ordinandi consuetudinem, antea explicatam, transiluisse constat. Hæc à Melitio inique facta, cum Alexander Alexandrinus, sub quo maxima eorum pars gesta fuerat, Synodo Nicænæ significâsset, ei, ni fallor, hujus constituendi Canonis materiam subministrabant; utpote quo antiquus Episcoporum ordinandi ritus, quem Melitius violaverat, confirmatur, & decernitur, ut in posterum, secus ac Melitius fecerat, quandocunque Episcopus ordinandus est, omnes provinciæ Episcopi conveniant, vel saltem per literas suffragia ferant, & sic ordinationem simul peragant: quæ autem ab iis fiant, à Metropolitano cujusque provinciæ confirmentur. Et Melitium quidem huic condendo canoni occasionem dedisse, ipsa hæc Synodus in Epistolâ Synodicâ non obscurè docet. Ibi enim patres se decrevisse scribunt, ut Melitius nullam in futurum habeat aut manus imponendi aut eligendi potestatem, nec ejus rei causâ aut in vico aut in urbe ulla compareat; ἔδοξεν οὖν Μελίτιον μὲν φιλανθρωπότερον κινηθείσης τῆς Συνόδου (κατὰ γὰρ τὸν ἀκριβῆ λόγον οὐδεμιᾶς συγγνώμης ἄξιος ἦν) μένειν ἐν τῇ πόλει ἑαυτοῦ, καὶ μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχειν αὐτὸν μήτε χειροτονεῖν, μήτε προχειρίζεσθαι, μήτε ἐν χώρᾳ, μήτε ἐν πόλει ἑτέρᾳ φαίνεσθαι, ταύτης τῆς προφάσεως ἕνεκα. Socrat. Ecclesf. hist. l. 1. c. 9. Crimen enim ex pœnâ hic dignoscatur: & Synodus ordinandi potestatem Melitio propterea sustulisse videtur, quod eam illegitime antea administrâsset. Cautum est autem hoc canone, ne præposteræ istiusmodi ordinationes in posterum peragantur; sed ut juxta antiquam consuetudinem omnes provinciæ Episcopi ad earum celebrationem conveniant, vel saltem tres; reliquis per scripta suffragantibus, συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων. E quibus verbis primo intuitu patet, canonem hunc, non de ordinationis tantum aut consecrationis actu, sed & de ipsâ etiam electione intelligendum esse: nimirum tres minimum adesse debent, ut ordinationem celebrent; sed omnes reliquos vel adesse vel in scriptis suffragari oportet: at nihil causæ est, cur suffragia requirantur, præterquam ad electionem ritè perficiendam. Quapropter certum est ac indubitatum, jus electionis Episco-

pis hoc canone attributum esse, idque non de novo, sed ex antiquâ, de quâ ante monui, consuetudine, quæ hic œcumenicæ Synodi autoritate confirmatur. Nihil hic fateor de plebis præsentiâ constituitur: hoc pristinæ consuetudini relinquitur, quam Melitius forsitan, quantum ad plebem, non violaverat; ac proinde non opus erat, ut quippiam de eo decerneretur. Ex eo autem, quod hic cautum sit, ut ad Episcopi electionem omnes provinciales conveniant, nullâ factâ plebis Clerive mentione, planissime conficitur, totum eligendi arbitrium penes Episcopos esse, ut nihil plebi in hâc re reservatum, præter comprobationem electionis per testimonium suum & consensum; quam & ante hoc concilium sibi vendicaverat, ut ante ostensum est. At quidem de Episcopis solis, non item de populis, ad electiones convocandis canon hic disertè loquatur, plerique antehac suspicati sunt, pristina plebis jura hic ei sublata esse, & ad Episcopos transcripta. Verum τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω tegulis propemodum canonibus Nicænis præfigatur, ubique eam antiquos mores confirmat, nullibi tollit. Et quidem veterem hanc consuetudinem, quâ Episcoporum electiones plebis suffragio comprobatæ sunt, non sublatam ab hâc Synodo, sed potius confirmatam esse, etiamsi non hoc canone, in Epistolâ tamen Synodicâ, palam est: ibi enim decernit, ut si quempiam eorum, qui in Ecclesiâ censentur, diem obire contigerit, tum ut defuncti locum ac honorem prosequantur ii, qui nuper adscripti sunt; modo digni videantur, & populus voluerit, suffragante nihilominus ei, & electionem confirmante Alexandrino Episcopo. Εἰ δέ τινας συμβαίη ἀναπαύσασθαι τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τηνικαῦτα προσαναβαίνειν εἰς τὴν τιμὴν τοῦ τετελευτηκότος τοὺς ἄρτι προσληφθέντας, μόνον εἰ ἄξιοι φαίνοιντο, καὶ ὁ λαὸς αἱροῖτο, συνεπιψηφίζοντος αὐτῷ καὶ ἐπισφραγίζοντος τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου. Socrat. hist. Eccl. l. 1. c. 9. & Theodoret. hist. Eccl. l. 1. c. 9. Christophorsonus fateor, & Valesius verba, καὶ ὁ λαὸς αἱροῖτο, vertunt, si populus eligat: at quandoquidem patres hoc canone Episcopis electionem, non populo, sed Episcopis provincialibus tribuunt, vertenda sunt potius, si populus voluerit, aut ab Episcopis Electum sibi gratum acceperit, quem sensum verbum αἱρεῖσθαι admittet, æque ac alterum. Nihil hic fateor de Episcoporum electione præmittitur, sed tantum de plebis voluntate, & Metropolitani confirmatione; nec quidem hoc opus erat, cùm Episcopum ab omnibus provinciæ Episcopis eligendum esse hoc canone prius constituissent; & populi consensum ad comprobandam Episcopi electionem eo tantum nomine Epistolæ Synodicæ inseruisse videntur, quod in canone prætermissus fuerat ut ad electionem Episcopi non absolute necessarius. Hinc saltem patet, Nicænos patres antiquam istam consuetudinem in Episcoporum electionibus plebi non sustulisse, sed firmiorem potius reddidisse. Quod & Athanasii electione ad sedem Alexandrinam evincatur. Qua enim à Concilio hoc Nicæno decreta fuerunt, Episcopos Alexandrinæ, quorum plurimi ipsi concilio interierant, latere non poterant. Hi autem in Encyclica Epistola, quæ secundæ Athanasii Apologiæ inseritur, testantur, quod cum convenissent (juxta hunc canonem) ad constituendum loco Alexandri defuncti Episcopum, omnis multitudo populusque catholicæ Ecclesiæ in unum coactus Athanasium Episcopum sibi dari postulabat; propterea quod hoc universæ provinciæ testimonium esset, dictum viz. Athanasium esse bonum, religiosum, Christianum, devotarium, & vere Episcopum. Dicunt enim, ὅτι δὲ πᾶν τὸ πλῆθος καὶ πᾶς ὁ λαὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ὡς ἐκ μιᾶς ψυχῆς καὶ σώματος συνελθόντες ἐβόων, ἔκραζον, αἰτοῦντες Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον τῇ ἐκκλησίᾳ. ταῦτα ηὔχοντο δημοσίᾳ τῷ Χριστῷ, καὶ τοῦτο ἡμᾶς ὥρκιζον ποιῆσαι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καὶ νύκτας, ... τῆς ἐκκλησίας ἀφιστάμενοι, μήτε ἡμᾶς ἐπιτρέποντες ἀφιστάσθαι ... καὶ ἡμεῖς μάρτυρες τούτου, καὶ ἡ πόλις πᾶσα καὶ ἡ ἐπαρχία, ... ἐναντίον, ... καὶ ... πάντα, σπουδαῖον, εὐλαβῆ, χριστιανόν, ἕνα τῶν ἀσκητῶν, ... ἐπίσκοπον ὀνομάζοντες. Athanas. apol. 2. Hinc liquet Synodum Episcoporum tunc habitam fuisse ad celebrandam Episcopi ordinationem, & populum prævium suum testimonium de eligendo tulisse, & juxta populi postulationem Athanasium ab Episcopis electum & ordinatum esse: adeo ut electio etiam ab Episcopis peracta, & populi consensu comprobata esset. Et hic quidem populi consensus in Episcoporum electionibus adhiberi solitus, in oriente sublatus est à concilio Nicæno 2. anno Dom. 787. vel saltem ab universali Octavo 871. in occidente autem viguit usque ad finem seculi duodecimi, ut observat vir Clarissimus Petrus de Marca de concord. Sacerd. & Imp. l. VI. cap. 2.

Τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων. Idem ab hoc concilio in genere decernitur, canone VI. his verbis, καθόλου δὲ πρόδηλον ἐκεῖνο,

ἐπ' οἴκε χωρὶς γνώμης τε μητροπολίτε γίνεσϑαι ἐπίσκοπον, ὃ τοιῦτον ἡ μεγάλη σύνοδος ὥρισε μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον. Et in specie de ordinationibus in provinciâ Alexandrina celebratis, in Epistolâ Synodicâ ad Ecclesiam Alexandrinam missâ; ubi patres hi Nicæni dicunt se decrevisse, ut Episcopi credentur, si populus voluerit, & Episcopus Alexandriæ suffragatus fuerit, & electionem confirmaverit, συνεπιψηφίζοντος αὐτῷ ἢ ἐπισφραγίζοντος τε τ' Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπε. Theodor. hist. Eccles. l. 1. c. 9. Patres Chalcedonenses hunc canonem ita interpretantur, ut Metropolitanus cujusque provinciæ omnes in eâ Episcopos constituat. ὁ κανὼν οὕτως διαγορεύει, ὥστε ἐν μιᾷ ἑκάςῃ τῶν ἐπαρχιῶν τὸ κῦρος ἔχειν δεῖ τὸν μητροπολίτην, ἢ αὐτὸν χειροτονεῖν πάντας τὰς ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὄντας ἐπισκόπες, ἢ αὕτη ἐστὶν ἡ διάνοια τε κανόνος. Et proximè, τοῦ δὲ τ' Νικομηδείας, ἐπειδὴ ἐξ ἀρχαίων αὐτὴ μητρόπολις ἐστι, κεχειροτόνηται, πάντας τες ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν ὄντας ἐπισκόπες χειροτονεῖν. ἡ ἁγία σύνοδος εἶπε, τοῦτο πάντες βουλόμεθα. Concil. Chalced. Act. 13. Hinc cum Olbiatis Episcopi creatione opus esset, Synesius cum duobus aliis Episcopis Antonium consensu populi eligebat; electionem autem Alexandrini Episcopi decreto confirmari necesse esse scribit in epistolâ, quam ad Theophilum Alexandrinum eo nomine misit, quæ sic desinit, ἢ γένοιτ' ἂν μοι βουλομένῳ κοινωνὸν αὐτὸν εἰς τὴν ὁμόψηφον ἱερωσύνην προσδέξασϑαι. ὅλως ἐν τῷ δεῖ, τῆς κυριωτάτης ψήφου τῆς ἱερᾶς σε χειρὸς, τούτε μὲν ὀλιγάκις δεῖ' ὑμῖν δ' ἐυχῶν. Synes. epist. 76. In aliâ etiam Epistolâ ad eundem Theophilum, dicit Palæbiscæ Episcopum illegitimè & contra leges creatum esse, quod nec à tribus, nec Alexandriæ constitutus sit, τοῦτο μὲν ἂν ἕνα ἢ μόνον ἀποδεῖχθαι παλαιβίσκες ἐπίσκοπον· ἀλλ' εἰ δὲ τοῦτο συνέβησαν, ἐπιδίομαι μὲν ἂν, ὁπηνίκα γένοιτο ἐκκλησίων, εἰ μήτε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπεδείχθη, μήτε τῶν τριῶν ἐστὶν, ἢ εἰ τὸ σύνθημα τῆς χειροτονίας ἐκείνῃ ἐδόθη. Synes. epist. 67. Quin his verbis Synesius ad præsentem Canonem respexit, nullus dubito. Nam dicta Palæbiscæ Episcopi ordinatio contra & priorem & posteriorem hujus Canonis partem admissa est, utpote quæ nec à tribus Episcopis celebrata, nec à Metropolitano confirmata fuit. Vide & Gratian. distinct. 64. c. 5. 6. 7.

In Can. V.

TA τοιαῦτα ζητήματα ἐξετάζεσϑαι. Secunda Synodus œcumenica Constantinopoli habita, hunc (qui Melitii quoque causâ sancitus videtur) Canonem ita interpretata est, ut universa provinciæ cujusque administratio Synodis provincialibus per eundem committatur, δῆλον ὡς τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικήσει κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὡρισμένα. Syn. C P. can. 2. Alibi enim hæc Synodus de synodis provincialibus non meminit præterquam hoc Canone; qui propterea istis verbis indigitetur necesse est. Juxta hanc igitur, veram haud dubie Canonis hujus interpretationem, ab universali synodo confirmatam, quæcunque Ecclesiasticæ in provinciâ quâvis emergunt controversiæ, in eâdem definiendæ sunt; atque adeo causæ universæ, non tantum quæ ad Clericos, & laicos, verum etiam quæ ad ipsos Episcopos spectant, in eâdem ultimò determinandæ sunt. Et hoc quidem sensu synodus etiam Africana præsentem Canonem intellexit, quæ in Epistolâ ad Celestinum Episcopum Romanum dicit, Synodum hanc Nicænam, quæ præsenti Canone de Clericis & laicis constituerat, multò magis velle, ut de Episcopis servarentur; εἰ γὰρ ἢ περὶ κατωτέρων κληρικῶν ἢ περὶ λαικῶν φαίνεται ἐκεῖ προφυλάτ]εσϑαι, πόσῳ μᾶλλον τοῦτο περὶ ἐπισκόπων ἐβούλετο προφυλαχθῆναι, & paucis interjectis addit, Nicænæ Synodi statuta, & Clericos, & ipsos quoque Episcopos Metropolitanis suis, sive synodis provincialibus, quæ sub iis celebrantur, commisisse, ἢ τὰ ψηφίσματα τ' ἐν Νικαίᾳ συνόδε εἴτε κληρικὸς τε κατωτέρε βαϑμοῦ, εἴτε αὐτὸς τοὺς ἐπισκόπους, τοῖς ἰδίοις μητροπολίταις φανερώτατα κατέπεμψεν. Et rationem reddit, viz. propterea quod sapienter justeque perspexerunt patres Nicæni, ut quæcunque exorta fuerint negotia, ea in propriis locis terminarentur. Idem autem de præsenti, quod de reliquis ferè omnibus hujus Synodi Canonibus, dicendum est; nimirum, nihil de novo hic constitutum esse, sed antiqua tantum statuta ac consuetudines confirmari. Ne quis enim excommunicatus ab uno Episcopo, ab alio admittatur, cautum fuerat antea, can. Apostol 12. quem etiam Canonem patres hic citant, verbis istis, κρατείτω ἡ γνώμη κατὰ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα &c. Ut bis etiam quotannis Synodi provinciales habeantur, decretum est, can. Apostol. 37. & propterea, ut omnes Ecclesiasticæ causæ in eâdem provinciâ definitivo decreto judicentur, in quâ exortæ sunt, Cyprianus suis etiam temporibus statutum fuisse scribit, *Nam cum statutum sit*, inquit, *omnibus nobis, & æquum sit pariter ac justum, ut uniuscujusque causa illic audiatur, ubi est crimen admissum, & singulis pastoribus portio gregis sit adscripta, quam regat unusquisque & gubernet, rationem sui actus Domino redditurus. Oportet utique eos, quibus præsumus, non circumcursare, nec Episcoporum concordiam cohærentem suâ subdolâ & fallaci temeritate collidere; sed agere illic causam suam, ubi & accusatores habere & testes sui criminis possint: nisi si paucis desperatis & perditis minor videtur esse auctoritas Episcoporum in Africâ constitutorum, qui jam de illis judicaverunt, & eorum conscientiam multis delictorum laqueis vinctam judicii sui nuper gravitate damnârunt. Jam causa eorum cognita est, jam de iis dicta sententia est: nec censura congruit Sacerdotum, mobilis atque inconstantis animi levitate reprehendi.* Cyprian. Epist. 55. ad Cornel. En antiqua Episcoporum jura, ab universali quoque Concilio confirmata: ipsorum est gregem sibi commissam regere, & delinquentes judicare, nec licet cuivis alio, imo nec Romam appellare; nec enim Episcopi in Africâ constituti minorem habent autoritatem, quàm ipse Romanus; ac proinde omnes Ecclesiasticæ causæ ab Episcopis provinciæ quâ moventur, discutiendæ sunt & determinandæ.

Καὶ ὅπως οἱ ὁμολογουμένως προσκεκρουκότες. Johannis Antiochenus legit, ἢ ὅπως ὁμολογούμενοι ἦ, ὡς προσκεκρουκότες. Joh. Antioch. coll. can. tit. 49.

Ἵνα πάσης μικροψυχίας. Hæc verba usque ad τῷ θεῷ in Johannis Antiocheni collectione desiderantur; legit autem Dionysius exiguus, vertitque, *ut omni dissensione sublata, munus offeratur Deo purissimum.* Legit & ante eum vetus Canonum interpres, & vertit, *ut omnium animositate amputatâ, munus mundum offeratur Deo.* legunt etiam impressi antehac codices, nisi quod καθαρὸν in iis, Typographorum fortassis incuriâ, desit. Legit etiam Josephus Ægyptius & περιφραστικῶς interpretatur. Zonaram denique legisse scholia ipsius docent.

Τότε γὰρ ἕκαστοι. Hæc usque ad finem Canonis in hâc Aristeni, nec non Simeonis Logothetæ epitome, ut in Justelli bibliothecâ editâ, desiderantur.

In Can. VI.

TA ἀρχαῖα ἔϑη κρατείτω. Cum Melitius, de quo in Annotationibus ad quartum hujus Synodi Canonem fusius egimus, Episcoporum ordinationes in Ægypto celebrâsset, & sic potestatem, Alexandrino soli Episcopo ex antiquâ consuetudine debitam, sibi vindicâsset, patribus huic, tunc temporis Nicææ congregatis, ad reprimendam injustam istam a Melitio usurpatam tyrannidem, & ad confirmandas, quæcunque antiquitus receptæ fuerant, Alexandrino throno aliisque suas consuetudines, præsentem Canonem promulgare visum est. Hoc enim Synodo in sanciendo præsenti Canone propositum fuisse, ex ipso hoc exordio, τὰ ἀρχαῖα ἔϑη κρατείτω, abundè constat. His etenim verbis patres se nihil novi hic constituere, sed antiquas tantum consuetudines confirmare testantur. Quamvis autem totus Canonis hujus contextus verbis disertis satis ac perspicuis concipiatur; mirum tamen quantis artificiis in diversas partes distrahitur. Hi enim, Episcopi Romani primatum hoc Canone adstrui: alii, eundem in eo destrui contendunt; hi Patriarchicam hic autoritatem institui affirmant; alii negant; hi Canonem hunc de ordinationem tantum; illi de omni Ecclesiasticâ administratione intelligendum esse arbitrantur: hi denique Episcopum Romanum universæ Ecclesiæ hic præfectum; illi autoritatem ejus intra suburbicaria loca coerceri tam; alii nihil omnino hic de eo constitutum esse scribunt. Nimirum hic Canon inter ferventissimes disputationis æstus tractari solet; quo factum est, ut nimio partium studio ad diversas & sibi invicem contrarias opiniones adstruendas torqueatur: dum quisque eum, quia tantæ autoritatis Canonem, ad suas partes vel invitum trahere conatur, & tacitus secum gaudet, si vel ipsum Canonem Græcum, ut primò editum, vel aliquam saltem illius versionem, sententiæ suæ favere ostendat. Ut nos itaque nihil de hoc Canone intactum relinquamus, sed verum ac genuinum ejus sensum assequamur, eundemque à falsis aliorum commentariis vindicemus, priusquam partes ejus maximè controversas attingamus, de verâ Græci Canonis lectione, variisque ejus versionibus toties jactatis, aliquid hic præmittere necessarium duximus.

nnnn Quod

Quod primò ad Græcam lectionem spectat, ea, quam hic exhibemus, in omnibus Balsamonis, & Zonaræ, tam M S S. quam impressis, quos nobis videre contigit, codicibus, constans & inviolata retinetur: ut & à Gelasio Cyziceno, atque etiam à Joh. Antiocheno in suâ Canonum collectione tit. 1. nisi quod pro ὥστε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον, ille rectius legat ὥστε τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, & σωζέσθω pro σώζεσθαι. In Concilio Chalcedonensi Act. XVI. duo hujus Canonis exemplaria recitata sunt, unum à Constantino secretario, è codice ab Aetio Archidiacono C P. ei dato, quo Canon hic sic incipit, τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, ὥστε τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον πάντων ἔχειν ἐξουσίαν, Reliqua pars Canonis nihil à communi lectione differt: in hâc primâ desunt verba καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, & τούτων ante ἔχειν. Alterum exemplar tunc temporis oblatum erat à Paschasino Episcopi Romani vicario, quo prior pars Canonis sic lecta est, Ἡ ἐκκλησία Ῥώμης πάντοτε ἔσχε τὰ πρωτεῖα. Ἐχέτω τοιγαροῦν καὶ ἡ Αἴγυπτος· ὥστε τὸν ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας πάντων ἔχειν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ Ῥώμης ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν. ὁμοίως &c. *Ecclesia Romana semper habuit primatum. Teneat igitur & Ægyptus, ut Episcopus Alexandriæ omnium habeat potestatem, quoniam & Romano Episcopo hæc est consuetudo. Similiter &c.* In Latinâ versione prima verba sic leguntur, *Quod Ecclesia Romana semper habuit primatum.* Ut sint quasi titulus Canonis. Et quidem inscribitur hic Canon in priscâ editione latinâ ante Dionysium Exiguum, *De primatu Ecclesiæ Romanæ vel aliarum civitatum Episcopis.* Hinc suspicor hanc priscam Canonum editionem Romanis tunc temporis in usu fuisse, & Paschasinum ex ea vel titulum, vel prima Canonis verba surripuisse: quandoquidem autem nec ulli codices Græci, nec Gregorius XIII. in recognitione decreti, nec aliæ quæcunque versiones hæc verba agnoscant, ac ipse Canonis sensus obscurior iis & perturbatior reddatur, communis haud dubiè lectio præferenda est, eaque verba tanquam spuria ac surreptitia ab omnibus rejicienda sunt, nec inter varias hujus Canonis versiones recensenda. At siquidem variæ hujus Canonis versiones magis quàm lectiones ab eruditis consulantur, eas etiam omnes, quascunque observari dignas existimamus, doctorum oculis hic ita subjicere operæ pretium duximus, ut uno intuitu conspiciantur.

Versio Arabica Josephi Ægyptii.

القانون السادس

في ترتيب المدن والابرشيات وتقدم بعضها علي بعض

ولتلزم السنة الاولي التي ذكرناها وذكروها الاباء الاولين لجميع من كان بمصر ولوبيا وبنطابولس اعني برقة والجبل وبقية مدنها الداخلة تحت حكم اسقف الاسكندرية ويجب ان يطيعوه وليكن له السلطان عليهم كلهم لانه هو الحاكم علي الجماعة كما ان اسقف رومية ايضا لازم لهذه العادة ولتلزم له ايضا ان يكون مستوليا علي كورها وضيعها وما والاها ايضا فان له الرياسة علي الجماعة في الكلام والامر فوق الروسا كلهم والجلوس فوقهم ايضا وكذلك ايضا لصاحب انطاكيه ان يكون مستوليا علي اسقاعة كلها وتكون تحت يده مائة وثلثة وخمسون اسقفا ومطرانا لانه متولي عمل فارس والمشرق كذلك يقدم المطارنة علي الاساقفة كلهم ولا يصير اسقفا بغير امر مطروبوليطه وهواه ورضاه فان صار علي غير هذه الحال فقد امرنا ورات الجماعة ان لا يصير اسقفا وان ينفا عن الجماعة الا يكون البطريرك متولي امره فان له الرياسة علي الجماعة وايما رجل صار اسقفا علي ما امرنا به برضاء من المطروبوليط ورضاء الجماعة وكان في امره

شغب ومعاوية في الشعب او نفر من الناس فلينظر الي الجمهور الاكثر والاجل من الناس فليقبل قولهم في امره ويتركه علي الكرسي او عزله عن الكرسي اذا لم يرضوه اذا قاوم اهل ابرشيته او غير سننهم وذلك سنة دائما ابدا.

Canon Sextus.

De ordine civitatum & provinciarum & primatus aliarum ex iis super alias.

ANtiqua consuetudo, quam nos memoramus, quamque antiqui patres commemorarunt, obtineat apud omnes, qui sunt in Ægypto, & Lybiâ, & Pentapoli, nempe Barce, & regione montanâ, reliquisque istius civitatibus, quæ Episcopi Alexandrini potestati subjiciuntur: & necesse est, ut ei morem gerant, & ipse super omnes eorum potestatem habeat, propterea quod ille præses est super cœtum, quemadmodum & Episcopus Romæ hac consuetudine tenetur, & ei necessarium est, ut potestatem habeat super regiones & provincias ejus, & quicquid etiam ei adjacet, & ut ibi sit principatus super cœtum in loquendo, & præcipiendo super omnes hos præsules, & in sedendo etiam supra eos. Et sic etiam ad præfectum Antiochiæ [pertinet] ut ipse præfecturam habeat super universas ejus provincias, & sub ejus sint potestate centum & quinquaginta tres Episcopi & Metropolitani; quoniam præfectus est provinciæ Persarum & Orientis. Sic Metropolitæ cunctis [illegible] Episcopis præsint, nec fiat Episcopus sine mandato Metropolitani, & sententiâ ejus ac voluntate: & siquis alio quam hoc modo [illegible], & jam præcipimus, & visum est Synodo, ut omnino non sit Episcopus, & ut rejiciatur è cœtu, nisi Patriarcha negotium ejus in se [illegible], utpote qui principatum habet super Synodum. Et si [illegible] factus sit Episcopus, juxta quod præcepimus, ex voluntate Metropolitani, & voluntate cœtus, & ortus sit de negotio illius tumultus & oppositio [illegible] populo sive hominum turbâ, respectus habeatur ad majorem & [illegible] striorem hominum partem, & eorum sententia in ejus negotiis [illegible] tatur, ut supra solium relinquatur, vel amoveatur à Solio, cum eum sibi gratum non habuerit, siquidem se populo provinciæ opposuerit, aut eorum leges mutarit. Et hoc institutum semper obtineat.

Alexandrina Editio.

ولتلزم السنة الاولي التي ذكرناها لجميع من كان بمصر ولوبيا وبنطابلوس اعني برقة وليطيعوا اسقف الاسكندرية وليكن له السلطان عليهم كلهم لانه الحاكم علي الجماعة من اجل ان اسقف رومية لزم لهذه العادة ايضا ولتلزم له ان يكون مستوليا علي كوره واسقاعه وما والاها وان يكون له الرياسة علي الجماعة والجلوس والكلام فوق الروسا كلهم

Antiqua consuetudo, quam commemoravimus, obstringat omnes, qui sunt in Ægypto, & Libya, & Pentapoli, nempe Barce, ut obtemperent Episcopo Alexandriæ, & eorum omnium potestatem [illegible] habeat, quoniam præses est Concilii: propterea quod Episcopus Romanus [illegible] quoque consuetudine tenetur; & oportet ut potestatem habeat super regiones & provincias suas, & quicquid illis propinquum est, & ut ei sit principatus super Synodum, & sedendo & loquendo [illegible] omnes istos præsules.

Editio Melchitarum.

وان يكون اسقف مصر اعني بطريرك الاسكندرية العظمي مسلط علي كل مصر وجميع اسقاعها وما حواليها من المدن التي تجب لها لانه هكذا واجب لاسقف رومية اعني البطريرك خليفة بطرس ان يكون مسلطا ايضا علي بلادها واسقاعها وما والا هما *Et ut Episcopus Ægypti, nempe Patriarcha Alexandrinus*

ecia magne, poteſtatem habeat ſuper totam Ægyptum, omneſque ejus Provincias, & adjacentes ei civitates, quæ ad illam pertinent: quoniam ita neceſſarium eſt Epiſcopo Romæ, viz. Patriarchæ ſucceſſori Petri, ut ille etiam poteſtatem habeat ſuper regiones & Provincias illius, & quicquid iis propinquum eſt.

Editio Maronitica.

ܥܝ̈ܕܐ ܩܕ̈ܡܝܐ ܢܬܚܒܫܘܢ ܗܢܘܢ ܕܒܡܨܪܝܢ ܘܒܠܘܒܐ ܘܒܦܢܛܦܘܠܝܣ ܐܝܟ ܕܠܗܘ ܕܐܠܟܣܢܕܪܝܐ ܢܗܘܐ ܐܝܬ ܠܗ ܫܘܠܛܢܐ ܥܠ ܟܠܗܘܢ ܗܠܝܢ ܡܛܠ ܕܐܦ ܠܐܦܝܣܩܘܦܐ ܗܘ ܕܪܗܘܡܝ ܗܢܐ ܗܘ ܥܝܕܐ ܐܝܬ ܠܗ *Antiquas conſuetudines teneant illi, qui ſunt in Ægypto, Libya, & Pentapoli, ita ut Alexandrinus horum omnium poteſtatem habeat, quoniam & Epiſcopo Romano hæc eſt conſuetudo.*

Priſca Latina editio, ante Dionyſium exiguum.

De Primatu Eccleſiæ Romanæ, vel aliarum civitatum Epiſcopis.

ANtiquis moris eſt, ut urbis Romæ Epiſcopus habeat principatum, ut ſuburbicaria loca, & omnem Provinciam ſuâ ſolicitudine gubernet, quæ verò apud Ægyptum ſunt, Alexandriæ Epiſcopus omnium habeat ſollicitudinem. Similiter autem & circa Antiochiam, & in cæteris Provinciis privilegia propria ſerventur Metropolitanis Eccleſiis. Omnimodo autem manifeſtum eſt illud, ut ſi quis ſine arbitrio ejus, qui eſt in Metropolim, conſtituerit Epiſcopum hunc, cenſuit ſanctum & magnum Concilium non eum eſſe Epiſcopum. Si verò communi omnium rationabili, & ſecundum canonem Eccleſiaſticum, duo aut tres propter propinquas inimicitias contradixerint, obtineat ſententia plurimorum, quia conſuetudo obtinuit & traditio antiqua apud Hieroſolyma.

Verſio Dionyſii Exigui.

De Privilegiis quæ quibuſdam Civitatibus competunt.

ANtiqua conſuetudo ſervetur per Ægyptum, Libyam, & Pentapolim, ita ut Alexandrinus Epiſcopus horum omnium habeat poteſtatem. Quia & urbis Romæ Epiſcopo parilis mos eſt. Similiter autem & apud Antiochiam, cæteraſque Provincias, ſuis privilegia ſerventur Eccleſiis. Illud autem generaliter clarum eſt, quòd ſi quis præter ſententiam Metropolitani fuerit factus Epiſcopus, hunc magna Synodus definivit Epiſcopum eſſe non oportere. Sin autem communi cunctorum decreto rationabili, & ſecundum Eccleſiaſticam regulam comprobato, duo aut tres, propter contentiones proprias, contradicunt, obtineat ſententia plurimorum.

Editio Iſidori Mercatoris.

MOS antiquus perduret in Ægypto, vel Libya, & Pentapoli, ut Alexandrinus Epiſcopus horum omnium habeat poteſtatem, quoniam quidem & Epiſcopo Romano parilis mos eſt. Similiter autem & apud Antiochiam, cæteraſque Provincias, honor ſuus unicuique ſervetur Eccleſiæ. Per omnia autem manifeſtum eſt, quòd ſi quis præter voluntatem & conſcientiam Metropolitani Epiſcopi fuerit ordinatus, hunc Concilium magnum & ſanctum cenſuit non debere eſſe Epiſcopum. Sane ſi communi omnium conſenſu, rationabiliter probato ſecundum Eccleſiaſticam regulam, duo vel tres animoſitate ducti per contentionem contradicant, obtineat plurimorum ſententia Sacerdotum.

Verſio ſive Explicatio Ruffini Aquileienſis Presbyteri.

ET ut apud Alexandriam, & in urbe Româ vetuſta conſuetudo ſervetur, ut vel ille Ægypti, vel hic ſuburbicariarum Eccleſiarum ſollicitudinem gerat.

Quæcunque in variis hiſce canonis hujus Verſionibus obſervatu digna ſunt, in annotationibus ad diverſas iſtius partes proferemus. Hîc interim obſervetur velim Arabicam Joſephi Ægyptii verſionem, ſive paraphraſin ex MS. Bodleiano à nobis tranſcriptam, eſſe unà cum reliquis quatuor primarum generalium Synodorum decretis hoc opere editis. Editiones autem Alexandrina, Melchitarum, & Maronitica, ex Bibliothecâ Vaticanâ, & Collegii Maronitarum de urbe ab Abrahamo Ecchelenſi tranſcriptæ ſunt in tractatum ejus, de origine nominis Papæ & ejuſdem Primatu. Ubi autem nos ultima verba editionis Alexandrinæ viz. والكلام فوق الروسا كلهم vertimus, *Et loquendo ſuper omnes iſtos præſules.* Ille vertit, *atque autoritas ſupra omnes principes*: tanquam ſi juxta hanc canonis editionem autoritas Epiſcopo Romano ſupra omnes Principes tribuatur: quem ſenſum nec totus canonis contextus, nec ipſa Arabica verba ferent. Præterquam enim quod ubi de rebus Eccleſiaſticis agitur, الروسا *Præſules* ſive *Epiſcopos* ſignificat, & eo tantùm ſenſu in Arabicâ Joſephi Ægyptii canonum collectione perpetuò uſurpatur: mirum eſt undenam hauſerit iſtam inuſitatam vocis كلام *calâm* ſignificationem, quæ in omnibus Lexicis & Scriptoribus Arabicis, quos nobis unquam videre contigit, *orationem*, *loquelam*, *aut ſermonem* denotat, *autoritatem* nuſpiam. Undenam igitur iſte novam hanc vocis hujus ſignificationem imbibit? nimirum Arabes dicere ſolent (ſi Abrahamo Ecchelenſi fides aliqua habeatur) هو صاحب الكلام *Ille eſt Dominus ſermonis ſive orationis, ſcilicet ipſius eſt loqui, dicere, ſeu ferre ſententiam.* Ac ſi *loqui* ac *ferre ſententiam* idem ſignificarent. Aſſeretne autem الكلام in iſtâ loquendi formulâ *autoritatem* ſignificare? non credo. Quinetiam ipſe hujus editionis contextus coactam iſtam hujus vocis ſignificationem non admittet. *Principatus* enim ejus antea in verbo الرياسة indicatus fuerat, ac proinde ſuperfluum eſſet *autoritatem* ejus iterum repetere, in genere præſertim: in ſpecie autem hîc oſtenditur in quibus conſiſtat rebus prædictus ejus principatus, nimirum in ſedendo & loquendo ante alios Præſules ſecum in Synodo congregatos. Porro editioni Melchitarum ſimillima, vel potius eadem eſt illa Jacobitarum, quam ibidem citat Ecchelenſis: & Neſtoriana à Maronitica nihilo diſcrepant, niſi quod in eâ nulla fiat *Epiſcopi Romani* mentio, ſed tantum *Epiſcopi* in genere; non ſecus ac in antiquâ iſtâ verſione Latinâ, cujus meminit Barthol. Carranza in hunc canonem, quâ prima hujus canonis pars ſic exprimitur, *Mos antiquus perduret in Ægypto, vel Libyâ, & Pentapoli, ut Alexandrinus Epiſcopus harum omnium habeat poteſtatem, quoniam quidem Metropolitano Epiſcopo hoc idem moris eſt.* Ubi viz. *Metropolitano* loco *Romano* ſubſtituitur. Inter Latinas verſiones primas tenet priſca illa editio, quæ ante Dionyſium exiguum elaborata, in Juſtelli Bibliothecâ edita eſt: ſed non omittendum eſt, ultima ejus editionis verba ad hunc canonem librarii negligentiâ aſſuta eſſe, quæ ad proximum canonem potiùs pertinent. Enimvero verba illa ſunt, *Quia conſuetudo obtinuit & traditio antiqua apud Hieroſolyma.* Proximus autem canon incipit, *Quoniam conſuetudo obtinuit, & traditio antiqua &c.* Dionyſii exigui & Iſidori Mercatoris verſiones Græcæ lectioni ad amuſſim quadrant. Ruffini verſio, eſt potius quædam brevis & compendioſa canonis explicatio, quæque è priſcâ editione deſumpta videtur; hâc enim Epiſcopus Romanus *Suburbicaria loca ſuâ ſollicitudine gubernare*, in illâ, *ſuburbicariarum Eccleſiarum ſollicitudinem gerere* dicitur. Cæterum *ſuburbicariæ Eccleſiæ* iiſdem terminis circumſcriptæ videntur, quibus olim *ſuburbicariæ regiones*; quales erant, ut nonnullis viſum

Quod primò ad Græcam lectionem spectat, ea, quam hic exhibemus, in omnibus Balsamonis, & Zonaræ, tam MSS. quàm impressis, quos nobis videre contigit, codicibus, constans & inviolata retinetur: ut & à Gelasio Cyziceno, atque etiam à Joh. Antiocheno in suâ Canonum collectione tit. 1. nisi quod pro ὥστε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον, ille rectius legat ὅτι τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, & σώζεσθαι pro σῴζεσθαι. In Concilio Chalcedonensi Act. XVI. duo hujus Canonis exemplaria recitata sunt, unum à Constantino secretario, è codice ab Aetio Archidiacono C P. ei dato, quo Canon hic sic incipit, τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, ὅτι τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον πάντων ἔχειν ἐξουσίαν, Reliqua pars Canonis nihil à communi lectione differt: in hâc primâ desunt verba καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, & τούτων ante ἔχειν. Alterum exemplar tunc temporis oblatum erat à Paschasino Episcopi Romani vicario, quo prior pars Canonis sic lecta est, Ἡ ἐκκλησία Ῥώμης πάντοτε ἔσχε τὰ πρωτεῖα. ἔχῃ τοίνυν καὶ ἡ Αἴγυπτος· ὥστε τὸν ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας πάντων ἔχειν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ Ῥώμης ἐπισκόπῳ τοῦτο συνηθές ἐστιν. ὁμοίως &c. *Ecclesia Romana semper habuit primatum. Teneat igitur & Ægyptus, ut Episcopus Alexandriæ omnium habeat potestatem, quoniam & Romano Episcopo hæc est consuetudo. Similiter &c.* In Latinâ versione prima verba sic leguntur, *Quod Ecclesia Romana semper habuit primatum.* Ut sint quasi titulus Canonis. Et quidem inscribitur hic Canon in priscâ editione latinâ ante Dionysium Exiguum, *De primatu Ecclesiæ Romanæ vel aliarum civitatum Episcopis.* Hinc suspicor hanc priscam Canonum editionem Romanis tunc temporis in usu fuisse, & Paschasinum ex ea vel titulum, vel prima Canonis verba surripuisse: quandoquidem autem nec ulli codices Græci, nec Gregorius XIII. in recognitione decreti, nec aliæ quæcunque versiones hæc verba agnoscant, ac ipse Canonis sensus obscurior iis & perturbatior reddatur, communis haud dubiè lectio præferenda est, eaque verba tanquam spuria ac surreptitia ab omnibus rejicienda sunt, nec inter varias hujus Canonis versiones recensenda. At siquidem variæ hujus Canonis versiones magis quam lectiones ab eruditis consulantur, eas etiam omnes, quascunque observari dignas existimamus, doctorum oculis hic ita subjicere operæ pretium duximus, ut uno intuitu conspiciantur.

Versio Arabica Josephi Ægyptii.

القانون السادس

في ترتيب المدن والابرشيات وتقدم بعضها علي بعض

ولتلزم السنة الولي التي ذكرناها وذكروها الاباء الاولين لجميع من كان بمصر ولوبيا وبنطابولس اعني برقة والجبل وبقية مدنها الداخلة تحت حكم اسقف الاسكندرية ويجب ان يطيعوه وليكن له السلطان عليهم كلهم لانه هو الحاكم علي الجماعة كما ان اسقف رومية ايضا لازم لهذه العادة ويلتزم له ايضا ان يكون مستوليا علي كورها وضيعها وما والاها ايضا فان له الرياسة علي الجماعة في الكلام والامر فوق الروسا كلهم والجلوس فوقهم ايضا وكذلك ايضا لصاحب انطاكية ان يكون مستوليا علي اضاعة كلها ويكون تحت يده مائة وثلثة وخمسون اسقفا ومطرانا لانه متولي عمل فارس والمشرق كذلك يتقدم المطارنة علي الاساقفة كلهم ولا يصير اسقفا بغير امر مطروبوليطه وهواه ورضاه فان صار علي غير هذه الحال فقد امرنا ورات الجماعة ان لا يصير اسقفا وان ينفا عن الجماعة الا يكون البطريرك متولي امره فان له الرياسة علي الجماعة واما رجل صار اسقفا علي ما امرنا به برضاء من المطروبوليط ورضاء الجماعة و كان في امره

شغب ومقاومة في الشعب اونفر من الناس فلينظر الي الجمهور الاكثر والاجل من الناس فليقبل قولهم في امره ويركد علي الكرسي او يعزله عن الكرسي اذا لم يرضوه اذا قاوم اهل ابرشيته او غير سننهم وذلك سنة دايما ابدا.

Canon Sextus.

De ordine civitatum & provinciarum & primatus aliarum ex iis super alias.

ANtiqua consuetudo, quam nos memoravimus, quamque antiqui patres commemorarunt, obtineat apud omnes, qui sunt in Ægypto, & Lybiâ, & Pentapoli, nempe Barce, & regione montanâ, reliquisque istius civitatibus, quæ Episcopi Alexandriæ potestati subjiciuntur: & necesse est, ut ei morem gerant, & ipse super omnes eorum potestatem habeat, propterea quod ille præses est super cætum, quemadmodum & Episcopus Romæ has consuetudine tenetur, & ei necessarium est, ut potestatem habeat super regiones ac provincias ejus, & quicquid etiam ei adjacet, & ut ibi sit præsidentia super cætum in loquendo, & præcipiendo super omnes istos præsules, & in sedendo etiam supra eos. Et sic etiam ad præfectum Antiochiæ [pertinet] ut ipse præfecturam habeat super universas ejus provincias, & sub ejus sint potestate centum & quinquaginta tres Episcopi & Metropolitani; quoniam præfectus est provinciæ Persarum & Orientis. Sic Metropolitæ omnibus suis Episcopis præsint, nec fiat Episcopus sine mandato Metropolitani, & sententiâ ejus ac voluntate: & siquis alio quam hoc modo fiat, quam præcipimus, & visum est Synodo, ut omnino non sit Episcopus, & ut rejiciatur è cœtu, nisi Patriarcha negotium ejus in se receperit, utpote qui principatum habet super Synodum. Et si quis factus sit Episcopus, juxta quod præcepimus, ex voluntate Metropolitani & voluntate cœtus, & ortus sit de negotio illius tumultus & oppositio in populo sive hominum turbâ, respectus habeatur ad majorem & illustriorem hominum partem, & eorum sententia in ejus negotio admittatur, ut supra solium relinquatur, vel dimoveatur à Solio, cùm eum sibi gratum non habuerit, siquidem se populo provinciæ opposuerit, aut eorum leges mutarit. Et hoc institutum semper obtineat.

Alexandrina Editio.

ولتلزم السنة الولي التي ذكرناها لجميع من كان بمصر ولوبيا وبنطابلوس اعني برقة وليطيعوا اسقف اسكندرية وليكن له السلطان عليهم كلهم لانه الحاكم علي الجماعة من اجل ان اسقف رومية لزم له هذه العادة ايضا ويلتزم له ان يكون مستوليا علي كورة واسقاعه وما والاها وان يكون له الرياسة علي الجماعة والجلوس والكلام فوق الروسا كلهم

Antiqua consuetudo, quam commemoravimus, obstringat omnes, qui sunt in Ægypto, & Libya, & Pentapoli, nempe Barce, ut obtemperent Episcopo Alexandriæ, & eorum omnium potestatem ille habeat, quoniam præses est Concilii: propterea quod Episcopus Romanus hac quoque consuetudine tenetur; & oportet ut potestatem habeat super regiones & provincias suas, & quicquid illis propinquum est, & ut ei sit principatus super Synodum, & sedendo & loquendo supra omnes istos præsules.

Editio Melchitarum.

وان يكون اسقف مصر اعني بطريرك الاسكندرية العظمي مسلطا علي كل مصر وجميع اسقاعها وما حوليها من المدن التي تجب لها لانه هكذا واجب لاسقف رومية اعني البطريرك خليفة بطرس ان يكون مسلطا ايضا علي بلادها واسقاعها وما والاها *Et ut Episcopus Ægypti, nempe Patriarcha Alexandriæ*

urbe magnæ, potestatem habeat super totam Ægyptum, omnesque ejus Provincias, & adjacentes ei civitates, quæ ad illam pertinent: quoniam ita necessarium est Episcopo Romæ, viz. Patriarchæ successori Petri, ut ille etiam potestatem habeat super regiones & Provincias illius, & quicquid ei propinquum est.

Editio Maronitica.

ܥܝ̈ܕܐ ܥܬܝ̈ܩܐ ܢܚܒܫܘܢ ܗܠܝܢ ܕܒܡܨܪܝܢ
ܘܒܠܘܒܐ ܘܒܦܢܛܦܘܠܝܣ ܐܝܟ ܕܢܗܘܐ
ܕܐܠܟܣܢܕܪܝܐ ܗܘ ܐܝܬ ܠܗ ܫܘܠܛܢܐ ܥܠ
ܟܠܗܘܢ ܗܠܝܢ ܡܛܠ ܕܐܦ ܠܐܦܣܩܘܦܐ ܗܘ
ܕܪܗܘܡܐ ܗܢܐ ܥܝܕܐ ܐܝܬ ܠܗ *Antiquas consuetudines teneant illi, qui sunt in Ægypto, Libya, & Pentapoli, ita ut Alexandrinus horum omnium potestatem habeat, quoniam & Episcopo Romano hæc est consuetudo.*

Prisca Latina editio, ante Dionysium exiguum.

De Primatu Ecclesiæ Romanæ, vel aliarum civitatum Episcopis.

Antiqui moris est, ut urbis Romæ Episcopus habeat principatum, ut suburbicaria loca, & omnem Provinciam suâ sollicitudine gubernet, quæ verò apud Ægyptum sunt, Alexandriæ Episcopus omnium habeat sollicitudinem. Similiter autem & circa Antiochiam, & in cæteris Provinciis privilegia propria serventur Metropolitanis Ecclesiis. Omnimodo autem manifestum est illud, ut si quis sine arbitrio ejus, qui est in Metropolim, constituerit Episcopum hunc, censuit sanctum & magnum Concilium non eum esse Episcopum. Si verò communi omnium rationabili, & secundum canonem Ecclesiasticum, duo aut tres propter propinquas inimicitias contradixerint, obtineat sententia plurimorum, quia consuetudo obtinuit & traditio antiqua apud Hierosolyma.

Versio Dionysii Exigui.

De Privilegiis quæ quibusdam Civitatibus competunt.

Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum, Libyam, & Pentapolim, ita ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem. Quia & urbis Romæ Episcopo parilis mos est. Similiter autem & apud Antiochiam, cæterasque Provincias, suis privilegia serventur Ecclesiis. Illud autem generaliter clarum est, quòd si quis præter sententiam Metropolitani fuerit factus Episcopus, hunc magna Synodus definivit Episcopum esse non oportere. Sin autem communi cunctorum decreto rationabili, & secundum Ecclesiasticam regulam comprobato, duo aut tres, propter contentiones proprias, contradicunt, obtineat sententia plurimorum.

Editio Isidori Mercatoris.

Mos antiquus perduret in Ægypto, vel Libya, & Pentapoli, ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem, quoniam quidem & Episcopo Romano parilis mos est. Similiter autem & apud Antiochiam, cæterasque Provincias, honor suus unicuique servetur Ecclesiæ. Per omnia autem manifestum est, quòd si quis præter voluntatem & conscientiam Metropolitani Episcopi fuerit ordinatus, hunc Concilium magnum & sanctum censuit non debere esse Episcopum. Sanè si communi omnium consensu, rationabiliter probato secundum Ecclesiasticam regulam, duo vel tres animositate ducti per contentionem contradicant, obtineat plurimorum sententia Sacerdotum.

Versio sive Explicatio Ruffini Aquileiensis Presbyteri.

Et ut apud Alexandriam, & in urbe Româ vetusta consuetudo servetur, ut vel ille Ægypti, vel hic suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem gerat.

Quæcunque in variis hisce canonis hujus Versionibus observatu digna sunt, in annotationibus ad diversas istius partes proferemus. Hîc interim observetur velim Arabicam Josephi Ægyptii versionem, sive paraphrasin ex MS. Bodleiano à nobis transcriptam, esse unà cum reliquis quatuor primarum generalium Synodorum decretis hoc opere editis. Editiones autem Alexandrina, Melchitarum, & Maronitica, ex Bibliothecâ Vaticanâ, & Collegii Maronitarum de urbe ab Abrahamo Ecchelensi transcriptæ sunt in tractatum ejus, de origine nominis Papæ & ejusdem Primatu. Ubi autem nos ultima verba editionis Alexandrinæ viz. والكلام فوق الروسا كلهم vertimus, *Et loquendo super omnes istos præsules*. Ille vertit, *atque autoritas supra omnes principes*: tanquam si juxta hanc canonis editionem autoritas Episcopo Romano supra omnes Principes tribuatur: quem sensum nec totus canonis contextus, nec ipsa Arabica verba ferent. Præterquam enim quod ubi de rebus Ecclesiasticis agitur, الروسا *Præsules* sive *Episcopos* significat, & eo tantùm sensu in Arabicâ Josephi Ægyptii canonum collectione perpetuò usurpatur: mirum est undenam hauserit istam inusitatam vocis كلام *calâm* significationem, quæ in omnibus Lexicis & Scriptoribus Arabicis, quos nobis unquam videre contigit, *orationem*, *loquelam*, *aut sermonem* denotat, *autoritatem* nusquam. Undenam igitur iste novam hanc vocis hujus significationem imbibit? nimirum Arabes dicere solent (si Abrahamo Ecchelensi fides aliqua habeatur) هو صاحب الكلام *Ille est Dominus sermonis sive orationis*, *scilicet ipsius est loqui*, *dicere*, *seu ferre sententiam*. Ac si *loqui* ac *ferre sententiam* idem significarent. Asseretne autem الكلام in istâ loquendi formulâ *autoritatem* significare? non credo. Quinetiam ipse hujus editionis contextus coactam istam hujus vocis significationem non admittet. *Principatus* enim ejus antea in verbo الرياسة indicatus fuerat, ac proinde superfluum esset *autoritatem* ejus iterum repetere, in genere præsertim: in specie autem hîc ostenditur in quibus consistat rebus prædictus ejus principatus, nimirum in sedendo & loquendo ante alios Præsules secum in Synodo congregatos. Porro editioni Melchitarum simillima, vel potius eadem est illa Jacobitarum, quam ibidem citat Ecchelensis: & Nestoriana à Maronitica nihilo discrepant, nisi quod in eâ nulla fiat *Episcopi Romani* mentio, sed tantum *Episcopi* in genere; non secus ac in antiquâ istâ versione Latinâ, cujus meminit Barthol. Carranza in hunc canonem, quâ prima hujus canonis pars sic exprimitur, *Mos antiquus perduret in Ægypto, vel Libyâ, & Pentapoli, ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem, quoniam quidem Metropolitano Episcopo hoc idem moris est.* Ubi viz. *Metropolitano* loco *Romano* substituitur. Inter Latinas versiones primas tenet prisca illa editio, quæ ante Dionysium exiguum elaborata, in Justelli Bibliothecâ edita est: sed non omittendum est, ultima ejus editionis verba ad hunc canonem librarii negligentiâ assuta esse, quæ ad proximum canonem potiùs pertinent. Enimvero verba illa sunt, *Quià consuetudo obtinuit & traditio antiqua apud Hierosolyma.* Proximus autem canon incipit, *Quoniam consuetudo obtinuit, & traditio antiqua &c.* Dionysii exigui & Isidori Mercatoris versiones Græcæ lectioni ad amussim quadrant. Ruffini versio, est potius quædam brevis & compendiosa canonis explicatio, quæque è priscâ editione desumpta videtur; hâc enim Episcopus Romanus *Suburbicaria loca suâ sollicitudine gubernare*, in illâ *suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem gerere* dicitur. Cæterum *suburbicariæ Ecclesiæ* iisdem terminis circumscriptæ videntur, quibus olim *suburbicariæ regiones*; quales erant, ut nonnullis visum

 est,

est, solæ Picenum, Tuscia, Latium, & Valeria. Dictæ sunt autem suburbicariæ regiones, ex eo quod sub eadem erant potestate sub quâ & ipsa urbs, ut quæ à jurisdictione vicarii vel potius præfecti urbis pendebant. In notitiâ Imperii Occidentis à Guid. Pancirolo editâ decem Provinciæ vicario urbis suberant, quæ sic recensentur, *Sub dispositione viri spectabilis Vicarii urbis Romæ Provinciæ infra scripta, Consulares, Campaniæ, Tusciæ & Umbriæ, Piceni suburbicarii, Siciliæ.* Correctores, *Apuliæ & Calabriæ, Brutiorum & Lucaniæ.* Præsides, *Samnii, Sardiniæ, Corsicæ, Valeriæ.* Vicarius autem vices gerebat præfecti urbis; cujus jurisdictio porrigebatur usque ad centesimum lapidem, id est centum millia passuum; ut ex ejusdem libri cap. 4. constat. Juxta Ruffini itaque sententiam, Episcopi urbis Romæ autoritas in administrationibus Ecclesiasticis iisdem, quibus præfecti ejusdem urbis in politicis, definita videtur Provinciis. Uterque enim *suburbicarias regiones* sibi subjectas habuit. Ut enim Præfectus urbis suburbicariarum Provinciarum, sic Episcopus Romæ suburbicariarum Ecclesiarum (ut cum Ruffino loquar) sollicitudinem gerebat, iis saltem temporibus, quibus Ruffinus hæc scribebat.

Τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει. Omnes antiquæ consuetudines, quæ in Ægypto, Libyâ, & Pentapoli receptæ sunt, hîc non confirmantur, sed eæ solæ, quæ ad Ecclesiasticam politiam spectant, ut ex sequentibus etiam verbis patet, ὥστε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον &c. nimirum Episcopi uniuscujusque gentis, juxta Can. Apostol. 34. agnoscere debent eum, qui in eis primus est, & existimare ut caput, & nihil magni momenti facere præter illius sententiam, nisi quod quisque, quæ ad suam pertinent parœciam, administret. Usu autem receptum est, ut Episcopi in Ægypto, Libyâ, & Pentapoli constituti, Alexandrinum, ut metropoli præfectum, pro primo inter se haberent, ac proinde nihil magni momenti citra illius sententiam facere deberent. Hinc tandem aliquando usu evenit, ut Episcopus Alexandrinus non tantum dictos Episcopos consecraverit, sed & omnem Ecclesiasticam potestatem super eos exercuerit. Hoc egregiè confirmatur ab ipso Epiphanio qui asserit morem fuisse Alexandrinorum Archiepiscoporum, per totam Ægyptum, ac Thebaidem, Mareotam, & Libyam, Ammoniacam, Mareotidem, & Pentapolim, Ecclesiastica negotia administrare, ἔθος γὰρ ἴδιον ἐστὶ τὸν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ Ἀρχιεπίσκοπον, πάσης τε Αἰγύπτου, καὶ Θηβαΐδος, Μαρεώτου τε καὶ Λιβύης, Ἀμμωνιακῆς, Μαρεώτιδός τε καὶ Πενταπόλεως ἔχειν τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν. Epiphan. hæres. 68. Hâc autoritate prædictus Petrus Episcopus Alexandrinus viginti circiter annis ante congregatam Nicææ Synodum, Melitium Episcopum Lycopoleos in Thebaide, multis convictum criminibus, & in primis quòd idolis sacrificâsset, in communi Episcoporum Synodo deposuit; ut ipse testatur Athanasius, dicens, Πέτρος παρ' ἡμῖν πρὸ μὲν τοῦ διωγμοῦ γέγονεν ἐπίσκοπος, ἐν τε τῷ διωγμῷ καὶ ἐμαρτύρησεν· οὗτος Μελίτιον ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου λεγόμενον ἐπίσκοπον, ἐπὶ πολλαῖς ἐλεγχθέντα παρανομίαις καὶ θυσίᾳ, ἐν κοινῇ συνόδῳ τῶν ἐπισκόπων καθεῖλεν. Athanas. Apol. 2. contra Arianos p. 603. B. tom. 1. edit. Commelin. Et ante eum idem Athanasius observat, quod cum in Pentapoli superioris Libyæ quidam Episcoporum sententiam Sabellii amplectebantur, tantumque eorum commenta invaluerant, ut vix ulterius Filius Dei in Ecclesiis prædicaretur: re cognitâ Dionysius Alexandrinus, ad cujus curam eæ Ecclesiæ pertinebant, legatos misit, qui autores harum rerum ab illis pravis opinionibus retraherent, τοῦτο μαθὼν Διονύσιος, αὐτὸς γὰρ εἶχε τὴν μέριμναν τῶν ἐκκλησιῶν ἐκείνων, πέμπει καὶ συμβουλεύει τοῖς αἰτίοις παύσασθαι τῆς κακοδοξίας. Athanas. de sentent. Dionys. contra Arianos. Hinc igitur Episcopum Alexandrinum, etiam ante Synodum Nicænam, locis his enumeratis, non ordinandi modo, sed & omnia Ecclesiastica negotia administrandi potestatem ex antiquâ consuetudine receptam habuisse palam est. Hoc majorum suorum institutum Melitius Lycopolitanus violabat, utpote qui ab Episcopo Alexandrino depositus, alios Episcopos etiam in Provinciâ Alexandrinâ ordinare ausus sit, atque ita non tantum jus ordinandi Episcopos, Alexandrino præsuli debitum, sibi vendicabat, sed & depositionem suam nihili pendebat, post eam sibi ab Episcopo Alexandrino inflictam, Episcopalibus adhuc muneribus fungi præsumens: ac propterea utroque modo consuetæ Episcopi Alexandrini autoritati repugnabat. Cum omnia autem hæc antiqua Ecclesiæ Alexandrinæ instituta à Melitio violata, à Patribus Nicænis hoc canone confirmentur, necessario exinde conficitur, canonem hunc non de ordinandi tantum ritu, sed & de omni Ecclesiasticâ potestate intelligendum esse, ut etiam Henricus Valesius contra Johannem Launoium rectè observavit. Et hoc quidem sensu ipsi Episcopi Ægypti hunc canonem intellexerunt; cum enim post depositum Dioscorum Archiepiscopum Alexandrinum, à Concilio Chalcedonensi Leonis Epistolæ subscribere rogati essent, respondebant sibi non fas esse sine Archiepiscopi sui Alexandrini sententia subscribere, sæpe clamantes, ἄνευ γνώμης ἀρχιεπισκόπου οὐ δυνάμεθα ὑπογράψαι. Et idcirco supplices petebant, ut dilata esset ipsorum subscriptio, usque dum alius Dioscori loco Archiepiscopus crearetur, ut secundum antiquam consuetudinem illius sententiam sequerentur, ἵνα κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἔθη τῇ γνώμῃ ἐκείνου ἐξακολουθήσωμεν. Ac præterea ipsum hunc canonem citant, quo constitutum asserunt, ut omnis Ægyptiaca regio Archiepiscopum Alexandrinum sequatur, & nihil sine illo, ab aliquo ei subjacente Episcopo, agatur, Τοῦτο γὰρ καὶ οἱ ἐν τῇ Νικαίᾳ ἅγιοι πατέρες συναγηγερμένοι ἐκανόνισαν τις. ὥστε ἀκολουθεῖν πᾶσαν τὴν Αἰγυπτιακὴν διοίκησιν τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ τῆς μεγαλοπόλεως Ἀλεξανδρείας, καὶ μηδὲν δίχα αὐτοῦ πράττεσθαι παρά τινος τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων. Concil. Chalced. Act. iv.

Πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν. Quænam hic potestas intelligenda sit, Metropolitica, an Patriarchica, inter eruditos viros non convenit. Plerisque enim, tam Græcis quam Latinis scriptoribus, recentioribus præsertim, quos inter & scholiastes hic editi, jus Patriarchicum Episcopis hic enumeratis, Alexandrino, Romano, & Antiocheno, hoc canone confirmari visum est: ast alii, inter quos & Johannes Launoius, autoritatem tantum Metropoliticam iis hic fanciri contendunt. Sed miror eos, qui hanc tractarunt controversiam, nihil adhuc certi præmisisse, de eo quod proprium est juris Patriarchici, sive quo Patriarchæ à Metropolitanis distinguuntur: Nisi hoc enim prius pro certo & comperto habeatur, jugulum causæ nunquam petamus. Ut igitur quid nobis hâc de re statuendum videtur ostendamus, in jura Patriarchica propriè sic dicta prius inquiremus, & deinde examinabimus, utrum istiusmodi jura ac privilegia Episcopis, Alexandrino, Romano, & Antiocheno, hoc canone confirmentur. Ut hæc autem res perplexa satis in se ac intricata, perspicua nobis evadat, ac aperta, diversis quæ sequuntur sectionibus eam expediemus.

I. In primis observandum est, nomen hoc *Patriarcha* è Synagogâ Judaicâ in Ecclesiam Christianam traductum esse. Judæi enim post Hierosolymorum excidium per totum terrarum orbem dispersi, Alexandriæ aliisque Orientis civitatibus, quibus pedem vagantem figere poterant, præfectos quosdam sibi constituebant, eosdemque nominabant, *Patriarchas*, quibus & assessores quosdam assignabant, *Apostolos dictos.* Epiphanius, Εἰσὶ δὲ οὗτοι μετὰ τὸν Πατριάρχην Ἀπόστολοι καλούμενοι, προσεδρεύουσι δὲ τῷ πατριάρχῃ. Epiphan. hær. 30. In Codice etiam Theodosiano lib. xvi. tit. 1. frequens de Judaicis hujusmodi Patriarchis mentio occurrit. Vide & apud Hieron. in Isa. 3. Flavius etiam Vopiscus Patriarchæ Alexandrini meminit, qui non de Christiano, ut nonnullis visum est, sed de Judaico Patriarchâ ibi constituto intelligendus est. Anno ab Incarnatione Christi plus minus quadringentesimo ablata est Judaicorum Patriarcharum autoritas, eorumque nomen ad Episcopos quosdam Christianos translatum, in Oriente præsertim, ubi Judaicorum potestas viguerat. Non me latet in Clementis Epistolâ ad Jacobum fratrem Domini, necnon in decretalibus Anacleti, Episcoporum Primates Patriarchas sæpe vocatos esse: verum, si nullum aliud produci posset argumentum, hoc illud, quod nemo hodie non fatetur, istas videlicet Epistolas nothas esse ac supposititias, probè satis evinceret. Primus itaque, ni fallor, scriptor fide dignus, qui Patriarcharum Christianorum mentionem fecit, est Socrates scholasticus; qui historiæ suæ finem imposuit anno secundo Olympiadis 305. Theodosio decimum septimum Consulatum gerente, hoc est, anno Christi 442. Hic enim de secundo Oecumenico Concilio loquens, ait, καὶ πατριάρχας κατέστησαν, διανειμάμενοι τὰς ἐπαρχίας, *Sed & Patriarchas constituerunt, Provinciarum divisione factâ.* Socrat. Hist. Eccles. l. 5. cap. 8. Postea in Actis Concilii Chalcedonensis nomina *Archiepiscopus*, & *Patriarcha* sæpe occurrunt, tanquam Synonyma.

II. Post quadringentesimum itaque plus minus æræ vulgaris annum, nova hæc Episcoporum nomenclatura introducta est, quâ multi tandem Episcopi insigniti sunt. Socrates loco ante citato complures recenset, qui à Concilio C P. Patriarchatum sortiti sunt, Nectarium Constantinopoleos & Thraciæ, Helladium Ponticæ diœceseos, & una cum illo Gregorium Episcopum Nyssæ, & Otreium Episcopum Melitinæ in Armeniâ; Asianæ diœceseos Amphilochium

Iconii

Iconii, & Optimum Antiochiæ Pisidiæ Episcopum; Ægyptiaca, Timotheum Alexandrinum; Orientis denique Pelagium Laodiceæ, & Diodorum Tarsi Episcopum, servatâ tamen prærogativa Meletio Episcopo Antiochiæ. Johannes Meursius in Glossario Græco-Barbaro observat, in Occidentali etiam Ecclesiâ primo unum fuisse Patriarcham vocatum, viz. Aquileiæ: deinde alterum sub Phocâ Gradis ordinatum, tertium additum Forojuliensem, quibus postremo accessit & Muscoviæ Patriarcha, ut cuique notum est. Adhæc Gregorius Turonensis etiam Nicetium Lugdunensem Episcopum *Patriarcham* appellat, Hist. l. 5. cap. 21. Qui præ omnibus autem aliis Episcopis hoc titulo decorati sunt, quinque præcipue numerantur, idque hoc ordine, Romanus, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus. Constitutus est hic Patriarcharum ordo à Concilio Trullano can. 36. Ab isto demum tempore hi quinque throni summis honoribus celebrati sunt; ut observat etiam Theodorus Balsamon, qui & ipse Patriarcha Antiochenus fuit: Hic enim in meditato sive responso de Patriarcharum privilegiis, post citatum dictum canonem, mox subjungit, [illegible] Balsam. in Meditat. Verum observandum est, Romanum Episcopum se nunquam Patriarcham appellasse, etiamsi ab aliis ita appelletur: reliqui autem quatuor non tantum ab aliis ita vocantur, sed & se Patriarchas sæpe vocant. De his igitur quinque Patriarchis quæstio instituitur, utrum jura ac privilegia, quibus illi gavisi sunt, omnibus, vel aliquibus eorum hoc canone sanciantur.

III. Quænam autem sint propria illa quinque horum Patriarcharum jura ac privilegia, quibus à Metropolitanis distinguuntur, non adeo facile est definire. Theodorus Balsamon Patriarcha Antiochenus in meditato de Patriarcharum privilegiis, multa de lampadibus Patriarchicis congessit, & quomodo Patriarchæ soli, saccos vel penulas multis ingnitas crucibus, & tunicas frequenti literâ gamma triangulique depictas induere consueverunt: sed hæc ad externam tantum Patriarcharum pompam, non ad interna eorum jura spectant. His igitur omissis, in propria eorum & essentialia jura, quibus ab aliis quibuscunque Episcopis discernuntur, inquiramus necesse est. Primo itaque Patriarcha, quatenus Patriarcha, non unam tantum Provinciam, sicut Metropolitanus, sed diœcesim, hoc est, multas simul Provincias sibi subjectas habet, easque suâ sollicitudine gubernat. Sic Innocentius primus in Epistolâ ad Alexandrum Episcopum Antiochenum ait, *Revolventes itaque authoritatem Nicenæ Synodi, quæ unam omnium per orbem terrarum mentem explicat Sacerdotum, quæ censuit de Antiochenâ Ecclesiâ cunctis fidelibus, ne dixerim Sacerdotibus, esse necessarium custodire, quâ super diœcesim suam prædictam Ecclesiam, non super aliquam Provinciam, recognoscimus constitutam*; ubi videre est Antiochenam Ecclesiam, quæ una est è Patriarchalibus, non tantum super *Provinciam*, sed super *Diœcesim* constitutam esse, & quidem ex authoritate Synodi Nicænæ; ut Innocentius arbitratus est. Sic Diœcesis Patriarchæ Constantinopolitani præter Archiepiscopatus 39. etiam metropoles 81. ac proinde totidem Provincias sibi subjectas habuit, ut patet è dispositione per Leonem sapientem facta, quem ordinem habeant throni Ecclesiarum Patriarchæ CP. subjectarum. Idem & de reliquis Patriarchis sentiendum est, quod hi plures, illi pauciores, sed singuli multas Provincias sortiti sunt, quibus singulis Metropolitanus præfuit. Secundò, ut Metropolitani Episcopos suæ Provinciæ, sic & Patriarchæ singuli suæ diœceseos Metropolitanos jure ordinarunt. Hinc cùm Concilium Chalcedonense thronum Constantinopolitanum ad Patriarchatum promoveret, diœceses ei tres integras (Ponticam, Asianam, & Thracicam) attribuens Conc. Chalced. can. 28. decernebat, ut Provinciæ cujusque Episcopi à Metropolitanis, at diœceseos Metropolitani à Patriarchâ sive Archiepiscopo CP. ordinarentur, [illegible] Concil. Chalced. can. 28. Et Innocentius, in Epistolâ ad Alexandrum Antiochenum ante citatâ, ait, *Itaque arbitramur, frater charissime, ut sicut Metropolitanos autoritate ordinis singulari, sic & cæteros non sine permissu conscientiâque tuâ sinas Episcopos procreari. Ergo Patriarcha autoritate singulari*, hoc est, Patriarchali suâ autoritate Metropolitanos ordinavit. Sic etiam Synodus œcumenica octava, sive Constantinopolitana quarta, de sedibus Romæ, Constantinopoleos, Antiochiæ, & Hierosolymorum decrevit, ut *earum Præsules universorum Metropolitanorum, qui ab ipsis promoventur, & sive per manus impositionem, sive per pallii dationem, Episcopalis dignitatis firmitatem accipiunt, habeant potestatem, viz. ad convocandos eos.* Concil. oct. c. 17. Metropolitani igitur à Patriarchis illis promoti sunt. Episcoporum autem ordinationem, non ad Patriarchas, sed ad Metropolitanos cujusque Provinciæ jure pertinere, confirmetur etiam ex mandato, quod in Patriarchatu CP. dari solet Metropolitano, cum ordinatur, quo jubetur, non nisi dignos viros ad gradum Episcopalem evehere, [illegible] Extat hoc mandatum in Juris Græco-Romani libro vi. Tertio, ut Metropolitani Provinciales Episcopos, sic Patriarchæ ipsos etiam Metropolitanos ad Synodalem conventum convocant. Hoc evincitur ex capite 17. Concilii octavi ante laudato; ubi statutum est, ut Patriarchæ dictorum thronorum Metropolitanorum potestatem habeant, *videlicet ad convocandos eos, urgente necessitate, ad Synodalem conventum.* Et ratio paucis interjectis redditur, his verbis, *A Metropolitâ quippe uniuscujusque Provinciæ dispositio efficitur; a Patriarchâ vero sive totius causa diœceseos dispensatur.* Ultimo, proprium erat Patriarcharum corrigere Metropolitas, & ultimum in causis Ecclesiasticis judicium ferre; adeo ut ab eo nullus esset appellandi locus. In dicto enim capite Synodi octavæ ulterius decernitur, ut Patriarchæ potestatem habeant ad convocandos Metropolitanos ad Synodalem conventum, *vel etiam ad coercendum illos & corrigendum, cum fama eos super quoslibet delictis forsitan accusaverit.* In compendiario etiam legum delectu à Leone & Constantino A. A. facto, omnium metropoleon, Episcopatuum, monasteriorum, & Ecclesiarum cura; item judicium, condemnatio, & absolutio, Patriarchæ arbitrio in quavis diœcesi committitur. [illegible] lib. Leon & Constant. tit. 3. Quinetiam si contigerit, ut Episcopi ejusdem Provinciæ controversiam inter se habuerint, sive de Jure Ecclesiastico, vel aliâ quacunque causâ, prius Metropolitanus, cum duobus Episcopis ejusdem Synodi sive Provinciæ, rem judicare debet; & si utraque pars judicio non acquieverit, tunc Patriarcha diœceseos inter eos audiet, & ejus judicio neutra pars contradicere potest, [illegible], ut constituit Justinianus, Novellâ 123. c. 22. & Basilic. l. 3. tit. 1. cap. 38. neque enim à Patriarcharum sententiâ appellatur, [illegible] Phot. nomoc. tit. 9. cap. 6. constit. Eccles. collect. ex cod. 1. tit. 4. n. 29.

IV. Ex iis, quæ hactenus de Patriarchis commentati sumus, apertè conficitur, propria eorum jura in his quatuor rebus versari. 1°. Ut unusquisque ex iis habeat diœcesim: excepto Patriarcha Constantinopolitano, qui tres diœceses integras sibi subjectas habuit. Concil. Chalced. can. 28. 2°. Ut omnes diœcesis suæ metropolitanos ordinet. 3°. Ut eosdem ad Synodos convocet. 4°. Ut in omnibus Ecclesiasticis causis, quæ magni sunt momenti, ultimum judicium ferat, si ad eum appelletur. Quibus sic præmissis, quæstio, quam præ manibus habemus, facillimè dirimatur. Si Patriarchæ enim, propriè sic dicti, quatenus à Metropolitanis distinguuntur, & quales jam descripsimus, intelligentur, eos in hoc canone non constitutos esse, nec Episcopis Alexandrino, Romano, & Antiocheno jura Patriarchica, sed metropolitica tantùm sancita, ex ipso hoc canone, cum aliis ejusdem Synodi collato, clarissime colligatur. Primò enim nec hoc, nec alio quovis hujus Synodi canone, plures quam duo Episcoporum ordines recensentur, viz. Episcopi provinciales, & metropolitæ: ubi itaque Patriarchæ, quorum nec nomen in Ecclesiam adhuc transcriptum fuit? Sed dicat aliquis, Patriarchas hic Metropolitas appellari. Si ita, ubi sunt Metropolitæ propriè sic dicti? & si Metropolitas sibi subjectos non habeant, quo tandem jure vocentur Patriarchæ? Deinde Episcopis hoc canone recensitis nullæ assignantur diœceses, sed Provinciæ tantum; eo enim quod dicitur, [illegible]

9009 [illegible]

ἐπαρχίαις. *Similiter & in Antiochiâ & aliis Provinciis*, folis apparet luce clarius, Epiſcopo Antiocheno, ac proinde Alexandrino, etiam & Romano, non *διοίκησιν* ſed *ἐπαρχίαν*, *provinciam* non *diœceſim* hic attribui; & præterea, quæ hic de Alexandrinâ, Romanâ, & Antiochenâ conſtituuntur, obſervanda ſunt etiam ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις. Si itaque ex hujus canonis præſcripto, Epiſcopi, Alexandrinus, Romanus, & Antiochenus fiant Patriarchæ, tot eſſe debent Patriarchæ, quot ſunt Provinciæ: ac proinde nullus omnino propriè ſic dictus: non enim propriè Patriarcha eſt, qui tantum Provinciæ præeſt. Adhæc ad Patriarchas pertinet ut Metropolitanos, ad Metropolitanos ut Epiſcopos ordinent. At Alexandrinus unus ex hic enumeratis, omnes provinciales Epiſcopos ipſe ordinavit, ut oſtendimus in annotationibus ad quartum canonem hujus Synodi; idque quidem ex ſingulari hujus Synodi decreto in Epiſtolâ Synodicâ promulgato, & ex generali canone viz. quarto, quo τὸ κῦρος, confirmatio Epiſcopalium ordinationum; Metropolitano cujuſque provinciæ alligatur. Cùm autem in dicto canone decernitur, ut in unaquaque provinciâ Metropolita Epiſcoporum ordinationes confirmet, & in Epiſtolâ Synodica, ut Alexandrinus Epiſcopus Epiſcoporum ſibi ſubjectorum ordinationes confirmet, his verbis, *ἐπικυροῦντος τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου*, quid apertius eſſe poteſt, quam Alexandrinum Epiſcopum Patrum Nicænorum ſenſu non Patriarcham fuiſſe, ſed purum putum metropolitam, qui nullum alium metropolitam ſibi ſubjectum habuit, ad quem Epiſcopalium ordinationum confirmatio jure pertinuit? Quod denique ad Eccleſiaſticas cauſas dijudicandas ſpectat, Patres hi Nicæni in præcedenti canone ſtatuerunt, Concilia bis quotannis in ſingulis provinciis celebranda eſſe, quæ controverſiis iſtiuſmodi finem imponant: uſque adeo ut, ſi iis provincialibus Synodis conſtiterit, quosvis juſtè excommunicatos fuiſſe, ita manere debent, donec iiſdem Synodis viſum fuerit humaniorem pro iis ſententiam proferre; unde patet, appellationes ad Patriarchas iſto canone non admitti. Quod ſi in præſenti canone Patriarchas propriè ſic dictos conſtituiſſent, reſcidiſſent omnino & revocaſſent, quæ iſto prius decreverant. Inter jura enim Patriarchica, ultimum in majoribus cauſis judicium pro præcipuo haud dubiè habendum eſt.

V. E præmiſſis itaque pronunciare licet, Patres Nicænos hoc præſenti ſexto ipſorum canone, nihil juris verè Patriarchici, ſive quale Patriarchæ poſtea ſibi vendicârunt, Epiſcopis quibuſvis confirmaſſe; non diœceſim, non ſubjectos metropolitas, nec proinde eorum ordinandi, aut convocandi autoritatem, non denique ultimum in cauſis audiendis judicium; ſed ea tantum, quæ Metropolitis cujusque provinciæ competunt. Non tamen diffitendum eſt, quin hic canon Patriarchis poſtea conſtituendis occaſionem dederit. Nimirum tres præ omnibus aliis Epiſcopi conceptis verbis hic nominantur, Alexandrinus, Romanus, & Antiochenus; iiſdemque antiqua ſua jura ac privilegia confirmantur. Hinc ſequentibus Conciliis Patribuſque in promptu fuit colligere, tres iſtos thronos aliis quibuſcunque jure præponendos eſſe, quibus prima œcumenica, & omnium celeberrima Synodus privilegia ſua nominatim ſancivit; aliis autem ſub generalibus tantummodo verbis, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις. Quo etiam tandem aliquando factum eſt, ut cum Eccleſia perſecutionibus jam liberata eſſet, & per totum terrarum orbem diſſeminata, adeo ut pluribus Metropolitanis opus eſſet, hi tres aliis omnibus præminere cenſerentur; ac proinde mutato nomine Patriarchæ audirent, & pluribus, quam reliqui Metropolitæ, gauderent privilegiis, ut quibus præfecti ſunt. Hinc eſt, quòd Innocentius primus, Papa Romanus, in Epiſtolâ ad Alexandrum Antiochenum ante laudatâ, Eccleſiam Antiochenam ſuper diœceſim ſuam, non ſuper aliquam provinciam, à Concilio Nicæno conſtitutam affirmet. Sane in hoc Concilio nulla fit mentio diœceſeos Antiochenæ; ſed ſtrata eſt ab eo via, quâ ad diœceſim pervenit; ac idcirco ab eo etiam ſuper diœceſim conſtituta dicitur. Sic etiam intelligenda videntur illa D. Hieronymi verba, *Tu qui regulas quæris Eccleſiaſticas & Nicæni Concilii canonibus uteris, & alienos Clericos & cum ſuis Epiſcopis commorantes tibi niteris uſurpare, Reſponde mihi ad Alexandrinum Epiſcopum Palæſtina quid pertinet? Ni fallor, hoc ibi decernitur, ut Palæſtinæ metropolis Cæſarea ſit, & totius Orientis Antiochia* Hieron. ad Pammachium, adverſus errores Johannis Hieroſolymitani. Hic enim, ut videre eſt, eruditiſſimus pater non pro certo ſtatuit, ſed tantum dicit, *Ni fallor, hoc ibi decernitur.* Certiſſimum autem eſt, nihil de Antiochiâ ab iſto Concilio decretum, vel dictum fuiſſe præterquam iſtis verbis, ὁμοίως καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, quibus nec *Orientis*, nedum totius, mentio fit. Secunda, fateor, Synodus Oecumenica Conſtantinopoli habita definivit, ut Orientis Epiſcopi Orientem ſolum adminiſtrent, *Servatis privilegiis, quæ ſunt in Concilii Nicæni Canonibus, Antiochenæ Eccleſiæ*, φυλαττομένων τῶν ἐν τοῖς κανόσι τοῖς κατὰ Νίκαιαν πρεσβείων τῇ Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ. Syn. C P. can. 2. Hic autem Oriens non de toto Oriente, quatenus ab Occidente diſtinguitur, intelligendus eſt; ſed de quinta tantum illius parte, ſive quatenus ab Ægypto, Thraciâ, Ponticâ, & Aſiana in notitia imperii diſterminatur: ut ex ipſo etiam Canone conſtat. Sed dicat aliquis, Palæſtinam etiam ad Orientem propriè ſic dictum pertinere. Fateor equidem, ſed ſimul meminiſſe debet, Cyprum etiam intra Orientis propriè ſic dicti limites contineri. At nihilominus Epiſcopus Antiochenus in iſtâ inſulâ jus ordinandi nunquam habuit, nec aliam quamcunque poteſtatem, ut Rheginus, Zenon, & Evagrius Cypri ipſius Epiſcopi coram Synodo Epheſinâ teſtati ſunt. Act. Conc. Epheſ. part. 2. Act. 7. Et quod imprimis obſervandum eſt, cum Epiſcopus Antiochenus hoc Cypri Metropolitanum ordinandi jus ſibi conciliare attentaret, ante commemorati Cypri Epiſcopi, in libello ad dictam Synodum oblato, dicebant, hoc eſſe *contra Apoſtolicos Canones & definitiones ſanctiſſimæ Nicænæ Synodi*; ſuffragante iis etiam toto Concilio Epheſino, ut è prius laudatâ ſeptimâ ſecundæ Actorum ejuſdem Concilii partis actione patet. Unde omnibus perſpicuum eſt, Antiochiam à Concilio Nicæno totius Orientis Metropolim non conſtitutam eſſe, cùm ipſi etiam Canones Nicæni eam ullam in dictâ Orientis parte autoritatem exercere non permitterent. Idem haud dubiè & de cæteris Orientis provinciis, exceptâ Syria, dicendum eſt, utpote quas Nicæni præſertim Concilii diebus, Epiſcopus Antiochenus ſibi ſubjectas non habuerat, nec earum Metropolitas ordinaverat, nec eas alio quocunque verè Patriarchico jure adminiſtrarat. Imo quidem in antiquis Eccleſiæ monumentis, quæ res geſtas & conſuetudines ante Concilium Nicænum receptas poſteritati tradiderunt, nec vola extat, nec veſtigium de privilegiis Patriarchicis propriè ſic dictis ad quoſvis Epiſcopos, Romanum, Alexandrinum, Antiochenum, alioſve pertinentibus. Sed altum in iis ſilentium de poteſtate æque ac de nomine Patriarcharum. Uſque adeo, ut etiamſi nonnulli metropolitani, quos inter Alexandrinus, Romanus, & Antiochenus meritò recenſeantur, aliis illuſtriores habiti fuerint, nullus tamen eorum jura pluſquam metropolitica iis temporibus exercuiſſe legitur; ac proinde, cum præſenti canone Antiquæ tantum conſuetudines dictis Eccleſiis adſtruantur, fieri non poteſt, ut vere Patriarchica etiam privilegia iis ſimul confirmentur; utpote quæ nondum uſu recepta fuerant. Sed quandoquidem plus forſitan honoris ac reverentiæ hiſce quam aliis Metropolitanis tributum fuerat; Patres Nicæni hoc canone eos ſolos disertè commemorat; nulla tamen nova, nedum Patriarchica, iis decernentes privilegia, ſed antiqua tantum & majorum inſtituto admiſſa confirmantes: quo tamen factum eſt, ut hic canon iiſdem viam patefecerit, quâ ad Patriarchicos paulatim thronos aſcenderent. Enimvero hic cautum eſt, ut antiqui mores in Alexandrinâ, Romana, Antiochenâ, aliiſque provinciis conſerventur; & proximo canone, ut *Epiſcopus Hieroſolymitanus conſequentiam honoris habeat; ſalvâ metropoli propriâ dignitate.* Hinc tandem evenit ut non ſoli tres prius dicti, ſed & ultimus ſive Hieroſolymitanus etiam Epiſcopus Patriarcha evaſerit, tametſi nihil apertius eſſe poteſt, quam ex mente Concilii Hieroſolymam Cæſareæ metropoli ſubjectam eſſe, ac propterea ejus Epiſcopum non tantum Patriarcham non conſtitutum eſſe, ſed nec Metropolitam: at ſolum ut proximum inter Epiſcopos honorem habeat poſt Metropolitam ſuum, Cæſarienſem præſulem. Sed utcunque, tandem evenit, ut & tres ſupradicti, & Hieroſolymitanus etiam thronus, quippe cui honor ab hoc Concilio tribuitur, ad Patriarchicum proveheretur; at diœceſeos ejus limites non ante Concilium Chalcedonenſe terminati ſunt, quo Palæſtina, Arabia, & Phœnice ei aſſignantur. Verum, tametſi occaſio hinc data ſit, qua hic, reliquique tres throni Patriarchica jura ſibi poſtea arripuerint; ea tamen non ſtatim uſurpabant, nec quidem uſurpare poterant; quia ab aliis poſterioribus Conciliis pedetentim introducta ſunt: & primo quidem à Synodo Conſtantinopolitanâ Oriens Antiochiæ ſubjicitur, & thronus Conſtantinopolitanus proximo poſt Romanum honore dignatur,

natur. Deinde à Concilio Chalcedonensi primo statutum est, ut omnis controversia inter Clericos agitata apud diœceseos Exarchum, *vel apud Constantinopolitanam sedem determinetur.* Concil. Chalced. can. 17. Et ut Metropolitani ab eodem ordinentur, & Episcopi à Metropolitanis. Et sic progressu temporis, Justiniano præsertim Imperante, omnia jura ac privilegia ante commemorata dictis quinque Episcopis concessa sunt, & ab iisdem summo vigore exercita. Quem autem ordinem inter sese tenere debent, Synodus Trullana prima definivit, viz. ut primus thronus sit Romanus, secundus Constantinopolitanus, tertius Alexandrinus, quartus Antiochenus, & ultimus Hierosolymitanus. Nec quidem ab alio quovis, ante hoc, Concilio omnes quinque simul commemorantur. Ex eo autem, quod jura propriè Patriarchica, sive quibus Patriarchæ à Metropolitanis distinguuntur, post hoc Concilium Nicænum instituta sunt, necessario conficitur, Patriarchas propriè sic dictos, hoc Canone non constitutos esse, tametsi occasio iis constituendis ab eo præbita fuerit.

VI. Huic nostræ sententiæ Joh. Launoius in dissertatione *de rectâ sexti Nicæni Canonis intelligentiâ* suffragatur, hæc in corollario decimo quinto dicens, *His igitur sincerè & sine fuco veratis pro me fero Antiquas illas Romana, Alexandrina & Antiochena Ecclesiæ consuetudines, quas Nicænum Concilium asserit & confirmat, nihil quidquam objicere, quod Patriarchis nullis & propriè conveniat.* Imo quidem & longe ante eum ipse Latinæ canonum editionis ante Dionysium Exiguum elaboratæ autor, hunc canonem eodem modo interpretatus est. Nam hæc ejus verba ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις, sic παραφραστικῶς vertit: *Similiter autem & circa Antiochiam & in cæteris Provinciis privilegia propria serventur metropolitanis Ecclesiis.* Ex hujus itaque prisci autoris sententiâ hoc canone cautum est, ut in Romanâ, Alexandrinâ, Antiochenâ, & in cæteris Provinciis (non diœcesibus) privilegia propria Metropolitanis Ecclesiis serventur; ut Romanæ nimirum Ecclesiæ, quippe quæ metropolitana est, sua serventur privilegia; quod idem & de Alexandrinâ, Antiochenâ, aliisque omnibus Provinciis dicendum est: videlicet, ut quæcunque Ecclesia in qualibet Provinciâ Metropolitana est, jura sua metropolitica sarta tecta retineat: & propterea nihil Hic de Patriarchicis, sed tantum de Metropolitanis Ecclesiis sancitur.

VII. Verum doctissimus vir Henricus Valesius, in tertio observationum Ecclesiasticarum in Socratem & Sozomenum libro, sententiæ à nobis prolatæ se totum opponit, contenditque hoc Canone Nicæno, non de Metropolitanis, sed de Patriarchis propriè sic dictis agi. Ne quid itaque rectæ ac genuinæ hujus Canonis intelligentiæ à nobis assertæ desideretur, argumenta, quibus clarissimus vir contra Launoium disputans, eandem evertere, suamque adstruere conatur, paucis excutiemus. Primò igitur sic argumentatur, capite secundo, *Duo præcipuè in hoc Canone notanda sunt. Primum est, hic agi, de Patriarchis, alterum est, non de solâ ordinatione hic agi, sed de omni jure Patriarchico. Ac prius quidem illud ita demonstrari potest. Patres Concilii Nicæni, cùm Ecclesiarum quieti prospicerent, in Canone quarto sanxerunt, quo ritu celebrandæ essent Episcoporum electiones, easque a Metropolitanis Episcopis confirmari voluerunt. Cùm igitur potestas Metropolitanorum in capite illo quarto abundè stabilita esset, quid opus erat rursus in sexto de Metropolitanis dicere?* Huic primo argumento ut respondeamus, non opus est ut ab ipsis his verbis longiùs abeamus, utpote quæ sibi invicem respondent: quod miror eruditissimum virum non observâsse. Hic enim ait, (quod & ille capite quinto, & nos antè probavimus) hoc Canone non de solâ ordinatione agi: ac proinde etiamsi potestas Metropolitanorum in celebrandis ac confirmandis Episcoporum ordinationibus Canone quarto stabilita fuisset, non tamen superfluum, sed summè potiùs necessarium erat, ut omnia alia ipsorum jura ac privilegia iis alibi confirmarentur; quod quidem hoc sexto Canone factum est, quem etiam non minus quam quartum de Metropolitanis loqui, ex ista clausulâ abundè constat, καθόλου δὲ πρόδηλον ἐκεῖνο, ὅτι εἴ τις χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο ἐπίσκοπος, τὸν τοιοῦτον ἡ μεγάλη σύνοδος ὥρισε μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον. Nimirum in priori hujus Canonis parte Patres decreverant, ut in singulis provinciis omnia antiqua jura & privilegia Metropolitano Episcopo conservarentur; Et hic protinus subjungunt, hoc imprimis observandum esse, ut nullus sine Metropolitani consensu Episcopus ordinetur, & si quis aliter ordinatus fuerit, ordinatio illius irrita habeatur, nec ipse inter Episcopos recenseatur. Adeo ut hoc Canone quartus, quantum ad Episcoporum ordinationes à Metropolitanis confirmandas, ulterius explicetur, additâ insuper delinquentibus pœnâ, τὸν τοιοῦτον μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον. Quandoquidem itaque hic Canon de ipsa etiam Metropolitanorum in ordinationibus potestate fusius quam quartus agit, atque insuper, non eam solum, sed & omnia alia antiqua privilegia, fatente etiam Valesio, confirmat; argumentum à quarto Canone confictum, sententiam nostram nequicquam debilitat; cum nihil de Metropolitanorum potestate in quarto Canone constituatur, præterquam quod ad Episcoporum ordinationes spectat; nihil omnino de perpetuâ ipsorum autoritate super ordinatos. Hoc itaque nullo, proximum ejus argumentum expendamus, *Præterea*, inquit, *in hoc sexto capite agitur de Episcopis, qui regunt diœcesim; non autem de iis, qui regunt unicam provinciam.* Hoc autem prorsus negatur. Nihil enim omnino de diœcesi, sed tantum de provinciis in toto Canonis corpore commemoratur, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, nisi forsitan ἐπαρχίας idem significare velit, quod διοίκησις; contra non tantum aliorum omnium, sed & ipsius sententiam traditam in Annotationibus ad Socrat. lib. 5. cap 8 ubi ἐπαρχίας non *diœcesim*, sed *Provinciam* perpetuo significare rectè contendit; ac proinde non opus est, ut hoc argumento diutius immoremur. Proximum sic concipit, *Cùm enim*, inquit, *Episcoporum ordinationi abundè prospexissent, quam à Metropolitanis confirmari sanxerunt, restabat, ut de Metropolitanorum ipsorum ordinatione statuerent. Id autem disertè faciunt hoc Canone 6. illos à Patriarchis ordinari jubentes, qui sunt Metropolitani Metropolitanorum. Ita omnino intelligenda sunt hæc verba Canonis noti. Illud autem generaliter clarum est, quod si quis præter Metropolitani sententiam fuerit factus Episcopus, hunc magna Synodus definivit Episcopum esse non oportere.* Respondeo, primo, non omnino ita, sed omnino aliter intelligenda sunt hæc ultima ab eo laudata verba. Nihil enim in iis de Metropolitanorum ordinatione dicitur, sed tantum de eorum consensu in Episcoporum ordinationibus adhibendo. Et præterea, Metropolitanos hîc memoratos, non Metropolitanos Metropolitanorum, sive Patriarchas, ut ille hariolatur, sed puros putos Metropolitanos propriè sic dictos, in hoc non minus quam in quarto Canone intelligendos esse, ex eo clarissime consequitur, quod eorum consensus in Episcoporum ordinationibus hîc requiratur. Nam Episcoporum ordinationes ad Metropolitanos propriè sic dictos pertinent, non ad Patriarchas postea constitutos, quibus Metropolitanos solos non etiam provinciales Episcopos consecrare incubuit, ut ante ostendimus. Et præterea, si necessarium fuisset, ut Patres Nicæni Metropolitanorum ordinationi hoc sexto Canone prospicerent, ut nimirum à Patriarchis ordinarentur, eâdem ratione & de Patriarcharum ordinatione aliquid statuere debuissent; quod tamen ab iis non factum esse, nec ipse Valesius, ut opinor, inficias ibit; nec quidem opus erat, ut de Metropolitanorum ordinatione quidpiam hîc decernerent, cùm in quarto Canone ei satis consuluissent. Ibi enim cautum est, ut Episcopus ab omnibus provinciæ Episcopis constituatur, & constitutio ipsius à Metropolitano confirmetur. Metropolitani itaque constitutio à Synodo etiam Episcoporum provinciæ celebranda est, nec necesse est, ex hujus Concilii mente, ut aliundè confirmetur: quemadmodum & veteres dictum Canonem constanter intellexerunt. Sic enim & Episcopi insulæ Cypri in Concilio Ephesino affirmant, Metropolitanum suum Episcopum Constantiæ, juxta Apostolicos & Nicænos Canones à Synodo provinciæ perpetuo ordinatum fuisse. Act. Concil. Ephes. part. 2. Act. 7. Sic Stephanus Ephesiorum Metropolitanus constitutus est, Concil. Chalced. Act. XI. Et Flavianus Antiochenus, ut Patres secundæ œcumenicæ synodi Constantinopoli habitæ in Epistolâ Synodicâ testantur. Et Episcopi Alexandrini in Encyclicâ Epistolâ Athanasium eodem modo Alexandriæ præpositum asserunt, apud Athanas. Apol. 2. Ut alios taceam, Concilium Aurelianense 2. disertè ait, *In ordinandis Metropolitanis Episcopis antiquam institutionis formulam renovamus, quam per incuriam omnimodis vidimus amissam. Itaque Metropolitanus Episcopus à Comprovincialibus Episcopis, Clericis, vel populis electus, congregatis in unum omnibus comprovincialibus Episcopis ordinetur.* Concil. Aurel. 2. can 7. Hæc ut videre licet, antiqua erat institutionis formula, in rectâ procul omni dubio dicti Nicæni Canonis intelligentiâ fundata. Et optimè quidem Valesius de causâ suâ meritus fuisset, si vel unicum exemplum protulisset, quo Metropolitanos aliter quam à comprovincialibus Episcopis Nicæni Concilii temporibus, vel saltem postea, constitutos fuisse probaret. Nullum sane protulit, nec, ni fallor, proferre potuit. Ac proinde satis mirari nequeo,

nequeo, quâ tandem ratione dixit, Patres Nicænos hoc sexto Canone Metropolitanos à Patriarchis ordinari *diserte* jubere; præsertim cum nec de Metropolitanorum ordinatione, nec de Patriarchis, quicquam hic diserte commemoratur. Sed ejusdem etiam generis est quod proxime subdit, *Certe*, inquit, *Johannes Zonaras Metropolitanos hoc loco interpretatur Patriarchas, qui sunt majores Metropolitani.* Cum certissimum sit Johannem Zonaram, in tota sua hujus Canonis interpretatione, nec *Patriarchæ*, nec *majoris Metropolitani* nomen vel semel usurpasse; ut cuivis consulenti patebit.

VIII. Adhæc quarto ejusdem libelli capite, Valesius sic disputat. *An vero Alexandrinum Pontificem non revera fuisse Patriarcham ante Concilium Nicænum, cùm ante illud Concilium etiam Ægyptum, & Libyam, ac Pentapolim rexerit; idque ex vetustâ consuetudine, ut testantur Patres Niceni?* Dico equidem Alexandrinum Pontificem iis temporibus Patriarcham propriè sic dictum, sive quales postea constituti sunt, revera non fuisse; idque etiamsi Ægyptum, Libyam & Pentapolim rexerit. Nullos enim sub se Metropolitanos habebat, qui vel ordines Episcopales conferre, vel alia quævis Ecclesiastica negotia administrare poterant; sed ipse solus omnem Metropoliticam potestatem exercebat. Ac proinde omnia ista loca unam tantum provinciam constituebant: & ille Metropolitanus propriè sic dictus, non Patriarcha erat; ut & antea probavimus. Præterea, *Dic mihi igitur*, inquit, *quanam Alexandrinus Episcopus cœperit esse Patriarcha?* Respondeo: primò, in hac dirimenda lite non necesse est, ut tempus definiamus, quo Patriarcha esse primus cœperit: satis enim causæ nostræ prospectum est, quod demonstravimus, jura verè Patriarchica à Concilio Nicæno nec ei, nec alii cuivis Episcopo constituta aut confirmata fuisse. Quinetiam superius ostendimus, omnia istiusmodi privilegia propriè Patriarchica ab aliis œcumenicis Conciliis hæc subsequentibus paulatim introducta fuisse, nec unum eorum hujus Synodi tempore cuivis Episcopo competiisse; ac proinde nec Alexandrinum, nec alium quemvis Episcopum, istis diebus revera Patriarcham fuisse, vel plusquam Metropolitanum. Sed si pleniorem adhuc dictæ quæstioni Valesius responsionem desideret, Cum Socrate respondeo, secundum Concilium œcumenicum Constantinopoli celebratum Patriarchas primo constituisse, Καὶ πατριάρχας κατέστησαν, διανειμάμενοι τὰς ἐπαρχίας. Socrat. hist. Eccles. l. 5. c. 8. Hoc in annotationibus ad secundum istius Concilii Canonem fusius ostendemus. Interim satis mirari nequeo, quare Valesius istud Concilium præsentem Nicæni Canonem de diœcesibus explicâsse assereret. Proximo enim, sive quinto capite ait; *Idque confirmat etiam Canon secundus Concilii Constantinopolitani; in quo Episcopi centum quinquaginta decretum Nicænæ Synodi confirmantes, supradictum Canonem sextum explicant de Episcopis, qui diœcesim regunt.* Sanè in dicto secundo Canone Patres Constantinopolitani diœceses Ecclesiæ orientalis juxta notitiam Imperii distinguunt, ac proinde Patriarchas, aliquales saltem, & in genere, primùm constituisse jure merito censeantur. Præsentem autem sextum Synodi Nicænæ Canonem de Episcopis, qui regunt diœcesim, nuspiam explicant, sed ipsi potius nonnullis Episcopis, & inter alios Alexandrino & Antiocheno hîc commemoratis diœceses assignant, jubentque ut inter eas sese contineant; Alexandrino nimirum Episcopo, non tantum quæ hoc Canone memorantur, Ægyptum propriè sic dictam, Libyam, & Pentapolim; sed totam Ægyptiacam diœcesim ex sex provinciis Libyâ inferiori, Thebaide, Ægypto, Arcadiâ & Augustanicâ constantem attribuunt. Synodus Nicæna nihil de Antiochiâ dixerat, præterquam generalibus istis verbis, ὁμοίως καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, occasione tamen exinde datâ Patres Constantinopolitani Orientem Antiocheno Episcopo assignant, τοὺς δὲ τῆς ἀνατολῆς ἐπισκόπους τὴν ἀνατολὴν μόνην διοικεῖν, φυλαττομένων τῶν ἐν τοῖς κανόσι τοῖς κατὰ Νίκαιαν πρεσβείων τῇ Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ. Nequaquam autem hinc dici potest, eos præsentem Canonem Nicænum de Alexandrino & Antiocheno, tanquam Episcopis qui diœceses regebant, explicuisse, cùm ipsi primi diœceses iis definierint.

IX. Verùm præter argumenta modo retusa, Valesius tertio ejusdem libelli capite testimonia quædam producit, quorum autoritate sententiam suam adstruere conatur: ea sunt, Innocentii Papæ, D. Hieronymi, Johannis Scholastici, sive Antiocheni, & octavæ generalis Synodi. Ad duorum primorum, viz. Innocentii & Hieronymi loca, à nobis etiam antea laudata, respondeatur, primò, eos ambos Canonem præsentem Nicænum pro Constantinopolitano citâsse videri. Ille enim, sive Innocentius, Antiochiam super diœcesim non super provinciam; hic eandem totius orientis Metropolim à Concilio Nicæno constitutam asserit: at Concilium Nicænum nec diœceseos, nec Orientis ad Antiochiam pertinentis, mentionem fecit; Constantinopolitanum autem utriusque. Ac proinde ad hoc potius quam ad istud Concilium ambo respexisse videntur. Nimirum codex Canonum Ecclesiæ universæ proxime post secundam generalem Synodum Constantinopoli celebratam collectus est: In isto autem codice Nicæni Canones primum locum tenebant, à quibus idcirco & totus codex denominabatur, ut abunde constat ex Gregorio Turonensi, Canonem Gangrensem ex isto codice sub nomine Nicæni itidem citante, *Canonum Nicænorum*, inquit, *decreta relegi, in quibus continetur, Quia si qua reliquerit virum &c.* Greg. Tur. l. 9. c. 33. Iste autem est decimus quartus Concilii Gangrensis. Et eodem prorsus modo Innocentius & Hieronymus Canones Nicænos pro Constantinopolitano laudasse videntur; quippe qui unà cum iis in eodem codice, ab iis etiam Nicæno denominato, compingebatur. Vel saltem, ut ante observatum est, dicti patres hæc Synodo Nicænæ propterea attribuunt, quod ea primo Constantinopolitano, aliisque postea de Patriarchis Canonibus condendis occasionem dederat. Quod item & de Johannis Antiocheni testimonio dicendum est. Ille enim in primo tam nomocanonis quam collectionis titulo, qui est de Patriarchis, non tantum hunc sextum, sed & primum sive septimum hujus Concilii Canonem citat, idque pro Patriarchico jure Episcopi Hierosolymitani. Quod tamen aliter fieri non potuit, quam quod iste Canon huic constituendo juri occasionem præbuit; ut ipse etiam Valesius fatetur, dicens, *Deinde dici potest Canonem illum septimum, licet revera non agat de jure Patriarchico Episcopi Hierosolymitani, videri tamen ei juri occasionem præbuisse. Autoritate enim istius Canonis nixi Antistites Hierosolymitani, altius paulatim se attollere cœperunt.* Quidni autem nos idem de sexto Canone dicamus, quod Valesius de septimo? Illum nimirum Alexandrino, Romano, & Antiocheno, non minus quam hunc Hierosolymitano Patriarchæ, evehendo occasionem dedisse? Nihil sanè in sexto Canone de illorum magis quam in septimo de hujus jure Patriarchico continetur. Sed nihilominus ut hic septimi, sic illi præsentis autoritate nixi, altius paulatim sese attollere cœperunt, usque dum Patriarchæ tandem propriè sic dicti evaserint. Et sic etiam Patres Synodi octavæ in Canone decimo septimo, & quotquot alii tam Græci quam Latini de hisce rebus antiquitùs scripserunt, intelligendi sunt, utpote qui de Patriarchis eorumque privilegiis fusius agentes, idcirco tantum hunc Canonem in medium protulerint, quòd dictis sedibus, Alexandrinæ, Romanæ, ac Antiochenæ in eo commemoratis, super alias offerendis primam occasionem præbuit. Discussis igitur ac eversis omnibus doctissimi viri ad confirmandam suam de hâc re opinionem prolatis argumentis, firma adhuc & inviolata manet nostra sententia, quam superiùs exposuimus, præsentem nimirum Canonem non ita intelligendum esse, ac si Patriarchica jura propriè sic dicta Episcopis in eo disertè nominatis confirmaret, sed tantum quod viam stravit, quâ ad Patriarchicam postea dignitatem ascenderunt.

Ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστι. Etiamsi hæc verba cuipiam, nullo præjudicio laboranti, satis per sese perspicua sint ac manifesta; ex variis tamen disputantium glossis atque expositionibus factum est, ut nihil magis obscurum, magisve involutum esse possit: dum quisque nimirum ea suas ad partes vel invita torquere conatur. Missis igitur aliorum commentariis, nos veram & genuinam Patrum Nicænorum mentem ex ipsis his verbis, ut primo conceptis, & antiquitùs intellectis investigare moliemur. Hunc in finem quæ superiùs fusiùs explicuimus, hic summatim repetenda sunt. Primò viz. Melitium, qui Episcopi Alexandrini jura violaverat, huic sanciendo Canoni occasionem præbuisse. Secundò Patres Nicænos hoc Canone nihil novi de qualibet Ecclesiâ constituere, sed antiquas tantum & majorum instituto receptas consuetudines confirmare. Tertiò hîc non de solâ ordinatione agi, sed de omni Metropolitanorum in Ecclesias sibi subjectas potestate. Ultimo non Patriarcharum verè ac propriè sic dictorum, sed tantum Metropolitanorum cujusque provinciæ jura ac privilegia hic stabiliri. Hisce sic præmissis totum hoc negotium paucis expediemus. Primò itaque, ut ab ultimis verbis incipiam, pronomen istud τοῦτο ad ἔχειν τὴν ἐξουσίαν in priori Canonis parte necessariò referendum est. Cùm dixissent enim Patres, τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει, ὥστε

τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, proxime hæc subjungunt, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστι. ac si statuissent, Episcopum Alexandrinum *istorum omnium* ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, quandoquidem & Episcopo Romano istiusmodi τὴν ἐξουσίαν ἔχειν consuetum est. Nihil enim aliud est, quo illud τοῦτο jure referatur. Hinc in Arabicâ Melchitarum editione antecedens illud diserte exprimitur, juxta quam Patres Nicæni his verbis dicunt, *Episcopo Romano necessarium sive consuetum esse* ان يكون مسلطا *ut potestatem habeat.* Cui suffragantur non tantum reliquæ editiones Arabicæ, sed & prisca Latina, qua hæc verba in Canonis fronte collocata sic interpretatur, *Antiqui moris est, ut urbis Romæ Episcopus habeat principatum* &c. Eodem etiam cedit, si ταυτα pro τοῦτο substituatur, quemadmodum in nonnullis codicibus legitur, & Dionysius Exiguus, atque Isidorus Mercator legisse videntur, qui ambo vertunt, *Parilis mos est.* Hujusmodi enim parilis mos nulla alia in re consistere potest, præterquam ἐν τῷ ἔχειν τὴν ἐξουσίαν. Pro comperto itaque habemus, Patres Nicænos his verbis voluisse, Episcopum Romanum aliquam tunc temporis potestatem habuisse, idque ex antiqua consuetudine. Nulla autem potestas præterquam in res vel personas ei subjectas exerceri potest. Quocirca restat adhuc inquirendum; qualis & quousque extensa fuit hæc potestas. Primo autem eam, non Patriarchicam propriè sic dictam, sed tantùm Metropoliticam fuisse, è præmissis patet. Quibus autem limitibus tunc dierum circumscripta erat provincia, in quam dictam potestatem exercebat, Patres hoc Canone non indigitant: limitibus autem circumscriptam fuisse, & non per totum terrarum orbem diffusam apertè docent ex eo, quòd parilem potestatem Episcopo Alexandrino, nominatis etiam locis ei subjectis, Ægypto, Lybiâ, & Pentapoli, disertè attribuant; nec ei soli, sed & Antiocheno, omnibusque aliis provinciarum Metropolitanis, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις. E quibus etiam verbis simul conficitur, Romani præsulis potestatem intra ἐπαρχίαν terminatam esse. Quanta autem fuit hæc ἐπαρχία non facile dictu est. Arabici interpretes exponunt de regionibus & provinciis Romæ adjacentibus. Josephus Ægyptius علي كورها وضيعها وما والاها *super regiones ejus ac tractus sive provincias ejus & quicquid ei (urbi Romæ) adjacet.* Editio Alexandrina علي كورة واسقاعها وما والاها *Super regiones ejus & provincias ejus, & quicquid iis adjacet.* Editio Melchitarum علي بلادها واسقاعها وما والاها *super provincias ejus (Romæ) & tractus ejus & quicquid iis adjacet.* Quænam autem sint hæ regiones, & provinciæ, sive terræ portiones Romæ adjacentes, ac propterea ad Episcopum Romanum pertinentes non explicant. Balsamon & Zonaras occidentales provincias Episcopo Romano subjectas asserunt; res nimirum antiquas recentioribus institutis metientes, & Canonem interpretantes, prout res erant cum ipsi scribebant, & universus orbis in quinque Patriarchatus distributus erat, non ut sese habebant cùm primò conceptus est hic Canon; quo unica tantum ἐπαρχία singulis Episcopis in eo commemoratis attribuitur. Ad veritatem itaque propius accedunt priscæ editionis Latinæ autor, & Ruffinus. Quorum ille, hæc verba, utpote quæ sola in toto hoc Canone ad Episcopum Romanum spectant, sic interpretatur, *Antiqui moris est, ut urbis Romæ Episcopus habeat principatum, ut suburbicaria loca & omnem provinciam suâ sollicitudine gubernet.* Hic totum Canonem breviter sic exprimit, *Et ut apud Alexandriam, & in urbe Româ vetusta consuetudo servetur, ut vel ille Ægypti, vel hic suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem gerat.* Priscæ istius editionis autorem in verbis ante laudatis clarissimus vir Petrus de Marca observat, per *loca suburbicaria*, regiones illas quatuor indigitâsse, quæ aliquot civitatibus adjectis integram Metropolim Romanam è sexaginta novem Episcopatibus conflatam constituunt; per *provinciam* autem diœcesim significâsse, nempe Urbicariam. *Solet enim*, inquit, *interpres ille διοικήσεως vocem, quæ in Concilii Constantinopolitani Canone 2. & in Canone 9. & 17. Concilii Chalcedonensis extat, provinciæ vocabulo explicare, ut vidimus in veteri MS. codice.* Marc de concord. Sac. & imp. l. 1. c. 7. In hoc autem doctissimo viro nequaquam assentiri possum. Dictus enim interpres vocem ἐπαρχίαν *provinciæ* quidem vocabulo perpetuò exponit, non item διοίκησιν: ut ex ipsis etiam locis ab eo citatis constat. In secundo enim Concilii Constantinopolitani Canone ἐπαρχίαν *provinciam*, sed διοίκησιν paræciam interpretatur. Ex. gr. hæc verba, φυλαττομένου δὲ τοῦ προγεγραμμένου περὶ τῶν διοικήσεων κανόνος, δῆλον ὡς τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικήσει, ille sic vertit, *Servato quod scriptum est de Parochiis Canone, & constitutum, & ut per singulas provincias provinciæ Synodus gubernet.* ubi videre licet vocem ἐπαρχίας *provinciæ*, & διοικήσεων *parochiarum* vocabulo explicatam. Et sic ubicunque in isto Canone vox διοίκησις occurrit, per *parochiam* vertitur. In nono itidem Concilii Chalcedonensis Canone ἐπαρχίαν *Provinciam* transfert, non item διοίκησιν, quæ vox semel tantum in isto Canone usurpatur, videlicet, ubi dicitur καταλαμβανέτω ἢ τὸν ἔξαρχον τῆς διοικήσεως, quæ verba vetus iste interpres vertit, *ad primam* sedem recurrat, nulla factâ diœceseos, vel provinciæ mentione; sed in decimo septimo Canone verba ἢ παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως, interpretatur, *Apud primam sedem* provinciæ suæ; ex eo autem quod *provinciæ* vocabulum priori in loco omittatur, satis cuipiam apertum est apud vetustissimum hunc Canonum interpretem *primam sedem* idem esse ac *primam sedem provinciæ*, & utramvis phrasim ἔξαρχον τῆς διοικήσεως significare; ac proinde nec hoc è loco necessario confici veterem hunc interpretem vocem διοικήσεως *provinciæ* vocabulo vel semel explicâsse, nedum hoc ei solenne esse. Cum autem certissimum sit, eum ubique solitum esse ἐπαρχίαν per *provinciam* interpretari, clarissimè exinde consequitur, eum per vocem *provinciam* ubicunque occurrit, idem velle, quod græca vox ἐπαρχία significat, hoc est, *provinciam propriè sic dictam*; non *diœcesim.* Quapropter in præsenti Canone, quo scribit Episcopum Romanum olim gubernâsse *Suburbicaria loca & omnem provinciam*, hæc ultima verba *& omnem provinciam* ἐξηγητικῶς tantum adjecit, ut iis nimirum indicaret, Suburbicaria loca omnem sive totam esse provinciam ab Episcopo Romano tunc temporis gubernatam. Hoc Ruffini etiam testimonio comprobatur, qui priscam illam Canonis hujus editionem in compendium redigens, ut ante observatum est, verba illa, *& omnem provinciam*, prorsus omisit, & *Suburbicariarum* tantum *Ecclesiarum* ad Episcopi Romani sollicitudinem pertinentium, mentionem fecit. Nimirum propterea quod nihil per verba ista, *& omnem provinciam*, plus quam per Suburbicaria loca Romano præsuli hìc attribuitur: cùm si *Provinciam* ibi *diœcesim* significaret (ut suspicatur Marca) illius potius quam Suburbicariarum Ecclesiarum meminisset, nam Suburbicariæ Ecclesiæ sub diœcesi comprehensæ sunt; non item è contra, diœcesis sub suburbicariis Ecclesiis. Nec moror distinctionem istam à doctis viris excogitatam, inter loca Suburbicaria, & urbicaria. Nam & urbicaria unam tantum provinciam, non diœcesim constituebant; ut patet ex antiquâ illâ notitiâ Episcopatuum in MS. Bodleiano, quamque in annotationibus ad Concilii Trullani Canones edimus, in quâ omnes provinciæ Episcopo Romano subjectæ recensentur, & primo in loco collocatur Ἐπαρχία οὐρβικαρίας Ῥώμης, *Provincia Urbicaria Romana.* Hæc eadem videtur Provincia, quæ ex veteris interpretis *Suburbicariis locis*, & Ruffini *Suburbicariis Ecclesiis* conflata erat, cujusque solius, Concilii Nicæni temporibus, Episcopus Romanus curam gerebat. Et hæc quidem recepta videtur, ac ab omnibus antiquis, non Græcis dico, sed Romanis Ecclesiis comprobata hujus Canonis interpretatio. Alioquin enim, nec vetus haud dubiè interpres intra Suburbicaria loca, nec Ruffinus intra Suburbicarias Ecclesias, Romani præsulis potestatem coercere ausus esset. Cum nihil enim in ipso Canone de Romanæ Ecclesiæ limitibus constituitur, quorsum illi Suburbicaria loca interserent, nisi ut receptam sui temporis disciplinam, & Canonis hujus expositionem posteritati traderent. Potestas itaque, quam Episcopus Romanus ab antiquâ hìc consuetudine habuisse dicitur, iisdem quibus Suburbicaria loca (de quibus in Annotationibus ad prima hujus Canonis verba egimus) limitibus terminata erat; adeo ut sicut Episcopus Alexandrinus Ægypti, sic Romanus Suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem gerebat; ut Ruffinus pariter ac vetus interpres ex receptâ sui temporis disciplinâ Canonem hunc rectè interpretantur. Hìc autem insuper observandum est, comparationem hic institui inter Episcopum Alexandrinum, & Romanum, idque non in Ruffiniana tantùm istius interpretatione, sed in ipso etiam Canonis contextu. Enimvero hìc cautum est, ut Episcopus Alexandrinus in Ægypto, Libyâ, & Pentapoli potestatem habeat, propterea quod hoc etiam Episcopo Romano consuetum est, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστι, quæ verba Josephus Ægyptius

 vertit

vertit, كما ان اسقف رومية ايضا لازم لهذه العادة *quemadmodum & Episcopus Romæ huic consuetudini adhæret.* Verum ἐπειδὴ hîc est particula αἰτιολογική. Patres enim Nicæni his verbis rationem reddunt, quare Episcopus Alexandrinus in Ecclesiis sibi subjectis omnem habere ἐξουσίαν debet, nimirum propterea quod Episcopo Romano in suis etiam Ecclesiis ejusmodi ἐξουσίαν habere consuetum est: ac si dixissent, Quandoquidem Episcopus Romanus in locis sibi subjectis Metropoliticam perpetuò potestatem, nullo unquam Melitio contradicente, ex antiquâ consuetudine exercere solitus est, nulla reddi potest ratio quare eadem potestas Alexandrino etiam Episcopo in suâ provinciâ non confirmetur. Cum autem hic ipsissimus sit patrum Nicænorum in his verbis sensus, nihil apertius esse potest, quam Episcopum Alexandrinum Romano hîc æquiparari. Usque adeo ut Patribus Nicænis rationi summè consentaneum visum est, ut nihil Alexandrino Antistiti denegaretur, quo compar ejus Romanus tunc temporis fruebatur. Quo etiam simul patet, quam frustra, quamque inepte uno ore jactitant Pontificii, Romanam Ecclesiam primam in hisce verbis constitutam esse; propterea quòd hæc norma sit ac regula cæterarum. Etiamsi enim ratio, quare antiqua autoritas Alexandrino Episcopo confirmetur, ex consuetâ Episcopi Romani potestate hîc petatur; hoc tamen non per se, sed tantum per accidens fiebat; idcirco nimirum, quod Romani præsulis potestas illæsa istis temporibus manebat, ac intacta; omnia autem Alexandrini privilegia à Melitio aliisque violata fuerant: adeo ut nullus dubito, quin si vice versa Melitius non Alexandriæ, sed Romæ exortus fuisset, Patres Nicæni ex intemeratis Alexandrinæ Ecclesiæ privilegiis rationem petiissent, quare sua etiam Romanæ conservarentur, & ex parte contrariâ statuissent, Antiquos mores obtinere, ut Episcopus Romanus in locis sibi subjectis omnem haberet potestatem, ἐπειδὴ propterea quòd Episcopo etiam Alexandrino hoc consuetum est. Ubi etiam ultimo observare licet, Patres Nicænos omnem Metropoliticam tam Alexandrini quam Romani Episcopi potestatem, non Apostolorum, nedum Christi institutioni; sed tantum antiquæ consuetudini acceptam hîc referre. Ut enim de Alexandrino Episcopo dicunt, τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ &c. Sic etiam de Romano addunt, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστι.

Ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις. Ex his verbis clarissime conficitur, Patres Nicænos hoc Canone antiqua sua privilegia non solis Alexandrino, Romano, & Antiocheno, sed & omnibus aliis confirmasse Metropolitanis, iisque solis, quippe qui soli ταῖς ἐπαρχίαις præsunt. Clarissimus vir Petrus de Marca tres solas provincias sive diœceses, ut illi videtur, sub τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν nomine, hîc intelligendas esse contendit, viz. Asianam, Ponticam, & Thracicam, ut quæ solæ præter Alexandrinam & Antiochenam in secundo Constantinopolitano Canone commemorantur. Petr. de Marc. de Concor. Sacerd. & Imp. l. 1. c. 3. Præterquam autem quod in dicto Constantinopolitano Canone, non, in hoc, de provinciis, sed de diœcesibus agatur, Patres in præsenti Canone in genere dicunt, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, ac proinde ipsorum verba non ad hanc vel illam singularem provinciam restringenda sunt, sed de omnibus ubicunque constitutis exponenda. Quod etiam ex Ephesino Concilio egregiè confirmatur. Cyprus enim antiquitus provincia fuerat, nulli extraneæ potestati subjecta, atque etiam extra earum censum, quæ in Constantinopolitano Canone memorantur. In supradicto autem Concilio Ephesino Episcopi Cypriani acriter contendunt, sua etiam jura ac antiqua privilegia à Nicænis Patribus, hoc videlicet Canone confirmari; Patres Ephesini commemoratis Cypri Episcopis suum etiam assensum præbent, usque adeo ut præsentem Canonem, quem Episcopus Antiochenus violare tentaverat, suâ demum autoritate reparent, & decretum edant, qui ultimus est è Canonibus Ephesinis, quo jubent, ut antiqua sua privilegia & in Cypro, & aliis quibuscunque provinciis, inviolata obtineant. Unde constat Patres Ephesinos præsentem Canonem non de Româ solâ, & quinque illis Ecclesiis, quæ in Canone Constantinopolitano recensentur, sed de omnibus omnino provinciis intellexisse. Quo etiam factum est, ut ex hujus Canonis præscripto Cyprus suis perpetuo privilegiis integris atque illibatis gavisa est, etiam post erectas Patriarchales sedes: nulli enim Patriarchæ unquam subjecta est, sed αὐτοκέφαλος perpetuò fuit, quemadmodum etiam Bulgaria, & Iberia, ut Balsamon in secundi Constantinopolitani Canonis expositione testatur. In antiquâ Episcopatuum notitiâ in MS. Bodleiano, Armenia etiam inter αὐτοκεφάλους numeratur; & rationes redduntur, quare provinciæ, Cyprus, & Armenia, nulli Patriarchæ subditæ fuerunt. Δεῖ εἰδέναι, inquit, ὅτι αὕτη, (ἡ ἐπαρχία Ἀρμενίας μεγάλης) αὐτοκέφαλός ἐστι, μὴ τελοῦσα ὑπὸ πατριαρχικὸν θρόνον, ἀλλὰ τιμηθεῖσα διὰ τὸν ἅγιον Γρηγόριον Ἀρμενίας· ἔχουσα πόλεις καὶ τέσσαρας. ὡσαύτως καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς Κύπρου διαμείνασα ἔχουσα παρ' ἑαυτῇ ἀρχιεπίσκοπον διὰ τὸ εὑρεθῆναι ἐν αὐτῇ τὸν ἅγιον ἀπόστολον Βαρνάβαν ἔχοντα ἐπὶ στήθους τὸ κατὰ Μάρκον εὐαγγέλιον. Ut alias autem provincias inpræsentiarum missas faciam, ipsa etiam hæc nostra provincia per sex priora à Christo incarnato secula αὐτοκέφαλος erat, nulli extraneo Episcopo, sed suo soli Metropolitano subjacens. Hic enim Episcopos etiam hujus Concilii Nicæni habiti temporibus constitutos fuisse locupletissimos habemus testes. Nam Hilarius Pictaviensis in initio libri de Synodis (scripti anno Dom. 350. plus minus) inter alios, *Britanniarum Episcopis* salutem mittit. Athanasius *Britanniarum* καὶ *Βριτανιῶν Episcopos* Concilio Sardicensi anno 346. celebrato interfuisse sub initio secundæ suæ contra Arianos Apologiæ testatur. Sulpitius Severus plures ex Britannia Episcopos in Ariminensi Concilio congregatos fuisse docet, hist. Sacr. l. 2. Quinetiam Concilio Arelatensi primo in Galliâ ante Nicænum habito tres ex Britanniâ nostrâ Episcopi intererant, ut Acta ejusdem Concilii à Jacobo Sirmondo edita, fidem faciunt, quibus subscriptiones, quantum ad Britanniam spectant, sic se habent.

Eborius, Episcopus de civitate Eboracensi, provinciâ Britanniâ.

Restitutus, Episcopus de civitate Londinensi, provinciâ suprascriptâ.

Adelfius, Episcopus de civitate Colonia Londinensium. Exinde Sacerdos Presbyter, Arminius Diaconus.

Unde simul constat, non Episcopos tantum, sed Presbyteros & Diaconos istis diebus hîc constitutos esse, ac proinde perfectam etiam Ecclesiam, toto Ecclesiasticarum personarum numero absolutam. Hanc autem Ecclesiam usque ad annum Dom. sexcentesimum à suis Episcopis gubernatam fuisse, & nec Romano nec alii cuivis subjectam, ex iis, quæ ipse Beda tradidit, luculenter patet. Enimvero cum Gregorius Episcopus Romanus, hujus provinciæ incolas paganis adhuc erroribus implicatos esse suspicatus, Augustinum Monachum, qui eos ad Christum converteret, huc misisset; hic non modo Christianam inter eos religionem jamdudum disseminatam, sed & Episcopos ritè constitutos inopinato reperiebat: qui proinde Episcopo Romano subjici non poterant, quod illi prorsus incogniti erant. Augustinus autem nihilosecius adjutorio usus Ethelberti regis, Episcopos proximæ Britonum provinciæ convocabat, seque iis Archiepiscopum proponebat: Illi autem, ut suo jamjam Archiepiscopo gaudentes, & mirum, atque antehac inauditum esse reputantes, ut ipsi extraneo subjicerentur, cum, & mendicam ejus propositionem constanter respuebant, *Nam nihil horum se facturos, neque illum pro Archiepiscopo habituros esse respondebant*, ut scribit Beda, Eccl. hist. l. 2. c. 2. Et cum ille eos admonebat, ut antiquos suos mores novis commutarent, respondebant, *se non posse absque suorum consensu ac licentiâ priscis abdicare moribus, unde postulabant, ut secundo Synodus pluribus advenientibus fieret.* Ibid. Quæ verba rex Aluredus Saxonicè sic vertit þ hi ne mihtan butan heora leoda geþafunge ⁊ leafnysse heora ealde ðeawas onwendan ⁊ forlætan. Bædon þ eft oþer seonoþ wære ⁊ hi þonne woldan mid ma heora witena gesecean; hoc est, *Sibi non fas esse sine sua gentis consensu & licentiâ antiquos suos mores fugere, & relinquere. Postulabant, ut alia rursum Synodus fieret, & illi tunc cum pluribus sapientium sive spiritum suorum in rem inquirere vellent.* E quibus verbis observare licet, primo Britones antiquos suos mores tunc temporis retinuisse; atque adeo Ecclesiam antiquitus & longe ante ista tempora stabilitam hîc fuisse: deinde iis non licuisse absque suorum, ut Beda, vel *sua gentis*, ut Aluredus ait, consensu antiquis hisce moribus abdicare; ac proinde omnia Ecclesiastica negotia intra hanc gentem determinata fuisse, nullo extraneorum habito respectu: adhæc omnia istiusmodi negotia, juxta quintum hujus Concilii Canonem, à Synodo nimirum, discussa fuisse, eamque Synodum e *pluribus optimatum suorum* (non aliorum) hoc est, ex Episco-

pis

pis & aliis viris doctissimis collectam esse, ut ex verbis etiam proxime sequentibus patet. *Quod cum esset*, inquit Beda, *statutum, venerunt, ut perhibent, septem Britonum Episcopi, & plures viri doctissimi.* (Quemadmodum doctiores etiam & celebriores viri ad convocationem quamlibet in hâc gente celebratam etiamnum congregantur) e quibus omnibus palam fit gentis nostræ incolas, etiam Augustini diebus, privilegia sua & antiquos in rebus Ecclesiasticis administrandis mores habuisse, & jure observâsse, ut ab ipso Nicæno Concilio in hoc canone iis confirmatos: ac proinde Augustinum præsentem canonem transiliisse, cùm se, atque extraneam potestatem Episcopis hìc constitutis vi ac armis obtruserit, & antiqua ipsorum πρεσβεῖα sive privilegia violaverit. Verùm injusta hujus canonis violatio, summæ ac perpetuæ ejus autoritati præjudicare nequit. Quapropter, etiamsi Episcopus Romanus, ex quo supradictum Augustinum huc primo misit, summam in hâc gente potestatem diu exercuerit, tamen excusso tandem tyrannico istius jugo, Ecclesia nostra antiquis suis privilegiis, jure meritissimo, utpote ab universali Ecclesia in hoc canone præscripto, iterum gaudet: quæ, faxit Deus, ei, juxta quod hic præcipitur, inviolata in posterum, ac perpetuo conserventur.

Τὰ πρεσβεῖα. Vox πρεσβεῖον propriè honorem τῷ πρεσβυτέρῳ natu majori, sive tempore priori debitum significat. τὸ ἀπὸ τοῦ χρόνου πρωτεῖον, ὃ καλοῦσι κυρίως πρεσβεῖον. Plutarch. in lib. An seni capess. resp. Sic scholiastes Sophoclis dicit πρεσβεῖον esse τιμὴν διὰ γῆρας προτίμησιν, καὶ τὸ δι' αὐτὸ διδόμενον γέρας κατὰ προτίμησιν. Quod plenius πρεσβεῖον τῆς ἡλικίας dicitur apud Clement. Alex. Pædag. l. 3. c. 3. Hinc nonnunquam transfertur ad *jus primogeniti* denotandum. In hoc autem, aliisque Græcis Canonibus, latiori adhuc sensu usurpatur, nimirum, pro privilegiis quibusvis, Episcopis aut Ecclesiis nonnullis debitis. Et sic quidem hoc loco Dionysius Exiguus πρεσβεῖα *Privilegia* vertit. *Similiter*, inquit, *& apud Antiochiam, cæterasque Provincias suis privilegia serventur Ecclesiis*: Et ante eum vetus interpres, *Similiter autem & circa Antiochiam, & in cæteris Provinciis, Privilegia propria serventur metropolitanis Ecclesiis.* Hinc illud Leonis primi, *Privilegia Ecclesiarum sanctorum Patrum Canonibus instituta, & venerabilis Nicænæ Synodi fixa decretis, nullâ possunt improbitate convelli, nullâ novitate mutari.* Leo. Epist. 54. Quandoquidem autem hujusmodi privilegia Ecclesiis quibuslibet hoc aliisque canonibus sanciantur, hinc & *Privilegia canonica* uti & *libertates canonicæ* sæpius appellantur. Sed observanda est etiam distinctio in ipsis hisce Canonibus usitata, inter πρεσβεῖα τῆς τιμῆς, & πρεσβεῖα τῆς ἐξουσίας. Nam secunda Synodus Oecumenica C P. celebrata, πρεσβεῖα τῆς τιμῆς Episcopo Constantinopolitano post Romanum attribuit, non tamen πρεσβεῖα τῆς ἐξουσίας, ut in Annotationibus ad canonem tertium dictæ Synodi palam faciemus. Sic etiam in proximo sive septimo Nicæno canone, ἀκολουθία τῆς τιμῆς sine privilegiis administrationis Episcopo Hierosolymitano decernitur: ut in istum etiam canonem mox ostensuri sumus. In præsenti autem canone πρεσβεῖα τῆς ἐξουσίας, quibus nimirum negotia Ecclesiastica administrandi potestatem habeant, omnibus Metropolitanis Ecclesiis confirmantur. Eadem enim privilegia Antiocheno, aliisque Metropolitanis hìc asseruntur, quæ Alexandrino in priori canonis parte. In ea autem statutum est, Episcopum Alexandrinum in locis sibi subjectis πάντων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν. Eadem ergo τὰ τῆς ἐξουσίας πρεσβεῖα aliis etiam hic sanciuntur. Hæc autem πρεσβεῖα sive privilegia Metropolitanis cujusque Provinciæ hìc asserta, ad hæc quatuor capita reducantur; Primo penes Metropolitanum est omnes Episcoporum ordinationes & electiones in Provinciâ suâ celebratas confirmare; adeo ut sine ejus consensu & confirmatione irrita sit Episcopi cujusvis ordinatio. Hoc non modo præsenti & quarto hujus Concilii canone, verumetiam ab aliis Conciliis decretum est. Et Synodus quidem Carthaginensis statuit, ut Episcopus à tribus Episcopis, sed τῷ τε πρωτεύοντος προστάγματι, *Primatus, sive Metropolitani jussu* eligatur. Syn. Carth. can. Gr. 13. Et Antiochena, ut Episcopus, absque Synodo & præsentiâ Metropolitani non ordinetur, Ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι δίχα συνόδου καὶ παρουσίας τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας. Synod. Antioch. can. 19. Secundò, Penes Metropolitanum est, omnes Provinciæ suæ Episcopos ad Synodum sub se habendam quotannis convocare Synod. Trull. can. 8. Antioch. can. 20. Concilium Emeritense, *Juxta canonicum ordinem tempore, quo Concilium per Metropolitani voluntatem & Regiam jussionem electum fuerit agere, omnes confinitimos Episcopos in unum oportet adesse.* Conc. Emer. can. 4. Tarraconense, *Si quis Episcoporum commonitus à Metropolitano, ad Synodum, nullâ gravi intercedente necessitate corporali venire contempserit, sicut statuta Patrum censuerunt, usque ad futurum Concilium cunctorum Episcoporum charitatis communione privetur.* Concil. Tarrac. cap. 6. Metropolitanus autem per Epistolas suas eos convocare solitus est. Unde ab eodem Concilio dicitur, *Epistolæ tales per fratres à Metropolitano sunt dirigendæ, ut non solum à cathedralibus Ecclesiæ Presbyteris, verùm etiam de diœcesanis ad Concilium trahant*, ibid cap. 13. vide & Conc. Milevit. can. 9. Concil. Antioch. can. 9. Tertiò in Metropolitani potestate situm est, in mores ac opiniones Episcoporum sibi subjectorum inspicere, & immorigeros ac gravioribus criminibus convictos admonere, reprehendere, & aliorum Episcoporum communione arcere. Concilium Valentinianum, *Ut singulis Metropolitanis cum suis suffraganeis cura præcipua sit de vita, & opinione, non solum totius Cleri, sed etiam ipsorum Episcoporum; ne se per culpam, vel negligentiam suam tales exhibeant, qui merito apud Laicos viles, atque infames, ac per hoc in ipso sacro ministerio contemptibiles habeantur.* Concil. Valent. can. 19. Et Synodus Carthaginensis decrevit, ut quicunque Episcopus ostensus fuerit, propter pervicaciam nolle judicibus à Metropolitano electis parere, hoc sciens Metropolitanus, literas dabit, ut nullus ei Episcopus communicet, donec paruerit, τότε γνώσεσθαι ἐκ τῆς πρώτης καθέδρας ἐπίσκοπον δεῖν γράμματα, ὥστε μηδένα τῶν ἐπισκόπων αὐτῷ κοινωνεῖν, ἕως ἂν πειθαρχήσῃ. Syn. Carthag. can. Gr. 123. Nonnunquam etiam Episcopos atrocioribus convictos flagitiis deposuerunt. Nam Petrus Metropolitanus Alexandrinus Melitium Episcopum Ægypti deposuit, quod inter alia, Idolis etiam sacrificaverat, ὅτι Μελίτιον ἀπὸ τῶν κατ' Αἴγυπτον λεγόμενον ἐπίσκοπον, ἐπὶ πολλαῖς ἐλεγχθέντα παρανομίαις καὶ νῦν ὡς καὶ ἐπὶ θυσίᾳ τῶν εἰδώλων καθεῖλεν. Athanas. Apol. 2 tom. 1. p. 777. ed. Paris. Alia hujusmodi exempla passim occurrunt. Ultimo ad Metropolitanum pertinet, causas inter Episcopos litigantes audire, & determinare, & omnia Ecclesiastica negotia, quæ majoris sunt momenti, in universâ suâ Provinciâ administrare; adeo ut nihil magni momenti ab Episcopis eo inconsulto fiat, Syn. Antioch. can. 9. 14. Apost. can 34. Syn. Carth. can. 126. Neque etiam trans mare peregrinari potest Episcopus sine dimissoriâ aut formatâ Metropolitani sui, Syn. Carth. can. 26. Hinc antiqua obtinuit consuetudo, quâ Episcopi, cum consecrantur, vel scriptis vel ore tenus polliceri soliti fuerunt, se reverentiam ac canonicam obedientiam Metropolitano suo præstituros: quam Ivonis Carnotensis ætate, hoc est, sexcentis abhinc annis, observatam esse, ex ipsius dictis patet, ubi ait, *Reliqui Pontifices ante consecrationem examinantur, omnem veterum morum honestatem & debitam obedientiam se exhibituros suis ordinatoribus pollicentur.* Ivo Carn. Epist. 73. Unde etiam, cum idem evocatus fuerat ab Hugone Lugdunensi ad ordinandum Episcopum Nivernensem, cujus ordinatio ad Archiepiscopum Senonensem, qui Ivonis Metropolitanus erat, propriè pertinebat, respondit Ivo, se hoc non ausum esse, ne sponsionem violaret, quam Metropolitano suo fecerat, cum ordinatus erat, *Timentes*, inquit, *rei fieri sponsionis, quam Metropolitanæ sedi fecimus.* Id. Epist. 61. Verum Leo primus in Epistolâ ad Anastasium Thessalonicensem, eundem reprehendit, quod ab Episcopo Attico ab eo ordinato *Chartulam de obedientiæ sponsione* exegerat. Unde colligere licet, hanc consuetudinem post illa tempora introductam esse: hoc est, post annum D. 440. nec ab ullo, ni fallor, ex antiquioribus Conciliis firmata est. Ex eo autem, quod omnes Episcopi canones observare teneantur, & in canonibus præcipiatur, ut illi Metropolitano suo morem gerant, & nihil magni momenti sine ejus consensu faciant; etiamsi tempore, quo consecrantur, juramentum, ut vocant, fidelitatis ei non præstarent; omnia tamen privilegia ejus, in canonibus supra laudatis sancita, inviolata custodire, & debitam ei, tanquam capiti, reverentiam, & canonicam obedientiam exhibere debent. Ut enim Metropolitani cujusvis πρεσβεῖα, non ab aliis, sic nec à suis Episcopis infringenda sunt; idque hujus canonis autoritate stabilitum est; quo omnibus Metropolitanis Ecclesiis πρεσβεῖα sua conservari præcipitur; quæ, ut à Conciliis sigillatim confirmata sunt, è supradictis patet.

Καὶ κατὰ κανόνα ἐκκλησιαστικόν. Philotheus Patriarcha in scholiis ad hunc canonem, hæc notat, Σημείωσαι τὸ κανονικῶς, καὶ τό, εἰ φιλονείκως, οὐ γὰρ ἁπλῶς εἶπε, ψήφου πολλῶν γενομένης. οὐδ', εἰ ἀντιλέγοιεν ἄλλοι. οἱ γὰρ φιλονείκως καὶ ἀδίκως ἀντιλέγοντες, οὐδ' οἱ δύο πάντως παρέστησαν, *Nota iterum, Canonicè, & si contentiosè. Non enim simpliciter dixit, Electione à multis fa-*

Eâ, nec simpliciter, si contradicant. Si enim absque contentione ac rectè contradicant, omnino ne sic quidem aspernandi sunt. Schol. Phil. apud Harmenop. epit. sect. 1. tit. 1. Hæc autem regula Ecclesiastica, juxta quam celebrandæ sunt Episcoporum electiones, eadem est haud dubiè quæ canone quarto hujus Concilii præscribitur, quo nimirum cautum est, ut Episcopus ab omnibus Provinciæ Episcopis eligatur, & quæ ab iis fiunt, à Metropolitano confirmentur. Sic quidem hæc verba ἐὰν αὐτῇ τῇ κοινῇ πάντων ψήφῳ εὐλόγῳ οὔσῃ καὶ κατὰ τὸν κανόνα ἐκκλησιαστικὸν, Josephus Ægyptius interpretatur وانما رجل صار اسقفا علي ما امرنا به برضاء من المطروبوليط ورضاء اجماعة *Et quicunque sit Episcopus, juxta quod præcepimus, voluntate Metropolitani, & voluntate Synodi.* Nimirum Patres in quarto canone constituerant, ut Episcopi electio à Synodo fiat, & à Metropolitano confirmetur: nihil autem ibi decreverant, quid faciendum est, si de electione juxta istum canonem factâ controversia aliqua inter Episcopos oriretur. Quocirca illud hîc determinant, jubentes, ut si controversia de electione moveatur, majoris Episcoporum partis suffragia prævaleant. Unde etiam præsentem canonem hâc etiam in re uberiorem quarti istius canonis explicationem esse colligamus.

ὀνομάζει Ἱεροσόλυμα. Eandem vocis hujus Ἱεροσόλυμα Etymologiam, quam hoc in loco Balsamon, etiam Josephus (è quo Balsamon eam hausisse videtur) olim tradidit, nisi quod hic à Melchisedecho ita nominatam asserat. ὁ δὲ πρῶτος, inquit, κτίσας ἦν Χαναναίων δυνάστης, ὁ τῇ πατρίῳ γλώσσῃ κληθεὶς βασιλεὺς δίκαιος· ἦν γὰρ δὴ τοιοῦτος· διὰ τοῦτο ἱεράσατό τε τῷ θεῷ πρῶτος· καὶ τὸ ἱερὸν δειμάμενος Ἱεροσόλυμα τὴν πόλιν προσηγόρευσε, Σόλυμα καλουμένην πρότερον. *Primus autem conditor* (urbis Hierosolymæ) *erat Chananæorum dynasta, qui patriâ linguâ vocatus est Rex justus* (Melchisedech) *erat quippe talis. Et ideirco Sacerdotium Deo primus exhibuit: & cum ἱερὸν (templum) ædificasset, urbem Hierosolyma vocavit, quæ antea Solyma dicta erat.* Joseph. de bell. Jud. lib. 7. c. 18. In his autem Josephi verbis, mirum est quot σφάλματα occurrunt. Primo enim asserit Melchisedechum urbem Hierosolymam ædificâsse, quod etiam Abraham Zachuth in libro Juchasin, sive genealogiarum tradidit, dicens, ואמרו זל כי שם היא מלכיצדק ובנה ירושלם *Et dixerunt Rabbini nostri beatæ memoriæ Sem esse Melchisedechum, qui ædificavit Hierusalem.* Verum ex ipsis sacris scripturis constat urbem Salem, cujus Rex Melchisedech fuit, sitam esse in viâ, quâ à valle Damascenâ Sodomam itur. Gen. 14. & 33. de quâ Hieronymus in libro de locis Hebraicis, *Salem civitas Sicimorum, quæ est Sichem*, & proximè addit, *sed & alia villa ostenditur usque ad præsentem diem juxta Æliam contra Occidentalem plagam hoc nomine.* Unde constat Salem, quæ propriè Æliam sive Hierosolymam sita fuit, & unde nomen illud ad Hierosolymam nonnunquam translatum videtur, diversam esse ab eâ, in quâ Melchisedech regnavit; etiamsi Targum Hierosolymitanum, Jonathan, & Onkelos in loco citato Gen. 14. Salem per ירושלם *Hierusalem* interpretantur. Deinde asserit Josephus Melchisedechum primum fuisse Deo Sacerdotem, cùm Abel bis mille annis ante eum Sacerdotis muneribus functus est: adhæc eundem templum extruxisse Deo, cùm è scripturis pateat nullum Deo ante Solomonem Templum extructum fuisse. Quod denique ad rem nostram spectat, hanc urbem affirmat priùs Σόλυμα dictam fuisse, cùm autem ἱερὸν in eâ extructum esset, tunc demum Ἱεροσόλυμα vocatam. Adeo ut juxta Josephum hæc vox Ἱεροσόλυμα ex Græcâ ἱερὸν, & Hebraicâ Σόλυμα componatur, quod absurdum est. Præcipuè cum ipse fateatur hanc urbem à Cananæis, qui linguam Hebraicam unà cum materno lacte imbibebant, extructam fuisse, quos Græcum nomen, urbi suæ vel ex parte imposuisse, prorsus incredibile est. Ad hanc autem opinionem Balsamon hoc loco quam proximè accedit, quo antiquam urbem Σόλυμα nominatam fuisse Ἱεροσόλυμα propter ἱερὰ, ac in templo à Solomone ibidem condito, reposita, scribit; ac si ipsi etiam Hebræi & Israelitæ Græcum nomen metropoli suæ indiderint: quæ etiam multis ante Solomonem annis Ierusalem appellata fuit, ut ipsæ scripturæ docent. Ejusdem farinæ est alia ista Græca hujus vocis etymologia ab Eupolemo excogitata, προσαγορευθῆναι δὲ πρῶτον, inquit, τὸ ἀνάκτορον ἱερὸν Σολομῶνος, ὕστερον δὲ παρεφθαρμένως τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, Ἱερουσαλὴμ ὀνομασθῆναι· ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων φερωνύμως Ἱεροσόλυμα λέγεσθαι, *Et primo quidem sacra ipsa ædes ἱερὸν Σολομῶνος appellata est, deinde vero corrupte a templi nomine, urbs ipsa Ierusalem nominata: à Græcis autem à suo nomine Ἱεροσόλυμα dicta est.* Eupol. apud Euseb. de præp. Evang. l. 9. cap. 34. Sic etiam Lactantius urbem hanc à Solomone extructam & denominatam scribit; *Solomon*, inquit, *Filius David templum ædificavit, & civitatem, quam de suo nomine Hierosolyma nuncupavit.* Lactant. de ver. Sap. l. 4. Sed omnium absurdissimum est Lysimachi Alexandrini commentum, qui Ἱερόσυλα urbem dictam finxit ἐπὶ τῷ ἱεροσυλεῖν, Judæos asserens, τούς τε ἀγάλματα ὑβρίζοντας καὶ τὰ ἱερὰ συλῶντας καὶ ἐμπιπρῶντας, ἐλθεῖν εἰς τὴν νῦν Ἰουδαίαν προσαγορευομένην· κτίσαντας δὲ πόλιν ἐνταῦθα κατοικεῖν· τὸ δὲ ἄστυ τοῦτο Ἱερόσυλα ἀπὸ τῆς ἐκείνων διαθέσεως ὀνομάσθαι· ὕστερον δὲ αὐτοὺς ἐπικρατήσαντας, χρόνῳ διαλλάξαι τὴν ὀνομασίαν πρὸς τὸ μὴ ὀνειδίζεσθαι, καὶ τήν τε πόλιν Ἱεροσόλυμα, καὶ αὐτοὺς Ἱεροσολυμίτας προσαγορεύεσθαι, *Cùm homines injuriosè tractâssent, & fana spoliâssent & incendissent, venisse in locum qui nunc Judæa dicitur, & conditâ civitate hîc habitâsse: istam autem urbem Ἱερόσυλα ab ipsorum dispositione* (viz. quod ἱερὰ ἐσύλησαν) *nominatam esse: postea autem auctos viribus nomen mutasse, ut probrum vitarent, & urbem Hierosolymam, & seipsos Hierosolymitas vocasse.* Lysimach. apud Joseph. contra Apion. l. 1. prope finem. Verum Josephus hîc recte observat ὅτι ἱεροσυλίαν οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν φωνὴν Ἰουδαῖοι τοῖς Ἕλλησιν ὀνομάζουσιν, hoc est, *quod sacrorum direptio non eadem voce Græcis & Hebræis exprimitur.* Quod idem & de vocis ἱερὸν significatu dicendum est, quam ipse tamen sui immemor ad complendam suam τῆς ἱεροσολύμων etymologiam usurpavit. Hinc autem videre est, quantum Græcorum ingenia torsit veram hujus nominis rationem investigare, & quanto se exponunt ludibrio, dum istud suis è fontibus derivare satagunt. Aristoteles sane se multo prudentiorem gessit, cum hoc nomen Græcis auribus tortuosum esse ac difficile pronunciavit, τὸ δὲ τῆς πόλεως, inquit, αὐτῶν ὄνομα πάνυ σκολιόν ἐστι, Ἱερουσαλὴμ γὰρ αὐτὴν καλοῦσιν, *Urbis eorum nomen valde tortuosum est, nam eam Hierusalem vocant.* Aristot. apud Euseb. de præp. Evang. l. 9. c. 5. Eadem ipsius verba apud Joseph. contra Apion. l. 1. occurrunt, nisi quod ibi magis adhuc tortuosè legatur, Ἱερουσαλήμην. Vera igitur ac genuina hujus vocis etymologia non è Græcis, sed Hebræis petenda est; utpote à quibus urbi suæ indita fuit. In veteri itaque testamento sæpissime usurpatur, sed diversimode scripta; frequentius enim scribitur יְרוּשָׁלַםִ nonnunquam autem plenius יְרוּשָׁלַיִם quomodo juxta Masorethas quinquies reperitur, viz. Esth. 2. 6. Jer. 26. 18. 1. Par. 3. 5. 2. Par. 5. 21. & c. 32. 9. in quo tamen ultimo loco hodie defectivè scribitur ירושלים ubi nihilominus cum ה locali legitur יְרוּשָׁלַיְמָה. Ab ipsis autem urbis incolis scripta est etiam ירושלימה *Jerusolaimah* cum ה finali, ut R. Azaria in libro suo מאור עינים *Meor Enajim* vocato testatur, ubi præterea antiquam admodum monetam, cui hujus urbis nomen sic inscriptum est, producit, quæ sic se habuit.

In antiquo hoc Israelitarum siclo, ex unâ quidem parte, quæ hic ad sinistram jacet, hæ occurrunt Samaritanæ, sive antiquiores Hebræorum literæ, ut hodie pinguntur ·ZΛ·ᕷ ש ᒥ id est שקל ישראל *Siclus Israelis*; in medio ponitur urna mannæ, & supra eam literæ quæ ·שך. In altera facie literæ Samaritanæ sunt ירושלימה קדושה *Hierosolymah sancta*, unâ cum virgâ Aaronis, amygdalas proferente. Hæc etiam à R. Azariâ observata sunt, qui de hoc numismate (cui simulia clarissimus noster Brianus Waltonus in proleg. ad Bibl. Polygl. ex Villalpando, Morino, aliisque protulit) hæc habet ובכיבותה כתבן הט ראיתי כתיב באותיות דלעילא שקל ישראל ובא׳

ובאמצעו צנצנת עם שר עליה אשר לדעתי רל שקל דוד ומצדו אחר ירושלים הקדושה או ירושלימה קדושה ובאמצעו כמה בעל שלשה פרחים כפי אלו תמונות משני עבריו ולכי אומר לי כי הרב נחמני זל שכח וכתב שקל השקלים תחת שקל ישראל וכן עם כי אפשר לקרוא ירושלים הקדושה אפשר גם כן שיקרא ירושלימה קדושה שכן תמצא בירושלמי דמגלה פק ר סימון ור שמואל בר נחמני תרויהון אמרין אנשי ירושלים היו כותבין ירושלים ירושלימה מספירין ולא היו *Et in commemorati numismatis circuitu vidi scriptum literis supradictis* (viz. Samaritanis) שקל ישראל *(id est Siclus Israelis) & in medio ejus erat urna cum literis* שר *super eam positis, quæ, ut opinor, significant* שקל דוד (id est *Siclum Davidis.*) *Et in altero latere erat* ירושלים הקדושה *vel etiam* ירושלימה קדושה (hoc est *Jerusalem sancta, vel Jerusalaimah sancta*) *& in medio ejus erat virga habens tres flores, juxta has ab utroque latere formas,* (supra descriptas) *Et suspicor R. Nachmanidem l. m. oblivione scripsisse* שקל השקלים *pro* שקל ישראל (v. Nachman. append. ad Perushe Hattorah, ubi sic scribit) *sicque quemadmodum legi potest* ירושלים הקדושה (*Jerushalem sancta*) *ita etiam legi potest* ירושלימה קדושה (*Jerushalaima sancta*) *quemadmodum invenies in Hierosolymi Talm. Megiua capite primo, R. Simon, & R. Schemuels filius Nachmani, ambo eorum dicunt, viri Hierosolymitani scribunt Jerushalem* ירושלימה (*Jerushalaimah*) *neque sunt de eâ re solliciti.* Hinc, ni fallor, apparet ratio, quare nomen hujus urbis Græcè alias scribatur Ἱερουσαλήμ, alias Ἱεροσόλυμα, idque ab ipsis Hebræis linguam Græcam edoctis, quales erant Evangelistæ, & Apostoli. Nam vox Græca Ἱεροσόλυμα clarissimè respondet Hebraicæ ירושלימה *Hierushalaimah*, æque ac Ἱερουσαλὴμ τῷ ירושלים Hierushalaim, vel ut Chaldæi Syrique scribunt ירושלם *Hierusalem*: adeo ut supra scripta R. Azariæ verba, unà cum antiquo numismate ab eo laudato, & hæc urbis hujus nomina, ut à Græcis diversimodè scripta, se mutuò confirmant, & explicant. Neque enim credibile est ipsos Hebræos urbem suam Græcè Ἱεροσόλυμα vocare unquam voluisse, nisi eodem modo propriâ suâ linguâ eam vocitâssent. Quod itaque R. Azaria dicit probatque hanc urbem ירושלימה *Hierushalaima* vocatam esse, ex Græcâ voce Ἱεροσόλυμα exinde deductâ confirmatur; & quare ita Græcè vocaretur, ex voce istâ Hebraicâ à R. Azaria assertâ constat. Verùm cum ipsi Hebræi, metropolim suam ita inter sese propriâ linguâ appellare consueti, eam etiam Græcè Ἱεροσόλυμα vocaverint, hoc Græcis ridiculas istas, quas antè commemoravimus, vocis hujus etymologias confingendi occasionem præbuit, quibus eam ita scriptam, suam ad linguam revocare promptum erat, eamque deducere vel ab ἱερὸν & Σόλυμα cum Josepho & Balsamone hoc loco, vel cum Eupolemo à vocibus ἱερὸν & Σολομῶν, vel etiam cum Lysimacho ἀπὸ τοῦ ἱεροσυλεῖν. At si semper scriptum & vocatum fuisset Ἱερουσαλήμ, hoc nomen omnibus aliis Græcis æque ac Aristoteli, usque adeo tortuosum, perplexum, & prodigiosum visum fuisset, ut eos ab etymologiâ ejus, in suâ præsertim linguâ, inquirendâ, prorsus deterruisset. Nec quidem adeò facile est ac proclive, genuinam hujus nominis etymologiam ex ipsis Hebraicis fontibus expiscare. Nonnulli deducunt à יָרֵא *Timuit*, & שָׁלֵם idem quod שָׁלוֹם *Pax*, ac si ita à Jebusæis, primis hujus urbis incolis, nominaretur, quasi יְראוּ שָׁלֵם *Timete Pacem*, vel etiam *Timete Salem.* Nam antea Salem, ut arbitrantur, dicta fuit. Si Rabbinicam expectes etymologiam, invenies in Bereshith Rabba, ubi ad verba ista Geneseos ויקרא אברהם שם המקום ההוא יהוה יראה *Et vocavit Abraham nomen istius loci, Jehova Jireh*, hæc finguntur, *Abrahamus vocabat locum Jireh, Semus vocabat Shalem. Dicebat Deus, si ego vocavero eum Jireh, Semo justo displicebit; si vocavero Shalem, displicebit Abrahamo justo: quocirca nomen ei imponam ab utroque compositum* יראה שלם *Jireh Shalem, videbit Shalem*, Ber. Rab. sect. 9. Quinetiam si Rabbinicum, de nominis imponendi occasione, figmentum demas, ipse Valentinus Schindlerus in voce שלם eandem etymologiam amplexus est. *A Davide*, inquit, *dicta fuit* יְרוּשָׁלַם *Chald.* יְרוּשְׁלֶם, *nomine composito ex* שָׁלֵם Salem & יִרְאֶה *videbit, providebit, quo nomine appellatus fuit locus iste, & propriè mons Moria ab Abrahamo,* Gen. 22. 14. deinde addit יְרוּשָׁלַיִם formam habere dualem, ob duas urbis partes, quarum una fuit שָׁלֵם *Salem* in monte Sion sita, altera יִרְאֶה mons Moria urbi postea junctus & inclusus: Literam autem Jod numerum dualem efficientem non exprimi, ne litera ם ex radicali fiat servilis. Et de hoc quidem inter omnes convenit: utrum autem David hoc nomen urbi isti primus indiderit, omnino est incertum. Nam multis ante Davidem annis ita nominata fuit, in ipsis etiam libris Joshuæ & Judicum: nisi fortè dicamus Ezram, dum libris istis post captivitatem Babylonicam colligendis operam daret, hoc nomen alteri יבוס *Jebus* vel יְבוּסִי, ἐξηγηματικῶς subjunxisse, vel ejus loco, tanquam magis notum, substituisse: quod quidem non admodum dissimile videtur. Hoc saltem constat, non minus probabilem esse, quam constantem doctorum opinionem, hanc vocem aliquo modo deductam esse à ראה *vidit*, & שלם *Shalem*, ut significet, *videbit perfectum & pacificum*, vel videbit *pacem* (sic enim Apostolus exponit Shalem Βασιλεὺς Σαλήμ, ὅ ἐστι βασιλεὺς εἰρήνης, Heb. 7. 2.) vel etiam *visionem pacis*, quemadmodum Patres vocem hanc interpretantur. Hieronymus, *Jebus, Salem, & Hierusalem appellatur. Primum nomen calcata; secundum Pax; Tertium visio pacis.* Hieron. vel Paul. & Eustoch. epist. ad Marcell. Augustinus, *sicut è converso quoties nomen* Hierusalem *audieritis, quæ visio pacis dicitur.* Aug. in Apocal. Hom. 16. & alibi. *Ibi Hierusalem condita est, famosissima civitas Dei, serviens in signo liberæ civitatis, quæ cœlestis Hierusalem dicitur; quod verbum est Hebræum, & interpretatur visio pacis.* Aug. de catechiz. rud. cap. 20. Ut alios omittam, etiam in nomenclatore Copto-Arabico hæc vox explicatur, Arabicè quidem وحي السلامة *Revelatio Pacis*: Copticè ⲦⲤⲞⲢⲀⲤⲒⲞ ⲚⲦⲤⲒⲢⲎⲚⲎ q. d. θεώρησις τῆς εἰρήνης. Nomencl. Ægyptiaco-Arab. Kirch. Port. 9. Nam Coptica lingua quantum ad plerosque characteres pariter ac ipsas voces iis expressas, nihil aliud quam corrupta est atque depravata quædam Græcæ dialectus.

. Παρὰ τῶν Βαβυλωνίων αἰχμαλωτισθεῖσα. Balsamon hìc ex memoriæ, vel saltem calami lapsu perinde disserit, ac si urbs Hierosolyma a captivitate Babylonicâ usque ad Ælium Adrianum solo æquata jacuisset, nec ante eum reparata fuisset: quòd non tantum aliis omnibus Historicis fide dignis, sed ipsi etiam S. Scripturæ apertissimè contradicit; ac proinde non opus est ut hìc refellatur.

Ὁ Αἴλιος Ἀδριανὸς ἀνήγειρε ταύτην. Hæc Balsamon ex communi doctorum sui temporis opinione profert: quibus nimirum in more positum erat Æliam, ab Ælio Adriano conditam, Hierosolymam vocitare. Verum Ælium Adrianum veterem Hierosolymam à Tito funditùs eversam non instaurâsse, sed aliam potius prope eam, quam de suo nomine Æliam vocavit, de novo extruxisse, validissimis argumentis evincatur. Quoniam autem hoc in dubium vocatur, rem totam paulo altiùs, quo clarior evadat, repetemus. In primis ergo anno Periodi Julianæ 4783. æræ Dionysianæ sive vulgaris à Christi nativitate computatæ 70. Fl. Vespasiano secundum, & Tito Coss. mensis Augusti die 31. capta est à Romanis celeberrima olim Judæorum metropolis Hierusalem; quam Imperator protinus effodi, & funditùs everti jubebat: ut Josephus oculatus testis tradidit, dicens κελεύει Καῖσαρ ἤδη τήν τε πόλιν ἅπασαν καὶ τὸν νεὼν κατασκάπτειν. *Jubet Cæsar eos tunc omnino urbem, & ipsum templum funditùs evertere.* Joseph. περὶ ἁλώσ. κεφ. α. Sed tres fateor, turres Phasalem, Hippicum, & Mariamnem cum aliquâ muri urbem cingentis parte excipit, & mox addit, τὸν δ' ἄλλον ἅπαντα τῆς πόλεως περίβολον, οὕτως ἐξωμάλισαν οἱ κατασκάπτοντες, ὡς μηδὲ πώποτ' οἰκηθῆναι πίστιν ἂν ἔτι παρασχεῖν τοῖς προσελθοῦσι, *Alium autem totum civitatis ambitum ita complanavêre diruentes, ut qui ad eam accederent, unquam habitatam fuisse credere non possent.* ibid. Per vocem κατασκάπτειν hìc utrobique usurpatam, Josephus aratrum solo æquato inductum indigitare videtur. Neminem enim latere potest, veteres Romanos in diruendis pariter atque excitandis urbibus aratro usos fuisse, ut Cato in originibus asseruit, atque etiam Servius in 5. Ænead. *Nam ideo*, inquit, *ad exaugurandas vel diruendas civitates aratrum adhibitum, ut eodem ritu quo condita subvertantur.* Excitandis quidem civitatibus aut coloniis aratrum circumducere solebant. Unde Cicero, *Tu autem insolentiâ elatus, omni auspiciorum jure turbato, Casilinum coloniam deduxisti, quo erat paucis annis ante deducta, ut vexillum videres, & aratrum circumduceres;*

ceres; cujus quidem vomere portam Capuæ penè perstrinxisti. Cicer. Philip. 2. n. 40. Hinc & illud Virgilii Æneid. l. 5.

Interea Æneas urbem designat aratro.

Et illa Ovidii Fastor. l. 4.

Apta dies legitur, qua mœnia signet aratro.

Et paulò post

Inde premens stivam designat mœnia sulco,

Alba jugum niveo cum bove vacca tulit.

Diruendis autem & demoliendis urbibus aratrum inducere sive imprimere consueti sunt, uti testatur Cœl. Rhodig. Ant. l. 26. c. 5. hinc Horat. Carm. l. 1. Od. 16.

Iræ Thyesten exitio gravi

Stravère, & altis urbibus ultimæ

Stetère causa, cur perirent

Funditùs, imprimeretque muris

Hostile aratrum exercitus insolens.

Hinc etiam Imperator Valens Constantinopolitanis offensus urbi isti aratrum se inducturum minatus est, ἠπείλει τε κατασκάψειν τὴν πόλιν, καὶ ἄροτρον εἰπὼν βαλεῖν ἐπ' αὐτήν, Socrat. Hist. Eccl. l. 4. c. 38. edit. Vales. Cum hoc itaque Romanis in more positum fuisset, ut complanato urbium rebellium cum caperentur, solo aratrum imprimerent, dubium nemini esse potest, quin idem Hierosolymis fecerunt: quod etiam à D. Hieronymo diserte affirmatur, *In hoc*, inquit, *mense* Augusto *& à Nabuchodonosor, & multa post secula à Tito & Vespasiano, templum Hierosolymis incensum est, atque destructum: Capta urbs Bethel, ad quam multa millia confugerant Judæorum: aratum templum, in ignominiam gentis oppressæ à Tito Annio Rufo.* Hieron. in Zach. cap. 8. Idem ipsi quoque Judæi à majoribus traditum, in Talmude suo agnoscunt. Nam in Misna dicitur בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשנייה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר *Nono die mensis Ab decretum est contra Patres nostros, ut terram non ingrediantur, & domus desolata est primo & secundo, & Bitter capta, & urbs arata.* Taanith cap. 4. fol 26. 2. ad quæ Misnæ verba, Gemara fol. 28. 1. hæc observat, כשחרש טורנוס רופוס הרשע את האולם נגזרה גזירה על ר״ג ליהרג *Cum improbus Turanus Rufus arabat porticum, decretum factum est ut R. Gamaliel interficeretur.* Quisnam hic esset Turanus Rufus, qui aratrum Hierosolymis inducebat, non facile est conjecturis assequi. Suspicor tamen eundem esse, quem Josephus Terentium Rufum vocat, & militiæ tunc temporis Hierosolymis præfectum, & à Tito ibi relictum asserit, ἦν, inquit, Τερέντιος Ῥοῦφος· ἦν γὰρ ἄρχων τῆς στρατιᾶς καταλελειμμένος. Joseph. περὶ ἁλώσ. λογ. ζ΄. κεφ. ζ΄. qui etiam in loco D. Hieronymi ante citato Titus Annius Rufus vocatur: *Tito Annio* pro *Terentio* mendosè, ut opinor, scripto; sed de nomine ejus, qui aratrum Hierosolymis induxit, alii viderint: Hoc saltem è præmissis colligitur, urbem illam aratrum sibi à Romanis impressum habuisse, ac proinde Urbem esse desiisse, ut ipsæ etiam Romanæ leges edicunt, his verbis, *Si usufructus civitati legetur, & aratrum in ea inducatur, civitas esse desinit, ut passa est Carthago: ideoque quasi morte desinit habere usumfructum.* l. 21. ff. *Quibus modis usufructus.* Et ab isto itaque tempore Hierusalem urbs esse desiit. Unde Eleazarus statim post dictum urbis excidium à sociis meritò quæsivit, ποῦ δ' ἡ μεγάλη πόλις ἡ τοῦ παντὸς Ἰουδαίων ἔθνους μητρόπολις; *ubi modo est magna illa civitas, totius Judæorum gentis metropolis?* Joseph. περὶ ἁλώσ. l. 7. κεφ. λε. Sane nullibi terrarum etiam tunc temporis existebat, & propterea Solinus etiam rectè dicit, *Judææ caput fuit Hierosolyma, sed excisa est.* Solin. Polyph. c. 37. Fuit itaque non est. Et Plinius, *Oxinen, in quâ fuere Hierosolyma, longè clarissima urbium Orientis non Judææ modò.* Plin. nat. Hist. l. 5. c. 14. Ut eadem nos de Hierosolymis dicamus, quæ Ovidius olim de Troja cecinit, *Jam seges est ubi Troja fuit.* Ovid. epist. 1. & Virgilius, *Et campos ubi Troja fuit.* Virg. Æneid. l. 3. Sic enim Eusebius testatur, se vidisse Montem Sionem, celeberrimam olim Hierosolymæ partem, aratam & seminatam, ὡς καὶ ἡμᾶς αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶν βουσὶν ἀρούμενον, καὶ κατασπειρόμενον τὸν τόπον. Euseb. de demonst. Evang. l. 8. juxta quod prædictum fuit à Propheta Mich. 3. v. 12. Quod autem idem Eusebius, ibid. l. 6. c. 18. & D. Hieronymus in comment. in Zachar. c. 14. asserunt, viz. dimidium, ut ille, mediam tantum civitatis partem, ut hic ait, à Tito, reliquam ab Adriano dirutam, è supradictis, & præcipuè ex oculato teste Josepho refellitur. Veruntamen nullus dubito, quin statim post ultimum illud urbis Hierosolymæ excidium, nonnulla saltem domicilia, partim à Christianis, partim à Judæis eodem in loco, quo olim urbs steterat, erecta sunt. Post annos enim quinquaginta plus minus elapsos, Adrianus Imperator, ut verbis Epiphanii utar, εὗρε τὴν πόλιν πᾶσαν ἠδαφισμένην, καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοῦ καταπεπατημένον, παρεκτὸς ὀλίγων οἰκημάτων, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας μικρᾶς οὔσης, *Urbem invenit totam solo æquatam, & ipsum Dei templum proculcatum, paucis ædibus exceptis, & parva Dei Ecclesia.* Epiph. de pond. & mens. Addit autem Epiphanius septem etiam Judæorum Synagogas in monte Sionis, & aliquot alia ædificia ei propinqua perstitisse, quæ nobis postea extructa videntur: cum ipse quoque Josephus testetur, nihil excidio superfuisse præter tres turres & aliquam muri partem. Quæcunque autem ædificia Adrianus ibi excitata reperit, eadem demolitus est: quod Eusebio, Hieronymo, aliisque occasionem asserendi præbuit, urbem ab Adriano etiam funditus eversam esse: quod tunc temporis fieri non potuit, cum longe antea à Tito factum fuisset. Cæterum idem Ælius Adrianus novam eodem fere in loco urbem condidit, eamque suo de nomine Æliam nuncupavit: cujus occasione Judæi sub Barchochebâ seditiones movebant: ut Dion. Cassius testatur, dicens, Ἐς δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα πόλιν αὐτοῦ ἀντὶ τῆς κατασκαφείσης οἰκίσαντος, ἣν καὶ Αἰλίαν Καπιτωλίναν ὠνόμασε, καὶ ἐς τὸν τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ τόπον, ναὸν τῷ Διὶ ἕτερον ἀντεγείραντος, πόλεμος οὔτε μικρὸς οὔτε ὀλιγοχρόνιος ἐκινήθη. Ἰουδαῖοι γὰρ δεινόν τι ποιούμενοι τὸ ἀλλοφύλους τινὰς ἐς τὴν πόλιν σφῶν οἰκισθῆναι, καὶ τὸ ἱερὰ ἀλλότρια ἐν αὐτῇ ἱδρυθῆναι. *Cùm ipse autem Adrianus, Hierosolymis profectus, urbem pro eâ quæ eversa fuerat, condidisset, quam etiam Æliam Capitolinam nominavit, & in loco templi Dei, alterum Jovi templum excitasset, bellum nec parvum nec exiguo temporis spatio durans movebatur. Judæi enim ægre ferebant, quod exteræ nationes suam in urbem habitatum venissent, eâdemque in eâ externa sacra facta fuissent.* Dion. Cas. in Adrian. Etenim autem, quod in urbibus instaurandis sæpius usu venit, hæc urbs ab Adriano condita prope pristinam Hierosolymæ sedem sita fuerit, non tamen iisdem, quibus illa, vestigiis constitit. Nonnulla enim loca, quæ intra Hierosolymam fuerunt, extra Æliam jacent. Verbi gratiâ Mons Sion, ut aulâ Regiâ decoratus, superiorem ac præcipuam urbis Hierosolymæ partem constituebat, Septentrionale illius latus occupans, unde Ab. Ezra ציון בצפון ירושלם *Sion è Septentrionali latere Hierosolymæ.* Ab. Ezr. in Psal. 48. v. 3. Verum idem mons extra Æliam sive urbem ab Adriano conditam jacet. Hoc ipsi etiam Judæi in libro cui titulus יחוס האבות *Genealogia Patrum* &c. agnoscunt, dicentes וסמוך לירושלם ציון שם היכל דוד ע״ה *Propinquus Hierosolymæ est Sion, ubi palatium Davidis, cui sit pax.* Sion igitur prope quidem, non intra urbem est, quæ hodie Hierusalem vocatur. Idem colligatur etiam è Benjaminis itinerario, in quo dicitur, ולפני ירושלם הר ציון ואין בנין בהר ציון כי אם במה אחת לנוצרים *Et è regione Hierosolymæ est mons Sion: & nulla est in monte Sione structura præter unum Christianorum fanum.* Benjam. itin. p. 44. Ergo non tantum extra urbem, sed & nullum in eo ædificium, præter Christianorum fanum fuit, ab Adriano haud dubie nunquam extructum. Quod etiam ex iis, quæ ex Eusebio ante citavimus, egregiè confirmatur. Hic enim post Adrianum claruit; & tamen suis etiam temporibus se montem Sionem aratum & seminatum vidisse testatus est. Porro alia loca, quæ extra Hierosolyma sita fuerunt, intra Æliæ, sive urbis quæ hodiè Hierusalem vocatur, muros includi, testis est, ut alios taceam, Hieronymus, sive quisquis autor fuit expositionis locorum & urbium, quarum mentio fit in Actibus Apostolorum, *Hierusalem*, inquit, *metropolis quondam Judææ, quæ nunc ab Ælio Adriano Cæsare, quia eam à Tito destructam latiore situ instauraverit, Ælia cognominata est:*

est: cujus opere factum est, ut loca sancta, id est, dominica passionis & resurrectionis, quondam extra urbem jacentia, nunc ejusdem urbis muro septentrionali circumdentur. Non itaque in ipsâ veteris veræque Hierosolymæ sede, sed tantum propè eam extructa est ab Adriano Ælia, quod etiam Abulpharagius olim observavit his verbis, وفي هذه السنة ظهر باورشليم رجل يقال له بن الكوكب واضل اليهود مدعيا انه نزل من السما كالكوكب ويخلصهم من عبودية الروم فتبعه خلق كثير منهم وبلغ الخبر الي اندرياس فوجه اليه جيوشا فقتلوه وغزوا باورشليم واهلكوا اليهود وخربوا اورشليم غاية الخراب وبنوا قريبا منها مدينة سموها هيليا اندرياس واسكنوها قوما غربا *Hoc anno* (quarto imperii Adriani) *prodiit Hierosolymis quidam nomine Ben Cocab* (filius stellæ) *qui Judæos seduxit, prætendens se è cœlo instar stellæ descendisse, quo ipsos à servitute Romanorum liberaret: quem eorum multi secuti sunt. Cujus rei nuncio ad Adrianum delato, misit ille copias, quæ ipsum interfecerunt, & expugnatis Hierosolymis Judæos perdiderunt, urbemque Hierosolymitanam penitus diruerunt, propè eam extructâ urbe, quam Æliam Adriani appellarunt, in quâ alienigenas collocarunt.* Abulph. Dynast. 7. Adrianus itaque Hierosolymam propriè sic dictam non instauravit, sed aliam urbem, quæ civium Romanorum colonia esset, prope eam funditus eversam de novo condidit, eamque suo de nomine Æliam appellavit: quo factum est, ut una cum urbe ipsum etiam Hierosolymæ nomen penitus deletum sit: usque adeo ut ipse Firmilianus, qui centum circiter post Adriani tempora annis Palæstinæ præses fuit, de urbe Hierosolyma nunquam inaudiverat; nec scivit ubi gentium sita fuerat. Cum iste enim Pamphilum Martyrem interrogâsset, quænam ei patria esset, hic Hierusalem sibi patriam esse respondebat, supernam scilicet sive cœlestem Hierusalem, ut notat Eusebius; Firmilianus autem ὅποι αὕτη εἴη καὶ ποῖ γῆς κειμένη ἀκριβῶς ἐπολυπραγμόνει, *quænam ea urbs esset, & ubi terrarum sita, solicitè inquirebat*, ut tradit Eusebius de Martyr. Palæst. c. 11. Et paucis interjectis, ὁ δὲ πάλιν πολλάκις ἐρωτηθεὶς τίς εἴη καὶ ποῖ κειμένη, ἣν δὴ φράζει πόλιν, μόνων εἶναι τῶν θεοσεβῶν ταύτην ἔλεγε πατρίδα, *Interrogatus iterum atque sæpius, quænam esset illa quam dicebat civitas, eorum tantum, qui veri Dei cultores essent, hanc esse patriam respondit.* ibid. Cum autem nihil aliud responderet, Firmilianus ratus est Christianos urbem aliquam Romanis infensam alicubi condituros esse, ἐχθρὰν καὶ Ῥωμαίοις πολεμίαν πάντως που συστήσασθαι πόλιν Χριστιανὸς οἰόμενος. ibid. unde palam est, nec nomen Hierusalem Romanis tunc dierum cognitum fuisse, nedum ipsam urbem Hierusalem ibidem extitisse. Hinc plerique Patrum, qui post Adrianum scripserunt, suis etiam temporibus Hierusalem solo æquatam & nullam esse affirmarunt. Athanasius, Σημεῖον γὰρ καὶ μέγα γνώρισμα τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου παρουσίας τὸ μηκέτι μήτε τὴν Ἱερουσαλὴμ ἑστάναι, μήτε προφήτην ἐγείρεσθαι, *Signum est & magnum adventus Dei verbi documentum, quod Jerusalem non amplius consistit, neque propheta excitatur.* Athan. de incarnat. verbi. Hilarius, *Quid hic, quod David sit proprium, continetur? Urbs illa, quæ generi ejus fuit regia, capta est à Babyloniis, & eversa regni dignitatem sub dominantium jure non tenuit. Post etiam à Romanis capta & incensa, jam nulla est.* Hilar. in Psal. 131. Et alibi, *Post primam Hierusalem subversionem, traductoque in Babyloniam populo captivo, ædificatam rursus eandem civitatem fuisse, & historia regnorum & libri Esdræ loquuntur: sed hodie eam jam nullam esse, rerum fides docet.* Id. in psal. 146. Eusebius nihil magis de Hierusalem, quam de Sodoma superesse indigitat, cùm ejus excidium ab hujus eversione nihilo discrepare affirmat; ὁ γοῦν ἱερὸς αὐτῶν καὶ τὸ πρὶν ἅγιος τόπος, εἰς τοσοῦτον περιῆλθεν, ὡς κατὰ μηδὲν τῆς Σοδόμων καταστροφῆς ἀπολείπεσθαι. Euseb. demonst. Evang. l. 5. c. 23. Procopius Gazæus suis etiam diebus Hierusalem eversam jacere memorat, ταῦτα πέπονθεν ἐπὶ τῆς Ὀζίου βασιλείας ἐκπορθεῖσα δὲ μετὰ ταῦτα ὑπὸ Βαβυλωνίων ἐπὶ δὲ τῆς ὑπὸ Ῥωμαίων ταπεινώσεως ἐλεγχθεῖσα, ἃ μέχρι νῦν ὁρῶμεν. Procop. in Isai. c. 1. & Gregorius Nazianzenus solum ejus suâ ætate vix cognitum asserit, καὶ αὐτὸ τὸ Ἱερουσαλὴμ τὸ ἔδαφος μόλις γνωριζόμενον. Naz. Orat. 12. Sane solum, quo extructa est Ælia, satis tunc temporis cognitum erat: non item quo vera Hierusalem, quæ propterea alio solo constiterat: ac proinde Patres Hierusalem suis diebus non extitisse, sive nullum fuisse summo jure asseruerunt. Cùm enim Ælia à veteri Hierosolymæ sede dissita sit, ac à Romanis non Judæis, condita, atque alio etiam nomine appellata, alia sit civitas necesse est, ac idcirco non nisi καταχρηστικῶς & valde impropriè Hierusalem nuncupetur. Ut Nicolaus 1. papa Romanus observavit, *Nam vera*, inquit, *Hierusalem tantum in cœlis est, quæ est mater nostra: Illa vero Hierusalem terrestris, secundum quod Dominus prædixit, adeo funditùs ab Helio Hadriano Imperatore Romano destructa est, ut in eâ nec lapis super lapidem sit derelictus, & ab eodem Helio Hadriano in alio est loco constructa: ita ut locus Dominicæ crucis extra portam, nunc intra cernatur, & à prædicto Helio Hadriano urbs illa Helia vocetur.* Nicol. respon. ad consulta Bulg. Quod etiam Gregorii magni testimonio confirmatur, dicentis, *Hoc quoque quod additur, non relinquent in te lapidem super lapidem, etiam ipsa civitatis transmigratio testatur, quia dum in eo loco nunc constructa est, ubi extra portam Dominus fuerat crucifixus, prior illa Hierusalem, ut dicitur, funditùs est eversa.* Greg. hom. 36. Prior igitur Hierusalem, alio, ac præsens Ælia, loco constructa est, sive in alium locum transmigravit, ac proinde eadem civitas esse desiit, priori nomine prorsus indigna; vel ut Hieronymus rectè observavit, *Cassum est hodie nomen ipsius civitatis, & ab Ælio Adriano, Ælia dicitur, & cum habitatione pristinâ, pristinum quoque nomen amisit, ad decutiendam superbiam habitatorum ejus*, Hieron. in Jerem. c. 20. Pristinâ igitur habitatione sive sede hujus civitatis amissâ, pristinum etiam nomen meritò amittitur. Neque sane credibile est Ælium Adrianum in animo unquam habuisse, veterem Judæorum rebellium, & Romanis infensorum Metropolim instaurare: nihil minus quam hoc sibi proposuit. Civitatem quidem non procul à veteri Hierosolymâ condidit, sed Romanis habitandam, non Judæis, quos eam vel ingredi prohibuit; & ne vetus esse Hierusalem censeretur, sed nova civitas ab ipso de integro excitata, novum etiam ei nomen, viz. Æliam imposuit; de quo in proximum Canonem plura dicturi sumus.

In Can. VII.

Τοῖς ἐν Αἰλίᾳ. Ælium Adrianum Hierusalem à Tito subversam non instaurasse, sed aliam alio in loco ei propinquo civitatem de novo condidisse, in ultimis ad præcedentem Canonem annotationibus satis superque ostensum est. Restat adhuc, ut de nomine hujus urbis ab eo constructæ pauca annotemus. Itaque Dion Cassius in vitâ Ælii Adriani, eum hanc urbem à se conditam Αἰλίαν Καπιτωλίναν *Æliam Capitolinam* nominasse scribit. Sic etiam à Ptolemæo vocata traditur, Ἱεροσόλυμα ἡ νῦν καλουμένη Αἰλία Καπιτωλιάς. Sic etiam in Pandectis dicitur, *In Palestinâ duæ fuerunt coloniæ, & Cæsariensis & Ælia Capitolina.* l. 1. sect. 6. ff. *De Censibus.* Nimirum *Ælia* ab Ælio Adriano conditore; *Capitolina* autem à templo Jovi *Capitolino* ibi dedicato vocatur. Sæpiùs autem hæc civitas simpliciter *Ælia* appellatur, & ita à conditore nominatam plerique tradunt. Epiphanius, ὡς γὰρ ἐκαλεῖτο ὀνόματι Αἴλιος Ἀδριανὸς, οὕτως καὶ τὴν πόλιν ὠνόμασεν Αἰλίαν. Epiph. de pond. & mens. Eusebius, Ἡ μετέπειτα συστᾶσα Ῥωμαϊκὴ πόλις τὴν ἐπωνυμίαν ἀμείψασα, εἰς τὴν τοῦ κρατοῦντος Αἰλίου Ἀδριανοῦ τιμὴν, Αἰλία προσαγορεύεται. Euseb. hist. Eccles. l. 4. c. 6. Hieronymus, *Ab Ælio Adriano, Ælia dicitur*, Hieron. in Jer. cap. 20. Theodoretus, Ἀλλὰ πάλιν Ἀδριανὸς αὐτοῖς στασιάσασι πανωλεθρίαν ἐπήγαγεν ὄλεθρον· καὶ αὐτὴν δὲ τῆς πόλεως τὴν προσηγορίαν ἐνήλλαξεν, ἐκ τῆς οἰκείας ἐπωνυμίας ταύτην ὀνομάσας Αἰλίαν· γὰρ ἐκεῖνον προσηγόρευον· Αἴλιος γὰρ ἐκεῖνον ὀνομάζετο. Theodoret. in Esai. cap. 6. prope finem. Cedrenus, κτίζει νέαν Ἱερουσαλὴμ, ἣν δὴ καὶ Αἰλίαν προσηγόρευσε. Cedr. Chronichon Alexandrinum, καὶ ἐπέθηκε τὸ ὄνομα τῇ πόλει, Αἰλίαν αὐτὴν ὀνομάσας, ἐπειδὴ Αἴλιος Ἀδριανὸς ἐλέγετο. Chron. Alex. ad olymp. 224. Mitto Zonaram, in annal. Nicephorum C. P. aliosque cum Balsamone in præcedentem Canonem sentientes. Nonnunquam corruptè Helia dicitur. Hieronymus, *Et Templum toto orbe celebratum in sterquilinium urbis novæ, quæ à conditore appellatur Helia.* Hieron. in Esai, cap. 64. Nicolaus. 1. *Et à prædicto Helio Hadriano urbs illa Helia vocetur.* Nic. resp. ad consult. Bulgar. Et quidem ut hæc civitas Ælia primo à conditore appellata est, sic & diu postea ab aliis audivit. Eusebius, Ἐσβὼν νῦν σῆλας διαφανὲς ἐν προαστείοις διέστηκεν τῆς νῦν Αἰλίας. Euseb. hist. Eccles. l. 2. c. 12. & alibi, Αἳ καὶ εἰς ἡμᾶς ἐφυλάχθησαν ἐν τῇ κατὰ τὴν Αἰλίαν βιβλιοθήκῃ. ibid. l. 6. c. 20. Sic Mazabanem dicit Episcopum fuisse ἐν Αἰλίᾳ. l. 7. c. 5. & Valentem τὸν ἀπὸ Αἰ-

λίας διδάσκει. Id. de Martyr. Palæstinæ. cap. 11. ita etiam Chrysostomi ætate vocata est, qui hæc habet, Ἐπειδὴ γὰρ Αἴλιος Ἀδριανὸς ἐχειρώσατο, ἵνα καὶ τὴν πόλιν πάλιν ἀνοικοδομήσαντα. ἐκάλουν Αἰλίαν μέχρι τοῦ νῦν ὀνομάζεσθαι, ἀπὸ τῆς ἐπωνυμίας τοῦ κρατήσαντος καὶ καθελόντος αὐτήν. Chrysost. adv. Judæos λογ. γ΄. & diutius adhuc usque ad Eutychii Patriarchæ Alexandrini tempora, ut ipse testatur, dicens Adrianum jussisse وان تسمـا باسم الملك ايليا فسميت بيت المقدس منذ ذلك الوقت الي هذه الغاية مدينة ايليا *Urbem de imperatoris nomine Æliam appellari. Quare ab eo tempore usque ad hunc diem Ælia vocatur.* Eutych. annal. tom. 1. p. 354. Et quod imprimis observandum est, ab universâ Ecclesiâ hoc Canone ita nuncupatur. Unde etiam colligatur, hoc commune tunc temporis ac ubique receptum esse hujus civitatis nomen; quod ab ipso urbis exordio, usque ad conventus hujus Nicæni tempora solum obtinuit; neque enim antea aliter a quopiam appellatam memini. Quandoquidem autem honor Episcopo hujus civitatis disertis verbis hîc tribuatur, ut celeberrimum illud Martyrium ibidem in Dominicæ resurrectionis loco iisdem temporibus à Constantino extructum sit, hinc paulatim evenit, ut Episcopi hujus urbis se altius extollere cœperint, & sedem suam non Æliam, sed Hierusalem, cui propinqua erat, vocitarunt: ut majorem nimirum reverentiam & honorem sibi conciliarent. Quo factum est, ut pristinum ejus nomen Ælia pedetentim evanuerit, & alterum Hierusalem, sæpiùs quidem, sed magis impropriè à recentioribus usurpatum fuerit.

Τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς. Non soli præsentes Canonum interpretes Balsamon, Zonaras, & Aristenus, sed & alii propemodum omnes, recentiores præsertim, qui rem Canonicam tractarunt, hæc verba ita interpretati sunt, ac si Patriarchalis dignitas Episcopo Æliæ, sive, ut vulgò vocatur, Hierosolymæ, iis sanciatur. Inter alios clarissimus vir Petrus de Marca, non modo quartum inter Patriarchas honoris gradum Episcopo Hierosolymitano hîc confirmari contendit; verum etiam ex eo probare nititur, Patriarchalem potestatem in præcedenti etiam Canone Episcopis ibi nominatim commemoratis constitutam esse. Sic enim scribit, *Non solùm enim Canonibus Nicænis Patriarcharum potestas sancita est, sed etiam ordo dignitatis constitutus. Id eximiè docet Canon* VII. *quo quartus honoris gradus tribuitur Æliæ sive Hierosolymorum Episcopo, id est, post tres Patriarchas, Romanum, Alexandrinum, & Antiochenum. Quia Consuetudo obtinuit & antiqua traditio* &c. *Quod in Græco textu habetur* ἔχέτω τῆς τιμῆς ἀκολουθίαν, *Dionysius Exiguus vertit*, honoris consequentiam, *antiqua verò Tesionis versio relata in Concilio Carthaginensi* VI. ordinem honoris, *id est, primum gradum post tres Patriarchas, de quibus actum est Canone sexto, Hierosolymorum Episcopus obtineat. Si Concilium curam crassis gessit, in assignando hujus Episcopi loco, intelligere nos oportet id actum quoque Canone* VI. *inter priores Patriarchas, ita ut ordine scriptura Antiochenus sit tertius, Alexandrinus autem secundus, primus verò Romanus.* Marc. de concord Sacerd. & imp. l. 5. c. 12. Præterquam autem, quod non Patriarchica, sed Metropolitica potestas Episcopis quibusvis Canone sexto asseratur, uti in annotationibus ad eundem fusè ostensum est; hæc hujus Canonis interpretatio ab ipso Canone refutatur, utpote in quo etiamsi Episcopo Æliæ ἀκολουθία τῆς τιμῆς attribuatur, Metropolitano tamen ejus, sive Cæsariensi Episcopo οἰκεῖον ἀξίωμα conservatur, ut ex proximis verbis constat; τῇ μητροπόλει σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος. Adeò ut, si demus Episcopum Hierosolymitanum Patriarcham hîc constitui, istiusmodi Patriarcha erit, qui Metropolitano subest; ac proinde non omnino Patriarcha propriè sic dictus. Hic enim honor quidem, seu potius pristini honoris consequentia, Æliæ Episcopo confirmatur; sed nihil de Metrapoliticâ Cæsariensis Episcopi potestate demitur. Sed potius quicquid Metropolitici juris ac privilegii antea habuerat, idem hîc ei asseritur, cui propterea Ecclesiam Hierosolymitanam subjectam esse, idque ex hoc ipso Canone constat. Et sic quidem D. Hieronymum Canonem hunc intellexisse ex ipsius verbis clarissimè colligatur. Johannes Hierosolymitanus Episcopus, de Arii & Origenis opinionibus suspectus, ab Hieronymo aliisque sæpius efflagitatus est, ut de hæreseos infamia se purgaret. Iste autem ad Theophilum Episcopum Alexandrinum provocat, & Apologiam scribit: de quâ re Hieronymus hæc habet, ad eum loquens, *Tu qui regulas quæris Ecclesiasticas, & Nicæni Concilii Canonibus uteris; & alienos Clericos & cum suis Episcopis commorantes tibi niteris usurpare; Responde mihi, ad Alexandrinum Episcopum Palæstina quid pertinet? Ni fallor hoc ibi decernitur, ut Palæstinæ Metropolis Cæsaria sit, & totius orientis Antiochia. Aut igitur ad Cæsariensem Episcopum referre debueras, cui spretâ communione tuâ communicare nos noveras: aut si procul expetendum judicium erat, Antiochiam potiùs literæ dirigendæ. Sed novi cur Cæsariam, cur Antiochiam nolueris mittere. Sciebas quid fugeres, quid vitares. Maluisti occupatis auribus molestiam facere, quam debitum Metropolitano tuo honorem reddere.* Hieron. ad Pammach. adversus errores Joh Hierosol. Ubi videre licet, ut doctissimus Pater affirmet, à Concilio Nicæno, præsenti nimirum Canone, decretum esse, *ut Palæstinæ Metropolis Cæsaria sit*, ac proinde Johannem Episcopum Hierosolymæ ad Cæsariensem Episcopum causam suam prius referre, & sic *Metropolitano suo* debitum honorem reddere debuisse; Unde etiam satis patet Episcopum Æliæ sive Hierosolymæ, etiam post Concilii hujus Nicæni tempora, ipsis nimirum D. Hieronymi diebus, non Metropolitanum, nedum Patriarcham, sed Episcopo Cæsariensi tanquam Metropolitano subjectum fuisse. Verum cum frequentes ad Hierosolymam peregrinationes à Christianis susceptæ sunt, Episcopus istius loci majori quam Cæsariensis honore haberi cœpit: quo factum est, ut supra Cæsariam se paulatim extollere, & universam in Palæstinam potestatem, Cæsariensi Episcopo ex antiquâ consuetudine & præsenti Canone debitam, sibi arripuere conatus sit. Primus, qui hoc tentâsse legitur, fuit Juvenalis Episcopus Hierosolymitanus, qui Palæstinæ Primatum, magno cum Cæsariensis præjudicio, in Concilio Ephesino sibi vendicabat, & ab œcumenico Concilio confirmari cupiebat. Sed Cyrillus Alexandrinus non minori successu, quam jure, ei restitit, atque etiam Leo. 1. papa Romanus facinus ejus, tanquam huic Canoni adversum, condemnavit; ut ex ipsius ad Maximum Antiochenum Episcopum Epistolâ constat, qua, *sicut*, inquit, *etiam in Ephesinâ Synodo, quæ impium Nestorium cum dogmate suo perculit, Juvenalis Episcopus ad obtinendum Palæstinæ provinciæ principatum credidit se posse sufficere, & insolentes ausus per commentitia scripta firmare. Quos sanctæ memoriæ Cyrillus Alexandrinus meritò perhorrescens, scriptis suis mihi, quid prædicta cupiditas ausa sit, indicavit, & sollicitâ prece multum poposcit, ut nulla illicitis conatibus præberetur assensio.* Et paucis interjectis, de istâ Cyrilli Epistola, *Hoc tamen*, inquit, *proprium definitionis meæ est, ut quantumlibet numerus sacerdotum amplior, aliquid per quorundam surreptionem decernat, quod illis trecentorum decem & octo patrum constitutionibus inveniatur adversum, id justitiæ consideratione cassetur.* Leo. ad Max. Epist. 62. Ergo ipsius etiam Ephesini Concilii temporibus Episcopus Hierosolymitanus Palæstinæ principatum non habebat, neque eum, ut à Cæsariensi Episcopo jure occupatum, sine hujus Canonis violatione arrogare poterat. Postea autem idem Juvenalis, non tantum cum Cæsariensi, sed etiam cum ipso Antiocheno Episcopo pro principatu contendit. Gravis diu controversia agitata fuit, tandem autem inter ipsos convenit, ut Maximus Antiochenus Episcopus duas Phœnices, & Arabiam, Juvenalis autem Hierosolymitanus tres Palæstinas sibi subjectas haberet. Quod etiam à Concilio Chalcedonensi confirmatum est, à quo decretum est, his verbis conceptum, Ἡ κατὰ σύμβασιν τοῦ τε Μαξίμου τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου τῆς Ἀντιοχέων, καὶ Ἰουβεναλίου τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου τῆς Ἱεροσολυμιτῶν γενομένη συμφωνία, ὡς ἡ ἑκατέρου πρότασις ἐδήλωσε, βεβαία καὶ ἐξ ἡμετέρας ἀποφάσεως, καὶ ἀπὸ τῆς ἁγίας συνόδου, εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον διαμενεῖ· τουτέστιν, ὥστε Μάξιμον τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον, εἴτουν τὴν ἁγιωτάτην Ἀντιοχέων ἐκκλησίαν, τὰς δύο Φοινίκας καὶ τὴν Ἀραβίαν ἔχειν ὑπὸ τὴν ἑαυτῆς ἐξουσίαν· Ἰουβενάλιον δὲ τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον τῆς Ἱεροσολυμιτῶν, εἴτουν τὴν ὑπ' αὐτὸν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν, τὰς τρεῖς Παλαιστίνας ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν ἔχειν, *Per placitum igitur Maximi sanctissimi Antiochensium Ecclesiæ Episcopi, & Juvenalis sanctissimi Hierosolymitarum Episcopi facta consensio, sicut utriusque attestatio declaravit, firma etiam per nostrum decretum, & sententiam sanctæ Synodi, in omni tempore permanebit, hoc est, ut Maximus quidem sanctissimus Episcopus, seu sanctissima Antiochensium Ecclesia duas Phœnicias, & Arabiam sub propria habeat potestate, Juvenalis autem sanctissimus Hierosolymorum Episcopus, seu sanctissima Ecclesia quæ sub eo est, tres Palæstinas itidem sub propriâ habeat potestate.* Concil. Chalced. Act. 7. Ab hoc demum tempore, quo vulgatum est hoc decretum, Episcopus Hierosolymitanus tres Palæstinas sibi subjectas habuit: ut patet etiam ex Hierosolymitano Concilio anno Dom. 536. celebrato, quod sic incipit, Μετὰ τὴν ὑπόθεσιν [illegible] τοῦ ἐνδοξοτάτου [illegible] χρόνων, συνεληλυθότες ἐνδημοῦντος, ἐν πόλει Αἰλίᾳ μητροπόλει, τῇ δ' ἱερᾷ

ἐμπολέμους· ἀπελαυνόμενα τῷ ἀρχιερεῖ καὶ μακαριωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ καὶ Πατριάρχῃ Ἠλίᾳ, ἐν τῇ εὐκαιρίᾳ τῇ ἐνεστώσῃ ἐπιστολὴν τὸν αὐτοῦ κατεσκευάσθη, συνάγονται δὲ τῷ αὐτῷ ἀρχιερεῖ καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἐπίσκοποι τῆς κατὰ Παλαιστίνην τριῶν ὑπὸ τὰς ἁγίας πόλεως τάξεις εὐαγγελικῆς συνόδου. Ubi observare est, urbem Hierosolyma etiam tunc temporis dictam fuisse Æliam, & deinde urbis illius præsulem omnes trium Palæstinarum Episcopos ad Synodum convocâsse; quibus propterea eum præfuisse constat. In primâ autem Palæstinâ sita est Cæsarea, quæ proinde per hoc Concilii Chalcedonensis decretum, aliis quam præsenti Canone constitutum est, Hierosolymis subjicitur: & idcirco Episcopus Hierosolymitanus, Ἀρχιεπίσκοπος & Πατριάρχης appellatur. Ex eo autem, quod ante dictum Concilium Chalcedone celebratum, nec diœcesin assignatam, nec Cæsaream sibi subjectam habuit, necessario consequitur, nihil ei potestatis vel Patriarchicæ vel etiam Metropoliticæ à Patribus Nicænis præsenti Canone attributum fuisse, neque aliquid amplius, quam ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, hoc est, primum inter omnes Palæstinæ Episcopos, post Metropolitanum Cæsariensem, honorem, sine ullâ in eos autoritate, utpote quæ tota Cæsariensi Metropolitano proximis verbis inviolata conservatur. Adeo ut Episcopus Hierosolymitanus ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς *consequentiam honoris* post Metropolitanum suum habeat, sed nihil interim juris huic auferatur, vel illi in Coepiscopos concedatur. Nimirum non secus ac in provinciâ nostra Cantuariensi, Episcopus Londinensis proximum post Metropolitani locum tenet, & primo inter cæteros Episcopos honore gaudet, etiamsi omnis in eos potestas solo in Metropolitano Cantuariensi sita sit. Quod etiam ex præcedentis Canonis cum præsenti collatione clare eluceseit. Ibi enim patres Episcopis Romano, Alexandrino, & Antiocheno, cæterisque Metropolitanis πρεσβεῖα τῆς ἐξουσίας asserunt: hic autem Hierosolymitano solum ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς attribuunt, & Cæsariensi οἰκεῖον ἀξίωμα, sive dicta πρεσβεῖα τῆς ἐξουσίας confirmant. Unde constat, Episcopum Cæsariensem quidem æqualem esse iis, quibus jura sua Metropolitica in præcedenti Canone sanciuntur: Hierosolymitanum autem iis hoc etiam inferiorem, quippe cui nihil hic præter ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, nullâ τῆς ἐξουσίας mentione facta, decernitur. Nec mirum cuipiam videatur honorem sine potestate Hierosolymitano Antistiti hic concedi: hoc enim sæpius ab aliis etiam œcumenicis Conciliis factum legimus, sic enim & secunda generalis Synodus Constantinopoli celebrata, Episcopo Constantinopolitano sola πρεσβεῖα τῆς τιμῆς sine alio quovis privilegio attribuit: ut in annotationibus ad tertium illius Synodi Canonem fusiùs ostendimus; sic etiam Synodus Chalcedonensis Canone XII. constituit, ut quæcunque civitates per literas Imperiales Metropolis nomine honoratæ sint, eæ, earumque Episcopi *μόνης ἀπολαυέτωσαν τῆς τιμῆς, solo honore fruantur*, additâ etiam eadem ratione, quæ præsenti Canone subjungitur, viz. *δηλονότι σωζομένων τῇ κατ' ἀλήθειαν μητροπόλει τῶν οἰκείων δικαίων, Servatis scilicet veræ Metropoli suis juribus.* Eadem enim ratione & Patres Nicæni hoc Canone solam ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς Episcopo Hierosolymitano impertiuntur, nimirum ut veræ Metropoli privilegia sua integra conserventur, τῇ μητροπόλει σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος. Sic etiam eadem quarta generalis Synodus civitatem Chalcedonem, quâ habita est, Metropoleos quidem nomine, imperatore Marciano rogante, honoravit, salvâ tamen Metropoli Nicomediæ sua dignitate, his verbis, *τὴν Χαλκηδονέων πόλιν, ἐν ᾗ τῆς ἁγίας πίστεως σύνοδος διεκροτήθη, μητροπόλεως ἔχειν πρεσβεῖα ἐθεσπίσαμεν, ὀνόματι μόνῳ ταύτην τιμήσαντες, σωζομένου δηλαδὴ τῇ Νικομηδέων μητροπόλει τοῦ οἰκείου ἀξιώματος, Chalcedonensium civitatem, in quâ sanctæ fidei Concilium congregatum est, Metropolis privilegia habere sancimus nomine solo eam honorantes, salvâ videlicet Nicomediensium civitati propriâ dignitate.* (τοῦ οἰκείου ἀξιώματος, quæ eadem verba hoc Canone usurpantur.) Imperator quidem hoc primus sancivit; sed omnes Episcopi in Concilio congregati clamabant, *δικαία ἡ κρίσις τοῦ βασιλέως.* Act. Concil. Chalced. Act. 6. Sic etiam cum controversia in eâdem Synodo inter Episcopos Nicænum & Nicomediensem orta est, utroque Metropolitica jura in eâdem provinciâ sibi vendicante, Synodus litem sic diremit, *τὴν μὲν αὐθεντίαν τοῦ μητροπολίτου ἐν ταῖς κατὰ Βιθυνίαν ἐκκλησίαις ὁ Νικομηδείας εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος ἕξει, ὁ δὲ Νικαίας τὴν τιμὴν μόνον τοῦ μητροπολίτου ἔχων, ὑποκείμενος δὲ κατὰ τὸ ὅμοιον τῶν ἄλλων ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας τῷ τῆς Νικομηδείας. Autoritatem quidem Metropolitani in Ecclesiis Bithyniæ, reverendissimus Nicomediensis Episcopus habebit, Nicæno Episcopo solum honorem Metropolitani habente, subjacente autem, ad exemplum aliorum provinciæ Episcoporum, Episcopo Nicomediensi.* Concil. Chalced. Act. 13. Ecce itidem honorem Nicæno Episcopo concessum, salvâ tamen Nicomediensis Metropolitani autoritate. Et quod imprimis observari velim, in ultimis duobus exemplis, honor Episcopis, Chalcedonensi, & Nicæno, a quarto generali Concilio sub eadem cautione attribuitur, sub quâ in præsenti Canone Episcopo Hierosolymitano sancitur, nimirum servatâ Metropoli dignitate suâ. In hisce autem exemplis vel cæcus videat, Episcopos illos, honore quidem donatos, sed tamen Metropolitano suo Nicomediensi non præpositos, sed diserte subjectos esse. Cum igitur in præsenti Canone honor seu ἀκολουθία τῆς τιμῆς eodem modo, & eadem clausulâ adjectâ, τῇ μητροπόλει σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος, Hierosolymitano, ac in Chalcedonensi aliis Episcopis præstituatur, cumque e supradictis constet, Episcopum Hierosolymitanum Cæsariensi tanquam Metropolitano, etiam post hujus Canonis editionem, subjectum fuisse, nihil apertius esse potest, quam hunc etiam Canonem ita intelligendum esse, ut honorem quidem Hierosolymitano præsuli attribuat, sed solum, cum nullâ omnino vel patriarchicâ vel etiam Metropoliticâ potestate conjunctum: adeo ut Episcopus Cæsariensis eandem in Hierosolymitanum autoritatem, post eundem hunc Canonem, quam ante habuerit; non secus ac Metropolitanus Nicomediensis Nicæno, & Chalcedonensi, etiamsi a generali Concilio honoratis, præfuit. Sed nihil celabo, quod huic nostræ præsentis Canonis interpretationi refragari videatur. Regeret enim nonnemo, in subscriptionibus Episcoporum præsentis Nicænæ Synodi, Macarium Hierosolymitanum ante Eusebium Cæsariensem collocari, quod indicio esse potest, eum huic ab ipsa Synodo præfectum ac antepositum fuisse. Respondeo primo, nihil certi ex hujus vel alius cujuslibet Concilii subscriptionibus de Episcoporum ordine elici potest. In ipsis enim præsentis Synodi subscriptionibus, non solus Macarius Hierosolymitanus, sed alii etiam Episcopi ante Cæsariensem ponuntur, sic enim subscriptiones Episcoporum provinciæ Palæstinæ incipiunt.

Macarius Hierosolymitanus,

Germanus Neopolitanus.

Marius Sebastenus.

Cajanus Gadarensis.

Eusebius Cæsariensis.

Ita quidem se habent in vulgatis Conciliorum editionibus; atque etiam in priscâ latinâ versione ante Dionysium exiguum editâ; nisi quod in eâ pro Neopolitanus legatur, Neopolitan: pro Marius, Marinus, & Gajanus Sebastensis, pro, Cajanus Gadarensis. Hic autem, ut videre licet, tres alii, præter Hierosolymitanum, Episcopi Palæstinæ ante Cæsariensem Metropolitanum collocantur. Sed nemo, ut opinor, hinc inferri posse asserit, eos etiam Cæsariensi à Synodo præpositos esse, cùm eorum Synodum nuspiam disertè meminerit, hujus autem sedi dignitatem suam conceptis verbis confirmaverit. Proinde hisce non magis, quàm Arabicis subscriptionibus hujus Concilii, habenda est fides, in quibus Episcopus Hierosolymitanus quintum inter omnes Concilii Episcopos locum obtinuit. Sic enim dictæ subscriptiones in MS. Bodleiano incipiunt.

سلبسطرس الرومي 1. *Sylvester Romanus.*

والسكندرس الاسكندراني 2. *Et Alexander Alexandrinus.*

والسكندرس القسطنطيني 3. *Et Alexander Constantinopolitanus.*

واكيطوديوس الانطاكي 4. *Et Achitonius Antiochenus;*

وماكاريوس اسقف بيت المقدس 5. *Et Macarius Episcopus Hierosolymitanus;*

Hic

Hic autem, ut primo intuitu patet, subscriptiones ita ordinantur, ac si quinque Patriarchæ jam constituti fuissent, quorum etiam numerus ut expleretur, Alexander, nescio quis, Constantinopolitanus Synodo interfuisse fingitur, cum in aliis, quibuscunque editionibus nullus omnino Byzantii vel Constantinopoleos Episcopus subscripsisse legatur. Pro [illegible] *Adelianus* legendum videtur افسطاثيوس *Eustathius*, quemadmodum nomen Episcopi Antiocheni Josephus Ægyptius in præfatione ad suam Canonum collectionem legit: qui tamen ipse, fateor, etiamsi Constantinopolitanum Episcopum prudens omittit, Macarium tamen Hierosolymitanum Patriarcham vocat, & quarto loco collocat [illegible] *Et Macarius Patriarcha Hierosolymitanus.* Sed nemo, ut opinor, hinc argumentum petet, Macarium revera tunc temporis Patriarcham constitutum, aut Cæsariensi, aliisque omnibus Metropolitanis, ab ipso Concilio Nicæno antepositum fuisse. Hinc autem videre est, quanta fides subscriptionibus habenda est, in quibus Episcoporum nomina amanuensium libitu transposita sunt. Et quidem, etiamsi in posterioribus Conciliis Episcopus quisque ordine suo plerunque subscripsisse videatur, in antiquioribus tamen de eo non adeo soliciti fuerunt: ut perquampluribus exemplis, si opus esset, demonstrari posset; vel si alia præsto non essent, hoc ipsum, quod sub manibus habemus, illud satis evinceret, cum Hierosolymitanus, aliique Episcopi ante Cæsariensem collocantur, etiamsi ipsa hæc Synodus ei, ut Metropoli præposito, τὸ οἰκεῖον ἀξίωμα præ aliis omnibus, & ipso etiam Hierosolymitano Episcopo asseruerit.

Τῇ μητροπόλει. Balsamon & Aristenus in suis ad hunc Canonem scholiis consentiunt, Metropolim Palæstinæ sive Judææ tunc temporis Cæsaream fuisse. Zonaras autem, [illegible]. Et hoc quidem extra dubium est, Cæsaream hujus Concilii temporibus, & diu postea, pariter atque antea, Palæstinæ, primæ præsertim, in quâ sita est Hierosolyma, Metropolim extitisse. Gregorius Nazianzenus eam suis etiam diebus Metropolim fuisse docet: quippe qui de Basilio Magno loquens, ait, [illegible], *Cæsaream, ut scholarum urbis this partaces ... contemnit, hanc inquam, illustrem civitatem, & veterem, (nam meorum quoque studiorum dux & magistra extitit) non minus literarum & doctrina, quam urbium, omnium, praecellit, Metropolim.* Greg. Naz. orat. 20. Ipse etiam Josephus eam [illegible], *Maximam Judææ civitatem* vocat, Joseph. de bell. Jud. l. 3. κεφ. ια'. Tacitus autem suo tempore *Judææ caput* fuisse affirmat. *Haud dubiâ destinatione*, inquit, *discessere Mucianus Antiochiam, Vespasianus Cæsaream: Illa Syriæ, hæc Judææ caput est.* Cornel. Tacit. hist. l. 2. Quomodo autem Metropolis evasit, Justinianus haud obscurè docet; cujus dignissima sunt verba hic asseribi. *Venit autem*, inquit, *nobis in mentem & Metropolis Cæsarea, quæ in prima Palæstina principatum tenet, quam præ cæteris majore etiam honore perfrui oportebat: propterea quod & quondam [illegible] ipsam tenuit, & præfectus talis magistratus fuit, licet postea ab ampliore dignitate ad minorem transierit. Nimirum cum una prius tota Palæstina esset, ea deinde in tres minora partes, & neque proconsulatum retinente, sed ad magistratum hunc (ut appellant) ordinarium delata. Quanquam sane [illegible] ista urbs sit, & semper amplissimis fuerit, tam cum Strato eam in formam urbis redegit, qui mutatis sedibus excedens Græcia hujus conditor extitit: quam cum divæ memoriæ Vespasianus, celebratissimus ille Imperator, qui piæ memoriæ Titi pater fuit, quod illi ad summam gloriam vel solum petiit sufficere, ipsorum Cæsarum appellatione eam nominavit, cum antea Stratonis turris vocaretur: hoc illi honore impenso, eo quoniam eâ post Judaicas victorias inter Imperatores adscriptus esset.* Justin. novel. 103. in præf. Sanè communis est constansque veterum historicorum traditio, non Vespasianum, sed Herodem hanc civitatem *Cæsaream* primum nominasse, ut suis mox ostendemus. Sed Vespasianus eo postea Coloniam deduxit, unde in pandectis, *Divus Vespasianus Cæsarienses colonos fecit.* L. ult. sect. 7. F. *de censibus*: & ideirco tunc temporis, post Hierosolyma funditus diruta, eam in Metropolis honorem evexit. Antea enim non Cæsarea, sed Hierosolyma totius Judææ Metropolis erat, nam [illegible] dicitur, Joseph. de bello Jud. l. 7. κεφ. ιζ'. & à Philone Judæo, [illegible]. Phil. de legat. ad Caium. Cum autem hæc pristina Judææ Metropolis funditus eversa fuisset, vel saltem extremo detrimento [illegible], nova crearetur necesse erat. Verum Cæsarea [illegible] erat, ut Josephus loco ante citato tradidit, ac proinde aptissima pariter ac dignissima, quæ Hierosolymæ Metropolis honore succederet. Cum Vespasianus itaque, ut e Justiniani verbis supra laudatis constat, in eâ post Judaicas victorias inter Imperatores adscriptus esset, eam non Cæsaris appellatione, quam ante habuit, sed primum Metropolis nomine honorasse videtur; quod ex eo etiam magis elucescit, quod Vespasiani ipsius temporibus *Caput Judææ* à Tacito nuncupetur, loco supra laudato.

Στράτωνος ἐκαλεῖτο. Stratonem hanc urbem primum extruxisse, vel saltem *in formam urbis* redegisse, testis est Justinianus novel. 103. Hinc non simpliciter Stratonis, uti Zonaras hic asserit; sed Στράτωνος πύργος *Stratonis turris* cognominata est. Quod quidem istius nomen usque ad Herodem solum obtinuit; unde Strabo nullo alio eam nomine appellat: dicens, μετὰ τὴν Ἄκην Στράτωνος πύργος, [illegible]. Strab. Geogr. l. 16. Sic Josephus usque ad Herodis ætatem eam perpetuò Στράτωνος πύργον vocat. Cum autem Herodes eam ampliorem fecisset, & contra vim maris præmunivisset, in Cæsaris Augusti honorem eam *Cæsaream* cognominavit: ut veteres historici unanimes tradiderunt. Hinc, *Inde Apollonia, Stratonis turris, eadem Cæsarea, ab Herode Rege condita.* Plin. nat. hist. l. 5. c. 13. Ammianus Marcellinus, *Cæsaream, quam in honorem Octaviani principis exædificavit Herodes.* Ammian. Marcel. l. 14. Eusebius, [illegible]. Euseb. Chron. ad An. MMIV. Josephus, [illegible], "Ergo cum animadvertisset Herodes in maritimis locum condendæ urbi opportunissimum, cui pridem Stratonis turris nomen fuerat, ejus formam ejus magnificè descripsit, & ædificiis marmoreis totam exornavit accuratissime, tam Regiis palatiis, quam privatorum civium ædibus. Et nonnullis interjectis, [illegible]. "Et in medio est tumulus, in quo templum Cæsaris à longe conspicuum adnavigantibus, & in eo statuæ, una Romæ, altera Cæsaris, unde & ipsa "urbs Cæsarea appellatur. Joseph. antiq. Jud. l. 15. c. 13. & de bell. Jud. l. 1. cap. 10. Abulpharagius, [illegible] *Et eo* [Cæsare Augusto] "imperante, Herodes urbem Neapolim extruxit, & Stratonis arcem auctam Cæsaream appellavit. Abulph. dynast. 7. Hieronymus, "Et vice versâ Stratonis turrim ab Herode Rege Judææ in honorem Cæsaris Augusti Cæsaream "nuncupatam. Hieron. ad Eustoch. Et alibi, "Invitatis Herodem patrem, qui in honorem Augusti Cæsaris appellavit Cæsaream, quæ prius Turris Stratonis vocabatur. Id. in Matth. c. 16. Idem, seu quis alius, qui locos Actorum Apostolorum explicuit, "Cæsareæ civitates duæ sunt "in terrâ promissionis, una Cæsarea Palæstinæ, in littore magni maris sita est: quæ quondam [illegible], "Turris Stratonis dicta est: sed ab Herode Rege Judææ, "nobiliùs, & pulchriùs, & contra vim maris multo melius, instructa, in honorem Cæsaris Augusti Cæsarea cognominata est. Cui etiam templum in eâ marmore suo "construxit; in quâ Nepos ejus Herodes ab Angelo percussus; Cornelius Centurio baptizatus; & Agabus propheta Zonâ Pauli legatus est. Porro Plinius hanc eandem etiam Apolloniam, & sua ætate Coloniam primam Flaviam dictam asserit, *Nunc*, inquit, *colonia prima Flavia à Vespasiano Imperatore deducta.* Plin. nat. hist. l. 5. c. 13. Beniamin eam olim Gad. Philistim, & sua ætate Schizeriam vocatam tradit, dicens, [illegible]

המלך יורא שברה קיסרין *Inde sex parasangis abest Schizerat, urbs quondam Gad Philistim, ubi ducenti circiter Judæi, & Cuthæi auxerunt. Hi sunt Judæi Schomeronitæ, qui vulgo Samaritani vocantur. Urbs ipsa pulcherrima est, atque elegantissima, ad mare sita, structura Cæsaris Imperatoris & Regis, qui eam de suo nomine Cæsaream vocavit.* Benjam. Itiner. p. 37. Balbea etiam & Beline, Theveto est, ut observant Ortelius in thes. Geogr. & Dionysius Gothofredus in Pandect. l. ult. & Gothofr. loc. cit. sect. 7. *de Censibus.* Postellus in sua Syria, & Ortelius, Hieronymum eam Accaron etiam vocasse affirmant: sed falso. Nuspiam enim hoc pater asserit. Sed dicit tantummodo, *Quidam dicunt Accaron turrim Stratonis, postea Cæsaream nuncupatam*, Hieron. de loc. Hebraicis. Ipse itaque hoc non dicit; sed tantum alios dixisse ait. Et sic quidem Judæi dicunt, qui illa verba Zeph. 2. 4. עקרון תעקר *Ekron eradicabitur*, de Cæsarea interpretantur, Talm. Bab. Megil. fol. 6. 1. Denique interpres Arabs vocem חצור *Hazor* per قيسرية *Cæsaream* interpretatur, Josh. 11. 1. Hæc civitas Hierosolymis distat stadiis 600. Josephus, χωρίον δὲ αὐτῷ πρὸς θαλάσσῃ, Στράτωνος πύργος ἐκαλεῖτο. καὶ τοῦτο ἀφ' ἑξακοσίων σταδίων ἀπέχει τῆς πόλεως. Joseph. de bell. Jud. l. 1. c. 3.

In Can. VIII.

Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς καθαρούς. Scholiastes per hæc verba Novatianos indigitari consentiunt: & recte quidem. Ex omnibus enim hæreticis vel potius schismaticis isti soli se καθαροὺς *Mundos* nominarunt: nimirum idcirco, quia se omnibus tam corporis quam animæ sceleribus puros jactitarunt. Et hos quidem se καθαροὺς cognominasse, ac proinde hoc canone intelligendos esse, omnes antiqui scriptores, Patresque consentiunt. D. Ambrosius, *Ut sunt Doctores Novatianorum, qui se Mundos appellant.* Ambros. de Pœnitentia l. 1. c. 1. Hieronymus, *Non quod custodes sint legis eum, sed quod hoc esse se jactant, in similitudinem schismatis Novatianorum, qui & ipsi καθαροὺς, id est, Mundos se vocant, cùm sint omnium immundissimi*, Hieron. in Hos. c. 13. Eusebius de Novato (à quo Novatiani dicuntur) *Hic*, ἰδίας αἱρέσεως, τῶν κατὰ λογισμοῦ φυσίωσιν καθαροὺς ἑαυτοὺς ἀποφηνάντων, ἀρχηγὸς καθίσταται. *Proprie cujusdam sectæ eorum, qui tumore mentis elati seipsos καθαροὺς (mundos) cognominarunt, auctor extitit*, Euseb. Hist. Eccles. l. 6. c. 43. Augustinus, *Cathari, qui seipsos isto nomine, quasi propter munditiam superbissime atque odiosissimè nominant: secundas nuptias non admittunt, pœnitentiam denegant: Novatum sectantes hæreticum, unde etiam Novatiani appellantur.* August. de hæres. ut alios mittam, Epiphanius suam contra Catharos dissertationem sic exorditur, Καθαροὶ δὲ τινὲς Καθαροὶ πως καλοῦνται ἑαυτοὺς, ἀπὸ Ναυάτου τινὸς ὡς πρὸς ἀληθῆ λόγον. *Proximi ab illis quidam exorti sunt, Cathari dicti, à Novato quodam, ut fama percrebuit.* Epiphan. hær. 59. Ita quidem dicti sunt, sed à se, non ab aliis, nisi κατ' εἰρωνείαν; ut observat Balsamon in canonem: in quo ipsi etiam Patres Nicæni eos καθαροὺς non vocant, sed tantum τοὺς ὀνομάζοντας ἑαυτοὺς καθαρούς. Cyprianus autem, cujus temporibus exorti sunt, quique in eos sæpius invehitur, nec ipse eos uspiam καθαροὺς nuncupatione vocat, nec ita se vocatos scribit; sed eos *nomina adulterata sua sibi* tradit, Epist. 76. ad Magnum. Et hoc quidem inter ejusmodi nomina merito recenseatur. Vel forte non ipse Novatus, sed sectatores ejus hoc sibi nomen postea arrogarunt. Et hoc certe nobis veri propterea similius videtur, quod in testimoniis supra citatis, aliisque quæ proferri poterant, Novatianos quidem, sed non ipsum Novatum, ita se nominasse tradatur: quodque nec Dionysius Alexandrinus, nec Cornelius Romanus, nec alii quivis, qui ipsius Novati ætate claruerunt, etiamsi contra eum scripserint, de hoc nomine, ut ab eo sibi vendicato, meminerint.

Καὶ ἀποστολικήν. Hæc verba in Joh. Antiocheni collectione desiderantur. Neque etiam à Dionysio Exiguo, nec à veteri interprete lecta sunt: ambo enim vertunt, *ad Catholicam Ecclesiam.*

Χειροθετουμένους. Fateor equidem hæreticos resipiscentes, per manuum impositionem in Ecclesiam Catholicam antiquitus receptos fuisse. Sed satis mirari nequeo, quare Christophorus Justellus, aliique hunc canonem de ejusmodi χειροθεσίᾳ interpretarentur. Patres enim non de quibusvis, sed de solis Clericis Novatianis, qui canonicam istorum ordinationem ante acceperant, per totum hunc canonem agunt: statuuntque ad Ecclesiam conversos in eodem Clericatus gradu manere, quo inter Novatianos constituti fuerant: ut ex ipsis etiam canonis verbis, rite perpensis, elucescit. Hic enim de Novatianis decernitur, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ. Quo autem referatur illud οὕτως, nisi ad χειροθετουμένους? & quomodo illuc referatur, nisi χειροθεσία ista præcessisset? neque enim ita in clero manere possunt, nisi prius in clero fuissent: neque prius in clero esse poterant, nisi χειροθετημένοι essent, ac proinde hæc Novatianorum χειροθεσία ipsorum ad Catholicam Ecclesiam conversionem præcedat necesse est, non sequatur: neque ea est, quâ in Ecclesiam à Catholicis, sed quâ in Clerum à Novatianis admissi sunt. Et sic quidem Balsamon & Zonaras hunc canonem interpretantur. Nam neuter eorum de reconciliativa istâ manuum impositione vel semel meminit. Balsamon autem è contra, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς, μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ, rectè interpretatur, εἰ μὲν εἰσὶ κληρικοὶ, ἕξουσι πάντως τοὺς οἰκείους βαθμοὺς, *Si quidem sint Clerici proprios gradus habebunt*: sive, ut postea subjungit, ἐφ' ᾧ προεχειροτονήθησαν gradum *in quo prius ordinati fuerant.* Zonaras autem, καὶ οἱ κεχειροτονημένοι εἰσὶ, in præterito tempore. Sic etiam & ipsi Patres hæc sua verba exponunt, dicentes, οἱ ἐξετασθέντες ἐν τῷ κλήρῳ [illegible]. E Latinis interpretibus Ruffinus hanc veram canonis mentem assecutus est, quippe qui sic breviter explicat, *Et Catharos (qui apud nos Novatiani sunt) si fortè pœnitentes ad Ecclesiam convertantur, confessos Ecclesiastica dogmata, Clericos in ordine quidem suo suscipi debere.* Ruffin. Hist. Eccles. l. 1. cap. 6. ubi χειροθετουμένους diserte interpretatur *Clericos*: sed Dionysius Exiguus hæc verba altero, fateor, sensu exponit, *Ut impositionem manûs accipientes, sic in clero permaneant*, & vetus interpres, *ut per manus impositionem Sacerdotum maneant in clero.* Necnon Isidorus Mercator, *ut ordinentur, & sic maneant in clero.* Quâ vero ratione hunc sensum ex his verbis elicere potuerint, me prorsus fugit. Nullum enim hic verbum ante χειροθετουμένους, vel de χειροθεσίᾳ ipsorum vel χειροτονίᾳ. Sed tamen *ita eos in clero manere* decernitur; quod fieri non potest, nisi prius in clero constituti sint; quæ ipsorum in clero constitutio per nullum aliud vocabulum præter χειροθετουμένους hic exprimitur: quo itaque eorum χειροθεσίαν à Novatianis, non à Catholicis, collatam indigitari constat. Verum Josephus Ægyptius canonem de repetenda eorum ordinatione diserte interpretatur, hæc in suam hujus canonis versionem inferens ومن كان من هولاء قسيس او شماس فليعطا الشرطونية ثانية *Et qui ex iis Presbiter fuit, aut Diaconus, ordinationem denuò recipiat.* Nihil autem hujusmodi à Patribus hic decernitur: sed potius contrarium. Pristinam enim eorum a Novatianis Episcopis collatam ordinationem confirmant potius, quam irritam faciunt. Eos enim denuo ordinari non præcipiunt, sed statuunt nihilominus, ut ad Ecclesiam conversi in eodem, quo prius constituti sunt, gradu permaneant. Hoc autem ordinationem eorum canonicam fuisse & supponit, & confirmat. Nimirum Novatiani, non hæretici propriè sic dicti, sed schismatici potius erant. Neque enim in fide errarent, ut Balsamon & Zonaras recte observant: atque ideo ordines ab iis ritè conferri poterant, quos propterea repetere non licuit. Nec hoc quidem Patribus in constituendo hoc canone vel semel in mentem venit. In toto enim canonis contextu, nec de χειροθεσίᾳ, nedum χειροτονίᾳ, iis à Catholicis conferenda vel verbum habent: sed, ut mentem eorum breviter explicem, constituunt tantum, ut si qui Novatiani, pœnitentiâ schismatis ducti, ad Catholicam Ecclesiam revertantur, singuli eosdem ordines apud Catholicos retineant, quos apud Novatianos ante acceperant: ut Episcopus adhuc Episcopus maneat, & Presbyter, Presbyter, & sic deinceps, ita ut ubi nullus est Catholicus Episcopus, sed solus Novatianus jam conversus, hic illius loci ordinarius maneat Episcopus, sin Catholicus ibidem constitutus fuerit Novatianis, ne duo simul eodem in loco Episcopi potestatem habeant, cum consensu Catholici, nudo Episcopi nomine fruatur, vel Chorepiscopus constituatur, vel saltem inter Presbyteros locum teneat, ne ordinatio ejus irrita reddi videatur. Et cum hic sit scopus, hæc mens sanctorum Patrum in hoc canone sanciendo, egregiè hallucinantur, qui eum vel de Novatia-

" contra Ecclesiasticam dispositionem, contra Evangelicam " legem, contra institutionis Catholicæ unitatem, alium " Episcopum fieri consensisse, id est, quod nec fas est, nec " licet fieri, Ecclesiam alteram institui, Christi membra dis- " cerpi, Dominici gregis animum & corpus unum discissâ " æmulatione lacerari. Id. Epist. 44. ad Maxim. & Nicost. Et alibi, " Quisquis jam Episcopus fieri voluerit, foris " fiat necesse est, nec habeat Ecclesiasticam ordinationem, " qui Ecclesiæ non tenet unitatem, quisquis ille fuerit; " multum de se licet jactans, & sibi plurimum vendi- " cans, profanus est, alienus est, foris est. Et cum post pri- " mum secundus esse non possit, quisquis post unum, qui " solus esse debeat, factus est, non jam secundus ille, sed " nullus est. Id. Epist. 52. ad Autonian. de Cornel. & No- vatian. Quinetiam Cornelius eadem ad Cyprianum scripsit, " Nec enim, inquit, ignoramus unum Deum esse, unum " Christum esse Dominum, quem confessi sumus, unum Spi- " ritum sanctum, unum Episcopum in Catholicâ Ecclesiâ " esse debere. Cornel. Epist. ad Cyprian. Et in Epistolâ ad Fabium, ὁ ἐκδικητὴς οὖν τοῦ εὐαγγελίου οὐκ ἠπίστατο ἕνα ἐπίσκοπον δεῖν εἶναι ἐν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ· ἐν ᾗ οὐκ ἠγνόει, πῶς γάρ; πρεσβυτέρους εἶναι τεσσαράκοντα ἕξ. " Ergo ille Evangelii vindex igno- " rabat unum Episcopum esse oportere in Catholicâ Eccle- " siâ, in quâ tamen sinebat (quomodo enim illud nescire " potuit?) quadraginta sex Presbyteros esse, &c. Cornel. E- pist. ad Fab. apud Euseb. Hist. Eccles. l. 6. cap. 43. Et sic etiam cum Constantius Felicem Liberio ab exilio reduci, in Episcopatu Romano conjungeret, idque per literas suas significaret, Imperatoris literis irrisioni habitis, omnes e- tiam populi hoc satis edocti exclamabant, εἷς Θεὸς, εἷς Χρι- στὸς, εἷς ἐπίσκοπος. Theodoret. Hist. Eccles. l. 2. c. 17. Sed nihilo secius ambo hi Episcopi Romanam sedem aliquandiu simul gubernabant. Verum modico post tempore Felix diem obiit: de cujus obitu Sozomenus hæc observat, ταῦτα δὲ τοῦ Θεοῦ διοικήσαντος, ὡς ἡ Πέτρου θρόνον μὴ ἀδοξεῖν, ὑπὸ δύο ἡγουμένων ἐπιτελούμενον, ὃ διχονοίας σύμβολόν ἐστι, καὶ ἐκκλησιαστικοῦ θεσμοῦ ἀλλότριον, " Quod quidem divina providentia ista dispensa- " vit, ne sedes Petri dehonestaretur, à duobus præsulibus " simul gubernata; quod discordiæ signum est, & Ecclesia- " sticis legibus alienum. Sozom. Hist. Eccles. l. 4. c. 15. Idem docuit etiam Pacianus Episcopus Barcinonensis, dicens, " Nec jus nec fas sacerdotii singularis patitur, ut uno eo- " demque tempore duo sint ejusdem Ecclesiæ Episcopi. Pacian. Epist. ad Sympronian. Epiphanius, ὁ γάρ ποτε ἡ Ἀλεξάνδρεια δύο ἐπισκόπους ἔσχε, ὡς αἱ ἄλλαι πόλεις. Epiph. hær. 68. Ado Viennensis, " Canonica autoritas est, in una ci- " vitate duos Episcopos non esse. Ad Vien. Chron. an. 810. Johannes VIII. Episcopus Romanus, " Præcipua sancto- " rum Patrum autoritas jubet, duos simul in unâ civitate " non debere esse Episcopos. Joh. Epist. 243. ad Carol. Reg. Et quidem, ne longius abeamus, istud hoc ipso præ- senti canone apertè satis prohibetur: ad quem igitur In- nocentius Episcopus Romanus in Epistolâ ad Constantino- politanos respexisse videtur, ubi ait, οὐδὲ γὰρ πώποτε παρὰ τῶν πατέρων τῶν ἡμετέρων τοιαῦτα τετολμῆσθαι ἐγνώκαμεν, ἀλλὰ μᾶλλον κεκωλῦσθαι, τῷ μηδενὶ εἰς τόπον ζῶντος χειροτονεῖν ἄλλον δεδόσθαι ἐξουσίαν, " Neque enim talia unquam a Patribus nostris " gesta comperimus, sed potius prohibita, cum nemini " licentia data sit in locum viventis alium ordinandi. apud Sozom. Hist. Eccles. lib. 8. c. 26. Sic etiam D. Augusti- nus se excusat, quod inscius hujus à Concilio Nicæno edi- ti canonis ipse, Valerio Episcopo Hipponensi antecessore suo adhuc vivente, ordinatus fuit, " Adhuc, inquit, in " corpore posito beatæ memoriæ patre & Coepiscopo meo " Sene Valerio, Episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo; " quod Concilio Nicæno prohibitum fuisse nesciebam: nec " ipse sciebat. Augustin. Epist. 110. Hic autem canon non ita intelligendus est, ac si uno verè Episcopo in aliquâ urbe existente, alius ibidem non nominetur Episcopus; hoc enim canon permittit: sed prohibet tantum duos eodem in loco Episcopalem simul potestatem exercere; ut Josephus Ægy- ptius hæc ultima canonis verba rectâ paraphrasi explicat,

ليلا يظن بنا انا امرنا بان يكون اسقفين
علي كورة واحدة او كنيسة واحدة او شعب
واحد لكل واحد منهم حكم. *Ne opinio de no- bis concipiatur, quòd præcepimus, ut duo essent super unam ci- vitatem, aut unam Ecclesiam, aut unum populum Episcopi, quo- rum uterque potestatem habeat.* Etiamsi enim Patres hic per- mittunt duos eodem in loco Episcopos habitare, uni ta- men eorum omnem Episcopalem autoritatem detrahunt; qui propterea nomine quidem, sed non reipsâ Episcopus ha- beatur.

Ὁ Ναυάτος ἐκεῖνος πρεσβύτερος ἦν τῆς Ῥωμαίων. Non quidem diffiteor, quin Eusebius, à Balsamone hic citatus, Novatum Ecclesiæ Romanæ Presbyterum fuisse scribat, ἐπειδὴ γὰρ τῆς κατὰ τούτων αἱρέσεως ὑπηργεῖτο Νουάτος τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας πρεσβύτερος. Euseb. Hist. Eccles. l. 6. c. 43. Sic etiam Epipha- nius, ὅτι ὁ Ναυάτος οὗτος τῆς Ῥωμαίων ὑπῆρχε. Epiph. hær. 59. Socrates, Ναυάτος πρεσβύτερος ὢν τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίας ἀπεσχίσθη. Socrat. Hist. Eccles. l. 4. c. 28. quibus jungantur etiam Theodoretus, Gregorius Nazianzenus, Zonaras in hunc canonem, aliique complures, Græci præsertim, qui unà cum Balsamone nostro supradicti Eusebii verbis dece- pti, Novatum Romanæ Ecclesiæ Presbyterum, eumque so- lum Novatianorum sectæ autorem, fuisse tradiderunt. Ve- rum ex ipso etiam Cypriano, cujus diebus orta est, liquet duos fuisse hujus sectæ architectos, Novatum, & Nova- tianum: è quibus hic quidem Romanæ, iste autem Afri- canæ Ecclesiæ Presbyter fuit: de quo Cyprianus ait, *Idem est Novatus, qui apud nos* (Carthagine) *primum discordiæ & schismatis incendium seminavit.* Cyprian. Epist. 49. ad Cor- nel. Novatianum autem Romanæ Ecclesiæ Presbyterum fuis- se exinde constat, quod istæ Epistolæ a Romano clero ad Cyprianum missæ subscripsit, Cyprian. Epist. 52. ad Au- tonian. Et idem quoque doctissimus Pater Cyprianus, utri- que horum initia hujus sectæ adscribit, " Et cum diligen- " tiâ, inquit, & cum dilectione fecisti, frater charissime, " festinato ad nos mittendo Nicephorum Acoluthum, qui " nobis & de confessoribus regressis, gloriosam lætitiam " nunciaret, & adversus Novatiani, & Novati novas & " perniciosas ad impugnandam Christi Ecclesiam machinas " plenissimè instrueret. Cyprian. Epist. 49. ad Cornel. Et alibi, " Et religiosum vobis & necessarium existimavi, fra- " ter charissime, ad confessores, qui illic sunt, & Novatia- " ni, & Novati obstinatione & pravitate seducti, de Ecclesiâ " recesserunt, literas breves facere. Id. Epist. 43. ad Cornel. Nimirum Novatus opiniones suas in Africâ primus seminavit: deinde Romam navigans, ibi Novatianum sedi Romanæ jam vacanti inhiantem comperit: hunc itaque ad partes suas tra- xit, & ambo simul sectam ab ipsis denominatam propagare moliti sunt. Hinc ipse etiam Eusebius in Chronico ad O- ΛΥΜΠ. ΣΝΖ. Novatum Cypriani Presbyterum agnos- cit, dicens, Ναυάτος αἱρεσιάρχης πρεσβύτερος Κυπριανοῦ ἐγένετο εἰς Ῥώμην ἐλθὼν, τοὺς ἐπιθύσαντας ἐν διωγμῷ μετανοοῦντας οὐκ ἐδέχετο. Hieronymus autem ibidem hæc notat, *Novatus Presbyter Cypriani Romam veniens; Novatianum, & cæteros confessores sibi sociat, eo quod Cornelius pœnitentes apostatas recepisset.* Et apertius adhuc in catalogo, ait, *Novatianus Romanæ urbis Presbyter, adversus Cornelium cathedram Sacerdotalem conatus invadere, Novatianorum, quod Græcè dicitur καθαρῶν, dogma constituit, nolens apostatas suscipere pœnitentes. Hujus autor No- vatus Cypriani Presbyter fuit.* Hieron. in catal. script. Eccles. Eusebio autem hæc duo nomina eundem virum indigitare visa sunt. Hoc ex eo colligimus, quod ubi dixisset Dio- nysium Alexandrinum in Epistolâ suâ ad Dionysium Ro- manum de *Novato* loqui, in ipsâ Epistolâ, quam mox sub- jungit, eum *Novatianum* vocat: dicit enim, χρῆσθαι δὲ αὐτῷ μόνῳ ὑπὲρ τῶν κατὰ τὸν Νουάτον μνημονεύειν ἐν τούτοις. Et verba quæ, nihilo interjecto, ex eadem Epistolâ citat, sic incipiunt, Νουατιανῷ μὲν γὰρ εὐλόγως ἀπεχθανόμεθα. Euseb. Hist. Eccl. l. 7. c. 7. 8. Hinc enim liquet eum, nominum similitudine deceptum, Novatianum eundem ac Novatum existimâsse: usque adeo ut ubi res etiam, quæ ad Novatianum solum propriè pertinent, describit, eum perpetuo *Novatum* vo- cat, præterquam in unico isto loco anteà laudato; nisi for- te dicamus Ναυάτον, vel Ναβάτον, vel Νοάτον vel Νοβάτον (sic enim multipliciter hæc vox Latina a Græcis scribitur) hoc est, *Novatum* pro *Novatiano*, hodie mendosè scribi. Et hoc quidem nobis verisimilius videtur, quam ipsum Eusebium ea nomina confudisse: præsertim cum pro comperto ha- beamus, D. Hieronymum alicubi *Novatianum* legisse, ubi hodie *Novatus* scribitur. Ubi enim Eusebius asserit Diony- sium Alexandrinum, Epistolam ad Novatum misisse, sic in- scriptam, Διονύσιος Νοβάτῳ τῷ ἀδελφῷ χαίρειν. Hist. Eccles. l. 6. c. 45. Hieronymus, qui omnes Ecclesiasticos scripto- res ex Ecclesiasticâ Eusebii Historiâ in catalogum suum col- legit, ait hanc Dionysii Alexandrini Epistolam ad Nova- tianum directam fuisse, ejusque exordium sive titulum esse

ſſſſ *Dionysius*

Dionysius Novatiano fratri salutem. Hieron. in catal. Quomodo etiam Freculphus Lexoviensis in Chronico dictam Epistolam inscriptam fuisse tradidit. Et ubi Eusebius Cornelium Romanum Epistolam de *Novato* scripsisse refert, ut in vulgatis codicibus legitur, Hist. Eccles. l. 6. c. 43. Hieronymus in catalogo eandem de *Novatiano* scriptam affirmat: unde plerisquam verisimile cuipiam videatur, D. Hieronymum *Novatianum* in plerisque Eusebii locis legisse, in quibus hodie *Novatus* legitur. Adhæc Novatianum pariter ac Novatum hujus sectæ autorem fuisse D. Ambrosius docet; qui contra Novatianos disputans, ait, *Non hoc quidem author vestri erroris Novatianus ait, qui nemini pœnitentiam dandam putavit.* Ambrof. de pœnit. l. 1. c. 2. Iste autem Novatianus Stoicis se studiis & Philosophiæ addixit; quo factum est, ut sectatores suos Stoicum illud dogma *omnia vitia æqualia esse*, docuerit: unde D. Ambrosius de iis loquens, ait, " At cum omnia peccata Stoicorum quodam more pa- "ribus putent æstimanda mensuris, & æque eum qui gal- "lum (ut aiunt) gallinaceum, atque illum qui patrem suffo- "caverit, in perpetuum asserant cœlestibus abdicandum my- "steriis; quomodo unius criminis abjiciunt reos, cum indi- "gnissimum esse non possint etiam ipsi negare; ut paucorum "pœna veniat ad multos. ibid. cap. 1. Enimverò hæc peculiaris est Stoicorum opinio, ab omnibus aliis Philosophis æque ac Christianis explosa: unde illud D. Augustini, *Hoc autem de parilitate peccatorum soli Stoici ausi sunt disputare, contra omnem sensum generis humani.* Aug. Epist. 29. ad Hieron. Hanc eorum sententiam Marcus Antoninus, summi inter Stoicos nominis, indigitat, ubi ait, φιλοσόφως ὁ Θεόφραστος ἐν τῇ συγκρίσει τῶν ἁμαρτημάτων, ὡς ἄν τις κοινότερον τὰ τοιαῦτα συγκρίνοι, φησί, *Philosophicè Theophrastus in peccatis inter se conferendis, prout vulgo conferri solent, ait.* Antonin. de reb. suis lib. 2. nimirum prout vulgò, non ut ab ipso Marco, aliisque Stoicis conferri solent, à quibus nunquam conferuntur: sed omnia æqualia existimantur: vel si cum Cicerone loquar, *Placet Stoicis omnia peccata esse paria*, Cicer. Acad. quæst. l. 2. qui etiam alibi cum iis disputans, ait, *Nulla erit controversia: Omnia peccata paria dicitis.* Id. de finib. bon. l. 4. Ubi etiam hoc eorum scitum refellit. Novatianus igitur hac Stoicorum opinione imbutus, non gravioribus tantum, sed omnibus omnino peccatis, ut paribus, veniam ab Ecclesiâ indulgendam denegavit. Sectatores autem ejus tandem peccatorum imparitatem agnoscentes, hoc severum nimis rigidumque magistri decretum eo modo temperarunt, ut veniam atrocioribus tantum flagitiis denegatam, levioribus peccatis indulgerent. D. Ambrosius, *sed aiunt* (Novatiani) *se exceptis gravioribus criminibus, relaxare veniam levioribus. Non hoc quidem author vestri erroris Novatianus ait, qui nemini pœnitentiam dandam putavit, eâ scilicet contemplatione, ut quod ipse non posset solvere, non ligaret, ne ligando speraret à se faceret solutionem. In eo igitur patrem vestrum propriâ damnatis sententiâ, qui distinctionem peccatorum facitis, quæ solvenda à vobis putetis, & quæ sine remedio esse arbitremini.* Ambrof. de pœnit. l. 1. c. 2. Ubi obiter observatum velim, quòd in nonnullis D. Ambrosii codicibus pro *Novatianus* hoc in loco *Novatus* perperam legitur: quod in Eusebianis sæpè factum ante observavimus. Ex iis, quæ hucusque commentati sumus, satis, ut opinor, apertè constat, duos fuisse sectæ istius, de quâ hoc canone agitur, conditores, Novatum, & Novatianum; de quorum primo vocantur *Novatiani*; ab altero, à D. Cypriano *Novatianenses*, Cypriam. Epist. 73. ad Jubaian.

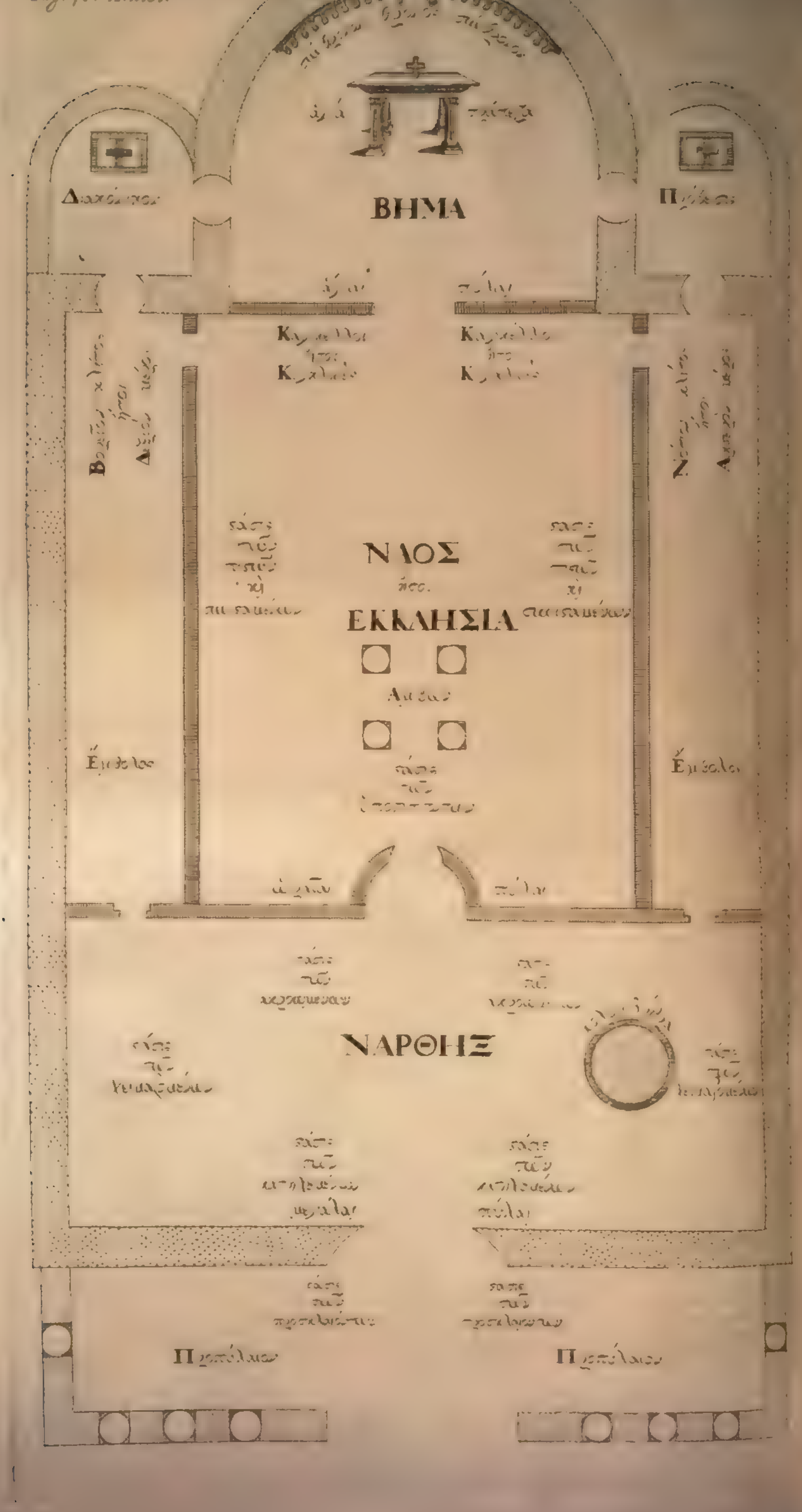
In Can. IX.

Τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῖς. Johannes Antiochenus legit τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῖς collect. can. tit. 25. & sic quidem legendum videtur; nisi forsitan αὐτοῖς mendosè legatur, pro αὐτῶν, quomodo vetus interpres legisse videtur, qui, *delicta sua*, & Dionysius Exiguus, qui *peccata sua* vertit. Hîc autem istiusmodi peccata sunt intelligenda, quæ impedimento cuipiam sunt, quo minus ordines ei conferantur, vel etiam quæ excommunicationem inducunt; quemadmodum Josephus Ægyptius ea interpretatur, qui hæc verba sic vertit, واقرفى بذنوب شتى وخطايا كبار واقر اخطاها القدمة وكانت خطايا مما ينفى صاحبها ويخرجه منها التوبة الشديدة *Et de diversis criminibus, magnisque peccatis suspectus, priora sua peccata confessus fuerit, eaque ex iis sunt peccatis, quæ eos qui eorum rei sunt excommunicationi subjiciunt, & quibus severâ opus est pœnitentiâ.* Qualia nimirum sunt bigamia, blasphemia, hæresis, idololatria, magia, & istiusmodi, quæ ab eodem Josepho recensentur. Porro vetus Interpres hunc canonem de Episcopis etiam non minus quam Presbyteris exponit, totum sic vertens, *Si qui inexaminati promoti sunt Episcopi, vel Presbyteri, & postea interrogati confessi sunt delicta sua, vel ab aliis convicti, & præterea confitentibus citra ordinem ac disciplinam moti homines manus eis temerè imposuerunt; Tales eorum canon non suscipit: quod autem irreprehensibile est defendit Catholica & Apostolica Ecclesia.* Et sic etiam Alexius Aristenus interpretatur. Verum nec Dionysius Exiguus, nec Isidorus Mercator, nec Josephus Ægyptius, nec Johannes Antiochenus, nec alii quivis Græci codices vel MSS. vel impressi Episcopos interserunt, sed communem lectionem retinent.

Ἐάν γὰρ τις. Nonnullos suâ etiam ætate ita sensisse, testatus est Innocentius I. Papa Romanus, qui etiam optimè observavit, quot mala ex istâ opinione semel admissâ consequerentur. *At dicitur*, inquit, *vera ac justa lex tum Sacerdotis benedictio, auferre omne vitium, quod a vitiosis fuerat injectum. Ergo si ita est, applicentur ad ordinationem jactatis adulteri, atque omnium criminum rei, quia benedictione ordinationis crimina vel vitia putantur auferri. Nullus sit pœnitentiæ locus, quia id potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio præstare consuevit. Nostra verò lex Ecclesiæ est, venientibus ab Arrianis, qui tamen illic baptizati sint, per manus impositionem laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatûs honorem vel exiguum subrogare.* Innocent. Epist. XXII. ad Episc. Macedoniæ.

In Can. X.

Προχειρίσθησαν. Hi ipsi Patres Niceni in Epistolâ Synodicâ apud Socrat. Hist. Eccles. l. 1. c. 9. distinguunt inter χειροτονῆν & προχειρίζεσθαι. De Meletio enim ibi decernunt, μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχειν αὐτὸν μήτε χειροτονεῖν μήτε προχειρίζεσθαι. Nimirum προχειρίζεσθαι significat primo nomina eorum, quos quisque ordinari cupit, proponere. Sic usurpatur à Constantino M. in Epistolâ ad Synodum Antiochiæ ad eligendum in sedem istam tunc temporis vacantem Episcopum congregatam, ubi ait, Καλῶς δὲ οἶμαι ἐποίησεν τὸ ἐν γνώσει ὑμῶν, τοὺς τε προχειρισαμένους, ᾗ ἐπίσης τε ἂν ἀξίας ὑμῖν ὑφηγήσαντο πρὸς τὸ τῆς ὁμοτιμίας ἀξίωμα. apud Euseb. de vita Constant. l. 3. c. 62. Necnon à Nicetâ, cognomento David, in vitâ Ignatii Constantinopolitani, dicente, τοιῶν τινῶν ψήφους εἰς προστασίαν τῆς ἐκκλησίας προχειριζομένων, ᾗ ἄλλων δὲ ἄλλας αἰτίας διαμαρτυρόντων τῆς σκοπῶ. Hanc vocis hujus significationem Suidas innuere videtur; utpote qui προχειρίζω exponit per ὑπὸ γνώσιν ποιῶ. Sic enim qui nomina proponebat, suam de ordinandis sententiam omnibus notam faciebat. Nonnunquam autem verbum προχειρίζεσθαι significat etiam *eligere*, *deligere*. Hesychius προχειρίσαι, ἐκλέξαι. Sic usurpatur à Polybio de captivis Romanis, dicente, τῶν δὲ προχειρισθέντων δέκα τοὺς ἐμφανεστάτους, & paulò post, οἱ τῶν προχειρισθέντων ἀναμφιδόξως ἐκ τῶν χρημάτων πλείστων ἀνεστρέφετο. Hoc etiam sensu in dictâ Synodicâ hujus Concilii Epistolâ usurpari videtur, ubi Patres de Sacerdotibus à Meletio constitutis statuunt, ὡς πρὸς τούτοις δὲ μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχειν τοὺς ἀρέσκοντας αὐτοῖς προχειρίζεσθαι, ἢ ὑποβάλλειν ὀνόματα, ἢ ὅλως τι ποιεῖν χωρὶς γνώμης τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου. Hic enim apertè distinguunt inter προχειρίζεσθαι & ὑποβάλλειν ὀνόματα, quemadmodum & in verbis mox sequentibus, ᾗ ἐξουσίαν ἔχειν προχειρίζεσθαι ᾗ ὀνόματα ἐπιλέγεσθαι. Enimverò in Episcoporum ordinationibus canonicè celebrandis, primò quisque eorum nomina, quos ipse ordinari velit, Synodo eâ causâ congregatæ proponebat, & deinde omnibus propositis ad suffragia ferunda, sive ad electionem peragendam, Synodus procedebat: προχειρισμὸς autem utrumque viz. tam nominum propositionem, quàm ipsam electionem, nonnunquam significat. Adhæc cum aliquis à Synodo, vel majori saltem illius parte electus esset, ordinatio sive consecratio ejus celebranda erat: quæ & ipsa nonnunquam προχειρισμὸς vocatur. Sic enim & in eâdem Epistolâ Synodicâ, in quâ propterea omnes hæ significationes hujus verbi occurrunt, statuitur Sacerdotes à Meletio constitutos δ δεῖ ἐγένετο ἐξεταζομένους μένειν τῆς ἐν ἱερᾶς πάσης ᾗ ἐκκλησίας ἐξεταζόμενοι, τοῖ

ΒΗΜΑ
ΝΑΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑ
ΝΑΡΘΗΞ

τῶν ὑπὸ τοῦ τιμιωτάτου καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἀλεξάνδρου προκεχειρισμένων. Hic enim προκεχειρισμένοι *ante ordinati* sint necesse est; unde & Theodoretus eodem loco pro προκεχειρισμένων legit προκεχειροτονημένων. hist. Eccles. l. 1. c. 9. nimirum propterea quod hæc verba hoc in loco Synonyma sint. Et ne longius abeamus, eodem sensu hoc ipso Canone usurpatur: hic enim illi dicuntur προχειρισθέντες, qui deponi possunt; at nec is, cujus tantum nomen proponitur, nec qui eligitur, & nondum consecratur, aut promovetur, depositioni subesse potest. Unde vetus Interpres hæc prima hujus Canonis verba ὅσοι προεχειρίσθησαν interpretatur, *Quicunque ordinati sunt.* Dionysius Exiguus, *Quicunque ad ordinem Cleri promoti sunt.* Isidorus Mercator *Quicunque sunt ordinati.* Josephus Ægyptius ايما رجل كاهن كان *Quicunque vir sacerdos fuit.*

Et sic etiam προχειρισθέντες hic memorati, Balsamon & Zonaræ iidem sunt, qui χειροτονηθέντες, Alexio Aristeno iidem, qui προαχθέντες. Quo etiam sensu hæc vox sæpius in hoc opere occurrit & quantum memini nullo alio.

Οἱ προσῆκε τοῦ κανόνος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ. Ex his verbis satis apertè constat aliquem Canonem Ecclesiasticum ante hanc Synodum constitutum esse, quo cautum fuerat, ut Clerici lapsi gradibus suis deponerentur. Hoc autem nullo alio præsentem antecedente, præterquam sexagesimo secundo Apostolorum Canone sancitum legimus: ad quem propterea Patres hoc loco respectum habuisse, cuipiam nisi, nimio partium studio occæcato, primo intuitu patet; usque adeo, ut antiquus iste Canon Ecclesiasticus hic denuò confirmari & ulterius explicatus videatur (quemadmodum in præfatione ad Apostolicos Canones prænotavimus) quem consulas velim, unà cum annotationibus ad dictam Apost. can. 62.

Οἱ ἐξεταζόμενοι. Hæc Alexii Aristeni hujus Canonis Epitome in Justelli Codice desideratur. Verum in Symeonis Logothetæ Synopsi iisdem verbis concipitur, quæ hic imprimuntur, nisi quod καὶ ante προαχθέντες in eâ omittatur.

In Can. XI.

Ἐπὶ τῆς τυραννίδος Λικινίου. Licinius à Galerio lethali morbo laboranti in imperii consortium assumptus est, & Carnunti imperator factus, & Galerio defuncto, ejus in locum suffectus. Et primò quidem, una cum Constantino, cujus filiam Constantiam sibi desponderat, ad Maximinum misit, ut Christianis parceret; & sic aliquandiu Christianis favit. Postea autem gravissimo in ipsum Constantinum odio incensus, crudeles ejus gratiâ in Christianos persecutiones excitavit: uti testatus est ejusdem ætatis scriptor Eusebius hist. Eccles. l. 10. cap. 8. & de vitâ Constantini l. 2. c. 1. &c. Hæc autem persecutio paucis tantum annis præsentem Synodam Nicææ congregatam antecessit. Antequam enim alia contra Christianos Licinius perpetraverit, eos omnes domo suâ primus expulit, καὶ πρῶτα μὲν τῆς οἰκίας τῆς αὐτοῦ πάντα χριστιανὸν ἀπελαύνει, ut scribit dictus Eusebius, Hist. Eccles. l. 10. c. 8. Hoc autem in ejusdem Eusebii Chronico, ab Hieronymo latinè verso, in annum Constantini decimum quartum conjicitur, ad quem hæc notantur, *Licinius Christianos de palatio suo pellit: Basileus Amasiæ Episcopus, sub Licinio martyrio coronatur.* Constantinus autem regnare cœpit anno Christi 306. Ergo cœpta est hæc persecutio anno 320. & duravit quidem usque ad exauctorationem Licinii. Hic autem in ordinem non redactus fuit, prius quam à Constantino ultimò victus, hoc est anno Christi 324. ut inter omnes convenit. At proxime anno celebrata est hæc Synodus; quæ propterea de rebus in ista persecutione gestis hoc & tribus Canonibus proximè sequentibus agit; ad quos proinde interpretandos, hæc necessariò præmittenda duximus, utpote quæ lucis quamplurimum iis fœnerantur; neque rectè exponi possunt, nisi dictâ eorum occasione cognitâ. Et patres quidem de istâ Licinii tyrannide disertè hoc loco meminisse videntur, ut mentem ipsorum clariùs intelligamus, pro comperto habentes quænam hisce Canonibus condendis occasio præbita fuit. Præsenti autem Canone (de reliquis enim suo loco agemus) de iis in genere, qui grassanti dictâ persecutione lapsi sunt, edicunt, ut tribus quidem annis inter audientes sint, septem annis inter substratos, & duobus orationum tantum participes. Quid autem per Ecclesiastica hæc supplicia intelligendum est, proximo loco explicandum venit.

Ἐν ἀκροωμένοις. Hic primo sancti patres de tribus pœnitentiæ gradibus meminerunt; meminerunt inquam, neque enim eos constituunt, sed antea constitutos, ubique receptos, & cuique cognitos supponunt, mandantque, ut qui sponte suâ lapsi sunt, eos omnes pertranseant, priusquam ad Ecclesiæ communionem recipiantur: ut tres nimirum annos inter ἀκροωμένους *audientes* transigant, & septem inter ὑποπίπτοντας *Subjacentes*, vel *substratos*, & duobus præterea orationum cum fidelibus, sed sine oblatione, participes sint, hoc est, inter συνιστάμενους *Consistentes* recenseantur. Ubi obiter observare licet Patres Nicænos, tres solos pœnitentium gradus agnovisse. At S. Basilius M. Canonibus XXIV. LVI. & quamplurimis aliis, quatuor pœnitentium gradus numerare videtur, tribus nimirum hic memoratis τοὺς προσκλαίοντας *deflentes*, sive *lugentes* præstituens. Hi autem nobis non propriè pœnitentes, sed potius pœnitentiæ Candidati videntur: utpote qui nondum ab Ecclesia inter pœnitentes admittuntur, sed tantum ad Ecclesiæ fores stantes, luctu & lacrymis eos, qui ingrediuntur, supplices exorant, ne sacris Ecclesiæ liminibus diutius arceantur; sed pœnitentiam suam publicè professi, ab Ecclesiâ etiam pro pœnitentibus habeantur; & sic in eorum censum relati, sacras illas portas ingredi saltem permittantur. Quando quidem autem usu venit, ut hi etiam in eorum numerum recenseantur, quatuor per me licet, pœnitentium gradus numerentur, προσκλαίοντες, ἀκροώμενοι, ὑποπίπτοντες, & συνιστάμενοι. quos omnes, ut pristinam Ecclesiæ disciplinam in hoc opere, si quo alio, comprehensam exhibentes distinctè explicemus, necesse est. Hoc autem nunquam quâ par est perspicuitate effectum demus, nisi præmissâ veterum templorum descriptione: quæ etiam non huic soli, aliisque similibus statutis, quibus pœnitentium gradus commemorantur; verum etiam quamplurimis aliis hujus operis locis atque sententiis lucem feret. Et quidem nullum unquam in lucem opus emissum fuit, ex quo veterum Ecclesiarum forma clarius certiusque elicіatur, quam ex eo quod jam edimus: usque adeo, ut ipsum ferè solum iis describendis sufficeret, si nullum aliud extaret. Quæ autem huc spectant, per totum opus dispersa sunt, & ut fere. in occurrunt, obscura satis videntur, nec facilè intelligantur; collecta autem se invicem mirum in modum patefacient, atque illustrabunt. Ea igitur in unum hic colligemus, aliunde etiam petentes, quæ hisce rebus explicandis, necessaria ducimus: ut quamplurima hujus operis loca hic simul & conjunctim unâ operâ explicemus, quæ separatim à reliquis eadem nec perspicuitate, nec facilitate explicare possumus.

I. Veteres igitur Ecclesiæ sive templa à Christianis antiquitus extructa in tres præcipuas partes divisa sunt, quarum prima ab ingressu vocata fuit Νάρθηξ, media Ναὸς, sive Ecclesia propriè sic dicta, & tertia, omniumque sacerrima, Βῆμα, & Θυσιαστήριον. Hoc à Symeone Thessalonicensi olim observatum est, καὶ κατ' ἄλλον δὲ σκοπὸν ὁ θεῖος ἅπας ναὸς τρισαδικῶς διαιρεῖται, τοῖς πρὸ τοῦ ναοῦ τόποις, καὶ τῷ ναῷ, καὶ τῷ βήματι. *Alio Consilio universum divinum templum, ut trifariam divisum consideretur, in loca ante templum, in ipsum templum, & in bema, sive sacrarium.* Sym. Thes. de Templo. Et hæc quidem Ecclesiæ cujusvis distributio non forte fortuna, sed summâ prudentia primo excogitata est, atque in vulgarem usum introducta. Eorum enim, quibus sacras hasce ædes statis temporibus ingredi incumbit, tria sunt genera. Nonnulli enim sacris initiati sunt, ac proinde eo ingrediuntur, ut muneribus suis fungantur, & sacra peragant: alii non sunt consecrati, sed tamen fideles; qui eo se conferunt, ut sacris celebrandis intersint, & optatum exinde fructum percipiant: aliis autem fidelium cœtu interdicitur, quippe qui nondum baptizantur, vel ob graviora aliqua, quibus tenentur, crimina excommunicantur. Quamobrem ne tres isti personarum ordines confunderentur, & sic confusio in ipsa sacrorum celebratione oriretur, propria loca singulis ordinibus assignentur, necesse est. Sacerdotes itaque Βῆμα, ut sacratissimum locum, sibi vendicarunt: Fideles in ipsa Ecclesia congregati sunt. Reliquis autem, qui vel segregati sunt, vel nondum baptizati, intima saltem Ecclesia pars, narthex dicta indulgetur, ut lectum Dei verbum audiant, & sic tandem digni evadant, qui in ipsum fidelium cœtum recipiantur. Ut veram itaque veteris Ecclesiæ formam delineemus, eam in tres partes distinguamus oportet. Eas autem & alia, quæcunque ad pleniorem veteris Ecclesiæ descriptionem pertinent, hæc Ichnographia repræsentat.

III. In hac veteris Ecclesiæ ichnographiâ, ut magis per-

spicua fiat ac aperta, ipsa etiam nomina inscripsimus, quæ veteres Christiani cuique loco indiderunt. Ut totam autem, & singulas ejus partes distinctius explicemus, ab ipso communi introitu exordium ducemus. In extremâ itaque ichnographiâ primum occurrit πρόπυλον, quo nomine porticus Ecclesiæ vocatur à Zonarâ in Syn. Carthag. can. 46. Hic extra primum Ecclesiæ ingressum, stabant οἱ προσκλαίοντες, *lugentes*, viliori habitu amicti, & omnes fideles qui Ecclesiam intrabant, luctu & lachrymis obsecrantes, ut Deo pro ipsis preces effunderent, & ut ipsi Ecclesiam saltem ingredi permitterentur. Eos enim extra portas non tantum Ecclesiæ propriè sic dictæ, sed totius oratorii stetisse flentes, docet Gregorius Thaumaturgus, qui pœnitentiæ gradus describens, ait, Ἡ πρόσκλαυσις ἔξω τῆς πύλης τοῦ εὐκτηρίου ἐστὶν, ἔνθα ἑστῶτα τὸν ἁμαρτάνοντα χρὴ τῶν εἰσιόντων δεῖσθαι πιστῶν ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχεσθαι. *Luctus est extra portam oratorii, ubi peccatorem stantem oportet fideles introeuntes orare, ut pro se precentur.* Greg. Thaumat. can. 11. Idem attestatur Basilius Magnus, can. 56. & 57. Scholiastes Harmenopuli, Προσκλαίων, ὁ ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενος, καὶ τῶν εἰσιόντων δεόμενος, ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχεσθαι, *Lugens, hoc est, stans extra Ecclesiam ingredientes orans, ut pro se precentur.* Harmen. epit. can. sect. 5. tit. 3. Hinc Basilius magnus de iis, qui Græca sacramenta jurarunt, dicit, ἐκβαλλέσθωσαν μὲν ἐν τρισὶν ἔτεσι, *Ejiciantur quidem tribus annis* hoc est, προσκλαίοντες sint, qui soli Ecclesiâ totâ ejiciuntur; unde ibidem etiam eos ἀποβλήτους vocat. can. 81. & Gregorius Nyssenus πάντῃ τῆς εὐχῆς ἀποβλήτους. can. 4. & ἀπειργομένους τῆς ἐκκλησίας. can. 5. De hujusmodi quidem pœnitentibus ipse quoque Tertullianus meminisse videtur, ubi ait, " Et tu quidem pœnitentiam Mœchi ad exorandam fraternitatem in Ecclesiam inducens Conciliatum, & concineratum, cum dedecore, & horrore compositum prosternens in medium ante viduas, ante Presbyteros omnium lachrymas suadentem, omnium vestigia lambentem, omnium genua detinentem. Tertul. de pudic. c. 13. Et alibi, " De ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus dejicere, illa quæ peccavit, tristi tractatione mutare: cæterum pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causâ: plerunque vero jejuniis preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad dominum Deum tuum: Presbyteris advolvi, & charis Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis tuæ injungere. Id. de pœnit. cap. 9. Sic enim & lugentes, legationes deprecationis suæ fratribus Ecclesiam ingredientibus injungebant. Exemplum hujusmodi fletus Eusebius quoque tradidit, hist. Eccles. l. 5. c. 28. Stabant igitur hi lugentes extra Ecclesiam, & ipsum etiam πρόναον, ut observat Balsamon, qui eos dicit προσκλαίειν ἔξω τοῦ προνάου, In can. Trull. 87. & in Dionysii Alexand. can. 2. nimirum in propylæo, vel etiam nonnunquam ante illud, ut colligere est ex Zonaræ scholiis in Syn. Carthag. can. 46. ubi ait, διὰ τοῦτο τούτοις καὶ ἔξω τῆς ἐκκλησίας τὰς χεῖρας ἐπιτίθεσθαι, καὶ αὐτοὺς μετανοοῦντας ὁ κανὼν διατάττεται, ὥστε ἔξω τῶν ἱερῶν περιβόλων ἱστᾶσθαι, καὶ προσκλαίειν. τὸ γὰρ πρὸ τῆς ἀψῖδος πρὸ τοῦ προπυλαίου ἐστί. " Quamobrem & illis extra Ecclesiam manus imponi, & in ordine pœnitentium, ut extra sacra " septa consistant & lugeant, collocari Canon jubet. Illud " enim ante apsidem, idem est ac ante propylæum. Ubi etiam observare licet, πρόπυλον, etiam ἀψῖδα vocatum esse, quemadmodum etiam, πρόπυλον, & πρόθυρον τοῦ ναοῦ, necnon simpliciter αὐλὴ nonnunquam appellatur. Hic autem locus non propriè sacer erat, sed omnibus communis. Balsamon, ὁ γὰρ ναὸς οἱ πρόναος ταυτοὶ, ὡς τὰ τῶν ἐκκλησιῶν περιαύλια. Balf. in Dionys. Alex. can. 2. Fuit itaque ambulacrum quoddam, aut vestibulum, in quod etiam Catechumeni, & pœnitentes ab Ecclesiâ dimissi se conferre, & fidelium egressum expectare soliti fuerunt: ac proinde tectum perpetuò fuit, quo illuc confugientes tam à solis ardore, quam à pluviis se defenderent.

III. Peragrato propylæo, proximè in Ichnographiâ occurrunt αἱ μεγάλαι πύλαι, omnium scilicet maximæ portæ, quæ in primam ducunt infimamque oratorii partem, quæ Νάρθηξ *Narthex* dicitur; & πρόναος: cujus in Triodio, Typico, Euchologio, aliisque ejusmodi libris frequentissima fit mentio. Hic locus aliàs intra, aliàs extra Ecclesiam collocatus dicitur, nimirum prout vox Ecclesia alio atque alio sensu usurpatur. Nonnunquam enim Ecclesia totum oratorium significat, & sic quidem Narthex est pars illius: at Ecclesia nonnunquam strictè sumitur, pro loco quo Fideles congregantur, ut mox ostendemus; & in eo sensu Narthex extra Ecclesiam meritò censeatur. Hic proximè ad portas, ac propterea in infimo Narthecis locò, erat στάσις τῶν κατηχουμένων. Cum hi autem sacras Scripturas lectas, & concionem iis decendis præparatam audiissent, clamatum est à Diacono, οἱ κατηχούμενοι προέλθετε, *Catechumeni exite.* Et protinus Ecclesiæ liminibus egrediebantur. De his autem fusius agemus in decimum quartum hujus Synodi Canonem.

IV. Hic etiam in Narthece, propè Catechumenos, χειμαζόμενοι antiquitus stationem suam habuisse videntur. Synodus enim Ancyrana eos, qui rationis experti animalia inierunt, & leprosi sunt, pœnæ loco jussit, εἰς τοὺς χειμαζομένους εὔχεσθαι, *inter Hybernantes orare.* Syn. Ancyr. can. 17. Unde nemini sit dubium, quin isti χειμαζόμενοι extra Ecclesiam propriè sic dictam, ac proinde in Narthece steterint. Quinam autem ibi χειμαζόμενοι nominentur, inter doctos nondum convenit. Balsamon omnes, qui in Narthece stant, χειμαζομένους ibi vocatos contendit, χειμαζόμενοι πάντες εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι ... ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἀφορισθέντες, καὶ ἀχρονισθέντες τῶν θείων χαρίτων, ... χειμαζόμενοι, καὶ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν λιμένα τῆς σωτηρίας εἰσελθεῖν μὴ ... Nimirum ac si χειμαζόμενοι hic Metaphoricè idem significaret ac ἀφωρισμένοι. Nonnulli autem, ut Balsamon & Zonaras ibidem observarunt, χειμαζομένους ibi eosdem esse ac δαιμονιζομένους, asseruerunt: quæ quidem opinio eis non placet, sed nobis maximè; sic enim Aristenus, χειμαζόμενοι δέ εἰσι, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον, οἱ ὑπὸ πνεύματος πονηροῦ ἐνεργούμενοι. Sic enim & Maximus in Scholiis ad librum de Ecclesiasticâ Hierarchiâ Dionysio Areopagitæ falsò adscriptum, ἐνεργουμένους sæpe explicat per χειμαζομένους. Et Scholiastes Harmenopuli ad dictum Syn. Ancyranæ Canonem ait, χειμαζομένους δὲ τοὺς δαιμονῶντας λέγει, ὥς τινες φασίν. Harmen. epit. can. sect. 5. tit. 3. Et sic quidem Dæmoniaci sive Energumeni in ipso Euchologio vocantur, ὑπὸ τῶν πνευμάτων ἀκαθάρτων χειμαζόμενοι. Ut non mirum sit eos contractius nonnunquam vocari χειμαζομένους, reliquis nimirum subintellectis; quemadmodum in vocibus etiam ἐνεργούμενοι & *Arreptitii*. Et sic quidem χειμαζομένους in dicto Canone Dionysius Exiguus vertit, *Qui spiritu periclitantur immundo*, & Isidorus Mercator, *Qui tempestate jactantur, qui à nobis Energumeni appellantur.* Et ne ejusmodi viri unà cum fidelibus orarent, à Canone Apost. 79. cautum est, dicente, Ἐάν τις δαίμονα ἔχῃ, κληρικὸς μὴ γινέσθω, ἀλλὰ μηδὲ τοῖς πιστοῖς συνευχέσθω. Cum igitur iis unà cum fidelibus orare non permissum est, alius iis locus, quo orare possunt, in Ecclesiâ assignetur necesse est. At in Ecclesiâ propriè sic dictâ fideles orant: dæmoniaci itaque nullibi præterquam in Narthece stationem habere poterant. In Narthece autem, ad magnas quidem portas Catechumeni, ad speciosas, de quibus postea, Audientes stabant. Nullus igitur alius in Narthece locus χειμαζομένοις sive dæmoniacis, præter medium inter Catechumenos & Audientes relinquitur, ubi itaque στάσιν τῶν χειμαζομένων in Ichnographiâ jure merito posuimus. Et hæc quidem nostra de χειμαζομένων sive ἐνεργουμένων in Narthece statione sententia eximiè confirmatur, ab autore libri Ecclesiasticæ Hierarchiæ dicti; quicunque demum ille fuit. Librum enim istum hujus Concilii temporibus, vel statim postea editum fuisse, æque certum est, ac eum à Dionysio Areopagitâ cui non minus falsò, quam vulgo attribuitur, non conscriptum esse: in eo enim tria eorum genera, qui ad sacra mysteria participanda non admittuntur, & in eodem quidem perpetuò ordine, recensentur, Catechumeni, Energumeni, & pœnitentes, τοὺς δὲ κατηχουμένους, ἐνεργουμένους τε καὶ τοὺς ἐν μετανοίᾳ ὄντας ὁ τῆς ἁγίας ἱεραρχίας θεσμὸς ἐφίησι μὲν ἀκούειν τῆς ψαλμικῆς ἱερολογίας, καὶ τῆς ἐνθέου τῶν παναγίων γραφῶν ἀναγνώσεως, ἐπὶ δὲ τὰς ἑξῆς ἱερουργίας καὶ θεωρίας οὐ συγκαλεῖται τούτους, ἀλλὰ τοὺς τελείους τῶν τελεσιουργῶν ὀφθαλμούς. " Catechumenos autem & energumenos, quique in pœnitentiâ sunt, sanctæ hierarchiæ mos patitur quidem audire " sacram psalmorum modulationem, divinamque sacrarum " scripturarum recitationem, ad sacra autem opera, quæ " deinceps sequuntur, atque mysteria spectanda, non eos " convocat, sed perfectos oculos eorum qui digni sunt. Eccles. Hierarch. c. 3. & paulo ante cum dixisset in sacramento collectionis sive communionis sacrorum librorum lectionem à ministris recitatam esse, addit, καὶ μετὰ ταύτην ἔξω γίνονται τῆς ἱερᾶς περιοχῆς οἱ κατηχούμενοι, καὶ πρὸς αὐτοῖς οἱ ἐνεργούμενοι, καὶ οἱ ἐν μετανοίᾳ ὄντες· μένουσι δὲ οἱ τῆς τῶν θείων ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἄξιοι. *Post eam sacro ambitu ejiciuntur Catechumeni, & post eos Energumeni, & ii qui sunt in pœnitentiâ, manent autem qui divinarum rerum aspectu & communione digni sunt.* ibid. E quibus non modo colligimus tria hominum genera, cum mysteria celebrari cœperint, narthece exterminata esse, Catechumenos, Energumenos, & pœnitentes;

verum

verùm etiam, quo ordine egrediebantur, primò scilicet Catechumeni, deinde energumeni, & ultimo pœnitentes, at eodem haud dubie ordine egrediebantur, quo collocati sunt, itaque Catechumeni portis proximi, atque ideo primi egressi sunt, quos sequebantur Energumeni, & hos pœnitentes, ut à portis remotiores. Ubi igitur Synodus Ancyrana leprosos inter χειμαζομένοις orare jubet, eos in medio Narthecis inter pœnitentes & Catechumenos collocat. Hic enim locus τοῖς χειμαζομένοις sive ἐνεργουμένοις proprius fuit; & idcirco iis à nobis in Ichnographia adscribitur; eamque στάσιν τῶν χειμαζομένων potius quàm τῶν ἐνεργουμένων vocamus; quoniam nulla fit in hoc opere, quantum meminii, horum in Ecclesiâ stationis mentio, præterquam in dicto Canone Ancyrano, quo χειμαζόμενοι appellantur; ubi etiamsi non diserte commemoretur, apertè tamen indigitatur extra Ecclesiam proprie sic dictam esse, alioquin enim nulla fuisset pœna ibi commorari, & precari: quanam autem Narthecis parte fuit, e supra dictis constat. Verum eodem ferè loco baptisterium etiam collocare soliti fuerant: quod etiam à nobis ibidem repræsentatum, & κολυμβήθρα dictum est; propterea quòd ita à Græcis vulgò vocatur, atque etiam ab ipso Zonara in can. Apost. 50. nec non antiquitus a Cyrillo Hierosolymitano, dicente, μετὰ ταῦτα ἐπὶ τὴν ἁγίαν τοῦ θείου βαπτίσματος ἐχειραγωγεῖσθε κολυμβήθραν. Cyr. Hier. Catech. myst. 2. & alibi, καὶ ὑμεῖς ὁμοίως ἀναβεβηκότες ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας τῶν ἱερῶν ναμάτων, ἐδόθη χρίσμα τὸ ἀντίτυπον οὗ ἐχρίσθη Χριστός. Id. Catech. mystag. 3. Hoc autem nomen sortitum videtur à celebri illâ κολυμβήθρα sive *piscina*, in qua cæcus Christi jussu lotus rediit videns. Joh. ix. 7. vel ab illa Hierosolymis, ibid. cap. v. 2.

V. Remotissimus ab introitu, ac proinde præcipuus in Narthece locus τοῖς ἀκροωμένοις *Audientibus* assignatur; iis nimirum pœnitentibus, de quibus patres Nicæni præsenti Canone primo loco meminerunt. Eos autem in Narthece collocatos fuisse, docet Gregorius Thaumaturgus, dicens, Ἡ ἀκρόασις ἔνδοθι τῆς πύλης ἐν τῷ νάρθηκι, ἔνθα ἑστάναι χρὴ τὸν ἡμαρτηκότα ἕως τῶν κατηχουμένων, καὶ ἐντεῦθεν ἐξέρχεσθαι, ἀκούων γάρ, φησι, τῶν γραφῶν καὶ τῆς διδασκαλίας ἐκβαλλέσθω, καὶ μὴ ἀξιούσθω προσευχῆς, *Auditio est intra portam in Narthece, ubi oportet eum qui peccavit stare, usque dum Catechumeni, & illinc egredi. Audiens enim, inquit, scripturas & doctrinam, ejiciatur, & precatione dignus non censeatur.* Greg. Thaumat. can. xi. ἕως τῶν κατηχουμένων, hoc est, quousque Catechumeni in Narthece manent, quibuscum iis exeundum erat. Matthæus Monachus sive Blastares, Ἀκροώμενοι δὲ οἱ ἔνδοθεν τῆς θύρας ἱστάμενοι ἐν τῷ λεγομένῳ νάρθηκι, καὶ τῶν θείων γραφῶν, καὶ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, εἶθ' ἅμα μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξερχόμενοι, Blast. in lit. M. περὶ τῶν τόπων τῆς μετανοίας. Hunc Zonaras in hunc Canonem, Audientes, dicit, ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἵστασθαι ἐν τῷ νάρθηκι. Nimirum extra Ecclesiam proprie sic dictam, sive quatenus à narthece distinguitur. Et eodem modo Balsamon in præsentem etiam Canonem eos asserit, & rectè quidem, ἔξω ἵστασθαι τοῦ ναοῦ. Etiamsi enim ναὸς nonnunquam totum templum significet, ubi tamen strictè & accuratè loquimur, quemadmodum sane loquendum est, cum de his rebus agimus, mediam tantum illius partem, fidelibus assignatam, & tam à narthece quam bemate diversam, denotat. Et eodem etiam sensu Balsamon voce ναὸς utitur in hujus Syn. can. 14 & sæpe alibi. Narthecem autem πρόναον vocat, dicens, ὁ δὲ πρόναος τὴν δ' τάξιν ἐπὶ μετανοίας, ὁ τῶν ἀκροωμένων λεγόμενος, Balf. in Dionys. Alex. can. 2. Audientes autem proximos stetisse τῷ ναῷ sive Ecclesiæ propriè sic dictæ, etiam ex Aristeni hujus Canonis interpretatione discimus, ubi dicitur Audientes ἐν ταῖς βασιλικαῖς ἱστάναι πύλαις, *in Basilicis foribus stare.* Sic enim vocantur illæ fores, (uti mox ostendemus) quæ ex narthece in ναὸν ducunt; adeo ut Audientibus in ipso etiam ingressu *Ecclesiæ* stare licuit, quod Energumenis, & Catechumenis vetitum est. Unde etiam στάσιν τῶν ἀκροωμένων rectè à nobis in Ichnographiâ proximam ad τὸν ναὸν collocatam esse patet.

VI. Si ex Narthece in ναὸν transeamus, per ὡραίας πύλας *speciosas portas* procedendum est. Unde Codinus, ἐκτὸς τῶν ὡραίων λεγομένων πυλῶν, ἤτοι ἐν τῷ προνάῳ. *Extra portas speciosas dictas, sive in Narthece.* Cod. de off. Cur. Const. aut cap. 15. In Euchologio frequens fit harum portarum mentio: ut ὁ δὲ ἱερεὺς ἅμα τῷ διακόνῳ ἵσταται ἔνδοθεν τῶν ὡραίων πυλῶν. Euch. in ord. S. Minist. & postea καὶ ποιῶν σταυρὸν ἐξέρχεται εἰς τὸν νάρθηκα, καὶ δοξάσας τὸν Θεὸν πάντας, εἰσέρχεται διὰ τῶν ὡραίων πυλῶν. ibid. Vocantur autem & βασιλικαὶ θύραι, sive πύλαι, & in singulari numero, βασιλικὴ πύλη. In Typico, ἐξελθὼν δὲ εἰς τὸν νάρθηκα, καὶ θυμιάσας πάντοθεν τοὺς ἀδελφοὺς κατὰ τάξιν, ὑποστρέφει, καὶ εἰσελθὼν ἔσω τῆς βασιλικῆς πύλης. Et Marcus Hieromonachus, καὶ θυμιᾷ τὴν ἱερὰν εἰσοδὸν ἀπὸ τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ περιπατῶν μέχρι τῆς βασιλικῆς πύλης. Marc. Hierom. de attrib. Typic. c. 46. Et sic hæc duo harum portarum nomina promiscuè usurpantur, nunc enim ὡραῖαι, nunc βασιλικαὶ appellantur. Aristenus eas βασιλικὰς πύλας vocat; ut ante observatum est.

VII. Ecclesiam propriè sic dictam sive ναὸν ingressis primò occurrit στάσις τῶν ὑποπιπτόντων post ambonem. Hunc autem, ut de eo prius aliqua delibemus, in medio Ecclesiæ inter speciosas & sanctas fores, & altari directè oppositum esse, quemadmodum à nobis in Ichnographiâ describitur, fidem facit Symeon Thessalonicensis dicens, ὁ ἄμβων πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ βήματος ἵσταται, *Ambon è conspectu partis bematis statuitur*, & postea, τὸ ἱερώτατον βῆμα κατ' ἀνατολὰς ἱδρυμένον, καὶ ὁ ἄμβων ἀντικρὺ κείμενος, *Sacratissimum bema ad orientem statuitur, & ex opposito ambon ponitur.* Sym. Thess. de sacram. Et Codinus, καὶ κατέρχεται ὁ βασιλεὺς τοῦ ἄμβωνος, οὐκ ἐκ τοῦ μέρους ὅθεν ἀνῆλθεν, τοῦ πρὸς τὰς ὡραίας πύλας ὁρῶντος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἑτέρου πρὸς τὴν σολέαν καὶ τὸ ἅγιον βῆμα, *Et descendit Imperator ex ambone, non eâ parte quâ ascendit, ea scilicet quæ ad speciosas portas respicit, sed ex alterâ parte solea & sancto bemati obversâ.* Codin. de off. Cur. Const. c. 17. ubi etiam observare licet, duplicem fuisse ascensum in ambonem, unum ad speciosas, alterum ad sanctas portas respicientem; & Imperatorem etiam nonnunquam ambonem ascendisse; quod etiam Canonicis cantoribus licuit ex Syn. Laodic. can. 15. Porro in posticâ hujus ambonis parte sive inter Ambonem & speciosas portas erat στάσις τῶν ὑποπιπτόντων, ut observat Balsamon in Scholiis ad hunc Canonem, ὑποπίπτειν, ἤτοι ἵστασθαι ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, ὀπισθοφανῶς τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων, *Substerni, sive stare intra Ecclesiam, post ambonem, & exire cum Catechumenis.* cui consentiunt Zonaras & Aristenus in præsentem etiam Canonem; & Matthæus Blastares, ὑποπίπτοντες δέ εἰσιν οἱ ἔνδον τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενοι, κατόπιν δὲ τοῦ ἄμβωνος, καὶ μετὰ τῶν κατηχουμένων, καὶ ἅμα ἐξιόντες ἡνίκα τὸ ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε ὑπὸ τοῦ διακόνου, *Substrati sunt, qui intra Ecclesiam stant, verùm post ambonem, & ipsi etiam cum Catechumenis exeunt, cùm à Diacono acclamatum est, Quicunque Catechumeni.* Blast. in lit. M. Scholiastes Harmenopuli, ὑποπίπτειν, ἤγουν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ἵστασθαι, ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος καὶ ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων, Harmen. epit. can. sect. 5. tit. 3. Et ante hos omnes Gregorius Thaumaturgus, Ἡ δὲ ὑπόπτωσις ἵνα ἔσωθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἱστάμενος, μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξέρχηται, Greg Thaumat. can. xi. Hi autem ὑποπίπτοντες idcirco dicti videntur, quia priusquam dimitterentur, ὑπέπιπτον, procidebant coram Episcopo, qui & ipse cum populo procidens & statim exurgens, manus iis imponebat. Hoc enim & Sozomenus in occidentalibus præsertim Ecclesiis olim observatum fuisse tradidit, dicens, ἐνθάδε γὰρ ἐκδηλὸς ἐστιν ὁ τόπος τῶν ἐν μετανοίᾳ ὄντων, ἑστᾶσι δὲ κατηφεῖς, καὶ οἷονεὶ πενθοῦντες, ὅταν δὲ συμπληρωθῇ τῆς τοῦ Θεοῦ λειτουργίας, μὴ μετασχόντες ὧν μύσταις θέμις, σὺν οἰμωγῇ καὶ ὀδυρμῷ πρηνεῖς ἐπὶ γῆς ῥίπτουσιν ἑαυτούς, ἀντιπρόσωπος δὲ δακρύων ὁ ἐπίσκοπος προσδραμὼν ὁμοίως ἐπ' ἐδάφους πίπτει σὺν ὀλολυγῇ, καὶ τὸ πᾶν τῆς ἐκκλησίας πλῆθος δακρύων ἐμπίπλαται. τὸ μετὰ τοῦτο δὲ πρῶτος ὁ ἐπίσκοπος ἐξανίσταται, καὶ τοὺς κειμένους ἀνίστησιν· καὶ ᾗ προσῆκεν ὑπὲρ ἡμαρτηκότων μετανοούντων εὐξάμενος ἀπολύει. *Illic enim palam est pœnitentium locus in quo illi stant mœsti, ac veluti lugentes. Peractâ autem Dei liturgiâ, exclusi à communione sacrorum quæ initiatis præberi mos est, cum gemitu ac lamentis pronos se in terram abjiciunt: tum Episcopus cum lachrymis ex adverso occurrens, pariter ipse humi cum ejulatu provolvitur, & universa Ecclesiæ multitudo simul confitens, lachrymis perfunditur. Posthac verò primus exurgit Episcopus, ac prostratos erigit, factaque ut decet precatione, pro peccatoribus pœnitentiam agentibus, eos dimittit.* Sozom. hist. Eccles. l. 7. c. 16. Pœnitentes hic à Sozomeno commemoratos verè ὑποπίπτοντας fuisse nemo ambigat. Siquidem autem hoc nomen ὑπόπτωσις *Substratio*, huic tertio soli pœnitentium gradui attribuatur, apertum exinde redditur, eos solos pœnitentes à Sozomeno indigitari, qui hoc tertio gradu constituti sunt, eosque etiam idcirco peculiari nomine ὑποπίπτοντας dictos esse, quia isti soli coram Episcopo & Ecclesiâ publicè ὑπέπιπτον. Et hic quidem idem videtur gradus pœnitentium, quem D. Cyprianus ἐξομολόγησιν sæpè vocat. Hic enim ad pœnitentem quemlibet Ecclesiæ communioni reconciliandum tria suis temporibus requisita tradidit, pœnitentiam ipsam, exomologesin, & manus impositionem. *Nam cùm in minoribus*, inquit, *peccatis agant peccatores pœnitentiam justo tempore, & secundum disciplinæ ordinem, ad exomologesim veniant, & per manus impositionem*

onem Episcopi & cleri jus communicationis accipiant: Nunc crudo tempore persecutione adhuc perseverante, nondum restitutâ Ecclesiæ ipsius pace ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum; & nondum pœnitentiâ actâ, nondum exomologesi factâ, nondum manu eis ab Episcopo & Clero impositâ, Eucharistia illis datur. Cypr. epist. 10. ad clerum. Et alibi, *Illi contra Evangelii legem, contra vestram quoque honorificam petitionem, ante actam pœnitentiam, ante exomologesin gravissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab Episcopo & clero in pœnitentiam impositam, offerre lapsis pacem, & Eucharistiam dare, id est sanctum Domini corpus profanare, audeant.* Id. epist. 11. ad Martyres & confess. Et rursus, *Nam cùm in minoribus delictis, quæ non in Dominum committuntur, pœnitentia agatur justo tempore, & exomologesis fiat, inspectâ vitâ ejus, qui agit pœnitentiam, nec ad communicationem venire quis possit, nisi prius illi ab Episcopo & clero manus fuerit imposita.* In. epist. 12. ad fratres in plebe. In omnibus hisce D. Cypriani locis observare licet, à peccatoribus olim exactam ab Ecclesiâ fuisse, primò quidem pœnitentiam, deinde exomologesin, quâ etiam factâ ad communicationem non admissi sunt, priusquam Episcopus clericusque manus suas eis imposuissent. Ubi per *pœnitentiam* tam πρόσκλαυσις quàm ἀκρόασις intelligenda videtur: per exomologesin autem ὑπόπτωσις, propterea quòd exomologesis illa, sive publica delictorum in Ecclesiâ confessio, à pœnitentibus humi prostratis coram Episcopo ac clero totaque Ecclesiâ fieri consueta est; atque etiam propterea quòd in D. Cypriani verbis exomologesis perpetuò pœnitentiam sequitur, non minus quam ὑπόπτωσις ἀκρόασιν. Ex eo autem, quòd communicatio eis post exomologesin illicò non indulta est, nec ante manus impositionem ab Episcopo cleroque factam, quæ aliquot dies vel menses deferri potuit, ex eo, inquam, colligimus quartum pœnitentium gradum, σύστασιν nimirum, istis etiam temporibus in usu fuisse: statum enim post exomologesin cum fidelibus in Ecclesiâ consistere poterant, etiamsi communicare eis nondum licuerat; ac proinde tunc temporis verè συνιστάμενοι erant.

VII. Ad ingressum igitur Ecclesiæ sive τοῦ ναοῦ, post ambonem nimirum usque ad exitum Catechumenorum steterunt ὑποπίπτοντες, in reliquâ Ecclesiæ propriè sic dictæ parte orantes stabant fideles, & unà cum iis illi qui quàrto pœnitentium gradu constituti sunt, qui propterea vocantur συνεστῶτες, sive συνιστάμενοι, ut unà cum fidelibus consistentes, nec cum Catechumenis reliquorum instar pœnitentium exeuntes. Gregorius Thaumaturgus, Ἡ σύστασις, ἵνα συνίστηται τοῖς πιστοῖς, καὶ μὴ ἐξέρχηται μετὰ τῶν κατηχουμένων, *Consistentia est, ut cum fidelibus consistat, & cum Catechumenis non egrediatur.* Greg. Thaumat. can. XI. Scholiastes Harmenopuli, Συνεστὼς, ἤγουν τοῖς πιστοῖς συνευχόμενος, τῶν ἁγιασμάτων μήπω ἀξιούμενος, *Consistens, hoc est cum fidelibus orans, sacramentis autem dignus non habitus.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 3. Blastares, Συνιστάμενοι δὲ, οἱ τοῖς πιστοῖς μὲν συνευχόμενοι καὶ συμψάλλοντες, τῶν δὲ ἁγιασμάτων ἀπεχόμενοι μεταλαβεῖν, μέχρις ἂν ἐξανύσωσι τὸν νενομισμένον χρόνον τὸ τέλειον αὐτοῖς τῆς θείας ἐνδέξηται κοινωνίας. *Consistentes autem sunt, qui simul cum fidelibus orant, canuntque, a sacrorum autem sacramentorum participatione abstinentes, donec adveniente secundùm leges illis prescripto tempore, perfectio eos in divinam communionem recipiat.* Blast. in Syntagm. lit. M. Hisce consentiunt Interpretes in præsentem Canonem. Unde constat, quod etiamsi συνιστάμενοι hoc Canone diserte non nominentur, aperte tamen ultimis istis verbis, ... ἔτι χωρὶς προσφορᾶς κοινωνήσει τῷ λαῷ τῶν εὐχῶν indigitentur. Ea enim verba perfectam τῶν συνισταμένων definitionem continent: quemadmodum etiam & illa Synodi Ancyranæ, δύο ἔτη εὐχῆς χωρὶς προσφορᾶς. Syn. Ancyr. can. 24. necnon illa Hincmari Rhemensis, *Quidam jubentur usque ad missam Catechumenorum manere in Ecclesiâ; quidam autem solâ intra Ecclesiam fidelium oratione jungi sacra mysteriorum celebritati, a dominica autem mensa convivio segregari.* Hinc. Rhem. epist. ad Hincm. Laudun. cap. 24. à Justello cit. Συνιστάμενοι itaque unà cum fidelibus communicantibus consistebant; ipsis autem una communicare non licuit.

IX. Ad utrumque Ecclesiæ latus, dextrum & sinistrum, in Ichnographiâ ἔμβολος exhibetur. Nec mirum cuipiam videatur, quod ἔμβολοι ita à nobis, contra ac omnes alii tradiderunt, constituti sint. Iis enim locis à nobis collocantur, propterea quod in Euchologio legimus, quod cum Pontifex sanctam mensam abluisset, ἐξελθὼν δὲ πάλιν ἐκ τοῦ δεξιοῦ μέρους ἔρχεται διὰ τοῦ δεξιοῦ ἐμβόλου εἰς τὸν νάρθηκα, *Rursumque dextra parte bematis egressus per dextrum embolum in Narthecem se confert:* Quæ verba habentur in ordine fieri solito magnâ feriâ quintâ in ablutione sanctæ mensæ: è quibus perspicuum redditur, duplicem fuisse embolum, dextrum & sinistrum, atque etiam utrumque ita collocatum fuisse, ut per eos Pontifex ex Bemate in Narthecem migraret, & quidem ex dextrâ vel sinistrâ bematis portâ, de quibus mox agemus, ac proinde ipsâ Ecclesiâ non peragratâ, utpote in quam non per dextram aut sinistram, sed per sanctas portas transire solitus est. Hoc autem fieri non potuit, nisi ἔμβολοι iis locis, in quibus à nobis repræsentantur, statuti fuissent. Dextri emboli mentio fit etiam in Actis octavæ generalis Synodi, ubi dicitur, τίμιος σταυρὸς ... συνεδρεύσας ... ἐν τῷ δεξιῷ ἐμβόλῳ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Et ea quidem Synodus in uno ex hisce embolis, eoque dextro, celebrata fuisse videtur. Nam in qualibet propemodum Actione Imperator in Synodo præsedisse dicitur, ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ ναοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, *In dextra parte Templi Ecclesiæ magnæ*, (ubi etiam obiter notandum est, τὸν ναὸν ab Ecclesiâ late sumpta distinctum esse.) In ipso itaque ναῷ non celebrata est; sed ἐν δεξιῷ μέρει τοῦ ναοῦ, quod nullibi esse potuit, præterquam ubi dexter ἔμβολος à nobis exhibetur.

X. Ex Ecclesiâ ad Bema jam transeamus. Hoc autem ab illâ tabulatis quibusdam ligneis separatur, quæ vulgo vocantur κιγκλίδες, & καγκελλίδες, A Nicephoro Callisto, τὰ ἱερατικὰ καγκελλίδες, hist. Eccles. l. 12. c. 41. à Cantacuzeno ἱεραὶ καγκελλίδες, à Cyrillo Scythopolitano κάγκελα in vita S. Sabæ: & in vitâ S. Euthymii singulariter κάγκελλον. Vocantur etiam δίκτυα ἀπὸ ξύλου, Euseb. hist. Eccles. l. 10. c. 4. à Germano autem in Mystagogia, κιόνια, & στῆθα. dicit enim, κιόνια ὑπὸ τὰ στῆθα διαχωρίζοντα τὸ βῆμα ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ναοῦ, καὶ ... εἰσὶ τῆς προσευχῆς τόπον δηλοῦντα. appellantur & κιγκλιδωτὰ, vulgo *Cancelli*, à Sozomeno autem Δρύφακτα τοῦ ἱερατείου. Sed observatu dignissima sunt ejus verba. Ἔθος ἦν, inquit, τοῖς βασιλεῦσιν ἐν τῷ ἱερατείῳ ἐκκλησιάζειν, κατ' ἐξοχὴν τῶν ἱερέων τι καὶ ὑπερεχόντων· καταλύσας δὲ ἢ ἀναξίας ἢ τοῦτο συνήθειαν, τέταχε βασιλέα ἐν ἐκκλησίᾳ τόπον, ὃ πρὸ τῶν δρυφάκτων τοῦ ἱερατείου· ὥστε τὸν μὲν λαοῦ τὸν κρατοῦντα τὴν προεδρίαν ἔχειν, αὐτοῦ δὲ τοὺς ἱερέας· προσεδέξατο τὴν δὲ τὴν ἀρίστην παράδοσιν ἐκύρωσεν Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἐκράτησαν, καὶ ἐξ ἐκείνου νῦν φυλαττομένην ὁρῶμεν. *Moris erat, ut Imperatores intra consepta altaris in Ecclesiâ consisterent, honoris causâ à populi multitudine separati. Quod ex assentatione, vel ex disciplinæ corruptione profectum esse Ambrosius animadvertens, locum Imperatori in Ecclesiâ assignavit, ante cancellos altaris: ita ut Imperator quidem plebem, ipsum verò Imperatorem Sacerdotes in Ecclesiâ præcederent. Hanc egregiam ordinationem Imperator Theodosius comprobavit, & successores ejus postea confirmarunt: atque ex eo tempore in hunc usque diem observari eam videmus*, Sozom. hist. Eccles. l. 7. c. 25. Ex his enim verbis finis, ni fallor, tandem imponatur tortuosæ isti quæstioni, quæ doctorum ingenia hucusque exercuit, quidnam nimirum esset soleus ille à recentioribus græcis toties decantatus, & quem in Ecclesiâ usum habuerit? Inter omnes enim convenit, aliquid fuisse in recentiorum præsertim Græcorum Ecclesiis, σωλέαν, σωλαίαν, σωλεῖον atque etiam σολίαν, σωλίαν vel σωλῖον, dictum, idque prope cancellos collocatum fuisse. Consentiunt iidem omnes, hoc Latinum esse vocabulum, & plerique nihil aliud esse quam *solium*, & tamen quidnam esset istud solium se ignorare ingenuè fatentur; nisi quod Jacobus Goar solium Christi per nomen illud designari affirmat. Sed miror nemini de hac re agenti, eorum, quæ supra citantur, Sozomeni verborum in mentem venisse, quibus D. Ambrosius locum Imperatoribus in Ecclesiâ assignasse traditur, ante cancellos altaris. Ubi enim Imperator sedere solitus est *Solium* meritissimo jure nominetur. Ab Ambrosii autem temporibus & deinceps, ut è dictis verbis constat, Imperatoris sedes erat ante cancellos, ubi omnes uno ore concinunt σωλεῖον vel σωλίαν collocatum esse; quod haud dubie itaque ipsum erat Imperatoris solium sive sedes; quod etiam solii instar erectum fuisse, fidem facit Cedrenus dicens, Ἡ τρούλλα τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ῥωγεῖσα ἔπεσε, τόν τε ἄμβωνα, καὶ τὰς σωλέας ἐξ ὀνυχίτου λίθου ὄντας συνέτριψε, καὶ εἰς χοῦν ἀπέδειξεν, *Trulla Sanctæ Dei magna Ecclesiæ fornicata cum esset, lapsu suo ambonem & soleas, qui ex Onychite lapide erant, contrivit, & in pulverem convertit.* Ergo soleas unà cum ambone præ cæteris Ecclesiæ partibus lapsu tunc temporis Trullæ contritus fuit: quod fieri non potuit, nisi ambonis ad instar erectus fuisset. Sed ex onychite etiam erat, ut Imperatoris Majestati magis conveniret; verum aliud etiam in istis Cedreni verbis observari dignum Dicitur enim τὰς σωλέας in plurali: unde constat non unum, sed plures fuisse in istâ Ecclesiâ σωλέας, duos minimum; nimirum solium Imperatoris ante cancellos ad dextrum

trum sanctarum portarum latus; aliud autem in ejus imitationem ad sinistrum collocatum videtur, & Subdiaconis & Lectoribus assignatum. Et hos enim σολέαν suum habuisse, testis est Symeon Thessalonicensis, dicens, ὑποδιακόνους καὶ ἀναγνώστας καθῆσθαι χρὴ ἔξωθεν τοῦ βήματος ἀεὶ εἰς τὸν σολέαν, ὃς δὴ καὶ βῆμα καλεῖται τῶν ἀναγνωστῶν. *Subdiacones & Lectores extra bema sedere convenit, circa soleam, quæ etiam tribunal vocatur Lectorum.* Sym. Thessal. de Sacram. Et Euchologium, ἐξελθόντες δύο διάκονοι ἐκ τοῦ ἁγίου βήματος λαμβάνουσι τὸν χειροτονεῖσθαι μέλλοντα διάκονον, ἑστῶτα ἐν τῷ σολέᾳ. *Duo Diaconi è sancto bemate exeuntes, accipiunt ordinandum Diaconum stantem in soleâ.* Nimirum cum sedes Imperatori ante Cancellos inter sanctam & borealem portam à D. Ambrosio assignata, *Solium* jure nominari obtinuisset, sedem etiam Lectorum adversâ Cancellorum parte, sive inter portam sanctam & Australem, σολαῖον sive σολέαν etiam nuncupari usu venit, quippe quæ ejus ad instar erecta fuit. Soleas autem Lectorum nihil aliud fuisse videtur, quàm locus iste in Ecclesiâ, ex quo illi sacras Scripturas populo recitare consueti sunt.

XI. Porro in ipsis cancellis sive fenestratis partitionibus ingressum quidem, sed non visum prohibentibus, relictæ sunt fores è Nao ad Bema ducentes, quæ dicuntur ἅγιαι πύλαι, & ἅγιαι θύραι, necnon ἅγια θύρα. Euchologium in ordine sacri ministerii, καὶ θυμιάσας κύκλῳ τὰς ἁγίας εἰκόνας, εἰσέρχεται διὰ τῆς ἁγίας θύρας, καὶ θυμιᾷ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, & paucis interjectis, ὁ δὲ ἱερεὺς κλείσας τὰ ἅγια θύρα, ἵσταται ἔνδον τοῦ ἁγίου βήματος. Hæ fores non perpetuò aperiuntur, sed certis tantùm quibusdam temporibus, quæ in Euchologio sic enumerantur, ἰστέον ὅτι τὰ ἅγια θύρα οὐδέποτε ἀνοίγονται, εἰ μὴ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ μεγάλου ἑσπερινοῦ, ὅτε θυμιᾷ μόνον ὁ ἱερεὺς, εἰς τὰς εἰσόδους πάσας, ἤγουν τῆς ἑσπερινῆς, καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου. ὡσαύτως ἀνοίγονται καὶ ἀπὸ τοῦ προσέλθετε, μέχρι συμπληρώσεως τῆς θείας λειτουργίας. *Sciendum sacras fores nunquam aperiri nisi in celebrium vesperarum initio, cum thus adolet Sacerdos, in quocunque solenni introitu, vesperarum videlicet, & Liturgiæ pro sancto Evangelio: Similiter à verbo, Accedite, ad finem usque Liturgiæ, manent apertæ.* Et antiqua quidem obtinuit consuetudo, ut hisce præsertim foribus velum appenderetur, quod in Euchologio vocatur βηλόθυρον, quippe quo dictum est, ὁ δὲ ἱερεὺς εἰσελθὼν ἐν τῷ ἁγίῳ βήματι, καὶ βαλὼν ἐπισυνάγει, ἀνοίξας τὸ βημόθυρον μόνον. Euch. ibid. Sic etiam Manuel Malaxus in Hist. Eccl. Jeremiam Patriarcham in templo παμμακαρίστου inter alia perfecisse asserit, βημόθυρον μέγα, ἐκλεκτὸν, πολλῆς τιμῆς. Sæpius autem, & verius quidem, scribitur βηλόθυρον. Codinus, χρυσῶν δὲ βηλοθύρων ἀναβάθρων κειμένων, Cod de offic. Aul. CP. c. 17. Guilielmus Bibliothecarius in Stephano sexto, *Fecit & in eâdem Basilicâ egregiæ doctoris gentium belothyra quatuor, ex quibus unum auro textum.* Nimirum recentiores Græci vocem latinam, *velum*, suam fecerunt, scribentes eam βῆλον. Suidas, Παραπέτασμα, παραπέτασμα· τὸ λεγόμενον βῆλον. Ex adscititiâ igitur voce βῆλον, *velum*; & propriâ θύρα, compositam hanc efformarunt βηλόθυρον. Scholiastes Aristophanis in Ranas utriusque tam βῆλα quàm βηλόθυρα meminit, dicens, παραπετάσματα τὰς σκηνάς, τὰς νῦν καλουμένας βῆλα ἢ βηλόθυρα. Hujusmodi fuit velum, quod Epiphanius, Anablethæ in foribus Ecclesiæ inveniens, scidit, propterea quòd depictum fuit, *& imaginem quasi Christi vel sancti cujusdam haberet*; ut ipse testatur, in Epistolâ ad Johannem Episcopum Hierosolymitanum, quæ inter D. Hieronymi opera etiamnum extat.

XII. Remotissimus à primo introitu, & sacerrimus omnium in totâ Ecclesiâ locus vocatur Βῆμα, *Tribunal.* Sic quidem appellatur à Balsamone in Syn. Trul. can. 69. dicente Ἀλλὰ καὶ γυναῖκες εἰς τὸ ἅγιον βῆμα. Sic etiam in can. Chalced. 15. Necnon ab ipsâ Synodo Laodicenâ canone 56. ita nominatur, & in Balsamonis & Aristeni in eundem canonem scholiis, & alibi sæpe per totum hoc opus atque etiam in Euchologio, ὁ δὲ ἱερεὺς κλείσας τὰ ἅγια θύρα ἵσταται ἔνδον τοῦ ἁγίου βήματος. Euch. in ord. s. minist. Et sic quidem communiter à Græcis appellatur: appellatur autem & θυσιαστήριον *Altare*, à potiore nimirum illius parte denominatum; idque à Syn. Laod. can. 44. à Synodo Trullanâ ἱερὸν θυσιαστήριον, can. 69. Et alibi in hoc opere in canonibus pariter ac scholiis quam sæpissimè, & sæpius quidem quam ipsum Βῆμα. Sed hæc duo celeberrimæ hujus Ecclesiæ partis nomina promiscuè usurpantur. Unde Theodorus Studita carmina sua in hunc locum composita inscribit quidem εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, in ipsis tamen carminibus voce βῆμα utitur, eleganter canens

Φρικτὸν τὸ βῆμα τοῦτο, καὶ πλῆρες φόβου,
Ναὸς Θεοῦ φρικτὸς, ἁγνοῖς ἄσυλος.
Προσέλθε θεῖος, καὶ μαθήξαις ἄξιος,
Πῦρ γὰρ τὸ θεῖον τοὺς ἀναξίους φλέγει.

Vocatur etiam ἱερατεῖον in Euchologio, & à Sozom. Hist. Eccles. l. 7. c. 25. Et Niceph. Callist. l. 12. c. 41. item ἱλαστήριον, Typicum Sabæ, θυμιᾷ τὴν ἁγίαν τράπεζαν σταυροειδῶς, ὡσαύτως καὶ τὸ ἱλαστήριον ἅπαν. Typh. Sab. c. 5. Appellatur denique & θεῖον ἄδυτον, à Balsamone in Syn. Trull. can. 69. & simpliciter τὰ ἄδυτα à Nicephoro Callisto in loco ante citato. Nec aberraveris, si *sanctum sanctorum* dixeris. Neque enim mulieribus sacratissimum hunc locum ingredi permittitur, Syn. Laod. can. 44. nec Laico cuipiam, neque ipsi Imperatori, nisi quando voluerit Creatori dona offerre, Syn. Trul. can. 69. sed Sacerdotibus, sive sacratis personis solis, Syn. Laod. can. 19. Adeo ut meritò cum Symeone Thessalonicensi dicamus, quòd Templum, ὁ ναὸς τῆς σκηνῆς ἔχει θεωρὰ, ἀλλὰ τὰ μὲν ἱερὰ ἐστὶ, τὰ δὲ λαϊκά. Sym. Thessal. de Templo. Nostris autem proh dolor! diebus, quibus cœlum & terra commisceri videntur, omnes pro libitu sacrum hoc bema ingrediuntur, contra ac à primitivâ Ecclesiâ religiosè constitutum est. Sed miserandam hanc in rebus divinis ἀταξίαν Balsamon etiam suis temporibus admissam observavit, ut rationem ejus se ignorare fatetur, ὅπως ἐν εἰς τὸ θεῖον ἄδυτον τοῦ πανσέπτου ναοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς ἐν τῇ χάλκῃ ἀκωλύτως εἰσέρχεται ὁ βουλόμενος, ἀγνοῶ. Balf. in Syn. Trull. can. 69.

XIII. Quanto Bema in totâ Ecclesiâ, tanto ἡ ἁγία τράπεζα in ipso bemate locos supereminet omnes: quippe quæ sacratissimis omnium mysteriorum peragendis peculiari modo consecratur, & inservit. Nonnunquam sanè in hoc etiam opere θυσιαστήριον *Altare* vocatur, ut Apost. can. 3. Syn. Carthag. can. 10. Sic etiam vocatur à S. Basilio M. Epist. 72. ad Evaisenos. Sæpiùs autem ἱερὰ τράπεζα, ut Syn. Trull. can. 32. & ἁγία τράπεζα à Græcis appellatur. Euchologium, ὁ δὲ διάκονος εἰσελθὼν ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος, θυμιᾷ τὴν ἁγίαν τράπεζαν. Euch. in ord. s. minist. Marcus Hieromonachus, καὶ ὅπως εἰσέρχηται διὰ τῆς προθέσεως, ποιῶν κύκλον μικρὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, Marc. Hier. de dub. typ c. 46. Symeon Thessalonicensis, Εἰσελθόντος δὲ καὶ κύκλῳ τὴν ἱερὰν θυμιῶντος τράπεζαν. Sym. Thes. de templo. Alia exempla passim occurrunt. Nicephorus Callistus etiam τὴν θείαν τράπεζαν vocat, Hist. Eccles. l. 12. c. 41. S. Athanasius, seu quis alius, antiquus sanè scriptor, si non ejusdem ætatis, qui disputationis contra Arium in Concilio Nicæno habitæ autor, τράπεζαν per θυσιαστήριον, tanquam per nomen magis notum, exponit, dicens, προσηνέγκατε τράπεζαν, τουτέστι τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἄρτον ἱεράτικον καὶ ἀθάνατον. Hanc porro sacram, sanctam, divinamve mensam, sive altare, veteres ex lapide constare soliti sunt; cujus rei rationem reddit Symeon Thessalonicensis, dicens, ἀπὸ λίθου δὲ τὸ θυσιαστήριον, ὅτι Χριστὸν εἰκονίζει, ὃς καὶ Πέτρα ὀνόμασται, ὡς θεμέλιον ἡμῶν, καὶ κεφαλὴ γωνίας, καὶ λίθος ἀκρογωνιαῖος, καὶ ὅτι Πέτρα πάλαι ταύτην ἐμιμεῖτο τὴν τράπεζαν, ἡ τὸν πάλαι ποτίζουσα Ἰσραήλ, *E lapide autem est altare, quia Christum refert, qui etiam petra nominatur, tanquam fundamentum nostrum, & caput anguli, & lapis angularis: & quia petra, quæ olim Israelem potavit, hujus mensæ imago fuit.* Sym. Thes. de Templo. Adhæc sustentata est olim hæc ἁγία τράπεζα nonnunquam ab arâ suppositâ, vel una lapide excitatâ, vel à pluribus coagmentatâ: sæpiùs autem ab unâ pluribusve (plerumque quatuor) columnis, ut ex officio in dedicatione templi usurpari solito colligere est, quo dictum legimus, οἱ μὲν κίονες βαστάζουσι τὴν τράπεζαν εἰς τὸν ἡτοιμασμένον διὰ τοῦ ἐδάφους ὡσεὶ τάφον, μεταξὺ δὲ πρὸς ἀνατολὰς κειμένου· εἰ δὲ βωμὸς ἀνέχει ταύτην, εἴτε μονόλιθος, εἴτε συντεθειμένος ἐκ πολλῶν λίθων εἰς τὴν γενομένην παρὰ τοῦ τεχνίτου θήκην ἐν τῷ μέσῳ τοῦ βωμοῦ κατὰ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸ σύνθρονον, *Et columnæ quidem in preparato velut sepulchro mensam sustentant, in solo, columnarum videlicet interstitio ad Orientem vergente. Sin autem illam fulcit ara, sive unico lapide excitata, sive pluribus coagmentata in facto ab Artifice loculo, in aræ medio, ad illam ejus partem, quæ recta synthronon respicit.* Et mox postea, ταῦτα δὲ γίνεται πάντα τῆς τραπέζης ὑπὸ κιόνων ἢ κίονος ἑνὸς βασταζομένης, *Hæc autem cuncta fiunt, cum pluribus vel unâ solâ columnâ mensa sustentatur.* De quatuor columnis disertè meminit Germanus Constantinopolitanus,

politanus, dicens, οἱ ἅγιοι πατέρες, ὡς οὐρανὸν τὸν, τὸ ἐπάνωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης ἱερὸν ἀπετύπωσαν. ὡς ὅλην δὲ γῆν ὁρίζοντα τὸ ὑπὸ τεσσάρων κιόνων, τοῦ λεγομένου κιβωρίου, περικλειόμενον ἢ περιγραφόμενον ἱερὸν ἔδαφος, *Sancti Patres fornicem, qui supra sacram mensam est, tanquam cœlum efficiunt: Quod à quatuor autem columnis ejus (quod ciborium appellatur) conclusum est sacrum solum & circumscriptum, ut totam terram præfiniunt.* Germ. in mystag. Et quidem sanctam hanc mensam proximo saltem post illud, quo habita est præsens Nicææ Synodus, sæculo columnis sustentari in usu fuisse, testis est Synesius, qui in Catastasi miseram pentapoleos calamitatem non minus eleganti quam lugubri oratione describens, ait, Περιφύσομαι τῶν κιόνων τῶν ἱερῶν, αἳ τὴν ἄσυλον ἀπὸ γῆς ἀνέχουσι τράπεζαν, ἐκεῖ καὶ ζῶν καθεδοῦμαι, καὶ ἀποθανὼν κείσομαι, *Sacratas amplectar columnas, quæ incontaminatam à terrà mensam sustinent; illic ego & sedebo vivus, & mortuus jacebo.* Synes. in Catast. Has itaque columnas sacram mensam sustentantes, rudi, ut aiunt, minervâ, & quo in plano licuit modo, in Ichnographiâ repræsentamus. Et insuper crucem ei apposuimus; sine quâ nullum unquam in quavis fere Ecclesiâ, Græcâ præsertim, per multa retro sæcula erectum altare legitur; etiamsi nullam antiquam Synodum id constituisse meminerim.

XIV. A tergo altaris, in ipso bematis sinu, collocatus in Ichnographiâ exhibetur θρόνος, viz. τοῦ ἀρχιερέως. In quo nimirum ipse Episcopus sedet, isque solus sedere potest. De hoc plura diximus in annotationibus ad can. Apost. 59. ubi in Balsamonis scholiis dicitur, quód τοὺς ἐπισκόπους ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ καθέδρας ἀφ' ὕψους ἵδρυνται. Videsis quæ ad ea verba commentati sumus. Hic insuper observatum velim, ad utrumque Episcopalis illius throni latus, Sacerdotibus etiam suum σύνθρονον constitutum esse; sub quo tamen nomine ipse quoque θρόνος plerumque comprehenditur, adeo ut σύνθρονον tam ipsam Episcopi sedem, quam Sacerdotum subsellia significet; quo sensu in Euchologio sæpissimè usurpatur, ut in ritu ordinandi Episcopi, Εἶτα ὁ χειροτονηθεὶς ἀσπάζεται τὸν χειροτονήσαντα, καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι, καὶ τῆς συνόδου ἁπάσης πληρωθείσης ἀνέρχονται εἰς τὸ σύνθρονον, ubi etiam videre est, totam Episcoporum Synodum ordinationi Episcopi congregatam εἰς τὸ σύνθρονον ascendisse. Et Sacerdotes autem ἐν τῷ συνθρόνῳ consedisse, è plurimis Euchologii locis patet, suffragantibus Balsamone in can. Apost. 58. & Blastare in lit. Δ. c. 7. & ut alios taceam, Symeone Thessalonicensi, dicente, Καθίσας δὲ τῷ συνθρόνῳ τὸν Χριστὸν ἀπομιμούμενος, συνέδρους ἔχει καὶ τοὺς συνεπισκόπους καὶ ἱερεῖς μιμουμένους τοὺς ἀποστόλους, *In sacro verò synthrono sedens Episcopus Christum imitatus, consessores habet Coepiscopos & Sacerdotes, qui Apostolos imitantur.* Sym. Thessal. de templo. Et de hoc quidem consessu intelligendus est Syn. Laod. canon 56. quo cautum est, ne Presbyteri ante Episcopi introitum ἐν τῷ βήματι sedeant. Hoc enim σύνθρονον ibi indigitari exinde liquet, quod ἐν τῷ βήματι esse dicitur: quod propterea ἱερὸν σύνθρονον nonnunquam vocatur, ut ab alio consessu in Ecclesiâ sive ναῷ distinguatur. Et hæc quidem omnia (quod summâ observatione dignum est) quæ hucusque in bemate descripsimus, in Ecclesiâ Pentapolitanâ olim extitisse, ex Synesii ipsius verbis abundè constat; dicit enim, Βαδιοῦμαι γὰρ πρῶτον ἐπὶ τὸν νεὼν τοῦ Θεοῦ, κυκλώσομαι τὸ θυσιαστήριον· δάκρυσι βρέξω τὸ τιμαλφέστατον ἔδαφος. οὐκ ἀποστήσομαι πρὶν θύραν ἐκείνην καὶ θρόνον ἐκεῖνον ἀσπάσασθαι. ὦ ποσάκις θεοκλυτήσω τε, καὶ μεταστραφήσομαι, ὦ ποσάκις τοῖς κιγκλίσι τὼ χεῖρε προσάξομαι; *Primùm enim ad Dei templum accedam, tum altare circumibo; pretiosissimum pavimentum lachrymis pertundam. Non priùs abscedam, quàm januam illam thronumque illum osculatus fuero. O quoties Dei fidem appellabo, ac vultum convertam? O quoties cancellis manus injiciam?* Synes. in Catastasi. Egregia sane verba, quibus quicquid ferè ad bema pertinet, commemoratur, θύρα sive *sancta Porta*, illuc ducens, κιγκλίδες, *Cancelli*, θυσιαστήριον, *altare*, & ipse quoque Pontificis *thronus*. Unde, ea omnia, ibi commemorata, ipsius quoque Synesii diebus usu publico & communi recepta fuisse palam est.

XV. Duo alia adhuc supersunt loca bemati adjuncta, Διακονικὸν, & Πρόθεσις, de quibus breviter agendum est. Et διακονικὸν quidem ad dextram Pontificis in throno sedentis, & occidentem respicientis collocatur, πρόθεσις ad sinistram. Unde & pars ista Ecclesiæ, qua διακονικὸν statuitur, δεξιὸν μέρος, & βόρειον κλίτος vocatur; quâ πρόθεσις, ἀριστερὸν μέρος, & νότιον κλίτος. Et quidem βορείου κλίτους, & δεξιοῦ μέρους passim in Euchologio mentio occurrit: ut ἐξέρχεται ἅμα τῷ ἱερεῖ διὰ τοῦ βορείου κλίτους, *Egreditur* [*ex bemate*] *unà cum Sacerdote per boreale latus*, in ord. S. minist. Et in lyturgiâ Chrysostomi, ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας τραπέζης ποιοῦσι προσκυνήματα τρία, εἶτα λαβὼν ὁ ἱερεὺς τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, δίδωσι τῷ διακόνῳ, καὶ οὕτως ἐξελθόντες διὰ τοῦ πλαγίου τοῦ βορείου μέρους ἔρχονται εἰς τὸν συνήθη τόπον. *Sacerdos & Diaconus ante sanctam mensam tres adorationes faciunt: Tum vero Sacerdos acceptum sanctum Evangelium tradit Diacono, atque ita per portam Septentrionalis partis egressi, ad consuetum locum veniunt.* E quibus simul perspicuum redditur, in dictâ Septentrionali parte portam etiam fuisse ex bemate, ubi sancta mensa, ducentem. Quandoquidem autem Bema perpetuò ad Orientalem Ecclesiæ partem extructum est, & Episcopus in eo sedet respiciens Occidentem, hic Septentrionem ad dextram, & austrum ad sinistram, semper habeat necesse est; quo factum ut δεξιὸν μέρος idem significet, quod βόρειον κλίτος, & ἀριστερὸν μέρος, idem quod νότιον κλίτος. Secundum hæc ad dextram sive Septentrionalem Bematis partem collocatum est in Ichnographiâ Διακονικὸν, ut colligimus ex Symeone Thessalonicensi, qui de Episcopo consecrando verba faciens, ait, Ἀπὸ τοῦ διακονικοῦ ἐξάγεται, καὶ προηγουμένου αὐτοῦ διακόνου, ὁδηγούντων δύο πρεσβυτέρων, διὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ σωλέως, ἄχρι τοῦ βήματος, *Educitur ille ex Diaconico, & præeunte eum Diacono, & duobus Presbyteris deducentibus, per dextram templi partem & soleam usque ad Bema.* Sym. Thess. de Sacram. E diaconico igitur per dextram Templi partem, & per soleam (quam etiam dextrâ Templi parte ante cancellos collocatam esse, antè observavimus) ad ipsum Bema educitur, nimirum è diaconico in dextrum ἔμβολον, uti a nobis describitur, & sic statim per portam ibi relictam, in ipsum templum, & sic tandem per soleam, & sanctas portas in ipsum Bema. Idem confirmatur ex ipso Euchologio, quo in ordine fieri solito in ablutione altaris, dicitur, Κατέρχεται ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης ἐν τῷ μητατωρίῳ, ἤγουν τῷ διακονικῷ, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἐκ τοῦ μέρους τοῦ δεξιοῦ, καὶ γίνεται ἔκπλυσις τῆς ἁγίας τραπέζης, *Descendit sanctissimus Patriarcha in mesatorium, sive Diaconicum, & egreditur in sanctum altare sive bema dextra parte, & facta est sanctæ mensæ ablutio.* In verbis Symeonis Thessalonicensis ante citatis Episcopus descendit ex Diaconico per dextram partem templi in bema, in his autem ex ipso Diaconico in bema directè itur, idque dextra bematis parte; ubi igitur in Ichnographiâ janua rectè exhibetur. Ex Euchologii autem verbis constat etiam Διακονικὸν dici nonnunquam μητατώριον: unde à Cedreno vocatur & μιτατώριον; dicit enim in Leone Basilii Macedonis filio, Διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ὁ Πατριάρχης τῆς ἐκκλησίας εἰσέρχεσθαι ἐκώλυε τὸν βασιλέα, ὅθεν διὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους διήρχετο εἰς τὸ μιτατώριον, *ob hanc itaque causam Imperatori Patriarcha introitu templi interdicebat: quamobrem per dextram partem in mitatorium intrabat*: & infra, τοῦ δὲ βασιλέως δημοσίαν πρόοδον ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ποιουμένου, καὶ τῷ μιτατωρίῳ εἰσελθόντος, καὶ ἐν ᾧ ηὔχετο τόπῳ, *Imperatore publicè in magnam Ecclesiam progrediente, & in mitatorium veniente, quo etiam loco precabatur.* Cedr. in Leon. Etiamsi itaque Imperatori nec Ecclesiam nedum bema ingredi licuerit, per dextram tamen templi partem (hoc est per dextrum ἔμβολον) in mitatorium sive Diaconicum se contulit, ibique precatus est. Unde palam fit Diaconicum, tam ab ipso bemate quàm ab Ecclesiâ propriè dictâ, sejunctum esse, uti etiam à nobis describitur. Sed dicet aliquis, cuinam igitur usui inservit hoc Diaconicum? hîc, fateor, in diversum tendunt doctorum sententiæ; quod tamen satis mirari nequeo, cum ex ipso nomine constet, locum istum Diaconis assignatum esse: At quorsum Diaconis, nisi ut muneribus suis in eo fungantur? nimirum ut sacra vestimenta atque vasa, quibus in mysteriis celebrandis opus est, ibi reponant. Hoc etiam ex eo adstruitur, quod in diversis Liturgiarum editionibus διακονικὸν & σκευοφυλάκιον promiscuè tanquam synonyma usurpentur. Et de hujusmodi proculdubio Diaconico, quicquid alii in contrarium prodiderunt, intelligendus est Synodi Laodicenæ canon 21. quo statutum est, ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτας ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ, καὶ ἅπτεσθαι τῶν ἱερῶν σκευῶν, *Quòd non oportet ministros locum habere in Diaconico, & sacra vasa tangere.* Quibus ultimis verbis priorum ratio redditur: idcirco nimirum in Diaconico locum habere non debent, quòd sacra vasa ibi reposita iis tangere non licet. Hinc Dionysius Exiguus canonem istum de secretario interpretatur, eum sic inscribens, *Quòd Subdiaconi à Diaconico, id est, à Secretario sint remoti.* Et Concilium Agathense, eundem quasi canonem explicans renovansque, decrevit, *Quoniam non oportet insacratos ministros licentiam habere in Secretarium, quod Græci Diaconicon appellant, ingredi,*

&

& contingere vasa Dominica. Concil. Agath. can. 66. Hæc autem ipsissima sunt verba, quibus Isidorus Mercator dictum Laodicenæ Synodi canonem Latinè vertit; nisi quod hic pro *Diaconon*, rectius legit Diaconicon. Secretarium autem idem fuit, quod nos Diaconicon esse diximus, quo videlicet vestes & vasa sacra reponebantur. Et sic usurpatur à Fortunato lib. 1. de vita S. Radegundis Reginæ, dicente, *Intrans Secretarium monachæ veste induitur.* Et à Beda, ubi ait, *Sepultus verò est* Gregorius *corpore in Ecclesiâ beati Petri Apostoli, ante Secretarium die quarto iduum Martiarum.* Bed. hist. gent. Angl. l. 2. c. 1. ubi Rex Aluredus *Secretarium* Saxonicè interpretatur husel portice q. d. *Eucharistiæ Porticum*, sic enim vocarunt Saxones locum, quo Eucharistiæ utensilia reponi solent: quem Anglicè vocamus **the Vestry**, à Latinâ voce *Vestiarium*, quâ etiam D. Augustinus utitur, dicens, *Et sicut pascimini ex uno cellario, sic induimini ex uno vestiario.* August. Epist. 109. ad sanctimon. A recentioribus Latinis vulgo nuncupatur *Sacristia*, in quâ, quæ res juxta Ecclesiæ Romanæ usum reponendæ sunt, à Concilio Mediolanensi quarto sigillatim enumerantur.

XVI. Ad australem denique partem Bematis, in Ichnographiâ collocavimus Πρόθεσιν. Eam enim, contra ac alii senserunt, locum esse ab ipso bemate distinctum, non minus quam Διακονικὸν, evidenter colligitur ex his Liturgiæ S. Chrysostomi verbis, Καὶ εὐλογῶν τὸν λαὸν, εἰσέρχεται μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν, εἰ οὐκ ἔστι διάκονος, εἰσέρχεται ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν πρόθεσιν, καὶ μεταλαμβάνει τὸ ὑπολειφθὲν ἐν τῷ ἁγίῳ ποτηρίῳ μετὰ προσοχῆς καὶ εὐλαβείας, καὶ ἀποπλύνει τὸ ἅγιον ποτήριον τρὶς, καὶ ὁρᾷ μὴ μείνῃ τὸ λεγόμενον μαργαρίτης, *Et benedicens populum, ingreditur bema. Post dimissionem autem, si non est Diaconus, ingreditur in prothesin Sacerdos, & quod residuum est in sancto calice cum attentione & devotione consumit, & ter sanctum calicem abluit, & attendit ne remaneat particula aliqua, margarita vocata.* Sacerdos igitur ingressus est prothesin, idque ex ipso bemate, unde non modo constat prothesin à bemate separatam esse, verumetiam aditum patuisse à bemate ad prothesin ducentem; quemadmodum à nobis describitur: immo quidem ex ipso nao in bema per prothesin nonnunquam itur. Marcus Hieromonachus hoc confirmat, dicens, Καὶ θυμιᾷ τὸ ἕτερον, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ περιερχόμενος μέχρι τῶν βασιλικῶν πυλῶν, ποιῶν καὶ ἐν τῷ αὐτῷ, ὥσπερ καὶ εἰς τὸ ἕτερον. εἶθ' οὕτως ἐξέρχεται διὰ τῆς βορείου πυλῶνος, θυμιῶν κἀκεῖσε πάντας, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ ναῷ, πληρώσας δὲ τὸ θυμιᾶν καὶ μέλλων εἰσιέναι ἐν τῷ ναῷ, χαράττει σταυρὸν ἔμπροσθεν τῶν βασιλικῶν πυλῶν ὁμοίως καὶ εἰς τὸν ὀμφαλὸν, ἤγουν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, καὶ εἰς τὰ ἄλλα θύρια ὁμοίως· προσθυμιῶν πάλιν τὸν προεστῶτα ἐν τῷ εἰσιέναι, καὶ οὕτως εἰσέρχεται διὰ τῆς προθέσεως ποιῶν πάλιν σταυρὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, *Et alterum incensat incipiens à sanctis portis, & procedens usque ad Basilicas portas, idipsum in eo faciens, quod altero. Postea egreditur per borealem portam incensans ibidem omnes, quemadmodum etiam in templo. Cum incensandi autem finem fecerit, & ingressurus sit in templum, crucem designat ante basilicas portas, similiter & in umbelico sive medio templi, atque etiam ad alias portas similiter. Cum ingressurus autem est bema, incensat rursus præsidentem, & sic per prothesin ingreditur, faciens de novo crucem in sanctâ mensâ.* Marc. Hierom. de dub Typ. cap. 46. Ex templo itaque in Bema per prothesin ingressus est, nimirum διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, ubi aditus propterea à nobis in Ichnographia relinquitur, quo primo ex templo in embolum, & deinde ex embolo in prothesin, & sic ultimo ex prothesi in bema ingressus fiat. Porro in hoc loco Sacerdos, aut Diaconus quod reliquum est in sancto Calice, postquam omnes fideles communicaverint, ebibit; ut è verbis Liturgiæ S. Chrysostomi ante laudatis constat: hic etiam Diaconus sanctum discum deponit, priusquam populo distribuitur; ut ex eadem Liturgiâ discimus, dicente, Εἶτα λαβὼν τὸν ἅγιον δίσκον τίθησιν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ διακόνου καὶ ὁ διάκονος λαβὼν αὐτὸν μετ' εὐλαβείας, θεωρῶν ἔξω πρὸς τὴν θύραν, μηδὲν λέγων ἀπέρχεται εἰς τὴν πρόθεσιν καὶ ἀποτίθησιν αὐτόν. *Accipiens deinde sanctum discum ponit eum super caput Diaconi, & Diaconus suscipiens ipsum cum veneratione respiciens extra versus januam, nihil loquens, in prothesin abit, & ipsum deponit.* Atque etiam ex Symeone Thessalonicensi, dicente, ὅτι πάντως τῶν ἱερῶν δώρων ἐν τῇ προθέσει ἀποτίθεσθαι. Sym. Thessal. de Templo. Hic etiam Sacerdotes & Diaconi ante Eucharistiæ consecrationem manus suas lavant. Liturgia S. Chrysostomi, Εἶτα ἀπελθόντες εἰς τὴν πρόθεσιν νίπτουσι τὰς χεῖρας. Hic denique sacra præparantur; ut ex eadem Liturgiâ constat. Hunc locum Latini *Oblationarium* vocârunt; unde in Ordine Romano legimus, *In quo Archidiaconus suscipit oblatas Pontificis de oblationario, id est, Prothesi, & dat Pontifici.* Et quidem aliquis hujusmodi locus, prothesis olim dictus, & oblationarium, ad unam bematis partem, non minus quam διακονικὸν sive vestiarium ad alteram, in nostris etiamnum Ecclesiis, celebrioribus præsertim, collocari solet: quas etiam ad veterum, uti à nobis descriptæ sunt ac delineatæ, formam extructas esse, cuivis eas, cum iis quæ hucusque commentati sumus, conferenti, patebit.

ὑποπεσοῦνται. Quid propriè sit ὑπόπτωσις in antecedentibus annotationibus fusè explicuimus. Hic autem vox ista latè sumitur pro omni pœna pœnitentibus impositâ, usque dum ad communionem recipiantur: adeo ut ὑποπεσοῦνται hic idem significat, quod ἀφορίζονται. Quo quidem sensu autor Epitomes canonum eâ voce sæpius utitur. Unde ubi Patres Nicæni in proximo canone dicunt, δέκα ἔτη ὑποπιπτέτωσαν, in epitome ejusdem canonis vis istorum verborum exprimitur per ἀφορίζονται.

In Can. XII.

Καὶ ἀποθέμενοι τὰς ζώνας. Hic ἀποθέσθαι τὰς ζώνας, idem est, quod *militiæ renunciare*, hæc autem loquendi formula exinde orta est, quod cum quis in militiam conscriptus, milesque factus fuit, cingulum, sive zona, quâ cingebatur, ei data est: unde Julianus nullos in exercitum suum Christianos admittere statuens, *Militiæ cingulum non dari, nisi immolantibus jubet*, ut tradidit Ruffinus, Hist. Eccles. l. 1. c. 32. quo etiam usu venit, ut ζώννυσθαι idem sit atque ἐνδῦναι τὰ ὅπλα *arma induere*, ut scribit Cælius Rhodeginus, l. 22. c. 19. ut & ζώννυσθαι idem quod ὁπλίζεσθαι, ut scribit Eustathius in Homerum, ubi eo sensu sæpe usurpatur, ut Iliad. Λ. initio;

> Ἀτρείδης δ' ἐβόησεν, ἰδὲ ζώννυσθαι ἄνωγεν
>
> Ἀργείους, ἐν δ' αὐτὸς ἐδύσατο νώροπα χαλκόν.
>
> *Atrides autem clamavit, atque armari jussit*
>
> *Græcos, & ipse induit splendidum ferrum.*

Et odyss. Ω.

> Ὅτε κέν ποτ' ἀποφθιμένου βασιλῆος
>
> Ζώννυνταί τε νέοι, καὶ ἐπεντύνονται ἄεθλα.
>
> *Quando autem mortuo Rege*
>
> *Armanturque juvenes, & parant certamina.*

Sic etiam tam Hesychius, quam Suidas ζώννυσθαι exponit per καθοπλίζεσθαι. Et in politicis etiam legibus, *Cingi*, idem sonat, quod in militum numeros referri & armari, ubi dicitur, *Filius-familias equestri militiâ exornatus, & in comitatu principum retentus, cingi confestim jussus, testamentum de castrensi peculio facere potest.* l. 43. ff. De testamento militis. Ut igitur Zonâ cingitur, qui in militum delectum recipitur, & operam militarem navare aggreditur, sic etiam qui à militiâ recedit, ἀποθέσθαι τὴν ζώνην, *Zonam deponere*, meritò dicatur. Unde vetus interpres ζώνας hoc loco *baltea* rectè vertit, & Dionysius Exiguus *Militiæ Cingulum*.

κατορθῶσαι ἀναστρατεύσασθαι. In primis ad præcedentem canonem annotationibus observatum est, Licinium Imperatorem, paulò ante præsentem Synodum Nicææ celebratam, gravissimis Christianos persecutionibus exagitâsse. De hujus tyrannide Patres Nicæni in dicto præcedente canone disertè meminerunt, eam isti condendo materiam sibi præbuisse indigitantes. Eandem autem & præsenti sanciendo canoni occasionem dedisse exinde liquet, quòd hic, æque ac illic, de lapsis agatur: illic nimirum de omnibus in genere, qui sponte suâ & sine necessitate tunc temporis lapsi sunt; hic autem de militibus speciatim, qui cingula semel deposita resumpserant; hoc est, qui militiæ primo renunciaverant, & eandem postmodum sub eodem tyranno receperant. Quandoquidem autem hæc observatio hunc canonem egregiè illustrabit, eumque à perversis aliorum commentariis perspicuè vindicabit, rem ab ipsâ origine repetemus, ut cognitâ canonis occasione, ipsissimus ejus sensus simul innotescat.

Licinius itaque, quo in Christianos odio flagrabat, inter alia edictum edidit, quo cautum fuit, ut nemo militum honore militiæ suæ frueretur, nisi qui dæmonibus sacrificaret: ut testatur Eusebius, qui eodem tempore claruit, dicens, *Εἶτα τοὺς κατὰ πόλιν στρατιώτας ἐκκρίνεσθαι καὶ ἀποβάλλεσθαι τοῦ τῆς τιμῆς ἀξιώματος, εἰ μὴ τοῖς δαίμοσι θύειν αἱροῖντο, προστάττει, Posthac cunctos in urbibus militantes, nisi dæmonibus sacrificare mallent, exauctorari, & honore militiæ spoliari jubet.* Euseb. Hist. Eccles. l. 10. c. 8. Quod idem & alibi fusius sic repetit, *ὡς δ' οὐκ εἶχεν οὐδ' ἐν τούτῳ πειθαρχοῦντας, γυμνῇ λοιπὸν τῇ κεφαλῇ, τοὺς κατὰ πόλιν στρατιώτας, ἡγεμονικῶν ταγμάτων ἀποβάλλεσθαι, εἰ μὴ τοῖς δαίμοσιν αἱροῖντο θύειν, προστάττει, Verùm cum nec in hoc sibi illos obsequi videret, nudo deinde capite decrevit, ut qui in urbibus erant milites, nisi dæmonibus sacrificare mallent, à præsidialibus ordinibus removerentur.* Id. de vitâ Constant. l. 1. c. 54. Henricus Valesius in annotationibus ad priorem locum observat duplicem fuisse apud Romanos militiam, alteram Castrensem seu legionariam; alteram civilem, Cohortalem etiam dictam in Codice Theodosii: eos autem, qui in hanc cohortalem militiam adscripti erant, vulgo à Latinis offic[illegible], seu apparitores vocari, à Græcis autem communi vocabulo *στρατιῶται*; istos autem *στρατιώτας κατὰ πόλιν*, ab Eusebio commemoratos, eosdem esse, quos Themistius orat. 17. *ἀστικοὺς στρατιώτας* vocat, Apparitores nimirum sive Officiales, qui sub præsidibus & præfectis prætorio fiscalia tributa exigebant; non autem eos qui à Castrensi seu legionariâ militiâ erant. Sed vereor, ut hæc distinctio in supra laudatis Eusebii locis admittatur. Licinius enim proculdubiò non eos solos, qui in cohortali, verumetiam qui in Castrensi militiâ, ad honores & dignitates evecti sunt, exauctorari jussit. Quod etiam ex eventu patet. Vi enim istius edicti, quicunque militari aliquâ dignitate decorati sunt, eâdem exciderunt. Cùm enim Constantinus postea libertatem iis ad dignitates suas redeundi indulgeret, de militaribus dignitatibus in genere nullâ adhibitâ distinctione meminit. Sic enim idem Eusebius, *οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐγκεκοσμημένοις μὲν ἐπὶ στρατιωτικῆς ἀξίας πρότερον, ταύτης δὲ διὰ τὴν ἀπηνῆ καὶ ἄδικον πρόφασιν ἐκπεπτωκόσιν, ὅτι τὸ γινώσκειν τὸν Θεὸν τὸ κρεῖττον ὡμολογηκότες, προτετιμήκασι ἧς εἶχον ἀξίας, αἵρεσιν ὧν βούλοιντο, ἢ στρατευθῆναι ἐφ' ὅπερ ἦσαν σχήματος μένειν, ἢ μετ' ἀξιώσεως ἐντίμου ἐλευθέραν ἄγειν σχολήν. Illis præterea, qui militaribus olim dignitatibus decorati, crudeli quodam atque iniquo prætextu iis exciderunt; ideo scilicet, quod cultum Dei profitentes, dignitati suæ anteponerent; liberum sit eligere, utrum malint militiam repetentes in eodem, quo prius fuerant, statu permanere, an cum honesta missione liberè agere.* Euseb. de vitâ Constant. l. 2. c. 33. Et clarius adhuc Sozomenus, qui hoc Constantini edictum sic breviter exprimit, *τοῖς δὲ στρατείας τινὸς ἀφαιρεθεῖσιν, ἐν γνώμῃ εἶναι, ἢ ἐφ' ὅπερ ἦσαν σχήματος εἶναι, ἢ μετ' ἀξιώσεως ἐντίμου ἐλευθέραν ἄγειν σχολήν. Quibus verò ordo cujuslibet militiæ ademptus est, liberum iis reliquit, ut vel pristinum locum recuperarent, vel cum honestâ missione otio liberali fruerentur.* Sozom. Hist. Eccles. l. 1. c. 1. Non igitur in civili solâ, sed in qualibet militiâ ad dignitatem promoti, à Licinio depositi, & à Constantino restituti sunt. Etiamsi autem post emissum Licinii edictum plures militaribus suis dignitatibus spoliari maluerint, quàm dæmonibus sacrificare: nonnulli tamen, ut videtur, easdem postea pecuniâ & beneficiis recuperare conati sunt. Contra quos propterea Patres Nicæni præsentem canonem ediderunt, decennalem ab iis pœnitentiam exigentes, etiam post triennium in auditione transactum. Nec quidem immeritò. Cum isti enim cingula priùs deposuissent, Christum dignitatibus suis præferentes, postea autem reversi, militiam suam rursus assecuti essent, & dignitates suas vice versâ Christo præposuissent, ipsis etiam dæmonibus potiùs sacrificare, quàm dignitatibus spoliari eligentes: rationi pariter atque religioni summè consentaneum fuit, ut diutiùs in pœnitentiâ versarentur, quo se firmiores esse atque constantiores quàm antea demonstrarent. Neque etiam atrocius in sese facinus admittere potuerant, quàm, cùm Christianam religionem priùs professi essent, militares suas dignitates ipsi Christo apertè coram paganis anteponendo, quo nihil à religione remotius, nihil Christo injuriosius effingi potuit, aut perpetrari; adeo ut, si vel prima veræ religionis rudimenta ritè imbibissent, cum Marcello Centurione sane dixissent, *Si talis est conditio militantium, ut diis & Imperatoribus sacra facere compellantur; Ecce projicio vitem, & cingulum, renuncio signis & militare recuso.* apud Baron. ad an. 298. Hoc argumentum fusius idcirco prosecuti sumus, quia Scultetus in medul. Patr. p. 419. & nescio quot alii, toto Patrum horum Nicænorum choro sibi sapientiores visi, ex ipso hoc canone sacratissimo huic Concilio errorem inferre non erubuerunt; ex eo nimirum, quod militiam à Patribus hic condemnatam esse somniarunt, quod quidem sanctissimis hisce Patribus nunquam in mentem venit. Militiam enim in genere nequaquam improbant; sed ab iis tantum, qui militares suas dignitates ipsi Christo prætulerunt, & cum illis semel depositi fuissent, dæmonibus potius sacrificare, quàm eas non recuperare maluerant, pœnitentiam summo jure requirunt, tempusque in eâ transigendum definiunt. Hoc ex ipsâ canonis hujus constituendi occasione, uti ostensum est, abundè constat. Etiamsi enim Licinii persecutio, in hoc æque ac in præcedenti canone non commemoretur; ex eo tamen, quod in præcedenti Patres disertè asserant, se de iis, qui sub Licinii tyrannide lapsi sunt, loqui, eandem & in hoc canone intelligendam esse necessario consequitur; in quo sc. æque ac in eo de lapsis agunt: usque adeo ut vetus canonum interpres Latinus præcedentem & præsentem in unum canonem conjungat; idque sub hoc titulo, *De his, qui prævaricati sunt præter necessitatem, aut præter ablationem facultatum, aut pericula, aut tale aliquid, quòd factum est sub Tyran. Diocl.* Diocletiano nimirum pro Licinio male posito; & quidem in titulo, unde in ipso canone omittitur. Verùm & hinc saltem efficitur, dicto interpreti visum esse, eandem tyrannidem ambobus hisce sanciendis canonibus occasionem dedisse. Istud autem & ex ipso præterea canone confirmetur, in quo militia tacitè approbatur. Non enim eos condemnat, qui militant; sed eos solos, qui, cum cingula Christi causâ deposuissent, eadem rursus pecuniâ assequerentur. Quod si militia absolutè sumpta Patribus hisce improbata fuisset, eos qui cingula prius receperant, non minus quam qui eadem adempta repetierant, condemnâssent. Nihil autem de primâ cingulorum acceptione, sive militiæ susceptione loquuntur; quam proinde non tantum non condemnâsse, sed & approbâsse censendi sunt. Hinc autem colligere est, quantum veræ horum canonum interpretationi conducit, ipsam eos constituendi occasionem perspectam habere, quâ antehac incognitâ, tot docti viri in tantum errorem prolapsi sunt, dum Patres Nicænos in præsenti canone erroris insimularent. Quo etiam factum est, ut Josephus Ægyptius hunc canonem metaphoricè interpretetur, de abstinentiâ videlicet à mundo, & ad eundem reditu. Sic enim canonem inscribit,

فصل من زهد في الدنيا وخلاها وترهب ورجع
بدالة وقلع الرهبانية ورجع في الدنيا

De eo, qui abstinentiam à mundo professus est, eique renunciavit, & monachus factus est; postea autem retrorsum religiosam vitam relinquit, & ad mundum redit. Cui titulo totam etiam paraphrasin suam accommodat. Et ab istâ quidem præsentis canonis expositione, nec ipse Johannes Scholasticus sive Antiochenus multum abhorruisse videtur; quippe qui in titulo 35. qui inscribitur, *Περὶ τῶν μοναχῶν καὶ μοναζουσῶν ἀθετούντων τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ σχήματος, De monachis & monialibus professionem religiosæ vitæ irritam facientibus*, hunc canonem inter alios & quidem primo in loco citat. Hanc autem metaphoricam interpretationem merito appellavimus. Patres enim nihil hic de monachis vel monialibus statuerunt; sed tantum de militibus. Quæ autem hic constituta sunt, per metaphoram quidem, sed longè petitam, iis applicentur. Ut enim milites, qui, ne dæmonibus sacrificarent, cingula deposuerunt, & postea ea requisiverant, ab hoc; sic monachi & moniales, qui mundo renunciârunt, & ad eum postea redierunt ab aliis canonibus puniuntur; ab hoc autem nequaquam.

ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ φιλανθρωπότερον. Hinc summa Episcoporum dignitas elucescit: utpote quorum in potestate situm est, idque celeberrimæ hujus generalis Synodi autoritate, etiam inflictas delinquentibus pœnas remittere, vel diminuere; quod quidem majus est, quàm quod ulli politici judices sibi vendicare possunt. Hi enim in sententiâ quidem ferendâ, in levioribus delictis lenitate, in gravioribus benignitate, ut loquuntur Jurisconsulti, uti possunt, nam *Judex posteaquam semel sententiam dixit, postea judex esse desinit: Et hoc jure utimur, ut judex, qui semel vel pluris vel minoris condemnavit, ampliùs corrigere sententiam suam non possit; semel enim male seu benè officio functus est*, l. 55. ff. *de re judicata & de effectu sententiarum*, &c. vid. & l. 2. c. *de sententiis ex periculo recitandis.* Pœnas igitur minuere non judex, sed solum Princeps potest, l. 27. ff. *de pœnis.* Imo

quidem

quidem, etiamsi de rei innocentiâ postea certior sit factus, οὔτε γὰρ ὁ κατακρίνας ὡς αἴτιόν τινα ὁ δικαστὴς ἐλευθεροῦν ἀναίτιον ἐφευρεθέντα· οὔτε γάρ τις τὴν οἰκείαν ψῆφον ἀνακαλεῖται κἂν χρηματικὴ εἴη, *Judex enim, qui aliquem condemnavit tanquam sontem, liberare insontem compertum non potest. Neque enim quispiam sententiam suam revocat, etiamsi pecuniaria sit.* Basilic. l. 60. tit 50. c. 1. Hoc autem Episcopis licet; quod iis speciale esse, Photius doctè observavit, qui cum dixisset, leges civiles Episcopo, videnti pœnitentiam clerici, qui alea ludit, aut spectaculis se immiscent, potestatem facere ut pœnam minuat, & antequam statutum tempus completum sit, ipsum sacro ministerio restituat, addit, τοῦτο δὲ ἀεὶ ἐπισκόπων ἴδιόν ἐστι, Phot. nomoc. tit. 9. cap. 39. ubi etiam fuse ostendit, hoc publicis judicibus illicitum esse. Idem autem Episcopis confirmavit etiam Synodus Ancyrana can. 5.

In Can. XIII.

Περὶ τῶν ἐξοδευόντων. Cùm Patres Nicæni duobus Canonibus proxime antecedentibus de iis, qui grassante Licinii persecutione lapsi sunt, egissent, & istis quidem duodecim, his autem tredecim annorum pœnitentiam transigendam definiissent, injecta est iis cogitatio, vel fortitan quæstio, ab aliquo ibi congregato proposita, quid faciendum sit, si quem ante completum istud pœnitentiæ tempus mortem obire contigerit? respondent itaque, statuuntque hoc Canone, antiquam & Canonicam legem adhuc observandam esse; ut si quis ex istis pœnitentibus animam egerit, & vita excessurus fuerit, viatico sive Eucharistiâ non privetur. Vox autem ista ἐφόδιον viaticum, peculiaris est Eucharistiæ moribundis datæ, eos nempe longo itinere ad cœlum faciendo corroboranti. Ut hoc autem etiam pœnitentibus morti vicinis concedatur, statutum est à Concilio Ancyrano can. 6. necnon à Concilio Carthaginensi quarto, *Pœnitentes, qui in infirmitate sunt, viaticum accipiant.* can. 77. Sic etiam Aurelianense secundum, *De his, qui in pœnitentiâ positi vitâ excesserunt, placuit nullum communione vacuum debere dimitti* Conc. Aurel. 2. c. 12. Arausicanum primum, *Qui recedunt de corpore, pœnitentiâ acceptâ, placuit sine reconciliatoriâ manus impositione eos communicare, quod morientis sufficit consolationi, secundum definitiones Patrum, qui hujusmodi communionem congruenter Viaticum nominaverunt.* Concil. Arausic. 1. can. 3. Et quidem post celebratam hanc Nicææ Synodum, etiamsi pœnitentia per totum vitæ delinquentis decursum transigenda sæpiùs constituta sit, cautè tamen perpetuò provisum est, ut animam agentibus communio non denegetur; sed hoc viaticum omnibus decessuris indulgeatur. Sic statuit S. Basilius can. 73. Concilium Toletanum primum, *Si qua vidua Episcopi, aut Diaconi maritum acceperit, nullus Clericus, nulla religiosa cum eâ convivium sumat, nunquam communicet: morienti tantum ei sacramentum subveniat.* Concil. Tol. 1. can. 18. “Mulier autem non admittatur “ad communionem, nisi marito defuncto egerit pœnitentiam; “si autem vivente eo secesserit, & pœnituerit, nullo modo, “nisi vitâ deficiens, accipiat communionem, ibid. c. 19. Carthaginense quartum, “Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum sacerdos venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent “testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam; & si continuò creditur moriturus, reconcilietur per “manus impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia. Concil. Carth. 4. c. 76. Toletanum xi, “Qui pœnitentiam in mortis agit periculo, non diutinè à reconciliationis gratiâ differendus est; sed si præcincto mortis “urgeatur periculo, pœnitentiâ per manus impositionem “acceptâ, statim ei reconciliatio adhibenda est, ne prius “humanis rebus æger abscedat, quam donum reconciliationis “accipiat. Tolet. xi. c. 12. Vide & Concil. Valentini sub Damaso can. 3. Agathense, “Viaticum tamen omnibus “in morte positis non est negandum. Concil. Agath. can. 15.

Ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται. Ex his verbis constat, patres Nicænos nihil hic de novo constituisse, sed veterem quandam de hâc re legem renovasse, & suâ demum autoritate Posteritati confirmatam tradidisse. Et hoc quidem à Concilio Ancyrano, ante hoc Nicænum habito, statutum est, περὶ ἑκουσίων φόνων ὑποπιπτέτωσαν μέν, τοῦ δὲ τελείου ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου καταξιούσθωσαν. Syn. Ancyr. can. 23. Et Concilium Arelatense primum decrevit, *De his, qui falso accusant fratres suos, placuit eos usque ad exitum non communicare*; Arel. 1. c. 14. In ipso igitur exitu iis communione non interdicit, sed tantum usque ad exitum. Sed neuter horum Canonum iste παλαιὸς νόμος esse potest, a patribus Nicænis hic commemoratus; namque ambo hæc Concilia paulo ante Nicænum celebrata sunt. Quocirca παλαιὸς iste νόμος altius petendus est: ubi tamen figendus sit difficillimum est determinare. Hoc saltem pro comperto habemus, multis ante hoc Concilium annis sacramentum pœnitentibus morituris dari solitum fuisse: & quidem Dionysius Alexandrinus, qui ipsius Cypriani diebus, centum ferè annis ante sacrum hoc conventum claruit, aperte fatetur se hoc Presbyteris suis in mandatis dedisse, ut pœnitentibus ultimum trahentibus spiritum venia, ac proinde Eucharistia etiam, indulgeretur. In Epistola enim ad Fabium Antiochenum scripta Serapionem quendam senem, in persecutione lapsum tradit veniam & communionem ab Ecclesia sæpe postulasse, sed nunquam admissum fuisse usque quo animam efflaturus erat, cum autem se Deo anteactæ vitæ rationem illico redditurum esse persentiscebat, puerum protinus ad se vocatum mittebat, unum ex Presbyteris accersitum; contigit autem, ut Presbyter, ad quem se puer conferebat, tunc temporis ægrotaret, qui nihilominus exiguam Eucharistiæ partem in os senis infundendam mittebat, vel ut ipsa se habent Dionysii verba, ἔδραμεν ὁ παῖς ἐπὶ τὸν πρεσβύτερον, νὺξ δ' ἦν, κἀκεῖνος ἠσθένει· ἀφικέσθαι μὲν οὖν οὐκ ἠδυνήθη. ἐντολῆς δὲ ὑπ' ἐμοῦ δεδομένης τοὺς ἀπαλλαττομένους τοῦ βίου, εἰ δέοιντο, καὶ μάλιστα εἰ καὶ πρότερον ἱκετεύσαντες τύχοιεν, ἀφίεσθαι, ἵνα εὐέλπιδες ἀπαλλάττωνται· βραχὺ τῆς εὐχαριστίας ἐπέδωκεν τῷ παιδαρίῳ, ἀποβρέξαι κελεύσας, καὶ τῷ πρεσβύτῃ κατὰ τοῦ στόματος ἐπιστάξαι. *Puer ad Presbyterum cucurrit; jam nox erat; Presbyter autem ægrotabat, proindeque venire non potuit. Sed quoniam in mandatis dederam, ut morituris, si peterent, & maxime si antea suppliciter postulassent, venia indulgeretur, quo bonæ spei pleni ex hac vitâ migrarent: exiguam Eucharistiæ partem puero tradidit, jubens ut in aquâ intinctam seni in os instillaret.* Dionys. Alex. epist. ad Fab. apud Euseb. hist. Eccles. l. 6. c. 44 In his verbis observatum velim primo quidem sub veniæ tunc temporis indultæ nomine etiam Eucharistiam comprehensum esse, Presbyter enim in mandatis ab Episcopo suo Dionysio acceperat, pœnitentes morituros illud exposcentes ἀφίεσθαι *absolvere*, sive *veniam iis indulgere*; hic autem & Eucharistiam ad eum misit, quod ei non licitum fuisset, nisi sub voce ἀφίεσθαι ei injunctum esset: & deinde hoc à Dionysio Alexandrino mandatum fuisse, ut Eucharistia pœnitentibus extremum profusuris habitum indulgeretur. Utrum ipse primus hoc statuerit incertum est; certissimum autem ex ipsis verbis, eum statuisse. Idem verò, & iisdem etiam diebus, à Concilio quodam Romæ, sede istâ tunc temporis vacante, post mortem Fabiani habito constitutum est; ut constat ex Epistolâ cleri Romani ad Cyprianum scripta, ubi hæc habentur, *Cujus temperamenti moderamen nos hic tenere quærentes, diu, & quidem multi, & quidem cum quibusdam Episcopis vicinis nobis, & appropinquantibus, & quos ex aliis provinciis longe positis persecutionis istius ardor ejecerat, ante constitutionem Episcopi nihil innovandum putavimus; sed lapsorum curam mediocriter temperandam esse credimus: ut interim, dum Episcopus dari à Deo nobis sustinetur, in suspenso eorum, qui moras possunt dilationis sustinere, causa teneatur. Eorum autem, quorum vita sua finem urgens exitus dilationem non potest ferre, actâ pœnitentiâ, & professâ frequenter suorum detestatione factorum, si lachrymis, si gemitibus, si fletibus dolentis & verè pœnitentis animi signa prodiderint, cum spes vivendi secundùm hominem nulla substiterit, ita demum cautè & sollicitè subveniri.* Cyprian. epist. 31. & in aliâ itidem Epistolâ, ejusdem cleri Romani ad clerum Carthaginensem conscriptâ, legimus, *Et alia, quæ incumbunt nobis, etiam ipsa subdidimus, ut si, qui in hanc tentationem inciderunt, cœperint apprehendi infirmitate, & agant pœnitentiam facti sui, & desiderent communionem, utique subveniri iis debet.* ibid. Epist. 3. Unde palam est, tale aliquod Romæ tunc temporis obtinuisse statutum, quo lapsi pœnitentes & lethali morbo correpti communionem sibi concessam haberent. Nullum autem hujusmodi decretum Carthagine istis diebus vel observatum fuisse, vel constitutum, ex ipsis D. Cypriani Epistolis colligere licet, ille enim ad clerum suum scribit, eos solos lapsos, diem obeuntes, ad pacem recipiendos esse, qui libellos a martyribus acceperunt, & eorum prærogativâ apud Deum adjuvari possunt, epist. 13. & 14. Et nec in hoc se legem dare, aut autorem temerè constituere asserit, epist. 15. ad cler. Rom. ubi etiam pleniorem hujus rei disceptationem ad majorem Episcoporum conventum reservandam esse dicit: adeo ut nihil certius esse potest, quam legem in præsenti Canone com-

memoratam, D. Cypriano, cum istas Epistolas scriberet, prorsus incognitam esse. Et, ni fallor, ultra ejus ætatem deduci nequit; quâ lapsorum causæ summo vigore discuti cœperunt. Hujusmodi autem legem duobus locis iis temporibus editam fuisse, è supradictis patet, Romæ videlicet, & Alexandriæ; illic quidem à Clero; hic ab Episcopo Dionysio: quam propterea utroque in loco ab istis usque ad præsentis Concilii tempora observatam fuisse, plusquam verisimile est. Hanc igitur παλαιὸν καὶ κανονικὸν νόμον patres hîc appellant, & sic demum autoritate corroborant; quoniam ut videtur, plurimis in locis nondum recepta fuit. Sanè Concilium Elibritanum, viginti plus minus annis ante hoc Nicænum habitum, communionem etiam in fine sive exitu vitæ quàm plurimis peccatoribus denegandam decrevit. "Placuit, ut quicunque post fidem baptismi salutaris, adultâ "ætate, ad templum idoli idololatraturus accesserit, & fecerit "quod est crimen capitale, nec in fine eum ad communionem "suscipere, Concil. Elib. c. 1. Si quis maleficio interficiat alterum, eo quod sine idololatriâ perficere scelus non potuit, "nec in fine impertiendam illi esse communionem, ibid can. "6. Si quis fortè fidelis post lapsum mœchiæ, post tempora constituta, actâ pœnitentiâ denuò fuerit fornicatus, "placuit eum nec in fine habere communionem, ibid. can. 7. vide & can. 2. 3. 8. &c. In Hispaniâ igitur contraria adhuc sententia prævaluit, ubi communio nonnullis pœnitentibus in extremo etiam halitu præcisa est. Innocentius primus, Episcopus Romanus, in epistolâ ad Exuperium Tholosanum ambas hasce sententias sive leges commemoravit, & utriusque rationem non contemnendam reddidit. Verba ejus, ut hisce rebus explicandis quamplurimum conducentia, tota transcribemus. "Et hoc quæsitum est, inquit, quid de "his observare oporteat, qui post baptismum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti in extremo fine vitæ "suæ pœnitentiam simul & reconciliationem communionis "exposcant: De his observatio prior durior, posterior interveniente misericordiâ inclinatior est. Nam consuetudo "prior tenuit, ut concederetur iis pœnitentia, sed communio negaretur. Nam cùm illis temporibus crebræ persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret à lapsu, meritò negata communio est concessâ pœnitentiâ, ne totum "penitùs negaretur, & duriorem remissionem fecit temporis "ratio. Sed postquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis "reddidit, jam terrore depulso communionem dari abeuntibus placuit, & propter Domini misericordiam, quasi "viaticum profecturis; ne Novatiani hæretici, negantis veniam, asperitatem & duritiam subsequi videamur. Tribuetur igitur cum pœnitentiâ extrema communio, ut "homines hujusmodi vel in supremis suis, permittente salvatore nostro, perpetuo exitio vindicentur. Innocent. 1. epist. 3. ad Exup. cap. 2. Hîc, ut videre est, Innocentius duas commemorat observationes, quarum prior pœnitentiam sine communione, posterior communionem unà cum pœnitentiâ lapsis in extremo vitæ fine indulsit; per priorem nonnulli Concilii Elibritani decreta eum indigitasse opinantur; quod nobis nequicquam visum est: ista enim decreta Hispaniæ tantum observata leguntur. Et præterea Elibritani isti Canones peccatoribus ibi commemoratis, non tantum ad extremam metam, sed & per totum vitæ curriculum communionem denegandam edicunt: Innocentius autem de iis solis loquitur, qui in extremo fine vitæ suæ pœnitentiam & reconciliationem communionis simul deposcunt; ac proinde ad antiquiora respexisse tempora videtur, cum nimirum (ut ipse subdit) crebræ persecutiones essent; ad Cypriani nimirum, vel iis etiam priora tempora, quibus severior viguit Ecclesiæ disciplina, quâ fideles à lapsu melius coercerentur. Per posteriorem observationem præsentem haud dubiè Canonem intellexit. Hoc exinde liquet, quod extremam istam Communionem *viaticum* vocet; quemadmodum hîc appellatur: atque etiam quod eam post pacem Ecclesiæ redditam sancitam fuisse asserat. Et quidem post editum hunc Canonem, posterior ista observatio, in eo confirmata, quâ viaticum nemini morituro illud exposcenti denegatur, ab eo usque tempore ubique & perpetuo recepta est, & quâ par est religione usitata usque adeo, ut Episcopis olim in more positum fuerit, Presbyteris suis in mandatis dare, ut nemo, quod fieri potest, sine viatico suo hinc migraret. Cujus rei egregium habemus exemplum in doctissimo illo pientissimoque Ptolemaidis Episcopo Synesio, qui hæc de seipso nobis tradidit, ταῦτα ἂν ἐμαυτῷ ξυνειδὼς, εἰ προσπελάσειε Λαμπωνιανῷ τὸ χρεὼν, καὶ ἡ κυρία παρείη ἡμέρα, πᾶσιν ἐφῆκα τοῖς τότε παρατυχοῦσι πρεσβυτέροις, κοινωνίας αὐτῷ μεταδιδόναι· μηδεὶς γὰρ τοὐμοῦ μέρους δέσμιος ἴτω. "Tantulum hoc ergo mihi sumpsi, si Lamponiano (Ecclesiâ "segregato) fatalis necessitas immaneret, & præstituta "mortis dies adesse videretur, tum omnibus, qui eo tempore "interessent, Presbyteris concessi, eum communionis participem facere. Nullus enim, quantum in me erat, Ecclesiasticis vinculis obstrictus morietur. Synes. epist. 67. ad Theophilum.

Εἰ δὲ ἀπογνωσθεὶς καὶ κοινωνίας πάλιν τυχών. In Johannis Antiocheni collectione Canonum πάλιν hîc non legitur: & post τυχὼν additur καὶ προσφορᾶς μετασχὼν, Joh. Antioch. coll. can. tit. 18. quæ verba vetus etiam interpres legit, vertitque & *oblatione percepta* can. 12. necnon Dionysius Exiguus, qui transtulit, *oblationisque particeps factus*.

Μετὰ τῶν κοινωνούντων τῆς εὐχῆς μόνης ἔστω. verbum ἔστω, quod hîc in fine, in Joh. Antioch. collectione tit. 18. initio horum verborum collocatur, quibus etiam alia adduntur, hîc desiderata nimirum, ἄχρις ἂν πληρώσῃ ὁ ὁρισθεὶς ὑπὸ τῆς μεγάλης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου χρόνος, *quousque adimpleatur tempus a magno & universali Concilio definitum*. Hæc autem, nec à veteri interprete, nec à Dionysio Exiguo, nec ab Isidoro Mercatore leguntur: sed Balsamon ea legisse videtur, eo quod constitutum hîc asserat, eum qui post receptam communionem convalescit, sacramenta non assequi, εἰ μὴ πληρωθῇ πάντως ὁ τεταγμένος χρόνος τῆς ἐπιτιμίας. Et quidem, etiamsi lecta non essent, necessario tamen intelligenda sunt. Sacramenta enim tunc temporis recepta, nulli esse possunt pœnitentibus impedimento, quo minus post elapsum pœnitentiæ tempus ad communionem admittantur.

Πᾶς πιστός. Hîc erratum in Aristeni scholia irrepsisse nemo ambigat. Canon enim, non de fidelibus, sed tantum de lapsis, & pœnitentiam in exitu vitæ agentibus loquitur. Et præterea πᾶς πιστὸς, *omnes fideles* etiam sanitati restituti sacramentorum participes erunt; contra ac hîc asseritur: quod itaque codici MS. quo usi sumus, potius quam ipsi Aristeno attribuendum est. Neque enim hæc tam obvia Aristenum latere potuerunt.

In Can. XIV.

Περὶ τῶν κατηχουμένων. Huic etiam sanciendo Canoni Licinii tyrannis sive persecutio occasionem præbuit. Cum enim nonnulli fideles, idque sicà sponte, nullâ cogente necessitate tunc temporis lapsi fuerint, ut ex can. xi. constat, non mirum est Catechumenos in idololatriam præcipites abiisse, quippe qui nondum in Christianâ religione confirmati sunt, in quos nihilo secius lapsos animadverteretur necesse erat. Catechumeni autem adhuc pagani erant; qui tamen de Christianæ religionis veritate certiores facti, se quoque Christianos fieri, & sacro baptismate a peccatis suis ablui cupiebant. Hoc autem iis conferri non potuit, priusquam primis saltem religionis istius elementis κατηχοῦνται, hoc est, initiati sunt, & sufficienter instructi; qui proinde à prima ipsorum conversione usque ad baptismum κατηχούμενοι appellati sunt: propterea quod totum istud tempus ἐν τῷ κατηχεῖν, in erudiendis iis & admonendis absumptum est. Horum duo fuisse genera ex hoc ipso Canone demonstrari potest, alios nimirum ἀκροωμένους fuisse, alios εὐχομένους. Hîc enim decernitur, ut siquis Catechumenus lapsus sit, tribus ille annis sit inter ἀκροωμένους *Audientes*, postea autem εὐχέσθω oret cum Catechumenis, viz. orantibus, qui etiam γονυκλίνοντες *genu flectentes* vocantur à Concilio Neocæsariensi can. 5. In quem Canonem omnes scholiastes, Balsamon, Zonaras, & Aristenus, hanc Catechumenorum in duas classes distributionem agnoscunt, & explicant. Nonnullos enim observant Catechumenos nuper accessisse, ac proinde imperfectiores esse; qui propterea κατηχούμενοι ἀκροώμενοι, *Catechumeni audientes* meritò appellentur, quibus nihil amplius quam audire permissum est; alios autem jampridem accessisse, ac proinde perfectiores evasisse, & baptismo aptiores: qui idcirco orationem, quæ fit super Catechumenos, expectabant, & dum ea recitaretur, genua flectebant, nec Ecclesiâ priùs exibant, quàm a Diacono, οἱ κατηχούμενοι προέλθετε, pronunciatum est; Quos propterea εὐχομένους jure nuncupemus, quibus nempe solis εὔχεσθαι in Ecclesiâ licuit. Hisce suffragatur & Matthæus Blastares, atque etiam Scholiastes Harmenopuli: dicens, Δύο τῶν κατηχουμένων εἰσὶ τάξεις· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν εἰσὶ τελειότεροι· οἱ δὲ τῶν ἀκροωμένων οἱ ἀτελέστεροι. Schol. Harmen. epit. can.

can. sect. 5 tit. 3. De audientibus Catechumenis in antiquioribus etiam patribus frequens occurrit mentio. Tertullianus, "Nemo ergo sibi aduletur, quia inter auditorum tyrocinia "deputatur, quasi eo etiam nunc sibi delinquere liceat. Et mox postea, "An alius est intinctus Christus, alius audientibus? Tertul. de pœnitentia cap. 6. Cyprianus, "Audientibus etiam, si qui fuerint, periculo præventi, & in exitu "constituti, vigilantia vestra non desit: Implorantibus divinam gratiam misericordia Domini non denegetur. Cypr. epist. 13. ad Clerum. Et alibi, "Optatum inter lectores "doctorem Audientium constituimus. Id. Epist. 24. ad Cler. Ubi etiam observare licet Catechistam vocatum *Audientium* doctorem, quales insignes olim claruerunt Alexandriæ, Origines, Pantænus, Clemens, & Dionysius. D. Ambrosius hos *Audientes* simpliciter *Catechumenos* vocat; genuflectentes autem, sive perfectiores, *Competentes* appellat. "Sequenti, inquit, die, erat autem dominica, post lectiones atque tractatum, dimissis Catechumenis, symbolum "aliquibus competentibus in baptisteriis tradebam basilicæ, Ambros. l. 5. epist. 33. Et hoc quidem à Concilio Agathensi statutum est, "Symbolum etiam placuit ab omnibus Ecclesiis unâ die, id est, ante octo dies dominicæ resurrectionis, "publicè in Ecclesiâ Competentibus prædicari. Concil. Agath. can. 13. De Competentibus meminit etiam D. Augustinus, "Deinde ut à me baptizaretur admonitus, jam "factum esse respondit: cui rursus ille, qui cum eo loquebatur; vade, inquit, vere baptizare; nam illud in visione vidisti: post ista convaluit, perrexit Hipponem; "pascha jam appropinquabat. Dedit nomen inter alios "competentes, pariter cum plurimis incognitus nobis, nec "ille mihi visionem, nec cuiquam conservorum indicare "curavit, baptizatus est. Aug. de curâ pro mortuis gerendâ, cap. 12. E quibus etiam verbis clarissimè constat, quinam propriè dicti sunt competentes: isti nimirum Catechumeni, qui in articulis fidei satis instructi baptismum petebant: unde & nomen istud sortiti sunt; ut idem doctissimus pater alibi docuit, dicens, "An usque adeo dissimulamus à sensibus nostris, ut vel nosipsos non recordemur, "quàm fuerimus attenti atque solliciti, quid nobis præciperent, à quibus catechizabamur, cum fontis illius sacramenta peteremus, atque ab hoc competentes etiam vocaremur. Id. de fide & operibus cap. 6. Eandem vocis hujus etymologiam Isidorus etiam tradidit, dicens. "Competens "vocatur, qui post instructionem fidei competit gratiam "Christi; unde & à petendo competens vocatur. Isidor. Orig. l. 7. cap. 14. Et alibi supradictam Catechumenorum distinctionem planissimè tradit. "Post Catechumenos, *inquiens*, "secundus competentium gradus est. Competentes autem "sunt, qui jam post doctrinam fidei ad gratiam Christi "percipiendam festinant, ideoque appellantur Competentes, id est, gratiam Christi petentes. Nam Catechumeni tantum audiunt, necdum petunt. Sunt enim quasi "hospites & vicini fidelium; de foris audiunt mysteria, "audiunt gratiam, sed adhuc non appellantur fideles. Competentes autem jam petunt, jam accipiunt, jam "catechizantur, id est, imbuuntur instructione sacramentorum. Id. de Eccles. offic. l. 2. c. 22. Hic enim aperte distinguit inter Catechumenos audientes, & competentes; quos etiam distinctos à reliquis gradu constitutos asserit. His inter se collatis, perspicuum redditur, quid sibi vellent Patres Nicæni in præsenti Canone ab iis edito; cujus summa huc redit: quod si quis Catechumenus durante Licinii persecutione lapsus sit, tres annos cum imperfectioribus Catechumenis verbum dei audiat; sed nec cum perfectioribus Catechumenis oret, nedum baptismi sacramentum petat, quousque dicti tres anni elapsi fuerint. Etiamsi autem Catechumenorum alii perfectiores fuerint, alii imperfectiores; omnes tamen eodem in Ecclesiâ, vel potius Narthece, loco simul stare consueti sunt, ad magnas nimirum portas: ibi enim erat στάσις τῶν κατηχουμένων, uti observatum est in annotationibus ad undecimum præsentis Concilii Canonem, quod insuper etiam ex eo hic confirmetur, quod Dionysius Areopagita, vel quicunque demum autor fuit Ecclesiasticæ Hierarchiæ, dicat, Ἡ μὲν ἔν ἐχάτη τῶν κατηχουμένων ἀποτετάκται τάξις. οἱ γὰρ ἀμύητοι πάσης ἱεραρχικῆς τελετῆς, οὐδὲ τῆς κατ' αὐτὸν ἀνατέκτων θεογενεσίας ὑπάρξεν. *Ac postremus quidem ordo Catechumenis tributus est. Aditus enim eis ad omne id, quod in Hierarchiâ perficitur, præclusus est; neque secundum divinam parturitionem subsistentiam sanctam consecuti sunt.* Eccles. Hierarch. c. 7. unde Maximus observavit, ὅτι κατηχούμενοι ἔχατοι εἰσι, *Catechumeni postremi sunt*, nimirum quòd omnium eorum quibus permissum est in Ecclesiam latè sumptam ingredi, ultimi fuerint, steterintque Catechumeni, utpote sacro baptismo nondum initiati. Hoc autem ab ipso etiam Origene indigitatum videtur, dicente, Καὶ ἐπεὶ ἴδοι ἐν τῷ τῆς κυριακῆς ἐκκλησίας ἀθροίσματι ἀσθενεῖς τινας ἐπιστάντας τῇ πλήθει αὐτῆς, οἵτινες καὶ περὶ τὰς πύλας τῆς ἱερῆς ... τοὺς κατηχουμένους ..., &c. Orig. in Mat. cap. 15. Hic enim Catechumenos, etiam tunc dicerum, μετὰ τῶν ..., & insuper περὶ τὰς πύλας τῆς ἐκκλησίας, *ad fores Ecclesiæ*, collocatos videre est.

Περὶ τῶν κατηχουμένων καὶ ἐκπεσόντων. Johannes Antiochenus Coll. can. tit. 35. legit περὶ τῶν ἐν ἀποπτώσει κατηχουμένων. Sic etiam vetus interpres can 13. legisse videtur, qui vertit *De Catechumenis lapsis*. Et Dionysius Exiguus Canonem hunc inscribit quidem, *De Catechumenis lapsis*; sed in ipso Canone de lapsis non meminit, sed tantum de Catechumenis. Isidorus Mercator, *De Catechumenis, qui lapsi sunt*. Unde liquet, particulam καὶ saltem in textu nostro superfluam esse.

In Can. XV.

Ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν. Hanc disciplinam; quâ Episcopi, Clericique, in ea quâ constituti sunt, Ecclesiâ permanere tenentur, veteres Christiani religiosè admodum observarunt. Damasus in confessione fidei ad Paulinum Episcopum Thessalonicensem missa, τοὺς δὲ, inquit, ἀπὸ ἐκκλησιῶν εἰς ἑτέρας ἐκκλησίας μεταβάντας ἄχρι τοσούτου ἀπὸ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας ἀλλοτρίους ἔχομεν, ἄχρις ἂν ἐπὶ τὰς αὐτὰς ἐπανέλθωσι τὰς πόλεις, ἐν αἷς πρῶτον ἐχειροτονήθησαν. Ἐὰν δὲ τις ἄλλος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταβάντος ἐν τόπῳ τοῦ ζῶντος χειροτονηθῇ, ἄχρι τοσούτου σχολάσει ἀπὸ τῆς ἱερατικῆς ἀξίας ὁ τὴν ἰδίαν πόλιν καταλιπὼν, ἄχρις ἂν ὁ διαδεξάμενος αὐτὸν ἀναπαύσηται ἐν κυρίῳ. *Eos autem, qui ab Ecclesiis suis ad alias se transtulerint, usque eo sint à nostrâ communione alieni, quoad ipsas ad urbes reverterint, in quibus primo ordinati sunt. Quod si quis in alterius locum, qui sedem mutavit, cooptatus sit, tantisper à sacerdotali dignitate vacet ille, qui civitatem propriam deseruit, donec, qui ei successit, in domino obdormierit.* Dam. apud Theodoret. hist. Eccles. l. 5. c. 11. Et ante eum Julius, Romanus itidem Episcopus, in Epistolâ ad Orientales, Eusebianis exprobat, quod ἀπὸ πόλεις εἰς πόλιν μεταπηδῶσιν ἐπίσκοποι διαβαίνειν. apud Athanas. apol. 2. Ipse autem Eusebius, Cæsareæ Episcopus, thronum Antiochenum à clero populoque sibi oblatum recusavit, idque eo nomine, quod ab unâ ad aliam migrare civitatem Canonibus contrarium esset; & ob id à Constantino magno commendatur. Euseb. de vita Constant. l. 3. c. 61. D. Hieronymus de præsenti etiam hujus Concilii decreto meminit, dicens, *In Nicænâ Synodo à Patribus decretum, ne de aliâ in aliam Ecclesiam Episcopus transferatur.* Hieron. epist ad Oceanum. Nonnunquam autem si Ecclesiæ utilitas illud postulaverit, Episcoporum translationes superiorum autoritate permissæ sunt: de qua re videsis quæ diximus in annotationibus ad Apost. can 14. Et quidem Heraclius Imperator peculiarem edidit novellam de Clericorum translationibus, quas fieri permittit, sed non sine consensu atque approbatione Patriarchæ Constantinopolitani. Inscriptio summam novellæ continens sic se habet, Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι τινὰ ... ἐκκλησιῶν, εἰ μὴ ... ὄντα, ... τελείως, ἢ ... τῇ βασιλίδι ταύτῃ ... τῆς ἐννοίας αὐτοῦ, χωρὶς ... τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου ... χειροτονηθῆναι, ἢ ... ἀξιοῦσθαι εἰς ... ἢ ξενοῦσθαι, ἢ μοναστεῖν, ἢ ἑτέρας τινὰς ... ἐκκλησίας ... Extat novella in Juris Græco-Romano lib. 2. p. 83.

Ἢ ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ πρεσβύτερος ἐγκεκριμένος. In Johannis Antiocheni collectione, tit. 12. ... additur ὁ διάκονος, & rectius quidem; sic enim & Dionysius exiguus, *Cui fuit Episcopus, aut Presbiter, aut Diaconus ordinatus*: & ante eum vetus interpres, (can. 14.) *Cujus Episcopus, aut Presbiter, aut Diaconus fuerat ordinatus.* Diaconos autem hic comprehensos esse ex ipso etiam Canone constat, quo constituitur, ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον.

Ἀπὸ τῶν Σασίμων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Sasima urbs fuit, sive potiùs oppidum, Cappadociæ, inter Cæsaream & Tyana situm, & Archiepiscopo Cæsariensi subjectum. Cum autem Basilius Magnus, Archiepiscopalem istam sedem tenens, oppidis nonnullis spoliatus fuisset, hoc, Sasima dictum, in Episcopatum primus evexit, primumque in eo constituit Episcopum Gregorium Nazianzenum hic & ubique κατ' ἐξοχὴν

XXXX

ἐξαίρω Theologum cognominatum; qui Episcopatum sibi oblatum, primo quidem respuit, privatam publicæ vitæ præferens, atque etiam quod ipsum oppidum, cui præfectus esset, sibi perincomodum existimaret; quale autem fuit, Gregorius Presbyter in vitâ Gregorii hujusce Nazianzeni descripsit, dicens, πρὸς δὲ καὶ τὸ χεῖον, τὰ Σάσιμα λέγω, ἃ ἐκ αὐτῷ ἀπενεμήθη, οἷα ζάλης τε καὶ ἀστικῶν θορύβων πεπληρωμένον. Λεωφόρε γὰρ βασιλικῆς μέσον κείμενον, καὶ τι δημοσίου δρόμου ἔχον τὰ ἱππο-στάσια, πολλὴν μὲν ἀνίαν φέρον τοῖς ἡσυχίοις, ἀπολαυσιν δὲ ἢ ὠφέλειαν οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν σχεδὸν παρεχόμενον. Huc accedebat loci, Sasimorum videlicet, incommoditas, utpote procellis, urbicisque tumultibus pleni. Oppidum enim in Regia medio situm, ac veredariorum equorum stationes habens, ingentem quidem molestiam hominibus tranquillæ vitæ studiosis, fructum autem ac utilitatem ne minimam quidem propemodum affert. Greg. Presbyt. in vit. Gr. Naz. Fusius autem ab ipso Theologo in carminibus de vitâ suâ describitur, hunc in modum.

Σταθμός τίς ἐστιν ἐν μέσῃ λεωφόρῳ
Τῆς Καππαδοκῶν, ὃς σχίζετ' εἰς τριπλῆν ὁδὸν,
Ἄνυδρος, ἄχλυς, οὐδόλως ἐλεύθερος,
Δεινῶς ἀπευκτὸν, καὶ στενὸν κωμύδριον,
Κόνις τὰ πάντα, καὶ ψόφοι σὺν ἅρμασι,
Θρῆνοι, στεναγμοὶ, πράκτορες, στρέβλαι, πέδαι,
Λαὸς δὲ ὅσοι ξένοι τε καὶ πλανώμενοι
Αὕτη Σασίμων τῶν ἐμῶν ἐκκλησία.

In Regia medio via est vicus situs,
Qui scindit in tres se vias, lymphis carens,
Exors viroris, libero indignus viro,
Arctumque prorsus oppidum, triste & nimis,
Hic cuncta strepitus, pulvis hic cum curribus,
Lamenta, fletus, Carnifex, & compedes,
Tormenta, cives hospites hic & vagi,
Erat hac meorum Sasimorum Ecclesia.

In ultimis hisce verbis observare licet, Gregorium Sasimensem Ecclesiam suam appellare. Et hic quidem Pater ejus eum manere admonuit; ut ipse ait,

Πρῶτον μὲν οὖν ἀγῶνα ποιεῖται πατὴρ
Ἐνιδρῦσαί με Σασίμοις.

Cùm autem tantos pertæsus tumultus alio se conferre in animo haberet, pater ejus Nazianzi Episcopus, jam senio confectus, eum sibi in Episcopatu suo coadjutorem adsciscere studuit. Et in hoc quidem Filius patri morem gessit: sub hac tamen cautione, ut patre vitâ defuncto ipse sedem istam non retineret. Patrem enim hoc suadentem sic allocutus est, Γενομένῳ δέ σοι ὁ ἱερεὺς καὶ θεοφιλὲς σωθέντι, ὡς οὐχ οἷόν τί με σοῦ πατρὸς δίχα χειρίζειν τῆς ἐκκλησίας ἀντέχεσθαι, ut tradidit Gregorius Presbyter in ejus vitâ. Hinc nihilominus factum videtur, ut ipse Patri in throno Nazianzeno successisse dicatur à Socrate, Γρηγόριος δὲ ὁ Ναζιανζῷ πόλεως ἐν Καππαδοκίᾳ, ἧς καὶ ὁ αὐτῷ πατὴρ πρότερον ἐκκλησίας προέστη. Socrat. hist. Eccles. l. 4. c. 26 & a Ruffino, dicente, *Gregorius vero apud Nazianzon oppidum in locum Patris Episcopus subrogatus, haret corum turbinem fideliter tulit*, Ruffin. hist. l. 11. c. 9. quibus D. Hieronymus suffragatur, dicens, *Gregorius primum Sasimorum, deinde Nazianzenus Episcopus.* Hieron. in Catalogo. Et hinc etiam vulgo Nazianzenus audit. Postea autem uti hic asseritur, Constantinopolum translatus est: sed istum etiam thronum nolens volens accipere coactus est; ut Gregorius Presbyter in vitâ ejus asserit, dicens, τὴν γὰρ ἐν ἐκείνη πόλει σωτηρίαν μὴ ἐνιδρυθῆναι τῷ θρόνῳ. καὶ περ γὰρ ἐκ ἐθέλοντα, καὶ ἰσχυρῶς ἀναινόμενον, ὅμως ἐνίδρυσε τῆς Ἀρχιερωσύνης τοῖς θρόνοις ἀρχιερέων παρόν. Quin & ipse etiam de suâ ibidem enthronizatione ait in carminibus de suâ vitâ.

Οὗτοι μ' ἐνιδρύουσι τοῖς σεμνοῖς θρόνοις,
Βοῶντα καὶ στένοντα.

Quando quidem autem Sasimorum quidem, sed non item Nazianzi, superstite adhuc patre, Episcopus constitutus fuerit; hinc non à Nazianzo, sed Sasimis Constantinopolim translatus traditur; idque non à Balsamone solo, verba quæ sub manibus habemus; sed & in ipsâ Episcoporum Byzantii sive Constantinopoleos serie, ubi dicitur, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος πρότερον Σασίμων γενόμενος ἐπίσκοπος, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκεύασθη, ὅτι πολλάκις αὐτὸ τὸ θεῖον ἐστὶ ὁ πολλὰ χειμῶνα, καὶ τὸ λοιπὸν τὴν ἐκκλησίαν διαρπάσαντες ὡς δι' τινας τῆς ἐξ Αἰγύπτου ἀρχιερέων μάλιστα μακεδόνιον ἀνεγνωκότα ἀποστάντας τὸ συνταγμένον ἐξήγησε λέγει, καὶ ἐκείνος τὸ τῷ βασιλεῖ θρόνον ἐξίσταται ἔτη ιβ'. ἀρχιερατεύσας. Extat hæc series in Juris Græco Romani lib. 4. p. 296. Sasimis itaque Constantinopolim, nulla Nazianzi interpositâ mentione, translatus est, ibique Archiepiscopalem thronum duodecim annos tenuit, priusquam illinc ad solitariam se vitam Nazianzi rursus transigendam contulit.

In Can. XVI.

Ἀκοινωνήτες δὲ ἀφορίζει. Duplicem ab antiquis patribus & Conciliis memoratam observare licet excommunicationem, Eucharisticam, & Ecclesiasticam. Eucharisticam appello excommunicationem, quâ quis ab Eucharistiâ percipiendâ arcetur: Ecclesiasticam autem, qua quis ab Ecclesiasticis obeundis muneribus suspenditur. Et priore quidem Laici soli, non Clerici puniuntur: posteriore autem Clerici, non Laici. Neque enim Clericus Eucharisticâ communione unquam privatus est, nisi in Laicorum prius ordinem redactus: neque Laicus ab Ecclesiasticâ communione arceri potest, utpote quam nunquam habuit. Ubicunque igitur in veterum Conciliorum Canonibus Clericos ἀκοινωνήτες, communione motos legimus, Ecclesiastica illa, non Eucharistica, intelligenda est excommunicatio: ut Concilium Milevitanum, *Placuit, ut quicunque Clericus propter necessitatem suam alicubi ad comitatum ire voluerit, formatam ab Episcopo accipiat, quod si sine formatâ voluerit pergere, à communione removeatur.* Conc. Milev. c. 20. Hispalense 2. *Qui verò eum susceperit, nec statim sine ullo nisu excusatum ad propriam Ecclesiam remittendum elegerit, quamdiu eum retinuit, communione se privatum agnoscat.* Conc. Hispal. 2. can. 3. Et ut alia omittam, Concilium Veneticum, *Clericis aut Monachis, sine commendatitiis Epistolis Episcopi sui licentia non pateat ambulandi, aut evagandi; & in omni loco, ad quem sine Epistolis Episcopi sui, ut dictum est, venerint, à communione habeantur alieni*, Concil. Venet. c. 5. In his, inquam, & similibus Canonibus, quibus Clerici, sine commendatitiis epistolis vagantes, à communione removentur, isti non Eucharistiam accipere, sed Ecclesiasticis suis fungi officiis prohibentur; quod Concilium Chalcedonense clarius explicat, decernens istiusmodi Clericos, μηδὲ ὅλως μηδαμοῦ λειτουργεῖν, *nusquam ullo modo sacra peragere*, Concil. Chalced. c. 13. & Concilium Antiochenum, μηδὲν λειτουργεῖν. can. 3. Quæ phrasis in eâdem causâ usurpatur etiam Apost. can. 15. Hanc Ecclesiasticam excommunicationem Concilium Lugdunense primum vocat, *à Charitate Ecclesiastica sequestratum*, can. 4. Sic etiam Balsamon in præsenti Canone vocem ἀκοινωνήτες interpretatur, ἀκοινωνήτες δὲ explicans per μὴ συγχωρεῖσθαι συλλειτουργεῖν *non permitti iis, ut simul sacrificent*, hoc est, ut unà cum reliquis sacra peragant. Et sic etiam Zonaras hic observat, Patres Nicænos per κοινωνίαν hoc in loco indigitare, οὐχ τὴν μετάληψιν τῶν ἁγιασμάτων ὀνομασαντας, ἀλλὰ τὸ τῶν ἱερέων συμμετοχέσιν, καὶ συνιερουργεῖν, καὶ τὸ συλλειτουργεῖν τοῖς εἶναι προστάξειν. Et sic etiam Josephus Ægyptius verba hæc interpretatur, فان هم ابوا يرجعون فليمنعون من خلطة ابنا الكنيسة *Quòd si redire noluerint, à filiorum Ecclesiæ societate arceantur.* Nam ابنا الكنيسة *Filii Ecclesiæ* dicuntur *Ecclesiæ ministri, vel personæ Ecclesiasticæ*, quemadmodum ابنا الحرب *Filii belli*, vocantur viri militares, & bellicosi.

Χαρ-

Χαρτοφύλαξ. De hujus officio fusius agimus in annotationibus ad Syn. Nic. 2. can. 9. Hic autem obiter observatum esse velim, Chartophylaci inter alia incubuisse, ut in extraneos Clericos inspiciat, iisque qui extra ordinati sunt, non permittere, ut sacra peragant, nisi commendatitias & dimissorias secum literas afferant; ut ex hoc Balsamonis loco constat.

In Can. XVII.

Ἑκατοστάς. Apud veteres Græcos, pariter ac Latinos, antiqua obtinuit consuetudo, ut qui pecunias fœnori dederint, singulis mensibus centesimam sortis sive summæ, quanta fuit, partem à debitoribus exigerent: adeo ut centum elapsis mensibus usura ipsam sortem adæquaret. Et hinc est, quod S. Basilius M. dicat, quòd qui nummos fœnore accepit, *φοβεῖται τοὺς μῆνας ὡς τόκων πατέρας*, *expavescit menses tanquam usurarum parentes*. Basil. in Psal. 14. De hâc menstruâ fœnoris solutione Aristophanes sæpè meminit, apud quem Strepsiades, qui multùm pecuniæ mutuo acceperat, cum Socrate deliberans, quâ demum ratione creditores suos circumscriberet, egregium se commentum excogitâsse ait, quo rem sibi statim effectam daret, ut Lunam nimirum cœlo direptam in loculo veneficæ ope concluderet; Lunâ enim non oriente, nec creditores ejus noscere potuissent, quando exigenda esset usura; sic enim illi colloquuntur in Aristoph. nubibus, Act. 2. scen. 1.

Στρ. Γυναῖκα φαρμακίδ' εἰ πριάμενος Θετ[τ]αλὴν,
Καθέλοιμι νύκτωρ τὴν σελήνην· εἶτα δὴ
Αὐτὴν καθείρξαιμ' ἐς λοφεῖον στρογγύλον,
Ὥσπερ κάτοπτρον κᾆτα τηροίην ἔχων.
Σω. Τί δῆτα τοῦτ' ἂν ὠφελήσειέ σ'; *Στρ.* ὅτι
Εἰ μηκέτ' ἀνατέλλοι σελήνη μηδαμοῦ,
Οὐκ ἂν γ' ἀποδοίην τοὺς τόκους. *Σω.* ὅτι τί δή;
Στρ. Ὅτι κατὰ μῆνα γ' ἀργύριον δανείζεται.

Str. Si Thessalicam mihi quandam emam veneficam
Et noctè Lunam ipsam diripiam cœlitùs,
Atque in rotundum loculum concludam, velut
Spectrum: ac postea sic asservans custodiam.
So. Quid vero hoc commodaverit tibi? Str. Quia
Si Luna nunquam terræ orietur amplius.
Nulli persolvam usuras. So. Quid ita? mi senex.
Str. Quia argentum secundùm mensem fœneras.

In quem locum Scholiastes observat, *πληρουμένης γὰρ σελήνης οἱ τόκοι ἐδίδοντο. εἰ γοῦν οὐκ ἀνατέλλοι, πῶς ἂν οἱ δανεισταὶ γνόντες τὸν μῆνα πληρωθέντα ἀπαιτήσουσι τοὺς τόκους; Nam confectâ Lunâ usuræ pendebantur; si igitur ea non oriretur, quomodo creditores ex eo, quòd vertentem mensem cognoscerent, usuras repeterent?* Hinc etiam constat, non qualibet mensis die, sed *πληρουμένης σελήνης*, ultimâ nimirum die, quæ ἕνη καὶ νέα dicta est, usuras exactas esse. Unde & idem Strepsiades alibi ait, Act. 4. scen. 1.

Πέμπτη, τετρὰς, τρίτη, μετὰ ταύτην δευτέρα,
Εἶθ' ἣν ἐγὼ μάλιστα πασῶν ἡμερῶν
Δέδοικα, καὶ πέφρικα, καὶ βδελύττομαι,
Εὐθὺς μετὰ ταύτην ἔσθ' ἕνη καὶ νέα.
Πᾶς γάρ τις ὀμνύς' οἷς ὀφείλων τυγχάνω
Θείς μοι πρυτανεῖ' ἀπολεῖν με φησὶ κἀξολεῖν.

En quinta, quarta, tertia, & secunda: & quam ego
Ex omnibus diebus timeo maximè
Planèque horreo, & abominor, mox imminet
Vetus, & nova, mensium dies tricesima.
Nam omnes, quibus ego aliquid argenti debeo,
Depositâ in judicio pecuniâ mihi minantur,
Ac jurant, quod funditùs velint
Me perdere, & omnibus bonis evertere.

Hinc Pasias Danista eundem Strepsiadem vocat εἰς τὴν ἕνην καὶ νέαν. ibid. scen. 4. Alibi etiam Solon hanc legem primus tulisse dicitur, *ἵνα αἱ θέσεις γίγνοιντο τῇ νουμηνίᾳ*, *ut depositiones fierent neomeniâ.* ibid. scen. 3. Creditor igitur usuras suas ἕνῃ καὶ νέᾳ, hoc est, ultimâ die mensis exigebat, *ἕνη καὶ νέα* vocata, *ἐπεὶ μετέχει ταύτῃ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου φωτός*, *quòd tam de vetere quàm novo lumine participet*: ut ait ibidem Scholiastes. Deponendæ autem erant usuræ à debitore τῇ νουμηνίᾳ, proximâ die, Kalendis Latinè dictis. Hoc autem & Latinis in more positum fuisse, ut fœneratores usuram à debitoribus, Kalendis cujusque mensis repeterent, testis est Horatius, Satyr. l. 1. sat. 3.

Odisti & fugis, ut Drusonem debitor æris,
Qui nisi cum tristes misero venêre Kalendæ
Mercedem, & nummos unde unde extricat.

Et hinc etiam est, quòd Kalendis nummos in fœnore ponere consueti sunt, Horat. Epod. 2.

Hæc ubi locutus fœnerator Alphius
Jam jam futurus rusticus,
Omnem redegit Idibus pecuniam;
Quærit Kalendis ponere.

Porro Fœnerator non indefinitam aliquam, sed centesimam nummi locati partem singulorum mensium Kalendis exigere solitus est; adeo ut centum librarum sors, singulis mensibus unam, & consequenter singulis annis vertentibus duodecim libras pareret. Hinc *τόκος ἑκατοστιαῖος* appellatur à D. Chrysostomo, in Matt. hom. 56. p. 362. sed frequentiùs simpliciter Græcis *ἑκατοστή*, Latinis, *centesima*; ut apud Chrysostomum loco ante citato, *ἔτος μέλλεις ἑκατοστὴν ἀποδιδόναι, αὐτὸς δὲ (Θεὸς) ἑκατονταπλασίονα καὶ ζωὴν αἰώνιον.* Et alibi, *Ἵνα δὲ πάντως τῷ δανείζειν ἐξ ἴσου ἀγωνιζομένην ἀπαιτοῦντες, ἰδὲ ἐπίδειξον καὶ ζημίαν· οὐδὲ γὰρ οὐδέποτε ἐνταῦθα ἑκατοστὴν μόνον ὑπισχνοῦνται δώσειν, ἀλλὰ ἑκατονταπλασίονα τῶν δεδομένων, καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἵστανται.* Id. in Gen. λογ. γ'. p. 16. rursus, *τὸν μὲν ἐγγυώμενον Θεὸν καὶ ἐπὶ ἑκατονταπλασίονα παρέχοντα ἀφίεμεν.* Id. in Rom. λογ'. ζ'. p. 52. Plinius secundus, *Proinde primâ quaque occasione mitte, appositis quidem usuris, quas ego (non possum parciùs) centesimas computabo.* Plin. epist. 205. Cicero, *Postquam tu es profectus in creditorum causâ, ut centesimæ perpetuo fœnore ducerentur.* Cicer. ad Att. l. 5. Epist. 21. *Interim cum ego in edicto Tralaticio centesimas me observaturum haberem, cum anatociis anniversario.* ibid. *Nam à Caiiis propinqui minore centesimis nummum movere non possunt.* ibid. l. 1. 12. Justinianus, *In trajectitiis autem contractibus, vel specierum fœnori dationibus, usque ad centesimam tantummodo licere stipulari. l. 26. c. de usuris.* Sed ut alia, quæ passim occurrunt, hujusmodi testimonia mittam, D. Ambrosius centesimarum harum rationem optimè explicat, dicens, *Unde etiam τόκους Græci appellaverunt usuras, eo quòd dolores partus animæ debitoris excitare videantur. Veniunt Kalendæ, parit sors centesimam. Veniunt menses singuli, generantur usuræ. Malorum parentum mala proles; hæc est generatio viperarum. Crevit centesima, petitur, nec solvitur, applicatur ad sortem. Fit maledictum propheticum, dolus in dolo, usura improbi fœnoris fœtura deterior. Itaque non jam centesima incipit esse, sed summa, id est, non fœnoris centesima, sed fœnus centesimæ.* D. Ambros. de Tobiâ, c. 12. Ex his enim verbis liquet, singulis mensibus centesimas è sorte qualibet generari; adeo ut è sorte centum librarum duodecim fœnebres libræ quotannis oriantur. Unde illud Plinii secundi, *Nec inveniuntur, qui velint debere reipublicæ, præsertim duodenis assibus, quanti à privatis mu-*

mutuantur. Plin. Epist. l. 10. 62. Et disertiùs Zonaras in hunc canonem, Καὶ ἦν ὁ τόκος τῆς ἑκατοστῆς νομιζόμενος, νομίσματα δώδεκα, videlicet annuatim. Hæc igitur est illa usuræ species, quâ accipiendâ in præsenti canone clericis nominatim interdicitur: nec à præsenti solo, sed etiam à Syn. Trull. can. 10. Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τόκους ἢ τὰς λεγομένας ἑκατοστὰς λαμβάνων, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω. Quinetiam lex civilis Laicis quoque centesimalem hanc usuram moderata est: sic enim statuit Justinianus, "Super usurarum verò quantitate, etiam generalem sanctionem facere necessarium esse duximus, veterem duram, & gravissimam earum molem ad mediocritatem deducentes. Ideoque jubemus illustribus quidem personis, sive eas præcedentibus, minimè licere ultra tertiam partem centesimæ, usurarum nomine, in quocunque contractu, vili, vel maximo stipulari. Illos verò, qui ergasteriis præsunt, vel aliquam licitam negotiationem gerunt, usque ad bessem centesimæ, usurarum nomine, in quocunque contractu suam stipulationem moderari. In trajectitiis autem contractibus, vel specierum fœnori dationibus, usque ad centesimam tantummodo licere stipulari, nec eam excedere; licet veteribus legibus hoc erat concessum. Cæteros autem omnes homines dimidium tantummodo centesimæ usurarum nomine posse stipulari, & eam quantitatem usurarum, etiam in aliis omnibus casibus, nullo modo ampliari, in quibus citra stipulationem exigi usuræ solent, l. 26. par. 1. c. *de usuris.* Ubi obiter observatum velim leges civiles eandem admittere usuræ quantitatem, quæ in nostrâ hâc natione etiamnum obtinet. Nam dimidia centesimæ, est 6. per centum. Vide etiam Balsamonis responsum ad interrog. quart. Marci Alexandr. in Juris Græco-Romani l. 5. p. 364. Attaliatæ synopsin, tit. 20. & Basilic. l. 23. tit. 3.

ἡμιολίας. Hemiolius propriè significat sesquialterum, hoc est, totum alicujus rei, & dimidiam insuper illius partem. Suidas, Ἡμιόλιός ἐστιν ἀριθμὸς ὁ ἔχων ὅλον καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ. Hesychius, Ἡμιόλιος, καλεῖται δὲ καὶ ἀριθμός τις, καὶ λόγος ὁ τὸ ἓν καὶ ἥμισυ ἔχων. Aulus Gellius, *Est autem Hemiolius, qui numerum aliquem totum in se habet, dimidiumque habet ejus; ut tres ad duo: quindecim ad decem; triginta ad viginti.* Aul. Gell. noct. Att. l. 18. c. 14. Macrobius, *Hemiolius est, cùm de duobus numeris, major habet totum minorem, & insuper ejus medietatem, ut sunt tria ad duo: nam in tribus sunt duo, & media pars eorum, id est, unum. Et ex hoc numero, qui Hemiolius dicitur, nascitur symphonia, quæ appellatur διὰ πέντε.* Macrob. in somn. Scipionis l. 2. c. 1. unde & alibi dicit, *Tria verò ad duo hemiolium numerum faciunt*, ibid. cap. 2. *Et est primus hemiolius tria, primus epitritus quatuor.* ibid. l. 1. c. 6. Primus enim numerus, qui alium totum & dimidiam etiam illius partem continet, est tria, in quibus sunt duo, & media pars duorum, sive unum; quod etiam ex Platone colligitur, dicente, μετὰ δὲ ταύτην ἀφῄρει διπλασίαν ταύτης, τὴν δ' αὖ τρίτην, ἡμιολίαν μὲν τῆς δευτέρας. Plat. in Timæo. Hic enim τρίτην, ut videre est, vocat ἡμιολίαν τῆς δευτέρας, juxta quæ à Macrobio dicuntur. Alibi etiam Plato ait, ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἓξ πρὸς τὰ δώδεκα βαίνει τό τε ἡμιόλιον καὶ ἐπίτριτον· τούτων αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐπ' ἀμφότερα στρεφομένη. Plat. in Epinom. Hemiolius igitur numeri sex est novem, in quibus sex cum dimidio, hoc est, tribus, continentur; novem autem medius est numerus inter sex & duodecim: ac proinde idem, quem Plato ibi indigitat. In præsenti autem canone pro ἡμιολίας nonnunquam legitur ἡμιολίας, ut in Joh. Antiocheni collectione, tit. 14. & in scholiis hic editis: sic etiam scribitur in Syn. Laod. can. 5. Verùm quantum ad sensum nihil interest inter duas hasce lectiones: utraque enim eundem exhibet; nimirum, quod Clericis nec totam cum dimidiâ sui parte ex pecuniis vel potius speciebus in fœnore datis exigere liceat. Hic autem difficilis oritur controversia, quo ἡμιόλιαι, aut ἡμιολίαι hic memoratæ referantur, ad pecunias fœnori locatas, an ad usuras exinde exurgentes? & qualis usuræ species hic intelligenda est? Scholiastes Balsamon, Zonaras, & Aristenus hic consentiunt, τὰς ἡμιολίας significare τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου τόκου, ἤγουν λίτρας ἕξ, *dimidiam partem totius usuræ, sive libras* 6. Sic etiam Josephus Ægyptius vertit نصف الربا ac si ἡμιόλιος hic nihil aliud esset, quàm τὸ ἥμισυ τῆς ἑκατοστῆς, *dimidia pars centesimæ*, quæ, ut ante observatum est, erat 12. per cent. Sed vera vocis hujus ἡμιόλιος notio jam explicata huic interpretationi contradicit, eamque evertit. Neque enim ἡμιόλιος dimidiam tantum alicujus rei partem, sed totum cum dimidio significat, uti ostensum est. Et si hæc fuisset Patrum Nicænorum in hoc canone sanciendo mens, non ἡμιολίας, sed τὸ ἥμισυ τῆς ἑκατοστῆς prohibuissent, hoc est, *dimidiam centesimæ partem*, ut à lege civili appellatur, dicente, *ut ipse etiam fiscus ultra dimidiam centesimæ partem à debitoribus suis minime exigat* l. 3. c. *de Fiscalibus usuris*; & simpliciter, *Dimidia centesimæ*, l. 26. par. 1. c. *de usuris.* Cum itaque dimidiæ centesimæ nullo modo dicantur ἡμιόλιαι, sive ἡμιολίαι, alii, quos inter Scaliger de re nummariâ p. 95. ἡμιολίας hoc loco usuras sesquialteras interpretantur: adeo ut vox ἡμιολίας ad ipsas usuras referatur, denotetque non dimidiam centesimæ, sed totam centesimam, & dimidiam insuper illius partem: cum igitur centesima usura sit 12. in centum, vox ἡμιολίας hoc sensu accepta erit 18. in centum. Verum Patres hoc loco leviores aliquas usuras intelligere videntur, quam ἑκατοστὰς, sive centesimas, ἑκατοσταὶ enim durissimæ erant, atque ideo primo in loco hic prohibitæ usuræ. ἡμιολίαι autem posteriori loco nominantur, atque insuper inter istas usurarum species recensentur, quæ astu, & technâ excogitantur: quapropter etiamsi ista interpretatio rectam hujus vocis notionem exhibeat; nobis tamen ἡμιολίαι hoc loco ad ipsam sortem potius, quàm ad usuras referendi, ut & non de pecuniis, sed speciebus fœnori datis intelligendi videantur: adeo ut si quis aliquam speciem, verbi gratiâ frumentum, in fœnore posuit, eandem, & dimidiam insuper ejus partem tempore præstituto exigere hîc prohibeatur. Hoc enim usuræ genus fœneratoribus olim in more positum fuisse, testis est D. Hieronymus, dicens, *Solent in agris frumenti, & milii, vini, & olei, cæterarumque specierum, usuræ exigi, sive ut appellat sermo divinus abundantiæ. Verbi gratiâ, ut hiemis tempore demus decem modios, & in messe recipiamus quindecim, hoc est, amplius partem mediam.* Hieron. in Ezechiel. c 18. Hîc enim, ut videre est, tota sors in specie, & dimidia insuper ejus pars exacta est, quæ propterea ipsissima est usura ἡμιολία dicta. Et eo quidem magis adducor, ut huic loci hujus interpretationi adhæream, quod qui hoc usi sunt usurarum genere, vix sibi fœneratores visi sunt, sed per callidum hoc commentum se leges contra usuram latas eludisse crediderunt; ut ex proximis ejusdem Patris verbis colligimus, addit enim, *Qui justissimum se putaverit, quartam plus accipiet portionem. Et solent argumentari, ac dicere, Dedi unum modium, qui satus fecit decem modios, Nonne justum est, ut medium modium de meo plus accipiam, cum ille meâ liberalitate novem & semis de meo habuit?* Hieron. ibid. Cum itaque Patres post ἑκατοστὰς diserte vetitas, hoc loco ejusmodi usuris interdicunt Clericis, quæ hujusmodi fallaciis excogitantur, & inter eas ἡμιολίας nominatim recenseant, nullus relinquitur dubitationi locus, quin ejusmodi ἡμιόλιαι Clericis hîc prohibeantur, in quos D. Hieronymus loco ante citato invehitur: præsertim cùm ipse etiam Dionysius Exiguus vocem hanc ita interpretetur, dicens, *Hemiolia, id est, Sescupla exigens*; & ante eum Ruffinus sensum totius canonis breviter sic expressit, *Et ne quis Clericus aut usuras accipiat, aut frumenti vel vini ampliationem, quod fuerit in novo datum, vel sescuplum, vel etiam duplum recipi; quod si faciat tanquam turpis lucri reum abjiciendum.* Ruff. Hist. Eccles. l. 1. c. 6. Et hic enim *sescuplum* veræ τοῦ ἡμιολίου notioni, à nobis explicatæ, respondet. Et ipse Ruffinus juxta nobiscum ultimam hanc canonis partem, de speciebus, ut frugibus, &c. fœnori datis, intelligit. De hujusmodi frugum usuris ἡμιολίοις, videsis etiam l. 1. Cod. Theod. *de usuris*, in Comment.

Τῆς ἑκάστης ὑπερπύρων λίτρας ὑπέρπυρα ιβ' λέγει. Ex his verbis perspicuum redditur, quàm egregiè hallucinantur, qui ὑπέρπυρα *Ignita*, cum Leunclavio, aut *vela cabent ignes*, cum aliis interpretantur. Ex hoc enim loco apertissimè constat, ὑπέρπυρον, non tantum nummi genus esse, sed & centesimam esse litræ sive libræ partem. Hîc enim Balsamon docet, pro singulis Hyperpyrorum libris duodecim hyperpyra accipere, esse τόκους ἑκατοσταίους, *centesimas usuras*; quæ, ut ante ostensum est, erant 12. in centum; ac proinde centum fuisse ὑπέρπυρα in quavis libra, cuique obvium est; alioquin enim duodecim ὑπέρπυρα pro singulis libris exigere, τόκος ἑκατοστιαῖος esse non potuit. Proximis autem verbis observatur, libram olim etiam ex centum exagiis constitisse. Unde constat ἐξάγια etiam ejusdem fuisse valoris atque ὑπέρπυρα. Dicta sunt autem & νομίσματα, in ejusdem Balsamonis responsis ad Marcum Alexandrinum, ἕως δὲ καλοῦνται οἱ τόκοι ἑκατοστιαῖοι, τῆς λίτρας μὴ συμπεπληρωμένης εἰς νομίσματα ρ'. ἀλλ' εἰς οβ'. τοῦτο ἐκ τοῦ λέγειν, Bals. ad Marci interrog. 4. Ergo ὑπέρπυρα, ἐξάγια, & νομίσματα hoc sensu accepta, ejusdem cum drachmæ, ponderis fuerunt. Nonnunquam enim & centum

drachmas

drachmæ in unâ librâ numeratæ sunt. Πόσαι δὲ γὰρ αἱ τῆς λίτρας ϙϛ'. δραχμὰς χάλκινον αὐτὴν, ὥστε δι' αὐτὸ τὴν μνᾶν. Galen. τῶν κατὰ τόπ. lib. 6. Propriè autem libra tantum 96. drachmas continuit. Ubi itaque centum habuisse traditur, pro μνᾶ *mina* usurpata est. Et minam quidem nonnunquam idem esse ac libram, testis est Kimchius, dicens, המנא הוא ליטרא *Mina est λίτρα.* Kimch. in 1. Sam. 25. Mina autem centum drachmas pependit. Suidas, ἡ δὲ μνᾶ δραχμῶν ρ'. Suid. in τάλαντον ἑκατὸν δραχμαὶ ποιοῦσι μνᾶν μίαν. Id. in μνᾶ. Plinius, *Mna, quam nostri minam vocant, pendet drachmas Atticas centum.* Plin. nat. Hist. l. 21. c. 34. Drachma autem Attica *denarii argentei habet pondus*, uti ibidem scribit Plinius, unde Talmudistæ, המנה מאה דינרין *Mina centum sunt denarii*, Bava kama. cap. 4. sect. 1. ὑπέρπυρα igitur ejusdem olim ponderis fuerunt, atque drachmæ, & denarii, nimirum centesima pars libræ; quo factum est ut quemadmodum centum drachmæ, in Galeni verbis ante laudatis, sic & centum hyperpyra nonnunquam pro librâ scribantur. Scholiastes Harmenopuli, Καὶ ἐνταῦθα γὰρ ἀδελφὸν ἐμὸν, ὅτι τῷ Πέτρῳ παρ' ἐμοῦ ἀποδοθῆναι τὰ ρ'. ὑπέρπυρα, ὅτι ἐστὶ παρ' ἐμοῦ. Schol. Harmenop. lib. 1. tit. 15. Sic & in Chronico Constantinopolitano ut à Meursio laudato & correcto, ὅπερ ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς καὶ δαπανήσας ἔδωκε τῷ κομίσαντι ὑπέρπυρα ἑκατόν. Utrobique enim τὰ ρ'. ὑπέρπυρα unam libram designant. Et ubi Wilhelmus Tyrius ait, *Dotis autem quantitas erat in centum millibus hyperorum justi ponderis, exceptis decem aliis ejusdem monetæ millibus.* Wilhel. Tyr. de bell. sacro lib. 18. c. 12. *hyperorum* mendosè scribitur, pro *hyperpyrorum*, quorum centum millia constituunt mille libras: decem millia, centum libras. Secundum hæc in præsenti Balsamonis loco observandum est, post vocem ὑπέρπυρα notam hanc ιι' occurrere, quæ ipsorum hyperpyrorum nota est, ac propterea hoc in loco redundat, quo vox ipsa ὑπέρπυρα tota scribitur. Paucis autem interjectis eadem recurrit, ὑπέρπυρα significans, ut ζητεῖ δὲ τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου τόκου, ἤγουν ιι ιβ'. & postea, ἐκ ἀτμήτου ιι ιϛ'. ἀλλὰ τὸ ἀναλογοῦν. Utrobique enim ista figura ὑπέρπυρα denotat, ut ex ipso verborum sensu constat. Gentianus Hervetus ὑπέρπυρα hic *solidos* vertit; quam etiam versionem nos admittimus, quoniam usus obtinuit, ut libra in solidos primo distribuatur. Solidus autem hoc in loco non vicesimam, sed centesimam libræ partem significat.

οἱ μὲ δὲ ἀεὶ τὸ ἐπίτριτον. Quisnam propriè sit ἀριθμὸς ἐπίτριτος docuit olim Aulus Gellius, dicens, *Epitritos autem est, qui habet totum aliquem numerum, & ejusdem partem tertiam; ut quatuor ad tres: duodecim ad novem: quadraginta ad triginta.* Aul. Gell. noct. Att. l. 18. c. 14. necnon Macrobius, *Et est epitritus*, inquit, *cum de duobus numeris major habet totum minorem, & insuper ejus tertiam partem: ut sunt quatuor ad tria, nam in quatuor sunt tria & tertia pars trium, id est, unum. Et is numerus appellatur Epitritus, de quo ex eo nascitur symphonia, quæ appellatur διὰ τεσσάρων.* Macrob. in somn. Scip. l. 2. c. 1. Eâdem itaque ratione & ἐπιτέταρτος est major ille numerus, qui minorem habet, & quartam insuper istius partem: ut decem sunt ad octo; nam in decem sunt octo, & quarta pars octo, sive duo. Sic etiam quinque, quindecem, viginti, &c. sunt numeri ἐπιτέταρτοι. Idem & de numeris ἐπιπέμπτοις & ἐφέκτοις dicendum est: nam ἐπίπεμπτος est, qui minorem cum quinta, ἐφέκτος qui minorem cum sextâ illius parte continet. Sic duodecim ad decem est ἐπίπεμπτος, quatuordecim ad duodecim ἐφέκτος.

In Can. XVIII.

Τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν. Hinc constat, Diaconos Eucharistiam offerendi, & consecrandi potestatem antiquitùs etiam non habuisse. Quod confirmat etiam D. Hieronymus, *Audio quendam*, inquit, *ad tantam erupisse vecordiam, ut Diaconos Presbyteris, id est, Episcopis anteferret. Quid patitur mensarum & viduarum minister, ut supra eos tumidus se efferat, ad quorum preces Christi corpus & sanguis conficitur?* Hieron. Epist. 85. Non itaque Diaconorum, sed Presbyterorum est corpus sanguinemque Christi precibus suis conficere, sive Eucharistiam consecrare. Symeon Thessalonicensis, οὐ δεῖ, inquit, *διακόνους μερίδας προσφέρειν· οἱ διάκονοι δὲ πάντες δι' αὐτῶν προσφέρουσι, Non oportet Diaconos particulas offerre. Omnes autem Diaconi per ipsos Presbyteros offerunt.* Et mox rationem addit, ἐπεὶ καὶ τὸ χάρισμα τοῦ προσφέρειν τῷ Θεῷ οὐκ ἔχουσι. διάκονοι γάρ εἰσι τῶν λειτουργικῶν ἀξίαν ἔχοντες μόνον. εἰ γοῦν οὐ δυνατὸν αὐτοῖς ἱερατικὸν ἐνδύσασθαι αὐτοῖς δίχα εὐλογίας ἀρχιερέως, ἢ ἱερέως, ἐπεὶ οὐδὲ ἀρξάσθαι τινὰ ἱερᾶς τελετῆς ἄνευ πρεσβυτέρου, πῶς ἄρα ἐκεῖ δι' ἑαυτῶν προσφέρουσι; *Quoniam Deo offerendi munus non habent. Diaconi enim solâ ministrandi potestate præditi sunt. Siquidem enim non licet iis, nec sacrum indumentum sine Pontificis, aut Sacerdotis benedictione induere, nec sacrum aliquod officium sine Presbytero aggredi, quomodo per seipsos offerent?* Sym. Thessal. de Sacrament.

Ἀλλὰ μὴ καθῆσθαι ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων. Hic Diaconis vetitum est, ne in medio Presbyterorum sedeant, nimirum in sacris conventibus, ἐν ταῖς συνάξεσι, ut explicat Balsamon; في الخدمه الالهيه *In divino ministerio*, ut Josephus Ægyptius. In sacratissimo enim Ecclesiæ cujusvis loco, bemate dicto, σύνθρονον antiquitus Presbyteris assignatum & collocatum fuisse, in annotationibus ad undecimum præcedentis Concilii canonem ostensum est. In eo itaque Diaconis in medio Presbyterorum, vel unà cum iis sedere, hoc canone prohibetur, in quo toto de Eucharistiâ celebrandâ agitur. Sic etiam Gelasius Papa I. constituit, Diaconos *non in Presbyterio residere, cum divina celebrantur, vel Ecclesiasticus habetur quicunque tractatus.* Gelas. epist. 9. ad Episcopos Lucaniæ cap. 8. ubi *Presbyterium* haud dubiè nihil aliud est, quam σύνθρονος ille, sive Presbyterorum sedes, & consessus. Huc etiam respexisse videtur D. Hieronymus, ubi ait, *Cæterum etiam in Ecclesiâ Romæ, Presbyteri sedent, & stant Diaconi: licet paulatim increbrescentibus vitiis, inter Presbyteros absente Episcopo sedere Diaconum viderim, & in domesticis conviviis benedictiones Presbyteris dare.* Hieron. Epist. ad Evagrium. Et Concilium Arelatense secundum, *In Secretario Diacono inter Presbyteros sedere non liceat; vel corpus Christi præsente Presbytero tradere non præsumat.* Concil. Arel. 2. c. 15. Hic Secretarium non, ut vulgo accipitur, pro Diaconico, sed pro ipso bemate usurpatur. In Diaconico enim Presbyteri sedere non solent, nec Diaconis ibi sedere prohibetur. Presbyterorum autem consessus intra ipsa bematis septa constitutus est: ubi proinde Diaconis ex dicto Concilii Arelatensis canone sedere non licet. Sed Concilium Laodicenum latius decrevit, ὅτι οὐ δεῖ διάκονον ἔμπροσθεν πρεσβυτέρου καθέζεσθαι, ἀλλὰ μετὰ κελεύσεως τοῦ πρεσβυτέρου καθέζεσθαι. Syn. Laod. c. 20.

Η βασιλεία μου. Extat hæc Novella Alexii Comneni in Juris Græco-Romani libro 2. p. 143. sed, ni fallor, ex hoc ipso Balsamonis loco traducta. Ibi autem Leunclavius per totam hanc Novellam χαρτουλάριος *Chartularium* vertit, quod satis mirari nequeo; si quidem Chartophylacis & Chartularii officia multum inter sese distiterunt, ut alibi ostendemus.

Οἱ διάκονοι ἐν τοῖς ἰδίοις μέτροις. In Bibliothecâ Juris Canonici veteris, hæc præsentis canonis epitome tam sub ipsius hujusce Alexii Aristeni, quam Symeonis Logothetæ nomine aliter legitur, videlicet, Οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις μενέτωσαν μηδὲ μέσον πρεσβυτέρων καθιζέσθωσαν· ἀλλὰ παρὰ κανόνα γὰρ καὶ ἀταξίας ἐστὶ, εἰ τι καὶ τοιοῦτο γένοιτο, *Diaconi in suis terminis maneant, neque inter Presbyteros sedeant. Nam contra canonem & decentem ordinem est, siquid tale fiat.* Ubi, ut leviores discrepantias mittam, hæc verba in nostris codicibus MSS. lecta, καὶ μήτε διδότωσαν εὐχαριστίαν τοῖς πρεσβυτέροις, μήτε πρότερον τούτων ἀπτέσθωσαν, tota desiderantur; quæ tamen universæ canonis menti exprimendæ necessaria sunt, ideoque ibi perperam omissa.

In Can. XIX.

Περὶ Παυλιανισάντων. Quandoquidem vera hujus canonis intelligentia non nisi ex præcognitâ Paulianistarum hæresi eliciatur, (uti mox patebit) in eam paucis hic inquirendum est. Primus igitur hujus hæreseos seminator, & magister fuit Paulus Samosatenus, ita dictus, quod Samosatis, Mesopotamiæ ad Euphratem urbe, natus sit, Postea Demetriano in Episcopatu Antiocheno successit, idque anno quarto Olymp. CCLIX. Hoc est, anno Dom. 260. ut testatur Eusebius in Chronico. Hæresis ejus in hoc præcipuè versata est, quòd antiquam Artemonis opinionem renovans, æternam Christi divinitatem, & personarum pro-

inde Trinitatem denegavit: Hoc si palam faciamus, hic canon à malevolorum hominum calumniis clarissime vindicabitur. Paulum autem Samosatenum, Dominum nostrum Jesum Christum merum prædicasse hominem, luculentissimos habemus testes. Eusebius enim de eo loquens, ait, τούτου δὲ ταπεινὰ καὶ χαμαιπετῆ περὶ τοῦ Χριστοῦ παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν φρονήσαντος, ὡς κοινοῦ τὴν φύσιν ἀνθρώπου γενομένου, ὁ μὲν κατ' Ἀλεξάνδρειαν Διονύσιος παρακληθεὶς, ὡς ἂν ἐπὶ τὴν σύνοδον ἀφίκοιτο, *Hic cùm adversus Ecclesiæ doctrinam nimis abjecte & humiliter de Christo sentiret, quasi is nihil supra communem hominum naturam habuisset, Dionysius Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus rogatus ut ad Concilium veniret*, &c. Euseb. Hist. Eccl. l. 7. c. 27. Concilium Antiochenum contra hunc hæresiarcham anno Dom. 272. congregatum, in Epistolâ Synodicâ disertè asserit, quod iste Paulus τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ οὐ θέλει συνομολογεῖν ἐξ οὐρανοῦ κατεληλυθέναι, *Filium Dei à cœlo descendisse confiteri renuit*. apud Euseb. Hist. Eccl. l. 7. c. 30. Et quod λέγει Ἰησοῦν Χριστὸν κάτωθεν. *Jesum Christum à terrâ ortum dicit*. ibid. Theodoretus, Ἀρτέμων δὲ καὶ Θεόδοτος, καὶ Σαβέλλιος, καὶ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς, καὶ Μάρκελλος, καὶ Φωτεινὸς εἰς τὴν ἐναντίαν ἐκ διαμέτρου βλασφημίαν κατέπεσαν. Ἄνθρωπον γὰρ μόνον κηρύττουσι τὸν Χριστὸν, τὴν δὲ περὶ τῆς αἰώνιον θεότητος ἀρνοῦνται οὗτοι. *Artemon autem, & Theodotus, & Sabellius, & Paulus Samosatenus, & Marcellus, & Photinus in oppositam ex diametro blasphemiam inciderunt: Hominem enim duntaxat prædicant Christum, æternam verò ejus divinitatem negant*. Theodor. inconfus. dial. 2. Et alibi, Φωτεινὸς γὰρ καὶ Μάρκελλος, καὶ ὁ ἐκ Σαμοσάτων Παῦλος, ἄνθρωπον μόνον εἶναι λέγουσι τὸν κύριον ἡμῶν καὶ Θεόν. Id. Epist. 104. ad Flavian. Eutychius Patriarcha Alexandrinus, وكانت مقالة بولص السميساطي ان سيدنا المسيح انسان خلق من اللاهوت كواحد منا في جوهره وان ابتدا الابن من مريم *Sententia autem Pauli Samosateni hæc fuit, Dominum nostrum Christum hominem fuisse à Deitate creatum, ejusdem cum nostrûm aliquo substantia, & principium filii à Mariâ fuisse*. Eutych. Alex. annal. tom. 1. p. 397. Abulpharagius, وفي هذا الزمان ظهر من المبتدعة فولي الشمشاطي وكان يقول ان جميع معلولات الله تعالي ارادية وليس له معلول ذاتي بتة ولذلك لم يلد ولم يولد ولهذا لم يكن المسيح كلمة الله ولا ابنا ولد من عذرا كما ورد في ظاهر وانما حصل له الكمال بالاجتهاد فكل من تعاطي رياضته نال درجته *Hoc tempore ex hæreticis prodiit Paulus Samosatenus, qui dixit omnia Dei effecta spontanea esse, nec esse ipsi omnino effectum aliquod essentiale, ideoque nec gignere, nec gigni: ac proinde Christum non esse verbum Dei neque ex virgine natum, uti præ se fert* (Christianorum) *doctrina, verùm studio perfectionem consecutum: Et si quis eandem exercuerit disciplinam, eundem gradum assecuturum*. Abulph. dynast. 7. p. 129. Cùm autem Paulus hic Samosatenus Christum non Deum esse, sed merum hominem affirmaverit, necessariò exinde sequitur, eum Trinitatem personarum simul denegâsse, & unam solummodo divinam personam, Patrem videlicet, asseruisse; quod etiam Epiphanius de eodem Paulo scribens tradidit, dicens, Οὗτος δὲ ὁ λέγει μόνον Θεὸν, ἕνα τὸν πατέρα εἶναι θεὸν, ἀλλὰ μόνον Θεὸν, ἀνθρώπον, ὄντα τὸν ἐν αὐτῷ, τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ λόγον, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Epiph. hæref. 65. Et Eutychius, ويقولون الله جوهر واحد واقنوم واحد ويسمونه بثلثة اسماء ولا يومنون بالكلمة ولا بروح القدس وهي مقالة بولص السميساطي بطرك انطاكية واشياعه وهم البوليقانيون *Nonnulli etiam dicebant, Deum substantiam unam esse, & personam unam, quæ tribus nominibus appellatur, nec in Verbum, nec in Spiritum sanctum credentes. Erat hæc sententia Pauli Samosateni Patriarchæ Antiocheni, ejusque sectatorum, qui Pauliciani audiunt*. Eutych. Alex. annal. tom. 1. p. 441. 442. Hinc est, quod Epiphanius Pauli hujus gregales de Deo idem ac Judæos prædicâsse, & Judæos propterea vocari posse affirmet, ὅτι δὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν περιέδειξαν, οὐδὲν πλέον ἔχοντες τῶν Ἰουδαίων καυχώμενοι, διὰ τοῦτο Ἰουδαῖοι ὀνόμασται, καὶ Σαμοσατῖται, μηδὲν ἕτερον ὄντες, ὃ τῷ ἰδίῳ μόνῳ ὀνόματι σεμνύνονται: Et nonnullis interjectis, Διὰ τοῦτο φάσκουσιν ἐν τῷ Θεὸν ἅμα τῷ λόγῳ φασὶ, ὡς ἄνθρωπος ἐν ἢ καὶ τὸ αὐτὸ λέγει οὗτος τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς ἔφην, διαζευγνύς. Epiph. hær. 65. Et ipsum quidem Paulum hæresiarcham impiam hanc opinionem in Judæorum gratiam amplexum esse, testatur Nicetas, dicens, *Zenobia Syriam Phœniciamque regenti, cùm Paulus obsequi vellet, ut quæ Judaismum profiteretur, ipse quoque unum esse Deum docuit, qui Pater, Filius, & Spiritus sanctus unus idemque diceretur; Unus enim inquit Deus est, & filius ejus in eo, quemadmodum in homine sermo*. Nicet. in thesaur. orthod. fid. l. 4. hær. 32.

ἀναβαπτίζεσθαι. Christophorus Sandius, Enucleatæ Historiæ scriptor, Arianus, quo summam celeberrimi hujus Concilii autoritatem elevaret, hoc loco *heresim rebaptizandorum, quam olim damnaverant Papæ Romani, stabilivi*, suo more, hoc est, impudenter, & ridiculè effutit. Enucl. Hist. l. 2. p. 26. Et postea idem repetere non erubescit, *Nic. saltem*, inquit, *monemus canone 19. al. 21. heresim rebaptizandorum stabiliri*. ibid. p. 30. Et ut alios taceam, Abrahamus Scultetus erroris saltem Patres Nicænos insimulat, quod canone 19 τοὺς παυλιανίσαντας, *id est, eos qui secuti sunt Paulum Samosatenum, jubent ἀναβαπτίζεσθαι, iterum baptizari: qui error*, inquit, *illis cum Cypriano fuit communis*. Scult. medull. Pat. part. 1. lib. 12. p. 419. Ut nos itaque sacrum hunc canonem non ab hæreti duntaxat à Sandio, sed & ab errore à Scultero ei objecto vindicemus, primo tenendum est, Dominum nostrum Jesum Christum à mortuis suscitatum, priusquam ad Patrem suum ascenderet, in mandatis dedisse, ut ad Christianam religionem conversi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizarentur, Mat. 28. 19. Hinc Catholica Ecclesia, idque summo quidem jure, perpetuo consentit, Baptismum nemini ritè collatum esse, nisi juxta Domini institutionem, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti celebratus fuerit. Quod etiam in Synodo Anglorum olim constitutum est, ut testatur Zacharias Papa, cujus verba dignissima sunt observari: *In Synodo*, inquit, *Anglorum decretum, & judicium firmissimè præceptum, & diligenter demonstratum esse dignoscitur, ut quicunque sine invocatione Trinitatis mersus fuisset, Sacramentum regenerationis non haberet. Quod omnino verum est: quia si lotus in fonte baptismatis quis fuerit sine invocatione Trinitatis, perfectus Christianus non est: nisi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti fuerit baptizatus. Hoc quoque observari in præcelsâ Synodo Sacerdotes voluerunt, ut qui vel unam de Trinitate personam non nominaret, illud baptisma esse verum non posset. Quod pro certo verum est: quia qui unam ex sanctâ Trinitate confessus non fuerit, perfectus Christianus esse non potest*. Zachar. cap. in Synodo de Consecratione distinct. 4. Et ob hanc haud dubiè causam fuit, quod Concilium Arelatense primum hunc canonem edidit, *De Arianis* (al. *Afris*) *quod propriâ suâ lege utuntur, ut baptizentur placuit. Si ad Ecclesiam aliqui de hac hæresi venerint, interrogent eos fidei nostræ Sacerdotes symbolum. Et si perviderint in Patre, Filio, & Spiritu sancto eos baptizatos, manus eis tantum imponatur, ut accipiant Spiritum sanctum. Quòd si interrogati non responderint hanc Trinitatem, baptizentur*. Conc. Arel. 1. c. 8. Idem constituitur de omnibus hæreticis ad Ecclesiam Catholicam conversis à Gelasio Papa cap. *Si revera*. de consecratione distinct. 4. Videsis etiam Augustin. de Baptismo contra Donatist. l. 3. cap. 15. & annotationes nostras ad can. Apost. 49. & 50. Hinc igitur est, quod Patres hi Nicæni Catharos quidem ad Ecclesiam accedentes baptizari non præcipiant, can. 8. quippe qui antea in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti baptizati fuerint: Paulianistas autem in præsenti canone ἀναβαπτίζεσθαι decernunt. Cum hi enim, uti pauló ante ostensum est, divinam filii naturam denegarent, ac proinde in sanctam Trinitatem non crederent, in nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti baptizare non poterant: atque ideo Baptismus ab iis collatus nomen illud immeritò sortitus est. Cum enim juxta Domini præceptum non celebratus fuerit, nec per eum quispiam verè Christianus fieri potuit. Et hanc quidem sanctionis hujus rationem Josephus Ægyptius sua hujus paraphrasi disertè interseruit: primam canonis hujus partem sic interpretans, رات الجماعة المقدسة ان تصبغ مرا وقادونا في امر كل من كان ارايسه بولص

بولص الشمشاطي فقالت انه ان دخل احد منهم فليعمدون ثانية فان معموديتهم ليس هي شيا ولا هي على الاستقامة *Visum est sanctæ Synodo, ut statutum & canon fiat de iis omnibus, qui Pauli Samosateni hæresi imbuti fuit: & ab eâ decretum est, ut si quis ex iis ad nos accedat, denuò baptizetur: quoniam Baptismus eorum nihil est, nec rectè constituitur.* Et D. Augustinus ex eo ipso, quod Paulianistas sive Paulianos hoc canone baptizandos jubetur, conclusionem infert, eos regulam baptismatis non tenere, *Istos sane Paulianos*, inquit, *baptizandos esse in Ecclesiâ Catholicâ Nicæno Concilio constitutum est. Unde credendum est eos regulam baptismatis non tenere, quam secum multi hæretici, cùm de Catholicâ discederent, abstulerunt, eamque custodiunt.* Aug. hæresi 44. ubi simul observatum velim, ex D. Augustini sententiâ hic decerni, ut Paulian. baptizentur, non propriè rebaptizentur. Vox enim ἀναβαπτίζεσθαι hîc καταχρηστικῶς usurpatur, non secus ac vox χειροτονηθῆναι, paulo post. Enimvero qui ordinatus est à Paulianistis Clericus hîc χειροτονηθῆναι jubetur, si à Catholicis clericatu indignus deprehensus fuerit, idque etiamsi ille solus propriè ἀναχειροτονηθῆναι potest, qui antea propriè Clericus fuit, qualis nemo à Paulianistis ordinatus habetur. Et ideirco tam Balsamon quam Zonaras χειροτονηθῆναι hîc impropriè dici observat. Idem etiam in voce ἀναβαπτίζεσθαι tenendum est. Qui enim à Paulianistis baptizantur, ab iis pro verè baptizatis existimantur: ab iis inquam, sed non item à Catholicis; qui proinde eos ἀναβαπτίζεσθαι jubent; tametsi antea non fuerant propriè baptizati. Et idcirco Patres Nicæni hoc in loco Paulianistas conversos ἀναβαπτίζεσθαι decernentes, nec in errorem, nedum in hæresim lapsi sunt. Cum enim ipse Christus omnes, qui ad suam conversi sunt religionem, in nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti baptizari præceperit, & cum Paulianistæ tunc primum eam amplectantur religionem, cum à Judaicis suis opinionibus ad Christianam Ecclesiam se convertunt, propriè Christiani fieri non potuerunt, usque dum juxta Christi ipsius præscriptum baptizantur. Ex eo autem, quòd Navatianos baptizari non præcipiant, sed tantum Paulianistas, palam est, sanctos hosce Patres, neminem ad Ecclesiam conversum baptizari voluisse, nisi qui antea verè, hoc est, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti non baptizatus est. Unde Anabaptistarum errorem, ab hisce Patribus non tantum non stabiliri, sed & everti constat.

Παυλικιανοὶ λέγονται οἱ Παυλιανισταί. Pauli Samosateni asseclæ ab Epiphanio Σαμοσατῖται, appellantur, ab aliis Pauliani, ut ab Augustino, *Pauliani à Paulo Samosateno.* hær. 44. sic etiam vocantur Παυλιανοὶ à Suidâ in Μάνης. Et ab Harmenopulo, libro de sectis, ubi ait, οἱ Παυλικιανοὶ οἱ ἀπὸ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως. Harm. de sect. 6. A Patribus Nicænis hoc canone Παυλιανίσαντες nominantur, & ab aliis Παυλιανισταί, ut ab Aristeno in hunc canonem. A Balsamone hîc vocantur Παυλικιανοὶ, ut & à Zonarâ in suis ad præsentem canonem scholiis. Sic etiam ab Eutychio audiunt البولقيانيون *Pauliciani.* Annal. tom. 1. p. 442. Pauliciani autem sæpius dicti sunt Manichæi. Cedrenus, Παυλικιανοὶ οἱ καὶ Μανιχαῖοι· μετονομάσθησαν δὲ ἀντὶ Μανιχαίων Παυλικιανοὶ ἀπὸ Παύλου τινὸς Σαμοσατέως, υἱοῦ γυναικὸς Μανιχαίας Καλλινίκης τοὔνομα· ἥτις δύο υἱοὺς ἔσχε τόν τε Παῦλον καὶ Ἰωάννην. Blastares, Παυλικιανοὶ δὲ οἱ Μανιχαῖοι, μετονομάσθησαν ἀπό τινων ἀδελφῶν δύο, Παύλου καὶ Ἰωάννου, ὁρμωμένων ἐκ Σαμοσάτων, υἱῶν γυναικός τινος Μανιχαίας Καλλινίκης τοὔνομα. Blast. Epit. in lit. Α. Eadem Balsamon in hunc canonem ἐν διαφόροις βιβλίοις se invenisse testatur. Sic etiam Historia Miscella in Nicephoro, *Manichæorum verò, qui nunc Pauliciani, & Atingani dicuntur, quique in Phrygiâ & Lycaoniâ confinium confines eis habebantur, amicus ferventissimus erat.* Hist. Misc. in Niceph. c. 24. Hos à Michaele Imperatore damnatos eadem Historia in ejus vitâ testatur, his verbis, *Multo sane divino zelo Imperator piissimus motus, contra Manichæos, qui nunc Pauliciani dicuntur, & Atinganos in Phrygiâ & Lycaoniâ degentes capitalem animadversionem promulgavit.* Ex dictis autem constat vel duos fuisse Paulos Samosatenos, diversarum hæresium autores, vel saltem Manichæos cum Paulianistis confusos, Paulicianos idcirco barbarè nuncupatos esse. Sanè Pauliciani non a vetustioribus, sed recentioribus duntaxat Scriptoribus commemorantur; ac proinde à Paulianistis propriè sic dictis Pauli Samosateni discipulis diversi fuisse videntur; etiamsi Balsamon hoc in loco dicat Παυλικιανοὶ λέγονται οἱ Παυλιανισταί.

τῶν διακονισσῶν. Ex ipso canone liquet duo olim fuisse Diaconissarum genera, τὰς ἐν τῷ σχήματι, & τὰς ἐν τῇ χειροθεσίᾳ. De quibus consule hæc Balsamonis & Zonaræ commentaria in præsentem canonem. De Diaconissarum autem χειροθεσίᾳ & λειτουργίᾳ, videsis annotationes ad Syn. Chalcedon. can. 15.

Σαμοσατεὺς δὲ ἐκλήθη ὡς χρηματίσας ἐπίσκοπος Σαμοσάτων. Si Paulus iste à quo Pauliciani cognominati sunt, Samosatenorum Episcopus fuerit, alius sit necesse est ab eo, qui Paulianistarum magister extitit. Hic enim Samosatenus dictus est, non quod Samosatorum Episcopus fuit; sed quod ibi, ubi & Lucianus, natus. Hic enim ἀπὸ Σαμοσάτων ἦν, ὡς ἐπὶ τὰ μέρη τῆς Μεσοποταμίας καὶ Εὐφράτου, ut ait Epiphanius hær. 65. Ideoque Eusebius eum vocat τὸν ἐκ Σαμοσάτων Παῦλον, Euseb. Hist. Eccles. l. 5. c. 28. & l. 7. c. 37. Samosatis igitur ortus est, sed non ibi, verum Antiochiæ Episcopus constitutus est, Demetriani nimirum Antiocheni vitâ defuncti loco. Quapropter Σαμοσατεὺς idcirco tantum vocatur, quia Samosatis oriundus. Suidas. Σαμόσατα πόλις, καὶ Σαμοσατεὺς ὁ ἐκ τόπου. Suid. in Σαμόσατα. Adhæc Balsamon hoc loco, ut & Cedrenus, Blastaresque antè laudati, Paulicianos dictos esse à Paulo quodam Samosateno mulieris Manichææ, Callinices vocatæ, filio tradunt. Hoc autem de Paulo Paulianistarum magistro dici non potest. Nam Paulus Samosatenus ob hæresin suam sede Antiochenâ prius depositus est, quam Manichæorum hæresis exorta fuit; ut ex Eusebii Chronico constat: quo Pauli depositio refertur ad an. 2. Olymp. 261. sive an. Dom. 267. at Manichæorum hæreseos exortus ad an. 1. Olymp. 264. sive ad annum Dom. 278. Quomodo itaque Paulus iste Manichææ mulieris filius esse potuit, cum multis annis ante ipsam Manichæorum hæresin natus fuerit? His igitur adducor, ut credam Paulum istum Samosatenum, cujus Balsamon hic aliique meminerunt, alium fuisse Paulum, Samosatensium Episcopum, (nam Samosata metropolis fuit Antiocheno Patriarchæ subdita), & ab eo novos quosdam Manichæos exortos Paulicianos dictos fuisse, quos Balsamon & Zonaras cum Paulianistis hoc canone commemoratis male confundunt; ut & antea observatum est.

Μουσουλμανίσαντας. Sic vocantur Muhammedani, sive Pseudoprophetæ Muhammedis sectatores. Petrus Cartophylax, ὁ εἰς ἰδίαν χριστιανός, καὶ μαγεύσας, καὶ ἐν ταῖς ..., ὡς τὸ τῶν μουσουλμάνων, μυηθεὶς. Pet. Chart. in respons. Juris Græco Rom. l. 6. initio. Georgius Logotheta in Chronico Constantinopolitano μουσουλμάνους eos vocat. Vox Arabica est, مسلمين *Muslemin* à singulari مسلم quod participium est ab اسلم *Aslama, fidelis factus est, salutem & pacem ingressus est*, quæ quarta conjugatio est vocis سلم *Salama.* Eorum qui hoc nomine appellati sunt, ipse Muhammedes se primum asserit, انا اول المسلمين *Ego primus sum Muslemannorum.* In Alcor. Surat. 6. Alibi tamen sui oblitus Abrahamum inducit precantem, ربنا واجعلنا مسلمين لك *Domine noster, fac nos muslemannos tibi.* Surat. 2. & alibi ait ما كان ابرهيم يهوديا ولا نصرانيا ولكن كان حنيفا مسلما *Non fuit Abrahamus Judæus, nec Christianus, sed verus muslemannus.* Surat. 3. Vocantur nonnunquam & امة مسلمة *Populus muslemiticus*, & ipsa religio nuncupatur الاسلام *Islamismus*, & nonnunquam دين الاسلام *Religio Islamismi.* Elmacinus, اول من اظهر دين الاسلام وقام بامره ابو القاسم محمد *Primus qui religionem Islamismi professus est, & observavit, erat Muhammed Abulcasimus.* Elmacin. Hist. Sarac. l. 1. initio. Item الشريعة الاسلامية *Lex Islamitica.* Abulpharagius صاحب الشريعة الاسلامية محمد بن عبد الله *Author legis Islamiticæ Muhammed Ebn Abdallah.* Abulphar. dynast. 9. Hinc Judæi eos transpositis literis *Ismaelitas*

moslitas & religionem istorum Ismaelismum, per contemptum appellant, ut observat doctissimus noster Edvardus Pocockius in notis ad specimen Historiæ Arabum, pag. 53. Hæc religio in quinque præsertim capitulis versatur, ut ipse Muhammedes autor istius docuit: quippe qui (referente Sharestanio ab eodem Clarissimo Viro ibid. p. 52. laudato) roganti Gabrieli speciem ac habitum Arabis induto, quid esset Islamismus, respondit ان وتشهد ان لا اله الا الله واني رسول الله وان تقيم الصلوة وتوتي الزكوة تصوم شهر رمضان وتحج البيت ان استطعت اليه سبيلا *Ut confitearis non esse Deum præter Deum illum, & me esse Apostolum Dei; & tempora precum statuta diligenter observes: & eleemosynam præstes: & mense Ramadani jejunes: & ut ad Caabam* (templum Meccanum) *si commode possis, peregrinationem religionis ergò instituas.* Elmacinus in Historiæ Saracenicæ initio plura hujus religionis capita recenset; quem consulas. Qui à verâ itaque & Christianâ nostrâ ad impiam hanc Muslemiticam religionem seducti, postea reversi sunt, non rebaptizari, sed inungi tantum antiquitus soliti fuerunt, ut ex hoc ipso Balsamonis loco constat.

ἐμοὶ δὲ δοκεῖ. Hic aliud nobis atque Balsamoni videtur. Neque enim qui semel ritè baptizatus est, in quamcunque hæresim lapsus fuit, à Catholicis rebaptizatur. Quod autem de voce ἀναβαπτίζεσθαι infert, nullius est momenti: idem enim περὶ τοῦ ἀναβαπτίζεσθαι nos dicimus, quod περὶ τοῦ χειροτονεῖσθαι, istam nimirum vocem in hoc canone καταχρηστικῶς usurpari, ut ante observatum est. Hic itaque agitur de Paulianistis, non factis, sed genitis, sive de iis, qui à Paulianistis, non item à Catholicis, baptizati sunt.

In Can. XX.

Ἐπειδή τινές εἰσιν ἐν τῇ κυριακῇ γόνυ κλίνοντες. Usus obtinuit & antiquâ in primitivâ Ecclesiâ traditio, ut publicæ preces à fidelibus genuflexis peragerentur, idque per totum annum, præterquam diebus dominicis, & quinquaginta illis, qui Pascha & Pentecosten interfluunt. His autem diebus genu inter orandum flectere nefas existimatum est. Tertullianus, *Die Dominico jejunium nefas dicimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate à die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus.* Tertul. de cor. mil. cap. 3. Ambrosius, *Scire debet sanctitas vestra, fratres, hanc sanctam Pentecostes diem, quâ ratione curemus, vel cur istorum quinquaginta dierum numero sit nobis jugis & continuata festivitas, ita ut ab hoc omni tempore, neque ad observandum indicamus jejunia, neque ad exorandum Deum genibus succidamus, sed sicut Dominica solemus facere, erecti & feriati resurrectionem Domini celebramus*, Ambros. Serm. 61. Epiphanius, Καὶ δι' ὅλου μὲν τοῦ ἔτους ἡ νηστεία φυλάττεται ἐν τῇ αὐτῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, φημὶ δὲ τετράδι καὶ προσαββάτῳ, ἕως ὥρας ἐνάτης, δίχα μόνης τῆς πεντηκοστῆς ὅλης τῶν πεντήκοντα ἡμερῶν, ἐν αἷς οὔτε γονυκλισίαι γίνονται, οὔτε νηστεία προστέτακται. Epiph. in expositione fidei. Augustinus, *Ut autem stantes illis diebus* (quinquaginta) *& omnibus Dominicis oremus, utrum ubique servetur ignoro: tamen quid in eo sequatur Ecclesia, dixi, ut potui, & arbitror esse manifestum.* August. Epist. 119. ad Januarium. c. 17. Hieronymus, *Nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, autoritatem sibi scriptæ legis usurpaverunt: velut in lavacro ter caput mergitare; deinde egressos lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ significationem: die Dominicò &, per omnem Pentecosten nec de geniculis adorare, & jejunium solvere.* Hieron. advers. Luciferum. Antiquæ hujus observationis rationem Augustinus non obscurè reddit, ubi ait, *Quinquaginta complentur, qui celebrantur post Domini resurrectionem, jam in figurâ non laboris, sed quietis & lætitiæ. Propter hoc & jejunia relaxantur, & stantes oramus, quod est signum resurrectionis. Unde etiam omnibus diebus Dominicis id ad altare observatur.* Aug. Epist. 119. ad Jan. c. 15. Eadem ratio fusius explicatur in libro Quæstionum & responsionum ad orthodoxos, Justino Martyri perperam adscripto, ubi quæstio sic instituitur, Διὰ τί ἐν ταῖς κυριακαῖς ἡμέραις καὶ ἀπὸ τοῦ πάσχα ἕως τῆς πεντηκοστῆς γόνυ οὐ κλίνουσιν οἱ εὐχόμενοι, πόθεν δὲ καὶ ἡ τοιαύτη ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εἰσῆλθε συνήθεια; cui sic respondetur. τὸ δὲ ἐν τῇ κυριακῇ μὴ κλίνειν γόνυ σύμβολόν ἐστι τῆς ἀναστάσεως, δι' ἧς τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι τῶν τε ἁμαρτημάτων, καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῖς τεθανατωμένου θανάτου ἀπηλλάγημεν. ἐκ δὲ τῶν ἀποστολικῶν δὲ χρόνων ἡ τοιαύτη συνήθεια ἔλαβε τὴν ἀρχήν, καθώς φησιν ὁ μακάριος Εἰρηναῖος ὁ μάρτυς καὶ ἐπίσκοπος Λουγδούνου ἐν τῷ περὶ τοῦ πάσχα λόγῳ, ἐν ᾧ μέμνηται καὶ περὶ τῆς πεντηκοστῆς, ἐν ᾗ οὐ κλίνομεν γόνυ, ἐπειδὴ ἰσοδυναμεῖ τῇ ἡμέρᾳ τῆς κυριακῆς, κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν περὶ αὐτῆς αἰτίαν. Quæst. & respon. ad orthod. 115. Et Basilius magnus, Ἀναγκαίως οὖν τοὺς ἐν αὐτῇ ὀρθοὺς τὰς εὐχὰς ἐκπληροῦν τοὺς ἑαυτῆς τροφίμους ἡ ἐκκλησία παιδεύει, ἵνα τῇ συνεχεῖ ὑπομνήσει τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς τῶν πρὸς τὴν μετάστασιν ἐκείνην ἐφοδίων μὴ ἀμελῶμεν. καὶ πᾶσα δὲ ἡ πεντηκοστὴ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι προσδοκωμένης ἀναστάσεώς ἐστιν ὑπόμνημα. *Necessarium igitur in hoc die* (Dominico) *Ecclesia suos alumnos docet, stantes absolvere preces suas, ut assidua commonitione vitæ illius nunquam desituræ, non negligamus ad eam demigrationem parare viaticum. Quin & tota Pentecoste admonitio est resurrectionis quam in isto seculo expectamus.* Basil. de Spiritu sancto cap. 27. Vide plura ibidem hâc de re à doctissimo Patre scripta, & à Zonarâ suis in hunc canonem scholiis laudata. Isidorus Hispalensis, *Idcirco autem etiam quinquagesima dies post Domini resurrectionem resolutâ abstinentiâ in solâ lætitiâ celebrantur, propter figuram futuræ resurrectionis, ubi jam non labor, sed requies erit lætitiæ. Idcirque his diebus nec genua in oratione flectuntur, quia sicut quidam sapiens ait, Inflexio genuum pœnitentiæ & luctûs indicium est. Unde etiam per omnia eandem in illis solennitatem, quam die Dominico, custodimus, in quâ majores nostri nec jejunium agendum, nec genua esse flectenda ob reverentiam Dominicæ resurrectionis tradiderunt.* Isidor. Eccles. Offic. l. 1. c. 31.

ὑπὲρ τοῦ πάντα ἐν πάσῃ παροικίᾳ ὁμοίως φυλάττεσθαι. Primitivos Christianos juxta traditionem ab ipsis Apostolis vel saltem Apostolicis viris acceptam, diebus Dominicis, & per totam Pentecosten, non genuflexos, sed stantes precari solitos fuisse, ex iis quæ hactenus in hunc canonem commentati sumus, abundè constat. Cùm antiqua autem ista consuetudo nonnullis, uti videtur, locis, hujus Concilii temporibus, quâ par est religione non observata fuerit (forsitan quod D. Paulum Pentecoste, hoc est, diebus à Paschâ ad Pentecosten interlabentibus, genibus flexis orâsse tradit, Act. Apostol. cap. xx. 36. & xxi. 5.) hinc Patres Nicæni hoc canone eandem confirmant, & ubique observari præcipiunt, additâ insuper hâc ratione, ὑπὲρ τοῦ πάντα ἐν πάσῃ παροικίᾳ ὁμοίως φυλάττεσθαι, *ut omnia similiter in omni Parochiâ observentur*, hoc est, ut eadem precandi formula ubique obtineat, & omnia sacra uniformiter peragantur. Unde colligere licet, quantæ curæ sanctissimis hisce Patribus uniformitas in sacris celebrandis fuit, cum rem adeo in se prorsus indifferentem, & nullibi in sacris Scripturis vel directè vel indirectè præceptam, suâ demum autoritate sancirent, idque hâc solâ ratione moti, ut omnia Christianorum sacra, summâ quoad ejus fieri potest, uniformitate, ubique terrarum peragerentur.

GUILIELMI

GUILIELMI BEVEREGII
ANNOTATIONES
IN CANONES CONCILII
CONSTANTINOPOL. II.

Ἐπὶ βασιλέως Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου. Scholiastes, Balsamon & Zonaras, (quorum utrique commune est hoc prooemium) recte hic consentiunt, secundum hoc oecumenicum Concilium, Theodosio magno imperante, Constantinopolitani habitum fuisse; quem etiam illud indixisse luculentissimos habemus testes. Socrates enim ejusdem ferè aetatis scriptor, disertè ait, Μηδὲν δὲ ὁ βασιλεὺς ὑπερθέμενος σύνοδον ἐπισκόπων τῆς αὐτοῦ πίστεως συγκαλεῖ, ὅπως τὴν κρατοῦσαν τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, καὶ χειροτονήσωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον. *Posthac Imperator* Theodosius *nihil cunctatus suae fidei Episcoporum Concilium convocat, quo & Nicaena fides confirmaretur, & Constantinopoli ordinaretur Episcopus.* Socrat. Hist. Eccles. l. 5. c. 8. Cui suffragatur Sozomenus, dicens, εἰς τάχος τε σύνοδον ἐπισκόπων ὁμοδόξων αὐτῷ συνεκάλεσε, βεβαιώσοντάς τε τὸν ὅρον τῶν ἐν Νικαίᾳ δεξάντων, καὶ χειροτονίας τοῦ μέλλοντος ἐπιτροπεύειν τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον. Sozom. l. 7. c. 7. ut alios taceam, Eutychius Patriarcha Alexandrinus ait, فكتب ثاودوسيوس الملك الي تيموثاوس بطريرك الاسكندرية والي ملاتيوس بطريرك انطاكية والي داماسوس بطريرك رومية والي كيرلس اسقف بيت المقدس ان يحضروا مع اساقفتهم الي مدينة القسطنطينية لينظروا في امانة النصرانية ويوضحوها للناس *Theodosius ergo Rex scriptis ad Timotheum Patriarcham Alexandrinum, Meletium Patriarcham Antiochenum, Damasum Patriarcham Romanum, & Cyrillum Episcopum Hierosolymitanum, literis, ipsos und cum Episcopis suis Constantinopoli adesse jussit, ut de fide Christianâ disquirerent, eamque explicatam hominibus darent.* Eutych. Alex. annal. tom. 1. p. 509. & Josephus Ægyptius التي اجتمعت بنعمة الله تقدس اسمه من كل المواضع الي مدينة القسطنطينية حيث دعاهم المحب لله سعادة ثاودوسيوس ملك الروم في شرطونية نكطاريوس اسقفها *Synodus, quae gratiâ Dei (cujus nomen sanctificetur) ex omnibus locis Constantinopoli congregata est, quo dilectus Deo gloriosus Theodosius Imperator Romanus eos convocavit ad celebrandam Nectarii Episcopi istius loci ordinationem.* Joseph. Ægypt. praef. ad Syn. C P. Hoc etiam ex antiquo isto codice M S. Bibliothecae Thuanae, cujus frequens fit mentio in margine ad veterem Latinum canonum interpretem in Bibliothecâ Juris canonici veteris ulterius confirmetur; utpote in quo canones hujus Concilii sic inscribuntur, *Hi canones prolati sunt ab Episcopis* C L. *congregatis in unum Constantinopolim, quos inclytae recordationis Theodosius Imperator, Pater Arcadii & Honorii principum, convocavit, quando beatus Nectarius Constantinopolitanae Ecclesiae, damnato Maximo, sortitus est Pontificatûs officium.* Quo autem anno ab eo indictum fuit, docet Socrates, dicens, συνῆλθον δὲ ἐν ὑπατείᾳ Εὐχερίου καὶ Εὐαγρίου, τῷ Μαΐῳ μηνί. Socrat. l. 5. c. 8. Et titulus canonum in Actis hujus Concilii, Κανόνες τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθόντων, ἐν ὑπατείᾳ Φλαβίου Εὐχερίου, καὶ Φλαβίου Εὐαγρίου, τῶν λαμπροτάτων πρὸ ἑπτὰ εἰδῶν Ἰουλίων. Chronicon Marcellini Comitis, *Indictione* I X. *Eucherio & Syagrio* (leg. Evagrio) *Coss. sanctis* C L. *Patribus in urbe Augustâ congregatis adversus Macedonium in Spiritum sanctum naufragantem.* Congregata est igitur haec Synodus Eucherio & Evagrio Coss. hoc est anno Dom. 381. Sic etiam Josephus Ægyptius dicit canones ab hoc Concilio editos fuisse في شهر اب لاربع مائة وتسعة وعشرين من حساب الانطاكيين *Mense Ab, anno aerae Antiochenae* 429. Æra Antiochena coepit ab autumno, anno periodi Julianae 4665. Ergo ad annos completos 4664. adde 429, & colligentur anni 5093. aufer 4713. & reliquus fiet annus aerae Christianae 380. à cujus autumno annus supradictus aerae Antiochenae 429. incipit. Sed mensis Ab in annis Antiochenis idem est ac Augustus in Julianis; qui propterea incurrit in annum Dom. 381. De mense autem, quo celebrata est haec Synodus, inter veteres non convenit. Ut enim Josephus Ægyptius mense Ab, sive Augusto, sic Socrates τῷ Μαΐῳ μηνί, titulus canonum πρὸ ἑπτὰ εἰδῶν Ἰουλίων, & vetus interpres Latinus III. *Kal. Novemb.* habitam affirmat. Forsitan ergo mense Majo incepta, usque ad Octobrem desinentem continuata est. Sed Nilus in tractatu de Synodis ab hisce omnibus quamplurimùm dissentire videtur, quippe qui de tempore hujus Synodi loquens, ait, ἦν δὲ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτος ͵εωοβ'. ἀπὸ δὲ Χριστοῦ τοβ'. *Erat autem annus mundi* 5872. *Christi* 372. Verùm Nilus hoc in loco Historicâ Graecorum aerâ utitur, quae Christi natalem in annum octavum post vulgarem epocham incidisse supponit: ut docuimus in Institut. Chronol. l. 2. c. XI. Ergo si addas 8. ad 372. annus à verâ Christi Nativitate, juxta ejus etiam computum, quo celebrata est haec Synodus, erit 380. qui ab Autumno itidem incipiens, in annum Julianum 381. incurret. Adhaec Theodosius Imperator factus est XIV. Kal. Februar. Ausonio, & Olybrio Coss. hoc est anno Christi 379. Tertio igitur imperii anno currente, Synodum praesentem convocabat, quam etiam postea imperatoriâ suâ autoritate confirmavit; quod etiam ipsi Patres ibi congregati obnixè petierunt, in Epistolâ Synodicâ ad eum missâ, dicentes, Δεόμεθα τοίνυν τῆς σῆς ἡμερότητος γράμμασι τῆς σῆς εὐσεβείας ἐπικυρωθῆναι τῆς συνόδου τὴν ψῆφον· ἵν' ὥσπερ τοῖς τῆς κλήσεως γράμμασι τὴν ἐκκλησίαν τετίμηκας, οὕτω καὶ τῶν δοξάντων ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος, *Rogamus igitur tuam clementiam, ut per literas tuae pietatis Synodi decretum confirmetur: ut sicuti literis, quibus nos convocâsti, Ecclesiam honorâsti, ita etiam finem eorum, quae decreta sunt, obsignes*, Syn. C P. in epist. Synod.

ἐν Κωνσταντινουπόλει. Haec urbs, in quâ celebratum est praesens Concilium, *Byzantium*, primò nominata est, à Byzante primo conditore. Stephanus, Βυζάντιον ἡ πόλις ἀπὸ Βύζαντος τοῦ Κεροέσσης τῆς Ἰοῦς θυγατρὸς καὶ Ποσειδῶνος, ἢ ὅτι τῆς πόλεως Βύζας ἦν ἡγεμὼν, ἢ ὅτι ἐκεῖνος ... Claudianus etiam Byzantis, tanquam conditoris, ante Constantinum meminit, dicens,

Quòd tertius urbis

Conditor, hoc Byzas, Constantinusque videbunt.

Abulpharagius Byzum quendam, Manassis Judaeorum Regis diebus, hanc urbem condidisse refert: Eo enim imperante dicit وبني بوزس مدينة بوزنطيا وبعد تسعماية وسبعين سنة عظمها قسطنطينوس وسماها قوسطنطينوفوليس. *Extruxit etiam Byzas urbem, Byzantium, quam post nongentos & septuaginta annos auctam, Constantinopolim appellavit Constantinus*, Abulph. Dyn. 3. Sic etiam Eusebius in Chronico ad ultimum annum ejusdem Regis, sive tertium Olymp. 30. haec observat, Βυζάντιον ἐκτίσθη ὑπὸ Βύζα βασιλέως τῶν Θρᾳκῶν, ὃς ἦν, Μεγαρέων. Por-

 ro qualis

ro qualis fuerit hæc civitas Ciceronis diebus, ex ejus de Provinciis consularibus oratione constat, ubi eam *Imperio Romano fidelissimam, liberam, & refertissimam & ornatissimam signis fuisse testatur.* orat. 35. n. 3. & 4. Herodianus eam πόλιν τῶν ἐπὶ Θρᾴκης μεγίστην, τότε καὶ εὐδαίμονα, πλήθει τε ἀνδρῶν καὶ χρημάτων ἀκμάζουσαν, *Urbem Thraciæ maximam, fælicissimamque, viris, atque opibus eâ tempestate florentem.* Herodian. l. 3. c. 2 Cum hæc autem antiquissima pariter ac olim celeberrima civitas à Severo aliisque subversa fuisset, & in vici formam redacta, Constantinus M. rerum Romanarum potitus, eam miurem in modum restauravit, & auxit, & suo de nomine Κωνσταντίνου πόλιν, sive Κωνσταντινούπολιν appellavit. De anno autem, quo egregium hoc opus absolutum est, & encænia urbis celebrata, veteres scriptores diversa tradiderunt. Verisimilior autem eorum est sententia, qui id anno Christi 333. accidisse affirmant; quo consulatum gerebant Gallicanus & Symmachus: utpote ad quos Idatius in fastis notat, *His Coss. dedicata est Constantinopolis, die v. idus Majas.* Et ad eosdem in Chronico Alexandrino hæc observantur, Ἔτους τλ΄. τῆς εἰς οὐρανὸς ἀναλήψεως τοῦ κυρίου, καὶ κε΄. τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας, Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβέστατος πατὴρ Κωνσταντίνου νέου Αὐγούστου, καὶ Κωνσταντίου, καὶ Κώνσταντος Καισάρων, πόλιν μεγίστην, λαμπρὰν καὶ εὐδαίμονα κτίσας, συγκλήτῳ τε τιμήσας, Κωνσταντινούπολιν κέκληκε, πρὸ πέντε εἰδῶν Μαΐων, ἡμέρᾳ δευτέρᾳ τῆς ἑβδομάδος, ἰνδικτιῶνος τρίτης, τὸ πρότερον καλουμένην Βυζάντιον. *Anno 301. post assumptum in cælos Dominum, imperii ipsius 25. Constantinus religiosissimus Constantini junioris Augusti, & Constantii Constantisque Cæsarum pater, urbem maximam, illustrem & beatam condidit, Senatu illustravit, & Constantinopolim appellavit, a. d. v. idus Majas, feriâ 2. indictione 3. quæ prius vocata fuerat Bizantium.* Omnes hi characteres in annum Dom. 330. supradictum optimè conveniunt: namque eo currente, Indictio erat 3. & Cyclus Solis 3. litera Dominicalis, D. ac proinde undecima dies sive idus mensis Maii isto anno in secundam hebdomadis feriam incidebat. Et quidem de isto die inter omnes convenit; ad eum enim & in Menologio Græcorum scribitur, τὰ γενέθλια τῆς Κωνσταντίνου πόλεως, καὶ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Μωκίου. Cum Constantinus itaque dicto tempore celeberrimam hanc urbem dedicâsset, eandemque omnium ferè aliarum, per totum imperium suum, spoliis locupletâsset, Romanorum Imperatorum sedes evasit, (unde & *nova Roma* sæpe appellatur) & Græcorum etiam post imperii divisionem; quo factum est, ut plures in hâc, quàm in ullâ aliâ civitate, universales Synodi habitæ fuerint. Nam præter præsentem, quæ secunda est, etiam quinta, sexta, atque octava, Synodi œcumenicæ in eâ celebratæ sunt.

Ἑκατὸν πεντήκοντα. Episcopos centum quinquaginta in hoc Concilio congregatos fuisse, pro concesso ab omnibus habetur: ut alios taceam, Socrates ait, Πάντες δὲ ἦσαν ἑκατὸν πεντήκοντα. Socr. l. 5. c 8. Sozomenus, Συνῆλθον δὲ, ὡς μὲν τῶν ὁμοίως τῷ Νικαίᾳ δοξαζόντων, ἀμφὶ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα. Sozom. Hist. Eccles. l. 7. c. 7. In Actis Concilii Chalcedonensis Symbolum ab hoc Concilio editum vocatur, Ἡ ἁγία πίστις, ἣν ἐξέθεντο οἱ ἅγιοι πατέρες ρν΄. συμφωνοῦσα τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ τῇ ἐν Νικαίᾳ. Concil. Chalced. Act. 2. & Gregorii Nazianzeni oratio, coram hac Synodo prolata, inscribitur, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ συντακτήριος εἰς τὴν τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἐπισκόπων παρουσίαν. Act. Concil. C P. 1. Eutychius Patriarcha Alexandrinus, واجتمع في القسطنطينية مايه وخمسون اسقفا *Et congregati sunt Constantinopoli Episcopi centum quinquaginta.* Eutych. annal. tom. 1. p. 510. & alibi, ومن المجمع الاول الثلثمايه وثمانيه عشر اسقف الذين اجتمعوا في مدينة نيقية الى هذا المجمع الثاني المايه وخمسين اسقفا الذين اجتمعوا في القسطنطينية ولعنوا مكدونيوس واشياعه ثمانيه وخمسون سنة *Jam à Concilio primo Episcoporum trecentorum octodecim, qui in urbe Nicenâ convenerunt, ad secundum hoc, in quo Constantinopoli congregati sunt Episcopi centum quinquaginta, qui Macedonio ejusque sequacibus maledixerunt, anni sunt quinquaginta octo.* ibid. p. 514. Josephus Ægyptius, اجتمع هذا المجمع الثاني المقدس من المجمع الكبار في مدينة القسطنطينية وعلى عدة الاسقفة الذين اجتمعوا فيه مايه وخمسون اسقفا ابا قديسين *Congregatum est sanctum hoc secundum ex œcumenicis Conciliis, in urbe Constantinopoli, & numerus Episcoporum, qui in eo collecti sunt, erat centum quinquaginta Episcopi sanctique Patres.* Joseph. Ægypt. in Præf. ad hoc Concil. Dionysius Exiguus, in præfatione suâ ad canones hujus Concilii, *Hæ definitiones*, inquit, *expositæ sunt, ab Episcopis CL. qui in id ipsum apud Constantinopolim convenerunt, quando beatus Nectarius Episcopus est ordinatus.* Et ante eum vetus interpres in suâ itidem præfatione, *Hi canones expositi sunt ab Episcopis CL. congregatis in unum Constantinopolim, quando ordinatus beatus Nectarius Episcopus.* Idem asserit Matthæus Blastares in suâ ad Syntagma præfatione. Idem etiam à Photio, & Nilo de Synodis, aliisque quamplurimis, nemine contradicente traditur. Adeo ut de Episcoporum numero, qui in hanc Synodum convenerunt, nihil dubii superesse potest.

Τὰς ὑποτεταγμένας κανόνας. De numero Episcoporum, qui in hâc Synodo congregati sunt, bene, ut ostensum est, inter veteres scriptores convenit: sed non item de numero canonum, quos ediderunt. Primò enim Dionysius Exiguus tres tantum ab hoc Concilio sancitos tradit, *sub Theodosio*, inquit, *piissimo Imperatore apud Constantinopolim expositi sunt canones tres.* Dionys. Exig. præf. ad canones Syn. CP. ubi tamen observandum est, eum tertium canonem, de honore Episcopis Constantinopolitanis indulto, ad calcem secundi appendere; qui si seorsim, ut hic, recenseatur, quatuor primi canones ab eo Latinè versi sunt. In prisca etiam editione Latinâ quinque numerantur: sed ultimus eorum non ad hanc, sed ad Chalcedonensem Synodum jure pertinet; reliqui quatuor iidem sunt, quos vertit Dionysius Exiguus. Sed hîc etiam tertius secundo annectitur, & primus in duos distribuitur. Josephus Ægyptius in suâ ad hanc Synodum præfatione unum alium addit; sed nihilominus quatuor tantum recenset: dicit enim وفي هذا الجماعه المقدسه جماعة القسطنطينية وضعوا اربعة قوانين *Et in sanctâ hac Synodo Constantinopolitanâ quatuor canones constituti sunt.* Ipse autem, non minus quàm vetus interpres & Dionysius Exiguus, tertium secundo adjungit; qui si distinctè numerentur, quinque canones ab eo agnoscentur, videlicet, primus, secundus, tertius, quartus, & sextus. Nam quintus & septimus in ejus etiam paraphrasi desiderantur. Johannes Antiochenus in ordine canonum collectioni præfixo, sex canones ab hoc Concilio editos fuisse scribit, τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συναχθέντων πατέρων, οἱ δὲ ἐξέθεντο κανόνας ς΄. Cum autem & ipse primo collectionis titulo definitionem de honorando Episcopo Constantinopolitano appendicem secundi canonis fecerit, dubium nemini esse potest, quin ipse legerit quicquid in septem canonibus, huic Synodo vulgo adscriptis, continetur; etiamsi, quantum memini, septimum canonem nullibi citaverit. Et hi quidem in omnibus Balsamonis, Zonaræ, & Aristeni codicibus, septem perpetuo explicantur: quibus etiam suffragatur Matthæus Blastares, dicens, εἰσὶ δὲ πάντες οἱ ταύτης συνόδου, ὡς καὶ μόνον ἐνδιδόασιν, κανόνες ἑπτά. Blast. præf. ad Syntag.

In Can. I.

Καὶ ἀναθεματισθῆναι πᾶσαν αἵρεσιν. Etiamsi Nicæna Synodus Arium ejusque hæresim anathemati subjecerit, ipseque Arius non longo post tempore in Latrinâ vitam miserè impleverit, ut Athanasius, Socrates, Sozomenus, aliique tradiderunt: hæresis tamen ejus unà cum ipso autore non extincta est; sed in majorem potius flammam erupit; usque adeo ut alias etiam complures hæreses accenderit, atque excitandis fomitem ac materiam suppeditaverit; quas omnes Patres Constantinopolitani in præsenti canone, anathemate injecto, restinguere moliuntur. Quamobrem primo quidem fidem, à Concilio Nicæno stabilitam, suâ etiam autoritate confirmant; Et deinde omnes ei contrarias opiniones anathemate feriunt, idque sub hæreseos nomine. Ut autem fides confirmata, & hæreses ab ipsis condemnatæ clarius elucescerent, nonnullos nominatim commemorant hæreticos, quibus maledicendum est, videlicet, Eunomianos, sive

sive Eudoxianos, Semiarianos, sive Spiritus sancti adversarios, Sabellianos, Marcellianos, Photinianos, & Apollinarianos; de quibus propterea singulis, ordine quo occurrunt, breviter agemus, quo ex cognitis opinionibus hic condemnatis, de verâ fide, à sanctis hisce Patribus assertâ, certiores fiamus.

Καὶ ἐιδικῶς τὴν τῶν Εὐνομιανῶν. Eunomius, unde Eunomiani, primo quidem Aetii (à quo etiam Aetiani dicti sunt) notarius fuit; ut tradit Socrates l. 2. c. 35. postea Cyzici Episcopus ordinatus est, idque sub Valente Imperatore, ut scribit idem Socrates l. 4. c. 7. atque etiam Sozomenus, l. 6. c. 8. vel potius, Constantio Imperante; ut Theodoretus. l. 2. c. 27. & Philostorgius. lib. 5. c. 3. Hujus hæresis in eo versata est, quod Christum præcipuam tantùm Patris creaturam, & Spiritum sanctum à Filio creatum asseruerit. Theodoretus, Οὗτος (Εὐνόμιος) τὴν θεολογίαν τεχνολογίαν ἀπέφηνε, καὶ περὶ πάντων τῶν κατὰ τοῦ μονογενοῦς καὶ τοῦ παναγίου πνεύματος ἐπεδείξατο βλασφημίας, καὶ τὸν μὲν υἱὸν τὸ πρῶτον κτίσμα τοῦ πατρὸς καὶ ἐξαίρετον ἔργον εἶπε· τὸ δὲ πανάγιον πνεῦμα πρὸ τῶν ἄλλων ὑπὸ τοῦ υἱοῦ δημιουργηθῆναι ποιημάτων. Theodoret. hæret. fab. l. 4. c. 3. Et hanc quidem ipsissimam fuisse istius opinionem, ex propriis ejus dictis clarissimè colligatur. Dicit enim, Εἰ ἐκ τῶν δημιουργημάτων ἀνάγεσθαί τις πρὸς τὴν τῆς οὐσίας κατάληψιν, δεικνύσθω ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀγεννήτου ποίημα, τοῦ δὲ μονογενοῦς, τὸ παράκλητον. Eunom. apud Basil. adv. Eunom. l. 2. Hinc etiam Filium Patri æqualem esse negat. *τὸ δὲ*, inquit, *ὅπως ἀνόητον, ἢ πρὸς ἀσέβειαν παμμεγές, ὥστε ἴσον εἰπεῖν τὸν υἱὸν τῷ πατρί*; ibid. l. 1. Et de Spiritu sancto apertè dicit, eum naturâ æque ac ordine tertium à Patre esse, Filii operatione factum, deitate & omni creandi potestate destitutum; cum enim asserit, *τρίτον τάξει καὶ φύσει, προσταγματι μὲν τοῦ πατρὸς, ἐνεργείᾳ δὲ τοῦ υἱοῦ γενόμενον, τρίτῃ χώρᾳ τιμώμενον, ὡς πρῶτον καὶ μεῖζον ἁπάντων καὶ μόνον τοιοῦτον τοῦ μονογενοῦς ποίημα, θεότητος καὶ δημιουργικῆς δυνάμεως ἀπολειπόμενον*. ibid. l. 3. Hoc autem, quòd Spiritus sanctus à Filio creatus sit, Ariani etiam affirmârunt; de quibus Epiphanius ait, Παντὶ τοῦτο δῆλον, ὅτι ὁμολογοῦσι τὸν ἄγγελον ὑπὸ τοῦ υἱοῦ γεγενῆσθαι· Καὶ γὰρ καὶ περὶ τοῦ πνεύματος βλασφημοῦσι, καὶ πληροῦσι λέγειν κτιστὸν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ. Epiph. hær. 69. sect. 52. Et Augustinus, *Arriani ab Arrio, in eo sunt notissimi errore, quo Patrem & Filium & Spiritum sanctum nolunt esse unius ejusdemque naturæ atque substantiæ, aut, ut expressiùs dicatur, essentiæ, quæ οὐσία Græcè appellatur: sed esse Filium creaturam, Spiritum verò sanctum creaturam creaturæ: hoc est, ab ipso Filio creatum volunt.* August. hær. 49. Hinc D. Ambrosius Eunomium *ex impietatis Arianæ fonte progressum* rectè asserit, l. de Incarn. Dom. Sacram. c. 2. præsertim cùm Eunomius, æque ac Arius, Christum corpus humanum sine animâ assumpsisse finxerit; Theodoretus, Ἄρειος δὲ καὶ Εὐνόμιος, ἀψύχου σώματος τοῦ μονογενοῦς τὴν θεότητα, σῶμα δὲ μόνον αὐτὸν ἀναληφέναι φασίν. Theodor. inconfus. dial. 2. & alibi, Ἄρειος δὲ καὶ Εὐνόμιος, σῶμα μὲν αὐτὸν ἔφασαν ἀνειληφέναι, τὴν θεότητα δὲ τῆς ψυχῆς ἐνηργηκέναι τὴν χρείαν. Id. hær. fab. l. 5. c. 11. De Arrianis idem testatur Augustinus, hær. 49. Ex eo autem, quòd Eunomius (ut ex ante dictis constat) Christi essentiam creatam esse asseruerit, palam est, Christum (ex istius opinione) nec ὁμοούσιον τῷ πατρὶ esse, sed potiùs ἑτεροούσιον, diversæ à Patre essentiæ, sive substantiæ, eique prorsus dissimilem: ut S. Augustinus observavit, dicens, *Eunomius quippe à dialecticâ prævalens, acutiùs & celebriùs defendit hanc hæresim, dissimilem per omnia Patri asserens Filium, & Filio Spiritum sanctum.* Aug. hær. 54. Et hoc quidem impium dogma à præceptore suo Aetio edoctus est; de quo Epiphanius, τούτῳ δὲ τῷ ἀνοσίῳ Ἀετίῳ ὁ δὲ τὸ ἀνόμοιον πρὸς πατέρα τὸν υἱὸν ἀξιῶν λέξιν. Epiph. hær. 76. sect. 2. Hinc Balsamon & Zonaras in hunc canonem rectè consentiunt, Eunomium asseruisse Christum Patri *πάντη ἀνόμοιον*, *omninò dissimilem* esse; unde & sectatores ejus, non tantum Eunomiani, sed sæpiùs Ἀνόμοιοι, *Anomœi* audiant. Et sic quidem Epiphanius eos nusquam Εὐνομιανὸς, sed ubique Ἀνομοίους appellat. Eandem autem, quam nos, Balsamon & Zonaras, necnon Harmenopolus etiam nominis hujus rationem reddit. Οἱ αὐτοὶ καὶ Ἀνόμοιοι καλοῦνται, διὰ τὸ λέγειν, μηδεμίαν ἔχειν ὁμοιότητα κατ' οὐσίαν τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν πατέρα. Harmenop. de sect. 13. Adhæc usque adeo Filii & Spiritûs sancti divinitatem oppugnabant, ut eos qui in nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti baptizati sunt, quasi seductos denuò baptizarent, idque tantum unâ mersione in mortem Christi; ut præter Balsamonem & Zonaram in præsentem canonem, etiam Sozomenus tradidit, l. 6. c. 26. & Socrates l. 5. c. 24. & Theodoret. hær. fab. l. 4. c. 3. Balsamon insuper & Zonaras in præsentem canonem addunt, Eunomium asseruisse, Gehennam revera non existere. Sic etiam Harmenopulus de Eunomianis ait, quod, *τὴν κόλασιν τὴν μέλλουσαν, οὐ τὴν γέενναν, οὐ κατ' ἀλήθειαν, ἀλλὰ διὰ φόβον, ἔλεγον ἀπειλεῖσθαι.* Harmenop. de sect. 13. idem tradit & Blastares lit. A. c. 2. Et in hoc quidem nuperrimus Eunomii sectator, Socinus, præceptorem suum ad amussim secutus est, etiamsi ob horrendas tam nefariæ opinionis consequentias, cautè admodum, & quantâ potuit obscuritate istud discipulis suis instillaverit, ut è scriptis suis colligeretur potius, quàm ipse illud diserte asseruisse censeretur. ut ex ipsius ad Volkelium verbis patet, ubi ait, *Quod ais, eà in disputatione meâ cum Puccio, tum de Christianorum resurrectione, tum de morte impiorum, passim contineri, quæ à multis sine magnâ offensione, tum nostris, tum alienis, legi non possunt; scio equidem ista ibi contineri; sed, meo judicio, non passim, nec ita apertè (cavi enim id quantum potui) ut quisquam vir pius facile offendi possit. Adeò ut, quod nominatim attinet ad impiorum mortem, in quo dogmate magnum est multorum offensionis periculum, ea potiùs ex iis colligi possit, quæ ibi disputantur, quàm expressè literis consignata extet.* Socin. Epist. 6. ad Volkel.

Εἴτ' οὖν Εὐδοξιανῶν. Eudoxius primò Germaniciis, postea Antiochiæ, & ultimò Constantinopoleos Episcopus ordinatus est. Socrat. Hist. Eccles. l. 2. c. 37. 42. Theodoret. hæret. fab. l. 4. c. 2. Sozom. Hist. Eccles. l. 3. c. 5. Hic eadem omnino omnia, quæ Eunomius docuit; ut patet ex Theodoret. hæret. fab. l. 4. c. 3. ac proinde hoc in loco hæc duo, tanquam Synonyma, eorundem hæreticorum nomina usurpantur, Εὐνομιανῶν εἴτ' οὖν Εὐδοξιανῶν. Theodoretus autem, Arianos etiam Eudoxianos ipsius Eudoxii temporibus audiisse tradidit, Οἱ δὲ Ἀρειανοὶ καὶ Εὐδοξιανοὶ προσηγορεύθησαν κατὰ τὸν Εὐδοξίου καιρόν. Theodoret. ibid. Statim autem post Eudoxii obitum hoc nomen usurparii desiit, & posteris penè inauditum est: unde Gregorius magnus in Epistolâ ad Eulogium Alexandrinum, *Præterea*, inquit, *idem frater noster omnia in suis Synodicis Deo autore Catholicè locutus est. Quendam verò Eudoxium damnavit, quem neque in Synodis damnatum invenimus, neque à decessoribus suis in suis Synodis reprobatum.* Greg. Epist. lib. 6. Epist. 125. Sanè non ipse Eudoxius, sed tamen Eudoxiani præsenti canone disertè damnantur.

Καὶ τὴν τῶν Ἡμιαρείων, εἴτ' οὖν Πνευματομάχων. Semiariani propriè fuerunt, qui Christum nec ὁμοούσιον cum Catholicis, nec ἀνόμοιον cum Eunomianis, sed ὅμοιον τῷ πατρὶ asseruerunt. Hoc ex ipsorum fidei expositione, in Conciliabulo Seleuciensi editâ, constat, ubi dicunt, *τὸ ὁμοούσιον ὡς ἀλλότριον τῶν γραφῶν ἐκβάλλομεν, τὸ δὲ ἀνόμοιον ἀναθεματίζομεν, καὶ πάντας ὅσοι τοιοῦτοι τυγχάνουσιν, ἀλλοτρίους ἡγούμεθα τῆς ἐκκλησίας. τὸ δὲ ὅμοιον τοῦ υἱοῦ πρὸς πατέρα σαφῶς ὁμολογοῦμεν.* apud Epiphan. hær. 73. sect. 25. Eadem eorum verba recitantur à Socrate Hist. Eccles. l. 2. cap. 40. Sed & ὁμοιούσιον filium antesignani eorum prædicârunt. Epiphanius, *ἵνα δὲ καὶ ὅμοιον τούτῳ ῥῆμα παρεμβάλλοιντο, οἱ περὶ Βασίλειον, φημὶ, καὶ Γεώργιον, ὡς τὴν Ἡμιαρείων ταύτης τῆς αἱρέσεως προστάται φασὶν, οὐ λέγομεν ὁμοούσιον, ἀλλὰ ὁμοιούσιον.* ibid. sect. 1. Filium nimirum creaturam, sed ab aliarum conditione diversam, affirmarunt; adeo ut peculiari modo Patri similis esset: sed Spiritum sanctum omnimodo creaturam esse docuerunt. Idem, *Περὶ δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὡς ἔφην, οὐ δεόντως ὡρίζοντο, ἀλλὰ ὡς λυσσῶντες κύνες, ἀσεβῶς κτίσμα αὐτὸ παντελῶς δείξοντες, καὶ ὅπως διαβεβαιοῦνται, καὶ ἀλλότριον τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ ὑπάρχειν.* Epiph. ibid. Cùm igitur Semiariani de Spiritu sancto eadem, quæ ipsius oppugnatores, tenuerint, vel, si ejusdem doctissimi Patris verbis utar, *περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἴσως τοῖς πνευματομάχοις εἶναι ἔχοντες*, meritò hoc canone dicitur Ἡμιαρείων ἢ πνευματομάχων. Epiphanius autem πνευματομάχους distinctè à Semiarianis recenset, refutatque. πνευματομάχους autem usque adeò divinitatem Spiritûs sancti respuisse asserit, ut eum nec in Trinitate commemorandâ unâ cum Patre & Filio connumerarent. *εἰς τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον ὅτι βλασφημοῦσι, μὴ συναριθμοῦντες αὐτὸ πατρὶ καὶ υἱῷ ἐν τῇ θεότητι.* Epiph. hær. 74. sect. 1. Præcipuus hujus hæreseos propugnator fuit Macedonius Episcopus Constantinopolitanus, quem etiam Spiritum sanctum à Trinitatis consortio expulisse testatur Socrates; dicens, *ὡς δὲ ὁ Μακεδόνιος τὸ ἅγιον πνεῦμα συμπαραλαβεῖν εἰς τὴν θεολογίαν τῆς τριάδος ἐξέκλινε.* Socrat. Hist. Eccl. l. 2. c. 45. Hinc Macedoniani etiam appellantur, de quibus S. Augustinus, *Macedoniani sunt à Macedonio Constantinopolitanæ Ecclesiæ Episcopo, quos & πνευματομάχους Græci vocant, eo quòd de Spiritu sancto litigent. Nam de Patre & Filio rectè sentiunt, quòd unius sint ejusdemque substantiæ vel essentiæ; sed de Spiritu sancto hoc nolunt credere, creaturam eum esse dicen-*

tes. Hos quidam Semiarrianos vocant, quod in hac quæstione ex parte cum illis sint, ex parte cum ipsis. Aug. hær. 52. Contra hos Macedonianos sive πνευματομάχους præcipue congregatum est a Theodosio præsens Concilium, cui etiam intererant duo partis Macedonianæ Principes, Eleusius Cyzicenus, & Marcianus Lampsaci Episcopus, Socrat. Hist. Eccles. l. 5. c. 8.

Καὶ τὴν τῶν Σαβελλιανῶν. Sabellianorum, quæ hic condemnatur, sententia fuit, Filium & Spiritum sanctum, non solum eundem esse Deum, atque Patrem, sed eandem etiam personam, ut istæ tres appellationes Pater, Filius, & Spiritus sanctus, eandem etiam hypostasim designent. Epiphanius, Δογματίζει δὲ οὗτος καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ Σαβελλιανοὶ, τὸν αὐτὸν εἶναι πατέρα, τὸν αὐτὸν υἱὸν, τὸν αὐτὸν εἶναι ἅγιον πνεῦμα, ὡς εἶναι ἐν μιᾷ ὑποστάσει τρεῖς ὀνομασίας, ἢ ὡς ἐν ἀνθρώπῳ σῶμα, καὶ ψυχὴ, καὶ πνεῦμα. Epiph. hær. 62. sect. 2. Theodoretus, Σαβέλλιος δὲ ὁ Λίβυς ὁ Πενταπολίτης τούτων ἀνενεώσατο τὴν αἵρεσιν· μίαν ὑπόστασιν εἶναι τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἓν πρόσωπον τριώνυμον ὀνομάζει, καὶ τὸν αὐτὸν, ποτὲ μὲν ὡς πατέρα καλεῖ, ποτὲ δὲ ὡς υἱὸν, ποτὲ δὲ ὡς ἅγιον πνεῦμα. Theodoret. hæret. fab. lib. 2. c. 9. A Latinis Patribus, *Patripassiani* etiam nuncupantur, quod Filium eandem personam atque Patrem prædicantes, Patrem etiam passum asseruerint. Augustinus, *Nam Sabelliani dicti sunt quidam heretici, qui vocantur & Patripassiani, qui dicunt ipsum Patrem passum fuisse.* Aug. in Evang. Joh. tract. 36. Leo Papa Romanus, *Quod blasphemiæ genus de Sabellii opinione (Priscillianistæ) sumpserunt, cujus discipuli etiam Patripassiani merito nuncupantur, quia si ipse est Filius, qui & Pater, Crux Filii Patris est passio, & quicquid in formâ servi Filius Patri obediendo sustinuit, totum in se Pater ipse suscepit.* Leo. Epist. 93. c. 1. Ut Priscillianistæ autem à Sabellio, sic ipse Sabellius ab aliis improbam hanc opinionem imbibit. D. Augustinus à Noeto haustam indigitat. Dixit enim, *Sabelliani ab illo Noeto, quem supra commemoravimus defluxisse dicuntur. Nam & discipulum ejus quidam perhibent fuisse Sabellium.* Aug. hær. 41. Noetum autem eadem ac Sabellium sensisse, idem antea docuit, *Noetiani,* inquiens, *à quodam Noeto, qui dicebat Christum eundem ipsum esse Patrem & Spiritum sanctum.* ibid. hær. 36. De eodem Noeto Epiphanius; ἐτόλμησε λέγειν τὸν πατέρα πεπονθέναι. hær. 57. Hunc idem Epiphanius 130. ante se annis extitisse, cumque primum hujus hæreseos autorem fuisse refert. Verum etiam D. Cyprianus Patripassianos inter alios hæreticos recenset, Epist. 73. ad Jubajanum. Et ipse Tertullianus praxean eam intulisse hæresim tradidit, dicens, *Ita duo negotia diaboli Praxeas Romæ procuravit, Prophetiam expulit, & hæresim intulit; Paracletum fugavit, & Patrem crucifixit.* Tertul. adv. Prax. c. 1. Proinde ex Praxeæ sententiâ statim subdit, *Itaque post tempus pater natus, & pater passus, ipse Deus Dominus omnipotens Jesus Christus prædicatur.* ibid. c. 2. alibi, *Sed post hos omnes etiam Praxeas quidam hæresim introduxit, quam Victorinus corroborare curavit; hic Deum Patrem omnipotentem Jesum Christum esse dicit, hunc crucifixum passumque contendit; mortuum præterea seipsum sibi sedere ad dexteram suam cum profanâ & sacrilegâ temeritate proponit.* Id. de præscript. adv. hær. c. ult. Hermogenem etiam ejusque discipulos in eâdem hæresi fuisse docet D. Augustinus, *Noetiani,* inquit, *rarissime ab aliquo sciuntur: Sabelliani autem sunt in ore multorum. Nam & Praxeanos a Praxeâ quidam dicunt, & Hermogenianos vocari ab Hermogene potuerunt, qui Praxeas & Hermogenes eadem sentientes in Africâ fuisse dicuntur.* Aug hær. 41.

Καὶ τὴν τῶν Μαρκελλιανῶν. Marcellus Ancyræ Episcopus Nicæni circiter Concilii diebus, vel paulo postea, hæresim suam divulgavit, quâ asseruit ad finem mundi, Christi & regnum, & subsistentiam desituram esse, ut nec in æternum regnaret, nec subsisteret. Hoc constat ex prolixâ illâ expositione fidei, quam Orientales Episcopi ad Episcopos Italiæ miserunt, ubi aiunt, Ἀλλ' ἔκτοτε Χριστὸν αὐτὸν γεγενῆσθαι καὶ υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἐξ οὗ τὴν ἡμετέραν ἐκ τῆς παρθένου σάρκα ἀνείληφε, πρὸ τετρακοσίων ὅλων ἐτῶν. ἔκτοτε γὰρ τὸν Χριστὸν ἀρχὴν βασιλείας ἐσχηκέναι θέλουσι, καὶ τέλος ἕξειν αὐτὴν μετὰ τὴν συντέλειαν καὶ κρίσιν. τοιοῦτοι δέ εἰσιν οἱ ἀπὸ Μαρκέλλου καὶ Φωτεινοῦ, τῶν Ἀγκυρογαλατῶν. apud Socrat. Hist. Eccles. l. 2. c. 19. Et ex Cyrillo Hierosolymitano dicente, Κἂν ποτε τινὸς ἀκούσῃς λέγοντος, ὅτι τέλος ἔχει ἡ Χριστοῦ βασιλεία, μίσησον τὴν αἵρεσιν, τῆς δρακοντείας ἐστίν. Ἄλλη κεφαλὴ προσφάτως περὶ τὴν Γαλατίαν ἀνεφύη, ἐτόλμησε λέγειν, ὅτι μετὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου ὁ Χριστὸς οὐ βασιλεύει, καὶ ἐτόλμησε λέγειν, ὅτι ὁ λόγος ἐκ πατρὸς ἐξελθὼν, οὗτος εἰς πατέρα πάλιν ἀναλυθεὶς οὐκέτι ἐστί. Cyrill. catech. 15. ubi hanc hæresim περὶ Γαλατίαν ἀναφυεῖσαν dicit, eo quod Marcellus autor ejus Ancyræ in Galatiâ Episcopus fuit. Hoc ex ipsis etiam Marcelli verbis aperte satis conficitur, quibus opinionem suam ex D. Pauli scriptis male intellectis probare nititur, dicit enim, ὁρᾷς ἐν καὶ διαστήματι βραχεῖ τινι χρόνῳ, ἔτι τε παρελθόντων καὶ τῶν μελλόντων αἰώνων, τὴν κατὰ σάρκα οἰκονομίαν τῷ λόγῳ δι' ἡμᾶς γεγενῆσθαι συμβέβηκε, καὶ ταύτην ὥσπερ ἀρχὴν, οὕτω καὶ τέλος ἔχειν ὁ θεσπέσιος εἴρηκε Παῦλος, ὅταν φησὶν, εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδιδῷ τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρί. Et paucis interjectis, ἐν τῷ χρόνῳ τῆς κρίσεως πλὴν τάξεως, οὐκ ἔτι ταύτης τῆς ἐν μέρει βασιλείας ἔσται χρεία. apud Euseb. contra Marcell. l. 2 cap. 4 vide plura ibidem. Et apud Theodoret. hær. fab. l. 2. c. 10 & Basil. Mag. Epist. 52. ad Athanas. Et ob hanc procul dubio hæresim Symbolo Nicæno hæc verba interjecta sunt, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. Non tamen ab ipso Concilio Nicæno, sed a præsenti Constantinopolitano inserta videntur; à quo & reliqua de Spiritu sancto additamenta, post, καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Dicta enim verba in nullis editionibus hujus Symboli, ut a Concilio Nicæno expositi, extant: reperiuntur autem in omnibus editionibus ejusdem Symboli, ut a præsenti Concilio aucti, & unâ cum hac inter alias accessiones confirmati. Hæc nostra conjectura egregiè ex eo confirmatur, quod ipse Marcellus in suâ fidei expositione profiteatur se fidei a Concilio Nicæno expositæ per omnia assentiri: dicit enim, ὡς ὅτι οὕτω φρονῶ, ὅτι παρεστήκαμεν τῇ κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθεῖσαν ἐκκλησιαστικῆς πίστεως, ἥντινα ... δυνάμει ταύτην φρονεῖν. apud Epiphan. hær. 72. sect. x. Si autem ista verba, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος, fidei a Synodo Nicæna expositæ interserta tunc temporis fuissent, Marcellus, qui regnum Christi æternum fore negabat, illi fidei suum præbere assensum non potuit: unde palam est, ista verba a præsenti Concilio addita fuisse, idque propter ipsam Marcellianorum hæresim hic condemnatam, quæ tempore a Concilio Nicæno ad præsens Constantinopoli habitum interlabente divulgari cœpit.

Καὶ τὴν τῶν Φωτεινιανῶν. Photinus, hujus hæreseos magister, discipulus fuit Marcelli, & postea Sirmii Episcopus creatus est. D. Hieronymus *Photinus de Gallogræcia Marcelli discipulus, Sirmii Episcopus ordinatus, Hebionis hæresim instaurare conatus est: postea à Valentiniano Principe pulsus Ecclesiâ.* Hieron. in catal. Philaster asserit hunc *in omnibus Pauli Samosateni secutum fuisse doctrinam.* Sic & D. Augustinus, hær. 44. 45. Et Epiphanius, quod ἴσα καὶ ὅμοια τῷ Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ effutiit, hær. 71. Episcopi Orientales, quod iste unâ cum Marcello συναιρούμενος ἐπεχείρει τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀτελεύτητον αὐτοῦ βασιλείας ὁμοίως ἐδόκει ἀθετῶν. apud Socr. Hist. Eccles. l. 2. c. 19. Theodoretus autem, quod iste Sabellii hæresim prædicavit; ὁ δὲ Φωτεινὸς μίαν ὑπόστασιν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος εἶναι, ... τὴν τῶν Σαβελλίου δογμάτων κακίστην ἐδίδασκεν. Theodor. hær. fab. l. 2. c. 11. Plures autem consentiunt blasphemam ejus opinionem fuisse, Christum ab æterno non extitisse, sed à beatâ Virgine initium sumpsisse. Vincentius Lirinensis, *Photini ergo secta hæc est, Dicit Deum singulum esse & solitarium, & more Judaico confitendum. Trinitatis plenitudinem negat, neque ullam Dei Verbi, aut ullam Spiritus sancti putat esse personam. Christum verò hominem tantummodo solitarium asserit, cui principium adscribit ex Mariâ.* Vinc. Lir. adv. hær. c. 17. Epiphanius, ἐδόξε δὲ οὗτος (ὁ Φωτεινὸς) ἀπ' ἀρχῆς τὸν Χριστὸν μὴ εἶναι, ἀπὸ δὲ Μαρίας καὶ δεῦρο αὐτὸν ὑπάρχειν. Epiph. hær. 71. sect. 1. Leo, *Photinus mentis cæcitate deceptus est, ut Christo verum & substantiæ nostræ confessus est hominem, sed eundem Deum de Deo ante omnia sæcula genitum esse non crederet.* Leo de nativit. Christi serm. 4. Sozomenus ἔφη δὲ (Φωτεινὸς) ὡς θεὸν μὲν ἕνα παντοκράτορα εἶναι, ὃ τῷ ἰδίῳ λόγῳ τὰ πάντα δημιουργήσας· τὴν δὲ πρὸ αἰώνων γένεσιν καὶ ὕπαρξιν τοῦ υἱοῦ οὐ προσίετο, ἀλλ' ἐκ Μαρίας γεγενῆσθαι τὸν Χριστὸν ἐσήμαινε. Sozom. Hist. Eccl. l. 4. c. 6. Fulgentius Ruspensis, *Ignorat etiam Photinus magnum pietatis, quod Apostolus memorat, Sacramentum, qui Christi ex Virgine fatetur exordium, ignorans in uno Christo sic esse credendam veritatem carnis ex tempore, ut neganda non sit naturalis veritas sempiternæ divinitatis ex Patre.* Fulg. ad Thrasim. l. 1. Et ut alios mittam, Damasus, *Anathematizamus Photinum, qui Hebionis hæresim instaurans, Dominum Jesum Christum tantum ex Maria legit, me confitetur.* Damas. profes. fid. Vide etiam Greg. Naz. orat. 26. & Hilar. de Synodis adversus Arianos.

Καὶ τὴν τῶν Ἀπολλιναριστῶν. Apolinarius Laodicenus, unde Apolinarianorum, sive Apolinaristarum magister, docuit Dominum nostrum corpus humanum sine anima rationali & intellectuali assumpsisse, & divinam ejus naturam animæ vel

vel saltem mentis vicem supplere. D. Augustinus, *Apollinaristas Apollinaris instituit, qui de animâ Christi à Catholicâ dissenserunt, dicentes sicut Ariani Deum Christum carnem sine animâ suscepisse, in quæstione testimoniis Evangelicis victi, mentem, quæ rationalis est anima hominis, non fuisse in animâ Christi, sed pro hâc ipsum verbum in eâ fuisse dixerunt.* Aug. hær. 55. Vincentius Lirinensis, *Apolinarius in Dominicæ incarnationis apertâ professione blasphemat: dicit enim in ipsâ salvatoris nostri carne, aut animam humanam penitus non fuisse, aut certè talem fuisse, cui mens & ratio non esset.* Vinc. Lir. adv. hæres. cap. 17. Theodoretus, ὁ δὲ Ἀπολινάριος ἔμψυχον μὲν ἔφησεν εἶναι τὸ σῶμα, ὃ μὲν τὴν λογικὴν ἐγύμνωσε ψυχὴν ... αὐτὸ ἔφη, ἀντὶ δὲ νοῦ, τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγου πεπληρωκέναι. Theodoret. hæret. fab. l. 5. c. xi. vide etiam l. 4. cap. 8. Eutychius Patriarcha Alexandrinus de præsenti Concilio loquens,

ولعنوا ابوليناريوس واشياعه لانه كان يقول ان جسد سيدنا المسيح بلا عقل *Maledixerunt etiam Apolinario, ejusque sequacibus, quòd affirmaret corpus Domini nostri Christi intellectûs expers esse,* Eutych. Alex. Annal. tom. 1. p. 513. Et primò sane nec animam à Domino assumptam asseruerunt; postea autem animam quidem, sed sine mente, assumptam prædicârunt: ut observat Socrates, καὶ πρότερον μὲν ἔλεγον ἀναληφθῆναι τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς ἐνανθρωπήσεως ψυχῆς ἄνευ· εἶτα ὥσπερ ἐκ μετανοίας ἐπιδιορθούμενοι προσέθεσαν ψυχὴν μὲν ἀνειλῆφθαι, νοῦν δὲ οὐκ ἔχειν αὐτὴν, ἀλλ' εἶναι τὸν Θεὸν Λόγον ἀντὶ νοῦ εἰς τὸν ἀναληφθέντα ἄνθρωπον. Socrat. hist. Eccles. l. 2. c. 46. Et in hoc Apollinaristæ ab Arianis distinguuntur; ut observat Facundus, *Nam Apollinaristæ carnis & animæ naturam sine mente assumpsisse Dominum credunt; Ariani verò carnis tantummodo,* Facund. *l.* 9. c. 3. & Josephus Ægyptius, ولم يكن بين هولاي وبين الاريانيين اختلاف الا هذا لان الاريانيين كانوا يقولون ان جسد الرب ليس هو البتة بتنفس وان اللاهوت فيه بدل النفس واما اصحاب ابوليناريوس فقالوا نعم قد اتخذ نفسا ولكنه لم ياخذ عقلا *Et nihil inter hos Apollinaristas, & Arianos interest, nisi quòd Ariani affirmant corpus Domini non omnino animatum esse, sed divinitatem in eo animæ vicem supplere. Sed Apolinarii gregales asserunt, eum animam quidem assumpsisse, verùm non accepisse intellectum.* Jos. Ægypt. præf. ad syn. CP.

Cognitis igitur hæresibus hîc condemnatis, facile est cuipiam colligere, quænam fuit fides catholica & orthodoxa, quam Patres Constantinopolitani à majoribus traditam professi sunt, & suâ autoritate confirmarunt.

Ἡ πρώτη ἀξία ζωῆς. Hæc Scholia Balsamon αὐτολεξεὶ propemodum ex Zonarâ transcripsit: sed sub utroque nihilominus nomine eadem imprimere necessarium duximus, quoniam & nonnullæ hic illic dispersæ sunt variæ lectiones, & quod sub utriusque nomine circumferantur

Εἰκότως δὲ τῷ Σαβελλίῳ ἐδογμάτισε. Hic inter Balsamonem & Zonaram convenit, Marcellum Sabellii hæresim amplexum esse: quod etiam nonnulli ipsis Epiphanii diebus suspicati sunt; hic enim ait, δοκεῖ καὶ αὐτὸς ποτὲ βλασφημεῖν (Μάρκελλος) ἀπὸ μέρους, ὡς ἔφην, Σαβελλιανῶν ἔχων τὴν ἐγγραφίας. Epiph. hær. 72. sect. 1. Verum Marcelli hæresis in hoc præcipuè versata est, quod Christi regnum & subsistentiam unà cum mundo desituram affirmaret, ut ante ostensum est: quæ quidem à blasphema Sabellii opinione quamplurimum abhorret.

In Can. II.

Τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους. Quid διοικήσεως nomine hîc intelligendum sit, ex ipso Canone constat. Cùm enim patres in primâ hâc Canonis parte de diœcesibus disseruissent, addunt protinus, φυλαττομένου δὲ τοῦ προγεγραμμένου περὶ τῶν διοικήσεων κανόνος, εὔδηλον ὡς τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικήσει. Hinc enim perspicuum redditur, διοίκησιν ab ἐπαρχίᾳ hic distingui, eamque plures in sese ἐπαρχίας comprehendere. Ambigitur autem, quosnam hic Canon vocet τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους. Hanc enim veram esse horum verborum lectionem, non tantum omnes Canonum horum codices in eâdem consentientes evincunt, verùm etiam ex Socrâte constat, qui dicit præsentem Synodum constituisse τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις μὴ ἐπιβαίνειν. Socrat. hist. Eccl. l. 5. c. 8. quæ ipsissima sunt prima hujus Canonis verba, nisi quod pro ἐπιέναι, ille legat ἐπιβαίνειν. Hæc autem verba duplici sensu intelliguntur. Nam Dionysius Exiguus τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους vertit, *Qui sunt super diœcesim Episcopi*, quo sensu οἱ ὑπὲρ διοίκησιν ἐπίσκοποι ii sunt, qui toti alicui diœcesi præsunt, quales sunt, Episcopus Alexandrinus, Antiochenus, &c. qui non unam solummodo provinciam, sed totam diœcesim ex multis provinciis conflatam sibi subjectam habent: alio autem sensu οἱ ὑπὲρ διοίκησιν iidem esse possunt, qui ὑπερόριοι ἐπίσκοποι, qui extra diœcesim nimirum suam commorantur. Sic Zonaras in præsentem Canonem, ὑπὲρ δὲ τὴν διοίκησιν, ἤγουν ἔξω τῆς ἀνηκούσης αὐτῷ ἐπαρχίας ἐν ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις, ταῖς μὴ οὔσαις ὑπὸ τὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν. Et hoc quidem sensu ipsi hi patres easdem in sequentibus verba usurpant. Dicunt enim, ἀκλήτους δὲ ἐπισκόπους ὑπὲρ διοίκησιν μὴ ἐπιβαίνειν. Hunc autem posteriorem sensum alteri præferendum esse, exinde etiam liquet, quod Patres hoc Canone non de iis solis, qui toti diœcesi præfecti erant, sed de omnibus agant Episcopis, qui ad diœcesim aliquam pertinent; statuantque ne extra ejusdem, in quâ constituti sunt, diœceseos limites, ad Ecclesiasticas peragendas administrationes se conferant.

Τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον τὰ ἐν Αἰγύπτῳ. Paulo ante celebratum hoc Constantinopoli Concilium, Meletius orientis Episcopus Constantinopolim profectus, ibi ipse inter alios Gregorium Nazianzenum ad sedem Constantinopolitanam evexerat. Sozom. l. 7. c. 3. & c. 7. Item Petrus Alexandrinus Episcopos quosdam paulo post ex Ægypto Constantinopolim miserat, qui Maximum Cynicum Episcopum Constantinopolitanum ordinabant, ibid. c. 19. quod fusius etiam patet ex Gregorii Nazianzeni vitâ à Gregorio Presbytero conscriptâ, & ex ipsius Gregorii de vitâ suâ carminibus Iambicis. Verum in politicâ imperii Romani dispositione, hæc tria loca in diversis diœcesibus constituta sunt. Nam Oriens, unde Meletius, in orientali diœcesi; Ægyptus, unde Episcopi à Petro missi, in Ægyptiacâ; Constantinopolis autem, ubi isti ordinationes Episcopales celebrabant, in Thracicâ diœcesi sita est. Cum hoc vero plurimum ἀταξίας & confusionis in Ecclesiâ pareret, atque etiam peperisset, patribus in præsenti synodo congregatis, cum de rebus istis nuper perpetratis certiores facti erant, visum est Ecclesiasticas administrationes ad politicarum normam redigere; ac proinde hoc Canone constituunt, ut Ecclesiasticæ diœceses iisdem, quibus politicæ, limitibus circumscribantur, sive ut Ecclesia, quippe quæ in imperio est, ejus etiam dispositionem in administrationibus suis imitetur: adeo ut quas Imperatores descripserant diœceses, eædem & in Ecclesiæ notitiâ accuratè observentur, neque Ecclesiasticis magis quàm politicis ministris extra diœcesim, quâ constituti sunt, munia sua obire liceat. Hæc autem ut dilucidiora fiant, imprimis tenendum est, anteriores quidem Imperatores summam rerum politicarum in imperio Romano administrationem uni vel saltem duobus profectis prætorio commisisse, sed Constantinum magnum (ut refert Zozimus de eodem loquens l. 2.) eandem inter quatuor præfectos prætorio distribuisse; quorum unus erat *Præfectus* prætorio orientis, alter Illyrici, tertius Italiæ, & quartus Galliarum. Præfectus prætorio orientis (de reliquis non opus est hîc disserere) quinque diœceses sibi subjectas habuit, quæ singulæ ex multis provinciis constiterunt. Quænam istæ fuerint diœceses, & quot, quasque singulæ provincias incluserunt, ex antiqua imperii orientalis notitia, à Guido Pancirolo editâ, satis superque constat; cujus sub initio hæc, præsenti dilucidando Canoni imprimis necessaria, leguntur.

Sub dispositione virorum illustrium præfectorum Prætorio per orientem, diœceses infra scripta,

Oriens, Ægyptus, Asiana, Pontica, Thracia.

Provinciæ orientis XV.

Palæstina, phœnice, Syria,

Cilicia, Cyprus, Arabia. Et dux & comes rei militaris.

Isauria, Palæstina Salutaris, Palæstina secunda.

Phœnice Libani, Euphratensis, Syria Salutaris.

Osrhoena, Mesopotamia, Cilicia secunda.

Ægypti VI.

Libya superior, Libya inferior.

Thebais, Ægyptus.

Arcadia, Augustanica.

Asiana X.

Pamphylia, Hellespontus,

Lydia, Pisidia.

Lycaonia, Phrygia Pacatiana.

Phrygia Salutaris.

Lycia, Caria, insulæ.

Pontica XI.

Galatia, Bithynia, Honorias.

Cappadocia prima, Cappadocia secunda, Paphlagonia,

Pontus Polemaniacus, Hellenopontus, Armenia prima.

Armenia secunda, Galatia Salutaris.

Thracia VI.

Europa, Thracia,

Hæmimontis, Rhodope,

Mœsia secunda, Scythia.

Hic, ut videre licet, quinque diœceses Præfecto prætorio orientis subditæ, unà cum provinciis ipsarum enumerantur, Oriens, Ægyptus, Asiana, Pontica, Thracia. De hisce quinque diœcesibus, iisque solis, Patres Constantinopolitani in præsenti Canone diserte & nominatim agunt, præcipiuntque, ut Ægyptus quidem ab Alexandrino, & reliquæ quatuor diœceses, à suis quæque Episcopis gubernentur, nec fas sit cuipiam ab unâ in aliam transilire diœcesim, ut ordinationes, aut alias quascunque Ecclesiasticas administrationes ibi celebret: sed ut omnes Episcopi intra suam se provinciam, in quâ constituti sunt, contineant. Hoc autem antehac non observatum fuit; ut patet, non modo ab exemplis supra allatis, ubi Meletius orientalis, & alii Episcopi Ægyptiacæ diœceseos, Episcopum in Thraciâ ordinarunt; verum etiam ex Socratis Scholiastici, qui statim post habitum hoc Concilium vixit, testimonio; de constitutis enim à præsenti Synodo loquens: ait, *Καὶ πατριάρχας κατέστησαν, διανειμάμενοι τὰς ἐπαρχίας, ὥστε τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίαις ἐκκλησίαις μὴ ἐπιβαίνειν· τοῦτο γὰρ πρότερον διὰ τοὺς διωγμοὺς ἐγίνετο ἀδιαφόρως, sed & Patriarchas constituerunt provinciarum divisione factâ, ita ut nullus Episcopus ultra propriam diœcesim alienas Ecclesias invaderet. Id enim antea propter persecutiones promiscuè factum fuerat.* Socrat. hist. Eccles. l. 5. cap. 8. Et sane quandoquidem hoc Concilium diœceses in Ecclesiâ ad imperii imitationem primùm constituerit, easque à suis singulas provinciis administrandas esse sanxerit, Patriarchas etiam primum constituisse jure merito censeatur; quod etiam à Socrate hic asseritur, dicente, *καὶ πατριάρχας κατέστησαν*. Non equidem diffiteor, quin docti admodum viri, ut Petrus de Marca, Henricus Valesius, aliique gnaviter contenderunt, Patriarchas propriè sic dictos hic non intelligendos esse. Verùm rationes, quas proferunt, illud haudquaquam probant. Dicunt enim primò, Patriarchicam autoritatem sexto Canone Concilii Nicæni confirmatam esse, ac proinde à præsenti synodo non primùm institutam. Sed in annotationibus ad dictum Synodi Nicænæ Canonem fusè ostendimus, patres non omnino de patriarchis ibi egisse; sed de pristinis tantummodo privilegiis, provinciæ cuique & Metropolitano asserendis. Alterum, quod solum addunt, est, vocem *πατριαρχίαν* à Socrate eodem in loco pro regimine & gubernatione usurpari, ubi nimirum ait, *καὶ Ὀπτῖμος ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Μελετίου τὴν πατριαρχίαν ἐκληρώσατο*, ideoque cum ibi non egisse de patriarchis propriè sic dictis, sed de istis Episcopis, à quibus communionis consortium penderet: qualesetiam duo in eâdem diœcesi ibidem numerantur, in Ponticâ nimirum Helladius, & Gregorius, in Asianâ Amphilochius, & Optimus. Respondeo primo, quod etiamsi verba, e quibus hoc argumentum petitur, superiùs laudata proximè sequantur, ad eundem tamen rem non pertinere videntur. Cum enim dixisset Patriarchas ab hoc Concilio constitutos esse, nonnullos eorum Episcoporum commemorat, qui in singulis quinque diœcesibus ante dictis tunc dierum celebriores erant; neque enim existimandum est eos, quos nominat, à Concilio constitutos esse, cum plerosque eorum, si non omnes, dempto Nectario, ante celebratum hoc Concilium locis ibi memoratis præfuisse constet; ac propterea hæc verba ad constitutionem patriarcharum nullo modo referantur, neque ii omnes inter Patriarchas, quos tunc temporis constitutos asserit, recenseantur; præsertim cum Episcopi hic à Socrate commemorati, iidem sint, de quibus Theodosius Imperator lege speciali sanxit, ut Ecclesia quævis nemini committeretur, nisi qui iis communicaret; ut testatur Sozomenus, hist. Eccl. l. 7. c. 9. quin & ipsa lex etiamnum extat in Codice Theodosiano, titulo de fide catholica l. 3. Quocirca Episcopi a Socrate dicto loco relati, iidem esse non poterant, quos ipse Patriarchas à Synodo constitutos asserit; quomodocunque in iis recensendis voce *πατριαρχία* utatur. Ubi enim dicit *καὶ πατριάρχας κατέστησαν*, eum Patriarchas propriè sic dictos intelligere, e sequentibus verbis palam est; sic enim loquitur, *καὶ πατριάρχας κατέστησαν διανειμάμενοι τὰς ἐπαρχίας, Et factâ provinciarum actione, seu distributione, Patriarchas constituerunt.* Hinc enim perspicuum redditur, eos tales constituisse Patriarchas, inter quos provinciæ distributæ sunt; &, quod imprimis observandum est, hos ipsos Patres Constantinopolitanos provinciarum distributionem fecisse, ex quâ tota Patriarcharum constitutio pendet. Ex factâ enim hâc provinciarum distributione diœceses exortæ sunt, quibus Patriarchæ præficiuntur. Sic etiam Theodoretus, de iisdem hisce patribus loquens, ait, *τὰς διοικήσεις διεῖλον, καὶ ἑκάστῃ διοικήσει τὰ ἑαυτῆς ἀπένειμαν.* Theodor. epist. 86 ad Flavianum. Et hinc etiam est, quod à nullo, quantum memini, Concilio ante hoc præsens, vocis *διοικήσεως* hoc sensu, quatenus multas intra sese provincias comprehendit, mentio occurrat. Sanè Concilium Nicænum illius nuspiam meminit. A præsenti itaque Concilio ex imperio in Ecclesiam primò translata videtur: quippe cui Socrates provinciarum in Ecclesiâ distributionem attribuit. Idem autem etiam ex præsenti Canone evincitur. Ut Nicæna enim, aliæque Synodi ante hanc, de Episcopis intra provincias suas coercendis plures Canones ediderunt, Patres Constantinopolitani in præsenti Canone, primò quidem de diœcesibus, & postea de provinciis administrandis agunt; quibus proinde & diœcesium, & idcirco Patriarcharum etiam, qui iis præsunt, constitutio jure attribuatur. Pleraque autem privilegia, quæ dicti Patriarchæ sibi postea vendicarunt, ab aliis Conciliis indulta sunt, ut alibi ostendimus.

Πρεσβείων τῶν Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ. Nihil hic de novo, ut ex ipsis verbis constat, Antiocheno Episcopo attribuitur: sed eadem sola hoc Canone, quæ à Concilio Nicæno, privilegia isti Ecclesiæ confirmantur. Quinetiam ipsi patres Nicæni nihil in specie ei asserunt, sed tantum in genere, quæ antiquitùs obtinuerant. Dictum autem Episcopum Antiochenum jus administrandi totam diœcesim Orientalem, nec Concilii Nicæni, nec hujus Canonis autoritate habuisse, ex eo liquet, quòd etiamsi Patres in præsenti Canone privilegia a Concilio Nicæno firmata Antiochenæ Ecclesiæ hic confirment, ipsam nihilominus diœcesim orientalem, in quâ sita est Antiochia, ab Episcopis, sive Episcoporum suorum Synodo administrandam hic præcipiunt. Sed quidnam ergo per *πρεσβεῖα* hic intelligendum est? Certo certius nihil aliud, quam præsidentia in dictâ diœceseos synodo, & primatus inter cæteros Episcopos, citra omnem in eos Patriarchicam ejusmodi potestatem, quæ postea introducta est: qualis nimirum honor Episcopo Constantinopolitano à præsenti Synodo asseritur; ut in proximum Canonem ostendimus. Sed Episcopo Alexandrino majora hoc Canone privilegia sanciuntur; ipsi enim, non tantum Ægyptus, Libya, & Pentapolis, ut in sexto Nicæno Canone; sed tota Ægyptiaca diœcesis, ex sex provinciis, Libyâ superiori, Libyâ inferiori, Thebaide, Ægypto, Arcadiâ, & Augustanicâ constituta, committitur; hoc autem majus est, quàm quod cuilibet Episcopo in reliquis quatuor diœcesibus, oneri-

orientali, Asianâ, Ponticâ, & Thracicâ indulgetur; quippe quas singulas non à singulari aliquo Episcopo, sed ab omnibus regendas esse hic constituitur.

Μὴ ὑπερβαίνειν. Sic legit Codex noster MS. in bibliothecâ Bodleiana, Socrates etiam ita legisse videtur, scribit enim præsentem Synodum constituisse, *ὥστε τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις μὴ ὑπερβαίνειν.* hist. Eccles. l. 5. cap. 8. Johannes Antiochenus autem, cum impressis antehac Codicibus, legit, *μὴ ἐπιβαίνειν*, pro quo in initio Canonis verbum *ἐπιέναι* usurpatur.

Ἐν τοῖς βαρβάροις ἔθνεσιν. Codices antehac editi, & Johannes Antiochenus legunt *ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσιν.* Sic etiam vetus interpres Latinus, & Dionysius Exiguus; vertunt enim *In Barbaricis gentibus.* Sed Balsamon & Zonaras in commentariis suis cum codice nostro MS. legunt *ἐν βαρβάροις ἔθνεσιν.* v. Syn. Chalced. can. 28.

Πάντες οἱ τῶν ἐπαρχιῶν μητροπολῖται αὐτοκέφαλοι ἦσαν. Balsamon ex præsenti canone recte hîc observat omnes Provinciarum metropolitanos olim, & hujus Concilii temporibus, *αὐτοκεφάλους* sui juris, & per se suarum Provinciarum capita, & nulli proin alii tanquam capiti subjectos. Hoc autem posito, & concesso, quid fiet de illius aliorumque opinione contendentium, Patriarchas etiam à Concilio Nicæno constitutos esse? Si omnes enim Metropolitani fuerint *αὐτοκέφαλοι*, & à suis Synodis ordinati, omnis Patriarcharum potestas evanescit; Et sic quidem se res habuit, non modo Synodi Nicænæ, sed & præsentis diebus. Etiamsi enim diœceses Ecclesiasticæ juxta politicas hîc determinentur, nulli tamen Episcopo in Provinciæ cujusvis metropolitam autoritas attribuitur, sed singulas potiùs Provincias à suis Synodis administrari decernitur; adeo ut, qui toti alicui diœcesi præessent Episcopi, Primatum tantum honoris haberent. Reliqua omnia privilegia posterioribus Conciliis accepta ferunt.

In Can. III.

Τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς. Hoc à præsenti Concilio constitutum esse, ut Episcopus Constantinopolitanus *πρεσβεῖα τῆς τιμῆς* habeat post Romanum, quoniam Constantinopolis est nova Roma, attestatur Socrates, atque hunc canonem citat, dicens à Patribus tunc temporis sancitum esse, *ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον τὰ πρεσβεῖα ἔχειν τῆς τιμῆς, μετὰ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην.* Socrat. Hist. Eccl. l. 5. c. 8. Necnon Sozomenus eos decrevisse ait, *μετὰ δὲ τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον τὰ πρεσβεῖα ἔχειν, ὡς νέας Ῥώμης τὸν θρόνον ἐπιτροπεύοντα.* Sozom. l. 7. c. 9. Sic etiam Nicephorus Callistus, l. 12. c. 13. Hîc autem animadvertendum est, non *πρεσβεῖα* in genere, sed tantum *πρεσβεῖα τῆς τιμῆς* Episcopo Constantinopolitano post Romanum hoc in loco concessa esse; nimirum quemadmodum Patres Nicæni Episcopo Ælio sive Hierosolymorum solam *ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς*, sine qualibet vel metropoliticâ in alios Episcopos potestate, indulserunt; ut in septimum ejusdem Synodi canonem ostendimus; sic etiam Constantinopolitani in præsenti canone *πρεσβεῖα τῆς τιμῆς*, id est, ut vetus interpres & Dionysius Exiguus vertunt, *primatum honoris*, Episcopo Constantinopolitano hîc impertiuntur; cui tamen nihil potestatis, vel Patriarchicæ, vel Metropoliticæ, contribuunt. Hoc, ne longius abeamus, ex ipsis his verbis, cum præcedenti canone collatis, egregiè confirmetur. Hîc enim caute admodum loquuntur Patres; nam neque *τὰ πρεσβεῖα τῆς ἐξουσίας*, neque *πρεσβεῖα* in genere ei asserunt; sed tantum *πρεσβεῖα τῆς τιμῆς.* Quorsum hoc, nisi ut mentem eorum clarius assequamur, eosque *προεδρίαν* quidem, sed non *προστασίαν*, sive primatum honoris, sed non jura potestatis, dicto Episcopo confirmâsse intelligamus. Cum omnia enim Metropolitarum privilegia ad hæc duo capita reducantur, ut alia sint *πρεσβεῖα τῆς ἐξουσίας*, alia *τῆς τιμῆς*, Patres posteriora à prioribus aperte secernunt, eaque Episcopo Constantinopolitano sola adjudicant. Nec quidem plus quam honorarium aliquod privilegium ei indulgere poterant, postquam præcedentem canonem edidissent. In eo enim directe præceperant diœcesim à suis Episcopis, sive ab omnium ejusdem diœceseos Episcoporum Synodo administrari, eosdemque in istâ solâ diœcesi Ecclesiasticam suam potestatem exercere, *καὶ τοὺς τῆς Θρᾴκης τὰ τῆς Θρᾴκης μόνον οἰκονομεῖν.* Neminem autem latet, Constantinopolim in eadem Thraciæ diœcesi sitam esse. Cum præsentes itaque Patres totam diœceseos Thraciæ administrationem omnium in eâdem Episcoporum Synodo commisisset, nihil restitit quod singulari alicui in dictâ diœcesi Episcopo præ cæteris assignare poterant, præterquam nuda honoris prærogativa; quam itaque solam in sedem Constantinopolitanam in eâdem diœcesi sitam contulerunt. Et sic quidem ex hujus canonis præscripto in subscriptionibus Concilii Chalcedonensis Anatolius Constantinopolitanus proximus post Leonis Romani legatos collocatur. Hujus etiam honoris, Episcopo Constantinopolitano ex hoc canone debiti, aliud egregium occurrit exemplum in Actis ejusdem quartæ generalis Synodi. Cùm enim lecta fuissent Conciliabuli Ephesini sub Dioscoro habiti Acta, & Patres Chalcedonenses in iisdem deprehendissent Flavianum Constantinopolitanum quinto loco, sive post Juvenalem Hierosolymitanum, & Domnum Antiochenum collocatum esse, de injuria dicto Episcopo Constantinopolitano illata conquesti sunt, secundum ei locum ex canonibus deberi clamitantes, *Καὶ ἐν τῷ ἀναγινώσκεσθαι, οἱ ἀνατολικοὶ, καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐξεβόησαν, Φλαβιανὸς οὐκ ἐπίσταται (?) ... ὑπογραφὴν συνοδικὴν κατέχειν. Φλαβιανὸς ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ διὰ τί κάτω ἐτέθη; ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος διὰ τί πέμπτος ἐτάγη; Πασχασῖνος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος εἶπε, Ἴδε, ἡμεῖς, Θεοῦ θέλοντος, κύριον τὸν Ἀνατόλιον πρῶτον ἔχομεν· οὗτοι πέμπτον ἔταξαν τὸν μακάριον Φλαβιανόν. Διογένης ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος ἐκκλησίας Κυζίκου εἶπεν, ἐπειδὴ ὑμεῖς τοὺς κανόνας οἴδατε.* Act. 1. Syn. Chalced. Hujus itaque canonis virtute, Constantinopolitanus, secundus omnium Episcopus habetur, nullam autem Ecclesiastica negotia administrandi potestatem ex eo sibi unquam vendicare potuit; usque adeo ut Act. 4. Syn. Chalced. Anatolius ejusdem sedis Episcopus, nec suum *ἐνδημοῦσαν συνοδὸν* in ipsâ Imperiali sede convocandi privilegium huic canoni, sed tantum consuetudini acceptum referat. Cæterum non diffitendum est, quin honor in Episcopum Constantinopolitanum hîc collatus viam stravit, quâ ad potestatem etiam tandem pervenit; adeo ut non longo post tempore Metropolitanos in diœcesibus Ponticâ, Asianâ, & Thracicâ ordinaret; quam etiam postea Chalcedonense Concilium ei confirmavit. can. 28. Ex eo autem, quod hoc ei privilegium à quartâ generali Synodo confirmatur, manifestum fit, id non antea, ac proinde nec à præsenti Concilio præstitutum fuisse. Si fuisset enim, frustraneum esset atque superfluum istud Concilii Chalcedonensis decretum. Quinetiam ipsi Patres Chalcedonenses in Epistolâ Synodicâ ad Leonem Papam Romanum, testantur se antiquam tantum consuetudinem Synodali decreto confirmâsse, cum jus illud Metropolitanorum, in Asianâ, Ponticâ, & Thracicâ diœcesibus ordinandi, Episcopo Constantinopolitano asseruerint; etiamsi ipsum præsentem canonem, de honore ei præstando, ipsi etiam confirmârunt. Dicunt enim *τὸ γὰρ ἐκ πολλοῦ κρατῆσαν ἔθος, ὅπερ εἶχεν ἡ Κωνσταντινουπολιτῶν ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία εἰς τὸ χειροτονεῖν μητροπολίτας τῶν διοικήσεων τῆς τε Ἀσιανῆς, καὶ Ποντικῆς, καὶ Θρᾳκικῆς, καὶ νῦν κατὰ συνοδικὴν ἐκυρώσαμεν ψῆφον.* Et paucis interjectis *ἐβεβαιώσαμεν δὲ καὶ τὸν τῶν ρν'. ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συναθροισθέντων ἐπὶ τε τῆς εὐσεβοῦς μνήμης τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου κανόνα, τὸν διαγορεύοντα μετὰ τὸν ὑμέτερον ἁγιώτατον καὶ Ἀποστολικὸν, τὰ πρεσβεῖα τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἔχειν.* Act. Concil. Chalced. part. 3. Hîc observatum velim, Patres Chalcedonenses *πρεσβεῖα* quidem Episcopi Constantinopolitani, sive honorem & primatum ad præsentem canonem, jus tamen alios ordinandi Metropolitanos ad consuetudinem retulisse; eosque primatum ejus, ut hoc canone sancitum, potestatem autem ut consuetudine introductam, confirmâsse: adeo ut nihil apertius esse queat, quam Patres Chalcedonenses præsentem canonem de honore solo intellexisse, non item de Patriarchali, sive metropolitanos ordinandi potestate, quam propterea usu tantum receptam, ipsis confirmare visum est. Honor autem à præsenti canone Episcopo Constantinopolitano ascriptus, à Justiniano etiam Imperatore ei confirmatur, dicente, *Θεσπίζομεν κατὰ τοὺς [τῶν ἁγίων συνόδων κανόνας] ὅρους, τὸν ἁγιώτατον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάπαν πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων, τὸν δὲ μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως τῆς νέας Ῥώμης δευτέραν τάξιν ἐπέχειν, μετὰ τὸν ἁγιώτατον Ἀποστολικὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῶν δὲ ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι.* Justin. Novel. 131. cap. 2.

Διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην. Constantinopolis ab ipsis propemodum encæniis appellata est *nova Roma*; idque non tantum, quod imperii sedes facta sit, verum etiam quod omnia jura atque privilegia veteri Romæ æqualia haberet; Sozomenus, de præsenti Concilio loquens, *Μετὰ δὲ τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον τὰ πρεσβεῖα ἔχειν, ὡς νέας Ῥώμης, τὸν θρόνον ἐπιτροπεύοντα, ἤδη γὰρ ἡ μόνον εἶχε ταύτην τὴν προσηγορίαν*

Bbbbb 3 ἡ πόλις,

ἡ πόλις, καὶ γερουσίας καὶ τάγματα δήμων, καὶ ἀρχαῖς ὁμοίως ἐχρῆτο· ἀλλὰ καὶ τὰ συμβόλαια, κατὰ τὰ νόμιμα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ῥωμαίων ἐκρίνετο, καὶ τὰ δίκαια καὶ τὰ γέρα τῶν πάντα ἰσοτίμως ἐνάζετο. Sozom. Hist. Eccl. l. 7. c. 9.

Περὶ τὸ μητροπολίτου Ἡρακλείας. Heraclea, quæ & Perinthus, præcipua olim fuit Europæ, unius & quidem primæ è Thraciæ Provinciis, urbs. Procopius, Ἡράκλεια δὲ ἡ πόλις, ἣ καὶ ἡ Πέρινθος, ἣ πάλαι μὲν σχετία τῆς Εὐρώπης ἐδίδετο. Procop. de ædif. Justin. l. 4. Hinc igitur urbi Severus Imperator Byzantium, a se deletum, & in vici formam redactum, adjudicavit & subjecit. Herodianus, Πᾶσα ἡ πόλις κατεσκάφη, καὶ θεάτρων τε καὶ λουτρῶν, παντός τε κόσμου καὶ τιμῆς ἀφαιρεθὲν τὸ Βυζάντιον, κώμη δὲ δουλεύουσα Περινθίοις δωρεῖ ἐδόθη, ὥσπερ καὶ Ἀντιόχεια Λαοδικεῦσιν. Herod. l. 3. Hinc factum est, quod cum Constantinus Byzantium istud excitaverat, & suo de nomine Constantinopolim appellaverat, antiquum hoc privilegium Heracleæ a Severo concessum omnino detrahere noluit; sed in Ecclesiasticis præsertim negotiis dignitatem suam, & Episcopi Constantinopolitani etiam ordinandi privilegium ei reservavit; ut observat Nicephorus Gregoras, τούτῳ γὰρ (τῷ Θρακικῆς Ἡρακλείας μητροπολίτῃ) κατὰ τὸ πάλαι ἐξαίρετον προνόμιον, χειροτονεῖν τὸν Κωνσταντινουπόλεως, εἶτα καὶ τὸ μέγαν Κωνσταντῖνον τὸ Βυζάντιον ἐς νέαν καὶ μεγάλην μετασκευάσαντος Ῥώμην, μὴ παντελῶς ἐξελάσαντος τοῦ τὸ πάλαι βασιλικὸν προνόμιον, ἀλλ' ἐπικυρώσαντος μᾶλλον, αἰδοῖ τῶν μακρῷ χρόνῳ, καὶ τὸ τῆς νόμου δοῦναι Σεβήρου τοῦ Αὐτοκράτορος, ὑπὸ τοῦ καὶ μάλα τοῖς πολίταις ἰδρῶσι καὶ πόνοις ἀνιστὰς αὐτοῖς περιεβάλετο, Βυζάντιον ὄντι ἔτι, καὶ τάλλα ἄλλα πρὸς ἄμυναν πεπηγότας αὐτῶν, καὶ τὰ τείχη περιθραυσθέντα, τὰ πολλὰ μὲν πάσης ὑπὸ τοῖς ἐπὶ Θρᾴκης Ἡρακλεώταις, ὅθεν καὶ κώμῃ χρῆσθαι αὐτὸ ἐχρῆσατο. εἶτ' ἐν δὲ τῇδε τούτων τῶν αἰτίαν πρώτην δῆλον τὸ τοῦτον προνόμιον, ἀπ' ἐκ ἔδ' ὅπως, περιπατεῖν δ' ἐν ὅμως καὶ ἐπὶ τῷ ἐν τοῖς χρόνοις πολὺ γε ὡς εἴρηται, καὶ ὡς διδοσθεῖ τε καὶ ἱερεῖς ἐξ ἀναγνώσεως συνέβαινε ὁ ἐκεῖνος Ἡρακλείας Γρηγορίου τῆς ἐν Κύπρῳ, εἶτα καὶ πατριάρχην κεχειροτόνηκε οὕτως. Niceph. Greg. Hist. Rom. l. 6. E quibus verbis simul conficitur, dictum ordinandi Episcopi Constantinopolitani privilegium usque ad ipsa Gregoræ tempora, hoc est, ad decimum quartum a Christi Nativitate seculum, Episcopo Heracliensi conservatum esse.

Τινὲς τινὶ κατ' αὐτῶν. Idem nonnullos sensisse Zonaras etiam attestatur. Inter alios autem ipse Aristenus ita opinatus est, ut ex ejus in hunc canonem scholiis constat, ubi ait, τὸ γὰρ, μετὰ, ἐνταῦθα οὐ τὸ ταπεινὸν ἀλλὰ τὸ χρόνου δηλοῖ. Unde veri non admodum dissimile est, tam Zonaram quam Balsamonem ea, quæ jam edimus, Aristeni scholia vidisse, & ad eum inter alios hæc loco respexisse.

Σε. Σύγκελλος. Hic σύγκελλος non est proprium nomen viri sed officii. Σύγκελλος enim antiquitus dictus est Episcopus, Patriarchæ vivo quidem proximus, & mortuo successor. Zonaras, ὡς γὰρ ὁ Σύγκελλος τῷ πατριάρχου διαδοχὸς εἰς τὸν ἐκείνου θρόνον ἀνεκάθισε. Zon. annal. tom. 3. Sed quodnam igitur esset hujus Patriarchæ nomen? Hoc Gentianum Hervetum latuit; qui propterea edidit Græce Σε. Σύγκελλος, Latine, Se. Syncellus. Et nos quidem errorem ejus antehac corrigere non potuimus. In MS. enim Bodleiano, quemadmodum & in eo, ni fallor, quem usus est Gentianus Hervetus, sic contractè scribitur, σ σύγκελλος. Istam autem abbreviaturam attentius modo perpendentes, eam tandem deprehendimus nihil aliud significare, quam Στέφανον. Et sic enim vocatus est Leonis Sapientis Imperatoris frater, qui in thronum Constantinopolitanum Photii expulsi loco suffectus est: ut constat ex serie Episcoporum Byzantii, ubi legimus, Φώτιος πάλιν ἐπὶ Λέοντος τε ἐξορίσθη. Στέφανος ὁ ἀδελφὸς Λέοντος, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοῦ Λέοντος ἔτη γ'. Et in appendice ad octavam Synodum, post Epistolam Stephani Papæ Romanæ ad Imperatorem Basilium, hæc annotantur, Αὕτη ἡ ἐπιστολὴ πρὸς βασιλέα μὲν ἀπεστάλη τὸν Βασίλειον, ἐδέξατο δὲ ταύτην Λέων ὁ υἱὸς αὐτοῦ διὰ τὸ τεθνάναι τὸν πατέρα, καὶ μαθὼν τὴν δύναμιν αὐτῆς, καὶ ἀρέσαντος πάσης τῆς χειροτονίας ἐκείνης, εὐθέως ἀπεγράψατο πάντας τοὺς ἱερεῖς τῆς ἀληθείας, τὰς ὑπὸ Φωτίου ἀναθεματιζομένους παρὰ ἀρχιερέως, ἐκδιώξας τὸν πέτραν καὶ ἐπιβάλλων θρόνον, καὶ ἀνάγαγεν Στέφανον τὸν γνήσιον ἀδελφὸν αὐτοῦ τοῦ Λέοντος. Append. ad Syn. octav. His itaque perpensis, pro Σε. Σύγκελλος scribendum est, Στέφανος σύγκελλος, & pro Se. Syncellus, *Stephanus Syncellus*. Longè postquam nos hæc commentati fueramus, ad manus nostras pervenerunt variantes Lectiones Balsamonis & Zonaræ ex MS Amerbachiano per doctissimum Virum Joh. Rodolphum Wetstenium fil. collectæ, & nobis communicatæ, quibus hæc nostra conjectura indubia redditur; in ijs enim pro verbis impressis Πατριάρχου Σε. Σύγκελλος legitur Πατριάρχου Στεφάνου σύγκελλος, quemadmodum a nobis conjectum est.

Ἡμεῖς δὲ οὐδενί. Hæc usque ad finem hujus commentarii in priori editione omissa, ex Bibliotheca Bodleiana restituimus.

Λεόντιος τε μετ' αὐτούς. Hic Leontius Nicetæ Mantanæ in throno Constantinopolitano successit, ut constat ex serie Episcoporum Byzantii à Leunclavio edita, qua post dictum Nicetam dicitur, Καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ἐν τῷ κατὰ τὸν ... Αὐξεντίου μετὰ τὴν ἁγίαν ... ἀρχιερατεῖον ... Λεόντιος, ὅστις καὶ ... τὸ ... καὶ διαδέξατο ... ἔτη ζ'. ... De ejus ab Isaacio Angelo promotione sic Nicetas Choniates, ... ἀπὸ τοῦ ... ἐκκλησίαν ... Λεόντιος ... ὡς ... ὃν ... τὸ ... Nicet. Chron. in Isaac. Ang. l. 2. Eum autem ab Archiepiscopo Cæsariensi, præmortuo Heracliensi, ordinatum esse, non est quod dubitemus; etiamsi alium non habeamus testem præter unicum Balsamonem, quippe quem latere non potuit a quonam Leontius ordinatus fuit, cum ipse non solum iisdem temporibus claruerit, verumetiam post dicti Leontii renunciationem, eundem Constantinopoleos tandem ab Isaacio Angelo sibi oblatum habuerit, uti Nicetas Choniates loco ante laudato tradidit.

In Can. IV.

Περὶ Μαξίμου τοῦ κυνικοῦ. Totam hujus Maximi historiam in vitâ Gregorii Nazianzeni à Gregorio Presbytero conscriptâ, & in ipsis Iambicis Gregorii ipsius Theologi versibus de vitâ sua traditam habes. Hic autem observes velim, præsentem Synodum eum non deposuisse, sed declarasse tantummodo istum Episcopum nunquam fuisse, nec adhuc esse, ac proinde nec eos esse clericos, quibus ipse manus imposuerat. Hoc non solum ex ipsis canonis verbis, sed etiam ex Sozomeni testimonio liquet, qui hos Patres decrevisse ait, Μάξιμον δὲ, μήτε γενέσθαι ἢ εἶναι ἐπίσκοπον, μήτε κληρικοὺς τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας, καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἢ παρ' αὐτοῦ πραχθέντα ἄκυρα ἐψηφίσαντο. Sozom. Hist. Eccl. l. 7. c. 9. Hoc autem duas præcipuè ob causas decrevisse videntur. Primo, quod Maximus iste ordinationem suam ad thronum Constantinopolitanum ab Episcopo Alexandrino pecuniâ conciliavit. Hanc hujus decreti rationem Balsamon & Zonaras in commentariis suis reddiderunt: quibus suffragatur Scholiastes Harmenopuli, dicens, Ὁ τε Μάξιμος, κυνικὸς ὢν φιλόσοφος, ... ὡς ... Γρηγορίου, διὰ χρημάτων ... Κωνσταντινουπόλεως ..., καὶ γενόμενος ἀπεκηρύχθη. Schol. in Harmen. epit. can. sect. 1. tit. 8. Altera ratio fuit, quod non ab Episcopis ejusdem Provinciæ, nec diœceseos electus fuit, sed ab Exoticis quibusdam Alexandriâ missis: Provincialibus interim Episcopis non tantum non suffragantibus, sed etiam refragantibus (ut ex Theologi vita constat) contra ac à Patribus Nicænis canone quarto constitutum est. ... cunctum ex canone sexto ejusdem Nicæni Concilii, Maximus etiamsi ordinatus, propriè tamen Episcopus non fuit. Ibi enim cautum est, qui præter sententiam Metropolitani ordinatur, τὸν τοιοῦτον μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον. Verum metropolitanus Heracleensis, cui suberat tunc temporis Episcopus Constantinopolitanus, nec Maximum ordinavit, nec ordinationi ejus consensit: quæ propterea eo nomine irrita fuit, quemadmodum hoc canone pronunciatur.

Κυνικοὶ δὲ ἐκλήθησαν διὰ τὸ κυνίζειν. Diogenes Laertius Cynicos Philosophos nomen istud ἀπὸ τῶν γυμνασίων sortitos dicit, οἱ δὲ ἀπὸ τόπων (περιγραφῶν) ὡς οἱ Ἀκαδημαϊκοὶ, καὶ Στωϊκοὶ· ἀπὸ συμβεβηκότων δὲ, ὡς οἱ Θεωρητικοὶ· ἀπὸ σκωμμάτων, ὡς οἱ Κυνικοί. Diog. Laert. in proœmio. Alibi autem ait, alios asserere eos ita dictos esse, quod Antisthenes magister eorum ἐν τῷ Κυνοσάργει γυμνασίῳ disputare solitus est. Id. l. 5. in Antisth. Abulpharagius Cynicos dictos scribit, quod canum ad instar vixerunt. قال اهل زمانهم هذه الافعال تشبه الكلاب فسموهم الكلبيين *Dixerunt ergo istius temporis homines, hæc facta, facta canum referunt, eosque Cynicos vel Caninos appellârunt.* Abulph. Dynast. 5. Pollux à Balsamone hoc loco non multum abludit. Dicit enim, Λεγομένων δὲ ὁ Κυνικὸς κύων διὰ τὴν τῶν ...

γέγονε, καὶ κυνὸς εἶχεν Ἀντισθένης. Poll. l. 5. c. 11. Antisthenes nimirum primus hujus sectæ magister perhibetur. Hic enim ἀκούσας Σωκράτους, παρ' οὗ καὶ τὸ καρτερικὸν λαβὼν, καὶ τὸ ἀπαθὲς ζηλώσας κατῆρξε πρῶτος τοῦ κυνισμοῦ, ut ait Diogenes Laertius, l. 5. in Antisthene. Sic etiam Cicero, *Deinde ab Antisthene, qui patientiam & duritiam in Socratico sermone maximè adamarat, Cynici primum, deinde Stoici.* Cic. de oratore l. 3. n. 17. & ipse Antisthenes apud Ausonium,

Inventor primus Cynices ego: quæ ratio istbæc?

Alcides multo dicitur esse prior.

Alcida quondam fueram doctore secundus,

Nunc ego sum Cynices primus, & ille deus.

De eodem sic etiam Suidas, Ἀντισθένης Ἀθηναῖος, ἀπὸ ῥητορικῆς φιλόσοφος Σωκρατικὸς, ὅστις πρῶτος κυνικὸς ὑπῆρξε, προῆλθεν, εἶτα ἐκαλεῖτο. Suid. in Ἀντισθ. &c. Alii hujus sectæ institutionem ad Diogenem, alii ad ipsum Herculem referunt, & sic quidem Julianus Imperator, ubi ait, Ἡγεμόνα τῆς φιλοσοφίας ... ἰσ' ἐν ἐνεργείᾳ χρὴ πρῶτον αὐτό. οἱ καὶ τινες ὑπολαμβάνουσιν Ἀντισθένην τοῦτο, καὶ Διογένη πρῶτον ... Οἰδίπους ἐκ ἀτόπως λέγειν, ὁ κυνισμὸς ὅτι Ἀντισθένισμος ἐστι Διογενισμός. λέγουσι μὲν γὰρ οἱ ἡγεμόνες τῶν κυνῶν, ὅτι καὶ ὁ μέγας Ἡρακλῆς, ὥσπερ ἐν τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἡμῖν τις αἴτιος ἐγένετο, οὕτω δὲ καὶ τούτου τοῦ βίου παράδειγμα τὸ μέγιστον ἐστὶ καταλέλοιπεν ἀνθρώποις. Julian. orat. 6.

In Can. V.

Περὶ τοῦ τόμου τῶν Δυτικῶν. Hunc canonem nec vetus interpres Latinus, nec Dionysius Exiguus agnoscunt. Neque etiam Josephus Ægyptius; nisi forsitan præcedenti canoni annexerit, his verbis, وان يقبل كل من اقر بالوهية واحد الاب والابن والروح القدس *In posterum autem recipiatur omnis, qui unam divinitatem Patris, Filii, & Spiritus sancti confitetur.* Hæc enim ad præcedentem canonem nequaquam pertinent, sed summam præsentis continent. In omnibus autem Græcis codicibus Balsamonis, Zonaræ, Alexii Aristeni, Simeonis Logothetæ, &c. hic canon extat; ut etiam in Johannis Antiocheni collectione canonum. tit. 36. Quid autem hîc Patres per tomum τῶν Δυτικῶν velint, inter doctos nondum convenit. Balsamon & Zonaras, & Scholiastes Harmenopuli in epit. can. sect. 1. tit. 8. tomum istum nihil aliud esse consentiunt, quàm definitionem de Nicænâ fide ab Episcopis Occidentalibus in Synodo Sardicensi editam, & ab Antiochenis susceptam. Verum cum Synodus Sardicensis, ut testantur Socrates & Sozomenus, Ruffino & Eusebio Coss. hoc est, anno Christi 347. celebrata fuerit, præsentem plusquam triginta annis antecessit, ac proinde Patres præsentes non ad eam, sed ad aliam aliquam non ita multis ante diebus coactam, retrospexisse videntur. Et præterea, quid Synodus Sardicensis ad Antiochenos? non enim sola Antiochena, sed plures aliæ Ecclesiæ fidei professionem hîc assertam amplexæ sunt. Ob has itaque, aliasque, quibus non opus est immoremur, rationes istâ interpretatione meritò explosâ, alii alias excogitârunt. Vir admodum doctus Petitus var. lect. l. 3. c. 2. Δυτικῶν hîc mendosè pro Δαφνικῶν scriptum conjicit: Δαφνικὸς autem Antiochenos dictos affirmat, Syriacè quasi *lucis consitos*, à luco Daphnensi quo Antiochia ornata est. Verùm præterquam quòd Antiocheni nusquam alibi sic appellati leguntur, ipsaque vox Δαφνικὸς nec Syriacâ nec ullâ aliâ in linguâ invenitur, nedum in Græcâ, quâ hi canones conscripti sunt, omnes codices miram istam & antehâc inauditam loci hujus lectionem, quam commentus est Petitus, constanter rejiciunt, leguntque περὶ τοῦ τόμου τῶν Δυτικῶν. Nec quispiam vel ante vel post Petitum aliter legendum censuit. Ex eo autem quòd vox *Δυτικοὶ Occidentales* perpetuò significet, nihil dubii esse potest, quin hic τόμος τῶν Δυτικῶν ab aliquibus in Occidente Episcopis conscriptus fuerit, & ad Orientales missus: non è contra ab Orientalibus ad Occidentales scriptus; quemadmodum Christophorus Justellus verba hæc interpretatus est, per tomum Occidentalium affirmans intelligendam esse fidei expositionem in Synodo Antiochenâ sub Meletio celebratâ anno 378. ad Damasum urbis Rom. Episcopum cæterosque Occidentis Episcopos missam. Tomus enim ab Antiochenis sive Orientalibus scriptus τόμος τῶν Δυτικῶν nequaquam dici potuit. Baronius igitur ad an 381. Damasi Epistolam Synodicam ad Paulinum Antiochenum scriptam hîc intelligendam esse existimat, eam nimirum quæ apud Theodoretum extat Hist. Eccles. l. 5. c. 11. sed Henricus Valesius in annotationibus ad Sozomeni Hist. Eccl. l. 6. c. 25. hunc canonem accipiendum esse putat de aliâ Epistolâ sive expositione fidei à Synodo Romanâ anno 377. vel 378. habitâ, ad Orientem transmissâ, & cui Orientales Episcopi facta Synodo apud Antiochiam subscripserunt, ut legitur in collectione Romanâ L. Holstenii pag. 166. Clarissimus vir Petrus de Marca suam de rectâ hujus canonis intelligentiâ opinionem sic explicat, *Tenebras, inquit, illas discutiet vera & sincera mens illius canonis, quæ ita constitui & enarrari paucis verbis potest. Quod attinet ad Epistolam Occidentalium, quâ docent se communionem Antiochenorum amplecti, quia rectam fidem profitentur, etsi Meletii & Paulini schismate laborent: nos etiam eosdem Antiochenos jam antea suscepisse testamur, quia nobis constitit eos unam Patris & Filii & Spiritus sancti confiteri divinitatem. Unde sequitur alium esse tomum Occidentalium, qui commemoratur in hoc canone, ab Epistolâ Synodicâ Damasi ad Paulinum Antiochenum, vel saltem cum illâ Epistolâ aliam adjunctam fuisse ad Orientales Episcopos Constantinopoli congregatos. Nihil enim vetat, quin eodem tempore & eodem exemplo perscripta & missa fuerit ad Paulinum & ad Synodum Constantinopolitanam.* Marc. de conc. sac. & imp. l. 1. cap. 4. Si post tot, tantosque viros, nostram de vero hujus canonis sensu rogemur sententiam, paucis sic expediatur. Proximâ post præsentem Synodum Constantinopoli celebratam æstate, quamplurimi ex iisdem Episcopis ad eandem urbem regressi, aliud ibidem Concilium peragebant; ut omnes Ecclesiastici Historici tradiderunt. Dicti autem Episcopi rursus ibi congregati Epistolam ab Episcopis quibusdam Occidentalibus Romæ sub Damaso in Synodo congregatis acceperunt, quâ ipsi ad Synodum istam Romanam invitati sunt. Theodoretus, τῷ δὲ ἐπιγινομένῳ θέρει εἰς ἐκείνην αὖθις τὴν πόλιν οἱ πλεῖστοι τούτων συνεληλύθασι (ἐκκλησιαστικῆς γὰρ αὐτοὺς πάλιν συνεκάλεσεν χρεία) συνοδικὴν ἐπιστολὴν τῶν τῆς ἑσπέρας ἐπισκόπων ἐδέξαντο, εἰς τὴν Ῥώμην αὐτοὺς ἀφικέσθαι προτρέπουσαν, ὡς συνόδου μεγίστης αὐτόθι συναγειρομένης. Theodor. Hist. Eccl. l. 5. c. 8. Episcopi autem Constantinopolitani tam longum iter suscipere recusabant, sed Epistolam nihilominus ad dictos Episcopos Romæ congregatos rescribebant, quâ rationes, quare Romam proficisci non poterant, explicarunt, & suam insuper sententiam de fide Christiana in isto Concilio Romano, ut visum est, discutiendâ, exposuerunt, inter alia asseverantes unam esse omnino Patris & Filii & Spiritus sancti divinitatem; δηλαδὴ, inquiunt, θεότητος τε καὶ δυνάμεως καὶ οὐσίας μιᾶς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος πιστευομένης, ὁμοτίμου τε τῆς ἀξίας καὶ συναϊδίου τῆς βασιλείας, ἐν τρισὶ τελειοτάταις ὑποστάσεσιν, ἤγουν τρισὶ τελείοις προσώποις. Epist. Synod. Syn. C P. apud Theodor. Hist. Eccles. l. 5. c. 9. Et paucis interjectis addunt, hanc suam de Trinitate sententiam, à Concilio quidem generali, anno superiore ibidem convocato, sed in primis in tomo sive libello à Synodo quadam Antiochiæ istis diebus habitâ, conscripto uberius explicatam esse; dicunt enim, τὰ δὲ τῆς πίστεως τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνυποκρίτως κηρυττομένης, ὡς ἐν κεφαλαίῳ ταῦτα ... καὶ ἐν τῷ τόμῳ ... ἀπὸ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τόμῳ ... συνόδου γεγενημένης, καὶ τῷ πέρυσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῆς οἰκουμενικῆς ἐκτεθέντι συνόδου, ἐν οἷς πλατύτερον τὴν πίστιν ὡμολογήσαμεν. ibid. Hujus igitur Epistolæ Synodicæ ab Orientalibus Constantinopoli, ad Occidentales Episcopos Romæ convocatos missæ, præsens canon, quantum ad fidem spectat, epitome quædam & compendium fuisse videtur. Nam τόμος Δυτικῶν hîc commemoratus nihil aliud fuit, quàm libellus iste sive Epistola Synodica, quam Occidentales Episcopi Româ Constantinopolim miserunt. Adeo ut verus canonis sensus huc summatim redeat, *Quantum ad volumen istud attinet, quod ab Occidentalibus Episcopis accepimus, respondemus, nos fidem ab Episcopis Antiochiæ non ita pridem congregatis expositam amplexos esse, quâ nimirum unam Patris, Filii & Spiritus sancti divinitatem professi sunt: ac proinde non opus esse, ut Romam pro istâ fide stabiliendâ proficiscamur, quippe quæ hic à nobis asserta & confirmata est.* Huic præsentis canonis interpretationi non video quid opponatur, nisi quod ea hunc

canonem, non secundæ generali Synodo Constantinopoli anno Dom. 381. celebratæ, sed alii ibidem anno sequente sive 382. habitæ, adscribat; secus ac Balsamoni, Zonaræ & plerisque aliis antehac visum est. Respondeo primo, multo verisimilius est, hunc canonem a secundâ generali Synodo non fuisse, quàm fuisse conditum. Nam Socrates, Sozomenus, & Theodoretus, qui quæ gesta sunt in isto œcumenico Concilio accuratè descripserunt, nihil ab eo constitutum referunt, præterquam quod in quatuor prioribus canonibus continetur. De præsenti autem & duobus reliquis canonibus, sexto & septimo, altum apud eos silentium. Quorsum hoc, nisi quòd quatuor isti priores canones soli, non item hi tres posteriores, ab isto Concilio constituti fuerint? Quinetiam nec vetus interpres Latinus, nec Dionysius Exiguus, ut ante observatum est, tres hosce posteriores canones Latinè verterunt; quibus proinde eos incognitos fuisse constat, & in veris secundi universalis Concilii Actis, (quæ jam perierunt) non comprehensos esse. Ex eo autem, quod hoc decretum eodem in loco, & ab iisdem ferè Patribus, qui secundæ generali Synodo interfuerant, constitutum est, facile evenire potuit, ut postea genuinis istius Concilii Canonibus adjungeretur; unde etiam Johannes Antiochenus suæ istum collectioni, tanquam quintum illius Concilii canonem, interseruit; etiamsi revera non ab eâ, sed alterâ sequente anno ibidem celebratâ, Synodo constitutus fuerit.

Καὶ τῆ ἀγίου πνεύματος θεότητα. Post ista ultima hujus canonis verba in Johannis Antiocheni collect. can. tit. 36. hæc adduntur, *οἱ δὲ συναχθέντες ἐπίσκοποι εἰσιν οὗτοι· Νεκτάριος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Τιμόθεος Ἀλεξανδρείας, καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ρν'.* quæ, fateor, verba subindicare videantur, præsentem canonem à secundâ generali Synodo sancitum esse, contra ac à nobis assertum est. Verum iste Episcoporum catalogus ibi collocari potuit, postquam hic canon quatuor prioribus adjectus fuerit. Et præterea, cum maxima pars Episcoporum, qui in secundâ generali Synodo congregati fuerant, huic etiam condendo canoni interessent, iisdem centum quinquaginta Patribus iste non immerito attribuatur: præsertim cùm in Epistolâ illâ Synodicâ, ex quâ præsens hic canon desumptus nobis videtur, Patres, qui eam conscripserunt, disertè testati fuerint, se eandem fidem in œcumenicâ Synodo præcedente anno uberiùs explicuisse, *καὶ τῷ πέρυσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῆς οἰκουμενικῆς ἐκτεθεῖσα συνόδου, ἐν οἷς πλατύτερον τὴν πίστιν ὡμολογήσαμεν.* Hinc enim constat, eosdem fuisse Episcopos, qui sequente, ac qui præcedente anno Constantinopoli congregati sunt. Unde quod in alterâ illâ Synodo decretum est, priori facillimè adscribatur; ac si ab ipsis centum quinquaginta Episcopis, in œcumenicâ Synodo congregatis, definitum fuisset.

In Can. VI.

Ἐπειδὴ πολλοί. Etiamsi in Joh. Antiocheni collectione can. tit. 16. aliisque Græcis canonum codicibus, præsens canon tanquam sextus secundæ œcumenicæ Synodi legatur; tamen in veteris interpretis, Dionysii Exigui, aliisque omnibus Latinis editionibus unà cum præcedente & sequente desideratur. Unde Nicolaus Papa I. suis etiam temporibus, qui an. 858. ad sedem Romanam promotus est, hunc canonem apud Latinos non inventum esse testatur. *Igitur*, inquit, *quia suspecti & inimici judices esse non debeant, & ipsa ratio dictat, & plurimis probatur exemplis. Nam quid gratum & amabilius dare quis inimico potest, quam si ei ad impetendum commiserit, quem lædere fortè voluerit? Quod proinde Constantinopolitana Synodus canonum suorum sexto dignoscitur prohibere capitulo: quod tamen non apud nos inventum, sed apud vos haberi perhibetur.* Nic. I. Epist. 8. ad Michael. Imperator. Hic autem ista verba, *quod tamen non apud nos inventum, sed apud vos haberi perhibetur.* Nic. I. Epist. 8. ad Michal. Imperat. non ita intelligenda sunt, ac si Nicolaus hunc canonem nunquam viderit, quippe quem ipse sæpè citat: sed quòd Latinè tunc dierum non extiterit, nec ab Ecclesiâ Romanâ tanquam secundæ generalis Synodi canon receptus fuerit, neque in corpore Canonici Latinorum juris inventus. Et meritò quidem ambigatur, quo jure, quave ratione ab ipsis Græcis præsenti Synodo attributus est. Verum enimvero non modo omnes Latinæ editiones, sed & ipsi etiam historici Græci, Socrates, Theodoretus, Sozomenus, qui iisdem ferè diebus claruerunt, & hujus Concilii acta posteritati fideliter tradiderunt, de istis tantummodo rebus, quæ in quatuor primis canonibus ab eo decreta sunt, mentionem faciunt; quemadmodum & antea observatum est. Non equidem diffiteor, quin hic etiam canon ab aliquo Concilio Constantinopoli celebrato constitutus fuerit. Hoc enim ex ipso canone palam est; in quo dictum legimus *πάντων ὁμοῦ τῶν ἀθροισθέντων ἐν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθόντων ἐπισκόπων.* Istud autem aliquanto saltem post præsens œcumenicum celebratum fuisse, ex eo etiam patet, quod in hoc canone *οἰκουμενικῶν ἐπισκόπων* mentio occurrat, uti mox ostendemus. Quinam enim *οἰκουμενικοὶ ἐπίσκοποι* habendi essent, post secundam hanc generalem Constantinopoli congregatam Synodum, ab Imperatore Theodosio primum constitutum est. Adhæc etiamsi Johannes Antiochenus hunc canonum loco ante citato *τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τάξεως ς'.* appellet, ac si à præsenti Synodo editus fuisset; verumtamen ex eâdem ipsius collectione non leve eliciatur argumentum, eundem postea sancitum esse, nec ad canones hujus Concilii propriè pertinere. Enimvero in ejusdem ipsius collectionis canonum titulo 36. proximè post præcedentem canonem ibi laudatum, eorum qui in hâc Synodo convenerunt Patrum subscriptiones subjiciuntur, ut ante etiam observatum est. At subscriptiones non nisi ad finem canonum collocari solent. Unde constat, præsentem canonem post istum, in codice quo usus est Johannes, ex abundanti præsentis generalis Synodi canonibus superadditum esse; idcirco fortitan, quod istis temporibus obtinebat, & cum ab antiquo aliquo Constantinopolitano Concilio definitus fuisset, nec satis liqueret, à quonam post hujus canones positus est, & inter eos propterea tandem aliquando recensitus.

Αἱρετικοὺς δὲ λέγομεν. S. Basilius in Epistolâ ad Amphilochium canone I. aliud dicit esse *αἵρεσιν*, aliud *σχίσμα*, & aliud denique *παρασυναγωγήν*. Hæresim definit esse, cum quis in ipsa fide ab Ecclesia abalienatus est, & contrarium aliquem fidei errorem pertinaciter tuetur. Schisma autem dissidium *δι' αἰτίας τινὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ζητήματα ἰάσιμα* exortum. *παρασυναγωγὴν* denique, cum contumaces Episcopi, vel Presbyteri, vel etiam Laici illegitimos conventus celebrant. Hic autem Patres Constantinopolitani, quicunque tandem illi fuerint, sub hæreseos nomine schismata etiam & *παρασυναγωγὰς* comprehendunt: ac proinde cum S. Basilio pugnare videantur. Balsamon, ut rem componat, Basilii canonem de schismaticis, verè orthodoxis; præsentem autem de iis, qui specie quidem orthodoxi, sed revera hæretici sunt, intelligendum esse contendit. Si ista autem vera esset præsentis canonis interpretatio, superfluum foret additamentum illud de istiusmodi schismaticis, quippe qui strictissimo sensu hæretici sunt, & sub eo nomine ab Episcoporum accusatione ante remoti. Nobis itaque præsens cum Basilii canone nequaquam pugnare, sed eundem potius confirmare videtur. Patres enim hoc in loco apertè satis indicant hæreticos propriè sic dictos, tam à schismaticis quàm ab illis, qui privata & illegitima peragunt conventicula, distingui; eo quod istos omnes sigillatim enumerent. Sed afferunt interea, se vocem *αἱρετικοὺς* hoc in loco non stricto illo atque vulgari, sed latiori sensu usurpare; quatenus nimirum non hæreticos tantum, propriè sic dictos, sed *σχισματικοὺς* etiam & *παρασυνάγοντας* comprehendat. Ac si dixissent, omnes hæreticos ab Episcoporum accusatione arcemus; per hæreticos autem, non eos solos intelligimus, qui vulgo & propriè sic dicuntur, sive qui pravis istis opinionibus imbuuntur, quas Patres nostri nosque condemnavimus; verum etiam illos omnes, qui vel schismatici sunt, vel adversus Catholicos nostros Episcopos conventicula faciunt, utcunque veram confiteri fidem præ se ferant. Et quidem schismatici hæreticorum nomine nonnunquam meritò insigniantur. Pleraque enim schismata, pertinacia præsertim & inveterata, hæreseos naturam sæpe induunt, & ab eâ raro separantur. Ut rectè enim observat D. Hieronymus; *Inter hæresim & schisma hoc esse arbitrantur, quòd hæresis perversum dogma habeat; schisma propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesiâ separetur. Quod quidem in principio aliquâ ex parte intelligi potest. Cæterum nullum schisma non sibi aliquam confingit hæresim, ut rectè ab Ecclesiâ recessisse videatur.* Hieron. comment. in Epist. ad Tit. c. 3. tom. 9. p. 113. ed. Paris. an. 1534. Et D. Augustinus, *Neque enim scissio vel schisma fieri potest, nisi diversum aliquid sequantur, qui faciunt: Hæresis autem schisma inveteratum.* Aug. contr. Crescon. grammat. l. 2. c. 7. Adhæc schismaticos æque ac hæreticos ab orthodoxi Episcopi accusatione procul abigendos esse, cautè hic atque summo jure constituitur. Nam & ipsi etiam Episcopos, à quorum

quorum communione se abscindunt, falsis insimilare criminibus perpetuo consueti sunt. Unde D. Athanasius etiam contra Meletianos accusatores suos objecit; quod schismatici essent. Μελιτιανοὶ μὲν γὰρ, inquit, εἰσὶν οἱ κατηγοροῦντες, πάλαι μὲν σχισθέντες καὶ ἀποστάντες· σχισματικοὶ γὰρ καὶ ἐχθροὶ τῆς ἐκκλησίας γεγόνασιν, οὐ νῦν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μακαρίου Πέτρου, ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος γενομένου, οἳ καὶ αὐτῷ Πέτρῳ ἐπιβουλεύσαντες, καὶ Ἀχιλλᾶν τὸν μετ' ἐκεῖνον διαβάλλοντες, καὶ Ἀλεξάνδρῳ κατηγορήσαντες μέχρι τοῦ βασιλέως· οὕτω γὰρ ἂν μελετήσαντες, λοιπὸν καὶ εἰς Ἀθανάσιον διέβησαν ἴδιον ἔχοντες τῆς πονηρίας ἑαυτῶν ποιοῦντες. Athanas. apol. 2. tom. 1. p. 731. ed. Paris. an. 1627. De hæreticis autem Justinianus Imperator legem tulit, qua iis nec testimonium dicere contra orthodoxos litigantes licere sanxit. l. 21. c. de hæret. & Manich.

Τοῖς κανονικοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις. Etiamsi non modo in Græcis Balsamonis & Zonaræ editionibus, verumetiam in ipsâ Johannis Antiocheni collectione canonum tit. 16. hæc constans sit loci hujusce lectio; mendosam tamen esse, ex eo quispiam suspicetur, quòd Canonicorum Episcoporum nuspiam alibi occurrat mentio. Neque enim Episcopi unquam, sed tantum Presbyteri, Diaconi, reliquique inferiores Clerici, Canonici appellantur: sic Synodus Laodicena can. 15. κανονικῶν ψαλτῶν meminit, ubi Zonaras ψάλτας τοὺς κανονικοὺς, τοὺς ἐν τῷ κλήρῳ δηλαδὴ τεταγμένους, τοὺς ἐν ἐκείνῳ ἐκκλησίᾳ κεχειροτονημένους. Idcirco nimirum Canonici vocantur, quia canoni sive laterculo Ecclesiæ adscribuntur, & inter Clericos ejus recensentur, ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι, ut loquitur Synodus Nicæna can. 16. Sic etiam S. Basilius hac voce utitur, edicens, τὰς κανονικῶν τὰς πορνείας εἰς γάμον μὴ καταλογίζεσθαι. Basil. can. 6. in quem Balsamon & Zonaras unanimes rectè observant, quod Κανονικοὺς τοὺς ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένους φησὶν, ἤγουν κληρικοὺς, μοναχοὺς, μοναστρίας, καὶ τὰς παρθενίαν ἐπαγγειλαμένας. Et sic quidem Clerici in canone recensiti, tam apud Græcos quàm Latinos, κανονικοὶ Canonici sæpe passim audiunt: sed non item Episcopi. Non equidem diffiteor, quin in controversiâ inter Bassianum & Stephanum de Episcopatu Ephesi à Concilio Chalcedonensi discutiendâ, Eusebius Dorilæi Episcopus dixerit, ὅθεν, εἰ δοκεῖ, ἀμφοτέρους μὲν σχολάζειν τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Ἐφεσίων μητροπόλεως, χειροτονηθῆναι δὲ κανονικὸν ἐπίσκοπον τῇ προειρημένῃ μητροπόλει. Concil. Chalced. Act. XI. tom. 2. part. 1. pag. 304. edit. Colon. Agrip. ann. 1618. sed antiqua latina versio verba ista sic reddit; *Unde, si videtur, ambo debent Ephesiorum Metropolis Episcopatu vacare: ordinari autem regulariter debet Episcopus prædictæ Metropoli.* Unde constat in Græcis editionibus κανονικὸν mendosè scriptum pro κανονικῶς: quomodo etiam legendum esse non leve exinde petatur argumentum, quòd in totâ illâ actione de Bassiani & Stephani ordinationibus, ut contra canones, sive irregulariter celebratis agatur. Sed quid itaque dicendum est de præsenti loco, quo κανονικοὶ ἐπίσκοποι disertè commemorantur? nimirum mendum in eum irrepsisse, quod melius non corrigatur quàm ex Nicolai I. Epistolâ ad Michaelem Imperatorem, in quâ maxima pars præsentis canonis Latinè vertitur. Ibi autem hæc verba ἀποσχίσαντας δὲ καὶ ἀντισυνάγοντας τοῖς κανονικοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις, ille sic interpretatur, *Schismaticos etiam, & eos qui seorsum à communicantibus nobis Episcopis collectas faciunt.* Nicol. I. epist. 8. ad Michael. Imperat. Concil. tom. 3. part. 1. sect. 2. p. 431. ed. Col. Agr. an. 1611. Hic primo cuipiam intuitu pateat, Nicolaum legisse non κανονικοῖς, sed κοινωνικοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις, quæ haud dubiè genuina est loci præsentis lectio. Κοινωνικοὶ enim Episcopi, aliique olim dicti sunt, qui nullâ hæreseos, schismatisve labe aspersi, cum Ecclesiâ & Episcopis Catholicis communicârunt; & propterea vocati sunt etiam κοινωνικοὶ τῆς ἐκκλησίας, in libello ab Isaaco Episcopo contra Johannem Chrysostomum in Synodo ad Quercum habitâ prolato, apud Phot. Biblioth. tmem. 59. p. 57. edit. Rothomag. an. 1653. necnon κοινωνικοὶ τῆς οἰκουμένης ibidem p. 56. in libello nimirum accusatorio à Johanne Diacono tunc temporis contra eundem exhibito; & hoc quidem sensu vox ista in Ecclesiasticis scriptoribus, & Conciliorum, Chalcedonensis præsertim, Actis sæpiùs usitatur. Primò autem, ut opinor, isto sensu in Synodicâ Concilii, proximo post secundum generale, cui præsens canon vulgò adscribitur, anno Constantinopoli celebrati, Epistolâ ad Damasum Synodumque Romæ tunc dierum habitam occurrit, in qua Patres se Romam proficisci non posse asserunt, quoniam in tantâ temporis angustiâ nec tam longum iter suscipere, nec reliquos *κοινωνικοὺς suæ communionis* Episcopos de eâ re commonefacere, eorumque consensum obtinere poterant; πρὸς δὲ τούτοις, καὶ τὴν συντομίας διὰ χρόνου, μήτε πρὸς ἀποδημίας μακροτέρας ἐνδόσιμον ἐπιδόσεως χωρεῖν, μήτε πάντας τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κοινωνικοὺς ἐπισκόπους ἀναμνῆσαι καὶ τὰς παρ' αὐτῶν συγκαταθέσεις λαβεῖν. apud Theodoret. Hist. Eccl. l. 5. c. 9. ut ipsam autem originem veramque hujus vocis significationem assequamur, tenendum est, Imperatorem Theodosium legem ad Auxonium Proconsulem Asiæ dedisse, 3. Kal. Aug. Heracleæ, Eucherio & Syagrio Coss. quæ sic se habuit, *Episcopis tradi omnes Ecclesias mox jubemus, qui unius majestatis atque virtutis Patrem & Filium, & Spiritum sanctum confitentur, ejusdem gloriæ, claritatis unius: nihil dissonum profanâ divisione facientes, sed Trinitatis ordinem, personarum assertionem, & divinitatis unitatem. Quos constabit communioni Nectarii Episcopi Constantinopolitanæ Ecclesiæ, Timothei, necnon intra Ægyptum Alexandrinæ urbis Episcopi esse sociatos. Quos etiam in Orientis partibus Pelagio Episcopo Laodicensi, & Diodoro Episcopo Tarsensi: in Asiâ necnon Proconsulari, atque Asianâ diœcesi Amphilochio Episcopo Iconiensi, & Optimo Episcopo Antiocheno, in Ponticâ diœcesi Helladio Episcopo Cæsariensi, & Otreio Melitano, & Gregorio Episcopo Nysseno: Terentio Episcopo Scythiæ, Martyrio Episcopo Marcianopolis communicare constiterit. Hos ad obtinendas Catholicas Ecclesias ex communione & consortio probabilium Sacerdotum oportebit admitti. Omnes autem qui ab eorum, quos commemoratio specialis expressit, fidei communione dissentiunt, ut manifestos hæreticos ab Ecclesiis expelli, neque his penitus posthac obtinendarum Ecclesiarum Pontificum facultatemque permitti.* l. C. Th. *de fide Catholicâ.* Hic primò observatum velim, hanc legem latam fuisse 3. Kal. Aug. Eucherio & Syagrio Coss. ac proinde eodem anno, quo coactum est secundum generale Concilium. Eam autem post dimissum istud Concilium editam fuisse, multa evincunt. Primo enim Sozomenus Imperatorem Concilii decreta confirmasse prius scribit, quam hanc legem promulgâsse. Hist. Eccles. l. 7. c. 9. Adhæc Meletius Episcopus Antiochenus unus ex iis fuit, qui Catholicis in isto Concilio præsidebant (ut inter omnes Ecclesiasticos historicos convenit) & propterea inter primos hâc in lege commemorari debuit. Is autem penitus hic omittitur: nec alius quispiam istius Antiochiæ ejus loco Episcopus nominatur (nam Optimus erat Episcopus Antiochiæ Pisidiæ:) Unde plusquam verisimile est, eum ante latam hanc legem diem obiisse, non mortuus est autem ante dimissum Concilium, utpote cujus decretis subscripserit. Cum igitur lex ista post ejus obitum lata fuerit, & ille post dimissum Concilium obierit, legem etiam istam pòst generale istud Concilium dimissum latam fuisse palam est. Denique quod maximum mihi videtur, Imperator in dictâ lege jussit iis solis Episcopis Ecclesias tradi, qui trium in divinâ naturâ personarum consubstantialitatem confessi sunt. Secundum autem generale Concilium eo ipso nomine convocavit, ut istam fidem confirmaret: ac proinde omni procul dubio sententiam Concilii expectabat, priusquam talem legem ederet; quam itaque post absolutum Concilium editam fuisse, nemini dubium esse potest: ut nec eam idcirco tantum latam fuisse, quia fides ista à Concilio stabilita fuisset; usque adeo ut ista lex una cum Imperiali ejus decretorum istius Concilii confirmatione nobis promulgata videatur. Quod etiam Sozomenus, loco ante laudato, haud obscure tradidit. Secundùm hæc ex lege istâ Theodosianâ elucescit, quinam propriè κοινωνικοὶ ἐπίσκοποι cognominati sunt. Cum ibi enim cautum sit, istis solis Episcopis Ecclesias committendas esse, qui cum Episcopis ibi disertè nominatis in fide communicarent, hinc usu tandem evenit, ut qui cum istis aliisque postea Catholicis Episcopis communionem habuerint, κοινωνικοὶ ἐπίσκοποι propterea appellarentur. Et cùm hæc ipsissima fuerit vocis hujus origo, ista autem non nisi post finitum secundum œcumenicum Concilium introducta sit; necessariò consequitur præsentem canonem, in quo rectè lecto ista vox occurrit, non ab isto Concilio, sed postea editum fuisse; quemadmodum & ante observatum est.

Πρὶν ἢ ἐγγράφως αὐτοὺς ἐπιτιμήσασθαι κίνδυνον. Johannes Antiochenus pleniùs, rectiusque legit, πρὶν ἐγγράφως αὐτοὺς τὸν ἴσον αὐτοῖς ὑποτιμήσασθαι (leg. ἐπιτιμήσασθαι) κίνδυνον, *priusquam æquale sibi periculum statuant.* Quomodo etiam Gentianum Hervetum legisse ex eo patet, quòd ipse iisdem verbis Latinis in suâ versione utitur. Et quidem utraque lex, Canonica & Civilis, hoc ab accusatoribus exigunt, ut si crimen, quod objiciunt, non probaverint, eidem ipsi subjiciantur pœnæ, quam accusato inferre conantur. Canonica ex decreto Hadriani Papæ, *Qui non probaverit, quod objicit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.* Gratian. decret.

part. 2. caus. 2. q. 3. cap. 3. Et ex Epistolâ Damasi Papæ ad Stephanum, *Calumniator, si in accusatione defecerit, talionem recipiat*, ibid. cap. 2. sed verba ipsa Damasi plenius sic referuntur, *Nam inscriptio primo semper fiat, ut talionem calumniator recipiat, quia ante inscriptionem nemo debet judicari vel damnari, cum & seculi leges hæc eadem retineant.* ibid. c. 4. q. 4. c. 2. Hæc habentur in quarta Damasi Epistolâ ad Stephanum Archiepiscopum cap. 7. Lege etiam civili Honorius & Theodosius sic statuerunt, *Quisquis crimen intendit, non impunitam fore noverit licentiam mentiendi, cùm calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii.* l. 10. c. de calumniatoribus. Basilica, *ὁ γενόμενος ψευδὴς τῆς ἰδίας κατηγορίας ἐπὶ τυχόντι ἐγκλήματι, τὴν ποινὴν ὑφίσταται, ἣν ὁ κατηγορούμενος ὤφειλεν ὑποστῆναι.* Basil. l. 60. tit. 26. c. 6. vide etiam Dionysii Gothofredi notas in l. 7. ff. de accusationibus & inscriptionibus.

τὸ φανερὸν βλάπτει, τὸ ἐναπομεῖνον οὐ βλάπτει. Modestinus, *Nonnunquam contingit, ut quædam omnimodo expressa officiant, quamvis omissa tacitè intelligi potuissent, nec essent obfutura; quod evenit, si alicui ita legatur*, Titio decem do, lego, si Mævius Capitolium ascenderit. *Nam quamvis in arbitrio Mævii sit, an Capitolium ascendat, & velit efficere, ut Titio legatum debeatur; non tamen poterit aliis verbis utiliter legari*: si Mævius voluerit, Titio decem do. *Nam in alienam voluntatem conferri legatum non potest. Inde dictum est, Expressa nocent, non expressa non nocent.* l. 52. ff. de condition. & demonstrat. ultima ista verba repetuntur iisdem l. 195. D. de diversis reg. juris.

Τὰς δὲ διοικήσεως ὅλας ἐπισκόπους. Vox *διοίκησις* in notitiâ imperii plurium Provinciarum collectionem, Præfecto Prætorio aut vicario ejus subjectam, significat. Et eo quidem sensu in Ecclesiæ notitiâ sæpius usurpatur: quatenus nimirum plures sub se includit Provincias Exarcho alicui aut Patriarchæ subditas. Sic etiam hoc loco & ubique per hunc librum accipienda est, ut ab *ἐπαρχία* distincta, quemadmodum Zonaras hic interpretatur. Et quidem, ut Ecclesiasticæ controversiæ à Synodo diœceseos hoc sensu acceptæ (in quâ emergunt) determinentur, etiam in Codice Theodosiano statuitur, ubi hæc lex occurrit, *Qui mos est causarum civilium item in negotiis Ecclesiasticis obtinendus (est): ut, si qua sint ex quibusdam dissensionibus, levibusque delictis ad religionis observantiam pertinentia, locis suis, & à sua diœceseos Synodis audiantur.* l. 23. C. Th. de Episc. & Cler. Et hujusmodi sanè Synodorum, ad quas ὅλης τῆς διοικήσεως ἐπίσκοποι convocantur, in Actis Conciliorum mentio passim occurrit. Hodiè vox diœcesis apud nos alio sensu usurpatur; pro territorio nimirum singularis alicujus Episcopi, vel pro tractu, in quem Episcopus aliquis jus exercet: de quâ re videsis annotationes nostras in Canones Concilii Carthaginensis.

In Can. VII.

Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ. Hic, fateor, canon in omnibus Balsamonis & Zonaræ commentariorum editionibus habetur: Citatur etiam à Photio in Nomocanone, tit. 12. cap. 14. necnon in Alexii Aristeni Epitome contractus extat. Sed in omnibus Latinis canonum versionibus, ut veteris interpretis, Dionysii Exigui, Isidori Mercatoris, &c. item in Symeonis Logothetæ Epitome, & Arabicâ Josephi Ægyptii paraphrasi, & quod in primis observandum est, in ipsâ Johannis Antiocheni collectione, & nomocanone desideratur: idque non ipsius incuriâ, ut ex eo patet, quòd in ordine canonum à se descripto sex solùm canones huic secundo generali Synodo attribuat; dicens, *τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθόντων πατέρων, ὑφ' ὧν ἐξετέθησαν κανόνες ς'.* ut extra dubium sit, præsentem inter hujus Concilii canones his diebus non recensitum fuisse. Quinetiam tota canonis hujus compositio eum, nec præsenti, nec alii cuivis Synodo (nisi forsitan Trullanæ, de quâ mox agemus) adscribendam esse non obscurè indicat: Nihil enim in eo constituitur, nihil confirmatur; sed tantum antiqua quædam hæreticos conversos recipiendi consuetudo hic recitatur. Et ubi de nonnullis signandis verba fiunt, nihil præcipitur de modo, quo celebrandum est, nec de verbis in ritu isto pronunciandis; sed tantùm quæ verba pronunciari solent; *Καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγομεν, Σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου*, quæ quidem loquendi formula Synodali cuilibet constitutioni non convenit. Dum in hisce meditandis toti essemus, commodè accidit, ut doctus admodum amicus noster Edvardus Bernardus de Collegio S. Johannis Oxon. chartas quasdam ab erudito viro Henrico Dodwell Dublinensi ex clarissimi illius viri Jacobi Armachani MsS. Græcorum canonum codicibus transcriptas, benignè nobiscum communicavit; quæ prius conceptam nostram de præsenti canone opinionem egregiè confirmant. In iis enim, præter alia nonnulla, Epistola quædam extat, Constantinopoli ad Martyrium Episcopum Antiochenum missa, quam, ut Græcè scriptam, & Latinè etiam à nobis versam hîc apponere visum est.

Ἐπιστολὴ γραφεῖσα ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως Μαρτυρίῳ Ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας: περὶ τοῦ ὅπως χρὴ δέχεσθαι τοὺς αἱρετικοὺς προσερχομένους τῇ ἁγίᾳ καὶ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ.

Τινὰ διελέχθη μοι ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος Ἀντώνιος περὶ τῶν προσερχομένων τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἱρετικῶν, τὸ πῶς δεχόμεθα αὐτοὺς καὶ καθ' ὃν τρόπον ἐδέ αὐτῷ διελέχθην. πᾶσαν τὴν ἐνταῦθα ἀκολουθίαν καὶ συνήθειαν καὶ τῇ ὑμετέρᾳ δὲ ἁγιωσύνῃ ἀναγκαῖον εἶναι σημᾶναι, τῷ περὶ τὸν κύριον τὸν ἀπογόνῳ τοῦ Θεολόγου ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἡμετέρου Ἀρχιεπισκόπου ἐνόμισα. Ὅτι τοὺς Ἀρειανοὺς καὶ Μακεδονιανοὺς, καὶ Ναυατιανοὺς τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς καὶ Καθαρωτέρους, καὶ τοὺς Τεσσαρεσκαιδεκατίτας, ἤτοι Τετραδίτας, καὶ Ἀπολιναριστὰς δεχόμεθα διδόντας λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν μὴ φρονοῦσαν ὡς φρονεῖ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ ἐκκλησία, ἧς πρόεδρος καὶ κεφαλὴ ὑπάρχεις, μακαριώτατε, σφραγιζομένους, ἤτοι χριομένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ τό τε μέτωπον, καὶ τὰς ῥῖνας, καὶ τὰ ὦτα, καὶ τὸ στῆθος, καὶ πάσας τὰς αἰσθήσεις, καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγομεν, Σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου· καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς σπουδαίους λαϊκοὺς, χειροτονοῦμεν ἐάν τε, εἰ ποτε παρ' αὐτοῖς τὸ πρότερον εἴτε πρεσβύτεροι, εἴτε διάκονοι, εἴτε ὑποδιάκονοι, εἴτε ψάλται, εἴτε ἀναγνῶσται. Εὐνομιανοὺς δέ τινας τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους, καὶ Μοντανιστὰς, τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανοὺς, τοὺς υἱοπατορίαν διδάσκοντας, καὶ ἕτερά τινα χαλεπὰ ποιοῦντας, καὶ πάσας τὰς ἄλλας αἱρέσεις (ἐπειδὴ πολλαί εἰσιν ἐνταῦθα, μάλιστα ἀπὸ τῆς τῶν Γαλατῶν χώρας ἐρχόμεναι) πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ἀληθείᾳ, ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα· καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς Χριστιανοὺς, καὶ τὴν δευτέραν κατηχουμένους, εἶτα τὴν τρίτην ἐξορκίζομεν αὐτοὺς, μετὰ τὸ ἐμφυσᾷν τρίτον εἴς τε τὸ πρόσωπον, καὶ εἰς τὰ ὦτα, καὶ οὕτω κατηχοῦμεν αὐτοὺς, καὶ ποιοῦμεν χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν γραφῶν, καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν. ταῦτα εἰς ἐμὲ ἐσπούδασα σημᾶναι.

Epistola à Constantinopoli ad Martyrium Episcopum Antiochiæ scripta, de modo, quo hæreticos, qui ad sanctam & Catholicam Ecclesiam accedunt, recipere oportet.

Nonnulla mecum verba habuit Deo dilectissimus Presbyter Antonius, de iis qui ex hæreticis veræ fidei & illorum qui servantur parti se adjungunt, quomodo nimirum eos recipimus. Et cum eo quidem coram disserui. Totam autem hîc consuetudinem & consuetudinem, vestra etiam sanctitati, ut Patri Petro, sancti Johannis Theologi Archiepiscopi nostri (Chrysostomi) *nepoti significare necessarium duxi. Quòd Arianos quidem, & Macedonianos, & Novatianos, qui se Puros, & Puriores dicunt, & Quartadecimanos, sive Tetraditas, & Apolinaristas recipimus, libellos dantes, & omnem hæresim anathematizantes, quæ non sentit, ut sancta nostra & Catholica Ecclesia, cujus tu præses & caput, beatissime, existis, sentit, signatos sive unctos primum sancto chrismate frontem, & nares, & aures, & pectus, & omnes sensus: Et eos signantes dicimus,* Signaculum doni Spiritus sancti: *& postea, ut probati Laici, ordinantur illi, qui inter eos prius sive Presbyteri, sive Diaconi, sive Subdiaconi, sive Cantores, sive Lectores fuerant. Eunomianos autem, unâ mersione baptizatos, & Montanistas, qui hîc dicuntur Phryges, & Sabellianos, qui idem esse Patrem & Filium docent, & alia quædam perniciosa faciunt, & omnes alias hæreses (quoniam hîc multæ sunt, maximè quæ ex Galatarum regione prodierunt) omnes qui ex iis rectæ fidei se adjungere cupiunt, ut Græcos admittimus; & primo quidem eos Christianos facimus, & secundo, Catechumenos, deinde tertio exorcizamus eos, in faciem eorum atque aures ter insufflantes. Et sic eos in religione instituimus, & curamus ut aliquamdiu in*

in Ecclesiâ versentur & scripturas audiant : & tunc ipsos baptizamus. Hæc, ut vester, significare volui.

Martyrius, ad quem conscripta est hæc Epistola, Patriarcha Antiochenus constitutus est, anno quinto Imperatoris Marciani, ut inter alios Eutychius Patriarcha Alexandrinus tradidit, dicens, وفي خمس سنين من ملكه صير مرطوريوس بطريركا علي انطاكية اقام ثماني سنين ومات *Et anno regni ejusdem* (Marciani) *quinto constitutus est Martyrius Patriarcha Antiochenus, qui octo annos sedit, deinde mortuus est.* Eutych. annal. Alex. tom. 2. p. 101. Marcianus autem imperare cœpit anno Christi 450. Secundum generale Concilium anno 381. habitum est. Post istud ergo Concilium Constantinopoli celebratum scripta est hæc Epistola annis plus minus 80. Verum etiamsi eadem hæreticos recipiendi consuetudo in hac Epistolâ, quæ in præsenti canone, & iisdem fere verbis recitetur; nulla tamen canonis hujus mentio hîc occurrit; idque etiamsi ab ipsâ urbe, ubi coactum est præsens Concilium, conscripta fuerit. Et quod majus adhuc videtur, dictus hæreticos recipiendi ritus non ad Synodum aliquam, sed tantum ad συνήθειαν in hac Epistolâ, quemadmodum & in ipso canone, refertur; quod non levi nobis est argumento, nullum adhuc de hâc re canonem extitisse cum hæc Epistola conscripta est. Et præterea, si quis istius modi canon a quavis Synodo, generali præsertim, sancitus tunc temporis fuisset, autor hujus Epistolæ, quicunque demum ille fuit, nec cum Presbytero Antonio de hâc re disputare, nedum eam Patriarchæ Antiocheno significare necessum habuisset. Quæ enim ab universali ipsâ Synodo constituta fuerant, nec Presbyterum Constantinopoleos, ubi habita est Synodus, multo minus Patriarcham Antiochiæ, cujus antecessor ei interfuerat, latere poterant. Et denique cum eadem ferè verba in hac Epistolâ, quæ in ipso canone occurrant, ut cuivis conferenti facile patebit, nihil dubii esse potest, quin vel Epistola ex canone, vel canon ex Epistolâ desumptus fuerit. Epistolam autem ex canone non desumptam fuisse, eædem evincunt rationes, quibus nullum tunc dierum hujusmodi extitisse canonem à generali Synodo editum, ante probavimus; quibus etiam adjiciamus veri prorsus absimile esse ut quisquam consuetudinem à generali Synodo confirmatam describeret, & una non indicaret, à quâ Synodo eadem confirmata fuerat. Quapropter re utrinque perpensâ, eo se nostra convertit sententia, ut meritò suspicemur, præsentem canonem nihil aliud esse, quàm hanc Epistolam decurtatam aliquantulum, & immutatam, ut aliquam saltem canonis speciem præ se ferat. Nimirum siquidem antiquus hæreticos recipiendi ritus, ab Ecclesiâ Constantinopolitanâ usitatus, accuratè in ea exhibeatur, digna nonnullis visa est hæc Epistola, quæ post canones Concilii ibi celebrati describeretur. Unde & in Usseriano Græcorum canonum MS. Baroc. fol. 160. extat, quemadmodum in chartis supradictis notatum invenimus: quo tandem factum est, ut ab aliis procemio & epilogo mutilata, inter ipsos hujus Concilii canones recensita fuerit; idque ut nobis visum est, post an. Dom. 560. & ante ann. 860. quoniam Johannes Antiochenus hunc canonem omittit, & tamen à Photio, qui anno circiter 860. claruit, commemoratur. Sed ut ut illud sit, hoc saltem è prædictis, ut opinor, constat, præsentem nimirum canonem à secundâ generali Synodo non constitutum esse.

Μακεδονιανοὺς. Etiamsi Macedonius Episcopus Constantinopolitanus primus vel saltem præcipuus fuerit hæreseos, quæ Spiritum sanctum creatum asserit, autor & seminator, & ab eo hæreseos istius propugnatores Macedoniani postea dicti fuerint, præsertim S. Augustini & Socratis temporibus, Aug. hær. 52. Socrat. Hist. Eccles. l. 2. c. 45. tamen à secundâ generali Synodi, cui hic canon vulgò adscribitur, non Μακεδονιανοὶ, sed Ἡμιάρειοι, & Πνευματομάχοι canone primo appellantur: quibus etiam nominibus ab Epiphanio vocantur; sed nuspiam Macedoniani. Unde constat hoc nomen non nisi post istud Concilium iis impositum fuisse. Quo etiam nostra ulterius confirmatur opinio, quæ præsentem è numero canonum istius Concilii rejiciat. Neque etiam credibile est, ut Patres Constantinopolitani eos aliter in uno atque in alio canone appellarent.

Καθαροὺς καὶ ἀριστεροὺς. Legendum haud dubiè ἀρίστους vel saltem ἀριστερωτέρους, ut in Epistolâ ad Martyrium, è quâ hic canon descriptus videtur, ut ante dictum est. Sane Novatiani nuspiam leguntur se Ἀριστεροὺς *Sinistros* vocâsse: sed potius se ἀρίστους optimos omnium & præstantissimos esse jactitarunt. Vide infra.

Διδόντας λιβέλλους. Prima generalis Synodus decrevit, ut Novatiani, priusquam in Ecclesiæ sinum reciperentur, non tantum verbo, sed & scripto profiterentur se omnia Ecclesiæ Catholicæ dogmata secuturos esse, Περὶ πάντων δὲ τούτων ὁμολογῆσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασι. Syn. Nic. can. 8. Sic etiam Liberius P. R. à Macedonii sectatoribus libellum exegit, quo assensum suum orthodoxæ fidei testarentur, ταῦτα λέγοντες λίβελλον ἐπέδωκαν τῆς ὁμολογίας τοῖς γράψασι ἀπῄτησεν οἱ δὲ αὐτῷ βιβλίον ὤρεξαν, ἐν ᾧ καὶ τὰ ῥήματα τῆς κατὰ Νικαίαν ἐκτεθείσης πίστεως προσηγάγοντο. Socrat. Hist. Eccles. l. 4. c. 11. Valens etiam & Ursacius suam Arianæ hæreseos anathematizationem, & veræ fidei professionem, in Epistolâ ad Julium P. R. scriptâ confirmârunt, ut tradit Sozomenus, Hist. Eccl. l. 3. c. 23. Secundum hæc S. Basilius ait, εἰ δὲ λέγοιεν ὅτι μετανοοῦσι, δεξάτωσαν αὐτῶν ἔγγραφον τὴν μετάνοιαν, καὶ ἀναθεματιζέτωσαν τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πίστιν, καὶ χωριζέσθωσαν τῶν αἱρετικῶν, καὶ μὴ ἐξαπατάτωσαν τοὺς ἁπλουστέρους. Basil. Epist. 72. ad Evæsenos. Hujusmodi igitur λίβελλοι in præsenti loco intelligendi veniunt; quibus nimirum hæretici hic commemorati fidem suam professi sunt, priusquam in Ecclesiam orthodoxam admitti potuerunt. Idem exigunt Patres Trullani à Nestorianis, τοὺς δὲ Νεστοριανοὺς χρὴ ποιεῖν λιβέλλους καὶ ἀναθεματίζειν τὴν αἵρεσιν. Syn. Trull. can. 95. Hic autem præterea notandum est, præsentem canonem totum αὐτολεξεὶ in isto Trullano comprehendi, nullâ secundi generalis Concilii mentione additâ. Unde nostra de hoc canone sententia ulteriùs adhuc confirmatur. Si fuissent enim Patres Trullani hunc canonem à priori œcumenicâ Synodo constitutum fuisse, ipsi haud dubiè eo constituendo supersedissent, ne actum agere viderentur: vel saltem eum prius constitutum fuisse indigitâssent. Sed quid si addamus, supra laudatam ad Martyrium Epistolam, ut canonibus antiquitus interseri solitam, à dictâ Trullanâ Synodo canonem primò factam fuisse? Hoc sanè nobis plusquam verisimile videtur: atque etiam ex eo factum fuisse, ut ipsa Epistolæ verba in canonem istum transcripta fuerint, etiamsi à propriâ canonis compositione abhorreant. Quod autem ad calcem istius canonis adjicitur, Synodalis sanctionis formulam exactè refert. τοὺς δὲ Νεστοριανοὺς χρὴ ποιεῖν λιβέλλους, &c. Unde etiam colligitur, priorem canonis istius partem, in quâ præsens totus continetur, ex antiquâ potius Epistolâ, quàm canone traductam esse: quippe quæ ad Epistolæ conscribendæ magis, quàm ad constituendi canonis modum componitur.

Σφραγιζομένους, ἤτοι χριομένους. Lucas Holstenius in dissertatione de formâ Sacramenti Confirmationis apud Græcos, Sacramentalem hîc Chrismationem intelligendam esse contendit, quam nimirum Orientalis, ut ipsius verbis utar, Ecclesia baptismo semper conjunxit. Ad hanc etiam suam adstruendam opinionem veteres nonnullos Patres profert, quos de chrismatione loquentes præsentem canonem, tanquam à secundâ generali Synodo constitutum, indigitâsse asserit; quæ quidem assertio si vera esset, nostram de hoc canone sententiam prius explicatam destrueret. Consequeretur enim eum ab istâ Synodo revera editum fuisse, contra ac à nobis ante affirmatum est. Quocirca testimonia ab eo prolata paucis discutiamus necesse est. Primò itaque ex Theodoreto, quem quadraginta circiter post Synodum C P. annis scripsisse observat, lib. 3. de fabulis hæreticorum cap. quod est de Novatianis, hæc verba citat, *Iis, quos baptizant, sanctissimum chrisma non conferunt; ideoque ab hac hæresi ad Ecclesiæ corpus revertentes, venerandi illi Patres ungi præceperunt.* Et proximè addit, *Quis Theodoretum hoc C P. Synodi decretum de Novatianis chrismandis intelligere dubitet?* Quis? ipse quidem non tantùm dubito, verumetiam contrarium affirmo. Theodoreti enim verba Græcè sic se habent, Καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῶν βαπτιζομένοις τὸ πανάγιον οὐ προσφέρουσι χρῖσμα· διὸ τοὺς ἐκ ταύτης τῆς αἱρέσεως τῷ σώματι τῆς ἐκκλησίας συναπτομένους χρίειν οἱ πανεύφημοι πατέρες προσέταξαν, Quæ a nobis paulo aliter ac ab Holstenio, sic vertantur, *Iis etiam, qui ab ipsis baptizantur, sanctissimum chrisma non addunt: ac proinde eos, qui ab istâ hæresi Ecclesiæ corpori adjunguntur, laudatissimi Patres ungere præceperunt.* Ubi advertas velim, Theodoretum non dicere, *venerandos illos Patres*, viz. Constantinopolitanos, ut interpretatus est Holstenius; sed indefinitè πανεύφημοι πατέρες hoc præcepisse.

Quinam autem essent παλαιοὶ illi πατέρες non obvium est determinare. Hoc saltem constat, præsentem canonem istis verbis intelligi non posse, quippe in quo nihil omnino præcipitur; quemadmodum & aptè observatum est: At Theodoretus illud à laudatissimis istis Patribus præceptum asserit; qui propterea Laodiceni potius censendi sunt, qui canone septimo idem præcipiunt; vel etiam Nicæni, quorum canonem octavum de Novatianis agentem Theodoretus forsitan ita interpretatus est, ac si hoc decrevisset; vel denique siquidem indefinite loquitur, antiquos nescio quos, Patres intelligit, à quibus consuetudo hoc canone descripta primo in Ecclesiam introducta est. Proximus, quem Holstenius producit, est Siricius Papa Romanus, qui in primo capitulo Epistolæ decretalis ad Himerium Tarraconensem ait, *Arianos nos cum Novatianis, aliisque hæreticis, sic ut est in Synodo constitutum, per invocationem septiformis spiritus Episcopalis manus impositione Catholicorum conventui sociamus. Quod etiam totus Oriens Occidensque custodit.* Ad quæ verba Holstensius, *Dico*, inquit, *Siricium non aliam intelligere Synodum, quàm C P. cujus hoc celebre tum decretum erat.* Sed ipse è contra dico, Siricium istam Synodum non intelligere. Utri itaque nostrûm contraria asserentium credendum est? totum istud capitulum perlegamus, & controversia facillimè dirimetur. Sic igitur dictum Siricii capitulum sese habet. *Prima itaque pagina tuæ fronte signasti baptizatos ab impiis Arianis plurimos ad fidem Catholicam festinare, & quosdam de fratribus nostris eosdem denuò baptizare velle, quod non licet, cùm hoc fieri & Apostolus vetet, & canones contradicant, & post cassatum Ariminense Concilium, missa ad Provincias, à venerandæ memoriæ Prædecessore meo Liberio, generalia decreta prohibeant, quos nos cum Novatianis, aliisque hæreticis, sicut est in Synodo constitutum, per invocationem solam septiformis Spiritus, Episcopalis manus impositione, Catholicorum conventui sociamus, quod etiam totus Oriens, Occidensque custodit, à quo tramite vos quoque posthac minimè convenit deviare: si non vultis à nostro Collegio Synodali sententiâ separari.* Hic quilibet, me tacente, videat, Siricium aliquam Synodum intelligere, cujus decreta à Liberio prædecessore ejus ad Provincias missa sunt. Verùm Liberius iste viginti ferè annis priùs mortuus est, quàm secunda ista generalis Synodus Constantinopoli celebrata fuerit, (Damaso Liberii successore Romanum Episcopatum tunc temporis tenente.) Unde nihil apertius esse potest, quàm decreta Synodi C P. inter ea, quæ Liberius ad Provincias misit, recenseri non potuisse: ac proinde nec istam Synodum à Siricio ibidem indigitari; sed potiùs Synodum Nicænam, cujus canone octavo decretum est Novatianos conversos χειροθετουμένους sic in clero manere. Ubi vocem χειροθετουμένους Latini interpretes, vetus, & Dionysius Exiguus, de manuum impositione à Catholicis Episcopis conferendâ interpretati sunt. Adhæc præsentem Synodum C P. in isto Siricii loco non intelligendam esse, exinde etiam constat, quod Siricius dicat *sicut est in Synodo constitutum*; at hoc canone nihil constitutum est, sed consuetudo tantum quædam tradita, ut & sæpius observatum est. Et præterea Siricius de solâ manuum impositione meminit, non item de Chrismatione hæreticorum: at præsens è contra canon de Chrismandis quidem hæreticis, sed non de Episcoporum manibus iis imponendis loquitur; adeo ut nihil dubii esse potest, quin Siricius nihil minus quàm præsentem Synodum aut canonem in animo haberet, dum istam Epistolam scriberet. Alia nonnulla de eadem re ab Holstenio veterum testimonia proferuntur, sed quæ huc nihil spectant, & propterea à nobis omittuntur. Sed hæc adnotare visum est, ne quis Holstenii dictis persuasus sententiam nostram de hoc canone verbis ab eo prolatis labefactatam opinaretur.

Σαββατιανοὺς ἀπὸ πρεσβυτέρου τινὸς Σαββατίου. Hujus Sabbatii, à quo Sabbatiani dicti sunt Novati sectatores, historiam fuse tradiderunt Socrates Hist. Eccl. l. 5. c. 21. & Sozomenus, l. 7. c. 18. Ex iisdem etiam historicis abundè constat, aliquot annos, octo minimum, à tempore, quo celebrata est secunda generalis Synodus, ad Sabbatii istius exortum elapsos esse. Unde aliud exurgit argumentum sententiam nostram, de præsenti canone è numero decretorum Synodi C P. rejiciendo, indubitatam reddens. In hoc enim canone Sabbatiani etiam commemorantur, quorum nec magister notus fuit, cùm ista Synodus habebatur. Unde sole luce clarius videtur, hunc canonem, (modo nomen istud mereatur) non nisi multos post annos ab illa Synodo elapsos, scriptum fuisse.

Καλοῦντες δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ ἀριστερούς. Antiquiores, ni fallor, scriptores Novatianos nuspiam hoc nomine appellant. Et quod in primis observandum est, Novatiani non ab aliis, sed tantum à seipsis dicti sunt καθαροί, atque etiam ἄριστοι, quemadmodum alibi notavimus, & ex hoc ipso etiam canone patet, dicente, Ναυατιανοὺς τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς καθαροὺς καὶ ἀριστερούς. Sed haud dubiè se ἀριστερούς vulgari sensu, hoc est, *Sinistros*, non appellarent. Quapropter satius est conjecturam nostram ante notatam amplecti, ἀριστερούς nimirum hic pro ἀρίστους mendosè scriptum esse, vel forte pro καθαρωτέρους, ut in Epistolâ ad Martyrium supra laudatâ legitur. Et quidem, qui se καθαρούς vocitârunt, eadem ratione & ἀρίστους, & καθαρωτέρους vocare potuerunt. Quod autem ad rationem spectat, quam Balsamon & Zonaras reddunt, quare Novatiani ἀριστεροὶ dicti sunt, eo tantum nomine excogitata videtur, quod eos ita sic dictos mendosè legerint. Neque enim Novatianos, quantum memini, sinistram manum unquam abhorruisse, ab antiquo quovis scriptore traditur: vel si abhorruissent, se saltem exinde ἀριστερούς haud dubiè non vocâssent, qui sibi ἄριστοι visi sunt.

GUILIELMI BEVEREGII
ANNOTATIONES
IN CANONES CONCILII
EPHESINI.

Ἐπὶ *βασιλέως Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ.* De anno, quo celebrata est hæc tertia generalis Synodus, non est ut dubitemus; quandoquidem ipsa Acta ejus hoc edocent, quorum partis secundæ initio, hæc legimus, Μετὰ τὴν ὑπατείαν τῶν δεσποτῶν ἡμῶν Φλαυΐου Θεοδοσίου τὸ τρισκαιδέκατον, καὶ Οὐαλεντινιανοῦ τὸ τρίτον, τῶν αἰωνίων Αὐγούστων, πρὸ δέκα καλανδῶν Ἰουλίων συνόδου συγκροτηθείσης ἐν τῇ Ἐφεσίων μητροπόλει. Flavius Theodosius decimum tertium & Valentinianus tertium consules erant, ut fasti testantur, anno Dom. 430. sed habita est hæc Synodus non ipso anno, quo illi consulatum gerebant, verum μετὰ τὴν ὑπατείαν αὐτῶν, hoc est, anno sequente, Basso & Antiocho Coss. sic Socrates Concilio suppar, de eo loquens, Καὶ πέπρακται μὲν ταῦτα ἐν ὑπατείᾳ Βάσσου καὶ Ἀντιόχου, τῇ εἰκάδι ὀγδόῃ τοῦ Ἰουνίου μηνός. Socrat. Hist. Eccl. l. 7. c. 34. edit. Vales. Bassus autem & Antiochus consules erant anno D. 431. De die, quo incepta est, aliquantulum dissensionis videtur. Nam acta eam congregatam tradunt Jun. 22. Socrates autem Jun. 28. sed Actis potius adhærendum est. Quamvis suffragatur Cyrillus in Epist. ad Clerum populumque Alexandrinum, quæ inter Acta Synodi hujus extat in Concil. tom. 1. part. 2. p. 216. ed. Colon. dicit enim Synodum hanc habitam fuisse κατὰ τὴν ὀγδόην καὶ εἰκάδα τοῦ Παωνὶ μηνός. Verum neomenia Pauni in anno Actiaco incidit in Maii 26. Ergo dies Pauni 28. erat Jun. 22. sive x. Kal. Jul. Adhæc Arcadius Theodosii junioris, à quo indicta est hæc Synodus, pater diem obiit, ac proinde Theodosius imperare cœpit, Basso & Philippo Coss. ut testatur Socrates, Hist. Eccles. l. 6. 23. hoc est, anno D. 408. Ergo vicesimus quartus imperii ejus annus agebatur, cum præsentem Synodum convocabat.

Ἐν Ἐφέσῳ. Ephesus urbs Ioniæ maritimæ ab Amazonibus condita perhibetur. Strab. Geogr. l. 11. Justin. Hist. l. 2. c. 4. Unde *Amazonum opus* à Plinio vocatur, nat. hist. l. 5. c. 29. sed Pherecydes apud Strabonem Androclum urbis hujus conditorem fuisse tradit, Ἄρξαι δέ φησιν Ἄνδροκλον τῆς τῶν Ἰώνων ἀποικίας, ὕστερον τῆς Αἰολικῆς, υἱὸν γνήσιον Κόδρου τοῦ βασιλέως Ἀθηνῶν, γενέσθαι τοῦτον Ἐφέσου κτίστην. Strab. Geogr. l. 14. initio. Pausanias rem componit, totamque hujus verbis historiam optime narrat. Κρῆσος δὲ αὐτόχθων τε καὶ Ἔφεσος (Καΰστρου δὲ τοῦ ποταμοῦ τὸν Ἔφεσον παῖδα εἶναι νομίζουσιν) οὗτοι τὸ ἱερόν εἰσιν οἱ ἱδρυσάμενοι, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἐφέσου τὸ ὄνομά ἐστι τῇ πόλει. Λέλεγες δὲ τοῦ Καρικοῦ μοῖρα, καὶ Λυδῶν τὸ πολὺ οἱ νεμόμενοι τὴν χώραν ἦσαν. ᾤκουν δὲ καὶ περὶ τὸ ἱερὸν ἄλλοι τε ἱκετείας ἕνεκα, καὶ γυναῖκες τὸ Ἀμαζόνων γένος. Ἄνδροκλος δὲ ὁ Κόδρου (οὗτος γὰρ ἀπεδέδεικτο Ἰώνων τῶν ἐς Ἔφεσον πλευσάντων βασιλεὺς) Λέλεγας μὲν καὶ Λυδοὺς τὴν ἄνω πόλιν ἔχοντας ἐξέβαλεν ἐκ τῆς χώρας. Pausan. in Achaicis. Eusebius ad annum Abraham 968. qui est Davidis 28. notat, Ἔφεσος ἐκτίσθη ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ Ἀνδροτίκου, ubi legendum est, haud dubie, Ἀνδρόκλου. Sic enim Hieronymus vertit, *Ephesus condita ab Androclo.* De tempore consentit Abulpharagius, وفي سنة ثمان وعشرين من ملك داود بنيت مدينة افسوس ومدينة ساموس *Anno autem vicesimo octavo regni Davidis condita est urbs Ephesus, necnon urbs Samos.* Abulph. dynast. 3. p. 50. Et quidem adeo magna celebrisque fuit olim hæc Ephesiorum urbs, ut sedes Proconsulis in ea constituta fuerit. l. 4. sect. 5. ff. *de Officio Proconsulis.* Fuit μητρόπολις τῆς Ἀσίας, ut ait S. Chrysostomus, in epist. ad Ephesios λογ. α΄. præf. tom. 3. pag. 763. edit. Savil. Nec tantum in imperii, sed & Ecclesiæ notitiâ metropoliticam dignitatem assecuta est, idque jure merito. Ibi enim Ecclesia à D. Paulo fundata, & à D. Johanne Apostolo & Evangelistâ extructa est: ut ipse Irenæus tradidit, Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Ἐφέσῳ ἐκκλησία ὑπὸ Παύλου μὲν τεθεμελιωμένη, Ἰωάννου δὲ παραμείναντος αὐτοῖς μέχρι τῶν Τραϊανοῦ χρόνων, μάρτυς ἀληθής ἐστι τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως. Iren. apud Euseb. Hist. Eccl. l. 3. cap. 23, edit. Vales. D. Johannem istam Ecclesiam diu rexisse testatur etiam martyrium Timothei à Photio relatum, ubi hæc lecta sunt, τῇ Ἐφεσίων ὑπὸ (Ἰωάννου) μητροπόλει, καὶ αὐτὸς δι᾽ ἑαυτοῦ, ἐπειδὰν συμπαρόντων ἐπισκόπων, τῆς Ἐφεσίων ἀντιλαμβάνεται μητροπόλεως. apud Phot. Biblioth. Cod. 254. Ibi etiam diem obiit Eusebius, Ἰωάννης τὴν Ἀσίαν, πρὸς οὓς καὶ διατρίψας ἐν Ἐφέσῳ τελευτᾷ. Euseb. Hist. Eccl. l. 3. c. 1. Hinc Ephesus inter Apostolicas Ecclesias, in quibus Apostolorum cathedræ constitutæ sunt, à Tertulliano recensetur, de præscript. adv. hær. c. 36. Unde & jus Patriarchicum olim habuit, ut constat ex Evagrii Hist. Eccles. l. 3. c. 6. Hic celebre illud Dianæ templum quondam consecratum est, quod Amazones condidisse perhibentur. Pomponius Mela, *Ibi Ephesus & Dianæ clarissimum templum, quod Amazones Asiâ potitæ consecrâsse traduntur.* Mel. l. 1. c. 17. cui concinit Dionysius Periegetes.

> Παρραλίην Ἔφεσον μεγάλην πόλιν Ἰοχεαίρης
>
> Ἔνθα θεῇ ποτε νηὸν Ἀμαζονίδες τετύχοντο
>
> Πρέμνῳ ὑπὸ πτελέης, περιώσιον ἀνδράσι θαῦμα.

Describitur hoc templum, à Plinio, Nat. Hist. l. 36. c. 14. Incensum est ab Herostrato, famam ex facinore isto sibi quærente, idque eâdem die quâ Alexander magnus Pellæ natus est, Marco Fabio Ambusto, & T. Quinctio Capitolino Coss. anno ab urbe conditâ 399. ut Julius Solinus scribit, Polyh. c. 43. Sed longo post tempore multo celebrius templum ibidem extructum est, Christianum nimirum, & non Dianæ sed Deiparæ, beatæ Virginis Mariæ, nomini consecratum & ab eâ denominatum, in quo etiam præsens sive tertium Oecumenicum Concilium celebratum est: ut colligimus ex Epistolâ Cyrilli Episcopi ad Clerum populumque Alexandriæ, ubi ait, Ἴστε μέντοι, ὅτι κατὰ τὴν ὀγδόην καὶ εἰκάδα τοῦ Παωνὶ μηνός, ἡ ἁγία σύνοδος γέγονεν ἐν τῇ Ἐφέσῳ, ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως, ἥτις καλεῖται Μαρία θεοτόκος. Extat hæc Epistola in Actis Concilii hujus Ephesini, pag. 216. edit. Colon. Ipsa etiam Acta Concilii idem confirmant, quorum pars secunda sic incipit, Μετὰ τὴν ὑπατείαν τῶν δεσποτῶν ἡμῶν Φλαυΐου Θεοδοσίου, τὸ τρισκαιδέκατον καὶ Οὐαλεντινιανοῦ τὸ τρίτον, τῶν αἰωνίων Αὐγούστων, πρὸ δέκα καλανδῶν Ἰουλίων, συνόδου συγκροτηθείσης ἐν τῇ Ἐφεσίων μητροπόλει, ἐκ θεσπίσματος τῶν θεοφιλεστάτων καὶ φιλοχρίστων βασιλέων, καὶ καθεσθέντων ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ τῇ καλουμένῃ Μαρίᾳ, τῶν θεοφιλεστάτων, καὶ ὁσιωτάτων ἐπισκόπων. ibid. pag. 168. Quasi nimirum ex condicto hoc factum esset, ut beata Virgo Maria, in Ecclesiâ ipsius nomini dedicatâ, Deipara à generali Synodo pronunciaretur.

Θεοτόκον. Hæc vox præsenti indicendæ Synodo occasionem præbuit. Enimvero dum Nestorius thronum Constantinopolitanum occupavit, Anastasius Presbyter, quem, ut intimum sibi amicum, ipse Antiochiâ secum abduxerat, in Ecclesiâ publice docens beatam Virginem Mariam θεοτόκον non appellandam esse, aperto ore affirmavit, his verbis, Θεοτόκον τὴν Μαρίαν καλείτω μηδείς· Μαρία γὰρ ἄνθρωπος ἦν· ὑπὸ ἀνθρώπου δὲ Θεὸν τεχθῆναι ἀδύνατον. Socrat. Hist. Eccl. l. 7. c. 32. Hinc Clerus populusque tumultuari cœperunt. Nestorius autem Presbytero suo favens, dicta ejus approbabat; alios etiam sibi adhærentes habens: quos inter Episcopus quidam, nomine Dorotheus, anathema in eos, qui contrarium

trarium assererent, palam in Ecclesiâ pronunciare non erubuit, dicens, Εἴ τις λέγει θεοτόκον τὴν Μαρίαν, ἀνάθεμα ἔστω. ut Cyrillus Alexandrinus in Epistolâ ad Acacium Beroensem tradidit. Act. Concil. Ephes. part. 1. c. 22. Res eo tandem pervenit, ut non nisi à generali Concilio determinari potuit; quod propterea Ephesi congregatum est: à quo Nestorius Episcopatu depositus, & improba ista opinio tanquam hæretica damnata fuit. Patres enim, qui in Concilio conveniebant, hanc B. Virginis appellationem, & scripturis convenire, & ab antiquis Patribus olim usitatam fuisse, comprobârunt. Inprimis autem Cyrillus Alexandrinus, acerrimus Nestorii oppugnator, qui Concilio etiam præsidebat, in Epistolâ ad Reginas, (ibid. cap. 4.) non pauciores quàm novem antiquiores laudat Patres, quibus hanc vocem in usu fuisse dicit, nimirum Athanasium Alexandrinum; Atticum; Antiochum; Amphilochium Iconii Episcopum; Ammonem Adrianopoleos; Johannem Constantinopolitanum; Severianum; Vitalium; & Theophilum: quorum omnium verba producit. Verùm etiamsi ratio illius è reliquis etiam facile deducatur, ipsa tamen vox θεοτόκος non nisi à tribus è novem illis, ut ab eo prolatis, commemoratur, ab Athanasio videlicet, Antiocho, & Ammone. Sed in Epistolâ ipsius ad Acaciam Beroensem supra laudatâ, Gregorium etiam & Basilium hanc vocem usurpâsse affirmat. Βιβλίον γὰρ, inquit, ὃ συγγραφεῖς, καὶ τὸ τῆς ἀοιδίμου μνήμης ἐπισκόπου Ἀθανασίου πολλαχοῦ αὐτὴν ὀνομάζοντα θεοτόκον καὶ τὸν μακάριον δὲ πατέρα ἡμῶν Θεόφιλον, καὶ ἑτέρους πολλοὺς τῶν ἁγίων καὶ τῶν πρεσβυτέρων ἐπισκόπων τοῦτο μὲν Βασίλειον, τοῦτο δὲ Γρηγόριον, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν μακάριον Ἀττικόν. Et rectè quidem. Nam S. Basilius M. eâ disertè utitur, dicens, ὅμως διὰ τὸ μὴ παραδέχεσθαι τῶν φιλοχρίστων τὴν ἀκοὴν, ὅτι ποτὲ ἐπαύσατο εἶναι παρθένος ἡ θεοτόκος, ἱκανὰ ἡγούμεθα τὰ τῆς μαρτυρίας ἐκεῖνα. Basil. de humanâ Christi generatione. Et Gregorius Nazianzenus, Εἴ τις οὐ θεοτόκον τὴν Μαρίαν ὑπολαμβάνει, χωρίς ἐστι τῆς θεότητος. Greg. Naz. Epist. 1. ad Chelidonium Presbyt. Et alibi, πῶς γὰρ ἐν τοῖς σοῖς ἔχοντι θεοτόκον παρθένον; Id. Orat. 1. de Filio. Hisce à se citatis, Cyrillus alios complures, eosque antiquiores, adjicere potuit, in quorum scriptis B. Virgo θεοτόκος disertè appellatur. Sic enim & Eusebius Pamphili, de Helenâ loquens, ait, Αὐτὴ δὲ βασιλὶς ἡ θεοσεβεστάτη τῆς θεοτόκου τὴν κύησιν μνήμασι θαυμαστοῖς κατεκόσμει. Euseb. de vitâ Constant. l. 3. c. 43. edit. Vales. quæ verba eo ipso nomine à Socrate etiam citantur, ut veteres hâc voce usos fuisse probet, Hist. Eccles. l. 7. cap. 32. Sic etiam Alexander Alexandrinus in Epistolâ ad Alexandrum Constantinopolitanum, μετὰ τοῦτον τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν οἴδαμεν, ἧς ἀπαρχὴ γέγονεν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς σῶμα φορέσας ἀληθῶς, καὶ οὐ δοκήσει ἐκ τῆς θεοτόκου Μαρίας. apud Theodoret. Hist. Eccles. l. 1. c. 4. Et ante eum Dionysius Alexandrinus Sospitatorem nostrum vocavit τὸν σαρκωθέντα ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας. Epist. ad Paulum Samosatenum. Et Gregorius Thaumaturgus, πάσης οὖν τῆς σωτηρίας τὴν ᾠδὴν ἡ ἁγία θεοτόκος ἀνέπεμψε, λέγουσα, μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν κύριον. Greg. Thaumat. Serm. 2. de Annunciatione S. Virginis Mariæ. Ipsum etiam Origenem, in primo tomo commentariorum in Epistolam Pauli ad Romanos, fusè exposuisse quâ ratione B. Virgo θεοτόκος dicatur, testis est Socrates, Hist. Eccles. l. 7. c. 32. Et ut in singulis recitandis diutius non immoremur, Johannes Episcopus Antiochenus in Epistolâ ad ipsum Nestorium asserit, hanc vocem a quamplurimis Patribus usurpatam, à nullo unquam repudiatam fuisse. τοῦτο γὰρ τὸ ὄνομα οὐδεὶς ἐκκλησιαστικῶν διδασκάλων παρῃτήσατο· οἱ τε γὰρ χρησάμενοι αὐτῷ πολλοὶ καὶ ἐπίσημοι, οἵ τε μὴ χρησάμενοι οὐκ ἐπεκάλεσαν τοῖς χρησαμένοις. in Act. Concil. Ephes. part. 1. cap. 25. pag. 149. 150. edit. Colon. an. 1618. Et ipse etiam Theodoretus, etiamsi à Nestorii parte primo steterit, postea tamen conversus, non potuit non confiteri, antiquissimos orthodoxæ fidei prædicatores docuisse B. Virginem θεοτόκον nominandam esse, τοὺς πάλαι καὶ πρόπαλαι τῆς ὀρθοδόξου πίστεως κήρυκας κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν θεοτόκον διδάξαντας ὀνομάζειν τε καὶ πιστεύειν τὴν τοῦ κυρίου μητέρα. Theodoret. Epist. ad Sporacium, quæ extat in Parisiensi operum ejus editione tom. 4. pag. 697. an. 1642. Adeo ut primus, qui B. Virginem θεοτόκον propriè vocari posse negavit, Nestorius, vel saltem Anastasius Presbyter ipsius videatur. Patres autem in præsenti Synodo ad controversiam istam dirimendam congregati, S. Scripturæ & antiquorum Patrum autoritate ducti, Beatam Virginem, quæ Christum, qui verè Deus æque ac homo in unâ eademque personâ est, peperit, θεοτόκον propterea summo jure appellandam esse pronunciârunt. Et ab eo demum tempore B. Virgo ab omnibus orthodoxis credita est, & frequenter appellata, à Græcis quidem θεοτόκος, à Latinis autem tandem nomen istud suâ, quantum potuerunt, linguâ imitantibus, *Deipara*. Hic autem notandum est, vocem hanc, *Deipara*, veteribus inauditam, a recentioribus solis usurpatam esse. Neque enim apud antiquiores occurrit, nec ipsa purioris linguæ Latinæ natura hujusmodi compositiones facile admittit. Et ideirco veteres Latini ipsam Græcam vocem aliquandiu retinuerunt. Vincentius Lirinensis, *Atque ideo asserit*, Nestorius, *Mariam non Theotocon, sed Christotocon esse dicendam; quia scilicet ex eâ, non ille Christus, qui Deus, sed ille qui erat homo, sit natus.* Vinc. Lir. adv. hær. cap. 17. vel θεοτόκον *Dei genitricem* interpretati sunt, ut Petrus Diaconus, *Proinde & secundum veritatem* B. Virginem *credimus theotocon, id est Dei genitricem.* Pet. Diac. &c. de Incarnat. & gratiâ D. N. Jes. Christi. cap. 3. Sic etiam Leo I. Papa Romanus, *Anathematizetur ergo Nestorius, qui beatam Virginem Mariam, non Dei, sed hominis tantummodo crediderit genitricem.* Leo Epist. 97. c. 1. Quæ verba Ephraim Theopolitanus Græcè vertit, Ἀναθεματιζέσθω Νεστόριος, ὁ τὴν μακαρίαν καὶ θεοτόκον Μαρίαν, οὐχὶ τοῦ Θεοῦ, ἀνθρώπου δὲ μόνον πιστεύων εἶναι μητέρα. Epist. ad Leon. Imp. ubi observandum est, eum *Genitricem* per μητέρα exponere. Unde etiam idem Ephraim alibi dictum Leonem B. Virginem μητέρα τοῦ Θεοῦ primum vocâsse observat, Πρῶτος ἐν ἁγίοις Λέων, ἰδιωτικὴν αὐτὴν λέξιν, ὡς μήτηρ Θεοῦ ἐστιν ἡ ἁγία θεοτόκος, [illegible]. Ephr. Epist. ad Zenobium. Adeo ut primo Græci B. Virginem θεοτόκον vocarint, & Latini postea θεοτόκον *Dei genitricem* verterint: Græci iidem *Dei genitricem* μητέρα τοῦ Θεοῦ interpretati fuerint, à quibus vicissim Latini eam *Matrem Dei* disertè nuncupârunt.

In Can. I.

Ἐπειδὴ δὲ ἐχρῆν. Nec hic, nec ulli è sequentibus hujus Concilii canonibus, in Latinis quibuscunque ut veteris interpretis, Dionysii Exigui, Isidori Mercatoris, aliisve editionibus, ut neque in Arabicâ Josephi Ægyptii collectione) habentur. Hinc etiam in Latino codice canonum Ecclesiæ Romanæ desiderantur. Et sanè nemo in hosce canones oculos suos convertat, quin primo statim intuitu deprehendet, eos non seorsim, aliorum ad instar canonum editos fuisse, sed aliis, quæcunque fuerint, verbis annexos. Hoc ex particulâ δὲ in ipso limine positâ probè constat. Sequentia autem, ubi dicitur, γνωριζέσθω τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, hos canones Epistolæ cujusdam partem fuisse, apertè satis evincunt. Et sic quidem se res habet. In Actis enim hujus Concilii extat Epistola quædam Synodica, quâ sequentes sex primi canones, (nam de duobus ultimis suo loco agemus) αὐτολεξεὶ, & ordine quisque suo continentur. Quæ in istâ Epistolâ (quæ extat in Actis hujus Concilii pag. 306. edit. Colon. an. 1618,) hisce canonibus præmittuntur, plurimum lucis iis ferent, ac propterea hic necessariò apponenda sunt. Primo itaque Epistola sic inscribitur, Ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἡ ἐν Ἐφέσῳ συνελθοῦσα ἐκ θεσπίσματος τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων, τοῖς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόποις, πρεσβυτέροις, διακόνοις, καὶ παντὶ τῷ λαῷ. *Sancta & Oecumenica Synodus ex decreto piissimorum Imperatorum Ephesi congregata singularum Provinciarum ac civitatum Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & universo populo.* His præmissis, Epistola sic incipit, Συναχθέντων ἡμῶν κατὰ τὸ εὐσεβὲς γράμμα ἐν τῇ Ἐφεσίων μητροπόλει, ἀπέστησάν τινες ἐξ ἡμῶν, ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν τριάκοντα, μικρῷ πρὸς, ἔξαρχον τῆς ἰδίας ἀποστασίας ἐχόντες τὸν τῆς Ἀντιοχέων ἐπίσκοπον Ἰωάννην, ὧν καὶ τὰ ὀνόματά ἐστι ταῦτα. πρῶτος αὐτὸς Ἰωάννης ὁ Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, Ἰωάννης Δαμασκοῦ, Ἀλέξανδρος Ἀπαμείας.......... οἵτινες τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας μηδεμίαν ἔχοντες ἄδειαν, ὡς ἐξ αὐθεντίας ἱερατικῆς, εἰς τὸ δύνασθαί τινας ἐκ ταύτης βλάπτειν ἢ ὠφελεῖν, διὰ τὸ καί τινας ἐν αὐτοῖς εἶναι καθῃρημένους, πρὸ πάντων δὲ τὰ Νεστορίου καὶ τὰ Κελεστίου φρονήματα ἐπιφερόμενοι ἐσπούδασαν ἀποσχίσαι, ἐὰν [illegible], ὡς πᾶσα ἡ ἁγία σύνοδος [illegible] ἀναγκαῖον ὑμῖν, ἵνα μὴ τὰ [illegible] τῶν βλάπτεσθαι δυνηθῇ. *Cum essemus Ephesi secundum pias (Imperatorum) literas congregati, defecerunt quidam à nobis numero paulo plus triginta, defectionis suæ ante signanum Johannem Antiochenum Episcopum habentes. Horum nomina hæc sunt: Primus ipse Johannes Antiochiæ Syriæ Episcopus; Johannes Damasci Episcopus, Alexander Apameæ, &c. Hi nullam omnino Ecclesiasticæ communionis facultatem habentes, ut ex autoritate Sacerdotali*

Sacerdotali cuiquam nocere vel prodesse possent, propterea quod etiam quidam ex ipsis sunt depositi, cum primis Nestorii, & Celestii sejus sententias manifeste ex eo sint detecti, quod Nestorium nobiscum condemnare noluerint: Quos sancta Synodus communi decreto ab omni Ecclesiastica communione alienos esse statuit, & omnem Sacerdotii efficaciam illis ademit, per quam aliquibus nocere, vel prodesse poterant. Post hæc sex canones, iisdem verbis quibus hic editi, proxime sequuntur, quibus absolutis subditur, καὶ ὑπεγράψαμεν πάντες οἱ ἐν τῇ αὐτῇ συνόδῳ. Quantum hæc ad præsentes canones dilucidandos conducunt, postea videbimus. Hic interim observandum est, quod si proœmium supra scriptum hisce canonibus præfigatur, Synodica ista Epistola hic integra exhibeatur. Et quod sex priores canones, qui soli in istâ Epistolâ continentur, Nestorii solius & ejus asseclarum causa constituti sunt. Nihil enim in iis decernitur, quod eos non directe respicit.

Ἐπειδὴ ἐχρῆν. In codice canonum Ecclesiæ universæ, à Christophoro Justello edito, præsens canon ab his verbis incipit; & recté quidem: quæ enim præcedunt, ad proœmium Epistolæ supra laudatum, potius quam ad decreta Concilii pertinent.

Προσέθετο τῷ τῆς ἀποστασίας συνεδρίῳ. Dies huic peragendæ Synodo præstituta fuit ipsa Pentecoste. Cyrillus Alexandrinus, aliique numero plus minus ducenti Ephesum ante istam diem adveniebant; ubi post elapsum præfinitum diem quindecim alios Johannis Antiocheni cum suis Episcopis adventum expectabant, priusquam Concilium celebrarent. Dicto autem Johanne nec intra istos dies veniente, Episcopi, qui præsentes erant, in unum convocati Nestorii causam discutiebant, eumque hæreseos condemnabant. Paulo post latam contra Nestorium sententiam, Johannes Antiochenus adveniens ægrè ferebat Nestorium se absente & inconsulto condemnatum esse, ac proinde ipse, cum Episcopis paulo plus triginta in conciliabulum congregatis, Cyrillum Alexandrinum & Memnonem Ephesinum deponebat, reliquosque, qui Synodo intererant, injustè excommunicabat: ut constat ex Evagr. Hist. Eccl. l. 1. c. 4. 5. Act. 1. hujus Concilii, non procul ab initio; & è Synodicâ relatione ad Celestinum P. R. Quinetiam in proœmio ad hosce canones supra commemorato, qui ab Oecumenicâ Synodo ad conciliabulum à Johanne coactum defecerant disertè nominantur: ubi etiam dictus Johannes ἔξαρχος τῆς ἀποστασίας appellatur. In præsenti igitur loco Patres Ephesini per τὸ τῆς ἀποστασίας συνέδριον nihil aliud intelligunt, quam conciliabulum istud à Johanne Antiocheno ex Nestorianis, Pelagianis, aliisque improbis, uti mox patebit, Episcopis congregatum.

Τὰ τοῦ Κελεστίου. Celestius discipulus fuit Pelagii hæresiarchæ, & ejusdem etiam hæreseos magister, cujus propterea sectatores Celestiani non minus quam Pelagiani audiunt. *Pelagianorum*, inquit S. Augustinus, *est heresis hoc tempore omnium recentissima à Pelagio Monacho exorta. Quem magistrum Celestius sic secutus est, ut sectatores eorum Celestiani etiam nuncupentur.* Aug. adv. hær. cap. 88. Communis utrique eorum opinio fuit, quod peccatum Adæ ipsum solum læserit, & non genus humanum: Et quod infantes, qui nascuntur, in eo sunt statu, in quo Adam fuit ante prævaricationem: in quâ quidem quæstione nihil inter Pelagium & Celestium distinxit, *nisi quod ille apertior, iste occultior fuit: ille pertinacior, iste mendacior; vel certe ille liberior, hic astutior*, ut idem observat Augustinus, contra Pelag. & Celest. lib. 2. cap. 12. Porro nonnulli ex horum sectatoribus iis se adjunxerunt, qui unà cum Johanne Antiocheno à præsenti Concilio defecerunt (de quibus proximè antea locuti sumus.) Hoc ipsa Acta hujus Concilii apertè docent. Nam in Synodicâ relatione ad Celestinum Episcopum Romanum triginta isti defectores sic describuntur, ὧν οἱ μὲν εἰσιν ἀπόλιδες, σχολάζοντες δὲ, καὶ ἐκκλησίας μὴ ἔχοντες· ἕτεροι δὲ καὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν διὰ δυσσεβεῖς αἰτίας καθῃρημένοι ἀπὸ τῶν ἰδίων μητροπολιτῶν· σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ Πελαγιανοὶ, καὶ Κελεστιανοὶ, καὶ οἱ ἀπὸ Θεσσαλίας ἐκβεβλημένοι τινές. Act. Concil. Ephes. part. 2. Act. 5. p. 253. ed. Colon. an. 1618. Et in exemplo relationis à Synodo ad Imperatores de Orientalibus transmissæ de iisdem triginta dicitur, quod οἱ μὲν αὐτῶν πάλαι καθῃρημένοι τυγχάνοντες, οἱ δὲ καὶ τῆς Κελεστίου κακοδοξίας εἰσίν. ibid. pag. 251. Et in ipso etiam supra transcripto ad hos canones proœmio, nonnullos eorum Nestorii & Celestii sententias sequi disertè traditur. Cum hæc igitur ita se habuerint, & Pelagiani sive Celestiani cum Nestorio in oppugnanda præsenti Synodo vires suas conjunxerint, hinc tandem evenit, ut tertia hæc generalis Synodus, etiamsi contra Nestorium solum convocata, Pelagianorum etiam hæresin unà condemnârit; & quidem in hoc canone seorsim, in quarto autem cum Nestoriano conjunctam, & utriusque hæreses sectatores sacratos deposuerit. Hæc contra Pelagianos in hisce canonibus constituta, in supra dictâ etiam ad Celestinum relatione ab iisdem iisdem Patribus confirmantur; ubi etiam indigitant eadem à Celestino antea decreta fuisse. Dicunt enim Ἀναγνωσθέντων δὲ ἐν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῶν ὑπομνημάτων τῶν πεπραγμένων ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τῶν ἀνοσίων Πελαγιανῶν, καὶ Κελεστιανῶν· Κελεστίου, Πελαγίου, Ἰουλιανοῦ, Περσίδου, Φλώρου, Μαρκελλίνου, Ὀρόντου, καὶ τῶν τὰ αὐτὰ τούτοις φρονούντων, ἐδικαιώσαμεν καὶ ἡμεῖς ἰσχυρὰ καὶ βέβαια μένειν τὰ ἐπ' αὐτοῖς ὁρισθέντα παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας· καὶ σύμψηφοι πάντες ἐσμὲν, καθῃρημένους αὐτοὺς ἔχοντες. Hinc Prosper Aquitanus in continuatione Chronici Eusebii & Hieronymi ad annum tertium Olymp. 302. rectè observat, quod *Congregatâ apud Ephesum plus ducentorum Synodo Sacerdotum, Nestorius cum heresi nominis sui, & cum multis Pelagianis, qui cognatum sibi juvabant dogma, damnatur.* Quod à Gregorio magno de ipso etiam Pelagio asseritur, *Pelagius verò*, inquit, *qui in Ephesinâ Synodo damnatus est, eâ intentione hoc dixit, ut ostenderet nos à Christo vacuè redemptos.* Greg. l. 5. Epist. 14. ad Narsum Comitem. Unde Photius etiam hæresim Πελαγιανὴν, sive Κελεστιανὴν, ut ille vocat, ab hoc Concilio anathematizatam affirmat; de eâ enim loquens ait, Ἀναθεματίζεται δὲ αὕτη ἡ αἵρεσις καὶ ἐν τῇ Ἐφεσίων ἁγίᾳ συνόδῳ. Phot. Biblioth. Cod. 54. Quod quidem ex hoc ipso canone satis apertum est. Sed non dissimulandum est, in Johannis Antiocheni collectione, titulo 37. ubi hic canon recitatur hoc loco pro τὰ τοῦ Κελεστίου lectum esse, τὰ τοῦ Ἀρείου καὶ Νεστορίου. Atque etiam in canone quarto, verba ἢ τὰ τοῦ Κελεστίου desiderari. Verum nostra, quam hîc exhibemus, lectio non modo omnium aliorum codicum consensu, verumetiam ipso ad canones proœmio, & Synodicis relationibus supra laudatis confirmatur: adeo ut nihil aliud ex istâ Johannis Antiocheni lectione probari potest, quàm Acta & decreta hujus Concilii ab aliquibus olim adulterata esse. Quod etiam ex Gregorio magno egregiè patet; qui contra Pelagianos disputans, ait, *Ephesinam autem Synodum perscrutantes, de Adelphio, & Sabâ, & ceteris aliis, qui tunc dicuntur esse damnati, omnino nihil invenimus, & existimamus, quod sicut Chalcedonensis Synodus in uno loco ab Ecclesiâ Constantinopolitana falsata est, sic aliquid in Ephesinâ Synodo factum est.* Greg. mag. l. 5. Epist. 14. Et alibi scribit se Acta hujus Concilii Romæ servata cum vetusto valdè codice, de Ravennati Ecclesiâ ad se transmisso, contulisse, & nihilo discrepare invenisse, Id. l. 6. Epist. 31. & tamen ipse, ut ante observatum est, dicit, Pelagium ab hâc Synodo damnatum esse. Unde patet, Pelagianam sive Calestianam hæresim in isto etiam hujus Concilii codice, qui Gregorii mag. diebus *valde vetustus* erat, improbatam fuisse. Ac proinde adulterina ista Johannis Antiocheni lectio à Pelagiano aliquo veræ & vulgaris loco substituta videtur.

Ἀντὶ γὰρ Κελεστίου Κελεστῖνον εἰρήκασι. Sic quidem Alexius Aristenus, ad quem forsitan Balsamon hic respicit, in epitome hujus canonis subsequente, pro Celestio, Celestinum legit. Idem mendum etiam in Gennadii catalogum illustrium virorum irrepsit, ubi dicitur, *Celestinus antequam ad Pelagium concurreret, imo adhuc adolescens, scripsit ad parentes suos de monasterio Epistolas in modum libellorum tres.* Non enim Celestinus sed Celestius ad Pelagium concurrit. Celestinus autem orthodoxus fuit Romæ Episcopus, acerrimus Celestii & Pelagii sectatorum antagonista. Vide etiam annotationes in quartum hujus Concilii canonem.

Ἐὰν ἀποστατήσῃ. Simeon Logotheta hanc canonis epitomen sic legit, Ἐὰν ἀποστατήσῃ ὁ μητροπολίτης τῆς συνόδου Κελεστίνου ἀντεχόμενος, ἢ ἀνθέξηται, ἀπόβλητος, καὶ τὸ ἑξῆς ἀδόκιμος, *Si Metropolitanus, relictâ Synodo, Celestini sectatoribus adhæret, vel adhæserit, rejiciendus, ac deinceps ab administratione Ecclesiæ removendus est.* Ubi ultima illa verba καὶ τὸ ἑξῆς ἀδόκιμος, in Aristeni Epitome desiderata, ad plenum canonis sensum exprimendum recte adduntur. Hîc etiam advertas nomen Κελεστίνου pro Κελεστίου mendosè scriptum esse.

In Can. IV.

Ἢ τοῦ Κελεστίου. Hæc verba in Johannis Antiocheni collectione, titulo 37. ubi hic canon citatur, desiderantur, De quâ re videsis annotationes in primum hujus Concilii canonem.

Εἴ τινες τῶν κληρικῶν. Leo Allatius de Occidentalis & Orientalis Ecclesiæ perpetuâ consensione lib. 1. cap. 21. scholium ex Nicolao Hydruntino in principio Codicis Græci Manuscripti Barberini descriptum num. 78. citat, in quo hæc ipsa canonis hujus Epitome recitatur: verba dignissima sunt, quæ hîc apponantur. Σχόλιον Νικολάου Ὑδρουντινοῦ περὶ Κελεστίνου καὶ Κελεστίου, παπῶν Ῥώμης. ὁ εὑρίσκων ἐν τῷ τέλει τοῦ τετάρτου κανόνος τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἁγίας συνόδου, εἴ τινες τῶν κληρικῶν Κελεστίνῳ ἢ Νεστορίῳ συμφρονήσωσι καθαιρεῖσθαι, μὴ ἀναγινωσκέτω Κελεστίνῳ μετὰ τοῦ ν. ἀλλὰ Κελεστίῳ χωρὶς τοῦ ν. ὁ γὰρ Κελεστῖνος ἅγιος ἦν καὶ ὀρθόδοξος Πάπας Ῥώμης· ὁ δὲ Κελέστιος ἦν αἱρετικός. Εὗρον δὲ οὕτως ἐγὼ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ βιβλίῳ Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμῶνος Πατριάρχου Ἀντιοχείας. φησὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἑρμηνείᾳ τοῦ νομοκάνονος οὕτως· Σὺ δὲ εὑρίσκων ἔν τισιν ἀντιγράφοις σφάλμα γραφικὸν τὸ περὶ Κελεστίνου, ἀντὶ γὰρ Κελεστίου, Κελεστίνου μέμνηται, μὴ προσέχε τοῖς οὕτω γεγραμμένοις· ὁ γὰρ Κελεστῖνος Πάπας ἦν Ῥώμης ὀρθόδοξος, ὡς ἄνωθεν εἴρηται· ὁ δὲ Κελέστιος ὁμόφρων τοῦ Νεστορίου, ἤτοι αἱρετικὸς ἦν. *Scholium Nicolai Hydruntini de Celestino & Celestio, Papis Romanis; qui invenit in fine quarti canonis sanctæ Ephesinæ Synodi, Clerici qui Celestino sive Nestorio consentiunt, deponendi sunt, hic ne legat Celestino cum n, sed Celestio sine n. namque Celestinus sanctus erat & orthodoxus Papa Romæ: Celestius autem hæreticus, & sic quidem Constantinopoli inveni, in libro Theodori Balsamonis Patriarchæ Antiocheni. Ille enim in suâ nomocanonis expositione dicit, Tu vero inveniens in aliquibus codicibus errorem Scripturæ de Celestino (pro Celestio enim Celestini meminit) ne attenderis iis quæ sic scripta sunt. Celestinus enim Papa Romanus erat orthodoxus, ut superius dictum est; Celestius autem idem quod Nestorius sentiens, sive hæreticus.* Hîc observes velim, præsentem canonis epitomen hîc laudari, idque sine ullâ ferè varietate, ut in nostris enim codicibus legitur, Εἴ τινες τῶν κληρικῶν Κελεστίνῳ ἢ Νεστορίῳ συμφρονήσωσι, καθαιρεῖσθαι. Hîc levi tantum mutatione legitur, εἴ τινες τῶν κληρικῶν Κελεστίῳ ἢ Νεστορίῳ συμφρονήσωσι, καθαιρεῖσθαι. Et deinde, hanc epitomen pro ipso canone à Græcis habitam esse. Verba quæ ex Balsamonis commentariis citat, extant in fine ipsius commentariorum ad primum hujus Concilii canonem. Ubi autem Celestium æque ac Celestinum Papam Romanum vocat, egregie fallitur. Celestinus enim Papa Romanus fuit, sed non item Celestius. Hoc autem scriptori alicui, potius quam ipsi Nicolao ascribendum videtur.

In Can. V.

Καὶ τοῦ Κελεστίου τοῦ τῆς Ῥώμης. Ex his verbis palàm est Aristenum revera existimasse Celestium à præsenti Synodo damnatum, eundem fuisse atque Celestinum Papam Romanum. Quod tamen satis mirari nequeo, cum in ipsis etiam Græcorum Menæis, octavo Aprilis, Celestini Papæ Romani tanquam sancti, & Nestorianæ hæreseos oppugnatoris, memoria recolatur.

In Can. VII.

Τούτων ἀναγνωσθέντων. Hic præsens, & ultimus horum canonum non extant in Synodicâ istâ Epistolâ, quâ sex priores divulgatos esse ostendimus. Sed sunt decreta quædam hujus Concilii aliis occasionibus Synodo emergentibus edita. Quod ad præsentem spectat canonem, Charisius Presbyter ei condendo materiam præbuit. Ille enim Patres in Synodo congregatos, per libellum iis exhibitum, certiores fecit, Jacobum quendam per Nestorianos, Anastasium, & Photium Presbyteros, Episcopis Lydiæ tanquam orthodoxum commendatum, in sanctâ Philadelphentium Ecclesia (cujus dictus Charisius œconomus fuit) spreto Concilii Nicæni Symbolo, aliam fidei expositionem composuisse, & nonnullis etiam è simplicioribus persuasisse Clericis, ut eidem subscriberent: usque adeo, ut ab iis etiam, qui ex hæresi ad veram & Catholicam conversi sunt Ecclesiam, huic à se obtruso & hæreticis referto opinionibus Symbolo subscriptionem exigeret, priusquam admitterentur: ut videre est Actione sextâ secundæ Actorum hujus Concilii partis, p. 257. 258. edit. Colon. an. 1618. His auditis, Patres in Synodo considentes hoc præsens decretum promulgatum edebant, quod etiam in canonum hujus Concilii censum tandem relatum est, & ita quidem citatur à Photio in nomocanone, tit. 1. cap. 1. E prædictis patet, quid sibi vellent hæc verba in principio canonis posita, τούτων ἀναγνωσθέντων, *His lectis*, lectis nimirum libello ipsius Charisii, & novo Nestoriano Symbolo, Patres decreverunt, quæ hoc canone continentur.

Τὸ γραφὲν ἴσχυε. Hîc Balsamon egregie hallucinatur. Non enim post canonis alicujus, & Symboli Nicæni lectionem, editus est hic canon, ut Balsamon hic asserit, sed post lectum Charisii libellum, & Symbolum Nestorianum, ut ex iis, quæ ex ipsis Concilii Actis inox supra collegimus, abunde constat. Hinc autem patet, Balsamonem Acta Concilii hujus non vidisse, vel saltem non accurate satis consuluisse, cum hæc commentabatur.

Χαρίσιος τὰ παρὰ τοῦ Νεστορίου δόγματα εἰπὼν φρονεῖν. Hîc alium Balsamonis errorem animadvertere est. Charisius enim non solum pravis Nestorii opinionibus non infectus fuit, verum etiam libellum suum contra Nestorianos Synodo exhibuit: in quo etiam ipsum Nestorium non ὀρθόδοξον, sed κακόδοξον fuisse asserit, dicit enim, ἐπεὶ οὖν τις ... Νεστόριος, ὁ τῆς ἰδίας κακοδοξίας τὸν καρπὸν ... ἔχων οὐδὲ τὸ τῆς ... διδάξας ... Act. Concil. Ephes. p. 258. edit. Col. an. 1618.

In Can. VIII.

Πρᾶγμα παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς. Hunc canonem Photius non agnoscit. Nam in præfatione ad nomocanonem septem tantum à Synodo Ephesina constitutos canones scribit, Συνόδου τῆς ἐν Ἐφέσῳ τῶν σ'. ἁγίων πατέρων κανόνες ζ. & in primo capite primi tituli præcedentem canonem sub nomine septimi citat. Sed Johannes Antiochenus etiam ipse quoque in proœmio ad suam canonum collectionem, septem solos hujus Concilii canones esse tradiderit, in primo tamen ejus titulo hunc canonem laudat, ubi etiam vocatur τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου κανὼν η'. *Synodi Ephesinæ canon* 8. Hoc autem scriptoris alicujus injuria accidit. Ipse enim Johannes in primo titulo nomocanonis hunc septimum diserte vocat, dicens, ὁ ἐν Ἐφέσῳ συνόδου κανὼν ζ'. Quomodo hanc scribi & in collectione scribi debuit. Ex eo autem, quod ille septem solos hujus Concilii canones numeret, & tamen hunc septimum appellet, necessario sequitur, præcedentem ab eo canonem è numero exclusum esse; quem etiam propterea nuspiam citat. Quod autem ad præsentem canonem sive potius decretum hujus Concilii spectat, Episcopus Antiochenus, qui sex prioribus, huic etiam edendo occasionem dedit: quippe qui jus ordinationis, contra ac prius habuerat, in insulâ Cypro sibi tunc temporis vendicabat. De quâ re cum Episcopi ejusdem insulæ, in canone commemorati, libellum Synodo exhibuissent, editum est illico præsens decretum, quo cautum est, ne quid in Ecclesiasticâ administratione, vel in Cypro, vel alibi innovetur, sed omnibus Diœcesibus & Provinciis antiqua sua jura & privilegia inviolata serventur. Extat hoc decretum in Actis hujus Concilii editionis supra scriptæ, pag. 306. ubi etiam occasio constitutionis uberius explicatur.

Καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων πατέρων. In Græcis, tam Balsamonis quam Zonaræ, codicibus antehac impressis, pro πατέρων legitur ἀποστόλων, quam lectionem Elias Ehingerus Augustanus, in suâ Græcorum canonum editione, anno 1614. retinuit. Sed non solus Codex MS. Bodleianus hîc impressus legit τῶν πατέρων, verùm etiam Johannes Antiochenus, in collectione canonum, titulo 1. & codex canonum Ecclesiæ universæ à Christophoro Justello editus, & ipsa etiam Acta hujus Concilii, loco supra laudato, ubi hoc decretum extat. Sic etiam legit Gentianus Hervetus, quippe qui per vocem *Patrum* vertit. Et hæc quidem verior videtur lectio. Etiamsi enim non negandum est, quin Patres Ephesini hoc loco ad canones Apostolicos respectum habuerint, dicentes, πρᾶγμα παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων καινοτομούμενον. Ii tamen ἀποστολικοὶ θεσμοὶ potius hîc dicuntur, & κανόνες τῶν ἁγίων πατέρων sunt Canones Nicæni. Sic enim & in libello Episcoporum Cypri, qui huic decreto occasionem dedit, hoc idem dicitur esse *contra Apostolicos Canones & definitiones sanctissimæ Nicænæ Synodi*.

GUILIELMI

GUILIELMI BEVEREGII
ANNOTATIONES
IN CANONES CONCILII CHALCEDONENSIS.

Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας τοῦ Μαρκιανοῦ. In Actis hujus Concilii, initio cujusque fere sessionis, celebratum dicitur ὑπατείας τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ φιλοχρίστου ἡμῶν βασιλέως Μαρκιανοῦ τοῦ αὐγούστου, καὶ τοῦ δηλωθησομένου, *Consulatu piissimi & Christi amantissimi Imperatoris Marciani, & ejus qui renunciatus fuerit.* Quis iste alter fuit, qui postea forsitan renunciatus est, Marcellinus Comes in chronico docet, dicens, *Indictione* IIII. *Marciano Aug. & Adelfio Coss. Leone Pontifice sedem B. Petri regente* DCXXX. *Patrum sancta & universalis Synodus contra Eutychetem nefandissimorum præsulem monachorum apud Chalcedonem in basilicâ sanctæ Euphemiæ firmata est.* Hinc facile est colligere, quonam anno celebrata fuerit hæc Synodus, anno nimirum æræ Dionysianæ 451. quippe quo Marcianus primum & Adelfius consules erant, & Indictio IV. Quibus etiam suffragatur Nilus tractatu de Synodis, ubi de præsenti ait, ἦν δὲ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ςτμγ΄. (scribendum potius ςϡμγ΄.) *Erat annus mundi* 5943. aufer 5493. quo finito in Ecclesiasticâ Græcorum æra, ab Adamo computata, cœptus est primus æræ Dionysianæ, & residuus erit annus 450. quo currente, dictus annus 5943. init, Aug. 29. qui propterea in annum 451. incurrit, & terminatur Aug. 29. & paucis post diebus habitam fuisse Synodum mox ostendemus. Sed miror eundem autorem de Synodo tertiâ loquentem dixisse, ἀπὸ δὲ τρίτης ἕως τετάρτης ἔτη τριάκοντα. Nam tertia Synodus indicta est anno 431. ut ibi palam fecimus: ac proinde viginti tantum, non triginta anni ab ea ad præsentem elapsi sunt. Adeo ut Eutychius Patriarcha Alexandrinus à scopo multo minus aberraverit, ubi ait, فمن المجمع الثالث بافسس المائتين اسقف الذين اجتمعوا بافسس اول مرة ولعنوا نسطور الى هذا المجمع الرابع الذي كان بمدينة خلقدونية واحد وعشرون سنة *Jam à Concilio tertio, Ephesino sc. Episcoporum ducentorum, qui primâ vice Ephesi convenientes Nestorium anathemate perculerunt, ad quartum hoc Concilium, quod Chalcedoni habitum est, anni sunt viginti unus.* Eutych. Alex. annal. tom. 2. p. 97. Et quidem, si ab initio Concilii Ephesini computemus, vicesimus primus ab eo annus agebatur, cùm hoc cœptum est. Illud enim cœpit anno 431. Jun. 22. hoc anno 451. Octob. 8. E præmissis constat, quânam ærâ usus est vetus Latinus canonum interpres, ubi in initio hujus Concilii dicit, *Quingentesimo anno sub Imperatore piissimo Marciano statuta, quæ per singulas Synodus* (leg. Synodos) *à sanctis Patribus constituta sunt, hactenus habere firmitatem censuerunt, dicentes.* Perspicuum est enim, Antiochenâ eum ærâ hîc usum esse; quippe quæ cœpit anno Periodi Julianæ 4665. Igitur ad 500. adde annos completos 4664. à summâ 5164. aufer annos periodi Julianæ ante initium æræ Christianæ elapsos, 4713. & residuus fiet annus 451. quo currente, cœpit hæc quarta generalis Synodus, VIII. Id. Octob. Sic enim in ipsis Actis, prima sessio celebrata dicitur τῇ πρὸ ὀκτὼ ἰδῶν Ὀκτωβρίων. Et continuatus est conventus usque ad Kalendas Novembris, per sedecim sessiones, quarum decima tertia habita est, τῇ πρὸ μιᾶς Καλανδῶν Νοεμβρίων, a. d. III. Kal. Nov. decima quarta τῇ πρὸ τριῶν Καλανδῶν Νοεμβρίων pridie Kal. Nov. ultima autem sive decima sexta in Actis, fateor, celebrata dicitur πρὸ πέντε καλανδῶν Νοεμβρίων, a. d. *v. Kal. Novemb.* sed mendosè haud dubiè pro *Kal. Novemb.* siquidem decima quarta, ut & decima quinta sessio pridiè Kalendas Novembris habita fuit.

Ἑξακοσίων τριάκοντα ἁγίων πατέρων. De numero Episcoporum, qui quartæ huic Synodo interfuerunt, inter omnes convenit. Eundem enim, quem Balsamon & Zonaras hoc loco, numerum etiam Marcellinus Comes in Chronico tradidit, cujus verba in notis proximè antecedentibus laudantur. Item Photius in tractatu de Synodis, de præsenti loquens, ait, quod ἐν τριάκοντα δὲ καὶ ἑξακοσίοις τὸν ἀριθμὸν ἐξεπλήρουν. Et Nilus in libello itidem de Synodis, ait, Ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ τετάρτη σύνοδος, ἡ ἐν Χαλκηδόνι γέγονεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαρκιανοῦ· συνεκροτήθη ὑπὸ ἑξακοσίων τριάκοντα ἁγίων πατέρων. Adstipulantur Arabes. Eutychius Patriarcha Alexandrinus, الذي كان فيه ستمائة وثلثون اسقف ولعنوا ديسقورس واوطيشيوس *In quo* (Concilio Chalcedonensi) *convenerunt Episcopi sexcenti triginta, qui Dioscorum & Eutychetem anathemate devoverunt.* Eutych. Alex. annal. tom. 2 pag. 97. 98. Abulpharagius, وفي السنة الثانية لمرقيانوس اجتمع ستمائة وثلثون اسقفا بمدينة خلقيدونيا وحرموا ديسقورس بطرك الاسكندرية *Anno Marciani secundo convenerunt in urbe Chalcedone sexcenti triginta Episcopi, qui Dioscorum Patriarcham Alexandrinum excommunicârunt.* Abulph. dynast. 7. p. 146. Sic etiam Josephus Ægyptius, initio præfationis ad hoc Concilium ait, هذا كتاب المجمع الرابع المقدس من المجامع الكبار المذكورة الذي اجتمع في مدينة خلكيدونية وعددهم ستمائة وثلثون ابا قديسين اخيار *Hic est liber sancti Concilii quarti ex œcumenicis commemoratis, quod in urbe Chalcedone ex triginta & sexcentis sanctis, electisque Patribus congregatum est.* Hisce omnibus assentitur autor libelli Synodici, dicens, Ἀλλὰ καὶ Πουλχερία ἡ εὐσεβὴς Αὐγοῦστα διεγείρει τὸν σύνευνον ὁμοψυχοῦντα, σύνοδον οἰκουμενικὴν τετάρτην ἐν Χαλκηδόνι, δι᾽ ἑξακοσίων τριάκοντα θεοφόρων πατέρων ἀθροίσασθαι. In Justelli Biblioth. pag. 1195.

ἐν Χαλκηδόνι. Hæc Synodus Nicæam primo convocata est: ut è literis à Valentiniano & Marciano ad omnes ubique Episcopos scriptis patet, in quibus dicunt, ὥστε ἰδικῶς τῇ ἡμετέρᾳ ὕψει ἡμῶν ἀρέσαι, ἵνα ἁγία σύνοδος ἐν τῇ Νικαέων πόλει τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας συγκροτηθῇ. In Actis Concil. Chalced, part. I. pag. 29. edit. Colon. an. 1618. Postea autem iisdem Augustis placuit, ut Chalcedonem transferretur. Idque propterea; quòd Episcopi eos Synodo unà interesse petiissent, ut patet ex aliâ itidem Epistolâ ab iisdem ad Synodum Nicææ congregatam missâ, ubi aiunt, κατὰ δὲ τὴν αἴτησιν τῆς ὑμετέρας θεοσεβείας καὶ αὐτοὶ σφόδρα ἐπιζητοῦντες παρεῖναι τῇ ἁγιωτάτῃ ταύτῃ συνόδῳ συγκροτουμένῃ, ἐπειδὴ δεῖ πρὸς ὑμᾶς ἀφικέσθαι ὅπως οἱ παραινέσει τῇ ὑμετέρᾳ θεοσεβείᾳ, εἰς τὴν Χαλκηδονίων πόλιν μεταβῆναι παρακαλοῦντες· ἐκεῖσε γὰρ ἀφικνούμεθα, εἰ καὶ ἀναγκαῖαι δημόσιαι ἡμᾶς ἐπέχουσι χρεῖαι. ibid. pag. 32. Nimirum urbs Chalcedon Constantinopoli longè propinquior, quàm Nicæa, fuit: ac proinde Imperatores eo citius quàm Nicæam se conferre poterant. Namque Chalcedon ex adverso Byzantii condita fuit, Bosphoro Thracio solo intercedente, adeo ut hæ urbes minus milliario à se invicem distarent; unde & ipsi canum latratus, & gallorum cantus utrinque exaudiri poterant. Hinc etiam incolæ hujus urbis *Cæci* olim dicti sunt, eo quòd non oppositum potius littus elegissent, ubi Byzantium postea feliciori admodum solo, situm est. Plinius, *In iis Chalcedon libera, à Nicomedia* LXXII, CCCCC. *Procerastis antea dicta, deinde Compusa* (al. Colpusa) *Postea*

cæcorum episcopum, quòd locum eligere nescissent, septem stadiis distante Byzantio, tanto feliciore omnibus modis sede. Plin. nat. Hist. l. 5. c. 32. Hæc civitas olim ignobilis fuit, sed nihilominus a præsenti Concilio ibi celebrato, in Basilica S. Euphemiæ martyris in suburbiis collocati, metropoleos nomine & honore, citra Nicomediæ præjudicium, cohonestata est.

Καὶ Εὐτυχοῦς. Eutyches, cùm acerrimus fuisset Nestorianæ hæreseos in Concilio Ephesino oppugnator, eo tandem incautus prosiliit, ut *incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim*: non enim duas modo personas, verum duas etiam in Christo naturas esse negavit: adeo ut eos omnes, qui unam personam, sed tamen duas, Divinam & humanam, naturas inconfusè in Christo conjunctas asserunt, Nestorianâ hæresi imbutos pronunciaret. Ipse autem improbam hanc & blasphemam ipsius opinionem ita explicuit, ut confiteretur Christum ante Incarnationem duas habuisse naturas, sed easdem post Incarnationem unitas esse, sive in unam coaluisse, humanâ nimirum naturâ in divinam absorptâ. Sic enim Flavianus Episcopus Constantinopolitanus, qui eidem usque ad necem oppugnavit, opinionem istius describit, *Iste enim Eutyches absconditum in se languorem male fecta retinens, insiliens nostræ mansuetudini intempestanter & imprudenter in multos impietatem propriam præsumpsit inferre, dicens, ante inhumanationem quidem Salvatoris nostri Jesu Christi duas naturas esse, divinitatis & humanitatis, post unitatem* (al. unitionem) *verò unam naturam factam.* Flavian. epist. ad Leon. P. R. Act. Concil. Chalced. part. 1. pag. 7. edit. Col. an. 1618. Et Eutychius Patriarcha Alexandrinus, وكان في القسطنطينية رجل راهب يقال له افطيشوس وكان يقول ان جسد المسيح ليس هو مع اجسادنا في الطبيعة وان المسيح قبل التجسد من طبيعتين وبعد التجسد طبيعة واحدة *Fuit verò Constantinopoli monachus quidam Medicus, nomine Eutyches, qui asseruit, non esse Christi corpus ejusdem cum corporibus nostris natura, Christumque ante Incarnationem è duabus constitisse naturis, post Incarnationem autem unam (habuisse) naturam.* Eutych. Alex. annal. tom. 2. pag. 85. Sic etiam Josephus Ægyptius de eodem loquens, ait, ولكنه كان يقول من طبيعتين قبل التجسد ثم صار طبيعة واحدة بعد التجسد *Dicebat autem* (Christum) *duas habuisse naturas ante Incarnationem, & deinde post Incarnationem unam factum esse naturam.* Joseph. Ægypt. præfat. ad can. Syn. Chalced. Et hanc quidem ipsissimam fuisse Eutychetis opinionem, ex ipsius verbis constat, qui disertè dixit, ὁμολογῶ ἐκ δύο φύσεων γεγενῆσθαι τὸν κύριον ἡμῶν πρὸ τῆς ἑνώσεως· μετὰ δὲ τὴν ἕνωσιν μίαν φύσιν ὁμολογῶ. Act. Concil. Chalced. act. 1. pag. 92.

Ἀρχιμανδρίτου. Ἀρχιμανδρίτης idem fuit, qui Abbas. Sic enim Justinianus, Κελεύομεν τοίνυν τὸν ἀββᾶν ἢ τὸν ἀρχιμανδρίτην τὸν ἐν ἑκάστῳ μοναστηρίῳ προβάλλεσθαι μὴ πάντως κατὰ βαθμοὺς τῶν μοναχῶν. Justinian. novel. 123. cap. 34. Cum igitur Eutyches Archimandrita fuerit, Marcellinus Comes eum *Nefandissimorum præsulem monachorum* non immeritò nuncupavit, in Chronico ad annum 451. Hinc etiam Eutychius eum راهب *Monachum* vocat, loco mox ante citato. Enimvero Græcis monasterium nonnunquam μάνδρα vocatur, unde præfectus ejus Ἀρχιμανδρίτης dicitur. Monasterium autem ita vocatur vel à voce Syriacâ ܡܕܝܪܐ *Mediero mansiuncula*, vel ab Arabicâ دير *dair monasterium.* Unde راس الدير *Caput monasterii*, idem est quod ἡγούμενος, sive Ἀρχιμανδρίτης.

In Can. I.

Τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων καθ' ἑκάστην σύνοδον. Priusquam quarta hæc generalis Synodus Chalcedone celebrata fuerit, omnes canones à primo generali, & à quinque localibus Conciliis, Ancyrano, Neocæsariensi, Gangrensi, Antiocheno & Laodiceno, constituti, in unum codicem collecti sunt, juxta seriem & consequentiam cujusque temporis, eodem etiam Synodorum ordine observato, quo à nobis recitantur. Hic codex à Patribus in præsenti Synodo congregatis sæpè laudatur. Namque in quarta Actione hujus Concilii Aetius Archidiaconus verbatim citavit relegitque ex eodem codice canonem octogesimum tertium & octogesimum quartum, qui quidem sunt quartus & quintus Concilii Antiocheni: & in undecima Actione, Leontius Episcopus Magnesiæ canones ejusdem codicis nonagesimum quintum & nonagesimum sextum recitat, qui sunt ejusdem Antiocheni Concilii canones 16. & 17. Unde constat canones in eo codice collectos vim Ecclesiasticarum legum tunc temporis obtinuisse, aliter enim frustra prolati fuissent. Quanquam quidem autem major pars canonum in isto codice, non à generali aliquo, sed à Provincialibus tantum Conciliis editi sunt, Patribus Chalcedonensibus, eos omnes suâ, hoc est, Oecumenici Concilii autoritate, in præsenti canone confirmare visum est. Neque enim aliter intelligi possunt hæc verba, τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων καθ' ἑκάστην σύνοδον ἄχρι τοῦ νῦν ἐκτεθέντας κανόνας κρατεῖν ἐδικαιώσαμεν. Patres enim eos haud dubiè canones intelligunt, quos ipsi citant, neque ad generales tantum Synodos verba ista coerceri possunt, quæ canones καθ' ἑκάστην σύνοδον expositos confirmant; & quod majus adhuc est, in dicto codice, qui istis diebus solus obtinuit, ut ex Actis hujus Concilii ante citatis constat, canones unius tantum generalis Synodi, Nicænæ videlicet, contenti sunt, reliqui omnes Provincialium fuerunt Synodorum, ad quos propterea necesse est respectum habeant, cum dicunt καθ' ἑκάστην σύνοδον. Et sic quidem Justinianus Imperator hunc canonem intellexit, ubi ait, Θεσπίζομεν τοίνυν τάξιν νόμων ἐπέχειν τοὺς ἁγίους ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ἐκτεθέντας, ἢ βεβαιωθέντας· τουτέστι τῆς ἐν Νικαίᾳ τῶν τιη΄, καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ρν΄ ἁγίων πατέρων, καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης, ἐν ᾗ Νεστόριος κατεκρίθη, καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἐκείνων, *Sancimus itaque legum vicem obtinere sanctos Ecclesiasticos canones, à sanctis quatuor Synodis editos vel confirmatos, hoc est, eos qui Nicææ à CCCXVIII. & Constantinopoli à CL. Patribus; tum in Ephesinâ Synodo primâ, in qua Nestorius condemnatus est; tum eos etiam, qui Chalcedone expositi fuere;* Justin. Novel. 131. cap. 1. Hic, ut videre est, non eos modo canones, qui à quatuor istis constituti, verum etiam qui ab iisdem confirmati sunt, legum vicem obtinere præcipitur. Verum enimvero nulli omnino canones à quovis è quatuor istis Conciliis confirmantur, præterquam à quarto, in præsenti canone; ac propterea qui hic confirmantur, alii hinc necesse est ab iis, qui à reliquis tribus expositi sunt; neque alii esse possunt, quam qui à Provincialibus Synodis constituti fuerunt, & in codicem supradictum collecti. Hoc Balsamon jamdudum vidit; quippe qui ista Novellæ citat verba ἢ βεβαιωθέντας, interpretatus est, τοὺς κανόνας τῶν τοπικῶν συνόδων. Balsam. in Phot. nomocan. tit. 1. cap. 2. Hisce ritè perpensis, cessabit in posterum controversia, de numero canonum Synodi Nicænæ. Cùm in isto enim codice, qui hic confirmatur, soli viginti istius Concilii canones contineantur luce meridianâ clarius est, præsentem Synodum istos viginti solos canones dicti Concilii agnovisse; adeo ut numerus illorum canonum æquali autoritate, generalis nimirum Synodi, confirmetur, quâ ipsi canones constituti sunt. Nec video quid dubii in hâc quæstione posthæc oriatur, cum generalis Synodus viginti solos canones, tanquam à Concilio Nicæno sancitos, confirmaverit, & alios propterea omnes, eidem perperam affictos, tanquam nothos & supposititios rejecerit.

In Can. II.

Τὴν ἄπρατον χάριν. Hic χάρις non gratiam gratum facientem, ut cum Scholasticis loquar, sed gratiam gratis datam significat: non χάριν eam, qua quis sanctificatur, sed χάρισμα illud, quo quis in officio aliquo constituitur, eidemque fungendo idoneus redditur. Unde idem hic est ac εἰς πρᾶσιν καταγάγειν τὴν ἄπρατον χάριν, atque χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασιν ἐπίσκοπον, &c. Sic etiam *Gratia* apud Latinos sæpe usurpatur pro ordine sive gradu aliquo Sacerdotali. Ut ex istis D. Ambrosii verbis patet, *Sancti Episcopatûs gratiam nummis coemerunt, nequaquam timentes, cum honorem Sacerdotii pecuniis emerent, à beato Petro Apostolo se cum Simone ipso damnatos.* Et paucis interjectis, *Qui gradum Sacerdotii*

est mar

æstimant pecuniis comparare. Ambros. de dignit. Sacerdot. c. 5. ubi videre est, *sancti Episcopatûs gratiam, & honorem Sacerdotalem*, tanquam Synonyma usurpari. De ordinibus autem pecuniâ non conferendis, videsis annotationes in Apostol. can. 29.

Ἢ χωρεπίσκοπον. In Johannis Antiocheni collectione, tit. 31. ubi hic canon citatur, nulla fit mentio τοῦ χωρεπισκόπου, uti nec in versione Dionysii Exigui, nec in priscâ editione Latinâ legitur. Unde nobis videtur è Scholiis Balsamonis in ipsum textum irrepsisse, quoniam nimirum Chorepiscopi ibi recenseantur inter eos, qui ordinantur. Inde autem nequaquam conficiatur, Balsamonem hanc vocem in codice suo legisse, siquidem ipse hypodiaconos etiam reliquis adjungit, quos tamen in textu non disertè condemnatos esse, inter omnes codices convenit.

Ἢ παραμονάριον. Hæc vox raro occurrit. Vetus interpres hoc loco vertit, *Ostiarium.* Dionysius Exiguus Mansionarium, Justinianus autem *Paramonarios* inter rerum Ecclesiasticarum administratores recenset, dicens, *Deo amabiles Episcopi, si quidem aliquos disertè hi, qui defecerunt, præposuerint rebus (velut Xenodochos, Ptochotrophos, aut Nosocomos, aut Orphanotrophos, aut Gerontocomos, aut Paramonarios, aut Oeconomos, aut simpliciter dicendo, piarum actionum administratores) illos quidem permittant habere administrationem.* l. 46. sect. 3. c. de Episcopis & Clericis. Ad quem locum Dionysius Gothofredus observat, παραμοναρίους esse villicos, sive actores possessionum, ex eorum genere qui res Ecclesiasticas administrant, quamvis alias hi videantur appellari, Satellites, adseclæ, buccellarii: est enim Nicetæ παραμονὴ, [illegible] βάρβαρος. Villicus autem olim agri colendi causâ constitutus est, atque appellatus à villâ, quod ab eo in eam convehantur fructus, & evehantur cum væneunt: ut testatur Varro de re rustica l. 1. c. 2. Isidorus autem ait, quod, *Villicus propriè villæ gubernator est, unde & à villâ villicus nomen accepit. Interdum autem villicus non gubernationem villæ, sed dispensatorem universæ domus, Tullio interprete, significat; quod est universarum possessionum & villarum dispensator.* Isidor. Etymol. l. 9. c. 4. Et hoc quidem sensu vox οἰκονόμος Luc. 16. 1. à veteri Bibliorum interprete non ineptè redditur *Villicus*, ubi à Syro vertitur ܪܒ ܒܝܬܐ *Magister domus*, ab Arabe وكيل *Administrator, Procurator.* Et sic quidem παραμονάριοι hoc in loco hujusmodi fuisse *villici* videntur, qui nimirum possessiones & pecunias, præcipuè ad monasteria, μονὰς dicta, pertinentes administrârunt, & dispensârunt. Sed Dionysius Exiguus hic *mansionarium* vertit, ut ante etiam observatum est. Quod tamen non intelligendum est de versione ejus, in Bibliothecâ Juris Canonici veteris, ex M S. Christophori Justelli editâ, quippe in quâ nulla Latina vox loco Græcæ παραμονάριον occurrit: sed de aliis istius versionis editionibus in tomis Conciliorum & alibi impressis, ubi παραμονάριον *Mansionarium* vertit; quomodo etiam in nonnullis Isidori Mercatoris codicibus redditur: in aliis ipsa vox Græca *Paramonarius* retinetur. Mansionarius autem unus fuit ex officialibus Regiis, cui incubuit, mansiones Regi, vel homini Regio, vel cuivis Rege misso, unà cum viatico pro personæ dignitate præparare; quo sensu Hincmarus hâc voce sæpe utitur. Epist. 3. cap. 16. 23. Aliter usurpatur hæc vox mansionarius pro eo, cujus erat lampadas in templo accendere, & extinguere: ut constat ex Gregorii Dialog. l. 1. c. 5. Ab hoc sensu vetus interpres non multum abludit, ubi *Ostiarium* vertit. Sed neuter horum sensuum præsenti loco quadrat. Nam παραμονάριος omni procul dubio aliquem rerum Ecclesiasticarum administratorem significat. Quod etiam è supra laudato Justiniani loco egregiè confirmatur: utpote in quo Paramonarii inter Xenodochos, Ptochotrophos, Oeconomos, aliosque qui omnes administrationem aliquam sibi commissam habuerunt, recensiti sunt: quemadmodum etiam in hoc canone Defensoribus, & œconomis connumerantur.

Μέχρι καὶ προσμοναρίου. Hæc præsentis canonis epitome in Justelli Bibliothecâ tam sub Alexii Aristeni quàm Simeonis Logothetæ nomine edita, multo aliter legitur. Sic, ὁ ἐξωνούμενος, καὶ πωλῶν χειροτονίαν, περὶ τοῦ βαθμοῦ κινδυνευέτω. ὁ δὲ νόμος, ἕως καὶ παραμοναρίου. *Qui emit, & qui vendit ordinationem, circa gradus periclitatur: Lex autem etiam usque ad Paramonarium* (non *defensorem*, ut Justellus vertit) ubi, ut videre est, vox παραμονάριος retinetur, pro quâ in nostris Codicibus προσμονάριος substituitur. Et sic quidem ipse Balsamon in nonnullis codicibus legisse videtur. Ille enim in responsis ad Marci Alexandrini interrogationem XXVIII. hunc canonem citans, προσμονάριον loco τοῦ παραμοναρίου ponit. Johannes Meursius in Glossario (& ex eo Christophorus in præsentem canonem) locum quendam ex Gregorii dialog. lib. 3. citat, in quo hæc vox occurrit, his verbis, ὁ δὲ ἀπόστολος φανεὶς αὐτῷ κατ' ὄναρ εἶπε πρὸς αὐτὸν, ἄπελθε εἰς τὸν προσμονάριον τῆς ἐκκλησίας, τὸν λεγόμενον Σαβούνδιον τὸν μανσιονάριον, καὶ αὐτὸς δώσει σοι τὴν ὑγίειαν. Locus quem citat, est in lib. 3. cap. 25. ubi tamen in nostra editione Parisiensi anno 1605. verba longè aliter se habent. viz. ἐν μιᾷ δὲ νυκτὶ παρέστη αὐτῷ δι' ὀπτασίας, καὶ εἶπεν, ἄπελθε πρὸς Ἀβούνδιον τὸν μανσιονάριον, καὶ παρακάλεσον αὐτὸν, καὶ αὐτός σοι τὴν ὑγίειαν παρέξει. quæ quidem tralatio Latino textui exactius admodum respondet, sic enim legitur, *Nocte quadam ei per visionem astitit* (Apostolus) *& dixit, Vade ad Abundium mansionarium, & roga illum, atque ipse tibi salutem restituet.* Nihil hîc de prosmonario, dicitur, sed tantum de mansionario, quem etiam Custodem Ecclesiæ fuisse ex eodem capite constat, nam idem Abundius, qui hîc Mansionarius, in initio capitis *Custos Ecclesiæ* dictus est. Quicunque autem tralationis istius à Meursio citatæ autor fuit, *mansionarium* hîc προσμονάριον Græcè vertisse videtur; propterea quod Dionysium Exiguum παραμονάριον sive προσμονάριον, *Mansionarium* Latinè vertisse observaverat.

In Can. III.

Ἦλθεν εἰς τὴν ἁγίαν σύνοδον. Hæc quarta generalis Synodus cœpta est octavo Idus Octobris, & octavo Kalendas Novembris ipsi Imperatori Marciano eidem interesse visum est. Cum ille igitur coram adesset, elegantem ad Synodum orationem habuit, omnium acclamationibus exceptam. Et fide à Concilio expositâ, coram eo recitatâ, ipse tria capitula Synodo confirmanda proposuit, his verbis, τινὰ ἔστι κεφάλαια ἅτινα πρὸς τιμὴν τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας ὑμῖν ἐφυλάξαμεν, πρέπον ἡγησάμενοι, παρ' ὑμῶν ταῦτα κανονικῶς κατὰ σύνοδον τυπωθῆναι, ἢ νόμοις θεσπισθῆναι ἡμετέροις, *Quædam sunt capitula, quæ ad honorem vestræ reverentiæ vobis servavimus, decorum esse judicantes à vobis hæc canonicè potius firmari per Synodum, quàm nostrâ lege sanciri.* Syn. Chalced. Action. 6. Imperatore hæc præfato, Beronicianus Secretarius divini Consistorii, ipsius jussu, tria capitula legit, quorum primum in sequenti, ultimum in vicesimo, & medium in præsenti hujus Concilii canone constituuntur: non tamen iisdem verbis, quibus ab Imperatore propositum fuit. Hoc enim capitulum ab Imperatore sic conceptum est. Ἐπειδή δέ τινες τῶν ἐν τῷ κλήρῳ κατειλεγμένων, καὶ τῶν μοναζόντων, τὴν φιλοχρηματίαν νοσοῦντες, εἰς φροντίδας βιωτικῶν πραγμάτων ἑαυτοὺς ἐμβάλλουσι, μισθωταὶ κτημάτων, ἢ ἐπίτροποι καθιστάμενοι, ἢ οἰκίαις προσεδρεύοντες, ὡς διοικοῦντες, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, μηδένα κληρικὸν μισθοῦσθαι κτήματα, ἢ ἐπιτροπὴν ἀναδέχεσθαι, εἰ μήπου ἄρα παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἐπιτραπείη τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων ποιεῖσθαι φροντίδα· εἰ δέ τις μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον, ἢ αὐτὸς μισθοῦσθαι, ἢ δι' ἄλλου τινὸς τοιαύτην ἀναδέξασθαι φροντίδα, τῷ ἐκκλησιαστικῷ τόνῳ ὑποβάλλεσθαι [illegible]. εἰ δὲ ἐπιμένοι φιλονεικῶν, γυμνοῦσθαι αὐτὸν τοῦ ἀξιώματος. *Quoniam verò aliqui Clericorum & Monachorum pecuniæ amore languentes, curis mundanarum rerum semetipsos injiciunt, aut possessionum conductores, aut procuratores constituti, aut in domibus* (secularium) *obversantes, tanquam dispensatores effecti: Placuit huic sancto, magnoque consilio, nullum Clericum conducere possessiones, aut procurationem suscipere: nisi fortè ei à proprio Episcopo jubeatur Ecclesiasticarum possessionum habere sollicitudinem. Si quis autem post hanc definitionem aut ipse conducere præsumpserit, aut per alium quemlibet hanc curam suscipere, Ecclesiasticæ pœnæ subjiciatur: quòd si in contentione persisterit, dignitate privetur.* Nemo hoc capitulum cum præsenti canone conferat, qui facile non deprehendet, eundem utrique esse sensum, sed diversis verbis conceptum. Imperator enim rem solam à Synodo sanciendam proposuit, quibus autem verbis res ea sanciretur, ipse non determinavit, sed eorum arbitrio reliquit. Hic autem obiter observemus, quàm cautè, quam prudenter & religiosè se hâc in re Imperator gessit. Ille enim nonnulla à Clericis Monachisque admissa observârat crimina, quæ necesse fuit ut corrigerentur: Ipse tamen eorum reformationem sibi arrogare noluit, sed Synodo commisit, disertè in verbis supra citatis asserens, magis decorum esse, ut Ecclesiastica hujusmodi capitula, ab Ecclesiasticis quam à civilibus legibus, & a Synodo quam a sese sancirentur.

Nimirum Clerici, quà Clerici, a legibus & judiciis principum immunes habiti, & Ecclesiasticæ quæcunque causæ, non à politicis, sed Ecclesiasticis judicibus discussæ & determinatæ perpetuo fuerunt. Nec ipsi quidem principes hoc ægrè tulerunt, sed suâ potius autoritate confirmârunt, suoque suffragio comprobârunt. Marcianus suam de hâc re sententiam verbis supra laudatis protulit, & exemplo suo corroboravit, cùm Ecclesiastica hæc capitula Synodo soli sancienda relinqueret, nihil juris in istiusmodi rebus sibi vendicans. Marciano consensit Basilius Imperator, qui coram octavâ generali Synodo Constantinopoli habitâ, hæc disertè dixit, *De vobis autem Laicis, tam qui in dignitatibus, quam qui absolutè conversamini, quid amplius dicam non habeo, quam quod nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem movere, neque penitus resistere integritati Ecclesiæ, & universali Synodo adversari. Hoc enim investigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui ligandi, & solvendi potestatem habent, qui Ecclesiasticas & cœlestes acepti sunt claves: non nostrum, qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solvi egemus. Quantacunque enim religionis & sapientiæ Laicus existat, vel etiam si universâ virtute interius polleat, donec Laicus est, ovis vocari non desinet: rursusque quantacunque Episcopus sit irreverentiâ & irreligiositate plenus, & nudus omni virtute, donec antistes est, & veritatis verbum rectè prædicaverit, pastoris mentionis & dignitatis damna non patietur.* Basil. Imp. in octavæ Synod. Act. 10. pag. 682 edit. Colon. an. 1618. Hæc ab Imperatore Basilio prolata, in Græcis etiam ejusdem Concilii Actis commemorantur, & contractiùs citantur his verbis, Λαϊκῷ δὲ οἱῳδήποτε κατ' οὐδένα τρόπον ἔξεστι λόγον περὶ ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων λόγον ἀνακινεῖν, ἢ ἀνθίστασθαι ὁλοκλήρῳ ἐκκλησίᾳ, ἢ οἰκουμενικῇ συνόδῳ· ταῦτα γὰρ ἀνιχνεύειν τε καὶ ζητεῖν Πατριαρχῶν ἔργον ἐστὶ, καὶ ἱερέων, καὶ διδασκάλων, οἷς τὸ λύειν τε καὶ δεσμεῖν δέδοται ἐκ Θεοῦ. ὁ γὰρ λαϊκὸς κἂν πάσης ᾖ εὐλαβείας, καὶ σοφίας μεστὸς, ἀλλὰ λαϊκὸς, καὶ πρόβατον, οὐ ποιμήν. ὁ δὲ Ἀρχιερεὺς κἂν πάσης ἀπολείπηται ἀνδραγαθίας, ἀλλὰ ποιμήν ἐστι, ἕως ἂν ἀρχιερατεύῃ· καὶ οὐ χρὴ κατεξανίστασθαι τῶν ποιμένων τὰ πρόβατα. ibid. pag. 773. Nemo in Imperatoris verba observatu dignissima oculos conjiciat, quin primo statim intuitu videbit, quam longè ille Laicos quoscunque, & semet etiam inter alios, ab Ecclesiasticis causis dijudicandis aut discutiendis removet. Sed ante eum Honorius quoque idem asseruit, qui cùm ipse esset Imperator Occidentis, ad Arcadium Imperatorem Orientis hæc scripsit; *Cùm si quid de causâ religionis inter Antistites ageretur, Episcopale oportuerit esse judicium. Ad illos enim divinarum rerum interpretatio, ad nos religionis expectat* (leg. *spectat*) *obsequium. Sed esto, sibi de mysticis & catholicis quæstionibus amplius aliquid Principalis cura præsumpserit, itane usque ad exilia Sacerdotum, usque ad hominum cædes debuit indignatio concitata procedere, ut ubi casta preces, ubi vota sincera, ubi sacrificia illibata solvuntur, illic se gladius, haud facile etiam in juonlum nexiorum distringendus, exerceret?* Honor. epist. ad Arcad. Concil. tom. 1. part. 1. p. 629. Valentinianus senior in eâdem quoque opinione fuit, cujus hæc verba à D. Ambrosio referuntur, *In causâ fidei vel Ecclesiastici alicujus ordinis, eum judicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis*, & alio tempore, *Non est meum judicare inter Episcopos.* Ambros. lib. 5. Epist. 32. ad Valentinianum Imp. Nec aliter visum est ipsi Constantino magno, qui cum culpæ quorundam Episcoporum ei delatæ essent, & ipse ab Episcopis causas inter ipsos motas dijudicare postulatus, respondit eis, *Deus vos constituit Sacerdotes, & potestatem vobis dedit, de vobis quoque judicandi, & ideo nos à vobis rectè judicamur. Vos autem non potestis ab hominibus judicari. Propter quod Dei solius inter vos expectate judicium, & vestra jurgia, quæcunque sint, ad illud divinum reserventur examen. Vos etenim nobis à Deo dati estis dii, & conveniens non est, ut homo judicet Deos, sed ille solus, de quo scriptum est, Deus stetit in Synagoga deorum; in medio autem Deos discernit.* Ruffin. Hist. Eccles. l. 1. cap. 2. Sed quid sentiamus de Justiniano, isne adeo se totum politicis addixit legibus, ut Ecclesiasticas infregerit, aut violaverit? nihil minus: sed potius hoc idem, quod alii Imperatores asseruerunt, ille autoritate suâ confirmavit. Sic enim ipse statuit, *Si verò Ecclesiasticum sit delictum, egens castigatione & mulctâ, Deo amabilis Episcopus hoc discernat, nihil communicantibus clarissimis Provinciæ Judicibus, neque enim volumus talia negotia omnino scire civiles Judices: cùm oporteat talia Ecclesiasticè examinari, & emendari animas delinquentium per Ecclesiasticam mulctam, secundum sacras & divinas regulas, quas etiam nostræ sequi non dedignantur leges.* Justinian. Novel. 83. cap. 1. Imò quidem si civili aliquo crimine teneatur Sacerdos, idem Imperator non permittit eum ad civilia judicia trahi, priusquam Sacerdotio spoliatur, & sic Clericus sive Sacerdos esse desinit. Hoc ex præfatione ejus ad eandem constitutionem patet, ubi ait, *Illud palam est, si reum esse putaverit eum, qui convenitur, Provinciæ Præses, & pœnâ judicaverit dignum, prius hunc spoliari à Deo amabili Episcopo Sacerdotali dignitate, & ita sub legum fieri manu.* Ex hisce omnibus ipsorum Imperatorum testimoniis perspicuum redditur & indubitatum, eos omnes Clericorum, quatenus Clericorum, censuras, & omnes Ecclesiasticas inter Clericos agitatas causas, & omnia denique Ecclesiastica negotia, quæcunque demum fuerint, Ecclesiasticis Judicibus, Episcopis nimirum, quibus etiam ab ipso Deo eadem judicandi potestas commissa est, discutienda & determinanda reliquisse. Et hinc etiam est, quod Imperatores nullas unquam de Ecclesiasticis quibuscunque vel personis vel rebus leges ediderunt, nisi quæ prius à Synodo aliquâ Episcoporum sancitæ fuerant: ut mirum nemini videatur Marcianum, cùm tria hæc capitula obtinere voluit, eadem non consensui soli & judicio, sed ipsi præsentis Synodi decreto commisisse. Quod etiam rationi summe consentaneum est. Cum enim personæ in his capitulis commemoratæ sint Ecclesiasticæ, & pœnæ etiam eorum transgressoribus intentatæ tales sint, quæ ab Ecclesiasticis solis judicibus infligi possunt, ipsa ratio postulat, ut ab iisdem etiam decernerentur. Civiles enim magistratus Ecclesiasticas hujusmodi pœnas frustra intentarent, cum easdem exigere non sit in ipsorum potestate situm.

Ἢ μισθοῦσθαι κτήματα. Hæc à præsenti Concilio prius sancita, Justinianus etiam promulgavit his verbis, *Sed neque fieri susceptorem, aut exactorem fiscalium functionum, aut conductorem publicarum aut alienarum possessionum, aut curatorem domûs, aut procuratorem litis, aut fidejussorem pro talibus causis, Episcopum, aut Oeconomum, aut alium Clericum cujuslibet gradus, aut monachum, proprio nomine, aut Ecclesiæ, aut monasteriis sinimus, ut non per hanc occasionem, & sanctis domibus damnum fiat, & sacra ministeria impediantur.* Justinian. Novel. 123. cap. 6.

Ἢ ἐπεισάγειν ἑαυτὸν κοσμικῶν διοικήσει. In Johannis Antiocheni collectione, tit. 14. hic locus sic legitur, ἢ πραγμάτων κοσμικῶν παρεισάγειν ἑαυτὸν διοικήσει. Ac proinde ἢ πραγμάτων, quæ in nostris codicibus præcedunt, hic omittuntur.

Πλὴν εἰ μήπου ἐκ νόμων καλοῖτο εἰς ἀφηλίκων ἀπαραίτητον ἐπιτροπήν. Hanc clausulam in capitulo, quod Marcianus Synodo proposuit, omissam, ipsi Patres interseruerunt. Sed Justinianus etiam Clericis, viz. Presbyteris, Diaconis, & Hypodiaconis, idem quod Patres hic, permittit. *Deo autem*, inquit, *amabiles Episcopos & monachos ex nullâ lege tutores, aut curatores cujuscunque personæ fieri permittimus, Presbyteros autem, & Diaconos, & Subdiaconos jure & lege cognationis tutelam aut curam suscipere hereditatis permittimus, proprio & solo gradu cognationis ad tutelam & curam vocatis, hujusmodi suscipere administrationem permittimus; si tamen intra quatuor menses, ex quo vocati sunt, apud competentem judicem ipsi declarent talem administrationem propriâ voluntate suscepisse. Et si quis eorum forsitan hoc fecerit, nullum ex hoc in aliâ tutelâ aut curâ præjudicium patiatur.* Justinian. Novel. 123. cap. 5.

Ἐπίσκοπος ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτρέψει φροντίζειν. Hanc etiam exceptionem à Synodo sancitam Justinianus in suas constitutiones transtulit, ubi ait, *Si autem Ecclesiis aut monasteriis possessiones quædam adjacentes inveniantur, & voluerint œconomi ipsarum venerabilium domorum in conductionem aut emphyteusin has accipere; tunc omnibus Clericis & Monachis pro his causis in ipso instrumento sub gestis monumentorum consentientibus, & manifestantibus pro utilitate venerabilium domorum hoc fieri, talem conductionem & emphyteusin procedere sinimus: ita etiam ipsis sanctissimis Ecclesiis & aliis venerabilibus domibus damus licentiam conductiones & emphyteuses facere ad invicem, & Clericis similiter propriarum Ecclesiarum possessiones conducere & gubernare, cum voluntate tamen Episcopi & Oeconomi permittimus.* Justinian. Nov. 123. cap. 6.

Ἐπιτρόπων εἰδὸ διάταξιν. Hæc tutores impuberibus dari masculis usque ad an. 14 fœminis usque ad 12. & curatores utrisque ad an. 25. Balsamon ex lege civili pronunciat. Tutores enim dati sunt impuberibus, idque ex Jure naturali, ut observat Justinianus, dicens, *Impuberes autem in tutelâ esse, naturali jure conveniens est: ut is qui perfectæ ætatis non sit, alterius tutelâ regatur. Quum ergo pupillorum pupillarumque curatores negotia gerant, post pubertatem tutela judicio tutoris*

tionem redierit. sect. 6. & Instit. de Atiliano tutore. Pubertas autem masculis an. 14. fœminis anno 12. incipit; ac propterea illi impuberes esse definiunt, idque ex ejusdem institutione, dicentis, *Et ideo nostrâ sanctâ constitutione promulgatâ, pubertatem in masculis post decimum quartum annum completum illico initium accipere disposuimus. Antiquitatis normam in fœminis bene positam in suo ordine relinquentes, ut post duodecim annos completos, viri potentes esse credantur.* ibid. Quibus modis tutela finitur. Et hinc in Pandectis dicitur, *sed si puella duodecimum annum impleverit, tutor desinit esse.* l. 13. sect. 2. ff. de tutoribus & curatoribus datis. Post pubertatem inceptam usque ad annum 25. Curatores dati sunt utrique sexui. *Masculi quidem puberes, & fœminæ viri potentes usque ad vicesimum qui tum annum completum, curatores accipiunt: quia licet puberes sint, adhuc tamen ejus ætatis sunt, ut sua negotia tueri non possint.* Instit. *De Curatoribus.* Pandectæ, *Apparet minoribus annis viginti quinque eum opem polliceri, nam post hoc tempus compleri virilem vigorem constat. Et ideo in hanc usque ætatem adolescentes curatorum auxilio reguntur, nec ante rei suæ administratio iis committi debebit, quamvis bene rem suam gerentibus.* l. 1. sect. 2. & 3. ff. de minoribus viginti quinque annis.

Οἱ ἄνηβοι ιδ'. ἐτῶν. Hoc de masculis solis, non fœminis, intelligendum est, ut ex ante dictis constat. Hic autem observari digna est distinctio inter *ἀνήβους impuberes*, & *ἀφήλικας, minores. Impuberes* enim masculi sunt usque ad annum 14. completum, fœminæ usque ad 12. Minores autem dicuntur puberes, qui annum 25. nondum compleverunt. Istis tutores, his curatores dati sunt.

In Can. IV.

Οἱ ἀληθῶς. Hoc etiam unum est è tribus istis capitulis, quæ Imperatorem Marcianum præsenti Synodo sanciendа commisisse, in annotationibus ad præsentem canonem à nobis observatum est. Sed quoniam hoc etiam aliis verbis à Synodo constituitur, quam ab Imperatore conceptum fuerat, ne quid harum rerum studiosis desideretur, præsentem canonem Imperatoris verbis expressum accipe. *Τοὺς ἀληθῶς καὶ εἰλικρινῶς τὸν μονήρη μετιόντας βίον, τῆς ὁμολογουμένης αὐτοῖς ἀξιοῦμεν τιμῆς. Ἐπειδὴ δέ τινες τῷ μοναχικῷ κεχρημένοι προσχήματι, καὶ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ κοινὰ διαταράττουσι πράγματα, ἔδοξε μηδένα μηδὲ οἰκοδομεῖν μοναστήριον παρὰ γνώμην τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου, μήτε δὲ ἐν κτήματι παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου τοῦ κτήματος. τοὺς δὲ καθ' ἑκάστην πόλιν ἢ χώραν μονάζοντας, ὑποτετάχθαι τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀσπάζεσθαι, καὶ προσέχειν μόνῃ τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ· μήτε δὲ ἐκκλησιαστικοῖς ἢ δημοσίοις παρενοχλεῖν πράγμασιν, εἰ μή ποτε ἄρα ἐπιτραπεῖεν διὰ χρείαν ἀναγκαίαν ἀπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου. μήτε μὴν ἐξουσίαν ἔχειν τοὺς μονάζοντας δέχεσθαι ἐν τοῖς ἑαυτῶν μοναστηρίοις δούλους, ἢ ἐναπογράφους παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου. Eos, qui verè & sincerè solitariam aggrediuntur vitam, debito eis honore dignos judicamus. Quoniam verò quidam sub prætextu solitariæ vitæ, & Ecclesias & communes perturbant causas, placuit nullum quidem ædificare monasterium, præter voluntatem Episcopi civitatis, neque in possessionibus præter voluntatem Domini possessionis. Eos verò Monachos, qui per singulas civitates sunt, atque Provincias, subjici Episcopo, & quietem amplecti, & intendere solùm jejunio & orationi, & neque Ecclesiasticis neque publicis importunos rebus existere; nisi forsitan jubeatur is propter necessariam causam ab Episcopo civitatis. Sed neque potestatem habere monachos suscipiendi in monasteriis suis servos, aut inscripititios, præter voluntatem Domini.* Act. Concil. Chalced. act. 6. p. 270. Hisce ab Imperatore propositis Synodus adjecit, *τοὺς δὲ παραβαίνοντας τοῦτον ἡμῶν τὸν ὅρον, ὡρίσαμεν ἀκοινωνήτους εἶναι, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημῆται.* Et insuper decrevit, *τὸν μὲν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως χρὴ τὴν δέουσαν πρόνοιαν ποιεῖσθαι τῶν μοναστηρίων.* Quod idcirco adjectum videtur, ne monachi aliter prætenderent, se in urbibus eo tantum nomine versari, quòd nemo necessaria ipsis provideret.

Μηδὲ συνιστᾷν μοναστήριον. Concilium Agathense, *Monasterium novum, nisi Episcopo aut permittente aut probante, nullus incipere aut fundare præsumat.* Conc. Agath. can. 27. Idem à Justiniano constituitur, Novel. 5. c. 1. & Nov. 131. cap. 7.

Μονάζοντας ὑποτετάχθαι τῷ ἐπισκόπῳ. Monachos & ipsos Abbates Episcopis subesse, alia quoque Concilia decreverunt. Aurelianense 1. *Abbates, pro humilitate religionis, in Episcoporum potestate consistant. Et si quid extra regulam fecerint, ab Episcopis corrigantur. Qui semel in anno, in loco ubi Episcopus elegerit, acceptâ vocatione conveniant. Monachi autem Abbatibus omni obedientiâ & devotione subjaceant.* Concil. Aurel. 1. c. 21. Concilium Agathense, *Clericis, sine commendatitiis Epistolis Episcopi sui, licentia non pateat evagandi. In Monachis quoque præsentis sententia forma servetur.* Concil. Agath. can. 38. Concilium Ilerdense, in Hispaniâ, *De monachis id observari placuit, quod Synodus Agathensis noscitur decrevisse.* Concil. Ilerd. can. 3. Hinc Abbates ante consecrationem suam se Episcopis obedientiam & subjectionem præstituros scriptis olim professi sunt, cujus professionis formulam edidit Jacobus Sirmondus in notis ad Epist. 7 lib. 2. Goffridi Vindocinensis. Ecclesiasticas hac etiam in re civiles secutæ sunt leges. Justinianus, *Si quis contra Clericum, aut monachum, aut diaconissam, aut monastriam, aut asceteriam habeat aliquam actionem, adeat prius sanctissimum Episcopum, cui horum unusquisque subjaceat.* Justin. Novel. 123. cap. 21. Hinc etiam constituit Abbates ab Episcopis locorum tam eligendos quàm ordinandos esse, Novel. 5. cap. 9. Alibi autem Abbatis electionem quidem Monachis permittit, sed ordinationem ejus ab Episcopo loci celebrandam statuit, *Jubemus igitur,* inquit, *Abbatem aut Archimandritam in unoquoque monasterio ordinari, non omnino secundum gradum monachorum, sed omnes monachi melioris opinionis existentes eum eligant, propositis sacro-sanctis Evangeliis, dicentes quia neque propter amicitiam, aut aliam quamlibet causam, sed scientes eum & fide rectum, & vitâ castum, & gubernatione dignum, & qui possit monachorum disciplinam & omnem monasterii statum utiliter custodire, eum elegerunt, & sanctissimum Episcopum, sub quo monasterium constitutum est; eum, qui ita electus est, modis omnibus Abbatem ordinare.* Id. Novel. 123. cap. 34. Et hoc quidem in exemptis etiam monasteriis diu observatum fuit; ut patet ex privilegio immunitatis, quod Episcopus Ambianensis cum Collegis suis Monasterio Corbeiensi anno Dom. 644. concessit; etiamsi enim omnia Monasterii illius bona ab Episcoporum jurisdictione exement, & monachos ab Abbate corrigi permiserit, addit tamen, *Cùm Abbas fuerit de seculo isto evocatus, quem unanimiter congregatio ipsius Monasterii ex semetipsis bonum & dignum elegerint, datâ auctoritate à præfato Principe* (Chlotario fundatore ejusdem Monasterii) *vel ejus successoribus, à nobis vel successoribus nostris absque ullo commodo secundùm sanctos canones ordinetur.* Extat hoc privilegium in Concil. Gallic. tom. 1. sed observandum est, hoc privilegium dicto monasterio non nisi Episcopi, cui subesse debuit, atque ipsius etiam Regis consensu & petitione indultum esse; ut ex ipsomet privilegio constat, in quo dicitur, *Dum tanti gloriosissimi Principis petitio intercessit.* Et per hujusmodi quidem privilegia, à Regibus & locorum Episcopis concessa, quamplurima olim & etiamnum Monasteria, contra ac præsenti canone decretum est, ab omni Episcoporum potestate exempta sunt. Cujus rei illustre exemplum extat in privilegio Monasterio Atrebanensi concesso à Concilio Vermeriensi, cui Hincmarus Rhemensis præfuit, circa annum Dom. 866. Hincmarus Rhemensis enim, qui illud conscripsit, in ipso privilegii initio testatur hoc à Rege primo qualitum, atque etiam confirmatum postea fuisse. *Gaudendum est nobis,* inquit, *fratres charissimi, ac in Domino Jesu Christo exultandum, pro Senioris nostri Karoli serenissimi ac gloriosissimi ferventissimo studio, quod ob amorem Dei & salutem animæ suæ gerit circa Monasteria, & loca sanctorum relevanda, instauranda, atque religiosè ordinanda.* Et paucis interjectis, *Non solùm nos admonet Rex, sed etiam deprecatur in hâc re illius adjutores promptâ voluntate existamus, videlicet, ut quod ille per suum præceptum confirmavit, nos divinâ auctoritate, & nostrâ Episcopali sententiâ, ita corroboremus, ut in æternum nullus mortalium audeat temerare atque violare.* Et enumeratis villis & prædiis, quibus dictus Rex Karolus Calvus Monasterium S. Vedasti Atrebanense donaverat, proximè addit. *Unde nos omnes Episcopi, qui Synodali evocatione hic adsumus, Senioris nostri Karoli Regis jussu, ex auctoritate Dei omnipotentis, & potestate nobis divinitùs collatâ, præcipimus & statuimus, ut nullus Rex, nullus Episcopus, nullaque persona alia, de jam factis rebus, & nominatis villis, prædiis, & mancipiis ipsis monachis deputatis, unquam in sequenti tempore aliquid agere præsumat; sed illarum ordinatio in Abbate vel Monachis pendeat.* Et postea, *Monasterium verò ipsum ejusque custodia, atque omnis ordinatio, ad ipsos Monachos, & ad Abbatem, quem sibi elegerint, pertineant.* Editum est hoc privilegium ex ipsis Archivis Monasterii S. Vedasti Atrebanensis per doctissimum Virum Stephanum Baluzium in ipsius editione Operis Petri de Marcâ,

 de concordia

de concordiâ Sacerdotii & imperii, tom. 1. pag. 215. Hic observatum velim, Regem & Episcopos Provinciæ solos hoc privilegium confirmâsse, nullâ habitâ Episcopi Romani mentione. Alias autem ille etiam, quo jure quave injuriâ ipse viderit, suam hujusmodi immunitatibus autoritatem interposuit. Primus ex Episcopis Romanis, qui hoc sibi arrogavit, Gregorius Magnus vulgò perhibetur. Ille autem, etiamsi Abbatis electionem, & alia nonnulla, quæ ad majorem ipsorum quietem conducerent, Monachis permisit, ipsos tamen Abbates Episcoporum cura & jurisdictione minimè excepit; sed potius Abbatum ordinationem, atque ipsorum etiam Monachorum correctionem iis commisit. Prius patet ex Epistolâ ejus ad Castorium Episcopum Ariminensem, cui hæc dicit, *Abbatem verò eidem Monasterio* (S. Andreæ & Thomæ in Ariminensi civitate constituto) *non alium, sed quem dignum moribus atque aptibus monasticæ disciplinæ communi consensu congregatio tota poposcerit, te volumus ordinare.* Greg. l. 5. Epist. 43. Atque etiam ex Epistolâ ipsius ad Johannem Subdiaconum Ravennæ, ubi ait, *Tua itaque experientia solicitè requirat, & si ejus vita ad locum regiminis digna est, à Reverendissimo fratre & Coepiscopo nostro Mariniano hunc Abbatem ordinari faciat.* Id. l. 10. Epist. 22. Posterius etiam ex eadem Epistola abundè constat, ubi paucis interjectis, ait, *Hoc autem prædicto fratri & Coepiscopo nostro omnino dicere stude, ut peculiaritatem à quatuor aut quinque monasteriis monachus, in quibus corrigi hactenus minime potuit, studiosissimè compescat, & hoc ipsum Monasterium à tali peste mundare festinet.* Quapropter prima potius Monasterii cujusvis ab Episcopali jurisdictione exemptio, ab Episcopo quovis Romana indulta, Adeodato, qui ad sedem istam anno 672. evectus est, attribuenda videtur. Is enim Ægyrico Abbati S. Martini Turonensis hujusmodi privilegium immunitatis concessit; sed non sine morsu quodam conscientiæ exinde orto, quod hoc contra antiquos mores & disciplinam Ecclesiæ esset; ut ex ipsius verbis ad dictum privilegium à se concessum liquet, dicentis, *Parumper autem ambigimus, idcirco quòd mos atque traditio sanctæ nostræ Ecclesiæ plus non suppetat, à regimine Episcopalis providentiæ religiosa loca secernere.* Extat hoc privilegium Adeodati Concil. Gallic. tom. 1. Ex quo etiam perlecto cuivis patebit illud à Regibus Galliæ, & ipso Crotberto Turonensi aliisque Episcopis, priusquam à Romano concessum fuisse. Verum hujusmodi scrupulus, quo Adeodatus laboravit, successorum ejus animos minimè tetigit. Isti enim, etiamsi in ipsorum consecratione se canones observaturos polliciti sint, eorum tamen, quæ hoc aliisque veterum Conciliorum canonibus constituta sunt, violationem non modo permiserunt, verumetiam quantâ potuerunt autoritate confirmârunt. Hoc facile est demonstrare ex iis, quæ Episcopos Romanos in Galliâ, Germania, aliisque quamplurimis locis, quocunque nimirum potestatem suam extendere potuerunt hâc in re gessisse traditur. Verum ad hoc probandum non opus est longe abeamus. Nam clarè satis ex iis elucescet, quæ in hâc nostrâ regione, Angliâ nimirum, Episcopos Romanos fecisse constat. Hic enim monasteria antiquitus, eorumque incolas Episcopis suis juxta præsentem canonem subjectos fuisse, ex constitutionibus Johannis Peccham, & Edmundi Archiepiscoporum Cantuariensium in Provinciali veteri istius Provinciæ, titulis de stat: regularium & de religiosis domibus, atque etiam è Synodo constat apud Celichyth habitâ anno 816. præsente Kenulpho Rege Merciorum, & Præsidente Wulfredo Archiepiscopo Cantuariæ, à quo statutum est, *ut habeat unusquisque Episcoporum potestatem in suâ propriâ diœcesi Abbatem vel Abbatissam eligere, & hoc cum consensu & consultu familiæ, &c.* cap. 4. Sed nihilo secius, nec obstantibus Provincialium Episcoporum, nec præsentis Oecumenici Concilii constitutionibus, Episcopi Romani exemptiones Monasteriorum ab omni Episcoporum jurisdictione confirmârunt. Hoc primò patet ex Inæ Regis Occidentalium Saxonum Charta Glastenburiæ Monachis confectâ anno 725. in quâ ipsum privilegium his verbis concipitur. *Igitur summo Pontifice Gregorio* (juniori) *annuente, atque ut matrem Domini sui in sinum & protectiorem sanctæ Romanæ Ecclesiæ mea* (leg. forte *me*) *licet indignum cum ipsâ suscipiente, consentientibus etiam omnibus Britanniæ Regibus, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus atque Abbatibus, statuo ego, atque confirmo, quatenus omnes terræ & loca & possessiones beatæ Mariæ Glastoniæ sint quieta, & ab omnibus Regiis exactionibus & operibus, quæ indici solent, viz. expeditione pontis, arcisve constitutione, & ab omnium Archiepiscoporum & Episcoporum promulgationibus & perturbationibus, sicut in antiquis ejusdem Ecclesiæ Chartis ratum esse invenitur: & à prædecessoribus meis Kenewalchio, Kentwino, Ceadwalla, Baldredo confirmatum esse dignoscitur, inconcussa & intacta permaneant, & quæcunque emerserint causa in homicidiis, sacrilegiis, veneficiis, furtis, rapinis, in dispositione Ecclesiarum, & descriptione & ordinatione Clericorum, in conventiculis Synodalibus, & in omnibus judiciariis examinationibus, absque ullius hominis præjudicio, Abbatis atque Conventûs dispositione æstimantur. Sed & omnibus regni mei Regulis, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, & Principibus, super honorem suum & amorem meum præcipio, & omnibus tam meis quam eorum ministris super salutem corporis sui præcipio, ne ullus eorum in insula Domini nostri Jesu Christi, & perpetuæ Virginis Mariæ Glastoniæ, nec eorundem Ecclesiæ possessiones causa placitandi, perscrutandi, rapiendi, præcipiendi, interdicendi, vel aliorum faciendi, quod in vitiam Dei famulantibus possit esse in scandalum, audeat intrare.* Et postea dicitur, Eodem etiam anno eundem Regem Inam Romam personaliter adiisse, & hoc privilegium *Apostolico signaculo corroboratum* redeundo Glastoniam apportasse. Sed hic etiam videre est, hoc privilegium contra præsentem canonem ab Episcopo Romano non nisi Regis & Episcoporum hujus Provinciæ consensu confirmatum esse. Extat hoc privilegium Concil. Britannic tom. 1. Ut prætereamus privilegium Monasterio S. Edmundi indultum, quo ab omni jurisdictione Episcoporum exemptum est; quoniam nihil de eodem Romæ confirmato traditur, atque ipsum privilegium mutilatum tantummodo editur, atque etiam dubiæ fidei est: Aliud illustre hujus rei exemplum videre est in privilegio Monachis Westmonasterii indulto, cujus Historia paucis huc redit. Edwardus Rex Anglorum, cognomento Confessor, Romam se religionis ergò peregrinaturum vovit. Cum hoc autem optimates ejus ægrè ferrent, legati protinus ad Episcopum Romanum missi sunt, qui tum ipsius Regis intentionem, tum contrariam optimatum sententiam eidem insinuarent. Episcopus autem Romanus, legatis auditis, Regem absolvit *à peccato illius voti*, atque insuper ab *omnibus negligentiis & iniquitatibus* suis: sed hoc ei eodem tempore *sub nomine sanctæ obedientiæ & pœnitentiæ* præcipiens, ut expensas, quas ad istud iter paraverat, pauperibus erogaret, & cœnobium Monachicum in honore S. Petri, aut novum construeret, aut vetustum reparâret & augeret. Eodem temporis articulo opportunè admodum accidit, ut Monachus quidam, nomine Wulsinus, assereret B. Petrum voluntatem suam sibi revelâsse, ut Rex locum instauraret, quod dicitur Westmonasterium, quod à tempore sancti Augustini primi (ut aiunt) Anglorum Episcopi institutum, & multorum Regum munificentiâ honoratum, jamjam collapsurum erat, vetustate destructum. Rex monacho fidem habuit. Et tam ex istius visione, quàm Episcopi Romani literis collegit, divinitùs sibi mandatum esse, ut dictum Monasterium, Westmonasterium dictum repararet. Qui proin operi se totum accinxit, & veteri destructo, novam illico basilicam cum monasterio construxit, & postea cum Concilio & decreto Archiepiscoporum, Episcoporum, Comitum & Optimatum ejus statuit, ut *pro magnificâ dignitate sive Regali excellentiâ ipsius Ecclesiæ, & pro quiete Monachorum ibidem Deo famulantium, tantus honor eidem Ecclesiæ habeatur in perpetuum & observetur, ut neque nos, neque successores nostri, nec quilibet Episcopus, vel quicunque de judiciariâ potestate, in ipsam sanctam Basilicam, vel in manentes in ipsâ, vel in homines qui cum suis terris vel qualibuscunque substantiis ad ipsam tradere vel devovere se voluerint, nisi per voluntatem Abbatis, & suorum Monachorum, ullam unquam habeant potestatem.* Priora de occasione construendi hujus templi & monasterii ex primâ Chartâ dicti Regis Edwardi Confessoris Ecclesiæ S. Petri Westmonasteriensi confectâ collegimus, quæ edita est in primo Conciliorum Britannicorum tomo. Posteriora autem de ipsis privilegiis eidem Monasterio concessis, ex secundâ ejusdem Chartâ, ibidem extante, cui non ipse Rex solus, sed & Regina Editha, Stigandus Archiepiscopus, & plurimi Episcopi, Abbates, aliique subscripserunt. Hisce sic peractis Rex Edwardus ad Nicolaum II. Episcopum Romanum misit, hujus privilegii ab eo etiam confirmationem petens. Nicolaus Regi consensit, & bullam ad eum remisit, quâ inter alia, scribit, *Ex authoritate Dei & sanctorum Apostolorum, atque hujus Romanæ Sedis, & nostrâ, concedimus, permittimus, & solidissime confirmamus, ut amplius in perpetuum regiæ constitutionis & consecrationis locus sit, atque repositorium regalium insignium, & habitatio perpetua Monachorum, qui nullis omnino personæ nisi Regi subdantur, habeantque potestatem secundum regulam sancti Benedicti, per successiones eligere ex se*

ex se idoneos Abbates; neque introducatur per violentiam extranea persona, nisi quam concors congregatio esse præelegerit. Absolvimus etiam eum locum ab omni servitio & dominatione Episcopali, ut nullus Episcopus illuc introeat ordinaturus, aut præcepturus aliquid, nisi ex petitione & consensu Abbatis & Monachorum. Hæc Nicolai II. Bulla non extat tantum in dicto tom. 1. Concil. Anglic. sed & in Binii Concil. tom. 3. part. 2. Quantum hæc præsenti, ab universali Synodo decreto, canoni adversantur, non opus est hic adnotemus. Sed non mirum est Episcopos Romanos plenas hujusmodi immunitates atque exemptiones ab omni Episcopali potestate Monasteriis eorumque incolis indulsisse, cum eosdem pro quibusvis etiam peccatis, contra expressa æterni Dei verba in sacris Scripturis revelata, admissis indulgentias suas passim distribuisse, & etiamnum distribuere æque apertum est, atque impium.

Καταλιμπανέτωσαν τὰ ἴδια μοναστήρια. Ne quis Monachus Monasterium suum relinquat, civilibus quoque legibus confirmatur. *Qui in Monasteriis degunt, potestatem inde exeundi ne habento, vel in Antiochensi civitate, seu aliis quibuscunque civitatibus conversandi, exceptis duntaxat apocrisiariis, quibus licentiam damus volentibus, ut necessariorum solarum causâ exire possint.* l. 29. c. de Episcopis & Clericis. Justinianus. *Si monachus reliquerit suum Monasterium, & in aliud ingrediatur; quascunque res, tempore quo Monasterium dereliquerit, habere videbitur, proprio Monasterio, in quod ab initio ingressus est, eas competere jubemus. Providere autem sanctissimos eorum Episcopos, ut neque monachi neque monachæ circumeant civitates, sed si quod necessarium responsum habuerint, per proprios responsales hoc agant, in propriis manentes Monasteriis.* Justin. Nov. 123. c. 42. Idem ferè a Stephano Archiepiscopo Cantuariensi statuitur, in Provinciali Lyndwodi. *Item tam à Monachis quàm canonicis regularibus & monialibus silentium præcipimus observari in locis & temporibus constitutis: nec viris aut mulieribus absque licentiâ superioris egredi liceat septa domus, nec sine certa causâ & honestâ, egrediendi iis licentia concedatur.* de statu Regularium cap. Inhibemus.

Τὸν μέντοι ἐπίσκοπον τῆς πόλεως. Hæc verba Egbertus Archiepiscopus Eboracensis in excerptionibus ex Dionysii Exigui versione citat, ubi ait, *Convenit enim Episcopum civitatis, ut sancta & magna Synodus Chalcedonensis decrevit, competentem Monasteriorum providentiam gerere.* Egbert. excerpt. cap. 64 Hanc ultimam hujus canonis clausulam in Marciani capitulo, quod Synodo proposuit, desideratam Patres ipsi adjecerunt. cujus adjectionis rationem superius attigimus.

In Can. V.

ARIST. Τῆς ἁγίας πόλεως. Legendum haud dubiè ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου. Sic enim legitur in Syn. Antioch. can. 13. quem hic citat Aristenus, παραγγελίαν ἐκτὸς ψήφου τῆς ἁγίας συνόδου.

In Can. VI.

Μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι. Quid per ἀπολελυμένως intelligendum est, ex ipsomet canone constat, in quo isti ἀπολελυμένως ordinari dicuntur, qui, cùm ordinantur, certum non habent locum, quo munus susceptum obeant. Sic præter Balsamonem & Zonaram, etiam Josephus Ægyptius hanc vocem interpretatus est, primam canonis hujus partem sic explicans, لا يقبلن احد الشرطونية من غير ان يعرف له موضع ومستقر لا قسيس ولا شماس ولا غيرهما ولا من كان من دونهم ايضا بل ليعرف موضعه ويثبت فيه *Nemo ordinationem accipiat, nisi declaretur ei locus & sedes, in quâ resideat: non Presbyter, nec Diaconus, nec alius ab iis, nec qui istis inferior est, sed locus ejus declaretur, & in eo constans maneat.* Et Egbertus Eboracensis vim vocis hujus, & totius canonis sensum, breviter sic exprimit, *Ut nullus absolutè ordinetur; & sine pronunciatione loci, ad quem ordinandus.* Egbert. excerpt. can. 51. Hoc posterioribus est, *sine titulo* neminem ordinari. Concilium Lateranense, anno D. 1179. *Episcopus, si aliquem sine certo titulo, de quo necessaria vitæ percipiat, in Diaconum vel Presbyterum ordinaverit, tamdiu necessaria ei administret, donec in aliquâ ei Ecclesiâ convenientia stipendia militiæ Clericalis assignet: nisi forte talis, qui ordinatur, extiterit, qui de suâ vel paternâ hæreditate subsidium vitæ possit habere.* Concil. Later. cap. 5. Hoc decretum à Concilio Londoniensi sub Huberto Cantuariensi Archiepiscopo anno D. 1200. celebrato confirmatum est, statuente, *Illud etiam juxta tenorem Lateranensis Concilii firmiter observari præcipimus, ut si Episcopus aliquem sine titulo certo Diaconum vel Presbyterum ordinaverit, tamdiu ei subministret, donec ei in aliquâ Ecclesiâ convenientia stipendia militiæ Clericalis assignet, nisi forte talis, qui ordinatur, extiterit, qui de suâ vel paternâ hæreditate subsidia vitæ possit habere. Idem in Subdiaconi ordinatione statuimus, adjungentes ut si Archidiaconus citra speciale mandatum Episcopi sui aliquem prædictorum ordinationi præsentaverit, & is ad ejus præsentationem ordinatus fuerit, prædictæ pœnæ subjaceat.* Concil. London. can. 6. Concil. Bin. tom. 3. part. 2. p. 666. 667. edit. Colon. 1618.

Ὁ χειροτονούμενος ἐπικηρύττοιτο. Non quidem inficias eam, quin ἐπικηρύττειν sæpius, palam & per præconem aliquid denunciare & prædicare significet; neque etiam me latet, suffragia olim cleri populique publicè rogata esse, priusquam Episcopus ordinaretur: sed quâ tamen ratione Christophorus Justellus hanc vocem eo sensu hic usurpari asseruerit, non video. Etiamsi enim Episcoporum nomina publice proposita fuerint, priusquam antiquitus ordinarentur; idem tamen in Presbyterorum, aliorumque inferiorum Clericorum ordinationibus nunquam obtinuisse, notius est, quam ut probatione indigeat. Præsens autem canon, non de Episcopis, sed Presbyteris, aliisque Clericis loquitur: ac proinde verbum ἐπικηρύττοιτο hoc in loco nihil aliud significare potest, quam simpliciter *pronuncietur*, ut Dionysius Exiguus, vel *declaretur*, ut vetus interpres vertit: vel etiam *nominetur*, quemadmodum Patres Antiocheni verbum ὀνομάζεσθαι hoc sensu usurpârunt, ubi dicunt, Εἴ τις ἐπίσκοπος χειροτονηθεὶς καὶ μὴ ἀπέλθοι ἐπὶ τὴν παροικίαν ἐκείνην εἰς ἣν ὠνομάσθη. Syn. Antioch. can. 18. Ut nullus enim Episcopus ordinatus est, nisi proposito urbis alicujus aut parœciæ nomine, cujus ipse Episcopus nominetur: sic hoc in loco cautum est, ut idem etiam de Presbyteris & aliis Clericis observetur; adeo ut nullus etiam Clericus ordinetur, nisi designato aliquo ἰδικῶς *in specie*, ut loquuntur Patres, loco, vel in Ecclesiâ civitatis aut pagi, vel in martyrio, aut monasterio, in quo ministerium sibi commissum exercere potest.

Εἰς τήνδε τὴν ἐκκλησίαν. Codex Ætoniensis legit, εἰς τήνδε ἢ τήνδε ἐκκλησίαν. Sed altera loquendi formula à Balsamone & Zonara magis usitatur: ut in proximâ lineâ, εἰς τὸν δὲ ἢ τὸν ναόν, & εἰς τὸ δὲ τὸ μαρτύριον. Et Zonaras, ἐν τῇ δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ πόλει.

Διὰ χειρὸς τοῦ Αἰγυπτίου [illegible] σφραγῖδα. Σφραγὶς à Græcis Scriptoribus sæpe usurpatur pro *Signo Crucis*, ut & σφραγίζω pro *signare Cruce*, ut à Gregorio Nazienzeno, qui de Juliano loquens, ait, ἐπὶ τὸν σταυρὸν καταφεύγει, καὶ τὸ παλαιὸν φάρμακον, καὶ τούτῳ σημαίνεται κατὰ τῶν φόβων, καὶ βοηθὸν ποιεῖται τὸν διωκόμενον (καὶ τὰ ἑξῆς φρικωδέστερα) ἰσχύει ἡ σφραγίς, ἡττῶνται οἱ δαίμονες, λύονται οἱ φόβοι, *Ad crucem & vetus illud remedium confugit, hocque se adversus terrores consignat, eumque, quem persequebatur, opitulatorem asciscit (At quæ sequuntur magis tremenda) Prævaluit σφραγὶς, cedunt dæmones, pelluntur timores.* Greg. Naz. orat. 3. adv. Julian. ubi palam est σφραγῖδα *signaculum crucis*, quo se consignâsse antea dictum est, significare. Idem alibi, Ἔδοξεν ἐμὲ τὸν αὐτῷ φίλτατον (προετίμα γὰρ οὐδένα ἄλλον οὐδ' ἐν ὀνείροις) ἀθρόως ἐπιστάντα νύκτωρ μετὰ κανοῦ καὶ ἄρτων τῶν λαμπροτάτων, ἐνδιξάμενόν τε αὐτοὺς καὶ σφραγισάμενον, ὥσπερ ἔθος ἡμῖν, θρέψαι τε καὶ ῥῶσαι καὶ συναγαγεῖν τὴν δύναμιν. Hoc est, *Visum est ipsi, me quem charissimum habebat (neque enim quenquam alium nostrûm nec in somnis mihi præferebat) noctu repentè supervenientem, cum canistro panibusque inprimis candidis, & pro more meo benedictis, atque cruce consignatis eam aluisse, sicque convaluisse, & vires collegisse.* Id. orat. 19. In Euchologio hoc verbum passim dicto sensu occurrit; & quod in primis observandum est, in ritu de ordinatione Presbyteri, ubi una editio legit, ποιῶν τρεῖς σταυροὺς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, alia habet, σφραγίζων αὐτὸν γ'. In oratione in mulierem puerperam post 40. dies, plenius dicitur, ποιεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν τοῦ σταυροῦ σφραγῖδα ἐπ' αὐτῷ. Hujusmodi σφραγῖδα in ordinationibus olim æque ac baptismo usitatam esse, S. Chrysostomus docet, ubi ait, Ἀλλ' ὡς στέφανον, οὕτω περιφέρωμεν τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ· καὶ γὰρ πάντα δι' αὐτοῦ τελεῖται τὰ καθ' ἡμᾶς. κἂν ἀναγεννηθῆναι δέῃ, σταυρὸς παραγίνεται· κἂν τραφῆναι τὴν μυστικὴν ἐκείνην τροφήν· κἂν χειροτονηθῆναι,

κἂν ὁπουοῦν ἴτης τοιοῦτος, πανταχοῦ ἔστω τῆς νίκης ὑμῶν περίφανον σύμβολον. Chrysost. in Mat. λογ. νδʹ. tom. 2. pag. 346. edit. Savil. Et quidem in inferiorum Clericorum ordinationibus ἡ σφραγὶς sive *Crucis consignatio* in capite ordinati facta, præcipua, si non sola, videtur χειροθεσία quæ iis, apud Græcos præsertim, usitata est: ut ex hoc ipso Balsamonis loco colligimus, de Lectoribus dicentis, φασὶ ὅτι καὶ οἱ ἀναγνῶσται κληρικοί εἰσι καὶ χειροθεσίαν ἀρχιερατικὴν ἔχουσι, διὰ χειρὸς Ἀρχιερέως δεχόμενοι σφραγῖδα. Ubi palam est, eum vere Lectorum σφραγῖδα, ipsam χειροθεσίαν eorum vocare. Et clarius alibi Lectores, Cantores, aliosque ejusmodi Clericos per solam σφραγῖδα ministerium sibi commissum habere dicit, ubi distinguit inter eos qui χειροτονίαν, & eos qui σφραγῖδα solam habent, dicens, κἄντε κεχειροτονημένοι ὦσιν, ὡς οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι, καὶ οἱ ὑποδιάκονοι. κἄντε διὰ μόνης σφραγῖδος ἐνέργειαν ἔχωσιν ἱερατικὴν, ὡς οἱ ἀναγνῶσται, καὶ ψάλται, καὶ θυρωροὶ, καὶ οἱ ὅμοιοι. Bals. in Basil. can. 51. Hinc idem alibi Lectoris ordinationem τὴν τοῦ ἀναγνώστου σφραγῖδα vocat, in Syn. Nicen. 2. can 14. ibidem tamen ait Lectores ab Episcopo χειροθεσίαν accipere; quæ ἀνόητα essent, si χειροθεσία aliud quàm σφραγὶς esset; præcipuè cum ibidem etiam idem ait, εἰ μὴ λάβοι σφραγῖδα ἐπισκοπικὴν διὰ χειροθεσίας ἐπισκοπικῆς. Nimirum dicti Clerici per σφραγῖδα ordinati sunt: sed ista σφραγὶς per χειροθεσίαν facta est, sive manu capiti impositâ, & crucis signum ibidem faciente; quæ propterea χειροθεσία vocetur, æque ac σφραγίς. Sed huic opinioni Euchologium adversari videatur. Nam in ordine fieri solito in ordinatione Lectoris & Cantoris, de Episcopo ordinante dicitur, καὶ πρῶτον τὴν τούτου κεφαλὴν σφραγίζων ἐπιτίθησιν αὐτῷ τὴν χεῖρα, καὶ εὔχεται οὕτως. Hîc enim Episcopus nonnullis videatur, eum primò σφραγίζειν, & postea manum ei imponere: sed animadvertendum est, hîc non dici σφραγίσας, tanquam de re præteritâ, sed σφραγίζων ἐπιτίθησι. Adeo ut utrumque in eodem, præsenti nimirum, tempore peragendum sit. Verùm altera editio hujus ordinis (quam etiam videre est in Euchologio à Jacobo Goar edito) totam hanc controversiam tollit, quippe quâ hic locus sic legitur, Καὶ ἐπιτιθεὶς τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, σφραγίζων αὐτὸν ἐπεύχεται οὕτως. Ubi observes velim; nihil hîc inter χειροθεσίαν & σφραγῖδα adhibendam, nec etiam particulam καὶ interseri: adeo ut verba posteriora sint priorum duntaxat exegetica, declarantia quomodo manum capiti ejus imponit, nimirum σφραγίζων *consignans* eum. Ubi etiam præterea notandum est, in ordinationibus Presbyterorum & Diaconorum, quibus propria & perfecta χειροθεσία habetur, Episcopum non modo manum suam imponere, sed etiam capiti impositam tenere, ut in ordinatione Presbyteri dicitur, Πάλιν σφραγίσας αὐτὸν γʹ. καὶ τὴν χεῖρα ἔχων ἐπικειμένην. Et in ordinatione Diaconi, ὁ Ἀρχιερεὺς ἔχων ἐπικειμένην τὴν χεῖρα τῇ κεφαλῇ τοῦ χειροτονουμένου, ἐκφωνεῖ. At in ordinatione Lectoris & Cantoris Episcopus non dicitur manum impositam tenere; sed tantum imponere; cujus discriminis nulla alia occurrit ratio, quam quòd Episcopus in horum ordinationibus manum suam aliter non imposuit, quàm tres cruces ibi exprimendo. Ac proinde χειροθεσία eorum nihil aliud fuit, quàm ipsa crucis in capite consignatio, sive σφραγὶς, quemadmodum Balsamon hoc loco asserit. Ubi etiam observare licet, Gentianum Hervetum σφραγῖδα *characteris dationem*, ut alibi sæpiùs, *characterem*, vertisse: quam ejus tralationem nos etiam admisimus; sed hâc cautione (quam hîc solum adnotare sufficiat) ut talis intelligatur character, quo signum crucis repræsentatur.

Εὑρίσκοιτο πρότερον ὑπὸ βαθμόν τινα. Aristenus hîc à vero canonis hujus sensu toto cœlo errat. Vocem enim ἀπολελυμένως in canone, ἀπολύτως in epitome ita interpretatur, ac si hic cautum esset, ne quis in Presbyteri, Diaconi, aut alio quovis ordine Ecclesiastico ordinetur, nisi in gradu aliquo Ecclesiastico prius fuerit; ac si nemo Presbyter, aut Diaconus fiat, nisi qui Lector prius, aut Cantor fuerit. Cum Patres nihil aliud hoc canone constituerint, quàm neminem sine certo titulo ordinandum esse, nisi certum nimirum locum eodem tempore assignatum habeat, quo muneribus sibi concreditis fungatur, ut ante ostensum est.

In Can. VII.

Τοὺς ἅπαξ ἐν κλήρῳ τεταγμένους ἢ μονάσαντας. Harmenopuli Epitome hujus canonis sic se habet, ὁ κληρωθεὶς ἢ μονάσας, εἰ ἐπὶ στρατείας ἢ κοσμικὴν ἀξίαν ἔλθοι, καὶ μὴ μετανοήσοι, ἀναθεματίζεται. *Qui Clericus aut Monachus factus est, si ad militiam aut dignitatem mundanam accesserit, nec pœnitentiam egerit, anathemati subjicitur.* Harmen. epit. can. sect. 3. tit. 2. In quam Epitomen Scholiastes hæc notat, Περὶ τούτου καὶ ρκγʹ. νεαρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. φησὶ γὰρ· μηδεὶς τὸν οἰκεῖον κλῆρον λιπὼν, γενέσθω κοσμικός· ἐπεὶ καὶ τῆς περιποιηθείσης αὐτῷ ἀξίας ἢ στρατείας ἀπογυμνωθήσεται, καὶ τῇ βουλῇ τῆς οἰκείας ἀποδοθήσεται πόλεως. καὶ ἡ ζʹ. καὶ ἡ ηʹ. νεαρὰ τοῦ κυρίου Λέοντος, τοὺς κληρικοὺς καὶ μοναχοὺς μεταμφιασθέντας καὶ λαϊκοὺς γενομένους, καὶ ἄκοντας πρὸς τὸ πρότερον ἐπανελθεῖν σχῆμα κελεύουσι. *De hoc & 123. Novella Justiniani. Dicit enim, nemo Clericatum suum relinquens secularis fiat. Nam & dignitate militiave, quam adeptus est, nudabitur: & municipii sui curiæ tradetur. Item VII. & VIII. Novella Domini Leonis, Clericos atque Monachos, qui habitum mutarunt, & Laici facti sunt, etiam invitos habitum pristino restitui præcipiunt.* Verba Justiniani Novellæ hîc citatæ sunt hæc, *Si monachus reliquerit Monasterium, & ad secularem vitam migraverit, hunc militiâ & honore, si quem habet, prius spoliatum, ab Episcopo locorum & Provinciæ judice in Monasterium mitti.* Justin. Novel. 123. cap. 42. & Basilic. l. 4. tit. 1. cap. 14. Leo in septimâ ipsius Novellâ statuit, *ut quicunque Clericorum habitum mutare profanorum habitu improbe instituerit, is, quocunque actus fuerit in ejusmodi vecordiam, secundum Ecclesiasticum decretum, quantumvis invitus in Clericorum habitum restituatur.* Leon. Novel. 7. In octavâ autem, dicit, *Nequaquam verò id nobis esse fas videtur, neque qui in divina militia legiones receptus sit, hunc in mundanis militiis placet collocari. At contra quod Ecclesiastico ordini observari debere visum est, ut si quis sæpius vitam monasticam aspernatus fuerit, huic profanum habitum recipere non concedatur, id per legem etiam nos jubemus.* Leon. Nov. 8.

Κἂν ἡ ἐνδεκάτη διάταξις. Neque hæc constitutio, neque ipsum caput ab Aristeno hîc citatum, in Basilicis impressis extat; in quibus etiam sola 24. capita primo titulo quarti libri hîc laudati ascribuntur, cùm Aristenus undecimam constitutionem capitis 62. citet. Ac proinde ex hoc, ut & ex sexcentis ferè aliis hujus operis locis, abundè constat, Basilica hodiè impressa mutila admodum & imperfecta esse. Quod autem ad locum hîc citatum spectat, hoc esse suspicor Justiniani statutum in Basilica tralatum, *Si verò relinquens monasterium ad quandam veniat militiam, aut ad aliam vitæ figuram, substantia ejus etiam sic in monasterio (secundum quod à nobis prius dictum est) remanente, ipse inter officiales clarissimi Provinciæ judicis statuetur, & hunc habebit mutationis fructum, ut qui sacrum ministerium despexit, tribunalis terreni observet servitium.* Justinian. Novel. 5. cap. 6 Hæc enim constitutio, quâ monachus monasterium deserens inter officiales statuitur, tam præsenti canoni, quam Leonis Novellæ, contraria est, quod Aristenus de constitutione à se ex Basilicis citatâ asserit.

In Can. VIII.

Οἱ κληρικοὶ τῶν πτωχείων. Hîc denuò à generali hâc Synodo constitutum est, Clericos in monasteriis & aliis hujusmodi religiosis domibus constitutos, Episcopi illius potestati subjectos esse, in cujus territorio aut parœciâ degunt. de quâ re vide plura in annotationibus ad canonem IV. Quibus addamus illa legis civilis verba, *Monasteria degunt seu censentur sub Episcopis territoriorum suorum, & Abbatum quidem curam gerunt Episcopi, Monachorum verò Abbates.* L. 40. C. de Episcopis & Clericis.

Κατὰ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων παράδοσιν. Hinc constat hanc constitutionem, quâ cautum est, ut Clerici, qui etiam in monasteriis degunt, parœciæ suæ Episcopo subjiciantur, non novam esse, sed ab antiquis Patribus traditam, quam Patres Chalcedonenses œcumenicæ Synodi autoritate confirmârunt.

In Can. IX.

Πρότερον τὸν ἴδιον γυμναζέτω παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ. Adverbium πρότερον hic inprimis observandum est. Ex eo enim constat, hoc canone non caveri, ne Clerici nec civiles quaslibet causas apud civiles Judices agant, sed tantummodo, ut Episcopus, cui subsunt, eas prius audiat, & si fieri potest, determinet. Idem etiam à Justiniano Imperatore constituitur, idque non solum in causis, quæ inter, sed etiam quæ contra sacratas quaslibet personas moventur. Statuit enim, Εἴ τις κατά τινος κληρικοῦ ἢ μοναχοῦ, ἢ διακονίσσης, ἢ μοναστρίας, ἢ ἀσκητρίας, ἔχει τινὰ ἀγῶνα, διδασκέτω πρότερον τὸν ἐπίσκοπον, ᾧ τινι ὑπόκειται τούτων ἕκαστος ἐνισταμένων, ὁ δὲ τὸ πρᾶγμα μεταξὺ αὐτῶν διακρινέτω. κἂν εἰ μὲν τὰ κριθέντα παρ᾽ ἀμφοτέρων στέρξουσιν, ὀφείλει ὁ ἄρχων ἐκβιβάσαι τὰ ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου κριθέντα. *Si quis contra Clericum, aut Monachum, aut diaconissam, aut monastriam, aut ascetriam, aliquam habeat actionem, adeat prius Episcopum, cui eorum unusquisque subditus est; ille verò rem inter ipsos adjudicet: & si quidem utraque pars judicatis acquieverit, magistratus executioni ea tradere debet.* Basilic. lib. 3. tit. 1. cap. 35. Justinian. Novell. 123. cap. 21. In causis Ecclesiasticis aliter se res habet. *Nam si Ecclesiastica causa est, nullam communionem habeant judices civiles circa talem examinationem, sed sanctissimus Episcopus secundum sacras regulas causæ finem imponat.* Justin. ibid. Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ πρᾶγμα, μηδεμίαν κοινωνίαν ἐχέτωσαν οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες περὶ τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν, ἀλλ᾽ ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῷ πράγματι πέρας ἐπιτιθέτωσαν. Basilic. l. 3. tit. 1. cap. 36.

Πρὸς τὸν ἴδιον ἢ πρὸς τὸν ἕτερον ἐπίσκοπον. Quæ hîc de causis contra Episcopos agendis decreta sunt, à civilibus consequenter legibus confirmantur. *Sed neque pro qualibet pecuniaria causâ vel criminali Episcopum ad judicem civilem aut militarem, invitum producere aut exhibere citra Imperialem jussionem permittimus.* Justin. Novel. 123. cap. 8. Ἐὰν ἐπίσκοπος ὢν ὁ κατηγορούμενος, ἢ τοῦτον μητροπολίτης ἐξετάζων τὰ λεγόμενα χρὴ τὸ δὲ μητροπολίτης εἶα, ἢ μακαριώτατος ἀρχιεπίσκοπος ὑφ᾽ ὃν τελεῖ. εἰ δὲ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἄλλος κληρικός, ἢ ἡγούμενος, ἢ μοναχός, τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον, ὑφ᾽ ὃν ἐστι τελῶν, ἐξετάζειν τὰ προσαγγελθέντα· κἂν τῆς ἀληθείας ἐξεταζομένης καὶ ἀποδεικνυμένης, δεῖ πρὸς τὸ πλῆθος κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑποβάλλεσθαι τῷ κρίματι τὸ ἐξεταζόμενον. Basilic. l. 3. tit. 1. c. 17. *Si quis autem sanctissimorum Episcoporum ejusdem Synodi dubitationem aliquam ad invicem habeat, sive pro Ecclesiastico jure, sive pro aliis quibusdam rebus; prius Metropolita eorum, cum aliis de suâ Synodo Episcopis, causam examinet & judicet: Et si non rata habuerit utraque pars, quæ judicata sunt, tunc beatissimus Patriarcha diœceseos illius inter eos audiat, & illa determinet quæ Ecclesiasticis canonibus & legibus consonant, nullâ parte ejus sententiæ contradicere valente. Si autem & à Clero, aut alio quocunque aditio contra Episcopum fiat, propter quamlibet causam, apud sanctissimum ejus metropolitam secundum sacras regulas & nostras leges causa judicetur: Et si quis judicatis contradixerit, ad beatissimum Archiepiscopum & Patriarcham diœceseos illius referatur causa, & ille secundum canones & leges huic præbeat finem. Si verò contra Metropolitam talis aditio fiat ab Episcopo, aut Clero, aut aliâ quacunque personâ, diœceseos illius beatissimus Patriarcha simili modo causam judicet.* Justin. Novel. 123. cap. 22. Εἰ δέ τινες τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων τῆς αὐτῆς συνόδου ἀμφισβήτησιν τινα πρὸς ἀλλήλους ἔχοιεν, πρότερον ὁ μητροπολίτης αὐτῶν μεθ᾽ ἑτέρων ἐκ τῆς ἰδίας συνόδου ἐπισκόπων τὸ πρᾶγμα κρινέτω· κἂν εἰ μὴ ἐμμείνῃ ἑκάτερον μέρος τοῖς κρινομένοις, τηνικαῦτα ὁ μακαριώτατος πατριάρχης μεταξὺ αὐτῶν ἀκροάσθω. Basilic. l. 3. tit. 1. cap. 38.

Ἢ ἔξαρχον τῆς διοικήσεως. Vox ἔξαρχος in genere Ducem, vel Principem conficiendæ alicujus rei significat. Unde ἔξαρχος τῶν ἱερῶν *sacrorum Princeps*, Plutarch. in Numâ. Hinc cum Johannes Antiochenus à Synodo Ephesinâ defecisset, aliosque ad defectionem incitâsset, hos dictum Johannem ἔξαρχον τῆς ἰδίας ἀποστασίας habuisse, ipsa Synodus asserit, Act. 7. in prooemio videlicet ad canones. Cum de regimine Ecclesiastico usurpatur, diversa significat, prout cum diversis nominibus conjungitur. Nam ἔξαρχος τῆς ἐπαρχίας est, Metropolita, quippe qui Provinciæ præest. Synodus Sardicensis canone 6. διὰ γραμμάτων τοῦ ἐξάρχου ἐπαρχίας, λέγω δὲ τοῦ ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως. Præsenti autem & decimo septimo hujus Concilii canone, mentio fit ἐξάρχου τῆς διοικήσεως. Cùm autem *διοίκησις* ad Patriarcham propriè spectet, ut ἔξαρχος τῆς ἐπαρχίας idem est ac metropolita, sic ἔξαρχος τῆς διοικήσεως idem, qui Patriarcha, sit necesse est. Et hinc est, quòd Justinianus Imperator, Ecclesiasticam hanc sanctionem suâ etiam autoritate confirmans, pro Exarcho, Patriarcham diœceseos substituit, *Si verò*, inquit, *contra Metropolitam talis aditio fiat ab Episcopo, aut Clero, aut aliâ quacunque personâ; diœceseos illius beatissimus Patriarcha simili modo causam judicet.* Novel. 123. c. 22. Sic etiam vocem hanc interpretatus est Alexius Aristenus, παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως, ὅπερ τῷ πατριάρχῃ, ὑφ᾽ ὃν τελοῦσι οἱ ἐπαρχιῶν ἐκείνων μητροπολῖται. Unde Zonaras, ἐξάρχους δὲ τῆς διοικήσεως τοὺς πατριάρχας οὐ λέγει, sed statim subjungens, ἄλλοι δὲ τοὺς μητροπολίτας. Sic quidem opinatus est Balsamon, cui ἔξαρχος τῆς διοικήσεως idem est, ὁ τῆς ὅλης διοικήσεως μητροπολίτης; nimirum acsi metropolita aliquis præter Patriarcham toti diœcesi præesset, quod inauditum est. Vetus interpres Latinus ἔξαρχον τῆς διοικήσεως rectius exponit, *primam sedem*, Dionysius Exiguus, *Primatem diœceseos*, cum nimirum, qui primam & præcipuam diœceseos sedem tenet, & cui tota diœcesis aliquo modo subjecta est, ita ut in consessibus ipse aliis omnibus istius diœceseos Episcopis præsideret: quales olim Episcopus Antiochenus in diœcesi Orientali, Alexandrinus in Ægyptiacâ, Ephesinus in Asianâ, Cæsariensis in Ponticâ, & Heracleensis in Thracicâ diœcesi fuerunt, necnon Romanus in diœcesi suâ Occidentali. Quin etiam Episcopi Hierosolymitanus & Constantinopolitanus tandem aliquando diœceses ex aliis mutilatis vel absorptis sibi subditas assecuti sunt. Et quidem in ipso hoc Chalcedonensi Concilio, hi octo Exarchi, sive primates primi ante alios omnes ibi congregatos Episcopos sederunt. In primâ enim Actione, ubi omnes Episcopi, qui tunc temporis conveniebant, enumerantur, hi octo primo in loco collocantur; in primis nimirum Leo Episcopus Romanus per Paschasinum, Lucentium, & Bonifacium, locum ejus tenentes; deinde Anatolius Constantinopolitanus; Dioscorus Alexandrinus; Maximus Antiochenus; Juvenalis Hierosolymitanus; Quintilus Heracleensis; Thalassius Cæsariensis; & Stephanus Ephesinus. Et sic in aliis etiam hujus Concilii sessionibus hi octo Exarchi primi collocantur, & subscribunt; nisi quòd Dioscorus Alexandrinus postea omittatur, ut à Concilio depositus. Et ut hi octo Exarchi in generali hoc Concilio primi sederunt, sic etiam unusquisque eorum in Synodis suæ diœceseos præsedit. In præsenti autem canone aliud insuper privilegium Exarchis hujusmodi confirmatur; ut ipsi nimirum omnes controversias contra Metropolitanos motas determinare possint. Utrum omnes Exarchi hanc potestatem ante hoc Concilium exercuerint necne, incertum est: Hoc tamen certum, eam ab hoc Concilio illis primò confirmatam esse. Vide plura de Exarchis in annotationibus ad decimum septimum hujus Concilii canonem. Hic autem non sine risu insuper adnotare possum ingeniosam istam, vel potius ridiculam horum verborum interpretationem à Francisco Turriano & Severino Binio excogitatam. Neque enim ille solus, verùm etiam hic in notis ad præsentem canonem, ex hoc ipso loco primatum Episcopi Romani super universum orbem collegit. *Primatem diœceseos, id est*, inquit Binius, *Episcopum Romanum; nam Græca vox hujus canonis ἔξαρχος non propriè Primatem, sed Principem significat: solus verò Romanus Pontifex est Princeps Christianæ diœceseos. His verbis igitur lex constituitur, ut si quis cum Metropolitano aliquo controversiam habeat, non alibi eum convenire possit, aut debeat, quàm apud Principem diœceseos, Romanum scilicet Pontificem.* En quo nimia partium studia miseros perduxerunt homines! Quis in posterum dubitabit quidlibet ex quolibet deducere, si hunc sensum ex his verbis elici posse concedatur? Verum nimis nostrâ abutuntur patientiâ, qui hoc modo nobis imponi posse arbitrantur. Cautum est hoc canone ut omnes Metropolitani ab *Exarcho diœceseos* judicentur, id est, inquit Binius, ab Episcopo Romano. Quid ita? quoniam ille solus est Exarchus diœceseos? ita sane argumentari debuit, si quid probaret. Verùm hoc adeò absurdum est, ut nec ipsi Papistæ, qui quidlibet pro causâ suâ effutire ausi sunt, eo audaciæ adhuc pervenerunt, quâ hoc asserere potuerunt. Quid itaque? nimirum quoniam est *Princeps Christianæ diœceseos*. hem! *Christianæ diœceseos*! ubi gentium hoc diœceseos epitheton invenit? in ipso canone? nihil minus; in eo enim absolutè dicitur, ὁ ἔξαρχος τῆς διοικήσεως, nec uspiam Christianæ diœceseos mentio apud Patres occurrit, qui non unam, sed plures per orbem Christianum diœceses statuerunt; ut ante ostensum est. Sed facile est subodorari, quid ridiculum hoc commentum iis extorsit. Nimirum causa ab

 eis

cis suscepta per fas aut nefas defendenda est. A præsenti autem canone rectè intellecto prorsus destruitur; cujus proinde autoritatem ut eluderent, contrarium omnino verbis sensum effingere, & se potius dermoni, quam causam suam ruinæ exponere coacti sunt. Enimvero nihil apertius esse potest, quam in hoc canone cautum esse, ut Clerici ab Episcopis suis, Episcopi à Metropolitanis, & Metropolitani ab Exarchis diœceseos suæ ultimò judicentur. Nihil hìc privilegii Episcopo Romano plusquam aliis exarchis indulgetur, imo quidem minus quam Constantinopolitano, uti mox videbimus. Hæc Papistarum aures ferre non possunt; ac propterea nihil morantur quid dicunt, modo aliquid dicere videantur. Sane si quà par est integritate hunc canonem inspicerent, primo statim intuitu viderent, omnes Metropolitanos cujusvis diœceseos Exarcho ejusdem subjectos esse, ejusdem, inquam, non Christianæ in genere, vel universalis nescio cujus diœceseos Exarcho, cujus Patribus nunquam in mentem venit. Neque etiam permittit canon, ut Metropolitani accusati Episcopum Romanum, aut alium quemcunque præterquam proprium, in cujus diœcesi constituuntur, exarchum appellent; nisi forsitan Constantinopolitanum, quod proximo loco observandum venit.

Ἢ τὸν τῆς βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως θρόνον. Hic disjunctiva particula inprimis observanda est. Cautum est enim, ut si quis cum Metropolitano controversiam habeat, pro judicio adeat ἢ τὸν ἔξαρχον τῆς διοικήσεως, ἢ τὸν τῆς βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως θρόνον. Adeo ut liberum cuivis hìc relinquatur, causam suam contra Metropolitanum aliquem, vel apud Exarchum diœceseos cui iste Metropolitanus subjicitur, vel apud thronum Constantinopolitanum agere. Quod quidem magnum est privilegium sedi Constantinopolitanæ hìc indultum; utpote cui omnes Metropolitanos judicandi jus tribuitur; idque non solùm post appellationes à reliquorum Exarchorum, sive Patriarcharum judiciis, ut nonnullis visum est, sed ita ut pro conquerentium arbitrio ipse aliorum omnium judicia præveniat, & inconsulto Metropolitani alicujus Exarcho, causam contra eum motam determinet. Quod quidem majus est privilegium, quàm ullum unquam universale Concilium Episcopo Romano antehac asseruerat. Unde non mirum est Papistas nullum non movisse lapidem, quo privilegium hoc sedi Constantinopolitanæ confirmatum elevarent. Ut alios in præsenti taceam, Nicolaus I. Papa Romanus difficultatem vidit, & ad miserum hoc asylum fugit, eos solummodo Metropolitanos hìc intelligendos esse, qui juxta urbem Constantinopolitanam constituuntur. Audiamus verba, *Sed ne sine auctoritate canonicâ quicquam prosequi videamur, nunc Chalcedonensis Concilii sanctiones ad memoriam reducamus, quæ ita decernunt, si Clericus habet causam adversus Episcopum proprium, vel adversus alterum, apud Synodum Provinciæ judicetur. Quòd si adversus ejusdem Provinciæ Metropolitanum Episcopus vel Clericus habet querelam, petat primatem diœceseos, aut sedem Regiæ urbis Constantinopolitanæ. In quo hic tenor observandus est; ut si videlicet Clericus, aut Episcopus adversus Metropolitanum habet querelam, & tantâ urgetur necessitate, vel si hoc grave non ferat, ubicunque sit positus Primatem diœceseos petat. Quòd si juxta Constantinopolitanam urbem ubi pridem eorum constitutus, & solius præsulis ejus judicio velit esse contentus; petat eandem Regiam urbem. Cùm enim dixisset, petat primatem diœceseos, præceptum posuit eadem sancta Synodus, regulamque constituit. Cùm verò disjunctiva conjunctione addidisset, aut sedem Regiæ urbis Constantinopolitanæ, liquet profectò quia hoc secundùm permissionem indulsit.* Nicol. 1. Epist. 8. ad Michael. Imp. Verumenimvero Patres Chalcedonenses in præsenti canone indefinitè loquuntur, non de Clericis, vel Episcopis, vel Metropolitanis prope Constantinopolim, sed ubicunque constitutis: ut ex ipsis verbis constat. Sed satis mirari nequeo, unde Nicolaus distinctionem istam inter præceptum & permissionem hauserit. Patres decreverunt, ut si quis adversus Metropolitanum querelam habeat, petat *vel Primatem diœceseos, vel sedem Regiæ urbis Constantinopolis.* Quæ ita, inquit Nicolaus, intelligenda sunt, ut istis verbis *petat primatem diœceseos*, Synodus præceptum posuit; his autem, *aut sedem Regiæ urbis Constantinopolitanæ*, permissionem tantum indulsit. Ipsa autem canonis hujus verba hanc distinctionem non modo non admittunt, sed & prorsus respuunt. Nam absolutè hìc decernitur, ut causa contra Metropolitanos agitata, vel apud primatum diœceseos, vel apud thronum Constantinopolitanum judicetur; prout conquerentibus visum fuerit: adeo ut duo hìc non præcipiantur, neque unum præcipitur, & alterum permittitur; sed unicum est decretum, quo conquerentium arbitrio relinquitur, ubi causa audienda est, apud primatem diœceseos, aut Constantinopoleos thronum; & cautum est, ut omnes ejusmodi causæ hìc vel illìc audiantur & determinentur. Sed non omittendum est, eundem etiam Nicolaum, proxime post verba ante citata, asserere per *primatem diœceseos* in hoc canone nullum alium intelligendum esse, quam Episcopum Romanum. *Quem autem*, inquit, *Primatem diœceseos juxta Synodus dixerit, præter Apostoli primi Vicarium, nullus penitus intelligitur. Ipse enim est primas, qui & primus habetur & summus.* Quibus etiam verbis videre est, qua ratione hoc asseruit. Hæc enim verba interpretatur, non juxta Græcum ipsius Synodi textum, sed juxta Dionysii Exigui versionem, hic autem ἔξαρχον τῆς διοικήσεως vertit *Primatem diœceseos.* Per *primatem* autem Nicolaus nullum alium intelligere potuit, quam qui *Primus* habetur. Verum hoc argumentum a vocum similitudine deductum, idcirco invalidum esse ipse Nicolaus suspicatus videtur, quia Synodus non simpliciter *Primatem*, sed *Primatem diœceseos* dixit. Quocirca ad vocem istam *diœceseos* interpretandam dicam an corrumpendam se totum accingit. En verba. *Ne verò moveat, quia singulari numero diœceseos dictum est, sciendum est, quia tantundem valeat dixisse Primatem diœceseos, quantum si perhibuisset diœceseon. Plena sunt enim sanctæ Scripturæ tali forma locutionis. Nimirum ut Geneseos secundo, fons è terrâ ascendebat, ubi multi, inquit, fontes intelligendi sunt. Sic ergo Patres numero singulari* diœceseos *pro plurali* diœceseon *usi sunt.* Verum si hoc sit leges exponere, operam & oleum omnino perdunt, qui eas condunt. Si verba enim legis cujuslibet pro libitu immutentur, & numerus pluralis pro singulari substituatur, nihil ita decerni potest, ex quo hujusmodi interpretes quemlibet sensum extorquere nequeunt. Hinc autem videre licet, in quantas angustias rediguntur, qui universalem Episcopi Romani primatum cum canonibus Ecclesiasticis reconciliare student, quippe quos torquere, immutare, & alios facere coacti sunt, priusquam simplicioribus persuadeant, Episcopum Romanum universalem hunc primatum ab universalibus Conciliis confirmatum habuisse. Exempli gratiâ hoc loco Patres Chalcedonenses statuerunt, ut Metropolitanorum causæ judicentur apud ἔξαρχον τῆς διοικήσεως; quæ verba ut ad opinionem istam stabiliendam vel invita trahantur, Binius, ut ante ostensum est, pro ἔξαρχον τῆς διοικήσεως substituit, *primatem Christianæ diœceseos*, Turrianus, *Primatem universalis diœceseos*: Nicolaus autem *primatem diœceseon.* Quid est, si hoc non est, ludere cum sanctis universalium Synodorum canonibus, & omnem iis auctoritatem detrahere, ut qui pro libitu exponantur contra naturalem & genuinum verborum sensum? Sed quid si concederemus Episcopum Romanum per primatem diœceseos hìc intelligendum esse? hinccine consequeretur universalem primatum hoc canone ei assertum esse? nequaquam, sed omnino contrarium. Nam quicunque per primatem diœceseos intelligatur, eadem quæ illi, etiam Episcopo Constantinopolitano potestas hìc attribuitur, & confirmatur. Si quis enim contra Metropolitanum querelam habet, optio libera ei hoc canone indulgetur eligendi, quo tribunali judicetur, Romano aut Constantinopolitano: adeo ut paribus & æqualis Metropolitanorum causas judicandi potestas utrique hìc concedatur. Quocirca hæc verba etiam falsó sic exposita isti opinioni nequaquam favent, sed destruunt potius: quanto magis si recte intelligantur, & prout verba sonant, & quemadmodum ante interpretati sumus.

In Can. X.

Μὴ ἐξεῖναι κληρικὸν ἐν δύο πόλεων. Idem ferè à Synodo Nicænâ 2. constituitur. Κληρικὸς ἀπὸ τοῦ παρόντος μὴ κατατασσέσθω ἐν δυσὶν ἐκκλησίαις. Syn. Nic. 2. can. 15.

Ὡς μείζονι δῆθεν. Justinianus, *Illud quoque corrigendum est, ut quod hactenus indecenter fiebat, nequaquam in republica geratur: id est multos reverendissimorum Clericorum deserere quidem in iis, quibus ordinati sunt, sanctissimis Ecclesiis, aut hìc aut in Provinciis deservire, ad sanctissimam verò majorem Ecclesiam, & venerabilem Clerum ejus per patrocinium accelabet accedere. Quod de cætero omnimodo fieri prohibemus.* Justin. Nov. 3. c. 2.

Διὰ δὲ φιλοδοξίαν εἰς μείζονα. Hìc deest verbum ἐπιθυμῶν, quod Codices Augusti Gallandi, & Amerbachii post φιλοδοξίαν ponunt, legentes, διὰ δὲ φιλοδοξίας ἐπιθυμίαν εἰς μείζονος πόλεως ἐκκλησίαν.

Διὰ τὸ κενόδοξον. Codex Amerbachianus rectius legit διὰ πάθος τὸ κενόδοξον.

Τοῖς τῆς προτέρας ἐκκλησίας. Hic locus in Epitome hujus canonis sub nomine Aristeni, & in alterâ Simeonis Logothetæ, in Justelli Bibliothecâ editis, plenius legitur, τοῖς τῆς προτέρας πράγμασιν ἐκκλησίας.

In Can. XI.

Ἐπιστολίοις, ἤτοι εἰρηνικοῖς. Concilium etiam Antiochenum εἰρηνικῶν meminit, statuens, Μηδένα ἄνευ εἰρηνικῶν δέχεσθαι τῶν ξένων. can. 7. Hujusmodi εἰρηνικαὶ ἐπιστολαὶ, sive γραφαὶ, datæ sunt olim tam Clericis quam Laicis pauperibus peregrè proficiscentibus, quibus ostensis, quocunque se convertunt, hospitio excepti sunt. Εἰρηνικαὶ Pacificæ literæ ab Episcopo suo indultæ sunt Clericis, qui in aliam urbem migrare, & in clerum ejus recipi cupiunt, vel etiam ab Archiepiscopo Episcopis ad Imperatorem proficisci volentibus: ut Balsamon & Zonaras in hunc canonem, atque etiam Matthæus Blastares, lit. A. cap. 9. affirmant: quibus etiam Scholiastes Harmenopuli suffragatur, Εἰρηνικαὶ εἰσὶν ἐπιστολαὶ αἱ παρὰ τῶν ἐπισκόπων διδόμεναι τοῖς κληρικοῖς θέλουσι δι' ἔνδειαν εἰς ἑτέραν ἀπελθεῖν πόλιν, καὶ τῷ ἐκεῖ κλήρῳ συναριθμηθῆναι. ἢ καὶ αἱ τοῖς ἐπισκόποις παρὰ τῶν Ἀρχιεπισκόπων διδόμεναι πρὸς βασιλέα διά τινα χρείαν ἀπερχομένοις. Harmenop. epit. sect. 3. tit. 2. Et hæ quidem pacificæ Clericis concessæ in citato Synodi Antiochenæ canone intelligendæ sunt, quippe qui non de Laicis, sed Clericis agit. Præsens autem canon de pauperibus in genere, Laicis etiam, loquitur, statuitque ut quicunque auxilio indigent, non nisi cum pacificis literis viam ingrediantur: quæ quidem à Sozomeno optime describuntur, ubi de Juliano ait, οὐχ ἥκιστα δὲ ζηλῶσαι λέγεται τὰ συνθήματα τῶν ἐπισκοπικῶν γραμμάτων, οἷς ἔθος ἀμείβεσθαι τοὺς ξένους ὅποι δήποτε ἰόντας, καὶ παρ' οἷς ἂν ἀφίκοιντο, πάντας ξεναγεῖσθαι, καὶ θεραπείας ἀξιοῦσθαι, οἷά γε γνωρίμους καὶ φιλτάτους διὰ τὴν τοῦ συμβόλου μαρτυρίαν. *Sed præcipuè notas ac tesseras Episcopalium literarum admiratus esse dicitur, quibus solent peregrinos sibi invicem commendare, ut undelibet venientes ad quoscunque accesserint, tanquam noti atque amici excipiantur hospitio, & benignè curentur, ob testimonium ejusmodi notæ.* Sozom. Hist. Eccl. l. 5. c. 16. Et Gregorius Nazianzenus etiam de eodem Apostatâ verba habens, ait, Ἔτι δὲ καταγώγια πήξασθαι καὶ ξενῶνας, καὶ τὴν εἰς τοὺς δεομένους φιλανθρωπίαν, τήν τ' ἄλλην ὅσην καὶ τὴν ἐν τοῖς ἐπιστολιμαίοις συνθήμασιν, οἷς ἡμεῖς ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος τοὺς χρῄζοντας παραπέμπομεν. *Quinetiam diversoria & domos excipiendis hospitibus extruere constituebat, simulque humanitatem erga pauperes adjungere, cùm aliam, tùm eam, quæ in tesseris Epistolaribus consistit, quibus nos egenos ex gente ad gentem transmittimus.* Greg. Naz. orat. 1. adv. Jul. E quibus constat pacificas hujusmodi literas crebro olim in usu fuisse, & vocatas esse συνθήματα τῶν ἐπισκοπικῶν γραμμάτων, & συνθήματα ἐπιστολιμαῖα. Easdem etiam Tertulliani temporibus usitatas fuisse, ex his ipsius verbis colligere est, *Communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contesseratio hospitalitatis, quæ jura non alia ratio regit, quàm ejusdem Sacramenti una traditio.* Tertul. de præscript. adv. hæret. cap. 20. Nam verba illa *contesseratio hospitalitatis*, indicant Symbolum aliquod tunc temporis inter Christianos usurpatum fuisse, quo ostenso, hospitio à se invicem accepti sunt. Contesserationem autem vocat à tesserâ illâ hospitali, quam dimidiatam Gentiles etiam hospitibus dare soliti fuerunt, ut qui eam afferebant, agnosci illico & hospitio accipi poterant, tanquam veteres amici atque hospites. Unde Plautus in Pœnulo, Act. 5.

> Ag. *Siquidem Antidamæ Demarchi quæris adoptatitium,*
>
> *Ego sum ipsus, quem tu quæris.* Poe. *Hem quid ego audio.*
>
> Ag. *Antidamæ gnatum me esse.* Poe. *Si ita est, Tesseram*
>
> *Conferre si vis hospitalem, Eccam attuli.*
>
> Ag. *Agedum huc ostende. Est par probe, nam habeo domi.*
>
> Poe. *O mi hospes, salve multum, nam mihi tuus pater,*
>
> *Pater tuus ergo hospes Antidamas fuit.*
>
> *Hæc mihi hospitalis tessera cum illo fuit.*
>
> Ag. *Ergo hic apud me hospitium tibi præbebitur.*

Hinc tesseram frangere idem est, quod jus hospitii violare; unde idem Plautus in Cistellariâ, Act. 2.

> *Hic apud nos jam Alcesimarche confregisti tesseram.*

In pacificis autem literis, quas Episcopi pauperibus peregrinantibus dare soliti fuerunt, ut fideles iis subvenirent, hæc duo comprehensa sunt, illos nimirum, qui eas afferebant, & revera pauperes esse, & dignos quibus eleemosynæ darentur. Et sic quidem hanc primam canonis hujus partem Josephus Ægyptius interpretatus est. كل المساكين الذين يسالون الصدقة فقد امرنا ان يكتب لهم منشورات انا بحث عن امرهم وانهم محتاجين للصدقة وان حاجتهم تنقص *De omnibus pauperibus, qui eleemosynas rogant, mandavimus modo, ut scribantur iis Epistolæ, cùm inquisitum est in negotia eorum, & quod illi digni sunt eleemosynis, & quòd necessaria iis deficiunt.* Quicquid enim hujusmodi Epistolis necessarium est, ad hæc duo capita referatur.

Τὰς συστατικὰς ἐπιστολάς. De his videsis annotationes in can. Apostol. 12.

Ἀπολυτικαὶ γραφαὶ, αἱ καὶ εἰρηνικαί. Balsamon dimissorias cum pacificis literis hîc confundit. Et sic ab aliis sæpe confunduntur. Et quidem, si pacificæ Clericis datæ intelligantur, eædem propemodum fuerunt, quæ dimissoriæ; & eodem nomine merito appellentur: quippe quibus ostensis, Clericus quilibet in alienæ parœciæ Clerum admitti potest: de quibus videsis annotationes in Syn. Trull. can. 17. Pacificæ autem propriè sic dictæ, quæque hoc canone intelliguntur, longe aliæ fuerunt; utpote quæ non Clericis, ut in Clerum; sed pauperibus, ut in hospitium alibi reciperentur, datæ sunt. Adeo ut distinctio à nobis ante observata inter pacificas Clericis & Laicis concessas hunc locum egregiè explicat. Etiamsi enim pacificæ Laicis indultæ, dimissoriæ propriè non dicantur; de iis tamen, quæ Clericis datæ sunt, rectè hic Balsamon ait, Ἀπολυτικαὶ γραφαὶ, αἱ καὶ εἰρηνικαὶ λέγονται.

Καὶ χρεῶν. Hæc verba, usque ad ἀποδέχεσθαι αὐτούς, in MS. Amerbachiano desiderantur; quemadmodum & ea, quæ nonnullis interjectis occurrunt, ὡς εἰρηνικὴν βοήθειαν τοῖς δὲ ὀρθῶς ἀρχόντων ἢ δυνατωτέρων ἄλλων γράμματα ἐπέχουσιν.

In Can. XII.

Ἦλθεν εἰς ἡμᾶς. Ut veram hujus canonis occasionem, & genuinam exinde illius intelligentiam clariùs assequamur, inprimis tenendum est, controversiam inter Photium Tyri, & Eustathium Beryti Episcopum in hoc Concilio, actione quartâ, agitatam, præcipuam huic condendo canoni materiem præbuisse. Enimvero Tyrus olim Phœniciæ metropolis fuit, & inter alias propterea urbes in eâdem Provinciâ constitutas, Berytum sibi subjectam habuit. Verum Eustathius Beryti Episcopus ab Imperatore Theodosio impetraverat, ut dicta Phœniciæ Provincia in duas divideretur, & unâ illius parte Episcopo Tyri, vero metropolitæ, reservatâ, altera sibi concederetur, cujus ipse Metropolitanus esset, quâque Episcoporum ordinationes celebraret, & reliqua metropolitica jura solus exerceret. Urbes tunc tem-

poris à Tyriorum metropoli rescissæ erant, Byblos, Botrys, Tripolis, Orthosiades, Arcæ, & Antarados. Hæc Provinciæ illius divisio ab Imperatore impetrata, etiam à Synodo quâdam Episcoporum Constantinopoli habitâ confirmata est; cujus decreto ipse etiam Photius Tyri metropolitanus, subscripsit quidem, sed invitus, nec sine excommunicatione ei à Concilio intentatâ, nisi consentiret: Ac proinde Marcianum postea Imperatorem, libello oblato, supplex oravit, ut pragmaticâ suâ formâ ad præfectos suos, & ad præsens Concilium Chalcedonense missâ, curaret, ut pristinæ metropoli suæ jura juxta Ecclesiasticos canones restituerentur. Marcianus causam ad Concilium refert, & per Judices sive Magistratus suos, qui præsentes erant, Patres ibi congregatos certiores facit, sibi non placere, ut Episcoporum negotia juxta pragmaticos typos, sed juxta leges Ecclesiasticas administrentur. Nam *οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες εἶπον· τῷ θειοτάτῳ δεσπότῃ τῆς οἰκουμένης ἤρεσε, μὴ κατὰ θεῖα γράμματα ἢ πραγματικοὺς τύπους τὰ τῶν ἐπισκόπων ἐκβαίνειν πράγματα, ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων νομοθετηθέντας.* Act. Concil. Chalced. act. 4. p. 245. ed. Col. an. 1618. Hinc Judices Synodum interrogabant, utrum hanc quæstionem è sacris pragmaticis, an è canonibus examinari velit: respondit Synodus, *κατὰ τῶν κανόνων πραγματικὸν μηδὲν ἰσχύει· οἱ κανόνες τῶν πατέρων κρατείτωσαν*, *Contra canones pragmaticum nihil valebit. Canones Patrum obtineant.* Quapropter Judices paulo post rogârunt, ut canones de hâc re legerentur; & lectus est quartus Concilii Nicæni. Ex cujus præscripto Judices dixerunt, quod Photius Tyri metropolita omnem ordinandi potestatem in omnibus primæ Phœnices Provinciæ civitatibus haberet, & Eustathius Beryti Episcopus è sacro pragmatico typo, quem obtinuerat, nihil amplius sibi vindicaret, quàm reliqui Episcopi ejusdem Provinciæ. *οἱ μεγαλοπρεπέστατοι καὶ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες εἶπον· καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῶν τριακοσίων δεκαοκτὼ ἁγίων πατέρων, καὶ κατὰ τὴν ψῆφον καὶ διάγνωσιν πᾶσαν τῆς ἁγίας συνόδου, φαίνεται ὁ εὐλαβέστατος Φώτιος Τυρίων μητροπολίτης τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν τοῦ χειροτονεῖν ἐν ὅλαις ταῖς πόλεσι τῆς πρώτης Φοινίκης ἐπαρχίας ἔχειν· Εὐστάθιος δὲ ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος ἀπὸ τοῦ θείου πραγματικοῦ τύπου μηδὲν πλέον ἑαυτῷ ἐκδικεῖτο τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας.* ibid. pag. 247. Huic definitioni tota Synodus consensit dicens, *αὕτη δικαία κρίσις· αὕτη Θεοῦ κρίσις· αὕτη δικαία ψῆφος.* Et post alia nonnulla interserta, Cecropius Episcopus Sebastopolis petiit, ut ejusmodi pragmatica in posterum cessarent & canones per omnia tenerent, *δεόμεθα*, inquit, *ὥστε ἀργῆσαι ἀνατρεπόμενα τὰ ἐπὶ βλάβῃ τῶν κανόνων πραγματικὰ προαχθέντα τοῖς ἐν πάσῃ ἐπαρχίᾳ· κρατεῖν δὲ τοὺς κανόνας διὰ πάντων.* Cui petitioni Judices Synodum interrogabant, utrum ipsa assentiret. Assensit autem Synodus, & exclamavit, *πάντες τὰ αὐτὰ λέγομεν. ὅλα τὰ αὐτὰ λέγομεν. ὅλα τὰ πραγματικὰ ἀργείτω· οἱ κανόνες κρατείτωσαν.* Unde Judices dicebant, sententiam Synodi confirmantes, *κατὰ τὴν ψῆφον τῆς ἁγίας συνόδου, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἁπάσαις ἐπαρχίαις τὰ τῶν κανόνων κρατείτω.* Ex his igitur perspicuum redditur, quâ occasione præsens hic canon constitutus est; quippe qui nihil aliud est, quam istud decretum in canonis formam redactum, unà cum pœnâ transgressoribus interminatâ: quæ etiam ita prudenter temperata est, ut ipsa principum pragmatica neutiquam condemnentur, sed tantum Episcopi, qui per ea Provincias dividere aggrediuntur, quos Synodus deponi statuit. Et quidem hic canon non nisi summâ urgente necessitate editus fuit. Antea enim ubicunque Imperatores civitatem aliquam metropoliticâ dignitate in negotiis civilibus dignati sunt, eandem etiam in Ecclesiasticis Episcopi earum sibi arripere consueti sunt: adeo ut honores Ecclesiastici ex politicis penderent, & si cui Imperatori placuerit, quivis Episcopus à Metropolitani sui jurisdictione eximi, & ipse Metropolitanus fieri potuit. Quod Innocentius I. Papa Romanus in Epistolâ ad Alexandrum Episcopum Antiochenum observavit olim, & condemnavit; cujus dignissima sunt verba, quæ adnotentur. *Nam quod sciscitaris*, inquit, *utrum divisis Imperiali judicio Provinciis ut duæ metropoles fiant, sic duo Metropolitani Episcopi debeant nominari. Non ergo visum est ad mobilitatem necessitatum mundanarum Dei Ecclesiam commutari, honoresque aut divisiones perpeti, quas pro suis causis faciendas duxerit Imperator. Ergo secundum pristinum Provinciarum morem Metropolitanos Episcopos convenit numerari.* Innoc. Epist. ad Alex. Antioch. Sed non omittendum est, aliam etiam causam ejusdem fere generis atque priorem in hoc Concilio agitatam fuisse inter Eunomium Episcopum Nicomediensem, totius Bithyniæ antiquitùs Metropolitanum, & Anastasium Episcopum Nicænum, qui ex rescripto Imp. Valentiniani & Valentis metropoliticam dignitatem sedi suæ arrogavit. Sed hæc etiam controversia eodem modo, quo prior, à Concilio determinata est: nimirum ut antiqua Metropolis Nicomediensis privilegia sua juraque inviolata haberet; Nicæna autem ab Imperatoribus de novo honorata, nudum metropoleos nomen & honorem sine metropoliticâ quavis autoritate retineret: ut fuse traditur in Actione 13. hujus Concilii: videsis etiam Synodalem Epistolam Nicolai Patriarchæ CP. ad Alexium Comnenum, quæ multis probat, ex sacris Canonibus atque legibus, non fas esse, ut Episcopatus a metropolibus auferantur, nec in metropoles evehantur. In Juris Græco Rom. lib. 2. pag. 271.

Ἀναγινώσκεσθαι δὲ καὶ τὸ ἐν τῷ Τρίκλῳ. Hæc usque ad *ἐν μέρει* inclusivè in Codice Amerbachiano desiderantur.

In Can. XIV.

Η Ἰουδαίῳ. Christianos cum Judæis matrimonium inire leges etiam civiles vetuerunt. *Μή τις Χριστιανὴ γυναῖκα πρὸς γάμον Ἰουδαῖος λαμβανέτω· μήτε Ἰουδαίᾳ Χριστιανὸς συναπτέσθω. εἰ γάρ τι τοιοῦτον ἁμαρτάνει, ἐν τῷ τῆς μοιχείας πταίσματι λογιζέσθω.* Basilic. l. 1. tit. 1. c. 35. *Ne quis Christianam mulierem in matrimonium Judæus accipiat, neque Judææ Christianus conjugium sortiatur. Nam si quis aliquid hujusmodi admiserit, adulterii vicem commissi hujusmodi crimen obtinebit, libertate in accusandum publicis quoque vocibus relaxatâ.* l. 6. c. de Judæis. Idem statuit Concilium Aurelianense 2. c. 19.

In Can. XV.

Δ Ιάκονον μὴ χειροτονεῖσθαι γυναῖκα. Τὰς διακόνους, sive Diaconissas in Ecclesiâ primitivâ constitutas esse, & Ecclesiæ ministrâsse, ex crebrâ earum mentione constat. D. Paulus Phœben commemorat Ecclesiæ Cenchreensis diaconissam, *Συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, οὖσαν διάκονον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς.* Epist. ad Rom. c. 16. 1. Plinius secundus etiam in Epistolâ ad Trajanum earum meminit. *Quo magis*, inquit, *necessarium credidi, ex duabus ancillis* (Christianis) *quæ ministræ dicebantur, quid esset veri & per tormenta quærere.* Plin. Epist. l. 8. Ep. 97. Tertullianus etiam nonnullas in Ecclesia mulieres suis temporibus ordinatas indicat, dicens, *Quanta igitur, & quæ in Ecclesiis, ordinari in Ecclesiâ solent.* Tertull. de exhort. ad Castitatem cap. 13. Et alibi, *Quantum fidei detrahant, quantum obstrepant sanctitati nuptiæ secundæ, disciplina Ecclesiæ, & præscriptio Apostoli declarat, cum digamos non sinit præsidere, cum viduam allegi in ordinationem, nisi univiram non concedit.* Id. ad uxor. l. 1. cap. 7. Meminit & Clemens Alexandrinus, *Οὗτοι μὲν οἰκείως τῇ διακονίᾳ ἀπερισπάστως τῷ κηρύγματι προσανέχοντες, οὐχ ὡς γαμετὰς, ἀλλ' ὡς ἀδελφὰς περιῆγον τὰς γυναῖκας συνδιακόνους ἐσομένας πρὸς τὰς οἰκουρούς γυναῖκας, δι' ὧν καὶ εἰς τὴν γυναικωνῖτιν ἀδιαβλήτως παρεισεδύετο ἡ τοῦ κυρίου διδασκαλία. ἴσμεν γὰρ καὶ ὅσα περὶ διακόνων γυναικῶν ἐν τῇ ἑτέρᾳ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ ὁ γενναῖος διατάσσεται Παῦλος.* Clem. Alex. Strom. l. 3. Quod ad ministerium earum spectat, non existimandum est iis unquam licitum fuisse Sacerdotale aliquod munus obire, sed institutæ sunt tantummodo ad mulierum ministeria, ut majori modestiâ & reverentiâ peragerentur; ut cum mulieres baptizandæ sunt, aut corpora earum inspicienda. Epiphanius, *Παρεσημειωσάμεθα δὲ, ὅτι ἄχρι διακονισσῶν μόνον τὸ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐδεήθη τάγμα, χήρας τε ὠνόμασε, καὶ τούτων τὰς ἔτι γραοτέρας πρεσβύτιδας, οὐδαμοῦ δὲ πρεσβυτερίδας, ἢ ἱερίσσας προσέταξεν. καὶ γὰρ οὔτε διάκονοι ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ τάγματι ἐπετράπησαν μυστήριόν τι ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ μόνον διακονεῖν τὰ ἐπιτελούμενα.* Epiphan. hær. 79. Collyrid. num. 4. Et plenius paulo ante, *Καὶ ὅτι μὲν διακονισσῶν τάγμα ἐστὶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὸ ἱερατεύειν, οὐδέ τι ἐπιχειρεῖν ἐπιτρέπειν, ἀλλ' ἕνεκεν σεμνότητος τοῦ γυναικείου γένους, ἢ διὰ ὥραν λουτροῦ, ἢ ἐπισκέψεως πάθους, ἢ πόνου, καὶ ὅτε γυμνωθείη σῶμα γυναικὸς, ἵνα μὴ ὑπὸ ἀνδρῶν ἱερουργούντων θεαθείη, ἀλλ' ὑπὸ τῆς διακονούσης, ἢ ἐπιτάττεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως πρὸς καιρὸν μεριμνᾶσθαι πρὸς τὴν ὥραν τῆς ἀποδυομένης γυναικὸς ἐν τῷ ὥρᾳ τοῦ σώματος αὐτῆς γυμνουμένου, τοῦ τύπου τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας ἐπισκεπτομένης, ἐν μέτρῳ κριθέντα ὀρθῶς ἐκκαλούμενος.* ibid. num. 3. Et in expositione fidei Catholicæ, *Καὶ διακόνισσαι δὲ ἐγκατέστησαν εἰς ὑπηρεσίαν γυναικῶν μόνον, διὰ τὴν σεμνότητα, εἰ χρεία γένοιτο, λουτροῦ ἕνεκα, ἢ ἐπισκέψεως σωμάτων.*

…μάτων. Id. expos. fid num. 21. Si quid etiam negotii Episcopus, aliusve Sacerdos cum mulieribus habuerit, & ipse eas adire nequiverit, ne illud vitio ei ab infidelibus verteretur, id per Diaconissas fieri consuetum est, & in baptismo mulierum illæ nonnullas earum partes ungere solitæ fuerant. Προχειρίσαι δὲ καὶ διάκονον πιστὴν καὶ ἁγίαν εἰς τὰς τῶν γυναικῶν ὑπηρεσίας· ἐνίοτε γὰρ ὅπου εἰς οἰκίας ἀνδρῶν διάκονον γυναῖκα πέμψαι οὐ δύνασαι διὰ τὰς τῶν φαύλων ὑπονοίας· καὶ γὰρ εἰς πολλὰς χρείας γυναικὸς χρήζομεν διακόνου· καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῷ φωτίζεσθαι γυναῖκας, ὁ διάκονος χρίσει μὲν μόνον τὸ μέτωπον αὐτῶν τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ, καὶ μετ' αὐτὸν ἡ διάκονος ἀλείψει αὐτάς. Constit. Apost. l. 3. cap. 15. In sacro etiam baptismate celebrando, Diaconus viros suscepit, mulieres autem diaconissa. καὶ ὁ μὲν ἄνδρα ὑποδεχέσθω ὁ διάκονος, τὴν δὲ γυναῖκα ἡ διάκονος. ib. cap 16. His etiam januæ, qua mulieres Ecclesiam ingrediebantur, custodia concredita est. Διακόνισσα οὐκ εὐλογεῖ, ἀλλ' οὐδέ τι ὧν ποιοῦσιν οἱ πρεσβύτεροι, ἢ οἱ διάκονοι ἐπιτελεῖ, ἀλλ' ἢ τὸ φυλάττειν τὰς θύρας, καὶ ὑπηρετεῖν τοῖς πρεσβυτέροις ἐν τῷ βαπτίζεσθαι τὰς γυναῖκας διὰ τὸ εὐπρεπές. ibid. lib. 8. cap. 28. Alibi etiam eædem constitutiones, Apostolicæ vulgo dictæ, præcipiunt, nullam mulierem ad Episcopum aut Diaconum, accedere sine diaconissâ, ἄνευ διὰ τῆς διακόνου μηδεμία προσίτω γυνὴ τῷ διακόνῳ ἢ τῷ ἐπισκόπῳ. ibid. l. 2. cap. 26. Sed in isto fateor capite egregiæ de diaconissis nugæ & ineptiæ occurrunt. Ibi enim asseritur, Episcopum esse instar Dei Patris; Diaconum instar Jesu Christi; & Diaconissam instar Spiritûs sancti: ac proinde Diaconissam nihil agere sine Diacono, sicut nec Spiritus sanctus aliquid agit sine Christo. ὡς οὐδὲ ὁ παράκλητος ἀφ' ἑαυτοῦ τι λαλεῖ ἢ ποιεῖ, ἀλλὰ δοξάζων τὸν Χριστὸν περιμένει τὸ ἐκείνου θέλημα. Quæ nimis insulsa sunt, & blasphemam πνευματομάχων opinionem redolere videntur. In nonnullis porro locis Diaconissæ rudes & indoctas mulieres elementa fidei & responsa in baptismo reddenda docuerunt. Concilium Carthaginense quartum, *Viduæ vel sanctimoniales, quæ ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur, tam instructæ sint ad officium, ut possint apto & sano sermone docere imperitas & rusticas mulieres, quo tempore baptizandæ sunt, qualiter baptizatori interrogatæ respondeant, & qualiter accepto baptismate vivant.* Conc. Carthag. 4. can. 12. Justinianus etiam Diaconissas, dicit, *adorandis ministrare baptismatibus, & aliis adesse secretis, quæ in venerabilibus ministeriis per eas ritè aguntur.* Justin. Novel. 6. cap. 6. De iisdem etiam D. Hieronymus ait, *Sicut etiam nunc in Orientalibus diaconissæ mulieres in suo sexu ministrare videntur in baptismo & ministerio verbi: quia privatim docuisse fœminas invenimus, sicut Priscillam, cujus vir Aquila vocabatur.* Hieron. in Epist. ad Rom. cap. 16. unde constat hujusmodi Diaconissas, Orientalibus usitatas, in Occidentalibus partibus ferè ignotas esse; in quibus tamen anus quædam nutritæ sunt, quæ ægrotantibus ministrare poterant; ut idem D. Hieronymus docet, dicens, *Quod si hujusmodi non fuerint consanguinitatis, castimoniæque personæ, multas anus nutrit Ecclesia, quæ & officium præbeant, & beneficium accipiant ministrando* (ægrotanti) *ut infirmitas quoque tua fructum habeat eleemosynæ.* Hieron. ad Nepotianum. Diaconissas autem propriè sic dictas in Galliis olim ordinatas fuisse, ex eo constat, quòd ordinatio earum a pluribus postea Gallicanis Conciliis sublata & prohibita est. Concilium Arausicanum primum anno 441. habitum dicit, *Diaconissæ omnimodè non ordinandæ: Si quæ jam sunt, benedictioni, quæ populo impenditur, capita submittant.* Conc. Arauf. can. 26. Concilium Epaunense, anno D. 509. *Viduarum consecrationem, quas Diaconas vocant, ab omni regione nostrâ penitus abrogamus: solam iis pœnitentiæ benedictionem, si converti ambiunt, imponendo.* Conc. Epaun. can. 21. Sed cum contra hos canones adhuc à nonnullis actum fuerit, Concilium Aurelianense secundum anno 536. celebratum, statuit, ut *fœminæ, quæ benedictionem Diaconatûs hactenus contra interdicta canonum acceperunt, si ad conjugium probantur iterum devolutæ, à communione pellantur.* Conc. Aurel. 2. can. 17. *Placuit etiam, ut nulli postmodum fœminæ diaconalis benedictio pro conditionis hujus fragilitate credatur.* ib. can. 18. In Oriente autem earum ordinatio diutius obtinuit: cujus formula sive ritus in Euchologio etiamnum extat. Summa huc redit. Diaconissa ordinanda Pontifici præsentatur, qui ei caput inclinanti manum imponit, tresque cruces efficit, κλινούσης αὐτῆς τὴν κεφαλὴν ἐπιτίθησι τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς, καὶ ποιῶν σφραγῖδας τρεῖς, ἐπεύχεται ταῦτα. Et cum preces peractæ sunt, Pontifex diaconicam stolam, ὠράριον dictam, collo ejus circumdat, duas ejus extremitates ante pectus reducens, & postea Diaconus in ambone stans, ait, πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες. &c. Vide ordinationem ejus fusius expositam à Matthæo Blastare in Syntagmate lit. Γ. cap. 11. Verum Balsamon in præsentem canonem testatur diaconissas suis temporibus non ordinatas esse. Διακόνισσαι γὰρ σήμερον οὐ χειροτονοῦνται. Et rationem reddit, quod mulieres ad altare ingredi vetentur. Sed & in responsis ejus ad Marcum Alexandrinum aliam addit rationem. Πάλαι ποτὲ καὶ τάγματα διακονισσῶν τοῖς κανόσιν ἐγνωρίζοντο, καὶ εἶχον καὶ αὐτὰ βαθμὸν ἐν τῷ βήματι. ἡ δὲ τῶν ἐμμήνων κάθαρσις τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἐκ τοῦ θείου καὶ ἁγίου βήματος ἀπήλασεν. Balsam. respons. ad Marc. Alex. interrog. 35. Addit tamen ibidem in Ecclesiâ Constantinopolitana etiam tunc dictum Diaconissas quasdam delectas fuisse, quæ quidem ad altare ingredi non poterant; sed muliebrem cœtum Ecclesiasticè dirigerent. Παρὰ δὲ τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως διακόνισσαι προχειρίζονται, μετοχὴν μὲν μὴ ἔχουσαι ἐν τῷ βήματι, ἐκκλησιάζουσαι δὲ τὰ πολλὰ, καὶ τὴν γυναικωνῖτιν ἐκκλησιαστικῶς διορθούμεναι. ibid. Quæstio Marci Alexandrini, cui Balsamon his respondit, hæc fuit, εἰ θεῖοι κανόνες μνείαν ποιοῦνται διακονισσῶν, ζητοῦμεν ἐν μαθεῖν, τίνα ἐστὶ τὸ ταύτης λειτούργημα; E quâ quæstione conficitur, Diaconissas nullas Alexandriæ tunc temporis ordinatas fuisse, quippe quarum ministerium ipsi Patriarchæ Alexandrino incognitum fuit.

Πρὸ ἐτῶν τεσσαράκοντα. D. Paulus viduam minorem annis sexaginta non eligendam esse præcipit, χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα ἑνὸς ἀνδρὸς γυνή. 1. Tim. 5. 9. Unde Tertullianus, *Ad quam sedem viduarum præter annos sexaginta, non tantum univiræ, id est, nuptæ aliquando eliguntur, sed & matres, & quidem educatrices filiorum.* Tertul. de veland. virginibus cap. 9. Imperatores Valentinianus, Theodosius & Arcadius, *Nulla nisi emensis sexaginta annis secundum præceptum Apostoli ad Diaconissarum consortium transferatur.* l. 9. c. de Episcopis & Clericis. In nonnullis, fateor, codicibus pro *sexaginta* legitur *quinquaginta*. Sed *sexaginta* omnino legendum esse, ex eo patet, quod Apostoli præceptum citatur, quo sexaginta anni iis determinantur. Eandem iis ætatem S. Basilius can. 24. definivit. Sed Justinianus eas quinquagenarias circiter constituendas edicit. *Quanta igitur*, inquit, *super venerabiles Clericos à nobis dicta sunt, hæc etiam super Deo amabilibus Diaconissis agi volumus, ut neque ipsæ citra observantiam fiant; sed primùm quidem iis ætatem, neque novellam esse, neque ex hac ad delinquendum salientem, sed super mediam constitutas ætatem, & circa quinquaginta annos secundum divinas regulas agentes, sicque sacram promereri ordinationem.* Justinian. Novel. 6. cap. 6. In præsenti autem canone ætas earum ad quadragesimum annum reducitur. Quod etiam à Concilio Agathensi admitti videtur, dicente, *Sanctimoniales quantumlibet vita earum & mores probati sint, ante annum ætatis suæ quadragesimum non velentur.* Concil. Agath. can. 19. Et quidem juxta præsentis canonis definitionem Justinianus mutata sententia sanxit. *Presbyterum autem minorem triginta quinque annorum fieri non permittimus: sed neque Diaconum aut Subdiaconum minorem viginti quinque, neque minorem lectorem decem & octo annorum. Diaconissam verò non ordinari in sanctâ Ecclesiâ, quæ minor est annorum quadraginta, aut ad secundas venerit nuptias.* Justinian. Nov. 123. cap. 13.

In Can. XVI.

Παρθένον ἀναθεῖσαν. Cautum est hoc canone, ne monachi aut moniales matrimonium ineant, idque sub pœnâ excommunicationis, alii ex hujus codicis canonibus aliter eos puniunt, de quibus Scholiastes differunt. Sic etiam Concilium Valentinum anno 374. habitum, *De puellis verò quæ se Deo voverunt, si ad terrenas nuptias sponte transierint, id custodiendum esse decrevimus, ut pœnitentia his non statim detur; & cum data tamen fuerit, nisi plenè satisfecerint Deo, in quantum ratio poposcerit, earundem communio differatur.* Conc. Valent. cap. 2. Nimirum etiamsi vovere liceat, præstat tamen non vovere, quam votum non persolvere. Et quanticunque facienda sit virginitas, κρεῖσσόν ἐστι γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι, ut Apostolus docet 1. Cor. VII. 9. de quâ re Theologus ille Gregorius Nazianzenus, optimè cecinit, in præceptis ad Virgines.

Ὅσσον παρθενίη προφερεστέρη ἐστὶ γάμοιο,
Τόσσον παρθενίης ἁγνὸς γάμος ἀμφιβίοιο.

Τόσσον δ' ἀρ παρθενίη ἀπαίζεο πάντων ἀρίστη

Παρθενίων, εἰ σοί γε μῦθος ἢ θυμὸς ὄρωρεν,

Ἠὲ γάμον τέρπων τὸ ἔμπεδον, ὡς ἐλέπτυσι

Δεύτερον ἐκ προτέροιο καλὸν πλόον. Ἀμφοτέρων δὲ

Φεύγειν ἄζυγόν τι βίου, ζυγὸν τι φέροντον.

Μισγομένας μέλιτι τε χόλῳ, ἢ βόρβορον οἴνῳ,

Καὶ Σολύμοις Σαμαρείαν ἀλιτρόπολιν ἱεροῖσιν.

Quanto virginitas melior quàm vita jugalis,

Tanto etiam dubiam præcedit virginitatem,

Conjugii sancti nexus, castumque cubile.

Ergo virgineam vel prorsus dilige vitam,

Si genus hoc vitæ arridet, vel membra domare

Si nequeas, thalamo cervicem innecte jugali.

Utque is qui ratibus secat æquora vasta, secundum

Sic teneas cursum, primo, & meliore negato.

Ast fœdam vitæ mixturam utriusque caveto,

Nec cœnum vino, nec felli dulcia mella,

Nec sacris Samaram Solymis misceto nefandam.

Si qui autem virginitatem professi sunt, & ὁμολογίας suam semel violarunt, eos Epiphanius consultius facere judicat, si matrimonio implicentur, ut susceptâ pœnitentiâ in Ecclesiæ communionem iterum recipiantur. Κρεῖττον πίπτω ἔχειν ἁμαρτίαν μίαν, καὶ μὴ πλείονας. κρεῖττον πεσόντα ἀπὸ δρόμου φανερῶς ἑαυτῷ λαβεῖν γυναῖκα κατὰ νόμον, καὶ ἀπὸ παρθενίας πολλῷ χρόνῳ μετανοήσαντα, εἰσαχθῆναι πάλιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Epiphan. hær. 61. sive Apostolic. Unde constat hujusmodi ὁμολογίας istis temporibus non tantæ religionis fuisse, ut irritum facerent matrimonium. Imo quidem D. Cypriani diebus licitum erat virgines Deo dicatas nubere, si aliter se continere non poterant: uti ex ipsius verbis colligere est, dicentis, *Quod si ex fide se Christo dicaverunt, pudicæ & castæ sine ullâ fabulâ perseverent, ita fortes & stabiles præmium virginitatis expectent: si autem perseverare nolunt, vel non possunt, melius est nubant, quam in ignem delictis suis cadant.* Cyprian. Epist. 62.

Κατὰ τὴν θεολόγον φωνήν. Codex Amerbachianus legit, κατὰ τὴν τοῦ θεολόγου φωνήν.

In Can. XVII.

Τὰς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἀγροικικάς. In codice Amerbachiano præsenti canoni, de ruralibus & vicariis parœciis hoc scholium annectitur, Ἀγροικικὰς μὲν λέγει, τὰς ἐπὶ τῶν ἐσχατιῶν ἱδρυμένας, ἃς καὶ μονοίκια νῦν φασίν. ἐγχωρίους δὲ τὰς ἐν μέσοις ἀγροῖς ἢ κώμαις. οὐ μάχεται δὲ τῷ η'. κανόνι τῷ ἐν Ἐφέσῳ, κωλύοντι μὴ ἐπιπηδᾷν ἀλλοτρίᾳ παροικίᾳ, ἀλλ' εἰ καὶ τετόλμηταί τι τοιοῦτον, ἀποκαθίστασθαι ταύτην τῷ δικαίζοντι. ἄλλο γάρ περὶ ἐκείνοις τοῖς πατράσι, καὶ ἄλλο περὶ τούτου τὸ ἀμφισβητούμενον· οἱ μὲν γὰρ περὶ τῶν ἤδη κατανεμομένων λαῶν, καὶ τῶν ἤδη ὑφ' ἑτέρῳ ἐπισκόπῳ γεγονυιῶν, εἴτι περὶ τῶν πλεονεξιῶν εἰωθότων κατεχομένων πόλεων, ἣ κοινῇ ἀπεφήναντο· οὗτοι δὲ περὶ ἀγρῶν, ὧν τινὲς μηδὲ πω τὸν [illegible] λόγον περὶ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ προκατειληφότι διὰ τὸ ἄγριον καὶ μικρὸν τῆς περιφερείας. *Rurales quidem parœcias vocat eas, quæ in ipsis extremitatibus sita sunt, quas etiam Monoecia nuncupant: Vicanas autem, quæ in mediis agris, aut vicis posita sunt. Neque pugnat hoc cum octavo canone Concilii Ephesini, cavente ne quis in alienam parœciam transiliat, sed si quid istiusmodi præsumptum fuerit, eadem domino suo restituatur. Aliud enim ab istis Patribus, & aliud in præsenti canone asseritur. Illi enim de populis jam priùs coagmentatis, & de civitatibus & vicis alii olim Episcopo subjectis, postea autem ab iis, qui aliena usurpare consueti sunt, possessis loquuntur: præsentes autem Patres, de agris, quorum ut incolis [illegible] [illegible] habitorum, non tantam habuisse rationem Episcopum, qui præoccupavit, verisimile est.*

Παρὰ ἰδίου μητροπολίτου. Johannes Antiochenus, in collect. canonum tit. 2. legit παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἢ μητροπολίτου. Sic etiam Codices Balsamonis & Zonaræ antehac impressi, nec non Codex canonum Ecclesiæ universæ à Christophoro Justello editus. Nostræ è contra lectioni e MS. Bodleiano erutæ adstipulatur Codex Amerbachianus, legens παρὰ τοῦ ἰδίου μητροπολίτου: item Dionysius Exiguus, locum sic vertens, *Quod si quis à metropolitano læditur*: & vetus interpres Latinus, vertens, *Si quis autem à metropolitano suo Episcopo malè tractetur*, quibus non solum Codex Arabicus, verum ipsa etiam ratio suffragatur. Si quis enim ab Episcopo quovis injuriâ afficiatur, iste non ad Exarchum diœceseos, vel thronum Constantinopolitanum adire debet, sed ad Metropolitanum, vel Synodum Provinciæ, cui omnes contra Episcopos agitatas causas audiendi & judicandi potestas à præsenti Synodo, canone nono commissa est.

Παρὰ τοῦ ἐξάρχου τῆς διοικήσεως. De Exarchis in annotationibus ad nonum hujus Concilii canonem fusius commentati sumus. Hîc insuper observes in Codice Amerbachiano ὑπόμνημα præsenti canoni subjunctum esse, quod de Exarchis eruditè admodum agit, sicque se habet. Ἐξάρχους καλεῖ ἐκείνους ὑφ' οὓς τελοῦσιν οἱ μητροπολῖται· οὗτοι δ' ἄν εἶεν οἱ πατριάρχαι, ὑφ' ὧν καὶ κρίνεσθαι τοὺς κατὰ τῶν μητροπολιτῶν [illegible] [illegible] δίκας, ἢ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἐξαίρετα πρεσβεῖα [illegible] ἡ σύνοδος τιμήσασα τὸν θρόνον. ὅτι δὲ ἐξάρχους λέγει τοὺς τῶν πρώτων καθέδρας ἐπισκόπους, οἳ εἰσιν οἱ πατριάρχαι, πιστοῦται καὶ ὁ [illegible] Καρθαγένῃ λθ'. κανών, ἀπαγορεύων μὴ δεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τῷ τοῦ ἐξάρχου ὀνόματι καλεῖσθαι. εἰ δὲ λέγει τις, ὡς ὁ ς'. τῆς ἐν Σαρδικῇ κανὼν ἐξάρχον καλεῖ τὸν μητροπολίτην, [illegible], οὐδὲ ὁ [illegible] [illegible] περὶ τὸ παρὸν ζήτημα. Αὐτὸς γὰρ οὗτος ὁ [illegible] τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, δεῖν λέγων τὸν παρὰ τοῦ μητροπολίτου ἀδικούμενον δικάζεσθαι παρὰ τοῦ ἐξάρχου, δείκνυσιν ἄλλον εἶναι ἔξαρχον παρὰ τὸν μητροπολίτην. Εἰ δ' ἐπιτρέχει τις λογισμὸς, [illegible] τοὺς παρὰ τῶν πατριαρχῶν ἐπὶ τινας ἐκκλησιαστικὰς διοικήσεις πεμπομένους ἐξάρχους, οὕτω γὰρ ὀνομάζονται κατὰ τὸ νῦν [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] οὐδ' οὗτος [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] διὰ τί τῶν ἄλλων θρόνων ἐχόντων ἐξάρχους, ὁ Κωνσταντινουπόλεως οὐκ ἔξει; ἔπειτα καὶ τὰ ἐναντία [illegible] [illegible] τοῖς ἀντιλέγουσιν [illegible] [illegible] τὸ Κωνσταντινουπόλεως. Εἰ γὰρ οἱ ὑπὸ τοὺς ἄλλους θρόνους [illegible] καὶ [illegible] [illegible] μητροπολίτας ἀμφισβητοῦντες [illegible] τοὺς [illegible] [illegible] [illegible] τοὺς ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν αὐτῶν [illegible] ἐξάρχους, ὁ [illegible] Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην, ἄρα ὁ Κωνσταντινουπόλεως [illegible] [illegible] τοὺς τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἐπισκόπους καὶ [illegible] καὶ μητροπολίτας κρίνειν καὶ λύειν τὰς ἀμφισβητήσεις, [illegible] δὲ καὶ [illegible] [illegible], τὸ τοὺς ἄλλους πατριάρχας [illegible] [illegible] τῷ [illegible] [illegible] κρίνειν. καὶ μᾶλλον [illegible] μείζονα τὴν αὐθεντίαν τοῦ ἐξάρχου αὐτῷ, εἴπερ οἱ αὐτοὶ [illegible] [illegible] τοὺς [illegible], ὁ [illegible] Κωνσταντινουπόλεως. ὥστε [illegible] [illegible] τὸ [illegible] [illegible] τὸ Κωνσταντινουπόλεως [illegible], διὰ τὸ παρόντος ιζ'. κανόνος, καὶ διὰ τὸν θ'.

Quod Latine sic verto, *Exarchos vocat eos, quibus Metropolitani subsunt: illi autem sunt Patriarchæ, à quibus causas contra Metropolitanos motas judicari vult, vel ab Episcopo Constantinopolitano, quem thronum Synodus peculiari privilegio ornavit. Quos autem Exarchos vocat primæ sedis Episcopos, qui sunt Patriarchæ, Synodi etiam Carthaginensis canon 39. ostendit, eos Exarchi nomine non oportere appellari statuens. Si quis autem dixerit, sextum canonem Synod. Sardicensis Metropolitanum vocare Exarchum; is non quidem dicit, sed nihil tamen in præsenti quæstione memoratu dignum est. Hic enim ipse præsentis Synodi Chalcedonensis canon, dicens eum, qui à Metropolitano injuriâ afficitur, ab Exarcho judicandum esse, Exarchum alium esse à Metropolitano insinuat. Quod si cuiquam in mentem subeat, Exarchos à Patriarchis ad Ecclesiasticas quasdam administrationes missos (sic enim præsenti ætate nominantur) à canone fortasse significari; neque hæc etiam cogitatio locum inveniet. Primò enim, cùm alii throni Exarchos habeant, quare Constantinopolitanus non habebit? Deinde contraria etiam iis, qui petuntur, contradicentibus conficientur, [illegible] [illegible] Constantinopolitano. Si aliis enim thronis subditi Episcopi & Clerici cum metropolitanis litem habentes, appellationes [illegible] ad Exarchos ab ipsis Patriarchis missos, aut ad Patriarcham Constantinopolitanum; tunc Constantinopolitanus solus aliorum Patriar-*

chorum Episcopos Clericosque & Metropolitanos judicandi & controversias solvendi privilegium habebit. Quinetiam tertium consequetur absurdum, alios scilicet Patriarchas à judicando sibi subjectos penitus arceri: ac proinde majorem esse ipsorum Exarchorum autoritatem, si vel illi appellationes accipiant, vel Episcopus Constantinopolitanus. Adeo ut privilegium exempti præsulis Constantinopolitani omnimodò conservetur, & à præsenti decimo septimo canone, & à nono. Ut hoc scholium clarius intelligatur, tenendum est, Patriarchas, recentiores præsertim, Exarchos quosdam sibi constituisse, quibus jura Patriarchalia conservandi cura commissa est, qui propterea πατριαρχικῶν δικαίων ἔξαρχοι nominati sunt; horum mentio fit in sigillo Germani Patriarchæ CP. ubi dicitur, Καὶ γὰρ οἱ ἱερώτατοι λαχόντες ἐν ταύτῃ πατριαρχικοὶ καὶ ἔσονται καὶ ὀνομασθήσονται, καὶ τῶν πατριαρχικῶν ἐξάρχων ἀπολαύσονται, καὶ τὰ συνήθη κανονικὰ παρ' αὐτῶν δώσουσιν. ὁ δὲ αὐτὸς ἔξαρχος καὶ τοὺς ἑξῆς ἱερωθῆναι μέλλοντας, διὰ τῶν κατὰ χεῖρας ἐκκλησιῶν εἰς τὴν αὐτοῦ προσβιβάσει. In Juris Græco-Romani l. 3. p. 236. Iis etiam à Patriarchis concessa est omnium Patriarchalium Monasteriorum cura, quam cum suscipiebant, mandatum à Patriarchâ recipiebant, vocatum σιγίλλιον διδόμενον τοῖς ἐξάρχοις, ibid. lib. 6. pag. 433. Ἔξαρχοι etiam dicti sunt legati à Patriarchâ in varias Provincias ad tributum χαράτζιον dictum colligendum missi, quod nimirum Patriarcha Turcarum Imperatori annuatim solvit. Omnes hi ἔξαρχοι summâ autoritate præditi sunt, adeo ut excommunicandi, deponendi, & absolvendi potestatem Patriarchæ nomine sibi vendicarint; ut testatur Crusius, Turco-Græciæ. lib. 4. Dixit itaque Scholion, nonnullos forsitan hujusmodi ἐξάρχους in præsenti canone intelligere, & eam canonis interpretationem eruditè refutat; quemadmodum & Zonaræ opinionem, qui Exarchos metropolitanos esse opinatus est. Balsamonis autem sententiam de Exarchis Scholiastes non attigit. Ea in ejus commentariis ad nonum hujus Concilii canonem refertur, ubi ἔξαρχον esse ait ὁ τῆς ὅλης διοικήσεως μητροπολίτης, generalem nimirum nescio quem Metropolitanum toti diœcesi præfectum; quam sententiam amplexus est etiam Johannes Morinus, in Ecclesiasticarum Exercitationum lib. 1. cap. 15. Verum generalium hujusmodi Metropolitanorum, qui totis diœcesibus præfecti sunt, & tamen à Patriarchis distincti, nuspiam occurrit mentio. Et si unquam dati fuerint, per Exarchos in præsenti aut nono canone intelligi non possunt. Concesso enim eos hîc intelligendos esse, consequetur, hujusmodi Metropolitanos majorem in diœcesibus suis autoritatem habuisse, quàm ipsi Patriarchæ. In duobus enim hisce canonibus omnes contra Metropolitanos motas causas audiendi & judicandi potestas Exarchis committitur; nihilo de istâ re Patriarchis reservato, nisi Exarchi ipsi fuerint Patriarchæ, juxta sententiam nostram in annotationibus ad can. 9. explicatam. Et præterea omnes Metropolitani in his canonibus Exarchi diœceseos judicio subjiciuntur; adeo ut si ipsi etiam Exarchi metropolitani essent, suo ipsi judicio subjicerentur, quod absurdum est. Constans itaque firmaque manet sententia prius exposita, nimirum ἐξάρχους διοικήσεως, nullos alios fuisse, quam quos postea Patriarchas appellârunt. In quâ etiam opinione Scholiastem hîc laudatum, æque ac alios in annotationibus ad can. 9. citatos, fuisse ex ipsius verbis constat: quem etiam Zonaras respexisse videtur, ubi in præsentis canonis interpretatione nonnullos Exarchi diœcesani nomine Patriarchas intelligere, suamque hanc sententiam ex Syn. Carthag. can. 39. confirmare dicit; dictus enim Schóliastes & idem asserit, & eodem argumento utitur; unde non levis fiat conjectura, Scholiasten istum ante Zonaram claruisse.

Πολυσταύρια. Ita vocantur vestimenta quædam Patriarchalia, à multis crucibus, quibus resperguntur; quæ adeò Patriarchis peculiaria fuerunt, ut aliis Episcopis ea induere vel gestare non licuerit. Balsamon, ὥσπερ οὖν ἡ ἀθλία ὀπισθίῳ τινὶ τὰ τοῖς πατριάρχαις φιλοτιμηθέντα διὰ συνηθείας χαρίσματα, οἷον λευκὴ καὶ πολυσταύριον. Balf. respons. ad Marci Alex. interrog. 37. Cum itaque Cæsareæ in Cappadocia, Ephesi, Thessalonicæ, Corinthique præsules Exarchi etiam nuncupati fuerint, & propterea πολυσταύρια in suis Ecclesiis gestare potuerint, uti Zonaras hîc asserit, palam est eos aliquâ Patriarchalis dignitatis parte honoratos fuisse, cujus causa Exarchi sive Patriarchæ nominati sunt.

Εἰ δὲ ταύτης ἐντὸς ὦσιν ἔνδικοι. Christophorus Justellus, tam in Aristeni, quam Simeonis Logothetæ epitome, pro ἔνδικοι hic legit ὑπόδικοι; ut sensus sit, *judicio subjiciantur.* Verum & in ejus & nostris codicibus, post ταύτης ἐντὸς, aliquid desiderari videtur: quod ex ipsius Aristeni scholiis ita forsitan suppleatur, Εἰ δὲ ἐντὸς ταύτης ἀμφιβολία περὶ αὐτῶν γένηται, εἶεν ὑπόδικοι, *Si autem intra illud tempus controversia de iis orta fuerit, judicio subjiciantur.*

Εἰ δὲ καινισθείη. In Justelli Bibliothecâ hæc ultima hujus Aristeni Epitomes pars sic legitur, εἰ δὲ καινισθείη βασιλικῶς ἐκ καινῆς πόλις, ἡ τάξις, καὶ ὁ τύπος ἀκολουθείτω τοῖς πολιτικοῖς δημοσίοις, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παροικίας. In Simeonis Logothetæ Epitome, pro καινισθείη, κτισθείη, pro καινῆς, ἐκκαινίσεως, & pro ἐκκλησιαστικῆς, ἐκκλησιαστικοῖς malè legitur. Quanto nostra lectio ambabus hisce præferenda sit, nemo non videat.

In Can. XVIII.

Ἢ φρατρίας. Codex Amerbachianus in Bibliothecâ Basileensi ubique legit φατρία pro φρατρία, & φατριάζοντας pro φρατριάζοντας. Et neminem lateat, quàm promiscuè hæc verba scribantur idem ubique significantia.

Παρὰ τῶν ἔξω νόμων πάντη κεκώλυται. Ulpianus, *Proximum sacrilegio crimen est, quod majestatis dicitur. Majestatis autem crimen illud est, quod adversus populum Romanum, vel adversus securitatem ejus committitur, quo tenetur is, cujus opera dolo malo consilium initum erit, quo obsides injussu principis interciderent, quo armati homines cum telis lapidibusve in urbe sint, conveniantve adversus rempublicam, locave occupentur, vel templa, quove cœtus, conventusve fiat, hominesve ad seditionem convocentur.* l. 1. D. ad leg. Jul. majestatis. plura ibidem videas; quæ etiam referuntur in Basilic. l. 6. tit. 36.

Ἢ συνομνύμενοι. Johannes Antiochenus addit ἢ μονάζοντες. collect. can. tit. 32. quæ tamen vox neque ab ullo alio, quem vidimus Græco codice, nec à Latinis interpretibus agnoscitur. Verum si non legatur, necessario saltem subintelligenda est, quoniam canon de Monachis æque ac Clericis agit.

Ὡς ἐστὶν εὑρεῖν ἐν βιβλίῳ ἐξηκοστῷ. Verba legis è Basilicis hîc citatæ, sic se habent, Καὶ ὁ συνωμοσίας κατὰ τῆς πολιτείας παρασκευάσας φονεῦσαι, καὶ ὁ ἐκβαλὼν τοῦ στρατοῦ ἢ τῆς παλατίας αὐτὸν ἀφελῶς, καὶ ὁ κατὰ δόλον ὁμηρείας ὑπὸ Ῥωμαίοις γενέσθαι τοὺς πολεμίους, ἢ παρασκευάσας αὐτοὺς βοηθεῖσθαι χρήμασιν, ἢ ὅπλοις, ἢ ἵπποις, ἢ χρήμασιν, ἢ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ, ἢ τοὺς φίλους τῆς πολιτείας ἐχθροὺς ποιήσας, ἢ κωλύσας ἔθνος πείθαρχεῖν τῇ πολιτείᾳ, ἢ παρασκευάσας τοῖς ἐχθροῖς δοθῆναι ὁμήρους, ἢ χρήματα, ἢ ὑποζύγια, καὶ ὁ τὸ συνωμολογημένον ἐκτελέσας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. (τῷ νόμῳ Ἰουλίῳ ἐνέχεται.) Basilic. l. 60. tit. 36. c. 4. Extat eadem lex in Pandectis, l. 4. D. Ad leg. Juliam majestatis.

Κεφαλαίῳ πρώτῳ, θέματι τρίτῳ. Codex Basileensis legit θέματι τρίτῳ, & pro κεφαλαίῳ πρώτῳ, vel κεφαλαίῳ α´. legendum suspicor κεφαλαίῳ ια´. non enim in primo, sed undecimo capite tituli hîc citati de hâc re agitur, ubi dicitur, Ἐνέχεται (νόμῳ τῷ Ἰουλίῳ) καὶ ὁ πρὸς κατὰ δόλον ὁμηρεία ἢ πόλις παραδοθῇ τοῖς πολεμίοις. Basilic. l. 60. tit. 51. c. 11. Et eadem quidem lex à *Balsamone* in hoc negotio laudatur, in Scholiis ad Photii nomocanonem tit. 9. cap. 37.

In Can. XIX.

Περὶ τῶν ἐπαίνων. Hæc Balsamonis ἑρμηνεία in Codice Amerbachiano desideratur.

Δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ σύνοδος. Hæc Aristeni Epitome in Bibliothecâ Juris Canonici veteris deest, tam in Aristeni ipsius, quàm in Simeonis Logothetæ Canonum Epitomis.

In Can. XX.

Κληρικοὺς εἰς ἐκκλησίαν. Hoc ultimum est è tribus istis capitulis, quæ Martianus Imperator Synodo huic sanciendа commisit, de quibus plura diximus in annotationibus ad can. 3. In hoc autem sanciendo Synodus capitulum, ut ab Imperatore propositum, nihilò immutavit, neque quicquam ei addidit, præterquam verba ista ad ipsam constitutionem nihil pertinentia, καθὼς ἤδη ὥρισται. Quæ idcirco interserta videntur, quia eadem in genere prius constituta, quinto nimirum canone.

Ἀνάγκαστοι δὲ τὰ ἐν ἐκείνῳ χωρίσματα. Hæc Balsamonis verba in MS. Basileensi desiderantur.

Κλαιέσθω ἐνίοτε τέλεον εἰς ἐπίσκοπον ὁ παχθέντα. Hæc etiam Aristeni verba in Justelli Bibliothecâ desunt.

In Can. XXI.

Ζήτει κεῖνα. Hæc Balsamonis ἑρμηνεία in MS. Basileensi non extat Extat autem, non modo in impressis, verùm etiam in Bodleiano nostro & Ætoniensi Codicibus.

In Can. XXII.

Καθὼς καὶ τοῖς ἀφαρπαζόμενον ἀπηγόρευται. Hic codices mirum in modum dissentiunt. Huic enim Bodleiani MS. lectioni, Ætoniensis, Basileensis; item quo usus est Gentianus Hervetus, necnon Balsamonis & Zonaræ Codices suffragantur. Johannes Antiochenus è contra legit καθὼς καὶ τοῖς πάλαι κανόσιν ἀπηγόρευται. Collect. can. tit. 4. cui Latini Interpretes adstipulantur, ut in annotationibus ad can. Apost. 40. observatum est. Sic etiam Josephus Ægyptius legisse videtur, alioqui enim nescio quo ista ejus verba referantur, quæ suæ hujus canonis paraphrasi inseruit, فلا يستولون على ماله الا ما قالته الاباء وامرت به *Neque res ejus usurpabunt, nisi eas de quibus Patres locuti sunt & mandatum ediderunt.* Quinetiam in Græco Balsamonis codice antehac impresso eadem lectio retinetur. Ipsum autem Balsamonem, æque ac Zonaram, τοῖς ἀφαρπαζόμενον legisse, ex ipsorum scholiis constat, quibus ἀφαρπαζόμενοι Metropolitanos aliosve contendunt esse, quibus res Episcopi defuncti commendatæ sunt, vel apud quos moritur. Verùm quomodo ista vox hunc sensum ferat, me prorsus fugit. Neque enim metropolitanis solis, aliisve, apud quos Episcopus diem obit, sed omnibus omnino Clericis res Episcopi vitâ functi ἀφαρπάζειν *assumere* vel *sibi arripere* hic prohibetur. Nec quidem hariolari possum, quid hæc vox hoc in loco significet. Quinetiam verbum ἀπηγόρευται in præterito ostendit hoc antea vetitum fuisse. Vetitum autem τοῖς ἀφαρπαζόμενον fuisse, nemo, ut opinor, demonstrare aggredietur. Sed Balsamon & Zonaras locum hunc sic legerunt, ac proinde aliquem huic voci sensum affingere necessum habuerunt; præsertim cum aliter nemo eam intelligat. Cum alii autem codices, iique longè antiquiores, aliam nobis lectionem exhibeant, eamque & intellectu facilem, & loco congruam; ea haud dubiè præferenda est, nimirum καθὼς καὶ τοῖς πάλαι κανόσιν ἀπηγόρευται. Quibus verbis Patres antiquum aliquem de eadem re prius extitisse canonem indigitant, qualis est quadragesimus Apostolorum, ad quem propterea eos hoc loco respexisse plus quam verisimile est.

Ζήτει τὸν λδ'. κανόνα. Pro his verbis, usque ad finem interpretationis, nihil aliud in priori Balsamonis editione Græca occurrit, quam ζήτει καὶ τὸν ἐν τῇ Τρούλλῳ καν. λε'. Sed nostræ lectioni suffragantur MS. Basileensis, isque quem Gentianus Hervetus transtulit. Locum etiam in priori editione corruptum esse, ex ipsis verbis cuivis ea consideranti patet.

In Can. XXIII.

Διὰ τοῦ ἐκδίκου. De generali hujus vocis ἔκδικος significatione non est ut dubitemus. Nam Dionysius Exiguus & antiquior ille Latinus Interpres, *Defensorem*, rectè verterunt: quibus suffragatur ipse Balsamon, dicens, Σὺ δὲ γίνωσκε, ὅτι ὁ ἐστιν ὁ ἔκδικος καὶ διαφορὰν λεγομένων. Balf. in Syn. Carthag. can. 78. Sic etiam in veteribus juris verborum glossis, Δεφένσωρ, ἔκδικος. Verùm ἔκδικοι *Defensores* alii civiles fuerunt, alii Ecclesiastici. Canon de Ecclesiasticis solis loquitur, uti ex sequentibus verbis constat, διὰ τοῦ ἐκδίκου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἁγιωτάτης ἐκκλησίας. De defensoribus civitatis Justinianus totam Novellam constitutionem edidit, quæ ordine quindecima est. Defensores Ecclesiæ sæpe commemorantur. Maxentius, *Non ergo, ut iste mentitur populus, sed defensores Ecclesiæ eos exinde egreai compulerunt.* Max. resp. ad Epist. Hormisdæ. Theodorus Anagnosta, Παῦλος ὁ ἔκδικος τῆς ἐκκλησίας, μακρὸς ὢν τὴν ὄψιν κατὰ τὸ κεφάλαιον Εὐσεβίου λαβὼν ἐπεδίδου. Theod. Anagn. eclog. 2. Justinianus Imperator eos ἐκκλησιεκδίκους, *Ecclesiecdicos* vocat. l. 42. c. de Episcopis & Clericis. Prima autem Ecclesiasticorum defensorum origo à politicis deducta videtur. Cum singulæ enim in imperio Romano civitates Defensores suos habuerit, Ecclesiis ibidem constitutis visum est tales etiam sibi officiales ab Imperatoribus impetrare. Et quidem eos ab Imperatoribus primo impetratos fuisse, ex Syn. Carthag. can. 78. abundè constat. Editus est iste canon à Concilio Carthaginensi anno 398. habito, his verbis, *Ab Imperatoribus universis visum est postulandum propter afflictionem pauperum, quorum molestiis sine intermissione fatigatur Ecclesia, ut Defensores eis adversus potentias divitum, cum Episcoporum provisione, delegentur.* Concil. Carthag. 5. can. 9. qui in codice canonum istius Ecclesiæ hic impresso est 78. ubi etiam in titulo Græcè vocantur ἔκδικοι τῆς ἐκκλησίας. Et hæc prima fuit & antiquissima, ni fallor, quæ alibi occurrit, Ecclesiasticorum defensorum mentio; quos etiam vix credibile est Synodum Carthaginensem ab Imperatoribus postulare voluisse, si in Ecclesiam antea introducti fuerant. Ex eo autem, quod ab Imperatoribus eos tunc temporis postulandos decerneretur, Balsamon in meditatis observat, eos Laicos fuisse, atque in præsenti Synodi Chalcedonensis canone intelligendos esse, utpote de quo ait, ὁ παρὼν κανὼν ἐπιτρέπει, ὅτι λέγει ἐκ τῶν ἐκδίκων ὄντων ἀπὸ τοῦ κόσμου, κοινῶν δὲ τοῖς ἐκκλησίας διδομένων ἐκεῖνοι περὶ ἐκδίκων. ὁ τοῦ δικαίου ἐπὶ τῷ ἀπὸ τοῦ κανόνος, ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, ὅπου δηλοῦντας αὐτοὺς, ἀεὶ ἐκδίκων τῆς ἐκκλησίας. Balf. medit. in Juris Græco Romani l. 7. p. 454. Et quidem eos in nullo Ecclesiastico gradu ordinatos olim fuisse, ex secundo præsentis Concilii canone colligatur; ubi non ordinati dicuntur, sed promoti; neque cum Clericis, sed cum œconomo & paramonario conjunguntur, quemadmodum & Justinianus eos, non cum Clericis cujuscunque dignitatis, sed cum Xenodochis, Nosocomis, aliisque istiusmodi officialibus recenset, qui nullo Clericatûs gradu constituti sunt. Postea autem nonnullos eorum Clericos fuisse extra dubium est, cum ad thronum etiam Constantinopolitanum nonnunquam promoti fuerint; ut Balsamon in meditatis ante citatis tradidit. Quod ad numerum eorum spectat, Heraclius Augustus in Novellâ sancivit, decem in Constantinopolitanâ majore Ecclesia constitutos esse, τοὺς μὲν Θεσσαλίας ἐκδίκους εἰς δέκα ἀριθμὸν στῆναι, Καθολικοὺς δὲ εἰς ιϛ'. ἐκδίκους δὲ εἰς δέκα. Johannes Episcopus Citri in responsis ad Constantinum Cabasilam quatuor solummodo defensores numerat. καὶ ἕτερα ἐργασία, ἅπερ μάλιστα τοῖς ἱερεῦσιν ἁρμόζουσι, ὁ ἐπὶ τῶν γονάτων, ὁ ἱεραρχικὸς, οἱ τέσσαρες ἔκδικοι. Jur. Gr. Rom. l. 5. pag. 328. Euchologium à Jacobo Goar Parisiis editum duos exhibet officialium Ecclesiæ Constantinopolitanæ catalogos, in quorum primo præter πρωτέκδικον duodecim ἐκδίκους, in altero duos solos esse traditur; qui etiam assessores tantum fuerunt πρωτεκδίκου sive summo & propriè sic dicto Defensori. De cujus etiam officio, ut pauca delibemus, in primis observandum est ei ex hoc canone concessam esse autoritatem Clericos & Monachos ex urbe Constantinopoli expellendi, quicunque ab Episcopo suo non missi ibi commorantur. Si quidem autem Patres Chalcedonenses hoc Defensoribus injungunt, eos antea constitutos supponunt. Ac proinde hoc non primarium & principale, sed secundarium fuit eorum officium. Primò autem instituti sunt à Concilio quodam Carthaginensi, ut Pauperes contra divites defenderent. Syn. Carthag. can. 78. Cùm hoc autem aliter facere non potuerint, minores à divitibus contra pauperes, vel è contra, motas causas audiendi potestas iis commissa est, ejusmodi præsertim, quas ab Episcopo antea determinari consuetum fuit. Hoc è supradicto Synodi Carthaginensis canone palam est, utpote in quo decernitur, ut Defensores ab Imperatoribus postulentur, διὰ τὴν τῶν πενήτων θλῖψιν, ὧν ταῖς ὀχλήσεσιν ἀπαύστως ἡ ἐκκλησία καταπονεῖται, *propter pauperum vexationem, quorum molestiis assiduè fatigatur Ecclesia.* Instituti sunt ergo defensores, ne pauperum vexationibus Ecclesia diutius fatigaretur; ac propterea frustranea prorsus esset eorum institutio, nisi eas audirent & determinarent causas, quibus Ecclesia antea fatigari solita fuit. Et quidem πρωτέκδικον minores Ecclesiasticas audivisse causas ex ordine officialium Ecclesiæ Constantinopolitanæ constat; ubi dicitur, Ο πρωτέκδικος κρίνει μετὰ τῶν ἐκδίκων καὶ τὰς ὑποθέσεις τῶν εἰσερχομένων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναφέρει δὲ πάντα τῷ ἀρχιερεῖ. Defensor autem hujusmodi causas, non suo nomine, sed ut Episcopi locum tenens examinavit, ut ex altero Catalogo dictorum officialium colligimus, dicente, Ο πρωτέκδικος κρίνει ἐκ προσώπου τοῦ ἀρχιερέως· κρίνει δὲ τὰς ὑποθέσεις μετὰ καὶ τῶν ἐκδίκων, τοὺς εἰσερχομένους εἰς τὴν ἐκκλησίαν,

Defensorum

Defensorum supremus in Pontificis personâ (id est, in ejus absentiâ) *judex constituitur, & cum duobus defensoribus parvi momenti negotia ad Episcopatum delata judicat.* Quinetiam in Ecclesiâ Romanâ antiquitus *Defensores* Episcopos adjuverunt, in causis nimirum audiendis; ut testatus est antiquus Glossarius Papias, dicens, *Defensores à Romanis Pontificibus constituti sunt Episcoporum adjutores, quibus honores inter Clericos, sicut & regionariis concedimus.* Pap. in Gloss. Hos autem non proprio, sed Episcoporum, quorum vices suppleverunt, nomine causas discussisse, & lites decidisse, colligere etiam licet ex libro de officio primi defensoris; cujus hæc verba Balsamon, in meditato de officiis Chartularii & primi defensoris, citat, Δεῖ ὑμᾶς (πρωτεκδίκους) εἴ τις τῶν πρεσβυτέρων ἢ διακόνων δίκην ἔχει μετά τινος πρωτεκδικῆσαι τὸν ἐναγόμενον ἐκ τρίτου κατὰ τὴν ὑπαγόρευσιν τρίτην, καὶ μὴ ὑπακούοντα παραδιδόναι, *Oportet vos* (primos defensores) *si quis Presbyterorum & Diaconorum cum aliquo litem habebit, eum, qui accusatur, tertium citare, secundùm indicatum modum, & non obsequentem contemnare.* Hinc enim constat, Presbyteris & Diaconis, ὑπὸ τινὸς indefinito, cum quocunque vel Clerico vel Laico litem habentibus, eandem olim licuisse apud πρωτέκδικον movere; quod quidem non fas esset, nisi Defensor iste Episcopi vicem ageret, apud quem Clerici causas suas agere tenentur, ex nono canone hujus Concilii. Hæc eo nomine fusius prosecuti sumus, quod ex iis ritè perpensis sole meridiano clarius elucescat, hodiernos Episcoporum Cancellarios in Ecclesiâ nostrâ constitutos, non nudius tertius introductos esse, ut nonnulli ridicule asseruerunt, sed majorum instituto receptos, & antiquissimarum Synodorum decretis confirmatos. Si quis enim ea, quæ hactenus de Defensorum Ecclesiæ officio commentati sumus, cum iis contulerit, quæ ab Episcoporum Cancellariis hodiè agitantur, illico deprehendet, hosce nullos alios esse Ecclesiasticos officiales, quam qui olim ἔκδικοι, πρωτέκδικοι, ἐκκλησιέκδικοι, & *Defensores Ecclesiæ* nuncupati sunt.

Τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἁγιωτάτης. Codex Amerbachianus legit τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἁγίας ἐκκλησίας. Johannes Antiochenus τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίας ἐκκλησίας. Coll. can. tit. 20.

Καὶ τὸ δεξάμενον. Codex Amerbachianus, καὶ τὸ τοῦτον δεξάμενον, *& qui eum recipit.*

Κληρικοὶ καὶ μονάζοντες. In hac Alexii Aristeni, necnon Simeonis Logothetæ Epitome à Justello editâ, hæc verba desunt: quæ tamen ad plenum verumque canonis exprimendum sensum necessario interserenda sunt, juxta nostrum hunc codicem.

In Can. XXV.

Ἐπειδή τινες μητροπολιτῶν. Laudatur hic canon ex versione Dionysii Exigui, à Concilio Wormatiensi anno 868. habito, can. 71. quemadmodum & canones 15. 18. 22. & 27. ex eâdem versione ibidem citantur. Quod hic solùm observasse sufficiat.

Τὰς δὲ προσόδους τῆς χηρευούσης. Summam pristini Ecclesiæ Antistites diligentiam adhibuerunt, ne quid Deo semel consecratum in profanos usus verteretur, vel Ecclesiæ ejus concessum ullo modo intercideret. Quod tamen vacante aliqua Ecclesia difficile est evitare; nisi quæ ad eam pertinent singularis alicujus personæ pluriumve curæ & custodiæ committantur. Hoc igitur est, quod Patres hoc loco constituunt; ut omnes nimirum vacantis cujuslibet Ecclesiæ reditus per ejusdem œconomum integri & inviolati conserventur. Sed Concilium Regense, anno D. 439. habitum, statuit ut Vicinus Episcopus *vacantis Ecclesia curam districtissimè gereret, ne quid ante ordinationem discordantium in novitatibus Clericorum subversioni liceret.* Concil. Reg. can. 5. Quod idem & à Concilio Valentino anno D. 524. celebrato confirmatur. Concilium Ilerdense Sacerdoti, qui exequiarum tempore præsens est, omnia in domo Episcopi vitâ functi custodienda committit; additque, *Ideo nunc hæc hujus placiti constitutione, inter nos censura placuit custodiri, ut defuncto Antistite, vel etiam adhuc in supremis agente, nullus Clericorum, cujuslibet ordinis, officii gradusve sit, quicquid de domo efferre præsumat, vel de utilitate, quæ instrumenti domûs esse noscitur, id est mobili & immobili rei Ecclesiastica, conetur invadere; nihil furto, nihil vi, nihil dolo supprimens, auferens, atque abscondens. Sed is, cui domus commissa est, subjunctis sibi, cum consilio Cleri, uno vel duobus fidelissimis, omnia usque ad tempus Pontificis substituendi debeat conservare, vel his, qui in domo inveniuntur, Clericis consuetam alimoniam administrare.* Concil. Ilerd. can. 16. Sed Concilium Trullanum omnia Ecclesiæ vacantis bona clero ejusdem custodienda committit, vel si Clerici non fuerint, Metropolitano; qui ea omnia ordinato Episcopo reddet. Conc. Trull. can. 35. Et sic quidem usque ad decimum ferè à Christo incarnato seculum, omnia Ecclesiæ cujusvis viduatæ bona sarta tecta futuro Episcopo reservata sunt, neque cuivis Clerico, Laicove licuit, ea suos in usus vertere. Postea autem, contra ac omnibus hujusmodi veterum Conciliorum canonibus statutum est, Principes in plerisque locis Ecclesiæ vacantis reditus sibi hucusque vendicârunt. De cujus rei causâ & justitia hic non est differendi locus.

In Can. XXVI.

Δίχα οἰκονόμων. Ecclesia Primitiva per ter centum annos à Christi nativitate numeratos, ad ministros suos pauperesque alendos, nullis aliis gavisa est reditibus, quàm quos fideles sponte offerebant. Quarto autem currente seculo, post Constantini scilicet Magni Imperatoris tempora, agris etiam atque latifundiis donata fuit: uti patet ex Syn. Antioch. can. 25. quo agrorum fruges ad Ecclesiam pertinentes commemorantur. Omnes autem reditus, tam qui ex fidelium primo oblationibus, quàm qui ex agrorum postea frugibus collecti sunt, apud Episcopos depositi fuerunt, ut illi ex iis necessaria sibi providerent, & postea eosdem inter Clericos & pauperes distribuerent. Cum hoc autem malevolis Episcopos traducendi occasionem præbuisset, cautum est ab antiquis Patribus, ut non ipsi Episcopi, sed alii quidam officiales sub iis constituti, hanc curam in se susciperent; qui proin οἰκονόμοι dicti sunt. Quando hi primo instituti fuerunt, hariolari nequeo. Neque enim eruditis hic viris assentiri possum, eos adferentibus præsenti canone institutos. Patres enim Chalcedonenses de iis tanquam bene notis hic loquuntur, eosque prius institutos supponunt; atque etiam demonstrant, dicentes, ἐπειδὴ ἔν τισιν ἐκκλησίαις ὡς περιηχήθημεν δίχα οἰκονόμων οἱ ἐπίσκοποι ἐκκλησιαστικὰ χειρίζουσι, ex his enim verbis clarissimum fit Episcopos in nonnullis Ecclesiis res Ecclesiasticas per Oeconomos suos etiam tunc dierum tractavisse: & præterea œconomi in præcedenti etiam canone commemorantur: nec non secundo, ubi etiam decernunt Patres pecuniâ eos non promovendos esse, quod quidem non decrevissent, si isti nondum instituti fuissent. Certum est ergo, eos ante hoc Concilium institutos fuisse, sed quamdiu ante, incertum. D. Augustini temporibus eos Hippone incognitos fuisse, ex eo colligimus, quòd ille invidiam illinc exortam pertæsus, plebem exoravit possessionum Ecclesiasticarum curam gerere; ut testatur Possidius in vitâ ejus, dicens, *Pauperibus erogabat vel ex reditibus possessionum Ecclesiæ, vel etiam ex oblationibus fidelium. Et dum forte, ut assolet, de possessionibus ipsis invidia Clericis fieret, alloquebatur plebem Dei, malle se ex collationibus plebis Dei vivere, quàm illarum possessionum curam & gubernationem pati.* Possid. in vit. S. August. Et proximè addit, *sed nunquam id Laici suscipere voluerunt.* Eos autem iisdem ferè diebus Alexandriæ constitutos fuisse ex nono Theophili Alexandrini canone palam est, in quo ille S. Augustino æqualis, ait, ὥστε γνώμῃ πάσης ἱερατείας οἰκονόμον ἐκλέγεσθαι ἐκεῖσε, ἵνα ὁ σωπάτης... καὶ ὁ Πλοῦταρχος... Ubi etiam, ut videre est, quomodo οἰκονόμος renunciandus est, totius nimirum Sacerdotalis ordinis sententiâ, & consensu Episcopi. Unde constat eos in Ecclesiis nonnullis institutos fuisse, etiam ante annum D. 390. quo Theophilus ille Archiepiscopus Alexandrinus claruit. Quanto temporis istud præcesserunt, alii viderint. Sanè ante Constantini Magni tempora nobis instituti non videntur; non prius nimirum, quam latifundia Ecclesiis fidelium liberalitate data fuerunt. Sed quandocunque primò instituti sunt, eos in omnibus Ecclesiis constituendos esse, à nulla ante præsentem universali Synodo decretum est, quam Provinciales nonnullæ secutæ sunt; ut Hispalensis secunda, quæ ex hujus canonis præscripto eos ex Clericis, non Laicis, eligendos esse decrevit, dicens, *Nonâ actione didicimus quosdam ex nostro Collegio, contra mores Ecclesiasticos, Laicos habere in rebus divinis constitutos Oeconomos. Proinde pariter tractantes eligimus, ut unusquisque nostrûm, secundum Chalcedonensium Patrum decreta, ex proprio Clero Oeconomum sibi constituat.* Concil. Hispal. 2. c. 9. Et Concilium Toletanum quartum, *Eos quos Oeconomos Græci vocant, hoc est qui vice*

vice Episcoporum res Ecclesiasticas tractant, sicut sancta Synodus Chalcedonensis instituit, omnes Episcopos de proprio Clero ad regendas Ecclesias habere oportet. Qui autem deinceps contempserit, obnoxius ejusdem magni Concilii erit. Concil. Tolet. 4. can. 47. Meminit etiam Gregorius Magnus, dicens, *Expensa verò, quæ necessaria fuerit, per Oeconomum, qui tempore mortis prædicti Episcopi inventus est, erogetur, quatenus rationes suas futuro Episcopo ipse, ut movit, exponat.* Greg. lib. 2. Epist. 22. Quæ quidem ille ex XXV. hujus Concilii canone rectè præcipit. Alibi etiam ait, *Volumus autem, ut memoratus frater noster Paschasius & vicedominum sibi ordinet, & majorem domûs, quatenus possit vel hospitibus supervenientibus, vel causis quæ eveniunt, idoneus & paratus existere,* Id. l. 9. Epist. 66. ubi *Vicedominus* idem videtur, ac Ἔκδικος, qui vicem Episcopi in causis audiendis egit: sed *major domus* idem est, qui οἰκονόμος, quæ vox etiam à Syro ܪܒ ܒܝܬܐ *Major domus*, vel *Magister domus* vertitur, Luc. 16. 2. A legibus etiam civilibus multa de Oeconomis edicuntur. videsis l. 42. c. de Episc. & Cler. Qui hoc officio in Ecclesiâ Constantinopolitanâ functus est, ὁ μέγας οἰκονόμος dictus est, utpote πρῶτος τῶν κληρικῶν habitus, ut ait Malaxus in hist. Patriarch. Cujus officium in catalogo officialium istius Ecclesiæ sic describitur, Ὁ μέγας οἰκονόμος τῶν κτημάτων, ὀφείλει εἶναι ἱεροδιάκονος. ὅταν δὲ λειτουργεῖ ὁ Ἀρχιερεὺς, φορῶν τὸ στιχάριον αὐτοῦ καὶ τὸ ὀράριον, ἵσταται ἐν τῷ μέρει τῆς ἁγίας τραπέζης, βαστάζων καὶ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, καὶ τὸ ἅγιον ῥιπίδιον· προσφέρει δὲ καὶ τὸν μέλλοντα χειροτονηθῆναι κληρικὸν τῷ Ἀρχιερεῖ· ἔτι δὲ ὅτι πᾶν κτῆμα τῆς ἐκκλησίας ἐξετάζει εἰσόδους, καὶ ἐξόδους, καὶ λογαριασμοὺς ὑπὲρ παντὸς πράγματος τῆς ἐπισκοπῆς· κρατεῖ καὶ χαρτουλάριον ἀναγράφει ταῦτα· καὶ τετράκις τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀναφέρει τῷ Ἀρχιερεῖ· ἐπισκοπεῖ καὶ τὴν χηρεύουσαν ἐκκλησίαν, πάντα τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἐρχομένου ἐπισκόπου· ἔστι δὲ καὶ εἰς τὰς κρίσεις ἐν τῷ δεξιῷ τοῦ Ἀρχιερέως, *Magnus Oeconomus possessionum, sacer debet esse Diaconus. Cum autem celebrat Pontifex, ornatus ille suâ tunicâ & stolâ, stat ex unâ parte sanctæ mensæ, sacrum flabellum manu suâ tenens: Offert quoque Clericum ordinandum Pontifici. Omnem quoque agrum possessionemque Ecclesiæ disquirit, census, expensas, ratiocinia de omni re, quam Episcopatus possidet, & habens sub se Chartularium cuncta illa recenset, & quater in anno de omnibus ad Pontificem rationem refert: Et viduæ Ecclesiæ ipse curam gerit, omnia ejus bona usque ad futuri Episcopi adventum administrans. Adest insuper in judiciis ferendis à dextra Pontificis sedens.* Omnia Oeconomi munera, plenissimè hîc descripta habes, adeo ut iis explicandis non est ut diutius immoremur. Hîc tantum insuper observatur, omnes hujusmodi Oeconomos ab Episcopis olim juxta secundum hujus Concilii canonem promotos fuisse. Postea autem Imperatores Constantinopolitanæ Ecclesiæ Oeconomi designationem sibi vendicârunt, usque ad Isaacium Comnenum, qui eam potestatem Patriarchæ restituit, ut testatur Zonaras, qui de dicto Imperatore loquens ait, Μέχρι τότε τοῦ μεγάλου οἰκονόμου προχειριζομένου παρὰ τοῦ βασιλεύοντος, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ σκευοφύλακος, ἐκεῖνος δὲ καὶ ἄμφω ὑπὸ τὴν τοῦ πατριάρχου ἔθετο ἐξουσίαν, ἀποχωρίσας ἄμφω τοῦ δημοσίου. Zonar. in Isaac. Comn.

Κατὰ γνώμην ἐπισκόπου, δῆλον ὅτι. Codex Amerbachianus legit, κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, δῆλα δή.

In Can. XXVII.

Τοὺς ἁρπάζοντας γυναῖκας. Hic canon non solùm à Concilio Wormatiensi can. 77. Verùm etiam à Cabilonensi laudatur, dicente, *De puellis raptis nec dum desponsatis, in Concilio Chalcedonensi statutum est, eos, qui rapiunt puellas sub nomine simul habitandi, cooperantes & conniventes raptoribus, decrevit sancta Synodus, ut si quidem Clerici sint, decidant proprio gradu: si verò Laici, anathematizentur. Quibus verbis datur intelligi, qualiter hujus mali auctores damnandi sunt, quando participes consilii & conniventes tanto anathemate feriuntur, ut juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas sibi jure vindicare nullatenus possint.* Concil. Cabil. apud Gratian. 36. quæst. 2. vide Balsamonis responsum ad Marci Alexandrini interrog. LXIII.

Γυναῖκας. Johannnes Antiochenus in collect. can. tit. 42. legit κόρας. Sed non solum Bodleianus noster, reliquique Græci codices, verumetiam Latini veteres Interpretes γυναῖκας legunt, nam *mulieres* vertunt.

Συμπράττοντας ἢ συναιρουμένους. Johannes Antiochenus rectiùs legit συμπράττοντας ἢ συναιρομένους. Codex Amerbachianus, ἢ συμπραττομένους, ἢ συναιρομένους. Scholiastes etiam omnes συναιρομένους legisse ex ipsorum verbis constat.

Συμβουλὴν δὲ καὶ. Hæc, usque ad ἐπικουροῦντας inclusivè, in codice Amerbachiano desiderantur. Sed sensus loci sine illis pessimè confunditur, vel potius nullus omnino est.

In Can. XXVIII.

Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων. Hic cum duobus sequentibus canonibus nec in Johannis Antiocheni collectione, nec in Latinâ Dionysii Exigui versione, nec in Arabicâ Josephi Ægyptii paraphrasi extat. Reperitur autem in omnibus Balsamonis, Zonaræ, & Aristeni Codicibus; citatur etiam à Photio in nomocanone, tit. 1. cap. 5. & 6. Latine etiam vertitur à veteri interprete ante Dionysium Exiguum, à quo tamen, non inter præsentis, sed Constantinopolitanæ Synodi canones collocatur. In Actis etiam hujus Concilii habetur, decimâ sextâ nimirum Actione: ubi tamen Paschasinus & Lucentius, legati Episcopi Romani, hoc decretum ipsis absentibus & clanculum editum fuisse conquesti sunt. Et quidem ipsi aberant, at quia adesse nolebant, etiamsi rogati fuerint. Patres enim diserte testantur se Romanos illos rogâsse, ut interessent, dicunt enim, Παρεκαλέσαμεν τοὺς κυρίους, τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ἀπὸ Ῥώμης, κοινωνοὺς γενέσθαι τῆς πραγματείας. παρῃτήσαντο, λέγοντες, ἐντολὰς μὴ εἰληφέναι τοιαύτας. Et addunt, cum hoc decretum fuit, nihil in occulto, nihil furtum, sed omnia canonicè facta esse, coram ipsis legatis dicentis, Καὶ μάρτυρ ἐστιν ὁ Θεὸς, ὅτι ἐν ἀσφαλείᾳ πέπρακται, ὅτι κλοπῆς πέρα. καὶ ἔστιν ἡ πρᾶξις ἀκόλουθος, καὶ κανονική. Ac propterea unanimes omnium subscriptiones proferunt, qui etiam se non necessitate coactos, sed sponte suâ subscripsisse palam profitentur: adeo ut si quis alius, hic legitimus hujus Concilii canon habeatur necesse est; nisi Episcopo Romano vel legatis ejus potestas concessa fuerit omnia rescindendi, quæ ab ipsis etiam Oecumenicis Conciliis acta & decreta sunt; quo semel dato, frustranea simul redderentur Oecumenica Concilia, utpote quorum decreta nullius erunt momenti nec autoritatis, nisi hoc Episcopo Romano placuerit: cujus tamen autoritatem Patres in hâc re non tanti æstimârunt, quin & ipso & legatis ipsius, volentibus nolentibus, etiam post deliberationem in utramque partem habitam, Synodus hoc decretum iterum coram legatis confirmaverit. Cum enim Judices illud, vel saltem summam ejus repetitam, confirmâssent, reclamantibus Episcopi Romani legatis, Johannes Episcopus Sebastiæ dicebat omnes in eâdem sententiâ permanere, & Judices addebant, ipsorum dictum à totâ Synodo approbatum esse. Οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες εἶπον, Ἃ ἐλαλήσαμεν, πᾶσα ἡ σύνοδος ἐκύρωσεν. Adeo ut summa atque Apostolica Episcopi Romani autoritas, ab iis quæ tunc temporis gesta sunt, non minus quam ab ipso decreto, elevata nobis videatur. Si Patres enim Chalcedonenses credidissent, tantam à Christo autoritatem Episcopo Romano datam esse, quantam hodie sibi vendicat, ei proculdubio tantopere non restitissent; nedum æqualia privilegia alii concessissent.

Θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων. Codex Ætoniensis addit, τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλει τῇ νέᾳ Ῥώμῃ. Quæ verba leguntur etiam in Actis Concilii, nisi quod pro ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης ibi legatur ἐπὶ τοῦ εὐσεβοῦς τὴν μνήμην.

Διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην. Hîc obvium est cuipiam observare, qua ratione moti veteres tantum sedi Romanæ honorem tribuerunt, non quòd sancti Petri sedes fuit, neque quod Episcopus ejus Christi Vicarius est; sed tantum διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, quod ista nimirum civitas Imperialis fuit.

Τὰ ἴσα πρεσβεῖα. In Codice Amerbachiano duo scholia huic canoni subjunguntur, quorum primum huc pertinet, sicque se habet, τὰ ἴσα ἔχειν, ἀντὶ τοῦ ἐφεξῆς εἰρημένου, δευτέραν μετ' ἐκείνην, καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ γέγραπται τὰ δεύτερα ἔχειν, οὐ τὸ μὴ πρεσβείων χρὴ νοεῖν· οὕτω γὰρ ἂν αὐτὸς ἑαυτῷ ἐναντιοῖτο ὁ κανών, ἀλλὰ τὸ δεύτερον τῷ χρόνῳ ἀκούειν. καὶ τὸ ἀληθὲς γὰρ οὕτως ἂν ἔχοι, καὶ ὁ κανὼν ἕξει τὸ μὴ ἀναιρεῖν ἑαυτόν. εἴπερ γὰρ ἡ βασιλεία εἰς ἰσότητα ἄγει τὰς δύο καθέδρας, ἡ ζημιωθεῖσα ταύτην, κατὰ τὸν ἱερὸν τοῦτον κανόνα, ἐζημιώθη καὶ τὴν ἰσότητα. *Æqualia dicit, adeo ut quod postea dicitur, secundam post illam, & si alibi scriptum est, secundas partes tenere, de privilegiorum honore non intelligendum est. Sic enim ipse canon sibimet repugnabit. Sed secundam tantùm tempore sentiendum est. Sic enim & verum habebit, & canon sibi non contradicet. Si enim imperium duas cathedras ad æqualitatem ducat, quæ eo privatur, juxta sacrum hunc canonem, æqualitatem etiam amittit.* Hîc insuper observandum est, πρε-

σβεῖα

πρεσβεῖα non ἐξουσίας, sed τιμῆς hoc loco intelligenda esse. Patres enim Chalcedonenses loquuntur hic de privilegiis sedi Constantinopolitanæ à secundâ generali Synodo concessis: à quâ sola πρεσβεῖα τῆς τιμῆς dictæ sedi indulta esse, in annotationibus ad tertium istius Synodi canonem ostendimus. Hæc itaque sola in hâc priore canonis præsentis parte confirmantur: quibus in posteriori πρεσβεῖα τῆς ἐξουσίας adjunguntur: uti mox patebit.

Δευτέραν μετ' ἐκείνην. Zonaras in hunc canonem observat nonnullos propositionem μετὰ post, de tempore solo interpretari: adeo ut sedes Constantinopolitana Romanæ nihilo cederet, præterquam tempore, quod hæc ante eam honorata erat. Et ita quidem Scholiastes ante citatus hæc verba interpretatus est. Unde suspicor Zonaram scholium istud vidisse, & propterea Scholiastem ante Zonaram claruisse.

Καὶ ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς. Hæc verba, καὶ ὥστε, vel ut legit Codex Amerbachianus, καὶ ὡς, referenda sunt ad illa in canonis ferè principio posita ὁρίζομέν τε καὶ ψηφιζόμεθα. Præsens enim canon in duas partes distribuitur; quarum primâ vetera privilegia Sedi C P. confirmantur: alterâ nova conceduntur. Prima ad hæc usque verba exclusive porrigitur; quâ Patres testantur se eadem confirmare, quæ a Concilio C P. constituta fuerant. Cum dixerant enim se agnovisse canonem Synodi C L. Patrum, protinus subjiciunt τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομεν καὶ ψηφιζόμεθα. *Eadem nos etiam decernimus & statuimus*; de privilegiis nimirum Ecclesiæ Constantinopolitanæ; & postea rationem addunt, quare hujusmodi πρεσβεῖα isti Ecclesiæ indulta sunt; nimirum quoniam illa Imperialis esset civitas, ac propterea digna iisdem privilegiis gaudere, quæ in sedem Romanam ob eandem rationem collata fuerant. Et nihil præter pleniorem hujus rationis explicationem in hâc primâ canonis parte prosequuntur; quâ finitâ ad alteram se convertunt. Adeo ut si omnia à verbis καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ, usque ad μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν, parenthesi includantur, sensus clarissimus sic emerget, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομεν καὶ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, καὶ ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς &c. Cum igitur hi Patres πρεσβεῖα τῆς τιμῆς Sedi Constantinopolitanæ à Concilio ibidem habito indulta adstruxissent, hîc nova construunt, honorarus istis privilegiis etiam πρεσβεῖα τῆς ἐξουσίας adjicientes: tres nimirum diœceses in unam compactas ei subjiciunt, quarum Metropolitanos ipse Episcopus dictæ Sedis Constantinopolitanæ ordinet. Et quidem etiamsi Episcopus Constantinopolitanus summo antehâc honore habitus fuerit, nullam tamen diœcesin ab universali aliquâ Synodo, ante præsentem, sibi assignatam habuit; ac propterea neque Exarchus aut Patriarcha, propriè sic dictus, fuit. Hic autem magna satis diœcesis, ex tribus absorptis conflata, ejus ordinationi committitur. Cautum est enim, ut Ponticæ, Asianæ, & Thracicæ diœceseos metropolitani ab eo ordinentur: adeo ut, qui antea Exarchi fuerant, modo metropolitani fiunt, ut ille qui nec Metropolitanus antea fuerat ad Exarchi & Patriarchæ honorem attolleretur. Non me latet, eum antea ordinationes metropolitanorum in dictis diœcesibus nonnunquam celebrâsse: illud autem non ex canonis alicujus præscripto, sed tantùm ex consuetudine quadam fecit, ut ipsi hi Patres testantur in Synodicâ Epistolâ ad Leonem Episcopum Romanum. Omnis autem canonica eos ordinandi potestas à præsenti Synodo collata est. Si eâ enim antea præditus fuisset, quid opus esset præsenti canone? sed hoc etiam egregiè confirmatur ex iis, quæ Evagrius de Zachariâ Rhetore tradidit; qui de Timotheo Æluro loquens, ait, ἀπέδωκε δὲ τῷ Ἐφεσίων καὶ τὸ πατριαρχικὸν δίκαιον, ὅπερ αὐτὴν ἀφεῖλεν ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος, *Reddidit Ecclesia Ephesiorum jus Patriarchatûs, quod Synodus Chalcedonensis ei ademerat.* Evagr. Hist. Eccles. l. 3. cap. 6. Enimvero Ephesus Asianæ diœceseos metropolis fuit; cujus propterea Episcopus fuit totius diœceseos Exarchus sive Patriarcha, dicit autem Evagrius, hoc jus Patriarchatûs à Synodo Chalcedonensi ei ademptum esse. Antea itaque non ademptum fuit, quàm Patres Chalcedonenses in præsenti canone Asianam illam, unà cum Ponticâ & Thracicâ diœcesi Episcopo Constantinopolitano subjecerunt: ut extra controversiam sit, omnem Patriarchicam potestatem Episcopo Constantinopolitano à præsenti decreto primùm confirmatam esse, à quo etiam primò diœcesis ei assignatur.

Μόνης. Alterum Scholium in Codice Amerbachiano ad hanc vocem spectat, & sic se habet, Τὸ μόνης προσκεῖται, ἐπειδὴ οἱ ἀπὸ Μακεδονίας καὶ Ἰλλυριῶν καὶ Θετταλίας καὶ Ἀττικῆς καὶ Πελοποννήσου καὶ παλαιᾶς Ἠπείρου καὶ τῶν τοιούτων ἐθνῶν, ὑπὸ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον τότε ἐτέλουν, *Vox μόνης additur, quoniam qui ex Macedoniâ & Illyriis & Thessaliâ & Atticâ & Peloponeso & veteri Epiro, & istiusmodi gentibus erant, Romano Episcopo tunc temporis subjecti erant.* Eadem ferè habes in Aristeni Scholiis. Zonaras etiam diserte asserit, nonnullos hanc vocem ita interpretatos esse: quos inter Ecclesiastes hic laudatus meritò recenseatur.

Ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς. Vetus interpres legit, in *Barbaris*. Omnia nimirum loca Imperio Romano non subjecta Barbara olim & Barbarica à Romanis ipsis appellata sunt; ut totus orbis Romanus, una voce *Romania* dicta est. Isto sensu usurpatur vox βαρβαρικὸν Syn. Carthag. can. 56. item Barbaria, à S. Augustino, Epist. 178. & ὁ βάρβαρος, à Synesio Epist. 101. Et populi ultra limites Imperii Romani degentes *Barbari* audierunt omnes. Sic Evagrius dicit omnes Zenonis Imperatoris subjectos, tam in Oriente quam Occidente, gravibus affectos esse incommodis, ὅτε μὲν τῶν σκηνιτῶν βαρβάρων πάντα ληϊζομένων, *quippe Barbari, scenitæ dicti, loca omnia populati sunt.* Evagr. Eccles. Hist. l. 3. c. 2. Alia exempla passim occurrunt.

Τῶν προειρημένων διοικήσεων. Codex Ætoniensis addit ὡς ἀπὸ τοῦ ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονούμενος. Quomodo etiam hic locus in Actis Concilii legitur ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων. In MS. nostro Bodleiano, post ultima hæc canonis verba hæc adduntur, Ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἐκδέδοται τῷ Κωνσταντινουπόλεως χειροτονεῖν τοὺς μητροπολίτας καὶ τοὺς Ἀρχιεπισκόπους τῶν ἐν τούτῳ δηλωθεισῶν ἐπαρχιῶν· πρὸ τούτου γὰρ αὐτοκέφαλοι ἦσαν. *A præsenti canone Episcopo Constantinopolitano conceditur ordinare metropolitas & Archiepiscopis Provinciarum, quæ in eo commemorantur. Antea enim sui juris erant.* Hæc, ut neque ad ipsum canonem nec Scholium quodlibet pertinentia, hîc potius, quàm in ipso libro apponere visum est.

Ἀπαιτεῖ οἱ περὶ τὸν Ἔστην. Pro his, usque ad ἔχει χειροτονίαν, in prioribus Balsamonis editionibus hæc sola lecta sunt, Ἀπαιτοῖ οἱ μέχρι τῆς παρούσης δικάζοντες, quibus Codices Ætoniensis & Amerbachianus consentiunt; nisi quòd in iis legatur, μέχρι τῆς παρούσης ἱερῶν δικαστῶν.

In Can. XXIX.

Ἐπίσκοπον εἰς πρεσβυτέρου βαθμὸν. Hic, cum sequente canone, nec ab ipso Photio agnoscitur, qui in præfatione ad nomocanonem hanc Synodum solos 28. canones edidisse statuit, Σύνοδος ἡ ἐν Χαλκηδόνι τῶν χλ'. ἁγίων πατέρων κανόνας κη'. Sed in omnibus Balsamonis, Zonaræ, & Aristeni codicibus extat. Verumenimvero nihil aliud est, quàm decretum hujus Concilii, quo causa inter Photium Episcopum Tyri & Eustathium Episcopum Beryti agitata finita est. Nimirum Eustathius sex civitates ad Photium pertinentes sibi arripuerat, & Episcopos earum, à Photio ordinatos, amoverat, & in Presbyterorum ordinem detruserat. De quâ re Judices in Synodo certiores facti, eam Synodo determinandam committebant, ad quam solam pertinebat, τὰ περὶ τούτου τελείως ψηφίζεσθαι καὶ τυποῦν τὴν ἁγίαν σύνοδον. Quæ cum Judices dixissent, Paschasianus, Lucentius, & Bonifacius, Vicarii Sedis Romanæ, primam hujus canonis partem pronunciabant, & Anatolius Constantinopolitanus addidit, quæ in ipso canone dixisse traditur: quibus tota Synodus protinus consensit, acclamans, Δικαία ἡ κρίσις τῶν πατέρων. Hæc fusiùs explicata vide ad finem quartæ Actionis hujus Synodi, ubi etiam ipsum hoc decretum extat. Act. Syn. Chalced. pag. 247, edit. Col. an. 1618.

Ἀνάξιος ὁ ἐκβαλλόμενος. Hæc verba usque ad ἔστω inclusivè, in MS. Amerbachiano desiderantur: sed in ipsis Actis antè citatis leguntur.

In Can. XXX.

Ἐπειδὴ οἱ εὐλαβέστατοι. Deposito Dioscoro Alexandrino, Episcopi Ægyptii, Epistolæ Leonis Romani subscribere rogati, respondebant, se eadem, quæ in Epistolâ continentur, credere; sed nihilominus ei subscribere non posse usquequo Archiepiscopum Alexandrinum ordinatum haberent; cujus sententiam in hujusmodi rebus expectare & sequi omnes istius diœceseos Episcopi ex antiquâ consuetudine constricti sunt: quibus auditis Judices illico pronunciabant, quæ hoc canone continentur; quibus etiam tota Synodus suffragata est. Et prima quidem decreti pars αὐταῖς λέξεσιν in Actis extat, quemadmodum hic imprimitur: ultima verba seorsim, post aliquam interlocutionem, edita sunt, & paulo aliter sic lecta, Ὥστε μένειν ἐν τῷ εἶναι γέγονατο οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι τῆς Αἰγύπτου, ἢ ἰσχύος περιέξουσιν, εἴ τι αὐτοῖς δοκεῖ, ἢ ἐξομοσία κατανωθεῖσα ἀναμένοντας τὴν χειροτονίαν τοῦ ἐσομένου ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως. Syn. Chalced. Act. 4. pag. 235. 236. ed. Col. an. 1618.

GUILIELMI BEVEREGII ANNOTATIONES IN CANONES CONCILII TRULLANI.

ΠΕΡΙ τ̃ πέμπτης συνόδου. De hâc quintâ, ut & de sextâ sequenti Synodo Oecumenicâ Balsamon eadem, atque Zonaras, verba habet: quæ nihilominus bis recitare visum est, quoniam sub utriusque nomine in MSS. extant, & vulgò circumferuntur.

Ἀπὸ τ̃ σχήματα. Codex Amerbachianus legit ἀσχήμαμα-τα ἀλλήλοις κ̀ ἀσύμφωνα.

Ἀπαγόντα ἢ Ἡρακλείῳ. Post ista verba in MS. Bodleiano hæc leguntur, ἐπὶ Ἀγάθωνος Πάπα Ῥώμης, Γεωργίου Κωνσταντινουπόλεως .... Ἀλεξανδρείας, Μακαρίου Ἀντιοχείας κ̀ Ἱεροσολύμων. Ubi nomina Episcoporum, Alexandrini & Hierosolymitani, idcirco forsitan omittuntur, quia illi non nisi per Vicarios suos aderant. Hæc autem verba nec in Amerbachiano, nec Ætoniensi, nec in impressis antehac codicibus habentur; & è margine in textum traducta videntur: ac propterea hîc potiùs ea adnotare, quàm ibi interserere visum est.

Ἐν τῷ Τρούλλῳ τ̃ βασιλικοῦ παλατίου. In antiquis ædificiis, sacris præsertim, & celebrioribus, οἱ Τρῦλλοι, αἱ Τροῦλλαι, & τὰ Τρῦλλα sæpe commemorantur. Codinus, ἐξ ὧ ἐστὶ ἡ ἰδιωτῶν φέρεται λόγος, ὅτι ὁ Τροῦλλος κατεσκευάσθη. Cod. in orig. Constant. Zonaras, Τρούλλου τούτου κ̀ κλίσεως τ̃ ἁγίας τρα-πέζης συνάπτεται. Zon. Annal. in Justiniano. Metrodorus, τὸν νάδν ἐποίησε ὑψηλότερον φυλάττειν τ̃ ἁγίων μαρτύρων τὰ ὀστᾶ, καὶ ἐπιμελῶς κατεξύπητη, κ̀ ἐποίησε μέγα Τροῦλλον, οἰκοδομὴν ἐσφαίρησεν. Metrod. in martyr. S. Dionysii. Anasthasius Bibliothecarius, *Trullum verò ejusdem Ecclesiæ fusis Chartis plumbeis cooperuit, atque munivit.* Anast. in vitâ Sergii I. Trullus autem, sive Trullum propriè nihil aliud fuit, quàm fornix, vel locus quidam in rotundum concameratus. Camera sæpius à Latinis dictus, ut Anastasius supradictus, *Fecit Cameram basilicæ Constantianæ, & alteram Cameram B. Petri ornavit.* Anastas. in Leonis vitâ. Zonaras loco ante citato etiam σφαῖραν pro eodem usurpant, dicens, ταύτην τὴν μεγάλην σφαῖραν τ̃ ναοῦ. Hinc adjectivum Τρουλλωτὸς, ut τ̃ δὲ Τρουλλωτὸν ναῦλον ἔκτισε Μιχαὴλ ὁ υἱὸς Θεοφίλε, κοσμήσας αὐτὸν κ̀ χαμαιρύσας πλατυνώσας. Chron. Constantinop. Trullum itaque Palatii, ubi præsens Concilium Constantinopoli celebratum est, & Trullanum ex eò dictum, hujusmodi fuit locus in dicto Imperiali Palatio concameratus, vel forsitan domus aliqua, intra Palatii septa, ad eam formam extructa; quemadmodum Matthæus Blastares opinatus est, dicens, ἐν τῷ λεγομένῳ Τρούλλῳ, οἶκος ἢ ἦν οὗτος σφαιροειδὴς ἐν τοῖς τ̃ βασιλείων Κωνσταντινουπόλεως κείμενος. Matt. Blast. præfat. ad Syntag.

Προσφωνητικὸς λόγος. Hanc orationis hujus ad Imperatorem inscriptionem Codex Amerbachianus sic legit, Προσφωνητικὸς τ̃ ἁγίας συνόδου πρὸς τ̃ εὐσεβέστατον βασιλέα, ὦ ὑποταξιν τοὺς ἀπ' αὐτ̃ ἐκτεθέντας κανόνας. Quomodo etiam inscribitur in priori Zonaræ editione; nisi quòd pro προσφωνητικὸς, juxta cum nostro Balsamonis codice ibi legatur προσφωνητικὸς λατρεία λογική. Codex Amerbachianus legit, λατρεία νοικὴ, sed perperam, Synodus enim haud dubiè verba illa à D. Paulo usitata respicit, in Epist. ad Rom. XII. 1. ubi optimè D. Chrysostomus, τί δέ ἐστι λογικὴ λατρεία, ἡ πνευματικὴ διακονία, ἡ πολιτεία ἡ κατὰ Χριστόν. Chrysost. in Epist. ad Rom. λογ. κ'. tom. 3. pag. 174. ed. Savil.

Τοὺς λαοὺς ἐνδιαπτίζοντες. Rectius Codex Amerbachianus legit τοῖς λαοῖς ἐνδιαπτίζοντες.

Ἀγγέλοι τὸ Παπα. Hîc omnem, quâ turgent ipsorum præcordia, bilem Papistæ in Balsamonem effundunt, omnimodis eum conviciis lacerantes, quod ille præsentem Synodum œcumenicum fuisse contendit. Si hoc autem Balsamoni vitio vertatur, idem & in ipsam Synodum conjiciatur crimen, quippe quæ ἁγίας κ̀ οἰκουμενικῆς συνόδου se sæpe appellat, quo etiam argumento Balsamon ad opinionem suam adstruendam utitur. Quod quidem minimè spernendum est argumentum. Ipsi enim Patres, melius haud dubie quàm hodierni Papistæ, noverunt, qualem ipsi Synodum celebrabant, & ut observat Matthæus Blastares, πρῶτον μὲν γὰρ ὡς ἂν ἀψευδεῖς οὗτοι πατέρες ἐμφανῶς ἑαυτοὺς ἄλλους, λέγοντες ἐν τοῖς ἑαυτῶν κανόσιν, ὥσπερ ἡ ἁγία αὕτη κ̀ οἰκουμενικὴ σύνοδος, *Primò enim sancti Patres manifestè a mendacii sese contentiones ferent, dicentes in suis ipsorum canonibus, sancta hæc & Oecumenica Synodus decrevit.* Matt. Blast. præf. ad Syntag. Alterum argumentum, quo Balsamon Latinorum, ut vocat, objectionem præveniens, hanc universalem fuisse Synodum probat, est, quod non solum reliqui Patriarchæ, verum ipse etiam Papa Romanus per legatos suos eidem interesset. Dicit enim se in antiquis nomocanonis invenisse, Basilium Gortynæ Metropolitanum, & quendam Ravennæ Episcopum, totius Synodi Romanæ vicem gerentes, & ipsius quoque Papæ legatos, Episcopos nimirum Thessalonicæ, Sardiniæ, Heracleæ, & Corinthi, præsentes adfuisse. Et quidem Basilium Gortynæ Metropolitanum Synodi Romanæ vicem gerentem ei interfuisse, & canonibus hisce subscripsisse, extra dubium est, cum in ipsis subscriptionibus, canonibus hisce in Actis Conciliorum annexis, dicerte dicatur, Βασίλειος ἐπίσκοπος τ̃ Γορτυνίων μητροπόλεως, ὁ ἐπέχων τὸν τόπον κ̀ τ̃ πάσης συνόδου τ̃ ἁγίας ἐκκλησίας Ῥώμης ὁρίσας ὑπέγραψα, *Basilius Episcopus Gortynensium metropolis, Christo amabilis Cretæ insulæ, & locum tenens totius Synodi sanctæ Ecclesiæ, definiens subscripsi.* Act. sextæ Syn. Constantinop. pag. 254. edit. Colon. an. 1618. Legatos etiam Episcopi Romani eidem interfuisse, Anastasius Bibliothecarius, qui Episcoporum Romanorum vitas conscripsit, attestatur, dicens, in vitâ Sergii I. *Hujus itaque temporibus Justinianus Imp. Concilium in Regiâ urbe fieri, in quo & legati sedis Apostolicæ convenerant, & decepti subscripserant.* Utcunque igitur decepti fuerint, eos & adfuisse & subscripsisse certum est. Ipse fateor, Sergius Papa Romanus canonibus subscribere recusavit, ut Anastasius ibidem ait, *Compellebatur & ipse* (Sergius) *subscribere, sed minimè acquievit.* Verùm hîc eo tantum nomine subscribere renuit, quod nonnulli in iis Ecclesiæ Romanæ errores detecti sint & condemnati. Aliter enim & ipse proculdubio subscripsisset, & omnes Ecclesiæ istius asseclæ Oecumenicam huic Synodo autoritatem libenter attribuissent. Hic autem insuper notandum est, Balsamonem asserere, se in antiquis invenisse scriptis, Episcopos Thessalonicæ, Sardiniæ, Heracleæ, & Corinthi, legatos Papæ Romani tunc temporis fuisse, & Episcopum Ravennæ etiam cum Basilio Romanæ Synodi locum tenuisse: cùm in Actis, vel potius subscriptionibus, quæ hodie extant, nec unus ex his commemoratis, vel Episcopi Romani legatus, vel Synodi locum tenens dicitur; sed vacuus cuique istorum locus relinquitur. Proximè enim post Johannis Justinianopolitani subscriptionem, additur, ὁ .... τ̃ Θεσσαλονίκης: & paucis interjectis, ὁ .... τ̃ Ἡρακλείας· ὁ .... τ̃ Σαρδινίας· ὁ .... τ̃ Ῥαβέννης· ὁ .... τ̃ Κορίνθου. Juxta quam propterea lectionem, Episcopi hi memorati vel non aderant, vel saltem non subscribebant. Ex eo autem, quòd locus iis ad subscribendum relictus sit, cum Acta Concilii ad eos delata essent, apertè conficitur, eorum subscriptiones expectatas fuisse, quas detulisse videntur, atque dum Romani ipsius Episcopi sententiam de iis cognitam haberent. Sed ut ut illud sit, omnes sanè reliqui, tam Patriarchæ quàm Episcopi, numero plusquam ducenti, qui Concilio interfuerunt, hisce 102 canonibus, ab ista Synodo editus, subscripserunt; quibus ipse etiam Imperator Justinianus

ſtinianus meritò adjungatur, cujus ſubſcriptio primâ in fronte collocatur, his verbis concepta, *Φλάβιος Ἰουστινιανὸς, πιστὸς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Θεῷ, βασιλεὺς Ῥωμαίων ςοιχήσας ἅπασι τοῖς ὁρισθεῖσι, καὶ ἐμμένων ὑπέγραψα.*

Σημείωσαι διὰ τί ὁ λέγεται. Hæc uſque ad finem hujus interpretationis, nunc primum ex M S. Bodleiano edimus: cui etiam codex Amerbachianus ſuffragatur; in quo eadem habentur, niſi quod pro *σημείωσαι διὰ τί ὁ λέγεται*, ibi legatur, *Σημείωσαι ὅτι ὁ λέγεται*, & *μεγάλου* poſtea pro *βασιλέως*. Hæc autem Balſamonis eſſe verba non videntur; ſed tantum compendioſa quædam eorum, quæ Balſamon in hunc Canonem commentatus eſt recitatio, in margine primo deſcripta, & poſtea in ipſum textum tranſlata.

In Can. I.

K*ατὰ τὴν θεολόγον φωνήν.* Codex Ætonenſis rectius legit, *κατὰ τὴν τοῦ θεολόγου φωνήν.* Verba enim hic citata ſunt Theologi, Gregorii nimirum Nazianzeni initio orationis ejus apologeticæ, quæ & omnium prima eſt; ubi his verbis diſertè utitur, dicens, *ἐπειδὴ καὶ τάξις ἀρίστη παντὸς ἀρχομένου καὶ λόγου καὶ πράγματος, ἐκ Θεοῦ τε ἄρχεσθαι καὶ εἰς Θεὸν ἀναπαύεσθαι.* Ubi, ut videre eſt, pro *ἀρχομένου* melius legitur *ἀρχομένῳ*. Ante eum Demoſthenes, ipſe eadem fere protulit; dicit enim, *Παντὸς ἀρχομένῳ σπουδαίου λόγου δὲ καὶ ἔργου ἀπὸ τῶν θεῶν ὑπολαμβάνω προσήκειν πρῶτον ἄρχεσθαι*, Demoſt. epiſt. 1.

Δεδωκυίας λόγον. Poſt hæc ultima primi hujuſce Canonis verba hanc obſervationem, tam in Amerbachiano quam Ætonienſi codice, ſub Balſamonis nomine habemus. *Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, ὅτι ἄλλη ἐστὶν ἡ κυρίως ἕκτη σύνοδος, καὶ οὐχ ἡ παροῦσα ἐν τῷ Τρούλλῳ συναχθεῖσα.* *Nota ex præſenti Canone, quod alia eſt propriè ſexta ſynodus, & non præſens in Trullo congregata.* Nimirum quod in hoc Canone fides à ſextâ ſynodo expoſita confirmatur. In Codice Amerbachiano aliud etiam hic occurrit ſcholium, his verbis, *Καταμαθεῖν ἔστι ἐντεῦθεν τὸ τῆς τῶν εἰκονομάχων κακουργίας τὸ ἀναίσχυντον, οἳ διαβάλλειν τὴν τῶν ἱερῶν τούτων κανόνων τῶν προκειμένων ἐπιχειρήσαντες ἀκρίβειαν, διότι κατὰ τὴν βάρβαρον αὐτῶν αἵρεσιν ἵστανται, φασὶ τοὺς ἐκθεμένους αὐτοὺς τῇ τῶν μονοθελητῶν ἐσχημένους νόσῳ, καὶ κατὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου ὑπογράψαι. οἱ δὲ, ὡς ὁρᾶν ἔνεστι πᾶσι, λαμπραῖς ταῖς φωναῖς ἀνατρέποντες, τοὺς ὑπ' αὐτῆς κατακριθέντας ἅμα τῷ αὐτῶν ἐναγεστάτῳ φρονήματι, ταῖς αὐταῖς ἐκδίδουσι καὶ ἀραῖς ὑποβάλλουσιν. Ἐοίκασιν οὖν τὸ φῦλον τοῦτο τῶν εἰκονομάχων τοὺς προγόνους Εὐτυχιανιστὰς καὶ Διοσκόρους μιμεῖσθαι· ὥσπερ ἐκεῖνοι τοὺς ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ τετάρτῃ συνόδῳ, ἐπὶ τὴν αὐτῶν λύσσαν ἐξεκλησιάσαντας, τὰ Νεστορίου φρονεῖν, καίτοι λαμπρῶς τοῦτον ἀναθεματίσαντας αὐτὸν, συκοφαντεῖν ἀπηναισχύντησαν· οὕτω καὶ οἱ ἐκείνων ὡς ἀληθῶς γνήσιοι μαθηταὶ καὶ ἀπόγονοι, τοὺς ἱεροὺς τούτους καὶ ἁγίους ἄνδρας, λαμπρῶς μετὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου κατὰ τῶν δυσσεβῶν μονοθελητῶν ἀνδραγαθιζομένους, τὰ ἐκείνων τούτους φρονεῖν οὐκ ἐρυθριῶσι λαλοῦντες· ὅμοιόν τι τοῖς Ἰουδαίοις ποιοῦντες, οἳ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τῶν δαιμονίων τὰ πλάσματα καθαίροντα, δαιμόνιον ἔχειν ὡς ἀσεβῆ ἐξυβρίζοντες, καὶ ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων καθαιρεῖν αὐτῶν τὴν δυναστείαν, ἤτοι ἀπελαύνειν τὰ δαιμόνια τερατευόμενα, ἐξ ἀνακαλύπτου ἐτόλμησαν.* *Hinc etiam deprehendere licet, quàm impudens ſit Iconomachorum malitia, qui accuratam canonum iſtorum qui hic propoſiti ſunt, rationem calumniari attentantes, quoniam barbara ipſorum hæreſi adverſantur, dicunt eos, qui hoſce Canones expoſuerunt, monothelitarum morbo correptos, etiam contra ſanctam atque œcumenicam ſextam ſynodum ſubſcripſiſſe. Hi autem, ut omnibus videre licet, diſertis verbis prædicantes, eos, qui ab iſtâ ſynodo condemnati ſunt, unà cum ſummè execrabili eorum opinione, iiſdem ſuppliciis diriſque ſubjiciunt. Hoc igitur Iconomachorum genus progenitores ſuos Eutychianiſtas, & Dioſcoros imitari videtur. Ut illi enim Patres, in ſanctâ & Oecumenicâ quartâ ſynodo congregatos, cùm ipſorum rabiem Eccleſiâ ejecerint, cum Neſtorio ſentire, etiamſi eum diſertè anathematizaverant, inverecundè calumniati ſunt: Sic hi, ut verè genuini iſtorum diſcipuli & nepotes, ſacros hoſce ſanctoſque viros, quos cum ſanctâ & œcumenicâ ſynodo contra impios Monothelitas ſtrenuè ſe geſſiſſe palam eſt, eorum opinionibus imbutos eſſe effutire non erubuerunt: aliquid Judæis ſimile perpetrantes, qui Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, dæmonum figmenta repurgantem, dæmonem etiam habere, calumnioſè aſſerere non veriti fuerunt, & per Dæmoniorum principem ipſorum abolere principatum, ſive ipſos dæmones portenta fingentes abigere, aperto capite aſſeveraruut.* Sane qui hunc primum ſynodi Trullanæ Canonem perlegit, Patres in eâ congregatos nec Monothelitarum, nec aliâ quavis hæreſi infectos fuiſſe deprehendet: quippe qui fidem à ſex primis univerſalibus Conciliis expoſitam, ſuâ hîc autoritate confirmârunt.

Ἐθνικὴν ἐπεισῆλθεν. Hîc aliquid deeſſe neminem fugiat. Ex ipſo autem Canone ſuppleatur, in hunc modum, *Ἑλληνικῆς ἐπεισοδίας, ἢ πολυθείας, σεπτὸν εἰκονίζοντες, δογματίσαντες*, ut verſio latina plenè ſic ſe habeat, *qui Ethnicam numinum diverſitatem, vel aptiùs loqui, Deorum multitudinem pro dogmate habent.*

Τῷ γαμβρῷ ἐπ' ἀδελφῇ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ. Martianus Theodoſio juniori ex eo affinis fuit, quod Pulcheriam, ſororem ejus, in Imperatricem aſſumpſit, etiamſi cum eâ rem nunquam habuerit. Evagrius, *γήμας Πουλχερίαν, ἣν καὶ ἀνηγόρευσε μὲν ὡς βασιλίδα, ὁ μὴν ἔγνω, ἀπείρατος ἐκείνης μέχρι γήρως μεμένηκε.* Evagr. hiſt. Eccles l. 2. cap. 1.

In Can. II.

E*δοξε δὲ καὶ τοῦτο.* In primo Canone Patres de fide, in hoc de diſciplinâ Eccleſiæ agunt. Ibi fidem à ſex prioribus œcumenicis Conciliis contra hæreticos aſſertam confirmarunt: Hic autem Canones Chriſtianorum vitam dirigentes, quotquot ab antiquis ſynodis patribùſve editi, Clericis Laicíſve reformandis & emendandis neceſſarii viſi ſunt, ſuâ demum autoritate ratos faciunt, & obſervandos eſſe decernunt. Adeo ut hoc Canone univerſus ille codex Canonum Eccleſiæ orientalis, hîc cum commentariis impreſſus, confirmetur. Neque unus enim Canon per totum hunc librum occurrit, qui in præſenti Canone non commemoratur, in genere ſaltem, ſynodi, patriſve nomine, à quo editus eſt, expreſſo, exceptis Nicæno ſecundo, & altero Conſtantinopolitano Concilio. Utrum hic codex Canonum ante hoc Concilium collectus fuerit, necne, incertum eſt. Nobis tamen veriſimilius videtur, eum prius collectum fuiſſe, quàm ab hâc ſynodo confirmatum. Sanè S. Baſilii Canones, alioſque provincialium quarundam ſynodorum à Concilio Chalcedonenſi non confirmatos, centum ante hanc ſynodum in Trullo celebratam annis in nomocanonem receptos fuiſſe, ex eo apertè conficitur, quod Johannes Antiochenus eos ſuæ Canonum collectioni interſeruit. Sed quandocunque collecti fuerint, hoc ſaltem conſtat, eos omnes primò ab hoc Concilio ſimul confirmatos fuiſſe. Ex quo autem hîc confirmati ſunt, Eccleſia orientalis eos, eoſque ſolos, religioſè obſervandos judicavit, Quo factum eſt ut quamplurimi eruditi viri eos ſcholiis ſuis illuſtrare conati ſint. Quos inter Balſamon, Zonaras, & Ariſtenus primi meritò recenſeantur, quorum ſcholia hoc in libro ſimul primò exhibentur.

Ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων. In prioribus tam Zonaræ quàm Balſamonis editionibus, hic locus ſic lectus fuit, *τοὺς ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων ὀγδοήκοντα πέντε κανόνας.* Adeo ut nos poſt *πρὸ ἡμῶν ἁγίων*, hæc verba *καὶ μακαρίων πατέρων δεχθέντας καὶ κυρωθέντας· ἀλλὰ μὴν καὶ παραδοθέντας ἡμῖν ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ*, ex M S. Bodleiano reſtituimus. Leguntur autem & in Ætonienſi & Amerbachiano M S S. necnon in eo quem Gentianus Hervetus latinè vertit, uti ex ipſius verſione conſtat, ubi etiam obſervare licet, Patres Trullanos, hos Canones, à ſe confirmatos, neque *ἀποστολικοὺς*, neque *τοὺς τῶν ἀποστόλων κανόνας* appellare; ſed tantum *παραδοθέντας ἡμῖν ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων.*

Καὶ τῶν ἐν Ἀγκύρᾳ. Poſt hæc verba adde, *ἔτι μὴν καὶ τῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ*, quæ in omnibus M S S. leguntur, etiam in Bodleiano; ſed neſcio quo fato, à typographis omiſſa ſunt, etiamſi Latina eorum verſio retineatur, viz. *& his etiam Neocæſariæ.*

Ἐν ᾧπερ ἦσαν, παραδεδομένῳ. In M S S. Bodleiano & Ætonienſi poſt hæc ultima Canonis verba, & ante Balſamonis ſcholium, hæc habentur, *Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα διὰ τοὺς Λατίνους τοὺς λέγοντας μὴ εἶναι πε'. τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων.* *Nota præſentem Canonem propter Latinos, qui dicunt non eſſe* L X X X V. *Sanctorum Apoſtolorum Canones.* Quæ etiam in M S. Amerbachiano hoc modo leguntur, *Σημείωσαι διὰ τοὺς Λατίνους, λέγοντας μὴ εἶναι πε'. τοὺς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κανόνας.* Hæc autem ex Balſamonis ſcholiis excerpta videntur; ubi eadem obſervantur. Ex eo autem, quod hi Apoſtolici Canones à præſenti ſynodo confirmentur, Matthæus Blaſtares nihil dubii de iis in poſterum moveri poſſe concludit; poſt hujus enim Canonis verba, pro iis citata, addit, *Ἡ τοιαύτη τοίνυν αὕτη φωνὴ τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων ἀνδρῶν πάντα λογισμὸν περὶ τῶν ἀποστολικῶν κανόνων ἀμφίβολον ἐκ τῆς τῶν πολλῶν καρδίας μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἀφεῖλε.* Blaſt. in præf. ad Syntag.

Παρὰ Σεπλίων κρατυνθέντα. In Latinâ Gulielmi Morelii editione, poſt iſta ultima Balſamonis verba in hunc Canonem,

hæc leguntur, *In* LXXXV. *Canone Sanctorum Apostolorum, & in præsenti Canone, expositum est quænam libri veteris & novi Testamenti legi debeant. Quoniam autem vidi magnum hominem asserentem nomocanonum, quod habebat Sanctorum Apostolorum Canones per Clementem compositos, & diversas Imperatoris Justiniani novellas, in legum repurgationem non receptas, monco omnes, qui nomocanonum lecturi sunt, ne antiquioribus nomocanonorum libris mentem adhibeant: sed id quod a Patriarchâ Photio est elaboratum, & in XIIII. titulos divisum legant. Nomocanonum autem, quod in L. tit. leges & Canones redegit, & reliqua, quæ Justiniani novellas, quæ exciderant, ut quæ in Basilicis non recepta sunt, & alias quasdam leges ex Digestis & Codice continent, & quæ, quod plurimis verbis abundent, locupletia copiosaque putantur (innumerabiles enim tales libros vidi) multos homines, qui sunt in magnâ existimatione, nihili facere, sed ea perire permittere intelligant.* Ubi obiter observare licet, nomocanonum illud, de quo ait, *quod in L. tit. leges & Canones redegit*, nullum alium proculdubiò esse quàm Johannes Antiocheni nomoCanonem, quippe in quo leges & Canones in totidem, quinquaginta nimirum, titulos rediguntur. Hæc autem in MS. Bodleiano etiam partim habentur, sed longè aliter lecta, quàm hic vertuntur. Sic enim ibi leguntur, Ἐν τῷ πε. κανόνι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ἐν τῷ παρόντι κανόνι διαλαμβάνει ποῖα βιβλία τῆς παλαιᾶς διαθήκης καὶ τῆς νέας ὀφείλουσιν ἀναγινώσκεσθαι. Ἐπειδὴ δὲ εἶδον πολλὰς καὶ ἐν τῇ πόλει ἀξιολογωτάτων ἀναγινώσκεσθαι νομοκάνονα παλαιά, ἔχοντα ἐπισημειώσεις τοὺς διὰ Κλήμεντος κανόνας, ὡς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ νεαρὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὰς διαγραφείσας ἀπὸ τῆς ἀνακαθάρσεως τῶν νόμων, παρεγγυῶμαι καὶ αὐτοῖς, καὶ πᾶσι τοῖς αἱρουμένοις ἀναγινώσκειν κανόνας καὶ νόμους, μὴ προσέχειν τοῖς παλαιοτέροις τῶν νομοκανόνων. Ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Φωτίου, τὸ καὶ ἑρμηνευθὲν παρὰ τοῦ Ζωναρᾶ, ἑρμηνευθέν· καὶ τὸ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας ὡς πλατύτερον διακρίνειν. *In* LXXXV. *Sanctorum Apostolorum Canone, & in præsenti discernuntur, quinam veteris, novique testamenti libri legi debeant. Quoniam autem vidi nonnullos in dignitate præclarissimos viros legentes antiqua nomocanona, in quibus per Clementem, tanquam Sanctorum Apostolorum, Canones & novella Justiniani, à legum repurgatione rejectæ, ponuntur, illos, omnesque qui Canones & leges legere volunt, moneo, ne antiquioribus nomocanonis mentem adhibeant. Sed nomocanonum Photii, quod etiam Zonaras interpretatus est; & illud Patriarchæ Antiocheni, ut uberius judicatur.* Hæc autem verba nec ad Balsamonis nec Zonaræ scholia pertinere ex eo constat, quod utriusque mentionem faciant, Zonaræ nimirum disertè, & Balsamonis sub Patriarchæ Antiocheni nomine; ac propterea à MS. Amerbachiano rectè omittuntur.

In Can. III.

Ἔτους ἑξακισχιλιοστοῦ ἑκατοστοῦ ἐννάτου. Hic omnes, quod miror, Græci codices manu exarati, unà cum impressis, in gravi errore conspirant. Patres enim hoc loco de ipso anno, quo hanc synodum celebrant, loquuntur, qui juxta hanc lectionem erat annus à mundo condito 6109. Indict. 4. Ex Indictionis mentione constat civilem Græcorum æram hîc usurpatam esse, quæ a mundo condito ad Christum natum, annos 5508. completos numerat. Aufer itaque 5508. ex 6109. & reliquus fiet annus Christi 601. quo juxta hanc lectionem synodus hæc in Trullo congregata est. Verum habita fuit, ut inter omnes convenit, Justiniano secundo, Constantini Pogonati filio, imperante, qui ante annum D. 685. imperio non potitus est. Legendum est igitur haud dubiè, ἔτους ἑξακισχιλιοστοῦ ἑκατοστοῦ ἐννενηκοστοῦ ἐννάτου, quemadmodum Elias Elimgerus, qui hunc cum aliis veterum Conciliorum Canonibus è Canonicorum Divi Hilarii Pictaviensis & Augustanâ Bibliotheca edidit, hunc locum legit. Sic etiam Gentianum Hervetum legisse ex eo constat, quòd vertit *anni* 6199. Hanc etiam lectionem Theophanes confirmat, à quo hic præsentis Canonis locus his verbis citatur, *Decernimus, ut qui bis uxorem duxerint, & ante hanc diem, quæ decima quinta mensis Januarii numeratur, quartæ indictionis, anni sexies millesimi centesimi nonagesimi noni in hac culpâ fuerint.* Apud Baron. ad an. 692. Et hæc quidem lectio cum Justiniani secundi tempore ad amussim quadrat. Si subducas enim 5508. ex 6199. residuum habebis 691. quo Christi anno currente, & imperante Justiniano secundo, præsens sub eo Concilium peragebatur: in quem etiam Indictio quarta incidebat.

Ἐξαιρέτως δὲ τὰ χαρίσματα. Hic locus in Parisiensi editione sic legitur, μάλιστα δὲ τὰ ἐν τῷ ιβ'. χαρίσματα τῇ ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδῳ. in MS. Amerbachiano totus omittitur; & rectè quidem neque enim in citato duodecimo illo synodi Ancyranæ Canone de sacerdotum matrimonio agitur, sed de iis, qui ante baptismum sacrificârunt, & postea baptizati sunt.

In Can. VI.

Καθαιρείσθω. Harmenopulus sensum hujus Canonis breviter sic exprimit, ἱερεὺς, ἢ διάκονος, ἢ ὑποδιάκονος μετὰ τὴν χειροτονίαν γήμας, καθαιρείσθω. *Sacerdos, aut Diaconus, aut subdiaconus, qui post ordinationem uxorem duxerit, deponatur.* Ubi Scholiastes ad verbum καθαιρείσθω hæc notat, ἤγουν τῆς μὲν ἱερωσύνης μετακινείσθω, τῇ δὲ τιμῇ μετεχέτω, καὶ τῆς ἐνδύσεως. τουτέστιν ὁ μοιχεύσας πάλιν ἐξωθείσθω, καὶ εἰς μετάνοιαν ἀγέσθω. ὅπερ γὰρ ἐν τῷ τῆς ἐξηγήσεως εὑρηται. *Hoc est, à sacerdotio quidem removetor; sed honoris tamen sessionisque particeps esto. Qui vero scortationem vel adulterium commiserit, prorsus expellitor, & ad pœnitentiam adigitor. Sic enim in nonnullis interpretibus invenitur.* Harmenop. epit. can. sect. 2. tit. 3. Sanè hæc in Interpretibus à nobis hic impressis non inveniuntur. Unde Scholiasten istum, quicunque demum fuerit, alios vidisse palam est.

In Can. VII.

Ὀφφίκια ἐκκλησιαστικά. Officia Ecclesiastica, quæ & ἀρχοντικὰ, à sacris gradibus reverà distincta sunt, ut docet Balsamon, dicens, λέγομεν ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια ὡς ἀρχοντικὰ καταχρηστικῶς ὀνομάζονται βαθμοί. κυρίως γὰρ βαθμοὶ ὁ τῶν ἱερέων, καὶ τῶν διακόνων, καὶ τῶν ὑποδιακόνων, καὶ τῶν ἀναγνωστῶν. τὰ δὲ ὀφφίκια καὶ τὰ ἀρχοντικὰ τιμαί εἰσι καὶ προστασίαι. Balf. in can. Apost. 17. Neque enim officiales Ecclesiastici, quatenus officiales, sacra celebrârunt; sed tantum Ecclesiasticarum quarundam rerum curam & administrationem sibi commissam habuerunt, quorum præcipui fuerunt hi sex, Magnus Oeconomus, magno Sacello præpositus, Magnus vasorum custos, Chartophylax, parvo sacello præpositus, & primus defensor: quomodo non solum in ordine officialium Ecclesiæ Constantinopolitanæ recensentur; verùm etiam à Johanne Episcopo Citri, qui ad hanc Constantini Cabasilæ interrogationem ἐν τοῖς ἀρχοντικοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἀξιώμασι πρῶτος, καὶ τίς δεύτερος, καὶ τίς τρίτος, καὶ πῶς ἑξῆς ἡ τάξις τούτων; respondit, Ἀπὸ τῶν παλαιῶν παραδόσεων πρῶτος ἐστιν ὁ μέγας οἰκονόμος· δεύτερος ὁ ἐπὶ τῆς μεγάλης σακέλλης, ἤγουν ὁ μέγας σακελλάριος· τρίτος ὁ μέγας σκευοφύλαξ· τέταρτος ὁ χαρτοφύλαξ· πέμπτος, ὁ ἐπὶ τῆς μικρᾶς σακέλλης, ἤγουν σακελλίου· ἕκτος ὁ πρωτέκδικος. οἱ ποτε καὶ ἐξωκατάκοιλοι λέγονται. In Juris Græc.-Rom. l. 5. pag. 327. Ubi observes, hos etiam ἐξωκατάκοιλοι dictos, qui tamen ἐξωκατάκοιλοι sæpius audiunt. Alii etiam quamplurimi officiales fuerunt, sed minoris dignitatis & honoris. Cum autem Diaconi, aliique inferiores Clerici, summis illis in Ecclesiâ officiis nonnunquam functi fuerint, hinc officii dignitate freti, ante ipsos presbyteros, superioris ordinis Clericos, sedere præsumpserunt. Quod quidem hoc Canone prohibetur, idque hac ratione, ἐπειδὴ τῶν κατὰ τὴν τάξιν ἀξιωμάτων κρείττονα τὰ πνευματικὰ ἐπιστάμεθα. Sed officiales, Episcopi sui, aut Metropolitani vicem gerentes, & tenentes locum, excipiunt. Verum Scholiastes Harmenopuli Chartularium Magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ etiam ante Episcopos olim sedisse observat, in hunc Canonem hæc notans, ἰδίᾳ ἐν μὲν τῷ χαρτοφύλακι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας δίδοται καὶ ἐξ ἔθους μακροῦ, καὶ ἐξ ἐπιταγμάτος ἐγγράφου τοῦ βασιλέως κυρίου Μιχαὴλ, καὶ ἐν συνόδοις πρὸ τῶν ἀρχιερέων καθέζεσθαι. *Scienum, id majoris Ecclesiæ Chartophylaci concessum esse, tum ex longâ consuetudine, tum scripto jussu Imperatoris Domini Michaelis, ut in externis synodis etiam ante Pontifices sedeat.* Harmenop. epit. can. sect. 2. tit. 4. Balsamon in hunc Canonem idem de eodem Chartophylace observat, & in syn. Nicænæ can. 18. Alexii Comneni constitutionem producit, qua à hoc ei privilegium confirmatur; vide etiam istius responsa ad Marci Alexandrini interrog. 61.

Ὀφείλουσιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς. Hæc usque ad ὡς μὴ ἐκείνους exclusivè in MS. Amerbachiano desiderantur. Sed summâ descriptoris incuriâ, ut cuivis Canonem perlegenti patet.

Τολμᾶσιν πεφυσιωμένοι. Codex Amerbachianus legit, πεφυσιωμένως.

Ὅτι καὶ διὰ τῶν τοιούτων. Hæc usque ad διαμαρτυρόμενοι inclusivè in Parisiensi editione desiderata, ex MS. Bodleiano supplevimus; quæ etiam in MS. Amerbachiano habentur, ubi etiam

etiam pro ἀναλαμβάνειν paulo ante, rectius legitur, ἀναδεχομένων.

Κατὰ δὲ ἐπισφαλισμένων. MS. Ætonienſis legit φυλαδομένων, quam lectionem ipſe etiam locus poſtulat.

In Can. VIII.

Απαξ τῷ ἐνιαυτῷ. Hæc uſque ad γενέσθαι σύνοδον incluſivè in MS. Amerbachiano non ſine ſummo canonis detrimento deſunt.

Γίνεται δὲ πῶς. Hæc uſque ad finem hujus interpretationis nunc primum ex MS. Bodleiano in lucem Græcè emittimus. Græcè inquam, nam Latinè antehac in Gulielmi Morelii editione edita ſunt. Quinetiam in MS. Amerbachiano leguntur, eodem modo, quo in noſtro; niſi quod pro ἀφ᾽ ἑαυτῶν ibi legatur ἀπ᾽ αὐτῶν.

Μὴ ἔχοντας δὲ δικαίωμα ἄλλους ἐπισκόπους χειροτονεῖν. Etiamſi hæc conſtans ſit loci hujuſce lectio, non modo in omnibus Balſamonis codicibus MSS. verum etiam in ipſâ Juſtiniani Novellâ 137. cap. 4. unde in Baſilica à Balſamone citata relatus eſt (ſed hodie ibi non extat) ſuſpicor tamen mendum in eum irrepſiſſe. Juxta hanc enim lectionem juſſum eſt ab Imperatore, ut apud Patriarchas cujuſque diœceſeos Epiſcopi ab iis ordinati, & qui non habent jus alios Epiſcopos ordinandi, quotannis conveniant; Epiſcopi autem apud ſuos metropolitanos. Enimvero quinam illi Epiſcopi eſſe poſſunt, qui à Patriarchis ordinati ſunt, & tamen alios Epiſcopos ordinandi jus non habent? Et præterea quinam ex lege, tam canonicâ quam civili, apud Patriarchas convenire debent, præter metropolitanos? at omnes metropolitani, eo ipſo nomine, quod ſunt metropolitani, alios Epiſcopos ordinandi poteſtatem habent. Non me latet, nonnullos fuiſſe Archiepiſcopos & Metropolitanos, qui nullos ſibi ſubjectos Epiſcopos habuerunt: verum Juſtiniani, à quo eſt hæc Novella, temporibus hujuſmodi Archiepiſcoporum & Metropolitanorum, quibus nulli ſuberant Epiſcopi, dignitas nondum inſtituta erat, ſed à poſterioribus Imperatoribus introducta eſt. Epiſcopi autem Derci, Meſſenæ, Parii, & Apri, à Balſamone ad ſuam adſtruendam opinionem commemorati, nec Archiepiſcopi propriè erant, nec metropolitani, ſed Epiſcopi αὐτοκέφαλοι, ut ex ipſâ Epiſcopatuum notitiâ conſtat: qui proinde nec à Patriarchâ aliquo ordinati ſunt. Vereor itaque, nè μὴ hoc loco pro καὶ mendosè ponatur; ut ſenſus ſit, eos apud Patriarchas in Synodo quotannis congregari debere *Epiſcopos, qui ab ipſis ordinati ſunt, & alios ordinandi Epiſcopos jus habent*: hoc eſt, Metropolitanos, qui & à Patriarchis ordinati ſunt, & ipſi alios Epiſcopos ordinârunt. Sic quidem Photius legiſſe videtur, eo quod hanc etiam Novellam producat ad probandum Metropolitanorum Synodos apud Patriarcham, Epiſcoporum apud Metropolitanos peragendas eſſe; γίνεσθαι συνόδους μητροπολιτῶν παρὰ τοῖς πατριάρχαις, καὶ τῶν ἐπισκόπων παρὰ τοῖς μητροπολίταις. Phot. nomocan. tit. 8. cap. 8. Sed ne quid diſſimulemus, hoc ſaltem pro alterâ & vulgari lectione dici poteſt; quod juxta eam Epiſcopi ſuffraganei, ſive Provinciales Patriarchæ alicujus, quibus non ſub Patriarchæ ſed Metropolitani nomine præeſt, apud eum convenire debent: hi enim ab eo quidem tanquam à metropolitano ordinati ſunt, ſed alios tamen Epiſcopos, Metropolitanorum more, ordinandi poteſtatem non habent. Et ipſe quidem Juſtinianus huic interpretationi favere videtur, ubi in alterâ Novellâ jubet, *unumquemque beatum Archiepiſcopum, & Patriarcham, & Metropolitam ſanctiſſimos Epiſcopos ſub ſe conſtitutos in eâdem Provinciâ ſemel aut ſecundò per ſingulos annos ad ſe convocare.* Juſtin. Novel 123. cap. 10. Hic enim, ut videre eſt, non ſolùm Archiepiſcopi, & Metropolitæ, ſed & Patriarchæ Epiſcopos habent ſub ſe in eâdem Provinciâ conſtitutos, quos ad Synodum convocare debent. Et ſic quidem Romanus, Antiochenus, & Alexandrinus habuerunt; ſed non item Conſtantinopolitanus, & Hieroſolymitanus. Illi enim metropolitani priuſquam Patriarchæ fuerunt: hi autem, priuſquam throni eorum ad Patriarchatus promoti ſunt, aliis perpetuò metropolitanis ſubjecti fuerunt, Conſtantinopolitanus quidem Heracleenſi, & Cæſarienſi Hieroſolymitanus; quo factum eſt, ut etiamſi poſtea Patriarchæ fuerint, nullam tamen Provinciam habuerunt, in quâ metropoliticam poteſtatem exercere poterant. Balſamon, fateor, hoc loco aſſerit, Epiſcopos ſupradictos, Derci, Meſſenæ, Parii, Apri, aliosque ὑπαρχιώτας τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως dictos fuiſſe: ſed haud dubiè ſummè καταχρηστικῶς ita appellati ſunt; cum Patriarcha Conſtantinopolitanus nullam ἐπαρχίαν habuerit, nedum illos propriè ὑπαρχιώτας habere potuit, qui, ut ante dictum eſt, αὐτοκέφαλοι fuerunt. Quinetiam ipſe Balſamon indigitat alias ab aliis datas fuiſſe rationes, quare dicti Epiſcopi ὑπαρχιῶται Provinciales Patriarchæ Conſtantinopolitani vocati ſunt: unde conſtat veram non conſtituiſſe rationem. Quod ſi illi in Provinciâ, ei peculiariter tanquam metropolitano ſubjectâ, conſtituti fuiſſent, nihil dubii eſſe potuit, cur ita cognominarentur. Sed & nihil certius eſt, quàm eos in diverſis Provinciis ſitos eſſe; ac propterea Provinciales Epiſcopi omnes eorum nemini eſſe poterant. Adeo ut quæcunque demum fuerit ratio, cur ita dicerentur, hæc ſaltem à Balſamone excogitata, nulla eſt; niſi forſitan Provincialium admilar Epiſcoporum, illi ad Conſtantinopolitanum Patriarcham quotannis convenire compellerentur; quod Balſamon quidem aſſerit, ſed refragante veteri Epiſcopatuum notitiâ, in quâ iſti throni αὐτοκέφαλοι nominantur. Cum autem Patriarchæ Romanus, Alexandrinus, & Antiochenus ſuffraganeos ſive Provinciales Epiſcopos propriè ſic dictos habuerint, à ſe quidem ordinatos, ſed nullam alios Epiſcopos ordinandi poteſtatem habentes: illi juxta hanc Novellam eos ad Synodum convocare poterant. Sed cum Juſtinianus Imperator Conſtantinopoli ſedem Imperialem habuerit, ad eam haud dubiè æque ac ad alias ſedes Patriarchales in Novellâ illâ condendâ reſpexit: quæ propterea de metropolitanis potius ad Patriarchas ſuos conveniendis intelligenda eſt. Sed ita intelligi nequit, niſi vulgaris hæc lectio immutetur; quandoquidem omnes metropolitani tunc temporis alios Epiſcopos ordinandi jus habebant.

In Can. IX.

Μηδαμῶς ἐξεῖναι κληρικῷ. Conſtantini Harmenopuli epitome hujus canonis ſic ſe habet, Κληρικὸς καπηλικὸν ἐργαστήριον ἔχων, ἢ παυέσθω, ἢ καθαιρείσθω. *Clericus, qui officinam cauponariam habet, aut deſiſtat, aut deponatur.* In quam Scholiaſtes hæc notat, ὁ πατριάρχης Λουκᾶς καὶ μυρεψικὰ ἐργαστήρια ἢ λουτρὰ παρὰ τῶν κληρικῶν ἐπιτηδεύεσθαι ἀπείρηκε διὰ συναλλάγματος, ὡς αἰσχροῦ κέρδους καὶ ψεύδους παρεκτικά. Κωλύει δὲ τοὺς διακόνους ἰατρεύειν, καὶ ἀφορισμῷ καθυποβάλλει τοὺς κοσμικὰ καὶ δημόσια διαπραγματευομένους κληρικούς. Καὶ ὁ Πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ τοῦ Ἀγχιάλου, κηρύττει ἐκφέρων, ἢ πρακτορικὰς ὑπηρεσίας, ἢ κουρατωρίας τοὺς κληρικοὺς ὁπωσοῦν διὰ σημειώματος μὴ ἀναδέχεσθαι. *Patriarcha Lucas etiam ſeplaſiarias officinas, aut balnearias à Clericis curari per admonitionem vetuit: veluti quæ turpi lucro & mendacio occaſionem præbent. Interdicit etiam Diaconis, ne medicinam faciant: Et ſegregationi ſubjicit Clericos, qui mundana publicaque negotia tractant. Itidem Patriarcha Michael Anchialinus per annotationem mandat, ut Clerici officia ſecularia, vel exactorum munia, vel curatorum non ſuſcipiant.* Harmenop. epit. Can. ſect. 3. tit. 2.

In Can. XI.

Εν βαλαντίοις πάντας πτωχοὺς ἀκολουθεῖν. MS. Amerbachianus legit ἐν βαλαντίοις πτωχοὺς πάντας λαμβάνειν. Sed omnes reliqui Codices unà cum interpretibus in noſtrâ lectione conſentiunt.

Λειτουργικά. Hoc, ni fallor, vocabulum alibi non occurrit. Ex hoc autem Balſamonis loco conſtat aliquod cibi ſine fermento confecti genus ita dictum fuiſſe, Græcis vulgo uſitatum.

Διὰ τὰς λαϊκὰς. Hæc uſque ad ἀφωρισμένοι εἰσὶν incluſivè, ex MS. Bodleiano huic loco inſeruimus. Sed in Codice Amerbachiano non leguntur. Nec quidem ipſius Balſamonis, ſed deſcriptoris alicujus verba eſſe videntur, è margine in textum tranſcripta.

In Can. XII.

Μετὰ τὴν ἐπ᾽ αὐτοὺς ἀκολουθοῦσαν χειροτονίαν. MS. Amerbachianus hunc locum ſic legit, μετὰ τὴν ἐπ᾽ αὐτοὺς χειροτονίαν, ὁ αἴτιον τῶν, ὁπερ ἐστὶ ἐν πολλοῖς τε ἄλλοις πάντως

 καὶ

καὶ ἐκδιδόντι, ἡμῖν δὲ πολλῆς σπουδῆς ὄντος &c. Verum pro αἰτοῦντα legendum proculdubio ἀφιέντα, vel παρέντα, uti in nostro MS. legitur, pro quo in editione Parisiensi scriptum est ἐξαιτοῦντα. Et quidem in variantibus Zonaræ lectionibus ex MS. etiam Amerbachiano recte scribitur παραιτοῦντα.

Καὶ τὸ ἀγροικικόν. Hæc in editione Parisiensi ita lecta sunt, καὶ τὸ ὅτι τὸ κρεῖττον προκόπτοι τὸ λαὸν προσαναπαυόμενοι καὶ τὸ μὴ δεῖναι μῶμόν τινα κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως. Quomodo etiam in MS. Amerbachiano leguntur; nisi quod pro προσαναπαυόμενοι, ibi malè scribatur προσαναπαυόμενοι.

Πάντα ἀποδιΐστασθαι τοὺς Ἀρχιερεῖς. Sic etiam canonem hunc interpretatur Matthæus Monachus in causis matrimonialibus capite ὅτι τῆς ἰδίας γυναικὸς χωρίζεσθαι δεῖ τοὺς ἐπισκόπους. ubi ait, οἱ τῆς ϛ'. συνόδου θεῖοι πατέρες ἐν τῷ ιβ'. κανόνι ἀπείργουσι τοὺς ἀρχιερεῖς μετὰ τὴν χειροτονίαν συνοικεῖν ὅλως ταῖς πρὸ τῆς χειροτονίας νόμῳ γάμου συναφθείσαις αὐταῖς γυναιξί. *Divini sextæ Synodi Patres canone duodecimo Pontifices omnino post ordinationem arcent ab earum mulierum contubernio, quæ ante ordinationem matrimonii lege cum iis erant copulatæ.* Idem autem paulo ante, in capite, *de Clericis uxores suas prætextu religionis ejicientibus*, observat hanc Synodum illud primo constituisse, quippe de quâ loquens ait, Αὕτη γὰρ ἡ σύνοδος πρώτη τὰς γαμετὰς ἀποτάττεσθαι τοὺς ἐπισκόπους ἐθέσπισεν. *Hæc enim prima Synodus fuit, quæ sancivit ut uxoribus suis Episcopi renunciarent.* Ergo ante hanc Synodum Episcopis etiam post Episcopalem susceptam ordinationem & uxores habere, & cum iis cohabitare licitum fuit.

Οἱ μὲν γὰρ ἴσως καὶ τὸ συνοικεῖν. Rectiùs in Codice Amerbachiano legitur, οἱ μὲν γὰρ καὶ ἔτι συνοικοῦντες ζῶσι.

In Can. XIII.

Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ. Hic canon etiam apud Gratianum partim extat, Latinè sic versus, *Quoniam in Romani ordine canonis esse cognovimus traditum, eos qui ordinati sunt Diaconi vel Presbyteri debere confiteri, quòd jam suis non copulantur uxoribus; Nos antiquum sequentes canonem Apostolicæ diligentiæ & constitutionis, sacrorum virorum legales nuptias valere volumus, nullo modo cum uxoribus suis eorum connubia dissolventes, aut privantes eos familiaritate ad invicem in tempore opportuno. Quicumque ergo diligens inventus fuerit in Subdiaconali ordinatione, aut Diaconali, aut Sacerdotali, hic nullo modo prohibeatur ad talem ascendere gradum pro uxoris suæ legitima cohabitatione. Nec etiam tempore ordinationis suæ profiteri cogatur, quòd abstinere debeat à legali propria uxoris familiaritate.* Item infra. *Oportet eos, qui altari ministrant, in tempore oblationis sanctorum continentes esse in omnibus, ut à Deo possint consequi, quæ simpliciter postulant. Si quis igitur præsumpserit, contra Apostolicos canones, aliquos Presbyterorum & Diaconorum privare contactu & communione legalis uxoris, deponatur. Similiter & Presbyter aut Diaconus, qui religionis causâ uxorem suam expellit, excommunicetur. Si verò in hoc permanserit, deponatur.* Gratian. distinct. 31. c. 13. ubi prima canonis verba pessimè redduntur, *Quoniam in Romani ordine canonis esse cognovimus traditum*, cùm Græca verba sic se habeant, Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν. *Quoniam in Romanorum Ecclesiâ, in canonis ordine traditum esse cognovimus.* Et postea *diligens* mendosè scribitur pro *dignus*; nam Græcè ἄξιος est. Hic insuper observes velim .1. reprobatam & condemnatam esse Ecclesiæ Romanæ constitutionem de voto abstinentiæ, ab ordinandis Presbyteris & Diaconis exigendo .2. cautum esse, ne conjugia ante ordinationem contracta postea dissolvantur. 3. ut Presbyteri & Diaconi post ordines receptos, non modo uxores suas retineant, sed & cum iis cohabitent, & conjugali communione fruantur. Et denique hæc omnia ex ipsis scripturis confirmata esse.

Κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους. Omnes Papistæ, qui de imperando Clericorum cœlibatu agunt, uno ore, eoque apertissimo, in hæc verba invehuntur, ea falsò versa, & pessimè hic exposita esse clamitantes. Sed sedato verborum tumultu tranquillè placidèque rem introspiciamus. Concilium Carthaginense quintum hunc canonem edidit, *Præterea cùm de quorundam Clericorum, quamvis erga uxores proprias, incontinentiâ referretur, Placuit Episcopos, & Presbyteros, & Diaconos, secundùm propria statuta, etiam ab uxoribus continere; quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico removeantur officio. Cæteros autem Clericos ad hoc non cogi, sed secundùm uniuscujusque Ecclesiæ consuetudinem observari debere.* Concil. Carthag. 5. can. 3. Concil. tom. 1. pag. 593. edit. Colon. an. 1618. Hic canon inter alios Græcè versus est, & in codicem canonum Ecclesiæ Africanæ relatus, estque in hoc opere Syn. Carthag. can. 73. ubi verba Latina *secundùm propria statuta*, versa sunt κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους. Hunc igitur canonem Patres Trullani hoc loco citant, eandem istorum verborum versionem retinentes. Verum apud Gratianum distinct. 32. cap 13. & dist. 84. cap. 4. ubi hic canon citatur, pro *propria* legitur *priora*, ut verba sint, *secundùm priora statuta.* Quam lectionem Papistæ omnimodo præferendam esse contendunt. Verùm enimvero observandum est, Græcam hanc istorum canonum versionem ante Trullanum hoc Concilium elaboratam fuisse, ut ex hoc ipso canone constat. Unde palam est, antiquissimam lectionem esse, *secundùm propria statuta.* Aliter enim interpres, quicunque demum fuit, non vertisset κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους. Et præterea in præsenti Trullanâ Synodo, non modo alii Episcopi Africani, verum etiam ipse Archiepiscopus Petrus Alexandrinus aderat, & hic æque ac reliqui hujus Concilii canonibus subscribebat. At Africanos Episcopos latere non potuit, quomodo ipsorum canones legebantur, juxta quos Ecclesias ipsi suas gubernabant. Sed hi omnes in canone hoc condendo, ac proinde in hâc etiam lectione κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους tunc temporis consentiebant: quod sanè nunquam fecissent, si canonibus in Africâ observatis repugnasset. Et quod magis adhuc observandum est, Petrus ille Alexandrinus, cum Episcopis suis Africanis, non modo huic lectioni, sed & expositioni horum verborum à Synodo constitutæ subscripserunt, in quâ nimirum hæc verba, ac propterea Carthaginensem istum canonem, ita interpretati sunt, ut eo jubeatur Clericis *in propriis terminis*, sive cùm vices suæ redeant, in quibus sacra tractare debent, ab uxoribus suis abstinere, vel ut ipsi Patres loquuntur, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἁγίων μεταχειρήσεως. Cui autem in mentem veniat, Episcopos Africanos suum ipsorum canonem ita exponere, vel huic expositioni subscribere voluisse; nisi hanc reverâ fuisse istius mentem pro cognito certoque habuissent? Sanè ex eo, quod illi, æque ac alii, hanc canonis sui interpretationem suis suffragiis confirmârunt, fit evidens, canonem ita ab iis antea expositum fuisse, & illos, juxta eum ita expositum, Ecclesias suas administrasse, ideoque Presbyteros & Diaconos etiam post ordinationem suam non modo uxores in Africâ habuisse, verum & nunquam ab iis abstinere jussos fuisse, præterquam κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους. Aliter enim Episcopi Africani suas ipsorum constitutiones hoc canone evertissent.

Σημείωσαι ὅτι ὁ παρὼν κανών. Hæc usque ad finem hujus Balsamonis interpretationis ex MS. Bodleiano supplevimus, neque enim in editione Parisiensi habentur, neque etiam in Codice Amerbachiano. Sed suspicor ea Balsamonis non esse, propterea quòd, quæ Balsamon dixit, hîc repetuntur, & canones Carthaginenses denuo citantur, qui à Balsamone ante citati sunt.

Ἱερωμένα. Henricianus Zonaræ codex rectius legit ἱερωμένα. MS. Gallandi ἱερωμένα.

In Can. XVI.

Οὐκ ἀρεστὸν ἡμᾶς. Hæc sunt ipsa Apostolorum verba, Act. Apost. cap. VI. 2. sed in Codice Amerbachiano leguntur, οὐκ ἀρεστόν ἐστιν ἡμᾶς. Et ubi postea noster Codex legit, συνελθόντων ἐν Ἀντιοχείᾳ ubi legitur, συνελθόντων Ἀντιοχέα, quæ sunt ipsa etiam S. Scripturæ verba.

Θαυμάσιον ἄξιον. Hæc D. Chrysostomi verba extant in commentariis ejus in Act. Apost. cap. 6. tom. 4. pag. 692. edit. Savil.

Τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου ἐπεξήγησιν. In Latinâ Gentiani Herveti versione, hæc insuper occurrunt, huic Balsamonis scholio annexa, *Cùm ea enim sit ipsâ quoque prima Synodo antiquior, Justinianus Imperator invenitur in III. libro suo decernere, ut in magnâ sint Ecclesiâ Diaconi centum: Quod non jussisset, si aliter intellectus fuisset canon in Neocæsarea Syn.* Hæc autem in nullis Græcis Codicibus, quos videre contigit habentur.

IN CAN

In Can. XVII.

Ἀπολυτικῶν ἐπιστολῶν. De literis commendatitiis, pacificis, & dimissoriis alibi sermonem habuimus. Hic præterea notandum est ἀπολυτικὴν ἐπιστολὴν, *Epistolam dimissoriam* hic vocari eam, quam Episcopus Clerico suo, in alienæ Ecclesiæ catalogum referri cupienti, indulget: cujus forma apud Gratianum extat, quæ etiam ibidem Epistola formata, à CCCXVIII. Episcopis, & ab Attico Constantinopolitanæ urbis Episcopo tradita dicitur; sicque se habet (nam digna est, quæ observetur.) *Sanctissimo in Christo fratri summâ dilectione charitatis amplectendo. A. illius civitatis Episcopo V. illius Ecclesiæ Præsul, perpetuæ beatitudinis in Christo optat salutem. π. υ. α. π. De cætero noverit sancta fraternitas vestra, quod iste Clericus, Hermannus nomine, nostrâ in parochiâ existens, ac detonsus, parvitatem nostram rogavit, quatenus illi commendatitias literas conscriberemus, quibus vestræ celsitudini commendatus sub tuitione vestri regiminis degere posset, cujus voluntati consentientes, secundum canonicam auctoritatem literas ei dimissorias dedimus, per quas & ipsi concedimus, ut sub vestro magisterio divinæ servituti insistens, suæ intervertat utilitati, & vobis licentiam tribuimus, ut si dignum eum judicaveritis, ad sacros ordines promoveatis. Commendatum ergo eum cura vestra suscipite, & nostris ex partibus absolutum in vestrarum ovium numero custodite. Quas literas, ut vigore veritatis firmata indubitanter à vobis suscipiantur, literis Græcis, ut canonica docet auctoritas, confirmare satagimus. Sancta Trinitas vestram beatitudinem ad regimen sanctæ suæ Ecclesiæ perpetualiter bene valere concedat. Amen.* Grat. dist. 73. c. 2. ubi primo observes velim, has dimissorias, etiam commendatitias literas dictas esse. Deinde, Græcas illas literas π. υ. α. π. designare πατὴρ, υἱὸς, ἅγιον πνεῦμα, videsis annotationes in Apost. can. 12. Extant etiam alia exemplaria formatarum hujusmodi Epistolarum in Reginonis Abbatis Prumiensis de Ecclesiasticis disciplinis l. 1. pag. 194. 195. 196. 197. ex Parisiensi editione à doctissimo viro Stephano Baluzio nuper elaborata.

Χωρὶς ἀπολυτικῆς. In Codice Amerbachiano additur γραφῆς.

In Can. XIX.

Ἐκκλησίας δὲ τοῖς κυριακαῖς. Sic etiam in canonibus sub Edgaro Rege hic olim constitutis præcipitur: And þe læraþ þ preostas ælce sunnan dæger folce bodigan 7 äa þel bisnian *Docemus etiam, ut Sacerdotes in qualibet die solis populo prædicent, & exemplum bona vita se semper præbeant* Edgar. can. 52. & in excerptionibus Egberti Eboracensis, cautum est, *Ut omnibus festis, & diebus Dominicis unusquisque Sacerdos Evangelium Christi prædicet populo.* Egbert. excerpt. c. 3.

Ἀλλὰ ἀκριβοῦντες τῇ διδασκαλίᾳ. Legendum juxta MS. Amerbachianum, ἀντεχόμενοι τῇ διδασκαλίᾳ.

Αὐτοῖς ἐκφράζοντες. In MS. nostro Bodleiano post ista verba, & ante Balsamonis ἑρμηνείαν, hæc habentur, Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα, καὶ θαύμασον πῶς σήμερον ἀμελεῖται. ὁ γὰρ ἁγιώτατος πατριάρχης ἐκεῖνος κῦρος Ἰωάννης ὁ τοῦ Χαλκηδόνος καθ' ἑκάστην κυριακὴν ἐδίδασκε· διὸ καὶ εὑρίσκονται αἱ διδασκαλίαι αὐτοῦ ἐν βιβλίῳ ἰδιαιτέρῳ. *Nota præsentem canonem, & mirare quomodo hodie negligitur. Namque sanctissimus ille Patriarcha Dominus Joannes, cognomento Chalcedonius, qualibet Dominicâ die docebat: quamobrem etiam sermones ejus in peculiari libro inveniuntur.* Joannes ille Chalcedonius Patriarcha erat Constantinopolitanus, Alexio Comneno Imperante. De eo enim in serie Episcoporum Byzantii hæc dicuntur, Ἰωάννης ὁ ἱερομόναχος ὁ ὁμολογητὴς ὁ τοῦ Χαλκηδόνος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἔτη ιγ'. In Juris Gr. Rom. l. 4. p. 302. Dicta autem verba in nullo alio codice leguntur, & ab aliâ quàm Balsamonis manu scripta videntur; nam cum initio ejus interpretationis hujus canonis nequaquam cohærent.

Οἱ διδάσκαλοι ὁ μεγάλης ἐκκλησίας. Patriarcha Constantinopolitanus officialem sub se constitutum habere solitus est, qui ipsius loco Evangelium populo interpretabatur, à docendi munere Διδάσκαλος dictus. Ejus officium in catalogo officialium Ecclesiæ Constantinopolitanæ sic describitur, ὁ διδάσκαλος ἑρμηνεύει τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, εἰ δυνατὸς ἐστὶν ἐμφανῶς καὶ τὸ ἀποστολικὸν. πλεῖστοι δὲ καὶ τὰ ψαλμικὰ τε καὶ ὅλην τὴν παλαιάν. Balsamon autem eos plures fuisse hoc loco indigitat, dicens διδασκάλους τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Erant nimirum numero quatuor, ὁ τοῦ εὐαγγελίου, ὁ τοῦ ἀποστόλου, ὁ τοῦ ψαλτηρίου, & omnium præcipuus, οἰκουμενικὸς dictus, qui tamen omnes non suo sed Patriarchæ nomine populum docebant, uti Balsamon hoc loco tradidit. Dicti sunt autem & ῥήτορες τῆς ἐκκλησίας à Pachymere, in vitâ Michaelis; & sedes eorum in Ecclesiâ, unde docere consueti sunt, ῥητορικὸς θρόνος appellatur à Nicetâ Choniate in Manuel. Comnen. l. 7.

Παρόντος δὲ τότε. Hic locus Typographorum incuriâ miserum in modum confunditur. Sic enim legendus est Παρόντος δὲ τότε καὶ ἀπὸ τῆς νεαρᾶς τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τῆς διαγορευούσης, ὅπως καὶ τινες ἐντεῦθεν ψηφίζωνται εἰς τοὺς ἐκκλησίας, καὶ τυπωσάσης τοῖς διδασκάλοις τοῦτο, τοῖς τε ἐν τῷ ὀφφικίῳ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῖς ἐκτὸς νομισμάτων λίτρας τρεῖς, καὶ ἀνὰ σίτου μοδίους πεντήκοντα, καὶ διοικοῦνται ἐν ὅλῳ τούτῳ ἐκτιθέσθω καὶ αὐτὸ τοῖς διδασκάλοις. &c. Omnia fateor hæc Græca verba in ipso libro imprimuntur, sed misere transposita. Ita tamen ut Latina versio recte se habeat, ex quâ propterea Græcus textus emendari potuit.

Ἀνὰ νομισμάτων λίτρας τρεῖς. In MS. nostro Bodleiano pro ἀνὰ νομισμάτων scribitur abbreviate ἀνὰ ϗ quomodo etiam is, qui Parisiensem Balsamonis editionem procuravit, legisse videtur, quippe qui scripsit τχ. Eandem etiam abbreviaturam in MS. Amerbachiano hoc loco usurpatam esse testatur doctissimus vir Joan. Rodolphus Wetstenius, qui omnes variantes lectiones summâ diligentiâ ex eodem collegit; & de eâdem hæc insuper adnotavit. Sic, inquit, in can. 19. Trull. Bals. 381. A. 3. legimus ἀνὰ τχ λίτρας. MS. habet ϗ λίτρας. Bonefidius lib. 1. Jur. Or. p. 48. legit τραχέων, quod etiam Hervetus in suo exemplari agnoscit. Idem verò interpretatur *leguminum*: malè opinor. Quid enim tres leguminum libræ ad quinquaginta modios frumenti comparatæ? Bonefidius vertit, *Asperorum libras*: propius ad rem, ni fallor. Certè Asperi, ἄσπρα, vocantur nummi quidam argentei à Græcis hodiernis, qui dein eo nomine per Synecdochen quodlibet argentum indigitant: ut cum de opulento dicunt πολλὰ ἔχει ἄσπρα, *multos habet nummos*, seu multas pecunias. Conjecturam juvat analogia. Etenim J. Meursius in Glossario Græcobarbaro ἄσπρον interpretatur *Album*. Similiter ab ἀργὸν *album* formatur ἀργύριον *argentum*, pro nummis. Noti sunt *Albi*, nummuli argentei, Francofurtum & urbes ac regiones circumlustrantibus. Sed, inquis, unde τραχέα illa? Fateor nec ipse scio. Nec enim occurrit mihi apud Græcos scriptores. Interim cum in Græciâ etiamnum in usu esse memorentur *Asperi*, sc. nummi, vel *aspera* numismata, & hæc vox Latina sit, verisimile est a Græcis τραχέα à τραχὺς dictos. Hactenus cl. v. Wetstenius. Cum autem alibi non constet, aliquod nummi genus Græcè τραχέα dictum, commodè accidit, ut post Enimundum Bonefidium, qui ἀνὰ τραχέων legit, Eruditissimus vir Joannes Leunclavius Jus Græco-Romanum ex variis Europæ Atticæque Bibliothecis eruerit, ubi inter alios, hunc ipsum Balsamonis locum pag. 143. edidit, legitque ἀνὰ νομισμάτων λίτρας τρεῖς, & cum Latinam Bonefidii versionem retinuerit, quæ habuit, *tres asperorum libras*, in margine observat eum pro *Asperorum* vertere debuisse *Aureorum*. Quod quidem ille non fecisset, si vel τραχέων legisset, vel non legisset νομισμάτων. Et hinc est, quod nos abbreviaturam istam numismata denotare certiores facti, pro priori lectione, ἀνὰ νομισμάτων λίτρας τρεῖς cum Leunclavio substituimus. Quæ etiam lectio à Codice MS. Ætoniensi indubia redditur, quippe quo disertè usitatur.

Καὶ ἀνὰ σίτου μοδίους. MS. Amerbachianus legit καὶ ἀνὰ σίτου μόδια.

In Can. XX.

Τῶν Σασίμων ἐπίσκοπος ὤν. Legendum cum MS. Amerbachiano, τῶν Σασίμων. Urbs enim Cappadociæ, cujus Episcopus fuit Gregorius Theologus, Sasima dicta est.

Ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ ὅπως ἔχοντος. Nimirum ex oratione ejus decimâ quintâ, quippe quæ incipit τί λόγοι πάθητε ἀπαγγέλλω; quam Theologus Nazianzi habuit, cum fruges ibidem jam maturæ vehementi grandine percussæ fuerant. Theologi pater tunc temporis loci Episcopus erat. Ille autem calamitatem istam ob populi scelera immissam suspicatus,

 silebat,

flebat. Quocirca populus Nazianzenus Theologum in medium prodire, etiam præsente Patre, persuadebat; uti ex ipso orationis illius initio constat, ubi ait, Τί λέγετε πάλιν ἐπισημαίνω; τί βιάζεσθε γλώσσαν ἡμῶν ἀνακαλύπτειν; τί σφοδρότερον λόγον εἰπεῖν τολμήσαι; τί τὴν κεφαλὴν ἀφέντες ἐπὶ τοὺς πόδας ἀνάγεται; τί τὸν Ἀαρὼν παραπέμπεις, τὸν Ἐλεάζαρ προσδέχεσθε, ὁ δεξαμενῆς πηγὴν φράσσειν, ὁ χειμάρρουν εἴργειν, ἥλιον κρύπτειν, καὶ ἄλλον λίθον ἐπιφέρειν, τὴν παλαιὰν καταγραφὴν, καὶ τὴν νέαν ἐπιμελεῖσθαι, τὴν σοφίαν σιωπᾶν, τὴν ἀσοφίαν παιδεύειν. Unde constat hanc orationem recte a Balsamone hoc loco citatam esse, utpote quam in aliena Provincia, sed cum Episcopi istius voluntate, habitam fuisse palam est.

Παύεται μὲν τῆς ἐπισκοπῆς. Codex Tilianus, quem Hervetus transtulit, cum Amerbachiano, hæc usque ad πρεσβυτέρου τιμὴν, sic legit, παύεται μὲν τῆς ἐπισκοπῆς, καταπίπτει δὲ εἰς πρεσβυτέρου τόπον. Reliqua ad finem hujus Scholii ex MS Bodleiano restituimus: quæ quidem non solum in editione Parisiensi, verumetiam in MS. Amerbachiano desiderantur. Sed in Codice Tiliano lecta fuisse, Latina Herveti tralatio demonstrat.

In Can. XXI.

Οἱ ἐπ' ἐγκλήμασι κανονικοῖς. Canonica crimina dicta sunt, quæ a canonibus vetantur, reosque canonicis suppliciis subjiciunt. Sed nihilominus MSS. Bodleianus & Amerbachianus rectius hoc loco κανονικῶς legisse videntur; ut sensus sit, οἱ ἐπ' ἐγκλήμασι κανονικῶς ἀποδειχθεῖσι γενόμενοι, *Qui rei criminum canonice facti sunt*, hoc est, prout in canonibus Ecclesiasticis cautum est.

Ἀθετοῦσι τὴν ἁμαρτίαν. Propriè *peccatum rejiciunt*, aut *repudiant*, quo sensu & a Domino nostro hæc vox usurpatur, dicente, ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με. Luc. x. 16.

In Can. XXIV.

Ἀκόλαστον δὲ καὶ τό. In editione Parisiensi particula negativa hic interponitur. Sic enim ibi locus hic legitur, ἀκόλαστον δ' οὐ καὶ τὸ εἰς τοιαύτας ἐπιτηδεύσεις κληρικοὺς ἀπέρχεσθαι. Gentianus Hervetus etiam in Tiliano MS. ita legisse videtur. Vertit enim, *Non est autem intemperantia ad ejusmodi equorum cursus Clericos accedere.* Verum non solùm in MS. nostro Bodleiano, verumetiam in Amerbachiano & Ætoniensi, particula ista tanquam superflua rejicitur. Neque enim locus eam admittat, quo dicitur laudabile quidem esse, hujusmodi ludis non delectari: sed tamen ἀκόλαστον *impunè* etiam Clericis erit, si ad eos accedant.

Ἐν ταῖς λοιπαῖς φαιδραῖς. Legendum est, ἐν ταῖς κυριακαῖς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς φαιδραῖς. Sic enim omnes legunt Codices. Sed nescio quo pacto, verba ista ἐν ταῖς κυριακαῖς hic omissa sunt.

Ἐκ τῶν τετραμμένων πραγμάτων. MSS. Amerbachianus & Ætoniensis rectius legunt ἐπιτετραμμένων.

In Can. XXVI.

Εἰ δὲ ἔχομεν ἐν ἀθέσμῳ γάμῳ. Legendum est, ἐξέχομεν, juxta MSS. Æton. & Amerbachianum.

Καὶ ὁ ἄθεσμος γάμος λυθήσεται. Post ista verba in editione Parisiensi, hæc leguntur, καὶ ἐπὶ τιμῆς ὁ πρεσβύτερος ἀξιωθήσεται. καὶ ὁ δ. ὁ κανών. Et priora quidem verba, viz. καὶ ἐπὶ τιμῆς ὁ πρεσβύτερος ἀξιωθήσεται, in MSS. Amerbach. & Ætoniensi leguntur; necnon in Tiliano: Posteriora, nimirum, ὁ δ'. ὁ κανών, ab omnibus ut superflua & sensum perturbantia rejiciuntur.

Σπουδὴν καθαιρεθέντος. MS. Amerbachianus legit σπουδὴν τοῦ καθαιρεθῆναι. Uti & mox postea, pro ἀπὸ πλάσματος, legit, ἐξ ὑποπλάσματος.

Πρεσβύτερος ἀθέσμῳ συζευχθείς. Harmenopulus sensum hujus canonis breviter sic concipit, Εἰ κατ' ἄγνοιαν ἀθέσμῳ γάμῳ συνῆψε πρεσβύτερος, τοῦ συνοικεσίου διαλυθέντος, τὴν καθέδραν μόνον ἐχέτω, τῶν ἐνεργειῶν πασῶν ἀπεχόμενος, *Si per ignorantiam in illicitas nuptias Presbyter inciderit, soluto matrimonio sedem duntaxat habeat, ab universis actibus abstinens.* Ubi Scholiastes ad vocem ἀθέσμῳ hæc annotavit, ἤγουν τὴν ἐξ αἵματος αὐτοῦ συγγενῆ ἢ συμπενθερίαν, ἢ μοναχὴν τὴν ἱερὸν ἀρνησαμένην σχῆμα, ἢ τὴν ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν αὐτοῦ, *Videlicet si sanguinis sorore* ... *conjunctam in domum duxerit, vel monastriam, quæ habitum ... inficiata est, vel pupillam cujus tutelam pater ipsius gessit.* Harmenop. epit. can. sect. 2. tit. 3.

In Can. XXIX.

Τῇ ὑστέρᾳ ἑβδομάδι τῆς τεσσαρακοστῆς. MS. Amerbachianus legit τῇ ἐσχάτῃ ἑβδομάδι. Et in MS. Bodleiano, post τεσσαρακοστῆς, hæc interseruntur, τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐσχάτης ἑβδομάδος τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς ὁ κανὼν φησὶ τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ. Hæc autem verba in nullo alio codice leguntur: neque canoni necessaria sunt, sed omnimodo potius supervacanea, adeo ut in margine primo scripta, & ex eo in canonem postea descriptoris incuria transcripta videantur, ac proinde nos ea hic adnotare satius duximus, quam ipsi canoni interserere, ne sensus ejus perturbaretur.

Τὴν ἀναιμάκτιον θυσίαν. MS. Ætoniensis rectius legit τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. Quemadmodum etiam Aristenum legisse ex Scholiis ejus in hujus canonis epitomen constat.

Ξηροφαγοῦντας νηστεύειν. In supplemento ad Parisiensem Zonaræ editionem, post illa ultima Scholii hujus verba, hæc ex aliis MSS. exscripta addenda notantur, Ἵνα ἐν τῇ μεγάλῃ τετράδι τὸ μὴ νηστεύειν ἀναιρεθῇ, ... τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ ... ὅτι ὁ κύριος ... τῆς μεγάλης ... τὸ μυστικὸν ... τοὺς ἀποστόλους ... ὡς περὶ ἐκείνου ... τὸ τοιοῦτον ... *Ne magna illa quinta feria à jejunis hominibus sacra mysteria celebrarentur, Carthaginensis Synodi Patres, exemplo Apostolorum adducti, statuisse, quod Dominus tunc prius quàm ... Pascha peregisse cum discipulis censeatur, deinde propriam mysticam Cœnam tradidisse: neque Apostolos ad eam jejunos accessisse, quippe qui jam antea legali cœnâ jejunia solverant. Eorum igitur exemplum secutos institutum illud Carthaginensis canonis Synodi Patres, sacra mysteria eodem modo magna quinta feria peragendi, retinere voluisse.* Hæc autem cum iis, quæ Zonaras in hunc canonem commentatus est, non cohærent, ac propterea è margine in textum transcripta videntur.

In Can. XXX.

Πέρα τῶν ἑαυτῶν. Codex Ætoniensis legit πέραν τῶν ἑαυτῶν. Inter reliquos omnes & nostrum convenit.

Μικρὸν ταῦτας ἐκκοπτέιν. Harmenopulus hunc canonem sic contrahit, Οἱ ἐν βαρβαρικαῖς ἐκκλησίαις ἱερεῖς, εἰ ἐκ συμφώνου τῶν συμβίων ἀπέχονται, τέλεον ἀπεχέσθωσαν, *Barbaricarum Ecclesiarum Sacerdotes, si de mutuo consensu à conjugibus abstinent, prorsus abstineant.* Ubi Scholiastes ad verba τέλεον ἀπεχέσθωσαν hæc notat, τοῦτο διὰ τὸ ἀσταθὲς αὐτῶν καὶ ἀσθενὲς φησὶ, *Hoc propter instabilitatem eorum & infirmitatem dicit.* Harmenop. epit. can. sect. 2. tit. 3.

In Can. XXXI.

Ἢ βαπτίζοντες. Hæc verba in Parisiensi editione desiderata, ex MS. Bodleiano supplevimus; in omnibus enim MSS. leguntur; & Scholiastes, Balsamonem, & Zonaram, ea legisse, scholia ipsorum fidem faciunt.

Ἐπενδύσεως καὶ τὰ ἀντιμήνσια. Cùm Græci Antistites, recentiores præsertim, templum consecrarent, pannum huic ... nere, sanctæque mensæ, modo dedicatæ, circumvolvere, eundemque postea, in multas partes scissum, inter Sacerdotes distribuere soliti fuerunt, ut ipsi sanctas iis mensas ubicunque sacra celebraverint, amicirent. Quæ propterea Ἀντιμήνσια vel Ἀντιμήνσια dici usu venit. Hæc anonymus quidam Bellæ Episcopus in quæsitis docuit, dicens, Ἀντιμήνσια ἤγουν γίνεται, ὅταν ὁ ἀρχιερεὺς δι' ἑαυτοῦ ἐγκαινίζει ..., καὶ ἐκ τοῦ πανίου τοῦ ὑποστρωθέντος καὶ ἀφιερωθέντος τὴν τράπεζαν, εἰς βραχέα τεμαχίδια, καὶ χαρίζεται τοῖς ἱερεῦσι δίδοσθαι: *Antimensia fieri noscimus, cùm Pontifex per seipsum dedicat ... fecit, eaque è strato panno, sacramque mensam involvens ...*

sesta

fructa d'ffecto & depicto, Sacerdotibus distribui. In Jur. Gr. Rom. l. 3. pag. 239. Hinc Balsamon hoc loco asserit ea ab Antistite fieri, quo tempore Ecclesiæ enthronizationem celebrat. Cui etiam Joannes Episcopus Citri adstipulatur, dicens, *οὐκ ἔχει δὲ χώραν ὅλως κατ' ἄλλον τρόπον ἀντὶ ἐγκαινίων τῶν ναῶν τὰ γίνεσθαι ἀντιμίνσια*, *Nullo autem modo receptum est, ut antiminsia aliter quàm in novi Templi dedicatione fiant.* Joan. Citr. Episc. in Jur. Græc. Rom. l. 5. pag. 331. ubi etiam plura de Antiminsiis occurrunt scitu dignissima. Nam Constantinus Cabasila Dyrrachii Archiepiscopus has de iis quæstiones dicto Joanni Citri Episcopo proposuit, *Τὰ Αντιμίνσια καὶ ἐν ἑτέραις ἄρα ἐπαρχίαις παρρησιάζονται, ἢ ἐν μόνῃ τῇ τοῦ ἀνιερουργήσαντος ταῦτα, καὶ οὐ παρ' ἐκείνας; καὶ τί σημαίνει τοῦτο ἑλληνιστί, καὶ πῶς δεῖ γράφεσθαι, δι' ἦτα, ἢ δι' ἰῶτα; Antiminsia an liberè fiant in aliis Provinciis, an in solâ ejus qui ea perficit, & non extra Provinciam? Et quid hoc Græcè significat, & quomodo scribendum sit, per ἦτα vel ἰῶτα?* Ad primam quæstionem Joannes respondet, ea ritè consecrata etiam extra terminos facta, usum suum citra reprehensionem habere, *Καὶ ἀνεπίσκεπτα γὰρ γινόμενα, καθὰ δὴ καὶ τὸ θεῖον μύρον, καὶ ἄλλα ἅγια, τὴν ἑαυτῶν χρῆσιν ἀνεπίληπτον ἔχουσι, μόνον ἱερουργηθέντα κατὰ τὴν καλλίστην τῶν τούτων τῶν πατέρων παράδοσιν.* De ipso autem hoc Græco nomine idem sic differit, *Η προσηγορία δὲ αὐτῶν παρῆκται ἀπὸ τῶν μίνσων, τῶν καθ' Ελληνας μὲν τὸ κανοῦν δηλοῦντος, κατὰ δὲ τὴν Ιταλικὴν γλῶσσαν τὸ παρασκευαζόμενον τοῖς ὀψοποιοῖς ἐδεσμάτων· καὶ τοῦτο γὰρ καὶ τὰ ἐν ταῖς τραπέζαις ἐφαπλούμενα ἐσόψια μινσάλια λέγεται, εἶτα πρὸς κόσμον τῆς τραπέζης καὶ τῶν μίνσων τιθέμενα. Κατὰ χυδαϊκὴν δὲ Αντιμίνσια λέγεται, ὥσπερ ἐν τοῖς ἱματισμοῖς τὰ ἀντίπανα, καὶ ὅσα ἐκ τῆς κατὰ ἀνάκλασιν ἐκφορᾶς τὴν τοιαύτην ἐν τούτοις προσηγορίαν εἰλήχασιν, Appellatio autem ipsa deducitur à mensa, quæ secundùm Græcos significat Canistrum, & secundùm Italicam Linguam præparatum à coquis edulium. Hâc enim ratione & in mensis explicata mappæ, mensalia dicuntur, ad ornatum puta mensæ minsorumque, hoc est, ferculorum posita. Vulgari autem sermone Antiminsia dicuntur, ut in vestimentis Antipana, & quæcunque à vi flexionis talem in his appellationem sortita sunt.* Postea autem vocem *ἀντιμίνσια* per *ἰῶτα* scribendam esse *διὰ τὸ ἐθνικόν*, insulsè addit. Rectius Balsamon in Synod. Nic. 2. can. 7. docet *Αντιμίνσια* dicta, quod sint *Αντιπρόσωπα καὶ ἀντίτυπα τῶν πολλῶν τιθέντων μίνσων τῶν κατασκευαζόντων τὴν ἁγίαν δεσποτικὴν τράπεζαν.* Nimirum, ut ibidem, pariter atque in præsentem canonem observat, *Αντιμίνσια* supra mensas oratoriorum posita pro consecratione eorundem sufficiunt, quippe quæ unà cum novi Templi dedicatione ante consecrata sunt. Unde ratio nominis clarè elucescit. Nam *ἀντιμίνσια* dicuntur, quasi *ἀντὶ τῶν μίνσων*, *pro mensis*, vel *mensarum loco* posita; voce partim è Græco & partim è Latino sermone confectâ. Hinc etiam ubi non sunt consecratæ sanctæ mensæ, modo *Αντιμίνσια* priùs consecrata præsto sint, Sacerdotibus sacra celebrare licet. Nec opus est Antimensiis, ubi mensa est consecrata: uti constat ex Manuelis Patriarchæ Constantinopolitani responsis ad supra dictum Bellæ Episcopum, ubi ait, *τὰ Αντιμίνσια οὐκ εἰς πάσας ἀνάγκη τίθεσθαι τὰς ἁγίας τραπέζας, ἀλλ' εἰς ἃς οὐ γνώριμόν ἐστιν εἰ καθιερωμέναι εἰσίν, ἐπεὶ τὰ γὰρ Αντιμίνσια καθιερωμένων ἁγίων τραπεζῶν τόπον ἐπέχουσι· καὶ ἔνθα εἰσὶ γνώριμοι καθιερωμέναι τράπεζαι, οὐ χρεία Αντιμινσίων ἐκεῖ. Antimensia in omnibus sanctis mensis poni, necesse non est, sed in iis, de quibus incertum est, consecrata sint necne. Nam Antimensia consecratarum mensarum locum tenent: nec iis opus est, ubi mensas consecratas esse constat.* In Jur. Gr. Rom. l. 3. pag. 239. 240. Balsamoni ergo hoc loco verisimile visum est, *Αντιμίνσια* eo nomine instituta fuisse, ut Sacerdotes etiam in oratoriis sacra celebrarent, ubi ea ex Episcopi permissione habentur.

Ηγουν τοῦ ἐνθρονισμοῦ τῶν ἀνοίξεων. Etiamsi inter omnes codices hic conveniat, suspicor tamen particulam *καὶ* deesse. Quid enim esse potest *ἐνθρονισμὸς τῶν ἀνοίξεων καὶ τῶν ἐγκαινίων Inthronizatio apertionum & encæniorum?* Istane unquam inthronizata sunt? Quinetiam inthronizatio, apertiones, & encænia, tres distincti fuerunt ritus in Templi dedicatione usitati. Inthronizatio enim est, quâ Episcopus in throno suo retrò altare, vel ipsum etiam altare in columnis suis locatur. Encænia dicta est ipsa altaris per proprias orationes consecratio. Apertiones autem, cùm omnibus consecrationis ritibus absolutis, fores populo aperiuntur, ut liberè ibi preces fundant. Unde etiam à Balsamone alibi distinctè recensentur, *ἐνθρονισμός, καὶ ἐγκαίνια, καὶ ἀνοίξεις.* Balf. in Syn. Nic 2. can. 7. Scribendum itaque & hoc loco, *ἤγουν τοῦ ἐνθρονισμοῦ, καὶ τῶν ἀνοίξεων, καὶ τῶν ἐγκαινίων*, & Latina proin versio sic emendanda, *scilicet inthronizatione, & apertionibus, & encæniis.*

In Can. XXXII.

T*Ιτ* *ἰσασιν*. Extant hæc D. Chrysostomi verba in commentariis ejus in Evangel. S. Matthæi, cap. 26. *ὁμιλ. πβ'.* pag. 511. edit. Savil.

Καὶ ψιλὴν τὴν τράπεζαν. In MS. Amerbachiano particula *καὶ* hic non legitur, uti nec in D. Chrysostomi, cujus sunt verba, operibus ante citatis.

Υδροπαραστατῶν. Tatianus Justini Martyris discipulus horum, Hydroparastatarum videlicet, atque etiam Encratitarum magister perhibetur. Theodoretus, *τοῦτον ἔχουσιν ἀρχηγὸν Υδροπαραστάται καὶ Εγκρατηταί. Υδροπαραστάται δὲ ὀνομάζονται, ὡς ὕδωρ ἀντὶ οἴνου προσφέροντες· ἐγκρατηταὶ δὲ, ὡς μήτε οἶνον πίνοντες, μήτε τῶν ἐμψύχων μεταλαμβάνοντες. Hunc (Tatianum) habent ducem Hydroparastatæ & Encratitæ. Hydroparastatæ dicuntur, ut aquam pro vino offerentes. Encratitæ, quod nec vinum bibant, nec animantibus vescantur.* Theodoret. hæret. fab. l. 1. c. 20. Idem de Encratitis tradidit Epiphanius, quod *κέχρηνται δὲ καὶ αὐτοὶ μυστηρίοις δι' ὕδατος. οἴνου δὲ ὅλως οὐ μεταλαμβάνουσι. Aquam ad mysteria solam adhibent; à vino autem penitus abstinent.* Epiph. hær. 47.

Τὴν τοιαύτην αἵρεσιν διαδέξῃ. Sic omnes legunt Codices manu exarati; sed impressi Parisiis pro *διαδέξῃ*, *διδάξῃ*, idque rectius fortasse legunt.

Καὶ γὰρ καὶ Ιάκωβος. De S. Jacobi lyturgiâ hic commemorata ut & de aliâ illâ, cui S. Marci nomen inscribitur, Marcus Alexandrinus hanc quæstionem Balsamoni movit, *Αἱ περὶ τὰ μέρη τῆς Αλεξανδρείας καὶ τῶν Ιεροσολύμων ἀναγινωσκόμεναι λειτουργίαι, καὶ λεγόμεναι συγγραφῆναι παρὰ τῶν ἁγίων Αποστόλων Ιακώβου τοῦ ἀδελφοθέου, καὶ Μάρκου, δεκταί εἰσι τῇ ἁγίᾳ καὶ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ οὔ; Quæ in Alexandriæ & Hierosolymorum partibus leguntur lyturgiæ, & conscriptæ dicuntur fuisse à sanctis Apostolis Jacob fratre Dei, & Marco, recipiendæ sunt à sanctâ & catholicâ Ecclesiâ, necne?* Respondit inter alia Balsamon, *φαμὲν οὖν, ὡς οὔτε ἀπὸ θείας γραφῆς, οὔτε ἀπὸ κανόνος συνοδικῶς ἐκτεθέντος συνοδικῶς ἀνεδιδάχθημεν, ἱεροτελεστίαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Μάρκου παραδοθῆναι. μόνος δὲ ὁ λβ'. κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συνελθούσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου φησίν, ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ιακώβου τοῦ ἀδελφοθέου μυστικὴν ἱερουργίαν συντεθῆναι. Dicimus igitur nos, neque à sacrâ Scripturâ neque à canone Synodicè edito edoctos fuisse, sacrum ministerium à S. Apostolo Marco traditum. Solus enim 32. canon sanctæ & Oecumenicæ Synodi in Trullo magni Palatii coactæ ait, à S. Jacobo Dei fratre sacram lyturgiam compositam esse.* Et deinde observat, neque in Apost. can. 85. nec Syn. Laod. can. 59. vel S. Jacobi, vel S. Marci lyturgiam commemorari: additque, *Αλλὰ καὶ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδ' ὅλως ταύτας ἐπιγινώσκει· ἀποφαινόμεθα οὖν μὴ εἶναι δεκτὰς αὐτάς. Neque etiam Catholica sanctissimi & Oecumenici throni Constantinopolitani Ecclesia ullo modo eas lyturgias agnoscit. Pronunciamus igitur has non esse recipiendas.* Balsam. ad Marc. interrog. 1. in Jur. Gr. Rom. l. 5. pag. 362. 363.

Οτι τὸ ζέον προστιθέασιν. Eadem, quæ de aquâ fervidâ sancto poculo immiscendâ Balsamon tradidit, reperit etiam in responsis ad Marcum Alexandrinum, ad interrog. 18.

Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος. Hæc, usque ad hujus interpretationis finem, ex MS. Bodleiano edimus. Quæ autem hic traduntur in Supplemento ad Parisiensem Balsamonis editionem ex MSS. Vaticanis excripta leguntur: sed longè aliis verbis, quæ propterea hic apponantur necesse est. *Σημείωσαι, ὅτι ἀπὸ μόνου τοῦ παρόντος κανόνος φαίνεται τὴν θείαν ἱεροτελεστίαν παραδοθῆναι καὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ιακώβου τοῦ ἀδελφοθέου, πρώτως ἐπισκοπεύσαντος τῆς ἐκκλησίας τῶν Ιεροσολύμων, ἥπερ τινὲς παρ' ἡμῖν οὐδὲ ᾔδεισαν, οὐδὲ γινώσκουσι, ὡς ἀκηκόαμεν. Ετέρως δὲ οἱ κατὰ Παλαιστίνην ἱερατεύοντες λειτουργοῦσι μετὰ τῆς παραδοθείσης μυσταγωγίας, ὡς λέγουσι, παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἀδελφοθέου, καὶ οἱ κατὰ Αλεξάνδρειαν ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς τὰς ἱεροτελεστίας ποιοῦσι μετὰ τῆς, ὡς φασι, παραδοθείσης ὑπὸ τοῦ ἁγίου Μάρκου, καὶ οὐκ ἀκολουθοῦσι ταῖς παραδοθείσαις ὑπὸ τῶν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἱερουργούντων, ἤγουν οὐκ ἐπιγινώσκουσι τὰς παραδοθείσας μυσταγωγίας παρά τε τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ τοῦ ἁγίου Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου; ἀγνοοῦ. τοῦτο δὲ καὶ συνοδικῶς, μᾶλλον δὲ καὶ ἐνώπιον τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν Βασιλέως, ἐλαλήθη παρ' ἐμοῦ, ὅτε ὁ πατριάρχης Αλεξανδρείας ἐνδημήσας εἰς τὴν πόλιν βασιλεύουσαν, καὶ μέλλων συλλειτουργῆσαι μεθ' ἡμῶν [ἤθελεν ἱερουργῆσαι μετὰ τῆς παραδοθείσης, ὡς ἔλεγεν, ἱεροτελεστίας παρὰ τοῦ ἁγίου Μάρκου, κἂν οὐκ ἔτυχε διορθώσεως] ἀναγκασθεὶς παρ' ἡμῶν τὸ κατὰ ἦθος καὶ μόνη τοῦ πατριάρχου, ὑπέκυψε μετὰ τοῦτο ποιῆσαι.* Nota, quòd ex hoc solo præsenti canone apparet, divinam Liturgiam etiam

à S. Jacobo Dei fratre, qui Hierosolymitanæ Ecclesiæ primus fuit Episcopus, traditam esse: quæ tamen nunc apud nos non invenitur, neque cognoscitur, ut quæ exoleverit. Quomodo autem Palæstinæ Sacerdotes celebrant, cum mysterii, ut ipsi dicunt, ritu à Deo fratre tradito, & Alexandrini quoque Episcopi & Sacerdotes sacra peragunt mysteria, cum orationibus, ut aiunt, à S. Marco traditis, nec quæ fiant ab iis, qui universo terrarum orbe sacra faciunt, sequuntur, sive à S. Basilio, & S. Joanne Chrysostomo traditos nobis mysteriis ritus non curant, nescio. Hæc autem etiam Synodicè vel potiùs coram ipso potenti sanctoque nostro Imperatore à me dictum est, quando Patriarcha Alexandrinus in urbium reginâ ageret, & unà nobiscum celebraturus, cum tradito, ut dicebat, à S. Marco mysteriis ritu sacra celebrare vellet; etiamsi correctionem non habuerit; cùm omnes Patriarchæ assertione, eaque solâ contenti essent, qui dixit se id amplius non facturum. Hæc etiam hoc modo leguntur in MS. Amerbachiano, ex quo etiam verba illa ὅπλλιν ἱερουργήσω &c. uncis propterea inclusa, in Parisiensi editione desiderata, restituimus. Quanto autem hæc lectio à Bodleianâ nostrâ discrepat, cuivis conferenti patebit. Unde etiam suspicio nobis oritur, hæc ad Balsamonis scholia propriè non pertinere, sed marginalem primò fuisse annotationem, quippe quæ à descriptoribus pro libitu immutatur: ac proinde in nostro MS. contractiùs, in aliis fusiùs describitur. Conjectura ex eo etiam verisimilior redditur, quod hic afferatur, ex hoc canone apparere Liturgiam à S. Jacobo traditam esse; cum Balsamon disertè pronunciavit, eam non recipiendam esse; ut è superius annotatis constat. Si illud enim Balsamoni ex hoc canone apparuisset, hoc proculdubio pronunciare noluisset.

Τοῦ δὲ σῶμά μου. MS. Amerbachianus, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου.

In Can. XXXIII.

Καταγέσθαι. MSS. Ætoniensis & Amerbachianus legunt καταλέγεσθαι *constitui, ordinari*: quinetiam καταλέγεσθαι, pro καταπέμπεσθαι mendosè scriptum videtur. Nam & ἐν κλήρῳ καταλέγεσθαι est *in Clero constitui*, *in Cleri ordinem referri*: quemadmodum etiam Hervetus locum transtulit.

Ἀποφωνεῖν. Codex Amerbachianus legit ὑποφωνεῖν. Utrumque idem hic significat, quod ἐκφωνεῖν, *pronunciare*, *promulgare*, *recitare*. Sic interpretes per ἀναγινώσκειν exponunt. Neque enim hic de concionibus habendis, sed tantum de sacris Scripturis legendis agitur.

Τῆς μεσημβρίας. MS. Amerbachianus legit, τῆς Μεσημβρίας. Verum Mesembria est urbs Archiepiscopalis Thraciæ, cujus hic Episcopus commemoratur.

In Can. XXXIV.

Φρατρίας. In MS. Amerbachiano scribitur φατρίας: ut & postea φατριάζοντας, pro φρατριάζοντας. Quemadmodum etiam in annotationibus ad Syn. Chalced. can. 18. observatum est.

Κἂν ἐπὶ δοκοῦντι ἀγαθῷ. Hæc usque ad finem hujus interpretationis, in Parisiensi editione desiderata, ex MS. Bodleiano supplevimus. In Amerbachiano non leguntur. Sed in Supplemento ad Parisiensem Balsamonis editionem ex MSS. Vaticanis, eorum loco, hæc habentur. Νομίζω καλῶς ἑρμηνεῦσθαι τὸν κανόνα, καὶ μὴ ὀφείλειν ἐκλαμβάνεσθαι αὐτὸν, καθώς τινες λέγουσι, πρὸς τὰς γινομένας συνωμοσίας ἐπὶ ἀγαθῷ· κἂν ὅπως γὰρ γένηται, κωλύεται, καθὼς εἰρήκαμεν ἀνωτέρω. εὕρηται δὲ σημείωμα κατεστρωμένον ἐν τοῖς προσφάτοις σεκρέτοις τοῦ Αοιδίμου βασιλέως κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, πλήρωσιν φέρον τὸν Ἰούλιον μῆνα, τῆς ιε΄. Ἰνδικτ. καὶ διαλαμβάνον μὴ εὐθύνεσθαι τοὺς ἐνδόξους ἀνθρώπους διὰ βασιλικῆς προσταξέως πολλοὺς εὐγενεῖς καὶ μεγάλους ἀνθρώπους, κατὰ τὰς συνωμοσίας ποιησαμένους, ὡς τοῦ βασιλέως ἀποφηναμένου μὴ συνωμοσίαν τὸ παρὰ τούτων γενόμενον εἶναι, ἀλλὰ ὁρκωτὸν ἔργον, διὰ τὸ ὑπὲρ τῆς βασιλείας αὐτῆς τὴν συνωμοσίαν γενέσθαι. Μὴ εἴπῃς, τὴν μὲν ἐπὶ κακῷ γινομένην συνωμοσίαν κολάζεσθαι, τὴν δὲ ἐπὶ καλῷ μὴ εὐθύνεσθαι, ἀλλὰ λέγε, πᾶσαν συνωμοσίαν ὑπόδικον εἶναι διὰ τὰς ἐν τῇ ἄνω ἑρμηνείᾳ τεθείσας αἰτίας, τὰ δὲ ἐν τῷ ῥηθέντι βασιλικῷ σημειώματι διαλαμβανόμενα ἰδικὰ εἶναι καὶ συμπαθείας βασιλικῆς μέτοχα, οὐ μὴν καὶ ἑρμηνείας νόμων καὶ κανόνων. Existimo rectè expositum esse canonem, nec debere illum accipi, prout affirmant nonnulli, ad eos qui conjurationem instruxerunt ad bonum. Quocunque enim modo fiat, punitur, ut supra dictum est. Invenio autem constitutionem sitam in convenientibus secretis Imperatoris Domini Manuelis Comneni, Julium mensem, quo perfecta est, indicantem, Indictione xv. quæ continet, multos nobiles magnosque homines, qui Imperatoris jussu se invicem Sacramentis obstrinxerunt, non esse corrigendos, ut qui conjurationem fecerunt. Nempe cum Imperator pronunciaverit, non esse conjurationem quod ab illis factum est, sed factum jusjurandum; quoniam pro ipso imperio conjuratio facta est. Ne dixeris, eam quidem conjurationem, quæ fit ad malum puniri, quæ vero ad bonum, non corrigi: sed dic, omnem conjurationem pœnæ esse obnoxiam, propter causas in supra positâ interpretatione adductas. Quæ autem in dictâ Imperatoris constitutione declarata sunt, esse privata ac specialia, non autem etiam legum canonumque interpretationes. Qui hæc cum iis, quæ nos ex MS. Bodleiano edimus, contulerit, statim eundem sensum, sed aliis verbis expressum, inveniet. Constitutio autem, quæ hic dicitur Manuelis Comneni, in nostro Codice Alexio filio Manuelis Comneni adscribitur: Quæ autem hic traduntur, se Balsamonis non esse produnt. In ipso enim exordio, uti videre est, dicitur, νομίζω καλῶς ἑρμηνεῦσθαι τὸν κανόνα, quod Balsamon de suâ ipsius interpretatione dicere voluisse vix credibile est. Sed ista verba in nostro Codice Bodleiano desunt: omissa fortan à transcriptore aliquo, ne quæ sequuntur supposititia viderentur. Et, ut alia taceam, si quæ hic traduntur reverà Balsamonis fuissent, descriptores ea pro libitu ita non immutâssent. Non enim variantes tantum occurrunt lectiones, sed totum variatur. Quod in genuinis Balsamonis Commentariis nunquam accidit.

In Can. XXXV.

Μὴ ἐξεῖναι τινί. De iis, quæ hoc canone continentur, videsis quæ in Syn. Chalced. can. 25. commentati sumus.

Hic insuper observatum velim, cum hoc loco cautum sit, ne Metropolitani Episcoporum suorum vita functorum bona sibi vendicent, hinc fit, quòd in Oriente, cum Metropolitanus aliquis, aut Archiepiscopus ordinaretur, hoc ei inter alia in mandatis dari consuetum est, Δεῖ τὴν σὴν ἱερότητα, εἴ τινί ποτε τῶν ἐπισκόπων, τὸ τοῦ βίου τέλος ἐπέλθοι, μηδὲν παντελῶς ἐκ τῶν αὐτοῦ ἀφαιρεῖσθαι πραγμάτων, μηδὲ καλῷ ὀνόματι συνηθείας ἐπισκιάζειν τὴν τῆς ἁρπαγῆς καὶ τυραννίδος ἀπηγορευμένην πρᾶξιν· παραγγέλλεσθαι δὲ πᾶσι, ὡς πάντα ἀκέραια τηρηθῆναι, καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ ἐκείνου διάταξιν ὅπως ἔχειν τῶν καταλειπομένων εἰδῶν διοικεῖσθαι. *Debet tua pietas si quis Episcoporum vitam cum morte commutârit, omnino nihil ex ejus rebus auferre; nec honesto nomine consuetudinis prohibitam rapinæ tyrannidisque facinus obumbrare: sed universis denunciare futurum, ut omnia salva conserventur, & secundùm ipsiusmet dispositionem eorum relictæ species administrentur.* In Jur. Gr. Rom. l. 6 pag. 430. Quod quidem mandatum ex præsenti canone originem traxisse videtur.

Κυροῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως. MS. Amerbachianus legit αὐθέντου βασιλέως. Sed nomen Imperatoris hujus, qui constitutionem hic laudatam edixit, nec in isto, nec in nostris MSS. commemoratur: at in Codice Tiliano Emanuel Comnenus nominatur; uti constat ex Latinâ Herveti versione, qui reddidit, *Imperatoris Domini Emanuelis Comneni*, quam propterea versionem nos immutare noluimus, ut Imperatoris nomen indicantem. Nam Emanuelem Comnenum hanc edidisse constitutionem ex his ipsis etiam verbis constat, ἁγίου ἡμῶν βασιλέως. Nam Balsamonis temporibus ille Imperator erat, cujus etiam jussu Balsamon præclarum hoc opus suscepit, ut ipse in præfatione ad nomocanonem Photii testatus est. Hinc etiam est, quòd hæc ipsa Constitutio sub ejusdem Imperatoris nomine extet etiam in Juris Græco Romani l. 2. p. 154.

In Can. XXXVI.

Ἀνανεούμενοι. Hic primò in hoc opere omnes quinque Patriarchæ recensentur; atque ordo etiam inter ipsos observandus constituitur: ut primus scilicet habeatur Romanus; secundus Constantinopolitanus; tertius Alexandrinus; quartus Antiochenus; & quintus Hierosolymitanus. De primâ horum Patriarcharum institutione, & Patriarchis supra Metropolitanos privilegiis, alibi disseruimus. Hic tantum superest, ut disquiramus quot Metropolitanos & Episcopos singuli hi Patriarchæ sibi antiquitus subjectos habuerunt

runt. Post Aubertum Miræum fateor, Carolus à sancto Paulo, Abbas Fulienfis, multum laboris in hoc negotio impendit, & nonnullas etiam antiquas Episcopatuum notitias edidit; quæ tamen omnes admodum mutilæ sunt, atque imperfectæ. Præcipua earum & præstantissima est ea, quam ex Regiâ Bibliothecâ eruit; in quâ nihilominus, ut ab ipso editâ, non modo Palæstina prima & secunda, ac consequenter maxima pars Episcopatuum ad Patriarcham Hierosolymitanum pertinentium, omittitur: verumetiam omnes Episcopatus in diœcesi Romanâ constituti desiderantur. Et cùm peragratâ diœcesi Constantinopolitanâ ad Romanam deventum est, nihil ibi loco notitiæ occurrit, præter hæc ipsius verba, *Hic in MS. Regio recensentur Urbes Episcopales Italiæ, & Provinciarum Romanarum Africæ; sed adeo corruptè, ut vix aliquot verba integra remanserint: unde harum notitiam, quasi inutilem, consultò omisimus.* Verumenimvero satis mirari nequeo, quo pacto Urbes Episcopales Romanæ solius diœceseos adeo corruptè ibi extarent, cùm omnes aliæ integræ & intactæ remanserint. Sanè si scriptori huic fides habeatur (quæ tamen meritò in suspicionem veniat) Manuscriptis saltem Papistarum codicibus jure denegetur: cum quæ ipsis ipsorumque causæ ibi non favent, obliterantur protinus & corrumpuntur. Hoc enim studio & deditâ operâ factum fuisse nemo inficias eat. Nimirum in ista notitia longè plures Episcopatus Constantinopolitano quam Romano Patriarchæ subjecti enumerantur: & fines illi præscribuntur, qui dominium & potestatem in totum Christianum orbem sibi arroganter vendicat. Hæc non æquum fuit, vel saltem non conveniens, ut alus innotescerent. Ac proinde hæc Episcopi Romani territoria ab alio forsitan deleta sunt: sed à Carolo à sancto Paulo certissimè omissa, nequid Sedi Romanæ ingratum proderet. Verùm hæc inania sunt artificia, & incassum prorsus excogitata. Nam eadem hæc notitia, quam Carolus à S. Paulo corruptè edidit, in celeberrimâ nostrâ Bibliothecâ Bodleianâ incorrupta & integra extat; idque in vetusto admodum Codice MS. ex quo eam huc transcribere, omniumque oculis illibatam subjicere, antiquitatis, veritatis, & rei canonicæ studiosis gratissimum fore confido. Ea igitur, & Græcè descripta, & Latinè à nobis versa, sic se habet.

ΤΑΞΙΣ
ΠΡΟΚΑΘΕΔΡΙΑΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΤΑΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ.

α'. Ὁ Ῥώμης. β'. ὁ Κωνςαντινουπόλεως. γ'. ὁ Ἀλεξανδρείας. δ'. ὁ Ἀντιοχείας. ε'. ὁ Αἰλίας, ἤτοι Ἱερουσαλύμων.

Τάξις προκαθεδρίας μητροπολιτῶν, καὶ Αὐτοκεφάλων, καὶ ἐπισκόπων τελουντων ὑπὸ τὸν Ἀποστολικὸν θρόνον, ταύτης τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος πόλεως.

Ἐπαρχίας Καππαδοκίας.	ὁ Καισαρείας.
ἐπαρχίας Ἀσίας.	ὁ Ἐφέσου.
ἐπαρχίας Εὐρώπης.	ὁ Ἡρακλείας Θρᾴκης.
ἐπαρχίας Γαλατίας.	ὁ Ἀγκύρας.
ἐπαρχίας Ἑλλησπόντου.	ὁ Κυζίκου.
ἐπαρχίας Λυδίας.	ὁ Σάρδεων.
ἐπαρχίας Βιθυνίας.	ὁ Νικομηδείας.
ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς.	ὁ Νικαίας.
ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς.	ὁ Χαλκηδόνος.
ἐπαρχίας Παμφυλίας.	ὁ Σίδης.
ἐπαρχίας Ἀρμενίας.	ὁ Σεβαστείας.
ἐπαρχίας Ἑλενοπόντου.	ὁ Ἀμασείας.
ἐπαρχίας Ἀρμενίας.	ὁ Μελιτινῆς.
ἐπαρχίας Καππαδοκίας.	ὁ Τυάνων, ἤτοι Χριστουπόλεως.
ἐπαρχίας Παφλαγονίας.	ὁ Γαγγρῶν.
ἐπαρχίας Ὀνωριάδος.	ὁ Κλαυδιουπόλεως.
ἐπαρχίας Πόντου Πολεμωνιακοῦ.	ὁ Νεοκαισαρείας.
ἐπαρχίας Γαλατίας.	ὁ Πισινούντων ἤτοι Ἰουστινιανουπόλεως.
ἐπαρχίας Λυκίας.	ὁ Μύρων.
ἐπαρχίας Καρίας.	ὁ Σταυρουπόλεως.
ἐπαρχ. Φρυγίας καπατιανῆς.	ὁ Λαοδικείας.
ἐπαρχ. Φρυγίας σαλουταρίας.	ὁ Συνάδων.
ἐπαρχίας Λυκαονίας.	ὁ τοῦ Ἰκονίου.
ἐπαρχίας Πισιδίας.	ὁ Ἀντιοχείας.
ἐπαρχίας Παμφυλίας.	ὁ Πέργης, ἤτοι συλαίου.
ἐπαρχίας Καππαδοκίας.	ὁ Μωκησοῦ.
ἐπαρχίας Λαζικῆς.	ὁ τοῦ Φάσιδος.
ἐπαρχίας Θρᾴκης.	ὁ Φιλιππουπόλεως.
ἐπαρχίας Ῥοδόπης.	ὁ Τραιανουπόλεως.
ἐπαρχίας Νήσων κυκλάδων.	ὁ Ῥόδου.
ἐπαρχίας Αἱμιμόντου.	ὁ Ἀδριανουπόλεως.

ORDO
PRÆSIDENTIÆ SANCTISSIMORUM PATRIARCHARUM.

1. Romanus. 2. Constantinopolitanus. 3. Alexandrinus. 4. Antiochenus. 5. Æliensis, sive Hierosolymitanus.

Ordo Præsidentiæ Metropolitanorum, & Autocephalorum, & Episcoporum, sub Apostolico throno à Deo custodita hujus & Imperialis urbis (Constantinopoleos) agentium.

Provinc. Cappadociæ.	Metropolitanus Cæsareæ.
Provinciæ Asiæ.	M. Ephesi.
Provinciæ Europæ.	M. Heracleæ Thraciæ.
Provinciæ Galatiæ.	M. Ancyræ.
Provinciæ Hellesponti.	M. Cyzici.
Provinciæ Lydiæ.	M. Sardium.
Provinc. Bithyniæ.	M. Nicomediæ.
Provinc. ejusdem.	M. Nicææ.
Provinc. ejusdem.	M. Chalcedonis.
Provinc. Pamphyliæ.	M. Sidæ.
Provinc. Armeniæ.	M. Sebastæ.
Provinc. Elenoponti.	M. Amasææ.
Provinc. Armeniæ.	M. Melitinæ.
Provinc. Cappadociæ.	M. Tyanorum, sive Christopolis.
Provinc. Paphlagoniæ.	M. Gangrorum.
Provinc. Honoriadis.	M. Claudiopolis.
Prov. ponti Polemoniaci.	M. Neocæsareæ.
Provinc. Galatiæ.	M. Pissenuntis, sive Justinianopolis.
Provinc. Lyciæ.	M. Myrorum.
Provinc. Cariæ.	M. Stauropolis.
Prov. Phrygiæ Cappatianæ.	M. Laodicææ.
Prov. Phrygiæ salutaris.	M. Synadorum.
Provinc. Lycaoniæ.	M. Iconii.
Provinc. Pisidiæ.	M. Antiochiæ.
Provinc. Pamphyliæ.	M. Pergæ, sive Sylæi.
Provinc. Cappadociæ.	M. Mocessi.
Provinc. Lazicæ.	M. Phasidis.
Provinc. Thraciæ.	M. Philippopolis.
Provinc. Rhodopes.	M. Traianopolis.
Pr. Insularum Cycladum.	M. Rhodi.
Provinc. Æmimonti.	M. Adrianopolis.

M.

Provinc. ejusdem.	M. Martianopolis.	ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς.	ὁ Μαρκιανουπόλεως.
Prov. Phrygiæ Pacatianæ.	M. Hierapolis.	ἐπαρχ. Φρυγίας πακατιανῆς.	ὁ Ἱεραπόλεως.

Hactenus Metropolitæ. Hic porrò incipiunt Autocephali.

Μέχρι τούτων οἱ μητροπολῖται· καὶ λοιπὸν ἐντεῦθεν ἄρχονται αὐτοκέφαλοι.

Provinciæ Mysiæ.	Autocephalus Odyssi.	ἐπαρχίας Μυσίας.	ὁ Ὀδύσσου.
Provinc. Scythiæ.	A. Tomes.	ἐπαρχίας Σκυθίας.	ὁ Τομέως.
Provinc. Europæ.	A. Bizyæ.	ἐπαρχίας Εὐρώπης.	ὁ Βιζύης.
Provinc. Paphlagoniæ.	A. Pompeiopolis.	ἐπαρχίας Παφλαγονίας.	ὁ Πομπηιουπόλεως.
Provinc. Asiæ.	A. Smyrnæ.	ἐπαρχίας Ἀσίας.	ὁ Σμύρνης.
Provinc. Isauriæ.	A. Leontopolis.	ἐπαρχίας Ἰσαυρίας.	ὁ Λεοντουπόλεως.
Provinc. Rhodopes.	A. Maronæ.	ἐπαρχίας Ῥοδόπης.	ὁ Μαρωνείας.
Provinc. Bithyniæ.	A. Apameæ.	ἐπαρχίας Βιθυνίας.	ὁ Ἀπαμείας.
Provinc. Rhodopes.	A. Maximianopolis.	ἐπαρχίας Ῥοδόπης.	ὁ Μαξιμιανουπόλεως.
Provinc. Galatiæ.	A. Germiorum.	ἐπαρχίας Γαλατίας.	ὁ τῶν Γερμίων.
Provinc. Europæ.	A. Arcadiopolis.	ἐπαρχίας Εὐρώπης.	ὁ Ἀρκαδιουπόλεως.
Provinc. Thraciæ.	A. Beroæ.	ἐπαρχίας Θρᾴκης.	ὁ Βερόης.
Provinc. insul. Lesbi.	A. Mitylenes.	ἐπαρχίας νήσου Λέσβου.	ὁ Μιτυλήνης.
Provinc. Hellesponti.	A. Parii.	ἐπαρχίας Ἑλλησπόντου.	ὁ τοῦ Παρίου.
Provinc. Cariæ.	A. Meliti. .	ἐπαρχίας Καρίας.	ὁ Μηλίτου.
Provinc. Thraciæ.	A. Nicopolis.	ἐπαρχίας Θρᾴκης.	ὁ Νικοπόλεως.
Provinc. Insulæ.	A. Prœconesi.	ἐπαρχίας Νήσου.	ὁ Προικονήσου.
Provinc. Rhodopes.	A. Anchiali.	ἐπαρχίας Ῥοδόπης.	ὁ Ἀγχιάλου.
Provinc. Europæ.	A. Selymbriæ.	ἐπαρχίας Εὐρώπης.	ὁ Σηλυμβρίας.
Provinc. insul. Lesbi.	A. Methymnes.	ἐπαρχίας νήσου Λέσβου.	ὁ Μηθύμνης.
Provinc. Bithyniæ.	A. Cii.	ἐπαρχίας Βιθυνίας.	ὁ τῆς Κίου.
Provinc. Europæ.	A. Apri.	ἐπαρχίας Εὐρώπης.	ὁ Ἀπρω.
Provinc. Rhodopes.	A. Cypsalorum.	ἐπαρχίας Ῥοδόπης.	ὁ Κυψάλων.
Provinc. Zicchiæ.	A. Chersonis.	ἐπαρχίας Ζικχίας.	ὁ Χερσῶνος.
Provinc. ejusdem.	A. Bosprorum.	ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς.	ὁ Βοσπόρου.
Provinc. ejusdem.	A. Nicopsis.	ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς.	ὁ Νικόψεως.
Provinc. Isauriæ. [ponti.	A. Cotradorum.	ἐπαρχίας Ἰσαυρίας.	ὁ Κοτράδων.
Pr. Eleoponti. (f. Helleno-	A. Euchetarum.	ἐπαρχίας Ελεοπόντου.	ὁ Εὐχαίτων.
Prov. insular. Cycladum.	A. Carpathi.	ἐπαρχίας νήσων Κυκλάδων.	ὁ Καρπάθου.
Provinc. Rhodopes.	A. Æni. [senæ.	ἐπαρχίας Ῥοδόπης.	ὁ Αἴνου.
Provinc. Europæ.	A. Driziparorum sive Me-	ἐπαρχίας Εὐρώπης.	ὁ Δριζιπάρων ἤτοι Μεσήνης.
Provinc. Hemimonti.	A. Mesembriæ. [lacthoes.	ἐπαρχίας Ἡμιμόντου.	ὁ Μεσημβρίας. [φθόη.
Provinc. Armeniæ.	A. Heracliopolis, sive Phy-	ἐπαρχίας Ἀρμενίας.	ὁ Ἡρακλεοπόλεως, ἤτοι φυλα-
Provinc. Abasgiæ.	A. Sebastopolis.	ἐπαρχίας Ἀβασγίας.	ὁ Σεβαστουπόλεως.
Prov. ponti Polemoniaci.	A. Trapezuntis.	ἐπαρχ. πόντου Πολεμωνιακοῦ.	ὁ Τραπεζοῦντος.
Provinc. Paphlagoniæ.	A. Amastridis.	ἐπαρχίας Παφλαγονίας.	ὁ Ἀμάστριδος.
Provinc. Lycaoniæ.	A. Misthiorum.	ἐπαρχίας Λυκαονίας.	ὁ Μισθίων.
Provinc. Pisidiæ.	A. Neapolis.	ἐπαρχίας Πισιδίας.	ὁ Νεαπόλεως.
Provinc. Maris Ægei.	A. Ægenæ.	ἐπαρχίας Αἰγαίου πελάγους.	ὁ Αἰγίνης.
Prov. Phrygiæ Salutaris.	A. Cotyaii.	ἐπαρχ. Φρυγίας σαλουταρίας.	ὁ Κοτυαείου.
Provinc. Pamphyliæ.	A. Selgæ.	ἐπαρχίας Παμφυλίας.	ὁ Σέλγης.

Provincia Cappadociæ. Ἐπαρχία Καππαδοκίας.

EPISCOPUS.	EPISCOPUS.	ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ.	ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
1. Cæsareæ.	2. Basilicarum thermarum.	ὁ Καισαρείας.	ὁ τῶν βασιλικῶν θερμῶν.
3. Nysæ	4. Methodiopolis, Armeniæ.	ὁ Νύσσης.	ὁ Μεθοδιουπόλεως Ἀρμενίας.
5. Camulianorum.	6. Ciscissi.	ὁ Καμουλιανῶν.	ὁ Κισκισσοῦ.

Provincia Asiæ. Ἐπαρχία Ἀσίας.

1. Ephesi.	2. Hypeporum. [drum.	ὁ Ἐφέσου.	ὁ Ὑπαίπων. [δρῳ
3. Trallium.	4. Magnesiæ prope Mæan-	ὁ Τράλλεων.	ὁ Μαγνησίας πρὸς μαιάν-
5. Eleæ.	6. Adramytii.	ὁ Ἐλαίας.	ὁ Ἀδραμυττίου.
7. Assi.	8. Gargarorum.	ὁ Ἄσσου.	ὁ Γαργάρων.
9. Mastaurorum.	10. Caloes.	ὁ Μασταύρων.	ὁ Καλόης.
11. Bryullorum.	12. Pittamnes.	ὁ Βρυούλλων.	ὁ Πιτάνης.
13. Myrines.	14. Phociæ.	ὁ Μυρίνης.	ὁ Φωκίας.
15. Aurillopolis.	16 Nisæ.	ὁ Αὐρηλιουπόλεως.	ὁ Νύσης.
17. Maschacomæ.	18. Metropolis.	ὁ Μασχακώμης.	ὁ Μητροπόλεως.
19. Barettorum.	20. Magnesiæ.	ὁ Βαρέττων.	ὁ Μαγνησίας.
21. Aninatum.	22. Pergami.	ὁ Ἀνινάτων.	ὁ Περγάμου.
			ὁ Αἰγῶν.

ὁ ἀνέων.	ὁ πριήνης.	23 Aneorum.	24 Prienes.
ὁ ἀρκαδιουπόλεως.	ὁ νέας αὐλῆς.	25 Arcadiopolis.	26 Novæ Aulæ.
ὁ Διὸς ἱεροῦ.	ὁ αὐγάζων.	27 Templi Jovis.	2 Augazorum.
ὁ σιών.	ὁ κολοφώνης.	29 Sion.	30 Colophones.
ὁ λεβέδου.	ὁ τίω.	31 Levedi.	32 Tei.
ὁ ἐρυθρῶν.	ὁ κλαζομενῶν. [εἰρης.	33 Erythrarum.	34 Clazomenarum[perinæ.
ὁ ἀττάδρων.	ὁ θεοδοσιουπόλεως. ἤτοι περι-	35 Attadrorum.	36 Theodosiopol. sive Pe-
ὁ Κύμης.	ὁ παλαιουπόλεως.	37 Cymæ.	38 Palæopolis.

Ἐπαρχία Εὐρώπης. — *Provincia Europa.*

Ἡρακλεία Θρᾴκης.	ὁ τοῦ πανίου.	1 Heraclea Thraciæ.	2 Panii.
ὁ Καλλιπόλεως.	ὁ χερρονήσου.	3 Callipolis.	4 Cherronesi.
ὁ κοίλας.	ὁ ῥαιδεστοῦ.	5 Cylæ.	6 Rædesti.

Ἐπαρχία Γαλατίας. — *Provincia Galatiæ.*

ὁ Ἀγκύρας.	ὁ ταβίας.	1 Ancyræ.	2 Tabiæ.
ὁ ἡλιουπόλεως.	ὁ ἀσπώνης.	3 Eliopolis.	4 Asponæ.
ὁ Βηρινουπόλεως.	ὁ Μιζζυ.	5 Berinopolis.	6 Mizzi.
ὁ κινῆς.	ὁ ἀναστασιουπόλεως.	7 Cinæ.	8 Anastasiopolis.

Ἐπαρχία Ἑλλησπόντου. — *Provincia Hellesponti.*

ὁ κυζίκου.	ὁ γέρμης.	1 Cyzici.	2 Germes.
ὁ ποιμανινοῦ.	ὁ ὤκης.	3 Pœmanii.	4 Oces.
ὁ βάρεως.	ὁ ἀδριανοῦ θηρῶν.	5 Bareos.	6 Adrianotherarum.
ὁ λαμψάκου.	ὁ ἀβύδου.	7 Lampsaci.	8 Abydi.
ὁ δαρδάνου.	ὁ ἰλίου.	9 Dardani.	10 Ilii.
ὁ Τρωάδος.	ὁ παιωνίας.	11 Troadis.	12 Pæoniæ.
ὁ μελιτουπόλεως.		13 Melitopolis.	

Ἐπαρχία Λυδίας. — *Provincia Lydiæ.*

ὁ σάρδεων.	ὁ Φιλαδελφείας.	1 Sardium.	2 Philadelphiæ.
ὁ τριπόλεως.	ὁ θυατείρων.	3 Tripolis.	4 Thyatirorum.
ὁ σέττων.	ὁ αὐρηλιουπόλεως.	5 Settorum.	6 Aurilliapolis.
ὁ γόρδων.	ὁ τραλλέων.	7 Gordorum.	8 Troallorum.
ὁ σάλων.	ὁ σιλάνδου.	9 Salorum.	10 Silandi.
ὁ μαιονίας.	ὁ ἀπόλλωνος ἱεροῦ.	11 Mæoniæ.	12 Fani Apollonis.
ὁ ὑρκανίδος.	ὁ μοστήνης.	13 Hyrcanidis.	14 Mustinæ.
ὁ ἀρκασοῦ.	ὁ ἀπολλωνιάδος.	15 Arcasti.	16 Apolloniadis.
ὁ ἀτταλείας.	ὁ βάγης.	17 Attaliæ.	18 Bagæ.
ὁ βαλάνδου.	ὁ Μεσοτυμώλου.	19 Balandi.	20 Mesotymoli.
ὁ ἱεροκαισαρείας.	ὁ δάλλης.	21 Hierocæsareæ.	22 Dallæ.
ὁ στρατονικείας.	ὁ κερασέων.	23 Stratoniceæ.	24 Cerasorum.
ὁ σατάλων.	ὁ Γαβάλων.	25 Sattalorum.	26 Gabalorum.
ὁ ἑρμοκαπηλίας.		27 Hermocapeliæ.	

Ἐπαρχία Βιθυνίας. — *Provincia Bithyniæ.*

ὁ Νικομηδείας.	ὁ προύσης, ἤτοι θεουπόλεως.	1 Nicomediæ.	2 Prusæ sive Theopolis.
ὁ πραινέτου.	ὁ ἑλενουπόλεως.	3 Præneti.	4 Elenopolis.
ὁ βασιλινουπόλεως.	ὁ τοῦ δασκυλίου.	5 Basilinopolis.	6 Dascylii.
ὁ ἀπολλωνιάδος.	ὁ Ἀδριανῶν.	7 Apolloniadis.	8 Adrianarum.
ὁ καισαρείας.	ὁ γάλλου ἤτοι λόφων.	9 Cæsareæ.	10 Galli, sive Lophorum.
ὁ δαφνουσίας.	ὁ ἐριστῆς.	11 Daphnusiæ.	12 Eristes.

Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς. — *Provincia ejusdem.*

Νικαία πόλις ἐν τῇ κατὰ Βιθυνίαν Μυσίᾳ· ἐκτίσθη ὑπὸ Λυσιμάχου ἐπὶ τῆς Ἀσκανίας λίμνης. ἐκαλεῖτο δὲ πρότερον Ἑλικόρη· καὶ ἐθαυμάζετο ὑπὸ τῶν ἑλλήνων ἐπ᾽ ἀνδρίᾳ καὶ εὐδαιμονίᾳ. δόλῳ δὲ ληφθεῖσα ὑπὸ Μυσῶν, καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ μὲν διεφθάρησαν, οἱ δὲ διέφυγον, καὶ ᾤκησαν τὰς παρακειμένας πόλεις, καὶ ἡ χώρα αὐτῶν κατεσκάφη. μετὰ δὲ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν ἐκτίσθη ὑπὸ Λυσιμάχου, καὶ ὠνομάσθη Νίκαια, ἀντὶ τῆς Ἀντιπάτρου

Nicæa Mysiæ in Bithynia civitas à Lysimacho ad paludem Ascaniam condita est. Prius Helicore dicta fuit, & à Græcis in admiratione habita propter fortitudinem & fœlicitatem. Cùm fraude autem à Mysis capta esset, & viri partim deleti sunt, partim aufugerunt, & vicinas civitates inhabitârunt, & regio ipsorum penitus eversa est. Verùm post Alexandri obitum à Lysimacho condita est, & Nicæa nominata, de nomine Antipatri

filiæ. Hac oriundus est Stoicus Philosophus Apollo, Apollonii, qui Dardano successit, Discipulus: item Lycon & Lycander, Stoici similiter Philosophi: nec non Hierax & Isidorus, insignes grammatici.

θυγατρός. ἐκ ταύτης ὁ στωϊκὸς φιλόσοφος Ἀπόλλων, Ἀπολλωνίου τοῦ μετὰ Δάρδανον γνώριμος· Λύκων καὶ Λυκάνδρος· ὁμοίως στωϊκοὶ φιλόσοφοι· ἱέραξ, καὶ ἰσίδωρος, διάσημοι γραμματικοί.

1 Nicææ. 2 Modrinæ sive Melinorū.
3 Linoes. 4 Tiii.
5 Gerdusérvarum. 6 Numericarum.
7 Maximianarum.

ὁ νικαίας. ὁ μοδρινῆς, ἤτοι μελινῶν.
ὁ λινόης. ὁ τῆς τιΐυ.
ὁ γερδουσερβῶν. ὁ νουμερικῶν.
ὁ Μαξιμιανῶν.

Provincia Pamphyliæ.

1 Sidæ. 2 Aspendi.
3 Ettenæ. 4 Orumnæ.
5 Cassorum. 6 Semneorum.
7 Coralliorum. 8 Coracissii. [nopolis.
9 Syethrorum. 10 Mylones, sive Justinia-
11 Anamandorum. 12 Dalisandi.
13 Isborum. 14 Lybræ.
15 Colybrassi. 16 Manæorum.

Επαρχία Παμφυλίας.

ὁ σίδης. ὁ ἀσπένδου.
ὁ ἐτέννης. ὁ ὀρύμνης.
ὁ κάσσων. ὁ σεμνέων.
ὁ κοραλλίων. ὁ τῆς κορακησίου.
ὁ συέδρων. ὁ μυλῶν, ἤτοι Ἰουστινιανο-
ὁ ἀναμανδύων. ὁ δαλισάνδου. [πόλεως.
ὁ ἴσβων. ὁ λύβρης.
ὁ κολυβρασσου. ὁ μαναίων.

Provincia Armeniæ.

1 Sebasteæ. 2 Sebastopolis.
3 Nicopolis. 4 Satalorum.
5 Coloniæ. 6 Berisses.

Επαρχία Αρμενίας.

ὁ σεβαστείας. ὁ σεβαστουπόλεως.
ὁ νικοπόλεως. ὁ σατάλων.
ὁ κολωνείας. ὁ βηρισσῆς.

Provincia Elenoponti.

1 Amaseæ. 2 Amissi.
3 Sinopæ. 4 Iborórum.
5 Andraporum. 6 Zalichi, sive Leonto-
7 Zelorum. polis.

Επαρχία Ελενοπόντου.

ὁ ἀμασείας. ὁ ἀμισοῦ.
ὁ σινώπης. ὁ ἰβόρων.
ὁ ἀνδραπῶν. ὁ ζαλίχου ἤτοι λεοντοπό-
ὁ ζήλων. λεως.

Provincia Armeniæ.

1 Melitinæ. 2 Arcæ.
3 Cucusi. 4 Arabissi.
5 Ariarathes. 6 Ceomanarum.

Επαρχία Αρμενίας.

ὁ μελιτηνῆς. ὁ ἄρκης.
ὁ κουκουσοῦ. ὁ ἀραβισσοῦ.
ὁ ἀριαράθης. ὁ κομάνων.

Provincia Cappadociæ.

1 Tyanorum, sive Chri- 2 Cybistrorum.
3 Faustinopolis.[stopolis. 4 Sasimorum.

Επαρχία Καππαδοκίας.

ὁ τυάνων, ἤτοι χριστουπόλεως. ὁ κυβιστρῶν.
ὁ φαυστινουπόλεως. ὁ σασίμων.

Provincia Paphlagoniæ.

1 Gangrarum. 2 Junopolis.
3 Dadybrorum. 4 Sorarum.

Επαρχία Παφλαγονίας.

ὁ γαγγρῶν. ὁ ἰουνουπόλεως.
ὁ δαδύβρων. ὁ σωρῶν.

Provincia Honoriadis.

1 Claudiopolis. 2 Heracleæ Ponti.
3 Prusiadis. 4 Tii.
5 Crateæ. 6 Adrianopolis.

Επαρχία Ονωριάδος.

ὁ κλαυδιουπόλεως. ὁ ἡρακλείας πόντου.
ὁ προυσιάδος. ὁ τίου.
ὁ κρατείας. ὁ Ἀδριανουπόλεως.

Provincia Polemoniaci.

1 Neocæsareæ. 2 Trapezuntium.
3 Cerosantium. 4 Polemonii.
5 Camanorum.

Επαρχία Πολεμωνιακοῦ.

ὁ νεοκαισαρείας. ὁ τραπεζούντων.
ὁ κερασούντων. ὁ τοῦ πολεμωνίου.
ὁ κομάνων.

Provincia Galatiæ.

1 Pisinuntium. 2 Mericii.
3 Eudoxiadis. 4 Pitannissi.
5 Trocnadorum. 6 Germocoloniæ.
7 Spaleæ sive Justinianop. 8 Orcisti.

Επαρχία Γαλατίας.

ὁ πισινούντων. ὁ τοῦ μυρικίου.
ὁ εὐδοξιάδος. ὁ πιταννισσοῦ.
ὁ τροκνάδων. [πόλεως. ὁ γερμοκολωνίας.
ὁ σπαλείας, ἤτοι Ἰουστινιανου- ὁ ὀρκιστοῦ.

Provincia Lyciæ.

1 Myrorum. 2 Mastærorum.
3 Telmesi. 4 Limyrorum.

Επαρχία Λυκίας.

ὁ μύρων. ὁ μασταύρων.
ὁ τελμισσοῦ. ὁ λιμύρων.

ὁ ἀρξέων

ὁ ἀραξέως.	ὁ ἀπρίλλων.	5 Araxes.	6 Aprillorum.
ὁ ζατλων.	ὁ ἀρνέων.	7 Tatlorum.	8 Arneorum.
ὁ σιδυμων.	ὁ ζηνουπόλεως.	9 Sidymorum.	10 Zenopolis.
ὁ ὀλύμπου.	ὁ ὄτλων.	11 Olympi.	12 Otlorum.
ὁ κορυδάλλων.	ὁ κάννου.	13 Corydalorum.	14 Canni.
ὁ ξάνθου.	ὁ ἀκρασσοῦ.	15 Xanthi.	16 Acrassi.
ὁ μαρκιανῆς.	ὁ βουβων ἤτοι σοφιανουπόλεως.	17 Marcianes.	18 Bobi, sive Sophianopol.
ὁ κώματος.	ὁ ὀνουνδων.	19 Comatis.	20 Onundorum.
ὁ φελλοῦ.	ὁ κανδυβάνων.	21 Phelli.	22 Candubanorum.
ὁ φασήλιδος.	ὁ ἀντιφελλοῦ.	23 Phasilidis.	24 Antiphelli.
ὁ ἀκαλισσοῦ.	ὁ ῥοδιαπόλεως.	25 Acalissi.	26 Rhodiapolis.
ὁ ἀκανδων.	ὁ λεβισσοῦ.	27 Acandorum.	28 Lebissi.
ὁ εὐδοκιάδος.	ὁ παλιωτῶν.	29 Eudociadis.	30 Paliotarum.
ὁ κόμβων.	ὁ πατάρων.	31 Comborum.	32 Patarorum.
ὁ βαρβύρων.	ὁ νήσων.	33 Barburorum.	34 Nesiorum.
ὁ κιανέων.	ὁ μηλοιτῶν.	35 Cianeorum.	36 Melatorum.

Ἐπαρχία Καρίας. — *Provincia Cariæ.*

ὁ σταυρουπόλεως.	ὁ κιβύρας.	1 Stauropolis.	2 Cibyræ.
ὁ σίζων.	ὁ ἡρακλείας σαλαβικῆς.	3 Sizorium.	4 Heracleæ Syalabicæ.
ὁ ἀπολλωνιάδος.	ὁ ἡρακλείας.	5 Apolloniadis.	6 Heracleæ.
ὁ λακύμων.	ὁ τάβων.	7 Lacymorum.	8 Taborum.
ὁ λάρβων.	ὁ Ἀντιοχείας τοῦ μαιάνδρου.	9 Larborum.	10 Antiochiæ Mæandri.
ὁ ταπασσῶν.	ὁ ἀρπασσῶν.	11 Tapassarum.	12 Harpassarum.
ὁ νεαπόλεως.	ὁ ὀρθωσιάδος.	13 Neapolis.	14 Orthysiadis.
ὁ ἀνοτετάρτης.	ὁ ἀλαβάνδων.	15 Anotetartæ.	16 Allabandorum.
ὁ στρατονικείας.	ὁ ἀλίνδων.	17 Stratoniceæ.	18 Alindorum.
ὁ μυλασσῶν.	ὁ μύζω.	19 Mylassarum.	20 Mezo.
ὁ ἰασσοῦ.	ὁ τοῦ βαρβιλλίου.	21 Jassi.	22 Barbillii.
ὁ ἁλικαρνασσοῦ.	ὁ ὑλαρίμων.	23 Alicarnassi.	24 Hylarimorum.
ὁ κνίδων.	ὁ μεταβων.	25 Cnidorum.	26 Metaborum.
ὁ μύνδου.	ὁ τοῦ ἱεροῦ.	27 Mondi.	28 Hieri, seu Templi.
ὁ κινδράμων.	ὁ κεράμων.	29 Cindramorum.	30 Ceramorum.
ὁ προμισσοῦ.		31 Promissi.	

Ἐπαρχία Φρυγίας καπατιανῆς. — *Provincia Phrygiæ Capatiani.*

ὁ λαοδικείας.	ὁ τιβεριουπόλεως.	1 Laodiceæ.	2 Tiberiopolis.
ὁ ἀζάνων.	ὁ ἀγκυροσυναοῦ.	3 Azanorum.	4 Ancyrosynai.
ὁ πέλτων.	ὁ ἀππίας.	5 Peltorum.	6 Appiæ.
ὁ ἀκάδων.	ὁ ἰκρίων.	7 Acadorum.	8 Icriorum.
ὁ ἰλούζων.	ὁ τρανουπόλεως.	9 Iluzorum.	10 Tranopolis.
ὁ σεβαστῆς.	ὁ εὐμενείας.	11 Sebastæ.	12 Eumeniæ. [ni vici.
ὁ τιμένου θηρῶν.	ὁ ἀγαθῆς κώμης.	13 Timeni therarum.	14 Agathæ comæ. i. e. bo-
ὁ ἀλίνων.	ὁ τριπόλεως.	15 Alinorum.	16 Tripolis.
ὁ ἀττανασοῦ.	ὁ τραπεζουπόλεως.	17 Attanassi.	18 Trapezopolis.
ὁ σιβλίας.		19 Sibliæ.	

Ἐπαρχία Φρυγίας σαλουταρίας. — *Provincia Phrygiæ salutaris.*

ὁ συνάδων.	ὁ δορυλαίου.	1 Synadorum.	2 Dorylæi.
ὁ νακωλείας.	ὁ τοῦ μηδαίου.	3 Nacoleæ.	4 Medæi.
ὁ ἰψοῦ.	ὁ προμισσοῦ.	5 Hipsi.	6 Promissi.
ὁ μηροῦ.	ὁ σιβινδοῦ.	7 Meri.	8 Sibindi.
ὁ φυτείας.	ὁ ἱεραπόλεως.	9 Phytiæ.	10 Hierapolis.
ὁ εὐκαρπίας.	ὁ λυσιάδος.	11 Eucarpiæ.	12 Lysiadis.
ὁ Αὐγουστουπόλεως.	ὁ βρυζοῦ.	13 Augustopolis.	14 Bryzi.
ὁ ὄτρου.	ὁ λυκάονος.	15 Otri.	16 Lycaonis.
ὁ στεκτορίου.	ὁ κιναβορίου.	17 Stectorii.	18 Cinaborii.
ὁ κόνης.	ὁ σκορδαπίας.	19 Cone.	20 Scordapiæ.
ὁ νικοπόλεως.	ὁ ἀεροκλῶν.	21 Nicopolis.	Æroclorum.

Ἐπαρχία Λυκαονίας. — *Provincia Lycaoniæ.*

ὁ τοῦ ἰκονίου.	ὁ λύστρων.	1 Iconii.	2 Lystrorum.
ὁ οὐασάδων.	ὁ ἀμβάδων.	3 Vasadorum.	4 Ambadorum.

5 Vomanodorum. | 6 Larandorum.
7 Beretæ. | 8 Derbæ.
9 Hydæ. | 10 Sauatrorum.
11 Cani. [docíadis. | 12 Berinopolis.
13 Galbanorum, sive Eu- | 14 Ilistrorum.
15 Pertorum.

Provincia Pisidiæ.

1 Antiochiæ. | 2 Sagalassi.
3 Sozopolis. | 4 Apameæ.
5 Cibi. | 6 Tyræni.
7 Bareos. | 8 Adrianopolis.
9 Limemorum. | 10 Laodicææ combustæ.
11 Seleuciæ ferreæ. | 12 Adadorum.
13 Zarzelorum. | 14 Timbriadum.
15 Tymandi. | 16 Conanes.
17 Mali. | 18 Siniandi.
19 Tytiassi. | 20 Metropolis.
21 Papporum. | 22 Parallæ, sive Paralla.
23 Mindevi.

Provincia Pamphyliæ.

1 Pergæ, sive Sylæi. | 2 Attaliæ.
3 Magydi. | 4 Endociadis.
5 Telimisi. | 6 Isindi.
7 Maximianopolis. | 8 Laginorum.
9 Palæopolis. | 10 Cremni.
11 Corydalorum. | 12 Peltinissi.
14 Dicytanærorum. | 14 Ariassi.
15 Puglorum. | 16 Adrianes.
17 Sandidorum. | 18 Barbæ.
19 Perbænorum. | 20 Coi.

Provincia Cappadociæ.

1 Mocessi. | 2 Nazianzi.
3 Coloniæ. | 4 Parnassi.
5 Doarorum.

Provincia Lazicæ.

1 Phasidis. | 2 Rhodopolis.
3 Ecclesiæ Abissenorum. | 4 Petrorum.
5 Ecclesiæ Ziganeorum.

Provincia Thraciæ.

1 Philippopolis. | 2 Diocletianopolis.
3 Diospolis.

Provincia Insularum Cycladum.

1 Rhodi. | 2 Sami.
3 Chii. | 4 Coi.
5 Naxiæ. | 6 Theræ.
7 Pari. | 8 Lethri.
9 Andri. | 10 Teni.
11 Meli. | 12 Pisynæ.

Provincia Æmimonti.

1 Adrianopolis. | 2 Mesembriæ.
3 Sozopolis. | 4 Plutinopolis.
5 Zoidorum.

Provincia ejusdem.

1 Marcianopolis. | 2 Rhodostoli.
3 Tramarisci. | 4 Noborum.
5 Zecedoporum. | 6 Sarcaræ.

ὁ οὐομαμάδων. | ὁ λαρένδων.
ὁ βερέτης. | ὁ δέρβης.
ὁ ὕδης. | ὁ σαυάτρων
ὁ κάνου. | ὁ βηρινουπόλεως.
ὁ γαλβάνων, ἤτοι εὐδοκιάδος. | ὁ ἰλίστρων.
ὁ πέρτων.

Ἐπαρχία Πισιδίας.

ὁ Ἀντιοχείας | ὁ σαγαλάσου.
ὁ σωζοπόλεως. | ὁ ἀπαμείας.
ὁ τῆς κιβύ. | ὁ τυραίνου.
ὁ βάρεως. | ὁ ἀδριανουπόλεως.
ὁ λιμμόρων. | ὁ λαοδικείας τῆς κεκαυμένης.
ὁ σελευκείας τῆς σιδηρᾶς. | ὁ ἀδάδων.
ὁ ζαρζήλων. | ὁ τιμβριάδων.
ὁ τυμάνδου. | ὁ κονάνης.
ὁ μαλοῦ. | ὁ σινιάνδου.
ὁ τυτιάσου. | ὁ μητροπόλεως.
ὁ πάππων. | ὁ παράλλης, ἤτοι πάραλλα.
ὁ τῶν μινδύν.

Ἐπαρχία Παμφυλίας.

ὁ πέργης, ἤτοι συλαίου. | ὁ ἀτταλείας.
ὁ μαγύδου. | ὁ ἐνδοκιάδος.
ὁ τελμισσοῦ. | ὁ ἰσινδοῦ.
ὁ μαξιμιανουπόλεως. | ὁ λαγίνων.
ὁ παλαιουπόλεως. | ὁ κρημνοῦ.
ὁ κορυδάλων. | ὁ πελτινίσου.
ὁ δικυτημαίρων. | ὁ ἀριασσοῦ.
ὁ πούγλων. | ὁ ἀδριανῆς.
ὁ σανδίδων. | ὁ βάρβης.
ὁ περβαίνων. | ὁ κώου.

Ἐπαρχία καππαδοκίας:

ὁ μωκισσοῦ. | ὁ ναζιανζοῦ.
ὁ κολωνείας. | ὁ παρνασσοῦ.
ὁ δοάρων.

Ἐπαρχία Λαζικῆς.

ὁ φάσιδος. | ὁ ῥοδοπόλεως.
ὁ τῆς Ἀβισσηνῶν. | ὁ πετρῶν.
ὁ τῆς ζιγανέων.

Ἐπαρχία Θρᾴκης.

ὁ φιλιππουπόλεως. | ὁ διοκλητιανουπόλεως.
ὁ διοσπόλεως.

Ἐπαρχία Νήσων Κυκλάδων.

ὁ ῥόδου. | ὁ σάμου.
ὁ χίου. | ὁ κώου.
ὁ ναξίας. | ὁ θήρας.
ὁ πάρου. | ὁ λέθρου.
ὁ ἄνδρου. | ὁ τήνου.
ὁ μήλου. | ὁ πισύνης.

Ἐπαρχία Αἰμιμόντου.

ὁ ἀδριανουπόλεως. | ὁ μεσημβρίας.
ὁ σωζοπόλεως. | το ὁ πλυτινουπόλεως.
ὁ ζωΐδων.

Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς.

ὁ μαρκιανουπόλεως. | ὁ ῥοδοστόλου.
ὁ τραμαρίσκου. | ὁ νόβων.
ὁ ζεκεδέπων. | ὁ σαρκάρης.

Ἐπαρχία

Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς.

ὁ τραϊανουπόλεως. ὁ τοῦ πέρου.
ὁ ἀναστασιουπόλεως.

Provincia ejusdem.

1 Traianopolis. 2 Peri.
3 Anastasiopolis.

Ἐπαρχία Φρυγίας Καπατιανῆς.

ὁ ἱεραπόλεως. ὁ μετελλουπόλεως.
ὁ διονυσουπόλεως. ὁ ἀναστασιουπόλεως.
ὁ ἀντιοιδων. ὁ μοσυνῶν.
μαρκιανουπόλεως. ῥοδοσόλου.
τραμαρίσκων. νόμων.
ζεκεδέπων. σκάρης.

Provincia Phrygiæ Capatianæ.

1 Hierapolis. 2 Metellopolis.
3 Dionysopolis. 4 Anastasiopolis.
5 Antœdorum. 6 Mosynorum.
Marcianopolis. Rodostoli.
Tramariscorum. Nomorum.
Zecedeporum. Scaræ.

Ἐπαρχία Γαλατίας β'.

ὁ τῆς ἀμωρείου. ὁ φιλομηλίου.
ὁ τῆς δοκιμίου. ὁ κλανείου.
ὁ πολυβώτου. ὁ πισσίας.

Provincia Galatiæ secunda.

1 Amorii. 2 Philomelii.
3 Docimii. 4 Clanei.
5 Polyboti. 6 Pissiæ.

Εἰσὶ δὲ καὶ οἱ ἀποσπασθέντες ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς διοικήσεως, νῦν δὲ τελοῦντες ὑπὸ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως μητροπολῖται, καὶ οἱ ὑφ' ἑαυτοῖς ὄντες ἐπίσκοποι.

Avulsi sunt autem & à Romanâ diœcesi, Throno Constantinopolitano nunc subjecti Metropolitæ, & qui sub iis sunt Episcopi.

ὁ θεσσαλονίκης. ὁ συρακούσης.
ὁ κορίνθου. ὁ τῆς ῥηγίου.
ὁ νικοπόλεως. ὁ ἀθηνῶν.
ὁ πατρῶν. ὁ νέων πατρῶν.

1 Thessalonicæ. 2 Syracusæ.
3 Corinthi. 4 Rhegii.
5 Nicopolis. 6 Athenarum.
7 Patrarum. 8 Novarum Patrarum.

Οὗτοι προσετέθησαν τῇ συνόδῳ Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἐθνῶν κατέχεσθαι τὸν πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης. ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως ἀποσπασθεὶς ὁ σελευκείας, ἰσαυρίας, καὶ αὐτὸς τελεῖ ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, μετὰ τῶν ὑφ' αὐτῷ ὄντων κδ'. ἐπισκόπων.

Hi adjecti sunt Synodo Constantinopolitanæ, propterea quòd Papa veteris Romæ sub gentibus detentus est. Sicut & ab Orientali diœcesi avulsus est Metropolita Seleuciæ, Isauriæ, & ipse cum suis viginti quatuor Episcopis sub Constantinopolitano agit.

Ἐπαρχία ὑπὸ ἐνδοξότατον ἔπαρχον Ῥώμης ἤτοι Ἰταλίας.

Ἐπαρχία Οὐρβικαρίας Ῥώμης.

Βρεττίων. Μακερία.
λουνη. νεάπολις.
γάραντα. βιντιμιλίω.
γενούης. σιπόντος.
ποντουρώμη. νῆσοι κεντουκέλε.
κάστρον εὐορίας ἔνθα ὁ ἅγιος Λουκιανός. κάστρον ἀμάλφης.
κάστρον γεττέων. κάστρον Τιβερίας.
κάστρον νέπης. νῆσοι κομακίνεια.
κάστρον μόλιον. κάστρον κάμψας.
κάστρον σωρέων. κάστρον σούσας.
κάστρον ἴλβας. κάστρον ἀνάγνια.

Provincia sub gloriosissimo Eparcho Romæ, sive Italiæ.

Provincia Urbicaria Romæ.

1 Brittium. 2 Macæria.
3 Luna. 4 Neapolis.
5 Garanta. 6 Vintimilium.
7 Genues. 8 Sipontus.
9 Ponturoma. 10 Insulæ Centucele.
11 Castrum Euriæ, ubi [S. Lucian. 12 Castrum Amalphes.
13 Castrum Getteon. 14 Castrum Tiberias.
15 Castrum Nepes. 16 Insulæ Comanicia.
17 Castrum Mulium. 18 Castrum Campsas.
19 Castrum Soreum, 20 Castrum Susas.
21 Castrum Ilbas. 22 Castrum Anagnia.

Ἐπαρχία Καμπανίας.

Νεάπολις. Βρεττανία.
παννονία. καλαβρία.
βενετία. μεσίνα.
βικοβαρίνα. ταύρατα.
ἀπουλλία. κάστρον ὀπιτέρβητος.
κάστρον σάμνιος. κάστρον σουσίας.
κάστρον ῥήγιον. κάστρον ταύρατα.
κάστρον συγνίας. κάστρον γράδον.
κάστρον πατριαρχίας. κάστρον σκυλάκιον.
κάστρον μαρτύριον. κάστρον ὀρμούβερα.
κάστρον ὄρτωνος. κάστρον ὀππιτέρβιτιν.

Provincia Campaniæ.

1 Neapolis. 2 Brettania.
3 Pannonia. 4 Calabria.
5 Venetia. 6 Mesina.
7 Vicovarina. 8 Taurata.
9 Apulia. 10 Castrum Opiterbetos,
11 Castrum Samnios. 12 Castrum Susias.
13 Castrum Regium. 14 Castrum Taurata.
15 Castrum Sygnias. 16 Castrum Gradum.
17 Castrum Patriarchias. 18 Castrum Scylacium.
19 Castrum Martyrium. 20 Castrum Ormuvera.
21 Castrum Ortonos. 22 Castrum Oppiterbitû.

nnnnn *Insula*

Insula Sicilia.

1 Syracusa. 2 Catana.
3 Tærebenium. 4 Sesena.
5 Cephaludum. 6 Thermum.
7 Panormus. 8 Lilybæum.
9 Trocalis. 10 Acragantus.
11 Tyndarum. 12 Carines.
13 Leontina. 14 Aleusis.
15 Gaudus. 16 Meleta.
17 Liparis. 18 Burcausus.
19 Didymi. 20 Urica.
21 Onarea. 22 Basiludin.

Νῆσος Σικελίας.

Συράκουσα. Κατάνη.
ταιρομένιον. σισένη.
κεφαλούδιν. θερμόν.
πάνορμος. λιλύβαιον.
τρόκαλις. ἀκράγαντος.
τυνδάριον. καρίνης.
λεοντίνη. ἄλουσις.
γαῦδος. μελέτη.
λίπαρις. βυρκαῦσος.
δίδυμοι. οὔρικα.
πὸ ὀναρία. βασιλούδιν.

Provincia Calabria.

1 Regium. 2 Locris.
3 Scylacias. 4 Cotronum.
5 Constantia. 6 Tropæum.
7 Tauriana. 8 Bibonum.

Ἐπαρχία Καλαβρίας.

ῥήγιον. λόκρις.
σκυλακίας. κοτρώνων.
κωνστάντια. προταιόν.
ταυριάνα. βιβώνων.

Provincia Annonaria.

1 Ravenna. 2 Phanus.
3 Olcusa. 4 Polus.
5 Pecinus. 6 Pisaurum.
7 Tergetra. 8 Augustopolis.
9 Talbitau. 10 Castrum Terentinum.
11 Castrum Solernos. 12 Tulericum.
13 Castrum Sanga. 14 Castrum Nobo.
15 Castrum Eurenica. 16 Castrum Semania.
17 Vicimanto. 18 Castrum Vereles.
19 Castrum Tamia. 20 Castrum Varectelia.
21 Castrum Samugia. 22 Castrum Sora.
23 Castrum Suagallia. 24 Castrum Cisines.

Ἐπαρχία Αννωναρίας.

Ραβέννα. φάνυς.
ὀλκοῦσα. πόλυς.
πεκίνυς. πισαύρον.
τεργέτρα. αὐγουστόπολις.
ταλβίτζιν. κάστρον τερεντίνων.
κάστρον σολερνός. τουλέρικον.
κάστρον σάγγα. κάστρον Νωβώ.
κάστρον εὐρένικα. κάστρον σημανία.
κάστρον βισιμάντω. κάστρον βερέλης.
κάστρον ταμία. κάστρον βαρακτηλία.
κάστρον σαμουγία. κάστρον σώρα.
κάστρον σουαγαλλία. κάστρον κισίνης.

Provincia Æmia (fort. Æmilia.)

1 Castrum Foropompus. 2 Castrum Brizilium.
3 Castrum Brinti.

Ἐπαρχία Αἰμίας.

κάστρον φοροπόμπος. κάστρον βριζίλιον.
κάστρον βρίντου.

Sub gloriosissimo Eparcho Africæ.

Ὑπὸ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου Ἀφρικῆς.

Provincia Bizacia.

1 Cartagena Proconsularis. 2 Sybiba.
3 Campsia. 4 Cileos.
5 Junces. 6 Taleptes.
7 Cascala. 8 Castellæ.
9 Pezana. 10 Mamida.
11 Madasuba. 12 Colules.
13 Capses. 14 Adramytto.

Ἐπαρχία Βυζακίας.

Καρταγένα προκονσουλαρία. Σύβιβα.
καμψία. κίλεων.
ἰούγκης. ταλέπτης.
κάσκαλα. καστέλλαι.
πέζανα. μάμιδα.
μαδασσούβα. κολούλης.
κάψης. ἀδραμυττίῳ.

Provincia Numidia.

1 Calama. 2 Tebete.
3 Hippon. 4 Nuzidias.
5 Castamagæ. 6 Bades.
7 Meleum. 8 Leradus.
9 Castrum Bedere. 10 Scele.
11 Egerinesium. 12 Titessin.
13 Bages. 14 Constantine.
15 Sitiphnos.

Ἐπαρχία Νουμιδίας.

Καλάμα. τεβέτη.
ἵππων. νουζιδίας.
καστάμαγαι. βάδης.
μέλεον. λεράδους.
κάστρον βέδερα. σκέλη.
ἠγερινήσιον. τιτέσση.
βάγης. Κωνσταντίνη.
σίτιφος.

Provincia Mauritaniæ prima.

1 Rhinocururum.

Ἐπαρχία Μαυριτανίας α'.

Ρινοκορούρων.

Ἐπαρχίας

Ἐπαρχία Μαυριτανίας β'.

Σέπτον·	σέπτον εἰς τὸ μέρος θένησσος.
Σπανίας.	Μεσοποταμηνοὶ εἰς τὸ μέρος
ναιούρικα, νῆσος.	μηνύκα νῆσος. [σπανίας.
νῆσος σάρδων.	κάραλλος μητρόπολις.
τούρης·	σάναφας·
σίνης·	σούλκης·
φασιάνη·	χρυσόπολις·
ἀριστιάνης·	λίμνη·
κάστρον τούταρ·	

Provincia Mauritania secunda.

1 Septum.	2 Septũ, ad partẽ Thenessi.
3 Spanias.	4 Mesopotameni, ad partẽ
5 Najurica, insula.	6 Menyca, insula. [Spaniæ.
7 Insula Sardon.	8 Carallus, metropolis.
9 Tures.	10 Sanaphas.
11 Sines.	12 Sulces.
13 Phæsiana.	14 Chrysopolis.
15 Aristianes.	16 Limne.
17 Castrum Tutar.	

Διὰ τῆς Αἰγυπτιακῆς διοικήσεως.

In Ægyptiacâ diœcesi.

Ἐπαρχία Αὐγουσταμνικῆς.

Πηλούσιον μητρόπολις·	σεθροῆται.
τάνης·	θμούης·
ῥινοκούρουρα·	ὀστρακίνη·
πενταχοινον.	κάσιον·
ἀφθαῖον·	ἵφεστος·
πανέφυσις·	γέρος·
ἰτάγαρος·	θένησος.

Provincia Augustamnica prima.

1 Pelusium, metropolis.	2 Sethroetes.
3 Tanes.	4 Thmues.
5 Rhinocurura.	6 Ostracine.
7 Pentaschanon.	8 Casium.
9 Aphthæum.	10 Hiphestus.
11 Panephusus.	12 Geros.
13 Itageros.	14 Thenesus.

Ἐπαρχία Αὐγουσταμνικῆς β'.

Λεοντοῦ μητρόπολις.	ἀθροίβης.
ἡλιοῦς.	βούβαστος.
καρβεθος.	ἀραβίας.

Provincia Augustamnicæ secunda.

1 Leonto, metropolis.	2 Athrabes.
3 Helius.	4 Bubastus.
5 Carbethus.	6 Arabius.

Ἐπαρχία Αἰγύπτου α'.

Ἀλεξάνδρεια ὑπὸ δοῦκα καὶ	ἑρμούπολις.
μίλλεως. [Αὐγουσταλίου·	κῶστος·
ψάνεως κώμη·	κοτρίδεως κώμη·
σάϊς·	λεοντούπολις.
ναυκράτια.	ἀνδρονικίου·
ζηνωνόπολις·	πάφνα.
ὄνουφις·	ταῦα.
κλεοπάτρις·	μαρεώτης·
μενελαιτῶν·	σχεδία
τερνούθης·	σονδρα.

Provincia Ægypti prima.

1 Alexandria, sub duce &	2 Hermopolis.
3 Milleos. [Augustali.	4 Costus.
5 Psaneos, vicus.	6 Cotrideos, vicus.
7 Sais.	8 Leontopolis.
9 Naucratia.	10 Andronicius.
11 Zenonopolis.	12 Paphna.
13 Onuphis.	14 Taua.
15 Cleopatris.	16 Mareotes.
17 Manelaitarum.	18 Schedia.
19 Ternuthes.	20 Sondra.

Ἐπαρχία Αἰγύπτου β'.

Κάβασα·	φραγώνης·
παχνήμουνις·	Διόσπολις·
σεβέννυτος·	κοινώ·
βούσιρις·	ἐλεαρχία·
ῥέγεον πάραλος·	κώμη παριάνη·
κώμη ῥηχομήριον·	ξόεως·

Provincia Ægypti secundæ.

1 Cabasa.	2 Phragonis.
3 Pachnemonis.	4 Diospolis.
5 Sebennytus.	6 Cœno.
7 Busiris.	8 Elearchia.
9 Regeon Paralus.	10 Vicus Parianæ.
11 Vicus Rhicomerium.	12 Xoeos.

Ἐπαρχία Ἀρκαδίας.

Ὀξύρυγχος μητρόπολις·	Ἡρακλέους·
κοινώ.	νιλούπολις·
Ἀρσινοΐτης·	μεμφηλίτους.
ἔχει ὁ νεῖλος στόματα ζ'.	α'. Ἀλεξάνδρεια·
β'. κολίνθιν·	γ'. ἄγνου·
δ'. παράλου·	ε'. χάσματος.
ϛ'. ταμιάθη·	ζ'. τενέσι.

Provincia Arcadiæ.

1 Oxyrinchus, metropolis.	2 Heracleus.
3 Cœno.	4 Nilopolis.
5 Arsinoetes.	6 Memphelitus.
Nilus habet ostia 7.	1 Alexandria.
2 Κολίνθιν.	3 Agni.
4 Parali.	5 Chasmatis.
6 Tamiathe.	7 Tenese.

Ἐπαρχία Θηβαΐδος πρώτης.

Ἀντινοῦ μητρόπολις·	ἑρμούπολις·
Θεοδοσιούπολις·	πολυκώ·
ὑψηλή·	Ἀπολλώνιος·
ἀντιοῦ·	πάνος·

Provincia Thebaidis prima.

1 Antino, metropolis.	2 Hermopolis.
3 Theodosiopolis.	4 Polyco.
5 Hypsele.	6 Apollonius.
7 Anteii.	8 Panos.

Provincia Thebaidis secunda. — Ἐπαρχία Θηβαΐδος β'.

1 Ptolemais, metropolis.	2 Conto, sive Justinianop.	Πτολεμαΐς μητρόπολις.	Κόντω, ἤτοι Ἰουστινιανούπολις.
3 Diocletianopolis.	4 Diospolis.	Διοκλητιανούπολις,	Διόσπολις.
5 Tentyra.	6 Maximianopolis.	τέντυρα.	μαξιμιανούπολις.
7 Thebais.	8 Lato.	θηβαΐς.	λάτω.
9 Jambon.	10 Hermonthes.	Ἰάμβων.	ἑρμώνθης.
11 Apollonos.	12 Vicus Anassæ magnæ.	ἀπόλλωνος.	κώμη ἀνάσσης μεγάλης.
13 Thebaidis superioris.	14 Ibeos.	θηβαΐδος ἄνω.	ἴβεως.
15 Mathon.	16 Trimunthon.	μαθῶν.	τριμουθῶν.
17 Erbôn.		ἐρβῶν.	

Provincia Libyæ. — Ἐπαρχία Λιβύης.

1 Dranicon metropolis.	2 Paratonion.	Δρανίκων μητρόπολις.	Παρατόνιον.
3 Tranzalensis.	4 Ammoniaca.	ὁ τρανζάλης.	ἀμμωνιακή.
5 Antipyrgus.	6 Antiphron.	ἀντίπυργος.	ἄντιφρον.
7 Ædonias.	8 Marmarices.	αἰδωνίας.	μαρμαρικῆς.

Provincia Libyæ Pentapolis. — Ἐπαρχία Λιβύης πεντάπολις.

1 Sozusa.	2 Cyrine.	Σώζουσα.	κυρήνη.
3 Ptolemais.	4 Teuchera.	πτολεμαΐς.	τεύχειρα.
5 Adriane.	6 Beronica.	ἀδριανή.	βερονίκη.

Provincia Tripolis. — Ἐπαρχία Τριπόλεως.

1 Tosibon.	2 Leptis.	Τοσίβων.	λεπτίδος.
3 Hyon.		Υών.	

In Orientali diœcesi. — Διὰ τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως.

Provincia Ciliciæ. — Ἐπαρχία Κιλικίας.

1 Tarsus metropolis.	2 Pompeiopolis.	Ταρσὸς μητρόπολις.	Πομπηϊούπολις.
3 Sebaste.	4 Coricus.	σεβαστή.	κώρυκος.
5 Adana.	6 Augustopolis.	ἄδανα.	αὐγουστόπολις.
7 Mallos.	8 Zephurium.	μάλλος.	ζεφύριον.

Provincia Ciliciæ secundæ. — Ἐπαρχία Κιλικίας β'.

1 Anabarsus, metropolis.	2 Mopsuestia.	Ανάβαρζος μητρόπολις.	Μοψουεστία.
3 Ægeia.	4 Epiphania.	αἴγαια.	ἐπιφάνεια.
5 Eirenopolis.	6 Flavias.	εἰρηνόπολις.	φλαβίας.
7 Alexandria.	8 Cabissus.	Ἀλεξάνδρεια.	καβισσός.
9 Castabala.	10 Rhossus.	καστάβαλα.	ῥῶσος.

Provincia Isauriæ. — Ἐπαρχία Ἰσαυρίας.

1 Seleucia, metropolis.	2 Cilendres.	Σελεύκεια μητρόπολις.	Κιλένδρης.
3 Anemorius.	4 Titiopolis.	ἀνεμούριος.	τιτιούπολις.
5 Lamus.	6 Antiochia.	λάμος.	ἀντιόχεια.
7 Heliu Sebaste.	8 Cestra.	ἡλίου σεβαστή.	κέστρα.
9 Selenuntes.	10 Jostape.	σελινοῦντες.	ἰωτάπη.
11 Diocæsaria.	12 Olya.	διοκαισάρεια.	ὀλύας.
13 Hierapolis.	14 Dalisandus.	ἱεράπολις.	δαλίσανδος.
15 Claudiopolis.	16 Eirenopolis.	κλαυδιούπολις.	εἰρηνούπολις.
17 Germanicopolis.	18 Neapolis.	γερμανικούπολις.	νεάπολις.
19 Zenonopolis.	20 Sbidæ.	ζηνωνόπολις.	σβίδη.
21 Philadelphia.	22 Adrassus.	φιλαδέλφεια.	ἄδρασος.
23 Meloe.	24 Domitiopolis.	μελόη.	δομετιούπολις.
25 Nauzadeæ. Climata 26 Cassorum.		ναυζάδαι. τὰ δὲ κλίματα.	κάσσων.
27 Banæorum. [autem 28 Golgosi.		Βαναίων.	γολγωσοῦ.
29 Costradis.		κοστράδις.	

Provincia Syriæ primæ. — Ἐπαρχία Συρίας α'.

1 Antiochia, ad Daphnen, thronus Patriarchalis.	2 Paltus.	Αντιόχεια, ἡ πρὸς Δάφνην θρόνος πατριαρχικός.	πάλτος.
3 Seleucia.	4 Berrhœa.	σελεύκεια.	βέῤῥοια.
5 Chalcis.		χαλκίς.	

Ἐπαρχία

Ἐπαρχία Συρίας β'.

Ἀπάμεια, μητρόπολις. Ἀρέθουσα.
ἐπιφάνεια. λάρισσα.
μαριάμνη. σελευκόβηλος.
ῥαφανέαι.

Provincia Syriæ secunda.

1 Apamea, metropolis. 2 Arethusa.
3 Epiphania. 4 Larissa.
5 Mariamne. 6 Seleucobelus.
7 Rhaphaneæ.

Ἐπαρχία Εὐφρατησίας, ἢ ἁγιουπόλεως.

Ἱεράπολις. Κύρος, ἤτοι ἁγιούπολις.
σαμόσατα. δολίχη.
γερμανίκεια. ζεῦμα.
πέῤῥη. Εὔρωπος.
νικόπολις. σχηναρχία.
Καισάρεια, ἔνθα ἦν ἐν ἐξορίᾳ ὁ ἅγιος Σέργιος. Σεργιόπολις, ἤτοι Αναστασιόπολις ἡ σήμερον ῥατταφὰ ἔνθα ἐμαρτύρησεν ὁ ἅγιος Σέργιος.
ὀρίμων. σάντων.

Provincia Euphratisiæ & Hagiopolis.

1 Hierapolis. 2 Cyrus sive Hagiopolis.
3 Samosata. 4 Doliche.
5 Germanicia. 6 Zeuma.
7 Perrhe. 8 Europus.
9 Nicopolis. 10 Schenarchia.
11 Cæsaria, ubi in exilio erat sanctus Sergius. 12 Sergiopolis, sive Anastasiopolis, quæ hodie Rattapha dicitur, ubi sanctus Sergius martyrium passus est.
13 Orimon. 14 Santon.

Ἐπαρχία Θεοδωριάδος.

Λαοδίκεια, μητρόπολις. Βαλανέα.
γάβαλα.

Provincia Theodoriadis.

1 Laodicea, metropolis. 2 Balanea.
3 Gabala.

Ἐπαρχία Ὀσροήνης.

Ἔδεσσα, μητρόπολις. Κάῤῥαι.
κωνσταντία. Θεοδοσιόπολις.
βάτναι. καλλίνικος, ἤτοι λεοντόπολις.
νεαυαλεντία. βίρθων.
μονιθίλλα. θεριμάχων.
μονιαύγα. μάκαρτα.
μαρκούπολις. ἀναστασία.
ἡμέριος. κιρκισία.

Provincia Osroenes.

1 Ædessa, metropolis. 2 Caræ.
3 Constantia. 4 Theodosiopolis.
5 Batnæ. 6 Callinicus, sive Leontopolis.
7 Novavalentia. 8 Bitthon.
9 Monithilla. 10 Therimachon.
11 Moniauga. 12 Macarta.
13 Marcopolis. 14 Anastasia.
15 Hemerius. 16 Circisia.

Μέχρι τῶν ὧδε ἐστὶ τὸ πλήρωμα Μεσοποταμίας καὶ ἄρχεται ἡ Περσίδος.

Hucusque est complementum Mesopotamiæ. Et Persis incipit.

Ἐπαρχία Μεσοποταμίας τῆς ἄνω, ἤτοι τετάρτης Ἀρμενίας.

Ἀμιδᾶ μητρόπολις. Μαρτυρόπολις, ἀπὸ δεκαπέντε μιλίων τῆς αὐτῆς πόλεως γεννᾶται ὁ Τίγρις ποταμός.
Δαρᾶς, ἀπὸ ἓξ μιλίων τῆς αὐτῆς πόλεως εἰσὶ τὰ μεθόρια, καὶ οἱ ὅροι Περσίδος, καὶ Ἀσσυρίας. Κάστρον ῥισκηφᾶς.
κάστρον τουράνδιος. κάστρον μάρδης.
κάστρον λόρνης. κάστρον ῥίφθον.
κάστρον ἴσφριος. κάστρον τζαύρας.
κάστρον αὐδάσσων. κάστρον ἀμάρμης.
κάστρον τζινοβίας. κάστρον ἰντζιέτων.
κάστρον Βαναβήλεως. κάστρον χαδδόρων.
κάστρον Αἴσοδουος. κάστρον μασφρέναι.
κάστρον βασιλικόν. κάστρον σπήλων καὶ ὀδήλων.
κάστρον βιϊβαίθας. κάστρον μανασσάρων.
κάστρον φιρθαχαβρέης. κάστρον σιπεων χίφας.
κάστρον κάλωνος. κάστρον βιβασάρων.
κάστρον τζαύρας. κάστρον βίρθας.
κάστρον ἀτταχάς. κάστρον ἀφβόρων.
Κλίματος Ἀρζανήνης. κάστρον φλωριανῶν.
κάστρον ἀριμάχων. κάστρον βαλοῦος.
κάστρον δαφνούδιν.
κάστρον σαμοχάρτων.

Provincia Mesopotamiæ superioris, sive Armeniæ quartæ.

1 Amida, metropolis. 2 Martyropolis. 15. milliaribus ab hâc urbe Tigris fluvius oritur.
3 Daras, sex milliaribus ab hâc urbe sunt confinia terminique Persidis, & Assyriæ. 4 Castrum Riscephas.
5 Castrum Turandios. 6 Castrum Mardes.
7 Castrum Lornes. 8 Castrum Riphton.
9 Castrum Isphrios. 10 Castrum Tzauras.
11 Castrum Audasson. 12 Castrum Amarmes.
13 Castrum Tzinobias. 14 Castrum Intzietorum.
15 Castrum Banabelorum. 16 Castrum Chaddorum.
17 Castrum Æsuduos. 18 Castrum Masphronas.
19 Castrum Basilicum. 20 Cast. Spelon & Odelorũ.
21 Castrum Bijubaithas. 22 Castrum Manassarorum.
23 Castr. Phirthachabraes. 24 Castr. Siteon Chiphas.
26 Castrum Calonos. 26 Castrum Bibasarorum.
27 Castrum Tzauras. 28 Castrum Birthas.
29 Castrum Attachas. 30 Castrum Aphuborum.
Climatis Arzanines.
31 Castrum Arimachorũ. 32 Castrum Florianarum.
32 Castrum Daphnudin. 34 Castrum Baluos.
35 Castrum Samochartorũ.

OOOOO Hic

Hic finitur Mesopotamia; estque Taurus & Clausura Balalesorum. Et incipit pars Septentrionalis, magna Armenia. Incolunt autem montem Tauri, proximè ad idem clima, duo populi nominati, unus quidem Ischthomaitæ, alter autem Nasumitæ. Et est mons præcelsus, Barathcen dictus, in quo Arca Noæ aquis delata impegit in verticem ejus montis, estque id notum omnibus istas partes incolentibus usque ad hodiernum diem.

Ὧδε πληροῦται ἡ Μεσοποταμία, καὶ ἔστιν ὁ ταῦρος καὶ ἡ κλεισοῦρα Βαλαλέσων, καὶ ἄρχεται τὸ ἀρκτῷον μέρος, ἡ μεγάλη Ἀρμενία. εἰσὶ δὲ οἰκοῦντες εἰς τὸ ὄρος τοῦ ταύρου πλησίον τοῦ αὐτοῦ κλίματος λαοὶ δύο ὀνομαζόμενοι, ὁ μὲν ἰχθομάιται, ὁ δὲ ἕτερος Νασουῖται. καὶ ἔστιν ὄρος ὑψηλὸν ἐπονομαζόμενον Βαραθηκὴν, ἐν ᾧ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ Νῶε ἐπιφερομένη τοῖς ὕδασιν προσέκρουσεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, καὶ ἔστι τοῦτο γνωστὸν πᾶσι τοῖς τῶν ἐκεῖσε μερῶν μέχρι τῆς σήμερον.

Provincia Armeniæ alterius. — Ἐπαρχία Ἀρμενίας ἄλλης.

1 Dademon nunc metro-[polis.	2 Arsamusaton.	Δαδήμων, νῦν μητρόπολις.	Ἀρσαμουσάτων.
3 Polichne.	4 Chosanorum.	πολίχνη.	χοζάνων.
5 Chosomachorum.	6 Citharizarum.	χοσομάχων.	κιθαριζῶν.
7 Castrum Marticertum.	8 Castrum Bajuluos.	κάστρον μαρτικέρτων.	κάστρον βαιυλοῦος.
9 Castrum Polios.	10 Castrum Ardon.	κάστρον πωλιός.	κάστρον ἀρδῶν.
11 Clima Sophines.	12 Regio sub eodem climate dicta Ialimbanum, unde ortum habuit Basilius, qui præsentem librum elaboravit.	κλίμα σοφίνης.	χωρίον ὑπὸ τὸ αὐτὸ κλίμα λεγόμενον Ἰαλιμβάνων, ὅθεν ὁρμᾶται ὁ τὴν παροῦσαν φιλοπονήσας βίβλον Βασίλειος.
13 Clima Anzetines.	14 Clima Digesines.	κλίμα ἀνζητινῆς.	κλίμα διγησινῆς.
15 Clima Garines.	16 Clima Orziacines.	κλίμα γαρινῆς.	κλίμα ὀρζιακινῆς.
17 Clima Bilabitenes.	18 Clima Astianices.	κλίμα βιλαβιτηνῆς.	κλίμα ἀστιανικῆς.
19 Clima Mamuzurarum.		κλίμα μαμουζουρῶν.	

Provincia Phœniciæ maritimæ. — Ἐπαρχία φοινίκης παραλίας.

1 Tyrus metropolis.	2 Sidon.	Τύρος μητρόπολις.	Σιδών.
3 Ptolemais.	4 Berytus.	πτολεμαΐς.	βηρυτός.
5 Biblus.	6 Tripolis.	βίβλος.	τρίπολις.
7 Arcæ.	8 Orthosias.	ἄρκαι.	ὀρθωσίας.
9 Botrys.	10 Vicus Gegarta,	βότρυς.	κώμη γίγαρτα.
11 Arados.	12 Antarados.	ἄραδος.	ἀντάραδος.
13 Paneas.	14 Gonasitii saltus.	πανέας.	γονασίτου σάλτον.
15 Vicus Politianus.	16 Vicus Trieris.	κώμη πολιτιανοῦ.	κώμη τριήρις.

Provincia Phœniciæ Libanisiæ. — Ἐπαρχία φοινίκης Λιβανισίας.

1 Emissa, metropolis.	2 Laodicea.	Ἔμισσα, μητρόπολις.	Λαοδίκεια.
3 Heliopolis.	4 Abilla.	ἡλιούπολις.	ἄβιλλα.
5 Damascus.	6 Clima Iabrudorum.	δαμασκός.	κλίμα ἰαβρούδων.
7 Evarius, sive Justiniano-[polis.	8 Talmyra.	εὐάριος, ἤτοι Ἰουστινιανούπολις.	παλμύρα.
9 Clima Maglydorum.	10 Saltum Gonæticum.	κλίμα μαγλούδων.	σάλτον γωνατικόν.
11 Salamias.	12 Clima Orientale.	σαλαμίας.	κλίμα ἀνατολικόν.

Provincia Palæstinæ primæ. — Ἐπαρχία Παλαιστίνης α'.

1 Ælia, Hierosolymorum [sancta civitas.	2 Cæsaria, metropolis.	Αἰλία, Ἱεροσολύμων ἁγία-[πολις.	Καισάρεια, μητρόπολις.
3 Dora.	4 Antipatris.	δῶρα.	ἀντιπατρίς.
5 Diospolis, sive Georgio-[polis.	6 Iamnia.	διόσπολις, ἤτοι γεωργιούπολις.	ἰάμνια.
7 Nicopolis.	8 Onus.	νικόπολις.	ὄνους.
9 Sozusa.	10 Ioppe.	σώζουσα.	ἰόππη.
11 Ascalon.	12 Gaza.	ἀσκάλων.	γάζα.
13 Rhaphia.	14 Anthedon.	ῥαφία.	ἀνθηδών.
15 Diocletianopolis.	16 Eleutheropolis.	διοκλητιανούπολις.	ἐλευθερόπολις.
17 Neapolis.	18 Sebaste.	νεάπολις.	σεβαστή.
19 Regio Apathûs.	20 Regio Iericho.	ῥεγεὼν ἀπαθοῦς.	ῥεγεὼν ἰεριχώ.
21 Regio Libiæ.	22 Regio Gadara.	ῥεγεὼν λιβίας.	ῥεγεὼν γάδαρα.
23 Azotus maritima.	24 Azotus Hippinis.	ἄζωτος πάραλος.	ἄζωτος ἡ ἱππινός.
25 Acomazon.	26 Bittymos.	ἀκομάζων.	βιττύμος.
27 Tricomias.	28 Toxus.	τρικωμίας.	τόξος.
29 Saltum Constantiniani.	30 Saltum Geraiticum, sive [Barsamon.	σάλτων Κωνσταντινιανοῦ.	σάλτων γεραϊτικὸς ἤτοι βαρ-[σαμων.

Provincia Palæstinæ secundæ. — Ἐπαρχία παλαιστίνης β'.

1 Scythopolis.	3 Gadara.	Σκυθόπολις.	Γάδαρα.
2 Pellæ.	5 Abila.	πέλλαι.	ἄβιλα.

καπετωμάς.	διοκαισάρεια.
Μαξιμιανόπολις.	γαβαί.
τιβεριάς.	ἵππος.
ἑλενόπολις.	κλίμα γαυλάνης.
τετρακωμία.	κομηνάις.

4 Capetomas.	7 Diocæsarea.
6 Maximianopolis.	9 Gabæ.
8 Tiberias.	11 Hippos.
10 Helenopolis.	13 Clima Gælanes.
12 Tetracomia.	14 Comenais.

Ἐπαρχία Παλαιστίνης γ'.

Πέτραι μητρόπολις.	Αὐγουστόπολις.
ἀρινδήλα.	χαραγμοῦδα.
ἀρεόπολις.	Μάψις.
ἔλουσα.	ζόορα.
βιροσάβον.	ἔλας.
πεντακωμία.	Μαμόψωρα.
μητροκωμία.	σάλτον ἱερατικόν.

Provincia Palæstina tertia.

1 Petræ metropolis.	2 Augustopolis.
3 Arindela.	4 Charagmuda.
5 Areopolis.	6 Mapsis.
7 Elusa.	8 Zoara.
9 Birosabon.	10 Elas.
11 Pentacomia.	12 Mamopsora.
13 Metrocomia.	14 Saltum Hieraticum.

Ἐπαρχία Ἀραβίας.

Βόστρα, μητρόπολις.	ἡ Ἀδρασσός.
δία.	μεδάβα.
γεράσσα.	νεύη.
φιλαδέλφεια.	ἔσβους.
νεάπολις.	φιλιππόπολις.
φενοῦτος.	Κωνσταντίνη.
διονυσίας.	πεντακωμία.
τρικωμία.	χανόθας.
σάλτων.	βατανέων.
ἐξακωμία.	ἐνακωμία.
κώμη γονίας.	κώμη χερῦς.
κώμη Στάνης.	κώμη χαβέρας.
κώμη κορεάθας.	κώμη βιλβανοῦς.
κώμη καπρόρων.	κώμη πυργοαρετῶν.
κώμη σέτνης.	κώμη ἀριαχῶν.
νεότης.	κλίμα ἀνατολικῶν καὶ δυσμῶν.
κώμη Ἀριάθας τεῖχος.	κώμη βεβδάμους.

Provincia Arabiæ.

1 Bostra, metropolis.	2 Adrasus.
3 Dia.	4 Medaba.
5 Gerassa.	6 Neua.
7 Philadelphia.	8 Esbus.
9 Neapolis.	10 Philippopolis.
11 Phenutus.	12 Constantina.
13 Dionysias.	14 Pentacomia.
15 Tricomia.	16 Canothas.
17 Saltum.	18 Bataneos.
19 Exacomia.	20 Enacomia.
21 Vicus Gonias.	22 Vicus Cherus.
23 Vicus Stanes.	24 Vicus Caberæ.
25 Vicus Coreathæ.	26 Vicus Bilbanûs.
27 Vicus Caprorum.	28 Vicus Pyrgoaretarum.
29 Vicus Setnes.	30 Vicus Ariacharum.
31 Neotes.	32 Clima Orientalium & Occidentalium.
33 Vicus Ariathæ Saxosæ.	34 Vicus Bebdamus.

Ἐπαρχία Ἀρμενίας μεγάλης.

Δεῖ εἰδέναι, ὅτι αὕτη αὐτοκέφαλός ἐστι, μὴ τελοῦσα ὑπὸ ἀποστολικὸν θρόνον, ἀλλὰ τιμηθεῖσα διὰ τὸν ἅγιον Γρηγόριον Ἀρμενίας, ἔχουσα πόλεις καὶ κάστρα σ'. Ὡσαύτως καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς Κύπρου διαμεμένηκεν, ἔχουσα καθ' ἑαυτὴν δεσποτείαν, διὰ τὸ εὑρεθῆναι ἐν αὐτῇ τὸν ἅγιον ἀπόστολον Βαρνάβαν, ἔχοντα ἐπὶ στήθους τὸ κατὰ Μάρκον εὐαγγέλιον. εἰσὶ δὲ ἐν αὐτῇ αἱ πόλεις αὗται.

Κωνσταντία μητρόπολις.	Κίτιον.
Ἀμαθοῦς.	κούριον.
πάφος.	ἀρσινόη.
σόλοι.	λάπηθος, ἐν ᾗ ἐγεννήθη Γεώργιος ὁ Κύπριος ὁ γράψας τὴν βίβλον ἐξ ἧς ταῦτα μετελήφθησαν.
κυρηνία.	τάμασος.
κύθροι.	τριμυθοῦς.
καρπασίων.	

Provincia Armeniæ magna.

Sciendum est, quòd hæc autocephala est, throno Apostolico non subjecta; sed propter sanctum Gregorium Armeniæ honorata, habens urbes & castra 200. Similiter Provincia Cypri mansit, per seipsam habens potestatem, propterea quòd in ea inventus fuit sanctus Apostolus Barnabas ad pectus habens Evangelium secundum Marcum. Sunt autem in ea hæ civitates.

1 Constantia, metropolis.	2 Citium.
3 Amathus.	4 Curium.
5 Paphus.	6 Arsenæ.
7 Soli.	8 Lapithus, quâ natus est Georgius Cyprius qui librum scripsit ex quo hæc sumpta sunt.
9 Cyrenia.	10 Tamasus.
11 Cythri.	12 Trimithus.
13 Carpasin.	

In antiquâ hac & accuratâ Episcopatuum notitiâ multa occurrunt dignissima, quæ observentur, quæque doctorum forsitan ingenia posthæc exerceant. Quantum interim ad rem nostram spectat, paucis expediamus. Primò enim observatum velim, omnes quinque Patriarchatus, cum metropolibus & Episcopatibus suis, hîc distinctè recenseri. Quod tamen de eâdem hâc notitiâ, ut à Carolo à S. Paulo editâ, dici non potest; quippe quæ totâ Romanâ diœcesi, & plusquam dimidiâ Hierosolymitanæ parte mutilatur; neque etiam in eâ Diœcesis Orientalis, Patriarchæ Antiocheno subjecta, ab Ægyptiacâ, Alexandrino subditâ, discernitur: verum & tres Patriarchatus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus pessimè confunduntur, cum in hac nostrâ editione clarissimè à seinvicem distinguantur; in quâ etiam nomina locorum rectius plerumque exprimuntur. Porro in priori istâ mutilaque editione, hæc notitia facta perhibetur, sub imperio D. Leonis Sapientis Imperatoris, & Photii Patriarchæ. Ad calcem enim hæc habentur, ἡ παροῦσα ἔκθεσις ἐγράφη ἐν ἔτει ς. τ. α'. α. ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ σοφοῦ, καὶ Φωτίου πατριάρχου. Sed legendum haud dubiè

ς. τ. ϟ. α. hoc est, 6391. (quemadmodum & ipse Carolus vertit) qui in Historicâ Græcorum æra, est annus Dom. 891. qui & sextus erat dicti Leonis Imperatoris. Verùm hæc verba in nostro MS. omittuntur. Sed intra diœcesim Orientalem, in Provinciâ Armeniæ alterius, Basilius quidam librum hunc Episcopatuum elaboràsse perhibetur. Quinam iste Basilius fuerit non constat. Certè nullus Imperator Basilius nominatus Armeniâ oriundus est. Nec idem esse potuit, qui Leonis Philosophi pater, quippe qui Macedo fuit. Basilius igitur hic commemoratus non Imperator fuit, sed doctus quidam vir, qui Imperatoris, forsitan Leonis jussu, hanc notitiam collegit; isto enim imperante hujusmodi compositam fuisse notitiam inter omnes convenit. Quæ autem sub ejus nomine hodie circumfertur, quantum ad Patriarchatum Constantinopolitanum, ab hâc nostrâ quamplurimùm discrepat. Nam in eâ longè plures sunt metropoles dicto throno subjectæ, quàm quæ hîc recensentur: sed pleræque earum tales sunt, quæ etiam post ejus tempora ad metropoliticam evectæ sunt dignitatem. Unde ejus etiam notitiam interpolatam esse, patet: ut quamplurimis exemplis, si opus esset, ostendi posset. Præsentem autem notitiam, à quocunque demum collecta fuerit, multis abhinc seculis editam fuisse certissimum est. Sanè MS. noster Bodleianus valde vetustus est, uti ex charactere ejus, tantùm non quadrato & elegantissimè exararo, constat. Eum tamen ex vetustiori descriptum esse ex eo patet, quòd extremâ quasi notitiâ, ad Episcopatum Lapithum in Cypro, hæc adnotentur, Λείπουσιν ἐν τῷ ἐφεξῆς Γεώργιος ὁ Κύπριος, ὁ γράψας τὴν βίβλον ἐξ ἧς ταῦτα μετηνέχθησαν. Hinc enim constat, Georgium quendam Cyprium codicem illum scripsisse, ex quo hæc notitia desumpta est; quam præterea vetustam admodum esse, ex antiquis locorum nominibus & divisionibus manifestum est. Ubi etiam observetur, in Romano Patriarchatu longè pauciores hîc numerari Provincias, quàm quas Episcopus istius sedis per multa retro secula sibi usurpavit. Ut alias enim missas faciam, nec Anglia, nec Scotia, nec Hibernia throno Romano hîc annumerantur. Nam Bretannia, quæ ei subjecta commemoratur, à nostrâ, sive magnâ Brittanniâ quàm longissimè distat, utpote in Provinciâ Campaniæ sita; quæ propterea eadem videtur, cujus, tanquam inter Italiæ fines positæ, Polybius meminit, dicens, ὅτι γὰρ ἂν Ῥωμαῖοι τὸν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεμον ἀπαρτίσωσι, τοῦτ' ἤδη ἐν ὀλίγῳ, συγκεκλεισμένου τῆς Βρεττανίας εἰς πάνυ βραχεῖς τόπους Ἀννίβου, *Quando enim Romani bellum, quod in Italia est, excusserint, id quod brevi futurum est, Hannibale exiguis Brettaniæ locis conclus.* Polyb. l. 11. Ex his enim verbis constat aliquam in Italiâ regionem Brettaniam antiquitùs dictam esse: & cum Campania sit Italiæ Provincia, eadem videtur Brettania, quæ à Polybio & in hâc notitiâ commoratur. Ut alia autem, quæ speciali observatione dignissima in hâc notitiâ passim occurrunt, in præsenti prætereamus, hoc tantum in genere addatur, quòd ex eâ pro comperto habemus, quæ olim Provinciæ & Episcopatus singulis Patriarchis in præsenti canone commemoratis subjecta fuerunt. Primò enim recensentur metropoles & Episcopatus Patriarchæ Constantinopolitani; deinde Romani; tertiò Alexandrini; quartò Antiocheni; & ultimo Hierosolymitani. Sed de Alexandrino insuper Patriarchatu aliam in Bibliothecâ Bodleianâ notitiam manu exaratam habemus, brevem quidem, sed principaliores sedes earumque inter sese ordinem continentem, à Josepho Ægyptio, in initio Arabicæ ejus in canones paraphrasis, ex Eutychii Patriarchæ Alexandrini scriptis collectam; quam etiam ad majorem hujus rei dilucidationem apponere non pigebit.

بسم الله الاب والابن والروح القدس

معرفة كراسي تورنة بطريرك مدينة السكندرية وترتيبها حسب ما وجدناه بخط الاب البطريرك افتيشيوس وهو سعيد بن بطريق والقصد بذلك ان يعرف كل مطران او اسقف رتبته ولا يتعدا علي غيره ولا يكون بينهم شغب فاذا عرف كل احد درجته فقد اراح نفسه

الكرسي الاول ارشي ابسكوبس مريوط وكورتها ؛

الثاني مطران برقة والخمس مدن الغربية ؛

الثالث ارشي ابسكوبس مصر واعمالها والجيزان ورساتيقها الي ارض الصعيد الاعلا ؛

الرابع مطران السند والهند واعمالها ؛

الخامس مطران الحبشة وساير اعمالها ؛

السادس اسقف المرس وساير اعمالها ؛

السابع مطران النوبة وساير اعمالها ؛

الثامن مطران الفرما وساير اعمالها ؛

التاسع مطران تنيس ولوبيا واعمالها ؛

العاشر مطران دمياط وساير اعمالها ؛

الحادي عشر اسقف شطا وقراها ؛

الثاني عشر اسقف العريش والورادة ؛

الثالث عشر اسقف القلزم ورايه ؛

الرابع عشر مطران ريف مصر المعروف باسفل الارض وهو بلبيس اول القيروان واعمالها ولها خمسة كراسي عليها من قبلها خمسة اساقفة ؛

In Nomine Dei, Patris, Filii, & Spiritûs sancti.

Notitia sedium Metropoliticarum sub Patriarchâ civitatis Alexandriæ, & ordinis earum: juxta quod in scripto Patris & Patriarchæ Eutychii, sive Said Ibn Batrik, invenimus. Et in eâ propositum est, ut quisque Metropolitanus, vel Episcopus, ordinem suum cognoscat, & ne in alienum transiliat, neque tumultus inter eos oriatur, sed cùm quisque gradum suum noverit, animus ejus conquiescat.

Sedes prima. *Archiepiscopus Mareotis & urbium ejus.*

Secunda. *Metropolitanus Barcæ, & quinque urbium Occidentalium.*

Tertia. *Archiepiscopus Mesr.æ, & ditionum eius, & oppidorum, & pagorum ejus, usque ad terram supremæ Thebaidis.*

Quarta. *Metropolitanus Sindiæ, & Hindiæ, & ditionum earum.*

Quinta. *Metropolitanus Habassiæ, & omnium ditionum ejus.*

Sexta. *Metropolitanus Al-maris, & omnium ditionum ejus.*

Septima. *Metropolitanus Nubiæ, & omnium ditionum ejus.*

Octava. *Metropolitanus Pharmæ, & omnium ditionum ejus.*

Nona. *Metropolitanus Tinnis, & Lybiæ, & ditionum ejus.*

Decima. *Metropolitanus Damiatæ, & omnium ditionum ejus.*

Undecima. *Episcopus Shatæ, & urbium ejus.*

Duodecima. *Episcopus Arishi, & Woreda.*

Decima-tertia. *Episcopus Kolzumæ, & Raya.*

Decima-quarta. *Metropolitanus Riph Mesra, quæ Inferior terra dicitur. Estque Biblis, prior Keiravân, unà cum ditionibus ejus: & ei quinque sunt sedes, quibus ex ejus parte quinque Episcopi præfuerunt.*

Cùm

Cùm hæc notitia ab ipso Eutychio Patriarcha Alexandrino scripta fuerit, ut ex præfatione constat, nemini dubium esse potest, quin ejus temporibus, hoc est, decimo currente seculo (nam Patriarcha factus est an. Dom. 933.) ordo hic traditus inter Metropolitanos ei subjectos observatus fuerit. Quod tamen mirum cuipiam videatur, cum in antiquiori illâ, quam ante exhibuimus, notitiâ Græcâ, longè alius Episcoporum isti throno subditorum ordo descriptus sit. Imo quidem, qui primus hic Metropolitanus statuitur, Mareotis nimirum, ibi Episcopus tantum Provinciæ Ægypti primæ dicitur. Sed neminem fugit, Ecclesiastici æque ac politici regiminis statum pro temporum diversitate immutatum esse: adeo ut nonnullæ metropoles penitus dirutæ sint, aliæ de novo factæ. Et sane Episcopi in hâc notitia commemorati omnes Metropolitani fuisse videntur. Iste enim thronus longè plures sub se Episcopos habuit, quam qui hic recensentur, ut ex alterâ notitiâ patet. Quid etiam si dicamus omnes istius sedis Metropolitanos hic non numerari, sed eos solos, qui Eutychio tunc temporis parebant? Enimverò duo istius temporibus Alexandriæ Patriarchæ erant, unus اليعاقبة *Jacobitarum*, alter الملكية *Melchitarum*, sive orthodoxorum. Eorum istis diebus Macarius Patriarcha erat; horum autem Eutychius, ut Georgius Elmacinus tradidit, dicens وفي سنة ثمان وعشرين وثلثمائة مات سعيد بن بطريق صاحب التاريخ وكان بطرك الملكية على الاسكندرية *Anno 328. vitâ excessit Said Ibn Batrik, author annalium, qui erat Patriarcha Melchitarum Alexandriæ.* Elmac. Hist. Sarac. l. 3. c. 1. pag. 208. Unde non est veri admodum dissimile, eum suos solos Metropolitanos hic enumerâsse, & statuisse quem inter sese ordinem tenerent. Cum alius enim ibidem Patriarcha erat, ille alios etiam Metropolitanos sibi subjectos habere potuit. Hoc tamen ex præsenti notitiâ certissimum confici videtur, sedes nimirum in eâ recensitas, metropoliticas tunc dierum fuisse. Et quidem, ut de iis singulis nonnihil adjiciamus, Mareotes primo in loco statuitur, Arabicè مريوط *Marjut*, quomodo vocatur, non modo ingens illa palus, verùm etiam ampla Ægypti regio, optimi vini productione celebris. Unde illud Virgilii, Georg. l. 2.

Sunt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ.

Proxima hic sedes est برقة *Barca*, quam Alferganus in tertio climate esse observat. Est autem Regio Africæ, in Barbaria juxta mare Mediterraneum. Primaria urbs eodem nomine appellata est; cujus etiam Episcopum antiquitus metropolitam fuisse ex annalibus supradicti Eutychii Alexandrini constat, ubi ait, واستشهد في ايامه تاوذورس الجندي ومطران برقة *Martyrium passi sunt ejus (Licinii) diebus Theodorus miles & metropolita Barcæ.* Eutych. annal. Alex. tom. 1. pag. 426. Barca autem Ptolemais etiam dicitur. Eadem nimirum, quæ in Pentapolitana regione sita est; de quâ Plinius, *Et dein Ptolemais, antiquo nomine Barce.* Plin. nat. hist. l. 5. c. 5. Strabo, ἡ δ' ἡ Βάρκη ὠνόμαζεν, νῦν δ' ἡ Πτολεμαΐς. Strab. Geog. l. 17. Enimvero in Pentapolitanâ regione, de quâ isti locis citatis loquuntur, hæ quinque civitates recensitæ sunt, Berenice, Arsinoe, Ptolemais, Apollonia, & Cyrene: in antiquâ autem nostrâ notitiâ, in Provinciâ Libyæ pentapoli, sex numerantur, Sozusa, Cyrene, Ptolemais, Teuchera, Adriane, & Berenice. Verum Sozusa vel redundat, vel civitatis nomine recens donata est. Sed reliquæ quinque eædem sunt, quæ ab aliis commemorantur. Nam Teuchera eadem est atque Arsinoe, & Adriane eadem quæ Apollonia. Et quidem Barcam in præsenti notitiæ Arabicæ loco ad Pentapolim pertinere ex sequentibus verbis conjicitur, برقة والخمس مدن الغربية *Barca & quinque urbium Occidentalium.* Cum Barca igitur eadem sit, quæ Ptolemais in Pentapolitanâ regione, & tota ista regio etiam Barca vocetur, per Barcam hoc in loco totam istam Provinciam intelligendam esse consequitur; cujus propterea metropolitano secundus post Patriarcham locus constituitur. Huic proximus sedet Archiepiscopus Mesræ, Arabicè مصر *Mesr*, quo nomine cùm tota alibi Ægyptus, tum specialiter metropolis ejus hic appellatur: quemadmodum etiam מצרים *Mitraim* à Benjamine in Itinerario nuncupatur. Ubi etiam עיר גדולה *magna civitas* dicitur. Benjam. itiner. pag. 116. Sita fuit ad Occidentalem ripam Nili antiquitus Memphis dicta, & postea Fustata. Sic enim de eâ Abulfeda Geographus, à Jacobo Golio, & Athanasio Kirchero citatus, منف وهي مصر القديمة وهي بين غربي النيل ولما فتحها عمرو بن العاصي وخربها وبنا الفسطاط من البر الاخر بامر عمر بن الخطاب *Memphis, ipsa antiqua est Mesra, estque in Occidentali ripâ Nili. Et cum Amrus Alasi filius eam subactam vastasset, in oppositâ continente extruxit Fustatam, Omaris f. Chatabi jussu.* Abulpharagius etiam de eâdem hæc tradidit, وكانت دار الملك والعلم بمصر في قدم الدهر مدينة منف فلما بني الاسكندرية رغب الناس في عمارتها لحسن هوايها وطيب مايها وكانت دار العلم والحكمة بمصر الي ان تغلب عليها المسلمين واختط عمرو بن العاص علي دجلة مصر مدينة معروفة بفسطاط عمرو فاسكن العرب والعجم اسكانها فصارت قاعدة مصر *Fuit olim sedes tam regni quàm scientiæ in Ægypto urbs Memphis: At post conditam ab Alexandro Alexandriam, hominibus eam, ob bonitatem aëris & dulcedinem aquæ, incolere cupientibus, facta est ipsa sedes scientiæ & sapientiæ in Ægypto; donec eâ à Moslemis occupatâ, designaret Amrus Ebn Alâs juxta Nilum Mesram civitatem, Fustat Amri appellatam, quæ, confluentibus ad ipsam habitandam Arabibus & Barbaris, metropolis Ægypti evasit.* Abulph. dynast. 1. fin. Verum, ut ex Abulfedæ verbis constat, Fustata non eâdem quâ Mesra, sed alterâ, Orientali nimirum ripâ Nili extructa est; ac propterea propriè loquendo non eadem erat civitas. Quod ipse etiam Eutychius Patriarcha Alexandrinus, qui Fustatæ natus est, haud obscure indigitat, ubi de Almunis in Ægypto progressu loquens ait, ودخل الي مصر والفسطاط يوم السبت *Et ingressus est Mesram & Fustatam die Sabbathi.* Eutych. Alex. annal. t. 2. p. 430. Nimirum nihil inter eas præter Nilum intercedebat; eo tamen intercedente, duæ civitates Mesra & Fustata distinctè ab eo nominantur. Sed nihilominus ob summam earum propinquitatem sæpiùs confunduntur, pro unâ eademque urbe habitæ. Unde Elmacinus وفيها احيط عمرو بن العاص مدينة مصر وهي الفسطاط *Eodem anno muro cinxit Amrus Ebn Alâs urbem Mesra, quæ est Fostata.* Elmac. hist. Sarac. l. 1. c. 3. ubi etiam rationem reddit, quare الفسطاط *fustata* dicta est. Enimvero cùm Amrus Mesram obsideret, loco, ubi hæc urbs postea condita est, tentorium suum, Arabicè فسطاط *Fustât* dictum, figebat. Cum autem captâ Mesrâ Alexandriam profecturus erat, tentorium suum auferri jussit: sed fortè accidit, ut columba super eo pullos exclusisset; unde Amrus dicebat, illicitum esse aliquid mense Muharrem tunc currente occidere, ac propterea jubebat, ut tentorium suum isto loco firmaretur; quod ut fieret, præfectis suis in mandatis dabat. Captâ autem Alexandriâ, & reversis Moslemis, قالوا اين نزل قالوا الفسطاط فسميت بذلك *Dicebant, quo castra metati estis? respondebant, Fostata (id est ad tentorium) unde & ita vocata urbs est.* ibid. Verum & hinc etiam constat, Fustatam non eodem prorsus, atque Mesram, loco extructam esse. Cùm enim Mesram obsidione cingebat, urbis Fustatæ loco tentorium suum figebat: quo tamen ibi firmato, tandem aliquando factum est, ut aliis ibidem erectis postea ædificiis, locus iste in civitatem emerserit, atque ipsi etiam propinquæ urbi nomen suum imposuerit. Sed non illico ita simpliciter vocata est. Nam in verbis Abulpharagii supra laudatis فسطاط عمرو *Fostat Amri* dicitur. Sæpius utrumque nomen conjungitur, & urbs فسطاط مصر *Fustat Mesræ* vocatur. Sic enim Eutychius dicit Christodulum, cui ipse in

PPPPP Patriarchatu

ϛ. τ. ϟ. α. hoc est, 6391. (quemadmodum & ipse Carolus vertit) qui in Historica Græcorum æra, est annus Dom. 891. qui & sextus erat dicti Leonis Imperatoris. Verùm hæc verba in nostro MS. omittuntur. Sed intra diœcesim Orientalem, in Provinciâ Armeniæ alterius, Basilius quidam librum hunc Episcopatuum elaboràsse perhibetur. Quinam iste Basilius fuerit non constat. Certe nullus Imperator Basilius nominatus Armeniâ oriundus est. Nec idem esse potuit, qui Leonis Philosophi pater, quippe qui Macedo fuit. Basilius igitur hic commemoratus non Imperator fuit, sed doctus quidam vir, qui Imperatoris, forsitan Leonis jussu, hanc notitiam collegit; isto enim imperante hujusmodi compositam fuisse notitiam inter omnes convenit. Quæ autem sub ejus nomine hodie circumfertur, quantum ad Patriarchatum Constantinopolitanum, ab hâc nostrâ quamplurimum discrepat. Nam in eâ longè plures sunt metropoles dicto throno subjectæ, quàm quæ hic recensentur: sed pleræque earum tales sunt, quæ etiam post ejus tempora ad metropoliticam evectæ sunt dignitatem. Unde ejus etiam notitiam interpolatam esse, patet: ut quamplurimis exemplis, si opus esset, ostendi posset. Præsentem autem notitiam, à quocunque demum collecta fuerit, multis abhinc seculis editam fuisse certissimum est. Sanè MS. noster Bodleianus valde vetustus est, uti ex charactere ejus, tantum non quadrato & elegantissimè exararo, constat. Eum tamen ex vetustiori descriptum esse ex eo patet, quòd extremâ quasi notitiæ, ad Episcopatum Lapithum in Cypro, hæc adnotentur, *Λάπηθος ἐν ᾗ ἐγράφη Γεώργιος ὁ Κύπριος, ὁ γράψας τὴν βίβλον ἐξ ἧς ταῦτα μετελήφθησαν.* Hinc enim constat, Georgium quendam Cyprium codicem illum scripsisse, ex quo hæc notitia desumpta est; quam præterea vetustam admodum esse, ex antiquis locorum nominibus & divisionibus manifestum est. Ubi etiam observetur, in Romano Patriarchatu longè pauciores hic numerari Provincias, quàm quas Episcopus istius sedis per multa retro secula sibi usurpavit. Ut alias enim missas faciam, nec Anglia, nec Scotia, nec Hibernia throno Romano hic annumerantur. Nam Bretannia, quæ ei subjecta commemoratur, à nostrâ, sive magnâ Brittanniâ quàm longissimè distat, utpote in Provinciâ Campaniæ sita; quæ propterea eadem videtur, cujus, tanquam inter Italiæ fines positæ, Polybius meminit, dicens, *ὅτι γὰρ ἂν Ῥωμαῖοι τὸν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεμον ἀποκλείσωσι, ὅπερ ἔσται ἐν ὀλίγῳ, συγκλεισθέντος τῆς Βρεττανίας εἰς πάνυ βραχεῖς τόπους Ἀννίβα, Quando enim Romani bellum, quod in Italia est, excusserint, id quod brevi futurum est, Hannibale exiguis Brettaniæ locis conclus.* Polyb. l. 11. Ex his enim verbis constat aliquam in Italiâ regionem Brettaniam antiquitùs dictam esse: & cum Campania sit Italiæ Provincia, eadem videtur Brettania, quæ à Polybio & in hâc notitiâ commoratur. Ut alia autem, quæ speciali observatione dignissima in hâc notitiâ passim occurrunt, in præsenti prætereamus, hoc tantum in genere addatur, quòd ex eâ pro comperto habemus, quæ olim Provinciæ & Episcopatus singulis Patriarchis in præsenti canone commemoratis subjecta fuerunt. Primò enim recensentur metropoles & Episcopatus Patriarchæ Constantinopolitani; deinde Romani; tertiò Alexandrini; quartò Antiocheni; & ultimo Hierosolymitani. Sed de Alexandrino insuper Patriarchatu aliam in Bibliothecâ Bodleianâ notitiam manu exaratam habemus, brevem quidem, sed principaliores sedes earumque inter sese ordinem continentem, à Josepho Ægyptio, in initio Arabicæ ejus in canones paraphrasis, ex Eutychii Patriarchæ Alexandrini scriptis collectam; quam etiam ad majorem hujus rei dilucidationem apponere non pigebit.

بسم الله الاب والابن والروح القدس

معرفة كراسي دورة بطريرك مدينة الاسكندرية وترتيبها حسب ما وجدناه بخط الاب البطريرك افتيشيوس وهو سعيد بن بطريق والقصد بذلك ان يعرف كل مطران او اسقف رتبته ولا يتعدا علي غيره ولا يكون بينهم شجس فاذا عرف كل احد درجته فقد اراح نفسه

الكرسي الاول ارشي ابسكوبس مريوط وكورتها ؞

الثاني مطران برقة والخمس مدن الغربية ؞

الثالث ارشي ابسكوبس مصر واعمالها والحيزيات وسعافها الي ارض الصعيد الاعلا ؞

الرابع مطران السند والهند واعمالها ؞

الخامس مطران الحبشة وساير اعمالها ؞

السادس اسقف المريس وساير اعمالها ؞

السابع مطران النوبة وساير اعمالها ؞

الثامن مطران الفرما وساير اعمالها ؞

التاسع مطران تنيس ولوبيا واعمالها ؞

العاشر مطران دمياط وساير اعمالها ؞

الحادي عشر اسقف شطا وقراها ؞

الثاني عشر اسقف العريش والورادة ؞

الثالث عشر اسقف القلزم وراية ؞

الرابع عشر مطران ريف مصر المعروف باسفل الارض وهو بلبيس اول القيروان واعمالها ولها خمسة كراسي عليها من قبله خمسة اساقفة ؞

In Nomine Dei, Patris, Filii, & Spiritûs sancti.

Notitia sedium Metropoliticarum sub Patriarchâ civitatis Alexandriæ, & ordinis earum: juxta quod in scripto Patris & Patriarchæ Eutychii, sive Said Ibn Batrik, invenimus. Et in eâ propositum est, ut quisque Metropolitanus, vel Episcopus, ordinem suum cognoscat, & ne in alienum transiliat, neque tumultus inter eos oriatur, sed cùm quisque gradum suum noverit, animus ejus conquiescat.

Sedes prima, *Archiepiscopus Mareotis & urbium ejus.*

Secunda. *Metropolitanus Barcæ, & quinque urbium Occidentalium.*

Tertia. *Archiepiscopus Mesræ, & ditionum ejus, & oppidorum, & pagorum ejus, usque ad terram supremæ Thebaidis.*

Quarta. *Metropolitanus Sindiæ, & Hindiæ, & ditionum earum.*

Quinta. *Metropolitanus Habassiæ, & omnium ditionum ejus.*

Sexta. *Metropolitanus Al-maris, & omnium ditionum ejus.*

Septima. *Metropolitanus Nubiæ, & omnium ditionum ejus.*

Octava. *Metropolitanus Pharmæ, & omnium ditionum ejus.*

Nona. *Metropolitanus Tinnis, & Lybiæ, & ditionum ejus.*

Decima. *Metropolitanus Damiatæ, & omnium ditionum ejus.*

Undecima. *Episcopus Shatæ, & urbium ejus.*

Duodecima. *Episcopus Arishi, & Woradæ.*

Decima-tertia. *Episcopus Kolzumæ, & Rayæ.*

Decima-quarta. *Metropolitanus Riph Mesræ, quæ Inferior terra dicitur. Estque Biblis, prior Keiravân, unà cum ditionibus ejus: & ei quinque sunt sedes, quibus ex ejus parte quinque Episcopi præfuerunt.*

Cùm

Cùm hæc notitia ab ipso Eutychio Patriarcha Alexandrino scripta fuerit, ut ex præfatione constat, nemini dubium esse potest, quin ejus temporibus, hoc est, decimo currente seculo (nam Patriarcha factus est an. Dom. 933.) ordo hic traditus inter Metropolitanos ei subjectos observatus fuerit. Quod tamen mirum cuipiam videatur, cum in antiquiori illâ, quam ante exhibuimus, notitiâ Græcâ, longè alius Episcoporum isti throno subditorum ordo descriptus sit. Imo quidem, qui primus hîc Metropolitanus statuitur, Mareotis nimirum, ibi Episcopus tantum Provinciæ Ægypti primæ dicitur. Sed neminem fugit, Ecclesiastici æque ac politici regiminis statum pro temporum diversitate immutatum esse: adeo ut nonnullæ metropoles penitus dirutæ sint, aliæ de novo factæ. Et sane Episcopi in hâc notitia commemorati omnes Metropolitani fuisse videntur. Iste enim thronus longè plures sub se Episcopos habuit, quàm qui hîc recensentur, ut ex alterâ notitiâ patet. Quid etiam si dicamus omnes istius sedis Metropolitanos hîc non numerari, sed eos solos, qui Eutychio tunc temporis parebant? Enimverò duo istius temporibus Alexandriæ Patriarchæ erant, unus اليعاقبة *Jacobitarum*, alter الملكية *Melchitarum*, sive orthodoxorum. Eorum istis diebus Macarius Patriarcha erat; horum autem Eutychius, ut Georgius Elmacinus tradidit, dicens وفي سنة ثمان وعشرين وثلثماية مات سعيد بن بطريق صاحب التاريخ وكان بطرك الملكية علي الاسكندرية *Anno 328. vitâ excessit Said Ibn Batrik, author annalium, qui erat Patriarcha Melchitarum Alexandriæ.* Elmac Hist. Sarac. l. 3. c. 1. pag. 208. Unde non est veri admodum dissimile, cum suos solos Metropolitanos hîc enumerâsse, & statuisse quem inter sese ordinem tenerent. Cùm alius enim ibidem Patriarcha erat, ille alios etiam Metropolitanos sibi subjectos habere potuit. Hoc tamen ex præsenti notitiâ certissimum confici videtur, sedes nimirum in eâ recensitas, metropoliticas tunc dierum fuisse. Et quidem, ut de iis singulis nonnihil adjiciamus, Mareotes primo in loco statuitur, Arabicè مريوط *Marjut*, quomodo vocatur, non modo ingens illa palus, verùm etiam ampla Ægypti regio, optimi vini productione celebris. Unde illud Virgilii, Georg. l. 2.

Sunt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ.

Proxima hîc sedes est برقة *Barca*, quam Alferganus in tertio climate esse observat. Est autem Regio Africæ, in Barbaria juxta mare Mediterraneum. Primaria urbs eodem nomine appellata est; cujus etiam Episcopum antiquitùs metropolitam fuisse ex annalibus supradicti Eutychii Alexandrini constat, ubi ait, واستشهد في ايامه تاوذورس الجندي ومطران برقة *Martyrium passi sunt ejus* (Licinii) *diebus Theodorus miles & metropolita Barcæ.* Eutych. annal. Alex. tom. 1. pag. 426. Barca autem Ptolemais etiam dicitur. Eadem nimirum, quæ in Pentapolitanâ regione sita est; de quâ Plinius, *Et deinde Ptolemais, antiquo nomine Barce.*. Plin. nat. hist. l. 5. c. 5. Strabo, ἡ δ' ἡ Βάρκη πρότερον, νῦν δ' Πτολεμαΐς. Strab. Geog. l. 17. Enimvero in Pentapolitanâ regione, de quâ isti locis citatis loquuntur, hæ quinque civitates recensitæ sunt, Berenice, Arsinoe, Ptolemais, Apollonia, & Cyrene: in antiquâ autem nostrâ notitiâ, in Provinciâ Libyæ pentapoli, sex numerantur, Sozusa, Cyrene, Ptolemais, Teuchera, Adriane, & Berenice. Verum Sozusa vel redundat, vel civitatis nomine recens donata est. Sed reliquæ quinque eædem sunt, quæ ab aliis commemorantur. Nam Teuchera eadem est atque Arsinoe, & Adriane eadem quæ Apollonia. Et quidem Barcam in præsenti notitiæ Arabicæ loco ad Pentapolim pertinere ex sequentibus verbis conficitur, برقة والخمس مدن الغربية *Barca & quinque urbium Occidentalium.* Cum Barca igitur eadem sit, quæ Ptolemais in Pentapolitanâ regione, & tota ista regio etiam Barca vocetur, per Barcam hoc in loco totam istam Provinciam intelligendam esse consequitur; cujus propterea metropolitano secundus post Patriarcham locus constituitur. Huic proximus sedet Archiepiscopus Mesræ, Arabicè مصر *Mesr*, quo nomine cùm tota alibi Ægyptus, tum specialiter metropolis ejus hîc appellatur: quemadmodum etiam מצרים *Misraim* à Benjamine in Itinerario nuncupatur. Ubi etiam עיר גדולה *magna civitas* dicitur. Benjam. itiner. pag. 116. Sita sunt ad Occidentalem ripam Nili antiquitùs Memphis dicta; & postea Fustata. Sic enim de eâ Abulfeda Geographus, à Jacobo Golio, & Athanasio Kirchero citatus, منف وهي مصر القديمة وهي من غربي النيل ولما فتحها عمرو بن العاصي وخربها وبنا الفسطاط من البر الاخر بامر عمر بن الخطاب *Memphis, ipsa antiqua est Mesra, estque in Occidentali ripâ Nili. Et cum Amrus Alasi filius eam subactam vastâsset, in oppositâ continente extruxit Fustatam, Omarus f. Chatabi jussu.* Abulpharagius etiam de eâdem hæc tradidit, وكانت دار الملك والعلم بمصر في قديم الدهر امدينة منف فلما بني الاسكندرية رغب الناس في عمارتها لحسن هوايها وطيب مايها وكانت دار العلم والحكمة بمصر الي ان تغلب عليها المسلمون واختط عمرو بن العاص علي نيل مصر مدينة معروفة بفسطاط عمرو فانسرب العرب والعجم الي سكناها فصارت قاعدة مصر *Fuit olim sedes tam regni quàm scientiæ in Ægypto urbs Memphis: At post conditam ab Alexandro Alexandriam, hominibus eam, ob bonitatem aëris & dulcedinem aquæ, incolere cupientibus, facta est ipsa sedes scientiæ & sapientiæ in Ægypto; donec eâ à Moslemis occupatâ, designaret Amrus Ebn Alâs juxta Nilum Mesram civitatem, Fustat Amri appellatam, quæ, confluentibus ad ipsam habitandam Arabibus & Barbaris, metropolis Ægypti evasit.* Abulph. dynast. 1. fin. Verùm, ut ex Abulfedæ verbis constat, Fustata non eâdem quâ Mesra, sed alterâ, Orientali nimirum ripâ Nili extructa est; ac propterea propriè loquendo non eadem erat civitas. Quod ipse etiam Eutychius Patriarcha Alexandrinus, qui Fustatæ natus est, haud obscurè indigitat, ubi de Alnuinis in Ægypto progressu loquens ait, ودخل الي مصر والفسطاط يوم السبت *Et ingressus est Mesram & Fustatam die Sabbathi.* Eutych. Alex. annal. t. 2. p. 430. Nimirum nihil inter eas præter Nilum intercedebat; eo tamen intercedente, duæ civitates Mesra & Fustata distinctè ab eo nominantur. Sed nihilominus ob summam earum propinquitatem sæpiùs confunduntur, pro unâ eademque urbe habitæ. Unde Elmacinus وفيها اختط عمرو بن العاص مدينة مصر وهي الفسطاط *Eodem anno mœnia cinxit Amrus Ebn Alâs urbem Mesra, quæ est Fustata.* Elmac. hist. Sarac. l. 1. c. 3. ubi etiam rationem reddit, quare الفسطاط *fustata* dicta est. Enimverò cùm Amrus Mesram obsideret, loco, ubi hæc urbs postea condita est, tentorium suum, Arabicè فسطاط *Fustât* dictum, figebat. Cum autem captâ Mesrâ Alexandriam profecturus erat, tentorium suum auferri jussit: sed fortè accidit, ut columba super eo pullos excluserat; unde Amrus dicebat, illicitum esse aliquid mense Moharrem tunc currente occidere, ac propterea jubebat, ut tentorium suum isto loco firmaretur; quod ut fieret, præfectis suis in mandatis dabat. Captâ autem Alexandriâ, & reversis Moslemiis, قالوا اين نزول قالوا الفسطاط فسميت بذلك *Dicebant, quo castra metatus est? respondebant, Fustata* (id est ad tentorium) *unde & ita vocata urbs est.* ibid. Verùm & hinc etiam constat, Fustatam non eodem prorsus, atque Mesram, loco extructam esse. Cùm enim Mesram obsidione cingebat, urbis Fustatæ loco tentorium suum figebat: quo tamen ibi firmato, tandem aliquando factum est, ut alius ibidem erectis postea ædificiis, locus iste in civitatem emerserit, atque ipsi etiam propinquæ urbi nomen suum imposuerit. Sed non illico ita simpliciter vocata est. Nam in verbis Abulpharagii supra laudatis فسطاط عمرو *Fustat Amri* dicitur. Sæpius utrumque nomen conjungitur, & urbs فسطاط مصر *Fustat Mesræ* vocatur. Sic enim Eutychius dicit Christodulum, cui ipse in

Patriarchatu Alexandrino succeffit, ſepultum eſſe بفسطاط مصر *in Fuſtatâ Meſra.* Eutych. Alex. Annal. tom. 2. pag. 525. Et mox poſtea de ſe loquens ait, وفي اول سنة من خلافة مصر سعيد ابن بطريق المتطبب من اهل فسطاط مصر بطريركا علي الاسكندرية وسمي انبا افتيشيوس *Et primo califatus ipſius*, (Alkaheri billahi) *anno conſtitutus eſt Said Ebn Batrik medicus è Fuſtata Meſra incolis, Patriarcha Alexandrinus, & nominatus eſt, Anba Eutychius.* ibid. pag. 527. Sic etiam in vitâ ejuſdem Eutychii, ex hiſtoriâ Medicorum Ebn Abi Oſaibeæ per clariſſimum Virum Edvard. Pocockium excerptâ, dicitur سعيد بن البطريق من اهل فسطاط مصر *Said Ebn l' Batrik è fuſtata Meſra incolis.* Quinetiam ab Alfergano ita vocatur hæc urbs, in Elem. Aſtron. cap. 9. Adeo ut veriſimile fuerit, فسطاط مصر *Fuſtatam Meſram* idem eſſe atque مدينة مصر *Civitatem Meſram*: quemadmodum in tabulis Ebn Xatir فسطاط اسنا *Fuſtât Aſna*, idem eſt, quòd ſimpliciter اسنا *Aſna*, adeo ut الفسطاط Alfuſtât κατ' ἐξοχὴν dicatur, ut المدينة *Almedina* pro مدينة النبي *Urbs Propheta.* Aliàs autem مصر *Meſra* ſæpe vocata eſt etiam poſt extructam *Fuſtatam*, ut in tabulis Aſtronomicis Choajæ Naſſir Ettuſæi, & ulug Beigi, & ab aliis paſſim. Verumenimvero anno Hegiræ 360. hoc eſt, an. Dom. 970. inchoata eſt à Gieuharo liberto & Stratego Moazzi Lidin'illæ, Ægypti Domini, alia urbs propè Meſram ſive Fuſtatam, & ad eandem Nili ripam, qua condita eſt Fuſtata propriè ſic dicta, Orientalem ſcilicet; quæ etiam ab eo القاهرة *Alcahira*, hoc eſt, *victrix* nominata eſt. Quod quidem nomen modo reliqua duo ſuperavit, & ferè abolevit. Ab eo enim tempore, quo hæc nova urbs extructa eſt, altera decreſcere cœpit, vel ſaltem tanquam pars hujus reputatata eſt: ut tota hodiè vocitetur, Arabibus quidem القاهرة *Alkahira*, Hebræis קאהירה ut קאהרה היא מצרים *Kaherah eſt Miſraim.* Juchas. f. 147. & Europæis deinde *Alcairo.* Sed Nicephoras Gregoras eam τὴν κατ' Αἴγυπτον Βαβυλῶνα vocat, Hiſt. Rom. l. 4. Sic etiam alii ejuſdem ætatis Græci ſcriptores. Sed à Chriſtianis, in rebus præſertim Eccleſiaſticis, priſtinum ejus nomen ſæpè uſitatum eſt, viz. مصر *Meſra.* Neque, ni fallor, Epiſcopus loci unquam aliter dictus eſt, quàm in hâc notitiâ, nimirum ارشي ابسكوبس مصر *Archiepiſcopus Meſræ.* Cujus etiam Provincia in hâc notitiâ porrecta dicitur uſque ad terram الصعيد الاعلا *Said ſive Thebaidis ſupremæ.* Nimirum magnus ille terræ tractus ad utramque Nili partem, qui à Meſrâ uſque ad Syenem ſive Aſuan, extremam nimirum Ægypti urbem in Æthiopiæ confinio ſitam, porrigitur, صعيد *Said*, & nonnunquam صعيد مصر *Said Ægypti*, Græcè Thebais dicitur: qui propter ſummam ejus longitudinem à Geographis in tres partes diſtribuitur, in Saidam الادني, الاوسط, الاعلا *infimam, mediam & ſupremam.* Ad quam ſupremam Archiepiſcopus Meſræ poteſtatem ſuam extendit, juxta hanc notitiam. In quâ poſt eum ponitur مطران السند والهند *Metropolitanus Sindia & Hindia.* Quæ duo loca سند & هند *Sind & Hind*, ſæpe conjunguntur: ut Alferganus de primo climate loquens, ait, ثم يمر علي سواحل البحر في جنوب بلاد الهند ثم بلاد السند *Tunc tendit per maris littora, in auſtrali parte regionis India, & tunc regionis Sindia.* Alferg. elem. Aſtron. c. 9. Sic Abulpharagius ſcribit Ptolemæum Philadelphum audiiſſe diverſa eſſe ſcientiarum genera في السند والهند *In Sindiâ & Hindiâ.* Abulph. dynaſt. 6. pag. 99. Horum locorum incolas à duobus Chami pronepotibus originem & nomen accepiſſe Arabes vulgò tradunt. Sed Eutychius Alexandrinus eos inter Semi poſteros recenſet. Eutych. Al. annal. tom. 1. pag. 53. Sindia autem, ut obſervat Jacobus Golius, in notis ad prædict. cap. Alferg. Occidentem ſeu aquilonem verſus terminatur Carmaniâ, ſeu potius regione Macran, & Segiſtanæ deſerto, reliquas fere partes Indiâ, cujus etiam quædam ſuis terminis includit. In tabulis Choajæ Naſſir Ettuſæi & Ulug Beigi منصورة قصبة سند *Manſurah Emporium Sindia* dicitur. In Indiâ ibidem hæ urbes recenſentur, تانه ار ساحل بحر هند دهلوارا سومنات مولتان قندهار لهاور قنوج دار الملك هند بنارس سرنديب *Tanah in littore maris Indici, Nehelwârah, Sumanât, Multân, Kandahâr, Lahâwar, Kennang' ſedes Regis Indiæ, Bânârs, Sarandib.* Heſychius etiam Sindorum in Indiâ meminit, dicens, Σινδοὶ, ἔθνος Ἰνδικὸν· ἔστι δὲ καὶ τόπος ἐν ᾧ Σινδικὸς λιμὴν καλεῖται. Cum autem hæc loca in Aſiâ conſtituta fuerint, ex hâc notitiâ conſtat, Patriarchæ Alexandrinæ poteſtatem intra Africæ limites non coercitam fuiſſe. Deinde ſequitur in notitiâ مطران الحبشة *Metropolitanus Habaſſia, ſeu Regnis Habaſſinorum*, quæ pars eſt Æthiopiæ ſuperioris, incipiens, ut docet Alvarez, ab inſulâ & urbe Suachen, & finita ad auſtrum ſinu Alavitico, Arabice خليج البربري *Sinu Barbarico* dicto; ubi hodie urbs Zeila claret. Incolæ hujus loci حبشة *Habaſſini*, eo dicti videntur, quod non in tribus diſtincti, ſed promiſcuè vixerunt, & congregati ſunt. Nam حبش *Habaſha* eſt *promiſcuè congregare*, & حباشة *Mixta hominum turba, non unius tribus.* Hi Regem ſuum linguâ ſuâ Æthiopicâ, ንጉሥ *Negus* appellant (quo nomine etiam iſtâ in linguâ *Rex* in genere deſignatur) unde etiam ab Arabibus النجاشة & النجاشي *Al nagaſha, & Alnagaſhi* vocitatur. Luſitanis autem Preſter Joaon, dictus eſt, unde vulgò audit Presbyter Johannes. Quod nomen doctiſſimus vir Jacobus Golius, in notis ad Alfergan. p. 69. inde ortum exiſtimat, quod inter Orientis Mercatores imprimis Perſas, necnon Armenos, Indos & alios, qui Perſico idiomate utuntur فريستار خان *Preſter Chan* vocari intellexiſſent, quod *mancipiorum vel ſervorum principem ſonat.* Nam illi uſque adeo regibus ſuis ſervi fuerunt, ut Arabibus vox عبد *Servus*, etiam abſolutè ſumpta, Æthiopem vel Habaſſinum ſignificat. Sextam in notitiâ ſedem اسقفا المريس Epiſcopus *Al-maris* occupat. Sed hic in tenebris verſamur. Neque enim alibi hæc vox مريس regionem aliquam urbemve ſignificans nobis occurrit. Alii viderint: hoc ſolùm obſervato, quòd etiamſi hic locus *Epiſcopum* ſolum habuiſſe hic dicatur; eum tamen Metropolitanum fuiſſe ex eo patet, quòd اعمال *Ditiones* ei hic attribuantur. Proximus huic eſt مطران النوبة *Metropolitanus Nubia*, quæ ampla eſt Africæ regio juxta occiduam Nili ripam ſita, cujus primariæ urbes ſunt, دوالة, علوه, دنقالة, جلاق *Conſha, Nuvâla, Galva, Duncâla, & Jelak.* Hæc Provincia aliquandiu Jacobitica fuit, & Epiſcopi ejus à Patriarcha Jacobitico ordinati, ut Eutychius Patriarcha Alexandrinus tradidit, dicens, واحتاجت النوبة الي اساقفة فاصاغ لهم بطرك اليعقوبية اساقفة فصارت النوبة منذ ذلك الوقت يعقوبية *Cumque opus haberet Nubia Epiſcopis, ordinabat Patriarcha Jacobitarum eis Epiſcopos: atque ex eo tempore Nubia Jacobitarum ſententiam amplexa eſt.* Eut. Alex. annal. tom. 2. p. 386. ubi etiam hæc duraſſe obſervat annos 97. nimirum à tertio anno Chalifatûs Omari Ebnol Chetabi ad ſeptimum Heſhami, hoc eſt, ab an. Dom. 636. ad an. 730. qui quidem ſunt anni ſolares tantum 94. ſed lunares Arabibus obſervati 97. Hæc ab Eutychio tradita, citantur etiam à Georgio Elmacino, hiſt. Sarac. l. 1. c. 17. Ex dictis autem conficitur Nubiam orthodoxo Patriarchæ Alexandriæ reſtitutam fuiſſe ducentis circiter annis ante Eutychium Patriarcham conſtitutum, ac proinde etiam ante editam hanc notitiam: quâ proximam Nubienſi ſedem مطران الفرما *Metropolitanus Pharma* ſibi aſſignatam habet. Pharma autem, ſive Pharamia, ut à Gal. Tyrio vocatur, eſt urbs Ægypti ad Orientalem Nili ripam extructa, ut ex his Eutychii verbis colligimus فلما سمعت اكلاوبطرة خبر اوغسطس قيصر خافت منه وفزعت فحصنت ملكها وذلك انها بنت حائطا من بلد النوبة الي الفرما من ناحية الشرق علي شط النيل وبنت ايضا حائطا من بلد النوبة الي الاسكندرية من ناحية الغرب والحائط يسمى حائط العجوز

ﺍﻟﻌﺠﻮﺯ Et cùm Augusti Cæsaris fama ad Cleopatram pervenisset, illa ab ipso metuens regnum suum munivit, extructo scilicet muro à Provinciâ Nubiæ usque ad Pharmam à parte Orientali ripæ Nili, necnon alio à Nubia Alexandriam usque à parte Occidentali, qui hodiè Haiet Alajuz, i. e. murus vetulæ vocatur. Eutych. Alex. annal. tom. 1. p. 300. 302. ut Alexandria itaque ad Occidentalem, sic Pharma ad Orientalem Nili partem condita est; idque in arenoso Maris Mediterranei littore, non longè ab ostio Nili, quod Carabeix dicitur; ut testatur Gulielmus Tyrius lib. 11. cap. 31. Adeo ut hæc extrema fuerit eâ parte Ægypti civitas, quam Ægyptiis Amrus f. Alasi eripuit, anno Hegiræ 18. sive Christi 639. Eutych. ibid. tom. 2. p. 302. Postea autem Rex Balduinus eam à Saracenis recuperavit, an. Dom. 1117. sed hodiè penitus ferè deleta est. Porro octavus est مطران تنيس Metropolitanus Tinis, sive, ut nonnunquam scribitur, تنيس Tanis. Sed Arabes Tinnis pronunciant. Est autem hæc infima Ægypti urbs, apud ostium Nili Taniticum, ab ipsâ ita denominatum, sita non procul à Damiata. In Græca notitia, superius à nobis editâ, Τανὶς dicitur, inter septem Nili ostia in Provinciâ Arcadiæ. Sane hæc antiquissima Ægypti urbs habetur; adeo ut nonnullis visum fuerit, eandem esse, quæ in sacris Scripturis תחפנחס Tahpanhes dicitur, eamque Regiam olim Pharaonis fuisse; ubi Moses miracula sua edidit. Celebre etiam Templum in eâ à Christianis olim extructum fuit, quod Muhammedani diruerunt. Eutych. annal. tom. 2. pag. 514. Tanensem in notitiâ excipit مطران دمياط Metropolitanus Damiatæ, vel, ut Arabicè sonat, Damyâs. Hæc eadem videtur urbs, quæ Stephano Ταμίαθις, & in antiquâ notitiâ inter 7. Nili Ostia, Ταμιάθη dicitur. Sita est autem ad ripam Orientalem Niliaci rami, qui paulo inferius mari commiscetur. Pro Pelusio sæpe sumitur: quod tamen ad alteram Niliaci illius rami partem positum fuit: ex ejus tamen eversi ruinis Damiata crevit; quo etiam, ut opinor, factum est, ut & Pelusium appelletur, atque etiam ejus loco metropolis fieret. Benjam. in Itinerario, caphtor olim dictam esse existimat, nam de Nilo loquens ait, כי היאור כשיבוא למצרים משם יפרד לארבעה ראשים שביל אחד הולך רמיאט היא כפתור *Nam flumen Mitsraim influens, inde in quatuor capita dividitur, uno alveo tendit Damiatam, quæ est Caphtor*, Benjam. Itin. pag. 118. 119. & postea, ומשם שני ימים לדמיאט היא כפתור *Inde biduo Damiatam veni quæ est Caphtor.* ib. pag. 125. Et quidem Gen. 10. 14. etiamsi non modo Targum Hierosolymitanum & Jonathanis verum etiam Onkelos כפתורים vertat קפוטקאי & Syrus ܩܦܘܕܩܝܐ *Cappadoces*, Arabs cum Benjamine disertè interpretatur الدمياطيين *Damiatæos*: quemadmodum & 1. Paralip. 1. 12. sed hæc obiter. Porro eversa fuit hæc urbs à Muslemiis; sed alia eodem fere loco erecta, eodemque nomine insignita est, quo etiamnum gaudet. Metropolitanum Damiatæ sequitur اسقف شطا وقراها *Episcopus Shata, & urbium ejus.* Autor Chamusii dicit شطا esse pagum quendam Ægypti. Hîc autem totam aliquam regionem aut Provinciam significat, in quâ plures etiam urbes fuerunt; ac propterea præsul ejus, etiamsi Episcopus simpliciter appelletur, revera tamen Metropolitanus fuit. Quem ordine excepit اسقف العريش *Episcopus Al-Arish* quæ urbs est Ægypto & Palæstinæ confinis; utpote in ultimis Ægypti confinus sita. Unde cum Omar Ebnol-Chetâbi ad Amrum Ebno'l-Asi misit, ut si Ægyptum nondum ingressus fuisset, non ingrederetur, sed cum exercitu ei commisso rediret, Amrus literas legere noluit priusquam Arishum pervenisset, ut Eutychius tradidit, فكتب اليه عمر ابن الخطاب وهو دون العريش فحبس الكتاب ولم يقراه حتي بلغ العريش وقراه *Scripsit ad eum Omar Ebno'l Chetâbi, cùm adhuc citra Arishum esset; ipse verò literas apud se retentas non legit, donec Arishum perveniret, & tunc eas legit*; & mox dicebat Amrus ايش ارض هذه فقالو ارض مصر فقدم *Quænam est hæc terra? & respondebant, Terra Ægypti, & sic profectus est.* Eutych. tom. 2. p. 201. Unde constat العريش *Al-arish* in ultimis Ægypti confiniis positam esse; quibus ea nimirum à Palæstinâ separatur. Unde etiam סכות *Succoth*, ad quam primam Israelitæ ex Ægypto discedentes pervenerunt, Arabicè العريش *Al-arish*, vertitur. Exod. xii. 37. hæcque, ut opinor, eadem est urbs, quæ etiamnum *Larissa* dicitur; ubi etiam Rex Balduinus ex Ægypto in Syriam rediens, vitam cum morte commutavit: Larissæ Episcopus Meletius Concilio Chalcedonensi interfuit, & subscripsit. Penultimus hîc recensitus, est اسقف قلزم وراية *Episcopus Kolzuma & Raya.* Kolzum Ægypti urbs, in littore Maris rubri sita fuit. Unde in Tabulis ulug Beigi, dicitur, قلزم از كنار دريا *Kolzum in littore maris*, vid. Rubri; ubi etiam longitudo ejus est, سد 64. latitud. كط ل 29. 30. vel كح ل 28. 30. secundum Nassir. Eddinum, estque Climate tertio. Ab hâc urbe ibi positâ, totum Mare rubrum Arabicè بحر القلزم *Mare Kolzum* vocatur: ut apud Alferganum de secundo climate loquentem, ثم يقطع بحر القلزم ويمر بصعيد مصر ويقطع النيل *Tunc secat Mare Al-kolzum*, i. e. Rubrum, *& per Saidam Ægypti transit, & secat Nilum.* Alferg. elem. Astron. cap. 9. Sic etiam in ipsis sacris Scripturis ים סוף *Mare Rubrum*, Arabicè بحر القلزم *Mare Kolzum* sæpe vertitur. v. Exod. 10. 19. Num. 14. 25. &c. nonnunquam بحر الاحمر *Mare rubrum*; ut Psal. 106. v. 7. Hoc autem nomen urbi isti, atque inde Mari, veteres eo imposuisse videntur, quòd prope istum locum Pharaoh cum exercitu suo submersus perhibeatur. Nam قلزم *Absorbere, deglutire* significat, & تقلزم *Avarè agendo interire.* Græci hanc urbem levi mutatione κλύσμα nuncuparunt. Epiphanius enim Mare rubrum varios habere portus dicit, quorum unus, inquit, Ælam spectat, ὁ δὲ ἕτερος ἔμπορος ἐπὶ τὸ Κάστρον τοῦ κλύσματος. Epiph. hær. 66. num. 1. Sic etiam Lucianus, Ἀναπλεύσας ὁ νεανίσκος εἰς Αἴγυπτον, ἄχρι τοῦ κλύσματος πλοῖς ἀναχθεὶς, ἐπείσθη καὶ αὐτὸς εἰς Ἰνδίαν πλεῦσαι. Quæ verba a Latino interprete non rectè intellecta, sic interpretor, *Cum adolescentulus adverso amne in Ægyptum navigasset, provectus usque ad Clysma navigio, ipse etiam ad Indiam navigare persuasus est.* Lucian. in Pseudom. Ita quoque hæc urbs à Ptolemæo dicitur, l. 4. cap. 5. Philostorgius eam κλύσμα vocat, l. 3. cap. 6. Hinc locus in Actis Concilii Chalcedonensis emendetur, utpote quorum parte tertiâ habetur Epistola Episcoporum Ægyptiorum & Cleri Alexandrini ad Leonem Augustum, cui inter alios subscripsisse dicitur *Pamen Episcopus Elesmatis.* Ubi Abrahamus Ortelius *Eleusina* legendum conjicit. Sed haud dubiè *Elesmatis* mendosè scribitur pro *Clysmatis*, cui Episcopum præfuisse ex hâc notitiâ constat: qui tamen non solum Episcopus Clysmatis, sed & راية *Raya* dicitur; quæ fuit Regio quædam prope Kolzum, ubi etiam monasterium extrui Justinianus Imperator jussit. Eutychius enim de eo loquens, ait, وامر الرسول ان يبني كنيسة بالقلزم ويبني دير راية *Et legato in mandatis dedit Ecclesiam in Kolzum extruere & Monasterium Raya.* Eutych. Al. annal. t. 2. p. 163. & paulo post, فلما وافا ذلك الرسول الي القلزم بنا بالقلزم كنيسة مار اثناسيوس وبنا دير راية *Cùm ergo Kolzumam pervenisset legatus, iste condebat ibi Ecclesiam sancti Athanasii, & extruebat Monasterium Raya.* ibid. Cum ergo regio Rayæ prope Kolzum fuerit, eidem Episcopo subjectus est, ut præsens notitia docet. In quâ ultimam sedem مطران ريف مصر *Metropolitanus Riph Mesra* possidet. Quisnam autem hic locus fuerit, haud facile est expiscari. Sane vox Arabica ريف *Regionem satis præditam, aut Territorium consitum* denotat. Ac proinde ريف مصر *Riph Mesra* Regionem aliquam Ægypti proventu abundantem celebremque indigitare videtur. Ubi ea sita fuit ex sequentibus notitiæ verbis constat, ريف مصر المعروف باسفل الارض *Riph Mesra qua inferior terra dicitur.* Unde conjicimus totam inferiorem Ægyptum, vel saltem præcipuam ejus partem, *Riph Mesra* hîc vocari. Nec quidem hæc levis est conjectura. Tota enim Ægyptus in duas vulgò partes distribuitur; superiorem & inferiorem. Verùm Johannes Leo inferiorem etiam partem

duplici nomine indigitari tradidit, eamque partem, quæ versus Orientem Nilo flumini adjacet, *Bechria*; quæ vero ad Occidentem *Errif* ab incolis hodiè vocari. Verumenimvero vox *Errif*, ipsissima est nostra *Riph*, vel *Rif* cum articulo, الريف *Errif*. Unde perspicuum redditur regionem hic commemoratam, & *Riph Mesra* dictam, Nilo flumini ad Occidentem adjacere. Quæ etiam in notitiâ ulterius sic describitur وهو بلبيس اول العيروان Estque *Bilbis prior Keiravân*. At Abulpheda aliique omnes Geographi, ut observat doctissimus Vir Jacobus Golius, Bilbeis locant in arenoso tractu ad quem à Nilo pertingit rivus seu fossa, quæ exundante Nilo impleri solet & implere vicinas oppido piscinas. Ergo non procul valde à Nilo fuit. Quod etiam ulteriùs forsitan ex Abulpharagio probetur, de Baldwino Rege dicente, ولما توفي بغدوين ملك القدس وكان قد سار الي ديار مصر في جمع من الفرنج قاصدا ملكها وبلغ مقابل بلبيس وسبح في النيل فانتقض جرح كان به فلما حس ابالموت عاد الي القدس *Eodem anno obiit Baldwinus Hierosolymorum Rex, qui in regiones Ægyptiacas profectus cum Francorum turbâ fuerat, eas occupare studens. Cum autem è regione Bilbeisi pervenisset, natabat in Nilo, & recrudescebat quod in ipso fuerat vulnus. Mortem igitur sibi instare persentiscens Hierosolyma reversus est.* Abulph. dynast. 9. p. 377. Sed eruditissimus noster Edvardus Pocockius, qui librum istum accuratissimè edidit, in margine, fateor, ad istum locum notavit, pro بلبيس aliàs legi تنيس *Tanis*. Juxta alteram autem in textu lectionem ex istis insuper verbis colligamus urbem Bilbeis sitam esse in viâ à Palæstinâ in Ægyptum ducente. Quod etiam ex altero ejusdem historici loco apertè conficitur. Nam anno Hegiræ 559. qui cœpit Nov. 29. an. D. 1163. Shawerus Ægypti vizierus, munere suo à Dargamo expulsus, in Syriam fugit, à Nuro'ddino Syriæ, Mesopotamiæ & Ægypti domino opem implorans; Nuro'ddinus autem copias illius rogatu collegit, iisque Asado'ddinum præfecit, qui eos comitante Shawero, ex Syriâ in Ægyptum duceret: quibus præmissis addit historicus ووصل اسد الدين والعساكر الى مدينة بلبيس فخرج اليهم اخو ضرغام بعسكر المصريين ولقيهم فانهزم وخرج ضرغام من القاهرة فقتل وقتل اخوه ايضا *Cum autem Asado'ddinus & exercitus ad urbem Bilbeis pervenissent, Dargami frater adversus ipsos cum Ægyptiorum copiis prodiens, ipsisque occurrens in fugam versus est: Dargamus etiam Al-kairâ egressus unà cum fratre occisus est.* Abulph. ibid. p. 398. 399. Cum autem Dargamus Kairâ egressus Asado'ddino ex Syriâ venienti apud urbem Bilbeis occurrerit, nihil dubii esse potest, quin ista urbs viâ, quâ à Syriâ Alkairam itur, sita fuerit, sive inter Syriam & Al kairam: adeo ut qui ex Syriâ in Ægyptum venit, Bilbeisam prius quàm Alkairam attingat. Verum & hanc etiam urbem non procul à Nilo sitam esse ante ostendimus. Et quidem, ni multum mea me fallit conjectura, urbs hæc Bilbeis, sive, ut pronunciari potest, Bolbais, uni è septem Nili ostiis nomen antiquitus dedit. Nam Plinius aliique veterum septem ista ostia sic nominant, Canopicum, Bolbotinum, Sebenniticum, Pharniticum, Mendesicum, Taniticum, & Pelusiacum. Plin. l. 5. c. 10. Inter omnes convenit hæc nomina ab urbibus adjacentibus indita esse. Bolbotinum itaque nomen suum habuisse verisimile est à Bilbeis vel Bolbeis, quæ etiam Βολβίτινη à Stephano dicitur. Et quidem hanc olim munitissimam fuisse urbem, ac proinde dignam, quæ Episcopalis vel etiam metropolica sedes esset, ex eo colligimus, quòd supradictus Asado'ddinus in eam tanquam in refugium contra Francos se recepit, eamque tres menses contra eorum copias defendit. Abulpharagius, فلما قارب الفرنج مصر فارقها اسد الدين وقصد مدينة بلبيس وجعلها ظهرا يتحصن به فحصره بها العساكر المصريين والفرنج ثلاثة اشهر وهو يغاديهم القتال ويراوحهم فلم يبلغوا منه غرضا *Francis autem in Ægyptum accedentibus, recedens Asado'ddinus ad urbem Bilbeis se recepit, quam sibi refugium, in quo se muniret, constituit. In illâ igitur ipsum tribus mensibus obsederunt exercitus Ægyptiaci & Francorum, illo quotidie mane & vespere pugnam ipsis inferente, nihilque de eo, quod vellent, assecuti sunt.* Abulph. dyn. 9. p. 399. Et quidem eam metropoliticam etiam fuisse sedem ex hâc ipsâ notitiâ constat. In quâ præterea dicitur بلبيس اول القيروان *Bilbeis prior Keiravân*. Quibus verbis satis in se obscuris ut lucem aliquam afferamus, tenendum est, etiam Africæ propriè sic dictæ metropolim dici القيروان Alkeiravân, *Cyrenen*, quæ etiam in Ecclesiasticâ notitiâ Pentapolitanæ, sive Cyrenaicæ, ab eâ sic dictæ, regionis Episcopatus fuit. Illa autem hoc in loco intelligi nequit, tum quòd nec in Ægypto sita fuit; tum etiam quod in hâc notitiâ Metropolitanus Barcæ isti regioni præfectus, & omnium sub Patriarchâ Alexandrino secundus constituatur. Præterea alia fuit in Ægypto urbs Keiravân dicta, ut ex Abulpharagio colligimus, dicente, وفي سنة احدى وستين وثلثمائة سار المعز لدين الله العلوي صاحب بلاد المغرب من افريقية يريد الديار المصرية فاقام قريبا من مدينة قيروان *Anno trecentesimo sexagesimo primo ex Africâ egressus Al-Moezz-ledini'lla bestis regionum Occidentalium Dominus, in Ægypti Provincias tendit, & prope Keiravân (Cyrenen) Castra posuit.* Abulph. dyn. 9. p. 314. ubi primo observes velim افريقية *Africam* hic secus ac à nobis vulgo usurpari. Quartam enim mundi habitabilis partem, quam Latini Africam vocant, Abulpharagius hoc in loco, & Arabes ubique المغرب *Occidentem*, vel ارض المغرب *Terram Occidentalem* appellant. Et per nomen افريقية *Africam* illi istum solum terræ tractum intelligunt, qui ab Hippone ad Barcem porrigitur. Abulpharagius autem in loco citato dicit Al-Moezz-Ledini'llam ex Africâ illâ propriè sic dictâ in Ægyptum perrexisse, & prope Keiravan castra posuisse. Unde palam est Keiravân illam in Ægypto sitam esse; verum ea, quæ ibidem sequuntur, neque hanc Keiravân in præsenti notitiâ intelligendam esse, clarè satis evincunt. Dictus enim Al moezz-Ledini'llâ à Cyrene Alexandriam, & sic Al-kairam perrexit. Unde palam hanc Cyrenem sive Keiravan inter Africam propriè sic dictam & Al-kairam jacuisse; cum Keiravân in præsenti notitiâ commemorata, in Riph Mesræ, sive Errif, ubi Bilbeis ad alterum, Orientale nimirum Alkairæ latus, sive inter eam & Syriam sita fuerit; ut ex situ Bilbeis invento patet. Neque sane aliam in Ægypto Keiravân urbem nominari memini. Quocirca ipsam Bilbeis hoc in loco اول القيروان *Priorem Keiravân* dictam suspicor: Eo nimirum nomine, quod hæc Pentapolitana fuit regio, æque ac illa, quæ in Africâ Cyrenaica appellatur. Cum enim istius in Africâ regionis, quæ à quinque in eâ constitutis urbibus Pentapolis & Pentapolitana dicitur, Keiravân vel Cyrene antiquitùs metropolis fuerit, atque adeo tota regio Cyrenaica appellata: Arabibus, ut opinor, visum est, urbem Bilbeis etiam Priorem Keiravân vel Cyrenen denominare: Priorem quidem, quoniam ex Arabiâ in Ægyptum transeuntibus hæc Africana Cyrene sive Pentapoli prior occurrit: Keiravân autem vel Cyrenen, eo quod hæc etiam Pentapolitana fuit regio, cui Bilbeis Metropolitanus præfuit; quemadmodum & altera Cyrenaica fuit. Quod etiam ex ultimis his notitiæ verbis conficitur. وهو بلبيس اول القيروان واعمالها ولها خمسة كراسي غابها من قبله خمسة اساقفة *Estque Bilbeis, Prior Keiravân unà cum ditionibus ejus. Et ei quinque sunt sedes, quibus ex ejus parte quinque Episcopi præsunt.* Unde simul ratio patet, quare Pentapolis in Africâ propriè sic dictâ, quæ in hâc notitiâ Metropolitano Barcæ subjecta dicitur, الخمس مدن الغربية *quinque urbes Occidentales* appellentur: ut distinguantur nimirum à quinque hisce urbibus, quæ in Orientali hujus Patriarchatûs tractu sitæ sunt. Quænam istæ fuerint quibus nominibus insignitæ, ut, quoad ejus fieri potest, assequamur, memoriâ repetenda sunt, quæ ante diximus de loco, quo hæc Provincia sita est, qui hâc notitiâ ريف مصر *Rif Mesræ*, Johanni Leoni *Errif* dicitur. Quæ altera fuit, eaque Occidentalis Ægypti inferioris pars. Hæc autem in notitiâ Imperii, atque etiam in Græcâ Episcopatuum notitiâ à nobis

in

in lucem hîc emissâ, *Augustamnica secunda* dicitur: quemadmodum & altera, quæ à Johanne Leone *Bechria*, ibi *Augustamnica prima* appellatur. Verum Augustamnica secunda sive الريف *Errif*, intra Deltam comprehensa, in Græcâ nostrâ Episcopatuum notitiâ sex Episcopatus continet, quorum hæc nomina sunt, Λεοντῶ μητρόπολις, Ἀθρίβεως, Ἡλίου, Βούβαστις, Κάρμηδος, Ἀραβίας. Dicendum est itaque, vel unam ex his urbibus deletam fuisse, & Episcopatum esse desiisse, priusquam Arabica notitia facta fuerit, vel forsitan metropolim Bilbeis inter quinque istas urbes in eâ commemoratas non recensendam esse, ac proinde eâ etiam, quæ hîc disertè nominatur, insuper numeratâ, tunc etiam temporis sex istos Episcopatus extitisse. De quibus, ut aliquid certi habeamus, digna sunt, quæ inprimis observentur, hæc Plinii ipsius verba. *Sunt in honore & intra decursus Nili multa oppida, præcipuè quæ nomina dedere ostiis, non omnibus (XI. enim reperiuntur, sine quatuor, quæ ipsi falsa ora appellant) sed celeberrimis septem, proximo Alexandriæ Canopico, deinde Bolbitino, Sebennytico, Phatnitico, Mendesico, Tanitico, ultimoque Pelusiaco. Præterea, Butos, Pharbætos, Leontopolis, Athribis.* Plin. nat. hist. l. 5. c. 10. Hic primo observetur omnia hæc oppida intra Nili decursus extitisse, hoc est, intra Nili ostia, sive in inferiori Ægypto, quæ à Græcâ literâ Δ, cujus figuram situ exprimit, Delta ab antiquis dicta fuit. Et quidem pleraque oppida, quæ Græca notitia in Augustamnicâ secundâ posuit, ibi olim sita esse ex istis Plinii verbis apparet. Urbs enim, quæ in notitiâ Λεοντῶ μητρόπολις dicitur, à Plinio *Leontopolis* disertè appellatur; quæ secundo loco in notitiâ Ἀθρίβεως, à Plinio *Athribes* vocatur; & quæ ibi Κάρμηδος, hîc *Pharbætus* dici videtur. Et quidem Copti ipsam *Bilbeis Pharbetum* vocant. Nam in Nomenclatore Copto sive Ægyptiaco-Arabico بلبيس *Bilbeis* Copticè ⲫⲁⲣⲃⲁⲓⲧ *Pharbait* vertitur. Et hanc sanè urbem antiquitus Episcopalem fuisse, ex eo constat, quòd *Arberion Pharbati* Episcopus decretis Concilii Nicæni primi subscripsit. Verum Pharbætos Plinio alia est ab eâ urbe, quam Bolbitino ostio nomen dedisse asserit, quæque ob nominis similitudinem, ut superius diximus, eadem fuisse videtur, quæ Bilbeis. Ut Tanis enim ostio Tanitico, sic Bilbeis, sive Bolbeis, Bolbetino nomen dedisse videtur. Quandoquidem autem ipsi Copti sive Ægyptii eandem urbem *Pharbætum*, quam Arabes Bilbeis, vocant; plusquam verisimile est, antiquâ illâ à Plinio commemoratâ Pharbæto penitus deletâ, nomen ejus ad vicinam urbem Bilbeis ab incolis translatum esse; ut بلبيس Bilbeis in hâc Arabicâ eadem sit urbs, quæ in Græca notitiâ Κάρμηδος, vel quæ rectius Pharbætus dicitur. Neque sanè hanc solam Pharbætum, sed & ante commemoratas, Leontopolim, quam Arabes مدينة الاسود *Urbem Leonum*, & Athribem, Arabicè اتريب *Atrib*, Episcopales fuisse, Acta Conciliorum docent; Nam Metrodorus Leontorum, & Strategius Athribitarum Episcopus Ephesino Concilio subscripserunt. Quod ad reliquas tres urbes in Græcâ notitiâ sub Augustamnicæ secundæ Metropolitano recensitas spectat, viz. Ἡλίου, Βούβαστις, & Ἀραβίας; hæc ultima alibi non occurrit: ac propterea non immeritò in suspicionem veniat. Ἡλίου autem eadem est, quæ aliàs Ἡλιούπολις dicitur, Arabicè عين الشمس *Oculus vel fons Solis*, & subinde مدينة فرعون *Urbs Pharaonis*: Ratio ex Abulfeda patet, de hâc urbe dicente, عين الشمس في زماننا رسم ولبس بها ديار ويقال انها كانت مدينة فرعون *Ain Shemes, i. e. Oculus Solis nostris temporibus destructa est, & non sunt in eâ habitationes; dicitur autem quod fuit civitas Pharaonis.* In sacris Scripturis בית שמש *Bethshemes, Domus Solis* dicitur: ut Jer. 43. 13. בית שמש 70. vertunt Ἡλιουπόλεως. Arabs عين شمس *Ain Shemes*. Et Isa. 19. v. 18. עיר ההרס à Chaldæo vertitur בית שמש, ab Arabe عين شمس *Ain Shemes*; ac si legissent in textu Hebraico עיר החרס *Civitas Solis*. Item urbem און *On*, cujus Sacerdotis filiam Pharaoh Josepho in uxorem dedit, Gen. 41. 45. septuaginta Ἡλιουπόλεως, vulgaris Latina versio *Heliopoleos* vertunt. De hâc urbe sic Strabo, Καὶ αὐτὴ αὐτῇ ἡ Ἡλιόπολις νομὸς· ἐνταῦθα δ' ἐστὶν ἡ τοῦ ἡλίου πόλις, ἐπὶ χώματος ἀξιολόγου κειμένη, τὸ ἱερὸν ἔχουσα τοῦ ἡλίου. Strab. Geogr. l. 17. Constat ergo hanc pervetustam fuisse urbem. Episcopalem etiam fuisse certum est, cum Marinus Heliopoleos Episcopus Concilio Ephesino subscripserit. Quinetiam in Breviario Meletii à S. Athanasio tradito, is Episcopum ordinasse dicitur ἐν Ἡλίου, cui nostra notitia optimè quadrat, legens Ἡλίου. Denique Βούβαστις, quam Arabes ابسطا *Absita*, eadem est quæ in Scripturis פי בסת *Pibeseth* dicitur. Unde Ezech. xxx. 17. verba hæc בחורי און ופי־בסת *Juvenes Aven & Pibeseth*. Septuaginta interpretes vertunt, Νεανίσκοι Ἡλιουπόλεως, καὶ Βουβάστου. Vulg. Lat. *Juvenes Heliopoleos & Bubasti*. (ubi etiam obiter observes, און *Aven* ex mente 70. eandem fuisse, atque און *On*, viz Heliopolim.) Et quidem ipsa vox Βούβαστις ex Hebraica illa פי־בסת *Pibeseth* formata videtur; cum idem sit nomen ad Græcæ linguæ formam redactum. Bubasti hujus meminit etiam Strabo, & cum Heliopoli in Delta Ægyptiaco positam tradidit. Ἐπὶ δὲ οἱ ἄνω ... τῷ ... αὐτῷ ... ἡ Βούβαστις πόλις, καὶ ὁ Βουβαστίτης νομὸς, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ὁ Ἡλιοπολίτης νομός. Strab. l. 17. Apud Josephum etiam Βουβάστις ἀγρία circa Leontopolim in præfecturâ Heliopolitanâ memoratur, ubi Onias templum extruxit, ad similitudinem Hierosolymitani. Joseph. Antiq. Jud. l. 13. c. 6. Hujus urbis Episcopus, nomine *Malchus*, Actis Concilii Chalcedonensis subscripsit. Ex præmissis igitur colligere est, quænam hæ quinque fuerint urbes, quæ in Arabicâ hac notitiâ metropolitano الريف *Errif*, sive *Rif* Ægypti subjectæ perhibentur. Ubi etiam, quod obiter adnotare liceat, Terra Gothen, quâ Israelitæ olim commorati sunt, sita fuisse videtur. Nam & ipsum nomen الريف *Errif*, eam proventu abundantem multoque virentem pabulo fuisse regionem, ac proinde armentis gregibusque pascendis idoneam, atque illâ in re aliis omnibus Ægypti locis præferendam demonstrat. Quinetiam ex Historiâ Exodi, sive egressus Israëlitarum ex Ægypto constat, Goshen, ubi habitarunt, in confinio Ægypti esse versus Palæstinam: ibi enim Josephus Patri Jacobo ex Palæstinâ venienti occurrebat. Gen. XLVI. 29. ubi septuaginta גשן *Goshen* vertunt ἡρώων πόλιν. Arabs autem, & ibi & ubicunque occurrit, per السدير *Al-sadir*, vel بلد سدير *Terram Sadir* interpretatur. Sed observandum est lxx. versu citatum antecedente vocem hanc non simpliciter vertisse ἡρώων πόλιν, sed & de suo adjecisse, εἰς γῆν Ῥαμεσσῆ, ac si regio vocata fuerit Rameses, & urbs ἡρώων πόλις. Et quidem Ptolemæus & Plinius urbem hujus nominis non procul à Sinu Arabico in Ægypto olim extitisse consentiunt. Sed eadem fuisse videtur, quæ Ἡλιούπολις dicitur. Josephus enim de Pharaone loquens ait, Συνεχώρησεν αὐτῷ (Ἰακώβῳ) ζῆν μετὰ τῶν τέκνων ἐν Ἡλιουπόλει. Joseph. Antiq. Jud. l. 2. cap. 4. Sic etiam Rameses, quæ vel eadem fuit atque Goshen, vel saltem juxta LXX. regio, quâ sita est, ab Arabe عين الشمس *Ain al shemes* vertitur. Nam Exod. XII. ubi exitus Israelitarum ex Ægypto describitur, illos primo ex Rameses, (quam itaque incolebant) ad Succoth profectos esse traditur, ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה *Et profecti sunt filii Israel ex Rameses ad Succoth*: ubi Arabs, ثم رحل بنو اسرايل من عين الشمس الي العريش *Tunc profecti sunt filii Israel de Ain-shemes ad Al-Arish*. Et Benjamin in Itinerario pag. 120. dicit quidem Goshenem vocari בולביר סלבים *Belsir Salbis*; sed de Rameses mox ait, ומשם חצי יום לעיקאל לעין אל שמס היא רעמסס *Hinc dimidio perveni Ikaal, ad Ain Alshemes, quæ & Rameses*. Verum عين الشمس *Ain Alshemes* Arabicum esse Ἡλιουπόλεως nomen ante observatum est. Adhæc Manethon antiquissimus ex Ægyptiis Historicis tradidit, Israelitas, quos Pastores vocat, urbem quandam Ἀβαριν olim dictam habitasse, Εὗρε δὲ ἐν νομῷ τῷ Σεθροΐτῃ πόλιν ἐπικαιροτάτην, κειμένην μὲν πρὸς ἀνατολὴν τοῦ Βουβαστίτου ποταμοῦ, ... Ἄβαρις ὄνομα τῇ πόλει. apud Joseph. contra Apion. l. 1. Et quam proin urbem postea vocat τὴν πάλαι τῶν ποιμένων ἱερουσαλήμων Ἄβαριν. ibid. Eam autem ad Orientem Bubastis fluminis sitam esse indicat, dicens, Εὗρε δὲ ἐν νομῷ τῷ Σαΐτῃ πόλιν ἐπικαιροτάτην, κειμένην μὲν πρὸς ἀνατολὴν τοῦ Βουβαστίτου ποταμοῦ, καλουμένην δ' ἀπό τινος ἀρχαίας θεολογίας Ἄβαριν. ibid. Sane hæc civitas *Abaria* ab ipsis incolis dicta videtur; fuit enim civitas עברים *Ivrim* Hebræorum. Sitam autem dicit ad Orientem Βουβαστίτου ποταμοῦ. Bubastus autem una fuit è quinque urbibus in *Errif* conditis, ut è supradictis patet. Quinetiam idem ibidem Mosem, quem & Ὀσάρσηφ dictum affirmat, τὸ γένος Ἡλιουπολίτην fuisse scribit. Heliopolis autem alia fuit è dictis quinque civitatibus, ut ostensum est. Macrizius autem, diligens rerum Ægyptiacarum indagator, Goshenem ad urbem Bilbeis, aliam ex istis quinque refert. Cum Goshen autem

 non

non urbs fuerit, ſed regio; dicitur enim ארץ גשן *Terra Goſhen* Gen. 46. 28. c. 47. 6. ita in ſacris Scripturis dicta videtur tota illa regio ſive Provincia, quâ, præter alias tres, ſupra commemoratæ urbes, Heliopolis, Bubaſtus & Bilbeis ſitæ ſunt, quæque in Arabicâ hac notitia ريف مصر *Riph Meſra* ſive Ægypti nuncupatur.

In Can. XXXVII.

Πραΐδων ἀνάλωσιν. M S. Amerbachianus & Ætonienſis legunt αἰχμαλωσίαν, reliqui noſtræ, & veriori quidem lectioni, ſuffragantur.

Σημείωσαι ἐκ τοῦ παρόντος κανόνος. Hæc, uſque ad κυροῦ Νικηφόρου incluſivè, nec in Pariſienſi editione, neque in M S. Amerbachiano leguntur, ſed tantùm in Codice noſtro Bodleiano, cui ea accepta ferimus.

Πρόσταξιν τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως. Balſamon in meditato de Patriarcharum privilegiis, non modò præſentem canonem laudat; verùm hujus etiam ipſius Alexii Comneni edicti mentionem fecit & ſummam tradidit, dicens, Σὺν τῷ παρόντι δὲ κανόνι ἀναδεδέγμεθα τοὺς ἐπισχύοντας τῇ παρούσῃ χώρᾳ, ὡς καὶ πρόσταξις ἐκ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, κατὰ τὸν νόμιμον μὲν τῆς ἀδείας ἐπισημότατα ἀπολυθῆναι, καὶ τοὺς δημοσιακοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς σεκρέτους κατασχεθῆναι, καὶ διοικεῖσθαι μὴ μόνον ἀνεμποδίστως ἀρχιερεῖς ψηφίζεσθαι εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐκκλησίας, τὰς παρὰ τῶν ἐθνῶν κατεχομένας, κἂν ὁ δυνάμενοι εἰ ἐν αὐταῖς ὀπισχυρίζεσθαι καταλαμβάνειν τοὺς λαχοῦντας τούτους θρόνους διὰ τὴν ἐθνικὴν κράτησιν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἔχειν ὅσα περὶ ταύτης ἔχειν κατὰ τὴν μεγαλόπολιν δίκαια, ἐγκυκλίους δηλαδὴ, ἀδελφάτων σιτηρέσια, καὶ λοιπά. Balſ. medit. in Jur. Gr. Rom. l. 7. pag. 453.

Τῆς ἱερωσύνης ζυγόν. Amerbachianus & Ætonienſis Codices M S S. legunt ἀρχιερωσύνης, quam ſane lectionem ſenſus requirit; neque enim de Sacerdotali, ſed Epiſcopali jugo hìc agitur. Et quidem in verâ hac lectione omnes codices paulò poſt conſentiunt, ubi dicitur, τῷ ζυγῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ὑποδραμεῖν.

In Can. XXXIX.

Τὸ δίκαιον ἔχειν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ita quidem non modo in MS. noſtro Bodleiano, verum etiam in pleriſque aliis Codicibus tam M S S. quàm impreſſis legitur. Zonaram etiam ita legiſſe ex ipſius horum verborum interpretatione conſtat. Sed Codex Amerbachianus legit τὸ δίκαιον ἔχειν τῆς τῶν Κωνσταντινέων πόλεως. Conſtantinopolis autem τοῦ Κωνσταντίνου quidem, ſed non τῶν Κωνσταντινέων πόλις uſpiam, ut opinor, appellatur. Et haud veri ſanè cuipiam ſimile videatur, ut novæ Juſtinianopoli, ipſius Conſtantinopolis privilegia concederentur. Etiamſi enim ex hujus canonis præſcripto novæ Juſtinianopolis Epiſcopus αὐτοκέφαλος eſſe aſſeratur: Patriarcha tamen non ſit, neque iiſdem propterea, quibus Conſtantinopolitanus, privilegiis gaudet. Ex alterâ autem lectione clarior ſenſus facilè eliciatur. Enimverò Synodus Epheſina antehac decreverat, ut nec Antiochenus, nec alius quivis Epiſcopus in inſulâ Cypro Epiſcopalem aliquam vel metropoliticam poteſtatem exercere debeat: ſed ut omnia Eccleſiaſtica negotia ibi emergentia à Metropolitano Conſtantiæ & Synodo Provinciæ definirentur. Iſta autem Cypri metropolis, quæ antea Conſtantia dicebatur, à Juſtiniano Imperatore ſuo de nomine *nova Juſtinianopolis* dicta eſt. Ex Amerbachianâ itaque hujus loci lectione Patres hoc canone ſanxerunt, ut novæ hujus Juſtinianopolis præſul iiſdem privilegiis frueretur, quæ eidem à Synodo Epheſinâ confirmata fuerant, cum τῶν Κωνσταντινέων πόλις, *Conſtantienſium civitas* ſive *Conſtantia* dicebatur. Vel ſi altera cuivis lectio magis arrideat, verba hoc modo explicentur. Cum Saraceni inſulam Cyprum invaderent, Joannes urbis metropolitanæ novæ Juſtinianopolis, ſive Conſtantiæ, præſul, cum pleriſque inſulæ illius incolis in Helleſponticam Provinciam migrare cogebatur. Cùm itaque Joannes Epiſcopos ſuos & Sacerdotes æque ac Laicos ſecum ibi haberet, tempore quo hæc Synodus agebatur, Patres in ejus gratiam conſtituunt, conſentiente etiam Imperatore, ut is privilegia throno ſuo antiquitus indulta etiam in Helleſpontiorum Provincia retineret, ut nemo præter ipſum in Epiſcopos populoſque ſuos poteſtatem haberet: atque inſuper, ut ipſa etiam Helleſpontiorum Provinciæ, & Cyzicenus quoque Epiſcopus, Provinciæ illius metropolitanus, dicto Joanni ſubjiceretur. Helleſpontica autem Provincia throno Conſtantinopolitano tunc certum ſuberat. Decernunt igitur hoc loco Patres, Joannem novæ Juſtinianopoleos præſulem iſtam Helleſponticam Provinciam ita in poſterum ſibi ſubjectam habere, ut τὸ δίκαιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως in eam totum transferatur; ut quodcunque ibi privilegium Epiſcopus Conſtantinopolitanus antea vindicaverat, Conſtantienſis ſive Juſtinianopolitanus poſtea exerceret. Hoc autem Patres dicto Joanni idcirco indulſiſſe videntur, quod ille Provinciam ſuam, utpote à Saracenis ſive Barbaris occupatam, jam amiſerat. Neque enim rationi viſum eſt conſentaneum, ut qui metropolitanus, & quidem Αὐτοκέφαλος fuerat, alieno poſtea metropolitano ſubeſſet, & omni Eccleſiaſticâ poteſtate propter Barbarorum incurſiones privaretur. Cautum eſt igitur hoc canone, ut Joannes eadem in Helleſponto retineret jura, quæ in Cypro antea habuerat. Et hanc ſanè veriorem eſſe canonis hujus expoſitionem exinde quiſpiam ſuſpicetur, quod egregium hoc privilegium Joanni Conſtantienſi indultum cum ipſius perſonâ, vel ſaltem cum reſtitutione ejus ad Cypriam Provinciam, extinctum fuit: utpote ex quo illud in ipſius ſolius gratiam indultum eſſe manifeſtum eſt. Porro hic ſenſus utrique lectioni apertè convenit. Nam Joannes in Helleſponto degens quatenus ad Epiſcopos Cyprios τὸ δίκαιον τῆς τῶν Κωνσταντινέων πόλεως, quatenus ad Helleſponticos τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δίκαιον habere potuit.

Παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Κύπρου. Codex Amerbachianus rectiùs legit παρὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου. Non enim Provincialis aliquis Epiſcopus, ſed Archiepiſcopus totius Provinciæ hìc intelligitur: cui etiam, non modo Archiepiſcopi, ſed Patriarchæ nomen à nonnullis datum eſt. Et his ipſis canonibus Joannes ſupradictus novæ Juſtinianopolis Epiſcopus proximus poſt Patriarchas ſubſcripſit. Nam poſt ſubſcriptionem Georgii Antiocheni proximè ſequitur, Ἰωάννης ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς νέας Ἰουστινιανουπόλεως ὁρίσας ὑπέγραψα.

Τοὺς ἐν αὐτῷ ἐπισκόπους. Regulæ Grammaticæ Amerbachianam hoc in loco lectionem exigunt, quæ eſt τοὺς ἐν αὐτῇ ἐπισκόπους, τίνος δὲ ἐπικρατεῖ τὸ τῆς ψήφου. De hac re Balſamon quoque quæſtionem movendam dicit, καὶ ζητητέον, inquit, ὅπως τοῦτο γέγονε. Verùm huic quæſtioni facilè reſpondetur ex ipſis Ariſteni in Epitomen hujus canoni ſcholiis; nimirum quod cum Cyprus à Gentilium ſive Barbarorum manibus liberata fuerit, Provincia Helleſpontica ad thronum Conſtantinopolitanum rediit. Nam canon hic perſonalis, vel etiam temporalis, ut ita loquar, ſolummodo fuit; quippe qui in Joannis ſolius gratiam conſtitutus, tantùm obtinere debuit, quamdiu Provincia Cypria à Barbaris detenta fuerit.

In Can. XL.

Χρὴ ἀποτάσσεσθαι. Hìc neſcio quo fato particula negativa μὴ Typis excidit. Locus enim legendus eſt, χρὴ μὴ ἀποτάξασθαι. &c.

Μετὰ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν. In MS. noſtro Bodleiano, poſt iſta verba, hæc interſeruntur, ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ιη'. αὐτοῦ κανόνι, φησὶ μετὰ τὸν ιζ'. ἐνιαυτὸν δέχεσθαι τὴν μέλλουσαν μονάσαι, *Magnus autem Baſilius in 18. ipſius canone dicit, eam, quæ monaſticam vitam ſuſceptura eſt, poſt annum 17. admittendam eſſe.* Hæc autem è margine in textum à deſcriptore traducta ſunt, non advertente eadem in ipſo canone paulo poſt haberi.

Ἐγὼ τοίνυν. In MSS. Bodleiano, Amerbachiano & Ætonienſi hic locus ſic legitur, Ἐγὼ τοίνυν ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος καὶ τῶν ἐν αὐτῷ, ὅτι χωρὶς εἰδήσεως τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου οὐ ὀφείλουσι γίνεσθαι ἀποκάρσεις τῶν μοναχῶν, πολλῷ δὲ πλέον τῶν ἀτελῶν καὶ ἀμεταβόλων, ὁ μέλλων &c. Verùm prima verba hìc deſcripta ἐγὼ τοίνυν cum ultimis ὁ μέλλων neceſſariò conjungenda ſunt; aliter canonis ſenſus non cohæret; uti cuivis eum legenti primo intuitu patebit. Reliqua igitur ſuppoſititia ſunt, neque ad canonem pertinent, neque aliud primò fuiſſe videntur, quàm nota quædam marginalis, cui prima vox deſideratur, vid. σημείωσαι, quæ ſi iſtis verbis præfigatur, ſic transferantur, *Nota ex præſenti canone, & iis quæ in ipſo ſunt, quòd ſine Epiſcopi, qui loco præeſt, cognitione, monachorum tonſura fieri non debent, multo autem magis eorum, qui imperfecti ſunt & inconſtantes*, quam ſanè notam fuiſſe marginalem nemo non videat.

Οὐκ ἄδηλον ὁ λογισμός. Harmenopolus vim hujus canonis ex his verbis breviter ſic exprimit, Δεκαετής τις μονάζων εἰ ἐστὶ τῷ τῆς χώρας ἐπισκόπῳ ἀξιός τούτου κρίνεται. *Qui decennis eſt monachum*

monachus fiat, si regionis Episcopo tunc dignus videtur. In quam præsentis canonis Epitomen Scholiastes hæc notat, ὁ μὲν ιη'. κανὼν τοῦ μεγάλου Βασιλείου ὑπὲρ τὰ ις'. ἢ καὶ τὰ ιζ'. ἔτη λέγει ὀφείλειν εἶναι τὴν προσαγομένην ἑαυτὴν τῷ κυρίῳ καὶ ἀποταξαμένην τῷ κόσμῳ, ὁ δὲ παρὼν κανὼν ἠλάττωσε τὸν χρόνον διὰ τὴν ἐκκλησίαν χάριτι θεία κρατυνθεῖσαν ὁρᾶν, καὶ ἔτι τὰ πρόσω βαίνουσαν καὶ προκόπτουσαν. *Canon quidem 18. magni Basilii ultra 16. vel etiam 17. annos esse debere dicit eam, quæ Domino sese offert, & mundo renunciat. Hic verò canon tempus illud diminuit, propterea quod Ecclesiam Dei gratiâ magis confirmatam cerneret, atque ulterius progredientem & proficientem.* Harmenop. epit. can. sect. 4. tit. 1.

Μετὰ τὸν ι'. ἐνιαυτόν. M S. Amerbachianus legit μετὰ τὸν πέντε καὶ δέκατον ἐνιαυτόν. Cum autem hîc de præsenti canone agatur, juxta quem quispiam post decimum ætatis annum monachus fieri potest, nostra & communis lectio retinenda est.

In Can. XLII.

Μεγαλοσχημονοῦντες. Hac nimirum ratione Eremitæ monasticum habitum simulârunt. Nam monachi olim nigris vestibus induti fuerunt, unde Pachymeres, Dionysii Areopagitæ dicti paraphrases, ait Μοναχικὰ τάξις μοναχικῆς πολιτείας· τοῦτο γὰρ δηλοῖ καὶ τὸ ἀμφιεννύμενον μέλαν. Idem Zosimus historicus indicat, ubi seditione adversus Monachos motâ omnes, quos assequi poterant, nigris vestibus indutos, interfectos fuisse tradidit. Τὴν μὲν ἐκκλησίαν ἐνέπρησαν νεκρῶν, τοὺς δ' ὑποδράντας διώξαντες κατηκόντισαν ἅπαντας ὅσοι φαιὰς ἐτύγχανον ἐσθῆτας ἠμφιεσμένοι. Zosim. hist. l. 5. Sic etiam S. Athanasius ad virginem Deo dicatam ait, ὁ ἱματισμός σου μέλας μὴ βεβαμμένος ἐν βαφῇ, ἀλλ' αὐτοφυής, ἐρίδιχρος. Athan. de virginit. tom. 1. pag. 1050. ed. Paris. Vide & canonem 45. præsentis Concilii, quo monialium μέλαν ἔνδυμα commemoratur.

Καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐγκαταλέγεσθαι. Ita quidem omnes legunt codices præter Amerbachianum, qui legit ἐγκατακλείεσθαι. Ut sensus sit *unà cum fratribus includi*, viz. in monasterio, de quo hîc sermo habetur.

In Can. XLIV.

Οὐκ ἔστιν, ὡς ἔφημεν, ἀδιάκριτον. M S. noster Bodleianus legit ἀδίκαστον, reliqui omnes ἀδιάκριτον. quam etiam lectionem nos retinere maluimus; locus enim requirit, ut *indiscriminatim*, vel *sine distinctione* hîc significetur: quam quidem significationem vox ἀδίκαστος, à δικάζω *dubito*, non omnino, sed ἀδιάκριτος à διακρίνω *distinguo*, optime feret, etiamsi rarò occurrat.

Εμπεριλαμβάνεται. Legendum potiùs cum M S. Amerbachiano, ἐμπεριλαμβάνεται.

In Can. XLV.

Κοσμεῖσθαι χρυσῷ καὶ λίθοις πεποικιλμένον. Vox κόσμος hoc in loco idem significare videtur, quod Latini *Mundum muliebrem* appellant: de quo Varro, *Mundus muliebris dictus à munditiâ: ornatus quasi ab ore natus.* Var. de ling. lat. l. 4. Et lex civilis, *Mundus muliebris est, quo mulier mundior fit. Continentur eo specula, matulæ, unguenta, vasa unguentaria, & siqua similia dici possunt, veluti lavatio, riscus.* sect. 10. l. 25. ff. de auro, argento. Tertullianus, *Habitus fœminæ duplicem speciem circumfert, cultum & ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant: ornatum, quem immundum muliebrem convenit dici. Ille enim in auro & argento & gemmis & vestibus deputatur: iste in curâ capilli & cutis & earum partium corporis, quæ oculos trahunt.* Tertul. de habit. mulier. cap. 4. Et hujusmodi sanè mundi sub κόσμου nomine hîc intelligendi videntur; etiamsi vox Græca rariùs isto sensu usurpetur. Sed κόσμος eo sensu à 70. Interpretibus usurpatur, ut μὴ ἐπιλήσεται νύμφη τὸν κόσμον αὐτῆς. Jer. 2. 32. Καὶ ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ. Isai. 61. 10.

Τῶν παρελθὸν λαμβανόντων. Codex Amerbachianus hîc pro παρελθὸν rectiùs legit προσελθεῖν.

In Can. XLVI.

Τοῦ τὴν ἐγκεκλεισμένην ἡσυχαστήριον. MS. Amerbachianus legit solum τοῦ ἡσυχαστηρίου sine τὴν ἐγκεκλεισμένην. Sed malè, ut cuivis patet.

Μετ' εὐλογίας ἡγουμένης. In M S. Amerbachiano rectiùs legitur μετ' εὐλογίας τῆς ἡγουμένης. Per hæc enim Balsamon ista canonis verba, de quibus ante locuti sumus, interpretatur, nimirum μετ' εὐλογίας τῆς τὴν ἐγκεκλεισμένην ἡσυχαστηρίου.

Καὶ οἱ ἀσκηταὶ δέ φασιν. Codex Amerbachianus rectiùs legit, καὶ οἱ μοναχοί.

In Can. XLVII.

Μήτε δὲ ἐν ἀνδρείῳ μοναστηρίῳ. Sic omnes legunt Codices præter Amerbachianum, in quo pro ἀνδρείῳ legitur ἀνδρῴῳ.

Καὶ ἐνεχειρίσθησαν τῷ κυρίῳ. In Parisiensi editione legitur ἐνεσφράγισθησαν, quæ vox loco nequaquam convenit.

Παντὸς σκανδάλου. Hæc prima hujus sub Balsamonis nomine impressæ interpretationis pars, usque ad ταῦτα περιποιοῦντας ἀφορισμοῦ κολάζειν, eadem est quæ Zonaræ etiam adscribitur. Unde veri nobis simile videtur, Balsamonem totam Zonaræ interpretationem transcripsisse, & suam ei postea apposuisse. Hæc enim ad Balsamonis etiam commentaria pertinere, non modo omnes Codices M S S. consentiunt, verumetiam ex eo conficitur, quòd iis finitis addit, καὶ ὁ μὲν κανὼν ταῦτα. ac si dixisset, hæc, quæ Zonaras commentatus est, ad canonis interpretationem sufficiunt, quibus non opus est nos quippiam adjiciamus præter ea, quæ leges civiles de hac re præcipiunt: ac proinde ipse nihil de suo addit præter quandam Justiniani legem, eadem, quæ hoc canone continentur, edicentem.

Καὶ μᾶλλον ἡμῖν ὅλως. Codices Amerbachianus & Ætuniensis Bodleiano nostro hîc suffragantur; nec non Zonaræ interpretatio, quæ, ut monuimus, eadem est, quæ hîc Balsamoni attribuitur. Sed in Parisiensi editione locus hic sic legitur, καὶ μᾶλλον ὅλως μὴ ἀναπτόμενος αὐτὴ μαλθακωτέρα γένοιτ' ἄν, *&* *vix, etsi ipsum materia non accendat, debilior fiat.*

β'. κεφ. τῆς ρκγ'. διατάξεως νεαρᾶς. Ita sanè omnes habent MSS. sed pro ρκγ'. legendum est ρλγ'. non enim in 123. sed 133. Novellæ Justiniani capite secundo habentur, quæ hîc citantur: uti & mox postea, ubi eadem ex cap. 15. tit. 1. lib. 4. Basilic. citantur, pro ιε'. scribendum ιη'. Non enim in decimo quinto, sed duodevicesimo capite istius tituli, ea inveniuntur.

In Can. XLVIII.

Ἡ τοῦ πρὸς ἐπισκοπῆς προεδρίαν ἀναγομένου γυνή. Ex hoc ipso canone pro certo & comperto habemus, ab Ecclesiæ primordiis usque ad tempus, quo præsens Concilium agebatur, conjugatos etiam viros ad Episcopalem dignitatem promotos fuisse, neque conjugium aut uxores impedimento iis fuisse, quo minus summo isto honore vestirentur; usque adeo ut non modo ordinati fuerint, qui uxores habebant, sed post Episcopales etiam ipsis collatos ordines easdem retinere, & cum iis unà cohabitare pro libitu potuerint. Hæc enim Synodus eos ab uxoribus suis separari prima instituit, ut rectè observat Matthæus Blastares, qui de præsenti Synodo loquens, Αὕτη γὰρ ἡ σύνοδος πρώτη ταῖς γαμεταῖς ἀποτάσσεσθαι τοὺς ἐπισκόπους ὥρισεν, *Hæc enim Synodus prima fuit, quæ sancivit, ut uxoribus suis Episcopi renunciarent.* Matt. Blast. Syntag. lit. Γ. cap. 16. Hoc nimirum in præsenti canone sanxit, præcipiens insuper, ut uxores ab Episcopis sic separatæ monasteria ingrederentur: quod sanè in Orientali præsertim Ecclesiâ, ut religiosissima canonum observatrice, diu obtinuit, & etiamnum obtinere videtur. Memorabile hujus rei exemplum à Nicephoro Gregorâ traditur. Cum enim Johannes Glycis, qui uxorem & filios filiasque habebat, ad Patriarchatum Constantinopolitanum evectus est, uxor ejus monastico statim habitu induta fuit. Κατὰ δὲ τὸν μεταξὺ προεδρεύσαντος ἤδη τὸν πατριαρχικὸν ἐνεχειρίσθη θρόνον Ἰωάννης ὁ Γλυκύς, λογοθέτης ὢν πρότερον τοῦ δρόμου, καὶ γυναῖκα ἔχων καὶ υἱὸν καὶ θυγατέρας. Et paucis in ejus laudem interjectis, ἀλλὰ ταῦτα δὴ καὶ τὸν

πατριαρχικὸν θρόνον ἔλαβεν κατὰ τὸ σχεδίασμα λαμβάνει, ὃ γυναικὸς αὐτῷ τὸ μοναχικὸν ἐνδυς ἀναλαβόντος σχῆμα. Niceph. Greg. Hist. Rom. l. 7.

Τὸ διὰ τὸ ἀναδέξασθαι. Hæc usque ad ἐν τῷ χειροτονεῖσθαι, in impressis antehac codicibus desiderata, ex MS. nostro Bodleiano nunc primum edimus. Utrum ad Balsamonis textum jure pertineant, alii viderint. Sanè cum præcedentibus non cohærent; ac propterea e margine in textum nobis transcripta videntur. Quod veri ex eo fit similius, quod in Amerbachiano MS. eadem quidem legantur, sed aliis plerunque verbis concepta; quæ nihilosecius in curiosorum gratiam apponere visum est. τὸ διὰ τὸ ἀναδέξασθαι τὴν γυναῖκα τὸ χειροτονηθέντος τὸν μοναχικὸν βίον ἐλάθει, συνεζητήθη παρὰ τῷ βασιλεῖ κυρῷ Ἰωαννίῳ τῷ Ἀγγέλῳ κατὰ τὸν σεπτέμβριον μῆνα τῆς ϛ'. ἰνδικτιῶνος παρόντων καὶ τριῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, τοῦ οἰκουμενικοῦ, τοῦ Ἀντιοχείας, καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων, καὶ μητροπολιτῶν ἀσεὶ τεσσαράκοντα, καὶ ἐψηφίσθη ὀφείλειν ἀναλαμβάνεσθαι τὴν γυναῖκα τοῦ χειροτονηθέντος κατὰ τὸ ἀπαράτρεπτον· καὶ ζήτει τὸ τοιοῦτον σημεῖον σημείωμα, καὶ κατατεθὲν κατὰ τὸ αὐτὸ μέρος εἰς τὴν θέσιν τοῦ χαρτοφύλακος. Hic non opus est interprete, cum eadem ferè versio hisce verbis inserviat, quam ad impressa hoc loco apposuimus. Sed non omittendum est, eadem etiam apud Matthæum Blastarem haberi, Syntag. lit. Γ. cap. 17. Et, quod me penè fugerat, hæc in MS. Amerbachiano non eodem, quo in nostro, loco, sed ad ipsum hujus interpretationis finem, sive post ἀρχιερατείας ἀναβιβάζεσθαι, collocari; quod tantum non indubitatum reddit ea ab initio in textu non extitisse, cùm in diversis MSS. diversa loca obtineant, nimirum prout descriptoribus visum est; qui cùm ea in margine scripta observâssent, hic uni, ille alteri textûs loco inseruit.

Ἀπελαυνέσθωσαν μὲν εἰς τὸ μοναστήριον. MS. Amerbachianus rectiùs legit ἐξελαυνέσθωσαν.

Καὶ ταῦτα δὲ ἡ τοιαύτη νεαρά. Hic diligenter observetur vox τοιαύτη *talis*, neque enim ipsa Novella ante commemorata eadem est, quæ hic in Basilicis sita dicitur, & etiamnum extat: Istam enim disertè ait in Basilica non referri, ac proinde exolevisse, λέγομεν ὡς τὰ ἐν τοιαύτης νεαρᾶς ἐπεξελήνησαν διὰ τὸ μὴ τεθῆναι εἰς τὰ βασιλικά. Quapropter sextam potius Justiniani Novellam ibi intelligendam censeo, utpote secundo ipsius capite eadem jubentem, quæ Balsamon in citatâ contineri asserit, & in Basilicis etiam non positam, quemadmodum is de eâ tradidit.

In Can. XLIX.

Κατὰ γνώμην ἐπισκόπου. Codex Amerbachianus hæc & sequentia sic legit, κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου μόνου αὐτὰ διαιτεῖσθαι μοναστήρια.

Μόνη δὲ ὑπὸ πρὸ. Voces μόνη δὲ in MS. Amerbachiano desiderantur. Sed sensui necessaria sunt.

Μηδαμῶς χρατεῖσθαι δείξομεν. In MS. Amerbachiano rectiùs legitur κρατεῖσθαι, neque enim verbum istud in voce passivâ hoc sensu usurpatur. De iis autem, quæ obtinere hic præcipitur, videsis Synodalem decisionem Sergii Patriarchæ Constantinopolitani περὶ ἀφιερῶν καὶ ἀπαλλοτρίωσιν τῶν μοναστηρίων ἢ ἐξαρτωμένων, in Juris Græco-Romani lib. 3. pag. 203. ubi etiam hic ipse canon citatur.

In Can. LI.

Καὶ τὰ τῶν κυνηγίων θεάματα. Harmenopulus hunc canonem his verbis contrahit, ὁμοίως καὶ ὁ ἑαυτὸν ἐκδιδοὺς μίμοις καὶ θεάτροις καὶ ταῖς τῶν κυνηγίων θεωρίαις καὶ ταῖς ἐπὶ σκηνικαῖς ὀρχήσεσιν, *Similiter & qui seipsum dat mimis, ac theatris, & venationum spectaculis, & scenicis saltationibus.* ubi Scholiastes ad ista verba κυνηγίων θεωρίαις, hæc observat, Ἐν ταῖς μεγίσταις τῶν πόλεων θηρία ἐτρέφετο, λέοντες καὶ ἄρκτοι, καὶ κατά τινας καιροὺς ἐξήγοντο εἰς τὸ θέατρον· καὶ ποτὲ μὲν ταύροις ἐμάχοντο, ποτὲ δὲ ἀνθρώποις, αἰχμαλώτοις τυχὸν ἢ κατακρίτοις, καὶ ἦσαν ταῦτα τῆς θεωμένοις καθ' ἡδονήν· τοῦτο οὖν ὁ κανὼν ἀπαγορεύει, ἢ τὸ διὰ κυνῶν ἢ ἄλλως θηρεύειν. *In maximis urbibus alebantur bestiæ, puta Leones & Ursi, certisque temporibus in theatrum educebantur: ac nonnunquam sanè cum tauris pugnabant, nonnunquam cum hominibus, captivis fortè aut damnatis, atque hæc spectatoribus voluptati erant. Istud igitur hic canon prohibet, non venationem, quæ fit cum canibus, aut aliter.* Harmenop. epit. can. sect. 3. tit. 3. Hæc autem ex Zonaræ scholiis excerpta videntur.

Τὰς ἐπὶ σκηνῶν ὀρχήσεις. Codex Amerbachianus legit τὰς ἐπὶ σκηνῶν, sed non modo reliqui omnes Codices, verum etiam Scholiastes omnes legunt σκηνῆς.

Τὴν Αχμάλα. Ita quidem omnes nostri MSS. unà cum impressis codicibus legunt; sed Joannes Meursius in Glossario Græco-Barbaro in voce Μάγαν, ubi hunc Balsamonis locum citat, pro αχμάλα, legit ασχάλλαν. Et ne quis erratum typographicum esse suspicetur, ipsam vocem ἀσχάλλαν ἴα in genus interpretatur; sed alium non affert locum ubi occurrit, præter hunc Balsamonis, quem sub manibus habemus. Unde autem hanc lectionem hauserit me latet: sed ex MS. aliquo eam desumptam esse ex eo colligimus, quod hic locus inter ea recenseatur, quæ ipse ex auctoribus Græcis hactenus non editis se collegisse refert.

Ἐκλύσει τι καὶ χαυνώσει. MS. Amerbachianus legit ἐκλύσει καὶ χαυνώσει. Editio Parisiensis ἐκλύσει τι χαυνώσει particulâ καὶ male omissâ.

In Can. LII.

Γίνεσθαι ἡ τῶν προηγιασμένων ἱερὰ λειτουργία. Προηγιασμένα *Præsanctificata* hic dicuntur sacra mysteria, quæ prius consecrata sunt, quam eorum communicatio celebratur: quibus etiam celebrandis peculiaris λειτουργία olim destinata fuit, ut ex hoc ipso canone patet; quo cautum est, ut per totam quadragesimam, præterquam Sabbato, Dominicâ, & sancto Annunciationis die, sacra quidem mysteria non consecrentur, sed tantum hæc τῶν προηγιασμένων λειτουργία peragatur; sive ut reliquis diebus hic non nominatis eorum mysteriorum celebretur ministerium, quæ Dominica Sabbato præcedente consecrata fuerant. Sed canonis hujus mentem, & dicti præsanctificatorum ministerii ritum, ab Ecclesiâ Orientali usitatum melius non assequamur, quàm ex Michaelis Patriarchæ Constantinopolitani verbis à Leone Allatio citatis, quæ sic se habent, Ἡ δὲ τοιαύτη μυστικὴ τελετουργία ἱεροπρεπέστατα τὸ πρῶτον κατὰ πᾶσαν ἑβδόμην κυριακὴν τῶν ἁγιασμάτων ἡμῖν εἰς τροφὰς ἀρτοῦ εὐχῶν τελεῖται οἱ προηγιασμένοι ἄρτοι κατὰ τὴν ἱεροτελεστίαν ἀναιμάκτῳ τε καὶ ἀφθάρτῳ ἐν γῇ τῶν ὅσοι τελεσθέντες ἅγιοι ἄρτοι ἐντεθησόμενοι ἄρτοι ὅπισως ἡ χρεία καὶ ὁ καιρὸς ἀπαιτεῖ, πλὴν, καὶ ζωοποιοὶ, καὶ τελείαν χάριν θείαν μετέ, οἷς καὶ πλεόνως, καὶ ἐπ' αὐτὸ τὸ ζωοποιὸν σῶμα τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ἐπιχέοντος τῆς φιαλης τοῦ θείου αἵματος ἀποπληρώμενοι, καὶ τὸ ἐπιφανομένῳ τούτου χρεία. ἐν δὲ μιᾷ ἑκάστῃ τῶν νηστειῶν ἡμερῶν, τὸ ἐν τελεία ὁ γίνεται, μετακομίζοντες ἀπὸ τῆς πρὸς τῶν προθέσεως εἰς τὸ ἀνιόντα ἱερατικὴν ἁγίαν τράπεζαν τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, καὶ οὐδεμία τῶν μυστικῶν καὶ τελεστικῶν εὐχῶν τότε ἐπιλέγεται, ἀλλ' ἰδίᾳ χρωμένου ἱερέως μόνου καὶ μόνον εὐχὴν ἐξαιτούμενος ὑπὲρ τοῦ φυλάξαι αὐτὸν ἄξιον ὑπηρετεῖν τῶν ἁγιασμάτων ἀναφορᾶς. κατὰ δὲ τὸ καιρὸς ὁ ἅγιος μελίσσῳ μικρὸν πρὸ τότε ἐφείλονται οἱ διάκονοι τῶν προηγιασμένων ἁγίων μυστηρίων, καὶ οὐκ ἐπιφωνοῦσι δὲ ἐν ταῖς τελείαις τῷ σύμφωνον ὕμνοις, ἀλλὰ τὸ εὐλογητῷ Ἀμήν καὶ τὸ ἱερέως λέγοντος, εὐλογητὸς ὁ θεὸς ἡμῶν πάντοτε, ἐμβάλλεται ὁ προηγιασθεὶς καὶ προηγιασμένος ἅγιος ἄρτος εἰς τὸ μυστικὸν ποτήριον, καὶ οὕτως ὁ ἐν τούτῳ οἶνος εἰς ἅγιον αἷμα τοῦ κυρίου, καὶ μεταβάλλεται καὶ πιστεύεται μεταβάλλεσθαι καὶ μετὰ ταῦτα προσφέρεται ἡ τῶν ἁγίων μετάληψις. Quorum verborum summa huc redit, singulis per totam quadragesimam Dominicis præsanctificati panes conficiuntur, & ex iis reponuntur, quotquot occasio exigit, nullâ iis guttâ sanguinis Christi infusâ, sed singulis jejuniorum diebus, quibus perfecta liturgia non celebratur, hi præsanctificati panes ex propositionum loculo ad sanctam mensam transportantur: at nulla ex mysticis & sanctificantibus orationibus super eos dicitur; sed Sacerdos pro se solo precatur. Postea nonnullis à Sacerdote & Diacono dictis, panis præsanctificatus in sacrum Calicem injicitur, quo vinum in Domini Sanguinem immutatum creditur: quibus peractis Sanctorum communio sequitur. Verumenimvero hi panes præsanctificati non solum Dominicis, sed & Sabbatis præparari solent, idque tertiâ circiter diei horâ, ut Nicetas Pectoratus Studita Hieromonachus testatur, dicens, ὅτε οὖν πρώτῳ Σαββάτῳ ἑκάστῳ τῷ λειτουργοῦμεν καὶ κυριακῇ, κατὰ τὴν τρίτην ὥραν, ἐν ᾗ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατῆλθεν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ προηγιάζοντες αὐτὰ ἁγιάζομεν τὰ δῶρα, ἐξ ὧν ἱκανὰ τῇ ὅλῃ φυλάττοντες ἑβδομάδι. Quæ verba Humbertus Sylvæ Candidæ Episcopus sic vertit, *Sic ergo accipientes nos Sabbato & Dominicâ die, secus tertiam in horam, in quâ & Spiritus sanctus descendit super Discipulos, immolantes, in ipsis sanctificamus munera, ex quibus sufficientia in totâ hebdomade conservamus.* Et mox addit hujusmodi præsanctificatorum ministerium per reliquos hebdomadis dies juxta nonam diei horam celebratum esse. Sed non omittendum est præsanctificatos

præſanctificatorum miniſterium per reliquos hebdomadis dies juxta nonam diei horam celebratum eſſe. Sed non omittendum eſt præſanctificatos hoſce panes vino conſecrato ſive ſanguine Dominico non intingendos eſſe, ut Nicetas Pectoratus ante aſſeruit: cui etiam Scholiaſtes Harmenopuli in præſentem canonem adſtipulatur, dicens, τὸ μὴ χρίειν τὰ προηγιασμένα διὰ τῆς λαβίδος ἐν τῷ δεσποτικῷ αἵματι, ἐν τῷ μέλλειν ταῦτα φυλάττειν ἀκριβέστερον, φησὶν ὁ μακάριος Ἰωάννης, ὡς καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ γινόμενον, *Non intingenda eſſe præſanctificata per cochlear in ſanguine Dominico, cum cuſtodienda ſunt, accuratius tradidit beatus Joannes, veluti quod etiam in majori noſtrâ Eccleſiâ fiat.* Harmenop. epit. can. ſect. 2. tit. 6. Hoc etiam Arcadius approbat, & confirmare conatur, lib. 3. cap. 56. Sed in Euchologio contrarium prorſus inſtituitur. Nam in declaratione τῆς θείας λειτουργίας τῶν προηγιασμένων diſertè dicitur, Εἶτα λαβὼν τὴν ἁγίαν λαβίδα μετὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς βάψει αὐτὴν ἐν τῷ ἁγίῳ αἵματι τῇ δὲ ἀριστερᾷ χειρὶ λαμβάνει ἕκαστον ἄρτον, καὶ εἰσφέρει τὴν ἁγίαν λαβίδα μετὰ τοῦ ἁγίου αἵματος βεβαμμένην καὶ ἐπιβάζει αὐτὴν ἐν τῷ ἁγίῳ ἄρτῳ σταυροειδῶς ἐν τῷ μέρει ἐν ᾧ ἐχαράχθη ὁ σταυρὸς ὑπὸ τὴν λόγχην, καὶ ἀποτίθησιν αὐτὸν ἐν τῷ ἀρτοφορίῳ, εἶτα λαμβάνει καὶ τοὺς ἑτέρους, καὶ ποιεῖ ὁμοίως εἰς ἕνα ἕκαστον, καὶ ἀπόθηται αὐτοὺς πάντας ἐν τῷ ἀρτοφορίῳ. Adhæc obſervandum eſt, hoc præſanctificatum miniſterium non quovis anni tempore, ſed tantùm quadrageſimali celebratum eſſe: ut etiam in Typico dicitur, Ἡ θεία λειτουργία τῶν προηγιασμένων λέγεται ἐν ταῖς τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέραις ἀπολύτως μόνον. Unde etiam in Euchologio legimus, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ, ὅτε μέλλει ὁ ἱερεὺς ποιῆσαι προηγιασμένην. Neque etiam ſingulis per totam Quadrageſimam facta eſt hæc liturgia; ſed tantum diebus jejunio dicatis, ac propterea neque Sabbato quovis, nec Dominicâ, nec ſanctâ Annunciationis die, quemadmodum hoc canone decretum eſt. Et quidem etiamſi hæc τῶν προηγιασμένων λειτουργία ante præſentem Synodum in uſu fuerit; quippe de quâ tanquam de re ſatis cognitâ Patres hìc loquuntur; uſus tamen ejus in quadrageſimalis jejunii diebus, ab Orientali Eccleſiâ etiamnum obſervatus, hoc primo canone fundatus videtur.

Πρὸ τῆς τυροφάγου. Gentianus Hervetus vertit, *ante Septuageſimam*, ſed malè. Græci enim Dominicam Septuageſimam κυριακὴν τοῦ ἀσώτου non τῆς τυροφάγου vocant. Sed κυριακὴ τῆς τυροφάγου illis eadem eſt, quæ Latinis *Quinquageſima* dicitur, & Quadrageſimam proximè præcedit, à qua etiam præcedens hebdomas τῆς τυροφάγου denominatur. Græci enim aliter ac Latini has hebdomadas computant; apud hos feriæ cujus vis ex his hebdomadis à præcedente, apud illos à ſubſequente Dominicâ nomina ſortitæ ſunt: ut hebdomas Quinquageſimæ Latinis ea eſt, quæ Quinquageſimam ſequitur; ſed hebdomas τῆς τυροφάγου Græcis ea eſt, quæ eandem Dominicam præcedit, ac propterea eadem, quæ Sexageſimæ Latinis dicitur, proximâ die poſt Dominicam Sexageſimæ incipiens, & in noſtram Quinquageſimam deſinens, quæ proin κυριακὴ τῆς τυροφάγου dicitur. Et quidem ex hoc ipſo Balſamonis loco Quinquageſimam hìc intelligendam eſſe, quemadmodum nos tranſtulimus, clarè ſatis evincatur. Aſſerit enim Balſamon monaſteria, quæ accuratam ſequuntur rationem, hujus ipſius canonis autoritate ductа canere, & canones atque martyria feſtorum, & ſacrarum memoriarum, quæ to tâ Quadrageſimâ proveniunt, legere πρὸ τῆς τυροφάγου. Hoc eſt, quoniam Quadrageſimâ currente hæc facere non licet, ideoque ea proximè ante Quadrageſimam celebrant; quod πρὸ τῆς τυροφάγου apertè indicat, cum κυριακὴν τῆς τυροφάγου Græcis Quadrageſima ſtatim ſubſequatur. Quare autem ea, quæ in ipſâ Quadrageſimâ proveniunt, ante Septuageſimam ferent, nulla ratio aſſignari poteſt. Ex eo igitur, quòd ea πρὸ τῆς τυροφάγου celebrari affirmet, eam Quinquageſimæ noſtræ reſpondere conſtat. Adeo ut, quæ Balſamon hìc πρὸ τῆς τυροφάγου facta dicit, ea in hebdomade ante Quinquageſimam noſtram facta videantur: ſiquidem ipſa κυριακὴ τῆς τυροφάγου hìc intelligitur.

Κυρίως μία ἐστὶ τεσσαρακοστὴ νηστεία. MS. Amerbachianus legit, κυρίως μία ἐστὶ ἡ τοιαύτη τεσσαρακοστὴ νηστεία, *propriè unum eſt jejunium quadrageſimale*; nimirum quod ante Paſchalem celebritatem peragitur. Hoc ex præſenti canone colligit, quippe in quo unius ſolius τεσσαρακοστῆς facta eſt mentio; & ſi altera fuiſſet, præſanctificata etiam in eâ celebrari hìc cautum eſſet. Iis autem nequaquam aſſentiri poſſum, qui ex his Balſamonis verbis concludunt, nullum aliud quadrageſimale jejunium præter Paſchale à Græcis tunc temporibus obſervatum eſſe; nam contrarium potiùs ex his verbis conficitur. Ex eo enim, quòd dicit unum ſolum κυρίως propriè quadrageſimale eſſe, apertè indicat, aliud tunc dierum fuiſſe, ſed quod impropriè iſto nomine appellaretur. Et præterea, ſi nullum aliud fuiſſet, ſuperflua eſſet hæc Balſamonis obſervatio. Quorſum enim obſervaret unum ſolum propriè ita dicendum eſſe, ſi nullum aliud ita dictum fuerit? aliud itaque ſatis clarè innuit. Utrum illud jejunium adventûs ſive Natalis Domini quadrageſima fuerit, alii viderint.

In Can. LIII.

Ἐπειδὴ μείζων ἡ κατὰ. Demetrius Chomatenus Archiepiſcopus Bulgariæ ex hoc canone probat, eoſdem gradus, quantum ad matrimonium, in ſpirituali hâc cognatione atque in naturali conſanguinitate obſervandos eſſe. Canone enim citato hæc dicit, ἐν τούτῳ ὁ περὶ τούτου κανὼν μείζονα καλεῖ τὴν πνευματικὴν συγγένειαν παρὰ τὴν σωματικήν, ἀνάγκην ἔχουσιν οἱ διὰ ταύτης συνδεθέντες εἰς τοσούτους βαθμοὺς συντηρεῖν τὸ ταύτης σέβασμιον καὶ ἀκώλυτον, ὡς ὅσους καὶ τὸ ἐξ αἵματος συγγενείας. Demet. Chomat. περὶ βαθμῶν συγγενείας. Quinetiam leges ipſæ civiles ſtatuunt ſpiritualem hanc magis quàm carnalem cognationem matrimonium impedire. *Ea videlicet perſona omnimodo ad nuptias venire prohibenda, quam aliquis, ſive alumna ſit, ſive non, à ſacroſancto ſuſcepit baptiſmate. Cùm nihil aliud ſic inducere poteſt, paternam affectionem & juſtam nuptiarum prohibitionem, quam hujuſmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulatæ ſunt.* l. 26. c. de nuptiis. Hinc Joannes Epiſcopus Citri rectè obſervat, tam politicas quàm Eccleſiaſticas leges ſtatuiſſe ſpiritualem cognationem carnali potiorem eſſe. Ἐπειδὴ τὴν κατὰ πνεῦμα συγγένειαν κρείττονα εἶναι τῆς σαρκικῆς, καὶ οἱ πολιτικοὶ νόμοι καὶ οἱ ἱεροὶ κανόνες σαφῶς γνωματεύουσι. Joan. Ep. Citr. reſpon. ad Conſtant. Cabaſil. interrog. 5. in Jur. Gr. Rom. l. 5. p. 325. Quod etiam à Balſamone in hunc canonem obſervatur.

Τυγχάνειν ἢ αὐτεξούσιον. Hæc verba ἢ αὐτεξούσιον ex MS. Bodleiano reſtituimus; cui etiam Amerbachianus ſuffragatur.

Σὺ δὲ γίνωσκε. Hæc & quæ ſequuntur in hiſce Balſamonis in præſentem canonem commentariis ex MS. noſtro Bodleiano nunc primùm edimus; Græcè nimirum: nam partim extant in Latinâ Herveti verſione, ſed in MS. Amerbachiano penitus deſiderantur.

Περιληπτικῶν Νικολάου. Hujus Synodicæ conſtitutionis, ſub Nicolao Patriarchâ Conſtantinopolitano editæ, Balſamon etiam in reſponſis ad Marcum Alexandrinum mentionem fecit, his verbis, Γέγονε σημείωμα συνοδικὸν ἐπὶ τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυροῦ Νικολάου κατὰ μῆνα μάϊον τῆς ιϛ´. ἰνδικτιῶνος, ὅπερ ἀφορίζεται τῷ ἀοιδίμῳ ἐκείνῳ Γρηγορίῳ τῷ Ξηρῷ, διεξοδεῦον τοὺς αὐτοὺς ἱεροὺς πατέρας, καὶ ὑφαπλοῦν τὸ διὰ τῆς σωτηρίας ἀναγεννήσεως πνευματικὴν συγγένειαν, εἰς ἣν καὶ αἱ σωματικαὶ συγγένειαι ἀναλύονται. Balſ. reſp. ad Marc. Alex. interrog. 43. Hinc lacuna in Joannis Epiſcopi Citri reſponſis ad interrogationes Conſtantini Cabaſili ſuppleatur. Dicit enim ille Γέγονε δὲ καὶ πρᾶξις συνοδικὴ ἐπὶ τοῦ ἐν .... πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως γνωματεύουσα ἀπολλύων τῷ ϛγ´. κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ τῷ ϛ´. θέματι τοῦ ϛ´. κεφαλαίου τοῦ ϛ´. τίτλου τοῦ κα´. βιβλίου τῶν βασιλικῶν, τοὺς αὐτοὺς βαθμοὺς ἀποχέεσθαι καὶ τὴν πνευματικὴν συγγένειαν, οὓς καὶ ἡ φυσικὴ, ἤτοι σαρκικὴ ἀποκλείζεται. Joan. Citr. reſponſ. ad Conſtant. Cabaſil. interrog. 5. In Jur. Græc. Rom. l. 5. p. 326. procul enim omni dubio hìc legendum eſt τοῦ ἐν ἁγίοις Νικολάου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ſub quo edita eſt hæc conſtitutio.

In Can. LIV.

Τῆς θείας ἡμᾶς. Hic canon in Balſamonis meditato, cui titulus, τὸ ἀπὸ δύγωνος χάριν τοῦ καλλιστέου συνοικεσίου ζεύγματος αἰτίᾳ, εἰ καὶ τῆς αὐτῆς καὶ ἕνα ἐπὶ ἀνεξαδέλφους συνάπτεσθαι, laudatur, ubi etiam aſſeritur, unà cum lege civili, hunc etiam canonem matrimonia uſque ad gradum ſextum, tam ex affinitate, quàm cognatione contracta, conſtrinxiſſe, ſed permiſiſſe quæ iſtum gradum ſequuntur. Τὸ δὲ β´. θέμα τοῦ λβ´. κεφαλαίου τοῦ ϛ´. τίτλου τοῦ κη´. βιβλίου τῶν βασιλικῶν, καὶ ὁ νδ´. κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συνόδου ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, μέχρι τοῦ ἕκτου βαθμοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ ἐξ ἀγχιστείας καὶ τὰ ἐξ αἵματος ἐξισταγχέσθαι συναλλάγματα· τὰ δὲ μετ' αὐτῶν ἐλθοῦν ἀπόλυτα ἀναχώρεσθαι. Balſ. in medit. Jur. Gr. Rom. l. 7. pag. 464. Citatur etiam à Demetrio Chomatiano in reſponſo, ibid. paſt. 412. necnon à Demetrio Syncello metropolitano Cyziceno in declamatione ib. pag. 400.

Καὶ διὰ βραχέων λέγων. Hæc usque ad ἀλλὰ καὶ in MS. Amerbachiano desiderantur.

Ὀγδοηκοστὸς ἕκτος ἐστὶ κανών. Sic etiam Balsamon hunc S. Basilii canonem vocat, videlicet octogesimum sextum, etiam in MS. Amerbachiano; ubi tamen in hoc Zonaræ loco scribitur ὀγδοηκοστὸς ὄγδοος. Et quidem in nostrâ hac editione canonum S. Basilii, qui hic citatur, revera est octogesimus octavus. In Parisiensi autem editione nullus cuivis ex istis canonibus ultra octogesimum quintum numerus apponitur, quod mendum esse ex hoc ipso loco constat. Ex præmissis error etiam in Aristeni scholiis in epitomen hujus canonis deprehenditur; quippe quibus ἑβδομηκοστὸν ὄγδοον, mendosè scribitur pro ὀγδοηκοστὸν ὄγδοον.

In Can. LV.

Τῆς πάντως σαββάτοις νηστεύειν. Romanos olim omni Sabbato, ac proinde quadragesimalibus etiam, jejunâsse testatus est Socrates, ubi ait, ἐν Ῥώμῃ πᾶν σάββατον νηστεύουσι. Socrat. Hist. Eccl. l. 5. cap. 22. Sed idem paulo ante dixerat, eos qui Romæ erant tres continuas hebdomadas ante Pascha, excepto Sabbato & Dominico die, jejunâsse, οἱ μὲν γὰρ ἐν Ῥώμῃ τρεῖς πρὸ τοῦ Πάσχα ἑβδομάδας, πλὴν σαββάτου καὶ κυριακῆς, συνημμένας νηστεύουσι. ibid. In quibus propterea verbis Dionysius Petavius Socratem hallucinatum esse affirmat; Animadv. in Epiphan. expos. fid. Baronius autem istis verbis duplicem errorem objicit, nimirum tum quod Socrates Romanos tres tantum hebdomades ante Pascha jejunâsse dixerit, tum quod in istis etiam tribus hebdomadis dies Sabbati exceptos fuisse asseruerit. Bar. ad an. 391. Sed vix credibile est, ut Socrates sibimet in eodem capite contradiceret; ac proinde illud πᾶν σάββατον de istis intelligendum videtur Sabbatis, quæ sunt extra quadragesimam, vel saltem quæ non sunt in tribus istis hebdomadis ante Pascha, in quibus Romanos diebus Sabbati non jejunâsse disertè asserit: quod ipse etiam Leo Papa Romanus tradidit, qui de quadragesimâ loquens ait, *Secundâ igitur & quartâ & sextâ feriâ jejunemus. Sabbato autem apud beatum Petrum Apostolum vigilias celebremus.* Leon. de quadrag. serm. 4. Sed ut ut se res habuerit Leone isto thronum Romanum tenente, postea, saltem Gregorii magni diebus, Romanos Sabbata per quadragesimam jejunâsse ex ipsius scriptis constat, utpote cujus hæc sunt verba, *Quamvis ergo de quadragesimali tempore est adhuc aliud, quod potest intelligi. A præsenti enim die usque ad Paschalis solemnitatis gaudia sex hebdomadæ veniunt. Quarum videlicet dies quadraginta duo fiunt; ex quibus dum sex dies Dominici abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinentiâ quàm triginta & sex dies remanent.* Greg. in Evangelia hom. 16. ubi, ut videre est, sex dies Dominici, neque soli, per totam quadragesimam abstinentiæ subtracti dicuntur. Sabbatis igitur tunc temporis jejunabant. Quod etiam præsentis Synodi diebus à Romanis observatum fuisse ex ipso hoc canone indubium redditur, quippe in quo illud reprehenditur, ut contra can. Apost. 66. introductum.

Ὥστε καὶ ἐπὶ τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ. Ecce legem à præsenti Synodo Romanæ etiam Ecclesiæ præscriptam. Hoc Papistis bilem movet, quam propterea in hunc canonem passim evomunt. Sed nihil apertius esse potest, quàm Patres Trullanos, cum in hunc canonem edendum consentiebant, unanimes existimasse, Ecclesiam Romanam Oecumenico Concilio subjectam esse, ac proinde in sua situm fuisse potestate, eam errantem corrigere, & leges ei præscribere, quibus ipsa etiam constringeretur: utrumque enim hoc canone factum est.

Κανόνα τὸν λέγοντα. Sic legunt etiam MS. Amerbachianus & Antoniensis. In Parisiensi editione legitur, τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα. Canon autem, quem in hoc loco Patres citant, & in Romanâ etiam Ecclesiâ observari præcipiunt, est, Apost. can 66.

Παρὰ τῶν πάντων. MS. Amerbachianus legit παρὰ τῶν πολλῶν.

Ἑξηκοστὸν πέμπτον. Ita quidem in MS. scribitur: sed legendum ἑξηκοστὸν ἕκτον. Non enim 64. sed 66. canon Apostol. hic citatur; quemadmodum & antè observatum est.

In Can. LVI.

Ὡσαύτως μεμαθήκαμεν ἐν τῇ Ἀρμενίων χώρᾳ. Ad calcem Balsamonis in canones commentariorum, in editione Parisiensi, extat Niconis tractatus de Armeniorum, qui hic commemorantur, religione. Ne quis ergo conqueratur aliquid in hâc nostrâ desiderari, quod in istâ editione habetur, visum est eum totum huc transcribere; præsertim cum quæ hoc canone in Armeniis damnantur, in eâ disertè continentur. Sic itaque se habet.

De pessimorum Armeniorum pessimâ religione.

Quæ ab Armeniis præter rationem fiunt & creduntur, hæc sunt. Dicunt divinam naturam esse patibilem, & in Aphthardocitarum hæresim inducti Trinitatem pati dicunt. Hoc autem etsi non audent apertè dicere, iis tamen, quæ faciunt, hoc declarant. Tres enim cruces conjungentes, & uni ligno tanquam jugo affigentes, nominant hoc, sancta Trinitas. Adjiciunt autem sancto atque adeo sanctissimo hymno illud, qui crucifixus es pro nobis, Petri Fullonis talem sequentes: Et nobis quidem asserunt, se de Filio hoc addere: ipsi autem Deum esse patibilem apertè sentiunt. Existimant Spiritum quoque esse Patre & Filio minorem: sicut & paulo ante dictarum crucium mediam minorem statuunt, in Spiritus typum hanc esse revelantes. Iidem & in duarum Christi naturarum unione confusionem decernunt. In pane quoque mystico utuntur azymis, & in sanctum calicem aquam non immittunt: & quinto mensis Januarii vespere festum Evangelismi celebrant, tum aliam quoque hujus festi consequentiam facientes, tunc etiam conveniens Evangelium legentes. Manè autem Christi natalem celebrant, & in divino sacrificio sancta Theophania. An autem eo Evangelismi die venerabilissimum Servatoris nostri natalem fuisse existimantes hoc festum celebrent, incertum: manifestum autem est, quòd non, sicut nos, carnem Domini in Dei Matris utero formatam esse existimant, Quomodo enim fieri posset ut infans uno die perfectus, completusque nasceretur? & innumerabiles absurditates ex eo deducuntur. Sin autem existimant post XII. menses anno in eundem reverso editum esse partum, non tam magis humanam nativitatem, quam ab equis & asinis similem introducunt: hæc enim annum post annum pariunt. In festo autem Theophaniorum non Oratione, non Evangelio, non Hymno, non aliarum Scripturarum lectione utuntur; sed crucem tantum in aquam immergentes hoc sibi sufficere existimant. Circumcisionem autem octo diebus post Theophania celebrantes falluntur, nescientes quod prius circumcisus, deinde baptizatus est. Deinde cum Magnus Gregorius, qui fuit magnæ Armeniæ Episcopus, caverit Armeniæ Episcopum à nullo esse alio ordinandum, quàm ab illius temporis Cæsareæ Cappadociæ Archiepiscopo, ubi ipse quoque ordinatus est, & horrendæ execrationes & anathema in eos sit intentatum, qui aliter faciunt; hæc quidem illi transgrediuntur. A Syriæ autem Amerano universalis eorum Episcopus ordinatur. Sin autem negant Magnum Gregorium hæc constituisse, ostendant nobis ejus alios constitutiones, & os eis obsturabitur. Sin autem adhuc dubitaverint, dicant si possint, cum in eos anathematis sententiam protulimus, quid ab iis factum novimus. Quod si ex loco chrisma non susceperunt, nec qui apud eos sunt Sacerdotes sacerdotio digni sunt. Quando enim universalis eorum Episcopus non ordinatur ex canonibus, quomodo, qui ab eo ordinantur, fide digni habebuntur? Porro autem à sacris quoque Evangeliis abstulerunt vocem, quæ dicit, Et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis in terram descendentes, hoc esse imbecillitatis existimantes, non divinæ Majestati: sed etiam historiam quæ nos docet, quod mulier ad Jesum tanquam adultera adducta est, cum is autem dixisset, Qui non peccavit lapidem in eam projiciat, recesserunt omnes, & nec à Christo condemnata est; ejiciunt hanc auditionem, multis esse perniciosam dicentes. Comedunt autem & in Sabbatis & in Dominicis sanctæ Quadragesimæ ovum & caseum & butyrum, & in primis eorum universalis Episcopus: & est apud eos canon, qui dicit, Si quis butyrum, caseum, & ovum vino & oleo non æquivalere existimet, sit anathema. Septimana quoque τῆς

[illegible] carne vefcuntur, jejunantes feptimana, quæ eft ante [illegible] intenfis jejuniis, præter panem & aquam nihil aliud guftantes. Vocant autem hanc feptimanam Arthiburtzia, (legendum forte Artziburtia) nefciunt tamen quid fibi velit vis hujus nominis. Sed nonnulli quidem dicunt fuiffe hoc cujufdam Sergii jejunium; nonnulli veró Ninevitarum, aliqui vero Adam; quando ex Paradifo deliciarum ejectus eft, & hunc fine ratione jejunare convincuntur; Quidam autem dicunt, & videtur verum effe, quod ab iis dicitur, fuiffe quendam apud eos Epifcopum, qui utebatur catulo, cui erat cognomen Artziburzes: id autem Præcurfor feu Proceffor Latine appellatur. Præcedebat enim Epifcopum in urbem vel in vicum ingreffurum. Quo mortuo feptem dierum jejunium ab Epifcopo conftitutum eft in memoriam luctûs, qui fuit propter canem. Sacrum autem celebrantes non folum capiti tegmen non detrahunt, fed etiam capiti cucullam adjiciunt; licet Divus Paulus aperte exclamet dejectos effe debere in oratione. Venerabiles autem imagines non adorant, fed quod magis eft, eorum univerfalis Epifcopus cum reliquis eos, qui adorant anathemate percutit: nec crucem adorant, nifi clavum in eam immiferint, & ipfam etiam baptizaverint. Poftquam autem clavo fixa & baptizata crux fuerit, & alterum duorum lignorum divifum & relictum fuerit, rectum fcilicet vel transverfum, id folum quod relictum eft adorant. Sed & omnia ferè, quæ funt abolita, legalia adhuc peragunt. Agnum enim magnâ Dominicâ facrificant, & limina inungunt, & eorum offa comburentes, fervant cinerem cum fanguine in fignum expiationis, & velum ante altare ftatuunt, & tintinnabula ipfi & altari appendunt. Quin etiam pro mortuis ovium & boum facrificia peragunt: nec defunctum aliter fervandum exiftimant, nifi tertius & nonus & quadragefimus ejus diebus ejufmodi facrificia peracta fuerint. Antequam autem ejufmodi facrificia peragantur, fales benedicentes dant beftiis in nutrimentum, & fuper earum etiam capita dicunt quafdam orationes, & eas mactant. Nominant autem hæc facrificia Natalitia. Si qui autem aliquid eorum negant, eum qui hoc facit anathematizant. Hîc primò obferves Armenios olim in Sabbatis & Dominicis quadragefimalibus ovum & cafeum comediffe; quod fanè hoc canone etiam de iis afferitur & prohibetur. De Artziburio & aliis nonnullis hîc commemoratis, videfis quæ diximus in annotationibus ad Apoft. can. 69.

[illegible]. Legendum eft [illegible] λογίζονται.

In Can. LIX.

ENδον εἰσιέναι. M S. Amerbachianus legit ἔνδον εἰσιέναι. ut & paulo poft ἀχειροτονήτου βαπτίσματος, pro ἀχειροτονήτου φωτίσματος. Nimirum hæc verba βάπτισμα & φώτισμα promifcuè ufurpantur.

Τὰ εἰς τὸν ἱερωσύνην. Hæc ufque ad finem hujus primæ interpretationis ex M S. Bodleiano edimus. In Amerbachiano non extant; nec quidem Balfamonis effe videntur, quippe quæ potius marginalem quandam annotationem ad Balfamonis interpretationem hujus canonis continent: ac propterea poft iftam interpretationem, meliùs quàm ante, collocentur. Sed cùm hæc in M S. noftro Bodleiano tanquam prima hujus canonis interpretatio habeatur, eam alteri præmittere vifum eft, ne à M S. deviare videremur.

Λαϊκὸς δὲ ἀφοριζέσθω. Codices Gallandi, Henricianus & Amerbachianus legunt λαϊκὸς δὲ ἀφοριζέσθω.

In Can. LXI.

TAς ἄρκτους [illegible]. Editio Parifienfis legit [illegible]. M S. Amerbachianus, [illegible].

Καὶ τύχην καὶ εἱμαρμένην καὶ γενεαλογίαν. Aquila, Græcus S. Scripturæ interpres, eo quod vanis hujufmodi rebus fefe addixerit, eafdemque defenderit, Ecclefiâ longè ante editum præfentem canonem ejectus eft. Epiphanius enim de eo loquens ait, [illegible] Epiphan. de menf. & ponder. num. 15.

[illegible]. Poft ifta verba in M S. Amerbachiano hæc fequuntur. Καὶ ὁ μέγας [illegible] In codice Tiliano horum loco alia leguntur, quæ Gentianus Hervetus fic vertit, *Lege & ejus interpretationem Epiftolæ fancti Petri ad Clementem, fextam & ejus traditionem adverfus Judæos docentem, quod et impius, non ut decet fanctum, vivens mortuum fufcitaverit, non eft et credendum, fed & contemnendus & rejiciendus.* Hæ autem marginales tantum notæ videntur, à defcriptore aliquo huic in illis MSS. loco infertæ. In noftro quidem Bodleiano codice neutra earum legitur.

[illegible]. Hæc ufque ad [illegible] in M S. Amerbachiano defiderantur.

In Can. LXII.

ΣΗμαίνουσι [illegible]. In editione Parifienfi hæc verba extant, fed paulo aliter lecta: in M S. autem Amerbachiano omnia ufque ad καὶ τὸ τούτων [illegible] defunt; & rectè quidem; neque enim Balfamonis effe videntur, quippe cujus interpretatio, à proximis verbis Καλάνδαι λέγονται aptius incipit.

Καλάνδαι λέγονται αἱ πρῶται δέκα ἡμέραι τοῦ μηνός. Hîc Balfamon egregias agit nugas, fomnians Romanos, Græcorum ad inftar, menfes fuos in tres decades diftribuiffe, & Calendas vocari primos decem menfis cujufque dies, proximam decadem nonas dici, & ultimam, Idus. Nec minoris notæ eft quod tricis hifce fubjungit, Calendas nimirum, nonas & Idus à tribus Romanis proceribus nominatas effe, qui Romanos fame eripuerunt. Quæ quidem fummam fcriptoris in rebus Romanis infcitiam produnt.

Τοῦ Εὐανδίου. MS. Amerbachianus rectius legit τοῦ Εὐανδρίου ἰαμβικά.

Διὰ τοῦ λέγειν. Rectiùs itidem in MS. Amerbachiano legitur διὰ τὸ λέγειν.

In Can. LXIII.

TA ψευδῶς ὑπὸ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν. Conftantini Harmenopuli epitome hujus canonis fic fe habet, [illegible] *Libri de martyribus à Paganis conficti, ab igne confumantur, & qui eos tanquam veros admittant, anathemate percutiantur.* In quam epitomen Scholiaftes hæc notat, [illegible] *Ut videtur, quædam à Paganis confcripta funt, velut dicta & facta à fanctis martyribus, abfurda & ridicula; ut per ea tum fides noftra irrideretur, tum contumeliâ martyres afficerentur.* Harmenop. epit. can. fect. 5. tit. 5.

Τοὺς Χριστοῦ μάρτυρας. Sic quidem legit M S. Bodleianus: fed Amerbachianus & Tilianus τοὺς τοῦ Θεοῦ μάρτυρας.

Τὰ μαρτυρικὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας σκάμματα. Gentianus Hervetus vertit *Martyricas pro veritate foffas.* Quæ quidem verfio nobis minimè arrifit: σκάμματα enim hoc in loco *certamina* potiùs fignificat, metaphorâ à faltu fumpta. Salientibus enim terminus, quo primò ftant & unde furgunt, vocatur βατὴρ, terminus autem in quem decidunt vel quem faltu pertingunt, σκάμμα dicitur; quemadmodum & medium inter utrumque fpatium [illegible] appellatur. Sic Julius Pollux, [illegible] Poll. l. 3. Nimirum ubi calcem poft faltum figunt, humus aliquantulum fubigitur, & calce foditur; unde locus ifte σκάμμα dicitur. Hinc vox ifta latius etiam fæpiffimè fumitur, pro loco cujufvis certaminis, ac deinde etiam pro ipfo certamine. Sic Clemens Romanus, [illegible] Clem. ep. ad Corinth. p. 9. D. Chryfoftomus, [illegible]

 [illegible]

σκάμματα πάσας ἀναπαλαίειν τὰς ἄθλας. Chrysost. in Epist. ad Rom. λογ. ιϛ'. pag. 160. edit. Savil. & alibi, Καὶ γὰρ ἴδιον τῶν σκαμμάτων τῶν ἀθλητῶν ἀγωνίσασθαι, ὁ μετὰ τὸ λουσάμενος τὸ θέατρον ὑποδέχεσθαι καὶ λαμπρὸν ἀπιέναι. Id. in ep. 1. ad Corinth. λογ. κγ'. pag. 293. Idem etiam alibi eadem voce pro certaminibus à Christianis suscipiendis apertè utitur; ut ubi ait, Διὸ καὶ μείζονα ἡμῖν προσετέθη τὰ σκάμματα, ἐπεὶ μείζονος μετέχομεν τῆς βοηθείας. Id. in epist. ad Rom. λογ. ια'. pag. 82. Et hoc quidem sensu Balsamon in præsenti loco certamina illa, quæ martyres pro veritate subierunt, μαρτυρικὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας σκάμματα vocat. Quæ propterea verba nos rectiùs transtulimus, *Martyrum pro veritate certamina.* Quam interpretationem ipse etiam locus exigit. Balsamon enim hic loquitur de Simeone Metaphraste, qui sanctorum martyrumque vitas conscripsit, ac proinde quæ illi pro veritate sustinuerunt certamina nobis transmisit: cui propterea Balsamon gratias deberi asserit.

In Can. LXV.

Νουμηνία λέγεται. In MS. nostro Bodleiano, ante ista prima hujus interpretationis verba, hæc habentur, Κληδὼν ἐστὶν ἡ διὰ λόγων τῶν μελλόντων παρατήρησις· οἰωνισμὸς, ἡ διὰ πτήσεως ἢ κραυγῆς τῶν ὀρνέων, ἐξ οὗ οἱ οἰωνοσκόποι. γνῶσται λέγονται, οἱ διὰ ἀνατομῆς ἱερείων μαντευόμενοι, διὸ καὶ ἡ ἠπατοσκοπία. ἐξορκιζόμενοι δὲ διὰ μυθώδεις καὶ σατανικὰς φλυαρίας κινοῦσιν. Sed in editione Parisiensi hæc plenius rectiusque leguntur, ad finem interpretationis, hoc modo, Κυρίως κληδὼν ἐστὶν ἡ διὰ λόγων τῶν μελλόντων παρατήρησις, ἐκ τοῦ κλῶ τὸ καλῶ. οἰώνισμα, ἡ διὰ κραυγῆς πτηνῶν ἢ πτήσεως μάθησις, ἐξ οὗ καὶ οἰωνοσκοπία. γνῶσται δὲ λέγονται, οἱ διὰ ἀνατομῆς τῶν ζώων μαντευόμενοι, ἐξ οὗ καὶ ἡπατοσκοπία. κοινῶς αὐτοὶ πάντες οὗτοι καὶ οἱ λοιποὶ ψευδοπροφῆται ἐξορκιζόμενοι καλοῦνται, διὰ τὸ μυθώδεις φλυαρίας σατανικῆς κινεῖσθαι. *Sors sive* κληδὼν *propriè est, quæ fit per verba futurorum observatio, ex verbo* κλῶ, *quod idem est, ac* καλῶ, *voco.* οἰώνισμα *verò, per volucrum garritum aut volatum cognitio; unde* οἰωνοσκοπία, *id est, auspicium.* γνῶσται *autem sive Auspices, qui per animalium sectionem vaticinantur; unde etiam dicitur* ἡπατοσκοπία, *id est jecorum inspectio. Communiter autem ii omnes, & reliqui pseudoprophetæ* ἐξορκιζόμενοι *dicuntur, eo quòd fabulosas Satanæ nugas concipiant.* Cùm autem hæc in medio hujus interpretationis extent, nec in principio nec fine repeti debuerunt; & idcirco nos ea omittimus ut superflua. Et sic quidem in MS. Amerbachiano utrobique rectè omittuntur.

In Can. LXVIII.

Εἰ μὴ τι ἄρα τύπτειν. Legendum juxta MS. Amerbachianum εἰ μήτι ἄρα βιβλίον τῶν θείων γραφῶν. MS. Amerbachianus rectiùs legit, βιβλία τῶν θείων γραφῶν.

Εκκοπτέτω αἰδ. In MS. nostro Bodleiano hæc sequuntur, Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα, καὶ σύνασπε τοῦτον· κἂν ἐγὼ οὐκ ἐδυνήθην κωλῦσαι τὰς εἰπηρχομένας κοσμικοὺς εἰς τὸ ἅγιον βῆμα τῆς ἱερατείας μὴ θηρίσαι τὰς ὀδυνηρίας, λέγοντας ἀγγέλους κρατοῦσι τὴν τοιαύτην συνήθειαν, ὅτι τῷ ἁγίῳ οἴκῳ τῆς θεομήτορος, καὶ ἐν τῷ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ ἐν τῇ χαλκῇ. Verum hæc verba non ad præsentem sed sequentem canonem jure pertinent, tanquam nota videlicet marginalis. In manuscripto Amerbachiano nullibi leguntur.

In. Can. LXIX.

Ηνίκα ἂν βούληται προσάξαι δῶρα. Imperatoribus hic conceditur etiam intra sacrum altaris septum ingredi, cùm dona Deo oblaturi sunt, idque ex antiquâ traditione rectè quidem. Nam diu ante celebratum hoc Concilium istiusmodi consuetudo obtinuit: ut patet ex istis Theodosii Junioris verbis in Actis Concilii Ephesini, *Nos, qui legitimos imperii armis semper circumdamur, quosque sine armatis & stipatoribus esse non convenit, Dei templum ingressuri foris arma relinquimus, & ipsum etiam diadema, regiæ majestatis insigne, deponimus. & sacra altaria munerum tantùm offerendorum causâ accedimus, quibus quoque oblatis ad extimum communeque atrium mox nos recipimus.* Sic etiam Theodoretus tradidit, ut Theodosius D. Ambrosii admonitione pœnitentiâ ductus altare ingressus est, ut dona sua ibi offerret; sed diutius ibi manere à præstantissimo eodem Patre non permissus est, ἐπειδὴ δὲ ὁ καιρὸς ἐκάλει τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ τὰ δῶρα προσενεγκεῖν, ἀναστὰς μετὰ τῶν ἴσων δακρύων τῶν ἀνακτόρων ἐπέβη· προσενεγκὼν δὲ, ὥσπερ εἰώθει, ἔνδον παρὰ τὰς κιγκλίδας μεμένηκεν. ἀλλὰ πάλιν ὁ μέγας Ἀμβρόσιος οὐκ ἐσίγησεν, ἀλλ' ἐξεπαίδευσε τὴν τῶν τόπων διαφοράν. Theodoret. Hist. Eccl. l. 5. cap. 17. Et paulo post de eodem Constantinopoli offerente ait, τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ τὰ δῶρα προσενεγκὼν ἐξελήλυθε. ibid. v. & Niceph. Callist. l. 12. cap. 41.

Εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον εἰσέρχονται. In codice Amerbachiano scribitur εἰσελεύσονται, quâ etiam voce hæc Balsamonis interpretatio in isto codice desinit; in nostro autem Bodleiano non secus ac in editione Parisiensi cætera leguntur, nimirum καὶ θυμιῶσι καὶ σταυρίζουσι μετὰ τρικηρίου, καθὼς οἱ Ἀρχιερεῖς. Post quæ verba hæc insuper in MS. nostro leguntur, Ἀλλὰ καὶ κατηχητικῶς διδάσκουσι τὸν λαὸν, ὅπερ μόνοι οἱ ἐπαρχίαι ἐπίσκοποι ἔχουσιν. εὗρον δὲ ἐν τῷ ιθ'. λόγῳ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας Φλαβίου Ἰωσήπου, ὑπογραφὴν βασιλικὴν ἔχουσαν οὕτως, καὶ Τιβέριος Κλαύδιος Καῖσαρ σεβαστὸς Γερμανὸς, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας ὕπατος χειροτονηθεὶς τὸ δεύτερον. *Sed & catechetice docent populum, quod penes solos Provinciales est Episcopos. Inveni autem in 19. libro Judaicæ antiquitatis, Flavii Josephi, Imperatoris subscriptionem sic se habentem, & Tiberius Claudius Cæsar Augustus Germanus Pontifex maximus Tribunitiæ potestatis Consul secundò ordinatus.* Extant hæc verba in Joseph. Jud. Antiq. lib. 19. cap. 4. Verum hæc in nullo alio codice extant. Nec sanè Balsamonis esse videntur; sed ad marginem primo adscripta, a Græculo quodam, non animadvertente Imperatores Romanos, Ethnicos præsertim, qualis fuit hic Tiberius Claudius, toto cœlo à Christianis Episcopis distare, etiamsi Ἀρχιερεῖς appellentur, & χειροτονηθέντες dicantur. Nam istarum duarum vocum causâ hæc verba citata videntur.

In Can. LXXI.

Επὶ θεάτρων ἀνάγεσθαι. Legendum potiùs, cum Codice Amerbachiano, ἐπὶ θεάτρων ἐνάγεσθαι.

Τολμῶσι, ἀφοριζέσθω. Inter hæc ultima canonis verba & Balsamonis scholia in codice nostro Bodleiano hæc leguntur, Σημείωσαι τὸν παρόντα κανόνα, καὶ τὰ τῆς ἑρμηνείας αὐτοῦ, ἐξ ὧν οἶμαι κωλύεσθαι τὰ παρὰ τῶν νοταρίων γινόμενα ἐν προόδοις τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων νοταρίων, καὶ τὰ ἐν ταῖς ἐπισκοπαῖς τῶν γραμματικῶν ἄνευ τῶν εὐχῶν. *Nota præsentem canonem, & quæ in interpretatione ejus scripta sunt, ex quibus, ut opinor, prohibentur quæ à notariis fiunt in processionibus festi sanctorum Notariorum, & quæ in administrationibus Grammaticis sine precibus fiunt.* Præterquam autem, quod hæc verba se Balsamonis non esse prodant, in nullo alio codice extant.

Ιππαδρομομανοῦντες. Codex Amerbachianus rectius legit, ἱπποδρομομανοῦντας.

In Can. LXXII.

Μὴ ἐξεῖναι ὀρθόδοξον. Harmenopulus in epitome canonum hunc cum Syn. Laod. can. 10. conjungit, & Scholiastes in eos hæc observat. Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Θεοδώσου ἐγένετο βασιλικὸς βαπτισθεὶς, παρ' αὐτοῦ χάμμαιν διαζύγια τῆς γυναικὸς, μὴ πειθομένης τῷ ἀνδρὶ, πολλὰ παρακαλοῦντι τὰ τῆς εὐσεβείας πλάσαι· ἐπεὶ ἐστὶν ἐναντίον τῷ κανόνι τούτῳ, *Sub Patriarchâ Theodosio baptizatur quidam Imperatorius baptizatus, per scripturam Patriarchicam ab uxore separatus est, quæ marito non obtemperabat, multùm roganti, ut religionem amplecteretur: Id quod huic canoni contrarium est.* Harmen. epit. can. sect. 5. tit. 2.

Ο δὲ νυνὶ ἐκ τῆς πίστεως. Codex Amerbachianus rectiùs legit, ἡ δὲ &c. ut & postea ἐλκυσθεῖσα, videlicet genere fœminino. Nam cùm de utroque conjuge hic sermo habeatur, necesse est ut altera sit fœmina, de viro enim ante dictum est.

In Can. LXXIV.

Τας λεγομένας ἀγάπας. Christiani primitivi post Eucharistiam in Ecclesia celebratam, sobrium quoddam convivium, mutuæ amicitiæ conservandæ & inopum refocillandorum causâ, concelebrare soliti fuerunt; quas etiam ἀγάπας nuncupârunt; quarum Apostolus Judas meminisse videtur, in Epist. Catholicâ, v. 10. Meminit etiam Tertullianus, & sic describit, *Cœna nostra de nomine rationem suam ostendit. Vocatur enim* ἀγάπη, *id quod dilectio penes Græcos est. Quantiscunque sumptibus constet, lucrum est pietatis nomine facere sumptum,*

sumptum; siquidem inopes quosque refrigerio isto juvamus, non qua penes vos parasiti affectant, ad gloriam famulandæ libertatis, sub auctoramento ventris inter contumelias saginandi; sed qua penes Deum major est contemplatio mediocrium. Si honesta causa est convivii, reliquum ordinem disciplinæ de causa æstimate, quid sit de religionis officio: nihil vilitatis nihil immodestiæ admittit. Non prius discumbitur quam oratio ad Deum prægustetur; editur quantum esurientes capiunt; bibitur quantum pudicis est utile; ita saturantur, ut qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse; ita fabulantur, ut qui sciant Dominum audire. Post aquam manualem & lumina, ut quisque de Scripturis sanctis vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere; hinc probatur quomodo biberit. Æque oratio convivium dirimit. Tert. Apol. cap. 39. Et S. Chrysostomus, Καὶ ἐπειδὴ συνέβαινε τοὺς μὲν πένητας εἶναι, τοὺς δὲ πλουσίους, τὰ μὲν ἑαυτῶν οὐ κατετίθεσαν πάντα εἰς μέσον, κοινὰς δὲ ἐποιοῦντο τὰς τραπέζας ἐν ἡμέραις τεταγμέναις, ὡς εἰκός, καὶ τῆς συνάξεως ἀπαρτισθείσης μετὰ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν ἐπὶ κοινὴν πάντες ᾔεσαν εὐωχίαν, τῶν μὲν πλουτούντων φερόντων τὰ ἐδέσματα, τῶν δὲ πενομένων καὶ οὐδὲν ἐχόντων ὑπ' αὐτῶν καλουμένων καὶ κοινῇ πάντων ἑστιωμένων. διὸ ἐκαλεῖτο καὶ τότε ἀγάπη τὸ ἔθος. Chrys. in 1. Epist. ad Corinth. λογ. κζ'. pag. 417. edit. Savil. Ipse etiam Plinius secundus haud obscure earum meminit, lib. 10. epist. 97. & D. Augustinus contra Faustum lib. 20. Synodus Gangrensis in eos, qui Agapas contemnunt, anathema pronunciavit. Εἴ τις καταφρονοίη τῶν ἐκ πίστεως ἀγάπας ποιούντων, καὶ διὰ τιμὴν τοῦ Κυρίου συγκαλούντων τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ μὴ ἐθέλοι κοινωνεῖν ταῖς κλήσεσι, διὰ τὸ ἐξευτελίζειν τὸ γινόμενον, ἀνάθεμα ἔστω. Syn. Gang. can. 11. Et quidem eas olim etiam in ipsis Ecclesiis celebratas fuisse, ex præsenti & Syn. Laod. can. 28. patet, quibus illud prohibetur. Non opus est autem ut illud prohiberetur quod nunquam factum fuit. Vide etiam Joannis Citri Episcopi responsa ad Constantinum Cabasilum, in Jur. Gr. Rom. l. 5. pag. 326.

Καὶ ἀκκούβιτα ὑποστρώσειν. Scholiastes Harmenopuli, Ἀκκούβιτα στρωμνὰς μεγάλας λέγει, κατὰ Λατίνους. *Accubita vocat instratus sive toralia magna, juxta Latinos*, Harmen. epit. can. sect. 5. tit. 2. Vide Balsamonis de hac voce scholia, quæ etiam Joannes Citri Episcopus loco paulo ante citato verbatim excripsit.

In Can. LXXV.

Εἰσάξει λόγον. Post hæc verba, & ante Balsamonis Scholia, in codice nostro Bodleiano hæc interseruntur, [illegible] *Nota præsentem canonem, sciencas Psalmodias, & quæ aitlemata dicuntur, vetantem; & modo ut impudenter neglectus habetur.* Hæc autem e margine in textum transcripta videntur.

Ἀναγνώσει καὶ ἐν Καρθαγένῃ. Hæc usque ad finem hujus interpretationis in codice Amerbachiano desiderantur. Extant autem in editione Parisiensi, sed aliter lecta quàm hic è MS. Bodleiano edita; his nimirum verbis, [illegible] Hic autem omittitur oratio ejus in Seraphim, quæ extat in quinto D. Chrysostomi operum tomo, pag. 155. edit. Savil.

In Can. LXXVI.

Πανδοχεῖον, ἀφορίζεσθω. Inter hæc ultima canonis verba & Balsamonis interpretationem nota quædam marginalis in MS. nostro Bodleiano interponitur, quæ sic se habet, [illegible] Ex eo autem, quod non solum canon, sed & ipsa Balsamonis interpretatio hic notetur, palam est hæc verba ad Balsamonis textum nequicquam pertinere; ac proinde in aliis omnibus codicibus, quos videre contigit, rectius omittuntur.

[illegible] Sic dictus est locus quidam Constantinopoli, ubi optima vendebant. Codinus [illegible] Cod. de orig. Constantinop. Prope fuit magnam Ecclesiam, ut non solum ex hoc Balsamonis loco, sed & ex Nicetâ Choniata constat, dicente, [illegible] Et paulo post, [illegible] Nic. Choniat. in Alexio Man. Comn. lib.

In Can. LXXVII.

Ἐν βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν λούεσθαι. Olim Balnea utrique sexui communia extructa sunt. Epiphanius enim de Thermis Gadarensibus ait, [illegible] *Viri illic cum mulieribus promiscuè se lavare solent.* Epiph. hær. 30. num. 7. Hoc enim vox illa ἀνδρόγυνα significat, quo sensu usurpatur & ab autore Constitutionum Apostolicarum, dicente, [illegible] Constit. Apost. l. 1. c. 9. Et hujusmodi propterea balnea in Anthologiâ Epigrammatum ἀνδρόγυνα λουτρὰ vocantur. Horum meminit Clemens Alexandrinus, [illegible] Clem. Alex. Pædag. l. 3. cap. 5. Adrianus ea primus Romæ sustulit, lavacra pro sexibus separatim extruens; ut Ælius Spartianus in vitâ ejus testatur. Postea etiam Alexander *Balnea mixta Romæ exhiberi prohibuit, quod quidem jam antea prohibitum Heliogabalus fieri permiserat*; ut ait Lampridius. Imo quidem antiqua Romæ consuetudo obtinuit, ut nec filii cum parentibus promiscue lavarentur. Cicero, *Nostro quidem more cum parentibus puberes filii, cum soceris generi non lavantur.* Cic. de offic. l. 1. D. Ambrosius, *Ex quo mos vetus & in urbe Româ & in plerisque civitatibus fuit, ut filii cum parentibus puberes, vel generi non lavarent.* Ambros. offic. l. 1. c. 18. Verum Cypriani temporibus inter ipsos etiam Christianos ἀνδρόγυνα λουτρὰ *promiscua balnea*, ut ipse vocat, in usu erant, in quas etiam ille his verbis invehitur. *Quid verò, quæ promiscuas balneas adeunt, quæ oculis ad libidinem curiosis, pudori ac pudicitiæ corpora dicata prostituunt, quæ cum viros atque à viris nudæ vident turpiter & videntur, nonne ipsæ illecebram vitiis præstant? nonne ad corruptelam & injuriam suam desideria præsentium solicitant & invitant?* Cyprian. de discipl. & hab. virgin. Imo quidem eo res tandem aliquando processit, ut ipsi etiam Clerici cum mulieribus se lavare non erubuerint, nec aliter quam severis canonum sanctionibus a tam immani scelere coerceri potuerint. Quo factum est, ut a Concilio Laodiceno primo prohibitum fuit, can. 30. & cum nihilominus a nonnullis perpetratum fuerit, Patres Trullani in præsenti canone non modo istam Laodicenam sanctionem renovant, sed condignas etiam pœnas delinquentibus decernunt; Clericis nimirum depositionem, & excommunicationem Laicis. Nec omittendum est, ex lege civili hoc viro cuivis justam uxoris repudiandæ causam præbere, si ea cum aliis viris lavetur, *Inter culpas autem viri & uxoris constitutionibus enumeratas, & has adjicimus, si forte uxor suâ ope & industriâ abortum fecerit, vel ita luxuriosa est, ut commune lavacrum cum viris libidinis causâ habere audeat.* sect. 2. l. 11. c. de Repudiis: vide etiam Justiniani Novel. 22. cap. 16.

Εἰ δὲ λαϊκὸς ἀφοριζέσθω. In codice nostro Bodleiano post hæc ultima canonis verba habes, [illegible] Sed etiamsi hæc in ipso textu scribantur, è margine tamen illuc irrepsisse primo intuitu patet: unde etiam in reliquis codicibus MSS. non leguntur.

Ἵνα ἐκκλάζωσι. In codicibus impressis, item Ætonensi & Amerbachiano MSS. hæc ultima sunt hujus interpretationis verba; sed in Bodleiano nostro hæc sequantur. [illegible] Hanc autem notam esse marginalem, & ad Balsamonis interpretationem non pertinere, ex ipsis verbis palam est; utpote quibus interpretatio ista diserte indigitatur & notatur.

In Can. LXXIX.

Σπαργάνων ἀγῶνας, καὶ ταῦτα ἀλλήλοις μεταδίδοντες. Similem fere B. Virginis adorandæ rationem à mulierculis quibusdam olim usitatam Epiphanius tradidit, dicens, τινὰς γὰρ γυναῖκας κολλυρίδα τινὰ κοσμοῦσι, ἤτοι δίφρον τετράγωνον, ἁπλώσασαι ἐπ' αὐτὸν ὀθόνην ἐν ἡμέρᾳ τινὶ φανερᾷ τοῦ ἔτους, ἐν ἡμέραις τισὶν ἄρτον προτιθέασι, καὶ ἀναφέρουσιν εἰς ὄνομα τῆς Μαρίας· αἱ πᾶσαι δὲ ἀπὸ τοῦ ἄρτου μεταλαμβάνουσιν. Epiph. hær. 79. num. 1. & postea, ἵνα γὰρ, ὡς εἰπεῖν προσκυνῶσι τὴν Μαρίαν, αὐτῇ προσφέρουσι τὴν κολλυρίδα αἱ ἀρχαὶ αὗται γυναῖκες. ib. num. 9. Sed observatu digna sunt doctissimi Patris verba mox sequentia. ἡ Μαρία ἐν τιμῇ, ὁ κύριος προσκυνείσθω, *Maria in honore sit, Dominus adoretur.* vel, ut paulo ante dixerat, ἐν τιμῇ ἔστω Μαρία, ὁ δὲ πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα προσκυνείσθω. τὴν Μαρίαν μηδεὶς προσκυνείτω. ib. num. 7. cujus sententiæ hanc rationem, validissimam sanè, reddit, καὶ μὴν ἅγιον ἦν τὸ σῶμα τῆς Μαρίας, οὐ μὴν θεός. καὶ δὴ παρθένος ἦν ἡ Παρθένος, καὶ τετιμημένη, ἀλλ' οὐκ εἰς προσκύνησιν ἡμῖν δοθεῖσα, ἀλλὰ προσκυνοῦσα τὸν ἐξ αὐτῆς σαρκὶ γεγεννημένον. ibid. num. 4. vide eum ibidem contra beatæ Virginis adorationem fuse docteque disserentem.

In Can. LXXXI.

En τῷ τρισαγίῳ ὕμνῳ. τρισάγιος is appellatur hymnus, quo vox ἅγιος ter repetitur, his verbis, Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος Ἰσχυρὸς, ἅγιος Ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. Quem quidem hymnum Græci multis retro seculis, vel de lecto surgentes, vel Deo adorando se accingentes, vel mentes suas ad superna & cœlestia attollere volentes, recitare consueti sunt; quo etiam singulas in sacrosanctâ Trinitate personas adorant. Nam Ἅγιος ὁ Θεὸς ad Deum Patrem, Ἅγιος Ἰσχυρὸς ad Deum Filium, & Ἅγιος Ἀθάνατος ad Deum Spiritum sanctum refertur: ut docet Joannes Damascenus, Ἅγιος ὁ Θεὸς ὁ πατὴρ, ἐξ οὗ θεὸς ὁ υἱὸς καὶ θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· Ἅγιος ἰσχυρὸς, ὁ υἱὸς ὁ ἐνυπόστατος θεοῦ δύναμις· Ἅγιος ἀθάνατος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ζωοποιόν. Damascen. epist. de Trisagio. Et alibi fusius, Ἡμεῖς γὰρ τὸ, Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἐπὶ τοῦ πατρὸς ἐκλαμβάνομεν, οὐκ αὐτῷ μόνῳ τὸ τῆς θεότητος ἀφορίζοντες ὄνομα, ἀλλὰ καὶ τὸν υἱὸν θεὸν εἰδότες, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ τὸ, Ἅγιος ἰσχυρὸς, ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τίθεμεν, οὐκ ἀπαμφιεννῦντες τῆς ἰσχύος τὸν πατέρα καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ τὸ, Ἅγιος ἀθάνατος, ἐπὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τάττομεν, οὐκ ἔξω τῆς ἀθανασίας ποιοῦντες τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, ἀλλ' ἐφ' ἑκάστης τῶν ὑποστάσεων πάσας τὰς θεωνυμίας ἁπλῶς καὶ ἀπολύτως ἐκλαμβάνοντες. Id. de orthod. fid. l. 3. cap. 10.

Πέτρος ὁ Κναφεύς. Petrum Fullonem verba ista, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, Trisagio inseruisse, ut legeretur, Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, ἐλέησον ἡμᾶς, cum Balsamone plures alii consentiunt. Damascenus, Γινώσκειν καὶ τὴν ἐν τῷ τρισαγίῳ προσθήκην ὑπὸ τοῦ ματαιόφρονος Πέτρου τοῦ Κναφέως γεγενημένην βλάσφημον ὑπάρχουσαν, ὡς τέταρτον παρεισάγουσαν πρόσωπον, καὶ ἀνὰ μέρος τιθεῖσαν τὸν τοῦ Θεοῦ υἱὸν, τὴν τοῦ πατρὸς ἐνυπόστατον δύναμιν, καὶ ἀνὰ μέρος τὸν ἐσταυρωμένον, ὡς ἄλλον ὄντα παρὰ τὸν ἰσχυρόν. Damas. de orthod. fid. l. 3. c. 10. Felix Papa, Πέτρος ὁ ἀποστάτης υἱὸς τοῦ διαβόλου, ὁ ἀναξίως εἰσπηδήσας τῇ Ἀντιοχέων ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ, καὶ μιάνας τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον Ιγνατίου τοῦ μάρτυρος, τὸν τρισάγιον λέγειν νομίζουσι βουληθεὶς, διὰ τοῦ θεῖναι ἐν αὐτῷ ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, μυρία ἄτοπα εἰργάσατο. Fel. epist. ad Zenon. apud Gennad. de primatu Papæ, cap. 5. Harmenopulus de sectis, οἱ περὶ Πέτρον τὸν Κναφέα τῷ τρισαγίῳ προστιθέασί τι, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, παθητὴν τὴν ἀπαθῆ τριάδα ποιοῦντες θέλοντα. Harmenop. de sect. 10. Alii autem aliter sentiunt, nimirum Anastasium Imperatorem hæc verba Trisagio addidisse. Evagrius enim de eo loquens ait, Ἀνὰ δὲ τὸ Βυζάντιον προσθήκην τοῦ βασιλέως, ἐν τῷ τρισαγίῳ βουληθέντος προσθεῖναι τὸ, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, μεγίστη στάσις γέγονε. Evagr. Hist. Eccles. l. 3. cap. 44. Et Victor Tununensis in Chronico, *Probo v. c. Cos. Anastasii Imperatoris præcepto Plato civitatis præfectus & Maximus pulpitum Ecclesiæ sancti Theodori ascendentes, & hymno, quem Græci Trisagion dicunt,* τὸ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς *noviter apponentes, dum per forum Constantini id psallentes ad majorem Ecclesiam pergunt, nubes ex improviso cinerem super eos pro pluviâ emiserunt, totamque civitatem atque Provinciam contexerunt.* Videsis quæ de hoc additamento ad Trisagium Ephraim Theopolitanus conscripsit apud Photium in Biblioth. cod. 228.

Εὕρηται δὲ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ. Sane hæc historia de Trisagio à Theophane refertur, his verbis, Ἐπὶ τούτου ἐν ἁγίοις Πρόκλου σεισμοὶ γεγόνασι μεγάλοι ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τέσσαρας μῆνας, ὡς φοβηθέντας τοὺς Βυζαντίους ἐξελθεῖν ἔξω τῆς πόλεως ἐν τῷ λεγομένῳ κάμπῳ, καὶ ἐκεῖ λιτανεύοντας μετὰ τοῦ ἐπισκόπου ἐν ταῖς λιταῖς, κράζοντας πρὸς τὸν Θεόν. ἐν μιᾷ οὖν ἡμέρᾳ κινηθείσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τοῦ λαοῦ κράζοντος τὸ, Κύριε ἐλέησον, ἐξαίφνης περὶ ὥραν τρίτην ἡρπάγη, ὁρώντων πάντων, παῖδα ὑπὸ θείας δυνάμεως ἀρθῆναι μέχρι οὐρανοῦ εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἀκοῦσαι θείας φωνῆς παραινούσης αὐτὸν ἀπαγγεῖλαι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ λαῷ λιτανεῦσαι οὕτως, Ἅγιος ὁ Θεὸς, Ἅγιος ἰσχυρὸς, Ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς, μηδὲν ἕτερον προστιθέντας. Ὁ δὲ ἐν ἁγίοις Πρόκλος, τοῦτο δεξάμενος τὸ ἀπόφθεγμα, ἐκέλευσε τῷ λαῷ ψάλλειν οὕτως, καὶ εὐθέως ἔστη ὁ σεισμός. Theoph. in Chronico. Idem etiam ab Ecclesiasticis historiis traditum observat Damascenus, φασὶ γὰρ οἱ τὴν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν συντάξαντες, ὅτι λιτανεύοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ λαοῦ, διά τινα θεήλατον ἀπειλὴν ἐπὶ Πρόκλου τοῦ ἀρχιεπισκόπου γενομένην, συνέβη ἁρπαγῆναι παιδίον ἐκ τοῦ λαοῦ, καὶ οὕτω μυσταγωγηθῆναι ὑπ' ἀγγελικῆς τινὸς διδασκαλίας τὸν τρισάγιον ὕμνον, Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς· καὶ αὖθις ἐπανελθόντος τοῦ παιδίου, καὶ τὸ μυηθὲν ἀπαγγείλαντος, ἄσαι τὸν ὕμνον ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ οὕτω παύσασθαι τὴν ἀπειλήν. Damasc. de orthod. fide l. 3. cap. 10. Quinetiam Golfridus Viterbiensis, Cedrenus, Codinus, Marianus Scotus, Landulphus Sagax, aliique hanc historiam tradiderunt. Quibus etiam adjungatur Aristenus in præsentem canonem: qui tamen dicit puerum audiisse, ista verba, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, Trisagio non addenda esse, eo nimirum quod in hymno, quem puer audiisse dicitur, ista verba non inserta erant.

Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς ἐσφάλη. Aristenus hic Paulum cum Petro confundere videtur. Neque enim Paulus Samosatenus, sed Petrus Fullo, sic deliraisse perhibetur.

In Can. LXXXII.

En τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων χαράξει. Hic canon in Actis Concilii Nicæni secundi citatur, ut octogesimus secundus sextæ œcumenicæ Synodi, & siquidem nonnulli dubitabant, utrum à sextâ istâ Synodo editus fuerit, necne, Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus dicebat, Τινὲς ἀγνοίας νοσοῦντες εἰς τοὺς κανόνας τούτους σκανδαλίζονται, λέγοντες ἆρα γε ἐκείνης συνόδου εἰσί; γινωσκέτωσαν δὲ οἱ τοιοῦτοι, ὡς ἐπὶ τῆς ἁγίας μεγάλης ἕκτης συνόδου ἐπὶ Κωνσταντίνου συναχθεῖσα κατὰ τῶν εἰπόντων μίαν ἐνέργειαν καὶ θέλησιν ἐπὶ Χριστοῦ, οἱ τοὺς τῶν αἱρετικῶν ἀναθεματίσαντες, καὶ τὴν ὀρθόδοξον διατρανώσαντες πίστιν οἴκαδε ἀνεχώρησαν, κατὰ τὸ τεσσαρεσκαιδέκατον ἔτος Κωνσταντίνου. μετὰ γοῦν τέσσαρα ἢ πέντε ἔτη οἱ αὐτοὶ πατέρες συναθροισθέντες ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Κωνσταντίνου τοὺς προειρημένους κανόνας ἐξεθέμεθα, καὶ μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω περὶ αὐτῶν. οἱ γὰρ ὑπογράψαντες ἐπὶ Κωνσταντίνου, οἱ αὐτοὶ καὶ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τῷ παρόντι χάρτῃ ὑπέγραψαν, ὡς δῆλον ἐγένετο ἐκ τῆς αὐτῆς ἰδιοχείρου ἀπαραλλάκτου ὁμοιότητος· ἔδει γὰρ αὐτοὺς οἰκουμενικὴν σύνοδον ἀποπληρώσαντας καὶ κανόνας ἐκκλησιαστικοὺς ἐκθέσθαι. Act. Syn. Nic. 2. act. 4. pag. 555. ed. Colon. an. 1618. His a Tarasio dictis nemo contradicebat. Unde palam conficitur, præsens Concilium tunc temporis pro œcumenico habitum fuisse, idque non à Tarasio solo, sed ab universâ istâ Synodo Nicææ secundo habitâ. Quod quidem insigne est argumentum pro universali ejus autoritate.

Δακτυλοδεικνύμενον. Codex Amerbachianus & Ætonensis rectius legunt δακτυλοδεικτούμενον.

Τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν. In Henrici II. & Gallandi J. C. codicibus locus hic sic legitur, προτιμῶμεν δὲ τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἤγουν αὐτὰ τὰ πράγματα, τὰ διὰ τῶν συμβόλων τυπούμενα καὶ δηλούμενα, *Sed gratiam & veritatem, hoc est, res ipsas, quæ signis exprimuntur & declarantur, longè pluris faciendas esse judicamus.* Sed in Codice Amerbachiano lectus est, ut à nobis editus.

In Can. LXXXIV.

Τοὺς νηπίους τῶν μαρτύρων ἐπιζητεῖν. Hoc, nimirum ut infantes, de quibus dubitatur, an baptizati fuerint, ab Ecclesiâ Catholicâ baptizentur, à Patribus Africanis ante decretum fuit, Syn. Carthaginensis canone 75. cujus ipsa etiam verba hic repetuntur: ut indubium sit eos esse Patres, qui hic commemorantur. Idem postea à Gregorio IX. in decretalibus constitutum est, *De quibus dubium est, an baptizati*

zati fuerint, baptizentur his verbis præmissis, Si baptizatus es non te baptizo; sed si non baptizatus es, ego te baptizo, &c. Decret. Greg. l. 3. tit. 42. c. 2.

Λέγοντες καὶ ἐστὶ ταῦτα. In Codice Amerbachiano legitur, λέγοντες ἐστὶ αὐτά. In Syn. Carth. can. 75. unde hic transcribitur, λέγοντες καὶ ἐστὶ αὐτά. In editione Parisiensi λέγοντα scribitur.

Εἰ μήτε αὐτοὶ ἐκεῖνοι. Hæc verba usque ad βαπτίζεσθαι in MS. Bodleiano desiderantur, sed in aliis omnibus leguntur, & sensu necessaria sunt; ac proin ea retinuimus.

Κατὰ τὸ τοῦ κυρίου φωνήν. Etiam hæc usque ad τὸ βασιλείαν τῶν οὐρανῶν inclusive in MS. Bodleiano non leguntur: sed nihilominus ea, quia in aliis codicibus lecta, omittere noluimus, ne locus mutilus videretur.

In Can. LXXXV.

Τοὺς ἱερολογουμένους. In Codice Amerbachiano legitur τὰς ἱερολογουμένας. Quomodo etiam in margine ad eundem codicem legitur his verbis, παρὰ μὴ ἐκδιδοσθεῖσαν διαφέρουσαν τοὺς ἱερολογουμένους δούλους.

Κυρίας ἀπηχούσας. In editione Parisiensi lacuna hoc loco relinquitur, quam nos ex MS. Bodleiano sic supplevimus; cui etiam Amerbachianus adstipulatur.

Ἀλλὰ καὶ τοῖς πολιτικοῖς διατάγμασι κατηγγελμένας. Hæc verba in editione Parisiensi omittuntur: at non modo in Codice nostro Bodleiano, sed etiam in Amerbachiano & Tiliano leguntur; & ex præcedentibus verbis, ὁ μόνον δοῦλοι, necessario ea legenda esse constat.

In Can. LXXXVII.

Τούτων ἐκ ἐπιτιμίων. Hæc verba in Codice Amerbachiano desiderantur: at non tantum in MS. Bodleiano, sed & in Tiliano & editione Parisiensi leguntur.

Ἀλλὰ φάλτῳ προαιρέσεως. In editione Parisiensi hoc in loco lacuna est: legitur enim, Ἀλλὰ φα * προαιρέσεως. Veram lectionem nos ex MS. Bodleiano restituimus, cui etiam suffragatur Amerbachianus, necnon Tilianus; nam Gentianus Hervetus vertit, *sed fallio voluntatis.* Et quidem vox φάλτον *falsum* non solum apud Jurisconsultos Græcos sæpè occurrit, sed & ab ipso Balsamone in responsis ad Marcum Alexandrinum usurpatur, dicente, ὁ ἀπὸ φάλτου ἀγνοήσας, οἷος ἂν καὶ ὅτε, ἀξιοῦται κατὰ νόμους συγγνώμης. Bals. resp. ad Marci interrog. 62. In veteribus Glossis verborum juris dicitur, φάλτον, ἔργον. Item φάλτον, πλάνη ἢ ἀθέμιτος ἢ πρᾶξις. Itidem, φάλτον, ἀθέμιτος καὶ πρᾶξις: necnon φάλτον ἐστὶ τὸ κεφάλαιον, καὶ τὸ τῆς ὑποθέσεως ὑπόληψις, καὶ ἡ τῆς πίστεως ἀνάγκη ζήτησις.

In Can. LXXXIX.

Τὰς τοῦ σωτηρίου πάθους ἡμέρας. Ita vocantur dies hebdomadis, quæ Paschalem celebritatem proximè præcedit, propterea quod Christus in eâ passus est; unde & tota hebdomas, τοῦ σωτηρίου πάθους ἑβδομάς, nonnunquam audit. Subinde etiam hi dies ἡμέραι τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, & aliquando simpliciter σταυρώσιμοι appellantur. Hæc etiam eadem est, quæ μεγάλη ἑβδομὰς *Magna Hebdomas* Græcis nuncupatur: rationem Chrysostomus reddit, dicens, Διὰ καὶ μεγάλην καλοῦμεν αὐτὴν, οὐκ ἐπειδὴ μεῖζον ἔχουσι μῆκος τῶν ἄλλων ἁπασῶν αἱ ταύτης ἡμέραι, (καὶ γὰρ εἰσιν ἕτεραι μείζους) οὐδὲ ἐπειδὴ πλείους τὸν ἀριθμὸν, (καὶ γὰρ ἴσαι ταῖς ἄλλαις εἰσὶν) ἀλλ' ἐπειδὴ μεγάλα ἡμῖν γέγονεν ἐν αὐτῇ παρὰ τοῦ δεσπότου κατορθώματα. Καὶ γὰρ ἐν ταύτῃ τῇ ἑβδομάδι τῇ μεγάλῃ ἡ χρονία τοῦ διαβόλου κατελύθη τυραννὶς, ὁ θάνατος ἐσβέσθη, ὁ ἰσχυρὸς ἐδέθη, τὰ σκεύη αὐτοῦ διηρπάγη, ἁμαρτία ἀνῃρέθη, ἡ κατάρα κατελύθη, ὁ παράδεισος ἀνεῴχθη, ὁ οὐρανὸς βάσιμος γέγονεν, ἄνθρωποι ἀγγέλοις ἀνεμίγησαν, τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ ἤρθη, τὸ θριγκίον περιῃρέθη, ὁ τῆς εἰρήνης Θεὸς εἰρηνοποίησε τὰ ἄνω καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. διὰ τοῦτο μεγάλη καλεῖται ἑβδομάς. Chrysost. homil. εἰς τὴν μεγάλην ἑβδομάδα. tom. 5. pag. 541. ed. Savil. Hinc singulæ etiam hujus hebdomadis feriæ μεγάλαι dicuntur: ut μεγάλη δευτέρα, μεγάλη τρίτη, μεγάλη ἕκτη. & τὸ μέγα σάββατον. De quo Chrysostomus proxime post verba ante citata ait, Καὶ αὕτη κεφάλαιον τῶν λοιπῶν ἑβδομάδων, ἡ δὲ ταύτης κεφαλὴ τὸ σάββατον τὸ μέγα. Chrys. ibid. In Constitutionibus dictis Apostolicis totâ hâc hebdomade, ut & sequenti, feriari præcipitur, τὴν μεγάλην ἑβδομάδα πᾶσαν καὶ τὴν μετ' αὐτὴν ἀργείτωσαν οἱ δοῦλοι, ὅτι ἡ μὲν πάθους ἐστὶν, ἡ δὲ ἀναστάσεως. Const. Apost. l. 8. cap. 33. Quod etiam a Constantino magno decretum dicitur, nimirum ἀργεῖν ἐπὶ τὴν τοῦ σωτηρίου πάθους ἑβδομάδα καὶ τῆς ἀναστάσεως. Præsenti autem canone cautum est, ut tota hæc magna hebdomas, sive omnes τοῦ σωτηρίου πάθους dies, jejunio & precibus peragantur, usque ad mediam noctem magni Sabbati: adeo ut qui magnum hoc jejunium ante præscriptum illud tempus solverit, præsentem canonem violabit.

Διανυκτερεύειν παραβάλλοντα. In Codice Amerbachiano rectius legitur παραβάλλοντα.

In Can. XCIII.

Ἡ ἀναχωρήσαντος τοῦ ἀνδρός. De uxoribus, de quibus hic agitur, quarum viri non apparent, Episcopus quidam Bellæ ad Manuelem Patriarcham hanc quæstionem movit, περὶ τῶν εἰδότων γυναικῶν ὑπερορίσαντες διὰ μῶμον ἢ ἄλλην ὑποτεθεῖσαν αἰτίαν, καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διάγοντες, μένειν ὀφείλουσιν αἱ γυναῖκες τὸν τοιοῦτον ἔτι πάντη ἢ καὶ ποῖόν τινα, τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἀναπαυόμενον ὄντων, καὶ ἀδήλου ποῦ ἄρα διάγειν. εἰ δεῖ ταύτας ἀνδράσιν ἑτέροις ταύτας συζεύγνυσθαι; ad quam quæstionem Manuel sic respondit, Οἱ ἀπὸ τῶν εἰδότων ὑπερορίσαντες γυναικῶν ἄνδρες δι' ὁποιανδήποτε αἰτίαν, καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διάγοντες, ἀπαιτοῦσιν ἀξίας, ὡς ἀνεπιστρόφους ἔχειν, καὶ πρὸς τὰς οἰκίας γυναῖκας ἢ συναρμόζονται πάλιν οὕτως. οἱ δὲ ἄδηλοι εἰσι, καὶ σιωπῇ καὶ ἔρημα πάντων ἐξ ὑποστάσεως τῶν γυναικῶν αὐτῶν, ἐπὶ πενταετίᾳ περιμένειν, ἐξ ὅτου ἀφανεῖς οἱ ἄνδρες τούτων ἐγένοντο, αἰχμάλωτοι τυχὸν γενόμενοι, ἢ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ ἀφανισθέντες, τότε ταύτας αἱ γυναῖκες ἀκωλύτως κατὰ τὸ ἐκχωροῦντα νόμον συναφθῆναι ἀνδράσιν. αἱ δ' ἄλλαι, ὧν οἱ ἄνδρες ἐν δήλῳ, τοὺς ἰδίους ἄνδρας ζητείτωσαν. Man. resp. in Jur. Gr. Rom. l. 3. pag. 338. 339.

Οὐδὲ γὰρ ἔγνωσαν σαφῶς. Hæc verba, usque ad θανάτου αὐτοῦ, MS. Bodleiano accepta referimus. Nam in editione Parisiensi desiderantur: sed in Amerbachiano aliisque MSS. leguntur.

In Can. XCV.

Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ. In annotationibus ad septimum secundæ Oecumenicæ Synodi Constantinopoli celebratæ canonem pluribus ostendimus, istum canonem ei Synodo falso adscriptum esse. Prima autem & longe maxima pars istius canonis hic verbatim repetitur, nullâ tamen insertâ ejus Synodi mentione. Unde conjicimus istum canonem, velut a secundâ œcumenicâ Synodo constitutum, præsenti Concilio incognitum fuisse. Præterea ex universo ejus contextu observavimus, istum canonem Epistolam potius quàm decretum aliquod Synodale esse; quippe quo nihil constituitur, sed tantum antiqua quædam consuetudo in hæreticis recipiendis recitatur. Conjecturam ex eo verisimiliorem fecimus; quòd eadem verba, quæ ibi & hic usurpantur, in epistolâ quâdam ad Martyrium Antiochenum Constantinopoli scriptâ habeatur, quæ ex Jacobi Armachani τοῦ μακαρίτου MSS. exscripta nobiscum communicata fuit. Ad majorem istius rei elucidationem hic observare liceat, quod tunc me latuit, hanc ipsam Epistolam à Joanne Leunclavio in Juris Græco-Romani libro quarto pag. 290. 291. editam esse, ex alio, nescio quo, MS. codice: adeo ut de Epistolæ istius veritate certiores simus. Et quidem quæ in præsenti canone continentur, ex illâ Epistolâ potius quam ex decreto aliquo Synodi Constantinopolitanæ desumpta videntur. Sed vide quæ ibi fusius commentati sumus.

Καὶ τοὺς Μανιχαίους δέ. Hic incipiunt quæ præsens Concilium de hæreticis in Ecclesiam Catholicam recipiendis constituit; præter ea quæ in Epistolâ superius commemoratâ continentur. Manichæi autem (quod obiter observare liceat) ita dicti sunt ab Hæretico quodam Manete. Utrum autem Manes proprium fuit alicujus viri nomen, necne, incertum est; ut & quisnam primus fuerit hujus hæreseos autor. Theodoretus enim Manetem Persam esse, & Scythianum etiam dictum observat, Ὁ δὲ Μάνης Πέρσης μὲν ἦν, ὡς φασι, τὸ γένος, τῆς δὲ Μανίας ἐπὶ πλεῖστον ἄξιον τὸ ζῆν, Σκυθιανὸς δὲ ἀνομάζετο προσηγορίαν. Theod. hæret. fab. l. 1. c. 26. Epiphanius autem etiam Cubricum dictum scribit, Μάνης δὲ οὗτος ἀπὸ τῆς

ſſſſſ 2 τῶν

[illegible] Epiph. hær. 66. Cum autem certum sit, Cubricum & Scythianum diversos fuisse viros, quibus tamen idem nomen imponitur, verisimilius est, Manes commune fuisse nomen omnibus istiusmodi hæreticis. Præsertim cum in Oriente, unde orti sunt hi hæretici, quilibet hæreticus מין vel מינאי *Mineus*, appelletur; & Arabes quemlibet mendacem مان Man vocitare soleant.

[illegible]. In codicibus Parisiis impressis, necnon Amerbachiano & Ætonensi, post ista verba hæc inserenda sunt, [illegible], *Animarum in corpora transmigrationem asserbat.* Quod Theodoretus etiam de Manichæis asserit, [illegible]. Theodor. hæret. fab. l. 1. c. 20. Quod etiam Epiphanius aliique tradiderunt.

In Can. XCVIII.

O [illegible]. In Codice Amerbachiano huic canoni aliud quoddam Scholium subjungitur, quod sic se habet, [illegible] *Si sponsalia nimirum adhuc legitimè consistant, & libellus repudii nondum missus sit. Oportet enim, inquit lex, ut in matrimonii solutione, sic etiam in sponsalibus libellum repudii mitti, propter justam videlicet causam; vel quod matrimonium forsitan consistere non potest, propterea quod illegitimum sit, aut noxia colatur religio incognita, vel ob morum turpitudinem, vel fortunæ commutationem, vel graviditatem ex alienis seminibus deprehensam, vel ob matrimonii dilationem, ultra quadriennium non ex justa causa protractam, ob diuturnum forsitan morbum, aut parentum obitum, aut capitalia crimina, aut longas peregrinationes ex necessitate susceptas; Adhæc si puella per magistratum Provinciæ violenter despondeatur, parentibus etiam ejus non consentientibus; vel quoniam ea vere sanctificatur, & ad monasticam vitam divertat; vel quod mulier liberos procreare, vel vir quæ virorum sunt facere non possit; vel quod ille Senator sit, vel substantia ejus ærario subjiciatur, vel alio is gravissimo muneri publico obnoxius sit. Qui enim, cùm nulla ex his enumeratis causis sponsalia adhuc consistentia separat aut dissolvit, mulierem alteri desponsam in matrimonium ducit, sponso adhuc vivente, adulterii crimini meritò subjicitur. Quod enim factum, adulterium est, non matrimonium. Si enim, qui dimissam ducit, adulterium committit, juxta ipsius veritatis dictum; qui non legitimè à sponso solutam ducit, quo statuetur? Quinetiam in veteri lege, adultero consimiliter punitur is, qui alteri desponsam violat, eo quòd sponsalium symbola eos copularunt: quamobrem & eam uxorem appellat, Nam vicini, inquit, uxorem humiliavit. Sic etiam & sancta Virgo uxor Josephi audivit; dicit enim, Ne timeas accipere Mariam uxorem tuam.* Hoc sanè scholium dignissimum est, quod observetur. Extat autem & in supplemento ad Zonaræ codicem Lutetiæ Parisiorum impressum.

[illegible]. Hanc alteram hujus canonis interpretationem MS. nostro Bodleiano debemus: neque enim in alio quovis, quantum scimus, extat.

In Can. CI.

Σῶμα χειρῶν. Constantinus Harmenopulus hunc canonem in hanc Epitomen redegit, [illegible] *Qui immaculatum Corpus Dominicum percepturus est, si non manum extendens, & in modum crucis conformans, suis ipsis id accipiat, sed receptaculo quodam, segregetur, unà cum eo, qui impertitur.* In quam Epitomen hujus canonis Scholiastes hæc observat, [illegible] *Nimirum cùm quidam manibus renuerent oblationem recipere, aurea vasa parabant, vel argentea, per quæ illam accipiebant. Hoc igitur abolet [canon] humanum vitæ omnium esse pretiosissimum.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 2.

Καὶ ἐκ [illegible]. Innuit hic Balsamon præsentem canonem in nonnullis Ecclesiis ejus diebus non observatum esse. Utpote quibus Sacramentum non in manus fidelium traditum est, sed in receptaculo quodam iis impertitum, quod Græci λαβίδα vocant; latine *Cochlear* non immerito reddat. Hujus frequens in Euchologio mentio occurrit, ut in præsanctificatorum lyturgiâ, [illegible]. Nec video sanè quomodo Sacramentum aliter ab iis tradatur, qui panem consecratum vino intinctum offerunt.

In Can. CII.

Ἐκβλήτου [illegible]. Post hæc ultima ultimi hujus canonis verba in Codice Amerbachiano hoc scholium legitur, [illegible] *Hæc etiam lex humanitate plena est. [illegible] enim de morticinio differunt, si quidem in [illegible] ceciderit, immundum esse; sin autem in fontem aut lacum, [illegible]: sic [leprosum] qui [illegible] suscepit colorem, lex ab aliis [illegible], ut item pro[illegible] habentem; cum autem, qui omnino [illegible] factus est, aliis commisceri jubet, ne per totam vitam ab aliis separatus degat. Cæterùm hoc rerum spiritualium typus est. Cum fidelibus enim delinquentibus nec unà vesci divina lex præcipit, cum infidelibus autem ad convivium vocari hìc, D. Paulus unà convivari jubet. Illi enim ex parte leprosis similes sunt, similes autem iis, qui omnem naturalem colorem perdiderunt. Atque iis & unà colloquimur, & conversamur: cum istis autem [illegible]. Hoc autem & Paulus docet, inquiens, scripsi autem vobis, ne commisceamini, si quis frater nominatus sit, vel fornicator, vel convitiator, vel avarus. Mundus porro cum appareat, qui omnino albus factus est, non quòd sanum corpus habeat, sed quòd vicinus non amplius juxta legem contaminet.* Hoc autem scholium, neque in Bodleiano nostro, nec Ætonensi, nec alio quovis, quem videre contigit, codice habetur.

Ὡς χρὴ ἡμᾶς εἰδέναι. Hic locus ita legendus est, [illegible]. Versio latina rectè se habet. Sed nescio quo pacto ista Græca verba [illegible] à Typographis omissa sunt. In omnibus enim Codicibus tam impressis quàm manu exaratis leguntur.

GUILIELMI

GUILIELMI BEVEREGII ANNOTATIONES IN CANONES CONCILII NICÆNI SECUNDI.

H ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ἑϐδόμη σύνοδος. Alia fuit Synodus paulo ante præsentem Constantinopoli an. D. 754. celebrata, quæ se septimam Oecumenicam vocavit, ut ex Actis ejusdem in præsentis Concilii Acta relatis didicimus, quippe quæ sic incipiunt, Η ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἡ Θεοῦ χάριτι καὶ προστάξει ϑεσπίσματι τῶν ϑεοστέπτων καὶ ὀρθοδόξων ἡμῶν βασιλέων Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος συναχθεῖσα ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι πόλει &c. Syn. C P. in Act. Syn. Nic. 2. p. 621. edit. Col. an. 1618. Et anathema etiam in eos pronunciavit, qui ipsam tanquam universalem septimam Synodum non recipient, Εἴ τις ὁ ἐπαγγελλόμενος τὴν καθ' ἡμᾶς ἁγίαν ταύτην καὶ οἰκουμενικὴν ἑϐδόμην σύνοδον, ἀλλὰ ταύτην διαϐάλλει καθ' οἷον δήποτε τρόπον, καὶ ὁ μὴ πάσης ἀπορίας ἀσπάζεται τὰ παρ' αὐτῆς κατὰ τὴν τῆς θεοπνεύστου γραφῆς διδασκαλίαν ὁρισθέντα, ἀνάθεμα ἔστω ἀπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ τῶν ἁγίων οἰκουμενικῶν ἑπτὰ συνόδων. ib. p. 675. Hæc autem Synodus imaginum cultum disertè condemnavit, decernens abominandam esse, & ex Christianorum Ecclesiâ ejiciendam omnem imaginem, ex quibuscunque materiâ & coloribus confertam. Dicunt enim Patres in eâ congregati, qui trecenti undequadraginta erant, ὁμοφώνως ὁρίζομεν ἀποϐλητέαν εἶναι καὶ ἀλλοτρίαν, καὶ ἐϐδελυγμένην ἐκ τῆς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίας πᾶσαν εἰκόνα ἐκ παντοίας ὕλης καὶ χρωματουργικῆς τῶν ζωγράφων κακοτεχνίας πεποιημένην. ibid. pag. 965. & mox severas ab eo exigunt pœnas, qui imaginem quamlibet vel construere, vel adorare, vel in Ecclesiâ aut privatâ domo statuere ausus fuerit. ὁ δὲ τολμῶν ἀπὸ τοῦ παρόντος κατασκευάσαι εἰκόνα, ἢ προσκυνῆσαι, ἢ στῆσαι ἐν ἐκκλησίᾳ ἢ ἐν ἰδιωτικῷ οἴκῳ, ἢ κρύφα ἔχειν, εἰ μὲν ἐπίσκοπος, ἢ πρεσϐύτερος, ἢ διάκονος εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ μονάζων, ἢ λαϊκὸς, ἀναθεματιζέσθω, καὶ τοῖς βασιλικοῖς νόμοις ὑπεύθυνος ἔστω, ὡς ἐναντίος τῶν Θεοῦ προσταγμάτων, καὶ ἐχθρὸς τῶν πατρικῶν δογμάτων. ibid. pag. 666. 667. Ab hâc autem Synodo Constantinopoli habitâ, annis triginta præterpropter elapsis, alia ibidem anno 787. celebrari cœpit, sed Constantinopoli postea Nicæam translata est: in quâ, explosis dictæ Synodi decretis, cultus imaginum stabilitus est. Hæc flocci facto anathemate supradicto, non illam, sed se septimam Oecumenicam esse Synodum venditabat. Verum post septem circiter annos, nimirum anno D. 794. hæc etiam Nicæna Synodus à trecentis plus minùs Episcopis in Concilio Francofordiensi congregatis damnata est, & ex generalium numero exibilata, propter imaginum cultum ab eâ introductum. In dicto enim Francofordiensi Concilio, *Pseudosynodus Græcorum pro adorandis imaginibus habita, & falsò septima vocata ab Episcopis damnata est*; ut non tantùm Walafridus Strabo, sed & Ado Viennensis, & Regino Prumiensis in historiis suis testati sunt: quibus etiam Abbas Urspergensis in Chronico suffragatur, dicens, *Anno Dom.* DCCXCIII. *Carolo in Francofurt Pascha celebrante, Synodus Episcoporum magna collecta est, ex omnibus regni Provinciis; legati quoque Hadriani Papæ in ejus vicem affuerunt. In hâc Synodo heresis cujusdam Episcopi Felicis nomine damnata est, qui Christum secundum hoc quod homo est, adoptivum Dei Filium dicebat, & liber contra eum communi Episcoporum autoritate compositus est, in quo omnes subscripserunt. Synodus etiam, quæ ante paucos annos in Constantinopoli congregata sub Hirene, & Constantino filio ejus, septima & universalis ab ipsis appellata est, ut nec septima nec aliquid diceretur, quasi supervacua ab omnibus abdicata est.* Præsentem enim Synodum hic indigitari ex eo palam est, quod sub Hirene & Constantino, idque paucos ante annos, congregata dicitur: quam etiam Constantinopoli primò convocatam esse, nos supra observavimus, & ipsa Acta attestantur. Sic etiam Hincmarus Rhemensis ait, *Tempore Caroli Magni Imperatoris, jussione Apostolicæ Sedis, generalis Synodus in Franciâ convocante præfato Imperatore celebrata, & secundum Scripturarum tramitem, traditionemque majorum, ipsa Græcorum Synodus destructa & penitus abdicata est.* Et paucis interjectis, *Autoritate itaque hujus Synodi nominal repressa est imaginum veneratio: sed tamen Hadrianus & alii Pontifices in sua opinione perseverârunt, & maximo Carolo suarum puparum cultum vehementius promoverunt; adeo ut Ludovicus Caroli filius libro longe acriori impetatus sit imaginum cultum, quàm Carolus.* Hinc. Rhem. adv. Hinc. Laudun. cap. 20. Quanta etiam offensione, quantoque odio Ecclesia nostra Britannica decretum præsentis Synodi de adorandis imaginibus tunc temporis excipiebat, Historici nostri, Rogerus Hovedenus, Simeon Dunelmensis, aliique ubertim tradiderunt. A Græcis autem omnibus, non minus quàm ab hodiernis Papistis, Synodus hæc septima Oecumenica habita est, & canones ab eâ constituti in ipsorum nomocanonem relati: quo actum est, ut isti etiam inter alios, unà cum scholiis suis, in hoc opere exhibeantur.

Ἐν ἔτει ςσϟς. Aufer 5508. ab 6296. & reliquus fiet annus 788. Hoc igitur anno, juxta Balsamonem, a Christi Nativitate currente celebrata est hæc secunda Nicææ Synodus. Græcorum autem anni, non Latinorum instar Kalendis Januariis, sed Septembribus ineunt. Et quidem mense Septembri Synodus hæc Nicææ congregata est, indictione 11. (ια'. non α'. ut in Græco textu male imprimitur) ac proinde antequam annus 788. Julianus cœptus est; quippe qui ante Kal. Jan. sequentes non incepit. Habitum est ergo hoc Concilium anno Juliano Dom. 787. quemadmodum & ante observatum est. Sed Paulus Diaconus anno 781. Cedrenus anno 780. aliique aliis annis celebratum fuisse falso perhibuerunt.

Τετρακοσίων ἑξήκοντα ἑπτά. Sic etiam præter Aristenum Photius asserit, trecentos sexaginta septem Episcopos huic Concilio interfuisse, ἑπτὰ μὲν καὶ ἑξήκοντα καὶ τριακοσίων ἱερῶν ἀνδρῶν πλῆθος συναγομένου. Phot. de Synodis. Nilus trecentos sexaginta tres solos fuisse scribit, συγκροτηθεῖσα ὑπὸ τριακοσίων ἑξήκοντα τριῶν ἁγίων πατέρων κατὰ τῶν εἰκονομάχων. Nil. de Syn. Psellus autem non plures quàm trecentos quinquaginta fuisse tradidit, cujus etiam sententiam plerique amplexi sunt.

Εἰκονομάχων ἤγουν χριστιανοκατηγόρων. Tempore hujus Concilii, atque ante æque ac postea, cultûs imaginum oppugnatores Christi sanctorumque imagines, eo nomine ut adorentur factas, idola esse asseverârunt; ac proinde Christianos, qui eas colunt, idololatriæ accusârunt: quo factum est, ut ipsi à contrariâ parte, sive ab imaginum cultoribus, Χριστιανοκατηγόροι audirent. Hinc Leontius in ipsâ Synodo dicebat, Εὐλογητὸς ὁ ἅγιος καὶ οἰκουμενικὸς σύνοδος, ὅς τῇ συγκλήσει συνόδου διαλύσας ἡμᾶς δεσμοῦ τῆς ἐνεχόμενοι πλάνης αἱρετικῶν, τῶν συγκομμένων τὰς ἁγίας καὶ σεϐασμίας τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ ἀνατολῇ τῶν ἱερῶν εἰκόνων. τήνδε δὲ μὴ χεῖρας ἔχειν αὐτῶν τὴν χριστιανοκατηγόρον τῆς ἱερᾶς βλασφημίας. Conc. Nic. 2. Act. 6. pag. 619. Adeo ut voces εἰκονομάχοι & εἰκονοκλάσται & χριστιανοκατηγόροι ab ipsâ etiam Synodo tanquam Synonymæ usurpentur. Unde Episcopi in eâ congregati passim exclamant, Ἡμεῖς τὴν αἵρεσιν τῶν χριστιανοκατηγόρων ἀναθεματίζομεν. Et τοὺς χριστιανοκατηγόρους ἅπαντας εἰκονοκλάστας ἀνάθεμα. vide Actionem quintam in fine. Et ab eo usque tempore hæc vox isto sensu Græcis in usu fuit. Hinc est, quod cùm Synodus Constantinopolitana, anno Dom. 814. habita, præsentem Nicænam condemnâsset, & alteram septimam generalem Synodum, cujus supra meminimus, quâ cultus imaginum explosus est, confirmâsset, ab autore Anonymo libelli Synodici vocatur propterea χριστιανοκατηγορικὴ σύνοδος. Dicit enim ὁ ἀσεϐὴς δὲ ἀναξίως ὀνομασθεὶς μαγὸς καὶ ἄλλων

 χριστιανο-

[illegible] ἐν τῇ Χριστοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως [illegible]. Libell. Syn. cap. 145.

In Can. I.

ΤΩΝ τῶν ἓξ οἰκουμενικῶν συνόδων. Hic asseruntur & confirmantur canones a sex Occumenicis Conciliis editi. Veruntamenvero inter omnes convenit, quintam & sextam nullos omnino edidisse canones, nisi Trullani iis attribuantur: cùm autem Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus coram præsenti Synodo asseruerit canonem Trullanum 82. à sextâ Synodo constitutum esse, ut in annotationibus ad istum canonem ostensum est, omnes hoc loco Trullanæ istius Synodi canones tanquam à sextâ Synodo editi, confirmari videntur. Vel forte, ut à Balsamone & Zonarâ, sic etiam à præsenti Synodo, Trullana πενθέκτη habita est, & canones ab eâ decreti, ad utramque, quintam nimirum & sextam, referuntur. Aliter enim non video quem hæc verba sensum admittant; utpote in quibus de sex œcumenicarum Synodorum canonibus Ecclesiasticis, non dogmaticis decretis agitur.

Δι' ὧν γὰρ ἐπικύρωσε τὸν β'. κανόνα. Secundum Synodi Trullanæ canonem à Justiniano Imperatore, Novellâ puta 131. confirmatum esse Balsamon hìc asseverat, non animadvertens Justinianum vitâ functum plusquam centum viginti annis terrenam cum cœlesti coronâ prius commutâsse, quàm Synodus Trullana celebrata fuit. Imo quidem Novella ista à Balsamone citata etiam ante quintam generalem Synodum Constantinopoli habitam promulgata fuit, quippe quâ quatuor tantummodo Occumenica Concilia confirmata sunt. Sic enim se habet, *Sancimus igitur vicem legum obtinere sanctas Ecclesiasticas regulas, quæ à sanctis quatuor Conciliis exposita sunt, aut firmata; hoc est, in Nicænâ trecentorum decem & octo; & in Constantinopolitanâ, sanctorum centum quinquaginta Patrum; & in Ephesinâ primâ, in quâ Nestorius est damnatus; & in Chalcedonicâ, in quâ Eutyches cum Nestorio anathematizatus est. Prædictarum enim quatuor Synodorum dogmata sicut sanctas Scripturas accipimus, & regulas sicut leges observamus.* Justinian. Novel. 131. cap. 1. Sed undè igitur Balsamon Trullanam etiam Synodum à Justiniano confirmatam hauserit? Nimirum è Basilicis, in quæ dicta Justiniani Novella, longè aliter quàm ab eo constituta, tralata est. Enimvero in Basilicorum lib. 5. tit. 3. cap. 2. ista Novella, sic legitur, Θεσπίζομεν τοίνυν τάξιν νόμων ἐπέχειν τοὺς ἁγίους ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων ἑπτὰ συνόδων ἐκτεθέντας ἢ βεβαιωθέντας. ubi, ut videre est, loco quatuor septem Synodi mendosè substituuntur: quæ etiam sic postea recensentur & confirmantur, Nicæna prima, Constantinopolitana, Ephesina, Chalcedonensis, Constantinopolitana secunda, Constantinopolitana tertia, & Nicæna secunda. Unde palam fit Basilica, quæ Balsamoni imposuerunt, hoc præsertim in loco, ut alia in præsenti taceam, miserè interpolata & corrupta esse; cùm præsens etiam Concilium Nicææ habitum à Justiniano confirmatum ibi dicatur, etiamsi ille plusquam ducentis annis antea mortuus fuerit, quàm hæc Synodus celebrata est. Sed non nova est hæc corruptela, nec Balsamon primus, qui eâ deceptus fuit. Nam longè ante eum Photius Patriarcha Constantinopolitanus eandem Justiniani Novellam eodem modo depravatam citavit, Η γ'. διάταξις τῆς β'. τίτλου τῶν νεαρῶν τοὺς τῶν ἑπτὰ συνόδων κανόνας [illegible] κρατεῖν καὶ τὰ δόγματα αὐτῶν, ὡς τὰς θείας γραφάς. Phot. nomocan. tit. 1. cap. 2. Unde veri nobis simillimum videtur, istam Justiniani Novellam hac corruptelâ depravatam, & tribus ultimis Conciliis auctam esse statim post tempora, quibus extremum eorum sive præsens habitum fuit; idque eo nomine, ut decreta hujus Synodi de imaginibus adorandis legis vicem habere viderentur. Sed nihil incautius, nihil imprudentius perpetrari potuit; cùm neminem lateat impossibile esse, ut Justinianus ea Concilia confirmaret, quæ multis post ejus obitum annis celebrata sunt. Quod miror neque à Balsamone, nec Photio, nec ab aliis antehac observatum.

In Can. III.

ΠΑσαν ψῆφον γινομένην παρὰ τῶν ἀρχόντων. De pristinis Laicorum privilegiis in Episcopis eligendis in annotationibus ad quartum Synodi Nicænæ primæ canonem fusiùs commentati sumus. Quæ ibi eâ de re dicuntur, ad majorem hujus canonis, qui illic etiam citatur, elucidationem huc transferantur. Hic insuper observetur, antiqua ista plebis & magistratuum præsertim jura, in consensu suo & testimonio suo Episcoporum electionibus præbendo, usque ad præsentem aliquo modo obtinuisse Synodum, à quâ penitus hoc canone abolita sunt & abrogata; utpote ex cujus præscripto omnes etiam cujuscunque ordinis magistratus ab Episcopis eligendis omnimodo arcentur. Sed nihilo secius aliquid de pristino jure etiam post editum hoc decretum usurpâsse videtur. Quod etiam octavæ generali Synodo occasionem præbuit, severioris edendi canonis, qui Græce non extans, in Latinâ Anastasii Bibliothecarii versione sic se habet, *Promotiones atque consecrationes Episcoporum, concordans prioribus Conciliis, electione ac decreto Episcoporum collegii fieri sancta hæc & universalis Synodus definit, & statuit, atque jure promulgat, neminem Laicorum principum vel potentum semet inserere electioni vel promotioni Patriarchæ, vel Metropolitæ, aut cujuslibet Episcopi, ne videlicet inordinata hinc & incongrua fiat confusio vel contentio; præsertim cùm nullam in talibus potestatem, quemquam potestativorum vel cæterorum Laicorum habere conveniat, sed potius silere ac attendere sibi, usque quo regulariter à collegio Ecclesiastico suscipiat finem electio futuri Pontificis: si vero quis Laicorum ad concertandum & cooperandum ab Ecclesiâ invitatur, licet hujusmodi cum reverentia, si forte voluerit, obtemperare se adsciscentibus; taliter enim sibi dignum regulariter ad Ecclesiæ suæ salutem promoveat. Quisquis autem secularium principum & potentum, vel alterius dignitatis Laicus, adversus communem ac consonantem atque canonicam electionem Ecclesiastici ordinis egere tentaverit, anathema sit, donec obediat, & consentiat, quod Ecclesia de electione ac ordinatione proprii præsulis se velle monstraverit.* Syn. octav. can. 22.

Τὰς δὲ κατονομαζομένας αὐτοὺς ἀφορίζεσθαι. Hæc verba in Parisiensi editione desiderata ex MS. Bodleiano supplevimus, cui Amerbachianus cum Tiliano suffragatur.

In Can. VI.

BALS. Σ[illegible]. A voce [illegible] (sic enim legendum, non ut mendosè imprimitur [illegible]) usque ad finem hujus interpretationis, unà cum totâ alterâ interpretatione, in MS. Amerbachiano desiderantur omnia. Sed in aliis omnibus Codicibus æque ac in Bodleiano leguntur.

Η κλείσωσι τοὺς. Post hæc verba Parisiensis editio addit, [illegible] αὐτούς, *seu Deum in his audari non sinunt*; quæ istis verbis in canone respondent, μὴ [illegible] τῆς τοῦ Θεοῦ λειτουργίας.

Καὶ πλέον τοῦ ἀφορισμοῦ κολασθήσεται. Editio Parisiensis legit, οὐκ ἀφορισθήσεται μόνον, ἀλλὰ πλεῖον κολασθήσεται, *non solum segregabitur, sed etiam magis punietur.*

Μόνα πλεῖν. Loco sequentium editio Parisiensis sic habet, [illegible] &c. ut in MS. nostro Bodleiano hic impressum.

In Can. VII.

ΕΚτὸς ἁγίων λειψάνων μαρτύρων. Hoc à Græcis hucusque observatur; adeo ut nullum iis templum sine quibusdam, ut putantur, Martyrum reliquiis consecretur: atque inde cum Episcopus ad templum dedicandum se confert, una saltem martyrum reliquias secum assumit, ut ex Euchologio discimus, dicente in rubricâ templi dedicandi, [illegible] ὁ ἀρχιερεὺς λαμβάνει μαρτυρικὰ ἅγια λείψανα [illegible] μετὰ τῆς [illegible]. Has postea in disco capiti bis superimponit, ac deinde in loco iis præparato deponit reservandas, ut ibidem dicitur, [illegible]. Et hic quidem totus est Græcorum ritus in reliquiis suis, cum Ecclesia de novo extruitur, reponendis usitatus.

Τὰς ἐγκαινισθείσας [illegible]. In Codice nostro Bodleiano, post

post hæc ultima hujus canonis verba, hæc leguntur, Σημείωσαι ἀπὸ τῆς παρούσης ζ΄. ... ὅτι χωρὶς ἁγίων λειψάνων οὐ δεῖ ὁ ναὸς ἐγκαινίζεσθαι. ... Cum autem adeo apertum sit hæc ex margine in textum irrepsisse, hîc potius ea adnotare, quam illic inserere visum est.

Ὅτι πλεονάζει τὰ ἀνάξια. Legendum est, ὅτι πλεονάζει τὰ ἄξια καὶ τὰ ἀνάξια. Sic enim omnes legunt codices, tam impressi quam manuscripti.

In Can. IX.

EN τῷ ἐπισκοπίῳ διαιτῶνται, post ista verba hæc legenda sunt, οἱ νόμοι δὲ καλοῦσι ταῦτα διαιτῶνται. In omnibus enim MSS. atque etiam impressis codicibus leguntur, & sensui prorsus necessaria sunt: sed nescio quo fato hîc omittuntur. At latina eorum versio recte se habet.

Τὰ ἐκκλησιαστικὰ δίκαια. In Codice Amerbachiano rectius legitur, τὰ πατριαρχικὰ δίκαια, *Jura Patriarchalia.*

Καὶ ὁ κατὰ καιροὺς χαρτοφύλαξ. Chartophylax propriè dictus est, qui Ecclesiæ archiva & chartas servabat; quod magnum sane & summæ dignitatis in Ecclesiâ Constantinopolitanâ officium fuit; usque adeo ut etiam μέγας χαρτοφύλαξ vocatus fuerit; idque primo ab Andronico juniore, ut testatus est Cantacuzenus, dicens, *Chartophylaci, quia majores honores capessere nolebat, munus effecit splendidius magnumque Chartophylacem nominavit; quod Epitheton Chartophylaci usque hodie manet.* Cantacuz. hist. l. 2. c. 1. Officium ejus a Codino sic describitur, ὁ χαρτοφύλαξ κρατῶν τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα, ... Sed in Catalogo officialium Ecclesiæ Constantinopolitanæ fusius sic enarratur, ὁ μέγας χαρτοφύλαξ, ... Vide plura in Balsamonis meditato de Chartophylacis & primi Defensoris officiis, in Jur. Gr. Rom. l. 7. pag. 453.

In Can. X.

THN ἱερωσύνην ἐκλαμβάνει. In Codice Bodleiano, inter hæc ultima canonis verba & Balsamonis interpretationem, hæc ponuntur, Σημείωσαι ἐν ἑτέρῳ, ὅτι τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ... Hanc autem marginalem tantùm fuisse notam, in textum descriptoris incuriâ tralatam, cuivis patet; ut & eam ex Balsamonis Scholiis desumptam esse.

Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ παρανόμως. Rectiùs in Codice Amerbachiano legitur, ὃ παρανόμως ἢ ... Quippe quæ sunt ipsa canonis verba à Balsamone hîc exposita.

In Can. XI.

YΠάρχειν ὅπως οἰκονόμος. Alexius Patriarcha Constantinopolitanus in Synodali decreto, de causis Ecclesiasticis ad universas metropoles & Archiepiscopatus pertinentibus, hunc inter alios canonem citat explicatque; cujus propterea verba digna sunt quæ observentur. Dicit autem, Καὶ πάλιν ... Alex. Patr. in Jur. Gr. Rom. l. 4. pag. 251.

Οἰκονομοῦ ... Legendum ..., juxta MSS. Amerbachianum & Ætonensem, necnon impressam Parisiis editionem.

Ἀπεριφρόνητα. In Codice Amerbachiano legitur ἀπεριφρόνητα.

In Can. XIII.

BALS. ANέστη τὰ μοναστήρια. Post ista verba in codice nostro Bodleiano hæc habentur, Σημείωσαι τὰ ἐν τῷ παρόντι ... Ex eo autem quod hæc ex ipsa interpretatione colliguntur, ad nullam ea interpretationem propriè pertinere constat, ac propterea hîc adnotare, quam textui interserere illa satius duximus, ne sensus confunderetur.

Τὰ ἐν ἐξάρχω τῷ παρόντι κανόνι. Hæc usque ad finem hujus interpretationis ex MS. Bodleiano supplevimus; ubi tamen iis ἑτέρα ἑρμηνεία præfigitur, ac si *alteram interpretationem* constituerent: verum nec in codice Amerbachiano, nec alio quovis præter Bodleianum extant. Ubi etiam insuper observetur, verba illa ... quæ octo circiter lineis ante hæc occurrunt, in Codice Amerbachiano rectiùs legi ... Et sic etiam à Joanne Leunclavio in Jure Græco-Romano pag. 204. leguntur.

ZON. Τῶν εἰκονομάχων. In Gallandi codice legitur τῶν ἀσεβῶν εἰκονομάχων, *Impiorum Iconomachorum.* Amerbachianus nostræ lectioni adstipulatur.

In Can. XIV.

ΠΡοχειρίζεσθαι ἀναγνώστας. Ex eo quod his verbis caveatur, ut lectores juxta veterem consuetudinem a Chorepiscopis, de quibus alibi fusius, Episcopo permittente constituantur, suspicetur aliquis Chorepiscoporum autoritatem ad solas lectorum ordinationes hîc restrictam esse. Verum, ut doctissimus vir Petrus de Marca rectè observavit, in hoc canone de Chorepiscoporum in promovendis Clericis jure non agitur, sed de publicâ sacrarum Scripturarum ex ambone sive suggestu lectione, quæ à pueris ad clerum designatis, sed nondum ab Episcopo adscriptis, pronunciari solebat. Canon has vetat à quopiam publice prælegi, nisi prius ab Episcopo, aut monasterii præfecto, aut etiam à Chorepiscopo, ex Episcopi sententiâ juxta veterem consuetudinem, manuum impositionem acceperint. Hoc quidem privilegium Chorepiscopis hîc asseritur; sed alia propterea, quæ antiquitus habuerunt, iis non detrahuntur. Sed hîc insuper observandum est, post ultima hæc canonis hujus verba, alia quædam ante interpretationem Balsamonis in MS. nostro Bodleiano occurrere, nimirum, Σημείωσαι τὸν ιδ΄. ... His præmittitur vox ἑρμηνεία & sequitur Ἑτέρα ἑρμηνεία τοῦ ιδ΄. κανόνος, ac si ista verba primam interpretationem constituerent, sed in nullo alio codice leguntur; neque nobis plusquam nota quædam marginalis videntur.

ZON. Χειροθετηθῇ καὶ ἀναγνώσει. In Supplemento ad Parisiensem Zonaræ editionem, ex alio nescio quo codice, post hæc ultima ejus in hunc canonem verba, dicitur, ... *& literas quoque pacificas juxta canonem concedunt. Quare Synodi VI. canonem XXIII. de capite supra dicto.* Sed hæc in codice Amerbachiano non leguntur.

In Can. XV.

KAI προσεδρεύειν. Adde ἐν μιᾷ ἐκκλησίᾳ, quæ verba à typothetis omittuntur. In omnibus enim codicibus leguntur, & latina eorum versio rectè retinetur.

Bals. Οἱ δὲ λέγοντες τὸ ῥηθέν. Hæc usque ad finem ex MS. Bodleiano restituimus; sed in Amerbachiano non extant.

Zon. Ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει. Codex Amerbachianus legit, ἐν ταύτῃ μεγαλοπόλει καὶ βασιλίδι, *in hâc magnâ urbe & imperiali.*

In Can. XVII.

Τοὺς καθ' ἕκαστον ἐπαρχίαν. Codex Amerbachianus legit, καθ' χώραν. ut & mox pro ἔχειν τὸ βεβαιωθῆναι, in Parthensi editione legitur, ἔχει καὶ τὸ βεβαιωθῆναι.

Bals. Σταυροπήγιον. Ut genuinam vocis hujus à Græcis sæpe usurpatæ notionem clarius assequamur, primo tenendum est, quod in Oriente, ubi templum aliquod extruendum est, Episcopus illuc proficiscitur, & post aliquot ritus ab eo usurpatos, & preces solennes absolutas, ille primum lapidem in fundamento ponit, sed cruce primo ab ipso signatum, ut in Euchologio legimus, εἶτα λαβὼν ἕνα τῶν λίθων, καὶ χαράξας δι' αὐτοῦ σταυρὸν, αὐτὸς δὲ ἰδίαις χερσὶ τίθησιν αὐτὸν ἐν τῷ θεμελίῳ. Vel etiam ligneam crucem accipit, & in ejus medio aliam crucem stylo exarat, quam Clericus aliquis perfecte exsculpit; Episcopus autem propriâ manu crucem sic exculptam accipiens, in templi extruendi medio tanquam primum fundamenti lapidem ponit, uti in altero Euchologii codice dicitur, εἶτα λαμβάνει ὁ Ἀρχιερεὺς σταυρὸν ξύλινον, ἐγχαράττει μέσον σταυρὸν, καὶ εἰς τῶν κληρικῶν ἐγχαράττει αὐτὸν, καὶ λαμβάνει αὐτὸν ὁ ἀρχιερεὺς οἰκείαις χερσὶ, τίθησι αὐτὸν μέσον τοῦ θεμελίου ναοῦ. Cruce ab Episcopo in fundamento templi extruendi sic defixâ, artifices protinus illud ædificare incipiunt. Hinc factum est, ut ipsa etiam templi alicujus fundatio σταυροπήγιον nonnunquam dicatur; ut etiam ex Euchologio discimus, ubi dicitur Εὐχὴ λεγομένη εἰς θεμέλιον ἐκκλησίας, ὅπερ καὶ σταυροπήγιον ὀνομάζεται. Hic enim, ut videre est, ipsum θεμέλιον aliquibus σταυροπήγιον nominatur, hoc est, *Crucis fixio*, utpote quâ fundamentum jacitur. Verum præter hujusmodi Stauropegia quæ omnibus Episcopis communia, & ab iis in novo quolibet templo aut etiam monasterio fundando inprimis adhibenda sunt, de aliis passim legimus stauropegiis, quæ σταυροπήγια πατριαρχικὰ propriè nuncupantur. Hæc ut rectè intelligantur, recolendum est, quod oratorium aliquod vel monasterium, quod per solum Episcopi cujuspiam Provincialis stauropegium fundatur, vel in quo ille crucem suam fixit, idem ad eundem Episcopum sive ad ejus curam & administrationem pertinet, nimirum nisi Patriarcha etiam suum stauropegium illuc miserit. Hoc ex Germani Patriarchæ Constantinopolitani sigillo colligimus, quo decernitur, ut ubi Patriarchale stauropegium non præstructum fuerit, ibi regionis Episcopus omnem potestatem habeat, ἔνθα δὲ μὴ προτέθη πατριαρχικὸν σταυροπήγιον, ὁ κατὰ χώραν ἀρχιερεὺς ἐκεῖσε ἐξουσιάσει, κἂν φροντιστήριον ἢ μοναστήριον, κἂν ἀγρίδιον, κἂν εὐκτήριον. In Jur. Gr. Rom. l. 3. pag. 236. Quod idem & de metropolitanis tenendum: hi enim nullam habent cruces figendi autoritatem, præterquam in suis ipsorum parœciis sive territoriis, quæ iis immediatè tanquam Episcopis subsunt; non item in parœciâ aliquâ alii Episcopo subjectâ, etiamsi suam intra Provinciam sita sit. Luculentulum hujus rei exemplum habemus in controversiâ inter Johannem Metropolitanum Naupacti & alium Joannem Artæ Episcopum. Cùm enim S. Demetrii Monasterium extructum fuit sub Stauropegio metropolitani cujusdam Naupacti, in regione Episcopatûs Artæ, hujus prætextu dictus Joannes postea idem monasterium tanquam sibi subjectum vendicabat, atque etiam alia illic Stauropegia mittebat, ἔπεμψε δὲ καὶ ἄλλα πήξαντα σταυροπήγια, προφάσει τῷ καὶ τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐν τῇ ἐνορίᾳ κειμένην τῆς Ἄρτης, παρ' ἑτέρου ἀρχιερέως ἐνορίας σταυροπήγιον ἐκτίσθαι (ὅπερ οὐκ ἔξεστι) τῷ τότε μητροπολίτῃ. Jur. Gr. Rom. l. 3. p. 232. Postea autem idem metropolitanus Naupacti, qui ad dictum monasterium extruendum suum miserat stauropegium, confessus est se injuriâ hoc fecisse, & propterea monasterium illud Episcopi Artæ jurisdictioni restituit. Sed nihilominus cum supradictus Joannes metropolitanum istum Naupacti thronum adeptus esset, non solùm istud Demetrii monasterium, sed & alia ibidem constituta sibi arripuit: usque adeo ut quæ in illis erecta fuerant Ecclesiastica stauropegia ille dejecerit, & sua eorum loco substituerit, ἐξέβαλε καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ σταυροπήγια, ut inquit Artæ Episcopus, τῶν μοναστηρίων μου, τὰ τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ τῆς ἁγίας ἀναστάσεως ἐπέπηξε τὰ οἰκεῖα σταυροπήγια. Hâc itaque causâ ad Germanum Patriarcham Constantinopolitanum & ad Synodum sub eo habitam delatâ, decretum est, quod etiamsi Metropolitanus Naupacti stauropegia sua in monasteriis intra Episcopatum Artæ fixisset, eadem nihilominus Episcopalia fore monasteria, sive Episcopo Artæ subjecta, & ratio redditur, quod privilegium mittendi stauropegia ultra propriam suam parœciam Patriarchæ soli, non metropolitano cuipiam competit. Sic enim intelligenda sunt illa verba, quæ interpres malè intellexit, ὡς τὸ φέρειν τῆς περιοικίας σταυροπήγιον μόνῳ τῷ πατριαρχικῷ ἰδιάζει πρεσβείῳ, ἀλλ' οὐ μητροπολίτῃ τινί. ibid. p. 234. Sin autem Patriarcha Stauropegium suum in quamlibet regionem per totam suam diœcesim templo vel monasterio alicui fundando vel extruendo miserit, templum istud vel Monasterium ab universâ Episcopi regionis, quâ situm est, jurisdictione exemptum Patriarchæ soli, vel Exarcho ejus immediate subjicitur, & ab eo solo administratur; quemadmodum ex sigillo superius laudato Germani Patriarchæ colligere licet, in quo dicitur, quod Patriarchalis nominis relatio in illis solis obtineat, in quibus extructio per Patriarchalia stauropegia facta est, sive monasteria sint, sive Ecclesiæ Catholicæ aut communes, sive oratoria; & ut in hujusmodi Auditoris locisque nihil ut commune regionis Episcopo, sive ad sacrorum celebrationem, sive ad Abbatis designationem, sive ad animæ delictorum inquisitionem, neque aliud quicquam usque ad canonicarum illationum exactionem; sed qui in his Sacerdotes fiunt, Patriarchales erunt & nominabuntur, & Patriarchalium jurium Exarcho subjicientur, & soluta canonica persolvent. Sic enim dicitur, ὅτι τὴν ἀναφορὰν τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος ἐν ἐκείνοις μόνοις καὶ κρατεῖν καὶ ἐκπεριοδεύειν ... ἐν οἷς ἡ ἀνέγερσις διὰ σταυροπηγίων πατριαρχικῶν ἐγένετο, εἴτε μοναστήρια, κἂν ἐκκλησίαι καθολικαὶ, καὶ κοιναὶ ... ἐν τούτοις μηδὲν τῷ μεμαθηκότι τῆς χώρας ... Ἀρχιερεῖ εἶναι ... οἱ τε εἰς ἡγουμένου σφραγίδα, εἴτε εἰς ψυχικῶν σφαλμάτων ἀνάκρισιν, ἀλλ' ἄλλο τι ὅπως, μέχρι καὶ τῆς τῶν κανονικῶν εἰσφορῶν ἀπαιτήσεως· καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς ἱερώμενοι πατριαρχικοὶ ... καὶ τῷ πατριαρχικῷ ἐξάρχῳ ὑποτάσσωνται, καὶ τὰ κανονικὰ ... αὐτῷ ... pag. 236. Et hujusmodi quidem monasteria vel templa extruere, quæ per Patriarchalia stauropegia in iis fixa ab Episcopali jurisdictione eximuntur, cuivis fas erit; ut diserte ait Manuel Patriarcha in decreto de jure patronatûs, Εἰ δ' τις βούλεται ἀνεγεῖραι μονὴν ἢ ἐκκλησίαν ... σταυροπήγιον πατριαρχικὸν, εἰς μὲν τοῦτο ... Jur. Gr. Rom. pag. 242. Cùm autem Patriarcha Constantinopolitanus sua hujusmodi stauropegia cuivis monasterium vel oratorium extruendi facile adeo indulgeret, in quacunque Provinciâ vel parœciâ situm esset, hinc usu tandem aliquando venit, ut ille in singulis ferè Provinciis & Episcopatibus nonnulla haberet monasteria & templa ubi peccaverat, & ab omni aliâ tam metropoliticâ quàm Episcopali jurisdictione atque potestate exempla. Hoc Metropolitani & Episcopi ægrè admodum tulerunt; ut observat Balsamon in Apost. can. 31. iisque respondet, hoc Patriarchis longâ consuetudine confirmatum esse privilegium; & in alterâ ejus canonis interpretatione aliam etiam hujus rei rationem reddit, nimirum quod totus Christianus orbis inter Patriarchas distributus sit, qui propterea quæcunque intra diœceses suas constituuntur loca, aliorum autoritati eximere atque peculiaria facere valent. Et hâc quidem opinione imbutus Patriarcha Constantinopolitanus, Stauropegia nemini oratorium aut monasterium ullibi erecturo denegare solitus est. Ritus autem juxta Euchologium in iis figendis sic se habet. Cùm alicui in animo sit hujusmodi templum Patriarchæ peculiare extruere, ad ipsum se confert Patriarcham, eumque intentione suâ certiorem faciens; Patriarcha autem Exarcho suo vel etiam cuilibet Episcopo facultatem scriptis concedit, ut tale templum sub Patriarchali stauropegio fundetur & consecretur, mandatque crucem ligneam fieri, in quâ ipsius Patriarchæ Notarii scribunt, ab unâ quidem ejus facie, Σταυροπήγιον πατριαρχικὸν ἀφιερὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου τοῦ δεῖνα ἐν τῇ θεοσώστῳ πόλει τῇδε, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῇδε, ἐν τῇ ἰδίᾳ ... τῇδε ... καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ. In alterâ autem parte, Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων ἡμῶν ... μηνὶ τῷδε, ἐν ἔτει τῷδε. Hujusmodi igitur crux lignea sic inscripta, illuc mittitur, quo templum ædificandum est; hanc cùm Episcopus loci acceperit, modo supra expresso templi fundamentum jacit. Cùm autem consecrationem peregerit, retro sacram mensam in elato quopiam tabernaculo loculum habente crucem illam à Patriarchâ missam collocat. Sic enim in Euchologio legimus, Καὶ πήγνυται ὁ σταυρὸς, ὁ

ὁ ἀ

ᾧ ὁ ναὸς μέλλει οἰκοδομεῖσθαι, ἔστι ὁ σταυροπήγιον [illegible] ἄνωθεν ἐκκλησίας ἐστὶ τὸ θεμέλιον. ὅταν δὲ [illegible] κτίσαντες, [illegible] τὸν σταυρὸν [illegible] τῆς ἁγίας τραπέζης, [illegible] οἰκοδομεῖται ἐκκλησία [illegible] ἢ διὰ λίθων, ἢ διὰ [illegible], ἢ διὰ χαλκοῦ, ὡς ὅσον τι ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. Unde perspicuum redditur, Patriarchicum hoc stauropegium longe aliud esse (contra ac nonnulli opinati sunt) ab illâ crucis fixione, quæ ab Episcopo in jaciendo templi fundamento usurpatur. Hic præterea notandum est Chartophylacem, de quo alibi meminimus, ad pectus suum suspensum habuisse, à Balsamone rationali Aaronis comparatum, τὸ πατριαρχικὸν βουλλωτήριον, hoc est, ut opinor *Sigillum Patriarchæ*, quo bullæ ejus sive diplomata signata sunt. Hoc itaque Chartophylax Stauropegia à Patriarchâ concessa signavit & emisit, ut Balsamon in meditato de duobus officiis Chartophylacis & primi Defensoris asserit, ubi de Chartophylace & bulloterio ejus loquens, ait, quód Chartophylax Διὰ τοῦτο [illegible] πάντων τὴν [illegible] πατριαρχικὸν [illegible] [illegible], καὶ [illegible] [illegible] [illegible] εἰς τὰς [illegible] τὸ [illegible]. Hinc lucem mutuantur ea, quæ idem Balsamon in loco, quem sub manibus habemus, de Chartophylace scribit, quód nimirum Stauropegium ab eo, cuilibet extra urbem templum extruere volenti, non conceditur, nisi is primo in scriptis deposuerit, se omnia attulisse, quæ ad templi extruendi perfectionem pertinent: etiamsi enim solus Patriarcha Stauropegia concedit, Chartophylaci tamen suo negotium istud inspiciendum committit, adeo ut ex ejus judicio & sententia dependeat, utrum concedenda sint necne; ac proinde is etiam ea concedere non immeritó hic perhibetur.

In Can. XIX.

Εἰ μὲν ἴδια αἰτία τοῦ προεστῶτος. In Codice nostro Bodleiano post hæc verba additur, [illegible] τὰ [illegible] διὰ τὰς [illegible] τὰς λεγομένας [illegible], ἢ [illegible], ἢ [illegible] ἀλλαγάς, καὶ διὰ τὰς [illegible] εἰς τὰ μοναστήρια [illegible] νομισμάτων. [illegible] ἐὰν [illegible] [illegible]

τὸ [illegible]; Quæ nihil aliud quàm nota quædam marginalis videtur. Sane ad Balsamonis interpretationem non pertinet, utpote inter quam & canonem collocatur.

Ζων. Παρεισδέδυκε εἰς ἐκκλησίας. In Supplemento ad Parisiensem Zonaræ editionem post [illegible] hæc interserenda ex aliis MSS. describuntur, [illegible] [illegible] τῶν πατέρων [illegible], ὃ [illegible] οἱ πατέρες [illegible], [illegible] χρήματα [illegible] [illegible] αὐτῆς [illegible] χειροτονῆσαι, [illegible] εἰς κλῆρον διὰ χρημάτων [illegible] [illegible] καθαιρεῖσθαι κελεύει, [illegible], [illegible] χειροτονούμενος [illegible] ὁ κανὼν κελεύει, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλὰ περὶ τῶν [illegible] [illegible] καὶ [illegible] αὐτοὺς εἰς κλῆρον. [illegible]. *Sed qua ratione factum arbitrabimur, ut cùm quarta Synodi canone illo, cujus Patres hic meminerunt, tam ei qui pretio accitus ordines contulit, quàm ei qui pecunià emptos assecutus est, depositio pariter sit inflicta, eum, qui pretio intercedente quemviam in clerum adegerit, vel diffiteri, vel deponi, hic canon decernat? Dicendum igitur, hunc canonem, non de iis qui ordines conferunt, de quibus alter ille; sed de iis qui jam ordinibus initiatos recipiunt, & in Clerum describunt, esse intelligendum. Deinde inquit.* Ex ultimis his verbis, [illegible] *deinde inquit*, colligimus ea, quæ in nostra editione inter [illegible] & [illegible] interferuntur, in MSS. e quibus hoc Supplementum desumptum est, non legi, nimirum, [illegible] δὲ βούλεται τοὺς μὴ ἔχοντας [illegible] χειροτονίας [illegible], *Expelli autem vult eos monasteriorum præfectos, qui Presbyteri ordinationem non habent*; quæ idcirco hic transtuli, quoniam latina eorum versio in ipso opere omissa est.

Ἐκ τοῦ [illegible]. Ex eodem supplemento, post hæc ultima hujus interpretationis verba, sequentia addenda sunt, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] τοῦ [illegible], [illegible] εἰς κλῆρον ἢ εἰς μονὴν [illegible] χρήματα [illegible]. Εἰ δὲ ἐκεῖνος [illegible] τινά, ὡς ἀφιερῶν αὐτὰ τῷ θεῷ, ὁ ταῦτα [illegible] [illegible]. *Illud ergo ex hoc canone intelligi licet, non esse nummum ab eo, quem in clerum monasteriumve admittas, pecuniæ aliquid exigendum. At vero aliqua, quæ ipse sponte offerat, Deoque dicata velit, si quis acceperit, nullo id in crimine esse reponendum.* Sed neutrum ex hisce supplementis in MS. Amerbachiano legitur.

GUILIELMI BEVEREGII ANNOTATIONES IN SYNOD. CONSTANTINOPOLITANAM

PRIMAM ET SECUNDAM DICTAM.

KANONEΣ ἐκτεθέντες. Hæc eſt inſcriptio hujus Synodi in MS. noſtro Bodleiano, quæ eadem etiam in Pariſienſi Balſamonis editione, necnon in Codice Tiliano habetur. Sed in impreſſis antehàc Zonaræ codicibus inſcribitur, Ἡ σύνοδος ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων συνελθοῦσα, ἡ πρώτη καὶ δευτέρα λεγομένη, *Synodus in Templo S. Apoſtolorum congregata, Prima & ſecunda nuncupata.* In Codice Amerbachiano inſcribitur tantùm Ἑτέρα σύνοδος *Altera Synodus*, ſed ex Balſamonis præfatione conſtat eam πρώτην καὶ δευτέραν etiam in inſcriptione vocatam eſſe, & ex Zonaræ itidem præfatione, eam inſcriptam eſſe Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη πρώτη καὶ δευτέρα σύνοδος ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθεῖσα ἐν τῷ [illegible] τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων, ubi, ut videre eſt, μεγάλη σύνοδος nuncupatur. Et quidem Balſamon eam οἰκουμενικὴν σύνοδον appellat, nimirum ac ſi octava eſſet univerſalis Synodus. Verum longè alia eſt ab eâ, quæ ſub iſto nomine vulgo circumfertur. In ea enim, quæ octava plurimum appellatur, Ignatius ſedi Conſtantinopolitanæ reſtitutus eſt, & Photius anathemate percuſſus: in hâc autem ipſe Photius præfuit, ut in ſede iſtâ ſtabilitus. Nec ſanè inter omnes convenit, quænam octava propriè generalis Synodus fuerit. Nam Marcus Epheſinus in ipſo etiam Concilio Florentino, nemine contradicente, diſertè aſſeruit, octavam iſtam communiter generalem Synodum nuncupatam, Conſtantinopoli, Adriano thronum Romanum tenente, non modo pro tali non acceptam, ſed etiam improbatam eſſe, aliamque poſtea, quæ Photium reſtituit, œcumenicam etiam dictam eſſe. Cum ipſe enim rogatus eſſet Acta octavæ vulgatæ Synodi exhibere, reſpondit, Εἰ δὲ καὶ εἴχομεν αὐτά, οὐκ ἔχομεν ἀνάγκην ἵνα συναριθμῶμεν ταῖς οἰκουμενικαῖς συνόδοις ταύτην τὴν σύνοδον, ὅτι οὐδὲ ἐστέρχθη ὅλως, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνετράπη· καὶ αὐτὴ ἡ σύνοδος, ἣν λέγει ἡ ἀγάπη σου, ἔχει πράξεις κατὰ τοῦ Φωτίου, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ Πάπα Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ· μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἄλλη σύνοδος, καὶ ἀνεστάθη ὁ Φώτιος, καὶ ἐκλήθη ἡ [illegible] σύνοδος αὕτη ἡ σύνοδος, ὅτι [illegible] σύνοδος, καὶ ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Πάπα Ἰωάννου. Act. Concil. Florent. ſeſſ. 6. init. Quinetiam, quod obiter obſervetur, ipſum Concilium Florentinum etiam octavum univerſale appellatum eſt, ut ex Actis ejus à Bartholomæo Abramo Cretenſi editis conſtat; quod ſanè Laurentius Surius miratus eſt, ſed immutare prudens noluit. Verùm Severinus Binius, in ſuâ iſtorum Actorum editione, loco octavæ decimam ſextam Synodum per fas aut nefas ſubſtituit; ut ipſe in notis ad eadem Acta fatetur, dicens, *Quanquam Laurentius Surius in præfatiunculâ quâdam ad lectorem, quam infra ſubjungam, falſam illam octavæ Synodi inſcriptionem à Bartholomæo Abramo Cretenſi, Actis ſynodalibus præfixam, metu neſcio cujus temeritatis auferre & abolere noluerit; Ego tamen aliorum virorum, quos ſupra in notis ad Concilium Oecumenicum octavum allegavi, hortatu animatus, non tantum ex titulo, verùm etiam ex ipſis Actis ſynodalibus pro voce octava, decimam ſextam ſubſtituendam eſſe putavi.* Unde videre eſt, quanta fides ejus Conciliorum editionibus habenda ſit, cùm quod ſibi non placuerit, immutare auſus eſt; atque hoc idcirco tantum, quia alii id hortati ſunt. Sed ut ad rem noſtram redeamus, Synodus hæc præſens, cujus canones unà cum ſcholiis hic educuntur, neutra fuit è duabus iſtis Synodis Conſtantinopolitanis, quæ Oecumenicæ dicuntur: non ea quidem, quæ vulgo id nomen ſortita eſt, ob rationem ſupradictam, atque etiam ex eo, quod canones hic editi prorſus diverſi ſunt ab iis, quos octava iſta generalis vulgo dicta Synodus emiſit: neque altera, ſiquidem ea ſub Joanne Papa Romano habita eſt, ac proinde proxima potius cenſenda eſt, quæ in S. Sophiæ Templo celebrata fuit. A quanam igitur Synodo ſub Photio habitâ hi canones decreti fuerunt, non facile eſt definire. Eo autem, quòd in Sanctorum Apoſtolorum Templo celebrata dicitur, ſuſpicor illos ab eâ Synodo emiſſos eſſe, quæ abſentem Ignatium damnavit, & exauctoratum pronunciavit; quippe quæ in eodem loco habita eſt, ut Nicetas in Ignatii vitâ teſtatus eſt, dicens, Εἰ [illegible] δὲ [illegible], ὁ Φώτιος τὴν κατ' αὐτὸν [illegible] τῶν [illegible] συνάγων, καὶ [illegible] τῷ ἱερῷ [illegible] τῶν [illegible] Ἀποστόλων [illegible] καθαίρεσιν [illegible] Ἰγνατίου. Vel ſaltem ab eâ, quâ præſentibus etiam Papæ Romani legatis, Ignatius ab exilio vocatus publicâ exauctoratione depoſitus eſt; utpote quæ ibidem etiam celebrata fuit, ut Joannes Sylitza ex Michaelis Theophili filii hiſtoriâ tradidit, dicens, Ἐπεὶ δὲ [illegible] καὶ [illegible] τοῦ Πάπα Ῥώμης [illegible] μεγάλην [illegible], [illegible] καὶ αὐτοὺς Ἰγνατίῳ [illegible]. διὸ καὶ ἐν τῷ τῶν Ἀποστόλων θείῳ ναῷ [illegible] σύνοδον [illegible] καθαιρεῖσθαι [illegible] τὸν Ἰγνάτιον [illegible]. Act. Concil. octav. pag. 828. edit. Col. an. 1618. Vel fortè hi canones ab utrâque ex hiſce Synodis editi fuerunt; & ea verior ſit cauſa, quare à primâ & ſecundâ Synodo conſtituti perhibentur.

In Can. I.

BALS. ΕΤΥΧΗΝ τῷ σημαίῳ. Legendum εὐχὴν [illegible], juxta MSS. Amerbachianum & Ἀτονienſem.

Ἡ ξενῶνα. Ξενὼν idem eſt, quod ξενοδοχεῖον, hoſpitium peregrinis recipiendis deſtinatum. Sic etiam in lege civili uſurpatur, *Sancimus ſi quis aliquam reliquerit hæreditatem, vel legatum, vel fidei-commiſſum, vel donationis titulo aliquid dederit vel vendiderit, ſive ſacroſanctis Eccleſiis, ſive venerabilibus Xenonibus.* l. 23. c. *De ſacroſanct. Eccleſ.* Cum hæc inter Chriſtianos frequentia eſſent, Julianus etiam ea extrui juſſit. Theophanes, [illegible] ἀποστάτης [illegible], ξενῶνάς τε καὶ πτωχεῖα [illegible], Theoph. in Chronogr. De his etiam S. Baſilius olim meminit, dicens, τίνα δὲ ἀδικοῦμεν, [illegible] τοῖς ξένοις οἰκοδομοῦντες, τοῖς κατὰ πάροδον ἐπιφοιτῶσι, Baſil. epiſt. 371. ad Heliam.

Ἡ νοσοκομεῖον. Hoc etiam inter donationes ſuper piis cauſis factas recenſetur à Juſtiniano, *Si quis verò donationes uſque ad quingentos ſolidos in quibuſcunque rebus fecerit, vel in ſanctam Eccleſiam, vel in Xenodochium, vel in noſocomium, vel in orphanotrophium, vel in ptochotrophium, vel in gerontocomium, vel in brephotrophium, vel in ipſos pauperes, vel in quamcunque civitatem,* l. 19. c. *De ſacroſanctis Eccleſiis.* Eſt autem noſocomium locus ægris pauperibus curandis devotus. Hieronymus, de Fabiolâ, *Quin potiùs omnem cenſum, quem habere poterat (erat autem ampliſſimus, & reſpondens generi ejus) dilapidavit ac vendidit, & in pecuniam congregatum uſibus pauperum præparavit, & prima omnium νοσοκομεῖον inſtituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, & conſumpta languoribus atque inediâ miſerorum membra foveret.* Hieron. Epitaph. Fabiolæ. De his S. Baſilius ait, Τίνα δὲ ἀδικοῦμεν, καταγώγια τοῖς ξένοις οἰκοδομοῦντες, τοῖς κατὰ πάροδον ἐπιφοιτῶσι, καὶ τοῖς θεραπείας τινὸς διὰ τὴν ἀσθένειαν δεομένοις; καὶ τὴν ἀναγκαίαν τούτοις παραμυθίαν ἐγκαθιστῶντες, τοὺς νοσοκομοῦντας, τοὺς ἰατρεύοντας, τὰ νωτοφόρα, τοὺς παραπέμποντας. Baſil. epiſt. 371. Nicetas Choniates, [illegible] εἰς νοσοκομεῖον καὶ τὰς βασιλικὰς [illegible]. Nicet. Chon. in Iſaac. Angelo.

Ἡ δὲ παρὰ τῆς βασιλείας κυροῦ Νικηφόρου. Hæc Nicephori Phocæ Imperatoris Nov. integra habetur, in Juris Græco-Romani lib. 2. p. 113. 114. &c.

Πρὸς τούτοις γίνεται. Hæc usque ad finem hujus interpretationis in Codice Amerbachiano desiderantur.

In Can. IV.

Ἵνα εἴπη μοναχὸς τῆς ἰδίας ἀποδεχόμενος μονῆς. Balsamon in responsis ad Marcum Alexandrinum hanc ultimam hujus canonis partem laudat. Marcus enim hanc quæstionem ei proposuit, Αποκρισιαρίοις μεταβαίνειν μοναχοῖς ἐξ ὧν ἀπεδέξαντο μοναστηρίων πρὸς ἕτερα μοναστήρια, ἢ οὔ; Respondit Balsamon, Καὶ οἱ πρὸς ἀνθρώπους καταδικάζοντες τὴν οἰκείαν ὁμολογίαν ἀπαιτοῦσιν ἀναβαίνοντες, τοὺς δὲ πρὸς Θεὸν καταδικάζοντας ἀναδεχόμενοι τὴν οἰκείαν ἀποτάσσουσι καθόλου; διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὸν δ'. κανόνα τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Αποστόλων συνελθούσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, τῆς λεγομένης α'. καὶ β'. τὰ ταῦτα διεξιόντα φησὶ, Εἴ τις μοναχὸς, &c. & deinde cæteris usque ad finem canonis citatis, concludit, Εἰ γοῦν δίχα ἐπιτροπῆς ἐπισκοπικῆς μεταβαίνοντες εἰς ἕτερα μοναστήρια, ἐξ ὧν ἀπεταξάμεθα, πολλῷ δὲ πλέον εἰς κοσμικὰς κατοικίας διαπεραιοῦντες, καὶ οἱ δεξάμενοι τόπους, ἀφορισμένοι καὶ ἀκοινώνητοι ἔσονται, μέχρις ἂν ὑποστρέψωσιν εἰς μοναστήρια ἐν οἷς τὰς συνθήκας ἀπέθεντο. Balf. resp. ad Marc. interrog. 20. ubi insuper observare licet, præsentem Synodum οἰκουμενικὴν dictam esse, atque ita à Græcis habitam.

In Can. V.

Φιλόσοφον καὶ ἰδιώτην. Ita cùm codice Bodleiano legit etiam Amerbachianus. In Parisiensi editione est φιλοσοφεῖν ἢ φιλόσοφον.

Καὶ ἐν ἔργοις ῥασοφόροις. Sic idem Balsamon antè dixerat, πρὸς γὰρ ἀποταξαμένοις μοναστικῶς, καὶ ῥασοφορηθεῖσιν. Enimvero vilioris quoddam vestimenti genus ῥάσον Græcis recentioribus appellatur; quo etiam, qui Monasticam suscipiunt vitam, primo induti sunt. Unde Nicetas Chomates in Manuele Comneno, τὸ μοναδικὸν σχῆμα ἤγετο, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, ἐπεὶ ἐδίδοντο πρὸς μοναχοῦ ῥάσον, ἐκδύουσι μὲν αὐτὸν, καὶ ἀμφιέννυσι τὸ μοναχοῦ, καὶ ἀρχαῖα ἀμφία. Nicet. in Man. Comn. lib. 7. Hinc ordo servandus in prima monachi admissione, in vetusta Euchologii editione, in indice quidem vocatur, Ακολουθία γινομένη εἰς τὸ φορέσαι τινὰ ῥάσον μόνον, καὶ καμηλαύχιον· in ipso autem libro folio ξε'. Ακολουθία εἰς ἀρχάριον ῥασοφοροῦντα, quomodo etiam in vulgatis editionibus inscribitur. In ipso verò ordine dicitur, quòd Sacerdos post preces absolutas, & tonsuram in crucis formam factam, tunicâ eum induit, & καμηλαύχιον nullâ prece subjunctâ imponit. Καὶ ἐνδύει αὐτὸν χιτῶνα καὶ καμηλαύχιον, μηδὲν ἐπιλέγων. Unde constat ῥάσον etiam χιτῶνα dictum. Quidnam καμηλαύχιον fuerit, ex verbis post illud impositum colligimus; dicit enim Sacerdos, ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν ὁ δεῖνα ἐνδύεται τὸ καμηλαύχιον ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ. Fuit ergo pileum, vel aliquid simile capiti impositum; sic Scholiastes Aristophanis, Πιλίδιον, τοῦ καμηλαυκίου καλούμενον. Schol. Arist. ad Acharnens. Hesychius, Τιάρας, πῖλος τῆς κεφαλῆς, περικεφάλαιον τῆς κεφαλῆς, καμηλαύχιον. Ex pilis Cameli conflatum videtur. Suidas haud obscurè innuit ex pilis confici, Κίδαρις, περίθεμα κεφαλῆς, ἢ ἐκ τῶν τριχῶν ὕφασμα, ὅπερ εἶδος καμηλαυχίου. Sed ad ῥάσον nostrum redeamus, quo primò monachi induti ῥασοφόροι & ῥασοφοροῦντες, Rasum gestantes audiunt. Nicetas Choniates, ῥασοφορῶν δέ τις, ἐκ Κοριλώνου ἕλκων τὸ φῦλον, τὴν αὐτὴν τοῖς εἰρηνικοῖς βαδίζων, καὶ ἐν τῷ σχήματι συχνῶς ἀποκείμενος τῷ φωτί. Nicet. in Isaac. Angel. l. 3.

In Can. VI.

Οἱ μοναχοὶ ἐκεῖ ἴδιον. Harmenopulus hunc canonem in epitomen sic redegit, ὁ μοναχὸς βουλόμενος περὶ τῶν ἑαυτοῦ πράγμάτων διατιθέσθω. μετὰ γὰρ τὸ μονάσαι, τῶν αὐτοῦ πάντων κυριεύει τὸ μοναστήριον. Εἰ δέ τις μοναχὸς φωραθείη ἐκ τῶν αὐτοῦ τι περιποιησάμενος, αὐτὸς μὲν παραμείνας ἐπιτιμάσθω· ἐκεῖνο δὲ πρὸς τῷ προεστῶτος ἢ τῷ ἐπισκόπου παραπεμπόμενον πωλείσθω καὶ πτωχοῖς διανεμέσθω. Qui monachus fieri vult, de bonis suis priùs testetur. Nam postquam monachus factus fuerit universarum ipsius facultatum dominium monasterio cedet. Quod si quis monachus è suis bonis aliquid retinuisse deprehensus fuerit, ipse quidem convenienter punitor; res autem illa per præpositum vel Episcopum venumdata, pauperibus & egenis distribuitor. In quam Epitomen Scholiastes hæc observat, Η ξ ριγ'. (fortè legendum ρκγ'.) νεαρ. ἡ κεῖται ἐν βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν τίτλῳ α'. καὶ διατίθεσθαι αὐτὸν δίδωσι μετὰ τὸ μονάσαι, καὶ ἀδιάθετον ἀποθανόντος, τοὺς νομίμους αὐτοῦ παῖδας κληρονομεῖσθαι. At vero CXIII. (forte leg. CXXIII.) Novella, quæ posita est in libro Basilicorum, tit. 1. etiam testandi potestatem ei concedit, postquam monachus factus est, & intestato morienti legitimè suis à liberis succedi vult. Harmenop. epit. can. sect. 4 tit. 1.

Πωλείσθω καὶ πτωχοῖς ἐδιδόσθω. Hæc ultima hujus canonis verba in Codice Amerbachiano malè desiderantur.

Διὰ καὶ οἱ μοναχοὶ ὀφείλουσι. Hæc usque ad ἀλλὰ καθ' M S. nostro Bodleiano debemus. Nam in Parisiensi Balsamonis editione desunt: sed in Codice Amerbachiano etiam leguntur.

In Can. XI.

Τοὺς προκειμένους ἢ ἀναγνώστας. Ex hujus canonis præscripto, Michael Patriarcha Constantinopolitanus, qui etiam ὁ τοῦ Αγχιάλου καὶ ὕπατος τῶν φιλοσόφων dictus est, neque lectores secularia suscipere officia præcepit. Η διάταξις τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Μιχαὴλ ἔχει οὕτως, Μηνὶ Ιανουαρίῳ ιγ. ἡμέρᾳ δ'. ἐπινεμήσεως δ'. καὶ ἐφεξῆς, διατάττεται τοῖς ἀναγνώσταις ὁμοίως τοῖς διακόνοις καὶ τοῖς ἱερεῦσι μὴ ἀναδέχεσθαι κοσμικὰ ὀφφίκια, ἢ πρακτορικὰς ἐνεργείας, ἢ κουρατορείας, διὰ τὸν ια'. κανόνα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει α'. καὶ β'. συνόδου. Vis edicti Domini Michaelis hæc est; mense Januario, die 13. feria 4. Indictione 4. & deinceps, constituit, ne Lectores æque ac Diaconi & Sacerdotes secularia officia suscipiant, vel exactorum munera, vel curationes, propter XI. canonem primæ & secundæ Synodi Constantinopolitanæ. Jur. Græc. Rom. l. 3. pag. 227.

In Can. XIII.

Καὶ ὅτε ἐν' αὐτῷ τελείας μυσταγωγίας. Hæc verba non modò in Parisiensi editione, verùm etiam in Codice Amerbachiano omittuntur. Sed in Tiliano æque ac in Bodleiano nostro M S. leguntur.

Καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν ταῖς ἱεραῖς. Nimirum cùm sacra mysteria peraguntur. Tunc enim Sacerdos pro Episcopo suo nominatim orare tenetur: ut in Lyturgiâ Chrysostomi inter orandum dicit καὶ ὑπὲρ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν, ὁ δεῖνα, Sic passim in Euchologio.

In Can. XVI.

Ἀντ' αὐτῶν προχειρίζεσθαι. Inter hæc ultima canonis verba & Balsamonis interpretationem in Codice Bodleiano hæc quidem leguntur, sed in margine, Σημείωσαι τὴν παροῦσαν ἑρμηνείαν καὶ ἔχε ἐπὶ μνήμην τὰ ἐν ταύτῃ γεγραμμένα χάριν τῶν ἀποδημούντων ἐπισκόπων ἐκ τῆς ἐκκλησιῶν αὐτῶν. Observa præsentem interpretationem, & in memoriâ tene quæ in eâ scripta sunt, istorum Episcoporum gratiâ, qui ab Ecclesiis suis peregrè proficiscuntur.

Ἑτέρα ἑρμηνεία. Hæc altera interpretatio hujus canonis non modò in codice Bodleiano, sed & in Amerbachiano, necnon in Supplemento ad Parisiensem Balsamonis editionem extat.

In Can. XVII.

Ἐν πάσῃ τῇ ἐκκλησιαστικῇ συντάξει. Cautum est hoc canone, ne quis Laicus aut Monachus ad Episcopalem dignitatem in posterum evehatur, nisi qui tempus in singulis Ecclesiastic s præstitutum gradibus priùs adimpleverit. Hoc autem à Photio suspiciûs causâ constitutum videtur, vel ipse saltem ei constituendo occasionem præbuit; quippe qui, contra ac hîc decernitur, Patriarchatum Constantinopolitanum adeptus est. Is enim cum protospatharius & primus è secretis Imperatori esset, è Laico sex diebus Patriarcha creatus est; nam primo die factus est monachus, altero Lector, deinde Hypodiaconus, Diaconus, Presbyter, & sexto Patriarcha; ut Nicetas in vitâ Ignatii Constantinopolitani tradidit, Καὶ ἐν ἐξ ὅλαις ἡμέραις χεῖρον ὀνόματι τελειούμενος τῆς ἀποδυναμώσεως ἐπιλαμβάνεται καθέδρας. καὶ τί ἂν ἀληθῶς ἐκεῖνον ὁρῴη αἰδεσιμότερον; οὐ παρέλθωμεν κατὰ τὴν περίοδον· πρώτη γὰρ ἡμέρα μοναχὸς ἀπὸ λαϊ-

καὶ τὸ δὲ πρῶτα δὲ ἀναγνώστην, καὶ ὑποδιάκονον τὸ ἑξῆς, εἶτα διάκονον, εἶτα πρεσβύτερον, ἑπτὰ τὰ ἐκτὸς, χειρὶ δὲ ἓν γενέθλια, καὶ αὐτὸς τὸν ἱεραρχικὸν προσεβάλε θρόνον τὸν ἐκείνου τῷ λαῷ ἐγχειρισθέντα. Nicet. in vitâ Ignat. Et ipsa quidem octava generalis vulgo appellata Synodus, Ignatii gratiâ habita, præposteram hanc & irregularem Photii ordinationem perstringere videtur, ubi neminem ad Episcopatûs honorem promoveri statuit, nisi in lectoris munere annum, in Subdiaconi duos, in Diaconi tres, Sacerdotis autem, quatuor annos expleverit, προβιβάζεσθαι εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν, δεῖ ἐν τῷ βαθμῷ τοῦ ἀναγνώστου ἐνιαυτὸν πληρῶσαι, ἐν δὲ τῷ τοῦ ὑποδιακόνου δύο, καὶ ἐν τῷ τοῦ διακόνου τρεῖς, καὶ τέσσαρας ἐν τῷ τοῦ πρεσβυτέρου. Syn. oct. can. 5. Photius autem in præsenti canone rem extenuare nititur. Primò enim subindicat, nonnullos è Laicis vel Monachis Episcopos statim factos fuisse, & Ecclesias suas in altum extulisse, (quales nimirum fuerunt Ambrosius Mediolensis & Nectarius Constantinopolitanus) sed addit, hoc in exemplum non trahendum esse, præsertim τὸ λοιπὸν *in posterum*: adeo ut quæ anteà hoc modo factæ sunt ordinationes (ac proinde suam) ratas esse velit; sed tamen in posterum non faciendas esse statuat.

BALS. Ἐν τοῖς περὶ ἱερωσύνης λόγοις. Ita quidem Codex noster Bodleianus legit. Sed reliqui omnes, Amerbachianus, Ætoniensis, Tilianus, &c. legunt ἐν τῷ εἰς τὴν Πεντηκοστὴν λόγῳ αὐτοῦ. Et rectè quidem. Hæc enim verba in quadragesimâ quartâ Gregorii Theologi hîc citati oratione in sanctam Pentecostem habitâ extant, ἐν ἑπτὰ μὲν ἡμέραις ὁ κόσμος πλαττόμενος, ἐν ἑπτὰ δὲ ὁ λαὸς καθαιρόμενος, ἐν πεντήκοντα δὲ ὁ λαὸς ἑορτάζων. Greg. Naz. orat. 44.

Δίχα κοσμικῶν. Legendum juxta alios codices *δίχα βασιλικῶν* quæ haud dubiè verior est lectio.

Διὰ καὶ συνοδίκῳ. Hæc usque ad *χειροτονίας ἱερουργῶν* inclusivè Codici Bodleiano accepta referas: in aliis enim desiderantur, nisi quòd Gentianus Hervetus ea ex MS. Tiliano Latinè vertit.

IN SYNODUM

HABITAM

In Templo Sapientiæ:

ΠΑΡΑ τῆς ἁγίας συνόδου. Hæc Synodus sub Photio, post Ignatii obitum sedi suæ Constantinopolitanæ restituto, in Templo S. Sophiæ sive Sapientiæ Constantinopoli anno Dom. 879. à Patribus 383. celebrata fuit, seque universalem nominavit: ut ex primo canone constat, sic incipiente, ὥρισεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, & ex secundo, ubi dicitur, Ἀλλ' οὖν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος. Enimverò hæc altera est illa octava generalis Synodus, quæ eam, quæ sub Ignatio habita est, reprobavit; ut in annotationibus ad præcedentium canonum præfationem ex Actis Concilii Florentini observatum est. Hæc eadem est etiam, quæ à Binio Pseudosynodus Photii appellatur: sed tractatus ille, cui Binius nomen istud imposuit, à recentiori aliquo consarcinatus videtur. Sanè nec autoris, nec bibliothecæ, ubi extat, mentio habetur; neque etiam alibi Binius Acta hujus Synodi edidit, etiamsi ea in Vaticanâ Bibliothecâ extare ipse fateatur, & aliqualem eorum Epitomen ex eâdem Bibliothecâ in Baronii Annales traductam transcribat. Quinetiam hanc Synodum in dictâ Bibliothecâ Græcè extare ex Gratiani decreto, Gregorii XIII. jussu edito, indubitatum redditur, ubi id disertè asseritur c. 7. q. 1. cap. 45. Unde mirari subit quam inhumanè Binius cum Photio egit, qui omnia, quæ Ignatii causæ favere visa sunt, ubicunque invenire potuit, vel comminisci, collegit; cum interim nec unam Synodum Photii gratiâ habitam luce dignatus est, neque etiam hanc ipsam post Ignatii mortem habitam, etiamsi bene satis noverit, unde haberet. Sed haud dubiè ei, cum Conciliis edendis operam navaret, in mentem non venit, justissimam ex hac re causam præberi, non solum quare suam in Conciliorum editione integritatem in suspicionem vocaremus; sed etiam cur non immeritò suspicaremur aliquid in Actis hujus Concilii contineri, quo primatus Episcopi Romani elevetur. Hoc autem in celandis hujus Concilii Actis frustra sibi proposuit, cum ipso volente nolente, ex primo hujus Synodi canone, qui in omnibus Balsamonis, Zonaræ, atque etiam Aristeni in canones codicibus extat, apertè satis elucescat, qualis quantaque tunc temporis Episcopi Romani autoritas agnita fuerit: de quâ re in proximis annotationibus ad dictum primum hujus Concilii canonem, fusius, & prout res postulat, agendum est.

Πᾶσαν δὲ σχισματικήν. Hæc ad finem tituli Codici Bodleiano debemus. In Parisiensi enim Balsamonis editione desiderantur; at non solum in Amerbachiano, sed & in Tiliano etiam codice extant; namque Gentianus Hervetus Latinè vertit, *Omnemque schismaticum & hæreticum errorem expulit sub Photio Patriarcha*, verum loco ultimorum horum verborum, *sub Photio Patriarchâ*, nihil in codice Bodleiano legitur, neque in ullo alio, nisi quòd in Amerbachiano ταύτης τῆς habeatur.

IN CAN. I.

ΚΑΙ οἰκουμενική. Hæc verba non solùm in Bodleiano, verùm etiam in Tiliano codice leguntur. Vertit enim Hervetus, *Statuit sancta & universalis Synodus.* In Amerbachiano MS. & in Parisiensi tam Balsamonis quàm Zonaræ editione omittuntur. Sed & secundo canone omnes codices conveniunt in horum verborum lectione, Ἀλλ' ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος.

Πάπα Ἰωάννου. Vox Ἰωάννου in Parisiensi Balsamonis Zonaræque editione desideratur; sed in Amerbachiano pariter atque in Bodleiano nostro codice legitur. Et inter omnes convenit hanc Synodum Constantinopoli celebratam esse, cum Joannes VIII. sedem Romanam occupabat. Qui si non idem fuit, saltem tempore non procul ab eâ distitit, quæ *Joanna Papissa* vulgo nuncupatur, nam & hæc etiam Joannes VIII. dicta perhibetur. Sanè qui notas marginales Parisiensi Zonaræ editioni adjecit, in hanc Synodum observavit, Joannem VIII. tantâ facilitate usum atque ita à Photio Eunucho ludificatum, ut ex eo fœminæ quàm viro similiorem esse adversarii sint calumniati. Sed de hujus rei veritate alii viderint.

Ἵνα ἔχῃ αὐτοὺς καὶ ὁ ἁγιώτατος Πάπας. Hæc constans est hujusce loci in omnibus codicibus tam manu exaratis quàm impressis lectio; Adeò ut ex loco perspicuum reddatur, omnes à throno Constantinopolitano ad Romanum appellationes per hunc canonem, cui ipse etiam Joannes Papa Romanus per legatos suos subscripsit, interdictas esse. Cautum est enim hoc in loco, ut quoscunque Patriarcha Constantinopolitanus segregaverit Laicos, aut Clericos deposuerit, eos absolvere Episcopo Romano non liceat, sed isti Romæ æque ac Constantinopoli segregati aut depositi maneant, ac proinde frustraneæ essent ad Papam Romanum appellationes cum nihil ex iis emolumenti percipi potuerit. Et ne suspicemur novi aliquid hîc introduci, additur statim, Μηδὲν καινοτομουμένων προνομίων τῷ ἁγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας καὶ τῷ ταύτης προέδρῳ τὸ σύνολον καινοτομουμένων, μήτε νῦν μήτε εἰς τὸ μετέπειτα, *privilegiis, quæ sanctissima Romanorum Ecclesiæ sedi & ejus antistiti adsunt, nihil penitus innovatis, nec nunc, nec in posterum.* Verum enimvero si hoc novi quid fuisset, ut appellationes

appellationes ad Episcopum Romanum interciperentur, nec ille potestatem haberet judicandi eos, quos Patriarcha Constantinopolitanus excommunicaverat vel deposuerat; aliquid saltem in privilegiis ejus innovatum esset: sed legati Joannis Papæ Romani, qui huic Synodo intererant, non poterant non agnoscere nihil novi in hac constitutione contineri; cui propterea ipsi æque ac alii libentes lubentesque subscripserunt; quippe qui omnibus tribus ab hâc Synodo decretis canonibus subscripsisse perhibentur.

In Can. II.

Ει καὶ μέχρι νῦν. Hic canon non modo ab Ivone par. 7. c. 149. sed & à Gratiano citatur, his verbis, *Hoc nequaquam apud nos habetur, ut quicunque de Pontificali ordine ad monachorum, id est, pœnitentium descenderit vitam, ulteriùs possit ad Pontificatum reverti.* Item. *Præcepit sancta Synodus, ut quicunque de Pontificali dignitate ad monachorum vitam & ad pœnitentia descenderit locum, nequaquam jam ad Pontificatum resurgat. Monachorum enim vita subjectionis habet verbum & discipulatûs, non docendi, vel præsidendi, vel pascendi alios.* Grat. decret. caus. 7. q. 1. c. 45. Dicitur autem ibidem hunc canonem editum esse in quintâ actione Constantinopolitanæ Synodi CCCLXXXIII. Patrum, sub Joanne Papa octavo, cui præfuit Petrus Presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus; & hos Papæ Romani Apocrisiarios ea dixisse, quæ usque ad *Item* occurrunt. Hæc ut melius intelligantur, in decreto, ut Gregorii XIII. jussu edito, quæ ad hujus canonis constitutionem spectant, ex Actis hujus Synodi, in Vaticanâ Bibliothecâ extantibus, apponuntur; & sic se habent, Φώτιος ὁ πατριάρχης εἶπε, πῶς ὑμῖν δοκεῖ περὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ἀρχιερατικοῦ τάγματος ἑαυτοὺς εἰς τὴν τῶν μοναχῶν καταλεγόντων χώραν, ἆρα εἰς ὑποταγὴν ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες, δύνανται ἔτι οἱ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς ποιμαντικῆς ἀντέχεσθαι; οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον, τοῦτο παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ σώζεται· ὥστε γὰρ ἐάν τις ἀπὸ ἀρχιερατικοῦ τάγματος εἰς τὴν τῶν μοναχῶν, τουτέστι μετανοούντων, κατενεχθῇ χώραν, οὐ δύναται ἔτι τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἑαυτῷ διεκδικεῖν ἀξίωμα. Βασίλειος καὶ Ἠλίας οἱ τοποτηρηταὶ τῶν ἀνατολικῶν θρόνων εἶπον, οὐδὲ παρ' ἡμῖν ἐφυλάχθη τοῦτο ποτὲ γινόμενον· τοὐναντίον μὲν οὖν, μοναζόντες ἀνάγονται εἰς ἀρχιερατείαν, οὐχὶ δὲ ἀρχιερεῖς εἰς μοναχοὺς κατενεχθέντες ἀρχιερεῖς εἶναι δύνανται. Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπε, ἐπειδὴ καὶ περὶ τούτου κανὼν, πολλάκις γὰρ καὶ ἐν ἡμῖν ἀμφιβολίαι γίνονται περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, τῶν μὲν λεγόντων μὴ κωλύεσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς μοναχοὺς γενομένους τὰ τῶν ἀρχιερέων τελεῖν, τῶν δὲ οὐ συγχωρούντων ἐπὶ τούτῳ. Οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ εἶπον, ἐκτεθήτω κανών. Ἁγία σύνοδος εἶπε, ἔτι δὲ ἀξιοῦμεν ἐκτεθῆναι κανόνα περὶ τῶν εἰς τοσαύτην μανίας καὶ ἀνοίας ἐλθόντων λαϊκῶν, ὥστε ἀρχιερεῖς ἢ ἱερεῖς τύπτειν ἢ φυλακίζειν, καὶ τὰ λοιπά. Φώτιος ὁ πατριάρχης εἶπεν, εἰ κελεύει ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη, ἀναγινωσκέσθωσαν οἱ κανόνες· καὶ λαβὼν Πέτρος ὁ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ πρωτονοτάριος ἀνέγνω. Εἰ καὶ μέχρι νῦν τινες τῶν ἀρχιερέων &c. *Photius Patriarcha dixit, quid censetis de iis, qui ex Antistitum ordine seipsos in monachorum locum conferunt? Num qui seipsos subjectos esse voluerunt, possunt iidem adhuc idem in gregem imperium tenere? Sanctissimi legati veteris Romæ dixerunt, id apud nos minimè tenet, neque in more est positum. Quicunque enim ex Antistitum ordine, monachorum, id est pœnitentium, ordini annumeratus fuerit, is Antistitis dignitatem non potest sibi amplius vindicare. Basilius & Helias Orientalium sedium Legati dixerunt, neque apud nos id unquam evenisse observatum est. Nam contrà quidem monachi ad Antistitum ordinem provehuntur, at qui ex Antistitibus ad monachos descendunt, hi antistites manere non possunt. Sancta Synodus dixit, de hâc etiam re canon constituatur: Nam & apud nos sæpe hâc in causâ dubitationes exoriuntur; nonnullis quidem dicentibus, non prohiberi Antistites, cùm monachi facti fuerint, quo minus Antistitum mune illo fungantur: nonnullis verò hanc sententiam minimè probantibus. Sanctissimi Legati dixerunt, detur canon. Sancta Synodus dixit, Præterea verò etiam ducimus constitui canones de Laicis illis, qui eo insania ac superbiæ devenerunt, ut Antistites vel Sacerdotes Dei verberent aut custodiæ tradant, & reliqua. Photius Patriarcha dixit, si vestra sanctitas jubeat, legantur canones: acceptisque eos Petrus Deo Diaconus, & Protonotarius legit, Etiamsi, hucusque nonnulli Antistites &c.* usque ad finem hujus canonis. Quod autem hîc dicitur de Laicis Episcopos vel Sacerdotes verberantibus, vel in custodiam tradentibus, illud in proximo sive tertio hujus Synodi canone constituitur: Ex eo autem, quòd præsens canon à Gratiano in decretum referatur, manifestum est, hanc Synodum ab Ecclesiâ Romanâ tunc temporis approbatam fuisse, non obstante primo canone ab eâ edito.

IN SYNODUM CARTHAGINENSEM

SUB CYPRIANO.

Ἡ ἐν Καρχηδόνι συνοδὸς σύνοδος. Hanc præsentis Synodi inscriptionem MS. Bodleiano acceptam ferimus: sed eadem etiam in Codice Amerbachiano legitur. In Parisiensi autem tam Balsamonis quàm Zonaræ editione, sic inscribitur, Σύνοδος ἡ συνοδὸν ἐπὶ Κυπριανοῦ τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου Καρχηδόνος καὶ μάρτυρος, *Synodus habita sub Cypriano sanctissimo Carthaginis Episcopo & martyre.* Celebrata fuit hæc Synodus anno Dom. 258. ac proinde omnium Synodorum antiquissima à Balsamone & Zonarâ rectè perhibetur: dummodo eæ solæ intelligantur Synodi, quæ hoc opere, ut à Græcis receptæ, vel potiùs in nomocanonem eorum relatæ, continentur. Aliter enim, præter Apostolicam, multas alias ante hanc habitas fuisse Episcoporum Synodos, ex plurimis Tertulliani & Cypriani locis constat. Canon autem, qui huic Synodo hîc adscribitur, nihil aliud est quàm Epistola D. Cypriani & aliorum Episcoporum unà cum eo Synodicè convenientium ad Januarium (non Jovianum, ut Balsamon & Zonaras opinati sunt) aliosque Numidiæ Episcopos rescripta, quæ in nonnullis operum D. Cypriani editionibus est epistola 70. in aliis l. 1. ep. 12. Decernitur autem hoc canone, vel Epistolâ potiùs, Baptismum extra Ecclesiam Catholicam conferri non posse, ac propterea denuò baptizandos esse, quicunque ab hæreticis baptizati sunt, cùm ad Ecclesiam Catholicam conversi fuerint. Idem autem constituitur ab Apost. can. 47. in quem videsis quæ annotavimus; hîc insuper observamus, ipsa Synodi Acta, quibus omnia Episcoporum in eâ congregatorum testimonia deponuntur, quæque hîc post scholia in canonem extant, in omnibus Balsamonis codicibus desiderari; idque juxta ipsius sententiam, ut ex scholiis ejus in canonem colligere est. Sed in omnibus è contra Zonaræ codicibus, tam MSS. quàm impressis, habentur. Extant etiam in D. Cypriani operibus, necnon in primo Conciliorum tomo. De hac autem Synodo non opus est ut plura addamus; sed nihilominus priusquam ad proximam nos conferamus, hîc interim præterea notandum est, in vulgatis Balsamonis editionibus canones Synodi Carthaginensis, ut à Græcis vocantur, hoc est, codicem canonum Ecclesiæ Africanæ, inter supradictam Synodum Carthaginensem sub Cypriano habitam & Synodum Ancyranam interponi. Verùm non modò in Bodleiano codice, quem ubique sequimur, sed & Amerbachiano, idem ordo Synodorum observatur, quo hîc imprimuntur, juxta quem veterem illam Carthaginensem Synodus Ancyrana excipit.

GUILIELMI BEVEREGII
ANNOTATIONES
IN CANONES CONCILII
ANCYRANI.

Κανόνες τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου. Hanc inscriptionem Codex Bodleianus exhibet; cui similis fere est in codice Amerbachiano, videlicet, τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόνες κε'. *Synodi Ancyranæ canones 25.* In Parisiensi Balsamonis editione sic inscribitur. Κανόνες τῶν ἐν Ἀγκύρᾳ συνελθόντων μακαρίων πατέρων, οἵτινες πρεσβύτεροι μὲν εἰσι τῶν ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθέντων κανόνων, δεύτεροι δὲ διὰ τὴν τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου αὐθεντίαν, *Canones beatorum Patrum, qui Ancyræ convenerunt: qui sunt quidem antiquiores iis qui Nicææ editi; secundum tamen locum obtinent, propter Oecumenicæ Synodi autoritatem.* Quæ etiam inscriptio est horum canonum, in codice canonum Ecclesiæ universæ; nisi quod ibi eodem modo, quo in codice Amerbachiano, incipiat, τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόνες κε'. οἱ πρες. &c. Enimvero habita est hæc Synodus an. Dom. 315. ac proinde decem ferè annis ante Nicænam primam Oecumenicam. Ancyra, ubi celebrata est, primaria fuit & Archiepiscopalis urbs Galatiæ, in meditullio regionis istius sita, hoc præsertim Concilio celebris, quo octodecim Episcopi convenerunt eorum causâ, qui in Maximini persecutione lapsi, & in Ecclesiæ communionem recipi desiderabant.

In Can. I.

Ὁμιλεῖν. Huic verbo accommodari videtur breve illud scholium, quod inter hunc canonem & interpretationem ejus in codice Amerbachiano legitur, sic se habens, λόγους διδασκαλικοὺς ποιεῖσθαι τῷ λαῷ. πῶς γὰρ ἕτεροι τὰ κάλλιστα διδαχθήσονται, αὐτοὶ ἀποστερούμενοι τοῦ κρείττονος; *Sermones doctrinales ad populum habere. Quomodo enim alii optima edoceantur, cùm ipsi à meliore arcenti fuerint.* Hoc autem scholium in nullo alio codice habetur.

Τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν. Post hæc ultima Balsamonis in hunc canonem verba, in Parisiensi editione, necnon codice tam Amerbachiano, quàm Ætoniensi, additur, τοῦτο καὶ οὗτοι καὶ οἱ διὰ μόνην τιμὴν ἐπιτιμηθήσονται κατὰ τοὺς ἑτέρους κανόνας. *Sed & ii, & qui ad honorem solum admittuntur, juxta alios canones puniantur.* Nos autem hæc idcirco omisimus, quia in codice nostro Bodleiano omittuntur.

In Can. II.

Ἄρτον ἢ ποτήριον ἀναφέρειν. Ex his verbis extra dubium redditur, Diaconos olim in mysteriis celebrandis panem & calicem obtulisse; quod etiam Justini martyris diebus iis incubuisse ex his ipsius verbis colligitur, Οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι. Justin. Apol. 2. Idem & D. Cypriani ætate obtinuit; dicit enim, *Ubi verò solennibus adimpletis calicem Diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus ejus advenit, faciem suam parvula instinctu divinæ majestatis avertere, os labiis obturantibus premere, calicem recusare: perstitit tamen Diaconus, & reluctanti licet, de Sacramento calicis infudit.* Cyp. *de Lapsis.* Hoc etiam ex S. Laurentii Diaconi ad Episcopum suum Sixtum verbis conficitur; cùm is enim Sixtum ad martyrium duci cerneret, his eum verbis appellare cœpit, *Quo progrederis sine filio pater? quo Sacerdos sancte sine Diacono properas? nunquam sacrificium sine ministro offerre consueveras. Quid in me ergo displicuit, pater? num degenerem probasti? experire certè, utrum idoneum ministrum elegeris. Cui commisisti dominici sanguinis consecrationem, cui consummandorum consortium Sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas?* apud Ambros. de offic. l. 1. c. 41.

Ἢ κηρύσσειν. Hic observetur discrimen inter Presbyterorum & Diaconorum officia. In primo enim canone Presbyteros quidem προσφέρειν καὶ ὁμιλεῖν, in præsenti autem Diaconos ἀναφέρειν καὶ κηρύσσειν dictum est: ut igitur ἀναφέρειν à προσφέρειν, sic etiam κηρύσσειν ab ὁμιλεῖν distinguatur necesse est. Cum ὁμιλεῖν igitur isto loco concionari, sive sermonem habere significet; κηρύσσειν hoc loco, de Diaconis dictum nihil aliud denotare videtur, quàm quod propriè significat, præconis scilicet officio fungi. Hoc enim in sacris celebrandis Diacono olim incubuit, altâ nimirum voce & præconis instar varios ritus & ordinem per totam lyturgiam moderari, & significare quid & quando à fidelibus aut catechumenis orandum erat; ut ex antiquis Euchologiis constat. Sic etiam Socrates de Anastasio scribit, καὶ προστάξας διακόνῳ κηρύξαι ἐν ἐκκλησίᾳ, αὐτὸς ψαλμοὺς λέγεσθαι παρεσκεύασε. Socrat. Hist. Eccl. l. 2. cap. 11, ubi hanc ipsam vocem dicto sensu usurpari manifestum est.

In Can. III.

Ἐκ διαλόγου συνοδικοῦ. Hæc Balsamonis verba, usque ad τῷ ἐπιτιμήματι inclusivè, codici nostro Bodleiano debemus: neque enim in Parisiensi editione, neque in MS. Amerbachiano habentur.

Τὴν μέντοι Κομνηνὴν. Hæc usque ad finem hujus interpretationis extant in supplemento ad Parisiensem Balsamonis editionem; unde etiam huc translata sunt: sed in codice nostro Bodleiano paulo aliter leguntur, præsertim in initio, hoc vid. modo, Τὴν μέντοι Κομνηνὴν κυρὰν Θεοδώραν, τὴν τοῦ Λαπαρδᾶ χηρεύσασαν σύζυγον, ὑπερορισθεῖσαν παρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονίκου, ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος οὐ παρεχώρησε μετασχηματισθῆναι, &c. *Porro & Comnenam Dominam Theodoram, conjugem Lapardæ viduam, ab Imperatore domino Andronico relegatam, Synodus Constantinopolitana habitum mutare non permisit.* De Lapardâ, cujus hìc fit mentio, Nicetas Choniates etiam meminit in Andronico Comneno lib. 1. Hæc autem in codice Amerbachiano desiderantur; neque Balsamonis esse affirmare ausim.

In Can. IV.

Ἐνιαυτὸν ἀκροᾶσθαι. Hæc Synodus congregata fuit eorum causâ, qui grassante persecutione lapsi fuerant. Quod etiam ab autore nomocanonis Arabici in Bibliothecâ Bodleianâ observatum est, qui de præsenti Synodo ait,
والخامس قوانين اول مجمع اجتمع بعد الرسل
بمدينة انقرا من بلاد غلاطية وعدده اثنا عشر
اسقفا اجتمعوا بسبب من سقط في زمان الخوف
في اصناف الكفر وعدتها في نسخة القبط خمسة
وعشرون قانونا *Quintus est liber canonum primi Concilii, quod post Apostolos convocatum est in urbe Ancyrâ de regione Galatiæ; & numerus ejus erat duodecim Episcopi, qui eorum causâ congregati sunt, qui tempore timoris per varia paganiæ genera lapsi fuerant; & numerantur ei in exemplari Coptico viginti quinque canones.* Hinc igitur evenit, ut juxta va-

rios

rios modos, quibus lapsi sunt, varia etiam Ecclesiastica supplicia ab iis à præsenti Synodo exigantur: ut exempli gratiâ, hoc canone cautum est, ut qui lætiore habitu accesserunt, & parati Ethnicorum prandii indifferenter participes fuerunt, uno anno audiant, tribus substernantur, duobus autem in oratione solâ communicent, & sic postea inter perfectos fideles recenseantur. In aliis canonibus hæc supplicia aliter definiuntur. Qualia ea fuerunt, non opus est hic repetamus, cùm de iis in annotationibus ad undecimum primi œcumenici Concilii Nicææ celebrati canonem fusè commentati fuerimus.

IN CAN. VI.

NYN δὲ ὅρῳ τ καιρῷ. Sic hunc locum legit, non modo Codex noster Bodleianus, verumetiam Amerbachianus, & Joannes Antiochenus in collectione canonum, necnon Parisienses Balsamonis Zonaræque editiones, una cum veteribus Latinis interpretibus. Nam Isidorus Mercator vertit, *Nunc autem, id est tempore hujus Synodi se obtulerunt*, & Dionysius Exiguus, *Nunc hujus Concilii tempore semet obtulerunt*. At Codex Amerbachianus è contra legit, νυνὶ δὲ πρὸ τ καιρῷ τ συνόδου προσελθόντων. Sed altera lectio præferenda videtur, non tantum quod communior sit, sed & eo, quod loco Patrumque menti meliùs conveniat. Quid sibi velit vetus interpres per suam hujus loci versionem incertum est, vertit enim *& nunc extra tempore Synodi supplicantes*. Quæ quidem verba neutri è prædictis lectionibus respondent.

Μέχρι τ μεγάλης ἡμέρας. Per magnum diem intelligendum est sanctum *Pascha*, ita dictum, ob magna illa beneficia, quæ Servator noster per resurrectionem suam isto die nobis conciliavit; unde etiam Sabbatum præcedens vocatur μέγα σάββατον, & parasceve sive sexta feria mox antecedens, μεγάλη Παρασκευὴ, & tota quidem ea septimana, in quâ Dominus noster crucifixus est, quæque magnum istum diem Paschalem præcedit, μεγάλη ἑβδομὰς veteribus passim nuncupatur.

ZON. Καὶ δύνανται μὴ ὑποτίθεσθαι. Codex Amerbachianus rectiùs legit δύνανται ἤ μηδὲ μετὰ ταῦτα μετανοοῦντας ὑποτίθεσθαι. quomodo etiam Gallandi codex locum hunc legit.

IN CAN. X.

OΣΟΙ διάκονοι. Cautum est hoc canone, ut si quis Diaconi ordines suscepturus, significet se cœlibem non posse manere, sed uxorem sibi ducendam esse, si is post ordines illos susceptos uxorem duxerit, Diaconi officio nihilominus fungatur; aliter autem, si illud non significaverit. Unde palam fit Patres in hâc Synodo congregatos in eam consensisse sententiam, quòd conjugium etiam post sacros susceptos ordines contrahere non sit in se & absolutè illicitum. Si ita enim illicitum fuisset, cujusvis ante ordinationem protestatio illud licitum facere non potuisset; quod tamen juxta hunc canonem apertissimè facit: quo propterea planè indigitatur hujusmodi conjugia in se quidem legitima esse; sed nihilo secius propter Ecclesiasticam eo loci & temporis œconomiam non permissa, nisi quis ante ordinationem protestatus fuerit, conjugium sibi ineundum esse, vel se uxorem ducere velle. Hæc autem ex præsenti canone observare adeo obvium est, ut nos ei labori supersedissemus, nisi quòd Severinus Binius contraria prorsus, & quorum Patribus nunquam in mentem venit, ex eo colligere conatus fuisset. Is enim in notis ad hunc canonem primò ait, *Quòd Apostolicâ lege non Sacerdotes tantum, sed etiam Diaconi absque uxore cœlibem vitam ducere ab exordio nascentis Ecclesiæ obligati fuerint, hic canon post alios Apostolorum & Elibertini Concilii plures, solidissimè confirmat.* Primò autem si concederemus, quòd à verâ canonis mente quàm longissimè abest, hoc in præsenti canone decretum; hinc tamen nequicquam consequeretur illud Apostolicâ lege sancitum esse. Sed mihi sanè persuasum est, Binium, cùm hæc adnotaret, canonem non consuluisse. Si vel unum enim oculum in eum conjecisset, primo statim intuitu ei comparuisset, Diaconos non modo non obligatos esse à præsenti canone cœlibem vitam agere, verùm iis quoque disertissimis verbis hic permissum esse etiam post ordinationem uxores ducere, sub levissimâ hâc cautione, si nimirum sibi ita faciendum esse ante protestati fuerint. Quod ipse tamen effutiit, *solidissimè* hic *confirmari*, nescio quâ fronte affirmat. Si hoc autem è solidissimis sit Papistarum argumentis, quod nec argumenti speciem præ se fert, facile est ex eo dijudicare, quàm infirma sint alia ab iis usitata. Sed audiamus quæ sequuntur, *Quod vero*, inquit, *Patres Concilii permiserint, ut Diaconi illi, qui cùm ordinarentur inviti, contestatique fuissent, se non posse continentes vivere, post susceptum diaconatus ordinem susceptum uxorem ducant, non aliter sanè concessum est, quàm quod à sacri muneris exercitio abstinentes non amplius cum sacris ministris, sed cum populo extra cancellos laicâ communione communicarent; quod expressiùs in secundâ quam in reliquis duabus editionibus asseritur.* Hæc Binius ex Baronio. Qui nobis his verbis persuaderet iis solis Diaconis matrimonium contrahere hîc permitti, qui *inviti* ordinati sunt. Sed unde vox ista *inviti* intrudatur, hariolari nequeo: neque enim in Græco ullo codice, nec Latinâ hujus canonis versione tale aliquid vocabulum occurrit. Præterea hîc asseritur uxorem ducere Diaconis *non aliter concessum esse, quàm quod à sacri muneris exercitio abstinentes non amplius cum ministris, sed Laicis communicarent*: cui è diametro contrarius est genuinus hujus canonis sensus; utpote in quo diserte constitutum est, Quòd si qui Diaconi ante contestati fuerint oportere se uxores ducere, ii, si uxores postea duxerint, εἶναι ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, *sint vel maneant in ministerio.* Quod etiam ex opposito magis elucescit. Post enim decernitur, ut si qui Diaconi, cùm ordinantur, tacuerint, vel dictam protestationem non fecerint, si hi postea matrimonium contraxerint, παύεσθαι αὐτοὺς τ διακονίας, *ii à diaconatu desistant.* Hinc enim constat, per ministerium in priori loco diaconatum intelligendum esse; in quo istos quidem manere permittitur, hos autem ab eo desistere mandatur: cum juxta alteram canonis expositionem, vel ridiculam potius illius detorsionem ab iis, qui protestati & qui non protestati sunt, eadem pœna hîc exigeretur; & canon propterea frustra editus esset. Hanc autem miram canonis hujus interpretationem contra ipsorum verborum sensum excogitatam Binius *in secunda expressiùs quàm in reliquis editionibus asseri* dicit. Ubi per secundam editionem Isidori Mercatoris versionem intelligit, ut secundo in loco à se positam; quæ sic habet, *Diaconi quicunque, cùm ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, dicentes velle se habere uxores, nec posse se continere, hi postea, si ad nuptias venerint, maneant in ministerio, propterea quòd his Episcopus licentiam dederit. Quicunque verò tacuerint & susceperunt manûs impositionem, professi continentiam, si postea ad nuptias venerint, à ministerio vel clero cessare debebunt, laicam tamen recipientes communionem.* Quid in hâc editione Binii assertioni favet, viderint docti. Ipse sanè nihil invenire possum: nisi forsitan ista verba eo detorqueantur, *laicam tamen recipientes communionem.* Et ad ista sanè verba ille respexisse videtur, non animadvertens hæc verba non de iis dici, qui se velle uxores ducere ante protestati sunt, sed de iis è contra, qui professi sunt continentiam: quod adeo quidem manifestum est, ut vix credam ipsi Binio persuasum esse hanc veram fuisse præsentis canonis interpretationem, quam ipse mundo obtrudere voluit. Cùm hic autem canon imperando Clericorum cœlibatui apertè adversetur, aliquid saltem dicendum erat, quo sensus ejus aliò detorqueretur, & nullus dubito, quin multos invenit, qui huic tanquam ingeniosissimæ doctissimæque canonis hujus expositioni facilem assensum præberent; nimirum quod volumus, facilè credimus.

IN CAN. XII.

ΕΠΕΙ ἦν ὅτι κατὰ τὸν λουτροῦ διώκειν. Ita quidem cum Bodleiano Amerbachianus quoque codex legit; sed in Parisiensi Balsamonis editione pro istis verbis legitur tantum, ἐπεὶ ὅτι κατὰ τὸ λουτρόν.

Ἑτέρα ἑρμηνεία. Hanc alteram hujus canonis interpretationem codici nostro Bodleiano acceptam ferimus: extat autem & in MS. Amerbachiano, necnon in Tiliano. Nam Gentianus Hervetus eam Latinè vertit.

IN CAN. XIII.

XΩρεπισκόπους. Chorepiscoporum in hoc opere frequens occurrit mentio. Præsertim in antiquioribus hisce Conciliis; ut extra dubium sit eos passim in Ecclesiâ tunc dierum consti-

stitutos fuisse: sed nihilominus valdè perplexa est & intricata de iis disputatio. Nos veram eorum constitutionem atque officium ex hoc aliisque canonibus elicere moliemur: quibus etiam conficere non dubitamus, veteres Chorepiscopos, contra ac pluribus visum est, reverà Episcopos fuisse, etiamsi Episcopalium quarundam functionum exercitia iis à canonibus denegentur. Primò enim Episcopalem ordinationem habuerunt. Hoc ex Syn. Antioch. canone x. colligimus, qui sic incipit, τοὺς ἐν ταῖς κώμαις καὶ ταῖς χώραις, καὶ τοὺς καλουμένους χωρεπισκόπους, εἰ καὶ χειροθεσίαν εἶεν ἐπισκόπων εἰληφότες. quæ verba Dionysius Exiguus sic vertit, *Qui in vicis & possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamvis manûs impositionem Episcoporum perceperint*, & explicationis gratiâ addit, *& ut Episcopi consecrati sunt*. Et hanc sanè veram esse istorum verborum interpretationem ex iis, quæ in isto canone sequuntur, palam est: statim enim cautum est, quod etiamsi Chorepiscopi Episcopalem istiusmodi ordinationem haberent, suum tamen modum scire, & Ecclesias sibi subjectas administrare, & iis regendis contentos esse debent, εἰ καὶ χειροθεσίαν εἶεν ἐπισκόπων εἰληφότες, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ εἰδέναι τὰ ἑαυτῶν μέτρα, καὶ διοικεῖν τὰς ὑποκειμένας αὐτοῖς ἐκκλησίας καὶ τῇ τούτων ἀρκεῖσθαι φροντίδι, καὶ κηδεμονίᾳ. Hinc enim constat eos subjectas sibi Ecclesias habuisse, & earundem curam iis commissam esse; quæ quidem nemini attribui possunt, nisi qui Episcopalem χειροθεσίαν accepit. Hâc autem Chorepiscopi freti, alia etiam tentare ausi sunt: sed ab hoc canone prohibentur, edicente, quod etiamsi tanquam Episcopi consecrati fuerint, intra suos tamen limites se continere debent. Et quod ad ordines ab iis conferendos spectat, proximus ibidem verbis cautum est, ut isti Lectores, Hypodiaconos, & Exorcistas constituant, καθιστᾶν δὲ ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους καὶ ἐφορκιστάς. Verùm omnium Clericorum, ac propterea horum etiam ordinationem ad Episcopos solos pertinere ex secundo Apostolico canone manifestum est, dicente, Πρεσβύτερος ὑπὸ ἑνὸς ἐπισκόπου χειροτονείσθω, καὶ διάκονος, καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοί. Sed dicat fortitan nonnemo, quod plures sanè dixerunt, penes Episcopos esse ordinare etiam Presbyteros & Diaconos, quod tamen in isto Antiocheno canone Chorepiscopis disertè interdicitur, utpote ubi præcipitur, eos μήτε πρεσβύτερον μήτε διάκονον χειροτονεῖν τολμᾶν. Fateor equidem, non in eo tantum, sed & in præsenti canone, hoc iis prohiberi, dicente itidem, χωρεπισκόπους μὴ ἐξεῖναι πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χειροτονεῖν. Hoc autem sententiam nostram non modo non destruit, sed & abundè confirmat. Ex eo enim quòd Chorepiscopis vetetur in hisce canonibus Presbyteros & Diaconos ordinare, palam consequitur eos hoc fecisse, vel saltem tentasse; quod quidem nunquam fecissent, nisi ipsi reipsâ Episcopi fuissent. Et præterea etiam observetur, quòd iis Presbyteros & Diaconos ordinare non absolutè decernitur; sed ne illud faciant sine permissione Episcopi civitatis, cui ipsorum regio subest, δίχα τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐπισκόπου, ut loquitur canon Antiochenus, vel ut præsens, χωρὶς τοῦ ἐπιτραπῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου μετὰ γραμμάτων. Verum enimverò si Chorepiscopi Presbyteri tantum, non etiam Episcopi fuissent, Presbyteros aut Diaconos ordinare non poterant, etiamsi ab Episcopo quovis vel omnibus permitteretur. Namque Episcopi permissio, sine consecratione Episcopali, Presbyteros aut Diaconos ordinandi potestatem dare nequit. Adhæc Synodus Neocæsariensis statuit quidem canone XIII. Vicanos Presbyteros ἐπιχωρίους πρεσβυτέρους in urbis dominico offerre non debere, si urbis Episcopus aut Presbyter præsens sit: sed proximo canone subjungit, Chorepiscopos ut συλλειτουργοὺς offerre honoratos, οἱ δὲ χωρεπίσκοποί εἰσι μὲν εἰς τύπον τῶν ἑβδομήκοντα, ὡς δὲ συλλειτουργοὶ διὰ τὴν σπουδὴν τὴν εἰς τοὺς πτωχοὺς προσφέρουσι τιμώμενοι. Ubi observes primò, hunc canonem sensu saltem cum præcedenti conjungendum esse; ut ex particulâ δὲ constat, (& quidem Joannes Antiochenus, Alexius Aristenus, & Dionysius Exiguus hos duos canones in unum contrahunt) quæ etiam indigitat canonem hunc XIV. esse exceptionem quandam à præcedenti; ac proinde, ut ibi vicanos Presbyteros isto casu offerre prohibetur, sic Chorepiscopis id indulgetur; utpote qui inter ἐπιχωρίους πρεσβυτέρους non recensendi sunt, ideoque nec inter Presbyteros. Dicitur autem ibidem Chorepiscopos quidem ad typum 70. constitutos esse, sed tamen συλλειτουργοὺς, Episcopis nimirum comministros esse. Sic etiam in Syn. Antioch. can. 8. quascunque canonicas Epistolas dare Presbyteris prohibetur; sed Chorepiscopis pacificas concedere permittitur, non minus quàm Episcopis. Ut autem prætercam Chorepiscopos distinctè à Presbyteris etiam commemorari à Synodo Nicænâ primâ, can. 8. & a Synodo Chalcedonensi can. 2. Concilium Laodicenum rem extra controversiam ponit, in quo constituitur, *non oportere in vicis & regionibus Episcopos constitui, sed circuitores: eos autem, qui prius constituti fuerunt, nihil agere sine consensu Episcopi civitatis*, ὅτι οὐ δεῖ ἐν ταῖς κώμαις καὶ ἐν ταῖς χώραις καθίστασθαι ἐπισκόπους, ἀλλὰ περιοδευτάς· τοὺς μέντοι ἤδη προκατασταθέντας μηδὲν πράττειν ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ἐν τῇ πόλει. Syn. Laod. can. 57. Sane περιοδευτὴς nihil aliud est, quàm ἐπίσκοπος ἐν χώρᾳ. Quod etiam Josephus Ægyptius in Synodi Nicænæ can. VIII. observat, dicens خوري ابسكوبس اي اسقف القرى

Chorepiscopus, sive Episcopus regionis, seu villarum, ut distinguantur nimirum illi ab Episcopis, qui in civitatibus constituuntur. Et hujusmodi quidem Episcopos ἐν ταῖς χώραις constitutos esse, dictus Synodi Laodicenæ canon egregiè confirmat, addens, iis non licere quippiam facere ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου ἐν τῇ πόλει, *sive sententiâ Episcopi qui est in urbe*. Unde etiam S. Basilius in Epistolâ canonicâ ad Chorepiscopos, quæ in hoc opere est canon ejus XC. eos reprehendit, quòd contra canones ipso inscio Clericos quosdam ordinassent, statuitque eum in posterum pro Laico haberi, sive deponi, qui sine ipsius sententiâ in ministerium admissus fuerit, λαϊκὸς ἔστω ὁ ἄνευ ἡμετέρας γνώμης εἰς ὑπηρεσίαν παρεισαχθείς. Enimvero cum Episcopi in civitatibus solum antiquitus ordinati fuerint; quævis autem civitas, juxta laterculum Imperii, ampla sæpe territoria sibi annexa haberet, quæ tota peragrare & debitâ curâ administrare uni civitatis Episcopo haud possibile fuit, summè visum est necessarium, ut qui hujusmodi urbibus, & regionibus ad eas pertinentibus præerant Episcopi, coadjutorem unum vel plures, prout amplitudo Episcopatûs postulabat, in regione aliqua extra urbem haberent, ut aliquâ saltem Episcopalis functionis parte levarentur. Hoc autem fieri non potuit, nisi aliquis consecratus Episcopus eo mitteretur; quo proin factum est, ut nonnulli Episcopi majoribus præfecti urbibus, Chorepiscopos suos, sive verè Episcopos in regionibus sibi subjectis constituerent, sub eâ tamen cautione, ut hi nihil momenti facerent citra ipsorum urbium Episcoporum sententiam, utpote quorum curæ ac sollicitudini istæ etiam regiones commissæ sunt. Hoc è superius citato, decimo puta, Concilii Antiocheni canone discimus, ubi disertè sancitur, ne quis Chorepiscopus Presbyterum aut Diaconum ordinet sine urbis Episcopo, cui ipse & regio ejus subjicitur, δίχα τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐπισκόπου, ᾗ ὑπόκειται αὐτός τε καὶ ἡ χώρα. Et hinc etiam in ultimis istius canonis verbis constituitur, ut Chorepiscopus fiat ab Episcopo civitatis, cui subjicitur, χωρεπίσκοπον δὲ γίνεσθαι ὑπὸ τῆς πόλεως, ᾗ ὑπόκειται, ἐπισκόπου. Non quod ipse solus Chorepiscopum consecrare solitus sit; sed quod ille necessariò consecrationi interesse, atque etiam præesse debeat: non secus atque Metropolitanus omnes Episcopos suos ordinare dicitur, quoniam nullus sine eo ordinari potest; Etiamsi ordinationes Episcopales ab uno Episcopo peractæ validæ satis habitæ sint, ut alibi probatum dedimus. Et quidem plurimos hujusmodi Chorepiscopos antiquitus constitutos fuisse, ex Actis Conciliorum patet; utpote quibus ipsi æque ac alii Episcopi, non interfuerunt modo, sed & subscripserunt. Exempli gratiâ, Synodo Nicænæ primæ subscripserunt ex Provinciâ Cœlesyriæ, Palladius Chorepiscopus, & Seleucus Chorepiscopus; ex Provinciâ Ciliciæ, Eudæmon Chorepiscopus; ex Provinciâ Cappadociæ, Gorgonius, Stephanus, Euphronius, Rhodon, & Theophanes, omnes Chorepiscopi; ex Provinciâ Isauriæ, Hesychius, Theodorus, Anatolius, Quintus, & Aquila, singuli itidem Chorepiscopi; & ex Provinciâ Bithyniæ, Theustinus Chorepiscopus, & Eulalius Chorepiscopus. Sic etiam Synodo Neocæsariensi subscripsit Stephanus Chorepiscopus Cappadociæ. Et sic in aliis Conciliis Chorepiscopi ipsos inter Episcopos subscripserunt; idque non ut aliorum Episcoporum locum tenentes, sed pro seipsis. Qui enim aliorum vices gerunt, illud in subscriptionibus significare solent; quod à Chorepiscopis nusquam fit. Hoc autem de eorum subscriptionibus observare licet, quod cum alii Episcopi urbes, quibus præsunt, perpetuò nominant; Chorepiscopi, in subscriptionibus supra notatis, significant tantum in genere se Chorepiscopos esse, ut Palladius Chorepiscopus, Seleucius Chorepiscopus; regionis, quâ muneribus suis functi sunt, nomine non adjecto. Nimirum etiamsi Episcopi reverà fuerint, nulli tamen urbi Episcopali præfuerunt; sed urbis potius Episcopo, intra cujus limites regio ipsorum sita est, subjecti sunt: ac propterea etiamsi, quatenus Episcopalem ordinationem accepissent, verè Episcopi essent; quatenus tamen sub alio Episcopo Episcopalia sua munera

munera exercere coacti sunt, & nullam sibi urbem, sed tantùm regionem urbi alicui subjectam, assignatam haberent, tantum Chorepiscopi erant, vel *Vicarii Episcoporum*; quemadmodum Ferrandus Diaconus, necnon Cresconius in canonum breviario eos vocat. Et quidem vices Episcoporum usque adeo gesserunt, ut omni eos Episcopali curâ nonnunquam levarent. Unde in Caroli Magni capitularibus observatum est, Chorepiscopos aliquando constitutos esse ab indoctis Episcopis, qui *suis quietibus & delectationibus inhaerent*. Capitul. l. 6. c. 119. Et sic quidem Sidonius lib. 4. ep. 11. de Claudiano Marci Viennensis Episcopi fratre hæc olim cecinit

> *Antistes fuit ordine in secundo,*
>
> *Fratrem fasce levans Episcopali.*
>
> *Nam de Pontificis tenore summi;*
>
> *Ille insignia sumpsit, hic laborem.*

Ubi, ut videre est, Claudianus Antistes quidem dicitur, sed ordine in secundo Antistes esse non potuit nisi Episcopus esset; neque enim Presbyter unquam Antistes dicitur: sed Antistes ordine secundo appellatur, quoniam non ipsius urbis Episcopus fuit, sed tantum Chorepiscopus; ita tamen, ut fratrem fasce levaret Episcopali, & de summi Pontificis tenore laborem sumeret; quod ei haud possibile esset, nisi ipse etiam Episcopus fuisset. Et sic quidem Gennadius in catalogo Virorum illustrium, ubi de Salviano disserit, dictum Claudianum *Episcopum Viennensem* appellat: non immeritò quidem, cùm tota Episcopatûs illius cura ei incubuerit. Cùm hoc autem postea nimis commune fuerit & usitatum, ut Episcopi otio suo & voluptatibus, magis quàm Ecclesiis sibi commissis, consulentes, Chorepiscopos sub se constituerent, qui vices suas in omni Episcopali administratione supplerent, hoc à Concilio Meldensi an. D. 845. habito, prohibitum est, cautumque ut, *si Episcopus civitatis propter desidiam, aut secularem pervagationem, vel propter infirmitatem modum suum Chorepiscopis transcendere consenserit, sententiam canonicam debet attendere, quâ decretum est, ut qui contra dicta canonum fecerit, gradus sui periculo sine retractatione subjaceat.* Concil. Meld. cap. 44. sed non omittendum est, Chorepiscoporum officium saltem, etiamsi non nomen, in Angliâ etiam ab antiquo obtinuisse: dicti sunt enim Episcopi suffraganei. Non me latet, omnes etiam Episcopos *Suffraganeos dictos esse, quòd Archiepiscopo suffragari & assistere tenentur. Vocati sunt enim in partem sollicitudinis Archiepiscopi, non in plenitudinem potestatis*, ut ait Lyndwodus noster in Provinc. l. 1. de Constitutionibus fol. VII. sed nihilominus suffraganei etiam dicti sunt Episcopi, qui aliis Episcopis Provincialibus astiterunt; de quibus editum est statutum vicesimo sexto anno Henrici octavi; quo etiam decretum est, ut in viginti tribus locis ibidem nominatis, iisque solis, suffraganei Episcopi constituantur, utque illi ab Archiepiscopo & duobus Episcopis consecrentur; ita tamen, ut nullus eorum aliquid vel habeat vel faciat propriè Episcopale, nisi quod ei concessum fuerit ab Episcopo urbis, in cujus paræciâ, vel, ut vulgò loquimur, diœcesi constitutus est. Et hujus sanè generis Episcopos veteres Chorepiscopos fuisse contendimus: qui nimirum non secus ac alii Episcopi consecrati sunt, & omnem Episcopalem potestatem sibi concreditam habuerunt; quam tamen exercere non potuerunt, nisi in quantum Episcopus diœceseos, cui constituti sunt, iis permiserit. Etiamsi enim unà cum Episcopali consecratione universam etiam Episcopalibus fungendi muneribus autoritatem accepissent; eo tamen, quòd nulla diœcesis iis assignata est, sed in alienâ agere coacti sunt, rationi consentaneum est & canonibus sancitum, ut exercitium istius autoritatis ad arbitrium istius Episcopi restringeretur, cujus solius curæ & sollicitudini ista diœcesis commissa est. Verùm si qui eorum Presbyteros etiam & Diaconos, inconsulto diœceseos Episcopo, ordinare tentaverint; ipsi quidem pœnas luant, sed ordinatio nihilominus valida perpetuo habita fuit; siquidem potestas ordinandi, non ex diœceseos assignatione, sed ex Episcopali ordinatione ab iis susceptâ dependet. Ac proinde etiamsi Chorepiscopi in præsenti canone alibique Presbyteros & Diaconos citra urbis Episcopi permissionem ordinare prohibeantur: quos tamen ordinârunt, Presbyteros aut Diaconos non esse, nec hìc, nec alibi dicitur; sed quicunque ab iis ordinati sunt, inter verè ordinatos perpetuo reputati fuerunt.

Μηδὲ πρεσβυτέρους πόλεως. Hæc, quam exhibemus, constans est hujus loci lectio, non modo in MS. Bodleiano; sed & in omnibus aliis, tam Balsamonis quàm Zonaræ, sive impressis sive manu exaratis codicibus; nisi quod in Gallandi codice pro *πρεσβυτέρους* legatur *πρεσβύτερον*, sensu nihil mutato. Zonaram etiam *πρεσβυτέροις* legisse ex scholiis ejus patet: Canonem enim ita interpretatur, ac si hic Chorepiscopis interdiceretur Presbyteros etiam in urbe aliquâ constituere. *Μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χειροτονεῖν, ἀλλὰ μηδὲ πρεσβυτέρους ἐν πόλει καθιστᾶν.* Hanc autem lectionem erroneam esse extra dubium est. Nam in primâ canonis parte vetitum est Chorepiscopis Presbyteros in genere ordinare; ideoque non opus fuit, ut de Presbyteris urbanis mentio fieret: & præterea si nec vicanos Presbyteros constituere poterant, multo magis urbanos ordinare iis non liceret. Alia itaque quærenda est lectio. Et quidem in Joannis Antiocheni collectione pro *πρεσβυτέρους* scribitur *πρεσβυτέροις*, totum enim canonem sic legit, *χωρεπισκόποις μὴ ἐξεῖναι πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χειροτονεῖν, ἀλλὰ μὴν μηδὲ πρεσβυτέροις πόλεως, χωρὶς τοῦ ἐπιτραπῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου μετὰ γραμμάτων ἐν ἑκάστῃ παροικίᾳ.* Joan. Antioch. coll. can. tit. 21. Sic etiam vetus interpres Latinus apud Justell. Biblioth. p. 279. can. 12 legisse videtur, cujus versio sic se habet, *Chorepiscopis non licere Presbyteros aut Diaconos ordinare; sed neque Presbyteris civitatis sine jussione Episcopi; sed cum ejusdem literis eundi ad singulas parœcias.* Quid sibi velit per ultima verba me fugit. Dionysius Exiguus Græca ista in Joannis Antiocheni collectione verba rectius sic vertit, *Chorepiscopis non licere Presbyteros aut Diaconos ordinare; sed nec Presbyteris civitatis, sine præcepto Episcopi vel literis, in unaquaque parochiâ.* Sed hæc lectio æque mendosa est, atque altera; utpote juxta quam Presbyteris urbanis liceret Presbyteros & Diaconos ordinare, modo Episcopus eos jusserit, quod absurdum est, & antiquitati inauditum. Quo igitur nos convertemus, ut perplexum hunc dissolvamus nodum? Profecto alia Græca hujus canonis lectio non suppetit: ad Latinas itaque versiones fugiamus necesse est. Et sane Isidorus Mercator scrupulum prorsus amovet, canonem sic vertens, *Vicariis Episcoporum, quos Græci Chorepiscopos vocant, non licere Presbyteros vel Diaconos ordinare: sed nec Presbyteris civitatis sine Episcopi præcepto amplius aliquid imperare, vel sine authoritate literarum ejus in unaquaque parochiâ aliquid agere.* Et hoc sensu Dionysium Exiguum etiam hunc canonem concepisse, ex Hadriani I. Epitome canonum ex ejus versione collectâ constat, in quâ sensus hujus canonis sic exprimitur, *Chorepiscopi Presbyterum vel Diaconum non ordinent, nec Presbyter aliquid agat in parochiâ sine præcepto Episcopi.* Extat hæc epitome in Conciliorum tom. 3. part. 1. sect. 1. pag. 428. edit. Colon. an. 1618. Sic etiam Fulgentius Ferrandus Diaconus Carthaginensis, Dionysii Exigui Suppar, in breviatione canonum, ultimam hujus partem Latinè sic vertit, *Ut Presbyteri civitatis sine jussu Episcopi nihil jubeant, nec in unaquaque paræciâ aliquid agant. Concil. Anquiritano* (i. e. Ancyrano) *tit.* 13. Unde constat aliquid amplius in hoc canone olim extitisse, quàm hodiè legitur. Neque enim credibile est, ut hi aliquid interserent, quod in ipso textu non legebant. Ex iis autem sensus canonis clarissimus eliciatur; ut eo nimirum cautum sit, nec Chorepiscopis licere Presbyteros aut Diaconos ordinare; nec Presbyteris civitatis aliquid in Ecclesiâ agere sine præcepto Episcopi. Ubi etiam ultimò observetur, omnes Latinos interpretes, unà cum Johanne Antiocheno, pro ultimis canonis verbis *ἐν ἑτέρᾳ παροικίᾳ*, longè rectius legisse *ἐν ἑκάστῃ παροικίᾳ*.

IN CAN. XV.

ΠΕΡΙ *τῶν διαφερόντων τοῦ κυριακοῦ.* Vox *κυριακὸν* hoc in loco Templum Domino Deoque nostro consecratum significat. Sic etiam usurpatur à Concilio Neocæsariensi, *Κατηχούμενος ἐὰν εἰσερχόμενος εἰς κυριακόν.* can. 5. Sic etiam Synodus Laodicena, *ἐν τοῖς κυριακοῖς ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις.* Syn. Laod. can. 28. Et Trullan. can. 74. Sic & apud Eusebium, legimus, *καὶ τὰ κυριακὰ δὲ τὰ οἰκεῖα ὅπως κατασκευάζοιεν, συγχωρεῖται.* Euseb. Eccl. Hist. l. 9. c. 10. Qui alibi etiam rationem hujus nominis his verbis reddit, *ἱερὰ καὶ τεμένη ἐπὶ τῷ πάντων βασιλεῖ Θεῷ τῷ δὴ καὶ τῶν ὅλων δεσπότῃ καθιερῶσθαι· ἔνθεν καὶ ἡ τῆς δεσποτικῆς προσηγορίας ἠξίωται τὰ καθιερωμένα, οὐκ ἐξ ἀνθρώπων τυχόντα τῆς ἐπικλήσεως, ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ τῶν ὅλων κυρίου, ταύτῃ καὶ κυριακῶν ἠξίωται τῶν ἐπωνυμιῶν.* Id. de laud. Constant. cap. 17. Hinc Latini *Dominicum* appellârunt: ut apud Ruffinum, *Surge, &*

sequere me ad Dominicum, & hujus fidei signaculum suscipe. Ruffin. hist. l. 1. c. 3. Et apud Hieronymum in Chronico, ad annum tertium Olymp. 276. *In Antiochiâ Dominicum, quod appellatur Aureum, ædificari cœptum*; & ad secundum Olymp. 280. *Antiochiæ Dominicum Aureum dedicatur.* De isto Dominico sic etiam Cedrenus ex Theophane τῷ κγ'. κ δ'. κ ε'. ὅτι τὸ ἐν Ἀντιοχείᾳ ὀκτάγωνον κυριακὸν ἤρξατο οἰκοδομεῖσθαι. Ab eodem autem & Κυριακὰ appellantur, ubi dicit, πρὸς ταῦτα Κωνσταντῖνος τὰς ἰδίας παῖδας Καίσαρας, καὶ κυριακὰς ἀνεγείρας τῶν ἐθνῶν κατὰ πάντας εἰς τιμὴν τοῦ Θεοῦ ποιεῖν. Et quidem loca Dei cultui & sacris mysteriis celebrandis dedicata, à summâ antiquitate κυριακὰ, sive *Dominica* nominata fuisse, ex D. Cypriano colligimus, dicente, *Et Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis: quæ in Dominicum sine sacrificio venis.* Cyprian. de opere & eleemosyn. ubi vox dominicum in priori loco *Dominicam Cœnam*, in posteriori, *Dominicam domum* apertè significat. Quæ etiam in veteri Testamento בית יהוה *Domus Domini* passim appellatur. A Latinis Germani basilicam quamvis aut cathedralem Ecclesiam *Dom* vocant, & canonicos earum *Domherren*. Et quidem κυριακὸν talem Ecclesiam propriè denotare videtur decimo tertio Synodi Neocæsariensis canone, quo cautum est, ne vicani Presbyteri ἐν τῷ κυριακῷ τὸ πάσχα offerant, si Episcopus aut Presbyteri civitatis adsint. Hanc saltem vocem ut *Ecclesiam* in genere significantem alii Germani à Græcis mutuati sunt, ut docet Walafridus Strabo de reb. Eccles. cap. 7. Sic etiam antiqui Saxones Ecclesiam quamlibet Cyric *Kyrik* vocârunt. Unde in Scotiâ & Septentrionalibus Angliæ partibus Kyrk, nobis vulgò, sed magis corrupto nomine *Church*, duplici aspiratione nuncupatur. Cum autem hæc communis fuerit majoribus nostris Ecclesiæ cujuslibet templive denominatio, veri nobis simillimum videtur, prima Christianæ religionis semina à Græcis hîc dispersa fuisse. Neque enim existimandum est, quòd Latini Græcum nomen Ecclesiis imponerent.

Ἀγαγεῖν τὸ ὀργανικόν. In Parisiensi Balsamonis editione, nec non in MSS. Amerbachiano & Ætoniensi, post hæc verba additur κατὰ τῆς ἐκκλησίας *adversus Ecclesiam.* Quod etiam sensui necessarium videtur.

In Can. XVI.

Περὶ τῶν ἀλογευσαμένων ἢ ἀλογευομένων. Dionysius Exiguus hæc verba interpretatur, *De his qui irrationabiliter versati sunt, sive versantur.* Vetus interpres in titulo hujus canonis, *De his qui in animalibus coierunt.* In ipso canone, *Qui animaliter in animalibus tale aliquid committunt.* Et hic sanè genuinus est horum verborum sensus. Nam ἀλογευσάμενοι hoc in loco ii dicuntur, qui cum ἀλόγοις, brutis nimirum, ut equabus, aliisve bestiis rem habent; vel qui ἐν ἀλόγοις τὴν ἑαυτῶν ἀσέλγειαν ἐξεργάζονται, ut eos describit S. Basilius, can. 63. Qui alibi etiam eos ζωοφθόρους vocat, can. 7. unde & ipse ille nefarius actus ζωοφθορία audit, Greg. Nyssen. can. 4. Dicti sunt autem & κτηνοβάται. In Basilicis enim legimus οἱ ἀλογευσάμενοι ἤτοι κτηνοβάται καυλοκοπείσθωσαν. Basilic. l. 60. cap. tit. 37. cap. ult. nonnunquam etiam ἱπποπέρται dicuntur. Et in hoc quidem canonis hujus interpretatione omnes Scholiastes consentiunt. Quinetiam in canonibus sub Edgaro Rege Angliæ editis, eadem fere, quæ hoc canone sic intellecto, constituta sunt, his nimirum verbis, Gif hwa hyne wiþ nytenu besmyteþ. oþþe wæpnedman wiþ oþerne. gif he biþ xx. wintra fæste xv. winter. ⁊ gif he man hiw gemæccan habbe. ⁊ he beo xl. wintra. ⁊ swilce þinge begæð gesrice ⁊ fæste ða hwile ðe hit lif beo. ⁊ ne gehrine tlace þ he drihtenes lichaman undepro. ær his ende timan. Geongcin' ⁊ andgitleaste man sceal ðeaple swingan ð swilce ðinge begæð. *Si quis xx. annos natus se cum bestiâ coinquinaverit, vel masculus cum masculo, jejunet annos* xv. *Et si uxorem habeat, sitque ipse* xl. *annorum ætatis, & tale quid fecerit, abstineat jam & jejunet totius vitæ spatio, nec præsumat donec moriturus sit, Corpus Domini suscipere: Juvenis & insipiens acriter flagellabuntur, qui simile quippiam perpetraverit.* Et paulo post, Gif hwa wiþ nytenu hæme. fæste xv. gear. eahta on hlafa ⁊ on wætere. ⁊ þ vii. ælce geare iii. xl. ⁊ on podnesdæg. ⁊ on frigedæg ð hwile ðe he libbe. ⁊ neorrige ærre þa misdæde. *Si quis cum bestiâ coierit, jejunet* xv. *annos scilicet* viii. *pane & aquâ, & in* vii. *reliquis* iii. *quadragesimas quolibet anno; diebus etiam Mercurii & Veneris, usque dum vixerit, & semper defleat iniquitatem istam.* Extant hi canones inter priscas Anglorum leges à Gulielmo Lambardo editas pag. 7. & 89. edit. Cantabrig. an. 1644. item in Henrici Spelmanni Concil. tom. 1. pag. 462. & 466. edit. Lond. an. 1639.

Εἰ δὲ τινὲς κακοηθῶς ἐν ταῖς ἁμαρτίαις γεγόνασι. MSS. Amerbachianus & Ætoniensis pro κακοηθῶς legunt ἀπλήστως. Sed Joannes Antiochenus una cum Parisiensi Balsamonis editione Bodleianæ nostræ veræque lectioni suffragantur. Juxta quam etiam vetus interpres hæc verba reddit, *Si autem in cessanter ad peccandum perseveraverint.* Et Dionysius Exiguus vertit, *Quod si inexplebiliter his hæsere criminibus.* Sed Gentianus Hervetus in codice Tiliano κακούργως legisse videtur, vertit enim, *si quis autem improbè & malignè in his peccatis fuerit.*

Ὑποπεσόντων καὶ κοινωνίας τυχόντων. Sic etiam MS. Ætoniensis unà cum Parisiensibus Balsamonis & Zonaræ editionibus legit: sed Joannes Antiochenus, & MSS. Amerbachianus & Gallandi, rectiùs legunt ὑποπεσόντες κοινωνίας τυχόντων εἰς τὰς προσευχὰς, *pœnitudinem gerentes in communionem suscipiantur orationum*, ut vertit Dionysius Exiguus.

In Can. XVII.

Τοὺς ἀλογευσαμένους, καὶ λεπροὺς ὄντας. Scholiastes Harmenopuli in hunc canonem hæc habet, Λεπρὸς δὲ ἐστὶν ὁ ἀκάθαρτος καὶ μεμολυσμένος· ἀκάθαρτοι γὰρ οἱ λεπροὶ κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον· τὸ δὲ λεπρώσας ἀντὶ τοῦ μιάνας, τὰ ζῶα δηλονότι χειμαζομένους δὲ τοὺς δαιμονῶντας λέγει, ὡς τινες φασι. *Leprosus, hoc est immundus & pollutus; quippe leprosi erant immundi in lege Mosaicâ. Quòd ait, qui lepra infecit, tantum valet, ac si diceret, polluit, jumenta scilicet. Hybernantes autem vocat à Dæmone tortos, ut aliqui tradunt.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 3. Isidorus Mercator hunc canonem sic interpretatur, *Hos eodem sanè non solùm leprosos crimine hujusmodi factos, sed & alios isto suo morbo replentes, placuit inter eos orare, qui tempestate jactantur, qui à nobis Energumeni appellantur.* Dionysius Exiguus, *Eos qui irrationabiliter vixerunt, & lepra injusti criminis alios polluerunt, præcepit sancta Synodus inter eos orare qui spiritu periclitantur immundo*, ubi observetur hos ambos cum Scholiaste Harmenopuli vocem λεπρώσαντας in textu activè interpretari.

Εἰς τοὺς χειμαζομένους. De his fusiùs commentati sumus in annotationibus ad undecimum canonem primæ Synodi Oecumenicæ, Nicææ habitæ, quas consulas: hic interim observamus, Balsamonem inter & Zonaram convenire, nonnullos asseverâsse χειμαζομένους hoc in loco eosdem esse atque δαιμονῶντας. Quod cum Alexius Aristenus asserverit, verì saltem simile est, cum unum ex iis esse, quos illi ita dixisse fatebunt: atque ejus proinde scholia iis lecta fuisse.

In Can. XIX.

Ὡς ἀδελφὰς. Sic præter Bodleianum nostrum codicem, Ætoniensis etiam legit, nec non Tilianus; nam Gentianus Hervetus vertit, *tanquam cum fratribus.* Sed MS. Amerbachianus legit ἀδελφοὺς. Joannes Antiochenus & Parisiensis Balsamonis pariter atque Zonaræ editio, ὡς ἀδελφοῖς. Et sic sane omnes Latini interpretes legerunt. Namque ultimam hanc præsentis canonis partem Isidorus Mercator sic vertit, *Virgines autem puellas, quæ tanquam sorores cum masculis viris habitare volunt, ab earum consortio prohibemus.* Dionysius Exiguus, *Virgines autem, quæ conveniunt cum aliquibus, tanquam sorores, habitare prohibemus.* Vetus interpres, *cui (l. quæ) verò convenerint virgines aliquibus sicut sorores vetamus.* Sed sensus in utraque lectione idem est. Nam tantundem est virgines viros vocare fratres, atque viros istos eas vocare sorores. Mos enim, ut videtur, tum temporis obtinebat, ut virgines nonnullæ cum viris tanquam cum fratribus suis cohabitarent, quæque ab iis propterea *Sorores* dictæ sunt, & nonnunquam ἀγαπηταὶ *dilectæ*, ut & viri isti ἀγαπητοὶ *dilecti* earum ab ipsis nuncupati sunt. Quod etiam à Justiniano Diaconissis ordinandis prohibetur edicente, *Volumus autem & ipsas, quæ ad ordinationem perducuntur, Diaconissas, sive ex viduitate, sive ex virginitate, non cum aliquo cohabitantes, aut cognatorum, aut eorum, quos appellant dilectos (talibus enim nominibus mentes malignâ suspicione suam replent vitam) sed aut solæ habitent, aut cum parentibus solis, & filiis, aut

aut verè fratribus. Justinian. Novel. vi. cap. 6. ubi ultima verba, *aut vere fratribus*, indigitant, eas cum aliquibus tanquam fratribus, qui tamen *vere* fratres non erant cohabitare solitas. Et hujusmodi sanè virgines eædem fuerunt, quæ à Concilio Nicæno primo *συνείσακτοι* dictæ sunt; utpote quas præsens etiam canon vocat *τὰς συνερχομένας παρθένους τισὶν, ὡς ἀδελφαῖς.* De quibus in annotationibus ad tertium dicti Nicæni Concilii canonem fusius disseruimus.

Ἐπαγγελλομένας συνέρχεσθαι. Codex Amerbachianus, necnon Gallandi legit *ἐπαγγελλομένας φυλάττειν συνέρχεσθαι.*

In Can. XXI.

KAI *ἀναιρεσάντων τὰ γεννώμενα.* Fœtum in utero necare Tertullianus olim interdictum asserit, dicens, *Nobis verò homicidio semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem deliberatur, dissolvere non licet. Homicidii festinatio est prohibere nasci: nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet: homo est & qui est futurus, & fructus omnis jam in semine est.* Tertull. Apol. c. 9. De hoc atroci flagitio intelligendus est Lactantius, ubi ait, *Verùm homines, ne quid sit facinus, quo manus suas non polluant, rudibus adhuc & simplicibus animis abnegant lucem non a se datam.* Lactant. lib. 6. cap. 20. Hoc autem per medicamenta quædam à mulierculis impensè improbis epota perpetrari solet. De quibus Juvenalis Satyr. 6. ait

> *Tantum artes hujus, tantum medicamina possunt,*
>
> *Quæ steriles facit, atque homines in ventre necandos.*

Et Minutius Fœlix in Octavio, dicens, *Vos enim video procreatos filios nunc feris & avibus exponere, nunc adstrangulatos misero mortis genere elidere: sunt quæ in ipsis visceribus medicaminibus epotis originem futuri hominis extinguant, & parricidium faciant, antequam pariant.* De hoc facinore jus civile sic statuit, *Qui abortionis aut amatorium poculum dant, etsi dolo non faciant, tamen quia mali exempli res est, humiliores in metallum, honestiores in insulam amissâ parte bonorum relegantur. Quod si eo mulier aut homo perierit, summo supplicio afficiuntur.* l. 38. sect. 5. *de pœnis.* Hujusmodi medicamenta, à præsenti quidem canone *φθόρια* dicuntur; sed à Synodo Trullana, can. 91. *ἀμβλωθρίδια* appellantur. Quæ vox eodem sensu ab Athenagorâ quoque usurpatur, dicente, *Καὶ οἱ τὰς τοῖς ἀμβλωθριδίοις χρωμένας, ἀνδροφονεῖν τε, καὶ λόγον ὑφέξειν τῆς ἐξαμβλώσεως τῷ Θεῷ φαμὲν, κατὰ ποῖον ἀνδροφονοῦμεν λόγον.* Athenag. leg. pro Christian. In scholiis ad Basilic. lib. lx. tit. 39. *Ἀμβλωθρίδια* scribitur. Ubi etiam legimus, *καὶ αἱ ἀμβλωθρίδια διδοῦσαι φάρμακα, φονεύτριαί εἰσι, καὶ αὐταὶ καὶ αἱ δεχόμεναι τὰ ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια.* Quæ ex nonogesimo primo Synodi Trullanæ canone desumpta sunt. Suidas autem de voce *Ἀμβλωθρίδιον* ait, quod sit, *αὐτό τι τὸ φθόριον φάρμακον, ἢ δὴ καὶ τὸ διαφθορεῖον.*

In Can. XXIII.

Y*ποπιπτέτωσαν δέ.* Quid sit propriè *ὑπόπτωσις* inter pœnitentiæ gradus, in annotationibus ad undecimum primæ œcumenicæ Synodi canonem edocuimus. Hic insuper observetur, omnes illos gradus præter *τὴν ἀκρόασιν*, in Scholiis ad Basilica, juxta quæ ibi diximus, sic describi, *ὑπόπτωσις ἐστιν ἡ ἔσω τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ ὄπισθεν μέρει τοῦ ἄμβωνος στάσις, ὅτι αὐτὸς τῇ τῶν κατηχουμένων συνεξέρχηται [illegible] Μετοχὴ τῶν ἁγιασμάτων, ἡ τοῦ ζωοποιοῦ ἄρτου κοινωνία. Πρόσκλαυσις τὸ ἱστᾶσθαι ἔξω τοῦ προθύρου τῆς ἐκκλησίας [illegible], καὶ αὐτοὺς τοὺς πιστοὺς εὐχεσθαι [illegible], [illegible] καὶ τοὺς πόδας αὐτῶν.* Quæ verba ab interprete malè intellecta, sic interpretor, *ὑπόπτωσις Substratio est intra ambitum Ecclesiæ in posteriori ambonis parte statio, cum ipse etiam (qui ibi stat) una cum Cathecumenorum exclamatione egreditur. Σύστασις sive Consistentia est statio cum fidelibus usque ad expletam divinam liturgiam. Participatio Sacramentorum est vivificantis panis communio. Πρόσκλαυσις sive fletus, est consistere delinquentem extra Ecclesiæ ambitum, & singulis, qui ingrediuntur, dicere cum fletu, ut pro ipso orarent, ad pedes etiam eorum procidentem.* Schol. ad Basil. l. 60. cap. 39. initio. Quid autem sibi velit vox *ὑποπιπτέτωσαν* hoc in loco, non adeo certum est. Vel ita enim intelligatur, ut voluntariæ cædis rei inter substratos perpetuo usque ad vitæ exitum maneant: vel ita ut *ὑποπίπτωσι*, nisi moribundi, nunquam transeant. Sed prius nobis non arridet, propterea quod, qui tanto crimine tenentur, humiliores haud dubiè gradus peragrare debent, priusquam ad substratos veniant: adeo ut sensus huc potius redire nobis videatur, ut qui tantum scelus admiserint, aliis peragratis pœnitentium gradibus, *ὑποπιπτέτωσαν δέ*, inter substratos quidem admittantur, sed ita ut communionis non sint participes, usquedum morituri fuerint.

Ὁ ἀκουσίως φονεύσας. Hæc præsentis canonis epitome, unà cum Alexii Aristeni scholiis, locum cum præcedenti commutavit. Hæc enim ad præcedentem canonem pertinet, & quæ ei apponitur, ad hunc transferri debuit.

GUILIELMI BEVEREGII
ANNOTATIONES
IN CANONES CONCILII
NEOCÆSARIENSIS.

KANONEΣ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου. Hæc est Bodleiana hujus Concilii inscriptio; a quâ Amerbachiana non multum differt, quæ est, κανόνες τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου δεκαπέντε, *Canones Synodi Neocæsariensis quindecim.* Sed in Parisiensi Zonaræ editione, titulus sic se habet, Κανόνες τῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνελθόντων ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων, οἵτινες δεύτεροι μέν εἰσι τῶν ἐν Ἀγκύρᾳ, τῶν δὲ ἐν Νικαίᾳ πρεσβύτεροι. διὰ δὲ τὸ ἀξίωμα προετάχθησαν αὐτῶν οἱ ἐν Νικαίᾳ. *Canones sanctorum & beatorum Patrum, qui Neocæsariâ congregati sunt, posteriores quidem illis, qui Ancyræ convenerunt, antiquiores vero Nicænis. Sed propter dignitatem Nicæni his ante positi sunt.* In Parisiensi Balsamonis editione, duplex est inscriptio; una hic ante præfationem, vid. ἡ ἐν Νεοκαισαρείᾳ σύνοδος. Altera ante canones, his verbis concepta, Κανόνες τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνελθόντων, *Canones sanctorum Patrum qui Neocæsariâ congregati sunt.*

Ἡ ἐν Νεοκαισαρείᾳ. Neocæsarea est urbs Cappadociæ in Ponto Polemoniaco, unde etiam ἡ κατὰ πόντον à Balsamone & Zonara hoc in loco dicitur: de qua Plinius meminit Hist. nat. l. 6. c. 3. & Ptolemæus in primâ tabulâ Asiæ. Hîc ergo celebrata fuit præsens Synodus ab iisdem ferè Patribus, à quibus Ancyrana, & eodem etiam anno, vel saltem sequenti, sive an. Dom. 315. Unde constat hanc ante Nicænam Synodum decem plus minus annis habitam fuisse. Et eâ quidem antiquiorem esse Dionysius Exiguus etiam testatus est in præfatione ad hos canones, dicens, *Et hæ regulæ post eas quidem probantur esse, quæ apud Ancyram expositæ sunt: sed Nicænis anteriores reperiuntur.* Et vetus Latinus interpres in suâ itidem ad hos canones præfatione, dicens, *Isti canones secundi sunt Ancyrensium, qui Neocæsariam sunt expositi: & hi priores sunt Nicænis.* Ab hoc Concilio in omnibus Græcis codicibus, Balsamonis præsertim & Zonaræ, quindecim canones editi perhibentur. Sed in nomocanone Arabico in Bibliothecâ nostrâ Bodleianâ quatuordecim tantum numerantur. Quippe in quo de præsenti Synodo hæc habemus,

والسادس قوانين اجمع الثاني بقرطاجنة وهو
منسوب الى قيسارية وعدده خمسون اسقفا ووضعوا
اربعة عشر قانونا في الزواج والكهنة

Et sextus est liber canonum secundi Concilii in Cartagenâ, denominatâ etiam Cæsarea, & numerus erat quinquaginta Episcopi, & ediderunt quatuordecim canones de conjugio & Sacerdotibus. Et sic etiam priscæ editionis latinæ autor, & Dionysius Exiguus, & Isidorus Mercator quatuordecim tantùm canones huic Concilio adscribunt, decimum tertium, & decimum quartum in unum contrahentes.

In Can. I.

Πρεσβύτερος, ἐὰν γήμῃ. Presbyteris matrimonio contrahendo hîc interdictum est. Ex quo interdicto constare potest, nonnullos tunc dierum Presbyteros feminas sibi matrimonio conjunxisse: aliter enim non opus fuisset, ut hoc prohiberetur. Sed observandum est præterea, hoc canone non cautum esse, ne Presbyteri uxores suas ante ordinationem ductas haberent, vel iis uterentur; sed tantum ne postea ducant. Dicunt enim, πρεσβύτερος ἐὰν γήμῃ. Ergo de Presbyteris jam ordinatis, & matrimonium postea ineuntibus agunt. De hac re Paphnutius etiam in Nicæno Concilio doctè pieque disseruit. Cùm nonnullis enim ibi congregatis Episcopis visum esset, novam legem in Ecclesiam introducere, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi ab uxorum, quas cum Laici essent matrimonio sibi sociaverant, concubitu abstinerent; Paphnutius in medio Concilio surgens, admonebat, grave hoc jugum Sacerdotibus non imponendum esse, addens, honorabiles esse nuptias & torum immaculatum, in Clericis nimirum æque ac Laicis, (de iis enim controversia agebatur) omnes etiam non posse tam severæ continentiæ disciplinam ferre; & eventurum esse forsitan, ut uxoris cujusque castitas in periculum veniret. Castitatem enim esse congressum viri cum legitimâ uxore. Et deinde Synodum commonefaciebat, *Satis esse ut qui in clerum fuissent assumpti, juxta veterem Ecclesiæ traditionem, jam non amplius uxores ducerent; non tamen quemquam sejungendum esse ab eâ, quam antehac cùm esset Laicus, legitimè duxisset,* Ἀρκεῖσθαι δὲ τὸν φθάσαντα κλήρου τυχεῖν, μηκέτι ἐπὶ γάμον ἔρχεσθαι, κατὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀρχαίαν παράδοσιν· μὴ μὴν ἀποζεύγνυσθαι ταύτης, ἣν ἅπαξ ἤδη πρότερον λαϊκὸς ὢν ἠγάγετο. Socrat. Hist. Eccles. l. 1. cap. 11. Sozom. l. 1. c. 23. Gelas. Cyzic. Act. Concil Nic. lib. 2. cap. 32. Hæc à Paphnutio de conjugio expertè dicta, tota Synodus suo suffragio comprobavit; ut ex locis citatis constat. Quod Paphnutius igitur veteri traditioni adscribit, in præsenti canone constituitur, & nihil amplius: neque enim in hoc nec alio quovis antiquo canone decretum invenimus, quo Presbyteris aliisque Clericis legitimo uxorum suarum consortio interdicitur. Tentatum sane à nonnullis in Synodo Nicænâ fuit; sed ut è supradictis patet, à totâ Synodo explosum. Adeo ut Siricius Papa Romanus nobis primus videatur, qui talem legem Ecclesiæ Christianæ obtrudere ausus est. Is autem in Epistolâ Decretali, ait quidem, *Plurimos enim Sacerdotes Christi atque Levitas post longa consecrationis suæ tempora, tam de conjugibus propriis, quàm etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, & crimen suum hâc præscriptione defendere, quâ in veteri Testamento Sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa.* Et postea decernit, *Hi verò, qui illicita privilegii excusatione nituntur, & sibi asserunt veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni Ecclesiastico honore, quo indignè usi sunt, Apostolicæ sedis authoritate dejectos, nec unquam posse veneranda attrectari mysteria, à quibus se ipsi, dum obscœnis cupiditatibus inhiant, privaverunt. Et quia exempla præsentia cavere nos præmonent in futurum, quilibet Episcopus, Presbyter, atque Diaconus (quod non optamus) si deinceps fuerit talis inventus, jam nunc sibi omnem per nos indulgentiæ aditum intelligat obseratum; quia ferro necesse est excindantur vulnera, quæ fomentorum non senserint medicinam.* Siric. decret. cap. 8. Hoc Siricii decretum Innocentius I. renovatum confirmavit, decret. cap. 21. & post eum alii. Adeo ut ab eo usque tempore omnes Ecclesiæ Romanæ propugnatores pro istius decreti justitiâ & æquitate, tanquam pro aris, & focis dimicârint.

Τῆς τάξεως αὐτοῦ μετατίθεσθαι. Ita quidem Codex Amerbachianus cum Bodleiano legit, usque ad finem canonis, quemadmodum hîc imprimitur. Sed aliter Joannes Antiochenus in suâ canonum collectione, tit. 27. nimirum, τῆς τάξεως αὐτὸν κατατίθεσθαι, ἐὰν δὲ πορνεύσῃ, ἢ μοιχεύσῃ, ἐξωθεῖσθαι αὐτὸν τέλεον, καὶ ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς μετάνοιαν. Quomodo etiam in Parisiensi Balsamonis editione legitur; nisi quòd pro κατατίθεσθαι ibi scribitur μετατίθεσθαι.

In Can. III.

Συντέμνει. Codex Amerbachianus legit τέμνει; nostræ lectioni non solum reliqui omnes codices, sed & Joannes Antiochenus suffragatur, in coll. can. tit. 43.

Τὸν χρόνον. Post hæc verba in codice Amerbachiano hoc σχόλιον habetur, τοῦτο ἑρμηνεύων τὸν κανόνα ὁ μέγας Βασίλειος, φησὶν, ὅτι περὶ τριγάμων καὶ πολυγάμων, καὶ δείκνυσιν, ὅτι πολυγάμους οἱ πατέρες τοὺς τριγάμους, οὐκ ἄλλους φασίν. *Hunc explicans canonem magnus Basilius, dicit, sic de Trigamis & Polygamis, & ostendit, quod Trigamos Patres, non alios dixerunt Polygamos.* vide S. Basil. can. 4.

In Can. V.

Κατηχούμενος ἐὰν ἁμαρτάνων. In Codice Amerbachiano ad præsentem canonem hoc scholium apponitur, Κατηχουμένους λέγει πιστοὺς βαπτίζεσθαι μέλλοντας. δύο δὲ τούτων εἴδη· οἱ μὲν γὰρ ἄρτι προσέρχονται, διὸ καὶ ὡς ἀτελέστεροι μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν γραφῶν καὶ τῶν θείων εὐαγγελίων εὐθὺς ἐξίασιν· οἱ δὲ ἤδη προσῆλθον, καὶ γεγόνασι τελειότεροι τῶν ἄρτι προσερχομένων, ὅθεν καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς κατηχουμένοις εὐχὴν ἀναμένοντες, τὸ γόνυ κλίνουσιν ἐν ταύτῃ. *Catechumenos vocat fideles, qui baptismum suscepturi sunt. Eorum autem duæ sunt species. Nonnulli enim modò accedunt; quapropter ut imperfectiores post scripturarum & divinorum Evangeliorum auditionem protinus egrediuntur: Alii autem antehac venerunt, & perfectiores iis, qui modò accedunt, facti sunt; quare etiam illi ad orationem usque pro catechumenis factam manentes, in eâ peragendâ genuflectunt.* Simile huic Scholium in Harmenopuli epitomen hujus canonis extat, his verbis, Δύο τῶν κατηχουμένων ἦσαν τάξεις, ἡ μὲν τῶν γονυκλινόντων, ἡ τελειοτέρα, ἡ δὲ τῶν ἀκροωμένων, ἡ ἀτελεστέρα. λέγει γοῦν, εἰ τῶν γονυκλινόντων εἴη, καὶ ἁμάρτοι, παυσάμενος τοῦ ἁμαρτάνειν τίθεσθαι τῶν ἀκροωμένων· εἰ δὲ τῶν ἀκροωμένων, ἔξω εἶναι τῆς ἐκκλησίας. καὶ οἱ ἀκροώμενοι γὰρ ἐκτὸς ἵσταντο τῆς ἐκκλησίας μέχρι τοῦ ἀναγνῶναι τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον. *Duo catechumenorum ordines erant; unus eorum qui genu flectebant, perfectior scilicet, alter imperfectior eorum, qui audiebant. Vult ergo dicere, si sit ex ordine flectentium genu, & peccet, quòd peccare desinens in ordinem audientium referri debeat: sin ex audientibus sit, consistat extra Ecclesiam. Nam & audientes extra Ecclesiam stabant usque ad lectionem sancti Evangelii.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 3. Hæc duo scholia juxta se posita præsentem canonem, satis in se obscurum, perspicuum reddunt & apertum. Vide etiam quæ de catechumenis diximus in annotationibus ad decimum quartum primæ Synodi Nicænæ canonem.

Δύο τάξεις ἦσαν. In Gallandi J. C. codice, ante hæc prima Zonaræ in hunc canonem verba, hæc leguntur, tanquam principium interpretationis, Ἡ ἐν Νικαίᾳ πρώτη σύνοδος εἰς τὸν ιδ΄. δείξει χρόνον τῷ ἐπιτιμίῳ ἐν τοῖς τοιούτοις. Κατηχουμένους δὲ λέγει τοὺς βαπτίζεσθαι μέλλοντας· δύο δὲ εἴδη τούτων· οἱ μὲν ἄρτι προσέρχονται· οἱ δὲ ἤδη προσῆλθον, καὶ γεγόνασι τῶν ἤδη προσερχομένων τελειότεροι· ὅθεν καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς κατηχουμένοις εὐχὴν ἀναμένοντες τὸ γόνυ κλίνουσιν ἐν ταύτῃ. Hæc autem, post verba ἐν τοῖς τοιούτοις, eadem ferè sunt, quæ ante ex codice Amerbachiano sub scholii nomine protulimus: adeo ut aliâ interpretatione non opus sit. Ad Zonaræ autem interpretationem nequaquam pertinent, quia in eâ eadem iterum leguntur.

In Can. VII.

Πρεσβύτερον εἰς γάμους διγαμοῦντος. Cautum est hoc canone, ne quis Presbyter in ejus, qui digamiam init, nuptiis convivetur. Hinc cùm Constantinus quidam Episcopus ad Nicetam Metropolitanum Heracleæ hanc quæstionem proposuisset; τοὺς εἰς δεύτερον συνοικέσιον ἐρχομένους εἰ δεῖ λαβεῖν τὴν τοῦ διγάμου εὐχὴν παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἀρχιερέως; *An qui ad secundas convolant nuptias accipere possint bigami precationem à regionis antistite?* Respondit ille juris canonici peritissimus, Ἡ μὲν ἀκρίβεια τοὺς διγάμους οὐκ οἶδε στεφανοῦν· ἡ δὲ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ συνήθεια τὸ τοιοῦτον οὐ παρατηρεῖται· ἀλλὰ καὶ τοῖς διγάμοις τοὺς νυμφικοὺς στεφάνους ἐπιτίθησι, καὶ οὐδεὶς οὐδέποτε διὰ τοῦτο ἐνεκλήθη. ἀλλ' οὐδέ τις φοβηθήσεται τὸ ἔγκλημα, τοὺς τοιούτους στεφανῶν· πλὴν δεῖ ἐνιαυτὸν ἢ καὶ δεύτερον ἐνιαυτὸν κωλυθῆναι τῆς τῶν ἁγίων μυστηρίων μεταλήψεως, καὶ οὐδὲ τὸν ἱερολογήσαντα χρὴ συνεστιᾶσθαι τούτοις. *Accurata sanè disciplina bigamos coronare non novit. Magnæ autem Ecclesiæ consuetudo hæc non observat; sed bigamis etiam sponsalitias coronas imponit; nec ullus unquam propter eam causam accusatus est: Itaque calumniam non formidabit quisquam, qui tales coronarit. Illi autem annum unum aut alterum à mysteriorum communione arceri debent: nec eum, qui precationem concepit, simul cum iis convivari oportet.* In Jur. Gr. Rom. l. 5. p. 310. Extat hoc responsum etiam in Euchologio, ubi ultima ejus pars his verbis concipitur, Ἀλλὰ καὶ τὸν ἱερολογήσαντα πάντως πρεσβύτερον συνεστιᾶσθαι αὐτοῖς οὐ συγχωρεῖ, κατὰ τὸν ζ΄. κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, *Sed neque fas est Presbyterum benedictionem iis impertientem, sive pro iis precantem, simul cum iis convivari, juxta septimum canonem Neocæsariensis Synodi.* Ex hoc etiam canone desumpta videntur, quæ Ælfricus in Saxonicos ad Wulfinum Episcopum canones de hâc re retulit, ubi statuit, Ne nan Pneoꞅꞇ ne moꞇ beon æꞇ ðam bꞃyðlacum ahpæꞃ ðæꞃ man eꞅꞇ ꝑꞅaꝺ oþþe ꝑiꝼ eꞅꞇ ceoꞅlaꝺ nene ȝæꝺeꞃe ne ne ꞇo ȝæꝺeꞃe bleꞇꞅian ꞅꞃilce man bicniȝe him ꞅpa *Ne liceat Sacerdoti ulli iis interesse nuptiarum celebritatibus, in quibus aut secundò vir uxori jungitur, aut secundo viro fœmina; nec vel iisdem benedicere, ut se admoneat eos.* & paulo post, ac ða canoneꞅ ꝼoꞃȝeoꝺaꝺ ða bleꞇꞅunȝæ ðæꞃꞇo. ⁊ ȝe ꞅeꞇꞇon bæꝺboꞇe ꞅꞃilcum mannum ꞇo ꝺonne, *Canones autem jam tum prohibent benedictionem, & ejusmodi connubentibus imponunt etiam pœnitentiam.* Ælfric. can. 9.

Ἐπεὶ μετάνοιαν αἰτοῦντος τοῦ διγάμου. Ex his verbis facilè est colligere, quales digami hic intelligendi sunt; tales nimirum qui duas habent eodem tempore uxores. Laicis enim, qui post mortem unius aliam uxorem ducunt, pœna à nullo unquam canone imposita fuit, nec publica ab iis exacta pœnitentia. Sed de hâc re alibi fusiùs agemus.

Ἑτέρα ἑρμηνεία. Hanc alteram hujus canonis interpretationem Codici Bodleiano acceptam ferimus. Neque enim Græcè extat: sed Latina ejus versio in supplemento ad Parisiensem Balsamonis editionem habetur, è Codice Tiliano per Gentianum Hervetum eruta. In codice Amerbachiano desideratur.

In Can. VIII.

Ἐὰν γυνή τινος. Joannes Antiochenus in collect. can. tit. 41. legit Γυνή τινος μοιχευθεῖσα λαϊκοῦ ὄντος, ἐὰν ἐλεγχθῇ φανερῶς. Sic etiam legit Dionysius Exiguus; vertit enim, *Mulier cujusdam adulterata Laici constituti, si evidenter arguatur.* Et vetus interpres *Mulier cujusque adulterata Laico constituto, si doceatur.* Sic etiam legitur in Parisiensi Balsamonis editione: sed Codex Amerbachianus cum Tiliano nostræ lectioni adstipulatur.

Οὐ δύναται. Sic omnes Codices MSS. sed Joannes Antiochenus legit, ὁ δὲ αὐτὴν δύναται ἔχειν τὴν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ ὑπηρεσίαν. *Non potest propter eam commissum sibi ministerium exequi.* Collect. can. tit. 41.

Ζύτω καὶ βέβαιον. Hæc usque ad ἐκεῖνο γὰρ κυρώσει inclusivè, ex MS. Bodleiano supplevimus. Extant autem in Tiliano: Nam Gentianus Hervetus latinè ea vertit. In aliis Codicibus desiderantur.

Ἠρεμεῖν τὸ συμπεσεῖν. Hanc etiam pericopen ἐξηγητικὴν codici Bodleiano debemus: in nullo enim alio legitur.

In Can. XI.

Πρεσβύτερος πρὸ τῶν τριάκοντα ἐτῶν. Lege Mosaicâ præscriptum fuit, ut Levitæ recenserentur מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה *A filio triginta annorum, & supra, usque ad filium quinquaginta annorum*, Num. IV. 3. Sic etiam in textu Hebræo-Samaritano legitur, & eodem sensu à Chaldæo, Syro, & Arabe locus iste vertitur. Sed septuaginta interpretes juxta Romanum quidem exemplar interpretati sunt, ἀπὸ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν, juxta Complutensem editionem, ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ πέντε ἐτῶν. Sed juxta Codicem Alexandrinum ἀπὸ εἰκοσαετοῦς, καὶ ἐπάνω. adeo ut nonnulla ex his exemplaribus corrupta sint, necesse est; vel potiùs omnia: Cùm nec unum Hebraicæ veritati respondeat. Sed facilior est emendatio codicis Alexandrini, quàm aliorum, ubi εἰκοσαετοῦς scriptori forsitan incuriâ scribitur pro τριακονταετοῦς. Et sic quidem omnia septuaginta interpretum exem-

plaria legunt, 1. Corinth. xxiii. 3. ubi verba Hebraica ויספרו הלוים מבן שלשים שנה ומעלה Græcè vertuntur, *Καὶ ἠριθμήθησαν οἱ Λευῖται ἀπὸ τριακονταετοῦς καὶ ἐπάνω. Et numerati sunt Levitæ à tricesimo anno & supra.* Ac proinde etiamsi nonnulli etiam è Patribus, ut Origenes, Theodoretus, Cyrillus, aliique in supra dicto numerorum loco, juxta corrupta septuaginta interpretum exemplaria ἀπὸ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν legerint, primò haud dubie scriptum fuit ἀπὸ τριακονταετοῦς. Secundùm hanc igitur ætatem, Levitis ordinandis à lege præscriptam, Dominus noster à Joanne baptizatus prædicare cœpit, cum esset annorum plus minus triginta, Καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος. Luc. iii. 23. Non opus est hic disputemus, utrum juxta hæc verba, currente aut expleto tricesimo ipsius anno, baptizatus fuerit. Neque video quid certi solidique ex istis verbis deduci possit, plusquam Dominum nostrum triginta plus minus annos tunc temporis natum esse. Quo quidem sensu Justinus Martyr verba illa intellexit, quippe qui de Domino nostro loquens, ait, προσμείνας τὰς πάσας τροφὰς, καὶ τριάκοντα ἔτη ἢ πλείονα ἢ καὶ ἐλάσσονα μείνας, μέχρις οὗ προελήλυθεν Ἰωάννης κῆρυξ αὐτοῦ τῆς παρουσίας. Justin. dial. cum Tryph. pag. 246. edit. Sylb. an. 1593. adeo ut si undetricesimus vel etiam tricesimus primus ætatis ejus annus tunc currebat, ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα nihilominus dici potuit. Ut cùm Matt. xvii. 1. Servator noster transfiguratus dicitur μεθ' ἡμέρας ἕξ à sermone discipulis habito. Sed Luc. ix. 28. id factum dicitur μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὡσεὶ ἡμέραι ὀκτώ. ubi, ut videre est, idem Lucas, qui supradicta de Christi baptismo verba scripsit ὡσεὶ ὀκτώ dicit, cum revera sex tantum dies erant. Verum in præsenti canone disertè asseritur Christum in tricesimo ætatis anno, adhuc nimirum currente, baptizatum esse, ὁ γὰρ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει ἐβαπτίσθη. Et sic quidem Arabs supra citata D. Lucæ verba intellexit; vertit enim وكان يسوع قد بدا يصير في ثلثين سنة *Et Jesus cœperat ingredi in tricesimum annum.* Item Irenæus, *Ad baptismum enim venit nondum qui triginta annos suppleverat, sed qui inciperet esse tanquam triginta annorum. Ita enim qui ejus annos significavit Lucas posuit, Jesus autem erat quasi incipiens triginta annorum cùm veniret ad baptismum, & à baptismo uno tantùm anno prædicavit, complens trigesimum annum.* Iren. adv. hær. l. 2. c. 39. Sic & autor sermonis de jejunio Cypriano adscripti, *Anno trigesimo carnis assumptæ baptizato Domino.* Ut alios prætercam, Epiphanius ea D. Lucæ verba ita interpretatus est, ut Christum non nisi undetriginta annorum & decem mensium esse statuerit, cum baptizatus est, ἦν γὰρ τῷ μὲν ὄντι εἰκοσιεννέα ἐτῶν καὶ μηνῶν δέκα, ὅτε ἦλθεν ἐπὶ τὸ βάπτισμα, τριάκοντα μὲν ἐτῶν, ἀλλ' οὐ πλήρης, διὸ λέγει ἀρχόμενος ὡς ἐτῶν τριάκοντα. Epiphan. hær. 51. num. 16. Porro ex hàc Sospitatoris nostri ætate, cum ministerium in se susceptum exequi cœperit, D. Hieronymus fratris sui ordinationem in Presbyterum defendit, in epistola ad Theophilum adversus errores Joannis Hierosolymitani, dicens, *Porro ætas ejus & beatitudini tuæ nota est; & cùm ad triginta annorum spatia jam pervenerit, puto eam in hoc non esse reprehendendam, quæ juxta mysterium assumpti hominis in Christo perfecta est.* Hieron. ad Theoph. tom. 2. p. 67. edit. Paris. an. 1533. Eàdem hâc ratione ducti Patres Neocæsarienses etiam in præsenti canone, ut ipsi testantur, decreverunt, ne quis Presbyter ante triginta annos, à nativitate suâ computandos, ordinetur. Cui simile decretum à Concilio Agathensi anno D. 506. editum est, his verbis, *Presbyterum verò vel Episcopum ante triginta annos, id est, antequam ad viri perfecti ætatem perveniat, & Diaconos ante viginti quinque, nullus metropolitanorum ordinare præsumat. Ne per ætatem (quod aliquoties evenit) aliquo errore culpentur.* Concil. Agath. can. 17. Ubi etiam observare licet, aliam hujus decreti rationem reddi, nimirum quòd hæc perfecta sit viri ætas, quemadmodum etiam in legibus Wisigothorum vocatur, lib. 10. tit. 2. Sic etiam Theophylactus, Αὕτη ἡ ἡλικία ἡ τελειοτάτη, Theophyl. in Luc. cap. 3. & alibi, Ἀρχόμενος δὲ λέγεται ὁ κύριος τάχα μὲν καὶ διὰ τὸ τῆς ἡλικίας τέλειον, τριακοντούτης γὰρ ἐβαπτίσθη. Id. in Joan. c. 1. Et ante eum Gregorius Nazianzenus, Ἀποδείκνυται μὲν γὰρ τριακοστὸν γεγονὼς ἔτος, οὐ πρότερον, τοῦτο μὴ δοκεῖν ἐπιδεικτικὸς εἶναί τις (τῶν γὰρ ἀπαιδευτοτέρων τὸ πάθος) καὶ ὡς τελείας δέονται ἀρετῆς καὶ τοῦ διδάσκειν χωρεῖν ταύτης ἐχούσης τῆς ἡλικίας. Greg. Naz. orat. 40. Sed nihilo secius Justinianus Presbyterum ante 35. ætatis annum ordinari non permisit. *Presbyterum autem minorem triginta quinque annorum fieri non permittimus.* Justin. Nov. 123. cap. 13. Aliis autem tempus illud minuere potiùs quàm augere visum est. Et quidem Egbertus Eboracensis hunc ipsum Concilii Neocæsariensis canonem ita intellexit, ut necessitate saltem cogente, Presbyter ante præscriptam ætatem ordinetur. Præsentem enim canonem his verbis citat, *Ut nullatenus Presbyter ordinetur ante tricesimum ætatis annum, nisi rationabili necessitate cogente, quia Dominus Jesus non prædicavit ante xxx. ætatis annum.* Egbert. Eborac. excerp. can. 95. Et multa sane extant eorum exempla, qui ante istam ætatem non Presbyteri modo, sed & Episcopi ordinati fuerunt. Nam Eleutherius Illyrici Episcopus ordinatus est, cum nondum vicesimum ætatis annum transegerat; ut testatur Necephorus Callistus Hist. Eccl. l. 3. cap. 29. Et Hincmarus Rhemensis in vitâ S. Remigii, cum vicesimo secundo ætatis anno Archiepiscopum electum asserit. Quinetiam non obstante ipsâ lege Mosaicâ, Levitæ à Davide recensiti sunt à vicesimo ætatis anno 1. Paral. xxiii. 27 atque etiam ab Hezekiâ, 2. Paralip. xxxi. 17. Sic etiam Timotheus Episcopus à D. Paulo creatus fuit, cum adhuc juvenis esset. 1. Tim. iv. 12. Nimirum in hisce rebus non tam ætatis quàm pietatis & doctrinæ ratio habenda est. Ut optimè enim observat D. Chrysostomus, ἔστι γὰρ ἀπὸ γήρως ὄντα ἀνδρικὸν βίον, οὐκ ἀπὸ τῆς ἡλικίας τις καταφρονήσει, ἀλλὰ καὶ θαυμάσει μᾶλλον. Chrys. in ep. 1. ad Tim. λογ. ιγ'. pag. 299. edit. Savil.

In Can. XII.

Ἐάν νοσῶν τις φωτισθῇ. Cùm nonnulli in Ecclesiâ primitivâ læthali corriperentur morbo, priusquam sacrum baptismum, quæ etiam illuminatio dicitur, susceperint, orta est de iis controversia, utrum per Baptismum isto casu collatum verè Christiani facti fuerint, necne. Hanc quæstionem quidam cognomento magnus D. Cypriano proposuit, ut ipse in Epistolâ ad eum rescriptâ testatur, dicens, *Quæsisti etiam, fili charissime, quid mihi de illis videatur, qui in infirmitate & languore gratiam Dei consequuntur, an habendi sint legitimi Christiani, eo quòd aqua salutari non loti sint, sed perfusi.* Et statim respondet Cyprianus affirmativè. *Nos,* inquiens, *quantum concipit mediocritas nostra, existimamus, in nullo mutilari & debilitari posse beneficia divina, nec minus aliquid illic posse contingere, ubi plenâ & totâ fide & dantis & sumentis accipitur, quod de divinis muneribus hauritur.* Cyprian. epist. 77. edit. Pamel. Et mox indicat hos *Clinicos* vulgo nuncupatos esse, nimirum quòd ἐν τῇ κλίνῃ *in lecto* baptizati sunt. Et quidem ipsos Catechumenos, si animam agerent, mox ante mortem baptizatos esse, Epiphanius testatur, οἱ μέλλοντες τελευτᾶν, ἐὰν ὦσι κατηχούμενοι, πρὸ τῆς τελευτῆς λουτροῦ ἀξιοῦνται. Epiph. hær. 28. Hinc cùm volgò persuasum esset, omnia anteactæ vitæ peccata per Baptismum ablui, plures usque ad vitæ exitum baptismum suum consulto distulerunt. Quod de Constantino Magno, Theodosio, Imperatoribus, aliisque Historici Ecclesiastici tradiderunt. Hoc autem à Tertulliano olim observatum & damnatum est, dicente, *Omnis præterea cunctationis & tergiversationis erga pœnitentiam vitium præsumptio intinctionis importat. Certi enim indubitatæ veniæ delictorum, medium tempus interim furantur, & commeatum sibi faciunt delinquendi.* Tertul. de pœnit. c. 5. Ne quis etiam Baptismum ita differat, Gregorius Theologus eleganter admonuit, Βαπτισθῶμεν σήμερον, inquit, ἵνα μὴ αὔριον βιασθῶμεν· καὶ μὴ ἀναβαλλώμεθα τὴν εὐεργεσίαν ὡς ἀδικίαν, μηδὲ ἀναμείνωμεν χείρους γενέσθαι κακοί, ἵνα πλείω συγχωρηθῶμεν, μηδὲ γενώμεθα Χριστοκάπηλοι καὶ χριστέμποροι, μηδὲ φορτισθῶμεν πλεῖον ἢ δυνάμεθα φέρειν, ἵνα μὴ αὐτάνδρῳ τῇ νηὶ βαπτισθῶμεν, καὶ τὸ χάρισμα ναυαγήσωμεν, ἀνθ' ὧν τὸ πλεῖον ἠλπίσαμεν. Greg. Naz. orat. 40. Et Patres quidem Neocæsarienses hoc sibi displicuisse luculenter satis demonstrarunt, eo quod præsenti canone constituerint, tales in Presbyteratûs gradum non evehendos esse, qui morbo laborantes, & mortis timore percussi, ad sacrum Baptismum se contulerunt. Hoc autem non novum erat institutum, sed quod longè antea sancitum fuerat. Quod ut palam faciamus, tenendum est, Novatianum hujusmodi fuisse Clinicum. Cum is enim a dæmone vexaretur, & propterea apud Exorcistas maneret, in gravem incidit morbum, quo se moriturum credebat, ac proinde in ipso, quo cumbebat, lectulo baptizatus est; ut Cornelius Papa Romanus in Epistolâ ad Fabium Antiochenum tradidit, dicens, de eo, ὅς γε ἀφορμὴ τοῦ πιστεῦσαι γέγονεν ὁ Σατανᾶς, φοιτήσας εἰς αὐτὸν καὶ οἰκήσας ἐν αὐτῷ χρόνον ἱκανόν. Ὃς βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐπορκιστῶν, νόσῳ περιπεσὼν χαλεπῇ, καὶ ἀποθανεῖσθαι ὅσον οὐδέπω νομιζόμενος, ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ, ᾗ ἔκειτο, περιχυθεὶς τὸ βάπτισμα ἔλαβεν. apud Euseb. Hist. Eccles. lib. 6. cap. 43. Hinc cùm iste Novatianus Presbyter ordinandus erat, universus Clerus, multique à populo refragabantur, dicentes,

dicentes, non licere quempiam in lectulo perfusum sive baptizatum in Clerum unquam assumi, ὡς διαπανδιδομένοις ὑπὸ ταύτης τῆς νόσου, ἀλλὰ καὶ λαϊκῶν πολλῶν, ἐπεὶ μὴ ἐξὸν ἦν ἐκ τοῦ κλίνας διὰ νόσον περιχυθέντα, ὥσπερ καὶ αὐτός, εἰς κλῆρον τινὰ γίνεσθαι, ἀξιοῦσι συγχωρηθῆναι αὐτῷ τοῦτο μόνον χειροτονῆσαι. Ibid. Constat itaque, quod hoc μὴ ἐξὸν εἶναι licitum erat, ut Clinicus Presbyter fieret, etiam Cornelii & Novatiani diebus, hoc est, plusquam quinquaginta annis ante celebratum hoc Neocæsareæ Concilium. Sin autem nullâ hoc lege vetitum fuisset, illicitum esse aut dici non potuit. Ac proinde nihil novi hoc canone decernitur; sed vetus ea lex, antiquitùs instituta, renovatur.

Τῷ ζυγῷ τῶ διαψηλῶ. Legendum juxta MSS. Amerbachianum & Gallandi, ζυγῷ τῶ μιᾷ, τῷ ψήφῳ λέγω τῷ ἐπαξιαρχικῷ.

In Can. XIII.

Ἐπιχώριοι δὲ πρεσβύτεροι. Hoc est, *Presbyteri ruris*, ut Dionysius Exiguus rectè vertit. In hoc enim & sequenti canone (vel potiùs hoc solo, siquidem in plerisque editionibus is huic conjungitur) de Episcopis & Presbyteris ruris agitur, quatenus ab iis distinguuntur, qui in urbibus constituti sunt; & tales quidem Presbyteri, ἐπιχώριοι πρεσβύτεροι, & Episcopi χωρεπίσκοποι appellantur. Et illis in urbis Dominico, præsente Episcopo aut Presbyteris urbis, offerre prohibetur; his autem permittitur. Adeo ut si nullum aliud suppeteret argumentum, hinc saltem clarè satis evincatur Chorepiscopos non fuisse ὁμοχώρους πρεσβυτέρους, utpote à quibus hic apertissimè distinguuntur. Neque sanè ulla reddi potest ratio, quare illi χωρεπίσκοποι, hi ἐπιχώριοι πρεσβύτεροι dicerentur: nisi quòd illi verè Episcopi, & hi verè Presbyteri in rure constituti essent. Sed de Chorepiscopis videsis quæ fusiùs commentati sumus in annotationibus ad decimum tertium Synodi præcedentis sive Ancyranæ canonem.

Παρόντος ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρων πόλεως. Hæc verba in MS. Amerbachiano desiderantur. Sed omnes alii Codices Græci, una cum Joanne Antiocheno, legunt, παρόντος ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρων πόλεως. Adeo ut noster solus Bodleianus πρεσβυτέρων legat. Sed veteres Latinos interpretes ita etiam legisse ex eorum versionibus patet. Namque vetus interpres vertit, *præsente Episcopo aut Presbyteris civitatis.* Dionysius Exiguus, *Episcopo præsente, vel Presbyteris urbis ipsius.* Sic etiam Hervetus ex Codice Tiliano, *præsente Episcopo vel urbis Presbyteris.* Sed Isidorus Mercator, *præsentibus Episcopis vel Presbyteris civitatis*, ac si ἐπισκόπων æque ac πρεσβυτέρων legisset. Et hæc quidem verba necessaria esse ex sequentibus patet, ubi dicitur, ἐὰν δὲ ἀπῶσι.

In Can. XV.

Διάκονοι ἑπτά. Si qua fides Abrahamo Ecchelensi habeatur, Severus Alexandrinus, qui vitas Patriarcharum Alexandrinorum collegit, septem solos Diaconos Alexandriæ à D. Marco constitutos asserit, his verbis, فلما علم القديس مرقس موامرتهم قسم اديانوس اسقفا السكندرية وثلثة قسوس وشبعة شمامسة *Cùm rescivisset sanctus Marcus consilium eorum, constituit Anianum Episcopum Alexandriæ, & tres Presbyteros, & septem Diaconos.* Totidem certè ab Apostolis primò constituti sunt. Act. Apost. vi. 5. Totidem etiam Romæ Sozomeni diebus, non plures fuisse, ipse testatur dicens, Διάκονοι δὲ παρὰ Ῥωμαίοις εἰσέτι νῦν οὐ πλείους μὲν ἑπτά, κατὰ μίμησιν τῶν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων χειροτονηθέντων, ὧν ὁ Στέφανος ὁ πρῶτος μάρτυς ἦν. Sed addit, apud alios numerum Diaconorum haudquaquam definitum esse, παρὰ δὲ τοῖς ἄλλοις ἀδιάφορος ὁ τούτων ἀριθμός. Sozom. Hist. Eccles. l. 7. cap. 19.

Ο παρὼν κανών. Hæc Balsamonis interpretatio in codice Amerbachiano tota desideratur; sed in aliis omnibus codicibus æque ac in Bodleiano extat.

GUILIELMI BEVEREGII
ANNOTATIONES
In Canones Synodi Gangrensis.

Κανόνες τῶν ἐν Γάγγρᾳ συνόδου. Hæc est Bodleiana hujus Synodi inscriptio, cui Amerbachiana addit ἁγίας. In Parisiensi Zonaræ editione sic inscribitur, Κανόνες τῶν ἐν Γάγγρᾳ συναχθέντων ἁγίων πατέρων, οἵτινες μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον ἐξετέθησαν. *Canones sanctorum Patrum Gangræ congregatorum, qui post Synodum Nicænam expositi sunt.* In Parisiensi Balsamonis editione duplex est inscriptio, una præfationi, nimirum ἡ ἐν Γάγγρᾳ σύνοδος, altera canonibus præfixa est, quæ est, Κανόνες τῶν ἐν Γάγγρᾳ συναχθέντων ἁγίων πατέρων.

Η ἐν Γάγγρᾳ τῇ μητροπόλει. Gangra urbs est, & metropolis in Paphlagoniâ, regione minoris Asiæ; cujus etiam Plinius, Strabo, Stephanus, aliique meminerunt. Hujus metropolitano in notitiâ Episcopatuum, throno Constantinopolitano subjectorum, tres Episcopi subesse dicuntur, ὁ Ἰωνοπόλεως, ὁ Δαδίβρων, καὶ ὁ Σορῶν. Subinde *Theodosia Gangrorum* appellatur.

Μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ. Hanc Synodum post Nicænam, sive primam generalem, habitum fuisse, præter Balsamonem & Zonaram hoc in loco, alii etiam disertè testati sunt. Sic enim Dionysius Exiguus hos canones inscribit, *Incipiunt regulæ Gangrenses, quæ post Nicænum Concilium exposita sunt, xx.* Et ante eum vetus interpres in præfatione ad hos canones ait, *Hi canones post sanctam Synodum Nicænam expositi sunt in Gangram, titulos, (leg. titulis) xx.* Verùm in nonnullis horum canonum editionibus, ut Severini Binii, Bartholomæi Carranzæ, aliisque, hæc Synodus tempore Sylvestri Papæ I. circa annum Domini 324. celebrata dicitur, hoc est anno Nicænam præcedente. Et quidem Baronius ad an. 361. & ex eo Binius, eam Constantini Magni & Sylvestri Papæ temporibus habitam fuisse contendit, ex eo quòd Osius Episcopus Cordubensis ei interfuisse dicatur; nimirum in inscriptione Epistolæ ab hâc Synodo ad Armenos conscriptæ, quæ sic se habere creditur, *Dominis honorabilibus consacerdotibus in Armeniâ constitutis Coepiscopi, Eusebius, Hypatius, Eulalius, Gregorius, Ælianus, Bithynicus, Olympius, Bassianus, Basilius, Philetus, Heraclius, Pappus, Eugenius, Osius Cordubensis, Proæresius, Bessus, qui convenerunt in Gangrensi Concilio, in Domino salutem.* Sed in Græcâ ipsâ inscriptione, cui hanc Binius tanquam Latinam ejus versionem apposuit, nulla fit omnino Osii Cordubensis mentio. Verùm ea etiam in Binianâ editione eadem est, quæ in hoc opere isti Epistolæ præfigitur. Quinetiam nec à veteri Latino interprete, nec ab alio quovis canonum horum editore, Osius iste inter Episcopos hâc Synodo congregatos commemoratur. Adeo ut ista Baronii opinio nulla prorsus ratione nitatur. Et, ut ingenuè fatear, quoto post Nicænam anno præsens hæc Synodus celebrata fuerit minus adhuc compertum habemus: hoc saltem verisimile est, hanc ante Antiochenam habitam fuisse; quod etiam Sozomenus innuere videtur, ubi de Eustathio ab hâc Synodo damnato loquens, ait, Ἐπεὶ δὲ ὡς ὁ Νεοκαισαρείας τε καὶ πρεσβύτερος ἀφαιρεθεὶς τῆς ἐκκλησίας παρὰ τῶν ἐν Γάγγραις συναχθέντων, ὅτι δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδῳ ὑπερέχας ἐλέγχθη. Sozom. Hist. Eccles. lib. 4. cap. 24. ubi, ut videre est, Eustathium à Synodo

à Synodo Gangrensi prius depositum, quàm ab Antiochenâ perjurii convictum fuisse commemorat. Et sic quidem in omnibus Conciliorum canonumque editionibus Gangrensis prior collocatur. Habita est autem Antiochena anno D. 341. Ergo pauló ante illud tempus præsentem etiam Synodum celebratam fuisse non immerito suspicemur.

Κατὰ Εὐςαθίε τινός. Rectè hic additur τινὸς, neque enim pro certo habemus quisnam hic Eustathius fuit, qui à præsenti Concilio damnatus, & anathemate percussus est. Non equidem diffiteor, quin Socrates & Sozomenus consentiant, eundem esse Eustathium, qui Sebastiæ in Armeniâ Episcopus fuit: sed Baronius ad an. 361. multa congessit, quibus verisimile saltem redditur, Eustathium hic commemoratum alium esse ab eo, qui Sebastenus Episcopus dictus est; cui proinde Eustathius mendose pro Eutachus scriptus videtur, de quo Epiphanius hæresi 40. meminit. Cùm autem in omnibus Græcis pariter atque Latinis hujus Synodi Codicibus tam MSS. quàm impressis Eustathius constanter legatur, vero propius est, ita eum nominatum esse, etiamsi satis non liqueat, quisnam ille fuerit: nisi quod eum hæresiarcham fuisse, atque absurdorum magistrum dogmatum, hæc ipsa Synodus abundè testatum fecerit.

Οὗτοι τὸν ἔννομον γάμον. Omnes hæ absurdæ Eustathii & discipulorum ejus opiniones, non modò in Synodicâ Epistolâ proximè ante canones positâ, verùm etiam à Socrate & Sozomeno recensentur; tanquam ab Eustathio Sebasteno introductæ. Socrat. lib. 2. cap. 43. Sozòm. lib. 3. cap. 14. Quos lector consulat.

Ἐξέθεντο τοὺς ὑποτεταγμένους κανόνας. Scholiastes hic impressi, Balsamon, Zonaras, atque Aristenus canones XXI. huic Synodo attribuunt, sed alii omnes XX. tantùm numerant. Sic enim Joannes Antiochenus in suâ ad collectionem canonum præfatione, οἱ ἐν Γάγγραις συνελθόντες πατέρες, ὑφ᾽ ὧν ἐξετέθησαν κανόνες κ΄. Et Photius in suo itidem ad nomocanonem proœmio, Συνόδου τῆς ἐν Γάγγρα κανόνες κ΄. Quibus nomocanonis Arabici in Bibliothecâ nostrâ Bodleianâ autor suffragatur, dicens, والسابع قوانين اجمع الثالث بغنجر وعدتة خمسة عشر اسقفا بسبب من حرم اكل اللحم والزواج ووضعوا في ذلك وغيرة عشرين قانونا

Septimus est liber canonum tertii Concilii in Gangra, quo quindecim numero Episcopi congregati sunt, eorum causâ qui esum carnis & conjugium improbabant, de quibus aliisque rebus viginti canones ediderunt. Nec plures sanè quàm viginti à veteri aliisque Latinis interpretibus; ut Dionysio Exiguo, Isidoro Mercatore, agnoscuntur; quibus nimirum omnibus qui ultimus hic habetur canon, in canonum hujus Concilii censum non refertur, sed tanquam epilogus ad omnes canones, nec immeritò, existimatur.

Καὶ ὁ οἰκουμένης διδάσκαλος, ὁ Χρυσορρήμων. Sic se habet codex Bodleianus. Amerbachianus legit διδάσκαλος Ἰωάννης ακ... quomodo etiam codex Parisiis editus legisse videtur; utpote in quo lacuna inter διδάσκαλος & Χρυσορρήμων relinquitur, nisi quod particula εἰς interponatur, mendosè forsan pro Ἰωάννης. Quæ tamen vox in Codice Tiliano juxtà cum Bodleiano desideratur. Nam Hervetus latinè vertit *Linguâ autem aurens, orbis terrarum doctor præcipiens.* Verba autem D. Chrysostomi, quæ hic laudantur, etiamnum extant in homiliâ ejus, περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀναθεματίζειν ζῶντας ἢ τεθνεῶτας, quæ inter opera ejus habetur, tom. 6. pag. 439. edit. Savil.

Καὶ συγκλαμβάνεις τὴν κεῖραν. In Parisiensi Balsamonis editione lacuna hoc in loco relinquitur, pro συλλαμβάνεις nihilo præter συλλαμ. lecto. Lacunam nos ex MS. Bodleiano supplevimus, cui etiam Amerbachianus adstipulatur; necnon ipsa opera D. Chrysostomi, unde hæc verba citata sunt, & ubi melius, quàm hoc in loco, leguntur in hunc modum. Τί οὖν, ὦ μαθητὰ τοῦ ἐλαχίστου τὴν ἐξουσίαν τοῦτο ποιοῦμεν, ὃ ἀποφράδων τετόλμηκε, οὐ τολμᾶς ταῦτα ποιεῖν ἐνταῦθα τῆς δεσποτικῆς δυνάμεως διαφεντευμένος, καὶ συγκλαμβάνεις τῷ βασιλεῖ τὴν χεῖρα. Chrysost. tom. 6. pag. 441. ed. Savil.

Καὶ μουλτεύοι. In Novellâ Constantini Porphyrogennetæ, quæ in Scholiis Balsamonis ad tertiam hujus Concilii canonem habetur, μοῦλτον pro *tumultu* legitur, τοὺς μέλλοντας ἢ ἐπιβουλὴν ἐπάγειν τῷ ὑπεχουσίῳ ἢ μοῦλτον, ἀνάθεμα. Sic etiam Achmes, Εἰπὶ ὁ ἰδὼν οὖν μετ᾽ αὐτοῦ μίλον ἦν, ὁ μὴ παραλαβὼν ὁ παῖς ἦν, καὶ σφαγὴν ἐκ πολέμου μούλτου. καὶ ἐφάνη μοῦλτον ἀρξῆναι, καὶ ἐσφάγη ὁ ἰδὼν ἀπὸ πλήθους τοῦ μοίας. Achm. cap. 154. A voce igitur μοῦλτον, Balsamon hoc loco μουλτεύειν format, quemadmodum Latini *tumultuarium* à *tumultu* deducunt.

In Can. I.

Εἴ τις τὸν γάμον μέμφοιτο. Ante Eustathium Saturnilus matrimonium usque adeo condemnavit, ut à Satanâ esse pronunciaverit, τὸ γαμεῖν δὲ καὶ τὸ γεννᾶν ὁ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ Σατανᾶ ὑποδέχεσθαι λέγει. Epiphan. hær. 23. Sic etiam Irenæus ait, quod Saturnini sectatores, *Nubere & generare à Satanâ dicunt esse.* Iren. adv. hær. l. 1. c. 22. *Apostolicos* quam in eâdem fuisse opinione docet Epiphanius, hæres. 61. Unde Origenes nonnullos prohibuisse observat, ὁ περὶ ... μόνον, ἀλλὰ καὶ γαμεῖν. Orig. in Matt. pag. 357. edit. Rothomag. Hieracam etiam, & ex eo Hieracitas, dixisse nuptias in veteri quidem testamento licitas esse, sed post adventum Christi eas rejiciendas esse, quippe à regno cœlorum arcentes, Epiphanius docet, Καὶ συγκεχωρῆσθαι τὸν ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ τὸν γάμον φάσκει, ἀπὸ δὲ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ μηκέτι τὸν γάμον παραδέχεσθαι, μήτε δύνασθαι αὐτὸν κληρονομεῖν βασιλείας οὐρανῶν. Epiph. hær. 67. Et hæc sanè sententia, ab Eustathio resuscitata, hoc canone disertis verbis damnatur. Hanc autem hæresim in ultimis fore diebus ipse D. Paulus prædixit in primâ Epistolâ ad Timoth. cap. IV. 3.

Φασὶν ὁ μέγας Ἀριστηνός. Hæc Balsamonis interpretatio, usque saltem ad ἀναθεματίζει, eadem ferè est, quæ Zonaræ. In Codice sanè Amerbachiano tota Zonaræ, eique soli hæc interpretatio tribuitur; ut nulla ibi sit Balsamonis in hunc canonem ἑρμηνεία.

In Can. III.

Ὁ μέγας Παῦλος. Hæc Balsamonis in hunc canonem scholia in Parisiensi editione quamplurimis lacunis scatent, quas omnes ex MS. nostro Bodleiano supplevimus; cui etiam Antiochenus in omnibus consentit.

Αὐτοῖς ἐντέλλεται. Legendus est hic Zonaræ locus, juxta codicem Amerbachianum, αὐτοῖς ἐντελλομένους τινὰ διδάσκοντι χρεὼς, ὡς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα φησί.

Καὶ τὰ ἑξῆς. Pro his verbis in Codice Amerbachiano locus S. Scripturæ hic citatus plenè sic legitur, μὴ ἀντιλέγοντας, μὴ νοσφιζομένους, ἀλλὰ πίστιν πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθήν. *Non contradicentes, non fraudantes; sed omnem bonam fidem ostendentes.* Quæ etiam verba in Gallandi codice leguntur.

In Can. IV.

Περὶ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος. Sic præter codicem Bodleianum Joannes Antiochenus legit, in collect. can. tit. 29. reliqui omnes codices pro τοῦ leguut τὸν. Dionysius Exiguus hæc verba vertit, *de Presbytero, qui uxorem habeat.* Vetus interpres, *de Presbytero, qui nupsit.* Sed Isidorus Mercator rectius interpretatur, *Presbyterum conjugatum.* Sic etiam Fulgentius Ferrandus, in breviatione canonum tit. 89. *Ut de oblatione Presbyteri conjugati nullus audeat non communicare, Concil. Gangrens. tit. 4.* Adeo ut hic anathemate isti feriantur, qui sacra accipere nolunt à *Presbyteris conjugatis* sive uxorem habentibus, ἀπὸ ἱερέων ἐχόντων γυναῖκας, ut Balsamon, vel ἀπὸ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, ut Aristenus, vel Epitomes canonis autor, interpretatur. Et hanc veram canonis mentem esse exinde constat, quòd Eustathius, cujus gratiâ editus est, diserte asseruerit, non Presbyteri qui habuit, sed qui habet uxorem, quam, cum esset Laicus, matrimonii jure sibi copulaverat, benedictionem & communionem evitandam esse, ἐν οἴκοις τε γεγαμηκότων εὐχὰς ποιεῖσθαι φυλάττειν, καὶ πρεσβυτέρου γυναῖκα ἔχοντος, ἣν νόμῳ λαϊκὸς ὢν ἠγάγετο, τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν κοινωνίαν ὡς μύσος ἐκκλίνειν ἐδίδαξε. Socrat. Hist. Eccles. lib. 2. cap. 43. Hoc ex Epistolâ Synodicâ ulterius evincatur, ubi Eustathius dicitur in eâ fuisse opinione, ut nemini τῶν ἐν γάμῳ ὄντων spes apud Deum esset: adeo ut multæ mulieres ab eo seductæ proprios viros reliquerint, & viri uxores suas, πολλαὶ γυναῖκες ὑπάνδροι ἀπατηθεῖσαι τῶν ἀνδρῶν ἀνεχώρησαν, κ. ἄνδρες τὰς ἰδίας γυναῖκας. Hinc enim constat, non eos, qui habuerunt, sed qui habent uxores ab Eustathianis damnatos esse; iis enim accepti sunt, qui conjuges suos relinquerent: ac propterea ab istis solis Presbyteris sacra accipere vetuerunt, qui ita matrimonium contraxerunt, ut etiamnum uxores haberent. Et id solum à præsenti

senti Synodo condemnatur, quod ab Eustathianis contra regulam fidei & disciplinæ assertum est. Et hæc sane communis est vocis γαμικῶν significatio. Exempla passim occurrunt. Instar omnium sit illud D. Pauli τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγώ, ἀλλ᾽ ὁ κύριος, γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι. 1. Corinth. VIII. 10. ubi palam est eos a D. Paulo admonitos esse, qui conjuges tunc temporis habebant; unde Syrus recte vertit, ܠܐܝܠܝܢ ܕܝܢ ܕܐܝܬ ܠܗܘܢ ܢܫܐ

Iis verò, quibus sunt uxores. Neque enim vir ab uxore, aut uxor à viro, quem habuit solum & non habet, separari potest.

In Can. VI.

Ei τις παρὰ τὴν ἐκκλησίαν ἰδίᾳ ἐκκλησιάζοι. Gentianus Hervetus vertit, *Si quis præter Ecclesiam vult Ecclesiam habere.* Quæ versio cum minime placeret, ejus loco substituimus, *Si quis extra Ecclesiam privatim conciones habet.* Sic etiam Dionysius Exiguus, *Si quis extra Ecclesiam seorsum conventus celebrat.* Hic enim ἰδίᾳ ἐκκλησιάζειν, ut recte observat Zonaras, idem est ac συνάξεις ποιεῖν, vel potius παρασυνάξεις, nimirum privata conventicula religionis causa celebrata hoc canone perstringuntur.

Ἐν ἐκκλησίᾳ εἶναι. In Parisiensi Balsamonis editione hoc in loco lacuna est, quam ex MS. Bodleiano supplevimus: sed hæc lectio ab Amerbachiano etiam codice confirmatur.

In Can. X.

Ei τις τῶν παρθενευόντων διὰ τὸν κύριον Gentianus Hervetus vertit, *Si quis eorum, qui sunt virgines propter Dominum.* Rectius Dionysius Exiguus, *si quis eorum, qui virginitatem propter Dominum servant.* Vetus interpres totum canonem sic vertit, *si quis virginitatem custodiens, exaltat se ab his qui nubunt, sit anathema.* ac si verba διὰ τὸν κύριον non legisset. Hic præterea notetur, ab hoc demum canone usque ad ultimum, ordinem eorum in codice Amerbachiano immutari, in hunc modum.

ι'. ια'. ιβ'. ιγ'. ιδ'. ιε'. ιϛ'. ιζ'. ιη'. ιθ'. κ'.

ιθ'. ιε'. ι'. ια'. ιβ'. ιγ'. ιδ'. ιϛ'. ιζ'. ιη'. κ.

adeo ut præsens hic decimus, in isto codice sit undevicesimus canon. Sed ordo horum canonum juxta Bodleianum codicem hic impressus idem est, qui non modo ab omnibus Latinis interpretibus, verumetiam à Joanne Antiocheno, & universis Balsamonis & Zonaræ codicibus, excepto Amerbachiano, observatur.

Καὶ ὁ ἕτερος κανών. Hæc interpretatio in codice Amerbachiano utrique Balsamoni & Zonaræ, communis est, neutrius nomine præfixo, sed simpliciter ἑρμηνεία dicitur.

Καὶ τῶν παρθένων ὑπερέχοντα. Vocem ὑπερέχοντα in Parisiensi Balsamonis editione desideratam ex MS. Bodleiano supplevimus; sed legitur etiam in Amerbachiano.

Καὶ τὰς γεγαμημένας. Post hæc etiam verba in Parisiensi editione lacuna relicta est, quam supplevimus ex MS. Bodleiano, voces καὶ τῶν ἐγγάμων interserendo: quæ etiam in codice Amerbachiano habentur.

In Can. XII.

Περιβολαίῳ. Περιβόλαιον propriè est exterior vestis, quæ aliis superponitur, τὸ ἐπάνω τῶν ἄλλων ἐπίβλημα, ut Balsamon & Zonaras exponunt. Et Pollux, αἱ δὲ ἐφεστρίδες καὶ ἀμφιστίδες περιβόλαια ἂν εἶεν. Poll. onomast. lib. 7. c. 13. Isidorus Mercator *Amiculum*, sed vetus interpres & Dionysius Exiguus, *Pallium* hoc in loco vertunt. Et quidem nihil aliud videtur, quam vetus illud *Pallium Philosophicum*, quo primitivi Christiani sæpe amicti sunt. Sic Heraclas deposità vulgari veste Philosophicum habitum induisse dicitur, διὸ καὶ σχῆμα πρῶτον ἰδίαν χιτῶνος, ὑπεδύσαμενος, καὶ φιλοσόφου ἀναλαβὼν σχῆμα, μέχρι τοῦ δεῦρο περί. Euseb. Hist. Eccles. lib. 6. c. 19. Tertullianus non solùm Pallio indutus est, sed & totum de eo librum conscripsit: in quo etiam illud ita descripsit, ut cum verà τῆς περιβολαίου notione optimè conveniat; quâ scilicet vestimentum toti corpori circummectum significat. *At enim, inquit, Pallio nihil expeditius, etiam si duplex, quod Cratetis more nihil onerosum ... componitur: quippe totus mollis in ore operosè solutum, id est uno circumiectu, inest quidem nusquam inhumano, ita omnes hominis simul contegit.* Tertull. de Pall. cap. 5. Et D. Petrum etiam hujusmodi habuisse pallium non inepte conjicitur ex Act. Apost. cap. 12. 8. ubi Angelus ad eum ait; περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου. Hinc enim constat vestimentum ejus fuisse περιβόλαιον, quod etiam ἀπὸ τοῦ περιβάλλειν dicitur. Nec vero quidem dissimile est, ipsum Salvatorem nostrum hujusmodi pallio circumamictum, ut & cæteros ejus Apostolos æque ac S. Petrum περιβεβλημένους, Palliatos fuisse. Sane περιβόλαιον sive Pallium illud Philosophicum veteribus Christianis multo in usu, nec minori æstimatione fuit. Justinus Martyr totam in eo vitam traduxit. Eusebius enim de illo loquens, ait, καὶ ἐν σχήματι φιλοσόφου ... ... Euseb. de Martyr. Palæst. cap. 5. Et ante eum Justinum martyrem sub habitu Philosophi Verbum Dei prædicasse idem testatur, dicens, μάλιστα δ᾽ ἤκμαζεν ἐπὶ τῶν δε ... ... Id. Hist. Eccles. lib. IV. c. 11. Enimvero Christiana optima est Philosophia, ac propterea Christiani dignabant qui habitu Philosophico amiciantur. Unde Tertullianus etiam Pallium suum sic alloquitur, *Gaude pallium & exulta, melior jam te Philosophia dignata est, ex quo Christianum vestire cœpisti,* Tertull. de Pall. c. 5. Imo quidem idem paulo ante docuerat, hunc factum esse, augustum & venerandum habitum, dicens, *Enimvero cum hanc primum sapientiam vestit, quæ ... superstitionibus renuit, tunc certissimè pallium super omnes exuvias & peplos augusta vestis, superque omnes apices & tutulos sacer suggestus ... vocatis, suadeo reverere habitum, ... erroris tui renunciatorem.* Ibid. cap. 4. Hinc tandem aliquando evenit, ut monachi, & inter alios Eustathiani, severioris vitæ generis speciem præ se ferentes, pallio hoc, i. e. περιβολαίῳ uterentur, aliter vestitos condemnantes; qui quidem hoc canone anathemate percutiuntur; non quod eo usi sint, sed quod religionem in ejus usu collocarint, & eos, qui communi utuntur veste, condemnarent.

Τὰς βήρους. Vox βῆρος, pro aliquo vestimenti genere hic usurpata, varie scribitur. Scilicet, βῆρος, βίρρος atque ac βίρος, & subinde βίῤῥος βίῤῥον, ... Dionysius Exiguus hoc loco *Birros* vertit: sed Latine etiam non Birrus tantum, sed & Birrum & Byrrus nonnunquam scribitur. Qui passionem D. Cypriani conscripsit, *lacernum birrum* vocat: sed Pontius Diaconus qui vitam ejusdem martyris scripsit, simpliciter, *lacernam.* Et quidem Sulpitius Severus lacernam à birro aliquo modo distinctam indicat, dicens, *Has charis viduis ac familiaribus virginibus mandat tributa: Illa ut birrum rigentem, hæc ut fluentem texat lacernam.* Sulp. Sev. dial. I. 1. c. 14. Sed non aliter forsitan distincta sunt, quam quod illa rigens, hæc fluens sint. Quale autem fuit hoc vestimenti genus ex actibus D. Cypriani ante laudatis constat. Ibi enim de beato isto Martyre hæc legimus, *Perductus autem gloriosus martyr, exuit se lacernum birrum, quem indutus erat, complicans, & posuit ad genua sua: & ... tunicam tulit, & Diaconibus tradidit: & stans in linea expectabat spiculatorem:* hinc enim colligere est, Birrum tunicæ superinductum esse, ac propterea superiorem fuisse vestem. Qualis fuit & S. Athanasii birrus, quem Palladius ab Ecclesiâ suâ pulsum secum accepisse dicit στιχάριον καὶ τὸ βίῤῥιον Pallad. Hist. Lausiac. c. 136. Sic etiam Gregorius Turonensis Britium Episcopum ad demonstrandam animi sui integritatem ardentes prunas in birro suo gestâsse refert, de gest. Franc. lib. 2. Et Venantius Fortunatus in vitâ S. Germani de Rege Clotario dicit, quòd *Palliolum sancti viri ...* de vitâ S. German. cap. 24. Palliolum autem istud nihil aliud fuit, quàm Birrus; quo propterea quatuor insignes Episcopos, Cyprianum, Athanasium, Britium & Germanum, indutos fuisse constat: quibus ipse etiam S. Augustinus adjiciatur, cujus verba mox adducemus. Hic interim observantes, quòd hoc vestimenti genus etiam ἱμάτιον & μαφόριον dicitur, Suidas, Βῆρος ἱμάτιον Ῥωμαϊκόν, λέγεται δὲ καὶ ... καὶ βίῤῥος, ὅπερ τὸ ὄνομα ... Suid. in ... Hæc Suidas ex Artemidoro hausisse videtur, dicente, χλαμὺς δὲ, ἣν μανδύην, οἱ δὲ ἐφεστρίδα, οἱ δὲ βῆρον καλοῦσι, ... καὶ τοῖς διαζωννῦσι ... περιέχει τὸ σῶμα. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ὁ λεγόμενος φαινόλης. Artemid. Oneirocrit. l. 2. c. 3. Ubi notetur primò, hoc Suidæ vestimentum Romanum ἱμάτιον Ῥωμαϊκὸν esse & ab Artemidoro etiam φαινόλην dictum; quod alias etiam scribitur φαιλόνης

aaaaaa &

& φαιλόνην, & à D. Paulo in secundâ Epistolâ ad Timotheum cap. 4. φελόνη. Et quidem φαινόλιον Romanam etiam vestem esse Suidas testatur, dicens, φαινόλης, Ῥωμαϊκὴ ἐσθής. Sane φαινόλης est ipsa vox *Penula*, tenui tantum in aspiratam mutatâ. Sed voci φελόνη metathesis etiam literarum additur. Hinc in veteri Lexico Græco-latino legimus, φαινόλης, τὸ φελόνιον, *Penula*. Et φελόνιον idem est atque βῆρος, ut ex Glossis Servii à Meursio citatis colligimus, ubi dicitur, *Lucerna*, *filonia*, *berin*, sive, ut Meursius recte corrigit, *Lacerna*, φελόνιον, βῆρος, quemodo corrupto illo ævo scribebant pro φελόνιον, βῆρος. Et hæc quidem vestis à Romanis primo ad pellendum frigus & pluviam usitata fuit, ac proinde iter facientibus accommodata: ut ex Ælio Lampridio discimus, qui de Alexandro Severo ait, *Penulis intra urbem frigoris causâ ut senes uterentur, permisit, cum id vestimenti genus semper itinerarium aut pluviæ fuisset*. Lamprid. in Alexand. Sev. Unde simul ratio apparet, quare D. Paulus, Romæ tunc temporis agens, ad Timotheum scripserit, ut penulam suam & quidem ante hiemem secum adduceret, 2. Tim. iv. 21. nimirum quod id vestimenti genus hyemali pluviæ & frigori pellendo fuit. Adhæc non tenuissimæ solos fortunæ viros, sed ipsos etiam oratores, cum causas agerent, penulis nonnunquam indutos fuisse, autor dialogi de oratoribus à nonnullis Cornelio Tacito, ab aliis Fabio Quintiliano adscripti, indicat, his verbis, *Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attulisse penulas istas, quibus astricti & velut inclusi cum judicibus fabulamur?* cap. 39. Nec ipsos etiam Senatores hanc respuisse vestem, Adriani saltem orbibus, Aulus Gellius fidem facit, qui de Castricio hæc habet, *Cum me præsente (usu sum enim eo magistro) adolescentulos quosdam sui Senatores vidisset die feriato tunicis & lacernis indutos, & gallicis calceatos, equidem, inquit, maluissem vos togatos esse. Pigrum est cinctos saltem esse & penulatos*. Aul. Gell. l. 13. cap. 20. Ubi etiam obiter observetur *tunicis* quidem *cinctos* esse; sed *lacernis indutos*, idem esse atque *penulatos*: atque ideo penulam & *lacernam* eandem fuisse vestem. Lacerna autem eadem fuit quæ βῆρος, ut ante notatum est. Posthæc βῆρος sive penula communis evasit hominum cujuscunque gradûs vestis, non Romæ tantum, sed & Athenis; ut ubi Serapion omnes incolas in duo genera dispescuit, *Academicos*, & cives, sive oppidanos, & eos quidem τριβωνοφόρους, hos autem omnes βιῤῥοφόρους, appellavit, quod isti *pallia*, hi βῆρους gestarent. Pallad. hist. Lausiac. cap. 85. Hujus etiam Concilii tempore hic communis fuit & consuetus habitus. Hoc ex præsenti canone satis abundè constat; quo dicitur τῷ ἀντ' ἐπιβάλλεσθαι τὰς βίῤῥους φορούντων, καὶ τὰ ἄλλα κοινὰ καὶ συνήθεια ἐσθῆτα ἀναλαμβανόντων. βῆρος ergo una erat ex istis vestibus, quæ κοιναὶ & ἐν συνηθείᾳ tunc dicebantur. Quod ulterius probatur è Synodicâ Epistolâ canonibus hisce præfixâ, quâ Eustathiani hic condemnati ξένα ἀμφιάσματα ἐπὶ καταβολῇ τῆς κοινότητος τῶν ἀμφιασμάτων ἀναλαμβάνοντες dicuntur. Et Sozomenus etiam eos dicit χιτῶνας καὶ στολὰς καὶ στολὰς μὴ ἀπεχομένους ἀμφιέννυσθαι, ξένα δὲ καὶ κουρᾶς ἀσυνήθη χρωμένους. Sozom. lib. 3. c. 14. Ergo βῆρος, quos respuebant, consuetæ erant vestes & usu omnium communi tritæ: adeo ut pallium ante hæc tempora in desuetudinem abierit. Et Eustathius propterea ab hâc Synodo anathemati subjicitur, quod illud in usum iterum reducere conatus est, & quidem sub religionis prætextu; ac si plus religionis in pallio esset, quàm in penula, aut birro. Synodus fateor illud vestimenti genus, quo Eustathius usus est, περιβόλαιον appellat: hoc autem idem esse atque pallium Philosophorum ante ostendimus. Et quidem Socrates Eustathium φιλοσόφου σχῆμα gestâsse retulit, lib. 2. cap. 43. Et sane post editum hoc decretum, pallium rarius, nisi forsitan à Monachis, usurpatum legimus. Birrus autem diutius obtinuit. In Codice Theodosiano servis etiam permittitur hoc vestimenti genere intra urbem uti, *Servos sanè omnium (quorum tamen dominos sollicitudine militiæ constat non teneri) aut birris uti permittimus, aut cucullis*. l. 1. C. Th. De habitu quo uti oportet intra urbem. Commemorantur etiam à Flavio Vopisco, dicente, *Donati sunt ab Atrebaticis birri petiti, donati birri Canusini, Africanæ opes in scena non prius visæ*. Fl. Vop. in Carino. ubi birros alicujus pretii fuisse ex eo constat, quod opes appellentur. Sane interpretes in hanc canonem, Balsamon & Zonaras, βήρους interpretantur σηρικὰ ὑφάσματα, Aristenus σηρικὰ ἐνδύματα. Et quidem magno nonnunquam pretio stetisse testis est Cassianus, qui de Monachis ait, quod *birrorum pretia simul ambitionemque declinant*. Cass. de instit. l. 1. c. 7. Et ipse quoque D. Augustinus, dicens, *offeratur mihi v. g. birrum pretiosum, forte decet Episcopum, quamvis non deceat Augustinum, id est hominem pauperem de pauperibus natum*. Aug. serm. 50. de diversis. E quibus insuper verbis conficitur, hunc deinceps fuisse tunc temporis etiam Episcoporum habitum. Quanquam licet birri ex villoso serico [illegible] primo confecti fuerint, ut frigori & pluviæ pellendæ essent; nihil tamen obstat, quin postea pretiosiores fierent: præsertim cum Senatores in republica, & postea Episcopi in Ecclesia iis induti sunt. Et quidem pretiosiores hoc canone birros intelligendos esse ex eo conjicimus, quod Eustathiani, contra quos hi canones sanciti sunt, religiosam quandam humilitatem & mundi renunciationem præ se ferentes, quicquid venustum aut speciosum fuit reprehenderent, & omnes, qui omnibus quæ possidebant non renunciarent, spem apud Deum non habere dicerent: ac proinde si birri viliores tunc temporis vestes fuissent, convitia eorum haud subire effugissent.

Τὰ λεγόμενα ὁλόβηρα. Postquam dixisset Zonaras βῆρους vestes ex serico contextas esse, addit protinus, ὅθεν ἴσως καὶ τὰ λεγόμενα ὁλόβηρα, nimirum ac si vox ὁλόβηρον ex ὅλον & βῆρον composita sit. Verum si demus βῆρον nonnunquam ex serico contextum esse, ipsum sane sericum in genere nunquam significat; ac propterea quo demum pacto vestis quævis hoc sensu ὁλόβηρος, quasi, *totus serea dicatur*? Et præterea si demus βῆρον etiam *sericum* esse, tunc ὁλόβηρον idem esset quod ὁλοσηρικὸν, cum tamen constet, tantum esse inter ea discriminis, ut τῶν ὁλοσηρικῶν usus omnibus communis fuerit, sed τῶν ὁλοβήρων principibus peculiaris. ὁλόβηρος itaque vox hybrida potius censenda est, ex Græcâ ὅλον & Latinâ *verum* composita, nimirum purpureus sive coccineus, *verus* enim antiquitus dictus fuit Hesychius, Κοκκοβαφές, ὅθεν [illegible] ὁ λόγος [illegible], καὶ [illegible]. Hinc est quod Ἀληθινὸς verus pro *purpureo* sæpe usurpetur: ut cum Anastasius Bibliothecarius in vitâ Zachariæ ait, *similiter fecit vela serica alithina quatuor, quæ ornavit rotis & ornamentis cum auro textis*. Et in Leone III. *Super altare majus fecit tetravela holoserica alithina quatuor cum astilis, & rotis ex auro textis*. Utrobique *Alithina* est ipsa vox ἀληθινὰ, *Purpurea* vero [illegible]. Ergo ὁλόβηρον *Holoverum*, nihil aliud fuit quàm vestis serica, quæ tota vero sive purpureo colore tincta est, adeo ut stamen, æque ac trama, eodem colore inficeretur: ac propterea non *Holoberum*, sed *holoverum* à Latinis rectè dicitur; ut Anastasius supradictus in Gregorio IV. *Fecit & aliam vestem de holovero*. Sic & sæpe alibi: & raro aliter scriptum repertas, nisi in codice l. 4. de vestibus Holoberis. Nec mirum sanè cuipiam videatur, vocem hanc ex Græco pariter & Latino sermone formatam esse: quamplures enim ejusdem generis occurrunt, etiam apud probatissimos autores: ut *Artopta* ex arte, & ὀπτός, *dextrocherium* ex *dextra* & χεὶρ, Epitogium ex ἐπὶ & toga: quibus etiam adnumerentur, *Paragaudam*, *monolores*, & *pentelores* vestes, *circumcisatum*, & multa alia nomina, quæ hîc non opus est recenseantur.

In Can. XIII.

Ε ἴ τις γυνή. Mulieres quædam ab Eustathio seductæ pro muliebri virilem susceperunt habitum, ex eo se justificari judicantes; ut ex Epistolâ Synodicâ discimus, in qua legimus, Καὶ γυναῖκας παρὰ τὸ σύνηθες ἀντὶ ἀμφιασμάτων γυναικείων, ἀνδρεῖα ἀμφιάσματα ἀναλαμβάνειν, καὶ ἐκ τούτου οἰομένας δικαιοῦσθαι. Idem à Sozomeno traditur, qui de mulieribus ab eo deceptis loquens, ait, τὰς δὲ γυναῖκας ὑπὸ προφάσεως εὐσεβείας τὰς κόμας ἀποκείρεσθαι, καὶ ἀνδρεῖον δὲ γυναικῶν σχῆμα, ἀνδρῶν δὲ [illegible], Sozom. Hist. Eccl. l. 3. cap. 14. Hinc Patres in præsenti Synodo congregati eas, quæ pro consueto muliebri indumento virile acceperint, anathemati hoc canone subjiciunt, cujus mentem Regino Abbas Prumiensis breviter sic exprimit, *Si qua mulier pro solito muliebri amictu virilem sumit, anathema sit*. Regin. Ab. de Eccles. discipl. append. pag. 186. De iis sic etiam Concilium Bracarense statuit, *Si qua mulier [illegible] tiones ante Ecclesias sanctorum fecerit, seu qui fœminæ [illegible] formaverit in habitu muliebri, & mulier in habitu viri, emendatione pollicitâ, tres annos pœniteat*. Concil. Brachar. apud Burchard. l. 10. c. 39. Hoc autem à lege Mosaicâ primo prohibitum fuit his verbis, לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת יהוה אלהיך כל עשה אלה. Hoc est juxta versionem vulgarem, *Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste fœmineâ: abominabilis enim apud Deum est, qui facit hæc*. Deut. xxii. 5. Hujus legis meminerunt Tertullianus, lib. de spectaculis cap. 23. & Cyprianus ep.st. 61. ad Euchratium. Item Josephus his verbis,

verbis, [illegible] Joseph. antiq. Jud. lib. 4. cap. 8. Ubi miror unde hauserit ille interpres, [illegible]. Neque enim ulla eorum vestigia in textu occurrunt: nisi forsitan vocem כְּלִי militare præcipue instrumentum significare existimaverit. Philo Judæus hanc legem destinatam contendit, ut hominum animos ad fortitudinem instrueret, ut nec umbra nec vestigium effeminationis in iis appareret, [illegible], inquit, [illegible]. Phil. [illegible]. Sed audiamus D. Ambrosium de hac re eleganter disputantem. *Sic enim scriptum est*, inquit, *non erit res viri super mulierem, neque induetur vir stolam muliebrem; quia immundum est Domino omnis qui fecerit hoc. Et si vere attendas, incongruum est, quod ipsa abhorret natura. Cur enim homo non vis videri quod natus es? Cur alienam tibi assumis speciem? Cur mentiris fœminam, vel tu fœmina virum? Suum unicuique sexum natura induit vestimentum. Denique diversus usus, diversus color, motus, incessus, diversæ vires, ac vox est in viro & fœmina. Sed etiam in reliquo genere animantium, alia species leonis, alia leænæ, alia tauri, alia vaccæ, alia tauri, alia vitulæ. In cervis quoque quantum adfiat sexus, tantum discrepat species, ut eos etiam eminus possis discernere. In avibus vero etiam propria ad discrimen inter eos & homines comparatio. In aliis enim sexum naturalia ipsa indumenta discernunt. Pavo mares distincti, fœminæ non item pennarum vario pinguntur decore. Fasiani quoque diversus color, qui diligenter sexus discretionem. Quid ita putas? quam canora vox galli nocturna tempora vicibus solemnis munus ad excitandum & canendum? nunquid illa mutant speciem suam? Cur nos mutare desideramus?* Ambrof. lib. 4. Epist. 15. ad Irenæum. Quinetiam summa observatione dignum est, quod apud ipsos etiam Romanos adhuc gentiles vir muliebribus vestimentis vix sine vituperio uti potuit; adeo ut hoc juris naturalis esse videatur: sic enim in Pandectis sive Digestis legimus, *Muliebria vestimenta sunt, quæ matrisfamiliæ causâ sunt comparata, quibus vir non facile uti potest sine vituperatione.* l. 23. ff. de auro argento, &c.

In Can. XVII.

A[illegible]. Consequenter huic canoni Theodosius Imperator hanc legem tulit, *Fœminæ, quæ crinem suum contra Divinas humanasque leges instinctu persuasæ professionis absciderint, ab Ecclesiæ foribus arceantur, non illis fas sit sacrata adire mysteria &c. Adeo ut Episcopus tonso capite fœminam si introire permiserit, dejectus loco, etiam ipse cum hu*[illegible] Sozomenus etiam de hac lege meminit, eique à Theodosio sanciendæ occasionem dedisse contendit matronam illam, quæ pœnitentiam agens à Diacono in Ecclesia stuprata est. [illegible], inquit, [illegible]. Sozom. Hist. Eccles. l. 7. c. 20. Verum Imperator in sua lege præsentem tantum suâ autoritate canonem confirmare videtur, cui à Synodo hac Gangrena sanciendæ Eustathium & sectatores ejus materiam præbuisse ex Epistolâ Synodica palam est, ubi Patres de mulierculis ab Eustathio seductis loquentes aiunt, [illegible]. Sozomenus etiam de iisdem disserens, scribit, [illegible]. Sozom. Hist. Eccl. l. 3. cap. 14. Canon autem ipsis D. Apostoli verbis nititur, dicentis, [illegible]. 1. Cor. XI. 6.

[illegible]. Hæc Balsamonis interpretatio, quantum ad majorem ejus partem, eadem est quæ Zonaræ. In quâ ista verba [illegible], etiamsi in Zonaræ Scholiis hic impressis non extent, extant tamen in Amerbachiano etiam Zonaræ codice Manuscripto.

[illegible]. Asserit hic Balsamon cum Zonara calvitium in mulieres naturaliter non incidere; quod sane rarum esse ipse etiam Plinius observavit, dicens, *Defluvium eorum (crinium) in muliere rarum, in spadonibus non visum, nec in ullo ante veneris usum.* Plin. nat. hist. lib. 11. cap. 37.

In Can. XXI.

T[illegible]. In omnibus Balsamonis & Zonaræ codicibus hic præsens inter canones hujus Concilii recensetur; ac propterea scholia etiam in eundem ediderunt. Sed proprie non est canon, sed appendix ad canones, quâ Patres mentem suam in canonibus edendis clariorem faciunt, ne male intelligerentur ac proinde neque à Joanne Antiocheno, nec Photio, nec Dionysio Exiguo, hic canon commemoratur; sed omnes illi, aliique quorum ante mentionem fecimus, viginti solos canones huic Synodo rectè adscribunt. At in veteri Latino interprete hæc verba canonibus annexa leguntur quidem, verum extra canonum numerum. Et cautè sane summâque cum prudentiâ hæc canonibus subjiciuntur, quippe qui aliter in malum sensum facile detorquerentur.

GUILIELMI BEVEREGII
ANNOTATIONES
IN CANONES CONCILII
ANTIOCHENI.

KANONEΣ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας συνόδου. Hæc est Bodleiana horum canonum inscriptio, cui codex Amerbachianus addit, ὄντες κέʹ. In Parisiensi Balsamonis editione titulus est Ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος. In Zonaræ codicibus, Κανόνες τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας συνελθόντων ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων. Rectè additur τῆς Συρίας, ut ab aliis, quæ plures sunt, ejusdem nominis urbibus distinguatur. Fuit autem hæc Antiochia, ubi præsens celebrata est Synodus, Metropolis Syriæ, quâ Christi discipuli primo Christiani dicti sunt, & cujus Episcopus postea Patriarchæ titulo cohonestatus est.

Μετὰ πέντε ἔτη τῆς τελευτῆς τοῦ πατρός. Occasionem huic indicendæ Synodo præbuit dedicatio sive Encænia celeberrimi istius Antiochiæ Templi, quod à Constantino Magno inceptum, & à filio ejus Constantio absolutum est, ob excellentiam *Aureum Dominicum*, nominatum. Hinc Athanasius hanc Synodum indictam ait, προφάσει τῶν λεγομένων ἐγκαινίων. Athan. de Syn. Arim. &c. tom. 1 pag. 891. Socrates etiam coactam scribit προφάσει μὲν τῶν ἐγκαινίων τῆς ἐκκλησίας, ἣν ὁ πατὴρ μὲν τῶν Αὐγούστων κατασκευάζειν ἤρξατο· μετὰ τελευτὴν δὲ αὐτοῦ ὁ υἱὸς Κωνστάντιος δεκάτῳ ἔτει ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως συνετέλεσεν. Socrat. Hist. Eccl. lib. 2. cap. 8. Et paulo post eundem annum post Constantini obitum huic celebrandæ Synodo assignat, quem Balsamon & Zonaras in præsenti loco, Συγκροτεῖται δὲ, inquit, αὕτη ἡ σύνοδος ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ παρουσίᾳ Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως, ἐν ὑπατείᾳ Μαρκέλλου καὶ Προβίνου. ἦν δὲ πέμπτον ἔτος τοῦτο ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ τῶν Αὐγούστων πατρὸς Κωνσταντίνου. Socrat. ibid. Ubi etiam, ut videre est, hanc Synodum Marcello & Probino Coss. habitum asserit; rectiùs S. Athanasius, Marcellino & Probino Coss. dicit enim, Ἦσαν δὲ οἱ συνελθόντες ἐν τοῖς ἐγκαινίοις ἐπίσκοποι ἐνενήκοντα, ὑπατείᾳ Μαρκελλίνου καὶ Προβίνου ἰνδικτιῶνος ιδʹ. ἐκεῖ ὄντος Κωνσταντίου τοῦ ἀσεβεστάτου. Athanas. tom. 1. pag. 894. edit. Paris. 1627. Ex Consulibus & indictione hic commemoratâ constat hunc annum fuisse à Christi Nativitate 341. quo celebratum est Antiochenum hoc Concilium. Cui Athanasius loco citato Episcopos nonaginta interfuisse tradit: sed Hilarius libro de Synodis nonaginta septem ibi convenisse scribit; cui etiam Sozomenus suffragatur. Hist. Eccl. lib. 3. cap. 5.

Καὶ κανόνας ἐξέθεντο. Multi ex iis, qui huic interfuerunt Concilio, de Arianismo suspecti sunt. Hinc cum adversarii Chrysostomi ei objicerent, quod post depositionem absque Synodi autoritate Episcopalem suam sedem invaserat, contra ac duodecimo horum canonum decretum fuerat: ille respondit, istum ab Arianis constitutum fuisse canonem; sed responsum ab adversariis rejectum est; ut Socrates his verbis narrat, Ἐπεὶ δὲ πάλιν ὁ Ἰωάννης τὸν κανόνα τοῦτον, οὐ τῆς αὐτῶν ἐκκλησίας, ἀλλὰ τῶν Ἀρειανῶν εἶναι ἔλεγεν· οἱ γὰρ ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ συνελθόντες ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τῆς ὁμοουσίου πίστεως, ἀπεχθείᾳ τῇ πρὸς Ἀθανάσιον τὸν κανόνα ἐξέθεντο, μὴ προσδεξάμενοι τὴν ἀπολογίαν κατεψηφίσαντο. Socrat. Hist. Eccles. l. 6. c. 18. Sic etiam Sozomenus refert Chrysostomum constanter asseverâsse, istum esse ἑτεροδόξων νόμον. Sozom. lib. 8. cap. 20. Quod etiam à defensoribus ejus assertum Palladius tradidit. Quinetiam ipse Athanasius hanc Synodum, ut contra ipsum congregatam, rejecit, lib. de Synodis Arim. & Seleuc. Necnon Innocentius Papa canones ab hâc Synodo constitutos repudiavit. Nam in Epistolâ ad Clerum Constantinopolitanum pro Joanne Chrysostomo scriptâ, ad canonem supra dictum contra eum objectum respondit, ὅτι καὶ περὶ τῆς τῶν κανόνων παρατηρήσεως τούτους δεῖν ἕπεσθαι χρῆναι, οἵπερ ἐν Νικαίᾳ εἰσὶν ὁρισμένοι, οἷς μόνοις ὀφείλει ἐξακολουθεῖν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, καὶ τούτους γνωρίζειν, apud Sozom. Hist. Eccl. l. 8. cap. 26. Et mox innuit istum ab hæreticis excogitatum esse, ac propterea a Synodo Sardicensi, cum omnibus reliquis ab hâc Synodo decretis, condemnatum. Sed alii è contra, utpote nequaquam minoris in Ecclesia Catholica autoritatis, Patres hanc Synodum, cum canonibus ab ea expositis, libenter admiserunt. Quos inter D. Hilarius, qui hanc Synodum adversus hæresim, quæ post Nicænam Synodum in id proruperat, ut tria nomina patri vellet ascribere, congregatam asserit, & fidem ab ea editam sic inscribit, *Expositio Ecclesiasticæ fidei, quæ exposita est in Synodo habitâ per encænias Antiochenæ Ecclesiæ consummatæ, quam exposuerunt, qui adfuerunt Episcopi nonaginta & septem, cùm in suspicionem venisset unus ex Episcopis, quod prava sentiret.* Hilar. de Synodis adversus Arianos. Et sane cum hanc Synodum inter eas recenseat, quæ adversus Arianos armatæ fuerunt, omnem Arianismi suspicionem procul ab ea removet; in quâ etiam unum solum commemorat de prava sententia suspectum. Adhæc Julius Papa Romanus, qui prius Innocentio opponatur, longam satis Epistolam ad Patres in hâc Synodo congregatos conscripsit, quâ eos ἀγαπητοὺς, & ἀγαπητοὺς ἀδελφοὺς passim appellat, neque Arianæ hæreseos quempiam eorum incusat, apud Athanas. Apolog. ad Imperat. Constant. Vel quomodocunque se fides eorum habuerit, sanè canones ab iis expositi ante D. Chrysostomum in codicem Canonum Ecclesiæ universæ recepti sunt, & mox postea ab universali Synodo, Chalcedonensi scilicet, confirmati; ut alibi ostensum est. Et ab eo demum tempore summo consensu, non ab Orientali solum, verum etiam ab Occidentali Ecclesiâ recepti sunt. Adeo ut Gratianus immeritò quidem a Baronio aliisque eo reprehenditur, quod distinct. 16. c. 11 hoc inter Catholica Concilia recenseat. Nam & diu ante Gratianum Dionysius Exiguus & vetus Latinus interpres hos canones unà cum reliquis, quos Synodi Catholicæ ab omnibus approbatæ ediderunt, Latino sermone donârunt: neque unquam hoc iis criminis datum fuit. In Orientali etiam Ecclesiâ post Chalcedonense saltem Concilium, a quo citati sunt hi canones & confirmati, nihil unquam contra eos objectum fuit; sed in nomocanonem ibi protinus relati ad hunc usque diem obtinuerunt.

Ἡ ἁγία καὶ εἰρηνικωτάτη. Hæc Synodi Epistola in nullis Balsamonis, sed in omnibus Zonaræ codicibus extat, præterquam in Amerbachiano, ubi tota desideratur

In Can. I.

ΠΑντας τοὺς τολμῶντας παραλύειν τὸν ὅρον. Decretum de Paschate celebrando à primo Nicæno Concilio editum fatis disertè hic indigitatur: quod ab aliis etiam ejusdem fere ævi scriptoribus abundè comprobatur. Eusebius enim, qui præsens intererat, scribit, ab istâ Synodum decretum esse, ὡς ὁμοφώνους τοὺς πάντας τὴν τιμιωτάτην τῆς σωτηρίου ἑορτῆς ἡμέραν ἐπιτελεῖν διακηρυχθῆναι τὸν χρόνον. Euseb. de Vit. Constant. lib. 3. cap. 14. edit. Vales. Quæ ipsa Eusebii verba a Socrate recitantur, Hist. Eccles. lib. 1. c. 8. Sozomenus etiam de eâdem Synodo loquens, ait, περὶ δὲ τῆς τοῦ Πάσχα ζητήσεως, ἔδοξε τῇ συνόδῳ καὶ τῇ Παρασκευῇ ἑορτάζειν ἅπαντας καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιτελεῖν πανήγυριν. Sozom. Hist. Eccles. l. 1. cap. 21. Ut alios autem omittam, Epiphanius de eodem Nicæno Concilio ait, Ἅμα δὲ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ σχίσματι περὶ ὅσα τε ἐν τῇ συνόδῳ ἐκανονίσθη· ὁμοῦ δὲ καὶ περὶ τοῦ Πάσχα εἰς τὴν μίαν ἡνωμένην καὶ ἑνότητα τῆς ἁγίας Θεοῦ ἐκκλησίας ὁμολογίαν γενέσθαι. Epiphan. hær. 69. num. x. Ubi etiam observare licet, hoc de Paschate decretum

tum à canonibus distinctè recenseri; & rectè quidem, neque enim in canonibus occurrit, quod nonnulli eo detorquere conantur, ut exinde probarent plures quàm viginti canones à Nicænis Patribus constitutos esse; non animadvertentes consensum etiam Patrum istorum de fide in canones non referri; neque sane necesse erat, ut canon de utrovis institueretur. Cum enim eo ipso nomine convocati fuerint, ut fidem de filii divinitate exponerent, & controversiam de Paschate tunc temporis exortam determinarent, quid de istis negotiis factum est, in Epistolâ Synodicâ potius quàm in canonibus promulgandum erat: id quod prudenter etiam fecerunt. Nam Patres illi Nicæni in Epistolâ Synodicâ à se conscriptâ disertis verbis explicuerunt, non modo quid de fide, sed & quid de Paschate ab ipsis definitum est, his verbis, Εὐαγγελιζόμεθα δὲ ὑμῖν καὶ περὶ τῆς συμφωνίας τοῦ ἁγιωτάτου Πάσχα, ὅτι ὑμετέραις εὐχαῖς κατωρθώθη καὶ τοῦτο τὸ μέρος· ὥστε πάντας τοὺς ἐν τῇ ἑῴᾳ ἀδελφοὺς, τοὺς μετὰ τῶν Ἰουδαίων τὸ πρότερον ποιοῦντας, συμφώνως Ῥωμαίοις καὶ ἡμῖν καὶ πᾶσι τοῖς ἐξ ἀρχαίου μεθ᾽ ὑμῶν φυλάττουσι τὸ Πάσχα, ἐκ τοῦ δεῦρο ἄγειν. apud Socrat. Hist. Eccl. lib. 1. cap. 9. Cùm igitur hoc decretum in istâ Epistolâ omnibus notum fiat, non opus erat, ut in canonum censum etiam referretur: quemadmodum & nihil in Epistolâ de istis rebus indicatur, quæ in canonibus divulgantur. Hoc igitur Nicænum de Paschate decretum à Concilio Antiocheno in præsenti canone renovatur, & pœnæ etiam delinquentibus adjiciuntur; Laicis nimirum segregatio, & depositio Clericis: quod quidem à præsenti Concilio factum videtur ob Audianorum hæresim tunc temporis exortam, qui non obstante Patrum Nicænorum decreto cum Judæis adhuc Pascha celebrare volebant, μετὰ γὰρ Ἰουδαίων βούλονται τὸ Πάσχα ἐπιτελεῖν· τουτέστιν ὅ καιρῷ οἱ Ἰουδαῖοι ποιοῦσι παρ᾽ αὐτοῖς ἄζυμα, τότε αὐτοὶ φιλονεικοῦσι τὸ Πάσχα ἄγειν, καὶ δοκεῖν ὅτι οὕτως ἂν ἡ ἐκκλησία φρονοίη. Epiphan. hær. 70. num. 1x.

Ἀλλὰ καὶ πολλοῖς διαφθοραῖς. Sic omnes legunt codices præter Amerbachianum, qui legit, ἀλλὰ καὶ πολλῆς διαφθορᾶς καὶ διαφορᾶς αἴτιον γινόμενος.

In Can. II.

Τῶν κανόνα τῆς ἐκκλησίας. Ad vocem κανόνα in margine codicis Amerbachiani annotatur, τὸ τύπον δηλαδὴ καὶ τὴν τάξιν. ut vox κανὼν hoc in loco *typum & ordinem Ecclesiæ* denotet.

Ἑρμηνεία. In codice Ætoniensi hæc altera est Balsamonis interpretatio; quippe quam alia ibi præcedit, his verbis concepta, Διὰ τὴν ἀπειλὴν τῶν ἀποστολικῶν κανόνων, τῶ η΄. τῶ θ΄. ἀλλὰ καὶ τῶ παρόντος, ἐπενοήθη, ὡς ἔοικεν, ἡ τῶ Ἀντιδώρου διάδοσις, ὥστε πάντας ἀνάγκην ἔχειν καὶ αὐτοὺς, τοὺς μὴ ἀξιωθέντας μεταλαβεῖν τῶν ἁγίων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων, προσκαρτερεῖν μέχρι τέλους τῆς θείας ἱερουργίας, καὶ ἐκ χειρὸς ἱερατικῆς λαμβάνειν αὐτὸ εἰς ἁγιασμόν. *Propter minas Apostolicorum canonum* VIII. *&* IX. *atque etiam præsentis, excogitata est, ut videtur, Antidori distributio, ut necesse omnino haberent etiam ii, qui sanctorum & vivificorum mysteriorum participes esse non possunt, usque ad finem divinæ sacrorum celebrationis perseverare, & ex manu sacerdotali sanctificationem accipere.* Cùm hæc autem ferè totidem verbis in Balsamonis interpretatione occurrant, ex margine in textum irrepsisse videntur. Ubi insuper observes, quòd ab hisce verbis inceptis usque ad finem hujus interpretationis omnia ex MS. Bodleiano nunc primùm edimus: nisi quòd hæc ipsa in Parisiensi editione habeantur eodem modo, quo in codice Ætoniensi, lecta. Verum neque ea, nec quæ sequuntur in Amerbachiano MS. extant. Horum autem loco in Latinâ Herveti versione hæc habentur, *Nota autem quæ in præsenti canone &* IX. *sanctorum Apostolorum scripta sunt de iis, qui non permanent in Ecclesiasticâ oratione seu dimissione; & dic hæc definita esse de sacrâ celebratione, non de vespertinâ & matutinâ laudatione. Canon enim in his locum non habet.*

Ἀντιδώρου διάδοσις. Ex hoc loco constat Ἀντίδωρον non distributum esse ante absolutam sacrorum mysteriorum celebrationem & finitas preces ei annexas. Quod ulteriùs etiam colligere licet ex Balsamonis ad Marcum Alexandrinum responsis, ubi ait, Ἐκκλησιάζειν οὖν δεῖ τοὺς πιστοὺς μέχρι τέλους τῆς θείας ἱεροτελεστίας, καὶ τῆς τελευταίας τοῦ ἱερουργοῦντος εὐχῆς, καὶ τοῦ Ἀντιδώρου τῆς μεταλήψεως, ὁριζόμεθα. Bals. resp. ad Marc. interrog. 16. Hinc in D. Chrysostomi lyturgiâ legimus, post hujus distributionem populum à Sacerdote protinus dimitti, dicitur enim, μετὰ τὴν εὐχὴν ἐξέρχεται ὁ ἱερεὺς, καὶ ἵσταται ἐν τῷ συνήθει τόπῳ, διδοὺς τὸ Ἀντίδωρον, εἶτα ποιεῖ ἀπόλυσιν. Enimverò cùm Eucharistia fuit celebranda, panes à fidelibus offerri solenne fuit: Ex iis quantum fidelibus tunc temporis communicaturis sufficeret, à Sacerdote consecratum est, & iis impertitum; quod reliquum est, post celebrata mysteria, inter eos distributum fuit, qui ipsi sacrorum mysteriorum participationi non fuint parati; quod propterea Ἀντίδωρον, ut sacrorum donorum loco datum, appellatur. Panes autem isti etiam ἄρτοι τῆς εὐλογίας dicti sunt à Socrate Hist. Eccles. lib. 6. c. 12. De veteri eorum ritu extat decretum Pii Papæ Romani (de cujus fide alii viderint) in hunc modum, *Ut de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & consecrationibus, quæ supersunt, vel de panibus, quos deferunt fideles ad Ecclesiam, vel certè de suis Presbyter convenienter partes incisas habeat in vase nitido & convenienti, ut post missarum solennia, qui communicare non fuerint parati, Eulogias omni die dominico & in diebus festis exinde accipiant, & cum benedictione prius faciat.* Extat apud Bin. Concil. tom. 1. pag. 72. ed. Col. 1618. Nimirum non consecrati sunt hi panes, sed tantum cum benedictione inter populos distributi. Unde & Monachi in pœnis existentes participes eorum esse possunt; ut ex Nicephori Confessoris canonibus patet, ubi dicitur, τοὺς ὄντας ἐν ἐπιτιμίοις μοναχοὺς χρὴ συνάγειν καὶ συνᾴδειν μετέχειν δὲ καὶ εὐλογίας, ἔξω κατανυγῆς, ἅμα τῇ αὐτῇ ἐξομολογήσει. In Jur. Gr. Rom. lib. 3. pag. 196. De hoc pane etiam, ut à Catechumenis accepto, D. Augustinus meminisse videtur, ubi ait, *Nam & Catechumenos, secundùm quendam modum suum, per signum Christi & orationem manûs impositionis puto sanctificari: Et quod accipiunt, quamvis non sit corpus Christi; sanctum est tamen, & sanctius quam cibi, quibus alimur.* Aug. de peccatorum meritis & remiss. lib. 2. cap. 26. Dicitur etiam θεῖος ἄρτος à Georgio Pachymere, dicente, μεταλήψεως θείου ἄρτου, ὃν Ἀντίδωρον λέγουσι. Pachym. hist. l. 5.

Καὶ εἶεν διὰ ταπεινοφροσύνην. Legendum cum codice Amerbachiano, καὶ τὸ ἐκκλίνειν τὴν κοινωνίαν εἶεν διὰ ταπεινοφροσύνην. *Et declinationem à communione, velut ab animi demissione profectam.*

In Can. III.

Ἑτέρα ἑρμηνεία. Hanc alteram Balsamonis interpretationem MS. nostro Bodleiano debemus. Verum Gentianus Hervetus eam tanquam appendicem ad priorem interpretationem ex codice Tiliano Latinè vertit: sed in MS. Amerbachiano tota desideratur.

In Can. IV.

Εἴ τις ἐπίσκοπος. Hic cum sequenti, sive quinto hujus Concilii canone, à Concilio Chalcedonensi in causâ Carosi & Dorothei verbatim recitatur, sub nominibus octogesimi tertii & octogesimi quarti canonis, non hujus Concilii, sed codicis è quo lectus est. Synodus enim dicebat, Οἱ θεῖοι τῶν πατέρων κανόνες ἀναγνωσθήτωσαν, καὶ ἐμφερόμενοι τοῖς ὑπομνήμασι. Deinde sequitur, Καὶ λαβὼν τὸ βιβλίον Ἀέτιος Ἀρχιδιάκονος καὶ Πριμικήριος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἀνέγνω. Κανὼν πγ΄. Εἴ τις ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου καθαιρεθεὶς, ἢ πρεσβύτερος. &c. & recitato præsenti canone addit, Περὶ τῶν ἑαυτοὺς ἀφοριζόντων. Κανὼν πδ΄. Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος, & deinceps, totidem verbis, quibus proximus huic canon concipitur. Concil. Chalced. Act. 4. pag. 242. edit. Colon. an. 1618. Unde perspicuum redditur & indubitatum hos præsentis Concilii canones in codicem canonum ab Aetio tunc temporis lectum relatos fuisse; qui quidem similis fuit codici canonum Ecclesiæ universæ, quem Christophorus Justellus edidit; quemque Dionysius Exiguus Latinè vertit. Namque in utroque eorum, à Concilio Nicæno incipiente, præsens sanè octogesimus tertius, & sequens, octogesimus quartus, quemadmodum & in Concilio Chalcedonensi, canon numeratur. Nisi quòd Dionysius Exiguus quartum & quintum Syn. Ancyr. canonem in unum conjungat. Quinetiam in Actione undecimâ ejusdem Chalcedonensis Concilii, decimus sextus & decimus septimus præsentis Synodi canon ex eodem codice leguntur, sub nomine nonagesimi quinti & nonagesimi sexti canonis; quo etiam ordine in supradictis codicibus etiamnum reperiuntur. Quod ad præsentem denique canonem spectat, is à Concilio Aquisgranensi anno D. 816. habito, ex versione Dionysiana citatur & renovatur.

In Can. VIII.

Τοὺς δὲ ἀνεπιλήπτους χειροτονοῦντας. Harmenopulus totum hunc canonem in hanc Epitomen redegit, χωρεπίσκοπος κανονικὰς ἐπιστολὰς διδότω, *Chorepiscopus canonicas Epistolas dato.* cui duplex scholium subjicitur; Primum quidem, χωρεπίσκοποι εἰσὶ νῦν λεγόμενοι ἔξαρχοι, εἴτε πατριάρχου εἰσὶν, εἴτε μητροπολίτου, *Chorepiscopi sunt, qui nunc vocantur Exarchi, sive ad Patriarcham pertineant, sive ad metropolitanum.* Alterum autem sic se habet, ὁ δὲ ιδ'. τῆς ζ'. οὐδὲ ἀναγνώστας χειροτονεῖν δίδωσιν, εἰ μὴ μετ' ἐπιτροπῆς ἐπισκόπου, *Canon verò* XIV. *Synodi 7. neque lectores ut ordinet [Chorepiscopo] concedit; nisi permissu Episcopi.* Harmenop. epit. can. sect. 1. tit. 9.

In Can. IX.

Κατὰ τὸν ἀρχαῖον κρατήσαντα κανόνα. Summo contra canones Apostolicos præjudicio laboret necesse est, qui non agnoscet tricesimum quartum ex iis hic indigitari. Namque in eo idem omnino, & iisdem ferè verbis, quòd in præsenti canone constituitur: adeo ut hic, prout rectè observat Zonaras, κατὰ τὴν ἔννοιαν ἐκείνῳ ὁ ἀνὼν συμφωνεῖ. Neque sanè alius ullus ante hanc Synodum definitus proferatur canon, qui ita in omnibus huic convenit. Fateor equidem eum, quem Patres Antiocheni hoc canone vocant τὸν ἐν τῇ μητροπόλει προεστῶτα ἐπίσκοπον, in dicto Apostolico simpliciter appellari, τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον. Hoc autem summam istorum Apostolicorum canonum antiquitatem egregiè evincit; utpote qui istis temporibus editi fuerunt, quibus Metropolitanorum nomen nondum introductum est. Vix unquam enim primo & secundo seculo usurpatum invenias: sed metropolis tunc dierum *prima cathedra*, & Metropolitani, *primi Episcopi* appellabantur. At post hanc Synodum Metropolitanorum nomen passim invaluisse, neminem latet. Ac proinde si Apostolici illi canones post hoc Concilium Antiochiæ habitum editi fuissent (ut nonnullis visum est) non primus Episcopus sed Metropolitanus vel ὁ ἐν τῇ μητροπόλει Episcopus ille dictus esset, qui aliis Episcopis præest. Cum Patres itaque hoc in loco decernant, Episcopos nihil magni momenti agere sine metropolitano, sed eum alios honore præcedere, τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι αὐτὸν, μηδέν τι πράττειν περιττὸν τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους ἄνευ αὐτοῦ, idque ut aiunt, κατὰ τὸν ἀρχαῖον κρατήσαντα ἐκ τῶν πατέρων ἡμῶν κανόνα, antiquior hic canon ab iis citatus alius haud dubiè non fuit, quam dictus Apostolicus, quo præcipitur, primum Episcopum ἡγεῖσθαι ὡς κεφαλὴν καὶ μηδέν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης.

Χώρας τῆς ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ πόλιν. Hinc constat urbes, quibus Episcopi præfuerunt, χώρας *regiones* suas sibi annexas habuisse. Hujusmodi χώραν sibi subjectam habuit olim Byzantium, quæ unà cum urbe dirutâ a Severo Imperatore Perinthiis adjudicata est, ut ait Xiphilinus de eodem loquens, τὴν πόλιν τε καὶ τὴν χώραν αὐτῆς Περινθίοις ἐχαρίσατο. Tota autem regio ad urbem aliquam pertinens Territorium ejus à Jurisconsultis dicitur. Unde in Pandectis legimus, *Territorium est universitas agrorum intra fines cujusque civitatis: quod ab eo dictum quidam aiunt, quod magistratus ejus loci intra eos fines terrendi, id est, summovendi jus habet.* sect. 8. l. 239. ff. de verbor. signif. Et quidem, ut magistratus in civilibus, sic Episcopus in Ecclesiasticis negotiis, non solum intra ipsa urbis mœnia, sed & intra totam ejus regionem sive territorium, potestatem suam exercuit. Et cum χώρα hæc nonnullis urbibus amplior esset, quàm ut ab uno civitatis Episcopo administrari potuerit, is nonnunquam alium sub se Episcopum, χωρεπίσκοπον exinde vocatum, ibidem constitutum habere solitus est, qui in remotioribus ab urbe locis, ipsius urbis Episcopi permissione, Episcopalia munera obire potuit: ut alibi fusiùs documus.

In Can. X.

Εἰ καὶ χειροθεσίαν εἶεν ἐπισκόπων εἰληφότες. De his verbis mentionem fecimus in annotationibus ad decimum tertium canonem Synodi Ancyranæ, ubi de Chorepiscopis egimus. Hic insuper observes omnes alios Græcos codices præter Bodleianum pro ἐπισκόπων rectiùs legere ἐπισκόπου. Sic etiam legit Joannes Antiochenus in collect. canonum, tit. 21. Dionysius Exiguus etiam vertit, *quamvis manûs impositionem Episcoporum perceperint.* Sed Isidorus Mercator juxta nostrum codicem vertit, *Etiamsi Episcopi ordinationem, manuumque impositionem acceperint.* Ubi rectè quidem interpretatur *Episcopi ordinationem*, neque enim aliud intelligi potest per χειροθεσίαν ἐπισκόπου vel etiam ἐπισκόπων, quam hic accepisse dicuntur Chorepiscopi, quàm Episcopalem ordinationem, sive χειροθεσίαν illam, qua Episcopus creari solet. Decernunt enim hoc loco Patres, ut Chorepiscopi nihil magni momenti faciant, non Presbyterum nec Diaconum ordinent, absque urbis Episcopo, cui regio ipsorum subjicitur, idque etiamsi χειροθεσίαν τὴν ἐπισκόπων acceperint: quæ quidem verba superflua essent, nisi Episcopalem ordinationem indigitarent. Si enim istiusmodi tantum χειροθεσίαν hic intelligamus, qua Presbyter ordinatur, sensus perturbatus vel potius nullus erit. Huc enim, qualis qualis est, recederet, *Etiamsi Chorepiscopi sint Presbyteri, tamen Presbyteros ordinare non debent*, quo nihil absurdius dici potest; cum nemini unquam, illis præsertim diebus, in mentem venerit, Presbyteri ordinationem alios ordinandi Presbyteros potestatem dare. Adeo ut per χειροθεσίαν ἐπισκόπου hoc in loco Episcopalis ordinatio intelligatur, necesse sit: quo sensu, canon clarissimus evadit; nimirum quod etiamsi Chorepiscopi Episcopalem susceperint ordinationem, & sic revera Episcopi fuerint, nihilominus Presbyteros aut Diaconos non ordinabunt, neque Episcopalem istam potestatem susceptam exercebunt, in majoribus præsertim negotiis, nisi in quantum Episcopus urbis, in cujus χώρᾳ sive regione constituti sunt, iis permiserit. Adhæc, hanc genuinam esse canonis mentem è sequentibus etiam verbis perspicuum est, ubi dicitur quod etiamsi Chorepiscopi χειροθεσίαν ἐπισκόπων acceperint, tamen visum est sanctæ Synodo, ut suum modum sciant, & subjectas sibi Ecclesias administrent, earumque curâ & sollicitudine gerendâ contenti sint, εἰδέναι τὰ ὄρια καὶ διοικεῖν τὰς ὑποκειμένας αὐτοῖς ἐκκλησίας, καὶ τῇ τούτων ἀρκεῖσθαι φροντίδι καὶ κηδεμονίᾳ. Hinc enim constat eos talem habuisse ordinationem, qua subjectas sibi Ecclesias habere & administrare, & earum curam atque sollicitudinem gerere potuerunt; quod quidem de Presbyteris dici nequit: quis enim eos ὑποκειμένας αὐτοῖς ἐκκλησίας habuisse in antiquitate uspiam legit? Vel à quonam unquam Concilio talis iis potestas indulta fuit? Vel si indulta fuerit, quomodo Presbyteri ab Episcopis distinguantur? Verum cum Ecclesiarum administratio, ut inter omnes sanæ mentis convenit, Episcopis solis commissa sit, & tamen eadem etiam Chorepiscopis hic concedatur, vel asseratur potius; nihil apertius esse potest, quam ordines Episcopales iis collatos esse. Neque sanè facile est invenire quo jure quave ratione χωρεπίσκοποι nominati sunt, si tantum Presbyteri, & non revera Episcopi fuerint. Sed vide quæ de hâc re loco supracitato pluribus commentati sumus.

Ἀναγνώστας. Lectorum, quorum constituendi potestas Chorepiscopis hic conceditur, officium fuit, Evangelia & scripta Apostolorum publicè in Ecclesiâ legere, idque ab aliori loco, ipsius etiam D. Cypriani diebus, ut ipse his verbis innuit, *Hos tamen Lectores interim constitutos sciatis, quia oportebat lucernam super candelabrum poni, unde omnibus luceat, & gloriosos vultus in loco altiore constitui, ut ab omni populo circumstante conspecti incitamentum gloriæ videntibus præbeant.* Cyprian. Epist. 34. ad Presbyt. & Diacon. Nonnunquam etiam Verbum Dei prædicârunt. Ælfricus enim Lectorem sic describit, Lector is ræde þæt on Godes cyrcan [illegible] ȝehadod þ he vodiȝe ȝodes [illegible] *Lector is est, qui legit in Ecclesiâ Dei, ad hoc etiam ordinatus, ut verbum Dei prædicet.* Ælfric. ad Wolfin. can. 12. Hos etiam Tertulliani diebus in Ecclesiâ constitutos fuisse, ex his ipsius verbis constat, *Itaque alius hodie Episcopus, cras alius; hodie Diaconus, qui cras Lector: hodie Presbyter, qui cras Laicus.* Tertull. de præscript. adv. hær. c. 41. ut horum in Apostolicis canonibus mentionem fieri mirum nemini videatur.

Ὑποδιακόνους. Hypodiaconum Ælfricus sic describit, Subdiacon is soþlice underdiacon se þe þæs fata byrþ [illegible] to þam diacone. ⁊ mid eadmodnysse þenaþ under þam diacone. æt þam halgan mid þam husel fatum. *Subdiaconus, verò underdeacon, id est, qui Diacono vasa porrigit, & omni cum humilitate ad sanctum altare eidem famulatur, vasa subministrans ad Sacramentum Corporis Domini nostri pertinentia.* Ælfric. ad Wolfin. can. 15. Hos etiam ad Ecclesiæ fores stare, nec ab iis recedere oportet, cum sacra celebrantur, Syn. Laod. can. 22. cavere nimirum, ne quis indignus ingrediatur, & catechumenos expellere, cum Diaconus pronunciavit, Catechumeni

Catechumeni egredimini. Simeon Thessalonicensis, ὁ διάκονος ἐκβοᾷ· ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε· ... & paucis interjectis, ... & infra, ... Sym. Thessal. de Sacram. Hoc D. Cypriani diebus constitutos esse, ex his ipsius verbis palam est, *Fecisse me autem sciatis Lectorem Saturum, & Hypodiaconum Optatum Confessorem.* Cyprian. epist. 24. ad Clerum.

Ἐξορκιστάς. In primitivâ Ecclesiâ, primo præsertim & secundo post Domini nostri Incarnationem seculo, nihil frequentius fuit, quàm quoslibet ferè Christianos, in Christum verè credentes, dæmones ex corporibus hominum correptis exorcismis quibusdam expellere; ut non modo Cyprianus, sed & Tertullianus, aliique vetustissimi Scriptores Christiani multis in locis tradiderunt. Imo quidem Cypriani diebus peculiare quorundam officium fuisse videtur; quippe qui ait, *Quod hodie etiam geritur, ut per exorcistas voce humanâ & potestate divinâ flagelletur & uratur & torqueatur Diabolus.* Cyprian. Epist. 76. ad Magnum. Sed Concilium Laodicenum disertè edixit, ut nemo exorciset, nisi qui in isto munere ab Episcopo constitutus fuerit, ὅτι οὐ δεῖ ἐφορκίζειν τοὺς μὴ προαχθέντας ὑπὸ ἐπισκόπων μήτε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις μήτε ἐν ταῖς οἰκίαις. Syn. Laod. can. 26. Ælfricus exorcistam sic definit, Exorcista is on englisc se the mid athe halsath tha awyrgedan gastas the willath men drecan. thurh thaes aelmihtigan naman thaet hi tha men forlaeton, *Exorcista Anglicè idem est, qui malignos spiritus homines cruciantes omnipotentis Dei nomine prodire ex eisdem adjurando cogit.* Ælfric. ad Wulfin. can. 13. Harmenopulus autem Exorcistas hoc in loco eosdem esse atque Catechistas asserit; sensum enim præsentis canonis his verbis concipit, Χωρεπίσκοπος χωρὶς ἐπιτροπῆς ἐπισκόπου πρεσβύτερον ἢ διάκονον μὴ χειροτονείτω· ἀναγνώστας δὲ, ὑποδιακόνους, καὶ ἐφορκιστὰς, ἤτοι κατηχητὰς χειροτονείτω· ὁ δὲ παραβαίνων ἀνιέσθω. *Chorepiscopus absque permissu Episcopi Presbyterum aut Diaconum ne ordinet: Lectores autem, Subdiaconos, & Exorcistas, sive Catechistas ordinet. Qui aliter fecerit, gradu excidat.* Harmenop. epit. can. sect. 1. tit. 9. Sic etiam Balsamon in præsentem canonem ait, ἐφορκιστὰς, ἤτοι κατηχητάς. Et in Syn. Laod. can. 26. dicit, ... ἐφορκιστὰς ... Unde Exorcistarum munus in Ecclesiâ Orientali nullum aliud tunc dierum fuisse, quàm rudiores præceptis Christianis instituere, palam est.

In Can. XI.

Ἐπεὶ δὲ πολ. Hæc usque ad finem hujus Balsamonis interpretationis ex MS. Bodleiano supplevimus: sed extant etiam in Amerbachiano; necnon in Tiliano; nam Gentianus Hervetus ea latine vertit.

Τὸν δὲ ὁρμώμενον χωρὶς γνώμης. Hæc & sequentia Zonaræ verba Codex Amerbachianus pleniùs sic legit, ... ἀξίας αὐτοῦ ὡς ἀθετήσαντα.

In Can. XII.

Ἢ καὶ διάκονος ὑπὸ συνόδου. Cautum est hoc canone, ut si Episcopus à Synodo depositus fuerit, ille Imperatori molestiam non exhibeat; sed ad majorem appellet Episcoporum Synodum, & eorum examinationem & judicium suscipiat: aliter nullam futuræ restitutionis spem expectet. Hinc cum D. Chrysostomus à Synodo ad Quercum habitâ depositus fuisset, & ab Imperatore in exilium missus, postea autem ab eodem Constantinopolim revocatus, & in sede suâ collocatus est, hoc adversarii ejus vitio ei vertebant, quod à Synodo depositus, absque Synodali autoritate thronum suum invasisset. ὅτι μετὰ τὴν καθαίρεσιν, μὴ ψηφισαμένης τῆς συνόδου αὐτῷ, εἰς τὸν θρόνον εἰσεπήδησε. Socrat. Hist. Eccl. lib. VI. cap. 18. Hoc autem contra illum aliter objicere non poterant, quàm ex præsenti canone, utpote quo solo illud prohibetur. Verùm ad hanc accusationem Chrysostomus dupliciter respondit. Primò quidem sexaginta quinque Episcopos, qui ipsi communicaverant, restitutionem ipsius decrevisse, ὡς ἑξήκοντα πέντε ἐπίσκοποι κοινωνήσαντες αὐτῷ ἐψηφίσαντο. Sed excipiebant adversarii eum à pluribus depositum fuisse; οἱ δὲ ἀπὸ πλειόνων, ἀλλὰ ... Urgebant nimirum canonem hunc ab illo violatum esse, etiamsi a Synodo restitutus fuisset; siquidem Synodus, à qua restitutus, minor fuit eâ, à quâ depositus est. Canon enim exigit, ut ἐπὶ μείζονα ἐπισκόπων σύνοδον provocetur. Unde constat eum canonis hujus autoritatem hucusque agnovisse, ut ei se satisfecisse contenderit. Et quidem huic eum operam dedisse, ex eo palam est, quod ab exilio revocatus, negabat se urbem ingressurum, nisi prius in majore Synodo innocentiam suam probasset. Ἐπεὶ δὲ ἀνακληθεὶς ... εἰς τὴν πόλιν εἰσελθεῖν ... ἐπὶ μείζονι ... ibid. cap. 16. Nulla enim ratio erat, quare majorem expectaret Synodum, nisi quod præsentem aliter canonem violaret. Cum hoc autem primum responsum ab adversariis eluderetur; addit secundo canonem, quo cum premerent, non a Catholicis, sed Arianis conditum fuisse, idque Antiochiæ, ubi Episcopi quidam ad evertendam consubstantialis fidem congregati, præ odio, quo adversus Athanasium flagrabant, istum canonem ediderant. Ἐπεὶ δὲ πάλιν ... ἀλλὰ τῶν Ἀρειανῶν εἶναι· οἱ γὰρ ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ συνελθόντες ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τοῦ ὁμοουσίου πίστεως, ἀπεχθείᾳ τῇ πρὸς Ἀθανάσιον τὸν κανόνα ἐξέθεντο. ib. cap. 18. ut nihil dubii esse possit, quin canon ei objectus hic ipse fuerit, quem sub manibus habemus. Adeo ut satis mirari nequeam, quare hoc ab ullis negaretur. De autoritate hujus & reliquorum hujus Concilii canonum, & utrum à Catholicis aut Arianis editi fuerint, antè disseruimus. Hinc insuper observatum velim, hanc ultimam etiam Chrysostomi defensionem repudiatam fuisse, ipsumque eâ non obstante condemnatum. Μὴ προσδεξάμενοι τὰς ἀπολογίας, κατεδίκασαν. Ibid. Unde colligere est, hos canones à Synodo Antiochenâ in Encæniis constitutos, communi tunc dierum in usu fuisse, & summæ etiam in Ecclesiâ autoritatis; cùm contra ipsum etiam Archiepiscopum Constantinopolitanum proferrentur; etiamsi a Provinciali tantum Synodo, atque in aliâ etiam diœcesi, sanciti fuissent. Hoc enim Chrysostomus contra eos non excipiebat; quod procul omni dubio fecisset, nisi quòd hi canones universalem tunc dierum autoritatem habere censerentur, etiamsi à particulari Synodo constituti fuissent.

In Can. XVI.

Εἴ τις ἐπίσκοπος σχολάζων. Hic unà cum sequenti canone à Leontio Episcopo in Concilio Chalcedonensi ex codice canonum recitatus est, quo hic quidem nonagesimus quintus, sequens nonagesimus sextus, juxta ordinem nimirum canonum in isto codice observatum, dicitur. Concil. Chalced. Act. 11. pag. 301. 302. edit. Col. an. D. 1618. Ubi etiam vi horum canonum Bassianus & Stephanus Episcopatu Ephesi pulsi sunt, dignitate tantum, sive honore, communione & necessariis ad vitam sustentandam iis concessis. Porro Harmenopuli præsentis canonis epitome sic se habet, Καὶ σχολάζων ἐπίσκοπος, εἰ δίχα τελείας συνόδου (τελεία δέ ἐστιν, ὅταν καὶ ὁ μητροπολίτης παρῇ) ἐπὶ σχολάζουσαν ἐκκλησίαν ἐπιπηδήσοι, κἂν ὁ πᾶς λαὸς ἐθέλοι, ἀπόβλητος ἔστω. *Etiam vacans Episcopus, si absque integrâ Synodo (integra autem est, quum & Metropolitanus adest) in Ecclesiam vacantem insilierit, licet ita civitatis illius populus voluerit, rejiciendus est.* In quam Epitomen Scholiastes hæc habet, Ἡ συνοδικὴ ... Μιχαὴλ ... *Synodica Patriarchæ Michaelis sententia permittit & translationes Episcoporum fieri, de judicio illius, qui primus inter eos est, usu sic poscente ad majorem utilitatem. Item Episcopo concedi & Episcopatum alterum insuper à primate in territorio ipsius, in quo & omnibus ejus finibus omnia Pontificalia jura exercebit, quæcunque germanus eorum Pontifex exercet; excepto, quod in sacro Synthrono non collocetur.* Harmenop. epit. can. sect. 1. tit. 4.

Πολλάκις σχολάζουσι. Hæc usque ad finem hujus Balsamonis in hunc canonem interpretationis MS. nostro Bodleiano accepta referas: neque enim in Parisiensi editione extant; nisi quòd in supplemento Latina eorum versio à Gentiano Herveto elaborata habeatur. Sed in Amerbachiano codice, non secus atque in nostro, leguntur.

In Can. XVIII.

Εἴ τις χειροτονηθείς. Præter ea quæ Balsamon & Zonaras in hunc canonem scripserunt, in codice Amerbachiano hoc σχόλιον habetur, ὅτε ὁ τῆς Χαλκηδόνος Ἰωάννης πατριάρχης ὢν ἔτη κγ'. ἐκαθέζετο, παρὰ τοῦ Κομνηνοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ βασιλέως προβληθεὶς ἦν, ζήτησις γέγονε περὶ τοῦ εἰ δεῖ τὸν Ἀντιοχείας πατριάρχην Ἰωάννην τὸν ἀποχειροτονηθέντα ἔτη κη'. ἔτι ὄντα Ἀντιοχεία, μὴ ἀπελθόντα δὲ ἐκεῖσε διὰ τὸ τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν Φράγγων κρατεῖσθαι τὴν Ἀντιόχειαν, λογισθῆναι σχολάζοντα, καὶ εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναχθῆναι. ἀλλ' οὐκ ἐκρίθη σχολάζειν, ὡς χειροτονίας καὶ ψήφους μυρίας ποιήσας τῶν ὑπ' αὐτὸν μητροπόλεων, κἂν οὐδέπω ἐνιδρυθῆ τῷ θρόνῳ. γέγονε δὲ πατριάρχης ὁ μέγας οἰκονόμος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ πάσης τῆς ἐκκλησίας ζητηθεὶς, καὶ προκριθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ μηνὶ Μαΐῳ ἰνδικτιῶνος ιβ'. ἔτους ͵ϛχμβ'. *Quando Joannes Calchedonius Patriarcha à Domino Alexio Comneno Imperatore promotus, annos 23. sedebat, mota est quæstio, utrum Joannem Antiochenum Patriarcham, qui ad thronum Antiochenum 28. annos electus fuerat, sed illuc proficisci non potuit, propterea quod Antiochia à Francis tenebatur, vacantem haberi oportuerit, & ad thronum Constantinopolitanum promoveri: Verum non judicatus est vacans, ut qui innumeras in metropoles sibi subjectas electiones & ordinationes fecerat; etiamsi nondum in throno collocatus fuerit. Factus est autem Patriarcha magnus Oeconomus magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanorum, ab universâ Ecclesiâ quæsitus, & ab Imperatore Domino Joanne Comneno electus mense Maio, indictione 12. an.* 6642.

In Can. XXIII.

Ἐπισκόπῳ μὴ ἐξεῖναι ἀντ' αὐτοῦ καθιστᾶν ἕτερον. Ante celebratam hanc Synodum Narcissus Hierosolymorum Episcopus, senio jam confectus, Alexandrum sibi adjutorem in eodem Episcopatu constituit; sed divinitus per somnium prius admonitus; ut testatur Eusebius, qui de Narcisso loquens, ait, Καὶ δὴ μηκέθ' οἵου τε ὄντος λειτουργεῖν διὰ λίαν ἐσχάτου γήρως, τὸν εἰρημένον Ἀλέξανδρον ἐπίσκοπον ἑτέρας ὑπάρχοντα παροικίας οἰκονομία Θεοῦ ἐπὶ τὴν ἅμα τῷ Ναρκίσσῳ λειτουργίαν ἐκάλει, κατὰ ἀποκάλυψιν νύκτωρ αὐτῷ δι' ὁράματος φανεῖσαν. Euseb. Hist. Eccles. lib. 6. cap. 11. Sic etiam Theotecnus Cæsareæ Palæstinæ Episcopus Anatolium, non modo coadjutorem, sed & successorem sibi creavit; ut idem Eusebius de Anatolio verba faciens, scribit, τούτῳ πρῶτος ὁ τῆς Παλαιστινῶν Καισαρείας ἐπίσκοπος Θεότεκνος χεῖρας εἰς ἐπισκοπὴν ἐπιτεθεικὼς, διάδοχον ἑαυτοῦ καὶ τὴν μετὰ τελευτὴν ποιεῖσθαι τῇ ἰδίᾳ παροικίᾳ προυπομνᾶται· καὶ δὴ ἐπὶ σμικρόν τινα χρόνον ἄμφω τῆς αὐτῆς προέστησαν ἐκκλησίας. Id. lib. 6. cap. 32. Hoc autem à præsenti canone prohibetur. Sed & post editum hunc canonem plurima in contrarium Exempla passim occurrunt. Ut alia omittam Severus in Milevitanâ Ecclesiâ *successorem sibi designavit*; ut ait B. Augustinus epist. 110. Quinetiam ipse ille Augustinus ordinatus est Episcopus Hipponensis à Valerio adhuc superstite; & ipse postea Eradium sibi successorem designavit, ut ibidem testatus est. Sed quod observandum est, omnes hæ electiones cleri populique suffragiis comprobatæ sunt; quæ etiam, quantum ad eam, quam ipse fecerat, per notarios D. Augustinus excipi voluit.

Εἰ δὲ χειροτονήσει. Hunc Zonaræ locum codex Gallandi rectiùs sic legit, οἱ δὲ χειροτονοῦσι, ἀκυροῖ τε τὴν χειροτονίαν τούτων. Et quidem vox τούτων sensui summè necessaria est; sed & in codice Amerbachiano desideratur.

In Can. XXV.

Τοῦ τὰς εὐθύνας παρέχειν τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας. Vetus interpres reddit *subjacere Synodo Provinciæ*, Isidorus Mercator, *Is det Synodo Provinciæ rationem*. Dionysius Exiguus, *Synodo Provinciæ pœnas ipse persolvet*. Et quidem εὐθύνας δοῦναι, vel εὐθύνας παρέχειν, *rationes susceptæ administrationis* sæpe significat: quo sensu Demosthenes ait, καν δεδωκὼς ᾖν εὐθύνας. Dem. de falsâ legat. Sic & εὐθύνας δοῦναι nonnunquam est *pœnas dare*: utrovis sensu hic exponatur. Nam mens canonis huc redit; quod si Episcopus, cujus incuriâ Ecclesia in bonis suis detrimentum ceperit, Provinciæ Synodo rationem ita reddet, ut si convictus fuerit, pœnas dabit. Quo sensu Alexius Patriarcha Constantinopolitanus hunc canonem intellexit, in Synodicâ Epistolâ hæc habens, Καὶ προνοητὰς ὁμοίως παρὰ τῶν μητροπολιτῶν δίδοσθαι, τοὺς ἐφέξοντας ἀσφαλῶς τε τὴν πρόνοιαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἅμα τοῖς αὐτῶν ἐπισκόποις, καὶ λόγους τοὺς κατ' ἐνιαυτὸν εἰσπράττεσθαι διοικήσεως· καὶ τὸ περιττεῦον τῶν προσόδων, εἴ γε καὶ περιττεύοι, τὸ μὲν ἐκ τῶν ζημίας αἰτίων ἀφαιρεθὲν τῇ μητροπόλει, ταύτῃ δικαίως ἀποδίδοσθαι· τὸ δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν συντηρεῖν τὴν ἐκκλησίαν ἀφαιρουμένην. ὅτι δὲ συνῳδὰ ἔχοντα ἀκριβείας τὰ δεδόντα ἐξ αὐτῶν τῶν θείων κανόνων δείκνυται. Καὶ γὰρ ὁ κ'. καὶ ε'. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανὼν τοῖς ἐπισκόποις τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτρέπων πραγμάτων, κωλύει μεταφέρειν αὐτὰ εἰς ἰδίας χρείας, καὶ οἰκείοις αὐτῶν παρέχειν, ὡς τὸ διὰ τούτου λεληθότως βλάπτεσθαι τοὺς λόγους τῶν ἐκκλησιῶν· διὸ καὶ ὑπευθύνους ταῖς κατ' ἐπαρχίαν συνόδοις τιθεὶς, τὸ πρέπον αὐτοῖς δοκιμάζειν ἐπιτρέπει. *Adeoque Curatores similiter à Metropolitanis dentur, qui Ecclesiis omni adhibitâ sollicitudine cum Episcopis earum prospiciant; & administrationis annuas rationes exigant: quodque superfluum est ex reditibus, siquidem aliquid superest, partim iis ademptum, qui metropoli auctores accepti detrimenti sunt, eidem reddatur; reliquum Ecclesia nullâ imminutione factâ sibi servet. Quòd autem hæc à nobis ita decreta consentanea sint accuratæ canonum menti, ex ipsis canonibus sacris constat. Nam quintus & vicesimus Synodi Antiochenæ canon, potestatem in res Ecclesiasticas Episcopis concedens, quo minus eas in usus suos convertant, cognatisque suis præbeant, ut hoc modo rationes Ecclesiarum tacitè detrimentum capiant, prohibet. Iisdemque rationibus ad Synodos provinciales reddendis obnoxios faciens, decori explorandi curam iis injungit.* Jur. Græc. Rom. lib. 4. pag. 251.

GUILIELMI BEVEREGII

ANNOTATIONES

IN CANONES CONCILII

LAODICENI.

KANONEΣ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ. Hæc est inscriptio Bodleiana; pro qua in Parisiensi Zonaræ editione habetur, Κανόνες τῆς ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας συγκροτηθείσης συνόδου πολλῶν ἐν αὐτῇ μακαρίων πατέρων συναθροισθέντων ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσίας. *Canones Synodi in Laodiceâ Phrygiæ, Pacatianæ urbe habitæ, in quâ multi beati Patres ex diversis Asianæ Provinciis congregati sunt.* Sic etiam inscribitur in codice Amerbachiano; nisi quod post Ἀσίας in eo addatur, κανόνες ξ΄. *Canones* 60. & pro Πακατιανῆς, ibi pariter atque in nostro codice, scribatur Καπατιανῆς: quæ voces in notitia imperii & Conciliis promiscuè usurpantur. Post inscriptionem in impressis Balsamonis & Zonaræ codicibus, necnon in MS. Amerbachiano, ante primum canonem hæc leguntur, Ἡ ἁγία σύνοδος, ἡ κατὰ Λαοδίκειαν τῆς Φρυγίας Πακατιανῆς συγκροτηθεῖσα ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσίας, ὅρους ἐξέθετο ἐκκλησιαστικούς, ὡς ὑποτέτακται, quæ Dionysius Exiguus Latinè sic vertit, *Sancta Synodus, quæ apud Laodiceam Phrygiæ Pacatianæ convenit, ex diversis regionibus Asiæ, definitiones exposuit Ecclesiasticas, quæ subter annexæ sunt.* De tempore, quo celebrata est hæc Synodus inter doctos non convenit. Baronius, & ex eo Binius, eam medio tempore inter Neocæsariensem & Nicænam collocat. Hinc plerisque persuasum est eam, ante primam illam universalem Synodum habitam fuisse. Verùm omnes rationes, vel conjecturæ potius, quibus ista opinio nititur, à septimo canone destruuntur, quippe quo Photiniani disertè commemorantur, qui aliquot post Synodum Nicææ celebratam annis exorti sunt. Neque enim Isidoro Mercatori, Photinianos in istius canonis versione omittenti, credendum est; cùm omnes codices Græci tam MSS. quàm impressi eos ut ibi damnatos exhibeant; Dionysio etiam Exiguo iis suffragante. Huc etiam accedit, quòd in omnibus antiquis canonum collectionibus, ut Joannis Antiocheni, Dionysii Exigui, Photii, aliisque, Synodus hæc Laodicena post Antiochenam constanter collocatur: quem etiam Conciliorum ordinem in codice, quem Aetius & Leontius in Concilio Chalcedonensi legerant, observatum esse, ex canonibus Antiochenis, quos citabant, manifestum est; utpote è quibus constat eundem canonum ordinem in isto codice obtinuisse, qui in codice canonum Ecclesiæ universæ, & in Dionysii Exigui versione etiamnum observatur, ubi canones Laodiceni post Antiochenos statuuntur; quod sanè primi canonum collectores nunquam fecissent, nisi pro certo & comperto habuissent Synodum Antiochenam ante Laodicenam habitam fuisse. Quanto autem tempore post Synodum istam Antiochenam, vel quoto Dom. anno celebrata fuit, vix certè definiri potest: sed si conjecturis locus datur, quid nobis visum est, paucis expediemus. Primò itaque ex omnibus inscriptionibus horum canonum super allatis constat, hanc Synodum in Phrygiâ Pacatianâ ex diversis Asiæ regionibus sive Provinciis conflatam esse. Deinde æque certum est, nonnullos Valentiniano & Valente Imperantibus in Asiâ & Phrygiâ doctrinam fidei in controversiam vocâsse, quod Synodo in Illyrico cogendæ occasionem dedit, ut Theodoretus disertè asserit his verbis, de Valentino loquens, Μαθὼν δέ τινας ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ ἐν τῇ Φρυγίᾳ περὶ τῶν θείων διαμφισβητοῦντας δογμάτων, ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ σύνοδον ἀθροισθῆναι προσέταξε. Theodor. Hist. Eccles. lib. iv. cap. 6. Synodo congregatâ, ipsi Imperatores literas miserunt ad diœcesim Asianam, sic inscriptas, Αὐτοκράτορες μέγιστοι, ἀεισέβαστοι, νικηταὶ, Αὔγουστοι, Οὐαλεντινιανὸς, καὶ Οὐάλης, καὶ Γρατιανὸς ἐπισκόποις διοικήσεως Ἀσιανῆς, Φρυγίας, Καροφρυγίας, Πακατιανῆς, ἐν κυρίῳ χαίρειν. Ipsa etiam Synodus Synodicam ad eosdem Episcopos Epistolam misit, sic inscriptam, οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἰλλυρικῆς συνόδου ἐπισκόποις τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπισκόποις διοικήσεως Ἀσιανῆς, Φρυγίας, Καροφρυγίας, Πακατιανῆς, ἐν κυρίῳ χαίρειν. Ibid. cap. 7. & 8. Cùm igitur hæ duæ Epistolæ ad Episcopos Asiæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, scriptæ fuerint, eos ex diversis istis Asianæ diœceseos Provinciis, ad Synodum in Laodiceâ Phrygiæ metropoli convenisse verisimile est, ut de rebus in istis Epistolis comprehensis, de fide nimirum Consubstantiali in controversiam à nonnullis tunc dierum vocatâ, inter se differerent, eamque confirmarent, prout in istis literis ab iis postulatum est. Suspicor igitur hos canones à Synodo tunc temporis habitâ constitutos esse, hoc est, anno Dom. 365. Nam & isto currente anno supradicta in Illyrico Synodus celebrata fuit. Huic conjecturæ aliquid accrescit roboris ex ipsâ Synodicâ Epistolâ ad Episcopos Asianos missâ, utpote in quâ Synodus illa Illyricana eos admonuit, ut ejusmodi eligerentur Episcopi, qui probatâ fide & moribus inculpatis essent. Hoc enim & ab ipsâ hâc Synodo definitur, can. 12. Quod denique à nobis conjectum est, verisimilius adhuc ex eo videtur, quòd nihil in Ecclesiasticis historiis occurrit, Synodo ex diversis Asianæ diœceseos Provinciis congregandæ occasionem istis diebus præbens, præter literas illas ab Imperatoribus & Synodo Illyricanâ illuc missas: ut si non certum sit, saltem probabile est, hanc Synodum illis diebus, hoc est, anno Dom. 365. plus minus, habitam fuisse; cujus propterea canones post Antiochenos meritò collocantur.

In Can. I.

NOμίμως συναφθέντας δευτέροις γάμοις. Frequens fit per totum hoc opus digamorum mentio & multi de illis constituti canones; sed quinam illi fuerint, inter doctos disceptetur. Christophorus Justellus, J. C. in notis ad hunc canonem (qui in codice canonum Ecclesiæ universæ est centesimus quintus) observat tres reperiri digamiæ species; quarum prima est, cùm quis binas simul habeat uxores, cujusmodi fuit digamia Barbarorum & Judæorum, quibus uxorum multitudinem permissam esse nemo nescit. Hæc autem à Romanis legibus prohibita est, l. 2. c. de incestis & inutil. nuptiis. & alibi. Altera digamiæ species est, cùm quis soluto prioris conjugis morte matrimonio secundas nuptias contrahit; de quâ non ambigitur. Tertia, &, ut ille ait, vulgò ignota digamiæ species est, cùm quis priore conjuge absque legitimo repudio, hoc est, præter causam adulterii dimissâ, alteram superinducit. Planum quippe est, inquit, divortiorum causas, excepto adulterio, legibus seculi olim receptas, & ab Imperatoribus excogitatas, nunquam ab Ecclesiâ admissas fuisse. Atque ideo, qui legitimè, hoc est, secundùm legis humanæ licentiam divertebant, & ad alias nuptias transibant, judicio Ecclesiæ binas nuptias eodem tempore constitutas habere censebantur, unde & iis meritò canonica mulcta irrogabatur. Et de hujusmodi itaque digamis, hac tertiâ digamiæ specie constitutis, accipiendos esse affirmat canones, Concil. Nic. 8. Concil. Ancyr. can. 19. Concil. Neocæsar. 7. & præsentem. Verum multa sunt, quæ huic canonum de digamis loquentium expositioni refragantur. Primò enim, ut ab ipso canone incipiamus, Patres Laodiceni hîc præcipiunt, ut istis, qui ἐλευθέρως καὶ νομίμως *liberè & legitimè*, & non clam, secundis nuptiis impliciti sunt, cum exiguum tempus prætererit, & orationibus & jejuniis

 vacaverint,

vacaverint, communio detur: unde constat Patres istiusmodi hic digamiam velle, quæ ἐλευθέρως, καὶ νομίμως contrahi potest; at tertia illa digamiæ species legibus Ecclesiasticis nunquam admissa est, ut ipse etiam Justellus fatetur. Quomodo itaque Patres eam hoc loco νομίμως factam supponant, cum legibus Ecclesiæ prorsus contraria fuerit? sed legitime, inquit Justellus, hoc est secundum legis humanæ licentiam, nimirum ac si Patres illud νομίμως factum dicerent, quod ipsi illegitimum esse censerent; vel dum leges Ecclesiastias edicunt, vocem istam non Ecclesiæ, sed seculi sensu usurparent; quo scilicet in legibus civilibus usurpatur, quod absurdum est. Et præterea, Qui juxta tertiam istam digamiæ speciem alias ob causas quàm propter adulterium uxorem suam dimittit, & aliam ducit, Ecclesiæ judicio adulter judicatur, & adulterorum pœnis subjicitur. At vero Patres hoc canone nihil aliud a digamis hic intelligendis exigunt, nisi ut precentur, & jejunent, idque exiguo tantum tempore, & tunc ad communionem admittantur; quæ quidem vix pœnæ nomem mereatur, illius respectu quâ in adulteros animadvertitur. Adhæc Synodi Nicænæ canone octavo cautum est, ut Novatiani in Ecclesiam Catholicam non recipiantur, nisi priùs consenserint *τοῖς τῆς καθολικῆς δόγμασιν ἀκολουθεῖν, τοῦτ' ἔστι καὶ διγάμοις κοινωνεῖν, καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτωκόσι, Catholica Ecclesiæ dogmata sequi, id est, quòd cum digamis communicabunt, & cum iis qui in persecutionibus lapsi sunt.* Hinc palam est hoc inter dogmata Ecclesiæ Catholicæ recenseri, ut cum digamis communicetur: atque ideo tertia digamorum species, ab Ecclesiâ perpetuò damnata, neutiquam intelligi potest; nam cum istiusmodi digamis nec ipsa Ecclesia Catholica unquam communicavit, nisi dissoluto priùs posteriore conjugio diuturnam & severam pœnitentiam egerint. Denique in Synodi Neocæsarianæ canone septimo decretum est, ut Presbyter in digamiam ineuntis nuptiis non convivetur, *πρεσβύτερον εἰς γάμους διγαμοῦντος μὴ ἑστιᾶσθαι.* Ubi observatum velim, hîc non cautum esse, ne Presbyter digamiam ineuntis nuptias celebret aut perficiat; sed tantum ne cum iis postea convivetur. Sanè secundas inire nuptias, si prior uxor morte decesserit, nullibi prohibetur: & idcirco munus suum Presbytero obire licet in iis peragendis. Sed tamen, siquidem aliqualis pœnitentia ab istiusmodi digamis postea exigatur, ne Presbyter cum iis convivetur ibi præceptum est, ne assensum iis præbere videatur. Tertiam autem istam digamiæ speciem, quâ unâ uxore injustè dimissâ & adhuc superstite, altera superinducitur, nullum Presbyterum scientem perficere oportet. Et quidem etiamsi nonnulla tertiæ istius digamiæ speciei exempla in historiis occurrant; neminem tamen latere potest, Patres passim istos etiam appellare digamos, qui priore uxore mortuâ alteram asciscunt; quemadmodum & omnes haud dubiè canones, quibus digami commemorantur, intelligendi sunt. Et hujusmodi profectò digami ab Ecclesiâ semper tolerati fuerunt; ita tamen ut ignominiâ notati sint, nec in perfectam Ecclesiæ communionem recepti, nisi brevem aliquam pœnitentiam egerint. Cùm hujusmodi etiam digamia semel contracta est, nullâ uspiam cavetur lege, ut dissolvatur. Neque ab ipso canone amplius ab iis requiritur, quàm ut exiguo aliquo temporis spatio precibus & jejuniis vacent. Alterum autem illud digamorum genus, de quo Justellus canones intelligendos esse contendit, & matrimonii istius injustè initi dissolutione & longissimâ pœnitentiâ mulctatur: quod propterea in hisce canonibus nequaquam intelligendum est.

In Can. VII.

HTOI *Φωτεινιανῶν.* Isidorus Mercator hæc verba non legit, vel saltem Latinè non vertit. Unde Baronius suspicatur, ea ex canone expungenda esse. Verùm non modo omnes codices Græci, sed & Dionysius Exiguus legit; primam enim hanc canonis partem sic interpretatur. De *his qui ab hereticis convertuntur, id est, Novatianis, aut Photinianis, aut Tessarescaidecatitis, sive baptizati sint illi, sive Catechumeni, non ante suscipiantur, quàm omnes hereses anathematizant, & præcipuè illam quâ detinebantur.* Sed excipit Baronius, Photinianos eosdem fuisse atque Paulianistas, quos conversos per baptismum recipiendos esse Synodus Nicæna can. 19. decrevit; cùm præsenti canone eos baptizandos esse non præcipiatur, sed tantùm per catechizationem & chrisma admittendos: & præterea à Concilio Arelatensi secundo statutum esse, quod *Photinianos sive Paulianistas secundum Patrum statuta baptizari oportet.* Concil. Arel. 2. can. 16. Rectè quidem, sed animadvertere debuit quid proximo ejusdem Concilii canone definitur, nimirum, *Bonosiacos autem ab eodem errore* (Photinianorum scilicet) *venientes, quos sicut Arianos baptizari in Trinitate manifestum est, dum interrogati, fidem nostram ex toto corde confessi fuerint, cum chrismate & manûs impositione in Ecclesiâ recipi sufficit.* ibid. can. 17. Hic enim idem atque in præsenti canone de eorum susceptione constituitur, qui eodem, quo Photiniani, errore imbuti sunt. Et quidem Concilii tempore omnes, ut videtur, Photiniani, non secus atque Ariani, in nomine Trinitatis baptizati sunt. Et cum inter omnes constet Arianorum baptismum ab Ecclesiâ Catholicâ perpetuo receptum esse, non mirum est, quod Photinianos sine baptismate denuo collato recipiendos esse, à præsenti canone sanciatur.

In Can. IX.

EIΣ *τὰ κοιμητήρια.* Ædes, quibus peregrini dormire soliti sunt, *κοιμητήρια* dicta fuerunt, apud Athenæum, lib. 4. c. 5. quemadmodum locus cœnobii, ubi monachi dormiunt, *dormitorium* appellatur. Hinc Christiani, docti mortem nihil aliud esse, quàm dormitionem quandam usque ad generalem resurrectionem, quâ omnes expergiscent, loca mortuis suis sepeliendis destinata *κοιμητήρια*, q. d. *dormitoria*, nuncuparunt. Ad hæc itaque loca Christiani olim convenire consueti sunt. Unde Æmilianus Ægypti præfectus illis hoc prohibuit, *οὐδαμῶς δὲ ἐξέσται*, inquit, *οὔτε ὑμῖν οὔτε ἄλλοις τισὶν, ἢ συνόδους ποιεῖσθαι, ἢ εἰς τὰ καλούμενα κοιμητήρια εἰσιέναι.* Euseb. Hist. Eccl. l. 7. c. 9. nec tantum ibi convenire, sed & sacra ibidem celebrare, & preces Deo fundere soliti sunt. Cassiodorus, *populus jejunans est egressus ad Cœmeterium orationis causâ.* hist. Tripart. lib. 5. c. 3. Hinc templa in istis locis postea extructa sunt. Si in istiusmodi itaque locis hæretici sepulti sint, vel ea ad hæreticos pertineant, cautum est hoc canone ne quis orationis causâ illuc se conferat.

In Can. XV.

K*ανονικῶν ψαλτῶν.* Veteres Christianos, ab ipsis etiam Ecclesiæ primordiis, non modò privatim, verumetiam in publicis ipsorum cœtibus, Psalmos & spirituales Hymnos in Dei Christique laudem canere solitos fuisse, adeo extra dubium est, ut probatione non indigeat. Hoc enim & Plinius ipse secundus adversarius ex eorum ore testatus est, *Affirmabant*, inquit, *Christiani ad Gentiles, hanc fuisse summam vel culpæ suæ vel erroris, quòd essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem.* Plin. lib. 10. ep. 97. Quæ Plinii verba à Tertulliano etiam in apologetico commemorantur. Quid sibi velit ille per *carmen dicere secum invicem*, ex S. Basilio explicatum videtur, dicente, communem in omnibus Ecclesiis tunc dierum obtinuisse consuetudinem, ut populus de nocte consurgens antelucano tempore ad domum precationis ascenderet, ibique confessione ad Deum factâ, ab oratione surgentes ad psalmodiam se conferrent, tunc autem in duas partes divisi, alternis succinentes psallebant. *Τὰ νῦν*, inquit, *κεκρατηκότα ἔθη πάσαις ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις συνῳδά ἐστι καὶ σύμφωνα· ἐκ νυκτὸς γὰρ ὀρθρίζει παρ' ἡμῖν ὁ λαὸς ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, καὶ ἐν πόνῳ, καὶ ἐν θλίψει, καὶ ἐν συνοχῇ δακρύων ἐξομολογούμενοι τῷ Θεῷ, τελευταῖον ἀναστάντες τῶν προσευχῶν, εἰς τὴν ψαλμῳδίαν καθίστανται· καὶ νῦν μὲν διχῇ διανεμηθέντες, ἀντιψάλλουσιν ἀλλήλοις.* Posthæc, inquit, uni ex ipsis hoc muneris dato, ut quod canendum est ordiatur, reliqui succinunt, atque ita psalmodiæ varietate precibusque subinde interjectis, noctem superant, *Ἔπειτα πάλιν ἐπιτρέψαντες ἑνὶ κατάρχειν τοῦ μέλους, οἱ λοιποὶ ὑπηχοῦσι· καὶ οὕτως ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῆς ψαλμῳδίας τὴν νύκτα διενεγκόντες, μεταξὺ προσευχόμενοι.* Basil. epist. 63. ad Clericos Eccles. Neocæs. Unde constat easdem psallendi formas, quæ hodiè nobis in usu sunt, S. Basilii etiam diebus per omnes Ecclesias obtinuisse; ut nonnunquam scilicet unus cantum ordiatur, & alii succinant; aliàs autem, ut in celebrioribus nostris Ecclesiis, alternatim canatur. Et de hâc quidem alternis vicibus canendi formâ præsens canon intelligendus videtur; siquidem canonici cantores ei soli designati fuerint. Cautum est enim, ut alii in Ecclesiâ non canant, præter *Canonicos cantores*, hoc est, eos qui huic officio addicti sunt;

ubi

ubi nimirum tales constituuntur: hoc enim peculiare antiquitus officium fuisse ex hoc ipso canone probe satis apparet, atque etiam ex Concilio Carthaginensi quarto, ubi postquam decretum fuisset, quomodo Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Acolythi, Exorcistæ, Lectores & Ostiarii ordinandi sunt, de Psalmistis, ut omnium infimis, sic præscribitur, *Psalmista, id est, cantor, potest absque licentiâ Episcopi, solâ jussione Presbyteri, officium suscipere cantandi, dicente sibi Presbytero, Vide ut quod ore cantas corde credas, & quod corde credis operibus comprobes.* Concil. Carthag. 4. can. 10.

Καὶ ἀπὸ διφθέρας. Harmenopulus canonis hujus sensum his verbis exprimit, Καὶ ἐκτὸς τῶν κανονικῶν ψαλτῶν, καὶ ἀπὸ διφθέρας ὄντων ἄμβωνος ψαλλόντων μηδεὶς ἐν ἐκκλησίᾳ ψαλλέτω, *Extra cantores canonicos, atque codice in pulpito legentes nemo in Ecclesiâ canat.* In quam præsentis canonis Epitomen Scholiastes hæc habet, ἐκτὸς τῶν ἀπὸ κανόνος ψαλλόντων. διφθέρας δὲ τὰς βίβλους καλεῖ, διὰ τὸ μεμβράνας αὐτὰς εἶναι. διφθέραι δὲ τὰ δέρματα. *Extra canonicos cantores, hoc est, qui secundum canonem psunt. Diphtheras autem libros vocat, quod membranæ sint; διφθέραι enim pelles sunt.* Harmenop. sect. 3. tit. 2. Sic etiam Herodotus βίβλους antiquitus ab ipsis Ionibus διφθέρας vocari tradit; eo nimirum quod aliquando in papyri penuriâ membranis sive pellibus caprinis & ovinis usi sunt, ἐν σπάνει βίβλων ἐχρέωντο διφθέρῃσι αἰγέῃσί τε καὶ οἰέῃσι: & addit, nonnullos suis etiam diebus in διφθέρας scribere, ἔτι δὲ καὶ τὸ κατ' ἐμὲ πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἐς τοιαύτας διφθέρας γράφουσι. Herod. l. 5. Hinc διφθεραλοιφὸς Hesychio exponitur, γραμματοδιδάσκαλος, παρὰ Κυπρίοις. Nonnunquam etiam in eis scriptum esse, testatur Suidas, dicens, εἰς διφθέρας γὰρ τὰς διανοίας ἑαυτῶν γράψας ὁ ἱερεὺς ἔπεμπε τοῖς πολεμίοις ἐν τῷ Λακωνικῷ. Suid. in διφθέρα. Hinc nos ἀπὸ διφθέρας, *ex codice* vertimus, pro quo Gentianus Hervetus habuit ex membranâ. Sic enim & Isidorus Mercator vertit, canonem sic interpretatus, *Non licere præter canonicos psaltes, id est, qui regulariter cantores existunt, quique in pulpitum ascendunt, & de codice legunt, alium quemlibet in Ecclesiâ psallere.* Neque aliter Dionysius Exiguus, cujus verba mox proferemus.

Εἰ μὴ ὑπὸ διφθέρας μηδεὶς ἀμβωνιζέτω. Hæc canonis præsentis epitome in Justelli Bibliothecâ, sub Alexii Aristeni pariter atque Symeonis Logothetæ nomine legitur, εἰ μὴ ἀπὸ διφθέρας μηδεὶς ἀμβωνιζέτω. Et sic quidem in ipso canone legitur ἀπὸ διφθέρας. Sed Aristenum legisse ὑπὸ ex ipsius scholio patet, in quo ait, εἰ μὴ ὑπὸ διφθέρας ὢν τις ἀναβαίνει. adeo ut vox ὑπὸ ab eo lecta, illum in errorem duxerit, ut arbitraretur hic cautum esse, ne quis sine pelle, sive penulâ ex pellibus factâ, ambonem ascenderet. Sic enim & διφθέρα nonnunquam significat. Suidas, Διφθέρα ποιμενικὸν περιβόλαιον ἐκ δερμάτων. Sed in hâc præterea epitome observetur, canonem ita expositum esse, ac si vetitum hic esset, ἀμβωνίζειν, *ambonem ascendere*, nisi pellem (quemadmodum nos juxta Aristeni scholium hic vertimus) habeat. Et quidem Dionysius Exiguus etiam *in pulpitum ascendere* hic prohiberi opinatus est. Vertit enim, *Quod non oporteat amplius præter eos, qui regulariter cantores existunt, qui & de codice canunt, alios in pulpitum conscendere, & in Ecclesiâ psallere.* Quæ quidem versio omnibus Græcis codicibus, qui hodiè extant, refragatur, in quibus nostra lectio constanter retinetur.

In Can. XXII.

Ὠράριον. Orarium Latinis idem fuit, quod sudarium, linteum scilicet ori tergendo peculiariter præparatum. Talia oraria Aurelianum populo Romano dedisse Vopiscus testatur, in Aurel. Et D. Ambrosius tradidit ut frater suus Satyrus, priusquam perfectioribus esset initiatus mysteriis, in naufragio constitutus, Sacramentum à fidelibus poposcit, illudque *ligari fecit in orario, & orarium involvit in collo, atque ita se dejecit in mare.* Ambros. orat. funeb. de excess. Satyri. pag. 460. edit. Paris. 1549. & mox ait, *Nam qui tantùm mysterii cœlestis involuti in orario præsidium fuisset expertus, quantum arbitrabatur, si ore sumeret, & toto pectoris hauriret arcano: quam majus putabat fusum in viscera, quod tantum sibi tectum orario profuisset.* ib. p. 461. Sic etiam D. Augustinus refert, ut adolescens quis, *oculum lapsum atque pendentem loco suo revocatum ligavit orario.* Aug. de civit. Dei. lib. 22. c. 8. Hæc ex ornamentis Episcopalibus olim fuisse ex Concilio Toletano constat, edicente, *Oraria duo nec Episcopo induere licet.* Concil. Tol. 4. can. 39. Presbyteros etiam, & cum consecrarentur, & cum sacra celebrarent, ea gestasse, Concil. Bracarense 3. docet. Cum *antiquâ*, inquit, *Ecclesiasticâ noverimus institutione præfixum, ut omnis Sacerdos, cùm ordinatur, orario utroque humero ambiatur*, & paucis interjectis, *Cum Sacerdos ad solennia missarum accedat, aut Sacramentum Corporis & Sanguinis Domini nostri Jesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quam orario utroque humero circumseptus, sicut & tempore ordinationis suæ dignoscitur consecratus, ita ut de uno eodemque orario cervicem pariter & utramque humerum premens, signum in suo pectore præferat crucis. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debitæ subjaceat.* Concil. Bracar. 3. can. 4. tom. 2. Concil. p. 2. p. 559. 560. edit. 1618. Hesychius hæc Sacerdotum oraria etiam Σιμικίνθια dicta testatur. Σιμικίνθια, inquit, ὠράρια, ζωνάρια, ὠράρια ἱερέων. Simicinthia autem & sudaria eadem esse cuique notum est. Unde in Actis Apostolorum legimus σουδάρια ἢ σιμικίνθια. Act. Apost. cap. XIX. 12. Porro Diaconos etiam, sed nullos inferiores iis Clericos oraria gestâsse, ex hoc ipso & sequenti canone patet, Concilium Toletanum 4. *Si oraria duo nec Episcopo induere quidem licet, nec Presbytero, utique multo minus Diacono, qui minister eorum est. Unum ergo orarium oportet Levitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est, prædicat: dexteram autem partem oportet habere liberam, ut expeditus ad ministerium Sacerdotale discurrat. Caveant ergò à modo Levitæ gemino uti orario, sed uno tantùm & puro, nec ullis coloribus aut auro ornato.* Concil. Tol. 4. can. 39. tom. 2. Concil. p. 2. p. 352. Ubi observes licet discrimen inter oraria à Presbyteris & Diaconis gestata. Presbyteri enim juxta canonem Bracarensem utroque humero, Diaconi sinistro tantum ea gestabant, ut etiam ex Chrysostomi Lyturgiâ constat. Quo forsan spectat & canon iste Synodo Romanæ 2. sub Sylvestro habitæ adscriptus, *Ut Diaconi non esse t plus vel amplius per Parochiarum examen, nisi duo, & Diaconi Cardinales urbis Romæ VII. ita tamen ut dalmaticis uterentur, & pallia linostima lævam eorum tegerent.* Concil. tom. 1. p. 1. pag. 358. Usum orariorum, quæ Diaconi gestârunt, Balsamon in hunc canonem ostendit, nimirum, ut per eas tempus indicent, quo preces pro Catechumenis, quo cantus, aliaque in sacris celebrandis incipere debent. Cui suffragatur Arcudius, dicens, ὠράριον vocari, ὅτι δι' αὐτοῦ ὁ διάκονος τῷ λαῷ τὰς ὥρας καὶ τὸν καιρὸν τοῦ ψάλλειν, τοῦ προσεύχεσθαι, τοῦ ἀνδέχεσθαι τῆς λειτουργίας. Arcud. lib. 6. c. 10. Et cùm in omnibus sanctis celebrandis mysteriis Diaconi illud gestarent, hinc in eo scriptum est, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος. ut Symeon Thessalonicensis docet, dicens, τὸ ὠράριον, ὡς πτέρυξ ὑπεμφαίνον ἄυλον, καὶ τοσοῦτο τῆς Ἀγγελικῆς τάξεως, διὸ καὶ τὰ Χερουβὶμ ἐκμιμούμενος, περιελίσσουσι τὰς ὄψεις, καὶ αὐτὸς περιελίσσεται ἐν τῷ μέλλειν κοινωνεῖν, οὕτω προζωννύμενος. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ὠραρίῳ, τὸ Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος γεγραμμένον ἔχει. ὃ δὴ δηλοῖ καὶ τὴν λειτουργικὴν τῶν ἀγγέλων τάξιν. Forma itaque orarii à Diaconis Græcis usurpati, sic se habet,

ΑΓΙΟΣ ΑΓΙΟΣ ΑΓΙΟΣ

De etymologiâ hujus vocis mirum est quantum docti inter se discrepant. Balsamon in hunc canonem ἀπὸ τοῦ ὁρῶ formant; sed legendum forsitan cum Matthæo Blastare, ἀπὸ τοῦ ὠρῶ. namque interpretatur ille, non secus atque hic, τὸ φυλάττω καὶ θεωρῶ. Symeon Thessalonicensis, ἀπὸ τοῦ ὡραΐζειν deducit. ὠράριον, inquit, καλεῖται, διὰ τὸ ὡραΐζειν τὸν διάκονον τῇ χάριτι, καὶ δηλοῖ Θεοῦ τὴν ὑπηρεσίαν. Sed haud dubiè Latina origine vox est; ut etiam autor etymologici observavit, qui postquam docuisset ὠράριον, seu φακιόλιον, parvum esse linteum, ὃ φορεῖται ἐν ἐκκλησίᾳ, *quod faciei tergendæ aptum est*, addit, λέγεται δὲ ὅτι καὶ ὁ παρὰ Ῥωμαίοις καλεῖται ὠράριον. Etymol. in φακιόλιον. Sed nec constat à qua Latinâ voce originem traxit. Hi enim ab *hora* deducunt, quòd hora seu tempus in sacrorum celebratione per illud indicetur; sed non rectè scribitur ὡράριον, cum aspiratâ, sed ὠράριον *orarium*. Concilium itaque Toletanum loco supra laudato ab *orando* derivare videtur: alii ab *ora* vestis, cui annectebatur. Sed veri-

 milic

milior videtur ea ista etymologia, quâ ab *ore*, cui tergendo propriè destinatum fuit, deducitur. Sed non tacendum est, *orarium*, undecunque formetur, etiam Syris Sacerdotibus in usu fuisse. Nam Severus Patriarcha in libro rituum, in rubrica numirum, ait, de Sacerdote sacra celebrante mysteria ܟܕ ܪܡܐ ܐܘܪܪܐ ܒܨܘܪܗ ܐܡܪ *Cùm injicit Ororo*, id est, orarium *collo suo dicit*. Sever. l. rit. pag. 105. Quinetiam apud ipsos Judæos in ipsorum Synagogis, Pontificis magni summus minister סגן *Segen* dictus, juxta Pontificem ad altare astans, sudarium manu habere, & ejus agitatione ad canendum Levitis signum dare solitus est, inter cujus propterea ministeria hoc recensetur, הניף הסגן בסודרים *Segen agitat Sudarium*. Talmud. Hierosol. lib. Joma. cap. 3. fol. 41.

Τοὺς γοῦν ὑπηρέτας, ἤτοι τοὺς ὑποδιακόνους. Hic Zonaræ locus in codice Gallandi necnon Amerbachiano legitur, *τοὺς ὑπηρέτας, οὓς ἐκάλει (?) τοὺς ὑποδιακόνους, ἐν ἐκείνοις φορεῖν ὠράριον.*

In Can. XXVIII.

E *ἱερατεῖα ἀναγινώσκεσθαι.* Post hæc Zonaræ verba in codice Amerbachiano additur, *ζήτει καὶ τὸν ος΄. κανόνα τῆς αὐτῆς συνόδου, καὶ τὸν ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανόνα μδ΄. Quære Cm LXXVI. canonem ejusdem Synodi, & Synodi Carthaginensis canonem* XIII. Hæc autem ipsissima verba etiam in Balsamonis scholiis in hunc canonem habentur.

In Can. XXXIV.

OTI *οὐ δεῖ πάντα χριστιανόν.* Constantinus Harmenopulus præsentem canonem in hunc modum in compendium reduxit, *ὁμοίως καὶ τῷ τοὺς ψευδομάρτυρας τιμῶντι ἀνάθεμα, Similiter & illi sit anathema, qui commentitios martyres honore afficit.* ubi ad vocem *ψευδομάρτυρας* Scholiastes habet, *ἤγουν οὓς οἱ ἑτερόδοξοι ὡς ἁγίους τιμῶσι καὶ μάρτυρας, nimirum quos heterodoxi homines tanquam sanctos & martyres honorant.* Harmen. epit. can. sect. 5. tit. 5.

In Can. XXXV.

KAI *ἀγγέλους ὀνομάζειν.* Scholiastes Harmenopuli ad hæc verba observat, quod, *Αἵρεσις ἦν παλαιὰ, λεγόντων τινῶν, ὡς οὐ δεῖ τὸν χριστὸν εἰς βοήθειαν ἐπικαλεῖσθαι, ἢ εἰς προσαγωγὴν τὴν πρὸς τὸν θεὸν, ἀλλὰ τοὺς ἀγγέλους. τοῦτο δὲ ἴσως δι᾽ εὐλάβειαν ἔλεγον πεπλασμένην. Antiqua erat quorundam hæresis, qui dicebant non Christum ad opem nobis ferendam implorandum esse, vel ut nos ad Deum adducat, sed Angelos: quod quidem illi fortasse tradebant ex religiosæ humilitatis prætextu.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 5. Quinetiam in Codice Amerbachiano hoc habetur *σχόλιον*; quod ad proximum sanè canonem scribitur, sed ad hunc pertinet, *Μέμνηται μὲν καὶ ὁ θεῖος Ἐπιφάνιος ἐν τοῖς πανταρίοις αἱρέσεως τινὸς τῶν Ἀγγελικῶν λεγομένων, εἴτε διὰ τὸ ἑαυτοὺς, φησὶ, σεμνύνειν ὡς τάξιν ἀγγέλων κατὰ τὴν πολιτείαν ἐπέχοντας, εἴτε διὰ τὸ λέγειν ὑπ᾽ ἀγγέλων ἐκτίσθαι τὸν κόσμον. προσφυέστερον δὲ ἴσως μᾶλλον τῷ κανόνι τῷδε τὸ ἐν τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολῇ παρὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἰρημένον· ἐν οἷς φησι μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμβατεύων· ἦσαν γάρ τινες διδάσκοντες, μὴ δεῖν λέγειν ἡμᾶς δεδιδάχθαι διὰ Χριστοῦ προσάγεσθαι τῷ Θεῷ καὶ πατρί. μείζων γάρ, φασιν, ἢ καθ᾽ ἡμᾶς ὁ χριστὸς, ἀλλὰ διὰ ἀγγέλων. Ἄγνοια δὲ τοῦτο τῆς θείας ἦν οἰκονομίας ἐν σχήματι ταπεινοφροσύνης. Divinus etiam Epiphanius in Panariis meminit hæreseos cujusdam eorum, qui Angelici dicti sunt: sive quòd sese, inquit, venditarint, tanquam Angelorum ordinem in vitâ observantes; sive quòd mundum ab Angelis conditum deliri effutierint. Huic autem canoni illud magis accommodum est, quod à Paulo Apostolo in Epistolâ ad Colossenses dictum est, ubi ait, Nemo vos seducat volens in humilitate & cultu Angelorum, in ea, quæ non vidit, pedem inferre. Nonnulli enim dicebant, quod non oportet dicere, nos doctos esse, ut ad Deum & Patrem per Christum adducamur. Major enim inquiunt, est Christus, quàm quales nos sumus; sed per Angelos. Hoc autem denegatio erat divinæ œconomiæ sub specie humilitatis.* Hoc vero idem ferè est Scholium, quod Aristenus in præsentem canonem conscripsit. Eadem enim & iisdem plerumque verbis in utroque occurrunt. Quæ ex Epiphanio hic citantur extant etiamnum in panariis ejus, hær. 60. quæ est Angelicorum. Horum meminit & D. Augustinus, dicens, *Angelici in Angelorum cultu inclinati.* hær. 39. Hæc autem eadem videtur hæresis, quæ prima in Ecclesiam Christianam à Simone Mago introducta est. Unde & eâdem imbuti Simoniani ab Epiphanio dicti sunt. Qui etiam Simonem Magum nomina quædam Angelicorum ordinum, ut principatuum, & potestatum, commentatum esse tradidit, *ὀνόματα*, inquit, *δὲ τινα ὁ αὐτὸς ὑποτίθεται ἀρχῶν τε καὶ ἐξουσιῶν.* Epiph. hær. 21 num. 4. Tertullianus, *Simoniaca autem magia disciplina Angelis serviens, utique & ipsa inter idololatrias deputabatur, & à Petro Apostolo in ipso Simone damnabatur.* Tertull. de præscript. adv. hæref. c. 35. Hoc autem Simon Magus ab Essenis inter Judæos mutuatus videtur, quippe qui jusjurandum à proselytis suis exigere consueti sunt, *συντηρήσειν ὁμοίως τά τε τῆς αἱρέσεως αὐτῶν βιβλία, καὶ τὰ τῶν ἀγγέλων ὀνόματα.* Joseph. de bello Jud. lib. 2. cap. 7. Et ex eo quidem quòd *τοὺς ἀγγέλους ὀνομάζειν* hoc canone prohibeatur, Simoniaca ista hæresis, quæ nescio quæ Angelorum nomina commenta est, damnata videtur; ita tamen, ut quemlibet eis religiosum exhibere cultum hîc simul interdicatur; quemadmodum & doctissimus ille Pater, qui statim post hanc Synodum Laodiceæ celebratam clarait, Theodoretus hunc ipsum canonem interpretatus est, utpote qui secundum caput Epistolæ ad Colossenses exponens, hæc habet, *οἱ τῷ νόμῳ συνηγοροῦντες, καὶ τοὺς ἀγγέλους σέβειν αὐτοῖς εἰσηγοῦντο, διὰ τούτων λέγοντες δεδόσθαι τὸν νόμον. ἔμεινε δὲ τοῦτο τὸ πάθος ἐν τῇ Φρυγίᾳ καὶ Πισιδίᾳ μέχρι πολλοῦ· οὗ δὴ χάριν καὶ συνελθοῦσα σύνοδος ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Φρυγίας νόμῳ κεκώλυκε τοῖς ἀγγέλοις προσεύχεσθαι· καὶ μέχρι δὲ τοῦ νῦν εὐκτήρια τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ παρ᾽ ἐκείνοις, καὶ τοῖς ὁμόροις ἐκείνων ἔστιν ἰδεῖν. Qui legem defendebant, eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes legem per ipsos datam. Mansit autem perdiu hoc vitium in Phrygia & Pisidiâ. Proinde Synodus, quæ convenit apud Laodiceam Phrygiæ, lege prohibuit, ne precarentur ad Angelos, & ad hodiernum usque diem oratoria sancti Michaelis apud illos, illorumque finitimos videre est.* Theod. in Epist. ad Colos. c. 2. Et ante præsentem Synodum, Origenes idem docuerat, Angelos nimirum etiamsi Dii in sacris Scripturis appellentur, & dona Dei nobis afferant, attamen non adorandos esse, neque preces nostras ad eos dirigendas, *τούτους δὲ ἀγγέλους*, inquit, *ἀπὸ τοῦ ἔργου αὐτῶν μεμαθηκότες καλεῖν, εὑρίσκομεν αὐτοὺς, διὰ τὸ θείους εἶναι, καὶ θεοὺς ἔσθ᾽ ὅτε ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς ὀνομαζομένους· ἀλλ᾽ οὐχ ὥστε προστάττεσθαι ἡμῖν τοὺς διακονοῦντας, καὶ φέροντας ἡμῖν τὰ τοῦ Θεοῦ, σέβειν, καὶ προσκυνεῖν ἀντὶ τοῦ Θεοῦ. πᾶσαν μὲν γὰρ δέησιν, καὶ προσευχὴν, καὶ ἔντευξιν, καὶ εὐχαριστίαν ἀναπεμπτέον τῷ ἐπὶ πᾶσι Θεῷ, διὰ τοῦ ἐπὶ πάντων ἀγγέλων ἀρχιερέως ἐμψύχου λόγου καὶ Θεοῦ.* & mox, ubi docuisset Christo etiam gratias atque preces offerendas esse, subjungit, *Ἀγγέλους γὰρ καλεῖν μὴ ἀναλαβόντας τὴν ὑπὲρ ἀνθρώπους αὐτῶν ἐπιστήμην, οὐκ εὔλογον.* Orig. contra Celsum lib. 5 pag. 233. edit. Cantabrig. an. 1658. Et ante eum Irenæus, *Quemadmodum enim gratis accepit à Deo, gratis & ministrat. Nec invocationibus Angelicis facit aliquid, nec incantationibus, nec aliquâ pravâ curiositate; sed munde, & purè, & manifeste, orationes omnes dirigentes ad Dominum qui omnia fecit, & nomen Domini nostri Jesu Christi in virtute secundum utilitates hominum, sed non ad seductionem perfecit.* Iren. adv. hær. l. 2. c. 57.

In Can. XXXVI.

TA *λεγόμενα φυλακτήρια.* Phylacteria eadem sunt, quæ Judæi תפלין *Tephillin* vocant. Unde verba Domini nostri, *πλατύνουσι δὲ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν*, Syrus reddit, ܡܦܬܝܢ ܓܝܪ ܬܦܠܝܢܗܘܢ *Dilatant enim tephillas ipsorum*, Mat. XXIII. 5. Nimirum Judæi, cùm precaturi essent, duplicem membranam præsto habere soliti sunt, in quarum utraque quatuor sacræ Scripturæ versiculi conscribuntur; & unam earum capiti, alteram brachio sinistro alligant. Hujusmodi autem phylacteria, nomen Dei שדי inscriptum habentia, omnia gestantibus propulsare mala, & bona conciliare putant. Cum hoc autem nihil aliud esset, quàm quoddam incantationis genus, qui ea inter Christianos gestant, inter Magos, Incantatores, Mathematicos, & Astrologos hoc canone damnantur. Prohibentur etiam hujusmodi phylacteria à Nicolao I. Papâ Romano dicente, *Perhibentes, quod moris sit apud vos, infirmis ligaturam quandam ob sanitatem recipiendam*

dam ferro pendentem sub gutture, requiritis si hoc agi de cætero jubeamus, quod non solum agi non jubemus, verùm etiam ne fiat modis omnibus inhibemus: hujusmodi quippe ligatura phylacteria dæmoniacis sunt inventa versutiis, & animarum dæmonum esse vincula comprobantur; ad ideo his utentes anathemate Apostolica decreta percussos ab Ecclesia pelli præcipiunt. Nicol. resp. ad Consult. Bulg. c. 79. Vide etiam D. Chrysost. in Matth. hom. 72. & Jur. Græc. Rom. lib. 5. p. 348.

In Can. XL.

Οἱ μὲν κλῆροι ἀδιάκριτον περὶ πάντων. Hoc Zonaræ in præsentem canonem loco legendum est, juxta codicem Amerbachianum, οἱ μὲν κλῆροι ἀδιάκριτοι, ὅπως δὲ χρὴ πορεύειν, καὶ ὅπως ἐπιτιμᾶν, καὶ ὅπως τ' ἄλλα κανονικῶς χρεὼν διαπράττεσθαι οἱ δ' ἀπειρότεροι.

Τοὺς αἱρετικοὺς ὄντα κοινωνεῖν. Legendum hìc etiam cum codice Amerbachiano, αἱρετικοὺς νοητέον ἢ καὶ ἀπίστους, ὡς δι' κακόδοξους εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδηγηθῆναι, διὰ τῆς διδαχῆς, καὶ εἰς ἀναστροφὴν περιστῆναι ὀρθὴν δὲ ἀπειλεῖ ὁ κανὼν τοῖς μὴ ἀπερχομένοις εἰς τὰς συνόδους, καὶ φησιν ὅτι &c.

In Can. XLV.

Δέχεσθαι εἰς τὸ φώτισμα. Post hæc ultima hujus canonis verba in Codice Amerbachiano additur, ὡς ἐκείνους μόνους ὄντας δεκτοὺς τοὺς ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς τῆς τεσσαρακοστῆς νηστεύοντας, οἷα τῆς αὐτῶν ἀσκήσεως τελείας οὔσης καὶ οὐκ αὐτοσχεδιασμένης. *Quippe illi soli recipiendi sunt, qui ab ipso quadragesimæ initio jejunârunt; ut quorum exercitatio perfecta est, & non ex tempore facta.* Hæc autem ipsissima sunt Aristeni verba, ultima nimirum quæ in hunc canonem conscripsit. Unde palam efficitur, cum quicunque demum fuit, qui codicem Amerbachianum scripsit, Alexii Aristeni scholia vidisse, vel saltem ab alio aliquo ad marginem ex iis notata in textum transtulisse.

In Can. XLVI.

Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν. Isidorus Mercator canonem hunc sic interpretatur, *Baptizandos oportet & fidei symbolum discere, & quintâ feriâ ultimæ septimanæ vel Episcopo vel Presbytero reddere.* Ubi, ut videre est, πίστιν vertit *Fidei symbolum*, rectè quidem. Et hoc enim recitandum erat Episcopo aut Presbytero, priusquam quis baptizetur. Unde catechumeni baptizandi illud doceantur à Concilio Bracanensi etiam edicitur. *Placuit omnibus Episcopis, atque convenit, ut per singulas Ecclesias Episcopi & dioeceses ambulantes, primò discutiant Clericos, quomodo ordinem baptismi teneant, vel missarum, & qualiter quæcunque officia in Ecclesiâ peragant. Et si rectè quidem invenerint, Deo gratias agant: sin autem minimè, docere debent ignaros, & hoc modis omnibus præcipere, sicut antiqui canones jubent, ut ante dies viginti baptismi, ad purgationem exorcismi concurrant Catechumeni. In quibus viginti diebus omnes Catechumeni symbolum, quod est, Credo in Deum Patrem omnipotentem, specialiter doceantur.* Concil. Brac. 2. c. 1. Idem fere & à Concilio Agathensi decernitur, *Symbolum etiam placuit ab omnibus Ecclesiis unâ die, id est, ante octo dies Dominicæ resurrectionis publicè in Ecclesiâ competentibus prædicari.* Concil. Agath. can. 13.

In Can. XLVII.

Ὅτι δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ. Qui in morbo baptizatus postea convaluerit, fidei symbolum ita ediscere debet, ut Episcopo illud reddat, & ab eo manuum impositionem recipiat. Concil. Eliberitanum, *Peregrè navigantes, aut si Ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem (qui lavacrum suum integrum habet nec sit bigamus) baptizare in necessitate infirmitatis positum Catechumenum, ita ut si super vixerit, ad Episcopum eum perducat, ut per manûs impositionem perfici possit.* Concil. Elib. can. 39. Sed & longe antiquiorem hâc de re extitisse canonem, ex eo patet quod Cornelius Episcopus Romanus Novatianum reprehendat, quod cum in lecto ab exorcistis baptizatus fuisset, ad Episcopum postea se non contulerat, ut juxta Ecclesiasticum canonem, reliqua eo casu præcepta, perciperet. ὃς βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐπορκιστῶν, νόσῳ περιπεσὼν χαλεπῇ, καὶ ἀποθανεῖσθαι ὅσον οὐδέπω νομιζόμενος, ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ ᾗ ἔκειτο περιχυθεὶς ἔλαβεν· εἴ γε χρὴ λέγειν τὸν τοιοῦτον εἰληφέναι· οὐ μὴν οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε, διαφυγὼν τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα, τοῦ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου. Apud Euseb. Hist. Eccles. l. 6. cap. 43.

In Can. XLIX.

Ὅτι οὐ δεῖ τῇ τεσσαρακοστῇ. In Codice Amerbachiano hoc etiam Scholium huic canoni subjungitur, Καλῶς, εἴ περ τι ἄλλο καὶ τοῦτο τοῖς θεσπεσίοις ἔδοξε πατράσι· ταπεινώσεως γὰρ ὁ καιρὸς, καὶ τὴν ἑκάστου τῶν πλημμελημάτων ἐπιγνωσιν ἔχων. ἐν δὲ τούτῳ καιρῷ οὐκ ἂν εἰκὸς ἐκόλουθον, ἀφελεῖς τὴν περὶ ἃ ἡ σπουδὴ, εἰς ἑορτὰς ἐκκλίνειν, εὐφραινομένους οὐ προσηκόντως, καὶ αἰδιάζοντας ἐν εὐφροσύνῃ, καὶ πνευματικῇ ἀγαλλιάσει ἐμπιπλαμένους ὑπερχαιρεῖν. Πίστις τοῦ λόγου, τὸ, ἐπειδὴ μὴ οἷόν τε τὸ τῆς νηστείας ἐκπεραίνειν ταπεινόν, οὐ κωλύομεν τὸ θύειν, ἀλλ' ἐν σαββάτῳ, καὶ τῇ ἀναστασίμῳ προσφέρειν θύειν τὸ ἀναίμακτον θῦμα καὶ τῆς ἀπ' αὐτοῦ θυμηδίας καρποῦσθαι. τῆς μὲν οὖν θυσίας διὰ τοῦτο ἀπείργει ὁ θεῖος τῶν πατέρων χορὸς, καὶ ὅτι πολέμιον ἡμῖν συστρατευόμενον πρὸς τοὺς ἀντιπάλους τοὺς ἐν ἡμῖν κρείττονας, προσήκον γὰρ καὶ τοῦτο, οὐχ ὅσιον νῦν τῆς εἰρήνης θυσίας ἐπιτελεῖν ἔργον μεταξὺ ἐχομένοις· ἀλλὰ τοῦ μὲν ἄρτου ἐπιεικῶς μάλα μετέχειν, καὶ τοῦ ποτηρίου τοῖς ὡς χρὴ τελείως μετέχουσιν ἀνεῖται, εἰς ἀντίληψιν δοκεῖ μοι καὶ κράτυσμα τῶν πονούντων, τὴν μέντοι θυσίαν ἀναβάλλεσθαι τέως ἀποδείμασιν κρεῖσσον· ἐπεὶ καὶ στρατιώτης χρῆσαιτ' ἂν ἄρτῳ καὶ κρέασιν ἐν πολέμου καιρῷ ἑώλοις μέντοι, καὶ οὐ προσφάτοις καὶ νεαροῖς, ὅτι μηδὲ σχολὴν ὁ πόλεμος παρέχει ἀρτοποιΐας προσκαρτερεῖσθαι, καὶ ζωοθυσίαις ἐκδίδοσθαι. *Benè, si quid aliud, hoc divinis visum est Patribus. Hoc enim (quadragesimale) humiliationis tempus est, & agnitionem cujusque delictorum secum afferens. In tali autem tempore non decet, negligentes ea quibus intenti sumus, ad festa divertere, lætitiâ indecenter perfruentes, in mœrore serenos, & spirituali exultatione intempestivè impletos. Quandoquidem sanè summam jejunii humilitatem peragere haud possibile sit, sacrificare non prohibetur, sed Sabbato, & Dominica die incruentum offerre sacrificium permittitur, & lætitiâ exinde satiari. A sacrificando itaque divinus Patrum chorus propterea arcet, quòd prælio nobiscum commisso contra eos, qui bono in nobis adversantur, (& hoc enim accedat) non decet alio interim detentos opere pacis sacrificium celebrare: sed panis quidem poculique laudabiliter admodum participes esse, iis qui non canonum instar participant, permittitur, ad subsidium, ut mihi videtur, & corroborationem laborantium. Sacrificium autem interea differri optimum judicatur; cùm & miles prælii tempore pane & carnibus utatur, veteribus quidem, & non recentibus & novis, quoniam prælium panibus faciendis, & animalibus mactandis vacare non patitur.* Ubi alluditur ad præsanctificata, quæ per quadragesimam Sabbatis solis aut Dominicis consecrata, aliis diebus distribuuntur, de quibus alibi locuti sumus.

In Can. L.

Ξηροφαγοῦντας. Cautum est hoc canone, ut tota quadragesima ξηροφαγίᾳ *aridorum esu* transigatur. Xerophagiarum etiam in jejuniis frequens apud Tertullianum aliosque mentio occurrit. Quid autem propriè esset ξηροφαγεῖν ex Epiphanio colligimus, nimirum panem tantum cum sale & aquâ sub vesperam uti, τὰς δὲ ἓξ ἡμέρας τοῦ Πάσχα ἐν ξηροφαγίᾳ διατελοῦσι πάντες οἱ λαοί· φημὶ δὲ ἄρτῳ, καὶ ἁλὶ, καὶ ὕδατι τότε χρώμενοι πρὸς ἑσπέραν. Epiph. expos. fid. num. 22. Constitutiones Apostolicæ Olera etiam addunt, ἐν ταῖς ἡμέραις οὖν τοῦ πάσχα νηστεύετε ἀρχόμενοι ἀπὸ δευτέρας μέχρι τῆς παρασκευῆς καὶ σαββάτου ἓξ ἡμέρας, μόνῳ χρώμενοι ἄρτῳ, καὶ ἁλὶ, καὶ λαχάνοις καὶ ποτῷ ὕδατι. Constit. Apostol. l. 5. c. 17. Epiphanius & Constitutiones sex tantùm diebus τῆς μεγάλης ἑβδομάδος, Paschalem scilicet celebritatem immediatè præcedentibus xerophagiam hanc indictam indigitant, quæ juxta hunc canonem per totam quadragesimam observanda est.

Ἐκλύοντας ἀπὸ τοῦ παντὸς καιροῦ. Hæc prima hujus canonis interpretatio codici nostro Bodleiano debetur: neque enim in ullo alio extat.

In Can. LI.

Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τεσσαρακοστῇ. Constantinus Harmenopulus hunc & sequentem canonem in unam epitomen his verbis contrahit, Ὅτι μνείας μαρτύρων τελεῖν ἐν τεσσαρακοστῇ, εἰ μὴ σαββάτῳ καὶ κυριακῇ, οὐδὲ γάμους ἢ γενέθλια, *Recordationes martyrum in quadragesimâ non sunt celebrandæ, nisi Sabbatis & diebus Dominicis; item nec nuptiæ vel natales.* Ubi ad vocem γάμους duplex notatur Scholium; primum quidem, Οἱ τελοῦντες γαμικὰς ἱερολογίας τῇ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ ἐπιτιμῶνται ἱερεῖς, μετρίως μὲν εἰ ἐξ ἀφελείας, μειζόνως δὲ, εἰ ἐκ κακοτροπίας καὶ κέρδους. τὸ μέντοι συνοικέσιον ὡς ἔχει εὐλογίας ἀξιωθὲν, *Sacerdotes, qui nuptiales benedictiones in magnâ quadragesimâ peregerunt, puniuntur: mediocriter quidem, si ex simplicitate, gravius autem, si ex perversitate, & clanculum. Matrimonium tamen consistit, veluti quod benedictionem accepit:* Alterum autem, Περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων ἀποστόλων τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐξ ἀνάγκης ἑπτὰ ἡμέρας προηγοῦνται νηστεῖαι· εἰ δέ τις καὶ πλεῖον τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν πρὸ τῆς ἑορτῆς τούτων, ἢ ἑκοντὶ, ἢ πολιτικοῦ νόμου συνωθούμενος νηστεύει, οὐ καταγινώσκεται. *Ante festum Sanctorum Apostolorum, Natalis Christi, Transfigurationis Christi, & obdormitionis sanctissimæ Deiparæ, necessario septem dierum jejunia præcedunt. Quod si quis etiam ultra dies illos septem in festis horum, vel sponte suâ, vel municipali statuto compulsus jejunet, non confundetur.* Harmenop. epit. can. sect. 2. tit. 6.

Ὡς φασὶ χαριστηρίους. Hæc Balsamonis verba usque ad θεῖοι οἱ πατέρες in codice Amerbachiano deficerantur.

In Can. LVII.

Ἀλλὰ περιοδευτάς. Decretum est hoc canone à Patribus Laodicenis, ne in vicis & regionibus Episcopus constituatur, sed περιοδευταί. Et hunc sanè canonem diu observatum fuisse ex Concilio Chalcedonensi patet. Namque in libello contra Iban. oblato, Valentinus quidam Presbyter & περιοδευτὴς ab eo ordinatus dicitur, Οὐαλεντῖνον τινα ἐπίσημον ἄνδρα, ὃ πάντες οἱ ἐπὶ τῆς χώρας κατοικοῦντες ἴσχουσι καὶ ἐχέγγυον μαρτυρίαν καὶ ἀξιοπιστίαν, ἐχειροτόνησε πρεσβύτερον καὶ περιοδευτήν. Concil. Chalced. Act. 10. pag. 284. ed. Col. 1618. Sic etiam in eodem Concilio Alexander quidam Presbyter & περιοδευτὴς vocatur, ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος καὶ περιοδευτὴς Ἀλέξανδρος. Ib. Act. 4. pag. 341. Joannes Episcopus Citri inter officia, quæ Presbyteris maxime congruunt, περιοδευτὴν etiam recenset. Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι ἱερεῖς, ὅπερ μάλιστα τοῖς ἱερεῦσιν ἁρμόζουσιν· ὁ ἐπὶ τῶν ὑπομνημάτων, ὁ ὀφφικιάλιος, οἱ πάπαι, ὁ ἄρχων τῶν φώτων, ὁ νομοφύλαξ, καὶ ὁ περιοδευτής. In Jur. Græc. Rom. l. 5. 321. Eadem ferè habentur & in catalogo officialium Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Eruditi admodum viri non opinati sunt tantum, sed disertè asseruerunt, hos eosdem fuisse, atque Chorepiscopos; quod satis mirari nequeo; nam ab iis perpetuo distinguuntur. Gennadius, Ἵνα τις μὴ ἐμπορεύηται, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε χωρεπίσκοπον, ἢ περιοδευτὴν, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον. Gennad. in Encycl. Justinianus, Θεσπίζομεν ἀκολούθως τοῖς θείοις κανόσι, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε χωρεπίσκοπον, μήτε περιοδευτὴν, μήτε πρεσβύτερον, μήτε ἄλλον οἱουδήποτε ἀξίας κληρικὸν ἐπὶ δόσει χειροτονεῖσθαι. Hoc est, juxta veterem interpretem, *Præterea sancimus (quemadmodum & divinis canonibus definitum est) ne quis Episcopus, aut Chorepiscopus, aut visitator, aut circuitor, aut Presbyter, aut alius cujuscunque dignitatis Clericus, per largitionem ordinetur.* sect. 9. l. 42. c. de Episcopis & Clericis. Ubi primo observes περιοδευτὴν tam à Justiniano quàm Gennadio inter Chorepiscopum & Presbyterum collocari; & deinde à veteri interprete *visitatorem* aut *circumitorem* latine exponi. Sic etiam Dionysius Exiguus hoc loco vertit, primam canonis hujus partem ita interpretando, *Quod non oportet in villulis aut in agris Episcopos constitui, sed visitatores.* Et Isidorus Mercator, *Non oportet in villis & vicis Episcopos ordinari, sed visitatores, id est, qui circumeant, constitui.* Quinetiam ex hoc ipso canone satis aperte constat περιοδευτὰς hic commemoratos alios fuisse à Chorepiscopis. Primo enim hic decernitur ut constituantur ἐπίσκοποι ἐν ταῖς χώραις, hoc est haud dubie χωρεπίσκοποι, ut ab Episcopis urbium distincti. Hos & antea constitutos fuisse hic ostenditur; ulterius enim decernitur Episcopos, qui antea constituti fuerant, τοὺς ἤδη προκατασταθέντας in villis nimirum aut regionibus, postea nihil agere ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ἐν τῇ πόλει. Ergo antehac ἐν χώραις etiam revera Episcopi constituti sunt. Sed in posterum eorum loco περιοδευταὶ substituantur, cautum est; qui propterea apertissimè distinguuntur à Chorepiscopis illis sive Episcopis ἐν χώραις, qui antea constituti fuerant. Hi autem περιοδευταὶ Presbyteri erant, qui nulli certo loco addicti, Episcopi nomine rusticanas parœcias circumeuntes, eas visitabant; unde *circuitores*, & *visitatores* dicti sunt. De quibus Gregorius Magnus ait, *Visitatores Ecclesiarum, clerique eorum, qui cum ipsis per non suæ civitatis parochias fatigantur, aliunde laboris sui capiant, te disponente, solatium.* Greg. l. 3. ep. 11. ad Maximian. ep. Syracus. Nomen autem fortiti videntur à medicis corpora curandi gratia circumeuntibus, de quibus Modestinus, *Grammatici, Sophistæ, Rhetores, Medici, qui περιοδευταὶ, id est, circulatores vocantur, quemadmodum à reliquis muneribus, ita & à tutela & à cura requiem habent.* sect. 1. l. 6. ff. de excusationibus.

In Can. LIX.

Ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺς ψαλμούς. Balsamon & Zonaras hæc verba de nescio quibus Solomoni aliisque adscriptis Psalmis interpretantur; sed quandoquidem Idiotici vocantur, Psalmi potius, à privatis personis, vel ipsius Concilii tempore vel antea compositi, intelligendi sunt. Primitivæ enim Ecclesiæ in more positum fuit, Psalmos quosdam & Hymnos in honorem Dei Christique componere: ut ex illis Eusebii verbis probe constat, Ψαλμοὶ δὲ ὅσοι καὶ ᾠδαὶ ἀδελφῶν ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ πιστῶν γραφεῖσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τὸν Χριστὸν ὑμνοῦσι θεολογοῦντες, *Quot etiam Psalmi atque Cantica fratrum jam pridem à fidelibus conscripta, Christum Verbum Dei concelebrant, divinitatem ei tribuendo.* Euseb. Hist. Eccles. lib. 5 cap. 28. Hujusmodi Psalmus à Clemente Alexandrino compositus est, & inscriptus, Ὕμνος τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, extat autem ad calcem tertii ejus libri Pædagogi dicti. Et hujusmodi sanè Hymnos in publicis ipsorum conventibus à Christianis olim decantari solitos fuisse, Plinius secundus fidem facit, qui eos tradidit solitos esse *stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem.* Plin. lib. 10. ep. 97. Cùm progressu autem temporis hujusmodi Psalmi & Hymni ab hæreticis conficti, vel ab aliis depravati essent, visum est præsenti Synodo usum eorum ab Ecclesiâ arcere; nec permittere, ut quid præter canonicos sacræ Scripturæ libros, proximo canone recensitos, publice in Ecclesiâ recitaretur. Verum cùm Paulus Samosatenus Psalmos in honorem Christi conscriptos tanquam novellos sustulisset, hoc Synodus contra eum coacta ei vitio vertit, dicens, inter alia crimina ei objecta, ψαλμοὺς δὲ τοὺς μὲν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν παύσας, ὡς δὴ νεωτέρους καὶ νεωτέρων ἀνδρῶν συγγράμματα. Euseb. Hist. Eccl. l. 7. c. 30. Nimirum ille eos sustulit, ut in Christi honorem scriptos. Hæc autem Synodus eos in Ecclesiâ legi prohibet, ne quid de Christi honore derogetur.

GUILIELMI BEVEREGII
ANNOTATIONES
IN CANONES CONCILII
SARDICENSIS.

Hἡ Σαρδικῇ σύνοδος. Sardica urbs Illyrici fuit, in Mysiæ superioris confinio, centum millia passuum plus minus à Philippopoli distans. In hac olim celebri urbe præsens Concilium celebratum est; de quo acerrimè disputatum est, utrum œcumenicum fuerit, an non. Et primo quidem, nemo inficias eat, quin ab Imperatoribus Constante & Constantio eâ mente convocatum fuerit, ut œcumenicum esset; ac propterea utriusque imperii, Occidentalis scilicet & Orientalis, Episcopi illuc acciti sunt, Ruffino & Eusebio Coss. an. Dom 347. Hoc enim Socrates disertè asserit, dicens, Κηρύττεται τοίνυν αὖθις οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἐν τῇ Σαρδικῇ, πόλις δὲ αὕτη Ἰλλυριῶν, γνώμῃ τῶν δύο βασιλέων, τοῦ μὲν διὰ γραμμάτων αἰτήσαντος, τοῦ δὲ τῆς ἀνατολῆς ἑτοίμως ὑπακούσαντος· ἑνδέκατον ἔτος ἦν ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ πατρὸς τῶν δύο Αὐγούστων, ὑπατείας δὲ οὔσης Ῥουφίνου καὶ Εὐσεβίου, ὅτε ἡ ἐν Σαρδικῇ συνεκροτεῖτο σύνοδος. Socrat. Hist. Eccl. l. 2. c. 20. Verumenimvero etiamsi Episcopi ex utroque Imperio convocati fuerint, Concilium tamen ex Occidentalibus solis constitutum est. Cum omnes enim Sardicam convenissent, Orientales negabant se ad consilium venturos, nisi Paulus & Athanasius ab Occidentalibus prius ejicerentur: quod cum hi respuissent, Orientales Philippopolim illico se conferentes, ibi Concilium seorsim ab Occidentalibus habebant, καὶ γενόμενοι ἐν τῇ Φιλιππουπόλει τῆς Θρᾴκης, ἰδιάζον ποιοῦνται συνέδριον. ut Socrates ibidem tradidit; necnon Sozomenus lib. 3. cap. 11. Ac proinde Sardicense illud œcumenicum nequaquam dici potest Concilium, quia ab Occidentalibus solis Episcopis habitum fuit: unde & *Occidentalium Concilium* ab antiquis Patribus sæpe audit; neque unquam à Græcis vel vetustioribus Patribus Oecumenicum vocatum est. Numerus Episcoporum, qui ex utroque imperio ad urbem, licet non ad Concilium, conveniebant, erat circiter centum septuaginta; ut Athanasius, cujus causâ indicta est Synodus, & qui ipse intererat, testatus est, dicens, Συνήχθησαν τοίνυν ἀπό τε τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως ἐν τῇ Σαρδικῶν πόλει πλεῖον ἢ ἔλαττον ρο΄. τὸν ἀριθμὸν ἐπίσκοποι. Athanas. ad Solitar. tom. 1. pag. 818. edit. Paris. Ubi etiam observatum velim, hic dici tot convenisse ἐν τῇ πόλει, non εἰς τὴν σύνοδον. Socrates, fateor, & multi e recentioribus asseruerunt, ipsum etiam Athanasium dixisse trecentos plus minus Episcopos in hac Synodo congregatos esse. Verum Athanasius nusquam hoc dixit, sed tantum asseruit τμδ΄. *trecentos quadraginta quatuor* Episcopos suæ ipsius restitutioni subscripsisse; ut ex ipsius verbis constat, in apologia secunda pag. 767. & 768. quorum etiam nonnulli ante, alii post Synodum subscripserunt. Verus itaque numerus omnium tam Occidentalium quam Orientalium, qui Sardicam conveniebant, Episcoporum, is erat, qui verbis ejus ante citatis asseritur nimirum 170. plus minus. Cum autem omnes Orientales ab urbe secessissent, ad Synodum nunquam convenientes, ea vix à pluribus quam 80. usque omnibus Occidentalibus, Episcopis celebrata fuit.

Οὕτως ἔχει. Post hæc ultima præfationis in canones hujus Concilii verba in codice nostro Bodleiano hæc habentur, Εἰ βούλει μαθεῖν τὰ περὶ τῆς τοιαύτης συνόδου, ἀνάγνωθι τὸν βίον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἐν ᾧ εὑρήσεις μετὰ τῶν ἄλλων, ὅτι οἱ συνελθόντες ἐπίσκοποι ἦσαν ἑσπέριοι μὲν [illegible], ἑῷοι δὲ ἑβδομήκοντα· οἱ δὲ ἑβδομήκοντα [illegible] Ἀθανασίου, [illegible] τοῖς ἑσπερίοις, διὰ τὸ συνεῖναι αὐτοῖς τὸν Ἀθανάσιον· ἀπελθόντες δὲ ἐν Φιλιππουπόλει ἰδίαν σύνοδον συνεκρότησαν, καὶ τὸν ὁμοούσιον ἀπεκήρυξαν. οἱ δὲ τριακόσιοι τὴν σύνοδον συγκροτήσαντες τοὺς ἐν Φιλιππουπόλει καθεῖλον. *Si quæ ad hanc Synodum spectant cognoscere velis, vitam S. Athanasii legas, in quâ inter alia invenies, quotquot conveniebant Episcopi erant Occidentales quidem plus minus trecenti: ex Oriente autem septuaginta; septuaginta autem malè contra Athanasium affecti cum Occidentalibus non conveniebant, eo quod Athanasius cum iis esset: Abeuntes autem Philippopoli propriam Synodum constituebant, & ὁμοούσιον abdicabant. Trecenti vero Synodum habentes, eos qui Philippopoli conveniebant, depositioni subjiciebant.* Hæc autem in nullo alio codice leguntur: iis vero quæ à Balsamone & Zonara hic scribuntur, non consentiunt; atque ideo à neutro scripta, sed è margine in textum traducta videntur.

In Can. IV.

Eἴ τις ἐπίσκοπος καθαιρεθῇ. In Codice Amerbachiano, inter hunc canonem & Zonaræ interpretationem, hoc habetur Scholium, Ἐκ τούτου τοῦ κανόνος τὰ Ῥωμαίων ἦρται εἰς ἀλαζονείαν, καὶ τοῦτον ὡς τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου πάλαι προβαλλόμενοι ὑπὸ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ἐλέγχθησαν [illegible] οἱ τότε τῆς Ῥωμαίων προεδρεύοντες, ὡς αὐτὸ δηλοῖ τὸ συνοδικὸν προοίμιον τῆς ἐν Καρθαγένῃ. ἀλλ᾽ οὐδὲ οὗτος αὐτοῖς ὁ κανὼν πλέον τι χαρίζεται τῶν ἄλλων κανόνων, [illegible] Ῥώμης [illegible] οὐ γὰρ ἐν τῇ οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἡ ἐν Σαρδικῇ, ἀλλὰ [illegible] τῶν γειτνιαζόντων ἐπισκόπων, καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας. οὔτε γὰρ μητροπολίτου [illegible] οὔτε ἐξάρχου ἤτοι πατριάρχου [illegible] καὶ οὐδὲ ὑπὸ τῶν γειτνιαζόντων, οὐδὲ ἐν τοῖς γειτνιῶσιν ἢ τῇ ἐπαρχίᾳ [illegible] ὑπὸ τοῦ Ῥώμης ἀναδικάσθησεται, ὥσπερ [illegible] οὗτος γὰρ [illegible] ἐν τοῖς δυτικοῖς [illegible] καὶ οἱ σὺν αὐτῷ [illegible] τὰς γραφὰς ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων ἦσαν. ἐν γὰρ τῇ ἀνατολῇ [illegible] μέχρι τοῦ νῦν συνήθεια τοιαύτη κεκράτηκεν. *Ex hoc canone res Romana ad superbiam elata est; & hunc tanquam à Synodo Nicænâ constitutum olim proferentes malè [illegible] tunc temporis Romanorum præsides à Concilio Carthaginensi [illegible] fuit, quemadmodum ipsum Synodicum Synodi Carthaginensis proœmium ostendit. Quinetiam nec hic amplius quid, quàm alii canones, istis concedit, licet illi ita sine ratione opinentur. Neque enim absolute usquam depositum licentiam habere dicit ad Episcopum Romanum appellandi; sic enim Sardicensis œcumenicis Synodis planè adversaretur; sed eum, qui à finitimis Episcopis, & rursus eum qui ab ipsius Provinciæ Episcopis depositus est. Neque enim metropolitæ conventum, neque Exarchi sive Patriarchæ præsentiam comprehendit, adeo ut si quis eorum ibi adsit, & nec à finitimis Episcopis, nec in viciniis condemnatio Episcopi constituatur, nulla à Romano retractatio erit: quemadmodum in proposito hoc canone traditur. Hic enim de iis solis, qui sunt in Occidente edicitur, quandoquidem Hosius & qui cum eo hos canones exponebant, ex istis partibus erant. In Oriente enim usque ad hunc diem talis consuetudo nequaquam obtinuit.* Hoc sane dignissimum est quod observetur Scholium, quippe quo probatur nihil amplius à præsenti Synodo quàm ab aliis; ac proinde nec appellationes ad sedem Romanam hic concedi; idque primo quoniam sic Sardicensis, Provincialis nimirum Synodus, ipsis œcumenicis adversaretur; & deinde hic non permitti, ut quivis Episcopus, qui deponitur, ad Romanum appellet, sed tantum qui à finitimis Episcopis deponitur, nulla mentione habitâ Metropolitani vel Patriarchæ; adeo ut si quis horum adsit, sine quibus nulla legitima fiat depositio, neque retractatio Romanæ Sedi indulgetur. Tertio, quod hæc Synodus ex Occidentalibus solis constabat Episcopis, ac proinde Orientales decretis ipsius constringi nequeunt. Et denique quod hæc con-

 suetudo;

suetudo, ut ab Oriente scilicet ad Romam appellaretur, nunquam obtinuit: sed obtinuisset si hæc œcumenica fuisset Synodus, & appellationes ab omnibus locis ad Episcopum Romanum ab ea indultæ fuissent. Et quidem hos canones Sardicenses nec ipsis Nicænis adversari, ipse etiam Hincmarus Rhemensis in epistolâ sub Caroli Calvi nomine ad Joannem VIII. Papam Romanum scripta testatus est, *Cujus sanctæ* (inquit) *Synodi Nicænæ constitutionem Sardicenses canones non convellunt, qui cum Pontificis Romani Vicario vel arbitrio causam Episcopi in Provinciali Synodo judicati, etiam Episcoporum judicio vel arbitrio, qui eum judicaverunt, cum Episcopis, qui in finitimâ & propinquâ Provinciâ sunt, præcipiunt terminari: quatenus sive in manendâ, sive in immutandâ sententiâ juxta canones Nicænos, commune sit placitum.* Car. Calv. epist. ad Joan. VIII. cap. 11. Nimirum Synodus Nicæna canone quinto decrevit, ut omnes Ecclesiasticæ causæ à Provinciæ Synodo determinentur, in quâ motæ sunt. Post istud itaque decretum, à generali Synodo constitutum, ridiculum fuisset Provincialem Synodum decernere, ut à Provinciæ Synodo ad Episcopum Romanum appelletur, illeque causam finiret. Neque hoc quidem præsenti Concilio Sardicæ habito in mentem unquam venit; nuspiam enim decrevit, ut ipse Episcopus Romanus causam aliquam in alienâ Provinciâ ortam determinaret; sed tantum ut ipsi liceret decernere, ut causa aliqua retractetur in eâdem Provinciâ, ubi prius judicata est; ut ex tertio & quinto aliisque hujus Concilii canonibus patet. Et quod inprimis etiam observandum est, neque hoc, quicquid est privilegii, vel è scripturis, vel ex antiquâ traditione aut consuetudine à Patribus Sardicensibus Episcopo Romano affertur & instituitur; sed tantùm in honorem S. Petri. Sic enim Hosius Episcopus Cordubensis, qui Concilio præerat canone tertio, εἰ δοκεῖ ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ Πέτρου τοῦ ἀποστόλου τὴν μνήμην τιμήσωμεν. Adeo ut nullum aliud tunc temporis ius præsto esset argumentum, quo hoc fundaretur, nisi ut memoria S. Petri, per hujusmodi privilegium Episcopo Romano indultum, honoraretur.

In Can. VI.

EAN συμβῇ ἐν μιᾷ ἐπαρχίᾳ. Harmenopulus sensum hujus canonis ad hunc modum contrahit, Εἰ δέ τις ἐπαρχία ὡς μόνος ἐπίσκοπος καταλειφθῇ, κἀκεῖνος [illegible] χειροτονίας [illegible], μήτε μὴν ἀντιγράψῃ, τὸ ἱκανὸν ὁ μητροπολίτης ἐχέτω. μητροπολίτου δὲ χειροτονουμένου, καὶ οἱ [illegible] τῆς ἐπαρχίας [illegible]. *Si alicui Provinciæ unus duntaxat Episcopus reliquus fuerit, atque is à Metropolitano arcessitus ad Episcopi ordinationem non venerit, neque rescripserit; sufficientiam metropolitanus habeto. Quum autem metropolitanus ordinatur etiam finitimi Provinciæ adsint.* Ubi Scholiastes ad vocem ἱκανὸν dicit, [illegible] *etiam metropolitanus solus sufficiens & idoneus sit ad eligendum. Non enim ipse solus ordinabit, nisi secundum Apostolicum canonem.* Harmenop. epit. can. sect. 1. tit. 1.

In Can. IX.

EAN πλουσίως [illegible]. In codice Amerbachiano, inter hunc canonem & Zonaræ interpretationem, hoc habetur Scholium, [illegible] *Observa ut omnes ferè canones hujus Synodi, particulares, & non generales decernunt actiones, easque solas quæ ad sedis Romanæ territoria pertinent; adeo ut si quis eos servari velit atque honorari, ne ad formam generalem eos extorqueat, neque enim res ipsa hoc sinent, sed ex eo quòd hi canones de throno Romano constituant, unusquisque quatuor reliquorum Patriarcharum sic uti potest ad ea, quæ intra suos cujusque Patriarchatûs limites facienda sunt. Recte enim omnes diœceses throno Romano subjiciunt: Hoc enim iniquum est, & ab Ecclesiâ alienum. Sed ex eo quòd quæ in Romanâ regione administrantur, ad præsulis Romani sententiam referri, exinde intelligere licet, quòd administratione, in singulis aliis Patriarchalibus ad proprii Patriarchæ judicium referri statuunt. Sic enim & Synodus in Venethaliâ habita hunc canonem intellexit.* Venethalia hic commemorata eadem videtur civitas, quam Gulielmus Tyrius Venethal vocat, & Episcopalem eius sedem sub Sergiopoli tradidit.

In Can. X.

ΔΙΑ τὸ μὴ πάντα ἀκριβείας. Præter Balsamonis & Zonaræ Scholia, aliud huic etiam canoni annectitur his verbis conceptum, Σημείωσαι ὅτι τοὺς [illegible] *Nota quòd divites atque ex foro Scholasticos hic canon prohibet; quare nec videtur canonicè cum Apostolicis canonibus pugnare, & cum Synodis Œcumenicis, quibus eos ex Laicis, qui non nuperrimè fidem amplexi sunt, ad Episcopalem provehi honorem non prohibetur. Verùm itaque neophytum absurde & contrariò canonibus ipsam [illegible] intellexit. Neophytus enim, & divino Apostolo, & aliis [illegible] Patribus, & canonibus, non is qui modo in clerum cooptatur; sed qui Christianorum fidem modò amplexus est, & [illegible] dicitur. Præterea observes etiam, quod hic canon non tantùm Episcopum ex Laicis, (exceptis iis) non fieri præcipit, sed nec Presbyterum, nec Diaconum; quod à nullâ prorsus Ecclesiâ admissum videtur: Præterquam si quis rursus canonem de iis ex foro divitibus & Scholasticis accipiendum dixerit, [illegible] quod sibi exinde excogitans. Verumetiam causa observationis omnino absurda est. Ad morum enim probationem tempus [illegible] esse dicit: ut non possibile sit Laicis exploratum vitæ documentum exhibere. At si non possibile sit Laicum vitæ experimentum dare, nec absolutè in Clerum talis omnino cooptari debet. Impossibile enim est, ut stulta ista opinio præ se fert, Laici vitam exploratam habere. Inexploratum autem quonam quis pacto ad ordinem promoveat Clericum: vel contraria iis, quæ pronunciat, probant Laicos ad Clericorum ordinem cooptari posse, etiamsi vita eorum inexplorata sint, nisi forsitan intelligatur eos, qui ad Clerum suscipiendi sunt, Clericos prius vocari: In hoc enim absurda ista opinio desinit.*

In Can. XIV.

EI ὁ ἐπίσκοπος. Huic etiam canoni in codice Amerbachiano aliud σχόλιον annexum habetur sic se habens, [illegible] *Hic canon contrarius est iis, quæ ante ipsum sunt, & confusionum & scandalorum causa. Clericum enim ab Episcopo condemnatum*

condemnatum ad communem confugere Metropolitanum consentaneum est & canonicum: si metropolitanus autem non præsto sit, ad alium confugere, eumque Dominum & examinatorem Episcopi sui constituere, qui nullam omnino in eum potestatem habet (nam actionem discutere idem est atque examinare & obnoxium facere) *quàm absurdum est, tumultum & seditionem movens, & bono ordini exitiosum.* Verum hæc ipsa ferè verba ab Aristeno post citatum hunc canonem in Synodo Carthaginensi usurpantur. pag. 512.

In Can. XV.

Τῆς ἐν Καρθαγένῃ ιδ'. καὶ ς. Loco horum Balsamonis verborum in MS. Ætoniensi, hæc leguntur, *τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κανόνα κβ'. τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανόνα δέκατον καὶ κ'. ταύτης ταυτί τα κανόνων, β'. ιε'. συνόδου Καρθαγένης ιδ'. καὶ ς. συνόδου ς'. κανόνα ιζ'. καὶ κ'. Synodi Antiochenæ canonem 22. Chalcedonensis can. 10. & 20. Hujus Syn. can. 1. 2. & 15. Synodi Carthaginensis 54. & 90. & sextæ Synodi canonem 17. & 20.* Sed hæc Balsamoni non adscribenda sunt; neque in alio codice extant.

In Can. XIX.

Ἀπὸ *σκηνικοῦ μάρτυς γέγονε.* Post hæc ultima Balsamonis in hunc canonem verba, Codex Bodleianus necnon Amerbachianus addit, *Καὶ ταῦτα μὲν ἐγράφησαν χάριν τῶν βαπτισθέντων παρὰ αἱρετικῶν. τοῦ δὲ μητροπολίτου Ἡρακλείας κυροῦ Μιχαὴλ ἐρωτήσαντος συνοδικῶς, εἰ χρὴ δεχθῆναι ὡς πιστὸν τὸν παρὰ λαϊκοῦ τινος ὑποκριθέντος τὸ ἱερατεύειν κατὰ τὴν ἐννοίαν αὐτοῦ βαπτισθέντα, ἐδόκει καὶ ἡμᾶς εἰπεῖν τὸ δοκοῦν ἡμῖν· καὶ εἴπομεν ταῦτα. Οἱ θεοκήρυκες ἅγιοι ἀπόστολοι διὰ ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων τὸν ἀπὸ τοῦ θείου βαπτίσματος ἁγιασμὸν δίδοσθαι τοῖς πιστοῖς διωρίσαντο· φασὶ γὰρ ἐν μς'. καὶ μζ'. κανόνι ταῦτα ῥητῶς, ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον αἱρετικῶν δεξαμένους βάπτισμα ἢ θυσίαν, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν· ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα, ἐὰν ἄνωθεν βαπτίσῃ, ἢ τὸν μεμολυσμένον παρὰ ἀσεβῶν ἐὰν μὴ βαπτίσῃ, καθαιρείσθω, ὡς χλευάζων τὸν σταυρὸν καὶ τὸν τοῦ κυρίου θάνατον, καὶ μὴ διακρίνων ἱερέας τῶν ψευδιερέων. ὁ γοῦν λέγων μὴ ὀφείλειν βαπτισθῆναι τὸν παρὰ λαϊκοῦ ψευδιερέως βαπτισθέντα, καὶ μὴ ἁγιασθέντα κατὰ ἀλήθειαν, προφανῶς ἐναντιοῦται, κατὰ τὸ ἐμοὶ δοκοῦν, τοῖς τοιούτοις κανόσι· δέχεται γὰρ παρὰ τὴν τούτων διάταξιν λαϊκοῦ ψευδιερέως ὑποκριτικὸν βάπτισμα. ὅτι μόνοις ἐπισκόποις καὶ ἱερεῦσιν ἡ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἐνεδόθη τελετή, καὶ δῆλον ἀπὸ τοῦ κς'. κανόνος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, λέγοντος, ὅτι οὐ δεῖ ἐφορκίζειν τοὺς μὴ προαχθέντας ὑπὸ ἐπισκόπων, καὶ τοῦ μς'. κανόνος τῆς αὐτῆς συνόδου, τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις διοριζομένου, οὐ μὴν τοῖς λαϊκοῖς. ὥσπερ τοίνυν τοὺς ἀμφιβαλλομένους εἰ ἐβαπτίσθησαν βαπτίζειν, ἀπροσκόπως ἐδιδάχθημεν ὑπὸ τοῦ οβ'. κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, κἂν τοῦ ἀληθοῦς βαπτίσματος ἔτυχον· οὕτω καὶ τὸν βαπτισθέντα παρὰ ἀνθρώπου μὴ λαβόντος ἐξουσίαν βαπτίζειν, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀφιέναι ἁμαρτίας (ῥυπτικὸν γάρ φησιν ἁμαρτημάτων τὸ βάπτισμα) ἀκινδύνως καὶ χωρὶς πάσης προσκόμματος βαπτίζειν ὀφείλομεν· μήποτε ὁ τοιοῦτος δισταγμὸς ἀποστερήσῃ τοῦτον τῆς ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καθάρσεως. Εἰ δέ τις λέγει διὰ τὴν προσευχῶν ἀνάγνωσιν τῶν ἁγίων ἱερῶν παρὰ τοῦ λαϊκοῦ, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου μύρου χρῖσιν, ὀφείλειν ἀληθὲς βάπτισμα λογίζεσθαι, εἴπῃ πάντως καὶ τοὺς κληρωθέντας παρὰ ἐπισκόπου πλαστοῦ καὶ μὴ κατὰ ἀλήθειαν χειροτονηθέντας ὀφείλειν εἶναι καὶ μετὰ διάγνωσιν τοῦ κακοῦ κληρικούς, ὅπερ ἄτοπον καὶ ὑπεναντίον τῷ δ'. κανόνι τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς β'. συνόδου, ὡς ταῦτα διαταττομένῳ ῥητῶς, περὶ Μαξίμου τοῦ Κυνικοῦ, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀταξίας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένης, ὥστε μήτε τὸν Μάξιμον ἐπίσκοπον γενέσθαι ἢ εἶναι, μήτε τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας ἐν οἱῳδήποτε βαθμῷ κλήρου, πάντων τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων ἀκυρωθέντων· καὶ τῷ ιθ'. κανόνι τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, διοριζομένῳ τοὺς παρὰ Μουσαίου καὶ Εὐτυχιανοῦ κληρωθέντας ὡς λαϊκοὺς μόνον δεχθῆναι, ὡς κληρικοὺς δὲ αὐτοῖς μὴ κοινωνεῖν, διὰ τὸ τὸν Μουσαῖον καὶ τὸν Εὐτυχιανὸν ἀχειροτονήτους εἶναι. ὡς γοῦν οὐκ εἰσὶ κληρικοὶ οἱ παρὰ τοῦ ἀνιέρου Μαξίμου καὶ τοῦ Εὐτυχιανοῦ καὶ τοῦ Μουσαίου χειροτονηθέντες, οὕτως οὐδὲ βεβαπτισμένος λογισθήσεται ὁ παρὰ ἀνιέρου βαπτισθῆναι λεγόμενος. διὸ καὶ τὸ ἀληθῶς βάπτισμα ἀπροφασίστως βαπτισθήσεται. εἰ γὰρ τοῦτο μὴ εἴπωμεν, οὐ μόνον τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις κανόσιν ἐναντιωθησόμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀναγκασθησόμεθα λέγειν πιστοὺς διὰ τοῦ ἁγίου μύρου τιμῆς, καὶ τοὺς ἀπὸ μακρᾶς συνηθείας βαπτιζομένους Ἀγαρηνοὺς, ἵνα μὴ ὄζωσιν, ὡσαύτως καὶ τοὺς παρὰ ἀνιέρων χριομένους τῷ ἁγίῳ μύρῳ, λογίζεσθαι εἶναι βαπτιζομένους κυρίως καὶ ἀληθῶς, καὶ δίδοσθαι ἁγιασμὸν τοὺς μὴ λαβόντας ἐξουσίαν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς τοῦ παναγίου πνεύματος χάριτος. ὅπερ ἐμοὶ δοκεῖ οὐκ ἔστιν ἀνεκτόν. εἰ δέ τις ἀντιπροφέρει μοι τὸ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου γενόμενον, γέγραπται γὰρ τοὺς παρ' αὐτοῦ ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ βαπτισθέντας ἐπὶ τῆς θαλασσίας ψάμμου δεχθῆναι ὡς βεβαπτισμένους, καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πορφυρίου τελεσιουργηθὲν παρὰ σκηνικοῦ κατὰ λόγον παιγνίου βαπτισθέντος, κἀντεῦθεν μαρτυρικῷ στεφάνῳ ἀξιωθέντος, ὡς ἰδόντα τὸν τηνικαῦτα θείους ἀγγέλους μετὰ λαμπάδων συμπεριπατοῦντας αὐτῷ, καὶ τὸ, ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, βοῶντας, ἀντιθήσω τοῦτο νομικὸν ἀντιλέγοντα, τὸ παρὰ κανόνας οὐκ ἕλκεται εἰς ὑπόδειγμα. Ἂν γοῦν ὁ βαπτισθεὶς ἀνιέρως θείας χάριτος ἐπέτυχεν, οἵας καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, καὶ ὁ ἅγιος Πορφύριος, δεξόμεθα καὶ ἡμεῖς τὸ παρὰ τούτου τελεσθὲν βάπτισμα· εἰ δ' οὐκ ἔστι τοῦτο, τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς κανόσιν ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθήσομεν.* *Et hæc quidem scripta sunt in gratiam eorum qui ab hæreticis baptizati sunt. Cùm autem Dominus Michael metropolitanus Heracleensis Synodicè interrogaverat, an eum suscipi oporteat ut fidelem, qui à Laico, simulante se consecratum esse, in re ex sententia sua baptizatus est, nos etiam rogavit exponere quid nobis videretur. Et hæc diximus. Divini præcones, sancti Apostoli sanctificationem à divino Baptismo per Episcopos & Presbyteros fidelibus impertiri statuerunt. Nam in 46. & 47. canone hæc verbatim dicunt, Episcopum aut Presbyterum hæreticorum baptismum aut sacrificium admittentes deponi jubemus; Item Episcopus vel Presbyter, si verè habentem baptisma denuò baptizaverit, deponatur; ut qui crucem & mortem Domini deridet, & Sacerdotes a falsis Sacerdotibus non discernit. Qui dicit itaque eum non baptizandum esse, qui a Laico falso Sacerdote baptizatus est, & non reverà sanctificatus, apertè, ut mihi quidem videtur, istis canonibus adversatur. Admittit enim fictum Laici falsi Sacerdotis baptismum. Quòd autem Episcopis solis & Sacerdotibus sancti baptismatis celebratio concedatur, manifestum etiam est ex 26. canone Synodi Laodicensis, dicente, quod eos exorcisare non oportet, qui ab Episcopis non promoti sunt; atque etiam ex canone 46. ejusdem Synodi, illuminatos fidem Episcopo & Presbyteris recitare dicente, non quidem Laicis. Ut eos ergo, de quibus ambigitur, utrùm baptizati fuerint, sine præjudicio baptizemus, mandatum accepimus à canone 72. Synodi Carthaginensis, etiamsi baptismum reverà sortiti fuerint: sic etiam eum, qui baptizatus est ab homine, qui nullam baptizandi & peccata per baptismum remittendi potestatem accepit (nam baptisma, ut ait, vim à peccatis purgandi habet) sine periculo & offensione ullà baptizare debemus; ne istiusmodi dubitatio virum purgatione per sacrum baptismum privet. Si quis autem dixerit, illud, propter sacrarum precum lectionem à Laico, & sancti Chrismatis unctionem, verum baptisma existimandum esse, dicat etiam omnino eos, qui a falso Episcopo in clerum cooptati sunt & non verè ordinati, debere etiam post malum cognitum Clericos esse, quod absurdum est & contrarium quarto sanctæ & œcumenicæ secundæ Synodi canoni, utpote hæc verbatim constituenti, de Maximo Cynico, & confusione ejus causâ Constantinopoli factâ, ut Maximus neque factus fuerit, nec sit Episcopus, neque isti, qui ab eo ordinati sunt, in ullo omnino Cleri gradu; omnibus, & quæ circa eum & ab eo facta sunt, infirmatis: atque etiam duodevicesimo Synodi Sardicensis canoni statuenti eos, qui à Musæo & Eutychiano in Clero constituti sunt, ut Laicos tantùm recipiendos esse, ut Clericos autem eos non communicare; quoniam Musæus & Eutychianus non ordinati erant. Ergo ut non sunt Clerici, qui à Maximo non consecrato & Eutychiano & Musæo ordinati sunt: sic nec ille baptizatus habebitur, qui baptizari dictus est ab eo, qui non est Sacerdos; ac proinde vero baptismate sine præjudicio baptizabitur. Si hoc enim non dixerimus, non modò sacris & divinis canonibus adversabimur; verumetiam cogemur dicere, fideles per sancti unguenti dignitatem, & Hagarenos à longâ consuetudine baptizatos, ne malè olerent, similiter & eos, qui sancto unguento ab iis, qui non sunt Sacerdotes inunguntur, existimandos esse propriè & verè baptizatos, atque eos sanctificationem dare, qui ejus dandæ potestatem à Spiritûs sancti gratiâ non acceperunt; quod ut mihi quidem videtur, nequaquam ferendum est. Si quis autem mihi objecerit, illud quod sancti Athanasii diebus factum est; scriptum est enim eos, qui ab illo in puerili ætate in maris arenâ, baptizati sunt, receptos fuisse ut baptizatos; & illud etiam, quod in sancto Porphyrio peractum est, quòd modò ab histrione baptizato, & exinde martyrii habito coronâ digno, ut tunc videntè divinos Angelos cum lampadibus ante eum ambulantes, & illud, quotquot in Christum baptizati sunt, clamantes: huic legem opponam contradicentem, quod sit contra canones in exemplum non trahitur. Si is itaque, qui non consecratus baptizavit, divinam obtinuerit gratiam, qualem Magnus Athanasius & sanctus Porphyrius assecuti sunt; nos etiam baptismum ab iis celebratum admittemus: sin illud non sit, divinos sacrosque canones nobis necessariò sequendum est.*

Hæc quidem ab ipso Balsamone scripta fuisse totus eorum contextus evincit. Scripta autem ab eo fuerunt postquam commentaria sua in canones elaborâsset; quo factum est, ut in omnia exemplaria non translata fuerint. In nullo enim, quod scimus, præterquam Bodleiano & Amerbachiano habentur. Sed ab omnibus lectu dignissima sunt.

GUILIELMI BEVEREGII
ANNOTATIONES
IN CANONES CONCILII
CARTHAGINENSIS.

Ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος. Carthago olim totius Africæ caput fuit, ut testatur D. Augustinus Epist. 162. Hinc plurima ibidem habita fuerunt Concilia, ex omnibus Africæ Provinciis collecta. Aurelio præsertim Archiepiscopalem istam sedem tenente frequentes ibi celebrati sunt Episcoporum conventus; à quibus etiam ad stabiliendam Ecclesiasticam in Africâ disciplinam multi canones editi fuerunt. Tandem autem post consulatum Honorii XII. & Theodosii VIII. Augustorum, VIII. Kal. Junias, hoc est, anno Dom. 419. Maj. 25. aliud ibidem Concilium habebatur, in quo omnes antè constituti canones in medium prolati sunt, & magna eorum pars Synodali rursus autoritate confirmata. Canones igitur ab hoc Concilio confirmati, codex Canonum Ecclesiæ Africanæ, ab eo usque tempore dici meruerunt. Hi autem canones non Græcè, sed Latinè primo constituti & confirmati sunt. Hoc Dionysius Exiguus disertè testatus est in præfatione suâ ad codicem canonum Ecclesiasticorum, quibus hi etiam comprehenduntur, dicens, *Ne quid præterea notitiæ vestræ credar velle subtrahere, statuta quoque Sardicensis Concilii atque Africani, quæ Latinè sunt edita, suis à nobis numeris cernuntur esse distincta.* Quo tempore in Græcum sermonem conversi sunt hi Synodi istius Carthaginensis canones incertum est. Hoc tantùm certum, quòd Græcè versi sunt ante Concilium Trullanum, à quo, canone secundo, in Græcum nomocanonem recepti, & istius etiam Synodi autoritate confirmati sunt: adeo ut ab eo demum tempore omnes hi canones in Ecclesia Orientali, pariter atque alii quivis, obtinuerint.

Τῶν συνελθόντων αὐτοῖς. Post hæc verba in Codice Amerbachiano σχόλιον additur, his verbis, Πίκηνον πόλις Ἰταλίας, λέγεται δὲ καὶ θηλυκῶς Πικηνή, ὡς Ἀρίμινον καὶ Ἀρίμινος, ὁ οἰκήτωρ Πικηνὸς καὶ Ἀριμινὸς, ὡς τὸ Ἄσκανον, Ἀσκανός. Πικηνὸς πόλις Ἰταλίας, λέγεται δὲ καὶ Ποτεντὸς ὁ πολίτης Ποτεντῖνος· ὡς Πικεντία, Πικεντὸς, Πικεντῖνος. ἰστέον ὅτι τῆς Ἀφρικῆς μέρη εἰσὶν ὀκτώ. πρώτη μὲν, ἧς ἡ Ἀλεξάνδρεια, καὶ ἡ Πεντάπολις Λιβύης. καὶ ἡ προσαγορευομένη ἔρημος Τριπόλεως συμπληρουμένη. δευτέρα δὲ ἡ τοῦ Βυζακίου· τρίτη δὲ ἡ τῆς Καρχηδόνος, ἡ καὶ Προκονσουλαρία, ἤτοι Ἀνθυπατικὴ καλουμένη· εἶτα Νουμιδίαι δύο παλαιά τε καὶ νέα· ἔπειτα Μαυριτανίαι τρεῖς, Καισαρηνσία, ἡ καὶ Καισαρειανὴ καλουμένη παρὰ τὸ τῆς μητροπόλεως αὐτῆς τῆς Καισαρείας ὄνομα, Σιτιφενσία ἧς ἡ μητρόπολις Σιτιφένσα, Τιγγιτανὴ ἡ μητρόπολιν ἔχουσα Τίγγιν. *Picenum urbs Italiæ; dicitur autem & genere fœminino, Picena; quemadmodum Ariminum & Ariminus: incola Picenus & Ariminus, ut Ascanon, Ascanus. Picentus urbs Italiæ; dicitur verò & Potentus, civis Potentinus, velut Picentia, Picentus, Picentinus. Sciendum est, quòd octo sunt partes Africæ. Prima quidem est, quam Alexandria & Pentapolis Libyæ & desertum Tripolitanum dictum complent. Secunda est, Byzacena; Tertia Carthaginensis, quæ etiam Proconsularis dicitur. Deinde Numidiæ duæ, vetus & nova; Postea Mauritaniæ tres, Cæsarensia, quæ & Cæsariana dicitur à Metropoli ipsius nomine Cæsarea; Sitifensia, cujus metropolis est Sitifensa; & Tingitana, quæ metropolim habet Tingin.* Verum in D. Augustini explanatione Psal. 36. quinque tantùm partes sive Provinciæ toti Africæ diœcesi adscribuntur, *Sanctissimis fratribus atque collegis per universam Africam, hoc est, per Provinciam Proconsularem, Numidiam, Mauritaniam, Bizacenam, & Tripolim constitutis.* Aug. in Psal. 36. Totidem etiam recensentur can. 128. hujus Concilii. Aliàs Mauritania in duas partes divisa est; unde Rufus Festus sex ibi Provincias numerat, *Per omnem*, inquit, *Africam sex Provinciæ factæ, ipsa ubi Carthago est Proconsularis, Numidia, Byzacium, Tripolis, & duæ Mauritaniæ.* Ruf. Fest. in breviario. Sic etiam in notitiâ Imperii, ubi Mauritania in *Sitifensem*, & *Cæsaream* distribuitur, quemadmodum & in præfatione ad hos canones, quâ sex etiam numerantur. Sic etiam & Numidia postea in duas Provincias divisa est, παλαιάν τε καὶ νέαν, ut cum Scholiaste supra laudato Matthæus Blastares, Balsamon, Zonaras, aliique asserunt. Quinetiam Mauritaniam in tres Provincias postea divisam esse Cæsariensem, Sitifensem, & Tingitanam, Geographi testantur; ac propterea tota Africæ diœcesis octo constitisse partibus, sive Provinciis, Scholiastes non ineptè tradidit. Sed de antiquâ Africæ divisione mox plura dicemus.

Συνελθόντων δὲ τῶν συνόδων. In Parisiensi Zonaræ editione post hæc verba, & ante Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε, Præfatio quædam ad canones habetur, his verbis, Μετὰ τὴν ὑπατείαν τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων Ὀνωρίου τὸ δωδέκατον καὶ Θεοδοσίου τὸ ὄγδοον τῶν Αὐγούστων, τῇ πρὸ ὀκτὼ Καλανδῶν Ἰουνίων, ἐν Καρχηδόνι εἰς τὸ σεκρετάριον τῆς ἐκκλησίας Φαύστου συνελθόντων Αὐρηλίου τοῦ Πάπα, ἅμα Βαλεντίνῳ τῆς πρώτης καθέδρας τῆς Νουμιδίας χώρας, Φαυστίνῳ ἀπὸ Πικήνου τῆς Ποτεντίνης ἐκκλησίας τῆς Ἰταλικῆς χώρας τοποτηρητῇ τῆς ἐκκλησίας Ῥώμης· ἀλλὰ καὶ διαφόροις τοποτηρηταῖς τῶν Ἀφρικανῶν ἐπαρχιῶν, τουτέστι τῶν δύο Νουμιδιῶν, τῆς Βυζακίου, Μαυριτανίας, Σιτιφένσης, καὶ Καισαρηνσίας, καὶ Τριπόλεως· καὶ Βικεντίῳ Κουλουσιτάνῳ, Φορτουνατιανῷ Νεαπολίτῃ, καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις τῆς Ἀνθυπατικῆς χώρας διακοσίοις δεκαεπτά. ὁ μὲν φίλος καὶ Φιλίππῳ καὶ Ἀσέλλῳ τοῖς πρεσβυτέροις τοποτηρηταῖς τῆς ἐκκλησίας Ῥώμης ταῦτα ἅπερ καὶ αὐτοῖς ἤρεσαν παρεστηκότων τῶν διακόνων. *Post consulatum gloriosissimorum Imperatorum, Honorii XII. & Theodosii VIII. Augustorum. VIII. Kal. Junias, Carthagine in Secretario Basilicæ Fausti, convenientibus Aurelio Papa, unà cum Valentino primæ sedis Provinciæ Numidiæ, Faustino Ecclesiæ Potentinæ, Provinciæ Italiæ Piceni Legato Ecclesiæ Romanæ: item & diversis Legatis Africanarum Provinciarum, id est, Numidiarum duarum, Byzacenæ, Mauritaniæ Sitifensis, & Cæsarianæ, atque Tripolitanæ: Item Vincentio Colusitano, Fortunatiano Neapolitano, & cæteris Episcopis Provinciæ Proconsularis numero CCXVII. necnon Philippo & Asello Presbyteris Legatis Ecclesiæ Romanæ. Hæc sunt quæ etiam illis placuerunt, astantibus Diaconis.* Et hæc quidem est ipsius Concilii præfatio ad sua acta & decreta; sed in nullis è Balsamonis codicibus, nec etiam in Amerbachiano Zonaræ codice habetur; at quæ in eâ leguntur Balsamon & Zonaras in communem utrique præfationem ad canones à se expositos inseruerunt; quæ ipsorum præfatio his verbis desinens, συνελθόντων δὲ τῶν συνόδων, non admittit alia inter ipsam & verba sequentia ab Aurelio prolata interponi.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἀναγνωσθέντων. In Parisiensibus Balsamonis & Zonaræ editionibus, necnon in Codice Amerbachiano primus hujus Concilii canon ab his verbis incipit; sed codex canonum Ecclesiæ Africanæ à Justello editus, atque etiam ipsius Dionysii Exigui collectio in primo statuendo canone cum Bodleiano nostro MS. conveniunt; & rectè quidem. Nihil enim à Synodo decernitur, donec eo ventum est, ubi Κανὼν α'. *Primus canon* in hâc editione collocatur, quo primo decretum est, ut Nicæna statuta observentur.

Κομμονιτώριον. Ad hanc vocem in margine codicis Amerbachiani notatur, κομμονιτώριον λέγεται τὸ ὑπόμνημα, ἡ ἴσχεσις, ἢ ἡ ἐντολή. Sic etiam Suidas, κομμονιτώριον, ἐντολὴ συγγραφεῖσα ἀποστελλομένῳ εἰς χώραν. Quæ eadem verba habentur & in veteribus glossis verborum juris: ubi etiam additur, Κομμονιτώριον δηλοῖ ἀποστολὴν μετὰ πιστώσεως. Hoc sensu vox ista usurpatur à Justiniano, dicente, μηδὲ εἰ πραγματικὸν, ἢ δῆμον τύπον, ἢ θεῖον κομμονιτώριον λάβοι, ἐπιτρέπεται αὐτῷ τι τούτων. Justin. Novell. 128. cap. 17. & ab Anastasio in Gregorio 2. *Rescriptis commonitoriis, nisi ad Catholicam converteretur fidem, etiam extorrem à Sacerdotali esse officio mandavit.* Et in codice Theodosiano, *Commonitoriis competentibus atque mandatis instructi.* l. 10. C. Th. de Curiosis. Sic passim usurpatur hoc vocabulum, pro literis sive Epistolis, quibus nuncius aliquis aut legatus descriptum habet, quicquid à se faciendum est.

Τὰ πεπραγμένα ἡμῖν. Ante hæc verba in Codice Etonensi & Parisiensi Balsamonis editione præfigitur, Ζωναρᾶ ἐξ-

αὐτῷ

σκοπ⊕ εἶπε. Sed vox εἶπε saltem superflua est. Nam quæ hic dicuntur, Zosimi Papæ Romani commonitorium ad Legatos suos, Faustinum, Philippum & Asellum, in præsenti Synodo residentes, continent; ac proinde Ζώσιμ⊕ ἐπίσκοπ⊕ ad commonitorii istius inscriptionem pertinent, quæ plene sic se habuit, ἀδελφῷ Φαυστίνῳ, καὶ τοῖς πατράσι Φιλίππῳ, καὶ Ἀσέλλῳ τοῖς πρεσβυτέροις, Ζώσιμ⊕ ἐπίσκοπ⊕. Ipsum itaque commonitorium ab his verbis τὰ καταπιστευθέντα ὑμῖν incipit. Verum inter hæc verba, & Ζώσιμ⊕ ἐπίσκοπ⊕, alia interseruntur, in codice Amerbachiano, quæ hic apponantur necesse est. Sunt autem quæ sequuntur, Καὶ προβέβλητο ζήτημα περὶ τῶν καταδικαζομένων ἐπισκόπων ὑπὸ συνόδου τῆς ἐπαρχίας αὐτῶν, καὶ προήγαγε κανόνα τὸν λέγοντα, ἤρεσεν ἵνα εἴπερ ἐπίσκοπ⊕ κατηγορηθῇ, καὶ κρίνωσιν οἱ συνελθόντες ἐπίσκοποι τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐπαρχίας, καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ καθέλωσιν αὐτὸν, καὶ ὅσα ἑξῆς ὁ κανὼν διατάττεται περὶ ἐκκλήτων· ὃν προήγαγον τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου λέγεσθαι, ἔπειτα δὲ καὶ ἀφ᾽ ἡμῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων πατέρων εἶναι καλῶς, λέγοντες, οὐ γὰρ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐστὶν ὁ κανὼν, ἀλλὰ τῆς ἐν Σαρδικῇ πέμπτ⊕. διὸ καὶ ἀμφιβολίας ἐμπεσούσης ἐζήτησαν χάρτας τοὺς πατριάρχας, τόν τε Κωνσταντινουπόλεως δηλαδὴ, καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας, καὶ τὸν Ἀντιοχείας, ἵνα τὰ ἴσα τῶν ἐν τῇ συνόδῳ, τῇ ἐν Νικαίᾳ πραχθέντων καὶ ὁρισθέντων, πέμψωσιν αὐτοῖς, ὑπογραφῇ αὐτῶν βεβαιωθέντα. Εἶτα περὶ ἐκκλήτων ἐζητεῖτο περὶ κληρικῶν, αἰτουμένων κατὰ ἀποφάσεως ἐπισκόπων αὐτῶν. καὶ εἶπεν ὁ Ὅσιος ἐπίσκοπ⊕, τὸ ἔτι κινοῦν με σιωπῆσαι οὐκ ὀφείλω· ἐάν τις τυχὸν ἐπίσκοπ⊕ ὀργίλος, ὅπερ οὐκ ὀφείλει, ταχέως, ἢ τραχέως κινηθεὶς κατὰ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου ἰδίου, ἀφορίσαι τοῦτον τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐκκλησίας, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ κανόνος, ὃς τεσσαρεσκαιδέκατος ἦν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου ἐξηγήθη ἐκεῖ. Εἶτα τούτου ἀναγνωσθέντος τοῦ εἰρημένου κανόν⊕, Αὐγουστῖν⊕ ἐπίσκοπος εἶπε, καὶ τοῦτο φυλάξαι ὁμολογοῦμεν, σωζομένης τῆς ἐπιμελεστέρας ζητήσεως τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. καὶ ἡ σύμπασα σύνοδος εἶπε, πάντα τὰ ἐν τῇ Νικαίᾳ συνόδῳ διατεθέντα πᾶσιν ἡμῖν ἀρέσκουσιν. *Et proposuit quæstionem Episcopis, qui à Synodo Provinciæ suæ condemnantur, citavitque canonem dicentem, Placuit, ut si quis Episcopus accusatur, & Episcopi sua ipsius Provinciæ convenientes eum judicaverint, & gradu suo eum deposuerint, & quæ deinceps canon iste de appellationibus constituit. quem qui citarat, primæ Nicænæ Synodi esse asserunt, alii autem istum, inter canones à Patribus Nicææ congregatis non inveniri recte asseverârunt, dicentes, hunc non esse canonem Synodi Nicænæ, sed quintum Synodi Sardicensis. Motâ itaque controversiâ postulârunt, ut ad Patriarchas Constantinopolitanum scilicet & Alexandrinum & Antiochenum scriberetur, ut eorum, quæ in Synodo Nicænâ acta & decreta sunt, exemplaria, eorum subscriptione confirmata, ad ipsos mitterent. Postea quæstio orta est de appellationibus à Clericis factis, qui à sententiis suorum Episcoporum provocant. Et Osius Episcopus dixit, Quod me adhuc movet tacere non debeo. Si quis fortè Episcopus, ad iram cum sit propensus, quod esse non debet, citò aut vehementer contra Presbyterum suum aut Diaconum commotus, à suâ illum Ecclesiâ arcere voluerit, & quæ sequuntur in eo canone, qui, ut decimus quartus Synodi Sardicensis, ibi expositus est. Adhac, cùm ea lectus canon lectus fuisset, Augustinus, Episcopus dixit, hoc etiam nos servaturos profitemur, salvâ diligentiori Synodi Nicænæ disquisitione. Et universa Synodus dixit, omnia quæ à Synodo Nicænâ decreta sunt nobis omnibus placent.* De his autem clarissimus vir, Joannes Rudolphus Wetstenius, qui ea ex MS. Amerbachiano descripsit, rectè observavit, quòd à posterioribus, sive iis quæ sequuntur, reipsâ non differunt; nisi quòd forte is, qui utrumque commentarium congessit, alterum Zonaræ hoc loco contractum dederit. Post hæc in eodem codice sequitur Scholium istud Zonaræ, quod incipit, Καὶ ὁ κανὼν εἰρηκώς pag. 514. quo finito repetitur Ζώσιμος ἐπίσκοπ⊕ εἶπε, τὰ καταπιστευθέντα ὑμῖν.

Οἱ ὅροι τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐν εἴκοσι κεφαλαίοις. Ex hoc aliisque hujus Concilii locis luce meridianâ clarius videtur, viginti tantum canones a Concilio Nicæno editos fuisse. Primò enim hæc Synodus Carthagine habita fuit, priusquam prima annorum centuria à Synodo Nicænâ elapsa esset; atque etiam Cæcilianus Episcopus Carthaginensis Aurelii, qui huic Concilio præfuit, prædecessor, Concilio etiam Nicæno interfuit; quod non solum tota hæc Carthaginensis Synodus paulo ante hæc verba asserit, sed & ipsa Acta Concilii Nicæni comprobant, utpote quibus *Cæcilianus Carthaginensis* ex Provinciâ Africæ solus subscripsit. Hic autem exemplaria tam decretorum quàm fidei à Concilio Nicæno Carthaginem secum abduxit, uti tota hæc Synodus paulo antea affirmavit, dicens ad Aurelium, τὰ ἴσα τῆς πίστεως καὶ τοὺς ὅρους τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τοὺς πάλαι παρ᾽ ἡμῖν διὰ Καικιλιανοῦ τοῦ προγενεστέρου τῆς ὑμετέρας ἁγιωσύνης προσκομισθέντας. Quinetiam exemplaria ejusdem Nicænæ Synodi, quæ Atticus Constantinopolitanus & Cyrillus Alexandrinus ad præsentem Synodum miserunt, cum exemplaribus illis à Cæciliano allatis optimè convenerant, ut ex capite & calce hujus Concilii constat. In omnibus autem tribus hisce exemplaribus viginti tantum canones Synodo Nicænæ adscripti sunt. Adeo ut satis mirari nequeam, quâ demum fronte quispiam nostris hisce temporibus, hoc est, post tredecim à Concilio Nicæno secula, contra unanimem vetustissimorum istorum exemplarium consensum, aliter vel asserere vel opinari ausus fuerit. De hâc autem re alibi fusius disseruimus.

In Can. IV.

Ἀρέσκει ἵνα ἐπίσκοπ⊕. In Balsamonis & Zonaræ commentariis antehac impressis, necnon in codice Canonum Ecclesiæ Africanæ, præsens hic canon hoc modo legitur, Περὶ διαφόρων τάξεων ὀφειλουσῶν ἀπέχεσθαι γυναικῶν. Φαυστῖν⊕ ἐπίσκοπ⊕ Πικήνων τῆς Ποτεντίνων χώρας, τοποτηρητὴς τῆς ἐκκλησίας Ῥώμης, εἶπεν, Ἀρέσκει, ἵνα ἐπίσκοπ⊕ καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι, καὶ πάντες οἱ τὰ ἱερὰ ψηλαφῶντες, τῆς σωφροσύνης φύλακες γυναικῶν ἀπέχωνται. ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη ἀρέσκει, ὅσα πάντας ὡς πρεσβυτέρους τοὺς ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας, ἤτοι δουλεύοντας. *De diversis ordinibus ab uxoribus abstinendis. Faustinus Episcopus Ecclesiæ Potentinæ, Provinciæ Piceni, Legatus Romanæ Ecclesiæ, dixit, Placet ut Episcopus, Presbyter, & Diaconus & omnes qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes ab uxoribus se abstineant. Ab universis Episcopis dictum est, Placet, ut omnes pudicitiam custodiant, qui ad altare accedunt, vel illi inserviunt.* Sed tam ista, quæ canoni, ut ex MS. Bodleiano à nobis edito, præmittuntur, quam hæc, quæ postponuntur, etiam in Codice Amerbachiano desiderantur; in quo præterea hoc σχόλιον huic canoni annectitur, Εντεῦθεν παρὰ Ῥωμαίοις ἐκράτησε, τὸ μηδὲ πρεσβύτερον μηδὲ διάκονον νομίμως γάμοις ὁμιλεῖν ἐπιτρέπεσθαι· καὶ εἰκὸ ἐκ τῶν ἑξῆς γένεται κανόνων. Ἡ γὰρ σύνοδος αὕτη τὴν ἔννομον γάμον τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐκώλυσεν, ἀντιφθεγγομένη τοῖς συγχωροῦσι τοῖς ἱερωμένοις, τῶν ἤδη συναφθέντων γάμων νομίμως. Ἔστι δ᾽ εἰπεῖν, ὅτι οὐχ ἁπλῶς τοῦτο φασὶν, ἀλλὰ τὸν καιρὸν μόνον τῆς ἱερουργίας καὶ τῆς ἄλλης ἱερᾶς ὑπουργίας ἀπέχεσθαι τῶν γαμετῶν αὐτοὺς βούλονται τάττειν, ὅπερ ὅσιον, καὶ τῷ θείῳ Παύλῳ καθόλου προδιατεταγμένον. *Hinc apud Romanos obtinuit, ut neque Presbyter neque Diaconus in legitimis nuptiis versentur. Hoc autem & è sequentibus canonibus manifestius evadit. Hæc enim Synodus legitimum Presbyterorum & Diaconorum conjugium prohibet, contradicens iis, qui indulgent sacratis, legitimo adhuc consistente matrimonio. Sed dicere licet, quod [Patres] non absolutè hoc dicunt; sed quòd eos solo sacræ celebrationis & aliorum sacrorum ministeriorum tempore ab uxoribus suis abstinere volunt; quod justum est, & à divino Paulo generatim ante constitutum.*

Ἑτέρα ἑρμηνεία. Hæc altera hujus canonis interpretatio nunc primum ex codice Bodleiano Græcè editur. In Amerbachiano desideratur; sed in Supplemento ad Parisiensem Balsamonis editionem Latina illius versio habetur.

In Can. VI.

Ὥστε χρίσμα ἢ καταλλαγήν. Scholium in codice Amerbachiano, τοῦτο τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐστὶν ἴσως αἰτία παρατηρήσεως· κρατεῖται γὰρ παρ᾽ αὐτοῖς. Ἀλλ᾽ ὁ καιρὸς παθῶν καὶ παρορᾶται, εἰ καὶ μὴ παρὰ πάντων. μύρου δὲ χρίσματ⊕ οὐ λέγει τὸ χρῖσμα τῶν φωτιζομένων, ἀλλὰ τὸ ἱερουργεῖν αὐτὸ τὸ ἅγιον μύρον. τοῦτο πανταχοῦ κεκράτηκεν, ὑπ᾽ οὐδενὸς πρεσβυτέρου τελεσιουργεῖσθαι δυναμένου καὶ τολμωμένου. σκόπει δὲ, ὅτι οὐκ ἔξεστι πρεσβυτέρῳ μετανοοῦντι συγχωρεῖν, οὐδὲ ἐπιλύειν τὸν ὑπὸ ἐπιτίμιον ὄντα, ἄνευ γνώμης τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου. *Hæc fortè Romanæ causa est observationis: apud eos enim obtinet. Sed & puellarum consecratio neglectui habetur, etiamsi non ab omnibus. Chrismatis autem confectionem non vocat inunctionem modò illuminatorum; sed mysticam ipsam sancti unguenti perfectionem. Hoc ubique obtinuit, nullo Presbytero mysticè illud peragere valente & auso. Observes autem, quòd Presbytero non licet veniam pœnitenti dare, neque pœnæ subjectum solvere, citra loci Episcopi sententiam.* Quæ ultima Scholii verba non modò à præsenti canone, verùm etiam à Leone I. Papa Rom. confirmantur, dicente, *Mediator Dei & hominum, homo Jesus Christus, hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos ad communionem Sacramentorum per januam reconciliationis admitterent.* Leo. 1. ep. 91. De hac re Marcus Alexandrinus ad Theodorum Balsamonem hanc quæstionem proposuit, Λαϊκὸς ἱερεὺς μετ᾽ ἐπιτροπῆς ἐπισκοπικῆς καλῶς ἐξαγορείας ἀνθρώπων τινῶν ἀναδέξεται, ἢ οὔ; *Sacerdos secularis rectène confessiones aliquorum hominum cum permissu Episcopi suscipiet, an non?* Respondit Balsamon;

ſamon, οἱ θεῖοι κανόνες τὴν ἐξαγγελίαν τῆς καταλλαγῆς τοῖς ἱερεῦσι μετὰ προτροπῆς ἐπισκοπικῆς ἀναθέμενοι, κατὰ πολὺ προγενέστεροι τοῦ ἁγίου Παχωμίου εἰσὶν, ἀξιωθέντος ἰδεῖν δι' ὀπτασίας ἀγγελικῆς τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν. διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ μέμνηνταί που μοναχῶν, ἀλλὰ πρεσβυτέρων ἁπλῶς· κατὰ κρίσιν γοῦν ἐπισκοπικὴν τοῖς λαϊκοῖς ἱερεῦσιν ἐνδυναμοῦν ἐνεργητικῶς τῆς ἐξαγορεύσεως τὸ δίκαιον, καὶ διὰ ταύτης ἡ τῶν μετανοούντων καταλλαγή. *Divini Canones, qui confeſſionem reconciliationis Sacerdotibus cum Epiſcopali permiſſione committunt, multo antiquiores ſunt ſancto Pachomio, qui dignus habitus eſt, ut per viſionem Angelicam monachorum habitum videret: quamobrem monachorum nuſquam meminerunt, ſed Presbyterorum abſolutè. Epiſcopali ergo judicio Laicis Sacerdotibus jus confeſſionis efficaciter concedetur, & per eam reconciliatio pœnitentium.* Balſ. reſp. ad Marc. Alex. interrog. 19.

Συνοδικὴ γέγονε διάγνωσις ἐπὶ πρεσβυτέροις. Omnes codices, tam manuſcripti quam impreſſi, præter Bodleianum, legunt, Συνοδικὴ γέγονε διάγνωσις ἐπὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Θεοδοσίου ἐκ προσελεύσεως &c. *Synodalis declaratio facta eſt ſub ſanctiſſimo Patriarchâ Domino Theodoſio, ex ſupplicatione* &c.

In Can. VIII.

Τοὺς πολλοὺς καὶ ἐπισκόπους. Græcus horum canonum interpres, *majores natu*, interpretatur πρέσβεις. In Latinâ enim editione, è quâ hæc verſio Græca hauſta eſt, locus his ſic legitur, *Præterea ſunt quamplurimi non bonæ converſationis, qui exiſtimant majores natu vel Epiſcopos paſſim vagéque in accuſationem pulſandos*; quemadmodum Dionyſius Exiguus in ſuâ horum canonum collectione legit. Ubi Epiſcopi disertè vocantur *Majores natu*; quo etiam nomine appellantur à Julio, Papâ Romano, in reſcripto ad Orientales pro Athanaſio & aliis, dicente, *Criminationes majorum natu per alios ne fiant, niſi per ipſos qui crimina intendunt, ſi tamen ipſi digni & irreprehenſibiles apparuerint, & Actis publicis docuerint omni ſe carere ſuſpicione atque inimicitiâ, & irreprehenſibilem fidem atque converſationem ducere.* Jul. reſcript. cap. 20. necnon à Concilio Carthaginenſi 1. ſub Grato habito, an. D. 348. ubi dicitur, *Gratus Epiſcopus dixit, manifeſtum eſt illum non eſſe Dei, qui humilitatem contemnit, ſed diaboli, qui ſuperbiæ inventor & princeps eſt. Unde ſi quis tumidus, vel contumelioſus extiterit in majorem natu, vel aliquam cauſam habuerit, à tribus vicinis Epiſcopis ſi Diaconus eſt, arguatur; Presbyter à ſex; ſi Epiſcopus à duodecim Conſacerdotibus audiatur.* Concil. Carthag. 1. can. XI.

In Can. XI.

Ἐὰν τε προσελεύσηται. Præter Balſamonis & Zonaræ interpretationes in codice Amerbachiano hoc etiam σχόλιον in præſentem canonem habetur, Περὶ ἀναψηλαφήσεως ψήφου ἐπισκόπων ζήτει τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα ϛ'. τῆς ἐν Σαρδικῇ κανόνα γ'. δ'. ιδ'. καὶ ἐνταῦθα τὸν παρόντα ια'. κανόνα, *De ſententiarum Epiſcoporum retractatione quære Synodi Antiochenæ canonem VI. & Sardicenſis canonem III. IV. & XIV. & ibi præſentem XI. canonem.*

In Can. XII.

Ὑπὸ ἄλλων ἐπισκόπων ἀκουσθῇ. Conſtantinus Harmenopulus præſentem canonem his verbis contractum dedit. Ἐπισκόπου κατηγορουμένου, εἰ δυσχερὲς εἴη τὴν πᾶσαν σύνοδον συναχθῆναι, ἄλλους γοῦν τὴν ὑπόθεσιν ἐξεταζέτωσαν ἐπίσκοποι· πρεσβυτέρου ἕξ· διακόνου δὲ τρεῖς. *Cùm Epiſcopus accuſatur, ſi difficile ſit univerſam convenire Synodum, duodecim ſaltem Epiſcopi cauſam examinent; ſi Presbyter, ſex; ſi Diaconus tres.* Ubi Scholiaſtes hæc obſervat, Ἐντεῦθεν ὁ πατριάρχης Λουκᾶς ἄκυρον ἡγήσατο τὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἀμαθοῦντος Ἰωάννου καθαίρεσιν, ἣν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐποιήσατο Κύπρου ὅτι ια'. μόνους συνεῖχεν ἐπισκόπους, μὴ ἐπέκεινα ὄντος τοῦ τῶν κανόνων διωρισμένου. *Hinc Lucas Patriarcha motus, irritam cenſuit Amathuntis Epiſcopi Joannis depoſitionem ab Archiepiſcopo Cypri factam; quod cum ei duntaxat XI. Epiſcopi adeſſent, duodenarium ipſe numerum non ſuperaret.* Harmenop. ſect. 1. tit. 5.

Ὁ πρεσβύτερος ὑπὸ ἕξ. Quòd hîc conſtituitur, ut cauſa ſcilicet Epiſcopi à duodecim, Presbyteri à ſex, & Diaconi à tribus Epiſcopis audiatur, à Concilio Carthaginenſi, ſub Grato an. D. 348. habito, priùs conſtitutum fuit: cujus verba ſuperiùs, in annotationibus ad octavum hujus Concilii canonem recitavimus.

In Can. XV.

Τῆς ἐκκλησίας δικαστῶν. In MSS. Amerbachiano & Æteniensi rectiùs legitur, τῶν ἐκκλήτων δικαστῶν.

Μὴ ἐξεῖναι ἐκκαλεῖσθαι. Ne ab electorum judicum ſententiâ provocetur, cautum eſt etiam can. 99. & 123. hujus Concilii. Jus etiam civile ab arbitri ſententiâ appellare non permittit. Ulpianus, *Stari autem debet ſententiæ arbitri, quam de re dixerit, ſive æqua, ſive iniqua ſit: & ſibi imputet, qui compromiſit. Nam & Divi Pii reſcripto adjicitur, vel minus probabilem ſententiam æquo animo ferre debet.* ſect. 2. l. 27. ff. de receptis qui arbitrium. Antoninus Imperator, *Ex ſententiâ Arbitri ex compromiſſo, jure perfecto aditi, appellari non poſſe ſæpe reſcriptum eſt: quia nec judicati actio inde præſtari poteſt, & ob hoc invicem pœna promittitur, ut metu ejus à placitis non recedatur.* l. 1. c. de receptis Arbitris. Proculus autem duo arbitrorum genera eſſe obſervat, *unum ejuſmodi, ut ſive æquum ſit, ſive iniquum, parere debeamus; quod obſervatur, cùm ex compromiſſo ad arbitrum itum eſt; alterum ejuſmodi, ut ad boni viri arbitrium redigi debeat; etſi nominatim perſona ſit comprehenſa, cujus arbitratu fiat.* l. 76. ff. pro Socio. Exemplum poſterioris arbitrium generis Celſus his verbis tradidit, *Si libertus ita juraverit, dare ſe quot operas patronus arbitratus ſit, non aliter ratum fore arbitrium patroni, quàm ſi æquum arbitratus ſit. Et ferè ea mens eſt perſonam arbitro ſubſtituentium, ut, quia ſperent eum rectè arbitraturum, id faciant: non quia vel immodicè obligari velint.* l. 30. ff. de operis libert. Nimirum hæc eſt differentia inter Judicem & Arbitrum, quòd ille ipſam legem, hic æquitatem & humanitatem reſpiciat. Ariſtoteles, ὁ γὰρ διαιτητὴς τὸ ἐπιεικὲς ὁρᾷ· ὁ δὲ δικαστὴς τὸν νόμον. καὶ τούτου ἕνεκα διαιτητὴς εὑρέθη ὅπως τὸ ἐπιεικὲς ἰσχύῃ. *Nam arbiter id quod æquum eſt reſpicit; judex ipſam legem: & arbiter ejus rei causâ inventus eſt, ut quod æquum eſt valeret.* Ariſt. Rhet. lib. 1. c. 19. M. T. Cicero, *Judicium eſt pecuniæ certæ; Arbitrium incertæ. Ad judicium hoc modo venimus, ut totam litem aut obtineamus aut amittamus: ad Arbitrium hoc animo adimus, ut neque nihil, neque tantum, quantum poſtulavimus, conſequamur. Ejus rei ipſa verba formulæ teſtimonio ſunt. Quid eſt in judicio? directum, aſperum, ſimplex. Si paret* H-S. 1000 *dari oportere. Hic, niſi planum facit* H-S. 1000 *ad libellam ſibi deberi, cauſam perdit. Quid eſt in Arbitrio? mite, moderatum, quantum æquius, & melius, id dari.* Cic. orat. pro Q. Roſcio Comœdo. n. 4. Hinc illud Senecæ, *Ideo melior videtur conditio cauſæ bonæ, ſi ad judicem, quàm ſi ad arbitrium mittitur: quia illum formula includit, & certos, quos non excedat, terminos ponit; hujus libera, & nullis aſtricta vinculis religio, & detrahere aliquid poteſt, & adjicere, & ſententiam ſuam, non prout lex aut juſtitia ſuadet, ſed prout humanitas aut miſericordia impulit, regere.* Senec. de benef. lib. 3. cap. 37. Sed quandoquidem Arbiter etiam eo nomine eligitur, ut cauſam judicet; is etiam latiori ſenſu judex ſæpe appellatur. Sic hoc loco Arbitri vocantur ἐκλεγόμενοι δικασταί à quibus idcirco appellari non permittitur, quia qui eos eligunt, judices in cauſâ ſuâ conſtituunt. Plinius, *Ac ſi non unum quiſque cauſæ ſuæ judicem facit, quemcunque elegit, unde provocatio appellatur.* Plin. præfat. ad Veſpaſianum.

In Can. XVII.

Ἵνα ἡ Μαυριτανία Σιτιφένσις. Hic canon ut rectè intelligatur, primo tenendum eſt, Africam propriè ſic dictam, ſive tractum iſtum à freto Gaditano ad Cyrenaicam regionem porrectum, in tres olim Provincias diſtributum fuiſſe, in Numidiam, Mauritaniam, & Africam ſpecialiter ſic dictam, ubi Carthago ſita eſt; quæ etiam Proconſularis idcirco dicta eſt, quia ipſa Proconſuli ſubjecta fuerit, cùm reliquæ duæ Præfecto Prætorio, vel Vicario ejus, ſuberant. Hæ tres partes ab ipſo Conſtantino M. in Epiſtolâ ad Cæcilianum Epiſcopum Carthaginenſem indigitantur, dicente, Ἐπειδὴ περ ἤρεσε κατὰ πάσας ἐπαρχίας, τάς τε Ἀφρικὰς, καὶ τὰς Νουμιδίας, καὶ τὰς Μαυριτανίας. Euſeb. Hiſt. Eccleſ. l. 10. c. 6. Hanc etiam diviſionem D. Cypriani diebus obtinuiſſe ex Actis Concilii ſub eo habiti de hæreticis baptizandis diſcimus; quippe quæ ſic incipiunt, *Cùm in unum Carthagini conveniſſent Kalend. Septembris Epiſcopi plurimi ex Provinciâ Africâ, Numidiâ, Mauritaniâ, cum Presbyteris,*

Presbyteris, & Diaconibus, præsente etiam plebis maximâ parte. &c. Ex Africâ illâ proconsulari duæ postea Provinciæ divulsæ sunt, Byzacena, & Tripolitana; quarum illa Byzacium, hæc Tripolim metropolim habuit. Unde quinarius Africanarum Provinciarum numerus emersit, à Divo Augustino memoratus, *Sanctissimus fratribus atque collegis per universam Africam, hoc est, per Provinciam proconsularem, Numidiam, Mauritaniam, Byzacenam, & Tripolim constitutis.* Aug. in Psal. 36. Mauritania etiam in duas partes divisa est, ut ex D. Cypriano colligimus, dicente, *sed quoniam latiùs fusa est nostra Provincia, (proconsularis) habet etiam Numidiam & Mauritanias duas sibi coherentes.* Cyprian. ep. 45. ad Cornelium. Hæ duæ Mauritaniæ dictæ sunt; illa quidem Tingitana, hæc Cæsariensis: quæ divisio à Claudio facta est, ut Dio his verbis testatur, *Claudius Mauros divisit in eos qui ad Tingin, & qui ad Cæsaream; unde & nomina habent, & duobus equitibus præpositus eos permisit.* Dio. l. 60. Verum Mauritania illa Tingitana quinque aliis Hispaniarum Provinciis annexa est, ut ob servavit Rufus; quo factum est, ut illa in civilibus æque ac Ecclesiasticis Africæ specialiter sic dictæ descriptionibus omittatur; & Mauritania Sitifensis ejus loco substituta sit. Unde per omnem Africam idem Rufus sex factas esse Provincias annotavit, quæ etiam ab eo sic recensentur, ipsa, ubi Carthago est, Proconsularis, Numidia, Byzacium, Tripolis, & duæ Mauritaniæ, hoc est, Sitifensis & Cæsariensis: cui etiam suffragatur inscriptio posita L. Aredio Valerio Proculo, sic se habens, *Proconsuli Provinciæ Africæ vice sacrâ judicanti, eidemque judicio sacro per Provincias proconsularem & Numidiam, Byzacium ac Tripolim, itemque Mauritaniam Sitifensem & Cæsariensem perfuncto officio præfecturæ prætorio.* Sic etiam canone 128. præsentis Concilii, ubi omnes Provinciæ recensentur, Mauritaniæ Sitifensis solius & Cæsariensis facta est mentio. Sitifensis autem Mauritania è Numidia distracta est; cujus rei rationem è Procopio colligere est, dicente, *Maurusii, post quam è Numidiâ superati, refugientes Zeben regionem petierunt, quæ supra montem Aurasium est, ad Mauritaniam pertinens, Sitifin metropolim habens, Romanorum imperio tributariam: Mauritaniæ verò alterius Cæsarea caput est.* Procop. de Bell. Vandal. lib. 2. Hinc in præsenti canone conceptis verbis asseritur, Mauritaniam Sitifensem è primatis Numidiæ Provinciæ cœtu, id est, Synodo sub eo habitâ, separatam fuisse. Quando sanè ista separatio primò facta est, nondum constat; sed quandocunque ea fuerit, hoc canone à Synodo aliquâ anteriori prius constituta videtur, & à præsenti demum confirmata est. Canon autem in Latinâ Dionysii Exigui collectione his verbis concipitur, *Placuit, ut Mauritania Sitifensis, ut postulavit, Primatem Provinciæ Numidiæ, ex cujus cœtu separatur, ut suum habeat primatem; quem, consentientibus omnibus Primatibus Provinciarum Africanarum, vel omnibus Episcopis, propter longinquitatem habere permissa est.* Prima pars canonis Græcè sic vertitur, Ἤρεσεν, ἵνα Μαυριτανία Σιτιφένσις, ὡς ᾔτησε, τὸν πρωτεύοντα τῆς Νουμιδικῆς χώρας, ἧς πρὸς ἐκ τῆς συνόδου χωρίζεται, ἴδιον ἔχῃ πρωτεύοντα. Et quidem in omnibus Latinis codicibus post *postulavit*, in Græcis post ᾔτησε, comma sic interseritur, quod mallem expungi. Nam *Primatem Provinciæ Numidiæ* ad alium nullum referri potest verbum præter *postulavit*; ut sensus canonis sit, Provinciam Mauritaniam Sitifensem Numidiæ Primatem postulasse, ut suum haberet Primatem & Numidiæ diutius non subesset; quod, à Primate Numidiæ prius concessum in præsenti canone ab omnibus Africanarum Provinciarum Primatibus confirmatur.

In Can. XVIII.

Ἐκ τῶν ἀκωλύτως. Præsens hic canon nihil aliud est, quàm titulus trium sequentium canonum. Enimvero duodevicesimus hujus Concilii canon in collectione Dionysianâ his verbis concipitur.

Si quis Clericus ordinatur, moneri debet constituta servare; & ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur, nec Baptisma; & ut per singulos annos per omnes Provincias ad Concilium metropolitani conveniatur.

" Item placuit ut ordinatis Episcopis vel Clericis prius ab " ordinatoribus suis placita Conciliorum auribus eorum in- " culcentur; ne se aliquid contra statuta Concilii fecisse pœ- " niteant. Item placuit ut corporibus defunctorum Eucharis- " stia non detur. Scriptum est enim, Accipite & edite (ca- " davera autem nec accipere possunt, nec edere. Et ne jam " mortuos homines baptizari faciat Presbyterorum ignavia. " Pro quâ re confirmandum est in hâc Synodo, ut secundum " Nicæna statuta, propter causas Ecclesiasticas, quæ ad per- " niciem plebium sæpe veterascunt, singulis quibusque annis " Concilium convocetur, ad quod omnes Provinciæ, quæ primas sedes habent, de Conciliis suis binos, aut quantos de- " legerint, Episcopos legatos mittant, ut congregato con- " ventu, plena possit esse authoritas.

Hunc Græci Scholiastes in tres distribuunt canones; & alium quoque ex ipso titulo præmisso constituunt, quem solum duodevicesimum appellant, sub quo nomine à Balsamone responsis ad Marcum Alexandrinum citatur: ubi ex eo colligit, pœnas ab iis exigendas esse, qui mortuos unguento deliniunt. Post verba enim hujus canonis laudata, addit, Οἱ γοῦν διὰ μύρου χρίοντες τὰς τεθνεῶτας ἱερεῖς ἢ ἀρχιερεῖς, ὡς ἱερέας τινάς, ἢ ὅπως ἐπισφραγίζοντες, μεγάλως εἰσὶ κολάσεως ἄξιοι, ὡς ὡς κατατολμήσαντες τῶν βεβηλοῦντων ἐργάζεσθαι αὐτούς, ὡς ὡς μὴ παρρησίαν ἔχοντες ἐντολῆ, τοῖς ὀφείλουσιν εἰς τύπους κατοικεῖς καὶ κατακρίσεως κατακρίνονται. Balf. resp. ad Marci interrog. 22.

In Can. XIX.

Ὁ μέλλων ὑπερον. Cautum est hoc canone, ut cùm Episcopus aliquis vel Clericus ordinatur, Synodorum placita sive Canones Ecclesiastici auribus eorum inculcentur. Quod quidem S. Augustini, qui Concilio huic intererat, suasu decretum esse, Possidonius in vitâ ejus retulit; ubi de ordinatione ejus contra canones à Synodis editos celebratâ loquens, *Quod in se ipso, inquit, postea fieri non debuisse, ut vivo suo Episcopo ordinaretur, & dixit, & scripsit, propter Concilii Universalis Nicæni 1. vetitum, quod jam ordinatus didicit. Nec quod sibi factum esse doluit, aliis fieri voluit. Unde etiam satagit, ut Conciliis constitueretur Episcoporum, ab ordinatoribus deberi ordinandis vel ordinatis omnium statuta Sacerdotum in notitiam esse deferenda.* Possid. in vitâ August. c. 8. Ubi observetur, D. Augustinum fategisse, ut hoc non modo in uno aliquo Concilio, sed & Conciliis Episcoporum constitueretur. Nimirum primo constitutum est à Concilio Carthaginensi nomine tertio, his verbis, *Item placuit, ut ordinandis Episcopis vel Clericis prius ab ordinatoribus suis decreta Conciliorum auribus eorum inculcentur, ne se aliquid contra statuta Concilii fecisse asserant.* Concil. Carthag. 3. can. 3. Quod ab isto itaque Concilio prius constitutum est, à præsenti postea confirmatum habemus. Idem & à Justiniano Imperatore edictum est. *Sed etiam,* inquit, *sic eum constitutum, & ad Episcopatum præparatum, competens est venerabiles & undique probatas legere regulas ante ordinationem, quas recta & inviolata nostra suscipit fides, & Catholica Dei Apostolicaque disposuit & tradidit Ecclesia: & dum ex frequenti earum lectione transierit, qui ad ordinationem deducitur, tunc is, qui ordinationem impositurus est, interroget eum, si sufficiens est custodire & agere quæ sacra regula sanxerunt.* Justin. Novel. 6. cap. 1. sect. 8. Et à Cælestino Episcopo Romano, *Nulli Sacerdotum liceat canones ignorare, nec quicquam facere, quod Patrum possit regulis obviare. Quæ enim à nobis res dignè servabitur, si decretalium norma Constitutorum pro aliquorum libitu, licentiâ populis permissa, frangatur?* Cælest. in epist. 3. ad Episcop. Apul. & Calab. & apud Gratian. distinct. 38. c. 4. videsis & cap. 2.

In Can. XXVII.

Ἔξω βιβλίων δύο. Dionysius Exiguus in suâ horum canonum collectione addit, *Machabæorum libri duo.* Verùm hi libri à nullo Græco codice vel manuscripto vel impresso recensentur.

Καὶ ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος. Post hæc Zonaræ verba in MS. Gallandi additur, διὰ δὲ ἡμῖν ἐξ ὅτι πατέρες δεξάμενοι, ὁρίζονται ταῦτα βιβλία ἀναγινώσκεσθαι χρή. ἔτυχε παραδοθέντα ἐκ τούτου τῷ δέξαι αὐτοῖς ἢ τοῦ αὐτοῦ Βονιφατίῳ ἢ τοῖς ἐπισκόποις τῶν μερῶν ἐκείνων, δηλαδὴ τῆς Ἰταλίας. *Quos, ut opinor, hi nominârunt Patres, tradentes quos libros legere oportet. Similiter visum est iis, hunc canonem communicari etiam cum Bonifacio Papâ & Episcopis istarum partium, scilicet Italiæ.* Sed Codex Amerbachianus hæc verba non agnoscit: etiamsi Zonaræ reapse esse videantur.

IN CAN. XXVIII.

Κατὰ τὰς ἰδίας ὅρους. Videsis quæ de his verbis diximus in annotationibus ad decimum tertium Synodi Trullanæ canonem.

Ἅψασθαι τῶν ἱερῶν μυστηρίων. Post hæc ultima Zonaræ in præsentem canonem verba, in codice Gallandi additur τὸ δὲ, ἐξαιρέτως ἀναγνωστῶν, [illegible] χάριν· [illegible] γέγραπται, ἐξαιρουμένων ἀναγνωστῶν. *Illud autem* ἐξαιρέτως ἀναγνωστῶν *præcipue Lectorum, scriptoris erratum esse suspicor. Sic enim scribi debuit,* ἐξαιρουμένων ἀναγνωστῶν*, exceptis Lectoribus.* Sed Dionysius Exiguus legit, *quamvis lectorum*, & in omnibus Græcis codicibus ἐξαιρέτως legitur.

IN CAN. XXIX.

Πρόσοδον ἔχειν. Ita quidem legit Bodleianus noster Balsamonis Codex. Sed Amerbachianus & Ætonensis cum Parisiensi editione rectiùs, particulâ negativâ interfertâ, legunt πρόσοδον μὴ ἔχειν.

Οὐ μόνον ἐπισκόπων. Hæc usque ad [illegible] tam in MS. Amerbachiano, quàm Parisiensi Balsamonis editione desiderata, nos ex Codice Bodleiano restituimus.

IN CAN. XXXI.

Μὴ ἐκκαλέσωνται εἰς τὰ πέραν τῆς θαλάσσης. Quod hoc canone renovatur, à Concilio Milevitano ante constitutum fuit, his verbis, *Item placuit, ut Presbyteri, Diaconi, vel cæteri inferiores Clerici, in causis quas habuerint, si de judiciis Episcoporum suorum questi fuerint, vicini Episcopi eos audiant; & inter eos quicquid est finiant, adhibiti ab eis ex consensu Episcoporum suorum. Quòd si & ab iis provocandum putaverint, non provocent nisi ad Africana Concilia, vel ad Primates Provinciarum suarum. Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, à nullo intra Africam in communionem suscipiatur.* Concil. Milevit. can. 22. Hic enim idem est atque præsens canon, interfertis tantum nonnullis vocabulis, de quibus mox agemus. Sensum hujus canonis iidem hi Patres Africani uberiùs explicuerunt in Synodicâ Epistolâ ad Cælestinum Papam Romanum, quem his inter alia verbis allocuti sunt, *Presbyterorum quoque & sequentium Clericorum improba refugia, sicut te dignum est, repellat sanctitas tua; quia & nullâ Patrum definitione hoc Ecclesiæ derogatum est Africanæ; & decreta Nicæna, sive inferioris gradûs Clericos sive ipsos Episcopos, suis metropolitanis apertissimè commiserant. Prudentissimè enim justissimeque viderunt, quæcunque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda. Nec unicuique providentiæ gratiam S. Spiritûs defuturam, quâ æquitas à Christi Sacerdotibus & prudenter videatur & constantissimè teneatur. Maximè quia unicuique concessum est, si judicio offensus fuerit cognitorum, ad Concilia suæ Provinciæ vel etiam universale provocare.* Græcam hujus Epistolæ versionem habes ad calcem præsentis Concilii. pag. 675. 676. Ex his Epistolæ verbis cum canone collatis apertè conficitur, Afros in eâ tunc temporis opinione fuisse, ut omnes Ecclesiæ causæ in eâdem Provinciâ finiri debeant, in quâ exortæ sunt: utque nemini ex iis liceret, ad transmarina ulla judicia, ac proinde neque ad Episcopum Romanum, in quâlibet causâ provocare. Quod quidem eximium est argumentum, Papam Romanum, Africanorum horum Patrum judicio, nec caput Ecclesiæ esse, nec summum Ecclesiasticarum causarum judicem, quem Episcopo alicui aut Clerico in sua Provincia condemnato appellare liceat: usque adeo ut præsenti canone constituatur, Episcopum istum aut Clericum à nemine intra Africam in communionem suscipiendum esse, qui ad Romanum, vel alia quævis Africæ respectu transmarina judicia provocare præsumpserit.

Ὡς καὶ περὶ τῶν ἐπισκόπων πολλάκις ὥρισται. Baronius aliique acriter contendunt, hanc clausulam ex præsenti canone expungendam esse; idque primo quod in canone Milevitano supra scripto non extet. Verumenimvero licet non sit in isto canone Milevitano, unde hic formatur; in omnibus tamen Concilii hujus Carthaginensibus codicibus tam Græcis quàm Latinis, Manuscriptis pariter atque impressis, habetur; ut extra dubium sit eam à Concilio hoc Carthaginensi additam esse. Neque enim de canone isto Milevitano, sed de præsenti Carthaginensi hoc loco agitur. Deinde adjiciunt, ex eo inprimis constare hanc clausulam delendam esse, quod in Africanis Conciliis nuspiam cautum sit, ne Episcopi ad transmarina judicia appellent, sed tantum ad primates suos; cum juxta hanc clausulam hoc sæpe definitum fuerit. Verum hoc argumento nihil probant, nisi simul probare possint, omnia omnium Africanorum Conciliorum decreta, hodie extare. Cum autem nemo inficias eat, nec dubitare possit, quin plurima Africana Concilia antiquitus celebrata, eorum quæ decreta hodie desiderentur; ex eo potius colligamus, illud ab iis antea constitutum fuisse, quod hoc ab ipsis Africanis Patribus in præsenti canone asseratur. Sed & observandum est præterea, hic non dici illud ab Africanis Conciliis antea sancitum fuisse, sed tantum in genere, ὡς καὶ περὶ τῶν ἐπισκόπων πολλάκις ὥρισται. Et quidem à Concilio Constantinopolitano primo, (quod idem est secundum œcumenicum) canone sexto decretum est, ut Episcopi condemnati non nisi ad majorem Synodum sub Primate habitam appellent. Quod ab aliis Conciliis statutum est; ad quæ hæc verba respectum habeant.

Τοσῖνε [illegible]. Post hæc ultima Zonaræ in hunc canonem verba in MS. Augusti Gallandi J. C. codice additur, [illegible], *Notandum est autem, quod etiam secunda provocatio Clericis conceditur.* Sed hæc marginalis tantum nota videtur: quæ proinde in codice Amerbachiano rectiùs omittitur.

IN CAN. XXXIV.

ΕΙΣ τὰς διακονίας τῶν [illegible]. In Codice nostro Bodleiano, eoque solo, ultimis hisce Balsamonis verbis hæc subjiciuntur. [illegible] *Nota interpretationem præsentis canonis, multa necessaria de Ecclesiasticis Archonticiis docentem. Neque mirum videatur, quod Ecclesiastica Archonticia vocavimus gradus. Namque in 17. & 18. can. Sanctorum Apostolorum ea gradus abusivè dici scripsimus. Propriè enim Clericata vocantur gradus, nimirum Sacerdotes, Diaconi, Subdiaconi, & Lectores. Lege autem & quæ in aliis canonibus fusiùs de gradibus scripta sunt.*

IN CAN. XXXV.

Ὡς ἀλλότρια [illegible]. Inter hæc ultima canonis verba & Balsamonis interpretationem in MS. nostro Bodleiano hæc habentur. [illegible] *Nota præsentem canonem, mirum quid de iis, quæ ad Episcopos & Clericos pertinent, docentem. Nota præsentem canonem, & nostro tempore eum nunquam obtinentem non videmus; idque cùm multi Diaconi & Episcopi ejus obtentu post ordinationem divites evaserint, & tamen nihil ex iis, quæ sic vel aliter possident, ad Ecclesias transmittere volunt, in quas ordinati sunt.*

IN CAN. XLIV.

Εἰ μὴ ἀπὸ νηστικῶν ἀνθρώπων. Aliquam antiquiorem extitisse Ecclesiasticam legem, ut Eucharistia non nisi a jejunis celebretur, ex eo verisimile fit, quod S. Chrysostomo objectum fuerit, cum communionem non jejunis concessisse, ut ipse testatur, seque expurgat, his verbis, πολλὰ κατ' ἐμοῦ [illegible], καὶ λέγουσιν ὅτι πολὺς ἐκοινώνησα μετὰ τὸ φαγεῖν αὐτούς. Καὶ εἰ [illegible] ἐποίησα, ἐξαλειφθείη τὸ ὄνομά μου ἐκ τῆς βίβλου τῶν ἐπισκόπων, καὶ μὴ ἐγγραφείη ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ὅτι ἰδοὺ ἐὰν [illegible] ἐγὼ [illegible] καὶ ἀποβαλεῖ με Χριστὸς ἐκ βασιλείας αὐτοῦ. [illegible] Chrysost. epist. 143.

243. ad Cyriacum Episc. tom. 7. pag. 169. edit. Savil. Εἰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν μνήμη. De commendatione defunctorum hic commemorata sic Augustinus, *Hæc enim a Patribus traditum universa observat Ecclesia, ut pro iis, qui in Corporis & Sanguinis Christi communione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur: ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cum verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrentur, quis eos dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur.* Aug. de verbis Apostoli. serm. 32.

Εὐχαῖς. Scholium in MS. Amerbachiano, Συνάξεως, ὅτι ἔθος ἦν τότε, ἐν ᾗ ἡμέρᾳ τὸ κυριακὸν πάσχα ἐτελεῖτο, καὶ τινὰς διὰ τὸ πλῆθος ἡ διὰ τῶν πρὸς τὸν θεὸν προσευχῶν σύναξιν, καὶ οἷον εἰκόνας τοῦ πλήθους, εἰ δὲ τὴν σύναξιν ἀντὶ τῆς ἑορτῆς εἶπεν.

In Can. LX.

Ἵνα αἱ παροικίαι μὴ ἀξιῶνται ἐπισκόπων ἐπιλάβονται. In Latinâ horum canonum collectione legitur, *ut diæceses non mereantur Episcopos accipere*; ubi observare licet, ut Græcus interpres *Diœceses* per παροικίας vertit; rectè quidem. Etiamsi enim Διοίκησις, in notitiâ Imperii juxta ac Ecclesiæ, plurium Provinciarum collectionem propriè significet: hoc tamen in loco, & ubique ferè per canones hosce Africanos, vox *Diœcesis* pro singulari unius tantum Episcopatus territorio usurpatur; quam Græci παροικίαν vocant, sive *parœciam*; Quam vocem Dionysius Exiguus in suâ canonum versione conservavit. Alii *parochiam* malè scribunt: quâ antiquitus, aliter atque hodie Episcopatus territorium denotatum fuit, sive *diœcesis*; ut hodiè vocamus, juxta Ecclesiæ Africanæ usum. Græci autem scriptores, & nonnulli etiam e Latinis, perpetuum observant discrimen inter Διοίκησιν, ἐπαρχίαν & παροικίαν. Nam Διοίκησις iis plures sub se ἐπαρχίας sive Provincias comprehendit; unaquæque etiam ἐπαρχία ex pluribus parœciis constat; & parœciæ singulæ plurimos sibi subjectos habuerunt vicos, quibus Episcopus parœciæ præfectus est. Adeo ut Patriarchæ τῶν διοικήσεων, metropolitani τῶν ἐπαρχιῶν, & singuli Episcopi τῶν παροικιῶν curam omnem atque sollicitudinem gesserint.

In Can. LXII.

Περὶ τῶν ἱεροπρεπειῶν μελῶν. In MS. Amerbachiano ad præsentem canonem hoc insuper σχόλιον habetur, Τί οὖν; τὰς μετ' εὐπρεπείας ἢ καθαιρετέον; ἐν τούτοις ἐκκόπτεσθαι μηδὲν αὐτοῖς συμβαλλομένων πρὸς εὐσέβειαν τῷ κάλλει. καὶ ὁ τούτους ἐπισταμένος μόνος, ὅσον γὰρ σχῆμα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν ἀγροῖς ὄντας, καὶ ἀνόμους λανθάνειν διὰ τὸ ἀπρεπὲς, καὶ αὐτοὺς καθαιρετέον. ὁ γὰρ τὰ ἔθνη φθονοῦντος τὰ ἑλληνικὰ ἐκτίζοντο, ἀλλ' ἁπλῶς τὰ πάντα καὶ ἀπελαύνειν τὰ ὑπομνήματα ἀποσβέσασθαι. Quid itaque? [*templa*] *cum ornamentis nonne tollenda sunt? omnino eradicanda: pulchritudine nihil conferente ut iis parceretur. Neque ista sola evertenda sunt; hoc enim manifestum est; sed & quæ in agris constituuntur, & propter deformitatem latere videntur, ista etiam diruenda sunt. Non enim ut pulchritudini invidentes Græcanica solo adæquamus; sed simpliciter erroris & perditionis monumenta destruimus.* Neque leges tantum Ecclesiasticæ, sed & civiles omnia Ethnicorum templa dirui præcipiunt. *Si qua in agris templa sunt, sine turbâ & tumultu diruantur. His enim dejectis atque sublatis omnis superstitionis materia consumetur.* l. 16. c. Th. de Paganis. Sic etiam D. Augustinus, *Porro sequenti anno, cùm fscum ac tepidet Honorius consulem Marlium Theodorum, quando jam secundùm illud oraculum dæmonum aut figmentum hominum nulla esse debuit religio Christiana, quid per alias terrarum partes factum sit non fuit necesse perquirere. Interim quod scimus, in civitate notissimâ & eminentissimâ Carthagine Africæ Gaudentius & Jovius, Comites Imperatoris Honorii, quartodecimo Calendas Aprilis falsorum Deorum templa everterunt, & simulacra fregerunt.* Aug. de civitate Dei l. 18. c. 54.

In Can. LXVII.

Περὶ ἐλευθεριῶν τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γινομένων. In MS. Æroniensi & impressis antehâc Balsamonis & Zonaræ codicibus additur αἰτητέον ἐκ τοῦ βασιλέως. Sic etiam in Dionysianâ horum canonum collectione legitur, *De manumissionibus in Ecclesiâ celebrandis ab Imperatore poscendum.* In codice Amerbachiano totius titulus omittitur.

Περὶ ἐλευθεριῶν ἀπαιτεῖν ἐν τῷ ἐκκλησίᾳ ... χειροτονίαν. Ut ii, qui in Ecclesiâ manumissi sunt, cum libertate civitatem etiam Romanam consequerentur, Constantinus Magnus leges tulit; uti testatur Sozomenus, qui de eo loquens ait, Τρεῖς δὲ ... νόμους ... ἐκκλησίαις ... τὴν ῥωμαίων πολιτείαν ... Nam cùm nimiam legum severitatem potior libertas, quam civitatem Romanam vocant, etiam volentibus dominis, difficile admodum acquireretur, tres tulit leges, quibus constituit, ut quicunque in Ecclesiâ sub testimonio Sacerdotum libertate donati essent, civitatem Romanam consequerentur. Sozom. Hist. Ecclef. l. 1. c. 9. Unam ex hisce legibus à Constantino latis Regino Abbas Prumiensis citat, his verbis, *Imperator Constantinus Augustus, Osio Episcopo Cordubensi. Qui manumittendi in sacrosanctâ Ecclesiâ habuerit voluntatem, tantùm est, ut sub præsentiâ Sacerdotum servos suos velit absolvere, noverit eos susceptâ libertate cives esse Romanos. Nam & Clericis mancipiis suis dare libertatem, etiamsi extra conspectum fecerint Sacerdotum, vel sine scripturâ verbis tantùm fuerint absoluti, manebit, sicut civibus Romanis integra & plena libertas.* Regin. de discipl. Ecclef. l. 1. c. 406. Extat etiam in interpret. l. 1. C. Th. de manumissionibus in Ecclesia. Quin etiam ex lege Ecclesiasticâ omnis manumissio in Ecclesiâ fieri debet. *Instruendi sunt præterea Laici, ut sciant quòd nullatenus alio loco manumittere proprios possint servos, quàm dominicis castris aggregari decreverint, id est in sacrosanctâ Ecclesiâ.* Reg. ibid. c. 403. Burchard. l. 2. c. 28. Ivo Par. 6. c. 129. Neque eos solos, qui ad Clericatûs gradum promovendi sunt, in Ecclesiâ manumittendos esse verum etiam alios quosvis, dictus Regino ex pacto Francorum probat, ex quo hæc citat, *Hæc etiam volumus, ut qualiscunque Francus Ribuarius servum suum pro remedio animæ suæ secundum legem Romanam liberum facere voluerit, ut in Ecclesiâ coram Presbyteris, Diaconibus, seu cuncto Clero & plebe in manu Episcopi servum suum tabulis tradat, & Episcopus Archidiacono jubeat, ut ei tabulas secundùm legem Romanam, quâ Ecclesia vivunt, scribere faciat, & tam ipse quàm & omnis procreatio ejus liberi permaneant, & sub tuitione Ecclesiæ consistant, & omnem reditum status sui ad Ecclesiam persolvant, & non alibi nisi ad Ecclesiam, ubi relaxati sunt, mundium teneant, & si absque liberis discesserint, nullum alium nisi Ecclesiam relinquant heredem.* ibid. c. 405. Formula hujusmodi manumissionis, in Ecclesiâ promulgari solitæ, extat inter veteres formulas à doctissimo Bignonio non ita pridem editas, his verbis, *Ego ille minimus servorum Dei famulus, Ecclesiæ Senonicæ Archiepiscopus, tantâ Serenissimi Ludovici Augusti auctoritate, quæ Senonis in archivo Ecclesiæ hujus conservatur, fultus, per hunc libellum manumissionis te fratrem nostrum, quem servilis conditio hactenus adstrictum tenuit, inter hujus Ecclesiæ familiam, quia fratrum testimonio, inter quos enutritus es, dignus ad Sacerdotalem honorem suscipiendum prædicaris, cenfeo te atque statuo, ante sacri altaris cornu, in respectu Sacerdotum & Cleri & Populi adstantis, à præsenti die & deinceps ab omni jugo servitutis humanæ absolutum fore, civemque Romanum appellari.* Aliam etiam formulam Regino supradictus commemoravit, ad hunc modum, *Qui debitum sibi nexum atque competens relaxat servitium, præmium in futuro apud Dominum sibi provenire non dubitat. Quapropter ego in Dei nomine ille, pro remedio animæ meæ, vel æternâ retributione in Ecclesiâ sancti Petri vel illius sancti, sub præsentiâ Episcopi, vel Sacerdotum ibi consistentium ac nobilium Laicorum, ante cornu altaris istius Ecclesiæ, absolvo servum meum istum, per hanc cartam absolutionis & ingenuitatis, ab omni vinculo servitutis, ita ut ab hâc die & deinceps ingenuus sit, & ingenuus permaneat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset natus vel procreatus, eamque pergat partem, quam voluerit, vel quam ei auctoritas canonica permittit, & sicut alii cives Romani, vitam ducat ingenuam, &c.* Reg. l. 1. c. 402. ubi etiam capite præcedente aliud exemplar libertatis traditur. Quinetiam doctissimus vir Stephanus Baluzius in appendice Actorum veterum duas alias manumissionis formulas edidit, unam Constantiæ, cap. 21. alteram Nicolai de Marsiaco cap. XXIII.

Οὐκ ἄλλ' ἀξιοῦμεν. Post hæc ultima Balsamonis in hunc canonem verba, in MS. Bodleiano hæc adduntur, rubris characteribus scripta. Σημείωσαι τὸ ἐν τῷ ἱερατείᾳ ... γράμματα καὶ ... τοὺς ... νόμους ἐν αὐτῷ, χάριν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ... Ἀνδρέου καὶ τῆς ...

χαρίζεται τῶν χάριν τῶν ὀφφικίων τοῦ χαρτοφύλακος καὶ πρωτεκδίκου· ἐκεῖ γὰρ διεχαράξαμεν πολλά τινα ἀναγκαῖα, διδάσκοντα πῶς καὶ πότε ὀφείλουσιν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πρόσφυγες δικάζεσθαι. Ἔστι δὲ σημείωμα, ὅπως εἰ μὴ ὑποχαράττωνται οἱ πρόσφυγες εἰς τὸν τοῦ πρωτεκδίκου κώδικα, τῆς ἐκκλησιαστικῆς βοηθείας οὐκ ἀπολαύουσιν. *Nota quæ in interpretatione præsentis canonis scripta sunt, & memoriâ tene leges in eâ sitas, eorum gratiâ, qui ad Ecclesiam confugiunt. Lege etiam tomum à nobis conscriptum de officiis Chartophylacis & primi Defensoris. Ibi enim multa scripsimus necessaria, indicantia, ubi & quomodo Ecclesiastici fugitivi dijudicari debent. Extat autem declaratio, quod nisi confugæ in primi Defensoris codice describantur, Ecclesiastico auxilio non fruentur.* Hæc, rubris licet exarata characteribus, Balsamonis tamen revera esse, ex eo constat, quod qui hæc conscripsit, tomum de officiis Chartophylacis, & primi Defensoris à se scriptum asserat; qualis à Balsamone conscriptus, editus est in Juris Græco Romani lib. 7. pag. 453.

In Can. LXXVIII.

Περὶ ἐκδίκων. De Defensoribus Ecclesiarum hîc commemoratis videsis quæ commentati sumus in annotationibus ad vicesimum tertium Synodi Chalcedonensis canonem.

Νομισμάτων τριακοσίων: Justiniani verba, quæ Balsamon hîc respicit, de Defensoribus sic se habent, *Et judicare Defensores in causis omnibus pecuniariis usque ad Aureos trecentos: non valentibus nostris subjectis trahere sibimet obligatos ad clarissimos Provinciarum judices, si usque ad prædictam trecentorum solidorum quantitatem lis consistat.* Justinian. Novel. 15. cap. 3. sect. 2. Corrige itaque latinam Balsamonis versionem hoc loco, qua *triginta* mendosè imprimitur, pro *trecentorum*. Corrige etiam Græcum Balsamonis textum, ubi paulo post ea, τριάκοντα νομίσματα scribitur, pro τριακόσια νομίσματα, quemadmodum etiam codex Amerbachianus legit.

Πρωτεκδικικὸν βιβλίον. Hujus libri meminit etiam Balsamon in meditato de duobus illis officiis, Chartophylacis nimirum & primi Defensoris, τὰ δὲ ῥήματα, inquit, τοῦ πρωτεκδικοῦ βιβλίου, τὰ ὡς πως κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνοντα. *Verba verò libri de officio primi Defensoris, quæ propemodum hujusmodi sunt.* Ipsa autem verba, quæ ex dicto libro citat, hæc sunt, Δεῖ ὑμᾶς εἴ τις τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων δίκην ἔχει μετά τινος, προσκαλεῖσθαι τὸν δικαζόμενον ἐκ τρίτου, κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, καὶ μὴ ὑπακούοντα καταδικάζειν, *Oportet vos, si quis Presbyterorum & Diaconorum cum aliquo litem habebit, eum, qui accusatur, tertiò citare, secundum indicatum modum, & non obsequentem condemnare.* E quibus verbis conficitur, ipsum Defensorum officium in hoc libro, qui hodie non extat, iis constitutum esse, idque ut videtur ab aliquo Imperatore. Idem etiam Balsamon in præsenti loco πολλὰ προνόμια Defensoribus in isto libro concedi asserit.

In Can. LXXXIX.

Περὶ τάξεως ἐπισκόπων. Hic idem est atque decimus tertius Concilii Milevitani canon, statuens, ut in honore Episcopis exhibendo ordinationis tempus observetur. Idem etiam à Concilio Bracarensi 1. constitutum est, *Item placuit, ut conservato metropolitani Episcopi primatu, cæteri Episcoporum secundum suæ ordinationis tempus, alius alio sedendi deferat locum.* Conc. Brac. 1. c. 24. Hic canon à Gratiano citatur, tanquam sextus Concilii Cabilonensis, his verbis, *Placuit, ut conservato metropolitani primatu, cæteri Episcopi secundum suæ ordinationis tempus alius alii deferat locum.* Grat. distinct. 18. c. 1. Sic etiam Concilium Toletanum IV. ordinem Concilii celebrandi instituens, ait, *Et convenientes omnes Episcopi pariter introeant, & secundum ordinationis suæ tempora resideant.* Concil. Tol. IV. c. 3. Gregorius I. Papa Romanus in Epistolâ ad Siagrium Episcopum Augustodunensem, quem Pallii usu honoravit, *Cujus te indumenti,* inquit, *munificentiam nuiam videamur quodammodo contulisse, hoc etiam pariter prospeximus concedendum, ut metropolita suo per omnia loco & honore servato, Ecclesia civitatis Augustodunæ, cui omnipotens Deus præesse te voluit, post Lugdunensem Ecclesiam esse debeat, & hunc sibi locum & ordinem ex nostra autoritatis indulgentiâ vendicare. Cæteros verò Episcopos secundum ordinationis suæ tempus, sive ad considendum in Concilio, sive ad subscribendum, vel in qualibet aliâ re, sua attendere loca decernimus, & suorum sibi prærogativam ordinum vendicare.* Greg. l. 7. Epist. 114. Hinc, ni fallor, canone hujus Concilii XCII. constitutum habemus, ut cum Episcopi ordinantur, ab ordinatoribus suis literas accipiant, consulem sive annum & diem indicantes, quo ordinati sunt: qui quidem canon in Concilio Milevitano præsentem immediatè sequitur, his verbis, *Deinde placuit, ut quicunque deinceps ab Episcopis ordinantur, literas accipiant ab ordinatoribus suis, manu eorum subscriptas, continentes consulem & diem, ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur.* Concil. Milev. c. 14.

In Can. CVI.

Περὶ τῶν πρὸς τὸ συνέδριον. Scholium in codice Amerbachiano, ἱκεσίας μὲν λέγει τὴν ὅλην λειτουργίαν, προοίμια δὲ τὰς ἄχρι τῶν θείων χαρτῶν, παραθέσεις δὲ τὰς ἐπὶ τοῖς κατηχουμένοις εὐχάς, δι' ὧν παρατίθενται τῷ Θεῷ· ἐπιθέσεις δὲ χειρῶν, τὰς μετὰ τὴν ἐπὶ τοῖς μετανοοῦσιν εὐχὴν γινομένας αὐτοῖς εὐλογίας τῇ τοῦ ἐπισκόπου χειρί. *Preces quidem vocat totam liturgiam; Præfationes autem psalmodias & lectiones sacrarum scripturarum, usque ad divina Evangelia; Commendationes verò, orationes pro Catechumenis, quibus Deo commendantur; impositiones autem manuum eas, quæ post preces pro pœnitentibus iis Episcopi manu factæ sunt, benedictiones.*

In Can. CXII.

Στρόφος κατὰ τῆς αἱρέσεως. In Codice Amerbachiano huic canoni Scholium annectitur, his verbis, Ἴσως τῶν Δονατιστῶν τοὺς ταλαιπώρους ἀνθρώπους τούτους, καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἢ ἄλλους ἢ τοὺς Μασσαλιανοὺς ἤτοι Εὐχίτας ὑπολαμβάνω. ἐπεὶ καὶ ἡ Μασσαλία τῆς ἀντιπέραν ἐστὶ τῆς Λιβύης πρὸς τοῖς μέρεσι τῆς Ῥώμης τῆς ἐπὶ Θύμβριδι. *Miseros hosce homines è Donatistis, eosque non alios esse quàm Massalianos, sive Euchitas, videtur; quoniam Massilia etiam ex adverso sit Africæ, in partibus Romæ super Tyberi sita.* Quomodo autem hoc Scholium huic canoni conveniat, & quid sibi velit, alii viderint. Massalianos autem Euchitas dictos esse Harmenopulus etiam tradidit, & rationem his verbis reddit, τὸ δὲ τῶν Μασσαλιανῶν ὄνομα ἐξελληνιζόμενον, Εὐχίτας δηλοῖ· πάλαι γὰρ παρ' αὐτοῖς τὸ τῆς εὐχῆς ὄνομα. Harmenop. de sect. c. 18.

In Can. CXXIII.

Ὅτι οὐκ ὀφείλων. Ad hunc etiam canonem in codice Amerbachiano sub Scholii nomine hæc leguntur, περὶ τῶν μὴ ὑπερχομένων τοῖς οἰκείοις ἐπισκόποις, καὶ περὶ ἐπισκόπων μὴ δεχομένων τοὺς ἐκβληθέντας ἢ ἀκοινωνήτους. *De iis qui Episcopis suis non obtemperant, & de Episcopis non recipientibus ejectos vel excommunicatos.* Verum neque hoc Scholii nomen meretur, neque huic canoni quadrat.

In Can. CXXVI.

Περὶ πρεσβυτέρων καὶ κληρικῶν. Scholium in codice Amerbachiano huic canoni rectè annexum, Ὅρα τὴν Ῥωμαϊκὴν ὀφρὺν ὑπὸ τῆς συνόδου ταύτης πατουμένην, ἣ οὐκ ἐᾷ τοὺς κριθέντας ἐν ταῖς τῆς Καρχηδόνος ἐνορίαις ἐπὶ τὸν Ῥώμης διαπερᾶν, ἢ ἀλλαχοῦ, καὶ τὰς κρίσεις ἐκκαλεῖσθαι. *Vide Romanum fastum ab hâc Synodo conculcatum, quæ non permittit eos, qui in Carthaginis regionibus judicati sunt, ad Episcopum Romanum vel alio trajicere, & à judicio appellare.*

IN EPISTOLAM AD BONIFACIUM p. 671.

Ἡ γνώμη αὐτῶν. Inter hæc & sequentia verba, in MS. Amerbachiano hoc σχόλιον habetur, ταῦτα δὲ, φασὶ, περὶ τοῦ ἀναπέμπεσθαι τὰς ἐκκλήτους εἰς τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον ἐνεβλήθησαν, ἀντὶ τοῦ συνετάχθησαν τοῖς πραχθεῖσιν ἐν τῇ συνόδῳ, μέχρις ἂν προκομισθῶσι τὰ ἐξέμπλαρα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ἤτοι τὰ ἴσα. *Hæc autem, inquiunt, de appellationibus ad Episcopum Romanum mittendis, inserta sunt, hoc est, adjuncta sunt Actis Synodi, usque dum exempla, sive exemplaria Synodi Nicænæ afferrentur.*

ANNOTA-

ANNOTATIONES
AD PROOEMIA
ET
PARAPHRASIN ARABICAM
In Canones Concilii Nicæni.

بسم الله الاب *In Nomine Dei Patris* &c.

HÆC sententia omnibus ferè Arabum Christianorum scriptis præmitti solet: quâ cùm sacrosancta Trinitas commemoretur, cuivis ex eâ notum sit, Christianum esse, qui ista scripsit: quemadmodum & Muhammedani per البسملة *Albismillam* libris suis præfixam ab aliis scriptoribus distinguantur his nimirum verbis conceptam, بسم الله الرحمن الرحيم *In nomine Dei gratiosi & misericordis.* Cum hæc enim verba singulis Alcorani suratis sive capitibus præmittantur, omnes Muhammedis & Alcorani sectatores innumera in iis mysteria & virtutes contineri credunt, ac proinde sibi persuasum habent opus illud malè processurum esse, quod ab iis verbis non inchoatur. Sic etiam Judæi suam habent peculiarem opus aliquod scriptumve incipiendi formulam, videlicet בשם יהוה *In Nomine Jehovæ*: vel בשם אל הגדול *In nomine Dei magni.* Adeo ut Christiani, Muhammedani & Judæi in hoc saltem omnes consentiant, opus quodlibet à Deo vel Dei nomine auspicandum esse; in quo ipsos etiam Gentiles suffragantes habent cum Virgilius dixerit, *Ab Jove principium Musæ.* Eclog. 3. & Pythagoras in aureis præceptis dederit,

Ἀλλ' ἔρχευ ἐπ' ἔργον
Θεοῖσιν ἐπευξάμενος τελέσαι.
Ceterùm ad opus accede
Deos id perficiant, precatus.

Quibus etiam celebre illud Demosthenis dictum adjungi potest, Παντὸς ἀρχομένῳ σπουδαίου λόγου καὶ ἔργου ἀπὸ τῶν θεῶν ὑπολαμβάνω προσήκειν πρῶτον ἄρχεσθαι. *Omnis & dicti & facti gravioris principia à Diis mihi ducenda videntur.* Demost. epist. 1.

الاول مـن الكبار *Prima ex Oecumenicis.* Propriè est, *Prima ex magnis synodis.* Sed Arabes omnes œcumenicas Synodos *magnas* ubique vocant, Sic Josephus Ægyptius per totum hoc opus. Sic etiam in nomocanone Arabico hæc ipsa Nicæna synodus appellatur اول المجامع الكبار *Prima magnarum synodorum.* Et sic quæcunque synodus ab iis *magna* dicitur, *œcumenica* ab aliis audit. Per quam proinde vocem, nos Arabicam istam perpetuò transtulimus. Quinetiam quævis œcumenica synodus se μεγάλην καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον passim appellare solet: adeo ut vox ista μεγάλη œcumenicis synodis propria & peculiaris videatur. Arabibus autem nullo alio nomine ab aliis synodis distinguuntur, nisi quòd hæ المجامع *Synodi* in genere, illæ المجامع الكبار *Synodi magnæ* nuncupentur.

وحضر معهم يولوس *Julius etiam cum iis aderat.* Julium papam Romanum Nicæno huic concilio per legatos saltem interfuisse, alii plures præter Josephum hunc Ægyptium asseruerunt. Sic enim & ipse Photius Patriarcha Constantinopolitanus in libello de septem Conciliis Oecumenicis, disertè ait, quod huic synodo inter alios præsidebant, Καὶ δὴ καὶ Σίλβεστρος, καὶ Ἰούλιος τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ὑπέρμαχοί τε καὶ διαβόητοι πρόεδροι· αὐτῆς μὲν ὁ ὕστερος ἀφηγούμενος, Βίτωνα δὲ καὶ Βικέντιον ἱερέας ἀνθ' ἑαυτοῦ κατὰ τὴν οἰκείαν τῆς Ἀρχιερατικῆς χώραν τῇ κοινῇ παρεῖναι συνελεύσει προβαλλόμενος. Quæ eadem ferè habentur in libro, cui titulus, Συναγωγὴ καὶ ἔκθεσις τῶν ἁγίων πασῶν συνόδων, quem clarissimus noster Joannes Seldenus ὁ μακαρίτης Concilii Chalcedonensis tempore conscriptum judicat, ubi dicitur, ὑπερμάχησαν ἐν ταύτῃ, Σίλβεστρος καὶ Ἰούλιος, οἱ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης πρόεδροι· αὐτῆς μὲν ὁ ὕστερος ἀφηγούμενος, Βίτωνος δὲ καὶ Βικέντιος, ἱερέως ἀνθ' ἑαυτοῦ κατὰ τὴν οἰκείαν τῆς ἀρχιερωσύνης χώραν τῇ κοινῇ παρεῖναι συνελεύσει προβαλλόμενος. Sic etiam Germanus Patriarcha in libro M S. de synodis, ab eodem doctissimo viro Joanne Seldeno citatus, ait, de hâc synodo, παρῆν ἐκεῖσε Ἰούλιος Ῥώμης. Idem etiam ab autore annalium à Petro Stuarto editorum, necnon ab Hugone Floriacensi in Chronico & à Cassiodoro in historiâ tripartitâ, asseritur. Hisce etiam suffragatur autor libelli synodici ante annos plusquam 700. scripti, & in Justelli bibliothecâ editi, dicens, de hâc synodo, ὧν ἐξῆρχον προσκαθεζόμενοι, Βίτων καὶ Βικέντιος πρεσβύτεροι, τὸν τόπον ἐπέχοντες Σιλβέστρου τοῦ Πάπα Ῥώμης, καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἰουλίου. Libell. synod. cap. 34. Et Matthæus Blastares, ὀκτωκαίδεκα ἄλλα πρὸς τοῖς τριακοσίοις, ὧν ἐξῆρχον Σίλβεστρος καὶ Ἰούλιος τῆς παλαιᾶς Ῥώμης διαπρεπεῖς πρόεδροι. αὐτῆς μὲν ὁ ὕστερος ἀφηγούμενος, Βίτωνα καὶ Βικέντιον ἱερέας ἀνθ' ἑαυτοῦ κατὰ τὴν τῆς οἰκείας ἱερατείας χώραν τῇ κοινῇ πέμψαντος παρεσομένους συνόδῳ. Blast. in præfat. ad syntag. Sed ut alios in præsenti missos faciamus, primus, ut nobis videtur, qui hoc asseruit, fuit Sozomenus, cujus hæc sunt verba de præsenti synodo, Ἰούλιος δὲ ὁ Ῥωμαίων ἐπίσκοπος διὰ γῆρας ἀπελιμπάνετο, παρῆσαν δὲ ἀντ' αὐτοῦ Βίτων, καὶ Βικέντιος πρεσβύτεροι τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. Sosom hist. Eccles. l. 1. c. 17. Hæc sane Sozomeni verba reliquis omnibus hoc asserendi occasionem dedisse videntur. Inter omnes enim alios antiquos historicos convenit, Sylvestrum Romanum legatos suos ad hanc synodum misisse: Hoc autem Sozomenus non de Sylvestro, sed de Julio tradidit. Quo factum est, ut alii, huic æque ac reliquis fidem habentes, Bitonem & Vincentium ab utroque, tam Julio nimirum quàm Sylvestro, ad hanc synodum missos fuisse, scripserint, nimirum juxta tempora quibus sedem istam tenebant: ut primo videlicet à Sylvestro, & eo mortuo, à Julio postea mitterentur. Quod tamen fieri nequaquam potuit. Hæc enim synodus Nicææ habebatur anno D. 325. currente, ut alibi ostendimus: verum Julius ad thronum Romanum non evectus fuit ante an. D. 336. Quinetiam nec eum è numero patrum 318. fuisse ex eo probatur, quod in subscriptionibus nuspiam appareat. Nihil ergo superest, nisi ut asseramus, in supra citato Sozomeni loco vel ipsius autoris, vel saltem descriptoris alicujus incuria, Ἰούλιος pro Σίλβεστρος scriptum fuisse, & exinde hunc errorem in alios libros propagatum esse. Omnes enim recentiores unico isto Sozomeni loco corrupto in errorem ducti videntur.

وخرج اريوس اللعين الى قسطنطين *Quocirca maledictus Arius ad Constantinum profectus est.* Ut Arius ab Alexandro Alexandrino excommunicatus ad Constantinum

Imperatorem ſe contulerit, Eutychius etiam Patriarcha Alexandrinus his verbis tradidit, فلما منع الاكسندرس بطريرك الاسكندرية اريوس من دخول الكنيسة ولعنه خرج اريوس الي قسطنطين الملك مستغيثا علي الاكسندرس البطريرك *Cùm ergo Alexander Patriarcha Alexandrinus Arium Eccleſiam ingredi prohiberet, eique malediceret, profectus ille ad Conſtantinum Imperatorem opem ab ipſo contra Alexandrum Patriarcham petiit.* Eutych. Alex. Annal. tom. I. p. 437.

اقول ان الاب *Dico quod Pater.* Hanc Arii confeſſionem à Conſtantino magno exortam, Eutychius Patriarcha Alexandrinus his verbis tradit, فقال قسطنطين الملك لاريوس اشرح مقالتك فقال اريوس اقول ان الاب كان اذ لم يكن الابن ثم انه احدث الابن فكان كلمة له الا انه محدث مخلوق ثم فوض الاب الي الابن الذي يسما كلمة الامر فكان هو خالق السموات والارض وما بينهما كما قال في الانجيل المقدس اذ يقول قد اعطيت كل سلطان علي الارض والسموات فكان هو الخالق لهما بما اعطي من ذلك ثم ان تلك الكلمة تجسدت فيما بعد من مريم العذري ومن روح القدس فصار ذلك مسيحا واحد فالمسيح اذا معنيان كلمة وجسد الا انهما جميعا مخلوقان *Juſſit ergo Conſtantinus Arium ſententiam ſuam explicare. Tum Arius; Dico, inquit, Patrem fuiſſe cùm non eſſet Filius; Deinde ipſum de novo produxiſſe Filium, qui fuit illi verbum, niſi quòd de novo productus & creatus fuerit. Deinde tradidit Pater Filio, qui verbum ipſius appellatur, imperium, fuitque ille cælorum & terræ, & omnium, quæ inter ea ſunt, conditor, ſicut in Evangelio ſancto teſtatus eſt, dicens, Data eſt mihi omnis poteſtas in terram & in cœlos. Fuit ergo ille eorum conditor, eâ quæ ipſi data eſt poteſtate. Deinde verbum illud poſtea ex Mariâ virgine corpus aſſumpſiſſe, & è ſpiritu ſancto: Factumque eſt illud, Chriſtus unus. Chriſtus ergo duos comprehendit ſignificatus, verbum, & corpus; quæ tamen utraque creata ſunt.* Eutych. Al. Annal. l. 1. p. 437. 438. Tum ſtatim ſequitur reſponſum Alexandri ad Arii aſſertionem, idem ferè, quod hâc Joſephi Paraphraſi habetur. فاجابه عن ذلك الاكسندرس وقال له اخبرنا ايهما اوجب عندك عبادة من خلقنا او عبادة من لم يخلقنا قال اريوس عبادة من خلقنا قال الاكسندرس فان كان خلقنا الابن كما وصفت وكان الابن مخلوقا فعبادة الابن المخلوق اذا اوجب من عبادة الاب الذي ليس بمخلوق بل تصير عبادة الاب الخالق كفر وعبادة الابن المخلوق ايمانا وذلك من اقبح القبيح *Tum reſpondens illi Alexander, Dic mihi inquit, quem putas teneri nos potius colere, illumne qui nos creavit, an qui nos non creavit. Reſpondente Ario, illum qui nos creavit. Dixit Alexander, ſi ergo creavit nos filius, uti tu dixiſti, ſitque idem creatus; tum filium, qui creatus eſt, magis tenemur colere, quam patrem increatum. Imo futurus eſt cultus Patris creatoris infidelitas; cultus verò filii creati fides; Quod abſurdorum abſurdiſſimum eſt.* ibid.

الاقاويل وان Hic delendum eſt وان neſcio quâ Typographorum incuriâ interſertum.

بنزول احشاه *Ex delapſu viſcerum ejus.* Socrates de Arii morte loquens, Λαμβάνει ἐν λιποθυμίᾳ τῆς ἀνάγκης, καὶ ἅμα τοῖς διαχωρήμασιν ἡ ἕδρα τότε παραυτίκα ἐκπίπτει, καὶ αἵματος πλῆθος ἐπηκολούθει, καὶ τὰ λεπτὰ τῶν ἐντέρων· συνέτρεχε δὲ αὐτῷ σπλήν τε καὶ ἧπαρ, αὐτίκα οὖν ἐτεθνήκει. *Mox animo deficere cœpit, & unà cum excrementis anus ei delabitur; ſubſecuta eſt ſanguinis copia, ac poſtremò tenuia inteſtina ſimul cum ſplene & jecore effuſa ſunt: & ille continuò animam exhalavit.* Socrat. hiſt. Eccl. lib. 1. c. 38. vide etiam Sozom. l. 2. c. 29. Theodoret. l. 1. c. 14.

منجلنا *Propter nos, vel noſtri cauſa* contractè pro من اجلنا quemadmodum & منجل paſſim in hoc opere occurrit pro من اجل &c.

كل من لا يقول Hæc verba cum ſequentibus propriè ſic ſonant, *Omnes qui non dicunt filium fuiſſe, quando non fuit.* fuiſſe nimirum Deum, quando non fuit homo. Sed ipſa ſynodus eos potius anathemate percuſſit, qui dicunt tempus fuiſſe, quando filius non eſſet: ut in Appendice ad Symbolum, τοὺς δὲ λέγοντας, ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ κτιστὸν, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀναθεματίζει ἡ ἁγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία. Socrat. hiſt. Eccl. l. 1. c. 8.

مطروفانوس *Metrophanem* Eutychius de hâc ſynodo loquens, وصيروا على مدينة القسطنطينية مطروفانوس بطريرك *Et urbi Conſtantinopoli Patriarcham præfecerunt Metrophanem.* Eutych. Al. Annal. t. 1. p. 545.

المعروف بالباييه Dicti Baïων. Feſtum Palmarum, ſive dominica paſchalem celebritatem proximè præcedens, Græcis ἑορτὴ τῶν βαΐων feſtum ramorum ſæpius appellatur. Auctor vitæ Sanctæ Studitæ, ἦν γὰρ τηνικαῦτα καὶ ἡ λαμπρὰ ἑορτὴ τῶν βαΐων, ἣν ἐν τοῖς παισὶ καὶ τοῖς ἀναστάσεως τῷ Δαυὶδ ὑμνοῦντες πιστοὶ ἑορτάζομεν. Cyrillus Scythopolitanus in vitâ S. Euthymii, Ἐξήρχετο κατ' ἐνιαυτὸν μετὰ τὴν ἁγίαν ἐκείνην τῶν ἁγίων θεοφανείων εἰς τὴν ἔρημον τοῦ Κουτιλᾶ, ὅλους ἀναχωρεῖν ἐπιτελῶν ... χωριζόμενος, ὁμιλῶν τῷ Θεῷ μόνῳ ... καὶ ἀνέμενεν αὐτόθι ἕως τῆς τῶν Βαΐων ἑορτῆς, ... τὸ σῶμα, καὶ ... τῇ ψυχῇ. Hoc itaque Græcum feſti hujuſce nomen Joſephus Ægyptius hoc loco uſurpat, & Arabice interpretatur الشعنينة quâ voce Arabes feſtum iſtud indigitant; ſed nonnunquam ſcribunt, سعانين Verum rectiùs ſcribitur شعانين quemadmodum in Arabicâ verſione quarti capitis Epiſtolæ ad Philippenſes, inſertum legimus قرا في لحد الشعانين *Lectio pro dominicâ palmarum.*

ثلثة كتب قوانين *Tres libros canonum.* Hic mirum narrat Joſephus & auribus Europæis hactenus inauditum, Nicænum ſcilicet concilium ſub Conſtantino magno habitum tres canonum libros compoſuiſſe. Hoc autem Ægyptiis recentioribus perſuaſum eſſe ex hoc ipſo Joſephi loco apparet: qui etiam eos ita deſcribit, ut primus ſit is, qui præſentem ſequens, plures contineat canones, de monachis præſertim & religioſis; Alter is ſit, quo præſentes, quos edimus, viginti canones exhibeantur; Tertius autem ad reges & Imperatores referatur. Ex tribus hiſce canonum libris ſynodo Nicænæ adſcriptis nos ſecundum ſolum luce dignum cenſuimus, quoniam canones aliis duobus comprehenſi libris iſti ſynodo perperam & immerito attribuuntur. Quandoquidem vero quæſtio non ita pridem de hâc re exorta eſt, eam paucis hic diſcutiemus. Primò itaque liber ille, quo Joſephus multos dicit comprehendi canones ſic ab ipſo inſcribitur. وايضا كتاب قوانين المجمع الكبير المقدس مجمع الاباء الثلثمائة وثمانية عشر وفي قوانينهم الكثيرة

الكثيرة وتي تتبع ذلك لانها كثرت جدا وكانت مسايل وتي اربعة وثمانون قانونا وايضا مما رسموه علي سكان الديارات *Sequitur liber canonum Oecumenici sanctique concilii trecentorum undeviginti patrum, hique sunt multi canones ab iis constituti; qui eos (præcedentes) sequuntur, quoniam valde plures sunt, & in quæstionem vocantur, suntque octoginta quatuor canones: ex iis etiam, quæ de monasteriorum incolis decreverunt.* Tertii canonum libri à Josepho commemorati inscriptio sic se habet. وهذا ايضا مما رسمه هولاى الاباء القديسين الاطهار الثلثماية والثمانية عشر من الحكم علي سكان الديارات من الرهبان جمعا وكيف ينبغي ان يختير الرييس للديارة وسيرته وتدبيره ذلك الحكم علي ديارات الرهبان والرهبانات *Hæc etiam ex iis sunt statutis quæ sancti illi electique trecenti duodeviginti patres constituerunt, de potestate in omnes monachos qui monasteria incolunt; & quomodo præfectus monasterio suo eligendus est, ipseque se gerere debet; & de administratione istius potestatis super monachorum & monialium monasteria.* Hi sunt tres isti canonum libri, quos Josephus synodo Nicænæ attributos esse asserit. Quin unus ex hisce libris, is nimirum quo viginti isti canones à nobis hic editi continentur, ab istâ synodo compositus fuerit, nemo nunquam dubitavit. Ultimus hic descriptus Europæis hucusque incognitus fuit, nec cuipiam ejus in mentem venit; ac propterea ejusdem generis censendus est, cujus alterum illum, quo octoginta quatuor canones comprehensos dicit, esse apparuerit. Istum autem licet quatuor canonibus mutilatum, Alphonsus Pisanus, & Franciscus Turrianus latine ediderunt. Nimirum Baptista Romanus è Societate Jesu, cum esset Roma Alexandriam profectus, sub Pio quarto, qui ad sedem Romanam an. D. 1560. evectus est, ex libro Patriarchæ Alexandrini octoginta canones, concilii Nicæni nomen præ se ferentes, exscripsit, quos postea latinè versos supradicti Pisanus & Turrianus in lucem ambo emiserunt. Hos itaque, ut sedi Romanæ faventes non editores soli, verùm etiam alii quàm plurimi sibi persuaserunt, & aliis persuadere conati sunt, à celeberrimâ istâ synodo Nicænâ constitutos fuisse. Alii è contra istius synodi nomen octoginta hisce canonibus falso inscriptum esse intenderunt. Et hanc quidem veriorem esse sententiam multa evincunt. Primo enim ipsi Ægyptii, apud quos isti 80. canones inventi sunt, tres canonum libros isti synodo adscribunt, ut è prædictis patet; quod nemo sanæ mentis unquam concedat. Nam viginti isti canones, qui unum librum constituunt, in 80. vel 85. omnes fere continentur; qui propterea distinctus ab iis liber dici nequit. Neque etiam credibile est, ut tam eruditi Patres, duos canonum libros edere sibi proponentes, eadem utrobique repeterent. Et præterea viginti canones ab omnibus recepti sunt; sed isti 84. ab ipsis etiam Ægyptiis, in quæstionem vocantur; ut ex inscriptione superiùs laudata constat. Cæterùm ad uberiorem hujus rei explicationem expendamus paulisper qualis canonum Ecclesiasticorum collectio apud Ægyptios Arabesque diu obtinuit, ut certiores exinde fiamus, quanta fides iis in hisce rebus debeatur. In Bibliothecâ itaque Bodleianâ præter magnum istud Josephi Ægyptii volumen M S. ex quo nos præsentes canones excerpsimus, extat Arabica quædam canonum collectio, ei simillima, quæ à Joanne Antiocheno elaborata est: in titulos II. divisa, per Abnalcassabum, itidem Ægyptium. In præfatione ad hanc canonum collectionem, sive nomocanonem, præmittitur catalogus omnium canonum, qui in isto libro collecti sunt, qui sic incipit, واما كتب القوانين واول القوانين التي وضعها الرسل وهم مجتمعون في علية صهيون بعد الصعود والحلول الروح القدس عليهم وقبل ان يتفرقوا في البشري وعني باخراجه الي العربي الملكية والنسطورية وهو ثابت عند السريان اليعاقبة وهو مشتمل عند الملكية علي ثلثين قانونا وعلامته بحرف العين *Ex libris autem canonum primus iste est canonum liber, quem Apostoli composuerunt, cùm congregati essent in summo Sionis, post ascensionem Christi & descensum spiritûs sancti super eos, & priusquam separati essent ad Evangelium prædicandum. Hic ad Arabes perductus est curâ Melchitarum, & Nestorianorum; obtinet etiam apud Syrianos Jacobitas; apud Melchitas autem continet triginta canones, & signatur literâ Ain.* (Viz. in libro, ubi citatur.) Reliqui deinde hoc ordine recensentur. II. Canones Apostolorum per Clementem, Melchitis quidem & Jacobitis numero 83. Nestorianis autem 82. III. Liber dictus apud Coptitas الدسقلية اي التعاليم *Διδασκαλίας, sive doctrinæ.* IV. Epistola Petri ad Clementem. V. Canones primæ post Apostolos Synodi Ancyranæ 25. VI. Canones synodi in Carthagine dictâ etiam Cæsarea sive Neocæsarea 14. VII. Canones 20. Synodi Gangrenæ. VIII. Canones 25 Synodi Antiochenæ. IX. Canones primi Oecumenici Concilii Nicææ habiti (de quibus postea.) X. Canones synodi Laodicenæ. 59. XI. Canones synodi Sardicensis, 21. XII. Canones Julii Patriarchæ Romani, 38. XIII. Canones Basilii Magni Episcopi Cæsariensis, numero 106. XIV. Canones, qui vocantur قوانين الملوك *Canones Imperatorum*, quatuor libris comprehensi, & synodo Nicænæ à nonnullis adscripti. (Unde hic tertius iste videtur canonum liber, quem Josephus noster isti synodo adscriptum asserit.) Hi sunt quatuordecim isti libri canonum, è quibus nomocanon Arabicus conflatus est. Adeo ut omnes canones hic commemorati ejusdem apud eos sint autoritatis. Qui canones itaque ab Ægypto allatos nobis obtrudunt, dicant velim, an ipsi omnes canones ibi receptos, & hic recensitos, admiserint? Sed vix credo quempiam eo temeritatis & audaciæ adhuc pervenisse. Nam præter istos, quos Ecclesia Græca sub Apostolorum nomine recepit, hic triginta insuper canones iisdem attribuuntur: qui ad Ecclesiæ Romanæ pariter atque Græcæ aures nunquam antehac pervenerunt. Quisnam iste liber τῆς Διδασκαλίας, Apostolis etiam adscriptus, esset, planè incertum est; utrum idem fuerit, qui olim Διδαχὴ, vel qui Διαταγαὶ τῶν Ἀποστόλων dictus fuit, alii viderint: nobis sanè ab utroque diversus videtur; licet & isti ambo à doctis jamdudum explosi fuerint; multo magis hic ab omnibus ex Ecclesiâ exsibilandus est, quippe qui nusquam præterquam in Arabicâ & Ægypto hucusque inventus est. Ejusdem furfuris est & Epistola illa S. Petri ad Clementem, quæ nec à D. Hieronymo in Catalogo omnino commemorata, nec ab Ecclesiâ vel Græcâ vel Romanâ unquam recepta fuit. Non mirum igitur cuipiam videatur, spurios & supposititios canones synodo Nicænæ ibi affictos esse, ubi ipsum S. Apostolorum nomen tot subdititiis fictisque libris falso inscriptum est. Sed videamus porro, quid de canonibus istis Nicænis in dictâ præfatione asseratur. Is ibi est liber nonus, qui sic describitur. والتاسع قوانين المجمع الخامس وهو اول المجامع الكبار اجتمعوا بنيقية في سنة خمس وعشرين وثلثماية للتجسد الموافقة لتسعة عشرة سنة من ملك قسطنطين الكبير اول ملوك النصاري وعدته ثلثماية وثمنية عشر اسقفا وقيل ان هذه العدة اختيرت من الفين وثلثماية واربعين اسقفا اجتمعوا بسبب كفر اريوس لما قال ان الابن مخلوق فحجه الاكسندروس بطريرك الاسكندرية ووافقه المجمع علي قطعه ونفيه وكتبوا كتابا فيه الامانة المستقيمة ووضعوا في الحكم قوانين كثيرة جدا وفي هذا الكتاب منها جزوين احدهما عدته عشرون قانونا وبعدها اقوال بغير عدد وهو متفق عليه وعلامته ديق والاخر كثير الفوايد عني باخراجه الملكية والنسطور

وهو ثابت عند عند اليعاقبة السريان وعدته في نسخ الملكية اربعة وثمانون قانونا ونقلوها اقوال بلا اعداد والنسخة التي بين الملكية فيها زوائد تخصهم

"Nonus est liber canonum quintæ synodi, eaque prima fuit "è synodis Oecumenicis, Nicææ congregata anno incarna- "tionis trecentesimo vicesimo quinto coincidente cum anno "undevicesimo Imperatoris Constantini Magni, primi ex "Imperatoribus Christianis. Et numerus Episcoporum erat "318. Dicitur, autem quod iste numerus ex 2340. Episco- "pis selectus fuit. Congregati sunt autem Arii infidelis "causâ, cùm iste dixisset Filium creatum esse, & ei adver- "sarius esset Alexander Patriarcha Alexandrinus, cui consen- "sit synodus ad eum segregandum & expellendum. Et scrip- "serunt (Patres Nicæni) librum, quo fides orthodoxa con- "tinetur, & multos admodum canones de judiciis ediderunt; "è quibus in hoc libro duæ sunt partes, quarum una canones "numero viginti continet; & post eos innumera dicta sunt. "Et hic est liber, de quo convenit, & signum ejus est Nik. "Altera autem multi usus curâ Melchitarum & Nestoriano- "rum producta est, eaque apud Jacobitas Syrianos obtinet, "& numerus canonum in exemplari Melchitarum est 84. "quos innumera verba sequuntur. Verùm in exemplari, "quod est in manu Melchitarum, nonnulla sunt additamen- "ta iis propria. En Ægyptiorum Arabumque opinionem de canonibus Nicænis. De viginti à nobis editis inter ipsos etiam omnes convenit; sed non item de 84. qui intro- ducti sunt à Melchitis & Nestorianis, ab iisdem scilicet, à quibus triginta isti nescio qui canones Apostolis perperam & mendosè affícti sunt, ut è supra dictis constat. Quo tem- pore ab iis primo eruti, vel potius conficti sunt, haud facile est determinare; Doctissimus vir Petrus de Marca eos post annum 900. collectos esse ex eo docet, quòd canone 37. vel potius 43. ordinatio Metropolitani Cypri Patriarchæ An- tiocheno tribuatur, cum Leonis philosophi ætate, ut ex no- titiâ ejus constat, ista insula Apostolico Antiochiæ throno non subesset. Marc. de concord. sac. & Imp. lib. 2. c. 9. Ex isto saltem canone planissimè conficitur, hos canones à synodo Nicænâ non constitutos esse, cum in Actis concilii Ephesini asseratur, hoc contra canones Nicænos esse, ut Metropoli- tanus Cypri ab Episcopo Antiocheno ordinaretur. Act. con- cil. Ephes. act. 7. pag. 305. 306. edit. Colon. an. D. 1618. Multas autem constitutiones concilii Nicæni nomen Alexan- driæ præ se falsò tulisse ante annum 900, exinde liquet, quòd Eutychius, qui an. 933. Patriarcha Alexandrinus creatus est, non pauciores quàm quadraginta constitutionum libros ab istâ synodo compositos scripserit, aiens, ووضعوا له اربعين كتابا فيها السنن والشرائع منها ما يصلح للملك ان يعلمها ويعمل بها ومنها ما يصلح للاساقفة ان يعملون بما فيها "Composuerunt etiam ipsi (Con- "stantino) libros quadraginta, qui constitutiones & leges "continerent: quarum aliæ quid Regi scire & facere expedi- "ret (docuerunt) aliæ quid ab Episcopis, ex iis quæ in ipsis "comprehensa sunt, fieri deceret. Eutych. Alex. Annal. tom 1. pag. 445. Verùm si quadraginta constitutionum Ni- cænarum libri Alexandriæ tunc dierum extarent, mirum est quo fato ante Josephi ætatem in tres detumuerint. Qui qui- dem Josephi numerus à vero plus nimio vagatur; sed quan- to magis prodigiosus iste quadraginta librorum numerus ab Eutychio assertus? At eadem utriusque ratio fuisse videtur. Nimirum anno Hegiræ 20. Christi 640. capta est à Mosle- miis Alexandria, ut testatus est idem Eutychius tom. 2. p. 318. & omnes libri in publicâ illius urbis bibliothecâ re- perti, jussu Omari Ebnolchattabi Moslemiorum Imperatoris, combusti sunt, ut Abulpharagius tradidit, dynast. 9. p. 181. & tota Ægyptus, sed præsertim Alexandria, Moslemiis sub- jecta est, & tributaria iis facta. Igitur ab eo demum tem- pore grassantibus per totam Ægyptum Muhammedanis, do- ctrina, quæ ibi diu floruerat, decrescere paulatim & languescere cœpit. Et densis ignorantiæ tenebris universo isti Patri- archatui tandem aliquando inductis, qui Christianam adhuc religionem ibi excoluerunt in multas se sectas diviserunt, ita tamen ut omnes in fide à concilio Nicæno expositâ consenti- rent; quo factum est ut omnia istius concilii decreta pluri- mi apud eos æstimata fuerint. Et viginti sanè canones isti concilio vulgò adscriptos ab eodem revera constitutos fuisse inter omnes convenit; Melchitæ autem & Nestoriani alios quosdam canones numero 84. partim in dictis viginti com- prehensos, partim ex aliorum conciliorum decretis excerptos, sub Nicænorum patrum nomine introduxerunt, eosque cre- dulis suis & ignaris sequacibus facile obtruserunt: quorum ignorantia ex eo sese egregiè prodit, quod canones ab illis collectos, tanquam à concilio Nicæno sancitos, admitterent, cum istud concilium multis ante annis celebratum fuisset, quàm vel Nestorianorum vel Melchitarum nomen cœpit erat. Neque enim Nestoriani ante Ephesinum, neque Melchitæ ante Chalcedonense concilium exorti sunt. Cum enim syno- dus ista Chalcedonensis Eutychem Archimandritam & Diosco- rum Patriarcham Alexandrinum condemnâsset, etiamsi Mar- cianus, Leo, aliique succedentes Imperatores suâ eam auto- ritate confirmâssent, & plerique cum iis Christiani eandem amplexi essent, nonnulli tamen à Syris & Ægyptiis eam repudiârunt, qui propterea Eutychiani, ut & Jacobitæ, nun- cupati sunt. Alii autem, qui cum Imperatoribus synodum istam secuti sunt, Melchitæ dicti sunt, hoc est, *Basilici*, *Regii*, à voce מלך, quæ in Syriacâ, Arabicâ, aliisque ori- entalibus linguis *Regere* significat, vel ab Arab. ملك *Melik Rex*, unde ملكي *Regius, Melchita.* Sic autem ap- pellantur, quòd Regum sive Imperatorum religionem conse- ctati sunt. Cum itaque 84. isti canones Arabici Melchitarum ope introducti fuerint, eos nec Arabibus longo post concilium Nicænum tempore cognitos fuisse palam est. Istos autem à concilio Nicæno non constitutos fuisse ipsa illa Synodus Chal- cedonensis extra dubium ponit, utpote quæ veterem istum co- dicem Ecclesiæ universæ citavit, quo viginti soli canones synodo Nicænæ adscribuntur; ut in annotationibus ad cano- nes Concilii Antiocheni observatum est. Neque citavit tan- tummodo, verùm etiam eundem codicem, & viginti proin- de istos concilii Nicæni canones, suâ denuo authoritate con- firmavit; ut in annotationibus ad primum synodi istius Chal- cedonensis canonem probatum dedimus. Neque igitur Eu- tychius Patriarcha Alexandrinus, neque Melchitæ quivis au- diendi sunt, cum plusquam viginti Canones à concilio Ni- cæno sancitos asserunt: præsertim cum ipse etiam Cyrillus Alexandrinus diu ante, non Eutychium modo, sed omnes etiam Melchitas, verissima canonum Nicænorum exemplaria à concilio Africano rogatus, è scriniis suæ Ecclesiæ, ubi Alexander prædecessor ejus, qui dictæ Nicænæ synodo inte- rerat, eos reposuerat, istos solos viginti canones ad conci- lium istud misit, quos nos hoc opere cum commentariis edi- mus, uti ex rescripto ejus ad istud concilium constat, quod in primo hujus operis tomo, ad calcem concilii istius Africani extat. Ubi etiam Attici Constantinopolitani Epistola de ea- dem re habetur, Cyrilli rescripto in omnibus consentiens. Totam si voles historiam, consulas velim principium & fi- nem dicti concilii Carthaginensis. Hic brevitati studemus. Idem etiam à Gelasio Cyziceno traditur, dicente, Ἐξέθεντο δὲ ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας εἴκοσι ἐν αὐτῇ τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ. Gelas. Cyz. Act. concil. Nic. l. 2. c. 30. Et ut alios tace- am, Theodoretus, qui iisdem ferè, quibus Cyrillus & Atticus, superiùs commemorati, temporibus, hoc est, cen- tum plus minùs post concilium Nicænum annis, floruit, de eodem concilio loquens, disertè ait, Αὖθις δὲ συνελθόντες εἰς τὸ συνέδριον εἴκοσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας νόμους ἔγραψαν. Theodoret. hist. Eccl. l. 1. c. 8. Utrum autem doctissimis hisce viris, qui statim post synodum Nicænum claruerunt, an Arabibus nescio quibus & Ægyptiis indoctis atque illi- teratis, qui longo post tempore vixerunt, major hac in re debeatur fides, docti judicent; quibus etiam facilimum erit ex ipsis illis Arabicis canonibus, quos Turrianus & Pisanus ediderunt, colligere, eos omnes à concilio Nicæno nun- quam sancitos fuisse. Sed ad alia nobis properandum est. Ex præmissis itaque constat, quamobrem nos viginti solos concilii Nicæni canones ex Arabicâ Josephi Ægyptii Para- phrasi edimus, etiamsi duo alii, ut vocat, canonum libri, quorum uno 84. Canones continentur, ibidem extent: ut mirum quod hi soli viginti canones apud ipsos etiam Ægyp- tios Arabesque indubitati sint, & quod nemo, nisi summo laborans partium studio, alios quoscunque, tanquam ab illo concilio constitutos, admittat.

اقانمتها Ita quidem hæc vox in MS. legitur. Unde deducta videtur à voce اقنوم quæ non solum pro *persona*, verumetiam pro *Oeconomo*, *administratore*, in hoc opere ali-

aliquoties usurpatur. Unde formetur اقامة *Administratio*, ut verba وكيف تكون اقامتها πῶς χρὴ vertantur *& quemodo fiat administratio earum*, vel, ut nos transtulimus, *& quomodo ipsæ* (non ipsi ut mendosè imprimitur) *administrari debent*.

In Can. I.

في الخصاء والختانة *De castratione & circumcisione.* Inter alia, quæ pseudopropheta Muhammedes cultoribus suis injunxit, وامر بالختان *præcepit etiam circumcisionem*, ut ait Elmacinus, hist. Sarac. l. 1. c. 1. Hinc Ægyptii Arabesque Christiani, inter Muhammedanos degentes, hunc Concilii Nicæni canonem castrationem Christianis prohibentem, contra eos etiam adhibuisse videntur, qui Muhammedicam istam circumcisionem susceperunt. Et quidem licet Patres Nicæni nihil hîc de circumcisione dixerint; canon tamen hanc interpretationem longè meliùs admittet, quàm eam quam primus ex 80. Arabicis canonibus ei affingit, quo de insanis & energumenis exponitur.

الغير مستقيم vox مستقيم sæpiùs ab Arabibus pro *orthodoxo* usurpatur ut الغير مستقيم *Non orthodoxum*, hoc est, *hæreticum*, significet, & بدين الغير مستقيم *falsa, sive hæretica religio* sit. Hîc autem الغير مستقيم melius forsitan exponatur, *non consistit, nihil habetur*: ut locus hic ita vertatur, *Quod enim ab eo in priori ipsius religione factum est, nihil habetur*, quæ quidem interpretatio loco magis quadrat.

In Can. III.

الشبينات *Commatres.* In Canone 19. hujus concilii scribitur اشابين Neutra harum vocum in vulgatis lexicographis habetur: sed ab Arabibus multoties usurpantur, *pro commatribus; sive susceptricibus in baptismo.* Vox autem اشبينة à Syriacâ ܫܘܫܒܝܢܐ deducta videtur; qua voce Severus Patriarcha in libro rituum pro *sponsoribus*, sive *susceptoribus in sacro baptismate* utitur, dicens ܘܥܡ ܡܩܒܠܢܐ ܫܘܫܒܝܢܐ ܕܝܠܗ ܥܢܝܢ ܬܠܬ *Sponsoribus ter ut ipse respondentibus*. Quæ significatio à Chaldæis tralata videdetur, quibus שושבן & שושבינא Est *Socius*; item *Pronubus*, *paranymphus*, sive νυμφαγωγὸς, *sponsæ ductor*.

In Can. IV.

ابرشيته *Provinciæ illius*, nam ابرشية *Ebarshia* est ipsa vox Græca ἐπαρχία. Ubi primò juxta morem π. mutatur in ب Quod enim D. Hieronomymus in Isai. cap. 2. observat, quod *Literam P. sermo Hebraicus non habet*: Idem de linguâ Arabicâ dicatur, quæ nullam habet literam Græcæ Π. vel latinæ P. propriè respondentem; sed Arabes pro eâ perpetuò substituunt literam ejusdem organi ب B. ut videre est etiam in vocibus بطريرك πατριάρχης. بولص Παῦλος. بارامودي vel برفور برفمر Πόρφυρος. بارقليط Παράκλητος. بارامون Παραμονή. بنطابولس Πεντάπολις. ابقراط Ἱπποκράτης. ut apud Avicennam وقد ذكر ابقراط في كتاب *Dicit autem Hippocrates in libro &c.* Avicen. pag. 464. ut alia, quæ passim occurrunt taceam, *Syrupus* est vox Arabicâ شراب à qua deducitur ب in P. mutato. Neque etiam mirum cuipiam videatur in voce ابرشية ab ἐπαρχία. formanda, ش Shin pro χ substitutum esse. Arabibus enim una cum recentioribus Græcis solenne est literam χ. pronunciare per sh ut idem literæ Græcæ χ atque Hebraicæ שין Arabicæ شين sonus sit. Unde & per ش triplici notatum apice sæpe exprimunt, ut observare licet in vocibus شرطونية χειροτονία. ارشلاوس Ἀρχέλαος. Matt. 2. 22. براشيا Βαραχία. Matt. xxiii. 35. امشير Μεχὶρ nomen mensis Ægyptiaci. اوتيشيوس & افتيشيوس Εὐτύχιος, Εὐτυχὴς. In quo ultimo exemplo observetur insuper Arabes Græcam literam υ nonnunquam per و aliàs sicut ف pronunciare, cùm ipse Eutychius Patriarcha Alexandrinus nunc اوديشيوس *Eutyshius*, nunc افتيشيوس *Ephtyshius* appelletur: unde constat literam υ sonum nonnunquam habuisse v. consonantis, vel F. sive digamma Æolici, nam Ev. in verbo supradicto ab Arabibus pronunciatur ut EF. quemadmodum & Au. apud Latinos aliquando sonuisse ipse Cicero indigitare videtur, ubi hæc habet, *Cùm M. Crassus exercitum Brundusii imponeret, quidam in portu Caricas Cauno advectas vendens, Cauneas clamitabat: dicamus si placet monitum ab eo Crassum*, caveret ne iret: *non fuisse periturum si omini paruisset. Quæ si suscipiamus, pedis offensio nobis, & abruptio corrigiæ, & sternutamenta erunt observanda.* Cic. de divinat. l. 2. c. 40. Hinc enim constat aliqualem tunc temporis soni similitudinem fuisse, inter *Canneas*, & *cave ne eas*, ac propterea *Cau.* sicut *cav.* vel *caf.* pronunciatum fuisse. Sic etiam Græca vocalis u. Latinis per v. consonantem sæpe pronunciatur, ut in vocibus, Evangelium, Parasceve, & similibus.

ان يكتبي Hoc in loco vox بعد interserenda est, typographorum incuriâ omissa. Sic enim in MS. legitur, بعد ان يكتبي اساقفة cui lectioni versio latina rectè respondet.

In Can. V.

عيد الفوطا *Festum φῶτα.* Nos Græcum hoc nomen retinuimus, quoniam ab ipso Paraphraste usurpatur. Ita autem à Græcis vocatur Festus ille dies sexto Januarii celebratus, quo Christus baptizatus perhibetur, atque aliàs Epiphania seu Theophania nuncupatur. Georgius Alexandrinus in vita S. Chrysostomi, τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων θεοφανείων τῆς ἐπιλεγομένης φώτων καταλαβούσης. *Festo Theophaniorum, φῶτων dictorum appropinquante.* Cedrenus in Romano Lecapeno Ῥωμανὸς δὲ τοῦ πενθεροῦ τῷ Σαμωνᾷ διαδήματι εἶχε κατ' αὐτὴν ἡμέραν τῶν ἁγίων φώτων καὶ τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον Θεοδώραν. Gregorius Nazianzenus orationem, quæ ordine tricesima nona est, εἰς τὰ ἅγια φῶτα τῶν θεοφανείων conscripsit, cujus sub initium hæc habet, Ἡ γὰρ ἁγία τῶν φώτων ἡμέρα, εἰς ἣν ἀφίγμεθα, καὶ ἣν ἑορτάζειν ἠξιώθημεν σήμερον, ἀρχὴν μὲν ἔχει τὸ τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ βάπτισμα λαμβάνειν, τοῦ ἀληθινοῦ φωτός. Hoc itaque Græcum hujus festi nomen Josephus Ægyptius hoc loco retinuit, eâ tamen adhibitâ cautione, ut Arabicum etiam nomen indicaret. Dicit enim بعد عيد الفوطا الذي هو عيد الغطاس *Post Festum φῶτα dictum, hoc est Festum Epiphaniæ, sive Epiphaniorum.* Arabice عيد الغطاس quo nomine ab Eutychio Patriarchâ sæpe appellatur: ut, ubi ait وفي يوم البارامون الذي يصومونه قبيل الميلاد وفي يوم البارامون الذي قبل الغطاس ايضا فانهم يصومون هذين اليومين Et die παραμονῆς (*vigiliæ*) *quo ante natalem jejunant, necnon die παραμονῆς, quæ Epiphaniam præcedit; nam hos duos dies jejunant.* &c. Eutych. Alex. annal. tom. 1. p. 522. Hæc παραμονὴ Epiphaniæ à Marco Hieromonacho vocatur etiam παραμονὴ τῶν φώτων; dicit enim Εἰ τύχῃ ἡ παραμονὴ τῶν φώτων σάββατον ἢ κυριακὴ de dub. Typ. c. xi. Sic etiam in ipso Typico, εἰδέναι τῷ ἁγιασμῷ τῇ παραμονῇ τῶν ἁγίων φώτων. Ægyptii autem hoc

 festum

festum عيد الغطاس *Festum Thermarum*, idcirco nominâsse videntur, quod illi ex antiquâ consuetudine, in Thermas eo die & piscinas se immergere soliti fuerint, in Christi, ut ajunt, baptismatis commemorationem. Arabes illud vocant عيد قداس الماء *Festum sacramenti aquæ.* Epist. ad Tit. c. 2. tit. Et simpliciter قداس الماء *Sacramentum aquæ.* epist. 2. ad Timoth. c. 4. tit. Syri دنحا q. d. *Orientem* vocant.

In Can. VI.

والجبال *Et Al-Giebala.* Mediæ pars montana. بلاد الجبال q. d. *Regio montana* Arabibus vulgò appellatur. Non tota Media; ut nonnulli opinati sunt. In tabulis Geographicis Chojæ Nassir Etusei, & Ulug Beigi, جبال *Gebal* simpliciter nuncupatur, & Parthiæ proxima ponitur, hæque in eâ civitates esse dicuntur, قزوين *Kazwin*, ابهر *Abeh* جرباذقان *Jarbadakhan*, سميرم *Semiram*, اصفهان *Esfahan*, كاشان *Cashan*, قم *Kom*, ري *Rei*, خوار *Chowar*, & الموت *Almut*, quæ omnes inter longitud. 85. 0 & 87. 10. Et latitud. 24. 0. & 37. 0. collocantur. Quomodo autem hæc regio Episcopo Alexandrino subjecta est, me fugit. Sane à synodo Nicænâ nihil præter Ægyptum, Lybiam & Pentapolim ei subjectum dicitur.

او غير سننهم. Hæc verba nobis saltem obscura satis videntur. In Annotationibus ad sextum hunc concilii Nicæni canonem Græcum, ubi hanc ipsam istius paraphrasin protulimus, hæc verba اذا قاوم اهل ابرشيته او غير سننهم transtulimus, *Siquidem se populo provinciæ opposuerit, aut eorum leges mutarit.* Cum autem ante dictum sit Episcopum electum in throno suo relinquendum esse, aut ab eo movendum, juxta populi placitum, hæc verba ad utrumque referri nobis postea visa sunt, ac proinde vertimus, *Cum ei adversatur populus provinciæ ejus, aut aliter se gerit.* Ut si adversetur quidem populus, ille throno moveatur; quem sensum phrasis غير سننهم facilè admittet, ut opinor, etiamsi rariùs usurpetur. Sed doctiores viderint.

In Can. XI.

مع البوابين *Cum substratis*, ὑποπεσόντων, ut est in canone Græco. Hic autem ὑποπεσόντες *Substrati* البوابين q. d. *Janitores*, dicuntur, eo forsitan quòd post ambonem, propè *januas basilicas* stare soliti sunt. Vide Annotationes nostras ad hunc undecimum concilii Nicæni canonem Græcum. فيما contractè pro فيما بعد *Postea.*

In Can. XII.

ايما رجل Josephus Ægyptius hunc canonem perinde interpretatur, ac si contra eos editus fuisset, qui post monasticam susceptam vitam ad mundum redeunt. Verum enim vero Patres Nicæni nihil prorsus de Monachis hoc canone constituerunt; sed de militibus per totum agunt, iis nimirum qui sub Licinii persecutione cingula deposuerant, & eadem postea repetere voluerunt: ut in Annotationibus ad canonem Græcum fusius probatum est; ubi etiam hanc Josephi Ægyptii metaphoricam esse interpretationem ostendimus.

In Can. XV.

فجماعة السينودس *Synodus Provincialis* سينودس est ipsa vox Græca Σύνοδος, Arabicis characteribus induta; ac proinde vel superflua est hoc loco, post جماعة Arabicè idem significantem, vel idcirco additur, quòd in canone Græco legeretur; ac si Josephus dixisset جماعة Græcè السينودس σύνοδος cum anathemate percutiet: vel جماعة السينودس totum synodi cœtum significat, nos *synodum provincialem* vertimus; quoniam de tali hic locus intelligendus est.

In Can. VIII.

في بعض الاماكن *In nonnullis locis.* Legendum في بعض الاماكن & paulo post, pro وهذا الامر Legendum وهذا الامر &c.

طقسهم مثل طغمات الابرادمة *Ordo ipsorum similis est ordinibus cœlestibus.* E quatuor his vocabulis, tria è Græcâ linguâ deducuntur. Primo enim طقس est Græca vox τάξις. Quæ tamen Arabibus sæpe usurpatur; ut & nonnunquam verbum ex eâ efformatum طقس *Ordinavit, disposuit.* طغمات etiam est vox τάγματα, cujus singulare طغمة nonnunquam occurrit; ut & طغم τάγμα. Item *cohors* Act. 27. 1. Sed vox tertia الابرودمة rariùs usurpatur: verùm nihil aliud est, quàm Græca ὑπερούσια. π. nimirum in ب ex more mutato, quod solenne esse ante ostendimus.

فليقطع من درجته *Gradu suo decidat.* Legendum من درجته. Proxima verba, من الامرين من درجته nescio quâ typographorum incuriâ loco non suo repetuntur. Ad sextam enim lineam præcedentem pertinent, ibique rectè imprimuntur: Hic autem prorsus expungenda sunt.

ولا سنة *Nec lex.* Legendum ولا سنة.

للاسقف Hæc etiam vox loco non suo ponitur. Unde sensus in textu Arabico miserè perturbatur. Locus igitur hoc modo legendus est, ولقسس الشمامسة على قدرهم ومراتبهم وليعلموا انهم خدام في المذبح المقدس للاسقف والقسيس Versio Latina rectè se habet: ac proinde non opus est hic repetatur.

ANNOTATIONES

IN

PARAPHRASIN CONCILII CONSTANTINOPOLITANI.

وابولنيناريوس *Et Apollinarius.*

HIC sanè huic cogendæ synodo occasionem præbuisse alibi raro perhibetur; sed tantùm Macedonius. Verùm Eutychius Patriarcha Alexandrinus Arii æque ac Macedonii hæreseos prævalentiam in causâ fuisse refert, ut hæc synodus Constantinopoli haberetur,

ثم ان الوزرا والقواد اجتمعوا الى ثاودوسيوس الملك وقالوا له ان مقالة الناس قد فسدت وغلبت عليها مقالة اريوس ومكدونيوس

Tum Theodosium Regem convenientes Consiliarii & præfecti, dixerunt ipsi, corrupta sunt hominum sententia, prævalente apud ipsos Arii & Macedonii doctrinâ. Eutych. annal. t. 1. p. 509. Ob hanc itaque rationem convocatum esse hoc concilium scribit. Inter Arii autem & Apollinarii hæresim parùm fuit discriminis, quantum ad humanam naturam à Christo assumptam, ut Josephus infra, & nos ex eo aliisque in Annotationibus ad primum hujus concilii canonem Græcum ostendimus. Et hinc forsitan est, quod Josephus hanc synodum etiam Apollinarii causâ congregatam asseruit. Nilus autem libello de synodis non adversus Macedonium & Apollinarium solum, verumetiam adversus Sabellium Africanum coactum fuisse hoc concilium observavit, Ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ δευτέρα σύνοδος ἡ ἐν Κωνσταντίνου πόλει γέγονεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου συγκροτηθεῖσα ὑπὸ ἑκατὸν πεντήκοντα πατέρων κατὰ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Σαβελλίου τοῦ Λίβυος, καὶ Ἀπολλιναρίου Λαοδικείας. Nil. de synod. Nimirum horum æque ac aliorum hæreses ab hâc synodo condemnatæ sunt; quæ propterea adversùs eos congregata haud ineptè dicatur.

وكان المقدم *Præsides.* Photius de hâc synodo loquens, Ἐξάρχει, inquit, ἔχουσα Τιμόθεόν τε τὸν Ἀλεξανδρείας, καὶ τὸν ἀξιοθαύμαστον τῆς Ἀντιοχείας Μελέτιον, Κύριλλόν τε τὸν Ἱεροσολύμων, τὸν ἱερὸν χορὸν ἰθύνοντας. Phot. de syn. 2. Eutychius,

وكان المقدم في الجماعة تيموثاوس بطريرك الاسكندرية وملاتيوس بطريرك انطاكية وكيرللس اسقف بيت المقدس *Concilii præsides erant Timotheus Patriarcha Alexandrinus, & Meletius Patriarcha Antiochenus & Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus.* Eut. Alex. Annal. t. 1. p. 510. Nilus plures enumerat præsides, Ἡγεῖτο δὲ τῆς συνόδου Δάμασος Ῥώμης, Νεκτάριος Κωνσταντινουπόλεως, Τιμόθεος Ἀλεξανδρείας, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Μελέτιος Ἀντιοχείας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Γρηγόριος Νύσσης, καὶ Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου. Nil. de synod.

قالوا له *Dicebant ei*, nimirum per Timotheum Alexandrinum Ecclesiæ præsulem, ut refert Eutychius, dicens,

فقال تيموثاوس بطريرك الاسكندرية ليس روح القدس بمعني غير روح الله وليس روح الله شيا غير حياته فاذا قلنا ان روح القدس مخلوق فقد قلنا ان روح الله مخلوق واذا قلنا ان روح الله مخلوق فقد قلنا ان حياته مخلوقة واذا قلنا ان حياته مخلوقة فقد زعمنا انه غير حي واذا زعمنا انه غير حي فقد كفرنا به ومن كفر به وجب عليه اللعن

Dixit ergo Timotheus Patriarcha Alexandrinus, non aliud apud nos significat Spiritus Sanctus, quàm Spiritum Dei; non est autem Spiritus Dei aliud quàm vita ipsius. Si ergo dixerimus spiritum sanctum creatum esse, asserimus Spiritum Dei creatum esse, Sin Spiritum Dei creatum esse, vitam etiam ipsius creatam esse; quòd si vitam ipsius creatam affirmaverimus, autumaremus ipsum vitâ carere, atque hoc asserentes penitus ipsum abnegabimus; qui autem Deum negat, maledictione dignus est. Eut. Al. an. t. 1. p. 511.

في ترتيب الرؤساء *De ordine præsulum.* Licet prima diœcesium distributio, & aliqualis propterea Patriarcharum institutio, huic concilio attribuatur, ut alibi ostendimus; ordinem tamen inter quinque Patriarchales sedes observandum, ab eodem etiam constitutum esse, nemo unquam, præter Arabes & Ægyptios asseruit; Ægyptios inquam, nam Josephus non solus in hâc opinione fuit, cum Eutychius Patriarcha Alexandrinus longè ante eum idem scripserit, ورتبوا بطريرك رومية الاول وبطريرك القسطنطينية الثاني وبطريرك الاسكندرية الثالث وبطريرك انطاكية الرابع وصيروا اسقف بيت المقدس بطريركا لانه انما كان اسقف ولم تكن قبل ذلك على بيت المقدس بطوبرك ورتبوه خامسا *Statuerunt etiam Patriarcham Romanum primum fore; Constantinopolitanum, secundum; Alexandrinum, tertium; Antiochenum verò quartum. Episcopum etiam Hierosolymitanum titulo Patriarchæ ornârunt; cum prius Episcopus esset, nec quis ante illud tempus Patriarcha Hierosolymis præfuisset; eique locum quintum assignârunt.* Eutych. Al. annal. t. 1. p. 513. 514.

اوجاريدس Quisnam hic Imperator esset, me conjecturis assequi nequire fateor. Tres enim istis diebus simul imperabant, Gratianus, Valentinianus, Theodosius; & Gratiani quidem annus, cum hæc haberetur synodus, agebatur decimus quintus, Valentiniani septimus, & Theodosii tertius; Josephus autem concilium celebratum scribit anno nono cujusdam Imperatoris, quem اوجاريدس vocat. Nullius autem è tribus istis Imperatoribus annus nonus tunc fluebat. Nos nihilominus *Gratianum* vertimus, quoniam Arabica ista literarum compositio ad ejus propiùs quàm ad aliorum Imperatorum nomina accedit, licet nec isti bene respondeat. Si vel mutatione scriberetur اوجاريوس *Eucherium* ab eo indigitatum suspicarer, qui unà cum Syagrio consulatum isto anno agebat: quem propterea Josephus Imperatorem fuisse forsitan opinatus est, consules nimirum cum Imperatoribus confundens.

حساب الانطاكيين *Æra Antiochenæ.* Annus hic 429. æræ Antiochenæ in annum Christi 381. effluxit: sed videsis quæ de anno, quo celebrata est hæc synodus, in annotationibus ad Græcos hujus concilii canones disseruimus.

In Can. I.

يوم الخامس الكبير *Magna quinta feria.* Ea nimirum, quæ paschalem celebritatem proxima præcedit. Ut tota enim hebdomas illa, qua Christus passus est; sic & quælibet istius feria *Magna* appellatur. De hâc quintâ feriâ sic Calistus in syntaxario, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ οἱ τὰ πάντα καλῶς διαταξάμενοι θεῖοι πατέρες ἀλληλοδιαδόχως, ἐκ τε τῶν θείων ἀποστόλων καὶ τῶν ἱερῶν καὶ θείων εὐαγγελίων παραδεδώκασιν ἡμῖν τέσσαρά τινα ἑορτάζειν, τὸν ἱερὸν νιπτῆρα, τὸν μυστικὸν δεῖπνον, τὴν παράδοσιν δηλαδὴ τῶν καθ' ἡμᾶς φρικτῶν μυστηρίων, τὴν ὑπερφυᾶ προσευχὴν, καὶ τὴν προδοσίαν αὐτήν. *Sanctâ magnâque feriâ, qui omnia ritè disposuerunt, sancti patres unus post alium, tum ex divinis Apostolis, tum ex sanctis & divinis evangeliis, nobis quatuor celebranda tradiderunt, sacram pedum ablutionem, mysticam cœnam, tremendorum scilicet apud nos mysteriorum exhibitionem, supernaturalem orationem, & ipsam proditionem.* Cùm autem omnes etiam hæretici inter proditores Christi recensiti fuerint, hinc ni fallor factum est, quod isti etiam ea feriâ anathemate, apud Ægyptios saltem, percussi sunt.

In Can. II.

كمولبات *Thesauri.* Neque enim aliud videtur, quàm vox Græca κειμήλια, Arabicè declinata كمولبات à κειμήλια, ut طغمات à τάγματα; quod ante observatum est.

لاسقف القسطنطينية *Episcopo Constantinopolitano.* Hoc in tertio hujus concilii Græco canone constituitur. Verumtamen non modo à Josepho, sed & ante eum à Dionysio Exiguo, à Prisco Interprete Latino, & a Joanne Antiocheno, secundo canoni, tanquam ultima istius pars, subjungitur.

ANNOTATIONES
IN
PARAPHRASIN CONCILII EPHESINI

فرن انطيانوس *Filii Antiani.*

FORTASSE Valentinianum intelligit, qui unà cum Theodosio imperavit. Verum Arcadius non Valentiniani, sed Theodosii senioris Filius fuit.

قسطنطينوس بطريرك رومية *Constantinus Patriarcha Romanus.* Legendum كالسطينوس *Calestinus.* Ille enim thronum Romanum tunc temporis occupabat: & ab Eutychio Alexandrino inter præsides hujus concilii recensetur, dicente وكان في هذا المجمع مقدما كيرللس بطريرك الاسكندرية وكالستينوس بطريرك رومية وبوفلابيوس بطريرك بيت المقدس *In hoc concilio præsides erant Cyrillus Patriarcha Alexandrinus, Calestinus Patriarcha Romanus, & Bu-Flavius (Juvenalis) Patriarcha Hierosolymitanus.* Eutych. Alex. annal. t. 2. pag. 7. Nilus, Ἡγεῖτο δὲ αὐτῆς Κελεστῖνος Ῥώμης, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων, Μέμνων Ἐφέσου. Nil. de synodis.

وكانت مقالته *Et opinio ejus (Nestorii) erat.* Hæc Nestorii opinio eodem etiam modo ab Eutychio Alexandrino his verbis explicatur. وكان نسطور يقول ان مريم العذري ليست والدة الاله بالحقيقة وان ذلك كان ابنان احدهما الاله الذي هو مولود من الاب والاخر انسان الذي هو مولود من مريم وان هذا الانسان الذي يقول انه المسيح بالمحبة متحد مع الابن ويقال انه اله وابن الله ليس بالحقيقة ولكن بالموهبة واتفاق الاسمين والكرامة كنفسه كاحد الانبيا *Asserebat siquidem Nestorius Mariam virginem revera Deiparam non fuisse, esseque duos filios, quorum alter sit Deus, eumque à Patre esse genitum; alter autem homo, qui à Mariâ natus est. Et hominem illum, qui se Christum dixerit, amore unitum esse cum filio, Deumque appellari, & Filium Dei, non revera, sed per concessionem, & nominum communionem, & honoris causâ, sicut unus ex prophetis.* Eutych. annal. t. 2. p. 1.

وكثالكة *Et Catholicis.* Cyrillus Alexandrinus hoc in loco synodum ex Episcopis, Metropolitis, & Catholicis Ægypti congregatam celebrâsse perhibetur. Hic autem Josephus ex sui temporis moribus & institutis loquitur: quibus nimirum in Ægypto aliisque nonnullis locis, quatuor præsulum Ecclesiasticorum gradus observati sunt, Patriarchæ, Catholici, Metropolitæ, & Episcopi. Καθολικοὶ itaque *Catholici* dicti sunt qui superiores quidem Metropolitis, sed Patriarchâ inferiores fuerunt. Sic etiam Brochardus Monachus de Armenis & Georgianis ait, *Prelatos habent, quos Catholicos vocant, qui sub se habent Archiepiscopos, Episcopos, & alios prelatos.* Sed observanda sunt insuper, quæ Josephus proximâ huic paginâ de Nestorianis habet, كثرت انسطورية بالمشرق ولم يكن لهم بطرك وكانوا قد رسوا عليهم جاثليق *Plurimi sunt in oriente Nestoriani, quibus nullus est Patriarcha, sediis præfecti sunt Catholici.* Ubi propterea Catholici summam habent autoritatem, nulli Patriarchæ subjecti. Ibi autem vocantur non كثالكة ut in Ægypto, sed جاثليق *Jathelik*, vel, ut non-

nunquam pronunciatur, *Jachelich*. Sic Paulus Venetus, *Regnum Mosul, alii Mosel vocant, contine Armeniæ majori. Multi in eo Christiani degunt Nestoriani & Jacobitæ, quibus præest Patriarcha magnus, quem ipsi Jachelich vocant.* Paul. Ven. l. 1. c. 15. Hoc autem nomen *Jachelich* idem est omnino quod *Catholicus*, aliter tantum pronunciatum. Hinc iidem Mausolitæ, à Paulo commemorati, Patriarcham sibi à Julio Papâ Romano ordinari petentes, in epistolâ ad eum scriptâ an. D. 1552. aiunt, *Ordines eum nobis Patriarcham, id est, Catholicum.* Unde satis mirari nequeo, quare docti viri *Catholicos* à *Jachelichis* distinguendos esse contenderent: cùm utrumque nomen è Græco Καθολικὸς efformetur, quod illi Arabicè كثاليكا *Cathilika*, hi autèm جاثليق *Jathalik* scribunt & pronunciant.

يوانس صاحب انطاكية *Johannes Antiochenus.* Quæ hîc de Joanne Antiocheno ejusque in synodo Ephesinâ gestis à Josepho traduntur, consona sunt iis, quæ Eutychius de eodem scripsit. Annal. t. 2. p. 9. Quæ etiam Josephus postea de Orientalibus & Cyrillo Alexandrino scribit, idem Eutychius eâdem & sequenti paginâ tradidit; ex quo propterea Josephus ea hausisse videtur.

برصوما *Barsuma.* De eo hæc habet Eutychius Josephi dictis consentanea, مقالة وكبادست نسطور قد اندرست فاحياها من بعد برمان طويل برصوما مطران نصيبين في عصر يوسطنيانوس ملك الروم وقباد ابن فيروز ملك الفرس وبثها في المشرق وخاصة اهل فارس ولذلك تكاثرت النسطورية في المشرق والعراق والموصل والفرات والجزيرة فسموا النسطورية مشتق من اسم نسطور "Atque ita obliterata est sententia Nestorii, donec illam "longo post ipsum temporis spatio resuscitaret Barsuma "Metropolita Nisibinensis, tempore Justiniani Romanorum "Imperatoris & Kobadi Phyruzi filii, Regis Persarum, e-"amque in oriente, ac præcipuè apud Persiæ incolas, ad-"strueret: unde est, quod multi sint Nestoriani in oriente, "& Iraco, & Al-Musal, circa Euphratem & in Mesopota-"miâ, qui Nestoriani appellati sunt, titulo a Nestorii nomine "deducto. Alex. Annal. t. 2. p. 12. Hic autem idem videtur Barsumas, qui in Actis concilii Chalcedonensis commemoratus, ubi Flavianum Constantinopolitanum occidisse dicitur, Βαρσουμᾶς, ὁ μεταξὺ αὐτῶν εἱστήκει, ἔπνιξε τὸν μακάριον Φλαβιανόν· αὐτὸς ἔστηκε, καὶ ἔλεγε, σφάξον, & mox totam, Syriam evertisse, Πάντες οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν, Πᾶσαν Συρίαν Βαρσουμᾶς ἠφάνισε, ἐπήγαγεν ἡμῖν χιλίους μονάζοντας. Hinc tota synodus cum anathemate devovit, οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν, τὸν φονέα Βαρσουμᾶν ἔξω βάλετε· τὸν φονέα τῷ σταδίῳ· Ἀνάθεμα τῷ Βαρσουμᾷ· Βαρσουμᾶν τῇ ἐξορίᾳ. Concil. Chalced. Act. 4.

قانون واحد *Unicum canonem.* Canones Ephesini hujus concilii in Epistolâ synodicâ divulgati sunt; ut in Græcos canones observatum est. Omnes etiam ad fidem spectant. Hinc Josephus unicum canonem huic synodo attribuit; quoniam scilicet omnes in eâdem Epistolâ comprehensi sunt, & de unâ eâdemque re agunt, de fide scilicet: quam etiam ob rem, nec in priscâ editione Latinâ, nec in Dionysii Exigui versione, ullus ab hâc synodo constitutus canon commemoratur, aut Latine vertitur.

ANNOTATIONES

IN

PARAPHRASIN CONCILII CHALCEDONENSIS.

وكان المقدم فيه *Et præsides in eo erant.*

EUTYCHIUS, وكان المقدم في الجماعة اناطوليوس بطريرك القسطنطينية ومكسيموس بطريرك انطاكية ويوفلابيوس بطريرك بيت المقدس *Et præsides in concilio erant Anatolius Patriarcha Constantinopolitanus, & Maximus Patriarcha Antiochenus, & Bu flavius (Juvenalius) Patriarcha Hierosolymitanus.* Eutych. annal. t. 2. p. 93. 94. Nilus autem de hâc synodo loquens, ait, Ἡγεῖτο δ' αὐτῆς Λέων Ῥώμης, Ἀνατόλιος Κωνσταντινουπόλεως, Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων, Μάξιμος Ἀντιοχείας. Nil. de synod. Verùm Leo ipse concilio non intererat; sed legatos Arabicè وكلا dictos illuc misit, nimirum Paschasinum, Lucentium & Bonifacium, qui locum ejus ibi supplebant.

والملك يومين مركيان *Marciano tunc temporis imperante.* Concilium Constantinopoli á Flaviano celebratum est, non Marciano, ut hîc asseritur, sed Theodosio juniore Imperante. Tota autem historia concilii Chalcedonensis, à Josepho pessimè tradita, paucis sic expediatur. Anno D. 447. Theodosii junioris 41. Zenone & Postumiano Coss. vi. Id. Novemb. Flavianus Episcopus Constantinopolitanus concilium Constantinopoli convocabat in causâ Florentii Sardeorum Metropolitani contra Joannem & Cossinium ejus suffraganeos. In hoc concilio Eusebius Dorylæi Episcopus Eutychetem Archimandritam hæreseos accusavit; qui etiam à synodo convictus & condemnatus est. Eutyches autem damnatus, per Chrysaphium Eunuchum ab Imperatore obtinuit, ut alia synodus Ephesi sequenti anno cogeretur, quæ etiam λῃστρικὴ σύνοδος appellatur; huic Dioscorus Alexandrinus præfuit, à quo Eutyches communioni restitutus, & Flavianus cum aliis damnatus est. Mortuo deinde Theodosio, & Marciano Imperatore renunciato, tertio hujus imperii anno, qui annus Domini erat 451. quartum hoc Oecumenicum concilium Chalcedone habebatur, à quo λῃστρικὴ illa synodus antiquata, & Dioscorus cum Eutychete damnatus est. Ex hac verissimâ hujus concilii historiâ multi in hâc Josephi paraphrasi errores deprehendantur; uti mox patebit.

وقالوا له *Et dicebant ei.* Eutychius de synodo hâc Constantinopolitanâ sub Flaviano loquens, ait فاجابه فلابيانوس بطريرك القسطنطينية وقال له ان كان كما

كما تزعم طبيعة واحدة فالطبيعة القديمة اذا في المحدثة وان كان القديم هو المحدث والذي لم يزل هو الذي لم يكن ولو جاز ان يكون القديم هو المحدث لكان القايم هو القاعد والحار هو البارد والمظلم هو المضي وما اشبه ذلك من المحالات التي لا يجوز الجمع بينهما في جزو واحد " Cui (Eutycheti) respondit Flavia-
"nus Patriarcha Constantinopolitanus, dixitque, si esset "[Christus] uti tu asseris Natura una, tum esset natu- "ra, quæ æterna est, de novo facta. Quòd si qui æter- "nus fuit de novo ortus sit, tum & qui nunquam non "fuit idem aliquando non fuit.. Quòd si admitti pos- "sit, ut quod æternum fuit, idem de novo fuerit, erit i- "dem qui stat sedens, quod calidum est frigidum, "quod tenebrosum lucidum, cum id genus impossibilibus, "quæ fieri non potest ut conjungantur in eadem rei parte. Eutych. t. 2. pag. 86. Hæc, quæ Eutychius Flavianum, Josephus hoc loco synodum Eutycheti hæretico dixisse refert, nihilo ferè mutato, nisi quòd ubi Eutychius, ait والمظلم هو المضي *quod tenebrosum lucidum*, Josephus levi in Arabicis verbis mutatione dicat, والمعلم هو الصبي *Præceptor idem qui puer.*

لم ينفوه *Non expellebant eum.* Nimirum Flavianus reliquique in synodo Constantinopolitanâ congregati patres Eutychetem damnatum Constantinopoli non expellebant, ob rationem à Josepho hoc loco assertam, & Eutychii Patriarchæ testimonio confirmatam, dicentis ولم ينفيه عن القسطنطينية لانه كان طبيبا والناس يحتاجون اليه *At Constantinopoli eum non expulit (Flavianus,) quòd cùm medicus esset, eo homines opus haberent.* Eutych. t. 1. p. 86.

حتى مات مركيان *Usque ad mortem Marciani,* vel *usque quo mortuus est Marcianus.* Sed legendum haud dubiè.

حتى مات ثاودوسيوس *Usque quo mortuus est Theodosius.* Ipse enim Eutyches ante Marcianum mortem obiit. Et ipse Josephus paulo post, eum ante celebratam hanc Chalcedonensem synodum vitâ defunctum asserit.

وقام بعده اسطيروس *Cui imperator Asterius successit,* ad verbum, & *surrexit post eum Asterius.* Verùm nullus unquam, vel saltem non istis diebus, Imperator Asterius dictus est. Sanè Theodosio Juniori Marcianus, Marciano Leo Thrax successit. Hìc tamen Josephus Asterium Marciano, &, quod mirum proximâ paginâ, Marcianum Asterio successisse scribit. Hoc autem in loco pro Marciano Theodosius substituendus est, ut ante observatum. Verum nec Theodosium Asterius ullus in imperio consecutus est. Quid itaque dicemus? Nimirum Josephus consulem pro Imperatore accepisse videtur. Secunda enim Ephesina synodus Protogene & Asterio Coss. celebrata est. Cùm ista itaque synodus Eutychetem absolverit, Asterius etiam, cujus consulatu habita est, ei favisse, Josephus forsitan opinatus est, eundemque Imperatorem الملك vocavit, ac si is inter Theodosium juniorem & Marcianum imperârit; contra quod ab omnibus historicis traditur. Hinc autem egregia Josephi in Ecclesiasticis historiis inscitia plus nimio se prodit; nisi forsitan codicem nostrum depravatum dicamus; quod nobis sanè verisimilius videtur. Verumenimvero tota hæc historia, de Eutychete à Dioscoro in synodo Constantinopolitanâ Asterii, vel cujusvis alius Imperatoris jussu liberato, planè fabulosa est, nec ullam veritatis speciem præ se fert.

مكسودوس Scribendum haud dubiè & hìc & postea مركيانوس *Marcianus.* Eo enim imperante Josephus, juxtà cum omnibus aliis, hoc quartum œcumenicum concilium Chalcedone celebratum fuisse, passim in hoc proœmio asserit, præsertim in initio.

واعتقد ملة اليعقوبية *Et Jacobitarum religionem professus est.* Eam scilicet religionem, quàm Jacobitæ postea amplexi sunt. Nulli enim ante Dioscorum Jacobitæ extiterunt; quin & is potius eorum sectæ princeps & caput fuit: adeo ut nonnulli asseruerint eum in juventute *Jacobum* dictum fuisse, & *Jacobitas* ab eo denominatos. Verum neque inter ipsos convenit Orientales, à quonam Jacobo Jacobitæ nomen suum sortiti sunt. Communior autem & verisimilior est eorum sententia, qui istum Jacobum huic sectæ nomen dedisse affirmant, qui Severo Patriarchæ Antiocheno circa an. D. 462. discipulus fuit; qui etiam يعقوب البرادعي *Jacobus Al-Baradæus* dictus est, quod indutus sit citellis, Arabice البرادع *Barâda* dictis, ut tradidit Eutychius annal. t. 2. p. 144. Ubi opinio ejus his verbis definitur, وكانت مقالته ان المسيح طبيعة واحدة من طبيعتين وجوهر من جوهرين ومشية واحدة موافق لقول سويرس وديسقورس واوطيشيوس الملاعنين *Et fuit doctrina ejus, Christum unam esse naturam è duabus naturis compositam, substantiam è duabus substantiis, & voluntatem unam secundum sententiam Severi, Dioscori & Eutychis Maledictorum.* Hanc eorum opinionem comment. de ordinatione Jacobitarum his verbis explicat Syriacè ܘܐܝܬ ܟܝܢܐ ܚܕ ܐܝܟ ܕܐܦ ܩܢܘܡܐ ܚܕ ܘܠܐ ܬܪܝܢ ܟܝܢܐ ܐܘ ܒܬܪܝܢ ܟܝܢܐ *Et una est (in Christo) natura, ut etiam una persona, non autem duæ naturæ aut in duabus naturis.* Unde constat Jacobitas Eutychetis opinioni adhæsisse; qui etiam in diversis locis diversos habuerunt hæresiarchas, uti Josephus hoc loco rectè observat, dicens, hanc opinionem in provinciis Mesopotamiæ à Severo & Jacobo, in provinciis autem Ægypti & Nubiæ à Dioscoro institutam esse, & disseminatam.

وهو اله وانسان *Eumque Deum esse & hominem.* Sic etiam Eutychius de hâc synodo, loquens ait, وثبتوا ان ربنا يسوع المسيح اله وانسان وهو في الكيان مع ابيه في اللاهوت وفي الكيان معنا في الناسوت يعترف بطبيعتين تاما بلاهوته وتاما بناسوته مسيح واحد *Et statuerunt Dominum nostrum Jesum Christum Deum esse & hominem, ipsumque ejusdem esse essentiæ cum patre quod ad divinitatem, ejusdemque nobiscum quod ad humanitatem, utraque naturâ agnitum perfectum in divinitate sua & perfectum in humanitate suâ, Christum unum.* Eutych. annal. 2. p. 94. Ubi etiam ille idem, quod Josephus, in sequentibus tradit, tres scilicet priores œcumenicas synodos, Nicænam, Constantinopolitanam & Ephesinam primam, ab hâc quartâ confirmatas esse; quod ipsa etiam Acta testantur.

الاوسيا Est ipsa Græca vox *οὐσία*, cum articulo ال juxta morem præfixo: mox etiam post sequitur sine articulo اوسياهما *οὐσίαι*, *essentia ipsarum.*

سبع مايه وثلثة وستون *Anno septingentesimo sexagesimo tertio.* Nimirum Æræ Alexandreæ, quæ cœpit anno Per. Jul. 4402. Kal. Octob. Adde igitur 4401. ad 763. summa est 5164. aufer. 4713. & reliquus tibi fiet annus Christi 451. quo etiam currente celebratum fuisse hoc concilium in Annotationibus ad canones Græcos probatum dedimus. Neque etiam in die multum aberrat Josephus, canones hujus concilii vicesimo quinto die Tishrin prioris editos affirmans. Nam in anno Syriaco hic usurpato Tishrin prior unà cum Octobri Juliano init; hoc autem Chalcedonense concilium VIII. Id. Octob. cœptum est, & usque ad Kal. Novemb. eodem anno continuatum, ut ibidem etiam observatur.

In Can. II.

اقنوم الكنيسة *Oeconomum Ecclesiæ.* Etiamsi vox اقنوم à Syriacâ ܩܢܘܡܐ *hypostasin vel Personam* sæpius significet, idque in hâc paraphrasi æque ac alibi, hoc tamen in loco *Oeconomum* verti, utpote cui in canone Græco voci respondere videatur. Quo sensu etiam in vicesimo sextô hujus concilii canone clarissimè usurpatur. Is enim totus de Oeconomis agens græcè sic incipit, Ἐπειδὴ ἔν τισιν ἐκκλησίαις, ὡς περιηχήθημεν, δίχα οἰκονόμων οἱ ἐπίσκοποι τὰ ἐκκλησιαστικὰ χειρίζουσι πράγματα. Quæ verba Josephus Arabicè sic vertit, رفع الي الجماعة المقدسة ان مـن الكنايس ما ليس لهم اقنوم *Pervenit ad sanctam synodum, quòd nonnullæ sint Ecclesiæ, quibus nullus est Oeconomus.* Et ad calcem can. 25. disertè dicitur. قهرمان الكنيسة اي الاقنوم *Procurator Ecclesiæ, sive Al-Aknum, Oeconomus.* His itaque locis vox اقنوم *Aknúm*, ab ipsâ Græcâ οἰκονόμος contracta, pro eâdem usurpatur. Hinc vox اقانمة pro οἰκονομίᾳ *Administratione, dispensatione*, in hac paraphrasi usitatur; ut in proœmio ad synodi Nicænæ canones adnotavimus.

In Can. III.

قهرمتهم *Procurationibus eorum.* Vox قهرمان quemlibet rerum administrationem vel procuratorem significat. Unde paulo post قهرمانا علي صبيان *Puerorum curatorem* denotat. In prima Epistola Catholica S. Petri, cap. iv. vers. 10. vox Græca οἰκονόμοι Arabicè قهارمة vertitur. Hinc قهرمانة pro *ancillâ, procuratrice* usurpatur. Abulpharagius, واخذت علم القهرمانة فقطع لسانها *Et capta est Alama procuratrix, & lingua ejus abscissa.* Abulph. dynast. 9. pag. 310. Elmacinus, وبين يديه قهرمانة اسمها شمس النهار *Et coram eo erat ancilla, sol diei cognominata.* Elmac. hist. Sarac. l. 3. pag. 288. vox autem origine Persica est. Persis enim قهرمان *Imperator est, justitiæ administrator.*

In Can. X.

البرىقاديا Ita typographorum incuria imprimitur, sed scribendum est, juxta MS. البريفانيا *Al-bariphania*; quod nihil aliud est, quàm Græcum vocabulum ὑπερορία prima litera mutilatum: vel saltem articulo ال illius loco substituto.

فان هو جسر احدا علي التحويل *Et si quis ausus fuerit migrare &c.* sed latina versio hunc potius in modum legatur, *Et si quis aliquem ausus fuerit transferre ab Ecclesiâ suâ, eidem ut restituatur.*

المرستان *Nosocomia.* sæpius scribitur مارستان vocabulum est Persicum; quod tamen ab Arab. مارض *Ægrotus*, deductum putatur.

In Can. XXIII.

الا الاغالايكوس Hoc σφάλμα est Typographicum. Delendum enim الا & pro اغالايكوس scribendum est juxta MS. codicem الاغاديكوس *Al-Agadicus*; quod nihil aliud est, quàm Græcum ἔκδικος, quod *defensorem* Ecclesiasticum significat, de quo hoc loco agitur.

ANNOTATIONES IN CANONICAS EPISTOLAS

IN DIONYSII ALEXANDRINI.

IN CANONEM I.

Απεστειλας. Scholium in codice Amerbachiano, Ιστέον ὅτι γέγονε μὲν ὁ Μακάριος Διονύσιος ἀκροατὴς Ὠριγένους, ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς βασιλείας ἔτει Φιλίππου τοῦ μετὰ Γορδιανὸν βασιλεύσαντος. Ἡρακλᾶ πρεσβεύσαντος τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας ἐπισκόπου τὴν προστασίαν ταύτης διαδεξάμενος μετὰ τοὺς διαλιπόντας ἔτη, ὑπὸ τοὺς λοιποὺς ... Φιλίππου, καὶ τοῦ ἑνὸς Δεκίου, καὶ τοῦ ἑνὸς Γάλλου, καὶ Βολουσιανοῦ τοῦ υἱοῦ Δεκίου, καὶ τοὺς δύο Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλλιηνοῦ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν. ὁ δὲ Βασιλείδης ἐν ... ... ἐπίσκοπος ..., ὡς φησιν Εὐσέβιος ἐν τῷ ς΄. καὶ ζ΄. τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγῳ. *Sciendum est, quòd hic beatus Dionysius auditor fuit Origenis quarto anno Imperii Philippi, qui post Gordianum imperavit. Heraclâ autem decimo tertio Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopo vitâ defuncto, hic præfecturam istius suscepit; & post septendecim annos, reliquos nimirum tres Philippi, & unum Decii, & unum Galli, & Volusiani filii Decii, & duodecim Valeriani & Galli (Gallieni) ipsius filii, ad Dominum migravit. Basilides autem paræciarum in Pentapoli Libyæ Episcopus fuit, ut Eusebius in* VI. & VII. *Ecclesiastica historia libro tradidit.*

Ἀπονηστίζεσθαι δεῖ. Gentianus Hervetus vertit, *Jejunandum sit* dies Paschæ. Et sic vocem ἀπονηστίζεσθαι, ubicunque occurrit, *jejunare* vertit: cùm contrarium potiùs ubique significat, nimirum, *jejunium solvere*; quod Arabes فطر & افطر dicunt. Hoc sensu vox ista ἀπονηστίζεσθαι in Constitutionibus Apostolicis vulgo dictis sæpe usurpatur. Ut τῷ δὲ σαββάτῳ μέχρι ἀλεκτοροφωνίας διατελοῦντες, ἀπονηστίζεσθε ἐπιφωσκούσης μιᾶς σαββάτων. Constit. Apost. l. 5. c. 18. Et alibi, Ἐπιτελεῖσθε δὲ ὑπερτέλα ἀλλα περὶ τῆς τοσαύτης τοῦ Πάσχα ἀρχομένων μὲν ἀπὸ δευτέρας, παυομένων δὲ εἰς παρασκευὴν, μεθ᾽ ἃς ἀπονηστίζονται. ibid. cap. 12. Eodem etiamsi sensu occurrit, Syn. Trull. can. 89. Hesychius, Ἀπονηστίσασθαι, τὸ ἀπὸ νηστείας ἐπὶ ... ἐλθεῖν. Ipse etiam locus, quem præ manibus habemus, hunc sensum necessario exigit, in quo Dionysius se interrogatum asserit, καθ᾽ ἣν ὥραν ἀπονηστίζεσθαι δεῖ τὴν τοῦ Πάσχα ἡμέραν. Hoc est, Non ut Hervetus vertit, *quâ horâ dies Pascha sit jejunandus*; is enim nunquam jejunio peractus fuit: sed, ut nos vertimus, *Quâ horâ dies Pascha jejunium solvendum est.* Nimirum, quotâ horâ jejunium ante Paschale terminandum est, vespere præcedente Paschalem celebritatem, an ad galli cantum, an alio tempore; ut ex iis constat, quæ in hac Epistolâ sequuntur.

In Can. II.

Περὶ δὲ τῶν ἐν ἀφέδρῳ. Constantinus Harmenopulus hunc canonem sic compendifacit, Αἱ ἐν ἀφέδρῳ καὶ θείων ναῶν καὶ ἱερῶν μυστηρίων εἰργέσθωσαν. *Quæ in secessu sunt, tam à divinis templis quàm sacris mysteriis arceantur.* In quam epitomen Scholiastes hæc notat, Αἱ ἐν ἀφέδρῳ ἤγουν αἱ ἐμμηνιαῖοι διὰ τὸ κεχωρισμένως τούτους παρὰ Ἰουδαίοις καθίζεσθαι. *Quæ in secessu sunt, hoc est, quæ menstrua habent: propterea quòd hæ separatim apud Judæos degebant.* Harmenop. epit. can. sect. 6.

In Can. IV.

Οἱ δὲ ἐν ἀκουσίῳ. Scholiastes Harmenopuli, Ὁ δὲ ... ... ὁ μαλακίας ... ... τῆς κοινωνίας ἐκβάλλεται, ἐν ᾗ ... ... καὶ μετανοίας ... μθ΄. ὁ δὲ μαλακίᾳ ... ... μ΄. ... ..., ..., καὶ μετανοίας ... ... ἀλλὰ καὶ γυνὴ ἡ εἰς ἀσπασμὸν ἀνδρὸς ἐλθοῦσα, τῷ τῆς μαλακίας ἐπιτιμίῳ ... ὁ δὲ ... ... τῆς κοινωνίας, ... *Joannes autem Jejunator sic ait; Pollutus in somno per fluxus passionem uno die rejicitur à communione, cùm quadragesimum Psalmum cecinerit, & pœnitentias* XLIX. *peregerit. Qui verò mollitiem commisit;* XL. *dies plectitur, cibo sicco vescens, & quotidie pœnitentias* C. *peragens. Itidem mulier, quæ in amplexum viri venit, mollities pœnam accipit. At qui corpore vigilante pollutus est, à communione septem diebus arcetur, Psalmum* L. *quotidie canens &* XLIX. *pœnitentias peragens.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 2. De hac re videas etiam Joannis Zonaræ orationem inscriptam πρὸς τοὺς τὴν φυσικὴν τῆς γονῆς ἐκροὴν μίασμα ἡγουμένους. In Juris Græco-Romani lib. 5. & Theodori Balsamonis responsum ad Marci Alexandrini interrog. 9. Utrobique enim hunc canonem laudatum invenies.

IN PETRI ALEXANDRINI

EPISTOLAM CANONICAM.

Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Πέτρου. Hic percelebris Ecclesiæ Alexandrinæ Archiepiscopus sub Diocletiano Imperatore claruit, & in persecutione ab eo excitatâ ultimus omnium in Ægypto capite-truncatus est. Euseb. Hist. Eccl. l. 7. c. ult.

In Can. V.

Καὶ ῥήματα Ἀποστολικά. Post hæc ultima Zonaræ in hunc canonem verba codex Amerbachianus addit, Παισὶν δὲ ἐοίκασιν ἀπεικάζει τοὺς ἀπελθόντας τοῖς ἀθλητικοῖς, καὶ δόξαντες μὲν θῦσαι, μὴ θύσαντας δέ. Ὑμέτεροι δὲ, ὡς τὴν θυσίαν τινὰς ἐκκλίναντας, παῖδας δὲ, ὡς μὴ τέλειον τὸ ἀνδρῶδες ἐνδειξαμένους φρόνημα, καὶ πρὸς ... ἀντισταθέντας τῇ εἰδωλολατρείᾳ, ἀλλ᾽ ὅμως συνθεμένους θύσειν. *Pueris autem prudentibus comparat eos, qui impii decesserunt. Et visi sunt quidem sacrificasse, sed non sacrificarunt. Prudentibus quidem, ut qui sacrificium cousque evitarint; Pueris autem, eo quòd perfectum & virilem sensum non ostenderint, nec generosè idololatriæ repugnarint, verùm se sacrificaturos palàm fuerint.* Hæc autem αὐταλεξεὶ ferè in Zonaræ commentario ante dicta sunt, ac propterea ad finem frustra repetuntur.

IN GREGORII THAUMATURGI

EPISTOLAM CANONICAM.

Γρηγορίου. Hic Gregorius Episcopus Neocæsariensis, ob multa quæ fecit miracula Θαυματουργὸς dictus, discipulus fuit Origenis, ut Eusebius & Socrates tradiderunt. Quo autem tempore Gothi & Boradi, quorum ipse canone quinto mentionem fecit, inter alias Asiæ Provincias, Pontum quoque invaserunt, istaque barbarorum incursio gravissimis inter Christianos perpetrandis delictis occasionem præbuit, in Ecclesia Neocæsariensi præfectus ad eorum correctionem hanc canonicam Epistolam conscripsit, & ad Episcopum quendam misit; ut ex ipso exordio constat, quo dicit, ὁ τῷ ἱερωτάτῳ Πάπᾳ. Episcopi enim *Papæ* tunc dierum vulgo audiebant.

In

In Can. I.

Ὅτι τὰ βρώματα. In codice Amerbachiano ad hunc canonem hæc observantur, Σημείωσαι τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν ταύτην, διὰ τοὺς μεταφαγόντας ἐν αἰχμαλωσίᾳ, καὶ μὴ φαγόντας εἰδωλόθυτα. Ἴσως γὰρ εἶχες τι διαφορὰν εἰδωλοθύτων καὶ ἄλλων βρωμάτων ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν βεβρωμένων. ὡσαύτως σημείωσαι τὴν ἐπιστολὴν διὰ τὰς ἑκοντὶ συναπτομένας τοῖς Ἀγαρηνοῖς. καθ' ἑκάστην γὰρ γίνεται τοῦτο εἰς τὰς τῶν Τούρκων ἐπαρχίας, καὶ εἰς τὴν χώραν Ἰβηρίας. *Nota hanc canonicam Epistolam propter eos, qui in captivitate comederunt polluta, & idolothyta non comederunt. Aliquid enim discriminis forsitan duces esse inter idolothyta & alios cibos ab hæreticis comesos. Itidem nota Epistolam propter eas, quæ Agarenis sponte conjunguntur. Hoc enim in Turcarum Provinciis & Iberia regione indies factum est.*

Ἡ τις καὶ οὕτω προσέλοιτο. Post hæc Zonaræ verba in codice Amerbachiano additur, εἰ μέν τις τις ἐν ἄκρᾳ σωφροσύνῃ ζῶσα, καὶ καθαρὸν καὶ ἔξω πάσης ὑπονοίας ἀπῳκισμένον βίον τὸ πρότερον, νῦν δὲ καταπέπτωκεν ἐκ βίας καὶ ἀνάγκης εἰς ὕβριν, ἔχομεν παράδειγμα τὸ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, τὸ ἐπὶ τῇ νεάνιδι φάσκον, οὐ ποιήσετε οὐδέν, οὐκ ἔστι τῇ νεάνιδι ἁμάρτημα θανάτου· ὅτι ὡς εἴ τις ἐπαναστῇ ἄνθρωπος ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ φονεύσῃ αὐτοῦ τὴν ψυχήν, οὕτω τὸ πρᾶγμα τοῦτο. ἐβόησεν ἡ νεᾶνις, καὶ ὁ βοηθῶν οὐκ ἦν αὐτῇ. *Sanè si quæ in summâ continentia vixit, & puram atque ab omni suspicione alienam vitam priùs ostendit, nunc autem ex vi & necessitate in contumeliam lapsa est, habemus exemplum in Deuteronomio, quod de adolescentulâ dicit, nihil ei facietis, non erit adolescentulæ peccatum mortis: quoniam ut si quis homo adversus proximum suum insurrexerit, & ipsius animam morte affecerit, sic hæc res est. Adolescentula exclamavit, & non erat qui ei opem ferret.* Hæc autem sunt ipsa canonis verba, descriptoris incuriâ hic male repetita.

IN SANCTI ATHANASII

EPISTOLAM DE FESTIS.

Ἀλλ' ἐπειδή. Joannis Zonaræ in hanc Epistolam Scholia adhuc ἀνέκδοτα, ex codice Amerbachiano hic apponere visum est. Ἑρμηνεία Ζωναρᾶ. Ἐνταῦθα ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἀπαρίθμησιν ποιεῖται τῶν βιβλίων τῆς τε παλαιᾶς γραφῆς καὶ τῆς νέας τῶν ὀφειλόντων ἀναγινώσκεσθαι παρὰ τῶν πιστῶν· ἵνα μή τινες πλανώμενοι ἀναγινώσκωσι καὶ τὰς λεγομένας ἀποκρύφους βίβλους, αἳ οὐκ ὀρθῶς ἔχουσι, καὶ ἐντεῦθεν βλάπτωνται ἀκέραιοι ὄντες ἤτοι ἁπλοῖ καὶ εὐεξαπάτητοι. ταῦτα δὲ καὶ ὁ πε΄. κανὼν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων περὶ τούτων ἀπαριθμεῖ· οὐκ ἐν πᾶσι δὲ ὁ πατὴρ οὗτος συμφωνεῖ τῷ ἀποστολικῷ τελευταίῳ κανόνι ἐν τῇ ἀπαριθμήσει. οἱ μὲν γὰρ Ἀπόστολοι καὶ τὴν Ἐσθὴρ ἀπηριθμήσαντο, καὶ τὴν σοφίαν Σιράχ, καὶ τὰ Μακκαβαϊκά· οὗτος δὲ παραλέλοιπε ταῦτα. Ἐν δὲ ταῖς τῆς νέας γραφῆς βίβλοις, οἱ μὲν θεῖοι ἀπόστολοι καὶ τὰς διὰ τοῦ Κλήμεντος συγγραφείσας διαταγὰς αὐτῶν ἀπηρίθμησαν· οὗτος δὲ ταύτας μὲν παραλέλοιπε· προστέθεικε δὲ τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ θεολόγου. μετὰ δέ γε τὴν ἀπαρίθμησιν, φησίν, ὅτι ἔστιν ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν, οὐ κανονιζόμενα μέν, ἀναγινωσκόμενα δέ, ἅ τινα λέγει εἶναι τὴν σοφίαν Σιράχ, Ἐσθήρ, Ἰουδίθ, καὶ Τωβίτ, καὶ διδαχὴν καλουμένην τῶν ἀποστόλων· λέγουσι δὲ εἶναι τὰς διὰ τοῦ Κλήμεντος συγγραφείσας τῶν ἀποστόλων διατάξεις, ἃς ἡ λεγομένη ἕκτη σύνοδος ἀναγινώσκεσθαι οὐ συγχωρεῖ, ὡς νοθευθείσας καὶ φθαρείσας ὑπὸ αἱρετικῶν. Αἱ δὲ καλούμεναι, φησίν, ἀπόκρυφοι βίβλοι, οὔτε ἐν ταῖς ἀπαριθμηθείσαις βίβλοις τελοῦσιν, οὔτε ἐν ταῖς ἐκτὸς ἐκείνων τεταγμέναις ἀναγινώσκεσθαι, δηλαδὴ ταῖς ἀκανονίστοις. Κεκανονισμένα δὲ βιβλία ἔφη ὁ ἅγιος ἐκ τοῦ κανόνος, ὃ ξύλον ἐστὶ, ᾧ κέχρηνται οἱ τεχνῖται εἰς ξύλων ἢ λίθων εὐθύτητα· ἐπιτιθέντες γὰρ τὸν κανόνα τοῖς παρ' αὐτῶν ἐργαζομένοις, δι' αὐτοῦ εἴ τινας εὑρίσκουσιν ἐν αὐτοῖς λοξότητας εἰσοχάς τε καὶ ἐξοχάς, εἰς εὐθύτητα ἀποξέουσι, καὶ ὀρθοῦσι τὸ ἐργαζόμενον· οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν βιβλίων τούτων ὁ λόγος ὥσπερ κανὼν ἐποίησεν· ἀποδιαστέλλων αὐτὰ τῶν μὴ ὀρθῶς ἐχόντων, ἀλλὰ διεστραμμένων· καὶ τὰ μὲν ἐγκρίνας καὶ ἀποδεξάμενος καὶ προτιθέμενος εἰς ἀνάγνωσιν τοῖς εὐσεβέσι· τὰ δὲ ἀποδοκιμάσας, καὶ ἀπείρξας ἀναγινώσκεσθαι. ζήτει καὶ τὰ γραφέντα εἰς τὸν τελευταῖον κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Interpretatio Zonaræ. *Hic magnus Athanasius veteris novæque Scripturæ libros enumerat, qui à fidelibus legi debent; ne qui decepti libros Apocryphos dictos legant, qui non rectè se habent, & ἀκέραιοι, hoc est, simplices & deceptu faciles exinde incommodo afficiantur. Eos autem & 85. canon S. Apostolorum antea recensuit. Hic autem Pater, quantum ad numerum eorum spectat, ultimo isti Apostolico canoni in omnibus non convenit. Apostoli enim Esther & sapientiam Sirach & libros Maccabæorum connumerarunt: hic autem eos prætermisit. In novæ etiam Scripturæ libris, divini quidem Apostoli constitutiones suas à Clemente conscriptas enumerarunt: hic autem eas omisit. Addidit verò Theologi Apocalypsim. Post libros autem enumeratos, ait, quòd alii sint præter eos libri, in canonem quidem non relati, legendi tamen; quos dicit esse Sapientiam Solomonis, & Sapientiam Sirach, Esther, Judith, & Tobet, & doctrinam Apostolorum dictam, quas asserunt esse Constitutiones Apostolorum à Clemente conscriptas; quas ea quæ sexta dicitur Synodus legi non permittit, ut adulteratas & corruptas ab hæreticis. Qui autem Apocryphi, inquit, vocantur libri, neque inter eos, qui extra istos legendi constituuntur, qui scilicet in canonem non referuntur. Canonicos autem sive in canonem relatos libros sanctus denominat ex canone sive regulâ, quod lignum est, quo Artifices utuntur ad lignorum aut lapidum rectitudinem. Regulam enim iis, quæ operantur, apponentes, per eam si, quas inveniunt in istis obliquitates, imminentias & prominentias, ad rectitudinem abradunt & sic opus rectificant. Hoc itaque in istis libris ratio tanquam regula effecit, illos distinguens ab istis, qui non rectè se habent, sed perversi sunt: & hos quidem admittens, & approbans, & piis legendos proponens; illos autem condemnans, & legi prohibens. Quære etiam quæ in ultimum sanctorum Apostolorum canonem scripta sunt.*

IN SANCTI BASILII

CANONICAS EPISTOLAS.

In Can. I.

Τὸ μὲν ἦν ἀρχή. Huic canoni in codice Amerbachiano sequens σχόλιον subjicitur. Τοῦ πληρώματος τῆς ἐκκλησίας, καθά φησι Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῇ, καὶ τῇ πρὸς Κολασσαεῖς, Χριστὸς ἐστὶν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἁφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον, αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ Θεοῦ· γινομένης δηλαδὴ τῆς ἐπιχορηγήσεως καὶ μεταδόσεως τοῖς ἡνωμένοις ἀλλήλοις μέλεσιν, ἀπὸ τῶν πρώτων ἕως τῶν ἐσχάτων. ὁ τοίνυν πρώτως ἀποσχίζων ἑαυτὸν παντὸς σώματος, οὐ πάντῃ πως ἀφίσταται· ὅτι μηδ' ἄλλῳ ἥνωται, ἀλλ' ἔτι ἔχεται τοῦ ἀφ' οὗ ἐσχίσθη· τοιαύτη γὰρ τῶν σχιζομένων ἡ φύσις· ὁ δὲ τῷ ἀποχωρήσαντι προστιθέμενος ὕστερον ἀπορρήγνυται καὶ ἀφίσταται παντάπασιν οὗπερ εἴχετο σώματος. ὅτι γὰρ ἐνδέχεται τὸ αὐτὸν ἅμα τοῖς δυσὶν ἑνοῦσθαι; καὶ ὥσπερ τὸ τοῦ σώματος ἀπορρηγνύμενον μέλος νεκροῦται, τῆς ζωτικῆς αὐτῷ μὴ χορηγουμένης ἐκεῖθεν δυνάμεως, οὕτω καὶ αὐτὸς νεκροῦται, οἷον τῷ πνεύματι, τῆς ἱερατικῆς ἐκπίπτει χάριτος, ἣν εἶχε λαβὼν παρὰ τοῦ ᾧπερ ἥνωται, καὶ γίνεται λοιπὸν λαϊκὸς παρὰ τοῦ ᾧ προσετέθη, χάριν ἱερατικὴν οὐκέτι λαμβάνων, οὐ μόνον ὅτι δεκτικὸς οὐχ ὑπάρχει, νεκρὸς ἤδη τρόπον ἕτερον γενόμενος, ἀλλ' ὅτι οὐδ' αὐτὸς ᾧ προσετέθη δυνατὸς ἐστὶν ἀντιδιδόναι· ἡ γὰρ μετάδοσις διὰ τῶν ἁφῶν γίνεται καὶ τῶν συνδέσμων· ἐκεῖνος δ' ἀπορρήξας ἑαυτὸν τῶν οἷς συνῆπτετο καὶ συνεδέδετο, ὃ μὲν ἔλαβεν ἔχει, λαβεῖν δ' ἕτερον οὐχ οἷός τε ἐστὶ, καὶ ἀκολούθως, οὐδὲ μεταδοῦναι ἑτέροις, οὐ μόνον ὅτι μὴ ἔχει, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ πέφυκε μεταδιδόναι, οὔτε τοῖς οἰκείοις, ἀπέρρηξε γὰρ αὐτῶν, οὔτε τοῖς ἀλλοτρίοις, ὅτι ἀδύνατον· πῶς γὰρ σώματος μέλος μεταδοίη τινὸς ἐνεργείας, οὔτε τῷ ἀλλοτρίῳ μέλει, οὔτε τῷ ἐκ τοῦ ἰδίου σώματος ἀποτμηθέντι; *Plenitudinis Ecclesiæ, ut ait Paulus in Epistolâ ad Ephesios, & ad Colossenses, Christus est, ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones subministratum & compactum, augescit in augmentum Dei, subministratione scilicet & contributione membris sibi invicem unitis factâ à primis usque ad ultima. Qui itaque primò se à toto corpore abscindit, non omnino disjungitur; quoniam neque alii unitur, sed adhuc ei adhæret à quo abscissus est: Talis est enim abscissorum natura. Qui autem abscisso denuò adjicitur, abrumpitur & disjungitur omnino ab eo corpore cui adhæserat. Neque enim possibile est, ut idem duobus simul uniatur. Et quemadmodum membrum à corpore disruptum moritur, vivificâ illinc ei non subministratâ virtute: sic & iste mortuus, spiritui scilicet; Sacerdotali, quam ab eo acceptam habuit, cui unitus fuit, gratiâ decidit, & Laicus in posterum factus est, ab eo cui se adjecit, Sacerdotalem non amplius accipiens gratiam, non solùm quod haud capax sit, mortuus jam alio modo factus; sed quòd ille, cui accessit, eam contribuere non possit. Contributio enim per nexus fit & conjunctiones. Illuc autem se abscindens ab iis, quibus conjunctus fuit & alligatus, quod quidem accepit, habet, aliud autem accipere non potest, & consequenter, nec aliis contribuere; non tantùm quoniam non habet, verumetiam quoniam nec naturâ comparatus est contribuere; neque propriis, ab iis enim abscissus est, neque alienis, quoniam impossibile est. Quomodo enim membrum corporis efficaciam aliquam communicet, sive alieno membro, sive isti quod à suo corpore abscissum est.*

In Can. III.

Τῇ συνήθει ἀξίᾳ. Post hæc ultima Joannis Zonaræ in præsentem canonem verba, codex Amerbachianus addit, Καθόλου δὲ ἴαμα ἔφη ὁ ἅγιος τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀναχώρησιν, ὥστε τὸ μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων τὸν ἀποπεσόντα ἱερωσύνης· εἰ δὲ καὶ μετὰ τὴν [illegible] ἔτι ἁμαρτάνει, [illegible] ὡς λαϊκὸς ἁμαρτάνων ἐπιτιμηθήσεται, ἀλλὰ καὶ τῆς μετὰ τῶν πιστῶν συστάσεως ἐκβληθήσεται, ἢ καὶ μείζονα ἕξει τινὰ ἐπιτίμησιν. *Summatim autem sanctus Pater medicinam vocat à peccato recessum, ut qui Sacerdotio dejicitur, Sacramentorum particeps fit. Quòd si & post depositionem adhuc peccat, tunc ut Laicus peccans punietur, & non solùm à communione arcebitur, sed etiam ex fidelium consistentiâ ejicietur, vel & majorem aliquam pœnam persolvet.*

In Can. IV.

Περὶ τριγάμων. Scholiastes Harmenopuli, Ὁ δὲ [illegible] τόμος περὶ τοῦ τρίτου γάμου ταῦτά φησι. τοὺς τεσσαρακοντούτας τριγαμοῦντας, [illegible] τῆς ἐκκλησίας ἀκοινωνήτους εἶναι μέχρι πενταετίας, καὶ [illegible] ἅπαξ τοῦ ἔτους τῆς χαριστηρίου [illegible], κατὰ τὴν σεβασμίαν τοῦ σωτηρίου πάσχα ἡμέραν, ἐν τῇ [illegible] νηστείᾳ καθ' ὅσον οἷόν τε [illegible] ἑαυτούς. ταῦτα δέ φαμεν, ὅταν μὴ τέκνα τούτοις ἐκ τῶν προτέρων γάμων [illegible]. εἰ δ' [illegible], ἀσυγχώρητος αὐτοῖς ἡ τριγαμία. εἰ δέ τις τριακοντούτης ὢν, καὶ [illegible] ἔχων ἐκ τῶν [illegible] διαδοχὴν γάμων, τρίτῃ συναφθείη γυναικὶ, ἐπὶ τετραετίαν ἀκοινώνητος ἔσω, εἶθ' ἅπαξ τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ μεταλαμβανέτω, ἐν τῇ ἀναστασίμῳ τοῦ πάσχα ἡμέρᾳ, ἐν τῇ κοιμήσει τῆς θεοτόκου, καὶ ἐν τῇ γενεθλίῳ τοῦ κυρίου ἑορτῇ, [illegible] τοῦ [illegible] τῆς κηλίδος [illegible]. εἰ δὲ ἄπαις εἴη, συγγνώμης ἀξιοῦται, δι' ἔφεσιν παιδοποιΐας τὸν τρίτον γάμον αἱρούμενος, καὶ τῇ συνήθει ἐπιτιμίῳ [illegible], ἐπὶ τρισὶ χρόνοις, τῆς κοινωνίας εἰργόμενος. *Tomus ille unionis actus de tertiis nuptiis hac tradit. Qui annorum 40. sunt, & tertias nuptias contrahunt, velut inquinamenta Ecclesiæ communionis exsortes sint ad quinquennium. Quo tempore elapso, semel in anno communionem adeant, venerabili scilicet Paschatis salutaris die, præcedente eum jejunio, quantum fieri poterit, se purgantes. Hæc autem dicimus, cùm nulli de prioribus matrimoniis extent liberi: alioquin autem, tertium eis conjugium non permittendum est. Quòd si quis annos 30. natus, & liberos ex prioribus conjugiis susceptos habens, uxori tertiæ copulatus fuerit, ad quadriennium communionis exsors esto; ac deinceps ter in anno participabit, die scilicet resurrectionis Paschali, & in obdormitione Deiparæ, festoque Domini natalitio; quod verisimile sit, præcedentia jejunia majorem partem hujusce labis abstergere: sin nulla sit illi proles, veniam consequitur, quod desiderio procreandi liberos tertias amplexus sit nuptias, consuetâque pœnâ sanabitur, dum per tres annos à communione arcetur.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 3.

In Can. VII.

Ἀῤῥενοφθόροι. Scholium in Codice Amerbachiano, Οἱ μὲν ἀῤῥενοφθόροι καὶ ζωοφθόροι καὶ μοιχοὶ τῇ πεντεκαιδεκαετίᾳ [illegible], οἱ δὲ φονεῖς καὶ φαρμακοὶ τῇ εἰκοσαετίᾳ. εἰδωλολάτρας δὲ οἶμαι λέγων αὐτὸν τοὺς γόητας καὶ τοὺς μάντεις, [illegible] καὶ αὐτοὺς εἰδωλολατροῦντας, ὀνομασίαις χρωμένους δαιμονίων, ἐπεὶ οἱ μὲν ἀπ' ἀρχῆς εἰδωλολάτραι, μετανοοῦντες καὶ βαπτιζόμενοι, αὐτίκα δεκτοὶ εἰσιν· οἱ δὲ τὸν Χριστὸν ἀβιάστως ἀρνησάμενοι καὶ εἰδωλολατρήσαντες ἐν ὅλῃ τῇ αὐτῶν ζωῇ [illegible] ὀφείλουσιν. *Masculorum & animalium initores & adulteri quindecim annorum spatio substernuntur: homicidæ autem & venefici annis viginti, Idololatras autem eum dicere opinor præstigiatores & divinatores; si quidem & ipsi aliquo modo idololatræ sunt, dæmoniorum appellationibus utentes; quoniam qui ab initio idololatræ fuerunt, pœnitentiâ ducti & baptizati, protinus recipiendi sunt: qui autem Christum sine violentiâ abnegarunt, & idololatræ facti sunt, totâ ipsorum vitâ lugere debent.*

In Can. X.

Οἱ ὀμνύοντες. Huic canoni duplex in codice Amerbachiano σχόλιον apponitur: primum sic se habet, ὁ μὲν Σεβῆρος ἐπίσκοπος ἦν Μασαδῶν· τὸ δὲ Μίνδανα Λογγίνῳ τινὶ διαφέρον, τῷ ἐπισκοπῇ δὲ [illegible] τῆς [illegible] Μισθίας, εἰς ἣν χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος παρὰ τοῦ Σεβήρου ὁ Κυριακὸς, ἐπωμόσατο μὴ ἐξ αὐτῆς [illegible] ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐξῆν εἰς ἀλλοτρίαν ἐπαρχίαν ἱερᾶσθαι τὸν ὑπὸ Σεβήρου κεχειροτονημένον, μετετέθη ἐκεῖθεν. Καὶ ὁ μὲν Λογγῖνος ἀγαπητὸς Κυριακὸν, ἐβλασφήμει τοὺς τῆς ἐκκλησίας διὰ τὴν [illegible] ὁ δὲ Κυριακὸς ἐδόκει ἐπιορκεῖν ἀπὸ τῶν Μινδάνων μετατεθείς. *Severus enim Episcopus erat Masadarum: Mindana autem ager erat ad Longinum quendam pertinens, sed Episcopatus M[illegible] subjectus, in quem Presbyter nomine Cyriacus à Severo ordinatus, juratus est se ex eo non secessurum; quoniam autem ei, qui à Severo ordinatus fuerat, in alieno territorio Sacerdotalia munera obire non licebat, is illinc translatus est: Et Longinus Cyriacum diligens viros Ecclesiæ convicatus est, propter ejus translationem: Cyriacus autem pejerare videbatur, à Mindanis se transferens.* Alterum autem sic, ὅπερ ἔλεγον. τὸ περὶ τὸ [illegible] ἀπὸ τοῦ τῶν καλῶν ἀργεῖν ἐστιν. Ἄρα ἂν καὶ ὁ κατὰ τῆς ἐκκλησίας [illegible] καὶ ὁ [illegible] λέγοιτο ἂν εἰκότως ἀργία καὶ ἀεργασία. *Aliud Scholium. Malorum perpetratio à bonorum neglectu oritur. Ergo convicium etiam & opprobrium contra Ecclesiam, neglectus & vanloquentia jure dicatur.*

In Can. XIII.

Τοὺς ἐν πολέμοις. Scholiastes Harmenopuli, Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Χλιαρηνοῦ ἐξήνεγκε συνοδικῶς, ὅτι εἰ μὲν δυνηθείς τις διαδρᾶναι τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ λῃστοῦ, τοῦτο μὲν οὐ ποιήσει, ἀλλ' ἐκ μελέτης αὐτοῦ [illegible] ἀνέῤῥηξεν, ὡς φονεὺς ἐπιτιμηθήσεται. Εἰ δὲ [illegible] τὸ ξίφος ὁ λῃστὴς ἦρε κατ' αὐτοῦ, τότε οὐκ ἐπιτιμηθήσεται ὁ φονεύσας αὐτόν· ὃς δ' ἂν διὰ τὸ κοινῇ συμφέρειν [illegible], τοῦτον ζητοῦντας εὗρε καὶ [illegible], μὴ ὅτι [illegible], ἀλλὰ καὶ [illegible] ἀξιωθήσονται. Ἀσφαλείας δὲ ἕνεκεν ἐπὶ τριετίαν ἀργοὶ καὶ τούτους [illegible]. τοὺς δὲ κληρικοὺς [illegible] φόνον [illegible], μηδεμιᾶς οὔσης διαφορᾶς [illegible] ἢ λῃστοῦ, ἢ [illegible] ἀρχιερεὺς Ἀγαρηνὸν φονεύσας κατ' αὐτοῦ ξίφος ἀνατείναντα, ἐν καιρῷ πολέμου, καθῃρέθη συνοδικῶς. *Sub Patriarchâ Constantino Chliareno synodalis lata est sententia, quòd si quidem aliquis, cùm latronis insidias effugere posset, non hoc contentus fuerit, sed suâ operâ latronem interfecerit, tanquam homicida puniendus sit: si primus latro gladium contra eum sustulerit, tunc qui eum occidit non punietur. Qui autem utilitatis publicæ causâ, cùm [illegible] rogatus esset, latronem quæsitum invenit & occidit, non pœna, is præmiis dignus habebitur; cautionis tamen gratiâ placuit eos triennio condemnari. Clericos autem, qui quamcunque cædem commiserint, confestim puniri par est, nullo discrimine vel [illegible], vel latronis, vel cujuscunque. Quo factum est, ut Pontifex, qui occiderat Agarenum, qui gladium contra ipsum tempore belli strinxerat, de Synodi sententiâ depositus est.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 3. Adhæc in Codice Amerbachiano huic canoni hoc breve Scholium annectitur, [illegible] καὶ ὁ ἅγιος [illegible], οἷς [illegible]. ἄτοπον γὰρ [illegible] εὐσεβείας καὶ σωφροσύνης δίκην ὑπέχειν τινά.

In Can. XIX.

Ἐν τῷ Τρίτῳ συνήθεια. Post hæc ultima Zonaræ in hunc canonem verba codex Amerbachianus addit, Δοκεῖ δὲ ὁ ἅγιος αὐτὸς ἑαυτῷ ἐναντιοῦσθαι· ἐν μὲν τῷ παρόντι τούτῳ λέγων τοὺς μοναχοὺς τῷ τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίῳ [illegible], ἐν δὲ τῷ ξ'. κανόνι τῷ τῆς μοιχείας ἁμαρτήματι τοὺς ἐκπεσόντας μοναχοὺς κατακρίνων· [illegible] ἐν τῷ τῆς πορνείας ὀνόματι ἀντὶ τῆς μοιχείας ἐχρήσατο, ὡς καὶ ὁ Κύριος [illegible] τούτῳ χρησάμενος [illegible] ἐρωτήσαντα, εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ ἀπολύειν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, [illegible] ἀπολύειν αὐτὴν παρεκτὸς λόγου πορνείας· ἐπεὶ ἡ ἀνδρὶ συναφθεῖσα ἑτέρῳ μιγνυμένη, οὐ πορνείας ἁμαρτίαν, ἀλλὰ μοιχείας. Καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους [illegible] τὸ τῆς πορνείας ὄνομα καὶ ἀντὶ τῆς μοιχείας [illegible], λέγων [illegible], πορνείᾳ, καὶ ἑξῆς [illegible] τὰ [illegible], μοιχείας ὁ [illegible], ὡς διὰ τῆς πορνείας καὶ ταύτην δηλώσας· [illegible] τῇ [illegible] καὶ [illegible] τῆς ἁμαρτίας [illegible]. *Sanctus autem ipse sibi adversari videtur, in hoc quidem canone dicens Monachos, qui prolapsi sunt, fornicantium pœnæ subjiciendos esse; sexagesimo autem canone Monachos lapsos adulterii peccato condemnans. Nisi forte fornicationis nomine pro adulterio usus est? quemadmodum & Dominus inventus est eo uti, ad illum, qui interrogabat, an liceat viro dimittere uxorem suam, dicens, non posse eam dimittere nisi propter fornicationis causâ. Quæ enim viro copulatur, si alteri commisceatur, non fornicationis sed adulterii crimine tenetur. Quo & Apostolus etiam in Epistolâ ad Romanos fornicationis nomine*

pro adulterio accepit, dicens, Impletos omni injustitiâ, fornicatione; ac deinde omnibus ferè passionibus enumeratis, adulterii mentionem non facit, ut qui illud sub fornicationis nomine indicaverat. Enimverò sibi invicem similia sunt actione & iniquitate: licet qualitate peccati & pœnis dissideant.

In Can. XXII.

Τοὺς ἐφ' ἁρπαγῇ. Scholiastes Harmenopuli ad hunc canonem hæc observat, Ὁ πολιτικὸς νόμος σφόδρα κολάζων τὸν ἁρπάσαντα γυναῖκα, οὐδὲ συζεύγνυσθαι αὐτῷ τὴν ἁρπαγεῖσαν συγχωρεῖ, κἂν οἱ αὐτῆς προσήκοντες τοῦτο βούλωνται. *Lex civilis acriter eum puniens, qui mulierem rapuit, ne quidem, ut rapta matrimonio ipsi jungatur, permittit; licet id propinqui mulieris velint.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 3.

Βιβλίον ξ'. τ'. ν'. κα'. Legendum ex codice Amerbachiano βιβλίον ξ. τίτλῳ ν'. κεφ. η'. Unde corrigatur versio Latina, & hunc in modum legatur: Dicit enim liber 60. tit. 50. cap. 8. viz. Basilicorum.

In Can. XXXII.

Οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν. Scholiastes Harmenopuli, Πρὸς θάνατον ἁμαρτία ἐστὶν, ἡ ψυχικὴ δηλαδὴ, ἡ καὶ μέχρι πράξεως χωρήσασα· ὡς ἥγε μέχρι τοῦ βουληθῆναι μόνον καὶ συγκατατεθῆναι, οὐ πρὸς θάνατον. *Peccatum ad mortem est peccatum animi, quod ad actum processit: quandoquidem id, quod duntaxat ad velle atque ad assensum progreditur, non ad mortem est.* Harmen. ep. can. sect. 3. tit. 2.

In Can. LII.

Ἡ τοῦ κυήματος. Constantini Harmenopuli epitome hujus canonis sic se habet, Ἡ δὲ τὸ κύημα δι' ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων ἀπολέσασα, συγγνωστή. *Quæ verò partum propter solitudinem vel necessariorum penuriam amisit, veniam meretur.* In quam epitomen Scholiastes hæc notat, Ἡ ἀκουσίως ἀποβαλοῦσα τὸ βρέφος ἐπὶ ἔτος ἓν παρὰ τοῦ Νηστευτοῦ καταδικάζεται. ἡ δὲ τῷ βρέφει κοιμωμένῳ ἐμπεσοῦσα καὶ ἀποπνίξασα, ἐπὶ τριετίαν. ἡ δὲ καταφρονήσασα τοῦ κυήματος, τοῦ ἀμελείᾳ ταύτης ἀποφθαρέντος, ἑκουσίου φόνου δίκην δίδωσι· καὶ παιδίου ἀβαπτίστου ἀποθανόντος τῇ τῶν γονέων ἀμελείᾳ, [illegible] τριετίαν οἱ γονεῖς καταδικάζονται. περὶ δὲ τῶν ἐκτιθεμένων τὰ οἰκεῖα βρέφη πρὸς ταῖς εἰσόδοις τῶν ἱερῶν, λόγος ἐπὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου γέγονε, καὶ ἤρεσεν, ὡς φονέας ταύτας κολάζεσθαι, κἂν ἕτερος ἀνέλαβε, καὶ ἐπιμελῶς [illegible] ζωογονεῖσε. *Quæ præter animi sententiam amisit infantem ad annum unum apud Jejunatorem damnatur. Quæ verò super infantem sopitum corruit, eumque suffocavit, ad triennium. Quæ autem partum neglexit, extinctum culpâ suâ, voluntaria cædis pœnas luit. Itidem cùm puer non baptizatus mortuus sit, parentum suorum culpâ, parentes ad triennium condemnantur. De iis vero, quæ proprios infantes ad templorum introitus exponunt, proposita est in sacrâ Synodo quæstio, placuitque puniri has tanquam homicidas; licet alius eos sustulerit, & adhibitâ curâ conservârit.* Harmen. epit. can. sect. 6.

In Can. LIV.

Τὰς τῶν ἀκουσίων φόνων. Scholiastes Harmenopuli, Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Λουκᾶ στρατιώτῃ τινὶ, φόνον ἑκούσιον πεποιηκότι, ὁ ἐπίσκοπος τις ἐπὶ μικρῷ πάνυ χρόνῳ ἐγγράφως τὴν ἄφεσιν δέδωκε. Καὶ ἐγκαλούμενος παρὰ τῇ συνόδῳ τὸν κανόνα προεῖτεινεν, ὃς τοῖς ἐπισκόποις ἐπιτρέπει τὴν ἐξουσίαν ἢ ἀνεῖναι ἢ ἐπιτεῖναι τοῖς μετανοοῦσι τὰ ἐπιτίμια. Ἀλλ' ἤκουσεν, ὅτι τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐδόθη μὲν τοῦτο, οὐ μὴν ἀνεξετάστως καὶ ὑπερβαλλούσῃ χρῆσθαι συμπαθείᾳ· ὅθεν τὸν μὲν στρατιώτην ἡ σύνοδος τοῖς ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτιμίοις καθυπέβαλε, τὸν δὲ ἀρχιερέα δίκας ἀπῄτησε τὴν ἐν ὡρισμένῳ καιρῷ τῆς λειτουργίας ἀποχήν. *Sub Lucâ Patriarchâ militi cuidam, qui cædem voluntariam commiserat, Episcopus quidam intra perexiguum tempus absolutionem per scripturam concesserat; & cum accusaretur apud Synodum, canonem prætendebat, qui pœnitentiam agentibus pœnas vel remittendi vel augendi potestatem dat Episcopis. Sed ei responsum fuit, concessum id quidem Pontificibus, non tamen ut citra explorationem & nimiâ commiseratione uterentur. Quare militem Synodus canonum pœnis subjecit, & Pontificem quoque multavit, ad certum tempus à ministerio abstinere jussum.* Harmen. epit. can. sect. 5. tit. 3.

In Can. LVII.

Ὁ ἀκουσίως φονεύσας. Scholiastes Harmenopuli, Τοὺς φονεῖς ὁ Νηστευτὴς, τοὺς μὲν ἑκουσίους, ἐπὶ πεντηκονταετίαν καταδικάζει· τοὺς δὲ ἀκουσίους ἐπὶ τριετίαν. *Homicidas Jejunator, voluntarios quidem in quinquagennium condemnat: non voluntarios autem ad triennium.* Harm. ep. can. s. 5. t. 3.

In Can. LVIII.

Ὁ μοιχεύσας ἐν ιε'. ἔτεσι. Harmenopuli epitome hujus canonis his verbis concipitur, Ὁ μοιχεύσας πεντεκαιδεκαετίαν· τέσσαρα μὲν ἔτη προσκλαίων· πέντε δὲ ἀκροώμενος· τέσσαρα ὑποπίπτων· καὶ ἓνι συνεστώς. *Qui adulterium commisit, quindecim annis: quatuor quidem annis plorans; quinque verò audiens; quatuor succumbens; & uno consistens.* In quam epitomen hoc habetur Scholium,

Προσκλαίων· ἤγουν ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενος, καὶ τῶν εἰσιόντων δεόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχεσθαι.

Ἀκροώμενος· ἤγουν ἔξω ἱστάμενος ἐν τῷ νάρθηκι.

Ὑποπίπτων· ἤγουν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενος, ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξερχόμενος μετὰ τῶν κατηχουμένων.

Συνεστώς· ἤγουν τοῖς πιστοῖς συνευχόμενος, τῶν ἁγιασμάτων μήπω ἀξιούμενος, εἰ μὴ μετὰ τοῦτο.

Plorans: *hoc est, stans extra Ecclesiam, & ingredientes orans, ut pro se preces fundant.*

Audiens: *hoc est, stans foras in Narthece.*

Succumbens: *hoc est, stans intra Ecclesiam post ambonem; & cum Catechumenis exiens.*

Consistens: *hoc est, cum fidelibus orans, ad Sacramenta nondum admissus, nisi post hoc.* Harm. ep. can. sect. 5. t. 3.

In Can. LXI.

Ὁ πόρνος ἐν ἑπτά. Scholiastes Harmenopuli, Τὸν πόρνον ὁ Νηστευτὴς ἐπὶ διετίαν καταδικάζει, εἰ μόνον μέχρις ἑσπέρας καθ' ἑκάστην νηστεύει, καὶ ξηροφαγεῖ, καὶ μετανοίας ποιεῖ σν'. τὸν δὲ μοιχὸν ἐπὶ τριετίαν, εἰ μόνον νηστεύει, καὶ ξηροφαγεῖ, καὶ μετανοίας ποιεῖ σν'. *Scortatorem Jejunator ad biennium condemnat, si duntaxat usque ad vesperam quotidiè jejunet, & siccis vescatur, & pœnitentias CCL. peragat.* Harm. ep. can. s. 5. t. 3.

In Can. LXI.

Ὁ κλέψας. Constantini Harmenopuli epitome hujus canonis, Ὁ κλέψας καὶ ὁμολογήσας ἑαυτὸν κωλυθήσεται, ἐλεγχθεὶς δὲ δύο. *Qui furtum fecerit, & confessus fuerit, anno arcebitur: convictus autem, biennio.* Scholium, Τὸν τοιοῦτον ὁ Νηστευτὴς ἐπὶ μ'. ἡμέρας καταδικάζει· τὸν δὲ ἐλεγχθέντα, ἐπὶ μῆνας ἕξ, ξηροφαγοῦντα, καὶ μετανοίας ρ'. ἑκάστης ἡμέρας ποιοῦντα. *Talem Jejunator ad 40. dies condemnat: convictum verò ad sex menses, quibus vesci debeat siccis, & pœnitentias C. quotidie peragere.* Harm. ep. can. s. 5. t. 3.

In Can. LXIII.

Κατὰ τὰς μοιχούς. Hoc Scholium in præsentem canonem, Theodoro Balsamoni hic attributum, in codice Amerbachiano Joanni Zonaræ totum adscributur.

festum عيد الحميم *Festum Thermarum*, idcirco nominâsse videntur, quod illi ex antiquâ consuetudine, in Thermas eo die & piscinas se inmergere soliti fuerint, in Christi, ut ajunt, baptismatis commemorationem. Arabes illud vocant عيد قداس الماء *Festum sacramenti aquæ.* Epist. ad Tit. c. 2. tit. Et simpliciter قداس الماء *Sacramentum aquæ.* epist. 2. ad Timoth. c. 4. tit. Syri دنحا q. d. *Orientem* vocant.

In Can. VI.

والجبال *Et Al-Giebala.* Mediæ pars montana. بلاد الجبال q. d. *Regio montana* Arabibus vulgò appellatur. Non tota Media; ut nonnulli opinati sunt. In tabulis Geographicis Choajæ Nassir Etusei, & Ulug Beigi, جبال *Gebal* simpliciter nuncupatur, & Parthiæ proxima ponitur, hæque in eâ civitates esse dicuntur, قزوين *Kazmin*, ابهر *Abah* جرباذقان *Jarbadikkan*, سميرم *Semiram*, اصفهان *Esfahân*, كاشان *Cashân*, قم *Kom*, ري *Râi*, خوار *Chowar*, & الموت *Almut*, quæ omnes inter longitud. 85. 6 & 87. 16. Et latitud. 24. 0. & 37. 0. collocantur. Quomodo autem hæc regio Episcopo Alexandrino subjecta est, me fugit. Sane à synodo Nicænâ nihil præter Ægyptum, Lybiam & Pentapolim ei subjectum dicitur.

او غير سننهم Hæc verba nobis saltem obscura satis videntur. In Annotationibus ad sextum hunc concilii Nicæni canonem Græcum, ubi hanc ipsam istius paraphrasin protulimus, hæc verba اذا قاوم اهل ابرشيته او غير سننهم transtulimus, *Siquidem se populo provinciæ opposuerit, aut eorum leges mutarit.* Cum autem ante dictum sit Episcopum electum in throno suo relinquendum esse, aut ab eo movendum, juxta populi placitum, hæc verba ad utrumque referri nobis postea visa sunt, ac proinde vertimus; *Cum ei adversatur populus provinciæ ejus, aut alter se gerit.* Ut si adversetur quidem populus, ille throno moveatur; quem sensum phrasis غير سننهر facilè admittet, ut opinor, etiamsi rariùs usurpetur. Sed doctiores viderint.

In Can. XI.

مع البوابين *Cum substratis*, ὑποπεπτωκόσι, ut est in canone Græco. Hic autem ὑποπεπτωκότες *Substrati* البوابين q. d. *Janitores*, dicuntur, eo forsitan quòd post ambonem, propè *januas basilicas* stare soliti sunt. Vide Annotationes nostras ad hunc undecimum concilii Nicæni canonem Græcum. فما contractè pro فيما بعد *Postea.*

In Can. XII.

ايما رجل Josephus Ægyptius hunc canonem perinde interpretatur, ac si contra eos editus fuisset, qui post monasticam susceptam vitam ad mundum redeunt. Verum enimvero Patres Nicæni nihil prorsus de Monachis hoc canone constituerunt; sed de militibus per totum agunt, ut nimirum qui sub Licinii persecutione cingula deposuerant, & eadem postea repetere voluerunt: ut in Annotationibus ad canonem Græcum fusius probatum est; ubi etiam hanc Josephi Ægyptii metaphoricam esse interpretationem ostendimus.

In Can. XV.

فجماعة السينودس *Synodus Provincialis* سينودس est ipsa vox Græca Σύνοδος, Arabicis characteribus reddita; ac proinde vel superflua est hoc loco, post جماعة Arabicè idem significantem, vel idcirco additur, quòd in canone Græco legeretur; ac si Josephus dixisset جماعة Græcè السينودس σύνοδος eum anathemate percutiet: vel اجماع السينودس *totum synodi cœtum significat*, nos *synodum provincialem* vertimus; quoniam de tali hic locus intelligendus est.

In Can. VIII.

في بعض الملكن *In nonnullis locis.* Legendum في بعض الاماكن & paulo post, pro وهذا الامو Legendum وهذا الامر &

طقسهم مثل طغمات الابراكسية *Ordo ipsorum similis est ordinibus cælestibus.* E quatuor his vocabulis, tria è Græcâ linguâ deducuntur. Primo enim طقس est Græca vox τάξις. Quæ tamen Arabibus sæpe usurpatur; ut & nonnunquam verbum ex eâ efformatum طقس *Ordinavit, disposuit.* طغمات etiam est vox τάγματα, cujus singulare طغمة nonnunquam occurrit; ut & طغم τάγμα. Item *ethers* Act. 27. 1. Sed vox tertia الابوريدية rariùs usurpatur: verùm nihil aliud est, quàm Græca ἱεραρχία. τ. nimirum in ب ex more mutato, quod solenne esse ante ostendimus.

فليقطع من درجته *Gradu suo decidat.* Legendum من درجته Proxima verba, من الامر nescio quâ typographorum incuriâ loco non suo repetuntur. Ad sextam enim lineam præcedentem pertinent, ibique rectè imprimuntur: Hic autem prorsus expungenda sunt.

ولا سنة *Nec lex.* Legendum ولا سنة.

للاسقف Hæc etiam vox loco non suo ponitur. Unde sensus in textu Arabico miserè perturbatur. Locus igitur hoc modo legendus est, ولتقبل الشمامسة على قدرهم ومراتبهم وليعلموا انهم خدام في المذبح المقدس للاسقف والقسيس Versio Latina rectè se habet: ac proinde non opus est hic repetatur.

IN

ANNOTATIONES

IN

PARAPHRASIN CONCILII CONSTANTINOPOLITANI.

وابولينارىوس *Et Apollinarius.*

HIC sanè huic cogendæ synodo occasionem præbuisse alibi raro perhibetur; sed tantum Macedonius. Verum Eutychius Patriarcha Alexandrinus Arii æque ac Macedonii hæreseos prævalentiam in causâ fuisse refert, ut hæc synodus Constantinopoli haberetur,

ثم ان الوزرا والقواد اجتمعوا الى تاودوسيوس الملك وقالوا له ان مقالة الناس قد فسدت وغلبت عليها مقالة اريوس ومكدونيوس

Tum Theodosium Regem convenientes Consiliarii & præfecti, dixerunt ipsi, corruptæ sunt hominum sententiæ, prævalente apud ipsos Arii & Macedonii doctrinâ. Eutych. annal. t. 1. p. 509. Ob hanc itaque rationem convocatum esse hoc concilium scribit. Inter Arii autem & Apollinarii, hæresim parùm fuit discriminis, quantum ad humanam naturam à Christo assumptam, ut Josephus infra, & nos ex eo aliisque in Annotationibus ad primum hujus concilii canonem Græcum ostendimus. Et hinc forsitan est, quòd Josephus hanc synodum etiam Apollinarii causâ congregatam asseruit. Nilus autem libello de synodis non adversus Macedonium & Apollinarium solum, verumetiam adversus Sabellium Africanum coactum fuisse hoc concilium observavit, Ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ δευτέρα σύνοδος ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει γέγονεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου συγκροτηθεῖσα ὑπὸ ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων κατὰ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Σαβελλίου τοῦ Λίβυος, καὶ Ἀπολιναρίου Λαοδικείας. Nil. de synod. Nimirum horum æque ac aliorum hæreses ab hâc synodo condemnatæ sunt; quæ propterea adversus eos congregata haud ineptè dicatur.

وكان المقدم *Præsides.* Photius de hâc synodo loquens, Ἐξάρχει, inquit, ἔχουσα Τιμόθεόν τε τὸν Ἀλεξανδρείας, καὶ τὸν ἀξιοθαύμαστον τῆς Ἀντιοχείας Μελέτιον, Κύριλλόν τε τὸν τῶν Ἱεροσολύμων, τὸν ἱερὸν θρόνον ἰθύνοντα. Phot. de syn. 2. Eutychius,

وكان المقدم في الجماعة تيموثاوس بطريرك الاسكندرية وملاتيوس بطريرك انطاكية وكيرللس اسقف بيت المقدس

Concilii præsides erant Timotheus Patriarcha Alexandrinus, & Meletius Patriarcha Antiochenus & Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus. Eut. Alex. Annal. t. 1. p. 510. Nilus plures enumerat præsides, Ἡγεῖτο δὲ τῆς συνόδου Δάμασος Ῥώμης, Νεκτάριος Κωνσταντινουπόλεως, Τιμόθεος Ἀλεξανδρείας, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Μελέτιος Ἀντιοχείας, Γρηγόριος ὁ θεολόγος, Γρηγόριος Νύσσης, καὶ Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου. Nil. de synod.

قالوا له *Dicebant ei*, nimirum per Timotheum Alexandrinum Ecclesiæ præsulem, ut refert Eutychius, dicens,

فقال تيموثاوس بطريرك الاسكندرية ليس روح القدس بمعني غير روح الله وليس روح الله شيا غير حياته فاذا قلنا ان روح القدس مخلوق فقد قلنا ان روح الله مخلوق واذا قلنا ان روح الله مخلوق فقد قلنا ان حياته مخلوقة واذا قلنا ان حياته مخلوقة فقد زعمنا انه غير حي واذا زعمنا انه غير حي فقد كفرنا به ومن كفر به وجب عليه اللعن

Dixit ergo Timotheus Patriarcha Alexandrinus, non aliud apud nos significat Spiritus Sanctus, quàm Spiritum Dei; non est autem Spiritus Dei aliud quàm vita ipsius. Si ergo dixerimus Spiritum sanctum creatum esse, asserimus Spiritum Dei creatum esse, Sin Spiritum Dei creatum esse, vitam etiam ipsius creatam esse; quòd si vitam ipsius creatam affirmaverimus, autumaremus ipsum vitâ carere, atque hoc asserentes peritus ipsum abnegabimus; qui autem Deum negat, maledictione dignus est. Eut. Al. an. t. 1. p. 511.

في ترتيب الروساء *De ordine præsulum.* Licet prima diœcesium distributio, & aliqualis propterea Patriarcharum institutio, huic concilio attribuatur, ut alibi ostendimus; ordinem tamen inter quinque Patriarchales sedes observandum, ab eodem etiam constitutum esse, nemo unquam, præter Arabes & Ægyptios asseruit; Ægyptios inquam, nam Josephus non solus in hâc opinione fuit, cum Eutychius Patriarcha Alexandrinus longè ante eum idem scripserit,

وركبوا بطريرك رومية الاول وبطريرك القسطنطينية الثاني وبطريرك الاسكندرية الثالث وبطريرك انطاكية الرابع وصيروا اسقف بيت المقدس بطريركا لانه انما كان اسقف ولم يكن قبل ذلك علي بيت المقدس بطريرك وركبوه خامسا

Statuerunt etiam Patriarcham Romanum primum fore; Constantinopolitanum, secundum; Alexandrinum, tertium; Antiochenum verò quartum. Episcopum etiam Hierosolymitanum titulo Patriarchæ ornârunt; cum prius Episcopus esset, nec quis ante illud tempus Patriarcha Hierosolymis præfuisset; eique locum quintum assignârunt. Eutych. Al. annal. t. 1. p. 513. 514.

اوجاريوس Quisnam hic Imperator esset, me conjecturis assequi nequire fateor. Tres enim istis diebus simul imperabant, Gratianus, Valentinianus, Theodosius; & Gratiani quidem annus, cùm hæc haberetur synodus, agebatur decimus quintus, Valentiniani septimus, & Theodosii tertius; Josephus autem concilium celebratum scribit anno nono cujusdam Imperatoris, quem اوجاريوس vocat. Nullius autem è tribus istis Imperatoribus annus nonus tunc fluebat. Nos nihilominus *Gratianum* vertimus, quoniam Arabica ista literarum compositio ad ejus propiùs quàm ad aliorum Imperatorum nomina accedit, licet nec isti bene respondeat. Si vel mutatione scriberetur اوجاريوس *Eucherium* ab eo indigitatum suspicarer, qui unà cum Syagrio consulatum isto anno agebat: quem propterea Josephus Imperatorem fuisse forsitan opinatus est, consules nimirum cum Imperatoribus confundens.

حساب الانطاكيين *Æra Antiochenæ.* Annus hic 429. æræ Antiochenæ in annum Christi 381. effluxit: sed videsis quæ de anno, quo celebrata est hæc synodus, in annotationibus ad Græcos hujus concilii canones disseruimus.

In Can. I.

يوم الخامس الكبير *Magna quinta feria.* Est nimirum, quæ paschalem celebritatem proxima præcedit. Ut tota enim hebdomas illa, qua Christus passus est; sic & quælibet istius feria *Magna* appellatur. De hâc quintâ feriâ sic Calistus in syntaxario, *τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ οἱ τὰ πάντα καλῶς διαταξάμενοι θεῖοι πατέρες ἀλληλοδιαδόχως, ἔκ τε τῶν θείων ἀποστόλων καὶ τῶν ἱερῶν καὶ θείων εὐαγγελίων παραδεδώκασιν ἡμῖν τέσσαρά τινα ἑορτάζειν, τὸν ἱερὸν νιπτῆρα, τὸν μυστικὸν δεῖπνον, τὴν παράδοσιν δηλαδὴ τῶν καθ' ἡμᾶς φρικτῶν μυστηρίων, τὴν ὑπερφυᾶ προσευχὴν, καὶ τὴν προδοσίαν αὐτήν. Sanctâ magnâque feriâ, qui omnia ritè disposuerunt, sancti patres unus post alium, tum ex divinis Apostolis, tum ex sanctis & divinis evangeliis, nobis quatuor celebranda tradiderunt, sacram pedum ablutionem, mysticam cœnam, tremendorum scilicet apud nos mysteriorum exhibitionem, supernaturalem orationem, & ipsam proditionem.* Cum autem omnes etiam hæretici inter proditores Christi recensiti fuerint, hinc ni fallor factum est, quod isti etiam ea feriâ anathemate, apud Ægyptios saltem, percussi sunt.

In Can. II.

كمولبات *Thesauri.* Neque enim aliud videtur, quàm vox Græca *κειμήλια*, Arabicè declinata كمولبات à *κειμήλια*, ut طلغمات à *τάγματα*; quod ante observatum est.

لاسقف القسطنطينية *Episcopo Constantinopolitano.* Hoc in tertio hujus concilii Græco canone constituitur. Verùm non modo à Josepho, sed & ante eum à Dionysio Exiguo, à Prisco Interprete Latino, & a Joanne Antiocheno, secundo canoni, tanquam ultima istius pars, subjungitur.

ANNOTATIONES
IN
PARAPHRASIN CONCILII EPHESINI

بنى انطمانوس *Filii Antiani.*

FORTASSE Valentinianum intelligit, qui unà cum Theodosio imperavit. Verum Arcadius non Valentiniani, sed Theodosii senioris Filius fuit.

قسطنطينوس بطريرك رومية *Constantinus Patriarcha Romanus.* Legendum كالسطينوس *Calestinus.* Ille enim thronum Romanum tunc temporis occupabat: & ab Eutychio Alexandrino inter præsides hujus concilii recensetur, dicente وكان في هذا المجمع مقدما كيرللس بطريرك الاسكندرية وكالستينوس بطريرك رومية وبوفلابيوس بطريرك بيت المقدس *In hoc concilio præsides erant Cyrillus Patriarcha Alexandrinus, Calestinus Patriarcha Romanus, & Bu-Flavius (Juvenalis) Patriarcha Hierosolymitanus.* Eutych. Alex. annal. t. 2. pag. 7. Nilus, Ἡγεῖτο δὲ αὐτῆς Κελεστῖνος Ῥώμης, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων, Μέμνων Ἐφέσου. Nil. de synodis.

وكانت مقالته *Et opinio ejus (Nestorii) erat.* Hæc Nestorii opinio eodem etiam modo ab Eutychio Alexandrino his verbis explicatur. وكان نسطور يقول ان مريم العذري ليست والدة الاله بالحقيقة وان ذلك كان ابنان احدهما الاله الذي هو مولود من الاب والاخر انسان الذي هو مولود من مريم وان هذا الانسان الذي يقول انه المسيح بالمحبة متحد مع الابن ويقال انه الاله وابن الله ليس بالحقيقة ولكن بالموهبة واتفاق الاسمين والكرامة نفسه كاحد الانبيا *Asserebat siquidem Nestorius Mariam virginem revera Deiparam non fuisse, esse enim duos filios, quorum alter sit Deus, eumque à Patre esse genitum; alter autem homo, qui à mariâ natus est. Et hominem illum, qui se Christum dixerit, amore unitum esse cum filio, Deumque appellari, & Filium Dei, non revera, sed per concessionem, & nominum communionem, & honoris causâ, sicut unus ex prophetis.* Eutych. annal. t. 2. p. 1.

وكثالكة *Et Catholicis.* Cyrillus Alexandrinus hoc in loco synodum ex Episcopis, Metropolitis, & Catholicis Ægypti congregatam celebrâsse perhibetur. Hic autem Josephus ex sui temporis moribus & institutis loquitur: quibus nimirum in Ægypto aliisque nonnullis locis, quatuor præsulum Ecclesiasticorum gradus observati sunt, Patriarchæ, Catholici, Metropolitæ, & Episcopi. Καθολικοὶ itaque *Catholici* dicti sunt qui superiores quidem Metropolitis, sed Patriarchâ inferiores fuerunt. Sic etiam Brochardus Monachus de Armenis & Georgianis ait, *Prælatos habent, quos Catholicos vocant, qui sub se habent Archiepiscopos, Episcopos, & alios prælatos.* Sed observanda sunt insuper, quæ Josephus proximâ huic paginâ de Nestorianis habet, كثرت النسطورية بالمشرق ولم يكن لهم بطرك وكانوا قد روسوا عليهم جاثليق *Plurimi sunt in oriente Nestoriani, quibus nullus est Patriarcha, sed iis præfecti sunt Catholici.* Ubi propterea Catholici summam habent autoritatem, nulli Patriarchæ subjecti. Ibi autem vocantur non كثالكة ut in Ægypto, sed جاثليق *Jathalik*, vel, ut nonnulli

nunquam pronunciatur, *Jachelich.* Sic Paulus Venetus, *Regnum Mosul, alii Mosel vocant, confine Armeniæ majori. Multi in eo Christiani degunt Nestoriani & Jacobitæ, quibus præest Patriarcha magnus, quem ipsi Jachelich vocant.* Paul. Ven. l. 1. c. 15. Hoc autem nomen *Jachelich* idem est omnino quod *Catholicus*, aliter tantum pronunciatum. Hinc iidem Mausolitæ, à Paulo commemorati, Patriarcham sibi à Julio Papâ Romano ordinari petentes, in epistolâ ad eum scriptâ an. D. 1552. aiunt, *Ordines eum nobis Patriarcham, id est, Catholicum.* Unde satis mirari nequeo, quare docti viri *Catholicos* à *Jachelichis* distinguendos esse contenderent: cùm utrumque nomen è Græco Καθολικὸς efformetur, quod illi Arabicè كثاليكا *Cathaliks*, hi autem جاثليق *Jathalik* scribunt & pronunciant.

يوانس صاحب انطاكية *Johannes Antiochenus.* Quæ hic de Joanne Antiocheno ejusque in synodo Ephesinâ gestis à Josepho traduntur, consona sunt iis, quæ Eutychius de eodem scripsit. Annal. t. 2. p. 9. Quæ etiam Josephus postea de Orientalibus & Cyrillo Alexandrino scribit, idem Eutychius eâdem & sequenti paginâ tradidit; ex quo propterea Josephus ea hausisse videtur.

برصوما *Barsuma.* De eo hæc habet Eutychius Josephi dictis consentanea, مقالة وكانت نسطور قد اندرست فلما كان من بعد برمان طويل برصوما مطران نصيبين في عصر يوستنيانوس ملك الروم وقباذ ابن فيروز ملك الفرس ونبتها في المشرق وخاصة اهل فارس ولذلك فتكاثرت النسطورية في المشرق والعراق والموصل والفرات والجزيرة فسميوا النسطورية مشتق من اسم نسطور

"Atque ita obliterata est sententia Nestorii, donec illam "longo post ipsum temporis spatio resuscitaret Barsuma "Metropolita Nisibinensis, tempore Justiniani Romanorum "Imperatoris & Kobadi Phyruzi filii, Regis Persarum, eamque in oriente, ac præcipuè apud Persiæ incolas, adstrueret: unde est, quod multi sint Nestoriani in oriente, "& Iraco, & Al-Musal, circa Euphratem & in Mesopotamiâ, qui Nestoriani appellati sunt, titulo à Nestorii nomine "deducto. Alex. Annal. t. 2. p. 12. Hic autem idem videtur Barsumas, qui in Actis concilii Chalcedonensis commemoratus, ubi Flavianum Constantinopolitanum occidisse dicitur, Βαρσουμᾶς, ὁ μεταξὺ αὐτῶν εἰσελθὼν, ἔσφαξε τὸν μακάριον Φλαβιανόν· αὐτὸς ἔστη, καὶ ἔλεγε, σφάξον, & mox totam Syriam evertisse, Πάντες οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν, Πᾶσαν Συρίαν Βαρσουμᾶς ἠφάνισεν, ἐπήγαγεν ἡμῖν χιλίους μονάζοντας. Hinc tota synodus eum anathemate devovit, οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν, τὸν φονέα Βαρσουμᾶν ἔξω βάλετε· εἰς φόνον τὸ στάδιον· Ἀνάθεμα τῷ Βαρσουμᾷ· Βαρσουμᾶν τῇ ἐξορίᾳ. Concil. Chalced. Act. 4.

قانون واحد *Unicum canonem.* Canones Ephesini hujus concilii in Epistolâ synodicâ divulgati sunt; ut in Græcos canones observatum est. Omnes etiam ad fidem spectant. Hinc Josephus unicum canonem huic synodo attribuit; quoniam scilicet omnes in eâdem Epistolâ comprehensi sunt, & de unâ eâdemque re agunt, de fide scilicet: quam etiam ob rem, nec in priscâ editione Latinâ, nec in Dionysii Exigui versione, ullus ab hâc synodo constitutus canon commemoratur, aut Latinè vertitur.

ANNOTATIONES
IN
PARAPHRASIN CONCILII CHALCEDONENSIS.

وكان المقدم فيه *Et præsides in eo erant.*

EUTYCHIUS, وكان المقدم في الجماعة اناطوليوس بطريرك القسطنطينية ومكسيموس بطريرك انطاكية ويوفلابيوس بطريرك بيت المقدس *Et præsides in concilio erant Anatolius Patriarcha Constantinopolitanus, & Maximus Patriarcha Antiochenus, & Bu flavius (Juvenalius) Patriarcha Hierosolymitanus.* Eutych. annal. t. 2. p. 93. 94. Nilus autem de hâc synodo loquens, ait, Ἡγεῖτο δὲ αὐτῆς Λέων Ῥώμης, Ἀνατόλιος Κωνσταντινουπόλεως, Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων, Μάξιμος Ἀντιοχείας. Nil. de synod. Verum Leo ipse concilio non intererat; sed legatos Arabicè وكلا dictos illuc misit, nimirum Paschasinum, Lucentium & Bonifacium, qui locum ejus ibi supplebant.

والملك يومئذ مركيان *Marciano tunc temporis imperante.* Concilium Constantinopoli à Flaviano celebratum est, non Marciano, ut hic asseritur, sed Theodosio juniore Imperante. Tota autem historia concilii Chalcedonensis, à Josepho pessimè tradita, paucis sic expediatur. Anno D. 447. Theodosii junioris 41. Zenone & Postumiano Coss. vi. Id. Novemb. Flavianus Episcopus Constantinopolitanus concilium Constantinopoli convocabat in causâ Florentii Sardeorum Metropolitani contra Joannem & Cossinum ejus suffraganeos. In hoc concilio Eusebius Dorylæi Episcopus Eutychetem Archimandritam hæreseos accusavit; qui etiam à synodo convictus & condemnatus est. Eutyches autem damnatus, per Chrysaphium Eunuchum ab Imperatore obtinuit, ut alia synodus Ephesi sequenti anno cogeretur, quæ etiam λῃστρικὴ σύνοδος appellatur; huic Dioscorus Alexandrinus præfuit, à quo Eutyches communioni restitutus, & Flavianus cum aliis damnatus est. Mortuo deinde Theodosio, & Marciano Imperatore renunciato, tertio hujus imperii anno, qui annus Domini erat 451. quartum hoc Oecumenicum concilium Chalcedone habebatur, à quo λῃστρικὴ illa synodus antiquata, & Dioscorus cum Eutychete damnatus est. Ex hâc verissimâ hujus concilii historiâ multi in hâc Josephi paraphrasi errores deprehendantur; uti mox patebit.

وقالوا له *Et dicebant ei.* Eutychius de synodo hâc Constantinopolitanâ sub Flaviano loquens, ait فاجابه فلابيانوس بطريرك القسطنطينية وقال له ان كان

iiiiii كما

كما تزعم طبيعة واحدة فالطبيعة القديمة اذا في المحدثة وان كان القديم هو المحدث والذي لم يزل هو الذي لم يكن ولو جاز ان يكون القديم هو المحدث لكان القايم هو القاعد والحار هو البارد والمظلم هو المضي وما اشبه ذلك من المحالات التي لا يجوز الجمع بينهما في جسم واحد " Cui (Eutycheti) respondit Flavianus Patriarcha Constantinopolitanus, dixitque, si esset "[Christus] uti tu asseris Natura una, tum esset natura, quæ æterna est, de novo facta. Quòd si qui æternus fuit de novo ortus sit, tum & qui nunquam non "fuit idem aliquando non fuit. Quod si admitti possit, ut quod æternum fuit, idem de novo fuerit, erit idem qui stat sedens, quod calidum est frigidum, "quod tenebrosum lucidum, cum id genus impossibilibus, "quæ fieri non potest ut conjungantur in eadem rei parte. Eutych. t. 2. pag. 86. Hæc, quæ Eutychius Flavianum, Josephus hoc loco synodum Eutycheti hæretico dixisse refert, nihilo ferè mutato, nisi quod ubi Eutychius, ait والمظلم هو المضي *quod tenebrosum lucidum*, Josephus levi in Arabicis verbis mutatione dicat, والمعلم هو الصبي *Præceptor idem qui puer.*

لم ينفوه *Non expellebant eum.* Nimirum Flavianus reliquique in synodo Constantinopolitanâ congregati patres Eutychetem damnatum Constantinopoli non expellebant, ob rationem à Josepho hoc loco assertam, & Eutychii Patriarchæ testimonio confirmatam, dicentis ولم ينفيه عن القسطنطينية لانه كان طبيبا والناس يحتاجون اليه *At Constantinopoli eum non expulit (Flavianus,) quòd cùm medicus esset, eo homines opus haberent.* Eutych. t. 1. p. 86.

حتى مات مركيان *Usque ad mortem Marciani,* vel *usque quo mortuus est Marcianus.* Sed legendum haud dubiè.

حتى مات ثاودوسيوس *Usque quo mortuus est Theodosius.* Ipse enim Eutyches ante Marcianum mortem obiit. Et ipse Josephus paulo post, eum ante celebratam hanc Chalcedonensem synodum vitâ defunctum asserit.

وقام بعده اسطيريوس *Cui imperator Asterius successit,* ad verbum, & *surrexit post eum Asterius.* Verùm nullus unquam, vel saltem non istis diebus, Imperator Asterius dictus est. Sanè Theodosio Juniori Marcianus, Marciano Leo Thrax successit. Hic tamen Josephus Asterium Marciano, &, quod mirum proximâ paginâ, Marcianum Asterio successisse scribit. Hoc autem in loco pro Marciano Theodosius substituendus est, ut ante observatum. Verum nec Theodosium Asterius ullus in imperio consecutus est. Quid itaque dicemus? Nimirum Josephus consulem pro Imperatore accepisse videtur. Secunda enim Ephesina synodus Protogene & Asterio Coss. celebrata est. Cum ista itaque synodus Eutychetem absolverit, Asterius etiam, cujus consulatu habita est, ei favisse, Josephus forsitan opinatus est, eundemque Imperatorem الملك vocavit, ac si is inter Theodosium juniorem & Marcianum imperârit; contra quod ab omnibus historicis traditur. Hinc autem egregia Josephi in Ecclesiasticis historiis inscitia plus nimio se prodit; nisi forsitan codicem nostrum depravatum dicamus; quod nobis sanè verisimilius videtur. Verumenimverò tota hæc historia, de Eutychete à Dioscoro in synodo Constantinopolitanâ Asterii, vel cujusvis aliùs Imperatoris jussu liberato, planè fabulosa est, nec ullam veritatis speciem præ se fert.

مكسودوس Scribendum haud dubiè & hîc & postea مركيانوس *Marcianus.* Eo enim imperante Josephus, juxtà cum omnibus aliis, hoc quartum œcumenicum concilium Chalcedone celebratum fuisse, passim in hoc procemio asserit, præsertim in initio.

واعتقد ملة اليعقوبية *Et Jacobitarum religionem professus est.* Eam scilicet religionem, quàm Jacobitæ postea amplexi sunt. Nulli enim ante Dioscorum Jacobitæ extiterunt; quin & is potius eorum sectæ princeps & caput fuit, adeo ut nonnulli asseruerint eum in juventute *Jacobum* dictum fuisse, & *Jacobitas* ab eo denominatos. Verum neque inter ipsos convenit Orientales, à quonam Jacobo Jacobitæ nomen suum sortiti sunt. Communior autem & verisimilior est eorum sententia, qui istum Jacobum huic sectæ nomen dedisse affirmant, qui Severo Patriarchæ Antiocheno circa an. D. 462. discipulus fuit; qui etiam يعقوب البرادعي *Jacobus Al-Baradæus* dictus est, quod indutus sit clitellis, Arabice البرادع *Barâda* dictis, ut tradidit Eutychius annal. t. 2. p. 144. Ubi opinio ejus his verbis definitur, وكانت مقالته ان المسيح طبيعة واحدة من طبيعتين وجوهر من جوهرين ومشية واحدة موافق لقول سويرس وديسقورس واوطيشيوس الملاعنين *Et fuit doctrina ejus, Christum unam esse naturam è duabus naturis compositam, substantiam è duabus substantiis, & voluntatem unam secundum sententiam Severi, Dioscori & Eutychii Maledictorum.* Hanc eorum opinionem comment. de ordinatione Jacobitarum his verbis explicat Syriacè ܘܐܡܪ ܟܝܢܐ ܚܕ ܐܝܟ ܕܐܦ ܚܕ ܦܪܨܘܦܐ ܘܠܐ ܬܪܝܢ ܟܝܢܐ ܐܘ ܒܬܪܝܢ ܟܝܢܐ *Et unam (in Christo) naturam, ut etiam una persona, non autem duas naturas aut in duabus naturis.* Unde constat Jacobitas Eutychetis opinioni adhæsisse; qui etiam in diversis locis diversos habuerunt hæresiarchas, uti Josephus hoc loco rectè observat, dicens, hanc opinionem in provinciis Mesopotamiæ à Severo & Jacobo, in provinciis autem Ægypti & Nubiæ à Dioscoro institutam esse, & disseminatam.

وهو الاه وانسان *Eumque Deum esse & hominem.* Sic etiam Eutychius de hâc synodo, loquens ait, وثبتوا ان ربنا يسوع المسيح الاه وانسان وهو في الكيان مع ابيه في اللاهوت وفي الكيان معنا في الناسوت يعرف بطبيعتين تاما بلاهوته وتاما بناسوته مسيح واحد *Et statuerunt Dominum nostrum Jesum Christum Deum esse & hominem, ipsumque ejusdem esse essentiæ cum patre quod ad divinitatem, ejusdemque nobiscum quod ad humanitatem, utraque naturâ agnitum perfectum in divinitate suâ & perfectum in humanitate suâ, Christum unum.* Eutych. annal. 2. p. 94. Ubi etiam ille idem, quod Josephus, in sequentibus tradit, tres scilicet priores œcumenicas synodos, Nicænam, Constantinopolitanam & Ephesinam primam, ab hâc quartâ confirmatas esse; quod ipsa etiam Acta testantur.

الاوسيا Est ipsa Græca vox *οὐσία*, cum articulo ال juxta morem præfixo: mox etiam post sequitur sine articulo اوسياهما *οὐσίαι, essentia ipsarum.*

سبع مائة وثلثة وستون *Anno septingentesimo sexagesimo tertio.* Nimirum Æræ Alexandreæ, quæ cœpit anno Per. Jul. 4402. Kal. Octob. Adde igitur 4401. ad 763. summa est 5164. aufer. 4713. & reliquus tibi fiet annus Christi 451. quo etiam currente celebratum fuisse hoc concilium in Annotationibus ad canones Græcos probatum dedimus. Neque etiam in die multum aberrat Josephus, canones hujus concilii vicesimo quinto die Tishrin prioris editos affirmans. Nam in anno Syriaco hic usurpato Tishrin prior unà cum Octobri Juliano init; hoc autem Chalcedonense concilium VIII. Id. Octob. cœptum est, & usque ad Kal. Novemb. eodem anno continuatum, ut ibidem etiam observatur.

IN CAN. II.

اقنوم الكنيسة *Oeconomum Ecclesiæ.* Etiamsi vox اقنوم à Syriacâ ܩܢܘܡܐ *hypostasin vel Personam* sæpius significet, idque in hâc paraphrasi æque ac alibi, hoc tamen in loco *Oeconomum* verti, utpote cui in canone Græco voci respondere videatur. Quo sensu etiam in vicesimo sexto hujus concilii canone clarissimè usurpatur. Is enim totus de Oeconomis agens græcè sic incipit, Ἐπειδὴ ἔν τισιν ἐκκλησίαις, ὡς περιηχήθημεν, δίχα οἰκονόμων οἱ ἐπίσκοποι τὰ ἐκκλησιαστικὰ χειρίζουσι πράγματα. Quæ verba Josephus Arabicè sic vertit, رفع الي الجماعة المقدسة ان من الكنايس ما ليس لهم اقنوم *Pervenit ad sanctam synodum, quòd nonnullæ sint Ecclesiæ, quibus nullus est Oeconomus. Et ad calcem can. 25. diserté dicitur.* قهرمان الكنيسة اي الاقنوم *Procurator Ecclesiæ, sive Al-Aknum, Oeconomus.* His itaque locis vox اقنوم *Aknûm*, ab ipsâ Græcâ οἰκονόμος contracta, pro eâdem usurpatur. Hinc vox اقانمة pro οἰκονομίᾳ *Administratione, dispensatione*, in hac paraphrasi usitatur; ut in procemio ad synodi Nicænæ canones adnotavimus.

IN CAN. III.

قهرمتهم *Procurationibus eorum.* Vox قهرمان quemlibet rerum administrationem vel procuratorem significat. Unde paulo post قهرمانا على صبيان *Puerorum curatorem* denotat. In prima Epistola Catholica S. Petri cap. IV. vers. 10. vox Græca οἰκονόμοι Arabicè قهارمة vertitur. Hinc قهرمانة pro *ancillâ, procuratrice* usurpatur. Abulpharagius, واخذت علم القهرمانة فقطع لسانها *Et capta est Alama procuratrix, & lingua ejus abscissa.* Abulph. dynast. 9. pag. 310. Elmacinus, وبين يديه قهرمانة اسمها شمس النهار *Et coram eo erat ancilla, sol diei cognominata.* Elmac. hist. Sarac. l. 3. pag. 288. vox autem origine Persica est. Persis enim قهرمان *Imperator est, justitiæ administrator.*

IN CAN. X.

البرىقاديا Ita typographorum incuria imprimitur, sed scribendum est, juxta MS. البريفاديا *Al-bariphauia*; quod nihil aliud est, quàm Græcum vocabulum περιοδεία prima litera mutilatum: vel saltem articulo ال illius loco substituto.

فان هو جسر احدا على التحويل *Et si quis ausus fuerit migrare &c.* sed latina versio hunc potiùs in modum legatur, *Et si quis aliquem ausus fuerit transferre ab Ecclesiâ suâ, eidem is restituatur.*

المرستان *Nosocomia.* sæpius scribitur مارستان vocabulum est Persicum; quod tamen ab Arab. مارض *Ægrotus*, deductum putatur.

IN CAN. XXIII.

الا الاغالايكوس Hoc σφάλμα est Typographicum. Delendum enim الا & pro الاغالايكوس scribendum est juxta MS. codicem الاغادكوس *Al-Agadicus*; quod nihil aliud est, quàm Græcum ἔκδικος, quod *defensorem* Ecclesiasticum significat, de quo hoc loco agitur.

ANNOTATIONES IN CANONICAS EPISTOLAS IN DIONYSII ALEXANDRINI.

IN CANONEM I.

ΑΠΕΣΤΕΙΛΑΣ. Scholium in codice Amerbachiano, Ἰστέον ὅτι γέγονε μὲν ὁ Μακάριος Διονύσιος ἀκροατὴς Ὠριγένους, ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς βασιλείας ἔτει Φιλίππου τοῦ μετὰ Γορδιανὸν βασιλεύσαντος. τὸν βίον μεταλλάξαντος Ἡρακλᾶ προεστηκότος τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας, ὑποδέχεται τὴν προστασίαν ταύτης ἔτη ἀναλαμβάνει· καὶ πρὸς τοῖς ἑπτὰ δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτεσι, ἤτοι τοῖς λοιποῖς τρισὶ Φιλίππου, καὶ τῷ ἐπὶ Δεκίου, καὶ τῷ ἐπὶ Γάλλου, καὶ Βολουσιανοῦ τοῦ υἱοῦ Δεκίου, καὶ τοῖς δώδεκα Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλλιηνοῦ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν. ὁ δὲ Βασιλείδης ἐν τῇ κατὰ τὴν Πεντάπολιν τῆς Λιβύης παροικιῶν ἐπίσκοπος, ὥς φησιν Εὐσέβιος ἐν τῷ ς'. καὶ τῷ ζ'. τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγῳ. *Sciendum est, quòd hic beatus Dionysius auditor fuit Origenis quarto anno Imperii Philippi, qui post Gordianum imperavit. Heraclâ autem decimo tertio Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopo vitâ defuncto, hic præfecturam istius suscepit; & post septendecim annos, reliquos nimirum tres Philippi, & unum Decii, & unum Galli, & Volusiani filii Decii, & duodecim Valeriani & Galli* (Gallieni) *ipsius filii, ad Dominum migravit. Basilides autem paræciarum in Pentapoli Libyæ Episcopus fuit, ut Eusebius in* VI. & VII. *Ecclesiasticæ historiæ libro tradidit.*

Ἀπονηστίζεσθαι δεῖ. Gentianus Hervetus vertit, *Jejunandus sit* dies Paschæ. Et sic vocem ἀπονηστίζεσθαι, ubicunque occurrit, *jejunare* vertit: cùm contrarium potius ubique significat, nimirum, *jejunium solvere*; quod Arabes فطر & افطر dicunt. Hoc sensu vox ista ἀπονηστίζεσθαι in Constitutionibus Apostolicis vulgo dictis sæpe usurpatur. Ut τῷ δὲ σαββάτῳ μέχρις ἀλεκτοροφωνίας παραμένοντες, ἀπονηστίζεσθε ἐπιφωσκούσης μιᾶς σαββάτων. Constit. Apost. l. 5. c. 18. Et alibi, ἐπιτελείσθω δὲ ἡ νηστεία αὕτη πρὸ τῆς νηστείας τοῦ Πάσχα ἀρχομένη μὲν ἀπὸ δευτέρας, περαιουμένη δὲ εἰς παρασκευήν, μεθ' ἃς ἀπονηστεύοντες. ibid. cap. 12. Eodem etiamsi sensu occurrit, Syn. Trull. can. 89. Hesychius, Ἀπονηστίσασθαι, τὸ ἀπὸ νηστείας ἐπὶ τροφὴν ἐλθεῖν. Ipse etiam locus, quem præ manibus habemus, hunc sensum necessario exigit, in quo Dionysius se interrogatum asserit, καθ' ἣν ὥραν ἀπονηστίζεσθαι δεῖ τὴν τοῦ Πάσχα ἡμέραν. Hoc est, Non ut Hervetus vertit, *quâ horâ dies Paschæ sit jejunandus*; is enim nunquam jejunio peractus fuit: sed, ut nos vertimus, *Quâ horâ diei Paschæ jejunium solvendum est.* Nimirum, quotâ horâ jejunium ante Paschale terminandum est, vespere præcedente Paschalem celebritatem, an ad galli cantum, an alio tempore; ut ex iis constat, quæ in hac Epistolâ sequuntur.

In Can. II.

ΠΕΡΙ δὲ τῶν ἐν ἀφέδρῳ. Constantinus Harmenopulus hunc canonem sic compendifacit, Αἱ ἐν ἀφέδρῳ καὶ θείων ναῶν καὶ ἱερῶν μυστηρίων εἴργονται. *Quæ in secessu sunt, tam à divinis templis quàm sacris mysteriis arceantur.* In quam epitomen Scholiastes hæc notat, Αἱ ἐν ἀφέδρῳ, ἤγουν ἐν καταμηνίοις· διὰ τὸ κεχωρισμένως ταύτας παρὰ Ἰουδαίοις καθέζεσθαι. *Quæ in secessu sunt, hoc est, quæ menstruum habent: propterea quòd hæ separatim apud Judæos degebant.* Harmenop. epit. can. sect. 6.

In Can. IV.

ΟΙ δὲ ἐν ἀκουσίῳ. Scholiastes Harmenopuli, ὁ δὲ νηστευτὴς Ἰωάννης οὕτω φησίν· ὁ μολυνθεὶς καθ' ὕπνους διὰ τῆς ὀνειρώξεως πάθος ἡμέραν μίαν τῆς κοινωνίας ἐκβάλλεται, τὸν ν'. ᾄδων ψαλμὸν, καὶ μετανοίας ποιῶν μθ'. ὁ δὲ μαλακίᾳ διαπραξάμενος, μ'. ἡμέρας ἐπιτιμᾶται, ξηροφαγίᾳ διατελῶν, καὶ μετανοίας ἑκάστης ἡμέρας ποιῶν ρ'. ἀλλὰ καὶ γυνὴ ἡ εἰς ἀσπασμὸν ἀνδρὸς ἐλθοῦσα, τὸ τῆς μαλακίας ἐπιτίμιον δέχεται· ὁ δὲ ἐγρηγορότος τοῦ σώματος μολυνθεὶς εἰς ἑπτὰ ἡμέρας εἴργεται τῆς κοινωνίας, τὸν ν'. καθ' ἡμέραν ᾄδων, καὶ μετανοίας ποιῶν μθ'. *Joannes autem Jejunator sic ait; Pollutus in somno per fluxûs passionem uno die rejicitur à communione, cùm quinquagesimum Psalmum cecinerit, & pœnitentias* XLIX. *peregerit. Qui verò mollitiem commisit; XL. dies plectitur, cum sicca vescens, & quolibet die pœnitentias C. peragens. Itidem mulier, quæ in amplexum viri venit, mollitiei pœnam accipit. At qui corpore vigilante pollutus est, à communione septem diebus arcetur, Psalmum L. quotidie canens & XLIX. pœnitentias peragens.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 2. De hâc re videsis etiam Joannis Zonaræ orationem inscriptam πρὸς τοὺς τὴν φυσικὴν τῆς γονῆς ἔκκρισιν μίασμα ἡγουμένους. In Juris Græco-Romani lib. 5. & Theodori Balsamonis responsum ad Marci Alexandrini interrog. 9. Utrobique enim hunc canonem laudatum invenies.

IN PETRI ALEXANDRINI *EPISTOLAM CANONICAM.*

ΑΡχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Πέτρου. Hic percelebris Ecclesiæ Alexandrinæ Archiepiscopus sub Diocletiano Imperatore claruit, & in persecutione ab eo excitatâ ultimus omnium in Ægypto capite truncatus est. Euseb. Hist. Eccl. l. 7. c. ult.

In Can. V.

ΚΑΙ σχήματι ἀπάτης. Post hæc ultima Zonaræ in hunc canonem verba codex Amerbachianus addit, Παισὶ δὲ φρονίμοις ἀπεικάζει τοὺς ἀσεβεῖς, καὶ δόξαντας μὲν θῦσαι, μὴ θύσαντας δέ. ἔμφροσι δὲ, ὡς τὴν θυσίαν τέως ἐκκλίναντας, παισὶ δὲ, ὡς μὴ τέλειον καὶ ἀνδρῶδες ἐνδειξαμένους φρόνημα, καὶ γενναίως ἀντιταξαμένους τῇ εἰδωλολατρείᾳ, ἀλλ' ὅμως συνθεμένους θῦσαι. *Pueris autem prudentibus comparat eos, qui impios decepærunt. Et visi sunt quidem sacrificare, sed non sacrificarunt. Prudentibus quidem, ut qui sacrificium eousque evitarunt; Pueris autem, eo quòd perfectum & virilem sensum non ostenderint, nec generosè idololatriæ repugnarint, veriùm se sacrificaturos pacti fuerint.* Hæc autem αὐτολεξεὶ ferè in Zonaræ commentario ante dicta sunt, ac propterea ad finem frustra repetuntur.

IN GREGORII THAUMATURGI *EPISTOLAM CANONICAM.*

ΓΡηγόριος. Hic Gregorius Episcopus Neocæsariensis, ob multa quæ fecit miracula Θαυματουργὸς dictus, discipulus fuit Origenis, ut Eusebius & Socrates tradiderunt. Quo autem tempore Gothi & Boradi, quorum ipse canone quinto mentionem fecit, inter alias Asiæ Provincias, Pontum quoque devastarunt, istaque barbarorum incursio gravissimis inter Christianos perpetrandis delictis occasionem præbuit, is Ecclesiæ Neocæsariensi præfectus ad eorum correctionem hanc canonicam Epistolam conscripsit, & ad Episcopum quendam misit; ut ex ipso exordio constat, quo dicit, ὦ τῷ ἱερωτάτῳ ἱερώτατε Πάπα. Episcopi enim *Papæ* tunc dierum vulgo audiebant.

In Can. I.

Οὐ τὰ βρώματα. In codice Amerbachiano ad hunc canonem hæc observantur, Σημείωσαι τὴν κανονικὴν ἐπιστολὴν ταύτην, διὰ τοὺς μεταφαγόντας ἐν αἰχμαλωσίᾳ, καὶ μὴ φαγόντας εἰδωλόθυτα. ἴσως γὰρ ἔστι τις διαφορὰ εἰδωλοθύτων καὶ ἄλλων βρωμάτων ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν βεβρωμένων. ὁμοίως σημείωσαι τὴν ἐπιστολὴν διὰ τὰς ἑκουσίως συναπτομένας τοῖς Ἀγαρηνοῖς. καθ᾽ ἑκάστην γὰρ γίνεται τοῦτο εἰς τὰς τῶν Τούρκων ἐπαρχίας, καὶ εἰς τὴν χώραν Ἰβηρίας. *Nota hanc canonicam Epistolam propter eos, qui in captivitate comederunt polluta, & idolothyta non comederunt. Aliquid enim discriminis forsitan dices esse inter idolothyta & alios cibos ab hereticis comesos. Itidem nota Epistolam propter eas, quæ Agarenis sponte conjunguntur. Hoc enim in Turcarum Provinciis & Iberia regione indies factum est.*

Ἡ τις καὶ οὕτω προβέβηκεν. Post hæc Zonaræ verba in codice Amerbachiano additur, Εἰ μὲν γάρ τις ἐν ἄκρᾳ σωφροσύνῃ ζήσασα, καὶ καθαρὸν καὶ ἔξω πάσης ὑπονοίας ἀποδεδειγμένη βίον τὸ πρότερον, νῦν περιπέπτωκεν ἐκ βίας καὶ ἀνάγκης ὕβρει, ἔχομεν παράδειγμα τὸ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, τὸ ἐπὶ τῇ νεάνιδι φωνῇ, ὁ ποιήσετε οὐδέν, οὐκ ἔστι τῇ νεάνιδι ἁμάρτημα θανάτου· ὅτι ὡς εἴ τις ἀναστῇ ἄνθρωπος ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ θανατώσῃ αὐτοῦ τὴν ψυχήν, οὕτω τὸ πρᾶγμα τοῦτο. ἐβόησεν ἡ νεᾶνις, καὶ ὁ βοηθῶν οὐκ ἦν αὐτῇ. *Sanè si quæ in summâ continentia vixit, & puram atque ab omni suspicione alienam vitam priùs ostendit, nunc autem ex vi & necessitate in contumeliam lapsa est, habemus exemplum in Deuteronomio, quod de adolescentulâ dicit, nihil ei facietis, non erit adolescentulæ peccatum mortis: quoniam ut si quis homo adversus proximum suum insurrexerit, & ipsius animam morte affecerit, sic hæc res est. Adolescentula exclamavit, & non erat qui ei opem ferret.* Hæc autem sunt ipsa canonis verba, descriptoris incuriâ hîc male repetita.

IN SANCTI ATHANASII

EPISTOLAM DE FESTIS.

Ἀλλ᾽ ἐπειδή. Joannis Zonaræ in hanc Epistolam Scholia adhuc ἀνέκδοτα, ex codice Amerbachiano hîc apponere visum est. Ἑρμηνεία Ζωναρᾶ. Ἐνταῦθα ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἀπαρίθμησιν ποιεῖται τῶν βιβλίων τῆς τε παλαιᾶς γραφῆς καὶ τῆς νέας τῶν ὀφειλόντων ἀναγινώσκεσθαι παρὰ τῶν πιστῶν· ἵνα μή τινες πλανώμενοι ἀναγινώσκωσι καὶ τὰς λεγομένας ἀποκρύφους βίβλους, αἳ οὐκ ὀρθῶς ἔχουσι, καὶ ἐντεῦθεν βλάπτωνται ἀκέραιοι ὄντες ἤτοι ἁπλοῖ καὶ εὐεξαπάτητοι. ταῦτα δὲ καὶ ὁ πε΄. κανὼν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων πρὸ τούτου ἀπηριθμήσατο. ἐν οὐ πᾶσι δὲ ὁ πατὴρ οὗτος συμφωνεῖ τῷ ἀποστολικῷ τελευταίῳ κανόνι ἐν τῇ ἀπαριθμήσει. οἱ μὲν γὰρ Ἀπόστολοι καὶ τὴν Ἐσθὴρ ἀπηριθμήσαντο, καὶ τὴν σοφίαν Σιράχ, καὶ τὰ Μακκαβαϊκά· οὗτος δὲ παραλέλοιπε ταῦτα. Ἐν δὲ ταῖς τῆς νέας γραφῆς βίβλοις, οἱ μὲν θεῖοι ἀπόστολοι καὶ τὰς διὰ τοῦ Κλήμεντος συγγραφείσας διαταγὰς αὐτῶν ἀπηριθμήσαντο· οὗτος δὲ ταύτας μὲν παραλέλοιπε· προστίθησι δὲ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ θεολόγου. μετὰ δέ γε τὴν ἀπαρίθμησιν, φησίν, ὅτι ἐστὶν ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν, οὐ κανονιζόμενα μέν, ἀναγινωσκόμενα δέ, ἅ τινα λέγει εἶναι τὴν σοφίαν Σιράχ, Ἐσθήρ, Ἰουδίθ, καὶ Τωβίτ, καὶ διδαχὴν καλουμένην τῶν Ἀποστόλων· λέγουσιν εἶναι τὰς διὰ τοῦ Κλήμεντος συγγραφείσας τῶν Ἀποστόλων διατάξεις, ἃς ἡ λεγομένη ἕκτη σύνοδος ἀναγινώσκεσθαι οὐ συγχωρεῖ, ὡς νοθευθείσας καὶ φθαρείσας ὑπὸ αἱρετικῶν. Αἱ δὲ καλούμεναι, φησίν, ἀπόκρυφοι βίβλοι, οὔτε ἐν ταῖς ἀπαριθμηθείσαις βίβλοις εὑρίσκονται, οὔτε ἐν ταύταις ταῖς ἐκτὸς ἐκείνων τεταγμέναις ἀναγινώσκεσθαι, δηλαδὴ ταῖς ἀκανονίστοις. Κανονιζόμενα δὲ βιβλία λέγει ὁ ἅγιος ἐκ τοῦ κανόνος, ὃ ἐστι ξύλον ᾧ κέχρηνται οἱ τεχνῖται εἰς ξύλων ἢ λίθων εὐθύτητα· παρατιθέντες γὰρ τὸν κανόνα τοῖς παρ᾽ αὐτῶν ἐργαζομένοις, δι᾽ αὐτοῦ εἴ τινας διευρίσκουσιν ἐν αὐτοῖς λοξότητας εἰσοχάς τε καὶ ἐξοχάς, εἰς εὐθύτητα ἀποξέουσι, καὶ ὀρθοῦσι τὸ ἐργαζόμενον· οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ τῶν βιβλίων τούτων ὁ λόγος ὥσπερ κανὼν ἐποίησεν· ἀποδιαλαβὼν αὐτὰ τῶν μὴ ὀρθῶς ἐχόντων, ἀλλὰ διεστραμμένων· καὶ τὰ μὲν ἐγκρίνας καὶ δοκιμάσας καὶ προτιθέμενος εἰς ἀνάγνωσιν τοῖς εὐσεβέσι· τὰ δὲ ἀποδοκιμάσας, καὶ ἀπείρξας ἀναγινώσκεσθαι. Ζήτει καὶ τὰ γραφέντα εἰς τὸν τελευταῖον κανόνα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Interpretatio Zonaræ. *Hic magnus Athanasius veteris novæque Scripturæ libros enumerat, qui à fidelibus legi debent; ne qui decepti libros Apocryphos dictos legant, qui non rectè se habent, & ἀκέραιοι, hoc est, simplices & deceptu faciles exinde incommodo afficiantur. Eos autem & 85. canon S. Apostolorum antea recensuit. Hic autem Pater, quantum ad numerum eorum spectat, ultimo isti Apostolico canoni in omnibus non convenit. Apostoli enim Esther & sapientiam Sirach & libros Maccabæorum commemorarunt: hic autem eos prætermisit. In nova etiam Scriptura libros, divini quidem Apostoli constitutiones suas à Clemente conscriptas enumerarunt: hic autem eas omisit. Addidit verò Theologi Apocalypsim. Post libros autem enumeratos, ait, quòd alii sint præter eos libri, in canonem quidem non relati, legendi tamen; quos dicit esse Sapientiam Solomonis, & Sapientiam Sirach, Esther, Judith, & Tobet, & doctrinam Apostolorum dictam, quas afferunt esse Constitutiones Apostolorum à Clemente conscriptas; quas ea quæ sexta dicitur Synodus legi non permittit, ut adulteratas & corruptas ab hereticis. Qui autem Apocryphi, inquit, vocantur libri, neque inter eos, qui extra istos legendi constituuntur, qui scilicet in canonem non referuntur. Canonicos autem sive in canonem relatos libros sanctus denominat ex canone sive regulâ, quod lignum est, quo Artifices utuntur ad lignorum aut lapidum rectitudinem. Regulam enim iis, quæ operantur, apponentes, per eam si, quas inveniunt in istis obliquitates, imminentias & prominentias, ad rectitudinem abradunt & sic opus rectificant. Hoc itaque in istis libris ratio tanquam regula effecit, illos distinguens ab istis, qui non rectè se habent, sed perversi sunt: & hos quidem admittens, & approbans, & piis legendos proponens; illos autem condemnans, & legi prohibens. Quære etiam quæ in ultimum sanctorum Apostolorum canonem scripta sunt.*

IN SANCTI BASILII

CANONICAS EPISTOLAS.

In Can. I.

Τὸ μὲν οὖν δεῖ. Huic canoni in codice Amerbachiano sequens χόλιον subjicitur. Τοῦ πληρώματος τῆς ἐκκλησίας, ὡς δή φησι Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῇ, καὶ τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς, Χριστὸς ὤν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἁφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον, αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ Θεοῦ· γινομένης δηλαδὴ τῆς ἐπιχορηγήσεως καὶ μεταδόσεως τοῖς ἡνωμένοις ἀλλήλοις μέλεσιν, ἀπὸ τῶν πρώτων ἕως τῶν ἐσχάτων. ὁ τοίνυν πρώτως ἀποσχίζων ἑαυτὸν παντὸς σώματος οὐ πάντη πως ἀφίσταται· ὅτι μηδ᾽ ἄλλῳ ἥνωται, ἀλλ᾽ ἔτι ἔχεται τοῦ ἀφ᾽ οὗ ἐσχίσθη· τοιαύτη γὰρ τῶν σχιζομένων ἡ φύσις· ὁ δὲ τῷ ἀποσχισθέντι προστιθέμενος ὅλως ἀπορρήγνυται καὶ ἀφίσταται παντάπασιν ὅπερ εἶχε σώματος. ὥσπερ γὰρ ἐνδέχεται τὸν αὐτὸν ἅμα τοῖς δυσὶν ἑνωθῆναι· καὶ ὥσπερ τὸ τοῦ σώματος ἀπορρηγνύμενον μέλος νεκροῦται, τῆς ζωτικῆς αὐτῷ μὴ χορηγουμένης ἐκεῖθεν δυνάμεως, οὕτω καὶ αὐτὸς νεκρούμενος, οἷον τῷ πνεύματι, τῆς ἱερατικῆς ἐκπίπτει χάριτος, ἣν εἶχε λαβὼν παρὰ τοῦ ὅπερ ἥνωται, καὶ γίνεται λοιπὸν λαϊκὸς παρὰ τοῦ ᾧ προσετέθη, χάριν ἱερατικὴν οὐκέτι λαμβάνων, οὐ μόνον ὅτι δεκτικὸς οὐχ ὑπάρχει, νεκρὸς ἤδη τρόπον ἕτερον γενόμενος, ἀλλ᾽ ὅτι οὐδ᾽ αὐτὸς ᾧ προσετέθη δυνατός ἐστι μεταδιδόναι· ἡ γὰρ μετάδοσις διὰ τῶν ἁφῶν γίνεται καὶ τῶν συνδέσμων· ἐκεῖνος δ᾽ ἀποσχίσας ἑαυτὸν τῶν οἷς συνήπτετο καὶ συνεδέδετο, ὃ μὲν ἔλαβεν ἔχει, λαβεῖν δ᾽ ἕτερον οὐχ οἷός τέ ἐστι, καὶ ἀκολούθως, οὐδὲ μεταδοῦναι ἑτέροις, οὐ μόνον ὅτι μὴ ἔχει, ἀλλ᾽ ὅτι οὐδὲ πέφυκε μεταδιδόναι, οὔτε τοῖς πρὶν οἰκείοις, ἀπέσχισται γὰρ αὐτῶν, οὔτε τοῖς ἀλλοτρίοις, ὅτι ἀδύνατον· πῶς γὰρ σώματος μέλος μεταδοίη τινὸς ἐνεργείας, οὔτε τῷ ἀλλοτρίῳ μέλει, οὔτε τῷ ἐκ τοῦ αὐτοῦ σώματος ἀποτμηθέντι; *Plenitudinis Ecclesiæ, ut ait Paulus in Epistolâ ad Ephesios, & ad Colossenses, Christus est, ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones subministratum & compactum, augescit in augmentum Dei, subministratione scilicet & contributione membris sibi invicem unitis factâ à primis usque ad ultima. Qui itaque primò se à toto corpore abscindit, non omnino disjungitur; quoniam neque alii unitur, sed adhuc ei adhæret à quo abscissus est: Talis est enim abscissorum natura. Qui autem abscisso denuò adjicitur, abrumpitur & disjungitur omninò ab eo corpore cui adhæserat. Neque enim possibile est, ut idem duobus simul uniatur. Et quemadmodum membrum à corpore disruptum moritur, vivificâ illinc ei non subministratâ virtute: sic & iste mortuus, spiritui scilicet; Sacerdotali, quam ab eo acceptam habuit, cui unitus fuit, gratiâ decidit, & Laicus in posterum factus est, ab eo cui se adjecit, Sacerdotalem non amplius accipiens gratiam, non solùm quòd haud capax sit, mortuus jam alio modo factus; sed quòd ille, cui accessit, eam contribuere non possit. Contributio enim per nexus fit & conjunctiones. Illinc autem se abscindens ab iis, quibus conjunctus fuit & alligatus, quod quidem accepit, habet, aliud autem accipere non potest, & consequenter, nec aliis contribuere; non tantùm quoniam non habet, verumetiam quoniam nec naturâ comparatus est contribuere; neque propriis, ab iis enim abscissus est, neque alienis, quoniam impossibile est. Quomodo enim membrum corporis efficaciam aliquam communicet, sive alieno membro, sive isti quod à suo corpore abscissum est.*

In Can. III.

Τῇ συνήθει διαλύσει. Post hæc ultima Joannis Zonaræ in præsentem canonem verba, codex Amerbachianus addit, [illegible] *Summatim autem sanctus Pater medicinam vocat à peccato recessum, ut qui Sacerdotio dejicitur, Sacramentorum particeps fit.. Quòd si & post depositionem adhuc peccat, tunc ut Laicus peccans punietur, & non solùm à communione arcebitur, sed etiam ex fidelium consistentiâ ejicietur, vel & majorem aliquam pœnam persolvet.*

In Can. IV.

Περὶ τριγάμων. Scholiastes Harmenopuli, Ὁ δὲ ἑνώσεως [illegible] *Tomus ille unionis dictus de tertiis nuptiis hæc tradit. Qui annorum 40. sunt, & tertias nuptias contrahunt, velut inquinamenta Ecclesiæ communionis exsortes sint ad quinquennium. Quo tempore elapso, semel in anno communionem adeant, venerabili scilicet Paschatis salutaris die, præcedente eum jejunio, quantum fieri poterit, se purgantes. Hæc autem dicimus, cùm nulli de prioribus matrimoniis extent liberi: aliequin autem, tertium eis conjugium non permittendum est. Quòd si quis annos 30. natus, & liberos ex prioribus conjugiis susceptos habens, uxori tertiæ copulatus fuerit, ad quadriennium communionis exsors esto; ac deinceps ter in anno participabit, die scilicet resurrectionis Paschali, & in obdormitione Deiparæ, festoque Domini natalitio; quòd verisimile sit, præcedentia jejunia majorem partem hujusce labis abstergere: sin nulla sit illi proles, veniam consequitur, quod desiderio procreandi liberos tertias amplexus sit nuptias, conjunctáque pœná sanabitur, dum per tres annos à communione arcetur.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 3.

In Can. VII.

Ἀῤῥενοφθόροι. Scholium in Codice Amerbachiano, Οἱ μὲν ἀῤῥενοφθόροι καὶ ζωοφθόροι καὶ μοιχοὶ [illegible] *Masculorum & animalium initores & adulteri quindecim annorum spatio substernuntur: homicidæ autem & venefici annis viginti, Idololatras autem eum dicere opinor præstigiatores & divinatores; si quidem & ipsi aliquo modo idololatræ sunt, dæmoniorum appellationibus utentes; quoniam qui ab initio idololatræ fuerunt, pœnitentiâ aucti & baptizati, protinus recipiendi sunt: qui autem Christum sine violentiâ abnegârunt, & idololatræ facti sunt, totâ ipsorum vitâ lugere debent.*

In Can. X.

Οἱ ἐπιορκήσαντες. Huic canoni duplex in codice Amerbachiano σχόλιον apponitur: primum sic se habet, ὁ μὲν Σεβῆρος ἐπίσκοπος ἦν Μασαδῶν [illegible] Κυριακὸς [illegible] *Severus quidem Episcopus erat Masadarum: Mindana autem ager erat ad Longinum quendam pertinens, sed Episcopatus M[illegible] subjectus, in quem Presbyter nomine Cyriacus à Severo ordinatus, juratus est se ex eo non secessurum; quoniam autem ei, qui à Severo ordinatus fuerat, in alieno territorio Sacerdotalia munera obire non licebat, is illinc translatus est: Et Longinus Cyriacum diligens viros Ecclesiæ conviciatus est, propter ejus translationem: Cyriacus autem pejerare videbatur, à Mindanis se transferens.* Alterum autem sic, Ἕτερον σχόλιον. [illegible] *Aliud Scholium. Malorum perpetratio à bonorum neglectu oritur. Ergo contumeliam etiam & opprobrium contra Ecclesiam, neglectus & vaniloquentia jure dicatur.*

In Can. XIII.

Τοὺς ἐν πολέμοις. Scholiastes Harmenopuli, Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Χλιαρηνοῦ [illegible] Ἀγαρηνὸν φονεύσας κατ' αὐτοῦ ξίφος ἀνατείναντα, ἐν καιρῷ πολέμου, καθῃρέθη συνοδικῶς. *Sub Patriarchâ Constantino Chiliareno synodalis lata est sententia, quòd si quisquam aliquis, cùm latronis insidias effugere posset, non hoc contentus fuerit, sed aliâ operâ latronem interfecerit, tanquam homicida puniendus sit: sin primus latro gladium contra eum sustulerit, tunc qui eum interfecit non punietur. Qui autem utilitatis publicæ causâ, cùm talis rogatus esset, latronem quæsitum invenit & occidit, non pœnâ sed præmio dignus habebitur; cautionis tamen gratiâ placuit & eos triennio contemnari. Clericos autem, qui quamcunque cædem commiserint, confestim puniri par est, nullo discrimine vel tollendi barbari, vel latronis, vel cujuscunque. Quo factum est, ut Pontifex, qui occiderat Agarenum, qui gladium contra ipsum tempore belli strinxerat, de Synodi sententiâ depositus est.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 3. Adhæc in Codice Amerbachiano huic canoni hoc breve Scholium annectitur, [illegible]

In Can. XIX.

Ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου ς'. Post hæc ultima Zonaræ in hunc canonem verba codex Amerbachianus addit, [illegible] *Sanctus autem ipse sibi adversari videtur, in hoc quidem canone dicens Monachos, qui promissi sui fidem violant, fornicantium pœnæ subjiciendos esse; sexagesimo autem canone Monachos lapsos adulterii peccato condemnans. Num igitur fornicationis nomine pro adulterio usus est? quemadmodum & Dominus inventus est eo uti, ad illum, qui interrogarat, an liceat viro dimittere uxorem suam, dicens, non posse eam dimittere præterquam fornicationis causâ. Quæ enim viro copulatur, si alteri commisceatur, non fornicationis sed adulterii crimine tenetur. Quo & Apostolus etiam in Epistolâ ad Romanos fornicationis nomen*

pro adulterio accepit, dicens, Impletos omni injustitiâ, fornicatione; ac deinde omnibus ferè passionibus enumeratis, adulterii mentionem non facit, ut qui illud sub fornicationis nomine indicaverat. Enimverò sibi invicem similia sunt actione & iniquitate: licet qualitate peccati & pœnis discrepent.

In Can. XXII.

Τοὺς ἐξ ἁρπαγῆς. Scholiastes Harmenopuli ad hunc canonem hæc observat, Ὁ πολιτικὸς νόμος σφόδρα κολάζων τὸν ἁρπάσαντα γυναῖκα, οὐδὲ συζεύγνυσθαι αὐτῷ τὴν ἁρπαγεῖσαν συγχωρεῖ, κἂν οἱ αὐτῆς προσήκοντες τοῦτο βούλωνται. *Lex civilis acriter eum puniens, qui mulierem rapuit, ne quidem, ut rapta matrimonio ipsi jungatur, permittit; licet id propinqui mulieris velint.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 3.

Βιβλίον ξ΄. τ΄. τι΄. κα΄. Legendum ex codice Amerbachiano βιβλίον ξ. τίτλ. ν΄. κεφ. η΄. Unde corrigatur versio Latina, & hunc in modum legatur: Dicit enim liber 60. tit. 50. cap. 8. viz. Basilicorum.

In Can. XXXII.

Οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν. Scholiastes Harmenopuli, Πρὸς θάνατον ἁμαρτία ἐστὶν, ἡ ψυχικὴ δηλαδὴ, ἡ καὶ μέχρι πράξεως χωρήσασα· ὡς ἥ γε μέχρι τοῦ βουληθῆναι μόνον καὶ συγκαταθέσθαι, οὐ πρὸς θάνατον. *Peccatum ad mortem est peccatum animi, quod ad actum processit: quandoquidem id, quod duntaxat ad velle atque ad assensum progreditur, non ad mortem est.* Harmen. ep. can. sect. 3. tit. 2.

In Can. LII.

Ἡ τὸ κύημα. Constantini Harmenopuli epitome hujus canonis sic se habet, Ἡ δὲ τὸ κύημα δι' ἐρημίαν καὶ ἔνδειαν τῶν ἐπιτηδείων ἀπολέσασα, συγγνωστή. *Quæ verò partum propter solitudinem vel necessariorum penuriam amisit, veniam meretur.* In quam epitomen Scholiastes hæc notat, Ἡ ἀκουσίως ἀποβαλοῦσα τὸ βρέφος ὅτι ἔτος ἓν παρὰ τῷ Νηστευτῇ καταδικάζεται. ἡ δὲ τὸ βρέφος κοιμωμένη ἐμπεσοῦσα καὶ ἀποπνίξασα, ὅτι τριετίαν. ἡ δὲ καταφρονοῦσα τοῦ κύηματος, τῷ ἀμελῶς ταύτης ἀποσβεσθέντος, ἑκουσίου φόνου δίκην δίδωσιν· καὶ τοῦτο ἀβαπτίστου ἀποθανόντος τοῦ ἐπὶ τοιούτοις ἀμελείᾳ γονέων, ὅτι τριετίαν οἱ γονεῖς καταδικάζονται. περὶ δὲ τῶν ἐκτιθεμένων τὰ οἰκεῖα βρέφη πρὸς ταῖς εἰσόδοις τῶν ἱερῶν, λέγει, ὅτι τοὺς ἱερὰς συνόδου γέγονε, καὶ ἤρεσεν, ὡς φονέας τούτους κολάζεσθαι, κἂν ἕτερος ἀνέλοιτο, καὶ ἐπιμελούμενος ζωογονήσῃ. *Quæ præter animi sententiam amisit infantem ad annum unum apud Jejunatorem damnatur. Quæ verò super infantem sopitum corruit, eumque suffocavit, ad triennium. Quæ autem partum neglexit, extinctum culpâ suâ, voluntaria cædis pœnas luit. Itidem cùm puer non baptizatus mortuus sit, parentum suorum culpâ; parentes ad triennium condemnantur. De iis verò, qui proprios infantes ad templorum introitus exponunt; proposita est in sacrâ Synodo quæstio, placuitque puniri hos tanquam homicidas; licet alius eos sustulerit, & adhibitâ curâ conservaverit.* Harmen. epit. can. sect. 6.

In Can. LIV.

Τὰς τῶν ἀκουσίων φόνων. Scholiastes Harmenopuli, Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Λουκᾶ στρατιώτῃ τινὶ, φόνον ἑκούσιον πεποιηκότι, ὁ ἐπίσκοπος τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ χρόνῳ ὀλίγῳ συγχώρησιν διὰ γραφῆς ἔδωκε. Καὶ ἐγκαλούμενος παρὰ τῇ συνόδῳ τὸν κανόνα προέτεινεν, ὃς τοῖς ἐπισκόποις ἐπιτρέπει τὴν ἐξουσίαν ἢ ἀνεῖναι ἢ ἐπιτεῖναι τοῖς μετανοοῦσι τὰ ἐπιτίμια. Ἀλλ' ἤκουσεν, ὅτι τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐδόθη μὲν τοῦτο, οὐ μὴν ἀνεξετάστως καὶ ὑπερβαλλούσῃ χρῆσθαι συγκαταβάσει· διὸ τὸν μὲν στρατιώτην ἡ σύνοδος τοῖς ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτιμίοις καθυπέβαλε, τὸν δὲ ἀρχιερέα δίκας ἀπαιτεῖ τὴν ἐν ὡρισμένῳ καιρῷ τῆς λειτουργίας ἀργίαν. *Sub Lucâ Patriarchâ militi cuidam, qui cædem voluntariam commiserat, Episcopus quidem intra perexiguum tempus absolutionem per scripturam concesserat; & cum accusaretur apud Synodum, canonem prætendebat, qui pœnitentiam agentibus pœnas vel remittendi vel augendi potestatem dat Episcopis. Sed ei responsum fuit, concessum id quidem Pontificibus, non tamen ut citra explorationem & nimiâ commiseratione uterentur. Quare militem Synodus canonum pœnis subjecit, & Pontificem quoque mulctavit, ad certum tempus à ministerio abstinere jussum.* Harmen. epit. can. sect. 5. tit. 3.

In Can. LVII.

Ὁ ἀκουσίως φονεύσας. Scholiastes Harmenopuli, Τὸν ἀκουσίως ὁ Νηστευτὴς, τοὺς μὲν ἑκουσίως, ὅτι πεντηκονταετίαν καταδικάζει· τοὺς δὲ ἀκουσίως ὅτι τριετίαν. *Homicidas Jejunator, voluntarios quidem in quinquagennium condemnat: non voluntarios autem ad triennium.* Harm. ep. can. s. 5. t. 3.

In Can. LVIII.

Ὁ μοιχεύσας ἐν ιε΄. ἔτεσι. Harmenopuli epitome hujus canonis his verbis concipitur, Ὁ μοιχεύσας πεντεκαιδεκαετίαν· τέσσαρα μὲν ἔτη προσκλαίων· πέντε δὲ ἀκροώμενος· τέσσαρα ὑποπίπτων· καὶ δύο συνεστώς. *Qui adulterium commisit, quindecim annis: quatuor quidem annis plorans; quinque verò audiens; quatuor succumbens; & duo consistens.* In quam epitomen hoc habetur Scholium,

Προσκλαίων· ἤγουν ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενος, καὶ τῶν εἰσιόντων δεόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχεσθαι.

Ἀκροώμενος· ἤγουν ἔξω ἱστάμενος ἐν τῷ νάρθηκι.

Ὑποπίπτων· ἤγουν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενος, ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξερχόμενος μετὰ τῶν κατηχουμένων.

Συνεστώς· ἤγουν τοῖς πιστοῖς συνευχόμενος, τῶν ἁγιασμάτων μήπω ἀξιούμενος, εἰ μὴ μετὰ τοῦτο.

Plorans: *hoc est, stans extra Ecclesiam, & ingredientes orans, ut pro se preces fundant.*

Audiens: *hoc est, stans foras in Narthece.*

Succumbens: *hoc est, stans intra Ecclesiam post ambonem, & cum Catechumenis exiens.*

Consistens: *hoc est, cum fidelibus orans, ad Sacramenta nondum admissus, nisi post hoc.* Harm. ep. can. sect. 5. t. 3.

In Can. LXI.

Ὁ πόρνος ἐν ζ΄. Scholiastes Harmenopuli, Τὸν πόρνον ὁ Νηστευτὴς ὅτι διετίαν καταδικάζει, εἰ μόνον μέχρις ἑσπέρας καθ' ἡμέραν νηστεύει, καὶ ξηροφαγεῖ, καὶ μετανοίας ποιεῖ σν΄. τὸ δὲ μοιχὸν ὅτι τριετίαν, εἰ μόνον νηστεύει, καὶ ξηροφαγεῖ, καὶ μετανοίας ποιεῖ σν΄. *Scortatorem Jejunator ad biennium condemnat, si duntaxat usque ad vesperam quotidiè jejunet, & siccis vescatur, & pœnitentias CCL. peragat.* Harm. ep. can. s. 5. t. 3.

In Can. LXI.

Ὁ κλέψας. Constantini Harmenopuli epitome hujus canonis, Ὁ κλέψας καὶ ὁμολογήσας ἐνιαυτὸν κωλυθήσεται, ἐλεγχθεὶς δὲ δύο. *Qui furtum fecerit, & confessus fuerit, anno arcebitur: convictus autem, biennio.* Scholium, τὸν τοιοῦτον ὁ Νηστευτὴς ὅτι μ΄. ἡμέρας καταδικάζει· τὸν δὲ ἐλεγχθέντα, ἐπὶ μῆνας ἕξ, ξηροφαγοῦντα, καὶ μετανοίας ρ΄. ἑκάστης ἡμέρας ποιοῦντα. *Talem Jejunator ad 40. dies condemnat: convictum verò ad sex menses, quibus vesci debeat siccis, & pœnitentias C. quotidie peragere.* Harm. ep. can. s. 5. t. 3.

In Can. LXIII.

Κατὰ τῆς μοιχείας. Hoc Scholium in præsentem canonem, Theodoro Balsamoni hic attributum, in codice Amerbachiano Joanni Zonaræ totum adscribitur.

festum عيد الغطاس *Festum Thermarum*, idcirco nominâsse videntur, quod illi ex antiquâ consuetudine, in Thermas eo die & piscinas se immergere soliti fuerint, in Christi, ut ajunt, baptismatis commemorationem. Arabes illud vocant عيد قدّاس الماء *Festum sacramenti aquæ*. Epist. ad Tit. c. 2. tit. Et simpliciter قدّاس الماء *Sacramentum aquæ*. epist. 2. ad Timoth. c. 4. tit. Syri دنحا q. d. *Orientem* vocant.

In Can. VI.

والجبال *Et Al-Giebalâ*. Mediæ pars montana. بلاد الجبال q. d. *Regio montana* Arabibus vulgò appellatur. Non tota Media; ut nonnulli opinati sunt. In tabulis Geographicis Choajæ Nassir Etusei, & Ulug Beigi, جبال *Gebal* simpliciter nuncupatur, & Parthiæ proxima ponitur, hæque in eâ civitates esse dicuntur, قزوين *Kazwin*, ابه *Abah* جرباذقان *Jarbadakhan*, سميرم *Semiram*, اصفهان *Esfahân*, كاشان *Cashân*, قم *Kom*, ري *Râi*, خوار *Chowar*, & الموت *Almut*, quæ omnes inter longitud. 85. 6 & 87. 16. Et latitud. 24. 6. & 37. 6. collocantur. Quomodo autem hæc regio Episcopo Alexandrino subjecta est, me fugit. Sane à synodo Nicænâ nihil præter Ægyptum, Lybiam & Pentapolim ei subjectum dicitur.

او غير سننهم Hæc verba nobis saltem obscura satis videntur. In Annotationibus ad sextum hunc concilii Nicæni canonem Græcum, ubi hanc ipsam istius paraphrasin protulimus, hæc verba اذا قاوم اهل ابرشيته او غير سننهم transtulimus, *Siquidem se populo provinciæ opposuerit, aut eorum leges mutarit.* Cum autem ante dictum sit Episcopum electum in throno suo relinquendum esse, aut ab eo movendum, juxta populi placitum, hæc verba ad utrumque referri nobis postea visa sunt, ac proinde vertimus, *Cum ei adversatur populus provinciæ ejus, aut alter se verit.* Ut si adversetur quidem populus, ille throno moveatur; quem sensum phrasis غير سننهم facilè admittet, ut opinor, etiamsi rariùs usurpetur. Sed doctiores viderint.

In Can. XI.

مع البوابين *Cum substratis*, ὑποπεσοῦνται, ut est in canone Græco. Hic autem ὑποπίπτοντες *Substrati* البوابين q. d. *Janitores*, dicuntur, eo forsitan quòd post ambonem, propè *januas basilicas* stare soliti sunt. Vide Annotationes nostras ad hunc undecimum concilii Nicæni canonem Græcum.

فيما contractè pro فيما بعد *Postea*.

In Can. XII.

ايما رجل Josephus Ægyptius hunc canonem perinde interpretatur, ac si contra eos editus fuisset, qui post monasticam susceptam vitam ad mundum redeunt. Verùm enimvero Patres Nicæni nihil prorsus de Monachis hoc canone constituerunt; sed de militibus per totum agunt, iis nimirum qui sub Licinii persecutione cingula deposuerant, & eadem postea repetere voluerunt: ut in Annotationibus ad canonem Græcum fusius probatum est; ubi etiam hanc Josephi Ægyptii metaphoricam esse interpretationem ostendimus.

In Can. XV.

فجماعة السينودس *Synodus Provincialis* سينودس est ipsa vox Græca Σύνοδος, Arabicis characteribus induta; ac proinde vel superflua est hoc loco, post جماعة Arabicè idem significantem, vel idcirco additur, quòd in canone Græco legeretur; ac si Josephus dixisset جماعة Græcè السينودس σύνοδος cum anathemate percutiet: vel جماعة السينودس *totum synodi cœtum significat*, nos *synodum provincialem* vertimus; quoniam de tali hic locus intelligendus est.

In Can. VIII.

في بعض الاملكن *In nonnullis locis*. Legendum في بعض الاماكن & paulo post, pro وهذا الامو Legendum وهذا الامر &c.

طقسهم مثل طغمات الابوراسية *Ordo ipsorum similis est ordinibus cœlestibus.* E quatuor his vocabulis, tria è Græcâ linguâ deducuntur. Primo enim طقس est Græca vox τάξις. Quæ tamen Arabibus sæpe usurpatur; ut & nonnunquam verbum ex eâ efformatum طقس *Ordinavit, disposuit.* طغمات etiam est vox τάγματα, cujus singulare طغمة nonnunquam occurrit; ut & طغم τάγμα. Item *cohors* Act. 27. 1. Sed vox tertia الابورشية rariùs usurpatur: verùm nihil aliud est, quàm Græca ἐπαρχία. π. nimirum in ب ex more mutato, quod solenne esse ante ostendimus.

فليقطع من درجته *Gradu suo decidat.* Legendum من درجته Proxima verba, الامر من nescio quâ typographorum incuriâ loco non suo repetuntur. Ad sextam enim lineam præcedentem pertinent, ibique rectè imprimuntur: Hic autem prorsus expungenda sunt.

وا سنة *Nec lex.* Legendum ولا سنة.

للاسقف Hæc etiam vox loco non suo ponitur. Unde sensus in textu Arabico miserè perturbatur. Locus igitur hoc modo legendus est, ولتثبت الشمامسة على قدرهم ومراتبهم وليعلموا انهم خدام في المذبح المقدس للاسقف والقسيس Versio Latina rectè se habet: ac proinde non opus est hic repetatur.

IN

ANNOTATIONES

IN

PARAPHRASIN CONCILII CONSTANTINOPOLITANI.

وابولليناريوس *Et Apollinarius.*

HIC sanè huic cogendæ synodo occasionem præbuisse alibi raro perhibetur; sed tantùm Macedonius. Verùm Eutychius Patriarcha Alexandrinus Arii æque ac Macedonii hæreseos prævalentiam in causâ fuisse refert, ut hæc synodus Constantinopoli haberetur,

ثم ان الوزرا والقواد اجتمعوا الى ثاودوسيوس الملك وقالوا له ان مقالة الناس قد فسدت وغلبت عليها مقالة اريوس ومقدونيوس

Tum Theodosium Regem convenientes Consiliarii & præfecti, dixerunt ipsi, corruptæ sunt hominum sententiæ, prævalente apud ipsos Arii & Macedonii doctrinâ. Eutych. annal. t. 1. p. 509. Ob hanc itaque rationem convocatum esse hoc concilium scribit. Inter Arii autem & Apollinarii, hæresim parùm fuit discriminis, quantum ad humanam naturam à Christo assumptam, ut Josephus infra, & nos ex eo aliisque in Annotationibus ad primum hujus concilii canonem Græcum ostendimus. Et hinc forsitan est, quod Josephus hanc synodum etiam Apollinarii causâ congregatam asserit. Nilus autem libello de synodis non adversus Macedonium & Apollinarium solum, verumetiam adversus Sabellium Africanum coactum fuisse hoc concilium observavit, *Η ἁγία κ̀ οἰκουμενικὴ δευτέρα σύνοδος ἡ ἐν Κωνσταντίνου πόλει γέγονεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, συναθροισθεῖσα ὑπὸ ἁγίων πεντήκοντα ἑκατὸν πατέρων κατὰ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, κ̀ Σαβελλίου τοῦ Λίβυος, κ̀ Ἀπολιναρίου Λαοδικείας.* Nil. de synod. Nimirum horum æque ac aliorum hæreses ab hâc synodo condemnatæ sunt; quæ propterea adversùs eos congregata haud ineptè dicatur.

وكان المقدم *Præsides.* Photius de hâc synodo loquens, Ἐξάρχους, inquit, ἔχουσα Τιμόθεόν τε τὸν Ἀλεξανδρείας, κ̀ τὸν ἀξιοθαύμαστον τῆς Ἀντιοχείας Μελέτιον, Κύριλλόν τε τὸν Ἱεροσολύμων, τοὺς ἱεροὺς θρόνους ἰθύνοντας. Phot. de syn. 2. Eutychius,

وكان المقدم في الجماعة تيموثاوس بطريرك الاسكندرية وملاتيوس بطريرك انطاكية وكيرلس اسقف بيت المقدس

Concilii præsides erant Timotheus Patriarcha Alexandrinus, & Meletius Patriarcha Antiochenus & Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus. Eut. Alex. Annal. t. 1. p. 510. Nilus plures enumerat præsides, Ἡγοῦντο δὲ τῆς συνόδου Δάμασος Ῥώμης, Νεκτάριος Κωνσταντινουπόλεως, Τιμόθεος Ἀλεξανδρείας, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Μελέτιος Ἀντιοχείας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Γρηγόριος Νύσσης, κ̀ Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου. Nil. de synod.

قالوا له *Dicebant ei*, nimirum per Timotheum Alexandrinum Ecclesiæ præsulem, ut refert Eutychius, dicens,

فقال تيموثاوس بطريرك الاسكندرية ليس روح القدس بمعنى غير روح الله وليس روح الله شيا غير حياته فاذا قلنا ان روح القدس مخلوق فقد قلنا ان روح الله مخلوق واذا قلنا ان روح الله مخلوق فقد قلنا ان حياته مخلوقة واذا قلنا ان حياته مخلوقة فقد زعمنا انه غير حي واذا زعمنا انه غير حي فقد كفرنا به ومن كفر به وجب عليه اللعن

Dixit ergo Timotheus Patriarcha Alexandrinus, non aliud apud nos significat Spiritus Sanctus, quàm Spiritum Dei; non est autem Spiritus Dei aliud quàm vita ipsius. Si ergo dixerimus spiritum sanctum creatum esse, asserimus Spiritum Dei creatum esse, Sin Spiritum Dei creatum esse, vitam etiam ipsius creatam esse; quod si vitam ipsius creatam affirmaverimus, autumaremus ipsum vitâ carere, atque hoc asserentes penitus ipsum abnegabimus; qui autem Deum negat, maledictione dignus est. Eut. Al. an. t. 1. p. 511.

في ترتيب الروساء *De ordine præsulum.* Licet prima dioecesium distributio, & aliqualis propterea Patriarcharum institutio, huic concilio attribuatur, ut alibi ostendimus; ordinem tamen inter quinque Patriarchales sedes observandum, ab eodem etiam constitutum esse, nemo unquam, præter Arabes & Ægyptios asseruit; Ægyptios inquam, nam Josephus non solus in hâc opinione fuit, cùm Eutychius Patriarcha Alexandrinus longè ante eum idem scripserit,

ورتبوا بطريرك رومية الاول وبطريرك القسطنطينية الثاني وبطريرك الاسكندرية الثالث وبطريرك انطاكية الرابع وصيروا اسقف بيت المقدس بطريركا لانه انما كان اسقف ولم يكن قبل ذلك على بيت المقدس بطريرك وركبوه خامسا

Statuerunt etiam Patriarcham Romanum primum fore; Constantinopolitanum, secundum; Alexandrinum, tertium; Antiochenum verò quartum. Episcopum etiam Hierosolymitanum titulo Patriarchæ ornârunt; cùm prius Episcopus esset, nec quis ante illud tempus Patriarcha Hierosolymis præfuisset; eique locum quintum assignârunt. Eutych. Al. annal. t. 1. p. 513. 514.

اوجاروديس Quisnam hîc Imperator esset, me conjecturis assequi nequire fateor. Tres enim istis diebus simul imperabant, Gratianus, Valentinianus, Theodosius; & Gratiani quidem annus, cùm hæc haberetur synodus, agebatur decimus quintus, Valentiniani septimus, & Theodosii tertius; Josephus autem concilium celebratum scribit anno nono cujusdam Imperatoris, quem اوجاروديس vocat. Nullus autem è tribus istis Imperatoribus annus nonus tunc fluebat. Nos nihilominus *Gratianum* vertimus, quoniam Arabica ista literarum compositio ad ejus propiùs quàm ad aliorum Imperatorum nomina accedit, licet nec isti bene respondeat. Si vel mutatione scriberetur اوجاريوس *Eucherium* ab eo indigitatum suspicarer, qui unà cum Syagrio consulatum isto anno agebat: quem propterea Josephus Imperatorem fuisse forsitan opinatus est, consules nimirum cum Imperatoribus confundens.

حساب الانطاكيين *Æra Antiochena.* Annus hic 429. æræ Antiochenæ in annum Christi 381. effluxit: sed videsis quæ de anno, quo celebrata est hæc synodus, in annotationibus ad Græcos hujus concilii canones differuimus.

In Can. I.

يوم الخامس الكبير *Magna quinta feria.* Est nimirum, quæ paschalem celebritatem proxima præcedit. Ut tota enim hebdomas illa, qua Christus passus est; sic & quælibet istius feria *Magna* appellatur. De hâc quintâ feriâ sic Calistus in synaxario, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ οἱ τὰ πάντα καλῶς διαταξάμενοι θεῖοι πατέρες ἀλληλοδιάδοχοι, ἔκ τε τῶν θείων ἀποστόλων καὶ τῶν ἱερῶν καὶ θείων εὐαγγελίων παραδεδώκασιν ἡμῖν τέσσαρα ταῦτα ἑορτάζειν, τὸν ἱερὸν νιπτῆρα, τὸν μυστικὸν δεῖπνον, τὴν ὑπερφυᾶ προσευχήν, καὶ τὴν προδοσίαν αὐτήν. *Sanctâ magnâque feriâ, qui omnia ritè disposuerunt, sancti patres unus post alium, tum ex divinis Apostolis, tum ex sanctis & divinis evangeliis, nobis quatuor celebranda tradiderunt, sacram pedum ablutionem, mysticam cœnam, tremendorum scilicet apud nos mysteriorum exhibitionem, supernaturalem orationem, & ipsam proditionem.* Cum autem omnes etiam hæretici inter proditores Christi recensiti fuerint, hinc ni fallor factum est, quod isti etiam ea feriâ anathemate, apud Ægyptios saltem, percussi sunt.

In Can. II.

كمولمات *Thesauri.* Neque enim aliud videtur, quàm vox Græca κειμήλια, Arabicè declinata كمولمات κειμήλια, ut طغمات à τάγματα; quod ante observatum est.

لاسقف القسطنطينية *Episcopo Constantinopolitano.* Hoc in tertio hujus concilii Græco canone constituitur. Verum non modo à Josepho, sed & ante eum à Dionysio Exiguo, à Prisco Interprete Latino, & à Joanne Antiocheno, secundo canoni, tanquam ultima istius pars, subjungitur.

ANNOTATIONES
IN
PARAPHRASIN CONCILII EPHESINI

فرن انسطسانوس *Filii Antiani.*

FORTASSE Valentinianum intelligit, qui unà cum Theodosio imperavit. Verum Arcadius non Valentiniani, sed Theodosii senioris Filius fuit.

قسطنطينوس بطريرك رومية *Constantinus Patriarcha Romanus.* Legendum كالسطينوس *Calestinus.* Ille enim thronum Romanum tunc temporis occupabat: & ab Eutychio Alexandrino inter præsides hujus concilii recensetur, dicente وكان في هذا المجمع مقدما كيرللس بطريرك الاسكندرية وكالسطينوس بطريرك رومية وبوفلابيوس بطريرك بيت المقدس *In hoc concilio præsides erant Cyrillus Patriarcha Alexandrinus, Calestinus Patriarcha Romanus, & Bu-Flavius (Juvenalis) Patriarcha Hierosolymitanus.* Eutych. Alex. annal. t. 2. pag. 7. Nilus, Ἡγεῖτο δὲ αὐτῆς Κελεστῖνος Ῥώμης, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων, Μέμνων Ἐφέσου. Nil. de synodis.

وكانت مقالته *Et opinio ejus (Nestorii) erat.* Hæc Nestorii opinio eodem etiam modo ab Eutychio Alexandrino his verbis explicatur. وكان نسطور يقول ان مريم العذري ليست والدة الاله بالحقيقة وان ذلك كان ابنان احدهما الاله الذي هو مولود من الاب والاخر انسان الذي هو مولود من مريم وان هذا الانسان الذي يقول انه المسيح بالمحبة متحد مع الابن ويقال انه اله وابن الله ليس بالحقيقة ولكن بالموهبة واتفاق الاسمين والكرامة *Asserebat siquidem Nestorius Mariam virginem revera Deiparam non fuisse, esse enim duos filios, quorum alter sit Deus, eumque à Patre esse genitum; alter autem homo, qui à mariâ natus est. Et hominem illum, qui se Christum dixerit, amore unitum esse cum filio, Deumque appellari, & Filium Dei, non revera, sed per concessionem, & nominum communionem, & honoris causâ, sicut unus ex prophetis.* Eutych. annal. t. 2. p. 1.

وكتاثالكة *Et Catholicis.* Cyrillus Alexandrinus hoc in loco synodum ex Episcopis, Metropolitis, & Catholicis Ægypti congregatam celebrâsse perhibetur. Hic autem Josephus ex sui temporis moribus & institutis loquitur: quibus nimirum in Ægypto aliisque nonnullis locis, quatuor præsulum Ecclesiasticorum gradus observati sunt, Patriarchæ, Catholici, Metropolitæ, & Episcopi. Katholici itaque *Catholici* dicti sunt qui superiores quidem Metropolitis, sed Patriarchâ inferiores fuerunt. Sic etiam Brochardus Monachus de Armenis & Georgianis ait, *Prælatos habent, quos Catholicos vocant, qui sub se habent Archiepiscopos, Episcopos, & alios prælatos.* Sed observanda sunt insuper, quæ Josephus proximâ huic paginâ de Nestorianis habet, كثرت النساطرة بالمشرق ولم يكن لهم بطرك وكانوا قد رسوا عليهم جاثليق *Plurimi sunt in oriente Nestoriani, quibus nullus est Patriarcha, sed iis præfecti sunt Catholici.* Ubi propterea Catholici summam habent autoritatem, nulli Patriarchæ subjecti. Ibi autem vocantur non كتاثالكة ut in Ægypto, sed جاثليق *Jatholik*, vel, ut nonnun-

nunquam pronunciatur, *Jachelich.* Sic Paulus Venetus, *Regnum Molul, alii Mosel vocant, confine Armeniæ majori. Multi in eo Christiani degunt Nestoriani & Jacobitæ, quibus præest Patriarcha magnus, quem ipsi Jachelich vocant.* Paul. Ven. l. 1. c. 15. Hoc autem nomen *Jachelich* idem est omnino quod *Catholicus*, aliter tantum pronunciatum. Hinc iidem Mausolitæ, à Paulo commemorati, Patriarcham sibi à Julio Papâ Romano ordinari petentes, in epistolâ ad eum scriptâ an. D. 1552. aiunt, *Ordines eum nobis Patriarcham, id est, Catholicum.* Unde satis mirari nequeo, quare docti viri *Catholicos à Jachelichis* distinguendos esse contenderent: cùm utrumque nomen è Græco Καθολικὸς efformetur, quod illi Arabicè كثالكا *Cathâlika*, hi autem جاثليق *Jathalik* scribunt & pronunciant.

دوانس صاحب انطاكية *Johannes Antiochenus.* Quæ hic de Joanne Antiocheno ejusque in synodo Ephesinâ gestis a Josepho traduntur, consona sunt iis, quæ Eutychius de eodem scripsit. Annal. t. 2. p. 9. Quæ etiam Josephus postea de Orientalibus & Cyrillo Alexandrino scribit, idem Eutychius eâdem & sequenti paginâ tradidit; ex quo propterea Josephus ea hausisse videtur.

برصوما *Barsuma.* De eo hæc habet Eutychius Josephi dictis consentanea, مقالة وكتابات نسطور قد اندرست فاحياها من بعده برصوما مطران نصيبين في عصر يوستينيانوس ملك الروم وقباد ابن فيروز ملك الفرس وتبعها في المشرق وخاصة اهل فارس ولذلك تكاثرت النسطورية في المشرق والعراق والموصل والفرات والجزيرة فسموا النسطورية بمشتق من اسم نسطور "Atque ita obliterata est sententia Nestorii, donec illam "longo post ipsum temporis spatio resuscitârit Barsuma "Metropolita Nisibinensis, tempore Justiniani Romanorum "Imperatoris & Kobadi Phyruzi filii, Regis Persarum, ea"mque in oriente, ac præcipuè apud Persiæ incolas, ad"strueret: unde est, quod multi sint Nestoriani in oriente, "& Iraco, & Al-Musal, circa Euphratem & in Mesopota"miâ, qui Nestoriani appellati sunt, titulo à Nestorii nomine "deducto. Alex. Annal. t. 2. p. 12. Hic autem idem videtur Barsumas, qui in Actis concilii Chalcedonensis [illegible] memoratus, ubi Flavianum Constantinopolitanum occidisse dicitur, Βαρσουμᾶς, ὁ φονεύσας τὸν μακάριον Φλαβιανὸν ... Syriam evertisse, ... Hinc tota synodus eum anathemate devovit, ... Concil. Chalced. Act. 4.

قانون واحد *Unicum canonem.* Canones Ephesini hujus concilii in Epistolâ synodicâ divulgati sunt; ut in Græcos canones observatum est. Omnes etiam ad fidem spectant. Hinc Josephus unicum canonem huic synodo attribuit; quoniam scilicet omnes in eâdem Epistolâ comprehensi sunt, & de unâ eâdemque re agunt, de fide scilicet: quam etiam ob rem, nec in priscâ editione Latinâ, nec in Dionysii Exigui versione, ullus ab hâc synodo constitutus canon commemoratur, aut Latinè vertitur.

ANNOTATIONES
IN
PARAPHRASIN CONCILII CHALCEDONENSIS.

وكان المقدم فيه *Et præsides in eo erant.*

EUTYCHIUS, وكان المقدم في اجماعه اناطوليوس بطريرك القسطنطينية ومكسيموس بطريرك انطاكية ويوفاليوس بطريرك بيت المقدس *Et præsides in concilio erant Anatolius Patriarcha Constantinopolitanus, & Maximus Patriarcha Antiochenus, & Bu flavius (Juvenalius) Patriarcha Hierosolymitanus.* Eutych. annal. t. 2. p. 93. 94. Nilus autem de hâc synodo loquens, ait, Ἡγεῖτο δὲ αὐτῆς Λέων Ῥώμης, Ἀνατόλιος Κωνσταντινουπόλεως, Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων, Μάξιμος Ἀντιοχείας. Nil. de synod. Verùm Leo ipse concilio non intererat; sed legatos Arabicè وكلا dictos illuc misit, nimirum Paschasinum, Lucentium & Bonifacium, qui locum ejus ibi supplebant.

وذلك الملك مرقيان هو من *Marciano tunc temporis imperante.* Concilium Constantinopoli à Flaviano celebratum est, non Marciano, ut hic asseritur, sed Theodosio juniore Imperante. Tota autem historia concilii Chalcedonensis, à Josepho pessimè tradita, paucis sic expediatur. Anno D. 447. Theodosii junioris 41. Zenone & Postumiano Coss. VI. Id. Novemb. Flavianus Episcopus Constantinopolitanus concilium Constantinopoli convocabat in causâ Florentii Sardeorum Metropolitani contra Joannem & Cossinium ejus suffraganeos. In h[illegible] concilio Eusebius Dorylæi Episcopus Eutychetem Archimandritam hæreseos accusavit; qui etiam à synodo convictus & condemnatus est. Eutyches autem damnatus, per Chrysaphium Eunuchum ab Imperatore obtinuit, ut alia synodus Ephesi sequenti anno cogeretur, quæ etiam λῃστρικὴ σύνοδος appellatur; huic Dioscorus Alexandrinus præfuit, à quo Eutyches communioni restitutus, & Flavianus cum aliis damnatus est. Mortuo deinde Theodosio, & Marciano Imperatore renunciato, tertio hujus imperii anno, qui annus Domini erat 451. quartum hoc Oecumenicum concilium Chalcedone habebatur, à quo λῃστρικὴ ista synodus antiquata, & Dioscorus cum Eutychete damnatus est. Ex hâc verissimâ hujus concilii historiâ multi in hâc Josephi paraphrasi errores deprehendantur; uti mox patebit.

وقالوا له *Et dicebant ei.* Eutychius de synodo hâc Constantinopolitanâ sub Flaviano loquens, ait فلجابه فلابيانوس بطريرك القسطنطينية وقال له ان كان كما

i i i i i i

كما تزعم طبيعة واحدة فالطبيعة القديمة اذا في المحدثة وان كان القديم هو المحدث والذي لم يزل هو الذي لم يكن ولو جاز ان يكن القديم هو المحدث لجاز ان يكون القائم هو القاعد والحار هو البارد والمظلم هو المضي وما اشبه ذلك من المحالات التي لا يجوز ان يجمع بينهما في جزء واحد " Cui (Eutycheti) respondit Flavia-
"nus Patriarcha Constantinopolitanus, dixitque, si esset "[Christus] uti tu asseris Natura una, tum esset natu-"ra, quæ æterna est, de novo facta. Quòd si qui æter-"nus fuit de novo ortus sit, tum & qui nunquam non "fuit idem aliquando non fuit. Quod si admitti pos-"sit, ut quod æternum fuit, idem de novo fuerit, erit i-"dem qui stat sedens, quod calidum est frigidum, "quod tenebrosum lucidum, cum id genus impossibilibus, "quæ fieri non potest ut conjungantur in eadem rei parte. Eutych. t. 2. pag. 86. Hæc, quæ Eutychius Flavianum, Josephus hoc loco synodum Eutycheti hæretico dixisse refert, nihilo ferè mutato, nisi quòd ubi Eutychius, ait والمظلم هو المضي *quod tenebrosum lucidum*, Josephus levi in Arabicis verbis mutatione dicat, والمعلم هو الصبي *Præceptor idem qui puer.*

لم ينفوه *Non expellebant eum.* Nimirum Flavianus reliquique in synodo Constantinopolitanâ congregati patres Eutychetem damnatum Constantinopoli non expellebant, ob rationem à Josepho hoc loco assertam, & Eutychii Patriarchæ testimonio confirmatam, dicentis ولم ينفيه عن القسطنطينية لانه كان طبيبا والناس يحتاجون اليه *At Constantinopoli eum non expulit (Flavianus,) quòd cùm medicus esset, eo homines opus haberent.* Eutych. t. 1. p. 86.

حتى مات مركيان *Usque ad mortem Marciani*, vel *usque quo mortuus est Marcianus.* Sed legendum haud dubiè.

حتي مات ثاوذوسيوس *Usque quo mortuus est Theodosius.* Ipse enim Eutyches ante Marcianum mortem obiit. Et ipse Josephus paulo post, eum ante celebratam hanc Chalcedonensem synodum vitâ defunctum asserit.

وقام بعده اسطيريوس *Cui imperator Asterius successit*, ad verbum, & *surrexit post eum Asterius.* Verùm nullus unquam, vel saltem non istis diebus, Imperator Asterius dictus est. Sanè Theodosio Juniori Marcianus, Marciano Leo Thrax successit. Hic tamen Josephus Asterium Marciano, &, quod mirum proximâ paginâ, Marcianum Asterio successisse scribit. Hoc autem in loco pro Marciano Theodosius substituendus est, ut ante observatum. Verum nec Theodosium Asterius ullus in imperio consecutus est. Quid itaque dicemus? Nimirum Josephus consulem pro Imperatore accepisse videtur. Secunda enim Ephesina synodus Protogene & Asterio Coss. celebrata est. Cum ista itaque synodus Eutychetem absolverit, Asterius etiam, cujus consulatu habita est, ei favisse, Josephus forsitan opinatus est, eundemque Imperatorem الملك vocavit, ac si is inter Theodosium juniorem & Marcianum imperârit; contra quod ab omnibus historicis traditur. Hinc autem egregia Josephi in Ecclesiasticis historiis inscitia plus nimio se prodit; nisi forsitan codicem nostrum depravatum dicamus; quod nobis sanè verisimilius videtur. Verumenimvero tota hæc historia, de Eutychete à Dioscoro in synodo Constantinopolitanâ Asterii, vel cujusvis alius Imperatoris jussu liberato, planè fabulosa est, nec ullam veritatis speciem præ se fert.

مكسودوس Scribendum haud dubiè & hic & postea مركيانوس *Marcianus.* Eo enim imperante Josephus, juxta cum omnibus aliis, hoc quartum œcumenicum concilium Chalcedone celebratum fuisse, passim in hoc proœmio asserit, præsertim in initio.

واعتقد ملة اليعقوبية *Et Jacobitarum religionem professus est.* Eam scilicet religionem, quam Jacobitæ postea amplexi sunt. Nulli enim ante Dioscorum Jacobitæ extiterant; quin & is potius eorum sectæ princeps & caput fuit adeo ut nonnulli asseruerint eum in juventute *Jacobum* dictum fuisse, & *Jacobitas* ab eo denominatos. Verum neque inter ipsos convenit Orientales, à quonam Jacobo Jacobitæ nomen suum sortiti sunt. Communior autem & verisimilior est eorum sententia, qui istum Jacobum huic sectæ nomen dedisse affirmant, qui Severo Patriarchæ Antiocheno circa an. D. 462. discipulus fuit; qui etiam يعقوب البرادعي *Jacobus Al-Baradeus* dictus est, quod indutus sit citellis, Arabice البرادع *Barâda* dictis, ut tradidit Eutychius annal. t. 2. p. 144. Ubi opinio ejus his verbis definitur, وكانت مقالته ان المسيح طبيعة واحدة من طبيعتين وجوهر من جوهرين ومشية واحدة موافق لقول سويرس وديسقورس واوطيشيوس الملاعنين *Et fuit doctrina ejus, Christum unam esse naturam è duabus naturis compositam, substantiam è duabus substantiis, & voluntatem unam secundum sententiam Severi, Dioscori & Eutychis Maledictorum.* Hanc eorum opinionem comment. de ordinatione Jacobitarum his verbis explicat Syriacè ܘܐܝܬ ܟܝܢܐ ܚܕ ܐܝܟ ܕܐܦ ܩܢܘܡܐ ܚܕ ܘܠܐ ܬܪܝܢ ܟܝܢܐ ܐܘ ܒܬܪܝܢ ܟܝܢܐ *Et una est (in Christo) natura, ut etiam una persona, non autem duæ naturæ aut in duabus naturis.* Unde constat Jacobitas Eutychetis opinioni adhæsisse; qui etiam in diversis locis diversos habuerunt hæresiarchas, uti Josephus hoc loco rectè observat, dicens, hanc opinionem in provinciis Mesopotamiæ à Severo & Jacobo, in provinciis autem Ægypti & Nubiæ à Dioscoro institutam esse, & disseminatam.

وهو اله وانسان *Eumque Deum esse & hominem.* Sic etiam Eutychius de hâc synodo, loquens ait, وثبتوا ان ربنا يسوع المسيح اله وانسان وهو في الكيان مع ابيه في اللاهوت وفي الكيان معنا في الناسوت يعرف بطبيعتين تاما بلاهوته وتاما بناسوته مسيح واحد *Et statuerunt Dominum nostrum Jesum Christum Deum esse & hominem, ipsumque ejusdem esse essentiæ cum patre quod ad divinitatem, ejusdemque nobiscum quod ad humanitatem, utraque naturâ agnitum perfectum in divinitate suâ & perfectum in humanitate suâ, Christum unum.* Eutych. annal. 2. p. 94. Ubi etiam ille idem, quod Josephus, in sequentibus tradit, tres scilicet priores œcumenicas synodos, Nicænam, Constantinopolitanam & Ephesinam primam, ab hâc quartâ confirmatas esse; quod ipsa etiam Acta testantur.

الاوسيا Est ipsa Græca vox οὐσία, cum articulo ال juxta morem præfixo: mox etiam post sequitur sine articulo اوسياهما οὐσίας, *essentia ipsarum.*

سبع مائة وثلثة وستون *Anno septingentesimo sexagesimo tertio.* Nimirum Æræ Alexandreæ, quæ cœpit anno Per. Jul. 4402. Kal. Octob. Adde igitur 4401. ad 763. summa est 5164. aufer. 4713. & reliquus tibi fiet annus Christi 451. quo etiam currente celebratum fuisse hoc concilium in Annotationibus ad canones Græcos probatum dedimus. Neque etiam in die multum aberrat Josephus, canones hujus concilii vicesimo quinto die Tishrin prioris editos affirmans. Nam in anno Syriaco hic usurpato Tishrin prior unà cum Octobri Juliano init; hoc autem Chalcedonense concilium VIII. Id. Octob. cœptum est, & usque ad Kal. Novemb. eodem anno continuatum, ut ibidem etiam observatur.

In Can. II.

اقنوم الكنيسة *Oeconomum Ecclesiæ.* Etiamsi vox اقنوم à Syriacâ ܩܢܘܡܐ *hypostasin vel Personam* sæpius significet, idque in hâc paraphrasi æque ac alibi, hoc tamen in loco *Oeconomum* verti, utpote cui in canone Græco voci respondere videatur. Quo sensu etiam in vicesimo sexto hujus concilii canone clarissimè usurpatur. Is enim totus de Oeconomis agens græcè sic incipit, *Ἐπειδὴ ἔν τισιν ἐκκλησίαις, ὡς περιηχήθημεν, δίχα οἰκονόμων ἐπίσκοποι τὰ ἐκκλησιαστικὰ χειρίζουσι πράγματα.* Quæ verba Josephus Arabicè sic vertit, رفع الي الجماعة المقدسة ان مـن الكنايس مـا ليس لهم اقنوم *Pervenit ad sanctam synodum, quòd nonnulla sint Ecclesiæ, quibus nullus est Oeconomus. Et ad calcem can. 25. disertè dicitur.* قهرمـان الكنيسة اي الاقنوم *Procurator Ecclesiæ, sive Al-Aknum, Oeconomus.* His itaque locis vox اقـنـوم *Aknûm*, ab ipsâ Græcâ οἰκονόμος contracta, pro eâdem usurpatur. Hinc vox اقـانـمـة pro οἰκονομίας *Administratione, dispensatione*, in hac paraphrasi usitatur; ut in proœmio ad synodi Nicænæ canones adnotavimus.

In Can. III.

قهرمتهم *Procurationibus eorum.* Vox قهرمـان quemlibet rerum administrationem vel procuratorem significat. Unde paulo post قـهـرمـانـا عـلي صبيان *Puerorum curatorem* denotat. In prima Epistola Catholica S. Petri, cap. IV. vers. 10. vox Græca οἰκονόμοι Arabicè قـهـارمـة vertitur. Hinc قهرمانة pro *ancillâ, procuratrice* usurpatur. Abulpharagius, واخذت عـلـم القهرمانة فقطع لسانها *Et capta est Alama procuratrix, & lingua ejus abscissa.* Abulph. dynast. 9. pag. 310. Elmacinus, ودين يديه قهرمانة اسمها شمس النهار *Et coram eo erat ancilla, sol diei cognominata.* Elmac. hist. Sarac. l. 3. pag. 288. vox autem origine Persica est. Persis enim قـهـرمـان *Imperator* est, *justitia administrator.*

In Can. X.

البريقاديـا Ita typographorum incuria imprimitur, sed scribendum est, juxta MS. البريفانيا *Al-bariphania*; quod nihil aliud est, quàm Græcum vocabulum ὑπερηφανία prima litera mutilatum: vel saltem articulo ال illius loco substituto.

فان هو جسر احدا عـلي التحويل *Et si quis ausus fuerit migrare &c.* sed latina versio hunc potius in modum legatur, *Et si quis aliquem ausus fuerit transferre ab Ecclesiâ suâ, eidem is restituatur.*

للموسقان *Nosocomia.* sæpius scribitur مـارستـان vocabulum est Persicum; quod tamen ab Arab. مارض *Ægrotus*, deductum putatur.

In Can. XXIII.

الا الاغالايكوس Hoc σφάλμα est Typographicum. Delendum enim الا & pro الاغاليكوس scribendum est juxta MS. codicem الاغادهكوس *Al-Agadicus*; quod nihil aliud est, quàm Græcum ἔκδικος, quod *defensorem* Ecclesiasticum significat, de quo hoc loco agitur.

ANNOTATIONES IN CANONICAS EPISTOLAS

IN DIONYSII ALEXANDRINI.

IN CANONEM I.

ΑΠΕΣΤΕΙΛΑΣ. Scholium in codice Amerbachiano, Ἰστέον ὅτι γέγονε μὲν ὁ Μακάριος Διονύσιος ἀκροατὴς Ὠριγένους, ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς βασιλείας ἔτει Φιλίππου τοῦ μετὰ Γορδιανὸν βασιλεύσαντος. τὸν βίον μεταλλάξαντος Ἡρακλᾶ προεστηκότος τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας ἐπισκόπου τὴν ἐπισκοπὴν ταύτης διαδέχεται· καὶ πρὸς τοῖς ἑπτὰ δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτη, ἤτοι τοῖς λοιποῖς περὶ Φιλίππου, καὶ τῷ ἑνὶ Δεκίου, καὶ τῷ ἑνὶ Γάλλου, καὶ Βολουσιανοῦ τοῦ υἱοῦ Δεκίου, καὶ τοῖς δώδεκα Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλλιήνου τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, πρὸς κύριον ἐξεδήμησεν. ὁ δὲ Βασιλείδης ἐν τῇ κατὰ τὴν Πεντάπολιν τῆς Λιβύης παροικιῶν ἐπίσκοπος, ὡς φησιν Εὐσέβιος ἐν τῷ ς΄. καὶ τῷ ζ΄. τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγῳ. *Sciendum est, quòd hic beatus Dionysius auditor fuit Origenis quarto anno Imperii Philippi, qui post Gordianum imperavit. Heraclâ autem decimo tertio Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopo vitâ defuncto, hic præfecturam ejus suscepit; & post septendecim annos, reliquos nimirum tres Philippi, & unum Decii, & unum Galli, & Volusiani filii Decii, & duodecim Valeriani & Galli (Gallieni) ipsius filii, ad Dominum migravit. Basilides autem parœciarum in Pentapoli Libyæ Episcopus fuit, ut Eusebius in* VI. & VII. *Ecclesiastica historia libro tradidit.*

Ἀπονηστίζεσθαι δεῖ. Gentianus Hervetus vertit, *Jejunandum sit* dies Paschæ. Et sic vocem ἀπονηστίζεσθαι, ubicunque occurrit, *jejunare* vertit: cùm contrarium potius ubique significat, nimirum, *jejunium solvere*; quod Arabes فطر & افطر dicunt. Hoc sensu vox ista ἀπονηστίζεσθαι in Constitutionibus Apostolicis vulgo dictis sæpe usurpatur. Ut τῷ δὲ σαββάτῳ μέχρις ἀλεκτοροφωνίας ἐγρηγορότες, ἀπονηστίζεσθε ἐπιφωσκούσης μιᾶς σαββάτων. Constit. Apost. l. 5. c. 18. Et alibi, Ἐπιτελεῖσθω δὲ ὁ πενθῶν πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἀρχόμενος ἀπὸ δευτέρας, μέχρι δὲ τῆς παρασκευῆς, μεθ᾽ ἣν ἀπονηστίζεσθε. ibid. cap. 12. Eodem etiamsi sensu occurrit, Syn. Trull. can. 89. Hesychius, Ἀπονηστίσασθαι, τὸ ἀπὸ νηστείας ἐπὶ τροφὴν ἐλθεῖν. Ipse etiam locus, quem præ manibus habemus, hunc sensum necessario exigit, in quo Dionysius se interrogatum asserit, καθ᾽ ἣν ὥραν ἀπονηστίζεσθαι δεῖ τὴν τοῦ Πάσχα ἡμέραν. Hoc est, Non ut Hervetus vertit, *quâ horâ dies Paschæ sit jejunandus*; is enim nunquam jejunio peractus fuit: sed, ut nos vertimus, *Quâ horâ dies Paschæ jejunium solvendum est*: Nimirum, quotâ horâ jejunium ante Paschale terminandum est, vespere præcedente Paschalem celebritatem, an ad galli cantum, an alio tempore; ut ex iis constat, quæ in hac Epistolâ sequuntur.

In Can. II.

ΠΕΡΙ δὲ τῶν ἐν ἀφέδρῳ. Constantinus Harmenopulus hunc canonem sic compendifacit, Αἱ ἐν ἀφέδρῳ καὶ θείων ναῶν καὶ ἱερῶν μυστηρίων εἰργέσθωσαν. *Quæ in secessu sunt, tam à divinis templis quàm sacris mysteriis arceantur.* In quam epitomen Scholiastes hæc notat, Αἱ ἐν ἀφέδρῳ ἤγουν ἐν ἐμμηνίοις· διὰ τὸ καχεξίᾳ εἶναι, τοῦτο παρὰ Ἰουδαίοις ἐχωρίζοντο. *Quæ in secessu sunt, hoc est, quæ menstruum habent: propterea quòd hæ separatim apud Judæos degebant.* Harmenop. epit. can. sect. 6.

In Can. IV.

ΟΙ δὲ ἐν ἀκρασίᾳ. Scholiastes Harmenopuli, ὁ δὲ μαλακὸς ἐκεῖνος ἐστὶν, ὁ μαλακίας καθ᾽ ἑαυτὸν τῷ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐπιθυμίας τῆς κοινωνίας ἐκβάλλεται, ἐπὶ τ΄. ἀπὸ ἡμερῶν, καὶ μετανοίας ποιεῖ μθ΄. ὁ δὲ μακαρία ἀνασπασθείς, μ΄. ἡμέρας ἐπιτιμᾶται, ξηροφαγῶν ἀπεχόμενος, καὶ μετανοίας ἑκάστης ἡμέρας ἑ. ἀλλὰ καὶ γυνὴ ὁ εἰς ἀσελγῆ ἀνδρὸς ἐλθοῦσα, τῇ τῆς μαλακίας ἐπιτιμίᾳ ὑπόκειται. ὁ δὲ ἐγρηγορότως ἐν ὕπνῳ μολυνθεὶς μαλακῶς εἰς ἑπτὰ ἡμέρας εἴργεται τῆς κοινωνίας, τὸν ν΄. ψαλμὸν ψάλλων καθ᾽ ἡμέραν, καὶ μετανοίας ποιῶν μθ΄. *Joannes autem Jejunator sic ait; Prius in somno per fluxûs passionem uno die rejicitur à communione, cùm quinquagesimum Psalmum cecinerit, & pœnitentias* XLIX. *peregerit. Qui verò mollitiem commisit;* XL. *dies plectitur, cum siccis vescens, & quolibet die pœnitentias* C. *peragens. Itaque mulier, quæ in amplexum viri venit, mollitiei pœnam accepit. At qui corpore vigilante pollutus est, à communione septem diebus arcetur, Psalmum* L. *quotidie canens &* XLIX. *pœnitentias peragens.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 2. De hâc re videsis etiam Joannis Zonaræ orationem inscriptam πρὸς τοὺς τὴν κατὰ φύσιν τῆς γονῆς ἐκροὴν μίασμα ἡγουμένους. In Juris Græco-Romani lib. 5. & Theodori Balsamonis responsum ad Marci Alexandrini interrog. 9. Utrobique enim hunc canonem laudatum invenies.

IN PETRI ALEXANDRINI

EPISTOLAM CANONICAM.

ΑΡχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Πέτρου. Hic percelebris Ecclesiæ Alexandrinæ Archiepiscopus sub Diocletiano Imperatore claruit, & in persecutione ab eo excitatâ ultimus omnium in Ægypto capite-truncatus est. Euseb. Hist. Eccl. l. 7. c. ult.

In Can. V.

ΚΑΙ ῥήματα Ἀντιόχου. Post hæc ultima Zonaræ in hunc canonem verba codex Amerbachianus addit, Παισὶν δὲ ἐοίκασιν ἀπεικάζει τοὺς ἀπατήσαντας τοὺς ἀσεβεῖς, καὶ δόξαντας μὲν θῦσαι, μὴ θύσαντας δέ. ἔμφρονα δὲ, ὡς τὴν θυσίαν πάντως ἐκκλίναντας, παιδίοις δὲ, ὡς μὴ τέλειον καὶ ἀνδρῶδες ἐνδειξαμένους φρόνημα, καὶ ἀντιταξαμένους τῇ εἰδωλολατρείᾳ, ἀλλ᾽ ὅμως ἐνδεδωκότας θῦσαι. *Pueris autem prudentibus comparat eos, qui impios deceperunt. Et visi sunt quidem sacrificare, sed non sacrificârunt. Prudentibus quidem, ut qui sacrificium eousque evitârint; Pueris autem, eo quòd perfectum & virilem sensum non ostenderit; nec generosè idololatriæ repugnârint, verùm se sacrificaturos pati fuerint.* Hæc autem αὐτολεξεὶ ferè in Zonaræ commentario ante dicta sunt, ac propterea ad finem frustra repetuntur.

IN GREGORII THAUMATURGI

EPISTOLAM CANONICAM.

ΓΡηγορίου. Hic Gregorius Episcopus Neocæsariensis, ob multa quæ fecit miracula Θαυματουργὸς dictus, discipulus fuit Origenis, ut Eusebius & Socrates tradiderunt. Quo autem tempore Gothi & Boradi, quorum ipse canone quinto mentionem fecit, inter alias Asiæ Provincias, Pontum quoque invaserunt, istaque barbarorum incursio gravissimis inter Christianos perpetrandis delictis occasionem præbuit, is Ecclesiæ Neocæsariensi præfectus ad eorum correctionem hanc canonicam Epistolam conscripsit, & ad Episcopum quendam misit; ut ex ipso exordio constat, quo dicit, ὁ τῷ ἁγιωτάτῳ ἱερῷ Πάπᾳ. Episcopi enim Papa tunc dictum vulgo audiebant.

In Can. I.

OΥ τὰ βρώματα. In codice Amerbachiano ad hunc canonem hæc observantur, Σημείωσαι τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν τοῦτον, διὰ τοὺς μιαροφαγήσαντας ἐν αἰχμαλωσίᾳ, καὶ μὴ φαγόντας εἰδωλόθυτα. Ἴσως γὰρ εἴποις εἶναι διαφορὰν εἰδωλοθύτων καὶ ἄλλων βρωμάτων ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν βεβρωμένων. Ὡσαύτως σημείωσαι τὴν ἐπιστολὴν διὰ τὰς ἑκοντὶ συναπτομένας τοῖς Ἀγαρηνοῖς. Καθ' ἡμέραν γὰρ γίνεται τοῦτο εἰς τὰς τῶν Τούρκων ἐπαρχίας, καὶ εἰς τὴν χώραν Ἰβηρίας. *Nota hanc canonicam Epistolam propter eos, qui in captivitate comederunt polluta, & idolothyta non comederunt. Aliquid enim discriminis forsitan dices esse inter idolothyta & alios cibos ab hereticis comesos. Itidem nota Epistolam propter eas, quæ Agarenis sponte conjunguntur. Hoc enim in Turcarum Provinciis & Iberia regione in dies factum est.*

Η τις καὶ φύσει προσέχουσα. Post hæc Zonaræ verba in codice Amerbachiano additur, εἰ μέν τοι τις ἐν ἄκρᾳ σωφροσύνῃ ζήσασα, καὶ καθαρὸν καὶ ἔξω πάσης ὑποψίας ἀνεπίληπτον βίον τὸ πρότερον, νῦν ἐμπέπτωκεν ἐκ βίας καὶ ἀνάγκης ὕβρει, ἔχομεν παράδειγμα τὸ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, τὸ ἐπὶ τῇ νεάνιδι φάσκον, οὐ ποιήσετε οὐδέν, οὐκ ἔστι τῇ νεάνιδι ἁμάρτημα θανάτου· ὅτι ὡς εἴ τις ἀναστῇ ἄνθρωπος ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ θανατώσει αὐτοῦ τὴν ψυχήν, οὕτω τὸ πρᾶγμα τοῦτο. Ἐβόησεν ἡ νεᾶνις, καὶ ὁ βοηθῶν οὐκ ἦν αὐτῇ. *Sanè si quæ in summâ continentia vixit, & puram atque ab omni suspicione alienam vitam priùs ostendit, nunc autem ex vi & necessitate in contumeliam lapsa est, habemus exemplum in Deuteronomio, quod de adolescentulâ dicit, nihil ei facietis, non erit adolescentulæ peccatum mortis: quoniam ut si quis homo adversus proximum suum insurrexerit, & ipsius animam morte affecerit, sic hæc res est. Adolescentula exclamavit, & non erat qui ei opem ferret.* Hæc autem sunt ipsa canonis verba, descriptoris incuriâ hîc male repetita.

IN SANCTI ATHANASII
EPISTOLAM DE FESTIS.

AΛΛ' ἐπειδή. Joannis Zonaræ in hanc Epistolam Scholia adhuc ἀνέκδοτα, ex codice Amerbachiano hîc apponere visum est. Ἑρμηνεία Ζωναρᾶ. Ἐνταῦθα ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἀπαρίθμησιν ποιεῖται τῶν βιβλίων τῆς τε παλαιᾶς γραφῆς καὶ τῆς νέας τῶν ὀφειλόντων ἀναγινώσκεσθαι παρὰ τῶν πιστῶν· ἵνα μή τινες πλανώμενοι ἀναγινώσκωσι καὶ τὰς λεγομένας ἀποκρύφους βίβλους, αἳ οὐκ ὀρθῶς ἔχουσι, καὶ ἐντεῦθεν βλάπτωνται ἀκέραιοι ὄντες ἤτοι ἁπλοῖ καὶ εὐεξαπάτητοι. Ταῦτα δὲ καὶ ὁ πε΄. κανὼν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων περὶ τούτου ἀπαριθμεῖ· οὐκ ἐν πᾶσι δὲ ὁ πατὴρ οὗτος συμφωνεῖ τῷ ἀποστολικῷ τελευταίῳ κανόνι ἐν τῇ ἀπαριθμήσει. Οἱ μὲν γὰρ Ἀπόστολοι καὶ τὴν Ἐσθὴρ ἀπηριθμήσαντο, καὶ τὴν σοφίαν Σιράχ, καὶ τὰ Μακκαβαϊκά· οὗτος δὲ παραλέλοιπε ταῦτα. Ἐν δὲ ταῖς τῆς νέας γραφῆς βίβλοις, οἱ μὲν θεῖοι ἀπόστολοι καὶ τὰς διὰ τοῦ Κλήμεντος συγγραφείσας διαταγὰς αὐτῶν ἀπηρίθμησαν· οὗτος δὲ ταύτας μὲν παραλέλοιπε· προστέθειται δὲ τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Θεολόγου. Μετὰ δέ γε τὴν ἀπαρίθμησιν, φησίν, ὅτι ἐστὶν ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν, οὐ κανονιζόμενα μέν, ἀναγινωσκόμενα δέ, ἅ τινα λέγει εἶναι τὴν σοφίαν Σιράχ, Ἐσθήρ, Ἰουδήθ, καὶ Τωβήτ, καὶ διδαχὴν καλουμένην τῶν ἀποστόλων· λέγουσιν εἶναι τὰς διὰ τοῦ Κλήμεντος συγγραφείσας τῶν ἀποστόλων διατάξεις, ἃς ἡ λεγομένη ἕκτη σύνοδος ἀναγινώσκεσθαι οὐ συγχωρεῖ, ὡς νοθευθείσας καὶ φθαρείσας ὑπὸ αἱρετικῶν. Αἱ δὲ καλούμεναι, φησίν, ἀπόκρυφοι βίβλοι, οὔτε ἐν ταῖς ἀπαριθμηθείσαις βίβλοις κεῖνται, οὔτε ἐν ταῖς ἐκτὸς τούτων τεταγμέναις ἀναγινώσκεσθαι, δηλαδὴ ταῖς ἀκανονίστοις. Κεκανονισμένα δὲ βιβλία ἐστὶν ὁ ἅγιος ἐκ τοῦ κανόνος, ὃ ἐστι ξύλον ᾧ κέχρηνται οἱ τεχνῖται εἰς ξύλων ἢ λίθων εὐθύτητα· προσαπτόντες γὰρ τὸν κανόνα τοῖς παρ' αὐτῶν ἐργαζομένοις, δι' αὐτοῦ εἴ τινας διεύρωσιν ἐν αὐτοῖς λοξότητας εἰσοχάς τε καὶ ἐξοχάς, εἰς εὐθύτητα ἀποξέουσι, καὶ ἐξορθοῦσι τὸ ἐργαζόμενον· οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ τῶν βιβλίων τούτων ὁ λόγος ὥσπερ κανὼν ἐποίησε· διακρίνων αὐτὰ τῶν μὴ ὀρθῶς ἐχόντων, ἀλλὰ διεστραμμένων· καὶ τὰ μὲν ἐγκρίνας καὶ ἀποδεξάμενος καὶ προθέμενος εἰς ἀνάγνωσιν τοῖς εὐσεβέσι· τὰ δὲ ἀποδοκιμάσας, καὶ ἀπείρξας ἀναγινώσκεσθαι. Ζήτει καὶ τὰ γραφέντα εἰς τὸν τελευταῖον κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Interpretatio Zonaræ. *Hic magnus Athanasius veteris novæque Scripturæ libros enumerat, qui à fidelibus legi debent; ne qui decepti libros Apocryphos dictos legant, qui non rectè se habent, & ἀκέραιοι, hoc est, simplices & deceptu faciles exinde incommodo afficiantur. Eos autem & 85. canon S. Apostolorum antea recensuit. Hic autem Pater, quantum ad numerum eorum spectat, ultimo isti Apostolico canoni in omnibus non convenit. Apostoli enim Esther & sapientiam Sirach & libros Maccabæorum connumerarunt: hic autem eos prætermisit. In novæ etiam Scripturæ libris, divini quidem Apostoli constitutiones suas à Clemente conscriptas enumerarunt: hic autem eas omisit. Addidit verò Theologi Apocalypsim. Post libros autem enumeratos, ait, quòd alii sint præter eos libri, in canonem quidem non relati, legendi tamen; quos dicit esse Sapientiam Solomonis, & Sapientiam Sirach, Esther, Judith, & Tobet, & doctrinam Apostolorum dictam, quas asserunt esse Constitutiones Apostolorum à Clemente conscriptas; quas ea quæ sexta dicitur Synodus legi non permittit, ut adulteratas & corruptas ab hereticis. Qui autem Apocryphi, inquit, vocantur libri, neque inter eos, qui extra istos legendi constituuntur, qui scilicet in canonem non referuntur. Canonicos autem sive in canonem relatos libros sanctus denominat ex canone sive regulâ, quod lignum est, quo Artifices utuntur ad lignorum aut lapidum rectitudinem. Regulam enim iis, quæ operantur, apponentes, per eam si quas inveniunt in istis obliquitates, imminentias & prominentias, ad rectitudinem abradunt & sic opus rectificant. Hoc itaque in istis libris ratio tanquam regula effecit, illos distinguens ab istis, qui non rectè se habent, sed perversi sunt: & hos quidem admittens, & approbans, & piis legendos proponens; illos autem condemnans, & legi prohibens. Quare etiam quæ in ultimum sanctorum Apostolorum canonem scripta sunt.*

IN SANCTI BASILII
CANONICAS EPISTOLAS.

In Can. I.

ΤΟ μὲν ἐν ἀρχ. Huic canoni in codice Amerbachiano sequens σχόλιον subjicitur. Τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας, καθά φησι Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῇ, καὶ τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς, Χριστός ἐστιν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἁφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον, αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ Θεοῦ· γινομένης δηλαδὴ τῆς ἐπιχορηγήσεως καὶ μεταδόσεως τοῖς ἡνωμένοις ἀλλήλοις μέλεσιν, ἀπὸ τῶν πρώτων ἕως τῶν ἐσχάτων. Ὁ τοίνυν πρώτως ἀποσχίζων ἑαυτὸν παντὸς σώματος οὐ πάντῃ ὅλως ἀφίσταται ὅτι μηδ' ἄλλῳ ἥνωται, ἀλλ' ἔτι ἔχεται οὗ ἀφ' οὗ ἐσχίσθη· τοιαύτη γὰρ τῶν σχιζομένων ἡ φύσις· ὁ δὲ τῷ ἀποσχισθέντι προστιθέμενος ὅλως γε ἀπορρήγνυται καὶ ἀφίσταται παντάπασιν, ὅπερ εἶχε σώματος. Οὔτε γὰρ ἐνδέχεται τὸν αὐτὸν ἅμα τοῖς δυσὶν ἑνοῦσθαι· καὶ ὥσπερ τὸ τοῦ σώματος ἀπορρηγνύμενον μέλος νεκροῦται, τῆς ζωτικῆς αὐτῷ μὴ χορηγουμένης ἐκεῖθεν δυνάμεως, οὕτω καὶ οὗτος νεκρούμενος, οἷον τῷ πνεύματι, τῆς ἱερατικῆς ἐκπίπτει χάριτος, ἣν εἶχε λαβὼν παρὰ τοῦ ᾧπερ ἥνωτο, καὶ γίνεται λοιπὸν λαϊκὸς παρὰ τοῦ ᾧ προσετέθη, χάριν ἱερατικὴν οὐκέτι λαμβάνων, οὐ μόνον ὅτι δεκτικὸς οὐχ ὑπάρχει, νεκρὸς ἤδη τρόπον ἕτερον γενόμενος, ἀλλ' ὅτι οὐδ' αὐτὸς ᾧ προσετέθη δυνατός ἐστι ἀντιδιδόναι· ἡ γὰρ μετάδοσις διὰ τῆς ἁφῆς γίνεται καὶ τῆς συνδέσμου· ἐκεῖνος δ' ἀποσχίσας ἑαυτὸν τῶν οἷς συνήπτετο καὶ συνεδέδετο, ὃ μὲν ἔλαβεν ἔχει, λαβεῖν δ' ἕτερον οὐχ οἷός τέ ἐστι, καὶ ἀκολούθως, οὐδὲ μεταδοῦναι ἑτέροις, οὐ μόνον ὅτι μὴ ἔχει, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ πέφυκε μεταδιδόναι, οὔτε τοῖς οἰκείοις, ἀπέσχισται γὰρ αὐτῶν, οὔτε τοῖς ἀλλοτρίοις, ὅτι ἀδύνατον· πῶς γὰρ σώματος μέλος μεταδίδωσι τινὸς ἐνεργείας, εἴτε τῷ ἀλλοτρίῳ μέλει, εἴτε τῷ ἐκ τοῦ οἰκείου σώματος ἀποτμηθέντι; *Plenitudinis Ecclesiæ, ut ait Paulus in Epistolâ ad Ephesios, & ad Colossenses, Christus est, ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones subministratum & compactum, augescit in augmentum Dei, subministratione scilicet & contributione membris sibi invicem unitis factâ à primis usque ad ultima. Qui itaque primò se à toto corpore abscindit, non omnino disjungitur; quoniam neque alii unitur, sed adhuc ei adhæret à quo abscissus est: Talis est enim abscissorum natura. Qui autem abscisso denuò adjicitur, abrumpitur & disjungitur omnino ab eo corpore cui adhæserat. Neque enim possibile est, ut idem duobus simul uniatur. Et quemadmodum membrum à corpore disruptum moritur, vivificâ illinc ei non subministratâ virtute: sic & iste mortuus, spiritui scilicet; Sacerdotali, quam ab eo acceptam habuit, cui unitus fuit, gratiâ decidit, & Laicus in posterum factus est, ab eo cui se adjecit, Sacerdotalem non ampliùs accipiens gratiam, non solùm quòd haud capax sit, mortuus jam alio modo factus; sed quòd ille, cui accessit, eam contribuere non possit. Contributio enim per nexus fit & conjunctiones. Illuc autem se abscindens ab iis, quibus conjunctus fuit & alligatus, quod quidem accepit, habet, aliud autem accipere non potest, & consequenter, nec aliis contribuere; non tantùm quoniam non habet, verumetiam quoniam nec naturâ comparatus est contribuere; neque propriis, ab iis enim abscissus est, neque alienis, quoniam impossibile est. Quomodo enim membrum corporis efficaciam aliquam communicet, sive alieno membro, sive isti quod à suo corpore abscissum est.*

pro adulterio accepit, dicens, Impletos omni injustitiâ, fornicatione; ac deinde omnibus ferè passionibus enumeratis, adulterii mentionem non facit, ut qui illud sub fornicationis nomine indicaverat. Enimverò sibi invicem similia sunt actione & iniquitate: licet qualitate peccati & pœnis discrepent.

IN CAN. XXII.

TOYΣ ἐπὶ ἁρπαγῇ. Scholiastes Harmenopuli ad hunc canonem hæc observat, Ὁ πολιτικὸς νόμος σφόδρα κολάζων τὸν ἁρπάσαντα γυναῖκα, οὐδὲ συζεύγνυσθαι αὐτῷ τὴν ἁρπαγεῖσαν συγχωρεῖ, κἂν οἱ αὐτῆς προσήκοντες τοῦτο βούλωνται. *Lex civilis acriter eum puniens, qui mulierem rapuit, ne quidem, ut rapta matrimonio ipsi jungatur, permittit; licet id propinqui mulieris velint.* Harmenop. epit. can. sect. 5. tit. 3.

Βιβλίον ξ΄. τ΄. ν΄. κα΄. Legendum ex codice Amerbachiano βιβλίον ξ. τίτλῳ ν΄. κεφ. η΄. Unde corrigatur versio Latina, & hunc in modum legatur: Dicit enim liber 60. tit. 50. cap. 8. viz. Basilicorum.

IN CAN. XXXII.

OI τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν. Scholiastes Harmenopuli, Πρὸς θάνατον ἁμαρτία ἐστὶν, ἡ ψυχικὴ δηλαδὴ, ἡ καὶ μέχρι πράξεως χωρήσασα· ὡς ἥγε μέχρι τοῦ βουληθῆναι μόνον καὶ συγκαταθέσθαι, οὐ πρὸς θάνατον. *Peccatum ad mortem est peccatum animi, quod ad actum processit: quandoquidem id, quod duntaxat ad velle atque ad assensum progreditur, non ad mortem est.* Harmen. ep. can. sect. 3. tit. 2.

IN CAN. LII.

H τὸ κύημα. Constantini Harmenopuli epitome hujus canonis sic se habet, Ἡ δὲ τὸ κύημα δι' ἐρημίαν καὶ ἔνδειαν τῶν ἐπιτηδείων ἀπολωλεκυῖα συγγνωστή. *Quæ verò partum propter solitudinem vel necessariorum penuriam amisit, veniam meretur.* In quam epitomen Scholiastes hæc notat, Ἡ ἑκουσίως ἀποβαλοῦσα τὸ βρέφος ἐπὶ ἔτος ἓν παρὰ τοῦ Νηστευτοῦ καταδικάζεται. ἡ δὲ τῷ βρέφει κοιμωμένῳ ἐμπεσοῦσα καὶ ἀποπνίξασα, ἐπὶ τριετίαν. ἡ δὲ καταφρονήσασα τοῦ κυήματος, τῇ ἀμελείᾳ ταύτης ἀποθανόντος, ἑκουσίου φόνου δίκην δίδωσι· καὶ παιδὸς ἀβαπτίστου ἀποθανόντος τῇ τῶν γονέων ἀμελείᾳ, ἐπὶ τριετίαν οἱ γονεῖς καταδικάζονται. περὶ δὲ τῶν ἐκτιθεμένων τὰ οἰκεῖα βρέφη πρὸς ταῖς εἰσόδοις τῶν ἱερῶν, λόγος ἐπὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου γέγονε, καὶ ἤρεσεν, ὡς φονεῖας ταύτας κολάζεσθαι, κἂν ἕτερος ἀνέλητι, καὶ ἐπιμελούμενος ζωογονήσῃ. *Quæ præter animi sententiam amisit infantem ad annum unum apud Jejunatorem damnatur. Quæ verò super infantem sopitum corruit, eumque suffocavit, ad triennium. Quæ autem partum neglexit, extinctum culpâ suâ, voluntaria cædis pœnas luit. Itidem cùm puer non baptizatus mortuus sit, parentum suorum culpâ, parentes ad triennium condemnantur. De iis verò, quæ proprios infantes ad templorum introitus exponunt, proposita est in sacrâ Synodo quæstio, placuitque puniri has tanquam homicidas; licet alius eos sustulerit, & adhibitâ curâ conservavit.* Harmen. epit. can. sect. 6.

IN CAN. LIV.

TAΣ τῶν ἀκουσίων φόνων. Scholiastes Harmenopuli, Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Λουκᾶ στρατιώτῃ τινὶ, φόνον ἀκούσιον πεποιηκότι, ὁ ἐπίσκοπός τις ἐπὶ μετρίῳ πάνυ καιρῷ ἐγγράφως τὴν ἄφεσιν δέδωκε. Καὶ ἐγκαλούμενος παρὰ τῇ συνόδῳ τὸν κανόνα προεβάλετο, ὃς τοῖς ἐπισκόποις ἐπιτρέπει τὴν ἐξουσίαν ἢ ἀνεῖναι ἢ ἐπιτεῖναι τοῖς μετανοοῦσι τὰ ἐπιτίμια· ἀλλ' ἤκουσεν, ὅτι τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐδόθη μὲν τοῦτο, οὐ μὴν ἀνεξετάστως καὶ ὑπερβαλλούσῃ χρῆσθαι συγκαταβάσει· ὅθεν τὸν μὲν στρατιώτην ἡ σύνοδος τοῖς ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτιμίοις καθυπέβαλε, τὸν δὲ ἀρχιερέα δίκας ἀπῄτησε τὴν ἐν ὡρισμένῳ καιρῷ τῆς λειτουργίας ἀποχήν. *Sub Lucâ Patriarchâ militi cuidam, qui cædem voluntariam commiserat, Episcopus quidem intra perexiguum tempus absolutionem per scripturam concesserat; & cùm accusaretur apud Synodum, canonem prætendebat, qui pœnitentiam agentibus pœnas vel remittendi vel augendi potestatem dat Episcopis. Sed ei responsum fuit, concessum id quidem Pontificibus, non tamen ut citra explorationem & nimiâ commiseratione uterentur. Quare militem Synodus canonicis pœnis subjecit, & Pontificem quoque multavit, ad certum tempus à ministerio abstinere jussum.* Harmen. epit. can. sect. 5. tit. 3.

IN CAN. LVII.

O ἀκουσίως φονεύσας. Scholiastes Harmenopuli, Τὸν φονέα ὁ Νηστευτὴς, τὸν μὲν ἑκούσιον, ἐπὶ πεντηκονταετίαν καταδικάζει· τὸν δὲ ἀκούσιον ἐπὶ τριετίαν. *Homicidas Jejunator, voluntarios quidem in quinquagennium condemnat: non voluntarios autem ad triennium.* Harm. ep. can. s. 5. t. 3.

IN CAN. LVIII.

O μοιχεύσας ἐν ιε΄. ἔτεσιν. Harmenopuli epitome hujus canonis his verbis concipitur, Ὁ μοιχεύσας πεντεκαίδεκα ἔτεσι· τέσσαρα μὲν ἔτη προσκλαίων· πέντε δὲ ἀκροώμενος· τέσσαρα ὑποπίπτων· καὶ ἓν συνεστώς. *Qui adulterium commisit, quindecim annis: quatuor quidem annis plorans; quinque verò audiens; quatuor succumbens; & uno consistens.* In quam epitomen hoc habetur Scholium,

Προσκλαίων· ἤγουν ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενος, καὶ τῶν εἰσιόντων δεόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ εὔχεσθαι.

Ἀκροώμενος· ἤγουν ἔξω ἱστάμενος ἐν τῷ νάρθηκι.

Ὑποπίπτων· ἤγουν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ἱστάμενος, ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξερχόμενος μετὰ τῶν κατηχουμένων.

Συνεστώς· ἤγουν τοῖς πιστοῖς συνευχόμενος, τῶν ἁγιασμάτων μήπω ἀξιούμενος, εἰ μὴ μετὰ τοῦτο.

Plorans: *hoc est, stans extra Ecclesiam, & ingredientes orans, ut pro se preces fundant.*

Audiens: *hoc est, stans foras in Narthece.*

Succumbens: *hoc est, stans intra Ecclesiam post ambonem, & cum Catechumenis exiens.*

Consistens: *hoc est, cum fidelibus orans, ad Sacramenta nondum admissus, nisi post hoc.* Harm. ep. can. sect. 5. t. 3.

IN CAN. LXI.

O πόρνος ἐν διετίᾳ. Scholiastes Harmenopuli, Τὸν πόρνον ὁ Νηστευτὴς ἐπὶ διετίαν καταδικάζει, εἰ μόνον μέχρις ἑσπέρας καθ' ἡμέραν νηστεύει, καὶ ξηροφαγεῖ, καὶ μετανοίας ποιεῖ σν΄. τὸν δὲ μοιχὸν ἐπὶ τριετίαν, εἰ μόνον νηστεύει, καὶ ξηροφαγεῖ, καὶ μετανοίας ποιεῖ σν΄. *Scortatorem Jejunator ad biennium condemnat, si duntaxat usque ad vesperam quotidie jejunet, & siccis vescatur, & pœnitentias CCL. peragat.* Harm. ep. can. s. 5. t. 3.

IN CAN. LXI.

O κλέψας. Constantini Harmenopuli epitome hujus canonis, Ὁ κλέψας καὶ ὁμολογήσας ἑαυτὸν ἐνιαυτὸν κωλυθήσεται, ἐλεγχθεὶς δὲ δύο. *Qui furtum fecerit, & confessus fuerit, anno arcebitur: convictus autem, biennio.* Scholium, Τὸν τοιοῦτον ὁ Νηστευτὴς ἐπὶ μ΄. ἡμέρας καταδικάζει· τὸν δὲ ἐλεγχθέντα, ἐπὶ μῆνας ἕξ, ξηροφαγοῦντα, καὶ μετανοίας ρ΄. ἑκάστης ἡμέρας ποιοῦντα. *Talem Jejunator ad 40. dies condemnat: convictum verò ad sex menses, quibus vesci debeat siccis, & pœnitentias C. quotidie peragere.* Harm. ep. can. s. 5. t. 3.

IN CAN. LXIII.

KAὶ τὰς μοιχούς. Hoc Scholium in præsentem canonem, Theodoro Balsamoni hic attributum, in codice Amerbachiano Joanni Zonaræ totum adscribitur.

In Can. LXIV.

Ἐπίορκος. Scholiastes Harmenopuli, οὗτος ὁ Νηστευτὴς ἐπὶ ἔτος ἓν ξηροφαγοῦντα, καὶ νηστεύοντα μέχρις ἑσπέρας, καὶ μετανοίας ποιοῦντα σν'. *Hunc jejunator ad annum unum damnat, siccis vescentem, & jejunantem usque ad vesperam, & CCL. pœnitentias peragentem.* Harmen. ep. can. s. 5. t. 3.

In Can. LXV.

Ὁ γοητείας. Scholiastes Harmenopuli, ὁ δὲ Νηστευτὴς τοὺς γόητας καὶ τοὺς φαρμακοὺς ἐπὶ τριετίαν καταδικάζει, μετὰ μετανοιῶν ἑκάστης ἡμέρας σν'. καὶ νηστείας, καὶ σκληραγωγίας. ὁμοίως δὲ καὶ τὰς γυναῖκας τὰς ποιούσας φυλακτὰ, καὶ μαντευομένας. *Jejunator autem magos & veneficos ad triennium damnat, cum pœnitentiis quotidianis CCL. cumque jejunio & rigidâ vivendi ratione. Similiter & mulieres, quæ amuleta faciunt, & quæ hariolantur.* Harmen. ep. can. sect. 5. tit. 3.

In Can. LXVI.

Ὁ τυμβωρύχος. Harmenopuli epitome, ὁ τυμβωρύχος, ὡς ὁ ἐπίορκος. *Sepulchrorum effossor, ut perjurus.* Scholiastes in eandem, οὗτος ὁ Νηστευτὴς ἐπὶ ἔτος ἓν καταδικάζει, μετὰ μετανοιῶν ἑκάστης ἡμέρας σ'. *Hunc Jejunator ad unum annum condemnat, cum pœnitentiis quotidianis CC.* Harm. ep. can. sect. 5. tit. 3.

In Can. LXXV.

Ὁ ἀδελφῇ ἰδίᾳ ἐκ πατρὸς ἢ ἐκ μητρὸς συμμιανθείς. Scholiastes Harmenopuli, τὸν δὲ τοιοῦτον ὁ Νηστευτὴς ἐπὶ τριετίαν καταδικάζει, μετὰ νηστείας, καὶ ξηροφαγίας καὶ μετανοιῶν ἑκάστης ἡμέρας φ'. τὸν δὲ εἰς νύμφην, ἐπὶ διετίαν μετὰ μετανοιῶν τ'. ὁμοίως δὲ καὶ τὸν εἰς πενθεράν. τὸ δὲ νῦν ἔχον, ἡ σύνοδος ἐπὶ ἑξαετίαν τοὺς τοιούτους καταδικάζει, ἅμα τοῖς γόησι καὶ τοῖς ἀνδροφόνοις. *Talem Jejunator ad triennium condemnat, cum jejunio, & siccorum esu, & pœnitentiis quotidianis D. Qui verò cum nuru [suâ se polluit] ad biennium cum pœnitentiis CCC. Similiter & qui cum socru. Verum ut nunc res est, Synodus tales condemnat ad sexennium, unà cum magis & homicidis.* Harm. ep. can. s. 5. tit. 3.

In Can. LXXXV.

Ταῦτα προγεγραμμένα ῥήματα. Hæc Balsamonis adscripta ἑρμηνεία in codice Amerbachiano Zonaræ tota attribuitur. Et quidem in hisce præsertim Canonicis explicandis Epistolis Balsamon Zonaræ scholia sæpe totidem ferè verbis exscribit.

In Can. LXXXVIII.

Πρῶτον μὲν ἓν. Hæc pars est canonicæ S. Basilii epistolæ ad Diodorum Episcopum Tarsensem; in quam Balsamonis commentaria in ipso operis corpore edimus. Sed Zonaræ in eandem Scholia hactenus edita hoc in loco ex codice Amerbachiano divulgare visum est. Sic itaque se habent.

Ἑρμηνεία Ζωναρᾶ.

Περιστατικῶς τὸν λόγον ὁ ἅγιος, καὶ ὡς ἐν ἄλλῳ προοιμίῳ τρέψας τὸν γράψαντα, νῦν καὶ πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ γράμματος χωρεῖ· καὶ πρῶτον μὲν τὸ ἔθος προβάλλεται καὶ νόμου δύναμιν ἔχειν φησὶ, ὡς τῶν θεσμῶν ὥσπερ τῶν νενομισμένων, τῶν δεδομένων ὑπὸ ἁγίων ἀνδρῶν, παραδεδομένων. Καὶ ὁ πολιτικὸς δὲ νόμος τὸ κρατοῦν ἔθος νόμου δύναμιν ἔχειν διακελεύεται· εἰ μὴ ὑπὸ ἁγίων ἀνδρῶν τὰ νενομισμένα τοῖς πάλαι ἐθεσπίσθησαν(?). φησὶ γὰρ βιβλίον β'. τῶν βασιλικῶν, τίτλῳ α'. κεφ. λβ'. περὶ ὧν ἔγγραφος οὐ κεῖται νόμος, παραφυλάττεσθαι δεῖ τὸ ἔθος καὶ τὴν συνήθειαν, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ αὖθις, ἡ παλαιὰ συνήθεια ἀντὶ νόμου φυλάττεται· καὶ πάλιν, ἡ μακρὰ συνήθεια ἀντὶ νόμου κρατεῖ, ἐν οἷς οὐκ ἔστιν ἔγγραφος. Ἔθος δὲ λέγει ὁ ἅγιος ὄντως τὸ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπικεκρατημένον(?). Ἐὰν γάρ τις δυσὶν ἀδελφαῖς ἀθέσμως μιχθῇ, φησὶν, οὔτε γάμον ἡγεῖσθαι(?) προσδέχεσθαι εἰς ἐκκλησίαν, εἰ μὴ χωρισθεῖεν ἀπ' ἀλλήλων οἱ οὕτω μιανθέντες, ὡς μηδὲ γάμου τοῦ τοιούτου μέτρον λογιζομένου. τοῦτο ἄλλως(?) ἐκ τῆς ... οὕτω τὸ ἔθος ὅρων εἰς ἀποτροπὴν τοῦ γάμου. Ἐπεὶ δὲ, φησὶν, ὁ συναγαγὼν διὰ τὴν ἐπιστολὴν τὸ κακὸν, τῷ παλαιῷ ἐχρήσατο νόμῳ, τῷ λέγοντι γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ αὐτῆς οὐ λήψῃ ἀντίζηλον ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτῆς, ἔτι ζώσης αὐτῆς· κἀντεῦθεν συνάγων, ὅτι συγχωρεῖται λαμβάνειν τελευτησάσης τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς· πρῶτον μὲν ὁ ἅγιος λέγει, ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο καὶ περιτμηθησόμεθα, καὶ τὰ σάββατα φυλάξομεν, καὶ βρωμάτων διαφόρων ἀφεξόμεθα· οὐ γὰρ τῶν φορτικωτέρων(?) ἡμῖν ἡδονὰς ἀνθεξόμεθα ἐκ τοῦ νόμου τοῦ παλαιοῦ· τῶν δὲ βαρέων τὸ ζυγὸν ἀφεξόμεθα(?), καὶ τῇ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἡμῖν δοθείσῃ ἐλευθερίᾳ ... . ὁ γὰρ τοῦ Χριστοῦ νόμος ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς τῶν βαρέων τοῦ νόμου, τῆς περιτομῆς δηλαδὴ, καὶ τῆς τῶν κεκωλυμένων βρωμάτων ἀποχῆς, τοῦ τὸν γονοῤῥυῆ ἀκάθαρτον κρίνεσθαι, καὶ τὸν ἁψάμενον νεκροῦ, καὶ τὸν ... , καὶ ἄλλων πολλῶν. ἠρωτήθην, φησὶν, εἰ γέγραπται λαμβάνειν γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ, ἤγουν εἰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τὴν ἀδελφὴν ἔξεστι λαμβάνειν τινί· καὶ εἶπον ὅτι οὐ γέγραπται. ὅπερ καὶ ἀληθές ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλές. τὸ δὲ συλλογίζεσθαι τὸ ἀκόλουθον, ἤγουν ἐπεὶ ὁ νόμος εἶπεν, ὅτι οὐ λήψῃ γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ αὐτῆς ἀντίζηλον, καὶ ἔτι ζώσης αὐτῆς, ἀκόλουθόν ἐστιν, ὅτι μετὰ θάνατον οὐ κωλύεται τὴν ἀδελφὴν τῆς γυναικὸς λαμβάνειν, ὡς μηκέτι τῆς ζηλοτυπίας οὔσης· τοῦτο, φησὶ, τὸ τοιαῦτα λέγειν νομοθετεῖν ἐστι καὶ οἰκείως συντάττειν νόμους, οὐ τὰ τοῦ νόμου λέγειν. εἰ γὰρ δοθείη μετὰ θάνατον τῆς γυναικὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς λαμβάνειν τὸν τῆς τελευτησάσης ἄνδρα, διὰ τὸ μηκέτι τὸ τῆς ζηλοτυπίας πάθος χώραν ἔχειν, λήψεται ταύτην καὶ ζώσης ἐκείνης, εἰ ἀζηλοτύπως πρὸς ἀλλήλας πάθος ἔχοιεν αἱ ἀδελφαί. ἀλλ' ἐρεῖ τις, ὅτι τοῦτο οὐ γέγραπται· ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνο γέγραπται, τὸ μετὰ θάνατον δηλαδὴ τῆς γυναικὸς τὸν ἐκείνης ἄνδρα τὴν ἀδελφὴν τῆς τελευτησάσης εἰς γυναῖκα λαμβάνειν. εἶτα ἐπάγει, ὅτι εἰ τὰ κατὰ τὴν τῆς νομοθεσίας σκέψιν, τὰ ἐπίπεδα(?) δηλαδὴ, ἀπηλλαγμένος(?) πραγμάτων. ὁ γὰρ ... ὁ νομοθέτης ἐνταῦθα, φησὶ, περιλαβεῖν ἁμαρτημάτων προθέσει(?)· ἀλλὰ τὰ τῶν Αἰγυπτίων, οἷς παρῴκει πρότερον ὁ Ἑβραίων λαὸς, καὶ τὰ τῶν Χαναναίων, πρὸς οὓς μετῳκίσθη καὶ μετῴκισε, καὶ εἰκός ἐστι. καὶ ἔτι τοῦτο εἶδος τοῦ ἁμαρτήματος, τὸ μετὰ θάνατον τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τινὰ λαμβάνειν τὴν ἀδελφὴν ἐκείνης, διὰ τοῦτο ἐκώλυσεν, ὅτι εἰς ὑπόδειγμα ... ἀκόλαστοι τὸν πατριάρχην Ἰακὼβ συνοικήσαντα κατὰ ταυτὸ δυσὶν ἀδελφαῖς, τῇ τε Λείᾳ καὶ τῇ Ῥαχήλ. πολλὰ δὲ λέγει τὸν νόμον μὴ ... , κεκωλῦσθαι δὲ ὅμως· οἷόν ἐστι τὸ μὴ μιᾷ παλλακῇ πλησιάζειν πατέρα καὶ υἱόν. τούτου μὲν ὁ νόμος οὐκ ἐμνημόνευσεν· ὁ δὲ Προφήτης εἰς ἀδίκημα τῆς πράξεως κατηγόρησεν, εἰπὼν, ὁ υἱὸς καὶ ὁ πατὴρ πρὸς τὴν αὐτὴν παιδίσκην εἰσεπορεύοντο. καὶ οἱ μὲν δαίμονες, φησὶ, πολλὰ εἴδη τῶν ἀκαθάρτων παθῶν ἐδίδαξαν· ἡ δὲ θεία γραφὴ ταῦτα παρασιωπᾷ(?), καὶ γενικῷ ὀνόματι τὴν ἀκαθαρσίαν ἐδήλωσεν, ἵνα μὴ ... τοὺς τῶν αἰσχρῶν ὀνομασίαις καταῤῥυπαίνειν(?). Καὶ ὁ ἀπόστολος, πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα μηδὲ ὀνομαζέσθω, φησὶν, ἐν ὑμῖν, τῷ τῆς ἀκαθαρσίας ὀνόματι πᾶσαν ἀῤῥητοποιΐαν περιλαβών. ὅτι οὐ πάντως ἄδεια δίδοται τοῖς φιληδόνοις διὰ τὴν σιωπὴν αἰσχρουργεῖν. Εἶτα καὶ ἑτέρως ἐπιχειρεῖ ὁ ἅγιος, λέγων, ὅτι οὐδὲ σεσιώπηται τῷ νόμῳ τὸ μέρος τοῦτο, ἤγουν τὸ εἶδος τούτου τοῦ ἁμαρτήματος· ἐπεὶ γὰρ γέγραπται ἐν αὐτῷ, οὐ προσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκὸς σου ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτοῦ, καὶ τοῦτο τὸ εἶδος ἀπηγόρευται. Εἰ γὰρ ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἀνὴρ σὰρξ ἐστι μία, κατὰ τὴν γραφὴν, πάντως μεγάλην ἄν τις οἰκειότητα εἶναι λογίσαιτο πρὸς τὸν ἄνδρα τῆς τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἀδελφῆς. καὶ ὥσπερ μητέρα τις οἰκείας γυναικὸς, ἢ θυγατέρα ἐξ ἑτέρου ἀνδρὸς τεχθεῖσαν αὐτῇ, οὐ λήψεται, διὰ τὴν οἰκειότητα, οὐδὲ γὰρ τις τὴν οἰκείαν μητέρα ἢ θυγατέρα, οὕτως οὐδὲ τῇ τῆς γυναικὸς ἀδελφῇ συζυγήσεται, ὅτι οὐδὲ τῇ ἑαυτοῦ ἀδελφῇ. τὸ αὐτὸ δέ φησι καὶ ἐπὶ γυναικός· οὐδὲ γυνὴ γὰρ τῷ ἀδελφῷ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς θανόντος συναφθήσεται, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ἐκείνου οἰκείοις κατὰ συγγένειαν. Εἶτα τὰ ἀποστολικὰ ἐπάγει ῥήματα· καὶ πρός τινας τὸ, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε προβαλλομένους φησὶ καταγελᾷ, τῶν μὴ διακρινόντων τοὺς καιροὺς τῶν νομοθεσιῶν, τοῦτο λέγων, ὅτι τὸ αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε πρὸς τοὺς πρωτοπλάστους εἴρηκεν ὁ Θεὸς, ὅτε οὔπω πλείους ἄνθρωποι, καὶ ἀνάγκη πάντως τοὺς τοῦ Ἀδὰμ παῖδας ἀλλήλοις συναφθῆναι. Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν λόγον καὶ νῦν ἀλλήλοις συναφθήσονται ἀδελφοί· καὶ ἐπὶ τούτοις, φησὶν, ὅτι ὁ δεύτερος γάμος πορνείας φάρμακόν ἐστι, τουτέστιν, ἵνα μὴ εἰς πορνείαν ἐκκυλίωνται οἱ ἄνθρωποι· διὰ τοῦτο συγχωρηθῇ ἡ διγαμία, ἀλλ' οὐχ' ἵνα προσθήκη(?) γένηται ἀσελγείας. Καὶ τὸν μέγαν Παῦλον, ὃς τὸν δεύτερον συγχωρεῖ γάμον, παράγει λέγοντα, εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται γαμησάτωσαν, καὶ οὐ προστίθησι, φησὶν, ἵνα γαμοῦντες παρανομῶσι(?). Εἶτα καὶ ἄλλοθεν κατασκευάζει τὴν ἀτοπίαν τῆς πράξεως, λέγων, ὁ τὴν τῆς ἀπελθούσης γυναικὸς αὐτοῦ λαβὼν ἀδελφὴν, καὶ παιδοποιησάμενος ἐξ ἀμφοῖν, ποίαν τοῖς τέκνοις προσηγορίαν περιποιήσεται; καὶ πῶς ἀλλήλους οἱ παῖδες καλέσουσιν; ἀδελφοὺς ὡς ἐξ ἑνὸς φυτευθέντας πατρὸς, ἢ ἀνεψιοὺς ἤγουν ἐξαδέλφους, οἷα ἐκ δύο τεχθέντας ἀδελφῶν. πολλαχοῦ δὲ εὕρηνται(?) παρὰ τοῖς παλαιοῖς τῷ τῶν ἀνεψιῶν καλούμενοι ὀνόματι οἱ ἐξάδελφοι· ἀμφότεραι γὰρ, φησὶν, αἱ κλήσεις, ἡ τῶν ἀδελφῶν δηλονότι καὶ τῶν ἀνεψιῶν, αὐτοῖς προσαρμόζουσι διὰ τὴν σύγχυσιν τῆς συγγενείας(?). Καὶ ἔτι ἐπαγωνίζεται τῷ λόγῳ, λέγων, ὅτι ὁ λαβὼν τὴν ἀδελφὴν τῆς προτέρας συμβίου, ἀντὶ θείας τῶν ἑαυτοῦ τέκνων, τῶν ἐκ τοῦ προτέρου γάμου, ποιήσει αὐτὴν

μητρυιάν

μητρυιὰν, καὶ ἀφελόμενος εἴργει αὐτοὺς εἰς ἀλληλοφονίας· κατ' αὐτῶν ὁπλίζει αὐτὴν ζηλοτυποῦσαν. ὥσπερ γὰρ συνεισάγει τι παῖδας ταῖς μητρυιαῖς πρὸς τοὺς ἐξ ἄλλου γάμου παῖδας τῆς οἰκείας ἀρχῆς ἡ ζηλοτυπία ἐμφύεται, καὶ τοῖς μὲν ἐχθροῖς, τεθνεώτων τῶν ἐναντίων αὐτοῖς, τὸ μῖσος ἀμβλύνεται· αἱ δὲ μητρυιαὶ τὰς ἔχθρας πρὸς τοὺς ἀντιζήλους αὐτοῖς μετὰ τὸν ἐκείνων θάνατον ἄρχονται. Κεφάλαιον δέ, φησι, τῶν εἰρημένων τοιοῦτον, ἵνα συντόμως εἴπω τὸ πᾶν· εἰ μὲν ὁ δευτερογαμῶν ζητοῖ νόμιμον θέλει συναλλάξαι γάμον, ἀνέῳκται αὐτῷ πᾶσα ἡ οἰκουμένη, καὶ οὐκ ἐπιλείψει αὐτῷ γυνή, ᾗ συμβιώσεται κατὰ νόμους· εἰ δὲ διὰ πάθος ζητεῖ ταύτην ἐρωτικῶς ἴσως ἐκκεκαυμένος, καὶ διὰ τοῦτο σπουδάζει συζυγῆναι αὐτῇ, διὰ τοῦτο μᾶλλον ἀποκλεισθήτω, ἵνα μάθῃ τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος, καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ Ἀποστόλου ῥήματα. Ἐβουλόμην, φησί, καὶ πλείονα γράψαι, ἀλλ' ἐπέχει με ὅμως ἀναλόγως τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς· οὐ γὰρ μακρηγορίαν ἔχειν δεῖ τὰς ἐπιστολάς. Εὔχομαι δέ, ἢ τὴν παραίνεσιν ἰσχυροτέραν τοῦ πάθους φανῆναι, ἀντὶ τοῦ ἰσχύειν τοσοῦτον, ὅσα λύειν τὸ πάθος· ἢ μὴ εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν τὸ ἄγος τοῦτο ἐπιδημῆσαι, μὴ προχωρῆσαι τὸ μίασμα τοῦτο εἰς τὴν ἡμετέραν ἐνορίαν· ἀλλ' ὅπου ἐτολμήθη, ἐκεῖ ἐναπομεῖναι.

Interpretatio Zonaræ.

Cùm sanctus sermonem præparâsset, & Epistolæ scriptorem tanquam in aliam personam vertisset, nunc & ad scripti confutationem procedit. Et primo quidem consuetudinem objicit, eamque legis vim habere asserit, quoniam ritus sive statuta, à sanctis Patribus decreta, tradita sunt. Quin civilis etiam lex prævalentem consuetudinem legis vires habere jubet: licet quæ civibus instituta sunt non à sanctis viris decreta fuerint. Dicit enim liber 2. tit. 1. cap. 32. Basilic. De quibus scripta lex non extat, in his morem & consuetudinem custodire oportet, & quæ sequuntur. Et rursum, antiqua consuetudo pro lege custoditur. Item, Diuturna consuetudo pro lege obtinet, in quibus lex scripta deficit. Hic autem sanctus Pater consuetudinem vocat, quod in Ecclesiâ valet. Si quis enim duabus, inquit, sororibus illegitimè commiscatur, non prius in Ecclesiam recipitur, nisi, qui hoc modo contaminantur, à se invicem separentur; utpote quòd neque matrimonium tantum scelus reputetur. Quamvis itaque nihil aliud dicere haberemus, hæc consuetudo malo isti evertendo sufficit. Quandoquidem autem qui hoc malum, inquit, per Epistolam defendit, veteri lege utitur, dicente, mulierem zelotypam super sororem ejus non accipies ad revelandam turpitudinem ejus, ipsâ adhuc vivente; & exinde colligit, quòd ejus demortuæ sororem accipere conceditur: Primò quidem sanctus ait, quòd quæcunque lex dicit, iis quæ sunt in lege dicit; alioquin enim & circumcidemur, & Sabbata observabimus, & à variis cibis abstinebimus. Neque enim ex veteri nos lege continebimus ab iis, quæ voluptates nobis conferunt. Ab iis autem, quæ grave aliquid in se continent, abstinebimus; & ad libertatem nobis per Christum concessam tunc confugiemus. Namque lex Christi ab iis, quæ in lege gravia sunt, nos liberavit; à circumcisione scilicet, ab abstinentiâ à prohibitis cibis, ab eo immundo judicando, qui fluxum seminis passus est, qui mortuum tetigit, qui leprâ infectus est, & aliis quàm plurimis. Interrogatus sum, inquit, an scriptum sit accipere uxorem ad sororem; nimirum an liceat cuipiam sororem uxoris suæ ducere; & dixi non scriptum esse; quod verum est, atque etiam tutum. Ex eo autem, quod non dictum est, illationem facere, nempe quoniam lex dicit, quòd non accipies uxorem zelotypam ad sororem ipsius, ipsâ etiam adhuc vivente, consequens est quòd post mortem sororem uxoris ducere non prohibetur, ut zelotypiâ ampliùs non futurâ, hoc inquit, talia, scil. dicere est legem ferre, & proprias leges introducere, non ea quæ sunt legis proferre. Si demus enim, post mortem uxoris sororem ipsius ei accipere licere, qui mortuæ maritus fuit, quoniam zelotypiæ passio locum amplius non habeat, eam accipiet etiam ipsâ vivente, si sorores zelotypiæ passionem erga se invicem non habuerint. Sed dicet aliquis, hoc non scriptum esse: verùm nec illud scriptum est, ut post mortem scilicet mulieris maritus ejus mortuæ sororem in uxorem duceret. Deinde addit, quòd si ea quæ retro, paulo scilicet ante, in lege dicta sunt, consideraveris, ulteriori molestiâ liberatus eris. Non omnem enim, inquit, peccatorum speciem Legislator ibi comprehendere sibi proposuit: Sed peccata Ægyptiorum, inter quos Hebræorum populus tanquam peregrini antea habitârant; & Chananæorum, ad quos transierunt & transmigrârunt; quod verisimile est; & quòd istam peccatorum speciem, quâ quis post mortem uxoris suæ sororem ejus ducit [Moses] propterea prohibuis, quòd viri luxuriosi Patriarcham Jacobum pro exemplo habebant, qui eodem tempore duabus sororibus, Leiæ & Racheli, cohabitavit. Multa autem dicit, à lege quidem silentio prætermissa, & tamen prohibita esse: quale est, Patrem & Filium eâdem pellice non uti. Hujus quidem lex non meminit: Propheta vero tanquam illegitimam actionem accusavit, dicens, Filius & Pater ad eandem puellam ingrediebantur. Et quidem Dæmones, inquit, multa immundarum passionum genera docuerunt: Divina autem Scriptura hæc silentio prætermisit, & sub generali immunditiei nomine comprehendit, ne sanctimonia ipsius turpium appellationibus contaminaretur. Et Apostolus, Omnis, inquit, fornicatio & immunditiès inter vos ne nominetur, sub immunditiei nomine omnem obscœnitatem comprehendens; adeo ut nulla prorsus libidinosis propter silentium turpiter agendi licentia detur. Deinde & fortiori sanctus argumento utitur, dicens, neque hanc partem sive speciem hujus peccati silentio à lege prætermissam esse. Quandoquidem enim in eâ scriptum est, ███ ingrediens ad quemvis consanguineum carnis tuæ ad revelandam ejus turpitudinem, hoc etiam genus prohibetur. Si enim mulier & vir una sint caro, juxta scripturam, inter virum & uxoris ipsius sororem magnam omnino consanguinitatem esse quispiam existumet. Et quemadmodum nemo matrem uxoris suæ, vel filiam ex alio ei viro genitam, propter consanguinitatem accipiet; neque etiam matrem suam filiamve: sic neque uxoris sorori conjungetur; quippe nec sorori suæ. Idem autem inquit & de muliere: neque enim mulier mariti sui defuncti fratri conjungetur; neque aliis ei per cognationem affinibus. Postea Apostolica producit verba, & ad aliquos, qui illud, Crescite & multiplicamini, objiciunt, dicit, Eos derideo, qui legislationum tempora non discernunt. Hoc dicens, quoniam illud, Crescite & multiplicamini, Deus ad homines primò creatos pronunciavit, cùm nondum multitudo hominum esset, & necesse omnino esset, ut Adami liberi sibi invicem copularentur. Juxta istam itaque rationem fratres etiamnum sibi invicem conjungentur? Adhæc, ait, quòd secundum matrimonium fornicationis remedium est, hoc est, ne homines ad fornicationem evolverentur: Propterea concessa est digamia; sed non ut libidinis excusatio esset. Et magnum Paulum, qui secundum matrimonium concedit, citat, dicentem, si se non contineant, matrimonium contrahant: & non adjecit, dicit, quòd uxores ducentes contra legem faciunt. Postea aliunde etiam actionis absurditatem ostendit, dicens, qui mortuæ uxoris suæ sororem ducit, & filios ex ambabus gignit, qualem liberis appellationem imponet? & quomodo se invicem pueri vocabunt? Fratres, ut qui uno patre prognati sunt; an ἀνεψιοὺς sive consobrinos, ut ex duabus sororibus natos? Multoties autem consobrini apud veteres ἀνεψιοὶ dicti inveniuntur. Utraque enim appellatio, inquit, fratrum scilicet & consobrinorum iis propter cognationis confusionem adaptantur. Adhuc etiam ratione certat, dicens, quòd qui prioris conjugis sororem ducit, suorum ex primo matrimonio liberorum materteram novercam eorum facit, & obligatam eos tanquam nepotes diligere; eamque contra illos zelotypiâ laborantem armat; novercis enim in conjugum suorum ex alio matrimonio liberos zelotypia tanquam naturalis passio ingeneratur; & inimicis quidem, cum adversarii ipsorum mortui sunt, odium obtunditur: Novercæ autem inimicitiam contra æmulas ipsarum post earum mortem incipiunt. Summa autem, inquit, eorum, quæ dicta sunt, hæc est, ut breviter nimirum totum dicam, si is, qui secundas inire nuptias quærit, legitimum contrahere velit matrimonium, totus terrarum orbis ei patet; nec ei deficiet mulier, quâcum vitam legitimè transigat: Sin autem, amore forsitan incensus, propter passionem hanc unam sibi quærit, ac proinde ei conjungi studet; propter eam causam potiùs excludatur, ut discat vas suum, & quæ sequuntur Apostoli verba. Et plura, inquit, scribere volui, sed Epistolæ mensura me inhibet, sive impedit: Epistolas enim verborum prolixitatem habere non oportet. Precor autem, vel hanc exhortationem passione potentiorem fieri, hoc est, tantum valere, ut passionem solvat: vel scelus istud in nostram regionem non venire, istam scilicet in nostra territoria non procedere immunditiem; sed ubi cœpta est, ibi permaneat.

In Can. XC.

Πάντ μελυνῆ. Zonaræ in hunc canonem, quæ est S. Basilii ad Chorepiscopos suos Epistola, commentaria, hactenus desiderata, Codex Amerbachianus his verbis exhibet.

Ερμηνεία Ζωναρᾶ.

Αἰτιᾶται ὁ μέγας Βασίλειος τοὺς ὑπ' αὐτὸν χωρεπισκόπους, ὡς καθ' ἑαυτοὺς καθιστῶντας ὑπηρέτας, καὶ τὴν συνήθειαν παραβαίνοντας, ἣν λέγει κρατῆσαι, ὥστε γνώμῃ τοῦ ἐπισκόπου γίνεσθαι παρὰ τῶν χωρεπισκόπων αὐτούς, καὶ τὸ λοιπὸν ἀνανεοῦσθαι τοὺς κανόνας ἀπειλεῖ, ἤγουν μετὰ τὴν πρώτην ἐπινέμησιν. ἐπινέμησιν δὲ τὴν Ἰνδικτον λέγει, καὶ αὐτοὺς μὲν ἐξετάζειν τοὺς ἀξίους, καὶ προσδέχεσθαι, μὴ καταλέγειν δὲ αὐτοὺς ἐν τῷ κλήρῳ, εἰ μὴ ἀναφέροιεν τὰ περὶ αὐτῶν πρὸς αὐτόν. τοὺς δὲ μὴ οὕτω καταταχθέντας ἀπειλεῖ εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἐξωθεῖσθαι. Εἰ μὲν οὖν συνήθεια ἐκράτει τότε τοιαύτη, οὐκ οἶδα· κανὼν δὲ τοιοῦτος ἐν ταῖς πρεσβυτέραις ἐκείνου συνόδοις οὐχ εὕρηται· ἀλλὰ μᾶλλον ὁ ι'. κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, πρεσβυτέρας οὔσης τοῦ ἁγίου τούτου, δίδωσι τοῖς χωρεπισκόποις καὶ ὑποδιακόνους, οἵτινες καὶ ὑπηρέται λέγονται, καὶ ἀναγνώστας καὶ ἐφορκιστὰς καθιστᾶν, πρεσβυτέρους δὲ καὶ διακόνους ὁρίζει μὴ χειροτονεῖν τοὺς χωρεπισκόπους, εἰ μὴ γνώμῃ τοῦ ἐπισκόπου, ᾧ ὑπόκεινται. ὁ δὲ ιδ'. τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανὼν εἰς τύπον τῶν ο'. ἀποστόλων ἐπέχειν χωρεπισκόπους φησί.

Interpretatio Zonaræ.

Magnus Basilius Chorepiscopos sibi subjectos reprehendit, quod per seipsos constituerint ministros, & consuetudinem transilierint, quam obtinuisse dicit, ut illi per Chorepiscopos Episcopi sententiâ fierent: & in posterum canones instaurari jubet, sive post primam ἐπινέμησιν. ἐπινέμησιν autem Indictionem vocat: & ipsos quidem dignos inquirere & approbare, non autem eos in clero ordinare, nisi ad ipsum prius referant, quæ ad eos spectant. Eos autem, qui sic non ordinantur, ad Laicos se detrusurum comminatur. Utrum talis itaque tunc temporis consuetudo obtinebat, me latet. Hujusmodi autem canon in Synodis eo antiquioribus non invenitur; sed potius decimus Synodi Antiochenæ, quæ sancto hoc Patre antiquior est, canon Chorepiscopis & Subdiaconos, qui ministri etiam dicuntur, & Lectores & Exorcistas constituere concedit; decernit autem ne Presbyteri & Diaconi à Chorepiscopis ordinentur, nisi Episcopi sententiâ, cui subjiciuntur. Sed decimus quartus Synodi Neocæsariensis canon Chorepiscopos typum septuaginta Apostolorum gerere dicit.

In Can. XCI.

Τὸ τῦ πρᾶγματος ἄπιστον. In hunc etiam canonem sive Epistolam S. Basilii ad Episcopos sibi subjectos Zonaras non minus quàm Balsamon commentaria edidit; at quæ hactenus ἀνέκδοτα fuerunt: sed Codex Amerbachianus ea nobis suppeditavit, quæ propterea publici hoc loco juris facere non pigebit.

Ερμηνεία Ζωναρᾶ.

Περὶ τοὺς οἰκείους ἐπισκόπους ἔγραψεν ὁ ἅγιος, ἀκούσας ὅτι ἀπὸ τῶν χειροτονουμένων παρ' αὐτῶν λαμβάνουσι χρήματα, καὶ ἄπιστον μέν, φησιν, ἡγησάμην τὸ πρᾶγμα· ὅτι δὲ καὶ ὑπωπτεύθη μόνον, λύπην μοι προξενεῖ, μόνον οὐχὶ τοῦτο λέγων, ὅτι λύπη μοί ἐστι τὸ τοιούτους εἶναι ὑμᾶς, ὥστε τοιαῦτα λέγεσθαι καθ' ὑμῶν. ἔστι γὰρ ἦθος κατά τινα σοφὸν ἕτερον (?) πρὸς κατηγορίας ἀνεπίδεκτον, ὡς εἴ τις, φησιν, ἑταιρήσεως διώκει τὸν Αἴαντα. ταῦτα δέ, ἃ γράφω, φησίν, ὁ μὲν συνειδὼς ἑαυτῷ τοιοῦτόν τι δεξάσθω εἰς ἴαμα τῆς κακίας· ὁ δὲ καθαρὸς ὢν αὐτῆς, ὡς προφυλακτήριον. τὰ γὰρ φάρμακα παρὰ τῶν ἰατρῶν τοῖς μὲν ἐμπεσοῦσιν εἰς νόσον διὰ ἴασιν δίδονται, καὶ τῆς νόσου ἀπαλλαγήν, τοῖς δὲ μήπω νοσοῦσι, παρέχονται προφυλακτικά, ὥστε μὴ νοσῆσαι. ὅστις δέ, φησιν, ἀδιάφορός ἐστιν, ἤγουν ὅστις οὐδὲ νομίζει κακόν τι ποιεῖν, λαμβάνων ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ χειροτονουμένων, ὅπερ τὸ τῆς ἀδιαφορίας δηλαδὴ ἀπεύχομαι ἐν ὑμῖν εὑρεθῆναι, δεξάσθω τὰ γεγραμμένα εἰς μαρτυρίαν, ἤτοι εἰς παραγγελίαν, ὡς ἐπιφώνημα. Ἀπηύξατο δὲ τὴν ἀδιαφορίαν εἰκότως. ὁ γὰρ ἁμαρτάνων, καὶ εἰδὼς κακὸν ποιῶν, ἐλπίζεται ἴσως καὶ ἀποσχέσθαι ἀπὸ τοῦ κακοῦ· ὁ δὲ τὸ κακὸν πράττων, καὶ μηδὲ λογιζόμενος κακὸν ποιεῖν, οὐκ ἄν ποτε ἔλθῃ εἰς μετάνοιαν, οὐδὲ τῆς ἁμαρτίας ἀφέξεται. ὃ δὲ λέγω, φησίν, ἐστὶ, τὸ λέγειν τινάς, ὅτι χρήματα λαμβάνοντες τὰς χειροτονίας ποιεῖτε· ἐπισκιάζετε δέ, ἤτοι ἐπικρύπτετε, τὸ κακὸν εὐσεβείας ὀνόματι. τοῦτο δὲ χεῖρόν ἐστιν. Ὁ γὰρ ποιῶν, φησι, τὸ κακόν, καὶ σχηματιζόμενος καλόν τι ποιεῖν, διπλῆς ἐστιν ἄξιος τιμωρίας, ὅτι τε τὸ κακὸν ποιεῖ, καὶ ὅτι κέχρηται εἰς συνεργίαν τῆς κακίας τῷ ἀγαθῷ, ἤτοι τῷ ὀνόματι τοῦ καλοῦ, οὐ γὰρ αὐτῷ τῷ καλῷ. ταῦτα εἰ οὕτως ἔχει, ἤγουν εἰ ἀληθῆ εἰσι, διορθωθήτω. Ἀνάγκη γὰρ λέγεσθαι πρὸς τοὺς διὰ χρήματα χειροτονοῦντας τὸ τοῦ ἁγίου Πέτρου, ὃ πρὸς τὸν Σίμωνα ἔφη, χρήματα προσενεγκόντα, καὶ ζητοῦντα δοθῆναι αὐτῷ τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, ὅπερ ἐστί, τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν. οὕτω καὶ αὔξει τὴν ἁμαρτίαν, λέγων, τοὺς τὰς χειροτονίας ὠνουμένους, ἐλαφρότερόν τι ἁμαρτάνειν τῶν πωλούντων αὐτάς· οἱ μὲν γὰρ δι' ἀπειρίαν ὠνοῦνται ὃ οὐκ ἔχουσιν· ὁ δὲ πωλῶν πωλεῖ ὃ ἔλαβε δωρεάν, ὡς πραγματευόμενος τῷ Σατανᾷ, ἤγουν ὡς δοῦλος αὐτοῦ τῷ διαβόλῳ ὑπηρετῶν (?), καὶ εἰς καπηλείαν, ἀντὶ τῆς πραγματείας, κατάγει τὴν χάριν τοῦ πνεύματος. Καπηλεία γὰρ ἡ πραγματεία λέγεται, καὶ μάλιστά γε ἡ ῥυπαρά, ἥν, φησι, τὴν ῥυπαρὰν πραγματείαν ἐπεισάγει τῇ ἐκκλησίᾳ, ὅπου πεπιστεύμεθα τὰ σώματα (?), μᾶλλον δὲ τὰ ὑπὲρ πᾶσαν τιμήν, ἅ εἰσι τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. εἰπὼν ἄνω, ὅτι ἐπισκιάζετε τὸ κακόν, πῶς καὶ πῶς ἐπισκιάζουσι, λέγει· νομίζετε, φησί, μὴ ἁμαρτάνειν, ὅτι οὐ λαμβάνετε ἅμα τῷ χειροτονεῖν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα· λαβεῖν δέ ἐστιν, ὁπότε ποτὲ τὸ λαβεῖν. κἂν γάρ τις πρότερόν τι λάβῃ, ἢ ὅτε χειροτονεῖ, ἀλλὰ μετὰ καιρὸν, διὰ τὴν χειροτονίαν, τὸ αὐτό ἐστιν ἁμάρτημα. παραγγέλλω οὖν, ἀπόθεσθε ταύτην τὴν πρόσοδον, μᾶλλον δὲ τὴν προσαγωγὴν τὴν ἐπὶ γέενναν. ὁ γὰρ ἐκ τοιαύτης αἰτίας πρόσοδος προσάγει τῇ γεέννῃ τὸν χρώμενον αὐτῷ. Καὶ μὴ τὰς χεῖρας μολύνοντες ἀπὸ τοῦ λαμβάνειν, ἀπὸ τῶν τοιούτων ἀναξίους ποιήσητε ἑαυτοὺς τοῦ μεταχειρίζεσθαι τὰ ἅγια μυστήρια, ἤγουν τοῦ ἱερουργεῖν καὶ θύειν τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. ὅτι δέ τις ἀπειλὴν συνάπτει τῷ λόγῳ ὁ ἅγιος, εἰπὼν ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς, ὅτι ἄπιστον ἡγησάμην τὸ πρᾶγμα, συγγνώμην αὐτοῖς. ἡ δὲ ἀπειλή ἐστι τὸ μετὰ τοιαύτης (?) τὴν ἐπιστολὴν τοιοῦτόν τι ποιοῦντα εἰς θυσιαστήριον προσελθεῖν. Ἀναχωρήσεις γάρ, φησιν, ὁ τοιοῦτος τῶν ἐνταῦθα θυσιαστηρίων, ἐπεὶ ζητεῖ καπηλεῦσαι τὰ δῶρα ἱερατεῖον, καὶ λοιπὸν ἄλλην χώραν ζητεῖ, ἐν ᾗ ἐξωνήσεται τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ μεταπωλήσει αὐτήν. Καὶ ἐπὶ τούτοις τὸ ἀποστολικὸν ἐπάγει ῥητόν· ἡμεῖς γὰρ καὶ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν. Εἶτα φησίν, ὅτι τὸ πωλεῖν τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, διὰ φιλαργυρίαν γίνεται, ἥτις ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστί, καὶ ὀνομάζεται εἰδωλολατρεία. μὴ οὖν προτιμήσητε τὰ εἴδωλα τοῦ Χριστοῦ διὰ μικρὸν ἀργύριον. ἐπεὶ γὰρ ἡ φιλαργυρία εἰδωλολατρεία ἐστίν, ὁ διὰ φιλαργυρίαν πωλῶν τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ προτιμᾶται τὰ εἴδωλα τοῦ Θεοῦ, καὶ μιμεῖται τὸν Ἰούδαν. ὡς γὰρ ἐκεῖνος διὰ τὸ κερδῆσαι τὸ ἀργύριον παρέδωκε τὸν Χριστόν, οὕτω καὶ οὗτοι παραδιδόασιν (?) ἑκόντες τὸν Χριστόν, ὃς ἅπαξ ὑπὲρ ἡμῶν ἐσταυρώθη. τοιοῦτον δέ, ἔφη, τὸν Ἰούδαν μιμοῦνται οἱ τὴν χάριν πωλοῦντες τοῦ πνεύματος, ὅτι καὶ τὰ χωρία, τὰ διὰ τὴν ἀργυρίαν τούτου ὠνημένα, ἤγουν αἱ ἐκκλησίαι, καὶ αἱ κῶμαι, ἐν αἷς ἐπικηρύττονται οἱ οὕτω χειροτονούμενοι, καὶ αἱ χεῖρες, αἱ τοὺς τοιούτους δεχόμεναι, Ἀκελδαμὰ κληθήσονται, ὅπερ ἑβραϊστί ἐστι (?), ἐξελληνιζόμενον δὲ τιμὴ καὶ χωρίον αἵματος ἑρμηνεύεται. εὕρηται δὲ (?) ἐν τῇ βίβλῳ τῶν πράξεων. τοῦτο οὖν ἐστιν ὃ λέγει· ὅτι ὥσπερ ὁ διὰ τὸ ἀργύριον, ὃ ἐπράθη (?) παρὰ τοῦ Ἰούδα ὁ κύριος, ἀγορασθεὶς ἀγρὸς τιμὴ αἵματος ἐλογίσθη καὶ ὠνομάσθη, οὕτω καὶ τὰ λαμβανόμενα ἀργύρια παρὰ τῶν πωλούντων τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ αἱ ἐκκλησίαι, καὶ αἱ κῶμαι, ἐν αἷς οἱ οὕτω χειροτονοῦνται, τιμὴ αἵματος ἔσονται καὶ κληθήσονται.

Interpretatio Zonaræ.

Ad Episcopos suos scripsit sanctus [Pater] cùm audisset istos ab iis, quos ordinârant, pecunias accepisse. Et rem quidem, inquit, incredibilem esse existimavi. Eò autem, quòd & in suspicionem tantùm venerit, dolore me affecit: illud tantùm non dicens, quòd dolor mihi est vos tales esse, ut hujusmodi adversus vos dicantur. Contraria enim natura, juxta quendam sapientem, accusationis cujuspiam non capax est: ut si quis, inquit, Ajacem scortationis accusaret. Hæc autem quæ scribo, inquit, is, qui talis cujusdam rei sibi conscius est, ut mali remedium accipiat: qui autem eâ purus est, ut antidotum ad se tuendum. Pharmaca enim à medicis iis quidem, qui in morbum inciderunt, ad curationem dantur, & ad liberationem à morbo: iis autem, qui morbo nondum laborant, antidota exhibentur, ut morbo non corripiantur. Quicunque autem indifferens est, qui scilicet nec quid mali se facere putat, cùm quid ab iis accipit quos ordinat, quod indifferentiæ nimirùm genus, deprecor ne in vobis inveniatur, is quæ scripta sunt, accipiat ut testimonium sive ut admonitionem, ut Epiphonema. Indifferentiam autem meritò deprecatus est. Qui peccat enim; seque malum facere cognoscit, spes est ut à malo forsitan abstineat: qui autem malum perpetrat, seque nec malum facere existimat, ad resipiscentiam nunquam revertetur, neque à peccato abstinebit. Quod autem dico, inquit, est, nonnullos affirmare, quòd vos acceptis pecuniis ordinationes celebratis: obumbratis autem, hoc est occultatis, malum nomine pietatis. Hoc autem pejus est. Qui enim malum, inquit, perpetrat, seque boni quid facere simulat, duplici supplicio dignus est, & quòd malum perpetrat, & quòd ad mali perpetrationem bono utitur, hoc est, boni nomine; neque enim ipso bono [utitur.] Hæc autem si sic se habeant, nimirum si vera sint, corrigantur. Necesse enim est, ut ad istos, qui pro pecuniis ordinant,

dinant, illud sancti Petri verbum dicatur, quod is ad Simonem pecunias proferentem, & gratiam Spiritûs dari sibi quærentem, pronunciavit, quod est, Tuum tecum sit argentum in perditionem. Deinde & peccatum auget, dicens, quod qui ordines emunt, levius aliquantulum peccant, quàm ii qui vendunt. Illi enim id per imperitiam emunt quod non habent: qui vendit autem, id vendit quod gratis accepit; ut à Satanâ emptus sive mercenarius servus diabolo factus, & ad cauponationem, hoc est negotiationem, gratiam Spiritûs deducit. Cauponatio enim Negotiatio dicitur, eaque summè sordida, quam dicit sordidam in Ecclesiam introducere negotiationem; ubi pretiosissima nobis concredita habemus, vel potiùs quæ omne pretium excedunt, quæ sunt Corpus & Sanguis Christi. Cum antea dixisset, Obumbratis malum, nunc etiam dicit quomodo obumbrant. Existimant, inquit, se non peccare, quoniam simul cum ordinatione non accipiunt, sed postea. Accipere autem est quandocunque accipere. Quamvis enim quis prius non acceperit, vel quando ordinat, sed aliquo post tempore, propter ordines à se collatos, idem est peccatum. Adhortor igitur, ut hunc deponatis reditum, vel potius ad gehennam aditum; Reditus enim hoc modo acquisitus eo utentem ad gehennam ducit: Et ne manus vestras accipiendo polluentes, per hujusmodi quæstus vosmet indignos reddatis, qui sancta mysteria contrectetis; nimirum qui sacra celebretis & Corpus & Sanguinem Christi offeratis. Quoniam autem orationem sanctus ad minas converterat, initio Epistolæ dicens, quòd rem incredibilem existimavi, veniam petit. Comminatio est, quod qui post hanc Epistolam aliquid istiusmodi perpetraverit, ad altare amplius celebrare non permittetur. Talis enim ab altaribus, inquit, quæ hic sunt, recedet; hoc est, sacra hoc in loco celebrare prohibebitur, & aliam in posterum regionem quæret, in quâ donum Dei redimat, idemque vendat. Adhæc Apostolica producit verba; Nos enim & Ecclesiæ Dei talem non habemus consuetudinem. Postea dicit, quòd venditio gratiæ Spiritûs propter avaritiam facta est, quæ radix est omnium malorum, & Idololatria nominatur. Idola itaque Christo propter paululum pecuniæ ne præferatis. Cum enim Avaritia Idololatria sit, qui propter avaritiam donum Dei vendit, Idola Deo præfert, & Judam imitatur. Quemadmodum enim ille Christum prodidit, ut argentum lucraretur: sic hi secundâ proditione Christum sponte produnt, qui semel pro nobis crucifixus est. Qui gratiam autem Spiritûs vendunt, usque adeo, inquit, Judam imitantur, ut prædia tali argento empta, sive regiones, & vici, in quibus constituuntur, qui isthoc modo ordines sibi collatos habent, & manus, quæ istos fructus accipiunt, Akeldama vocabuntur; quod Hebraicum est, Græcè autem Pretium & agrum sanguinis significat. Refertur autem in libro Actorum. Hoc igitur est quod dicit: quòd sicut ager, qui nummis argenteis, pro quibus venditus est Dominus, emptus est, pretium sanguinis reputatus est & nominatus; sic etiam argentum ab iis, qui donum Dei vendunt, acceptum, & regiones & vici, in quibus ordinantur illi qui dederunt, pretium sanguinis erunt & appellabuntur.

In Can. XCII.

Θριαμβεύειν ἐν γράμμασι. Post hæc verba in Codice Amerbachiano σχόλιον sequitur, his verbis conceptum, Ἰστέον, ὅτι ὁ μακάριος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐν τῷ δ'. λόγῳ τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς δευτέρας ἐπιστολῆς, ἑρμηνεύων τὸ λέγον ῥητόν, Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν, φησιν, Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι οὐ πάντα δι' ἐπιστολῆς παρεδίδοσαν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἀγράφως· ὁμοίως δὲ κἀκεῖνα καὶ ταῦτά ἐστιν ἀξιόπιστα. ὥστε καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας ἀξιόπιστον ἡγούμεθα. παράδοσίς ἐστι, μηδὲν πλέον ζήτει. ὁ αὐτὸς ἐν τῷ ἑρμηνεύειν τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς ια'. λόγῳ, περὶ τῶν σχιζόντων τὴν ἐκκλησίαν, φησὶν οὕτως, Ἀνήρ τις ἅγιος εἶπεν, ὅτι οὐδὲ μαρτύρων αἷμα δύναται ταύτην τὴν ἁμαρτίαν ἐξαλείψειν. *Sciendum est, quòd beatus Joannes Chrysostomus, quarto sermone in secundam Epistolam ad Thessalonicenses, interpretans dictum istud, Itaque fratres, state, & tenete traditiones; quas didicistis, sive per sermonem, sive per Epistolam nostram, ait, Hinc manifestum est, quòd non omnia per Epistolam tradita sunt, sed multa etiam sine scriptis. Et hæc autem & illa similiter sunt fide digna: adeo ut etiam traditionem Ecclesiæ fide dignam existimemus. Traditio est, nihil amplius quære. Idem in interpretatione Epistolæ ad Ephesios, sermone XI. de istis qui Ecclesiam scindunt, sic ait; sanctus vir quidam dixit, quòd nec martyrum sanguis istud peccatum delere potest.* Post hoc Scholium in eodem codice MS. habetur interpretatio Zonaræ in præsentem canonem, quam ut antehac non editam hic apponemus.

Ἑρμηνεία Ζωναρᾶ.

Περὶ δὲ τῶν ἀγράφως παραδοθέντων ἐθῶν διδάσκει ὁ ἅγιος, καὶ φησίν, ὅτι πολλά εἰσιν, ἃ παρειλήφαμεν ἀγράφως μέν, τὰ πρὸς τὴν εὐσέβειαν συμβαλλόμενα, ἅπερ εἰ μὴ παραιτησαίμεθα φυλάττειν, εἰς τὰ καίρια τὸ εὐαγγέλιον βλάψομεν, ἤγουν διὰ τοῦ εὐαγγελίου κηρυχθεῖσαν ἡμῖν πίστιν. εἶτα ἀπαριθμεῖ καὶ τὰ ἀγράφως παραδοθέντα, καί φησι, τὸ σημειοῦσθαι, ἤτοι σφραγίζεσθαι τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς πεπιστευκότας τῷ Χριστῷ τίς ἐγγράφως ἐδίδαξεν; ἢ τὸ κατὰ ἀνατολὰς στρέφεσθαι προσευχομένους; τὰ δὲ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα, ἤγουν δι' ὧν ἐπικαλεῖται ὁ ἱερεὺς τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, ἐν τῷ τὸν ἄρτον ἁγιάζειν τῆς εὐχαριστίας καὶ τὸ τῆς εὐλογίας ποτήριον, ἀπὸ ποίας, φησίν, ἔχομεν; οὐ γὰρ ἀρκούμεθα τοῖς ἐγγράφως παραδοθεῖσιν ἐκ τοῦ ἀποστόλου καὶ τοῦ εὐαγγελίου, ἀλλὰ καὶ πρὸ ἐκείνων τινὰ λέγομεν καὶ μετ' ἐκεῖνα ἕτερα. τὸ δὲ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως πόθεν παρειλήφαμεν εὐλογεῖν; καὶ αὐτὸ τὸ χρίειν ἐλαίῳ τὸν βαπτιζόμενον τίς ἡμᾶς ἐγγράφως ἐδίδαξε; καὶ τὸ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον πόθεν ἔχομεν; (τὸ μὲν οὖν ἄλλα ἀγράφως ὡς ἀληθῶς παραδέδονται, τὸ δὲ τρισσάκις τὸν βαπτιζόμενον καταδύεσθαι, ἐν τῷ ν'. κανόνι ἔχομεν τῶν ἁγίων ἀποστόλων. θαυμάζω οὖν, πῶς καὶ τοῦτο ὁ ἅγιος ἀγράφως εἶπε παραδίδοσθαι· οὐ γὰρ ἀγνοεῖσθαι τὸν κανόνα ἐκεῖνον ὑποληπτέον.) καὶ τὸ ἀποτάσσεσθαι δὲ τῷ Σατανᾷ, καὶ τἄλλα ἃ λέγειν ὁ βαπτιζόμενος ἀπαιτεῖται, πάντα, φησίν, ἐκ τῆς ἀπορρήτου καὶ ἀδημοσιεύτου διδασκαλίας εἰσί, ἤγουν τῆς μὴ δημοσίᾳ κηρυσσομένης, τῆς μὴ πᾶσι γνωριζομένης, ἣν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν σιωπώμενοι, μὴ πολυπραγμονοῦντες ἢ περιεργαζόμενοι· ἐδιδάχθησαν γὰρ τὰ σεμνὰ τῶν μυστηρίων, ἤγουν τὰ ἔνδοξα καὶ τίμια καὶ ἀπόρρητα σιωπῇ διασώζεσθαι καὶ φυλάττεσθαι. ἃ γάρ, φησιν, οὐδὲ ὁρᾶν ἢ κατασκοπεῖν ἔξεστιν ἀμυήτοις δυνατόν, ταῦτα ἐκ τῶν ἐκδεδομένων θριαμβεύειν καὶ φανερῶς κηρύττειν ἐν γράμμασιν.

Interpretatio Zonaræ.

De ritibus ex traditione non scriptâ in usum receptis sanctus [hic] docet, dicitque, quod multa sunt, quæ non scripta accepimus facienda, ad pietatem conducentia, quæ si observare recusemus, Evangelium, nimirum fidem ab Evangelio nobis prædicatam, in rebus principalibus incommodo afficiemus. Deinde enumerat etiam ea, quæ sine scriptis obtinuerunt; & ait, eos, qui in Christum crediderunt, figurâ crucis notari sive obsignari, quis per literas docuit? vel precantes ad Orientem converti? Ipsa autem invocationis verba, quibus scilicet Sacerdos gratiam Spiritûs invocat, cùm panem Eucharisticum & poculum benedictionis sanctificat, à quonam, inquit, habemus? neque enim iis, quæ scriptis tradita sunt, ex Apostolo & Evangelio, contenti sumus; sed & ante illa nonnulla dicimus, atque alia etiam postea. Aquam verò baptismatis & oleum unctionis benedicere, unde accepimus? Ipsum etiam oleo ungere baptizatum, quis nos scriptis docuit? Hominem etiam ter inter baptizandum immergi, unde habemus? (Verùm alia sine scriptis reverâ nobis tradita fuerunt; baptizatum autem ter demergi ex sanctorum Apostolorum canone L. habemus. Miror itaque, quomodo hoc etiam sine scriptis traditum fuisse sanctus asseruerit; neque enim putandum est eum canonis ignarum fuisse.) Quinetiam Satanæ renunciare, & alia quotquot à baptizato repeti exigitur, omnia, inquit, ex arcanâ & non publicatâ doctrinâ sunt; hoc est ab eâ, quæ publicè non prædicatur, nec omnibus innotescit, quam majores nostri tacitè observârunt, anxiè nimis sive curiosè in eam non inquirentes. Edocti sunt enim ea, quæ in mysteriis veneranda sive gloriosa & honoranda & arcana sunt, silentio custodire atque observare. Quæ enim, inquit, nec videre aut speculari iis liceat, qui non sunt sacris initiati, ut ea triumpharent, & in scriptis apertè divulgarentur, nunquam admittatur.

IN GREGORII NYSSENI

CANONEM I.

TPία δὲ τὰ περὶ τὴν ψυχήν. Hanc animæ divisionem Gregorius Nyssenus à Platone primo traditam accepit. Eum enim has tres à Gregorio commemoratas partes animæ humanæ inesse, nimirum λογικὸν, ἐπιθυμητικὸν & θυμοειδὲς, rationem, cupiditatem & iram, è Cicerone discimus, dicente, *Tenemusne quid animus sit? ubi sit? denique sitne, aut, ut Dicæarcho visum est, ne sit quidem ullus? si est: tresne partes habeat, ut Platoni placuit, rationis, iræ, & cupiditatis?* Cicer. Acad. quæst. l. 2. c. 39. Et alibi; *Plato triplicem finxit animam, cujus principatum, id est, rationem, in capite sicut in arce posuit; & duas partes separare* (al. *parere*) *voluit, iram in pectore, cupiditatem subter præcordia locavit.* Id. Tuscul. quæst. l. 1. c. 10. Idem à Laertio observatur, qui Platonis dogmata recensens, ait, Ἡ ψυχὴ διαιρεῖται εἰς τρία, τὸ μὲν γὰρ αὐτῆς ἐστι λογιστικὸν (al. λογικὸν) τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν, τὸ δὲ θυμικόν. τούτων δὲ τὸ μὲν λογιστικὸν ἐστιν αἴτιον τοῦ βουλεύεσθαι καὶ λογίζεσθαι καὶ διανοεῖσθαι καὶ πάντων τῶν τοιούτων· τὸ δ' ἐπιθυμητικὸν μέρος ἐστὶ τῆς ψυχῆς, αἴτιον τοῦ ἐπιθυμεῖν, φαγεῖν, καὶ τοῦ πλησιάσαι, καὶ τῶν τοιούτων πάντων. τὸ δὲ θυμικὸν μέρος αἴτιόν ἐστι τοῦ θαρρεῖν καὶ ἥδεσθαι... ἀρχὰς ψυχῆς ἐστι τὸ μὲν λογιστικὸν, τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν, τὸ δὲ θυμικόν. Diog. Laert. l. 3. in Platone. Ipsa Platonis verba si voles, sic habent, Ἐπειδὴ, ὥσπερ πόλις (ἦν δ' ἐγὼ) διῄρηται κατὰ τρία εἴδη, οὕτω καὶ ψυχὴ ἑνὸς ἑκάστου τριχῇ, δέξεται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ ἑτέραν ἀπόδειξιν. τίνα ταύτην; τήνδε. τριῶν ὄντων τριτταὶ καὶ ἡδοναί μοι φαίνονται, ἑνὸς ἑκάστου μία ἰδία. ἐπιθυμίαι τε ὡσαύτως καὶ ἀρχαί. πῶς λέγεις; ἔφη, τὸ μὲν φαμὲν, ἦν, ᾧ μανθάνει ἄνθρωπος, τὸ δὲ, ᾧ θυμοῦται, τὸ δὲ τρίτον, διὰ πολυειδίαν, ἑνὶ οὐκ ἔσχομεν ὀνόματι προσειπεῖν ἰδίῳ αὐτοῦ, ἀλλ' ὃ μέγιστον καὶ ἰσχυρότατον εἶχεν ἐν αὐτῷ, τούτῳ ἐπωνομάσαμεν. ἐπιθυμητικὸν γὰρ αὐτὸ κεκλήκαμεν, διὰ σφοδρότητα τῶν τε περὶ τὴν ἐδωδὴν ἐπιθυμιῶν καὶ πόσιν, καὶ ἀφροδίσια, καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἀκόλουθα. Plat. de Republ. l. 9. p. 580. tom. 2. edit. Steph.

Τῷ κατὰ αἰχμαλωσίαν ὀλίσθῳ. Scholiastes Harmenopuli ad hunc Nysseni canonem, cum LXXIII. S. Basilii conjunctum, hæc observat. Ἡ τοῦ πατριάρχου Μεθοδίου διάταξις τοὺς ἀρνησαμένους καὶ ἐπιστρέψαντας, παῖδας μὲν αἰχμαλωτισθέντας, καὶ φόβῳ ἢ ἀγνοίᾳ παραχθέντας, συγχρίμασι δέχεται, τῷ ἁγίῳ μύρῳ χρίουσα μόνῳ· τελείους δὲ τὴν ἡλικίαν ὄντας, καὶ ἀνάγκῃ παραχθέντας, συγχρίμασι μὲν καὶ αὐτοὺς δέχεται, τῷ ἁγίῳ χρίουσα μύρῳ· νηστεύειν δὲ ὅμως τεσσαρακοστὰς ἡμερῶν δύο προστάττει, χρεῶν ἀπεχομένους, ἐκτενεῖς τε δεήσεις καὶ γονυκλισίας ποιεῖν, ὅσον δύναμις. τοὺς δὲ ἐκ προαιρέσεως αὐτομολήσαντας, ὅτι δύο ἐνιαυτοὺς νηστεύειν προστάττει, προειρημένως τοῖς ἄνω διαληφθεῖσι, καὶ γονυκλισίας ἑκάστης ἡμέρας ποιεῖν ρ'. ἢ σ'. καὶ οὕτω τῷ ἁγίῳ χρίεσθαι μύρῳ. *Sanctio Methodii Patriarchæ lapsos & conversos, pueros quidem in captivitatem adductos, & metu vel ignorantiâ subactos, veniâ dignatur, sacro duntaxat eos oleo inungens: Adultos vero & coactione subactos, veniâ quidem & illos dignatur, sacro inungens oleo: sed jejunare tamen binas dierum quadragesimas jubet, à carnibus abstinentes, intentasque preces & genuflexiones pro viribus facere. Qui verò scientes volentesque (à Christianis) confugerint, eos ad biennium jejunare jubet, perinde ut indicatum est supra, quotidieque centies vel ducenties congeniculare, atque oleo sacro inungi.* Harmen. ep. can. sect. 5. tit. 4.

IN CAN. VI.

KAI εἰς τυμβωρυχίαν. Constantini Harmenopuli epitome hujus canonis sic se habet, ὁ τυμβωρύχος ἐξαγορεύων, καὶ τὰ ἴδια διανέμων τοῖς πένησι. *Murorum effossor, qui crimen suum confitetur, sua etiam bona pauperibus distribuat.* In quam epitomen hoc habetur Scholium. ὁ τοίνυν ὁ νεκρὸς ἐκ τριετίας κανονίζεται. τοιαῦτα νεκρὸς καὶ ταῦτα. ἐμπεσόντος τινὸς ἀκαθάρτου εἰς φρέαρ, ἢ εἰς οἶνον, ἢ εἰς ἔλαιον, ὁ τούτου γευσάμενος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας τρίατος καὶ κρεῶν μὴ ἀπεχέσθω· ἑπτὰ δὲ μὴ κοινωνείτω. ὁ μὲ τὴν θείαν ἐμέσας μετάληψιν, μ'. ἡμέρας ὁ θείας ἀφίσταται κοινωνίας, ἃ ν'. ψαλμὸν καθ' ἑκάστην ψάλλων, καὶ μετανοίας ποιῶν ν'. καὶ ἄλλως ἐπιτελῶν τὴν συμβάσαν. *Talem Jejunator ad triennium damnat. Eiusdem generis & hæc sunt; si quid immundi ceciderit in puteum, vel in vinum, vel oleum, qui hoc degustat ad triduum à carne caveque abstineat, septemque diebus non communicet. Qui post sacram participationem vomuerit, XL. dies à sacrâ communione abstinet, Psalmum L. quotidie canens, & L. pœnitentias peragens, quocunque tandem modo id acciderit.* Harmen. epit. can. sect. 5. tit. 3.

IN TIMOTHEI ALEXANDRINI

RESPONSA.

AΠοκρίσεις κανονικαὶ Τιμοθέου. De hoc Timotheo Episcopo Alexandrino, Scholium quoddam in codice Amerbachiano habetur, his verbis conceptum, Ἰστέον, ὅτι μετὰ Διονύσιον τὸν μέγαν πατριαρχεύσαντα Ἀλεξανδρείας ἐγένοντο ἐπίσκοποι, οἱ ὑποτεταγμένοι, Θεωνᾶς, Μάξιμος, Πέτρος ἱερομάρτυς, Ἀχιλλᾶς, Ἀλέξανδρος, Ἀθανάσιος, Γρηγόριος Ἀρειανὸς ὁ καππαδόκης, Ἀθανάσιος πάλιν, Πέτρος ὁ ὑπὸ Οὐάλεντος διωχθεὶς, Λούκιος Ἀρειανὸς, Πέτρος πάλιν· εἶτα Τιμόθεος οὗτος ὁ μέγας, ἀναχθεὶς μὲν ἐπὶ τὸ δ'. ἔτος τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, παρὼν δὲ τῇ κατὰ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου συνόδῳ τῶν ρν'. ἀγίων πατέρων. μετὰ δὲ ἑπταετίαν ἐξεδήμησε πρὸς κύριον, διάδοχον σχὼν Θεόφιλον. *Sciendum est, quòd post Dionysium magnum decimum quartum Alexandriæ Episcopum constitutum, Episcopalia munera obierunt Theonas, Maximus, Petrus sanctus martyr Achillas, Alexander, Athanasius, Gregorius Arianus, è Cappadociâ, Athanasius iterum, Petrus à Valente expulsus, Lucius Arianus, Petrus iterum; Postea magnus hic Timotheus, ad thronum eundem quarto imperii Theodosii magni anno promotus; interfuit autem quarto anno imperii Theodosii magni Synodo CL. sanctorum Patrum contra Macedonium Spiritûs oppugnatorem congregatæ: post septennium autem ad Dominum migravit, successorem habens Theophilum.*

IN ALPHABETICUM

MATTHÆI BLASTARIS

SYNTAGMA.

ΣYNTAΓMA κατὰ στοιχεῖον. De Matthæo Blastare, & ætate quâ claruit in Prolegomenis egimus. Quod autem ad ipsum hoc opus canonicum ab eo elaboratum spectat, operæ vix pretium duximus Annotationes in illud edere. Eadem enim hic tractantur, quæ in Balsamonis, Zonaræ, & Aristeni Scholiis & commentariis in canones fusius explicantur, ipsi etiam canones, universi quidem, sed non integri recitantur. Plerique enim, ii præsertim, qui aliquantulum longiores sunt, in Epitomen quandam contracti hic exhibentur: Ita tamen ut idem utrobique sit sensus: ac proinde eædem Annotationes, quas in ipsos canones & Scholiastas edidimus, huic etiam Syntagmati non ineptè inservire possunt. Quo faciliùs autem ei accommodarentur, propositum animo habuimus, singulas in indiculo exhibere paginas, quibus singuli canones in hoc Syntagmate inveniuntur. Huic autem operi postea supersedere visum est; propterea quod Alphabeticum sit Syntagma, tale nimirum, quo omnia, quæ in canonibus continentur, juxta Græci Alphabeti ordinem seriemque exhibentur: adeo ut quivis canon, cognitâ principali materiâ in eo decretâ, nullo negotio reperiatur. Exempli gratiâ, quicunque canones de jejunio agunt, sub voce νηστεία colliguntur, in lit. N. qui de Paschate, sub voce πάσχα. qui de ordinatione sub voce χειροτονία. Et sic in cæteris. Adeo ut alio non opus sit indice, cum ipsum hoc opus indicis ad canones formam gerat.

IN SYNODUM
SUB PHOTIO
HABITAM.

ΑΠΟ τοῦ λόγου Βέκκου. De hoc Joannis Becci, sive Vecci Patriarchæ Constantinopolitani libro, ex quo hæc Acta Synodi Constantinopolitanæ desumpta sunt, in Prolegomenis disseruimus. Hic insuper notandum est, hæc à doctis viris ex MS. Bodleianis nondum eruta fuisse; cum nos in canones ejus Concilii annotationes scribebamus. Quod hoc loco observare visum est, ne quis miretur, quare eorum, ut hoc libro editorum, nulla ibidem habeatur mentio. Porro in inscriptione hæc Synodus οἰκουμενικὴ appellatur; quo etiam nomine à Marco Ephesio in Concilio Florentino, sect. 6 & ab aliis nonnullis nuncupatur; quemadmodum etiam in canones hujus Concilii, qui primo hujus operis volumine pag. 360. &c. extant, annotatum est. Quod autem hæc, *Synodus Occumenica octava Constantinopoli tertiò habita*, ad summum cujusque paginæ inscribitur, à benevolo Lectore emendatum velim. Ea enim œcumenica Synodus, quæ Constantinopoli tertiò habita fuit, sub Constantino Pogonato anno D. 681. celebrata est, quæque sexta œcumenicarum censum à nonnullis relata est. Titulum igitur sic corrigas, legasque, *Synodus Oecumenica octava Constantinopoli quartò habita.*

ADDENDA.

Quandoquidem magna pars annotationum priùs impressa fuit, quàm Collectiones ex codice MS. Amerbachiano ad manus nostras venerint, nonnulla è Scholiis ex eo descriptis locis suis inserere non potuimus; quæ hic propterea appendere visum est, ne quid rei canonicæ studiosis desideretur, cujus copiam celebris ille codex isque solus facit.

IN APOSTOLORUM
CANONEM XX.

Σχόλιον. Κληρικὸς ὅσπερ ἑαυτὸν [illegible], ὡς εἰ τόδε [illegible], [illegible], ἢ ἕτερόν τι [illegible], καὶ εἰ [illegible], λήψομαι τόδε, εἰ μὴ γενήσεται, ζημιωθήσομαι, καθαιρεῖται· ὁ δὲ ἀπό τινος λαμβάνων τινὰ, ὥστε αὖθις ἀποδοῦναι [illegible] αὐτὸν, καὶ δεσμῶν καὶ φυλακῆς ἐλευθερῶν τὸν μονογενῆ, καὶ διὰ τοῦτο ἐγγυώμενος, ἐπαινετός ἐστιν, ὡς ἑαυτὸν [illegible] ὑπὲρ τοῦ [illegible]. Scholium. *Clericus, qui fidem suam dederit, veluti quod proximo anno tale aliquid eveniet, exempli gratiâ, pluet, vel aliud aliquid certum erit; & si evenerit, ipse talem rem recipiam; vel si non evenerit, damnum contraham, deponitur: qui autem aliquid ab aliquo accipit, se idem redditurum spondens, & qui unigenitum vinculis & custodiâ liberat, & propterea fidejubet, laude is dignus habetur, ut se pro affine tradens.*

IN CAN. EORUMDEM XXXIII.

Σχόλιον. Συστατικὴ ἐπιστολή ἐστιν ἡ [illegible] κατηγοριῶν, καὶ εἰς [illegible] ἀπελεσθέντων, τὸ [illegible] τὸν ἐπιφερόμενον [illegible]. Εἰρηνικὴ δέ ἐστιν ἡ ἄνευ σκανδάλου πρός τι [illegible] ὑπὸ τοῦ [illegible] πρός τινας [illegible]. Scholium. *Epistola commendatitia est, quæ motis quibusdam accusationibus, & calumnia convictis, eum, qui affert, inculpatum esse attestatur. Pacifica autem est, quæ sine quovis ferentis scandalo traditur à præfecto ad aliquos reportari.*

IN CAN. EORUMDEM XLI.

Σχόλιον. Ἀναγκαῖαι χρεῖαι, διατροφαὶ καὶ ἐνδύματα· ὡς ὁ μακάριός φησι Παῦλος, Ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα. Scholium. *Necessariis usus, victus & vestimenta: ut beatus ait Paulus, Habentes cibum & amictum, iis contenti simus.*

IN CAN. EORUMDEM XLVII.

Σχόλιον. Ἀπὸ τοῦ ἐξ ἀρχῆς, καὶ κατὰ τὸ ἐξ ὑπαρχῆς τοῦτο δὲ λέγει, ὅτι ἐπειδὴ τινὲς τῶν ἀπὸ αἱρέσεων ἐπιστρέφοντες βαπτίζονται μὲν, οὐχὶ τελείως, μυρίζονται, δὲ καὶ τῷ θείῳ μυστηρίῳ μέρους ὄντος τοῦ βαπτίσματος· μὴ βουλόμενος ὁ κανὼν ὑπὸ [illegible] τοὺς ὀρθῶς μὲν βαπτισθέντα, διά τινα δὲ [illegible] τῷ θείῳ αὖθις [illegible] μυστηρίῳ, ἢ καὶ τὸ ἀπλῶς τῶν [illegible] βάπτισμα διὰ [illegible], προσέθηκεν ἄνωθεν. Scholium. *Hoc est à principio, & de integro. Hoc autem dicit, eo quòd quoniam nonnulli ab hæresibus conversi baptizantur quidem, sed non perfectè; unguntur autem divinâ etiam unctione parte baptismatis existente. Cùm canon itaque non velit obnoxium fieri eum qui rectè quidem baptizatur, propter aliquam autem temeritatem divinâ rursus unctione sanctificatur; vel etiam imperfectorum baptizantium baptisma consummatum, adjecit* τὸ ἄνωθεν, *de integro.*

IN CAN. LXV.

Σχόλιον. Εἰ δὲ μὴ φονεύσει κρούσας, τί, καὶ μάλιστα, εἰ μηδὲ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις κρούσει; τοῦ κζ'. [illegible] καὶ τὸν ἁπλῶς τύπτοντα, κἂν μὴ πατάξῃ, καθαιρουμένου. Ἔστιν οὖν εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἐναντιοῦται. ἄλλο γὰρ τὸ ἑκόντα καὶ σὺν αὐθαδείᾳ τύπτειν, καὶ ἄλλο τὸ [illegible] συντυχόντα καὶ ἐξ ἀνάγκης, ἢ καὶ ἀμυνόμενον, εἰς τὸ πολλάκις [illegible] συνεχθῆναι. Scholium. *Si autem non occidet pulsans, quid [dicendum est?] & præsertim, si neque semel, sed sæpe pulsaverit: cùm canon XXVII. eum etiam, qui simpliciter verberat, etiamsi vulnus non infligat, deponat. Dicamus itaque, quòd nulla est contrarietas. Aliud est enim volentem & cum audaciâ verberare: & aliud pugnâ occurrentem, & ex necessitate, vel etiam defendentem ad sæpe pulsandum compelli.*

IN CAN. EORUMDEM LXXX.

Σχόλιον. [illegible] λαϊκοὺς ὁ ἀποστολικὸς οὗτος κανὼν οὐ βούλεται παραυτίκα χειροτονεῖσθαι, καὶ σκόπει, ὅτι ὁ μὲν β'. τῆς ἐν Νικαίᾳ κανὼν [illegible] τούτῳ· ὁ δὲ δέκατος τῆς ἐν Σαρδικῇ μάχεται, οὐ [illegible], ἀλλὰ μερικῶς· ἐπεὶ μηδὲ πάντα κωλύει λαϊκὸν, ἀλλὰ [illegible] πλούσιον. Scholium. *Vide quales Laicos Apostolicus hic canon non vult statim ordinari. Et observa, quòd secundus quidem Synodi Nicænæ canon huic convenit, decimus autem Synodi Sardicensis ei adversatur, non totaliter, sed partim; quoniam nec omnem prohibet Laicum, sed definitè divitem.*

IN CONCILII NICÆNI
PRIMI
CANONEM V.

Σχόλιον. Ἐν [illegible] τῷ ἀποστολικῷ [illegible]. Scholium. *In tempore non convenit cum canone Apostolico.*

IN EJUSD. CONC. CAN. VI.

Σχόλιον. Σημείωσαι [illegible] τῶν πολλῶν γνώμη κρατεῖ ἐπὶ χειροτονίᾳ. Scholium. *Nota, quando plurium sententia in ordinatione valet.*

IN EJUSD. CONC. CAN. VIII.

Σχόλιον. Ἐν τῇ ἀρχῇ σχεδὸν τῶν [illegible] ἐν Νικαίᾳ [illegible] συνόδου [illegible] ὁ κανὼν οὗτος ἀνεγνώσθη, καὶ ἐζητήθη πῶς νοεῖν τὸ χειροθετουμένους, Ταράσιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπεν, ὅτι ἐπ' εὐλογίας ἐστιν ὧδε ἡ χειροθεσία καὶ λέγεται, καὶ οὐκ ἐπὶ χειροτονίας. Σημείωσαι, πῶς οἰκονομοῦνται οἱ καθαροὶ, οἱ [illegible] ἢ πρεσβύτεροι ὄντες. Scholium. *In principio ferè Actorum Synodi Nicææ secundò habitæ lectus est hic canon: & cùm quæsitum*

esset,

esset, quomodo vox χειροθετούμενος intelligenda est, Tarasius sanctissimus Patriarcha dixit, quod manuum impositio hoc loco pro benedictione sumitur, & non pro ordinatione. Nota, quomodo administrantur Novatiani, si ad Episcopum aut Presbyterum existentem accedant.

In ejusd. Conc. Can. IX.

Σχόλιον. ὡς οὐκ ἔξεστι βαθμὸν ὑπερβῆναι τοὺς ἐν μετανοίᾳ ὄντας, ἐξ οὗ ἡ ποιότης τοῦ ἁμαρτήματος ἀρχὴν λαβοῦσα ἀφορίζεται τὴν μετάνοιαν τῷ ἁμαρτωλῷ. Scholium. *Ut iis, qui in pœnitentiâ existunt, gradum transilire non liceat, ex quo qualitas peccati initium sumens pœnitentiam peccatori determinat.*

In ejusd. Conc. Can. XIII.

Σχόλιον. Διονυσίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, περὶ τὸν χρόνον τῆς ἐν Νικαίᾳ γενομένης συνόδου, ἐκ τῆς πρὸς Κόνωνα ἐπιστολῆς, περὶ τῶν ἐκπεσόντων ἐν διωγμῷ, καὶ πρὸς τῇ ἐξόδῳ τοῦ βίου αἰτούντων τυχεῖν ἀφέσεως, τουτέστι κοινωνίας μεταλαβεῖν, καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν ἐπιζησάντων· καὶ τοὺς πρὸς τῇ ἐξόδῳ τοῦ βίου [illegible] ἀφέσεως τυχεῖν, [illegible] ἔχοντες εἰς ἣν ἀπίασι κρίσιν, [illegible] δεσμώτου καὶ [illegible] ἐπ[illegible], εἰ ἐντεῦθεν λυθεῖεν, ἄφεσιν ἕξειν καὶ κουφισμὸν τῆς ἐκεῖ τιμωρίας· ἀληθῆ γὰρ [illegible] καὶ βεβαίαν τὴν ἐνδοσιν τοῦ κυρίου τὴν τοῖς ἱερεῦσι δεδομένην τοῦ λύειν καὶ δεσμεῖν ἐξουσίαν, καὶ τούτους ἐλευθέρους, [illegible] τῆς θεοπρεποῦς [illegible] φιλανθρωπίας. εἰ μέντοι μετὰ τοῦτο ἐπιβιώσειαν τῷ βίῳ, δεσμεῖν αὖθις καὶ ἐπαχθίζειν ταῖς ἁμαρτίαις, οὐκ ἀκόλουθόν μοι φαίνεται. τοὺς γὰρ ἅπαξ ἀφεθέντας, καὶ τῷ Θεῷ [illegible], καὶ πάλιν, τῆς θείας χάριτος [illegible], καὶ ὡς ἐλευθέρους πρὸς τὸν κύριον ἀπολυθέντας, [illegible] ἐν τῷ μεταξὺ ὑπ' αὐτῶν ἑτέρου [illegible], πάλιν ἀνθυποβάλλειν ταῖς ἁμαρτίαις ἀλογώτατον. ὅτι τῷ μὲν Θεῷ τῆς ἡμετέρας κρίσεως ὅρους δώσομεν φυλαχθησομένους ὑπ' αὐτοῦ, ἑαυτοῖς δὲ τούτους οὐ τηρήσομεν, [illegible] μὲν τὴν χρηστότητα τοῦ κυρίου, ἀφαιρούμενοι δὲ τὴν ἑαυτῶν. εἰ μέντοι φανείη τις μετὰ τὸ ῥαΐσαι πλείονος ἐπιστροφῆς δεόμενος, ἑκόντι συμβουλεύομεν ταπεινοῦν καὶ κακοῦν καὶ συστέλλειν ἑαυτὸν [illegible] ἑαυτῷ συμφέρον [illegible], καὶ τὸ πρὸς τοὺς λοιποὺς εὐπρεπὲς, καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον [illegible], καὶ πεισθέντος μὲν [illegible] ἀπολαύσει, [illegible] δὲ τούτου [illegible] πρὸς ἀφορισμὸν [illegible]. *Scholium Dionysii Alexandrini Episcopi, circa tempora Synodi Nicææ habitæ, ex Epistolâ ad Canonem de iis, qui in persecutione lapsi sunt, & ad vitæ exitum petunt remissionem assequi, hoc est, communionis participes esse, & postquam acceperint, rogant etiam eos, qui in vitæ exitu constituti sunt, an flagitent & exposcant remissionis compotes fieri, ante oculos habentes judicium, ad quod abituri sunt, captivi, ut credendum est, habiti, & pro damnatis traditi; Credentes autem se, si exinde solvantur, remissionem habituros, & supplicii in isto loco allevationem. Veram enim firmamque esse Domini voluntate solvendi & ligandi potestatem Sacerdotibus concessam, eosque liberos emittere divinæ est erga homines benevolentiæ. Quod si postea in vitâ remanserint, rursum sanè ligare, & peccatis eos premere, haud conveniens mihi videtur. Eos enim, qui semel absoluti sunt, & Deo reconciliati, & divinæ rursus gratiæ participes declarati, & tanquam liberi ad Dominum emissi, nullo alio interea ab iis admisso [peccato] peccatis rursum subjicere, rationi summè dissentaneum est. Deinde Deo quidem nostri judicii terminos constituemus ab eo custodiendos; nosmet autem eosdem non servabimus: pollicentes quidem Domini benignitatem; sed nostram subducentes. Si quis itaque, postquam convaluerit, majori curâ indigere visus fuerit, eum se sponte humiliare & affligere & coercere consulimus; & si persuasus fuerit id quod sibi expedit respicere, seque ad alios honeste, & ad exteros inculpatè gerere, ipse fructum percipiet: Sin non persuasus fuerit, tunc satis erit crimenis ad eum aetnò segregandum.*

In ejusd. Conc. Can. XIII.

Σχόλιον. Οὗτος παντελῶς ἀναιρεῖ τὰς μεταθέσεις, οὐ τῶν ἐπισκόπων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ διακόνων, ὅπερ οὐδαμῶς φυλάττεται· ὁ δὲ ἐν Σαρδικῇ α'. κανὼν, ὑποσιωπήσας πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, τῶν ἐπισκόπων οὐ μόνον παντελῶς εἴργει τὴν μετάθεσιν, ἀλλὰ καὶ ἀκοινωνησίᾳ τούτους ὑποβάλλει· ἀπαγορεύει δὲ τοῦτο σαφῶς καὶ ὁ κα. τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανών. *Hic [canon] omnino tollit translationes, non Episcoporum tantùm, verumetiam Presbyterorum & Diaconorum; quod nequicquam observatur. Primus autem Synodi Sardicensis canon, nullâ Presbyterorum & Diaconorum mentione factâ, Episcoporum translationem non prohibet solummodo, verum etiam excommunicationi eos subjicit. Quæ etiam vicesimus primus Synodi Antiochenæ canon hoc fieri diserte [illegible].*

In ejusd. Conc. Can. XVII.

Η αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τοκίζων, ἢ ἄλλος ὑποδεξάμενος τὸ ἀργύριον τοῦ τοκίζειν, ὡς μὴ διαγνώσκειν αὐτὸς τοῦτο ποιεῖν. *Sive ipse per se in usuram dat, sive alius in se susceperit pecuniam ejus fœnori dare, ut ipse illud facere non cognoscatur.*

IN CONCILII

CONSTANTINOPOLITI I.

OECUMENICI II.

CANONEM III.

Σχόλιον. Τὸ μετὰ χρόνου διαστατικόν ἐστιν, οὐ τῆς τιμῆς· ἐπεὶ πῶς ἕξει τὰ κατὰ τὴν τιμὴν πρεσβεῖα ὁ κατ' αὐτὴν δεύτερος; οὕτω δὲ καὶ ἡ ἁγία οἰκουμενικὴ δ'. σύνοδος τὸν κανόνα τοῦτον νοεῖ, ἐν τῷ κη'. αὐτῆς κανόνι ἐπικυρώσασα ἴσοις πρεσβείοις τὸν Κωνσταντινουπόλεως τιμᾶσθαι θρόνον. τὸ δὲ ἰσάζειν ἅμα καὶ δεύτερον εἶναι τῇ τιμῇ ἀσύστατόν τε καὶ ἀδιανόητον. Scholium. *Præpositio μετὰ post, tempus significat, non honorem. Quomodo enim privilegia juxta honorem habebit, qui in honore secundus est? sic igitur & quarta œcumenica Synodus hunc canonem intellexerit, in* XXVIII. *ipsius canone sanciens thronum Constantinopolitanum æqualibus honorari privilegiis: verum æqualem simul & secundum in honore esse, nec cohærere potest, nec intelligi.* In hâc dictæ præpositionis hoc in loco interpretatione inter Scholiastæ hunc & Aristenum conveniat: sed Balsamon & Zonaras ei refragantur, atque ex illis etiam Matthæus Blastares, lit. E. cap. XI. Quocunque autem sensu præpositio ista hìc intelligatur, sanè nihil amplius, quàm πρεσβεῖα τῆς τιμῆς, throno Constantinopolitano ab hoc canone confirmatur; ut ex iis constat, quæ in Annotationibus superius commentati sumus. In quibus etiam reliqua Scholia, quæ è Codice Amerbachiano exscripta sunt, ad proprios cujusque Concilii Canones adnotantur.

INDEX RERUM AC VERBORUM MEMORABILIUM

Quæ explicantur in ANNOTATIONIBUS.

Litera a *columnam primam*; b *ſecundam indicat.*

A

B

C

D

E

Fama

Sabi,

De Erratis Typographicis.

ETIAMSI summa in hoc opere imprimendo diligentia adhibita fuerit, nonnulla tamen σφάλματα Typographica incorrecta superesse non negandum est. Quæ vero in ipso operis corpore occurrunt, talia sunt, ut ab ingenuo Lectore facillimè corrigantur, ex oppositâ nimirum linguâ; ut si in ipso sint Græco textu è Latinâ versione, sin in Latinâ sint versione, è Græco textu emendentur. Exempli gratiâ, Tom. 1. pag. 22. lin. penult. in Græco textu, mendosè imprimitur ἀνεπισκόπου τινι; Ex eo autem quod Latinè vertatur *absque Episcopus*, nemo non videat legendum esse ἀνεπισκόπως. E contra in Latinâ Matthæi Blastaris versione, pag. 206. b. lin. 8. literarum transpositione erratum est, his verbis, *Relinquentur* 3. *pro cyrorem, seu clo Lunæ: vel si placet, serva solum numerum mi* XLIII: Cum autem Græcè locus sic legatur, ἐξέτε τὰ σεληνοδρόμια γ΄. ἅπερ εἰσὶν ὁ κύκλος τῆς σελήνης. εἰ δὲ βούλει, κράτησον τὸ μικρὸν ἔτος μόνον, ὅπερ τὸ μγ΄. primo intuitu patet Latinè, iisdem solis literis aliter dispositis, legendum esse, *Relinquenti* 3. *pro cyclo Lunæ, vel si placet serva solum numerum minorem seu* XLIII: & sic in reliquis.

Blast. p. 111. post ult. lin. adde τοῦ δικαίου τῶν ἐμφυτευτικῶν συμβολαίων. Et in Lat *secundum vim pactorum emphyteuticorum.* Et pag. 116. post lin. ult. adde καὶ τῆς αὐτοῦ συνόδου, & in Lat. *rumore oportet & Synodi ejus.*

In Annotationibus quæ occurrunt, errata plerumque tantum literalia sunt, nisi quod pag. 13. b. lin. 21. 22. hæc verba, *sed interim non tacendum est*, & quæ sequuntur, ad calcem præcedentis Annotationis, sive ad alteram columnam ejusdem paginæ, lin. 25. post verba, *de quibus mox agemus*, collocanda erant: Et quod pag. 19. b. lin. 40. verba nonnulla omittantur, quæ hoc modo supplenda sunt, *Christum* VIII. *Kal. April. passum esse comperissent, eo proinde nonnulli Pascha suum σταυρώσιμον peragebant. Alii autem* XV. *Kal. April. Alii denique &c.* Alia quæ hinc inde dispersa sunt, benevolus Lector pro candore suo vel corrigat, vel condonet.

In Prolegomenis errata paucis sic emendentur. Pag. 3. lin. penult. lege *nativitate*. pag. 5. lin. 15. leg. *vel per se vel per legatos, vel per Evecl.* pag. 6. lin. 14. leg. *Hi itaque.* lin. 45. *à nullâ.* pag. 8. lin. 36. dele *illa*. lin. 41. lege, *Synodi quatuor.* pag. 16. lin. 30. lege CIↃDCXIII. pag. 17. lin. antepen. lege *magni olim.* pag. 18. lege *Nicephorus.* pag. 20. lin. 3. lege نقيوس lin. 31. lege VCIↃDVIII. pag. 23. lin. 3. lege *Annotationes.*

FINIS.